Digitized by Google

3292.16.9

Harvard College Library

FROM THE FUND OF

GEORGE FRANCIS PARKMAN

(Class of 1844)

OF BOSTON

Digitized by Google

Digitized by Google

ČESKO-NĚMECKÝ

SLOVNÍK

ZVLÁŠTĚ

GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ.

SESTAVIL

FRANTIŠEK ŠT. KOTT,
PROFESSOR C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL ČTVRTÝ.

T—Y.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.
1884.

Digitized by Google

HARVARD COLLEGE
JUL 7 1919
LIBRARY
G. F. Parkman fund

Digitized by Google

Pátý

seznam sběratelů materialu (*) a pramenů, z nichž látka slovníku vybrána jest.

(Vz 1. seznam v 1. seš. I. dílu, druhý seznam za předmluvou k I. dílu, 3. a 4. seznam na konci II. a III. dílu).

Alb. — Ráj duše podlé lat. spisu Alberta Velikého.
Alx. P. — Povídky o Alexandrovi Vel. 1513.
Alx. V. — Alexandr. zlomek svatovítský.
Alx. HP. — Zbytky rymovaných alexandreid strč. Vyd. Hattala a Patera.
Alx. B. — Alexand. zlomek budějovksý. Cf. AB.
Alx. BM. — Alexandr. zlomek budějovsko-musejní.
Alx. H. — Alexandr. zlomek jindřichohradecký. Cf. Aj.
Ambr. — Hymnus s. Ambrosii v Ž. wit.
Ann. — Canticum Annae v. Ž. wit.
Ans. — Anselmovo Rozmlouvání s pannou Marií (St. skl. III.).
Apoll. — Apollonius, král tyrský, z 15. stol.
Arch. rych. — Archiv rychnovský (hraběcí).
Barl. = Barlaam v Bm.
Bb. — Vinc. Biba, prof. v Praze. Písemn.
Bendl. — Přelož. bás. Puškinovy.
Bj. — Bible (stará). Exc. Jir.
**Brnt.* — Jan Brant, stud. v Něm. Brodě.
Brt. P. — Fr. Bartoše Nové národní písně moravské. 1882.
Brt. S. — Fr. Bartoše Skladba jazyka čes. 3. vyd. 1882.
Btt. — Jan Botto. Zpevy. 1880.
Cimrh. — T. Cimrhanzl, prof. v Plzni.
ČE. — Čtení z evangelií zimního času.
Čerm. — M. Čermák. Čes. hasič.
Čes. mor. ps. — Česko-moravské písně. Vyd. Slavia. V Praze. 1879.
Čch. — Svatopluk Čech.
Čjk. — Básně Janka Čajáka. 1875.
Čs. lk. — Časopis čes. lékařův.
Čs. math. — Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky.
Dal. C. — Dalemil. Zlomek Hanušův.
Dbš. Sl. pov. — Sloven. povësti. Vyd. A. Škultéty a P. Dobšinský. V Rožnavě. 1858.
Ddk. — Dr. Beda Dudík. Děj. mor.
Des. — Desatero kázání božích.
Deut. — Canticum z Deuteronomia v Ž. wit.
Dlj. — J. Dolejš. Návod ku pěstování rostlin. 1877.
Drf. — Gustav Dörfl.
**Džl.* — Jan Doležal, učitel v Jestřabicích na Mor.
EJ. — Zlomek evang. sv. Jana z 10. stol.
EM. — Evangelium sv. Matouše (homil. rožm.). Cf. M.
EOlom. — Evangeliář olomoucký (1421.).
EZ. — Epické zlomky (o Jidáši a Pilatovi).
Ezech. — Canticum Ezechiae v Ž. wit.
Frsc. — Jan Francisci. Zornička.
Greg. — Glossy svato-Řehořské, z doby okolo r. 1100.
**Gth.* — P. Guth, studuj. v Rychnově.
Hab. — Cant. Habacuc v Ž. wit.
Hck. — J. Hücke. Názvosloví koželužnické.
Hdž. — M. Hudža v Levoči. 1848.
Hkš. — V. Hykeš. Zlatá zrna.
**Hlvk.* — Al. Hlavinka, bohosl. v Brně.
Hnšk. — J. Hanoušek.
Hod. — Hodinky z konce 14. věku.
Hra o bož. t. — Hra o božím hrobě (mysteria).
Hrb. — J. Herben (ve Slov. sborníku).
Hrm. — F. J. Hromádko. Parní kotel. 1880.
Hrts. — Fr. Herites.
Hs. — Haasův cenník.
HVaj. — Svetozár Hurban (Vajanský). BD. = Besedy a dumy.
Chlpk. — S. Chalúpka v Baňské Bystřici. Spevy. 1868.
**Ibl.* — Čen. Ibl, prof. v Pardubicích.
Jdn. — B. Janda.
**Jdr.* — Jak. A. Jindra, učit. počáteckých měšť. škol.
Jid. — Zlomek legendy o Jidáši z počátku 14. stol.
Jl. — Bohd. Jelínek.
JMl. — Ježíšovo mládí.
Jrl. — Č. Jarolímek. Deskr. geometrie. 1875.
Kaizl. — J. Kaizl. Nár. hosp. 1883.
Kar. — Spisy Karla IV. Vyd. Emler. 1878.
Khl. — V. Kohl. Návod ku cvičení sborů hasičských. 1882.
Klčk. — J. Kalinčák. Povesti. 1872.—73.
Kls. — Jos. Kalus.
**Knrz.* — Jos. Koněrza, učit. v Slavkovicích na Mor.
Koř. — Nový zákon z roku 1425. od Mart. Kořečka.
Kosmogr. — Kosmografie čes., přelož. od Jana z Puchova.
KPR. — Kniha starého pána z Rožmberka.
Kř. — V. Křižka Statistika. 1878.
Kral. — Bible kralická. Cf. BR.
Krist. — Život Kristův. 14. stol. Cf. ŽKr.
**Krjk.* — Dr. M. Krajník, advokat v Praze.
Krost. — Obecná plynárna v Praze. 1880. (Přelož.).
Krž. — Dr. Č. Křížek. Porodnictví. 1876.
**Kšk.* — Kaška, bohoslovec.
**Kšt.* — J. Košťál, prof. v N. Bydžově.
KTr. — Troj. (skratek).
Ktzr. — Cenník lučební továrny bratří Kutzerů. 1883.
Kyt. — Kytice. Sbírka bás. omladiny českoslov. 1876.
LAl. — Legenda o sv. Alexiovi.
LAnn. — Legenda o sv. Anně. Cf. An.
LAp. — Legenda o 12 apoštolích a o seslání ducha sv. Cf. Ap.
Lipa. — Národní zábavník. Vyd. J. Viktorin. V Pešti. 1860.—1864.
Listy fil. — Listy filologické a paedagogické. V Praze. Od r. 1874.

Digitized by Google

LMar. — Zlomek leg. o Marii. 1300.
LPr. — Legenda o sv. Prokopovi. Cf. Hr. rk.
Lpř. J. — Lepař Jan, řed. učitel. ústavu v Praze. Dějepis.
Mam. V. — Mammotrekt knihovny dvorní ve Vídni.
Mand. — Cesty Mandevillovy překlad čes.
Mart. — Martiniani, Beneše z Hořovic překlad kroniky takto řečené.
Mcha. — Kar. H. Mácha.
Mill. — Million, český překlad cestopisu Polova.
Mj. — Dr. A. Majer. Fysika. 1874.
Mkr. — Otak. Mokrý.
ML. — Modlitby, legendy ze 14. stol.
Modl. — Staročes. modlitby. Rkp. Ve veřej. knih. 17. E. 8.
Moys. — Cant. Moysis v Ž. wit.
Msn. Or. — H. Mejsnar. Oresteja.
Mtc. l. — Matice lidu.
Mühl. — Berta Mühlsteinova.
Mž. — Ant. Mužík. Pokl. svatovít. 1881.
NA. — Názorný atlas k S. N.
NM. — Nanebevzetí panny Marie (St. skl. II.).
N. rad. — Nová rada. Bás. Smila Flašky z Pardubic. 1394. Vyd. Gb. Vz Smil.
Otc. — Život sv. otců. Vz Žvt. otc. a ŽOS.
Pam. — Památky staré literatury.
Paš. — Pašie (St. skl. III.).
Pcl. — J. Pacold, prof. čes. techniky. Statika konstrukcí pozem. stavit. V Praze. 1881.
**Pdl.* — A. Podlaha, bohoslovec v Praze.
Pek. — Pekova Stavebná mechanika.
Pil. — Zlomek leg. o Pilatovi.
Pf. — G. Pfleger-Moravský.
Phld. — Slov. pohl'ady na liter., umění a život. Vyd. M. J. Hurban. Ve Skalici. 1846.—51. — Od r. 1880. pokračuje Sv. Hurban (Vajanský).
Pká. — Ž. Podlipská.
Pokr. (Prkn.) — Rud. Pokorný.
Posp. — Ed. Pospíchala Deut. Lesebuch.
Post. — Postavy a mravy lidské.
Ppk. — Dbš. S. Pepkin (Mart. Medňanský). Poes. 1876.
Pror. — Překlad proroka Isaiáše, Jeremiáše a Daniele ze sklonku 14. stol.
Puer. — Cant. trium puerorum v Ž. wit.
**Rč.* — J. Rouč, stud. v Něm. Brodě.
Ř. pol. v př. ohně. — Řád policie v příčině ohně v král. čes.
ŘPZ. — Řád práva zemského.
Rt. — Cenník Rottův a Voglův, v Praze 1883.
Rtk. — S. A. Rattkaj. Viera atd. 1880.
Rúd. — Rkp. knihovny Lobkovické v Roudnici ze 14. stol.
Sat. — Satiry o řemeslnících (v Hr. rk.).
S. Aug. — Samomluvy sv. Augustina.
Sbn. — K. Sabina. Děj. lit. čes.
Sbtk. — Pr. Sobotka.
Sdl. — Aug. Sedláček. Hrady a zámky.
**Semr.* — Jan Semerád, stud. v Něm. Brodě.
Schb. — Mdr. Jos. Schöbl, universitní prof. v Praze.
Sk. — F. Stránecká (Kerschnerová).
Skp. — Jos. Soukup. Přel. Vésl. od Brodziňského.
Sldk. — O. K. Sladkovič. Básně. Vydal Kober.
Sl. les. — Něm. čes. slovník lesnický. 1883.
Sl. ps. — Ps. sl.
Sl. ps. Šf. — Písně světské lidu sloven. v Uhřích. Vyd. P. Šafařík a j. v Pešti. 1823.
Sl. spv. — Sloveaské spevy. V Turč. sv. Mart. 1880.
SP. — Sbírka přednášek a rozprav.
**Ssk.* — F. V. Sasinek, býv. prof. bohosl. na Slov.
Stč. A. — Aloys Studnička, prof. v Praze.
Stn. — K. Steinicha Motýlové.
Strp. — Lad. Stroupežnický.
Syt. — And. M. Sytniansky. Tábor.
Šand. — Fr. Šanda. Návod k rýsov. předm. stavit. a strojnických.
Šbr. — F. A. Šubert.
Šim — Václ. Šimerka. Algebra.
Šln. — Jos. Šolín, prof. čes. techniky. Theorie zevnitřních sil trámů přímých. 1878.
Šmb. — Frant. Šembera, prof. v Praze. Dějiny středověku.
Šmd. — A. Šmíd. Rolnictví. 1866.
Šrcl. — Č. Šercl. Z oboru jazykozpytu. V Praze. 1881.
Št. Uč. — Štítný. Knihy učení křesť.
Št. Ř. — Štítný. Řeči.
Tand. — Tandariáš.
Těsnop. — Čes. těsnopis. 1879.
Tkč. — Jan Tykač.
Tóth. — P. Tóth.
Včř. — Ant. Večeř. Zámečnictví. V Praze. 1884.
Ves. — Vesmír.
Vlč. — V. Vlček.
Vlšk. — Fr. Velišský. Život Řeků a Římanův. 1876.
Vnč. — J. S. Vaněček. Křivé čáry. 1881.
Wh. — Wohankův cenník.
Wld. — Cenník firmy Waldekovy a Wagnerovy.
Wss. — Vil. Weis, univ. prof. v Praze.
Wtr. — Z. Winter, prof. v Praze.
Zachar. — Cant. Zachariae v Ž. wit.
Zátur. — A. P. Záturecký, učit. v Březně na Slov.
Zbr. — Jonáš Záborský.
ZČ. — Fysika. Vyd. prof. K. Zenger a inž. F. Čecháč, od r. 1883.
Z. d. krn. — Zemské desky knížectví krnovského (v zemském soudě opavském).
Z. d. op. — Zemské desky knížectví opavského (ib.).
Zh. — Dr. K. Zahradník. O determinantech. 1879.
**Zhlk.* — Čen. Zahálka v Roudnici.
Zpr. arch. — Zprávy spolku architektův a inženýrů v král. čes. Vyd. Salaba a Schulz.
Zr. — Jul. Zeyer.
Zř. zem. — Zřízení zemské král. českého 16. věku. Vyd. J. Jireček a H. Jireček.
Zv. — J. L. Zvonař.
Ž. glos. — Žaltář glossovaný.
Žkap. — Žaltář kapitulní.
ŽKr. — Život Krista pána. Cf. Krist.
ŽOS. — Život otců svatých. Cf. Otc.
ŽPod. — Žaltář poděbradský.
Žvt. otc. — Život sv. otců z poč. 15. stol. v Listech fil. 1884. str. 111. a násl. Cf. Otc.
Žžk. — List J. Žižky a zřízení vojenské z r. 1423.

Digitized by Google

T. Ť.

T článkuje se podobným způsobem jako **d**. *Při* obou totiž zepře se pokraji předního *jazyka* tak o přední patro, hořejší čelisť a zuby, že se průlina z hrdla a skrze ústa vedoucí úplně zatarasí a proud vzduchu z plic a hrdla se řinoucího na tom místě zastaví; proud vzduchu musí pak tuto hráz násilně prolomiti a tím prolomením povstává zvuk, jejž slyšíme při článkovaných hláskách *d* a *t*. Ten pak jest rozdíl mezi *d* a *t*, že při onom jest nával proudu vzduchového mírnější a slabší, při *t* pak prudší a silnější; tentýž rozdíl, který se vůbec mezi sounáležitými hláskami jasnými a temnými shledává: *t* jest *hláska temná*, *d* jest sounáležitá *jasná* a proto jmenuje se **t zubnicí temnou**. Gb. v S N. Na jiném místě: Při zubném *t* zavírá se průlina ústní vztýčením konce a předního okraje jazyka k patru a otvírá se proudem prudkým (při *d* proudem mírným). Cf. Gb. Úv. 17. Při *ť* zahrazuje se průchod ústní prostředkem jazyka vztýčeným k podnebí a toto zahrazení protrhuje se při *ť* prudkým, při *ď* mírným proudem. Vz Gb. Úv. 16. Cf. Hláska, Gb. Hl. 20. Kromě toho jest **t** *souhláskou* **okamžitou,** poněvadž se okamžitým přerytím proudu článkuje a vzhledem k složitosti jest *t souhl.* **nesložená či jednoduchá**. Vz Gb. Hl. 21. Vzhledem ku měkkosti a vlivu měkčícímu jest **t tvrdou, ť měkkou** souhláskou. Vz Souhláska, Gb. Hl. 22. — **T povstává** spodobněním *d* před souhláskou temnou a na konci slov n. př. tchoř m. dchoř (dъch) a *mění se* taktéž spodobněním v *d*: svadba m. svatba. Gb. v S. N. — **T se střídá a přestrojuje** *(vz Střídání, Přestrojování)*: 1. s **d** (vz *D)*: tchoř m. dchoř (dъch); svadba m. svatba, v Krkonš. kladba m. kletba; delegraf m.: telegraf, na morav. Zlínsku, Brt., n Roudn.; drkati — trkati, nuditi — nutiti, labuď (slov.) — labuť, Gb. Hl. 105.; kto, někto již ve 14. věku v kdo, někdo se proměnila (vz o tom v Gb. Hl. 105.). — 2. S *ď* v ob. mluvě středních a jihozáp. Čech v imperat.: pot, potte, nechot m. pojď, pojďte, nechoď, Šb. svaďba (Sš. P. 467.) — svatba. — 3. S **k:** krůta vedlé trůta (z Truthahn), Ht., třešně z cerasus (Dubrovčané podnes: kriješva; v Příbrs., sr. strsl. črěšьnja. Prk.), trátora m. krákora, Jir., v Krkonš. třepelka m. křepelka, Kb., v jižních Čechách tratiknot m. kratiknot, v Krkon. hejkman m. hejtman, Kb., v obec. ml.: klustý, klouct m. tlustý, tlouci, Hš., octnouti se — ocknouti se, světnice — svěknice, kluče (tluče) na dvéře (Sš. P. 128.). Vz *K*. — 4. S **l** ve východ. Čech., vz *L*. — 5. S **p**: tipec — pipec, plampač m. tlampač, tiplati — piplati, topol z lat. populus, trpati místo krpati (vz Trpaslík); v obec. mluvě východ. Čech: perpetin m. terpentin, tekná četyce m. pěkná čepice. Šb., Jir. Vz *P*. — 6. S **r** v obec. mluvě svarba m. svatba, kartoun — cotton (Gb. Hl. 107.), vz *R*. — 7. S **th** v cizích slovech: Ateny m. Atheny (ale toto jest lepší). Hš. — 8. S **č:** šmytec m. smyčec, řítice a říčice, vz *Č*. — 9. S **c**, na Ostravici tesař, otec, přítel vyslovují: césař, oćeć, priacel, co vše k polské výřečnosti ukazuje. Hš. Na Moravě: tihla, tihlička, cicvar m.: cihla, cihlička, citvar. Brt. Účěcha, užívaci (infinit.), cělíčko, lecal, Šf. Poč. 22., 23.; na Mor.: tacinek. Sš. P. 453. — 10. S **j**: vraťte — vrajte (jihočeské). Gb. Hl. 107. Prk. v Arch. f. slav. Phil. II. 701. praví, že *j* jest zde vsuvkou: vrajťte (cf. majť, vajď m. mať, vaď), po níž k pohodlí střední *ť* se vysulo. — 11. S **ť** v ob. ml.: břečťan, šťopka m. břečtan, stopka. Brt. Mor. slováčtina *t* změkčuje před příponou: *-ba*: klaťba, svaťba; po různu: balamuťa, žluťá sa; v příponě *-krát*: pětkrať; ve slovech: pěťák, šesťák; naopak proměňují se tam měkké hlásky ve tvrdé: tech, tem, řetazek m.: těch, těm, řetízek. Brt. Tych, tym na Plzeňsku = těch, těm. Prk. — **T se měkčí** *na prvním stupni měkkosti v* **ť**, *na druhém v* **c** (vz Gl. Hl. 105.). V **ť** před: *i*, *í*, *ě*. Před **i:** Háta — Hátin, v *imper.* metu — meť (m.: meti); před ě ku př. *v příslovcích*: hbitý — hbitě; *v komparat. před příponou -ější*: tlustý — tlustější; *v lokale*: plat — platě; v přechod. platě; kate — slov. katě; *před* **í**: *před příponou* **í**: kohout — kohoutí (péro), knížecí; *nom. pl. adjektiv*: bohatý — bohatí (mužové; ale v ob. ml. ne: bohatý muži. Šb.); *kosť* (-tь). — *Mimo to se přestrojuje* (na 2. stupni měkčí) a) *v* **c** *před měkkými samohláskami* (vz Tvoření slov), Ht.; *před samohláskou jotovanou při tvoření jmen podstatných* (v *tj* změní se *j* v *ś* a tedy *tj* v *tś* = c, Gb. Hl. 105.): svit — svitja — svíce, pratja — práce, pitja — píce; *v 1. os. sg. praes.*: mútiti — mutiu — mutju — múcu (strč. m. nyn. moutím), metiu — metju, mecu — přehl. meci, meceš, mece atd. (Gb. Hl. 106.), šeptám — šeptji — šepci, trestám — tresci, chlemtám — chlemci; *při tvoření sloves opětovacích*: tratiti — ztráceti, platiti — spláceti, vrátiti — vraceti; *ale v západní Mor.* **t** *se nemění*: utrátět, kátěť, vyplátět (dělníky) m.: utráceti, káceti, vypláceti; *před* **-en**

Digitized by Google

v příčestí perf. pass. (vz *Příčestí*): chytiti — chycen (m.: chytjen), mlátiti — mlácen, ale: cítěn (vz Příčestí, Gb. Hl. 106.); *na Mor. místy a na Slov.* **t** *se v tomto případě nemění a také ne ve slovech od tohoto příčestí odvozených*: obohatěn m. obohacen (Šb.), pozlatěn — pozlatěný, chytěn — chytěný m. pozlacen — pozlacený, chycen — chycený (ale *v Opavsku*: obohacen. Šb.). — b) *Někdy* v **č**: máti — mačinka (zelná), kot — kočka, malitký — maličký, Jir.; *před* **i** *a* **ě** *zní u Čechů v pruském Slezsku téměř jako* **č**: čežký, čichý, chyčič m. těžký, tichý, chytič. Šb. — c) **V s** *před α)* **t**: plésti m. plet-ti, česť m. čьt-tь od čьt, Schl., mésti m. metti, Ht., kvésti, čísti, město a most (m. mêt-to a mot-tъ, kde mêt- z mit = obývati, wohnen a mot- stupňováno z met-, metati), pěstoun (místo pêt-tunъ, kde pêt- stupňováno z pit = krmiti). Gb. Hl. 106., Fk. 154.; *β) před* **l** *v některých slovech*: číslo z kořene čьt. Schl., Ht. Dle Prk. Přísp. 21. byla zde příp. -tlo. Cf. Tl, -tlo. — d) **T** *s následujícím* **s (ts)** *v* **c**: udatstvo — udactvo, Tkad., bohatství — bohacství, vz -*ství*, -*stvo*. — **T se vsouvá** (vz *Přisouvání* souhlásek) *do skupenin souhláskových. Čeština má* **stř** *m.* **čř, sř**: středa m. strb. čreda, stříbro místo sřebro (sřiebro, LS.), Ht., straka — sraka (srbsky), Jir., pestrý, pstruh. Kt. Strouha, ostrov. Prk. *(T do* **sr** *na začátku slov vsuté jest znakem češtiny)*. — *Pozn. T* dostalo se do skupeniny *sr* (str a *d* do skupenin *zr, nr, lr* (zdr, ndr, ldr) atd. Ve *zralý* na př. článkujeme nejprve *z* a po něm *r*, obě hlásky proudem mírným a zvučným. při *r* tetelí se rychle konec jazyka a přimyká se ku přednímu patru a odmyká se od něho zase a to několikráte po sobě; každé přimknutí má náležitou měrou se vyvésti; tuto míru však snadno překročujeme při prvém přimknutí, přemykáme jazyk ku přednímu patru více než náleží a tím, aniž bychom to měli v úmyslu, dáváme příležitosť hlásce *d*, dáváme povstati hláskám *dr* místo samotného *r* — za *zralý* slyšíme *zdralý* a podobně *izdrahelský* m. *izraelský, Ezdráš* m. *Ezráš*, zdroj místo zroj (vz Zdroj) atd. Týmž způsobem dostává se *t* mimovolně a jen za danou příležitostí do skupenin *str, stř*; nastrojení je v celku stejné v *zdr* i v *str*, ale proud je rozdílný; skupenina *zr* (ve *zralý)* článkuje se za proudu mírného a zvučného a při začátku hlásky *r* mimovolně se ozývající hláska je tedy jasné *d*, naproti tomu skupenina *sr* (ve *sraka)* má proud prudký, bezezvuký a mimovolná hláska, která tu na počátku hlásky *r* taktéž se ozývá jako ve *zdr*, nemůže tedy býti jasné *d*, nýbrž temné *t*: straka, struha (koř. sru = téci), středa, stříbro a p. Gb. Úv. 28., 29. Cf. Bž. 49. — *Taktéž vsuto ve slovech*: mastný (krám m.: masný), vzáctný, Ht., procestí (místy: proceství) m. processí. Také v: nůštěk místo nůžek (gt. pl. slova nůžky), jednuštěk m. jednušek (gt. pl. od jednuška), koustíček m. kousíček. Tělestný m. tělesný. Cf. Gb. Hl. 121. — *Znakem češtiny jest* **t** *též po* **c** *v infinitivu v obec. mluvě*: moct, pect, říct, šť., vlect, tect, utect, sict, Kts., pict, Šb., tlouct m. moci, péci, říci atd.; *toliko v Opavsku a u Slováků na pomezí rakouském a po různu v Čechách říká se*: říc, séc atd. Šb. — **T se vysouvá a sesouvá** *ze skupenin* **tc, tě, stc** *zvl. ve výslovnosti obecné*: oce, jisce m.: otce, jistce (jistec); z *kt*: kerý, kerak m.: který, kterak; ze *stb*: jizba m. jistba, Ht.; z *stř*: sřez m. střez; ze *stl*, *stk*: sláma, sloup, sklo m. stláma, stloup, stklo (Ht.); z *st* na konci slov v obecné mluvě: rados, dos, veselos m. radosť, dosť, veselosť. Kb., Šb., křís m. kříst, v Krkonš.; *v násloví v obec. mluvě* ze skupeniny: *tk*: kadlec, kaňce m. tkadlec, tkanice, Jir.; *ve středosloví* mimo to ze skupenin: *stn, štn, štk, tr, str*: vlasní, zvlášní, ščasnej, šveska, tlouška, poratiti (ale ztratiti), m.: vlastní, zvláštní, šťastný, švestka, tloušťka, potratiti (v již. Čech.), Kts.; srýnka, mršný, zvlášní m. strýnka, mrštný (v Krkonš.), Kb., kosnice, esli m.: kostnice, jestli (v obec. mluvě). Jir. Cf. Gb. Hl. 116 — **T** *se* **odsouvá** *v nom. sg. slov rodu střed., majících v gt.* -*ete* (jichž kmen končí se v *t)*: dítě místo dítęt, holoubě m. holoubęt; *v mužském příčestí praes.*: nesa, hoře — nesąt (nesant), goręt (gorent); *v 3. os. praes.*: nese, nesou, starslov. nesetь, nesątь, veze, vezou vedlé strb. vezetь, vezątь, goritь, gorietь. Ht. Cf. Bž. §. 86., 87., 88., 89., *Koncovka*. Zbytek zachoval se v *jest*. Koncovka 3. os. sg. a pl. udržela se v Ž. wit velmi často v *jsút*, *sút*. Všickni neužitečni učiněni sut, inutiles facti sunt, 13. 3.; obklíčily sut mě bolesti, 17. 5. A zmnoženy sut nemoci, 15. 4.; zapomanuli sut, 105. 13. Vz mnoho příkladů ve vyd. Gb 215. A kromě toho ve příkladech následujících: Čso zaplacu Hospodinu za všecko, čsož zaplatit mně, quae retribuit mihi, 115. 12.; (člověk) nevezmet všeho, non sumet, 48. 17.; (nemilostivý) řekl v sirdczi svém: nevztiezet, non requiret, 9. 13. (24.). ZPod. Sr. s tím ostanet v Ev. sv. Jana, pak v glossách svatořehořských: postyděli sě zut, pudore consternati sunt, roztekat sa, liquet, zplznet ze, laberetur atd. Vz Ž. wit. vyd. Gb. str. 257., 258. Cf. Ht. Zv. 47. — Pozn. V padesát m. pět-desát připodobilo se *t* ku *d* a za *dd* vyslovuje se jen jedno *d*; taktéž v devadesát. V památkách st..rých psáno druhdy patdesát, devatdesát i paddesát. Cf. Prk. Přísp. 17. Ve stačiti m. statčiti (statek), svačiti (svátek), požičiti (požitek) splynulo *tč* v *č* (tč = ttš, -tš, -č). Gb. Hl. 116. Říčice (řitice) m.: řidčice. Na Plaště. Prk. — **T** *před* **l** *v západních slovanských řečech zůstává*: pometlo; ale někdy přechází *tl* v *kl*: klouct, klustý m. tlouci, tlustý (dialekticky). Vz L. — Cf. o proměnách hlásky *t* Mkl. aL. 215.—227., Miklošičovo Hláskosloví, vyd. Fr. Vymazal (v Brně 1879.) str. 25.—27., Ht. Zv. 86.—91., Schl. Formenl. S. 144., 164. a násl. — **T přípona** a) *substantiv rodu muž.*: by-t, most (met), prst, píst, mla-t (od ml-íti), vz Tvoření slov; b) *3. os. sg. indik. praes.* (jes-t), vz Přípona a **T** *se vysouvá*; c) *supina* (původně tu, lat. tum): spa-t, vodi-t, vz Supinum; d) *trpn. příčestí perf.*: bi-t, kry-t, minu-t, sytý (skr. a lit.

Digitized by Google

-tas, řec. -τος, lat. -tus, goth. -ths), vz *N*, *Příčestí trpné*. Cf. Bž. 229., Mkl. B. 161. — *Subst. rodu muž. v* **t** *ukončená* **skloňují se** *dle 1. sklonění*; ale vz Host, Test, Krapet, Loket. — *Po* **t** *piš vždy* **y**. — **Ť (ť)**. *Před samohláskami* **a, o, u** *a na konci slova, kde litera* **i** *n.* **ě** *vynechána, znamená se* **t** *proužkem* (ˇ): ťal, nať; *ne však před hláskami* **i** *n.* **ě**: tiže, těsno. Jg. Slov. — **Ť (ť) přípona** *jmen podst.*: paměť (pametь z koř. mьn cogitare); peruť, labuť, loukoť, zeť, česť, masť, propasť, síť, slasť, strasť, pověsť, závisť, rukověť, plsť, prsť, řiť, loukoť, pečeť, nať, niť, vlasť, pasť, D., smrť (vz mříti). Vz Tvoření slov. Cf. Bž. 230., Mkl. B. 168. — *Jména ženská v ť ukončená skloňují se dle* **Kosť**: chuť, bolesť, žádosť; *jen*: labuť, prť (chodník lesní), náruť (nárt), vrť, vývrať skloňují se dle **Daň**; *kláti se*: hať, huť, lať, síť. — **Ť (ť) v infinit.** *sloves v* **-ti** *ukončených trvá na Hané, v Přerovsku, v Opavsku, v Krkonoších*: omřiť, psať, hádať, délať. Šb. Vz *Infinitiv*. — *Pozn. Mnohé původně měkké* **ť** *v historické češtině opět ztvrdlo*: tah m. ťah, pol. ciąg; zdě — zde; zvl. na konci slov *skloňovaných dle vzoru Kost vedlé Kosť*, strb. kostь *a v infinitivech* n. p. být vedlé býť a býti. Gb. v S. N. Ale poněvadž toto *ť* vzniklo z *tь*, pišme tedy: kosť, žádosť atd.; v Krkonoších a j. říká se posud: radosť, žalosť, kosť atd. Také Moravština v *i*- kmenech mužských i ženských všude původní měkkosť zachovala: hosť, zeť, smrť. Brt. Schl. v Gymnasialzeitschrift 1851. 296. doporučuje také *ť* pravě: welches die Regel fordert und die ältere Sprache hat sowie auch die Volksdialekte. — *Po* **ť** *piš* **vždy i**, *nikdy* **y**. — **Ethické ť** (m. *ti*, vz **Ty**, *I se odsouvá*, k). **Ti** *vytýká slovo, ku kterému se připojuje* a jest to, co něm. sicherlich, wirklich, nur, fürwahr, ganz, zajisté, ano, sice, tedy. *Připojuje se* 1. *ku* **slovesům**, *když k nepochybnému děje v skutek uvedení ukazujeme = dojista, v pravdě, zajisté, v skutku, ovšem*, sicherlich, wirklich, in der That a p. Nestaneť se nic zlého. Bj. Dávajíť moc. BO. Aj přijdeť hodina, že se rozprchnete a mne samého necháte, ale nejsemť sám, nebo otec se mnou jest. Br. Proste a staneť se vám. Br. — 2. *K* **substantivům** *a k* **zájmenům**, *když je jiným věcem a osobám naproti stavíme n. když ku jich moci zřetel obracíme = a nic jiného, a žádný jiný, jen, zajisté, ovšem*, nur, lediglich, und nichts anderes. Poněvadž se mně protivili, i vámť se protiví. Br. Otecť takých hledá, jenž by se jemu modlili ne na hoře, ne v chrámě, ale v duchu a v pravdě. Hus I. 304. Oko dobrotivé, onoť požehnáno bude. Br. Budeš-li sě svých hřiechuov na zpovědi tajiti, Buohť je zjeví. Hus III. 184. Toť jest prvá pravda. GR. Toť váš král. ZN. Ale těť přijmu. Bj. Myť jí toho přejeme. Háj. Tentoť jest dědic. Br. Činil-liby nepravosť, pro hříchť svůj umře (a pro nic jiného). Br. Kdož mne nenávidí, i otceť mého nenávidí. Tiť jsú koni u Mikuláška. Půh. I. 337. Ale tiť pánu pracují, kteříž ne svých ale páně zisków hledají. Hus II. 65. — 3. *U jmen* **přídavných** *a* **číselných** *obracuje k nim zřetel a je tím sesiluje = velmi, zcela*, gar, ganz, in der That, fürwahr a j. Takováť jest povaha lidí nepobožných. BR. II. 9. b. Mocnáť jest ruka boží. Háj. Pane, poshověj mi a všeckoť zaplatím tobě. Br. — 4. *U* **spojek** *ukazuje na spojení a zvláštní jeho způsob*, sicherlich, in der That, und so fort, und ohne weiteres, etwa, fährwahr a pod. Učte se ode mne, žeť tichý jsem a pokorný srdcem. Hus II. 315. Odejdětež, nebť neumřela děvečka, ale spí. Br. Žeť bylo milo na to se dívati. Jg. Proč pak jsi, má milá, tak záhy přivstala, kdyť ještě skřivánek nezpíval?; Co pak se mám soužit, kdyť já mám děvčátek jako koukolátek. Er. P. 302., 453. Neplač, vždyť se k tobě znám; Dyť já tě, ty blázne, dyť já nechci!; Vždyť jsem jen obdržela, co jsem sama míti chtěla; Proč bych já ti votvírala, dyť já nejsem tvoje milá. Er. P. 115., 253., 328., 333. (Ht. Brs. 176.). Kdyžť jiní práva svého k vám užívají, proč ne raději my? Br. — *Pozn.* V novější době mnozí té částice užívají, kdež jí třeba není; nejvíce se sbíhá u dobrých spisovatelů nad svrchu řečené příklady ve větách všeobecných, když se k nim mysl čtoucího obracuje. Zk. Skl. 581. až 583., 338. Vz tam více příkladů. Cf. Mkl. S. 124., Ht. Obr. 7., Jg. Slov., Ht. Brs. 166. a násl. — *Tohoto* **ť** *se v jižních Čech. velmi často* (jakož i **ž**) *užívá*: Tenť neví nihdá nic. Kts. — *S* **je** *splývá ť v* **tě**: Totě (to ti je) kříž. Kts. Jižtě po nich veta. Br. Vz Tě. Prk. míní, že je zde *ě* jen roztažené *i*: toti (toť), jako dial. dat. *ti* v *tě* na Plaště a jinde, sr. kožíšník, kožešník a pod. — **Ť** *spojeno s emfat.* **ž**. O kterýchžť (= o kterýchž ti) jsem pověděl. Br. 4 Ezd. 6. 25. Tožť ta svátosť různo, jakoby nebyla. Ctib. Hád. 97. Když uslyšeli nepřátelé naši, že jest nám to oznámeno, tožť Bůh rozptýlil radu jejich. Br. Ezd. 4. 15. Nechžť ho sobě táhne. Aesop.

-ta = *přípona jmen podstat.*: lopata, pokuta, podstata, Č., D., čistota, Hš., drahota z dragъ, Schl., msta, pata, dřímota, kleveta, mrákota, psota, robota, pěchota, dobrota, lepota, lichota, lhota, slabota, slepota, štědrota. Mkl. B. 163., 165. — Vz příponu *-et*. — *Jména muž. v* **-ta** *ukončená skloňují se v pl. dle* **páv** (vz *Despota*) *a mají v nom. pl.*: **i, é,** *řidčeji* **-ové**: Husita: -té, -ti, -tové. Mk. Vz **A**. — **-ta** = *přípona příčestí perft. pass. rodu ženského*: bi-ta, kry-ta. — **-ta** = přípona druhé a třetí osoby dualu pro všecky rody. Tak na př. mužský rod: hlasy přicháze-s-ta (Rkk. 9.); žen. rod: obě straně sta-s-ta (Rkk. 37.); střed. rod: oči jeho hledi-ta. Ž. klem. Avšak již velmi časně užíváno v žen. i střed. rodě i přípony *-tě*: dvě děvě sebras-tě, sbieras-tě, da-s-tě. L. S. v. 78.—80. Tvář se vráská, blikáta i tečeta oči. Hus III. 110. Cf. Mkl. L. 109., 15.

1. **Ta**, *zájmeno ukazovací*, vz **Ten**.

2. **Ta**, zastr., *znamená místo n. dobu = tam, tehdá*, da. Ajta kněz vzě prapor. Rkk. 31. Posud na Slov. Keď já z tato (= odtudto) půjdem. Ps. sl. 35. — **T.** *znamená ukončený děj*. Ta umřel; ta ho našli. Plk. — **Ta** = *pryč*, weg. Ta jdi. Na Slov. Jg. Cf. Zk. Skl. 51. d.

Digitized by Google

Ťa *uvozuje odpověď.* Je ten člověk bohatý? Ťa na mú hříšnú, a jak! Je nemocný? Ťa, nic mu není. Na mor. Zlínsku. Brt. Jak se máte? Ťa, nu dobře! Nepůjdete domů? Ťa, půjdu. Na mor. Valaš. Šd. Kde ste byl? Ťa v Brůnově! Kterak se to nazývá? Ťanu, kdo ví? Ib. Šd. — Jak se máš? Ťa! Ťanu (= *tak tak, všelijak*). U Vsetína. Vck.

Ťá, *volání na kavky.* Ťá, kavičky, ťá! (V dětské mluvě). V Policku. Kšá.

Taaffe, a, ovi, m., jm. hraběcí rodiny nyní v Rakousku usedlé. Vz S. N. Hrabě Ed. T., nyní předseda ministerstva předlitavského v Rakousku.

Tabačár, Tabačárna, Tabačářský, vz Tabakář, Tabakárna atd.

Tabáček, vz Tabák.

Tabačenka, y, f. = *tabatěrka.* Šm.

Tabáčina, y, f. = *špatný tabák,* schlechter Tabak. Slov.

Tabačisko, a, n. = *tabáčina* (s opovržením). Na mor. Drahansku. Hý.

Tabačiště, ě, n., das Tabakfeld. Šm.

Tabačky, pl., f. = *druh hrušek,* eine Art Birnen. Na Mor. Brt., Bkř.

Tabáčné, ého, n., die Tabaksteuer. Rk.

Tabáční, -čný, Tabak-. T. důchody, obchod, Us., sklad. T. samotržba, Tabakmonopol, skladník, Tabakverleger. J. tr.

Tabáčnice, e, f. = *pyksla,* die Tabaksdose. — **T.** = *tabakárna,* die Tabaktrafik. Slov. — **T.** = *která tabák prodává* n. *dělá,* die Tabaktrafikantin, -spinnerin. D. — Jg.

Tabáčnický, Tabak-. T. krám. Ros.

Tabáčnictví, n., der Tabakhandel. Ros.

Tabáčničiti, il, ění, Tabakhandel treiben. Us. Jg.

Tabáčník, a, m. = *kdo tabák dělá,* der Tabakspinner. D. — **T.** = *kdo jej prodává,* der Tabakverkäufer, Trafikant. Hra na t-ky na Mor. Vz Mtc. 1879. 169.

Tabák, u, tabáček, čku, na Slovensku **tabáčik,** u, m., od provincie *Tabaka* na ostrově sv. Dominika, kde Roman Pane, mnich špan., první tuto bylinu poznal. Jg. T. (bylina), nicotiana, der Tabak. Tabák obecný, n. tabacum; velolistý, n. macrophylla; pospolitý, n. rustica; latněný, n. paniculata. Vz Rstp. 1130. T. širokolistý, úzkolistý. Vz S. N., Schd. II. 288., Čl. 76., Kk. 127., 184., Slb. 357., KP. I. 23., III. 266. T-ák palčivý, n. urens, nadmutý, chinensis, zakončitý, fruticosa, lyrovitý, lyrata, tenkolistý, ybarriensis, kopinatý, lancifolia, stupený, bonariensis, lepký, viscosa, maličký, pusilla, čeřitý, undulata, klovatý, glutinosa, latnatý, paniculata, plícníkový, pulmonarioides, zkrácený, cerinthoides, vykrajovaný, repanda, řeřabitý, plumbaginifolia, libovonný, suaveolens, čtverochlopný, quadrivalvis, svraskalý, crispa, dlouhokvětý, longiflora, něžný, tenella. (Jg.). T. brasilský, balický, havanský, indijský, kanasta (kanastr), karolinský, luisianský, manilský, martinický, marylandský, polský, portorický, sedmihradský, strouhaný (rapé), turecký, uherský, varinašský, virginský, Kh., kroucený, kuřlavý (svinutý, rulíkový, paklíčkový, Jg.), šňupací, šňupavý, žvýkací, Kautabak. Vz více v S. N. Duhan (druh t-áku uherského, velikolistého a tím od *bašáku* rozdílného), Jg.; jinoslov.: *tytuň, tutoň;* silný t.: *bašák, zabijják.* Šp. Balíček, šňupec tabáku. Vz Šňupec. Hotovení, sklad, prodej, prodavač t-ku; továrna, mlýn na t.; důchody z t-ku; obchod s t-kem. J. tr., Šp. T. kouřiti, šňupati, páliti; t-ku si zavdati, D., Sych.; t-u podati, vzíti; dáti komu t-ku. Us. T-ku do dýmky nacpati. T. kropiti, řezati, žvýkati atd. Vz S. N. Nestojí za fajfku tabáku. Us. Šd., Sd., Tč. Hybajte dolů ke Vsetínu, půjdeme s tabáčkem přes novú dědinú; Já napřadu potáčeček, mužíčkovi na tabáček. Sš. P. 531., 706. Přivykl, odnaučil se t-ák šňupati, kouřiti. — **T.,** a, m., osob. jm. Jg. H. I. 639.

Tabakář, e, m., der Tabakmacher, Tabakhändler. Bern.

Tabakářiti, il, ení, Tabakmacher oder Tabakhändler sein. Bern.

Tabakářka, y, f., die Tabakmacherin, -händlerin. Bern.

Tabakárna, y, f., das Tabakgewölbe, die Trafik.

Tabakářský, Tabakmacher-, -händler.

Tabakářství, n., die Tabakspinnerei, der Tabakhandel. Bern.

Tabakoobchodník, a, m. (**lépe:** *tabáčník,* Jg.), der Tabakhändler. Ros.

Tabákořez, u, m. = *nástroj k řezání svinutého kuřlavého tabáku na drobno,* die Tabakschneidmaschine. Techn. I. 103.

Tabáková, é, f., die Ruhepause (zum Rauchen) = krátká doba, po kterou se poutníci nemodlí, nýbrž hovoří, kouří atd. Na Hané. Sd., Bkř.

Tabákovina, y, f., das Tabacin. Rst. 49.

Tabákový, Tabak-. T. list, Ros., dým, barva. Br. Kane mu t-ková břečka z nosu. Sych.

Tabar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tabašír, u, m., vz *Tabažér.*

Tabatěrka, y, f., z fr. tabatière, *pyksla na šňupavý tabák,* die Dose. Rk. T. kostěná, dřevěná, stříbrná, zlatá, sandavka atd. T-ka vyprázdněná, nacpaná, naplněná, nabitá (šňupavým tabákem).

Tabařka, y, f., eine Birnart. Šm.

Tabažér, tabažír, u, m. = látka bílá, suchá, škrobu podobná, z kyseliny křemíkové a z nemnohého kysličníku drasličitého složená, v polním bambosu se srážející. Vz Rstp. 1755., 1705., Kk. 111.

Tabella, y, f., vz Tabule.

Tabellarní, tabellarisch.

Taberna, y, f., hospoda v Milevsku. PL. — **T.** = *hospoda.* Z jedné taberny do druhé chodí. BN.

Tabernakul-um, a, n., z lat., *svátostnice, skříně na uschování nejsv. svátosti oltářní, svatostánek.* S. N.

Tabetik, a, m., tabeticus. Nz. lk.

Tabik, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tabin, u, m. = *drahá tkanina hedbávná,* der Tabin, Tabinet. Sr. vlas. tabi. Gl. 340. Květovaný t. k ornatu. 1688. Strany původu vz Mz. 341.

Tabla, y, f., na Slov. = *tabule,* die Tafel. Sklenná t., mramorová. Koll. — **T.** = *vál,* das Nudelbrett. Slov. Jg.

Digitized by Google

Tablatura, y, f., vz Tabulatura.

Table d' hôte (tabl dót, fr.) = společný oběd za určitý plat tak, že všem hostům táž jídla se dávají. S. N.

Tableau (fr., tabló) = *obraz, nástin, nákres; skupenina*, das Tableau. Rk. — **T.** *ve stavitelství = vnitřní obruba otvoru*, ku př. dveří, okna, klenby. S. N.

Tablic, e, m. T. Bohusl., evang. theol. a spisovatel český. 1769.—1832. Vz S. N., Jg. H. l. 639., Tf. H. l. 99., 183.

Tablice, e, f. = *tabule*. Na t-ci psáti. Sš. P. 453. — **T.**, das Schiff in der Buchdruckerei. Slov. Kom.

Tablicový, tabličný, tabličkový, Tafel-. T. knížka. Slov. Bern. T. lupek, der Tafelschiefer. Šm.

Tabličkovatý, tafelförmig. Jg. — **T.**, mit Tafeln versehen. T. knížka. Bern.

Tabon, a, m. T-ni, megapodidae, ptáci s vysokými čtyřprstýma nohama v Australii. T. australský, medapodius tumulus. Frč. 349.

1. **Tábor,** *u* n. *a*, **táborek,** rku, m. Slovo *tábor* měla již strslov. Bdl. **T.** = *ležení (vojenské)*, das Lager, Feldlager. V. T. volný, das Freilager, stálý, das Standlager, Dch., Čsk., hrazený, befestigtes Lager. Rk. Přišli k nim do táboru. Br. T-rem se klásti, se položiti; táborem stanouti, hnouti, ustupovati, L., t. vytknouti, Bur., stavěti, postaviti, zříditi, zbourati. Dch. Táboru hájiti, chrániti; t. hlídati. Pozdviže sě vešken t-or vrahóv. Rkk. 51. Tábor (ležení) se rozbíjí, v něm se stany z plátna na kolíky zavěšují nebo baráky (bivoaky) ze dříví a ze slámy se staví. T. = obehnání se náspy a příkopy. Pt. Ty budeš paní na velkém dvoře a já budu pánem při tvém táboře. Sš. P. 797. — **T.** *pastýřský n. pastuší = ploty, kterými na noc ovce ohrazují*, die Hürden. L. — **T.** = *shromáždění lidu pod širým nebem*, Meeting (mýtink), m. První český tábor návodem Mikuláše z Husi byl na hoře Táboru dne 22/7 1419. Pal. D. III. 1. 289. Omladina česká měla t-or na Letné u Prahy. Jíti do táboru. — **T.**, a, m. (m.: Tábor, u), ač jest to jméno obecné, vz A (strany genit. sg. subst. 1. deklin.) Do Tábora. Cf. Javor, a, m., město. T., Hradiště hory Tábor, mě. v již. Čech., něm. Tabor. Dle hebr. Thabor, hora v Galilei, nazvala jedna strana Husitů r. 1419. horu Tábor a potom r. 1420. Hradiště hory Tábor. Rk. Poněvadž Tábor na vrchu vysokém leží, povstalo přísloví: Na Tábor vodu vésti (o marné práci). V., C., D., Lom. — Vz více o T. v S. N., Tk. I. 362., III. 661., IV. 742., Tf. 393. — **T.**, *samota* v Nasavrcku. — **T.** *předměstí v Hustopeči* (Auspitz). — **T.**, ves v Opavsku. — **T.** *starý*, Alt-Tabor, ves v Táborsku. PL. — **T.** = *hora s kostelíčkem u Jičína*.

2. **Tábor, Tábořan,** a, m., pl. Táboři, die Taboriten. Táboři a Sirotci táhli zase do Čech. St. skl. 71. Vz S. N., Tk. II. 742.

Táborec, rce, m., Taboretz, dvůr u Sedlčan. PL.

Taboret, u, m. = *tamburin*. Mlt.

Tábořina, y, f. = *Táboři*, die Taboriten. Žižka se svou t-nou do Prahy šel. Pešín. ad. an. 1420.

Tábořiště, ě, n., der Lager-, der Bivouakplatz. Čsk.

Táborita, y, m., der Taborite. Strany plur. vz *-ta*. Bž. 82.

Tábořiti, il, ení, im Lager liegen, lagern, kampiren. Dch. — **kde jak. Na** místě obmezeném táboří vojsko proudmo tak, že setnina za setninou se táborem rozloží. S. N. XI. 224. Cikáni t-ří **k** ohni. Hlk. I. 150.

Táborní, táborový, Lager-. T-ní stráž, Bur., policie, barák, oheň. Čsk. Vz Polní.

Tábornictví, n., das Lagerwesen, odvětví nauk válečných. Vz v S. N. XI. 224.

Táborník, a, m. = *kdo tábor pořádá*, der Lagerabstecker. Mus. IX. 144.

Táborový = táborní.

Táborský, ein Taborer. — **T.** = *jeden z bratří táborských*, der Taborite. S bratřími táborskými. St. let. Vz o nich Tk. IV. 742. — **T.**, osob. jm. T. Jan, písař. Vz KP. I. 305., S. N. *T. Jan, Adam, Ignác, Jonáš, Josef, Mikuláš*, spisov. Vz Jg. H. l. 639., Jir. H. l. 283., Tf. H. l. 203. — **T.** *samota* v Pelhřimovsku. PL. — **T.** *mlýn*, Taborer Mühle, u Třebíče.

Tabul, e, f., **lépe:** *tabule*. Jg.

Tabulatura, y, f., die Tabulatur, *notové písmo*, zvl. vyznačení harmonií nad hlasem základním, die partiturmässige Schreibart der Noten. S. N.

Tabule, e, f. (na Slov. *tabula*), **tabulka, tabulečka, tabulička, tabulčička,** y, f., z latin. tabula = *prkno, deska, dska*, das Brett, die Tafel. V. Sklo v tabulích, D.; t. mýdla, perníku, vaty. Š. a Ž. T. skleněná, Glas-, jadrná, Kern-, výstražná, Warnungs-, koželužská, Gerber-, lepenková, Papp-. Šp. T-le návěštní, Auskunftstafel. Dch. — **T.** = *stůl obdloužní*, langer Tisch, die Tafel, Speisetafel. Za tabulí seděti. V. Ubrus na t-le; veřejná t.; tabule za darmo (Freitisch). D. Na t-li prostříti. Us. Tabule panská. Ros. Hudba při t-li. Us. Někoho **k** t-li pozvati. Us. Po tabuli mluviti; maršalská t.; tovaryšstvo okrouhlé tabule, die Genossen der Tafelrunde. Dch. T. polívková k ustrojení polívky rozehřitím, fr. tablettes de bouillon, angl. portable soup. Dch. Měli dlouhou t-li = dlouho jedli. Us. Dlm. Dali se k t-li najíti. Skl. V. 177. — **T.** *právní*, die Gerichtstafel, na Slov. Bern. — **T.** *psací*, Schreibtafel. Psáti křídou na t-li. Podstavec k t-li. Šp. — **T.** *početní neb stůl*, Rechentisch, m. Kom. — **T.** = *dska, na které něco napsáno, vyryto jest*, Tafel, f. Měděná t-le. T. nad hrobem. V. — **T.**, die Tabelle, *přehledně sestavený seznam jakýchkoli k sobě náležitých předmětů*. T. Franklinova, hvězdářská n. astronomická, logarithmická n. poměročetná (čtyř-, pěti-, šesti-, *n*místná, Stč. Alg. 76.); t-le statistické n. státopisné, trigonometrické n. trojúhloměrské. Nz. T. mincovní, die Münztabelle, reakce, Reaktions-, rozpustitelnosti, Löslichkeitstabelle. Šp. T-le lámání paprsků, die Refraktionstafeln. Nz. — *T-y* na kollaru duchovních = svislé černé a bíle lemované, u křižovníků zcela bílé, die Mosestäfelchen. Žertovně též *bryndálky*. Dch. T. o změnách lidnatosti, die Volksbewegungstabellen. Šd. Vz *Tabulka*.

Digitized by Google

Tabulеční, tabellarisch. T. přehled. J. tr.

Tabulík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tabulka, y, f. = *malá tabule zvl. psací n. početní, školská, dřevěná n. kamenná,* das Täfelchen, Schreib-, Rechen-, Schiefertäfelchen. Ros. Ještě se na t-ce učil (do školy chodil). T. psací. V. Do t-lek něco si poznamenati. T. vosková, abecední. Kniha s t-kami (s rytinami). Jg. T. na domích, ve zdi, v kameně, křídlicová (vz Prm. III. č. 18.), pergamenová, papírová, plechová, Š. a Ž., sčítací; násobicí (násobilka, množilka), das Einmaleins, odčítací, die Subtraktionstafel, Nz., zvodní (k redukování). J. tr. — **T.** (tafička) čokolady, skla, perníku. Š. a Ž. T. kakaová, korková na hmyz (pod špendlíky). Kh. **T-ky** lékořicové, žluté tabulky pro prsa, pasta liquiritiae flava, Süssholztäfelchen, Brustzeltchen. Nz. lk.

Tabulkář, e, m. = *abecedář,* der Abcschüler. Bern.

Tabulkářka, y, f., die Abcschülerin. Bern.

Tabulné, ého, n., das Tafelgeld. D.

Tabulní, -ný, Tafel-. T. pokoj, nářadí.

Tabulnice, e, f. = *síň, kde se stoluje,* das Tafelzimmer. Us. u Kvasin.

Tabulník, a, m., ve skelních hutích, der Tafelstrecker. Šm.

Tabulování, n., *deskování,* das Tafelwerk. Nz.

Tabulovati s kým = *stolovati,* tafeln. D.

Tabulový = *tabulní,* Tafel-. T. obraz, dílo, práce. Šp. T. sklo, svíčky, D., hora, tisk, barva. Nz. T. řez diamantu. Vz KP. III. 206.

Tabuna, y, f. = *hejno, stádo koní,* eine Pferdeheerde. Mor. Bkř.

Taburet, u, m., z fr. tabouret = *sesle s polštářem bez lenochu.* S. N.

1. **Tác,** u, **tácek,** cku, **tácíček,** čku, m., na Slov. a pol. *táca,* původu orientalského, vz Mz. 341., 345. *T.* = *náčiní, na kterém se něco roznáší,* die Tasse, ku př. sklenice. Tác chladicí (plechový ku chlazení piva), der Kühlteller. Suk. — Vz Hrátky.

2. **Tác,** u, m. = *desátek* (z latin. decem, něm. der Tätz), der Zehente. — **T.** = *daň z nápoje,* das Tazgeld. O původu vz Mz. 341. T. pivní.

1. **Tacel,** cle, **taclík,** u, m. = *krajky nebo okruží u rukávů,* die Manchette. Košile s tacleml. Us. Spáliti si tacle. Dvorsk.

2. **Tacel,** cla, m., osob. jm.

Táceti se, el, ení = *potáceti se,* taumeln. — **kde; po** moři. Troj.

Tacík, a, **tacíček,** čka, m. = *tatík, tatíček,* der Vater, das Väterchen. Matka jeho jemu laje a tacík mu něda, žech (že sem) ja dla (pro) něho dzěvucha chudobna; Z jednej strany věterenko povjévá, z druhej strany moj tacíčko pozjérá; Kedz by moj tacik přišeu, moje kravičky najšeu, ma (mě) z hájka ven vyvjedu (vyvedl). Sš. P. 388., 443., 784. (Tč.). Vz Sesekati (konec).

Taciturn-us, a, m. T. Jiří Hájský. 1616. Vz Jg. H. l. 639., Jir. H. l. 285.

Tacit-us, a, m., slavný římský dějepisec, nar. se okolo r. 50.—55. po Kr. Vz S. N.

Táckati se, na Slov. = *potáceti se,* taumeln. Bern.

Taclový, taclíkový, Manchetten-. T-vá košile. Vz Tacel.

Tacoun, a, m., osob. jm. Šd.

1. **Táč,** ve frasi: Táč jíti, na táč jíti (k někomu) = *na táčky* = s dětmi na procházku. Us. V Čásl. Kal. U Rychn. Pouze: táč jíti, býti us. na Plaště. Prk. Vz Táčky.

2. **Táč,** e, m. = *dlouhý kus látky na chování dětí, chůvka* (mor.), das Wickeltuch. Cf. Tačovka. Us. Zkr.

Tačas, a, m., osob. jm. Vz Tk. V. 81.

Táče, ete, n. = *ptáče.* Ej hešo, hešo (huš, pryč!) táčata, už je má hlava načata. Sš. P. 92.

Táčenec, nce, m. = *pták.* Slov.

Táčeti, el, en, ení = *obraceti,* drehen, wenden. — **se kde.** Ajax táčeje se **mezi** Trojanskými. Troj. T. se **po** moři. Troj. — **abs.** Voda se táčí. Tamtéž.

Táčín, a, m. = *Děčín.* U Loun. Kšá.

Tačka, y, f., das Wickeltuch. Vz Táč.

1. **Táčka,** y, pl. táčky, f., také **táčka,** pl., n. = *kolečko, trakař, kotouč, radvanec,* der Karren, Schubkarren. Strsl. takati = tačati, schieben. Pk. Vypřah ju z tačky, zapřah ju do brany (Egge). Sš. P. 677. — Kom., D., Šp., Brt., Kld., Mtl., Dřk., Šd., Vck. Na táčkách kameny atd. voziti. Us. Hř.

2. **Táčky,** f., pl., cf. Táč. T. = *procházka s dětmi, návštěva.* Jde na táčky. Jest na táčkách. Us. Půjdu k mamince na táčky (zabalím tam dítě do táče a pochovám je). Hk., Zkr. Cf. Přástva.

Tačkář, e, m. = *kolečkář,* der Schubkarrenschieber.

Tačkářka, y, f., die Schubkarrenschieberin. Bern.

Táčkovati = *po táčkách choditi,* spazieren gehen (von Kindern). Us. — **T.** = *táčkami voziti,* auf Karren befördern. — **co:** rudu. Hř. — **T.** = *len vázati a potom staviti,* binden und aufstellen. U Vyzovic. Mtl.

Táčkový. T. střída, die Karrenstrecke, v horn. Hř.

Táčník, a, m., v horn. = *kolečník,* der Schlepper, Karrenlaufer. Hř.

Tačovati se. T-val se, nechtě o zdravie přijíti. ZN. (Jir. exc.).

Tačovka, y, f., das Wickeltuch. Vz Táč. U Rychn. Ntk.

Tadě = *tady.* Morav. a Slov. Vz Tady, Tudy.

Tadial = *tady.* Slov. T. přišieu, t. odišieu. Er. Sl. čít. 69.

Tádink, taidink, u, m., z střněm. tagedinc, taiding, vz Mz. 413. T. znamenalo 1. *rok,* der Termin; 2. *co se jedná na roku, smlouva,* der Vergleich; 3. *řeč u soudu k obhájení své věci,* die Rede vor Gericht; 4. *žvání, marné mluvení.* Jg. **T.** = 1. *jednání, rokování.* St. let. Neb pójdeliť tak, nebudúť se tomu lidé dívati, aniť se dále dadí na tajdincích držeti. Arch. II. 5. Na t-cích počali. 1448. Pal. Rdh. I. 187. Der Teiding, Vergleich. — 2. *Nedůvodné řeči,* das Geschwätz. Jel., Ctib.

Tádinkovati, z něm. (vz Tádink) = *jednati, rokovati*, unterhandeln, reden; *daremně mluviti*, schwätzen. — **kdy s kým: při** tádynku. Jel., St. let. 62. — **jak.** Kdyžby JM. **mimo** úmluvy pražské utištěna nebo utadinkována byla. Arch. II. 6.

Tadle = *takle.*

Tadra, y, m., osob. jm.

Tady = *tímto místem, tonto cestou* (na otázku: *kudy*), dadurch. Smil v. 829., 1052. Pojďte tadyto, tadyto se nesmí chodiť. Mor. Šd. Nedala ti kade tade chodiť. Sl. ps. 139. Tadě, kadě luďé chodťá, dívky stojá a rapotajú. Slov. Tč. — **T.** = *zde*, hier. Svatý Cyrill z boží rady postaviti tě dal tady; Vdovo, milá vdovo, chceš-li s námi jeti, mosiš svého syna tady zanechati; Ach te tade nemáš svojího tatíčka, už na něm narostla zelená travička; Překerak so tade sám? Musiš jíti na vojno a já tade zůstano. Sš. P. 64., 140., 498., 638., 713. (Tč.). Kadě vêtr, tadě i plášť. Slov. Tč. Aby tady zapomenul onoho myšlení zlého, neb toho nečistého hříchu. Hus III. 89. Tady mu schází (v hlavě). Vz Ztřeštěný. Lb. My se z tady odsaď vystěhujeme. V již. Mor. Šd.

Tadyáš, e, m., Thaddäus. Šd., Jg.

Taenar-us, m. nebo **Taenar-um,** a, n., předhoří a mě. Lakonie. — *Taenařan*, a, m. — *Taenarský.*

Ťafák, a, m. = *hafák*, der Kläfer. — **T.,** u, m. = *dlouhý veliký zub*, ein grosser, langer Zahn. D.

Tafat, taffat, tafet, taft, u, m. = *tykyta*, der Taffet, z pers. tâfteh. Mz. 341. — Pref., Ben.

Tafata, y, f. = *soukenná látka.* Sloven. Sl. ps. 155.

Tafatář, e, m., der Taffetweber. Bern.

Tafatářka, y, f., die Taffetweberin.

Ťafati = *pomalu štípati, sekati*, langsam spalten. U Ronova. Rgl. — **Ť.** = *ťafky dávati, políčkovati*, Hiebe versetzen, Kopfstücke geben. Jg. — **koho čím.** Ťaf' ho zobákem do hlavy (klofi). Mor. Šd. — **Ť.,** *ťafnouti*, fnul a fl, ut, utí = *štěkati*, bellen, klafen.

Tafatový, tafetový, taftový, Taffet-. T. pytlíček. V.

Tafelník, a, m., der Tafelstrecker in der Glashütte, pol. L.

Tafelrunge, e, m., osob. jm. Tk. I. 626., II. 550.

Ťafka, y, f. = *udeření, facka*, die Schelle. Ťafku někomu dáti. Sych. Ťafku dostati. Dch.

Tafle, e, **táfelka, táflička,** y, f., z lat. tabula, das Blatt, Getäfel, die Tafel, Platte. T. medu, perníku (plát, plást), čokolady. Ros., D. Vz Tabulka.

Taflování, n., die Täflung, das Täfelwerk. Jg.

Taflovaný, tessulatus, würfelig, schachbrettartig, getäfelt, na políčka dosť pravidelná čtyrůhlá rozdělený, jako okvětí řepčíka strakatého. Rst. 505. T. stůl, getäfelt. Vz Taflovati. Šá.

Taflovati, *-vávati* = *plechem, prknem, kamenem* atd. *pokrýti*, täfeln, austäfeln, bedecken. — **co čím:** střechu plechem, prkny, Us., zeď prkny (obložiti), Ros., mramorem, Us., strop prkny. Kom.

Ťafnouti, vz Ťafati.

Taftový, vz Tafatový.

Tagliamento, a, m., řeka ve Furlánsku. Vz S. N.

Tag-us, a, m., vz Tajo.

Tah, u, m. = *tažení, táhnutí, tahání*, der Zug, das Ziehen, die Ziehung. — **T.** = *tahání, čin táhnoucího*, das Ziehen, der Zug. Kůň k tahu, Ros., do tahu. Šd. Ta kobylka dobrá do tahu. Brt. Tah losů (losování), die Ziehung der Lose. Nz. Vola k tahu užívá. Kom. Jedním tahem. Ros. Zde jest tuze do tahu (do vrchu). Us. Jedním tahem sklenici piva vypiti, Jg., něco narýsovati. Us. Příští tah v pražské loterii bude ve středu. Ml. T. (při magnetisování): jednoduchý, dvojnásobný, do okrouhla. Nz. V posledních tazích býti, *germ.* **šp. m.:** k smrti, k hodince smrti pracovati, na smrti ležeti (V.), Jv., na smrtelné posteli ležeti, skonávati, umírati, Brs. 2. vyd. 242., na sotnách se ocitnouti, býti nebo povahovati se, Sš. (vz III. 521. b.), na sotních býti, k poslední hodince se bráti, Šm.; slov. i: byť na úmoru, srbsky: biti na umoru, rus. pri smerti bytь. Ht. Brs. 287. Tahy míti (když se člověk natahuje). Na Sloven. — **T.** (od nepřechod. táhnouti), der Zug. T. vojska, času, Us., větru, ptačí. D. Kamna mají dobrý tah, až to hučí. Dch. Otvíráním a zavíráním dvířek u popelníku upravuje se potřebný tah; T. vzduchu. Dch. Zde jsou veliké tahy (průvan). U Olom. Sd. T. křižácký. Sš. L. 63. Číhař má číhadlo na dobrém tahu (kudy mnoho ptáků lítá). Us. — **T.** = *šik, řád*, die Reihe. Dlúhým tahem Němci tahú. Rkk. 35. — **T.** = *čára*, der Zug. T. pérem. Pěkným tahem psáti. Us. Tah v obličeji, D., der Gesichtszug, *lépe, tvář, obličej.* Čtu ve tvých tazích m.: ve tvé tváři, ve tvém obličeji. Tento muž jest velmi sympathické tváři. Malíř obraz nastínil ve hlavních rysech. Brs. 2. vd. 242., Km. 1880. 318. Tah povahy, vz Charakterzug. — **T.** domu = *patro*, das Stockwerk. Slov. Baiz. 298. — **T.** kovní, der Berggang. Zlob. — **Tah** = *závitkovitá rýha v hlavni ručnice.* Šp. — **T.** = *voskový knot.* Us. Ktk.

Táha, y, f. = *tahání, tah*, der Zug. Ten kůň jest dobrý do táhy. U Olom. Sd. Vz Tah. — **T.** = *příprava k vážení vody*, der Brunnenschwengel. Us. u Buděj.

Tahací, Zieh-. T. stroj. D.

Tahač, e, **tahoun,** a, m. = *vratník*, der Zieher, Haspler, Haspelzieher, v horn. Hř.

Taháček, čku, m. = *vytahovák*, der Korkzieher. Šp.

Tahačka, y, f. = *tahanice.* To je s tím t. Us. Šd.

Tahadlo, a, n., das Gestänge, das Hebezeng. Tahadlo vodní, Pam. kut., ruční, V., u varhan. T. v dolech. Hř., Bc. T. hlavní, das Haupt-, pumpové nebo násosní, das Pumpengestänge. Hrk.

Táhadlo, a, m. = *tulák, běhák*, der Landstreicher. Us. u Jilemn.

Digitized by Google

Tahák, a, m., der Ziehjunge. — **T.**, u, m., der Ziehstrick. Rk.

Tahal, a, m., osob. jm.

Taháuí, das Ziehen, Schleppen, die Schererei. Vz Táhnouti. Má s tím mnoho t-ání (práce). Us. S tím nošením vody je už největší t. Plackerei, f. Dch. T. kocoura (hra), die Strebekatze, das Seilziehen. Jg.

Táhanice, tahanice, e, f. = *táhání-se oč*, das Gereiss, Gezerre. — **T.** = *dlouhé a těžké namáhání, práce*, die Zieherei. To byla s tím tahanice! Us. — **T.** = *rozepře, hádka, váda, soud*, die Streitigkeit, Balgerei, der Hader, Zank. T. rozličné s lidmi. Kom. Mám s ním t-ci. Dl. Nemalá t. o to byla Žer. Záp. II. 157.

Tahaňk, u, m. Tak nemalý t. počal o to jíti. Čr.

Tahaný; *-án, a, o*, gezogen, geschleppt.

Tahati = *táhnouti*.

Tahava, y, f., samota u Dobříše. PL.

Tahavka, y, f. = *chuť protahovati se*, die Dehnsucht. D.

Táhavosť, i, f. = *lepkosť, vláčka*, die Zähigkeit. T. oleje. Reš.

Táhavý = *co se táhne, nekřehké jest*, zähe. Zlob. T. maso. Us. Jg.

Tahdy = *tehdy*, zastr.

Táhlavosť, i, f. = *táhavosť, tažitosť*, die Dehnbarkeit. L.

Táhlavý, dehnbar. L.

Táhle, gedehnt. T. zpívati. Hdk. L. k. 31.

Táhlice, e, f., ruppia, die Ruppie. Rstp. 1673. Cf. Slb. 230. — **T.** = *jíl, mastnice*, die Letten. Šp.

Tahlík, a, m. = *výrostek*, der Aufschössling. — **T.**, u, m. = *řemínek n. tkanice, za kterou bota na nohu se táhne*, die Struppe. Jg.

Táhlina, y, f., eine Landstrecke. Dch.

Táhlo, a, n. = *řetěz, který fasuněk v prostředku stahuje do hromady*, der Zug. Us. — **T.** = *řetěz na připřež*, die Zugkette. — **T.** *vojenské* = *zadní voj*, der Nachzug. Jg. — **T.** *v horn.*, die Zugstange, Bc., das Schacht-, Pumpengestänge. Us. Č. — **T.** *u sukně* = *vlečka*, der Schlepp, die Schleppe. Na Mor. Brt. — **T.** *ve stavitelství*, das Zugband. Nz. — **T.** *v mechanice*, die Kolbenstange, Treibkolbenstange. Nz. T. parní pístě, die Dampfkolbenstange. Šp. — **T.** = *dlouhý řetěz k vožení klad*, lange Kette zum Balkenführen. Us. Hlk. — **T.** = *provaz, jímž se pavuza s předu přivazuje, pavuzník*, das Heuseil. V Čech. a na Mor. Brt., Psčk., Šd. — **T.** *ve mlýně*, der Auszug. Šd. — **T.** = *co nevěsta i po svatbě z domu od rodičů dostává*. U Bydž. Mý.

Táhlohrotitý šíp, ταvύγλωχις. Vký.

Táhlosť, i, f. = *tažitosť*, die Dehnbarkeit. L. — **T.** = *trvání*, die Dauer. L.

Táhlý = *roztažitelný*, ziehbar, dehnbar, geschmeidig. Táhlé klí, zlato, kůže. L. — **T.** = *štíplý, tenký, vytáhlý, dlouhý*, schlank, strack, gedehnt, rank, gestreckt. T. hrdlo, Rkk., člověk, panna. Us. — **T.** = *nepřetržené trvající co do místa i co do času*, zusammenhängend, in einem Zuge, ununterbrochen. T. zvuk, dům, cesta, Dch., hranice, Č., země, linie, proporce. Us. T. host v domu (*ustavičný*). Banket pozdě v noc táhlý (*prodloužený*). Jg.

Tahmo = *tahem*, zugweise, streifweise. Um. les. III. 152.

Táhnouti, *tahnouti, tihnouti* (zastr. *tiehnouti, těhnouti*), -hnu, -hni, hna (ouc), hnul a hl, ut, utí, tažen, žení; *tahati, táhati; tahávati, táhávati. Starší tvary.* Tahu, těžeš, těže atd.; ale naskýtají se i příklady: tažc (= ducit. MV.), těžechu i tažechu a p. a nesnadno bývá rozeznati praes. a aorist.: táhl, tiehli (Kat. 137., 157.), ale odchylkou i přitiehl, přitiehla a přitáhli; táhnu, 2. potiehneš (Smil 131.), 3. tiehne (Št. N. 22. a j.), 2. pl. tiehnete, imper. tiehni, tiehněme (Jg. Slov.), impft. tiehnieše (Rkp. hr.); ale odchylkou také táhne (Št. N. 10.), potiehnú (Alx. 1118.), táhněm (Št. N. 219.), táhněte (Ib. 242.), impft. táhnieše (Alx. 1144.), táhniechu (Ib. 1073., 1138.). Gb. Hl. 65. **T.**, strsl. tęgnąti, koř. tęg, tendere, trahere. Hierher gehört wohl auch aslov. težati, arare, opus facere, acquirere; tęgъ, labor, mrus. samotež, samotužky, durch eigene Kraft; tęžati souvisí asi s prus. tensit, machen; tęg ist mit aind. tan verwandt, vergl. got. thangan neben thinsan, lat. tendere. Fk. II. 373. vergleicht as. thing, ahd. dinc und hält Entlehnung aus dem Deutschen für möglich. Mkl. aL. 42. **T.**, **přechod. význam** = *jinam něco vléci, smýkati, hýbati*, ziehen, schleppen; *tažením působiti, dělati, měniti*, durch Ziehen bearbeiten, machen, verändern, ziehen; *pryč jíti*, weggehen, fortziehen, sich fortpacken; *dostávati, bráti*, Waare beziehen; *do hnutí přivésti*, in Bewegung setzen, ziehen; *získati, na svou stranu přivésti*, Jemanden an sich ziehen, für sich einnehmen, fesseln, fortreissen, gewinnen; *následek míti*, nach sich ziehen, zur Folge haben; *puditi, hnáti, vábiti, lákati*, hin-, anziehen, anlocken, anreizen, hinlocken, wohin treiben; *něco někam vésti*, hinziehen, hinlocken, hinleiten; *vztahovati, vykládati, rozuměti*, beziehen, deuten; *rváti, škubati*, reissen, zerren, zupfen; *zdloužiti, napínati, prostříti*, dehnen, ziehen, recken, zerren; *utahovati, odírati*, drücken, ziehen, rupfen, schinden, aufs äusserste treiben; *stahovati*, zusammenziehen; *vážiti se studny*, Wasser schöpfen, ziehen; *píti*, in sich ziehen, einziehen, einsaugen; **nepřechodný význam**: *zdlouha se pohybovati někam*, ziehen, sich wohin begeben, wandern; *tiše odejíti*, sich wegschleichen, in der Stille davon gehen, ziehen, fortziehen; *pryč jíti, letěti*, sich scheren, sich packen, sich trollen, ziehen; *prodlévati*, anstehen; **se** = *jíti, ubírati se*, sich begeben, ziehen; *něco tahati*, sich womit schleppen; *rváti se, souditi se, vaditi se*, sich um etwas raufen, balgen, reissen, streiten; *vztahovati se*, sich erstrecken, sich ausdehnen, sich ziehen; *rozšiřovati se*, sich verbreiten; *přecházeti*, sich ziehen; *odvolávati se*, sich beziehen, sich berufen; *toužiti, státi oč*, streben, suchen, verlangen, lieben; *usilovati, namáhati se*, sich anstrengen, sich recken, sein möglichstes thun; *roztahovati se*, sich recken, sich dehnen; *dáti se táhnouti*, sich ziehen oder dehnen lassen; *trvati*, sich ziehen, dauern;

vyplývati, woraus folgen, sich abziehen lassen. Jg. — **abs.** Kdo lép krmen, ten lép táhne. Kdo táhne, toho pohánějí. Pk. Jeden řídí, mnozí táhnou. Pk. Kdo syt, ten táhne. Nerovná spřež neráda spolu a zároveň táhne. Prov. Chudá mršina dobře táhne (hubený dobře pije). Slova hnou, příklady táhnou. Bern. Slovo učí, příklad táhne, skorej příklad k práci nahne. Slov. Jak zapřáhl, tak táhl (jak nabil, tak střelil). BR. II. 255. Netáhni (neber), ještěs nevyhrál. Prov. D. T-ne (silně pije) jako volíček, mezek. Us. Táhni (jdi pryč, vari, kliď se)! Táhni odsud! V. Dělej, abys už táhl. Us. Dch. Táhni nestoja. Mor. Brt. Vojáci táhnou. Kom. Táhne tam veliké vojsko. Ros. Ptáci táhnou (letí, když se stěhují). Ros. Jelen táhne (pomalu jde); pes dobře táhne (jde-li dobře po stopě); lovec táhne (míří, až zvěř dobře na mušku chytí). Šp. Ten (divadelní) kus táhne. Us. Dch. Jejich tragoedie netáhnou Stnk. Ušlechtilá jest mysl člověka, lehčejie se dá vésti než táhnouti. Hus II. 280. Táhne oblak, vítr, noc, povětří. Us. To vám to zde táhne! Kůň, vůl táhne. Us. — **co, koho:** niti (předsti), pluh, mléko (ssáti), V., jho. Br. Úsudky a výpovědi své zpět t. (vz konec článku: *t. s adv.*). Kom. Voda táhne mlýn. Háj. Tam mne mysl táhne. Jel. Ta bylina puchýře táhne; T. pivo, víno (silně píti, dusiti). D. T. vazbu, den Dachstuhl legen. Mor. a Slez. Šď., Mtl. Loď táhne vodu. Us. Dch. T. los. Tiehniechu jeho 4 koně. GR. A když ji odtud pryč tahniechu. Pass. 45. (Hý.). Včely plásty táhnou (plní). Rozm. o vč. T. loď, vůz, kořalku (dělati), drát, brky (skrze horký popel tahati, aby ztvrdly), stavidlo, olej, ručnici (závitky v hlavni dělati), sirky (sirou niti napouštěti; pryč jíti), čáru; t. zboží, peníze, úroky (dostávati), zlato, řeč (prodlužovati), karty (vytahovati); Vlk táhne skopce; Vůz táhne koně (o převráceném pořádku). Us. Onde šelma napřed kóň, kozy táhnúc z zadu puol. Hus I. 78. Tiehne-li tě boží chvála. Hus I. 449. (II. 192.). — **co, se čím:** slovy o něco se tahati. Kom. Aby ho ke všemu heverem tahal. Us. T. loď veslem; kolem, vodou brus t. V. Kolo vodou t. Har. Volem tahal klády. Us. Stav duchovních táhne lidi svým příkladem. Št. N. 69. K němuž (k svému úmyslu) táhnete řečí. Chč. 610. Lžekrist velikou část křesťanstva rejdy a šmejdy po sobě potáhne. Sš. II. 272. Něco provazem t. Us. Vodu mírným ohněm t. (distillovati), kov kladivem; stavidlo sochorem t. Vys. Každá věc přirozenou svou mocí k svému původu se táhne. Loď větry a vesly se jen táhla (zdlouha ploula). Oldřich z Vlkanova. Vz T. **jak.** — **co, se kam (do čeho, k čemu, v co, nač, před co, proti čemu, čím, s kým, jak).** Zvěř táhne do lesa. Šp. T. kov do délky. Vys. T. do pole (na vojnu). Us. Vzduch do sebe t. V. S velikou silou do Vlach táhl. Har. Táhli do jednoho domu. D. Táhni sirky do psí dírky. Vz Odehnati. Lb. Ta cesta do vršku se táhne; Plstěná látka vlhkosť do sebe táhne. Dch. Táhni již někam do čerchmanta. Us. Všk. Táhne se sem jako kůň do hostince. Us. Msk. Zajíc do pole táhne. Er. P. 396. Voda do lodí se táhla. Ler. Potom táhl **k** městu Vídni **do** Rakous. Dač. I. 38. Hřiechové táhnú člověka do věčných temností. Hus II. 216. Do hospody někoho t. Hus II. 140. Voda do písku se táhne. Us. Houba do sebe vodu táhne. Ml. Dech do sebe t. Ml. Vz Mrhač. Nohu, ruku k sobě t. (krčiti). Jg. Hora táhne se k východu. D. Slon *troubou* píci k sobě táhne. Kom. Tělo tiehne k hřiechu. Hus. Protož to nikda více budoucně k žádnému příkladu taženo býti nemá. Skl. I. 307. Obyčejně vlasť táhne k sobě svého. Dač. I. 57. Panování k sobě t. Chč. 307. Táhnu to k jeho právu. Půh. II. 217. A ten sirotek již ke třinácti letóm táhne; Žaluje na Václava Drece, že sě jie táhne k statku dietete jejího. NB. Tč. 162., 205. Všichni tahú k Jerusalemu. Št. Jedna strana tiehne k dobrému. GR. Snažně jej k sobě táhnouci. BN. I červíček v tém kořenu, v kterém sa vytáhně, mává sladké potěšení a k němu sa ťahne; Přiroděnosť ťahne člověka ku zlému; Iné knihy k mravóm ťahnú, iné ku svátosti; Příležitosť k hříchu ťahne i ku zlej pověsti; Vícej ťahne ku prátelstvu statek než osoba. Slov. Tč. Zvyklosť vždycky k tomu táhne, od čeho má kořeň. Mor. Tč. Milovati budeš tak aby i rozum i vóle i pamět najviece táhla ku pánu Bohu tvému; Pak vezmi, kněže, přielbici spasenie, to věz naději, jenž táhne vzhóru k spasenie; Všichni spolu máme táhnouti vóz ctnosti k věčnému životu; Věrní nábožné táhnú k spasenie; A zkus sebe, již-li Krista, k jehož tělu se a k stolu táhneš, následuješ; Ti táhnou k životu věčnému; (Běhové světští) k hřiechu táhnú; Jako hovado to činí, k čemu je vóle těla táhne; Tahna vás k hříšné radosti; To slovo táhne k jinému rozumu; A poňavadž Bóh nemóž voliti, aby člověk hřešil, protož člověk má t. k té boží vóli, aby také hřešenie nevolil; Člověk táhne k smrti; K světu mne táhnou; Duše k nebesům se táhne; A skrze odpočívání v životu bohomyslném k věčnému sě životu táhne; Táhnou se více k obrokóm než do nebes k prorokóm; Konečné blahoslavenstvie, k němuž věrni táhnú, jest jmění všeho dobrého, bez vuole zlé; Aby vždy více táhl k náboženstvie. Hus I. 60., 178., 250., 323., 332., 333., II. 87., 129., 210., 216., 369., 420., III. 15., 18., 24., 138., 167., 175. (Tč.). Jakož bázeň tiehne k dobrému, též tiehne od zlého; Toto přikázánie tiehne zláště k bližním ctnostným; Ten, jenž tiehne člověka k hříchu, jeho jest největší nepřítel; Protož k němu všemi mocmi tiehněmi; To nasycenie jest každému hotovo, jenž vší žádostí tiehne k té večeři; Milostí svú tiehni mě k svému následování; K němu naději tiehni; Cožkolivěk najviece miluje, v tom najvěčšie libosť má, k tomu najviece tiehne a najviece ho žádá: Ktož ty pokuty na sě tiehne; Nic k sobě netiežím tvého utrhánie. Hus I. 39., 139., 223., 473., II. 252., III. 107., 128., 196., 248. (Tč.). Tíhne srdce v převelebný stan. Hdk. L. k. 12. Lidé v tomto světě znamenití majíce táhnouti proti nepřátelům. BR. II. 109. a. Všelijací ptáčkové k stromu hořčičnému se táhnou a na něm hnízdí. BR. II. 60. a. Nejedni

Digitized by Google

táhnouce se k místům, v nichž apoštol výroků řeckého spisovatelstva užívá; Ješto Pavel 1. Kor. 15. 8. úsilně se k té události nade vší pochybnosť vyvýšené táhne; Na důkaz toho táhne se ku písmu, an vece . .: Avšak apoštol se netáhne k slovům, nýbrž ke smyslu a obsahu zámluv veškerých Bohem učiněných. Sš. I. 1., 2., 51., 54. (Hý.). Že apoštol se táhne k dobám svého u nich pobytu; Ovšem se Pavel netáhne tuto ani k nálezům sněmu jerusalemského, ani k vidmu Petrovi danému; K vlastnímu vědomí vašemu, k obyčeji lidí, ku právu, ku tradici se t. Sš. II. 11., 17., 241., 244, 262., 288., 354. (Hý.). Macedoniáni nepravě se táhli k těm slovům, jakoby . . . .: Táhne se k Mojžíšovi a prorokům; Vykladači ti se táhli ke slovu, Aniž potřebí slova ta k jiným lidem t.; Těmi slovy spisovatel se táhne ku spisu; Slovem tím k celému shromáždění se táhne. Sš. J. 14., 35., L. 5., 46., Sk. 1., 75. (Hý.). Někoho k sobě t. (na svou stranu přivésti). Jel. Táhne nás k tomu žádosť. Kom. Řeč k něčemu t. (obrátiti). Jel. K smrti táhne u velikých těžkostech. Troj. To se k zlému táhne. Jel. Od přirození k sobě podobní k sobě se táhnou. V. Cumel (cecek) ho táhne k domovu (touha po domovu). Jg. Táhl s vojskem ku Praze. Sych. Míry k dolu t. Vys. Táhl se ke koruně španělské (osvojoval si ji). Ml. Někoho v úklady t.; táhne mne ta věc v nebezpečenství. Jel. Houba táhne vodu v sebe. D. V Bůh věřiti jest, milostí táhnouti veň. Št. Ó by tuto sv. řeč vážili kněžie, jenž úřad v trh peněžitý táhnú. Hus II. 313. Táhli jim ruce v hromadu. Chč. 452. Táhl nepříteli v oči. Pal. Děj. III. 3. 294 Trpké věci jazyk v hromadu táhnou. Byl. Táhl běhounem (v šachu) na nepravé pole. Ml. T. na nepřítele, Br., na hranice, na stráž, D., na loupež, Har., zločince na skřipec, koráb na zem. Us. T. někomu na pomoc. Skl. I. 297. Něco na sebe t. = osobovati si. Br. T. se nač = *dovolávati se čeho; svojiti si něco.* Us. Již vše na svú mísu táhnú = na svou stranu, po sobě. Kat. 51. Pakli by kto kde rodilý chtěl se na jiný statek po příbuzenství táhnúti; Jestliže by který chtěl se táhnuti na staré nálezy. Vl. zř. 460., 553. Ježto se mój člověk Vacek na to táhl a svú pravdu dobrým svědomím dovozoval. Ps. o zášti. Původ táhl se na paměť pánův. Nál. 158. Písař má dáti dsky čísti, komuž jest třeba, bez peněz, ktož se na dsky tiehne. O. z D. Tak že žádná strana přes toto naše zřízení na více táhnouti nemá. Zř. F. I. A. X. 7. Chceme, aby ty a bratří tvoji k žádnému ovšem soudu půhony tažen ani v tom soudu posúzen byl; Kdožby se koli právu protivil, že má na něj nejvyšší purkrabě pražský svou mocí táhnouti; Táhly-liby se strany na takové svědomí před soudem. Zř. F. I. A. XXXVIII. B. XI., S. XII. Na paměť VKM. se poníženě táhnú. Břez. 78. Jest všecko zřízením zemským, na které se táhnu, vyměřeno. Ib. 80. Vodu na mlýn t. Vys. Na podzim divoké husy táhnou na jih. Ml. Na svá kola vodu t. (k svému užitku obraceti. Sobek). Č. Na statek, na právo se t., ein Gut ansprechen. J. tr. Někteří to na osoby, jiní pak na slova táhnou (vztahují). Br. Táhli se na knihy. Plác. Pakliby se i žid i křesťan táhli na žida, tehdy soudce křesťan má vynésti soud. Št. Před pevnosť t. Us. Proti nepříteli táhnouti. Us. Loď proti vodě táhnouti. Vys. Všecko na svoj smysel táhne. Slov. Tč. Úzkosť na mne táhne. Sš. P. 133. Císař pán tam na něj táhne, že ho se svým vojskem zajme. Sš. P. 173. Táhli na svobodníky. Dač. I. 123. Apoštolové vždy táhli sú lid na to, aby věřili v otce. Hus I. 51. T. se na dary. Chč. 302. T. moc na sebe, sich die Gewalt anmassen. Bart. 4. 20., 1. 34. Oč se lidé v tom právě nejvíce trou a na statky nejvíce táhnou. Tov. Táhla sě jest židovka na pány pravíc, žeby oni toho povědomi byli, když jest to vpisáno; Zajíček sě táhne na ortel první; Ondra se na nás táhne, poněvadž jest Jan lazebník před námi na svědky žalobu svú postavil; Lidé, ježto zaň slíbili jsú, táhnú sě na to chtiece sě tiem vyvaditi od dlužníkuov; Táhne sě jeden člověk přespolnie na statek přítele svého vedlé poručenstvie u nás, jenž jemu statek svuoj poručil; Též také i ti sirotci sě na ten statek mateře své a ujců táhnú příbuznosti nápadem a plným právem; I táhne sě pán tej dědiny na tu odmrť a tudiež na statek bratra jejieho neženatého; A když jest to dietě umřelo, tehdy sě Drlec táhne na ten diel sirotka, což jest jmělo na toho sirotka přijíti; Také sě jest lékař táhl na ceduli židovskú, žeby ona jemu psala, aby k nie přišel. NB. Tč. 18., 25., 41., 146., 191., 201., 205., 278. S obé strany táhnú sě na ubrmanny, aby na nich dosti měli; Táhnú se obapolně na Štěpanka z Chudobína svědomí; Táhneta sě oba na Jana Pušku, což ten vyzná, na tom mají dosti míti; Poněvadž se obapolně na dsky táhnú; Táhnu se na ty jisté hadčí, ježto jsú nás o to soudili; Poňvadž se táhneta na držení, to držení mají ukázati na posudku. Půh. I. 204., 207., 258., II. 60., 309., 331. (Tč.). A na některé obdoby přírodné se táhne. Sš. I. 156. Otcové svatí k tomu místu se táhli proti Nestoriovi i proti Eutychovi. Sš. II. 45. Ukázati chtěli, že se rovný k rovnému neb podobná věc k sobě podobné táhne. BR. II. 109. a. Vtělení a smrť Páně k sobě vzájemně tíhnou; Jedním tiehnemo k Bohu a k svatosti života. Sš. J. 54., 61. (Hý.). — **(co) za kým, za čím.** Tahne šat za sebou. Us. To za sebou táhne jiné hříchy, Br., hanbu (působí). Scip. Táhli za nimi. Br. Tahají se za sebou (scházejí se). Mor. Šd. Dobrá chvíla ťáhne za sebú nešČasti. Slov. Tč. — **(co, se) po čem.** Po bohatství, po zboží a statku se táhnouti (dychtiti). V., Br. Že po meči pacholíci před děvečkami táhnú, ale když pacholíků nestane, děvečky též právo mají. Tov. 85. A jmenovitě týž Tománek po své ženě Aničce táhne se na pás stříbrný; Však jsem já jemu máti a chovala jsem jeho, protož se táhnu po krvi jako máti. NB. Tč. 196., 205. Kancléř Lamojský táhl silně po něm a dohonivše ho, jej obklíčili. Dač. I. 162. Ten člověk všecky lidi po sobě vede a táhne. Brt. S. 81. Sv.

Digitized by Google

Juliana ven jdúci po sobě ďábla svázaného táhnieše. Pass. 221. Bratr táhl po něm (za ním). Let. 49. Po nichž (věcech) by děti táhly úmysl k vóli božie. St. N. 3. Aby všichni táhli hned po nich. Let. 30. Tiehněm po něm činy svatými. Hus II. 110. Hřiech kněžský tu stranu cierkvi, jenž by měla býti najčistějšie, przní a jiné tiehne po kněži; Tiehni mě po sobě a pobéhnem u vóni mastí tvých; A v tom člověku vnitřniem trojice sv. přebývá milostí, když pamětí, rozumem a volí najviece po ní tiehne. Hus II. 185., III. 11., 106. A oni táhli po svých (věcech, povinnostech atd.). Us. Dbv. Myši táhnou po slanině. Kdo se chce klubka doptati, táhni se po niti. Prov. Táhni po svých (jdi pryč). Sych. Táhnouti po zvěři. Šp. — **se oč** *(potýkati se, hádati se)*. Národové o meze se tahají. Kom. O psí kot se tahati (o kozí srsť). V. Nejvíce o ty půhony se tahali. Let. 386. T. se oč. Žer. Záp. II. 83. O tu věc táhnú sě na Oldřicha. Půh. I. 204. Také se táhnú tři soukeníci na ten statek o 18 zl. NB. Tč. 228. Kterak se mládenci tahají o mne; T. se o mrchu. Er. P. 118., 378. — **kde.** Volové při jhu táhnou. V. Táhne na dobrém konci (vyhrává). U Nové Paky. Vik. Tahati koho **v** trhu (odírati). L. Zeď **okolo** hradu, příkop okolo lesa táhnouti. Ml. Kůň **na (po)** železné dráze vozy táhne. Ml. T. **před** kým. — **(co, se) s kým, s čím.** Kůň s volem táhne vůz. Us. Tiehne-li jeden s jinými vóz. Hus I. 250. T. někoho s sebou. D. Táhl s ním. Rovné s rovným rádo táhne zároveň. D. Ten se ti s tím natahá (napracuje). Ta dívka tahá se s chlapy. Sych. Sigmund s Uhry táhl k sv. Pankráci čelem. Let. 39. Těže s voji, kamo slunce spěje. Rkk. 46. Ten nám dává rady, moh' by tahat s náručním volem dohromady (= hloupě věc vykládá). U Třebonína. Olv. Protož se k nim formovati a s nimi jha t. nemají. BR. II. 45. a. Nenáleželo hned z počátku zpřikra (k nim) přikvačovati .... a k tomu, aby s jinými zvyklými zároveň táhli, je přidržovati. BR. II. 40. b. — **co, koho, se za co.** T. za provaz, za kabát, za zvon, D., někoho za vlasy. Táhni se za nos (meť před dveřmi svými). Us. Kdo mezi pány sedá, bývá tahán za uši. Chch. Těžko jest dítěti s obry za prsty se tahati; Není dobře s pány za prsty se tahati. Č. Jedna tahá za ruce, druhá sází trgance. Sš. P. 688. T. za nejtlustší konec (nejvíc práce míti). U Olom. Sd. T. za jeden ocas, provaz (k témuž cíli směřovati). Dch., Sd. Bylo tam smutno, zrovna to za vlasy tahalo. V Kunv. Msk. Za provazy tiehli. Kat. 2783. — **co s kým v čem.** S nimiž v témž zlém jho táhl. Br. T. rudy v kožích volových z dolů. Vys. Tahá mne v údech. Bern. V tom se Uher na svědomí táhne listovní z Peštu, které vám posýláme. NB. Tč. A tak učedlníci Kristovi táhnúce v kárách jeho lehce práce nesli. Hus II. 54. Jalovice, ježto jest netáhla ve jhu, ani zemi krojila radlicí. BO. V tom ve všem se na svědomí táhnou vší obce pražské. Čr. — **(co) jak. Ode** dne **ke** dni někoho tahati (slibovati mu). Us. T. kůži **na** příč. Us. Na rovný náklad vodu z dolu t.; Na tři hřeby vodu na prázdno t. (ve mlýně). Vys. Rudy **po** rumpálech **na** den t. Vys. **S** velikou silou proti nepříteli táhnouti. D. **Přes** nařízení na více se táhnouti. V. Táhli na vojnu podlé krále. Čr. T. **v** pochod. Dch. Koně táhnou **na** celou sílu. Us. Brt. Švéda rovnou cestou na Brno táhl. Morav. 1878. 36. A tak *šikem* táhli pět dní. Let. 78. Táhli bezčetnými tlupami. Brt. Instr. 16. Jiřík slíbil sě se mnú zdáti **a s** tiem táhl mne do trní a on mnú jest vinen (hat sich an mir verschuldet); Na ten statek právem se táhnú; Opět hned zasě tudiež Tománek na miestě Aničky ženy své táhne se po nie na statek Doroty. NB. Tč. 92., 97., 196. To aby volem (jako vůl) tahal (nepropouští-li dýmka n. doutník vzduchu). Us. u Rychn. V tesknostech **k** smrti táhne. Troj. Všichni veselou tváří táhnouce u Turka se položili. Háj. 53. A tak **v** té vóni mě tiehni, abych tebe mohla následovati až do nebes. Hus III. 11. Žádný žádného slyšeti nechtěl, každý svou táhl. Čr. Táhnouti celým srdcem **k** Bohu. St. N. 331. I tažechu polem proti jemu. Rkk. 46. Každé rozumné stvořenie má najviece to dobré (= Boha) milovati, a tak najviece myslí, volí, rozumem i žádostí k němu táhnúti; Též i my, kto táhnem **po** naší hlavě; Co tu učí prorok? Jistě to, aby údové táhli po hlavě (ihrem Oberhaupte folgen); Táhli by pokorú a jinými ctnostmi k životu svatosti; Milovati budeš pána Boha ze všeho srdce svého, věz vším rozumem k němu táhna. Hus I. 65., II. 138., III. 137., II. 371. (Tč.). Táhnu ji **po** sobě, aby neodpadla. Hus II. 99. Tahli **u** velikém počtu. Har. I. 248. Naposledy s hanbou do Nouzova a Chudobic táhnouti musí. Prov. Dlúhým tahem Němci tahú. Rkk. 35. Tudy taže Zábojevým slovem, onamo slovem prudka Slavoje. Rkk. 10. Táhne se **k** příkladu tomu **s** výtkou; Jiní táhnou slovo .... ke slovům ... **v** tento způsob. Sš. L. 71., 88. (Hý.). Písmo od levé ruky k pravé t. L. Jeden pastorek táhne **proti** ráně, druhý **po** ráně. Vys. — **odkud kam. Od** církevního státu táhnou se Apeniny **k** jihu. Ml. Šňůru od rumpálu někam t. Vys. Koho od koho t. Solf. Mokrosť od očí t. Lk. Táhni mi **z** očí, Ros., z města. **Ze** žita, z bramborů kořalku t. Ml. Rudy z dolů **po** rumpálích **v** něčem **na** den t. Vys. Vodu ze studny provazem t. Us. Zboží z Prahy táhnouti = dostávati, kupovati. Ta věc z předešlé se táhne (vyplývá). L. Užitek z něčeho táhnouti, *lépe*: míti, docházeti. Rs. Ráda přadeš, ráda len, co se tahá z bečky ven a to pěkně tenůčko, až je v bečce malůčko. Sš. P. 540. Mohls by z něho táhnouti olej (o špinavém). Na Policku. Kšá. Nevěřte jim, oni z nás jen rozumy tahají (dělají si z nás blázny, vyzvídají). Us. Křesťané ze zemí západních **u** velikém počtu do Jerusalema táhli. Har. I. 248. Ot zhořelských hor v naše krajiny t. Rkk. 35. T. **s** šije krzno. Alx. 1128. Táhnouti od marnosti (jí nechati). St. N. 279. Aby výstraha družce od chlipnosti viece táhla než libosť tělestná; A již pohřiechu Čechové velmě se od diela táhnú k trhu,

Digitized by Google

aby brzy byli bohati; Opustí pomoc, jíž by mohl táhnúti ho od zatracenie k spasenie; Aby (ústa) k životu věčnému vedla a od smrti věčné táhla; Že je krmie, z hřiechóv táhnú a v dobrém učí; Ktož jsa dobře živ bližnieho táhne od hřiechu radú, napomínáním atd., ten jest jeho věrný přítel; Od nebeských věcí sě k nebeským táhnú; Kohožkoli bázeň od hřiechu táhne, není dokonalý v lásce, neb dokonalá láska vyhání bázeň; Milosť božie tiehne člověka od zemských věcí vzhuoru k nebeským, ale milosť tělestná zase táhne od nebeských věcí k zemským. Hus I. 200., 219., 222., 232., II. 132., 334., III. 47., 64., 145. (Tč.). Spasitel túto sv. řečí své věrné tiehne od zlého milovánie zemských věcí a k milování nebeských věcí je tiehne. Hus II. 345. Protož i pohanští mudrci táhli lid od neřádu ku šlechetnostem. Kšch. 2. Úzká ta krajina náramně lidná, potravu, žito a věci podobné táhla ze země palaestinské. Sš. Sk. 146. — Ben. V. — **co, se kudy:** šňůru po drnu táhnouti. Vys. Vůz kolejmi t. Vodu splavem t. Us. Táhni svou cestou. Us. Vojáci polem táhli. Sych. Vše tou cestou táhne. Har. Větry táhnou šachtou. Vys. T. šat po zemi. Šp. Bídně po světě se tahati. Th. Táhne se **od** nich ten obyčej po veškeré zemi (rozšiřuje se). Plk. Vodu skrze alembík t. Vys. — **se.** Vojna se táhla (trvala). Hlas. Dny se táhly. Us. Mléko, zlato se táhne. D. Ložiště se táhlo **blíže** vsi. Vys. Tahati se (často ze světnice vycházeti a zase se vraceti). Táhne se jako rtuť (pomalu, hlavně jako děvče, když jde nastrojené do kostela, aby je každý viděl). U Žamb. Dbv. Táhne se jako milostivé léto (o ženských s vlečkou). Ib. Kde se kdo zlíhne, tam se i tíhne. Č. M. 226. Táhne se jako smůla, jako mlezivo. Hý., Pk. — **se kde: podél** hranic. Ml. — **se čeho kam (nač).** K niežto dědině má lepšie právo nežli on a toho se táhne na dsky zemské. O. z D. Toho se na Tvú milosť táhnu, že jest mi Tvá milosť o tom příměřie nic neřekla. Ps. o zášti. Arnošt odepřel, že jest stál na soudu zemském a toho se táhl na pány. Dsky I. 139. A toho sě táhne na rajstra fojtova, kdež psáno stálo, že . . .; Toho sě táhne a odvolává na rajstra židovská; Toho sě Šojcar táhne na svědomie; Že katem nenie a toho se táhne na obec; Toho se táhne na předníky naše. NB. Tč. 25., 30., 31., 62., 70., 115., 190., 243. Toho se na dsky táhne; Táhnu sě toho na dsky, že to ve dskách mám; Nad to z obé strany táhnú sě toho na dsky; Toho sě táhnem na póhonné kniby olomúcké; Toho sě táhnu na landfrid; Táhne sě toho na markrabino vyznání. Půh. I. 121., 147., 202., 229., II. 50., 115. (Tč.). Na markrabinu milosť se toho tiehnem; Ale tíhnu se toho na ten list, ještě ode mne má; Toho se tíhnu na ty listy, ještě i dnes mám; A toho sě tíhna na ty úředníky. Půh. I. 133., 225., 300., II. 254. — **kudy.** *Polem* řady ovocných stromů se táhnou. Brt. Tahají se **po** světě. Us. Šd. Vzpomínky na šťastné dni mladosti táhly jeho hlavou. Us. Táhnou roty polem, táhnou roklemi. Č. Tudy taže Zábojevým slovem hlubinami lesóv k modru vrchu. Rkk. 10. T. horami. Rkk. 18. K tomu životu a tú cestú a pravdú chtí jíti a jiné t. Hus I. 473. Z dálky do dálky života proud osudnou cestou tíhne. Kká. — **kdy. Za** tmy k městu t. Troj. 60. **Po** těch viděních táhne milovánie. Hus I. 61. I tažechu **před** sluncem (před východem slunce) záhe. Rkk. 17. Všecky ostatní (bouře) táhnou po ní (po první). Er. P. 53. Čirou tmou t. (instr. času). Hlk. A v tom čási dávném žádný se na purkrecht netáhl; A táhnú se po smrti přítele svého na ten jeho statek odemřelý; Jestliže byste věděli, v kterú chvíli že by hodina má táhla, abyste penieze z truhlice vzali a u tebe hospodáře aby byly. NB. Tč. 168., 194., 198. Proto se k výroku tomu táhli svědci v půtce s Pelagiany. Sš. J. 109. — **jak dlouho.** I tažechu **přes** ves deň i po slunci tamo k pachrbu. Rkk. 17. — **proč.** Uslyševše to Pražané a Žižka táhli Chvalovi **na** retunk. Let. 44. Pro vyrovnání toho odporu táhnou se k němu. Sš. Sk. 76. (Hý.). Táhli ku Praze na pomoc Pražanuom proti králi Zikmundovi. Dač. I. 33. Aby z lásky a ze skrovnosti pokorně najprve táhl k míru nepřietele, móž-li býti. Hus I. 160. Pro velikú bolesť počala k smrti táhnúti. BO. — **před kým.** Že po meči pacholíci před děvečkami táhnú (přednosť mají). Tov. 85. — **komu nač.** Táhne mu na třetí rok. Us. u Solnice, u Rychn. Ptř. Táhne mi na 56. rok. Us. Zhůru chaso, zhůru, hody už nám táhnou. Sš. P. 716. — **aby.** V té židovské kapitole jest mnoho nynějších kněží, jenž táhnú, aby jim raději dávali než otcóm, materám, dietkám a chudým přátelóm. Hus I. 149. Apoštolé vždy táhli sú lid na to, aby věřili v otce. Hus I. 51. — **přes koho** = *nehezky o něm mluviti, german.*, über einen herziehen m.: přetřepati, přemítati, na zub bráti. — **s inft.** = *prodlévati.* Tehdá netáhl se sv. Leonardus Bohu pomodliti, až králová jest vzkříšena. Pass. — **s adv.** Něco vzhůru, dále, Us., pořád, D., napřed t. V. Ratolesti palmové vzhuoru sě táhnú. Hus III. 65. Táhl vojensky na Zikmunda. Dač. I. 188. Dobrý kůň dvakrát táhne. V Kunv. Msk. T. se zpět. Dch. Své slovo zpět t. (ač dle Kom., vz T. co, přece) **lépe:** ve slově nestáti, slova svého nedržeti, svým slovům dosti nečiniti, víru zrušiti. Ve smyslu *sein Wort widerrufen* správno jen: slovo své, slib svůj odvolati. Brs. 2. vd. 242.

Tahnutelnosť, i, f. = *tažnosť,* die Zieh-, Dehnbarkeit. Ros.

Tahnutelný = *tažný,* ziehbar, dehnbar. Ros.

Táhnutí, n., vz Táhnouti, Tažení.

Táhnutý; *-ut, a, o,* vz Táhnouti, Tažený.

Tahoměch, u, m., der Schlauch. Šm.

Tahoun, a, m. = *který táhne, člověk i zvíře,* der Zieher. **T.** = *kůň n. vůl tažný,* das Zugpferd, der Zugochs. V. — Příp. -unъ. Mkl. B. 142. — **T.** = *zdlouhavý člověk,* ein langsamer Mensch. Koll. U Místka. Škd. — **T.,** u, m. = *provázek, jímž se hází člunek.* U Rychnova. Msk. — **T.** = *tahlík,* die Struppe. Utrhl se mi t. u boty. Us. na mor. Drahansku. Hý. **T.** *šroubový,* der Schraubenzug.

Šp. — T-ny = *veliké hrábě ku shrabování klásků na poli.* U Písku. Mg. — *Tahouni* = *větrové, poněvadž loď proti větrům táhnou.* Kom. L. 9., Jg. — T. *vážný*, der Seilzieher. V.

Tahounek, nku, m. = *očko, za něž se natahují boty na nohy.* Us. u Kostel. n. O. V Kunv.: *potaha.* Msk. Také mor. Mřk. Vz Tahlík.

Tahounka, y, f. = *tažná kráva*, eine Zugkuh. Us. Sd.

Tahounovatý = *tažný*, Zieh-. Reš.

Tahová, é, f., Tahowa, samota u Sedlčan. PL.

Tahovačka, y, f., das Brenneisen. Kom.

Tahovitosť, i, f., die Zähigkeit, Klebrigkeit. Bern., Vys. 32.

Tahovitý = *tuhý*, zäh. T. maso. Mor. Brt.

Tachan, a, m., osob. jm.

Tacheci, ího, m., osob. jm.

Tachlovice, dle Budějovice, Tachlowitz, ves u Únoště. Vz S. N., Tk. I. 47., II. 550., IV. 743., V. 260.

Tachometr, u, m., z řec. = *nástroj k měření rychlosti nějakého pohybujícího se tělesa*, der Tachometer. S. N.

Tachov, a, m., mě. v kraji chebském, Tachau. Vz více v S. N. Cf Tk. I. 440., II. 550., IV. 743., V. 260., Tf. 393. — **T.**, něm. Tacha, ves u Dokes. PL. — *Tachovan*, a, m. — *Tachovský.*

Tachyafaltit, u, m., nerost. S. N.

Tachygrafie, e, f., z řec. = *stenografie.*

Tachyhydrit, u, m., nerost. Vz Bř. 119.

Tachylyt, u, m., nerost. Vz Bř. 249.

Tachylytový čedič. Vz Krč. 969.

Taidink, vz Tádink.

Taille (fr., talj) = *střih*, der Schnitt; *vzrůst lidského těla zvl. v bocích*, der Wuchs, die Leibesgestalt. Též *část* oděvu v těch místech těsně k tělu přiléhající. S. N.

-taj = *přípona*: rataj (m. orataj), vozataj. Mkl. B. 171., Bž. 230.

1. **Taj**, e, m. = *tajemství*, das Geheimniss. T. = ta-j-ъ, taiti, celare, tatь, fur, stind. stena, taju, Dieb, stbaktr. tāja, Diebstahl; koř. -stā. Mkl. aL. 107. Pod tajem někomu něco svěřiti. Scip. Post. 128.

2. **Taj**, e, f., das Geheimniss. Co nějakú taj u sebe chová. Tract. 15. stol. U veliké taji věděti dávám. Arch. II. 417. Po taji = po tajmu. Prk.

Tajanov, a, m., Tajanow, vsi a) u Klatov, b) u Velhartic. Vz S. N.

Tajba, y, f., strsl. z tajiba, mysterium, příp. -ba. Mkl. B. 214.

Tajč, e, m. = *valčík tanec.* Ut. Brt.

Taje, e, f. = *tajnost*, ve frasi: pod tají, insgeheim. Ros. Ať se to neděje pod tají. Kom. J. 920.

Tajemilovný, mysteriös. Rk.

Tajemkyně, ě, f., die Geheimschreiberin. Pl.

Tajemně = *pod tají*, heimlich. V. Umluvichu mezi sebú t. St. skl. Které věci dějí se t. Hus. I. 248.

Tajemnění, n., der Mysticismus. Mus. XI. 171.

Tajemnice, e, f. = *místo tajné*, ein geheimer Ort. Mnohé věci jazykem toliko řeckým a latinským sepsány a v té řeči jako v tajemnici schovány byly. Bl. — **T.** = *královská kancelář*, geheime Hofkanzlei. — **T.** = *tajná písařka*, die Geheimschreiberin, Sekretärin. Plk. — **T.** = *tajná přítelkyně*, vertraute Freundin. Troj. — **T.** = *tajemství.* Slez. Šd. — **T.** = *tajná pracovna.* T-ci ducha lidského odkrytí. Sš. I. 77.

Tajemnický, Sekretair-.

Tajemnictví, -tvo, a, n., das Sekretariat. J. tr. Přednosta t-tva. Dch.

Tajemničiti, il, ení, *tajemničívati*, Geheimschreiber sein.

Tajemnička, y, f. = *tajemnice.*

Tajemník, a, m. = *tajemný písař, sekretář*, der Sekretär. J. tr., Jg., Kom. J. 676. Knížecí t. Us. Soukromý t., der Privatsekretär. Dch.

Tajemnosť, i, f. = *skrytosť*, die Heimlichkeit, das Geheimniss. Ros. T. z něčeho dělati. Bern. — **T.** = *mlčelivosť, zadržení*, die Verschwiegenheit, Zurückhaltung. V t-sti něco míti, držeti, chovati. Bern. — Jg.

Tajemnůstkář, e, m., der Geheimnisskrämer. Šm., Kos.

Tajemnůstkářství, n., die Geheimthuerei. Us.

Tajemnůstkování, n., die Geheimthuerei. T. bludařů. Sš. II. 191.

Tajemný = *nezjevný, skrytý, tajný*, geheim, verborgen. Jg. T. smysl. Sš. II. 136. T., tajemьnъ z tajemь, což jest vlastně instr. od taj. Prk. Př. 31. T. hřiech; Tehdy by t-mnú věc na něm vzvěděl; Danielovi Pán zjevil jest t-né věci, když sě proto postil; Ale již lóno Abrahamovo slove t-né odpočinutie u otcě v radosti nebeské; Má hněv t-ný v srdci. Hus I. 100., II. 88., 90., 243., III. 181. (Tč.). T. vřed, zimnice, V., jed, Vš., spis. Hlas. — **T.** = *kdo tají*, verschwiegen, zurückhaltend. T-ný sluha. Pulk. Vz Tajný.

Tajemství, tajenství, tajemstvo, a, n. = *tajnosť nezjevná, nevysvětlená, vůbec neznámá věc*, etwas Geheimes, das Geheimniss. V., BO. To ať t-stvím zůstane. Sych. To jest posud tajemstvím. Us. Vtělení Krista pána t-stvím jest. Chválím tě, že's skryl ty věci (= tajemstvie o mém příchodu) od múdrých a opatrných a zjevil si je maličkým; S nimi jest mluvil a písma t. o sobě jim vyložil; Budeš-li všecko t. věděti a nepoznáš-li sebe, budeš podoben k domu, jenž jest bez základu. Hus II. 51., 140., II. 179. (Tč.). T. obnáší sebou zajisté pojem skrytosti a neznámosti a nepochopitelnosti; T. odvěčně v Bohu skryté a skrze evangelium nyní vyjevené; Zvěstování toho tajemstva; V těchto slovech Pán celé t. bytí svého vyjevuje; Josef nebyl do všechněch t. božích uveden a v nich, smím-li říci, tak udomácněn jako Maria; V t. vniknouti. Sš. I. 118., II. 105., 228., J. 129., L. 40., 41. (Hý.). Tak se líbilo Bohu skrze ty hmotné věci vyvoleným svým tajemství svá zjeviti. BR. II. 58. — **T.** = *tajné naučení, tajemnosť, věc, buď jenom jedné anebo málo osobám známá a od nich z jakékoli příčiny ve skrytě držená.* S. N. T. zachovati. On (Bůh) zná tajemstvie srdce. Ž. wit. 43. 22. Z něčeho t.

Digitized by Google

dělati. Bern. Knihy t. = zjevení sv. Jana, Apokalypsis; O tom píše ve knihách tajemství. Pass. 12. (Hý.). Vykradl mu t. duše (když někdo ze spání mluví a jiný ho poslouchá). U Žamb. Dbv. Budiž nám to největším t-stvím. Dch. Zradu sobě způsobuje, kdo t. srdca svého snadno vyjevuje. Mor. Tč. T-ství pronésti. Kat. 571. Mnohomluvný, když sě mu nedostane, o čem by mluvil, vyrazí lež a vynese t-ství a dá se na prázdné řeči; A že t. jemu pověděné jest mu znamenito v srdci, protož blekotnému jest brzy na jazyce; A kterú odplatu má (blekotný), že zjeví t., dic písmo: Ktož odhaluje t. bližnieho, vieru tratí; Protož t. vzjeviti jest hřiech; On se pro mne urodil, ale t. jeho urozenie plně neznám; Vám dáno jest znáti t. královstvie božieho (Luk. 8.); Když Kristus duši t. pravdy své oznamuje; T. královstvie nebeského skrze Krista zvěstováno bylo. Hus I. 271., 272., II. 22., 71., III. 16., 89. Kdo odkrývá t., hubí věrnosť. Pk. Ze všech věcí největší zmlčeti t. Pk. Vz Mlčenlivosť. T. plný. Us. T. chápati. Kram. *O zradě tajemství vz*: Biřic, Jazyk, Kord, Lapačka, Muška, Pánvička, Písknouti, Pověděti, Propiskati, Řešeto, Rozpuknouti se, Roztroubiti, Rozum, Slepice, Šídlo, Vlk, Vyřezati, Zrada, Zvoneček, Žaludek a hlavně Mlčení, Mlčelivý, Tajnosť, a opak toho: Tlachal.

Tajení, n., das Geheimhalten, die Verhehlung, Verbergung. T. v mysli, die Gemüthshinterhaltung. J. tr.

Tajený; *tajen, a, o*, geheim gehalten, verborgen. T. zlosť. T. lék (arcanum). Nz. lk. T. láska.

Tajeplný, vz Tajuplný.

Taji, vz Táti.

Tajič, *tajitel*, e, m. = *ukryvač*, der Hehler, Verheimlicher.

Tajil, u, m., rostl., siliquar, zastr. Rozk.

Tajílek, lka, m., der Geheimnisskrämer. Dch.

Tajílkování, n., die Heimlichthuerei. Dch.

Tajílkovati, heimlichthun. Vz Tajiti.

Tajitel, e, m. = *kdo něco tají, tajič, ukryvač*, der Hehler, Verhehler. T. zlodějstva. Brikc. — **T.** = *kdo umí tajiti*, der die Geheimnisse zu wahren weiss, der Geheimnissbewahrer. Ros. — **T.** = *odpírač*, der Läugner. Slov. Bern.

Tajitelka, y, **tajitelkyně**, ě, f., die Hehlerin. — **T.**, die Geheimnissbewahrerin. — **T.**, die Läugnerin. Slov. Bern.

Tajitelna, y, f. = *tajemnice*, ein geheimer Ort. Ros.

Tajitelně = *tajemně*, heimlich. Ros.

Tajitelnosť, i, f., die Verhehlbarkeit, die Möglichkeit des Geheimhaltens. Ros.

Tajitelný = *co lze tajiti*, verhehlbar. Ros. — T. = *tajnosti potřebující, tajný*, heimlich. Ros.

Tajiti, taj, taje (ic), il, en, ení; *tajivati*, strslov. taiti, occultare. Mkl. B. 437. T. = *skrýti, skrývati*, bergen, geheim halten, verhalten, hehlen, verstellen. — **abs.** Povězte a net-te. NB. Tč T-a sem, t-a, už tajiť nebudu, chystaj mamko peřiny, vydavať se budu. Šš. P. 427. — **co:** svou mrzutosť. D. A ona to tajila, ež (až) do pola přijela. Šš. P. 85. T. své milosrdné skutky. BR. II. 26. a. — **co, se kde (v čem, na čem, mezi čím, před kým, u čeho, pod čím, za čím).** Za dveřmi dech t. Ml. Pokrytství v některých osobách se tajilo. Bart. T. se v horách. GR. Tajil se v něm dech, když na to hleděl. Us. Šd. Neroď toho před námi tajiti. Výb. II. 492. Vězte, že sta tato dva bohy, ježto se pod člověčí tváři tajíta. Pass. 923. Netajíme před vámi. Zer. Záp. II. 163. On (Kristus) ráčil jest t. sě u vodách t. j. v pokušeních člověčských; Jméno jeho jest Kristus, jenž se vykládá *pomazaný*; kteréžto jméno dřieve se v židovstvu tajilo, neb jedné královė a kněžie a prorokové olejem mazáni býváchu; Také za stěnú naší stál jest, když jest tělesenstvie naše přijal, pod nímž se božstvie jeho jako za stěnú tajilo; Tajiti se hřiechuov na zpovědi. Hus II. 148., III. 10., 29. (Tč.). Že v písmě pod halínou pismene tají se vyšší pravda; Co v podobných případech těžko t. se dá; A což teprva platí o těch, kteří ve sv. zpovědi hlavní věc a okolnosť k úsudku o hříchu potřebnou tají aneb změňují. Šš. II. 51., Sk. 37., 55. (Hý.). A vnitřnie mysl v sobě sě tajéc jemu zjevuje svá tajemstvie. Pass. 17. (Hý.). Kteroužto moc, prve se v něm jako tajíci, mocnými skutky svými pronášel. BR. II. 212. b. **V** takém zabíjení tají se veliké nebezpečenstvie. Hus I. 157. Oni se v tom tajiti nemohou. St. skl. V. 228. Dřievo u vieře sě tajieše. Výb. I. 298. T. **v** sobě dech, Us.; t-né nepřátelství. V. Oheň v popeli se tají. D. Tají se často ve mdlém těle silná mysl. Jel. Nemůže se šídlo v pytli tajiti. Prov. Tajiti něco **na** srdci. V. Své umění i mezi sebou tají. Kram. Ti v městě mezi jinými se tajili. Háj. **Před** Vašností netajím, že . . . . Zer. Toho všeho před ním tajili. Brt. S. 3. vyd. 43. d. Před někým se v něčem tajiti. V. — J. tr., Kl. **U** jedné vdovy se tajil (skrýval). Leg. Často **pod** chatrným rouchem tají se moudrosť. Sych. Dech pod vodou t. (zadržovati). Ml. — **(co) kdy.** Byla tak krásná, že se **při** pohledu na ni člověku dech v prsou tajil. Us. Dch. **Mezi** hodováním a pitím se mu tajili. BO. — **jak dlouho.** A ona to tajila **od** rána **do** večera. Šš. P. 85. — **proč.** Vyvrhle se jemu dvě hlize a on *jich* tajil **pro** dolejší hanbu. Let. 167. — **s adv.** Oči tvoji holubičie kromě toho, což sě vnitř tají (Pís. Šal. 4. 1.). Hus III. 42. (Tč.). — **co ke komu.** Netaj nic k nám. St. skl. — **(se) čeho (kde).** Kdo tají hříchu. Ben. V. Kšaftu kdo by tajil. Kol. 64. Toho všeho před ním tajili. Bl. Ačkoli toho tajiš v srdci svém. Br. Budeš-li se svých hřiechuov na zpovědi tajiti, Buohť je zjeví. Hus III. 184. Toho všeho před ním tajili. Bl. 60. Aniž viem, by kterých hřiechuov lidé viece tajili a tieže se jich zpoviedali. Hus I. 194. Lži na něho skládali, skutky jeho dobré tlačili a jich tajili. Hus I. 229. I jde před král toho taje. Výb. I. 240. — **co, se komu.** Mnohý kámen tají se oku v mořské hlubině. Hlas. Ale ani tím se jim Pán tajiti nehodlá. Šš. J. 95. Nic lékaři netajiti. D. — **se s čím** = *tajiti něco*. S prav-

Digitized by Google

dou se t. Sych., Ml., Dch. — **se čím.** Pochybnostmi svými se tajíte, **lépe: s** pochybnostmi. Jg.

Tajitka, y, f., voandzeia, die Angolaerbse. T. podzemní v. subterranea. Rst. 435.

Tajivosť, i, f., die Hehlsucht, Verschlossenheit. Č.

Tajivý = *kdo rád tají*, zurückhaltend, verschlossen, gern verhehlend. Jg.

Tejmo = *tajně*, heimlich, im Geheim. Po t-o poslouchati, lauschen. D. Po tajmu. Sá.

Tajna, y, f. = *tajemství*. Slov. Není t., co dvoum známo. Bern. Považ, s kým za doby tajny (sv. mše) stojíš. Sš. II. 124.

Tajná, é, f., Thein, Tein, ves u Měena. PL. — **T.** = *škodná* (zvěř). U Bělobr. Bf

Tajnaplný, geheimnissvoll. T. hrob. Dch. Bdl.

Tajně, tejně = *skrytě, tajemně, soukromně, pokoutně, kradmo, kradí*, heimlich, insgeheim, verborgen. Jg. T. vydříti, ujíti, se chovati. V. T. někomu něco oznámiti. T. něco přinášeti, prodávati. Us. Jg. T. někoho odsouditi, s někým jednati. Dch. T. se vystěhovati, někam jíti. NB. Tč. 243., 194. Chce to tajně věsti. Bl. Živ. Ang. 19. Toho se varuje t. před Bohem a zevně před lidem učiniti; To vše t. k budúciemu věku se zachovává. Hus II. 19., III. 75. (Tč.).

Tajnéř, e, m., assectarius. Lex. vet.

Tajnice, e, **tajnička,** y, f., na Slov. *tajemnice, sekretářka*, die Geheimschreiberin. Bern. — **T.** = *tajitelka*, die Geheimhalterin. Bern. — **T.** = *vše co tajného jest, místo i věc: tajná světnice, archiv*. Zlob., Pulk., Výb. I. 484.; *pivnice, sklep*. Keller; *klenutí*; *tajemství*, Geheimniss, St. skl., Leg.; *zjevení sv. Jana*. ZN. Skrýješ je v tajnici (absconditum). Sedí v t-cích (in occultis), aby zabil nevinného. Ž. wit. 43. 22., 9. 8. V t-ci (in abscondito). BO. Ve svých t-ciech bude se raditi. BO. Cožkoli mluvíš ve své t-ci (in conclavi). Bj. T. sv. Trojice (= tajemství); Sv. Jan v t-ci (v apokalypsi) píše. Pass. 782., 958. Uvedl mne král do t-ce své, točiž do vší slávy radosti své; T. neb pivnice jsú, v nichžto rozličná pitie chovají. Hus III. 11. (Tč.). Blažen život, jenž tě nosil, ješto se stal chrámem, t-cí, trůnem, nebem božím. Sš. Život (panny svaté) stal se chrámem, t-cí, trůnem, nebem božím. Sš. L. 115. A protož věz to, že kříž sv. jest veliká a slavná věc ve t-ci boží; Kterak jest všemohoucí Buoh u věčné své t-ci lidské spasenie na sv. kříži nalezl. Pass. 21., 22. (Hý.).

Tajnička, y, f., vz Tajnice. — **T.,** leersia, die Leersie, rostl. T. obecná, l. oryzoides. Vz Rstp. 1729. Cf. FB. 8., Slb. 159.

Tajničný = *tajný, skrytý*, geheim, verborgen. Pulk. 33.

1. **Tajník,** a, m. = *tajemník, sekretář*, der Sekretär. GR. — **T.** = *tajitel*, der Hehler, Bern.

2. **Tajník,** u, m., gazophilacia (pars domus). Rozk.

Tajno, vz Tajný. — **T.** = *tajné místo*. Vstav i jide v jedno tajno, ježto jiným bieše tajno. Kat. 2596., 3108. Což si činil v tajně. Ž. wit. 138. 8. V tajnu. Dch.

Tajnokrasek, sku, m., vauquelinit, nerost. Miner. 548.

Tajnomlčelivosť, i, f., die Geheimhaltung. Cíl a prakt.

Tajnonitstvo, a, m., cryptostemonis, třída rostlin, jejichž tyčinky nejsou patrné. Rostl. I. 208. b.

Tajnosled, a, m., der Spion. Pl.

Tajnosnubný. T. rostliny, kryptogamae, cevnaté, údů rozplemeňovacích jednerých, t. údů plodících čili plodidel (tyčinek) žádných anebo pochybných, semen bezkelných. Vz Rstp. 1765., Schd. II. 251., Čl. 172., 168., Kk. 43., 68., 66.

Tajnosť, tejnosť, i, f. = *o čem jiní nevědí*, das Geheimniss, die Heimlichkeit. T. srdečná; **své t-sti někomu svěřiti;** v t-sti něco chovati, zachovati, míti, pověděti; v t-sti založený, zachovaný, zavřený. V. T. vyjeviti, Har., vyblekovati; nejtajnější t. Kom. V t-sti = pod tají, tajně. D. Nic nezůstává v t-sti. Není tajnosť, o čem dva mají vědomosť. Bern. Z t-sti srdce svého děkovati. T. úřední vynášeti, J. tr., vyzraditi; t. úřadu. J. tr. T. rady, vz Rb. 273. Aby to do jistého času v t-sti měli. BR. II. 75. V t-sti mu psala. Šd. On s tím dělá t-sti: Nikdo nic neřekne, vše se děje v t-sti. Dch. S tajnosťou, má milá, k vám chodívám, aby sa to naši nezvěděli. Sl. ps. T. zpovědná. Šd. Ti ho tam drželi v tajnosti (ptali se ho). U Rychn. Přísaha t-sti; t. věcí úředních zachovati; t. listů. J. tr. Já před ním nemám žádných t-stí. Us. Šd. S t-sťou já za tebou pozírám (tajně). Sl. ps. 73. Podlízačně k tebe prinde, kdo chce zkusiť tvoju tajnosť; Nezjavuj všem svých t-stí, mnoho v světě podvodnosti; Časom sa i z oka tajnosť srdce na zjav vytočí; I od cudzých t-sti uši tvoje hamuj; Cudzé t-sti zdržuj v skrytosti; Kdo t-sti své zjavuje, nezamlčí ani tvoje; Z hněvu t. tvoju na zjav pod víchu vystrčí člověk nedověrný; Svým časem se vyjevajú kdejaké t-sti; Nehledaj t-sti cudzé, bys nevešel sám do núdze. Slov. Tč. Jazyk, oko i chování tvé t-sti nezachrání; T. hříchu nezmenšuje; Tvoje t-sti zdržuj (drž) v skrytosti; Kdo v tajnosti zlému zvykne, potom činí zjevně; Komu zjevíš své t-sti, ten bude tvojím pánem; Komu zjevíš své t-sti, nesmíš ho hněvati; Kdo má tvé tajnosti, v hrsti tě drží; Neodkrývej nikomu t. srdce svého; Lásku tajně učiněnou odsluhuj v t-sti. Mor. Tč. Tak Kristus, dokudž byl v t-sti otce svého, jako žádné vuoně nedal jest; Vyjdi od pokoje t-stí svých na jevo ukazujíc známosť svých dobrých skutkóv; T. srdce svého mu zjevuje; Ustavičně v starém a novém zákoně t-stí proti chytrostem ďábelským vyhledávají. Hus III. 10., 32., 62., 66. (Tč.).

Tajnosta, y, m. = *tajemník*, der Sekretär (slovo nové, jež se neujalo). Jg. Slov.

Tajnostlivý, geheimnissvoll. Rk.

Tajnoučení, n., die Mysterien. Rk.

Tajnovědomec, mce, m., der Gnostiker. Šm.

Tajnoznatelství, n., die Kryptognosis. Věštba jmenuje se t-stvím, když se nějaké tajemství přítomnosti odkryje. FS. 14.

Digitized by Google

Tajnůstka, y, f., werthloses Geheimniss. Rk.

Tajnůstkář, e, m., der Geheimnisskrämer. Šp., Dch.

Tajnůstkářka, y, f., die Geheimnisskrämerin. Us.

Tajnůstkářství, n., die Geheimnisskrämerei. Šp., Sš. II. 75.

Tajnůstkování, n., die Geheimnissthuerei. Dch.

Tajnůstkovati, geheim thun. Rk.

1. **Tajný, tejný** (vz Bž. 18.); *tajen, jna, o.* Strsl. tainъ, abditus, příp. -ьnъ. Mkl. B. 146. — **T.** = *skrytý, neznámý, zavřený, nezjevný*, heimlich, verborgen, geheim, dunkel. Jg. T. písař, přátelství (důvěrné), přítel, hořkosť v srdci, nenávisť, myšlení, vřed, pokoj (záchod), zimnice, V., věc, rada, moudrosť, nepřátelství, Kom., písmo (vykládati), D., bouření, Us., nemoc (žen, měsíčné), Mand., plán, spolek. Us. T. vyzvědač. Dch. Svrbí jazyk toho, kdo ví co tajného. Č. Každý bláznem takého podkládá, kdo své tajné věci na tanír (talíř) vykládá. Slov. Tč. Mám já poslíčka tajného, co mně pude pro milého. Sš. P. 187. Tajných Vašich milostí, kterak . . . . (věděti dáváme); Službu naši vzkazujeme tajno nečiníc, že . . . . NB. Tč. 109., 151. Čím více sem čila přítomnosť chotě mého skrze tajné vdešení jeho, tím více . . . . Hus III. 62. Tajemství královo dobro jest tajno jmieti. BO. Na Horách Kutných t. rozmlouvání měli. Dač. I. 120. Není nic tak tajného, aby se neproneslo. Tajný chůdce, tajný škůdce. Vz strany **pořekadel**: Domakati se čeho, Mlíti, Puklička, Růže, Tajnosť. Budeť to tajno, jako šídlo v pytli. Mus. I tajné věci na jevo vyjdou. Kom. Nemůže tak tajná věc býti, aby vyjevena nebyla. Vz Zločin. D. Nic není tak tajného, aby nebylo zjeveného. Chceš-li tajnou věc aneb pravdu vyzvěděti, blázen, dítě, opilý člověk o tom umějí pověděti. Rým. Co chceš míti tajného, měj u sebe samého. Č. — **koho** (gt.). V. Nebude vás to i všeho světa tajno. Br. Mohlo-li to tebe zůstati tajno? D. Nebuď tebe tajno. D. Ta věc krále nebyla tajna. Jel. Lučanů ta věc ovšem tajna nebyla. Háj. Není mne tajno, že . . . Sych. Není vás tajno, že to chtěl provésti. NB. Tč. 39. Mužie, nebudiž vás tajno. Rkk. 40. V tom Pavel ušel z města pro dluhy, jakož vás tajno nenie. NB. Tč. 129. A jakož mne služebníka svého k JMsti poslali, jehož tebe tajno není oč. Hl. Úklad krále tajný nebyl. Háj. — **před kým.** Před ptactvem nebeským tajna jest. Ben. V. Ohavnosti jejich před nimi tajny nebyly. Br. V čem jsi křiv, to před tebou ať tajno není. Sych. To není tajno před Bohem. Ht. Sl. ml. Toť před Bohem tajno není. Smil 1753. Hrozné (slovo jest), že die pán, před nímž nelze nic tajnu býti. Hus II. 301. — *Pozn.* Dle Brs. 2. vyd. 242. *lépe: t. koho.* — **komu.** To jim tajno nebylo. Háj. Tejno jest mně. Kom. Tobě o tom netajno jest. Biancof. Jakož vaší milosti t-ná věc nenie. NB. Tč. 206. Tajný hřích je tajný ľuďom, ale známý Bohu. Mor. Tč. Jemu (nebeskému súdci) nic tajno nenie. Pass. 17. (Hý.). — **Tajno býti** *nemá prý u sebe nikdy* **dativu**, *nýbrž* **genitiv**, Os.; *ale klade se i dat., vz předcházející příklady.* — **T.** = *kdo o něčem neví*, unwissend, unkundig. Čehož jsem tebe tajna činiti nechtěl. Žer. — Apol., Zlob. — **T.** = *tajemství zachovávající, mlčelivý*, verschwiegen. T. rada (titul). S. N. Tajný, jakoby biřici groš dal. Prov. Ta je tajná. Us. v Plzeň. Prk. — V. — **s čím.** Se svým učením bude tajný. BR. II. 20. b.

2. **Tajný** = *rozpouštějící se*, thauend, aufthauend. T. sníh. Puch. Vz Táti.

Tajo (Tacho), za starých dob: Taj-us, a, m., řeka ve Španělsku.

Tajopis, u, m., die Kryptographie. Rk.

Tajopisný, kryptographisch. Rk.

Tajtrlík, a, m. = *šašek, kašpárek*, der Hanswurst, Luftspringer. D. — **T.** = *loutka, která činí šprýmy.* Us. Šd. — Vz Dajdrlík.

Tajtrlíkovati = *kašpara dělati.* Morav. Šd.

Tajuplný, špatně; máme *taj*, e, m., *taje*, e, f., tedy *tajeplný, tajůplný*, obyč. však postačí: *tajemný.* Cf. Brs. 2. vd. 242., Brt. v Km. 1878. 172.

1. **Tak**, zastr. *tako.* **T.** = *tím způsobem*, so, auf diese Art, dermassen. Tak se to stalo. V. Tak smrť končí všecko. Kom. A tak dále. Ros. Tak kostka padla. Tak to býti musí. Buď jak buď, tak či tak. Nemohu to tak nechati. Tak či tak, čert jako ďábel. A přece je tomu tak; Když nechceš, nech tak. Ať tak či jinak činíš. Není tomu tak. Dch. Na faře mu tak radili. Sš. P. 90. V tom se tak zachovati chceme. NB. Tč. 104. A když to tak jest. Št. N. 181. 27. Kniežata světská panují jeden nad druhým, ale vy (kněžie) ne tak. Hus I. 473. Dyž tak, tož tak (volenti non fit injuria). Mor. Brt. Dobře tak na tebe. Dělati se tak, jakoby . . . Dch. Je-li tomu tak, tedy . . . Dch. Ale svědomie toho tak netrpím a to z té příčiny, že nenie zřízené podlé práva městského. NB. Tč. 49. Tedy vy tak? Dch. — **T.**, *bez jistého původu (příčiny)*, so, ohne bestimmten Beweggrund. Co se ptáš? Jen tak. Us. Já jen tak chodím. Us. Jen tak dělati; Jen tak mimochodem. Dch. — **T.**, *ukazuje ku stavu nějakému*, so (einen Zustand andeutend). Lépe jest mi tak zůstati (i. e. neženatým atd.). Nechceš-li, nech tak. Ostane to tak. D. Tak tak že se udržál. Mor. Brt. Jen tak tak; Ještě se tak tak drží. Jak pak se máte? Tak tak (ani dobře, ani špatně). Jak je mně, tak je mně, šak mně dobře néní. Sš. P. 242. Maso jsme měli jen tak (bez omáčky atd.). Us. Ntk. — **T.** = *bez toho*, so schon, so, ohnediess, auch schon so. Bez tak = bez toho. Na Moravě. Brt. Nechval ho, on jest tak pilný. — **T.** = *dejme že by, na příklad, náhodou*, so zum Beispiele, gesetzt den Fall, zufällig, allenfalls. Kdyby t. přišel, ten by se divil. Us. — **T.**, *přisvědčujeme-li*, ja. Tak jest. V. Že jest tak a ne jinak. Br. Tak ovšem. V. Tak v pravdě. V. T. jest tomu. Nechť jest tak. V. Tak jest, jakož pravil. Har. Tak mi Bóh pomáhej a všichni světí, so wahr mir Gott helfe. O. z D., Zř. F. I. B. VIII. Byť i to tak bylo; Jest ovšem tak. Skl. II.

Digitized by Google

251., 290. To není jeho. A tak!; To je zima, že tak?; Dobře tak; Pěkně prosím, je tomu tak. Dch. — **T.** *značí stupeň* = *do toho stupně*, so, in einem solchen Grade. Již ani noh necítím, tak jsem unaven. Us. Tak ťa lepnu, tak ťa říznu!; Tak sem se lekl (velice). Us. Brt. Jest ona až tak bohata (gar so reich)? Nezabíjej jich, jen jimi tak zmítej. Kom. Prší tak šupoce (tak, že šupoce; o dešti silnějším); Prší tak sa leje (o lijáku). Na mor. Zlínsku. Brt. — **T.** = *asi*, ungefähr. Tak dva roky byl u nás; Dyž sem byl tak rok v Olomúci; Do tak roka nebude. Mor. Brt. Tak dvě létě. Kom. — **T.** = *pokud*, so weit. Tak jakž já ho znám. D. — *S příslovci a jmény přídavnými.* Ne tak dávno; ne t. snadný. V. Tyto *tak* nejisté zprávy; Tak milostivá a otcovská péče; Tak švábská odpověď. Skl. I. 57., 83., 182. Tak hrubě, tak velice, tak náramně, t. mnoho, tak daleko, tak dobře, tak horko, studeno, draho. Tak malý, tak veliký. Ne tak milý Hospodinu. Leg. Tak velikou a řídkou otnosť na blekotném jazyku zakládá. Kram. Jazyk jim tak milý, s pokrokem věků béře na se vždy nové formy. Pal. Rdh. I. 194. Vede se mu ještě tak obstojně; T. dalece sem zdráv. Dch. — **Tak** — *aby*, *tak* — *až*, *tak* — *co by*, *tak že*, so — dass. Tak dlouho, až by . . . V. Nemůže t. dlouhá píseň býti, aby jí konce nebylo. Nic se t. tence upřísti nemůže, aby toho lidé při slunci spatřiti nemohli. V. Nemůže tak tajná věc býti, aby vyjevena nebyla. Bohu slouží tak, aby čerta nerozhněval. Tak horkého přirození jsou, až zpruzují. Byl. Tak veliký smrad, že jim z toho až těžko bylo. Vrat. Tak dlouho to trvati bude, co od štědrého večera do vánoc. Prov. Toho kořene dává se t. mnoho, coby do vaječné skořepiny se vešlo. Byl. Jest t. stažená, až praská. Tak dlouho vař vejce, co bys se otčenáš pomodlil. Us. — **Tak** — *jak, jak* — *tak*, so — wie; wie, gleichwie — so. Rovně tak — jakoby; Padlo mi tak, jak jsem žádal (tak, jakž jsem míti chtěl). V. Každý jak započal, tak sobě vésti chtěl. Kom. Známo činíme všem tak budúcím jako nynějším. Zř. F. I. A. X Tak dobře o vyšší jak o nižší kovy smluviti se ráčil. Nar. o h. a k. Jak to řeže, tak to řeže; Jak to mele, tak to mele. Us. Šd. Zlý člověk tak brzo lež s přísahú jako bez přísahy povie. Hus I. 101. Že Kristus u toho milovníka s otcem sobě přiebytek učinie, to věz, že s ním tak dlúho on bude s otcem i s duchem sv. přebývati, kterak dlúho on bude řeč Kristovu chovati. Hus II. 209. Báně tak stříbrné jako zlaté pobrali sú. Bj. Tak červený jako růže. Jak nabyto, tak pozbyto. Kdo jak činí, tak odplatu béře. D. Jak zapřáhne, tak potáhne. Jak si ustele, tak lehne (tak spí). Us. Ne tak kusá, jako s ocasem (pěnkava zpívá). Prov. Jak stojí, tak stojí. Jak dělá, tak dělá (zle n. dobře, vše mu jedno). Us. — *Tak*; *jako* — *tako*, *jakž takž* = *možně*, *dle možnosti*, *poněkud*, *prostředně*, so so, soviel möglich, so wies gehen will, so wie sichs thun lässt. Musím sobě jako tako pomáhati. Jg. Jakž takž se mu vede. Us. — *Tak*, *tak*, so und so. Ti dva se neshodnou, neb jeden chce vždy tak a druhý tak (na opak, jinak). Us. — *Jakž* — *tak*, *v zářetí*, so (im Nachsatze). Neb jakž jaro přijde, tak hned díla rolní přijdou. V. — **Pozn.** *Předchází-li nějaká jiná spojka ve větě, hlavně čas, podmínku n. příčinu značící*, **tak** *v zářetí se obyčejně* **neklade**. Chceš-li, tak jdi (*lépe*: Chceš-li, jdi, nebo: tedy jdi). Když je dosti, (tak) přestaň. Kdyžs pil, (tak) plať. Dopustí-li se bližní čeho, (tak) ho pokárej. Šťastný(-li) kdo jest, přej. Kom. Přijdeš-li, tak ti to dám (*lépe*: dám ti to). Ale žes nanic, tak jich máš víc. Sl. ps. II. 38. Kdybych se neslitovala, tak by zahynul (*lépe*: zahynul by). *Ale příklady takového užívání nalézáme již ve starší době*: Jestli kto tich, *tak* hned praví, že blázniv. Tkadl. Když ten kříž na mrtvého položen byl, *tak* ihned ožil. Pláč. Jakž sě jechu (Češie) v turnej jhráti, tak za nic počěchu v boju státi. Dal. 142. Když se nemůž chleba koupit, tak se hledí všichni skoupit (uskrovniti). Db. 9. Cf. Ἐπεὶ μέντοι ἔγνων (ταῦτα), οὕτω δὲ πέμπω περὶ παίδων. Xenoph. Cyrop. **Zbytečně** *klade se také v*: tak poď m.: tedy pojď; tak mi to přines místo: tedy mi to přines (přines mi to). Tak si zatím u nás sedněte. Us. Bkř. Tak s Bohem! — *Tak dlouho* — *pokud*, *správněji*: *potud* — *pokud*. Brs. 2. vd. 243. *Tak mnoho* často zbytečno, kde není vyjádřiti *množství* m.: *tolik*. Brs. Ib. — *Tak řečený*, *zvaný*, vz Řečený, Zvaný. — **T.** = *skrze to, proto, pak*, dadurch, dann, somit, also. Sotva vidím věž, a tak tím méně kostel. D. Podlé spravedlnosti a tak práv božích. Br. — *Tak však*, *jen tak* = *pod tou podmínkou*, so, nur so, doch so, unter der Bedingung. Jen tak, jestli se neminou. Plk. Nahradím to, tak však, budete-li za to jeho milosti žádati. Solf.

Taka, y, f., die Tacce, tacca, rostl. Vz Rstp. 1459.

Takara, y, f., dianella, rostl. Vz Rstp. 1560.

Takarú, m., orykteropus capensis, mravenečník. Vz Frč. 385.

Takati = *tak říkati*, *přisvědčovati*, ja sagen, bejahen. Glag. Eccl. 7. 6.

Takavý, ja sagend, zunickend. Přítele s takavou hlavou ubíhej, s přímým čelem (přítele) objímej. Č. M. 233.

Také, vz *Taký*. — **Také**, *adv.*, v obec. mluvě: *taky* = *podobně*, *též*, *k tomu*, auch, ingleichen, gleichfalls. *Také klade se*, když vytýkáme, že se činnosť n. vlastnosť mimo věci řečené i k té věci táhne, kterouž jmenujeme. Odpovím i já také za sebe. Zk. Ještě t.; ano t.; nýbrž t.; Vlk t. i čtené a znamenané béře; Malí lidé také se umějí hněvati. V. Má jako za lid, tak t. i za sebe samého obětovati. K židům. 5. 3. A také lesy mýtí. Půh. II. 472. A měl t. čas. Dch. Ale chci to dskami i t. úředničími knihami ukázati. Půh. II. 473. Také štěnatům zuby dorostají. Také černá kráva bílé mléko dává. — **Takéž** = *též*, *také*, eben so, gleichfalls. Takéž i vítr ve všeliké krajině věje. Ben. V. Jakž tam jest postaveno, také též

Digitized by Google

(takéž) mnou jest tuto ustaveno. Dal. Jakož smy slyšěli, takéž smy viděli. Ž. wit. 47. 9. A on mi měl toho hradu i s tím obojím zbožím takéž zase i s tím se vším postúpiti; Mezi pannú Annú túž a p. Benešem takéž tu věc páni do Brna odložili jako první. Půh. II. 394., 517. Jakožto kto zaslúží, takéž jemu Buoh odplatí. Hus III. 138. Byl člověk t. jako i my. Št. Jakož jsi činil otci mému, t. mně učiň; Abraham jest přietel boží nazván, t. Izák, t. Jakob, t. Mojžieš. BO.

Takchcimít, a, m. (= tak chci míti; o svéhlavém soudci), der Rechthaber. Kom. L. 19. 5.

Tak — jak, vz Tak.

Takli, taklif, takliž = *jestliže tak*, ob denn so, ob. Ctib.

Taklovice, dle Budějovice, ves. Tk. I. 466.

Takměř = *téměř, skoro*, beinahe, fast, schier, einigermassen, so zu sagen, gleichsam. T. všecko. V. Zbito v té bitvě t-měř 4000 mužův. Br. T. mladne. D. Protož varujme sě mrzkých a oplzlých řečí, z nichž t. všichni hřiechové smilstvie pocházejí; I také sě ostřiehajme od každé řeči neplatné, jíž t. každý nynie člověk vinen; Ale mnozí mistři a t-měř věččí strana jich k tomu potupenie sú nepřistúpili; Lhářóv s odpustky čert jest všudy t. nasál; Zákoníkóm, jenž byli obec t. všichnu svedli, aby Krista nevyznávali; Kterými bludy jest t. veškeren lid starý oklíčen; Již v tom přikázánie t. veškeren svět bludí. Hus I. 274., II. 59., 60., 116., 184., 372. (Tč.).

Tak mnoho, vz Tak (ku konci).

Taknosť, i, f., tantitas. Ros. Dle Jg. *špatné*.

Takný, so gross. Ros. Dle Jg. *šp*.

Tako, zastr., nyní: *tak* (= tím způsobem), so.

Takoj = *taký*. Št. N. 289.

Takonín, a, m., ves u Benešova. PL.

Takonský útvar. Vz Krč. 260.

Takořka, takřka, so zu sagen. Vz Tako. Dle Brs. 2. vd. 243. lépe: takořka.

Takosť, i, f. = *taková povaha*, talitas, zastr. Troj.

Takotnosť, i, f., tantitas. Berg. exc. Slovo dle Jg. špatné.

Takotný, so gross. Slovo dle Jg. *špatné*.

Takově = *tak, na ten způsob*, so, dergestalt, also. Troj. Protož jestliže spoluďějcové mezi sebú sjednali by se takově CJB. 369.

Takovičký = *právě takový*, ganz solcher. Ros.

1. **Takovitý** = *na způsob taky*. Jg. T-té rostliny, tacceae: taka. Vz Rstp. 1458.

2. **Takovitý** = *odměnný*. Žalobník, nemá-li spravedlivé pře, pokutě t-té totiž odměnné poddán býti má (na kraji připsáno: jus talionis); Crimine laesae majestatis podezřelého viniti může každý, léčby t-vitou pokutu nésti chtěl. Bdž. 173.

Takovosť, i, f. = *takosť*, Solchheit, f. Ros.

Takovský řád v Srbsku na vyznamenávání; od místa, jež sluje *Takovo*, jemuž na blízku jest kostelíček s památným dubem, kde roku 1815. náčelníci se usnesli, znova podstoupiti boj s Turky. Dch.

Takový, taký, takovičký = *toho způsobu, tomu podobný*, ein solcher, solcherlei, dergleichen, desgleichen. Na ten a takový způsob; tím a takovým způsobem; taková věc jest; rovně takový. V. Někteří z těch takových i v závrať upadli. Kom. L. 10. Na t. způsob. D. Kde se t. lidé berou? D. Takový kámen za nejlepší býti se pokládá. Háj. Stala se jest smlouva dobrovolná mezi osadou Matky boží před Tejnem s jedné a mezi poctivým knězem Janem s druhé strany a to taková. Jedn. 206. T-vý hrdina z Hubovic (Maulheld); Šel t. kus cesty a nic mu není; Když vy jste dobrák, myslíte, že jest každý t-vý. Dch. Jakový hospodař, taková gazdina, nabrali popela, vezli ho do mlýna. Sš. P. 533. Dali jí je takovú mierú, jestliže by . . .; Poněvadž jest odpovídatel věděl, že jest to takový člověk, proč jej věrnú rukú dělal a mé peníze jemu chovati dal? NB. Tč. 282. Paní jest v letech a to takových, která leta vaše vysoce převyšují. Žer. 320. S takovou (ženskou) málo pořídíte; Nevěděl jsem, že na takovou přijdu. Brt. S. 18. Co by měl takového od prstenuov atd. Půh. II. 379. Jaký oblek, t-vá česť. Hš. Když jest to takové, to nechci. Us. Jací páni, takoví poddaní. V. Jaká otázka, t-vá odpověď. Jaká půjčka, taková oplátka. Kdo se zlým obcuje, za takového držán bývá. Frašky takovým kvadrátem nepohnou. Prov. — **Co takový**, als solcher. Člověk co takový, **lépe** *se opakuje vždy jméno*: člověk co člověk; *aneb klademe slova*: *proč i*: Pročež i sluje Perun hromovládce. Os. *I jinak*: Člověk co takový, *lépe*: Člověk jakožto n. jelikož člověk. Vz Pdg. 1880. 400. N. byl radou a co takový dán byl na odpočinek, *lépe*: N. radou jsa dán byl na o. Km. — Tyto úmysly nejsou **podlé toho**, sind nicht darnach **germ**. m.: nejsou takové, aby . . .; Jeho mírná povaha není podlé toho, aby . . . m.: není taková, aby . . . Ht. Brs. 275. — *Místo* **takový** *klademe často* **lépe on**. Prosíme pánů, kteří dluhů posud nezapravili, aby takové *(lépe: je)* zaplatili. Bs., Brs. 2. vd. 243. — **Takovýto** (důraznější než *takový*). T. byl jejich konec. Jg. — **Takovýž** = *právě takový, téhož způsobu*, eben solcher, gleichförmig. Takovouž těžkosť trpěti. T. nebezpečenství. V. A ta sukna jsem vezl do Uher, jakož jsem prodal za takováž, jakož jsem od něho kúpil. Exc. — Br., Háj., Har. Vz Jg. Slov.

Takož, ebenso. Takož jest i nade mnú udělal, jakož sem to provedl listem těšínským. NB. Tč.

Takpán, a, m. = *potakač, pochlebník*, der Jaherr. Vz Potakač, Takavý. Kom.

Takra = *stakra*. Ten *takrament! Takramencká duše!* Mor. Šd.

Takřka, vz Takořka.

Taksa, vz Taxa, Sazba. — **T.**, y, m., osob. jm. Šd.

Takso, a, n., tacsonia. Rostl. I. 237. a.

Takt, u, m., z lat. = *dotýkání*, die Berührung. — **T.**, *rozdělení hudební skladby*

na stejné části citu a sluchu lidskému přiměřené, der Takt. Rk., Nz. T. jest pořádek, jakým se tony s přízvukem s tony bez přízvuku pravidelně střídají. Mlt. Hlavní částka taktu, na niž spočívá názvuk (accent), jmenuje se *dopad* (thesis), částka bez názvuku *zdvih* (arsis). T-y jednoduché a složité. S. N. Gleicher oder gerader Takt, wenn die Hebungen und Senkungen eines Taktes gleiches Mass haben: – ᴗ ᴗ (wie 2 : 2), takt sudý; ungleicher o. dreitheiliger, – ᴗ (wie 2 : 1), t. lichý. Nz. T. neúplný, lehký (lehká doba, dvih); způsob, druh, zřízení, spořádání, rozdělení, článek, dávání, těžká nebo lehká doba, změna taktu; takt rovný, nerovný, složený, smíšený; do taktu; rozměr taktu (dvojný, trojný, čtverný, šesterný, osmerný, devaterný, desaterný, dvanácterný); celotaktní pausa; označení taktu (dvoučtvrtní, dvouosminový, dvoupůlní, třípůlní, osmidílový, dvoujednotní, čtyrčtvrtní nebo celý, čtyrosminový, čtyrpůlní, tříčtvrtní atd). Hd. Vz Mlt. Takt dávati. D. Podlé taktu. Silný v taktu. D. T. držeti; z taktu vyjíti. Bern. Zpěvákům takt dávati. Dáváním t-tu zpěv, hudbu říditi. Vz Metrum. S. N. Do taktu se neznali. Kos. Ol. I. 167.

Takť = *tak zajisté*, wohl so, so. T. jest. Ros. Vz T.

Taktě = *tak jest*, ja, so ist es. Jel.

Taktéž, *slovo nové*. Nz. Dobří spisovatelé užívají: *tak, podobně, týmž způsobem, též, tolikéž, také, takéž, též tak, tak rovně, tak podobně, rovněž tak, ne jinak* atd., eben so; eben so auch: *tak i, podobně i, též i, tolikéž také, týmž způsobem také* atd. *Tak* jest lat. = ita, *též* = lat. item a jakož se nespojuje v latin. itaitem, rovněž také neskládá se v češtině: taktéž. Os. Brs. ve 2. vyd. 283. doporučuje také ostatní uvedená příslovce. Vz Tam.

Taktický, taktisch. T. důvtip, Kos. Ol. I. 253., jednina. S. N. XI. 213.

Taktika, y, f., z řec. = *nauka o přiměřeném používání vojsk ku zdárnému výsledku bitvy*, die Taktik. T. vyšší, nižší, námořní. Vz S. N. T. theoretická, reine T., nauka o šikování. S. N. 11. 213.

Taktní, Takt-. T. čára, časť, smysl. Hud.

Taktník, taktovník, a, m. = *kdo dává takt*, der Taktführer. Jg.

Takto = *tak hle, tímto způsobem*, so. T. vypisuje, počal mluviti. D. Tu pak páni na obecném sněmu t. se o to svolili. Zř. F. I. B. XIII. — **T.** = *jinak, sice*, zwar. Jest t. hodný, ale. Us. — **T.** *rok* = *teď rok*. Na Slov. Plk.

Taktoměr, u, m. (metronom) = *nástroj*, kterým se udává stupeň rhythmického pohybu čili časomíry taktu t. j. trvání jednotlivých částí taktu, der Taktmesser. Vz S. N.

Taktovati = *takt dávati*, taktiren. — **čím:** smyčcem. Us. Č.

Taktovka, y, f. = *hůl, jíž ředitel dává takt* (naznačuje doby taktové), der Taktirstab. Rk., Mlt.

Taktovník, a, m., der Taktführer, Taktschläger. Rk. Vz Taktník.

Taktovný, taktmässig. Bern.

Taktový, Takt-. T. čára (dělí takt od taktu). Mlt. T. zámlka (pausa). Šm.

Takúcný = *takový*, solcher.

Taky, vz *Také*. Můj tatíček starý, má matička taky, komu jich mám zanechati, ubohé žebráky? Sš. P. 574. Ale že mi Pánbiček všecko dobré přeje, taky se mi na světě všecko dobré děje. Sš. P. 53.

Taký = *takový*, ein solcher, solcherlei. V. Taká sídla měli králové. Ráj. Divichu sě kráse také. Rkk. Jaký oděv, taká česť. Jaké odění, také uctění. Koll. Jaký pán, taký sluha. L. Jaké pole, takáž i semena. Ben. Avšak kteracíž sú oni byli k vieře, tacíž tito jsú k skutku. Hus II. 124. Jsme jacíž tacíž. Let. č. 297. Jaký omluvač, t-ý posluchač. Jaký chýr chceš mať o sebe (sobě), buď sám taký v sebe; Jaký hudec, taká i muzika; Jaké srdce, také skutky. Mor. Tč. K posilnění jakémuž takémuž napomáhají. Ler. Bože môj, Bože môj, čvože som já taká? Čvo vidím jedneho, ráda bych každého. Sl. ps. 200. Povedajú, že som já taký, že si já preberám medzi dievčaty. Sl. ps. 220. Ah, či je láska taký hřích? Sl. ps. 59. Choj (= jdi) tam do pola, naber kořeňa jakého takého. Sš. P. 664. Ty taký a taký (eufemicky místo nadávek)! KB. Jí zastavil čtyři kopy platu ve své vsi Újezdě k věnné zástavě v takéto úmluvě; Kohožby se takáž věc dotýkala; Tu mi jest slíbil zprávný list takýž učiniti, jakož ve dskách stojí. Půh. II. 87., 489., 257. (Tč.). Obojí tací jsú jedni druhých vražedníci; Odpustkóv takých, jako dávají nynie kněžie, nižádný svatý nepoložil v písmě. Hus I. 156., 375. (Tč.). — **Takýto** = *takovýto*. Přijďtež ke mně takúto hodinu zajtra. Bj. Aby máti s mužem od sirotkuov byli odděleni vedlé práva našeho takúto mierú, aby . . . NB. Tč. 204. Vz předcházející. — **Takýž** = *právě taký, takovýž*, ein solcher. V témž a takémž nebezpečenství býti. V. Já panským nálezem jsem se obránila takémuž pohonu, jakož mě byl pohnal p. Předbor. Půh II. 596. Vz předcházející. — Jel. — *Jakýž takýž* = *prostřední*, einigermassen, einige. Je to jakáž takáž pomoc. Ros.

Takyklek, a, m., samota u Křelovic. PL.

Takyta, y, f. = *tykyta, tafet*, der Taffet. Plk.

Takýžto = *takýž*, eben ein solcher.

Takž = *tak též*, eben so, wohl so, also, so. Jg. T. pak zvolili sobě. Kom. Prot. T. všeliký řemeslník. Br. — *Jakž takž* = *prostředně*, ziemlich, einigermassen. Jak se vede? Jakž takž. D. Za Davida teprv ten lid byl v způsob království uveden, což vždy jakž takž až do zajetí babylonského trvalo. BR. II. 7. b.

Tal, tale, zastr. = *tak*, so. St. skl. IV. 403.

Tál, u, m., v horn., z něm. Theil = *díl, kukus, časť, podíl dolu*. Jg., Kal. Co by přišlo na mé tále. Dač. I. 341. Vz Talek, Tále.

Tal, vz Títi.

Tala, y, f., tanagra, pokolení vrabců vrabcovitých. Krok. I. c. 120.

Tála, y, f. Na konec v tom prahu zakopala tálu. Sš. P. 779.

Digitized by Google

Taláceni, vz *Taláceti*. T-cení barev, die Farbenwandlung. Nz. — **T.** nerostů = *duž-kování* (nabývání barev duhových). Vz Schd. II. 18.

Taláceti se, el, ení = *toulati se*, herumschweifen, -laufen, -irren. — **kde: po** lovich. Ms. 1464. Ten se t-cel po rozličných méstech. Let. 159.

Talácivec, vce, m., der Hyperathenit, křeman. Nz.

Talácivý = *mdle se lesknoucí*, matt glänzend. Rostl. I. 94. a.

Talacko, a, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 176., 177.

Talafant, a, m., osob. jm. Šd.

Talafous, a, m., osob. jm. Šd.

Talafus, a, m. = *přezdívka hloupému*. Sprostý jako T. Mus. VI. 400.

Talamba, y, m. = *duňdala, člověk neohrabaný*, ein ungeschickter Mensch. U Opav. Klš.

Talapač, e, m. = *tlampač, plampač*. Rgl.

Talapka, y, m., na Sloven. = *ožralec*, Süfling, m. Bern.

Tal'ar, u, m. = *tolar*, der Thaler. Přišol ku mne mlady pan, pytal vienek za tal'ar. Sl. ps. 20.

Talár, u, m., z lat. = *dlouhý a volný šat slavnostní až do kůtku sahající*, Talar, m.; 2. *kutna kněžská, klerika*. Jg., Rk., S. N.

Talaša, dle Báča, osob. jm. Šd.

Talášek, ška, m., osob. jm. Šd.

Talavaška, y, f., zastr. = *krytý vůz pro nemocné nebo lože, které 2 koně mezi sebou nesou*, eine Sänfte, Rossbahre. Pam. kut. 72. Bez pochyby cizí slovo. Vz Mz. 341.

Talbotypie, e, f. = *hotovení světelných obrazů na papíře dle návodu Foxa Talbota*. Vz KP. IV. 517.

Tále, e, f., z něm. der Theil. Jg. — **T.** = *díl, podíl*, der Theil, Antheil. Dnes já mu čistotu v táli tvej milosti poručeji. Kat. 1030. (544.). — St. skl. III. 211., 199. — **T.** = *kus dolu*, Kux. Tále v dolích, ve štolách. V. Vz Tál. — **T.** = *zástava*, das Pfand. V MV. nepravá glossa. Pa. Dal lidi v táli (obsides). BO. Dáti život v táli. St. skl. I. 56., Výb. I. 234. Byl v Římě v táli (obses). BO.

Talec, lce, m. = *šalba, klam, lesť, úskok*, der Trug, Betrug, Kunstgriff, die Arglist. Pr. měst. Pašek chtěl svými tálci a lstí ďábelskou krále k sobě obrátiti. Bart. 280. 12. Takový t. na ně vymyslili. Bart. 293. 19., 310. 31. To učinil skrze praktiky a t-ce dosti příjemné. Karyon, 131.

Talek, lku, **talk**, u, m. = *mastek*, der Talg. *Talk*, méně správně *talek*, druh kamene, z arab., vz Mz. 342. T. obsahuje vodu, kyselinu křemičitou a kysličník hořečnatý. T. miskovitý, lupenatý, vláknitý, celistvý. Vz Steatit. Bř. 159., 241. T. = talková slída, jest bledozelená slída v listech šestibokých, opticky dvouosých, na omak mastných, jest vodnatým silikatem hořečnatým. Z něho se podstatně skládá talková břidlice. Krč. 181.

Tálek, lku, m. = *tál*. Louku na tálky najali. V Třeboňsku. Msk. — **T.** = ¼ lokte U Strážnice. Jbč.

Talent, u, m., z řec. τάλαντον = *určitá váha a suma peněz u starých Řekův, hřivna*, das Talent. Attický talent platil asi 2060 zl. Latině stojí talentum a znamená v penězích největší ráz, jenž vedlé rozličných zemí jinak a jinak se mění. Hus II. 390. — **T.** = *dobrá, výtečná, nadaná hlava, nadání, vloha*, das Talent. Nz. T. hudební. Mlt.

Talentovati, mit Talenten begaben. — **koho čím**. Pěkným ho Bůh talentoval rozumem. L.

Talentový, ein Talent werth. L.

Taléř, e, m. = *talíř*. Mor., slez. a slov. Ukrojíce krmě nějaké kus na taléř kladou. BR. II. 355. a.

Talhaj, e, m., na Slov. = *darebák*, der Lump. Koll.

Tália, e, f., zastr. = *zástava*, pignus. Jir. Vz Tále.

Talian, a, m., v obec. mluvě = *Italian, Vlach*, der Italiener. — **T.** = *kdo nechápe*, der Tölpel. Tys Talián. Us. Šd.

Talianka, y, f., vz Italianka, die Italienerin.

Talianský = *italský, vlašský, vlaský*, italienisch.

Taličkář, e, m. = *kolečkář*, der Karrenschieber. Slov. Vz Taličky.

Taličkářka, y, f. = *kolečkářka*, die Karrenschieberin. Slov. Vz Taličky.

Taličkovati, mit dem Schubkarren fahren. Slov. Vz Taličky.

Taličkový = **kolečkový**, Schubkarren-. Slov. Vz Taličky.

Taličky, pl., f. = *kolečko*, der Schiebbock, Karren. Slov. Bern.

Taliga, y, f. = *kára*, der Karren. Slov. Také ve Valaš. na Mor. Vck. Cf. Telega.

Taligář, e, m. = *kárník*, der Karrenschieber. Cf. Taliga.

Taligářka, y, f., die Karrenführerin. Slov.

Talich, a, m., osob. jm.

Talijan, a, m. = *Talian*. Us.

Talijanka, y, f. = *Italianka, Vlaška*, die Italienerin.

Talijanský = *italský, vlašský*. Us. Šd.

Talina, y, f., Talin, ves u Písku. PL. Vz Tk. I. 437., Tf. 288.

Talíř (zastr. a posud na Mor. a Sloven. *taléř*), **talířek**, řku, **talířiček**, čku, m. = *známé náčiní stolové*, der Teller. Talíř dřevěný, cínový, stříbrný, zlatý, Us., okrouhlý, čtverhranný (čtverhranatý, Kom.), Ros., mělký, hluboký na polívku, z hlíny, z kameniny, z porculánu, ze stříbra, ze skla, ze dřeva, ze zlata. Š. a Ž. (Valter). Talíř ubrusem přistříti. Kom. T. polívky, ovoce, jahod atd. Š. a Ž. Talíř vývěvy, vývěvný (Luftpumpe-T.). Nz. Vz KP. II. 85. T. otlučený, Dch.; talířek likerový, cukrový, na přikusky, Hag., desertový. Nf. Kraj, okraj t-ře. Us. Dch. Chtělby, abych mu toho plný t. nandala, nakecla; Jiným nepřeje, ale sám si na t. navalí. Dch. Tu jeden ubrus prostíral, druhý talíře rozkládal, jiný krmě rozděloval. Brt. S. 99. Jen s tím na talíř (jen to pověz). Us. Dhn. A než jsem se nadála, měla jsem už na talíři (naloženo). Šml. Má to každou chvíli na t-ři (na míse); vysypal mu to na talíř (vyčetl mu to). Us.

Digitized by Google

Klá. Klobásku na svůj talířek dala. Mor. Šd. Prodrhlo-li děvče t., brzy se vdá. Mus. 1853. 473. Hotujće ty ležky (lžíce), talíře, ať tluče něvěsta na dveře; Stojí za vořechem s drátovaném t-řem; A k tym misám dajte taléře. Sš. P. 464., 732., 799. (Tč.). Lepší plný t. nežli prázná mísa. Vz Spokojený. Lb. Jistší pták na talíři pečený, nežli dva v povětří vznešení. Prov. Jg., Š. a Ž. — T. = *kovový nástroj hudební, řinkač, činely*, Becken. Jeden t. jest připevněn na bubnu a druhým bubeník o něj bije současně tluče do bubnu. Vz KP. II. 296., S. N. — T. = *lehátko okrouhlé, v němž semena pohřížena jsou*, orbiculus. Rostl. I. 83. b. — T. Kladnice mívá větší počet céy a slije buben nebo talíř. Prm. IV. 200. — *T-e lámati* (kroupy tlouci) říkají děti, když zády k sobě jsouce obráceny za lokty se chytí a se vyzdvihují. Hk. — T., osob. jm. T. Mat., spis. Vz Tř. H. I. 180.

Talířový, Teller-. T. střep. T. železa, vz Železa. Šp.

Talířník, a, m., der Beckenschläger. Vz Talíř.

Talisman, u, m., z arab., vz Mz. 342. a 413. T. — kouzelná věc ochranná, kouzelný prostředek. Rk. Vz S. N.

Talk, vz Talek.

Talkový, Talg-. T. břidlice — břidličný kámen z talkové slídy, něco křemene a živce složený. Krč. 263.

Tallay, e, m. T. Daniel. Vz Jir. H. I. 285.

Tallit, u, m. = *přistření, kterým se židé čtouce starý zákon a modlíce se okrývají*, das viereckige Tuch, womit sich die Juden beim Gebete in der Synagoge Kopf und Hals bedecken; *rubáš*, das Todtenhemd, Taleth, tallith. Šš. I. 321. (Hý.).

Talmáček, čka, m., osob. jm.

Talmberk, a, m., ves se sbořeným hradem v Čáslavsku. Vz S. N. Diviš z T-ka a z Milíčína. Tk. II. 99., III. 661., V. 261. Vz S. N.

Talmový. T-ové (strojené) zlato, kočičí zlato, Talmigold. Us.

Talmud, u, m., hebr., sbírka židovských podání a zákonův z 2.—6. století, jíž jedna strana židů kromě starého zákona přijímá za základ svého náboženství. — *Talmudisté* = *přívrženci talmudu*. Rk. Vz S. N.

Talon, u, m., fr. = *pata, opatek*, die Ferse, der Absatz. — T. = *výběžek zevnější hradby*, der Vorsprung an Bastionen. Rk. — T. *ve hře v karty* = *ty karty, které po rozdání karet zbyly*, der Talon, Kartenrest, aus dem gekauft wird. S. N. — T. = *při státních papírech poukázka na nový arch kuponův*, der Talon. S. N. — T., franc. = *žabka u smyčce*. Mlt.

Taloš, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Taloupiti se, il, ení = *zdlouha kráčeti*, langsam gehen. Ros.

Talous, a, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 252.

Talov, tálov, u, m. = *hnůj z rány tekoucí*, der (dünne) Eiter, die Materie. MV., Jg., V. Černý t. (smrdutý hnis). Jg. Nehoj svrchu rány své, leč t. vyčistíš. Pís. br. Neb ten prach odjímá talov od rány a nežita a plodí maso beze všeho úrazu a leptánie a vysušuje talov. Sal. 232. 16. Ažby se z rány t. vytáhl. Db. T. v rohovce, onyx. Nz. lk. Krev, která z těla mrtvého vyjde, již neslove krev, ale talov. Bart. Jako talov smrdutý naposledy zatrucen bude. Br. (Job. 20. 7.). Lékař nejprve ten urzutý t. odjal. BR. II. 39 a. — S. N. a Kom. rozeznávají *talov* od *hnisu*. Když se vřed propukne, hnis (hnůj) a talov (soukrvice) z něho teče (tabum et sanies profluit). Kom. J 315. T. jest hnis smrdící a částky, po nichž teče, rozežírající. Presl. Chym. II. 293. — T., der Schleim. Talov, který jest v žaludku a v drobiech. Jád. — Vz S. N. — T. = labes, macula vestimentorum. Lex. vet.

Talovatěti, ěl, ěn, eiterig werden. Objitření po několika dnech talovatí a hnis vytíká. Ja. — **kde**: v prstech. Lk., Mkl. B. 195.

Talovatosť, talovitosť, i, f., eiteriges Wesen. Byl. 289. T. krve, pyaemie. Vz S. N. T. hrudníku, das Empyäm. Nz. lk.

Talovatý, -vitý = *plný talovu*, eiterförmig, eiterig, Eiter-. Vz Talov. T-vatá krev, V., nežit, průjem. Ja.

Talovce, dle Budějovice. Mátik z T-vec. Vz Tk. IV. 463.

Talovic, e, m., osob. jm.

Talovín, u, m., eranthis, rostl. T-ín západní, e. hiemalis. Vz Rstp. 16., Slb. 670.

Talovina, y, f. = *talov*, der Eiter. Jg.

Talovinovina, y, f. = *hmota ostrá a leptavá byliny talovinu*. Rostl. III. a. 38.

Talovitý = *talovatý*. T. průjem, der Eiterfluss, otok, nežit. Us. Šm.

Talový, eitrig. Nz. lk. T. neštovice, die Eiterblatter. Šm.

Talský, ého, m., osob. jm.

Taluta, y, **talut**, i, f., *příkop vedle silnice, škarpa*. V již. Čech. Mrk., Mý., Vrů.

Tam z *tamo*. T. = *do toho místa, na to místo*, dorthin, dahin, hin, hinzu, hinein, hinwärts. Odejeti tam. V. Zítra tam půjdu. Běž tam. Ta věc až tam přišla, že . . . Bern. Proletní lesy tamo v dubravu. Rkk. A vedě tamo ruka tvá přivede mě. Ž. wit. 138. 10. Tam vedě zašli národové. Ž. wit. 121. 4. Bojím se tam jíti. Dch. Povídá: Půjdeš tam a tam. Er. Sl. čít. 2. Až se dostal tam (zemřel). Bdl. Nebývala t., kde měla býti, dostala se tam, kde nemá býti (o padlé vzhledem ku přísloví: Sedávej panenko v koutě, budeš-li hodna, najdou tě). Bdl. — *Něch tam* — *buď si, ať si, nechť si*. Slez. Šd. — *Kam* — *tam, tam* — *kam*, wohin — dorthin. Kam vítr, tam plášť (o nestálých). Prov. A chytňa palicu, kam honí, tam honí. Sš. P. 669. — T. = *na onom místě*, dort, drüben, daselbst. Stojí, leží tam. T. začnu, kde přestal. Prší tam. Us. Ty tamo jsi. Ž. wit. 138. 8., 49. 23. Tam je všeho dosť. Dch. Co se tam staráš o to? Na tom mi tam nic nezáleží. Na Ostrav. Tč. Tu máš, dítě, klíčky od malé truhličky, vem si tam tu róchu, dej ušit košulku; Něni tamo žadneho, kdoby tam čaroval, ach žeby (ausser) to dzěvčotko, co sem tam chodzíval; A kde se, můj milý, pro bohatství berů, tam ďábel přebývá se svů zlů ro linů. Sš. P. 161., 205.,

Digitized by Google

389. (Tč.). — Br. — *Tu i tam, zde i tam, tam zde = leckdes, na některém místě*, hin und her, hie und da. I váleno zde, i váleno tamo. Rkk. — **Tam** m. novějšího *tamní*, dortig. Jan, tam úředník, vypravuje. Us. — *Tam s* **ten.** Tam ten to řekl. Tam toho roku (v loni). Us. Je s tamtej strany Moravy. Sl. ps. 52. — **Tam,** *ten (ta, to) tam = pryč, po něm veta*, hin, weg, fort. Jděte tam zlé žádosti. V. Statek je ten tam. Dch. Je tam ten = ten tam. U Přer. Kd. Škrtnu perem a budeš ten tam. Us. Sebral se a tam ten. Na Mor. a Slov. Šd. Co tam, to tam. Reš. Co tam, to tam, o to hlavy nelam (neb na to již žádný žid nic nepůjčí). V. Ten tam = ztratil se. Je ten tam. Již je to tam. Kdo zabit, ten tam. Prov. — Br. — *Tam i sem, sem i tam, semo tamo, semotam, sem tam, sem a tam, tu a tam* (in locum vel in loco), hier und da, hierhin und dorthin, hin und her. Sem i tam hleděti, běhati. V. Chodí pořád semo tamo. Nemohl ani sem ani tam. Sem tam lézti. Us. Dch. Vymlouvá se a sem a to tam, nic naplat. U Kvasin. — *Tamtéž*, eodem, ibidem, ebendaselbst, ebendahin. Kom. Tam též šel. Us. — **Tamto** = *tam to*, dort, hin. Br. Hledej tamto, já budu hledati tuto. Us.

Tamak, tamek, tamok = *tam*. Slov.

Tamanda, y, f., tamandua, ssavec mravenčík. Krok.

Tamanina, y, f., elaidinum, das Elaidin. Rstp. 35., 505.

Tamarind, u, m., **-rinda,** y, f., rostlina, tamarindus, der Tamarindenbaum. T. východní, t. indica; západní, t. occidentalis. Vz Rstp. 451. T. indijský, t. indica. Rostl. Vz Schd. II. 312., Kk. 256.

Tamarindovitý. T. rostliny. Vz Rstp. 346., S. N.

Tamarindový, Tamarinden-. T-vá syrovátka. Nz. lk.

Tamarišek, šku, **tamarišk,** u, m.; na Slov. a na Mor. tamariška, y, f., tamarix, die Tamariske. Vz Hřebenčík, Rstp. 563. O původu vz Mz. 342. T. francouzský, německý. Jg. Cf. Kk. 299., Čl. Kv. 300., FB. 77., Slb. 556., S. N.

Tamariškovitý. T. rostl., tamariscineae. Vz Rstp. 562., Slb. 556., Kk. 229.

Tamariškový, Tamarisken-. T. kořen, Byl., dřevo. Um. les.

Tamati *(tápati)*. — **kde jak.** Aby t-li ve tmě bez světla. Skl. I. 344.

Tambour, v obec. mluvě *tambor*, a, m., z fr. t. (tanbûr) = *bubeník*, der Tambour. — **T.,** u, m. = *nástroj, na němž se šije, vyšívá*, ein Tambour. L.

Tambourovací, tamborová jehla. Vz Tambour.

Tambourovati, *tamborovati*, haklici vyšívati, řetízkovati. Šp.

Tambourový háček, *tamborový*. Vz Tambour.

Tamburica, e, **tambura,** y, f. = *hudební nástroj Jihoslovanů* podobný citeře, na jehož strunách hraje se brkem. S. N. XI. 224.

Tamburina, y, f., *tamburello, tamburetto* = dřevěný kotouč potažený napiatou blanou ze zvířecí kůže a někdy i rolničkami posázený. Tancující drží jednou rukou t-nu nad hlavou a kotníkem druhé ruky do ní bije. KP. II. 295. Vz S. N., Mlt.

Tamější, lépe než *tamnější*, dortig. *Lépe* od *tam* odvozeno než *od tamní*, jehož se neužívá. Včera — včerejší, někdy — někdejší, tehdy — tehdejší, zde — zdejší, vedle — vedlejší, dole — dolejší, tam — tamější. Mk.

Tamějšek, šku, m., der dortige Ort. Šš.

Tamek = *tam*. Slov.

Tames-is, a, m., **Tamesa,** y, f., řeka v Anglicku, nyní Themse, Temže.

Tamhle (šp. *támhle*, Km.) = *tam hle*, sieh dort, dort. T. lelek lítá. Sych.

Tamchyna, y, m., osob. jm. T. z Doubravice, starožitná vládycká rodina v Čechách. Vz S. N.

Tamín, u, m. = *druh tkaniny*, der Tamin, snad z fr., vz Mz. 342. Sukně z tamínu. Cf. Gl. 340.

Tamíř, e, m., mlýn u Sušice.

Tamisa, y, f. = *Tamesis*.

Tamle, v obec. mluvě = *tam hle*.

Tamnější, vz Tamější.

Tamní, dortig; *tohoto slova ani lid ani lepší spisovatelé neužívají*. D.

Tamo, vz Tam. Budů lidé putovati, zdraví tamo nabývati; A v te naši zahrodce pěkné obrovnane, něchodz tamo synečku, je tam čarovane. Šš. P. 41., 205.

Tam odtel = *tam odtud*. Jakž tam odtel odjedzěcě, každy kutek mnu vymecě, mamicko moja. Šš. P. 468.

Tam odtud, von dort her. Tam odtud uvidíš tu brněnsku věžu. Šš. P. 532. Než on z tam odtud sem přijde. V již. Mor. Šd.

Tamok = *tam*. Slov.

Tamoplavní lístek, Tourkarte zur Wasserfahrt. Dch.

Tamotný = *tamější*. Mor.

Tamovati = *tamou* (tama = hráz, L.) *hraditi, zahraditi*, hemmen. — **co**: řeku, kolo. L.

Tamovozný. T. lístek, Tourkarte zur Wagenfahrt. Dch.

Tamozemec, mce, m., der Dortländer. Šm.

Tamozemský, dortländisch. Rk.

Tamož *(tamo že)* = *tamt*, dort. St. skl. IV. 77., Kat. 2008., Mkl. B. 234.

Tampel, plu, m. = *dřevo na obou koncích ořezané u stavu tkadlcovského*, die Wiede. D.

Tampl, a, m., osob. jm.

Tampon, u, m. = *čípek, chomáč*, Tampon. Nz. lk.

Tamponování, n. = *ucpání*, die Tamponade. Nz. lk.

Tamponovati = *ucpati*, tamponiren. Nz. lk.

Tampousek, sku, m., das Räuschchen. Na přitlumenou t-sku si přihnouti může několik kalíšků šampaňského. Kos. Ol. I. 145. 17.

Tampus, u, m., der Rausch, der Tambis. Dch. Vz Tampousek. Má t. (je navalený). Us. Šd.

Tamtady, tamtudy = *tam tou cestou*, dort durch. *Od tamtud, od tamtad* = *z onoho místa*. Šel tamtudy. Přišel od tamtud. Us. Jg.

Tamtam, čínský hudební nástroj, kruhovitá deska na kraji trochu ohnutá, která, udeří-li se na ni měkkou paličkou, pronikavý zvuk vydává. KP. II. 296. Vz S. N., Mlt.

Tamtějšek, šku, m., das Dort-, Jenseits. Dobra nám uštědřována z t-ška. Sš. II. 80.

Tamten, *tamta*, *tamto* z: *tam ten*, der dort Tamten to udělal. Us. Len ten jeden s tamtej strany Moravy ten mé srdce poraněné uzdraví. Sl. ps. 52.

Tamtéž jest rozděliti ve slova dvě a psáti důrazné *též* napřed. N. jest město přístavní, tamtéž jsou veliké trhy, *lépe*: též jsou tam v. trhy. Mnohdy užiti lze náměstky *týž*. Byli jsme t. jako včera, lépe: Byli jsme na témž místě, na kterém včera. Brs. 2. vd. 243.

Tamto (vz Tam), dort, dorthin. Hle teď (zde) Kristus! hyn tamto! Nevěřte! Hus. III. 314.

Tamtoroční, na Slov. = *loňský*, vorjährig. Plk.

Tamy = *tam*. Slez. Klš.

Tamyk = *tam*. Rosće t. březovy pruteček; Za Kravařem Kuty jsu, švarne dzěvky t. Sš. P. 208., 660.

Tamykajky, tamyky = *tam*. Slez. Klš.

Tamže, tamž = *na témž místě*, ebendaselbst. Jg.

Táň, ě, f. = *dvorec*, der Meierhof. A nás nechte nebožáky od táně jít k táni; Jako lišák krade se od koliby k táni. Slov. Hdk. C. 173., 119.

Tana, y, f., cladobates javanica, hmyzožravec. Frč. 394.

Taňa, ě, f. = *staňa*. Slov. Dbš. 49.

Tanagra, y, f., mě. v Boiotii. — *Tanagřan*, a, m. — *Tanagerský*. — **T.** Tanagry, tanagridae, ptáci s trojbranným zobákem a lesklým peřím v Americe. T. červená, tanagra rubra. Frč. 353.

Tana-is, ida, m., řeka v Rusku, nyní *Don*.

Tanaquil, y, f., *manželka Tarquinia Priska*.

Tanataf, wanken. U Opavy. Pk.

Tanc, e, m., osob. jm.

Tancepis, u, m., die Chorographie, Tanzzeichnungskunst. Nz.

Tancéř, tancíř, e, m. = *tanečník*, der Tänzer. D.

Tancéřka, tancířka, y, f. = *tanečnice*, die Tänzerin. D.

Tancevod, a, m., der Reigenführer. Rk.

Tancidura, vz Potměchuť.

Tancmistr, a, m. = *taneční mistr*, z něm. Tanzmeister.

Tancmistrský, Tanzmeister-.

Tancmistrství, n., die Tanzmeisterei. Jg.

Tancmistryně, ě, f., die Tanzmeisterin, taneční učitelka.

Tancování, n., das Tanzen. T. po mši jest zlé. Hus II. 439.

Tancovati, vz o původu *tanec*. Dříve také *tankovati*, tanzen. *Tančiti*, il, en, ení; *tancovávati*, *tančívati*. Tancovati. V. U V.: *skákati*, *poskakovati*, *laskovati*, *dedkovati*, *skoky prováděti*. L'ud hovorí radšej: *točiť sa*, *vykrúcať sa*, *křepčiť*, *pokreskávať* (když cifruje = poskakuje a při tom podkovkami na opatku o sebe křeše), *vrtiť sa*, *svijať sa* (o zvláštních pohybech v tanci). Dbš. 29. — U Třebonína v Čáslavsku: tanovati. Olv. — **abs.** Přestal brzy t. Sych. Jak budou pískati, tak musíš t. D. Ty musíš t., jak já budu píseň zpívati. D. Jak člověku hrají, tak t. musí. Bern. Jináče tancovali, než jim houdli (neuposlechli rady). Sych. Tančil by, i kdyby jej pod sud dal a hrál mu na pytel (na koště). U Litomš. Dř. Co by dievča netančilo, keď má zdravé nožky? Sl. ps. 356. Proč by děvče netančilo, když ono má nožky? Sš. P. 615. Když lidé nemají od nikud překazy, rádi tancují, hodujú, smilnie, hrají a jiné hřiechy páší! Hus II. 212. Dobrý dycky po zdaleku plecami utiská, jak tak nechce tancovati, jako mu svět píská. Na Ostrav. Tč. Do boty vyjedeného Němce bys mohl dáti obě nohy a ještě bys tam mohl t. (= má veliké boty). U Žamb. Dbv. Učil sa gajdovať, neuměl tancovať, tancovať neuměl, nohy lipové měl; Tancujte myši, kaj (kde) kera slyši: kera je chroma, něch sedi doma. Sš. P. 619. Snadno tomu pískati, kdo rád tancuje. D. Kdo rád tancuje, hned musiku čuje. Slov. Do kostela jíti a se nemodliti, do hospody jíti a netancovati, raději doma zůstati. Oslu když se dobře vede, jde na led t. Prov. D. — **co:** polku, kvapík atd., vz Tanec. Jakou budu pískati, takovou musíš t. Č. — **kde: před** někým t. D. Někomu **po** hlavě (po nose) t. (nedbati ho). T. **na** trávníku; **v** hospodě tancovati. Vždycky hvězdy na nebi tancují, dyž mé oči milého spatřují; **Za** Ostravů v malovanej tej kamenici (v kamenném domě) tancovaly štyry panny, štyře panici; Heliška v kole tancuje, ráda mládence miluje. Sš. P. 293., 409., 724. (Tč.). Všichni svatí tancovali, **mezi** nimi pámbů; svatý Petr vyskakoval, až se chytal trámu. Er. P. 260. a. T. v kostele. Hus I. 302. T. **po** prkně. Er. P. 264. — **jak: do** kola, do kolečka. Kram. **Podlé** noty něčí t. (posloučhati ho). D. Podlé píšťaly něčí t. Bern. Člověk nemůže pořád po hlavě tančit. Stnk. T-vati hodné vysoko, aby prý len vzrostl. Us. Dch. Tancovati **bez** noty. Er. P. 440. Jiné panny tancujú pěkně jedna za druhú a já nebožátko chovám pocholátko. Sš. P. 202. — **s kým.** Tancovala s Koutovic Jankem a s Lavicovic Honzou (seděla v koutě na lavici). Č. Tancovala s Honzíkem Stojanovým (stála při muzice). Us. v Hradecku. Kšť. Dy mne doma něni, tancuje s jinyma; A v tym našim lese pod sosnum (sosnou), tancuje tam bratr se sestrum; Má pančošky s kvitkama, ráda tančí s chlapcama; A ty kluku za mé piješ a s jinýma tancuješ; Za našéma stojí mája, tancovala má panenka s husarama; S našéma frajerkama tancuvat vám dáme; Vlk s kozú tancuje, nedvěd jim gajduje. Sš. P. 389., 488., 660., 688., 690., 718., 722. (Tč.). Tančí-li bratr se sestrou, provází je neviditelně anděl (andělský párek). Mus. T-vala Hanka s Tomšem, bylo hovno po všem. Na mor. Drahansku. Hý. — **kde jak dlouho**. Já v hospodě tancuju **od** večera **do** rána. Er. P. 263. — **kdy (zač).** Bartákova dcera půjčila mu peněz, aby s ňú tancoval **v** hody **za** interes. Sš. P. 699. Sedláci v svátky tancují. Hus I. 311.

Tancovod, a, m., ὁ χορηγός, der Reigenführer. (Taková kněží) jsú vódcě a jako t. tancě ďáblova proti Kristu. Hus I. 222.

Tanculena, y, f. = *která ráda tancuje*, eine Tanzlustige. Mor. Šd.

Tančibudek, dka, m., samota u Sedlčan.

Tančírna, y, f. = *síň taneční*, der Tanzsaal.

Tančiti, vz Tancovati.

Tančivý, tanzlustig. Rk.

Tandariáš, e, m. = rytířská historie z času krále Artuše z angl. do češtiny v rýmech přeložená. S. N., Jir. H. I. 285.

Tandelmarkt, na morav. Zlínsku: *staré krámy*. Brt.

Tandler, a, m. T. Jos. Jak., spis. český, 1765.—1826. Vz S. N., Jg. H. l. 639.

Tandléř, e, m. = *vetešník*, der Tandler. Vz Tk. II. 550.

Tanec, nce, **taneček, tanček**, nečku, m. Bulh. tanec, slov. tanec, chorv. srb. tanac, rus. tánjec, mrus. tanec, tanok, pol. taniec, tanek, fr. danse, vlas. dansa. T. nemusí býti od střněm. dinsen, nýbrž slovo toto mohlo na půdě domácí vzrůsti; uvážení hodno jest pol. *tany*, pl. m. od neužívaného *tan* t. c. taniec; *tan* jest tvar prostější a původnější, od něhož *tanec* odvozeno; důležité jest také čes. *tanu*, moveo: ani prstem netanul. Vz Tanouti. Pravý kořen jest *ta*; skr. ta íre, se movere. Vz více v Mz. 82., 83. Cf. Tanovati. U Místka *tanëc*. Škd. T. jest umění rhythmického pohybování těla záležejícího v krocích, skocích a rozličného nachylování postavy a prováděného obyč. při zvuku hudby. Národní tance české: strašák, rejdovák, polka. S. N. Břitva, bavorák, cibulička, cvrček, dupák, furiant, hulán, husička, kalamajka, kaplan, klatovák, kocour, kohoutek, kolo, kolomazná, kominík, koště, kozák, kukavice, kuželička, maděra, motovidlo, myška, nůžky, obkročák, otava, oves, rokycanská, ruchadlo, sedlák, stolička, straka, strašák, šaryvary, šoupák, švec, vážky, veverka, vidlička, vrták, zbojna. V Palečku IX. 28., 36., 44. Koulaná u mor. Slováků. Dch. T. opačitý. Šš. P. 733. T. končířský, der Schwerttanz. Dch. T. vaječný (mezi vejci), der Eiertanz, paví (starý španěl. t. krokem odměřeným, pavone), der Pfauentanz. Dch. Vz Osňák. Beseda, dvořanka, mazurka, skotská, sousedská. T. umělé: valčík (vz Škrpaný), kvapík, čtverylka, kotilion atd., vz více v S. N. T. vésti; vůdce tance; k tanci pískati. V. T. poslední ve zbrani, D., polský (polák, krakoviák, mazurek), německý, štyrský. Us. Prositi dámy o tanec. Provoditi pannu v tanec. Šla s ním v t. Vzal ji k t-ci. Do t-ce jíti. Bern. Museti do t-ce. Chodcovský t. začali (utekli). Sych. Plinci, planci, půjdem k tanci (Nesmysl). Č. Včera byla ještě v kole v tanci. Us. Šd. Jak se dá do t-ce, celou noc by tančil. Us. Šd. Vyučování tanci. Dch. Není mi do tance. Němc. I. 261. Takový t. vedli. U Dobrušky. Vk. Mládenecký t. (hrávají ženichovi, než odejde z domu na oddavky). Slov. Dbš. 16. Keď sa nový t. strhne, pamätajte na mňa. Sl. ps. 236. Ej čieže je to švárno dievča, ej do tanca ho neberú. Ib. 232. Přišla smrť a bylo konec tanci (vše ztraceno). U Žamb. Dbv. Všecko se k t-ci mělo. Er. P. 345. K t-ci jíti. Er. P. 14. Chci učiniti t. s vámi. Ib. 310. Taňca by si nechala, k milému běžela; Panna k taňcu chodzí; Ja přijdu k musice, stojím vedle kola, můj milý se točí, něboji se Boha, kole mne se otírá, jinu do taňca bírá; K muzidce ju pojal, do tanečka volal, ona smutně zaplakala pohledaja k horám; Když povedzeš jinu do tanečka v nedzělu; Ona v tanečku chodzí jak ta rybka po lodzi; Panenka jde k tanci jako majholenka, vdaná jak hus podškubaná; Pozná, pozná, pozná, kerej je ženatej, a on když jde k tanci, jak pes cafrnatej; Pozná, pozná, pozná, kerá je už vdaná: ona když jde k tanci, jako hus podškubaná; Kotem se nazývá t. proplítavý, probíhavý n. prolézavý; A ten kanec vede tanec a ta ovca běží s kopca; A ten přenešćasný tanec tři hodiny trval; Já půjdem do tanečka, budem tylem třásti; Napeču jim plaganců, sama půjdu do tancu, dá-li Bůh; Zajíc s liškou tanec vede; Vzal ji vrablec v jeden taněc, stupil ji na pravy palec; Na to zase t. proměňují; Dovolcě mi jenom tři tance s něvěstu; Ty čižmičky ty telací, co sem jich měla v t-ci; Neželím tak obojího, jak tanečka poskočného. Sš. P. 188., 211., 288., 341., 395., 448., 473., 618., 621., 671., 674., 679., 695., 697., 657., 790., 792., 798. (Tč.). K t-ci se strojiti. Dh. Tepruv se tu počal sedlský t. (= spali spolu). BN. Ženy, ježto tancě vodiechu (ducebant choros). BO. Hudci k t-ci hudou písně taneční, tanečníkům příjemné a libé. Bart. Kněžie jsúce zle živi, ač ústy vyznávají Krista, však t. vedú Antikristóv; A po třech dnech nalezli sú ho v chrámě, ne v krčmě, ani u tance, ani v které hře. Hus I. 369., II. 29. O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě vz: Český tanec národní. Napsal F. Dlouhý. V Praze 1880. u Urbánka. Tam 200 českých tanců vyčteno. O tanci a hudbě vz článek od Kos. v Km. 1882. č. 1. a násl. — **T.** *kočičí* = *hrách a kroupy*. Vz Svarba. U Chocně. Ktk. — *Sv. Víta tanec* = *nemoc, při níž se člověk křečně točí*, der Veittanz. — *Martův tanec* (vz Mars) = *bitva*. L.

Tanečně, tanzend. Ros. T. poskakovati. Kram.

Taneční, -čný, Tanz-. T. síň, V., místo, D., pískač, Bern., střevíc, dům, škola, Us., umění, hudba, Nz., zábava (v již. Čechách muziky, pl., Kts.). Us. T. kůr vésti (napřed tancovati). V. T. mistr Hanuš. Vz Tk. II. 379., 382. T. dům v Praze (za staré doby). Vz Tk. II. 222. T. píseň. Vz Tanec. Bart. Povolení k t-mu veselí. J. tr. T. učitel (mistr). Dch. T. svatá píseň. Sš. P. 62.

Tanečnice, e, **tanečnička**, y, f., die Tänzerin. Připil své t-ci. S t-cí nebývej. BO.

Tanečnický, Tänzer-. T. způsob.

Tanečnictví, n., *choreutika*, die Choreutik, die Tanzkunst. Nz., D.

Tanečník, a, m. = *kdo tancuje*, der Tänzer. V. Kteří ste bývali moji tanečníci. Sš. P. 456. — **T.** = *taneční mistr*, der Tanzmeister. Bern. — **T.**, u, m., *bylina* = *třeslice*, briza, das Zittergras, die Wiesenraute. Jg., Slb. 143.

Digitized by Google

Tanečnosť, i, f., *tanečná jakosť.*
Tanečný, vz Taneční.
Tanejstra, vz Tanystra.
Tanfeld, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 132.
Tangenta, y, f., z lat. tangens — *tečná čára, tečná přímka, tečná.* Nz. T. (tečná) slove přímka, která má s kruhem jen jeden bod společný, v němžto se kruhu dotýká. Blř. Vz více v S. N. — **T.** u klavíru — zadní nýtek. *T-ty* ve klavírech kovové jazýčky na konci klavesů, jimiž se způsoboval ton. Mlt., Vz KP. II. 299.
Tangentialní síla jest při pohybu středoběžném ona velikosť hybu, kterou pohybující se tělo má v některém bodu své dráhy ve směru tečné v tomto bodě dráhy se dotýkající. Vz S. N.
Tangentový, Tangenten-. T. bussola. Vz KP. II. 230., S. N.
Tani, osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190.
Tání, n., das Aufthauen. T. sněhu. Dch. Bod t., der Schmelzpunkt.
Taniř, e *(tanír, u)*, m., na Slov. = *talíř.* Jg., Tč. Každý bláznem takého pokládá, kdo své tajné věci na t. vykládá. Na Slov. Tč.
Tanistra, vz Tanystra.
Tankyna, y, f., tanghinla, rostl. Jg.
Tankynovina, y, f., das Tanghinin, *prvek v tankyně jsoucí.* Chym. II. 113.
Tanner, a, m. T. Mat. a Jan, spisov. Vz Jg. H. l. 640., Jir. H. l. 285., Tf. H. l. 72.
Tannin, u, m. — *tříslovina duběnková* (v lékařství prostředek stahující, Pta.), der Gallusgerbstoff, či kyselina duběnkotříslová, die Gallusgerbsäure. Vz Šfk. 570., S. N., Nz.
Tannomelanový. T. kyselina, Tannomelansäure. Šp.
Taunus, a, m., osob. jm. Vz Tk. V. 120.
Tanouti, tanu, ul, ut, utí — *hýbati, hnouti,* regen, bewegen. — **čím.** Ani prstem jsem netanul (nehnul). Us. Ani jsem sebou netanul. Ros. — **se proč.** Chodec pro zimu se leda tane. Sř. — **komu kam:** v srdce, v mysl, **na** mysl = *vnuknouti,* eingeben. Judášovi ihned diabel v srdce tanul požielenie jeho prorady. Ms. leg. 199. 1. Saul netáhl těch slov doslyšeti, až jemu duch boží tanul. Bj. I tanul jest Hospodin Davidovi řka. Bj., Pulk. Musí nám ihned t., že ..; Ana mu (Pavlovi) tanula ta o vznešenosti Páně myšlénka; Ač jiní smýšlejí, že mu (Pavlovi) tanou ty věci, jež daleji vyčítá. Sš. II. 26., 30., 238. (Hý.). — **kde kam co:** *na mysli n. na mysl = připadnouti na mysl, přijíti v mysl,* einfallen, in den Sinn kommen. Tanulo mu na mysli, že .... Kon. Mělo by vám to na mysl t. Rokyc. To slovo mu na srdci tanulo. Leg. Ať vám to v paměti tane. Dch. Tehdy mu na mysl tanu (tanulo). St. skl. II. 187. Zlé myšlenie tane na mysl. Hus. Když jej na mysli tanu. Kat. 419. Když uzříš, ano mladý s mladú ochotně mluví a tobě tane na mysli, že o smilství se smlúvají. Hus. I. 346. A tak rozuměj, že najprv tane člověku na mysli smilstvie. Hus I. 347. Hřiech najprv tane na mysl, potom .. Hus II. 89. Nežli mu na mysli t. mohlo; Ale Pánu tanula před zrakoma snaha ženy a spoluměšťanů jejích; Tanuly Pánu všechny ty strasti na mysli. Sš. Sk. 36., J. 74., L. 186. (Hý.). A což ani na mysl netanulo žádnému smrtelníkovi; Netane mu zhola na mysl, že Ježiš tu pomoci může zázrakem; Aniž mu tenkráte na mysl tanulo. Sš. I. 61., J. 99., II. 17. (Hý.). A to mu na mysli tanu. Dal. 130. — **kde kam: v** *srdci,* **v** *srdce,* **na** *srdci* = *hnouti srdcem,* das Herz bewegen. Kristova slova hned mu v srdci tanula. Leg. To slovo na srdci tanulo. Leg. Jedva slabá podoba v paměti nám tane. Marek. — **komu kde, kam kdy. Při** otázce o křestu tanulo Pavlovi na mysli; Ale arci při těch slovech tane mu na mysli; Jaký záměr Pavlovi při spisování listu našeho na mysli tanul; Při té žárlivosti bratrů Josefových tane Štěpánovi jasně na mysli zloba židů. Sš. I. 164., II. 103., 236., Sk. 77. (Hý.).
Tanovati = *tancovati,* tanzen. — **abs.** Ten tanuje jako pírko. U Třebonína. Olv.
Tanovitý. *T-tí,* tupaiacea, ssavci šelmy. Ssav. 185.
Tant, u, m., pl. *tanty,* pl., z něm. Tand = *nedůvodná řeč, žvání,* das Geschwätz, Mus.; *prázdná, marná, ničemná věc,* unnützes Zeug, Tand. Aby mé psaní na tant nebylo. Ctib. Světských tantóv nechati. Št. Zlý duch pohanstvo zavedl ve mnohé tanty. Št. N. 307.
Tantal, u, m., velmi vzácný prvek, der Tantal. Vz Šfk. 297., S. N.
Tantalan, u, m., tantalsaures Salz. Nz.
Tantalec, lce, m. — *tantalit.* Miner. 557.
Tantaličitý kysličník, das Tantaloxyd. Nz.
Tantaličnatan, u, m., columbates, sůl z tantaličnaté kyseliny a s nějakó zásady povstalá. Presl. Chym. 228.
Tantaličnatý — *tantalík v sobě držící.* T. kyselina. Ib.
Tantalík, u, m., tantalum, columbium, prvek kovní. Ib.
Tantalit, u, m., vzácný nerost. Vz S. N. Vz Tantalec.
Tantalový. T. kyselina, die Tantalsäure, TaO_2. Vz Šfk. 298.
Tantal-us, a, m. = báječný Řek v podzemí žízní a hladem trápený, ač stál ve vodě a nad ním ovoce viselo. Vz S. N., Cimrhanzl. Myth. 209. Tantalovo trápení = které ukojení nedochází, ač jest ho blízko. Bdl. *Tantalovič, Tantalovec* = Pelops.
Tantéř, e, m. = *kdo s tanty obchodí,* der Betrüger. Ctib., Št. N. 219.
Tantes, u, m. — *početní groš (ve hře),* der Rechenpfennig. D. Počtář počítá buď čísly buď tantesy na stolku. Kom. Orb.
Tantiema, y, f., z fr. = *podíl z čistého výnosu, zisku,* Rk., jmenovitě část příjmu z divadelního představení, která se dává spisovatelům dramatickým. S. N., Skř.
Tantošiti = *tantušiti.*
Tantovati koho oč: o peníze = *šiditi,* betrügen. Ms. 1464. Posud u Hořic. Hk. — T. = *sužovati,* plagen. Slov.
Tantum, lat. Alterum tantum, lat., ještě jednou tolik. — *Tantum abest, ut* .... vz Věta podstatná, Nerci.

Tantus, u, m. = *tantes*.

Tantušiti, *tantošiti*, il, en, ení = *rdousiti, bíti, zle s kým zacházeti*, würgen, schlagen, misshandeln. Na Slov. — **koho**. Koll. — **se**, na Slov. = *vaditi, rváti se*. Koll., Kd.

Tanu, zastr. = *tanulo*. Kat. 419. Vz Tanouti.

Tanutí, n. = *hnutí*, die Bewegung. Vz Tanouti. — **T.** *vnitřní, hnutí mysli, myšlení*, die Regung des Gemüthes, der Gedanke. Všeliká myslí t. zná Bůh. Br. Jiné t. na mysl mi připadá. Br. T. na mysl = připadnutí na mysl, myšlénka. Kom. — *Z t. božího* = *z vnuknutí*, die Eingebung. Pam. kut. — *T. srdce* = *hýbání n. hnutí žádostí srdečných*, die Aufregung, Bewegung des Herzens. Kom. T. srdečná i všecky smysly. Br., BR. II. 249. b.

Tanýř, e, m. = *talíř*, der Teller. Vysoký je (chléb) jako t. a lehůčký jako kameň. Sš P. 682.

Tanystra, tanistra, *tanejstra*, y, f., snad z it. canestro, *koš na chléb* = *kapsa, mošna zvl. vojenská, kožená na chléb, prádlo atd.*, v obecné mluvě také: *tele* (poněvadž jest telecí koží potažena), der Tornister, Ranzen, Reisebündel.

Tanystrář, *tanistrář*, e, m., der Tornisterhändler, -macher. Bern.

Tanystrářka, *tanistrářka*, y, f., die Tornisterhändlerin, -macherin. Bern.

Tanystrářský, Tornistermacher-. Bern.

Tanystrářství, *tanistrářství*, n., die Tornisterfabrikation, der -handel. Bern.

Tap, adv. a též *tap*, u, m. = tapp, Tapp. Tímto slovem oznamuje hráč, že má prostřední hru v ruce (ani příliš dobrou ani příliš špatnou). Zkr.

Ťap, u, m. = *cáp, dlapa*, die Tappe, der Fuss. D.

Ťapa, y, m. = *ha/apa, hňápa, hlupák*, der Tölpel. Us. — **T.**, y, f., *nadávka ženským* na Slov. Dbš. 45.

Tápač, e, m. = *kdo tápá*, der Schiffbrüchige. Zlob.

Tápal, u, m. = *síť rybářská u mlýnův obyčejná*, Fischnetz, n.

Ťápala, y, **ťapalák, čapalák**, a, m. = *malé dítě capkající*. U Přer. Kd.

Tápalec, lce, m., *kdo tápe*.

Tápání, n. = *potopování se ve vodě*, das Sinken im Wasser. T. lodí. V. Z velikého t. vyplynouti; v těžkém t. tápati. Jel., Jg.

Tapánky, slov. *topanky* = *krátké boty*. U Zbirov.

Tapárka = *topárka*. Slov.

Tapart, capart, tapartík, capartík, u, m. **T.** = *vojenský plášť*, das Kriegskleid, der Waffenrock. Veleš. *Též jiný podobný dlouhý šat v 14. stol. užívaný*, ein Mantelkleid, Tappart. Pohřiechu! také sem měl ty t-ty, sukně s křídlami i kápě s běliznami. Hus I. 454. — **T.** = *šat roztrhaný, otřepaný*, abgerissenes Kleid, der Bettlermantel. Otrok v tapartích. Jel. Nejhorší t-ty na sebe vzíti. Us. T. spláceny nuzným náleží. Kom. — **T., c.** = *vonuce, cancor, kus šatu*, der Lappen, Fetzen, Lumpen, Hader, Wisch, ein Stück. Jg. Na c-ty rozřezati, vyřezati. D. Kabát na c-ty roztrhaný. Je to na c-ty (roztrhané). — *Na c-ty rozsekati, rozdrtiti* = *na cancory*, in Stücke hauen. Roztrhám tu lásku na c-ty. Er. P. 216. — *Caparty* = *drobné peníze*, das Kleingeld. Plk. — **T.** = *vše, co neznamenitého, chatrného, maličkého jest*, die Kleinigkeit, Bagatelle. Malé dluhy nazývají caparty. Us.

Tapartování, n., die Zerstückelung, Zerfetzung. — **T.** = *nevole, hádání*, der Zank, Streit. Z toho povstalo veliké t. Bdž.

Tapartovati, *capartovati* = *na caparty děliti, trhati*, zerstückeln, in Fetzen reissen. — **co**. Jg. — **se oč** = *o věc nepatrnou se hádati*, einer geringen Sache wegen streiten. Ros.

Tapartovitý, capartovitý, lappig, voll Fetzen. Um. les. I. 40.

Tapartový, capartový = *cancorový*, lappig, zerfetzt.

Tápati, *tápávati* = *potápěti se, tonouti aneb namáhati se, aby neutonul*, in Gefahr sein zu ertrinken, mit dem Wasser kämpfen, sinken, untergehen; *pohříženu býti*, versunken sein; *blouditi, makati*, tappen; *potopovati*, untertauchen; **se** = *topiti se*, untersinken. Jg. — **abs.** Na vodách chodil a netápal (netonul). Leg. Mnohokrát tápala jest ta lodička, ale nikdy se nepotonula. Št. N. 175. Třikrát jsem tápal (naufragium feci). ZN. Koráb tápáše. BO. — **co, koho** = *potápěti (transit.)*, Ctib.; *jinak jest intrans., nepřechodné.* — **kde.** T. **na** moři (tonouti). V. Koráb na moři tápá (topí se). Leg. Loď po moři tápající. Jír. exc. Tápáš a hoříš v lásce a milosti jedné ženy. BN. Ježto běchu vypluli tápavše v moři. Št. **Mezi** vlnami mořskými t. (tonouti). Troj. Tápati v hrozném vlnobití. Br. T. v bludích a hříších, ve tmách, v rozkošech, v žrádle a pití (= pohříženu býti). V. T. ve světě (blouditi), Kom., v temnostech (makati, blouditi). Kom. Ve tmě **po** schodech t. (makati). Rk. — **v čem jak. V** hříších tápá až **do** uší. GR. T. **na** nejisto. Šml. Manželé v nejistotách bůře moře tohoto světa do království nebeského břeďúce tápají až **do** hrdla; Lidé netbají, ani jsú pilni, aby se úplně svých hřiechóv zpoviedali a pevně sě jich káli, ale v nich vždy hlúbě tápají *den ote dne.* Hus III. 197., 296. (Tč.). — **kde proč.** Koráb pro velikú búři na moři tápá. Pass. — **se kudy:** blátem. Us. Šd. — **se kde: ve** vodě, v blátě = *broditi se.*

Ťápati; *ťapnouti*, pnul a pl, ut, utí = *hloupě šlapati n. hmatati*, tappen. — **abs.** Kam ťapne, tam ťapne. Us. Jg. **Ť.** = *stoupati, silně našlapovati*, stark auftreten (mit den Füssen), mor., Vck.; *něco špatného mluviti*, etwas Unanständiges reden, u Příbora, Mtl.; *ovoce se stromů stloukati*, das Obst von den Bäumen herunterschlagen, u Příbora, Mtl.; *žvástati*, plauschen, schwätzen. U Frenšt. Dřk. — *Ťápnouti* = *tepnouti.* Mor. Kld. — **po čem:** po klice **ť.** — **co odkud:** ovoce se stromů. Mtl. — **se** = *hloupě, zdlouha choditi, loudati se.* Us. — — **se k čemu.** Záv. — **se kudy.** Sedlák opilý, jenž cestou necestou se ťápá. Bl. Vz Tápati.

Digitized by Google

Ťapátka, pl., n. = *dětské nožičky* (žertem), die Füsse eines Kindes. Us.

Tápavý, schiffbrüchig. D.

Ťápavý, täppisch. Ť. chůze (nemotorná). Dch. Osud slepý a ťápavý. Šš. Sk. 207.

Tapecír, a, m. = *čalouník*. Us. Zlob. T., pol. tapicyer, tapicer, něm. Tapezierer, vlas. tapezziere, fr. tapissier, střlat. tapicerius, tapiciarius. Vz Mz. 413.

Tapecírka, y, f. = *čalouníkova žena*, die Tapeziererin. Jg.

Tapecírský, *lépe*: *čalounický*, Tapezierer-. Jg.

Tapecírství, n. = *čalounictví*, die Tapezierkunst. Jg.

Tápěč, e, m. = *potápěč*. Rk.

Tapeta, y, f. = *čaloun na zeď*, pol. tapeta, něm. die Tapete, vlas. tappeto, fr. tapis, lat. tapes, etis, tapete, tapetum, řec. τάπης, ταπήτιον. Mz. 413.

Tapiola, y, f. = *škrob, nalézající se ve vodě ku proplachování kořene manyhotového potřebované*. Presl. Chym. II. 136.

Tapir, a, m. = *ssavec mnohokopytný*, der Tapier. *T-ři*, nasuta, mají kuželovitou hlavu s krátkým rypákem, vysoký krk s krátkou hřívou, na předních nohách po čtyřech, na zadních po třech prstech; oči jsou malé, boltce prodloužené. Frč. 376. Cf. Schd. II. 423. T. americký, tapirus americanus, indijský, t. indicus, horní. Vz více v S. N.

Tapírovitý, tapiraceus, *k tapíru podobný*, tapierähnlich.

Tapisserie *(-rý)*, franc. = *práce čalounická, čalounictví*, die Teppicharbeit.

Tápka, y, f. = *potápka*, die Tauchente. U Chlumce.

Ťapka, y, f. = *plovací noha ptačí*, der Schwimmfuss eines Vogels. Plk. — **Ť.** = *malá zvířecí šlapka*, eine kleine Fussspur. Kočka nadělala samých ťapek. Mor. Šd. Rgl. — *Ťapky* = *ručky*. Ťapky zlaté baculaté polož dolů. Hdk. C. 286. — **Ť.** = *hra dětská* (jeden honí ostatní a dohoní-li a udeří-li někoho, musí potom ten zase ostatní honiti). Kld. — *Ť. u biče* = *proplítka*, die Schwippe an der Peitsche. Koll.

Ťapkač, e, m. = *kdo ťapká*, der Streichler. Ť. rukama, pleskač, der Klatscher. Slov.

Ťapkati, *ťapkávati*, na Mor. a na Slov. = *pleskati, popleskávati*, mit der flachen Hand leise schlagen, streicheln. — **abs.** Kde koho bolí, tam též i ťapká. (Cf. Kde bolesť, tu ruka.) Bern. — Ten člověk již velice ťapká (= těřhá, zdrobna vyšlapuje, trippelt). Mor. Hý. — **koho.** Pořád ho ťapká. Mor. Šd. — **koho kde: po** plecech (rukou na plece tepati). — **čím:** rukama (pleskati, plésati), in die Hände klatschen. Bern.

Ťapna, y, **ťapnák**, a, m. = *kolohnát*, der Lümmel. Slov.

Tapša, dle Káča = *plech na koláče do peci*. Slov.

Ťapušky. Ťap, ťap ťapušky, půjdeme na hrušky (říkají dětem ručkami jejich tleskajíce). Mor. Šd.

Tara, y, f., z arab., vz Mz. 343. = *váha nádoby n. obálky, v níž jest zboží a jež činí se zbožím váhu z hruba* (brutto); odečte-li se tara od hrubé váhy, zbude *čistá váha* (netto). Der Abzug, Abgang vom Waarengewichte. S. N., Škř. T. srážka na váze, váha nádoby n. obálky na zboží. Nz.

Taraba, y, m., osob. jm. — **T.**, ein Ungeschickter. Rk.

Tarabiti se, il, ení; *tarabívati se* = *trákati se, hrncovati se*, gerumpelt kommen. — **se odkud kam na čem:** ze dveří ven, na voze, na divadlo (na jeviště) z oblékárny. Div. z och. — Jg.

Tarabka, y, f., samota u Nasavrk. PL.

Tarač, e, m., na Slov. = *breptač, pleskač*, der Schwätzer, Plauderer. Bern. — **T.**, *druh psa*, die Dogge. S. N., Dch.

Taračka, y, f., die Schwätzerin, Plaudererin. Slov. Bern.

Tarači, einer engl. Dogge angehörig. T. hlava. Světz. Vz Tarač.

Taradín, a, m. = *nějaká rostl.* Slov. Koll.

Táradlo, a, n. = *kdo se tárá, toulá*, der Herumstreicher. Slov. Koll.

Taradye, e, f. = *váda, různice*, der Zank; *táhanice*, das Geschleppe. Byla s tím t. Us. To byla t. (mela). U Rychn. Msk.

Tarajka, y, **taraječka**, y, f. = *kolésko na ostruhy*, das Spornrädlein. Slov. Bern. Z maď. Mz. 343.

Tarakán, a, m., rus., pol. tarakan, hmyz *šváb*, blatta, die Schabe, slovo cizí z některého orient. jazyka. Mz. 343. T. obecný (šváb, blatta orientalis), německý (žlutavý), lapský, americký, velikánský. Jg. Vz Šváb. Dle Frč. 143. t. — rus lesní, blatta laponica.

Tarakanovitý = *ku tarakánu podobný*, blatteus. Krok. II. 258.

Taramtaram, *hlas trouby*. L.

1. **Taran**, u, m. = *beran k zatloukání kolů*. T-nem koly v řece býti. Mor. Škd., Dřk. — **T.** = *nástroj* (beran) *zeď bořicí*, der Mauerbrecher, Sturmbock, pol. taran, rus. таранъ; sr. střněm. tarant téhož významu zdá se též cizím býti. Možno, že jest původu orientalského; méně pravděpodobno jest, že by t. přetvořeno bylo z *baran*, protože *baran* v témž významu se všude udrželo. Mz. 343.

2. **Taran**, a, m., hustera, cyprinus Zerta, die Zärte. D.

Taranda, y, f., na Slov. = *klevetnice*, die Plaudertasche. Plk., Dbš. 45.

Tarandák, a, m. = *tlampač, pleskač*, der Plauderer. Slov. Plk., Dbš. 44.

Taránek, nka, m., osob. jm.

Tarání, n. = *nerozumné pleskání*, das Plaudern. — **T.** = *toulání*, das Schlendern, Herumschweifen. Jg.

Taranka, y, f., myslivna u Dnespek. PL.

Tarant, a, **tarantík**, a, m. = *pes, kůň n. cokoli tarantového (strakatého)*, ein scheckiges Pferd usw.; *barvy bledě červené*, blassrother Farbe. L. O nejistém původu vz Mz. 345. — **T.** = *kapr s velikými šupinami, králík*, der Spiegelkarpfen. D. — **T.**, osob. jm. — **T.**, u, m. = *barva z bleda červená*, blassrothe Farbe. **T.** = *druh vína načerveného*, der Schiller, Tharand. V. T. bílý (dává bílé víno), červený, černý. Us. Der Schillerwein nach der Stadt Taranto in Italien o. nach der Farbe des blutrothen Enzian, der auch T. heisst? Gl. 340. Vz *Víno*

Digitized by Google

Tarantella, y, f. = *národní, rychlý tanec italský*, die Tarantella, Volkstanz in Italien.
Tarantík, a, m., der Apfelschimmel. Slov.
Tarantina, y, f., was blassroth ist. Ros.
Tarantový, Tarant-. Pršel déšť krvavý rovně jako dobře červené t-vé víno. V., Kol. 178.
Tarantule, e. f. = *sliďák jižní*, die Tarantel, lycosa tarantula, skokan, veliký chlupatý pavouk v již. Europě. Frč. 120. Cf. Schd. II. 542., S. N.
Tarara, *hlas trouby*. L.
Taras, u, **tarásek**, sku, m. **T.** = *drobný kámen*, der Tarras. L. — T., das Material zum Strassenbau. Nabravše tarasů šli do města. Let., Gl. 340. — **T.** = *každý násyp ze země učiněný*, die Terasse, der Erdwall, die Bastei. Z fr. terrasse, se střlat. terrasia, z terra. Mz. 344. Na t. ho uvázali a k němu stříleli. V. — **T.** = *trní, proutí, dříví k zadělávání mezer jakýchkoliv*, die mit Weidenruthen durchflochtene Wehr, Ros., ku př. v jezu. Tarásek, malý jez. Ros. — **T.** *u rybníka, zeď z tvrdého kamene a mechu dělaná; též hráz sama.* Jg. T-sy od kamene počal k hrázi klásti, die Terrasse. Břez. 162. — **T.** = *krytba podobná loubí vinnému, která vojíny zdí dobývajících chránila*, latin. vinea, das Sturmdach. V. — **T.** = *prkno s předu zostřené a železem pobité*, ein zugespitztes mit Eisen beschlagenes Brett zum Steinbrechen. Gl. 340. Dělali příkopy a tarasy skálu lámajíce. Háj. — **T.** *s berlou a dérou*, eine Vorrichtung in der hussitischen Wagenburg, wahrsch. ein Bollwerk. Mus. 1828. 2. 23. Válečná rohatina, jíž užívali naši staří válečníci jmen. ve válkách husitských zatarasujíce jí vnější stranu vozů hradeb vozových. S. N. XI. 225., IX. 872. A při každém vozu aby byla jedna hakovnice se vší přípravů a dvě sekyře, dvě lopatě, dvě kratci, dvě motyce, dva rýče a taras s berlú a jedno kopie s hákem a praporečkem. (Háj. z Hod.) Výb. II. 176. 28. — **T.** = *na sucho (bez malty) z kamení vystavěná zeď k podpírání slemena (stropu) ve štolách.* Vys.
Tarásek, sku, m. = *malý taras.* — **T.**, das Giessbrett im Bräuhause. D.
Tarasidlo, a, n. = *nástroj, kterým se tarasí*, ein Werkzeug zum Terrassiren. — **T.** = *obrana u soudu, průvod*, das Allegat, Instrument, die Beilage. Ros. On má podstatná své pře t-dla. Ros. — Jg.
Tarasiti, il, en, ení; *tarasovati, tarasívati, tarasovávati* = *tarasem zadělati, upevniti*, verwehren, befestigen, verrammeln, terrassiren. Ros., BO. — **co čím**: kamenem. Vys. — **T.** = *zastávati, vymlouvati, líčiti, hájiti*, wehren, befestigen, vertheidigen. — **co čím**: důvody vytaženými z písem svatých. Br. Těmi i jinými zámysly konšelé tarasovali svou zlovolnosť. Bart. 206. 7. Vz Omlouvati se.
Tarasnice, e, f. = *dělo k bourání tarasů.* V. Ein Belagerungsgeschütz zum Zerstören der Bollwerke. Slil t-ci dlouhou půl sedma lokte ze 30 centnéřů, die Terass-, Wallbüchse. Vz Švihovka. Gl. 341. Cf. S. N. T. dle Vocela hrubé dělo skládající se z několika vedlé sebe ležících trub čili hlavní a užívalo prý se jí k ochraně tvrzí a jich tarasů (zdí), odkud své jméno vzala. Dle Jg. byla t. dělo na boření tarasů, valů, die Terrasbüchse. Myslím, že obležení užívali t-snic proti nepříteli k obhájení tarasů svých a oblehající zase na boření tarasů nepřátelské tvrzi. Že by však t. z několika píšťal se byla skládala, pochybuji. T-ce lity byly z mosazi a z mědi. Hrš. v Km. II. n. b. 121. Cf. Pal. IV. 2. 444. — **T.**, die Schnellbank. Rohn. 220.
Tarasník, u, m. = *nástroj k zatarasování se, tarasnice.* Mají mnohé t-ky a tuhé pověry, lidi znamenité a ve světě mocné. Bech.
Tarasný, verrammelnd. Rk.
Tarasování, n., vz Tarasiti. T. kamenné. Stat. př. kn. 1877. 99.
Tarasovitý, terrassenförmig. Šp.
Tárati, *tárávati* = *nerozumně mluviti, pleskati, žváti, tlampati*, phantasiren, schwatzen, plappen, plaudern; *beze cíle obcházeti*, ohne Ziel herumgehen; **se** = *toulati se, beze cíle choditi, se cárati*, na Mor. a na Slov. Kd. Co táráš? — **kam**: **do** světa. Koll. Zp. II. 296. — **co jak.** O kéž pravda, co tak marně tárá lichověštec chválou lacinou. Sš. Bs. 166. — **kudy jak proč.** Eliáši, jenž jsi na přemnoze **pro** pomstivosť zlého krále táral **o** bloudivě *světem* tím se noze. Sš. Bs. 195. — **se někam pro něco.** Baiz. — **s kým.** Jeden s druhým se tárá. Hdk. C. 340.
Ťarati = *potřebu svou konati*, seine Nothdurft thun. U Příbora. Škd. — **Ť.** = *prděti*, farzen. U Místka. Škd.
Ťarba, y, f. = *ženská* 1. *špatná* a 2. *zdlouhavá.* Slov. Dbš. 45.
Tarbač, e, m. = *tarbák.*
Tarbačka, y, f. = *tarba.*
Ťarbák, ťarpák, a, m., na Slov. = *člověk* 1. *špatný*, 2. *zdlouhavý.* Koll., Plk. T. ťarbavý. Dbš. 44.
Ťarbati, *ťarbávati*, na Slov. = *zdlouha jíti, váhati*, zaudern, trödeln. — **se** = *ťarbati.* — **se v čem** (váhavě něco konati). Bern., Šm.
Ťarbavosť, ťarpavosť, i, f. = *váhavosť, zdlouhavosť*, die Zauderhaftigkeit.
Ťarbavý, ťarpavý = *zdlouhavý*, zaudernd, zauderhaft, ungeschickt. Slov. Bern., Plk.
Tarbík, a, m., ssavec, dipus, das Schnellthier. *T-ci*, macropoda, jsou polozajíci mající zadní noby velmi dlouhé, přední skoro zakrnělé; ocas je dlouhý chvostnatý. Frč. 386. T. aegyptský, dipus aegyptius, labradorský, jaculus labradorius. Frč. 387. Cf. Schd. II. 416. T. střela, dlouhoocasý, šípka, čtveroprstý, tršek, indijský, ostrohubý, pyramidní, tamaryskový, dlouhonohý, kanadský. Ssav. 266.
Tarč, e, m., zastr. = *štít*, der Schild. V.
Tarča, f., dle Káča = *nízká čepice s okrouhlým vrchem.* — **T.**, m., dle Báča = *plaček, kvičák.* U Olom. Sd.
Tarčaj, e, m., osob. jm. Pal. V. 2. 53.
Tarčavý, weinerlich. T. dítě, chlapec. U Olom. Sd.

Digitized by Google

Tarčena, y, f. = *trkavá ovce*, ein stössiges Schaf. Na vých. Mor.

Tarčiti, il, ení, weinen, winseln. U Olom. Sd.

Tarčivý = *tarčavý*. U Olom. Sd.

Tardando, *tardato*, it. (a to z lat.) = *váhavě, rozvláčně* (v hudbě). Rk.

Tardy, ho, m. T. Sam. Vz Jg. H. l. 640. *Z Tardy Heř*. Tf. H. l. 183.

Tarent-um, a, n., mě. v jižní Italii. — *Tarenťan*, a m. — *Tarentský*. — Vz více v S. N.

Tarfa, y, f. = *mannovec, hřebenčík* mannový v Arabii, keř. MP. Dj. bib. I. 88.

Targionka, y, f., targionia. Rostl. I. 273. a.

Tarcha, **ťarcha**, **těrcha**, **těrucha**, na Slov. = *tíže*. Vz Těrcha. A ta letí domů zpátky plna sladké t-chy. Hdk. C. 34.

Ťarchavý = *těhotný*. Ť. žena. Slov. Dbš.

Tařice, e, f., alyssum, rostl. T. bledá, a. calycinum; chlumní, a. montanum; skalní, a. saxatile; šedivá, šedivka, a. incanum. FB. 74. Cf. Slb. 682., Čl. Kv. 288.

Tarif, u, m., fr. = *sazba (cen)*, der Tarif. T., z arab., vz Mz. 344.

Tarifovati = *saditi, vysaditi* (cenu), den Tarif bestimmen.

Tarirky, pl., f., die Tarirwage. Šp.

Tarkan, u, m. = *řebříček persán, bertram*, der Bertram. Vz Slb. 414.

Tarkanový, *z tarkanu*, Bertram-. Bern.

Tarkavosť, i, f. = *strakatosť*, z maď. Slov.

Tarkavý, *strakatý*, scheckig, z maď. Slov.

Tarmačení atd., vz Tarmarčení atd.

Tarmak, u, m. = *dobytčí trh* (v Přerově první den; druhý den hlavní trh, jarmak). Kd.

Tarmančiti, il, en, ení = *smlouvati*. Kcp.

Tarmarčení, n., vz Tarmarčiti, das Schachern, Trödeln, der Schacher. Obraceli se k t. Bl. Živ. Aug. 35.

Tarmarčiti, na Slov. *tarmačiti*, il, en, ení; *tarmarčívati* = *tarmarečnický obchod vésti*, trödeln, schachern, mäkeln, handeln, alte Waaren verkaufen. — **čím:** vojnou. V. — **oč:** o úřad. Plk. — **v čem:** v koních. Ros. — Jg.

Tarmareční dílo (z tarmarku), Trödler-, Trödel-. Ros.

Tarmarečnice, e, f., die Trödlerin.

Tarmarečnický, Trödler-. T. obchod.

Tarmarečnictví, n., die Trödlerei. Ros.

Tarmarečník, a, m. = *veteśník, kdo staré haraburdí prodává*, der Trödler, Mäkler. V., Kom. J. 492.

Tarmark, na Slov. *tarmak* = *trh na věci staré vetché, veteśní trh*, der Trödel-, Tändelmarkt. V. Co se týče frajunku při jarmarku o tom čase, po ty dva dni každý má míti svobodu totiž v tarmark a jarmark péči a prodávati. Gl. 341. T., z něm. Tattermarkt n. Vormarkt, vz Mz. 344.

Tarminík, a, m., tormentator, zastr. Rozk.

Tarnéř, e, m. = *přihrádka, pouzdro, mošna*, die Tasche, der Behälter, v vlas. carnière. Gl. 341.

Tarnok, a, m. = *pokladník*, der Tavernikus, z maď. Slov. O původu vz Mz. 344.

Tarnopol, e, f., mě. v Haliči. Vz více v S. N. — *Tarnopolan*, a, m. — *Tarnopolský*.

Tarnov, a, m., mě. v Haliči. Vz více v S. N. — *Tarnovan*, a, m.

Tarnovský = z Tarnova pocházející. — T., ého, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190. — T., jm. strakatého psa. Slov. Dbš. 51.

Tarok, u, m.; *taroky*, pl., z it., hra s 42 kartami. Nejnižší t. je *pagat*, nejvyšší *skys (škýs)*, das Tarockspiel. Hráti v t-ky.

Tarokář, e, m., der Tarockspieler. Nl.

Tarpej-a, e, f., dcera Spuria Tarpeje. Vz S. N. — *Tarpejina* n. *tarpejská skála* v starém Římě, s níž zločince a zemězrádce metali. Vz S. N.

Tarquini-e, j, ím, e, e, ích, emi, pl., dle Budějovice, starověké mě. v jižní Etrurii. Vz S. N.

Tarquini-us, a, m. Luc. T. Priscus a L. T. Superbus, římští králové. Vz. S. N.

Tarracina, y, f., mě. v Latiu. — *Tarraciňan*, a, m. — *Tarracinský*.

Tarrak-o, ona, m., mě. ve Španělsku (v Hispanii). Vz S. N. — *Tarrakoňan*, a, m. — *Tarrakonský*.

Tars-us, a, m., mě. v Cilicii, vz více v S. N. — *Tarsan*, a, m. — *Tarský*.

Taršaný = *ťarchavý*. Slov. Dbš. 5.

Taršena, y, f. = *žena těhotná*, eine Schwangere. Slov. Plk.

Tartana, y, f. = *loď jednostěžňová*, die Tartane; slovo toto jest původu roman., vz Mz. 345.

Tartar-us, a, m., **tartara**, -tar, pl. n. = *říše mrtvých* (u Řeků a Římanů); dle jiných ta část podzemí, kde bezbožní muka trpěli, protivou k elysejským nivám, sídlu to duší blažených. S. N. V t-ru = v pekle. Jrsk.

Tartas, u, m. = *hřmot, řvava, křik*, der Lärm, das Getöse. T-tas začíti. Reš., Plk., Puch. — **T.**, a, m. = kouragirtes Weib. U Místka. Škd.

Tartasiti, il, ení = *dováděti*, lärmen. V Kunv. Msk.

Tartice, e, f. = *deska či prkno pilou řezané*, das Brett. Plk.

Tartofle, pl., *houba*, vz Homolika. Cf. Kk. 76. Z vlas. tartufo. Mz. 345.

Tartufe (-tuf), a, m., fr., *pokrytec*. Vz S. N.

Tas, a, m., osob. jm. Pal., Půh. II. 34., Dal. 155., Tk. III. 20., V. 49. Z Protasius.

Tasan, a, m. = *zlý duch, čert*, böser Geist. Cf. střněm. dâse, Unholde; připomíná čes. ďas. Mz. 345.

Tasanice, pl., f. = Furie. Dch.

Tasák, **tasati**, vz Tesák atd.

Tasek, ska, m., osob. jm. Gl. 341.

Tasemcovitý = dlouhý plosko smačknutý, místem (v stejné odlehlosti) zužovaný, bandwurmförmig. T. lusk kapinice arabské. Rst. 505.

Tasemec, vz Tasemnice.

Tasemnice, **tasemice**, **tasmanice**, e, f.; starší jest: **tasemec**, mce, m. = *kalounice*, der Band-, Nestelwurm. Vz *Tasma*. *T-ce*, cestodes, die Bandwürmer, mají tělo dlouhé

buď nečlánkované buď článkované, ve kterémžto případě sluší jednotlivé články za jedince živočišné pokládati. Sem náležejí tři čeledi: *tasemnice*, *škulovci* a *krětovci*. Tasemnice mají patrnou hlavičku se čtyřmi přissavnými deskami a někdy i s kruhem háčků. T. dlouhočlenná, taenia solium; jaterní, t. echinococcus; t. ovčí, t. coenurus; psí, t. serrata; t. kočičí, t. crassicollis; bezbranná, t. mediocanellata; velká, t. expansa. — *Škulovci*, bothriocephalidae, podobají se tasemnicím, mají však na hlavě jen dvě podélné skuliny a obyč. žádných háčků. Š. široký, bothriocephalus latus; lososí, b. proboscideus; dvojitý, schistocephalus dimorphus: štičí, triaenophorus nodulosus; řemenatka prostá, ligula simplicissima. — *Krětovci*, caryophyllidae, mají táhlé nečlánkované tělo bez přissavných desek a bez háčků. K. kapří, caryophyllaeus mutabilis. Vz Frč. 59.—64. Cf. Schd. II. 532., S. N. T. tykvový n. tykevný, široký. Ja. Vz více v S. N. T-ci z těla vypuditi.

Tasení, n., vz Tasiti.

Tasený; *-en, a, o*, gezückt, geschwungen.

Taset, u, m. U mne pobrala t., vlaské plátno, hedvábí. Půh. II. 359.

Tasice, e, f., Tassitz, sklárna u Ledče. PL.

Tasil, a, m. = *tasící*, der Stosser, Hauer.

Tasiti, il, en, ení; *tasívati* = *máchnouti, strčiti, seknouti, tesnouti, k uhození zdvihnouti*, stossen, schwingen, zum Hieb führen z. B. das Schwert. Jg. — **co**. I tasí (tasil) Luděk meč sě smeče po koženě ščitě. Rkk. 12. Taste zbraň! Us. Dch. — **čeho**: zbraně, šp. m.: zbraň. Brt. — **co pro koho**: pro nějž jste tasívali meče (meči sekávali). Č. — **se na koho** = *chystati, strojiti se na brání*, sich rüsten. — **Pozn.** Někteří myslí, že t. znamená jenom *máchnouti, seknouti*, schwingen a *nikoli*: *dobyti, vytáhnouti*, extrahere, ale toto mínění jest mylné. Cf. Meč do pošvy vtasiti (vstrčiti). Vq. 707. Vytasiti meč z pošvy Vq. 706. Vytasil z kapsy listy. Ros. Vz Pošva, Vtasiti a Vytasiti, Potrhnouti, Vytrhnouti (také v Jg. Slov.)

Tasma, y, f. = *kaloun, tkanice*, das Band, odtud: *tasemec*.

Tasmanka, y, f., lingula, chapýš. Krok. II. 130.

Tasnov, a, m., Tasnow, hospoda u Písku.

Tasnovice, Taschlowitz, ves u Hostouně. PL., S. N., Tk. II. 186., IV. 170., Arch. 1399.

Tasov, a, m., něm. Taschow, ves u Litoměřic; něm. Tassau, městečko u Vel. Meziříčí; něm. Tassow, ves u Strážnice. — Tk. V. 261. Žer. Záp. II. 190. T. část vsi Brankovic na Mor. Mřk.

Tasovice, dle Budějovice, něm. Tassowitz, vsi a) u Heřm. městce, b) u Kunštátu; něm. Taswitz, ves u Znojma. PL.

Tasovný, zastr. = *trhavý, sápavý*. Kat. 2765.

Tasse, něm., původu orient., vz Mz. 345.

Tasta, vz Klavis.

Tastatura, y, f., vlas. tastiera, *hmatník, klavesnice*. Mlt.

Tašečník, a, m. = *taškář*, der Taschenmacher.

Tašek, ška, m., osob. jm.

Taška, tašečka, taštička, y, f., střlat. a it. tasca, něm. Tasche, rus. a pol. taška, rum. taškъ, mad. táska. Taska. MV. T. = měšec nejvíce čtverhranný buď o sobě, buď k šatům přišitý, v němž se rozličné potřebné věci chovají. Jg. T. cestovní, die Reisetasche. Us. T-ka v šatech slove nyní *kapsa*. Měšečník tašky a měšce řeže. V. T. visutá (váček). D. Na dvě tašky vyšel (měšec mu vyprahl); Má ústa na tašky (veliká). Bern. — T. = *brašna*, die Tasche. — *Tašky* = *nedorostlé lusky, placaté, dlažky*, unreife Schoten. Us. — *Tašky* = *podlouhlé čtyrrohé hliněné tabulky ku krytí střech*, Taschen. Us. Vz KP. IV. 367. T. čelná, der Stirnziegel. Prm. IV. 277. — **T.** = *pucher*. Hk. — **T.** = bramborový knedlík naplněný povidly a posypaný syrečkem. U Jič. Vz Netyja. — *Tašky* = *hrušky podlouhlé*. — **T.** *bílá* (rostlina, nymphaea candida, die weisse Seerose, *leknín bělostný*); žlutá (stulík žlutý, nuphar, die Teichrose). Vz Rstp. 55., 56., Slb. 691., 713.

Taškář, e, m. = *kdo dělá tašky*, der Taschenmacher. — **T.** = *cihlář*. Mor. Bkř. — **T.** = *kdo měšce a tašky řeže* (krade, měšečník), der Beutelschneider. Kom. — **T.** = *padouch, šelma, zlosyn*, der Schelm, Spitzbube, Schurke, Schwindler. To je t. taškářská. D. Na mor. Zlínsku: *lhář, podvodník*. Cf. Kmín, Portukál, Šat, Cigán, Balamuta.

Taškařice, e, f. Opije-li se kdo, dělá taškařici. U Jílové. Mý.

Taškařiti, il, ení = *taškářství provozovati, čtveračiti*, Beutelschneider sein, Spitzbüberei treiben. Ros.

Taškářka, y, f., die Taschnerin; Beutelschneiderin; Spitzbübin. D.

Taškářský = *taškářovi příslušný*, Beutelschneider-, schurkisch, spitzbübisch. T. kus. D. T-kář taškářská (taškář velmi prohnaný). Us.

Taškářství, n. 1. die Taschenmacherei. — 2. *Taškářská živnost*, die Beutelschneiderei. Ros. Ten přijde na mizinu, poněvadž vše vede t-stvím. U Dobrušky. Vk. — 3. *Taškářský kus, skutek*, die Schurkerei, Spitzbüberei. D. — Jg.

Taškend, a, m., hl. mě. v západ. Turkestanu. Vz S. N.

Taškovitě, imbricatim. Nz. lk.

Taškovitý, taschenartig. Us.

Tašner, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 260., 312., II. 550., III. 631., IV. 37., V. 216.

Tašník, u, m., thlaspi bursa pastoris, das Taschenkraut, pol. Linné.

Tašovice, dle Budějovice, ves u Oder. PL.

Tašvice, e, f. = *kapsa*, Tasche, f. Bhmr.

Tat, a, m. = *zloděj*, der Dieb. Slov.

Tať = *ta* + *ť*, vz Ten.

Táta, y, **tatek**, tka, **tatík**, a, **tatíček**, čka, **tatínek**, nka, **tatoušek**, ška, **tatíneček**, čka, m., *tati*, n. (u Nové Kdyně, Rgl.), na Slov. *tato, tatko, tatíčko*, a, m., *tatuška, tatulka* (mor.), y, m., *tatulek* (mor.), lka, *tatenko*, a. *tatěk* (mor.), ťka, m., *tacík*. Šd., Škd., Vck., Dbš. 32., Pngr., Sl. ps. č. 66. Na morav. Zlínsku *tatíček* = 1. *otec*,

2. *tchán*. Brt. Tatíček = otec na Moravě v dědinách, v městech *tatínek; otec* užívají jen, mluví-li se o osobě třetí nepřítomné. Brt. U Uher. Hradiště *tatíček = otec přirozený, tatínek* = tchán; *mamička = matka přirozená, maminka = tchyně.* Hý. Na Třeboňsku oslovují jménem *tatínek* šafáře knížecích dvorů. Strsl. tata, pater, stind. tata, lit. tėta, pr. thetis, lat. táta. Mkl. L. 107. Cf. Šercl Z ob. jaz. I. 234., 235. Der Tatta, Vater. T. = *otec nyní jen ve mluvě obecné a dětské.* Táta, tatík. V. Pantáta. Pane táto. Us. Ach táto, tatuško! Hdk. C. 173., 90. Na zelném trhu: Dejte mi počinek, *tatíku!* Dch. Tatíčku kudrnatý (zvolání; cf.: maminko skákavá)! U Žamberka. Dbv. Chlebíček náš tatíček, kaše matka naše. Pk. Tatík tomu nechtěl věřiť, šel se na faru poradit; Tvojím drobným ditkám tatík se dostane; Mamy doma něni, a taty němamy; Abych se moh dostać do tatička svého (= k němu); Měls již času dosci do t-čka jisti (= jíti); Sv. Jachym, křestný táta, sv. Anna, křestná máma; Ty měsíčku krasny, kaj (kde) je naš tatiček vzacny?; To máš taťku starý, už můžeš na máry; Mamička poznaly, tatíček nemohli. To jsem já t-čku, co mia v noci vezli (= odvezli); Tatíčku můj milý, co vy to četete (= čtete), že nad tím pláčete?; Ty neščasný taťku! Což sem tě prosila, dy sem umírala; Děte, tato, tatuličku, za ten nový dvůr, jesli z tej vojny jede ten kochánek můj?; Dyby můj taćíček žili, kravy by mi uchovali; Požalovala bych svému bratříčkovi, přede to tak nebude jako tatíčkovi; Ach něuhlidam bo mi možne neni, bo su můj tatiček, su hlyboko v zemi; Můj tatíček v hrobě leží, v třetím hrobě zadních dveří; Tu (kozu) náš taťko kúpil v Trenčíně; Ještě kůža na teleti, pije tata, pijou děti, pije tata, pije mama: šak se nám již běhá kráva. Sš. P. 90., 10., 11., 12., 29., 78., 119., 123., 125., 161., 410., 468., 489., 490., 492., 621., 647. Už mi dali, můj tatenko, černé šaty šíti. Sl. ps. 137. Když náš tatík nebožčík v nemoci ležel, chtěl jeti k jednomu knězi do Kelče na lékařstvie. NB. Tč. 199. Vece syn: Tatíku mój! BO. A syn koře se otci die: Tatíku nebo: Otče milý!; A ti mají tatíka Jeroboam krále, o němž die písmo. Hus I. 315., 446. Po tatíkovi se vrhl. Sych. Však jsi ty syn boží, proč tvůj tatík tebe nemstí? Modl. rkp. Pros svého pána a rci jemu: Ó mój milý tatíku, pane Jesu Kriste. Ib. Kdo neposlouchá tátu, prokáže poslušnosť katu. Pk. Kam rád chodí táta, tam i synek chvátá. Č., Brš. Utopil se mu táta v podmáslí (v louči); Cesta mimo vrata: kdo ví, kdo je táta (vz Nemanželský). Č. Volá-li dítě dříve *máma*, přivolá prý sestřičku, volá-li *táto*, tedy bratříčka. — *Pan tatík = tchán*, der Schwiegervater. Us. — Vz Tacík.

Tatá, v dětské řeči = *pryč.* Půjdeme tatá. Koll.

Ťaťa = *ťaťaný.* Slez. Klš.

Taťák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tatalák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

1. **Tatam**, *lépe*: ta tam, die ist hin. Jg.

2. **Tatam** = *tam*, dorthin. Slov.

Ťaťantíž = *pěkný* (v dětské řeči). U Opavy. Pk.

Ťaťaný = *pěkný* (v řeči dětské), schön. S vrchu ťaťaná, z dolu posraná. Slez. Tč. Vz Ťaťa.

1. **Tatar**, a (zastr. Tater), **Tatařín, Tateřín**, a, m., pl. Tataři, Tatáři (Ros.), u starých: Tataré, Tateré, gt. Tatar, akk. Tatary. Gb. Hl. 58. Vz -janín. Der Tatar. Vz S. N., Tk. I. 626., Dal. 36., 137., 138. Obnovichu vrastvie s Tatarini. Rkk. — T., osob. jm. — T. = *Talian*, kdo nesrozumitelně se vyjadřuje. Ale tys Tatar! Us. Kšá.

2. **Tatar**, u, m. = *karabáč*, die Peitsche. Mor. Brt., Nl., Kld. T. = *dlouhý a tlustý bič pastýřský s krátkou násadou, žíla, kocar.* Pastýř tatarem řóchá. Morav. Šd. Mně se zdá, že t. bude mět hody (že budeš tatarem bit). Mor. Šd. Dyž půjdu za stádem, plesknu si tatarem; Mám já ženu nekáranů, kúpím já si tatar na ňu, budu já ju tatarovat, ona bude vyskakovat. Sš. P. 483., 610. — T. = *metla z vrbového proutí*, kterou o velikonoční pondělí mužští ženské mrskají, dokud se malovaným vejcem nevykoupí. Vz Mrskačka. Mor. Brt., Pref.

Tatarák, a, m. = *puškvorec*, der Kalmus. Slb. 223.

Tatařený = *pohankový*, Heidekorn. Vz Tatarka.

Tatařiti se, il, ení. — **s kým** — *hádati se*, streiten. Ale tatínku, nechtějte se s ním pro těch pár hrud t., s ním byste daleko nedošel. U Rychn.

Tatarka, y, f., die Tatarin. — T. = *pohanka obecná*, polygonum fagopyrum, das Heidekorn. Vz Rstp. 1255. Cf. Kk. 153., Slb. 235., Cl. Kv. 160. — T. = *čapka hulánská* s dýnkem čtverbranným na způsob polských konfederatek. S. N. XI. 225.

Tatarovati, v Krkonš. = *hlasitě ale nesrozumitelně mluviti.* Kb. Vz Tatar. — T. = *tatarem šlehati.* Vz Tatar, 2.

Tatarsko, a, n. = území ve střední Asii. Vz S. N., Tatary.

Tatarský, taterský, tatarisch. T. řeč, země, kůň, moře, kapusta. — T. = *ukrutný*, grausam. Slov. Plk. — T. uši = *perníkové uši*, jež na mor. Štramberskú pekou o božím vstoupení na památku, že křesťané toho dne zvítězili nad Tatary, kteří křesťanům uši ařezovali. Šd.

Tatarství, n., das Tatarenthum.

Tatarstvo, a, n., die Tataren, die Tatarschaft. Ros.

Tatary, pl., f., **Tatarsko**, a, n. = *tatarská země*, die Tatarei. Jel do Tatar. Byl v Tatařích. Us. — Jg. Vz S. N.

Tatce, dle Budějovice, **Tatec**, tce, m., Tattetz, ves a tvrz u Peček. Vz Tk. I. 626., III. 71., IV. 173., Pal. II. 1. 428., Tf. 266., S. N.

Tate, tý, tý, tý! *hlas krutihlavův.* Šd.

Tatek, tka, m. = *táta, otec.* Št. N. 40. Vz Táta.

Tatenice, dle Budějovice, Tattenitz, ves v Zábřežsku. PL.

Tater = *Tatarův.* Kat. 2777.

Tatera, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

1. **Ťati**, vz *Títi, Tnouti.*

Digitized by Google

2. **Ťati**, m. = *tatínek*. Us. Zkr.
Táti, taji, tál, tán, tání; *távati* = *rozpouštěti se, jihnouti*, aufthauen, schmelzen. Strsl. tajati, liquefieri a dosud (nestaženě) u Uher. Hradiště. Zítra nám bude tajati. Již tajá. Cf. řecky τήκω. Mkl. L. 107. Vz Hráti, Bíti strany časování. — **abs.** Sníh taje. Dnes taje. — **čím**: teplem taje sníh. Mk. — **komu kde.** Taje mi na srdci. Vz Srdce. Pramen slzí ve hrudi taje. Dch. Sníh před sluncem taje. Šš. J. 67.
Tatíček, vz Táta.
Tatíčkovati = *tatíčkem nazývati*, Vater nennen, rufen. Bern.
Tatíčkův, *-ova, ovo*, dem Vater gehörig. Včeras byla t-ova a dneska již se (— jsi), mý zlaté dítě, žena moja. Šš. P. 798.
Tatík, a, m., vz Táta. T. Mat. Vz Jir. H. l. 286.
Tatínek, nka, m., vz Táta.
Tatínkový = *tatínkův*, dem Vater gehörig. T. oblek. Bdl. Obr. 68.
Tatinná, é, f., německy Tattina, ves a) u Plzně, b) u Postoloprt. PL.
Tatírek, rka, m., samota u Zalužan. PL.
Tatiti se, il, ění = *dařiti se po otci*, dem Vater nachgerathen. Jg.
Tati-us, a, m., jm. římské.
Tato, vz Tento. — **T.**, na Slov. = *tudyto*, hier durch. — **T.**, a, m., na Slov. = *táta*. Vz toto.
Tatoba, y, m. = *tatobný*. Ó ty t-bo!
Tatobiti, il, en, ení, etwas Naives hervorbringen. Us. u Chudenic.
Tatobity, dle Dolany, něm. Tatobit, ves u Turnova. PL.
Tatobný = *čiperný, vtipný*, naiv. T. dítě. Us.
Tatominet, u. m. Tancoval Kudrna tatominet, někdo mu peníze z kapsy vymet. Slavia Nár. pov. 52.
Tátoš, e, m., na Slov. = *rychlý kůň; kůň divotvorný jako Šemík*. Slov. T. = ochudlý kůň bez zpodnej gamby (čelisti), pásť bude sa na barinách, ale keď ho povrieslom ozubadliš, zanesie ťa v okamihu, kam chceš. Dbš. 116. Hle! svati v korjuhu spřáhnuli t-še. Hdk. C. 133. — **T.** = *kejklíř*, der Gaukler, Betrüger. Slov. Bern. Cf. Tatouš.
Tatošík, a, m. Jako střeček t-ky dráždí. Hdk., Lom. V. 242.
Tatoun, Taťoun, a, m., osob. jm.
Tatouňovice, dle Budějovice, ves u Benešova. PL. Vz Tk. V. 42.
Tatouš, e, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 15., 21. — **T.** = *kejklíř*, der Gaukler. Cf. Tátoš.
Tatra, interj. podivení. U Jižné. Vrů.
Tatřan, Tatran, a, m., obyvatel Tater, der Tatranbewohner. Šd.
Tatranský = *Tater se týkající*, Karpaten-. T. Slovák. Šd.
Tatrman, a, tatrmánek, nka, **tatrmaník**, a, m., z střněm. Tatermann = *modla jako král ustrojená, na býku vozená a potom upálená* (koncem prosince). Eine als König angekleidete Puppe. Vz S. N. a Jg. Slov. V. Pravý tatrmánek (Cf. Ona chodí co modla, jako loutka se fiňuje). Mus., C. M. 549. — **T.** *v knihách lékařských starých* = *rytina nahého muže, na kterémž se ukazovalo, kam baňky sázeti užitečno*. Ms. kn. lék. — *Tatrmánky* = *panáci n. loutky dřevěné n. vycpané atd., jimiž hru divadelní provozují*, Puppe, f. D. Skáče jako t. Us. Šd. Našla voščený tatrmánek v svém domě. NB. Tč. 249. — **T.** = *kejklíř, tajtrlík, pošetilec, kdo rád veselé kousky provádí*, der Gaukler, Luftspringer, pudelnärrischer Mensch. D. Nech ho, takového t-na. Mor. Šd. Při hře na vodníka: Hastrmane, tatrmane, dej si kůži na buben, budeme ti bubnovati, až vylezeš z vody ven. Kšá. On se spravil na t-na. U Rychn. Tys celý t. Kal.
Tatrmanečník, a, tatrmankář, e, m. = *kdo v tatrmany hraje*, der Puppenspieler. D.
Tatrmanský, Gaukler-, gaukelhaft, pudelnärrisch. D.
Tatrmanství, n., die Gaukelei, Possen, pudelnärrisches Betragen. T. provozovati. D.
Tatrovice, dle Budějovice, Dotterwies, ves v Loketsku. PL.
Tatrový = *k Tatrám náležející*, Karpaten-. T. vrchy (Tatry). Bern.
Tatrum, u, m. Vyhlíží jako t. (divně). U Žamb. Kf.
Tatry, pl., f. = *babí hory, vysoké hory mezi Polskou, Uhry a Sedmihradskem*, die Karpaten. T. nižší, vyšší, vysoké. Vz Krč. 253., 254., 346., 346., 347., 649., 703., 809. Za babku by (i kozu) přes T-y hnal. Prov. na Slov. Vz S. N.
Tátův, *-ova, -ovo*, dem Vater gehörig. Ten našel t-va lejstra (má otcovy zlozvyky). U Rychn.
Ťatý; *ťat, a, o*, gehauen. Ťatá rána, eine Hiebwunde. Ani střelená ani ťatá (rána) se ho nechytne. Us. Brt. Vz Títi.
Tau. Před arcibiskupem nesli *Tau* místo kříže, jakož obyčej nositi před arcibiskupy, das gerade Kreuz, welches bei feierlichen Gelegenheiten den Erzbischöfen vorgetragen wird (jus erectae crucis praeferendae). Gl. 341.
Taubenek, nka, m. T. Karel. Tf. H. l. 195.
Taubmann, a, m. T. Tom. Vz Jir. H. l. 286.
Taun-us, a, m. = *pohoří v západ. Německu*, die Höhe, der Heyrich. Vz S. N.
Taurie, e, f., země v již. europ. Rusku. Vz S. N.
Taurin, u, m.: $C_2H_7NO_3S_1$. Vz Šfk. 667., Taurocholový, S. N.
Taurinové v nyn. Piemontsku. — *Taurinský*.
Taur-is, idy, f., ostrov u Benátek.
Taurocholová kyselina jest sdruženina kyseliny cholové s dusičnatým a sirnatým taurinem. Vz Šfk. 667.
Taurové na Krimu. — *Taurský*.
Taur-us, a, m. = *pohoří v malé Asii*. Vz S. N., Krč. 257.
Tausentmark, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 626., II. 462., V. 261.
Tautacism-us, u, m., řec. *poklések proti libozvuku řeči*. S. N.
Tautogramm, u, m., řec. = báseň, jejíž verše všechny týmž písmenem se počínají. S. N.

Tautologie, e, f., z řec. = *týžmluv, tážmluvnost, zbytečné opakování toho, co už bylo praveno*, die Tautologie. Ku př. hořem a zármutkem přemožen. Rk. Vz Mus. 1844. str. 435., **Pleonasmus**.

Tav, u, m., das Ausgeschmelzte, Email, der Schmelz. Rk.

Tava, y, f., z maď., na Slov. = *velbloud, ťava*, das Kameel. Jg., Šd.

-tavad ve slož.: dotavad, podtavad, bis hieher.

Tavan, u, m. = *podnebí*. Slov. Němc. I. 294.

Tavar, a, m. = *velbloudář*, der Kameeltreiber. Slov. D. Vz Tava.

Tavec, vce, **tavič**, e, m. = *tavíř*. Rk.

Tavení, n. = *rozpouštění pevných těles v kapaliny*, die Schmelzung. S. N.

Tavenina, y, f., die Schmelzmasse. Rk.

Taveniště, ě, f., die Schmelzhütte. Je tu jako v t-šti (= horko). U Rychn. Dhn.

Taverník, a, m., der Schatzmeister. Vz Tarnok.

Tavidlo, a, n. = *nástroj, prostředek k tavení*, das Schmelzmittel. T-dlo bílé, černé, Beauméovo n. rychlé. Nz. Cf. Schd. II. 22., KP. IV. 422.

Tavíkovice, dle Budějovice, něm. Taikowitz, ves u Hrotovic na Mor. PL. Vz Žer. Záp. I. 72.

Tavinistěj, e, m., in der Eisenhütte der Rennherd. Šm.

Tavioheň, hně, m., v horn., das Rennfeuer. Šm.

Tavíř, e, m., der Schmelzer, Schmelzarbeiter. Rk.

Tavírna, y, f. = *místnosť, kde se rudy rozpouštějí*, die Schmelzhütte.

Tavírní, tavírnický, Hütten-. Šm.

Tavírnictví, n. = *tavířství*. Šm.

Tavířský, Schmelzer-, Schmelz-, Hütten-. Rk.

Tavířství, n., die Schmelzkunst, das Hüttenwesen, die Hüttenkunde. Rk.

Taviště, ě, n., der Schmelzherd. Šm.

Tavitelnosť, i, f., die Lösbarkeit, Schmelzbarkeit. T. železa. Nz., Dch. T. nerostů. Vz Schd. II. 21.

Tavitelný, schmelzbar. Nz.

Taviti, il, en, ení = *rozpouštěti*, schmelzen. — **co**: rudu. Vys.

Tavivo, a, n., der Fluss, das Flussmittel. Rk.

Tavivý, schmelzsam.

Tavně, schmelzend. Čím tavněji se hrnou vody, tím výše archa Noëmova se pozdvíhá k nebesům. Sš. Ob. 140. (Hý.).

Tavní, -ný, Schmelz-, schmelzbar. Šm.

Tavnice, e, f., der Schmelzofen. Šm.

Tavola, y, f., spiraea, die Spierstaude. T. kalinolistá, s. opulifolia; ožankolistá, s. chamaedrifolia; jilmolistá, s. ulmifolia; třezalkolistá, s. hypericifolia; vrbolistá, s. salicifolia; plsťnatá, s. tomentuosa; udatná, s. aruncus; t. medunišník, s. ulmaria; kamčatská, s. camtschatica; t. tužebník, s. filipendula. Vz Rstp. 483. Cf. Kk. 251. Vz Tavolník.

Tavolník, u, m., rostlina, spiraea. T-ník vrbolistý, udatný, tužebník, jilmový, oplchalý. Rostl. — Jg. Dle Rstp. t. = tavola medunišník. Vz Čl. Kv. 372., Schd. II. 307., Čl. 45., FB. 101., Slb. 509., Tavola.

Tavolníkovitý. T. rostliny, spireaceae: zákula, tavola, trubuška, mydlokor. Vz Rstp. 468., 483. Cf. Kk. 251., Slb. 509.

Taxa, *taksa*, y, f., z řec. *τάξις* = *cena ustanovená, výsada, plat*, die Taxe. V. T. úmrtní (úmrtné), účetní (účetné); taxu uložiti, vydati. D. T. *(sazení, sazba)*: chleba, masa; taxy odepsati, vybírati, vymáhati, zapraviti, zaplatiti, prominouti, zaznamenati; od tax osvoboditi, zprostiti; bez taxy. J. tr. Taxa, výsada (na grunty), výsada na celní mýta; dle taxy a sazení chleba (1654.); řád o taxách; aby z řádu o taxách vystoupiti nedopouštěli. Er. T. přijímací; t. za propůjčení služby, hypotheční, zápisní, manská. Šp. T. branná, die Wehrtaxe. Čsk. T. za zkoušení kotle, die Kesselprobetaxe. Šp. Vz Sazba.

Taxace, e, f. (vz Taxa) = *vypočítání ceny jistých plodin podlé jistých pravidel*, z lat. taxatio, die Taxirung, Abschätzung. Um. les.

Taxator, a, m. = *kdo taxaci činí*, der Taxirer.

Taxatorka, y, f., die Taxatorin.

Taxatorský, Taxirer-, Taxator-. T-ský úřad.

Taxatorství, n., das Taxatoramt. Jg.

Taxovati = *ceniti*, schätzen, taxiren. — **co**. V.

Taxovna, y, f., das Taxamt.

Taxovní, Tax-. T. list, povinnosť, pořádek, protokol, úřad, řád, zákon. J. tr.

Tayget-us, a, m., *pohoří v Peloponnesu*. Vz S. N.

Taz, a, m. = Protasius. Vz Tas.

Tázací věta, der Fragesatz. *Věty tázací* **přímé** *jsou buď* **slovné** *(jmenné n. nominalné*, Zk.) *buď* **větné** *(výrokové*, praedikativné. Zk.). — a) *Dotazuje-li se mluvící jednotlivého slova u větě, slove otázka slovnou a uvozuje se vždy náměstkami nebo příslovci tázacími* (kdo, co, či, kde, kdy, kam, jak, kterak, kolik, jaký, který atd. Zk.) na př. Kdo to pravil? Odkud plavete a kam chcete? Co chceš synu můj? Br. Co jest pravda? Br. Odkad má tento moudrosť tuto? Br. — b) *Dotazuje-li se mluvící platnosti celé věty* t. j. žádá-li na otázku svou odpovědi *ano* nebo *ne*, slove otázka *větnou*. *Otázka větná označuje se*: α) *toliko přízvukem bez tázacího slovce, což místo má, když s podivením a pohnutím se tážeme, kladouce přízvuk na jistá slova* na př. *Tak* nemoudří jste? Br. Ještě i *vy* bez rozumu jste? Duši svou za mne položíš? Br. A neměli bychom my býti moudřejší? Kom. Tedy synové jsou svobodni? Br. — β) *Tázacími slovci: -li, -liž, zda* (ve staré češt. též *za, azda), zdaž, zdali, či, což* (vz tato slovce), n. př. Tito-li jsou bratří tvoji? Není-liž tento syn Davidův? Zda my to napravíme? Znáš-li pak řád nebes? Br. Srozuměli-li jste tomu všemu? Br. Zdali jste nečtli? Br. Či to nevíte? Dal. Což jest ještě živ bratr můj? Br. Zdaž jsem tebe neviděl s ním v zahradě? Zdali, čím větší štěpnice, ne tím zdárnější štěpové?

Co je ti, můj koníčku? Či bys jedl, či bys pil? Což pokoje sobě dáti nemůžeš a lidem také? — *Pozn. 1.* Je-li otázka větou zápornou, očekáváme odpovědi tvrdící; pakli jsou otázky tvrdící, bývá odpověď obyč. záporna. Zk. — *Pozn. 2.* Často po německu *-li* vynecháváme. Vz *-li.* — c) *Částicí* **že**, *chce-li mluvící právě opak toho, čeho se na oko dotazuje, označiti za mínění své.* Ty že o tom nic nevíš? Vy že ničím prospěti nemůžete vlasti své? — *Pozn.* Od otázek skutečných, k nimž se odpověď očekává, rozeznávati jest *otázky* **řečnické**, k nimž odpovědi nečekáme t. j. věty úsudkové v rouše otázky. Ale pro Bůh, což pak to v Babyloně jsme? Může-li větší směsice býti? — **Odpovědi**. *K otázce slovné odpovídá se slovem, jehož se mluvící dotazuje Kdo* tě posvětil? Bůh duch svatý. Kde? Na křtu svatém. *Čím?* Svou božskou milostí. Kde pak vůdce jakého máš? Já odpověděl: Žádného nemám. Kom. Kudy že šli? Lesem. — *K otázce větné odpovídá se* a) *slovesem otázky.* Není-li to tvůj bratr? Jest. Jsi ty to? Jsem. Šejnoch zeptal se toho bratra řka: Máš-li jakou jinou odpověď od bratra Augusty? A on odpověděl: Nemám. Půjdeš-li se mnou? Jáť zajisté půjdu. Br. Milá paní, dělá-liž ona to? Ona řekla: Ale dělá — b) *Zvláštními větami přisvědčovacími nebo zapíracími*: Tak jest, toť se ví, toť se rozumí, toť jest jak živo, ani řeči, pravda. — c) *Příslovci a částicemi přisvědčovacími nebo zapíracími: ano, arci, arci že, ovšem, zajisté, ba; ne, nikoli, nikterak, to — to!* — d) *Zkrácenými otázkami:* Jak by ne? Kam by se dělo? Což já vím? — *Otázka* **rozlučovací** *čili* **disjunktivná** *obsahuje dva členy na vzájem sebe vymezující, z nichž jeden potakávaje druhý nezbytně popírati musí otázaný* (člověk). Prvý člen otázky rozlučovací uvádí se částicí: *-li*, druhý částicemi: *či, čili, čili nic, či ne* n. př.: Ty-li jsi ten, který přijíti má, čili jiného čekati máme? Jsi-li náš či z nepřátel našich? Br. Jsi-li ty opravdový král čili nic? Flav. Půjdeš-li pak či ne? — *Pozn. 1. Někdy v druhém členu opakuje se sloveso.* Jest-li sukně syna tvého či není? Br. — *Pozn. 2.* V obecné mluvě také: zdaž, zdaliž — nebo, anebo, neboli. Zdali zarmoucení aneb úzkosť? nebo protivenství? Jg. (Zk.). — **Nepřímé věty tázací** *jsou věty podmětné nebo předmětné, závislé na slovese věty jiné.* Jako přímé věty tázací, tak i nepřímé dělí se v otázky *slovné* a *větné. Uvozují se*: **slovné** náměstkami a příslovci tázacími (vz nahoře), **větné** částicemi tázacími (vz nahoře). — **Způsoby** *jsou:* a) *indikativ, když jest řeč o skutečnosti.* Poznali, co jest to válka. Br. Nezáleží na tom, jak kdo dlouho neb málo živ byl. Rád se podívám, jaký jest toho světa běh. Kom. Vizte, čí jest tato dívka. Pass. Otázal ho, dávno-li je našel. Br. Kdo ví, stane-li tebe do večera. Kom. Zeptej se husy, zdali jí zábne v nohy. Počal mysliti, ve sně-li se jemu děje čili na jevě. — b) *Konditional na označenou nejistoty úsudku* (za indikativ otázky přímé) *anebo rozpačitosti vůle* (ve přímé otázce též konditional aneb sloveso *míti* s infinitivem anebo pouhý infinitiv). Zk. praví: Když řeč jest o věci pouze smyšlené, domnělé. Nemohli nalézti, proč by se v tu hodinu slunce zatmělo. Pass. Uzřev zdaleka fík, šel, zdaliby co nalezl na něm. Br. Šťárají na všecky strany, zdaby někde něco vypátrati mohli. V. Po obědě toho poutníka zaklel, aby jemu pověděl, kdo by byl a jaké by jemu jméno bylo. Když jsou přišli, otázal jich, co by chtěli. A učil je, jak by měli sloužiti Hospodinu. Br. Nic nezvěděli, jaký by lid byl, domácí čili cizí. — *Pozn. 1.* Při slovesech *míti* a *věděti* bývá dvojí vazba: α) *konditional.* Měl, od koho by se učil. Jel. Neměli, koho by se báli. I měla, nač by živa byla. Nevěděli, co by jemu odpověděli. — β) *Infinitiv.* Neměli se koho báti. Neměli čím od korábu zaplatiti. Pass. Nevím, co více praviti. Svěd. I měla nač živu býti. Nevěděli, co jemu odpověděti. — Místo *infinitivu* může býti *přechodník.* Nevím co čině. Št. Nemají co dělajíce. — *Pozn. 2. Otázka slovná* může ke dvěma nebo více členům směřovati (mají-li společný přísudek), což nazýváme **vřaďováním** otázek. Zvěděli, kdo chce s kým býti. O dcerách nemohu věděti, která se z které manželky narodila. V. Já všecko, co jak jest, vyložím. Kom. Poručníci dědicům činí ze všeho počet, co nač vynakládali. — *Pozn. 3.* Někdy bývá, že slovo tázací neobjímá celé otázky, nýbrž jen z části ji podjímá, náležejíc k větě vedlejší, což slove **podjímáním**. Uvažujte, co myslíte, že by činiti bylo. — *Pozn. 4.* Při slovese *čekati* splývá výpustková věta časová (s *až*) s nepřímou otázkou. Čekám, až jak to dopadne (až uvidím, jak . . .). Počkám, až bude-li pěkně. Počkej, až co nám zbude. — *Pozn. 5.* Ve větách tázacích nepřímých užíváme těch časů, jichž bychom ve větách těch, kdyby samostatnými byly, užiti musili. Kam jdu? půjdu? jsem šel? Tážeš se, kam jdu? půjdu? jsem šel? Tn. — *Tázací věta za* **imperativ**. Proč mi to děláš? Co se ho bojíš? Co nejdete (neposýláte) si pro ty knihy? — Brt. S. 3. vyd. str. 11. 4., 131., 104. 4., Zk. skl. 388.—392. a 404.—407., Zk. Ml. II. 69.—70. Vz v Zk. více příkladů. O *odpovědech* vz Zk. Skl. 392.—395., Zk. Ml. II. 70. Vz tam více příkladů. Cf.: Otázka; strany konditionalu vz Konditional, X., Brs. 2. vyd. 243.

Tazal, a, m., ves u Olomouce. Pl.

Tázání, n., das Fragen. T. útrpné, t-ní útrpným právem, die peinliche Frage, das Foltern. V. Že při t. zločince žádnej býti nemá. Vl. zř. 551. — T. = *porada.* Jir.

Tazatel, e, m., der Frager. D. T. právní. Ros.

Tazatelka, y, f., die Fragerin. Jg.

Tazatelna, y, f. = *místo tajné ku tázání,* die Inquisitionsstube. Ros. — T. = *místo, kde se zprávy dávají, poptavárna,* das Nachfrageamt. Jg.

Tázati, táži a tíži (zastar. tieži, těži), zřídka: tázám; imper. taž, těž, tázej, přech. táže n. tázaje; al, án, ání; *tázávati.* Starší tvary; 1. os. tiežu a tieži, 2. tiežeši nebo

Digitized by Google

tiežeš, 3. tieže; pl. 1. tiežemy, 2. tiežete, 3. tiežú a tieží; imperat. téži sě, těž, těžte; přech. tieže, tiežíc; tvary se kmenem infinitivním souvisící mají *a*: tázati, aor. otázach, příč. tázal atd. Odchylky jsou velmi řídké. Gb. Hl. 65. **T.** = *ptáti, vyptávati se, vyzvídati*, fragen, erforschen; **se** = *tázati*. Jg. T. od táh-nouti, z někoho něco tahati. Potom také = *mučiti*, foltern. — **abs.** Tížícímu odpověď dáti. V. A **když** tieží, nemají, kdo by je zpravil. Troj. Tážícímu se odpověz. Kom. Co učiním, když vstane k soudu Bóh? a když tázati bude, co jemu odpoviem? (Job. 31.). Hus II. 302. — **(se) koho** (gt.). Tázali jsme starších. Jel. Však ne proto jich tázal. Ottersd. Tiežete-li očí, velmě dobře jest umřel. Hus II. 245. Když ho tázali. Ep. Pog. 25. Kteréhož kat měl tázati (= mučiti). Arch. I. 78. Hospodin tieže pravého i nemilostivého. Ž. wit. 10. 6. Zřiedlnici jeho tiežeta synóv člověčích. Ib. 10. 5. A kázánie jeho tázali. Ib. 77. 7. Téže jeho (interrogans). Bj. Tu sme také Petra z Jankova tázali, jměl-liby které své svědomí. Půh. II 252. A tu sta mne tázasta. Chč. 607. Poče mistróv tázati; Poče pěstúnky tázati, proč by se to dálo? Pass. 33., 44. Markrabie tázal jeho velmi pilně. Mluvil s ní Štěpánek a Robil, tážiec jie, kam by naši jezdili. Pč. 18, 27. Tu jsme jeho tázali, zda by ještě komu co dlužen byl. NB. Tč. 195. Toho tebe kmetie tážiú. Dal. 115. A proto jest kázal učedlníkóm, aby tázali Krista; A tu netřeba mnoho t. příčiny božie spravedlnosti; Nenie potřebie, aby kdo tebe tázal. Hus II. 15., 52., 188. Kdo rád moudrých lidí se táže, jest napolo moudrý. Kmp. T. se bude hádaček, kúzedlnic a věštcóv. BO. T. se i kněžie. Št. Ještě se vždy táži věrného práva, mám-li jemu odpovídati na dvojí žalobu v jedné při. NB. Tč. 292. Písaře jsem se tázal, ještě-li mám na se který póhon. Půh. II. 601. A také nám jest příklad, abychom sě tázali jiných, když co velikého máme učiniti; Nerodte se očí t., k srdci se navraťte, neb budete-li sě očí tázati, křivdu vám povědie. Hus II. 109., 244. (Tč.). Kdy sú ho tázali učedlníci o súdném dni, řekl jim. Hus I. 196, 245., II. 8. Pro nežto přišed poče jejie pěstúnky tázati, proč ... Pass. 44. (Hý.). Tázali jsme se ho. Ros. Těžte se mne. V. T. se koho. Jel., Vrat. — **se koho (akkus.).** Tázal se svou matku, šp. m.: své matky. — **(se) o čem.** Tázati tebe budu o tvých tajných věcech. Ben. Tázal se o všech věcech. Ros T. se jal o zámku. BN. Tázáše jich o hodině. ZN. By o českej prosbě nic netázal. Dal. 164 Valerius poče ho t. o pokladech. Pass. 682. Co mne o tom jmáš tázati? Kat. 2492 O moci se táží, zda neužili tajných sil. Sš. Sk. 46. (Hý.). O tom tiežete mezi sebú; Tieži tebe o svém spasení; Duše věrná apoštolóv o svém choti tieže. Hus II. 177., 232., III. 35. (Tč.). O budoucích věcech tiežte mne na syny své. Ben. T. se koho o čem. V., Br., Dal. O čem tíží synové svého otce. Št. Pán se zase tíže o křtu Janovu. BR. II. 274. — **kde.** Pověz mi, co tebe těži **před** právem. St. skl., NB. Tč. 139. Tázán (= mučen) **na** mukách. Kn. drp. Vz Právo. Hledati budu a t., jehož miluje duše má, **mezi** těmi, jenž jdú ... Hus III. 35. Milý Bajku, tážiť tebe před konšelem, jestli syn Václav viněn. NB. Tč. 72. Chce-li žalobník a žádá toho, muž odpovídatel **v** tej při dále tázán býti *mukami*. NB. Tč. — **na kom** tázati. Troj., Dal. I na Abelských mělo býti tázáno a podlé toho koncováno. Br. Tiežic na mně. Žk. 162. — **koho čím.** Tázati někoho útrpným právem V. Nemá-liť **podlé** práva mukami tázán býti; Podlé vyznánie mají ti věžňové dále **na** jich činy mukami tázáni býti. NB. Tč. 76., 113., 248. — **(se) mezi kým o čem.** O tom tížete mezi sebou. Ben. Br. Tížíce mezi sebou, co by bylo. Br. Tieží se mezi sebú. Troj. O tom mezi sebou se tážete. V. — **se na koho, na co.** Těžte se na to dietě. ZN. Proč také věci na mě tiežeš? GR Kdo nechce odpovídati, nemá se nač t. Vš. II. 14. Tehdy tázáše se na hodinu **od** nich, v kterú lépe se měl. Hus II. 383. Na nevděčné jako na neznámé tieže řka: Kde jsú? Hus II. 343. Více se na nic tázati nesměli. BR. II. 100. Tázal se na všecky věci, Ros., na příčinu. Ben. V., Skl. II. 181. Svědkové mají na tyto otázky t-ni býti Er. — **se oč (s kým):** o radu. D., Ml., Bl. A kterému pánu káže (nejvyšší sudí) se pány se oč t., ten má poslušenství učiniti. O. z D. O to nejsem tázán. O. z D. O to nic se netázali. Kat. 2241. Zemené tázavše se o to i neuměli toho nalézti. Půh. II. 162. — **jak.** V odvěť se t. Kos. Ol. I. 183. Tu sme jeho po třikrát tázali. NB. Tč. 234. Ač jsú ho *lstivě* a **ze** zlosti tázali, avšak jest jim pokorně odpověděl. Hus II. 366. A proto apoštol **s** tím větším důrazem se t. může. Sš. II. 40. Ale matka z obyčejné milosti tieže příčiny ... Hus II. 30. Zákonník tázal jest chytře, aby mohl Krista potkati. Hus II. 368. — **za koho.** Jeden jest tázal za všecky, přemohl-by, aby všichni byli vítězi. Hus II. 367. — **kdy.** A **v** ten den se mne nebudete t. **o** ničem. Sš. J. 254. V té skroušenosti táží se Petra. Sš. Sk. 29. (Hý.). — **se od koho.** A tiež se od něho a on tobě okáže. Hil. — **se s kým** (= raditi se). T. se s leckýms, s moudrými. Št. — **se po čem.** Rk., Dch. — **se přes co,** šp. m. předcházejících vazeb. Vz Mluviti.

Tázavý, fragend. T. pohled. Hvl., Dch.

1. **Taž.** Za naším humenkem na luce pasla tam děvucha kačice a volala jich taž, taž taž!, prošvarný synečku přijď že zas. Sš. P. 405.

2. **Taž,** vz Tenže.

Táž = *tá-ž,* vz Týž.

Tažadlo, a, n., na Slov. = *bidelec u pluhu,* die Jochstange. Dbš. 24., 50.

Tažadlový, Jochstangen-. Slov.

Tažalo = *tažadlo.* Dbš. 50.

Tažba, y, f. = *tažení,* der Zug, Zlob. Kůň do tažby.

Tažební, Ziehungs-. T. listina. Dch. T. mlýn, die Zugmühle. D. exc.

Tažení, n. = *vlečení,* das Ziehen, Schleppen. T. vozu. — **T.** = *rumpál, kolo ve hřídeli,* das Rad an der Welle. T. stožárové

Digitized by Google

(stojí-li hřídel prostopádně), senkrechte Welle, koňské. — T., der Flaschenzug. Techn. I. 59. — T. *z loterie*, der Zug, die Ziehung. D. — T. *svíček*; vodky, kořalky (pálení), das Lichter-, Brantweinziehen. — T. *čáry*, der Zug einer Linie. — T. = *chod společný*, der Zug, Anzug, Aufzug, Gang, Marsch, die Anrückung. — T. *válečné n. vojenské* (= výprava), der Heer-, Kriegszug, der Anzug, Us.; křížové t., der Kreuzzug, Dch., vojska, der Marsch, t. do pole, der Feldzug. V. K t. hotov, připraven, marschfertig. D. T. před se vzíti. Kom. — T. *ptákův*, der Zug, Strich. D. — *Poslední t.* = *umírání*, das Sterben. V posledním t. ležeti = ke smrti pracovati. D. V posledním t. býti. Č. Otec byl v posl. t., když sem přišel. Ml. Vz Tah, Smrť.

Taženka, y, f. = *tažnice*.

Tažený; *tažen, a, o*, gezogen. T. cukr, geschmolzener, gezogener Zucker. Us. T. zlato, stříbro (drátové), gezogen. T. ubrus (s figurami tkaný), gezogen, Sych., ručnice, zbraň (má-li vnitř závitkovité rýhy). D., Šp. Vz Tažnice. T. los, správně: vytažený los. Brs. 2. vd. 243. T. teletina, gezogenes Kalbfell, zboží, die Zugwaare, Šp., závinek, gezogener Strudel. Dch. Udělal sklenici dielem taženým. GR. — **z čeho:** voda z medu tažená. Us. — **k čemu:** k sondu. Vl. zř. 10.

Tažicinka, y, f., ve varhanách, das Zinkenzeug. Am.

Tažihlav, u, m., *nástroj lékařský ku vytahování dětí z lůna mateřského*, der Kopfzieher. Šm.

Tažihole, pl., f., v solivarnách, der Zugstab. Šm.

Tažihřeb, u, m., der Nagelauszieher. Techn. I. 46.

Tažikleště, pl., f., die Ziehzange. Šm.

Tažikotevník, a, m., der Krahnmeister. Šm.

Tažina, y. f., der Keper, látka. Rk.

Tažitelnosť, i, f. = *vlastnosť pevných těles, že lze je tlakem, tažením, tlučením roztáhnouti tak, že se tím ani nerozpadají ani do své první polohy nevracejí, tažnosť*, die Dehnbarkeit, die Zügigkeit, Zugfähigkeit. Vz S. N.

Tažitelný, *tažitý*, dehnbar, zügig. T. kov, Us., síla, Zugkraft.

Tažiti = *tížiti*. Slov.

Tažitosť, i, f. = *pružnosť*, die Elastizität. Leška.

Tažitý, *tažitelný*, dehnbar. Přípona -itý. Mkl. B. 195. T. dílo, stav, pec. D., Techn. — T. = *pružný*, elastisch. Leška.

Tažizvon, u, m., der Klingelzug, Glockenzug. Techn. I. 48.

Tažizvonka, y, f., die Klingelschnur. Šm.

Tažjar, u, m. = *tíže, břemeno*. Na Slov.

Ťažko = *těžko*. Mor. a slov.

Ťažkosť, i, f. = *těžkosť*. Mor. a slov.

Ťažký = *těžký*. Slov. a mor.

Tažlivosť, i, f. = die Zugkraft. Dch.

Tažlivý, zugkräftig. Dch.

Tážmluvnosť, gt. těžmluvnosti, f. — *týžmluv*, die Tautologie. Nz.

Tažmo = *tázaje se*, fragender Weise.

Tažné, ého, n. = *pivo k okušení ze sudu vytažené*, das Kostbier. D.

Tažní = *tažený, táhlý, pozvolný*. Mají tam t. schody. U Rychn. Msk.

Tažnice, e, f. = *tažená ručnice*, die Kugelbüchse, gezogenes Gewehr, der Stutz, das Stutzrohr, Scheibenrohr. Šp. T. nazývá se na rozdíl od ručnice s hlavní hladkou ruční palná zbraň, jejíž hlaveň vnitř opatřena jest 4—5 úzkými brázdami nebo rýhami, do nichž olověná kulka se vtěsná a tak u výstřelu jistější směr dostává. S. N. XI. 225.

Tažník, a, m. = *stěhovavý pták*, der Zug-, Strichvogel. Šp.

Tažnosť, i, f., die Dehnbarkeit, Dehnungskraft, vz Tažitelnosť. T. bláninoviny musí se u jednotlivých druhů nártovic rozmnožiti. Šp. T. mědi. Presl. Chym. 208.

Tažný = *tahnutelný, hebký, ohebný*, dehnbar, geschmeidig, ziehbar. V. T. kůže, krok, zlato, Ros., stříbro, kov. Vys. — **kde: pod** kladivem. Vys. — T. *okov*, der Zieheimer, *splav* (kterým se něco táhne), die Schleusse. Us. — T. = *který táhne*, Zug-. T-né hovado, vůl, V., kůň, D., dobytek, pila, die Zugsäge, Bc., řemen, der Zugriemen. Šp. Dva brablce oškubané, to jsú naše voly tažné. Sš. P. 672. — T. *pták*. Vz Tažník.

Ťažoba, ťažobečka, y, f., na Slov. = *těžkosť*, die Uibelkeit; *tíhota*, Beschwerlichkeit. Bern.

Ťažobienka, y, f. = *mdloba, těžkosť*, die Ohnmacht, Uibelkeit. Slov. Ps. sl. 171.

Tažovice, dle Budějovice, Taschowitz, ves u Strakonic. PL. Vz S. N.

Tážu, vz Tázati.

-tba, *přípona jmen podst. rodu žen.*: modlitba, kletba, krytba. Mkl. B. 218. Vz Tvoření slov, -tev, Bž. 330.

Tbalosť, vz Dbalosť.

Tbalý, vz Dbalý.

Tbáti = *dbáti*. Co jest člověk, že tbáš **na** něho? Ž. wit. 143. 3. — **čeho**. Hus. — **nač**. Hus. Vz Dbáti.

Tbavý = *dbalý, pečlivý*, zastr. BO.

Tbity, dle Dolany, něm. Hbitt. T. dolejší a hořejší, vsi u Příbrami. Vz Tk. V. 145.

Tci, gt. tceře, f. Vz Máti. **T.** = *nevěsta, snacha* (zastr.), die Schwiegertochter.

Tčení, n. = *tknutí*, die Berührung. V. — **T.** = *nedílná malosť*, punctum. Ms.

Tčený; *tčen, a, o* = *tknutý*, berührt. — **T.** = *skropený*, punctatus, punktirt. Rostl. I. 100. a.

Tčeti, el, ení (zastr.) = *strměti, čněti*, hervorragen. Ramena tčie vzhóru. Výb. I. 960. Vzhůru tčící. Br. — **kde: nad** vodou. L. Č. okolo jezera. L. **V** húni šípi tčiechu (= vázly). Dal. 59. Vinný kořen **na** jívě t. má. Jg. — **kam odkud.** Položeno na dýl dřevo, aby ze země k nebi tčalo. Kanc. s. Štěp.

Tčicě = *tščicě*. Ž. wit. 118., 142., St. skl. 4. 390.

T'dy = *tedy*. Dal., Bž. 35.

1. **Tě** = *tebe* (akk.). *Tě* nestojí nikdy na počátku věty. Vz Ty. V jižních Čech. před akkus. tebe: Já tě tebe naučím českou manýru. Kts.

2. **Tě** v Opavsku a v Přerovsku m.: *te*: těbe m. tebe. Šb.

3. **Tě** = *ti* (dat. ethický) + *je* (= jest) a užívá se ho správně, když ve přísudku lze položiti **jest**. Brs. 2. vd. 244. Bóh tě s tebú. Kat. 1603. Tvá tě prosba uslyšána. Ib. 1599. Byla tě lúka zelená, po ní rosička krvavá; Postil se tě pán Bůh 40 dní. Sš. P. 27., 34. Miloval tě ho. Berg. Totě ta hříšnice žena. Lom. Rozkázaltě byl Bůh. Br. To tě ten svatý otec, Lev papež. Pass. To tě byl cíl práce jeho = to ti jest byl. Mk. Musila tě tu býti drahá řeč boží. Br. Nic na to nedbá a vše tě mu jedno. Jel. Proto **chybně**: *Jsoutě* lidé, kteří m.: Jsouť, jsou lidé, kteří . . . *Játě* jí jakživa neviděla m.: Já ti jí j. n. Brs. 2. vd. 244. Vz Dativ prospěchu, Slov. I. 563. a. 9. ř. zd., T.

4. **Tě**, dual = *ty dvě*. Tě sě obě změnivše. Kat. 2309. — Kat. 2307., 2324.

5. **-tě**. Vz *-ta*.

1. **-te** = *přípona 2. os. pl. indik. a imperat.* praes.: bijete, bijte, soudíte, suďte.

2. **-te** *sesilovací* m.: *to* na mor. Zlínsku: tente, táte, tote, tyte = tento, tato, toto, tyto, při čemž *o* v genit. sg. se odsouvá: tohte = tohoto. Brt.

Te místo *ti (tobě)* v Krkonš. Já te dám; na Mor. tě: uškodí tě. Šb.

1. **Té**, gt., dat. a lok. sg. fem. zájmen **ta**, dieser; vz Ten.

2. **Té** = *to je*, v již. Čech. Té chlap = to je chlap. Té melhuba. Kts.

Tean-um, a, n., bylo mě. v Kampanii a v Apulii. — *Teaňan*, a, m. — *Teanský*.

Teat-e, a, n., bylo město v Samniu. — *Teaťan*, a, m. — *Teatský*.

Teatr *(teátr)*, **theatr** *(theátr)*, u, m., z řec. = *divadlo*, das Theater.

Teatralní *(teatrální, theatralní, theatrální)* = *divadelní*, Theater-.

Teba, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126., Mus. VI. 66.

1. **Tebe**, gt. sg. zájmena *ty*, vz Ty.

2. **Tebe** = *tě*, gt. jako akkus. sing. zájmena *ty*. *Tebe* klade se na počátku věty (*ne*: te) a po předložkách; ale po předložkách klade se někdy také *tě*. Povím to na tě. Mk. Vz Se.

Tebeť = *tebe* + *ť*. Vz Ty, Ť.

Tec, vz Téci.

Téci (v ob. ml.: *týct, tect*), teku, tečeš, teče, tečeme, tečete, tekou; tec (v ob. ml.: *teč*), teka (ouc), tekl, tečení; *tekávati*. Koř. tek, currere. Mkl. B. 421. Téci m. tekti, vz Kt. Cf. Péci. — **T.** = *plynouti, běžeti jako voda*, fliessen; *dštíti, promočiti*, einregnen, einnässen; *rozpouštěti se*, schmelzen, laufen; *běžeti, hnáti se*, lauten, rennen; **se** = *běhati se, pojímati se*, läufig sein. Jg. — **abs.** Mléko teče (kypí). Us. Vrů. A teče vodička, vodička studená, v ní se umívala panenka Maria. Sš. P. 36. Vpadl mi v mé zboží v juřinské závrbky přes tekúcí meze. Půh. I. 370. Tvář sě vráská, velikosť sě krčí, blikáta i tečeta oči. Hus III. 110. Věděli a znali život nynější, tekúcí, nejistý, krátký, v marnosti položený; Oko bliká a teče, ucho ohlúšie, nos zpráchnie. Hus II. 133., 136. Teče jako řeka, jako potok atd. **lépe**: voda teče řekou, potokem. Km. Tec voda, kam pán káže (= děj se vůle boží). D. On tec voda, kam pán káže, třebas na makovici (nechať jest pán práv, když tak praví, byť pak byla pouhá lež, nebo: Když chcete tak míti, nechať je tak, ale uzříte, že z toho nic nebude). Mus. Vodu, když teče, proudem nazývej. Kom. Jako voda, kam jí dolů, tam teče (Cf. Kam vítr, tam plášť). Mus. Úřad nemýlí; jestli neteče, aspoň kape. Ros. Bečka, sud, nádoba, hrnec atd. teče. Pytel teče (trousí zrní). Us. Proso teče (prší, vypadává, je-li větrno). Mor. Šd. Svíčka teče (plaví se). Us., D. — **(kam) kudy (kolem, vůkol čeho, mimo co, pod čím, po čem, skrze co, přes co, mezi čím, při čem, za čím, podlé čeho, instr.)**. Teče voda **kolem, vůkol** města. Ros. Potok **mimo** zahradu teče. Us. **Pod** městem potóček teče. Dal., St. skl. Krev ze silna Vlaslava po zeleně trávě **v** zemiu teče. Rkk. 23. T. **skrze** zemi. Us. Voda *strouhou*, trubami, loukou teče. Jd. Aj prúd Pražan jarno přes zdi teče. Rkk. 19. Potok teče mezi vrbami. Us. Voda teče při zdi. Teče ti mléko ještě po bradě (o nedospělém). Us. Šg. Tečie voda, tečie kolo našho domu. Sl. ps. 41. Sv. krev jest po něm tekla z hlavy, z boku, z čistého života; Zkazuju mu ješče více, by mu tekly bokem plíce, bokem plíce, játra, srdce, by nešidil panen více; Ač teče voda za vodó, za Dřímalovó stodoló; Teče tam voděnka dolů po dědině; Co je po vodınce, co teče kolajó (kolejí), jako po panence, dyž mně o ňu lajó (lají); Kole našich oken tam teče voda dobrá; Teče voda, velká voda, kolem do kola jabora; Teče voda po potoku dolů, poď má milá, povandrujem spolu; Teče voda Lidečkem, tym fojtovým dvorečkem; Dolů Komnicú kalná voda teče; Teče voda, voděnka podlé kováře. Sš. P. 68., 114., 201., 210., 214., 265., 356., 423., 550., 713. (Tč.). Okolo javora teče voda; Teče voda, teče po potoce k řece **na** ty pansky mlejny. Er. P. 106., 170. Potok teče údolím. Pref. 267. Po trávě tekl potok krvavě. Alx. Po lidských žlabech kalná voda teče (pomluvy). Č. T. po stružce k mlýnu. Er. P. 190. Téci po kom, po čem = *běhati, honiti se*. Troj., Rad. zvíř. — **jak**: crkotem, Sych., crčkem t. Us., proudem. Us. Potok proudem krve lidské tekl. V. Voda teče po žlábcích na mlýn. Krev potůčkem teče (jako potůček). Us. — **čím.** Pahrbkové budou téci mlékem. Ben. V. Proto již tekú slzami oči mé. Orlog. Obližní jezero krví téci vidieše. BO. Oči tekly slzami. BO. Do země tekúcie mlékem a strdí. BO. Rtové rajských kvítek medem tekoucí. Koll. Mohan vodú teče hlubokú (instr. jakosti). Výb. I. 175. Z kostí sv. Kateřiny božím divem olej teče (instr. příčiny). Výb. I. 800. Slíbil jest pán Bóh otcóv tvých dáti tobě zemi mlékem a strdí tekúcí; Také cierkev sv. jest studnice zapečetěná. Proto slove studnice, neb nebeským naučením teče. Hus I. 54., III. 52. — **komu odkud (z čeho, s čeho, od čeho)**. Oči mu tekou. D. Ze země voda teče (pramení se). Slzy z očí mu tekly, krev mu teče z rány, D., z nosu. Us. Z jeho úst řeč tekla nad med

Digitized by Google

sladší. Bern. Voda teče **od** města k lesu. Od môjho srdiečka krv jarčekom tečie. Ht. Sl. ml. 233. Tak ho ona hněce (hněte), ež z něho krev teče; Nevidím tam žádného, jenom svého milého, a on sobě smutně vzdýchá a krev teče od něho; Dy mi hlavu češe, to mi z ní krev teče; Tvůj bratr je v Netálii, teče z něho pramen vody; Ta vodinka bystrá teče od Hradišča, vzala mně milého jako jiskra. Sš. P. 12., 80., 160., 173., 244. (Tč.). Prvej by z kamenja bystrá voda tjékla, lež (než) by moja milá ke mně slovo řekla Sš. P. 326. Teče voda od hor dolů. Er. P. 496. Jenž tečete dóm od domu. Žk. 117., Výb. I. 946. 26. Krev mu z srdce teče. Alx. 1124. Potí se, tak s něho teče. Mor. Brt. Teklo s něho jak s vola (pot, krev). Us. Šd. Teče voda od tábora, teče okolo javora. Er. P. 470. Z ní tekla krev 12 let. Hus. II. 403. Stiúhy ze skal tekúcie. BO. Voda ze sudu tekla, neb sud jest byl pln děr. GR. **Po** jistbě z oděnie krvaví potoci tečiechu. Dal. 128. Dře, div mu krev z očí neteče. Us. Fch. — **komu kam (do čeho, nač, k čemu, v co, proti čemu, za co, pod co).** Teče mi **do** dvora, do světnice (střechou). Voda mi teče do střevíců. Us. Voda neteče proti vrchu. Ml. Ta voda teče až za naši zahradu. I tekli (= utíkali) do vsi. Půh. brn. 1406. Voda mu teče do huby, do bot (je mu zle). Jd. Voda teče na kola. Us. T. na koho = *hnáti se.* St. skl. Vyschnú skorej všecke vody do mora tekúcé, nežli méno utratěné prijde zas ku ruce. Na Slov. Tč. Všecky vody do moře tekú. BO. Měla sem galana, měla sem ho ráda, vzala mně ho voda, teča do Dunaja; Do našeho dvora teče voda dvoja, nemysli synečku, že já budu tvoja. Sš. P. 116., 400. Pod ten pražský most teče vodička; Teče voda po potoce k řece; Teče voda proti vodě. Er. P. 122., 171., 246. Žito (pšenice) nemá rádo, když mu za krk teče (když mu prší do klasu). Mor. Brt. S klobouku teklo mi za krk. Šd. Krev po mečích v ňadra tečieše. Dal. 128. Jak kdy proti sobě oheň s vodú teče. Kká. Š. 7. Neměvše na tom dosti i tekli do vsi, dobývali mi lidí z domóv. Půh. II. 314. Tu sien ješutno v Tatary teče (běží). Rkk. 49. Teče mu do boudy; Již mu na kůži teče. Vz Nebezpečenství. Lb., Jg. Voda **k** městu teče. Us. Aj k hradu voji tecte (= žeňte se, běžte)! Rkk. 18. I hned k boji tekúce (se ženouce). Troj. Prokní teče ruče k (koněm) svojím. Rkk. 48. — **za kým** = *hnáti se, běžeti.* Rkk. Nehaj mi, mesiačik, slzu v očiach mojích, veď to, za kým tečú, nezvie nikto o ních. Sl. ps. 113. Krev za dušicú teče. Rkk. 26. Za nímž (vlkem) lační štěnci tekú. Alx. 1115. — **před kým** = *běžeti.* St. skl. Jelen před ním nedaleko tečieše. Výb. I. 187. — **jak.** Letí kulka za kulkama, krví (krev) teče potokama; Teče z tebe pivo jako na provázku. Sš. P. 124., 647. Také řeč a mluva apoštolova proudem svým teče. Sš. II. 26. (Hý.). Z očí valnou řekou slzy slasti tekou. Sš. P. 17. T. ze šije potokem. Kat. 1454. Mléko bělúcie tečieše potokem. Kat. 3453. Proudem téci (instr. způsobu). V. Krev potůčkem teše. Er. P. 467. — **jak daleko.** Pramen ten prudkým tokem **za** dvě míle (akkus. míry) teče. Har. — **proč.** Ze všech ran krev teče pro tebe člověče. Sš. P. 75. Aby od mých očí pro mou nejmilejší slzí potok tek. Er. P. 190. — **s kým kam:** (s vojskem) k šturmu téci. Alx. 1134. Tekú s řebříími, s motykami. Alx. — **kdy.** A **po** jeho (Mikulášově) skončenie **z** jeho sv. hrobu božiem divem olej tekl. Pass. 40. (Hý.). — **kde.** Po čem teče **v** mlýně voda na kola? Er. P. 23. Cf. T. *kudy.* — **jak dlouho.** I uvázav jest rány, prve staviv krev na krstu, aby netekla, to věz shladiv hřiech, jenž teče po člověku až **do** krstu. Hus II. 337. — **adv.** Na skrze téci, V., dolů, D., ven t. (prameniti se). — **se.** Psi se tekou. Reš. Varuj sě jelena, vlka, psa, býka i nedvěda, když sě tekú. Hus I. 201. Vz nahoře. — **se s kým:** klisice s ořem se teče. Mar. Pol.

Tecín, u, m. Z těchto kostelů má každý míti kus svobodného pole a roční požitek mešní, který se obecně tecín nazývá. Listina nájemní 1308. (Vck. Vsacko, str. 110).

1. **Teča, Tyča,** dle Káča; řeka Etsch, Šm., Ečava, Adiže. Rk.

2. **Teča,** dle Báča, m., od tek (u-tek-u) + ja, cursor. Mkl. B. 77.

Tečečkovaný; *-án, a, o, tečkatý = drobnými tečkami znamenaný,* punktirt. Rst. 505.

Tečelec, lce, m. = řeka Morava tekoucí mohutnějším proudem od Veselí bzeneckými lukami k Rohatci. Šd.

Tečení, n., das Fliessen, der Fluss. Žena, jenž krve tečenie trpieše t. j. krvotoká. Hus II. 403. T. krve z nosu, V.; t. očí (slzení, krhavosť), V., svíček. D. — T. = *běžení,* das Laufen. D. Vz Téci.

Tečený; *-en, a, o = dotčený, jmenovaný,* obbenannt. Bratr tečené Hevárovej ženy znal sě, že . . . NB. Tč. 163.

Tečice, dle Budějovice, Tetschitz, ves u Zástavky na Mor.

Tečieše, zastr. = *teklo* (mléko). Kat.

Tečiněves, vsi, f., Teschendorf, ves u Ouští. Vz S. N.

Tečiště, ě, n. = *řečiště, potočiště, koryto,* das Bett. Nz.

Tečka, y, f. = *dotknutí,* die Berührung. Uhodil-li hráč o míč palestrou jen tak, že se ho dotekl, udělal *tečku,* pakli jej plně uhodil, udělal *koláč.* U Jičína. Jg. — **T.,** rus. *točka = bod, punkt.* Krok. Strsl. тъчька, tyčka, punctum, od тък ve tknu, přip. -ъка, der Punkt. Mkl. B. 266. T. desetinná. Tečku desetinnou o jedno místo k pravé, k levé pomknouti n. posunouti. Nz. — **T.** *v botan. = krůpěje drobničká, stejná, jinobarvá.* Rst. 505. — **T.** = *tyčka u plotu,* die Zaunstange. U Blanska. Ktz. — **T.** *u noty* prodlužuje ton o polovici jeho trvání, dvě tečky o polovici a čtvrť. Vz Mlt. 109.

Tečkatý, vz Tečkovaný.

Tečkopis, u, m., die Stigmographie.

Tečkovací, Punktir-. T. péro, způsob, die Punktirmanier. Nz.

Tečkování, n., die Punktirmanier. Nz. Vz KP. I. 383.

Digitized by Google

Tečkovaný; *-ván, a, o, tečkatý*, punktatus, punktirt. V rostl. = velmi drobnými a stejnými krůpějemi jinobarvými znamenaný n. př. černě t-ný: rub listů kyhankových čili brusnicových; žlaznatě t-ný, když tečky pochodí drobnými žlázkami jako listy ožankovitých. Rst. 505. T. lodyha atd. Rostl. T. čára. Nz.

Tečkovati = *tečky dělati*, punktiren.

Tečkovátko, a, n., u klempířů, der Karniffelmeissel. Šm.

Tečkový. T. vyšívání, die Stigmastickerei. Dch. T. síť (u vyšívání), das Punktnetz. Dch.

Tečna, y, f., die Sehne (kruhu). Ck. Vz Tečný. Strojení tečen. Dch.

Tečná, é, f., vz Tečný.

Tečný, tangens. T. čára doplňku, dotečná, dotečka, die Kotangente. Nz. Vz S. N. T. čára n. přímka, tečná, tangenta, die Tangente. T. plochy, tangirende Flächen. Nz. Vz Tangenta.

Tečovice, dle Budějovice, Tetschowitz, ves u Napajedel.

Teď, v obec. mluvě: *tejď*, prodlužuje se pod Krkonš. a j. v *tejďka, tejďkononc*. Kb. Znamená 1. *nyní*, jetzt, nun, diesmal, gleich, dermalen. V. Teď deset odbilo. Us. Aj teď když půjdeš ode mne, udáví tě lev. Br. Teď právě, teď nyní. Ros. Teď a těchto časův. Čr. — Kom. — 2. = **zde, tu, ejhle**, hier, da. Adame, kde jsi? Odp.: Teď jsem pane. Solf., Kom. Teď níže vypisovati budu. Har. Svědkové moji teď jsou. Lom. Odkud je, kdo teď moci bude nasytiti chleby na púšti? Teď sem, sluha tvój. Bj. Teď máš to, což jest tvé. ZN. Vstalť jest, neniet teď (= tuto); Máte-li teď něco, jenž by se jedlo?; Když sú řekli apoštolé: Aj dva meče teď! Hus II. 133., 147., I. 177. (Tč.). Teď smy! Smil v. 2072.

Teda, tedať = *tedy*, so, also. Vz Věta výsledná. Klade se z pravidla za prvním slovem. Strany užívání ho vz Tedy. Proč teda křtíš, když nejsi Kristus? Nu teda. A tak teda a tak tedy. Ros. — *Jestli — teda, když — teda*. Když mají spáti, teda chodí. Rad. zv. Jestli nezapřel, teda tě zklamal ten, který řekl: Třikrát mne zapříš. Lom.

Tedaj = *tehdá*, damals. Slez. Klš.

Tedajší = *tehdejší*. Slez. Klš.

Tedáž = *teda, tehdáž*, tum, tunc, dann, alsdann. Když umíráme, tedáž souzeni býváme. V. Když domů přijdeš, tedáž to psaní otevři (teprv potom). Ros. — T. na Slov. = *velmi*, sehr, ganz und gar, gänzlich, völlig. T. pěkně. Bern. — Jg.

Tedě. A tedě, nunc ergo. BO.

Téděň = *týden*. Mor. Vz Týden.

Tedět. Odpovědě: Tedět sem (tu jsem, ecce adsum). BO.

Te deum, skrác. z lat. te deum laudamus = tě Boha chválíme, chvalozpěv církevní. Dnes máme te deum = takovou mši, při které kněz mši sv. sloužicí zpívá: te deum.

Teďko, teďky = *právě teď*, eben jetzt. T. tu byl. Až do teďka. Zlob. Já teďky mám na lži dosti. Dač. — T. = *zde*, hier. Hle, teďky jest již ten muž. Lom.

-tedlný, vz *-telný*.

Tední = *nynější*, jetzig. Us.

Tednosť, i, f., das Dasein. Božská t. MM.

Tedova = *tehda*. U Bělé. Olv. Vz Tedyva.

Tedražice, dle Budějovice, Tedraschitz, ves u Sušice. PL. Vz S. N.

Teďť (ecce) umierajie. BO. Vz Ť, Teď.

Tedy, tedyť, *klade se obyč. za prvním slovem* věty, lat. ergo, igitur, itaque. *T. klade se, 1. když co vynášíme, co z předcházející věty jako z pramene svého vychází*, so, also, daher, nun, denn, dann, demnach, folglich. Láska zůstane na věky. Co tedy k věčnosti patří, to za základ všemu jinému kladeno býti má. Kom. Když jakýsi Peršan k Lacedaemoňanu pravil: ‚Pro množství střel slunce viděti nebudete,' odpověděl tento: ‚Tedy v stínu budeme bojovati.' Kos. Následuje tedy z toho, že . . . Ros. Má se tedy říci. Knst. Když den nastane, tedy i mrakoty zahnány budou. Br. Když přijdeš domů, tedy to psaní otevři a dříve nic (i. e. tehdáž). Ros. — *Pozn. V závětí po spojkách* **tedy** *také se vynechává.* Nebudeš-li poslouchati (tedy, tak) budeš bit. Vz Jestliže, Tak. — 2. *Nejvíce v otázkách a v imperativu, ve kterémžto příčině věty takové za účinek vět předcházejících znamenáme*: Nejsmeť synové noci ani tmy: nespěmež tedy jako i jiní, ale bděme. Br. Jděme tedy po svých. Us. Nu tedy dělejte, jak rozumíte. Začněme tedy. Tedy tam jdi. Co tedy máme činiti? — 3. *Poukazujíc k okolnostem předcházejícím vysvětluje z nich nějakou událosť.* Toho času byl Miltiades nemocen, tedy mluvil za něho jeho bratr. Kos. — 4. *Touto spojkou se mluvící, uchýliv se od věci, k hlavní věci zase zpět vrací.* Často se *pravím* přičiňuje. Kos. — **Pozn.** Někteří spisovatelé nemíchají *tedy* = *proto* s *tehdy* = *tehdáž, tenkráte*; ale obě slova mají týž význam a tedy se *tehdy* klade místo *tedy*. Když jest nejlepší hra, tehdy (tedy) přestaň. D. Nechodívej za mnó, oči ti vypadnó, tedy (= tehdy) bylo chodiť, dyž sem byla pannó. Sš. P. 290. Cf. Tehdy. — Vz Věta výsledná, příčinná a Teda. — **Tedy, v tedy** (na Slov.), adv. = *toho času*, damals, zu der Zeit. Baiz. — **Tedyť** *(tedy + ť) klade se na počátku věty* = **tedy**, also. Tedyť ho musil bíti. Ros. T. jděme. Us. — **Tedyž** *(tedy + ž), když tedyž* = *někdy, co neviděti*, einmal, ehe man sichs versieht. Řekl pak David: Když tedyž sejdu od ruky Saulovy. Br. Vz Tedyž.

Tedyva = *tehda*. U Poličky. Kd. Vz Tedova.

Tedyž. Přidě dyž t. = přijde co neviděť, z nenadání. Slez. Klš. Vz Tedy (konec).

Teedka, y, f., teedia. Rostl. I. 257. b.

Teesdalka, y, f., teesdalia. Rostl. I. 217. a.

Tefroid, u, m., nerost. Vz. Bř. 171.

Tege-a, e (akk. -u, instr. -ou), f., bylo mě. v Arkadii. — *Tegean*, a, m. — *Tegejský*. Vz S. N.

Tegl, e, **teglík**, u, m., *tyglík*, není nutně z něm., vz Mz. 346. Tiegl, m. T. z hliny, Br., *tyglík, kelímek, pánvice, rendlík, pánev, test.* Vz Test — T. = *modravý mastný jíl plný skořápek*, der Tegel. T. mušlový, hernalský. Krč. 938., 939.

Těh, u, m., zastr. — *kloub*, das Glied, Gelenk.

Těhau, a, m., nephrotoma, hmyz dvojkřídlý. Krok. II. 264.

Těhař, e, m. *T-ři = lid obecný, oráči, řemeslníci, kramáři*, Št., *rolníci, nádenníci*. Kšch.

Tehd = *teď*. Isáku, dežs byl? A on mi dal odpověď: Tehd jsem u Jana byl. NB. Tč. Mne potřebie nic nenie, než t. žid pro tě poslal a chce, aby jemu plátce byl; Obeslal nás t. očim žalobníků, abychom k němu přišli; Svědomie židovo tehd máme, jakoby v tom listě stálo; Svědomie to vám tehd v tomto listu posíláme; Štěpáne, t. vás z rukojemstvie vyvazuji; Ten list t. nedávno před nás přinesen jest; Kmotře, t. jsú (penize); A od té chvíle nejsem napomínán až t.; T. svědomie máte; A t. (= zde) toho listu přípis. NB. Tč. 4., 11., 27., 28., 65., 85., 119., 129., 149., 160. a na mnohých jiných místech.

Tehda = *toho času, v ten čas*, damals, zu der Zeit, alsdann. Strsl. тъгда, tum, příp. -da, jíž tvoříme adverbia vystihující čas, do něhož spadají. Mkl. B. 207. T. jemu fojt řekl; Když fojt s konšely jsú se jich ptali hned tehda, když se jest ta vražda stala... NB. Tč. 33., 72. Tehda, ježto byl jat; Tehda mají úředníci tam jeti a zeptati se, které by lány její byly. Půh. II. 210., 550. T. jeden z knížat. Lom. Pakli by který nepřijel, tehda ten aby příčinu svého nepříjezdu oznámil. Zříz. Ferd. Vz Tedy.

Tehdáž = *tehda, toho času*, dazumal, damals, zu der Zeit, dann, tunc. V. *T. a tehdy praví se o minulosti* (tunc, damals), *avšak také o budoucnosti* (tum, dann). A když se smířili, tehdy (tehdáž) se zase sem přistěhoval. Budu-li ty peníze kšaftovati, tehdy bych je dala po přátelích. Zk. O blahoslavení ti lidé, kteříž ho tehdáž (té chvíle) milostivého míti budou. Kom. Protiž tomu Bartoň praví, že jeho jest tehdáž ihned ob žaloval; Vystavil jest před nás Tomana, kterýž jest u fojta tehdáž dělal; Kterážto poručila jest nětco statku svého Anně tetce svej, tehdáž manželce spoluměšténína našeho. NB. Tč. 65., 129., 187. T. vyšla na jevo jeho udatnosť. Flav. A t. uhlédáš. Jel. — *Když — tehdáž; tehdáž — když.* Když hrušky zrají, tehdáž se česati mají. Prov. Čechové tehdáž zpívají, když se najedí. V. Mluv tehdáž, když hus prdne a veš zakašle. Prov. Senator t. se přimlouvej, když naň podáno bude. V.

Tehdážní = *co tehdáž bylo*, damalig. Scip.

Tehdejší, vz Nynější. Příp. -šjь. Mkl. B. 341. Damalig. Učitelé tehdejšího času. Br. Podlé způsobu tehdejšího mlácení mluví. Br.

Tehdejšek, šku, m., die damalige Zeit.

Tehdy, tehdyť = *tehdáž*, tunc, damals, zu der Zeit. V. Tehdy Svatopluk v Moravě králem byl. Dal. Jemuž tehdy Pšov děli. Dal. A když jsme před pána přišli, t. jest pán řekl, aby jej určil, kto by jemu z čeho vinu dal. NB. Tč. 7. A kdyby panský potaz vynešen býti měl, t. k vynášení potazu nejvyšší sudí král. čes. má kázati... Zříz. F. I. A. X. 2. A když jest Maštale určen byl, t. jest Mužík obeslal Klimka; Tehdá Václav dal Jurkovi pohlavek a on jemu zase; A on jest živ byl ještě t., když jsú právo osadili. NB. Tč. 7., 72., 96. Mluv s Bohem, chce-li tě úředníkem mieti a když́ť povie, že chce, t. buď knězem. Hus I. 267. Když nenie v mysli libého myšlenie, t. nenie i zlého přivolenie, jímž najprve hřiech jest dokonán; Jakžbychom co prosili, jenž by od nás nevedlo k tě plnosti, ťehdy by nebyla hodna prosba; A jakož sem t. lid svój od Faraona vysvobodil, tak i tě vysvobodím z kacieřóv; Nynie vidíme skrze zrcadlo v podobenství, ale t. uzříme tvář v tvář. Hus I. 310., 275., III. 19., 29. Vz strany užívání slova tohoto: *Tehdáž*. — *Tehdy = tedy*, demnach, daher, also, denn. Poněvadž tehdy, a tak tehdy. Ros. Vybeřiž sobě t. Tkad. Poněvadž Solkovej sestra měla své věno od prvního i od druhého muže, t. již dědičků nebyla. Půh. II. 221. Poněvadž t. na věky živ má býti, ktož jie duostojně tělo božie, zasě zpětně věz, ktož nejie dóstojné těla božieho, nebude živ. Hus III. 174. Vy tehdy se nyní pozdržte. Flav. Jděme t. Us. Vz Tedy. — *Ve hlavních větách po větách časových a podmiňovacích se vypouští*, vz Tedy, Tak, Jestliže. V **Chč. P.** *slovem* **tehdy** *hlavní věty počínají se velmi zhusta v rozličných souvětích, jako:* a) *v časových*: Protož když takovi lháři jmenují a mluví slovo božie ústy, tehdy jest jistota ... 132. b. Nebo když nastane zamúcenie pro slovo božie, tehdy se pohoršie. 136. a. Ale když jest spasitel ďábla přemohl a zahnal, t. jsú andělé přistúpili. 163. b., 56. b. atd. — b) *V podmínečných*. Protož nebude-li to dielo míti založenie pravého z Boha, t. se pohorší. 136. b. A potom jestli přikázanie božie k tomu, aby živí ty spící vyprostili z pekla, t. muož právě ta věc zakládána býti na vieře. 172. b. — c) *Ve příčinných*. A poněvadž i první i poslední z milosti přijímají, t. jediné větší milosť v odplatě muožem znáti. 128. b. Poněvadž poslední zpozdilý dosti má úsilé jedné hodiny, t. nenie potřebí o to pracovati mnoho let. 128. b. A poněvadž jest z úmysla hřešenie, tehdyť jest hřiech proti duchu svatému. 129. a. — d) *Ve vztažných*. A toť se i dnes děje, že ktož pozná pána Ježíše a počne volati k němu, t. se ihned nepřiezeň kdesi vezme. 147. a. (V. Hylmar v progr. obec. čes. real. gymn. v Praze na r. 1877. str. 18.). — *Tehdyž = tehdáž*, damals. — **T.** = *některý čas, kdykoli*, irgend wie. Ať sebe kdys tehdyž (= někdy, svou dobou) nepomstí pravda. Št.

Těhel, hla, m., osob. jm.

Těhelna, těhla, těhlář atd., na Slov. — *cihelna, cihla, cihlář*. Jg.

Těhelnice, e, f. = *houž k upevnění voru ku břehu*. Us.

Teheran, a, m., hl. mě. Persie. Vz S. N.

Těhla, y, f = *cihla*. Slov.

Těhlář, e, m. = *cihlář*. Slov.

Těhle, *tihle*, e, f. = *nožice, kleč u pluhu*, die Pflugsterze. D.

Těblice, e, f., *t-ce*, pl. = *řetízky, které připevňují k bidelci brány*, das Kettel zur Befestigung der Egge an die Stange. Us.

Těhlík, u, m = *trámec u pily mezi klikou a rámcem*. U Chrud.

Těhlín, u, m., alecteronis (kámen), zastr. Rozk.

Těhlo, a, n., tractorium, zastr. Rozk. Cf. Táhlo. Strsl. tego, lorum, stihel. Mkl. B. 320.

Těhnice, e, f. = *ojnice*, die Treib-, Kurbel-, Zugstange. Šp.

Těhník, a, m., osob. jm.

Těhnouti, vz Táhnouti.

Těhoba, y, f. na Slov. = *těhotnosť*, die Schwangerschaft. Baiz.

Těhoden, dne, m. Br., Har. **Lépe**: *týden*. Jg.

Těhodní, lépe: *týdenní*.

Těhodnový. T. zkouška. Kom. Šk. pansof. 29. Vyd. Zb. *Lépe*: týdenní.

Těhoroční = *tohoroční, toho roku*. Slov.

Těhohlasí, n., Baryphonie, f.

Těhoměrství, n., Barymetrie. f. Tpl.

Těhota, y, f. = *tíhota*, die Schwere. Ros. — **T.** = těhotnosť. Šm.

Těhotenství, n. = *těhotnosť* = stav, jenž nastane po zúrodnění vajíčka zralého a z vaječníka ženského do dělohy vklouzlého n. t. = volné vyvinování se embryona v lůně matčině. S. N. Die Schwangerschaft. T. vejcovodovaječníkové, zásnětové, die Molenschwangerschaft, pochvové, die Vaginal-, mimoděložné, graviditas extrauterina, ve vejcevodu, vejcevodové, g. tubaria, mezerné, die Interstitial-, vejcevododěložné, die Tubouterinschwangerschaft. Nz. lk. Pověry o t. vz v Mus. 1853. 475. a *Těhotný*.

Těhotěti, ěl, ění, schwanger werden. Dch.

Těhotiti, ěl, én, ění = *těhotnou učiniti*, schwängern. Reš.

Těhotněti, ěl, ění, schwanger sein oder werden. — **jak dlouho**. Těhotněla už do 3. měsíce. Us.

Těhotnice, e, f. = *těhotná žena*, die Schwangere. Tak t., ač bůlí se bojící, žádá poroditi. Sš. L. 130. (Hý.). Rychlá je zastihne záhuba jako bůle t-ci. Sš. II. 260. (Hý.)

Těhotnosť, i, f. = *tíže*, die Schwere. — **T.** = *stav těhotné ženy*, die Schwangerschaft. Dávení v t-sti. Ja. Eliška pak manželka ovdověla ve stavu t-nosti pokročilé. Pal. III. 3. 307.

Těhotný = *těžký*, schwer. T. pouto. Jel. — **T.** = *s těžkým životem, s plodem chodící*, schwanger. Na Slov. *tarchavý, taršaný*. Dbš. 5. Jg. T-nou býti. V. T. žena v životě plod nosí. Kom. T-nou učiniti. V. T-nou choditi. Reš. T. na rozboření (na rozvalení, na slehnutí), D., s ůnes, hochschwanger. Lk. Když jest srozuměla t-nou býti. Biancof. Dýchá jako t-ný mravenec. U Jižné. Vrů. Chce se mu toho jako t-né panně (velmi). Us. Vk. Nemohou-li koně se svatebníky s místa, sedí prý na voze nepoctivá panna aneb t. žena. Mus. Navštíví-li t-ná mladé manžely, přinese prý jim štěstí. Koně, vezou-li ženu t-nou, velice prý se potí. Kda. Žena t-ná chodí-li prostovlasá anebo kopne-li psa n. kočku, nedonosí plodu. Mor. Pověry o ženách t-ných vz v Mus. 1854. 535. Cf. Těhotenství. — **čím**. Kázání smyslem t. — plné hlubokého smyslu. Scip. Kraje zuřivými větry těhotné. Mus. Jestli hrůzou křídla t-na jsou. Sš. Vz Rb. str. 273.

Tehov, a, m., něm. Tehow, ves u Vlašimi; něm. Gross-Tehow, ves u Říčan. PL., Tk. I. 46., 47., III. 110., V. 146., S. N.

Těhovati = *táhnouti*. Lšk.

Tehovec, vce, m., Tehowetz, ves u Čern. Kostelce. PL.

Tehovice, dle Budějovice, ves. Vz Tf. 267.

Tehovičky, dle Dolany, Tehowiček, ves u Uhříněvsi. PL.

Tehovský vrch u Mnichovic. Krč. 450.

Těhový = *kloubový*, Glied-. T. voda. Ms. bib. 27. stř. 117.

Těhozev, zvu, m., barosma, der Bukkostrauch. T. zejkovaný, b. crenata; zpilovaný, b. serratifolia. Vz Rstp. 278.

Téhož, vz *Týž*.

Těhul, a, m., Tiehul, ovčárna u Slaného. PL.

Těch, gt. pl. zájmena *ten*. Místo *těch, těm, těmi* říká se ve vých. Čech.: tech, tem, tema; místo oněch, jedněch, oněm, jedněm, oněmi, jedněmi říká se tamtéž: vonejch, jednejch, vonejm, jednejm, vonejma, jednejma. Jir.

Těcha, y, f., tohoto slova více se užívá ve složen.: útěcha, potěcha. D. Jaj, kde tu nabrať těchy? Hdk. C. 76. Ty pak, světům v těchu, dech jsi z jeho dechu. Sš. Bs. 3. Ó kajících čáko blahá, žádajících těcho drahá! Nad marné vždy radosti bytnou výše kladeš těchu. Sš. Hc. 53., 150. (Hý.). — **T.**, osob. jm. žen. Pal.

Těchan, a, m., osob. jm. Pal.

Těchanov, a, m., Zechan, ves u Sovince na Mor.

Těchanovice, dle Budějovice, Neuzechsdorf, ves v rak. Slez. Vz S. N.

Těchařovice, dle Budějovice, Tiecharowitz, ves u Milína. PL.

Těchen, chna, m., osob. jm. Pal.

Těchlov, a, m., Tiechlow, dvůr u Vyžovic. PL.

Těchlovice, dle Budějovice, Tichlowitz, ves u Neštědic; něm. Tiechlowitz, ves u Kr. Hradce. PL., Tk. I. 440., III. 60., Tf. 287.

Těchnice, dle Budějovice, ves u Příbrami. Vz Tk. III. 37.

Technický, technisch. T. vědy, nauky, jež směřují k potřebám živnostenským (průmyslnickým). Rk. T. provedení něčeho. Šp. T. ústav, akademie (polytechnika), výrazy (umělecké výrazy). S. N.

Těchnič, e, m., něm. Tiechnitsch, ves u Zalužan. PL.

Technik, a, m. = *kdo se obírá technickými vědami*, der Techniker.

Technika, y, f., z řec. = *umělosť, vycvičenosť, zručnosť, činnosť umělecká a průmyslnická; technický ústav*, die Technik.

Technolog, a, m., der Technolog, Gewerbkundige.

Technologický, technologisch. Šp.

Technologie, e, f., z řec. = *řemesloděda, nauka o vědeckém základě řemesel*, die Technologie, Gewerbkunde. Rk. T. = nauka o vzdělávání surovin. S. N. Vz tam více.

Digitized by Google

Těchobud, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126.
Těchobuz, e, f., Tiechobus, ves u Pacova. PL. Vz Tk. V. 261., S. N.
Těchobuzice, dle Budějovice, Techobusitz, ves u Litoměřic.
Těchoděly, dle Dolany, něm. Tiehodil, ves u Ulice (Ullitz). PL.
Těchoň, ě, m., osob. jm. Mor. Šd.
Techonice, dle Budějovice, Tiechonitz, ves u Zavlekoma. PL.
Těchonín, a, m., Linsdorf, ves u Ústí n. Orl. PL. Vz Těchovín.
Těchoplodný = *těchu či útěchu plodící*, trostspendend. T. noc. Sš. Hc. 48. (Hý.).
Těchoraz, e, m., Tiechoras, ves u Pelhřimova. Tk. III. 36.
Těchorázek, zka, m., Tiechorasko, samota u Pelhřimova. PL., Tk. III. 36., 44.
Těchoslava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 126.
Těchov, a, m., něm. Techow n. Tiechow, ves u Blanska na Mor. PL.
Těchovín, a, m., Linsdorf, ves u Ústí n. Orl. Vz Těchonín.
Těchvice, dle Budějovice, Těchvic z Těchvic, starožitná rodina vládycká. Vz S. N.
Teichl, a, m. T. Jos. Vz Jg. H. l. 640.
Teint (fr., ten) = *barva těla, pleť*, die Hautfarbe. Rk.
Teiresi-as, e, m., dle Báča, *slepý věštec thebský*. Vz S. N.
Tejceti, el, ení = *běhati, těkati, potulovati se*, umherschweifen. Us. Hrp., Kšá. Pořád někde tejcíš. U Rychn. Msk. — **kudy: po** polích. Msk.
Tejček, čka, m., Teitschek, ves u Zbirova. PL. — T. Mart., malíř, † po r. 1847.
Tejčka, y, m., osob. jm.
Tejdenek = *týden*. Us.
Tejfar, a, m., osob. jm. Šd.
Tejk, u, m., eie Art Leimruthe. Šm.
Tejkal, a, m., osob. jm. Šd.
Tejkanec, vz *Týkanec*.
Tejl, vz *Týl*.
Tejn, vz Týn. — **T.** (Tejnar) *z Týnek*. vymřelá vládycká rodina. Vz S. N.
Tejnec, vz Týnec.
Tejnice, e, f. Pod vinohrady t., budem sívat pšenice. Nár. ps.
Tejnil, a, m., osob. jm.
Tejniti, vz *Týniti*.
Tejno, a, n., Thein, ves u Třebíče. PL. — **T.** = *tajno*.
Tejnořiti, vz Zpívati.
Tejnosť, i, f. = *tajnosť*. Dač. I. 96.
Tejný = *tajný*. V., Hus III. 306. a j., Žer.
Tejrati, vz Týrati.
Tejřov, a, m. = Týřov.
Tejřovský, ého, m. Jméno vymřelé panské rodiny v Čechách. Vz S. N. — **T.**, vz Šíma.
Tejrych, a, m., osob. jm. Šd.
Tek, a, m., diculus (pták), zastr. Rkp. ps.
Těk, u, m., na Slov. = *tok, tečení*, der Fluss. Bern. — **T.** = *útok*, der Sturm. Jeho hned přemohl silným těkem. Biancof. 93.
Teka, y, f., tectonia, der Thekbaum. Rstp. 1206. Cf. Schd. II. 291., Kk. 179.
Těkač, e, m. = *toulač*, der Herumschweifer, Laufer. Rk. — **T.** = *běhoun ve hře šachové*, der Laufer. Kšch. Vz Šachy.
Těkačka, y, f., die Herumschweiferin. Jg.
Těkal, a, m. = *těkač*. — **T.**, tachydromus, pták dropovitý. Krok.
Těkálek, lka m., ctenus, pavouk.
Těkání, n., vz Těkati.
Těkař, e, m. = *těkač, běhoun, běhař*, der Läufer, Bothe. Proč jsi po biřici nekázal jemu přijíti než po těkaři? Čtení Nikod. A. ij. Kuchaři, vrátní, maštaléři a t-ři. Hus I. 405. Listy rozeslány po t-řích. BO., Reš., Ben. — **T.** = *tulák*, der Herumstreicher. Noční t. D.
Těkati, *těkávati* = *běhati, toulati se, třeštiti se*, laufen, rennen, flattern. Jg., V. V těkám jest *ě* stupňováno z *e* (teku). Gb. Hl. 145. — **jak: v** nepoctivosti. Rad. zv. — **kudy: po** horách, Plk., po městě. Br. Tamo i vele (= mnoho) duš těká sěmo tamo **po** dřevěch. Rkk. 15. — Troj., Lom. — **okolo čeho** = *starati se příliš*, etwas hitzig betreiben. L., Kom. — **odkud kam: z** města **do** města t. Syr. — **se** = *běhati se*, läufig sein. Vlk se těká. L. Těžko uhlídati děvečky, která se chce těkati. Lom. Kup. stř. Kráva, ještě sě těká. BO.
Těkavec, vce, m. = *těkavý člověk*, der Läufer. Jg.
Těkavosť, i, f. = *sklonnosť k těkání, toulavosť, běhavosť*, die Flattersucht, Dch., Flüchtigkeit, Unstätigkeit. T. mysli, Kom. L. 4., Šf., zraku. ZN.
Tekavý = *co teče, něco tekutého propouští*. T. nádoba. Hrnčíři říkají *teklavý*. Dch.
Těkavý = *k těkání sklonný, toulavý, běhavý, vrtkavý, ztřeštěný*, umherschweifend, umherlaufend, flüchtig, unbeständig, flatterhaft, herumschweifend, schwärmend. Jg., V. T. žena, Br., panna, Lom., žák, kněz, Brikc., nohy, Jel., mysl, Jel., pozornosť. Marek. Těkavým okem na něco hleděti. Měst. bož. — **kudy.** Ženy po krčmách těkavé. Rvač. — **T.** *v lučbě* = *tekavý, utíkavý, utíkající, letavý, prchavý*, flüchtig. Vys. T. částky. Rostl. T., co toliko na krátko trvá a brzo mizí n. p. prsten na tření muchomorkovém, vergänglich, flüchtig. Rst. 505. T. masť. Nz. — **T.** *o psu a vlku, když se honí* (pojímá, běhavý, jezdivý), läufig. D.
Tekdak, a, m., osob. jm. Dal. 56.
Těkev = *tykev*. Slov.
Teklavý = *tekoucí*. Vz Teklivý. T. střecha. Bhmr.
1. **Teklík**, vz Tegl.
2. **Teklík** = *bod, tečka*, der Punkt. Ani t-ku. Ros.
Teklina, y, f. = *tekutina*. L.
Teklivě, flüssig, fliessend. Aqu.
Teklivosť, i, f., flüssige Beschaffenheit.
Teklivý = *který teče*, fliessend, nässend. T. rána, noha (z které teče), Jg., střecha. BO.
Teklosť, i, f. = *plynnosť*, die Flüssigkeit. L.
Teklý = *tekutý*, flüssig. L. — **T.**, ého, m., osob. jm. Šd.
Tekmessa, y, f. = milenka Ajanta Telamonoviče, která mu porodila Eurysaka.
Teknouti, vz Tknouti.
Tekooký = *lojdavý*, triefäugig. Jg.

Tekoretín, u, m., *uhlovodík v polozuhelněném dřevě smrkovém ve Smrčinách.* Vz S. N.

Těkosť, i, f. = *tok, proud,* der Strom. Živé studnice dává tekosti, vivi fontis praebet fluenta. Hmn. 1418.

Těkot, u, m., das Treiben. Dch.

Tekoucí voda, fliessend; oči (plačtivé), vz Krhavý.

Těkoun, a, m. = *běhoun, tulák,* Läufer, m. Zlob.

Tekst, u, m., *druh písma.* Vz Písmo, Text.

Tektonika, y, f., řec., umělecké zobrazení geometricky určitelných tělesných tvarů ve prostoře, pokud tím vyhověno býti má jisté potřebě životní; vrcholem jeho jest *umění stavitelské.* Vz S. N.

Teku, vz Téci.

Tekúcnosť, i, f. = *tekutosť.* Slov. Bern.

Tekúcný = *tekutý.* Slov. Bern.

Tekúcosť, i, f. = *tekutosť.* Slov.

Tekutčizna, y, f., der Flussspatherde. Šm.

Těkutě, fliessend, flüssig. Ros.

Tekutec, tce, m. = *kazík sloučený s vápníkem,* der Flussspath. Pr. Chym. 71.

Tekutí, n. = *tečení,* das Fliessen, der Fluss. T. krve z nosu.

Tekutík, u, m. = *kazík,* der Fluorin. Rostl. 34. b.

Tekutina, y, f. = *tělo tekuté.* Us. T. = hmota nepevná, tedy kapalná i plynná. S. N. T., fluentum, die Flüssigkeit, das Fluidum. BO. Vytracení, vypáchnutí tekutiny; čilková t., das Nervenfluidum. Dch. T. vodnatá, wässerige F., tříslová, gerbende F., tříslovinatá, tanninhaltige F., bílkonosná, eiweisshaltige F., v huspeninu se proměňující, gelatinirende F., k nabíhání, die Schwell-, k půdování, die Grundirfl., lužní n. k loužení = louh, die Aescherungs-, necky na t-nu, die Flüssigkeitsmulde; množství, sloup, vrstva, hladina, obsah, přijetí t-ny. Šp. T. blankytná, lasurblaue Fl., spouštěcí, vypouštěcí. Šp. T. bělicí, die Bleichfl. Nz. T. průplavná, die Spülfl. Nz. lk. T. ku stříbření. Vz Prm. III. č. 18. T. elektrická. Jg.

Tekutinný, Flüssigkeits-. T. míra, míra tekutin, das Flüssigkeitsmass. Nz.

Tekutnosť, i, f., *lépe: tekutosť.*

Tekutosť, i, f., fliessende Beschaffenheit, Flüssigkeit. T. kovu. Kom. T. vody. Br. — T. = *tekutina.* V t. něco rozpustiti. Reg. zdr. Jg.

Tekutý = *tekoucí, co téci může,* fliessend, flüssig. V. T. potok, voda (opak: stojatá); tekutým udělati (rozpustiti). V. T. potrava (polívky, omáčky, mléko atd.) slabému žaludku. Dch. T. ammoniak, Aetzammoniak, m. Šp. Všecky studnice t-té zacpáte. Bj. Míry tekutých věcí; t. rtuť, Kom., tělo, Sedl., oběť. Aqu. — T. = *co rozpustiti lze,* schmelzbar. T. vosk, olovo. Jg. T. železité mýdlo, flüssige Eisenseife. Dch. T. máslo. — T. hláska. Vz Hláska, Bž. 13.

Tekvice, e, f. = *tykev.* Vz Slb. 490.

-tel *(-telь), přípona jmen podstatných od sloves odvozených,* skr. -tr (-târ); lat. -tor, řec. -τηρ, němec. -er: datelь, dâtâr, dator, δοτήρ, Geber. ь v -telь vzniklo z *jъ,* datelь m.: dateljъ. Schl. Jména v -tel ukončená od sloves odvozená skloňují se podlé 2. sklonění a mají v nominat. a vok. pl. *-é* m. *i*: učitelé, obyvatelé. — Před touto příponou kmenová samohláska se krátívá: branitel, hajitel, hlasatel, kazatel, ředitel, písatel, léčitel, požehnavatel (Ros.), kratitel (Pk.), srovnavatel, přijematel (cf. přijem), vykupitel, zkumatel. Cf. Brt. 2. vyd. 225., Prk. Př. 32. a násl., Mkl. B. 176.; **ale:** mísitel, hlídatel, sliditel (sliditel), zde jest i zástupcem hlásek *ě* a *ę*. Pk. Mimo to jsme našli nejvíce v Jg. Slov.: předpovídatel, přítel (stažené z přijatel), příznitel, prodloužitel, prohlížitel, rozloučitel, roznášitel, rouhatel (Sš. P. 767.), různitel (Šm., Sš.), rýsovatel (Nz.), sloužitel, smířitelný (V.) atd. Někteří učí, že máme před příponou -tel kmenovou samohlásku vždy krátiti, ale praxe s tímto pravidlem se neshodnje. Ht. v Sr. ml. 167. učí: Příp. -tel spojuje se pravidelně s infinitivním kmenem. Bž. 230: Příponou -teljъ tvoříme ode kmenů slovesných jména osob mužských, které to činí, co ve kmeni označeno. Tato pravidla u věci, o niž nám běží, nedostačují. Dle jiných rozhodnje toto pravidlo: Která slovesa mají kmenovou samohlásku dlouhou stupňováním (dle Mkl. *dloužením,* vz Stupňování), ta ji podržují i před příponami *-cí* a *-tel,* poněvadž jest tato dlouhá samohláska znakem stupňovaného tvaru. Mřk. ve své Böhm. Sprachlehre, 3. vyd. str. 106. praví: Bei solchen Adjektiven (Substantiven) wird der lange Stammvokal verkürzt, wenn die Adjektiva (Substantiva) von primären Verben abgeleitet werden (nicht verkürzt wird er, wenn sie von interativen Verben abgeleitet sind). Die Länge im Stammvokale ist dasselbe Symbol, dem wir bei den iterativen Verben begegnen; wenn die symbolische Länge ausbleiben sollte, dann könnte (bei den iterativen Verben) auch die Iterierungssilbe *va* wegbleiben. Tak učí také Bž. v Km. 1881. 22. a následující: Jmen podstatných v *-tel* ukončených vypsal jsem z Jungm. Slovníku 817. Roztřídiv je dle tříd sloves napočítal jsem jich v I. tř. 7., ve II. 2., ve III. 18., ve IV. 496., v V. 180 a v VI. 17; 17 jich do žádné třídy nelze vřaditi. Pátraje po kmeni slovesném, ode kterého jsou utvořena, povšiml jsem si obdobných substantiv staroslovanských a shledal jsem, že podkladem jejich jest *kmen infinitivní.* Jest otázka, má-li se dlouhá samohláska kmene infinitivního před *-tel* krátiti. Dle mého zdání má před *-tel* kmen infinitivní, pokud týká se kvantity samohlásky kmenové, zůstati nezměněn a to z těchto důvodův: 1. Nejvíce jmen podstatných, o něž běží, vykazuje třída IV. a V. — a) Kmenův infinitivních, od nichž jsou substantiva příponou -tel utvořena, jest ve tř. IV. 496, z nichž má 395 kmenovou samohlásku krátkou jako: bavi-tel, blažitel, budi-tel atd.; ostatní kmeny (101) mají dlouhou samohlásku kmenovou. Podstatná jména od nich utvořená píše Jg. takto: **á**: davitel, uchvatitel, travitel, trapitel, vabitel, branitel, popalitel, kratitel atd.; **á**: brázditel, rozhlásitel (ohlasitel), zápasitel, chránitel (chranitel), vyprázdnitel, vyvrátitel atd.; **í**:

Digitized by Google

rozšiřitel, ubližitel, smiřitel, stinitel, šiřitel, řiditel; í: nařiditel, uminitel, vítězitel, sídlitel, dohlížitel, miřitel, líčitel atd.; ě: podnětitel, obětitel, navštěvitel; ů: půjčitel, přispůsobitel; u: hlubitel, zastupitel, odlučitel atd.; u i ou: nuzitel, nouzitel, rozlučitel — rozloučitel, buřitel — bouřitel; ou: sloužitel, rmoutitel, vyhloubitel; y: tryznitel; ý: povýšitel. — b) Ve tř. V. jest kmenův infinitivních sem příslušejících 180; z nich mají krátkou kmenovou samohlásku 64 jako: jednatel, dělatel, plovatel atd. Ostatní (116) mají dlouhou samohlásku kmenovou. Substantiva od nich utvořená píše Jg. takto: a: poznavatel, kazatel, vykladatel, hlasatel, pachatel atd.; á: skládatel donášitel, dohánitel, vyznamenávatel; e (ě): odběratel, potěratel, zapěratel, ohledatel atd.; i: ostřihatel, prostiratel, odsilatel, ohřivatel; hřimatel, pisatel atd.; í: napominatel, ujímatel, odpovídatel, užívatel, hlídatel atd.; u: pokušitel, hlubatel, sluchatel; ou: ponoukatel, zkoumatel; y: kryvatel, obyvatel, hybatel, potykatel. Tak píše Jg. tato substantiva. Je patrno, že není ve psaní jich žádného pravidla. Jg. kloní se ku pravidlu, dle kterého jest dlouhou kmenovou samohlásku krátiti, ale pravidla toho důsledně neprovedl. Od vydání Jg. Slovníku učiněn v té příčině zákon, že vzmíněná substantiva, hledíc ku kvantitě samohlásek kmenových, jest krátiti a to snad tímto úsudkem. Ve IV. tř. a V. jest 459 kmenův, od nichž tvoří se nomina agentis příponou -tel, která mají krátkou kmenovou samohlásku; proto třeba též ostatních 217 substantiv od týchž tříd odvozených psáti s krátkou samohláskou kmenovou. Ale tento úsudek není správný a platný, neboť oněch 459 substantiv nekrátilo kmenových samohlásek, jež byly přirozeně krátké; přihlíženo tu jen ku krátké kmenové samohlásce, ale nikoli ku příčině té krátkosti; byl to lichý soud obdobný. — 2. Mnohá slovesa přestupují do tř. IV. a V. ze tříd předešlých *stupňováním (dloužením)* kmenové samohlásky jako: nésti — nositi — snášeti, podepru — podpírám, třesu — potřásám, odhadnu — odhádám atd. Pozorovati tu hlavně dva způsoby stupňování kmenové samohlásky: a) měnění méně závažné samohlásky v závažnější: nesu — nosím; b) měnění méně závažné samohlásky a *s dloužením*: nosím — snáším, žiji — požívám atd. Stupňování kmenové samohlásky jest změna nejen fonetická, ale i dynamická; jím zajisté netoliko znění (*φωνή*), ale i význam (moc, *δύναμις*) slovesného kmene se označuje. Jako pak nelze od kmene stupňováním do IV. tř. přeloženého na př. nositi, utvořiti pochodem zpětným substantivum nes-tel (dle I. tř.) na označenou osoby, která nosí (nikoli nese), tak, tuším, nelze ani ode kmene stupňovaného (s)náš(eti), vzniklého stupňováním kmene nos(iti), utvořiti snašitel, nýbrž jen: snášitel. — 3. Hledíme-li k opakovacím slovesům tř. V. (-ávati atd.), je důvod předešlý ještě makavější; jsou tam i slovesa v V. tř. dvakrát se vyskytující, sr.: opovídám — opovídávám, pořádám — pořádávám, váhám — váhávám atd Z opětovacího (nebo trvacího) slovesa tvoříme opakovací tím způsobem, že (ať sloveso bylo ve tř. V. nebo v jiné) řadíme je do tř. V. s příznakem též třídy — *a* —, přede kterým samohláska předcházející se dlouží a vsouvá se hiatové *v*: voditi — vodívati, pořádati — pořádávati atd. Touto délkou samohlásky předcházející označuje se právě též jakosť děje sloves opakovacích. Tvoříme-li pak od slovesa tř. IV. voditi subst. voditel, a ne veditel, nelze ani v V. tř. od vodívati utvořiti vodivatel, nýbrž jen vodívatel, sic jinak by vnější známka (délka, kvantita) slovesa opakovacího zmizela a kmen slovesný známky té zbavený, sotva hodil by se za podklad substantiva, jež mělo by nejen osobu, ale také jakosť děje tou osobou prováděného řádně označovati. — 4. Kdyby pak niméně psáti bylo *ta* substantiva s krátkou samohláskou kmenovou, jest otázka, kterak počínati si s obdobnými substantivy, utvořenými ode kmenův infinitivních třídy VI. Slovesa tř. VI. nejsou nic jiného než oddíl tř. V. Vezmeme-li na př. prostý kmen slovesa odejmenného tř. IV. působ-iti, přeneseme jej sesílením dvojhláskou *oů* do tř. V. a obdržíme kmen infinit.: působ + oů-a-ti, na odklizení hiatu: (s)působ + ov-ati; kmen přítomný: (s)působ + oů-a = (s)působ + u(j)-a, odkudž: (s)působuj-i (= -am = ą = u = i). Není tedy *ov* v infinit. kmeni sloves tř. VI. nic než sesílení prostého kmene slovesného (nebo jmenného: kral-ov-a(ti). Neutvoříme-li pak pochodem zpětným, totiž zbavením inf. kmene tř. VI. (respective V.) charakteristické jeho známky, na př. od obviňovati: obvinitel, nýbrž jen i obviňovatel, nesmíme ani kmenů sloves tř. IV. a V. zbavovati kvantity kmenové samohlásky. — 5. Sloveso české jest tvary svými tak bohaté a vyjadřuje tak dopodrobna i nejmenší nuance jakosti děje, že bychom snad i mimo vůli zbavili je této přednosti, kdybychom poslušni byli pravidla, jež velí krátiti kmenové samohlásky. A tato způsobilosť slovesa českého zakládá se hlavně na stupňování a dloužení kmenové samohlásky. Z těchto důvodů navrhuji, aby pravidlo, o němž zde jednáno, změněno bylo v tento smysl: *Podstatná jména na -tel, která označují osobu, jež činí, co kmen slovesný znamená, tvoříme od nezměněného kmene infinitivního; má-li tento kmen dlouhou samohlásku, podržuje ji také nomen agentis (v -tel) od něho utvořené*, tedy: brázditel, zápasitel, napomínatel, napomáhatel, skládatel atd. Výjimky: Jména *hlasatel* a *kazatel* ustálila se s ă; má-li kmen infinit. ou, krátí se ou v u: nuzitel, vykupitel, pokušitel, ponukatel atd. — *Pozn.* 1. Substantiva sem příslušná tvoří se hlavně od sloves neskonalých. — *Poznam.* 2. Slovesa tř. III. a V. 2. příznak *e (ě)* mění před -tel v *i*: držitel, velitel, bydlitel; vybízitel, pokušitel atd. — *Pozn.* 3. K substantivům příponou *-tel* odvozeným chybně čítají se neústrojná a proto chybná: *majitel* (jež by muselo býti *jmětel*, m. majetník), *přemožitel* (m. nemožného přemohtel), *vladitel* (m. vlastel), *pomocitel* (již v Pass., m. pomohtel). I substantiva příponami *-tel* a *-dlo od sloves*

tř. II. utvořená jsou **chybná**: postížitel (kmen infinit. postihnu(tel), ač i možno je odvoditi od tř. IV.); ostydlo (kmen infinit. ostydnu(tel). *Rovněž tak neústrojná jsou substantiva*: hrditel, přiboditel, odhaditel, vyzdvižitel, protažitel, uspitel, obelžitel a p. Hlavním pravidlem u tvoření substantiv příponou *-tel* a *-dlo* jest, že podkladem jejich může býti jen *kmen infinitivní slovesa nedokonalého*. Zdá-li se, že jest kmen infinitivní jakosti děje skonalý (končící), dlužno míti zřetel k tomu, že některá slovesa opětovací, jsou-li spojena s předložkami, neměníce jakosti děje zůstávají opětovacími; činnosti jejich dostává se předložkou jen určitého směru, jímž plyý děj jednotlivý opět a opět se vyvíjí. Cf. Bž. §. 190. 3. Pozn., Slov. I. 163.

Tela, dle Kuřa = *tele*. Mor. Brt., Vck.

Telací = *telecí*. Mor. Tč., Klš.

Telacko, a, n., ve Slez. *tělacko* = *tele trochu odrostlé*. Mor. a Slez. Šd.

Telačka, y, f. = *děvečka, která na starosti má telata*, die Kälbermagd. Jg.

Telafín, a, m. = *tele, hlupák*, der Kalbs-, Dummkopf. Slov. Plk.

Telafoun, a, m. = *talafín*. Šm.

Telafous, a, m. = *talafín*. Šm.

Telák, a, m. = *člověk ve dvoře nad telaty*, der Kälberhirt. — **T.** = *lenoch*, der Faulenzer, m. L. — **T.** = *hlupák*, Dummkopf. Jel. Enc. m. 36.

Telamon, a, m., král salaminský, otec Aiantův a Teukrův. Vz S. N. — *Telamonovec* = Aias.

Telař, e, m. = *telák*.

Telařík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Telatina, y, f. = *teletina*. Mor.

Telátko, a, m. = *tele*, das Kalb. Dyť už seš hezkej jako telátko (žertem). V Kunv. Msk. — **T.**, osob. jm. Tk. V. 261.

Telce, e, n. = *telec, tele*. Št. — **T.** = *kolouch*, Hirschkalb, n. Aesop. T. býkové. BO. — **T.**, pl., n. Telletz, ves u Panenské Týnice. Zemané z Telec. Tk. III. 147.

Tělce, e, n. = *tělo*, der Leib. T. buňkové, der Zellenleib, -körper. Nz. lk. Potřebné věci mají žádány býti od Boha, ne pokrmóv sladkosti, ale ty věci, kteréž tělce zdržievají. Hus I. 331.

Telcov, a, m., Töltsch, ves u Klášterce. PL. Vz S. N.

Telcový, Kalb-. Vzem krev t-vů. ZN. Ustavil sobě popy telcové (vitulorum). BO. T. krev. BO.

Telč n. **Teleč**, lče, m., Teltsch, ves u Buchova. — **T.**, e, f., Teltsch, mě. na Mor. Vz S. N., Tk. V. 196.

Telčan, a, m., ein Bewohner von Teltsch. *Telčský*. V tej teleckej věži tam můj milej leží. Sš. P. 394.

Telčár atd. = *telák*. Slov.

Telček, lečka, m. = *tele, býček*, das Kalb. Veleš, Ja. T. divoký, obětný. BO. Pacholík, beránek, telček a tak i jiní samečkové. Hus I. 321.

Telčice, dle Budějovice, Tellschitz, ves u Přelouče. PL.

Telčík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Telčiti, il, ení = *jako tele skákati*, kälbern. L.

Tele, **téle** (*týle*, Puch., teele, Aqu.), gt. telete, n., pl. telata; *telátko, telátečko*, vyřezané: *výřezek*, roční: *roček*; býček: *býče, telček*; kravička: *jalovče*; předčasné: *zmetek, spratek*, větší, *ostarek*, staré: *obstarče.*; *odstavené*: *telec, odstávče*. Šm. Slez.: *těla*. Šp. Telce. Das Kalb. Strsl. telę = tel + ęt, stind. tarna. Mkl. B. 190., 193. T. bečí, kálá (skáče), Us.; t. stáhnouti, oddělati. Šp. T. z vemena mlezivo ssaje. Kom. Kráva s teletem chodí. Sych. Telat nachovati. D. V každém dvoře hleďte přisazovati telat výklestků, co nejvíce můžete. V. Telata chovati, odstaviti; telata na odstav. Šp. Tele za kravou a hříbě za klisnou (kdo koupí krávu, koupí i tele). Rb. Dojíme dobře, máme krávu po teleti. Us. Šd. Prodali jsme krávu, byla teprv na třetím teleti. Us. Šd. Tváří se jako tele o půl noci (hloupě). U Žamb. Kf. Co je tele, to je půl, co je celé, to je vůl. Us. Sml. Loňské (tele) to mohlo smlčet a letošní si to mohlo nechat (odbytí prostořekého n. klevetníka). Us. Kráva na prvním teleti. Us. Hsp. Kráva po teleti (otelená). Us. Šd. Aby bylo jasno a od krávy máslo; od tel'aťa do tel'aťa mlieko. Dbš. 147. T. zpotvořené. Dač. I. 113. Děvčata, vyžeňte telata, vy staré baby, vyžeňte krávy; A to tele hlavů mele. Sš. P. 523., 622. (Tč.). Tele tučné. Hus III. 6. Z telete vůl, z bůlky kůl. Vz Mladík. Lb. Ano čekej, až bude t. kokrhati. Sk. Řezník tele pozadu z chléva vynáší, aby prý kráva po něm nebečela. Mus. Mezi telaty se vychoval (vz Hrubý); Tele učí slepici kdákati (vz Marný); Jako tele za kravou za někým choditi (vz Chození); Už se o tele staráme a ještě kráva kdesi (vz Koza); Hýbá s konceptem jako zdechlé tele ocasem (vz Hloupý. L.); Hledí jako t. (jako kráva) na nová vrata (vz Hloupý); Když se teleti dobře daří, jde na led a nohu zlomí; Vymluvil by tele na krávě; Vyloudil by tele na jalové krávě (vz Výmluvný). Č. Vyhádal by na krávě tele. I jalové krávě tele by podstrčil. Huš tele na vlka (když koho z nepřípadného předsevzetí obviňujeme; nebo: když se opovážlivě v něco dáváme = buď už jak buď). Ros., Č. Hu tele na mráz; Hu tele na nová vrata (o zevlujícím); Běda tomu domovi, kde rozkazuje tele volovi; Rozehrál se jako tele; Telata skáčí, bude pěkné počasí; Telátka hrají, bude hezky (Pk.); Více telat v jatkách bývá než starých volů (smrť nehledí věku); Chovej tele, bude z něho vůl (vz Setrnosť); Telete pod býkem hledati (hloupě co dělati). Jg. I žádná kráva není, by telátkem nebyla; Nepile volovi teletem. Sml. Já znám krávu, která teletem nebyla! Je to kráva na koroptve (malovaná). Mřk. Tele do hlavy uhodití (pochybiti). Bern. Lepší rané tele nežli raný pán. Šp. — **T.** = *laňka od narození až do sv. Martina*, das Wildkalb. Šp. — **T.** *slité*, ku př. ze zlata, ein Bild des Kalbes. Telatům obětovali. Br. Zlaté t. velebiti (bohactví se klaniti). Bern. Chodí jako žid za zlatým teletem (o lakomém). Us. Dhn. Třeba starou krávu (dáte), vezmu ju na káru; třeba zlatý tele, vezmu do kabelu. Sš. P. 744. Jeroboam jest byl učinil

Digitized by Google

dvě teletě zlaté; Próto že udělal lidu dvě teletě zlaté, jimž sú se modlili nechavše božieho přikázánie. Hus II. 417., I. 447. — T. = *torba*, der Tornister (že jest z telecí kůže). Us. Šd. — T. = *hlupák*, der Dummkopf, Tölpel, das Kalb. Ty tele! Svrchované tele! Dch. Je hlúpý nepřimířaja (nepřirovnávaje) jako tele. Mor. Šd. Sprostý jako tele. Dbš. 43. Ty t. Machovo (= hlupáku)! Mor. Brt., Šd. Šel do světa teletim, přišel domů volem. Slez. Tč. Vyjel teletem, volem se vrátil. Č. M. 209. Teletem vyjechav volem se vrátil. Kdo telátkem pojede v cizí kraje, volem se vrátí. L. — *Mořské tele* = *tuleň*, phoca vitulina, das Meerkalb, die Robbe. V. — *Vodní tele* = *vodnatelnost*, die Wassersucht. Uzdravuje vodné tele. Jád., Rss. — T. *vodní* = *bílý tenký červ plovoucí ve vodě* (strunovec). Polkne-li někdo s vodou takového červa, dostane vodní tele = *tasemnici*. U N. Bydž. Mý. U Kr. Hradce. Kšf.

Teleangiektatický = *týkající se rozšíření vlásečnic*, teleangiektatisch. Nz. lk.

1. **Telec**, lce, m., ves, Telletz, vz Telce.

2. **Telec**, lce, **teleček, telček**, lečka, m. = *mladý býček, tele*. Aqu., Ben. V., Martim. Učinili telecz; Žetře jě jako telczie. Ž. wit. 105. 19., 28. 6. Učinili sobě telce dutého. BO. — T. = *kolouch*, Hirschkalb, n.

1. **Telecí**, *od telete*, Kalb-, kälbern. Strsl. telьčь vituli, příp. -jь, jíž vytvořují se adjektiva poss. od substantiv bytosti živé vůbec označujících. Mkl. B. 73., 76. T. pečeně (od ledviny), hrudí (špikované), Us., Dch.; t. nártovice, Kalboberleder, n., holice, Kalbsblösse, mrtev, Kalbleimleder, hlazená řemenice, blankes Kalbfell, kosť, chlupy, Kälberhaare, lakýrka, Lackirkalbfell, kidovice n. glasírka, Kidkalbleder, Kalbglacéleder, kipsa, Kipskalbleder. Šp. T. maso (teletina), V., okruží, Us., kýta, D., žaludek, kůže (teletina), zub, chléb. Šp. Telací žaludek slaný a dobře vysušený a potom ve vodě močený za tři dni učiní *klag*. Us. Tč. Kdo otce a matky neposlouchá, bude posloušen t. kůže. Pk. — T. = *hloupý*, dumm, kälbern. T. rozum, Ros., lékař. Reš. Telecíma očima hleděti. Ros. — T. *zoubek*, die Kornwicke, ervum hirsutum, rostlina. D.

2. **Telecí**, ího, n., něm. Teletzy, ves u Poličky. PL., Tf. 289.

Telecina = *teletina*. Slov.

Teleckov, a, m., Telletzkau. T. nový a starý, vsi u Vel. Meziříčí. PL.

Telecký, vz Telčan.

Telecník, a, m., der Kälberhirt. V Nivnici na Mor. Kch.

Teleč, vz Telč.

Telefon, u, m., z řec. = *nástroj elektromagnetický, jímž se po drátě tony do dalekých vzdáleností přenášejí*. Vz KP. II. 293., S. N.

Telefonie, e, f., z řec. = *sdělování promluvených slov do největší vzdálenosti telefonem*. Vz KP. II. 293.

Telegraf, u, m., z řec. = *dalekopis, dalekozvěst*, der Telegraph = přístroj r. 1793. v Paříži vynalezený, jímž myšlénky své znaménky nebo písmeny po drátě do největší vzdálenosti oznamujeme. Původcem jeho byl ingenieur Claude Chappe se svými bratry. Vz KP. II. 247., Km. 1876. U Roudnice říkají: Dostal jsem telegraf m.: telegram. Špd. T-fy hydrostatické a pneumatické, 2. akustické, 3. optické, 4. elektrické, 5. elektromagnetické a) s jehlou, b) s ukazovadlem, c) psací, d) tiskací; 6. elektrochemické. Vz více S. N. V KP. II. vz: T. akustický 248., atlantský 261., Bainův 252., Casseliův chemický 270., 271., Davyův chemický 270., týž s ukazovadlem 252., elektrický 249., elektromagnetický 251., galvanický Sömmeringův 249., 250., Gaussův a Webrův 251., Gintlův dvojčinný 266., Gintlův chemický 270., hydraulický 248., chemický 270., Morseův 255., 256, týž opravený Robinsonem 256., optický Chappeův 247., pneumatický 248., podmořský 261., s jehlou 251., s ukazovadlem 252., Schillingův 251., Wheatstonův a Cookeův 252., Wheatstonův s ukazovadlem 252., 253., zapisovací 255. T. psací, domácí (Haus-). Posel, úředník při t-fu; dopisování t-fem; zlomyslné porušení t-fu. J. tr.

Telegrafický, telegraphisch. T. abeceda Morseova, soustava Gintlova, soustava Teirichova, stanice, desky zemské. Vz KP. II. 258., 267., 265., 255. a 256., 254. T. zpráva n. depeše n. telegramm. T. úřad, ředitelství, dopisování, stanoviště, čára. J. tr.

Telegrafie, e, f. = *dalekopisectví*, die Telegraphie. Nz.

Telegrafní = *telegrafický*. Šp.

Telegrafování, n., z řec., das Telegraphiren. T. dle soustavy Teirichovy, ohněm, ohýbáním prstů, současné protivnými směry, znameními optickými. Vz KP. II. 265., 246., 245., 266., 247.

Telegrafovati, z řec., telegraphiren. — **komu kam**: do Prahy. — **na koho** šp. m. *komu*. Vz Psáti. Brs. 2. vyd. 244. — **odkud**: z Vídně.

Telegramm, u, m. (m.: telegramma, řec.) = *zpráva telegrafická*, das Telegramm. T. dostati, zaslati. Poplatek za t. Šp. T. původní, poukazovací (Anweisungs-), překroucený. Dch. V Roudnici chodí lid na *telegram* a dostává *telegraf*. Špd.

Telej = *tolik*. Slez. Pk., Šd. Mám za tolej čeho. U Opav. Klš. *Tolej ho* (m. a n. sg.), *tolej ju* (f. sg.), *tolej jich* (pl. m., f. i n.) = tentam, utekl, ulítl, zmizel atd. Zloděj pohodil měch a tolej ho! Střelil a vrána tolej ju. U Opav. Klš.

Telemach-os, a, m., syn Odysseův a Penelopin. Vz S. N.

Teleň = *tuleň*. Krok. I. b. 83. Dle Jg. šp.

Telenčár, a, m. = *telák*. Slov.

Telenčí, *od telence*, Kalbs-. T-čí zuby. U Sulkovce na Mor. Ktk.

Telenec, nce, n. = *tele*, das Kalb. Povedeme t-ca na pastvu. U Vsetína. Vck.

Telenha, y, f., stragula, zastr. Bhmr.

Telení, n., das Kalben.

Telenko, a, n. = *tele*. Slov.

Teleologický (vz Teleologie) = *účeloslovný*, teleologisch. Důkaz jsoucnosti boží přírodoúčeloslovný (fysikoteleologický). Us. Hý.

Digitized by Google

Teleologie, e, f., řec. = *učení o účelnosti v událostech přírodních i světových, účeloslovi*. T. fysická a mravní či ethická. Vz S. N.

Tělesenský = *tělesný*, leiblich, körperlich. T. čin. Leg. Byl v ní t-ský. Ib.

Tělesenství, -stvo (-a), n. = *přirození tělesné, tělo*, die Körperlichkeit, der Körper. V. Bůh přijal člověčenství, tělesenství. Ctib. T-stvím oděný. Bel. T. pána našeho (vtělení se). Št. Máš-li žádosť t-ství. St. skl. T-senství posty truditi (tělo). Výb. I. 312. Vizte Izrahele podlé tělesenstvie. ZN. Ježíš Kristus naše t-stvie přijal; T-senstvie našo v hřieše počaté, v hřieše vychované, všemi činy nebezpečné; A zdali to velicí lotři nejsú: ďábel, svět a naše t.?; Já jsem pro vy t. přijal; A t. jest podstata a přirozenie zemné. Pass. 1., 7., 16., 30. (Hý.). Mého t-stvie utrpenie jest mé duše v nebesa povýšenie. Pass. mus. 320. Jest člověk dlužen Krista milovati, protože v t. za něho trpěl; Bóh jest našim bratrem, vzem na se našě t-ství a tovařišstvie; Jakož oheň se veliči, když k němu paliva přikládají: též mrzkomluvenie, čím více ho přibude, tiem viece mysl i t. pálí a zvláště smilstvie; A tato voda uvedla by druhú vodu, to věz žalostivé slzy na hřiechy a tak by ulel oheň smilstvie, jímž t. vře, aby skutek byl dokonán; Trój jest příchod Kristóv: prvý v t., že se vtělil; Jako (Krista) t. neb člověčetvie bylo jest jako stroj neb úd božstvie k činění divóv, ale božstvie zvláště činilo ty divy člověčenstvím; A na znamenie těch tří věkóv Bóh Kristus vzkřísil jest, zde v t. pracuje, tři člověky; Nezřiezeně milujcte mé t., protož užitečné jest, abych skryl člověčetvie před vašima očima, aby žádosti dnše byly vzhóru povzdviženy; Svétí, kteří jsú hodně viděli Krista v t. a skutky jeho; A vloživ ho na hovado své t. j. vzem utrpenie za něho na t. své; T-stvím z nich pošel; (Kristus) i podlé t-tvie každý smysl i rozum tohoto světa múdrostí svú přesahá; (Přijímánie) mdlí zápal k smilstvu, aby t. nemohlo na duši hřiechem smilným vítězstvie mieti; Maria t. Kristovo počala. Hus I. 151., 207., 273., 279., 323., II. 43., 64., 183., 329., 338., 359., III. 28., 177., 213. (Tč. Cf. Hus II. 433., III. 29., 173.).

Tělesenstvo, a, n. = *souhrn tvarů tělesných a vidomých*, die Körperwelt. Sš. J. 14. — **T.** = *tělesenství*. Vz Abstrakta.

Teleskop, u, m., z řec. = *dalekohled*, das Teleskop, Fernrohr. D., Nz. T. Gregoriův, Herschlův, Newtonův, Rosseův. Vz KP. II. 174., 173.

Tělesky, körperlich. Bž. 216.

Těleský = *tělesenský, tělesný*, körperlich. Leg.

Tělesně, körperlich, fleischlich, leibhaft. Leží ciesař v klášteře tělesně. Martim. T. ji nepoznal. St. skl. 4. 295. T. někoho okusiti. St. skl. IV. 232. T. s někým obcovati. Us. Nebyl od něho t. zplozen. BR. II. 7. a. T. porušen budeš; Úd t. mrtvý a od těla odřezaný. Hus III. 172., 296. Kterak jest pán Bóh t. obcoval, trpěl a umřel; Pěkné obrazy sv. panen, jež kráše malují, než sú byly t. zpósobeny; (Kristus) nezbohatil jest v světě matky své t. ani přátel svých; T. proti nepřátelóm bojovali; A pán Ježiš t. s nimi byl; Eva t. jest z žebra stvořena; Nevěřil jest, by to, nejsa t. při něm, mohl učiniti; Prosili Krista, aby t-sně prví byli s ním, jeden na pravici a druhý na levici. Hus I. 71., 441., 186., II. 140., 384. (Tč.).

Tělesnění, n., die Verkörperung. Krok. I. c. 28.

Tělesněti, ěl, ění = *počínám tělesným býti*, körperlich, fleischlich werden. Ros.

Tělesnice, e, f. = *chlipná žena*, ein sinnliches Weib. Jg.

Tělesník, a, m. = *chlipný, vilný člověk*, ein sinnlicher, wollüstiger Mensch, Wollüstling. D.

Tělesniti, il, ěn, ění, *tělesnívati* = *tělesným činiti*, körperlich, fleischlich, sinnlich machen.

Tělesnosť (*tělestnosť*, Hus.), i, f. = *tělesná jakosť, bytosť, tělesenství*, die Körperlichkeit, Sinnlichkeit. Vtip lidský všech tělesných věcí tělesnosť odlouštiti umí. Kom. Porušitelnosť t-sti. Hus III. 132. — **T.** = *sklonnosť k nečistotě, tělesná žádosť, smyslnosť*, die Fleischeslust, Fleischlichkeit, Wollust, Sinnlichkeit. T. si ho podmanila. Sych. Na t. se oddati. Us. Nedati vůle t-sti. Hus I. 455. Pouta t-sti. Sš. II. 60. Cf. Pleť.

Tělesný (*tělestný*, Hus., Chč. 617. a j.). Já diem: *tělestný* a jiní: *tělesný*. Hus II. 440. Příp. -ьнъ. Mkl. B. 151. **T.** = *tělo mající, hmotný*, einen Körper habend, körperlich, leibhaft. Věci t. a hmotné. J. tr., Byl., Štelc. Z t-ho stánku a podružství vykročiti. V. Mne tělesnýma očima spatříte a potom i vnitřníma. BR. II. 366. a. To očima tělesnýma se nevidí. Ib. II. 767. a. T. úhel, roh, obrazec. Sedl. Že sám t-ný Petr předo vraty stojí. Sš. Sk. 145. Není láska vaše t. a pleťská, nýbrž duchovná. Sš. II. 195. (Hý.). Domnívaje se, že Kristus tělesným králem bude. BR. II. 9. b. Buoh v tu dobu nebyl jest t-tný jako nynie jest po vtělenie; Ani uškodí bližniemu, neb nic jemu neběře bezděky t-tného; Dávajíc matce tělestné potřebu tělestnú; Božstvie nenie hmotné neb t-né; Mněli (učedlníci), že ducha viděli a ne t-ného Krista; Oko t-né jí (pravdy) nevidí; Má člověk oko zevnitřnie tělestné, jímž vidí t-né věci; A rozuměj tu, žeť Bóh otec nemá t-ných pravic. Hus I. 71., 108., 145., 363., II. 146., 230., 276., 374. (Tč.). Myslili, že Bůh jest t-ný (že má tělo jako člověk). Zk. exc. — **T.** = *co k tělu náleží, k tělu se vztahuje*, den Körper o. Leib betreffend, dem Körper gehörend, körperlich, leiblich, Leibes-. Jg. T. potřeby. Dch. T. trest, die Leibesstrafe, práce, dílo, váha, obsah. Šp., J. tr. Na sám skutek a neřád t-ný to přikázání obraceli. BR. II. 22. Zvítězil ne silú tělestnú, ale slovy. BO. Dcera ta byla v t-né lepotě velmi krásna. Pass. 32. (Hý.). Ne tak ovšem úzce varujme sě ot děl t-ných v neděli jako židé sě varují v sobotu; Rád by vzal pomoc tělesnú od svého menšieho; Pakli by neměl ditek tělesných; Pro krádež t-ný, zřejmý mnoho sú nakonali práv a ustavení ukrutných a ta

držie pevnějé než božie zákon; Nazývá všicku t-nú potřebu chlebem; T. chléb přejiedá sě; Prosili pánóv, aby nedali jich tisknúti v ten hřiech i v škodu t-nú; Nájemník pro užitky t-né ovcě pase; Proto lúpie, aby u pokoji bydlo t-né dobré měli; Bieda duše jest mnoho horšie než bieda t-ná; Olejovánie i pohřeb a jiné věci duchovnie sú na zisk t-ný obrátili; Pracovitý život plodný jest v t-ných věcech; Duchovnieho života pro obchody t-né sem opustila; Krása tělesná nic jiného nenie než zástěra ohavnosti; Pokrm tělesný odhánie lačnosť a nápoj žiezeň tělesnú; Pokrm a nápoj t-ný jest k zachování těla; Pán Buoh jest zapověděl, aby sebe nepojímali ti, kteříž sobě v t-ném rodě jsú; Hlava t-ná dává správu údom těla; Pět jest čichuov t-ných: zrak, sluch, vidění, čich a dotknutí; Panenstvie jest zachovánie vóle od t-ného porušenie v tom nebo v té, jenž jest nikdy nepřivolil — ani přivolila — k tělestné libosti; Žádosť svú toliko v t-ných věcech vzkládají, což hovada činí; V boji t-ném mnozí raněni bývají, však ne hned padají. Hus I. 36., 145., 147., 209., 328., 329., 461., II. 169., 211., 269., 313., III. 4., 15., 145., 171., 205., 256., 257., 270., 307., 308. (Tč.). T. způsoba, Troj., smrť, V., síla, povaha, D., život, Rad. zv., smysl, Har., krása, Jel., úraz, vada, neduh. J. tr. T. skutek s někým míti (tělesně s ním obcovati). J. tr. T-ný ústav pro cvik, šp. m.: ústav pro cvičení těla. Sb. — T., *osobní*, Leib-, leiblich, persönlich. T. pokuta, V., stráž, přísaha, D., svoboda. Rvač. T. trest. J. tr. T. stráž, die Leibgarde = vybrané a osvědčené vojsko sloužíc výhradně k ochraně osoby mocnářovy. S. N. XI. 227. Vz Stráž (III. 696. a). Pokloněnie příslušie k poctivosti t-né. Hus I. 72. Pánové mluví před svým soudem jinak než ve svých tělesných (*lépe*: vlastních) organech. — T. = *smyslný*, *v smysly spadající*, sinnlich, in die Sinne fallend. Každé naše t. kochánie v tomto životě jest smiešeno s utrpením a s bolestí. Hus I. 63. Nic nevidí, než což tělesného. Jel. O jeho budúciem t-ném vidění. Hus I. 77. — T. = *na smyslech založený*, sinnlich, in den Sinnen gegründet. T. člověk (a *ne*: člověk duchovní). Har. T. žádosť, libosť; nenakažený t-snou chlipností; váleti se v blátě žádostí tělesných jako svině v kališti. V. Sami též píší, aby libosť t-nú měli; Život t. starého zákona má neděli na odpočinutie nedokonalé; Pro t. utěšenie někoho milovati; Pro přízeň t-nú; Lev papež byl sobě ruku uťal, že měl hnutí t-né, dotekl se úst jedné ženy, když jí tělo božie dával; Dobrým úmyslem bez přichýlenie t-ho měli by voliti několik dobrých k biskupstvie; Pro chlípu t-snú ženy žádati; A tak byli sú v t-ném nepokoji i v duchovniem; Uč t-ná myšlenie svá vedlé životóv otcóv svatých; Buď živ zde, jako chceš, u veselí, v libosti t-né a v rozkoši; Duši dáváš za hubenú libosť tělesnú; Radosti t-né konec jest bieda věčná; Čím viece a hlúbě milosť t-nú od sebe zapudí člověk, tiem viece okusí milosti božské; Jedni pojímají se pro chlipnosť t-stnú. Hus I. 54., 113., 155., 443., 449., 460., II. 88., 145., III. 18., 114., 143., 145., 204. (Tč.). Muž ženě dluhu t-ho (debitum conjugale) navrátiti nemožeše. GR. T. žádosť. GR. — T. = *věci tělesné milující*, sinnlich, den sinnlichen Begierden nachgebend. Vždycky byli a jsú kněží t-í. Hus III. 315. Mnozí jsou tak t-ní a zhovadilí. Rad. zv. — Kram., Rvač. — T. = *světský*, *zemský*, irdisch, weltlich. T-mi věcmi zapletený. Kram. T. pozůstatky, die sterblichen Reste. Dch. Aby pokorni v lásce nereptali pro mnohosť zbožie t-ného; Čiňte přátely ze zbožie t-ho; Ne pro světskú sobě chválu ani pro t-né zbožie, ale, aby sě samému Bohu líbila, dobré skutky činíš. Hus I. 165., II. 304., III. 21. (Tč.).

Těleso, a, n., *slovo novější z*: *tělo*, gt. tělese, n. Cf. Nebe gt. nebese, pl. nebesa, Schl., Gb., kolo — koleso. Příp. -es. Mkl. B. 321. T. = *tělo*, der Körper. T. tekuté, tuhé, hutné, měřické (plochami obmezené), přímé, nakloněné. Sedl. T. hranaté, kulaté (koule, ellipsoid), pravidelné, nepravidelné, ústrojné (organické), bezústrojné (neorganické), samosvitné, vzdušné; míra těles (tělesná). Nz. T. nebeské. Povstání, pohyb, světlo, teplo těles nebeských. Vz KP. II. 50., 337. Tížní bod těles. Sedl. Vlastnosti těles podstatné a nahodilé. Vz KP. II. 8. Tělesa hygroskopická, kapalná, pevná a plynná. Vz KP. II. 311., 9. T-so rostlinné. D. Celé t. dráhy, der ganze Bahnkörper. Dch. Vz Tělo.

Tělesohled, u, m. = *stereoskop*.

Tělesoměr-ský, stereometrisch.

Tělesoměrství, tělesoměřství, n., die Stereometrie. Sedl. G. 4.

Tělesopis, u, m., die Stereographie. Rk.

Tělesopisný, stereografický, stereographisch. Nz.

Tělesový, Körper-. T. míra. Dch.

Telestereoskop, u, m. = stereoskop k poznávání předmětů vzdálených, skutečných krajin. Vz S. N., KP. II. 156., 166.

Tělestně, tělestnosť, tělestný, vz Tělesně atd.

Těleství, n. = *tělesenství*, *tělo*, der Leib, Körper. Leg.

Teleš, e, m., osob. jm.

Teletín, a, m., ves u Neveklova. PL.

Teletina, teletinka, y, f. = *telecí kůže*, das Kalbfell, -leder. Příp. -ina. Mkl., Ros. T. barevná, lakovaná, hlazená, hnědá, holená, černá lehká, chlupatá, těžká, juchtovitá, Kh., červená, francouzská, anglická, americká, černěná, mazaná, šlapaná, vyšlapaná, leštěná, obrácená, nizozemská, bílá, činná z kamence, weissgar, slabá (teletinka), silná, tříliberní, kamzíkové barvy, bezhlavá, satinovaná (hlazená), tlačená, první, přední, s černěným lícem, pověšená, třísłem vrbovým vydělaná, dubená (dubovým tříslem vydělaná), nasolená, strouhaná, s nevyvinutou tkaninou; továrník, výroba, vydělávání, cena t-ny; odpadky, obsazení (Besatz), holénka, řemen z t-ny; továrna, koželužna, lak na t-ny. Šp. Ženština je dražší než t. Slez. Tč. — T. = *telecí maso*, na Sloven. *telecina*, das Kalbfleisch. Ros., Sych.

Teletnice, e, f., die Kalbspflegerin. Šm.
Teletník, a, m. = *telák*, der Kälberhirt. — T., u, m. 1. *chlév na telata*, der Kälberstall; 2. *děloha kraví*, die Gebärmutter der Kuh. Ja.
Telib, č, f., Tellip, myslivna a dvůr u Ml. Boleslavi. PL. — T. nová n. Nová ves, ves u Ml. Boleslavi. PL.
1. **Telice** (telica), e, f. = *jalovice*, vitula, od telъ, příp. -ica. Mkl. B. 294. Byste byli neorali t-cí mú. BO. — T., *kraví jm.* Na mor. Zlínsku. Brt.
2. **Telice,** něm. Döllitschen, ves u Kladrub. PL.
Telička, y, f. = *telice*, 1. Ve Slez. *tělička*. Klš.
Tělíčko, tělíčko, a, n., ein kleiner Körper, Leib. Us. Dch.
Telík, a, m. = *tele*. U Vsetína. Vck.
Telín, a, m., mlýn u Rokycan. PL.
Tělinko, a, n. = *tělíčko*.
Telisko, a, n. = *veliké n. špatné tele*. Us. Msk.
Tělisko, a, n., ein kleiner o. sehr grosser Körper. T. řasinkové, der Strahlenkranz; t. rohovky, das Hornhautkörperchen; těliska škrobovitá, amylacea corpora, pohyblivá, corpuscula mobilia, t. mízová, die Lymphkörperchen; t-sko křišťálové, der Krystallkörper. Nz. lk. Oběh krevních t-sek. Dch.
Těliskovitý, korpuskulär. Nz. lk.
Telíšek, ška, m., osob. jm.
Teliti, il, ení = *jíti*, gehen. U Brušperka. Mtl.
Teliti se, en, ení; *oteliti se, telivati se = tele roditi*, kalben, kälbern, werfen. — **abs.** Telí se kráva, losice, laň (o jiných zvířatech praví se: okotiti se, oštěniti se, oprasiti se, ohřebiti se atd.). Jg. Kráva ta přestala se t-ti. D. Ta kráva se těžce telívá. Ros. — Jg.
Těliti, il, en, ení, ve složených: *vtěliti, přitěliti*. — **se** = *tělo dostávati*, Körper bekommen. — **k čemu.** K milému se varná tělí duše. Nej. V. — **kde.** Ta jedna byla přemilá, vše sličnosť se v ní tělila. Sš. Sm. bs. 86.
Telítko, a, n. = telátko. Slez. Klš.
Tělivo, a, n. = *tělo*, der Körper, Leib. Slov. Má hodné t. Koll.
-telka, *přípona jmen podstat. rodu žen.*: učitelka, vychovatelka. Vz Tvoření slov.
Telko = *toliko*. U Opavy. Pk.
Telký = *tak veliký*, so gros. U Opavy. Klš.
-telkyně = *-telka*: vychovatelkyně, dobroditelkyně atd.
Tellur, u, m., *nerost zrnitého složení, zemník*, das Tellurium. Vz Bř. 209., S. N., Šfk. 293.
Telluran, u, m., tellursaures Salz. Nz.
Tellurický, tellurský = *vše, co k zemi se vztahuje, aneb z ní pochází*, tellurisch. Vz S. N.
Telluričitan, u, m., kyselina telluričitá se zásadami. Šfk. 264.
Telluričitý, tellurig. T. kyselina, das Telluroxyd: Te O_2. Šfk. 264.
Tellurid, u, m., das Tellurmetall. T. draselnatý, stříbrnatý, vizmutový. Vz Šfk. 294.
Tellurík, u, m., nerost. T-rík olovnatý (altaid), písmenkový (sylvanit). Vz Bř. 210., 211.
Telluri-um, a, n., dle *Gymnasium*, zeměstroj = *stroj, jímž zobrazují se výjevy při ročním oběhu kolem slunce se vyskytující*, das Tellurium. Vz S. N. Z lat.
Tellurovodík, u, m. = plyn bezbarvý. Vz Šfk. 294. (Te H).
Tellurový, Tellur-. T-vá kyselina, die Tellursäure: Te O_3. Šfk. 294.
Tell-us, ury, f., lat. = *země*. — *Tellurský*, vz Tellurický.
Telma, y, f. = *kapsa, vak, tlumok*, die Tasche, der Brodsack. Lex. vet. Chleba se nám nedostává v t-mách našich. Bibl. 1404. I vpustí je v t-mu pastuší, v nížto chléb nosieše. Ib. Neroďte nositi t-my. ZN.
Tělnatě = *tlustě*, leibig. Us. Jg.
Tělnatěti, ěl, ění; *tělnatívati* = *těla nabývati*, fett, stark, korpulent werden. Ros. — **čím:** stravou.
Tělnatiti, il, ěn, ění, korpulent machen. — **koho čím:** stravou.
Tělnatosť, i, f., die Körper-, Leibesfülle, Dicke, Dch., das Embonpoint, die Korpulenz, *otylosť*. Nz. lk. Hyzdí ho neforemná t. Sych.
Tělnatý = *při těle*, beleibt, dickleibig, wohlbeleibt, korpulent. Nad jiné silný a t. člověk. V. — Kom.
Telně = *stelně*, trächtig.
Tělně = *tělesně*.
Telnice, e, f., Telnitz, ves u Brna. PL.
Tělník, a, m., der Leibtrabant. — T., u, m. = kříž na těle nosený.
Tělnosť, i, f. = *objem těla*, der Umfang eines Körpers; *obsah vnitrní těla*, der kubische Inhalt. Sedl. — T. = *velikosť těla*, die Grösse eines Körpers. Ja. — T., *tělesnosť*, die Körperlichkeit. Ros.
-telný, přípona = *-tedlný*. Vlastně jest to přípona *-ný*, která se ku kmenům jmen na *-tel* připíná: smr-telný, pominu-telný, nevyhnu-telný, či-telný, snesi-telný, zře-telný, srozumi-telný, viditelný, spasitelný, neukojitelný, oklama-telný. Jako jména na *-tel* nejraději se tvoří od sloves 4., 5. a 6. třídy, tak jest i zde při jménech přídavných na *-telný*. Zk. Ml. I. 197. Do přídavných pošlých od podstatných na *-tel* vsouvali staří *d* před *l*: spasitedlný, viditedlný, zřetedlný, nyní se obyč. píše: -telný. Ht. Sr. ml. 214. Tuto příponu lze nahraditi a) ve slovech *kladných* příponou -ьn, -ьna, -ьno: tesný kámen; b) ve slovech záporných partc. perft. passivi: nevyzpytaný, neoceněný. Pk. Město pevné a nedobyté. Lobk. Vz -tel.
1. **Telný** = *březí* (o kravách), trächtig. T. kráva, V., Kom., laň (vz Teliti se). L. Prodavači jest každá kráva telná, když takovou míti chceme. Č. M 330.
2. **Telný** = *otylý, odulý*, aufgedunsen. — **čím.** Bieše vodú telný. Modl. ms. 14. stol.
Tělný = *tělu podobný*, Leib-. T. barva. V. — T. = *tělesný*, körperlich. Ros. — T. = *tělnatý*. Tělná dívka, dítě, Puch., dobytek (tlustý). Us. Dobře t-ná má býti chůva. D.
Teľo, *toľko* = *tolik*. Sloven. Šd. Očka, čarne očka, co teľo plačece? Sš. ps. 68.

Digitized by Google

Červené jablčko, tel'o sa negúl'aj, moje potešenie tel'o sa netúlaj. Sl. ps. 156.

Tělo, a, **tělce**, e, **tílko**, a, **tělíčko**, **tělíčko**, **tělinko**, **tělínko**, a, n. Strsl. tělo, gent. těla, tělese, tentorium (umbra), imago, corpus; kořen ski, odkudž i stěnь, sěnь, těnja. Mkl. B. 96., 321. (Hý.). Dle Jir. koř. tě (tě-ju), vynikati, růsti. Vz Mus. 1863. 4. T. = *cokoli hmotného jest, viděti a makati se může, co pod smysly padá*, der Körper, jede Substanz, die nicht geistig ist. Jg. T. ve smyslu fysikalním = prostora se všech stran omezená a hmotou vyplněná. Vz S. N. Ve smyslu mathematickém = prostora se všech stran omezená, ale bez hmoty. T. hranaté (mnohostěn), kulovité. Vz S. N. Tělo přirozené, V., nebeské, Troj., fysické. Nej. Tělíčka útlá a plzká. Kom. T. *ústrojné* (organické): t. lidí, zvířat, bylin; *bezústrojné*, ku př. kniha, voda, vzduch. Živým tvorům připisujeme *těla*, ale neorganickým říkáme raději *tělesa*: v nesmírných prostorách kolují tělesa nebeská. Školník. T. strojené, dělané (umělé, Kunstk.). Nz. T. tekuté (tekutina), tuhé, hutné, houbovité, zoubkovaté, zubovité, měřické; složení, přístroj, sklad, tvar, tvárnosť, způsob, zevnějšek těla. Šp. Tělo pravidelné, nepravidelné, samosvitné, selbstleuchtend; těla rovné pevnosti. Nz. Tílka bělavá či cecíková, corpora candicantia, řasnatá. Nz. lk. Těla hranatá nebo mnohostěny a těla kulovitá (válec, kužel, koule, ellipsoid, hyperboloidy a paraboloidy). Vz S. N. Což hmotné jest, že se móž ho dotknúti, to tělo jest. Hus II. 147. Těla i tvaru nabyti. Dch. — T. = *zvířecí*, *živočišné tělo*, ein gegliederter, thierischer Körper, ein Leib. Jg. Tělo živočichů: kulaté, hranaté, cípaté, oblé, ploché, se stran smačknuté, válcovité, dlouhé, kluzké (vz Jhl. 253., Trup), sedmihranné (u mořského koníčka), pětihranné (u vyzy); tělo hmyzů skládá se z hlavy, z hrudi a břicha nebo zadku; t. z kroužků, členů složené (u červů) na koncích zašpičatilé, slizké, útlé. Jhl. *Části těla*: kůže, svaly (maso), kosti, cevy (žíly), čivy (čily, nervy), vnitřnosti; hlava, trup (dřík) a okončiny (ruce, nohy); vz Hřbet, Krk, Noha, Prsa, Hlava, Trup. T. zdravé, nedužívé. Us. Zrůst, sklad, složení, povaha, přirozenosť, plnosť, tloušťka, boubelatosť, masitosť, kulovatosť, buclatosť, otylosť, držení, část, úraz těla. Nz. lk. T. pěkně rostlé, zrostlé, hrbaté, zpotvořené; postava těla. Šp. Tělo lidské, V., hovadí. Ros. Těla našeho spojení z kostí, chrustaček, svazů, nervů, masa atd. Kom. Těla urostlého. Rkk. Tělo nahrbené. Dch. Ovčá koža je po zvenku, ale tělo vlčí. Mor. Tč. Těla omylná, jež duch zlý na sě vezma lidem sě ukazuje, nemohú jiesti, jakož nejsú živa, ač ďábel je nosí. Hus II. 148. — T. = *osoba*, *člověk*, der Mensch, die Person, der Körper. Žena není sama svého těla mocna. Sych. Máte-li pak za mák cti v těle? Sych. Objal to tělo. Dch. Vzkazujíc od pána svého, že podával se slavnému království českému ke službám se vším, což měl i s vlastním tělem svým. Pal. Děj. III. 3. 94. Muž nemá moci nad svým tělem, ale žena, jiež sě jest k placení dluhu zavázal; Žena ta nemá moci nad svým tělem, aby zapřela dluhu muži svému. Hus III. 198., 209. — T. = *opak duše*, der Leib im Gegensatze zur Seele. Trestání na těle. V. Větší péče o dušech a o tělech. K nabytí zdraví těla. V. Kdo nemůže platiti penězi, nechť platí tělem. Již ten čas nastal, aby každý své břeménko před Kristovu stolici nesl a za to, co dobrého neb zlého ve svém těle činil, odplatu bral. BR. II. 112. b. T-em blýskatj (svítiti = otrhaným býti. Vz Chudoba). Č. Povaha, úraz těla; trest na těle. J. tr. T. prací zmožené. Tělo rouchem pokryti. Na tělo jíti (tělnatěti). D. To ti bude na zkázu těla i duše. Ml. Nad to i t. odpočine v naději. Ž. wit. 15. 9. a j. Člověk drobného těla, leibarm; Dokud duše v těle; Radostí mu duše v těle skáče. Dch. Jak lidé tělo své opravují, aby prý neonemocnělo. Vz Mus. 1854. 536. Doketové Krista pána skutečného těla odsuzovali, napohledné t-lo jemu toliko přikládajíce; T. zhanobiti, poskvrniti, zprzniti, zneuctiti; Kristus podstatu těla lidského z panny vzal; T. učiněno jest pro duši a ne naopak, tudy tělo je doplněk duše; T. pleťské či masité naproti tělu duchovnému a oslavenému; T. křehké, podtrpné, strádavé, bolesti poddané. Sš. J. 21., I. 31., II. 45., 90., 202. (Hý.). Plynou léta, tělo stárne. Km. Duch zajisté ochoten, ale t. slabo. MP. Děj. bibl. II. 163. Tělem býti v Aegyptě a myslí v zemi svaté; Ve světě buď tělem, v Bohu srdcem. Št. Povolal lékaře svého těla (osobního lékaře). Rgl. zdr. Tělu mravy a ctnosti duši vždycky shromaždovať sluší; T. zvykne ku bujnosti skrz dlúhé spávání. Morav. Tč. Bolavé rány na těle denglavo mastíme; Mordár duši neuškodí, kdíž tělo zabijo; Tělo ludské ništ jiného len popel a blato; O tělo ništ, keď je duša Bohu najmilejša. Slov. Tč. Nehleď velo (= tolik) na své tělo. Slez. Tč. Libosti těla; Z těl našich příbytek duchu svému učinil; Že jste podlé těla z rodu Abrahamova pošli; Ani sobě Krista v těle přítomného neměli. BR. II. 1., 8. b., 13. a., 44. b. Tělo, tělo, tělo hříšné, bývalo jsi v světě pyšné; chodilo si v stříbře, v zlatě, a já duše trpím za tě; A to t. hřešilo, věnečky ve mšu vilo; A když duše z těla vyjde, přijmi ji pod svůj plášť; Byla jsem vyhnána a hříchům prodána, hynula sem cele, na duši na těle; Zostavej tu tělo s tělem a dušičky s pánem Bohem; Já mám kyrys na svém těle, nebojím se nepřítele; Bosýmu zuli střevíce a nahýmu dvě košule, co jich neměl na svém těle. Sš. P. 17., 22., 63., 67., 90., 566., 686. (Tč.). Jako tělo bez duše. Bart. Budete dva v jednom těle. ZN. Ani krůpěje poctivé krve v těle nemá. Pk. Duše opustila tělo. Byltě muž vysoké postavy a silného těla. Pal. Dj. III. 3. 268. Duch člověka jest dóstojnější než tělo jeho; Nižádný nikdy svého těla v nenávisti neměl, ale krmí je a chová ho; Aby časem svým s učedlníky odpočinul vedlé těla; Také se jim ukázal na těle, kteraký jest u nich byl v mysli; Řka, by Kristus neměl pravého těla, jakož člověk má mieti, ale žeby měl

omylné tělo; Někdy člověk pro jiných prospěch mohl by jiesti z lásky, ač by svému tělu neměl potřeby jiesti; Zřiezená láska tomu chce, aby každý člověk viece miloval duši každého bližnieho než své tělo; Což urozeno jest z těla, tělo jest a co urozeno z ducha, duch jest; Tú řeči ukazuje, že každý člověk jest dvě věci t. j. duch a tělo; Zabitie na duši hřiechem jest těžšie než na těle; Tělo velmě váží duši k věcem zemským; Život člověka jest dóstojnější, dražší a tak lepší než jeho pokrm a tělo lepší než rúcho; On jest byl umřel na těle, ale oni mrtvi jsú na duši; Prve na duši léčí, potom na těle, aby ukázal, že těžšie jest nemoc duše než t-a; Prve ďábel vládne duší, potom tělem; Byl jest malý na těle, ale veliký hřiešník na duši; Tělo se duši protiví; Kristus vstav z mrtvých vedlé t-a, bral se na výsosť nebeskú; Tělo slovo člověk zevnitřní, duše člověk vnitřní; tělo tiehne k hřiechu a duše k ctnosti; T. mé z blata jest, protož blatná, nečistá a rozkošná myšlenie ot něho mám; Od těla uteci nemohu, ani ho od sebe zahnati mohu, ale musím je těpati, neb jest přivázáno a zabiti ho nesluší, živiti je musím; Proto t. vždy repce proti duchu; A proč duši svú málo vážíš a jie předkládáš tělo?; Pročež tehdy tělo své drahými věcmi okrašluješ, kteréžto po malých dnech črvie budú žráti?; Pokrm a nápoj tělestný jest k zachování těla; T. vzalo jest dóstojenstvie a duše ztratila jest poctivosť; Živý chlebe, kterýž's z sebe život zpuosobil zvoleným tělem, na kříži umučeným. Hus I. 328., II. 38., 49., 140., 146., 148., 171., 227., 233., 284., 304., 350., 354., 376., 391., 411., 432., III. 34., 105., 118., 119., 143., 155., 171., 235., 266. (Tč.). Vz Ukázka. Na našich tělích i duších; Pohodlí tělu svému hleděli; Abyste za příčinou svobody ducha nepovolovali tělu. BR. II. 503. a., 614. a., 639. b. Tlusté (hrubé) tělo, hrubá mysl. Č. Co tělu libo, duši žel. Č. V malém těle bývá obyčajně malá síla. Morav. Tč. Kde málo na těle, tam málo v těle. Vz Chudý. Lb. Velké tělo malý duch (tomu, kdo se chlubí, že je vzrostlý). U Žamberka. Dbv. Vz k tomu a k předcházejícímu strany **přísloví a pořekadel** ještě: *Basa*, *Bašta*, *Bělidlo*, *Bič*, *Boubelatý*, *Břicho*, *Dar*, *Děvče*, *Dřevce*, *Hlava*, *Hluchý*, *Holka*, *Hrách*, *Chlap*, *Chlapec*, *Konopě*, *Kopí*, *Krajíc*, *Krása*, *Krásný*, *Máslo*, *Míra*, *Mužátko*, *Mýdlo*, *Neštovice*, *Noha*, *Okno*, *Oko*, *Opeci*, *Paňáťko*, *Panství*, *Pěkný*, *Pes*, *Pokladnice*, *Předsevzetí*, *Předsudek*, *Prelatura*, *Proso*, *Silný*, *Stéblo*, *Strniště*, *Suchý*, *Sviňský*, *Tenký*, *Tlustý*, *Tvaroh*, *Útor*, *Vejce*, *Větřík*, *Zelí*, *Žívati*, *Zrcadlo*, *Žena*. (Přísloví z Č.). — **T.** = *celosť něčeho*, der Körper, die Kommunität. T. obce. Dch. T. církve (celá společnosť), Us., městské. V. Čtyři stavové aby jedno tělo byli. Beck. II. 2. 146. T. duchové (o církvi); Odřezání a odsečení od těla církve. Sš. I. 161., II. 59. (Hý.). Nazývá sv. Pavel tělo Kristovo veškeren sbor lidí, jenž spaseni budú; Kteréžto Kristus jako jie, když je skrze smrť jich k věčnému životu volá a je v své tělo, t. k tovařišstvu svému, jako krmi přijímá. Hus. II. 38., III. 58. (Tč.). — **T.** = *smyslnosť*, die Fleischlichkeit, Sinnlichkeit. Dobuď se z okovů těla. Kom. K vilnosti těla nakloněný. V. Rozkoši těla uzdu pustiti, povoliti. V. — **T.** *mrtvé*, *mrtvola*, entseelter Körper, der Leichnam. T. bez duše; mrtvá těla pochovávati, páliti; tělo zemi navrátiti. V. Chodí jako t. bez duše (bez mysli, utrápený). Ros. T. mrtvé od hrobařů se vynáší. Kom. Aby někdo nad tělem tím mrtvým tyranství neprovodil. BR. II. 131. a. T. otevříti (dutinu prsní a břišní), okrásti, zprzniti; ohledání mrtvého těla. J. tr. T. umrtvené. Sš. I. 56. T. pak mrtvé odvezeno jest do Uher ku pohřbu. Pal. III. 3. 264. A pomáhali mrtvé tělo připravovati. NB. Tč. 198. Ej hukša, hukša s milého, nejezte těla bílého; Kdo tum cestum půjdže, přečitač se može, že v tym jednym hrobě dvě čela (těla) při sobě. Sš. Ps. 92., 453. (Tč.). O jsú-li v tobě litostivá třeva, křesťane, jenž pláčeš těla, od něhož jest odstúpila duše a nepláčeš duše, od kteréž jest odstúpil Bóh?; Tělo v hrob uvaliti; Prve čertie donesú duši do pekla, než lidé tělo do hrobu; Mirra jest masť lékařská a hořká, jížto těla mrtvá maží, aby červie a smrad jich neporušil. Hus II. 357., 358., II. 20. (Tč.). — **T.** *Páně*, *boží*, der Leib Christi. T. Páně přijímati. Us. Hod božího těla. Us. Nebude-li na boží tělo čas, nebudeme míti hustý kvas (bude nesporé obilí). Hrš. O božím těle světí se věnce. Ml. Bratrstvo těla božího se znamením obruče (kruhu) a kladiva ve 14. stol. v Praze. Dch. Zvlášť se rač přimlouvati, když budem umírati, bychom hodně t. Páně přijali; Kněz boží tělo zdvíhá, druhý posel přibíhá. Sš. P. 54., 795. (Tč.). O svatém Duše ještě v kožuše, o božím těle skoč do vody směle. Nedává se nám (za pokrm) tělo (Páně) hmotné a hmatné, nébrž oslavené a zduchovnělé a zsvátostnělé; T. Páně bylo po vzkřesu o mnoho vzdušnějším, tenějším, duchovnějším, nejsouc místu a času podrobeno. Sš. J. 117., 299. (Hý.). Božie tělo dóstojně přijímá, ktož milostí v Bohu přebývá, ač k oltáři nepřistúpí; Těla božieho v zpósobu chleba přijímánie dobrým často dobré jest; Když nemoc veliká připadne, tehdy sě zpoviedají a těla Ježíšova žádají; A tak jsú v první blud a v kacieřstvo upadli o božiem těle. Hus I. 364., 382., II. 323., III. 172. (Tč.). — **T.** = *dřík*, *trup*, *peň těla*, der Rumpf des menschlichen Körpers. D. — **Tílko**, a, n., das Leibel. — **T.** = *maso na těle*, das Fleisch. Bráti tělo (tyti), tratiti tělo, spadati z těla. L. Jest při těle (tělnatý). Ros. V těle se přepadati, hubeněti. Os. Úmysl stal se tělem a krví, das Vorhaben wurde Fleisch und Blut. Dch. Ten kůň byl při těle (tlustý). Us. A slovo tělem učiněno jest, das Wort ist Fleisch geworden. Chutnější jest kúsek chleba suchého v pokoji, nežli tělo upečené v rozbroji. Slov. Tč. Tělo mé jest pravý pokrm a krev má jest pravý nápoj; Tělo červóm, zbožie přátelóm a duše čertóm se dostala. Hus. I. 279., II. 243. (Tč.). Nejsem já to dřevo, jsem já krev a tělo; kořen vykopejte, otci mě dodejte; Pastvou tě na-

krmím, svým tělem nasytím, navrať se brzičko, ztracená ovečko. Sš. P. 143., 67. — T. = *život, žaludek*, der Leib, Magen. Mějky (májky) přijaté do těla jen měchýři škodí. Byl. Žluč mi v těle kypí (hněvám se). Sych. — T. = *děloha*, der Leib, die Gebärmutter. Veleš — T., der Körper, Extrakt (vína). Šk. Víno slabého těla. Dch. — *Těla* čtveřičná (pahorky) v mozku. Vz Schd. II. 333. — *Tělička krevná*. Vz Schd. II. 358. — *Tělo sklové* v oku. Vz Schd. II. 349., Oko. — T. *dřevní, dřevové*, corpus ligni, der Holzkörper, nejhlavnější díl svazku cevnatého; *t. kořenové*, corpus radicis, der Wurzelkörper, díl kořene pňovitý; *t. dělohové*, corpus cotyledoneum, der Samenlappenkörper. Vz Rst. 505., 53., 69., 58., 168., Schd. II. 176.

Tělobijce, e, m., der Leibesmörder. L.

Tělocit, u, m., coenaesthesis. Mus. XI. 173.

Tělocvična, y, f., die Turnhalle; v Praze a j.: *sokolna, sokolovna*.

Tělocvičník, a, m., *sokol*, der Turner. Šm.

Tělocvičný, gymnastisch, Turner-, Turn-. T. pohyb atd. T. střevíce, oděv, Turn-. Dch.

Tělocvik, u, m. T. = pravidelné a soustavně pěstované cvičení těla lidského v pohybech, které tělo s vědomím a z vůle člověka vykonává. Das Turnen, die Turnübung, Leibesübung, Gymnastik. S. N. Veškerá cvičení tělesná lze vykonati buď bez pomoci aneb bez odporu spolucvičenců jiných a anebo toliko pomocí n. za odporu jiných. V obojím pak případě sluší rozeznávati, může-li provedení cviku beze všeho zvláštního přístrojí a nářadí býti podniknuto, aneb zdali takového nářadí k nim jest potřebí. Přičiníme-li k tomu ještě rozdíl ten, že nářadí může býti buď pevné tak, že pohyby přes ně aneb na něm se dějí, aneb pohyblivé tak, že náčiní toto zvedáme aneb jím házíme, naskytují se nám následující druhy cvičení těla: A) *cvičení bez nářadí a bez pomoci n. bez odporu cvičenců jiných* (**c. prostná**); B) *cvičení* **nářadová** a to α) *na nářadí*: skok prostý (do dálky, do výšky a do hloubky), skok útokem, skok o tyči, mety na koni a na koze, cvičení na bradlech, na hrazdě, v kruzích, v kolovadle, na řebřících a šplhání, potom cvičení k udržení rovnováhy čelící, na chůdách, kladinách a na kouli; β) *cvičení s nářadím*, k němuž náležejí zejména: činky, závaže, pytle, holi, oštěpy, koule kamenné nebo železné; C) *cvičení toliko pomocí jiných proveditelná*: skupiny; D) *úpoly*, u nichž buď bez náčiní buď s náčiním odpor síly živé přemáháme: odpory, zápas, rohování, šermování sekem a bodem. *Vzhledem k tělu lidskému* sluší rozděliti veškerá učení tato hlavně na cvičení paží, trupu a nohou, u nichž všech tří pak jest nejhlavnější činností ohýbání a napínání čili zpřimování. S. N. Vz Tš. (KP. I. 414. atd.) a jména jednotlivých nástrojů zde jmenovaných. — Cvičení tělocvičná jsou buď *prostocviky* aneb dějí se pomocí *nástrojův*. Při *prostocvicích* hýbáme hlavou, rukama, nohama, běháme, skákame n. poskakujeme. *Nástroje* tělocvičné jsou: kůň, koza, hrazda, bradla, kruhy, řebřík, štihly (chůdy), paličky n. činky, kolovadlo, tyče, visací řebřík, provaz; vz tato slova. Na koni se natahujeme, přes kozu skáčeme, na hrazdě a bradlech visíme n. se houpáme n. se otáčíme, v kruzích se houpáme, po žebříce lezeme, na štihlách (chůdách) chodíme, paličkami točíme, kolovadla se držíce do kola běháme, po tyčích a po provaze nahoru lezeme (se šplháme). Pt. O způsobech cvičení ve školách národních vz Km. 1874. 663.—665. T. léčitelský, das Heilturnen. Dch. T. vojenský dělíme a) ve prostocviky (cvičení ohbí, Gelenkübungen), b) ve cvičení v poklusu (Laufen), c) ve skoku (Springen) a d) ve přemáhání překážek (Uibersetzung von Hindernissen). Čsk. Vz o t-ku také S. N.

Tělohřej, e, m., der Leibwärmer, pol. a rus. Jg. Dle Rk. *tělohřejka*.

Tělohyb, u, m. = *hnutí těla, tělesný pohyb*, die Aktion des Körpers. Nz. Řeč t-by provázeti. Nz.

Tělochranitel, e, m., der Leibwächter. Johannit. 167.

Tělokupec, pce, m. = *lidokupec*, der Menschenhändler. L.

Tělolibný, sinnlich, fleischlich. L.

Těloměr, u, m., der Körpermesser. Šm.

Tělonosný, leibtragend. L.

Tělopásek, ska, m., ein sinnlicher Mensch, der nur den Leib pflegt. Račín. 73.

Tělosloví, n. = *popis těla a jeho částí*, die Somatologie. Rst. 2.

Těloslužebnosť, i, f., der Körperdienst. Kdož by chtěl skrze t. samého sebe od království nebeského odciziti? Berl. král. 149.

Tělotrapný, kasteiend.

Tělotvorce, e, m., der Schöpfer des Körpers. Šm.

Tělověda, y, f. = *tělosloví*. Dch.

Tělovitý = *tělnatý*.

Tělovodný. T. nemoc = *vodnatelnosť*. ZN.

Tělový, Körper-, Leib-. T. ústrojnosť, barva, die Fleischfarbe. Us.

Tělozpyt, u, m., die Somatologie. Vz Tělosloví. Rk.

Tělozpytec, tce, m., der Somatolog. Šm.

Tělpis, u, m., nadávka = *tulpas?* Tělpis! Chumaj, co kefy žere. Nitra 41. 352.

Tělsko, a, n. = *špatné tělo*, ein elender Körper. L.

Tělství, n. = *tělo*, der Körper, zastr. Ž. wit. 64. 3. (Jg.).

Teltieha, y, f., stragula, zastr. Veleš.

Telý, á, é = *tak veliký*, so gross. U Brušperka. Mtl. U Frenštátu. Dšk.

Telyn, u, m., harfa staronordická.

Tem, u, m., místo *lepšího tma* = *legie*, die Legion. T. dělá 13000. Háj., Solf. Tem = 21500 lidu jízdného i pěšího n. dle jiných 6100 pěších a 730 jízdných. V. Cf. Dvanádcte tem angelóv. ZN. — T. *(lépe: pluk)*, das Regiment. Scip., Th.

Těm, vz Ten.

Tema = *thema*.

Témdni, vz Týden.

Témě, vz Tímě.

Temechov, a, m., Temechau, dvůr u Křelovic. PL.

Temelín, a, m., Gross-Temelin, ves u Vltavo-Týna.
Temelinec, nce, m., Klein-Temelin, ves u Vltavo-Týna.
Témencovatý, wassergallig. T. pole. Vz Témenec.
Témenec, týmenec, temenec, tymenec (V., Reš.), nce, m. = *místo vlhké, bahnité v poli a jinde n. malá studánka,* die Wassergalle, Nassgalle, Quelle. Mořský t., aestuaria. Jg. Vz Temeniště. Kal. — **T.,** *lupen, lupének, céd umělý,* fontanella. Nz. lk.
Temenice dolní, Nieder-Hermesdorf; T. horní, Ober-Hermesdorf, vsi u Šumberka na Mor. PL.
Temeniště, ě, **temeništko,** a, n. = *místo, kde temenec jest i sám temenec, bahniště, mokvar.* Vz Temenec. — **T.** *v poli, v louce, holizna,* kahler Fleck. V. — **T.** = *bahno, v němž se svině n. jeleni chladí,* der Prudel, die Suhle. Us. — **T.** = *místo, kam vystupuje moře,* aestuaria, vz Temenec. — **T.** = *místo, kde pramen vychází,* der Ort, wo die Quelle hervordringt. Šm. Sr. Pramen. (II. 882. a).
Temeništnatý, voll Sümpfe, morästig. Krok. II. 139.
Temeništný = *temeniště obsahující,* sumpfig, quellig. T. louka, Kom., pole, místo, dno (mokré, vlhké). V.
Temeniti se, il, ění = *prýštiti se,* quellen — **se kde. Pod** javorem na louce voda se temení. Č. **V** něm (Bohu) ti žití temení se touha. Sš. Bs. 186. — **se v co.** Vrch temení se ve dvě špice. Šml.
Temenitý = *pramenitý,* quellicht. Šm.
Teménko, vz Tímě.
Temenní, témenní = *k temeni náležející,* zum Scheitel gehörig. T. kosť, D., zubové (lícní, nejzadnější). V.
Temenný = *temeništný.* Aqu.
Temeno, vz Tímé.
Temený, ého, m., osob. jm. Šd.
Téměř = *takměř, skoro, blízko,* beinahe, fast, schier, einigermassen. V. T. jedno; t. umrlý; **až** t. k smrti se báti. V. Veliký t. jako můj palec. D. Nebylo téměř žádných příjmů. Dch. T. všecko město se sebralo. ZN. Hra na Libušu provozovaná v Oseku a v okolí t. totožna jest se hrou čančaráka. Sš. P. 764. Pro mnohé nepříhodnosti, kteréž t. bez přestání při takových jízdách mne potkávaly, z mušení této povinnosti jsem pominul; Není t. co psáti. Žer. 15., 317. Jiní budú zahanbeni a t. za nic počtěni. Hus III. 308. T. ho cítiti nebylo. Har. Každý t. svou vůli za právo má. Jel. — **T.** = *raději, hned,* gar, lieber. Aniž vypraviti uměji jejie šlechetnosti t. budu mlčeti. Tkad. Pros t. i za královstvi. Ben. — Solf., Har.
Temešvar, a, m., mě. v Uhřích. Vz S. N. — **T.,** Temeschwar, vsi a) u Tábora, b) u Kr. Hradce; **T.** *nový, Nová ves,* Temeschwar, ves u Písku. — *Temešvarský.*
Temětín, a, m., hrad sev. od Píšťan na Slov. Šd.
Těmice, Tiemitz, dvůr u Ml. Vožice; něm. Tiemnitz, ves u Kamenice n. L., PL.; něm. Temnitz, ves u Uher. Hradiště (vz Temnice). Hý.
Temín, a, m., harpalus, hmyz zlomenokřídlý, hmyzožravý. Krok. II. 251.
Temka, y, f. = *nástroj ku ztišení hudebních nástrojů,* die Sardine. Víd. list.
1. **Temlík,** a, m., osob. jm.
2. **Temlík,** u, m., u soukenníků, das Spanneisen. Rk.
Temľov, u, m. = *kozí kůže na gajdách či dudech.* Dbš. 64.
Temlovati, na Slov. = *jísti* (s příhanou), essen. — **co** = chléb. Koll.
Temnavosť, i, f. = *částečná temnosť,* das Dunkel. L.
Temnavý = *přítemný,* etwas dunkel. L. U Opavy: *těmnavý.* Klš.
Temně = *tmavě,* dunkel, finster; unverständlich, leise. T. mluviti (v temných slovech, nesrozumitelně; 2. polovičným hlasem). Ros. — **T.** = *přičernale,* schwärzlich, dunkel. T. zelený. Jg.
Temněbarvý, dunkelfarbig. Šm.
Temněrudý, dunkelschwarz. T. střecha. Hdk. L. k. 59.
Temněti, ěl, ění; *ztemněti* = *počínám temným býti,* dunkel, finster werden; *lesk tratiti,* den Glanz verlieren. Jg. — **komu.** Oči mu ztemněly. L. — **kde.** To mluvě pánovitého užíval hlasu a temněl **ve** tváři. Čes. Vč. — **čím.** Aby jí závistí, nenávistí a jinými náruživostmi t. nedopouštěl. Sš. L. 116. (Hý.).
Temnice, e, f. = *temné místo,* ein dunkler Ort, Finsterniss, f. Strsl. тьмьница, příp. -ica. Mkl. B. 294. Bez slunce byla by naše země hrozná t. Koll. Položili mne v t-ci a stínu smrtelném. Ž. wit. 87. 7. Rač vlíti svit v duší našich t-ci. Sš. Hc. Jedna díra, zvaná oknem, osvětluje tuto t-ci. Koll. Cestop. I. 1. 4. Upadl v t-ci. BO. Ukryli ste se mi do tmavej t-ce, už ja vas, mamulko, neuvidím více. Sš. P. 489. Do temnic přišel. BN. — **T.** *starých otcův* = *očistec,* das Fegefeuer. Almůžna nepřipustí jíti duši do temnic. BO. — Lom., Št. — **T.** = *temný vchod do dolu rudního,* der Fahrschacht. Vz Báně. — **T.** = *temný žalář,* finsteres Gefängniss, der Kerker. J. tr., Pal. Také na Slov. Vsadili Jeremiáše v t-ci. BO. Klíče mu ukradem, t-cu odemknem. Sš. P. 793. T. = osamotnělá cela k uvězňování vojínů atd., do níž žádné světlo nevniká. S. N. XI. 227. — **T.** = *tmavá komůrka,* camera obscura, die dunkle Kammer. Sedl. T. = nástroj skládající se ze zrcadla a z několika čoček broušených, jímž se obraz předmětu některého na stěně tmavé prostory objevuje. Vz S. N. T. přenášitelná, pro fotografy, základ její. Vz KP. II. 146., 151., 152., IV. 519. T. se šikmým zrcadlem, s broušenou deskou, Chevalierova s pravoúhlým hranolem a odvěsnou plochou. Ck. — **T.,** *lépe* (jak lid vyslovuje): Temice (Hý.), Temnitz, ves u Uh. Hradiště.
Temničář, e, m. = *žalářník,* der Kerkermeister. Koll. Zpěv. I. 47.
Temnička, y, f. = *šatlava,* finsterer Arrest, Kerker. Vz Temnice. Dala bys mně voničku, tu koryčanskú temničku. Sš. P. 138. — **T.,** y, m., osob. jm.
Temník, a, m., myslivna u Jihlavy. PL. — **T.** = *velitel temu.* Vz Tem. Šb.

Temnil, a, m., der Dunkelmann. Dch. Vz Temnomil.

Temniti, il, ěn, ční; *temnívati* = *temným činiti*, dunkel machen, verdunkeln. — **co čím**: pokoj záslonami. — **co, se komu**. Temní se mu zrak. Us. Jakés šero tobě temní zrak. Sš. Sm. bs. 131. — **kde**. Pohoří se v dálce temní. Dch.

Temno, vz Temný. — **Temno**, a, n. = *temnota*, das Dunkel. Z temna modrý. V. Chvátá temnem nočním. Rkk. — **T.**, adv. Temno tu. Zvony t. hučí. Us.

Temnobarevný, -barvý, dunkelfarbig. Měst. bož. III. 46.

Temnoblankytný, dunkelblau. Jg.

Temnobrunátný, dunkelbraun. Jg.

Temnočelka, y, f., mellinus, hmyz. Krok. II. 261.

Temnočerný, dunkelschwarz. Reš.

Temnočirý, dunkelschwarz. T. noc. Hdk. L. k. 93.

Temnohlasný, -hlasý, dumpftönend. Nej.

Temnohlávek, vku, m., nigritella, der Schwärzling. T. úzkolistý, n. angustifolia. Rstp. 1504.

Temnohnědý, dunkelbraun. Jg.

Temnomil, a, **temnomilec**, lce, m., der Obskurant, Finsterling. Šm.

Temnomodrý, dunkelblau. Tpl., Č.

Temnooký, dunkeläugig. Us.

Temnorod, a, m., der Blindgeborene. L.

Temnorudek, dku, m., pyrargyrit. Vz Bř. 227.

Temnorusý, kastanienbraun. Jg.

Temnosivý, dunkelgrau. Jg.

Temnost, i, f.; *temnosti*, pl., die Dunkelheit, Finsterniss. V. Údolí t-stí (peklo). V. T-sti noční, Troj., věčné. Ros. V t-stech jest až dotad. ZN. Múdrého oči v hlavě jeho, blázen v t-stech chodí; Zavrzme skutky temnosti t. j. odbuďme hřiechóv, jenž vedú k věčné t-sti; Den t-sti a mrákoty; Přijde ten, jenž k věčnému ohni a k t-sti a všelikaké psotě zlé odsúdí; Protož vyjděte z temnosti své nevěry; By jiné pomsty nebylo, jedné ty t-sti pekelnie, jimž konče nebude, dosti by měl sě člověk lekati a hřiechóv varovati; A slovú ty t-sti zevnitřnie prvé pro rozdiel t-stí vnitřniech, jenž sú nedostatek milosti božie v duši; Lidé milovali sú viece t-sti než světlo; A slovú hřiechové t-sti, protože člověku rozum jako zatmievají; Lidé, kteříž hřešie, hledají t-sti, aby mohli hřešiti; Jakož po temnosti nočnie zářě vzchodí, tak ten lid židovský po t-sti své nevěry vyzná světlo své pravé viery; Spasitel činí z pokušenie prospěch, když jedné člověk nezatvrdí sebe t-stí hřiechóv; Ženám i teskliveým i báznivým jest dobře, aby samy nebývaly a t-sti aby se varovaly. Hus I. 282., II. 6., 13., 42., 47., 213., 216., III. 77., 115. (Tč.). T. mluvy. L. **T.** = *mrákoty, pošlost očí*, die Blindheit. Jel.

Temnostinnost, i, f., das Schattendunkel.

Temnostinný, dunkelschattend. T. jedlovina. Kam. Bs. 81.

Temnosvětlí, n., **temnosvit**, u, m., das Dunkellicht. Šm.

Temnosvětlý, dunkellicht.

Temnošedý, dunkelgrau. T. nebe. Šá.

Temnošerý = *temnosivý*, dunkelgrau. Jg.

Temnota, y, f. = *temnost*, die Dunkelheit, das Dunkel. D., Ráj., Krok. Strslov. тьмьнота, obscuritas, příp. -ta. Mkl. B 164.

Temnotář, e, m. = *temnomil*. Rk.

Temnovid, a, m., der Blödsichtige. L.

Temnovlasač, e, m., wer dunkles Haar hat. Lšk.

Temnovlasý, dunkelhaarig.

Temnovraný, dunkelrappig. Jg.

Temnozelený, dunkelgrün. Jg.

Temnožlutý, dunkelgelb. Jg.

Temňule, e, f., helops, hmyz. Krok. II. 255.

Temný, (zastr. *temen*), *mna*, *o* = *bezsvětlý, nejasný*, dunkel, düster. T. věci, D., mrákoty, Troj., barva, Us., voda. Ž. wit. 17. 12. T. vězení (temnice), hrob. Dch. Adam a Eva drahně sú utrpěli mnoho se kajíce zde na světě několik tisíc let u vězení temném sú přebývali po smrti. Hus II. 433. T. les. Rkk. — **T.** = *neznamenitý*, unbedeutend, unansehnlich. Jel. — **T.** *pojem* (ponětí), představení (představa) = *nejasné*, dunkel, unklar. T. cit, řeč, slova (nesrozumitelná). Mluvil slovy temnými. BR. II. 366. — **T.** = *slepý*, blind, blöd. T. zrak. Krab., Kr. kr. Lid t. = *neosvícený*, blind, unaufgeklärt. — **T.** *samohláska*, vz Samohláska. — **T.** = *mdlý, zdaleka znějící, nesrozumitelný* (co do sluchu), dumpf, hohl, undeutlich. Kom. Má temný hlas. Ros. T. hřímání. Hlas.

Temovací klíny, Futterkeile, m Šp.

Temování, n., das Futterholz.

Temovati, z něm. dämmen, zacpávati, Dch., v lodn., die Fugen mit Moos verstopfen. Nz. — **co**: hráze. Us.

Tempe, gt. do Temp, dat. k Tempům, lok. v Tempích, inst. za Tempy (dle Slovo), pl., n. = *krásné údolí hluboké a úzké ve vých. Thessalii*. Vz S. N.

Tempel, plu, m., z lat. = *chrám, zvláště pohanský*. Rk.

Temperament, u, m., z lat. = *vlastnost těla, letora, druh hnutí mysli zakládající se na povaze těla* (Da.), das Temperament, die Gemüthsbeschaffenheit, -art. T. = *příslušné v těle suchosti a vlhkosti, horkosti a studenosti spořádání*. Kom. Cent. 26. T. = způsob mysli a povaha těla. Rk. Vz Letora. T. cholerický n. horkokrevný, melancholický n. kalokrevný, flegmatický n. chladnokrevný, sanguinický n. lehkokrevný. Nz.

Temperatura, y, f., z lat. = *teplota*, Grad der Hitze o. Kälte, die Temperatur. T. střední; měna t-ry. Nz. Vz KP. II. 59, 331. — **T.** = odchylka od mathematických poměrů tonových při ladění varhan a piana, die Temperatur. Mlt.

Temperovati, z lat. = *mírniti*, mildern, lindern, mässigen, temperiren. — **co**: zlé náklonnosti. Br.

Tempestoso, v hud., it. = *bouřlivě, velmi prudce*, heftig.

Templář, e, m., der Templer. T-ři = duchovní rytířský řád povstalý za časů křižáckých válek, 1119. Vz S. N.

Templářský řád, der Templerorden. Šd.

Tempný, zastr. = *temný*, dunkel. Mus. III. c. 65.

Digitized by Google

Tempo, a, n., it., fr. temps (tân), das Zeitmass, Tempo = *pohyb, časomíra,* jíž trvání jednotlivých taktův a tudíž pohyb celé skladby neb její části říditi se má. T. zdlouhavé (largo, lento), pozvolné (larghetto, adagietto atd.), mírné (moderato, allegretto), rychlé (allegro), velmi rychlé (allegro vivace). Vz více v Mlt. 109., 110. a S. N. — *V tělocviku* atd. znamená určitou dobu, v níž třeba rozličné hmaty ku př. se zbraní (Gewehrgriffe) na rychlo a precisně vykonati, na př. nabíjení čtyřliberního děla děje se na tři tempa a to na povel: Náboj v hlaveň (Ladung einführen)! 1. doba; Na x kroků dělo řiď (auf x Schritte richten)! 2. doba, na povel: Zápalku vlož (Brandel auf)! 3. doba. S. N. XI. 228. — **T.** v kupec. = *čas,* die Zeit. A tempo, *na čas, do času, na lhůtu,* ein Verkauf, bei welchem der Verkäufer dem Käufer eine bestimmte Frist zur Zahlung einräumt. Kh.

Temporali-a, i, n., pl., dle Gymnasium v pl., z lat., světské požitky osob duchovních, weltliche Einkünfte der Geistlichen, die Temporalien.

Tempování, n., das Tempiren, u dělostřelců vhodné upravení zápalky shrapnelův a jiných dutých trhacích střílidel a to upravení takové, aby se střílidlo v patřičné dálce a v určeném okamžiku roztrhlo. S. N. XI. 228.

Tempovati, tempiren. — **co**: shrapnel. Vz Tempování a S. N. XI. 228.

Tempovní deska, die Tempirplatte, šroub, die Tempirschraube, otvor, -öffnung, ukazovatel, -zeiger, stupnice, -skala jsou součástky přístroje ku tempování zápalky shrapnelů; t. nebozez, der Tempirbohrer, klíč, -schlüssel, vidlice, -gabel, -kleště, -zange, přístroje dělostřelce k tempování potřebné. Vz více v S. N. XI. 228.

Temýnko, a, n., vz Týmě.

Temže, e, f., die Temse, angl. Thames, lat. Tamesis n. Tamisa, řeka v Anglicku, vz více v S. N.

Ten, *ta, to*; gt. toho, té, toho; dat. tomu, té, tomu; akk. toho (u životných; u neživotných: ten), tu, to; lok. tom, té, tom; instrum. tím (dříve také: tým), tou (= tú z toju, strsl. toją. Bž. 153.), tím; **pl.** nom. ti (u životných; u neživotných: ty), ty, ta, gt. těch (vz Těch), dat. těm (vz Těch), akk. ty, ty, ta; lok. těch (vz Těch), instr. těmi (vz Těch). — *Pozn.* Na Slov. tým (= tím, instrum.), tej (= té, gt., dat., lok. f. sing.), ty (= ta), tých (= těch), tým (těm), tými (= těmi). Ht. Sr. ml. 239., 240. V Doudlebsku říkají v akkusat. sing. fem. *tou* m. tu; v instr. sg. m. a n. říkají *s tim* m.: *s tím,* Kts.; v pl. říká se v ob. mluvě: *ty* páni, ty telata m. ti pani, ta telata, a jinde zase hlavně ve vých. Čech. *ti* voli, *ti* krávy, *ti* telata m.: ty krávy, ta telata, Jir.; u Čechů v pruském Slezsku skloňuje se *ten, ta, to* dle Nový: tého, tých atd. Šb. U Opavy: ten, ta, to; teho, tej, teho; temu, tej, temu; tého (ten), tu, to; tym, tej, tym; tym, tum, tym; pl. ti, ty, ty; tych; tym; tych (ty), ty, ty; tych; tyma. Klš. Strany skloňování v strč. vz Kt. str. 48., Šf. Pč. starč. ml. 76. (ve Výb. I.), Bž. 11. O sklonbě zájmena *ten* na morav. Zlínsku vz Mtc. 1878. 18. — **Ten** (тъ), *ta, to;* řec. ὁ, ἡ, τό; lit. tas, ta; skr. sa, sâ, tat; goth. sa, sô, thata; nněm. der, die, das. Sch. Fischer má *ten* za starý akkus., vz Sborník vědecký král. českého. Odbor historický, filologický a filosofický I. str. 34. a násl. **T.** vzniklo z тъ přisutím zdůrazňující přípony *n* (нъ). Čistý kořen тъ zachoval se ve strč. jen ve příslovci: ve-t-čas (= v ten čas, illico) a v mezislovci *vet* jako: Vet ty zbraně. Rkk. Druhdy se тъ zdvojovalo v *tet,* jako: tet povod. Bž. 153., Ht. Sr. ml. 238. Cf. Mkl. B. 151. — **T.** *ukazuje na věci, které místem n. časem bližší jsou nebo ukazuje na věci přítomné*; **onen,** *ona, ono ukazují na věci, které jsou místem n. časem od mluvícího vzdálenější*; der, die, das, dieser, diese, dieses. Zk. Vz Onen. Ve strč. ukazovalo k bližšímu předmětu *sien* (= hic), ku vzdálenějšímu *ten* (= ille). Vz Bž. 153. Špatně se v té příčině psává: *prvnější, poslednější* m.: *onen, ten.* Brt. Ta dcera jest pečlivá, ona nedbalá. Us. Tu skříni dala jsem synu, onu dceři. Těchto šetřiti budu, oněch nic. Svěd. (Zk.) Tím časem, v tom čase, mezi tím časem, mezi tím, za tím, v tom, v té chvíli; před tím časem, před tím, málo před tím; po té, po tom; nad to, přes to, k tomu; to samo; od toho času. V. Ona kyšky nechce a já su ráda tej (kyšce). Mor. Brt. Tím hájíček pěkný zelený a v těm hájíčku svaté bydlení; V tejto chvíli a v tej době zemské žáby měla v hubě; Narodil se Kristus pán teho dne; Kdo tobě zbraňuje před to naše (okýnka) chodit? Sš. P. 5., 7., 24., 215. (Tč.). Mimo těto dvě péči každá jiná je zlá; Lidé mohú jako hmatati, že viece ta kletba škodí těm, jenž klnú, než těm, kteří od nich kletbu trpie. Hus II. 350., III. 226. A to v ten pondělí po sv. Blažeji; V těm listu nestojí jména pánů těch. NB. Tč. 167., 70. A to se stalo ten úterý před sv. Havlem; Což jest mimo těch 300 zl.; Podlé těchto výpisuov z desk; A ti jsú též vyznali, že jsú toho léta položeny (peníze). Půh. II. 14., 237., 331., 491. Tvoje mamka leží ten hrob ode dveří. Sš. P. 160. Mezi tojú (dobú). Bž. 216. A to všecko ten Nikal s nimi požívá. Pč. 19. Od letare svolili sobě rok do té soboty po svátosti bez obú práva pohoršenie. Půh. I. 211. A poněvadž živosť těla jest menšie dobré než živosť neb spasenie duše, protož pro toto má ono, když jest čas, opuštěno býti. Hus II. 171. Ten dům jest na ráně. D. To 'ho do očí píchá. D. Ten zde, ten tam. Us. V té věci. Us. Ta smlouva neplatí. D. Do toho dne. V tom dvéře odevřiny. Háj. Mám za to. D. Ten sám, ten samý, tenž. V. Té hodiny odjedu. Toho roku jsem tam byl. Har. Změnila se krajina, jakoby ta nebyla. Ten nerád s lavice spadne. Ten se chléb k tomu sýru hoditi může. Prov. Ten úterý po smrti (nikdá). Těmi zuby té (takové) kůže nedotáhneš. Prov. — **Ten,** *ta, to ukazuje na věci, které na mysli máme, o kterých jsme právě mluvili n. o kterých mluviti chceme.* Zk. On mi za to rukojmí byl. Svěd. Pohrdá tím, kdož mne poslal. Br. Odvedou tě tou cestou, kterou jsi přišel. Br. Že se zná učedníkem

Digitized by Google

toho svaté paměti mistra Jana Husy. Skl. I. 47. Poslal Mojžíše sluhu svého: Aarona, jehož vzvolil toho (ipsum). Ž. wit. 104. 26. — **T.**, *ta, to klade se, když o něčem s opovržením mluvíme*, lat. iste. Ten zajíkavý Blažej! Svěd. Ten kluk se to opovážil říci? Kos. Nejen křesťanův, ale také těch pohanův a Turků. Skl. II. 244. — **Ten — který, ten — co.** Nic toho nečinil, co slíbil; Ne toho pták, kdo ho lapil, ale kdož jej snědl. V. Nenarodil se ten, co by se líbil všem. Koll. Co komu, to tomu. Prov. Jinde toho hledá, čeho doma na zbyt má. Vz *Ten který* (za: Tenkterové). — *Poznam. Před vztažnými zájmeny často* **ten** *se vypouštívá.* Moudře jedná (ten), kdo v štěstí na neštěstí pamatuje. Zjevujeť na se zlý skutek (ten), kdož před soudem utíká. (To), co chci, udělám. (Ten), kdo uvidí, řekne. Š. a Ž. — **Kdo — ten, který — ten.** Ktož má moc, ten právo. Prov. Co oko tělu, to svědomí duši. Co jsem psal, to jsem psal (to platiž). Čím hrnec poprvu navře, tím potom dlouho zapáchá. V. Bez **ten:** Já však co vidím, vidím (= to vidím). Kom. — S **že:** To jest tím, že jest chudý. D. To dělá to, že jsem . . . Us. — **Pleonasticky** (dle Brt. S. 3. vyd. 32. má zde *ten* význam *ethický* (sdílný), když mluvíme o něčem milém, nemilém, známém a p.). Naděje člověka ani v tu smrť neopouští. I ti nectnostní ctnostným se diví. Až do té smrti (do smrti). Smrž. Tu nic toho, všechno všechněm společné, i ta duše. Kom. Laskav jsem na tebe z toho srdce. V. Sdělil (rozdělil) by tu duši. Č. Já bych ráda z té duše. Us. Šd. Kery ten kůň tuhši běži, ten tu děvuchu obdrží. Sš. P. 781. Umění nadýmá, ale milosť ta polepšuje. ZN. Že by on nějakou pomoc z toho srdce Battianovi poslati chtěl. Sl. Uh. 1. 1. Zřetel královský nejvíce naň obrácen byl, aby byl dosazen i s tím svým Jakubem. Aug. 8. Hrdosť tvá, ta tě jest oblúdila. BO. Demas, ten mne jest opustil. ZN. Z té duše k němu náchylný. Br. A bohatá, ta vzdoruje. Plk. I toho života zdáli se nehodni býti. V. — *Pozn. 1. Ten, ta, to při* **superlativu** *nyní velmi zhusta kladou jako v němčině člen určitý.* V češtině může *ten* při superlativě jen tehdáž býti, jde-li o *důrazné vytčení předmětu známého.* Hle, to jest ten nejvěrnější sluha (ten známý nejv. sluha), jako rovněž tak říkáme v positivě: To jest ten (známý, po němž se ptáte atd.) věrný sluha. Tam stojí ten nejstarší syn (kterého jste chtěli viděti). Proto dlužni jsme o takových držeti, že všichni spolu jsou ten nejvyšší Antikrist, který všemi obyčeji mrtví Krista. Chč. P. 46. V příkladech těchto i důraz padá na náměstku. Brs. 2. vd. 244. Bůh jest ta největší moudrosť. Št. A za tak svaté se vystavujete, jako byste povinnosti své k Bohu ani v těch nejmenších věcech nezadržovali. Br. Cf. *Ἀκτὶς ἀελίου, τὸ κάλλιστον ἑπταπύλῳ φανὲν Θήβᾳ τῶν προτέρων φάος.* Sophok. Antig. v. 100. **Zbytečně** *bývá náměstka* **ten,** kde nemá této *ukazovací* platnosti: Těm nejhorším lidem často nejlépe se vede. Vybral si tu nejpěknější knihu. Sedli si za ten nejdelší stůl. Růže jest ta nejkrásnější květina. Brs. ib. Šel tím největším lesem; Poslal mu ten nejlepší kabát. Brt. Má ten nejpěknější statek. Kos. Sprosté věci nad ty nejdražší kladli. Dyby mně kdo koňa sedlal, také bych se na vojnu dal. Starší sestra uslyšela, bratrovi koňa sedlala, ta prostřední šablu dala, ta nejmladší zaplakala. Sš. P. 173., 175. Cf. A poňavadž modlitba má dostojenstvie a moc od skladače svého, zjevno jest, že ta modlitba *Otče náš* jest *nejdóstojnější.* Hus I. 311. Vz *Člen*, Brt. S. 3. vyd. 33. — *Pozn. 2. Často i jinde, kde na náměstce žádného důrazu není, klademe zbytečně ten, ta, to, kde Němec určitý člen*, der, die, das klade. Mám *to* přesvědčení, zastávám *tu* zásadu atd., vz Přesvědčení, Zastati. Šb. Ta klekánie, to do kostela časté chozenie i toť by mohlo v licoměrstvie na jalovo býti. Št. N. 168. — *Zbytečně klade prý se ve:* ‚Trvalo to 6 neděl.‘ *Ale nevidíme toho příčiny. — Jinde prý se klade* šp. *m.:* **věc.** S povahou duševní má se to ještě hůře m. má se věc ještě hůře. Ovšem můžeme slovo *věc* položiti, než toto slovo znamená jako slovo *to* něco neurčitého a tedy můžeme i *to* položiti. — *Šlo to přece,* šp. *prý* m.: Věc se přece podala. *Ale frase první také není špatna*, vz Jíti, abs. Říkáme: Jde to, tak to nejde. Kdyby místo slova *to* vůbec klásti bylo slovo *věc*, jak bychom vyjádřili známé čtení: To je to! To prší! To to jde!? (Brs. 2. vd. 244.). — *Pozn. Zbytečně* klade se *to* tam, kde není na něm důrazu: Jest mi to milo, žes přišel. Jest mi to podivno. Brs. ib. — *Již jest* **ten tam** = *jest po něm veta, je s ním konec.* Umru-li, ten tam (budu). Prov. Když jsem přišel, byl on už ten tam. Us. Petr Kaniš řekl jest: Stúpil na nebesa ten tam (= a zmizel). Vavř. z Břez. Vz *Tam.* — **Ti** *jedou,* **ti** *skáčí,* **ti** *jdou = jední jedou, druzí skáčí, jiní jdou.* — **To absolutně,** das. Na tom býti; na tom ustrnouti, se postaviti. V. A co toho víc. Kom. Z toho nic nebude. Co tobě do toho? Co máš z toho? Navzkazoval mu toho, až hořko povídati. Sych. Co je po tom. Rok tomu, co jsme se neviděli. Us. To už jako to (to lze připustiti). U Olom. Sd. Člověk nebyl by od toho, man wäre nicht dagegen; Co na tom, was liegt daran?; Toho není, das giebts nicht; Nejsem ten, abych mu ublížil; Jen do toho, nur d'rauf los; O to není, darum handelt es sich nicht; Nechme toho; Mlčme o tom; Co komu do toho?; To je toho, das sind Geschichten, Flausen! Dch. Ale taky braní, co mu nic do teho. Sl. ps. 109. Po ty (potom) zase se vzchopil. U Rychn. Vk. Bez toho, *καὶ αὔτως*, i tak. Tys temu vinen, že si mne napajal červeným vínem; Néni tém žádné vinen jak pudmistr s rechtářem. Sš. P. 424., 575. (Tč.) Temu sem si kazabajku kúpila. Slez. Pk. K tomu jej v hlavu udeři. Zk. 461. Mlč chůvičko, nežel teho; Budě temu jina pomsta; Nepřijdu děvucho až jutro. Prošvarny synečku, čemu to? Prošvarna děvucho to temu (= proto), žes dala hubičky jinému. Sš. P. 179., 405. (Tč.). O tom potom (toho nechme, o tom nemluvme). Brt. Na tém žalobník přestati

nechce. NB. Tč. 250. A oni proti dóvodu odpierají, že toho nenie. Hus II. 123. Jest tomu tři léta. Us. Nejsem tím vinen. Us. Tím je těší. D. Proti tomu. V. Nejsem s to. Us. Vz *S*, *S to* (III. 670. b.). Dáti co to (byť ne mnoho, přece něco). Mor. Brt. — *Pozn. 1. Po* **to**, *předmět neurčitě znamenající, nestojí infinitiv, který by tentýž předmět zevrubněji určoval, nýbrž nová věta s* **aby**. On se v to uvázal, aby pečoval o jeho cvičení (*ne*: pečovati). Nejsem s to, abych chodil (*ne*: choditi). Jg. Vz S to (III. 670. b.), Konditional XIII. 1., 2. — *On byl na tom umříti*, **lépe prý:** *on umíral*. **Ale** vz Býti (I. 116. b.). — *Pozn.* 2. Při slovesech sice bezpodmětných vyskytuje se druhdy obecný podmět *to*, ukazuje-li se k něčemu dříve označenému anebo mluví-li se s důrazem u výkřiku, na př. Viděl jsem ho kdysi; bylo to (t. že jsem ho viděl) o vánocích. To přešlo. To se zablýsklo! To jsem se udeřil! To jsme se nasmáli! To mne rozbolely zuby! Brt. S. 3. vd. 32.). Mimo tyto případy chybno jest přičiňovati náměstku *to*. Brt. S. 3. vd. 14. Vz **Es** (něm., na počátku článku). — *Místo* **ten** *kladou* **následující**, vz *Následující*. — **To** *zastupující všecky rody*. To jest ten pán. Jest to tvůj bratr? To je starý kůň. Či je to věc? Ros. Jste vy to? My jsme to. To sú věliké dediny. Ht. Sl. ml. 186. To je lež. D. Kdo jsou to? Kom. To je pravda. D. — *Ten, ta, to je-li* **podmětem**, *jak se srovnává s přísudkem?* Vz Shoda přísudku s podmětem, Zk. Skl. §. 31. a To. — **To** *přikládá se za příčinou většího důrazu*. Zk. Neb nenie jiného jména, v kterém bychom mohli spaseni býti, jedné to jméno Ježíš. Hus II. 150. Jaká jest to řeč? Br. Načež se to díváte? Br. Co to mluvíš na tu ženu? Svěd. Vidím fíky a to velmi dobré. Br. (Zk.). Divná jest to řeč vyšla z úst jeho? Jel. Kam jsme my to přišli? To bych se podíval! Cf. Bl. Gr. č. 249., Filolog. list. III. 219., Brt. S. 3. vyd. 32. 2. — **A to** = *a sice*, und zwar (má-li přívlastek, výrok n. příslovečné určení důrazně se vytknouti, připojuje se slovy *a to*. Brt. S. 3. vyd. 32.). Sluhu a to věrného z něho máš. Vylál mu a to na veřejné ulici. Anně dal díl a to výborný. Br. Nepřátely stírala a to mocí božskou. Br. Navrať a to bez ujmy. Kom. — *To to!* = *ne*, warum nicht gar. Chodí k Vám? To to! Zaplatil Vám? To to (kde pak)! Dch. Vz To to. — **Tím**, *u kompar*. Tím lépe, hůře. Aby tím ochotnější byli. Br. — **Čím — tím**, je — desto, um so — desto. Čímž viece má, tiem viece žádá. GR. Čím více kmotrů, tím více šelem. Čím větší šelma, tím větší štěstí. Tím tížeji padá, čím kdo výš leze. D. — *Tenhle, tenli, tenť, tentě, tento*, vz tato slova. — **Ten který** vz *Ten který* (za Tenkterové). — Vz *Zájmeno*.

-těn a -cen *v příčestí perf. pass.* Vz *-sen*.

Těn, týn, zastr. = *tenčeji*, dünner. Jel. Týn přísti. Marek ex usu.

Tenakl, u, m., z lat. tenaculum = *držadlo rukopisu v knihtiskárnách*, jež se dolejší špicí do kasy zastrkuje, der Halter, das Heft. Dle S. N. — **T.** = *rámec cedicí*, das Tenakel.

Tenatář, e, m., vz *Tenetář*.

Tenatěnka, y, f., hydrodiction, der Netzfaden. T. pětihraničitá, h. pentagonum, rostl. Rstp. 1871. Cf. Schd. II. 255.

Tenato, vz *Teneto*.

Těňava, y, f. = *stín*, der Schatten. Slov. Plk.

Tence, *tenoučce, teničce, tenoučičce, teníčičce, komp.* tenčeji (těněji), *superlt.* nejtenčeji. **T.** = ne tlustě, nicht dick, dünn, klein, fein, klar. T. přísti. D. Nic se tak tence upřísti nemůže, aby to lidé při slunci spatřiti nemohli. V. T. mluviti, krájeti. Někdy temněji, těněji, někdy jasněji. Bl. mus. T. (po tenku) je živ (tenkou stravou). T. dyše (bojí se). Ros.

Tenčejší, vz *Tenký*.

Tenčení, n., das Dünnermachen, die Verdünnung (od tenčiti); das Dünnerwerden (od tenčeti).

Tenčený; *-en, a, o*, verdünnt, verfeinert, geschmälert.

Tenčeti, el, ení = *počínám tenkým býti; řídnouti*, dünn werden; dünner werden. Reš.

Tenčí, n. = *polovice meče ode středu ku hrotu*. Vz KP. I. 533., 555.

Tenčice, e, f. = *tenká košile*, feines Hemd. Us. v Chrudimsku, v Hradecku, u Jižné. Hk., Kšť., Vrů., Zb. — **T.** = *širočina, tenká tesačka tesařská*. U Strážnice. Šd.

Tenčina, y, f. = *něco tenkého*, dünnes, feines Wesen. Jg.

Tenčíř, e, m. = *pomocník pekařův*. Jg. T dělá housky. Pt. T., *štípač, bílý stírač*, der Weissmischer.

Tenčitelný, verdünnbar. Eccl.

Tenčiti, il, en, ení; *tenčívati* = *tenkým činiti*, dünn machen, verdünnen. V. — **co, koho:** něčí zásluhy. Jg. T. někoho = chudým dělati. — **co čím:** hůl strouháním. Us. — **se** = *tenčeti*. — **se komu.** Tvář, poklady se mu tenčí. Us. — Jg.

Tenčivka, y, f., u zlatníků, die Dünnschlagform. Šm.

Tendence, e, f., z lat. = *směr zvl. politický některé strany*, der Zweck, die Absicht, Richtung, Tendenz.

Tendenční = *se směrem jistým se shodující, úmyslný*, Tendenz-. Rk.

Tendero, a, n. = *pandero*. U Písku.

Tendr, u, m., ang. = *průvodčí nebo obslužná loď při řadovém korábu*, das Begleitungsschiff. — **T.** = železniční vůz připiatý k parostroji, na němž vozí se voda a uhlí, der Tender. Vz KP. II. 374., S. N.

Tendle, vz *Tenhle*.

Tened-os, a, m., ostrov v aegaejském moři. Vz S. N. — *Teneďan*, a, m. — *Tenedský*.

Tenesm-us, u, m. = *nucení na stolici*.

Tenetář, e, m., der Wildgarner, Netzstricker. Dch. Vz Tenetník.

Tenetce, e, n., vz *Teneto*. — **T.** = *bránice, mázdra plstní, plsť*, das Netz. Ja. Zánět t. Šm.

Tenetiště, ě, n., lesík u Prahy blíže Troje. Dch.

Tenetní, *tenatní*, Netz-. T-tní hůl, tyč, bidlo, provaz, Us., vidličky, V., sošky. Kom.

Digitized by Google

Tenetnice, e, f., **tenetiště,** ě, n. = *průsek, kde se tenata roztahují,* die Richtstatt, Schneisse, der Richtweg, Stellweg. Šp.

Tenetník, a, m., *kdo tenata váže* n. plete, der Netz-, Garnstricker. Cf. Tenetář. Aqu.

Teneto, a, n. (zastr. tenato), **tenátko.** Jg. Pl. *tenata* jest užívanější než *teneta.* D. T., strsl. též tonoto, tenoto, laqueus: ten, ton, strind. tan, extendere, tantu filum, texta aranea. Mkl. B. 161. T., tonoto, a, n., rete, strsl. tęlo z tendlo, cf. stind. tan, tanoti, got. thanjan, dehnen, strhrněm. done, Spannung, lit. tinklas, Netz. Mkl. L. 11., 71. (Hý.). — T. = *konopní síť na zvěř,* das Netz, Zeug, Wildgarn, Jägergarn. Jg. V MV. nepravá glossa. Pa. Teneto lovčí, myslivecké, zaječí. V. Bidla, tyč, hůl, provaz, vidličky, sošky u tenat. T. na ptáky, na křepelky atd. *Tenátka,* n., pl., skládají se ze dvou sítí, jedna slove *jádro,* druhá *obuzek,* das Doppel-, Steckgarn. Dch. Teneta roztáhnouti; tenety zatáhnouti, obtáhnouti; do teneta lapiti. V. Tenata vázati, dělati, tvrditi, spravovati; do tenet hnáti (do tenat), chytati. Us. Teneta v lese roztáhnouti. Háj. V tenato jelena uhoniti. Rad. zv. Tenata na někoho rozvinouti. Tkad. V t-ech někoho zaplésti. Rvač. 78. Padnu v teneto jeho hříšné země. Ž. wit. 140. 10. Pauk, když se tenata jeho kto dotkne, ihned sě hne a učije. Hus III. 199. Slíbil mi dáti tenato zvířecí nové, dobré konopné; Aby to tenato vrácili. Půh. I. 231., II. 621. Upletl jest v teneto nohy své. BO. Teneto léceti něčím nohám. BO. Vz Tenký. — T. = *provaz,* kterým spojují krávy, vedou-li je na pastvu. U Bydž. Mý.

Tenhle, *tahle, tohle* = *ten* + *hle.* V obec. mluvě: *tendle,* der da. Kts.

Tenice, e, f. = *teno.* Sš. Zj. 476., L. 162. (Hý.).

Tenîčce, vz Tence.

Teničenka, y, f., colobata, hmyz. Krok. II. 266.

Teničkosť, i, f. = *tenkosť.*

Teničký, vz Tenký.

Tenín, a, m., osob. jm. Šd. — **T.,** leptopus, hmyz. Krok.

Teninký, vz Tenký.

Teniti, il, ěn, ění, zastr. = *tenčiti, tenkým činiti,* dünn machen. — **co:** niť, řeč (vybrousiti, verfeinern). Nz. — Strsl. tьniti, extenuare, od tьnь v tьnьkъ. Mkl. B. 437.

Tenitka, y, f., aulacus, hmyz lumkovitý. Krok. II. 260.

Tenitkosť, i, f., vz *Tenkost.*

Tenitký = *tenký.*

Ten jistý, der gewisse, erwähnte. Ale ty ten jistý jsi (tu idem es) a léta tvá nezhynú. Ž. wit. 101. 28. A jestližeby která osoba žádala při tom také býti, aneb na místě svém vyslala dva dobrá člověky, tehdy ten jistý ... aneb kohož by poslal, mají k tomu připuštěni býti. Václ. IX. (Právn. 1861. 27.).

Ten každý, vz Ten který (na konci).

Tenkel, klu, m. = *špalda.* Slb. 180.

Tenknouti, knul a kl, utí = *počínám tenkým býti,* dünn werden. Slov. Leška.

Tenko, *tenoučko, tenično,* vz Tenký. — **T.** = *tence,* dünn. T. zpívá. Po tenku = po málu. Konopě t. přísti. Koll. Po tenku živ jest. Z tenka chvístá. Sych. Za tři léta bude po tenku se řemeslem. Us. Bylo toho po tenku. Us. Dch., Šd. Veru ten tvôj klinčok uroben bol z těnka. Pok. Z hor. 89.

Tenkobřitka, y, f., limacina, blanýš. Krok. II. 123.

Tenkočnělec, lce, m., cofurus, rostlina pryšcovitá. Rostl. I 237. b.

Tenkohlasý, dünnstimmig. T. píšťala. Jg.

Tenkohlavec, vce, m. T-ci, trichotrachelidae, jsou hlístové těla oblého, velmi tenkého a na hlavě bičovitě prodlouženého. T. bičíkový, trichocephalus dispar. Frč 71. Cf. Schd. II. 531.

Tenkohlavka, y, f., drypta, hmyz. Krok. II. 251.

Tenkohlavý, dünnköpfig.

Tenkohřbet, a, m., taenionolus.

Tenkojazyčník, a, m. T-ci, plazi, vermilinguia, die Wurmzüngler. Nz.

Tenkojazyčný, dünnzüngig. T. živočich. Krok I. b. 76. Vz Tenkojazyčník.

Tenkokorý, dünnschälig, -rindig. Rostl.

Tenkolistý, dünnblätterig. Rostl. III. 48.

Tenkoměšník, u, m., echites. Rostl. I. 250. a.

Tenkomluvný, zart redend. Jg.

Tenkonártec, rtce, m., hippa, korýš. Krok. II. 248.

Tenkonitník, u, m., stenostomum. Rostl. I. 256. b.

Tenkonohý, dünnfüssig. Hlas

Tenkonožák, a, m., leptopus, korýš. Krok. II. 247.

Tenkoodil, u, m., leptolaena. Rostl. I. 250. b.

Tenkopalcák, a, m., ilia, korýš. Krok. II. 248.

Tenkoploský, flach und dünn. Jg.

Tenkořepec, pce, m., oxyuris, hlísta. Krok. II. 517.

Tenkorouný, dünnwollig. T. ovce.

Tenkorožka, y, f., crioceris, hmyz. Krok. II. 256.

Tenkoryp, a, m., stenorrhynchus, tuleň. Ssav. 235.

Tenkoskořepý, dünnschälig. Šm.

Tenkoslovec, vce, m., der Spitzfindige. L.

Tenkosloví, n., subtilis disputatio. L.

Tenkoslovný, spitzfindig. L.

Tenkosť, i, f., *tenoučkosť, teničkosť, tenitkosť, teničičkosť,* die Dünne, Dünnheit, Feinheit, Klarheit, Zartheit. Tenkosť. V. T. plátna, sukna, hlasu, těla (netlustosť, Us.; churavosť. V.), sluchu, D., Šm.

Tenkostebelný, dünnhalmig. Šm.

Tenkostěnný, dünnwandig. T. buňka.

Tenkošešulný = *tenkou šešulí mající.* T. kapara, capparis tenuisiliqua. Rostl. III. b. 265.

Tenkotek, tka, m., omalium, hmyz. Krok. II. 252.

Tenkotěl, a, m., hymenosoma, korýš. Krok. II. 247.

Tenkotlačka, y, f., u zlatníků, die Dünnquetsche. Šm.

Tenkovlas, u, m., leptothrix buccalis. Nz. lk.

Tenkovlasý, dünnhaarig. Jg.

Tenkozubec, bce, m., pták, der Schmalschnäbler. Rk.

Tenkozubka, y, f., trichostomum, der Haarmund. T. vřesovitá, t. ericoides, skroucená, t. tortile, rostl. Rstp. 1811.

Tenkozvuký, fein tönend. T-ká píšťala. Koll. Zn. 478.

Tenkrát, -te = *tehdáž*, *toho času*, diesmal, dazumal, dasmal, dann. T-krát Němec Čechu přeje, když se had na ledě hřeje. Prov. Ach Bože můj, mocny Bože, kaj můj nocleh budzě t., když moja dušička z meho cěla vyjdzě; Až já věneček pozbudu, t. já uz víc vesela nebudu. Sš. P. 54., 798.

Tenkterové, kmen germanský.

Ten který, der betreffende. Ta která strana nechť náklady soudní zapraví, *lépe* prý: strana odsouzená, strana padlá aneb dle případností každá strana nechť náklady soudní zapraví. Slova *ten který* jsou starodávný přištipek kancelářský jako němec. slova respektiv, betreffs a užíváno jich buď jen zřídka, toliko v čas nutné potřeby, jako slova *potahmo*. Šb. *Ale* **špatné** *právě toto spojení slov není*, Skála ho často užívá a kromě toho cf.: Jestliže by v tom kterém kovu stříbro nebo zlato bylo. Nar. o h. a k. A jestližeby toho pohnaného ten který artikul nahoře dotčený zašel. Vl. zř. 94. A to tehdy vchází pôvod ve zmatek, když se komu výboj n. moc nebo škoda od úředníka, služebníka nebo žoldnéře některého pána stane, lidi jeho pohánie, maje pána samého, u kohož jest ten který byl, pohnati. Vš. 419. Z té které doby, aus der betreffenden Zeit. Dch. Ta která strana (strana, jíž se dotýče; některá nebo každá strana). J. tr. Muž toho kterého předmětu znalý. Ib. Také-li sou pak o toho kterého pána lidé nestydatí jazyk svůj špinavě utírali. Skl. V. 29. Vz Neorázný. Jestliže by neráčil J. M. K-á do vyřízení té které pře v království tomto zůstati, tedy aby na soud zemský ji podati ráčil. Er. exc. Cf. Římané v té takové moci a síle nemohli toho strpěti a snésti. V. Že jemu tomu (dem Betreffenden) dosti neučinil na ten čas, což jemu řekl. Václ. XIII. Pro snadší nalezení toho každého nálezu rozdílně položeného. Nál. Někteří z těch takových i v závrať upadli. Kom. L. 10. 7. Kterýž umění lékařského jakouž takouž známosť má. V. K posilnění jakémuž takémuž napomáhají. Ler. Jestliže by který dlužník toto sukno stavěti chtěl pro svůj který dluh, to býti můž. 1538. Nách. 117. Choj (jdi) tam do pola, naber kořeňa jakého takého. Sš. P. 664. — Brs. 2. vyd. 244. nedoporučuje tohoto obratu *tam, kde se jasněji vyjádřiti můžeme*: Ta která strana, správně prý: Strana dotčená, příslušná. Ohlastež se každý u toho kterého úřadu, správně prý: u svého, u příslušného, toho jistého úřadu.

Tenkule, e, f., physa, plž. Krok. II. 125.

Tenký, (zastr. tenek), *nka, o; komparat. tenší, tenčí, tenčejší*; *tenoučký*, *teničký*, *teničký*, *teninký*, *tenitký*, *teničičký*, *tenoučičký*. Тьнькъ, lat. tenuis, skr. koř. tan: ex-tendere, řec. τάν-υμαι, τεν v τείνω (m. τενjω); cf. teneto, tetiva. Schl. Strsl. тьнькъ, tenuis, rus. тонокъ, litev. tenvas, lett. tīvs, got. thanjan, stnord. thunr, strhrněm. dunni, lat. tenuis, řecky τείνω, ταναός, stind. tanu, Wurzel tan. Mkl. aL. 27., B. 256. (Hý.). — T. = *ne tlustý*, dünn, nicht dick, fein, zart. Jg. T-ká niť, Us., příze, Sych, prkno, Us., sukno, papír, plátno, V. T. jako niť, jako vlas. Us. T. kůže. Šp. Ten tuze rád pichá do tenkého (o lenochu). V Kunv. Msk. To umřel někdo v tenké košili (když se komu po smrti dlouho umíráčkem zvoní). Us. Všk. Nech mně pošle košulenku, tu konopnú a tu tenkú; V konopné (košuli) budu choditi a v tenké budu viseti. Sš. P. 91. (Tč.). Ja synečku, synečku, máš tenkú košulečku; košulenka tenká, šila ju panenka. Mor. pís. Za tenký konec chytať (voliti si snazší práce). Mt. S. Život jeho na tenké nitce visí (v nebezpečí jest). Ros. Ctnosť a štěstí visí na tenké niti. Koll. Dvorské štěstí na teničké pavučině visí. Prov. Neohýbáš-li tenkou hůlku, tlustou neohneš. Prov. — T. = *čiplý*, *útlý*, *táhlý*, *štiplý*, schlank, rank, schmächtig. V. T-ký mládenec, Troj. Jest tenký jako konopě. Vz Tělo. Č. Lopenické sady rjedké, lopenické dzjevky cjenké; také cjenké jako trsci, ohýbajú sa mi v hrsci; Vzal sobě ženku tenku, němohla vylezt z venku; Namlóval tenké tenkó v zahrádce pod višinkó. Sš. P. 363., 710., 758. (Tč.). Tenká ženka i rozkošná (tener mulier et delicata). BO. — **kde**. Tenká v dřieku, žeby ju muhol preštiknúť. Mt. S. — **T.** = *ne hustý (o tekutinách)*, dünn, fein, klar. T. káva (řídká), pivo (Hus I. 428.), omáčka, víno, povětří, pot. D., Troj. — **T.** = *jemný*, fein, dünn. Pradlena t-ho prádla, die Feinwäscherin. Dch. T. jak pavučina. Us. Brt. Má tenké punčochy (hned všemu rozumí), tenké uši, tenký (čišný) nos. Č. T. sluch, leise. D. — **T.** = *churavý*, schwach. T-ké zdraví. V. — **T.** = *skrovný*, mässig, frugal, gering. Kedy bývá tenký obed, večera (večeře) šmakuje. Slov. Tč. T. strava. Ros. T. déšť. Dch.

Tenkýn, a, m., caprella, kývoš. Krok. II. 245.

Ten-li, *ta-li*, *to-li*, ob dieser. Ten-li víno pije, ještoje kopá? Smil. To-li jsou básně? Apol. 100.

Tennantit, u, m., nerost, das Graukupfererz. Vz Bř. 219., S. N.

Tenný, vz Tený.

Teno, a, n. = aegyptské plátno tenké a krásné, bus, vz Bus (v dodatcích), Byssus. Sš. Zj. 476.

Ten onen. Četl jsem to ono v jedné knize. Jg.

Tenor, u, m., z it. = *vysoký hlas mužský*, der Tenor, die Tenorstimme. Vz S. N. — **T.** = *hlas psí*. Šp. — **T.** = *nepřetržený běh nějaké věci*; *řada*, *posloupnosť*, *smysl nebo obsah nějakého zákona*, der Tenor. S. N.

Tenorista, y, m., dle *Despota* (vz *-sta*) = *zpěvák tenorovým hlasem*, der Tenorist. Rk.

Tenorit, u, m., nerost. Vz Bř. 200.

Tenorka, y, f., tenoria. Rostl. I. 258. b.

Tenorovati, Tenor singen. Kom.

Tenorovka, y, f., die Tenorgeige. Vz Mlt. 110.

Tenorový, Tenor-. T-vý hlas, klíč, Us., fagot, housle. Hd. Vz S. N.

Tenosť, i, f., die Feinheit. Stsl. тьностъ, subtilitas; příp. -стъ. Mkl. B. 169. S attickou t-stí se tu (v listu 1. ku Korinťanům) demosthenická síla střídá. Sš. I. 157. (Ib. L. 153. — Hý.).

Tenotomie, tenontotomie, e, f. = šlacho řez, jest chirurgická operace, jíž skrácené šlachy se prořezávají. Vz S. N.

Tenoučký, vz Tenký.

Tenounko, dünn, schmal, gering. Vz Tenký. Ty jíš t. = málo. Us. Dhn.

Tenounký, sehr dünn, schmal, schlank, mässig atd. Vz Tenký. T. niť, stéblo. Dch. Roucho má bílé, tenounké jak pavučinku. Er. Sl. čít. 30.

Těnovice, Tienowitz, ves u Rokycan. PL.

Ten samý. V. Pro tu samu příčinu; Ta sama věc. Skl. I. 83., 171., 301. Ale užívejme raději: týž, tentýž.

Tenta, y, m., osob. jm.

Ten taký, ten takový, vz *Ten který.*

Tenť, *tentě, tenti, tentiž, tať* atd., *toť* atd. = ten (+ ť + tě + ti + tiž), der wol, der ja, dann, so. Jg. Toť jsou blázni. Ros. Toť byste byli šťastni. Totě vše nenáleželo na jeho povolání. Br. — Jg. Vz *Ten.*

Tento, *tato, toto = ten + to, ta + to, to + to*; gt. toho + to, té + to, toho + to atd., skloňuje se jako: ten *(to* se přivěšuje). V obec. mluvě říká se: *tenle, tendle,* Jir., vz Tenhle. **T.**, dieser, hicce, *nemá se klásti, lečby se na něco přítomného ukazovalo. Zpět se nemá leč jen tehdy táhnouti, když věc, na kterou ukazuje, hned vedlé a jako ještě před očima jest.* Tento strom vysoký. *Kde se na předešlý předmět ukazuje, stačí* **ten** *n.* **onen**. Již ten strom vykopali, který nenesl žádného ovoce. Š. a Ž. V tento způsob; od této hodiny; tímto způsobem. V. Tento dar přijmi vděčně. Ros. Radoval jsem se v těchto, jež mi jsú pověděna. Ž. wit. 121. 1. Tato žena to učinila. D. S této strany řeky. D. Že nám to naučenie tento pondělí vydati račite po tomto poslu. NB. Tč. 194. Tímto, hiermit. D. **Chybně** *užíváme této náměstky* a) *kde jí není třeba.* Otec chválil syna, poněvadž (tento) vyplnil vůli jeho. Aby dal psu chléb, aby (tento) hladem nezahynul. Tím přemluvil mladíka, že (tento) slíbil. — b) *Tam, kde by měla býti náměstka* **on.** Přišel k sousedovi a počal tomuto (m.: mu) domlouvati. Brs. 2. vd. 245 Nakrájel řemenův a učinil z těchto (z nich) dlouhý provaz. Brt. S. 3. vyd. 32. Vzala papír a napsala na tento (naň) . . . — *Často lépe substantivum se opakuje.* Přišel do města a v tomto se procházeje (a procházeje se městem). Brt. v Pdg. 1880. 396. Místo *tento* užívají slova *následující.* Vz Následující, Toto.

Tentočkovati = neuměti své myšlénky vyjádřiti, tentononc a p. říkati, Dings da sagen. Rgl.

Tentočky, gt. tohotočky atd. Us. u Bolesl. Ale, tentočky, hospodáři, udělejte mi to. U Rychn. Ntk. Tentočky, otočky, onohočky, od kočky (nemůže-li kdo v řeči z místa neb svou řeč příliš rozpřádá). Vz Tlachal. Tentočky, onohočky, natočky šiti. Lb. Tentočky onohočky od kočky = třesky plesky, tlachy machy. Č. M. 603.

Tentohle, *tatohle, totohle,* dieser da. Krok. Tedy tatohle musí sama za luňáka vně děvčat s kolkem státi. Sš. P. 728.

Tentokrát = *tenkrát,* diesesmal, diesmal. Minula je t. zhouba. Mést. bož. T. ti to promíjím.

Tentolíž, *tatolíž, totolíž = tento + li + že, jestli tento,* ob dieser.

Tenton, tentonon = *tentononc.* V obec. mluvě. Bž. 51.

Tentononc, v obec. mluvě m.: *tento.*

Tentoť, *tatoť, totoť,* der da, der Dings da. Vz Tento. Přišel tu tentoť, jak se honem jmenuje, no tentoť! nemohu si zpomněť. Mor. Tč. I co ste vyšli viděti? proroka? Ovšem, pravím vám, viece než proroka; tentoť jest jistě, o němž psáno jest. (Mat. 11.). Hus II. 14.

Tentotiti, *tentovati,* jest přílepek, kde člověk neví, které slovo by nejlépe pověděl, thun, machen, irgend wie machen. Sr. Tentoť. Již to musíme jaksi tentotiť, aby ten chlapec prošel. Mor. Tč. Obecný lid užívá někdy tohoto slova eufemisticky m.: scáti, sráti a p. Byl jsem tentovat. On ji tentoval, stentoval (tělesně s ní obcoval). Mor. JT.

Tentyrek, rka, m., tentyra, hmyz. Krok II. 254.

Tentýž *(ten týž), tatáž, totéž,* gt. tohotéhož, tétéž, tohotéhož, dat. tomutémuž atd., skloňuje se tedy *ten, ta, to* a *týž, táž, též,* vz Týž. Mnozí druhé částky *týž* nesklánějí: v tomtýž (m. v tomtémž) bytě. T. Kromě *nominativu (a akkus.,* pokud se rovná nominativu) *obou čísel* užíváme ostatních neohrabaných pádů zřídka nahrazujíce je pády slova *týž.* — Totéž (též) mysliti; téhož se držeti; totéž rovně činiti (následovati). V. Tatáž přísnosť. Br. Na tentýž způsob. Ceremonie u všech tytéž jsou. Kom. Rodina Ditrichova či vlastně potomci téhož **šp.** m.: jeho. Brt. Cf. Tento.

Tenúčko = *tenko, tenounko.* Ráda předeš ráda len, co se táhne z bečky ven a to pěkně tenúčko, až je v bečce malúčko. Sš. P. 540. Vz Tenký.

Tenucha, y, f., trachelium, das Halskraut. T. modrá, t. caeruleum. Rstp. 976.

Teňunký = *tenounký, tenký.* Zdálo se mi, zdálo tej noci po vůli, přišel k nám šuhajek v teňunkej košuli. Sš. P. 413.

Tenuška, y, f., trichonema. T. prodloužená, t. bulbocodium. Rstp. 1541.

Tenušký, tenučký = *tenký.* Odpadal lístoček s javora tenušký. Sl. ps. 319.

Tenuto (ten.) nad notou, která se má přísně vydržeti, aushalten. Hd.

Těny, dle Dolany, Tien, ves u Zbirova.

Tený, tenný = *tenký,* dünn, fein. I promluvil teným a přimlklým hlasem. Ms. Vlna vlčatá, jadrná a tenná aby oddělována byla od prostřední. Hosp. instr. 1574. Teným duchem něco vnímati; T. rozdíl; Lidskou duši měli za hmotu velmi tenou; T. prach. Sš. P. 90., II. 6., Sk. 260., Mt. 132. (Hý.).

Tenynko = *tenounko.* Bl. Živ. Aug. 81.

Tenzona, y, f., eine der Glosse ähnliche Dichtungsart der Spanier, das Streitgedicht, die Tenzone. Nz. T., *(tenson,* zápas) slula střídavá rozmluva o sporných otázkách v zápase lyrických básníků provensalských. Skládá se ze tří částí: první část — obyč. sloha o čtyřech trochejích čtyřstopých — obsahuje otázku, na kterou způsobem dvojím lze odpověděti. Odpovídají na ni dva básníci tolika decimami, kolik veršů thema obsahuje, tak že povstávají tím dvě glossy. Jako při glosse končiti se musí i zde každá decima jedním veršem themata a sice v první glosse v tom pořádku, jak v thematu po sobě následují, v glosse druhé pořádkem obráceným, tak že první verš themata jest i posledním veršem celé básně. Než i básně sporné vůbec, ve kterých dvě neb více osob o přednosť buď mezi sebou aneb o přednosť jiných předmětů zapolí, nazývají se tenzonami. KB. 187. Ku př. o sporné otázce: Co jest větší, zda slasti aneb strasti lásky? Zápas ten vedli obyč. dva básníci strofami aneb i celými básněmi vystřídanými stejného metra a rýmu, načež k jich ocenění zvolen rozsudí. S. N., Dch. Příklad: *Meč a pluh* ve Světozoru 1874. č. 26. str. 303. Od Dch.

Tenže, *taže, tože; tenž, taž, tož*; genit. tohož, též, tohož = *ten, tento,* dieser. Do svého domku pozval jich a jediný telček maje doma i tenž jim zabiti kázal. Leg., Mus. Tohoto zájmena zřídka užívejme, neníť s dostatek doloženo. Ve významu *eben derselbe* užívejme *týž.* Brs. 2. vyd. 245.

Teodolit, u, m. T. opakovací, Repetitionstheodolit. Nz.

Teoretický, vz Theoretický.

Teorie atd., vz Theorie atd.

Tep, u, m., der Schlag. T. se prudším chodem odliší. Sš. Snt. 167. — **T.**, ein Pulsschlag; t. sítnicový, der Retinalgefässpuls. Nz. lk.

Tepák, a, m., der Hauer, Schläger. Šm.

Tepání, n., das Schlagen, Pulsiren. Nz. lk. T. srdce, der Pulsschlag. Dch.

Tepatel, e, m., der Schläger, Zurechtweiser, Züchtiger. Dk.

Tepatelka, y, f., die Züchtigerin, Zurechtweiserin.

Tepati (na Mor. *těpati,* zastar. *tépsti),* tepám a tepu, eš, e atd., tepej a tep; tepaje (íc), al, án (a en), ání; *tepávati*; *tepnouti* (na Mor. *těpnouti),* pl, ut, utí. Strsl. tepa, ferio, lit. tapštereti, damit ist vielleicht тъпътати, calcare u. тąпъ, obtusus verwandt. Mkl. B. 11. — **T.** = *tlouci, bíti,* schlagen; *zabíjeti,* todt schlagen; *házeti,* werfen; *týrati,* necken; **se,** sich schlagen. Jg. — **abs.** Žíly tepou. — **komu.** Žíla pulsovní rychleji ženě tepe. Kn. lék. — **co, koho.** Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe a řídké pivo pí. Prov. Posmívali se jemu tepouce ho. Br. Prsy své tepouce. Br. T. nepřítele, D., vepře (zabíjeti), minci (raziti). T. koho také = *týrati.* Jel. Bylo jest veliké bitie, ano tepú mladé i staré, ženy i děvečky. BO. Přichází mi na dědiny a tepe mi mé lidi a jich dobytek. Půh. II. 588. Ale když oni koho tepúce kostel zkrvaví, to neškodie; Když je lúpie, jímají, pudie a tepú; Nepřietele tisknouti a t. Hus II. 124., 212., 265. — **co koho čím:** železo kladivem, někoho holí tepati. Kohout slepici křídlem tepal. Puch. Kohouti ostruhami, křídly se tepou. Jel. Kůň podkovou půdu tepe. Vlnu strunami t-ati. Jel. — **se kam proč.** T. se *hněvy* v čelo (instr. příčiny). Pass. 556. — **koho, co kam (čím, odkud).** A trú sě prosiece za obroky a noby líbají, ač dopustí oděnci žoldnéři, jenž kyji chudé **od** noh tepú. Hus II. 126. Koleně jeho v hromadu sě tepiešta. BO. Tepúc se v prsy, v hlavu. Žk. v. 261., 433. Že mě tepeš za mé ucho. Mast. v. 387. T. se rukami **k** srdci. Kat. 687. Tepúce trstí v hlavu; Chudé **od** nich kyji tepúce. Hus II. 79., 404. (Tč.). T. koho **na** hlavu. Us. T. **na** koho. Kom. Hodiny na zvoneček tepou. Schön. Hromem t. na koho. Jel. Ohněm na město t. Pulk. T. koho **přes** hlavu, **v** hlavu, Ros., přes ruku metlou. Koly **do** země berany (beranem) t. Reš. — **kým oč:** o zemi (tlouci). Ben. — **se s kým (jak dlouho)** s nepřátely. Háj., Troj. T. se s kým **od** poledne až **do** nešporův. Bruncv. — **se s kým oč.** Tak se spolu o to tepú. Let. 42. Viz, oč se tepú i světští i kněžie nejviece. Hus I. 278. — Výb. II. 64. — **se kdy (čím): po** odpočinutí zase se tepali. Troj. Hrozným bitím **na** modlitvě se těpiechu. Dal. 64. — **s adv.** Lehčejeť tepe dievčie ruka, od mužské rány bývá veliká muka. Dal. 10. Vražedně se tepali. Troj. — **koho jak: bez** milosti. Troj. T. koho **po** hlavě. Chč. 445. - **kde: ve** vojsku t. (zabíjeti). Troj. Srdce v něm tepalo. Sš. II. 155.

Těpati, na Mor. = *tepati.* — **T.** = *kousati, štípati jako hmyz,* stechen. Us. — **T.** = *těpiti.*

Tepátko, a, n. = *nástroj ku tepání,* plectrum.

Tepavý, pochend, pulsatil. Dch., Nz. lk.

Tepec, pce, m., ve: *zlatotepec.*

Tepelný, Wärme-. T. účinky elektřiny, galvanického proudu, thermoelektrického proudu. Vz KP. II. 202., 218., 244. T. paprsky (= tepla), Wärmestrahlen. Nz.

Tepelský, vz Teplá.

Tepělý, zastr. = *stepilý, štíhlý, vysoko strmící,* schlank, hochragend. Jir., Č. exc. T. dřevo, nebude-li jmieti hlubokého kořenu, spieše vietr vyvrátí. Št. Stála v tepělém (stetit in directo). Ž. wit. 25. 12. Čtou také: na topělém. T. lesové. Troj. 12.

Tepenka, y, f., arteriola, kleine Schlagader. Nz. lk.

Tepennatý, arteriosus. Nz. lk.

Tepenný, arteriell. T. háček, Arterienhaken, proštěpec, die Arterienpincette. Nz. lk.

Tepera, y, m., osob. jm.

Těpeře, dle Budějovice, Tieper, ves u Něm. Brodu. PL.

Tepeřiti, il, en, ení, *tepeřívati* = *strčiti,* stossen. Slov. — **komu co.** Slouchá, jak si cvrčík cimbalík tepeří. Hdk. C. 250. — **komu kam.** Aj podivný buchtot tepeří mu v skráně. Hdk. C.

Digitized by Google

Tepetati = *tepati*, schlagen. Troj.

Tepidari-um, a, n., lat. = *síň pro vlažné lázně; nyní vlažný sklenník*. S. N.

Tepielý, vz Tepělý.

Tepilosť, i, f., die Feinheit, Schlankheit.

Tepilý = *tenký*, fein, schlank, dünn. A ta žilna jest prázdna a tepila. Sal.

Těpiti, il, en, ení; *těpati*, *tiepati* = *nositi*, tragen, schleppen; **se** = *zdlouha jíti, plaziti se*, schleichend gehen, schleichen; *nositi se s čím*, etwas mühsam tragen, schleppen. Jg. — **co, koho**. Ač ďábel je tiepá neb nosí. Hus III. 148. Od těla uteci nemohu ani ho od sebe zahnati mohu, ale musím je t-ati. Hus III. 118. T. břímě. Troj. — **koho kam**. A tak i těpie ho na duši umrlého ti nosiči v hrob zlého obyčeje a chtie, aby . . . Hus II. 357. T. koho **na** hrad. Puchm. — **se s čím kam**. Smrť s ním **k** soudu těpí se. D. — **se**. Ten se těpí. Us., Ros. — **se kudy: po** půtech se t. (zdlouha choditi). Ms. Kokyc. T. se světem. Us. Rgl.

Těpivý, radicans, wurzelnd = kořeny větrné totiž nadzemní vypouštějící a na předměty se upevňující na př. kmen a větve břečtanu, škumpy kořenivé.

Tepka, y, f., *hořavka*, rhodeus amarus, der Bitterling. Frč.

Těpkov, a, m., ves na Slov.

Teplá, é, f., mě. v severozáp. Čech. a v Uhřích, Tepl. Vz více v S. N. — **Teplá**, *klášter*, Stift Tepl, Töpel, ves u Teplé. — **T.**, něm. Tepley, Töplay, ves v Lobosicku. — **T.**, *řeka u Karlových Var*. Jg. — *Tepelský*, Tepler-.

Teplárna, y, f., **lépe**: *topírna*, das Glashaus, die Heitzstube.

Teplavosť, teplovatosť, i, f. = *malá teplosť*, die Lauheit, geringe Wärme.

Teplavý, teplovatý = *vlažný*, lau. Jg.

Teple, kompar. *tepleji*, warm. Kosatec t. na lůno přiložený. Byl. T. se oblékati. T. sedí, tře (je bohat). Ros.

Teplica, e, f., Teplitza, mlýn u Holešova.

Teplice, e, a pl. *teplice*, -plic, f. **T.** = *teplé lázně, teplá voda*, aneb která v zimě aspoň nezamrzá jsouc jinak studená, thermae, das Warmbad. Vodň., V., Us. T. lázeň n. voda od přirození teplá, horká. V MV. nepravá glossa. Pa. Pojedeme do teplice n. do teplic. Ros. Mýti se v t-ci, Záv., v teplicích. Krab. Teplic užívati. Později neslo město to jméno Thermae t. j. teplice, od mineralních pramenů. Šš. II. 235. — **T.** = *sklenník*, das Treib-, Gewächshaus. Toms. — **T.**, e, f., město v Čech. na patě Krušných hor, Teplitz. Táhli k T-ci. Háj. Pojedeme do Teplice. Vz více v S. N. T. vídeňská. Žer. Záp. I. 9. — **T.**, Töplitz, koupárny u Hranice na Mor. — **T.**, něm. Wermsdorf, ves u Sobotína na Moravě. — **T.** *dolejší*, Unter-Wekelsdorf; T. *hořejší*, Ober-Wekelsdorf, vsi v Policku. PL. — *Tepličan*, a, m., pl. -né. — *Teplický*, Teplitzer. T. měšťan, voda. T. vrstvy. Vz Bř. 266., KP. III. 22.

Teplič, e, m. = *topič*, der Einheitzer. Slov. D.

Tepličár, a, m., na Slov. = *koupelník*, der Bademeister. Bern.

Teplička, y, f., Neu-Teplitz, ves u Lubence.

Tepličný, -čný = *k teplici náležející*, Bade-. T. voda, Zlob., pramen, zdroj. L.

Teplík, u, m., der Wärmestoff, das Thermogen. Krok. I. a. 138. — **T.** = *těplík*, warme Quelle. Na Ostrav. Tč.

Teplinec, nce, m., osob. jm. Mor. Dch.

Teplinky, dle Benátky, mě. Döbling.

Teplišovice, dle Budějovice, Tepleyschowitz, ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Tepliti, il, en, ení, *teplívati*, wärmen, warm machen. Ros. — **co kde čím**.

1. **Teplo**, vz *Teplý*. — **T.**, *adv.* = *teple*, warm. T. se obléci. Mně je t. D. Dnes je pošmourno a t. Us.

2. **Teplo**, a, n. = *teplosť*, die Wärme. V. Zima je, kde tepla není. Toms. T. mírné, v těle lidském, žaludkové. Us., vázané, skryté, poměrné, vztažité, utajené, zářící, sálavé, zápalné n. spalné (Verbrennungstemperatur), parou pohlcené; chápavosť, chopnosť, jímavosť, stupeň, vodič, paprsky tepla. Nz. Vedení, pohlcování tepla; Špatní, dobří vodičové t-a. Š. a Ž. Kámen z mrazu do tepla přecházeje pláče; Věku přibývá, tepla ubývá. Dch. Teplo těla zachovává. Rg. zdr. Mně z toho není teplo ani zima (to se mne netýká). U Žamb. Kf. Je tam t. jako v kostele za oltářem (zima). U Litom. Co pro zimu dobré i pro teplo. Sk. Buď ti v tom t., co máš. Ctib. Hd. Bude asi toho tepla, jako ho má stará baba. Er. P. 94. Dělá se t., **lépe**: otepluje se. Brs. 2. vyd. 245. To t. projde. D. V teple se chovati n. držeti. D. Že studena do tepla choditi. Z tepla vydělaná kůže. D. Za tepla do něčeho se dáti (hned). Sych. Za tepla něco hledati (hned. Vz Čas). Č. Jděte tam ještě za tepla. Šml. Ta klepna to vyřídila hned za tepla. Us. Za tepla přeloženy v němčinu (hned). Kos. Ol. I. 53. T. hmoty roztahuje; Teplem hmoty tuhé se taví, kapalné vrou. Š. a Ž. Nežeň sa, synečku, nežeň sa na leto, lehni pod jedličku, bude tobě teplo. Sš. P. 681. Má-li býti teplo, nechať bude znoj (mám-li za jednu nohu viseti, lépe za obě). Prov. Musí se dým pro teplo snášeti, trpěti (o vadách čeledínův a manželů jinak užitečných). Prov. O teple vůbec, o působení t-a v těla, o utajování a uvolňování tepla, o chápavosti t-a, o účincích světelných atd. vz S. N., Schd. II. 234. T. a světlo, jednička jeho; t. sálavé či zářící, účinky jeho; t-lo utajené, uvolněné, v přírodě. Vz KP. II. 329., 330., 345., 331., 332., 337., 339. Cf. Tepelný. — **T.** = *náklonnosť*, Liebe, f. V té rodině nebylo žádného tepla. V. Bardoun v Mtc. lidu: Jen výš. 36. — **T.** = *léto* (u rybářův), der Sommer. Rybník na 2, na 3 tepla (který se v 2, 3 letech loví). Us. Rybník kaprový na jedno, na 2, na 3 tepla (horka); Výmět (plod) na 2, 3 horka nebo tepla. Vz Rybník. Šp.

Teplohled, u, m., das Thermoskop. Dch.

Teplokrevný, cholerisch. Šm.

Teplolis, u, m., die Wärmpresse (bei der Stearinbereitung). Šm.

Teploloď, i, f., kalorisches Schiff. Rk.

Digitized by Google

Teploměr, u, m., *thermometr = nástroj ku měření tepla*, der Wärmemesser, das Thermometer. T. vzduchový, Sedl., teplokrajný (Maximumth.), mrazokrajný (Minimumth.). Nz. Teploměr Celsiův, Delisleův, Drebellův, Fahrenheitův (o hotovení jeho), kovový Breguetův, kovový Holzmannův, líhový, Réaumurův, rtuťový, vzdušný, Walferdinův. Vz KP. II. 332., 335., 333., 336., 334., S. N. T. rozdílojevný, Differentialthermometer. Nz. Bod mrazu a varu, stupnice tepla a zimy na t-ru. S. a Ž. T-měr za okno, na stěnu, k pokusům fysikalním se stojanem, výmezný na největší teplotu, Maximumth., Leslielův rozdílový (Differential-), jednoduchý vzduchový. Ck. T. s jednou, s trojí stupnicí, ve skleněné trubce, normalní, výtokový (Ausfluss-). Ck. Stupnice n. škála t-u. Nz. T. ukazuje dnes dne 4. června 1874. o ½9. hod. dopol. 29° R. (na slunci). T. klesl o 5° pod 0. T. stoupá. Us. Vz S. N.

Teplonosný, wärmebringend.

Teplorodný, wärmerzeugend. T. jižní větry. Jg.

Teplosloup, u, m., die Thermosäule. Dch.

Teplosť, i, f. = *teplota, teplo*, die Wärme. V., Kom. Slepice svou teplostí (vejcům) jako života dodává. Smrž. T. sluneční. Troj.

Teplosuchý, warmtrocken. Jg.

Teplota, y, f. = *teplosť, teplo*. T. = onen stav nějakého těla, v jakém se zevně jeví v příčině tepla, jež v sobě obsahuje. S. N. T. zárody množí. Gníd. T. země, vz Schd. II. 60., krve. Ib. 369. T. potažná; chápavosť tepla. Vz Šfk. 753. O teplotě vůbec a o t-ě vzduchu vz KP. II. 331., 59. — T. = *temperatura*. Kolísání t-ty, der Temperaturwechsel, změna, poměry, snížení, zvýšení, stav, rozdíl t-ty; t. půdy, die Bodentemp.; obyčejná, stálá, mírná t. Sp. T. střední, die mittlere T. Teplota horečková, die Fiebert.; nepravidelnosť, vliv, měření t-ty; t. výšinová, die Höhentemp.; t. těla vlastní, die Eigenwärme. Nz. lk. Jinaké bývá počasí a jinaká t. na horách, jinaká na ostrovech a na pobřežích. Cimrhnz.

Teplotlakoměr, u, m. = *teploměr k ustanovení tlaku vzduchu při varu vody*. Vz S. N.

Teplotoměrný, kalorimetrisch. Dch.

Teploučko, teploučkosť, teploučký, vz *Teplo, Teplosť, Teplý*.

Teplovlhký, warmfeucht. Vus.

Teplovod, u, m., die Wärmeleitung. Nz.

Teplovodný, wärmeleitend. Šm.

Teplutko = *teploučko*, warm. Slez. Šd.

Teplý; (zastr. *tepl*) *a, o; kompar.* teplejší; *teploučký, teplounký*. Strsl. teplъ vedlé toplъ, calidus, stind. tap, tapati; příp. -lъ. Mkl. aL. 11., B. 94., 96. (Hý.). Cf. lat. tepere. Bž. 227. U Opavy těplý. Klš. Teplъ, skr. koř. tap calefacere, urere, lat. tep-idus. Schl. T. = *nestudený*, warm, lau. Velmi, mírně t.; teplým býti, teplým udělati. V. T. oheň (mírný). Db. Po celý den nic t-ho v těle nemíti (= žádného teplého pokrmu). Dch. T. jako louh. Us. Brt. Dnes je o kožich teplejí. Us. Dř. Teplé-li jest či studené co, dotýkáním shledáš. Kom. T. voda, pivo, víno, sklep (Jungkeller, Šk.), Us., hřadu (pařiště). D. Buď s tím ticho jako s teplým koláčem. Us. T. krev teče. Rkk. Netřeba mně maštal teplá, ani tobě panna pěkná. Sš. P. 532. T. vřídla česká. Vz KP. III. 60. Teplý říjen, studený únor. Er. P. 91. — T. = *horlivý*, eifrig, nicht gleichgiltig. Ani teplý ani studený. Vz Nepotřebný. Č. — T. = *jemuž teplo jest*, erwärmt. Syt chleba neodhoď a tepl jsa rúcha. Prov. — *Teplou rukou = za života*, bei Lebzeiten. — T. = *bohatý*, reich, vermögend, warm sitzend. Také na Mor. Brt. Ten strýc jest teplý, neb má 2 svobodné lány v pšeničné půdě. Sych. Oženil se s teplou babou. L. Má teplé nohy (vše se mu daří). L. — T. = *teplo působící*, Wärme erzeugend. T. vrch = příkrý. Na Slov. — *Teplá*, vz Teplá. — T., osob. jm. T. Jan, spisovatel, nar. $^{29}/_{6}$ 1780. Vz Jg. H. l. 640.

Tepna, y, f., *přívodice. T-ny jsou cévy, kterými krev ze srdce vychází* (die Arterien, Pulso. Schlagadern; poněvadž tepají). Postrky krve svíráním-se srdce činěné jeví se v tepnách jakožto puls n. tepot. T-ny skládají se z pružných kroužkovitých vláken, které jako srdce se svírají a rozevírají — tepají a krev pohánějí. Pž. Zúžení tepen, arteriostenosis, sekání tepny, pouštění (krve) tepnou, arteriotomie; t-ny okružné, Gekrösarterien; t. jatrová, Leberarterie, ledvinová, Nierenarterie, věnčitá, arteria coronaria; rozšíření tepen, arteriektasis, zánět tepen, ozva tepen, der Arterienton. Nz. lk. T. ramenní. Vz Žíla, Schd. II. 357., 359., S. N. T. ramenní. Schd. II. 359. Nástroj, háček, prostý hák na tepny, vz Nástroje amputační. Cn. Ustrnutí (ustání) tepen, der Pulsstillstand. Šm.

Tepnice, e, f. = *tepna*. Šm.

Tepnoměr, u, m., der Pulsometer. Dch.

Tepnonádor, u, m., die Schlagadergeschwulst, das Aneurysma. Šm.

Tepnopisač, e, m., der Pulsschreiber. Dch.

Tepnotřes, u, m., das Pulszittern. Šm.

Tepnutí, n., der Pulsschlag. Šm.

Tepot, u, m. = *tepání*, das Schlagen. T. žil. Rk. T. srdce. Sš. I. 157. Znáš-li skrytý přetajemný t. v člověckého těla zátiší? Sš. Snt. 167.

Tepový, Puls-. T. vlna, die Pulswelle. Nz. lk.

Teprem = *teprv*. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Tepřiva = *teprv*. U Nové Kdyně. Rgl. U Domžl. Er.

Teprom = *teprv*. Slez. Šd.

Tepru, *teprú, teprů* = *teprv*. Teprů! Na morav. Zlínsku. Brt. Na morav. Valaš. Vck. Teprů. V Krkonš. Světz. Tepru ju malíři malovati budů; Já ti nečaruju, ale teprů budu, teprů ťa šohajku prubirovat budu; Až na ten osmý (rok) jatelinka zešla, teprů ta děvečka páva napásla. Sš. P. 213., 363., 545. (Tč.).

Tepruv = *teprv*. ZN., Pass. 723. a j., Žk. 218., Sš. L. 96., Bž. 216. Na Mor. u Blanska. Hý. Teprův. Pdh. I. 844. Jak ťa budu, můj synečku, znáti, tepruv budu s tebů sedávati pod tů našů javorovů stěnů. Sš. P. 353. Potom když sme již byli několik neděl

v Hluku, tepruv jsú žalovali na nás; A že potom tepruv oheň vyšel; Tu jest Martin Lichý svědomie toho tepruv zamítal, že tu Havel nebyl. NB. Tč. 142., 185., 275. Tu tepruv divnou věc znamenám; A tepruv třetie važte hanbu a křivdu, která se vám bez viny děje; A tu tepruv (světí) úplně božie přikázánie naplnie v milovánie božiem a bližnieho. Hus II. 97., III. 274., 298. (Tč.).

Teprv, **teprva** *[teprvo, tepru, tepruv, tepruva* (Kat.), *teprve* (**ne**: *teprvé), tepřiva, teprom, tepruvo,* na Mor. a ve Slez. *teprem].* Tepruv z teprv, *u* zastupuje ъ ve starsl. prъvъ. Kt. Strb. toprvo (*o* se seslabilo v *e*). Gb. Hl. 78. V již. Čech. *teprv* před samohláskami a *teprva* před souhláskami: Jdu teprva domů. Je teprv osum hodin. Kts. Vz *Tepřiva, Teprom, Tepru, Tepruv.* **T.** = *ne dříve než teď, konečně, nyní,* erst, anitzt. Když blázna uperou, teprv sobě usrozumí. V. Čemu naše braň jmá tepruv ot vrcha soptati krutosť? Rkk. 10. Teprv onehdy jsme se seznámili; teprv budoucně toho užiješ; tu t., když . .; zejtra t.?; Blázen t. rozumí, když se stane; Teprva závory dělá, když mu koně vyvedli. D. Na víně se t. dotrhli. Sych. Jesli se rozzelená (suchá jedla), teprem si tebe vezmu; Tveho veseli je na male, dokud maš vineček na hlavě; jak vinka z hlavy pozbudzěš, teprem ty plakaci budzěš. Sš. P. 264., 461. (Tč.). To t. ne; Ten je t-va rozkřičen. Dch. Čemu jste nám hned po prvé to neohlásili, než t. když řád platiti máte?; Než po pololetí t. jej viní. NB. Tč. 244., 260. On mě teprv vyvedl! Půh. II. 419. Teprva mne bratrem zveš, kdy v ohni věčném bytuješ; Teprva je mně toho slibu líto; Teprv mia vezú zelenú mezú, už mné ukazujú brněnskú věžu. Sš. P. 20., 428., 568. (Tč.). Blázne! již kúpiv t-va chceš pokusiti; Jako i prvý blázen, kúpiv tepruv chtěl vyjíti, aby ohledal. Hus II. 254. Tu t. dolů shledl. Har. Až mi dáš jistí, teprva mi pískej. Prov. Tepruv tehdáž. Jel. T. abecedě se učí. Reš. Poněvadž jest ve všech lidech řídká stálosť: v ženách pak tepruvo žádné není. Jel. — T. = *kdy, čas,* Zeit, Musse. Byť bylo teprv (kdy). Št. — T. *užívá se za odpověď přisvědčovací.* Ti tam hýřili! Odpověď: A teprva (= mnoho, nad míru, náramně)! Na Želivsku. Sř. — *Teprv-li,* ob erst. Teprv-li ty na jarmarky jezdíš? Klat.

Tépsti (vz Zábsti), tepu; nyní užíváme obyč. slovesa: *tepati.* Cf. Bž. 180.

Těpša, **tepša**, dle Káča, na Slov. = *pekáč,* Blech zum Kuchenbacken. Plk. — **T.** = *přezdívka ženám nemotorným.* Slov. Plk.

Těpta, y, m., osob. jm. Pal. I. 198.

Těptín, a, m., Tieptin, ves u Jílového.

-ter *(-terъ) přípona:* který, úterý. Mkl. B. 174., 175.

Těr, u, m. = *tření.* T. klády (proříznutí, der Schnitt mit der Säge. Od těru platiti. Jg.

Teř, tři, f. = *tři, tré,* drei, die Dreiheit. — **T.** = *trojice,* trinitas. Neobsáhlá, najsvětějšie teř. Modl. 14. stol.

Těrací způsob kresby, die Wischmanier der Zeichnung. Us. Dch.

Těračka, y, f., die Raspel. Rk.

Těradlo, a, n. = *těračka.* Rk.

Téřadný = *té řady,* derselben Ordnung. T. rostliny. Rostl. III. a. 46.

Terajší = *nynější.* Slov. Šd.

Teranta, y, f., erigeron acre, turan. Ta květina mocna jest proti čarům. Sš. P. 735. Vz Rapanta.

Teras, vz Taras.

Těrátko, a, n., vz Těrka. Dch.

Teraz *(ceraz), teráz* = *teď, nyní,* jetzt, nun. Na Slov., Mor. a Slez. Ze Spiša chlapci dvoria si t. okolo Trenčína. Ht. Sl. ml. 207. Sú dobrje, ale sa mi teraz něchce. Er. Sl. čít. 51. Milujem ťa od malička, od malička až po teraz. Sl. ps. 55. Na koho maš teraz nařikać?; Ku komu mé srdce teraz smutné půjdzě?; Ale cěch ja chodzila dycky o půl noci, teraz mi něosechnu moje černe oči; A tys něbyl temu vděčny, musiš teraz v'oheň věčny. Sš. P. 393., 583, 781., 789. (Tč.). T. tvoja sláva v tôni skryta leží. Slov. pís. Tč.

Terbinatý kysličník, die Terbinerde. TrO. Vz S. N.

Terbi-um, a, n., *vzácný prvek chemický.* Vz S. N.

Terbíž, e, Tarvis, mě. v Korutansku. Vz S. N.

Terbuch, u, m. = *žaludek, pandero, ranec,* der Wanst, Sack. Nacpati si t. (střevo naprati). D. Cf. Třebucha.

Terc, e, f., *v hudbě,* die Terze, der 3. Ton vom Grundton aufwärts, *třetice.* Hd. Harmonické spojování po tercích, terzenweise Verbindung. Hd. T. malá, veliká. Vz KP. II. 285., 284., S. N.

Terce, e, f. = *třetice,* die Terze, v koželužství. T. z 1., 2., 3. základu, ein-, zwei-, dreisätzige Terze; činná t. z třísla, lohgare T.; *válená* t., gewalzte T. Us. v koželuž. Šp. Vz Tercový.

Tercerol, u, m., z vlas. terzetta, druh menších bambitek s krátkou hlavní pro blízký výstřel, die Taschenpistole, das Terzerol. S. N. XI. 229.

Tercett, u, m., *tercetto,* a, n., z it. = skladba hudební pro tři koncertantní hlasy; instrumentalní t. nazýváno obyč. *ario,* Tonstück für drei Stimmen, das Terzett. Vz S. N.

Tercina, y, f. = strofa o 3 verších, každý verš po jedenácti slabikách míry iambické, die Terzine. Vz o rýmech jejich v S. N. Cf. Zk. Ml. II. 210., Sš. 42., *Sloha* a příklad ve Květech 1867. č. 11., 1868. č. 13. Dch.

Tercový. T. (třeticová) useň, das Terzenleder. Šp. T. (třeticové) odpadky, Terzenabfälle. Šp. Vz Terce.

Terč, e, m., **terče**, e, **terč**, i, f., **terček**, čku, m., střlat. tarcia, targia, nřec. τάργα, středněm. targa, strněm. targe, nněm. die Tartsche. Gl. 341. Slovo toto jest původu orient.: arabsky tars, tors, clipeus. Hammer-Purgst., Mz. 83. — **T.** = *štít,* der Schild. Mužie bojovní terče nesúce a lučiště táhnúce. BO. Jdi na Rýn, tu nalezneš na biskupích prsně, plechy, meče, kopie, terče i oděnie. Hus I. 175. Přikryt jsi terčí. Kom. S terčí. V. Naše terče dobře nás před šipkami hájily. Pref. — **T.** = *cíl ku střílení,* die Schiessscheibe. T.

obyč. dřevěná n. papírová, černými kruhy opatřená deska, do níž se střílí. Vz S. N. XI. 229. Postavil se, aby stál mu terčem. Us. Býti někomu terčem (vtipů), Stichblatt sein. Dch., V. Koulemi do terče stříleti. D. K terči stříleti, do terče trefiti, terče chybiti (se). Ros. Mají ho za terč. Sych. Sobě nás za t. vystavivše. Kom. Vzíti, vybrati, vyvoliti sobě koho za terč. Vybral ho za terč úštipačnému vtipu svému. Vzal si za terč krajany. Brat. pr. Sam. Mart. (C.). Střelec do terče. D. Zeď za terčem; rána do terče. Šp. Má břich jako terč (veliký). U Rychn. Msk. — T. Květů spolulůžných prostředek z cévkovitých kvítků složený slove t. (discus), die Scheibe. Rostl. I. 69. b. T. *v bot.* 1. vůbec díl terčovitě rozšířený; *t. podplodní*, discus hypogynus, proměna pestíkonoše, podsada dužnatá nebo žláznatá pestíku piplovitých, maďalu; 2. prostřední plocha rozšířeného dílu pokrajem omezeného n. p. stélky lišejníkův, anebo prostředek úboru ze květů trubkovitých složený, květy jazykovitými obklíčený. Rst. 505. Die C. Kv. XXVIII.: terč 1. ve květu naduřená a žláznatá část lůžka, zvlášť okolo semeníka; 2. v úboru komposit střední sploštělá jeho část, z květů trubkovitých se skládající, naproti paprsku květů jazykovitých. T. u okoličnatých také *sedlo*. Slb. Besídka obrostlá terčemi. Sá. Hustý jako terč. Us. Rgl.

Terčák, a, m., plagusia, korýš. Krok. II. 247.

Terčatka, y, f., delphinula, plž. Krok. II. 125.

Terčejš, e, m., orbis, ryba ježanovitá. Krok. I. d. 106.

Terčel, u, m., johnia, die Johnie. T. celolistý, j. salacioides. Rstp. 208.

Terčenoš, e, m., discophora, die Scheibenquallen. Nz.

Terčík, u, m. = *terbuch*. Nz. lk.

Terčiště, ě, n., der Scheibenbestand. Šm.

Terčodobný, discoideus, scheibenförmig: úbor spoluložných složený ze samých květů trubkovitých. Rst. 505. Vz Terč.

Terčoplodý *mající plod k terči podobný*, schildförmige Frucht tragend. T. hranura, govania cyclocarpa. Rostl. III. b. 506.

Terčovitý = *podobající se terči* více nebo méně dokonalému, disciformis, scheibenförmig, na př. ježle slunečnice obecné. Rst. 505.

1. **Terčovka**, y, f., cyclidium, prvok. Krok. II. 521.

2. **Terčovka**, y, f., parmelia, die Schlüsselflechte. T. podčerná, p. saxatilis; jalovcová, p. juniperina; jedomá, p. esculenta; zední, p. parietina; strupatá, p. tartarea; šedivá, p. sordida; zbledlá, p. parella. Rstp. 1836. Cf. Schd. II. 256., Čl. 178., Kk. 86.

Terčovkovitý. T. rostliny, parmelidei: provazovka, skalačka, větvičník, řviňák, rozžďovha, pukléřka, hávnatka, ďulkatec, terčovka, huspenník. Rstp. 1830.

Terčovní = *ku terči se vztahující*, Scheiben-. T. bambitka, prach, stanovisko, tažnice. Šp.

Terčovnice, e, f. = *tažnice, štuc*, das Scheibenrohr. D.

Terčovník, a, m. = *kdo rány v terči ukazuje*, der Zieler. S. N. XI. 229.

Terčový = *od terče*, Scheiben-. T. prkno. Šp.

Terčule, e, f., sericomya, hmyz. Krok.

Tereba, y, m., osob. jm. — T. = *taraba*.

Tereben, u, m. Kyselina sírková mění silici terpentinovou v uhlovodík zápachu tymiánového, hutnoty 0·87, vroucí při +171°, jenž sluje t., das Tereben. Vs Šfk. 519., Nz.

Terebilen, u, m., *silice*: $C_{20}H_{16}$. Vz Šfk. 519.

Terebinový. T. kyselina, die Terebinsäure. Nz.

Terebint, u, m. BO. Řečík t., pistacia terebinthus, der Terpentinbaum. V., Rstp. 325.

Terebintina, terebentina, z lat. řec. terebinthina, vz Mz. 414. = *terpentin*, tekutá pryskyřice z rozličných stromů jehličných dobývaná, der Terpentin. Jg. T. vlastní (z terebintu v již. Francii a v sev. Africe rostoucího), benátská (ze dřínu), obecná (ze smrkův a jedlí), Jg., cyperská n. chijská, hustá; karpatská, štrasburská n. jedlová. Kh. T. bostonská, vz Rstp. 1436., ciperská, 325., chijská, 325., kanadská, 1440., modřínová, 1440., pravá, 325., strasburská, 1439., benátská, 1440., vyvařená, 1433. Vz Rst. 49., Kk. 11., 101., 102., Schd. II. 273., Šfk. 518., 528., KP. III. 333., S. N.

Terebintový, vz Terebint, Terpentinbaum-. T. živice, strom, olej. V., D.

Terej, e, m. T. bílý, sula bassana, pták veslař. Frč. 344.

Teremtiti, il, ění = *klnouti, vaditi se*, fluchen, schelten. Us. Z maď.

Terenti-a, e, f., manželka Ciceronova. Vz S. N.

Terenti-us, a, m. T. Publius Afer, komický básník římský † 159. př. Kr.

Teresie, Terezie, e, f., **Tereza, Terezka, Terezička, Terka, Terynka**, y, f., z lat. Theresia. Vz S. N. — *Teresiin*, a, o, *Terezčin*, a, o, *Terezin*, a, o atd.

Terešov, a, m., Tereschau, ves u Cerhovic. PL. Vz S. N. — **T.**, Thereschau, ves u Víškova. PL.

Teřeti, el, ení, na Mor. = *tlíti*, faulen. — **od čeho, kde**. Ta bota od bláta teří; můj táta (pohřbený) **pod** hromadečkou hlíny teří, MM., ve hrobě. Us.

Terezín, a, m., mě. v Čech. u Litoměřic, Theresienstadt. Vz více v S. N. — *Terezíňan*, a, m., pl. -né. — *Terezínský*.

Terezinov, a, m., Theresienhof, dvůr u Chejnova. PL.

Terezov, a, m., Theresiendorf, ves v Kyjovsku na Mor. — **T.**, Theresienhof, dvůr u Zdounek. — **T.**, Alt-Theresienhof, dvůr u Napajedel.

Těrcha, y, f. (m.: *těrucha*, Koll.), na Slov. = *tíhota, tíž, břímě*, die Last, das Gewicht, Schwere, Wucht, Beschwerde, Belästigung. Také na Moravě a ve Slez. Brt., Škd., Zšk. Je to t. (má to váhu)! Slez. a mor. Šd. Svou mocnou pozvédaje těrchu těla. Šolc. Prvos. Nevyjel, vždyť měl velikou těrchu. Mor. Mřk. To je t. ten náklad (na voze). Us. Hý. Člověk pod těrchou a

tíží jednoho břemena zhusta již klesá. Šš. Ob. 158. Onino potomci pod t-chou starého zákona se nalézají. Šš. II. 52. (Hý.). Kdo pro těrchu upadl. Baiz. — Koll. Zpěv. II. 271.

Těrchavý, na Slov. = *těhotný*, schwanger. T. žena. Plk., Šd.

Těrchovný = *těžký*, schwer. Slov. Bern.

Teriak (zastr. *tryak*, MV.), u, m., theriaca, der Theriak, téhož původu jako dryak. Mz. 358. T., lék proti jedu. Jg.

Teriakář, e, m. = *dryačník*, Theriakkrämer, m.

Terigati se = *stěhovati se s ovcemi na léto na salaš*. Na mor. Valaš. Vck.

Teřich, terych, u, m. = *břicho*, der Bauch, Wanst. T. spodní (řitní střevo). Reš., V. Má hodný t. T. si nacpati. Us. u Vorlíka. Jenž pro hřích, svůj teřich. Skl. I. 45. V tě jsem uvržen z teřicha. Ž. wit. 21. 11. (Gb. čte: w tie wirzem sem z ložie). Postavil vody jako v teřiše. Ib. 77. 3. (Gb. čte: y postawil wody yako w kozniku). Ještěr či zmije (vipera) rodí se z vyhryzlého t-chu matčina, jak Plinius Hist. nat. 10. 62. o tom se zmiňuje. Sš Mt. 48. — T. *v bot.*, uterus, der Mutterbalg: a) díly blanovité obalující rozmnožovací údy hub, jako jsou plachetka, závoj, okrovka, lebátko; b) okrovka břichatek vnitřní nedorostající. Rst. 506., 226. — T. = *děloha, materník*, die Gebärmutter. Aqu. — T., a, m. = *kdo má teřich*.

Teřichatec, tce, m., rostl. Rstp. 2066.

Teřichatý, dickbäuchig.

Teřichový, *od teřichu*, Bauch-. T. mázdra, Ras., zánět (n. střevní), průtrž. Ja.

Teřiny, pl., f. = *piliny*, Sägespäne. Us. (Turn.).

Teříšek, šku, m., peridium internum, die innere Peridie, okrovka vnitřní břichatek. Rst. 506.

Teřišní = *materní*, vz Teřich. T. žíla, die Mutterader. D.

Teřišnice, e, f. = *vrátnice*, vena portarum, die Pfortader.

Těřiti, il, ení = *běžeti*, rennen. — **po kom.** Troj.

Terka, vz Teresie.

Těrka, y, f. = *nástroj ku stírání, k vymazávání písma, skvrn* atd. *zvl. tužkou udělaných*. Užívá se jí hlavně při kreslení. T. kožená, korková, papírová, der Wischer.

Termin, -mín, u, m., z lat. terminus = *konec, meze, cíl*, der Termin, das Ende. V dobrých termínich věc naše stojí. Ros. Vojsko naše bylo v těžkých termínich (v úzkých). Kom. — T. = *rok, lhůta*, der Termin, die Frist. Na t-ny platiti. To jest poslední t., který ti dávám. Do t-nu sv. Martina. Dač. I. 72. — T., vz Terminus.

Terminali-a, í, n., dle Gymnasium v plur., řím. slavnosť. Vz Cimrh. Myth. 223.

Terminologie, e, f., z lat. řec. = *názvosloví*, die Kunstsprache, Terminologie, Nz., soubor uměleckých slov a obratů, jichž ve vědě aneb v jakémkoli zaměstnání k označení předmětů vědy aneb jistého zaměstnání se týkajících, ve zvláštním významu se užívá. T. právnická, lékařská, strojnická, krejčovská atd. S. N.

Termin-us, u, m., lat. = *název, výraz, slovo*, das Wort, der Ausdruck. Rk. T. ve filosofii článek: větší (vyšší, major), menší (nižší, minor), prostřední. Nz.

Termit, a, m., termes, všekaz, hmyz síťokřídlý. Vz Termiti.

Termiti, pl., m., termites, *všekazi, bílí mravenci, kteří v již. krajinách dělají si homolovité kopce uměle zřízené a až na 12' vysoké*, die Termiten. Rk. Vz Schd. II. 519.

Termo-, vz Thermo-.

Terník, u, m., *starodávný peníz*. Boč. z rkp. 1495.

Terno, a, n., z lat., v mluvě obecné m. *trojina*. Nz. — **T.** = *sázka, výhra na tři čísla*, das Terno. Vz Stč. Alg. 179. *Terno-Vorschlag*, předložení tří osob. J. tr. Udělal s tou vdovou terno (dobře pochodil, že si ji vzal). Us.

Ternstrémka, y, f., ternstroemia. Rostl. I. 219. a.

Térodový = *téhož rodu*, derselben Gattung. T. nemoci. Rostl. III. 414. b.

Teroměr, u, m., der Tribometer. Ck.

Terpandr-os, a, m., řec. básník v 6. stol. př. Kr. Vz S. N.

Terpentín, -týn, u, m., vz *Terebintina*. Der Terpentin. T. burdovalský, francouzský. Vz Rstp. 1433., 1437., 1432. T. vyvařený, terebinthina cocta, ausgekochter T., benatský, t. veneta, venetianischer T. Nz. lk. Běží, jakoby mu t-nem řiť namazal (jakoby mu péro do řiti strčil). Us. na Mor. Hý.

Terpentinový, Terpentin-. T. olej, silice, líh, pokosť. Nz. Vz Šfk. 518. Vz Terebintinový.

Terpin, u, m., der Terpin o. das Terpentinölhydrat. Nz. T. = hydrat silice terpentinové: $C_{20}H_{16} + 4HO$. Vz Šfk. 518.

Terpodion, u, m. = nástroj klavesový, v němž tony povstávají třením dřevěných hůlek na válci. Mlt.

Terpsichora, y, f. = *musa tance* (tancemilovná). Vz S. N.

Terra, lat. země. T. cotta, vlaská hlína k dělání sošek, gebrannte Erde. Vz Terrakotta. — T. incognita, země neznámá, unbekanntes Land. Rk.

Terrain (fr., terén), u, m. = *území; poloha země; půda*, das Erdreich, Terrain, der Grund, Boden. Rk.

Terrakotta, y, f., latin. = každé zboží z pálené hliny; v užším smyslu = duté nepolévané žluté n. červené zboží z pálené hliny k ozdobám stavitelským. Vz KP. III. 368., Terra.

Terralit, u, m. = *siderolit*.

Territorialní = *k území se vztahující*, Territorial-. T-ní politika, princip, recess, soustava. Vz S. N. T. právo, vz Právo.

Territori-um, a, n., dle Gymnasium = *zemiště, území, oblasť*, der Bezirk, das Gebiet. Rk.

Terrorism-us, u, m., z lat., *hrůzovláda* = *politický systém, který usiluje* dosíci svých účelů používáním krutých prostředků, jimiž chce odpůrce své zastrašiti a všecku opposici zlomiti. S. N. Die Schreckensherrschaft, der Terrorismus.

Terrorisovati. — **koho** = *hrůzou nebo strachem* někoho k něčemu poháněti, terrorisiren. Rk.

Terst, Trst, a, m., Tergeste, Triest, vlas. Trieste, mě. rakous. při moři jaderském. — *Tersťan*, a, m., pl. -né. — *Terstský*, Triester. — Vz více v S. N.

Terti-a, e, f. = *třetí třída latin. škol.* Rk.; lat. — **T.**, v hud. = *terc, třetí ton od základního*, der 3. Ton vom Grundton. Mtl. Vz Terc. — **T.** *v kupectví* = třetí (horší) druh zboží. Kh.

Tertian, *tertián*, a, m., z lat = *žák tertie*, der Tertian.

Tertiarní, *tertiární*, z lat., *v nějaké řadě třetí místo držící*. T. útvar (třetihorní). S N. Tertiär.

Teřtina, šp. m.: třtina.

Tertiogenitura, y, f., třetirozenství, die Tertiogenitur. S N.

Těrucha = *těrcha*. Slov.

Teruna, y, f., fedia, die Rapunzel, rostl. Vz Slb 478., Schd. II. 284., Rostl. I. 256. a — **T.**, sanseviera, die Sanseviere. T. vonná, s. odorata; cejlonská, s. zeylonica. Rstp 1561. — **T.**, valeriana, der Feldsalat. T. locyková, v. olitoria, kýlatá, v. carinata, ušatá, v. auriculata, zubatá, v. dentata. Rstp. 845.

Těrušiti, il, en, ení, na Sloven. = *něco těžkého nésti, vléci, vézti*, etwas Schweres schleppen. Cf. Těrcha. Jg., Kmp., Koll.

Tervis, zastr. = Treviso. Jir.

Terych = *teřich*.

Teryna, y, f., Suppentopf, m. Slez. Klš. — **T.** = Teresie.

Terynka = *Teresie*. Za tebó sem přivandroval, má zlatá Terynko! Sš P. 685.

Terzerol, vz Tercerol.

Terzetto, a, n., *skladba pro tři hlasy*, das Terzett. Mlt.

Terzina, y, f., die Terzine, vlasky. Vz Tercina.

Teržic, e, m., Neumarktl, mě. v Krajině.

Tes, u, m. = *jedno tesnutí, seknutí*, ein Hieb, Schlag, Streich. Ros. — **T.** = *strom od pařezu useknutý, okleštěný, kláda*, ein abgehauener Stamm ohne Aeste. Dvůr tesy ohraditi. Ros. — **T.** = *otesané dříví* (kámen) *ku stavění*, das Zimmerholz. Tes u jezu. V chlévích bývají tesy místo dlažení. Us. Tesy dubové (otesané trámy). Let. 416.

Těs, a, m., osob. jm. Mus IV. 66.

Tesa, y, **teseje,** e, **tesej,** e, **teska,** y, f. = *otesané dřevo, tes*, das Zimmerholz, beschlagenes Holz. Ros. U Chocně *dlouhá lať* u plotu, na niž přibíjejí tyče. Ktk.

Tesací zbraň, zum Hauen dienend. Tr. zák.

Tesaci-us, a, m., osobní jm. T. Adam Brodský, školní správce, spisov. na počát. 17. stol. Vz Jg. H. l. 640.

Tesáček, čku, m., vz Tesák.

Tesačka, y, f. = *sekera tesařská k ohlazování n. tesání, oštěpačka, širočina*, die breite Axt der Zimmerleute. Us. — **T.** = *užší sekera k tesání*, die schmale Axt der Zimmerleute. D. Vz Tenčina, Tesařka.

Tesák, u, **tesáček,** čku, m. = *sekera k tesání*, die Hau-, Zimmeraxt. Ros. — **T.** = *dlouhý široký nůž, jehož místo kordu užívati lze*, das Hau-, Weidmesser, der Haudegen, Hirschfänger. Český tesák po jedné straně broušený; t. (meč); křivý t. (turecká šavle); jílce u meče n. u tesáku; t. připásaný míti. V. T. kuchařský. Pref. Tesák krátký. T vytrhnouti. Brikc. T-kem truhly vylamovati. Pč. 46. Běhal za ní s dobytým tesákem. Svěd. 1569. Tesákem zvěř rušiti. Jel. Dobyti t-u na jelena. (Hirschfänger, m.). Šp. — **T.** = *kel, zub špičatý*, der Hauzahn. Nz. T-ky divokého kance. Us. T-ky sekati, klektati; t-ky vylomiti, opilovati (prasatům). Šp. — **T.**, a, m., osob. jm. T. Jiří Mošovský, děkan, spisov., † 1617. Vz Jg. H. l. 640., Tf. H. l. 50., Jir. H. l. 286, S. N. — **T.** = *tesař*, der Zimmermann. Hus I. 417.

Tesánek, nka, m., osob. jm.

Tesání, n., das Hauen, Zimmern.

Tesanice, e, f. = *tesané dříví, tesa, tes*, beschlagenes Holz, Zimmerholz. V. T-cemi svůj dvůr ohraditi. Pr. měst.

Tesanina, y, f., das Zimmerwerk. Zlob.

Tesaný; *-án, a, o*, gehauen, gezimmert.

Tesař, e, m. = *kdo z tesaného dříví domy staví*, der Zimmermann. V. Příp. -арь (-арјъ). Mkl. B. 89. Na Ostrav. těsař. Tč. T. břevno železnými klamry upevněné otesává. Kom. I mistr tesař někdy se utkne. Ros. Tesař zdvíhá klády na kozu, spíná (přilužuje) je skobami, měří (dlouží) šňůrou tesařskou, osekává tesnou (širočinou, oštěpačkou, hlavatkou, tesačkou, širočinou, pantokem) klády, při čemž otesky (třísky, tesliny) dolů padají; pak váže (spojuje, roubí) roubení (sruby), stěny, krovy (kryty, vazbu) a sbíjí břevna (trámy) loníky (nárožníky). Pt. Nádobí tesařské: beránek, dražník, dušník, krokvice, napinač, římsovník, střihovač, úhelník, výtah, žlábkovec. Šp. Vz předcházející. T. důlní, dřevič, der Zimmerhäuer, Grubenzimmerling. Hř., Bc. Jaký t., takový klín. Šp. Potřebuje tesaře (= je surovec). Bdl. Tesaři řemesla čistého, vy ste udělali kříž sv. pro syna božího. Sš. P. 548. — **T.**, vz Tesařík. — **T.**, osob. jm. T. Frant., spis. Vz Tf. H. l. 175., 195., S. N. — **T.**, samota a) u Vodňan, b) u Pelhřimova.

Tesáře, ete, n. = *děvče tesařovo*. V Krkonoších. Kb.

Tesárek, rka, m., osob. jm. **T.**, demin. slova tesař. Šd.

Tesařík, a, m. = *učedlník tesařský*, der Zimmerjunge, Zimmermannslehrling; *nepatrný tesař*. — **T.**, osob. jm. — **T.**, *brouk*. T-ci mají dlouhé tvrdé tělo, dlouhá jedenáctičlenná tykadla, vyniklou hlavu s čelistmi u samců zvětšenými. T-řík domácí, lamia aedilis; vrbový, saperda carcharias; pižmový, cerambyx moschatus; piluna, prionus coriarius; t. harlekýn kayenský, acrocinus longimanus. Frč. 184. Cf. Schd. II. 510., KP. III. 313., 314.

Tesařiti, il, ení = *tesařem býti*, das Zimmerhandwerk treiben. D.

Tesařka, y, f. = *tesařova žena*, Zimmermannsfrau. D. — **T.** = *tesařská sekera*, das Zimmerbeil. Reš. Vz Tesačka.

Tesárna, y, f. = *tesařská dílna, huť, dvůr*, der Zimmerhof, Zimmerplatz. — **T.** *kamenná* (Aqu.), *kamenická*, der Steinmetzhof, die Steinmetzstube. Aqu.

Digitized by Google

Tesařský, Zimmer-, zimmermännisch. T. sekera (hlavatka atd., vz Tesař), huť (tesárna), V., dílo, práce, Har., tovaryš, D., ruda, mistr. O t. práci vz KP. I. 205.

Tesařství, n., das Zimmergewerk. Dch.

Tesařstvo, a, n. = *tesaři*. — **T.** = *tesařství*. Veleš.

Tesatelný, zimmerbar. Šm.

Tesati, tesám a teši, eš atd., tesej a tes; *tesávati*; *tesnouti*, snul a tesl, nt. utí. Vz Mazati. T. od tnu -títi, *s* jest vsuto. Šf. T., caedere, litev. tasiti, lett. test, stind. takš, takšati. Mkl. aL. 11. T. = *sekati*, hauen, zimmern, behauen. Jg. — **co, koho:** les (mýtiti), D., kámen, V., mramor. Jel. T-ati koho = *cepovati*, hobeln. — **co čím**: mečem, Rkk.; kládu širočinou, kámen oškrdem. — **čím kam:** zuby **do** stromu. Hlas. — **odkud**. I výš nad vršinu lesa drnkachu meči jich v hrad, běsniehu protiv mečem z hrada tesajúciem. Rkk. 18. — **co z čeho**. Dyby tě, synečku, z kamena tesali, tak tě nevytěšó, jak tě vychovali. Sš. P. 225. — **co k čemu:** dříví ku stavení. D., Šp. — **jak: přes** šňůru, přes čáru t-ati = *příliš dalcko se pouštěti*, über die Schnur hauen. V. Tesati **z** hruba, z tlusta 1. ne na hladko, 2. příliš lháti, grob lügen. Z hruba tesá. Vz Lhář. Lb. Jiní praví, že z hruba teší, ale v celku pravdu mají. Sš. J. 135. T-ati z hloupa = *hloupým býti*, albern sein, plump darein gehen. Tak z hruba teše, že se přirozený člověk před ním děsiti musí. Č. — **co komu kde:** klíny **na** hlavě někomu tesati. Vz Nevděčný. Snad mi nechceš klíny na hlavě tesati? Č.

Tésci, tesku, teskl; *tesknouti* = *stěžovati si*, sich beschweren, klagen. — **si proč:** pro práci a úsilí. O 7 vstup. Št. Tesknu sobě (teskním, mir ist bange). Ms. 14. stol.

Tesec, sce, m., der Hauer. Tesci kamene před ciesaře kaménky rozličného mramoru sú nesli. Hus I. 284.

Teseje = *tesané dříví*, das Zimmerholz. Šm. Cf. Tes, Tesanice.

Tesel, sle, m. = *teslík*, die Krummhaue. D.

Teselice, e, f., *lépe*: *teslice*. Jg.

Teséř = *tesař*. Bhmr.

Teschenit, u, m., nerost. Krč. 812.

Tesina, y, f. = *tes*, gezimmertes Holz. Její stěny jsou pobity tesinami. Osv. 1878. č. 8.

Tesiště, ě, n., der freie Zimmerplatz. Dch.

Tesk, u, m. = *teska*, *tesklivosť*, die Angst. K Bohu volám z tesku svého. Svob. Vác. Al. (Nov.)

Těsk, u, m., na Sloven. = *hřeblo*, die Feuerkrücke. Bern.

Teska, y, f. = *tesák* (nůž); 2. *tesknosť*, die Angst, Unruhe. Jg. Sloves. 52.

Teskeň, *těskeň*, skně, f. = *tíseň*, *tlačenice*, das Gedränge. St. skl. (zastr.). — **T.**, das Heimweh. Valach mře v cizině teskní nebo tesknobou. Na mor. Valašsku. Brt. Vz Tesknice.

Tesklení, n., das Bangen, Bangesein, Trauern, die Angst.

Teskliti, il, en, ení; *tesklívati* = *tesklivým činiti*, *smutiti*, betrüben, Bangigkeit verursachen; *smutiti se*, *rmoutiti se*, sich betrüben, beklommen sein, traurig, bange sein; **se** = *teskliti*, sich betrüben; *sobě*, sich bang werden lassen. Jg. — **abs.** Duše má tesklí. Kom. — **koho:** svého otce. Štelc. — Svěd. — **proč.** Pro hřích svůj tesklím = *rmoutím se*. Br. — **komu.** Duše tvá sobě tesklí. Sixt. Isid. — **komu s čím kde.** Že všichni zemané múdřejší i větší rodem v tom království tesklili sobě s neřádnými obyčeji svého krále. Kšch. 5. — **že.** Vz Chváliti. — **se.** Mysl jeho se tesklí. Kom.

Tesklivě = *těžce*, *obtížně*, *smutně*, *s tesknosti*, verdriesslich, bang, beklommen, mürrisch, traurig, unwillig. Jg. T. o něco pečovati. Ja.

Tesklivec, vce, m. = *tesklivý člověk*, ein verdriesslicher, ängstlicher Mensch. Zlob.

Tesklivo = *tesklivě*, adv. Je mi **t.** Us.

Tesklivosť, i, f. = *tesklení*, *těžkosť srdce*, die Aengstlichkeit, Beklommenheit, Bangigkeit, Angst. T. mysli. Krab. A nerozuměj, by Boha mohl hřiech v božstvie uraziti, tak aby ho zamútil, bolesť n. tesklivosť kakú jemu učinil; Jistě nižádná bolesť ani t., kteráž na vás bývá, v tu dobu Boha nedotkla; Abych vždy v t-vosti znova sě zpoviedal. Hus I. 335., III. 117. (Tč.). — Smrž. — **T.** = *obtížnosť*, *nepříjemnosť*, die Beschwerlichkeit, Verdriesslichkeit. Ja. — **T.** = *úzkosť*, *tesknosť*, die Angst. — **T.** = *nelibosť*, *omrzelosť*, *nechuť*, der Ekel, Verdruss, Widerwille, das Missfallen, Grauen. V.

Tesklivý; *tfocusliv*, *a*, *o* = *tesklící*. **T.** = *tesknosť cítící*, *zarmoucený*, *smutný*, ängstlich, voll Angst, bang, beklommen, betrübt, angstvoll. V. — **z čeho.** Počal z té škody velmi teskliv býti. Sych., Háj. Král byl z toho teskliv. Let. 310. — **čím.** Duch můj tím jest často teskliv. Troj. 306. — **po kom.** Dobromír po svém bratru dlouho byl teskliv. Háj. 30. — **kdy.** Libuše **při** spravování lidu nezbedného t-liva byla. Háj. — **za čím**: za rodiči (zemřelými). Kn. poh. II. 51. Cf. Teskniti. — **T.** = *nechuť mající*, *omrzelý*, *lenivý*, verdriesslich, mürrisch. V. Nebuď teskliv, že dlúho sem tuto psal. Hus I. 93. T. život. Hus I. 455. T-vá mysl. Jel. Nevděčný plátce činí tesklivého dělníka. Sych. — **nad čím.** Jest nad tím teskliv. V. Byl jsem nad tím velmi teskliv. Žer. Sn. 55. — **kdy:** při práci. Kol. — **T.** = *tesknosť činící*, *zarmucující*, ängstigend, beängstigend, ängstlich. T-vé pečování (péče, starosť), Jel., temnosť, Kom., neštěstí. Troj. T-vá jest věc i žalostná o tom připomínati. Bart. O věrný křesťane! neztracuj toho věčného bohatstvie za časné a kratičké, nesmírného za velmi malé, a za t-é utěšeného. Hus I. 470. Červ ten jest v duši tesklivé vrtlánie a oheň ten jest věčné těla pálenie. Hus II. 47. (Tč.). — **T.** = *obtížný*, *omrzelý*, *protimyslný*, beschwerlich, verdriesslich, unangenehm. V. T-vý posměch, Jel., starosť, Lom., člověk (obtížný). Ros. — **komu**. Jest mi již tesklivý. Us.

Tesknice, pl., f. = *tesknota*, *touha po vlasti*, das Heimweh. Na mor. Valašsku a ve Slez. Brt., Šd., Vck. T. ho berú, es ergreift ihn das H. Klš. Od tesknic umříti. Kld. Cf. *Tesknota*, *Teskeň*.

Digitized by Google

Teskniti, il, ění; *tesknívati — teskliti, rmoutiti se,* beklommen sein, sich ängstigen; *po někom toužiti,* Verlangen haben, sich sehnen; *protimyslně nésti, nerád míti,* überdrüssig werden, einen Ekel bekommen; *stýskati se,* sich langweilen, lange Weile haben. Jg. — **abs**. Počal t. Us. — **koho.** On (Ježíš) svých chotí neruší, neprzní, neteskní (= neteskli), jim se nikdy neproneveří. Hus III. 269. Ta bázeň netesknie svatých, neb v nebi nemuož býti tesknosť. Hus III. 157. — **pro koho:** pro milovníka teskním (smutna jsem). Hlas. — **po kom.** O bys po mně tak tesknila, jako já tu toužím po tobě. Puch. Po ní t-ní srdce člověka. Kšá. Š. 106. — Ros., Gnid. — **sobě v čem, nad čím:** v čítání dlouhých historií (protimyslně nésti). Cf. Tesklivý. L. Nad dlouhostí času (stýskati si). Jg. — **za kým (kdy).** Za kým mé srdečko ve dně v noci teskní. Sš. P. 199. Teskním Bože, teskním za synečkem hezkým, žalovala bych já svej maměnce, nesmím; Má mamička neví, ani vědět nesmí, za kým mé srdečko ve dne v noci tesknie; Zpívala bych sobě, ale hrubě nesmím, dyž moje srdenko za milúnkým tesknie. Sš. P. 199., 214. (Tč.). — **se komu kde.** Tesknie se mi život na tom světě. Us. Naše děti ve škole se t-nily. Slez. — **si.** O netesknie sobě, milá dievko! Kat. 1595.

Teskno, vz Teskný. — **T.,** adv. = *tesklivo,* bang, ängstlich. Kam se vobrátím, všade t. Sš. P. 281. Mám já miló, leda bylo, leda by teskno nebylo. Ib. 334. (Tč.). Mieti mnoho peněz a nevěděti, kde ležie v komoře, bývá teskno hledati, když přijde potřeba. Hus I. 362. — **komu.** Jest mi úzko a teskno. D. Všudy mi t. (stýská se mi). Ros. Teskno mi (obtížno, těžko). Teskno jich jednomu po druhém. Zlob. Dejte si ji za sklo, ať vám není teskno, choďte se na ni dívat. Píseň od Kut. hory. Teskno je mi všadzě; Teskno je mi teskno **bez** mého milého, že nevím cestečky do krajiny jeho. Sš. P. 363., 416. (Tč.). Křtem se mám křtíti a aj, kakť mi jest úzko neb teskno, dokud se neskoná. Hus I. 335. — **komu s kým.** Je mi s ním teskno (je mi obtížný, mrzí mne). Ros. — **koho** (akk.). T. mě doma. Brt. S. 3. vyd. 35. 2. c. Za hory, za hory! nad záhory jasno, je-i tě šuhajku, je-i té tam t.? Sš. P. 410. Pán Bůh rač dále pomáhati, dosti mne **při** tom t. Žer. 326. Nebude ho t. Žer. L. I. 55., 76., Kn. poh. 459. Mne (= mně) teskno jest. Kom. — **koho, komu po kom.** Teskno tebe po té paní (stýská se ti po ní). St. skl. V. 110. Je nás po tobě velice teskno. Mor. Šd. Teskno je ňa teskno, ale nevím po kem, to po tem synečku, co je za potokem. Slav. Čes.-mor. pís. 143. O jak je mně teskno po tobě, šohajku; Zelene sem sela, zelene mi zešlo, žaden člověk neví, po kem je mi teskno. Sš. P. 242., 416. (Tč.). Bude tebe t. po tvém milém. Sš. P. 579. Nepochybuji, že vás po nich teskno jest. Žer. L. I. 92. — **s inft.** Až bylo teskno poslouchati. Solf. Jest mi t. vypravovati. Jel.

Tesknoba, y, f., vz Teskeň.

Tesknosť, i, f. = *těžkosť mysli, nepokojnosť,* die Beklommenheit, Bangigkeit, Betrübniss, Aengstlichkeit, Angst, der Gram. T-stí umříti; t. míti (teskniti); t. po někom míti (touhu). V. Pro hříchy v t-sti býti. Ojíř. V divných t-stech býti. Kom. Zpěvem t. mysli odháněti. Kom. Svědomí t. člověku činí. GR. Stálé t-sti stále na mne dou; Teď mám t. na srdci. Slav. Čes. mor. ps. 155., 128. Vnitřnieho ducha vezdajší t. Pass. 8. (Hý.). Bože můj nebeský, jdú na mňa t-sti, že můj milý leží ve velkej nemoci; Tesknosti mne pominujú, žalosť mi nastává, ach měla jsem synečka, už mne zaněchává; Od bolesti zelená bylinka, od tesknosti je hezká panenka. Sš. P. 122., 210., 246. Mají veliké tesknosti, že tak jiní bludie; Kterakú hrózu a bázeň má každá duše zlá od ďábla velikú, kterakú má t. přetěžkú; Velikú-li za ně (za hřiechy) t. a žalosť máš? Hus II. 10., III. 139., 144. (Tč.). — **T.** = *nechuť, omrzelosť,* der Ekel, Verdruss, das Grauen. S t-tí něco dělati; **k** t-sti býti (mrzeti). V. S t-stí snáší i maličké chvilky prodlení. Kom. Řečí obdélnou t. učinil. Sych. Mám ženu, ješto mi t. činí; t. života; t. zahnati. Jel. Jsem sobě samému **k** t-sti. Jel. Velikú tesknosť toho jsem měl. St. skl. IV. 124. Kdež lidé mají najviece libosti, tu najviece mají tesknosti; Ana sě již jako práce liknuje a t-sti tohoto světa sě vzdaluje; Neopouštějte jeho pro jiného hřiešného, mrzkého, biedného i zprznilého, s nímž viece jest tesknosti než utěšenie. Hus I. 297., III. 24., III. 269. (Tč.).

Tesknota, y, f. = *tesknosť,* die Bangigkeit. Opanoval nás smutek a t. strašná. Gníd. T. po domu. Cf. Tesknice. Na Mor. Obešla ho taková t., že si nevěděl rady. Kmk. v Moravanu 1878. 111. Již jde na mne zas ta tesknota. Sš. Sat. 168.

Teskný, zastr. *těskný — úzký, neširoký, nevolný,* eng. T. příbytek, pouta. Jel. T. núze. St. — T. — *tesklivý,* bang, angstvoll, beängstigt. Ros. Krutý žel tu teskné srdce rváše. Rkk. Stav teskné nejistoty. Dch. V teskné duši to ruje. Dch. — **T.** = *nudný,* langweilig, verdriesslich. Marek. Teskné dumy usedly si v ladné hájů stráně. Dch.

Teskovati = *teskliti.* Tu slavíček teskuje. Č. Bs. 94.

Tesla, y, teslice, e, teslička, y, f. = *sekera tesařská jako motyka ostří na příč mající,* die Krummhaue, Dechsel. Jg., Šp. Vj. T. rovná, die Flachdechsel; okrouhlá (se zahnutým ostřím k tesání žlabů), die Hohlhacke, Hohldechsel. — **T.** — *tesák,* die Hau-, Zimmeraxt. Ben.

Teslárna, y, f. = *hoblovací stolice,* die Hobelbank. Kom.

Teslení, n., vz Tesliti.

Teslice — *tesla.*

Teslík, u, m. = *sekera tesařská na způsob litery T, u kteréž jedno ostří v směru topůrka, druhé tomu na příč jde,* die Kreuzaxt der Zimmerleute. — **T.** = *tesla okrouhlá.* — **T.** — *dláto,* der Meissel. Reš. — **T.,** osob. jm. Šd.

Teslín, a, m., samota u Rožmitála. PL.

Teslina, y, f. *T-y,* pl., f. = drobné třísky za teslou odskakující. Cf. Hobliny. Us. Č.

Digitized by Google

Tesliti, il, en, ení; *teslivati*, na Slov. = *tesati* Bern.

Teslo, a, n., zastr. = *hoblík*. Kom.

Teslovati = *hoblovati*. Kom.

Tesna, y, f. = *oštěpačka tesařská*, die Zimmeraxt. Tesař tesnou seká. Kom.

Těsnati, vz Těsniti.

Těsně = *úzce*, eng, knapp, gedrängt. T. uvázaný. V. Ten šat t. přiléhá, schliesst dicht an. Živůtek t. přilehlý; t. za sebou jíti; t. na hranicích; čas t. odměřený; t. s něčím spojený; srdce se mu t. stáhlo; t. vedlé sebe; t. za ním šli; t. ho obklíčili. Us. Dch. Ten šroub jde jaksi t. Us. Šd.

Těsnění, n., vz Těsniti.

Těsněný; *-én, a, o*, vz Těsniti.

Těsněnka, y, f., micania, die Mikanie. T. jedomorná, m. guaco; čabrolistá, m. saturejaefolia. Rstp. 863.

Těsněti, ěl, ění, enge werden, sich verengen. Ros.

Těsnice, e, f. = *užší ulice*, *úžice*, das Gässchen. T. či úžice jsou užší ulice. Sš. L. 143. (Hý.).

Tesník, a, m. = *kameník*? der Steinmetz. Plk.

Tesnina, y, f. = *úzké místo*, *úžina*, die Enge, Klemme. T. v horách, Kom.; t. mořská. L. Vz Hora. T. = stěsněné místo řeky, die Stromenge. Dch., Š. a Ž. — **T.** = *těžkosť*, *obtížnosť*, die Schwierigkeit, Enge, Klemme. Prodral se skrze všecky t-ny. Ráj.

Těsniti, *tisniti*, il, ěn, ění; *těsnívati*; *těsnati* = *těsným učiniti*, ein-, verengen, eng o. enger machen, drängen, beschränken, schmälern. Ros. — **co, se kam**. Nechtíce v úzkou rozprávku tu věc těsnati. Mést bož. III. 177. V hromadu se těsnal brav. Hlas. — **se** = *těsněti*. Těsní se jak může, přec důchodem nevyjde. L. Těsnají se břehy její. Č.

Těsnivý, beengend, beengsam. Šm.

Těsno, vz Těsný. — **T.**, adv. = *úzko*, eng. To tak t. rozuměli. Us. Je zde t., člověk se nemůže ani hnouti. Dch. — **komu kde**. Proč sme vás jen stavěli, stodůlky a komůrky? Zůstanete prázdny, nebude vám t. Slez. Šd. Všude jim t. bylo. Bart. 87. Spolu jim těsno, od sebe teskno (nemohou se spolu srovnati). Vz Svárlivý. Lb. T. mu je. Us. Snad mu (Bohu) v nebi těsno. Solf. — **oč**. Bývalo o hotové těsno. Ehr. 12. — **T.**, a, n. = *těsnosť*, *tisnosť*, die Enge. V t. přijíti. V. Do t-a někoho vehnati. D., Br., Sych. Do t-a se dostati. Sych. Z t-a někomu pomoci. Zlob. Všudy má t. Vz Nesnáze. Č. Často věci své do těsna vehnané viděli. Prot. 345. I za nynějšího těsna si dosti skvěle stojí. MP. A když vyšli z lidského těsna. Sš. Sm. bs. 156.

Těsnodechý, beklommenen Athems, schwerathmend. Šm., Dch.

Těsnoduchý, engherzig. Šm.

Těsnohrdlý, enghalsig. Šm. T. láhev. Techn. III. 35.

Těsnokalhotník, a, m., ein Enghose. Šm.

Těsnokolejný, schmalspurig. Dch.

Těsnokrký, angusticollis, enghalsig: baňička mechová, dole tratící se v nevelikou ztlustlinu stopky. Rst. 506.

Těsnol, u, m., cordiera, die Cordiere. T. trojkvětý, c. triflora. Rstp. 819.

Těsnolovitý. T. rostliny, cordiereae: těsnol. Rstp. 819.

Těsnomyslný, engherzig. Dch.

Těsnopis, u, m., stenografie, die Stenographie. T. nižší, vyšší. Vz KP. I. 310., 314.

Těsnopisec, sce, m., der Stenograph.

Těsnopisecký, Stenographen-. Šm.

Těsnopisniti, il, ěn, ění, stenographiren. — **co po kom**.

Těsnopisný, stenographisch. T. jednota. Vz KP. I. 315., 313.

Těsnosrdný, engherzig. Šm.

Těsnosť, i, **těsnota**, y, f. = *tiseň*, die Enge, Klemme. Bylo tam nesnadno přistoupiti pro t. (úzkosť) míst. Br. — **T.** = *nouze*, *útisk*, die Noth. Přivésti koho v t. L.

Těsňucha, y, f., clausilia, plž. Krok. II. 125.

Tesný = *ku tesání*, Hau-. T. lať, eine Waldstange. Us. Dch.

Těsný; *těsen*, *sna*, *o*. Koř. tisk (tъsk). Gb. Hl. 144. **T.** = *úzký*, *neprostranný*, *nevolný*, *stísněný*, eng, gedrängt. *Těsné* jest, co tísní, stíská, skličuje: t. kabát; *úzké* = kudy nesnadno proniknouti: úzká lávka, úzký rukáv. Ve velikém davu je těsno a může býti i úzko (nevolno). Něco s něčím těsně souvisí (šp.: úzce). Brt. S. 3. vyd. 181. — **T.** = *ztuha k jinému dílu přiléhající*, knapp, opak: volný. Rst. 506. T. styky pospoje; těsné pouto. Dch. Požičaj nožička, dala mi mamička těsného lajblíčka. Sš. P. 148. Do města byla brána velmi těsná. BR. II. 32. b. T. stavení, domek, V., ulice, roucho, Kom., místo mezi horami (těsnina), D., vězení, Berg., střevíce. D. Vehnati koho v t. kout (v těsno), in die Enge. L. T. hlava, beschränkt, rozum (mladých a prostých), Kom., majetnosť, gering. L. V těsnou upadl. Je v těsných (kalhotách). Vz Nesnáze. Č. — **T.** *život*, hart, svědomí (úzké), zart. — **T** právo (přísné), streng. L. — **T.** pojem (op. prostranný), výměr. Marek.

Tesolez, a, m., v horn., der Zimmersteiger. Šm.

Tesovice, dle Budějovice, Tessowitz, ves u Znojma.

Tesový. T. plot. Vz Tes. U Král. městec. Psčk., Rgl.

Tessinský. T. Alpy. Krč. 252.

Test, u, m., zastr. = *nádoba chemická v hutnictví*, miska z popele ke zkouškám na stříbro n. na zlato, též k přehánění na čisto, kapelka, der Probetiegel im Hüttenwesen, Test. Gl. 341., Ms. alch. 504., 71., 150., 104., Vys. Střněm. tëst, tëste, holld. anglic. test; z roman.: vlas. testo, pánev, irdene Pfanne, špan. tiesto; z lat. testum, nádoba hliněná; také střřec. τέστα. Lépe by bylo tohoto slova užívati než slova *tyglík*. Mz. 346. Vz Blík.

Tesť, gt. testě a testi (zastr. čtie), dat. testi (zastr. čti), m. Jg. T. *masc.* dle *Muž*, fem. dle *Kosť*. Jv. Dle *Hosť*. Cf. Gb. Hl. 111., Bž. 89. **T.**, strsl. тьстъ, uxoris pater, pol. cieść, rus. тесть; setzt ein Thema тьсъ тьнъ voraus. Cf. Tchán. Mkl. B. 125., 165., 112. (Hý.). — **T.** = *otec ženy n. muže*, *tchán*, der Schwiegervater. Výb. I. 509. Odpověděl

testi svému. V. A v tom volání otec se synem, ani bratr s bratrem, ani tesť se zetém, ani šiře se svakem mají spolu býti v úřadu přísežných. CJB. 279. Manžel říká manželčinu otci tesť (tchán), matce její tesťka (*tesť, testa, testice, švekruše, tchyně*), tito pak jemu: *zeť*. T. zelvu svů poskvrnil šeřadně (socer nurum suam polluit. Ez. 22. 11.). BO. Annáš bieše t. Kaifášův. ZN. Jan testě bratra svého v tom svědomie netrpie; Pak po smrti jeho ženy pustil jest zeť testovi ten purkrecht, nemaje čím platiti; Ten, komuž purkrecht jest kúpen, pustil jej testovi svému a tesť zaň vyplnil prodávateli těch 40 hř. NB. Tč. 144., 156. Za svého ctě (tstě). Půh. II. 80.

Testa, y, f. = *tchyně*, die Schwiegermutter. Vz Tesť.

Testament, u, m., z lat. = *závěť, kšaft, poslední vůle, poslední pořízení*, das Vermächtniss, Testament, letzter Wille. — **T.** = *písmo svaté*, die Bibel.

Testař, e, m., der Tiegelschläger. Šm. Vz Test.

Testator, a, m., lat. = *závětce, kdo dělá poslední pořízení*, der Erblasser, Testator.

Testěnice, e, f. = *testice*. Veleš.

Testice, e, f. = *tchyně*. Vz Tesť.

Testifikace, e, f. = *důkaz svědky vedený*. S. N.

Testima, y, f., das Scherbenfutter (ein messingenes Modell in der Probekunst). Am.

Testimoni-um, a, n., lat. = *vysvědčení*, das Zeugniss. T. maturitatis, vys. dospělosti; t. morum, vys. mravův; t. paupertatis, vysv. chudoby. Rk. Vz S. N.

Testina, y, f. = *tchyně, testa*, die Schwiegermutter. Spává mlaďucha u t-ny, dokud není za muž súca. Slov. B. Němc. — Er. Sl. čít. 68.

Těstnatosť, i, f., pastositas, die Teigigkeit. Nz. lk.

Těstkný, zastr. = *těsný*.

Těstnatý = *plný těsta, z těsta*, teigig, von Teig. T. věc. Ms. bib. — **T.** = *k těstu podobný*, teigig, teigförmig. T. svalení, Balggeschwulst.

Těsto, tístko, a, n. Koř. tisk (tьsk). Gb. Hl. 144., Bž. 229. Strsl. těsto, massa, lit. tašla, tešla; koř. tisk, tudy z těskto, přípona -to. Mkl. aL. 59., B. 161. — **T.** = *zadělaná mouka*, der Teig. V. Těsto zadělané = *záděl*. Us. Šm. Těsto nezakvašené, Aqu., mastné, strouhané do polívky, trhané (trhance), Us., máslové, křehké, paštikové, Hsg., hořkomandlové, prostředek krášlicí, Prm. III. č. 9., nudlové, Rk., vdolkové, buchtové, chlebové, koláčové atd., Us., perníkové, žitné, pšeničné, dílové (u perníkářů). Šp. T. kyše, kysá, kyne, nakynulo, vykynulo, málo n. tuze kyne, tuhne, puchne, zkynulo. Us. T. zadělati, V., rozdělati, váleti, převáleti, D., (vypracovati), vydělati, vyváleti, stírati (míchati), nechati kynouti, rozvlažovati, Šp., strouhati, nakvasiti. Us. Nakvasa těsta. V. Pokrmy od těsta, z těsta. Ros. Výroba zboží z těsta, Teigwaarenerzeugung. Dch. Ty kachny (kuřata) jsou jako těsto (= měkké, tlusté, dobře vykrmené). Mor. Šd. Ukradla nám kus těsta, napekla vdolků, pozvala pacholků. Sš. P. 509. Jaké těsto, takový chléb. Pk. Přesné těsto najde v břiše místo. Vz Chudý. Lb. Zanese-li se kus těsta chlebového přes pole, tedy z té díže nikdy prý více chléb se nezdaří. Mus. O jiných pověrách chleba se týkajících vz Mus 1855. 2. — *Těsta*, pl. = *pečivo*, Backwerk, n. L. — **T.** ibišové, kostíkové n. fosforové, lekořicové, pro prsa, zubní, Kh., gummové. — **T.**, *těstoch, těstuch*, a, m. — *člověk mazlavý*, der Weichling, Zärtling. L.

Těstovitý, teigig, teigartig. T. hmota. Mus., Nz. lk. T. chmat, pastartiger Griff. Šp.

Těstovka, y, f., die Pastete. Tpl.

Těstový = *od těsta*, Teig-. T. zboží, Teigwaaren; továrna na t. výrobky. Dch. T. kvašení. Šm. — **T.** *strup telat* (neduh na hlavě), das Teigmahl. Ja.

Téstranný = *z té strany*, diesseitig. Ssav. 87.

Teš, e, m., osob. jm. Pal.

Těšánka, y, f. = krátká ručnice portášů valašských na Moravě. Mtc. Čt. pouč. III. 51.

Těšanky, dle Dolany, Klein-Tieschan, ves u Kroměříže. PL.

Těšany, dle Dolany, Tieschan, ves u Zdounek. PL. — **T.** *hrubé*, Gross-Tieschan, ves u Kroměříže. PL.

Těšek, ška, m., osob. jm. Pal.

Těšení, n., das Trösten. Veliké t. v hoře se promění. Us. T-ním někoho odbyti. Dch. Když mě jest t-ním svého vzkřiešenie obradoval jako vínem, ješto obveseluje srdce člověka. Hus III. 21.

Těšenov, a, m., Tieschenau, ves u Pelhřimova. PL.

Těšený; *-en, a, o*, getröstet. Tkadl. I. 60.

Těšetice, dle Budějovice, Teschetitz, ves u Buchova; Tieschetitz, ves u Olom.; Töstitz, ves u Znojma. PL.

Těšetín, a, m., Tieschetin, ves u Klatov. PL.

Těšice, dle Budějovice, Tieschitz, ves a) u Hodonína; b) u Víškova. PL. — **T.** *dolní a horní*, Unter-, Ober-Tieschitz, vsi u Hranic na Mor.

Těšík, a, m., Tieschick, mlýn u Velkého Meziříčí. — **T.**, osob. jm.

1. **Těšíkov**, a, m., Tscheschdorf, ves u Šternberka na Mor.

2. **Těšíkov**, a, m., potok vsacký i pole podlé něho. Mor. Vck.

Těšil, a, **těšílek**, lka, m. — *těšitel*, der Tröster. Ros.

Těšín, a, m., mě. v rak. Slezsku, Teschen. Vz více v S. N. — **T.**, něm. Tieschin, ves u Vodňan. — *Těšíňan*, a, m. — *Těšínský*. T. knížectví. Vz Žer. Záp. II. 191.

Těšina, y, f., samota u Středokluk. — **T.**, y, m., osob. jm. Šd.

1. **Těšinka**, y, f., Tieschinka, ves u Kolína.

2. **Těšinka**, y, f. — *světlík, ambrožka*, der Zahntrost, euphrasia odontides, bylina. Jg.

3. **Těšinka**, y, f. = *červený brambor*, rothe Kartoffel. U Místka. Škd.

4. **Těšinka**, y, f., *ručnice v Těšíně dělaná*, die Teschine (ein Gewehr). Šm., Dch.

5. **Těšinka**, y, f. = *potěšitelná zvěsť*, erfreuliche Nachricht, der Trost. Šm., Šd.

Těšinov, a, m., Tieschin, ves u Nových hradů. PL.

Těšínsko, a, n. = *okolí města Těšína.* Us. Šd.

1. **Těšínský** měšťan, vz Těšín. — *Těšínský* (od těšiti). T-ská jablka — *prázdná naděje*, leere Hoffnungen, eitler Trost. T. jablky někoho krmiti. Sych. T. jablky měšce nacpávati. Pam. kut. Darmo t. jablka očekávati (těšení). Č. Jsou to jen t. jablka. T. jablíčka někomu malovati; T. jablka někomu ukazovati. Us. Dch. Vz Sliboval. T-á jablka jsou laciná (snadno jest koho těšiti, ne však pomoci). Us. Hý.

2. **Těšínský**, ého, m., osob. jm. T. Jan, kněz v 16. stol., spisov. Vz Jg. H. l. 640., Jir. H. l. 287.

Těšitel, e, m., pl. -lé; der Tröster. T. v zármutcích. Vrat.

Těšitelka, y, **těšitelkyně**, ě, f., die Trösterin. Jg. Byla t-kou milovaného otce. Nitra VI. 318.

Těšitelník, a, m. = *těšitel.* Ros.

Těšitelnosť, i, f., die Tröstlichkeit, Erfreulichkeit, die Trostbarkeit. Jg.

Těšitelný = *co těší, těšiti může*, tröstlich. T-ná naděje, D., žalm, Reš., odplata. V. — **T.** = *co těšiti lze*, tröstbar, getrost. Abychom v zámutcích t-ní setrvali. Reš. T-ně na všemohoucnosť se pouštěti. V.

Těšiti, těš, těše (ic), il, těšen, ení; *těšívati.* Koř. *tích* (tьch v tichnouti). Gb. Hl. 144., Bž. 161. — **T.** = *zármutek odníti, krotiti, srdce dodati, posiliti*, trösten; *naději komu činiti, připovědmi chlácholiti*, vertrösten, Hoffnung machen; *rozveseliti*, erfreuen, freuen, vergnügen; *baviti*, unterhalten; **se** = *tišiti svůj zármutek, kojiti se*, sich trösten; *naději se kojiti, naději míti*, sich Hoffnung machen, freudig erwarten; *veseliti se*, sich erfreuen, sich vergnügen. Jg. — **abs.** Kde pláčí, tam těšiť, kde smutno, tam baviť. L. — **koho** hlav. ve významu trösten. Ve významu es freut Jemanden was, lépe: *t. se čemu, z čeho.* Brs. 2. vyd. 245. — V., Br., Vrat. To mne těší. D. Dnes mne nic netěší. Us. Co mne těšívalo, již mne víc netěší. Pís. Co mě těšívalo, vodou uplynulo. Us. Bohy těší. BO. Škoda jest tě, děvče, že mé nebudeš, které pak srdce těšívat budeš? Pís. Šd. Vy jste si to brali, čvo sa vám lubilo a mně zbraňujete, čvo by ma těšilo. Ps. sl. 339. Těšíval mja ze všech najmilejší, včil mja těší obraz najsvětější; To mé srdce těší, že sem tebe dostal; Těšíval mě syneček, už mě netěší, bude mě těšívat syneček inší. Sš. P. 293., 473., 634. (Tč.). Těší (baví) mne jeho důvody. L. — **koho (gt.): chorých, šp.** m.: *akkus.* Brt. — **koho kdy (v čem): v** zármutku, Ros., v bídě, Us., v rozpači. Št. Velmi sa v tomto svojom jedináčkovi těšil. Pov. 165. V čom som sa těšila, to som utratila. Sl. ps. 101. — **co komu.** Hej milenko, děvečko, potěš moje srdečko. Já sem ti ho těšila, dokud sem živa byla. Sš. P. 93. — **se.** Těš se, až přijdu domů (budeš bit)! Us. — **koho, se čím:** slovy, D., svou přímluvou, Kom., se pláčem. Syn povolnosti srdce mé těší. Jg. Ale oni že těší se v té při dobrým svým svědomím. Skl. II. 458. Tím se těší. Jel. Těšily se nadějí na pražský tah. Ml. Čím som sa těšila, to som i ztratila. Ht. Sl. ml. 250. Blahou nadějí se t. Dch. Těší se výrokem žalmu. Sš. Sk. 50. My ve svém jazyku těšíme se tou výhodou. Sš. Mt. 10. Nemohla ho slovem těšit, ani jeho sv. krev zastavit; Oščepoval jednu (jabloň), dvě, pro Františku, pro sebe, by se měla čém těšiti, když on bude na vojně. Sš. P. 68., 766. Ale těším se dvojím, jedním, že jich (těch soudů) neslyším a druhým, že, když ustanou, mluviti přestanou. Žer. 1591. — **(se, koho) na co.** T. koho nač = Jemanden auf etwas vertrösten. D. Těšiti se na něco. Ros. Co na chvilku těší, to na věky mučí. Na Slov. Nač se kdo příliš těší, to se mu zkazí. Us. Těší se na to ako sedliak na žatvu. Mt. S. — **se čemu.** Těším se tomu. Ros. Požehnání božímu se těšiti. Již se těší zlému. Ž. wit. 34. 26. T. se svému štěstí, V., pravdě, Br., zlému, Lom., dobrému zdraví. Ml. Král se koňovi těšil. Ht. Sl. ml. 229. Těš se samému Bohu. Kom. Těšil jsem se mnohému bohatství. BO. (Kristus) tak se těm svízelům těšil, že . . . Sš. II. 240. Tobě se mé srdce těší. Dh. Těš se tomu. Smil v. 1203. Bohatý se smrti děsí a chudobný se jí těší. Na Ostrav. Tč. Těšila sem se, synečku, tobě a včil ležíš na krchově v hrobě; Těšívali se chlapci mému marijanku. Sš. P. 185., 782. (Tč.). Pokušením synové božie se těší. Hus I. 377. Kotzebue po své smrti těšil se u překladatelů veliké přízni. Zde se *těšiti* (o mrtvém) nehodí, tedy *lépe:* K. byl u našich překl. velice oblíben. Vst. — **se z čeho** (znamená důvod, pramen pocitu, tedy něco přítomného. Novák v Km.). T. se z dobrého zdraví, Ros., z něčího příchodu (už přišel). Sych. Z toho sa těš, že si dožil dlúhého života. Slov. Tč. Těšil se z dobrého stavu církve. Sš. Sk. 136. Těšil se z daru toho Pavel. Sš. II. 150. (Hý.). Uslyševše o smrti jeho, těšili se z ní. Pal. D. III. 3. 226. Z toho, co jim Bůh dobrého učinil, náramně se těšili. BR. II. 10. — **se s kým.** On se s ní těší. L. Vyšila mu šatečku na daleku cestečku, aby se s ní cěšil a ji v srdci nosil; Tenť (věnec) jest sobě nechala, aby se s ním těšila. Sš. P. 395., 752. (Tč.). — **se s kým jak dlouho.** Pak se budeme spolu t. až do dne. Er. P. 128. — **koho, se proč.** Zahynul mně z růže květ, pro který mne těšil celý svět. Er. P. 497. b. Kterak jest těšil své učedlníky pro budúcie jich zamúcenie. Hus. II. 178. T. se **k** povzbuzení mysli. Ml. — **že.** Těší mne, že jste zdráv. Vz Chváliti. Us. Těšil jsem se, že k nám přijdeš. Us. — **se nad něčím,** nemá žádného dokladu, zdá se býti german., *lépe: t. se čemu, z čeho* atd.

Těšivě, tröstend. Havlasa.

Těšivoj, e, m., osob. jm. Pal.

Těšivoja, e, f., osob. jm. Pal. Rdh. 126.

1. **Těšivý**, ého, m., osob. jm. Pal.

2. **Těšivý** = *potěšný*, Trost-, tröstend. T. spis, psaní. Šm.

Těška, y, f., osob. jm. Pal.

Těškov, a, m., Tieschkow, ves u Zbirova.

Těškovice, dle Budějovice, Tieschkowitz, ves u Křelovic. PL.

Digitized by Google

Tešlák, a, m., osob. jm. T. Pavel, slov. kněz, spis. † 1801. Vz S. N., Jg. H. l. 640., Jir. H. l. 287.
Tešle, tešlice, e, f., na Slov. = *tešla*, die Zimmeraxt. Plk.
Tešnice, Tieschnitzl, ves u Klatov.
Těšnice, e, f. = *těšinka, těšínská ručnice*. die Teschine.
Tešnov, a, m., Teschnow, ves u Mnichova Hradiště. PL.
Těšňov, a, m., Teschen, ves u Čes. Lípy.
Těšnovice, Tieschnowitz, ves u Kroměříže. PL.
Tešnovský mlýn, Teschnay, u Král. Hradce.
Těšný, consolatorius, tröstend, tröstlich. Proroctví jeho jsou těšná. MP. Dj. bibl. 249.
Těšov, a, m., Tieschau, ves u Uher. Hradiště. PL. — *Těšov dolní a hořejší*, Unter-, Ober-Tieschau, vsi u Sušice. PL. Vz S. N.
Těšovice, dle Budějovice, Tieschowitz, ves a) u Prachatic, b) u Horšova Týna. Vz S. N.
Tešť, tesc, tští, čtí, zastr. = *prázdný*, leer. D. Posud ve: čtitroba, tštitroba. Cf. Tští.
Těštiti, *těščiti*, il, en, ení, zastr. = *táhnouti*, ziehen. Jg.
Tet, *a, o*, strč. = *ten, ta, to*, dieser. Č. Vz Gb. Hl. 122., Bž. 51., Prk. v Arch. f. sl. Ph. II. 710. Zameškáli sě tet povědieti komorníkovi, jenž slyšie od komorníka póhon; Když chce, by póhon prošel, tet póvod, jenž pohoní . . . Kn. rožm. k. 25., 29.
Těť = *tě + ť*, vz Ty.
Teta, tetka, tetička, tetinka (slov., mor. a slez. také *tétka*), y, f. Teta, vok. sg. v obecné mluvě: teta m.: teto! (Kts.), vz Anna. T., amita, lit. teta. Sr. stind. tāta, der Vater. Mkl. L. 11. T = *otce mého sestra, strýna* (její muž: *strýn*, její syn: *strýník*, její dcera: *strýnina*, společně: *strýnincí*, vz Ujka. Pt.), die Vaterschwester, Base. V. — T. = *sestra matčina*, die Mutterschwester, Muhme, V., Kom., *ujčina*. J. tr. Pozdrav tetku. Er. Sl. čt. 52. Paní Kedruta, tetka má. Pûh. II. 439. Těto dvě Maří byle sta Kristově tetcě. Hus II. 134. Vz Tetčenec. — T., *tetka, vůbec příbuzná*, die Muhme, Verwandte. Paní t. Us. Budeš míti šibenici jistou tetku. Pokolíbej mně ho, budeš tetka jeho. Sš. P. 202. Bližší košile těla než rozená tetka. L. · T. = *každá provdaná ženská*. Vz Tetička. Tětko, kai idete? Slez. Šd. Svěř se tetě, roznese tě po všem světě. Č. Vz Kdyby. · T., jedna ze tří dcer Krokových. Vz S. N.
Tetan-us, u, m. = *strnutí*, die Erstarrung, der Starrkrampf. Vz S. N.
Tetčenec, nce, m. = *tetčený bratr*, der Sohn meiner Base o. Muhme. Vz Teta. Ros., Št. N. 200.
Tetčenice, e, f., *sestřenice*, die Tochter meiner Base o. Muhme. Bern. Vz Teta.
Tetčený = *od tety*. T. bratr = *tetin syn, sestřenec*. Ros.
Tetčic, e, m. = *tetčenec, teténec*, der Geschwisterbruder, consobrinus, filius mater terae. St. skl. III. 72.
Tetčice, tetěnice, e, f. = *teténá sestra, tetěná sestřenice*, meiner Base Tochter zu mir. Jg.
Tetčin, a, o = *co tetky jest*, der Base o. Muhme gehörig. Jg.
Tête, fr. (tét) = *hlava, předek, čelo*; *odpor*, der Kopf, die Spitze. T. à t. = čelo proti čelu, soukromě, unter vier Augen. Prk.
Tetelení, n., das Zittern, Schwingen, Beben.
Teteliti se, il, en; *tetelívati se* = *velmi se třásti, chvěti*, stark zittern, beben. — **se**. Zvon se třepetá a tetelí, když se naň udeří. Ktk. — **se v čem (kde)**. Země syrá teteli se v hrůze. Sš. Bs. 182. Slepice se v prachu tetelí. Us. u Kostelce n. O. Ktk. — **se od čeho**. Hlas od zlosti se tetelí. Kos. Ol. I. 110. — **se čím**: Zimou. Us. — T. **se** = *třpytěti se*, schimmern. D.
Tetelnosť, i, f., das Tremolo der Stimme. Šm.
Tetelný = *tetelící se*, bebend, zitternd. Dch.
Tetěn, a, m. = *teténec*. Gl. 324.
Tetěně, ěte, n. = *teténec*. Měst. bož. II. 48.
Tětenec, nce, m. = *mé tety syn*, amitarius, der Sohn von der Schwester der Mutter. Lex. vet., D., Gl. 324.
Tetěnice, e, **tetěna**, y, f. = die Tochter von der Schwester der Mutter, amitaria. Gl. 324.
Tětený, *od tety po otci n. mateři*, amitinus, meiner Base o. Muhme. T. bratr, t. sestřenec, t. sestra, t. sestřenice. D. T. bratr nemóž pojieti ženy . . . po smrti jeho. Hus III. 207. — Troj., Martin., Rad. zv.
Tetera, y, m., osob. jm. Šd.
Tetetice, dle Budějovice, Tetetitz, ves u Zdounek.
Tětětice, dle Budějovice, Tietietitz, ves u Klatov. Vz S. N.
Tětěvnice, e, f., neurada. Rostl. I. 231. b.
Tétéž. To jemu t. (crebrius, častěji) praviechu. BO.
Těthati se, *těthovati se, těthávati se* = *těžce jíti n. lézti*, mühselig gehen o. kriechen. Ros.
Těthavec, vce, m. = *těthavý*. Ros.
Těthavosť, i, f. = *jakosť těthavého*. Ros.
Těthavý = *kdo se těthá*, mühselig, langsam gehend. Ros.
Tethy-s, e, f. (dle *Růže*) = bohyně, manželka Okeanova. Vz S. N.
Tětí, n., der Hieb, Streich. Jg.
Tetiččin, *a, o*, der Base, Muhme gehörig. T. klobouk. Us.
Tetička, y, f. = *teta*, die Tante. — T. = *na venkově každá vdaná ženská všem dětem a svobodným*. Us. Brt., Vck.
Tetičkování, n., die Frauenbaserei. Šm.
Tetičkovati si, zu Einer Tante sagen. — **s kým**. Us. Hý.
Tetin, *a, o* = *tetiččin*. T. dům. Us.
Tetín, a, m. = hrad, nyní ves u Berouna. Vz S. N. — **T.**, ves u Miletína. — Vz více v S. N., Dal. 8., 44., 45. — *Tetíňan*, a, m. — *Tetínský*. Václ. Vojáček Tetínský.
Tětíně, ěte, n., mein Sohn zu meiner Base Enkel. D.
Tetinka, vz Teta.
Tetinný = *tetin*, der Base o. Muhme gehörig. Plk.

Digitized by Google

Tětiny, pl., jm. polí ve Hlubotci ve Slez. Sd.

Tětiva, y, f., **tětivo**, a, n., lit. temptiva (od tempju extendo), skr tati (m tan-ti) chorda. vz Tenký. Schl. Strsl. tętiva, chorda ist auf ein Thema tetъ zurückzuführen: stind. *tan*, extendere. Cf. lit. temptiva, chorda, von tempju, extendo, spanne; tętiva steht demnach für temptiva. Mkl. B. 226., L. 42. **T.** = *u lučiště šňůra natahovací*, die Sehne. V. Tětiva na kuši. Rohn. Jakoby t-vou měřil (přímě, zrovna). Ros. Střelci z toulu střely dobývati, luk tětivem napínati zvykejte. Kom. J. 702. Šípy na tětivo přikládati. Br. S t-vy šipy vypouštěti. Gnid. Tětivu obleviti. Pass. 94. T. pukla. Sych. Vz Palec. — **T.** = *šňůra v kolovrátku, která přes voříšek jde*, die Schnur beim Spinnrade. Us. — **T.** = *v math., chorda*, die Sehne des Bogens, Tangente. T. = přímka, která dva body kruhové čáry spojujíc jejím středem neprochází. Blř. Vz S. N. T-vu vésti; t. přepíná oblouk. Nz. Stejné t-vy podpínají stejné oblouky a připínají stejné úhly. Sedl. — **T.**, y, m., osob. jm.

Tetivatka, y, f., chordaria, der Sehnentang, rostl. T. obecná, c. flagelliformis. Rstp. 1854.

Tetivka, y, f. = *pás*, Zona. Výb. I. 388.

Tetivný = *od tetivy*, Sehnen-.

Tetivo, vz Tetiva. — **T.**, nadávka. Slov. Dbš.

Tetka, vz Teta. — **T.**, dci Krokova. Vz Dal. 8.

Tetkovati = *teta říkati*, Jemanden Tante nennen. V našich vsech na vzájem sobě podnes strýčkují a tetkují. Us. Tč.

Tetlucha, y, f., aethusa, die Gleisse. T. dlouhopokryvková, ae. cynapium. Rstp. 727., Čl. Kv. 340., Slb. 578.

Tetour, a, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 190., Tf. 393.

Tetov, a, m., Tettau, ves u Chlumce v Jičínsku. PL.

Tetovování, n. = *vrývání barvy do těla*, das Tätowiren.

Tetovovati = *líčiti kůži na těle barvami vrývaje je*, tätowiren. — **koho**. Vz KP. I. 37., 292., S. N. XI. 230.

Tetovský. Nový zákon t., v bibliot. minorit. kláštera v Brně. Šb. L. 3. vyd. 211., Mtc. 1875. 97.

Tetradymit, u, m., nerost. Vz Bř. 211.

Tetraedr, u, m. = *čtyrstěn*, tělo omezené čtyřmi rovnostrannými trojúhelníky. T. má 4 rohy a 6 hran. Vz S. N. Das Tetraeder.

Tetraedrit, u, m., *kyz plavý*, das Fahlerz. T. antimonový, smíšený, světlý. Bř. 218., 219., S. N.

Tetragon, u, m., z řec., *čtyrúhelník*. S. N. Das Tetragon, Viereck.

Tetragyni-a, e, f., řec., *čtyrženstvo*, řád rostlin. Vz S. N.

Tetrachord, u, m. = *řada 4 tonův a to 2 celých a 1 půltonu*. Mlt. — **T.**, ein viersaitiges Toninstrument.

Tetřák, a, m. — *drop malý*, otis tetrax, der Zwergtrappe. Pdy.

Tetrakol-on, u, m., řec. = *čtveroverší*, *čtveročlení*. Rk.

Tetralemm-a, ata, n., das Tetralemma, viergliedriger Schluss. Nz.

Tetralogie, e, f., řec., byla u starých Řeků souhra čtyř kusů dramatických, které při závodech o slavnosti Dyonisově v Athenách každý básník dával provozovati, *čtvero-hra*. Vz S. N.

Tetramethylarsen, u, m.: As (C, H_3) = Me, As. Vz Šfk. 633.

Tetrametr, u, m., řec. = *čtyrměr, čtyrměří*, verš složený ze čtyř členů či taktů. Trochejský, iambský a anapaestický t. skládá se z 8 stop či ze 4 dipodií; t-ry ostatních druhů veršovních jsou čtyrstopé. Každý t. musí míti caesuru. S. N. Cf. Zk. Ml. II. 188., Šš. 16., 24.

Tetrandria, e, f. = *čtyrmužstvo*, třída rostlin. Vz S. N., KB. 5.

Tetrapodie, e, f, z řec. = *čtyrstopí*. Rk.

Tetrarcha, y, m., řec. *čtvrtník*, představený 4. části nějaké krajiny. S. N. — **T.** = *vůbec menší vladař*, der Tetrarch. Šš. Mt. 204.

Tetrarchie, e, f., řec. = *důstojnost tetrarchova*, die Tetrarchie.

Tetrastich-on, u, m., řec. (alkajské, sapfické, asklepiadovské), rozměr čtyrřádkový (rozměr básní ve čtyrřádkové slohy), das Tetrastichon. Vz Mkl. Ml. 321., 322.; Zk. Ml. II. 199.

Tetřev, a, m., na Slov. *tětrov* n. *tetrev*. T. hlušec, tetrao urogallus, der Auerhahn. Frč. 350. Cf. Schd. II. 461., KP. III. 348. Strsl. tetrěvь, phasianus, aus tetervь, lit. tetervas, pruss. tatarvis. Mkl. L. 11. T. hluchý (větší, hlušec, na Slov. *hluchán*, veliký pták), der Auer-, Ur-, Ried-, Haid-, Krugelhahn, Bergfasan, Tröddel, rousný, písečný (piskomil); *tetřevka, tetřevice* (samice), die Auerhenne. Tetřev se kodrcá (se třese při toku), kšáká n. pšouká n. dudlá (křičí při toku), toká, tokuje, totkuje, brousí, puká, zabrkl, se shladil, se čepejří, čepejří ocas, tábne, klochtá; t. má své stanovisko; Tetřev tokavý; Zábrk tetřeva = zapadnutí; Červená kůže na očích tetřevův: *ohnička*; *tetřevina* = maso tetřeví; honba, lov na t-vy; Tetřev menší n. malý n. tetřívek, vz Tetřívek. Šp. My zde tak pyšně netrávíme, s t-vy musíme zavděk přijímati. Žer. 317. — **T.** = *člověk hluchý, hlušec*, der Taube. L. Cf. Jest hluchý jako t. — **T.** = *hlupec*, ein dummer Kerl. Reš., Klat. 43. Ukázali jste se hrubými t-vy. Koule. — **T.**, osob. jm.

Tetřevec, vce, m. = *malý tetřev jeřabatý v Tatrách*, eine Art kleiner Auerhähne. Slov. Plk.

Tetřeví, *tetřevový*, Auerhahns-. T. péro. Jg.

Tetřevice, e, f. — *tetřevka*. Aqu.

Tetřevina, y, f. = *tetřeví maso*, das Auerhühnerfleisch. Šp.

Tetřevka, y, f., die Auerhenne. Dch.

Tetřevník, a, m. = *lovec tetřevů*, der Auerhühnerjäger. Šp.

Tetřevovitý, vz Pták. *T-tí*, tetraonidae, mají na hlavě nad okem bradavičnatý oblouk; kohouti nemají ostruh: tetřev, jeřábek, koroptev, křepelka. Vz Frč. 350.

Tetřevový = *tetřeví.*

Tetřevstvo, a, n. = *tetřeví zvěř, tetřevi a tetřevice*, das Auergeflügel. Šp.

Tetřice, e, f. = *knotovka, koukol*, lychnis githago. Rstp. 124.

Tetřívek, vka, m. = *malý tetřev, březan, březák, březan, březňák*, tetrao tetrix, der Birkhahn. Frč. 350. Cf. Schd. II. 461., S. N. T. tokuje, kodrcá; *tetřívka*, die Birkhenne; *tetříček* = mladý tetřívek; honba, lov na t-ky. Šp. Vz Tetřev. KP. III. 348.

Tetřívkový, Birkhuhn-. Ros. T. zvěř. Šp.

Tetřívstvo, a, n. = *množství tetřívků*, das Birkwild. Us. Dch. Vz Tetřevstvo.

Tetuška, y, f. = *tetička*. Slov.

Tetva, y, m., osob. jm. Tetva Popel. LS. v. 15. Vz více v Mus. 1878. 141. (Jir.).

Teukr-os, a, m., syn Telamonův. Vz S. N.

Teutoburský les ve Westfalsku. Vz S. N.

Teutonové = *kmen německý při moři baltickém*. Vz S. N.

-tev (-tvь), příp. substantiv rodu žen.: větev, plestev neben klestev, die Zaunrute. Mkl. B. 182., Bž. 230. — -tev (tvъ), příp. adj.: mrtev, čerstev. Mkl. B. 177., Bž. 230.

Teverný = *dvorný, zvláštní, neobyčejný, divný*, artig, höflich. Ms. 1464. (Mus.). To je t. děvečka. Us., Pal. Rdh. I. 179. Žádný tak pěkné, t-né a přípravné cti nikda neviděl. Bart. 184. Us. u N. Kdyně. Rgl.

Texas, a, m., jihozáp. stát ve Spojených obcích severoamerických. Vz S. N.

Text, u, m., z lat. textus, slova spisovatelova na rozdíl od slov vykladatelových, der Text. T. biblický kázáním vykládati. Kom. T. latinský, řecký, český. Na nějaký t. kázati. Dcera kniežete; jiní tekstové mají: dcera Aminadabova. Hus III. 82. Někde slova změňována, někde výkladu přimieščeno v tekst, někde přidáno, ješto nemá býti, někde umenšováno. Hus III. 260. (Tč.). — T. *někomu čísti* (láti). V. Hluboko do textu přijíti (příliš mnoho o věci mluviti). Bern. Musí se ti všecko textem mluviti (výslovně, ano se nevtípíš, ausdrücklich. Vz Hloupý). Jg., Č. Textem mu oznámeno (výslovně). — T. *v hudbě* = *slova nebo báseň proticou k hudbě instrumentalní*. S. N. — T. *ve knihtiskař.* = *druh písma*. Vz Písmo. — T. = *nápis*, die Aufschrift. T. na hrobě. T. na groši. V.

Textori-us, a, m. T. Václ. Dvorský, spisovatel v 17. stol. Vz Jg. H. l. 646., Jir. H. l. 287.

Textovně = *výslovně*, ausdrücklich. To t. v písních se nalézá. Br. Čeho písmo sv. světle a t. neoznamuje. BR. II. 130. b.

Textovní = *ku textu se vztahující*, Text-.

Též = *(to samé), totéž*, vz Týž. — T. = *také, k témuž, jakož i, tolikéž, též i*, in-, desgleichen, auch, ebenfalls, nebstdem, zugleich, gleichfalls. Klade se, když se k jednostejnosti a rovnosti výroku a jeho vztahu hledí. Zk. Udělal též před domem sloupy dva. Br. On a jeho dcera, též i vnukové. D. Cokoli řecky může pověděno býti, to též i česky. Aqu. Jakž jsem dřieve pověděl, též i nyní řku. ZN. A druhé t. znal a třetí súsed znal řka. NB. Tč. 105. Hdo (kdo) též na ní viset budě?; Co je mi tež zle! němam žadneho, co mne lutuje; Aj žali ženci, žali rež, můj nejmilejší s nimi tež. Sš. P. 158., 465., 554. (Tč.). Jakož ctnosti svázány jsú, že, kto má jednu, má jich mnoho, též i hřiechové; Ano kněžie tak jsú živi, proč bychom ne též živi byli?; Netoliko jest lakomstvie na penězích, ale jako na kravách, neb kobylách, též i na ženách; A die též jako prvý: Měj mě vymluvena. Hus I. 119., 353., II. 73., 254. (Tč.).

1. **Těž** (zastr.) = *tíž*.

2. **Těž**, i, f., zastr. = *potah*, das Gespann. — *S těží, stěží* = *pilně, na kvap, rychle, v jednom tahu*, in einem fort, eilig, sogleich. Protož přitáhni s těží. Br. Stěží proto jsem přijel. Ros. Císař Zikmund táhl s těží do Prahy. Kuthen. — St. let., Plác. Vz Stěží.

3. **Těž**, i, f. = *kus země*, ein Strich Landes. Lex. vet.

Těžadlo, a, n. = *bidelce u pluhu, ve které se volí přední zapřahají*, die Ziehstange am Pfluge. D.

Těžal = *těžel*, vz Těžiti.

Těžan, u, m., scheelas = *sůl n. zpodina chemičná povstalá z kyseliny těžičité s alkaliemi*. Presl. Chym. I. 228.

Těžár, u, m. = *těrcha*. Slez. Šd.

Těžař, těhař, těžíř, e, m. = *kdo těží*, der Anbauer, Bauer. Slovút tiezarzi od tieženie, jako sedláci tieží diediny, též hory. Ms. pr. hor. Též cierkev svatá, jenž jest sbor z panstva, ze žákovstva a z těžařóv ustavený, má dva meče; Tak i oráči, tak těžaři a všichni řádové lidští od sebe je poženú. Hus I. 176., 237. (Tč.). Těžieř (agricola). ZN. T. zvl. = *horník lenem nadaný, nákladník*, der Gewerke, Berggewerke, Bergbaubesitzer, Bergbauunternehmer, Hř., ZN.; více jich činí: *těžířstvo, těžařstvo, nákladnictvo, závodnictvo*, die Gewerkschaft. Am. V obec. mluvě z něm.: *kverk*. Jsúť potom těžaři, jež obyč. kverkové slovú. CJB. 271. T. třetí, der Aftergewerke. Šp. Nepravý těžieř, publicanus. ZN.

Těžařský, Bauer-, Gewerk-.

Těžařství, n. = *orba*, der Landbau. Rd. zv. VI. Kteříž řemeslem n. t-stvím se obierají. St. N. 90. — Vz Těžařstvo. — **T.**, der Bergbau.

Těžařstvo, vz Těžař.

Těžba, y, f. = *těžení*, die Förderung, Schachtförderung, das Ziehen. T. jámová, die Schachtförderung; t. uhlí, Kohlenförderung. Hř. — **T.** = *těžení, provozování živnosti, řemesla, průmyslu*, der Erwerb, Betrieb, das Gewerbe. Nz. T. řemeslná, das Handwerk. Nz. Cf. Mkl. B. 214.

Těžce, komp. *tížeji, tiže, tíž* = *s váhou, s tíží*, mit Gewicht, schwer. T. naložený vůz. T. choditi. Tím tížeji padá, čím kdo výš leze. — **T.** = *nesnadně, pracně, obtížně*, schwer, mit Mühe. T. a s nesnází; t. oddychati, se učiti, úmysl svůj měniti, V., mluviti, pracovati, se živiti, peněz dobývati, zažívati. Us. T. to půjde. Ros. Nemazaný vůz t. se táhne. Prov. — **T.** = *s nepříjemným citem*, schwer, mit unangenehmer Em-

pfindung. Jiní pak t. to nesli. V., BR. II. 169. T. někomu něco nésti. Sych. T. mu to váženo bylo. Br. T. to musíš vypiti. Prov. To slovo t. vzal Abraham. BO. Aby domlouvání jeho Galatským t. nepadlo. BR. II. 638. — T. = *velmi*, schwer, sehr. T. stonati, ležeti, smrděti. V. T. nemocný. Us. Hřešie lidé tiežc než Adam shřešil. Hus I. 367. Neštěstím t. postižený. Dch. Zabodla ho (smrť) v srdce převelice těžce; A pichla ho v srdce převelice t. Sš. P. 11., 10. Vladislav t. ohrožený s mnohých stran. Pal. T. ječící moře, πολύφλοισβος. Kuzmány. T. boha hněvati, Har., někoho trestati. Br. — T. = *s tiží, s těží, sotva*, schwerlich, kaum. Stará liška t. se uštvati dá. V. T. on je to. Ros. T. vránu věchtem zabiješ. Smil.

Težcie (*těš tiť*, auch wol) bych já mašíroval, dyby mi kdo koňa sedlal. Sš. P. 175. T. bych ja něplakala, dybych se ci jen dostala. Ib. 599. (Tč.).

Těžčiti, il, en, ení = *nésti*. — **jak**. Vložichu naň kříž, aby těžčil **po** Ježíšovi (portare post J.). ZN.

Těždě, ubique. Cato.

Téže = *též*, dasselbe, vz Týž. St. skl. I. 136.

Těže, vz Táhnouti. Rkk. Jar. 39. — **T.**, vz Tázati.

Těžebný, Erwerbs-. T. důložek (důložek na těžbu, d. těžby n. živnosti), der Erwerbsfond. Nz. T. náčiní (řemeslnické), Gewerbsmobiliar, n. Nz.

1. **Těžek**, vz Těžký. — 2. **T.**, žku, m., das Scheelerz, nerost. Min. 552.

Těžení, n. = *dobývání*, das Erwerben, Gewinnen. T-ení hřivnou. Jg. — **T.** = der Landbau. T-ní dědin, rolí. Jel., Troj. K t. někomu něco vydati. Troj. — **T.**, der Bergbau. Hory jsou v t. Vys. T-ní hor ležaté, ústupné; t. hor. Vz KP. III. 66., 73., 74., 135., J. tr. Narovnání o hory a kovy a jich pavování neb těžení v království českém. Nar. o h. a k. — **T.** = *místo, kde se těží*. Vys. Vykládali vonné koření na tvém t-ní (in mercatu tuo). BO. — **T.** = *průkopy*, der Streckenbau. Techn. II. 15.

1. **Těžeň**, žně, m. = *těžiště*, der Schwerpunkt. Smet.

2. **Těžeň**, žně, f., baryxylum. T. ryšavý, b. rufum, rostl. Rstp. 450.

Těžeti, el, ení = *těžkým býti*, schwer sein. — **kde**. Těžela **nade** mnou ruka tvá. Žís. — Jg. — **T.** = *těžiti*.

Těžice, e, f. = *těžkosť, tesknosť*, die Angst, angustia, zastr. Ž. wit.

Těžičitý = *z těžiku*, Wolfram-. T. kyselina. Presl. Chym. 228.

Těžičko, a, n. = *těžko*.

Těžík, u, m., scheelium, wolframium, kov. Presl. Chym. 227.

Těžina, y, f. = *každá hmota vůbec tíži jevící*, wägbarer Stoff, ponderabile. Č. — **T.**, Holzfloss von 40 Tafeln. T. dělá 40 vorů dříví. Us.

Težiř, vz *Těžař*.

Těžiřský = *těžařský*. Šm.

Těžiřstvo = *těžařstvo*. J. tr.

Těžiště, ě, n., der Schwerpunkt = onen bod pevného těla, při jehož podepření n. zavěšení tělo zůstává v každé poloze ve klidu. Vz S. N. Střed hmoty jest jejím těžištěm. Zemní t. Krok. Kde má tato hmota své t.? T. této kostky je v bodu *a*. Us. Vz KP. II. 32. T. všeho působení a všech dějů. Sš. Sk. 294. — **T.** = *těžné místo*, der Förderpunkt, v horn. Hř.

1. **Těžiti**, il, en, ení; *těžeti*, el, en, ení; *těžívati*. *Těžeti, přitěžeti* = *připojiti*, ziehen, an sich ziehen. Aqu. — *Těžeti, těžiti* = *pracovati, získati*, ziehen, treiben, fördern, arbeiten, werben, zu erwerben suchen. Jg. — **co**: řemeslo t. nebo prováděti, ein Handwerk treiben. Ms. 1684. T. hory (pavovati, zdělávati, dobývati z nich rudy), Erz bauen, schürfen, D., pole (vzdělávati, míti z něho užitek), Felder anbauen, štolu (hnáti), den Stollen treiben, rudu, vort (dělati), důl (dělati). Vys. Skrze to mi mi muoj dvuor opustil, že jsem jeho proto t. nemohl. Půh. II. 435. Těži mnoho sena ročně. Us. Ta krámská denně mnoho těží. Us. T. vodu (z dolu ji táhnouti). Vys. Kto by jazyk svój těžal jako dobrú roli. Hugo. Aby zboží naše osazovali a dědiny tím lépe těžili. Tov. 148. — **co (komu) čím**. T. penězi (zisku dobývati), mit dem Gelde wuchern, spekuliren. V. T. pánu svému hřivnami, Br., BR. II. 148. a., věnem své manželky, Ml., doly svým nákladem, Vys., moudrostí t. Br. Těžte jimi. ZN. T. služebnostmi. Chč. 304. T. penize Bohem i svatými. Chč. 378. — Št. — **čeho**. Ti, kdož kupecky těží peněz, povinni jsou platiti mýto. Št. S. kn. o v. ob. 155. Nechať doma svých mužóv těží. ZN. — **v čem (kde)**. Lom. T. v lichvě, Klat., v dolech. Vys. A v nich budou t-ti. Hus I. 398. — **kolik**. Dnes jsme t-ili (stržili) **přes** 100 zl. Ml. — **z čeho**. Us. Dch. — **jak: po** pramenu (po žíle) t. Vys. — **co čím kam**: vodu v jedno místo nádobami t. (odstraňovati), entfernen. Vys. — **co jak dlouho: důl od** času tažení měr t. Vys. — **s čím**. Jak kdo se jměním od Boha propůjčeným těžil. Sš. L. 156. Apollo s tou hřivnou dobře těžil. Sš. Sk. 219. (Hý.). — **kde jak**. Těžie **na** zemi s úsilím (colunt terram). BO. Bóh chce, dada člověku své zbožie, aby člověk těžel **ku** požitku. Hus I. 216. — **proč**. A na tom dvoře jsem skrze to zmeškána, že mi mój dvór ležal pust skrze ta tři léta, že není těžen **skrze** toho rychtáře a toho pokládám za 100 hř. g. škod. Půh. I. 193. Aby bohaté plody těžili pro svou a lidí spásu. Sš. L. 188.

2. **Těžiti**, il, en, ení; *těžívati* = *těžkým činiti*, erschweren. — **co čím**. T-ti obec rovným pořadem. Troj. — **se komu**. Netěží se mi to. Klš.

3. **Těžiti**, il, ení = *táhnouti, jíti*, ziehen, gehen. — **kdy: při** měsíčku. Hlas.

Těžítko, a, n., der Beschwerer (auf Briefe, Papier). Šm.

Těživec, vce, m. = *baryt*, der Baryt. Baryty mají nekovový vid, rozličnou barvu, vryp bílý, malou tvrdosť, velikou hutnosť: ocelek, baryt, kalamín, běloba, zelenoba, žlutoba, vz tato slova. Bř. 104., 147.

Těživo, a, n., die Fördermasse, das Hauwerk, v horn. Hř.

Digitized by Google

Těživosť, i, f., der Erwerbssinn. Nz.

Těžkání, n., vz Těžkati. Neodvracuj se s ofuknutím se a t-ním na něho. BR. II. 25. a.

Těžkati, *těžkávati = tížiti*, beschweren. Jg. — **T. sobě** = *ve zlé vykládati*, schwer tragen. Netěžkej sobě toho. — **se na koho** = *stěžovati si do něho*, sich beschweren. Vus., Scip. — **se na kom.** Nechť se tedy na bratřích proto Sturm tak netěžká, že . . . Obran. brat. 53.

Těžko; kompar. *tížeji, tíže, tíž; težičko = ne lehko co do váhy*, schwer, von Gewicht. Olovo t. váží. L. — **T.** = *nesnadno, s namáháním, pracno*, schwer, mit Mühe, hart. T. s tebou obcovati. V. T. věřící. Dch. To půjde t. Dch. Těžko říci, zdali . . .; Je to, Bůh ví, těžko. Dch. Ťažko k čnosti, snadno k zlosti. Slov. Tč. Ťažko je bojovať proti zlej zvyklosti. Mor. Tč. Co pak ty koníčku, co pak ty tak těžko ideš? Zdaliž mého těla unésti nemůžeš?; A vy jste navykly s šohajem brávat a včil je vám těžko toho odvykávat!; Labuť plyne, vínek tone až na samé dno; těžko je jí ho dosáhat, dyž je neskoro; Ťažko je mně umřiť, keď mia nic nebolí, šohajička si vzít, keď mej vůle néní; Lehko je navykat, těžko je odvykat, těžko je srdečko na zámek zamykat; Co tobě máti dá, hleď si toho vážit, ona to musela těžko hospodařiť; Třeba ste mě těžko choval, to je mně nejlítější, že ste mne na vojnu dal. Sš. P. 87., 242., 352., 354., 361., 534., 578. (Tč.). Knězem těžko býti pro mnohá zpletenie. Hus I. 476. T. mu přichází pracovati. T. to půjde. Ros. T. osla bez děky na most hnáti. T. z kamene olej vytlačiti. T. hlavou zeď proraziti. T. jísti, když není co. Po nemoci, po pouti, těžko dobrým slouti. D., Ros. Těžko, jako s branami do lesa. Pk. — **T.**, *z těžka, s těžkem, s těžky* (pl., V.) = *sotva, těžce, nuzně, jedva*, schwer, schwerlich, mit Noth. S těžkem (V.) doma bude. Ros. S těžkem tomu za pravdu dáš. Sych. Když se to naň proneslo, s těžkem skrze to o hrdlo nepřišel. Čr. Křič jak křič, s těžkem se dovoláš. Sych. Čemu se Honzíček neučil, s těžkem se Honza naučí. Prov. Pochybnosť vyjadřuje se v odpověděch slovy: s těžkem. Us. Brt. — **T.** = *nemilo, obtížno*, beschwerlich, lästig. Kak by děvě t. bylo, by vezdy sama byla. Rkk. Svády jejich t. poslouchati. Br. Přichází mu to za těžko. Dch. Nebylo mu za těžko vylézt na skálu. Němc. Co pak je ti, moja milá, těžko, že já chodím pod okynko často? Sš. P. 215. T-ko ležeti nízko, jenž si byl nad jinými vysoko. Hus II. 245. Paškovi bylo to velmi t. slyšeti. Bart. Nechť Vám není t. poslechnouti. Sych. T. mi na jeho smrť patřiti. Vz Přirozený. Troj., Háj. — **T.** = *těsno, úzko*, drückend, lästig, enge, angst. Jg. Tak veliký smrad, že jim z toho až t. bylo. Vrat. Přišlo mu t. v kostele. Ros. Těžko mi je, těžko, těžšie od kameňa (= nad kamen). Koll. I. 112. O umučením mám umrtven býti, a jest mi těžko, těžko krvavým potem se potiti, až jako do smrti. Hus I. 335. Mně je těžko (špatně). Tak laje, až zemi ťažko. Dbš. 45. Ťažko je mně, ťažko na srdečku mojem, jakby naňho vložil sedem centů kameň; Těžko tomu kameňu, co pod vodú plyne, ešče je tomu těžej, kdo koho miluje; Stań ma milá, něčež sobě těži (tíž) mi je, nežli tobě. Sš. P. 354., 359., 379. (Tč.).

Těžkodechý, schwerathmig. Nz. lk.

Těžkodýchající, schwer athmend. Nej.

Těžkohlavý, schwerköpfig. Jg.

Těžkochodník, a, m., wer einen schweren Gang hat. Jg.

Těžkochodý = *těžkého chodu*, schwergängig. Šm.

Těžkojazyčný, schwerzüngig. Jg.

Těžkokrevný, těžkokrvý, melancholisch. Šm.

Těžkoměr, u, m. = *barometr*.

Těžkomyslnosť, i, f. = *zádumčivosť*, der Schwermuth, melancholia. Nz.

Těžkomyslný, schwermüthig, melancholisch.

Těžkonohý, schwerfüssig. Jg.

Těžkooděnec, nce, m., der Schwerbewaffnete. Poněvadž křesťana co t-nce představuje. Sš. II. 142.

Těžkoplynný, schwerflüssig. D.

Těžkorobotný, sich schwer abmühend. Dch.

Těžkoroztopný, schwerheizbar; schwerschmelzend. Pr. Chym. 166.

Těžkoruký, schwerhändig, -armig. T-ká strasť se jich dotkla. Kram.

Těžkoslýchavý = *nedoslýchavý*, schwerhörig. Nz. lk.

Těžkosrdcí, von schweren Herzen. Cf. Těžkomyslný. Jg.

Těžkosť, i, f. **T.** *co do váhy = tíž*, die Schwere, Last. T. hmotné věci, Aqu., povětří. D. Země má t-kosť a vždy dolóv sě tiehne. Hus II. 76. — **T.** = *nerychlosť, nejapnosť*, die Schwerfälligkeit, Unbehülflichkeit, Langsamkeit, Unlust. S t-stí (nerád, nechutně). Bojím se, že by mi k slušnému a náležitému děkování slova s t-stí postačila. Žer. 15. I velikou t-stí mu to prodal. Ros. *S t-stí = stěží, rychle*, eilig. A ten s t-stí jeda v tom poselství jedva nestrhal koně. Ms. (Č. exc.). Každý kvapně a s t-tí pospíchaje ujetí vždy se ohledal na to vidénie. Kon. o smrti. (Č. exc.). Vz Stěží, Těž, 2. — **T.** = *trudnosť, nesnadnosť, obtížnosť fysická*, die Schwierigkeit, Mühe, Schwere, Beschwerung. T. oddechu, prsou, Us., močení. D. Přes t-sti se přepraviti, über die Schwierigkeiten hinauskommen. Dch. Smělosť při múdrosti přemáhá t-kosti. Na Mor. Tč. Těžkosti, nesnady, zádrhly. Brt. exc. — **T.** = *bolesť*, der Schmerz, die Beschwerde. Prustvořec ředí atd. bez těžkosti. Byl. Mám t. na prsou; bez t-sti oddechovati. Ml. — **T.** = *nemoc, neduh*, die Krankheit. T-osť zubův. Ms. bib. — **T.** = *mdloba*, die Uibelkeit. Přišla na mne t. Ros. Přišly naň v divadle, na ulici t-sti. Ml. — **T.** = *práce*, die Mühe, Arbeit. S těžkostí = s prací, těžce (také = sotva). V. Co přichází bez t-sti, již to nemůže býti ctností. D. — **T.** = *nouze, nedostatek*, die Noth, der Mangel. O to nebude žádná t. Ros., Háj. — **T.** = *úzkosť, nesnáz, soužení, bída*,

Digitized by Google

neřesť, die Bedrängniss, Beschwerde, Bedrückung, das Ungemach. Mnohé t-sti snášeti, vystáti, trpěti, míti; v t-sti býti; v t. upadnouti, přijíti; u veliké t-sti býti; bude míti t.; do t-stí se zaplésti; na t. naběhnouti; na t. koho přivésti, v t. uvésti; děti za rodiče t. nosívají. V. Též hřiech tiehne duši doluov, ale té t-sti nečije. Hus I. 115. Vás k tomu nějaká obzvláštní a nesnesitelná t. přivésti musila. Žer. 319. Každý hřiech má zvláštní t. nad jiný hřiech. Hus I. 204. My na tom nejsme, abychom měli komu jakou t. činiti. Čr. Bůh mnohé i t-stmi k své milosti obrací. BR. II. 34. b. Ťažkosť jakúkolvék láska ulevuje. Slov. Tč. Všecka neštěstí, bídy a těžkosti se na mne svalily. Bž. 69. V čas obecné t-sti (nesnáze). J. tr. Ať už o mne něplačů, těžkosti (= těžkého srdce) nědělajů. Sš. P. 162. Zjevena jest faleš v tolařích dělání, o čež mnozí t. jměli. Dač. I. 139. T-stmi obklíčenu býti. Všudy s t-tí se potkati. Sych. To mi působí (činí, Us.) t. D. V t. někoho uvrci. Ráj. — T. = *starosť, péče*, das Anliegen, die Bekümmerniss, Sorge. Nad tím t. v srdci cítil. BR. II. 86., V. T-sti své někomu oznámiti. Br. Má dceruško něvolaj, těžkosti mi nedělaj. Sš. P. 100., 493. — T. = *stížnosť, žaloba*, die Beschwerde. Své t-sti předložiti. Pr. měst. Tehdy měl svobodu ten, na kohož se t. valila, od purgmistrů na všecku obec se odvolati. V. — T. = *protimyslnosť, nepříjemnosť*, der Verdruss, Kummer, die Kränkung. Zdaliž na spravedlivého soudce sluší podhlídavým býti a bez příčiny někomu na t. státi. BR. II. 375. b. T. komu činiti (trápiti ho), V., dělati. Kom. Jest jim to na t. Reš. Těžkosti někomu přičiniti. Br. Míti, nésti t. nad něčím. Us., Boč., Ferd. m. akt., Solf. T-osť k něčemu nésti. Akt. m. Ferd. Nechtěl naň těžkosti dopustiti. Žer. Kristus pán věda, že Pilát dobromyslně mluví, jemu na t. státi neusiluje; Nikdo mi t-sti nečiň. Sš. J. 280., II. 68. (Hý.). Nésti t-sti od někoho. Bart. II. 6. Velikou t. měli. Dač. I. 121. Abyste na mne t-ti dopouštěti neráčili, prosím. Žer. 1591. — T. = *obtížnosť*, die Last, Lästigkeit. Jak dlouho nám budeš na t-sti? Flav. Bojím se vám tou prosbou v t. přijíti. Sych. S nemalou t-stí a nákladem na tuto cestu se vydal. Žer. 1591. — T. *mysli* = *tesknosť, úzkosť*, die Schwermuth, Gemüthskrankheit. V. T. na mysli, na srdci; t-stí srdce sbasnouti; t-stí srdce polehčiti, umenšiti, odníti (těšiti). V. T. smrti. D. — T. = *velikosť, nebezpečnosť*, die Grösse, Schwere. T. nemoci. L.

Těžkostný, beschwerlich, schwer. Kam. *Lépe: těžký*. Jg.

Těžkotavný = *těžkoroztopný*, schwerschmelzend. Šm.

Těžkotělý = *těžkého těla*, schwerleibig. Šm.

Těžkouěný, ungelehrig. L.

Těžkověrný, schwergläubig. Mark. L. 192.

Těžkovon, u, m., baryosma, rostl. tamaryndovitá. Rostl. I. 230. b.

Těžkovonný, von schwerem Geruche, starkduftend. T. malanožka. Rostl. III. b. 259.

Těžkozev, u, m., barosma, rostl. Rostl. I. 227. a.

Těžký; *těžek, žka, o*; *kompar. těžší* (těžčí, Jel.); *superlt. nejtěžší*; *těžičký*. Strsl. težьkъ, gravis, přípona -ьkъ; otęgъčati, gravari, tęgъ-kъ, lit. stengti, stengiu, schwer tragen. Cf. jedoch tingus, träge, tingau, tinkti, träge werden, stingti, gerinnen. Mkl. aL. 42., B. 257. (Hý.). T. = *kolmo ke středu země se táhnoucí*, schwer. T. moc. D. — T. = *vážný, co mnoho váží, opak lehký*, schwer, gewichtig. Vz Lehký. T. břemeno, váha, V., meč, země (která se v hromadě drží), Puch., obilí (pšenice, žito), Pk., vůz, D., dělo, střelba, jezdec, jízda. Us. Zlato těžší jest než olovo a olovo těžší než železo. Us. T. jako železo. Pk. Těžká kůže, useň, libernice (Pfundleder), kov. Šp. A vždycky z hrubé vlny sukni míval těžkou. Mudr. Je těžký jako zvon. Mor. Šd. Ten snop je za štyry těžký. Us. Brt. Povozy těžkých věcí a nákladů, Last- u. Frachtfuhrwerke; Člověk t-ký jako hlína (nelze ho zvednouti). Us. Dch. Šohajova láska je velice těžká, na srdečku na mém, jako mlýnský kameň; Ťažší tráva než byla otava, nač si milá, nač si tolé (tolik) brala?; Mám na srdci ťažký kameň, neodvalí mi ho žáden; Já sem chlapec těžký, netrófám si pěšky. Sš. P. 249., 538., 795., 799. (Tč.). Tobě jemu v hlavu těžek železný mlat. Rkk. 28. T-ký jako olovo. Lb. Co je hezké, není těžké. Lb. — *Pozn.* Na otázku: *Jak těžký* klademe **akkusat.** Ten kus zlata jest těžký (váží) 2 libry. T. Vz Akkusativ. — T. = *nerychlý, neohebný, neobratný*, schwerfällig, schwer. T-ký kůň, člověk, jazyk, Us., pes. Šp. — **čím.** Stařec lety těžký. Us. — **k čemu.** Jazyk těžek k mluvení. Krab. — **na co:** na chůzi. Hlas. Je těžký na nohy. Km. — T. = *trudný, nesnadný, pracný*, schwer, mit Schwierigkeiten, mit Mühe verknüpft. Vz *Trudný*. **Pozn.** Často klademe raději *nesnadný*, činíce rozdíl mezi *těžký* a *nesnadný* jako latiník mezi *gravis* a *difficilis*. Vz Lehký. T. oddech, duch, věc. V. Ale to těžké (nesnadné) snad bude? Kom. T. práce (nesnadná; hrubá, namáhající); Jest mi t. věc. D. T. pouštění vody (močení). Byl. T. práci konati. D. Těžké s ním jednání. Sych. Však je to dosť těžké; T. věci činiti; S ním je těžká řeč, těžké jednání; Nečiňte mi to tak těžké. Dch. Učiníme jemu třetí otázánie, najtěžšie. Pass. 30. (Hý.). Naříká na těžké časy. Us. Cožkolivěk těžké nynie sě zdá, bude lehké; Ty věci v příslovích mluvil jsem vám = v podobenstvích těžkých. Hus II. 13., 188. (Tč.). Po účinku t. rada. Sych. — **k čemu.** To jídlo je t. ku strávení. Us. K srozuměný těžký (nesnadný). V. Slova těžká k vyřknutí. Ler. Těžký k zapálení, schwer entzündlich. Dch. — **nač.** Letos je tuze těžký čas na prodej. U Rychn. Msk. — **s infinit.** Kůň těžký zdržeti. Db. — T. *víno*, schwer. Us. — T. = *obtížný, nesnadný ku snášení, nepříjemný*, beschwerlich, drückend, empfindlich, schwer, lästig, unangenehm. V. Nebuď mi těžek. BR. II. 167. b., 242. b. (Šd.). T-ký smrad, vůně; v časích těchto zarmoucených a těž-

Digitized by Google

kých. V. T. způsob smrti. Jel. T. povětří, práce, sny, odpověď. Us., závazek, poroba, Kram., péče, Plk., léta (drahá), D., poddanosť. Sych. V t-kou poddanosť upadnouti. Flav. Mám s ním svou těžkou nouzi, meine liebe Noth; Býti v těžké nesnázi; Co mne těžkého dnes zase potká?; Těžká pěsť osudu. Us. Dch. Lámala matka své ruce, když viděla syna v těžké muce; Čěži mi je s tvým vinečkem nežli tobě s dzicjatečkem. Sš. P. 68., 379. (Tč.). Pro milého nic těžkého: pro milou, touž měrou. Prov. D. Za těžké něco si pokládati. Kom. — **komu.** Těžek býti někomu (obtížný). Us. I sám sobě i jiným těžek jest. Záv. Dobřeť rozšafnosti urburéřské přileží ve svém úřadu takové úředníky míti, jichžto víra a opatrnosť před nimi byla dokázána a kteříž by nebyli našim lidem těžci. CJB. 277. Aby Ježiš světu nebyl těžek. Chč. 303. Jest mi to velmi těžké (proti mysli) Bart. 3. 3. Jsou těžci nemocnému. Ler. Nikomu t. nebyl. Ben. V. — **komu čím.** Čtenářům dlouhým vypravováním těžek býti. Pam. kut. Moc těžká ukrutenstvím. Chč. 445. Vzduch t. kouřem. Us. Dch. — **v co.** Byl jim těžek v oči. Št. O obec. věc. 218. — **s infinit.** Zdáše sě jí nésti těžek. Výb. I. 228., 898. — **komu v čem.** V čem jsem byl těžek tobě? V. — **T.** = *důležitý, vážný, veliký, nebezpečný*, schwer, gross, wichtig, heftig. T. nemoc, věc, V., boj, Troj., neduh, pád, Jel., rána, hřích. Je to za těžký peníz, es kostet schweres Geld. T. daně, drückende Abgaben. J. tr. Bože, mně těžký hřích odpusť. Us. Brt. Proto slove hřiech těžký, neb jakož věc vždy tíhne dolóv, což móž najníže; Ale ovšem ten hřiech jest těžší, v němž jest veličejší nevděčnosť; Co má býti těžšie než hřiech smrtelný a zvláště lichva, jenž tiehne všichnu mysl a pilnosť k zemské věci?; Kto za hřiechy lida se postaví, když kněz, jenž by měl se modliti, těžších se hřiechóv dopúští; Čím vzchod vyšší, tím pád těžší; Jisté těžký pád, nemóž býti těžší, než do věčného ohně v peklo, ani těžšie oblúpenie jedné všie radosti zbavenie. Hus I. 115., 204., 216., 467., III. 864., II. 432. (Tč.). — **čím:** mračna bouří těžká, gewitterschwanger. Dch. — **T.** = *smutný, tesklivý*, ängstlich, schwer. T. mysl, srdce. D. T. mysl míti. V. Ťažké naše rozlúčení, keď sme spolu naučeni. Sl. ps. 91. — **kde.** Ťažko je mně ťažko na srdečku mojem. Sš. P. 354. — **T.** = *nemocný, neduživý*, krank. Je hrubě těžek. Ros. — **T.** = *nevlídný, přísný*, streng, scharf. V. Měli u nich těžké vězení. Bl. Živ. Aug. 80. T. soud. BR. II. 22. a. T. trest. J. tr. Vězí mně bratříčka v tom těžkém vězení, v tej tureckej zemi. Sš. P. 793. Adam vymlúval sě Evú a ona hadem, a protož pomsta těžšie na ně dána; Ha, ha, těžšie tu odsúzenie než nynie bývá na lotry a na zloděje. Hus I. 228., II. 222. — **v čem.** Ani lahkým ani ťažkým v mravech býť nesvědčí. Slov. Tč. — **komu.** Sluhám t. Troj. — **na koho.** Na všecky milosrdný, na sebe těžký byl. L. — *Nad něčím těžek býti* = *těžce nésti*, betrübt, ängstlich, verdriesslich worüber sein. V. 247. Jistě sám nad tím těžek jsem, že své sestry navštíviti nemohu. Břez. 206. — Br., Reš., Rvač. — **T.** = *těhotný*, schwanger. T. (život míti počíti); s t. životem. V. Chodí těžká. T. žena, dančice, srna, divoká svině atd. Us. Hoře těm, ježto sú těžky a těm, ježto ještě sú dojky (kojí). M. — **kým.** Těžka byla Janem. Št. Kn. š. 178. T. dítětem. Leg. Ženy dětmi těžké. Bj. — **s kým.** S ním těžká. Us.

Téžměř = *téměř*, beinahe. St. skl., Kr. kr., Bž. 216. T. nah sě skryl. BO.

1. **Těžník**, a, m. = *hospodář sedlský*, der Landwirth. Puchm. Cf. Těžař.

2. **Těžník**, u, m. = *těžiště*, der Schwerpunkt. Smlt., Sp.

Těžný = *orný*, urbar. T. krajina. D. T. role. Sš. Snt. 94. — **T.** = *těžký*, schwer. Udeři tiežným mlatem u prsi. Rkk. 26. — **T.**, Förder-. T. trať (mezi dvěma po sobě následujícími patry jednoho sloje vysliděné těžné pole); celík, das Abbaumittel, pole, das Abbaufeld, stroj, die Fördermaschine. Hř. T. klec, die Förderschale, nádoba, das Fördergefäss, lano, das Förderseil, oddělení, die Förderabtheilung, patro, die Fördersohle, plotny, die Förderplatten, vůz, der Förder- o. Grubenhund, v horn. Bc.

Těžoba, y, f. = *těžkosť*. Koll. Zpěv. II. 288. U Místku. Škd.

Těžovec, vce, m., der Baryt, nerost. Nz. Vz Těživec.

Těžtiti, ěn, ění = *něco těžkého nésti*, etwas Schweres tragen. Slov. Koll.

Th jest souhláska *zubná, temná, aspirovaná*. Článkuje se jako *t* spojené s *h*, totiž vzepřením konce jazyka o hořejší dáseň s přídechem *h* a jest v jazyku sanskrtském, zendském, řeckém, keltském a gotském. Th v nynější psané němčině není nic jiného než *t* a tak se také správně vyslovuje: thun, vysl. tún, Rath, vysl. Rát. Druhý člen té spřežky, *h*, náleží vlastně k následující nebo ku předcházející samohlásce a znamená její délku. Gb. v S. N.

Thaddae-us, a, m. Br. T. Jan, † 1652. Vz Jir. H. l. 287.

Tha-is, idy, f. = *pověstná nevěstka athenská*. Vz S. N.

Thal, něm., vz Údolí.

Thale-s, ta, m. mudřec řecký, okolo 639.—550. př. Kr. Vz S. N.

Thali-a, e, f. = *jméno jedné ze tří Gracií; též jméno musy divadelní*. Rk.

Thaliotky, pl., f. T. ze sukna, oblek. Pam. Val. Meziříčí. 187.

Thalli-um, a, n., prvek chemický. Vz KP. II. 144., S. N.

Tham, a, m., osob. jm. T. Karel Ig., spis., † 1806.; T. Václ., spis. na konci 18. století. Vz Jg. H. l. 640., Tf. H. l. 95., 120., 173.; 98., 120. — Br. T. Michal. Vz Jir. H. l. 288., S. N.

Thapsak-us, a, m., bylo mě. nad Eufratem. Vz S. N.

Thapsus, psa, m., bylo mě. v Africe. Vz S. N.

Thas, a, m. = Protasius.

Thas-os, a, m., ostrov moře aegaejského. Vz S. N.

Thauma-s, nta, m. = otec Iridin.

Thaumatologie, e, f., řec. = *náuka o zázracích*.

Thaumatrop, u, m. = *přístroj, jímž dvě věci najednou vidíme, ač je v něm jednu po druhé spatřujeme*. Vz KP. II. 159., Ck.

Thé, n., *nesklonné* (jen v instr. říkáme *thém*), der Thee, thea, rus. čaj. Jg. Činí se rozdíl mezi *čajem*, nápojem z listí čajovníka čínského, pak mezi *thém*, odvarem z listí rozličných bylin lékařských. Rk. T. (čaj) císařské. Vz Čaj. — *Thé* jest odvářka neb horký nálev z rozličných rostlin, který lidé pijí buď pro účinek léčivý, aneb náhradou jiného nápoje rozčilujícího, aneb z pouhého zvyku. Slovo jest původu čínského a vztahuje se původně k proslulému nálevu čajovníku čili čaje, zobecnělo však mezi lidem a to ve všech vrstvách jeho mnohem dříve, nežli se pití čaje čínského stalo v Evropě obyčejem. U nás je slovo toto hlavně názvem *odvaru léčivého*, kdežto pro nálev čajovníka stalo se obyčejné pojmenování *čaj*. Hlavnější thé jsou: *bezové, lipové, ibišové, úbytové, Davidovo, heřmánkové, mátové* a j. Vz více v S. N. XI. 231. Jiné druhy thé: t. aromatické, diviznové, jezovitské, kakaové, nahořklé, obměkčující (erweichend), počišťující (eröffnend), prachové, prsní n. pro prsa, řecké, šalvějové, Kh.; t. valašské na Mor.: kořalka vařená se skořicí, hřebíčkem a cukrem n. medem. Vck. T. vařiti, píti, na thé pozvati; šálek thé, na thé, konvička na thé, samovar. Vz S. N., Theovník.

Theater, tru, m., z řec., vz Divadlo, die Schaubühne, der Schauplatz.

Theatralní, *theatrální = divadelní*, theatralisch.

Theby, gt. Theb, pl., f., bylo hl. město Boeotie. — T. stobranné, mě. v Aegyptě. Vz KP. I. 110. Vz S. N. — *Theban*, a, m., pl. -ané. — *Thebský*.

Thed = *zde*, hier, inliegend. Tento list, kterýž Vašim Milostem t. posíláme, k svědomí a ku právu položil; Jakož vám t. k žádosti jich prvnie naučenie posýláme; Jakož t. list jejich vyznánie posíláme. NB. Tč. 47., 261., 151.

Thedá = *tehda*. Pakli toho prokázati nemohú, thedá povinnovati jsú, židovce na jejie žalobu dáti hlavně peníze 28 zl.; Jestliže ten tovařiš Tlukuov v tej při a žalobě jest s Tlukem jmenovitě obžalován, thedá s týmž tovařišem nemůž tej předpřísaze dosti učiniti. NB. Tč. 69., 82. (37.).

Thedy = *tehdy*. Pakli by to učiniti nechtěl, thedy chceme plným právem dobývati; A když jest ta vína domuov vezl do svého domu, t. sem já přijel za těmi víny; A toho jest na ten čas neprovedl, thedy jest vedlé práva při své pohoršil. NB. Tč. 149., 43., 39. (40., 72.).

Theilfremd, něm., v mathem. = *nesoudělný*. Stč.

Theils-theils, německy. Toho dne bylo *jednak* ticho, *jednak* přešlo, *jednak* zase jasno. A pod tím stavením jest dvůr a místo prázdné, *něco* klenuté a *něco* trámy podepřené. Proti tomu jsou práva a nařízení, *díl* z Boha, *díl* z lidí pošlá. Nohy toho obrazu byly *z částky* ze železa, *z části* z hlíny. Mk.

Theilverwandt, něm., v math. = *soudělný*. Stč.

Thein, u, m., látka v listí čajovém. Vz Šfk. 628.

Theis-mus, u, m., z řec. = víra v Boha, der Glaube an einen Gott, der Th-mus.

Theista, y, m., dle Despota, kdo v Boha věří, *bohověrec*, der Gottgläubige, Theist.

Theka, y, f., z řec. = *schránka, sešitek na školní zápisky*, das Behältniss, die Tasche, Theke. Rk. — **T., teka**, y, f., tectonia, der Tekbaum. T. holemá, t. grandis. Rstp. 1206.

Thema, gt. themata, n. = *základ, základní věta*, das Thema; *předmět, věc*, der Gegenstand; *úkol*, die Aufgabe; *obsah*, der Inhalt; *látka*, der Stoff. Nz., Rk. Vz S. N. V hudbě: hudební myšlénka. Mlt. — Vz Kmen.

Themi-s, dy, f., řec. = bohyně práva a zákonův, spravedlnosti, představuje se se zavázanýma očima držíc v ruce vážky. Rk. Vz S. N.

Themistokl-es, ea n. a, m., státník a vůdce athenský. Vz S. N.

Thenardit, u, m., nerost. Bř. 118. T. = bezvodý síran sodnatý. Krč. 58.

Theobromin, u, m., *látka v bobech kakaových*. $C_{14}H_8N_4O_{12}$, der Theobromin. Vz Šfk. 629.

Theodolit, u, m. = *nástroj v astronomii k určování výšky a azimutu hvězdy a k určování poledníku*. Vz S. N. T. hvězdářský, geodetický. Der Theodolit, Höhenmesser. Nz.

Theodora, y, f., Bohdana, Šš., Božena. Šd.

Theodor-os, a, m., sofista řecký ku konci IV. stol. př. Kr. Vz S. N. Theodor po násku Bohdar či Bohdan. Šš. J. 35. (Hý.).

Theofan-es, ea n. a, m., dějepisec řec. Vz S. N.

Theofanie, e, f., řec., zjevení se Boha, *bohojev*, die Theophanie, Gotteserscheinung. Chtěli nějaké th-nie, bohojevu nějakého se domoci. Šš. J. 141. (Hý.).

Theofrast-es, a, m., řecký filosof, asi 380.—286. př. Kr.

Theogni-s, e n. da, m., básník řecký, 540.—500. př. Kr.

Theognosie, e, f., z řec. = *bohoznalství*, Gotteskenntniss, f. Rk.

Theogonie, e, f., z řec. = *náuka o původu bohů v bajesloví*, die Götterentstehung, Theogonie. Rk.

Theokrat, a, m., řec., *svatovládce*. Šš. J. 285.

Theokratický, theokratisch. T. vláda. Vz Theokratie.

Theokratie, e, f., z řec. = *svato-, bohovláda*, taková forma vlády, kde Bůh za panovníka se má, avšak na zemi viditelně kněžími zastoupen jest. Vz S. N. Die Theokratie, Gottesherrschaft.

Theokrit-os, a, m., bukolický básník řec., okolo 270. př. Kr. Vz S. N.

Theolog, a, m., z řec. = *bohoslovec, bohovědec*, Gottesgelehrter, Theolog.

Theologický = *bohoslovecký*, gottesgelehrt, theologisch.
Theologie, e, f. = *bohosloví*, *bohověda*, *nauka o náboženství a řádu kněžském*, die Gottesgelehrsamkeit, Theologie. Rk.
Theomantie, e, f., řec., *předpovídání budoucích věcí bezprostředním vnuknutím božím*, die Theomantie. Vz S. N.
Theoplastika, y, f., řec. = *vyobrazení boha n. bohů výtvarnými díly uměleckými*, die Theoplastik. S. N.
Theopomp-os, a, m., řecký dějepisec. S. N.
Theorem-a, ata, n., řec. = *poučka*, der Lehrsatz, das Theorem.
Theoretický, z řec. = *skumný*, *návodný*, theoretisch. Vnímavosť pomyslová či t-ká. Šš. J. 125. (Hý.), Kos. Ol. I. 299.
Theoretik, a, m. = *náučník*, *kdo se obírá naukou nehledě k jejímu praktickému užití*, der Forscher, Theoretiker.
Theorie, e, f. = *skum*, *vědecké zásady*, *vědecká pravidla*. Rk. Die geistige Betrachtung, Untersuchung, Theorie. T. = vůbec prosté poznání beze všeho vztahu k výkonu nebo jednání, kteréž padají do oboru praxe. Vz S. N. T. v lučbě antiflogistická, atomická, elektrochemická. Vz Šfk. 728., 730., 731. T. magnetismu, světla, vlnění či undulačná t., výronu či emanačná. Vz KP. II. 233., 118., 119. T. atomová, Atom-. Nz. T. mimického n. tvařitelského umění (t. tvařitelství, mimika), die Mimik. Nz. T. radikalů v math., die Radikaltheorie. Nz
Theovník, u, m., thea, der Theestrauch. T. čínský, t. chinensis a) zelený, t. viridis, b) hnědý, t. bohea, c) tuhý, t. stricta. Vz Rstp. 182., S. N.
Theovníkovitý. T. rostliny, camelliaceae: theovník, kamellia. Rstp. 181. Cf. Schd. II 296. Vz Theovník.
Theramen-es, ea n. a, m., jeden ze 30 tyrannův athenských. Vz S. N.
Therapeutika, y, f., z řec. = *léčba*, *ošetřování nemocných* = therapie. Rk.
Therapie, e, f., řec. = *souhrn všech způsobů léčení*, die Heilkunde, Therapie. Vz Therapeutika.
Theresa, vz Teresie.
Theriak, u, m., vz Teriak.
Thermický, thermisch. T. účinek (teplý), th. Wirkung. Nz.
Thermobarometr, u, m. = *teplotlakoměr*.
Thermod-on, onta, m., byla řeka v Pontu, při níž Amazonky bydlely. Vj.
Thermoelektrický, thermoelektrisch. T. prvky, sloup. Vz KP. II. 243.
Thermoelektřina, y, f. = *elektřina teplem*, die Thermoelektricität. Vz KP. II. 242., S. N.
Thermokaustický, thermokaustisch. Nz. lk.
Thermometr, u, m., vz Teploměr.
Thermometrograf, u, m., der Thermometrograph. Vz KP. II. 335.
Thermomultiplikator, u, m. Vz KP. II. 243.
Thermonatrit, u, m., nerost. Vz Bř. 119.
Thermopylae, -pyl, pl., f., *proslulý průsmyk* v Lokridě mezi Oetou a mořem, kde Leonidas s reky svými padl. Vj. Vz S. N.
Thermoskop, u, m., thermoelektrický sloup k určování rozdílů teploty. Vz KP. II. 243., S. N.
Thermy, pl., f. = *veřejné lázně v Římě* a j. Vz KP. I. 124.
Thersit-es, a, m., Řek z řec. vojska před Trojou na slovo vzatý p. o svou ošklivosť a utrhačství. Vj. Vz S. N., Hom. Jl. II. 211.-276.
These-us, a, m., král athenský. Vz S. N.
Thes-is, e (*thesa*, *y*), f., řec. = *věta*, *v log. pak zvláště taková věta*, *kterou jest dokázati*, die These; podobně slove thesis vyslovená věta, o které chce se někdo hádati, jako se děje na př. při veřejných disputacích na universitách, der Satz. KB. 312. — T. = *zásudek*, *závěta*, *závětí*, der Nachsatz. — T. *v metrice* = *klad*, *položka*, Rk., *kles*. Vz Mk. Ml. 315.; Zk. Ml. II. 188.; Šš. 3. V hudbě = ton s přízvukem. Mlt.
Thespi-ae, í, pl., f. (dle Růže), bylo mě. v Boeotii. Vz S. N. — *Thespijský*. — *Thespian*, a, m., pl. -né.
Thespi-s, da, m., původce komoedie attické, okolo 540. př. Kr.
Thessalie, e, f., krajina řecká. Vz S. N. — *Thessal*, a, m., der Thessalier. — *Thessalka*, y, f., die Thessalierin. — *Thessalský*, thessalisch.
Theti-s, dy, f. = *máti Achillova*. Vz S. N.
Thetisch, něm., zusammenlegend, v math. *skladný*. Stč.
Thialdin, u, m., v luč., der Thialdin. Nz.
Thierkreis, něm., vz Zvěrokruh.
Thille, e, m. T. Jos., spisov. Vz Tf. H. l. 160., 194.
Thiocyanovodík, u, m., v lučbě, der Thiocyanwasserstoff. Nz.
Thiofurfurol, u, m., v lučbě, der Thiofurfurol. Nz.
Thionurový. T. kyselina, die Thionursäure. Nz.
Thiosinnamin, u, m., *zásada sirnatá*, druh močoviny. Vz Šfk. 672. Der Thiosinnamin. Nz.
Thlas-is, e n. y, f., řec. = *zhmoždění*, die Quetschung.
Thlips-is, e n. y, f. = *stlačení cév*, čím oběh krve vázne.
Thoa-s, nta, m., král v Taurii. Vz S. N.
Thodle = *dle toho*. Kat. 3291.
Thomayer (Jamot) Jos., spisov. Vz Tf. H. l. 143., 192., 193.
Thomsonit, u, m., nerost. Vz Schd. II. 42., Bř. 140.
Thora (*tora*), y, f. = *desatero* v židovské synagoze, die Thora. Sd.
Thoričitý. T. kyselina. Vz KP. IV. 304.
Thorit, u, m. = *kámen*. Vz Šfk. 214., S. N.
Thori-um, a, n. = *vzácný prvek*. Vz Šfk. 214., KP. IV. 304., S. N.
Thořovice, dle Budějovice, Thořowitz, ves u Lnář.
Thracie, e, f., nyní Rumili v jihových. části Europy jiţ. od Dunaje. — *Thračan*, a, m. — *Thracký*, Thrakisch. T. Bosporus, Chersonesus.
Thrasybul-os, a, m., Atheňan, jenž vlasť od 30 tyrannův osvobodil. Vj. Vz S. N.

Digitized by Google

Threps-is, e n. y, f., řec. = vyživovací činnosť těla. S. N.

Thrombos-is, e n. y, f., *trombosa, krevný otok*. S. N.

Thromb-us, u, m. = *tromb, kra, pucek, slitina krevná*. S. N.

Thuja, e, f., rostl., vz Zerav, Sosnovitý.

Thukydid-es, a, m., *slavný dějepisec řecký*, nar. 472. př. Kr.

Thule, y, f., u starých báječný ostrov v Severním moři. Rk.

Thumshirn, a, m., os. jm. Vz Tf. 393.

Thun, a, m. T. Jos., hrabě. Vz Jg. H. l. 640., S. N.

Thunfisch, něm., vz Bahník.

Thuřané, v již. Italii. Jejich město Thurii.

Thurn, a, m. T. Taxis (gt. Thurna Taxisa) Rud., kníže. Vz Tf. H. l. 180.

Thyest-es, a, m., syn Pelopův, bratr Atreův, otec Aegisteův. Vj.

Thymián, *thym, tým*, u, m., z lat. thymus, *mateřídouška římská, vonný thym*, römischer Quendel, Thymian. D., Vj., Kom. J. 132.

Thymoil, u, m. = *látka těkavá*. $C_{24}H_{18}O_4$. Vz Šfk. 522.

Thymol, u, m.: $C_{20}H_{14}O_2$. Vz Šfk. 522.

Thymový, *týmový, thymiánový*, od thymu. T. dřevo. Br., V.

Tchán, a, m., pl. tchánové. D. Příp. -anъ. Mkl. B. 125. T. = manželův n. manželčin otec, der Schwäher, Schwiegervater. V. Na mor. Zlínsku: tatíček. Brt. Kdo dceru vdal, tchán jest. Kom. Vz Tesť, Tchyně.

Tchnouti, vz Dechnouti. — **T.** = *tknouti*, berühren. U Opavy. Klš.

Tchnutí, n., vz Dechnutí. Br.

Tchoř, v obec. mluvě *schoř*, e, m., mladý t. = *tchoře*, ete, *tchořátko*, a, n., der junge Iltis. T. místo *dchoř* od *dъch* ve *dchnouti* v *nadchnouti*. T., foetorius putorius, der Iltis. Vz Frč. 390., Schd. II. 398., KP. III. 348., S. N. Strsl. tъhorъ ze dъh-orъ, felis, eig. Iltis, od dъch v dъhnąti, spirare (lit. dusu, dusti, graviter spiritum ducere). Příp. -orjъ. Mkl. aL. 143., B. 92. Tchoře stříleti, lapati; ynada, pasť, klopec, síť, honba na tchoře. Sp. Smrdí jako t. Us. Páchne co t. Bázlivý jako t. Us. Páchne tchořem; Smrdí pýchou jako t. Č. Je na hochy (stará panna) jako t. na drůbeř. U Litomšl. Dš. Mám já muža maličkýho, schořa se bojí, a dycky doma pro schořa v kóté si stojí; Měla žena muža, on se schořa bál, po štyry neděle doma nelíhal; Přijde-li ten schoř, do pytla mne vlož; Zašiju si jé (jej) do měcha a dám jé pod hnůj; odpočívej mój možičko, schořa se nebůj. Sš. P. 666. (Tč.). — **T.** = *člověk smradlavý*, der Stinker. Ty schoři! Pk., Ntk. Není nic než tchoř smrdutý (jen smradí). Č. — **T.** = *člověk bázlivý, zajíc*, der Furchtsame. Doma lev, na vojně t. L., Č. Vz Bojacnosť. — **T.** = *úškrabek*, der Schwänzelpfennig. Udělati tchoře (praví mlatci, když na mlatě pánu kradou. Také to obilí, které selka n. děti sedlákovi bez vědomí hospodářova prodají a peníze stržené podrží). Vzal, koupil tchoře (kradené věci). Bs. Jg.

Tchoře, ete, n., vz Tchoř.

Tchoří, Iltis-. Rk.

Tchořina, y, f. = *maso tchořové*, das Iltisfleisch, Bern.

Tchořiti, il, en, ení (= tchoře sedláku bráti). Vz Tchoř (konec).

Tchořovice, e, f. = *vysoká čepice z tchořových koží*, eine hohe Mütze aus Iltisfellen. Us. Č., Zukl. — **T.** = *tchořovina*.

Tchořovina, y, f. = *kůže ze tchoře*, der Iltisbalg, das Iltisfell. Zlob.

Tchořovka, y, f. = *tchořovice* (čepice). Kos. Ol. I. 263.

Tchořový, Iltis-. T. kůže (tchořovina), maso (tchořina).

Tchyně, ě, f. = *manželova n. manželčina matka švegruše*, zastr. *svekra*, die Schwieger, Schwiegermutter. Kom. Vz Tchán. Na mor. Zlínsku: *maměnka*. Thema ist tьh. Sr. tьstь. Příp. -ynja. Mkl. B. 145. Zlá t. Us. Těžko tchyni po zeťově síni. Pk. T. s nevěstou zřídka se srovnává.

Tchynin, *a, o*, der Schwiegermutter gehörig. T. domek.

Ti, *dat. zájmena* **ty** = *tobě*: pod Krkonoši: *té*. Co té mám koupiť? Kb. — *Ti nestává nikdy na počátku věty*, vz *Mi*. — **Ti**, *dat. ethický*. Dal ti jí všude zvonit, všudy na vše zvony. Sš. P. 125. Jáz ty jsem hospodin, ego enim; Čso ti jest učinil, quanta fecit; Ani ty jsú vedě obsědli zemju, nec enim possiderunt; Až ty právo obrátí sě v súd; Vězte, že ty Hospodin on jest. Ž. wit. 80. 11., 65. 16., 43. 4., 93. 15., 99. 3. A tu ti jí sádzou alebo čím zamaže. Dbš. 25. To ti tam bylo lidí. Vz Dativ. V již. Čech. klade se před *tobě*: Já ti tebě dám. Ten ti tebě posvítí. Kts. *Od tohoto dativu* **i** *se odsouvá a zůstává* **ť**: byť m. by ti. Šf. Vz **Ť**.

1. **-ti**, *připona infinitivu*: nés-ti, vola-ti, véz-ti. Tato přípona skracuje se u Rusů, Poláků, Slováků, na Hané, v severových. Čech. v *ť*, jinde v obec. mluvě v *t*: mluviť, mluvit, vodiť, chodiť. Vz Ť. Ale *-t* se nemá klásti, nekladli ho staří a kromě toho jest tvrdé *t* příponou *supina*. Vz Supinum.

2. **-ti**, *přípona jmen podstatných*. Paměť, pameť, koř. min, původně man = cogitare, tedy původně: manti; bělosť místo bělosti, *s* jest vsuto. Schl. Vz Ť.

-tí. Příponou **-tí** *tvoříme časoslovná substantiva, kmenová samohláska se krátí*: bíti — bití, výti — vytí, hnouti — hnutí, píti — pití. Vz *Abstrakta*.

Tiara, y, f. = *koruna st. králů perských, nyní trojnásobná koruna papežova* jakožto znamení jeho moci nad církví bojující, trpící a vítězící, die Tiare. Rk.

Tibelli, ho, m. T. Václ. Jan. ok. 1712. Jir. H. l. 289.

Tiber, a, m. *(Tibera*, y, f.), řeka v Latiu, nyní: Tevere n. Tibro, lat. Tiberis, m.

Tiberia-s, dy, f. = mě. v Palaestině. T., kteréžto (město) jest na tom moři od Eroda ustaveno ke cti ciesaře, jenž jest slul Tiberius. Hus II. 108.

Tiberidský. T. moře = jezero galilejské na Jordaně. Bibl. Dále jest z Praby do Říma než od zámoří t-dského do Jeruzalema. Hus II. 112.

Tiberi-us, a, m. = římský císař, panov. 14.–37. po Kr.

Tibet, a, m. = země ve střední Asii. — T., u, m. = *jemná a hustá látka vlněná.* Rk.

Tibi-a, e, f., lat. = flétna; osmistopový hlas ve varhanech. Mlt.

Tibull-us, a, m. = řím. elegik. † 19. př. Kr.

Tibur, a, m. = bylo mě. v Latiu. Vz S. N. — *Tibuřan*, a, m. — *Tiburský.*

Tic = téci. Ostrav. Tč.

Ticin-us, a, m. = řeka v Italii, nyní Ticino n. Tessino. Vz S. N.

Tie, zastr. = *tě* n. *ti.* Slova s tie se začínající hledej v *tě* nebo *ti* (n. *tá*).

Tiefenbach, a, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 191.

Tieftrunk, a, m. T. Karel, prof. a spis., naroz. 1829. Vz Tf. H. l. 156., 158., 169., 170., 171., 175., S. N.

Tiehli = *táhli.* Kat.

Tiechan, a, m. T. Jak. Jir. H. l. 288., Jg. H. l. 640.

Tiema, y, f., osob. jm. T. z Koldic. Pal. Dj. II. 1. 444.

Tiemannit, u, m., selenik rtuťnatý, nerost.

Tiestkeň, kně, f., zastr. = *tíseň.* Výb. I. 1122. 26., Jir.

Tieži = *táži, ptám se.* Kat. Vz Bř. 211.

Tiežný = *tížný.* Rkk.

Tifle, e, f. = *buchtička povidly n. sekanými hruškami naplněná.* V Hradec. Kšť.

Tiflis, a, m., mě. v Kavkazu. Vz S. N.

Tiglík, vz Tyglík, Tesť.

Tigr, a, m., z lat. tigris = šelma kočkovitá, velmi dravá, der Tiger. V. Plouží se jako t., aby člověka přepadl. Us. Dch.

Tigří, Tiger-. T. kůže = tigrovice. Šm. T. volavka, ardea tigrina, der Tigerreiher; zadenka, venus tigrina, die Tigerzunge. Šm.

Tigřice, e, f., tigridea, die Tigerblume. T. obecná, t. pavonia. Rstp. 1539. — T., die Tigerin. Us.

Tigri-s, da nebo **Tigre-s**, ta, m., řeka v Asii. Vz S. N.

Tigronohý, tigerfüssig. T. vztek. Dch.

Tigrovice, e, f. = *tigří kůže*, die Tigerhaut. Šm.

Tigrový, Tiger-. T. zavinutec, cypraea tigris, die Tigerporzellanschnecke. Šm.

Tíh (tieh), u, m., zastr. = *kloub*, das Gelenk, Glied. Ras., Ja., Krok. Cf. Tík.

Tíha, y, f., Sedl., *lépe: tíže*, die Schwere, Wucht, Last. Jg.

Tiháček, čka, m., osob. jm.

Tihe. Hat-li či t. (nyní: hot a čehy). Kom. L. 8. 7. Vz Tihy.

Tihelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tihelník, a, m. = *vůl tihlem s jiným volem spojený.* Us. u Beroun.

Tihla, y, f., na Mor. = *cihla*, Ziegel, m. U Přer. Kd. Na Zlínsku. Brt.

Tihlač, e, m. = *tihelník.*

Tihle, e, f., *tihle*, pl. = *kleče, nohy, sochy u pluhu*, die Rüster. Us.

Tihličkovati, na Mor. = *žehliti*, bügeln.

Tihlo, a, n., das Joch. V t-hlo zapřažen. Dch.

Tíhlový. Nezná t-vé barvy (= nestydatý). Bdl. Cf. Tihla.

Tíhlý = *štíhlý*, schlank. U Jižné. Vrů.

Tíhnouti, vz Táhnouti.

Tíhnutí, n., n., der Zug. Dch.

Tíhoba, y, f. = *těžkosť, kterou působí nemoc.* T-ba na prsou. Mor. Brt. Přišla na mne t., die Athembeschwerde. Mor. Šd.

Tíhoměr, u, m., der Schwermesser, Gravimeter. Šm.

Tíhoměrný, Gravitäts-, Belastungs-. T. zkouška mostu atd. Rk.

Tíhota, y, f. = *těžkosť, tíže, břímě*, die Schwere, Last, Bürde. Strsl. tęgota, tęžeta, onus, příp. -ta. Mkl. B. 164. Bez těch tíhot lehčeji by jeli. Kom. Bolestná se t-ta do žil tvorů lije. Sš. Bs. 57. Líná t. — *Tíhota* (těžko) jest nám tolikrát se svlékati a oblačeti, eine Last. Kom. T. = nesnadnosť. Šf. Jest ovšem t-ta *(nesnadnosť)* věci božské poznati. Ráj. Proudem tvým nech plesně plová, kdo dobyl se z tíhoty. Č. Růž. st. 25.

Tíhotný = *tíhotou tlačící n. dopadající*, schwerfällig, lästig, durch Last sinkend. T. koule. Us. Dch. T. choroba. Kos.

Tíhovina, y, f. = *mok tíhový*, synovia, der Gelenkschleim. Nz.

Tíhovský mlýn, Hammermühle u Jičína.

Tíhový = *kloubní*, Gelenk-, Glied-. T. voda, Krok., mok nebo maz (vz Tíhovina), pochvy, Synovialscheide, vagina tendinum, vak (slizový), der Schleimbeutel. Nz. lk.

Tihy = *čihy*, links. Žena t-y jede, muž hat. Puch. Vz Vůl, Tihe. Jeď tihy. Morav. Šd.

Tichá, é, f. T. Ludm., spisov. 1838. Vz Jg. H. l. 640. — T., Oppolz, ves u Kaplice; Tichau u Místka na Mor. — T. Sklouzne s tichou (tiše) s peciny. Rychn. Dšk.

Ticháček, čka, m. = *tichý člověk ale zároveň potutelný*, der Duckmäuser. Takový t. dobře můž přirovnán býti k tiché vodě břehy podmílající. Us. Č. — T., osob. jm. Vz S. N.

Tichák, a, m., osob. jm. Šd.

Tichánek, nka, m., osob. jm.

Tichaplný, ganz still. Pl.

Tichava, y, f., Tihawa, ves u Hořovic. Pl.

Tichelka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Ticheň, chně, f., *lépe: tišeň*, aura. Rozk.

Tichmo, slovo špatně tvořené, still, im Stillen. Jg.

Tichnouti, chnul a chl, utí = *počínám tichým býti*, still werden. — **abs.** Tichnou větry, Us., bolesti. Ras.

Ticho, still, vz *Tichý.* — **T.**, *tichoučko, tichounko* = *tiše*, still; v jižních Čechách: *ticho.* Kts. Ticho, vše tichounko. Rkk. Ty seď t. a mlč. Plk. T. spáti. D. Ticho! ruhig! Nuž ticho! Dch. Mrtvý v zemi zakopaný ticho leží v hrobě. Mor. Tč. Je ticho, ani nepškne, ani nešeptá, ani nemrká, ani nemuká (parataxe = že ani nemuká). Brt. (S. 140.) T. mluviti (pošeptmo). Us. Tč. Jak dostal, sedí ticho ani nepškne. V již. Mor. Šd. Bylo ticho jako v hrobě. Us. Šd. T-o po celém domě bylo. Us. Ale jakkoli ticho nyní, ale mračí se se všech stran, tak že se obávati jest, že brzy nějaké noviny usly-

Digitized by Google

šime. Žer. 347. — T., a, n. = *tichosť*, die Stille. V dolině bývá ticho a parno. Sych. Přetrže se ticho. Rkk. 41. Já tomu tichu nevěřím, ich traue dem Landfrieden nicht; Pokoj a ticho, Friedens- u. Ruhestand. Dch. Ticho, že bych počul mušku prebrukmút. Slov. Dbš. 43. Hrobové t. Us. Nastane-li ve společnosti ticho, má někdo nohy křížem přeložené. Mus. Je tu ticho, jak dyby mák sél. Morav. Brt. Je tu t., že by bylo myš šustnouti slyšeť. Us. Šd. Rozhostilo se t. hrobové, že nikdo ani nedutl, nikdo nehlesl. Us. Ktk. O to ticho kochané! kdy se mně ho dostane? Sš. Bs. 34. Co v tichu vzešlo, zdárněji prospívá; hlučný počátek tichý konec mívá. Pk. — **od čeho**: od větrů. V. — *Z ticha, po tichu* = *ticho, tiše*, still, sanft. Z ticha mluviti. V. Po tichu jíti. D. Je se milá žalovati po tichoučku v borce. Rkk. Buďte po tichu. Us. Tč., Šd. Pod synečkem z ticha koně kráčé, galanečka přežalostně pláče; Dva kohóti mlátijó, slepica nim věje, kapón chodí po patře, z ticha se nim směje; Hraj muziko, hraj z čicha na dunaj, budem se ubírat na milého kraj. Sš. P. 306., 696., 798. (Tč.). Královna by po tichu. Kat. 2521. Po tichoučku povídala. Kn. poh. 192.

Tichoblahý, stillbeglückt. Šm.

Tichochod, a, m., bradypus, das Faulthier (rus. a pol.). Jg.

Tichojemný = *tichý a jemný*, still und sanft. T. vání větrů. Chmln. Bs. 179.

Tichoklidný, friedlichstill. Šm.

Ticholov, u, m., háj u Šťáhlavy.

Ticholovec, vce, m. = *pytlák*, der Wilddieb. Šp.

Tichomluvný, stillredend. Koll.

Tichomořský. T-ské ostrovy, im stillen Ocean befindlich. T. dráha ve Spojených obcích severoamerických. S. N. XI. 182.

Tichomyslnosť, i, f., die Sanftmüthigkeit, die Leutseligkeit. Tudy s přetvářenou t-stí Krista oslovují. Sš. Mt. 283.

Tichomyslný, sanftmüthig. Jg.

Tichonice, dle Budějovice, Tichonitz, ves u Vlašimi. Vz S. N.

Tichonoční, still (wie in der Nacht), nachtstill. Bern.

Tichoplavný, tichoplynný, sanftfliessend. T. voda. Ráj. 2. 19.

Tichořečný = **tichomluvný**.

Tichosť, i, f., *tichoučkosť*, *tichounkosť* = *pokojnosť*, die Stille, Ruhe. Gh. T. noční, mořská. V t-sti (po tichu). Us. Pro vieru, tichosť a pravedlnosť. Ž. wit. 44. 5. Práce při t-sti bývá v uctivosti. Mor. Tč. — T. = *tajnosť*, geheim. Všechno se dálo v t-sti. Ros. — T. *člověka* = *dobromyslnosť*, *pokora*, stilles Wesen, die Sanftmuth, Leutseligkeit, Gelassenheit. V duchu tichosti a ne pyšně a tyransky napravovati učí padlé. BR. II. 641. T. = povaha duše, za kterou se dává ke všemu dobru nakloniti a uražena byvši všechno odpouští. Sš. II. 63. Udus řeči hněvlivé tichostů. Slov. Tč. T. v trestání zlosti zahání. Mor. Tč. Važte, bratřie najmilejší, t. boží; Divná jest i následovná pána našeho pokora i t. Hus II. 117., 403. (Tč.). T. = modestia v Homiláři opat. ze 13. století. Vz Mus. 1880. 123. Abychom v duchu t-sti je napravovali. BR. II. 5. b.

Tichošlápek, pka, m., der Mucker, Schleicher. Us. Dch.

Tichošlapství, n., die Muckerei. Šm.

Tichošumný, leise rauschend. Krok.

Tichota, y, f. = *tichosť*, die Stille, Ruhe. Kam. — T. = *dobromyslnosť*, die Sanftheit. Ctib. Duch tichoty (mansuetudo). ZN. — T., osob. jm. Cf. Ticháček. Šd.

Tichotina, y, f., das Stillleben. Šm.

Tichouní tišina je tam, mäuschenstill. Dch.

Tichoučko, vz Ticho.

Tichoučkosť, i, f., vz Tichosť.

Tichounko, vz Ticho.

Tichounkosť, vz Tichosť.

Tichounký, vz Tichý.

Tichovět, u, m., der Zephyr, zastr. Rozk.

Tichúčko. Vz Ticho. Budú děti sedět po t-čku. Sš. P. 700.

Tichutko = *ticho*, *tichoučko*, *tichounko*. Ve Slez. Šd.

Tichý; *tich*, *a*, *o*; *kompar. tišší*, *tišejší*; *tichoučký*, *tichounký*. Strsl. tihъ, tranquillus; lit. tikas ist entlehnt. Mkl. L. 130. **T.** = *hnutí nemající*, *pokojný*, ruhig, still. T. povětří, větříček, čas. V. — **od čeho**: od větru. D. — T. = *bez velikého hnutí*, still, sanft. T. moře (nezbouřené; 2. das stille Meer, die grosse Südsee, tichý ocean mezi Amerikou, Asií a Australií, vz S. N.). V. Nevěřím té tiché vodě, ich traue dem Landfrieden nicht. Dch. Tiché moře k vlnobití skrz vetry sa zburí, tichý človek skrz tvoj nemrav k hnevu sa nadurí. Slov. Tč. Tichá voda tichá zakalila si sa, moje potěšení oddálilo si sa. Sš. P. 263. Tiché vody břehy podmývají. Č. M. 270. T. voda bývá hluboká (břehy láme n. břehy bere, podmílá, podrývá, ryje, reje, na Slov. myje, nebo: hlubší bývá, nebo: podrývá, prudká pak předse běží, nebo: ráda se vyří = člověk zevnitřně pokojný uvnitř bývá neklidný). Jg. T. oheň (mírný). Jest tichý, ale lichý (o nábožném pokrytci). Č. — **T.** = *bez hlasu*, *bez šustu*, ohne Laut, ohne Geräusch, still. Tichým býti (mlčeti); t. noc. V. Jest tam všechno ticho. Ros. V tichej Praze. Rkk. T. háj, večer, obydlí, lov (bez hluku n. bez střelby toliko tenety atd.), deštíček, Us., chod, hlas (temný). D. T. dřepění; T. místečko; T. činnosť. Us. Dch. T. společnosť (úředně neoznámená, neprotokolovaná). HGB. Otázal se tichým duchem (šeptem). Drsk. Aby nám pámbu dal tichého deščíčka. Sš. P. 723. Z trestánie tichého budeme polepšeni. Hus I. 247. Tichými slovesy hovořili. Rkk. Jest tichý, jakoby ho tu ani nebylo. Us. Tichý jako pěna (jako beránek. Cf. Jest pravá ovečka). Č. Vz Pokorný. Tichý jako myška. Šm. Mluviti tichým hlasem. Sml. — T., *o citech*, *o vášních*, *hlasem nebo hnutím se nejevících*, still. T. modlitba, radosť, soud (tajný), mše (malá, nezpívaná), musika (když každý tak se pohybuje, jako by na nějaký nástroj hudl; Jg.; 2. *svrab*, *prašivina*, die Krätze. Má tichou muziku. Us. Jg. Šm.). S tichou odejíti (jíti, nic neříkaje). Us. Tichý piják; Oddati se tichému

pití (chlastu); Žíti v blahém tichu. Us. Dch. Žije s ní v tichém manželství (nemanželsky). Us. Buď s tichou; Seděl pěkně s tichou. Mor. Šd. — **T.** = *pokojný, klidný, krotký, vlídný, povlovný, dobromyslný*, still, eingezogen, mild, gelassen, ruhig, sanftmüthig, sanft, fromm, friedlich. Jg. T-ý život, V., duše (dobrá), mysl (člověk tiché mysli), smrť (lehká). D. Dnes měl nemocný tichou noc; Starý učitel byl tichá duše. Ml. Zašmušilých, přílišně tichých hleď stříci se tváří, ráda tichá břehy podmýlá voda, ráda se víří. Km. Cat. pouč. Nebo ty, hospodine, sladký a tichý. Ž. wit. 85. 5. T. povaha. Dch. Byl to muž srdce tichého, jednoduchý a přímý. Us. Dobrotivosť činí tiché, aby se nehněvali; Blaženi tiší, neb oni vlásti budú zemí. Hus II. 426. (Tč.). Jakž tich byl, všem na vojnu vstáti kázal. Dal Panenko, sedávej v koutě, budeš-li t-á (hodná), najdou tě. Prov. Vz Pokorný (strany *pořekadel*). — **k čemu.** Sluha boží musí býti nesvárlivý, ale tichý má býti ke všem. Hus I. 254. — **v čem.** Žeť jsem tichý v obyčejích a milosrdný v pomstění. Hus II. 53. — **čím.** Učte se ode mne, žeť t-ý jsem a pokorný srdcem. Hus II. 315. (Tč.). — **T.**, ého, m., osob. jm. T. Jos., kněz, spisov., nar. 1801. Vz Jg. H. l. 641.

-tijь a *tjь* = *-cí*: biel. Bž. 230.

Tik, u, m. = *tikání, tikot*, das Pochen. T. v uších.

Tík, u, m. = *kloub*, das Gelenk. Skouly jsou vazby a spojby nervův a kloubů či tíkův. Sš. Ž. 41. (Hý.). Cf. Tíh.

Tikač, e, m., astipa, zastr. Veleš.

Tikání, n. T. hodinek, das Tippen.

Tíkati, pipen. Mladý bažant tiká. Dvéře tikají (vrzají). Us. Nesměl ani tiknouti, mucksen. Us. Sd. — **T.** = *utíkati, rozbíhati se*. Hleď, kterak tíkají (trnky po stole se rozbíhají). Us. v Táborsk. — **T.** = *zpytovati*, erforschen. Pokušenie jest vytikánie ku seznání, jímž rozumné stvořenie tiká neb vytiká n. vzpytuje, aby . . .; Některý muž nevie, chtěla-li by jemu přivoliti Běta k manželství, a on chtě tu věc skrytú sobě již oznámiti, tiká, vzpytuje řečí, dary i nasielánim, chce-li ho pojieti. Hus I. 345. — **se** = *týkati se*, angehen, sich beziehen. — **se čeho.** Bezbožnosť služebnická pána sa tiká; Slovo odporné sa tiká i srdca i žlči; Slovo bolí, když sa tiká srdca. Slov. Tč. — **T.** = *lehtati*, kitzeln. — **co.** Titul tiká uši. Slov. Tč.

Tikhur, u, m. (kova), druh škrobu z bílých bambolů kurkumy. Vz Kk. 135.

Tikmavý = *toulavý*, herumgehend. Zák. sv. Ben.

Tikot, u, m. = *tikání, tik*, das Klopfen, Pipen. T. hodin. Č.

Tikov, a, m., ném. Tikow, a) ves u Hořic, b) ves u Lom. v Jič.

Tikovský, ého, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 191., 224., 238., 254., 257., 269.

Tileman, a, m., spisov. Jg. H. l. 641.

Tílko, a, n. = *hořejší část selské ženské košile* (dolejší: *podolek*), der Obertheil des Hemdes. Mý., Lg., Dch., Kšá. T. kulaté, vystřižené; na Slov. = (jistý druh) *kynteš*, u Valašek na Mor. *frytka*. Šp. Vz Tělo. *Tílka vřeckovitá*, corpora Micheliana, die Michaelischen Körper = sklípky často veliké ve vrstvě vřeckonosné hub mezi sklipkami náhodnými umístěné a na pohled naplněné hmotou slizko-zrnatou, jež někteří mají za prášníky, ač bez důvodu. Rst. 218., 506. T-ka prvotná, základná, die Elementarkörperchen. Nz. lk. T-ko krevné, das Blutkügelchen; t. moučné, der Mehlkörper. Šp.

Tillandska, y, f., tillandsia. Rostl. I. 268. a.

Tille, a, m. Dr. Ant. T., zems. inspekt. a spisov. čes. Vz S. N., Tf. H. l. 203.

Tillka, y, f., tillaea. Rostl. I. 238. a.

Tilly, gt. Tillyho, m., osob. jm. Vz S. N.

Tilman, a, m., osob. jm. T. Jindř., vz Tk. I. 626., IV. 743.

Tilor, a, m., vz Tyrol.

Tilovice, Tillowitz, ves u Rožnova.

Tilovský. *T. paseky*, Tilowitzer Passeken, několik domků v Karlovarsku. PL.

Tilšer, šra, m., osob. jm. T. Fr., prof. a spisov. Tf. H. l. 186.

Tím, *čím* — *tím*. Vz *Ten, Tím.*

Tima, y, m. = Timotheus.

Timakov, a, m., něm. Timakow, ves u Plzence. PL., Tk. III. 61.

Timav-us, a, m., řeka v Istrii, nyní Timavo, slov. Timav.

Timbre, u, m. (fr., *ténbr*) = *barvitosť tonu*, der Timbre. Mlt.

Tímě, *témě, týmě* (zastr. *těmě*), gt. -ene, *těmeno, temeno, teménko, těménko, temýnko, těmýnko*, a, n., na Slov. *těma*, gt. těmena, n. = *přední díl hlavy*, das Vorderhaupt, der Vorkopf V MV. nepravá glossa. Pa. Strsl. têmę, příp. -men. Mkl. B. 237. Též = *vrcholek hlavy, vrchol, poutec, poutek, česalka*, der Scheitel, vertex. V., Šp. Daj, aby smysl jich temene zhlupěl. Kat. 1583. Není ten člověk v t. uražen (obražen. Vz Chytrý). Ros., Č. Ne bito ho v témě. L. — **T.** *hory*, der Berggipfel. Vz Hora.

Timenec, nce, m. = *nečistota na dobytku*, der Schmutz am Vieh. Ta čuňčata jsou samý t. U Ronova. Rgl.

Timeno, a, n. = *bláto*. Bž. 228.

Times (ang., tajms), časy (jméno nejznámějších novin anglických v Londýně). Rk.

Timka, y, f., timmia. Rostl. I. 272. b.

Tím méně, viel weniger, geschweige denn. Ani jsem ho neviděl, tím méně s ním mluvil. Staří kladli: *ovšem* (s přísudkem záporným, kde toho třeba), *nerci-li, nad to*. Aby žádných příčin k různění nepozůstávalo, ovšem skrze vás podáváno nebylo. Kom. Ani dobytku není co dávati, nerci-li čeládce. Br. V domě nemohou všichni býti hospodáři, nad to v obci páni. V. Cf. Ovšem, Nerci-li. Vz více v Brs. 2. vyd. 245.

Timnavý = *drobet tmavý*, etwas finster. Už je timnavo. Na Ostrav. Tč.

Timočané, větev Slovanů jižních (potom bulharských) na pomezí Srbska a Bulharska. Vz S. N.

Timoj, e, m., siler, der Rosskümmel. T. orlíčkolistý, s. trilobum. Rstp. 748., Slb. 602.

Timojovitý. T. rostliny, silerineae: timoj, galbáník. Rstp. 748.

Digitized by Google

Timok, a, m., lat. Timacus, řeka v Srbsku. Vz S. N.

Timokl-es, ea n. a, m., bás. attic. komedie za doby Demosthenovy. Vz S. N.

Timokratie, e, f., z řec. = *statkovláda*, zřízení obecní nebo státní, jímž se udělují úřady a důstojenství dle jmění, die Timokratie. Rk., S. N.

Timoleo-n, nta, m. = *vůdce korinthský*, † 337. př. Kr.

Timon, a, m., Atheňan za doby peleponneské války; jiný T. byl skeptickým filosofem. Vz S. N. — **T.**, u, m., timonius. T. kopinatý, t. Rumphii, rostl. Rstp. 823.

Timoteovka, y, f., phleum, rostl.

Timpano (pl. -ni), vlas. = *kotel, vlaský buben*, die Pauke. Vz Mlt., S. N.

Timpromanie, e, f., řec. = *vášeň ve sbírání poštovních známek*. S. N.

Tín, u, m. = *stín*. Mor. Sd., Šd., Dšk. U Opavy: *tiň*, ě, f. Klš.

Tina, y, f., skrác. z Kristina, Celestina, Klementina, Albertina atd. — **T.** = *bahno, bláto, hnůj*, der Koth, Morast. Lex. vet. — **T.**, y, m., nejvyšší bůh etruský. Vz S. N.

Tinama, y, f. T-my, crypturidae, malí hrabaví ptáci. T. narudlá, crypturus rufescens. Vz Frč. 349., 350., Schd. II. 465.

Tinati, vz Títi. — *Tínání*, n., das Hauen. Kom.

Tinavský mlýn, Tinawa, mlýn u Počátek. PL.

Tinavý = *špinavý*. Cf. Tina. Mkl. B. 220.

Tinda, y, f. = Klementina. Prk.

Tingl, a, m. T. Fr., spisov. Vz Tf. H. l. 157.

Tiniti = *stíniti*. Mor. Vck.

Tinka, y, f. T. do plotu. U Počát. Zl.

Tinkáč, e, m. = *kdo vše pomalu dělá, loudal*. Kb., Lg.

Tinkal, u, m., v luč., der Tinkal. Nz.

Tinkalzit, u, m. = *hayesin*. S. N.

Tinkati se = *loudati se*. U Vysok. Lg.

Tinktura, y, f., z lat. = *mok, silivá voda přehnaná z rozličných bylin*, Rk., *zvl. k utišování bolesti*. Vz S. N. T. = tekutina s částkami věci některé smíchaná. Jg. T. antimonová, jantarová, na hmyz, prhová, zlatová, z kořene čemeřice černé, železitá Klaprotova, Kh., perlová, od bolesti zubů. Cf. Šfk. 63. T., Tinktur; T. absynthii comp., t. pelyňková, Wermuthtinktur; T. aloës, t. aloësová, Aloëtinktur; T. amara, t. hořká, bittere T., bittere Magentropfen; T. arnicae florum, t. z květu prhového, Arnicatinktur; T. aromatica, křečové kapky, aromatische Tropfen; T. assae foetidae, t. z čertova zla, z lejna čertového, Stinkasanttinktur; T. aurantiorium, t. oranžová, Pomeranzentinktur; T. balsamica, t. balsámová, balsám, Balsam; T. belladonnae, t. rulíková, Tollkirschentinktur; T. bensoës, t. benzoová, Bensoëtinktur; T. carminativa, t. větrová, kapky větrové, Windtropfen; T. calami, t. puškvorcová, Kalmustinktur; T. cantharidum, t. z much španělských, Cantharidentinktur; T. capsici, t. z pepře španělského, Spanischpfeffertinktur; T. caryophyllorum, t. hřebíčková, kapky hřebíčkové, Gewürznelken tinktur; T. castorei, t. ze stroje bobrového, Bibergailtinktur; T. catechu, t. z katechu, Catechutinktur; T. chamomillae, t. heřmánková, Chamillentinktur; T. chinae comp., t. z chiny složená, zusammengesetzte Chinatinktur; T. chinae simpl., t. z chiny, Chinatinktur; T. cinnamomi, t. skořicová, Zimmttinktur; T. colchici, t. ocúnová, Zeitlosentinktur; T. colocynthidum, t. kolokvintů, Koloquinthentinktur; T. croci, t. šafránová, Saphrantinktur; T. digitalis, t. náprstníková, Fingerhuttinktur; T. euphorbii, t. z euforbia, pryšcová, Euphorbiumtinktur; T. ferri acetici aetherea, t. s octanem železitým, Ferriacetattinktur; T. ferri pomati, t. s jablečnanem železnatým, äpfelsaure Eisentinktur; T. gentianae, t. z hořce, Entiantinktur; T. guajaci, t. guajaková, Guajaktinktur; T. hellebori nigri, t. z čemerky, Niesswurzeltinktur; T. hyoscyami, t. blínová, Bilsenkrauttinktur; T. ipecacuanhae, t. z kořene dávivého, z ipekakuanhy, Brechwurzeltinktur; T. jalappae res., t. z pryskyřice Jalappy, Jalappentinktur; T. jodi, t. jodová, Jodtinktur; T. kino, t. kino, Kinotinktur; T. laccae aluminosa, t. z laku kamencovaná, alaunhältige Lacktinktur; T. lignorum, t. dřevová č. ze dřev, Hölzertinktur; T. lobeliae inflatae, t. chylanu nafouklého, Lobeliatinktur; T. macidis, t. macisová, Macistinktur; T. myrrhae, t. myrrová, Myrrhentinktur; T. nucis vomicae, t. z vraních ok, Krähenaugentinktur; T. opii crocata, t. z opia složená, safranhältige Opiumtinktur; T. opii simplex, t. z opia jednoduchá, einfache Opiumtinktur; T. pimpinellae, t. bedrníková, Bibernelltinktur; T. pulsatillae, t. koniklecová, Küchenschelltinktur; T. pyrethri, t. bertramová, Bertramwurztinktur; T. ratanhiae, t. z ratanhy, Ratanhiatinktur; T. rhei aquosa, t. rebarborová (reveňová) vodnatá. Nz. lk. T. duběnková, die Gallustinktur, iodová, die Jodtinktur, lakmusová, die Lakmustinktur.

Tinký = *tenký*. Na Ostrav. Tč.

Tinta, y, f. = die Tinte, *sbarvení*. T. hlavní, die Haupt-; střední, Zwischen-; polovičná, poloubarvá, mezzo tinto, Halbtinte. Nz. Aj jak v chrámě svaté na sklech se tu vleptaly tinty. Sš. Sm. bs. 183.

Tintěra, tintěrka, y, f. a m. = *malá osoba*, das Männlein, Weiblein. Us. ve vých. Čech. Kšá., Ntk. — **T.**, y, f. = *loutka, hříčka dětská*, das Tändelzeug, Spielzeug. Dítě tintěrkami hraje. Kom. J. 230. Ženské tintěrky. Lom. Vz Titěra. — **T.**, y, m., osob. jm.

Tintěrný = *dětinský*, kindisch, läppisch. Us.

Tintidlo, a, n. = *pudivítr, třeštidlo*, der Sausewind, Laff, Narr. D. — **T.**, *něco drobného*, etwas Kleines. Us. Kšá. Vz Tintirko.

Tintili vantili, *koně se splašili, vůz se jim zvrhnul (kočička brouk, n. šišky vrou, n. kočka vře*, albernes Zeug). Č. Vz Nesmysl, Tlachal, Tresk.

Tintírko, a, n. = *věc malá, drobná*, etwas Winziges. Co tím t-kem plátna mohu vyspraviti? Us. Dch. Vz Tintěra.

Tintíšek, ška, m. = *tintidlo*. Hlupec smíšek aneb tintíšek. Č. M. 212. Tys pravý t.! Us. Dch. — **T.**, osob. jm. Jg.

Tiopák, vz Ťopák.

Tip, u, m. = *hlas slepic majících tipec,* das Pippen. — **T.** = *tipec.* — *Tip, tip, tip.* Tak volá se na slepice a kuřata. Mor. Škd.

Tipalka, y, f. = *kuřátko,* das Hühnlein. Ty malé tipalky. Us. Dch.

Típati, *típávati* = *hlas vydávati jako slepice mající tipec,* schreien wie pippsige Hühner. Slepice típají. Ros. Kuře bylo černé a zmoklé, třáslo se zimou a típalo. Er. Sl. čít. 24. - **T.** = *viskati,* Läuse suchen. Us. — **se** = *jako típavá slepice. choditi,* pippsen. — **se s čím** = *zdlouha něco dělati,* etwas langsam thun. — **se kde:** v nose (dloubati se). Ros. Típá se s tím v komoře již **na** dvě hodiny. Ros. — **T.** = *štípati,* spalten. Kto tiepá drva, bývá ot nich uražen (scindit ligna). BO.

Tipátko, a, n. = *kuřátko,* das Hühnchen. Us.

Típavost, i, f., die Pippsigkeit. — **T.** = *váhavost,* die Langsamkeit. Ros.

Típavý = *tipec mající,* pippsig. T. slepice. Ros. — *T. člověk* = *váhavý,* langsam. Ros.

Tipcovitý = *k tipci podobný,* pippsartig.

Típec, tipec, pce, **típek, tipek,** pku, **tipet, tipet,** ptu, **třpít,** u, m. = *neduh ptačí,* na Slov. *slepičí smrkačka* (jeví se v zacpání nosových dírek a bílé mázdřici n. kožce, robovité na konci jazyku). Jg. T. záleží v tom, že špička jazýčku se podebere a celý povlak této části zbělí. T. dlužno strhnouti, jinak pták přestane žráti a scípne. S. N. Der Pipps, Zips. Slepice má tipec. T. slepici vzíti, sejmouti, sníti. Us. Slepice dostala tipec. Us. — **T.** *dětský* = *záškrt, prým,* die häutige Bräune, angina polyposa. Ja. — *Přenes.* Má típek na jazyku (i. e. nemluví; je opilý. Vz Mlčení). Č. M. 604. Někomu tipek (tipet, tipec, třpít) vzíti = k řeči ho přivésti; 2. jej zkrotiti. D., Č. Sedřel mu tipet (když s někoho veliká pokuta se vezme. Vz Skrocení). Č. Nejde mu to pod tipek (pod nos; nevoní mu to. Vz Mrzeti, Nemilý). Č. M. 554. Spadl mu tipec (rozvázal). Us. Už mu smrť sáhla na tipet. U Poličky.

Tipečka, y, m., osob. jm. Sd.

Típek, vz Tipec. — **T.** = *čípek v krku.* Krok.

Tipěti, cf. *Třpiti, Trpíti.*

Tipetný. T. žláza, *podvěšek,* hypophysis. Nz. lk. Vz Típek, Tipec.

Tipioka, y, f. = cipika, maussache, předrobná a bělostná mouka ze šťávy z bulev manihotových ku škrobení plátna. Rostp. 1341.

Típiti (tipěti = ferre). A tehdáž sedie s bohatými v tajnici mysli, aby zahubil nevinného; oči jeho typyta (dual) na chudého a škoden jsa jemu v tajnosti mysli, aby zapochvatl jeho jako lev v ložci svém. Smrt. Jeron. ms. 1410.

Tipka, y, f. = *úzkost, nesnáze,* die Klemme (žertem). V tipkách býti, im Pfeffer sitzen. Us. Dch. — **T.** = *slepičí veš, čmelík,* die Hühnerlaus. Us. u Písku a Jindř. Hradce a j. Šg. Zajíc seče na louce, liška pohrabuje, veverka jí nakládá, tipka našlapuje. Slav. Nár. pís. 117.

Tiplání, n., das Künsteln.

Tiplati, *tiplávati,* künsteln. — **na čem, se s čím** = *uměle, zvolna něco strojiti, dělati,* künsteln. Šf., D., Ntk.

Tiple, ete, **tiplátko,** a, n. — *kuře,* das Hühnchen. Us.

Tiplice, e, m., v Klatovsku: *šmitec,* tipula, die Gelse, hmyz komárovitý zdržující se na blízku vod, kde v podvečer u velikých hejnech lidí i zvířata souží. S. N. T. luční, t. pratensis; obrovská, t. gigantea. Frč. 156., Schd. II. 518.

Tiplotiti se s čím = *tiplati.* V Kunv. Msk.

Tiplový. T. půda u tesařů, der Dippelboden. Šm.

Tipnutí, n. = *skvrnka,* die Hautstippe. Nz. lk.

Tipot, u, m., der Tips.

Tiptovatosť, i, f. = *tipet,* die Pippskrankheit.

Tiptovatý, *třpitovatý* — *tipet mající,* pippsig. Reš.

Tipuška, y, f. = *cipuška,* slepička. Vz Tip.

Tiráda, y, f., z fr. tirade = *chvastavý, zbytečný proud slov; nadutá průpověď,* leere Wort- und Gedankendehnung, hochtrabendes, leeres Geschwätz. Rk. — **T-da** v hudbě = řada sestupujících a vystupujících tonů, dobu jednoho intervallu vyplňujících, jichž hráč nebo zpěvák ozdobou užívá, die Tirade. S. N. T. — dlouhá řada tonů bez významu. Mlt.

Tirailleur (fr., tiraljér), a, m. = *harcovník,* der Plänkler; *ostrostřelec,* der Scharfschütze. Vz S. N.

Tiraillovati, Wechselreiterei treiben, Kh.; plänkeln.

Tiran atd., vz Tyran.

Tírati, *tírávati* = *tříti,* reiben. — **co:** květ vlčího máku. — **T.** — *cválati* rennen. Cvalem t. Rybay. — **na čem:** na velbloudích. Reš.

Tirh = *trh.*

Tiri. Tiri, mamko, tiri, mám frajerky štyry. Sl. ps. 50.

Tirlica = *trlice.* Na Ostrav. Tč.

Tírnouti, ul, ut, utí = *pérem pomáznouti,* mit der Feder bestreichen. Us.

Tir-o, ona, m. = *nováček ve službě vojenské; vůbec nováček, začátečník hl. ve vědě a umění,* der Anfänger, Tiro. S. N.

Tirol, vz Tyrol.

Tirolka, y, f., samota u Holešovic u Prahy. PL.

Tiryn-s, ta, m., město v Argolidě. Vz S. N. — *Tiryntan,* a, m.; *Tiryntský.*

1. **Tis,** a, **tisek,** ska, m., **tiska,** y, f. — *kůň hnědé barvy,* Rothschimmel, m. *Tis,* Ros.; *tisek,* Reš., *tiska.* D. — Jg.

2. **Tis,** u, m., rostlina, der Eiben-, Taxbaum, taxus. Strsl. tisъ, taxus, tisa, pinus, maď. tisza. Cf. Gt. Lit. Stud. 68, Mkl. L. 130. V MV. nepravá glossa. T. obecný n. červený, t. baccata, ořešný n. olejodarný, t. nucifera, přeslenatý, t. verticillata, Rstp. 1422., Schd. II. 274., Čl. Kv. 80., Čl. 167., Kk. 99., 103., FB. 4., Slb. 286., KP. III. 308.; velkolistý, t. macrophylla. Us.

Digitized by Google

3. **Tis**, a, m., Tiess, ves ve Žluticku. Vz S. N. — T., ves u Haber, něm. Tiss. — T., něm. Tys, ves u Nov. města n. M. — T., něm. Tyss, ves u Lubence. PL. — Cf. Tk. I. 436.

Tisa, y, f. = *tis*, 1. — T. = řeka v Uhřích, die Theiss, maď. Tisza, lat. Tibiscus. V. Vz S. N. — *Tisan*, *Tišan*, a, m. = *obyvatel po Tise*, der Theisser.

Tisá, é, f., něm. Tyssa, ves u Petrovic. Vz S. N.

Tisana, tysana, tyzana, y, f., zastr. = *tluč*, *opichaný ječmen*, *kroupa*, Graupe; *odvářka z krup*, Gerstenabsud, m. Sal., Jád. Střlat. ptisana. Gl. 345.

Tisař, e, m. = *císař*, der Kaiser. Na Ostrav. Tč. U Opavy. Klš. Mám šablenku ocelovu, od tisařa darovanu. Sš. P. 261.

Tisarka, y, f. = 1. císařská silnice, die Kaiserstrasse; 2. *druh hrušek*, die Kaiserbirne. Slez. Tč.

Tisařův = *císařův*. T. dcera. Sš. P. 39.

Tisavý, na Slov. = *ryzí*, *hnědý*, braun. Jg. *T.* = *kaštanový*, badius, spadiceus, castaneus, kastanienbraun, světleji aneb tmavěji hnědý do červenava padající. Rst. 506.

Tisek, ska, m. = *tiska*, *tis*, *kůň zahnědlý*, *hřívy a ocasu bělavých*. Us. Dch. — T., ves u Pravonína. — T., něm. Zeiske, ves u Bílovce ve Slez. PL. — T., osob. jm.

Tisem, sma, m., ves u Bystřice v Budějovsku.

Tiseň, sně (*tísně*, ě, Ros.), f. = *těsnosť*, die Enge, Klemme. T. od *těs* (těsný), vz *eň*. V úzkostech a tísni; v t. uvésti. V. V týsni býti. D., Ros. T. královny, nenadále obklíčení matky od včel. Lš. V tísni práce. Dch. T. hrůzy, bázně a strachu před smrtí. Sš. L. 130. — T. *prsů*, asthma, die Engbrüstigkeit. V.; die Angst, Beklemmung. T. v krajině srdečné, die Präkordialangst. T-eň na prsou, úzkosť, die Brustbeklemmung. — T. = *tlačenice*, Gedränge, n. V čas veliké t-ně a tlačení lidu. Kom. Veliká v ulicích t-eň byla. Háj. — T. = *bída*, *útisk*, Bedrängniss. Č., Bel. Do tísně se dostati.

Tisenka, y, f. = *jahoda tisová*, die Eichenbeere. D. exc.

Tisíc, e, m., Tausend. Gt. pl. = tisícův n. starý gt. tisíc: pět tisíců nebo tisíc. *Pozn.* Připomenouti sluší, že právě ve starých památkách genitivu archaistického (tisíc) méně užíváno než toho, který se nám novějším býti vidí (tisícóv). Čtyři sta tisícóv. Alex. Jir. — Strany skloňování v strčes. vz Kt. 45. — T. místo tysíc, strsl. tysąšta, tysęšta, mille, das sich von einem Partc. von tys (sr. tů, crescere) nur durch den Auslaut *a* unterscheidet. Příp. *-nt*. Mkl. B. 203., 204., L. 88. Lit. tukstantis, f., prus. tūsimtons, acc., got. thūsundi. Mkl. L. 162. Odkud Šf slovo *tisíc* odvozuje, vz Mus. 1848. I. 3. str. 247. — T. *pokládá se za substant. a má tedy ve všech pádech za sebou genitiv kolikosti*; *ale může se také jako adjektivum se svým jménem v pádě srovnávati*. Zk. Vz Genitiv kolikosti; Číslo, Sto. Tisíc hromů (klení)! Tisíc hrmených do tebe páralo! Dbš. Lubosc medzi nami, medzi nami dvoma nenajdze še taka medzi tišicoma. Sl. ps. 57. Tam si ty dostaneš statky a tisíce: u mňa nedostaneš iba verné srdce. Ib. 337. Zkazuju mu na tisíce (sc. krát), aby ušel šibenice; Co bych naříkala o synka mrtvého, dy si možu vybrat z tisíca jednoho. Byla láska, byla mezi nama dvůma, jaká už nebude mezi tisícama. Sš. P. 114, 117., 282. (Tč.). Tisíce hladem jich umírá a sta jeděním. Trnka. To je jako tisíc a jedna (když se něco srovnává). Us. Sd. Čině milosrdenstvie v tisíce těm, kteříž milují mě a zachovávají přikázánie má. Hus I. 65. Ani také chce Bóh, aby kto tisíc kročejí šel kam v neděli; Osmdesát tisícóv; Bojovníci a zvláště kniežata pro lehké slovo, jenž vzní proti jejich cti světské, tak bývají popuzeni, že mnoho tisícóv svého lidu i sami sě na těle i na duši zahubují; Muže jednoho z tisíce sem nalezl; Po tisíc tisíciech letech jedno zrncě (by) odloženo bylo; A byť jich tisíc tisícóv s oniem drželo; Neb nižádný nebyl jest živ zde ve světě tisíc let, ač někteří blízko sú táhli k tisíc letóm; Jenž dlužen bieše desět tisícóv hřiven; Znamenaj, kterak mnoho tisícóv tobě sú cestu utlačili; Ten jest desět tisíc Kristovi hřiven dlužen. Hus I. 131., 162., 163., 278., 285., 472., II. 178., 388., III. 123., II. 390. (Tč.). Milý můj jest bílý a červený, znamenitější než deset tisícóv jiných. Pís. Šal. 5. 10. (Hus.). Kromě devádesáti a sedmi tisíců zajatých jedenáctkrát sto tisíců jich zahynulo. BR. II. 108. a. Se dvěma deat a dvěma tisícoma (22000). BO. Pět a osmdesát ke stu tisícóv lidu. Bj. Pět tisícóv muží. ZN. Satan, mistr tisíc řemesel. BR. II. 611. b. S tisícem mužův. Br. V desíti tisících hřiven město zastavil. Plk. Před tisícem let. V. Najali 20 tisíců pěších, Br., dvaceti tisíc pěších. V. Dvě stě tisíc nebo dvakrát sto tisíc. Tisíce let bude živ. Rad. zv. Umřelo jich na tisíce. Zemřeli až do tisíce lidí. V. Po tisíci. V. S t-ci statečnými rytýřóv. Troj. V tisících jede. Vz Blahobyt. Č. Před třemi tisíci lety. Ke sto vozům a tisíci mužům. T-ci pánům službu činí. Mudr. S tisíci muži. Ben. V. — *Pozn.* Jak z příkladů uvedených viděti lze, užíváme slova tisíc raději jako substantiva než jako adjektiva. — T., rostl. nějaká, keř vysoký s modrými květy. Us. u Litovle. Kěr.

Tisícaterý = *tisícerý*, tausendfach. Us.

Tisícátý = *tisící*.

Tisícerně, auf tausenderlei Art. Pl.

Tisíceronásobný = *tisícerý*.

Tisícerotvárný, tausendförmig. T. žalby. Měst. bož. V. 68.

Tisícerý, *tisícero*, tausendfach. Tisícerá práce. Jídla na t-ro se připravují. Us.

Tisící, dle Dnešní; v obec. ml.: *tisíctej*, der tausendste. V. T. *lépe* než: *tisícátý*. T. ve složení, vz -stý.

Tisíciletí, n., *tisíciletí*, eine Zeit von 1000 Jahren. Kká. Š. 79. Měst. bož.

Tisíciletý, tausendjährig.

Tisícina, y, f., ne: tisíctina, das Tausendtel. Pět tisícin. Nz.

Tisícinka, y, f., der Millimeter. Nz.

Tisíciroční = *tisícroční*. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Tisícka, y, f. — *bankovka 1000 zl*, der Tausender (eine Banknote). Nz. Vz Tisícovka. — **T.** = *doba 1000 let*. Před t-kou vtrhly k nám neprjátelské (Arpadovcův) voje. Na Slov. Tč.
Tisíckrát, *-te*, tausendmal. Na t. Děkuji na t. D. Kdyby to člověk t. povídal, přece si to nezapamatuješ. Mor. Šd.
Tisícletí, n. = *tisíciletí*.
Tisícletý. Z hrobov t-tých ku pomstě volajú. Na Slov. Tč.
Tisícnásobnosť, i, f., Tausendfältigkeit, f.
Tisícnásobný, tausendfach, tausendfältig. V.
Tisícník, tisíčník, tisičník, a, m. = *kdo má pod sebou 1000 mužův, chiliarch* (řec.), tribun, Oberst. Jg., Sš. Sk. 250. Herodes učinil večeři t-kům BR. II. 154. b.
Tisícnina, y, f. = *tisíciletá slavnost výroční*, millenarium. Šd.
Tisícnitný, *-tní*, tausendfädig. Kartig.
Tisícnoh, a, m., der Tausendfuss. Šm. Vz Tisícnožec.
Tisícnosť, i, f. = *tisícnásobnosť*.
Tisícný, tisíčný = *tisícnásobný*, tausendfach, tausendfältig. Tisícnými způsoby se trápí. Lom.
Tisícokvět, u, m., myrianthus. Rostl. I. 237. a.
Tisícoletník, a, m. = stoupenec náuky či raději snu o tisíciletém Páně na zemi vládnutí, chiliasta, der Chiliast. Dionysius alexandrijský maje činiti s chiliasty čili s tisícoletníky. Sš. Žj. 343.
Tisícolístek, stku, m., myriophyllum, das Federwassergarn, Federkraut. Šm.
Tisíconožec, žce, m., der Tausendfüssler, zool. Dch. Vz Tisícnoh.
Tisícovati, na Slov. = *láti*, schelten. — **komu jak**. Tisícoval mu do mateře. Leška.
Tisícovka, y, f. = *tisícka*.
Tisícový. T. polívka = z krupice. Us. Rgl.
Tisícraz = *tisíckrát*. Er. Sl. čít 69.
Tisícroční, tausendjährig T. strom. Plk. T. rány hojte. Na Slov. Tč.
Tisícroký = *tisícroční*.
Tisíčník, vz Tisícník.
Tisifon-e, y, f., řec. = *mstitelkyně vraždy*, jedna z Eumenid. S. N.
1. **Tisina**, y, f., hájovna u Kačova.
2. **Tisina**, y, f. = *tisové dříví*, das Ebenholz.
Tisk, u, m. = *tisknutí, tlačení*, der Druck, die Bedrückung. J. tr. Nižší vrstvy nesly vyšších tisky. Koll. — **T.** *knihy*, der Druck. T. drobný, Us., líčný (Schöndruck), periodický (občasový). Nz., J. tr. Cf. *Písmo*. Drzosť, nevázanosť, svoboda, přestupek, útraty, tisku; zákon, nařízení o tisku; náklady na tisk; t. zastaviti. J. tr. Chyba, omyl tisku, der Druckfehler; tisku představený, der Presschef; t. vzorku, der Vordruck; tiskem běžný, pressläufig. Dch. Něco do tisku dáti. Nz. Tisk a náklad Josefa N., po *německu* místo: Tiskem a nákladem Josefa N. (i. e. kniha tištěna, tištěno, atd.). Šb., Vst., Brs. 2. vyd. 246. Místo tisku, der Druckort. Nz. Ta kniha vyšla tiskem a nákladem Josefa N., vyšla u Josefa N. Vz více v S. N. T. plátna. — **T.** = *pečeť*, das Siegel. Kázal jsem list tisku svého přídavem utvrditi. Erb. Reg. 145. — **T.** = *lysina a jiné podobné znamení koňské*, der Flecken. Ja. — T., na Slov. = *tlačenice*, das Gedränge. Také ve Slez. Klš., Baiz.
Tiska, y, f., **tisk**, a, m. = *kůň zrzavý s lysinou bílou*, der Rothschimmel. D. Cf. Tis, 1., Tisek.
Tiskací, Druck-. T. papír, stroj, Us., písmo. Nz., Dch.
Tiskač, e, m. = der Drucker. Bern.
Tiskadlo, a, n. = *stroj na otiskování* (listů), die Kopirmaschine. Us. Šd. Klavesní t. americké.
Tiskan, a, m., uleiota, hmyz. Krok II. 256.
Tiskanec, nce, m. = *něco vytlačeného* na př. na stěně, na kabátě atd. Má na zádech t. Mor. Šd.
Tiskání, n., das Drücken. Bern.
Tiskaný; *-án, a, o*, gedrückt. Slov. Bern.
Tiskař, e, m., der Drucker. T. knih, der Buchdrucker, Ros., pokoutní, Schleichdrukker. D. T. tiskne knihy.
Tiskařík, a, m., der Streichbube. Šm.
Tiskařiti, il, ení, Drucker sein. Jg.
Tiskařka, y, f., die Druckerin. Jg.
Tiskárna, y, f., die Druckerei. Vz Knihtisk v S. N. O starších t-nách v Čechách vz KP. I. 325.
Tiskařský, Drucker-. T. papír, práce, Us., mzda, závod. J. tr.
Tiskařství, n., die Druckerei. Knih t. Us. Vz Knihtisk v S. N.
Tiskařstvo, a, n., die Drucker, das Drukkerpersonale. Šm.
Tiskávati, vz Tisknouti.
Tiskeň (dle Č. *lépe: tískeň*), kně, f. — *tíseň*, das Gedränge. Martim. Nemóžeš-li se dotřieti, jakož se přihází v tieskni. Nauč. ms. (Č.).
Tisklivý. T. řeč blázna. V.
Tisknouti, tiskni, kna (ouc), knul a kl, ut, utí a štěn, štění (tisku, zastr.); na Slov. *tiskati, tiskávati*; přech. minul. času: tisk, tiskši, še. **T.** = *stlačovati*, drücken; *blížiti se na koho, dotírati, hnáti, naléhati naň, stíhati jej*, Jemanden drängen, auf einen dringen, treiben: *knihy tlačiti*, Bücher drucken; **se** = *tlačiti se v co, nač*, sich drängen. Jg. Strsl. tisnąti, z tьsk, comprimere. Mkl. B. 423. — **abs.** Lže, jako když tiskne. Us. Ml. Tiskl (= utíkal) každý, kam kdo věděl. Dh. Nechtie mieti dosti na dobré odpovědi, ale tisknú řkúc: Což tedy krstíš? Hus II. 20. Kázal milostivý kazatel podlé jezera na břehu a jsa tištěn od zástupóv vstúpil jest v lodičku. Hus II. 278. — **co, koho.** Všecky bídy mne tisknou. V. T. knihy, V., šátky, plátna. Us. Donidž bydlo zemské duši tiskne. St. N. 282. Hluboce umřel jest ten, kohož obyčej hřiecha tiskne a tlačí: Vidíš zástup, jenž tě tiskne a dieš: Kto sě mne dotekl? Bojové tisknú nás nepřátelščí, protož daj posilněnie i pomoc svú svatú. Hus II. 356., 404., III. 177. Pakli by nás kdo tisknúti chtěl na pomoc vezma ruku světskú. Výb. II. 382. — **čeho**, **špatně** m. *co, leč ve smyslu partitivném*. Ten toho, těch knih tiskl i. e. mnoho. — **co, koho čím**: něco palcem, Kom., bře-

Digitized by Google

menem, V., Chč. 450., nohou. Us. — Arch. I. 52. — **se, koho jak.** Ty věci nás se všech stran tisknou. Jel. T. se proti vóli božie. Št. N. 92. T. někoho bezprávně. Pal. — **kde.** Aby jízdní **před** pěšími předse tiskli. Us. Mus. Tiská mne **v** žaludku. Na Slov. Koll. Divnou věc tiskli v Čechách. Dač. I. 195. — **co komu:** ruku. Jg., Dch. — **co, koho kam (čím).** Něco nohou k zemi t. Us. T. něco **pod** sebe. Tkadl. Někoho k srdci t. Us. Tiskne mne k zemi tíže. Jel. I tiščechu jej **v** přesilná páži. Rkk. 9. Jaká tě příčina k tomu tiskne? BN. *Mocí* neposlušné k víře t. Hus I. 411. Nepřátelé valů se zmocnili a mnohé povraždivše do hradu se tiskli. Pal. Děj. III. 3. 256. Vroucím duchem se do něho tisknou. BR. II. 49. b. Prosili pánóv a obce, aby se k tomu přičinili a nedali jich t. v ten hřiech i v škodu tělestnú. Hus. I. 461. Nemají k tomu tištěni býti. Vl. zř. 472. Ihned jimi lodí do hlubokosti vod mořských tištěna byla. Biancf. 98. T. peníze **v** sáček. T. se **do** království nebeského. Br. Tiskli se do kouta. — **(se) na koho, nač** = *naléhati* atd., vz nahoře. T. na odstoupení víry. Kom. Na někoho t. = *se tlačiti.* V. T. se na království *(dotírati se).* Kom. I jiní tuto na Pána se tiskli, jeho se dotýkali. BR. II. 151. b. Tiskl na ně přece ač na nepříležitém místě. V. T. na Reky. Troj. Mocí na někoho t. Troj. 183. — **koho odkud:** od zboží přátel. Hus Kdo sa tiskne jak klin z vreca, i dobrým se zhnusí. Na Slov. Tč. Chválil, že nedavše se t. od pravdy zasadili se byli o ni zbraní v ruce. Pal. Děj. III. 3. 173. Potom na tom zuostali, aby se zapsali, kdoby je od pravdy boží chtěl tisknúti. Let. 215. A tady mě od mého dvora tiskne. Půh. II. 435. Jenž křesťany věrné tiskneš bezprávně od přijímání velebné svátosti. Pal. D. III. 1. 363. — **(s čím) za kým:** s vozy. Ms. mus. Tři kopinníci mnějíc, by houfové za nimi tiskli, i vzkočichu do Uherského Brodu. Let. 201. — **koho zač.** Tiskl mne tak upřímně za ruku, až mi na čele pot vyvstával. Us. Dv. — **o čem.** O rybě jakési podivné se tisklo. Dač. I. 298. — **koho proč.** Chč. 624. A dóm na dóm padá, když moc věččie tiskne nižší z pyšné závisti. Hus II. 102. — **něco po kom:** knihu. Pr. M.

Tisknutelnosť, i, f., die Druckfähigkeit. Šm.

Tisknutelný, druckfähig.

Tisknutí, n., der Druck. Kniha 1., 2. tisknutí — vydání. Str. Při processí stalo se t., křik a rozbroj v lidu. Dač. I. 151.

Tisknutý, tištěný, gedrückt, gedruckt. T. kniha, Us., písmo. Ros.

Tiskoměrný, typometrisch. Šm.

Tiskopis, u, m. = *tištěný spis*, die Druckschrift. J. tr. T. zrušiti, zerstören; zevnitřní úprava t-sů; potlačiti t. J. tr. Drobné t-sy, Drucksorten. Dch.

Tiskový, Druck-. T. svoboda, zákon, přestupek, dílo, přečin, nařízení, arch, chyba (chyba tisku), papír, průba, J. tr., soud. Vz S. N. T. úprava, žaloba. Dch.

Tismice, ves u Čes. Brodu. Vz S. N., Tk. IV. 5., V. 168., Tf. 287.

Tisnany, dle Dolany, revír u Rožnova. PL.

Tisněti, ěl, ění, eng, gedrängt werden. Ros.

Tisnitel, e, m., der Bedränger. Us. Dch.

Tisniti, il, ěn, ění, drängen. — **koho** = *v tiseň uvésti.* V. Bota mě tisní. Dch.

Tisnouti, snul a sl, ut, utí, ve Slez. a na Slov. = *tisknouti.*

Tisov, a, m., Tisow, dvůr u Jistebnice; ves u Blatné; osada u Příbrami. Tf. 289.

Tisová, é, f., něm. Tissa, ves v Tachovsku. Vz S. N. — **T.**, něm. Tissau, ves a) u Bečova, b) u Vys. Mýta. PL., Tf. 287.

Tisovatý = *hnědý jako tis*, braunroth. Aqu.

Tisovec, vce, m., Tissowetz, ves u Chrasti. PL. — **T.**, toxodium. Rostl. I. 262. a., S. N., Kk. 103. T. dvojřadý, t. distichum. Vz Rstp. 1430.

Tisoví = *tisové stromy*, der Eibenwald. Jg.

Tisovík, u, m. = *les tisový*, der Eibenwald Us.

Tisovitý = *k tisu podobný.* T. rostliny, taxineae, taxeae: tis, nohoplod, slzník. Vz Rstp. 1422., S. N., Slb. 286.

Tisovka, y, f. = skála u Zel. Brodu. Ptr. — **T.**, Neuberk, ves u Chvalšin; něm. Tisowka, samoty u Turnova a Něm. Brodu; Tistlowitz, ves u Krumlova.

Tisový = *co k tisu náleží*, Eiben-, eibenartig. T. rostliny, taxineae, eibenartige Pflanzen: tis obecný. Vz Kk. 103. Pojeděmy přes lesek t-vý. Sš. P. 623. T. dříví, BO., strom, D., stůl, Ros., jakůdky; barva. Půdeme my tam k t-mu lesu, podíváme se jak Andulku vezú. Sš. P. 459.

Tissafern-es, ea n. a, m., perský satrap v Lydii. Vz S. N.

Tista, tísta, tístka, y, f. = *pes samice, suka, hodka, fena, psice*, die Hündin, Luppe, Petze, Zeuche, Tiffe, Thöle, Jg.; zdá se býti cizího původu. Mz. 347. T. se podběhla, ocúpčila. D. T. se štěňaty. Kom. Dva chrty od jedné čubky z jednoho hnízda. Lom. A tu almužnu, kterúž mají chudí lazařové jiesti, jedie jich psi tuční, chrtie, ohaři a také tisty, kurvy n. ženimy. Hus II. 242. Opět, potvoro, klevéceš a jako tistka štěbeceš. Dh. 141. Jak ti se oblízá co mlynářská tista. Prov. — **T.**, y, m., osob. jm. Pal. T. Jan Vršovic. 1109. Vz Dal. 99., 102., Tk. I. 117. T., purkr. na Bezdězi, vz Tk. II. 101. T. Boreš. Tk. III. 619.

Tístko, a, n. = *nátěstko, kvas*, zbytek těsta, který v díži se nechává, aby se při novém pečení chleba z něho zamísiti mohl kvásek. Mor. Šd.

Tisúc = *tisíc.* Ž. wit. 118. 72. a j.

Tisý = *červený*, roth. V mor. Valašsku. Brt. Krásných tré telátek, jedno bylo lysé, druhé tisé. Brt.

Tišce, e, m. = *tiskař.* Bck. II. 1. 180.

Tiščenka, y, f. = *tištěná sukně.* U Přer. Kd. Cf. Tištěnka.

Tiščený; -en, a, o = *tištěný, tisknutý.* Hybaj děcko šeredné z mé kolíbke zelené a z peřinke t-né. Sš. P. 786.

Digitized by Google

Tiše, tiše, komp. *tišeji, tišeji.* **T.** = *neklasně, bez řeči,* still, ohne Worte. T. seděti. Us. — **T.** = *bez velikého křiku, hřmotu,* leise, sachte. Tiše mluviti, jíti, V., téci. Br. T. jako hrnec bezedný. T. přijíti. Ros. — **T.** = *bez hnutí,* still, ruhig, ohne Bewegung. T. ležeti. — **T.** = *vlídně, laskavě, pokojně,* sanft, mild, gelassen. T. si počínati. Har. Slušelo by, aby bojovali též o vieru z božieho přikázánie v novém zákoně jako v starém ale tišeje. Hus I. 166. Takoví svou věc tiše vedouce, déle z božího požehnání živi budou. BR. II. 19. a.

Tiše, e, f. = *ticho,* die Stille. Celá ta událosť světodějná stala se jako v noci a za tiše a mlčemnosti tajemné. Šš. Sk. 145.

Tišeň, šně, f. = *tišina,* die Windstille. Hank. Sbr.

Tišenko = *tiše.* Mor.

Tiší, nom. pl. adj. *tichý.* Tiší hoši. — **T.,** 3. os. pl. a sg.: tiší je.

Tišice, Tischitz, ves u Neratovic.

Tišina, y, f. = *tichosť, tichota,* die Stille, Geräuschlosigkeit, Windstille. Strašná t.; t. na moři, D., na řece. Ros. S obojí strany ležení v t-ně bylo. Troj. Přijdou bouřně čili t-nou? Šš. Sm. bs. 93. Zdráva budiž chloubo svého lidu, ve vesnické skrytá t-ně. Šš. Snt. 69. V samotě a t-ně duch se skřepuje. Šš. L. 92. (Hý.).

Tišitel, e, m., der Stiller, Beruhiger, Besänftiger. Jg.

Tišitelka, y, f., die Stillerin. Jg.

Tišiti (tíšiti), tiš, še (íc), il, en, ení; *tišívati* = *tichým činiti co do hnutí, do hlasu, do hluku,* stillen; *pokojiti, krotiti, chlácholiti,* stillen, besänftigen, beruhigen. Ks. — **co, koho:** moře, větry, dítě plačící, lid, pobouřenou mysl, hněv. Us. — **se.** Vítr, bolesť se tiší. Us. Ty vládneš mocí mořskú, ale hnutie vln jeho ty tišiš. Z. wit. 88. 10. (121.). — **koho čím:** hněvivého laskavými slovy. Us.

Tišnov, a, m., Tischnowitz, mě. na Mor. Tischnovitz u Brna. Vz více v S. N., Tk. III. 661., IV. 33., 139., 397., 398., V. 261. Z T-va Mart. a Sim., spisov. Vz Jir. H. l. II. 289.

Tišňovice klášter. Vz Tk. I. 159.

Tišnovský chrám. Vz KP. I. 156.

Tišňovský, ého, m., osob. jm. T. Jan, spisov. Jir. H. l. II. 289.

Tištěc, tce, m., šp. m. pištěc.

Tištění, n., das Drücken; der Andrang. Aqu.

Tištěnice, e, f. = *tištěný sýr, tvaroh,* der Schafkäse, der in verschiedene Formen gepresst wird. Sýrů 26 a tištěnic 7. Půh 1531. (Gl. 342.). — Rad. zv.

Tištěnina, y, f. = *tištěnice.* Veleš.

Tištěnka, y, f., obyč. v plur. = svrchní sukně aneb celý svrchní šat ženský jednoduchý z plátna n. z vlny, modře barvené. Spodní sukně: *cajčky.* Má nové t-ky. U Hronova. Hrš.

Tištěný; *tištěn, a, o.* Vz Tisknutý. — **T.** *sněm,* die gedruckten Landtagsbeschlüsse. Gl. 342.

Tištín, a, m., Tischtin, městečko u Vyškova.

Tištné, ého, n., die Druckergebühr. Rk.

Titan, a, m., der Titan. Titanové, synové Uranovi, byli Jupiterem s nebe svrženi do Tartara a jich náčelník odsouzen, aby nosil nebe. Rk. Vz S. N. — **T.,** u, m., titanium, prvek kovový, chaosník: Ti = 24. Vz Šfk. 298. Sirník t-nu. Vz Šfk. 299.

Titanatý kysličník, Titanoxydul. Ti O. Vz Šfk. 298. T. chlorid, Titanchlorid. Vz Šfk. 299., Nz.

Titaničitan, u, m., kov. Vz Šfk. 299.

Titaničitý kysličník, die Titansäure: $Ti\,O_2$. Vz Šfk. 298.

Titanit, u, m., *sphen, greenovit* = *nerost,* který hraní se v soustavě jednoklonné. Vz S. N., Bř. 170.

Titanitý kysličník, das Titanoxyd: $Ti_2\,O_3$. Vz Šfk. 298. T. chlorid ($Ti_2\,Cl_3$).

Titanový. T. železo, das Titaneisen, der Ilmenit, ruda. Vz Šfk 299.

Titanský = *veliký.* T. smělosť (že Titani nebe dobývali). Bdl.

Títěra, títěrka, y, f., u jiných: *tintěra* = *loutka, hříčka,* der Tand, die Puppe, Läpperei, das Spielzeug, Kinderspiel. Jg. Snad slovo cizí. Mz. 347. — V., Kom. Vz Tintěra. V takových títěrkách pohybuje se život naší intelligence. MP. — **T.,** y, m., osob. jm.

Títěrkář, e, m. = *fraškař,* der Tändler. D.

Títěrkovati, *děckovati, hráti,* tändeln. D.

Títěrně (titěrně, Ros.) = *dětinsky.* T. si vésti, Ros., něco nastrojiti. Sych. — **T.** = *podivně,* wunderlich, sonderbar. Přichází mi to t. Ros. T. svůj řeč lemujete. Sych. — **T.** = *milostně.* V. — Jg.

Títěrník, a, m. = ein läppischer Mensch.

Títěrnosť, i, f., die Tändelhaftigkeit. D.

Títerný (titěrný, Ros.) = *dětinský, nerozumný, ničemný,* kindisch, läppisch, possenhaft, einfältig, tändelhaft. T. člověk. Ros., Kom. T. stvoření, lächerliches Subjekt. Dch. — **T.** = *podivný, milostný,* sonderbar, wunderbar, possirlich. Je to t. věc. Ros. Jest v těch šatech t. Ros. Spis ten t. bachory obsahuje. Sych.

Tithon, u, m. Vyšší t. = vápenec bílý, nerost. Vz Krč. 692.

Tithonka, y, f., tithonia. Rostl. I. 254. b.

Tithon-os, u, m. = syn trojského krále Laomedonta, choť Eoin. Eos vyprosila mu na Diovi věčný život. Vz více v S. N.

Títi, *ťati, tnouti,* tnu, tni, tna (ouc), tnul a ťal, ut a ťať, tnutí a tětí; *tínati, tínávati.* Vz *m* a *n* a Píti (pnu). *Títi jsouc složeno s předložkou v obec. mluvě v příčestí min. času mas. podržuje jen* **t:** ut (m.: uťal mu ruku (ale: utla, utlo). Jir. Sloves *tínati, tínávati* neužíváme, leč *složených:* přitínati, utínati atd. Strslov. tęti, tьną, scindere, ar. potьną, pol. potne, pociąć; tьn aus tьm, řec. τέμνω. Mkl. L. 27., 42. — **T.** = *seknouti,* einen Hieb geben o. versetzen, hauen; *způsobile něco dělati,* mit Fertigkeit etwas machen. Jg. — **co, koho.** Ťal mu poklonu (způsobile, rychle učinil). Jd., L. Ten ho ťal (= sekl, odbyl; ošidil). Ti mu dali, až ho ťali, jen že nekrvácel (chtíce mu uškoditi neprovedli toho). Prov. — **co, koho čím:** sekerou, bičem, slovy. Us. — **po kom.** Vepř po něm ťal. Us. Kočka po psu pa-

Digitized by Google

zourem ťala. Sych. — **kam čím:** sekerou **do** dřeva, **v** dřevo. Us. Tys tomu ťnul pod kolena (= tys tomu dal)! U Příbora. Mtl. Bylo zjevno, že porok lehkomyslnosti ťal ho do živého. Kos. Ol. I. 242. Ťal ho do živého. Brt. S. 18. Ona ho (meč) vyjala, do svojiho ťala a to pro synečka, že ho milovala; Ťal první do něho (do dřeva), dřevo se pohnulo. Sš. P. 117., 144. — **se.** Ten se ťal (uškodil si, dal si)! Us.

Títí, n. = *tětí,* das Hauen. Kartig.

Titický. T. jezero v Badensku. Vz S. N.

Titiové, kmen Sabinský, druhý tří kmenů ve starém Římě. S. N.

Titipáti = tintili vantili. Pelc.

Tititi. Nejsou t. = peníze, Geld. Us. Šř., Kšá.

Titi-us, a, m., jm. římské. Vz S. N.

Titíž, nom. pl. zájmena: tentýž. T. lidé. Kom.

Titla, y, f., das Abbreviationszeichen. Rk.

Titlík, u, m., der Punkt; der Giesszapfen; die Bohnennarbe. Rk.

Titma, y, f. = personifikace tmy. Přide t. na tebe. U Opav. Klš.

Titřice, e, f., citullus. Rozk. T. neb kúkol. Rkp. vodň.

Titrirný či odměrný rozbor, die Titriranalyse, fr. analyse par les liqueurs titrées, stanoví množství v chemických sloučeninách obsažených látek měřením. Vz S. N.

Titul (lépe než: *tytul,* z lat. titulus, Jg.), e a u, **titulek,** lku, (**titulík,** u, na Slov.), *tituliček,* čku, m. **T.** = ***nápis, nadpis, název, jméno,*** der Name, die Auf-, Uiberschrift. T. knihy, psaní atd. Ros. Knihu pod titulem x vydanou. V. T. knize dáti. T. slepý (u tiskařů, der Schmiertittel). Nz. — **T.** = *zámysl,* der Vorwand, Titel. Pod t-lem. V. Dělá to jiným titulem (jinou tomu barvu dává). Ros. — **T.** = ***právní důvod,*** der Rechtstitel. Quo titulo? jakým právem? Rk. — **T.** = ***jméno, které důstojnost a stupeň hodnosti osoby nějaké v občanské společnosti znamená,*** der Titel, Ehrentitel, Charakter. Jg. *Titulové* a) **světští:** *císařů a králův:* Majestatnost, Velebnost, Veličenství, Milosť císař, Jeho Milosť Císař a Král, Její Milosť Císařovna a Královna, car, sultán, král; *jiných panovníkův:* Výsosť, velkovévoda, velkokníže, kurfürst, vévoda, markrabě, kníže; *knížat:* Osvícenosť (Erlaucht), Jasnosť (Durchlaucht), Osvícený (erlauchter); *ostatním:* vysoce urozený, vysokorodý, vysokorodný, vysokoblahorodý; *nižších šlechticův:* urozený; *tajných radův:* excellence; *rektorů universit:* magnifikus; *děkanů fakult:* spectabilis; *doktorů:* doctissimus; *honorací:* blahorodí, blahorodý, blahorodný, vysoce slavný, slavný, slovutný, vážený, ctěný, Vašnosť; *úřadův:* ministerstvo, místodržitelství, generalní velitelství, soud, finanční ředitelství atd.; b) **kněžští:** *papeže a patriarchův:* Svatosť; *kardinalův:* eminence; *vyšších hodnostářů kněžských:* Nejdůstojnější, vysoce důstojný (*biskupů:* Vaše milosť), veledůstojný; *nižších:* důstojný, velebný, ctihodný. Strany kněžských titulův vz *Důstojný.* S. N., Mus. 1841. str. 438. — *Aleš z Kolovrat, Josef kníže z Lobkovic* atd., vz Jméno (I. 644. b). Připojujeme zde některé věci z Km. *Urozený* jest náš starý, jadrný a významný titul a zdařilý překlad latinského *nobilis; blahorodý* jest nesmyslný překlad nezdařilého překladu německého; pročež dáváme těm za pravdu, kdož raději příhodnějšího cosi hledajíce na adressy píší: *ctěnému, velectěnému, váženému, velevázenému, mnohováženému, osvícenému, urozenému, slovutnému, statečnému, učenému, důstojnému, ctihodnému pánu.* Podáváme nyní několik nápisů, jak je naši předkové dávali. 1. *Urozenému pánu, panu Janovi z Rožmberka,* nejvyššímu komorníku království českého, pánu mému milostivému (píše jeho purkrabí). Arch. I. 239. k r. 1472. — 2. *Urozenému pánu, panu Hanušovi z Oppersdorfu,* svobodnému pánu na Dubě, JMti řím. císaře a uher. a čes. krále radě, panu příteli nám zvláště milému. 1568. — 3. *Urozenému pánu, panu Šebastianovi hraběti z Gutnštejna.* — 4. *Urozenému a statečnému rytíři, Janu Volfovi z Křesovic na Doubravské Hoře.* — 5. *Urozené paní, paní Mandaleně z Dytrštejna na Vranově.* — 6. *Vysoce důstojnému pánu, panu Kasparovi, biskupu vratislavskému.* — 7. *Urozenému vládyce, panu Šimonovi Koniášovi z Vydři na Vydři, příteli našemu milému.* — 8. *Velebnému knězi Štěfanovi, opatu žďárskému,* příteli nám milému. — 9. *Velebné panně Anně z Dolan, abatyši kláštera pustiměřského.* — 10. *Osvícenému knížeti, pánu, panu Frydrychovi Kazimírovi,* z boží milosti v Slezi knížeti těšinskému. — 11. *Městům* psávalo se: *Moudrým a opatrným purkmistru a radám města* (Olomouce atd.). — 12. *Mužům na šlechtictví teprve povýšeným psalo se do 3. kolena: Slovutnému panoši, Jindřichovi z Děhylova na Děhylově.* — 13. Obyčejnému i robotnému sedláku dávalo se dle Gindelyho již před bitvou bělohorskou: *pan*; tedy: Panu Jiříkovi Žitnému ve Lhotě. — Proto se psávalo *pánům* (hraběti, knížeti a svobodnému pánu): *urozenému pánu, panu* . .; rytířům, vládykám a jiným osobám (které nebyly *pány* českými) toliko jedno (titulové) *panu.* A toto jednoduché, titulové *pan* slušelo každému člověku. Podobné zdvojování pozorovali jsme při slově paní, kteréž opět sluší jen paním z rodu *panského;* jiným paním sluší jen jedno (titulové) . . . . Vz Jméno (I. 646. a), Pán. — ***Druhá věc neméně důležita jest, aby šetřilo se ušlechtilejších způsobů, když někoho oslovujeme.*** Naši předkové knížatům *Vaše Láska,* šlechticům *Vaše milosť* říkali a tyto tituly tak se rozšířily, že dosud s kazatelen slýcháme: Oznamuje se *Láskám Vašim* a obecné *Vašnosť* povstalo z *Vaše milosť;* ba i slovo *slečna* ze slova *šlechtična* vzniklo. *Milostpaní* též šlechtického a urozeného původu jest. Vz tam. Km. 1876. 781., 797. T-lem vysokým se nazývati. T. si vzíti. Plk. T-ly slavnými někoho oslaviti. Berg. Titulové jsou frašky světa. Dl. Daj titul a uctivosť každému, jak svědčí; Pre titul nejaký nebuď ledajaký. Na Slov. Té. Nechtěje víc strany titule hýbati. Žer. Záp.

Digitized by Google

I. 98. Jak se na oko vidí, zní ten t. všeobecně; Dává Petr, jak slušelo, náležitý t. náčelníkům a starostám lidu; Dává pánu slušný a čestný t.; Ne v tom smyslu, v jakém na něho židé t-lu toho osobováni vmítali; Týž t. vladařům v Judsku se dává; Téhož t-lu také přítel příteli uděloval; T-lu toho Lukáš ve skutcích a p. pomíjí. Šš. Sk. 1., 46, 47., 280., L. 4. (Hý.). T-lů šetřiti. Br. T-le a jména slavného si dobyti. Br. Státi o t-le. V. Jalový t. (leerer T.). Sych.

Titulář, e, m. = *titularní kniha*, das Titularbuch. T. = kniha (v čes. lit. v 16. stol.) obsahující titule osob všelikých stavů, jakož i formuláře rozličných právních písemností a jiné věci životu užitečné. Vz S. N.

Titularní, *titulární*. Titular-. T. rada, kniha. D.

Titulatura, y, f., das Titelwesen, die Titulatur.

Titulkářství, n., kleinliches Titelwesen. Šm.

Titulní, Titel-. T. list. D.

Titulo pleno = s celým, úplným titulem. Us.

Titulovati, tituliren, betitteln. — **co, koho, se čím**. Herodes královským jménem se tituloval. Plk. To tím tituluje. Kom. — **se po kom**. On se po něm tituluje. V. — **co komu**: psaní. Knst. — Jg.

Tit-us, a, m. T. Flavius Vespasianus, císař římský, 40.—81. po Kr. Vz S. N. — T. Livius, vz Livius. — T. = *šlechetný a dobrotivý panovník*. Bdl.

Titvoření, n., die Grimasse. D.

Titvořiti se, il, ení, *titvořívati se* = *pitvořiti se*, Grimmassen machen. D. Nevolím se t., kde se dlužno pokořiti. Šš. Bs. 31.

Titvorný = *pitvorný, titěrný*, läppisch. D. Us. u Chrud. Kd.

Tity-os, a, m., obr na ostrově Euboii, syn Gaiin, otec Europin. Vz S. N.

Tiusiuc m. tisiuc. Bž. 26.

Tivuk, u, m., luffa. T. ostrohranný, l. acutangula; aegyptský, l. aegyptica; oblý, l. petola. Rstp. 619.

1. **Tiž** (zastr. *ciž, cis*) v totiž = *to jest*, nämlich. St. skl.

2. **Tiž,** tiže, nom. pl. zájmena *tenž*. St. skl. II. 262.

1. **Tíž,** e, **tíže,** e (zastr. *těže*, e), **tížka,** y, f., **těžkosť,** i, f. = *tažení se k zemi*, die Schwere. T. = *snažnosť všech těles k zemi se přibližiti*. Sedl. T. = svaha, síla, kterou snaží se tělesa dopadnouti do středu země; *váha* jest tlak na podložku, která síle této v cestu se staví. Km. Směr tíže; zmenšení jí odstředivostí. Vz KP. II. 48. T. obecná, gravitace, die Gravitation. Nz. — T. = *váha věci, tíha, tíhota*, die Schwere, Last, Bürde, das Gewicht. V. Vz KP. II. 29. Strsl. težь, onus, od teg. Mkl. B. 54., 81. Větev se prohybá tíží jablek. Dch. T. atomová, das Atomgewicht; plocha tíže (tížná), die Schwerebene. Nz. To je tíž hocha (= těžký hoch)! Us. Msk. Bez tíže a váhy; půl lotu z tíži; hůl stříbrná stíží 12 hřiven. V. T. povětří. D. S tíží jednoho zrna. Ros. To je veliká t. Ros. Ulehčiti komu tíže. T. pěti kilogramů šp. prý m.: váha nebo kámen pěti k-mů; ale toto mínění jest mylné, neboť tíže znamená také *váhu*. — T. = *nesnadnosť*, die Schwierigkeit. S těží utéci mohl, kaum. V. — T. = *práce, nesnáz*, Last, Arbeit. Velikou t. na hrdle míti. V. Bude veliká tieže na zemi mezi lidmi. Pass. 13. (Hý.). Ráda bych šla blíže, nedá hříchu tíže, podvést sem se dala, na tebe nedbala. Šš. P. 67. — T. = *těhotnosť*, die Schwangerschaft. V tíži býti. L. — T. Někomu něco (v účtě) k tíži připsati, belasten. Nz. — T., *tiežka, přeslen*, ciroppus. Lex. vet.

2. **Tíž,** *tíže, tížeji*, kompar., vz Těžce, Těžko.

3. **Tíž,** nom. pl. m. zájmena *týž*; vz Týž.

Tížebnosť, i, f., vz *Tížnosť*.

Tížeměr, u, m., der Schwermesser, das Barometer. Rostl. I. 20.

Tížení, n., das Drücken, Lasten. — T. = *společné těl se přitahování*, die Gravitation. Tělesa mimo zemi naši položená tíží k sobě se táhnou, síla ta slove t. všeobecné. Sedl. Fys. 15.

Tíži se, vz Tázati se.

Tížina, y, f., ves na Slov. Šd.

Tížiti, těž, tiže (ic), il, en, ení; *tížívati* = *těžkým činiti*, schwer machen; *tíže naložiti*, belasten; *dolů tlačiti*, lasten, niederdrücken. Jg. — **abs.** To břemeno hrubě tíží. Ros. — **komu**. Netíží rohy jelenu ani křídla ptáku, ani oves koni. Pk., L. — **co**: zemi = *vzdělávati*, bearbeiten. Schön. Ta věc ho tíží. Dch. Kdyby radši hleděl, ať netíží koně (nepřitěžuje koním). V Kunv. Msk. Netíži tvé tělo, tíží tvoje milá, kerá se včera pro tebe utopila. Sš. P. 88. Nevděčnosť velmě hřiech tieží; Obyčej hřiechu nevymlouvá, ale tieží. Hus I. 207., 476. (Tč.). — **čeho**. Helma tíží bujných kadeří, šp. m.: bujné kadeře. Brt. — **čím**. S ďáblem, kterýžto jako ukrutný pán pudí, nuzí a tieží svými ohavnými břemeny jako osly. Hus I. 136. — **kam jak**. Tvorstvo všechno s láskou k hrudi jeho tíží; K němu těžuj (= směřuj) všechna tvoje touha! Sš. Bs. 185., 186. Vz Táhnouti. Mysl tíží dle povahy své k věcem myslným, duchovným. Sš. I. 81. — **kde (v čem)**. Ten nestará se v Bohu, kterýž netieží sě na duši v cnostech, jakož se tieží na svých údech. Hus I. 117. Od Adama tíží na lidstvu kletba boží. Sš. I. 25. — **s inft**. Tíží se mu vstáti (je mu obtížno vstáti). Us. Šd. Prosí, byste si netížili s námi do chrámu Páně se odebrati. Brt. — **se z čeho**. Že lánie tieží se z nevinnosti osoby, jíž laje kdo a také tieži se ze zavázání člověka, jenž laje, k tomu člověku, jemuž laje, zjevno jest. Hus I. 250. — **nač**. Každý tíží na svou při (chce, aby byla předse vzata). (Vš.). Pr. Mnozí se na to tieží, proč Václav jímán od pánóv. Let. 8. — **se** = *těžkým býti*, schwer werden. Tíží se tělo. Kom. — **si** = *stěžovati si*, beschwerlich finden. Plk.

Tížmy = *čížmy*. Slov. Dbš.

Tížní = *k tíži se vztahující*, Schwer-. T. bod těles, der Schwerpunkt. Sedl.

Tížník, u, m., der Schwerpunkt. Šm. Vz Těžník.

Digitized by Google

Tížnoduchý = *dušný*. schwerathmend. V.
Tížnosť, i, f. = *těžkosť, tížebnosť, tížení, tížná síla, tíže*, die Schwerkraft, Gravitation, Schwere. Tělesná t. Zák. sv. Ben.
Tížný = *těžký*, schwer, beschwerlich. T. mlat. Rkk. — **T.** = *k tíži se vztahující*, Schwer-. T. plocha, střed, průměr (die Schwerlinie), síla. Sedl. — **T.** = *obtížný*, schwer. Tížno mu dušným vzduchem; T. nehodami. Dch. — **T.** = *tíhový, kloubní*, Glied-. T. vlhkosť. Krok.
Tj rozlišuje se v *c*: svieca m. svietja. Vz Rozlišování.
-tje, přípona = *ce*: plíce (od plu m. pnu). Mkl. B. 172., Bž. 230.
Tk. Této skupeniny souhlásek Čechové rádi se zbavují zamlčujíce často prvý živel její: kanice, kadlec m. tkanice, tkadlec. Ht.
Tka, y, f., **tečka**, y, f., novější slovo = bod, der Punkt. Sedl., Krok.
Tkací, Webe-. T. stroj, stav. Techn. T. jehla (u provazníkův).
Tkácký, tkáctví, tkáč, na Slov. a ve Slez. = *tkadlecký, tkadlectví, tkadlec*. Plk.
Tkač, e, m. T. Jg., prof. v Uh. Hradišti, velmi mnoho slov a frasí vypsal aneb z mluvy lidu sebral a v tomto slovníku uložil.
Tkáč, strsl. тъкачь, textor, koř. tŭk (тък) a přípona -(a)čjъ. Mkl. B. 328. Slova *tkáč* i v Čechách místy užívají. Jg. Vz Tkácký.
Tkáče, ete, n., zastr., od *tkáti se*, herumgehen = welcher keinen liegenden Besitz, keinen fixen Wohnsitz hat; deshalb wurde ein solcher, wenn er gerichtlich belangt werden sollte, auf dem Markte jener Stadt, die seinem jeweiligen Aufenthalte am nächsten war, durch den Gerichtsboten citirt. Ale proto třmi trhy pohonie tkáče, že svého nikde nejmá domu ani sbožie, ledno tká se, že není zasedlý a proto je odnikudž sehnán. Kn. rož. 60. Vz Odnikudž. Když do hrada za tkáče pohonie koho. Ib. 59. T. nazýval se v střčes. právě ten, kdo žádného pozemkového statku neměl. Pr., Výb. 1. 120., Kn. drn. XLVIII. Tkačata *(tuláci)* sě země české obijiechu (stranila se), neb se knézě Soběslava stydięchu. Dal. 67. 23. (str. 116.). Pohoním Jana C. za tkáče a trhem. Půh. II. 18. Aby tebe tkáčetem nepohonili. Arch. I. 464. Cf. Tkáti se.
Tkáčiti, il, en, ení, Weber sein. Slov.
Tkáčka, y, f., die Weberin. Ve Slez. a na Slov. Dbš. 101.
Tkáčna, y, f. = *tkadlcovna*, die Weberstätte. Slov. Bern.
Tkadlcová, é, f., die Weberin.
Tkadlcovati = *tkadlčiti*.
Tkadlcovina, tkadlcovština, y, f. = *tkadlcovství* (opovrženě), die Weberei, das Weberhandwerk. Ta t. letos nic nenese. Us.
Tkadlcovka, y, f. (tkalcovka) = druh hrušek velikých, podlouhlých, žlutých, eine Art Birnen.
Tkadlcovna, y, f. = *místo, kde tkadlec tká*, die Weberwerkstatt, die Weberstätte.
Tkadlcovský, v obec. mluvě: *kalcovský* (vz Tk), Weber-. T. řemeslo, Br., tovaryš, člunek, stav, D., nástroj, stolice, cech, uzel, dílo (plátna, kanafasy, ubrusy, ručníky atd.). Us. — Jg.

Tkadlcovství, n. = řemeslo, jehož úkolem jest zhotovovati všeliké tkaniny z příze lněné a bavlněné, někdy také z příze vlněné i z hedvábí na stavu tkadlcovském, die Weberei, Leinweberei, das Weberhandwerk. Vlnu zdělávají obyč. *soukeníci*. Ku t. náleží připravování hotové již příze, tedy namáčení příze režné, vaření v popelu a louhu, máchání, sušení, tlučení, aby změkla, soukání a posléze *snování* t. j. převíjení určitého počtu nití z cívek ve svazek či *prouh* jediný, což se děje na *snovadle*. Tento svazek či prouh jest pak *osnova* na *stavu*. Osnovu třeba dříve *šlichtovati*, t. j. škrobem a p. tužiti, aby byly niti tužší a hladčí. Vz S. N. — *Částky stroje, na němž se pracuje*: *stav*, der Webstuhl; *stativa*, die eine Seite des Webstuhles. *Částky příční*: *vratidlo, vál*, der Weberbaum, na něž se osnova navíjí; *kolo* (dole), na něž se tkanina hotová natáčí; *prsník* = kulaté dřevo tvrdé, přes něž tkanina jde a o něž se tkadlec tkaje prsy opírá; *svůrek* = (jsou čtyři) přední hoření a dolení a zadní hoření a dolení. Svůrky čili *svorky* slouží k tomu, aby postranní hlavní části stavu (stativy) spojovaly a pevně v hromadě držely. Jest ještě jeden prostřední (z tvrdého, hlazeného dřeva jako *prsník*) který k tomu jest, aby plátno nad kolem přes něj šlo, aby totiž tkadlec při práci místo měl pro kolena, aby kolenoma do tkaniny nevrážel (netloukl) a aby tkanina sama jdouc z přímа se shora lépe na kolo se navíjela; *překládka* = jest prkénko, oběma konci na stativách ležící, na němž tkadlec sedí; *bidla* = ona pohyblivá část, kterouž plátno se utkává. Visí na hoře, a dole sem tam se houpá. Bidla ta skládají se ze tří dřev příčních a dvou postranních plochých jdoucích dolů a visí na hoře na stativách na příčním 4hranném dřevu (též svůrku), skrze něž dvě ploché postranní části bidel jdou a hřebíkem připevněny jsou. Dolení příční dřevo bidel jest tlustší a z tvrdého dřeva, aby bidla těžší byla a při tkání lépe přiléhala. Prostřední příční dřevo slouží k tomu, aby tkadlec na ně ruce klásti mohl; jest na hoře hladké, polokulaté a z tvrdého dřeva a zove se *slupka*. Mezi ní a dolením těžkým dřevem bidel jest *paprsek* č. *paprslek, půr* ze třtin, skrze nějž se osnova po páru vede; aby paprslek svisle (kolmo) stál, jest na spodní ploché části slupky a na hoření straně doleního dřeva bidel tak zvaná *zdraž*, vz Paprsek; *brdo* = onen nástroj zhotovený ze silných nití a šínek, skrze nějž se osnova vede, a který při prošloupnutí osnovu na dvě stejné (hoření a dolení) části dělí a tak onen průchod (fok) činí, jímž před bidlama a paprskem tkadlec člunek s cívkou prohazuje a tká. Skládá pak se brdo obyčejně ze 4 částí a osmi šínek. Pro každou niť v brdě je očko; hoření část slove *adlaf*, dolení *patka*. Brdo zhotovuje *brdař*, paprslky *paprskář*. Brdo visí na *skřipci*; *skřipec* nebo skřipce (pl.) = ono náčiní, na němž brdo, pod brdem *rozporky* a pod rozporkami *kleviče* a pod těmi *podnožky* visí. Jest pak skřipec na hoře na stativách na příč nad bidly; a aby brdo a vše pod brdem

Digitized by Google

jsoucí buď výše neb níže dáti se mohlo, jsou po stranách ve skřipci dva šrouby *(švory, točenice)*; na těch připevněno jest příční úzké prkénko, skrze které šrouby jdou a které jest *matkou* šroubu; na prkénku tom jest upevněn *válek*, na válku na dvou přes něj jdoucích popruzích visí brdo i s ostatním náčiním (das Zeug); jak mile šrouby těmi se zatočí, pohybuje se vše buď výš buď níž; *válek* u skřipce jest k tomu, aby při prošlupování půl brda šlo na horu a půl dolů; *rozporky* visí na brdě a pod ním, a jejich účelem jest, aby brdo všude stejně se dolů táhlo a všude stejně bylo rozpiato. *Kleviče* jsou připevněny na levé stativě, konce jejich šňůrou na rozporkách a jsou k tomu, aby brdo stejně chodilo. *Podnožkami* tkadlec prošlapuje; on pracuje nohama i rukama. Tká buď *rukama*, *ruční tkadlec*, aneb na *šnorc*. Rukama sám *člunek* sem tam prohazuje. *Šnorc* jest nástroj, kterým člunek se ze strany na stranu rychle posouvá. Jsouť k tomu konci na obou stranách bidel *truhlíky* a v nich kožené *babky*; ty přivázány jsou na špagátě jdoucím před tkadlce do prostřed, a nahoře na bidle připevněném; od prostředku visí kratší špagát silný, jejž drží tkadlec v ruce a kterým *cuká* — do babek člunek (na rozích okovaný) vráží a cuknutím zase zpět žene. S ním zároveň musí i tkadlec prošlapovati, nebo za každým proběhnutím člunku musí se prošloupnouti, aby nikdy dvě niti outku k sobě nepřišly, nýbrž aby vždy o jedné niti osnova a outek se proplítaly. Na ruku se dělávala *plátna*, na šnorc *bavlna*; rozumí se, že druhým způsobem mnohem rychleji se pracuje. Ku protkávání osnovy outkem potřebí má tkadlec *člunku*. Jest pak tento dvojí: na ruční dílo a na šnorcové. Onen jest štíhlejší a slabší než tento a jest na rozích poněkud zahnut a drátem uhlazeným obit, aby příze do dřeva se nezadírala. Šnorcový člunek jest rovný, silnější, má rohy celé železné a běhá na kolečkách. Do člunku se dává *cívka*, s nížto nit při tkání se svíjí. Patrno, že, jakož dvojí jest člunek, též *dvojího druhu jsou cívky*. K ručnímu dílu jsou cívky z rákosu, na nich příze se souká kopečkovitě, cívka sama se v člunku navléká na tak zvanou *duši* (kousek kostice), na které se otáčí a tak niť při práci svíjí. Jest pak duše tenké vřeténko uškrábané z ohebné rybí kosti, které kdykoli cívka došla a novou navléknouti třeba, ven se vyndá a novou plnou cívkou opatří. Cívky na bavlnu jsou dřevěné s kroužkem na jedné straně, k němuž se niť pořád jako do kopce po celé cívce souká. Tato cívka v člunku se neotáčí, nýbrž na železnou duši nabodne a připevní; niť rozumí se jde přes háček a při svíjení-se cívku s jedné strany tak dlouho obíhá, dokud něco na cívce jest. Aby tkanina v patřičné šířce se udržela, k tomu slouží tkalci tak zvané *šparečně* (z něm. Sperreisen), nástroj rozpěrací, *rozpěrák*; skládá se ze dvou částí, které u prostřed se zdvíhati, vyndati a kdy třeba, dále posouvati mohou; jsou na koncích širší as $1^1/_2$ neb 2 palce, a krátkými mosaznými hřebíčky a žlutou *žestí* obity; na hřebíčky se kraj tkaniny nabodá a celá tkanina as tak roztahuje, jak osnova v paprsku široce rozvedena jest. Aby tkadlec tkaninu poněkud čistou, bez konců a rozličných přívěsků *(fuflíků)* udržel, k tomu má malý rovný *nožík* (nožík tkadlcovský), jímž věci takové uřezuje, a tak plátno čistí. Malé, avšak ku stavu náležející a nevyhnutedlně potřebné náčiní jest tak zvaná *šenkle* (die Senkelnadel, der Schnürsenkel), sloužící k tomu, aby tkadlec utrženou a zase navázanou niť brdem a paprskem provléknouti mohl. K rozvedení šlichtou spečených nití slouží *šinky* umístěné mezi *brdem* a *vratidlem*, které před brdem (jest jich obyčejně 5, může jich však i více i méně býti) páry na jednotlivé niti rozvádějí a tak osnovu celou na dva co do počtu zcela stejné díly dělí, které v brdě prošlapováním pak na horu dolů chodí. *Vratidlo* musí pevně seděti; k tomu na pravé straně stavu a to na přední kolmé části stativy umístěn jest *popust*, který ve stativě na roubíku připevněn jsa dolů těžší částí a dvěma zuby v tak zvaný *věnec* sahá a tak vratidlo drží. Jest pak *věnec* kolo tvrdé, zubovité, mající podobu věnce. Kdykoliv kus utkán jest, popustí tkadlec, an za šňůru na druhém konci popustu zatáhne a tak dolení konec vyzdvihne; tím vratidlo se o kus posune a další část osnovy ku tkání podá. Tolik, kolik jeden zub na věnci obnáší, nazývají tkadlci *popust* čili *klapku*; říkají: Udělal jsem jeden popust, dvě klapky atd. Též na kole dole na pravé straně jest *věnec*, avšak větší, než u vratidla maje zuby menší; toho nezadržuje popust, nýbrž dvě *klapky* nestejně (na půlu toliko zubu kola) dopadající, aby na menší části tkanina se přitočiti mohla; také nazývají *kolem* věnec i válec, tak na př. možno tkadlce se tázati: *Kolik máš již na kole* (t. hotovo). Když se dává na stav, třeba osnovu po vratidle stejně rozvésti. K tomu slouží *prameny*, z nichž se osnova skládá a na kteréž při snování hned se rozděluje; kolik cívek v cívečnici, to jest jeden pramen; pramen může míti 20, 30, až 40 nití či 10, 15 až 20 párů. Na vratidle se rozvádí či rozkládá stejně po pramenech osnova takto: Ve vratidle na podél jest *zdraž*, do té se dá *bičík*, ten se provlékne na konci osnovy *okem* čili *klicí*, jakouž tato činí; na bičíku se prameny stejně rozvedou v šířce takové, jakou plátno má míti, spíše o něco větší; pak se dá bičík do zdraže a *roubíčky* se v ní připevní; slouží pak bičík hlavně k tomu, aby osnova co možná stejně na vratidlo se připevnila. Při dávání na stav třeba též a to nevyhnutelně tak zvaného *rejkantu* (Reihkamm), *lépe žebříčku tkadlcovského* (jsou pak tyto rozličné, hustší i řidší, dle tloušťky osnovy a mnohosti pramenů), jenž slouží k tomu, aby při kladení na stav osnova stejně široce na vratidle se rozložila; proto mezi každý roubíček se klade pramen. Při práci, ku př. při dávání na stav, při šlichtování a p. vratidlo se otáčí *klikou*. Když se niť po niti skrze nové brdo protahuje, říká se, že se *navádí*; jeden píchá

Digitized by Google

mosaznou pleskatou jehlicí, mající zoubek na konci *(jehlou naváděcí)* a druhý, an z protější strany niť po niti mu na jehlu a do zoubku podává; říká se, že *nahazuje*. To děje se tenkrát, když nového *cajku* (Zeug), náčiní (rozuměj brdo s paprskem, jak tkadlci tomu říkají) užiti se má; dělá-li se do starého cajku, do něhož již pracováno bylo, pak se nenavádí, nýbrž pouze *přisukuje*, *navazuje*, děje se to takto: ze starého kusu zůstane částka osnovy as ½ lokte i více v cajku t. j. v paprsku a v brdě, totiž zadní či poslední konec osnovy; prameny se rozříznou a niť po niti na novou osnovu, tak jak páry v šínkách provlečených jsou, se přismolí. Když vše, každá niť zvlášť přismolena t. j. přisouknuta byla, celá osnova se brdem protáhne, aby *přísmolky* na druhou stranu brda, ano i před paprsek přišly, načež se prošloupne, osnova prutem, *zarážkou*, protáhne a tak se *zarazí (započne)*. Když kus (popust) udělán jest, špareżně se *popínají*. Na nich mívá tkadlec ženkli a nožík. Části svůrků ven ze stativ vyčnívajících slují *čepy*; v nich jsou *klíny* i po straně v bidlech. Stativy mají *kačenky* (zdraže). Aby stav vodorovně stál, užívá se *krokve* či *krokvice*; stativy se podpírají *podporami*; pod stativní nohy se dávají *podložky*. U vratidla bývá stav výše. K *šlichtování (kašování)* osnovy slouží *štětky* trojí: 1. *namáčečky*, 2. *lojovačky*, 3. *vytěračky*. K loji potřebí *lojového prkénka*. *Šlichta* se dělá ze žita, z mouky a ze zemčat, na bavlnu, na přízi z *jarky* t. j. z jarního žita. Ku *snování* třeba *snovadel* (Scherrahmen); na těch jsou dvoje *rohy* nahoře a dole, o něž se pramen otáčí a zpět na snovadlech vede. Osnovové cívky se navlékají na dráty a *cívečnici*. Niti jdou párem skrze *desku*; 20 párů čili 40 nití dává *chod*. Dle počtu chodů jest plátno buď tlustší neb tenčí — od 40 až do 180 i 200 chodů. *K soukání* cívek slouží *kolečko* č. *kolovrat*; cívky jsou dvojí, osnovové a outkové; na každé třeba jiného kolečka. Části kolečka: *stroj*, *vřeteno*, *kolo*, *klika*, *podnožka* t. j. *strojku*. Přadénko se dává na *viják*, viják do *stavce*. Dle rozličnosti objemu přadénka jsou i vijáky rozličné. Na cívky má tkadlec u sebe na *překládce škatulku*. Ku poznání chodů plátna slouží tkadlci *zvětšující sklo* (die Lupe). Cévky osnovové jsou ze *dřeva*, outkové z *rákosu*, na bavlnu též ze *dřeva*. Čtyři přadénka činí *stůku (stůčku)*, přadénko má 3 *šteníky*, *štenik* 10 hrubých (velkých), anebo 20 malých pásem; pásmo velké 40, malé 20 nití; pásma dělí niť, tak zvaná *pasmice*. Hk. T-stvím se živiti. Sych. Vz Stav.

Tkadlctví, n. = *tkadlectví*. Jg.

Tkadlcyně, ě, f. Pam. kut. šp. m.: *tkadlice, tkadlcová*. Jg.

Tkadlčík, a, m., der Weberjunge. D.

Tkadlčiti, il, ení; *tkadlcovati*, Weberei treiben. D.

Tkadlčný = *tkadlcovský*.

Tkadlec, dlce (v ob. mluvě: *karlec, kadlec, kalec*), **tkadleček**, čka, m. Jeho žena: *tkadlice, tkadlička, tkadlcová*. V. Vz Tk. Der Weber. T. stammt von einem alten partc. tkadl, jetzt tkal. Mkl. B. 313. Ot tkadlce, a texente. Ž. wit. Ezech. 12. Ot kadlice. Ž. glossovaný ib. Měl jest kopie jako tkadlcové vratidlo. BO. Který t. čas svůj mrhá, kapsa se mu trhá. Tě. T. dělá z návodu a pekař z příčiny. Pk. T. tká; t. prýmů, hedbávní (věcí hedvábných). D. T. do osnovy útek připravuje, plátno a kment dělá. Kom. T. od kazu začíná; I starý t. někdy přízi zmate. Vz Vada. Č. Zuk, zuk, zuk, grešli vydělám, krejcar prodělám (posmívají se tkadlcům). Jg. O t-cích starší doby vz Tk. II. 373., 381. — T. = *pavouk dlouhonohý*, phalangia, jehož velmi dlouhé a tenké nohy od těla odtržené ještě dlouho se pohybují. Schd. II. 523. — T., osob. jm.

Tkadlecký = *tkadlcovský*, Weber-. Č. T. člunek, das Weberschifflein. Jg.

Tkadlectví, -*dlctví*, n. = *tkadlcovství*. V.

Tkadleček, čka, m., vz Tkadlec. — T. Ludvík, spisov. čes. v 1. pol. 14. stol. Vz S. N., Šb. H. l. 297., Jg. H. l. 641., Tf. H. l. 21., Jir. H. l. II. 289., Listy filol. 1875. 114.—120. (Gb.).

Tkadlečiti, il, ení = *tkadlčiti*. Slov.

Tkadlečka, y, f. = *tkadlice*, die Weberin. Slov. Bern.

Tkadlečna, y, f. = *tkadlcovna*, die Weberstätte. Slov. Bern.

Tkadlečný = *tkadlcovský*, Weber-. Tkadl. I. 12.

Tkadlí, f. = *tkadlice*, zastr. Jg.

Tkadlice, e, f., die Weberin. — **T.**, vz Ohněnětice.

Tkadlictvo, a, n. = *tkadlectví*. Veleš.

Tkadlička, y. f. = *tkadlice*. V.

Tkadlík, Kadlík, a, m. T. Frt., slavný malíř čes., 1787.—1840. Vz S. N.

Tkadlna, y, f. = *tkadlcovna*, die Weberstätte. Aqu.

Tkadlní, n., tectorium. Veleš.

Tkadlnice, e, f. = *tkadlice*. — **T.** = *tkanina*, das Gewebe (zastr.). Hus. Které hedvábí, která králová purpura, které zmalovánie tkadlnic móž kvietí se přirovnati? Hus II. 352.

Tkadlo, a, n. = contextura. Žid. rkp.

Tkalcovati, Weberei treiben. Us. Rk.

Tkalcovina, tkalcovština, tkalcovství, die Weberei.

Tkalcovitý. T-tí, sedentariae, Weberspinnen, zool. Nz.

Tkalcovka, y, f., die Weberin. Us.

Tkalcovna, y, f. = *tkadlcovna*.

Tkalcovský = *tkadlcovský*.

Tkalčík, a, m., der Weberjunge. — **T.**, ploceus, pták. Rk.

Tkaloun, u, m., v ob. mluvě kaloun = barevná bavlněná tkanice. Vz Kaloun.

Tkalounka, y, f. = *tkaloun*. Us. Kšá.

Tkalounkář, e, m., vz Kalounkář.

Tkalounkářský, vz Kalounkářský.

Tkalounkářství, n., vz Kalounkářství. Prm.

Tkalský = *tkadlcovský*. T. škola. Bdl.

Tkalství, n. = *tkadlcovství*. Bdl.

Tkaň, ě, f., strslov. tkanь, přípona -пь; tka(ti). Mkl. B. 120. **T.** = *tkanina*, v rostl. Rst. 506. Vz Tkanina.

Digitized by Google

Tkanečka, y, f. = *tkanice*. Stříbrná t. k čelu mi přirůstá. Sš. P. 422.
Tkanesloví, n. T. jedná o nejmenších ústrojích rostliny, o buňkách a spolu i o tkaninách, které se z buněk skládají; dříve slonla tato část *pitvou* aneb *anatomií* rostlin. Vz Schd. II. 153., Kk. 1., 3. Die Histologie. Rst. 2., 4., 506.
Tkání, n., das Weben. T. na stavu. D. Anna, žena sv. Tobiáše, živila ho svým tkáním, když jest byl oslnul. Hus I. 140. — T. = *tkanina*, das Gewebe. Reš., Dch.
Tkanice, e, tkanička, y, f., v ob. ml.: *kanice, kanička*, vz Tk. T. = *tkaná stužka*. V. T. = úzká, dlouhá tkanina, rozeznávající se od *stužky* toliko tím, že jest prostá, obyč. bezbarvá, sloužíc ku svazování částí oděvu; stužka má vedlé toho okrasu za účel. Vz S. N. Das Band, die Borte. T. hedvábná, k hodinkám. Us. T-cemi vlasy a jiné věci obtáčeti a ozdobovati. Kom. Opásal ho t-cí spravedlnosti (zona). BO. — T. *k obložení kraje*; t. zlatá, stříbrná; t-cemi lemovati; t-ce přišiti. Us. — T. = *krajka*, die Spitze. U Opavy. Klš.
Tkaničiti, il, ení, in ein Band verwandeln. Jg.
Tkanička, y, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 743., V. 84. — T. = *tkanice*.
Tkaničkář, e, m., der Bandmacher.
Tkaničkářiti, il, ení, Bandmacherei treiben.
Tkaničkářský, Bandmacher-. T. řemeslo. Jg.
Tkaničkářství, n., das Bandmacherhandwerk. Jg.
Tkaničnice, e, f. T-ce, taenioidei, ryby, mají tělo páskovité, obyčejně stříbrolesklé, ploutev hřbetní táhne se po celém těle: páskoun, gospica; t. vláknorepá, trichiurus lepturus. Vz Frč. 297.
Tkaničník, a, m., der Bandmacher. Troj. Vz Tk. II. 372., 380.
Tkanina, y, f. = *něco tkaného*. Přípona -ina. Mkl. B. 139. Gewebtes Zeug, das Gewebe. T. = látka povstalá spletením příze dle určitého pravidla na stavu tkadlcovském. S. N. T-na lněná, bavlněná, vlněná, hedvábná, polohedvábná; hladká, keprovaná, vzorkovaná, aksamitová. — **Hladké tkaniny** a) **lněné**: *plátno, batist, linon, organtýn, tyl*; b) **bavlněné**: *kartoun, širtink, kambryk, dykyta, ryps, mušelín, stramín, gáz*; c) **hedvábné**: *dykyta, gros de Naples, flor, gáz*; d) **vlněné**: *sukno, merino, kašmír, tibet, flanel*. — *Tkaniny* **keprované**: a) **lněné**: *cvilik*; b) **bavlněné**: *satin, barchan, multon, croisé, bavlněné merino, dril*; c) **vlněné a hedvábné**: *atlas*. — *Tkaniny* **vzorkované**: a) **lněné**: *damašek*; b) **bavlněné**: *podobný damašek, pik*; c) **vlněné**: *shawly (šály), čalouny, koberce*; d) **hedvábné**: *dykyta, damašek, atlas, zlatohlav*. — *Axamit* z hedvábí, z bavlny *(manšestr)*, z vlny *(pliš a felba)*. Vz více v S. N. — **T.**, *v rostl.*, *tkaň*, tela, das Gewebe, jako jest sklípkatina čili celnina tkaň cevnatá, jednoduchá, složená. Rst. 50., 506. Spojením buněk jednoho druhu vzniká t. *buněčná*, textus cellulosus, das Zellgewebe, která dle tvaru a podoby buněk má též rozmanitou podobu a následovně i rozmanitá pojmenování. T. z buněk dotýkavých složená slove t. *výživná* (Parenchym). Z malých, kulatých a tenkostěnných buněk skládající se tkanivo slove *t-nou prvotní* (Urparenchym). Mají-li buňky její více podobu vejčitou n. ellipsovitou, slove *t.* ta *bělní* čili *běl* (cambium). Z buněk vřetenovitých, tlustostěnných a zdřevnatělých povstává t-na *dřevní* čili *prosenchyma*, das Fasergewebe, a z buněk lykových *t. lýková*, Bastgewebe, n. Vz více v Schd. II. 165. *T-na nesoumezná* (merenchyma) z buněk zakulatělých, nesoumezných složená; *soumezná* (parenchyma) z buněk mnohoplochých, soumezných složená, která slove též *výživná*; *t. plstnatá*, das Filzgewebe, kterou nalézáme pouze u hub a lišejníků, jest složena z buněk plstnatých. Vz Kk. 5., 6. — **T.** *v zool.* T. rohová, Horn-, sádelná, Fett-. Nz., Šp.
Tkaninosloví, n. = *náuka o tkaninách*, histologia. Nz. lk. Cf. Tkanesloví.
Tkaninovka, y, f., *cajkovka*, der Weiberrock von Zeug. Šm.
Tkaninový, Gewebe-. T. hmota, padrť (-trümmer), změna, Gewebeveränderung, Nz. lk., vlákno, Gewebefaser, f. Šp. T. lučba, die Histochemie. Nz. lk.
Tkaninozpytný, histologisch. Šm.
Tkanivo, a, n., v bot. = *pletivo*. S. N. Buňky pevně spojené činí t. čili tkaninu buněčnou. Vz Schd. II. 157., Tkanina. — **T.** *v zool.* T. základné, *pučnice*, das Stroma; rosolovité, das Gallertgewebe. Nz. lk.
Tkánka, y, f. = *pásek plátěný perličkami zrcadlovými ve způsobě květu vysázený*. Na mor. Zlinsku. Brt.
Tkanovice, dle Budějovice, Tkanowitz, ves u Mohelnice.
Tkanútka, y, f. = *šňůrka tkaná*. Mor. Šd.
Tkaný; *tkán, a, o*, gewebt. T-ná šňůra, Ros., věc, D., zboží, dílo. Us. — **Jak: na** jedno brdo. Th. Vz Tkáti. — **T.**, ého, m., osob. jm.
Tkárna, y, f. = *dílna, kde se tká*, die Spinnerei, Weberei. T. na vlnu, na hedvábí. S. N. XI. 127.
Tkáti, strsl. tъkati, tъką, texere, stind. takš, takšati, behauen, machen. Curtius 219. vergleicht pr. tuckoris, Weber. Mkl. L. 79. T., tkám (zastr. tku, tceš atd.), tkej, tkaje (íc; tka, tkouc), tkal, tkán, tkání; *tkávati, tkávávati*. **T-ti** = *cpáti, strkati*, stopfen, pfropfen, hinein stecken; *útek skrze osnovu províjeti a v hromadu srážeti* (plátno atd. tkáti), weben, wirken; **se** = *toulati se*, keinen festen Wohnsitz haben; herumgehen, schwärmen. Jg. — **co**: plátno. Jel. T. mistrná díla. BO. Křivda tká strasť dvojnásobnou. Sš. Bs. 201. — **co komu**: roucho. Hugo. — **(co) kam**. Něco **na** někoho t. = uvalovati, svádětí. V. Jakž to na ženy nemotorně tká. V. Česť a n. 320. Něco **v** pytel, v bečku tkáti = cpáti, strkati. L., Ros. — **jak. V** jedno brdo tkáni jsou. Sych. **Na** jedno brdo všecku (každou) přízi t., alles nach einem Leisten machen. Prov. T-ti se **od** města k městu. Žer. — **co čím**. Ne-

Digitized by Google

umíš-li rukavici zatkati, ale budeš tkáti (cpáti) pláštěm. Mus. — **co s čím**. Umí dobře lháti, lež jednu s druhou tkáti. Č. — **se kudy: po** zemi (toulati se). Cf. *Tkáče*. Dal. Kde sě tak dlúho tkáš, že o svém mistře nic netbáš? Mst. v. 81. T-ti se po horách. BO. — **kde jak**. I dal se jim **v** zemi **po** vóli t. (toulati). Dal. 77. — **co z čeho**. Z osnovy a útku téc sobě plátno. Hugo. Z blysků slunka zoři tkáš. Sš. Bs. 2.

Tklivě, rührend. T. mluvil mu do svědomí. Us. Šd.

Tklivosť, i, f. = *snadnosť k pohnutí, čilosť, rozčilenosť, popudlivosť, dotklivosť*, die Rührung, Empfindsamkeit. Krok., Ja.

Tklivý = *snadný k pohnutí, pohnutelný, citlivý, čilý* (pass. význam), leicht zu rühren, empfindsam. T. srdce. T-vá a věrná láska. Gnid. — T. = *hýbající*, rührend (aktiv. význam). T. prostota, Jg., slovo. T. Poroučel jim slovy tklivými syna i dceru. Pal. III. 3. 263. Tklivým hlasem se loučiti. Č. Smrť šlechetného Ondřeje Puklice, o níž obraz živý a tklivý nám zachován. Pal. Děj. IV. 4. 385.

Tkmieti, vz *Zatkměti*.

Tknouti, tknu, ul, ut, utí; (zastr. tku), tkl nebo tekl, tčen, tčení; *týkati*, týkám a týči; *týkávati*. **Tknouti** = *bodnouti, píchnouti, vraziti*, stechen, stecken; *dosáhnouti, zavaditi, makati*, berühren, anrühren, tasten, betasten; *dotknouti* (krátce se zmíniti, V.), erwähnen, berühren; *pohnouti*, rühren, erschüttern; *štípnouti*, einen mit Stichelreden angreifen, ihn treffen; **se** = *tknouti, o něco lehce zavaditi*, berühren, anrühren; *běží oč, jde oč*, es betrifft, es geht an. Jg. Staroslov. tъknąti, tangere. Srov. got. têkan, berühren, anrühren, řecky τεταγών. Mkl. L. 79. Tknouti, tъ: potъknąti, impingere. Mkl. B. 423. — **co, koho čím**: špendlíkem, Vrat., rukou, prstem (dosáhnouti, makati, V.). Us. Pečeti není tknuto. D. T-ti koho rodem (o příbuzných). Us. — **koho** = pohnouti, štípnouti (slovy). L. — **se čeho, koho**. Jen se ho tekl. Ros. Nepřindeš k pokoji, jak se nechceš práce tknouti. Morav. Tč. Co se svědectví falešného tkne. NB. Tč. 231. Zahrada týká se řeky. D. Tekla se kopřiva plotu (Cf. Napila se naše kráva z vaší kašny. O dalekém příbuzenství se říká). Prov. Co se tkne žen (betrifft). V. Tykachu se druh druha. Rkk. Co se tklo navrácení lodí. Ler. Co se tkne let. Žal. Tak že by se tklo někoho. Dh. 111. Co se toho týká. D. Tebe se to týkalo. D. Co se mne týče (což na mně jest). Co se cti týče. Sych. To se tebe netýká. Us. Na větším díle nás se to týká. Sych. Cizího se netkni. T. se břitvy. Jd. — Br., Har., Kom. — **se s kým**. Týká se pole s polem. Ros. — **se čeho kde**. Plech na plechu přiléhá, neb se ho v mnohých punktech týče. Hlas.

Tknutí, n. = *bodnutí, píchnutí*, der Stich. Ben. — **T.** = *máknutí, sáhnutí, dotknutí*, die Berührung. V., Kom. — **T.** = *doraz na srdce*, der Eindruck. D. — Jg.

Tknutý; *tknut, a, o*, berührt. V. Tehdy již tknuté žalobnici schází na svědomie; Otce ženy Tomana tknutého. NB. Tč., 94., 144.

-tko, *přípona*: čerpátko, dělítko. Vz *-dko*.

Tkvělec, lce, m. = tkvínec. Šm.

Tkvínec, nce, m., belemnites, živočich studenokrevný. Krok. I. c. 105.

Tkvíti, tkvím, (tkvil) a ěl, ění = *vetknutým býti, trčeti, vězeti*, stecken. Jg. — **kde**. Železo tkví **v** rúně. L. To dobře tkví v paměti. Us. — Ráj., Č. **Na** nebi hvězdy tkví. L. **Pod** obočím jeho bezstrašná tkvěla odvaha. Ráj. Ustavičně **při** něm tkvěla. L. Tkví na něm domnění. Dch. Na omylu t. Kos. Ol. I. 88. Jež tak v drahej kráse tkvieše. Kat. 191. Kříž — to znak ti známý jest, v něm tkví všecka naše česť. Sš. Bs. 64.

Tkvu, zastr. = *kvetu*.

Tkymač, e, m. = *běhal, tulák*, der Schwärmer, Vagabund. Aqu.

Tkýmati se = *toulati se*, schwärmen, herumschweifen, herumlaufen. Aqu. — **odkud**. Život se jim **ze** žil tkýmá (kypí). Sš.

Tkysati; tkysiti, il, en, ení = *dotýkati se, lízati, lízáním okoušeti*; *hnáti se za čím, napadati*, berühren, lecken, leckend kosten; anfallen, treiben. — **koho, čeho**. Hřešie lakotní, když to jedie, toho tkysají, jehož by jiesti neměli neb tkysati. Št. Nestydatě koho tkysati. Št. — **se s kým**. Št. — **čeho jak**. Nebo aby opět **bez** času **za** obyčej jídla tkysali, nechtějiece toho obyčeje lakoty přemoci. Chč. P. 156. a.

Tl. Ve skupenině této rozlišuje se *t* v *s*: číslo m. čittlo od čt (čst) v čísti. Vz -tlo, Rozlišování, T. Kt. — **Tl**, kořen: tlíti, talov. Bž. 31.

Tla, y, f. = *strop*, die Decke. Na Mor. Brt., Kd. U Brodu Uherského starší družba palici o tlu opírá, načež se hosté **k** tanci berou. Sš. P. 445. Postel peřinami až do tly vystlaná. Brt. Vz *Strop*.

Tlačar, a, m. = *tiskař*, der Drucker. Slov. Plk.

Tlačba, y, f., na Slov. = *šlapání obilí koňmi* (m. mlácení), das Treten des Getreides. Plk.

Tlačení, n., das Drücken, Pressen, der Druck. T-ním vytáhnouti (vytisknouti). V. **T.**, *tlak, ráz, strknutí, strkání, strk*, der Stoss, Druck. Sedl. — **T.** *v žaludku* = *bolení*, das Magendrücken. D. — **T.** *knihy, tisk*, der Druck. T-ní knihy opatřiti, vésti, říditi. Šm.

Tlačenice, e, f. = *mačkanice*, das Gedränge. Taková t. byla na mostě. V. T., žeby jablko nepropadlo. Dch.

Tlačenička, y, f. = *tlačená sukně, sukně z látky tlačené*. Na Slov. Kd. Vz Tlačenka, Tištěnka.

Tlačenka, y, f. = *tlačenička*. Mor. Mtl.

Tlačený; *-čen, a, o*, gedrückt, gepresst. Míza z tlačených hroznů. Kom. T-né víno, kniha (tištěná). Ros. T-čené zboží kovové, gedruckte (gepresste) Metallwaaren, Dch., sukně. Vz Tlačenička, Tištěnka. Na morav. Valaš. Šd.

Tlačiar, a, m., der Getreidetreter, kdo šlapaje na obilí zrna z klasu vylupuje. Slov. Dbš. 98. Cf. Tlačba.

Tlačicí péro, páka, zpruha, stroj, síla, válec, Druck-. Us.

Digitized by Google

Tlačidlo, a, n. = *čím se tlačí*, *stlačo-cadlo*, das Kompressorium, die Druckvorrichtung. T. na zlatou žílu Amussatovo, vz Nástroje k operaci na konečníku. Cn. — T. = *spodek nohy*, *šlapadlo*, die Fusssohle. Krok.

Tlačíř, e, m. = *tiskař*.

Tlačírna, y, f. = *tiskárna*. Ros.

Tlačisvět, a, m., osob. jm. T. Jan. Tov. 5. 83. — T. = *člověk ničemný*, *líný*, *pobuda*, der Taugenichts. Us. Č.

Tlačitel, e, m., der Drücker, Presser, Treter. T. vína, Štelc., kněh. V. — T. = *potlačovatel*, der Unterdrücker. T. pravdy. Kanc. sv. Štěp. Dal v rúhánie tlačitele mé. Ž. wit. 56. 4.

Tlačitelka, y, **tlačitelkyně**, ě, f., die Drückerin, Presserin. Jg.

Tlačitelský = *tiskařský*, Drucker-.

Tlačitelství, n. = *tiskařství*. Jg.

Tlačiti, tlač, če (íc), il, en, ení; *tlačívati*. Koř. tlk (tluku). Gb. Hl. 146. Kořen tlk, *l* dlouženo v *la*: tlak: tlačiti, calcare. Mkl. B. 29. T. = *tisknouti*, drücken; *hnésti*, *bolest činiti*, *škoditi*, drücken, drängen, pressen; *tížiti*, drücken; *strkati*, *puditi*, drücken, stossen, fortschieben, treiben; *hnáti*, *naléhati*, *přidržeti*, betreiben, auf etwas dringen; **se** = *tisknouti se*, sich drücken, sich drängen, dringen. Jg. — **abs**. Réva tlačí (vyráží), Ck.; strom tlačí, už brzo opukne. Mor. Šd. — **co, koho**. Buď nebe, jenž nad tebú jest, měděné a země, již tlačíš, železná; Ty maličké věci tlačí tvů pýchu; Lži na něho skládali, skutky jeho dobré tlačili a jich tajili, umenšovali a ve zlé proměňovali; Kterak ukrutnú lisici t. j. kříž tlačil pán všeho světa; Tak aby tlačil netoliko žádosti ale i neužitečná myšlenie, jenž vkluzují v duši; Nyní mnozí údové toho těla trpí od zlých, ani je tlačí. Hus I. 55., 84., 229, 336., 348., III. 168. (Tč.). T. kartoun (barviti. Vz Tlačenička) Us. Mtl. Tlačí lis vína (calcat). ZN. Vzchody (gradus) v jeho dveřích tlač noha tvá. BO. Tlačí ho můra; T-čí ji mléko. Us. Šd. T. cestu, vůz, Us., víno, Br., olej, D., knihy. V. Tlačili mě nepřietelé moji celý den. Ž. wit. 55. 3. Střevíc mne tlačí. D. Každý nejlépe ví, kde ho (střevíc) tlačí. Prov. — **co, koho čím**: nohama (šlapati), V., Št., břemenem (tížiti). V. A k tomu ještě i jiných zemí horůhve s jich erby také zsápal a nohami tlačil. Let. 169. T. koho koňmi. Alx. 1124. Také prosím, aby sě milovali, dobrých lidí násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli. Hus III. 283. Mého pastýříka bil a koněm tlačil; Mú čeleď bil kyjí a nohami tlačil. Půh. I. 284. Tlačí povětří nohama. Vz Marný. Lb. — **(čím) nač**: rukou na stůl. Us. T. **nač**, worauf dringen, **sp.** m.: *naléhati*, *nastupovati nač*. Brt. S. 3. vyd. 170. — **na koho**. Výpověď t. bude na odsouzené. Plk. — **co, se kam**: vůz do vrchu, Us., se do něčeho (do kostela) t. D. To jej k tomu tlačí (nutí, žene). V. Voda se k nám tlačila. Kom. T. se ku předu. Šm., Dch. T. se v něco. V. Voda tlačila se k nám a nás v sebe. Kom. T-čiti se do popředí, k někomu, na někoho, ku vchodu. Dch. Jest těsná brána do nebe, protož snažně do ní se t. náleží. BR. II. 254. On se k ní tlačí. Er. P. 350. Ten tlačí k hornímu konci (je za jedno s horním). V Kunv. Msk. Druh druha pod sebe tlačí. Žk. 468. T. koho pod co. Št. — **co kdy**. V noci můra mě tlačí. Us. Šd. Viděl jsem mezi židy, ani tlačie lisice v neděli a nosie břemena. Hus I. 132. — **jak**. Lid se tlačil *hromadami*. Brt. I. 17. Voda tlačila se násilím k nám. Kom. L. 33. **Se** hřmotem ke dveřům se t. Let. 430. — **po čem**. Země, po niež tlačíš (terra, quam calcas). BO. — **co odkud**. Z toho sobě víno tlačí ku pití. Půh. II. 412. — **co, se kde**. T. se kolem někoho. Us. Dch. T-čili víno v lisici. BO. Aby ho ani kamínek v hrobě netlačil. Us. Dch. — **se oč**, sich um etwas ins Gedränge machen. Us. Dch. — **se**. Kam se tlačíš? Samo se tlačí; Již se ta kniha tlačí. Ros. Kde se tlačí, tam se odtlačuje. Č.

Tlačítko, a, n. = *péro* (u nožířů), der Druck d. i. das schmale Stückchen Eisen am Ende der Klinge eines Einlegmessers. Šm.

Tlačivosť, i, f. = *tlačnosť*, die Druckkraft. Rk.

Tlačivý obvazek, der Kompressionsverband. Nz. lk.

Tlačka, y, f., der Drucker. T. = *sochor, kterým se tlačí na nařezaný strom, aby se skácel*; 2. *sochor, kterým narovnávají nahnutý sochor, jenž jsa do země zaražen, hranici dříví drží*. Na Želivsku. Sř.

Tlačkati = *tlačiti*. — **co**. A ta kačka blato tlačká. Slov. Dbš. 169.

Tlačnosť, i, f. = *tlačivosť*. Rk.

Tlačný, Druck-. T. pumpa. Hř. Tlačná zpruha, die Druckfeder. Šp. T. záklopka, násos. Hrk.

Tlafati = *švaniti*, *pleskati*, plauschen. U Vsetína. Vck. Cf. Blafati.

Tlach, u, m., obyč. pl. *tlachy* = *tlachání*, *tlampy*, *machy*, das Geschwätz, Geplauder. Tlachem dělati = tlachati, klevetiti. Umí dobře tlachem dělati. Vz Tlachal, Výmluvný. Ros., Č. Celé ty tlachy jsou jen strachy na lachy; T. kmotřin, kmotřinek, babský. Dch. To jsou leda tlachy. Us. Šd. V tom prohlídá Pavel ku t-chům a machům nečistým. Šš. Tlachy machy, zač bábo tvaroh (když kdo něčeho protlachati neumí, když tlachavý dále nemůže). Č. Vz Tlachal. Nemoudré, ženské tlachy. D. T-chy vaše odpovědi nepotřebují. Štr. — T., a, m., osob. jm.

Tlachací = *tlachavý*, Plapper-. T. huba (tlachna). Ros.

Tlachač, e, m. = *pliskač*, *plampač*, *darmotlach*, *brepta*, *žváč*, der Wäscher, Plauderer, Maulmacher, das Plappermaul. D. T. stalé i nestalé věci tlampe. Kom. J. 838. Nelze t-če jinak léčiti leč mlčením. Pk. Vyzvědače ubíjej a tlachače odbývej. Lb. Strany přísloví vz: *Baba*, *Barva*, *Borky*, *Darmotlach*, *Dluh*, *Dub*, *Dudy*, *Hrdlo*, *Huba*, *Hus*, *Jablko*, *Jazyk*, *Kašel*, *Klep*, *Košťál*, *Koza*, *Kruchta*, *Mlátiti*, *Muka*, *Nabíti*, *Nos*, *Okno*, *Pata*, *Pazdeří*, *Pečený*, *Píšťala*, *Přijeti*, *Ráj*, *Řeč*, *Rohož*, *Rozum*, *Slina*, *Spustiti*, *Stříleti*, *Svět*, *Tlach*, *Třesk*, *Viděti*, *Vítr*, *Vrzati*, *Zazpívati* a hlavně: **Tajemství, Tlachal**.

Digitized by Google

Tlachačka, y, f. = *repetilka*, die Plaudererin. Ros.
Tlachal, a, m. = *tlachač*, müssiger Schwätzer, Phrasendrescher. T. zmele každého na otruby a zmyje bez vody. Mor. Tč. Marný t. Dch. Dělá píšťaly, jak se mu líbí (o tlachalu). Č. Strany **přísloví** vz: *Huba, Jazyk, Klevetář, Kobza, Mlátiti, Mlčeti, Mluviti, Nabíti, Nota, Odpověď, Pomlouvač, Řeč, Sliboval, Svoboda, Tentočky*, **Tlachač**, *Tvaroh, Zazpívati*. — **T.**, osob. jm.
Tlachání, n. = *daremné mluvení, žvání*, das Plaudern, Geplauder, Geplapper, Gewäsch, die Plauderei, Wäscherei. Nesmyslné t. D. Oplzlé t. Lom.
Tlachanice, e, f. = *žvanice, daremné řeči*, das Geplauder, Geschwätz. Ros. Vz Tlachání.
Tlachanina, y, f. = *tlachanice*. Us. Šd.
Tlachař, e, m. = *tlachač*. Boč. exc.
Tlachárna, y, f. = *místo, kde lidé tlachají*, der Waschmarkt. D.
Tlachati, *tlachotati* (-tám a -ci), *tlachávati* = *něco neužitečného mluviti, žváti, žvatlati, pliskati, plampati, brebencovati*, plappern, schwätzen, waschen. Jg. — **abs**. Co slina na jazyk přinese, tlachati. D. Tlachati není cepem mlátiti. Č. — **co**. Oplzlé řeči. Lom. — **komu**: vorplaudern. D. — **co o čem, o kom**. Rk, Sá. Ať o lásce mi netlachá. Šš. P. 114. Kdo příliš svobodně a snad úštipavě o mně t. bude. Žer. 1591. — **na koho jak**. Protož, když přijdu, připomenu jeho skutky, jež činí, slovy zlostnými tlachaje na nás. Šš. Ob. 317. (Hý.).
Tlachavě, schwätzend, plaudernd. Reš.
Tlachavec, vce, m. = *tlachač*. Us. Dch.
Tlachavost, i, f. = *štěbetavost, pliskavost, klábosivost*, die Plauderhaftigkeit, Waschhaftigkeit. Jg.
Tlachavý = *žvavý, štěbetavý*, plauderhaft, geschwätzig, waschhaft. V., Lom. T. dryáčník. Smrž. Vz Tlachavosť.
Tlachna, y, f. = *tlachací, žvavá, tlampavá huba*, das Plappermaul. T-nu zastaviti. Rad. zv. T-u přivírati. Reš. — **T.** = *tlachavá žena*. Bf.
Tlachnovati = *tlachati*, plappern. Lom.
Tlachot, u, m. = *tlachání*, das Geplapper. Div. z och.
Tlachotati = *tlachati*.
Tlachotina, y, f. = *tlachání*, das Geschwätz. Stach.
Tlachy, vz Tlach.
Tlak, u, m. = *tlačení, tisk, hnětění, mačkání*, das Drücken, Gedrücke, Gepresse, Gedränge. T. = ono působení na sebe dvou ve vzájemném klidu jsoucích těles, jímž jedno při druhém snaží se způsobiti změnu tvaru n. místa a zmenšení objemu. Vz S. N. T. sněhu. D. T. vody; tíhota těla působí tlak. Sedl. T. páry. Vys. T. vzduchový; výška tlaku hydraulického, hydrostatického; pumpa na t. (tlakostroj). Nz. T. kapalin na dno nádoby; t. vzduchu, ubývání jeho do výšky. Vz KP. II. 96., 52., 89., 104., 53. T. boční, na stěny, der Seitendruck, krovní, der Firstendruck. Bc. Tlak kolmý, der Normaldruck; parostroj s nízkým tlakem (o nízkém tlaku). Nz. Trubina na tlak, der Druckschlauch, pumpa na tlak, die Druckpumpe; síla tlaku, die Druckkraft; t. zpruhový, der Federdruck; t. válcový, der Walzendruck; t. tekutiny, der Flüssigkeitsdruck; t. vody; vysoký t., der Hochdruck; parní kotel na vysoký tlak. Us. Šp. T. u kliky, der Schlossdrücker (Handhabe o. Griff, womit die Schnalle der Klinge aufgedrückt wird). Sm.
Tlaka, y, f., zastr = *chlup*, das Haar. MV. Tlaky, pubes. Lex. vet.
Tlakočerpák, u, m., das Blasdruckwerk, ve stavit.
Tlakojev, u, m. = *manometr*.
Tlakoměr, u, m. = *barometr*, der Schwermesser (der Luft), das Barometer. T. = *nástroj k měření tlaku, jejž vykonává vzduch na povrchu zemském*. Vz S. N. Výška t-ru (tlakoměrná): t-rem měřiti. Nz. T. dvouramenný, Fortinův, Gay-Lussacův, hruškový, kovový (aneroidový), Bourdonův, Vidiův, nádržkový, s kruhem. Vz KP. II. 53., 54., 55., 56. T. padá, vystupuje. Šp. Vz více v S. N. T. okrouhlý s ručičkami, der Aneroid. Dch. T. obecný, s kovovou stupnicí, se schránkou. Bunsenův, nádobkový, Guerickeův, skrácený. Ck.
Tlakoměřický, *tlakoměrský*, barometrisch. T. měření, krok, výška. Sedl.
Tlakoměrka, y, f., die Barometerprobe. Nz.
Tlakoměrník, a, m., der Barometermacher. Techn. I. 374.
Tlakoměrný, Barometer-. T. zkouška u vývěvy; t. měření výšek. Vz KP. II. 85., 60.
Tlakostroj, e, m. = *stroj k vedení vody do výšky*, das Druckwerk, die Druckpumpe. Sedl. T. lisu hydraulického. Vz KP. II. 113. T. na pivo, pivní, die Bierdruckpumpe, Dch., vodní, das Wasserdruckwerk. Nz.
Tlakostrojný. T. pumpa = pumpa na tlak, tlakostroj, die Druckpumpe. Nz., S. N. XI. 3.
Tlakovod, u, m., der Wasserdruckapparat. Us. Dch.
Tlakový, Druck-. T. příčky či rozpěry, die Druckspreitzen. Bc. T. úbyt, die Druckatrophie, sněť, der Druckbrand, smysl, der Drucksinn. Nz. lk. T. záklopka, das Druckventil. Hrk.
Tlalek, lka, m., osob. jm. Šd.
Tlalka, y, m., osob. jm. Šd.
Tlam, a, m., osob. jm. Tk. III. 10., V. 46.
Tlama, tlamka, tlamička, y, f. = *ústa, zvl. huba větších čtvernohých zvířat*, der Rachen, das Maul. V. Rozdírati t-u. D. Do t-y někomu něco cpáti. Štelc. Má nectnou, sviňskou t-u. Kypí mu pěna z t-y. Sych. Drž t-u. D. Má hovadskou t-u (o vadivém). Us. Šd. Ta bude míť naň t-u (vynadá mu). Us. Msk. Loví vlk na t-u, než když ho (vlka) chytí (lidé), běda mu. Pol. (Č. M. 146.). T. ohnivá, der Feuerrachen. Us. Dch. — **T.** = *kep*. Jg. — *Tlamy žvamy* = *klevety, tlachanice, žvanice*, das Gewäsch. V., Kom. J. 838. — **T.** *vlčí* = *ryba*, das Wolfsmaul, apua encrasicholis. V. — **T.** *psí*, jeskyně na Mor. Dch.

Digitized by Google

Tlamač, e, m = *hubáč*, das Grossmaul. Dch. Vem si to pod nos, tlamači! Schmecke es, Kropfiger! Dch. — **T.** = *tlamatý pes*, der Bärenbeisser.
Tlamák, a, m., coelogenys, das Backenthier. Ssav. 295.
Tlamání, n. = *tlampání, tlachání, žvaní*, das Schwätzen, Plaudern. Šš. Mt. 90.
Tlamatěti, ěl, ění, grossmäulig werden. Ros.
Tlamati = *tlampati, tlachati*. Vz Tlampání.
Tlámati = *tlamou lapati, žvýkati, jísti*, kauen, essen. Ten jen pořád tláme, všecko by rád stlámal. Mor. Šd.
Tlamatka, y, f., myopa, hmyz. Krok.
Tlamatosť, i, f., die Grossmäuligkeit. Ros.
Tlamatý = *hubatý*, grossmäulig. T. vlk. V. — **T.**, rachenförmig, rachig; koruna dvojpyská pysků více n. méně k sobě sklímených na př. u šalvěje, sapě a jiných ožankovitých; též okvětí mnoholupenné mívá rozpostavení takové lupenů na př. u mečíků. Rst. 506., Čl. Kv. XXVIII., Čl. 82. T. lupeny, Ros., rostliny (personatae).
Tlamazna, y, f. = *tlama*. D.
Tlamich, a, m., osob. jm.
Tlamka, y, f. = *malá tlama*. Tlamkou dělati (vz Tlach). Reš.
Tlamkati, *tlamkávati* = *tlachati*, plappern, schwätzen. — **co**. Us. Ctib. Hd. 111.
Tlamotiti, il, cení = *hubou tlouci, tlachati*. — **co**. Pořád něco tlamotí. V Kunv. Msk.
Tlampa, y, f. = *tlama*, das Schwatzmaul, die Plärre. Tlampy žvampy, zač bábo tvaroh? Vz Tlach, Tlama. — **T.** = *tlachačka*, die Plaudererin. — **T.**, y, m. = *tlachač*, der Schwätzer, Plauderer. Us. Dch.
Tlampač, e, m. = *žváč, tlachač, darmotlach*, der Plauderer. V. Nechutný t. Kom. — — **T.** = *námluvčí*. Us.
Tlampačka, y, f., die Plaudererin. Jg.
Tlampajzna, y, f. = *tlama*, das Maul, Schwätzmaul. Us. Vrů. Zavři už přece jednou tu svou t-znu. Us. Vz Tlampazna, Plampajzna.
Tlampal, a, m. = *tlampač*.
Tlampalka, y, f. = *tlampačka*. Us.
Tlampání, n., das Plappern, Plaudern, Geschwätz. Oklepané a zopálené t. D. Na t. je ho dosti, ale na dílo nic. Ros.
Tlampárna, y, f. = *místo, kde se tlampá*, die Plauderstube. Vz Tlachárna. — **T.** = *tlama, tlachavá huba*, das Plaudermaul, die Plärre. On má hodnou t-nu. Ros.
Tlampati, -pám a -pi; *tlampávati* = *neuměle mluviti*, ungeschickt reden; *tlachati, žváti*, weitläufig reden, plappern, plaudern. Jg. — **abs.** Tlampati, co slina k ústům přinese, bláznům náleží. Kom. Inf. 9. — **co**. Us., Cyr. Co netřeba, to tlampáte. Dh. 24. Ten tlampač už zase cosi tlampá a natlampá toho, že se to ani sviňám do koryta nehodí. Mor. Šd. — **komu o čem jak**. T. o něčem až do ošklivosti. Kom. O lásce ať mi netlampá. D. — **s kým**. Štelc. — **co proč: ze** zlosti. Sych. — **kde: mezi** holuby = mluviti, co slina na jazyk přináší. — **že**. Tlampá, že naň nočního času můra chodí. Sych. — **s adv.**: hanebně t. Scip.
Tlampavě = *tlachavě*, plauderhaft.
Tlampavosť, i, f. = *tlachavosť, žvavosť*, die Plauderhaftigkeit. Jg.
Tlampavý = *tlachavý, žvavý*, plauderhaft. Ros.
Tlampazna, y, f. = *tlama*, die Plärre. D. Vz Tlampajzna.
Tlamsa, y, m., osob. jm.
Tlamy, vz Tlama.
Tláp, u, m. *(lépe: tlapa*, Jg.), die Pfote, Tappe, der Fuss. Ušlápl mě svým tlápem. Sych. Tlápy koně potlučen. D.
Tlapa (tlápa, Us.), *dlapa, tlapka, dlapka, tlapička, dlapička*, y, f., na Slov. *laba, labka* = *konec ploský nohy medvědí, opičí* atd., die Tappe, Tatze, Pfote. Zastr. *lapa, lapka*. Jg. Na tlapách choditi. Br. T-u lízati, ssáti (jako medvěd). L. Nehraj kočko uhlem, tlapku si spálíš. Č. M. 32. — **T.** = *spodek nohy*, die Fussohle. Na celé tlápy našlapující. Krok. I. b. 79. — **T.**, v obec. mluvě také = *noha*, die Pfote, der Fuss. Ros. — **T.** = *šlápěje*, der Fussstapfen. Jíti po tlápě. Ros.
Tlapadlo, a, n. = *podnožka u podstarce soustružnického*. Hk.
Tlapák, a, m., osob. jm.
Tlapati = *čabrati*, wackeln, trampeln. Us. Tč. — **za čím**: za pluhem. Er. P. 413. — **co**. Ledajakýs otropa ať k nám cestu netlapá. Er. P. 114. Vz Tlapiti.
Tlápati = *mnoho jísti*, viel essen. Ten toho do sebe tlápe. Na Hané. Bkř. — **T.** = *tlampati*, schwätzen. Slov.
Tlapič, e, m., osob. jm. Šd.
Tlapiti, il, en, ení; *tlapati* (tlapám a tlapu), *tlapávati*; *tlapnouti*, pnul a pl, ut, utí. — **T.** = *šlapati*, treten, tappen; o pernaté zvěři = *pojímati se*. Od tlap, mitigare. Mkl. B. 437. — **abs.** Medvěd tlapá = *jde*. D. — **komu kam (čím)**. Nevděčnému čiň co čiň, nic mu vděk není (a by mu i na krk tlapil). Prov. Botou samý cvoček tlapnul mu na nohu. Us. T. komu na nohu. — **čím po čem**. Po tělích nohama tlapali. Plk.
Tlapka, y, f., das Pfötchen, Tätzchen, vz Tlapa. — **T.** = ve **skřínce** na ptáky ono dřívko, na které pták, by pokrmu dosáhl, skočiti musí, das Fallhölzchen. Sp. — **T.** = *podnožka* stroje, na kterou se šlape. Us.
Tlapkati, na Slov. = *tleskati*, klatschen. Na Mor. *ťapkati*. Šd.
Tlapkavý = *jako tlapka ploský*, flach. T. tvář. Koll. Čt. 15.
Tlapna, y, f. = *podnožka u kolovratu*, der Tritt. Us. Jg.
Tlapnouti, vz *Tlapiti*.
Tlapot, u, m. = *tlapání*, das Getappe. Zlob.
Tlask, u, m., der Schnalz. Us.
Tlaskač, e, m. = *kdo tlaská*, der Schnalzer. Jg.
Tlaskal, a, m. = *tlaskač*. — **T.**, osob. jm.
Tlaskání, n., das Schnalzen. Us., Ros.
Tlaskati *(tláskati*, D.), *tlaskávati*; *tlasknouti*, sknul a skl, ut, utí = *luskati, mlaskati*, schnalzen, schnallen, schnellen mit der Zunge, mit den Fingern. — **čím**: prsty. D. — **kam**.

Digitized by Google

Do sebe t. (žaludek nacpávati), sich den Bauch vollstopfen. — T. na slov. = *tleskati rukama*, klatschen. Rybay. — T. = *tlachati*. Již. Mor. Šd.

Tlaskavě, schnalzend. Ros.

Tlaskavec, vce, m. = *tlaskač*.

Tlaskavost, i, f., schnalzende Beschaffenheit.

Tlaskavý = *kdo tlaská*, der Schnalzende.

Tlasknouti, vz Tlaskati.

Tlasknutí, n. = *lusknutí*, der Schnalzer. D.

Tlaskot, u, m., das Schnalzen. Rk.

Tlašci, několik domů u Vsetína na Mor. PL.

Tlaščeť = *tlaskati*. Mokrý bot tlašči, raci tlaščija. Na Mor. Zlínsku. Brt.

Tlátoliště, ě, n., ledus, zastr. Rozk. Cf. Tratoliště.

Tl'ct = *tlouci*. Na Slov. Sl. ps. 114.

Tlč, na Slov. = *tluč*. Plk.

Tlček, čku, m. = *tlúček*, *kotulka*, *tlouk v máselnici*. Mor. Brt. Vz Tlůček.

Tlčenka, y, f. = chalupa tak budovaná, že na základ z kamene vyzděný přičinily se mezi koly desky tak vzdálené od sebe, jak široká měla býti zeď; mezi desky ty sypala se hlína a utloukala v pevnou masu; pak se desky posouvaly do délky i do výšky, až zdi dokola patřičných rozměrů nabyly. Mtc. 1877. 139. (Brt.).

Tle = *tlel*. Vz Tleti. — **T.**, e, f. = *tlení?* Rad. sv. Mar. Rkp.

Tlelát, u, m. = *zpráchnivělé dřevo*, vermodertes, morsches Holz.

Tlelosť, i, f. = *zetlelosť*, die Morschheit.

Tlelý, *zetlelý*, morsch.

Tlení, n. = *pukření*, *hnití*, die Verwesung. T. = onen postup rozkladu ústrojných sloučenin, při němž působením kyslíku vzduchu zvolna se okysličují. Vz S. N. — **T.** = *chřadnutí těla*, die Dürrsucht. V.

Tlenina, y, f. = *ztlelé dřevo*, etwas Verwestes.

Tlenivý = schwindsüchtig, verwesend; glimmend.

Tlesk, u, m. = *tlesknutí*. Klatsch, m. T. rukama. BO. T. křídel (ptačích). BO.

Tleskač, e, m., der Klatscher. Placený t., der Claqueur. Dch.

Tleskačka, y, f., die Klatscherin. Us.

Tleskal, a, m. = *tleskač*.

Tleskala, y, m. = *tlachal*. Ten t. toho natláská. Mor. Šd.

Tleskanec, nce, m. = *pleskanec*, *mák polní n. vlčí*, papaver rhoeas, die Klatschrose. Rostl. III. 55., Rstp. 60.

Tleskání, n., das Klatschen. Jel. T. v tělocviku. Vz KP. I. 481.

Tleskatec, tce, m. = *kalounice*, der Bandwurm. Plk.

Tleskati, *tleskávati*; *tlesknouti*, sknul a skl, ut, utí; *tleštiti*, il, ěn, ění, klatschen, klappen, plätschern. — **abs.** Prší, jen tleská. D. — **čím:** rukama. V., Br., D. — **nad čím.** T. budu rukama nad ním, nad lakomstvím tvým. Proch. Děti všecky jako na posměch nad hlavou rukama tleskají. Sš. P. 727. — **čím (kam):** rukou v ruku, Proch.; rukama v hromadu. Vus., Aesop. T. rukama, plaudere. Ž. wit. 46. 2. Rukama tleskala. Sš. P. 32. Je sě rukama tleskati. BO. Tleštiti zvonečky. BO. — **komu**, D., **kde:** v divadle. — **komu kam:** rukou na rameno. Sych. — **proč.** T. někomu na znamení pochvaly. J. tr. — **kdy kam.** Při hromu tleská si v ruce. Kká. Š. 46.

Tleskatosť, i, f. = *pleskatosť*, die Flachheit.

Tleskatý = *pleskatý*, *splesklý*, *spleštilý*, flach gedrückt. Rostl. I. 95. a.

Tlesknouti, vz Tleskati.

Tlesknutí, n., der Klatsch.

Tleskohlav, a, m., anthribus, hmyz. Krok. II. 255.

Tleskot, u, m. = *tleskání*. D. Hlasitý t., lautes Klatschen. Us.

Tleskouš, e, m., plotosus, ryba sumcovitá. Krok. I. d. 108.

Tleskuchtivý, klatschlustig. Šm.

Tleskyva, y, f., taleas, hmyz. Krok. II. b. 260.

Tleštice, e, f. = *železné náčiní*. 1519.

Tleštka, tleška, y, f. = *dlasek*, die Schotte. V.

Tleti se = *chvěti se*, *teteliti se*, zittern. — **komu proč.** Dušička se mu strachem tlela. U Opav. Klš.

-tlice (-tlъ), přípona: petlice. Mkl. B. 175.

Tlíti (m. *tleti*), tlím (na Ostrav.: tlu, tleš, tlel a tlil, tleti, Tč.), tlel, ení: *tlívati* = *ubývati*, *mizeti*, *schnouti*, abzehren, abnehmen, schwinden; *práchnivěti*, modern, morsch werden, verwesen; *doutnati*, glimmen. Jg. — Strsl. тьлѣти, corrumpi; тьл hängt mit тьр zusammen. Mkl. L. 27., B. 431. (Hý.). — **abs.** Aniž toho blaženie dokonalého světi v nebeském královstvie sú dosáhli, poněvadž ješče jich těla zde nynie hnijí a jich kosti hnijíce tlejí. Hus III. 298. Ten člověk hrubě tlí. Ros. Dřevo tlí (schne; prachniví). D., V. Oheň tlí (počíná se rozhořovati), Ros., popel tlí, D., uhlí, hubka tlí. Sych. — **od čeho:** šat od molů tlí. Pešín. — **v čem, kde.** V zapomenutí tleliby skutkové a jména. Mudr. Msta v srdci jeho tlí. Sych. V těch kamnech to jenom tlí (doutná, nehoří plamenem), es glimmt nur. Us. Šd. Už v něm tlelo. V již. Mor. Šd. Vz násl. — **komu.** Už mu tlela kočička (zaječí ocásek = byla v něm malá dušička, er war in der Klemme). Mor. Brt.

Tlívavec, vce, m., pyrorthit, nerost. Miner. 482.

1. **Tl'k**, u, m., na Slov. = *tluk*. To moje srdénko v takovém žalári, jak keby ho tl'kol v medeném mažári. V medeném mažári medenýma tl'ky: to moje srdénko má takové muky. Sl. ps. 115.

2. **Tlk**, kořen: tluku, potloukám, tlačím, vytláčím. Bž. 31.

Tlkanica, e, f., die Schlagfackel. Slov. Plk.

-tlo, *přípona jmen podstatných*. Před touto příponou zubnice se rozlišuje v *s*, v něž se i sykavka z důvodův eufonických spodobila: mas-tlo, ves-tlo, obás-tlo, povřes-tlo; čis-tlo a p. z maz-tlo, vez-tlo, povřez-tlo (sr. povraz, provaz), čit tlo. Ve tvarech zmíněných pak zubnice *t* vypadla mezi *s* a *l* jako v čes. sloup proti strsl. стлъпъ a sloven. stlp, v čes.

Digitized by Google

sklo, zblo (vedlé stéblo) proti strsl. stьklo a strčes. stblo. Sr. spouznouti (Us. na Plaště) m. spoustnouti. Přípona *-tlo* přešla také někdy v *-slo* jako *t* nezřídka v *s*, ne však k vůli *l*, srv. řec. τέρας z τερατ a p. *-slo* pak připíná se obyč. na otevřené kmeny: reme-slo (vz Řemeslo), ku-zlo foneticky m. ku-slo z koř. ku. Prk. Př. 22. (dle Schmidta v Kuhnových Beitr. VII.) proti Mkl., jenž ve slovech nahoře uvedených vidí příponu *-lo*, před níž zubnice přešla v *s*. Gb. Hl. 105. praví: Někdy ukazuje se proměna *zl* v *sl*; zejména ve slovích vez — veslo, vrz — povříslo, maz — máslo, vaz — obáslo (len obvázaný na přeslici). Ale tu je příponou vlastně *-tlo* a veslo atd. nevzniklo tedy z vez-lo, nýbrž z vez-tlo, totiž spodobením jasného *z* s temným *t* a pak odsutím hlásky *t*. Cf. T.

Tlojiti, il, en, ení = *trápiti, boleti*, quälen, schmerzen, drücken. Slov. — **koho kde.** V žaludku mne cosi tloji. Na Slov. Koll.

Tlók, a, m., vz Tluk.

Tlolka, y, f. = *tlelka*, ztyřelé dřevo, které tlí a jehož usušeného jako hubky užívají. Na Ostrav. Tč.

Tloskov, a, m., ves u Neveklova. Vz S. N.

Tlouci (m. *tloukti*, vz Kt.; v obec. mluvě: *tlouct)*, tluku (na Slov. tlku, v obec. mluvě tluču), češ atd., tluc (tlucte; v obec. ml.: tluč), tluka (ouc; zastar. tluče, íc), tloukl (přechod. tlouk, tloukši), tlučen, ení. Vz Péci. *Tloukati, tloukávati*. Starosl. tlъką, pulso, koř. tlъk. Mkl. L. 28., B. 421. (Hý.). T. = *tuho bíti, mocně udeřiti*, schlagen, stampfen, stossen; *hmožditi*, stufen, pauschen; *pohybovati se*, schlagen; *bouřiti, klepati*, pochen, lärmen; *zpívati*, singen, schlagen; **se** = *bíti se*, sich herumschlagen, balgen; *potloukati se, toulati se*, unruhig, herumziehen, poltern. Jg. — **abs.** Tloukl, přišed k jeho domu. GR. Tak dlouho tluče, až mu pro jeho nezbedné tlučení otevříno bývá. BR. II. 32. a. Svatý Petře, vemte klíče, pohledněte, kdo to tluče; Kovář vždycky tlůká, byla bych já hlúpá. Sš. P. 25., 483. (Tč.). Hodiny tlukou m.: bijí. Brt. Přijdu, kdyby 70 hromů tlouklo. Us. Kf. A já stojím u dveří a tluku, uslyší-li kdo hlas můj a otevře mi dvéře, vejdu k němu a budu s ním večeřeti a on se mnú. Hus II. 3. Tlouci ano neotevrou, volati ano nepřevezou. Vz Marný. Lb. Kdo tluče, tomu se otevře. Č. Ktož tluče, tomu otevrú. Flaška. Tluče srdce, D., mlýn (když běhoun nejde vodorovně, a o spodek tluče). Vys. Kdo to tluče? Us. Tlukoucímu otevříti. Br. Puls tluče. D. Slavík, pěnkava, křepelka tluče. (Jg. myslí, že jest to german., užíváť prý se jindy slovesa *zpívati*. Pěnkava zpívá). Us. — **co, koho.** Co mne tlučeš? Us. T. máslo (tlukadlem), Us., len, D., cukr, koření, popruhy (tkáti), Dch., šachtu (hloubiti). Vys. Kolik je hodin? Tlouklo šest. Us. Dch. T-ci berana (dřímati), špačky. Vz Špaček. Tlouci (= tříti) bídu. Ve Slez. Šd. — **(co, koho, se) čím.** T. rukou, křídlem, holí, kladivem. Us. Tluče silnú pěstú. Rkk. 48. T. pecky kamene mlýnského pemrlicí. Vys. T. hubou (hubovati). Kom. Dotud hubou tloukl, až nám to namluvil. Sych. Druhý pak že pěstí tloukl na obraz jakýsi svatý. Pal. III. 3. 78. — **s čím.** Tloukl s pěstí na stůl, šp. m.: tloukl pěstí. Š. a Ž. — **(co koho, čím) kam.** T. na buben. D. Na veliký buben t. (něco hřmotně rozhlašovati). Us. Dch. Když pak tloukl na dvérce vrat. Sš. Sk. 140. Když tlučete na dvéře jeho milosrdenství. BR. II. 32. a. Na jedno kovadlo tlouci (sobě pomáhati); kladivem na dvéře. V. Kdo nám to tluče na naše vrata? Ať neotlouká stříbra a zlata; T-če na okno i na dveři: Poď mi, má Františko, poď, odevři; Tluče na dveři: Bratře otevři, založ mne bratře penězi. Sš. P. 127., 219., 525. (Tč.). Tluč v buben. Us. Dch. Učení do někoho t. Us. Dch. T. se na koho = na dvéře k němu tlouci. Lom., Br. Kamenem v nebe tloukl. Peyt. T. někoho pěstí **do** zad, do hlavy. Us. Tluče ho Janek **pod** kolena (o lenochu). Č. Tomu tupému klukovi aby to člověk do hlavy tloukl. Us. Dch. Z mladu's mě česal zlatým hřebelcem, včilé mě t-češ do hlavy tylcem. Sš. P. 532. — **co oč.** Tluc (tluč) hlavu o zeď, co si vytlučeš? (Hlavou zdí neproraziš). Prov., Č. Tluče si nohy o kamení. Er. P. 74. — **co odkud.** Jelen lýko s nových parohů tluče. Šp. Vz Tluč. — **co kde:** Kroupy v stoupě t. (opíchati), Us., cukr ve hmoždíři pistí. Kom. Smetanu t-ci v máselnici. Dch. A posavad se to přátelství **mezi** nimi tluče (jaks taks udržuje). Us. Vk. Slavíček v háječku tluče svou písničku. Er. P. 462. V těch místech zlodějové se tlukou. Ler. Kerá se myšlenie najviece v tvém srdci tlukú? Hus III. 144. Tlouci na věži na poplach. Us. Dch. Máslo v belíku t. Ml. Pecky kladívkem **na** stole t. Us. Nevděčnému nic není vděk, by mu pak i pecky na hlavě tloukl. Vz Nevděčný. Č. — **za co.** Srdce za minutu 75krát tluče. Us. (Ml.). Za 5 zlatých to kamení tluče. — **co, se jak.** Podlé řádů se netlouci, ale v hospodě zůstávati. BR. II. 238. Ten pútník **bez** přestánie tluka voláše. Pass. 29. (Hý.). — **se.** Kde se chudoba tluče (je). Reš. Co se to tam t-če? Ros. — **se s kým:** s nepřítelem. — **se s čím kde.** Že ten lotr s svými loďmi se tu nedaleko tluče. Pref. — **se ke komu** = na dvéře k němu tlouci. Jg. — **se kde.** Tlukou se **mezi** sebou. L. Tluče se lodí mezi vlnami (je tlučena). Jel. — **se kudy:** T. se **po** světě, Us., po vsech, Zlob., po dědinách. Sych. Po pustinách bloudí a kamením se tluče. Tyl. Tluče se kdesi světem. Us. Šd. T. se po službách. Arch. I. 176. Pokostnice, že se po kostech tluče a obecně slove dna. Hus II. 376. T. se po frejích, po pitích. Vz Zhýralý. Č. Neštěstí ne po horách, ale po lidech se tluče. Prov. Dna se po mně tluče; pakostnice po těle se tluče. Lk. T-če se po všech peklích. Č.

Tloučatka, y, f., pistillaria. T. měňavá, p. micans. Rstp. 1927.

Tlouček, čku, m., na Mor. a Sloven. = *palička*, die Keule, der Schlägel. T-ček do hmoždíře. D. Vz Tlouk.

Tloučka, y. f., na Mor. = *hmoždíř*, der Mörser. D. *Tloučka* je dřevěná a tluče se

Digitized by Google

v ní obyčejně mák; *hmoždíř* je železný n. mosazný na cukr, koření atd. Mřk. — **T.**, y, m. = *sluha vesnický hromadu svolávající*, der Dorfservus. Us.

Tlouk, tluk, u, m. = *náčiní ku tlučení*, *palička, moutev, moutvice, tlukadlo, pích*, der Stössel, Schlägel, Stampfer, Stampfel. **T.** = *palička u hmoždíře*, die Mörserkeule; *tlukadlo v máslnici*, der Butterstämpfel. T. valchovací, *beran*, die Stampfkeule (bei der Walke). Šp. T. = dřevo, jímž se drůbeři nebo dobytku brambory tlukou. Us. Ktk., Vrů. — **T.** = *rybářská hůl k vytloukání hlubin a k nahánění do saku*, die Stange, die Störstange, Trampe. Reš. — **T.** = *klát, který v tlučce na lapené zvíře padá*, der Fallprügel. Šp. — T. = *přístodolek*. Us. u Pardub. Us. Psčk. — **T.**, a, m. = *neobratný člověk*, ein ungeschickter Mensch. Kšť.

Tloukadlo, tlukadlo, a, n. = *tlouk k tlučení másla*, der Butterstämpfel; t. = *palička k hmoždíři*, der Stössel. Plk.

Tloukati, vz Tlouci.

Tloustnouti, *tlustnouti*, stnul a stl, utí, dick, fett werden. — **abs.** On tloustne. Ros. — **po čem**. Po bukvicích prasata nehrubě tloustnou. D.

Tloustý = *tlustý*, zastar.

1. **Tloušť**, ě, m. = *jelec, ryba*, D., squalius dobula, der Haseling, Maifisch. Vz Frč. 208., KP. III. 387. — **T.**, osob. jm. Šd.

2. **Tloušť**, i (**tlouště**, ě, Ros.), **tloušťka**, y, f., v obec. mluvě: *tlouška*, vz T. Strsl. tlъšta, pinguedo. Mkl. B. 78. **T.** = *tlustosť*, die Dicke. Z (s) tloušti (cf. ztloušti) **čeho**. Strom s tloušti sáhu. Ros. Kámen pídi velké z tloušti. Har. Tlúštie (vastitas) jeho bieše piedi. BO. Slúp 12 loket z tlúšti. Bj. Větve z tloušti prutu konopného. Ler. Tloušťka kůže. Šp. Koláčky dvou prstů z tloušti. Har. Má tloušťku 10 loket. — **T.** = *tučnosť*, die Fettigkeit. T. člověka. — *Tlouštka* = *konopné plátno*, die Hanfleinwand. D.

Tlouště, ěte, n. = 1. *malý nebo mladý tloušť, tloušték, ryba*; 2. *tlusté děťátko v peřince*. Č.

Tlouštík, a, m., der Dickleibige. Rk.

Tlouštiti, il, ěn, ění = *tlustým činiti*, dick machen. Aqu.

Tlstý = *tlustý*. Na Slov.

Tluč, i, **tluče**, e, f., na Slov. *tlč*, i, f. = *ječmen n. jiné obilí stlučené n. na hrubo semleté, šrot*, das Gestoss, der Schrot. Ros., MV. T. ječná, žitná; ječmen na tluč. V. Na t. semleti n. šrotovati. Vaň. Na mlýnu sladovém slad se rozmílá na t. Techn. Zrno na tluč. Dch. Tluči kůži někomu vycpati (zbiti ho). Mus. 1864. 27. Chrtům n. voháříkům při dvořích upravují tluč a kusy chleba se dávají, nežli těm lidem. Har. II. 89. Dobytku tluč dáti, míchati. — **T.** = *bití*, Schläge. Lom. — **T.** = *srstnaté vlákno, které jeleni a srnci s mladých parohů stloukají*, das Gefege. Šp.

Tlučec, čce, m., der Schläger. Us.

Tlúček, čku, m. = *tlučec*, der Schlägel. Na Ostrav. Tč. Vz Tlček, Tlukadlo, Tlouk. T. na dveřich, der Thürklopfer. Šd. Sedí jako t. v másle (= má se dobře). U Opav. Klš.

Tlučeň, čně, f., německy Tlutschen, ves u Uhlíř. Janovic; něm. Tlutzen, ves u Litoměřic. PL.

Tlučení, n. = *bití*, das Schlagen, Prügeln. T. pěstí do zad. — **T.** na dvéře, bouchání, das Schlagen, Pochen, Klopfen. V. T. kladivem. D. — **T.** srdce, žíly, das Schlagen. — **T.** = *roztloukání*, das Stossen, Zerschlagen, Stampfen. D. — **T.** slavíka, křepelky (novější), der Schlag. Vz Tlouci (abs.). D. — Jg.

Tlučenice, e, f. = *pranice*, die Schlägerei. Ros.

Tlučenina, y, f. = *něco tlučeného*, das Gestoss. Ros.

Tlučenky, pl., f. = *bramborová kaše*. V Krkonš. Kb.

Tlučený; *-en, a, o*, gestossen, gestampft. T. mák, Dch., duběnky, gestossene Galläpfel. Šp. T. krok, der Schlagschritt. Km.

Tlučhuba, y, m., dle Despota = *hubař, tlachač, žváč*, der Zungendrescher, Maulheld, das Plaudermaul. Tys hrozná t-ba. Us. Ten pomlouvačný t. nikoho neušetří. Dch. Tomu t-boví všecko věříte. Sych. Vz Tlachal a *Složená* podstatná jména s časoslovy.

Tlučhubařství, n., die Grosssprecherei. Šm.

Tlučimuž, e, m. = *tučný mužík*, sedum acre. U Rožnova. Bayer.

Tlučisvět, u, m., osob. jm.

Tlučivo, a, n. = máslo najednou stlučené. U Opavy. Klš.

Tlučivý, stössig, *lépe*: trkavý. Jg.

Tlučka, y, f. = *kláda, sochorec, náčiní k chytání zvířat*: *lišek* atd., *slupice, pasť, sklopec*, die Baumfalle, Prügelfalle, Schnellfalle. Vz Poklopec. Šp., Bck. I. 1. 303. Jg. — **T.** = *stoupa*. Tlučky, die Stampfmühle. Šel do tluček. Us. na Zbir. T. na mák. Má nohy jako t-ky (opuchlé). Morav. Šd. — **T.**, něm. Tlutschka, mlýn u Písku. PL.

Tlučky, pl., f. = *bramborová kaše*, die Mauke. Us. Vz Tluč, Tlučka.

Tlučná, é, f., něm. Tlutzna, ves u Plzně. Vz S. N., Tk. V. 113., Tf. 286. — **T.**, samota u Plas. PL.

Tlučný. T. hra = *hra tlukem a míčem*, Kolbenspiel, n. Dch.

Tluchoř, e, m., osob. jm.

1. **Tluk**, u, m. = *tlučení, tlukot*, das Klopfen, Pochen. T. srdce. Mus. Než srdéčko zhyne od žalu a tluku. Hdk. C. 223. Ať mi z ruky nejdou tluky. Ps. srb. — **T.** = *tlouk, tlúčka*. Tluk stoupní. Um. les. Protož volá Amos prorok na kněží: Krávy tučné, slyšte slovo božie: Že vzdvihnú vás na tluky a v hrncích budú vařiti maso vaše. Hus I. 221., 236. (Tč.). — *Tluky, tlučeniny* = *rum*, die Trümmer, der Schutt. Koll. — Jg.

2. **Tluk**, a, m. Tluk z Tošonovic, rytířská rodina v Těšínsku. Vz S. N. — **T.** = *kdo se sem tam tluče po cestách*, der Herumstreicher, Strolch, Vagabund. Na Mor. Tč. Jeho panimama kuka: Čo mi to vedzěš za tluka?; Martinek ten kóká ven z vokna: Co nám to vedete za tlóka?; To není, Martinku, žádné tlók a to je pro tebe zlaté slóp (sloup). Sš. P. 462., 463. (Tč.).

Tlukací, Schlag-. T. stroj. Techn.
Tlukač, e, m. = *pěchař*, der Stampfer. Šp.
Tlukačka, y, f., das Butterfass. Šm.
Tlukadlo, a, n., *tloukadlo, tlouk = nástroj ku tlučení*, der Stössel, Stämpel, Schläger, Klopfer, Stämpfer. T-dlo ku hmoždíři. Us. T., *palička, trlo, trdlo, trdelko, trdelce, tlučko, tlučka, tluček;* u máselnice: *moutev, moutvice.* Šp. T. na dveřích: burda, burdíček, klapák, klepadlo, klepátko, poplašník, der Thürklopfer. Šp. — T. = *pích, stoupník*, der Stampfer. Stoupy n. tlukadla. Techn.
Tlukárna, y, f., vz Huť.
Tlukati se = *potloukati se*, herumstreichen, vagiren. Na Mor. Tč. Vz Tluk, 2.
Tluket = tlukot. Rkk. 28.
Tlukostroj, e, m. = hamr v huti. Pl.
Tlukot (zastr. *tluket*), u, m. = *tlučení.* Tluket silnú pěsťú (na vrata). Rkk. 28. T. některého řemeslníka. Gníd. T. žíly, slavíka. Šm. T. srdce. Pohyb srdce oznamuje se t-tem. V průřezu udeří srdce 70krát za minutu. Vz Schd. II. 363. Tlukot (cvakání) hodin. Šm.
Tluksa, y, m., osob. jm. T. z Vrabí. Vz S. N., Tk. IV. 743.
Tlum, u, m. = *veliká hromada, četa, tlupa*, ein grosser Haufe. L., Šf. T. hejsků, ein Tross von wüsten Gecken; t. nepřátel, eine Schaar von Feinden. Dch. Veď, pasče milý, t. svých oveček. Sš. Hc. 37. (Hý.). Tam čápů tlum na střechy padá. Pokorný. Z hor. 6. Nová nebezpečenství zahrozila Slovanům vyrojením se z téhož hrůzyplného věelince četných tlum. Šf. II. 209. Vz Tluma.
Tluma, y, f. = *tlupa, četa, kupa, tlum*, der Haufen, die Kohorte. T., četa či kohorta italská. Sš. Sk. 121. Vz Tlum.
Tlumač, e, m. = *tlumočník, vykladač*, der Dolmetsch. J. tr. Skrze tlumače s nimi mluvil. BO. T-mač *lépe* než: *tulmač.* Oboje zhusta v. Har. Vz Tlumočník. T., tlъmačь, interpres, slov. tolmač, srb. tolmač, z rus. n. ze slov.; pol. tlumacz, hornoluž. tołmač, lit. tlumaczus, rum. tъlmač, mađ. tolmacs ze slov., nněm. Dolmetsch, střněm. tolmetsche, dulmetsch, pers. tilmači, telmiz, tur. dilmadž. Mz. 348. — T., strepsilas, pták přímořský. Vz Schd. II. 469.
Tlumačení, n., die Verdolmetschung. T. děl básnických. Lumír 1855. II. 1095.
1. **Tlumačiti,** il, en, ení, zastr. = *shromážditi*, coacervare, sammeln. Bibl.
2. **Tlumačiti,** *tlumočiti*, il, en, ení; *tlumačívati, tlumočívati, tlumačovati = tlumačem býti*, dolmetschen. V. Vz Tlumočník. — **abs.** Jiní jinač tlumočili. V. — **odkud kam. Od** nich **ke** mně tlumočil. Kron. trip. — **co.** Rk. Slovo lat. caro vezdy tělem tlumočiti nezdálo se jim. Ev. Mat. 7. — **o čem.** Nad to ještě slovo ono nejlépe o vzkřesu Páně se tlumočí. Sš. Sk. 161. — **jak.** Z jedné řeči **do** druhé, V., v druhou t. Krab. Podlé toho nejlépe **v** našem jazyku λόγος slovem tlumočiti přijde; Což (Tabitha) se tlumočí řecky Dorkas, po rusku gazela nebo sajha. Sš. J. 13., Sk. 118. — **kde.** Kterýž **před** ním **od** oratora tlumočil. V.
Tlumačka, y, f., die Dolmetscherin.
Tlumačov, a, m., Tlumatschau, městečko u Napajedel na Mor. — **T.**, Tilmitschau, ves u Domažlic. PL.
Tlumačovská paní, vz Žer. Záp. I. 228.
Tlumačský fojt = tlumačovský, z Tlumačova. NB. Tč. 148.
Tlumiti, il, en, ení = *přitisknouti, aby na vrch nevzešlo*, dämpfen, niederhalten. — **co:** živly výstupků chtivé tlumiti, excesslustige Elemente niederhalten; hlas, hoře. Dch. Zahradníkem-li jest, který tlumí nešetrně hřádky milosadé. Sš. Bs. 194. Tlumí pán nadšenosť apoštolů. Sš. L. 93. — **co komu.** Nám tma vnitřní tlumí vnčšné záře. Sš. Bs. 175. — **co čím.** Víra křesťanská má jimi (plody) všelikou bouřeň bludů a nemravů tlumiti a ničiti. Sš. II. 218. — **co kde.** Nevole v člověku mysl tlumí. L. Útlé city ve vnitřnostech t. Mus.
Tlumočení, n. = *tlumačení*, die Verdolmetschung. Jsou slova ta t-ním jména Jochanam. Sš. J. 218.
Tlumočitel, e, m. = *tlumač*, der Verdolmetscher, Dolmetsch. Dch., Ros.
Tlumočiti, vz Tlumačiti.
Tlumočnice, e, f., die Dolmetscherin. D.
Tlumočnický, Dolmetscher-. T. úřad.
Tlumočnictví, n., die Dolmetscherei. Ros.
Tlumočník, a, m. = *tlumač.* V. Snad z orient., vz Tlumač, Mz. 348. Kázal Kapistrán skrze tlumočníka. V. — **T.** = *dohazovač*, der Zubringer. Ros. — **T.** = *tlumoky dělající, vačkář, tobolečník*, der Taschner. Vz Tk. II. 372., Troj.
Tlumočný, dolmetschend. T. posel. Dch.
Tlumoch, a, m. = *tlumočník.* Cyr.
Tlumok, u, **tlumoček,** čku, m. = *měšec, tobolka, torba, vak, vaček, uzlík, ranec*, der Reisesack, die Reisetasche. Kožený t., der Lederkoffer. T. s rúchem. Pč. 8. T. zavazadelní, Packtornister. Čsk. T. na se vzíti, odložiti, sundati, s sebou voziti; stlačiti, aby mnoho věcí do něho vešlo. Us. Šp., Dch. Pakť neponesu tlumoka. Žk. 373. Dva t-ky nacpavše. BN. — V., Kom. J. 486. Méně věří Bohu, než svému tlumoku (lakomý). Ros., D. Do t-u něco skládati; t. natlačiti. Us. V t-ku prádlo míti. Sych. Pro pohodlí tlumoky, kdyby jízda byla, vézti se jim měly. Břez. 172.
Tlup, u, m. = *tlum*, der Haufen. Pl.
Tlupa, y, f. = *tlum, hromada*, několik kusů jelení, dančí, srnčí a černé zvěři, die Schaar, der Haufen, das Rudel, die Menge, Rotte. T., strsl. tlъpa, turba. Mkl. B. 30. Tlupy bystrých krahujcev. Rkk. Ona chytne někoho z tlupy. Sš. P. 728.
Tlupovati se = *v tlupu se scházeti* (o zvěři), rudeln. Šp.
Tlusťák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Tlustan, a, m., rhinomacer, hmyz. Krok.
Tlustanka, y, f., crassatella, mlž. Krok.
Tlustě, kompar. *tlustěji, tlouštěji, tlouště, tloušť;* dick, fett, grob. T. psáti. Tomu to nejde tlustě (nedaří se mu to velmi); Ten tuze tlustě nekadí (je pozorovat, že nemá mnoho stravy). Us. u Žamb. Dbv.
Tlustec, stce, m., něm. Tölzeldorf, ves u Jablonného. PL.

Digitized by Google

Tlustěti, ěl, ění = *tloustnouti*, dick werden. Lex. vet.

Tlustice, e, f., crassula, das Dickblatt, rostl. T. stromovitá, c. arborescens; mléčná, c. lactea; čtyrboční, c. tetragona; protknutá, c. perfossa; srdčitá, c. cordata. Vz Rstp. 656. — T., ves u Hořovic. Vz Tk. I. 372.

Tlusticovitý. T-vité rostliny, crassuleae legitimae: nadsobička, tlustice, řapucha, kolopojka, náduf, pupovice, cymbálek, rozchodník. Vz Rstp. 656.

Tlustičký, vz Tlustý.

Tlustiti, il, štěn, ění = *tlustým, hustým činiti*, dick, dicht machen. Lex. vet.

Tlustňák, a, m., aptenodytes, pták čapatý. Krok.

Tlustnice, e, f., crassula, das Dickblatt. Šm.

Tlustnoucí, dicker werdend: na jednom místě tlustší n. p. na horu tlustnou stopky kozíbrady větší; jinde zase tlustnou dolů. Rst. 506.

Tlustnouti, vz Tloustnouti.

Tlusto, dick, fett. Dnes t. a zejtra pusto. Vz Huš, Nic. Č.

Tlustobýl, u, m., sesuvium, das Sesuvium, rostl. T. plazivý, s. repens. Vz Rstp. 671.

Tlustohlavec, vce, m., der Dickkopf, m.

Tlustohlavý, dickköpfig. T-hlavá želva, testudo caretta, der Dickkopf. Šm.

Tlustochobotka, y, f., pachystoma, hmyz. Krok.

Tlustojazyčník, a, m. T-ci, plazi, crassilinguia, die Dickzüngler. Nz.

Tlustokelec, lce, m., greggia, druh myrty.

Tlustokorý, dickrindig. Rostl.

Tlustokožci, vz *Mnohokopytníci*. T. štětinatí, chobotnatí a t. praví. Cf. Frč. 375.

Tlustokožec, žce, m., der Dickhäutler, Dickhäuter.

Tlustokožnosť, i, f., die Dickhäutigkeit. Šm.

Tlustokožný, dickhäutig. T-žní ssavci, pachydermata. Nz. Vz Tlustokožci.

Tlustokrký, dickhalsig.

Tlustomasty, dle Dolany, osada.

Tlustomazek, zka, m., osada u Víškova.

Tlustomostí, n., Stolzmütz, ves ve prus. Slez. Šd.

Tlustonitka, y, f., pyenanthemum. Rostl. I. 245. a.

Tlustonohý, dickfüssig. D.

Tlustonožka, y, f., corophium, hmyz.

Tlustoocasý, dickschweifig.

Tlustoprd, a, m., ein sehr fetter Mensch. Us.

Tlustoprsý, grobbrüstig. Rk.

Tlustopysk, a, m. = *pyskáč*, eine Person mit dicken Lippen. Šm.

Tlustopyskosť, i, f., die Dicklippigkeit. Šm.

Tlustopyský, dicklippig. Us.

Tlustoret, rtu, m., sarcochilos, die Fleischblume. T. ukousnutý, s. praemorsum. Vz Rstp. 1517.

Tlustoroh, a, m., lethrus, hmyz. Krok.

Tlustorub, u, m., couepia, die Couepie, rostl. T. hořký, c. guianensis. Rstp. 471.

Tlustoslupka, murraya, die Murraye. T. latnatá, m. paniculata. Vz Rstp. 187.

Tlustosť, i, f., die Dicke. V. T. stromu, D., těla. Jel. T. zemská. Ž. wit. 140. 7. — T. = *tučnosť*, die Fette. Ros.

Tlustostehan, a, m., nomia, hmyz. Krok.

Tlustostěnný, dickwandig. Us. Šp.

Tlustoš, e, m., hyrax, ssavec vepřovitý. Krok.

Tlustota, y, f. = *tlustosť*. Aqu.

Tlusťounký, hübsch dick.

Tlustoušek, ška, m. = *pějen*, vodní pták. Hlas.

Tlustovousy, dle Dolany, něm. Tlustofaus, ves u Úval. PL. Vz Tk. I. 626., III. 115., IV. 445.

1. **Tlustý**; *tlust, a, o*; komp. *tlustší, tlustější; tlusťoučký, tlusťounký, tlustičký*. **T.** = *velikého objemu*, von grossem Umfange, dick. V. Strsl. tlъstъ, pinguis, příp. -tъ. T. = průměru na příč znamenitého n. p. listy perluchy obecné, čnělka citroníků. Rst. 506. T. strom, kniha, Us., řetěz. Dal. Jehla t-tá jako poleno. Us. Dch. Udeřil ho dřevem jako prst tlustým dvakrát v hlavu. NB. Tč. 96. Ten to chytil za tlustý konec (uchopil se nepravého prostředku). U Žamberka. Kf. Tlustý jako ruka. D. Já za tenčí konec, ty za tlustší tu kládu poneseme. Us. Neohýbáš li tenkou hůlku, tlustou neohneš. Prov. — *Pozn. Tlustý* **čeho**, vz Dlouhý, Široký, Vysoký; v novější době klade se *akkusativ*, jehož i staří užívali. Brt. Vz Akkusativ, Brt. S. 3. vyd. 50. 3. b. — **T.** = *při těle, ne hubený*, dickleibig, dick. T. jako cvalík. Us. Tlustý jako krmený šindel, jako ženatý vrabec (hubený). Sml., Sk. Chudý kůň je tlustý jako plachta. Mor. Bkř. Je tlustý, že by se člověk oň uřízl (suchý). U Litomš. Bda. T. jak jikavec (jmenovitě děti), jak válec. Us. Tlustý jako švec, jako sedlák pod kolenem (hubený). V Policku. Kšá., Č. Je tlustý jako švec na koleně (hubený). Vz Suchý. Lb. Tlusté hovádko hezké a moudré. Pk. T-tý kus (kousek) vždy hezký a bohatý moudrý. Pk. Je tak tlustý, že by myší děrou prolezl. Sk. Jak pomáhají od tlustého krku? Vz Mus. 1856. 62. — Háj. — **T.** = *tučný*, fett, feist, speckig. V. Tlusté maso (opak: libové), vůl, tělo. Us. Člověk tlustý jako vepř; Tlustý, sotva břicho nosí. Us. Dch. Tlustý jako vůl. Us. Sn. Tlustá večeře. U Litovle. Kčr. Ta ženská jest nepřirozeně tlustá. Us. Dbv. Je tlustý jako praesidentův pilíř. Us. u Litomš. Dř. Do konca záhonku, do konca, peče nám hospodyň baranca, baranca pěkného tlustého, našla ho za plotem zdechlého. Sš. P. 555. Navařila kapusty, abych já byl tak tlustý, jak je ona; Není možná, abych já byl t-tý z ledajaké kapusty, jak je ona. Sš. P. 678. Tlusté tělo, tlustá mysl. Ros. Vz ještě: *Basa, Dar, Opéci, Tělo, Tučný*. — **jak**. V pěti dnech budou slepice v divy tlusté. Jv. — **T.** = *hrubý*, grob, dick. T. plátno, niť, kůže, Us., papír. D., mázdra, střevo (slepé, veliké nebo denní), Dickdarm, m. Č., Krok. — **T.** = *hluboký*, tief. T. hlas, D., řeč. Skl. — **T.** *mužík, svalníček*, sedum acre, rostl. Slb. 567.

Digitized by Google

2. **Tlustý**, ého, m., osob. jm. Tk. V. 261.
Tlustě, ě, f. = *tloušť*. Šm.
Tma (ve Slez. ćma, ťma. Klš., Šd.; na Ostrav. ťma, tima), y, f. = *nedostatek světla, mrákota, temnota, temnost*, die Finsterniss. Strsl. tьma, tenebrae, pol. ćma, lit. temti, timsras, bleifarbig, stind. tamas, tamisra neben timira, stbakt. temanh, stir. temel. Tьma, numerus infinitivus stellt Fk. 2. 572. als tьma zu tyti. Mkl. L. 27. Ve tmě oči rukou nastavenou si chrániti. Dch. Hustá a hrozná tma. BR. II. 813. b. Tmou obklíčený, přikrytý (temný); tmu udělati (zatemniti); za tmy, když tma bylo, V.; do noční tmy, až do tmy. V. Hustá a jako makavá tma. Br. V husté tmie. Rkk. Černá tma zastřela hory a doly. Hlas. Nad ohradou byla čirá tma. Kom. Tma oči zakryla. Hlas. Strach a třieska přišly na mne a přikryly mě tmy (tenebrae); Nebo upravili šípy v svém túle, aby strieleli ze tmy (ex abscuro); U pól tmě (in umbra). Ž. wit. 54. 6., 10. 3., 22. 4. Pod svicnem tma. Us. Dch. Je hladný, že by ťmu sežral. Slez. Klš. Ve tmách, ve tmě. Tvrdúcná ťma, tiefes Dunkel. Slez. Klš. Je tu tma jako v limbu, v pytli. Č. Tma jako v ranci (neproniknutelná), Us. Kf., jako v rohu, slov., Mt. S., Němc., jako v sudě, jako v pekle na dně, Mt. S., jako v kabeli, jako v měchu (= v pytli). Mor. Brt., Šd. Je tam egyptská tma. Us. Šd. Tma, že by mohl pod nos píchnouti. U Olom. Sd. Je tam tma, že ju može krájat, mor., Brt., že by ji mohl krájet, Us. i v Čech., že može pohlavkovať. Us. Brt. Mračí se až tma. V. Mluviti po tmě (= tlachati). Ksm. My táhli čirou tmou. Brt. S. 57. Vyšli jsme hned ráno ještě za tmy. Us. Šd. Tma tmoucí. Us. Rgl. Prodám to i po tmě (lidé to koupí, i kdyby to neviděli jsouce přesvědčeni o dobré hodnotě). Us. Dbv. Netřeba světla tmě, nebo sama svítí. Tč. ze Shakesp. A já večer nepřijedu, z večera bývá tma. Sš. P. 187. Sedala jsem po tmě. Sš. P. 202. Šel bych já k ní, je zlá cesta, ve dně prší, v noci je tma. Mor. ps. (Slav. 75.). Kterak bych ji choval po tmě? NB. Tč. 198. Ve tmách podsvětových se kutáleli. Sš. L. předml. Tmou rozumí se tuto tma duchovní, ulehlá nad pohanským světem, t. hříchův a bludů; Tma je symbolem nepravosti a nevědomosti a tudy smrti; Pouhá, čirá tma. Sš. II. 141., 197., J. 56. Člověk nevěda sobě rady dáti, musí jako po tmě šámati. BR. II. 109. a. Tma veliká okolo poledne byla. BR. II. 289. Vlčí tmu v očích mají na večer; Zloděj do cúdzé komory i po tme (tmě) uhádne. Slov. Tč. Tma byla jako v soumrak večerní. V. Má tmu v hlavě a světlo v kapse. Vz Opilý. Tmy tak husté, že by je makati mohl; Ve tmách nočních i v mraku; Ve tmách chodil; Tmu lapá a vietr honí; Nebo aj tmy přikryjí země. BO. Učinichu sě tmy po všie zemi. ZN. Po tmě choditi (= po paměti). Us. Po tmě každá kráva černá. Č. Po tmě jako v noci. Vz Stejnosť. Č. Za tmy, vz Doma. — **T.** = *tlum, houšť, zástup, mrak, oblak*, die Menge, Schaar, der Haufen. BR. II. 150. a. V MV. nepravá glossa. Pa. Nesmírná t. myší. L. T. = 6830. Bl. Šestnácte tem výborného lidu. Jel. T. = 10000, μυριάς, μύριοι. Kor., Krok. Vojska Tatarů rozčlánkována na tmy, každá t. počítala 10000 mužů. Pal. V jazyku tatarském tuman = 1000, tumen = mhla. Prk. Aby dal jemu viec než 12 tem angelóv; Tma činí 6666 a tak 12 tem činí sedmdesát tisícóv a devět tisícóv, devět set, devadesát a dvě. Hus I. 171. T. = 13000. Háj. T., totéž co *mrak, oblak*; tak se tohoto slova v přemnohých jazycích užívá. Prokův oblak veliký. Br. — **T.** *neb tem*, novější význam = *pluk* (vojákův; *lépe: pluk*), das Regiment. Jg. — **Tma**, *adverbialně*, komp. tměji. Cf. Bž. 137., Mkl. B. 325. Také na Mor. Brt. Tam jest tma, tměji. Bylo tma. Tma bylo ve dne jako v noci; Když tma bylo. V. (Jg.). *Ostatně* vz Věta, Shoda (III. 328. b.).
Tmau, u, m., poterium sanguisorba, rostl. 1788.
Tmaň, ě, f., ves u Berouna. Vz S. N., Tk. I. 374., III. 56., 83., IV. 378., 253.
Tmáň, ě, f. = *místo stinné, houšť*, schattiger Platz, locus opacus. Us. Č., Rgl., Šp. Cf. Tměň.
Tmář, e, m. = *temnotář*. Rk.
Tmavaj, e, m., cripticus, hmyz. Krok. II. 254.
Tmavě, finster, dunkel. List tmavě zelený. Um. les.
Tmavec, vce, m., der Finsterling. Dch.
Tmavobarevný, dunkelgefärbt. Šp.
Tmavobrvný, tmavobrvý, von dunklen Augenbrauen. Šf.
Tmavočernohnědý kořen. Rostl. III. a. 22.
Tmavočervený, dunkelroth. Us.
Tmavofialový, dunkelviolet. Presl.
Tmavohnědák, a, m., Dunkelfuchs, m., kůň. Dch.
Tmavohnědý, dunkelbraun. Us.
Tmavokarmínový, dunkel karminroth. Prsl.
Tmavokaštanový, kastanienbraun. Us.
Tmavomodrý, dunkelblau. Us.
Tmavonachový, dunkel purpurroth. Rostl.
Tmavořasný, dunkelfaltig.
Tmavosť, i, f., die Dunkelheit, das Dunkel, die Finsterniss. 1523.
Tmavosvětlý, lichtdunkel.
Tmavošedý, dunkelgrau.
Tmavošerý, dunkelgrau.
Tmavota, y, f. = *tmavosť*. Bern., Nej.
Tmavozelený, dunkelgrün. Us.
Tmavý, komp. *tmavší* a *tmavější*; příp. -avý (-авъ). Mkl. B. 221. **T.** = *nesvětlý*, finster, dunkel, düster. T. noc. V. Až do t. noci. Sych. T. světlo, Kom., barva, Us., dům. Vz Tk. II. 146. T., sklepní, nezdravý byt, vězení; ve tmavém hrobě ležeti. Dch. T. jíly. Krč. 679. T. pán = čert. Bdl. Která jest ta hvězdička má? Je-li tmavá n. světlá? Píseň. Šd. T. les. Brt. Zaněstě mne na krchovo do tej tmavej země; Aj do vězení do ćmavého dali synečka nevinného; Co sem se nachodil po tej tmavej noci, ešče sem neviděl dubovej nemoci, dubovej nemoci, hrabového sádla. Sš. P. 59., 374., 400. (Tč.). — **T.** = *tmu milující*, die Dunkelheit liebend. T. sova, kalous, výr. Rad. zv. —

Digitized by Google

T. = *zlý* (tmavý úmysl), böse, finster. Ráj. Vyzíráš velmi t-vý. Slov.

Tmel, e, m. = *klej*, *hmota ku spojování*, *zamazování*, der Kitt. Vys. T. = těstovitá hmota z rozličných látek vodou, olejem a p. rozmíchaných, které užíváme k pevnému spojování rozličných částí předmětů kovových, porculanových, hliněných, skleněných mezi sebou a s dřevěnými, kde klihu užiti nelze. Vz S. N. *T. sklenářský* je těsto z křídy tlučené a ze lněného oleje. Tmelování *skla* puklého děje se roztokem lihovým mastyxu, který byl důkladně (třením) smíšen s klihem vyziho měchýře a troškou gummiammoniaku. Parní stroje a p. tmelují se těstem ze síry a železných pilin. *Porculán* tmeluje se buď pouhým šellakem roztopeným, jímž se rozpálené kraje pukliny pomaží a pak silně stlačí, aneb směsicí bílé smoly, mastixu a šellaku s troškou síry a cihelné moučky. Podobný tmel aneb pečetní vosk slouží k upevňování násad kovových na stroje skleněné. Šfk. 538. O tmeli lodnickém Jefferyovu vz tamtéž. Kořen zubu jest pokryt vrstvou kostěnou mající tvrdosť kosti obyčejné, již *tmelem zubním* nazýváme. Schd. II. 328. T. kamenný. Dch. T. na usně, der Lederkitt, das Ledercement, kaučukový, der Kautschukkitt, trubní, der Röhrenkitt, Šp., olejový n. olejný, der Oelkitt. Nz. Spojovný t. Šš. J. 269. Tmely na koňská kopyta, Prm., které v ohni i ve vodě vydrží, na porcelán, na akvaria, na dřevo, vz Prm. III. č. 12., 19., 21., IV. 154., 178. č. 4. Cf. o tmelech Km. III. 200. T. bednářský, der Holzkitt, na železo, der Eisenkitt, Šp., tvarohový (ze dvou dílů tvarohu a z jednoho dílu nehašeného vápna ku přilepování nástavků voštinných na rámky); t. v úlech (pryskyřnatá látka k zalepení skulin, k hlazení stěn atd.). Lš. T. porculánový, na zuby, železný, Kh., čínský. Skuliny všecky tmelem zamazati, zalepiti. Chym. Tmelem něco spojiti. Vys.

Tmelák, u, m. T. sklenářský, der Glaskittmesser. Hk.

Tmelení, n., die Kittung.

Tmelistonek, nku, m., der Kittstock (bei Goldschmieden u. Schwertfegern). Šm.

Tmeliterč, e, m., die Kittscheibe (bei Uhrmachern). Šm.

Tmeliti, il, en, ení, *tmelovati* = *tmelem spojiti*, kitten, verkitten. Nz.

Tmělosť, i, f. = *zatmělosť*, die Dunkelheit.

Tmelovina, y, f., vz Tmelový.

Tmelový, Kitt-. T. hmota = tmelovina, die Kittmasse, Kittsubstanz. Šp.

Tmělý = *zatmělý*, verfinstert, dunkel. Zlob. Hle! muž zde leží v rakvi tmělé. Čes. pís. Šd.

Tměň, ě, m. a f. = *hustý les*, ein dichter Wald. Ros. Cf. Tmáň. — **T.**, les u Přerova. Šd.

Tmění, n., das Dunkelwerden. Jg.

Tměný; *-ěn*, *a*, *o*, verfinstert, verdunkelt. Ráj.

Tmes-is, e n. y, f., z řec. τμῆσις = *průseč*, *rozpolení (slova)*, die Tmesis, Trennung zweier Theile eines Wortes. Nz. *T.* = *odloučení dvou k sobě náležitých a jeden celek činících slov*: Jaký osud koli nás potká m.: Jakýkoliv osud n. p. Kdy on by chtěl m.: Kdyby on chtěl. S. N. Vz Zk. Ml. II. 158., Mk. Ml. 300.

Tměti, *tmíti*, ěl, ění, finster werden, sich verdunkeln. — **abs.** Již tam tmí (počíná tma býti). Ros. Vz Tmíti. — **kdy.** Ve veliký pátek slunce tmělo. Lom. Kanc. ned. — **v čem.** Prostá žena pravdy našla stopu, vzdělanci když tměli v nepochopu. Šš. Snt. 69.

Tmíti, tmím, tmil, ěn, ění; *tmíti*, ěl a il, ěn a in, ění; *tmívati* = *tmu činiti*, verfinstern, dunkel machen. — **co.** Mha tmí tvé oči. L. — Puchm. — **se** = *tma býti*, finster o. dunkel werden, dämmern. Tmí se. V. Tmílo se. D., Ráj. Oči se tmějí. Kram. — **se od čeho.** Tmí se od páry koňské a lidské povětří. Troj. — **se komu.** Mých očí již se mi světla tmějí. Kom.

Tmívka, y, f., die Dämmerung. Přišli jsme dom už za tmívky. Mor. Šd.

Tmola, y, f. = *stín*, der Schatten. Slov. Šd. Len sä tak ako tmola z izby do izby vláčila. Er. Sl. čít. 69. Chorý ako tmola tmoliť sa bude. Dbš. 106. — **T.** = *nadávka ženským*, Schattenbild, n. Dbš. 45.

Tmoliti se, il, ení, na Slov. = *plésti se*, taumeln, irren. — **se kde: před** nohama. Koll. — **T. se** = *toulati se*, herumstreichen; *vléci se*, sich schleppen. — Vz Tmola.

Tmol-us, a, m., pohoří v Lydii. Vz S. N.

Tmomil, a, m., der Freund der Finsterniss. Koll.

Tmoucí tma, stockfinster. Us. Rgl., Jrsk.

Tnouti, vz Títi, Ťati.

Tnutí, n. = *tětí*, der Hieb.

Tnutý; *ut*, *a*, *o* = *ťatý*, gehauen.

-to, *přípona jmen podstatných*: síto, žito, jelito, dláto (dlabati), D., město, místo, mláto, pouto, teneto, těsto, ústo, zlato, mýto. Mkl. B. 162. Vz Es. — **-to**, *přípona příčestí trpného* neutr. sg.: podotknut, ta, to. Vz Příčestí trpné. — *Přípona k zájmenům a číslovkám*: ten-to, kterýžto, tuto, tamto, odkudžto.

To = *pak*, *potom*, dann. Kdo tu trávu žnúti budě, to ten prsteň nosiť budě. Sš. P. 168. A jak mi to jedno kvítko urveš, to se mne ty, synečku, něvezmeš. Sš. P. 292. Jak zakrojil do chleba, to krev z něho běžela. Sš. P. 91. Jestli kadě pozdvihneš, to ty pekla vymineš. Sš. P. 774. (Tč.). Rob, švagrova, jako ja, to budzěš měč kus chleba. Sš. P. 91. Starý pták učí mladého okolo hnízda se pouštěti, to s ratolesti na ratolesť létati. Kom — **To, a to**, und das, und zwar. Tým dálej ju vydala, to do cizej krajiny mezi ty Turky; Mamička nám umřela, to včera od večera. Sš. P. 106. A já za svú pravdu nechci sě liknovati, ni malému, ni to velikému řádem odpovídati. Hus III. 276. Anně dal díl jeden a to výborný. Vz **A** ve větách spojovacích, č. 4.; Věta spojovací, Ten. — **To**, neutr. zájmena *ten*. Vz Ten. — *Po* **to** *neklade se infinitiv*, *nýbrž nová věta s* **aby**. Vz: Ten, S to. — **To** *appositivné* jest zbytečná vymoženosť doby novější. Včely, hmyz **to** užitečný, snášejí med. Brt. — **To** = *tu*, da. Kde ste se to už mamenko, kde ste se to vzali?

Digitized by Google

šak ste to take bévali, dež ste beli mali; Co to slovo promluvila, to tři sta mil ujechala. Sš. P. 720., 791. (Tč.). — **To to**, warum nicht gar! Urazil jsem vás? to to! Us. Dch. Má peníze? I to to, nemá ničeho. Nvk. Vz Ten, *Toto*. — **To.** *Je-li podmětem zájmeno* **to**, *srovnává se spona* **býti** *s výrokem v rodě a čísle.* To jsou žáci; to byly hody. Kz. Vz Ten.

Toasa, y, f. = *sáh*, z fr. toise. Nz.

Toast (ang., tóst), u, m. = *připitek na zdraví*, der Trinkspruch, Toast. Rk. Vz S. N.

Tobašek, ška, m., několik domků u Místka na Mor.

Tobě, vz *Ty*.

Tobek, bka, m., vz *Sobek*.

Tober, bra, m., osob. jm.

Toberný, ého, m., osob. jm.

Tobiáš, e, m., jméno. Vz S. N. — **T.** z Bechyně, vz S. N., Tk. I. 626.

Tobiášek, ška, m. T. Jos., spisov., † 1846. Vz S. N., Jg. H. l. 641.

Tobin, vz Tabin.

Tobiš, e, m., osob. jm.

Tobíšek, ška, m., osob. jm.

Tobola, tobolka, tobole, tobolice (Hus I. 429.), e, **tobolička, tobolečka**, y, f. = *měšec, vak, taška*, die Tasche, Pilger-, Geldtasche, der Schnappsack. BR. II. 332. b. Strsl. toboltcь, saccus, pol. tobola. Mkl. L. 71. — V., Kom. T. vojenská na patrony, Patrontasche. D. T. pastuší, brašna, Hirtentasche. Us. Jidáš pilen byl své toboly. Lom. Kalendář do tobolky, Portemonnaiekalender; t. na obrazy, die Bildermappe, t. ministerská, das Minister-Portefeuille. Dch. T. na peníze, na směnky, Geld-, Wechsel-Portefeuille, pro dámy, Damen-P. Nf. Že by jemu pacholek schovati dal s t-kú 3 zl.; Dal mi schovati šaty a tobolku a řekl mi . . .; A vyjdúc přišli zasě pravíc, že by jim 3 zlaté z t-ky zhynuly (zmizely). NB. Tč. 179. Pás s tobolků; Kúpil tobolky. Pč. 5., 15. Hodláš-li přes pole, nenaplň tobole. Vz Kostel. Lb. T. psací, die Brieftasche. Čsk. Utrhla se mu od pasu tobolka (= mnoho dal). Vz Skoupý. Lb. — Dal. 35. Pan Bůh stvořil dva volky a čert spolky, hleď každý své tobolky. Prov. V stodole není a v tobolce málo. Ros. Myš v tobolce, had v lůně a oheň v podolku svým hospodářům zvykli jsú škodu činiti. Prov. — **T.** = *terč*, die Zielscheibe. V. — **T.** = *tabulka psací, početnice*, die Schreibtafel. D. — **T.** *rostlin* = *plod pukavý a suchý*, capsula, die Kapsel. Vz Plod. T. = plod více méně suchý, chlopněmi, zuby, víčkem neb otvory pukající a semena volně propouštějící. Čl. Kv. XXVIII. Cf. Kk. 57. T. jest plod pukavý, skládající se z několika srostlých plodolistů; listy tyto jsou buď jen na některých krajích spojené *(t. jednopouzdrá)* aneb dovnitř zahnuté a pak částečně (u máku) neb zcela s osou plodovou srostlé *(t. mnohopouzdrá)*: u violky, resedy. Schd. II. 211. T. obříznutá kolem do kola pukající. Vz Rst. 156., 506. Sem náleží: měchýřek, lusk, šešule. Čl. T. bobulní, die Beerenkapsel. Nz. T. češulkovitá, kulovatá, ostenatá, pětichlopná, špičatá, trojlaločná, vejčitá. Čl. — **T.** *pastuší, kokoška* (bylina), capsella, das Hirtentäschel. T. pospolitá, c. bursa pastoris. Vz Rstp. 77., Kk. 215., Slb. 691., Kom. J. 134. — *Tobolka*, ves u Berouna.

Tobolář, e, m. = *kdo dělá toboly*, der Taschenmacher. Šd. Co sě pasieřuov a tobolářuov z Olomúce u páně Jiříkových lidí z Břesku dotýče . . . NB. Tč. 110. — **T.**, vlast. jm. Šd.

Tobolářka, tobolkářka, y, f., die Taschenmacherin. Jg.

Tobolářský, tobolkářský, Taschenmacher-. Jg.

Tobolářství, tobolkářství, n., die Taschenmacherei. Us.

Tobolčitý, tobolkatý, capsulatus, tobolku nesoucí, mající. Rstp. 506.

Tobolečnice, e, f. = *tobolářka*. — **T.**, didelphis opossum, die Beutelratte. Ja.

Tobolečník, a, m., der Taschner. Vz Tk. II. 551., Troj.

Tobolečný = *tobolkový*.

Tobolina, y, f., neslia, T. latnatá, n. paniculata, rostl. Vz FB. 75., Slb. 707.

Tobolinka, y, f. T. vaječí, gromia oviformis, kořenonožec. Vz Frč. 9.

Tobolka, vz Tobola.

Tobolkář, e, m. = *tobolář*.

Tobolkářka, y, f. = *tobolářka*.

Tobolkárna, y, f. = *továrna na tobolky*, die Portefeuillefabrik, Taschenfabrik.

Tobolkářský = *tobolářský*.

Tobolkářství, n. = *tobolářství*.

Tobolkovitý = *tobolce podobný*, kapselartig. Rst. 506.

Tobolkový, tobolečný, capsularis, Kapsel-, tobolce náležející. T. chlopně, přehrádky, pouzdra. Rst. 506.

Tobolník, a, m., perator. Ždk. rkp.

Tobolohra, y, f. = *hra v tobolky*, das Taschenspiel (nové slovo). Jg.

Tobož = *tím více*, desto, um desto. Slov. Bern.

Tobú, zastr. = *tebou*, durch dich.

Tociš, tociž, vz *Točiž*.

Tockati se, na Slov. = *potáceti se*, torkeln. Plk.

Tocov, a, m., Totzau, ves u Doupova. PL.

Tocuž = *točiž*. Prk. v Arch. für slav. Phil. II. 702.

1. **Toč**, e, m., das Drehen. T. kolmo, na před, na zad, z podporu v předu (v zadu), na břiše, v rozkroku, z podpaždí, paže přes kříž, z váhy do váhy, na hrazdě (vz Hrazda, Kruh). Tš. Vz KP. I. 486., 496., 499.

2. **Toč**, e, m. = *báč, jídlo bramborové pečené*. U Nové Kdyně. Rgl., Psčk.

Točák, u, m., der Dreher (beim Weber). Šm.

Točanka, y, f. = *koláč na způsob svinutého hada dělaný*, gewundener Kuchen. Us. Vz Točínek.

Toček, čku, m. Slov. Bern.

Točenec, nce, m. = *brus k točení*, ein Schleifstein. — **T.**, *voskový sloupek*, das Wachsstöckel. Ros.

Točení, n. = *konání točícího*, das Drehen, Winden, die Windung. Vz Točiti. D. — **T.** = *něco točeného*, das Gewinde. D. — **T.** *vína*,

Digitized by Google

piva (stáhnutí), das Zapfen. O točení a vynášení vína. NB. Tč. 124. — **T.**, na Slov. = *osévání*, die Besäung.

Točenice, e, f. = *točení*, das Drehen, Gedrehe. To je už t., pořád se tu točí. Mor. Šd. — **T.** = *něco točeného*, die Windung, das Gewinde. To střevo má pod jatrami několik točenic. Volk. Sloupy dva a dvě t-ce, které otočovaly dvě makovice sloupové. Točenička 30 loket obkličovala je vůkol. Mel. bibl. — **T.** = *obruč*, der Reif. Us. — **T.** = *šroub (kroutěnice, svěradlo, vrutidlo)*, die Schraube. Sedl. T. vodní, bez konce. — **T.** *okolo hlavy, turban*, das Baret. Kom. J. 514. V MV. nepravá glossa. Pa. — **T-ce** = *náramek*, Armband, n. Reš. — **T.** = *šňůra*, Schnur, f. Br., Klat., Ctib. Točenice perlová, Perlenschnur. Br. Dal jsem náramky na ruce tvé a t-ci na hrdlo tvoje. Br. Jako t. červencová rtové tvoji: T. vlasy spojuje; T-cí šarlatnú vlasy spojujem. Hus III. 44., 45. — **T.** = die Manschette. D. — **T.** = *točna, klapačka u vrat*, das Thorgrengel. D. — **T.**, der Pausch in der Heraldik, *ozdoba heraldická na helmu v štítu*. Gl. 342. — **T.**, helixanthera, rostl. Rostl. III. b. 19.

Točenina, y, f. = *něco točeného*, das Gewinde, Gedrehe. Když námi t-ny a motaniny světa zmítají, snáze jest nám na zoufání přijíti nežli k Bohu. Kom. Cent. 54.

Točenka, y, f. = *točená houska*, eine Art Semmel. — **T.** = *točenice, stužka na hlavu*, vitta, das Baret. Točenku jmieše na hlavě (birét). Žk. 39. Výb. I. 944. 11. — **T.**, die Rundmütze, welche faltig und reich geschmückt war. Gl. 342. — **T.** perleťová, spirula Peronii, měkkýš zavilka. Frč. 264. T. kulovitá, valvata piscinalis, břichonožec. Frč. 245. T. růžová, blepharisma lateritia, prvok. Vz Frč. 18.

Točený; *točen, a, o*, gedreht. T-né kadeřavé vlasy. V. T-né schody. Šm. T. pivo (natočené), Us., gezapft. Na ten ubrus, tatuličku, talíř točeny, na ten talíř, tatuličku, kaplun (kapoun) pečeny. Sš. P. 410.

Točice, dle Budějovice, Totschitz, samota u Velimova.

Točicí, drehend, Dreh-. T. čerpadlo (rotační). Prm.

Točič, e, m. = *kdo točí*, der Dreher. — **T.** = *náčiní k točení pečeně, točidlo*, der Bratwender. D. — **T.** *piva*. D.

Točidlo, a, n. = *nástroj k točení (rumpál)*, die Haspel. Strsl. točilo torcular, od točí (ti), příp. -lo. Mkl. B. 97. T. na pečeni, der Bratwender. Šp. Vz Točič. O t-dle v tělocviku vz KP. I. 499.

Točikleště, pl., die Drehzange (in der Glashütte). Šm.

Točikolo, a, n., die Drehscheibe (bei Knopfmachern). Šm.

Točilivý. Oslík t. = neposlušný. M.

Točina, y, f. = *strouha, rýha*, die Rinne. 1548.

Točínek, nka, m. = *z chlebové mouky koláč točený jako had*. Us. Jg. Vz Točanka.

Točírka, y, f., die Docke bei Drechslern.

Točiskok, u, m., der Drehsprung, ein Sprung in die Höhe, bei dem man sich in der Luft umdreht. Šm.

Točistřeble, e, n., der Drehstift (beim Uhrmacher eine eiserne Spindel, auf welcher die Räder angebracht sind). Šm.

Točiště, ě, n., der Drehungspunkt. Šm. — **T.** = *provaziště*, die Drehbahn (der Seiler).

Točitel, e, m., der Dreher. T. stroje. Dch.

Točiti, toč, toče (íc), il, en, ení; *točívati*. Teku — točím (na př. točiti víno; potočiti posla, strč. = učiniti, aby posel tekl či běžel). Gb. Hl. 141. — **T.** = *působiti, aby teklo*, rinnen o. fliessen lassen, zapfen; *na mázy prodávati*, zapfen; *vůkol vinouti, obraceti*, drehen, herumdrehen, herumtreiben, wenden, haspeln, schwenken; *točením činiti*, drehend formen, runden; **se n. sebou** = *obraceti se*, sich drehen, sich wenden, sich krümmen, sich schlängeln, kreiseln. Jg. — **abs.** Toč! kehrt um! Us. Dch. — **co.** Červ dřevo točí (vrtá, hryze; cf. Červotoč). D. T. kámen, kládu = váleti. Korouhev sem tam t. D. T. rožeň, provaz, válku (vésti). Dali mu t. provázek (dali mu výhost, vystrčili ho). Us. Tabák t. (víti). D. T. pivo, zapfen, Us., kože, eintreiben. Šp. Tu jsú víno točili a pili a potom vodú Herníkovi čep mazali, aby plesnivěl. NB. Tč. 124. — **co odkud kam:** víno **ze** sudu **do** džbánu t. Us., Ml. Řeka se točí **od** východu **na** jih. Ml. A z sebe střeva točieše. Dal. 69. Vína z velikých sudů si točili. Pal. D. III. 2. 383. — **čím kde co.** I chorúhvú výš **nad** hlavú točí. Rkk. 50. Něco těžkého **na** válcích t.. Us., hrnce na kruhu. L. Točí se jako holub na báni, na obrtlíku (o nestálém). T. se jako holub na střeše. Pk. Na koni (s koněm) se t. Ros. — **(se) čím, kým.** T. koněm, Us., kolem, V., Švéd., praporem. Ros. Plato točil frejem a nevážně zamiloval ji. Smrž. Od kamene domy stavěti a klenutím vrchní půdu točiti věc u Turků neobyčejná. Lesl. leg. 61. Stará žena bičem točí. Sš. P. 7. Nedajte sebou t. vlnami světa zabylého. Št. Š. kn. 130. Toče sebú. BO. Fortuna světem točí. Dač. I. 300. Tento svět rozličným točením vždy se točí. Výb. I. 548. Lehké peří vánim větrů vždy se točí. Har. I 3. Štěstí námi okolo točí a hrá. Jel. Točili se každým větrem (nestálí). BR. II. 671. Kolo vodou se točí. V. T. klobonkem, očima. Ml. T-ti nebozezem, Vys., čápem (o chytrácích). Prov. T-čiti kamenem. Tkad. — **se.** Cesta, řeka, lodí, štěstí, brus, kolo, vítr se točí; pivo, víno se točí. Svět se točí jako kolo. V. Píti, ažby se hlava točila (až se nebe točí. D.). V. Točí se jak motovidlo třírohé. Pk. Svět se točí jako kolo. Us. Do vody skočila, kde se kolo točí. Slav. Čes. morav. ps. 88. Tam se voda točí. Ib. 130. A země se přece točí! Dch. V tom pokoji je zima, až se vítr točí. Dch. Kačenka se točí! Sš. P. 779. — **co, se s kým.** Ermanrik s Venedy krvavé války točil. Šf. Hlava se se mnou točí. D. Vše se s ním točí. Br. Dívají se oči jak se můj syneček s jinou pannou točí. Ps. mor. Šd. Hlava mi jde kolem a všecko se se mnou točí. Us. Šd. (Celý) svět se se mnou točí. Er. Ps. 109. a., 205. Po zahradě chodila, šátek v ruce držela, točila s ním (m.: jím), točila, až do vody skočila.

Digitized by Google

Šš. P. 607. — **se jak.** Točiti se *kolečkem* (jako kolečko). Jg. T. se **do** kola. D. Vítr v kolo se točí. Kom. Lb. 14. Hlava se mně *kolem* točí. Us. Když už hlava opilého do kola se točí, i náchylnosť ku zjavnosti ven z něho vyskočí. Slov. Tč. Kdo se **po** větru točí, tomu nepadá prach do očí. Chch. Do kroužečků vlásky se vám točí. Er. P. 224. Celý svět se se mnou do kola točí. Ib. 224. Běží voda, běží, kolečkem se točí, a už sem já vyplakala svoje černé oči; Tam se dunaj kolem točí; Tam sú tvoje černé oči, kde sa dunaj kolem točí; Po dvoře chodila, kolem se točila, do kola, do kolečka do kola. Sš. P. 53., 165., 662. — **se za kým.** Falešný galáne, nechoď mi na oči, nech sa mé srdenko za tebú netočí. Sš. P. 288. Točí se vám za dcerou. Er. P. 271. — **se na čem** (vz **kde**). Kat se točí na botičce. Er. P. 490. — **čím po kom:** očima (po děvčatech atd.). Er. P. 289. Po bohatéch vočma točí: chudobná děvčico, jdi mně z voči. Sš. P. 212. Která očima po mně točívá. Pís. Šd. — **kdy.** Syneček se u muziky točí, že má černé oči, sklínku vína sobě nalívá. Sš. P. 652. **U** muziky šátečkem točí. Slez. pís. Šd. — **se kam.** Vítr se točí **k** západu. D. Všecko se ku zkáze točí. Slov. Tč. — **se komu.** Hlava se mi kolem točí. D. Pije, až se mu nebe točí. Us. Šd. Pěkně se mi toč, já ti koupím šáteček, abys měla proč. Er. P. 263. a. Voděnka mu kolo točí, sedláček mu žito vozí. Sš. P. 537. **Z** toho by se mně točila hlava. Us. Šd. — **se od čeho (kam).** Třtina sebou od větru točí (**na** všecky strany). Tkad. — **se o čem.** Ni sě kto buď o tom toče viec (nikdo o tom nemluv). Kat. 357. — **se kde.** Oči se mi v hlavě točí. D. Točí se jako motovidlo v pytli (o neohrabaném člověku). Bda. Točí se jako kaša v čepici, jako holub na střeše, Pk., jako holub v podmáslí (vz Nejapný), jako holub na báni (vz Neposeda), Lb., jako hrom v polici. U Litovle. Kčr. **Pode** mlejnem **nade** mlejnem husy se točí. Pís. (Slav. 72.). Poznáš z řečí, z očí, co se v srdci točí. Mor. Tč. T. se **na** svém koni. Výb. II. 45. Kůň se pod ním točil. Ib. 49. V potoce se voda točí; Na rybníce husy se točí; Tam se v kole točí. Er. Ps. 147, 232., 262. Její černé oči, pisek se v nich točí; Nad našim humenkem, nade dvorem točí se syneček s vraném koněm; V úbočí, v úbočí, tam se voda točí, kerá má dvóch galánů, nech mi jednoho pojčí; Nepřestanu, ješče povolím, potom tě, má milá, do dunaja hodím; do dunaja, do tej hlubočiny, co by se nad tebú klokočky točily; Nad dubem se točí (pták), zdvíhá **k** nebi oči, smutně pohlídá. Sš. P. 145., 278., 375., 473., 755. (Tč.). Nič sa nestarajme, jak sa v svete točí. Na Slov. Tč. Již se vítr **o** něho točí. Jam proximus ardet Ucalegon. Us. — **se kudy.** Cesta se točí lesem. Ml. Už mé černé oči **po** horách se točí. Er. P. 492. Červené jabučko po zemi sa točí, odevři mně, milá, máš-li černé oči. Sš. P. 241., 407. (Tč.). — **se oč.** O tento rozdíl točily se veškery hádky. Pal. Dj. IV. 1. 86. Ale tajné jednání točilo se vždy jen o povýšení královo na království římské. Ib. IV. 2. 148.

Točiš, vz *Točiž*.

Točitý = *točící se*, sich drehend. T. brus, Zlob., schody, Wendel-, Schneckenstiege, chod, D., Šm., péro (v hodinkách), tření. Sedl. T. kolo, das Drehrad. BO., Dch. T. záslony, Rouleaux. Dch. Po t-tém vzchodu, in cochleam. BO.

Točiúš = *točiš* = *točiž*, zastr. Bž. 212. T. to o tom dni súdném. EZ.

Točivý = *svlačivý*, volubilis, windend, gewunden = okolo jiných těl se otáčející a tak po nich se vzhůru pnoucí na př. lodyha. Jestli přijmeme, že stojíme uvnitř tohoto točení, točí se hned v pravo, hned v levo, tak že jest *pravotočivý*, dextrorsum volubilis, rechts gewunden, und *levotočivý*, sinistrorsum volubilis, links gewunden; příklad prvního jest lodyha chmelu, druhého lodyha svlačců rozdílných, fazolův. Rst. 506.

Točiž = *totiž*, zastar. St. *Točiš*, *točiš*, *tociž*, *tociš*. Cf. *Tocuž*. Strč. kusé sloveso: čiúš, čúš, čiš, 2. os. od čiuti (ve smyslu = slyšeti) m. čiuješ. To-čiúš to o tom dni súdném. — Točiúš přehlaseno v točiš, točiž. Nynější *totiž* je z: toť již = to již. Vz Totiž (konec). Dle Prk. z *č* = *tš* zbylo pouhé *t*, cf. ješče — ještě. Ruka, točiž moc, má. BO. Dada jich právo, tociž což na ně sluší, to jest 4 libry vosku. Sedl. Rychn. Neviete (tociž i zdali neviete), proč to řečeno jest?; Rebeku z Mezopotamie, tociž z tekúciech a mijejúciech věcí tohoto světa k Izákovi přivedli jsú; On jest první cierkev z Aegypta přišlú, tociž židovstvo, jako dceru Faraonovu skrze vieru zasnúbil; David všeckny tajnosti choti a chotě, tociž Krista a cierkve sv., v žaltáři o deseti strunách vyzpieval; Aj ty krásná jsi, tociž v svých dobrých skutciech dokonalá; Údolé znamenají mysli pokorné, jichžto lilium, tociž okrasa, jest Kristus. Hus II. 160., III. 3., 5., 21., 24. (III. 10., 59., 204. Tč.).

Točka, y, f., die Drehung, Windung. Dch. — **T.** na Slov. = *čep*, der Zapfen. — **T.** = *zámysl*, *kroucení práva*, *smyslu*, *překážka*, das Hinderniss, die Ungelegenheit, Ausflüchte, Anfechtung, Verdrehung. Má přijíti úrok a nemá jemu tuoček činiti, tenetur suscipere censum et non impugnare. Gl. 342. Nechtěl s barvou ven, pořád mně dělal točky. Us. — **T.** = *spodní část vrat*, *o kterou se vrata v díře otáčejí*, *běhoun*. Mor. Kda. — *Točky*, pl., f., na Sloven. = *kytka z peří*, der Federbusch. Bern. — **T.** = *kolečko*, der Schiebkarren. Mor. Tč.

Točlivý = *točící se*, sich drehend. Předsevzetí lidská jsou nestálá jako t-vé kolo. Prov. T. nebe. Jel. T. kříž. Dch.

Točna, y, f. *T. u hřídele mlynářského*, *okolo něhož se kolo točí*, *čep*, der Zapfen an der Radwelle. Us. Jg. T., osa otáčení n. otáčecí, die Drehungsaxe, Nz., die Umdrehungsaxe. Šp. — **T.**, die Schleudermühle. Šp. — **T.** = *sloupek u vrat stodolních* v pánvičce zasazený, na svrchním konci s krkem, aby se mohl v kruhu točiti, das Thorgrengel. D., Šp. — **T.**, die Drehstelze. Prm. IV. 249. — **T.**, die Schwenkungslinie. Čsk. —

Digitized by Google

T. = *pol*, der Pol. T-ny zemské jsou konečné body osy zemské. Blř. Led na točnách. Presl. Točna severní, jižní. Vz více v S. N. T. severní či arktická a jižní či antarktická; odlehlosť točny; vzdálenosť, odlehlosť od točny, die Poldistanz. Š. a Ž. Mrazná t., der frostige Erdpol. Dch. Točna světa či světová, der Weltpol. Š. a Ž. Vz Pol.

Točná, é, f., Totschna, ves u Zbraslavi. PL.

Toční, Wende-. T. kruh. D.

Točnice, e, f. = *točící se ručnice* s dvěma hlavněmi; spodní hlaveň se nahoru otáčí, má-li se druhá rána vystřeliti, der Dreher. Šp. — T., helicia. Rostl. I. 257. b.

1. **Točník**, u, m. = *bod otáčení*, der Drehpunkt. Šp.

2. **Točník**, a, m. = *zámek a ves u Žebráka*; ves u Klatov, Totschnig. Us. Vz S. N. — Tk. III. 661., IV. 743. — T. *z Křimic*, staročes. rodina vládycká. Vz S. N., Pal. III. 1. 146., 2. 235.

Točnovous, u, m., streptachne. Rostl. I. 264. b.

Točnování, n., die Polarisation, nové slovo, které se neujalo. Smet. Astr. 118.

Točnový, Polar-. T. krajina, led. Krok.

Točný. T. křídlo, der Schwenkungsflügel. Čsk. T. rohatina. Šm. — T. krajník v tělocviku, vz KP. I. 423. — T. máslo, gedreht. Mřk.

Točuž = *totiž*. Hr. rk. Vz Točiž.

Todě = *hle, ovšem, vedě*, etenim. A t. slúha tvoj střeže jich; A t., hospodine, ty poznal jsi. Ž. wit. 18., 12., 138. 5. Nebo todie králi sebrali sú sě. Ib. 47. 5. Vz Toďka.

Todice, Toditz, ves u Jesenic. Tf. 267. — T., Dirtach, mě. v Rakousích. Šb. Lit. I. 27. (Šd.).

Toďka = *todě*. Na Mor. Sd.

Todně, ě, f., ves v Budějovsku. Vz S. N., Tk. III. 75.

Tof, tuf, u, m., z latin. tophus, kámen vápenatý, der Tof, Tofstein.

Tófar, u, m. = *porcelánové zboží*. Na Mor. Kd.

Tofieldka, y, f., tophielda, rostl. sítovitá. Rostl. I. 266. a.

Tof-us, u, m. (tophus) = tvrdá narostlina povahy vápenité v ohybech a na povrchu kosti po dně a příjici. Tophi pulmonum = uzly v plicích povahy vápenité. S. N.

Toga, y, f., lat., starořímský bílý svrchní oděv mužský z vlny bez rukávů, jejž nosili nad tunikou v čas míru. Toga praetexta, toga olemovaná pruhem purpurovým, jakou nosili osoby vyššího důstojenství, die Toga. Jg. Vz S. N.

Tohójka, y, f., diomeda, pták čapatý. T. hýkavá, d. exulans, Albatros.

Tohanec, nce, m., jídlo. Na mor. Zlínsku. Brt.

Toho, vz Ten.

Tohodle = *dle toho*, demnach, nach dem. — T. = *tedy*, also, daher.

Tohoročí, tohoroční, na Slov. = *letošní*, diessjährig.

Tohotéž, šp. m. tohotéhož, *raději*: téhož. Vz Tentýž.

Tohoto, vz Tento.

Tohotočky, vz Tentočky.

Toch = *to sem*. Ně na toch tě vřucil, že bych tě retoval, ene tobě Jašo, dunaj veflastroval. Sš. P. 777. — T., a, m., osob. jm. Šd.

Tocha, y, f. Lesknoucím se dušem skvoucí tochy šat se odívá. Sš. Hc. 69.

Tocháček, čka, m., osob. jm.

Tochovice, dle Budějovice, ves u Březnice. Vz S. N., Tk. V. 179.

Toilette, (fr., toalet), obyč. *toaleta*, y, f. = *stolek dámský na šperky*, der Putztisch; *potřeby ku šperkování strojné*; *oděv*, der Anzug, *šperk*, der Putz. Šp., KB.

Toj = *to je* (jest). St skl.

Toješť, i, f., rostlina, apocynum, die Schwalbenwurz, die Giftwurzel. Vz S. N. T. mucholapná, a. androsaemifolium; konopná, a. cannabinum; adriatská, a. venetum; jedlá, a. reticulatum. Vz Rstp. 1052.

Toješťovitý. T. rostliny, apocyneae. Vz Rstp. 1051., Kk. 174.

Tojeznice. Z Tojeznic Bedřich. Tk. V. 179.

Tojí; mezi tojí (mezi tojů i. e. dobů) = *mezi tím*, inzwischen. Mezi tojí jedna k niej žena přistúpivši i poče jiej rozprávěti a řkúc. Leg., Výb. I. 266., 37., Št.

Tojice, Tojitz, ves u Nepomuk.

Tok, u, m., od *tek* (tek-u). Strsl. tokъ, fluxus, tek v teką; lit. takas. Mkl. L. 62., 71., B. 24., 26. (Hý.). T. = *tečení*, das Fliessen, der Fluss. Bahna jsou pramenové bez toku. Kom. T. měsíčný (čmýra), Monatfluss, m., červený (červenka), rothe Ruhr, bílý, weisser Fluss, V., břicha (stolice), Bauchfluss, Čern., jaterní (běhavka za příčinou zatvrzení jater u koní), Leberfluss, slaný (lišej leptavý), Salzfluss, m., Ja.; t. semene, chamotok, der Samenfluss, Nz. lk.; t. krve = krvotok. V., BR. II. 231. b. — **Tok** *(tečení) kapalin* (tropfbarer Körper): ohnivý, vodnatý. Nz. — T. = *vlna* (mořská), die Fluth. Martim. — T. *vody, řeky* = *běh, tečení*, der Lauf des Wassers, Flusses, Jg., J. tr., der Strom, die Strömung, Fluth, das Geström. Dch. Řeka upřímým tokem šla. Cyr. Tokem se rozděliti. V. Tokem valným hlučí. Sš. Snt. 30. Tok řeky = její rozvoj. Tl., Km. — T. = *řečiště*, das Flussbett. V. Tak že vystoupí ze všech toků svých. Br. Tok horní (vyšší, vrchní), střední, dolní, nižní (při ústí), Tl., Š. a Ž., hořejší, střední, dolejší. Nz. Každý můž vodu na svých gruntích . . . věsti a zase též po gruntích svých do starého toku ji pustiti. Vl. zř. 476. — T. = *rameno řeky*, der Arm des Flusses. Odjal t. vody, kterýž vchází do města. Flav. — T. = *stoka, strouha*, der Wassergraben. V. — T. = *síto, řešeto* (místy v Čech.), das Sieb. U Král. Městce, Psčk., v Čáslavsku, Kal., ve vých. Čech. Jir. — T. = *mlat*, die Tenne. Na prostried stodoly bývá tok. Slov., Dbš. 50., Plk. — T., na Slov. = *pouzdro*. Bern. — T. *přens*. V obyčejném toku života. Sš. Ob. 176. (Hý.). Protivné zásady v toku věků podnes stýkají a potýkají se. Pal. Dj. IV. 2. 208.

Digitized by Google

2. **Tok**, u, m. = *tokání tetřevů, jeřábků, bažantů, dropů, jeřábů*, die Balz, Falz, das Falzen, Balzen; *čas páření se jich*, die Balzzeit. Šp.

3. **Tok**, u, m., samota u Dobříše. — 4. **T.**, a, m., antacaeus, die Tinke, ryba. Slov.

Ťok, u, m. = *hlas ptáků volavých, pěnkav* atd. Má ťok (jest chytrý). Us. (Turn.) — **Ť.** = *chuť, kohoutek*, die Lust, der Appetit. Sraziti někomu ťok. U Jilemn. — **Ť.**, a, m., osob. jm. Šd.

1. **Toka**, y, f. = *strouha*, die Rinne. Us.

2. **Toka**, y, f. = *krátký, tlustý sloup*, die Pfoste, Docke. Sr. střněm. tocke, truncus, pařez, nněm. Docke, parva columna. Mz. 348.

Tokaj, e, m., mě. v Uhřích, něm. Tokay. — *Tokajan*, a, m. — *Tokajský*. T-ké víno. Vz S. N.

Tokajčina, y, f. = *tokajské víno*. Ht. Sl. ml. 222.

Tokanisko, a, **tokaniště**, ě, n. = *místo, kde ptáci tokají*, der Balzplatz.

Tokář, e, m., na Slov. = *soustružník*, der Drechsler. Plk., Šd.

Tokáreň, rně, f. = *soustružnická stolice*. Na Slov. Kde t. majú, hotujú i drevené taniere. Dbš. 62.

Tokářka, y, f., die Drechslerin. Slov.

Tokářský, Drechsler-.

Tokářství, n., die Drechslerei. Slov.

Tokati, *tokovati, tokávati, tokovávati* = *křičeti jako tetřev, hlas v toku* (v páření-se tetřevů) *vydávati*, balzen, falzen, krolzen, krollen. Jg., Šp. Tetřev hluchý toká. D. Když tetřev tokuje, tehdáž naň stříleti. Ros. Cf. Chámiti.

Toke, e, ovi, (I. 342. b.), m., osob. jm. Vz Tk. IV. 743.

Tokma, y, f. = *cena* (ovcí, jehňat atd.), der Preis. Slov. Jir.

Tokmiti, il, en, ení = *ceniti*, schlätzen. Slov. Jir. Vz **Tokma**.

Tokologie, e, f., řec., *porodnictví, náuka o porodech*, die T. S. N.

Tokoměr, u, m. = *nástroj k měření rychlosti a síly vody tekoucí*, der Hydrometer. Techn.

Tokoměrný. T-ný čtverník, der Stromquadrant, kývadlo. Nz.

Tokoměrský, hydraulisch. T. stroj. Sedl.

Tokoměrství, *hydraulika*, n. = die Hydraulik. Sedl.

Tokooký, lipus, triefäugig. Jg.

Tokoškrab, u, m. = *škrábání pryskyřice se stromů*. Um. les.

Tokoun, u, m. = *ssavec*, das Taschenthier. T-ni, phalangistae = malí ssavci vačnatí s chrupem jako klokani, avšak všecky nohy jsou stejně dlouhé; ocas je točivý. T. liškový, phalangista vulpina; vakodlak popelavý, parovník poletuchový. Frč. 372. T. malouchý, microtis, tleskohlavý, Cookii, medvědový, ursina, skvrnatý, maculata. Ssav.

Tokovati, vz Tokati.

Tokovina, y, f., maso z ryby toka (vz Tok, 4.), Tinkenfleisch. Slov.

Tokový, Pfosten-, Docken-. T. jehlice. Techn. Vz Tok, Toka.

Tokozelka, y, f., pontederia, die Pontederie. T. obecná, p. vaginalis; šípovitá, p. hastata. Rst. 1681.

Tokozelkovitý. T. rostliny, pontederiaceae: tokozelka. Vz Rstp. 1681.

Ťoktati = ťok křičeti. Vz Ťok. Us.

Tokussa. Kalužnice t., eleusine tocussa, rostl. Vz Rstp. 1727.

Tolar, u (v obec. ml. *toral)*, **tolárek**, rku, *toláreček*, čku, m., z něm. der Thaler a to z Joachims-Thal, kde r. 1519. nejprve hrabě Šlik tolary razil. Dle Narodn. listů II. č. 72. správně *dolar* od *dol* = údolí. Vz Tolský. Tolar všeobecný název větších přes 1 lot vážících stříbrných mincí. T. tvrdý, Speciesthaler, m. = 2 zl. 10 kr.; t. říšský = $1\frac{1}{2}$ zl. Tolar křížový = 2 zl. 30 kr. Tolar s pannou Marií. Dch. Když se žení, tolary mění; jak se ožení, malého peníze není. Prov. Mám já v Hodslavicách galánku, dal sem jí tolarek závdanku; ona mně závdanku nechce vzít, ani mú galánkú nechce byť; Péro z marijánku je velice drahé, jedna haluzenka za čtyry tolare; Ach choć ja ju ztracim, něvelka škoda, dam ci tolareček, zas budzě nova; Ně tvoja dzěvucho, ně tvoja škoda, zaplacim ci ja ju baj tolaroma; Žena lúbí tolary a já lúbím poháry; Má na krku goraly, mezi nima tolary; A ja vam dam dva bite tolary. Sš. P. 271., 366., 398., 565., 609., 660., 745. (Tč.). — **T.**, a, m., osob. jm.

Tolarový ráz, das Thalergepräge. Ros.

Toledo, a, n., mě. ve Španělsku, lat. Toletum. Vz více v S. N. — *Toleďan*, a, m. — *Toledský*.

Tolej = *tolik*, so viel. Na mor. Slov. Šd., Brt. A šak ty, Michalku, tolej hříchů nemáš; Pověz mi, synečku, co od tebja ptajú (= žádají)? Sto rýnských stříbrných, ještě tolej drobných; Hlavičko, hlavo má, co mia r. bolíš? ani neodpadáš, ani sa nehojíš; Moje potěšení netulaj se tolej. Sš. P. 166., 328., 467., 406. (Tč.).

Tolen, u, m., druh uhlovodíku: $C_{10}H_{14}$. Vz Šfk. 530.

Toleranc, e, m., z lat. = *jídlo, tvaroh s máslem smíchaný, rozhuda*. Šp.

Tolerance, e, f., z lat. = *snášelivosť zvl. náboženská*, die Toleranz. Rk. — **T.** = malá dovolená úchylka od zákonité stříže n. zákonného zrna mince, das Passirgewicht. Skř.

Toleranční patent = nařízení cís. Josefa II. o snášelivosti náboženské, das Toleranzpatent. Vz S. N.

Tolerantní = *snášelivý*, tolerant.

Tolet, u, m., eine Art Battist. Gl. 342.

Toli = *tolik*, so viel. Strsl. tolě, toli; na morav. Slovácku: tolé (Hý.); příp. -lě, -li. Mkl. B. 104., L. 132. Us. u Přer. Kd. Také ve Slez. Tč. Zapřahajtě dvacet koni, ješče k tomu volů toli; Žáden toli něvystoji, co vojaček musi. Sš. P. 41., 595. (Tč.). — **T.** = *vždyť*. A t. sem ti povědal, ich habe dir ja doch erzählt. U Opav. Klš. — **T.** = tantum, blos. I přidechu ne dle Iha, toli neže aby Lazar viděli, jej že vzkřesi od mrtvých. Ev. Joan. ms.

Digitized by Google

1. **Tolice**, e, f., rostlina, medicage, der Schneckenklee. Tolice vojtěška, m. sativa; srpková, m. falcata; stromovitá, m. arborea; pramenatá, m. radiata; terčitá, m. orbicularis; čihovitá, m. turbinata; zpletená, m. intertexta, vz Rstp. 375.; položená, procumbens, dětelová, lupulina, nejmenší, minima. Flora. — Jg., Schd. II. 310., Čl. Kv. 378., Kk. 225., FB. 102., Slb. 533.

2. **Tolice**, adv. = *tak*, *tak velice*, so. Aby t. den súdný na ny vzevřel milosrdnýma očima, jakožs ráčil vzevřieti na lotra. Ms. 14. stol. (V Rozb. 1840.).

Tolije, e, f., parnassia, das Einblatt, Studentenröschen, rostl. T. srdčitá, bahní, palustris, malokvětá, parviflora, vejčitá, ovata, okrouhlá, caroliniana, kopytníková, asarifolia, velikolistá, grandifolia, třísňatá, fimbriata. Flora. Cf. Čl. Kv. 301., Čl. 60., Kk. 218., 219., FB. 78., Slb. 647.

Tolijovitý. T. rostliny, parnassieae: tolije. Vz Rstp. 110., Slb. 647.

Tolik, vz Toliko. Slez. tolej. Klš.

Tolika, y, f. = *tolita*. Dh. 102.

Tolikačíselný. T. soustava. Stč. Alg. 4.

Tolikakopový. Kopa je pásmo, kolik pásem na loket, t-vé plátno. U Domažl. Nl.

Tolikátý, der sovielte.

Tolikernásobný, sovielerlei. Kom.

Tolikerosť, i, f. = *tolikosť*. Ros.

Tolikerý; (zastr. toliker), a, o = *toliký*, *toliknásobný*, sovielerlei. Kolikerý jest? Odp. Tolikerý. — T. = *mnohý*, vielfach. T-keré psaní jsem mu poslal. Ros. — Vz Kolikerý.

Tolikéž = *také tolik*, eben soviel, gleichviel. T-éž studnic. Ben. V. Rovina na 200 kročejů dlouhá a t. široká. Kram. Zavěsiž každému na sedlo tisíc hřiven zlata a já chci t. ze svého vybrati. Výb. II. 42. Penize jim dada t., což jsú bratru mému dali. Půh. II. 397. Jestliže jest ta rána s kyjem modrá byla, musí dáti podlé práva 20 gr. viny a raněnému dvakrát tolikéž. NB. Tč. 15. T-kéž o sv. Jiří. Půh. II. 239. (Tč.). — T. = *podobně*, *také tak*, *touž měrou*, *týmž způsobem*, ebenso, gleichfalls, auch, ingleichen. Jg., V. Vy nic nejste a dílo vaše t. nic není. Br. Nebylo mi t-kéž možné. Žer. Řezník klobásy, jelita, t. vepřové plécе atd. dělá. Kom. Onen k prostřednictví mezi Bohem a lidmi bráván byl, Kristus tolikéž; Onen řádně byl k úřadu povolán, t. Kristus. BR. II. 750., 751. Vz Též.

Toliknásobně, so vielfach, auf so vielfache Art.

Toliknásobní, so vielfach. Ros. — T. = *tolikerý*, *mnohý*, vielfach, vielfältig. T-bní psaní jsem mu poslal. Ros.

Toliknásobnosť, i, f. = *tolikerosť*, die Sovielfachheit, Vielfachheit. Ros.

Toliknitní = *tolika nití*. T. rostliny, isostemones, které tyčinek tolik mají, kolik lupenů nebo částek korunových. Rostl. I. 209. a.

Toliko, neutr. adjektiva: *tolik*, vz Toliký. T., obyč. *tolik*, *subst.*, *adj.*, *adv.*, vz Koliko. T. = *tak mnoho*, so viel. Za tolikoli jste pole své prodali? A ona řekla: Ano za tolik. Br. T. jisto jest, že . . . Dch. Muž již sám nemá v moci těla svého, neb již žena má jeho tělo v moci; též žena nemá v moci své t. (touž měrou těla). Hus II. 40. Pij len tolko, abys mohel žížeň zahasit. Mor. Tč. Mluv na tolko, by sa mohlo změstiti do uší. Slov. Tč. — S **gt.** (subst.) T. jich tam bylo. Kolik jich bylo? Tolik. Ros. T. dní o hladu byli. Lom. Na tolik mnoho sekt roztrhána jest. Skl. II. 75. Námluvy o vážných oněch otázkách, pro kteréž od tolika let t. krve lidské již prolito bylo. Pal. Dj. III. 3. 131. Ach nemáš na toliko statku (nejsi s tolik). Us. u Buchlovic. Všaks nás z tolika dluhuov neupominal. NB. Tč. 195. Mám na ni s tolik svědomí, co mi k mému právu třeba; Měla muže a potom ovdověvši i mlčala toliko časuov. Půh. I. 163., 390. Není tě za tolik (nejsi s to). Mor. Brt. Kdo jest kdy slýchal o toliku králův. Skl. 140. — Jako **adjekt.** Po tolika létech. Obklíčeny tolika nebezpečenstvím. V. Ušel tolika tenatům. V. Tolika hostem nebude se místa dostávati. Sych. O kolikati vstáváte? O tolikati (hodinách). V již. Mor. Šd. — **T.**, *jako adv.* Po toliko škodách; po toliko žalostech. Troj. V toliko letech. Ben. V. Že nemohú túhu toliko zlého zapomenúti. Dal. 153. — *Tolik-co*; *tolik-kolik*, soviel-als (srovnávací). Toliko múdrých, co bláznů. Jel. Tolik zemi, co by slepice hrabati mohla. Us. Obdržel tolik co nic. Us. Dch. Tolik a jednostejnej počet osob nahoru vstupujících aneb rodičů se nachází, tolikýž jest mezi dolů sstupujícími. Bdž. 87. Což jest Oldřich dal věna po tom sirotku, tolik jemu mají zase odvěnovati; V tomto čtení slovo justificare se ipsum tolik sě mieni jako zpraviti se. Půh. II. 325., 335. (Tč.). Tolko píjaj, kolko treba, ne tolko, čo móžeš. Slov. Tč. Boháč tolko má přátelů, kolko je ve světě ludí; Kolko ludí, tolko chutí, co ten spraví, to ten zřutí. Mor. Tč. Kolik krajů, tolik obyčejův. Koliv hlav, tolik klobouků (tolik smyslů; tolik rozumu. V.). Kolik děr, tolik věr, kolik mlynářů, tolik měr. — *Tolik* (na Sloven. také: *na tolik*) = *tak velmi*, sehr. Tolik Kochan na Jaromira soči, až i káza kniez bratru vylúpiti oči. Dal. Na tolko (toliko) chybila. Baiz. — *Toliko* (na Slov. *tolko*) = *jen*, *jenom*, nur, bloss, lediglich, nur allein. Vz Věta výlučná. Když z více věcí, činností a vlastností jednu vynímáme a ne více. Zk. Věřte t. těmto svědkům. Ne toliko, ale i . . . Půh. I. 298. Co musí, to t. dělá. Toliko ty; t. že ne. V. T. že on pět hř. sirotčích vymienil; Za to prosila vyvedši nás před duom Tománkův, abychom jednie hlasem toliko bez skutku slíbili. NB. Tč. 192., 196. (Tč.). Kteréž tolik příslušie dokonalým. Hus III. 51. List břízy podobný jest černému topoli, t. že vnitř jest drsnatější. Byl. — *Pozn.* 1. *Přidává se: jen, jediné.* Ta hlava jistě způsob jako živého člověka měla, jediné toliko že nemluvila. Háj. (Zk.). Jen toliko hněvají mne. Bibl. Světem pohrzejíce tolik jedno o nebeských věcech myslé. Hus III. 73. — *Pozn.* 2. V záporných větách nekladou *toliko* na mor. Zlínsku do genitivu. Brt. — *Z tolika* = *toliko*. Akt. m. Ferd.

Digitized by Google

Tolikoletý, sovieljährig. Kom. Cent. 93.
Tolikonitný, vz Tolikonitní. T. květy. Rostl.
Tolikosť, i, f., na Mor. a na Slov. *tolkosť*, das Aequivalent. Ros.
Tolikostěnný, sovielseitig. Prsl.
Tolikověký, so viele Jahrhunderte dauerud. Šm.
Tolikrát, *-te* = *tak často*, sovielmal. T. jsem ho napomínal. Ros. Kterýž jsa t. odbyt, přece se navracuje. Žer. 310. Kolikrát koli věk nestydatě uzří ženu ku požádánie jie, t. zhřeší. Hus I. 276. — Kom., D.
Toliký (na Slov. a na Mor. *tolký*) = *tak veliký*, so gross. Ros. Koliký — toliký, quantus — tantus. Brt. Poněvadž v tolikém času žalobnice o ten podsedek mlčela, má již dále také mlčeti. NB. Tč. 158. Vtip jejich toliký bývá, že . . . Baiz. — T. = *tak mnohý*, so viel. T-ké a tak mnohé věci zlé. V. Tolikem (instr. sg.) křivdu činíš, kolikem moha pomoci i nepomůžeš. Št. Je nehoden toľkej lásky. Ht. Sl. ml. 172. Při tolikých vědách paměť se cvičiti musí. Jg. Tolikých (= tolik) má dluhů a přece hýří (vz Spodoba). Brt. Tolikej je i bratří rozdíl (species), kolikterej jest dítek a rodičů. Bdž. 89. Vz Koliký.
Tolita, y, f., asclepias (dle Rstp. 1048. cynanchum), die Schwalbenwurz), rostlina. T. *pospolitá*, a. vincetoxicum; *žlutá* a) *blatouch bahní*, *bolečko*, *máslenka*, *městček*, *čerciľák*, *žluťák*, caltha palustris, vz Rstp. 15.; b) *pryskyřník plamínek*, ranunculus flammula, Sumpfhahnenfuss, m. — T. = *vlaštovičník větší*, *nebeský dar*, chelidonium majus, das grosse Schellkraut. D. — T. *zlá* n. *lítá* = *žluťák proklatý*, ranunculus sceleratus, der Gifthahnenfuss. Ja. Vz Slb. 374., Rstp. 1048., Schd. II. 290., Čl. Kv. 222., Kk. 175., FB. 52.
Tolitlík, u, m. = *poblekla modrá*, catananche, Zwangkraut, n. Rstp. 946.
Tolitovina, y, f. = *prvek v tolitě*. Presl. Chym. II. 126.
Tolitovitý. T. rostliny, asclepiadeae: svícník, smrdutka, perlucha, baňura, besednice, nevěnčenec, klejicha, ostnoplod, plchoplod, tolita, dužnověnec, skamona, svidina. Vz Rstp. 1040. a násl., Kk. 175., Slb. 374. T., Schwalbenwurz-, Hahnenfuss-, Schellkraut-. Vz Tolita. T. kořen, květ. — T. *hořepník*, schwalbenwurzartiger Enzian, pneumonanthe asclepiadea. Rostl.
Toliž. *Jeliž* — *toliž* = *jestliže* — *tehdy*, so, alsdann. St. skl. I. 79. Ale až se pokrstí, toliž má milá choť bude. Kat. (Výb. I. 291. 10.). Jeliž bude vyňata (střela) z jězveného těla, t. lékař všelikého tak nléčí (raněného). Hr. rk. 329.
Tolko, na Mor. a na Slov. = *toliko*, soviel, nur.
Tolkož, na Slov. = *tolikéž*.
Tolký = *toliký*.
Toľme, na Slov. = *tolik*. Ani by som toľme nenariekala, kebych ťa na svojich očach nemala. Sl. ps. 150.
Toľo = *toľko*, *tolik*, so viel. Slov. Dbš. 71.
Toloch, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Tolokněnka, y, f. = *medvědice*, *kostrounek*, arctostaphylos uva ursi, die Sandbeere, rostl. Vz Rstp. 988., Čl. Kv. 270., FB. 67., Slb. 382., Nz.
Tolosa, y, f., mě. špaň. Vz S. N.
Tolský m.: *dolský*. T. groš = *tolar*. V. Vz Tolar.
Tolštein, a, m. Vz Tk. IV. 743.
Toluánský balsám z jižní Ameriky. Vz S. N.
Toluidin, u, m., v lučbě, das Toluidin. Nz.
Toluol, u, m., v lučbě, das Toluol. Nz. T. = *druh uhlovodíku*. $C_{14}H_8$. Vz Šfk. 442., 530.
Toluylan, u, m., v lučbě, toluylsaures Salz. Nz.
Toluylový. T. kyselina, die Toluylsäure (Nz.). T. kyselina: $C_{16}H_8O_4$. Vz Šfk. 442.
Tom, lokal sg., vz Ten.
Tomala, y, m. = *Tomáš* (opovržlivě). Ten Tomala! Co chce tu ten T-la! V již. Mor. Šd.
Toman, a, m. (= Tomáš), osob. jm. Pal. T. Hugo, advokat a spisovatel v Praze, nar. 1838. Vz S. N., Tf. H. l. 180. — T., vz Tomi.
Tomanec, nce, m., osob. jm. Mor. Šd., Arch. I. 443.
Tománek, nka, m., osob. jm. NB. Tč. 196.
Tomaníkl, a, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 50., 129., II. 4.
Tomanův mlýn, Klentscher Mühle, u Roudnice.
Tomáš, e, **Toma**, y, **Tom**, a, **Tomek**, mka, **Tomík**, a, **Tomíček**, čka, m., z hebr. Thomas. Nevěřící T. Praví sv. Tomáš: Jez doma co máš, u lidí, co ti dají. Lepší Tomáš (= to n. tu máš), nežli Adam (= a dám). — T. = samota u Chotěboře. — T., osobní jm. Vz Jir. H. l. II. 290., Tk. I. 626., Tk. II. 551., V. 261. — T. = *člověk nevěřící*, ein ungläubiger Mensch. Us. Bdl. Ty nevěřící T-ši! Us. Šd. Vy jste a zůstanete nevěřícím Tomášem. Stnk.
1. **Tomášek**, ška, m., samota u Volyně.
2. **Tomášek**, ška, m., osob. jm. T. Václ., hudeb. skladatel. — T. *písař*. Vz Tk. II. 121.
Tomášenec, nce, m. = *přívrženec Tomáše akvinského*, der Thomist. 1522.
Tomášík Pavel Jan a Samuel, spisov. Vz S. N., Jg. H. l. 641., Šb. H. l. 299.
Tomašov, a, m., mě. na Mor. a v Polsku. Vz S. N.
Tomáštík, a, m., osob. jm. Na východ. Mor. dotud ještě úplně neutuchlo naznačování příbuzenstva tak pravidelné, když se někdo jmenoval Tomáš, aby syn *Tomášek* a vnuk slul *Tomáštík*. Pk. v Mtc. 1880. 126.
Tombak, **tompach**, u, m. = *kov* udělaný z mědi a jiných kovův, od Angličana Dombaka. Snad z malajského tambâga. Mz. 348. Něm. Tomback. Z mědi a cinku bývá t. Koll. T., kovová směs z mědi a malého dílu cinku. Vys. T. = slitina 82—85% mědi a 15—18% zinku. Šfk. 330. Vz KP. IV. 156.
Tombakovec, vce, m = *siřičník železitý*, der Magnetkies. Prsl. Chym. I. 203.
Tombakotepec, pce, m., der Tombackschläger. Plk.

Digitized by Google

Tombola, y, f., it. = *veřejná hra loterní v Italii.*
Toměík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Toměín, a, m., ves na Slov. u sv. Martina. Šd.
Tomec, mce, m., osob. jm.
Tomeček, čka, m., osob. jm.
Tomek, mka, m. = Tomáš. — T. Mikul., Jg. H. l. 641. — T. Václ., nar. 1818., prof. a čes. spisov. v Praze, *první rektor české university* 188²/₃. Vz S. N., Jg. H. l. 641., Tf. H. l. 153., 154., Šb. H. l. 299. — **T.** *z Čejkova*, jm. staroč. rodiny rytířské. Vz S. N. — **T.**, samota u Koloděj.
Tomel, mle, m., diospyros, die Dattelpflaume. T. obecný, d. lotus; japanský, d. kaki; lepnatý, d. embryopteris; virginský, d. virginiana; ebenouš, d. ebenaster; t. zelenodřev, d. chloroxylon; t. černodřev, d. melanoxylon. Vz Rstp. 1010., Kk. 192. — **T.**, mla, m., osob. jm. Arch. II. 480.
Tomeš, mše, m. = *Tomáš.* Us. Škd., Šd. — **T**, osob. jm.
Tom-i, dle Dolany, nebo: **Tom-is,** idy, f., mě. v Moesii. Vz S. N. — *Toman* n. *Tomiďan*, a, m. — *Tomský* n. *Tomidský.*
Tomice, Tomitz, ves u Dol. Kralovic. Vz Tk. I. 406., 408., III. 73.
Tomíček, čka, m., osob. jm. T. Jan Slavomír, spisov. čes., † 1866. Vz S. N., Jg. H. l. 641., Tf. H. l. 163., 172., Šb. H. l. 299.
Tomík, a, m. (= Tomáš), osob. jm. Pal., Tk. I. 312., Dal. k. 104. (Jir. čte: Kamýk), Arch. I. 342.
Tomín, Tmin, a, m., vlas. Tolmino, něm. Tollmein, městečko v Goricku. Vz S. N.
Tomiš, e, m., osob. jm. Šd.
Tomíšek, ška, m., osob. jm. Hý.
Tomka, y, f., anthoxanthum, das Ruchgras, rostl. T. vonná, a. odoratum. Vz Rstp. 1723., Schd. II. 262., Čl. Kv. 104., Čl. 155., Kk. 110., FB. 9., Slb. 132. — **T.**, y, f., osob. jm. Pal.
Tomko, a, m. = *Tomáš.* — **T.**, osob. jm. Slov. Dbš.
Tomkovice, e, f., hierochloe. T. půlnoční, h. borealis; jižná, h. australis. Vz Rstp. 1724., Čl. Kv. 105., FB. 9., Slb. 156.
Tomola, y, m. = *Tomáš*; osob. jm. Mor.
Tomotomie, e, f., řec., *porod vyřezáním dítěte.* S. N.
Tomsa, y, m., osob. jm. T. Frant. Jan, čes. spisov., nar. 1753. Vz S. N., Jg. H. l. 642., Tf. H. l. 97., 172., 173., Šb. H. l. 299. T. Fr. Boh., čes. spisov., naroz. 1793. Vz S. N., Jg. H. l. 642., Tf. H. l. 125., Šb. H. l. 299. T. Ant., lékař a spisov., nar. 1832. Vz. S. N.
Tomsk, a, m., mě. v Rusku. Vz S. N.
Tomša, dle Báča = Tomáš.
Tomšej, e, m., osob. jm. Mor. Šd.
Tomšík, a, m. = Tomáš.
Tomšů, osob. jm. Vz Ů, Petrů.
Tomto, lokal sg., vz Tento.
Tomyr-is, y, f., královna Masagetů. Vz S. N.
1. **Ton,** u, m., z lat.-řec. **T.** = *zvuk určitě vysoký n. hluboký*, der Ton. Hd. T. = zvuk určité výšky a hloubky. Mlt. T. = zvuk, jenž stejnorodými pravidelnými vlnami zvukovými povstává. KP. II. 280. Ton a výška jeho, nejhlubší a nejvyšší; ton nejhlubší v rouře otevřené, t. nejhlubší v rouře zavřené; o povstávání tonu, rozdílový ton, součtový t.; o způsobování tonu vidličkou ladicí; výška tonu, základní ton. Vz KP. II. 279., 287., 280., 309., 308., 281., 290., 291., 281., 284., 283. Tony harmonické či hořejší, kombinačné, souzvučné a nesouzvučné, Tartiniovy, v rourách zavřených a otevřených. Vz KP. II. 283., 289., 308., 290., 284., 291., 308., S. N. T. bas (tón ba) = snížený ton; t. haut (tón ó) = zvýšený ton; t. générateur (ženeratér) = hlavní tonina. Mlt. Ton osmistopní (Achtfusst.); t. se snadně, ostře, tvrdě ozývá (der Ton spricht leicht etc. an); t. předjatý (Anticipation); hlavní tony v každé tonině (Tonart) jsou: základník, Grund-, vládnice hořejší a dolejší, střednice dolejší a hořejší; tony středohlasu n. prostřední (Mitteltöne); tony parallelní n. rovnoběžné; t. trylkové; t. celý, půlton, velký půlton, malý půlton, chromatický, nezměněný, původní, diatonický, prosouvnutý, čistý, falešný, vysoký, hluboký (hrubý) Kontra-, hořejší půlton, dolejší půlton; ton průtažný, dolů n. nahoru jdoucí, pomocný (Zwischent.), dvojrážkový, Doppelschlags-, flažeoletový, Flageolet-, jednostopný, Einfuss-, církevní, Kirchen-, nepřipravený, frei anschlagender, pozůstalý, verbliebener T.; tvoření, -bildung, délka, -länge, postup, -folge, posloupnosť, rozsah, -grösse, poloha, -lage, míra, -mass, řada, -reihe, pořadí, -reihe, soustava, -system, poměr tonu, -verhältniss; dálka tonu, die Tonentfernung, třetina tonu, der Drittelton, vynechání tonu, die Auslassung des Tones, zdvojení tonu, die Verdoppelung des Tones; ton držeti, vydržeti (aushalten); t. přimrtviti, přidusiti, přitlumiti (dämpfen); t. udati, nasaditi, angeben, rozmáhati, rozdouti, ztráceti; ton vyznívá, tratí se; uhoditi do tonu; ton se zmáhá, tratí; kus jde do toho n. onoho tonu, do té n. oné toniny. Hd. Výška, stupnice n. škála tonu; ton vzíti (intonovati). Nz. Ta mění tony (= hubuje). Us. Ale ovšem city radostnými se proplétá ton elegický. Šš. II. 150. (Hý.). — **T.** *v mluvnici* = *přízvuk*, Akcent, m. T. temný, tvrdý, jasný, ostrý, měkký. Nz. T. chřtánový = chrop; pronášený; plnosť, chod tonu. Šm. — **T.** *v malířství*, der Ton. T. tmavý, světlý, místní, t. barvy. Nz. — *Dobrý ton* = *dobrý mrav a způsob společenský*, guter Ton. Rk.
2. **Ton,** a, m. = *Tonda, Antonín.* U Místka. Škd.
Tona, y, f., strč. = *tůně.* Šb. Vz Tonč. Na Slov. *tóňa.* Dbš. 58.
Tonar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Tonči, f., Antonie. Us. Dch.
Tonda, y, m., vz Ton, 2. — **T.**, y, f. = Antonie. U Příbrami. Prk.
Toně, vz Tůně, Tona.
Tonek, nka, m. = Antonín.
Toněvý, Tümpel-. V. T. rybník, zastr.
Tonice, e, f. = *tonina.* Šm.
Tonický = *co k jisté tonině se vztahuje*, tonisch. Tonické (zvukové) umy, tonická umění, tonische Künste. Nz.

Digitized by Google

Tonika, y, f. = *základní ton čili zvuk ve stupnici jisté toniny*, die Tonik. Vz S. N., KP. II. 287.

Tonina, y, f., die Tonart = *způsob tonu*, na př. měkký n. tvrdý; v tonině je základním a prvním tonem tonika. T. = poměrnosť tonů skladby hudební k tonu základnímu, jak se nám ve skále jeví. Vz S. N., Mlt. T. authentická či hlavní, plagalní či vedlejší, cizí či nevlastní, poboční, Seiten-, měkká, Molltonart, aeolická, aeolische Tonart; pohlaví tonin (tvrdé, měkké), das Tongeschlecht, znak t-ny, das Kennzeichen der Tonart, příbuznosť tonin, die Verwandtschaft der T. Hud.

Toniš, e, m., osob. jm. Pal.

Tonišova hora. Vz Tk. III. 91.

Toniti = *stíniti*. Na Slov. Cf. *Tíniti*.

1. **Tonka, Tonička, Toninka**, y, f. = *Antonie, Tony*.

2. **Tonka**, y, f. = juvia, bertholletia, rostl. ve vých. Amer. Rstp. 611.

Tonkový bob, die Tonkabohne, luštinatý plod stromu dipterix odorata. Vz Šfk. 524. Vz Tonka, 2.

Tonný, Tonnen-. Slov.

Tonomíra, y, f., das Tonmass. Šm.

Tonopohlaví, n., das Tongeschlecht. Šm.

Tonner, a, m., osob. jm. T. Eman., Frt. a Aug., čeští spisovat. Vz S. N., Tf. H. l. 160., 163., 190., Šb. H. l. 300.

Tonologie, e, f., řec. = *náuka o tonech*, die Tonlehre. S. N.

Tonometr, u, m. = *tonoměr, zvukoměr*, nástroj k měření tonů, der Tonometer, Tonmesser. Rk. Vz Ton.

Tonorod, u, m., das Tongeschlecht. T. tvrdý a měkký. Vz Mlt., Tonina.

Tonosled, u, m = *škála*. Šm.

Tonouti (Ros. také *tunouti*), ul, utí = *topiti se*, ertrinken, sinken, untersinken, im Wasser niedersinken; *plynouti, plouti*, schwimmen. Jg. T. m.: topnouti = topiti se. Mkl. B. 428. V již. Čechách *tynouti*. Kts. — **abs.** Tonoucí břitvy se chytá. Vz Nešťastný. Prov. Tonul, až utonul. Us. Kdo tone, sekeru slibuje a když ho vytáhneš, i topůrka (mu) líto. Pk. — **kde v čem: v** blátě, Br., v bídách, Kram., v lásce. Dch. Tone srdce v krvi; v moři světských žádostí t. Kom. V žádostech tělesných t. Scip. T. v rozkoši, ve slasti. Dch., Štnk. Pohledaje v jeho řasy tone *dívem* také krásy v přeradostném úchvatu. Sš. Bs. 38. Spatřiv, že lidé v hřiešich velmi tonú. Hus III. 152., I. 457. — **čím (v čem).** Čarodějná Slovač zpěvem tone v pláči. Hdk. C. 38. Ta však duše rázná tone proudem citů. Sš. Bs. 45. — **kde kdy.** Když jednú ještě za života sv. Mikuláše lidé na jednom korábu na moři toniechu. Pass. 39. (Hý.). Tonouti na moři. Kom. Vz Tonutí. — **jak.** Tak že bez mala tonieśta. ZN. — **kam.** Těžká jako kámen, ješto vždy tone **na** dno. Boč.

Tonový, Ton-. T. dírky. Vz KP. II. 310., 320. T. soustava (souhrn) všech tonů, jichž v hudbě užíváme, das Tonsystem. Mlt., Hd.

Tonsori-us, a, m. (Barvíř), spisov. Vz Jg. H. l. 642., Jir. H. l. II. 290.

Tonstvi, n., das Tonwesen. Šm.

Tonsura, y, f., z lat. = *postřižka vlasů na hlavě kněží* při svěcení jich a potom oholené místo na temeni katol. kněží, pleš, koruna, die Tonsur. Rk. Vz S. N., Postřižiny. Blř., Sd.

Tontalka, y, f., tontalea. Rostl. I. 225. b.

Tontina, y, f. = *druh ročního důchodu*. Jistý počet účastníků složí kapitál na úroky; umře-li některý z nich, připadají úroky jeho ostatním: kdo z nich ostatní přežije, užívá sám až do smrti celého úroku. Skř.

Tonutí, n. T. na moři, das Unter-, Versinken. V.

Toona, tuna, y, f. = *česnekorník*, cedrella, die Cedrelle. Vz Rstp. 233.

Top, u, m. = *topení*, das Heizen. Silným topem topiti. Us. Měl mi dávati t. do výměnku. Slez. Šd.

Ťop, u, **ťopák**, u, m. = *ptačí zobák*, der Schnabel. Us.

Topa, y, f., zastar. = *stopa*, die Spur. Tkad. — T. = *indská hrobka slavných mužů*. Vz KP. I. 97.

Ťopák, u, m., vz Ťop. — **Ť., ťopan**, a, m. = *krocan*, der Truthahn. Vz Krocan, KP. III. 293.

Ťopan, a, m. = *ťopák*. — **Ť.** = *četník* (ve mluvě trestnické). Šg.

Topanky, pl., f. = *krátké boty, čižmy*, Halbstiefeln. Baiz.

Topanov, a, m., zaniklá ves u Mor. Krumlova. Vz S. N.

Topárka, y, f., na Mor. a na Slov. = *moutev*, der Butterstössel. Jg., Vck.

Topas, u, m., *drahokam*, der Topas. V. T. obsahuje kyselinu křemičitou, kysličník hlinitý a fluor. T. = křemen hlinitý, ve kterém jest jisté množství fluoru obsaženo. Vz Schd. II. 49., KP. III. 191. Topas dýmový, orientský. Vz KP. III. 195., 187., 188. T. průhledný, štípatelný, bledě vinný, bezbarvý, červený, modrý, žlutý, růžový, zrnitý. Vz Topazion, Drahokam. Bř. 184. Dle barev slove: *aquamarin, chrysopras, rubicel, chrysolith, rubin, safir*. Vz S. N. T. křemenný, vz Křemen.

Topasový, Topas-. T. kámen. = topas. D.

Ťopati = *jako krůta křičeti*. Krůta ťopá.

Topazion. Protož jsem miloval kázání tvá nad zlato a nad t. = topas. Ž. wit. 118. 127. Vz Topas.

Topek, pka, m., osob. jm. Šd.

Topelec n. **topělec**, lce, m. = *kdo se topí* n. *topil*. C. — T. = *vodník*. Na Slov. Hdk. C. 281. — **T.**, osob. jm. Č. — **T.**, něm. Topieletz, ves u Písku. PL., Tf. 288.

Topelník, a, m. = *vodník*, der Wassermann. Rgl. Vz Topelec.

Topělý, vz Tepělý.

Topeně, ě (na Mor.), **topenice**, e, **topénka, topinka a topinka, topenička**, y, f. = *skyva chleba sádlem mazaná a na uhlí, na plotně atd. smažená*, das Brotkrüstchen, geröstete Brotschnitt. Br., Krab. T-y péci, Tab., sušiti. D. On tu t-ku cítí, er riecht den Braten. Dch. Dostal t-enku (domluvu, kterou se mu zatopilo). Us. Šd. Vz Topinka. — **T.** = *suchár*, der Zwieback. Gl. 342.

Digitized by Google

Topení, n. = *teplení*. V. — T. = *zahřívání vzduchu v uzavřeném prostoru*. Vz S. N., KP. I. 218. Die Heizung, Feuerung. Přílišné topení. Dch. Kamna k t. z venku, z pokoje; urovnati hraničku k t.; přístroj k t. hvozdu; přístroj k t. bez kouře (dymotrav, der Rauchverzehrer); dříví k t.; přílišné t. Us. Dch. T. parního kotla, die Dampfkesselheizung; T. pod kotlem, die Kesselheizung; t. bez kouře, rauchlose Feuerung; t. zaraziti, abstellen. Šp. T. místné, die Lokalheizung. Nz. lk. Takto opatř jeden každý t., aby jeden skrze druhého ohněm ku škodě nepřišel; U koho by bylo zlé a nebezpečné t., ten opraviti dej. Smila osov. Zř. selské. T. **čím**: kamny, krby (vlaskými komíny), parou, vzduchem, vodou, dřívím, tříslem (Lohheizung), komínem, die Kaminheizung, petrolejem, lisovaným uhlím. S. N., Šp., Nz. lk. — T. = *topivo, palivo*. Výlohy na topení. Šp. — T. = *rozhřívání, rozpouštění*, die Schmelzung. T. másla. Tab. lid. — T. = *pohřižování*, das Versenken. Mlčím o bouřkách a t. Jel.

Topenice, e, f. = *topinka*. Nasyp semene kopřivového na t-ci Rkp. kd.

Topeniště, ě n., der Feuerraum, die Heizstätte. Šp.

Topénka, y, f. = *topinka, topenice*. Dch., Jir., Šd. Vz Topeně.

Topený; *topen, a, o* = *teplený*, geheizt. T pokoj. Us. — T. *chléb*, gebäht, vz Topeně. — T. *máslo*, na Mor. a na Slov. — *přepouštěné*, zerlassen, Schmalz. D. T. zlato do hrdla mu líti dal. Pal. Děj. III. 2. 76. — T. = *pohřížený, vodou přikrytý*, versenkt, ersäuft, überschwemmt. Jg.

Topěti, topím, zastr. topěji, ěl, ění = *tonouti, topiti se*, ertrinken. — **v čem**. Duše má topěje v hřiešiech. Modl. ms.

Topicí přístroj, *topidlo*, der Heizapparat. Šp.

Topický = *místní*, Lokal-, z řec. T. prostředky, které jenom v určitou chorobnou část těla mají působiti. Vz S. N.

Topič, e, m. = *kdo topí*, der Heizer, m. D., V. T. parního kotla, der Kesselheizer. Šp., Hrk. — T. = *palivo*, Brennholz, n. Ze dříví vrbového jest špatný t. Um. les. — T. = *kdo rozpouští*, der Schmelzer. Bern. — T. = *nástroj tesařský*, který se do rudníku strká či topí, když znamenají rudkou, der Taucher. Us. — T., osob. jm.

Topička, y, f., die Heizerin, Tkadl.; die Schmelzerin. Bern. Vz Topič.

Topička, y, f., vz Topka.

Topičný, Heizer-. Jg. — T. = *k rozpouštění náležející*, Schmelz-. T. huť. Bern.

Topičovský, ého, m., osob. jm.

Topidlo, a, m. = *žumpa v dolích, tůně*, der Sumpf. — T. = *prostředek k topení, k rozpouštění*, das Flussmittel. Techn. — Jg.

Topika, y, f., z řec., vynalézání látky k řečnickému pojednání o nějakém předmětu; staří rozuměli tím slovem sestavení všeobecných pojmův a vět (loci communes) v pořádku systematickém jako pomůcku k nalezení a k vhodnému volení důkazů. S. N. T., die Topik. Rhetorische Topik, pramenosloví, zdrojesloví, dokazovatelství (odkud dokazovati čeho, prameny důkazu a přesvědčení); grammatische Topik d. i. Wort- und Satzstellung, náuka u kladení, pořádání slov a vět. Nz.

Topinambur, u, m. = *slunečnice hliznatá*, helianthus tuberosus, die Erdbirne. Čl. 100., Kk. 164., FB. 42.

Topinka, y, f., vz Topeně; na Slov. *hřáňka*. Plk. Mastnou t-ku přátelům odkázal (byl bohat, vz Blahobyt); Co platna tučná t., ano zubů není! Č. M. 193. — T. = *prkno tenké*, dünnes Brett. — T. = *slabá tenká cihla n. dlaždička*, Pflasterziegel, m. — T. = *výtopek*, der Wischer. D. — T., samota u Mirovic; mlýn u Písku.

Topinkový. T. prkno, dünnes Brett. Us. Dch.

Topírna, y, f. = *místo, kde se* a) *topí, kamna*, das Heizhaus, die Heizkammer, Šp., Dch., b) *zahřívá* (das Treibhaus).

Topiště, ě, n., der Muffelherd in der Malzdörre. Šm.

Topitelný povrch, die Heizfläche. Nz.

Topiti, topím, top, pě (íc), il, en, ení; *topívati* = *teplo činiti, hřiti*, wärmen, heizen, feuern; *rozpouštěti*, schmelzen, zerlassen; *pohřížiti*, in's Wasser tauchen, senken, ersäufen; *vodou pokryti*, mit Wasser bedekken. Jg. T., immergere, lit. tepti, tepu, beschmieren; calefacere, heizen, lat. tepere, stind. tap, tapati. Cf. Teplý. Mkl. L. 71. Na Slov. říkají *kouřiti*. Jv. — **abs**. Už jsi topil? Us. Jak ten rybník od starodávna stál a topil a topiti může, der Teich und sein ganzes Inundationsgebiet. Z. d. op. — **co**: lázeň, světnici, pec, Us., pokoj, D., Ml. (hřiti); rudu, sádlo (rozpouštěti). D. Voda topí doly. Vys. T. rybník (vodou napustiti). 1506. Král se na to rozhněval a pec hrozně topit dal. Sš. P. 8. Ať Kateřiny nebo Kříže, když mrzne, topte chýže. Pk. — **co, se kde**. T. v kamnech. Ros. Štěňata v rybníce t. Ml. T. se v rozkošech. Hlas. Milý se či tam topí v tym bystrem dunaji. Sš. P. 188. — **(kde) jak**. Toho rybníka dále topiti nemá, než v té míře má t... Půh. II. 448. A kam by sě děli kuběnáři knězie a mnišie a my moře nemáme? A snad s ženami svými, by měli s žernovy u potoce topeni býti, zastavili by potok a učinili by rybník. Hus II. 284. — **čím**: dřívím, uhlím t.; světnici kamny, krbem t. Jakýmas drvama topila? Sš. P. Topí slamou (říká se o vyzáblém člověku). U Olom. Šd. Jednú rukú pila, druhú se topila. Sš. P. 148. — **kam: do** vody, do země (pohřížiti), V., do zatracení. Výb. I. 719. Voda topila až do obočí bradáče pod mostem. V. Voda v Praze **k** bradáči, k židům topila (se rozlévala), Štelc., až ku chlévu. Rybník tehdáž až **za** naši zahradu topil (se rozlil). Us. T. koho **v** co. Vz Váznouti. Št. **Přes** ty hranice ten rybník t. bude **na** páně Jindřichovo zboží. Půh. II. 576. — **co proč**. Troje hody mu chystala, topila proňho pec. Sš. P. 761. — **se**. Loď se topila; kluk se topí (padá pod vodu). Ml. Kdo se topí, slámy (břitvy) se chytá. Vz Nešťastný. Lb., Kmp., Pk., Jg. Kto sa topí, i břitvy sa lapá. Mt. S. Přišel tam,

Digitized by Google

kde se málo topí (do vězení). Bda. Sníh se topí (rozpouští). Tab. lid. Hory, doly se topí; kolo mlýnské se topí (brodí se, jde brodem). Vys. — **co kdy.** V zimě topili tři pokoje. Us. Ml.

Topivo, a, n., *palivo*, das Brenn-, Heizmaterial. Nz., Sp., Šd.

Topivosť, i, f. = *výhřevnosť*, die Heizkraft. Nz.

Topivý. T. plocha, die Feuerfläche. Šp.

Ťopka, y, f. = *krůta*. D. — Ť. = *s příhanou o ženské přihlouplé, nevšimavé*, das Tschoperl. Dch. — Ť. = *stopka*, Stiel, m. — Ť. = *bidlo ve studnicích, pumpách*, der Stiel.

Topľa, y, f. = *topola* = *topol*. Pl. Preneščasna t. ešči baržej zeskla. Sl. ps. 79.

Tople, pl., *toplice* = *teplice*, léčné prameny. Slov. Dbš. 67.

Topnice, e, f., na Slov. = *huť k rozpouštění rudy*, der Schmelzofen. Bern.

Topnictví, n., das Schmelzeramt. Slov. Bern.

Topník, a, m. = *kdo rudu topí, rozpouští*, der Schmelzer. Slov. Bern.

Topný, Schmelz-. — **T.,** ého, m., der Schmelzer.

Topograf, a, m., z řec. = *místopisec*. Rk.

Topografický, z řec. = *místopisný*. Rk.

Topografie, e, f., z řec. = *místopis, popis míst*, die Topographie. Rk.

Topol, e, m. (na Plaště a Plzeň. f. Prk., slov. *topola, topla*; u Opavy: *topůl*, Klš.), **topolík,** u, **topolíček,** čku, **topolček,** čku, m., **topolí,** n. Ve vých. Čechách, také na Plasku a Příbramsku (Prk.): topol, u. Vz L. T., z lat. populus, die Pappel. Vz *t.* Topolь souvisí, jak už Šf. v Rozb. 121. poznamenal, s adj. topielý, tepielý, tepělý = directus, rovný, štíhlý (tepilý, ztepilý). Prk. Př. 17. T. bílý, třesutý n. osyka (libický V.), Jg., jehličnatý. Šp. T. linda, p. alba; t. sokora, p. canescens; t. osyka, p. tremula; t. vlaský, p. pyramidalis; t. černý, p. nigra; t. kanadský, p. monilifera; balsamitý, p. balsamifera. Vz Rstp. 1408., Schd. II. 274., Čl. Kv. 145., Čl. 113., KP. III. 308., Kk. 148., 149., FB. 29., Slb. 269., Kk. 227., Slb. 639. Kdekoli v písních slovanských děje se zmínka o topoli, nevyrozumívá se, trvám, vysoký, nudný topol vlaský (populus pyramidalis), který se dostal do Čech teprv začátkem 18. století a do ostatních krajin slovanských snad ještě později, nýbrž košatá, bělolistá linda (populus alba), jejíž zjev má do sebe cosi ženského, pročež v nářečích ruských i v polském jest topol, topolja fem., a rus. topoľ, strsl. topola znamená skutečně *bílý topol* (naši lindu). Jest pak linda obrazem *mladé dívky*. Sbtk. 125. Já koníčky vodím pod zelenú lindu. A já tam, synečku, na travěnku přindu. Sš. P. 246. Podívej se milá na tu suchú lindu: až se rozzelená, teprv k tobě přindu (= nikdy). Sš. P. 377. Pozri že děvčátko na ten suchý topol: keď sa ten rozvije, potom já budem tvoj. Těžko je rozvíjať suchým haluzinkám: těžšie sa vydávať chudobným dievčinkám. Koll. I. 222. Z pupenců topolových dělají masť, po které prý vlasy dobře rostou. Sbtk. 125.—128. Cf. Ib. 14.

Topola, y, f. = *topol*. Slov. Popater ty, mila, na suhů topolu. Sl. ps. 79.

Topolany, dle Dolany, něm. Topolan, vsi a) u Víškova, b) u Olomouce; němec. Teplitzhof, dvůr u Radonic. PL.

Topolář, e, m. = *topolník*. Rk.

Topolčany, dle Dolany, mě. v Uhřích. Vz Tk. IV. 661.

Topolčárka, y, f. = *druh hrušek*, die Plutzerbirn, pyrum lacteum. Slov. Bern.

Topolček, vz Topol.

Topolí, n. = *topoly*, die Pappeln. Šd.

Topolinka, y, f., popolina, keř, zastar. Rozk.

Topolisko, a, n., veliký n. špatný topol, eine sehr grosse o. schlechte Pappel. Cimrhz.

Topoliště, ě, n., der Pappelgarten. Šm.

Topolka, y, f., samota u Hlinska.

Topolná, é, f., ves u Napajedel. PL.

Topolník, a, m., der Pappelfreund. Mus. IV. b. 166. Vz Topolář.

Topologie, e, f., řec. = nauka vštípiti sobě v paměť vlastnosti nějaké věci dle jistého pořádku. S. N.

Topololistý, pappelartige Blätter habend. Rostl.

Topolovina, y, f., das Pappelholz. Rk

Topolovitý, pappelartig. Šm.

Topolovka, y, f. = proskurník t., althaea rosea. Čl. 24. Vz Rstp. 134.

Topolový, Pappel-. T-ý dříví, BO., list, strom. Us. Třese se jako t. list (jako osyka). Ros. Zdání své na topolovém (osykovém) listu zavěsiti (kdo se nemůže na něco jistého rozmysliti). Ros.

Topoly, dle Dolany, něm. Topol, ves u Dobkovic.

Topor, u, **toporek,** rku, m., od tep (tepati), vz e, -or. Strsl. toporъ, ascia, srv. arm. tapar, pers. tabar. Mkl. L. 71. (Hý.). **T.** = *náčiní tesařské* (sekera), die Zimmeraxt. T. řeznický, die Fleischeraxt. Vz násl. Co zapsáno perem, toho nevyvrátíš toporem. Č. M. 79. Vždyť má nožky jako hůlky a ruce jak topory. Nár. ps. Na tvrdý suk silný topor. Kmp. In den Hammerwerken der Hammerstiel. Nz. Na Slov. = *hůl s krátkou sekyrkou*. S. N.

Topořisko, a, **topořiště,** ě, **topořišče,** e, **topořišťko,** a, n. = *násada u toporu*. Strsl. topořiště, manubrium asciae, příp. -iske (-isko); von toporъ, ascia. Mkl. B. 277., 274. Der Hackenstiel. Spadla sekyra s topořiště. BO. Tehdy Jan švec sekerů svů chtěl toho kůši udeřiti, i přesáhl jeho sekyrů, než toliko topořištěm jeho v hlavu ranil. NB. Tč. 107. — **T.** = *násada u kladiva*, der Hammerstiel. Har. Nasaditi někoho na své topořiště (jeho za nástroj svůj užívati). Jest na jeho topořiště (topořisko) nasazený. Sych., Ros., Kom., BR. II. 790.

Topořiti, il, en, ení = arrigere, extendere virilem virgam. Lex. vet. Č. — **se** = *přímiti se*, sich aufrecht, steif stellen. Farao sám se nakloňoval, obměkčoval a ohýbal a opět se topořil, se tvrdil (zatvrzoval). Sš. I. 103. (Hý.).

Toporka, y, f., torda, pták vodní, čápovitý. Krok. I. c. 126.

Digitized by Google

Toporko, a, n. = *topůrko*. Vz Toporo. V již. Mor. Šd. Jede Polach po draze s tym malym toporkem. Šš. P. 684.

Toporo, a, (zastr.), **toporce**, **topůrce**, e, **topůrko**, a, **topůrečko**, a, n. = *topořisko*. Místy *držadlo* vůbec: u kosy (kosisko), u sekyry, u motyky u rýče atd., ve Slez. *topúr*. Kd., Ktk., Šd. Der Stiel. Kladivo spadlo (smeklo se) s topůrka. D. Sláva jeho bude na krátkém topůrku (bude brzy u konce). Sych. Má řeč na dlouhém topůrku (dlouho mluví). Us. Někoho na své topůrko nasaditi. Vz Topořisko. Přidělává ku svému kladívku vhodné topůrko (chce někoho k něčemu užiti). Šm.

Toporový, Beil-. Vz Topor.

Toposkop, u, m., *topognom*, z řec. = nástroj, kterým možno ustanoviti místo požáru na perspektivní mapě nějaké krajiny; také se jím měří vzdálenosť lodi od pobřeží. S. N.

Topot, u, m., strsl. tepetъ, sonitus. Mkl. B. 188. (Hý.).

Topovati = mísy klasy v bílé hlince omočenými tečkovati. Mý.

Topovna, y, f. (nové) = *topnice*, die Schmelzhütte. Vz Topnice.

Topšovitý, tophaceus, tuffsteinartig n. př. stélka některých lišejníků, obrostlá mnohými pupenci anebo příčepky přemnohými slévajícími se, čímž má pohled děrnatodubkatý jako topeš. Rst. 506.

Topůl = *topol*. U Opavy. Klš.

Topúr, vz Toporo.

Topůrce, topůrko, vz Toporo.

Topuška, y, f., halypus, hmyz. Krok.

Tor, u, m., **tora**, y, f., na Mor. = *utřená cesta*, Bahn, f. — **T.** *zvěři* = *stopa*. Na Mor. Vrátiť-li se nemá zpětným torem. Šš. Ps. 193. Ale Lukáš nemusel všady jedním torem choditi. Šš. Sk. 161. (Hý.). — *Tím torem* = způsobem. Slez. Klš.

Tora, vz Tor.

Toral, vz Tolar. Zač jedna formane? Za štyry torale. Šš. Ps. 726.

Torba, torbička, y, f. = *tobola*, der Beutel, Tornister. T. pocestní, die Reisetasche. Šp. Mamuška jemu nakladla pulnu torbečku priplamkoch. Er. Sl. čít. 72. Budu-li žebrákem, budu torbu nosiť, nad svymi krajičky budu se honosiť. Šš. P. 515. Torby čili měšec pod kůží tvářní (o opicích). Ssav. T. myslivecká, brašna lovecká. Šp. Vz Tornistra, Torbička.

Torbice, e, f., *mléčnice, vítod*, polygala, die Kreutzblume. Vz Slb. 652.

Torbička v botan. = díl blánovitý, pytlovitý, zavřený, n. př. obálka zrn pelových a pelatek obsahující látku zúrodivou, tak nazvaná t. mateční u řas čili žabinců, utriculus, der Schlauch, Antheridienbeutel. Rst. 188., 196., 199., 506. T-ky pelové. Ib. 118. Vz Torba.

Toreador, a, m., ve Špan. = zápasník s býky koňmo; zápasník pěší slove *torero*. S. N.

Torebník, a, m., der Beuteldachs, perameles, ssavec. T. ostrouchý, dlouhouchý, tupouchý. Ssav. — Jg.

Torec, rce, m., der Thorit, nerost křemen. Min. 386.

Torecký = *turecký*. Šš. P. 580.

Torénka, y, f., torenia, rostl. krtičníkovitá. Rostl. I. 243. a.

Tořenka, y, f., spergularia, rostl. koukolovitá. Rostl. I. 239. b.

Torero, vz Toreador.

Toreska, y, f., toresia, tráva sveřepovitá. Rostl. I. 264. b.

Toreutika, y, f., řec. = *řezbářství*. S. N.

Torf, u, m., lat. turpha, der Torf, *rašelina, borky* = země tučná, hustými a rozličnými kořínky prorostlá, která v kusy na způsob cihel vykopaná a vysušená k palivu slouží. *Jg*.

Torfový, Torf-.

Torgov, a, m., něm. Torgau, mě. ve prus. Sasku. Vz S. N., Tk. II. 513.

Tořice, e, f., torilis, die Borstdolde, rostl. T. třebulovitá, t. anthriscus. Vz Rstp. 754., Čl. Kv. 346., FB. 94.

Tořič, e, m., ophrys, das Knabenkraut. T. muchonosný, o. muscifera; pavoukonosný, o. aranifera; pavoukový, o. arachnites; včelonosný, o. apifera. Vz Rstp. 1505., Čl Kv. 135., Čl. 137., FB. 23.

Tořiček, čku, m., herminium, rostl. Vz Čl. Kv. 135., FB. 23.

Tořičovitý. T. rostliny, ophrydineae: vstavač, uzdenka, mudatka, vemenník, temnohlávek, tořič, helmatka, bezostrožka, hrboluška, sehnutka. Vz Rstp. 1499. a násl.

Tořík, u, m., das Thorium, nerost. Rk.

Tormina, y, f. = *žření, trhání, hryzení v břiše*. S. N.

Torna, y, f., mě. v Uhřích, Torna. — *Torňan*, a, m. — *Tornský, torenský*.

Tornav, a, m. (*Tornava*, y, f., Ros.), mě. ve Flandrii, Tornaw, Dornek. V. — *Tornavan*, a, m. — *Tornavský*. V.

Tornistra, y, f., v již. Čech. tanejstra, der Tornister, das Ränzel. Kts. — **T.** = *torba, tlumok vojenský z telecí kůže*. Jg., v obec. mluvě: *tele*. Vz Tanejstra, Torba.

Torone, y, f., bylo mě. v Macedonii. — *Toroňan*, a, m. — *Toronský*.

Torovati, vz Stopovati. Cf. Tora. — **koho**: zloděje. Slov. Klš. Také na Mor. Mtl., Dml.

Torpedo, a, n. = *střelní nástroj k boření lodí*. T. = offensivní zbraň námořní tvaru válcovitého na obou koncích zaostřeného, opatřená strojem, který šroub žene, a nábojem dynamitovým nebo střelnou bavlnou; t. tyční, vlečné (Schlepptorpedo). Kpk. Jméno má od ryby torpeda, rejnoka elektrického. S. N., Pokrok 1877. č. 146., Pekelný stroj. — **T.**, a, m. = *rejnok elektrický, trnák*.

Torpední, Torpedo-. T. loď. Kpk.

Torpedovka, y, f., das Torpedoboot, člun rozvážející torpeda. Kpk.

Torpidní, z lat. = *ztrnulý, zmrtvělý, bezcitný*, träge, erstarrt. S. N.

Torpor, u, m., lat. = *strnutí, zmrtvělost*. S. N.

Torrefakce, e, f., lat. = *sušení, pražení*, *zvl. rud*. S. N.

Torričelský. T. prázdnota, rourka, torricellische Leere, Röhre. Sedl. F. 186.

Torse, e n. y, f., z lat. = *stočení, skroucení*. T. arterií. Vz S. N.

Tort, dort, u, m., **torta,** y, f., **tortík, dortík,** u, **tortíček,** čku, m., **tortka, tortička,** y, f., ze střlat. torta, eine Art Backwerk, die Torte. Mz. 349. T. chlebový, jablečný, čokoládový atd. To je jako tort (křehké). Torta. V. T., tykanec, jídlo z cukrového těsta. Rk.

Tortář, e, m., der Tortenbäcker. Jg.

Tortářka, y, f., die Tortenbäckerin. Jg.

Tortový, Torten-. T. těsto. Us.

Tortura, y, f., z lat. = *muka, mučení*, die Marter; *mučidlo, skřipec*, die Folter, Rk., *útrpné právo*, peinliche Frage.

Toruň, ě, f., mě. v Prusích, Thorn. Do Toruně. Kom. Vz více v S. N., Tk. II. 513. — *Toruňan*, a, m. — *Toruňský*.

Tory, přívrženci staré soustavy vládní v Anglicku, strana dvorská; v novější době nemá již toho významu, ač název zachován; obyčejně se tím rozumí strana méně svobodomyslná; strana jí protivná jsou whigy. Rk. Nyní jsou tam v obyčeji jména *konservativcův* a *radikálů*. Vz S. N.

Tos = *to jsi*. Tos mu dal. I na tos pamatoval. V.

Tosamosť, i, f. = *totožnosť*. L.

Tosamý = *totožný*. L.

Toskana, y, f., země v Italii, jejímž hlavním městem jest Florencie; od r. 1859. jest spojena s královstvím italským. Rk. Vz S. N. — *Toskanský*, toskanisch. T. sloup. Vz KP. I. 122.

Toskanka, y, f., hospoda u Únoště.

Tossan, a, m., spisov. Jg. H. l. 642., Jir. H. 1. II. 290.

Tost, a, m., osob. jm. Vz Tk. III. 178., IV. 570., V. 125.

Tosten, u, m. = mateří líčko, rostl.

Toš, e, m. Udělal to na toš (= na vzdory). Klda. 210.

Tošek, ška, m., osob. jm. Vz Tk. V. 261.

Tošněti, ěl, ění, na Slov. = *toužiti*, trachten, sich sehnen.

Tošnovec, vce, m. T. Adam. Tf. 320.

Tošov, a, m., Toschov, ves u Humburek. Vz S. N.

Tot = *ten; totot* = *tento*. Slov.

Toť = *to* + *ť*. Vz Tenť. Toť jest. Toť bych rád věděl. Toť se ví. Us. Toť by bylo! Toť si myslím! Toť samo sebou se rozumí. Us. Dch. — **T.** = *hle*. T. ho máš. T. řeči a písmo jeho. Vyzn. Toť země všecka před vámi; Toť jest pán tvój; Toť čeleď má najnižšie. BO. Ten sirotek, toť již žalobník na tej dědině otčizny nemá. NB. Tč. 160. — Kom., Plk., Leg. — **T.** v již. Čechách = *ovšem, zcela přirozeně, arciť, zajisté*, ja wohl, freilich, sicherlich. Kts. Také jinde i na Mor. a ve Slez. Je tam pěkně? Odp.: Toť! Slez. Šd. Sú ty hrušky už zralé? Toť že sú. Mor. Brt. Pravda, že krejcar dáte? Toť! Šd. O Kriste, toť v tu pokoru nebrzy pyšní kněží vstupí, aby se tak poddali, jsúce vinni, obci tresktati, jako si ty se poddal, jsa nevinný. Hus I. 467. Tys dostala od matičky šumné šaty? Toť! Slez. Šd. Toť ano! Dch. Budu tatičku, toť budu (vás živiti) do vaší smrti, dá-li Bůh. Sš. P. 118. — **T.** = *tu, zde*, da, hier. Kde je to? Toť. Mor. Brt. Hned mu šel naproti, přivítal ho a pobízel, aby slézl s koňa, že si půjdou k toť té studénce sednout. Slav. Poh. a pov. 18. Ale toť je to, nevidíš? Mor. Šd. Ale toť to máš. Mor. Šd. — **T.** = *onehdy, nedávno*, neulich. Toť sem ho viděl. Mor. Brt. Toť se to stalo. Na Mor. Vck., Šd. — Vz *Toti*.

Tota, y, m., osob. jm. Pal.

Totach, u, m. = *nástroj ku střílení velikými kameny*, der Schnellbock, Wurfschwengel, catapulta, aries, machina ad ejaculandum jacula et lapides magnos. Zdaleka kamení z praků a totachů, nástrojů ku střílení velikých šípů neb kamení, vyhazujíce. Kom. J. 712. Presentovali 585 hlav lidských, kteréžto Matiáš všecky na veliké praky čili totachy nakládati a jimi do českého ležení stříleti kázal. Pal. IV. 2. 48. Vz Totyž.

Totalní, totální, z lat. = *úplný, celý*. T. zatmění měsíce.

Totě z *toť je*. Totě zlé. Us. Vz *Ť* na konci článku.

1. **Toten,** u, m., rostlina, sanguisorba, der Wiesenknopf. T. obecný n. krkavec. D., Kk. 251., FB. 99. Vz S. N. T. lékařský, s. officinalis; kanadský, s. canadensis. Vz Rstp. 489., Schd. II. 307., Čl. Kv. 302. T., černobýl zahradní, škodí prý čarodějkám. Vz Mus. 1855. 181., Sbtk. 334.

2. **Toten** = *týž*, derselbe. Slov. Er. Sl. čít. 72.

Totenka, y, f., sclerochaena = plod složený, podobný mrhelci, od něhož se liší, že kalich a lůžko nejsou zdužnatělý, na př. toten, řepík. Rst. 157., 506.

Totenovitý. T. rostliny, sanguisorbeae: krvavec, toten, perloušek, kontryhel. Vz Rstp. 488, Kk. 251.

Totéž, vz Tentýž.

Toti, toť = ecce, *hleď, viz*. Toty slyšeli jsmy; Toty člověk; Toty jdu, ecce venio; toti dědina Hospodinova; Toth jsi mierný, postavil dni mé: Tot nepřietelé zvučeli. Ž. wit. 131. 6., 51. 9., 39. 8., 126. 3., 38. 6., 82. 3. a j. Vz *Toť, Tenť*.

Totiž, totižto, neutr. zájmena *tentiž*. — **T.,** adv. = *to jest, jak následuje, jmenovitě*. Jg. Vz Věta spojovací. Šestého z sebe, t. Barnabu poslali. Dal. Vím, co chceš, totiž abych odešel. Bern. Tesař ukazuje učedlníku, jak se staví, t. rozměřuje, vrtá, klade, pojí atd. Tudiež opět odpovídatel praví, že jí zlatý, totižto ten třetí, dal před jedniem zde usedlým. NB. Tč. 32. O jiné, totiž o ostatek jistiny, má se doupomínati na jiných . . . . Půh. II. 517. Proč činíte také věci, totiž že s ženami ležíte. Přidúce k nemocnému ihned vedú ho na to, aby najprve Bohu odkázal totiž jim, a netbají, že má chudého otcě neb mateř. Hus I. 245., 310. Cf. Aby mu je tam někde zjednal, *to již* 200 kop. Vil. z Pern. (Bž. 212.). Vz *Tocuž*.

Tofkaj, adv. = zde, hier. Na Mor. Brt., Kld., Šd. T. do těj studénky. Mor. Šd.

Toto, *neutr. zájmena tento*. Vz Tento. — **T.** (zapírá) = *nikoliv*. Byls tam? Odpov.: Toto! Us. Už jste hotovi? Toto! Už jste zorali? Toto! Us. v Čech. i na Mor.

Totoliž, neutr. k tentoliž.

Totožmluv, u, m., die Tautologie. Šm. Vz Tožmluva.

Digitized by Google

Totožník, a, m., der Selbsteigener. Šm.

Totožnosť, i, f. = *identita, tosamosť*, slovo nové, die Identität. Není pochybnosti o t-sti osoby Josefovy, *lépe*: není pochybnosti, že Josef jest ta pravá osoba, n. že Josef jest ten, koho hledají. Nabyli jistoty o t-sti osoby, *lépe*: nabyli jistoty, že jest to táž osoba. Šb., Š. a Ž. T., identičnosť. Šb. Vz Tožnosť.

Totožnostní, Identitäts-. Mudrctví t. Mus. XI. 177.

Totožný, slovo nové = *identičný, týž*, derselbe, identisch. Cf. Tožný. Jest jim t-ný zákon (*lépe*: týž). T. úsudek. Marek. Ponětí ta jsou totožná. Krok. Mají totožné zájmy. Dch. Hra na Libušu provozovaná v Oseku a okolí téměř t-na jest se hrou čamčaráka. Sš. P. 764.

Tofuž = *tím*, um desto. Slov. T. méně n. více. Koll.

Totyž, e, m. = *totach*. Slov. Bern.

Tou, instr. fem. zájmena: *ten, ta, to*.

Toubor, e, m., něm. Taubor, ves u Kumštatu.

Touček, čka, m., samota u N. Knína.

Toučný, zastr. = *tučný*, fett. Rd. zv. 52.

Toufar, túfar, a, m., na Mor. = *hrnčíř*, z něm. der Töpfer. Mz. 349. — **T.**, u, m., *dílo hrnčířské na bílo polévané*. Mor. Kd., Zlob. Vz Tuf.

Toufarník, a, m. = *hrnčíř, toufar*. Šd.

Toufarový. T. talíř, mísa. Vz Toufar. Mor. Šd.

Touha (zastr. *túha*), y, f. Tuha. V. Strsl. tąga, angor, moeror, od tęg. Cf. Tuhý. Mkl. L. 106., B. 38. T. = *toužení, těžkosť, tužba, úzkosť, tesknosť, tužebnosť, hoře, smutek, zármutek*, die Sehnsucht, Bangigkeit, Angst, Betrübniss. Jg. Ciesaře vzpodjechu túhy. Kat. 3166. Touhy plný zpěv, Hdk. L. k. 58., pohled. Němc. T. s hořem. Št. Touhu míti. Aesop. Túhať jest mezi cuzími a smutný utěší sě svými; Skotu odpočinem a snad sě tu s túhú minem; Dřieve Čechy túhu jmiechu, že je Němci zahladiti chtiechu. Dal. 11., 7., 156. a j. Pro niť v túhách vadnu. Mus. Věčnú túhú lkáti. St. skl. T. naň přišla. Štelc. Dokudkoli žíti, vší touhy nelze zbýti. C. T. **po čem**: po milé. Mus. T. po nebi. MP. 85. T. po slávě. Měst. bož. Ani mně jest po něm t. St. skl. III. 46. Nebuď tebe (akkus.) po tom touha. Brt. S. 3. vyd. 35. 2. c. T. po domově, Šm., po otčině. Ml. — **čeho**. Pojala mne t. dobrých časů n. po dobrých časech. Us. — **pro koho**. Rk.

Touch, a, m., osob. jm.

Toucha, y, f. = *tušení, předtucha*, die Ahnung, die Vorempfindung, das Vorgefühl. Nz. T. té věci vždy procházela; Podivení to vyjde u světákův a nevěrcův od tajné vnitrně přirodilé t-chy; Touchu v někom o čem vzbuditi; Pán v ní nějakou napřed t-chu o vyšší bytnosti své vzbuzuje; Neměti o čem ani touchy; Zmocnila se obou posvátná t. Sš. Zj. 442., 469., J. 67., 99. Neměl on ani touchy o zlobě a duchové zaškoudlosti nepřátelů Kristových; T. přírody; Ta potěšivá t. ve slově tom naznačena; Tím nejhlubší t. a touha srdce lidského se označovala. Sš. J. 85., I. 17., 106., Sk. 139. (Hý.). Jaká vede přírodu tu toucha! Sš. Snt. 134.

Touchati čemu = *žádati, přáti si čeho*, begehren, wünschen. Knst., Vký. Vz Tušiti.

Touchořiny, dle Dolany, Taucherschin, ves u Litoměřic.

Touchovice, Tauchowitz, dle Budějovice, ves v Lounsku. Vz S. N.

Toul (zastar. *túl*), e a u, **toulec**, lce, **touleček**, čku, m. **T.** = *pouzdro na šípy*, V., *kolčan*, Vký., der Köcher. Strsl. tulъ, pharetra. Mkl. L. 176. V touli, v toule. D. Střelci z toulu střely dobývati zvykejte. Kom. Plní túli na plecech řechců. Rkk. V túlu svém skryl mě. BO. Smrť svůj t. vyprázdnila. Dch. Nosí toulec bez šípu (má hrb). Bdl. Zarachoce nad ním tulec. Rkk. Z cizího toulu šípy bráti (příklad bráti od jiného). Bart. 89. Vz Všetečný. Č. — *Toulec* = *pouzdro na prach a kulky*, das Pulverhorn. Ros. Toul na patrony, die Patronenhülse. Čsk. — *Toulec, toul, krb, krbec, krž, klubané, tulejka*, Schlotterfass, n. = *pouzdro na brousek sekáčů*. Šp., D. — **T.** v bot. = příkrov květový z ojedinělého n. nemnohých listenů se skládající, hned květu jedinému n. př. u narcisu, kosatce, hned celému květenstvu přináležející n. př. u aronů, ďáblíků, spatha, die Blüthenscheide. Díly jeho slovou *zátulky*, valvulae. Rst. 91., 565. Květy *hromaděné* mívají společnou stopku či *vřeteno* a bývají před rozvitím ve zvláštním listu uzavřené, jenž slove *toul* či *toulec*; toul liší se od listů svou barvou a velikostí a vyniká nálevkovitou svou podobou u rostliny kolokasie (calla). Je-li květenství obstoupeno větším množstvím listenů přeslenovitě seřaděných, jmenují se tyto společné *zákrov* (involucrum), jenž je zvláště vyvinut u slunečnice a jiných rostlin spoluložných. Schd. II. 207. T. = listen břichatý n. pošvatý, podporující a objímající buď jeden květ buď celé květenství, jako u narcisků, česneku. Čl. Kv. XXVIII. Cf. Kk. 38.

Toulačka, y, f. = *návštěva, beseda, přástva*, der Besuch. Us. ve východ. Čechách. Přijď k nám na t-čku; Šli jsme na t-čku. Us. Bda., Kal., Všk.

Toulák = *tulák*.

Toulal, a, m., der Bummler. Vz Tulák. Lovecký t., der Jagdbummler. Dch.

Toulání, n., das Herumschweifen, Vagiren. Túlanie bez domu. BO. T. někomu přetrhnouti, Einem das Herumschlenkern legen. Dch.

Toulař, e, m., der Bogenverfertiger. Tk. II. 377., 382.

Toulati (zastr. *túlati*), *toulávati*. — **čeho, o čem** = *po čem jíti, snažiti se*, wornach gehen, streben. Nebude jim třeba lovóv túlati. Št. O tom tulachu tudy i onady. St. skl. — **se** = *běhati sem a tam*, umherstreichen, herumschweifen, herumschlendern, umstreichen, herumstreichen, irren, schwärmen, umziehen. Jg. Kde se ona toulá, o tom sám pán Bůh ví. Sš. P. 137. Sem i tam se t. jako sv. Antonína prase. Reš. — **se kudy (s kým)**: po světě. Chč. 379., V. T. se po ulicech, BO., po pustých lesiech, po zemi. Dal. 67., 138. Zhub, Kačenko, zhub to dítě,

Digitized by Google

netolé se s ním po světě; Udeřila jedna, udeřila druhá, ešče sa šohajek po dědině túlá; A dyž ono (jabko) spadne, po zemi se kúle, už sa můj syneček po tom světě túle. Sš. P. 158., 366., 588. T. se *horou*. Pov. 75. Ať sě nepočnu túlati po stádách tovařišóv tvých. (Pís. Šal. I. 7.). Hus III. 16. Jakoby se nutil po poušti toulati. BR. III. 56. b. Šuhaju, šuhaju, čerti ťa túlajú po tej tmavej noci, vybíješ si oči. Slov. Tč. — **odkud kam**: z krajů do krajů. Chč. 377. — **jak**. T. sě kút od kúta. BO. — **se čím**: mysli, očima, ušima jinde se toulati, Kram., myšlénkami. Sych. Pakli sě modlí, rty hýbají a mysli sě jinudy túlají. Hus I. 130. — **se za čím**. Myslí svou za nepřítomnými věcmi se t. Br. Nebude mi třeba daleko za ním se t. Žer. Že se můj milej za jinou toulá. Er. P. 101. — **se kdy**: v noci, za dne. Kdo se v noci toulá, často se mu buchet dostává (je bit). Pk. Černovocí mládenci tólali se po noci. Sš. P. 430. Všeci lidé povidajó, že já se v noci tólám, a já hledám potěšení, kterého doma nemám. Sš. P. 636. V kůži lvové oslové se túlají. Jel. En. m. 9.

Toulatka, y, f., cornucopiae, tráva třtinovitá. Rostl. 264. b.

Toulatý v bot. = *toulem opatřený*, blüthenscheidig. Rst. 505.

Toulavě, herumschweifend. Ros.

Toulavec, vce, m. = *tulák*. — **T.**, sphinx pinastri, der Fichtenschwärmer. Um. les.

Toulavosť, i, f., das Schwärmen. Ros.

Toulavý, *túlavý*, herumschweifend, unstät. V. T. lidé, V., kozy, Sych., štěstí, mysl, Jel., dělník, žebrák, Dch., život. J. tr.

Toulcovitý, köcherförmig. T. listen. Rostl.

Toulec, vz Toul. — **T.** v botan. = toul malý nebo druhořadý, spatha, die Blumenscheide. Slb. XLVII., das Scheidchen. Rst. 505. Vz Toul.

Toulečník, u, m., choretum. Rostl. I. 234. b.

Toulení, n., vz Touliti.

Toulenka, y, f. = *býložilec*, vaginicola. Krok. II. 520.

Toulice, e, f., chironia, die Chironie, rostl. T. lahodná, ch. fructescens. Vz Rstp. 1080.

Toulicovitý. T. rostliny, chironieae: hořepník, plchokvět, zavilka, toulice. Vz Rstp. 1078.

Touliti, **tuliti**, il, en, ení; *toulívati* = *chýliti*, *vinouti*, *točiti*, biegen, schmiegen; *chrániti*, *chovati*, bergen, verbergen, in Sicherheit bringen; *tišiti*, *kojiti*, beruhigen, stillen; **se** = *točiti se*, *vinouti se*, *chouliti se*, *chýliti se*, sich biegen, sich drehen, sich bücken; *usmívati se stydlivě*, *upejpati se*, sich zieren, verschämt thun, geduckt lächeln; *louditi se*, *pokorně se stavěti*, geduckt schleichen, anschmeicheln. Jg. — **co**: dítě (k sobě přitisknouti, kojiti, tišiti). L. T. pysky (stáhnouti, zusammenhalten). Us. Tč. — **co kam**. Pták hlavu **pod** křídlo toulí. L. — **se**. Toulí se jako pes. Ros. Dvorně se tuliti. Tulí se (usmívá se) jako staré boty pod schody. Us., Č. M. 521. — **se kam (před kým)**. Před vichrem se **do** kře toulí. Sš. Bs. 95. Liška se toulí (loudí se) **na** slepice, vlk na ovce. Ros. On se **k** němu toulí. Ros., Br., Kom. — **se kam jak**. Kteráž tigřice netoulí se krotkým hlasem k svým mladým? Měst. bož. — Jg.

Toulka (zastr. *tulka*), y, f., pl. *toulky* = *toulání se*, das Herumvagiren, Müssiggehen. V. Po toulkách choditi, čas mařiti. Ros. Šel na t-lky. Us. Daremné toulky. Br. Na t-lku někde se zastaviti (na pobyt). Us. Jrsk. Přijď k nám někdy na toulku. Us. u Rychnova. Cf. Toulačka, Táčky.

Toulnice, e, f., phyllactis. Rostl. I. 256. a.

Toulon, a, m., mě. ve Francii. Vz S. N.

Toulouse (Tulús), y, f., mě. ve Francii, *Dolny*, pl., Mus. IV. 323.

-toun (-tunъ), přípona: pěstoun (pit — živiti). Bž. 230.

Touně, e, f., vz Tůně.

Toupalík, a, m., osob. jm. T. Jan Maurus, čes. básník. Vz S. N., Jg. H. l. 642.

Toupě, ěte, n., pl. **toupata** i **tupata** = *topky*, mladé krůty. U Pelhř. Ptů.

1. **Tour**, a, m. = *tur*, der Auerochs. Zdk.

2. **Tour** (fr., *túr*), obyč. *tura*, y, f. = *oběh do kola*, *oběh*, *okruh*, *procházka*, *cesta*, *obchůzka*, *řada*; *v tanci*: *obrat*, *změna tance*, der Gang, Umlauf, die Runde, die Reise, Tanzwendung, Tour. S. N., Rk.

Tourista, y, m., dle Despota (z fr., turista), cestovatel z obliby a pro zábavu. Rk., S. N.

Tournajské sukno. Vz Tk. I. 302., 320.

Tournefortka, y, f., tournefortia. Rostl. I. 244. b.

Tournura, y, f. (fr., turnýr) = *obratnosť*, *obratné chování*, Tournure. Rk.

Tourové, ého, n., něm. Taurow, ves u Bavorova. PL.

Tourretka, y, f., tourretia. Rostl. I. 246. a.

Tours, dle Dolany. Sv. Bž. 120., mě. ve Francii.

Touš, e (na Slov. *tús*, a), z řec. *δυάς*, das Daus. Mz. 358. T. v kartách n. na kostkách dvě oka. V. V kartách německých t. jest to, co ve francouzských *eso* čili *eš*. Hráti touše (m. touš; jako u životných). Us. V touše hráti. 1568. Propasovati touše. D. Žíž, ciňk nedá, eš, touš nemá, kotr, dryje zaplať. Prov. Touš, eš nemá nic, žíž, ciňk nedá nic, quater, drye pomáhej. V. Pohořel od žaludového touše (vz Pohořeti); Obloupil ho touš (hra v karty). Vz Žebrota, Karbaník. Č. Kdo se honí za toušem, peníze mu vypadají. Č. M. 142. — **T.** = *okrouhlá koule z kamene n. mědi, kterouž házejí*, *klub*, *frček*, *kotouč*, die Scheibe, discus. Br. Touš = koule podoby čočkovité. Tš. Po obědích z kuší stříleno, touší (f.) házeno. Břez. 142. T. v tělocviku, vz KP. I. 517.

Toušek, ška, m., osob. jm. Arch. I. 437.

Toušeň, šně, f., městečko v Brandýsku. Vz S. N., Tk. II. 421., 476.

Toušice, Tauschitz, ves u Kouřimi. PL., Tk. III. 78., Tf. 287.

Touškov, a, m., Weiss-Tuschkau, mě. ve Stříbrsku; T. Hartmanův, Tuschkau, ves ve Stodsku. Vz S. N. — **T.**, Tauschkov, ves u Zalužan.

Toušovati, šp. z něm. tauschen, směniti. V.

Digitized by Google

1. **Touž, touže**, vz Týž.
2. **Touž**, *touže = toužeji*, vz Tuze. — T. = *více*. Us. v Krkonš. Světz. Dvojnásobně t. křičeli. Ler.
Toužba *(lépe: tužba)*, y, f. Kam.
Toužebně, toužebnosť, -bný atd., vz Tužebně atd.
Toužeji, vz Tuze.
Toužení, n. T. po čem = *žádání, žádostivosť*, die Sehnsucht, das Sehnen, Verlangen, der Wunsch. V., Kom. T. po cti. D. T. mi neplní. Ps. sl. 186. — **T. na co** = *nářek, žalování, bědování*, das Klagen, der Jammer. V. T. na svůj osud. Us. — **T. nad čím** (nářek atd.). T. jeho nad soužením lidu. Br.
Toužemice, e, f. Dle té tužby a žádosti sloula velebná svatosť t-cí. Sš. L. 197. (Hý.).
Toužetín, a, m., Taužetin, ves v Lounsku. Vz S. N., Tk. I. 87., III. 130.
Toužík, vz Túz.
Toužil, a, m., der Sehnsüchtler. Dch.
Toužim, i, f., Theusing, mě. v Chebsku. Vz S. N.
Toužín, a, m., Thusing, ves u Dačic. PL.
Toužitel, e, m. = *tužebník*. Šm.
Toužiti, tuž, touže (íc), il, ení; *toužívati*. T. od *touha*. Jg., Schl. Strsl. tąžiti moerere. Mkl. B. 437. — **abs.** Krásně tam, až duše touží. Us. Dch. — **po čem, po kom** *(tuze něčeho žádati, po něčem dychtiti*, verlangen, sich sehnen, streben, lechzen, geizen). BR. II. 635. b. T. po milosti, po cti a chvále, po bohatství. V. Habe (aby) mý srdečko po něm netóžilo. Sš. P. 368. Po němž vždy toužím. Dr. v. 88. Po níž-tě tvoj otec túžil. Kat. 339. (356.). T. po králi. BR. II. 9. Oba po jejiem milování túžista. BO. Po dobrých skutcích t. Výb. I. 928. Jelen touží po vodách, duše po Bohu. Sš. J. 132. Mé srdečko po ní touží. Er. P. 119. Kdo po vysokých věcech touží, po neštěstí touží. Č. — **s inft.** = *žádati*, wünschen, gern wollen. Tím toužím krajanům posloužiti; kralovati toužím. Sych. — **čeho** = *tuze litovati, želeti, pykati*, reuen, bereuen. On toho velice toužil. Ros., Zk. Poče toho Tristram srdečně túžiti. Tristr. — **čeho, komu čeho, komu co, o co, nad čím, proč, nač, o čem, na koho proti komu, do koho** *s že aneb bez něho* = *naříkati, stýskati si, žalovati, těžce nésti*, klagen, Klage führen. O čež tedy na nás touží. Dh. 98. A jemu takového hanebného skutku slzavě toužil a žaloval. V. T. někomu své bídy. Kom., Br. Na některé bratří, že ho opustili, sobě touží. BR. II. 720. Toho mi toužil. V. Takové křivdy toužila paní přátelům svým. V. T. komu čeho: Br., Kram., Plác., Plk. Toužili mi toho srdečně. Reš. Bůh proto t. ráčí u proroka. Reš. Na svůj rod t. Dal. Touží na to a těžce to nese. BR. II. 508. a. T. na co, na koho: Br., Lom., Reš., St. skl., Smil v. 642. T. o něco. Reš. T. o bídě. Kat. Žer. Hrozně sobě proti němu n. do něho touží. Ros. T. do zlých časů. Hlas. Tu všichni nad tak ukrutným divadlem toužili. Ottersd., Br. Tajně jim toho touží. Jel. Enc. m. 63. Herkules ke všem králům jezdil touže jim toho bezpráví. Troj. 62. Poče toho Tristramovi srdečně t. St. skl. IV. 268. Kdež Bůh touží nevděku, vrátkosti, nestálosti lidu svého. Ž. 99. (Hý.). Chceme jemu své hanby tůžiti. Výb. II. 382. Ale ovšem touží o těch zvěstovatelích apoštol. Sš. II. 157. Toužil sirotek na otčima svého, že sedie na purkrechtu otce jejieho. NB. Tč. 163. Což má duše pro ten národ touží. Sš. Bs. 175. Na Patrona túže. Alx. Nepochybuji, že jste nemálo sobě na mne toužili. Žer. 22. A že židé práva nemají, proto na Boha . . . křivdy nějaké na ně zašlé toužili. Sš. I. 104. (Hý.). — **za kým.** Ten môj šuhajko za mnou eště túží. Sl. ps. 187. Mojho srdca žiale za ňú túžá neustále. Na Slov. Tč. — **se kde zač.** V tomto kraji sa nesmějú za krivdy všelijaké túžiť. Slov. Tč. — **kde čeho.** Jak toho několikráte v listech svojich touží. Sš. I. 142. Biskup Ondřej přijel do Říma toužit křivdy své u papeže. Pal. — **po čem jak dlouho.** (Duše tvoje) po nebeském pokladu toužívala od mladu. Sš. Bs. 5. — **odkud kam.** Prameny až z hloubí k světlu touží. Kká. Š. 107. Ten sám sobě škodí, kdo ku zlému túží. Mor. Tč. — **jak.** T. k někomu s pláčem. Bhm. eccl. Kterak toužím po všechněch vás v utrobě Ježíše Krista. Sš. II. 152. Pomněnko, ty země oko, kdo tak touží přehluboko? Sš. Bs. 66. Nebo paní od zemana horko po něm touží. Hdk. C. 260.
Toužlivý, *túžlivý*, sehnsuchtsvoll. U Uher. Hrad. Tč.
Toužně = *tužebně*, sehnlich, begierig. T. výlevy písní ssáti. Č.
Toužnosť, i, f., tužebnosť, die Sehnsucht, Begierde. Jg.
Toužnovati = *někoho z tuha k něčemu míti, naléhati naň*, auf dem Halse liegen. — **koho.** Ustavičně mě t-val. Dch. Us.
Toužný = *tužebný*, sehnend, begierig. T. zvuk. Hdk. L. kv. 14. Děvčata nejsou nyní tak snivá a t-ná (schmachtend), jako byla dříve. Nár. listy feul. 1872. č. 240.
Tovačov, a, m., mě. na Mor., Tobitschau. Vz S. N., Tk. IV. 743. — *Tovačovan*, a, m. *Tovačovský*, Tobitschauer. T. kniha. Vz S. N. T-ští páni z Cimburka. Vz S. N. T. panství, vz Žer. Záp. I. 166. — **T. z** Cimburka Ctibor. Vz Jir. H. l. II. 291.
Tovar *(továr)*, u, m., na Mor. a na Slov. = *zboží, výrobek lidské ruky, jako jest plátno, tkaniny atd.*, die Waare, das Fabrikat. Kd., Kld., Tč., Kčk. Jaký dělník, takové tovary (dílo). Kká. Š. 60. Domácí, cizí t. Šp. T. hrnčířský (nádobí). Koll. Já jsem kramářka z Opavy a vezu tovar do Prahy. Sš. P. 104. — *T-ry*, pl. = *práce, výdělek*, die Arbeit. Jdi aspoň na tovary (místy: na tovarych). Mor. Ksm. Jeli do města na t. (na trh). Kd. — **T.**, a, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 5., 6., 16., 17., 33., II. 191. — Vz Továrna, Továrník.
Tovaříš, vz *Tovaryš*.
Tovařišie, kollect. = *tovaříši*. Sebrachu sě všechna říše i milobuzká tovařišie, pojemše sě všecka obec, jidú v horu, jejž dějí Lobec. Hr. rk. 35.
Tovařišiti, Tovařiška atd. vz *Tovaryšiti* atd.

Digitized by Google

Tovarka, y, f., tovaria. Rostl. I. 242. a.

Továrna, y, f. = *dílna, veledílna na tovary, t. na zboží*, lat. pojmenováním: *fabrika*, die Fabrik. Větší dílny nežli jsou řemeslníkův a umělců slovou fabriky, továrny. Techn. T. (veldílna) = budova, kde se tovary (výrobky) obyčejně stroji (vodou n. parou hnanými) ve velikém množství vyrábějí. Pt. T. **na** cukr, na tkaniny, Šp., na lihové nápoje, Liqueurfabrik, na líh, Spiritus-, na stroje, Maschinen-, na tukoviny, Fettprodukten-, na předení příze, Garnspinn-, na umělý vosk, F. für Kunstwachs, na lepenkové věci, Kartonagen-, na cukrovinky, Kanditten-, na krupovku, Gerstenschleim-; t. oděvu, Kleider-, železného nábytku, kočárů, Wagen-, kovového zboží, Metallwaaren-, nábytku, Möbel-, hodin, Uhren-, svíček a mýdla, Kerzen-; t. akciová (podílná), Aktienfabrik. Dch. T. na řemeny, Riemen-, na juchty (juchtárna), Juchten-, na obzy, Kratzen-, na usně nádherné, Luxusleder-, na nádherné zboží, Luxuswaaren-, na usně marokánské (na marokánky), Marokko-, na cement (cementárna), Zement-, na kraviny, na kravské podešvice, Vacheleder-, na lakýrky, Lackleder-, na čepičky lakýrkové, na nárty, na svršky, Vorschuhleder-, na nádobí, na nástroje, Werkzeug-, na skopovice, Schafleder-, na safián, Saffian-, na konice, Rossleder-, na nártovnice, Oberleder-, na glasirky, Glacéleder-, na holénčičky, Schäftchen-; znak, znamení, známka, zřízení, založení, držitel, vlastník, nájemce továrny. Šp. Sklad klobouků z továrny, Hutfabriksniederlage. Dch. Valnštajn, továrna na rukavice, šp. m.: Valnštajnova t. n. r. Km. T-u na vodě z cihel velikým nákladem stavěti. Do továrny choditi, v t-ně pracovati atd. T. = *skladiště na zboží*, die Waarenniederlage. Balbi. — Vz Tovární.

Tovární, Fabriks-. T. práce, dělník, spotřeba, stavení, účet, znak, odpadky, úředník, olej, řád, kolek, náčiní, průmysl, usně, učenník, cena, kniha, látka, výrobek, kapitál atd. Šp. T. kraj, Fabriksgegend, zboží. Nz. T. sklad nábytku Tomáše Klepala, **někdy lépe**: Sklad nábytku z továrny (z dílny) Tomáše Klepala.

Továrnice, e, f., die Fabrikantin. Rk.

Továrnický, Fabrikanten-. T. spolek. Us.

Továrnictví, n., die Fabrikation, das Fabrikswesen. Světz. I. 16.

Továrník, a, m., od tovar, der Fabrikant. T. juchet, Juchtenfabrikant. Shromáždění, sjezd továrníků. Šp. T. skopovic, Schafleder-, usní, Leder-, laku, Lack-, nártovic, Oberleder-, korduánu, Korduan-, usněných řemenů, Lederriemen-, Šp., obuvi, Beschuhungs-, hodinek, Uhren-, zbraní (zbrojíř), bičů, Peitsch-. Dch.

Továrniště, ě, n., der Fabriksort. Tpl.

Tovarych, u, m., na Mor. a na Slov. = *denní plat*, der Taglohn. Ksm. Na t-ch robit. Bern. Vz Tovar.

Tovarychář, e, m. = *nádenník, dělník*, der Taglöhner.

Tovarychařiti = *nádenničiti*, Taglöhner sein.

Tovarychářský = *nádennický*, Taglöhner-. Jg., Bern.

Tovarýn, a, m., Vký., zbytečně m.: *tovaryš*.

Tovaryš, tovařiš, e, **tovaryšek**, ška, m. T. = *kdo u mistra z platu pracuje dříve než mistrem se stane*, der Geselle, Knappe. T. truhlářský, nožířský, zednický, Us., mistrovský (který dělá kus mistrovský, der Stückgesell), sedací, Sitz-, řemeslnický, der Handwerksbursche, domácí, einheimischer G., pokladniční, Laden-, jirchářský, Weissgärber-, ohlídací (na ohlídce), Umschau-, koželužský, Gerber-, zasedací, Muth-. Šp. Přeležení nedám, moc tovaryšů mám, ve dně v noci kujú, nikdá nenocujú. Sš. P. 31. Prosil mne, abych jemu svých tovařišuov pojičel. Půh. II. 401. T. starší u mlynářů: *stárek*, v pivovaře: *podstarší* (vz Řemeslo); tovaryš mladší: *mládek*, Junggeselle. Někoho tovaryšem udělati; t-še odlouditi, zvábiti. Šp. — T. = *stoupenec, druh, společník*, der Geselle, Genosse, Kamerade, Gesellschafter, Gefährte, Theilnehmer, Spiessgeselle. V., T. jednoho bytu a pokoje, na vojně, bitvy, cesty, v jednom úřadě, dobrý, věrný. V., Pt. Tovaryši a t-ší. Bohatšímu sebe (nežlis sám, Ben.) nebuď tovaryšem. V. T-ši zlodějův. Br. Také společníci neb tovaryši pře té mohú při vésti bez přikázání. CJB. 381. Neboť dobře přísluší lidské rozumnosti, aby tovařiš práce byl také účastník utěšení. Ib. 349. Tehda hrazký komorník jmá toho kraje ot úřada komorníka s sebú tovařišem. Kn. rož. 48. Zlý tovaryš z nenávisti nepokoj proti tobě vzbudí; Tovaryša poznáš z tovaryšstva. Mor. Tč. Už mne opuscili bratři, tovaryši, ene (= jenom) mne ty něopuščaj, můj Kriste Ježiši. Sš. P. 53. S podobným buď tovaryš, když to musí být, ale časté schádsky (schůze) s nikým nechcej míť. Mor. Tč. Mnoho je v světě tovaryšóv, ale málo přátelóv; T-ša v zlém nesluší přátelóm menovat; Dobrých a cnostlivých tovaryšóv sa pridržuj a zlých sa varuj. Slov. Tč. A když Budel počne metati (kostky), i uvrže Beranovo a t-ši okolo sediec dějí: Berane, ber peníze, tvé sedí!; Proti tomu Jiřík mluvie, že jest byl jeho t-řiš, ale že již jeho t-šem není na tři léta. NB. Tč. 106., 140. Pobral mi je a mým tovařišóm bez práva; Jeho t-ši pobrali mi na cestě svobodné vozy; Musel se všemi t-šemi (m.: t-ši) jeti do Brna. Půh. I. 163., II. 27., 84. (Tč.). Máš-li kakého t-še k té řeči, abych lépe věřil dvěma než jednomu?; A vzkáži svým t-šóm do Benátek a jinam, aby jim psali, že draho jest v Benátkách; A ponuknuli sú t-šóm, kteříž sú byli v jiné lodi; A také má žena ctíti muže svého jakožto t-še a pána svého. Hus I. 79., 218., 277., III. 209. Nechci, abyste byli t-šie ďáblóm; Byl t-řiš našeho putovánie. ZN. T-řiš **za** stolem, socius mensae. BO. Věrnému t-ši věrný buď. Kom. T-še někomu dáti. V. T. v hřešení. Kram. Máte býti mé žádosti t-ší. Troj. Někomu t-šem býti. T-še svého trápení míti. Sych. Veselý t. na cestě za dobrý koč (kočár) stojí. Na Slov. Bern. Z t-še se poznává, kdo se ze sebe samého neznává. Na Slov. — T. = *kaplan*. Us. v horn. — T. = penis. A staneť pan tovaryš jako roh. Rkp. bibl.

Digitized by Google

Tovaryšení, n., der Umgang, die Gesellschaft. T. s jinými, V., s lidmi, Kram., se světem. Plk. Vaše t. společné. Kom.

Tovaryšenka, y, f. = *tovaryška*. T-ko má, chodme my si v modře, nevydávajme sa, šak je nám tak dobře. Sš. P. 549.

Tovařišie, tovařišija = societas. Leg. o sv. Prok.

Tovaryšiti, il, en, ení; *tovaryšívati* = *tovaryšem učiniti, spolčiti*, zugesellen; *tovaryšem býti*, Gesell sein, sich gesellen, mit Jemanden umgehen. Jg. — **koho s kým.** Nouze tovaryší člověka s člověkem. Us. — **s kým.** Důvěrně s ním tovaryším; Dobrý rád s podobným tovaryší. V. Pýcha i s dobrými i se zlými t-šíc vždy škodu činí. Hus I. 317. S modláři t-ší a svévolně v hříchy leze. BR. II. 16. b. S pochlebníky nebezpečno t. Rvač. Buduť s tobú t. cestú. BO. — Br. — **v čem.** S někým v přijímání rozkošných pokrmů t. Troj. — **komu.** Půjdeš válčit s Marsy a otec tvůj t. bude tobě. Nej. Leč ty (kráso) světcům v nebi tovaryšíš; Milosť boží tu člověku všady t-ší. Sš. Bs. 185., 147. Klín tesaři tovaryší. Pk. — **kde jak dlouho.** U něho jsem tři léta tovaryšil. Pal. Dj. IV. 1. 397. — **se ke komu, se s kým, se mezi jiné** = *tovaryšiti, spolčiti se, k někomu se chlácholiti, louditi*, sich gesellen, Jemands Gesellschaft suchen. Rovný k rovnému se tovaryší. V. S modláři se netovaryšte a nepřízněte. BR. II. 603. a. Kdo se s pyšným tovaryší, sám pýchy nabývá; Pohledni na toho mravy, s kým se kdo t-ší; S jakými se t-šíš, též takým zůstaneš. Mor. Tč. On se s blázny t-ší a múdrých vysmívá. Slov. Tč. S nepřátely se t. Kom. Zrádcové mezi lidi se tovaryšili. Plk.

Tovaryška, tovařiška, y, **tovaryškyně**, ě, f. = *společnice*, die Genossin, Gefährtin, Gesellin, Gesellschafterin. Jg. Za tovaryšku lože (za manželku) pojíti. V. Závisť jest tovaryška štěstí. Sych. Manželce a t-šce své. BR. II. 83. b. Vydaj sa len, vydaj, t-ko moja, šak sa veru zdovješ, jaká je to vuola. Sš. Ps. 425. Žena, již's mi dal t-řišku, dala mi s dřeva a jedl sem; Muž má ctíti svú ženu jakožto t-řišku od Boha sobě danú. Hus I. 199., III. 209. Móžeš ju s jejie t-kami jieti. Dal. 12. 14. Kuna, vydra tovařiška též mluviechu, jako liška. Smil v. 1411.

Tovaryšnosť, i, f., die Geselligkeit. Bern.

Tovaryšný = *kdo rád tovaryší*, gesellig. Neniet tovařišný, jest kakýs sám svój. Št. Člověk jest zvíře t. Ms. Kn. lék. Vz Družebný. — **ke komu.** Jsou k tobě t-šní. Mand. 116.

Tovaryšský, Gesellen-, Gesellschafts-. T. pořádek, Ros., máry (Folterbank). D. Na t. máry dáti (mučiti). V. Se vší rotú tovaryskú čekáše. Troj. T. bratrstvo (malý pořádek), léta, pokladnice, mzda, stav, kus, práce. Šp. T. list, Gesellenbrief, hostina, čas, doba, schůze, řád, kmotr, zkouška, neplechy, neřády, Gesellenunwesen, otec, zvyk, pečeť, průpověď, -spruch, pozdravení, hospoda. Šp. — T. = *tovaryšný*, gesellig. Rys jest zvíře t. Rad. zv. Tovaryšsky někoho užívati. V.

Tovaryšství, n., **tovařišství**, vz -ství. T. = *spojení dvou n. více osob k jistému úmyslu*, die Gesellschaft. Člověk s člověkem v t. žije. Us. V t. se dáti. V. Nosiči znamenají zlé žádosti neb zlá tovařišstvie, jenž hřiešného k zatracenie nesú. Hus II. 353. — T. = *přátelství, obecenství*, die Kameradschaft, Gesellschaft, der Umgang. Zavázati se t-stvím někomu; t. s někým míti. V., Chč. 635. Na t. někomu ruku podati. Br. Pro dobré t. Klat. Kteří jemu na t. rukou podali. BR. II. 614. K jich tovařistvi by mohli přijíti, neúfají. Hus II. 137. — T. = *tovaryšnosť*, die Geselligkeit. Kom. Vz Spolek, Rb. 273.

Tovaryšstvo, a, n. = *tovaryšství*; strany gt. pl. vz -*stvo*. Die Gesellschaft, der Umgang. T-stvo tovaryšů sobě rovných činí; Věrné t. bídy ulevuje; T. věrné v zármutku důvěrné; T. zbytečné není užitečné; T. činí podobného zlého nebo dobrého; Nechti s takým t. míti, jenž tvým sluhů časem může býti; Chceš-li bez potupení v t-stvě býti, nechti s žádným zbytečné t. míti. Mor. Tč. Varuj sa vždy t-stva kyselého kvasu. Slov. Tč. Zlé t. kazí dobré mravy. Us. Kal. Věz to, že s námi tovařišstva nikdy nebude jmieti. Dal 10. 70. Viděl jest, že z t-stva jeho bratří přibylo by jemu muk; Vyvésti někoho ze zlého tovařišstva; Žádostí vašeho tovařišstva nemocna jsem; Člověk umučením Kristovým netolik od hřiechóv móž učistěn býti, ale také i nebeského t-stva dojíti. Hus II. 248., 324., III. 27., 45. Obnoviti přiezeň a dřevnie tovařišstvo. BO. T. rozloučiti. V. T-stvu rozpustilému vyhýbej. Kom. Z t-stva dobrého užitek pochází. Čtib. — T. = *spolek, společnosť, družstvo*, die Gesellschaft, das Gesellenwesen. Spolek n. tovařišstvo jest společné osob snešeni k nabytí hojnějšího zisku n. výdělku. Pr. měst. T. s někým učiniti; v t. vjíti, se dáti; t. udělati. V. Tovaryšstvo, radujme se, masopust přibližuje se. Dač. V t. někoho přijati. Hus III. 7. Vz Spolek. — T. = *lidé k úmyslu nějakému spojení*, die Gesellschaft, Gilde, Genossenschaft, der Verein. T. učené, sstoupené, geschlossene Gesellschaft. V. T. Ježíšovo (Jesuité). Cf. předcházející.

Tověř, e, f., Toweř, ves u Olomouce.

Tovránek, nku, m., rostl. na hrdle dívčím zavěšená srdce mládenců tužbou naplňuje. Jrsk.

Tovúz, tuvúz, e, m. = *motovúz, provaz, houžev*, funis, restis. Lex. vet.

Tower (angl., tauer, z lat. turris), u, m. = *věže, pevný zámek v Londýně*, jenž byv prve sídlem královským, stal se vězením, archivem, zbrojnicí atd. Rk.

Toxikologie, e, f., řec. = *náuka o jedech*. S. N.

Toxik-um, a, n., řec. = *jed k napouštění šípů, pak jed vůbec*. S. N.

Tož, neutr. zájm. *tenž*. — **T.** = *pak, tehdy*, so, also, dann. Pak-li nad hlavu vichřice přijde, tož nevíme kudy kam. Kom. Tož slyšte, nun höret!; Třeba se nehlásil, třeba se dělá, jakoby o to nestál, tož mu to přece dáme. Dch. Byls tam? Tož (= ano). Mor. Vck. Byli ste už v Holomúci? No tož! Mor. Brt. Dy ju pochovali, tož mně povídali, to

Digitized by Google

moje srdenko těžce zarmútili; Nepřišla vlažička, jen malá rosička, tož se neujala modrá fialečka; Dyž si přišla, tož tu buď, zaplatíš tu za mne dluh; Oženil bych se brzičko, ale mám peněz maličko; ale až grécar proměním, tož se já teprv ožením. Sš. P. 142., 327., 648., 670. Vz Věta času, spojovací.

Tožedružnosť, i, f. = *jakosť, když co téhož s jinou věcí druhu jest, stejnodružnosť*, die Gleichartigkeit. Příbuznosť a t. listu toho s horným kázáním všude prozírá. Sš. Ob. 136. (Hý.).

Tožemluvný; *-ven, vna, vno*, tautologisch. Nz. Slova ta nejsou t-vna; Rovnoběžny jsou věci ty, nevšak t-vny. Sš. J. 229., Sk. 40. (Hý.).

Tožesloví, n. = *slovo též ve smyslu rozličném*, Ploke, πλοκή. Nz.

Tožice, dle Budějovice, také *Stožice*, ves ve Voticku. Vz S. N.

Tožka, y, m., osob. jm.

Tožmluva, y, f. = *tautologie*, totožmluv, nepotřebné opakování téhož podmětu. Jg.

Tožmluvný = *tožemluvný*. Sš. Sk. 40.

Tožniti, il, ěn, ění = *týmž činiti*, gleich stellen, identisch machen. — **(co) s čím.** Aby se víra s nadějí nemátla a netožnila. Sš.

Tožnosť, i, f., *jednakosť, jednostejnosť*, die Identität, Einerleiheit. Nz. Aniž také vadí t-sti dotčené to; Obecnosť a t. veškerého člověckého rodu. Sš. II. 18.; Sk. 208. (Hý.).

Tožný = *jednaký, jednostejný, totožný*, einerlei, identisch. T. rým koncový, identischer Endreim. Nz. Tak, že by tento Kuna byl tožným s praotcem rodu Kunstatského. Bdl. Sv. Augustin vypravování všech tří evangelistů za tožné považuje; Příběh obojí za tožný pokládají. Sš. T-né osoby; Řeči obě u Matouše i u Lukáše za tožny se považovati mají. Sš. II. 115., L. 72. Úsudky tožné, jichžto podmět i výrok jsou pojmy jednaké. — **s čím.** Dvě formy hebrejského časoslova nejsou docela s perfektem a futurem našich časoslov tožny; Béřeme-li příběh u sv. Lukáše za tožný s tím, jejž vykládá sv. Matouš; Cesta ta není tožna s cestou, o níž . . .; Nathanael bez mála tožna a tatáž jest osoba s Bartolomějem apoštolem; Cesta tato Páně u Luky tožna jest s cestou na svátek stanů; Sosthenes pak ten, zdá se, není tožnou osobou se Sosthenem nadsborničníkem; Někteří měli za to, že Šimon ten je tožný se Šimonem cyperským; Nesouhlasí vykladači, zda stejen a tožen jest příběh tento s oním u Matouše položeným. Sš. Mt. 60., 61., 114., 257., J. 35., 120., I. 159., Sk. 96., L. 65. (Hý.).

Tožť, adv. = *tož, tu, tehdy, pak, nenadále, pojednou*, so, also, dann, alsdann. Jakž provinil při Bálovi, tožť umřel. Br. Ale když vší silou bojoval, t. král uherský také se pozdvihl. Kron. trip. T. naši tak nechali. Čr. Počne-li od něho dietě, t. bolesť v nošení i v rození i v chování. Hus III. 269. Bude-li opilý, náhlý neb jinak bídný, tožť ďábla dosti. Hus.

Tpáti = *cpáti*, stopfen. Slez. Klš.

-tr, *přípona*: bratr, vítr. Mkl. B. 174., Bž. 230. Vz Tvoření slov. *-tr* mění se při jménech v *ch*: kmotr — kmoch, bratr — brach, vítr — vichor. Vz Ch.

Tr (n. $\frac{T}{R}$) = chemická známka tinktury. S. N.

Tr, kořen: třel, tříti, natírati, natěradlo, nátěr. Bž. 31. — **Tr** = *ale*, aber. Sada imam jednoga, tr mi ni Buože drag (teď mám jednoho, ale mi není, Bože, drahý). Sš. P. 799. — **Tr.** A jakož ve mlýně žernov hřmí: tr, tr, tr! též taký modlitebník. Hus I. 307. (Tč.).

Tř! volá se na ptáky, by letěli. Mor. Bkř.

Tra, tra, tra! tralala! Us.

Tra, přech. přítom. času slovesa tříti. — **-tra**, *přípona subst.* ses-tra (m.: tar). Schl.

Třá, tře, posud v Krkonš. = *třeba*. Kb. Také na Mor. *třeja*. Tč., Mtl. Také ve Slezsku. Klš., Šd. Bylo by třá; toho netřá. Šd. Bylo tře, děvečko, zamknuť se v komoře a nepustit synka do svojeho lože; Bylo tře, děvečko, bylo tře zavčasu, dokavad si měla svoju krásu; Bo u panny ctnota jako kula zlata, tře ji nad dyamant šanovač. Sš. P. 296., 393.

Trabacolo, a, n. = *druh menších lodí užívaných v moři středozemním a jaderském*. S. N.

Trabant, a, m., o původu vz Mz. 146. **T.** = *drabant, životní strážce, průvodčí; souputník, družice (ve hvězd.)*. Rk.

Trace (fr., trás), v praktic. geometrii = *sledy*, die Spur; *čáry*, Nz., *nákres, obrys*, die Zeichnung, der Abriss. S. N. Vz *Trasovati*.

Tracení, n., das Verlieren. Vz Tratiti. T. pře. NB. Tč. 36. — **T.** *u malířů* = *blednutí barvy*, der Verschiess. D. — **T.** = *dávení, vrhnutí*, das Brechen, Speien. Krab., Jád. T. krví. Jád., Čern. T., die Seekrankheit. Plk.

Traciren = *vytýčiti, vytyčovati* (dráhu).

Tračák, u, m. = *trakař*, der Schiebkarren. Us.

Tračec, čce, m. = *točenice, halže*, torques, Výb. I. 338., řetěz. Proch. T. zlatý okolo hrdla (torques), die Halskette. BO. Vz Obvěsiti. — **T.** = *pás*, der Gürtel. Opásán bude tračcem lněným. Lev., BO. A opásán bieše pod samé prsy tračcem zlatým. ZN. Cf. Trak.

Traček, tračky, vz Trak.

Tračný dřevo. Cf. Trak. Světz.

Tračník, u, m. = *tlusté střevo*, der Dickdarm, Nz. lk., Grimmdarm. Nz. Ohyb t-ku. Nz. lk. Řez t-ku, colotomia. Ib.

Tračníkoslezinový, cololienalis. Nz. lk.

Tračníkový, Dickdarm-. T. krušť, mesocolon, ohyb, flexura coli. Nz. lk.

Třada, y, f. = *třída, ulice*. Hank. exc.

Tradadie, e, f. = *chumelenice*, Schneegestöber. U Rychn. Brv., Ntk.

Tradice, e, f., z latin. = *podání ústní, pověst o nějaké události na rozdíl od písemní zprávy o ní*, die Uiberlieferung, Tradition. **T.** = *dějiny, jichž paměť se zachovala vypravováním lidu*. Rk. Tradicím starým v zákoně nepsaným se učiti; Tradice osvědčená. Sš. I. 1. Vz S. N., Podání ústní (II. 624. b.).

Digitized by Google

Tradlenka, y, f. = *plech při voze nad nápravou, záblatník, zákolník*, jímž se kryje, aby bláto na ni nepadalo. U Srbec na Mor. Bkř.

Traducianism-us, u, m., v theologii = náuka stanovící, že duše lidské spolu s tělem od rodičů pocházejí původem, přenosem a odnoží. Sš. Ž. 61. Vz S. N.

Trafalgar, a, m. = *předhoří ve španěl. provincii sevilské*. Vz S. N.

Trafika, y, f. (z vlas. traffico, obchod) = *obchod zvl. s tabákem i také místnosť, ve které se provozuje*, der Handel, das Gewerbe, das Verkaufslokale, die Trafik. S. N.

Trafikant, a, m. = obchodník zvláště s tabákem. Rk.

Trafiti = *trefiti*. Na Slov. Vz Trefiti.

Tragač, e, m. = *trakař*. Slez. a morav. Dšk., Brt., Tč., Nl. T. jest delší valcha, jejíž válec se otáčí kolečkem uprostřed válce upevněným. T. se drží v obou rukou a kolečkem se jede po zemi jak obyčejným trakařem. Brt. v Mtc 1880. 6. Dělá si z huby tragač (kdo nestojí ve slově). Mor. Brt. Má hubu jako t.; Huba jí jede jako t. Mor. Šd. Na Čajču mám galánku Káču, já si tam pojedu pro ňu na tragaču. Sš. P. 660. (Tč.).

Tragačovati = *klábositi, žvaniti*. Mor. Hý.

Tragant, u, m. = *keř; též klí* (sliz) z toho keře se prýštící, Traganth, weisses Gummi, der Bocksdornsaft. Tragant, bassorin = sliz rostlinná vytékající z kozinců (astragalus), trnatých kříků jihoeuropských. Sfk. 556., Schd. II. 312., Rstp. 380., 382. Vz Sliz, Čl. Kv. 385., Kk. 256.

Tragantovina, y, f., der Traganthstoff. Šm.

Tragantovník, u, m., die Traganthstaude. Šm.

Tragantový, Traganth-. T. gummi, Jg., Rk., sliz, Traganthschleim, m. Nz. lk.

Tragár, u, m., *podrešťovník*, der Querbalken, Tragbalken am Plafond, na němž se dluhy zaznamenávaly. Mor. Tč., Škd.

Tragati se s čím, sich schleppen, herumschleppen. Tragá se ven se stolkem. Mor. Šd. — **se kudy kam.** Už se zase po ulici kamsi tragá. Mor. Šd. — **se jak dlouho.** Celý den se tragá (loudá). Mor. Šd.

Tragédiant, a, m. = *tragický básník*. Smrž.

Tragédie, e, f., *tragoedie*, z řeckého = *smutno-, truchlohra*, divadelní hra truchlivého (tragického) obsahu, das Trauerspiel, die Tragödie. Nz., Rk. T. u starých Řeků jakož i v době křesťanské prvotní původ má ve výkonech náboženských, tam ve slavnostech k poctě boha Dionysa, tuto v tak zvaných hrách pašijových. Při řeckých Dionysiích záhy vznikl obyčej přičiňovati velebným, vážným prozpěvům kůru i monologické provedení nějakého děje; z monologického tohoto provozování utvořil Aeschylus dialogické povznes je na výši tragickou; Sofokles zdokonalil tragédii dle obsahu i dle formy. Zpěvy kůru nazývány *stasima*, části dialogické *episodia*, první vstupní zpěv kůru jmenován *parodos*. Každý sebe vznešenější jednotlivec proti světovému řádu stranný jest; ve strannosti této tkví popřední původ všeho tragického. Meze této strannosti usiluje jednotlivec zpupně překročiti a puzen jsa bezměrnou náruživostí přerušiti, ba překotiti obvyklý řád světový. V nerovném tomto boji padá hrdina za oběť své obrněné avšak strannické vůle, a proto končí t-die smrtí hlavní osoby v ní jednající. Proto zrcadlí se v řecké t-dii tyto přede vším nauky: Nic přes míru (μηδὲν ἄγαν), vládne zajisté nad životem jednotlivců i celých národů neuprosná Nemesis! Měj v úctě zákony božské! Pokoř se klidnou myslí osudu neodvratnému! Nebezpečno jest přílišné štěstí; změna jeho rychlá a neočekávaná! a p. *Tragický rozpor* (konflikt) spočívá buď v charakteru dramatického hrdiny, neb v poloze, v situaci, v jakovou okolnostmi často neodolatelnými vehnán bývá. Hrdina jednaje podlé své letory i podlé svých stranných náhledů vráží překotně proti zákonům mravního světa, tyto pak vzpírají se proti snahám jeho, až záhubou téhož hrdiny usmiřuje se porušený jím ve světě soulad. Takýmito charaktery jsou rozběsilý Aias u Sofoklea, divoká Medea u Euripida, u Shakespeara Makbeth, Lear, Othello, Richard III. a j. Dojemnější jest tento rozpor, jenž leží v situaci jednajících osob, jsou-li mu základem dvě stejně oprávněné moci (kollise povinností). Jedná-li hrdina dle jedné z nich, porušuje druhou; i tu záhuba jeho uvozuje smír v poměry jednáním jeho porušené. V takovouto kollisi stržena Antigona Sofokleova. Má se rozhodnouti v boji mezi posvěcenými zákony sesterské lásky, upraviti totiž pohřeb odsouzenému bratrovi a mezi rozkazy vladaře Kreonta, zapovídajícího pohřbiti v posvátnou půdu škůdce řádu obecného. Oba jsou ve svém právu; každému zemřelému přísluší poslední pocta, tím více ji vymáhá láska rodinná; avšak Polyneikes, bratr Antigonin, rozhněval domácí bohy, obmýšleje jich svatyni zapáliti, má tudíž i obec právo proti němu. V tomto rozporu podléhá Antigona, splácí své provinění proti zákonům obecním pokutou smrti; avšak i Kreon, přirozeného práva v jednání Antigonině neuznávající, stížen trestem neméně zhoubným, jelikož syn jeho u mrtvoly milované děvy vlastní rukou sahá na život svůj. V podobný tragický rozpor přicházejí všichni výtečníci, již v dějstvu postavili se v čelo pokroku v národech i v člověčenstvu. I v takovýchto podnicích objevují se dvě stejně oprávněné moci: dosavadní vývoj ve přítomnosti a idea pokroku v budoucnosti. Průkopníci nových útvarů politických i společenských, vysoko vztýčený nesouce prapor pokroku, bořivě dotknouti se musejí vážné a staletími utvrzené autority dosavadního rozvoje v životě národův i lidstva a klesají za oběť nadšenosti v zápase s ustálenou touto mocí. Takýmito tragickými charaktery jsou na př. Sokrates, Caesar, Kolumbus, Hus a j. Podlé toho všeho tragickým naznačiti lze každý strastný osud zaviněný, kdež pak pokuta není v souměru s vinou, tuto daleko převyšujíc, čímž

Digitized by Google

vzniká, jak už dotčeno, v utrobě diváků soustrasť a bázeň, soustrasť s tragickým hrdinou, bázeň vzhledem k našemu vlastnímu osudu; dramatické pak provedení toho, což tragickým naznačeno, jest *tragédie*. Sloh tragédie musí býti vážný, důstojný, vzletný, při tom ovšem rázný a charakterům i událostem úplně přiměřený. T. básní jsouc požaduje i formy básnické, verše. U starých Řekův užíváno trimetru iambického (senaru), jenž na slavnostný chod tehdejší t. úplně připadal; nehodí se však pro dobu nynější, kdež t. vymáhá ve svém průběhu ráznější pohyblivosti; nepřísluší jí ani čtyrstopý trochaeus, obvyklý v dramatice španělské, ani jednotvárný rýmovaný verš alexandrinský francouzským tragikům doby klassické oblíbený; hodí se více pětistopý iamb bez rýmu, jenž u Němců v užívání vešel a jehož i novější básníci naši užívají (Hálek, Pfleger), nebo nadměrný pětistopý trochej (Macháčkův Záviš). Avšak i prosou dobré t. sepsány jsou (Bozděchův Baron Görtz). KB. 193. T. nábožná, světská, didaktická; básník tragédií (smutnoher, b. tragický). Nz. T. smutné má skončení. Kom. Vz S. N.

Tragický, z řec. = *žalostný, truchlivý*, traurig, tragisch. Rk. Vz Tragédie v S. N. T. konec slov Janových. Šš. J. 282.

Tragičnosť, i, f., das Tragische. Nz.

Tragičný, tragisch. Nz.

Tragika, y, f., z řec., die Tragik. Nz.

Tragikomédie, *tragikomoedie*, e, f., z řec., die Tragikomödie. Nz.

Tragikomický = *truchlosměšný*, tragikomisch. S. N., Nz. T. jméno. Kos. Ol. I. 295.

Tragikomičnosť, i, f., das Tragikomische. Nz.

Tragoedie, vz Tragédie.

Tragova, y, f., tragia. Rostl. 237. b.

Trahok, u, m., anacyclus, die Ringblume. T. pertrám, a. pyrethrum, obecný, a. officinarum, valentinský, a. valentinus. Rstp. 893.

Trach, a, m., osob. jm. T. z Březí, jm. šlechtické rodiny slezské. Vz S. N.

Trachanda, y, f. = *prachanda*. U Golč. Jeník. Kal.

Tracheit-is, y, f. (z trachea = průdušnice) = *zánět průdušnice*, die Luftröhrenentzündung. Vz S. N.

Tracheostenosa, y, f., z řec. = *zúžení průdušnice*. Vz S. N.

Tracheotom, u, m., z řec. = *přístroj chirurgický, klíšťkám podobný, k hrdlořezu*. Vz S. N. T. s trubkami Pithův, Langenbeckův, Ullrichův, Thompsonův; s háčkem špičatým, žlábkovaným, s 2 tupými háky Bromfieldův. Vz Nástroje k operacím v ústech. Cn.

Tracheotomie, e, f., z řec. = *hrdlořez*, operace, již neprůchodnou průdušnici otvíráme, abychom v ni rourku vložili a tak vzduchu k plícím průchod zjednali. S. N.

Trachi-s, ny, nebo **Trachy-s,** ny, f. = bylo město ve Fthiotidě v Řecku. — *Trachiňan*, a, m. — *Trachinský*.

Trachta, trakta, y, f., na Mor. = *hostina*, der Schmaus. Mz. 415., Brt., Sd., Škd., Mtl. Také v jižních Čechách. Kal. Slovo cizí. Brt. Cf. Trachtace. T-u dělati; na t-tě býti; t-u vystrojiti. Us. — **T.,** y, m., osob. jm. Šd.

Trachtace, e, f. = *trachta, trachtina, traktace, hostina*, der Schmaus. Us. Kb. Také na Mor. Sd.

Trachtář, e, m. = *trychtýř*. Bern. Vz Trachtýr.

Trachtín, a, m., Tracht, městečko u Mikulova na Mor.

Trachtina, y, f., vz *Trachtace*. U Kostelce n. Orl. Ktk.

Trachtovati koho čím = *častovati, hostiti*, traktiren. U Kostelce n. Orl. Ktk.

Trachtýr, u, m. = *trychtýř*. Vz Trachtář. Na mor. Zlínsku. Brt.

Trachtýř, e, m. = *traktýr*.

Trachtyrovati = vz Traktirovati. Mor.

Trachyt, u, m. = *mnohotvará odrůda živce*, skládá se z celistvé hmoty živcové, v níž jsou žlutobílé krystaly n. zrnka sanidinu, der Trachyt. Jest dírkovitý, drsný. T. šedý, zažloutlý, černožlutý. Bř. 243. T. vlastní, křemenný, zelenokamenný. Krč. 963., 964., 149., 962., 492., 749. Vz Hornina, Schd. II. 73., KP. III. 13., 43., S. N.

Trachytový, trachytisch. T-vé kamení, Nz., Krč. 961., 962., Horstvo.

Train (fr., trén) = *veškeré povoznictvo vojska s vozy, potahy, s mužstvem i s všelikým příslušenstvím*, das Gefolge, Gepäck einer Armee; Geschützwerk. — **T.** = *vlak železniční*, der Eisenbahnzug. S. N.

Traiteur (fr., tretér), a, m. = *stravovník, hostinský, stravovatel* (v nemocnicích, ve vězeních, v seminářích), der Speisewirth. Rk., S. N.

Trajan, a, m. T. Adam, spisov. Jg. H. l. 643.

Trajan-us, a, m. = *římský císař*, 52.—117. po Kr. Vz S. N.

1. **Trajda,** y, f. = *běhna, lehkovážná, potulná ženská*, die Herumläuferin. Us. Kká., Zkr., Rgl. Má dcera není taková, aby si vedla po takové trajdě (aby se tak nosila). U Rychn. Msk. — **T.** = *mnohomluvná žena*. Ft.

2. **Trajda,** rajda, rajda, oženil se Klajda, vzal sobě kadlátku v červeném kabátku. Šš. P. 636.

Trajdati = *mnoho mluviti*. Vz Trajda. Ta toho natrajdá. Us. Ft.

Trajektorie, e, f., z lat. = *vržnice, křivka*, již pohybuje se tělo šikmo hozené následkem okamžité síly a tíže. Vz S. N.

Trajer, jra, m., osob. jm.

Trajtrlík = *tajtrlík*, a, m., der Hanswurst. Mor. Škd.

Trak, u, **tráček,** čku, **tračec,** čce, m. = *popruh*, das Tragband. Us. T-ky = šňůrky n. provazce při sukních šarce zvaných aneb při malých plachtách, v nichž selky břemena nosívají. Mor. Kch., Kda. — **T.** = *šle, kšandy*, Hosenträger. — **T.** *na sukně* — *kraj, okrajek*, die Borte. Bern. — *Traky*, zastr., pl. = *trakař, káry*. D., St. skl. — **T.** *u síti*, vz Nevod.

Trakač, e, m. = *trakař*. Us. Jede jí huba jako t. Us. Vrů.

Trakal, a, m., osob. jm.

Trakanda, y, f. = **trakařnice.** Šm.

Trakař, e, m. Dle Mz. 350. z něm. tragen. T. = *kdo něco tráká, nosí, nosič*, der Träger. V. T. mrtvých. V. Odneseny od trakařů neb nosičů na Malou stranu. Skl. II. 171. — Tk. II. 389. — T. = *kárník, vozataj*, der Karrenführer. Reš. Vz Jíti (abs.). — T. = *náčiní o jednom kole k vožení břemen*, na Mor. *táčky*, na Slovensku *turýk*, slez. a mor. i *tragač*, místy *trakač*, der Schieb-, Schubkarren. Na trakaři vézti; s t-řem jeti. Us. Trakař — trapič (říká nádenník). U Petrovic. Dch. Zlámal si trakárek, zůstal mu jen popruh. U Strakonic. Huba mu jede jako t-kař. Us. Tu mu huba jako t. drčí. Puch. — T., na Moravě a na uher. hranici = *tanec podobný rejdováku*. Jg., Dch. — T., osob. jm. Tf. 52.

Trakařiti, il, en, ení = *nosičem býti*, Träger sein, tragen. V. Vz Trakař.

Trakařnice, e, f., die Karrenschieberin. Zlob. Vz Trakař.

Trakařník, a, m., der Karrenschieber. Us. Ktk., Kos. Ol. I. 307. O t-cích se říká: Mnoho zkusíme, kteří jedeme a což, kteří jdou!

Trákati, *trakati, trakovati*, z něm. tragen, Mz. 350. = *táhati, vléci, těžce nositi*, ziehen, schleppen. — **se s čím**. Us. (u Turn. a na Moravě). Takových semotam se trakujících (toulajících se) a tuláků mnoho a často trescí. Har. II. 168.

Trakt, u, m., z lat. = *oddíl, obkres*, die Strecke, der Strich, Trakt. Rk.

Traktace, e, **trakta**, y, f., z lat. = *hostina, hody*, die Gasterei. Rk.

Traktament, u, m., z lat. = *jednání, zacházení s kým*, die Behandlung; *mzda, slušné*, der Gehalt, die Besoldung; *hostina*, die Bewirthung, der Schmauss. Vz Traktace. Rk.

Traktat, traktát, u, m., z lat. = *spis, článek, pojednání, rozprava o něčem, hl. o věcech náboženských*, die Abhandlung; *státní smlouva*, der Vergleich, der Vertrag. Rk., S. N.

Traktér = *traiteur*.

Traktovati, *lépe než* traktirovati, z lat. tractare = *smlouvati*, handeln. — **s kým oč**: o pokoj. Kom. — T. = *k někomu se míti*, behandeln; *jej častovati, hostiti*, bewirthen. — **koho**. Grobiánsky, zle někoho t., Smrž., Plk., štědře, dobrotivě. V. Vz Trachtovati.

Traktýř, e, m. = *trachtýř*, z stř.lat. tractarius. Bdl.

Traky, zastr. = *trakař*. Jir.

Tralala. Kdybys mně tam umřel, dala bych ti trúbit tralala, tralala, tralalenka, tralala. Sš. P. 662.

Tralaře, m., pl., z fr. treillage = *stromky k latím vázané*, das Geländer, die Treillagen.

Tralářkový. T. plot. Prm. IV. r. 211. Vz Tralaře.

Tralati, trala singen, trälen. Rk.

Tralda, y, f., nadávka. Jrsk.

Trálec, lce, m., *strádalec*, certator, πολύτλας. Vký. Vz Trálý.

Tralice, e, f. T. na len. — T. = *neohrabaná ženská*. Ve vých. Čech. Jir.

Trálivý, zastr. = *trvanlivý*, dauerhaft. Dlúho t. M.

Trálý = *trvalý, statný, trálec*, ausdauernd.

Trám, u, **trámec**, mce, **trámek**, mku, **trámeček**, **trámček**, ečku, m. T., kořen *trm*, cf. strmý, strom. Jg. T. = *břevno*, Balken, Tram, m. BO. *T. otesaný: tesa; malý: trámec, hrada* n. *hřada; krátký: přerubek; neotesaný: neotesek; stojací: stěnýř; k podlaze: podlažina*; ku *stropu: poval; do stodoly: odřice, pateřnice; k lávce: líha; do mlýna: svor; na jedné straně otesaný: plocha*; t. přikusatiti, kusatiti, připraviti, upraviti (abtrumpfen). Nz. T. *na stropy také: stropnice, stropovnice, stropovka*; ten kus, který pro slabosť žádných hran nemá: *oblina*; trámy kampovati, podtemovati, zapustiti. Šp. T. k *vázání* jiných: *vazný, spěnka*; t. rákosný (Falltram). Nz. *T.* příční, nárožný, valbovní. Šp. T. hřebenový nebo kuklový (*slémě*), der Firstensparren; t. kovaný, okovaný, armirter Balken. Nz. Trámové domů našich jsou z cedru. Hus III. 23. Čouhavý trám, hervorragender Balken, t. ohořelý, abgebrannter B. Dch. Trámek = příčka v úlech dzierzonských. Všk. T. průvlačný, průvlač, Unterzugsbalken. Šp. T., tlustý tes n. dřevo ve stavení. V. T. hlavní. Trámů spojení. V. Svrchní trámy na podlaze. V. Trámů do cizí zdi nekladˇ. Er. Tramů do cizí zdi, kde toho prve nebylo, nekladˇ. Pr. Právo pustiti nebo vložiti t. do cizí stěny, das Balkenrecht. Vz Právo. Mám maličko ve žbánečko, nevepijo, já ten žbáneček vo ten trámeček hneď rozbijo; A my máme devět psotek zavrtaných na trámě; Je-li váš mostek tvrdý? On je tvrdý jako kameň, jsú dubové trámy na něm. Sš. P. 649., 672., 730. Na trám píší šenkýři křídou na dluh pijícím čárky, odtud přísloví: Napiš na trám, vezmeš, až dám. Vz Odbytí. Č. Co byl dlužen, smaže s trámu. Lom. Má opici jako trám (o silně opilém). Vz Opilý. Us. Žízeň jako trám (veliká). Us. Vrů. Nebude tam t-my šlapati (nepořídí tam mnoho. Vz Nešťastný). Lb. Hloupý jako trám. Dch. — *Trámec v botanice*, trabecula, trabes, das Querbälkchen, šnorek silně vyvýšený (obyč. množitý) na zubech obústí jednoduchého nebo vněšného mnohých mechů, často přes kraje se prodlužující a je ozubacující, čímž vyhlížejí jak článkované. Rst. 507. — *Trámec kosý* v tělocviku, vz KP. I. 412. — Trámečky jaterné, das Lebergerüste, trámečky sleziny, Milztrabekeln. Nz. lk. — T. = *šibenice*, der Galgen. V.

Trambulina, y, f., z fr. tremplin (trãplẽ), it. tremplino, skákací lávka, skákačka (v plovárně a v tělocvičně), lešení ke skákání n. skákací, vz Lávka.

Trámčitý, querbälkig = *trámci opatřený*. T. zuby obústové dvojhrotců, děrkavek. Rstp. 507.

Trámec, vz Trám.

Trámečkovitý. T-tá tkanina, Balkengewebe. Nz. lk.

Trámek, vz Trám.

Trámeň, mně, f., ve stavit., das Fries, zophorus. Nz.

Tramín, u, m., druh vína. T-ín kořenný (Gewürz- o. Muscattraminer), bílý (weisser M.). Vz Víno. Šk. — T. = *ohrazené přededvoří kláštera*. Dch.

Digitized by Google

Tramlík, u, m. = *krátče*, der Stichbalken. Nz.
Trámník, u, m. = *podnožka u vozu na ramenech voje ležící*, das Rischt am Wagen. Us.
Trámoví, n., das Balkenwerk, Gebälke. Us. Dch.
Trámovice, e, f., trámové zhlaví, ve stavit., der Balkenkopf. Nz.
Trámový, Balken-. T. kláda, dřevo, Ros., hřebík (nárožník), Us., most, postavec. Dch.
Trampalák, u, m. = *bič*. U Třeboňna.
Trampota, y, f., **trampoty**, pl., f. = *trámové příční*, Querbalken. D. — T., *trápení, starost*, die Qual, Sorge. V t-potách mysl na něco jiného obrátiti. Kram. Z trampot někoho vysvoboditi. Berg. Činí trampoty, že . . . (stěžuje si). Bl. Bože, hochu, ty jseš trampota (trápíš)! U Kvasin. V máji hřimoty nedělají trampoty. Pk. — T. = *obtížnost*, das Unheil, verdriessliche Händel. Vus. — T. = *vrtoch, brykule*, die Grille, Schrolle. D. Ten má t-y v hlavě. Zlob. — *Strany přísloví vz: Blecha, Brynda, Bych, Drbati se, Kotrba, Noha, Oko, Polička, Starost, Svatba, Svět, Ucho, Vůle a hlavně:* **Péče.** — T., y, m., osob. jm.
Trampotář, e, m. = *kdo má v hlavě trampoty*, der Grillenfänger. D.
Trampotina, y, f. = *trampota*. Sš. Bs. 77.
Trampotiti se, il, cení, sich abmüden. — **po něčem.** Kos. Ol. I. 146.
Trampotný = *plný trampot*, grillenhaft.
Trampotovati se = *s trampotami zápasiti*, sich plagen, sorgen, in Armuth leben. Ros.
Trampotství, n. = *trampotiny*, die Grillenfängerei. Jg.
Tramway (angl., trämvé, Dch., trämué, gt. trämuéje, m., Sv., dle Meč, Brs. 2. vd. 67.), dražová cesta, dražovka, der Falzweg. Sv. Ib., Bž., 122. V angl. jest toto slovo masc., ale lid náš užívá ho v rodě ženském: ta t., e. Dch.
Trán, u, m., z něm. Thran, *rybí tuk*. D. T. velrybí, Wallfischthran, tuleňový, Seehundsthran a treskový, Stockfischthran. T. z jater treskových je lékem vyhlášeným. Šfk. 498., Schd. II. 437.
Traňa, m., dle Báča, osob. jm. Mor. Šd.
Tranda, y, f. = *trandalka*.
Trandalka, y, f., die Schwätzerin. U Litomyšle. Hrp.
Trandati = *štěbetati* (zvláště o husách), schwatzen, plaudern. Vz Protrandati.
Trandavý, geschwätzig. U Litomš. Hrp.
Tranchée (fr., tranšé) = *průkopy, zákopy vojenské*, Laufgräben. — *Trancher* (tranšé, fr.), obyč. tranšírovati, v obecné mluvě: dranžírovati = *předkrajovati, krájeti maso*, zerschneiden, tranchiren. — *Trancheur* (tranšér) = *předkrajovač*, der Vorschneider, Vorleger. — *Tranchirmesser*, n. = *kraječ, kraják, rozkrajovák* (nůž). Rk.
Traňk, u, **tranéček, traňček**, ečku, **traňklík, traňklíček**, čku, m., z němec. der Trank = *nápoj*. Jg., Rk. kr. (D. 811.). T. frejířský, milosti, V., pro prsa. D. Pravil, že by jí t. (lék) přinesl v malé flašce. NB. Tč. 278. — T. = *jméno rozličných bylin*: t. angelský (prha chlumní, arnica montana, Wolverlei); císařský (kozí cecek, der Sonnenwirbel, chondrilla, Kom. J. 130.); jelení (srpník, srpek barvířský, serratula, die Scharte); královský (traňk sv. Kunhuty), agrimonia eupatorium; májový (lomikámen, saxifraga, Steinbrech, m.), psaný (ceterák, jelení jazyk, die Hirschzunge, scolopendrium officinale, Kom. J. 136.); vysoký n. hadí (svalník prostřední, celík obecný, solidago virga, die Goldruthe); zběhový n. drábský (roupník, ajuga reptans, Goldengünsel); zlatý (oman chlustava, inula conyza, der Alant); hořký (podražec obecný, kokorňák, vlkové jablko, Osterluzei, aristolochia clematis). Rostl., Rstp. 915., 940., 869., 873., 1465.
Třanovice dolní a horní, vsi v Těšínsku. Vz S. N.
Tránovitý = *plný tránu*, thranicht. D.
Třanovský, ého, m. T. Jiří, spisovatel 1591.—1637. Vz S. N., Jg. H. l. 643., Tf. H. l. 40., 49., Jir. H. l. 292., Ib. H. l. 300. T. Sam. Jir. H. l. 293.
Tranquillamente, it. = klidně, v hud.
Transakce, e, f., z lat. = *vyjednávání o narovnání sporu*; též narovnání samo, die Verhandlung; der Vergleich. S. N.
Transaktor, a, m. = *vyjednávač, rozhodce*, der Unterhändler, Schiedsrichter (v kupec.). Kh.
Transalpinský, transalpský = *zaalpský*, za Alpami ležící, transalpinisch. S. N.
Transatlantský = *zaatlantský*, za mořem atlanským ležící, transatlantisch. S. N.
Transcendentní, transcendental, transcendent = *přesažný, přesažitý*, transcendente Kurven, Funktionen, Gleichungen, t-tní křivky, úkony, rovnice. Nz.
Transfigurace, e, f., z lat. = *přetvoření*, die Umgestaltung; proměnění Páně, die Verklärung.
Transformace, e, f., lat. = *přetvoření, přeměnění*, die Transformation. Us.
Transformovati = *přetvořiti*, umgestalten, transformiren. Us.
Transfuse, e, f., z latin. = *přelití, přelívka krve* ku př. zvířecí do člověka, *přelévání*, die Transfusion. Rk. Vz S. N. T. krve jehněčí, die Lammbluttransfusion. Nz. lk. Překrvení při t-si, transfusionsplethora. Ib. Vz S. N.
Transgressiv, u, m., z lat. = *přestupný způsob, přestupník, přechodník*, poněvadž se jím vztažná zájmena a spojky (a, když, až, poněvadž atd.) pomíjejí čili přecházejí, der Transgressiv. T. Jakožto úvod předesýláme toto: Konstrukce participialní vyskýtají se ve všech jazycích; ale ten jest rozdíl, že v jednom jazyce hojněji, ve druhém řídčeji, v jednom dle podrobných a jemně cítěných pravidel se jich užívá, kdežto ve druhém bez jemných odstínův a jakoby bez pravidla býti se zdají. Záleží pak ona jemnost v jazycích poprvé míněných v tom, že předně pro rozmanité poměry času a činnosti volí se vždy jistá participia, tvoří se jiný kmen participialní a že za druhé tento kmen participialní ve větě se svým sounáležitým jménem shoduje se v čísle, rodě a pádě. Ku př. ve: *Aby hadači zvěstovali uhodnúce* (Rkk.) máme kmen participialní *uhodnuc-*, poněvadž jest významu

Digitized by Google

činného a budoucího jako věta *aby uhodli* a dána mu koncovka *e*, *uhodnúc-e*, aby se s podmětem *hadači* shodoval. V něm. překladě *damit si errathend verkündigen* není té jemnosti, poněvadž *errathend* nedrží v sobě významu budoucnosti a neoznačuje na sobě ani čísla ani rodu. Čeština náleží bez odporu k nemnohým těm jazykům, jejichž participialní a zvláště *přechodníkové* konstrukce i subtilné shody syntaktické i rozdíly dějové vyjádřiti mohou; ze sourodých jazyků slovanských jenom strslov. se jí vyrovnává a poněkud ji předstihuje, jazyky pak slovanské nové veskrz daleko za ní zůstávají a z jazyků jiných, pokud nám známo, jenom jazyky zachovalého starobylého rázu, jako litevský, latinský, řecký, sanskrtský a p. podobnými konstrukcemi se honosí, pročež neváháme tuto vlastnosť jazyka českého zároveň za velice vzácnou pokládati. Pro tuto pak vzácnou vlastnosť zasluhuje jazyk český uznání a obdivení, zvl. když uvážíme, že jazykové romanští a novořecký, kteří hotové již a zavedené konstrukce přechodníkové po předcích svých přijíti a zachovati mohli, nebyli toho dbalí, jako čeština, nýbrž jim docela vytratiti se dali a s pouhými absolutivy (gerundiemi) se spokojují. Čeština a litevština jsou, pokud nám povědomo, z novověkých jazykův indoeuropských jediné, které konstrukcí přechodníkových způsobem jazyků staroklassických dosud užívají. Zásluha o to v češtině náleží především jazyku samému; kdyby zajisté jazyk k takovým konstrukcím sám sebou nebyl způsobilý, nevpravil by jich do něho žádný člověk žádným uměním. Ale neméně tu jest děkovati spisovatelům a zvl. dobrým prosaistům českým doby staré i pozdější, kteří do ducha jazyka vniknouti uměli a k udržení, vyvinutí a zobecnění těchto konstrukcí přispěli. Bez jejich přičinění zajisté byla by se přechodníková konstrukce nikdy jemně a přesně nevyvinula a nezachovala, nýbrž naopak, jak podlé analogie jazyků jiných souditi smíme, k hrubým absolutivům by byla sklesla. Ale netřeba nám dovolávati se ani analogií cizích, sami naši spisovatelé staří i noví důkazů dosyta poskytují, že musí s jazykem velmi jemně cítiti a pozornosť neustále míti napiatou, kdo v těchto konstrukcích nemilých poklesků uvarovati se chce. Poklesků takových na sta jest možno sebrati, ale ty jsou přece jen výjimkami, jimiž se pravidlo ovšem porušuje, ale nevyvracuje. Gb. v Mus. 1870. 247. — P. **přítomného** *času odvozuje se od kmene přítomného času*; *přechodník* **minulého** *času od kmene infinitivného*. Vz Kmen. — *Přípona přechodníku přítomného času jest* **-nt**. Příponu tuto připínáme ku kmeni přítomného času, jako: nesa-nt, bija-nt = nesą, biję; ą zaměněno ve staroslovanštině v *-y*, v češt. na rozdíl od 1. os. sg. (nesu) a 3. pl. (nesú) v *-a*: nesa. Po souhláskách podnebných ą zaměněno hláskou ę, ze které vzniklo *e (ě)*: bije. V *žen. rodě* přistupuje ku příponě *-nt*: **-ji** (z *-ja* seslabené), jehož první živel s příponovým *t* (tedy *t + j)* směžďuje se v *-c*: nesąci, bijęci = nesúci (nesoucí), bijíci (bijéci). V nové češtině *-i* v zásloví se otřelo: nesouc, bijíc. *Střední rod* měl původně týž tvar jako rod *mužský*; nyní rovná se tvarem rodu ženskému. *Množné číslo* přibírá **-je** ku příponě *-nt* (tedy *nt + je)*, z čehož vzniklo: nesouce, bijíce - pro všecky tři rody. Bž. 174. (Das Suffix des Praesens ist *e*, das vor *m* und *n* in *o* übergeht . . . Das Suffix des Partc. praes. act. ist *nt*, das mit dem vorangehenden Praesenssuffix *o* in *ą* übergeht. Im Auslaut muss nicht nur *t* abfallen, sondern auch *ą* ze ę oder zu *y* geschwächt werden, zu jenem, wenn ein *j*, zu diesem, wenn ein anderer Konsonant vorhergeht: piję aus piją, idy aus idą. Mkl. Wortb. 89., 95.). — 1. *Známkou přechodníku* **přítomně neskonalého a budoucně skonalého** jest tedy nyní v rodě mužském sing. přípona *-a*, v rodě ženském a středním přípona *-ouc* (m. *ouci*; *i* obyčejně se odsouvá; za starodávna *uci)*, v čísle množném ve všech rodech přípona *-ouce*, jako: nes-a, -ouc, -ouce; vstan-a, -ouc, -ouce. *Po měkkých souhláskách přehlasují se* (vz Přehlasování) přípony tyto v: *-e(ě)*, *-íc* (za starodávna *-éci)*, *-íce*, jako: pij-e, -íc, -íce; volaj-e, -íc, -íce. Cf. Zk. Ml. I. 95. — *Užíváme tedy přípon -a, -ouc, -ouce* u sloves prvé třídy, je-li jejich kmen zavřený (končí-li se souhláskou): vézti — vez — veza, pásti — pas — pasa, hrýzti — hryz — hryza, vésti — ved — veda (-ouc, -ouce) atd. a u sloves druhé třídy (vz Časování): plynouti — plyn — plyna (-ouc, -ouce), odpočinouti — odpočin — odpočina, řinouti — řin — řina, vinouti — vin — vina (vz Kmen); *příp. -e, -íc, -íce pak připojujeme* k slovesům 1. třídy, je-li kmen otevřený (končí-li se samohláskou): bíti — bi — bi + j + e, krýti — kry — kryje, hníti — hni — hnije atd. a v ostatních třídách (kromě druhé): ku př. ve III.: hořeti — hoří — hoře; ve IV.: činiti — čini — čině; v V.: volati — vola — vola + j + e (volaje), v VI.: milovati — milu — milu + j + e (miluje). — *Pozn.* 1. *U sloves III. třídy, která se končí v 3. os. pl. v -ejí*, přidává se ku kmenu: *-je* jako u sloves V. a VI. tř.: uměti — umějí — umě + j + e; házeti — házejí — háze + je. — *Pozn.* 2. Ve strčešt. setkáváme se i s neústrojnými tvary jako: čiňúc, buřúc (místo činěc, buřec čili činíc, buříc). Odtud máme i v nové češtině některé tvary přechodníku určitého, jako: horoucí, stkvoucí, žádoucí a p. Bž. 174. — *Pozn.* 3. Vyhynulý přechodník budoucího času měl touž příponu, ale před ní ještě příznak časový: byšę = by-sj-a-nt. Bž. 175. — *Pozn.* 4. Přechodník času přítomného končí se na mor. Zlínsku ve všech rodech obou čísel příponou *-ia*, jejížto jotový přídech ve předcházející hlásce měkké mizí, tvrdé souhlásky *d*, *t*, *n* změkčuje a toliko po retnicích oživuje: nesa, veďa, přeďa, seďňa, vezňa, nažňa, rožňa, seďa, leža, stoja, hoťa, uměja, mláťa, živia, lovia, spia, sypia, najmia, volaja, stavjaja, púšťaja, pracuja. Slovesa tř. V. vzoru *tesati* mají v přechodníku *-aja*: dřímaja, dýchaja. Kratší tvar *-ia* mají toliko slovesa, jichž prostý kmen se končí souhláskami *s*, *z*, *r* a má kmenovou

Digitized by Google

samohlásku krátkou: maža, češa, křeša, kyša, teša, řeža, ořa. Pakli jest kmenová samohláska dlouha, vyzvukuje přechodník v *-aja*: kúsaja, kázaja, lízaja, vázaja, pásaja. Přechodníky v *-íc* jsou jen dva: Děkujíc pánu Bohu; Tak říkajíc, vedlé kterého častěji se užívá **řekňa** (= č. takřka). Mtc. 1878. 19. (Brt.). Také u Přerova zastupuje rod muž. všecky rody obou čísel. Přinda dom viděla jsem. Sebera se utíkali jsme. Kd. Ve staré češtině byl nom. sg. neutr. roven nom. masc.: dietě umra, zvieře jsa, děťátko urodě sě, tělo obrátě sě. Št. — 2. *Známkou přestupníku* **minule skonalého a minule neskonalého** *jest, když kmen infinitivný* (vz Kmen) *jest* **otevřený**, v rodě muž. sg. přípona *v* (vlastně *vъ* místo vъs z vans), v rodě žen. a středním *-vši* (místo *-vъši)*, v čísle množném ve všech rodech přípona *-vše* (m. *-vъše)*: chváliti — chváli — chváliv (-vši, -vše), krýti — kry — kryv, donositi — donosi — donosiv, pomilovati — pomilova — pomilovav. *Pakli jest kmen infinitivní souhláskou* **zavřen**, tehdy nepřipíná se v *rodě mužském sg. žádná přípona* (vlastně -ъ m. ъs z ans), v rodě *ženském* a *středním* přípona *-ši* (místo *-ъši)* a v *čísle množném* ve všech rodech přípona *-še* (místo *-ъše)*. Davъ (z da-vъs m. davans-s), f. davъši (m. davъsjâ z da-vans-jâ), pl. da-vъše; někdy mají i otevřené kmeny pouze koncovku *ans*, na př. starosl. chval, chvalši, chvalše místo chváliv atd. z chvali, č. chval + ans. S. N., Gb. Donésti — dones — dones (donesši, donesše), seknouti — sek — sek (sekši, sekše; ale: seknuv, ši, še); vésti — ved (vedši). Zk. Ml. I. 95. *Tedy* v I. tř. a) *u kmenů zavřených*: nésti — nes (nesši); b) *u kmenů otevřených*: napiti se — napiv se; v II. tř. padnouti (padl: pad, padši; padnul — padnul — padnuv); ve III. tř. letěti — letěv, krájeti — krájev; ve IV. tř. hoditi — hodiv; v V. tř. hlásati — hlásav; žádav, Hus I. 436.; v VI. tř. milovati — milovav. Doplňuji z Bž. 175. věc takto: Přípona přechodníku minulého jest (vlastně) -ъs. Příponu tuto připínáme ku kmeni infinitivnému; je-li otevřený, vsouváme k odklizení průzevu *-v-*, tedy: nes-ъs, pad-ъs; umě-v-ъs, chváli-v-ъs. V rodě mužském *-s* v zásloví zaniká, načež -ъ beze stopy mizí: nes, pad; uměv, chváliv. *V rodě ženském* na označenou rodu připínáme ku příponě: *-ji*, jehož první živel s příponovým *s* (tedy *s + j)* splývá v *š*: nes-ši, pad-ši; umě-v-ši, chváli-v-ši. *Střední rod* rovnal se *mužskému*, nyní roven jest ženskému. Ve množném čísle pro všecky tři rody přičiňujeme *-je*, tedy: nes-še, pad-še; umě-v-še, chváli-v-še. — *Pozn.* 1. Přechodníky od kmene *zavřeného* pomocí *-v*, *-vši*, *-vše* utvořené (jako: nes-v, pad-v, neb i: nesev, padev) vznikly lichou obdobou dle přechodníkův utvořených od kmenův otevřených. Ač i u některých spisovatelů doby klassické je nalézáme, nejsou přece následování hodny, protože jsou chybny. — *Pozn.* 2. Ve strslov. nalézáme vedlé přípony -ъs též ьs; příponou tou zdají se býti utvořeny některé tvary, jež nyní za přídavná jména máme, jako: před-chozí, pří-chozí (-choz místo chod-ь), světo-ploz-í a snad i březí. Bž. 175. — 3. *Přechodník* **následný** *(když děj, v přechodníku státi mající, po hlavním ději nastupuje, za ním jde, když z něho vyrostá) opisuje se takto*: a) *přechodník následně* **neskonalý**: chtěj-e, -íc, -íce chytati; maj-e, -íc, -íce chytati; chystaj-e -íc, -íce se chytati; b) *přestupník následovně* **skonalý**: chtěj-e, -íc, -íce (maje, -íc, -íce, chystaj-e, -íc, -íce se) chytiti. Zk., Kz. — *V* **rodě trpném** *opisuje se přestupník příčestím trpným s přestupníky*: *jsa*, *byv*, *buda*, *bývaje*: bývaje chytán (chycen), jsa chytán (chycen), byv chytán (chycen), buda chytán (chycen). — *Co se moci přestupníku českého dotýče, rozdíl činěn buď mezi formou* **neurčitou** *a* **určitou**. Zk. *Přestupník formy* **neurčité** *jest ten, o kterém jsme posud mluvili*; *přestupník* **určitého** *zakončení končí se, je-li přítomně neskonalý n. budoucně skonalý, v* **-ící** *n.* **-oucí**: chytající, chytící, beroucí; *pakli je minule skonalý n. neskonalý, končí se ve* **-vší**: chytavší, chytivší. Vz *Určitá forma přechodníku* (konec článku). Přechodníky neurčité času přítom. a min. měly ve strč. obyčejně týž tvar pro muž. a stř. rod čísla jednot.; sklonění jejich bylo *asi* toto:

Číslo jedn.:

N. muž.	jsa,	*žen.* jsúci,	*stř.* jsa;	byv,	byvši,	byv (byvš*e)*,
G.	jsúc*a*,	jsúc*e*,	jsúc*a*,	byvš*a*,	byvš*e*,	byvš*a*,
D.	jsúc*u*,	jsúc*i*,	jsúc*u*,	byvš*u*,	byvš*i*,	byvš*u*,
A.	jsúc, *-e*,	jsúc*u*,	jsúc*e*,	byvš, *-e*,	byvš*u*,	byvš*e*,
L.	jsúc*i*,	jsúc*i*,	jsúc*i*,	byvš*i*,	byvš*i*,	byvš*i*,
I.	jsúc*em*.	jsúc*ú*.	jsúc*em*.	byvš*em*.	byvš*ú*.	byvš*em*.

Číslo množ.:

N. muž.	jsúc*e*,	jsúc*e*,	jsúc*e*,	byvš*e*,	byvš*e*,	byvš*e*,
G.	jsúc,	jsúc,	jsúc,	byvš,	byvš,	byvš,
D.	jsúc*em*,	jsúc*ám*,	jsúc*em*,	byvš*em*,	byvš*ám*,	byvš*em*,
A.	jsúc*e*,	jsúc*e*,	jsúc*a*,	byvš*e*,	byvš*e*,	byvš*a*,
L.	jsúc*ech*,	jsúc*ách*,	jsúc*ech*,	byvš*ech*,	byvš*ách*,	byvš*ech*,
I.	jsúc*i*.	jsúc*ami*.	jsúc*i*.	byvš*i*.	byvš*ami*.	byvš*i*.

Číslo dvojn.:

N. A.	jsúc*a*	jsúc*i*,	jsúc*i*,	byvš*a*,	byvš*i*,	byvš*i*.
G. L.		jsúc*ú*,			byvš*ú*,	
D. I.		jsúc*ema*.			byvš*ema*.	

Digitized by Google

Od tohoto vzoru nalézáme mnoho výnimek. — **Genitiv** *jedn. muž. r.* přihází se jen s přehláskou, jako: Hospodina hněvajíce sě nečijú; Hospodina vstavše neviděl. Pass. — **Dativ** *jedn. muž. rod* mívá přehláskou *-i*, neb i nesprávně *-e*, jako: uda sě lovci honiecí zvěř viděti. Ž. S. O. — Lépe jesť tobě u věčný život vjíti mdlu jsúce. Ž. J. K. — **Akkusativ** *α*) *muž. r.* buď vyzvukuje souhláskou jako: slyšachu jej čininc (m. činiec) se známě, Ev., uslyšech hlas z nebe zvučéc, Zj.; — anebo má koncovku *-e*, jako: uslyše zástup jdúce, Č. E., viděli jej běchu z mrtvých vstavše. Ž. J. K.; *β*) *žen. r.* má m. *-u* nebo přehl. *-i* obyčejně *-e* anebo končí se souhláskou, jako: uzřel ji stojéce, Pass., uzřel ji plačíc. — Někdy akk. všech rodů rovná se nominativu muž. rodu, jako: uzřěla obraz syna božieho na kříži pnie. Pass. — Srovn. s tím novočeské: činí se nevěd*a*, nevid*a*. neslyš*e*. — **Nom.**, **Akk.** *dvoj. č. muž. r.* mívá přehláskou *-e*, jako: ta muže zrádná ležeta mluviece. Alx. — Zhusta užívá se č. množ. za dvojné. — **Nominativ** *množ. muž.* má m. *-i* pravidelně *-e*, kteréž někdy též se odsouvá, jako: vládyku si z roda vyberúce, L. S., ščenci lvovi řujúc. Ž. K. — Z posledního příkladu vysvětliti lze nynější absolutní přechodník: počítajíc, vyjmouc, hledíc a p. — **Nominativ a akkusativ** *stř. rod* mívá v čísle množném přehláskou *-e*: vidiec mrtvá těla ležiece. Pass. — Bž. 132. — **Přestupník** *staví na jevo činnosť časoslova*, rovněž tak jako příčestí, ve způsobu jména přídavného bez tracení povahy a moci své časoslovné. Zk. — A) **Neurčitá forma přestupníku.** *Čeština má co do* **tvaru** *dva přechodníky*: *1. přechodník času přítomného* v -a, -ouc, -ouce n. v -e, -ic, -íce a 2. *přechodník času minulého* tvořený příponami: -v, -vši, -vše (letěv) n.: -ъ, -ъši, -ъše (pad, padši, padše). *Co do* **významu** *rozeznávati jest přechodník času přítomného sloves* **nedokonavých** (skákaje) *a sloves* **dokonavých** (skoče). Hledíce tedy k syntaktické platnosti máme vlastně tři přechodníky: 1. *přechodník času* **přítomného** *sloves* **nedokonavých (trvacích),** *který označuje* **současnosť** *ku každému ději, ať* **přítomnému** *ať* **minulému** *ať* **budoucímu:** Dělníci pracují zpívajíce. Dělníci pracovali zpívajíce. Dělníci budou pracovati zpívajíce. — 2. *P. času* **přítomného** *sloves* **dokonavých** (p. času budoucího sloves dokonavých), *jímž označujeme děj* **skonalý** *v* **budoucnosti** *dříve jiného děje budoucího* (lat. futurum exactum): Padnouce na kolena budeme se modliti (padneme a pak budeme se modliti, quum in genua procubuerimus). — 3. *P. času* **minulého,** *jímž označujeme děj* **skonalý v minulosti** *dříve jiného děje minulého* (lat. plusquamperfectum): Padše na kolena modlili se (padli a pak se modlili, quum in genua procubuissent). — Čím dále do minulosti jazyk stopujeme, tím hojněji a tím správněji užívá se přechodníků. Později přechodníky jednak z řeči mizejí a na jich místo nastupují věty, jednak jich užívání kolísavým a nesprávným se stává. — *P. času minulého* z řeči **obecné** vymizel naprosto; p-ku času přítomného v moravských nářečích hojně se užívá, z *obecné* řeči české i ten vymizel až na skrovné zbytky. Skladbě historické náleží ukázati, jaký význam p-ky mají a jak se jich od nejstarších časů užívá. *S větami skrácenými* historická skladba nic činiti nemá, poněvadž *nevznikly p-ky z vět, nýbrž naopak věty z přechodníků*, a poněvadž valnou část přechodníků ve věty náležitě rozvésti ani nelze. Brt. v Km. 1874. 723. (Cf. Pdg. 1880. 143., 1880. 579., Bž. Stručná nauka o větě, str. 61.). — 1. P. má v češtině rozsah veliký. Dle toho, náleží-li pouze k jednotlivému jménu u větě způsobem přívlastku čili k celému přísudku, dělí se v přechodník **přívlastkový, přísudkový (výrokový)** a kromě toho **zpodstatnělý** *(substantivní), má-li platnosť substantiva.* — 2. *P. nemá zvláštního podmětu, nýbrž vztahuje se k některému jménu u větě* (nejčastěji k podmětu řídící věty) — *přechodník* **spojitý.** (Proto čítáme ve mluvnicích toto pravidlo: Neurčité formy p-ku užíváme nejhustěji tehdy, když se věta příslovečná činem skráceným vynáší, což se ovšem jen tehdy z pravidla díti může, když věta skracovaná s větou hlavní *jeden a týž podmět má*, v kterěžto příčině pak spojka se vypustí, sloveso věty skracované převede se ve příslušný p., který se se slovem hlavní věty, ku kterému se táhne, a obyčejně to bývá podmět, v pádě, čísle a rodě srovná. Dle Zk.). Avšak užívá se ho leckdy i mimo větu obyč. o podmětě neurčitém (německé *man*) a to v nominativě — p. **nespojitý** či **absolutní.** — A) *O p-ku* **přísudkovém.** *P. přísudkový buď jest doplňkem aneb určením přísudku*; dle toho jest a) **doplňkový,** b) **určovací** (dle Gb. v List. filolg. 1875. 127. také **příslovkový.** Vz tam více). — a) *O p-ku* **doplňkovém.** P. doplňkový obsahuje nutný doplněk přísudku; i poznává se z toho, že lze jej vyjádřiti *substantivem nebo větou substantivní*. Dle toho, vztahuje-li se ku *podmětu* n. ku *předmětu* věty, rozeznáváme přechodník: I. **podmětný,** jejž lze proměniti v podmět jmenný nebo větu podmětnou; II. **předmětný,** jejž lze proměniti v předmět jmenný nebo ve větu předmětnou. *P. podmětný* klade se vždy v pádě *podmětu* (nomin.); p. *předmětný* klade se v pádě svého přístojícího *předmětu* (nejčastěji v akkus.); *avšak je-li předmětem sám podmět, klade se p. v nominativě* (tak ve spojení se slovesy *mníti* a *činiti se*). — 1. *P.* **doplňkový podmětný** přibírají **k** sobě (v nom.): 1. *sloveso* **býti**. Hoře mně i běda, že jsem to kdy věda; Byl jsem často slýchaje, že po štěstí neštěstí bývá; Nestala se jemu nikdy ta příhoda, by jeho byl kto s koně sboda. St. skl. IV. 273., V. 65., IV. 241. Lepiť jsem za to život dada, než bych jemu nevěren byl; Nebuďme milujíc svět. St. N. 67., 260. Buď nežádaje jich zbožie. St. skl. Jsem věda a chtě a chci jsa a věda. Št. A pastýři byli v krajině té ponocujíce. Br. Buď vás, vece, každý slyše. Kat. 1691. Ten muž mi byl věrně slúže. Alx. Dieť sám Kristus o těch, ješto jsú svět milujíe. Ib.

Digitized by Google

247. Die na počátku čtenie byl Ježiš vymítaje ďábelstvie; Takť jest i pokolení lidské zakládaje se na základu těla; Aniž na to kdy pomysle, že jsú pára brzy pominúc; Také řečí drží, pyšné, toť jsú vše z srdce pyšného pochodíce. Chč. P. 173. b., 24. b., 32. b., 39. b. A i Lot byl dobrý a se zlými bydle. Št. N. 55. Agamemnon byl muž údů mocných rád pracuje a nerád odpočívaje, smělý a krásných řečí. Let. Kto přijma v svátosti nepřijme duchovně, byl by lepí v svátosti nepřijímaje. Št. Žádný tehdáž nebyl tomu odpíraje. Bart. Však jsú všech zem řeči znavše; Zbožie, jehož byl jest málo poživ; Že jsi vsiu hrdosť ukrotiv atd. Jir. Nkr. 84. Lepí jest jeden člověk senda, než by vešker lid zahynul; Byl jsem pravdy bráně; A já byl co křivě súdě. Jir. Anth. I. 80. Bez Boha jak bez hlavy tělo jsme a sem i tam se klátíce. Žer. L. I. 148. Lidé jsou svého užitku hledajíce a ke zlému hotovi. Arch. I 75. Či jsem byl v čem právo mina? Byl svú vlasť pohaně; Krista sě přichopiece, byli svých modl odstúpiece; Dvě stě jinoš béchu mu přisluhujiece; S dobrými súsedy buď ukliden, buď nežádaje jich zboží. Výb. I. 158., 153., 166., 1075., 916. (Brt.). — 2. *Slovesa*: **přestati, meškati, zdáti se, jeviti se, setrvati, nalezenu býti.** A kdož setrvá tluka, vždy se dotluče, aby jemu otevřeli. Chč. P. 166. 9. Neustane cestú hraje; Licoměrnosť za náboženstvie mají, aby totiž Boha milující zdáli se; Zjevil se spasitel na kříži pně králi dánskému. Jir. Anth. I. 91., 84., 88. Prokní jda kol oběti zezvuče nemeškaše. Výb. I. 23. — II. *P.* **doplňkový předmětný** přibírají k sobě (buď v pádě svého předmětu aneb v nominativě): 1. slovesa **mníti a činiti se.** Mněch ztepa všecka kniežata; Mnieš sě kúpě u Vltavě? Dal. 40. 17., 50. 31. Ač sú mě utěšiec mněli; Kdež sě mníš v čisté trávě seda, varuj sě litého hada; Kdež mníš všicku svú péči slože. Jir. Nkr. 84. Liška mnieše sklamajúc čbána. Jir. Anth. I. 74. Sv. Jan toho sě nevěda učinil. Pass. 179. Nečiň se mněje ale věda. Tkadl. II. 74. Oč se činíš nevěda. Ib. I. 78. Aneb se učinie toho nevěda; A mnohého činie se (plur.) nevědúc. Chč. P. 31. a., 133. a. Vida, učinil se toho nevida. St. skl. V. 122. Činil se nedbaje. Výb. I. 565. Činil se neslyše. Bl. 20. Činí se nevida, zatím má za ušima. Č. M. 44. — 2. *Slovesa:* **viděti, uzříti, spatřiti, nalézti, najíti.** Sv. Jan nerád ve mši lidí vně stojiec vidieše; Sv. Nazariáš velmi sě divil vida otce i mateř v rozličné vieře bydlécе; Uzřel sedm anděluov podlé sv. Víta stojiec. Pass. 181., 593., 403. Uzřel se na súdě stoje. Pass. A vyšed v hodinu třetí uzřel jiné stojiece na nájmišti. Chč. P. 119. b. Viděl jsem satana jako blesk padnúce; Uzřel pýř vzhóru jdúce jako dým. Bibl. Viduci děťátko kověkujíc (vagientem). Hospodáře toho jsem v sadu umřevše nalezla. Pass. Vida svého spasitele tak pokorně bydlevše. Jir. Nkr. 77. Viděch v slunci stojiece pannu. Kat. 1808. Uzře dva člověky stojíce v pútníkové postavě. Pass. 428. Alexandr uzřev biskupa jdoucího proti sobě rychle s koně skočil. Jir. Anth. II. 233. Kolikrát ďábla slyší jmenujíce (= že kdo jmenuje), tolikrát se žehnají. Pass. 571. Ten lid nalezen bude zjevně růhaje se a mluvě proti všemu, což jest Kristovo. Chč. P. 55. a. Nalezl je spíce; Hospodina z mrtvých vstavše viděl; Otce náhlú smrtí umřevše nalezli. Pass. 281., 359., 556. — *Pozn.* Větší díl těchto vazeb doplňkového p-ku přísudkového již ve střední době literatury naší *z oběhu vymizel*, poněvadž p-ky pozbyly jmenného skloňění. Pěknou a stručnou vazbu p-ku ve spojení se slovesem *činiti se* bylo by však opět obnoviti tím více, poněvadž ji tytýž i z úst lidu slyšeti: dělá se nevěda. — b) *O přechodníku* **určovacím**. Ten obsahuje příslovečné určení přísudku; i poznává se z toho, že jej lze vyjádřiti *příslovečně* jako: To pověděv odešel = když to pověděl, po těch slovech, s těmi slovy odešel. *Z pravidla ho užíváme jen tehdy*, **když podmět jeho a podmět hlavní věty jest jeden a týž.** Může pak býti I. **spojitý** anebo II. **nespojitý** či **absolutní.** — I. *P.* **určovací spojitý** *označuje čas, podmínku, připuštění, příčinu, způsob.* Která z těchto platností mu právě přísluší, poznává se ze spojitosti; někdy mívá tu i onu zároveň. — 1. *Přechodník* **časový** a) *p. času* **přítomného** *sloves* **nedokonavých** *označuje děj* **současný** *s jiným dějem (s dějem věty řídicí) ať* **přítomným** *ať* **minulým,** *ať* **budoucím** — *α*) *Současnosť v přítomnosti.* Píši sedě. Kdo maje čas času čeká tratí čas. Č. M. 261. A my na to mlčíc hledíme. Troj. Člověk kárán bývaje zatvrzuje šíji. Br. Na ledě stojaci sa vozí. Mor. Vck. Súdce maje zvláštní milosť k jedné straně aneb koláčem jsa oslepen, má do roka nemieti úřadu. Št. Sú to nemúdré panny, které stojie po takých frejích, dráže vážiec svět; I má svú čeleď hospodář napomínati . . . a pravě jim . . . . co mieníme svátky světiec; Páni berúc lichvu nechtie slúti lichevníci; Poněvadž (člověk) spě nemá vóle svobodné a rozumu; Stojí vždy kúřec sě dýmem pustá země. Št. N. 7., 57., 91., 137., 139. Pláče vstávaja léhaja. Us. mor. — *Pozn.* 1. Jdou-li děje vedlé sebe, bývá často jedno, ať ten neb onen přestupník se položí: Pták zpívaje létá n. Pták létaje zpívá. T. — *β*) *Současnosť v minulosti.* Ludvík utíkaje z bitvy utonul v bahně. V. Vida jejich nešlechetnosti trápil se nad tím. Br. II. 812. b. Já bych zapomněla na tvé sladké slova, co sme rozprávěli v našem humně stoja. Sš. P. 236. Dělníci pracovali zpívaja; Chlapec chodil zpívaja; děvečka chodila zpívaja; děvče chodilo zpívaja; Chlapec nesaci džbán upadnul; Na železnici sedaci spali; Ležaci se modlili; Pútníci modlaci šli do Svaté země. U Vsetína na Mor. Vck. Takť sú bývaly šlechetné dievky v čistotě čekajíc manželstva; Pracovali pro dobré jiných, vidouce v tom vóli boží; Ješto sú zaň slíbili křtiec jej; Jenž bděli stád svých střehúce. Št. N. 7., 73., 315., 329. Co sme si pravili sedávaja spolu. Brt. P. 22. Čechové domů se navracujíce veliké nesli s sebou kořisti. V. To mluvil jsem vám u vás přebývaje. Br. Pa-

Digitized by Google

stýřové pasouce svá stáda po lesích nalezli pramen horké vody. Háj. 26. Král z Vratislavi se vraceje na hrad pražský přijel. Bart. 259. Honě v lese oko ztratil. Dal. 81. 19. — *P-kem* **buďa** *připojuje se pravidelně přístavka přívlastková k podmětu.* Já sem sa buďa mladým nadělał. Buďa pudmistrem hleděł pořádku v obci; Buďa małým chłapcem slýchavał sem. (Starší spisovatelé naši užívají v té příčině p-ku *jsa*, novějším lépe se líbí germanismus *co).* Na mor. Zlínsku. Brt. — *γ) Současnost v budoucnosti.* 1. *S indikat. budoucího času.* Slyšíce ustanovení toto řeknou: Jistě lid moudrý a rozumný jest národ tento. Kom. D. 145. Lakomství a ohně přikládajíc neuhasíš. Č. M. 52. Zastaví se poslúchaje. Výb. II. 60. A majíce ve své moci vlaské země budou bez pochyby také chtíti zadržeti při sobě i císařství. V. A větší se rozkoší kochati budeš, maje mne za věrného přítele. Troj. Maléř, chtiec krásný obraz učiniti, nejprv položí bielú barvu; Poprzní své mysli oblibujíc takové věci; (Hospodář) slúže Bohu k témuž roznietí i svú čeleď; (Člověk) starších poslušenstvie nedrže i duši umrtví; Drž svój stav řádně, tiem budeš mlče lépe jiné kárati, nežli by je řečí kárał; Múdrý slyše múdřejí bude. Št. N. 10., 21., 56., 150., 305., 53. — 2. *Ve větě s imperativem.* Hleď, by dosahuje vína nerozlil piva; Pracujíce jezte více; Vida jámu v ni se nekoť. Č. M. 256., 295., 416. Vždy se chraňte hřiechu čistiec se den ode dne lépež lépež; Boha se bojte vždy žádajíc pomoci jeho; Ale tuto radu slyše člověk opusť náramnú lakomú péči. Št. N. 33., 44., 305. Di nezavazaja, nehněvaja, nedopaluja, nedomłzaja, nedožíraja; poď nečekaja, táhni nestoja; dělaj nepostávaja (t. j. nezavazaj a di, nepostávaj a dělaj atd.). Na Moravě. Brt. — 3. *Ve větě s konditionalem.* Kdožby žádosť obliboval v mysli, kochaje sě v takovém myšlení; Aby počestnosť držali, takových neznabuoh neposlúchajíc; Aby jeden druhému spasenie hledal, od hřiecha odvodě; Ať by lidé, vidúce vaše dobré skutky, chválili otce vašeho. Št. N. 32., 46., 48., 167. Buďa tebú nedělał bych to; Buďa vama nechał bych ho. — 4. *P. času přítomného vedlé infinitivu.* Pokorať jest mysli své poníižiti vidúce své nedostatky; Ale dobrá jest naděje v Boha ufajíc činiti dobře. Št. N. 215., 268. Vz více v List. filolog. 1875. 130. a *Přechodník nespojitý* (je-li jeho podmět neurčit). — *Poznam.* 1. *P. času přítomného sloves nedokonavých klade se tedy o současnosti, avšak užívá se ho i o ději předchodném, když děj hlavní z vedlejšího vyplývá a tudy když děj hlavní jako výsledkem, cílem, účelem, koncem jest.* A celý den pracuje nic jsem neuhonil. Troj. Pije víno, opil se. Br. Statečně se bráně obránil se. Kom. (Zk.). — *Pozn.* 2. Rozvésti se může u věty časové. — b) *P. času* **přítomného** *sloves* **dokonavých** *označuje děj* **skonalý** *v* **budoucnosti** *dříve jiného děje budoucího* (označuje děj v budoucnosti dříve dovršený, než budoucí děj věty řídící se počíná. Brs. 2. vyd. 194). *Jiný tento děj budoucí může označen býti α)* **indikativem** *času budoucího.* (Krejčí koupí sukno a ušije (potom) z něho plášť = krejčí koupě sukno ušije z něho plášť. Gb.). Jižtě blízko ten, jenžto přijda tě utěší; Poseďte tuto a já odejda maličko pomodlím se. Pass. 223., 279. Padnouce na kolena modlitby konati budou. Žer. L. I. 39. Šíp přiletě učiní všemu konec. Kom. Zatím nebuda zdmýchán tento oheň vzteklý uleví. Ráj. Ty potěšen buda s nebe dolů na divadlo shlédneš s úsměchem. Ráj. Když jest třeba k řečníku se utéci, tenť mzdu vezma žalobu stvoří. O. z D. Mlčením obrátíš, kam chceš koli; promluvě neobrátíš, byť bylo široko v poli. Rým. Držitel pořádný grunty den a rok pokojně vydrže při tom zůstaven bude. Pr. Pobuďa tam týdeň přídu domů zas. Brt. P. 89. Chytňa kozu za rożence povedu k masaři. Brt. P. 39. Snadný já, děvečko, snadný já počet dám, dojda k farářovi hned sa vyzpovídám. Sš. P. 343. Jinoch, svój stav přestúpě, přestúpie božie přikázánie; (Jiní lidé) vezmúc milosť k Bohu budú proň skrovniti se v takých věcech; Někto, uzře chuzšieho, bude jím smiech pobíjeti; Múdrý, slovo . . . . uslyše, přistúpí k němu; Některá, dopustiec sě šeredstva toho, plakati téměř nepřestane; Takový vietr, z púště přijda, vyvrátí dóm; Rozšafnosť spatřéc, že všecko světské jest marnosť, odtáhne mysl od milování tohoto světa. Št. N. 43., 70., 92., 136., 147., 202. A přijda nalezne jej (dům) prázdný; A otevra ústa její nalezneš groš. Mat. 12. 44., 17. 27. Eliáš přijda napraví všecky věci. Mar. 9. 12. Žádný rozsvítě svíci nepostaví ji do skrýše; Vstana půjdu k otci svému; Vejdouce naleznete oslátko přivázané; Potrestaje propustím ho. Luk. 11. 33., 15. 18., 19. 30., 23. 22. A onť přijda obviňovati bude svět z hřiechu. Jan. 16. 18. Oni pak očekávali, že padna pojednou umře. BR. Skut. 28. 6. Již potom skrze pravdu prozřiece, uzřie; Protož postaviece pravdu Kristovu proti mistrom učeným, poznáme; Však přiměřiece pravdu Kristovu jejich zlým životům, shledáme a na oko uzříme; A přijda ďábel, vyňme to, což vsáto jest v srdci. Chč. P. 19. b., 23. b., 24. a., 133. a. Oni to přijmouce budou se s tebou zlatem sdělovati. Háj. 30. Zjezdiec ves svět tak veliké krásy neuhlídáte. Kat. 168. Až padna budeš mi se klaniti. Chč. 305. Kolena sklonice budú píti. BO. Odsúdě živé i mrtvé bude kralovati na věky. Hus I. 49. Já tě do pekla pošli zadrže tobě hřiechy. Hus II. 163. Obrtnúce sě urazie vás. ZN. A já se obrátě pojedu preč. BO. Člověk k sobě přijda bude želeti. GR. — *β)* **Imperativem.** Anania, vstana jdiž do té ulice, ježto slove pravá. Pass. Protož sám sebe zkuse tomu jiné uč, seč sám býti můžeš (až sám sebe zkusíš, potom uč = budeš učiti). T. Děščku vezmúc k sobě beř se domóv. Kat. 656. Dada peníze uvaž se ve své dědictví. Půh. I. 204. Vseda na mój kóň jezdiž do Prahy. Arch. I. 171. Přistúpě před úředníky předlož, proč půhonu žádáš. Dsky I. 130. Obraťte se k božie milosti přijmúc hodné pokánie; Závisti se vystřiehajte, pomniec, žeť . . . .; Vezmúc prve úrody obilé svého jdiž na to miesto; Ustanoviec mysl

Digitized by Google

v tom počni. Št. N. 36., 96., 295., 12. Vstana vezmi to děťátko; Potom přijda obětuj dar svůj. Mat. 2. 20., 6. 6. Ten vezma dej jim za mne i za sebe; A zaplať jim počna od posledních; Svížíce nohy jeho i ruce vezměte ho. BR. Mat. 17. 27., 20. 8., 22. 13. Následuj mne vezma kříž. BR. Mar. 10. 21. Vstaň a vezma lože své jdi do domu svého; A do kteréhožkoli města . . . nepřijaly by vás, vyjdouce na ulice jeho rcetež; A přivedouce to tele tučné zabijte; Vezmi rejistra svá a sedna rychle napiš padesát; A ty někdy obrátě se potvrzuj bratří svých. BR. Luk. 5. 24., 10. 10., 15. 23., 15. 6., 22. 32. Přijda do Macedonie pomoz nám; Protož nyní vyjdouce jděte v pokoji; Vstana jdi do Damašku. Ib. Skut. 16. 9., 16. 36., 22. 10. Protož složíce lež mluvte pravdu. Ib. Efes. 4. 25. Protož přepášíce bedra mysli své dokonale doufejte. Ib. I. Petr. 1. 13. Protož složíce všelikou zlosť božího slova žádostivi buďte. Ib. 2. 1. Na to tedy samo všecku snažnosť vynaložíce přičiňějte k víře své ctnosť. BR. II. Petr. 1. 5. Ráno procitě a Bohu za ochranu poděkuje hned se na včerejší věci navrať. Kom. D. 127. Navrátě se na poušť čiň pokání. Bart. 233. Nuže vezmouce dobrou mysl rychle oblecte se v odění. Háj. 18. Pojď, následuj mne, vezma kříž svůj. Br. Sberouce obec všicku přijďte na můj dvůr. Mudr. Odejda ukaž se kněži. Br. Vezma mužské srdce naději měj. Výb. II. 42. Poklad vybera otplacíž každému mile. Alx. 1098. Vypustě z svého srdce zlosti přijmi je mile k milosti. Smil v. 567. Konšelé potknouce se slovy z rady nechoďte leč v mír uvedeni. Kol. 3. Sám procitě vzbuď jiné. Kom. Klaď maso do láku vrstvu polože jalovcového chvoje a vrstvu masa. Boč. exc. Toho na kůň vsadíce veďte sem. Dal. Vseda na kůň pojeď s námi. V. Ty všecky věci stluka v moždíři spolu smíchej. Reg. zdr. Ztratiec panenstvie slož vínek s hlavy, jenž znamená panensku otplatu; Zavra dvérce modl sě otci svému v skrytě; Jehožto života rač nám skoro, z tohoto biedného nás vyveda, dopomoci milý a věrný mistr; Sviežice ruce jeho i nohy pusťte ho v temnosti zevnitřnie. Hus I. 206., 289., II. 237., 379. Vejda u vinnici zobiž hrozny, což se tobě líbí. BO. Vezma sobě oružie, túl a lučiště jdiž na lov. BO. — *Poznamenání.* Chceme-li označiti **jednotlivý, určitý děj v minulosti dokonalý,** dříve než nastati má jiný děj, užívejme i při imperativě *přechodníku* **minulosti.** Nerozmluviv s hlavou nechvátej rukama. Č. Mudr. 259. Koupiv statek (= když jsi koupil) kup také správce (*ne:* koupě). Č. M. 420. — *γ*) **Konditionalem.** Nechceť Buoh, aby kdo ukradna dával; Počne mysliti, aby svět opustě přijal stav lidí bohabojných. Št. N. 67., 258. Chcem mieti, aby své hrady osadě a opatře k nám chvátal; Žádáme od tebe, aby vseda na koně k nám přijel. Arch. I. 16., 29. Jest se obávati, aby tento Němec, v nás se vkořeně, nekázal nám našich bohuov ztroskotati; Boleslav povolav svých služebníkuov kázal jim, aby tělo bratra jeho vykopajíce a na vůz vložíce do Prahy nočně odvezli. Háj. 62., 74. Jako syn boží nebyl na zemi proto, aby stále byl, než jen aby pobyl, pobuda pak a, proč poslán byl, vyřídě, tam se, kdež jemu sláva neskonalá připravena, odebral: tak rovně my, účastníci jeho, ne proto jsme tu, abychom byli, než abychom pobudouc a vyřídíc, proč posláni jsme, ubírali se tam, kdež nám připravení jsou příbytkové věčnosti. Kom. D. 9. Abych ráčil milostiv býti, spatře útlosť a krátkosť jich věku. T. Kdožby nuzného z moci násilníka vytrhna na prostranno stavěl? Kom. On pravil, abych, pojmouc s sebou své dva syny, brala se s nimi pryč. T. Kublaj káže všem svým čarodějům, aby zvěstovali uhodnouce, kteraký by konec boj měl vzieti. Rkk. 46. Kteří které mají mravy, abyste je mohli znáti a poznajíc se chovati. Výb. I. 957. Rač jim toho přieti, by pravú zpověď přijmúce v pravej vieře skonali. Výb. II. 14. (Pass.). Pakli by nás kdo tisknúti chtěl na pomoc vezma ruku světskú. Výb. II. 382. Kterýžby učedník nevyuče se zšel (z učení utekl). Sedl. Rychn. 38. 19. Má rada jest, byšte se zde oba oženili někde pojmouc sobě nětčí dcerky. Dh. 11. Mlynář most podlé sebe jest smetával, aby kupci k tomu mostu přijedúc, tu se zmeškajíc zlúpeni byli. Pč. 16. Oslovi kázal, aby, pojma ptactvo všaké, byl u jeho dvora také. Jir. Anth. I. 39. 9. By mohl (pohnaný) uradě se jemu (póvodovi) odpoviedati. Vš. Hřešilť by popravce pustě zlého. Št. Prosí, aby oberúce mistróv 50 poslali je k dvoru; Aby pravdu poznajúce tvému jménu chválu vzdali. Kat. 1455., 1587. Aby jim setnúc hlavy pak těla metali psóm. Kat. 3147. By hned zemrúce šli do nebe. Chč. 303. Aby se jeho leknouce utekli od ovec. Chč. 304. Kdožkoliby, udělaje půhon, k svému půhonu nestál, ten půhon svůj ztratí. Boč. exc. Chtiece mieti, aby (abys) své hrady opatře k nám chvátal; Aby je, vybera je, měl k potřebě. Arch. I. 16., 72. Některým do města jíti rozkázal, aby vyzvědouce, jakého by úmyslu měšťané byli, jemu oznámili. V. Potřebí jest, abychom odložíce všech zášti a nevolí aspoň to udělali. V. (v předml. ad Aen. Sylv.). Hodné jest, aby (člověk) ty tři věci poznal a poznaje uměl; A držel-liby co proti písmu, aby, pravdu poznaje, ihned ustúpil; Aby potom z mrtvých vstanúce na věky se radovali; A seznajíce v pravdě, že tak nejsú živi, ať vyznají, že falešně Kristovi se protivie; Často starý nepřietel, když již člověka pokušením porazí, za čas otejde, aby potom brzčě sě navrátě, lehčejie pokusil; Zlý jest dán dobrým na pokušenie, aby setrvajíce proti jeho zlosti, měli veliků odplatu; Aby, srdcí k nebeským věcem pozdvihnúce dary ducha sv. byli hotovi přijieti; Tak žádosti tělestné potlačiece účastni by byli sedmi daróv ducha sv.; Aby jistotu vzvěda mohl právě trestkati; Nenie spravedlivé, abychom opustiece slovo božie slúžili stoluom; Nenie, kto by oleje nalije, uvázal ránu vaši. Hus I. 1., 7., 19., 222., II. 58., 61., 183., 291., 301., III. 140. (247.), 271. (Tč.). Bál se jest, aby snad lapiec jeho židé i nezabili. ZN. Umra ležel bych v po-

Digitized by Google

koji. Kteráž by panna, ustanoviec svú mysl, pustila od světa, jej za choť vezmúc; Ač by pak, žádosti své nepřemohúc, v šeredstvo upadli; Aby u větší hřiech padly, nesdržiec slibu; Aby hospodář neupřieliše v něčem v neřád nezašel; Nechceť Buoh, by kto, ukradna, pro Buoh dával; Abychom, odchýléc sě od zlého, dobré činili; Bude-li syn, neutratě toho, což má od otce, viece přidobývati, bohatějí bude; Aby člověk, uvěře tomu, mohl skrze tu vieru dojíti plného poznánie. Št. N. 6., 16., 52., 67., 110., 128., 180. Vz více příkladů ze Št. v List. filol. 1875. 134 Ať i já přijda pokloním se jemu; Jestliže padna budeš mi se klaněti; Ařby, obrátíce se, neroztrhali vás; Blahoslavený služebník ten, kteréhož přijda pán jeho nalezlby, an tak činí; Poseďtež tuto, ažť odejda pomodlím se; Rozkažiž tedy ostříhati hrobu, ařby snad učedlníci jeho přijdouce v noci neukradli ho. BR. Mat. 2. 8., 4. 9., 7. 6., 24. 46., 26. 36., 27. 64. Aby snad přijda v nenadále nenalezl vás, a vy spíte. Ib. Mar. 13. 36. Los naň přišel, aby položil zápal vejda do chrámu Páně; Propusť zástupy, ať rozejdouce se jdou a hledají pokrmů; Pakliby silnější než on přijda přemohl jej; Blaze služebníkům těm, kteréž přijda pán nalezlby a oni bdí; Kdo z vás jest, chtěje stavěti veži, aby prve sedna nepočetl nákladu; A přijda domů svolalby sousedy a přátely; Nenalezli se, aby vrátíce se chválu Bohu vzdali. Ib. Luk. 1. 9., 9. 12., 11. 22., 12. 37., 14. 28., 15. 6., 17. 18. Není slušné, abychom my opustíce slovo boží přisluhovali stolům; Uložil Pavlu, aby projda Macedonii šel do Jerusalema. Ib. Skut. 6. 2., 19. 21. Neboť se bojím, abych snad přijda nenalezl vás takových. Ib. II. Kor. 12. 20. Vz více příkladů z Br. v Mus. 1870. 251. Aby jeho uměla hodně čekati poctivě sě připravieci; Ale byť na to přišel Jan a vytrhna meč pravdy, řekl by jim; Když se kto tieže lstivě, aby, vyzvěda úmysl jeho, připravil o statek; Dobrým aby pokoj přivedl, s Bohem se smieře; Až by smrť přijdúci do pekla je provodila. Chč. P. 5. a., 16. b., 29. a., 38. b., 44. b. — *d*) **Infinitivem**, který slovesem, na němž visí (*kázati, chtíti míti* a p.), pošinut jest *do budoucnosti*. Súdce kázal jej za ruce pověsiec železnými hřebeny dráti; Kníže kázal jej jmúc v žalář vsaditi; Snad mne opět chce jmúc svázati; Sv. Arnulfus chtěl miesto sebe jiného biskupa ustavě na púště jieti. Pass. 203., 223., 222., 522. Já chci těch 12 podstúpiti vezma sv. Václava na pomoc. Výb. II. 42. Ten má krásen učiniti ten dom, prostra na podlahu viery pokoru. Hus. Pán najlepší jest Buoh, jemuž, opustíce pomoci lidské, máme slúžiti. Hus I. 376. Lépe je držeti čistotu nezaslíbiec než zaslíbiec; I bylo by dobré . . . k Bohu se obrátiec chutně života polepšiti; Slíbiec nesplniti nenieť viera; Cnosť jest, vše opustiec, chudu býti; Dobréť by bylo, opustiec všecko, zbýti eti tohoto světa. Št. N. 16., 126., 145., 223. Jde za mnou silnější nežli já, kteréhož nejsem hoden sehna se rozvázati řeménka. BR. Mar. 1. 7. Že měl Kristus z mrtvých vstana první zvěstovati světlo; Zdaby mohli přijdouce do Fenicen přes zimu tu pobyti; Měli jste zajisté uposlechnouce mne nehýbati se od Kréty. Ib. Skut. 26. 23., 27. 12., 27. 21. Vezměte celé odění boží, abyste mohli všecko vykonajíce státi. Ib. Efez. 6. 13. Protož musí každý nebo, uvěře přikázánie jeho, k němu jíti, nebo od něho v zatracenie; Má moc, zmuče jej, stíti a spáliti dáti; Duše musí skrze vieru hledati dobrého svědomie, navrátiec se k Bohu. Chč. P. 145. a., 18. a., 40. a. Večer má každý pilný žák, vezma knížky své, přeběhnouti, co toho dne slyšel. Kom. D. 127. Vyslyše ho a poznaje, že by vinen byl, mám ho na závazek vzíti. Žer. Záp. II. 4. — *e*) **Praesentem historickým a všeobecným** (hl. ve všeobecných průpovědech, vypravují-li se výjevy, jež se *opakují*). Tu svú krev pro Krista prolije skoná. Pass. 400. Král vezma pány s sebou jdou do pokoje některého. Tov. 63. Štěpař rozštípí tělo pláně až k jádru a to učině vpustí tam roub hned za vláhy. Kom. D. 77. Která drží panenstvo, nezaslíbiec jeho Bohu, dobré jest; Lepiť sem za to život dada, než bych jemu nevěren byl; Ano děťátko, urodě sě, hned jest rozumné stvořenie; Často i zlí bývají dobrými, obrátiec sě. Št. N. 17., 67., 173., 288. Bývá strom, tak že nebeští ptáci přiletíce hnízda sobě dělají; Opět podobno jest království nebeské pokladu skrytému v poli, kterýž nalezna člověk skrývá. BR. Mat. 13. 22., 13. 44. A vejdouce přebývají tam. Ib. Mat. 8. 16., Luk. 11. 26. Protož slovo božie podlé cesty padnúc od lidí potlačeno bývá. Chč. 134. b. Tak i jinak hledí ďábel lidi lapati, jako rybář ryby, nastraže udice; Protož předložiece věrným ty zákony, tieží se jich; Jakožto člověk nevědomý Krista narodě se přijímá také křest u vodě; A netočie sebú jako tresť mezi větry počnúci to, i chytí se opět jiného. Chč. P. 134. b., 156. a., 32. a., 34. a., 42. a. Přistrojíce se v roucho nádherné, pižmem a balsamem se natrouce a namažíce, projíždějí se na malých oslích. Har. II. 175. Nejšťastnější jest ten člověk, který svět s očí pustě Boha se drží. Kom. L. 6. Patriarcha vstana maje v ruce rozsvícenou svíci jde do jeskyně božího hrobu. Pref. 391. Nižádný rozsvítě svíci nepřikrývá jí nádobou. Br. Vyrozuměti cizí řeči zajisté každý může trochu při tom pobuda. Kom. Páv svůj ocas rozestra pyšní se. Kom. Přadlí kužel k přeslici přiložíce předou. Kom. Učiníce právo (přísahu) na kříži jmají toho prázdni býti. Sob. 90. Ukrojíce krmě nějaké kus, na talíř kladou. BR. II. 355. a. Když hus za moře zaletí, přiletíc zase přece husí ostává. V. Obryza maso (tyran) vysrkuje mozek z kostí poddaných. V. Začnouce živu býti mřeme. Kom. D. 65. Ptáčník čibadlo přistroje ptáky chytá. Kom. A na tu nemoc mládě, když se rodí, z břicha se vyvale hned kvielí; Křesťané, jsú-li dobře živi v poslední věk, umrúce bez vězenie v nebeské královstvie jdú, jako bez reptánie; Běda jim, kteříž podobni psóm a sviniem, že vyvrhúce ven zase berú a umyjíce sě opět u bláto se uvalují. Hus I. 293., II. 68.,

Digitized by Google

106. (Tč.). Ktož kříž vezma s věrú čistú nese jej. Smil v. 1969. Děti vsie tu zbožiem vladú vládyku si vyberouce. Rkk. Dějeť pak se kupování a prodávání, kdyžto trhodějce svolí se v určenú cenu, neb záplatu jistú ustanovíce. CJB. 363. Ptáčník skrze volavce přivábě ptáky chytá. Kom. Zdvořilí pysků vyplazíce jazyk nelíží. Kom. J. 559. Hřiech (jest), ukradnouc snísti, leč by poslední nůze k tomu přitiskla. Št. 67. Pustiece za rohy úsilno za ocas chvátati. Dal. 100. (Vepříky zabité) kladou do soudka nasolíc. V. Strhna se vítr sežene mračna. Vyjdouce z lesa uzříme dědinu. (Při jednodobých všeobecných dějích užíváme u vypravování zhusta času budoucího na místě přítomného.) — *Pozn. Přechodník budoucí rozvésti lze buď u větu časovou, buď, a to častěji, souřadně spojiti s tím způsobem, jemuž jest podřízen.* Vstana jdi = vstaň a jdi. — c) **P. času minulého** *označuje α) děj* **skonalý v minulosti** *dříve jiného děje minulého.* Z pravidla klademe v této příčině p. minulý sloves *dokonavých*, řidčeji sloves *nedokonavých*. Hlavní sloveso jest v indikativu. [Krejčí koupil sukno a (krejčí) ušil z něho plášť (později) = krejčí koupiv sukno ušil z něho plášť. Gb.] Ostavši u velikém zboží, kryla sě je světského hluku; Pokánie učinivši kochala sě v Hospodinu; Když Kristus trpěv umřel; My, poznavše cesty božie, zstali sme na cestě nepravosti. Št. N. 30., 36., 175., 270. Lidé, vybravše sobě z najkrašších žen, pojímali je pro smilstvie. Chč. P. 75. a. Matka roztrhši na sobě roucho, kvílením a pláčem svým všecky kouty naplnila. V. Lada, vyšedši z vln na svět, modré oči měla. Kol. Měvše o nebeské věci státi po zemských dychtili. V. A tak nemocný postaviv oči v stloupie pusti (= pustil) duši. Št. Ten chudý v rúše se proměniv, opět se vrátiv almužny poprosil. Pass. 179. Šed ke dveřuom i kleče na lavici sepnuv ruce, a tu dobrú chvíli poklečev, vstav šel mezi ně; A šed ode mne, sčiniv ruce a sklopiv hlavu počal po světnici choditi. Let. 482. Král poradiv se s svými věrnými, sebrav vojsko veliké vtrhl do Polsky. Výb. I. 459. Zděsivše se oni tak velkých věcí požádali sobě tří dnů na rozmyšlení. Prot. 113. Čechové zemi ohledavše, že jest úrodná, znamenali. Háj. 1. Slavibor pojav své služebníky a vsed na svoj kuoň Hostivíta poctivě provodil. Háj. 56. Stvořiv Bůh svět a zhotoviv v něm všecko, teprv člověka jakožto hospodáře v nějˇ uvedl. Kom. D. 11. Na úsvitě marináři vytáhše kotev všecky plachty rozpustili. Har. II. 23. Radovali se nalezše ho živého. Flav. A velmi mnoho zbiv nepřátel mnohé zjímal. Troj. A vzhledše uzřely obalený kámen. Br. Podskočiv pod toho slona a podlehna pod něj zabil jej. Br. To viděvše učedlníci přimlouvali jim. Br. Milý spasitel vjed do Jeruzaléma na oslíku počal najprve tresktati bičem kněží z lakomstvie. Hus II. 29. Vzdělav oltář obětoval. Zk. exc. Dohonivše ho jej obklíčili. Dač. I. 162. Soud Páně zrušili, všedše v přízeň se světem. Chč. 374. Udělal lidu dvě teletě, jimž sú se modlili nechavše božieho přikázánie; Spasitel náš často smrti ustupovav, nestál jest na súdu u Kaifáše. Hus I. 447., III. 253. Stál jest lek se. GR. Ona přiběhši oznámila to otci svému. Br. Protož vstav bral se za ní. Br. Spravovav zemi českou toliko šest let měsíce ledna umřel. V. Přes celou noc pracovavše nic jsme nepopadli. Br. On vrátil se byv od nich hanebně uhaněn. Troj. — *Pozn. Přestupníků* **minulých** *užívá se z pravidla o* **předchodnosti,** *avšak když se dějem vedlejším neurčitý obsah děje hlavního vyplňuje (vyměřuje), tehdy se i o* **současnosti** *kladou.* Zk. Spitihněv kostel pražský rozšířil udělav ze dvou jeden (= tím, že udělal). Háj. Velmi zlé věci jste se dopustili žádavše ho sobě za krále. Br. On odepřel jim toho poradiv, aby zvolili Kroka (současně jim poradil). V. — V této příčině klade se i místo přechodníku *jsa* přechodník *byv*, zvl. je-li spojen se slovcem *ještě*. Zk. Tatoť jsou slova, kteráž jsem mluvil k vám, ještě byv (m.: jsa) s vámi. Br. — *β) Jeden děj jest minulý, druhý přítomný.* [Krejčí koupil sukno a šije (právě nyní) z něho plášť = krejčí koupiv sukno šije z něho plášť. Gb.] Volivše chotěm syna božieho kralují s ním; Hořie v milosti božie odtrhše sě věcí světských; Jiní stojie padše; Neb jsme hříšní zrodivše se z žen. Št. N. 19., 70., 193., 215. Jiní naučivše se (= když se naučili) cizím jazykům vlastní svůj jako nehodný potupují. V. Stromy všecky okopavše odpočíváme. Odpočinuvše sobě dále pracujeme. Us. Vzdělav oltář obětuje. Zk. — *γ) Jeden děj jest minulý a druhý budoucí 1. v indikativu.* [Krejčí koupil sukno a ušije z něho plášť = krejčí koupiv sukno ušije z něho plášť. Gb.] Mnohý, byv přietelem, proměnie sě; Hanbu budete míti, od toho marného neupustivše. Št. N. 56., 160. Celý den kvasivše pojedú rózno. Št. N. 59. Vzdělav oltář bude obětovati. Zk. Odpočinuvše sobě zase dále půjdeme. — 2. *Ve větě s imperativem.* Nalezše to, vizme, kteří sú to větrové; Slyševše o těch třech božích přikázáních poslyštež ještě o těch sedmi. Št. N. 146., 298. — *Pozn. 1.* Přechodník času minulého rozvésti lze *u větu časovou.* — *Pozn. 2. Za p. času* **minulého** *užívá se výjimkou již od nejstarších dob přechodníku času* **přítomného sloves dokonavých** (velmi zhusta posud na Mor.). Alexandr listy přečta (m.: přečet) vece; Ihned před ním se všemi knížaty padna (m.: pad) jemu se pokořil; Marie kleknúc (m.: klekši) před synem vece: Jesmas tehda dietěti klekna poděkova; Služebnice dobře se prospiec vstaněchu. Výb. I. 144., 317., 379., 405., 1153. Hovora je se trúbiti, potrúbě je sě mluviti. Dal. 34. 50. Ihned padna umřel; Sv. Jiří na kuoň vseda a svatým se křížem požehnav Bohu se poručil. Pass. 248., 336. Pojezdiec okolo něho museli do vsi jeti. Let. 58. Tak si ona zaplakala sedňa u vodičky. Brt. P. 68. Sedňa za stůl zaplakal. Brt. P. To sem nesmyslně slíbila; Takožť je často leticos takového (co nebylo od Boha), počna sě, zmisávalo. Št. N. 18., 177. A vztáhna ruku svou řekla Tedy padna služebník klaněl se jemu. BR.

Digitized by Google

Mat. 12. 49., 18. 26. A klekna před ním řekl jemu; Padna na zemi válel se a slinil; A poklekna před ním otázal se ho. Ib. Mar. 1. 40., 9. 20., 10. 17. Uzřev pak Ježíše a zkřikna padl před ním; A padna k nohám Ježíšovým prosil ho; A pohrdna jím Herodes a naposmívav se jemu oblékl jej v roucho bílé i odeslal zase ku Pilatovi. Ib. Luk. 8. 28., 8. 41., 23. 11. A přinesa díl nějaký položil k nohám apoštolským; Ananiáš padna zdechl; A nalezna jej přivedl do Antiochie; Herodes obleka se v královské roucho a posadiv se učinil k nim řeč; To uslyšev setník přistoupě k hejtmanu pověděl jemu; A přečta list vladař otázal se ho. Ib. Skut. 5. 2., 5. 5., 11. 25., 12. 19., 12. 21., 22. 26., 23. 34. Před ním klekali a vstanúc poličky jej bili. Chč. P. 36. b. Vstana šel zase; Někteří do brány nahlédnouc doufali, jiní se vydrouc zutíkali; Oheň sejma se škatule popálil; To vypověda zmizel; Věnec upletouc korunovali ho; Zdvihna se šel. Kom. L. 18., 35., 36., 51., 54., 103. a j. Srazúce Tateré středem v řady, rozprnuchu vsie jich voje četné. Rkk. 49. A to Římané uzříce vojsko proti té zemi poslali. Pass. Tehda poutník ihned núž vytrhna se zabil. Pass. Ten ohledna se uzřel je. Br. Některý padl, až nevstal, jiný vstana šel zase. Kom. Pozdvihna hrdě obočí rozprávěl. V. Měl jsem ščestí a neščestí, potkalo mě děvče hezký; potkalo mě, neznalo mě, zajda za mne, volalo mě. Sš. P. 271. A oni zavříece sklep šli jsú k stolu. NB. Tč. Vyběhňa ven nic neviděla; Popadňa palicu bil hlava nehlava. Na Moravě (kde přechodník času minulého vymizel). Brt. 180. Příčinou této **nesprávné** vazby byla snad ta okolnosť, že nářečí české již od pradávných dob hlásku *l* participia perfekty při kmenech zavřených nevyslovovalo a tudíž přechodník i participium stejně zněly (padl = pad). Pročež tvořili spisovatelé doby střední i od kmenů zavřených přechodník času minulého příponou *v* (padv n. padev), kteréžto tvary Blahoslav zavrhuje a raději přechodníku budoucně skonalého užívati káže: Někteří Čechové uvodí zase některé způsoby nepříjemné, jichž někdy staří užívali ante excultam linguam nostram, jako říkajíce neb píšíce raději přišedv, protrhv, vztáhv ruku; jiní píší protrhev, přišedev. Bl. Gr. 132. *Vztáhna* ruku lépe tak říci nežli *vztáhv* neb *vztáhev*. Bl. Gr. 159. Sr. též Mkl. IV. 819. — 2. **Podmínečný.** Nehřešil by svátosť tuto přijma. Št. N. 327. Braň se žalobníku svému nejsa vinen. Vš. 49. Jest-li pak při kom co dobrého a zdárného, stín a domnění jest, přirovnáno jsouc k tomu, což by v pravdě býti mělo. Kom. D. XI. Ďábel svázán jsa nebude svazovati národů. Ib. XII. Vyrozuměti zajisté cizí řeči každý může, trochu při tom pobuda. Kom. — *Pozn.* Přechodník tento rozvésti lze v *předvětí podmínečné*. — 3. **P. připouštěcí.** Utéci moha neutekl; Vyšli jste jako k lotrovi s meči, s kyji jímat mne na každý den mě v chrámě měvše. Pass. 284., 285. Jsa vladařem nic sobě nezanechal. Kanc. I. 25. My na to mlčíc hledíme tak velikou moc majíce. Troj. 112. Zlořečený, kdo slepého na cestu pravou navésti moha nevede. Kom. D. XV. Vida neviz, slyše neslyš. Č. M. 77. Sám se biskupem a kazatelem činil, nejsa k tomu povolán ani vyslán. Bl. 108. Král moudrý jediná jsa osoba celé království spravovati může. — *Pozn. 1. Před přechodníkem připouštěcím bývají spojky*: **a, ač, ačkoli, jakžkoli, kterakžkoli.** Jakžkoli jednooký (jsa), protáhl až k Nitře. V. Chtěla by ve všem pravdu znáti a jsouc slepa. Št. N. 285. Ač velmi vás miluje málo jsem milován. Br. Smieme jiné tresktati z hřiechóv malých a jsúce naplněni velikých? Hus I. 244. — *Pozn. 2.* P. tento rozvésti lze *u větu připouštěcí*. — 4. **P. příčinný.** Tkadlečku nebývaj súdcí neuměje rozeznati pravdu a křivdu. Jir. Anth. I. 106. Někdy učiní z pýchy neb jiným závidiece. Št. N. 142. Proč bych já v tom poručenie byla mohúc se odjieti. Kat. 279. Nemoha já bez těch peněz býti, píšu z novu k pánu. Žer. L. I. 54. Tělo muož vždy sebou mazati duši *jsa* (m. jsouc) s ní v jednu sukni oblečeno; I tu necelé srdce zuostává, *maje* = majíc) mnoho kalu v sobě; Takť jest i pokolenie lidské, zakládaje (-íc) se na základu těla. Chč. P. 5. b., 123. b., 24. b. Ovšem pak tu v hotově stojí malomocenstvie čekajíc všude člověka. Ib. 89. a. Kvapně sáhnouti nesměl jsem boje se, abych nepřebral. Kom. L. 8. I ti, kdož jiných vůdcové býti mají, zle jdouce, zle vedou. Ib. D. XI. Nevěda Titus zbytí běhal semotam po chrámě. Har. I. 151. Vratislav kníže, jsa milovník sv. víry křesťanské, myslil o to, aby ji rozmnožil. — *Pozn. 1.* P. tento lze rozvésti u *větu příčinnou*. — *Pozn. 2.* K označení příčiny, jakou *projevuje podmět jednající* (ať jest pravá nebo lichá) přičiňuje se ku přechodníku tytýž částice **jako.** Hospodinu chválu vzdal, již jako jistú naději maje. Pass. 518. Celtiberové když se s nepřátely potkali, plesali, jakožto hrdinsky umříti majíce. Žal. 123. Počal se omlouvati jako na Boha klada vinu. Št. Móž mluviti k jiným jako jsa z nich jeden. Št. N. 141. — 5. **P. způsobový** značí buď a) *jakým činem*, *buď* b) *v jaké podobě aneb za jaké okolnosti děj hlavní nastupuje (a tu obyč. nelze ho rozvésti na věty!).* Žha a tepa Chlumec dojide. Dal. 64. 19. Ďábel řeva jako lev obchází. Ctib. Hd. 21. Jidáš v sad vskočiv poče jablka chvátaje česati; Sv. Prokop, což svýma rukama vydělal, kopaje, reje, mlátě, tiem chudé krmil; Svatý život jsú vedli snažně Bohu slúžíce a svú krev pro vieru prolévajíce; Pod kostelními dveřmi žebře seděl; V pokoji odpočívám čekaje dne súdného. Pass. 230., 479., 489., 499., 618. Míšenský vtrhl do země i hubil zemi picuje a bera; Jan Kapistran chodil po rozličných městech káže a kaceřuje; Jindřich hubil služebníky ciesařovy zemi jim plené a hubě; Křivdu chudým činili nepravě soudíce; Nedali mu dokonati reptajíc a hlučíc. Let. 158., 159., 160., 254., 430. Někteří i s svým stínem si hráli, jej měříce, honíce, lapajíce; Někteří v zemi se hrabali, buď po vrchu ji párajíce aneb se skrze vnitřnosti její jako krtice pro-

Digitized by Google

řývajíce; Jiní chodili pěšky, někteří se i na berlách kulhajíce. Kom. Lb. 17., 26., 77. Židé jednou rukou zbraň držíce, druhou dělajíce Jerusalem stavěli. Žer. L. III. 9. Plato píše umřel. Člověk kvíle se rodí. Na kříži pně umřel. Zk. exc. — *Poznam.* Záporný přechodník způsobový rovná se německým větám *ohne dass, ohne zu.* Vz Ohne dass. Nenie toho zvieřete, by přes rok svój plod nosilo neporodě. Št. N. 258. Nebyl člověk tak litý, by to vida stál neplače. Kat. 2794. I byl tři dni nic nevida ani pije ani jeda. Pass. 184. Půjdu nemeškajíc. Ct. Hd. 6. Apoštolé což viděli a slyšeli, věrně světu hlásali nepřidávajíce ani neujímajíce pravdě. Žal. 19. — Brt. — *Co posud pověděno o činném přechodníku, platí také o přechodníku* **trpném.** K vyjádření **současnosti** pojí se ku *příčestí sloves nedokonavých* přechodník *jsa* nebo *bývaje*: Člověk kárán bývaje zatvrzuje šíji. Brt. — *K vyjádření* **předchodnosti v budoucnosti** užívá se tvaru *jsa se příčestím sloves dokonavých.* A posílen jsa, žalmy tobě zpívati budu. Žalm. Vy pak rozděleni jsouce buďte při králi. Brt. A chromý skákati bude uzdraven jsa. Chč. P. 19. a. Již bohatec na zad leze běden jsa, ale chudý již v radosti stojí napřed jsa postaven. Chč. P. 16. a. — K vyjádření **předchodnosti v čase minulém** nebo **minulosti v čase přítomném** *bývá* tvar **byv** se *příčestím sloves obyčej. dokonavých.* Slunce nyní krásně svítí byvši prve oblaky zastíněno. V tom slunce zasvítilo byvši prve oblaky zastíněno. (Brs. 2. vydání 196.). Protož jest jej Herodes v žalář vsadil oslepen jsa milostí ženy. Chč. P. 16. a. — *Poznámka.* Často v těchto a podobných případech pomocné *jsa* a *byv* nedobře vypouštějí. Loupežník jat byl ihned uvězněn (m. byv jat, jsa jat). — *V novějších mluvnicích utvořili novou formu přestupníku pomocí* **buda s infinitivem** *sloves nedokonavých,* jako: buda milovati, buda chválen. Tato forma klade se pak *o předchodnosti v budoucnosti aneb o současnosti v budoucnosti.* Nebudouce činiti zlého, nebudete od zlého uchváceni; ale budouce rozsívati nespravedlnosti, budete žíti pokutu. Avšak forma tato jest **bez všelikého základu** *a u spisovatelů se nenalézá.* Jest nad to i **zbytečna,** neb když řeč jest o předchodnosti v budoucnosti, užívali dobří spisovatelé p-ku času minulého sloves nedokonavých. Takéž někdo, zde pracovav mnoho a v něčem pochybě svou křehkostí, bude očištěn toho (když pracovati bude a v něčem pochybí). Št. Pakli jest řeč o současnosti v budoucnosti, klade se p-ník času přítomného sloves neskonalých. Nejprve milujte Boha neb jej milujíce vše své dobré naleznete. Št. Jiní této formy užívají o *následnosti.* Věnceslav tak se, o mír rokovati buda, k nepřátelům béře (= rokovati chtěje). Jg. Slov. (Zk.). — Vytýkají také poměr **následnosti.** Ten jest tehdy, když děj vedlejší za hlavním jde, když z něho vyrostá. Zhusta se v té příčině vyjadřuje p-níkem *cíl a účel.* K vyslovení tohoto poměru není v češtině nyní obzvláštní prosté formy, nýbrž opisuje se slovesy *maje, chtěje, chystaje se, stroje se, hodlaje, mysle* atd. *a infinitivem přítomného času.* Latina v případě tomto užívá příčestí budoucího času ukončeného v -urus, -ura, -urum (amaturus). I zde může následnosť děje vedlejšího trojí býti a to *následnosť v minulosti, v přítomnosti* a *v budoucnosti.* Zk. Kněží majíce přistupovati k Hospodinu posvěcují se. Br. Přihnav se vzvedl ruku chtě naň mečem udeřiti. Troj. Mojžíš maje umříti, Josue za vůdce lidu israelskému ustanovil. V. Mojžíš chtěje práce od Boha mu uložené zniknouti, nehbitým jazykem se vymlouval. Koc. Král Vladislav chystaje se ven ze země české vyjeti, obnovil rady v městech pražských. V. Na odpočinutí jíti maje vždy čti a slyš něco paměti hodného. Kom. (Vz více příkladů v Zk. S. 673.). Cf. Mkl. S. 615. — *Pozn. 1. Před p-ky stávají někdy* **spojky.** a) **Jak,** *když se činem připovnávacím způsob děje znamená.* A tu jako lítosť maje nad nepřátely řekl. Háj. Kromě toho vz P. příčinný, pozn. — b) **A, ač,** *ačkoli, jakžkoli, kterakžkoli.* Plete se a neuměje. Dal. Předm. 58. A i Lot byl dobrý a se zlými bydle. Št. N. 55. Mnohýť se ukáže přítelem a nejsa. Št. N. 56. Vz P. připouštěcí. — c) P. hlavně času minulého pojívá starší čeština **k** větě hlavní spojkami: **i, ihned, tedy, však;** p. času přítomného spojkou **a.** Mnoho pánóv hrady zavrúce běchu v Čechách a žebřiúce. Dal. 89. 62. Ráno vstavše před východem slunce i šli jsme ven. Pref. 264. Že panny jdú za beránkem a spievajíc; Když pozná neupřiemosť světskú . . . a již jsa přivázan manželstvem k světu; Kdyžby ve cti bydlila s nimi a strpiec, byloliť by nelibo co; Ano lotři nechtie slúti zlými a tak nečiniec, aby mohli býti dobří Št. N. 10., 12., 14., 91 a j. Učiniv se mnú trh i kúpil u mne zbožie. Půh. II. 502. Klekši i pokloni se jima. Kat. 1014. Učinivše pokřik i zapálé městečko. Let. 35. Dobrou chvíli tu pobyvše i šli jsme z toho sklepa. Pref. 317. Volá spasitel a řka. Št. N. 231. A když již ten rok přišel, tehdy vstal jest ze stolice a vstav i řekl jest. NB. Tč. 251. — *Pozn. 2. Někdy* **nadbytkem** *přechodníku užíváme*: Tedy Jakub odpovídaje Labanovi řekl (= odpověděl). — *Pozn. 3. P-ky* **maje, nesa, drže** *stávají místo předložky* **s;** *jsou-li záporny, místo předložky* **bez.** A potká vás člověk džbán vody nesa (se džbánem vody). Br. Jdou po jednom, oruží nesouce. Rkk. Přišel do školy nemaje kněh (bez kněh. Cf. Zk. Ml. II. 140., Zk. S. 677.). — *Pozn. 4. Jména časoslovná* jazyka německého vynášejí se zhusta přechodníky. Der Aufgang und Untergang der Sonne bewirkt Tag und Nacht. Slunce vycházejíc a zapadajíc den a noc činí. (Vz Zk. Ml. II. 140., Abstrakta). — II. **P. určovací nespojitý či absolutní.** Všecky snad jazyky europské, které užívají vazeb participialních, vytvořily nějaký absolutní pád participia: řečtina genitiv, lat. ablativ, stará bulharština dativ (vz Ablativ) atd. Bylo by tedy s podivením, aby čeština, která proti jiným jazykům přílišnou hojností spojek podřadných honositi se ne-

Digitized by Google

může, ničím podobným vykázati se nemohla. A skutečně nalézáme i v češtině hojnosť přechodníkův absolutních a to v nominativě. Avšak grammatikové naši vidouce v každém přechodníku *větu skrácenou* a položivše pravidlem, že jen věty stejných podmětů v jednu větu staženy býti mohou, buď všecky absolutní přechodníky šmahem za nesprávné odsoudili, jako Dobrovský (Grt. 263.), buď jen některé odchylky, které prý novější spisovatelé v krátkých průpovědích si dovolují, za správné uznali. Nejlépe o věci té posud pojednal Zk. (S. 676. Pozn. 5.), jehož pozorování my tuto místněji doličiti hodláme. **Nominativ nespojitý** (**absolutní**) *má celkem tytéž platnosti jako p. spojitý, i užívá se ho*: 1. *když* **podmět** *p-u* **obsažen jesť v logickém podmětě** *věty hlavní, nejčetněji v dativě, pak v genitivě náměstkovém a v nominativě.* Význam jeho bývá z pravidla *způsobový.* Třeba jest *nám* prositi *vstávajíc, lehajíc.* Št. N. 51. Nahodíť se *(člověku)* nelibosť někomu učiniti *nevědúc*, co se jemu líbí; Sluší nám nechati marného *přemohúc* žádosti přirození porušeného; *Člověku* jest k zaslúženie věčné chvály, *přijmúc* držeti pravú vieru; Někteří nemúdří mnějíc se nábožnými, chce se *jim*, aby někaká vidênie měli. Št. N. 110., 117., 174., 277. Pak *jim* kázal po všem světě jíti vieru *kážúc* a krstiti. Kat. 1989. Protož *hledíce* k tomu, to poznati byl by *nám* užitek; Protož *takovým* potřebí jest připraviti duši svou ku pokušenie, *vidúce* proti sobě zástup hněvem zapálený; Neboť k jeho lovóm jest *jemu* mnoho prospěšnější než masopust, věda, že . . .; Protož tato žena *poznavši*, že jest lékař veliký do jich krajin přišel, hnulo se jest srdce *její* k němu a křičela jest; Protož *nám* toliko ostává péči míti na slovo boží, *vědúce*, že jinak nemuož nic býti; A to povědúce i my o Kristovi, potřebí jest *nám* o něm míti takové rozsúzenie, aby poznáno bylo, co on jest a co nenie. Chč. P. 125. a., 148. a., 153. a., 165. b., 15. b., 30. b. Těžké břímě *jim* jest opustiti to, viece než na vinnici tělesné *poté se* kopati. Chč. P. 125. a. Také se *modlíc* naděje tvrdí se *nám*; Nelze *nám* jest s ním býti zde tento svět *milujíc*; Potom pokládá (Kristus) čtyři (prosby), o nichž mluviti budu, jichž *nám* jest zde třeba na světě *jsúce*; Proto *berúc* dary třeba opatrnu býti *každému*, aby jej lakomstvo nepodtrhlo. Št. Proto *mně* a tobě sluší se biti *nedadúc* ludu v boj jíti. Dal. 28. 25. I *maje* já péči, abych úřadu svému dosti učinil, zdá *mi* se za slušné . . Tov. 3. *Plzeňským* snadno bylo bojovati *majíce* žoldněřů mnoho set; *Jda* od *nich* ke dveřům, událo *mi* se zaslechnouti; *Trvaje* zde již dvě neděle, stýšce se *mu* déle čekati. Let. 214., 362., 395. Kteréžto já před rukama *maje* nevidělo se *mi* ho sem vložiti; Dosti dlouho s těmito příčinami se *obíraje* nebylo lze *(člověku)* na čem místně se ustaviti. Bl. 66., 100. Císař na osobu jeho *pohledna* líbila se *mu* jeho postava. Vrat. 52. Až *mi* srdce trnulo na to *hledě*. Kom. L. 18. *Jsouc* on jeden nejvyšší úředník, nenáleželo *mu* ozvati se. Žer. Záp. II. 18. Snadnoť *jemu* píšťaly dělati *sedě* v třtí. Ros. Cf. *Ἀποβλέψας πρὸς τὸν στόλον ἔδοξέ μοι πάγκαλος εἶναι.* — Měšťané budínští *jsouce* strašeni Turkem, mnoho se *jich* z města vystěhovalo. Bart. 225. To *slyšíce* Turci, hned se *jich* na sta sběhlo. Vrat. 135. To se jest mnoho *lidí* sběhlo *ptajíce se*, co by tak těžkého vezli. Háj. 75. Světí otcové ustavili kláštery, aby v čistotě, v poslušenství a *žádný* neřka, by co jeho bylo, v milosti *bydléc* slúžili Bohu. Št. N. 77. *Vyjdouc my* zase na síň uzřím *já*, že těch nádob vždy přibývá. Kom. L. 37. *Jsouce* tedy tak pospolu, učinil pan Sedlnický relaci. Žer. Sn. 53. A Havel proti nám *jda* ve dveřích *jsme* se potkali Svěd. Medea *přijavši* od Iasona přísahu oba *vstoupili* do síně. Troj. Čas a den jmenovati v mé moci není, *nejsa já* sám svým. Žer. L. I. 93. Nalezl, ano se o volení biskupa *kacieři s křesťany* vadí, *chtiec každá strana* po své vóli biskupa voliti. Pass. 329. Cf. *Ἐλθόντες δ' ἠβαιὸν ἀπὸ σπείους τε καὶ αὐλῆς, ὑπέλυσα ἑταίρους.* Odyss. IX. 462. *Ἄμφω δ' ἑζομένω, γεραρώτερος ἦεν Ὀδυσσεύς.* Il. III. 211. Il. X. 224, Odyss. XII. 73. — 2. *Když* **podmět** *přechodníku* **neurčit** *jest* (řec. *τίς*, něm. man). a) *Ve spojení s infinitivem.* Nesnadné jest smoly se *dotýkajíc* neposkvrniti se; V těle *jsúc* i býti živu kromě těla, totiž *neporolúc* žádosti, nenie zemský ale nebeský život; Lépe jest čistotu držeti *zaslíbiec* než *nezaslíbiec*; Zlé jest *slíbíc* nezdržeti; Nežby bylo *kradúc* jiesti radše tu nebývajte; Hřiech jest, *netbajíc* dobrého, v němž nenie proměny, přidržeti se dobrého, v němž jest proměna t. j. *odvrátiec se* od stvořitele obrátiti sě k stvoření; V tom by slušalo skrovniti sobě, strach boží nad sebú *majíc*; Zde je čas a miesto pracovati odplaty věčné *zasluhujíc*; Jestiť nemúdré dlíti dobrým, *mohúc* hned učiniti; Jestiť třeba *neodkládajíc* dobré počieti; Lakota jest, k chuti jedenie neb pitie žádosť bezpřémně obrátiti, myslí *velnúc* k tej libosti; Nemúdré jest oslepenie *dadúc* sě synu božiemu *vezmúc* sě jemu dáti se zlosynu; Zléť jest lúditi Bohem *neplniec* slibóv; Své *zavrhúc* milosti hledati mezi jinými neřád by byl; Svatá milosť jest Boha nade všecko draho *vážiec* milovati; To je slib nevěrný, ústy slíbiti, *nemieníc* toho držeti; Proti Bohu pokora má býti, ve všem *vidúc* velebnosť jeho; Ctnosť jest vše *opustiec* chudu býti; Nenie múdré *mohúc* dále býti nepřietele i připustiti jeho blíž k sobě; Dobré jest, *majíc* zboží, rozpósobovati je k vóli božie; ale mnohemť jest lepšie, *netbajíc* všech věcí světských i dáti se všeho Bohu; Nenieť mudré, v žaláři *věziec* veselu býti; Dobrá jest naděje, v Boha *úfajíc* činiti dobře; Když nepíšti, nechce se *mlčiec* tancovati; Kristus radí prostě mluviti, *nepřísahajíc, nevěrujíc.* Št. N. 8., 9., 16., 31., 67., 111., 116., 124., 127., 128., 133., 140., 146., 200., 208., 212., 216., 223., 225., 237., 239., 268., 291., 304. Počátek múdrosti jest báti se Boha najviece na jeho velebnosť *zřiece.* Smil v. 150. Protož nebezpečné jest *opúštějíce* mnohá napomínání odkládati to ku poslednímu času. Chč. P. 129. a. —

Digitized by Google

Pozn. P. tento rozvésti lze v *souřadný infinitiv.* Nesnadno jest smoly se dotýkati a neposkvrniti se. — b) *Při* **určování geografickém.** Toho také dne tortna zbořena *jdouc* na Spálenou ulici a druhá *jdouc* na Širokou ulici. Let. 421. I dal jest kníže Hněvsovi dědinu na cestě *jdouc* do Prahy od Boleslavi. Háj. 77. *Jdouc* proti půlnoci jsou čtyři stupně na horu. Pref. 190. A tu *jdúc* do kostela na levé ruce jest kapla. Výb. II. 1118. Učinil jsem oltář u sv. Kunhuty na pravé ruce *vcházejíce* do kostela. Arch. I. 141. To místo leží na pravé straně, *jeda* do Jeruzalema od Betléma. Pref 227. *Stoje* obličejem proti dveřům jest věž vysoká. Pref. 166. Povětří se strhlo s prachem tak velikým, že *hledě* z Prahy k hradu nebylo viděti. Let. 377. K východní straně viděl jsem bránu jakous, z níž ulička šla do jiné brány, vše k západu *hledě.* Kom. L. 13. Vidiš, jak rozkošný jest ten svět a to zdaleka na něj *hledě.* Ib. 14. Ta brána stojí na západní stranu, *patře* na položení města. Pref. 359. — *Pozn.* Gb. má p. tento za poklesek, za hrubý absolutiv pravě: Ale tyto a podobné příklady i přes veliké množství své přece jen výjimkami se nám býti vidí, jimiž se pravidlo ovšem v hrubé míře porušuje, ale nevyvracuje. Mus 1870. 248. — c) **Když p-níkem výrok hlavní věty obmezujeme aneb určujeme.** Umění *jako říkaje* jim v nic přišlo. Bl. 35. Latině *řkúc* disputare tak jest řečeno jako mnieti sic i onak; *Řkúc* pravdu, v čemkoli kdo nedrží smiernosti, neníť Bohu mil. Št. N. 173., 203. Sice lidsky *mluviec,* nemámo se ho ještě proč báti. Žer. L. I. 96. Pro některé dary Pána Boha našeho, kterýmì mne mimo hodnosť mou (bez chlouby to *pravě)* poctiti ráčil, všudy nějakého opatřeníčka dostati bych mohl. Žer. L. III. 11. A co je bylo múdrých lidí, ježto dosti nemúdré děti ostavili, *mlčiec* o tom, co jsme před sebou vídali toho; To pak již *minúc,* co je nesnadnosti v hospodářství od nedostatkóv; Tiem obyčejem jeden vieter (duchovně tomu *rozuméjíc)* bojuje v člověčím srdci proti druhému; Osmý kór jsou archangelé a devátý angelé, dolóv *čtúc;* Ač by sě přimiesilo málo jiného obilé jako *nechtiec* ku pšenici, toť by nevadilo. Št. N. 15., 12., 146., 97., 316. Shořelo domův 60 *počnúc* od staré šatlavy. Let. 265. *Děkujíc* Pánu Bohu nestalo se to. Vrat. 20. Věz, že nám zde Bohu *děkujíc* dobře se vede. Arch. I. 35. Ale nynie hledíce na duchovní úředníky viděti jest po skutcích; Hledíce k osobě této ženy, zdá se protivné slyšeti o něm; Jaká nevole s čeledmi, vždy se s nimi rotíc, an díla meškají; Obrátíce řeč k tomu, muož tato řeč velmi pravá býti; Tomu má tak rozuměno býti, že tak velké viery nenalezl mezi židy — obecným během mluvíce, ale v osobách zvláštních. Chč. P. 2. a., 166. a., 137. b., 79. a., 90. b. Ve světě mnoho jinak jest, nežliby, rozumně mysle, mohlo a mělo býti. Šf. Žamkňa može to tu byt; Daja pozor nic sa neztratí; To je hned nedaja pozor; Hleďa na ně (třešně) sú černé a utrhňa jich sú červené; Zdálo sa pichňa tam rukú, že je horká; Přijďa tam nebylo tam žádného; Poslúchaja ho řekłby, že neumí pět načítat. Na Moravě. Brt. **Také říkáme:** *vyjma (vyjmouc), vůči hledě, mysle, nepřirovnávaje, počítaje, předpokládaje, počna, počnouc, počínajíc.* Aby bylo kázáno pokání mezi všemi národy počna od Jeruzalema. Br. Má ti služba na měsíc nařízena býti, na jeden měsíc třiceti dnů počítajíc. Vyjma (vyjmouc) stodolu vše shořelo. Us. Lépe jest nepočínati než počna nedokonati. Jg. Vz předcházející. (Brt., Brs. 2. vydání 191.). Místo zobecnělých těchto přechodníkův absolutních obyčejnější jsou věty: Vyjmeme-li některé krajiny země jest úrodná. Brs. ib. — d) *Když podmět přechodníku v* **podmětě hlavní věty** *obsažen jest.* A Havel proti nám jda, ve dveřích jsme se potkali. Svěd. Medea přijavši od Iasona přísahu oba vstoupili do síně. Vz 142. b — *Pozn. 1.* Ve všech těchto případech užívá se přechodníku přítomného času od nejstarších dob literatury české zcela pravidelně a **historická** *skladba nemá pražádného práva za nesprávný jej odsuzovati. Mimo to vyskytují se ovšem zvláště v pozdějších památkách literarních příklady* **hrubého absolutivu,** jak přechodníku času *přítomného,* tak jmenovitě času *minulého,* které postrádajíce všeliké zákonnosti logičnosť naší vazby hrubě porušují a tudíž vším právem ode všech grammatiků jednomyslně za **nesprávné** uznány jsou: *Vy* tam dobře *rokujíce* s kacieři, *oni* na nás i na syna našeho táhli. Arch. I. 20. I *jda trucelman* před námi *šli jsme* k straně východní. Har. I. 114. *Jdouce* smrkati se *počalo.* Pref. 356. *Prodlévaje* p. *komorník* příliš dlouho přijíti, *vstoupili* páni soudcové do lavic. Žer. Záp. II. 131. Zatiem blíž *připluvše,* malý ostrovec na moři *se* ukázal. Pass. 539. *Sjevše se* obě strany počala se bitva. Jir. Anth. II. 128. *Vsedavše my* poutníci do bárky, *dovezli nás* k břehu. Pref. 109. Tam *přišedše byl* oběd hotov. Pref. 224. Až posavad na vítr čekati jsem musil, kterýž teprv toho rána *se obrátiv* a k cestě mé *se naklonic naději se* konečně, že zejtra se plaviti budu moci. Žer. L. I. 65. a mn. j. (Brt.). — *Pozn.* 2. Modlil se *v kleče, v leže, v stoje, v sedě* atd. **sp.** m.: kleče, leže, stoje, sedě atd. Vz tato slova. — III. **P. způsobový ve větách vztažných a tázacích.** *Ve větách těchto vyskytuje se dosti z husta p. jakožto zástupce kondicionalu a indikativu.* Zpravovati neb zpravovače poslouchati, nevědě, které jest horšie; neb by nebyl *kto poslouchaje,* nebyl by také *kto zpravuje;* Každý se sám nutkej, aby rozeznal zlé od dobrého, aby věděl, *co čině a co nechaje,* rozeznal co je dobré a co je lepší, aby věděl *co obera;* Tak mi zle berně se líbí, že neviem, *co o ní řka;* Neřiekajte: Již se Buoh nemstie jako dřive, čiňme *co chtiec;* Máte i skutky dobrými milosti božie hledati, *což mohúc* činiec pro Buoh. St. 201., 37., 157., 160., 65. Dieťátku pokrmu *kdo přidada* nenie. Pass. 539. Již nebyl *kto pomoha.* Výb. I. 1076. Rána tvá nezhojitelná, neníť tobě *kto spomoha.* Prof. 228 Těm by hodné bylo přimluviti, kdyby to

Digitized by Google

byl, *kdo učině*. Bl. Gr. 237. Každý, *jakž* najtvrze *moha*, uvěř u vrchnieho Boha. Kat. 2618. A tu již nebyl *kdo pomoha* ni rady přidati *moha*. Alx. A nebyl *kdo vysvoboďě*. V. Není, tebe kdo zde opatře. Svěd. Proto že lidé vymřeli, nebyl *kdo* dědin *osévaje*. Háj. 31. Království moravské, když jeho nebyl *kdo bráně*, sobě osobili. Háj. 65. Co chtiece z nich učinímy; Jakž *moha* král *se bránieše*; Mluví *jako nic netbaje*; Tu se jal jich tupiti *kdež moha*; *Kdy chtiece* budeme je bíti. Dal. 8. 20., 85. 21., 39. 56., 92. 28., 10. 48. Nenieť mi již *kdo radě*; Nenieť mi již *kdo odtuše* v protivných nechutech. Tkadl. I. 21. A křičiem časem *kde věda*; Věz *čeho pykaje* a *oč* sobě tesknosti *čině*; A také jsouc mezi neznámými tak jest bydlila, jako s přátely, zpomienajíc v své mysli, aby jie nebyl kto *v čem potrhna* řečí kterakú. Ib II. 64., I. 46., 54. V tu hodinu sv. Petr *jakž moha* prozřel. Pass. 224. Obešel se *jakž moha*. Arch. I. 29. Vymluvil se *jakž moha*. Let. 491. *Kde mohouce* škodu činili. Let. 498. *Kam kto véda utikáše*. Pass. 336. *Kam kto věda* sě rozjedechu. Let. 200. Postarej se, aby tu berni spravil *odkud moha*. Žer. L. I. 152. Česť čiňme *kudyž mohúc* pánu svému; *V komž moha* porušil vieru. Št. N. 322., 183. — *Pozn*. Vedlé p-ku v některých příčinách užívá se druhdy *infinitivu*. Vz Infinitiv. — **Opakování** *pravidel p-ku spojitého*. Na začátku článku tohoto podotkli jsme, že z přechodníků vznikly věty; *máme-li naopak z vět zase p-ky určovací dělati* — jako toho ve školách potřebí bývá, řídíme se hlavně těmito pravidly: 1. *Dvě věty* (a podobně pak i více vět) *mohou se stáhnouti p-kem, když mají* a) **společný podmět** a b) *když se proti tomu smysl nevzpírá*. — 2. **Kterým přechodníkem** *se věty* **A** a **B** *stáhnouti mají, o tom* **současnosť** *nebo* **nesoučasnosť** *jejich dějů rozhoduje*. — a) *Jsou-li děje jejich* **současny**, *stahují se přechodníkem času přítomného sloves nedokonavých, ať se oba děje v minulosti, v přítomnosti nebo v budoucnosti sbíhají*: Žili jsme zpívajíce, žijeme zpívajíce, budeme žíti zpívajíce. P-kem budiž vysloven ten děj, který jako určovací vedlé děje druhého pojat býti může. — b) *Pakli jsou děje vět* **nesoučasny**, tedy poměr nesoučasnosti zevrubněji ohledati se musí; všech možných případů je tu pět, totiž: 1. *A* a *B jsou nesoučasny v minulosti*, oba děje se sběhly v minulosti, **A** dříve, **B** později: vojsko vytáhlo do pole a zahnalo nepřítele; 2. *A je minulé, B přítomné*: vojsko vytáhlo a zahání; 3. *A je minulé, B budoucí*: vojsko vytáhlo a zažene; 4. *A je přítomné, B budoucí*: vojsko táhne a zažene; 5. *A* a *B jsou nesoučasny v budoucnosti*, oba děje se stanou v budoucnosti, A dříve, B po něm: vojsko vytáhne a zažene. *Tu* kdykoli se stahuje, *vyjadřuje se přechodníkem děj dříve sběhlý a sice stahuje se v prvých třech případech p-kem* **minulým**: 1. vojsko vytáhši zahnalo, 2. vojsko vytáhši zahání; 3. vojsko vytáhši zažene; *ve případě* **čtvrtém** *věty* (za příčinou nebezpečí dvojsmyslu) *se* **nestahují** *a v posledním případě stahují se* *p-kem* **času budoucího** *(sloves dokonavých)*: vojsko vytáhnouc zažene. — Že se *vazby přechodníkové* mnohdy ani přes formální možnosť *užiti nemůže, poněvadž se smysl proti ní vzpírá*, toho netřeba dokazovati. Modle se pracuj nebo pracuje modli se bylo by něco jiného než: Modli se a pracuj. Vz více v List. filol. 1875. 136. (Gb.). — B) **O přechodníku přívlastkovém.** *P. přívlastkový jest přechodník* **určitý**; *maje do sebe platnosť jména přídavného, obsahuje přívlastkové určení svého jména, udávaje* **stálou** *vlastnosť jeho. Má tvar adjektiva slovesného a sklání se dle* **Dnešní**. Zatím se rozum zjevuje sond o věcech *činící*, vůle to neb ono sobě *oblibující* a po tom *dychtící*. Kom. D. 7. Dnové naši jsou jako *stín běžící* po zemi bez zástavy. Kom. D. 189 To je rtuť vždycky se mektati *chtící*; Fortuna na kouli *stojecí* koruny rozdávala; Dal se v počítání v slunci *létajícího* prášku; *Plešícího* lidu hluk povstal; Poveďme ho na hrad teď v prostřed *stojící*; Hromady uzříme lidí žebříky *dělajících*. Kom. L. 29., 79., 45., 96., 89., 46. Já sem byla osamělá sem i tam *přecházející a odcházející*. Br. Tyť jsou věci *poskvrňující* člověka. Br. Lidé přes svět *pracující* mnozí na cestách mrtví nalezeni bývali. V. Svět se vší *padoucí* rozkoší potupili. V. Velikýť jest nebe i zemi obsahující svět. Kom. — *Poznam. 1. Po slovesech uznamenání, nalezení a p. stává také místo p-ku* **infinitiv**. Uzřeli tělo mrtvé ležící (ležeti) na cestě. Br. A laňku ku porodu pracující (pracovati) spatřil-lis kdy? Br. A spatřím některé okolo nich stojící (státi). Najdu je modlící se. Kom. — Obě vazby jsou dobry. — *Pozn. 2. V pádech* **nepřímých** *stává místo p-ku formy neurčité a znamená v té příčině čas, příčinu a jiné vztahy výroku hlavního*. A porazil nepřátely své zpět utíkající (když utíkali). V. Vyslýchá je z paměti říkající. Kom. Václav II. císaře Albrechta chtějícího opanovati Horu, z Čech vyhnal. V. Aby přijda nenalezl vás spících. V. — C) **O přechodníku zpodstatnělém (substantivném).** *P. zpodstatnělý jest p. určitý, jenž jest buď* **podmětem** *buď* **předmětem** *věty aneb i* **jiné platnosti**, *jaké každé substantivum u větě býti může. Tonoucí* i slámy se chytá. Č. M. 178. *Chtějícího* snadně jest nutiti. Háj. 93. Vidím *jezdícího* na koni; S jedním *radujícím* všichni se radují, *s rmoutícím* rmoutí; Jiní okolo *chodící* prchali; Spatřil jsem nemálo *běhajících* a *prodávajících* masti; Plno bylo *měřících* a *vážících*; Diogenes ze sudu vykonkaje všecky *mimojdoucí* haněl. Kom. L. 51., 122., 19., 14., 46., 41. Bůh slyší nejen *mluvící* ale i *lkající*. Žal. 136. Žaloval to *mimojdoucím*. Kom. L. 24 *Vzývajícím* pomoc dává Maria. Kanc. I. 108. *S radujícími* se radovati máme. Jir. Anth. II. 62. Snáze jest nemíti *neměvšímu* než *pozbyvšímu*. Č. M. 58. Ať se všichni v tě *doufající* radují. Br. Každému *prosícímu* tebe dej. Br. — *Pozn. 1*. P. tento má do sebe platnosť substantivné věty vztažné, v niž se druhdy rozvésti může. Jiní, kdož okolo chodili (chodící) prchali. Kdo chce, snadno jej nutiti. — *Pozn. 2*. Dobře se v této

Digitized by Google

příčině kladou p-ky určité v *rodě mužském*, může-li se k nim dodati slovo: *člověk, lidé* atd. Ale v *rodě středním* užívati jich příkladem němčiny jakožto substantiv **není radno**. Jazyk český přidávaje v té příčině podstatná jména, jeví se tím býti určitějším, na př. *V předcházejícím* (v předešlém = im Vorausgehenden) jsme ukázali, že střídmost člověku prospívá; *v následujícím* (im Folgenden) pojednáme, že ... Zde budiž dodáno: *V předešlé úvaze, části, stati*, aneb: *Posud jsme ukázali, nyní* ... Brs. 2. vyd. 197. — *Pozn. 3. P. přítomného času sloves nedokonavých sbíhá se ve formě určité zhusta; p. týž sloves dokonavých velmi zřídka*: Ti mnoho jiných křesťanů v Jezukrista uvěřících, na lodí bez vesel osadili (= uvěřilých, uvěřivších). Pass. Místo něho klade se příčestí minulé v *-lý, -lá, -lé*, nebo co je nyní obyčejné, p. minulý na **-vší**. *P. určitý času minulého na -(v)ší (adjectivum verbale od přech. min.) nevyskytuje se téměř ve spisech dobrých staré a střední literatury*; hojně však tvaru toho užívají spisovatelé novověcí. Nechavší hostí spáti šla. Pass. Snáze je nemíti neměvšímu než pozbyvšímu. Č. M. 58. Na místo tvarů těchto pro skupeninu souhlásek *vš* ne příliš lahodných, bývají ve mluvě staré a střední a ve mluvě obecné **u** *sloves podmětných* (intransitivných) *příčestí minulá*. Tak: přišlý, odkvetlý, zmizelý, sběhlý atd. m.: přišedší, odkvetší, zmizevší, sběhší-se. Vz -lý. Za takovéto určité přechodníky vedené od *sloves přechodných*, lépe jest dávati větu, na př: Vůdce s 50 vojíny, útok na nepřítele učinivšími, zabit jest. *Lépe*: Vůdce s 50 vojíny, kteří útok na nepřítele učinili, zabit jest. Dopadli zloděje kapli vyloupivšího (který vyloupil). — *Pozn. 4. Velmi často užívají p-ku minulého určitého tam, kde* **má býti** *p. minulý neurčitý.* Chlapec dohonivší (m.: dohoniv) otce svého, ptal se ho, kam jde. Matka uslyševší (m.: uslyševši) tu novinu, ulekla se velmi. Brs. 2. vyd 196. — Hlavně dle: O významě a správném užívání přechodníků. Na základě řec. mluvnice Niederlovy. Brt. v Km. 1874. č. 45—49. (str. 723. a násl.) Cf. Zk. S. 667.—680., Zk. Ml. II. 134.—142., Gb. v Mus. 1870. 247.—254. (P. přítomný sloves jednodobých a končících v Novém zákoně kralickém), Gb. v List. filolog. 1875. 126.—141. (O vazbě přechodníkové v jazyce štítenském), Gb. ve S. N. VIII. 673., 960., Š. a Ž. 1875. 97.—104., Pdg. 1880. 390., 579., Ht. Sr. ml. 85.-90., 96., 265., Brs. 2. vyd. 194., Mkl. S. 818. a násl., 615. Štk. Strč. ml. ve Výb. I. 115., Jir. Nákr. 77. 83., Mtc. 1870. 47., Programm píseckého gymnasia (O příčestí jazyka čes. a lat. Od Zk.)., Chč. v Programmu obec. čes. real. gymn. v Praze na rok 1877. 15. (Hylmar), Em. J. Mittner (O správném užívání přestupníku v čes. řeči), Brt. S. 3 v. 108.-114., Mřk. §. 95., Stahování.

Transitiva (verba), vz *Přechodná* slovesa.

Transito, a, n., z lat. transitus = *průvoz zboží* atd., der Transitohandel, Handel mit durchgehenden Waaren.

Translace, e, f., z lat. = *přenesení, překlad*, die Uibersetzung, Uibertragung. Translatio juris = převedení práva na jiného. Rk.

Translajtán, a, m. = *Zalitavan*, der Transleithaner. Šd.

Translajtánie, e, f. = *Zalitavsko*, země koruny uherské ležící za řekou Litavou (něm. Leitha), Transleithanien; *Cislajtánie, Předlitavsko*, ostatní země rakouské. S. N.

Translajtánský, transleithanisch. Šd.

Translator, a, m., z lat. = *překladatel* (hl. úřední), Uibersetzer, Dolmetsch, m. — T., u, m., převáděč galvanického proudu při telegrafování. Vz KP. II. 263.

Translokace, e, f., z lat. = *změnění místa, přestěhování*, die Versetzung, Translokation.

Transmigrace, e, f., z lat. = *přestěhování*, jmen. o stěhování duší, die Volks-, Seelenwanderung. S. N.

Transmisse, e, f., z lat. = *přenesení, přenáška*, die Uibertragung, Transmission. S. N. Hlavní t., Haupttransmission. Sp.

Transmutace, e, f., z lat. = *přestavení, přestava, přeměna*, die Umänderung, Umwandlung. Rk.

Transparent, u, m., lat.-franc. = *průsvitný (prosvítavý, prosvitivý) obraz n. nápis*, das Transparent. Rk.

Transplantace, e, f. = *přenášení, vroubení*, die Transplantation, Um-, Verpflanzung. Nz. lk.

Transponovati = *do jiné toniny přenésti*, versetzen, transponiren. Mlt.

Transport, u, m., z lat. = *převoz, dovoz, posýlka, doprava*, die Uiberfahrt, Versendung, Fortschaffung; *přenáška, přenos*, der Uibertrag. Kh.

Transportace, e, f., z lat. = *převážení, přenášení, dopravování*, die Versendung, Fortschaffung.

Transporteur (-tér, fr.), a, m. = *přenášec*, nástroj k přenášení úhlů na papír a vůbec na plochy. Vz S. N. T. přímočárný, měřítko tětivné, der Sehnenmassstab, Chorden-, Grad-, Winkelmesser. Nz.

Transportovati = *přenášeti, dopravovati*, überbringen, fortschaffen. Rk.

Transposice, e, f., z lat. = *přenesení na př. hudební skladby z některé toniny do jiné*; *přestavení, přestava*, die Uiber-, Versetzung, Transposition; v math. přesazení členů rovnice z jedné strany známky rovnosti na druhou. Rk., S. N.

Transrhenanus, lat. = *zarýnský*, jenseits des Rheines liegend.

Transscendentalní, *transscendentní*, z latinsk. = *přesažný, přesažitý* (co přesahuje smysly lidské), Rk.; co mimo obor empirismu vyhledává původní, první příčinu našeho poznávání, übersinnlich. S. N.

Transskripce, e, f., z lat. = *přepsání* (přenesení vlastnictví přepsáním jména vlastníka), die Uiberschreibung, Transskription; *užívání známé, domácí abecedy při jazyku cizím, který užívá jiných liter*, ku př. psaní ruských slov latinkou. S. N. T. v hudbě.

Transspirace, e, f., z lat. = *vypařování, dýchání koží*, die Ausdünstung, Transspiration. Rk. Vz S. N.

Transsubstantiace, e, f., z lat. = *proměnění podstaty totiž chleba a vína při*

Digitized by Google

večeři Páně v tělo a krev Kristovu, wesentliche Umwandlung, die Transsubstantiation, Rk., přepodstata. Šd.

Transsudace, e, f., z lat. = *vyprýšťování intercellularní tekutiny krve*, die Transsudation. S. N.

Transsylvanie, e, f., lat. = *Sedmihradsko*.

Transválská republika v jihovýchodní Africe. Vz S. N.

Transversala, y, f., lat. = *příčka, příčná čára*, der Querstrich; *příčná lať*, die Querstange; *příčná chodba*, der Quergang.

Transversalní (-sální) = *příčný*. Rk. T. dráha, die Querbahn.

Trantal, a, m., osob. jm.

Trantarie, e, f., das Utopienland. U Místka. Škd. Šel do T-e křen kopat (= nevím, kam).

Trantýrovati = *vrávorati* (o opilém). V Klat. Kd. Na Mor. Bkř.

1. **Trap**, u, m. = *trápení*. Na něčí t-py se dívati. Er. Sl. čít. 70.

2. **Trap**, u, m. = *zudec*, nerost, der Trapp. Nz.

Třap, u, m., obyč. v pl. *třapy* = *třepení*. D. — T. v botan. = *kyšť*, vřeteno a jeho díly na hroznu, obzvláště vinném, der Kamm der Weintrauben. Rst. 434., 507.

Třapati = *třepati*. Ros.

Třápati, *třápávati* = *křápati, daremné mluviti*, plaudern, schwätzen. — **co**. Kom. L. 19. — **jak: do** větru = daremné řeči mluviti. Č. M. 603.

Třapavě, troddelig. Reš.

Třapcovitosť, i, f., die Quastenförmigkeit. Ros.

Třapcovitý, quastenförmig. Ros.

Třapčář, e, m. = *třapečník*. Šm.

Třapčářský = *třapečnický*. Šm.

Trapec, pce, m. = *trapič*, vexator, zastr. Rozk.

Třapec (zastr. *třepec*), pce, **třapeček**, čku, m. Kom. J. 518. Třápci. V. Die Quaste. Na Mor. kyta. Brt. S uzly perlovými, s třapci hedvábnými; Třapce zbarvené u klobúka až do země, a dek, jenž kóň kryje, až se i po zemi vleče; S t-ci krví barvenými, v niehž se kochá světská pýcha. Hus I. 77., II. 126. (Tč.). Leze za pec hlídat třapec (povalovat se, lenošit). U Rychn. Ntk. T. na věncích visí. Reš. Třapci n. vláskové na kořenech. Reš. Důstojnický t., porte-epé. Bur. Vz Střapec a S. — T. = *štětka, chomáč chlupů na pošvě samčího plodidla černé a srnčí zvěři*. Šp.

Třapecnatcovitý = ku třapecnatci podobný (řád mlžů, aviculea). Krok. II. 127.

Trapecnatec, tce, m., avicula, druh mlžů. Krok. II. 129.

Třapečkovitý, *třásňovitý*, laniciatus. Nz. lk.

Třapečnice, e, f., die Quastenmacherin. Jg. — T., pharetria, *býložilec*. Krok. II. 520.

Trapečnický, Quastenmacher-. Ros.

Třapečnictví, n., die Quastenmacherei, der Quastenhandel. Jg.

Třapečník, a, m., der Quastenmacher, -händler. Jg.

Trápenec, nce, m., der Gequälte. Ev.

Trápení, n. = *činění bolesti*, das Quälen, Plagen, Martern. T. zvířat. Jg. Vz Trápiti. — T. = *tázání útrpným právem, mučení*, Tortur, f., Marter, Folter, f. Václ. VIII. T-ním někoho mořiti, k vyznání něčeho přinutiti; skrze t. na pravdu se ptáti. V. Po dlouhém t. ho usmrtili. Har. T. horké, suché. Vz Právo. Co sem mluvila na t., to i nyní ještě pravím a na tom umírám, že tak jest. Let. 316. — T. = *bolesť působená čímkoliv* a) *na duši*, der Schmerz, die Pein, Qual, Angst, Bedrängniss. Nejtěžší t. cítiti; t. z cizího neštěstí míti (útrpnosť). V. Řemeslníci jsouce živnosti zbaveni, t. nemalé trpěli. Bart. Vezmi si do srdce mé velké t.; Co mám za t., že mně vepovídá moje potěšení. Sš. P. 75., 656. (Tak) kázali, aby sv. Pavlovi t. přidali; Věčné t. bezbožných; T. pekelné na mne se valící; Hanbu ponese a v svědomí svém t. míti bude. BR. II. 10. b., 14. a., 121. b., 539. a. Skrze t. a utrpení jsem mrzuta; Rozličným t-ním ji mučili. Hus III. 14., 6. (Tč.). T. dává rozum. Prov. Tovaryše svého t. míti. Us. T. svědomí. D. T. si činiti. Jel. T. mysli zažívati. Kom. Dobré svědomí nad všecko jmění, zlé však vědomí jest hořké t. Prov. — b) *Na těle*, Schmerz, m. Bolesť a t. v kloubích (dna). V. V čas t. (zimnice). Rus. Čím kto viece v bohomyslném životě skrze t. těla srdce svého povyšuje, tiem . . Hus III. 62. Vz Rb. 273.

Třapení = *třepení*, die Quaste. Kom. J. 518.

Trápenosť, i, f., na Slov. = *trápení*. Koll. Trápenosť, trápenosť, trápila si ma dosť. Ps. sl. 151.

Trápený, gepeinigt, gequält, gefoltert, vz Trápiti. — **čím:** haněním. Hus II. 379.

Trapez, u, m. = *lichoběžník, čtyrúhelník*, v němž dvě protější strany jsou rovnoběžny, obě druhé však nikoli, das Trapez. Vz S. N.

Trapezoid, u, m. = *různoběžník*, Rk., *kosodelník*, das Trapezoid.

Trapezový, Trapez-. T. plocha. Rostl. I. 91. a.

Trapez-us, -unta, m., *Trapezunt, Trebisonde*, tur. Tarabosan, město v bývalém Pontu. — *Trapezunťan*, a, m., pl. -né. — *Trapezuntský*.

Trapič, e, n. = *trapitel, mučitel, tryznitel*, der Peiniger, Quäler, Plager, Plagegeist. V. Příp. -čjь. Mkl. B. 331. Dostala sem muža trapiče, on mně mó hlavěnko tluče. Sš. P. 495. T. jiných, lidu božího. Br.

Trapička, y, f., die Plagerin, Quälerin. D.

Trapičný = *trápící*, folternd, quälend. 1619.

Trapidlo, a, n. = *nástroj ku trápení*, das Marterwerkzeug. Ros. — **T.** = *věc, co trápí, trápení*, die Pein, Qual. Všeliké t. na sobě míti. Ros. — **T.** = *trapič*, der Plager, Quäler, Plagegeist. Modly svým ctitelům pouhým jsou t-dlem. Br. Hrozné t. (o neodbytném). Č.

Trápieše = *trápil*, a, o (zastr.).

Trápil, a, m. = *trapič*.

Trapilka, y, f. = *chocholouš*, pták.

Třapiny, pl., f., ve vinař., die Kämme. Šk.

Trapírna, y, f. = *mučírna*. Kom. Inf. III.

Trapista, y, m. Vz Trappista.

Trapitel, e, m. = *trapič*. D.

Digitized by Google

Trapitelka, y, **trapitelkyně**, ě, f. = *trapička*. die Plagerin, Quälerin. Jg.

Trapiti, ve složeném: *natrapiti*.

Trápiti, trap, trápě (íc), il, en, ení; *trápívati*. **T.** = *bolesť činiti, mučiti, sužovati, mrzeti*, martern, quälen, plagen, peinigen, foltern, kränken, ängstigen, bedrängen, bedrücken, zusetzen; **se** = *bolesť trpěti, sužovati se*, sich quälen, sich grämen, sich härmen, sich plagen. Jg. Trápiti od trp-ěti, *r* v *ra*. Vz R, Mkl. B. 449. — **abs**. Klání v bocích, bolení srdce, ledví méně trápí. Kom. — **koho**. Trápí ho kat, Ros., nemoc, Us., žížň. Rkk. Trápí nás to. Us. Čert je trápil. Hus I. 70. Trápijú mia tvé ostrožky, co píchajú moje bočky. Sš. P. 173. Ty mi trápíš mou hlavičku. Er. P. 152. Láska je neštěstí, když duši trápí. Us. Trápiti svou vlasť. Jel. Netrap mne. Nic ho netrápí. Us. Svědomí ho trápí. D. — **se, koho kým, čím**. Katem někoho t. (mučiti ; nemocí, nedubem, péčí, obležením, starostí a pečováním se t. nebo trápenu býti. V. Jiní vězením trápeni a někteří i usmrceni byli. Čr. Trápil město obležením. Dač. I. 172. T. někoho ukrutnými mukami. Chč. 634. Netrap si tím rozum. Us. T. se hořem. Kom. Pohleď medle, to-li jest láska otcovská, že tě hladem trápí?; Proč se má člověk tím t., což ještě nepřišlo? BR. II. 15. b., 31. a. Myšlením na smrť se t. Kom. Netrap se tím. D. — **se s kým**. A s nimi se trápiti chtěli. Skl. II. 266. Hned se s ním trápili (katovali ho). Kanc. s. Štěp. — **koho oč**. Již dávno mne o to trápil. D., Ml. Zle činiti před lidmi, nás o to stud trápí. Mudr. Aby od žida o to víece nikdy trápen nebyl. NB. Tč. T. mysl o něco. Anth. II. 174., 355. — **se proč** = *rmoutiti se*. D. Pre teba, má milá, trápi ma rodina. Sl. ps. 49. Co se mám pro milýho trápit? Volím já jemu prstěn vrátit. Sš. P. 384. Já se pro tě **ve** dne v noci trápím. Er. P. 157. T. se **z** něčího rozkazu. Pref. 475. Jiní ze zatracení statků se trápí. Kon. — **co komu**. Ty mně srdečko darmo trápíš. Sš. P. 231. Kozla bych se jim pro to trápil. Us. Dch. — **se s kým jak dlouho: až do** smrti. Er. P. 202. — **se nad čím**. Us. Dch. Vida jeho nešlechetnosti trápil se nad tím. BR. II. 812. b. — **se od čeho**. Dcerka má zle sě od ďábla trápí (Mat. 15.) neb: dcerku mú zle ďábel trápí. Hus II. 96. — **se, koho kde: na** mysli, **v** mysli, **v** srdci, V. To ho na smrtelném loži trápilo. Ml. T. někoho na mučidle. Us. — **se kdy**. Ten **před** svou smrtí velice se trápil (t. e. než umřel). To mě trápí **ve** dne v noci. Us. Šd. Vz T. se proč. — **se zač**. Eh za to se netrapte. Němc.

Třapky, vz Třepení, Třepky.

Trapl, a, m., osob. jm.

Traple, f., pl. = *provazy žíněmi otočené*, mit Rosshaar umflochtene Stricke. Techn. III. 133. Slovo snad cizí. Mz. 350. — **T.** = *spodní část náušnic*. Us. v Policku. Kšá.

Traplice, Trapplitz, ves u Uher. Hradiště na Mor. PL.

Traplivosť, i, f. = *traplivý stav, bolesť*, der Schmerz, peinlicher Zustand, die Peinlichkeit. D., MM. 211.

Traplivý = *přebolestný, trápící*, peinlich, schmerzlich. T. myšlénky, chvíle, milosť, smrť. Us. — **T.** = *kdo se trápí*, der sich härmt, der Traurige. Koll. Sl. dc. 100.

Trapně, peinlich. Trapněje zhynúti žížňú meča. Rkk. 53. Trapně překvapený; t. něco nésti. Dch.

Trapný = *traplivý, trápící*, peinlich. T. žížň. Rkk. T. myšlénka, stav, J. tr., nejistota, dojem, noc, postavení, Dch., muka. Šd. Můj šuhajku málo trápný, skoroli ťa smrť udáví? Pís. u Klobouk.

Trápor, u, **tráporec**, rce, m. = *nebozez (kolovrátek)*, z něm. Drehbohrer. Mz 350.

Trápota, y, f. = *trápení*. Klc.

Třapounek, nku, m., botrytis, der Traubenschimmel. T. obecný, b. vulgaris, proměnný, b. allochroa, hrubovýtrusný, b. macrosperma. Rstp. 1981.

Trapový. *T. kamení, trap*, das Trappgestein, der Trapp. Nz.

Trapp, a, m., osob. jm. T. Maurie Vil., musejní kustos v Brně, spisov. Vz S. N.

Trappisté = členové řádu mniškého, jimž se kromě přísných pravidel ukládá též stálé mlčení. Rk. Vz S. N.

Trapulky, pl., f. = *druh karet hracích*, z it. carte da trappola t. j. karty ku polapení, Trappelirkarten. Jsou it. bastoni = hůlky, denari = penízky, spade = kordy n. šavle, coppe = koflíky. Dch.

Třapy, pl., m. = *třísně*, Troddel. D. Vz Třap.

Trara. Tu hnedky hráli břinky, břinky, trara, fidli duj, duj, dada, dudli, dudli. U Rožnova.

Trarara, interj., *hlas trouby*.

Traruíky (trávníky?), pl., m. = *pásy, kruhy*, jimiž šarnice k nápravě (u vozu) se přidržuje. Us.

Tras, u, m. = *pucolána*, Puzzolanerde. Vz Mz. 351. T. = tuf sopečný, jenž povstal zvětráním lávy nebo sopečného popelu a tolik křemanu hlinitého a alkalií obsahuje, že as s $2\frac{1}{2}$ částkami vápna smíšen jsa výtečnou maltu a vodní vápno dává. Mívá jména od míst, kde se dobývá, ku př. pozzuolane u Pozzuol a Neapole. KP. III. 26.

Třas, u, m. = *třesení, strach*, das Zittern, die Furcht. Výb. I., Ž. klem. T. země (třesení). Hdk. C. 36. — **T.**, a, m. (zosobněný). T. je hnáše z bojišče. Rkk. 13. Třas osědě četné voje vrahóm. Rkk. 22. Vz Třes.

Třás, v Krkonš. = *třebas*. Kšá.

Třasa, y, f., zastr. = *třesení*, das Schütteln, der Frost. Přěsta trzassa. Žalt. wit. 105. 30.

Třasadlo, a, n. = jehla ve vlasech na skrouceném drátu se třesoucí, die Zitternadel. 1818. Vacek.

Třasák, a, m., osob. jm. — **T.**, u, m., *tanec*, der Zittertanz (Polka). Us. Šm.

Třasákově klusati, das Schottischhüpfen. Km.

Třásati ve: *vytřásati, potřásati*.

Třasavě = *třesavě*, zitternd. Bern.

Třasavec, vce, m. = *třaslavec*.

Třasavisko, a, n. = *rosol*, die Sulze. U Opav. Klš.

Digitized by Google

Třasavka, y, f. = *zimnice*, das Fieber. Us. u Turn. — **T.** = *bahno*. Mor. Mtl.
Třasavosť, i, f., zastr. = *třesavosť*.
Třasavý, zastr. = *třesavý*. T. ruce. BO.
Trascinando, it., *zdlouhavě*, v hud. Mlt.
Třasení = *třesení*. Kdo na mé t. zpomíná, žádné zimnice nemívá. Sš. P. 760.
Třasenice, e, **třasenina,** y, f., **třasidlo, třasisko,** a, n. = *bažinaté místo, které se pod nohama třese*, der Moorgrund. Bern.
Třasidlo, a, n. = *třasenice*.
Třasichvost, u, m. = *rehek domácí* Vz Třasořitek, Třasľák. Na mor. Zlínsku. Brt.
Trasimenské jezero, nyní lago de Perugia v Italii. Vz S. N.
Třasisko, a, n., der Moorgrund. Vký. Vz Třasenice, Třasovidlo.
Třask, u, m. = *třesk*. D., Dch., Kam.
Třaskadlo, a, n. = *třaskavina*. Rk
Třaskan, u, m. = *sloučenina zvláštní kyseliny třaskavé s kovy*. T. rtuťnatý či třaskavá rtuť Howardova. Vz KP. IV. 482.
Třaskání, n., das Knallen. D.
Třaskati, *třaskávati*; *třasknouti*, sknul a skl, utí, detoniren, schmettern, knittern, knallen, knistern, platzen. — **abs.** Hudba třaská. Dch. Povětří třaskací. Krok. Puška třaská. Dch. — **jak kam.** Koš s hrozným hlaholem třaskne **na** zem. Puch. **Do** něčeho t. = *plesknouti*. D. — **čím:** dveřmi. Us. Rgl.
Třaskavina, y, f., der Sprengstoff, das Sprengmittel. Rk.
Třaskavosť, i, f., das Knallvermögen, Knallen. Presl. Chym. 85.
Třaskavý = *kdo n. co třaská*, knallend, Knall-. T. stříbro, zlato, Presl. Chym., plyn (schlagendes Wetter, Hydrooxygengas, m.), Techn., rtuť, prášek, Nz., zápalky, Knallzündhölzchen, účinek, kulička, explodirende Kugel, Ck., olej, Nitroglycerin. Čsk.
Třasknouti, vz Třaskati.
Třasknutí, n., der Knall. Us.
Třasľák, a, m., na Mor. = *třasořitka, konipásek; třasichvost*.
Třaslavě = *třesavě*, zitternd.
Třaslavec, vce, m., ein zitternder Mensch. Slov.
Třaslavice, e, f. = *třasenice*. — **T.,** pl. = *třaslavé ruce*. Zlob. — **T.,** pl. = *široké, plátěné kalhoty Slováků*, dole třepením obroubené, die Plunderhose. Us. na Mor. Jg., Šd. Úzké, soukenné kalhoty slovou *nohavice*. Šd.
Třaslavka, y, f. = *perlička*. Mor. Mtl.
Třaslavosť, i, f. = *třesavosť*. Jg.
Třaslavý = *třesoucí se, třeslavý*, zitternd. Us.
Třaslík, a, m. = *pliska*. Pdy.
Třáslo, a, n., zastr. = *prouh*, die Strecke. Byl mor na ovcích a třáslem (strichweise) zemřely ovce, že jich nic nezůstalo. St. let. Vz Meslo.
Třásnatka, y, f., hymnorea, slimýš. Krok. II. 516.
Třásnatý, *třísnatý* = *na třísně či třásně rozdělený*, fimbriatus, gefranst. Rst. 507., Nz.
Třasně = *třesavě*. Krok.
Třásně, pl., f. = *třísně, třepení*, Franzen. Us.
Třásnička, y, f. = *pleva v chlup n. štětinu súžená ku př. u charpy*, fimbrilla, die Spreuborste. Rst. 507.
Třásničkatý = *třásničkami opatřený*, spreuborstig. Rst. 507.
Třásniti, drieseln. — **se na koho,** vz Střásniti se. U Olom. Sd.
Třásno, a, n. = *třepení*. Mor. Šd.
Třasohlavý, v již. Čech., mit dem Kopfe zitternd. Kts. — **T.,** ého, m., osob. jm.
Třasochvost = *třasichvost*.
Třasolistý, *σειοσίφυλλος*. Lšk.
Třasořitek (V.), **třasořítek** (Reš.), tka, m., **třasořitka** (V.), y, f. (dle lat. caudatremula, D.) = *hvízdek, pliska, konipásek, cacorka*, motacilla. Na Mor.: *pliska, třasichvost, třasľák*. Brt., Jg. T. ocasem neustále třese. Kom. J. 158. Vz Konipásek. *T-ky*, motallicidae, mají tenký, zahnutý zobák, štíhlé nohy s botkami, v křídle sedm ručních per: linduška, konipas. Vz Frč. 354. T. žlutá, bílá, horní. S. N.
Třasot, u, m. = *třesení, třas*, das Zittern. Krok. II. 482.
Trasovati = *navrhnouti, nakresliti, vytýčiti* (tyčkami neb jiným způsobem naznačiti) hlavní linie hradby, táboru n. stavení nějakého. Cf. Trace. S. N.
Třasovidlo, *třasovisko*, a, n. = *třasenice*.
Trasový = *pštrosový*. T. pole. Sl. ps. 106.
Trassant, a, m. = *vydavce směnky, směnkovatel* (Šm.), der Aussteller eines Wechsels, Trassant. Rk.
Trassat, *trassát*, a, m. = *směnečník*, na koho směnka je vydaná, auf den ein Wechsel zur Bezahlung ausgestellt ist, der Trassat.
Trassovati na koho = *směnku na koho vydati, směnkovati* (Šm.), einen Wechsel ausstellen o. abgeben, trassiren
Trastati, zastr. = *trestati*.
Třásti (zastr. *třiesti*; na mor. Drahansku posud třísti, třísl, Hý.), třesu (zastr. třasu; a posud ve všech tvarech v již. Čech., Kts.; a místy na Mor., na Slov. posud; třesu m. třasu chybnou analogií dle třeseš, třese, třeseme, třesete, kde *e* vzniklo přehlasováním zpátečným. Gb. Hl. 62., 65.), třes (ale také třas, Jir., ku př. v již. Čech. Kts.), třesa (ouc; třesúcí. Výb.), třásl, přechod. min. třás (-ši, -še), třesen, ení. Strsl. tręsti, tręsą, movere, rus. trjasti, lit. trimti, lat. tremere, řec. *τρέμειν*. Mkl. L. 42. Vz Nésti. — **T.** = *sem tam rychle pohybovati*, schütteln; *česati, klátiti*, das Obst schütteln; **se** = *hýbati sebou čerstvě, sem tam drkotati*, zittern, beben, dröhnen. Jg. — **se.** Když hrušky zrají, tehdáž se česati (se třásti) mají. Prov. D. Počal se třiesti. Jel. Třese se jako pes. Na Slov. Člověk se třese, aby krejcar vydělal. Us. Země se trzasla. Ž. wit. 75. 9. Buchty kypré, každá se jen třese. Dch. A země se bude třiesti. Pass. 9. A syneček běží, až se celý třase. Ps. mor. Třese se jako prut, jako osyka. Us. Trasie sa ako libačka. Mt. S. O jak ta sanuti, jak ona ryčela, městečko se třáslo, zeď se osypala. Sš. P. 40. Však já dosci běžím, až sa všetek (všecek) třasu; S pánem Bohem, mí staří rodiči, už se od vás ubírám; oči plačó, srdečko se třase, tělo ve mně omdlévá; Mynář mele, až sa

Digitized by Google

třese, voda mu užitek nese; Počal ďábel bústi, jala se zem třásti. Sš. P. 306., 452., 537., 794. Ztrháni jsou svazkové nuzní smrti, třásla se moc pekelnie, vrácen jest Lazar živý. Hus II. 356. Třeste se, meč jsem si dal nabrousiti a nyní — obouvám již střevíce. Tyl. Stál jsem třasa sě. BO. Země sě třiesieše. ZN. Ďáblové věřie a třasú sě. ZN. — (se) čím. Lekem nohy se mu třásly. U Rychn. T. se (chvíti se) hlasem Nz. Já půjdem do tanečka, budem tylem třásti. Sš. P. 674. Třesu, třesu plotem; T. se zlostí. Er. P. 37., 392. T. nohú. Výb. I. 1124. Třesu, třesu plotem, všeci svatí mým životem, kde je můj milý dnes, ať mně tam zaštěkne pes. Sš. P. 735. Třasechu sě litostiú vsi udi. LS. v. 93. Svým srdcem se tř.; Mimochodníci vaši chodie tuční, obtiežení drahým kamením, a naše nahá zimú se třasú kolena z hrubých nohaviček. Hus I. 21., II. 222. Rytieř třasa kopím. GR. T. se velikú hrózú. Pass. 366.. Hus III. 310. Bieše pohanstvo uhrozil, takž sě třiesli jeho zrakem. Kat. 13. Třasúce sě zimú. BO. Duše jeho strachem se třěsieše. BO. Nitro se třese rozkoší. Hdk. L. k 48. T. hlavú. Pč. 13. Uzřel jest, ano sě veškeren lid třese žádostiemi, chtě přes řeku přeplúti. BO. Kříž přetěžký nese, bolestí se třese. Sš. P. 75. Bázní se třásli. V. Bál se, až se strachy třásl. V. A Anička pyšná ani ven nevyšla, ale světlo sbasla (= sbasila), zima se mnú třásla. Sš. P. 359. Komu zimnice třese údy. Jád. Trziesly sě strachem. Ž. wit. 13. 5., 52. 6. T. stromem. Us. Třese jím zimnice. Ros. T. se strachem, hrůzou, zimou. V. — co (komu). T. ořechy, V., ovoce (česati, klátiti). Us., Šm. Raněn jest, že jej bode bolesť, trudí práce . . . třese zima. Hus II. 431. Bodaj ťa, milý mój, tol'ko zimníc triaslo. Sl. ps 170. Zuzanka je v lese, voříške tam třese. Sš. P. 509. — se po čem. Šm. — se před čím. Kdož by se před ním třísti nemusil? Br. — Háj., Chč. 381. Třiesli sě, jako kuře před luňákem. Kat. 14. — se komu. Třese se mu hlava. Ros. On se jim třás, oni se ho ptali: Máš-li zimnici aneb psotnici? Mor. Tč. Běžel, tak se mu hlava třásla. Us. Šd. Kačenka víno nese, až se jí ruka třese. Sš. P. 178. Již se mu (starému) srdce třese, plíce jedva vietr k dychánie přijímají, pleci sě nad hlavú pozdvihují, chřbet sě krčí, tělo sě třese, již na paty cídí a smrť u dveří stojí. Hus III. 110. Třese se mu ruka, jakoby žida zabil. Us. u Jižné. Vrů. — co odkud: ovoce se stromu. Us. — se kde. Třese se jak list na osyce. Pk. Utíkali, až se na nich hlavy třásly. Us. Sá. A budeme tam tak dlóho pásti, pokad se bude keré klásek na poli třásti. U Olom. Tč. A pod ním se země třese. Er. P. 471. Až se celej pod ním (pod křížem) třese. Er. P. 60. Nohy pod ním se třásly. Kem. T. se v něčem. Vz T. se kdy. — se nač = *velice dychtiti*, sehr nach etwas streben, lüsten. On se na to jídlo jen jen třese. Us. Dch. Vyšla třetí (panna) jako máslo, až se na ni srdce třáslo. Sš. P. 364. Celý se na to třásl. Us. Také na Mor. Šd. T. se na maso, na víno. Us. Šd. T. se na peníze. Us. Sd. Mysliveček se na něho (na zajíce) třase. Brt. P. 21. Třese se na groš. Us. Třese se na to, jako Mikeš na jelito. Us — čím na koho (jak). Hněvivě naň třasa hlavú. Žk. 437. — se od čeho. Až se jí hlava třese to od dobrých koralů, od stříbrných tolarů. Er. P. 484. a. Prežalostne plače, až sa jej srdenko od žalosti trase. Sl ps. 115. Od stříbra i od zlata celý se třese. Sš. P. 410. Báčovi začaly se od leku nohy třásti. Němc. — se k čemu. Nad kým bude odpočívati duch mój? Nad tichým a pokorným srdcem a jenž se třese k řeči mé. Hus III. 16. — se čeho. Nedej na se duchovní jho klásti, pak se lidé budou tebe třásti (= před tebou). Sl. ps. 169. — kdy. Země hmotná, ta se také *časem* a *místem* třese. MP. Zloduchové za zemského Páně putování přede Kristem se v posedlých lidech třásli. Sš. II. 167. — jak. Hrozné tělo jeho osykou (= jako osyka) se třese. Er. Kyt. 84. Ciesař třásl se jako z omraza. Kat. 2208. Trase sa po celom tele ako studeno. Mt. S. Hory ze dna budú se třiesti. BO. — se za kým. Začala ta čerešnička riasti (růsti), začal som sa za dievčencí triasti. Sl. ps. 185.

Trať, i, **trata**, y, f., pl. *traty* = *oddělení polí k jedné osadě n. vesnici náležejících, strana, položení, pole*, die Feldflur, Flur, die Strecke, der Strich. Na Slov. = *planina, niva*. Hdk. C., Jg. T. ze stněm. trata, die Tratte, ager compascuus, pascuum, via pecudis. Gl. 343., Mz. 84. Na našich tratách pěkně obilí stojí. Us. na Mor. Pole v tratě. Zlob. Tři tratě pronajmu a jednu trať si nechám sobě na potřebu. Mor. Šd. — T. *řeky*, die Stromstrecke. Dch. — T. *silniční*, die Strecke. Trať vozní, die Fahrstrecke; běžná trať, kurrente Strecke; místní trať, die Lokalstrecke; trať železniční, die Eisenbahnstrecke; přednosta trati (železničné); zkoušecí t., die Versuchsstrecke. Us. Dch. T. převozná, přepravná, die Transportstrecke. Šp. — T., v horn. = těžné pole na sloji n. na žíle mezi dvěma patry, t. těžná, das Baufeld, Abbaufeld zwischen zwei Etagen. Hř. T. uhelná, das Kohlenfeld, Kohlenabbaufeld zwischen zwei Etagen. Hř.

Trata, y, f., vz Trať — **T.** = *ztráta*, der Verlust. Berg. exc.

Tratar, u, **tratař**, e, m. = *trakař*, Schiebkarren, m. Us.

Tratárek, rku, m., der Förderkarren. Šp.

Tratarella, y, f. = *směnečka*, ein Wechsel über einen kleinen Betrag. Kh.

Trati. Esli si ty zuby vyláměš, veti, vati, trume, trati, ty můj nebudeš. Sš. P. 701.

Tráti m. trajati, strč = *trvati*, dauern. Vz Mz. 84. Najdél trá rovné. Št. Dokudž tento sněm trá a páni na súdě sedí. Půh. I. 199. Život jeje těla státi nemóž dlúho ani tráti kromě jedno, ač ty rúče zjevíš sě jej. Hr. rk. 133. Nemóžeš na dlúze t. Výb. I. 1130., Št. Ať těm Viglefóm klatým nedá déle t. 15. stol. Mus. 1851. III. 116. Bude hospodařiti, dokudž jest co vařiti, nemienie dlúho tráti. Ib. 118. — proč. Nemožno nám déle žížnú tráti. Rkk. 52. — jak dlouho kde. Dlúhý čas to tráti nebude. M. Budete na dlúhý čas v zemi tráti. Br.

Digitized by Google

Tratící se, vz Tratiti. *T. se* v bot. = kmen n. lodyha n. stopka nějakého květenství na větve rozdělené tak, že nelze až na konec hlavní osu viděti ku př. lodyha zeměžluče pěkné, lata béru vlasového, verschwindend, sich verlierend. Rst. 507.

Tratič, e, m., der Verlierer. Č.

Tratiknot, u, m., *lépe: utěradlo*, D., *utěrací nůžky, štipce*, die Lichtputz. Us. Vz Kratiknot, Oharník.

Tratilen, lnu, m. = *hubilen*, der Leindotter. Us.

Tratiloj, e, m. = *zloděj na svíčce*, der Räuber am Lichte, der Wolf, pol. L.

Tratinota, y, f. = *nesrovnání v hudbě*, das Verlieren der Noten in der Musik. Bern.

Tratiti, trať, tratě (íc), il, cen, ení (na Slov. těn, ční); *tráceti*, el, ení; *tratívati*. **T.** = *od sebe pouštěti*, verlieren, von sich lassen; *dáviti se, smítati*, brechen, speien; *o něco přicházeti, pozbývati, prohrávati*, einbüssen, verlieren, um etwas kommen; *bez užitku vynakládati*, verlieren, umsonst aufwenden; *kaziti*, zu Grunde richten; **se** = *počínati nepatrným, menším býti, nemoci dobře již viděnu, slyšenu, cítěnu býti*, sich verlieren, herunter kommen. Jg. — **abs.** Ten sud tratí (vodu). Ros. Děravá rozsévka tratí. Sych. Kdo tratí (se dáví) a nemůž zachovati. Jád. Čas tratí, čas platí. Dbš. 101. — **co.** Tratí ovce vlnu, husa peří (pelichá); t. oko, zub, statek, svobodu *náhodou*, Jg., srdce, Kom; cestu, stopu (nepoznávati ji), Us., čas, V., plod, Št., paměť, dech. Dch. Koza tratí chlupy (líná). Us. Kdo měšec tratí, ať hřbetem platí. Marně tratí jeho zboží. Hus II. 300. Tratí řeč (nemluví). Us. Šd. Dobré se zlým pomíšané tratí hodnosť svou. Mor. Tč. Korhel (opilosť) zdraví a i rozum tratí. Slov. Tč. Čas ve světě mnoho platí, nemúdrý je, kdo ho tratí. Slov. Tč. Požičavka (= půjčka) koňa kazí, i podkovy tratí. Slov. Tč. Do te trave choďa pavě (= chodí pávi), traťa perko zelenave. Sš. P. 563., 629. Že tak lacino svů duši a královstvie nebeské tratí, jest marnotratce; Protož sami se mstíme, Boha hněváme a odplatu tratíme. Hus I. 119., 160. Tratí své, kdo po cizím baží (touží). Již všecku naději tratím. Hlava tratí, jak v nesnáz přijde (neví si raditi). Když svítá, měsíc jasnosť tratí. Jg. T. právo. Kram. Chudoba cti netratí (polibte nás v kapsu bohatí). Tratím celou sázku. T. při, Jg., hru. Kom. Ten pes stopu zvěři tratí. Us. Tratí notu (počíná blázniti). Bern. — **co, se, kde (odkud).** V dálce vše se tratí (menším se býti zdá). Us. T. se **na** těle (scházeti). **Lk.** Živosť v krvi se tratí. Ler. Jeden **mezi** mnohými snadno se tratí. Us. Tratíť lež velmi milosť mezi lidmi. Št. Peníze **po** cestě **z** kapsy t. Us. — **co po čem.** Po tom léku někteří nemoc, bolesť tratí. Jg. — **čím.** Stářím síla se mu tratí. Sych. T. krví = *dáviti se*. Čern. Ctnosť ani neštěstím na moři, ani požárem se netratívá. Kmp. — **co v čem:** ve hře t. (prohrávati) dva zlaté. Us. Ten člověk se tratí v těle, v síle. Us. Dch. — **čeho** *sp.* m.: **co**. Tratiš chuti **k** dalším výpravám, *sp.* m.: chuť. Brt. Dycky praj se bačaláci divili, pročby jejich ženy zubů tratily; odepsala stará baba penzlíkem, že prý do nich tuze melú jazykem. Sš. P. 612. — **co při čem:** práci, peníze (bez užitku vynakládati). Us. — **se.** Led, sníh se tratí. Us. Jaksi velice se tratí (hubení). Us. Šd. Tratí se tělo (hubne), Kom., barva (bledne), Us., voda, ruda (ubývá jí). Vys. — **se komu.** Zrak, srdce se mu tratí. Kom. — **se kam.** Voda se tratí **do** země. Jg. Když se v oblak tratí holubice. Hdk. C. 57. — **se od čeho:** od nemoci. Us. — **se v co.** Barva v jinou barvu se tratí (přechází). Jg. — **co, se jak.** *Náhodou* oko tratí. Jg. Hleďa **v** oči se tratí (= schází, augenscheinlich). Mor. Šd. Co **bez** práce ludé traťá, s pracú dostávajú. Slov. Tč. — **co, se komu.** Tratí se mi paměť. Us. Dch. Škoda naší lásky, že se nám tak tratí. Čes. pís. Otec jaksi se nám již tratí (hyne). Us. Šd. — **co proč.** Mnozí traťá svoje zdraví pre (pro) žišček (zisk) maličký. Slov. Tč.

Trativod, u, m. = *místo, kde se voda tratí, jáma, stok*, die Grube, Schwind-, Senk-, Wassergrube. V. — **T.** *v poli* = *strouha, járek, vastrž, klus* (do toho se voda stahuje), die Drainröhre, Wasserabzugsleitung, -stollen, m., Feldkanal. Jg. — **T.** *v městech a domích* = *stoka, rýha*, der Kanal, die Senkgrube. Vz o nich více v KP. I. 222. a násl., III. 219., Rýhování. Těla do trativodů uvržena. V. — **T.** *na lodí*, der Schiffsboden, wo die Grundsuppe sich sammelt. — **T.**, na Slov. = *nádoba k zalévání luk*, der Schlauch. — **T.**, a, m. = *žrout*, der Fresser.

Trativodný. T. trubky, Drainageröhren. Dch.

Tratižilný list = *list žil traticích se*, schwindnervig. Rst. 507.

Tratní, Strecken-. T. přednosta. Us. Dch.

Tratník, a, m., der Streckenarbeiter. Šp.

Tratoliště, ě, n., die Lache. T. krve. Us. Dch., Rgl. Vz Tratořiště.

Trátor, u, m., u Příbrami *trátol*, Menge vergossenen Wassers. Prk. Přsp. 24.

Trátora, y, f., na Slov. = *dlouhé, prázdné mluvení*, langes, unnützes Gerede. Koll. — **T.** = *špatné obilí*, schlechtes Getreide. Taková t.! U Rychn. Msk.

Tratořiště, tratoryště, ě, n. = *louže*, die Lache, Lacke. T. krve. Us. u Vorlíka. Vz Tratoliště.

Trátořiti, il, en, ení = *mnoho marně mluviti*, viel unnützes Zeug schwätzen. Koll.

Tratouzek, trafouzek, zku, m., der Dreifuss. Rk.

Tratový. T. výška = plochá výška těžné trati, die Abbauhöhe, Pfeilerhöhe, Feldeshöhe, Abbaubreite. Hř.

Tratta, y, f. = *vydaná směnka na jinou osobu n. firmu*, gezogener, trassirter Wechsel, it. Vz Směnka.

Tratuár, u, m., v obec. mluvě z fr. trottoir = *chodník*, der Fussteig, das Trottoir. Rk.

Trautenbergíř, e, m. (Trautenberger). T. z Trautenberka, jm. rytířské rodiny. Vz S. N.

Trautmannsdorf, u, m., městečko v Dol. Rakousích. Vz S. N. Knížata a hrabata z T-fu. Vz S. N.

Digitized by Google

1. **Tráva, travka, travička, travina, travinka,** y, **travice,** e, f., lat. gramen, něm. das Gras. O krácení *á* (travou atd.) vz Brána. T. od tru, strslov. = živiti, vz U, Natrutiti. Trávy (gramineae) = rostliny mající stébla oblá, cívkovitá, květy latnaté n. klasné, mezi něž i obilí náleží. Rostl. Trávy latnaté a klasaté: kukuřicovité, olyreae, cukrovníkovité, saccharineae, bérovité, paniceae, chrasticovité, phallarideae, psárkovité, alopecuroideae, chloriskovité, chlorideae, rýžovité, oryzeae, psinečkovité, agrostideae, kavilovité, stipaceae, rákosovité, arundineae, otruhelcovité, ligeaceae, péchavovité, seslericeae, ovsovité, avenaceae, medyňkovité, holcaceae, kostřavovité, festucaceae, ječmenovité, hordeaceae, smilkovité, nardoideae. Jhl., Rstp. 1706., Kk. 106., 111. Nejdůležitější trávy: kukuřice, rýže, cukrovník, oves, proso, bér vlaský, cirok n. proso indijské, rosička, pšenice, ječmen, žito n. réž, bambus. Jhl. v S. N. Vz tam více. Obyčejně jménem trávy znamenají se rostliny k píci dobytku sloužící. Jg. V hospodářství slove tráva každá bylina, která vyskytuje se krom vůle naší mezi jinými, prací setými, ušlechtilými bylinami jako: ohnice, hořčice planá, koukol, pýr atd. Vaň. V užším smyslu některé byliny zvl. travou se jmenují jako: hořká t. (hlaváček nachový), medová, rosná (rosička), vonná (tomka vonná, anthoxanthum odoratum, das Ruchgras), krystoforová (samorostlík, vranec, actaea, Christophorskraut, Rstp. 25.), zlá, Jg., Šp., žabí, Kh., mořská (vlastně: vocha n. pásemnice mořská). Jhl. Vz Schd. II. 261., 272., Čl. 153., Kk. 116., Slb. 125., KP. III. 372., S. N., Kom. J. 134., 419. T. čínská, boehmeria nivea, Chinagras; urtica nivea, chinesische Nessel. Dch. Tráva mladá: *ůmlaď*; špatná: *prašec*; stará: *stařina* n. *travina*; rychle vyrostlá: *výskočná*, *máholná*. Šp. T. slamnatá: *slamnačka*; rákosovitá: *chrastice*; wildes Gras: *tuří tráva*. Šm. Uzel n. nůše trávy na Slov.: *batoh*. D. Plachta na trávu: *měchna*, *loktuše*. Jg. Klín trávy. T-u škubati, štikati, vytrhovati, V., žíti, strojiti, chystati (srpem), srpiti, sbírati, Us., vykliditi, trhati, vytrhati, D., vypleti, pleti, kositi. Us. T. bují (wuchert); Šla trávu žít; Chřadnu jako tráva. Us. Dch. Šla kravám na trávu. Us. Brt. T. ze suchopáru. Er. P. 416. Poslal Aničku pro kosiř, že jí travěnky nakosí; Domluvily se dvě panny, by tej travěnky nažaly; Po tym dvorečkem lučenka, na ní vysoká travěnka; Jenom ty mě, má panenko, pověz, kam ty ráno na travěnku půjdeš?; Já chodím na travěnko do zelenýho hájko; a já naše koně vodím do drobnýho jatýlko; Travěnka uvjadne, jak na ňu mráz přijde a vaše poctivosť na věky zabyne. Sš. P. 137., 191., 246., 247., 498. Jak mraz na ňu padně, ta travinka zvadně, též tak tej dzěvecce věněc z hlavy spadně. Sš. P. 378. Ši-li ty, panenko, upřímná, nasekej travěnky do klína. Ps. u Frenšt. Šd. Ja si zaspívam, idúc na trávičku. Sl. ps. 10. Zelený jako tráva. Pásti dobytek v trávě; dobytek se pase v trávě, Us.; na t-u jíti (na Mor. Zlínku dle Brt. = na louce, na mezi atd. vysíkati; o trhání trávy v obilí říkají tam: cerky šly *na hledanou*); na t-ě býti. D., Šp. Nachystati kravám trávy. Us. T-ou krmiti. D., Šp. Travou živ byl. Br. T-ou zarůsti. Us. Travka na ní roste (pohřbena jest). Rkk. Na kom tráva roste, toho už hlava nebolí. Netužte, kmetie, netužte, juž vám travička vstává, tako dlúho stúpaná cuziem kopytem. Rkk. 36. T-u na řady sekati. Šp. Ten nebude dlouho t-u šlapati (umře); Přestal trávy tlačiti (vz Smrť); Nerád by, aby po něm t. rostla (vz Závisť); Ať jde, tu pro něho tráva nerostla (Odbytí). Č. Ten, rozumím, že slyší t-vu růsti (= nesmírně se chlubí). Vz Chlubivý. Č. Prve než t. zroste, už koň umře. Smil. Z podrostající zase t-vy votava bývá. Kom. Z trávy sečené na den panny Marie teče prý krev. U Mnich. Hr. Sbtk. 12. Děvy utrhnuvše několik stebel trávy svazují jich konce po paměti v klíně takto říkajíce: Trávo, trávo zelená, po paměti pletená, pověz ty mně pouhou pravdu, za koho se vdávat budu. K čemu se pletení podobá, takový očekávají na sebe osud; podobá-li se věnečku, brzo se vdají. Ib. 33., Er. P. 80. Na vysoké hoře zelená se tráva, ať ta naše láska stejná vždy zůstává. Sbtk. 312. Proto tráva zelená, že je blízko vodička; proto panna hezounká, že je ještě mladička. Ib. V tom našem sádečku travička zelená, v tom našem sádečku tráva roste: žne ji tam Ančička, je ještě malička, já si na ni počkám, až doroste. Er. P. 140. Při ďarmotskom mostě tam trávička roste, trávička zelená povýše kolena. Kdo ju kosit bude, ten muoj milý bude: kosí ju Janíček, sivý holubíček. Koll. I. 296. Přes potok můsteček prohýbá se: roste tam travička nesekaná se (děvče-li nemá milovníka). Er. P. 149. Škoda trávy zelenoučké, nikdo jí nekosí; škoda jest prstenku mého, ledakdo ho nosí (naříká děvče nemilované). Sbtk. 313. V háji travičku žíti, nechtějte to činiti, panny a mládenci s zelenými věnci: můžete se požíti. Er. P. 189. Je-li z jara mnoho žluté trávy, bude prý mokrý rok; pakli je z jara mnoho bílé trávy, bude prý suchý rok. Er. P. 53. U večer filipojakubský kladou u nás přede dvéře chlévů kusy drnu co nejhustšího, aby čarodějnice neměly k dobytku přístupu; neboť která čarodějnice se chce do stáje dostati, ta musí dříve všecku travičku v drnu spočítati. Sbtk. 315. O významu trávy v národním podání vz Ib. 311. až 315. Dyž pudu na trávu, pudu po dolině, abych uslyšela ty ochozky zvone; Šlo děvča na trávu na širokú mezu; ponejprv zažala, prsteček odžala; Co ty divča, co ty nám dáš, dyž tu trávu kosíváš?; Kázali otec a mátí, zelenej trávy nažati; Kdo vám tu trávu kázal žít? jedna musíte s námi jít; Zelenaj se, zelenaj zelená trávo v lesi! Jak se já mam zelenať, dy už jsem na pokosi?; Ona trávu žala, trávu dožínala; S pánem Bohem, mé mamičky krávy, nebudů vám nosit moje záda trávy; Kdo ťa bude trávo kosit, až já budu paláš nosit?; A tou travou jetelovou . . . Sš. P. 72., 161., 189., 190., 264., 329., 456., 601., 659. (Tč.). V černym lese slavík zpivo, tamo dzevče trovu zbiro, nazbirala moc, němohla ji zmoc. Sš. P. 538. Hledej

Digitized by Google

trávy pro své krávy, ona ti dá ztravy. Tč. T. před Jiřím (rostoucí) má se raději zatlouci, poněvadž, roste-li t. v tu dobu, potom zima bývá. V Bysterku. Sn. Před sv. Juřím kdyby trávu ze země kleštěmi táhl, nevytáhne ji a po sv. Juří kdyby ji kladívkem do země vtloukal, poroste přece. Kda. Z trávy bude seno a z krásné dívky stará suchá žena. Hnš. Na zpósob nedobrej trávy zlé mravy zróstajú, čím jich jest víc, tím vždy většé potupení majú. Slov. Tč. Mniš trávu, on zelí (vz Nedorozumění). Lb. Když v letě pes trávu žere, pršívá. Us.

2. **Tráva**, y, f., řeka pod Lubekem, ústí se do moře baltického. Pal. Dj. I. 112.

Travač, e, m. = *travař*. Jg.

Travačka, y, f. = *travařka*. Jg.

Travař, e, m., der Graser, Grassammler. Mor. Šd.

Travařka, y, f., die Grassammlerin, Grasmagd. Mor. Šd.

Travce, e, m. = *kdo tráví své jmění*, der Zehrer, Esser, St. skl.; *kdo utrácí*, *jedlík*, der Zehrer, Schlemmer. Výb. I. 838.

Travčice, něm. Drabschitz, Trabschitz, ves u Terezína. PL. Vz Tk. III. 53., 85., V. 261.

Tráven, vna, m. = *měsíc, ve kterém tráva nejvíc roste*, der Grasmonat. T. u starých = *květen*, *trnopuk*, der Mai, Wonnemonat; na Mor. a na Slov. = *červen*, Juni, der Brachmonat. D., Plk., Jg., Šm.

Trávenec, nce, m. = *kdo lidi jedem tráví*, Giftmischer, m. Kon.

Trávení, n., die Verdauung, Digestion. Vz Tráviti. Nejhlavnější stroj t. neb zažívání jest žaludek. Krok. Vz S. N. — T. = *utrácení*, die Zehrung, Verzehrung. T. zásoby, píce, času. Us. — T. *těla* míti (souchotiny), die Abzehrung. Us. v Krkonš. — T. = *dávání jedu*, die Vergiftung, Giftmischerei. Upálen pro t. V. T. jedem. Reš. Proti t. Jád. Vilstvo, nestydatosť, smilstvo, čarovánie, trávenie. ZN. — T. = *jed*, *vlaský šíp*, *vlaská polívka*, das Gift. V. T. mu přichystala. Biancof. T-ním skonal. BO. Když žena muži t-ním anebo zabitím hrozí aneb muž ženě, ti mají rozvedeni býti; Jestliže by byl který prve měl svú manželku a dietě s ní měl a potom t-ním neb čáry byl omižděn, aby se nehodil k skutku manželskému. Hus III. 208., 207. (Tč.).

Trávenice, e, f. = *trávenina*. Slov. Bern.

Trávenina, y, f., na Slov. *trávenice*, e, f. = *jed*, Gift, n. Chč. T-nu kdo přijal, oteká. Kom. J. 308. Jedem, t-nou otráviti, t-nou napustiti. V. T-nou se světa ho sprovodila. Sych. Vypil t-nu. Jel. Enc. mor. 24.

Travěnka, **travinka**, y, f., das Gräslein. Vz Tráva. Č.

Trávený, verdauet, verzehrt, vz Tráviti. — T. = *otrávený*, *jedem napuštěný*, vergiftet. Kn. lék.

Travěný = *z trávy*, Gras-.

Traversa, y, f., z franc. = *příčnice*, *malý příční násep proti střelbě a nepřátelským útokům se strany na pevnostních hradbách*, die Quer-, Vorschanze. S. N.

Travertin, u. m., stavební kámen u Říma, vápenitý tuf. Vz Schd. II. 136., S. N.

Travestie, e, f. (z lat. trans vestire) = *převlečení*, *přeodění*; báseň nárubná, na ruby, die Travestie. Rk., Nz. T. je druh žertovné básně, která látku nějakou, již básnicky vzdělanou, odívá formou komickou, čímž liší se od *parodie*, která naopak látku vážnou za směšnou vyměňujíc podržuje vážnou formu jejího vypravování. Vz S. N., Mus. 1844. str. 439. Parodie a t. jsou napodobeniny a přetvary básní stávajících. P. mění obsah zachovávajíc formu (mluvu, verš), t. zachovávajíc obsah dodává mu i jiného tvaru. I ta i ona čelí k tomu, aby básně vážné přetvořila v komické. Poněvadž i ta i ona básně mnohdy vznešené sprostáctvím kálejí, vkusu uměleckému škodívají. KB. 231.

Travestovati = *na ruby převléci nebo obrátiti*, travestiren. Nz.

Travice, e, f. = *tráva*. Jediechu po pastvinách jezerních zelenú t-ci. BO.

Travič, e, m. = *kdo tráví jmění*, *zásobu*, der Zehrer. D. — T. = *kdo lidi jedem tráví*, der Vergifter, Giftmischer.

1. **Travička**, y, f., die Zehrerin. Bern. — T., die Vergifterin, Giftmischerin.

2. **Travička**, vz Tráva.

Trávidlo, a, n., das Verdauungsorgan. Nz.

Trávil, a, m., der Zecher. Veselý t. Dch. Hostinec u veselého trávila. Us. Dch.

Travina, **travinka**, y, f. = *tráva*, das Gras, der Rasen. Kom., Reš., Kram.

Travitel, e, m. = *trávil*, *travič*. Bern.

Travitelka, y, f. = *travička*.

Tráviti, trav, trávě (íc), il, en, ení; *trávívati*. T., od kořene tru (krmiti). Mz. 415. Cf. Natrutiti. Mkl. B. 437. - T. = *zažívati*, verdauen; *krmiti se*, *žíti*, zehren, leben; *(jedením) spotřebovati*, *zničiti*, zehren, verzehren; *nezdravým něčím krmiti*, vergiften; **se** = *umenšovati se*, zehren. Jg. — **abs**. Žaludek tvůj dobře tráví. Us. Víno tráví. D. Ktož viece tráví, než móž jmieti, bývá chud. BO. Vodě přátely trávě, nakládaje. Půh. I. 150. Trávil jsem více, nežli těch peněz jest. Půh. I. 341. — **co, koho**. T. starou zásobu (spotřebovati). Jg. Zahálčivý život t., věk, čas. V., svá léta. D. Nočky (noci) som travila (bděla jsem). Slov. Obviňovali je, že tráví lidi. Ml. — **co, se kde**. Čas v hospodě tráviti. V. **Nad** okrskem hvězdným trávili chvíle blažené. Ráj. Svá poslední léta v klášteře trávil. Ml. Dva dni trávil **na** břehu, šp. prý m.: prodléval, pobyl, prožil; ale káraná vazba jest **dobra**, cf. násl. Věk svůj **při** někom tráviti. Us. Dch. Žoldněře své na radnici trávili (živili). Bart. A více že u mne trávil **se** svými tovaříši a koňmi. Půh. I. 284. Svůj mladý věk trávit musím jako panna v klášteře. Sš. P. 635. Již prý vešlo ve zvyk prodlévati sněmováním z úmysla, aby chudší zemané, nemohouce dlouhý čas **na** sněmě tráviti, rozjeli se před koncem. Pal. Dj. III. 3. 246. V Praze je dobře t. Us. Víno tráví se v sudu. D. T. život, zimu v městě. Ml. — **jak: t. na** své (na své živ býti). Pref. Neměli nač déle t. Čr. Jiřík praví, že nemá o čem býti a nač tráviti, a že ho z domu ven honí. NB. Tč. 203. Pyšně se odievá **na** almužnu a tráví, ano lidé to

Digitized by Google

zjevně vědie. Hus II. 316. Na cizí měšec tráviti. Reš. Čas na pláči t. Mkl. S. 667. — **co v čem (s kým).** Celé živobytí ve hře t. Bern. T. dny v zahálce, Kram., ve štěstí. Br. Čas v obžerství s někým tráviti. Chč. 303. Život v darebnosti t. Slov. Tč. Čas svůj máš t. v dobrém živobytí. Mor. Tč. Svůj čas v klevetách t. Chč. 451. — **komu.** Žaludek mu špatně tráví. Us. Dch. — **po čem.** Po tom by mohl myši t. (tak to v žaludku tráví). U Žamb. Dv. — **z čeho:** ze svého. D. — **kdy.** Za těch těžkých časů nemůžeme skvostně t. Ml. — **co, koho čím (jak):** horkem, plamenem něco t., čas hrou, V., někoho jedem. BR. II. 703., Chč. 380., V. Pod sladkým medem tráví lidé lidi jedem. Č. — **co jak dlouho.** Věk do šedin tráviti. Kom. — **s adv.** Skvostně t. (žíti), Reš., špatně. Šp.

Travka, y, f. = *tráva.*

Travna, y, f., něm. Trave, řeka v sev. Německu. Vz S. N. — T., Trawemünde, mě. v Meklenbursku. Šb.

Travná, é, f., *hora* ve Slezsku. Tč.

Travnatosť, i, f., grasige Beschaffenheit. Ros.

Trávnatý (travnatý. V.) = *plný trávy, travou obrostlý,* grasreich, grasig. Rst. 507. T. louka, pole, Ros., místo, Br., ječmen. Us.

Trávné, ého, n., něm. Trawny, ves u Nasavrk. PL.

Trávní = *trávy se týkající, na trávu,* Gras-. T. kosa, loktuše (vz Tráva), jahoda (trávnice). Us. Jád. T. jelen, který v létě a na podzim žádného zrní nežere. Šp. T. semeno, der Grassame. Dch.

Trávnice, e, f. = *jahoda červená větší,* die Grasbeere. D. — T. = *jahodník kopeční,* fragaria collina, die Erdbeere. Rstp. 497., Čl. Kv. 368., FB. 100. — T. = *loktuše trávní, drhta,* das Grastuch. Vz Tráva. Us. na Mor. Bkř. — T. = *zahrada, kde tráva roste,* der Grasgarten. D. — T. = *místo, kde tráva ke krmení se skládá.* Da. — T. = *kytka z trávy,* der Strauss von Gras u. Feldblumen. Us. — T. = *nůše na trávu,* der Graskorb. Us. Sá. — T. = *dívka na trávu jdoucí,* grasendes Mädchen, die Grasmagd. Dch. Vz Travařka. — T., pl. = *písně, zpěvy travařek.* Slov. Ozývajú sa medze i háje jejich trávniciami. Dbš. 52., Pokor. Z hor. 202. — T. = *žaludek jelení, dančí a srnčí zvěři.* Šp.

Trávnický. T. ulice v Přerově; mlýn u Rychnova. PL.

1. **Trávníček,** čka, m., vz Trávník.

2. **Trávníček,** čka, m., Trawniček, ves u Čes. Dubu. PL., Tk. II. 551. — T., osob. jm.

1. **Trávnička,** y, f., samota u Smíchova. PL.

2. **Trávnička,** y, f., rostlina, armeria, die Grasnelke. T. obecná, a. vulgaris, pomořská, a. maritima, Rstp. 1239., Čl. Kv. 269., Slb. 290., FB. 66., alpská, alpina. Krok.

3. **Trávnička,** y, f. = *plachta na trávu,* vz Trávnice. Přinde na ťa mysliveček, vezme ti t-čku. Brt. P. 69.

Trávníčkolistý = *listy mající jako trávníčka.* Krok. III. 497.

Travnik, a, m., mě. v Bosně. Vz S. N.

1. **Trávník,** u, **trávníček,** čku, m. = *drn zelený, místo travou obrostlé, pažit, úpor,* der Rasen, Anger, Grasplatz. V. Ležeti na t-ku, Us., v t-ku; po t-ku se proháněti; na t-ku husy pásti; t. popelem mrviti. Us. Našel ho za kamny na trávníku (zvl. když se zloděj vymlouvá, že věc našel. Vz Výmluva). Č. Byli jsme na t-kách, auf den Weideplätzen. Us. Šd. Tečou dvě vody, obě proti sobě, mezi vodama trávníček zelený; Zkazuju mu toli zdraví, co je na trávníčku trávy; Viděla sem ho hen (= tam) v hájičku, seděl tam s jinú na trávníčku; Před naše (před naší chalupou) je pěkný, hrubý trávník zelený. Sš. P. 48., 114., 331., 606. Sady také i s řekami i s pastvami i s trávníky, a což k tomu přísluší. Půh. I. 269. T-ky, die Hutweide. Na t-kách. Šd.

2. **Trávník,** a, m. = *pták, pěnice,* die Grasmücke.

3. **Trávník,** staré jméno nynějšího ostrova Střeleckého v Praze. Tk. II. 130.

4. **Trávník,** u, m., něm. Trawnik, a) díl města Zlína, b) ves u Letovic, c) ves u Kroměříže, d) samota u Rychnova. PL., Tk. I. 626.

5. **Trávník,** vz Trarník.

Trávníkovatý, rasig.

Trávníkové, ého, n., die Abgabe für die Grasweide. Obec dává t-vého 16. gr. 16. stol. Gl. 343.

Travný, verzehrend. Přístoj dymotravný v komínech, Rauchverzehrungsapparat. Us. Dch.

Trávný = *trávu mající,* grasreich, grasig, Gras-. T. cesta, Ros., zem, Troj., pole. Jel. Tam bylo sedánko t-né (z trávy). U Dobrušky. Vk. T. obilí (travou prorostlé). Us. Klš. — T. = *na trávu,* Gras-. T. kosa. D. — T. *jahody* = *trávnice* (v trávě rostoucí). Jakožto zelení travne spadnú, olera herbarum. Žalt. wit. 36. 2.

Travohojný, grasreich. Bž. 24.

Travomunda, y, f., něm. Trawemünde, mě. v území svob. města Lubeka. Vz S. N., Travna.

Travonosný, mit Gras bewachsen. Hank.

Travopis, u, m., agrostographia, die Beschreibung der Gräser. Jg.

Travoseč, e, f., die Grasmahd. Cf. Senoseč. Da.

Travosečný, Grasschneide-. Šm.

Travosek, u, m., der Grasschnitt. Cf. Senosek. Dch.

Travosť, i, f., zastr. = *trvavosť.*

Trávovitý, grasartig. T. listy (jako jsou u trávy), kosatec. Rst. 507.

Trávový, Gras-. T. barva. Rostl.

Travozelený, grasgrün. Us.

Travství, n. = *trvání, stálosť.* Ms. lex. cath.

Trázník, a, m., osob. jm.

Trbělka, y, f. = *kolébka z plachty na třech tyčkách.* Na Slov. Na Mor. *kolibač.* Mřk.

Trblětati se = *mihavě svítiti,* schimmernd leuchten. Dch.

Trbok, u, m., na Slov. = *dlouhá síť na ryby,* ein Fischernetz. Koll.

Digitized by Google

Trbos, u, m. = *trc*, der Stoss. Mor.

Trbuch, u, m. = *děloha*; *břicho*, der Bauch, Wanst. Bzd. Vz Terbuch.

Trbušany, dle Dolany, němec. Pausche, ves u Kounic na Mor.

Trc, e, m. = *strk, rána, udeření*, na Mor. *trbos*, na Slov.: *sot, sota*, der Stoss. D. — T. = *prd*, Furz. m. Mor.

Trcati — *trčkati, drobným krokem běžeti*, zappelnd laufen. Opak je hupkati (poskakovati, skočmo běžeti). Morav. Šd., Sd. — T. = za každým pohnutím nohy trochu hlasitě avšak z krátka prdnouti = běhaje pomalu prděti zvlášť o dětech. Mor.

Trcek, cku, m., der Trab. Morav. Mtl. Jde, běží trckem = klusem, klusá. Morav. Šd. — T., cka, m. = *střízlík*, der Zaunkönig. U Opavy. Klš.

Trckati = *klusem běžeti*, schnell laufen. Trckej, ať tam přindeš. Na Ostrav. Tč. Vz Trcati, Trcek. — **za kým**. Mor. Sd., Šd., Mtl.

Trckavě = *trcky*.

Trckavý krok. Jde krokem trckavým (drobným a rychlým). Cf. Trcek a Trckati.

Trcky, adv. = *trckavě*. Trcky běžeti = drobným a rychlým krokem, im Schnellschritte gehen. Cf. Drckem choditi. Vz Trcek, Trcati. Mor. Sd.

Trcna, y, f. = *stará ženská*, ein altes Weib; *stará kráva*, eine alte Kuh. U Kojetína. Bkř.

Trča, dle Báča, der Taugenichts. Trča z Havřic (nadávka). U Nivnice na Moravě. Kch.

Trčala, y, m., na Slov. = *daremník, zaháleč*, der Taugenichts. — T., osob. jm. jm. Mor. Šd.

Trčení, vz Trčeti. — T., *cvičení tělocvičné*. T. koulí, nohama. Kurz.

Trčeti, trč, trče (íc), el, ení; *trčívati* = *strměti*, hervorragen; *vězeti, viseti*, hangen, stecken; *běžeti*, rennen, auf Jemanden losstürmen. Šm., Jg. Vz Časoslovo. Na Slov. trčati. — **abs.** Kde trčí (vězí)? Us. — **s kým.** Zachce-li se jim trčeti s námi (bojovati). Brt. exc. — **odkud**. Skála trčí z moře. Us. Prsty mu z čižem trčaly. Baiz. Kúla trčí z muru. Na Ostrav. Tč. — **kde.** Klíč trčí (vězí) **ve** dveřích, v zámku. Us. ve vých. Čech. a na Mor., Šb. Kopie trčí v zemi. Bj. To mu v kotrbe, v kotrebke trčí. Mt. S. Šaty jeho sú na ložu, srdečko trčí **na** nožu. Sš. P. 97. Vždy **u** něho trčí (vězí). Plína trčela ve vodě **za** kořenem vrby. Věci **mezi** dveřmi t-í. Zlob. — **kam.** V oko trč, augenscheinlich. Němčina tomu v oko trč (naopak) vypěstovala fraseologii nominalnou. Kos. Ol. I. 72. (66., 86.). Jaroslav v Tatary trčí (ženo se). Rkk. 55. Pavel vražedně trčel **proti** Ivanovi. Johanit. — **čím kam**: pažemi v před t. Čsk. — **jak kam kudy.** Polené davem trčiú (běží) k bráně příkopy. Rkk. 33.

Trčka, y, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. I. 117., 206., Tk. IV. 743., S. N., Tf. 372.

Trčkov, a, m., Trčkadorf, ves u Nov. Města n. Met.

Trčkovna, y, f. T. Johanka z Lípy. Vz Žer. Záp. I. 29., 35.

Trčna, y, m., osob. jm.

Trdeláč, e, m. = *druh pečiva*. Peče se na dřevěném válečku, který má podobu kužele. U Kroměř. Včr.

Trdelce, e, n. = *trdlo*, der Stössel. Aqu.

Trdelní (zastr. *trdlný*), Streich-. T. ryba, kapr, Streichfisch, m. D. Vz násl.

1. **Trdelnice**, e, f., zastr. *trdlnice*, mortarium, marteolium. Ždk. Zetři to v t-i. Ms.

2. **Trdelnice**, e, f. = *trdelná, trdlová, jelitová polívka*, die Wurstsuppe. Místy též *prdelnice*. Us. na Mor. Hý., Ktz., Kčk., Kd.

Trdelník, a, m. = *trdelní kapr, který se tře, trník*, der Streichkarpfen. D. — T., u, m. = *pečivo, vaječník*, na Slov. též kotúč, eine Eierspeise, der Ringel-, Spiesskrapfen, Ringkuchen. Bern., D., MM. 347.

Trdelný. T. polívka. Vz Trdelnice.

Trdlavý. Sš. P. 198. Trdlavým krokem přijíti, herantrotteln. Na Ostrav. Tč.

Trdlena, y, f. = *ženská, která sebou ráda trdluje, která ráda tancuje*, tanzsüchtiges Weib. Mor. Šd. — T. = *hloupá ženská*, ein einfältiges Weib.

Trdlenec, nce, m. = *trdlo, nemehlo, hlupák*, ein Lümmel, Dummkopf.

Trdlice, vz Trlice.

Trdliti, il, ení, trotteln, trottelnd einhergehen. Na Ostrav. Tč. — T. *se, trdlovati se* = *strkaje se tančiti*; tancovati s někým, kdo tancovati neumí.

Trdlo, trlo, a, **trdélko**, a, n., z *tr* (tříti), *d* jest přídech, vz D. T. = *nástroj, kterým se něco tře, palice, palička, moutev, tlouk, tlouček*, Jg.; náčiní na dolejším konci bakulaté k míchání a tření něčeho v pánvi třecí, der Stössel, die Mörserkeule, der Plattstampfer. Vys. Mák se v pánví trdlem tře. Ros. T., palička v hmoždíři. Us. T-em někoho holiti (= bíti. Vz Holý). Č. Neholiť se oni trdlem (nemají se nejhůře). Mám jazyk jako trdlo (suchý). Litmš. Bda. — T. = *válec k válení a k měkčení prádla*, die Walze zum Wäschemangeln. Us. — T. = *dřevo n. zub na trlici*, das obere Holz bei der Flachsbreche. Koll. Vz Lamačka. — T. = *trdlenec, hlupec, troup, ťulpas, loula, motovidlo*, der Talg, Klotz, Tapps, Tölpel, Oelgötze. Tys t. Us. Ty t-o! Us. Šd. Holka, tys trdlo! Us. Ntk. Mé milé trdlo za tři groše. Vz Hloupý. Ros., Č. Oženilo se nám trdlo, vzalo sobě motovidlo. Sš. P. 697. Takové trdlo a ještě je pošetilá! Dch. Naše trdlo se vdávalo, motovidlo sobě bralo. Sš. P. 697. — T. = *třeštidlo*. U Příbora na Mor. Mtl. — T. = *klacek, který se dobytčeti na krk zavěšuje, aby pasouc se neběhalo*. U Kostel. n. Orl. Ktk. Vz Rumpál. — T. = *rohatina*, der Kleiderstock. Us. u Plzně. — T., na Slov. = *dřevěný rožeň k pečení trdelníků*, der Bratspiess zum Braten der Spiesskuchen. Plk. — T. = *tření, pojímání-se ryb n. žab*, das Streichen der Fische o. Frösche. Ryby jdou na trdlo. T. žab. Plk. Plod na výrost kapry třecími nasaditi. V. — T., a, m., osob. jm. T. Václ. Vz Tk. V. 137.

Trdločení, n. = *tancování*, der Tanz. Kdyby toho t. nechali! U Kunvald. Msk.

Trdlovačka, y, f., *tanec nějaký*. Kšá.

Digitized by Google

Trdlovati = *trdlem tlouci, váleti, mačkati*, mit dem Stössel, mit der Walze schlagen, wälzen. Jg. — **co:** len (na trlici lámati, brechen). Len trdlovaný = lámaný. — **se** = *špatně a nemotorně tancovati, skákati při tanci jako trdlo v hmoždíři*, im engen Raume schlecht tanzen, sich abmüden mit Jemanden, der schlecht tanzt. Také na Mor. Brt., Šd. — **se při čem.** Celou noc při dudách se t-vali. Us. — **se s kým.** S takovou nemotorou se trdluješ? Us. Sá. — **kde.** Pořád se s ním v hospodě trdluje. Us. Všk.

Trdlovka, y, f., vz Trdlový.

Trdlový, Stössel-. T. polévka = *trdlovka*, ponze voda trochu omaštěná, ve které se drob vařil. Vz Trdelnice. Us. v Krkonoš. a v Jilemnicku. Hk., Hšv.

Tré, ého, n., staženo z *troje*, drei. Vz Dvé. U přítomnosti tré knížat; Tré dětí spolu rozených; Tré hrabat na kusy rozsekal; Mám za to, že o tomto trém se radíte. V. Zástup na tré rozdělený. Br. Tré bot (3 páry). D. List na tré rozdělený. Bž. 145. Šel sem do Benátek, tam sem si kúpil krásných tré telátek. Mor. Brt. Tré nás leželo v komoře na žoldře. NB. Tč. 118. Člověka a tré koní. Půh. I. 174. A proto tré pracuje statečně. Hus II. 223. V tom rozdělení na tré Kristových předků; Soudové a práva na tré byla rozdělena; Při čemž považme toho trého. BR. II. 6. a., 21. b., 238. (Šd.). Tré koní orných, vuoz a hřebec. Půh. II. 160. Na tré rozděliti. Us. Kromě toho t-ho. Kom. K trému se obraceti. Kom. Všecky pověry v tom trém se zdržují. V. Tré holoubátek uletělo. Us. Ženská milosť jest jako host, panská přízeň též jako sen, růžový květ, to tré jde zpět. Us. Žena, osel, ořech, to spolu tré hned požitečnější bývá ubité. Prov. D. Kůň brůna, žena dúra, Janek pachole, řídko z toho t-ho co v hod bude. Prov. D. Prosby nedostatek na trém záleží. Hus I. 379.

Tře, e, f. = *třenice*, Streit, m. Leg.

Tré = *tři*. Na Mor. Když prostřed lesa přijeli, tré zbůjníci vyskočili. Sš. P. 41.

Třebъ, strsl. purgamentum. Mkl. B. 42.

1. **Třeba,** y, f., zastr. = *oběť*, das Opfer. Krok. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz Třebiště. Ku žertvám a třebám chodili kněží. Ks., Bdl. Třeba = oběť a to na rozdíl od *žertvy*, oběť nezabitná, nekrvavá, z medu, obilí, ovoce atd., již pohanští předkové naši na oltář svých bohů kladli. Obětovalo se v posvátných hájích, na návrších, horách atd. Odtud místní jména: Třebnice, Třebiště, Třeblice, Třebín, Třeboň, Třeboč, Třebetice atd. S. N. XI. 240.

2. **Třeba,** y, f. = *potřeba*. Moja mať ti nedá, lebo sama nemá: mnoho nás je dětí, každému nám třeba. Sl. ps. 337.

3. **Třeba,** ve frasi: *třeba jest*, adv. = *nutno jest, býti musí*, es ist nöthig. Na Slez. skráceně *trá, třá*. Šd. Dělá víc, než třeba; Nebylo toho třeba; Pokud by třeba bylo. Dch. Bůh ví dobře, co nám třeba, všecko je mu známé. Us. Tč. Kdo trpí, tomu volnosť třeba. Na Slov. Tč. Není mi toho třeba. Ros. Nahrnuchu, čeho třeba bieše. Rkk. 45. Na koho se nám t. ohledati; Na cestu peněz třeba. Kom. Bylo by naň ostré oštěpačky třeba. Prov. Není t. daleko pro příklad choditi. Sych. A já vínka nesmím vít, třeba je mi na mšu jít; U pacholka viara jako u psa pára, nětřa ci ho bylo nocovać; Kerý má co doma robit, toho doma třeba; Nerozfukuj, větře, sena, bude mi ho v zémě třeba; Keď ty věci dobře znáte, že mně už je muža třeba, jako toho kusa chleba; A pecen chleba, toho nám třeba. Sš. P. 22., 393., 574., 608., 659., 744. (Tč.). Ale chci na ni dovésti dobrými lidmi, což mi k mému právu třeba. Půh. I. 132., 153., 243. Nosiechu, což bylo třeba k dielu. Bj. Co vám třeba, toho ptajte. Mast. v. 320. Tvého mi diela netřeba. ŽN. Vtipu třeba časem, ale rozumu vždycky Č. M. 202. Dřiemká sa mi, třeba mi postelka. Zpěv. I. 173. Dobře mu tak, však mu toho nebylo třeba. Us. Šd. A tak jakož člověku třeba jest vysvobozenie z nemoci, tak také jest třeba jemu modlenie; Neb duchu samému t-a toho duchovního chleba, Ježíše syna božího. Hus I. 292., III. 265. — **T.** = *museti*, müssen. T. *s infinit.* T. se mi učiti. Bern. T. nám umříti. L. Toho vám nic třeba věděti. Kat. 2608. Netřeba než zapřáhnouti a jeti. Brt. S. 105. Protož t-ba mluviti řeč boží. Hus II. 143. — **T.** *se vypouští*. Bude mi tam jeti (i. e. třeba). Us. — **T.** = *spojka* = *byť, i*, wenn gleich, wenn auch, sollt auch, auch, wohl auch. Vz Mkl. S. 260. Pes blížícího se kouše t-ba podtají; Vyloučením, t. i kněžství odejetím trescí. Kom. Zlou při pěkně líčí t. pro pár střevíců. Br. Slovensky si zpievaj, veď ťa Boh počuje, trebars i celý svet zpev tvoj zatracuje. Slov. ps. Tč. T-ba není tak šťasten, jest přece spokojen. Dch. Třebas nebyl tak veliký. Us. Třeba, Janko, vedla koňa (i. e. půjdem), preca budzem žena tvoja; Třeba sem bledůčka, bledušenka bledá, přece mě maměnka ledakému nedá; Vesele, vesele, třeba sa zle děje; srdečko v zármutku, huběnka sa směje; Třeba jsů já chudobné maměnky, ale jsů poctivá jak jiné frajerky; Třeba lavek néní, přijdi přes kamení, přijdi edem, přijdi, moje potěšéní; A já sem syneček, třeba já nic nemám, ale sem syneček, že si zas vydělám; Třeba seš ty hodné jonák, ty seš přece jenom voják; A já jesti (jísti) už půjdu, třeba úhor nezořu. Sš. P. 81., 198., 214., 315., 347., 471., 713., 784. (Tč.). — *Třeba-li, třebas, třebasi, třebať. Třeba-li* = *jestliže třeba*, wenn es nöthig ist. Klademe, když ukazujeme, že něčemu na překážku nejsme. Budouť moci trvati za několik neděl, třeba-li do letnic. Ms. kn. lék. — **T.,** sei es, meinethalben, ja. Co mně dáte, to vezmu, třeba trochu kaše. Sš. P. 747. Hněvaj sa ty, hněvaj, třeba sa popukaj, enom když jdeš podle, na okno zaťukaj; A my samy nevíme, která se vám líbíme; třeba tato maličká, co má černá očička; T-ba tutohle na koncu (si vyberu), ja v tom růžovém ve věncu; Ja hněvaj ty sa t. celý týden, enom sa nehněvaj, dyž přijde krajní deň. Sš. P. 234., 350., 725., 782. (Tč.). Chceš píti? Odp.: Třebas (přisvědčuje). Ros. Poď

Digitized by Google

nám pomoct! Třebas. Us. Brt. Pojdmež tedy mezi tyto třebas nejprve. Kom. — *Třebas* = *třeba, byť i*, wenn auch, gleich, wohl gar, gleichwohl. Opice zůstane opice, by na ni třebas zlatý řetěz dal. V. Třebas nebyl tak veliký. D. Nechť třebas po třech zlatých platí. Ros. — **Třebas**, *opovržlivě, pro mne*, meinethalben. Nechť jde třebas do pekla. Ros. Třebas ho vlk vzal! Ros. Jdi třebas na visálku. V. — T. někdy stojí i místo: *i kdyby toho třeba bylo, aby*. Zjednejte mu pacholíka, ať ho hlídá, t-bas přes noc jemu po třech grošich placeno bylo. Zk. — Vz: A, spojka ve větách připouštěcích, pozn. — T., y, m., osob. jm. Pal. Dj. I. 348.

Trebal, a, m, osob. jm. Mor. Šd.

Trebalo = *třeba bylo*. Slov.

Třebaň, ě, f., něm. Třeban. T. zadní a hlásná n. přední, vsi u Berouna.

Třebanice, ves u Netolic.

Trebár = *třeba, třebas*. Trebár ma nevidziš, ale ma hneď poznáš. Ps. sl. 10.

Třebarov, a, m., Triebendorf. T. hrubý a malý, vsi u Zábřehu na Mor. — Třebarov dvůr, Triebenhof, ves tamtéž. PL.

Třebas, a, m., myslivna u Příbrami. PL. — T., vz Třeba.

Třebať, vz Třeba.

Třebata, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126.

Třebati = *střebati*. — **komu kde**. Ostrozobý jestřáb v hlavěnce mi třebe. Hdk. C. 320.

Trebati-us, a, m., římský právník za dob Caesarových. Vz S. N.

Třebava, y, f., osob. jm. Pal.

Třebče, Třebsko, a, n., Triebsch, ves u Svín. PL.

Třebčice, dle Budějovice, něm. Třebtschitz, ves u Nepomuk; T. něm., Deutsch-Trebetitsch, ves u Podbořan; T. široké, Weitentrebetitsch, ves tamtéž.

Třebě, ě, f. = *nýtek*, die Niete. Techn. I. 78. Vz Třebel, 3.

Třebechovice, dle Budějovice, Hora Oreb nad Dědinou, Hohenbruck, město u Král. Hradce. PL., Tk. IV. 743. Vz S. N.

Třebějice, dle Budějovice, Střebejitz, ves u Soběslavi. PL.

Třebek, bka, m., osob. jm. Pal.

Třebekov, a, m., něm. Třebokow, myslivna u Plané. PL.

1. **Třebel**, bla, m., osob. jm. Pal. Rdh. 133.

2. **Třebel**, bla, m., Triebel, ves u Černošína. PL. Cf. Tk. IV. 743., S. N.

3. **Třebel**, e n. u, m., die Niete. Rk. Vz Třebě.

Třebelice, něm. Střebelitz, ves u Tábora.

Trebelli-us, a, m., a) konsul, b) dějepisec římský. Vz S. N.

Třebelovice, dle Budějovice, Třebellowitz, ves u Jamnic. PL.

Třeben, bna, m, osob. jm. Pal.

Třebenice, dle Budějovice, Trebnitz, mě. u Lobosic. PL. — T., německ. Třebenitz, Střebenitz, ves u Mníška. — Tk. I. 87., III. 130, IV. 349., S. N., Tf. 300., Arch. I. 502., Pal. Dj. IV. 2. 533.

Třebenina, y, f. = *čistá syrovátka bez sýření*. Us.

Třebestovice, ves u Sadské. Tk. I. 84., 417., III. 86., Tf. 266.

Třebeš, e, m., Střebesch, ves u Král. Hradce.

Třebešice, dle Budějovice, Třebeschitz, ves u Kutné Hory. PL.

Třeběšice, dle Budějovice, ves u Benešova v Budějovsku. Vz S. N.

Třebešov, a, m., Třebeschow, ves u Rychnova; T. veliký, ves u Skalice; T. malý, ves tamtéž.

Třebetice, dle Budějovice, něm. Střebetitz, ves u Holešova na Mor.; něm. Třebetitz, ves u Dačic na Mor.

Třebetín, a, m. T. dolní a horní, Klein- u. Gross-Střebitschen, vsi u Švihova. PL.

Třebětín, a, m., ves u Bohdanče; něm. Střebietin, ves u Letovic. PL.

Třeběvlice, dle Budějovice, ves u Dlažkovic. Tk. III. 61.

Trebi-a, e, f., bylo jméno řeky (přítoku Pada) a města v Italii. Vz S. N.

Třebický, ého, m. T. Ignác, průmyslník, † 1864. Vz S. N. — T. Frt., spisov. Jg. H. l. 643.

Třebíč, e, f., mě. na Mor. Vz S. N., Tk. IV. 743., S. N. — *Třebíčan*, a, m. — Třebický (m. Třebíčský, vz -ský).

Třebíčko, a, n., Třebitschko, ves u Svín.

Třebihošť, ě, f., Třebihoscht, ves u Miletína.

Třebichovice, dle Budějovice, Střebichowitz, ves u Smečna. PL., Tk. I. 380.

Třebík, a, m., osob. jm.

Třebín, a, m., něm. Střebin, ves u Budějovic; T., něm. Třebine, Schebine, ves u Verneřic. PL., Arch. II. 58. — T., osob. jm.

Trebinje, e, f., mě. v Hercegovině. S. N.

Třebínka, y, f., návrší u Litoměřic. Km.

Trebisonde, vz Trapezus.

Třebišov, a, m., Střebischow, ves u Klatov. PL., Arch. I. 533.

1. **Třebiště**, ě, n., Třebischt, Střebischt, ves u Tábora. PL.

2. **Třebiště**, ě, n., strsl. trěbiště, delubrum. Mkl. B. 274. T. = místo, kde pohanským bohům třeby přinášeli. Bdl.

Třebivlice, dle Budějovice, Třiblitz, ves u Třebenic. PL. Vz S. N.

Třebíz, e, m., Weissthurm, ves u Slaného. PL. Vz Tk. II. 430., 472., III. 59., 62., S. N.

Třebízský, ého, m. Václ. Beneš T-ský, spisovat. hist. povídek. Tf. H. l. 141.

Třebka, y, f., osob. jm. Pal.

Třebkov, a, m., německ. Třepkow, ves u Písku. PL. Vz Tf. 288.

1. **Třeble**, í, pl., *Třebel*, něm. Triebl, ves u Černošína. PL. Vz S. N.

2. **Třeble**, e, f., der Stift bei der Magnetnadel. Nz.

Třebně, ubertim, hojně. Lex. vet.

Třebnice, něm. Třebnitz, ves a) u Sedlčan, b) u Horšova Týna. PL. Vz Tk. III. 59., S. N.

Třebnický Št. Vz S. N., Jg. H. l. 643.

Třebník, u, m., tavola tužebník, spiraea, zemní ořech, die Spierstaude. Rstp. 483., 720. — T. = ritual (obřadová kniha) v liturgii slovanské. Šf.

Digitized by Google

Třebnouševes, vsi, f., Gross-Třemeschowes, ves u Hořic. PL., Tk. I. 89. Vz Třebončeves ve S. N.
Třebnuška, y, f., němec. Střebnuschka, ves u Zbirova. PL.
Třebný = *potřebný*, nöthig. L., Pl. — T. = *potřebu mající*, dürftig. Pal.
Třebobuz, e, f., něm. Zebus, ves u Plzně. PL.
Třebočec, čce, m., něm. Triebsees, mě. v Pomořanech. Vz S. N.
Třebohost, a, m., osob. jm. Šd.
Třebohostice, dle Budějovice, německy Střebohostitz, ves u Strakonic.
Třebochovice, dle Budějovice, ves. Tk. III. 58., 62., 171., V. 261.
Třebomysl, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126.
Třebomyslice, dle Budějovice, Střebomislitz, ves u Brna. PL. Vz S. N.
Třeboň, ě nebo i, f., město v Čechách, Wittingau, (dle Vítka rosenberského). Vz S. N., Tk. III. 389., IV. 743., V. 261. — T., Thröm, ves ve prus. Slez. Šd. — *Třeboňan*, a, m. — *Třeboňsko*, a, n. Pč. 44. — *Třeboňský*.
Třebonice, dle Budějovice, Třebonitz, ves u Dušník. PL., Tk. I. 315., 416., III. 83.
Třebonín, a, m. T. dolní a horní, Unter-, Ober-Breitenstein, vsi u Velešína PL. Vz S. N.
Třebonský J., spisov. Jg. H. l. 643.
Třeboradice, dle Budějovice, Třeboratitz, Přeworaditz, ves u Čakovic. PL., Tk. I. 372., III. 661., IV. 743., V. 261.
Třebošice, dle Budějovice, Třebositz, ves u Pardubic. PL, Vz S. N., Tf. 286.
Třebošín, a, m., Trebschen, mě. ve Frankfurtsku. Vz S. N.
Třebošnice, dle Budějovice, Třeboschnitz, dvůr u Neratovic. Pk., Tk. I. 407., 411.
Třebošov, a, m., něm. Třeboschow, samota u Čimelic. PL.
Třebotov, a, m., Třebotau, ves u Radotína. PL. Vz S. N., Tk. I. 47., 437., II. 551., IV. 378., V. 261.
Třebotovice, dle Budějovice, Třebotowitz, ves u Lišova. PL.
Třebouc, e, f., něm. Třebotz, ves u Hořejšího Ročova.
Třeboučeves = Třebnouševes.
Třeboun, a, m., němec. Tschebon, ves u Toužíma. PL.
Třeboutice, dle Budějovice, Třeboutitz, ves u Litoměřic. PL. Vz Tk. III. 130., S. N., Tf. 286.
Třebová, é, f. Třebová česká, Böhmisch-Trübau, mě. v Pardubsku. Vz S. N. — T. moravská, Mährisch-Trübau, mě. v Brněnsku. Vz S. N. — **T.** dlouhá, Langetriebe, ves u České Třebové. PL., Tk. V. 182. — *Třebovan*, a, m., ein Trübauer. — *Třebovský*, von Trübau.
Třebované, větev Slovanů polabských. S. N.
Třebovati = *potřebovati*. Slez. Šd.
Třebovětice, dle Budějovice, Třebowietitz, ves u Nechanic. PL.
Třebovice, dle Budějovice, něm. a) Siebitz, ves u Změdče veliké, 2. Triebitz, ves u Čes. Třebové. Vz Tk. I. 417., S. N.
Třebovízek, zka, m., ves, snad Třebíz u Slaného. Tk. III. 83.
Třebovle, něm., Třebaul, ves u Kouřimi. PL. Vz Tk. III. 78., 661., V. 261.
Třebsín, a, m., něm. Třepsin, ves u Neveklova. PL.
Třebsko, a, n., něm. Střepsko, ves u Milína; něm. Triebsch, ves u Svin, vz Třebce.
Třebucha, y, f. = *těrbuch*, *břicho*, der Wanst. Slov.
Třebule, e, f., rostl., anthriscus, Klettenkerbel. T. klubičnatá, podhorní. T. zahradní, a. cerefolium, Schd. II. 301., Mr., Rstp. 756., lesní, a. silvestris, vlasoplodá, a. trichosperma, obecná, a. vulgaris. Rstp. 756., Cl. Kv. 346., Slb. 579., FB. 94., S. N., Kk. 198. — **T.** = *kerblík*, rostl. V. — T. *syrská*, daucus gingidium. — Jg., Kom. J. 126. T. z lat. caerefolium. Mz. 355.
Třebulový, Kerbel-. T. polivka.
Třebušice, dle Budějovice, něm. Třebusitz, ves u Brandejska; něm. Triebschtitz, ves u Mostu; T. vysoké, Hohen-Trebetisch, ves u Podbořan. PL. Tk. I. 87., III. 71., 72.
Třebušín, a, m., němec. Triebsch, ves u Litoměřic. PL., Arch. I. 505.
Třebušná, é, f., samota u Příbrami. PL.
Třebušov, a, m. — Třebušín. Pal. Dj. I. 2. 495.
Třebutičky, dle Dolany, Třebutschka, ves u Liběsic. PL.
Třeby, pl., f. — *hábu*, *nečisté řeči*, *šibřinky*. Sš. (Hk.)
Třebý, na Slov. = *potřebný*, *způsobilý*, geschickt. Koll.
Třecí, Reib-. T. číše (šálek), kámen, D., rouška, Ros., šidlo, zapalovadlo. Techn. T. šelesť, das Reibungsgeräusch rauher Flächen, palice, das Pistill, Nz. lk., nástroj, Reibungsinstrument, Hd., kolo, das Reibrad, Prm., sirka, das Streichzündhölzchen. Šp. T. miska. T. kladivo, kotel, pánev, písek, rouška. Šm. — **T.** *rybník*, kde se ryby trou, der Streichteich. D. T. kapr, der Streichkarpfen. D.
Třeč, e, m., der Reiber. Šm.
Trečaf, tretšaf, u, m., das Trettschaff (Bottich). 1642. Gl. 343. Na Hané dřevěná nádoba obyč. na dešťovku. Bkř. Dle Mřk. = sud s jedním dnem. Mor. Na mor. Zlínsku = káď, v níž se dobytku sečka paří. Brt. U Uh. Hrad. = veliký škopek s dvěma uchy na prádlo, das Waschschaff. Tč. Místy na Moravě = džber zvl. k vyměšťování hroznů s dvěma držadly. Šd., Kom. J. 449. Hledí jako hrom do trečava. V již. Mor. Šd.
Třeček, čka, m. — *střeček*.
Třečkovati *střečkovati*. Krávy třečkují. Sych. — **T.** = *nesmyslným býti*, rasend sein, rappeln. Byl.
Tředa, y, f., zastr. = *třída*, *změna*, der Wechsel. Troj. — **T.** = *třída*, *ulice*, die Gasse, Strasse. Vstanu i vztočím se po městu, po třeďách i po ulicích. BO.
Trédílný, dreitheilig. T. služby boží. Sš. Sk. 33.

Digitized by Google

Tředle, e, **tředlka**, **třelka**, **tředlinka**, y, f. — *ženská len troucí*, die Flachsbrecherin. Kb.

Tředlovna, y, f. = mědlice, die Flachsbreche. U Nov. města n. M. Hrš.

Tředuík, a, m. = *střídník*, vicarius. Jg. Vz Střídník.

Tředomistr, a, m. = *cechmistr*, der Zunftmeister. Ros.

Tředovnický = *cechmistrský*, Zunftmeister-. Ros.

Tředovnictví, n. = *cechmistrství*, das Zunftmeisteramt. Ros.

Tředovník, a, m. = *cechmistr*, der Zunftmeister. Ros.

Tředovský, ého, m., osob. jm.

Tref, u, m. = *případek*, *zdaření*, der Zufall, das Ereigniss. Trefem se přihodilo. L. — *V tref* = *v hod*, passend. — **T.**, na Sloven. = *buch*, *tresk*, der Schlag, Treff. Bern. — **T.** = *jistá karta ve hře*, der Treff. Vz Trefle. — Jg.

Trefa, y, f. = *trefená věc*, *když kdo co trefí*, der Treffer. Chyba n. trefa? Us. To bude t. Ros. To je t. Us. — **T.**, der Zufall, das Ereigniss. Mor. Tč. — **T.**, y, m. = *trefný člověk*, ein geschickter Mensch. Tys trefa! Us. u Rychn. Msk.

Trefák, a, m. = *kdo trefuje*, der Treffer.

Trefan, a, m., osob. jm. Tk. V. 72., 73.

Trefený; *-en*, *a*, *o*, vz Trefiti. — **T.** = *opilý*. Us.

Treffen, něm., vz Uhodnouti, Trefiti.

Trefil, a, m. To je jen tak na T-la (ať se podaří ať nepodaří). U Rychn. Msk.

Trefinka, y, f. = *ručný trepán*, die Trephine. Nz. lk.

Trefiti, tref, fě (íc), il, en, ení; *trefovati*, *trefívati*, *trefovávati*. **Vyber raději některý z následujících významů:** *hozením n. střelením dosáhnouti*, *dotknouti*, *zasáhnouti*, *udeřiti*, *uhoditi*, *dostihnouti*, *dopadnouti*, *střeliti*, *mrštiti*, *títi*, *dojati do živého*, treffen; *nalézti*, *dostati se*, *cestu znáti*, wohin treffen, wohin finden; *přijíti*, kommen, treffen, gerathen; *uhodnouti*, errathen, Räthsel lösen; *uhoditi*, *udeřiti več*, *nač*, *připadnouti nač*, *potkati*, *nalézti*, auf etwas treffen, stossen, etwas finden; *přihoditi se*, treffen, begegnen; *dokázati*, *s to býti*, etwas bewerkstelligen, ausführen, treffen; *pravdivě vymalovati*, *vyrýsovati*, mahlend o. zeichnend treffen, darstellen; **se** = *přihoditi se*, *nahoditi se*, *státi se*, *sběhnouti se*, sich zutragen, sich ereignen, zustossen, widerfahren, begegnen, geschehen; *potkati se s kým*, mit einem zusammenkommen, ihm begegnen, auf ihn stossen; *srovnávati se*, *hoditi se*, sich schikken, sich treffen, passen; *týkati se*, angehen, treffen. Jg. Vz Uhodnutí. — **abs.** Trefiti, kde bolí. Veď mne, já sám netrefím. On sa túlá, nemože trefiti, nechce mu panenka dveří otevříti. Sš. P. 366. Trefilo (vyplnilo se) předpovídání. Kom. Vdala se a dobře trefila (pochodila). Us. — **co, koho.** T. ptáka, Us., cestu (najíti). Ros. Co vidí, vše trefí. Us. Malíř mu trefil hlavu (dobře vymaloval, vykreslil). Us. Šlak ho trefil (porazil. Mrtvice jej ranila). Trefilo (potkalo) mne neštěstí. Ros. Něčí písmo t. (dobře napodobiti). Us. Trefil ho (uhodil, udeřil, zasáhl atd.); trefili jsme zloděje (stihli, zastihly, postihli, chytili, dopadli); cestu tam netrefím (nenajdu, neznám); t. los (uhodnouti); přec to trefil (udělal, uměl, na to přišel, namakal); to netrefí (nedokáže); malíř mne trefil (dobře mne vypodobil, namaloval); ten to trefil (ťal do živého). Šr. Nech ťa parom trafí Sl. ps. 23. Mířil na vránu a trefil krávu. Pk. — **(se) kam (do čeho, v co, pod co, k čemu).** Bár do polnoci, bár od polnoci trafím k mej milej. Na Slov. Tč. Trefil k hajnému. Us. T. **do** terče, do černého, Us., do dveří, V., někomu do noty (vyhověti mu). Us. Hrom do něho trefil (uhodil). Bibl. Ten klíč se netrefil (nehodil) do zámku. Us. T. v špičku (uhoditi), v míru, v hod, V., v cíl. Us. Host se mu v dům trefil. Jg. Umí v to t. Kom. Vašie milosti snadně bude ve všecko trefiti a protož se ve všem Vašie milosti důvěřuji. Žer. 1591. Jestli někoho **pod** nos trefili. Dh. 159. — **jak kam.** Jak ti pivo z žaludka do hlavy udeří, i s tvojím ublížením netrefíš do dveří. Na Mor. Tč. — **koho, se čím (nač).** T. (uhoditi) někoho kamenem, Ros., prakem. D. Trefil kyjem na palici. Us. — **(se v co) komu.** Každému v jeho notu t. (vyhověti), jest nemožné. Prov. Dh. Nědivaj sě, můj synečku, temu, trefi se to i tobe samému. Sš. P. 206. To se mu dobře trefí (hodí). Br. — **(se) na co, na koho, kam.** T. na hospodu, štěstí, na místo, Br., na jinou radu t. (přijíti). V. Trefíš tamo na sestry jak na pekelné čerty. Sš. P. 452. Holanďané trefili na moře ledové. Dač. I. 190. T. něčemu na zub. Šml. T. na pravé. Us. Šd. Jeden oděv sa netrafí na každú osobu. Slov. Tč. I slepé kuře trefí na zrnko. L. Střevíc na obě nohy se trefoval (se hodil). V. Trefil na suk, na kámen. Jg. Trefila (přišla, udeřila) kosa na kámen. Us. T. (přijíti) na cestu. Šm., Ros. Trefil čert na ďábla, píštěc na bubeníka. Prov. Chtěje se kyji vyhnouti, trefil jsem na palici. V. T. na dobrý byt. Us. Trefil svůj na svého. Vz Stejnosť. Č. — **z čeho nač.** Trefil z kyje na palici. V. — **odkud kam.** Trefil (přišel) z deště **pod** žlab (i. e. který jest pod střechou a s kterého, prší-li silněji, teče). Mus. — **se.** Kdyby se to kdy trefilo. Zř. F. I. B. XI. Náhodou se trefilo (stalo). V. Ne vždycky rak na mlýně, někdy také žába se trefuje. Prov. To se dobře trefí (hodí). V. On se všude trefí co falešný klíč. Prov. Trefuje se (stává se) to často. Ros. Jak se trefí. Trefí-li se. V. To se trefilo (shodlo); Co se přitrefilo (přihodilo)?; Jak se to trefí (přihodí, namane). Šr. — **se kdy.** Ale pro přínos nemohu, kterej by se právě v neděli postní t. musel, což by nám nepříležito bylo. Žer. 350. Benedikta trefilo se v bílou sobotu V. — **kde.** Nějaký chudý člověk, kopaje hlínu, v širém poli trefil na čistou mouku. Dač. I. 311. I trefil se k tomu v některý čas ve Bzenci. NB. Tč. 65. — **se jak (nač).** Toť se v duchovním smyslu dobře na ďábla trefuje. Br. Trefilo se náhodou. V. — **(se) s kým.** S každým by i s čertem trefil. Prov. Trefil se (potkal se) vlk se psem v lese. L. Ten měsíc s naším

Digitized by Google

srpnem se trefuje (shoduje). Br. Měsíce, který se s naším měsícem březnem s nemalé částky trefuje. BR. II. 118. a. — **se k čemu.** Žene ovčák domů, trefil se pán k tomu: Můj milý ovčáče, kam's dal štyry ovce? Šla Naninka z trávy domů, trefila se máti k tomu. Sš. P. 132., 349. I trefil sě k tomu Blažek a řka. NB. Tč. 235. Výborně se evangelistovi k věci trefuje. BR. II. 36. a. Trefil (náhodou přišel) se k němu kdosi. L., D. Dobře se ta poklička trefí k tomu hrnci (a sýr k chlebu). V. To se k tomu dobře trefuje (hodí). Ke všemu se trefí. To se ke všem netrefuje. V. — **se v čem.** Že se v tom tak jednostejně trefili (shodli). Bl. Živ. Aug. 86. — **kudy:** cestou. Šm. Proraženou cestou leckdos trefí. Šd. — **s infinit.** Jestli sa ti trafí k velmožnému jíť, doma slušně sa přichystaj v odéve i řeči. Slov. Tč. — **se čeho** = *trefiti.* T. se cíle. (= t. cíl). Us.

Trèfle (fr. trefl, z lat. trifolium = trojlístek jetelový), obyč. trefy, křížky (barva v kartách). Rk.

Trefně = *hodně, příhodně, způsobně,* angemessen, passend. T. něčeho užívati. V. — T. = *podivně, podivínsky,* wunderlich. Ten se t. šatí. Na Mor. Hý.

Trefník, a, m., der Treffende, Treffer. — T., u, m., der Treff in der Lotterie. Na Slov.

Trefnost, i, f. = *hodnosť, příhodnost, způsobnosť, dovednosť,* die Schicklichkeit, Angemessenheit, Schönheit. V., Kom., Br. — T. = *vlastnosť trefujícího,* die Fertigkeit zu treffen.

Trefný = *kdo trefuje k cíli,* treffend. Ten chlapec je t. Us. — T. = *hodný, způsobilý, dovedný, příhodný, vhodný, případný,* treffend, zutreffend, trefflich, schicklich, angemessen, passend, gemäss. T-né a poctivé obyčeje. BN. Něco trefného pověděti. Us. Trefný jsi co jelito (co kožich na ruby). Vz Hloupý. Prov. — **na čem.** Ani na těle nic trefného nebyl. Zlob. — T. = *divný, podivín,* wunderlich. Na Mor. Brt. — T., ého, m., osob. jm.

Trefovati, vz Trefiti.

Trefovně, trefovník, trefovnosť atd. na Slov. = *trefně, trefník, trefnosť* atd. Bern.

Trefulka, y, m., osob. jm. Slez. Šd.

Trefuňk, u, m. = *náhoda,* der Zufall. V., Kom.

Trefy, vz Trèfle.

Tréhodí, n. = *trojhodí.* Sš. Mt. 376.

Tréhranatý štít. Tč. Vz Tříhraný.

Tréhranosť, i, f., vz Tříhranosť.

Tréhraný, vz Tříhraný.

Treixler, a, m., osob. jm.

Trejb, u, m. = *letorosť,* z něm. Trieb. Kal.

Trejcil, a, m., der Läufer, Herumschwärmer. Šm.

Trejciti = *trejcniti.*

Trejcnilka, y, f., eine Läuferin (von Dienstmädchen). Šm.

Trejcniti, il, ění, herumlaufen. Šm.

Trejl, trýl, e, m., *trejzel,* sinapis arvensis, der Ackersenf, Triller. Šm. Vz Ohnice.

Trejtnar, a, m., osob. jm. Šd.

Trekýř, e, m., v horn. = *dělník, který vozík s rudou posouvá,* der Karrenschieber, z něm. trecken. Mz. 351. Vz Půrník. Techn., Gl. 343.

Treláž, e, f., z fr. treillage, *mřížoví,* na němž při domech víno se upíná, das Gitterwerk, Geländer. Us. Vik.

Třelce, e, n., na Slov. — *struhadlo,* das Reibeisen. Koll. Čít. 55.

Treliti, herumlaufen. Bzd.

Třelka, y, f. = *žena, která tře len.* Ktk. Vz Třědle.

Třelko, a, n. = *třelce.* Šm.

Třelosť, i, f. T. cesty, das Betretensein des Weges. Us. Jg.

Třelý = *třený.* T. cesta, getretener Weg. Ráj.

Trema, n., řec. = *třesení, strach,* die Furcht, das Trema. Ten má t. (strach).

Tremando, *tremolando, tremolo, tremulo,* it., *třesavě,* tony mají se chvěti. Mlt.

Trembati = *žunkati, píti,* trinken, saufen. Us. v Jič.

Tremblant (fr., tramblan͡) = *třesavý, třesutý.*

Třemdala, třemdava, třevdava, třevdala, y, f. = *polej vlaský, jesenka,* dictamnus, Diptam, das Hirschkraut, die Gichtwurz. T. bílá, d. albus. Rstp. 272., Čl. kv. 327., FB. 87., S. N.

Třemen = *střemen.*

1. **Třemení** žíla, die Sporader. D.

2. **Třemení**, n., das Steigbügelzeug. Dch.

Třemeničko, a, n., něm. Střemeničko, ves u Mohelnice. PL.

Třemeniště, ě, n., Riemen am Steigbügel.

Třemenní chrt, který na smečce lovce koňmo jedoucího u třmenu provází. Šp.

Třemešek, ška, m., něm. a) Johrnsdorf, zámek u Šumberka na Mor. PL.

Třemešná, é, f. T. bílá a červená, Weiss-, Roth-Třemeschna, vsi u Králové dvora a u Miletína. Pč. Vz Tk. V. 133., 162., S. N.

Třemešné, ého, n., Třemeschna, ves u Jistebnic; Zemschen, ves u Přimdy. PL.

Třemešník, u, m., der Elsehain, das Faulbaumgehölz. Rk.

Třemešno, a, n., mě. v Poznańsku. Vz S. N.

Třemcha, vz Střemcha.

Třemísko, a, n., Tschimischel, ves u Olom. Mus. IV. 320.

Třemíšek, ška, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 113., 124.

Třemlato, a, n., něm. Střemblat, ves u Ondřejova. PL.

Tremolec, lce, m. = tremolith. Šm.

Tremolith, u, m., kalamit, gramafit, nerost. Bř. 174.

Tremolo, it. = *třesavý n. třesutý hlas.* Rk. Cf. Tremando.

Třemošice, dle Budějovice, něm. Střemoschitz, ves u Vys. Mýta. PL. Vz S. N.

Třemošná, é, f., něm. Třemoschna, vsi u Litomyšle a u Plzně. PL. Vz S. N.

Třemošnice, e, f., něm. Třemoschnitz, 1. ves u Ronova, 2. dvůr u Plas; něm. Střemoschnitz, ves u Divišova. PL.

Tremplin (tra͡mplen͡, fr., tremplino, it.) skákací lávka, skákačka (v plovárně a v tělocvičně). Vz Trambulina. Rk.

Digitized by Google

Třemšín, a, m., něm. Hummelberg, ves u Prachatic. PL. — **T.,** vrch v Blatensku. Vz S. N.

Třen, a, o, vz Tříti. Us.

1. **Třeň,** ě, m. = *peň u hub, hloubek,* stipes, der Strunk, der Stiel, díl sloupkovitý či lodyhovitý hub vlastně tak zvaných, nesoucí rouško. Rst. 507., 201. Třeň bílý, hladký, krátký, tlustý, dutý. Vz Houba. Čl. Kk. 77.

2. **Třeň,** ě, m. = *stopka lišejníků plodonosná,* skládající se z látky od stélkové rozdílné a též vždycky jinak barvené n. př. u malohubek, čišní, stipes, der Strunk. Rst. 507., 201., 212., 221., 224.

Třenák, u, m. = *třenovec,* dens buccalis.

Trénásobný = *trojnásobný,* dreifach. T. záseky. Háj.

Třeňatý = *hloubkatý, třeň mající,* bestrunkt. Rst. 507.

1. **Trenčín,** a, m., samota u Dobříše. PL.

2. **Trenčín,** něm. Trentschin, ves u Bakova. PL.

3. **Trenčín,** mě. v Uhřích, Trentschin. Vz S. N. — *Trenčíňan,* a, m. — *Trenčínsko, Trenčansko,* a, n. — *Trenčínský.* T. stolice, Us., hory. Krč. 258., 808. Dobrý řemeslník z tej trenčanskej stolice (drátař). Dbš. 99. — *Trenčan,* a, m.; *Trenčanka,* y, f.; *trenčanský.* Bern. T. stolice. — Tk. I. 626., IV. 743.

**Třenec,* nce, m., ves v Těšínsku, pol. Trzyniecz. Vz S. N.

Tření, n., das Reiben, die Reibung. Vz Tříti. T. očí rukou (mnutí). Us. Třením něco setříti. V. — **T.** = *odpor, jejž pohybování těla na jiném těle za příčinou nestejnosti čili drsnatosti jejich trpí,* die Reibung, Friktion. Jg. Kotálecí, kulicí se, kluzké, točité n. čepové t. Sedl. T. při klouzání, gleitende R., při válení, rollende R., ve klidu (které se musí přemoci [Reibung der Ruhe], má-li se klidné těleso pohybovati, Vys.), v ruchu (R. der Bewegung, které trvání pohybu tělesa překáží. Vys.); koefficient (poměr) tření; elektřina třením (učiněná); plocha, odpor, úhel tření. Nz. T. těles. Vz KP. II. 25., S. N. — **T.** *se* = *napřed tlačení,* das Drängen, die Vordrängung. T. se do nějakého stavu. Kom. Bez postrkání a na ně se tření lidí obecných. Žer. 1604. — **T.** = *třenice mezi stranami,* die Reibung zwischen Partheien. J. tr. O to t. v řečech bylo. Pal. D. IV. 1. 123. — **T.** *lnu,* die Flachsbreche. D. — **T.** *máku,* das Zerreiben. Us. — **T.** = *mazání,* das Schmieren, Einschmieren. V. — **T.** = *ryb pojímání,* die Laichzeit, das Laichen, die Laiche. Na t. do rybníku sázeli. V. Rybník na t. D. Ryby stojí na t. Us.

Třenice, e, f. = *tření,* das Reiben. T. ledu, der Eisstoss. Us. — **T.** = *půtka, boj, různice,* der Streit, Strauss. Byly t. mezi stavem panským a rytířským. V. Měli t. mezi sebou. St. let. — **T.** = *něco třeného,* Geriebenes. Ros. T., na Mor. = *prkno,* das Brett. Plk. Zahradil sem mu okna třenicí a dubičím. NB. Tč. 78. — **T.,** něm. Třenitz, ves u Cerhovic.

Třenička, y, f. T. na mák atd. = strojek, kterým se mák tře. Us. Hk.

Třenitý. T. rostliny, stipeatae: jelenka, rozpětilec. Vz Rstp. 1953., 1954.

Třenka, vz Střenka.

Trenodie, e, f., z řec., die Threnodie, das Klagelied. Nz.

Trénohý, dreifüssig. T. stůl. Us., Šd., Trip.

Třenov, u, m. = *žernov,* der Mühlstein. Ros.

Třenovec, vce, m. = *třenovní zub, stolička,* der Stock-, der Mahlzahn. Mus. V Mat. verb. nepravá glossa. Pa.

Třenovka, y, f. = *třená bábovka, jídlo.* Us. Č.

Třenovní, třenový = *čelistný, lícní,* Backen-, Stock-. T. zub (stolička). Vz Třenovec. Kom., D., Sych.

Třenovník, u, m. = *třenovní zub,* der Stockzahn. T-ky lvové zlámá. Žalt. 57. 7.

Třeňový = *třeni či hloubku náležející, hloubkový.* Rst. 507.

Trénožka, vz Třínožka. Trénožka v MV. nepravá glossa. Pa.

Třeny, die Dolany, mlýn u Milína. PL.

Třený, gerieben. Vz Tříti. T. cesta, Aqu., BO., chodník (vz Stezka), Kom., silnice, krok, zlato, Techn., kámen (pilou rozřezaný, tesaný, lapis sectus). Bj. Barvy parou třené. Dch.

Trenza (třensa), y, f. = *lehká uzda, stihlo,* die Trense. D. Rus. trénzel, pol. tręzla, holl. trens. Mz. 352.

Tréostrý = *třísečný,* dreischneidig. Meč t. jest jazyk utrhačů zlostný. Lom.

Třep, u, **třípek,** pku, m., *lépe: střep,* die Scherbe. Jg. T. rozbitý. BO.

Třepací = *ku třepání sloužící,* zum Schütteln dienend. T. stroj. Techn.

Třepač, e, m., **třepáček,** čka, **třepálek,** lka, m. = *kdo rád třepá,* der Klatscher, Schläger; *kdo rád hubou třepá, mele,* das Klatschmaul. Ros.

Třepáč, e, m. = *prkno, jímž se hnůj na voze uspleskává.* U Příbrm. L. Šbk. U Nové Kdyně. Psčk.

Třepáček, vz Třepač. — **T.,** čku, m. = *placka,* ein Kuchen; *fisikator.* Us.

Třepačka, y, f. = *která třepá,* die Schlägerin. T. lnu, konopí, die Flachsbrecherin. Na Slov. — **T.** = *která mnoho hubou třepá, klevetnice,* das Klatschmaul. Peyt. — **T.** = *nástroj, kterým se třepá,* Querl, f. Ros. — **T.** *na len,* na Slov. = *trlice,* die Flachsbreche. D. Má hubu jako t-ku (ustavičně mluví). Ros. — **T.** = *moutev,* die Querl. Techn. — **T.** = *vytěračka, hadr k vytřepávání prachu koňům, onuce,* ein Fetzen zum Pferdeabwischen. Výb. I., Ros., Ja. — **T.,** y, m., *s příhanou, pacholek od koní, podkoní,* der Stallknecht. St. skl., Výb. I. 946., Žk. 210. Us. u Přer. Kd.

Třepačný, nachrederisch. T. osoba. Šm.

Třepák, u, m., samota u Rožmitála. PL. — **T.,** der Tremulant bei der Orgel. Vaň. — **T.,** a, m., nadávka měšťákům. U Poč. Kšá.

Třepal, a, **třepálek,** lka, m. = *třepač, třepala,* der Mauldrescher. — **T.** = *kdo rád jiné přetřepává,* der gern andere durch die Hechel zieht. Ros.

Digitized by Google

Třepala, y, m. = *třepač*, der Schwätzer. Ten t. pořád tou hubou třepe. Mor. Šd.

Trepan, u, m., z řec. τρύπανον = *vrták, vrtadlo, veliký nebozez, puléř*, der Trepan, Schädelbohrer. Mz. 350.

Trepaň, ě, m. = *sumýš jedlý*, holothuria edulis, na čínských březích. Schd. II. 539.

Trepanace, e, f., z lat. = *obnažení a vyříznutí některé části kosti lebečné*. Vz S. N. Die Trepanation, Schädelbohrung.

Trepanační, Trepanations-. T. nástroje. Vz Nástroj.

Třepánek, nku, m. Nedám si dělati t-ky (nedám se tahati za vlasy). U Litomš. Msk.

Třepání, n., das Klatschen, Schlagen, Zappeln, Flattern. Jg.

Třepanice, e, f. = *potírka, potěračka*, die Flachsschwinge. — **T.** *u provazníka železná hůl ku třepání konopí*, die Schwinge. D. — **T.** = *nejšpatnější koudel*, das schlechteste Hanfwerg. Jg.

Třepaniny, pl., f. = *pazdeří při třepání lnu odpadající, potřepanice*, die Scheven, Brechscheven. D.

Třepanka, y, f., samota u Vorlíka. — **T.** = *chlebová šiška kvasnicemi zadělaná*, Krapfen von Brodteig. Us. v Prachen.

Trepanovati = *vrtati*, trepaniren, bohren. Vz Trepan, Mz. 350. — **co:** leb. Us.

Trepanový. T-vá korunka, die Trepankrone. Vz Trepan. Šp.

Třepaný; *-pán, -ána, -áno*, geklatscht, geschlagen, geschwungen. T. len, hedvábí. D.

Třepárna, y, f. = *kde se len třepá, pazderna*. Koll.

Třepati, třepám n. třepu; *třepávati*. Strsl. trepati, palpare, lit. trepti, prus. trapt. Mkl. L. 11. — **abs.** Prší jen třepá, es regnet, dass es klatscht. D. Co darmo máš, ať netřepáš, einem geschenkten Gaul schau nicht ins Maul. Dch. — **T.** = *házeti, třásti, hýbati, míchati, třesením bíti n. práti*, schwingen, schütteln, schlagen, klopfen; *třiti*, reiben, hecheln; **se** = *sebou házeti*, flattern, zappeln. Jg. — **čím (kde).** Pták třepá křídly (v povětří, Ml.), ryba ocasem. Ros. T. nohama, Us., hubou (žvatlati). Ros. T. hlavû = *třásti*. Us. Kd. Blázen vždycky třepe jazykem. Us. — **co:** len, konopě = *třiti*, brechen. Reš. — **T.** = *míchati, moutiti*, querlen. Koll. — **koho** = *bíti*; *posuzovati*, richten. D. T. krále = *přetřepávati, tupiti*, durchhecheln. Dal. 139. — **koho za co:** za vlasy. Us. — **co kam: do** polívky (moutiti). Us. — **kde (čím). Okolo** huby něčím t. (tlouci). D. Podívej se, podívej na můj věnec zelenej, jak se **na** něm kvítka t-pou, že má bejt dnes zdělanej. Sš. P. 479. Ryba se **ve** vodě třepe. Us. — **s někým někoho,** beurtheilen. Us. — **se.** Pták, ryba se třepá. Us. Čerta by vzal, kdyby se mu netřepal. Prov. — **se proč.** On se pro samé dluhy jen třepe (zappelt). Dch. — **se nač.** Ustavičně se na mne třepal (sápal). Na Mor. Hý.

Třepatosť, i, f. = *ploskosť*, die Flachheit. Us. v Prach.

Třepatý = *ploský, ploskatý*, flach. Us. v Prach.

Třepavosť, i, f., schwingende Beschaffenheit.

Třepavý = *kdo třepá*, klatschend, schwingend, schlagend, zappelnd. T. jazyk. Mus. III. 1. 113.

Třepčín, a, m., něm. Třeptschein, ves u Olomouce. PL.

Třepčiti, il, ení. — **se nač** = *třásti se*. T-čí na to, jako na boží smilování. U Žamberka. Msk.

Třepec, pce, m. = *třapec*, die Quaste, Franze. Ctib., Aqu.

Trepelka, vz Trpělka.

Třepenatý = *plný třepení*, fransig, franzig. T. kraj (listu), Rostl., břeh. Ráj.

Třepení, n., das Auftrennen, vz Třepiti. — **T.** = *co třepeno jest, třásně, třapky, třísně*, Šp., v obecné mluvě *francle* (z něm. Fransen). Kom. T. na šatech. Sych. — **T.** = *třapec*, die Quaste. Kom. — **T.** = *třápy, cupování*, die Schleisse, Charpie. D. — **T.**, taenia, část mozku. Ssav. — **T.**, střebání — *podmáslí*, die Buttermilch. V Krkonš. Kb.

Třepenitý len = *vláknitý*. Ps. srb. II. 13.

Třepenka, y, f., die Charpie. Rk.

Třepený; *třepen, a, o*, aufgetrennt, faserig, zerfetzt. T-ná tkanice. Reš. Pokryvka na postel z t-ného hedvábí. Dch.

Treperenda, y, f. = *třepna, klepna, klevetnice*, die Schwätzerin, Plaudertasche. Jg., Č. Kmotra t. Us. Ta t. z jedné věci udělá desateru. Us. Dch. Ta t. lže, jak hubu otevře. Dch. Huba mu jde jako kopuleté t-ě. Kos. Ol. I. 185. — **T.** = *huba žvatlavá*, das Plappermaul. Ten má t-du. Us.

Trepetъ, strsl., tremor, trep + etъ, ist mit trepati zusammenzustellen. Mkl. L. 11., B. 188.

Třepet, u, m. — *vztek*, furor. Trzepet hněvu tvého popadni jě. Žalt. wit. 68. 25., 73. 1.

Třepetálek, lka, m., der Zappelmann. Dch.

Třepetání, n., das Zittern, Zappeln, Pochen. Smáti se až do t. Reš. T. srdce. Háj. T. křídly. D.

Třepetati, třepetám a třepeci; *třepetávati* = *sem tam čerstvě se pohybovati, třásti se, drkotati*, zittern, zappeln, pochen, klopfen, schimmern; **se**, zittern, zappeln. Jg. — **abs.** Srdce třepetá (tluče). Kom. — **(se) čím.** Ruce a oči chlipností třepetají. Jel. T. křídly. Rad. zv. T. bleskem (blyštiti se). Jel. Zimou, strachem, radostí se t. Ros. — **(se) kde. Na** kříži t. Ms. Korouhev na věži se třepetá. Motýlové **po** kvítnici třepetají. Puch. Srdce **v** nich třepetá. Boč. T-tati se v síti. Us. Dch. Křivánkové v povětří se třepetají. Ros. — **se** = *třepetati*. Srdce stále se třepetá. Ros. — **se komu.** Čerta by vzal, kdyby se mu netřepetal. Č. Vz Třepati. Třepetají se mi ruce. Us. Šd. — **se nač:** na jídlo. Sych.

Třepetavý = *kdo se třepetá*. T-vý skřivánek. Němc.

Třepetný = *třepetající*, zitternd, zappelnd, flatternd. T. praporec, blesk. Tkad.

Trepetov, a, m. T. starý, ves. Tk. V. 228.

Třepice, e, f., cramula, halala. V MV. nepravá glossa. Pa.

Třepilosť, i, f., concavitas, prázdnosť, die Leere. Sal. 196. 28. — **T.**, die Zaserigkeit. Šp.

Třepilý. T. žíla = *pulsovní, životní, bicí, srdečnice, přívodnice*, die Pulsader. Ja. Průdušná žíla třepilá, průdušnice. Sal. 117. 20.

Třepina, třepinka, y, f. = *střepina*, die Scherbe. Krok., Boč. Kámen rozbil třepinu. BO. — **T.** = *dutosť ucha zevnitřního*, die Ohrmuschel.

Třepiti, il, en, ení; *třepívati* = *roztloucí v drobné, zvláště podlouhlé části*, splittern, fasern. D. — **co.** Hrom třepí strom. Puch. T-ti vlnu, hedvábí. D. — **co kde.** Škoda je si **na** tom hubu třepiť (o tom mluviti). U Rychn. Msk. — **si co:** hubu = nadarmo tlachati. Us. — **se** = *párati se, na drobné části nebo nitky se rozdělovati*, splittern, zasern, sich fasern, sich fädeln. Co není obroubeno, to se rádo třepí. Ros. — **se kde.** Šátek se třepí **na** kraji, na konci. Us. — **co jak:** v třásně. Dch.

Třepivosť, i, f., die Faserigkeit.

Třepivý, *třepilý*, zaserig, faserig, splitterig. D., Šp.

1. **Trepka** (*třepka*, Us.), y, f. = *obuv, zvl. dřevěný střevíc*, der Holzschuh. T-ka také = podešve, které řemínky k nohám přivazují, die Sandalen. Šš. Mt. 50. Vz Mz. 352. — V. Mnozí na vysokých trepkách chodili. Kom. Bez míry ani t-ky neupleteš. Č. M. 259. Služebníci na dvoře chodí na trepkách. Reš. Trepky šp. m. chódy. Hus I. 134. — **T.** = *žvastání*, das Geschwätz, Geplapper. Došla mu řeč, nastala ho t-ka. Prov. Napadla ho slepičí trepka (nemůže ničeho tajiti). Us. Chodí mu jazyk na trepkách (breptá; o opilém). Č. M. 602.

2. **Trepka**, y, f. T. obecná, paramecium bursaria, nálevník. Vz Frč. 17., Schd. II. 547.

3. **Trepka**, y, f., samota u Vlašimi. PL.

1. **Třepka**, y, m., *nadávka měšťákům.* U Poč. Kšá.

2. **Třepka**, y, f. = *trepka*, der Holzschuh. Us.

Trepkář, e, m., der Holzschuhmann.

Trepkovec, vce, m., pedilanthus. Rostl. I. 237. b.

Trepkovina, y, f., das Pantoffelleder. Rk.

Trepkový. T. dřevo, korek, das Pantoffelholz. Šp.

Třepky, třapky, ův, pl., m. = *třepení*, die Fransen. Ros.

Třepna, y, f. = *pleskna, klepna.* D.

Třepnatý = *plný třepů, mající třepy*, Scherben-. T. žába, želva, Schildkröte. V.

Trepník, a, m. = *kdo v trepkách chodí*, der Holzschuhmann. Proch.

Třepnouti, pnul a pl, utí = *udeřiti, vraziti, plesknouti*, schlagen. Na Slov., na Mor. v již. (Kts.) a v jihozáp. Čech. Šb. Dlg. 18. — **kam:** do hřebu. Šb. Akoby do srdce třepla jasná střela. Koll. Šla a třepla ji po hřibetu. U Domažl. Er.

Třepot, u, m. = *třepání*, das Geklatsche. Prší jen třepot. Us. Dch. V utrobách když vášeň zbouzí třepot. Šš. Snt. 167. Tak se nocka sivá s dnem objala milo, že zorničce nad tím do t-tu bylo. Hdk. C. 41.

Třepota, y, m. = *třepal*, der Schwätzer.

Třepotati = třepetati. Sd.

Třepotný, zitternd. T-né hvězdy. Dch., Nrd.

Trepsa, y, m., osob. jm. Tk. V. 144.

Treptati = *spěšně a nesrozumitelně mluviti, dreptati, breptati*, plappern, unverständlich reden. — **čím:** jazykem. Papr. — **T.** = *třepati*, Geräusch machen, klappern, zastr. Ros.

Treptov, a, m., mě. v prus. Pomořsku. Vz S. N.

Tréřadní = *o 3 řadách.* Lodí o tréřadných veslech, dreirudriges Schiff. V.

Trérohý, třírohý, dreihörnig, dreizackig. T. vidly. V., Br.

Třes, u, m. = *třesení*, das Zittern. Koll. T. tremor. Mocné z Moaba obdirzie (aor.) trzies. Ž. wit. Moys. 15. T. popadl jě. Ib. 47. 7. Ž. klem. tamtéž: trsas jě popadl. T. země znamením jest přítomnosti boží. Šš. Sk. 197.

Třesalka, y, f., hypericum, das Hartheu, Johanniskraut, rostl. Kk. 229.

Třesalkovitý. T. rostliny, hypericineae, hartheuartig: třesalka, čajovník atd., vz Kk. 228., 229.

Třesavec, vce, m. = *třesoun*, der Zitterer. T-ci (shakers, šékrs) = náboženská sekta povstalá roku 1747. mezi kvakery v Manchestru. Vz S. N.

Třesavice, e, f. = *bázeň, strach*, die Angst, Furcht. Z leknutí (by) nám svatebníky nepopadla t. náhlá. Gsl. Kapr. 41.

Třesavisko, a, n., der Moorgrund. Rk.

Třesaviště, ě, n. = *třesavisko, třasenice, třasovisko, slatina*, der Moorgrund, -boden. Kana město leželo na t-ti rákosím orostlém. Šš. J. 38. (Hý.).

Třesavka, y, f. = *zimnice*, der Schüttelfrost, das Fieber. Říkání nad t-kou.

Třesavosť, i, f. = *náklonnosť k třesení*, zitternde Beschaffenheit. Ros.

Třesavý = *kdo se třese*, zitternd, bebend. V. T. nohy míti. Ros. T. ruka, Us., hlas, D., vejce (na měkko vařené). T. listy osikové (nejslabším větérkem se pohybující). Rst. 507. T. zákal, der Zitterstaar. Nz. lk. T-vým hlasem zpívati. Ler.

Tresci, vz *Trestati.*

Třesení, n. = *čin třesoucího*, das Schütteln. T. ovoce (se stromu). Jg. — **T.** = *stav třesoucího se*, das Zittern, Beben. Kom. T. zimničné, V., s zimnicí. Kom. T. srdce, D., rukou, Jel., země, V., při zimnici, opilcův (tremor potatorum). Lk. — **čím:** strachem, zimou. V.

Třesenice, e, f., anhaltendes Zittern. Rk.

Třesidlo, a, n., *lépe: třesadlo.*

Tresk, u, m. = *třesk*, der Krach. U Opav. Klš. Na Slov.

Třesk (zastr. *třask*). Strsl. trěskъ, fragor. Mkl. B. 34., 35. — Koll. Zpěv. I. 407. — T., interj.: klacks! platz! krach! puff! T., plesk! (pravíme, když kdo koho bije, kam rána padne). Ros. — **T.**, u, m. = *třesknutí, praštění*, das Rasseln, Gerassel, Krachen, der Knall, Klapps. S velikým t-em. Martim.

Digitized by Google

Hromový třesk, donnerndes Geschmetter. Dch. — T., *plesk! Třesky, plesky!* (Láry, fary. Tintili vantili. Tentočky, onohočky od kočky. Schnickschnack, Larifari, Firlefanz. Vz Lhář, Tlachal). Č. Blesky třesky. Km. To jsou všecko liché třesky plesky. Kos. Ol. I. 145.

Treska, y, f. (místo: *trestka* z tresť) = *třtina*, das Rohr. Sal., Rss. — **T.**, y, f. (ne: *třeska*; polsky a rusky treska), ryba, v obec. mluvě: štokfiš (z něm. Stockfisch). T., z rus. a to snad ze skandinávského. Vz Mz. 352. Ryby treskovité, gadoidei, mají malé šupiny v kůži velmi sliznaté, na bradě masitý vous a 2—3 hřbetní ploutve: treska a) obecná, gadus morhua, b) hnědá, g. callarias, c) skvrnitá, g. aeglefinus. Frč. 292., Schd. II. 499., KP. II. 378., S. N. Treska s omáčkou, omaštěná, s cibulkou smaženou, močená. Dch. — **T.** = *muší vejce* (trusek) i *červ*, das Fliegenei, die Fliegenlarve. T-y v mase, v sýře. U Opavy. Klš. — **Tréska**, y, f. = *pípka k dýmce*. Na vých. Mor. Kd.

Třéska (zastr.), vz *Tříska*.

Třeskání, *třaskání*, *třískání*, das Knallen, Krachen, Schmettern. Us.

Třeskati, *třaskati* (zastr.), *třískati*, (třískám a tříšti, eš); *třeskávati*, *třaskávati*, *třiskávati*; *třesknouti*, *třasknouti*, *trísknouti*, knul a kl, ut, utí; *třeštěti*, 3. os. pl. -ští, ěl, ění. **T.** = *třesk dělati*, knallen, krachen; *žvaniti*, *blafati*, unnütz plaudern, schwätzen; *rozbíjeti*, schmettern, zerschmettern. Jg. — **abs.** To stavení třeští (strojí se ku sboření). Plamen třeští. Jel. Až kosti třeštěly. D. Kyj třeští, když se láme. Co po malu třeští, rádo se zláme. Prov. Zima, až třeští. Na Slov. Třeští led. D. Hrom tříská. Plk. Netřeskej (nežvaň)! Us. Budu třískati (mluviti), jako báča starý. Na Mor. Kol. ván. Žena má okno ohradí; v tej chvíli třeskne; i die má žena: Ouvé svaté Maří, jižť jsú jej zabili. NB. Tč. 251. — **kde.** Sůl v ohni třeští (třesk dělá, praská). Us. Něco **pod** kamny t-lo, **za** kamny. Us. — (**co, koho**) **čím**, womit ein Getöse, Gekrache machen, knallen, klatschen. Jg. Lokty ho tříská, až ho někdy i s lavice shodí. Šš. P. 764. Ona třiskla dveřmi **za** ním. Us. Šd. Vítr třeská (třiská) okny, dveřmi. Ros. Co tak těmi dveřmi třískáš? Ros. Třeskl dveřmi a šel po svých. T. něco kladivem, někoho holí (bíti). — (**čím**) **kam.** Tříská **na** dvéře. D. T-ti pěstí **na** stůl. Sych. Třískal holí **do** hrnců. Us. Truchlou zprávu někomu **ve** sluch t. Dch. — **od čeho.** Dříví od ohně třaská. L. — **kobo za co.** Duší lidských za bídné marnosti tříště (tříská). Kom. — **někomu** = *nadávati*, *hubovati*, *plísniti*, hunzen, aushunzen. D. — **jak** (**koho proč**). Třískal ho **pro** neposlušnosť **bez** smilování **do** krve (tloukl). Us. Třieská jakžto **z** hromu. Jir. Anth. I. 150. Vztekle kolem sebe t., mlátiti. Us. Dch.

Třeskavec, vce, m. = *síran sodovápničitý*, der Glauberit, nerost. Miner. 253.

Třeskavosť, třískavosť, i, f., schlagende, krachende Beschaffenheit. Jg.

Třeskavý, třískavý, knallend, krachend. Us.

Třesknouti, vz Třeskati.

Třesknutí, trasknutí, trísknutí, n., der Knall, Krach. Třesknutí, V.; t. hromu. D.

Třeskonice, dle Budějovice, Třeskonitz, ves u Liběšic.

Třeskot, u, m. = *třesk*, *třeskání*, *hřmot*, *lom*, der Knall, das Geplatze, Gerassel, Geprassel, Gekrach. Příp. -otъ. Mkl. B. 189. T. hromu rovný. Dch. Hřmot a t. od větví a ratolestí se lámajících. Ler. T. hromu, V., bubnů, Kom. J. 59., zbroje a mečův, Ros., děbánů. D. Hlava mi od toho t-tu třeští. Sych.

Třeskotati = *třeskati*, krachen. — **čím:** zuby. Kom.

Treskovitý. T-vité ryby, gadoides, die Schellfische: *treska*. Vz S. N., Treska.

Tresktání, n., castigatio, das Strafen. Ž. wit. 72. 14. Vz Trestání.

Tresktati, zastar. = *trestati*. Jir., Hus., Ž. wit. Vz Trestati.

Třeskutosť, i, f. = *hřmotnosť*, *hlučnosť*, krachende Beschaffenheit. Jg.

Třeskutý = *hřmotný*, krachend. T-kutý hlahol. Ros. — **T.** = *krutý*, *ukrutný*, grimmig. T. zima, V., D., mráz. V. Lepší vánoce třeskuté nežli tekuté. Č. M. 457. Všady mráz jen vládne t-tý. Šš. Bs. 171. S čímž beze všeho ohledu na veliké třeskuté mrazy odkládati se nevídělo. Skl. IV. 5. — **T.** = *hřmotný*, *pilný*, *hlučný*, *velmi dobrý*, fleissig, thätig. T. práce, Ros., hospodář (výborný). Ros.

Třesky, vz Třesk.

Třeský, ého, m., osob. jm.

Třeslavosť, i, f. = *třesavosť*, zitternde Beschaffenheit. Jg.

Třeslavý = *třesavý*, *třesoucí*, zitternd. T. ruce, Kom., srdce. Šf.

Třeslice, e, f. = *druh trávy*. T. prostřední, briza media, das Zittergras. Schd. II. 262., Rstp. 1744., Čl. Kv. 110., Slb. 143., FB. 11. — **T.** = *druh sekyry*. Vy tesaři ne tak; vy musíte tesat sekerama, třeslicema. Slov. Nár. ps. 118.

Třeslka, y, f., zastr. = *studená zimnice*, kaltes Fieber. Mat. verb.

Třěslo = *třísło*. Muze (muži) v třěslech úpasť trpěti budú. Pass. 887.

Trěsna, strslov., fimbria, od trěsk; příp. -na. Mkl. B. 117.

Tresny, dle Dolany. T. hrubé a malé, Gross-, Klein Tresny, vsi u Rovečína na Mor. PL.

Třesny = *částky koláčů*, *pletenců*, *pečeň* atd., které při selských svatbách dětem a divákům házívají. Us. v Rakovn.

Třesný = *třeslavý*, zitternd. T. ruka. Koll.

Třesohlasý, wer eine zitternde Stimme hat. Šm.

Třesohlavec, vce, **třesohlávek**, vka, m. = třesohlavý, der den Kopf schüttelt. Ros.

Třesohlavosť, i, f., die Neigung zum Kopfschütteln.

Třesohlavý, mit dem Kopfe zitternd, der Kopfschüttler. — **T.**, ého, m., osob. jm.

Digitized by Google

Třesomozk, a, m. = *blázen*, der Narr.
Třesonohý, dem die Füsse zittern. Us.
Třesooký, dem die Augen zittern. Us.
Trésor, u, m. (fr., z lat. thesaurus) = *pokladna*, Schatzkammer, f.; *skřínka na sklenice, čišky*, Glasschrank. Rk.
Třesořitka, vz Třasořitka. U Chocně. Ktk.
Třesoruký, dem die Hände zittern. Us.
Třesosrdečný, dem das Herz zittert. Us.
Třesot, u, m. = *třesení*. Vinař. Pojal ho zajisté t. a hrůza. Sš. Mr. 71.
Třesoun, a, m., der Zitterer. Vz Třesavec.
Třesovice, dle Budějovice, ves u Nechanic. PL.
Trest, u, m. (dříve: *treskt*) = *trestání, pokuta*, die Strafe. V. T. = každé zlé jednotlivci pro jeho provinění způsobené. S. N. T. = úmyslná za vykonané zlé podávaná nepříjemnosť. Blř. Trestem v užším smyslu slova nazývá se zlé, jež stát jakožto ethický organismus jednotlivci pro určitá provinění ukládá. S. N. T. hrdelní, smrti, D., na hrdle. Us. Strafe vom Baumhacken; *zátinek*; trest pro lání: *jazyčné*; pro bití: *nedoperné*. Šm. Tresty boží, církevní, světské; tresty na cti, na jmění, na svobodě (káznice a vězení), na těle, disciplinarní. Vz více v S. N. T. církevní n. duchovní, tělesný n. časný, léčicí, mstící. S. N. Trest důtklivý, přísný, veliký, ukrutný, náhlý, nelidský, mírný, Us., peněžní, Řd., levný, Nz., přiměřený, příslušný, Er., k vině přizpůsobený, potřídný (kde po třídě n. po způsobu zločinu třída trestu se vyměřovala, když ku př. svatokrádci uťata byla ruka), qualifizirte Strafe, Dch.; t. na penězích, zasloužený, v káznici (kázničný); mírnosť, levnosť, stupeň, velikosť, míra, výměra, příčina, polehčení, trvání, uložení, hodnosť trestu (trestuhodnosť); seznam trestů; t. uložiti někomu, vyměřiti, prominouti; někomu trestem hroziti; zahájení něčeho trestem (Strafsanction); trestu hodný; přikročiti k někomu trestem; trestu oblehčiti, polehčiti; někoho v trest vydati, v t. upadnouti; pod trestem něco před se vzíti; tresty hromaditi, J. tr., osvoboditi koho od trestu; Nalézti, že někdo jest trestu prázden. J. tr. Způsob, vyměření trestu; t. pořádkový, řemeslnický. Šp. Pod trestem dvou zlatých zapovídá se. Us. Má ho v trestu. Ros. Trestem zapověditi. D. Trestem na někoho dokročiti; stíhati koho trestem (trestati); na mírném trestě přestati; trestu neujde. Sych. T-u někoho zbaviti; t-u niknouti (ujíti); k někomu s uložením trestu přistoupiti, přikročiti; bez t-u. D. T. přestáti; Přišel naň trest. Us. Dch. Nevymíňaj, nevymineš, trestu božího neujdeš. Sš. P. 251. Blaze obci, jejížto obyvatelé více hanby než trestu se bojí. Kamp. Božský t. toho nemine, kdo chudobných pýchá. Mor. Tč. Vylévají se trestové ti na všechnu bezbožnosť a nespravedlivosť; Když Bůh na hříšníky t. uvodí; Aby se t. ukamenování proti němu nalézti mohl. Sš. I. 27., 42., Sk. 73. (Hý.). Dočkal se svého trestu. Berg. Trest zmírniti. Šp. Ač se někdy o berlích kulhavý t. vleče, ale přece zřídka mu zločinec uteče. Vz Zločin. Č. T. nechť nebývá větší nežli zasloužení. Vz Pokuta. Rb. T. v středověku: T. jíti měl toliko na dobrovolná provinění; ve skutcích nešlechetných trestala se i sama vůle a úmysl zlý, byť se i nevykonal. Rb. str. 220.—222. Výstupky a skutkové zlí trestali se; t-u zaslouženému nikdo ujíti nemohl; v trestání mírnosť se zachovávala. Rb. str. 222.—225. Trest byl přiměřený; trest nesl ten, kdo zavinil. Rb. 225.—227. Bez slyšení a průvodů platných neměl nikdo trestán býti; jak měl vinný trestán býti? Rb. str. 228.—231. T. zaslouživý, na výstupky atd. vz Rb. str. 273. O trestech vojenských vz Čnsk. I. 1. 208. a článek *Vojenský* ve S. N. *Strany přísloví* vz ještě: *Bába, Bandurka, Baňka, Bedro, Brdo, Březovec, Brod, Čelo, Dlaň, Fald, Holý, Hotový, Hřbet, Hrdlo, Hůl, Chrám, Kabát, Kabátek, Kanduš, Kat, Klicek, Konopí, Konopný, Kopa, Kosť, Kožich, Krk, Kůže, Kvítí, Kyj, Lázeň, Les, Lískovka, Loket, Metla, Noha, Olej, Ostruha, Palice, Památný, Pateř, Pěsť, Pijavka, Popel, Práce, Provázek, Provazník, Pysk, Ruka, Rytířstvo, Seno, Sochor, Spropitné, Srsť, Špaček, Trdlo, Trestati, Trhnouti na koho, Ucho, Uzel, Veška, Vlas, Vlk, Voda, Vůl, Vyčesati, Vydrbati, Záda, Zadek, Živý.* — Vz Trestání.

1. **Tresť, třesť** (zastr. *trsť*), gt. třti, trsti, tresti, f., *tréstka, trýstka, tréska, trýska*, y, f., *třtí (trestí*, Ros., *trstí*, na Slov.), n. = rostlina bahní, rákos, třtina, vz toto. V. Tresť. MV. Pa. Strsl. трьсть, arundo, seta, lit. trustis, Halm; příp. -ть. Mkl. B. 166. T., trstina, milava křovištní, calamagrostis, das Rohrgras; t. obecná, arundo donax, das Rohr. Rstp. 1731., 1735., Kk. 110., Slb. 132., 168., Výb. I. 785. Jako tresť se klátily. V. Klátí se co t. na bahně. Vz Nestálý. Č. T. se neklátí bez větru (pověsť ta není bez příčiny). Ros., Č. Chvěješ se jako tresť na bahně. Troj. Úmysly ženské jako t. vrtké. Troj., Bs. Klátí se co t. na vodě. Bs. T. cukrová, cukrovník. Schd. II. 267., Kk. 107. Cukr se dělá z tlučené cukrové tresti (třti). Koll. Hadači na dvě straně kolo rozstúpichu, i na dli tresť černú položichu; Počechu trsti spolu vojevati, i tresť Kublajeva svícezíše; By nepřišli čaroději v nově přinesúce ty trsti rozčepené. Rkk. 48. T. pisařova. Ž. wit. 44. 2. Co jste přišli na púšť viděti? tresť větrem klácenú?; Vězte, žeť nehnul sě od svého svědectvie jako se hýbá tresť před větrem; Mníte, že Jan byl jako tresť vnitř prázdný, nemaje v sobě milosti božie?; Jan tresť nebieše větrem klácená, neb ho ani přiezeň chvály pochlebníkem učinila, ani číkolivěk hněv ukrutným učinil; Posmievali sú se jeho královému dóstojenstvie u Piláta, davše t. v ruku jako berlu a korunu trnovú na hlavu. Hus II. 14., 17., 18., 79. — T., u, m., pozdější, *lepší hořejší tvary*. Reš., Nov. test.

2. **Tresť**, i, f. = *vytlačená šťáva n. míza*, ausgedrückter Saft, die Essenz. Tresť vína, L.; t. pátá, die Quintessenz. D. T. absintová n. pelunková švýcarská, ananasová, broskvová, hroznová, hrušková, jablková,

Digitized by Google

jahodová, malinová, máslová, meruňková. Kh. T. jehličná, masitá, Fleischextrakt. Dch. T. pro uši, Akustikon, n., čilková, der Nervenaether. Dch. Vz Trsť. — T., v lučbě, aether. T. solíková, sirková, vodičnatá. Pr. Chym. Tresť síry hoří plamenem žlutým. Chym. T. mravenčí, nakuřovací, omamující, rumová, solná lehká. Kh. T. parožná, Hirschhorngeist, salmiaková, Salmiakgeist. Šp. T. solná, Salzaether, dusíková, Salpeteraether, enantová (vinná), Önanthaether, octová, Essigaether. Nz. — T. = *bytnosť, jádro, hlavní částky věci, stručný obsah*, fys. i moral., das wahre Wesen, das Innere, der Kern, die Hauptsache. Jg., Šf. Rozpr. 120. Bohatá t. učených zásad, reiche Essenz der Lehrgrundsätze. Dch. T. veršů těch jest; Doxologie ta krátkými slovy obsahuje t. celého listu toho. Sš. I. 110., 149. T. vojska. L. T. řeči, básně, knihy. Bs. T. řeči, básně atd. má Kmp. **za chybné** m.: rozum, jádro řeči, **ale** jako *jádro* tak i *tresť* klásti možno.

Trestač, e, m., der Strafende, Strafer. Tresktač potom milosť má od toho, jehož treskce. Hus I. 383.

Trestal, a, m. = *trestač*. Jg.

Trestanec, nce, m. = *trestaný*, der Sträfling. Měst. bož.

Trestání, n. = *kárání, pokuta, kázeň*, das Strafen, die Strafe. T. trpěti, snášeti, nésti; těžké t. podniknouti; t. **na** těle, na hrdle, na měšči; v přísné t. bráti, vzíti; t. prominouti. V. T. na hrdle změkčeno bývá vypověděním. Kom. J. 671. Bez t. zůstávati. Er. Vz Trest.Ouředník rychtáři poručil je do t. vzíti. Břez. 159. Jeden z nich poslušenství zachovati nechtěl, tak že jej sotva do t. připravil. Ib. Trestání holí (slov. palicí), die Züchtigung mit Stockstreichen. J. tr. Jestliže by oni skrze takové jich zlé činy jakého t. hodni byli. NB. Tč. Hanlivé t. Jel. En. m. 70. Soudce snaží se ortelem svým v t. bráti ty, kteréž žalobník hodné býti t. ukázal. Bdž. 2. T. hříchův. Pal. III. 3. 63. Lebo sa ja bojím božského trestaňá na mojém statečku. Sl. ps. 71. 72. Den tresktání a úkora. BO. Lid vida nehodného syna, má sě sjíti k trestánie, buď syn číž člověk; T. neb kéránie nezřiezené trpěl jest spasitel náš, proto že řádem tresktal jest zlosť lidskú a zvláště kněžskú; V t. zavierá se zpravenie, tak že každý, ktož chce tresktati, ten má spraviti. Hus I. 143., 239. Ucho, kteréž slyší tresktánie, jest ucho života t. j. vede **k** životu dobrému; T. přijmi rád; Ktož zamietá t., ten nenávidí duše své, ale ktož přivoluje trestáním, vladař jest srdcě; Ktož zamietá t., ten sobě škodí; Převrácení těžce sě spravnjí t. j. tresktáním polepšují; T. milosrdného nemá nikto zavrci; T. laskavé jest každému přikázáno od Krista; Abychom my, ač vieme jich zlé činy, v tu dobu přemlčeli, proto abychom dobrého t. neproměnili v prchlivé bráněnie; Obyčej hřešenie netrpí t. Hus I. 246., 247., 282., 382., 383., II. 120., 437. (Tč.). Bez t. svět by zhynul z ludskej bezbožnosti; Skrovné t. od hříchu brání; Vdovy utiskání není bez t.; Světské t. od zlosti brání; Dosť je času ku trestání. Na Mor. a Slov. Tč. T. jednoho skrotí desátého. Pk. — T. *slovy* = *domluva*, die Scheltung, Zurechtweisung. V.

Trestanlivosť, i, f. = *hodnosť trestu*, die Strafbarkeit, Sträflichkeit, Strafwürdigkeit.

Trestanlivý = *trestu hodný*, strafbar, sträflich. Ros.

Trestaný; *-án, a, o*, gestraft. Vz Trestati.

Trestatel, e, m., der Strafer, Bestrafer. V. T. mravů, obyčejův. Jel.

Trestatelnosť, i, f. = *trestu hodnosť*, die Strafbarkeit, Strafwürdigkeit. D. T. neplechých činů. Sš. I. 33.

Trestatelný = *trestu hodný*, sträflich, strafbar. Jg. T. řeč, Reš., přestupek. Aqu.

Trestati (m. *tresktati*, *k* se odsulo. Gb. Hl. 117.), trestám a tresci, ceš, atd., trestej a tresci (tresceme, trescete); *trestávati*. Vz Mazati. — T. = *zlým zvl. bitím za provinění odplacovati, mstíti*, strafen, züchtigen, kasteien, korrigiren; *slovy kárati, láti, domlouvati*, mit Worten strafen, verweisen, einen Verweis geben. Jg. — **abs.** Když králové mstí a tresci. V. Od múdrého tresktánu býti lépe jest než od blázna oklamánu. BO. Věziž, že tresktati jest, z bludu sě neb jiného kárati. Hus I. 239. Tresktati kdo nechtie, ti utrpie; Kto pochlebuje, jedem krmí, kdo tresce, vínem napájé. Hus I. 383., III. 271., Chč. — **koho** (akkus.), **co**, **se**. Své tělo trestati. Lom. Pán Buoh na Čechy dopustiti a je t. ráčil. Dač. I. 268. Nejvíc tresce nepřátela, kdo mu dobrodiní dělá. Na Ostrav. Tč. Daže teba Parom trestal! Dbš. 44. Bože môj, Bože môj, cože ma tak tresceš? Ps. sl. 93. T. bližní své. Chč. 97. a. Trestal kovář syna svého, že pýchu provodí. Sš. P. 44. Ach tresci, tresci žebra i kosti, jen mě nesklamej na poctivosti. Sš. P. 200. Kohož miluje Buoh, treskce a mrská každého syna, kteréhož přijímá; Tresktal staršie a zvláště kněží, že sú trhóv v svátek dopustili; Buoh, kteréž miluje, ty treskce; Treskci múdrého a bude tě milovati; Ktož treskce člověka, milosť nalezne potom u Boha viece nežli ten, který pochlebenstvím jazyka klamá; T. kto chce jiného, má sám nevinen býti; Faráře zlého mají t. osadní; Král má moc, zlé kněží t.; Jenž jiné treskce a sě nelepí (= nelepší); Znamenati budú, že kto je tresce, ten k Bohu vede, a kto pochlebuje, ten je od Boha lúčí. Hus I. 143., 132., 152., 241., 261., 383., 475., 476., III. 140., 271. (Tč.). Neposlušné a výtržné lidi tresktati. Arch. I. 214. Kohož Bůh miluje, toboť tresce a bičuje (toho křížem navštěvuje). Us. T. nepravosti. V. Vzniklé neřády t. (kárati). Br. Hadr vonucí tresce, žádný se polepšit nechce. Mladého raka starý rak trestal, proč leze znak: neukázal mu lépe jak, i lezou oba podnes tak. (Cf. Hrnec kotla tresce, obá sta černá). Mus. Velmi řídcí se sami tresci. Jel. Jenž treskcze vlasti; Treskczy mě; Trzesktal si člověka. Ž. wit. 93. 10., 37. 2., 38. 12. Když ho žena jme tresktati, nedadúc j'mu v kostky jhráti. Hr. rk. 369. Jak se trestal strejc (kolik strýc daroval)? V Krkonš. Kb. — **koho** (gt.), **lépe: co.** Měšťanů na hrdle t. *lépe*: měšťany. Proto pán Bůh dobrých tresce, aby se zlí káli. Č.

Digitized by Google

Cf. Potrestati. — **koho čím**: metlami, smrtí, mečem, vypověděním ze země, slovy, V., postem o vodě a chlebě, Sych., vězením. J. tr. Moudří tresci se neštěstím jiných. Aesop. A též i nyní se děje a bude se díti, že ti, kteříž z dobré žádosti písmem hříchy treskcí a pravdu káží, ty hubí a za kacieře mají. Hus I. 471. Leč mou lásku národ vzdorem trestá. Šš. Bs. 199. Havéři pro takové všetečné hádky jsou trestáni vězením šatlavním. Dač. I. 122. Nechce-li trestána býti rukou děvy obchozí. Šš. P. 764. Vy se proti mně puříte a treskcete mne rúháním (Job. 19. 5.). BO. Ty věci (jedovaté) jsú orudie božie a přístrojové, jimiž Buoh treskce hřiešníky; Bude tresktán tresktáním nejukrutnějším; Spasitel počal najprve tresktati bičem kněžie z lakomstvie; Vyšel jest, aby věrů ženy pohanské tresktal nevěru mistróv. Hus I. 84., 457., II. 29., 96. (Tč.). — **co, koho na čem**. Někoho na hrdle t. V., J. tr. Trestali na Alkibiadovi, že byl ukrutný. V. Tehdy ti úředníci mají hned **beze** vší milosti na hrdlech trestáni býti a ta relací tak zapsána nemá žádné moci míti. Zř. F. I. A. XXXVI. Netrestej hned, kohos nenapomínal, potom teprv možeš trestať na něm předešlú i včilejší vinu. Mor. Tč. T. někoho na penězích. Er., Žer. Záp. II. 56. Žádná práva ožralství netresci na hrdle. Žer. 349. On jich netreskce, jedná ač na penězích, jakož činie i arcipřěštové a jiní úředníci. Hus I. 246. Ješto bouřliví, svárliví nejednou na statku, na pověsti a na hrdle trestáni byvají. BR. II. 19. b., 124. b. — **koho z čeho**: z nepravostí, Br., z hříchů. Št. On ho z toho trestal. Ros. Pakli by se kdo mimo toto svolení jináče zachoval, má ten řečník z toho trestán býti. Zř. F. I. H. X. On jest vás tresktal ze zlého. Hr. rk. 149. Že jej ona z toho tresktáše. Ib. 427. Ze lži někoho trestati. Us. Dch. Zlosť nepřátel, z níž je t. ráčil. BR. II. 39. Trestal mne z toho. V. Proto z nedověrství také napotom trestán jest. Šš. L. 12. Budemy tresktáni ze zlého účinka. Bj. Jedni druhé z výstupků trestali. BR. II. 540. b. Bližního v ničem nesúdí ze zlého sa tresce. Na Slov. Tč. T. svět z hřiechu. ZN. T. někoho z křivého slova. Pass. 302. T. někoho ze zlého. Št. N. 98., 204. Trestal jej věrně z toho kázní. Smil v. 947. Že by je chtěl z toho tresktati. Arch. II. 36. Tresktav je (úředníky) z nevěry; Židé pána Ježíše nerozumně a neprávě sú tresktali z porušenie neděle neb svátku; Ten jest jeho pravý přietel, kterýž ho z hřiechu treskce; Ktož chce jiného tresktati, má sám od toho bludu, z něhož chce tresktati, čist býti; Lid z hřiechu tresktati; Smieme jiné t. z hřiechóv malých a jsúce naplněni velikých?; Sv. Jan byl jest v okovách v žaláři proto, že tresktal jest Heroda krále z cizoložstvie; Hyběť bude těm, kteří sú lidské almužny jedli, z hřiechu netresktali; Nemóž hodně tresktati člověk bližnieho svého z malého hřiecha maje na sobě veliký. Hus I. 45., 121., 154., 239., 241., II. 15., 186., 276. (Tč.). — **koho jak: bez** ublížení zdraví. J. tr., Er. Bez přestání ho trestal (káral). Treskci, pros, laj **s** všelikým utrpením a učením. Hus II. 172. Již vybeř: kto, kdy, kterak, koho, proč, kterým řádem má t.; Protož budeme od spasitele, ač nepokajem sě, **na** věky tresktáni. Hus I. 248., 234. (Tč.). Tak je pán Bůh trestal hodně a spravedlivě. Dač. I. 292. T. někoho nerozumně, neprávě, vlažně, svobodně a věrně. Hus I. 121., 245., 277. — **koho proč**: jiným **k** výstraze. J. tr. Klikar **pro** těžké přečinění živým ku příkladu a ostrachu, sobě pak k zasloužilé pokutě mečem na hrdle trestán býti má. Pr. (z 17. století). Oslice tresktala proroka a pána svého a to **z** božie vóle **pro** zlý skutek, že on na zlé jel. Hus I. 242. Zli luďé bývajú trestáni pre (= pro) svoje výstupky. Na Slov. Tč. Pán Bůh pro nepravosť tresce. Dač. I. 282. Spravedlivosť (hněv) boží hříšníka pro zloskutky trestá. Šš. I. 27. Bože milý dobrý, pro koho mia tresceš? Šš. P. 212. Nižádný nemá tresktán býti, jedné pro blud; Kněžím nepochleboval, ale viece pro výstrahu jich zlého ostře je tresktal; T. milosrdně **z** lásky móž menší vyššieho. Hus I. 239., 260., 382. — **koho zač**. Nech ho za to pán Bůh trestá. Us. Šd. T. někoho za výstupky. Na Slov. Tč. Za hříchy ji trestat musím, nedávala ona chudým. Šš. P. 26. Za to tě Bůh ztresce. Ib. 229. Ale tys byla falešná, nech ťa pámbůh za to trestá. Ib. 350. (Tč.). T. někoho za hříchy. Chč. 631. — **koho kde**. T. móž nižší v světu vyššieho a tak nekněz kněze; **Přede** vším světem bude trestán sluha z nevěry. Hus I. 383., 147. — **koho v čem**. Nemóžete mne v skutciech tresktati ani v řeči z křivdy, proč mi nevěříte? Hus II. 118. — **koho od čeho**. Pakli zmešká toho popraviti, od hříchu nebo pro hřích buď tresktán. Hus I. 103. — **se**. Tehda biskup sám v sobě počě se tresktati. Pass. 31. (Hý.). — **koho kdy**. Ne v vydání tvém trzeskczy mě. Ž. wit. 6. 2. Jakož hřichové jsou menší, větší i největší, tak také méně nebo více pro ně v tomto světě i v budoucím životě pán Bůh t. ráčí. BR. II. 22. a. — **koho oč**. Pán poddaného svého o svědomí trestal. O to trestáni byli. Žer. Sm. 69., 121. Však je zde fojt a konšelé i pán: nechať nás treskcí a kají o to, ale ne ty. NB. Tč. 244. Neměloby písaři proto k hrdlu jíti, ale má o to trestán býti. O. z D. — **se s kým** = *jej trestati*. Reš. — **že, aby**. Trestal ho, že v karty hrál; aby podruhé v karty nehrál. Moudrý netrestá, protože hřešíno, ale aby se nehřešilo. Lb.

Trestatlivosť, i, f. = *trestanlivosť*. Ros.

Trestatlivý = *trestanlivý*. Ros.

Trestavý, *trestající*, strafend, Straf-. T. slova, Reš., řeč, Hus II. 69., metla, BO.

Trestěnice, trstěnice, e, f. = *rákosiště*, das Rohrfeld. Kana (hebr.) značí toli co t. Šš. J. 38. (Hý.).

Třesticha, y, f., gynestum, die Erdpalme. T. holedárná, g. baculiferum. Rstp. 1614.

Třestichvost, a, m., zastr. = *třesořitka?* Ždk.

Trestina, y, f. = *třtina, tresť*, das Schilf, Rohr. A bili hlavu jeho trestinou a plivali na něho. Šš. Mr. 68. Každá křivda jenom z t-ny berlu nosí. Šš. Sm. bs. 172.

Digitized by Google

Trestinka, y, f., die Hirtenpfeife, Hirtenflöte, Binsenflöte. Šm.

Tréstka, trýstka, y, f. = *malá treсť*, das Röhrchen. Jg. — T. na Mor. = *troubeľ k dýmce*, die Tabakpfeifröhre. Cf. Treska.

Trestní = *k tresti se vztahující*, Rohr-. T. zvěř. Žal. 67. 31. (1487.).

Trestní, -ný = *ku trestu se vztahující*, Straf-. T. kniha, Zlob., metla, die Zuchtruthe, Dch., případ, der Straffall, Nz., jednání, Us., ústav, návrh, nález, soud, moc soudní, lešení, zákon, prostředek (p. trestání), příkaz, místo (trestnice), řízení, řád (vz S. N.), protokol, právo, dům, zákonník, seznam (s. trestů), soudce, věc, záležitosť, vyměření (das Strafausmass), obvod t-ho soudu (der Strafgerichtsbezirk), rozsudek, skutek, jistbice, J. tr., posel, Šp., kyj. Bj. Vz Rb. 273. Činu t-ného se dopustiti. Pr.

Trestnice, e, f. = *trestní dům, káznice*, dům, ve kterém zločinci k žaláři těžkému odsouzení trest svůj trpí, jsouce pod dohledem a k práci nuceni. S. N. Die Strafanstalt, das Strafhaus. Us., J. tr., Nz.

Trestnický, Sträflings-. T. oděv, setnina. Dch.

Trestnictví, n., die Strafrechtswissenschaft. Šm.

Trestník, a, m. = *trestanec*, der Sträfling. J. tr.

Trestnosť, i, f. = *hodnosť trestu*, die Strafwürdigkeit, Straffälligkeit, Strafbarkeit. J. tr.

Trestný, vz Trestní. — **T.** = *trestu hodný*, strafbar. J. tr.

Tresťovitý, aetherisch. Presl.

Trestuhodnosť, i, f., die Strafwürdigkeit. Šm.

Trestuhodný, strafwürdig.

Třesu, vz Třásti.

Třesulka, y, f. = *třeslice prostřední*, briza media. Rstp. 1715.

Třesuti, n. = *třásně*, Franzen. Švové sukně t-tím byli ozdobeni. Ctib. Hd. 72.

Třesutka u Jg. = *třesulka.*

Třesutý = *třesoucí se*, zitternd. T. osyka, populus tremula. Um. les. T. síto, das Schüttelsieb. Šp. T-té mračno klasodrtné. Hdk. Lum. V. 257.

Třešča, m., dle Báča = *člověk potřeštěný*, der Schussbeutel. Na mor. Zlínsku. Brt.

Treščeť = *třeskati, praskati.* — **kde.** Lávka pod nama trešči. Slez. Klš.

Třeše, e, f., u tkadl., brdo? V Čásl.

Třešča, y, f. = *prkno.* Ješín ad Dal.

Třešice, dvůr u Kosic v Čech. Vz S. N., Arch. II. 71.

Třešiti se, lépe: *stříšiti se*, zu Grundeis werden. Voda se třeší. Us.

Trešl, a, m., osob. jm.

Třešňák, a, m. = *čermák*, motacilla rubecula, das Rothkehlchen. Us. — **T.,** u, m. = *jídlo moučné nadívané třešněmi*, der Kirschkuchen. Vz Třešňovec.

Třešně, vz Střešně a doplň: T. z lat. cerasus, na Slov. *čerešňa*, m. *čr* užívá Čech *tř*. Ht. Črěšьnja — střešně — třešně (*čr* změknouc v *čř* stává se skupeninou obtížnou a mění se vsutým *t* ve *čtř* a změnou další ve *stř* a *tř*, Gb. Hl. 121. Cf. Mkl. L. 31. U Opavy: *střešňa*, ě, f. Klš. Die Kirsche. T.: ptáčnice, srdcovky, chrupavky. Vz Višeň. Čl. Třešně a višně: amarelky, bělice, beránky, bestvinské, blyskavky, cikánky, černé jadrnice, černé uherky, černé velké, černé velké kulaté, černé velké uherky, černé ze všech největší, červené beránky, červené bledé polouherky, červené zouvalky, černice dlouhopolské, drobnice (černé: černice; červenobílé: bělice na mor. Zlínsku. Brt.), chrupavky, jadrnice n. královky, janovky, kacafírky, koláky, kostelnice (veliké červené rané u Nového Města nad Metují. Hrš.), kozlice, křupky (veliké červené pozdní), kulaté, májovky, maňinky, merhyně, mramorové, plavé uherky, plavky (žluté), plazivky, polouherky, princezky, ptáčnice, roztěžky, skalky, sklenovky, sladké, sladušky, smrtky, srdcovky, svatojanky, španělky, turecké, uherky, vítovky červené (velmi rané), vosenky (barvy pivoňkové), vyblištilky, zouvalky. Am. Cf. Rstp. 480., Čl. 38., Čl. Kv. 375., Kk. 253., 187., FB. 101., Slb. 514., Schd. II. 308. T. bláznivé n. vlčí, psí, židovské n. mořské. Kh. Začala sa čerešnička primať, začal som ja dievčence objímať; začala mi čerešnička rasti, začal som sa za dievčenci triasti. Sl. ps. II. 1. 2. Vz Třásti. Po sadečku chodžu, čerešeňki sadžu, čerez tebe, moja máti, neženaty chodžu (zpívá jinoch ženiti se chtící). Sbt. 161. Zasadil som čerešničku v zime v tej nádeji, že se ona prime. Začala tá čerešnička pukať, začal šuhaj za dievčatky kukať; začala tá čerešnička kvitnúť, začal šuhaj za dievčatky lipnuť; začala tá čerešnička rodiť, začal šuhaj za dievčatky chodiť. Slov. Stúr. 43. Pred našim oblokom roste čerešnička: už ma kdosi lubí, eště som maličká. Koll. I. 83. Slubovali sme si, keď čerešně kvitly: čerešně dozrely, my sme si odvykli. Koll. I. 108. Zakvitla čerešňa samým bielým kvetom: keď ma šohaj nechce, puojdem širým svetom. Ib. I. 111. Vz více v Stk. 160.—165. Ta třešně má třešní jak drštěk (= mnoho). Mor. Šd. Kmotr nekmotr se třešně dolů. Km. To je tolik, jako když dá volu třešni (= nic). Vz Jahoda. Us. Jaké je počasí, když kvetou třešně, takové bývá, když kvete žito. U Bysterska. Sn. Vz Třešňový. Matka, jížto zemřelo děcko, nesmí jísti jahod ani třešní do nanebevzetí panny Marie (jinde říkají: do sv. Jana Křtitele). V ten den rozdává prý panna Maria dítkám zemřelým v nebi jahody a třešně; ono pak dítko, jehož matka přikázání onoho nezachovala, nedostane prý nic. Mus. 1853. 475. S velikými pány není dobře třešní jísti; maso snědí a pecku ti mrští do očí. Šp. — **T.,** něm. Treschnie, ves u Písku. PL.

Třešnice, e, f. = *třešňová zahrada*, der Kirschgarten. Pl. Us. u Rychn.

Třešník, u, m., der Kirschmeth. Šm.

1. **Třešňovec,** vce, m. = *jídlo s třešněmi, bublanina třešňová*, der Kirschkuchen. Us. u Ronova. Rgl. Vz Třešňák.

2. **Třešňovec,** vce, m., něm. Kerschbaum, ves u Kaplice; T. horní a dolní, Unter-, Ober-Johnsdorf, vsi u Lanškrouna. PL.

Digitized by Google

Třešňovina, y, f., der Kirschsaft. Šm.

Třešnovka, y, f. = *voda z třešní tažená*, der Kirschgeist. D. Nalij mi t-ky. T-u píti, na ní si pochutnati. Us. — T. = *třešnice*. U Rychn. Msk.

Třešňovo, a, n., die Kirschfarbe. Šm.

Třešňový, Kirsch-. T. knedlíky, Dch., koláč. Vz Prm. III. č. 15. T. voda (třešňovka). Šm. Jsou-li za t-vého květu hezké dni, jsou také za květu žita. Us. Vz Třešně, Třešňovec.

Třešov, a, m., Třeschow, ves u Náměště. PL.

Třešovice, dle Budějovice, Třeschowitz, ves u Strakonic. — T. = Střešovice. Vz Tk. I. 32., II. 550., III. 97., IV. 66., Arch. I. 546.

Tréšpičatý, tréšpicí, dreigespitzt. V. T. krondle. V.

Třešpytel, tla, m. = *třeštidlo*. Us.

Třešť, ě, f., Triesch, městečko v Jihlavsku. PL. Jest dlužen do Třeště (= blázní). Mor. Ros. Koupil si lán v Třešti (= třeští, blázní). Us. Vlček. Vz S. N.

Třešťák, třešťan, třeštík, a, m. = *blázen*, der Narr. Reš., Jg.

Třeštěně, střeštěně = *bláznově*, geschossen, närrisch. T. pobíhati, Us., přiběhnouti. D.

Třeštěnec, střeštěnec, nce, m. = *fučík, blázen*, der Aberwitzige, Geschossene, Narr, Schwärmer.

Třeštění, vz Třeštěti, das Knistern, Krachen. T. ohně. Br. — T. = *šílení, blázněni*, die Narrheit, das Delirium. D., Nz., Nz. lk. T. zuřivé, delirium furibundum; šeptavé, d. musitans; t. opilců, d. potatorum (tremens); ospalé, d. somnolentum. Nz. lk.

Třeštěný; *-štěn, a, o = střeštěný.*

Třeštěti, ěl, ění, vz Třeskati, krachen, prasseln. — **abs.** Trubači třeštěli (= *zvučně troubili, drčeli*, schmetternd blasen). Biancf. 109. Kopie třeščie. BO. Dnes venku třeští (silně mrzne). Us. Sd. — **kde.** Oheň v lese třeští (praská). Pís. br. — **čím** = *praskati*, spratzen. Nz. lk. — T. = *blázniti*, närrisch, wahnsinnig sein. — **abs.** Štěstí když chřestí, tuť třeští, boj se neštěstí. Prov. — **komu.** Třeští mu mozek. Ros. — **kde: na** mysli. Koc. — **čím:** milostí. V. — **komu od čeho.** Hlava mi od toho třeskotu třeští (bolí). Sych.

Třeštiburda, y, f. = *třeštikulka*. Šm.

Třeštice, dle Budějovice, Treschtitz, ves u Telče na Mor. PL.

Třeštidlo, střeštidlo, a, n. = *třeštěnec, třeštil*, ein geschossener, sinnloser Mensch, Schuss. D., Šd. Vz Třeštík.

Třeštiechu, zastr. = *třeštili*. Kat.

Třeštihlav, a, m. = *třeštikulka*. Šm.

Třeštichlup, a, m. = *třeštidlo*. V Hradecku. Kšť.

Třeštík, a, m. = *třeštidlo, střeštěný, trčený, střelený, pošetilec, blázen*. V., Šf.

Třeštikulka, y, **třeštipidlo,** a, **třeštiprd,** a, **třeštiprdlo,** a, m. = *třeštidlo*. Us. — Jg.

Třeštil, a, **třeštílek,** lka, m. = *třeštidlo*.

Třeštilov, a, m. Ta je ještě dlužna do T-va (posud třeští, blázní). Us.

Třeštimaďar, a, m., der Magyaroman. Šm.

Třeština, y, f., Tritschein, ves u Ousova na Mor. PL.

Třeštiněmec, mce, m., der Germanoman. Šm.

Třeštiprd atd., vz *Třeštikulka*.

Třeštipuška, y, m. a f. = *třeštidlo*. Sml.

Třeštiti, il, ěn, ění; *třeštívati*. Strsl. trěštiti od trěskъ, ferire. Mkl. B. 437. (Hý.). — T. = *uhoditi až třeskne, třesknouti*, schlagen, dass es kracht. Na Slov. — **koho čím jak.** On ho kyjom třeščil **po** hlavě **až k** usmrcenie. Slov. Tč. — T. = *nepokojiti, trápiti*, einen narren, wahnsinnig machen, betrüben, aufziehen. — **koho.** Nač ho třeštíš? Ros. T. hlavu. Bern. — **co komu.** Ta věc mu třeští mozek. Ros. — **koho čím.** Sebe i jiné třeští černým uměním. Kom. — **za koho** = *trpěti*, leiden, Schaden leiden. Mor. Mtl., Tč. — **co:** zrak, sinnlos stieren. Dch. — **čím kam.** Tiem udeřením od železa i od lesa (dřeva) dřízky (třístky) v nebesa od těch kol třeštiechu (lítaly). Kat. 2886. — **se** = *házeti sebou, tlouci se*, sich schlagen, flattern; *blázniti se, trápiti se*, sinnlos werden, toben, rasen, schwärmen. Jg. — **se kde.** Pták se třeští v kleci. Jg. — **se po kom** = *blázniti se, žádati si ho*. Us. On se po té dívce třeští. Dch. — **se proč.** Ros. — **se kam.** Jak třeští zrak se **na** oheň. Kká. Š. 52.

Třeštivec, vce, m., vz Třeštík.

Třeštivo, a, n. = *dříví z polen naštípané*, gespaltenes Holz. Us. v Šum.

Třeštivosť, i, f. = *třeštění, zuřivost*, die Raserei. D., Nz. lk.

Třeštivý = *blásnivý, šílený*, schwärmerisch, närrisch, wahnwitzig. T. chvíle = *třeštivosť*. D.

Třešťka, y, f. = *třeštěnosť*, geschossenes Wesen. Když naň t. sedne. Us. — T., y, m. = *třeštěnec*, ein geschossener Mensch, der Schusspartl. Us. Jg.

Tret, u, m. = *stoupání, kročení, krok*, der Tritt, Gang, Sprung; snad z střněm. trët, stoupnutí. Vz Mz. 352. Činili za nimi bystré trety. L. — **Trety,** ův, pl., m. = *divné a směšné jednání, mluvení, počínání*, Possen, Alfanzereien, allerlei Sprünge. Kom., Har. K čemu ty trety? Us. — **Trety** = *haraburdí, harampátí, věci rozdílného titěrného n. podivného díla*, der Plunder, Trudel, snad z něm. Trödel, Mz. 352. Viděl jsem na trhu všelijaké trety. Us. Dáti místo marným tretům, eitlem Trödel Raum geben. Dch. Bídný tret, elender Plunder. Dch.

Treta, y, f. = *tret, haraburdí*. To je mi treta, das ist mir Wurst, Plunder, Nichts. Us. Dch.

Třeťačka, y, f. = *třetinice, třetnice, třetidenní zimnice*, das Dreitagsfieber. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz Třetidenka.

Třeťák, a, m. = *třetí muž*, der dritte Mann — T. = *třetí roj*, der dritte Schwarm. Us. Lš.

Třetě, zastr. = *po třetí*, zum drittenmale. Leg. 45.

Tretelník, a, m., odiator, zastr. Veleš.

Treter, u, m. Jako s treterem běhati (= třeštěně). Na Mor.

Digitized by Google

Tretera, y, m., osob. jm. Šm.

Třeti = *tříti*. — **co**: bídu. U Opavy. Klš.

Třetí, podle *Dnešní*, der dritte. V. Strsl. tretii, tertius, lit. trečias, prus. tirts, got. thridja, latin. tertius, strindic. trtija, řec. τρίτος. Mkl. L. 11., 12. (Hý.). Ne moje, ne tvoje, ale třetího, duobus litigantibus tertius gaudet; Dva se hádají, třetí se těší. Dch. Jazyk třetí k škodě letí (der Zwischen-, Achselträger); Jak sa vaďá dva vespolek, nechcej třetí být, neb sa možú proti tebe (= tobě) oba obrátiť. Na Slov. Tč. Mezi dvoma zvadlivými třetí se raduje. Mor. Tč. Třetí od konce. Us. Nz. Tys dostal moc a já málo, třetímu se nedostalo; A už je dněskaj třecí deň, co ten můj pan co vyjel ven; A tvá matka leží třetí ode dveří; Ej už mia po třetí k Brnu vezú, a už mia má milá už odvedú; Ty dvě dušičky plakaly, ta třecja sobě zpívala. Sš. P. 16., 97., 161., 578., 788. Jeden raz periny, druhý raz truhličku, a na treťom raze dievča za ručičku. Sl. ps. 381. Cožkoli vydělá nebo činiti bude, z toho má věřiteli dáti třetí peníz, až jemu docela zaplatí; Proti tomu ptali sme zlínských konšel, byli-li na těch dvú rokuov, prvé, druhé i třetie? NB. Tč. 19., 151. Prosila jsem jeho jednú, druhé i třetie, aby . . .; A pak na třetím roce nebude-li, mají naň přísud dáti; Tu nebyl na tom roku na prvním Martin ani na druhém, ani také na třetím; Bylo mně a jemu a třetímu bratru ve dsky vloženo. Půh. II. 41., 139., 251., 531. Najprve etiece Boha, druhé připravujíc duši a třetie a najposlé tělo; Vstal třetí den Kristus z mrtvých. Hus I. 116., 384. Třetiebo na decět dne. BO. Kde jsou dva, tam se lehce dá mezi nimi najít třetí (dítě: o manželích). Kda. T. díl, Us., koleno. V. Po t. D. Bydlí v třetím patře. Us. Po každé t. den. D. Zle statku dobytého nedočká t. koleno. Cokoli bývá zle nashromážděno, toho neužívá třetí koleno. Urozený, co třetí břevno pod lavicí. Prov. Jg. Pů (půl) třeťa lokťa. Na již. Mor. Brt.

2. **Třetí**, na Slov. = *tření*, das Reiben. Bern.

Třetice, e, f. = *třetí ráz, třetí počet, tři*, das Dreimalige. Užívá se nejvíce s předložkou *do*: do třetice, zum Drittenmal. T., Arch. II. 90. Může se do t. ve své při opraviti. Pr. měst. Do třetice všeho dobrého, Alle gute Dinge sind drei. Vz Konec. Č. Všetko dobré do tretice. Mt. S. Do třetice vybral. GR. — **T.**, die Terze. T. z čtvrtého základu (t. čtyřikrát kladená). Šp. Vz Terce. — **T.**, vz Třetík.

Třeticový, Terzen-. Vz Terce. T. odpadky, Terzenabfälle, t. useň, Terzenleder, podešvice, Terzensohlleder. Šp.

Třetidenka, y, f. = *třetačka*.

Ttřetidenní zimnice, *třetidenní* = *třetačka*.

Třetihora, y, f., das Flötzgebirge. Nejstarší hory nazýváme *prvohory*, mladší *druhohory*, pak jsou *třetihory* a nejmladší *čtvrtohory*. Krok. Za útvaru třetihorního pokryvalo moře Uhry, Vídeň, Moravu až k Č. Třebové, část Francie, Italie, Švýcarska atd. Vz *Třetihorní*. *Útvar numilitový třetihor* skládá se z vápenců, pískovců, jílův a slepenců. V něm jest mnoho skořápek dirkonožců. *Útvar hnědého uhlí* skládá se ze slepenců, pískovců, jílů, lupků, hnědého uhlí a má místy veliká ložiště solná. Hojná ložište hnědého uhlí leží na jílech spočívajících na pískovcích a slepencích. Skameněliny: lasturovci, hmyzi, ryby, listy dvouděložných rostlin a kmeny. Vz *Prahory, Prvohory, Druhohory, Naplaveniny*. Bř. 255., 267. Vz Schd. II. 98., KP. III. 43., Krč. 814., Frč. Geol. 2. vyd. 131. a násl. Starší t-ry a) alpské, b) karpatské, vz Krč. 844.; vyvřelé hmoty v mladších třetihorách, vz Krč. 961.; fauna mladších třetihor, vz Krč. 870.

Třetihorní *(tertiarní) útvar* = *všecky vrstvy nad útvarem křídovým až k vápencům uložené*. Veškeré horniny vrstev usazených vyznačují se svou nepatrnou tvrdostí a drží v sobě otisky zkamenělin úplně vyvinutých zvířat a rostlin, srovnávajících se úplně s naším rostlinstvem a živočišstvem, neboť mnohé druhy a čeledi tvorstva tohoto žijí posud. Angl. geolog rozdělil útvar tento ve tré oddílů: 1. útvar *eocenový* (od řec. ἕως — raní záře a καινός — nový), který vyznamenává se vrstvami *numilitovými* (hl. mezi Terstem a Lublaní, v Alpách a Tatrách); 2. v útvar *miocenový* (μεῖον — méně, καινός — nový), který vyznamenává se hojnými zkamenělinami, i kosťmi velikých ssavců a plazů (u Vídně, Mohuče atd.); 3. útvar *pliocenový* (πλεῖον — více a καινός — nový), ve kterém jsou takové zkameněliny, k nimž druží se tvorstvo a rostlinstvo nynější s nepatrnými odchylkami. V něm jest *sůl, hnědé uhlí, jantar, trypl, opal břidličný* atd. Vz S. N., Třetihora. Útvary t-ní, Krč. 814.; starší t. útvar, Krč. 819., 833., 842.; mladší t. útvary, Krč. 819., 854.; t. útvar na Islandu, Grönlandu a v sev. Americe, Krč. 958.; u Třeboně a Budějovic, 910., podapeninský, 954.; t. česká fauna a flora, ib. 912., 915.

Třetík, a, m. = *dítě bílého muže a mulatky*, terceron; *třetice*, děvče z týchž rodičův. Krok. II. 551.

Třetikysličník, u, m., tritoxydum. Krok. I. 146.

Třetímezcitmý, zastr. = *dvacátý třetí*, der drei und zwanzigste. St. skl. III. 112.

Třetina, třetinka, třetinečka, y, f. = *třetí částka*, das Drittel. V., Br. T. lidu v Čechách zemřela. Háj. Dvě t-y. D. Třetina činná tříslа, die Lohterze. Vz Terce. Šp. Dostaneš t-nu po stařikovi (= nic; 0 : 3 = 0). Mor. Brt. T. dobytka, což (který) kopyto dělí. Zř. mor. 1604. A také což věřitel u něho najde, z toho muož t-nu vzíti. NB. Tč. 19. Drží mi t-nu toho věnného práva v Němčičkách; Drží mi t-nu vinných desátkóv a t-nu lesů. Půh. II. 155., 195. T. = dávka v zemích jihoslovanských tureckým begům placená dle zákona tureckého. Šd. *T. u juristů*: t. správná, manželská, věnní. Vz Jg. *Třetina zprávná*, das Drittel bei der Gewähr. Wenn nämlich der Gewährleister eines gekauften Gutes die Gewähr nicht leistete, hatte der Käufer das Recht, die Exekution auf den Besitz des Gewährmannes zu führen, wobei aber nur um ein Drittel der Kaufsumme mehr abgeschätzt wurde. Když kto

Digitized by Google

za 3000 dědictví kúpí, třetina té summy jest jeden tisíc a přijde-li nezpráva na to dědictví kúpené za tu summu, tehdy tomu, ktož jest kúpil, dědictvie zprávce jeho, cožby za 4000 zl. stálo, bude odhádáno a více nic. Vš. IV. 12. *T. věnná*, das Drittel der Mitgift. Der Mann war verpflichtet, der Braut zur antidos die Hälfte der dos zu geben. T. věnná jest tolikéž, co po panně jmenováno jest a toho polovice, jako takto: jmenováno jest někomu po panně 1000 zl., třetina bude 1500 zl. Vš. V. 8. Ručiti statek sirotčí třetinou výše, das Waisengut um ein Drittel des Schätzungswerthes höher verbürgen. Gl. 343. Vz více ve Vš. IV. 12., V. 8., 9. (Vš. Jir. 191., 218., 219.). Aby mi plnil 500 kop. gr. a t-nu výše. Půh. II. 126. — **T.** = *čtyři čišky*, míra tekutých věcí, das Drittel-theil von Nösel. Kom. J. 763. — **T.**, samota u Netolic. PL.

Třetínadcte = *třinácte*. Št.

Třetínadctý = *třináctý*. A divná věc jest, že bez meče železného jich dvanacte s třetienadstým, s Pavlem, takměř veškeн svět sú v Kristovu vieru uvedli; Toto při kázání položeno jest v čtení třetienadcté neděle po sv. Trojici. Hus I. 180., II. 368.

Třetinice, třetnice, e, f. = *třetačka*. Jád.

Třetírozenec, nce, m. = *třetírozený*, der Drittgeborene. Pulk., Háj.

Třetisadra, y, f., der Flötzgyps. Krok. I. c. 85.

Třetivápno, a, n., der Flötzkalkstein. Krok.

Třetižernov, u, m., der Flötzsandstein. Krok.

Tretky, ů, pl., m. = *trety*, die Possen. Přiměšuje k řeči rozličné tretky. Sych. T. a pletky; To je mu tretka! Dch. Vz Tret, Treta.

Trétlamatý, dreirachig. Vinř.

Třetnice, vz Třetinice.

Třetník, u, m., halbseidener Stoff. Jg.

Třetníkový, halbseiden. Us. Jg.

Tretovati, z něm. treten = *šlapati*, treten, *tancovati*, tanzen. — **na čem:** na nohách (trety, divné skoky dělati). Výb. I. 236., St. skl., Hr. rk. 279.

Třetužel, vz Střetužel.

Třetý, na Slov. = *třený*, gerieben. Bern.

Tréúhelnice, e, f. = *tříúhelnice*, der Triangel. Sal.

Tréúhelnosť, i, f. = *tříúhelnosť*, die Dreieckigkeit. Ros.

Tréúhelný, tréúhlý = *tříúhelný*, dreieckig. V.

Treusel, sla, m. T. Oldřich zlatník. Tk. V. 56.

Třevdala, vz Třemdala.

Třevdava, vz Třemdala.

Třevdavovitý. T. rostliny, dictamneae: třevdava. Vz Rstp. 271., 272.

Treverové, Trevirové, kmen germanský v dolejším Porýní. Vj. — *Treverský*. T-ské území.

Třeví, n. = *střeví, obuv*. Vtáhla třevie na své nohy. BO. Z té řeči bratřie černí mnišie proti bosákóm dovodí, že Kristus chodil v třevích jako oni. Hus II. 22. Ševci činie z kože třevie. Št.

Třevíc, e, m. = *střevíc*. Též švec zpósobí kuoži, aby byla kóže třevícem; Dá-li kto tvým nohám t-ce. Hus III. 213., 292. (Tč.). Vz Střevíc.

Trevír, a, m., Trier, dříve Augusta Treverorum, hlavní město Treverův. Vz více v S. N.

Třevis, a, m., Weissenthurm, ves na Moravě. Mus.

Treviso, a, n., Trevigi, mě. v sev. Italii. — *Trevisan*, a, m. — *Treviský*. Vz více v S. N.

Třevle = *střevle*, die Fischbrut. Aqu. V Krkonš. Kb.

Třevní = *střevní*, Darm-. T-ní nemocí trápen jsa ležieše. ZN.

Třevo, a, n. = *střevo*, der Darm. Zarmútila se t-va jeho. BO. O jsú-li v tobě litostivá třěva, křesťane, jenž pláčeš těla, od něhož jest odstúpila duše, a nepláčeš duše, od kteréž jest odstúpil Bóh. Hus II. 357. Vz Střevo, S. — **T.** *hrdelné*, die Halsröhre. Kat. 3138.

Třez, u, m., **třízek**, zku, m., *lépe: střez.*

Třezalka, y, f., hypericum, das Johanniskraut. T-ka obecná, h. perforatum, čtverohraná, h. quadrangulare, čtverokřídlá, h. tetrapterum, hezká, h. pulchrum, chlumní, h. montanum. Rstp. 193. Cf. Čl. 60., Čl. Kv. 319., FB. 84., Slb. 629. T. pochybná, dubium, rozestřená, humifusum, srstnatá, hirsutum, kališnatá, calycinum, širokolistá, androsaemum. Rostl. Dle Sbtk. 294. také: sv. Jana bylina, dle Čern. a Hájka zvonček, zvoneček červený. O pověrách ku t-ce se táhnoucích vz Sbtk. 294.—295.

Třezalkovitý. T. rostliny hypericineae: žlutol, krevníček, třezalka. Rstp. 191. Cf. Slb. 629., Schd. II. 312., S. N.

Třezlivý, na Slov. = *třízlivý*.

Trézub, u, m. = *trojzub*.

Trézubec, bce, m. = *trízubec*, der Dreizack. V Mat. verb. nepravá glossa. Pa.

Trézubý = *trízubý*, dreizackig. D. T-bá udice. Bj.

Třezvý, nüchtern. Vz Střízlivý. Bzd.

Trganec, nce, m. = *lepanec*. Jedna (dívka) tahá za ruce, druhá sází trganee. Sš. P. 688.

Trh, u, m. = *trhnutí, tržení*, der Riss, Zug. V ‚trzích' lépe než v ‚trhách'. Jg. Jedním trhem bych to roztrhl, 50 kvíčal chytil. Ros. Navedou si ručičku k držení křídy a dělání trhů. Kom. — **T.** = *tažení v šachách*, der Zug im Schachspiel. Hru mu vyhrati dopustil a žádného užitečného neudělal trhu. Biancof. 86. — **T.**, die Geberde. Nějakými divokými a plachými trhy. Kom. Inform. 4. — **T.** = *roztrženina, díra*, der Riss, das Loch, Ms. bib., Kšá., *skulina*. Kat. 641. — **T.** = *kupování* a *prodávání*, der Kauf, der Handel. Vymýšleni jsou rozliční trhové, jako koupě, prodaj, směna. V. Mají t. mezi sebou o to pole. Jestliže by kdo od panského kláštera kterou ves neb zboží koupil, že může toho trhu užiti. Zř. F. I. A. XXXIX. A jakž ot lidí otstúpí, děje trh o hřiešnej kúpi (smlouvá se); Mnoho těch kunštóv umějí, jimižto hřiešný trh dějí. Hr. rk. 295. Učinil trh. Půh. brn. 1406. O trh

Digitized by Google

se rozejíti, wegen des Kaufes nicht einig werden. Bianc. 51. Stojí spolu v trhu o to pole. Rozjíti se od trhu. Ros. Trhem něco koupiti. D. On to trhem dostal (koupil). Us. Právo vkročování v trhy. D. T. slove koupení a prodej věci všelikteraké; T. pořádně vykonaný průchod svůj míti má. Rb. Tu je se vším trhem konec, da hört aller Gurkenhandel auf. Dch. Trh se rozešel, der Kauf wurde rückgängig; Když se trh zvede n. sejde. J. tr. Učinil jsem s svým bratrem trh a zboží sem u něho kúpil; Učiniv se mnú trh i kúpil u mne zboží. Půh. I. 155., II. 502. (Tč.). T. konati. Bart. I. 27. A měštěné, ti teskliví jsú bojiece sě, aby nezmeškali lakomého trhu; Trhovec slove, jenž trhem hledá zisku, kupuje na zisk a prodávaje; Zákonníci a všichni židé po trhu nejedie, neumýjí-li sě; Mnozí oděv zákonničí berú na sě, a když miesto svěcení (na kněžstvo) přijmú, svatý úřad v zisk zemského trhu táhnú; Zjevný hřiešník byl jest ten, kterýž mýtné jest bral neb najímal neb zisku tohoto světa trhem hledal; Kupiece darmo nedadie, protož také trhem v svém lakomstvie běžie až do najposlednějšieho faráře. Hus I. 131., 219., II. 36., 313., 316., 322. (Tč.). Podlé úmluv při trhu učiněných; Toho já neviem, obě-li kúpil čili jednu, neb jsem já při trhu nebyl. NB. Tč. 29., 42. Nechť se s trhem prodlí do další správy. Žer. 330. Do desk trhem něco vložiti. Vš. VII. 32. Prosím tebe, pusť ten trh a popřej mi té chaloupky. Arch. I. 166. (Šd.). — T. = *smlouva trhová*, der Kauf, Kaufvertrag, Kaufkontrakt. T. jiného nic nenie, než mezi prodávajícím a kupujícím o kúpi vedlé rovnosti peněz a kúpě s obú stran dobrovolné k přijetí jednoho za druhé svolenie. Vz více Vš. IV. 3. (Jir. vyd. str. 163.), V. 23., VII. 32. Trh zavříti, učiniti. Ros. Někomu v trhu státi. Ros. Prodá-li žena n. služebník bez vědomí pána, nemá státi trh. Brikc. Kdoby o trhu státi nechtěl, dá pokutu; Trh se spětil (spíčil), wurde rückgängig; Nedodáním t. se neruší; T. se tvrdí dobrovolným snešením prodavače a kupce o summu; Trh s výminkami k utvrzení (k stvrzení) přijde, když se výminka vyplní. Er. Ode všech trhů dědinných právo sudího jest od každé kopy groš. Vl. zř. 327. Trh do desk zemských pánu složil. Břez. 169. Když odpíší jim, tehdy ukazují jiným, aby je zstrašili a k trhu jich popudili; T. se stane; T. mezi nimi jednal. Hus I. 218., 395., 458. Z trhu ho propustil. Žer. 332. O propuštění trhu z desek vz Vš. VII. 32. (Jir. vyd. str. 340.). Trh učinil Vašek Házal s Janem; A když jest jim nezdálo trhu držeti, i řekl jest Miloš, otec nevěsty; Mezi otcem a synem stal se t. dobrovolně; A vedlé toho p. Hanuš sě volá podnes na ty dobré lidi, kteříž ten t. udělali, ješto jim hodno věřiti jest; Trhem vešli jsú v statky lovecké od pěti let svrchupsaných; Chce ten purkrecht a polulánie v tom trhu, jakož muž jejie kúpil, držeti. NB. Tč. 12. Ale kupitel sě toho zbraňuje, držie sě t-u svého a chce mu platiti horskými; Též také syn jejie praví, že o tom trhu nic nevie a že, když to máti jeho kúpila, leta neměl; Syn té vdovy, kterýž se toho trhu mateřina nedrží a leta neměl jest; A ten tak znal, že sem já to kúpil pravým trhem; A že potom Benešova nechtěla dodati a trhu držeti; Že by jemu druhé peníze na sv. Jiří nynie minulého klásti jměla podlé toho trhu a od toho dne přes rok třetí a tak dále vždy na ten den, až do záplaty toho dluhu; Ten trh před nimi se stal i dokonal; Protož má ten t. před se jíti a prodavatel jest povinovat kupiteli držeti v tejto při, co prodal; Šalda zná se k trhu; Skrze to jemu roku přidal, aby sě trh nerozšel, do sv. Jiří. NB. Tč. 12., 53., 68., 153., 159., 164., 196., 255., 258., 259. Učinil s ním t. o ves Uherčo; Slíbila mi t. ten držeti a potom mě z toho vystrčila; Toho trhu nezdržela; Ten t. byl zaručen pode sty hř. gr.; Tím trhem učinil mi zmatek na mém trhu; V ten t. Mikuláš upadl; Činil úmluvy a trhy mimo mú vóli; Skrze ten zmatek a pro ten druhý t. Vanka nemohl pohoniti; Překáží mi na mém trhu; T. o to se stal. Půh. I. 374., II. 156., 164., 282., 283., 307., 312., 432., 446. (Tč.). List na potvrzení trhu a kúpení. Arch. II. 472. T. čím se tvrdí, tím se ruší. Rb. O trhu a koupi; čeho ke koupi bylo třeba; jak se měly smlouvy tržní vykládati; která práva a povinnosti vzcházely stranám ze smluv tržních, vz Rb. 187.—191. — T. = *cena, zač koupeno*, der Preis, Kaufpreis. Kat. Žer. — T. = *co koupeno*, der Kauf, die gekaufte Sache. T. za mírné peníze. V. Vzdání trhu = odevzdání, vydání koupené věci, die Uibergabe des Kaufes. Záp. měst. — T. = *veřejné prodávání a kupování zboží, dobytka, potrav* atd., *na místě k tomu vykázaném*, der Markt, v obec. mluvě *jarmark*, z něm. der Jahrmarkt. Vz Jarmark. Výroční trh; Na t. vznésti (prodávati); Když obilí v t-u přiskakuje. V. Dnes jest t. v N. T. na obilí, na dobytek, na vlnu. Us. V trhu i pšenici prodati (dokud kupují). Smil. Na t. jíti. D. T. o pouti; dovoz na t.; proto je trh, aby jeden druhého ztrh. Šp. T. na koně. Na t. něco vézti, přinésti. Na trhu koupiti. Th. Vz S. N. Co se trhů dotýče, ti mají svobodni býti v městech i v městečkách, tak aby každý svobodně bez útisku kupovati i prodávati mohl. Václ. XXIII. Má tři neděle před zasazením póhonóv voláno býti po všech městech a městečkách, kdež se trhové dějí, že král i páni svolili se právo pustiti . . . Tov. k. 33., 34. O trzích týdenních a výročních v Praze za starší doby vz Tk. II. 59., 407., 410., IV. 743. Kněžím neslušie s trhem okolo jíti (Handel treiben); A již pohříechu Čechové velmě sě od diela táhnú k trhu, aby brzy byli bohati a nedělali a lehce byli živi; Jdeš na trh a nemieniš oklamati, tehdy chváliš Boha. Hus I. 219., II. 26. Jarmarky neb trhy saditi (uvozovati). V. V ty dni ižádný jim nemá brániti ani zapoviedati k trhóm jíti. Arch. I. 224. Peníze na trh. D. Přeložení výročního trhu. Dch. Hlavní trh; Trh na usně, Ledermarkt. Šp. Propustil na ně (na koně) t. svobodný v zemích svých. Pal. Dj. IV. 2. 424. Kopali jsme kobzole na zítřek do

Digitized by Google

trhu. Us. Šd. Přivoleno, že volný trh mašařský jednúc v téhodni, totižto v sobotu každú, v Opavě držán býti má. 1520. (Šd.). — Se vším na trh choditi (vše vyblep-tati). Ne se vším na trh, doma také ať se něco sní. Ros. Nechoď se vším na trh (na harc). Č. Nedá jinak, by měl nésti z trhu. Vz Svéhlavý. Č. Vezl na trh cibuli, zase přinesl ošlejch (prodělal). Vz Nešťastný. Bez peněz do trhu, bez koupi domů. Us. Bez peněz do trhu, bez soli do domu. Vz Ztřeštěný. Lb. Nerada by koza do trhu, ale musí. D. — T. = *místo, kde se prodává a kupuje, tržiště*, der Markt, Marktplatz, emporium. V MV. nepravá glossa. Pa. T. spižný (potravní a kuchyňský), koňský, vetešní (v obecné mluvě tarmark, z něm. Trödelmarkt), V., obilný n. na obilí, zelný (ne: zelený) ovocný, vinný, dobytčí, dřevný, senný, slamný, masný, solní, vaječní, Us. (Jg.), vlnný, D., výkladní, Zlob., uhelný. Šf. T. kuří, tandléřský, uhelný v Praze. Vz Tk. I. 222. Trh starý, nový (u sv. Havla). Ib. 221., 308., 311., 561. Peněžní t., der Geldmarkt, veřejný, offener Markt, Dch., na kožešiny, Rauchwaaren-, jirchářský, Weissgerber-, na jatečný dobytek, Schlachtvieh-, koželužský, Rothgerbermarkt. Šp. T. v židech (v židovské čtvrti města). Hý. Přinésti něco na trh. Us. Dch. Na trh třeba jíti skoro z rána. Us. Šd. Učinivše sobě z něho (z chrámu) trh. BR. II. 45. a. Na trh sě pořkne a k jinému do komory jde. Hus I. 203. Trh dobytčí, masný, vepřový, zelný u Římanův. Vz Vlšk. 25., 60., 201., 60. — T. = *hlavní místo v městě*, v obec. mluvě: *rynk*, z něm. der Ring. Stslov. тръгъ, forum. Mkl. B. 31. Der Markt, Ring. Trh dlážditi. Kom. Po trhu se procházeti. T-em volati, provolati (veřejně) něco. Th. Pakliby snad čeledi nebylo, učiňte póhon na trhu zjevně lid svolajíc města toho, kteréž přísedí tomu, ktož pohnán jest, v němž on neb služebníci jeho obyčejně na trhu bývají. Arch. III. 170. Cf. Gl. 343. a Tkáče. Ten sněm trhem provolati kázal. Pal. III. 3. 229. Pohoním Jana za tkáče a trhem. Půh. II. 20., 293. Mezky a koně přivodili sú k tvému trhu (forum). BO. A to má vzvědieno býti ohlášením v súdech a v trziech neb v kostelích. Hus III. 193. Šálený rozum v rynku i na trhu. Prov. Jest tak od pití střízliv, že jest mu koňský t. úzký a okna za kamna vidí. Vz Opilství. Č. — T., slovin. Terg, něm. Feldkirchen, městečko v Korutanech. Vz S. N.

Trhací, zum Reissen dienend. T. stroj, Techn., prach, das Sprengpulver, Dch., krabice, vz S. N. X. 175., pouzdro, die Sprengbüchse, soudek. Čsk.

Trhař, e, m., der Reisser, Abpflücker. Ros. — T., *druh bramborů*. U Místka na Mor. Škd. — T. vysoký, excedra, vodní had. Aqu.

Trháček, čku, m. = *náčiní k trhání prutův u košíkáře*, der Reisser. Vz Trhák. Techn. I. 1. 135. — T. = *nožík u zlatotepců*, das Reissmesser (beim Goldschläger).

Trhačka, y, f. = *která trhá*, die Reisserin, Pflückerin. T. ovoce, kvítí, bylin. — T., na Slov. = *trhání*, das Reissen. T. konopí byla letos lehká. Bern. Kalendář na trhačku, der Blockkalender. Dch. — T. = *kůstka prsní mladých kuřat, kobylka*, kterou hravě dva tahávají; kdo větší kus jí utrhne, ten vyhraje, der Bügel, das Brustbein. Us. Jg. — T. v loterii, die Abreissnummer. Dch.

Trhadlo, a, n. = *druh oradla se sedmi krojidly*, Zerreissapparat, m. Vz KP. III. 231. — T. = *luční brány*, die Wieseneggo. Pta.

Trhák, u, m. = *trhací zub* (dravců), der Reisszahn. — T., *trháček* = *kšandy přišité na travnici, na plachetku*. Mor. Bkř.

Trhan, a, m., na Mor. a na Slov. = *otrhanec, škluban, rašmák*, ein Haderlump. Přišel tam jakýsi t. Šd. Vy trhani, ihr Lumpenpack (nadávka). Šd., Sd., Škd. — T. = *ničema, pobuda, tulák*, der Lump, Raufbold. Na Mor. a také v Čech. Vrů., Ntk., Jsk., Škd. — T. v Čech. v novější době *dělník při stavění železnic*, také *škuban*; dohližitel slove: *figurant* (figura, kus půdy k práci za jistou mzdu vyměřený), ein Eisenbahnarbeiter. — T. = *zlý pes*, ein schlimmer Hund. U Rychn. Ntk.

Trhanček, čka, m., na Slov. = *trhan*. — T., čku, m. = *trhané plátno*, die Charpie. Ms. bib. T. do rány klásti. Ja. — Jg.

Trhaně, ě, f., vz Trhanec.

Trhanec, nce, m. = *trhan*. Bern. — **Trhance**, ův, pl., m. = *trhané těsto, trhaně* (ě, f.), *nudle, škubance*, die Zwicknudel, Wolger. Na Mor. a Slov. Sd., Šd., Plk.

Trhánek, nka, m. = *trhan*.

Trhání, n. = *tahání, škubání, smýkání*, das Reissen, Zupfen, Zerren; Pflücken, Rupfen; das Zucken, der Krampf. T. žilin n. nervů, šatů, strun, kvítí, trávy, ovoce. Us. T.-se kůry přílišnou šťávnatostí nebo mrazy. Vz Rstp. 322. Od t. tesův od jednoho kmene 3 krejcary. Břez 234. Od t-ní latí 1 groš. Ib. — T. v břiše, Krab., v zubech, v uších. Lk. T. čím: rukou, nohou, někým, sebou. D. — Ten má t. o tu knihu, o tu věc (nepokoj, rád by ji dostal). Nebožka tetka měla na to vždycky t-ní (ráda by to byla měla). U Rychn. Ntk., Fch.

Trhanice, e, f., Reissen. Byla o to veliká t-ce. Cf. Dračka. — T., pfostenartige Zaunhölzer. Strop z hlazených t-nic.

Trhanina, y, f. = *něco trhaného*, etwas Gerissenes; der Riss. Jg. T. = zvěř, kterou dravá zvěř roztrhala; také kůže roztrhané zvěři. Šp.

Trhanisko, a, n. = *trhan*. Na Mor. a Slov.

Trhánkový, Zwicknudel-. T. polívka. Sd.

Trhanov, a, m., *Chodovo*, Chodenschloss, ves u Klenče. PL.

Trhanovice, dle Budějovice, také Trhavice, něm. Reisendorf, ves u Libavy. PL.

Trhaný; *-án, a, o*, gerissen, gezupft, zerrissen, gepflückt. T-né kroupy, Zlob., zelí. Jel. T. svítek, Us. Dch., lať (trhanice), halušky (řezance, nařezané kousky rozváleného těsta). Slov. Dbš. 38. Za zelena trhané (česané) hrušky kyselé bývají. Prov. — kde. Není to vonička na poli trhaná, ale je vonička v krámě kupovaná. Sš. P. 785.

Digitized by Google

Trhatel, e, m., der Reisser. Šm.

Trhati, *trhávati; trhnouti*, trhnu, trhni, hna (ouc); ul, ut, utí a trhl, žen, žení; přech. minulý trh (trhši, -še). Vz Nou-, Vinouti. Starosl. trъgnąti, rumpere. Mkl. B. 423. — T. = *prudce hýbati, tahati, smýkati*, schnell nehmen, reissen, anziehen, hinreissen, zausen, zupfen, rucken, zerren; *na kusy rušiti, násilně rozděliti, rozervati, rváti*, reissen, zerreissen, brechen, spalten; *zabíti rybu*, reissen, tödten, schlitzen; *rušiti, kaziti, ničiti, mučiti*, zerreissen, stören; *bráti, odlučovati*, nehmen, reissen, nieder-, abreissen; *jíti*, gehen; *hnouti sebou*, rucken, sich bewegen; **se** = *hnouti se*, zucken, einen Ruck thun; *potrhovati se, sápati se, řítiti se*, auf Jemanden losgehen, über ihn herfallen, ihn angreifen; *tahati se, rváti se*, raufen, sich um etwas balgen; *ve dvé se násilím děliti*, reissen, entzwei gehen; *odtrhovati, vzdalovati se*, sich entfernen, Jemanden verlassen. Jg. — **abs.** Kruhy železné jsou k přetahování hřídele mlýnského, aby trhnouti nemohl (sebou hnouti). Us. Díra trhala (když prachem jsouc nabita se roztrhla). Vys. Tak jsou ty ubozí vojáci trháni (týráni). V Kunv. Msk. Trnie, jenž bode a trhá, znamená nevěrné a protivníky cierkve svaté. Hus III. 24. Taková výloha trhne. Dch. — **co, koho**: ovoce, trávu, len, zuby, lusky, koho (mučiti), Us., šaty, Ros., rybu (zabiti), Kom., něčí pověsť, Jel., svornosť (rušiti ji). Kom. T. měď, das Kupfer schleissen (v hutn.). Sternb. 132. T. spolek; Jinou kořalku tam netrhají než jen bílou (nepijí). U Rychn. Pán Bůh rač nám dáti, abychom měli co trhati. Er. P. 48. a. Konopie trhal, svá diela dělal a kamž jemu bylo potřebie, jezdil. NB. Tč. 108. Pan Ježíš vymlúvaje své učedlníky, že sú klasy trhali a mnúce rukama zobali, neb sú byli lačni. Hus I. 210. Urostly na ní tři růže, žáden jich trhat nemůže; Chodila po roli, trhala kúkoli, aj tu dobromysel, co by šohaj přišel; Červená modrá fiala, kdes ju panenko trhala?; Na hoře na dole, v tem zeleném hajku, trhala má milá modrů fialenku; Druhým rozem sem cě viděl, dys růže trhala, pytal sem cě o růžičku, tys mi ji nědala; Pod kostelem lilija, trhala ju má milá; V našim dvoře kvitnu růže, ja jich trhač něbudu; milovalach dvu mladencův, milovač jich něbudu. Sš. P. 116., 238., 220., 281., 373., 391., 534. (Tč.). T. brázdu (vyorati). U Hrad. Kšť. Za času sluší hrušky česati, višně trhati, i svým časem jahody sbírati. Prov. — **(co, koho, se) čím.** T. nohou, rukou, otěží. T. sebou jako posedlý; Srdce se trhlo strachem. D. Něco zuby t. V. Co mnou trháš? Us. Něco nehty t. Kom. Trhni vozem. Ros. T. pérem (čáru udělati); ryby nožem t.; něco kleštěmi. Us. Tato zpráva jím trhla. Us. Dch. Trhlo ho to kapsou (= stálo ho to mnoho peněz). U Olom. Sd. Já ani jednou perem netrhl. Bl. 119. Chytil Matuše a trh jím a nedal sě jím rváť. NB. Tč. 96. Udicemi (tělo) trháchu. Dr. v. 46. Trhne mnou Mámil. Kom. Škoda sobě tím hubu trhati. Sych. Kde jazyk svévolný pravdu povídá, tejlem jej trhají. Vinař. Skálu prachem t-ti. Šp. Nádoby ohněm se trhají. Vys. T-ti koho rukama. Us. Psem spícím netrhej. Kde tě nesvrbí, nedrbej a psem, když chce spáti, za ocas netrhej. Rým., Č. Lépe trhati konopě rukama než krkem (viseti na šibenici). Mor. Bayer. — **se, koho za co.** Vz předcházející příklad. T. koho za kabát. L. Trhl jím za kuklu. Solf. T-aje se za svój nuož. Půh. II. 29. — **co, se na koho, nač.** T. ruku na zabití. L. Čert (ďas) na něho trhl. Prov. Sych. Aj, na měť sě (ďábel) již trhal několiko let a ještě mi jest, úfám Bohu, za vlas neuškodil. Hus III. 274. T. (jíti) na nepřítele. Neštěstí, bída naň trhla. Us. T. se na koho (sápati se). Ros. Trhlo na něj (dohnala ho konečně pokuta. Vz Trest). Č. Také někdy na pány trhne (neštěstí). Č. — **(co) kam.** T. chmel do nůše. Trhnouti do města. Troj. Sebravše se polem trhli **před** hrady páně Koldovy dobývat jich. Pal. Děj. IV. 1. 188. Chytil ho za vrch a trhl jím za stuol a dal mu dva pohlavky. NB. Tč. 96. Nepřítel trhl **v** zemi, v město. Us. Trhala je (jahody) do fěrtoška, dávala je synečkovi do klobóčka. Sš. P. 690. — **co, kde, na čem, na kom.** Šaty na hostech trhati (nutiti je, aby ještě zůstali; příliš pobízeti. Č.). Nedá on na sobě šaty trhati (se nutiti). Ros. Trávu na vinici t., Ros., květiny na louce. Ml. T-al se jako pes na řetěze. Ros. Pamatuj si má slova a netrhej se na zdraví. Us. Seje mój milý hrach, ja som sa učila na ňom lusky trhať. Sl. ps. 111. Loupe a trhá to **ve** hlavě. Dch. Budu trhat lileje **u** panenky Marie. Sš. P. 9. T-la jsem ji **v** zahrádce. Er. P. 153. T-á mne v životě. Us. Ovoce v zahradě, jahody v lese t. Us. Hřídel ve stříhách trhl (sebou hnul). Vys. — **co odkud.** Vítr trhá cihly **se** střech. D. T. sobě vlasy s hlavy. Us., T. Kdo **z** ni jabka trhat bude, ten pomsty boži něujdě; Až se (si) všecky vlasy z hlavy trhala. Sš. P. 179., 424. (Tč.). — **co, se komu.** T. někomu zuby. Us. Trhají se mu struny (přichází na koráb, prodělává). Us. Zaleha, aby tirhl chudým (rapere). Ž. wit. 9. 9. (30.). Skáče a hesuje, až se mu v nohách žíly trhají. Ctib. Hád. Budeme si trhat jabůčka červené. Sš. P. 241. Zrak se mu trhá (oči mu jdou v sloup). Ml. — **(co) kdy.** Hrušky trhají-li se **za** zelena, kyselé bývají. Vz Trhaný. Pravili, že do rokování dáti se nemohou, nežli až přes les trhnou. Pal. Děj. IV. 1. 214. Dítě **ve** spaní sebou trhá. Ml. Tak jest pán Ježíš svým učedlníkóm póst odpúštěl a v svátky klasy trhati a rukama mnúti a zrna zobati pro hlad. Hus I. 270. Když se v létě trhají konopě poskonné, některé mezi nimi nalezají se kurvičky, jsou to s rozstřepanou hlavičkou a po řídku jich bývá. Vz Sš. P. 514. — **proti komu (proč).** Chce **na** pomoc králi uherskému trhnouti proti císařovi řeckému. Plk. — **s kým kam.** Trhněte s vojskem **mezi** ně v prostřed. Mus. — **se s kým.** Cožkoli začne, vše se s ním trhá (nemá štěstí). Us. Se mnou se všecko trhá. Vz Neštěstí. Č. Trhal sě jest s tím člověkem a že jest jeho tu prosil, aby jemu na mostu kvaltu nečinil. NB. Tč. 19. Když jest **ta** děvečka po koně šla na pole,

Digitized by Google

že jest pacholíček k ní přijda s ní sě trhal a jí násilé učiniti chtěl. NB. Tč. 276. Trhal jabka s pacholátkem. Sš. P. 179. Za našó vsó jahode só, trhala je má panenka, já také s ňó. Sš. P. 690. — **(se) od koho, od čeho**. T. od pevnosti (jíti). Bur. T. se od někoho = *straniti se*. Aesop. Že se od nich vězňové trhají (odtrhují). Bl. Živ. Aug. 91. Císař když nedržel smlouvy, hned se mnozí od něho trhali. Pal. Děj. IV. 1. 106. Ihned od toho hradu trhl do Prahy. Let. 55. — **se oč, o koho**. Trhali se o to zboží. Sych. Trhají se o kůži oslovou. Prov. O někoho se trhati. Hlas. I chtěl uchytiti (týlec) i bude sě s niem o týlec trhati; Praví, že sě s tú děvečkú o ohlav trhal a že jí hanby žádné neučinil. NB. Tč. 251., 276. — **co proč**. Trhám tě pro štěstí. Er. P 78. — **jak**. Křižováni, vláčeni, po kusu trháni; Každý jako po kusu trhá ctnosť Hus III. 228., I. 229. — **se**. Niť, provaz, kabát, struna, šat, zeď (se boří), dům se trhá. Us. Dlouho byli spolu dobří, nyní se trhli (= rozdvojili, entzweiten sich). Us. Dch. Pivo se trhlo = *skalilo*, wurde trüb. Techn. Cesta se ani netrhla, tolik vozů jelo (v jednom po ní jeli). Us. Lidé, vozy se netrhnou (nepřetržitě jdou, jedou). Us. Jsk. Do toho města bezpečného množství se národů s mnohými dary poběře, tak že se nikda cesta do něho netrhne. BR. II. 887. a. A trhne-li se mysl, máme nepřivoliti; Též ženo nežádej cizího muže: trhneliť se kdy vóle, nepřivoluj. Hus. II. 27 a., I. 287. (Tč.). — **se komu proč**. Tekly jí slzy jako z okapu a slova se jí lítostí trhala. Smil.

Trhavka, y, f. = *trhačka, kůstka prsní ptáků*. D.

Trhavý = *který trhá*, reissend, zerreisslich. T. proud, Ráj., bolesť. Sal. T. skok. Hdk. L. Kv. 96. Míti t-vou noc, t-vý spánek = nepokojný, unruhig. U Olom. Sd.

Trhdějce, e, m. = *trhodějce*.

Trhlavý = *trhlý, tržný*. Nesmíš být taký t-vý. Slez. Šd.

Trhlenina, y, f. = *škulina*, Ritze, f. Na Slov. Bern. Vz Trhlina.

Trhlík, a, m. = *potrhlý*. Reš. — T., osob. jm. Šd.

Trhlina, y, f. = *natržení, skulina*, die Spalte, der Riss, Ritz, die Kluft, Fissur, der Sprung, die Lücke. Us. Dch. Dřevěná socha vzala škodu trhlinami; T. ve zdi; T-nu způsobiti. Dch. T. země, výmol, der Erdriss. Š. a Ž. T. řitná, die Analfissur; cévnatková, die Chorioidealruptur. Nz. lk.

Trhlosť, i, f. = *potrhlosť*, die Verrücktheit, die Rissigkeit.

Trhlozub, u, m., dryptodon, der Schlittzahn. T. poduškovitý, d. pulvinatus. Rstp. 1809.

Trhlý = *roztržený*, gerissen, ritzig, rissig. T. zeď. D. T. stavení. T. litina, Prm. IV. 201., šat, Dch.; ryba (vykuchaná). Us. Dbv. — **od čeho**: dřevo od mrazu t. Vys. — T. *člověk* = *náhlý, pošetilý, bláznivý, střelený*, verrückt, irre, schuss. T. blázen. Reš. Všem zdál se nesmyslný a trhlý. Jel. Enc. m. 29. On je trochu trhlý. Us. Bkř., Šd. Trhlý švec. Šd. T. jako švec. Us. Hý. Uměnie odpúzie hněv, jenž člověka činí jako trhlého blázna. Hus II. 426.

Trhmo, v hudbě, staccato. Šm.

Trhnouti, vz Trhati.

Trhnutí, n., der Ruck, Riss, Strich. T. (roztrhnutí) srdce, cardiorhexis. Nz. lk. T. perem, der Federstrich. Dch. T-tím něco rozevříti. Us. Dch.

Trhnutý; *-ut, a, o*, gerissen (einmal), gerupft, gezuckt.

Trhoděj, e, **trhodějce**, e, m., der Kontrahent. Dějeť pak se kupování a prodávání, kdyžto t-ce svolí se v určenú cenu, neb záplatu jistú ustanovíce. CJB. 363. V prodávání a v kupování svolení t-ce že má býti, zjevno jest. CJB. 365. Jě sě ven metati trhodějcóv a kupcóv. ZN. Řemeslníci, kupci a t-ci aby plné svobody v těch trzích jměli. Arch. I. 224.

Trhomné, ého, n., něm. Trahona, ves u Veseřic. PL.

Trhonice, dle Budějovice, Trhonitz, ves u Jimramova. PL.

Trhonín, a, m., ves u Vimberka.

Trhoun, a, m. = *kdo se trhá, lopotí*. Mor. Šd.

Trhovačka, y, f. = *dražidlo*, das Reissmodel (u bednářů). Šm.

Trhovati = *kupovati* — **co**: krávu. L. — T. = *kupčiti*, handeln. — **čím**. Rk. — **s kým**. Krok. — **v čem**. Lydia trhovala v nachu či purpuru. Sš. Sk. 193. — **se** = *smlouvati se*, handeln, feilschen. Trhuje se jako žid. Plk.

Trhové, ého, n. = *plat od prodeje na trhu*, das Markt-, Standgeld.

Trhovec, vce, m. = *trhoděj, kupec*, der Marktfahrer, Marktbesucher, Fierant. Skř., J. tr. T. a obchodník prohlídá především, aby . . . Sš. II. 130. Vypovědámy, aby plné svobody řemeslníci, kupci a t-ci v těch trziech měli. Arch. I. 224. Rozešla se pověsť o vašem obrácení-se na všech místech, bezmála skrze obchodníky a t-vce. Sš. II. 241. (Hý.). I nechali sú t-vci všech věci tržných; Z domu božieho zle t-vce vyvrhl; A tomu na znamenie stoly t-vcóm a penieze převrátiv a rozsypav řekl jest; Ale ten neslove trhovec, jenž svú věc prodá, aby sobě jiné potřeby dobyl, netbaje zisku; Nebrzo kto bude t-hovcem, by nebyl lichevníkem; a proto nešlušie knězi, aby byl t-vcem; Stoly převracel a t-ce vymrskal z chrámu božieho; T. slove, jenž trhem hledá získati a na zisk; Spravedlnosť (ukázal jest), že z chrámu t-ce vymetal jest. Hus I. 132., 397., 216., 219., 238., 382., II. 307. Slovo kupec znamená i toho, jenž kupuje, i toho, jenž prodává, jako to slovo t-vec. Hus III. 230. (Tč.). — T. = *malý vozík s dřívím na trh*, der Marktwagen. Na mor. Valaš. Vck.

Trhovectvo, a, n. = *kupectví, obchod*, der Handel. Za Domitiana bylo hlavou t-ctva Řím město. Sš. Zj. 476. (Hý.).

Trhovek, vka, m., **trhovka, y, f.** = *dobytek na trhu koupený*, das Marktstück (Vieh). Zdála se mi klisna pěkná a byla přece jen vylíčená trhovka. Us. Dch.

Trhovice, e, f. = *cesta, po které se do trhu chodí*, der Marktweg. Us.

Trhovisko, a, n., přípona -isko. Mkl. B. 277. T. = *trhoviště*. Zabili synečka a to v t-visku. Čes. a mor. ps. 136. (Slav.). Kvetla Antiochia co světové t. Šš. Sk. 149. (Hý.).

Trhoviště, tržiště, ě, n. (na Slov. a na Mor. *trhovisko*, a, n.) = *trh, kde se prodává a kupuje*, Marktplatz, m. Vz Trh. Tržiště věcí prodajných. V. T. volové, Aqu., otevřené. Boč. — T. = *hlavní místo v městě, rynk*, der Markt, Ring, Ringplatz. Kat je na tržiště nesieše. Dal. — Kom., Bck. II. 1. 246. — T. = *město kupecké*, Handelsstadt, f. O tom tržišti, o Tyru. Br. Ješto Soluň znamenitým obchodištěm a trhovištěm byl. Šš. II. 241.

Trhovka, y, f. = *nůše na trh*, ein Marktkorb. Us. — T., ein Marktmuster (ode všeho, co se prodává). Mřk.

Trhovky, dle Dolany, samota u Zalužan.

Trhovle, e, f. = *kupectví*, der Handel. Krok. II. 468.

Trhovna, y, f., die Markthalle. Dch.

Trhovní = *trhu se týkající*, Markt-, Mess-. T. zboží, D., peníze (na trh), novina (vymyšlená). Reš., Th. T. póhon, vz Póhon. Půh. I. 125. T. hluk. Hý. — T. = *ku koupi se vztahující*, Kauf-. T. zápis, smlouva. Pr. měst. — T., ího, m. = *trhovník*. Jg.

Trhovnice, e, f., die Händlerin. Jg.

Trhovník, a, m., strsl. trъgovьnikъ, mercator, *kupec*, Händler, příp. -ikъ. Mkl. B. 247. T., *kdo na trhu kupuje*, der Marktkäufer. T-ci, die Marktleute. Odejdi tamto na trh mezi t-ky. Šš.

Trhovský, Markt-. Aby v odpustky t-ské nedoufali. Hus III. 138.

Trhovství, n. = *obchod, kupectví*, der Handel. Nejeden kupec docela pojde ve svém t. Šš. Zj. 476. (Hý.). T. pilný. Hus III. 233.

Trhový, *od trhu*, Markt-, Mess-. T. hluk, Jel., místo (trhoviště), V., cena, chléb, D., právo, věc, peníze. Us. Obecní trhoví lidé: kramáři atd.; nebezpečenstvie trhová. Št. T. zboží, pospoj, dílo, práce (při které bývá menší důkladnosť než při zakázce), Dch., úředník, Pal., den. Dch., Šd., NB. Tč. 233. T. půhon. Vz Půhon, Kn. drn. XLIX., Půh. I. 229. — T. = *ku koupi se vztahující*, Kauf-. T. desky zemské (v nichž se koupě a prodeje zapisují), V., Arch. I. 429., list, zápis, cena, D., vklad, Faukn., smlouva, povinnosť. Vz Kupní, Obchodní, Tržební. — T., ého, m. = *dohledač trhový*, der Marktmeister. L. — *Trhové Sviny*, Schweinitz, městečko v Budějovsku.

Trhutka, y, f., riccia, die Riccie. T. sivá, r. glauca, plovoucí, r. fluitans, zplývavá, r. natans. Rstp. 1825.

Trhutkovitý. T. rostliny, riccieae: trhutka. Rstp. 1825.

Trchati. Ať z pelecha trchá = *vstává*. Kol. ván. 222.

Tři (u životných rodu muž. také *tří*; *tři* je skráceno ze *tří*, strč. *tříe*, strsl. trije. Gb. Hl. 138.); gt. tří (tak *obyčejně*; také čítáme *třech*, tvořené dle zájmenného skloňování, Ht., D.; *třech* jako v lok. již v strslovan. řeči. Schl. V obecné mluvě vůbec *třech*); dat. třem; akkus. tři; lok. třech; instrum. třemi (také: třími; *třmi* je zastaralé; v ob. mluvě *třema*. D., Kts.). Na mor. Zlínsku: nomin. muž. živ. tře, než. tři, rod žen. a střed. tři; gt. a lok. třech, dat. třem, akk. tři, instr. třema. Brt. v Mtc. 1878. 16. Tři, skr. tri, zd. thri, řec. τρεῖς, lat. tres, strsl. trije, lit. trys, goth. kmen thri, nněm. drei. Schl. Cf. Mkl. L. 122., 130. Odkud to slovo odvozuje Šf., vz Mus. 1848., l. 3. str. 232. — Tří (tři) páni, V., muži, hadi, dubové. Vz Čtyři. Tři dni, tři léta; Dvá jednoho pán a tří vojsko; Tří králův. V. Třmi věcmi koná sě hřiech. Hus I. 275. Třmi důvody potvrzuje. BR. II. 610., 611. Třími místy. Skl. I. 306., 321. Dal za to tři sta jak jeden krejcar. Mor. Šd. Tři sta bohů prabohů! Slov. Třem ženám se ještě vždycky klep povedl. Bayer. Třmi kyji bíti. BR. II. 771. a. Jeden za tři, druhý za pět bez dvou (= jeden jako druhý). Vz Podobný. Lb., Dch. Třmi průdy. Rkk. 51. Nejeď pro ni, pošli pro ni tři sta koní; Jak nejstarší vdával, tři sta (zlatých) jí zadával (věnoval); Ulianka čistá panna, u Dunaja šaty prala, dojeli tam tře husaři: Poď Uliško, pojeď s náma; Pěkné pohřeb bych ti udělat dal: dal bych tobě trúbit, na vše zvony zvónit a třema kněžama k hrobu doprovodit; Uvila ho (věnec) třema řady, třema řady pro krajany; Dva nalėla, tři napsala, tak synečka oklamala. Šš. P. 82., 119., 167., 247., 305., 564. (Tč.). A při tom byli jsú tři dobré člověky, kterýmž jest hodno věřiti; Dává vinu Stuhlíkovi rybářovic ze třech zlatých; Mohlo býti na tři hodiny před večerem; Dávaje mu vinu ze tří postavův a žádal práva naň; Před tiemi třími člověky poručil; Se třmi hospodyňami přebýval. NB. Tč. 49., 67., 93., 129., 197., 250. Ze tří set kop; Jim třem věno vložila; Dvéma neb třmi panošemi; V třech nedělích; Drží jí tři hřivny platu na třech lánich; Vpadl mi ve dvór a ve tři člověky. Půh. I. 167., 216., 261, II. 100., 113. (Tč.). Tyto tři věci: viera, nadějě a láska činie modlitbu Bohu vzácnú; Co jest pokánie? Tři. Které? Bohu zpovědánie, srdečné želenie a dosti učiněnie; Hřiech třmi kusy se plní: vnuknutím, libostí a přivolením; Na světě (bode zbožie) třmi bodeními, to věz: dobýváním, držením a ztracením; neb těžce ho člověk dobývá, těžce chová a těžce ztracuje; A rci a věř, že ty tři osoby jsú ne třie Bohové, ale jediný pravý Bóh. Hus I. 315., 341., 367., II. 77., 229. (Tč.). Se třmi provazy. GR. Tři halíře, tři páry bot. D. Tři sta, vz Dvě stě. Tři a dvacet. Us. Příkladem oněch tří. Kom. Třem odolati. Us. Ve třech letech. Us. Před třmi dny. Br., V. Třemi koňmi (v obec. mluvě: *nebozízem*). D. Pokoušeje ho třími hříchy. Štelc. Tři božské osoby. Us. Povím všecko ve třech slovech (krátce). Ani tři počítati neumí. Staví se jakoby ani tři počítati neuměl. Us. Tři za dvě bereš. Na Slov. Bern. Straka ze kře a tři v keř. Kázali mu tři krále napsati (chytře se ho zbavili). Jg. Za tři pracovati, jísti (vydatně). Us. Brt. Žertem říkají: Kape se třech (m.: se střech i. e. prší-li). A odpovídá se: Ne se třech, ale se čtyrech (i. e. rohů střechy). Dch.

Digitized by Google

Tří-, vz Troj-, Třou-.

Triadika, y, f. = *soustava tříciferná*, die Triadik, triadisches Zahlensystem. Nz.

Triage (triáž) = *paběrky*, *vybrakované zboží*, das Ausgelesene (Schlechte) einer Waare, der Ausschuss. Kh.

Triakontaëdr, u, m. = těleso o 30 stejných routovitých plochách, der Triakontaëder. S. N.

Triangl, u, m., z lat. = *trojúhelník*, *trojhran*, Dreieck, n. — **T.** = *třínožka*, kovový, hudební nástroj. Vz KP. II. 296., Tříbránek. T., it. triangolo, ocelová tyčka do tří rohu zahnutá, na niž se ocelovou týčinkou tluče. Červený vynalezl r. 1878. zvonový t., vydávající jasný zvonkový hlas. Mlt. — **T.** = *troják*, *trojačka*, *podstavec* na troje svíčky o velikonocích při obřadech církevních. Šd.

Triangulovati = *na trojhrany rozděliti* (aby se snáze měřiti mohlo), *trojcovati*, *trojúhelničiti*, trianguliren. Nz.

Triarchie, e, f., z řec. = *trojpanství*, je-li vláda svěřena třem osobám. S. N.

Triariové, nejstarší a nejvycvičenější vojínové římských legií. V bitvách stávali až v třetí řadě v záloze. Vz Vlšk. 438., 446.

Trias, u, m. = *triasový útvar*, vz Triasový, Krč. 609., Frč. Geol. 95. Trias rázu německého, slezskopolský, anglický, rázu alpského, spodní alpský, rhaetský, svrchní alpský, svrchní v sev. Americe, západně za řekou Mississipem, švýcarský, v Chorvatsku a Slavonsku, karpatský, sedmihradský, banátský, spodní. Vz Krč. 612., 622., 624., 625., 626., 629., 650., 652., 654., 641., 644., 646., 647., 649.

Triasový či *kamenosolný útvar* jest po většině útvarem mořským a skládá se ze tří pásem (odtud jméno jeho) a) z pásma pestrého pískovce, b) z pásma lasturnatého vápence a c) z pásma pestrého slinu. Vz Bř. 262., KP. III. 42., Krč. 647.

Triáž, vz Triage.

Tříb, u, m. = *nástroj ku tříbení obilí*, *smyk*, der Dreschwagen, die Dreschwalze. Kom. J. 398. Vz *Tříby*. Před časy obilí tříbili tříbem. Kom. T-bem potříti. Sš. Snt. 33.

Tribalius, a, m. T. Martin Holický, farář smolnický. 1600. Jg. H. l. 643.

Tříbarevný praporec, dreifärbig, vz Trikolora.

Tříbarva, y, f. = *tři barvy*, die Dreifarbe. Orlové s t-vou. Víd. list. 1815. 38.

Tríbeč, bče, m., hora na Slov. Krč. 648.

Tříbek, bku, m. = *malý tříb*. — **T.**, bka, m., **Tříboh**, a, m. = *Černoboh*, který vše potírá, Lues. Krok. II. 381.

Tříbení, n., das Dreschen. — **T.** = *čistění*, die Reinigung, Sichtung. Kom.

Tříbený; *-en*, *a*, *o*, gedroschen. — **T.** = *čistěný*, gesäubert, gesichtet. Jg.

Tříběžek, žka, m. = *zajíc mající jednu nohu postřelenou neb ustřelenou*, der Dreiläufer. Us. Dch., Šp.

Tříbič, e, m., der Sichter. Šm.

Tříbidlo, a, n. = *prosívadlo*, das Sichterzeug. D.

Tříbiti, il, en, ení; *tříbívati*. Strsl. trebiti, purgare, rus. terebitь; od trěb. Mkl. L. 31., B. 437. **T.** = *třením čistiti*, dreschen; *čistiti*, zvl. *obilí*, *cíditi*, *podsívati*, sieben, sichten; *potírati*, *hubiti*, aufreiben, vertilgen; **se** = *díti se*, vor sich gehen. Jg. — **abs.** Tříbeni budete jako plevy, kteréž pomíjejí. Br. — **co, koho.** T. obilí, Us., mouku. Orb. p. T. pšenici. Bj. Čápi hady tříbili aneb pojedli. Štelc. — **co, koho čím.** Před časy obilí tříbívali tříbem. Kom. Pokušením někoho t. Br. — **koho jak.** Že těch, kteříž jejich nepřátelé jsou, nenávidí a je podlé své největší mocnosti s pomocí pána Boha všemohoucího t. budou a chtějí. Skl. — **co od čeho.** Krajinu od pařezů tříbiti. Us. Dch. — **se s kým.** Tříbili (= přebírali) se s nimi jako s plevami. Bart. — **co, koho skrze co**: pokolení lidské skrze paliče t. Br. — **kde.** Satan svaté sobě na říčici podané t. se snaží. Kom. Bůh židy pod správou římskou předivně tříbil (sužoval). Plác. — **se** = *díti se*. Mnohé neřesti se tříbily. V.

Tříbivý, sichtend. Rk.

Tříbočný, **tříboký**, **trojbočný**, trigonus, dreiseitig. T. vaječník kosatce obecného. Rst. 507.

Tribokové, pl., *kmen galský*.

Tribometr, u, m., das Reibungsmesser, der Tribometer. Nz.

Tribonian-us, a, m., slavný řím. právník, sestavil pandekty, † 546 po Kr.

Třibovati, zastr. = *řezati*, *klestiti*, entmannen, kastriren.

Tribrachys, řec. = *stopa veršová*: ◡ ◡ ◡, chodila. Vz S. N. *Trojkratka*, *běžec*. Rk.

Třibratrý, **trojbratrý**, triadelphus, dreibrüderig, když tyčinky jednoho květu na tři svazky srostlé jsou na př. u posedu momordiky. Rst. 507.

Tříbřichy, dle Dolany, něm. Stříbřich, ves u Chrudimi. PL. Vz S. N.

Tři bubny, také *Bubeň*, bně, f., Dreitrommel, ves u Slatinan v Chrudim. S. N.

Tribuleci-us, a, m. T. Sigm., farář a spisov. 1597. Jg. H. l. 643., Jir. H. l. II. 295.

Tribun, a, m., lat. = *představený tribui*, *jisté třídě lidu v str. Římě*, der Tribun, Zunftmeister. — **T.** *vojenský* = vyšší důstojník, jichž v legii 6 bylo. — **T.** *plebis*, zástupce obecného lidu proti patriciům. Vz S. N., Vlšk. 64., 439., 441., 442., 437.

Tribuna, y, f. = *zvýšené místo k řečnění*, *řečniště*, die Rednerbühne, Tribune.

Tribunal, u, m., lat. = *soudní stolice*, *soudní dvůr*, *soud*, der Richterstuhl, das Tribunal. Cf. Vlšk. 61., 64., 388.

Tribunat, u, m. = *úřad tribunský*. Rk.

Tříbunčužný baša (nové slovo), ein Basse von drei Rossschweifen. D.

Tribu-s, -e, -i, -s, -i, -í; pl. -e, -í, -ím, -e, -e, -ích, -emi (podlé *Růže*; nebo *trib-us*, -y, -ě dle *Ryba*). **T.** = *jistá třída lidu ve str. Římě*, *jichž bylo z počátku tré*, *naposled 35*, eine Volksabtheilung, Zunft, Tribus.

Tribut, u, m., z lat. tributum = *berně*, *daň*, *plat*, *poplatek*, die Abgabe, Steuer, Auflage, der Tribut. Pustil od t-u. V. T. dávati. Br. Něčím t. platiti; někomu pod t. náležeti. Kr. mosk.

Tříby, ů, pl., m. = *zubaté smyky*, *válce na rozmačkání hrud na poli*. Sš. Vz *Tříb*.

Třicátek, tku, m. Vz Třidcátek.

Třicátkový. T. poplatek, dávka. Šp. Vz Třidcátek.

Třicátník, a, m., der Anführer über Dreissig. On Martinovi Podivinskému 35 dal, prose jeho, aby je Ďurďovi t-ku donesl. NB. Tč. 26. — **T.** = *kdo má 30 let,* der Dreissiger. Ženil se jsa t-kem. H. Jir. — T., u, m. = 30 krejcarů. Gl. 344.

Třicátý, der dreissigste. T. groš: an. 1570. ist im Landtag beschlossen worden, dass man Ihr Majestät von allem, was verkauft wird, den 30. Groschen geben solle. Gl. 344. Léta Kristova třicátého. BR. II. 12. a.

Třice = *střevice,* Schuhe. Us. v Domažl. Vezem Vám nevěstu, má nové třice; Třice na přesky, jen jsú se leskly. Er. P. 325., 338.

Třicet, vz Třidcet.

Třicetiletý, třicítiletý, dreissigjährig. T. válka. Vz S. N.

Třicetina, y, f., das Dreissigstel. Šd.

Třicí a třecí = *co tříti lze,* reibbar. V. — T. = *čím se tře,* Reib-. T. kámen (pěna mořská), V., v obec. mluvě: pimštajn z něm. Bimsenstein. — **T.** = *na čem se co tře,* Reib-. T. kámen. Plk.

Tříciferní, vz Triadika.

Třicípý, dreizipfelig. T. šátek. Us.

Třicítina, y, f. = *třicetina.*

Třicítka, y, f., die Zahl dreissig. Už mu táhne t. = bude míti brzo 30 let. Us. Němc.

Triclini-um, a, n., lat. = *lěhadlo,* byla tři okolo stolu pro devět osob. Vz S. N., Vlšk. 89., 90., 134., 135.

Tricot (trikó) = *pletená práce, pletený spodní přiléhající oděv,* die Strickarbeit, gestrickte Kleidung, enganschliessende Strumpfhosen. Vz S. N.

1. **Tříč,** e, m., Tritsch, ves u Vysokého. PL.

2. **Tříč,** e, m. = *kdo tře,* der Reiber. Us. Čsk.

Tříče, ete, n., šp. m. *trojče.* Cf. Dvojče, ne *drouče.* Brs. 2. vyd. 246.

Tříček, čku, m. = *hmoždíř.* Mor.

Třička, y, f., die Reiberin. — **T.,** šp. m. trojka. Vz Brs. 2. vyd. 246.

Tříčlen, a, m., vz Trinom.

Tříčlenný, dreigliederig. T. slova. Sš. II. 211.

Tříčměry, dle Dolany, Tritschmersch, ves u Nových hradů. PL.

Tříčtvrťák, a, m. = *mladý zajíc, který má ¾ své obyčejné velikosti,* der Dreiläufer. Šp.

Tříčtvrtletí, n., eine Zeit von 9 Monaten. Us.

Tříčtvrtletní, D., **tříčtvrtletý,** dreivierteljährig. V.

Tříčtvrtní takt, der Dreiviertеltakt. Rk.

Tříčtvrtník, a, m., der Besitzer von drei Viertel eines Bauernhofes. Rk.

Třída, y, f. Crěda — črieda — střída — třída, jako u třešně, vz toto. Gb. Hl. 121., Bž. 45. Slovo *třída* nekrátí *í*: třídou, tříd. *T.* = *řád, řada, oddělení, stupeň,* die Klasse, Abtheilung, das Departement. Třída dalšího vzdělání, die Fortbildungsklasse. Us. Dch. Třída let, die Altersklasse; t. věřitelů, die Klasse der Gläubiger. J. tr. T. služební, die Dienstklasse. Čsk. T. věku, die Altersklasse; t. zvuku (zvučí), Klangfächer der Stimme bei Deklam.; hlavní třída, die Hauptklasse z. B. der Einheiten. Nz. Třída dělnická; t. o dvou, o třech ... cifrách (číslicích); udavatel třídy (Klassenexponent). Nz. T. v rostl. = vyšší oddělení soustavy rostlin rozdělující se na podtřídy, řády, podřády atd. Rst. 507. Cf. Kk. 65., Sch. II. 379. Sami třídu a stranu činili. Sš. I. 155. Ještě jazyk tamější (aethiopský) k semitské třídě se čítá. Sš. Sk. 103. (Hý.). — **T.,** *slovesa.* Sloveso dělí se na šest tříd. Vz Časování. — **T.** = *střídání,* der Wechsel, die Abwechslung, Ablösung, Reihe. Dosta se třieda (řada) na páva. Smil v. 836. Když svú třiedu vyplněchu. M. Aby slúžili před skříní na třiedu (vicissim). BO. Střežéchu třiedami (per vices) chrám. BO. — **T.** = *ulice,* die Strasse. Vstanu a obejdu město po třiedách a po uliciech, hledati budu toho, jehož miluje duše má. Hus III. 35. Nehledaj okolo v třiedách městských (in vicis). BO. Vyběhni na třiedy a na ulice městské (in plateas et vicos civitatis). Luk. 14. 21., ZN. — Ostatně vz Střída a S. N.

Třidcátek, tku, m. = *třidcátá částka* (cf. Desátek), das Dreissigstel. — **T.,** na Slov. = *třidcáté mýto,* bývalé mýto na hranicích uherských zřízené r. 1848. Zoll, m. Šd., Zříz. sněm. — **T.,** v Uhřích též *úřad, který třidcátky* (mýta) *vybírá,* das Dreissigstamt, Zollamt. — *Psí třidcátek,* vlčí právo (právo silnějšího), das Recht des Stärkeren. Vyšel na psí t. (vše ztrávil). Bern. Prideš na psí triciatok (spáliš se). Dbš. 45. — *Třidcátky,* pl. = *růženec se 3 desátky,* rosarium cum tribus *Pater.* D.

Třidcaternosť, i, f., die Dreissigfältigkeit. Ros.

Třidcatero, vz Třidcaterý. — **T.,** subst., dreissig. T. dětí. D.

Třidcaterý; *-ter, a, o* = *třidcetnásobný,* dreissigfach. — **T.,** *třicet obsahující,* dreissig. T. počet. V.

Třidcátka, y, f. = *třicítka,* die Zahl dreissig. Scip.

Třidcátkový úřad, das Dreissigstamt (Zollamt in Ungarn), výměra, das Dreissigstausmass, úředník. T. dávka, sazba. J. tr.

Třidcátnice, e, f. = *třicetiletá ženská,* die Dreissigerin.

Třidcátnictví, -stvo, a, n., das Dreissigstamt.

Třidcátník, a, m. = *kdo má 30 let,* ein Dreissiger. — **T.** = *vůdce 30 mužů.* — **T.** = *výběrčí třidcátků* (v Uhřích), der Dreissigstbeamte. D. — **T.,** u, m. = *mince 30 krejcarů,* eine Geldmünze von 30 Kreuzern. V. — Jg.

Třidcátný = *celný,* Dreissigstamts-. — **T.,** ého, m. = *třidcátník.*

Třidcátý, der dreissigste. T. den. V.

Třidcet, třicet (zastr. *třideset*), v nepřímých pádech: třidceti, třiceti n. třidcíti, třicíti, dreissig. Vz Pět. Předposlední *í* je zpětná přehláska a staženina z *ia,* kdež nyní i *e* přichází. Ht. Sr. m. 247. Cf. Bž. 8. 286. Třidcet let starý. D. Po třiceti, V., po třidcíti. Us. Ve třidcíti. V. Ten vražedlník vsazen a žalobníci zaručeni jsú pode třiceti hřivnami. NB. Tč. 95. Třicet tyranů v Athe-

nách. Vz S. N. Ze třidciti. Půh. I. 174., 151., BR. II. 110. a. Třidceti. Půh. II. 108., Hus I. 343., BO., Bj. Mají pro mne jeti konima třidceti. Sš. P. 423.

Třidcetkrát, dreissigmal.

Třidcetnásobnosť, i, f., die Dreissigfachheit. Ros.

Třidcetnásobný = *třidcaterý*, dreissigfach. Jg.

Třidcetokovní, dreissigeimerig. T. sud. Kartig.

Třidcítidenní, dreissigtägig. V.

Třidcítiletý, dreissigjährig. T. válka. Us.

Třidcitka, y, f., die Zahl dreissig. Us. T. vyšla z loterie. Us.

Třídečnosť, i, f. = *rozdělení na třídy*, die Klasseneintheilung.

Třídění, n. = *roztřídění*, die Klassificirung. Balb., J. tr. T. pozemností.

Třídenňátko, a, n. — *třídenní dítě*, ein dreitägiges Kind. Šm.

Třídenní, dreitägig. T. mor. V.

Trident, a, m., it. Trento, něm. Trient, mě. v Tyrolsku. Vz více v S. N. — *Tridenťan*, a, m., pl. -né. — *Tridentský*. T. sněm a. sbor r. 1545. Vz S. N.

Třideset. Z třidesiti hř. Půh. I. 335.

Třidič, e, m., der Sortirer. Dch.

Třídílní, dreitheilig, dreibändig. Us. T. kniha, slovník.

Třídílnosť, i, f., die Trichometrie. Rk.

Tříditi, vz Stříditi.

Třidlo, a, n. — *nástroj ke tření*, ein Reibwerkzeug, der Reiber.

Třídní, Klassen-. T. učitel (hlavní učitel některé třídy), Us., loterie (Klassenlotterie), obchod se zbožím třídním, kolek (dle třídy, klassenmässiger Stempel), J. tr., system věznictví, vz S. N., daň, die Klassensteuer. Dch., J. tr. T. známky, vz Známka.

Třídnictví, n. = *střídnictví*.

Třídník — *střídník, zástupce farářův, jeho vikář, kaplan*, vicarius, der Pfarrvikär, Kaplan. A tu faráře jali s třiedníkem. Pč. 29. A farářové radí střiedníkóm, aby naháněli za třidceti mší, za zpověď, za svátosť . . .; Dělá-li věrně s lidem t., on za svú práci odplatu vezme a farář vždy musí odpověď dáti, že jest prázdnil; A mým doměním třiedníci věrní jsú v cierkvi sv. viece než nynější prelátové platni; Lakomý faráříк neb třiedníček, který zpovědí, kázáním . . . zisku hledá. Hus I. 456., II. 67., 322. Cf. Hus I. 435. (Tč.). Děkan, probošt i třiedníci. Hr. rk. 9. — **T.** *ve vojště*, der Gefreite. Kda.

Třídnoví, n. = *doba tří dnů*, das Triduum. Hý.

Třídný, vz Střídný.

Třídovní, klassenmässig. Šm.

Třídový, Klassen-.

Třídrátový, dreidrähtig. D.

Třidsetikrát = *třicetkrát*. Kat. 2553.

Tridu-um, a, n., lat. = *třídnoví, doba tří dnů*, eine Zeit von 3 Tagen.

Tři dvory, Dreihöfen, samota u Golč. Jeníkova. PL.

Tridymit, u, m., nerost. Vz Bř. 186.

Trienni-um, a, n., lat. = *tříletí*, eine Zeit von 3 Jahren.

Třieska, y, f. = *třesení, strach*, tremor, zastr. Ž. wit. 54. 6. Vz Třísti = třásti.

Třiesli sě = *třásli se*. Kat. 13.

Třietý, zastr. = *třený*. T. stezky. E. V. (Bž. (185.).

Trifoli-um, a, n. = *třílist, trojlístek*, zvl. jetel, das Drei-, Kleeblatt.

Trifylin, u, m., fosforečnan železnatolithnatý. Vz Bř. 148.

Trigantina, y, f. = *lehká řecká loď o jedné plachtě*, griech. Fahrzeug mit einem dreieckigen Segel, die Trigantine.

Triglav, a, m., *Tříhlav*, v slov. bájesloví = Bůh s třemi hlavami (přijmí modly Slunceovy u Polabanů. Vz Mus. 1863. 148. 150.); v MV. nepravá glossa, Pa.; posud *hora* v Krajinsku. Rk. Vz Sbtk. 182., S. N.

Triglyf, u, m. = *trojřez*, ve stavit. ozdoba vlysu dorického konce trámu naznačující; skládá se z 2—3 úzkých, kolmých žlábků úzkou páskou oddělených. Vz S. N., Vlšk. 6.

Trigon, u, m., z řec., trojúhelník, Dreieck, n. Cf. Vlšk. 217.

Trigonalní, *trigonální* — *trojúhelničný*, Trigonal-. T. čísla (= trojúhelníkem dobená, figurirt). Nz.

Trigonometrický — *trojúhloměrný*, trigonometrisch. Nz.

Trigonometrie, e, f. = *trojúhloměřství, trojhranoměřství*. Rk. T. — nauka o určování vzájemných vztahů částí trojúhelníku (stran, uhlů atd.) co do jich velikosti pomocí úkonů geometrických. T. = nauka o vypočítávání určených, ale neznámých částí trojúhelníku z určujících částí daných. Jdč. III. 12. T. plochá a sfaerická dle toho, jsou-li trojúhelníky v rovině nebo na povrchu koule. Vz S. N. Die Lehre von den Dreiecken, die Trigonometrie.

Třigrošák, u, m., das Dreigroschenstück.

Tříhlav, vz Triglav.

Tříhlavec, vce, m. — *tříhlavý*, der Dreikopf. — **T.** = Cerberus. Zlob.

Tříhlavý Cerberus, dreiköpfig. Kom. J. 240.

Tříhřálka, y, f., samota u Troje u Prahy.

Tříhran, u, m., vz Tříúhelník.

Tříhranatosť, tréhranatosť, tříhranosť, tréhranosť, i, f., die Dreikantigkeit, Us. Tréhranosť. V.

Tříhránek, nku, m., der Triangel. Kom. Vz Triangl.

Tříhraník, tréhraník, trojhraník, u, m. — *tříhraná figura, tříúhelník, trojúhelník*, das Dreieck. Všeliké měření děje se skrze t. Kom. J. 761.

Tříhraniti, il, ěn, ění — *tříhraným činiti*, dreikantig machen. Plk.

Tříhranitka, y, f., trigonia, mlž. Krok. II. 262.

Tříhraňka, y, f., herminea, hmyz šupinokřídlý. Krok. II. 129.

Tříhraný, tříhranný, tříhranatý, tréhranatý, třehraný, tréhranný, trojhraný, trojhranný, dreieckig, dreikantig. Jg. Tříhraný, tříhranný. V. T. peníz. Jel. T. meč. Rk. **T.** v rostl. = o třech bocích rovných a tolikéž hranách ostrých na př. stéblo skřípiny mořské, triqueter, triquetrus, dreischneidig. Rst. 508.

Digitized by Google

Tříhřbetý = *tři hřbety mající*. T. hora, dreigipfelig. Háj. Pam. kut. 1675.

Tříhrotnice, e, f., tricuspidaria. Rostl. I. 226. a.

Tříhrotozub, a, m., tricaulodon, druh vyhynulých slonů. Vz S. N. XI. 515.

Tříhvězdí, n., das Dreigestirn. Mus. V. a. 9. (Č.).

Tři chalupy, Drei Chaluppen, samota u Lysé v Jičínsku.

Trichiasa, y, f., z řec. = *obrácení řas proti oku*. Vz S. N.

Trichina, y, f., vz Svalovec, KP. II. 184., S. N.

Tříchlopný, dreiklappig. Šm.

Trichloracetylan, u, m., trichloracetylsaures Salz. Nz.

Trichloracetylový. T. kyselina, die Trichloracetylsäure. Nz.

Trichtýř, vz Trychtýř.

Třijediný; *-den, dna, o*, dreieinig. Šm.

Třijiterní = *tři jitra obsahující*, dreimorgig. T. pole. D.

Tři kameny, samota u Prahy. PL.

Třikati, vz Střikati.

Třiklasovice, dle Budějovice, **Třiklasowitz**, ves u Soběslavi. PL.

Trikolon, u, m., z řec. = trojčlenná věta, pak také báseň neb sloka, skládající se ze tří i více řádek, v nichž však toliko tři rozdílné druhy veršů se objevují na př. čtyřřádková strofa alkaická. S. N. Vz Zk. Ml. II. 199., Sš. 27.

Trikolora, y, f., z lat. = *stužka tříbarevná*, ku př. červená, bílá a modrá. Rk.

Tříkomorní, drei Kammern enthaltend. 1404.

Tříkončitka, y, f., mathiola, rostl. řeřichovitá. Rostl. I. 217. a.

Tříkorec, rce, m., das Drittheil vom Scheffel. Kom. J. 764.

Tříkoutní, -ný, dreiwinklicht. T. linie. Krab. 18., Reš.

Tři králi, samota u Pelhřimova. PL.

Tříkrálový. T. voda (na den sv. tří králů svěcená). Vz S. N.

Třikrát, -te, dreimal. Kolo t. oběhlo. D. T. do roka. Us. Baba jest t. horší nežli čert. Lom. Povrch tichého oceanu jest třikrát *tak veliký* jako starý svět, *chybně* m.: třikrát větší. Brt. S. 3. vd. 29. Každý lán t. do roka orati; Po t. pobrala mé víno z těch vinohradóv; T. tam jel. Půh. II. 239., 351., 571. (Tč.). Synek se obrátil, t. se zatočil a svůj ostrý palaš do srdce namočil; T. klášter objechal, Marijanku zavolal. Sš. P. 87., 92. Ač sem co koho zklamal, navracuji čtvero, to jest t. více (Luk. 19.). Hus II. 305.

Třikrátný, dreimalig. U Uher. Hradiště. Tč. T-ným tím opětováním na troje zapření jeho mlčemně namykaje. Sš. J. 306.

Třikrátosmistěn, u, m., Triakisoktaëder. Krok. III. 259.

Třikrejcarák, a, m. = *groš*. U Kroměříže. Bkř.

Tříkrok, u, m., der Dreischritt (v tanci). Šm.

Tril, u, **trilek**, lku, m., z it. trillo, fr. trille, něm. der Triller, třesuté drobení hlasu ve zpěvu n. ve hře na nástroj hudební. Rk. T. jest vícenásobné, rychlé a rovnoměrné střídání se předrážky s hlavním tonem; t. jednoduchý, dlouhý, odražný (Prell-) nebo úsečný n. krátký; jednoduchý; řada trylků (trylkový řetěz); trylkové tony. Hd. — O původu vz Mz. 351., Mlt. 114., S. N.

Trilateralní, *trilaterální*, z lat. = *trojstranný*.

Trilek, vz *Tril*.

Třileták, a, m. = *tříleté tele*, dreijähriges Kalb. Puch. Cf. Třiletek.

Třiletek, tka, m. = *dobytče tříleté, zvl. kůň*, ein Dreijährling (Pferd). Us. Dch. Cf. Třileták.

Třiletí, n. = *doba tří let*, das Triennium. Rk.

Třiletka, y, f. = *šestizubá ovce*, sechssichtiges Schaf. — T. = *tříleté dobytče*. D., Us. Dch. Cf. Třiletek.

Třiletní, -letý, dreijährig. Třiletní čas, Reš., tříletý čas. V.

Třiliberka, y, f., ein Gewicht von 3 Pfund. — T. = dělo tříliberní koule metající, der Dreipfünder. Jg.

Tříliberní, dreipfündig. Jg.

Třilich, u, m., z něm. Drillich a to z lat. trilicium = *tkanina třínitná, tažené plátno*. Kom. Třilich, drill, vz Tkanina.

Trilion, u, m., vz Trillion.

Třilist, u, m. = *trojhran v podkopu*, das Kleeblatt in der Miene. Bur.

Třilístek, stku, m., das Dreiblatt. Jetelový t. Us.

Třilistník, u, m. = *trojlistník, jetel vodní, hořký, trojice vodní, trojan vodní, bobrek, vachta trojlistá*, menyanthes trifoliata, der Bitterklee. Rst. 1082. Cf. Kk. 177., FB. 52., Slb. 375., Schd. II. 289.

Třilistý, dreiblätterig. T. rozrazil, veronica triphyllos. Flora 2.

Trilka, y, f., vz Tril.

Trilkovati, trillern.

Trillion, u, m., tisíckrát tisíc billionů n. millionkrát billion, jednička s 18 nullami. Vz S. N.

Trilobit, a, m. T-ti = nejstarší zřetelné zkameněliny, trojlaloční korýši, kteří již v dobách prvohor vyhynuli. Vz Bř. 256., 257. Cf. *Trojlaločnatec*, Schd. II. 528., S. N., Krč. 268., 363.

Trilogie, e, f., z řec. = *soubor tří tragoedií obsahem souvisících*. Vz S. N.

Třiloketka, y, f. = *loktuše, plachta trojloketní*. Mor. Šd.

Třiloketní, dreiellig.

Třilotní = *tři lotů*, dreilöthig. Jg.

Třilotový = *třilotní*. Vz Lot.

Trilovati, *trilkovati* = *trilky dělati*, trillern. Vz Tril. — **T.** = *vírem bubnovati*, wirbeln. D.

Třímany, dle Dolany, Třiman, ves u Radnice. PL.

Třímati, *třímávati*, na Mor. a na Slov. = *držeti*, halten. Koll. — **co.** Stůjte a třímejte podání, kterým jste se naučili; Třímej lásku. Sš. II. 284., 300. (Hý.). Jak nese jej! jak jej třímá. Sš. Sm. bs. 115. — **co čím (v čem).** V porobě ji třímá svět svou vládou lichou. Sš. Bs. 61. Hedbávnou rukou přítele vy-

bírej a železnou třímej. Brt. S. 47. — **si co.** Ale mi ho (děvčete) nedajú, ňachže si ho trimajú. Sl. ps. (Tč.). — **co kde.** Srp třímati v ruce. Koll. — **co jak.** Duch sv. s hlavou Kristem církev **ve** spojbě třímá. Šš. II. 320. (Hý.). — **za koho.** A již (jaro) samo vládu za ni (zimu) třímá. Šš. Bs. 167. — **se.** Co jednou k srdci přivřelo, zvláště ve mladosti, škrab jak chceš, třímá se, aspoň skvrny na vždy nechává. Koll. — **se čeho.** Já sa trimám kalendára, napred prinde masopust. Sl. ps.

Třimecítma = 23. V. Na radu vyšší, v níž třimecítma soudců sedalo. BR. II. 21. b. Vz Jedenmecítma.

Třimecítmerosť, i, f., die Dreiundzwanzigerleiheit. Ros.

Třimecítmerý, drei und zwanzigerlei. Ros.

Třimecítmý = *třetí a dvacátý*, der drei und zwanzigste. V.

Tříměr, u, m., vz Trimetr.

Tříměří, n. = *tříměr*.

Tříměsíčný, dreimonatlich. V.

Trimethylamin, u, m., zásada, Basis. Vz Šfk. 617.

Trimethylarsen, u, m.: $As(C_2H_3)_3$, tekutina. Vz Šfk. 632.

Trimetr, u, m., z řec. = *tříměr*, *tříměří*. Vz více v Zk. Ml. II. 188.; Šš. 15., 16., S. N., Senarius.

Trimorfický, z řec. = *trojí podobu mající*. S. N.

Třímuž, e, m. = *třipán*, triumvir. Víd. list. 1813. 197.

Třímužný, **trojmužný**, dreimännig, triandrus. T. květy o třech tyčinkách anebo rostliny takových květů. Rst. 508.

Třímužstvo, a, n., triandria, třída květu s 3 tyčinkami. Rostl. I. 206. b.

Třín, a, o, vz *Třený*, gerieben.

Třináct, **-te**, v nepřímých pádech, *třinácti*, dreizehn. V. Vz Pět. Tak jest sprostný a upřímný, jako jest na dvou kostkách třináct (nikdy). Reš. Při tomto slově, počítá-li se, říká se na Slov. vždy: ‚pán Bůh při nás.' Jeden, dva . . . trinást, Pámbu při nás, čtrnáct atd. (Třináctka jest počet nešťastný.) Také na Mor. tak říkají. Brt. Toho mi neplnil od třinácti let. Půh. I. 358.

Třinácternásobnosť, i, f., die Dreizehnereiheit. Ros.

Třinácternásobný, dreizehnerlei. Ros.

Třináctery, dreizehnfach, dreizehnerlei. T. koleno. BR. II. 6. a. Jest jich t-ro = třináct. Us.

Třináctihláskový, dreizehnsilbig. Třináctihláskový verš. Krok. I. b. 153.

Třináctiletý, dreizehnjährig. V., Pal. III. 3. 284.

Třináctina, y, f., Dreizehntel, n. Rk.

Třináctivrkočka, y, f., der Dreizehnzopf (eine Art Seestern). Šm.

Třináctka, y, f., die Zahl dreizehn, der Dreizehner. Us.

Třináctkrát, dreizehnmal.

Třináctý, der Dreizehnte. T. den. V. V knihách třinadstých. Hus III. 297.

Trinakri-a, e, f. = *staré jméno Sicilie*. — *Trinakrijský*. Vz S. N.

Třinásob, u, m., das Dreifache. Zlob.

Třinásobný, dreifach. Zlob.

Trincle. Z T. Štěp. 1697. Jg. H. l. 643., Jir. H. l. II. 296.

Třinda = *tři*. Er. P. 27.

Trinidad, a, m., britský ostrov v Záp. Indii. Vz S. N.

Trinitáři = *řád duchovní* (zaniklý) od r. 1198. Trinitarier. Vz S. N.

Trinitas, lat. = *trojice*, zvl. trojice otce, syna a ducha svatého.

Třinitný, *cínovatý*, dreifädig. Us.

Trinitrofenolen, u, m. = *trinitrofenolova kyselina*, *pikrová kyselina*, hořká látka z fenolu. Vz KP. IV. 480.

Třinka, y, f., ves u Třebenic. PL.

Trinksa, y, f., osob. jm.

Trinksaus, a, m. T. Mikuláš. Tk. III. 414.

Třinný, *lépe:* třtinný, Rohr-. Jg.

Třinoh, u, m. = *trínožka*, der Dreifuss. Kom.

Třínohý, **trénohý**, dreifüssig. T. stolice, stůl, Us., hrnec. Kom.

Trinom, u, m. = *trojčlen*, algebraický výraz nějaké veličiny vyjádřený třemi členy sčetně n. odčetně spojenými (a + b — c). S. N.

Trinomický = *trojčlenný*, ze tří členů se skládající. S. N.

Třínotek, tku, m. = *látka trojtkaná*, der Drillich.

Třínotkový papír = na způsob třínotku prouhovaný, do kufrů a kočárů, das Drellpapier. Dch.

Třínový zub = *třenový*. Na Ostrav. Tč.

Třínožka, y, f. = *třínohá stolice*, der Dreifuss. V. T. soustružnická. Hk. Cf. Vlšk. 143., 195. — **T.**, čes. tanec. Dch.

Třínožník, u, m. = *třínožka*. Dch.

Trio, a, n., z it. = *trojzpěv*, *trojhlasná skladba*, Rk., instrumentalní skladba pro 3 nástroje. Mlt.

Tříoký, **tříoční**, **trojoký**, dreiäugig. Šm.

Triola, y, f. = *skupina tří not místo dvou*. Mlt. Vz S. N.

Triolet, u, m. = *trojzvučka*, *malá báseň* o 8—10 řádcích, zvláštním způsobem složená a to tak, že první dva řádky činí úplnou větu, načež se první řádek opakuje ve čtvrtém a sedmém verši, tedy třikrát se klade, odkud jméno té lyrické básně. Dch., Rk. Vz Zk. Ml. II. 213.; Mk. Ml. 350.; Šš. 51. Příklad v Poslu z Budče 1850. č. 3., Pobídnutí k radosti od Chmel. v Jg. Slovesnosti.

Triolový. T. půlnota, Triolenhalbe, čtvrtina, Triolenviertel. Hd.

Tříosmina, **trojosmina**, y, f., das Dreiachtel. Šm.

Tříosminový, **tříosmičkový**, Dreiachtel-. Šm. T. takt. Šm.

Tříosobný, **trojosobný**, dreipersönlich. Šm.

Třípán, a, m., der Dreiherr, Triumvir. Šm.

Třípanský úřad, das Dreiherrenamt, Triumvirat. Jg.

Třípatrový, dreistöckig. T. dům. Us.

Tripel, plu, m., der Polierschiefer, Tripel, hornina břidličnatá složení hlinitého, jíž se

Digitized by Google

k cídění a leštění kovův užívá. Vz S. N. T. jest na omak suchý, drsný, zemitý. Obsahuje hlavně kyselinu křemičitou, kysličníky hlinitý a železitý. Vz Zemina. Bř. Cf. Schd. II. 43. T., od města Tripole, tripolská hrnda. Mz. 352.

Tripelalliance, e, f. = *trojspolek*, spolčení se tří politických mocí. S. N.

Třipeněžník, u, m. = *trojník*. Bern.

Trpěšice, dle Budějovice, Trippischen, ves u Sušice. PL.

Třipídný, drei Spannen lang.

Třipinetní, dreimassig.

Triplé, n. = *ve hře na kulečníku trojí náraz koule na stěny kulečníku*. S. N.

Triplika, y, f., z lat. = *odpověď na dupliku*, die zweite Antwortschrift, Triplik.

Triplikat, *triplikát*, u, m., z lat. = *třetí stejný exemplář spisu tištěného, listiny právní neb mince*. S. N.

Triplit, u, m. = *tvrdokámen obecný bezvodý*, das Eisenpecherz. Vz Bř. 168., S. N.

Triplo. In triplo, z lat. = *trojnásobně*, dreifach. Cf. Triplikat.

Tripl-um, a, n., lat. = *trojí opis nějaké listiny*. S. N.

Tripoda, y, f., řec. = *třínožka*, der Dreifuss. Us. Cf. Vlšk. 143., 195.

Tripodie, e, f., z řec. = *třístopí*, jest spojení tří stop rhythmických v celek rozměrný, který buď sám veršem jest neb částí jeho, die Tripodie. S. N.

Třípodlažní, dreistöckig. T. dům. Ros.

Tripolina, y, f., die Trippelerde. Šm.

Tripol-is, e, f., mě. v Africe. Vz S. N. — *Tripolan*, a, m., pl. -né. — *Tripolský*.

Třípolní, trojpolní, -ný, dreifeldig. **T-ní** hospodářství, *trojtřídné*, *trojstranné* (když se veškerá polnosť statku na 3 díly rozdělí a do jednoho dílu seje se ozimé, do druhého jaré obilí, a třetí se úhoří). Puch. Trojpolní hospodářství. V. — Jg.

Tripper = *kapačka, zánět sliznice roury močové*, povstávající nákazou z nečistého tělesného obcování způsobenou, gonorrhoea, blenorrhoea. Vz více v S. N.

Třípramenný, dreiquellig. — T-ný provázek dreisträngig. T-ný provázek z víry, lásky, naděje, kterého se má každý křesťan držeti. Hus III. 152.

Třípruhový, dreistreifig. Šm.

Triptolem-os, a, m., syn Eleusinin, miláček Demetřin, k jejímuž rozkazu učil lidi pole vzdělávati, síti a žíti. S. N.

Tripudi-um, a, n. = *věštba, která se činila z pozorování žrání kuřat* (obyč. před bitvou; u Řím.). Vz S. N., Vlšk. 345., 343.

Tříradí, trojřadí, n., Tristichon. Nz.

Třířadý = *o třech řadách*, dreireihig. T. vesla. BO.

Třírazový. T. průba (třetího čísla). Slov.

Třířečník, u, m. = slovník o třech řečech, dreisprachiges Wörterbuch. Rohn.

Třířečný, dreisprachig. T. slovník. — T. = *kdo tři řeči umí*, der Sprachen redend. Bern.

Třířizka, y, f., u stav., der Dreischlitz.

Tříročí, n., das Triennium. Cf. Třiletí.

Tříroční strom, kůň, dreijährig. Us.

Třírohý, trérohý, trojrohý, dreihörnig, dreizackig, dreispitzig. T-hé vidle, D., klobouk (na tři facky). Us.

Tříroký, *tříletý*, dreijährig. V. T. dítě.

Třírozparkový, dreischlitzig. Šm.

Třírožka, y, f. = *vidlice třírohá*, dreispitzige Gabel. — **T.**, vachta, rostl. U Počát. Kšá.

Třírožník, u, m., tricera, rostl. pryšcovitá. Rostl. I. 237. b.

Tříruký, dreihändig.

Třísáhový, dreiklafterig. Us.

Třísečný, dreihauig. T. louka. Us.

Trisekce, e, f., z lat. = *rozdělení úhlu na 3 stejné části*, die Trisektion. S. N.

Tři sekery, Dreihacken, ves u Plané. PL.

Tříselec, lce, m., die Gerbsäure. Tpl.

Tříselna, y, f. = *kůlna na tříslo*, die Loheschupfe. Šp.

Tříselnatosť, i, f., das Gerbvermögen. Šp.

Tříselnatý, gerbestoffhaltig. T. rostlinstvo. Šp.

Tříselní, -ný, Loh-. T. mlýn (mlýn na tříslo), die Lohmühle, jáma, die Versatzgrube, nádoba, das Lohgefäss. Šp.

Tříselnice, e, f., die Lohbrühe, Gerbflüssigkeit. T. dubová (z dubové kůry), die Eichenrindebrühe, Eichenlohbrühe; čerstvá, stará, silná, slabá, zahuštěná, sesílená t., frische, alte, starke, schwache, koncentrirte Lohbrühe; řídká, dünnflüssige L.; nádržka na t-ci, der Lohbrühebehälter; pumpa na t-ci, Lohbrühpumpe, f. Šp. T. vyžilá, ausgenützte L.; závratka, veraltete L.; kyselá, saure L.; T. přímou parou se zahřeje: kůže se v t-ci mírně pohybuje; t-ci řidší učiniti; zkoušená, zbylá, užívaná t., die untersuchte, rückständige, gebrauchte L. Šp. Vz *Třísl-nice*. — T. = *nemoc příjičná*, bubo insons, Leistenbeule, f. Nz. lk.

Tříselník, a, m., der Lohbereiter, Lohmüller. Šp. — **T.**, u, m. = *dubník, dubárna*, tříselní mlýn. Americký t., amerikanische Lohmühle. Šp. Vz *Třísiník*.

Tříselnosť, i, f., die Gerbekraft.

Tříselný, Loh-. T-ný truhlík, der Lohkasten, výtah, der Lohauszug, Lohextrakt. Šp. T. odvar, die Lohbrühe. Nz. Vz Třísiný. — T., Leisten-, inguinalis. T. kruh, der Leistenring, dučej (průchod), der Leistenkanal. Nz. T. kýla, der Leistenbruch, žláza, die Leistendrüse, kraj, die Leistengegend, jáma, -grube. Nz. lk.

Tříseň, sně, f., pl. *třísně*, die Franse. Cf. Třásně. Nz. — **T.**, das Webergereiss, Trumm, Zettelgarn. Us. Šm. Vz Třísně. — **T.** = *kalisko*, der Sudel. Jiné písně jsou jen holé třísně. Sš. Snt. 172. Cf. Třísniti, Potřísniti.

Třísetina, y, f. = *třístý díl*, das Dreihundertel. Šm.

Třisk, u, m. = *třísknutí*, der Krach, Klaps. Ros. T. (= bác) do dveří. Mor. Šd. — **T.** = *trysk*; toto *lepší*. Jg.

1. **Tříska** (zastr. *třístka*), **třísťka, třístečka, třístička**, y, f. = *kus odštípeného dřeva*, der Holzspan, Span, Splint, der Splitter. Cf. Dřízba. T-ky lískové k čeření (v pivovárství), Šp., tříslová, der Lohspan. Šp. T-ky tesařské: *otesky*. T-ka někdy =

dračka, dřezha, dřízha, der Span. Šp. Dřízka. Kat. 2885. Třísky od dříví, V., ze dřeva. D. Tesař otesává a třísky odletují. Kom. Z třísek otýpky skládati; Lodí na proudě řeky jako t. se zmítala; Třísky roztřískané lodí. Kom. Mlátil do toho, až z toho t-ky lítaly. Us. Dch. Ať aspoň nařeže tříštěk, když nemá nic jiného na práci. Us. Dch. Víš-li, na koho ty třísky prší (na koho naráží)? Vz Naražení. Č., Mus. T-u si zadrhnouti, do prstu zadříti, vyndati, vypíchnouti. Us. Když dub padne, ledakdo třísky sbírá (po bohatém mnohý dědí). Prov. Místo peřin prachových dají t-ek jedlových. Sš. P. 776. Protož my křesťané sbieráme drva n. třiesky v svátek, neb sbieráme hřiechy, abychme hořeli u věčném ohni. Hus I. 131. Plove jako zednická t. Us. Je jako t. (tenký, hubený). Us. Šd. Suchý jako t. Dch. T. nepadne daleko od pně. Pk. Má třísky za ušima (o větroplachu; o lstivém). Prov. na Slov.

2. **Tříska,** y, m., osob. jm.

Třískač, e, m., der Polterer; der Schreier, das Plaudermaul. Us. Sd.

Třískal, a, m. = *třískač.* U Olom. Sd.

Třískala, y, m. = *třískač.* Sd. Ten t-la toho natřiská, der Mauldrescher. Šd.

Třískání, n., das Gekrach, Gepolter. V., Jád.

Třískanice, e, f., das Poltern, Herumschlagen. — **T.** = *pomluva,* die Nachrede. U Příbora. Mtl.

Třískati, vz Třeskati.

Třískolupy, dle Dolany, německ. Drissgloben, ves u Přimdy; něm. Schiesglock, Schissglock, ves u Postoloprt. PL.

Třískot, u, m., das Gepolter, Gekrach. Tlukot a t. (řemesel). Gníd. 44.

Třískový, Span-.

Třislabičný, trojslabičný, dreisilbig. Nz.

Třislák, a, m. = *třislař,* der Lohhändler. Šp.

Třislan, u, m. = *sloučenina třísloviny s nějakou zásadou,* ku př. s draslem, jenž slove t. draslićitý. Chym. T-ny, gerbsaure Salze, das Tannat. Nz. T. železitý, Eisentannat, Šp., olovnatý, gerbsaures Bleioxyd. Nz. lk.

Třislní = *ku třislu se vztahující.* T. kosť, das Schambein. D. — **T., -ný** = *od třisla,* Loh-. T. voda, die Lohbrühe, stoupy, die Lohmühle. Sedl. — Vz *Třiselní.*

Třislnice, e, f. = *třislná voda.* Vz *Třiselnice.* Kůže v t-ci močiti. Svět. — **T.** = *boule v třislech,* die Leistenbeule; *hlíza pod paží,* die Beule in der Achsenhöhle. Vz *Třiselnice.*

Třislník, a, m., der Gerberlohebereiter. Tk. II. 374., 381. Vz *Třiselník.*

Třislo, střislo, a, n. (m. *přěslo* n. přáslo). **T.** = *dříví na plot,* das Zaunholz. Ohradil zahradu tréslami. Bern. — **T.** = *bránice* (v těle), das Zwerchfell. Aqu. — **T.,** obyč. pl. *třisla* = *slabizna v těle, pach,* die Leistengegend, Scham. Nz., V. Udeřil ho kopím v t. Ben. Bolení třisla. D. Vyr v třislech (otok, nežit). Sal. Průtrž v t-lech (kýla). Ja. Vz Třiselný. Nad mateřníkem, jenž vychází z třiesel jejie. Hus I. 57. Muži v třeslech upášť trpěti budů. Pass. 887. Polapila ho v třieslech tvrdá bolesť. BO. Měl morní bolesť v třieslech. V. Prokla muže i ženu skrze jich třiesla (in loc. genitalibus). BO. Ještě v třieslech otcových (in lumbis) bieše. ZN. — **T.** = *vnitřnosť srdce, utroba,* das Innere, Herz. Ohleduje meč i prokla třiesla jeho. Dal. 50. 24. Ten meč mi mů duši, má třiesla všecka proklal. St. skl. — **T.** = *přáslo, třáslo* = *prouh, krajina, směr,* der Strich, die Gegend. Vz Přáslo. Kroupy potloukly a to tím třislem od Košíř až k Brusce. St. let. Třislo země. Šf. Co posud vypravoval, stalo se v judském ještě třisle; Bůh Abrahamovi v t-lech těch se zjevil. Sš. J. 34., 69. (Hý.). Některá z nich vztahují se jen k menším krajům a třislům zemí. Šf. III. 418. — **T.** = *dubová n. smrková atd. oloupaná kůra, již koželuzi a jircháři potřebují,* die Gerberlohe. Ros. T. koželužské, Zlob., smrkové; do t-a strojiti. D. T. ševcovské. Jád. T-lo dubové, dubnice, modřínové, vrbové, jasanové, olšové, borové, jilmové, smrkové, březové; kůra, mlýn na třislo. Šp. Nejlepším třislem jest kůra z mladých doubců, z mladých dubových křovin, kterou v květnu a v červnu v době mízotoku slupují. Sloupaná kůra se suší a chrání před deštěm, jenž by třislovinu vyloužil. Vz KP. III. 334., S. N. Košíř na třislo, die Lohheppe, řezačka na t., die Loheschneidmaschine, kůlna na t. = třiselna, vidle na třislo, die Lohgabel, parní mlýn na t., die Lohdampfmühle, káď na t., der Lohbottich, topení třislem, die Lohheizung. Šp. Druh t-a, die Lohsorte. Šp. Lžíce na t., der Lohlöffel, stroj na t., die Lohmaschine, lis na t., die Lohpresse, pila na t., die Lohsägemaschine, Lohsägemühle. Šp. Třislo plesnivé, čerstvé, suché, mokré, teplé, zahřaté, vyžilé, drobivé, vláknaté, kyselé, mleté, navlažené, mladé, lesklé, hladké, stejné; činný z t-sla, lohgar; svršky činné z třisla, lohgares Oberleder; činnosť z t-la, die Lohgare; činným z třisla udělati, lohgar machen; vydělání třislem, die Lohgerbung; zápach třislem, der Lohgeruch; vydatnosť t-a co do třísloviny; t-slem posypati; t. loupati, losschälen; podešvice vydělaná třislem dubovým. Šp. Die L. abfegen, t-lo mésti; die L. hat den grössten Theil ihres Gerbstoffgehaltes an die Häute abgegeben, třislo dalo větší část své třísloviny kožím; der in der L. enthaltene Brennstoff, v třisle obsažené palivo; die L. wird gestreut, třislo se sype; die Lohe wird abgewässert, t. se vymočí; die L. ist nicht fähig Eindrücke auf die Haut auszuüben, t. není způsobilé, aby na kůži zanechalo výtlaky; bei schwächern Häuten wird nicht so stark L. aufgelegt, na slabší kůže se tak silně třislo neklade; die L. ist vollständig ausgezehrt, t. jest úplně vyžilé; die Haut wird der L. entledigt, kůže se t-a zbaví; die L. wird herausgeschaufelt, třislo se lopatou vyhodí; die L. wird angebrüht, t. se napaří, spaří; die ausgezehrte Lohe wird mit dem Lohnetz in Körbe ausgefischt, vyžilé t. se keserem vyloví a dá do košů; ganz fein gemahlene L., úplně drobné mleté t.; die

L. wird mit Wasser angenetzt, t. se vodou navlaží; man bringt die L. auf die Haarseite, třísio se dá na líc; die L. hat lange Fasern, t. má dlouhá vlákna; die L. hat kurze und gleichförmige Fasern, třísio má krátká a stejná vlákna; die L. ist im richtigen Verhältniss gestreut, t. jest v pravém poměru sypáno; die in der L. zurückgebliebenen Gerbekräfte, v t-e pozůstalé síly tříslové; die L. hat einen verschiedenen Grad der Zartheit, t. má rozdílný stupeň jemnosti; die L. wird mit Wasser oder Lohbrühe angenetzt, t. se vodou nebo tříselnicí navlaží; die ausgezehrte L. wird angehäuft, vyžilé t. se nahromadí. Šp. V t-le váleti, tříslem vydělávati. Us. Odvar třísla, výtah z t-a (tříselný). Nz.

Třísloluр, a, m. = *lupák*, der Lohschlitzer, -schäler. Šp.

Trísloměr, u, m., der Lohmesser. Šp.

Tříslořez, u, m. = *řezačka na třísio*, die Lobeschneidemaschine. Šp.

Tříslovati, lohen. — **co:** kůže. Šp.

Tříslovina, y, f., der Gerbestoff, Lohstoff. T-ny náležejí ku kyselinám, jsou nejvíce v korách našich stromů a j. a vyznačují se svou stahující chutí. Kk. 11. T-ny jsou sloučeniny potrojné (bezdusičné), pevné, z většího dílu beztvarné, účinků slabě kyselých, chuti čisté svraskavé (trpké), jež s kysličníky těžkých kovů nerozpustných barevných sloučenin poskytují, ale jmenovitě soli železité v nejmenším množství modročerně neb zelenočerně zabarvují, také klíh a bílek srážejí, s nimi se spojují a je nerozpustnými činí. Název svůj mají od třísla (kůry dubové). Vz více v Šfk. 569. T. chinová, duběnková, katechová, kávová, morušová. Vz Šfk. 570., 574., 576. T. dubová (z dubové kůry); obsah t-viny, der Gerbestoffgehalt. Šp. T-ny, hmoty tříslové, Gerbematerialien. Šp. T. rostlinná, pflanzlicher Gerbestoff, pryskyřičná, Harzgerbstoff, strojená, umělá, künstlicher Gerbestoff, z kamenného uhlí, Steinkohlengerbestoff; vývoz t-ny, der Gerbestoffexport; t-nu přijati, aufnehmen; sraženina t-ny, der Gerbestoffniederschlag, množství t-ny, die Gerbestoffmenge, roztok t-ny, die Gerbestoffauflösung, ukázka t-ny, die Gerbestoffprobe. Šp. — T. duběnková, kyselina duběnkotříslová, tannin, acidum tannicum, die Gallápfelgerbsäure, das Tannin. Nz. lk.

Tříslovinatý = mnoho tříslovíny v sobě držící, gerbestoffreich, tanninhältig. T. tříslnice, rostlinstvo, tekutina, tanninhaltige Flüssigkeit. Šp.

Tříslovinovitý, Tannin-, tanninhältig. T. výtah, extrakt. Šp.

Tříslovinový, Gerbstoff-. T-vý klíh. Šp. T. výtah, extrakt. Šp.

Tříslovitý, tanninhältig. T. rostlinstvo. Šp.

Tříslový = *od třísla, tříselní*, Loh-, Gerb-. T. kůra, Um. les., hnůj, V., hrouda, der Lohkuchen, -ziegel, výroba, die Loherzeugung, vrstva, die Loheschichte, zásoba, der Lohevorrath, roztok, die Gerbestofflösung. Šp. T. tříska, der Lohspan, tyč, die Lohstange, prach, der Lohstaub. Šp. T. kyselina, die Gerbsäure, seč dubová, der Eichenlohschlag, hmota, die gerbende Substanz, ukázka, die Lohprobe, tekutina z tříselnice, kryt, die Lohdecke; kyselina t-vá slučuje se s útvary kožními (mit Hautgebilden); výtah nebo extrakt kyseliny t-vé; určení, obsah, roztok, množství, sraženina, podíl kyseliny t-é; t. mouka, das Lohmehl. Šp. — **T.** = *třísel se týkající*, inguinalis, Dünnen-, Leisten-, Scham-.

Třislý = *štíplý*. T. člověk, schmächtig. Us.

Třísnatec, tce, m., Honckenya, rostlina lípovitá. Rostl. III. b. 234.

Trisne, zastr. = *tržné*. Gl. 344.

Třísně, třásně, í, pl., f. = *poslední díl osnovy, který se odřezuje a třapí, třápy*, das Webergereis. Vz Tříseň, Tkadlcovství. Přestříhl jsem jako tkadlec život svůj; od třísní odřeže mne. Br. — **T.** = *konec plátna netkaný*, jenž koňům z předu pro okrasu zavěšují, Fransen. Us. u Chrud.

Třísnina, y, f., die Charpie. Šm.

Třísniti, il, ěn, ění; *třísnívati* = *skvrny dělati*, flecken. — **abs.** Černé třešně třísní. D. Tráva třísní. — **se.** BO.

Třísočka, y, f. = *tříštička*, vz Tříska. Slov.

Třísov, a, m., Trissau, ves u Krumlova.

Třispřežník, a, m. = *kdo má 3 koně*, der Dreispänner. Us.

Třístaletí, n., eine Zeit von 300 Jahren. Šb. Lit. I. 37.

Tristanka, y, f., tristania, rostl. myrtovitá. Rostl. I. 233. b.

Třístěžník, a, m., der Dreimaster, loď. Šm.

Třísti, vz Třásti.

Tristich-on, a, n., řecky = **trojverší,** *tří- n. trojřádí, spojení tří veršů v jediný celek aneb v jednu strofu, tudyž třířádková báseň, strofa.* S. N. Vz Zk. Ml. II. 199.; Mk. Ml. 321.; Šš. 27.

Třístolec, lce, m., der Dreisesselberg; Dreiherrenstein. Šm.

Třístopí, n., die Tripodie. Nz.

Tristram, a, m. T. a Isolda, roman. Vz Jir. H. l. II. 296., Lum. IV. 69., Sabn. L. 180., 181

Třístranný = *trojstranný*.

Tristrof-on, u, m., řec. = *trojsložná báseň*, báseň o třech slohách. Rk.

Třístrojník, u, m. = *troják* = mlýnské složení s třemi převody, doppelt vorgelegter Mahlgang. Prm. IV. 270., Šp.

Třístrychový, dreistrichig. T. míra. Aqu.

Třístudně, í, pl., f., Dreibrunn, ves u Fryšavy na Mor. — Dům u tří studní v Praze. Vz Tk. IV. 236.

Třístupný, dreistufig. A ta množ slúti jedna naděje ale t-ná: první stupeň hřiechuov odpuštění, a druhý k milosti vzetí a třetí k blahoslavenství přijití. Hus III. 158.

Třístý, der dreihundertste. V. T. díl = třísetina. Šm.

Třísuký, dreiästig. V.

Tříš, vz Stříž, das Grundeis.

Třišák, u, m., hra v karty. Obt.

Tříšipský, ého, m., osob. jm. Arch. I. 503.

Digitized by Google

Tříška, vz *Tříska,* der Span

Tříškovitý, splitterig. T. kůstky. Krok. I. b. 89.

Tříšpičatý, tříšpicí, dreispitzig. Reš.

Tříšť, ě, f. = *vinné poupě,* der Keim am Wein. Us.

Tříštění, n. T. hlasů při volbě, die Zersplitterung. Dch.

Tříští, n., die Splittern. Dch.

Tříštiti, il, ění = *tříš dostávati,* mit Grundeis sich überziehen. — **T.** = vz Třeskati.

Tříšťka, vz Tříska. — *T-ky* bílkové, vanilkové (druh pokroutek). Hsg.

Tříštla, y, f., vz *Třísla, Třísło.*

Třišupinatý = *o třech šupinách,* dreihülsig. T. skořápka. Um. les.

Třiták, a, m. — *kdo třem poroučí,* triarius.

Třitež, vz Skřítež. Vz Tk. I. 406., 408., III. 73., V. 177., S. N.

Třiti, tru (v obec. mluvě: třu), třeš, tře, třeme, třete, trou (v obecné mluvě: třou); tři, třeme, třete; tra (trouc), třel, třen (a trt, netrté cesty. Št.), tření. Vz Dřiti. *Tírati,* potírati. Strsl. trěti, tьra, terere, lat. tero, řec. τρύω, koř. tr. Mkl. B. 421., L. 27. (Hý.). **T.** = *plochu něčeho po ploše jiné věci tiskna táhnouti, mnouti, drbati, šoustati,* reiben, reibend berühren; *mazati, mastiti, potírati,* schmieren, streichen; *třením čistiti, hladiti,* reiben fegen, poliren; *ušlapati,* glätten, bahnen; *třením, hlazením maliti, drobiti,* reibend zermalmen, zerreiben, reiben; *řezati, pilovati,* sägen; *troliti, mnouti, vymlati,* dreschen, ausreiben; *stíhati, tlačiti,* verfolgen, drängen; **se** = *potírati se, utírati se, drbati se, šoustati se, mazati se,* sich reiben, sich streichen, sich schmieren; *tisknouti se, cpáti se, moci jíti, dráti se,* sich drängen; *potýkati se,* kämpfen. Jg. — **abs.** Tři (maž)! Us. — **co, koho:** dřevo, křen, mák, barvu, máslo, zeď (hladiti). Us. Nelítostivě židy třeli (stíhali). V. T. bídu a nouzi (nuzně se živiti). Kom. Biedu, núdzu a psotu treť. Pov. slov. 380., 407. T. cín, cestu (šlapati), D., nádobí, Jg., klasy (troliti), len, Ros., konopě. Reš. Střevíc mne tře (tlačí). L. T. lsti a zrady (obmýšleti). Ms. Cerron. — **co, se kde.** Osel tře bok **po** písku. L. Tříti něco **v** papíře; na šálkách koření. Er. P. 241. Rukou **na** těle tříti. Lk. Něco **před** někým na kameni t. Vys. Třel **pod** stromem v nádobě barvu. Us. Neb ty věci, které se **u** nich trou (= dějí), jako na křtu, o víře atd. Bls. 44. Něco na kameni t. Vys. — **co kdy (čím).** Dievky trú konope **pri** mesiačku. Sloven. Tč. Třela jsem já konopě **na** té panské robotě. Sš. P. 676. **Po** lázni trou se suchou rouchou, Ros., houbou. Jd. — **co, se oč.** Dřevo o dřevo t. Us. Kolo tře se o kámen. D. O někoho se tříti, sich an Einem reiben; Co se o to třeš, warum drängst du dich daran? Dch. Třeli se o hejtmannov dvuor. Tov. 113. Nepřátelé o město se trou. Jda. Vždy se o ty věci třeli, regten sie an. Arch. II. 255. — **co, se čím:** ruku, tělo rukou, D., šatem; něco pilou tříti (řezati). V. Někomu hubu medem t., Sych., len trlicí. Kom. T. se šatem, vodou. Ros. Ani trú nohami klasuov; Však sú ještě před tvú ukrutnú smrtí tvé svaté tělo pálili, kamenovali, pilami třeli i pekli i vařili. Hus I. 353. — **za kým** = *stíhati.* Za nimiž trouce nepřátelé do hradu se uvalili. V. — **kam (nač, proti čemu, do čeho, pod co).** Hřích naň jest třel (dotíral). Jel. Jízdní na pěší třeli. Mus. A poněvadž lidé ti tak tuze na to trou. Skl. II. 268. Třel vápno nožem do děr. Jízda na ně třela. V. Sotva Němci do lesa vběhli, už Čechové valně na ně t. počali. V. Třel mu to pod nos (dal mu to nepříjemně na srozuměnou), rieb es ihm unter die Nase. Dch. Proti odporné straně nahým mečem třeli (dotírali). Tur. kron. — **se.** Kůň se tře n. strouhá (podkovou zasekává). Ja. Ryby se trou (potírají se, pojímají se). Nevtírej se sám. Br. — **se kam (do čeho, k čemu, mezi co, nač, nad co, v co).** Tříti se v úřad. J. tr., Štr. T. se na úřad, na nepřítele, V., na první n. nějaké místo. Kom. T. se do úřadu. Kom. On se rád do všeho tře (míchá, plete se). Ros. T. se do cizího úkolu (jinému v jeho práci sahati. Vz Všetečný). Č. Hofmistrem učiněn Z. Kozel, jenž se na to třel. Dač. II. 20. Herodes Pána, jako by se on neřádně na království třel, v potupu obléci dal . . . BR. II. 287. a. Rytiřstvo aby při své zvyklosti pánům v tom nepřekáželi ani se v ně třeli. Žer. 1604. Láska netře se v povýšenie. Št. Nižádný nemá se sám v dóstojenstvie tříti. Hus I. 462., 454. Nezbedně se ku Pánu trou. BR. II. 159. a. Kteříž sami se trú k kostelóm. Hus I. 427. Nad žádného se netříti. Tov. T. se **k** vyššímu stavu. Mudr. — Br. **Mezi** lidi dobré se t. Rad. zv. — Jel. — **se s kým oč** = *potýkati se.* T. se o chválu s kým, Jel., o důstojenství. Kom. Když chvála s haněním se tře (kolliduje). Jel. — Vš. — **se mezi kým:** mezi sebou pořád se trou (hádají). St. let. — **co odkud.** Prach se zrcadla tříti (utírati). Št. — **se kam (co) jak.** Tu diem, že, ač nižádný bez božieho přikázánie neb zjevenie nemá se tříti v dóstojenstvie, však muož přijieti jsa povolán. Hus I. 462. *Davem* do boje se t. Žal. 120. Nezbedně, nepoctivě někam se t. BR. II. 159. a., Hus II. 226. Budu mokře t. Vys.

Triticin, u, m. = *sliz v mouce pšeničné.* S. N.

Třitín, a, m., něm. Třitin, Střitim, ves u Vltavotýna. PL.

Třítisící, der dreitausendste. V.

Triton, a, m. = bůh mořský, syn Poseidonův a Amfitritin, jenž s otcem a matkou v hlubinách mořských ve zlatém paláci přebýval. Původně znamenal T. ječící a šumivé vody. Vz více v S. N., Vlšk. 68. — *Tritonové,* bůžkové mořští, synové a průvodcové Neptunovi, před jehož vozem se hnali oznamujíce příchod jeho zvukem rohů mořských. Rk. — **Triton,** a, m., *bylo jezero v Africe.* — **T.,** vz *Čolek.*

Tritonia, *Tritogenia,* e, f., příjmí Atheniino.

Tritonikon, u, m. = *kovový nástroj klapkový místo kontrafagotu zavedený.* Vz KP. II. 318., S. N.

Digitized by Google

Tritonka, y, f. T-ky, tritonida, jsou břichonožci, mají dlouhou baňatou ulitu s vysedlými zahnutými žebry. T. veliká, tritonium variegatum. Vz Frč. 141., Schd. II. 536.

Tříúdní, *-údový*, dreigliederig. T. pravidlo, nyní: *trojčlenka*, regula trium. Sedl.

Tří- (tré-, troj-) úhelnice, e, f. = *tříúhelník*. Sal.

Tří- (tré-, troj-) úhelník, u, m., *tříhraník*, triangulum, τρίγωνον, das Dreieck. T. jest obrazec třemi rovnými hranami zavřený. Log. T. jest plocha třemi stranami obmezená. Sedl. *T. v rovině* jest přímočárný obrazec omezený třemi přímkami. *V pravoúhlém* t-ku slove nejdelší strana, ležící proti pravému úhlu, *přeponou* n. *podponou* (hypotenusou) a obě ostatní *odvěsnými* (kathetami); strana základní n. podstava t-u. *T. sfærický* slove obrazec na kouli omezený oblouky tří největších kruhů koule. Vz více v S. N. T. ostroúhlý, pravoúhlý, tupoúhlý. S. N. T. stejnohranný, stejnoramenný, gleichschenkelig, lichostranný, ungleichseitig, přímoúhelný, rechtwinkelig, kosoúhelný, schiefwinkelig, ostrý n. ostroúhelný, spitzwinkelig, Sedl.; plochý, flach, přímočárný, eben-, geradlinig; sfaerický, kulitý, křivočárný, sphärisch, krummlinig; rovnostranný, gleichseitig, nerovnostranný, ungleichseitig, pravoúhelný, rechtwinkelig, tupoúhelný, stumpfwinkelig, pravidelný n. rovnostranný, regelmässig, gleichseitig, větší, menší; kruh do t-u vepsati; t. sestaviti, sestrojiti, ze stran a z úhlů složiti. Nz. T. arithmetický Pascalův. Stč. Alg. 46. T. vrcholový, das Scheiteldreieck; t. kruhem obepsati; kruh t-kem obepsati; dva t-ky mají dvě strany vespolek rovné. Nz. Vz Pravítko.

Tří- (tré-, troj-) úhelnosť, i, f., dreieckige Beschaffenheit. Jg.

Tří- (tré-, troj-) úhelný n. **-úhlý** = *tři úhly mající*, *tříhraný*, dreieckig, dreiwinkelig. Ros., Reš.

Triumf, u, m., z lat. triumphus a to z řec. θρίαμβος = *slavný průvod n. vjezd římských vůdců do Říma, obdrželi-li veliké vítězství*; též *vítězství* samo, der Triumph, das Siegesgepränge, die Siegesfeier (Sieg). Vz S. N., Vlšk. 459.—465. Vítězoslava. Šm. T. slaviti. Br. T. nad nepřátely obdržel. — **T.** = *vůbec plesání nad obdrženém vítězství, vítězná radosť, radovánky*, der Triumph, die Freude. T. držeti (slaviti), vésti. Jg.

Triumfator, a, m. = *kdo vítězství slaví*, der Triumphator. Vz Vlšk. 89., 126.

Triumfatorský vůz, der Triumphwagen. Kos. Ol. I. 144.

Triumfetka, y, f., triumfetta. Rostl. I. 223. a.

Triumfní, Triumph-. T. brána v Římě, oblouky. Vz Vlšk. 460., 126.

Triumfovati = *vítězství slaviti*, einen Siegeszug halten, triumphiren. Rk. — **T.** = *plesati, radovati se*, frohlocken, jauchzen. — **nad čím**. Triumfují nad zkázou naší. Kom.

Triumvir, a, m., lat. = *trojpán, trojvládce*, der Triumvir. T-ři u starých Římanů družstvo tří mužů za rozličnými účely volené. Vz S. N., Vlšk. 340., 303.

Triumvirat, *triumvirát*, u, m. = *trojpanství, trojvláda*, spojení tří vynikajících mužů ku vládě, das Triumvirat.

Tříušetka, y, f., scolopia, rostl. citrynovitá. Rostl. I. 219. a.

Třívati = *někdy tříti*, zu reiben pflegen. Ros. Vz Tříti.

Třívěderní, dreieimerig. T. sud, *trojka*. Us., D.

Tříveselnice, e, f., die Galeere. Kom.

Trivialka, *triviálka*, y, f., z lat., nazývala se *obecná škola vesnická n. městská*.

Trivialní, *triviální*, z lat. = *obyčejný, obecný*. T. školy = *národní*, Volksschulen. — **T.** = *všední*, Rk., *zobecnělý, zevšednělý, oklepaný, otřelý, uliční*, gemein, alltäglich, niedrig, gering, abgenutzt, trivial. Nz.

Trivialnosť, *triviálnosť*, i, f. = *věc otřepaná, všeobecně známá*, eine alltägliche Sache; *všednosť, sprostota, nízkosť*, die Gemeinheit, Trivialität.

Třívlasý, dreihaarig. Šm.

Tříza, y, f. = *kus, kukus*, der Kux. Plk. Vz Tříž.

Třízbý = *střízlivý*, nüchtern. U Olom. Sd.

Třízlík, a, m., pták, der Zaunkönig. Vz Stříž.

Trizma = *tryzna*.

Třížnicko, a, n., samota u Čechtic. Pl.

Třizník, a, m. = *bojovník*, strsl. Vz Tryzna v S. N.

Třizniště, ě, n. = *bojiště*, der Kampfplatz, strsl. Vz Tryzna v S. N. a Mkl. B. 274.

Triznovati = *bojovati*, kämpfen, strsl. Vz Tryzna v S. N.

Třízrn, u, m., cneorum, der Zeiland. T. lysý, c. tricoccon, poprášený, c. pulverulentum. Rstp. 286.

Třízrný, dreikörnig. Byl. 449.

Tří (tré-, troj-) zubec, bce, m. = *trojzubá vidlice*, der Dreizack. Jg. — **T.**, danthonia, rostl. Vz Čl. Kv. 107., FB. 10., Slb. 178.

Třízubý = *3 zuby mající*, dreizahnig. — **T.** = *tři špice mající*, dreispitzig, dreizackig. T. vidle (Neptunovy), der Dreizack. Us., BO.

Tříž, e, f. = *kus, kukus*. Na mapě horní a ve spisech slul *kus* tříží = dílem odtrženým, z celého vzatým. Am. Vz Tříza.

Třížov, vz Střížov.

Trk, u, m. = *trknutí (drk, strk, drc)*, der Stoss, Ruck. D. — **T.** = *běh*, der Lauf. Ktož jsú v tom trku, že i tam točí jimi tělesné žádosti. Št. Trk světský, das Gewirre in der Welt. Št., N. Synové tohoto světa sú v ústavném světském trku. Št.

Trkač, e, m., der Widder. T. vodní, der Stossheber, hydraulische Widder. Nz., Ck.

Trkal, a, m., osob. jm.

Trkan, a, m., osob. jm. Šp.

Trkanec, nce, m., na Mor. = *trknutí*, der Stoss mit dem Horn. D.

Trkanice, e, f., das Gestosse. To tam byla t. (dobytek mnoho se trkal). Us. Vrů.

Trkati, *trkávati*; *trknouti*, knul a kl, ut, utí. Na Slov. trgati, ve Slez.: *bůsti*. Sd. T. = *rohy tlouci, šťouchati*, mit den Hör-

nern stossen. — **abs.** Trká co beran. Pk. Někde dobytče trká, jinde zase *trče.* Na Mor. a Slov. Šd. Proč by koza netrkala, dyž ona má rožky. Sš. P. 615. Srazili mu rohy, aby netrkal. Nedal pán Bůh svini rohův, aby netrkala. Dobře že svině rohů nemá, neb by trkala. Prov. Zdá se býti co ovce, ale trkal by co beran (rádby škodil, kdyby mohl). Prov. — **koho čím:** rohy. V., BO. Tak dlouho lokty osobu trká, až mu zpívá. Sš. P. 764. — **koho, se.** Vůl ho trkl. Us. Turek pohan míří křesťany jako vlk berany spolu se trkající. Dač. I. 80. Na moudrého mrkni, hloupého trkni. Pk. Dobré bydlo ho trká (protože se má dobře, jest nespokojen). Us. Hsp., Šd. — **po kom:** po lidech. Ros. — **koho kam: do** ramena ho trkl. Sych. — **se s kým.** Kráva s kravou se trkala. V.

Trkavec, vce, m. = *trkavý,* der Stösser. Ros.

Trkavosť, i, f. = *sklonnost ku trkání,* die Stössigkeit. Ros.

Trkavý = *kdo trká,* stössig. Trkavý vůl, beran, kozel, kráva. Ros. T. a nepoddaný jako bůvol. Sych. T. závisť. Koll.

Trklavosť, i, f. = *trkavosť.* Jg.

Trklavý = *trkavý.* Jg.

Trkmanický mlýn, Trkmanitzer Mühle, u Podivína.

Trknouti, vz Trkati.

Trknutí, n. = *trk.* D.

Trknutý; *-ut, a, o,* mit einem Horn gestossen. — **T.** = *napilý,* berauscht. Je t., hat eine Spitz. Sd., Šd. — **T.** = *hloupý.* Us. Vrů.

Trkoliti, il, en, ení = *strkati,* stossen. — **koho kam: do** žaláře. Leg. — Pláč. — **se,** wanken. Pláč. 5.

Trkoš, e, **trkola,** y, m. = *trkoun,* der Stösser. — **T.** = *hrubeš,* ein roher Mensch.

Trkot, u, m. = *trkání,* das Gestoss. Jg.

Trkoun, a, m. = *trkoš.*

Trkov, a, m., něm. Trkow, ves u Chlumce. Vz Tk. III. 84., 87., S. N.

Trkovky, dle Dolany, samota u Mirovic. PL.

Trkule, e, f. Našla t. mykuli (za trkání drbání). Č. M. 38. Cf. Trkoš.

Trlek, lka, **trlenec,** nce, m. = *trdlo, hlupák, nemehlo,* der Tölpel. Jel., Rokyc., Aesop. T. bláznivý seděl u Stadic. Pal. Dj. IV. 1. 119., Let. 138.

Trlenda, y, f. = *trdlena.* Plk., Berl. král. 142.

Trlenec, nce, m., vz Trlek.

Trlice, trdlice, e, f. = *nástroj, na němž se len n. konopě tře,* die Flachs-, Hanfbreche. V., MV. Trlice z trdlice, koř. *tr,* bulh. трълицъ, pol. cierlica, tarlica z tardlica. Mkl. B. 103. T. na len, *mědlice, lamka, klepačka, třepačka, chřastačka, ohýbačka.* Us. T. ku tření lnu jinač *potěračka* sluje. Us. T-ci len tříti. Us. Tříti n. lámati len na t-ci. L. Ta kráva je suchá jako t. Má hubu jako t-ci (pořád mu klape). Us., Č. M. 601. Janka zakryjem halinó a chlupatého pruždinó (neb: trdlicú). Sš. P. 708. Zaplatím ti na sv. trdlici. Vz Nikdy. Č. Vz Len, Lamačka. — **T.** = *kláda, do které za ruce, nohy neb i hlavu strkávali zločince, nástroj mučicí,* der Stock, Block, Klotz im Gefängnisse. V. Vz více v Km. 1882. 127. Pk. Kdoby lál a hromoval, aby do trlic dáváni byli. Dač. I. 81. Dali jí hlavu, ruce do t-ce. Koll. Strkati koho za ruce do t-ce. Ros. — **T.** = *hloupá ženská* (nadávka). Cf. Trdlo. — **T.,** osob. jm. Sd.

Trlicovati = *trlicí lámati, tříti,* brechen. — **co:** konopí. Reš.

Trlič, e, m. = *hořec hořký, prostřelenec,* gentiana amarella, die Enzianwurzel, rostl Slb. 379., Nz. lk.

Trlikač, e, m., der Trillerer, modulator. Veleš.

Trlikati, trillern; místy = *rychle choditi.* Mor. Škd.

Trlisko, a, n. = *trdlisko, trdlo.* Plotice daly se na cestu **k** t-skům, jež jim mlíčni byli vyhledali, der Streichort der Fische. Světz. 1881. 336.

Trliti, il, ení = *třásti se,* zittern, beben. Sá.

Trlo, vz Trdlo.

Trlovati se = *trdlovati se.* Sá.

Trma, vrma = *smatek; tlačenice.* Na Slov., Koll.

Trmácení, n., Plagen. n. **Nač je to t.** (chození, posýlání atd.). Vz Trmáceti.

Trmáceti, el, en, ení; *trmácívati* = *týrati, soužiti,* strapiziren, umsonst schicken, bemühen, plagen, peinigen, quälen. Jg. — **koho:** lidi. V., D. **A když jí tak** nemilostivě trmaciechu, počě. Pass. 36. (Hý.). — **co komu:** si hlavu učením. Us. Sá. — **koho kam.** Ale když jste se mimo naději mou tak ráno z hůry odebrali, nechtěl jsem vás zase **k** sobě trmáceti. Žer. 349. — **koho proč.** Koně pro milou t. Dle Er. P. 226. — **kým.** Prosil ho, aby vojskem netrmácel daremně. Dvé kron. Vojskem t. V. Tepruv by vámi t. chtěla. Ctib. Hád. 33. — **se** = *týrati se, soužiti se,* sich plagen, strapiziren. Nač se tam mám t. (jíti)? Darmo se tam trmácí (jde). Ros. — **se čím (pro koho).** Jestli já jen vší snažností věrně se trmácím pro jiné, mzda má přec mne nemine. MM. Netrmácej se cestou tak dalekou. Us. — **se po čem (kudy):** po světě, Biancof., po zemi, D., po žrádle. Aqu. T. se světem. Us. Šd. — **se kde, kdy.** V necestě se t. Us. Každému jest místo ukázáno, aby všetečně ve všem běhu života svého sem tam se netrmácel. V. — Jg. — **se s kým.**

Trmácivý, abmühend. Rk.

Trmácka, y, f. = *trmácení, obtíže,* Mühe, vergeblicher Gang. Bezpotřební tam t-ku udělali. 1520.

Trmácný, abmüdend. Dch.

Trmač, e, m. = *trmal,* 1.

1. **Trmal,** a, m. = *trmač,* der Plager, Strapizirer. *T-ové* = *toulaví lidé,* Herumstreicher. Reš.

2. **Trmal,** a, m. T. z Tožic, jm. starodáv. rodu v 17. stol. vyhynulého. Vz S. N.

Trmaniti, il, čn, ění, verschwenden. — **co:** statek. Na Ostrav. Tč.

Trmati, *trmávati* = *trmáceti.* — **kým kam.** Aby se s lidmi netrmalo **na** zámek, aby neobmeškávali svých živností. Mus. IX. 285.

Digitized by Google

Trmec, mce, m., osob. jm. Šd.

Třmen, u, m., vz Střmen. Rkk. 49., Bž. 45.

Třmeniště, ě, n. = *střmeniště*, der Steigriemen. Jg.

Třmenní, -ný = *střmenní*, Steigreif-.

Trměti = *strměti*. Pl.

Trmice, Türmitz, mě. u Ústí n. L. PL.

Třmidcat = *třicet* (zastr.). Výb. I.

Třmínek, nku, m., *část ucha*. Vz Ucho, KP. II. 292.

Třmíti, im, ěl, ění. — **po něčem proč:** *žádostí*, radostí (třásti se, bažiti se), worauf zittern.

Trmočiti, il, en, ení = *točiti*, *kroutiti*, drehen, winden. — **se kde**. Ďábel v podobě mládence dvorně **okolo** ní se trmočil. Sekl.

Trmoliti, il, en, ení = *drmoliti*. — **čím:** nohami, mit den Füssen schnell bewegen. Na Ostrav. Tč. — **kam**. Vidíš, jak trmolí domů (= běží)? Ib.

Trmositi se. Dudajúc i sám trmosí sa (gajdoš). Dbš. 64.

Trn, u, **trnek**, nku, **trník**, u, **trneček**, **trníček**, čku, m. Vz Trní. Trn jest píchlavý výrostek z kůry, spina, der Dorn. Strsl. трънъ, rus. терnъ, příp. -нъ, koř. *tr*. Mkl. B. 115., L. 30. (Hý.). T. = výrostek nahý, ostrý, píchavý, ze dřevního těla vyniklý a tedy mnohými svazky cevnými protažený, kterými s ním spojen. Trny jsou vůbec osy vedlejší, totiž větve zakrsalé a jejich díly, jako řapíky, listy, stopky zdřevnatělé. Trny má na př. hloh tupolistý, ostrolistý, leskutý a ohnivý hlodaš. Rst. 508. T. jest větev zbytečná, často kypty listovitými, šupinovitými opatřená, na konci v tuhou špici vybíhající. T. větevný, místovětevný, jednoduchý, větevnatý. Vz Rst. 65., Kk. 24., 32. Když bodů tyrnem. Ž. wit. 31. 4. Utíkal trn netrn, pole nepole, křoví nekřoví. Kld. Žena, co poslúchá muža, jest bez trna růža. Mor. Tč. Růže má trny. Us. T. do nohy si zabodnouti, zaraziti. Us. V nožici bolný trn. Rkk. Když záhy t. rozkvétá, záhy se žito vymetá (brzké žně); Trn jako hloh, obé kole (vz Stejnosť); Vytrhl mu trn z nohy (pomohl mu. Vz Pomoc); Jest mu t. v očích (nenávidí ho. Ros.); Jest mu příjemný jako trn v noze (vz Nenávisť); Trn si z nohy, z paty vytáhl (zbavil se nesnází); Ba tak právě, tu trn vězí (vz Uhodnutí). Č. Jest mu trnem v obuvi (solí v očích). U Litmš. Dř. Musíš-li, i ostré trny strávíš. Šml. Trn v noze a myš v stoze, moucha v jiše a mol v drahém rouše, kozel v zahradě a nepřítel v radě, vlk mezi kozami, svárové mezi bratřími a čert mezi babami; kde to přebývá, tu dobře nebývá. Rým. Rádby dobyl z své nohy trn a vstrčil do cizí. Ros. Vytrhl trn z cizí nohy a vstrčil do své. D. Vyňav z cizí ruky trn, vsadil ve svou (jinému pomohl, sám si uškodil. Vz Neprozřetelný). Lb. Tu t. vězí (vlk leží). Sych. Z mládí se trn ostří. Bern., Šp. O pověrách k trnu se táhnoucích vz Sbtk. 17., 19., 20., 122., 185. až 187. — **T.** = *říť snopu*, der Strohstürzel. Trnem snop dolů obrátiti. Vz Říť. Us. — **T.** = *neduh oční*. Jád. — **T.** = *trní* (keř). V., Kom. Der Dorn, Dornbusch, Dornstrauch. V MV. nepravá glossa. Pa. Trn vydává růžičku a skořípka drahou perličku. Pk. Na trn růži očkovati. U Hronova. Hrš. Měla sem galánů jak na trně trnek. Sš. P. 235. Ty jabloň, ty mně ho (mládence) nakloň, ty trň, ty mně ho hrň. Sš. P. 760. Ach mám srdce zarmúcené, jak do trňa zatlačené. Na Ostrav. Tč., Sš. P. 197. Nepochádzá hrozno z trňa, ani fík z bodláka. Slov. Tč. O vim ci ja zahradečku z trňa, v ni rutvička zelená. Sš. P. 750. — *Trny ochranné*, die Schutzpflöcke (v horn.). Bc. — **T.** *psí* — *ptačí zob*, ligustrum vulgare, der Zaunriegel, das Beinholz, die Rainweide. D. — **T.** *římský*, echinops, die Kugeldistel. Linn. — **T.** *bílý*, echinops sphaerocephalus. Sternb. cat. pl. — *Trn židovský*, *trnitý řešetlák*, *čišník kolcatý*, paliurus aculeatus, der Stechdorn. Rstp. 305.

Trna, y, f., osob. jm. Mor. Šd.

Trnák, u, m. = *kladivo na trny*, der Dornhammer. Šp. — **T.**, *vojenský trhací stroj*. Vz Torpedo. S. N. XI. 242., Čsk. — **T.**, a, m., osob. jm. Šd. — **T.**, torpedo, der Zitterfisch. Krok. I. d. 105.

Trňák, u, m. = *trnovka*, der Dorn-, Schlehenstock. U Opav. Klš. — **T.**, a, m., osob. jm. Slez. Šd.

Trnatěti = *trny dostávati*, dornig werden. Rst. 508.

Trnatý = *plný trnů*, *trny opatřený*, spinosus, dornig, bedornt. T. lodyha a větve jahlice obecné, listy bodláku nachýleného, cesminy europské. Rst. 508. T. strační noha.

Trnava, y, f., mě. v Uhřích, Tyrnau. — **T.**, ném. Trnawa, vsi a) u Nechanic, b) u Třebíče, c) u Holešova na Moravě. Vz Tk. II. 393., 514., IV. 743., V. 261., Žer. Záp. I. 56., 65., 199., S. N. — **T.**, *říčka v Bydžovsku se počínající*. — *Trnavan*, a, m. = *obyvatel Trnavy*, u Bern.: *Trnavec* a *Trnavčan*. — *Trnavský*. T. dialekt *(trnavčina)*. Šd.

Trnavělý, dornig werdend. T. díl = dříve měkký, pak v trn se měnící. T. vřeteno listní kozince pravého. Rst. 508.

Trnavěti, ěl, ění, dornig werden. Rst. 508. Cf. Trnatěti.

Trnavka, y, f., něm. Trnawka, vsi a) u Přelouče, b) u Příbora, c) u Lipníka, d) u Klatov. PL., Žer. Záp. I. 265.

Trnavý = *trnitý*.

Trnčák, u, m. = *vdolek namazaný trnkami* (= švestkami, povidly). Mor. Brt., Šd. T. udělati = pokrváceti zemi krví z nosu. U Olom. Šd. — **T.**, a, m. = *nemotora*. Mor. Brt.

Trnčený. *T. máčka* (ze suchých trnek, švestek). Mor. Kd.

Trnčí, n., Terntsch, ves u Klatov. PL. — **T.** = *trnina*. Rk.

Trnčina, y, f. = *trní*, der Dornstrauch. Mus.

Trnčisko, a, n. = *trní*. Pl.

Trnčoví, n. Zahrada porostlá, vysázená samým trnčovím = trnkovými (= švestkovými) stromy. Mor. Šd.

Trnečka, y, f., vz Trnka.

Trnečník, u, m. = *jídlo z trnek*. Vz Trnka. Kram.

Digitized by Google

Trnění, n., das Verwachsen mit Dornen; das Verzäunen mit Dornen. Bern.

Trněný = *trnem hrazený*, umdornet; *trnový*, Dorn-. T. koruna, Jel., plot.

Trněti, ěl, ění, zu Dorn werden; mit Dornen verwachsen. L.

Trní, n. = *mnoho trnů, keř trnový, trn, trnčina, trnoví, trnisko, trniště, kře trnaté pospolu rostoucí*, die Hecke, der Dornstrauch, -busch. Vz Trn. Tirnye spinal. Ž. wit. 57. 10., 117. 12. V MV. nepravá glossa. Pa. Bodlákové t. Reš. T. plný, trním vysázený; drsnatý od trní. V. Trním korunovaný. Přístup k něčemu trním zatarasiti. Kram. Cesta trním porostlá. Gníd. Chodíme bosi po trní; V tom domě je člověk samým trním obklíčen (obklopen); Už otrhaný, nelez do trní (wer Butter auf dem Kopfe hat, gehe nicht an die Sonne). Dch. Hodil(a) ji (mu) špendlík do trní = bude se nesnadno vdávati (ženiti). U Litomš. Dř. Spatřil jsem tě v hustém trní. Nár. ps. Šd. Když sa trním jednúc zem zašpatí, ťažko potom zlé korenč je rylom klčovati. Na Slov. Tč. Dobrotivosť sbírá vonné růže medzi trním. Na Slov. Tč. Jak za humny vyjeli, nikde cesty neměli, po samém trní jeli; Já tobě chodníček kamením zahážu a trním zatrním; Kdo mi dal cestečku kamenim vysypać, cestečku kamenim a chodniček trnim?; Narúbeme štyry fůry trnja, budeme mať zimovisko doma; Tři dni, tři noci jeli po trní chavučným, po kameni horucným. Sš. P. 22., 290., 371., 681., 775. (Tč.). Země chamradím a trním zkažená; Avšak zbožie trnie jest: neb myšleními mnohými mysl derú; Bychom my vám trním zbožie nazvali, snad byste nám neuvěřili; I zdali sbierají s trnie viněnky (jahody vinné) a s bodlákóv (n. s hložie) fíky?; Oni jsú trnie, jenž vlnu ovčiček Kristových dře a bodláci, jenž kóži Šalamúnovu rozdierají; Jako lilium mezi trním, tak přietelkyně má mezi dcerami; Jako lilium mezi trním, ač mnoho bodenie a trhanie trpí, však proto bělosti své a vóně neztratí. Hus II. 58., 77., 292., 294., III. 24., 25. (Tč.). Po vojně kopím v trní (má se hoditi). Vrů. Za někým jako za trním seděti (v ochraně něčí). Čr. Stojí jako na trní (už by rád odešel někam spěchaje); Vězíme co v t. ježci. Vz Nesnáze. Č. Vrabci v t. A ti vrabci z toho t. frnk brnk. Prov. na Slov. Na t. nerostou fíky. Vz Zlý. Lb., Jg. Medle kdo sbírá z bodláčí fíky a z trní hrozny? Koule. Nerostou v t. hroznové. V. Nic po t., když růže opadne. Sedím tu jako na t. Ros. Má se jako nahý v trní (zle). D. Vz Prst. O pověrách trní se týkajících vz Trn, Sbtk. 185.—187. — T. *bílé*, berberis dumetorum, die Berberstaude, die Preisselbeere. L. — T. *černé*, der Schwarzdorn. Vz Trnka. Ras. — T. *psí*, vz Trn. — T. *zámořské vonné*, aspalathus. — T. *kozlové*, tragacantha, der Bocksdorn, die Bocksdistel. L. — T. (trní) = *trnčoví = švestky, švestkové stromy*, Pflaumen-, Zwetschkenbäume. Na Mor. Brt., Šd., Vck.

2. **Trní**, ves u Sobotky; samota u Měčina. PL.

Trniak, u, m., mlýn u Zdounek. PL.

Trnice, e, f. = *pánev*, die Pfanne. U Kvasin. — **T.** = *druh stolku šicího*. U Kostelce nad Orl.

Trnický, ého, m. T. z Trnice Jiřík. Jir. H. l. II. 296., S. N.

Trničkatý = *drobnými trny prorostlý*, feindornig. Rst. 508.

Trníčko, a, n. = *malé trní*, das Dörnlein. Byl. 349. T. bíle kvete. Er. P. 151. b.

1. **Trník**, u, m., na Slov. = *trn, trní*, das Dörnchen. Bern.

2. **Trník**, a, m. = *kapr, jenž se tře, trdelník*, der Laich-, Streichkarpfen. D.

Trnina, y, f. = *trní*. St. let. 508., Háj., Puch., Č., Bck. II. 1. 303. Trniny, trniny, zelené trniny! Sl. ps. 35.

Trnisko, a, n. = *trní* (špatné, nehezké), abscheuliche Dornen.

Trniště, trnoviště, ě, f. = *místo, kde trní roste*, der Dornenplatz, die Dornhecke, der Dornbusch, das Dorngesträuch. Jg.

Trništný = *plný trní*, dornig.

Trniti, il, ěn, ění; *trnívati* = *trním hraditi*, mit Dornen zäunen, bepflanzen. — **co**: pole. Us. — **se**. Pole se trní, kdy ho rolník nevláčí. Na Ostrav. Tč.

Trnitý, gedornt. Rostl. I. 93. a.

Trnivý = *trnitý*.

Trnka, trnečka, y, f. = *ovoce kře pod jménem trn n. trní známého*, die Schlehe. Jg., V., Kom. Trpké jako t. Us. Má oči jako trnky (černé). Jg., Rk. Měla sem včera synečka, měl oči jako trnečka; dneska už ho nechco, slyšela sem něco, láli mo jeho matička; Budu čekat na jiného, na takého jak su (sem) sama, čiprného jako lana, červeného jako růžička, co má oči jak trnečka; Dybys mně zaplatil (dukáty), jak na trnce trnek, ty mně nezaplatíš můj zelený vínek; Černé oči jako trnka, z tebe bude hospodyňka. Sš. P. 274., 325., 377., 611. Měla sem galánů jak na trně trnek, včil by sa mi zešel ledajaký synek. Sš. P. 235. Oči černé oči — jak černá trnečka: dala bych vás vařit na noc do hrnečka. Na noc do hrnečka — do vlažné vodičky, aby nešidily chudobné děvečky. Er. P. 160. Čierné oči, čierné, ako ta trnoučka, veť sa mi vrezaly do mojho srdečka. Koll. I. 72. Černé oči, černé, jako ta trnečka, jak ste sa vřezaly do mojho srdečka. Sš. P. 219. Jestli na podzim mnoho trnek, bude příštího roku mnoho žita. Er. P. 88. V trnky rok (= dávno). Mor. Brt., Km., Šd. Nebyl u nás v trnky rok. Tr. — **T.** = *sám keř, na němž trnky rostou, trní černé, slivoň trn*, prunus spinosa, der Schwarz-, Schlehendorn. V., Rstp. 477. Cf. Čl. Kv. 375., Kk. 253., FB. 101., Slb. 514., Schd. II. 308. Pod trnků. BO. — **T.**, na Mor. = *švestka, místy karlata*, die Pflaume, der Pflaumbaum. U Zábřehu, u Přerova, u Kroměříže, na Zlínsku, u Nové vsi atd. Kčk., Kd., Nl. Do humna (do zahrady) běžela, trnky (Zwetschkenbaum) se chytila. Sš. P. 150. Vařim trnky (= švestky; ovoce). Sš. P. 549. Vz Švestka. — **Trnky** *vařené* = *povidla*. Mor. Brt., Sd., Nl., Kčr., Bka. Kde říkají povidlům *trnky*, tam říkají švestkám *kadlátka*. U Přer. a j. Kd. Buchty s trnkama. Sš. P. 682. — **T.** *bílá* = *sliva*,

Digitized by Google

špendlíky. Na Valaš. Nl. Vz Vojtěch. — T., y, m. T. Ant. 1826. Jg. H. l. 643. — T. Frant. 1804. Jg. H. l. 643., Šb. H. l. 300. — T. Jan, nar. 1797., spis. Jg. H. l. 643. Cf. S. N.

Trnkati = *drnkati*, klimpern. Na Ostrav. Tč.

Trnkoplodný, Schlehen erzeugend. Jg.

Trnkovica, e, f. = *povidla ve sladkém mléce syrovém rozředěná*. Cf. Trnka. Na Mor. Brt.

Trnkovišně, ě, f. = *sliva rakouská, střemcha mahaleb*, padus mahaleb, prunus mahaleb. Rstp. 481.

Trnkový = *od trnky*, Schlehen-. T. květ, pecky, víno. Us.

Trnobranský, ého, m., osob. jm. T. Václ., spis. Jg. H. l. 643.

Trnobrany, dle Dolany, ves u Liběšic. PL.

Trnokřín, u, m., catesbea, die Dornlilie. Šm.

Trnokřížový svaz, ligamentum tuberososacrum (spinososacrum).

Trnol, u, m., aquartia, rostl. lilkovitá. Rostl.

Trnopuk, u, m. = *měsíc máj, květen, tráven*, der Mai. Březen, za kamna vlezem; duben, ještě tam budem; trnopuk, s kamen fuk! Prov. Er. P. 70. Vz Máj.

Trnoslíva, y, f. = *slívka větší než trnka, trnoslívka, prcavka, záhorka, slivoň prcavka*, prunus insititia, die Krieche, Kriechpflaume, der Kriechling. Rstp. 477. Cf. Čl. Kv. 374., Schd. II. 308. Us. u N. Kdyně. Rgl.

Trnouti, trnu, trň, trna (ouc), ul, utí = *třásti se, brněti, dřevěněti, mrtvěti*, zittern, starren, beben. Jg. Od trъpъ, rigere. Mkl. B. 428. T. místo trpnouti. Listy filol. 1877. 303. (Gb.), Bž. 47. — **abs**. Bezednou propasť zahlídna všechen jsem trnul. Sych. Trnó chlapci, trnó, už jich vezó k Brnó. Sš. P. 574. Všichni trnuli. BR. II. 142. a. Voda trne, *german*. m.: tuhne, mrzne. Jg. — **čím (proč)**: strachem, zimou, V., udivením, Us., děsem. Dch., V. — **komu**. Trne mi noha, ruka, Ros., srdce, Kom., zub. Us. Až mi srdce trnulo na to hledě. Brt. S. 114. — **kde**. Žíly v těle trnou. L. Hrůzou mi v těle kosti trnou. Kom. — **od čeho**. Od leknutí všechen trnu. Ros. — **oč**: o své panství. Ráj. — **nad něčím**. Br. — **kdy**. Při udeření blesku vždy trne. — **po čem**. Kysela jim navařil, až po něm zuby trnuly. Č.

Trnov, a, m., něm. Trnow, ves u Opočna. PL.

Trnová, é, f., něm. Trnowey, ves u Litoměřic; něm. Trnowa, vsi a) u Skalska, b) u Pardubic, c) u Manetína, d) u Dobříše, e) u Zbraslavi; něm. Dornhof, dvůr u Kašperských hor; něm. Tirna, ves u Domažlic. PL., Tk. I. 626., II. 551., III. 87., V. 194., S. N.

Trnovanský, ého, m. T. z Trnovan a z Jelení hory, rodina erbovní v Litoměř. Vz S. N.

Trnovany, dle Dolany, něm. Trnowan, ves u Litoměřic; něm. Turn, ves u Teplice; něm. Tyrnovan, ves u Žatce. PL., Tk. I. 78., Tf. 286., S. N.

Trnovatosť, trnovitosť, i, f., dornige Beschaffenheit. Ros.

Trnovatý, -vitý = *plný trnů n. trní*, dornig, stachelig. V. Strom při pařezu t. Ler. T. hloh, Um. les., pole.

Trnovčí, n., něm. Trnowetz, samota u Mníška. PL.

Trnovec, vce, m., mě. Dreikirchen v Sedmihradsku. Bern.

Trnoví, n. = *trní*. Ros.

Trnovice, e, f. = *hůl trnová, trnovka*, der Dornstock. D.

Trnovisko, a, n. = *trnoviště*. Aqu.

Trnoviště, ě, n. = *místo, kde trní roste*, vepretum, die Hecke. Ler., Rstp. 508.

Trnovitý. Vz Trnovatý. T. vypuklina nebo násadec (na kosti), der Stachelfortsatz. Nz.

Trnovka, y, f. T. česká, truncatula semicylindrica, mechovka. Vz Frč. 195. — T., vz Trnovice, Trňák.

Trnovník, u, m., akacie, robinia, die Robinie. T. obecný, r. pseudacacia, leporatý, r. viscosa, štětinatý, r. hispida. Rstp. 374. Cf. Čl. Kv. 385., Kk. 256., FB. 104., Slb. 542., Schd. II. 312. — T. = *nápoj z trnek*, der Schlehenwein. D.

Trnovo, a, n., mě. v Bulharsku. Vz S. N.

Trnový = *co z trní jest*, Dorn-, Dornen-, Schlehen-. Strsl. trъnovъ, spineus, příp. -ovъ. Mkl. B. 231. Kristus t-vů korunu má na hlavě, ani s drahým kamením perlovů. Hus I. 175. T. plot, koruna, V., hůl (trnovka), ohrada. Šp. — T. = *bodlavý*, dornig, stachelig. T. křoví. V. Spatřil jsem tam dvě růže t-vé. Slez. ps. Šd. — T., *přen*. T. sval, der Dornmuskel. Nz. lk. Řeka t., torrens spinarum. BO. Cesta k spáse je trnová, ale cíl je šťastlivý. Na Slov. Tč. — T. *pes, bodlavý pes, ryba*, spinax, der Dornhundfisch. V. — T. *lopouch*, acanthus mollis, der Bärenklau. Bern. — T. *vrabec*, arundinetus. Žid.

Trnož, e, **trnože**, e, f.; **trnož**, e, m. = *podnoží u stolu, spojidlo noh stolu*, der Fusstritt, das Tischgestell. Ťukel jsem si na t.: Jakú večeřu máš? Sš. P. 665. Míti nohy na t-ži (= býti pozván k hodům). Us. — T. *pod nohy* = *stolička*. V. Chtějí se t-že na lavice stavěti (poddaní chtějí na pány hráti). Vz Pyšný. Sych., Č., Lb.

Trnoží, n. = *trnož*. Na Mor. Bkř.

Trnožilný = *trnatý*, dornnervig. T. list, jehož žebra a žíly v trny se prodlužují. T. pcháč hralovitý. Rst. 508.

Trnožka, y, m., osob. jm. — T., y, f. = *podstárka pod polena, jež se mají pilou přeřezávati*, das Gestell.

Trnucha, y, f., catesbaea, die Katesbäe. T. dlouhokvětá, c. spinosa. Rstp. 812. — T., scomberoides, ryba. Krok. I. d. 107.

Trnutí, n., das Beben, Zittern, Starren; Entsetzen. Mám t. zubů. Us. T. rané, der Wundstupor. Nz. lk.

Trnůvka, y, f., der Schlehdornstock. Us. u Místka. Škd. Vz Trnovka.

Trny, dle Dolany, dvůr u Tovačova na Mor.

-tro, *přípona jmen podstatných*: jitro, strsl. utro m. ustro, játra, jádro n. játro (vnitřní), patro. Mkl. B. 174.

Digitized by Google

Troa-s, dy, f. = území v severozápadní části Malé Asie. Vz S. N.

Troba, y, f., Koll., **lépe**: *utroba*. Jg.

Trobador, a, m., vz Troubadour.

Trocedorf, a, m. T. Valent. Jg. H. l. 643.

Trocišek, **trochyšek**, šku, m., z řec. *τροχίσκος*, *koláček lékárnický*, das Zeltlein, Küchelein, die Pille. Kom. T. ku kadění, františek, die Räucherkerze. D. — Vz Mz. 353.

Trocnov, a, m., Trotzenau, dvůr u Borovan v Budějovsku. Žižka z Trocnova. Vz Tk. IV. 119., 287., 415., V. 261., S. N.

Troček, čku, m., z něm. der Trog. = *míra na rudu do peci dávané.* Us.

Troezen-e, y, f., **Troezen**, a, m., mě. v Peloponnesu. Vz S. N. — *Troezeňan*, a, m. — *Troezenský*.

Trofae-um, šp. m.: **tropae-um**, a, n., z řec. *τρόπαιον* = *znamení vítězné, znamení dobytého vítězství*, das Siegeszeichen, Tropäen. Vz S. N.

Troglodyté, z řec. = *jamníci, jeskyňáci*, die Troglodyten, v starém věku divocí obyvatelé jeskyň v Africe. Rk.

Trogma, y, f. T. rypákovitá, maena vulgaris, ryba. Vz Frč. 295.

Trohla = *truhla*. Mor.

Trohlice, e, f. = *truhlice*. Us. u Brna.

Troch, u. **trošek**, šku, **trošíček**, **trošínek**, čku a nku, **trochýnek**, **trochánek**, nku, **trochet**, chte, **trochétek**, **trochýtek**, tku, m., **trocha**, **troška**, **trošička**, **trošinka**, y, f. Strsl. troha, mica, koř. tr, tecere, příp. -oha. Mkl. B. 289. **T.** = *kus něčeho, malosť, drobet*, ein Wenig, Bischen, Etwas, nicht viel. Jg. Nějakou trošku oleje. V. Jest toho nemalá trocha v Májovém snu napsáno. Dh. 108. Trocha pravdy; Co je to trochu dříví; I tu trochu polívky mi vyčítají, ač ji nemám zadarmo; Je tam ještě troška mouky; Trocha naděje. Dch. Bude-li toho hodný troch, pořídím sobě hodný žok. Kol. vánč. 12. Troška ke trošce činí trochu. Us. Je ho jenom trocha a nadělá křiku za čtyři. Holá troška. Šd. Velmi malá trocha soli. Jel. Přidej málo ku malému a trochu ku trošce, málo k malému přidané na mnoho vyroste. Ostrav. Tč. Maličká troška jich vyčinována byla; Přines mi trochu vody. Br. Dali se do hodování, honem však se svou trochou hotovi byli. Sych. Jíti s troškem do mlýna (s nepatrnými věcmi do důležitých se míchati). Us. — *Adv. trochu, trošku, trošičku* = *málo*, ein wenig, ein bischen, nicht viel, winzig. O něčem trošku jinak smýšleti; trochu plakati. Kom. To je trochu z cesty (abseits); Trochu více rozběhu dostalo se ... veřejným; Toť trochu divné, das ist doch ein wenig sonderbar; Trochu si pohrozovati; Jdi trochu dál. Dch. Či to domeček na tom vršku? Šiel bych doňho, čo ... trošku. Ps. sl. 182. Jenom někdy popřestaňte trochu, aby lidé sobě odchrknouti mohli. Pal. III. 3. 78. Nech trochu počkají. Ss. P. 535. Trošičku se napiti. Ib. 648. Sedni si trochánku. Us. u Rychn. Trochu všetečný. ... T. ...; Trochu mnoho si připil. Umí trochu latinsky. D. Počkejte trochu. Us. — ...šky = *trochu*, ein wenig. Str. skl. 5. 190.

— *Po troše, po trošce, po trochách, po troškách* = *po málu*, nach und nach, allmählig, zu kleinen Theilen. Jak se máš? tak, tak, po troše; Voziti hnůj po troše. Mor. Šd. Kúpil žita za tři groše, posypal husičkám po troše; Možeš mě, děvečko, vypláceť po troše. Sš. P. 520., 595. Dal jim pán Bůh po motyce a seménka po trošičce. Sš. P. 38. Lepší jest užívať všeho po troše, než padať do bídy z převeliké rozkoše. Mor. Tč. — Jg. — *Trochu u positivu* = *komparat*. T. černý, nigrior.

Trochár, **troškár**, a, m., na Slov. = *kupec, který po troše kupuje, prodává*, der Kleinhändler. Koll., Plk.

Trochej, e, m., lat. trochaeus, z řec. = *dvouslabičná stopa veršová*: — ᴗ, stála, skrýše.

Trochejský, trochäisch. Vz Trochej. T. verše = z trochejů složené. Vz Zk. Ml. II. 192., 205.—208.; Mkl. Ml. 316, 326.—328.; Sš. 19., 20., 31.—36., S. N.

Trocheidoskop, u, m., z řec. = přístroj ku způsobování rozličných sestavení barev, aby se oku předváděly barevné vzorky.

Trochet, vz Troch.

Trochisky, z řec. = *trocišky*.

Trochlavý = *maličký, nepatrný*, klein, unbedeutend. Žes toho zatajil od smyslných a múdrých a zjevil si to trochlavým. Mat. 11. 25. (15. stol.).

Trochliti, il, en, ení, *trochlívati* = *plýtvati*. — **čím**. Us. u Vorlíka.

Trochu, vz Trochu, Dnes.

Trochyšek, vz Trocišek.

Trochýtek, **trochétek**, tku, m. = troch, trocha. Us.

Trochytka, y, f. = *drobka*, das Brösel, der Brocken. T. chleba, housky. Us.

Troilit, u, m. = *žlutohnědý kyz magnetový*. Vz Bř. N. 207., 225.

Troizene, vz Troezene.

Troj-, vz *Tři-*, *Trou-*.

1. **Troj** = *trojí*. Troj blud. Št. Okolo Jarošova teče voděnka troja. Sš. P. 529. Ač věříme, že Buoh jest trój v osobách; Užitek, jenž z tresktánie pocházie, jest trój; Příslušie trój úřad pastýři: pastva zdravá, obrana ovcí a uzdravení ovcí nemocných; A tu věz, že trój jest křest, t. vody, krve a ducha; Ten hřiech trój i tělo častokrát kláti; Buoh jest jediný v bytu a trój v osobách. Hus I. 82., 240., II. 166., 233., 387., 160. (Tč.). Troja půda. Na Mor. Brt. Vz *Troje*.

2. **Troj**, e, m., ves u Prahy. Jg. Vz Troja.

Troj-a, e, f. Troj-a, -e, -i, -i n. *u*, -e n. o, -i, -i n. *ou*, území a město v severozápadní části Malé Asie. Vz S. N. — **T.** (*Trojánek*, *Trojánka*), samota u Semil. — **T.**, zámek u Prahy. PL. Vz Tk. I. 114. Vz Troj, 2. — *Trojan*, a, m. — *Trojský*, **lépe než**: *Trojanský*.

Trojáček, čku, m. = *něco trojakého, zvl. tři věnce spojené*, drei Leimruthen beisammen. D. — **T.**, čka, m., osob. jm.

1. **Trojačka**, y, f. = *druh trdlice*, eine Flachsbreche. D.

2. **Trojačka**, y, f. = hora na hranici moravsko-slezsko-uherské v Beskydech. Tč., Vck.

Troják, u, m. = *něco trojakého.* T-ják v kartách n. kostkách = *tři oka*, der Dreier Ros. — *U tkadlce* = 3 niti v jedné třtině na místě dvou. Us. - **T.**, samota u Rychnova. PL. — **T.** = *trojí úl.* Všk., Šd. — **T.** = *ječmen setý se žitem a s pšenicí, trojanka.* Mor. Vck., Nl. — **T.** = *tréhraný hraničník*, ein dreieckiger Gränzstein. — **T.** = *trojzub*, der Dreizack. Mor. Šd. — **T.**, a, m. = *pijan, jenž trojí nápoj pije.* Puch.

Trojako, auf dreierlei Art. Samohlásky stupňujeme trojako. Ht. Sl. ml. 29. — **T.** = *trojnásobně*, dreifach. Bern.

Trojaký, na Mor. a na Slov. = *trojnásobný*, dreifach. D. Jestli buděš mať peňážček nejaký, založ chudobného a získáš užitek trojaký. Na Slov. Tč.

1. **Trojan,** u, m. = *třílistník.* Vz toto. Slb. 275. — **T-y** (Trojerovice), ves u Kralovic. — **T.**, ein dreieckiges Gestell. Šd. — **T.** = *trojzub*, der Dreizack. Mor. Šd. — **T.** = *hořký jetel, bobřek*, der Bitter-, Fieberklee, trifolium fibrinum (menyanthes trifoliata). Nz. lk.

2. **Trojan,** a, m., osob. jm. Pal., Tk. V. 261. - *T.* Jan Bylanský. 1597. Jg. H. l. 643., Jir. H. l. II. 294. — *T.* Nigellus z Oskořina, † 1604. Jg. H. l. 643. Cf. S. N. — *T.* Václ. 1745. Jg. H. l. 643., Jir. H. l. II. 294. — *T.* Frant., nar. 1816. Jg. H. l. 643., Šb. H. l. 300. — *T.* Al. Pravosl. Tf. H. l. 180. — *T.* Adam. 1632. Jir. H. l. II. 293. — Cf. S. N.

Trojánek, nka, m., vz Troja; hájovna u Držkova.

1. **Trojanka,** vz Troja.

2. **Trojanka,** y, f. = *míchanina* (tří věcí) *říky, ovsa a ječmene.* Na Vsacku. Vck. Cf. Troják, Vičák.

Trojanov, a, m., něm. Trojern, ves u Kaplice. PL.

Trojanovice, dle Budějovice, Trojanowitz, ves u Frenštatu. PL. Vz S. N.

Trojanský, vz Troja. T. kronika. Vz Jir. Rkv. k děj. čes. II. 294., S. N. T. válka. Vz S. N.

Trojar, a, m., samota u Budějovic.

Trojatek, tku, m., trillium, das Dreiblatt. T. nicí, t. cernuum. Rstp. 1570.

Trojatka, y, f., botys, hmyz. Krok.

Trojatosť, trojitosť, i, f., die Dreifachheit. Ros.

Trojatý = *trojnásobný*, dreifältig, dreifach. Ros. Vz Trojitý.

Trojba, y, f. = *trojice, trojlístek*, die Dreizahl, das Kleeblatt. Duše svaté přemáhaly onu t-bu přetrpkou (přeneseně). Sš. Mr. 58. (Hý.).

Trojbarva, y, f., Trikolor. Šm.

Trojbarvan, a, m. T. olovitý, Kalochrom, n., Rothbleierz, n. Pr. Chem. 249.

Trojbarvý, dreifarbig. T. svlačec. Rostl. III. b. 140.

Trojbasický. T. kyselina fosforečná, dreibasische Phosphorsäure. Šp.

Trojbočný, vz *Tříbočný.*

Trojbok, u, m., dreiseitiger Körper. Rostl. Tak nazýváme *trojúhelník tělesný, přihlížíme-li k bokům jeho.* Jdč. II. 22.

Trojboký, dreiseitig. Šm.

Trojbor, u, m., trilema. Krok. II. 567.

Trojbrať, i, f. Této t-ti zůstavili rodiče bohaté dědictví, diesen dreien Geschwistern. MP. Děj. bibl. II. 63.

Trojbratrý, vz Tříbratrý.

Trojbrázdý, dreifurchig. Us.

Trojbřit, u, m. = *trojúhelník tělesný, přihlížíme-li ku hranám či břitům jeho.* Jdč. II. 22.

Trojcestí, n., dreifach getheilter Weg, der Dreiweg, trivium. V.

Trojcestka, y, f, trivia, bohyně trojcestí. Šd.

Trojcestný (trojstranný, trojspádný) kohout, der Dreiweghahn. Šuk.

Trojcovati = *trojúhelničiti, triangulovati*, trianguliren. Nz. Vz Trojhranovati, Triangulovati.

Trojčatný = *po třech mající.* T. větve. Rostl.

Trojče = *trůjče.*

Trojčíslicový. T. soustava. Stč. Alg. 5.

Trojčíslo, a, n., die Dreizahl, numerus ternarius. T. jest posvátné číslo v křesťanství. Sš. Skl. 134.

Trojčlen, u, **trojčlenec,** nce, m., triphasia. Rstp. 186. — **T.**, vz Binom.

Trojčlenka, y, f. = regula de tri. — **T.**, hylotoma, hmyz. Vz S. N.

Trojčlenný, -člený. Vz Trinomický. T. úsudek.

Trojčtvrteční, Dreiviertel-. Šm.

Trojdělení, n., die Dreitheilung. Šm.

Trojden, dne, m., triduum. Šd.

Trojdílný, dreitheilig. T. listy kořenové jařmanky kavkaské. Rst. 508. T. kniha.

Trojdlužka, y, f., molossus.

Trojdobný, dreizeitig. Proména celoživotní jest trojdobná: nedospělosť, dospělosť, přespělosť. Ssav. 100.

Trojdomstvo, a, n. = řád rostlin, jsou-li květy jednopohlavé a obojaké na třech rostlinách. Kk. 67.

Trojdoupák, u, m., drupastris, rostlina myrtovitá. Rostl. III. b. 408.

Trojdusičnan, u, m. T. vizmutový, neutrales salpetersaures Wismuthoxyd. Vz Sfk. 292.

Troje. Vz Trojí, Druhová číslovka, Troj.

Trojec, jce, m. = *trojúhelník stejnostranný*, gleichseitiges Dreieck. Miner. 5.

Troječný = *trojec obsahující.* T. osa. Min. 6.

Trojehranatý = *trojhranatý.* Jg.

Trojel, u, m., maba, Maba. T. eben, m. ebenus. Rstp. 1014.

Trojení, n., das Verdreifachen. Ždk.

Trojenopeřený, gedreitgefiedert. T. list, jehož řapík společný na konci nese tři lístky jednoduše peřené. Rst. 508.

Trojený; *-en, a, o*, dreizählig, **třikrát trojený** list, jehož řapík má na konci tři lístky na tři lístečky rozdělené, takže má 27 lístečků, dreifach, dreizählig, dreifach gedreit, n. př. serjana trojtrojná. Rst. 508. T. list skládající se ze tří lístků na společném řapíku: jetelový, tolicový, jahodníkový. Rst. 508. Cf. Cl. Kv. XXVIII.

Trojerovice, vz Trojan, 1.
Trojhláska, y, f., triphthongus. Trojhlásky mají některá nářečí; na Slov. ku př. vyslovují: dieuča, diouča. Gb. Hl. 15.
Trojhlasosť, i, f., die Triphonie. Mlt.
Trojhlasový, trojhlasý, dreistimmig. Hd.
Trojhlav, vz Tříhlav.
Trojhlavatý, dreiköpfig. Hlč.
Trojhliníkový kostan, der Lazulit. Chym.
Trojhodí, n. = *doba tří hodin,* der Zeitraum von drei Stunden. Po t. či po tři hodiny Pán v nevýslovných bolestech na kříži trval; Abychom časování po jednotlivých hodinách mimo sebe pustice podlé t. počítali. Sš. Mt. 367., 368. (Hý.).
Trojhran, u, m. = *tříúhelník; triangl.*
Trojhranatý, -hraný, -hranný, dreieckig. Ctib.
Trojhraník, trojhranník, u, m., vz Tříúhelník. Sedl.
Trojhraniti, il, ěn, ění, trianguliren. Vz Trojhranovati. Bur.
Trojhranka, y, f. T-ky, mlži, trigonida, mají tříhranné tlusté misky se silnou vrstvou perleťovou; obě misky jsou si rovny, mají však nestejné strany; zámek má silné lištnám podobné, vroubkované zuby. T. žebernatá, trigonia pectinata; brázděná, t. sulcataria; jurská, t. navis. Vz Frč. 219., 220.
Trojhranný, vz Tříhranatý. Kom.
Trojhranoměrec, rce, m., der Trigonometer. Sedl.
Trojhranoměrský, trigonometrisch. Sedl. I. 215.
Trojhranoměrství, n. = měření trojhranů, trigonometria, die Trigonometrie. Sedl., Jdč. III. 12.
Trojhranovati, vz Triangulovati, Trojcovati.
Trojhrdelný, trojhrdlitý, dreihalsig. T. láhev. Nz.
Trojhrotka, y, f., tricuspidaria, hlísta tasemcovitá. Krok.
Trojhrotník, u, m. = *bařička obecná,* triglochin palustris. FB. 21., Slb. 182.
Trojhrotný, trojhrotý, dreispitzig. Rostl.
Trojhručel, u, m., lomatia, die Lomatie. T. barvířský, l. tinctoria. Rstp. 1291.
Trojchlup, a, m. = *holohlavec,* který má jen málo vlasů na hlavě. Us. Šd.
Trojchorový, dreichörig. Hd.
Trojí, dle *Dnešní*: trojího, trojí, trojího atd.; *trůj* (zastr. troj), m., *troje* f. a n. **T.** = *trojdílný,* drei, dreifach, dreierlei. T. počet (trojice). V. Trůj v osobách. V. Rys, čeho trojím skokem nepopadne, poustí. Kom. Jsa Bůh troj v osobách. Štelc. Troje složení ve mlýně. D. Má troje děti (ze tří manželek ku př.). Br. Trojích lidí nenávidí duše má (chudého pyšného, bohatého lživého a starce smilného). Br. V trojie věci (in tribus). BO. Smrť jeho, při niž spatřovati sluší troje věci; Bůh tak památku jeho v tom trojím koleně jako v zapomenutí uvedl; K trpělivosti v křivdách trojím příkladem slouží; Při čemž posoudíme tyto trojí hlavní částky. BR. II. 2., 6. a., 24., 116. (Šd.). V trojie věci záleží ctěnie otcě i mateře; Lidé trojí mají Boha svátek ctíti; I Kristus bránil sě jeho trojému pokušenie a přemohl ho písmem. Hus I. 140., 371., III. 115. (Tč.). Kúpil troje zlatých jablek a tri červené ručníky. Ht. Sl. ml. 203. Léta jsú prošla dvoje i troje. Půh. II. 229. Troje jest poslušenstvie člověčské; Troje jest vražda: myslí, jazykem a rukú; A to zlé jest troje; Bázeň jest troje. Hus I. 91., 157., 319., 478. (Tč.).
Trojice, e, **trojička,** y, f., strsl. troica, příp. -ica. Mkl. B. 295., 305. **T.** = *trojí počet, trojník,* die Dreizahl. V. — **T.** *svatá* = *bůh otec, syn i duch svatý,* die hl. Dreifaltigkeit, trinitas. Hus I. 82., V., vz S. N. T. sv. jsou tři osoby v božství spolu jednobytné a rovné vlastnostmi nedílnými od sebe rozdílné. Zk. exc. Sv. t. Pass. mus. 278. Na svatou t-ci, am Dreifaltigkeitstage. Us. Šd. To slovo *otče* v tomto miestě znamená všichnu sv. t-ci, netoliko osobu boha otcě; Člověk zšeředie to vše hřiechem smrtelným, že nenie tak podoben k t-ci svaté; T. sv. jest otec, syn, duch sv., tři osoby jeden Buoh. Hus II. 191., 299., III. 255. (Tč.). Ve jméno svaté a nerozdílné t-e. Arch. II. 284. — **T.**: viera, naděje a láska. Hus II. 230. — **T.** = *tři mlatci.* Mlátiti ve trojici. Přizvukuje se slovy: Ten třetí do řiti. U Olom. Sd. Cf. Trojnice. — **T.** = *fialka trojbarvá, macoška,* viola tricolor, das Stiefmütterchen, das Dreifaltigkeitskraut. Nz. lk. Dle Sbtk. 247. také = *trojník, srdečné koření, maceška,* viola tricolor, die Dreifaltigkeitsblume. Vz tam více. — **T.** Číslo dvanadcet se skládá ze t-ce a čtvernice. M. — T. *vodní,* vz Třílistník. Slb. 652. — **T.** = *trojhran, trojúhelník,* das Dreieck. Dej to takhle do t. Us. Zb.
Trojička, y, f., vz Trojice. — **T.** = *trojkrutec, trojsvíce,* symbol sv. Trojice, vosková svíce ve trě rozdělená, jíž užívají o slavnosti velikonoční. Ktk. — *T-ky* = *trojčata.* Na Slov.
Trojiční neděle, der Dreifaltigkeitssonntag. Us.
Trojičník, a, m. = *věřící ve sv. trojici,* der Trinitarier. Balb. zem. 60.
Trojidlo, a, n. = *nástroj,* kterým něco trojíme. Us. Šp.
Trojilístek, stku, m., bylina, ophrys trifolia, das Dreiblatt. V.
Trojilistník, vz Třílistník.
Trojilistý = *trojlistý,* dreiblätterig. V.
Trojina, y, f. = *terno,* die Terne, kombinatorische Verbindung von drei Elementen.
Trojisobný = *trojnásobný,* dreifach, zastr.
Trojišpičný, dreispitzig. D.
Trojitec, tce, m., Phosphormangan, nerost. Min. 299.
Trojiti, il, en, ení; *trojívati* = *na tré děliti,* drittheilen; *ve tré množiti* (Bern.), verdreifachen; *se* = *ve tré se děliti.* Jg., Št. — **co.** Rk. — **co čím:** prut nožem. — **se v čem.** Trojnosť, kteraк se v sobě trojí. Leg. — **se.** Hřiech mluvenie se trojí, neb jest proti Bohu, proti bližniemu a proti sobě. Hus I. 372., 224. — **se jak.** Děva, zpěv a víno *milo* se trojí. Us. — **se v co.** A z těch každý řád ještě se trojí ve tři kuory (kůry). Št. Kn. š. 118. Průdušnice větev pravá trojí se ve 3 ratolesti. Lk.

Trojitosť, i, f., die Dreizahl, Dreifachheit. Reš.
Trojitý = *ze tří složený*, dreifach, dreifältig. V. T. oltářní obraz, das Triptychon. Dch. Leč tu vniká t-tým proudem zář. Sš. Sm. bs. 164. Píseň (ta) zpívá se při něm (při tanci) již dvojitým již trojitým chodem. Sš. P. 756. T. sekáček (kolíbací) na maso. Dch.
Trojjařmý, dreipaarig. T. list peřený o třech jařmech lístkových (na leše jarní). Rst. 508.
Trojjazyký, dreisprachig. T. slovník. Jg.
Trojjediný, dreieinig. T. Bůh ve třech osobách.
Trojjednota, y, f. = *trojice*, die Dreieinigkeit. T-tě nechť svět jeví slávu v stejném plápolu. Sš. Hc. 140. (Hý.).
Trojka, y, f. = *počet tři*, die Zahl drei, der Dreier. D. — T. = *sud třivěderní*, dreieimeriges Fass. Morav. Šd. — T. = *špatná známka z prospěchu školního*, Dreier, m. — T. = *trojspřežný vůz ruský*, das Dreigespann. — T., fem. jména Trojan. Us.
Trojkarpec, pce, m. = trilobit. Presl.
Trojkladkový = *3 kladky v sobě mající*. Sedl.
Trojklaný = *třikrát klaný*, dreimal gespalten. T. okraj. Rostl.
Trojklonný, triklinisch. T. soustava, jehlanec. Bř. N. 34., 35.
Trojklonotvar, u, m. = *jehlanec trojklonný* nebo *kosodélníkový*, die triklinische Pyramide, das Anorthotyp. Bř. N. 35.
Trojknotý, dreidochtig. T. svíčka. Dch.
Trojkokusný, dreiknöpfig, dreiknotig. Vz Kokusný. Brt.
Trojkout, u, m. = *trojúhelník tělesný*, přiblížíme-li ku koutům jeho. T. lichoboký či lichokoutý, rovnoboký. Jdč. II. 22., 24., 25.
Trojkoutník, u, m. = *trojkout*. Jdč. II. 22.
Trojkoutný, dreiwinkelig. Jg.
Trojkouťule, e, f., phora, hmyz muchovitý. Krok.
Trojkratka, y, f., Tribrachys. Rk.
Trojkřídlice, e, f., tripestris. Rostl. I. 225. a.
Trojkřídlý, dreiflügelig. T. nažky. Rostl.
Trojkřížový, dreikreuzig. T. kudla. Mark. Omyl. 15.
Trojkročný, Dreitritt-. T. pochod, chod. Km., Stč. Alg. 55.
Trojkrutec, tce, m. = *trojsvíce*, *svíce třiprutová*, *ze tří svící v jednu skroucená*. S. N. Vz Trojička.
Trojkvětka, y, f., trianthema. Rostl.
Trojkýl, u, m., canavalia, die Krimbohne. T. tupolistý, c. obtusifolia, mečovitý, c. gladiata. Rstp. 409.
Trojlaločnatec, tce, m. T-tci, trilobitae, mají tělo složené z hlavy, z trupu a z ocasního štítu; trup jest dvěma podelnými rýhami více n. méně patrně rozdělen na tři laloky. Cf. Trilobit. Vz více v Frč. 96.
Trojlaločný, trojlaloký, dreilappig. T. listy babykové. Rst. 508.
Trojlístečný, trojlístkatý, dreiblätterig. T. list = ze tří lístečků složený, tolik co trojený. Rst. 508.
Trojlístek, stku, m., ophrys trifoliata, das Dreiblatt. Šm.
Trojlistník, u, m. Vz Třílistník.
Trojlistný, -listý, dreiblätterig. T. jetel, Puch., jaterník.
Trojlitrový, drei Litre enthaltend. T. hrnec, džbán, láhev. Us. Šd.
Trojlomek, mku, m., Triklasit, nerost Min.
Trojloukotka, y, f., laternea, der Laternenpilz. T. červená, l. columnata. Rstp. 1956.
Trojlunoolovitan, u, m., nerost. Min. 220., 222.
Trojlupenný, dreiblättrig. T. obal jatrníka trojlaločného. Rst. 509.
Trojměditý, tricupricus. Prsl.
Trojměrný, trimetrisch. Nz.
Trojměsíčka, y, f. = *doba tří měsíců*. Šd.
Trojměsíčný, Dreimonats-, dreimonatlich. Šd. T. doba, lhůta.
Trojmocný, dreimächtig; když ze šesti tyčinek tři jsou delší ostatních ku př. u narcisu.
Trojmužný, vz Třímužný.
Trojmužstvo, a, n., triandria, třída Linnéova rostlin o třech tyčinkách. Rst. 509., Kk. 66., Schd. II. 248.
Trojna, y, f. = *třízubá trdlice*, eine Flachsbreche. Koll.
Trojnásob, -bně = *třikrát*, dreifach, dreimal. Kom.
Trojnásobiti, il, en, ení, verdreifachen.
Trojnásobnosť, i, f., die Dreifachheit. Ros.
Trojnásobný, -bní, dreifach. V. T. kůže na těle. Kom. J. 241.
Trojnatý, dreiständig. T. listy = tři ve stejné výšce kolem z lodyhy n. z větve vynikající a přeplínek dělající (oleandr obecný, jalovec pospolitý). Rst. 508.
Trojně = *trojnásobně*. Bern. Tak list ten t. se dělí. Sš. II. 381. (Hý.). Viera t. pochâzie; Ctěnie otcě a mateřě záleží najprve v skutku a to trojně, prvé . . . Hus I. 384., 140.
1. **Trojnice**, e, f., trillium, rostl. česnekovitá. Rostl. I. 267. b.
2. **Trojnice**, e, f., nica, korýš rakovitý. Krok. II. 248.
3. **Trojnice**, e, f. Mlátiti ve t-ci. Na mor. Zlínsku a j. Brt., Šd. Vz Trojice.
Trojnička, y, f. = *rozporek pro jednoho koně*. V Chrud. Brv.
Trojník, u, trojníček, čku, m. — T. = *trojí počet*, *trojice*, die Dreizahl. V. — T., v obec. mluvě = *trojník*, *malý měděný peníz*, *as půl krejcarů*, der Dreier, Pfennig. Kom. Nemám peněz, enom t. Sš. P. 134. Neslevím ani trojníku. D. Do t-u zaplatiti. Č. Kam jdeš? Do Kremže pro troníčky. Prov. Za tolar potrav (masa), za t. pepře. Č. M. 83. — T. = *trojice*, rostl. Není som já žiaden zbojník, nemám penez, iba trojník. Slov. Tč. Nemám ani t-ku. Us. Šd. Smrdí t-kem za devátou stěnou (nemá ani heble). U Kunv. Msk. Kdo není bohat, má i t. rád. Vz Chudý. Lb.

Digitized by Google

Trojníkový, *z trojníku byliny*. T. voda. Ms. bib. 119.
Trojnitěný = *třinitěný*, dreifädig. Rohn.
Trojnoční = tři noci trvající, dreinächtig. D.
Trojnohatý, trojnohý, dreifüssig. T. stůl. Us. Tč.
Trojnosť, i, f. = *počet tří, trojice*, die Dreifaltigkeit. Leg. V té sv. trojnosti Bohu Otci moc zvláščnie přileží. Hus. Tajnice trojnosti. Pass. 951.
Trojnota, y, f. = *trojice*, die Dreiheit. Převelebná t.; Jenž t-tou jsi v jednotě; Říše ďáblova se obzvláště jeví v t-tě neblahé v pochotech pleti, očí a pýše života. Sš. Hc. 55., 151., Ob. 304. (Hý.).
Trojnožka, y, f., der Dreifuss. T. pod pekáč, hrnec. Us. Hdo si na to mó osmolenó t-žko lapne, dež láco nějaké ďoravé bot. Er. Sl. čít. 48. Vz Třínožka.
Trojný = *trojnásobný, trojí*, dreifach. T. plamen. St. skl. — T. *zimnice* = *třídenní*. Sal. Vládce trojný s námi buď. Sš. Hc. 151.
Trojolovitý octan, basisches essigsaures Blei. Presl. Chym. II. 36.
Trojosinatka, y, f., triathera. Rostl. I. 265. a.
Trojosobný, dreieinig, dreipersönlich. T. božství. D. Nauka o t-ném Bohu. Sš. J 180. (Hý.).
Trojovec, vce, m., das Dreieck. Šm.
Trojovice, dle Budějovice, ves u Chrasti. Vz S. N.
Trojpádný rým, gleitender Reim: sázejí — scházejí. Dch. Vz Rým.
Trojpalubník, u, m., der Dreidecker, loď. Šm.
Trojpán, a, m., der Triumvir.
Trojpaprskový, dreistrahlig. T. vrcholík. Rostl. III. b. 101.
Trojpecka, y, f., triostemum, der Dreistein. T. prorostlá, t. perfoliatum. Rstp. 789.
Trojpeřeně větevnatý, tripinnatim ramosus, dreifach fiederästig (oleandr obecný, jalovec pospolitý). Rst. 509.
Trojplevý. T. sitina, uncus triglumis. Krok. III. 395.
Trojpolní, vz Třípolní.
Trojpoltěný, dreifach getheilt.
Trojpramenný, dreiquellig. Hd.
Trojpraskavečný (cf. Praskavečný), tricoccus. T. tobolky řešetláku cicňakovitého. Rostl. III. b. 484.
Trojprsták, a, m., tridactylus, hmyz cvrčkovitý. Krok. II. 258.
Trojprstý, dreifingerig. Mus. IX. 209.
Trojpuk, u, m., deutzia, die Deutzie. T. škohlavý, d. scabra. Rstp. 692.
Trojřadí, vz Třířadí.
Trojradlicový pluh, ein Pflug mit dreifachem Pflugeisen.
Trojřadý, *trojřadný, trojřadový*, trifarius, dreireihig. Rst. 509.
Trojřaska, y, f., pyramidella, plž dutožabrý. Krok. II. 125.
Trojratolestný kmen (národ československý). Šf. Rozpr. 391.
Trojrepka, y, f., idotea, kývoš berušovitý. Krok. II. 248.
Trojřez, u, m., der Triglyph, Schlitz an der Säule, *výřezek*. Nz., Prm.
Trojřezka, y, f., tryplax, hmyz. Krok. II. 257.
Trojřezný, trojřízný, dreischneidig. Nz.
Trojříčí, n. = tři pruhy červené v poli bílém přes celý štít se táhnoucí, znak Drslaviců. Vz S. N.
Trojřízka, y, f. = *trojřez*. Nz.
Trojrohý, vz Třírohý.
Trojsečný. Třikrát t-čný list = list rozsekaný odsečků dvakrát trojsečných, triplicato trisectus, dreifach dreischnittig (tak že má dohromady 27 osečků). Rst. 508., 509.
Trojsíran, u, m., trisulphas. T. vodnatý, hliníkový, draslíčitý, železitý vodnatý (skalice zelená), železičný. Miner. — Jg. T. vizmutový, chromitý, železitý. Vz Šfk. 292., 255., 243.
Trojský, vz Troja.
Trojskyp, u, m., tristoma, hlísta. Nz. lk., Krok.
Trojslabičný, dreisilbig. T. slovo. Us., Bž. 22.
Trojsměnný. T. práce, třitřetinová práce, rozdělená denně na tři směny či šichty, die Drittelarbeit. Hř.
Trojsochatý = třikrát na sochy rozdělený, trichotomus. Rostl.
Trojspádný, vz Trojcestný.
Trojspeřenec, nce, m., tripinnaria. Rostl.
Trojspeřený. T. list, dreifach gefiedert.
Trojspolek, lku, m., vz Tripelalliance.
Trojspřež, i, f., das Dreigespann. Rk.
Trojspřežení, n., **trojspřežka**, y, f. = *trojspřež*.
Trojspřežník, u, m., der Dreispänner, vůz. Rk.
Trojstěnný, dreiseitig. Různoběžník t. Krok.
Trojstežní, dreimastig. Šm.
Trojstran, u, m., vz násl. Jdč. I. 25.
Trojstranec, nce, m. lépe: *tříúhelník*. Vz toto.
Trojstranný, tří-, trojstraný, dreiseitig. T. hospodářství, Dreifeldwirthschaft. Vz Třípolní, S. N.
Trojstřídný, dreimal wechselnd. T. hospodářství, vz Třípolní.
Trojstrofný = *trojsložný*. T. báseň, Tristrophon. Nz.
Trojstroj, e, m. = *spojení tří kol v hřídeli*, ein Räderwerk von drei Rädern. Sedl.
Trojstvolý, dreischäftig. Šm.
Trojsvětel, e, m., der Triphan, nerost křeman. Miner. 448.
Trojsvíce, e, f., vz Trojkrutec.
Trojšiký, dreireihig, triserialis. Rst. 509.
Trojšmatka, y, f., veltheimia, die Weltheimie. T. obecná, v. viridifolia. Rstp. 1597.
Trojšpičný, dreizackig. T. vidličky. D.
Trojšpidlatý, dreispitzig, ve 3 ostré špičky se končící. Rst. 509.
Trojštěd, u, m., trisetum, rost. FB. 10. Vz násl.
Trojštětnice, e, f., trisetum, rostl. Rostl. I. 264. b. Vz Trojštěd.
Trojtvarný, triformis, dreigestaltig. Vyobrazovali Hekatu se třemi hlavami; pro podobu tu nazvána trojtvarná. Cimrhn.

Trojudičný, triglochis, dreihackig, o třech udicích na konci jako trny na oříšcích stroška obecného. Rst. 509.

Trojúhelnice, vz Tříúhelnice.

Trojúhelničiti, vz Trojcovati, Triangulovati.

Trojúhelničný, vz Trigonalní. Způsob měření t-ného, die Triangularmethode. Nz.

Trojúhelník, u, m. = *tříúhelník*.

Trojúhelníkový. T. čísla (triangularní). Stč. Alg. 46.

Trojúhelnosť, vz Tříúhelnosť.

Trojúhelný = *trojúhlý*. Prm. Vz také Tříúhelný.

Trojúhloměrný, trigonometrisch. Nz.

Trojúhloměrství, n., die Trigonometrie. Vz toto. Nz.

Trojúhlý, triangularis, triangulatus, dreieckig, dreikantig, tělo o třech hranách. Rst. 509.

Trojušetný = *tři ušty mající*, trilaciniatus. T. řada okvětí. Rostl. III. a. 8.

Trojuška, y, f., proserpinaca, der Hinlauf. T. pilkovaná, p. palustris. Rstp. 553.

Trojverší, n., vz Tristichon, Trikolon.

Trojveselní, dreiruderig. T. loď, triremis.

Trojvětvice, e, f., dreifacher Ast. Hdk. Ls. kv. 52.

Trojvláda, y, f., vz Triumvirat.

Trojzejkan, u, m., carallia, rostl. myrtovitá. Rostl. III. b. 408.

Trojzpěv, u, m., das Terzett. Us. Tč.

Trojzub, u, m., der Dreizahn. Vz Třízubec.

Trojzubec = *třízubec*.

Trojzubnice, e, f., trioidia. Flora, 21.

Trojzubník, u, m. = *trojzubec*. Ráj II. 165.

Trojzubný, dreizackig. T. hrom (blesk). Ráj.

Trojzubý = *třízubý*. T. povijnice. Rostl. III. b. 157.

Trojzvučka, y, f., der Triphthong. Vz Trojhláska.

Trojzvuk, u, m. = *současné znění tří tónův*, der Dreiklang, die Triade. Vz KP. II. 286. T. tvrdý, Durdreiklang, dominantový, der Dominantendreiklang. Hd.

Trojžebrý = *o třech žebrech*, dreirippig. T. (vlastně: trojžilné) listy. Rostl. I. 58. a.

Trojženstvo, a, n., trigynia, řády prvních 13 tříd soustavy Linnéovy květů trojženných, tryginia. Rst. 509.

Trojženy, **trojženný**, trigynus, dreiweibig, o třech pesticích, čnělkách n. bliznách na př. květy ocúnův, kýchavic, šťovíků, též i rostliny takových květů. Rst. 509.

Trojžilný, trinervatus, trinervis, trinervius, nanus, pygmaeus, zwergig, zwerghaft; z ohledu jiných téhož rodu malý. Rst. 509. — **T.** = *tři žíly mající*, dreiadrig. T. listy. Rostl. I. 58. a., III., b. 2.

1. **Trok**, u, m., vz Troky, Trůky.

2. **Trok**, a, m., dricolus (volatile), zastr. Rozk.

Trokar, u, m. (z fr. troicart, Mz. 353.) = *nástroj*, jehož se užívá v lékařství k vypouštění tekutin (ku př. při vodnatelnosti) n. plynů nahromaděných v těle živočichův (ku př. když se dobytče jetelem překrmí), der Trokar. Vz více v S. N. **T.**, *trojcep*, Rk., *trojhraný bodec*. T. na koně, na otevření dychavice; t. při nadmutí dobytka s jednou n. více trubkami; t. pro ovce; t. na zasazování kroužku do chřípí (divokých býků). Vz Nástroje pro dobytčí lékaře. Cn.

Trokář, e, m. = *nosič*, z něm. Träger, zastr. Klat. 79.

Trokavec, vce, m., Trokawetz, ves u Mirošova. Pl.

Troky, ů, m., der (Schweins-) Trog. Mor. Škd. — **T.** = *necky*, der Waschtrog. Us. u Rychn., na Hané. Hz. Vz Trůky, Mz. 353.

Trol, u, m. = *otěrky*. V stodole jest mnoho trolů, Ausfall vom Getreide. Ros.

Trolda, y, m., osob. jm.

Trolení, n. = *strouhání do polívky*. Us. — **T.** = *suché lámání v údech*, die Gichtschmerzen. Us. klat. Mám t. v údech. Němc. — **T.**, *drobení*. Vy k t. a ku bourání jen vezdy se máte. Sš. Sm. Bs. 176.

Trolený; *-en, a, o*, ausgerieben. T. obilí.

Trolidlo, a, n., der Reiber, Zerreiber. Šp.

Trolinské víno, Trollinger. Šk.

Troliti, *droliti*, il, en, ení; *trolivati*. Vz Mz. 353. **T.** — *drobiti*, *rymilati*, *vynímati*, ausreiben, bröseln, grieseln. — **co**. Rk. T. chléb *slepicím*, kámen. Us. Šd., Rgl. — **se**. Obilí se t-lí (drolí), fällt aus. Us. — Také = trippelnd gehen. Trol se mi! Us. Tč.

Trolivý = *drobivý*, bröselnd, bröckelnd, zerreiblich. Nz. lk. V pokušení tom Petr skalou velmi t-vou se býti ukázal. Sš. J. 307. (Hý.).

Trombone, vz Pozoun. Mlt. 116.

Tromín, u, m., smyrnium, das Myrhenkraut. T. černý, s. olus atrum, křídlatý, s. perfoliatum. Rstp. 765, Slb. 602.

Tromínovitý. T. rostliny, smyrneae: pernatka, stračínoha, drapobýl, kadidlovka, kravajec, bolehlav, arakacha, tromín. Rstp. 702., 759.

Trompeta, y, f., z něm. — *trouba*, *trubice*, *polnice*.

Tron, zastr. = *trůn*, z řec. θρόνος, der Thron. St., Hd. Ls. k. 80.

Trona, y, f. = soda z aegyptských jezer a z Maroka, vlastně půldruho uhličitan sodnatý ($2\,NaO.3\,CO_2 + HO$). Vz Šfk. 160. Dle Bř. N. 120. také: urao. Cf. Schd. II. 35., KP. IV. 399.

Tronda, y, f. = trojník. U Jižné. Vrů.

Troník, vz Trojník.

Troníkář, e, m. — *lakomec*. U Kunv. Msk.

Trop, u, m = *klus*, der Trab. Us. Pol. trop = *sled*, die Spur.

Tropa, y, f., z fr. troupe — *zástup lidu zbrojného*, *voj*, das Geschwader; Jg.; snad z roman. vz Mz 353. - Ros., Kom. J. 697. — **T.** = *karavana mezků v jižní Americe*. Rk.

Tropae-um, a, n., z řec. τρόπαιον = *znamení vítězství*. Vz Trofaeum.

Tropčice, dle Budějovice, něm. Tyrol, ves u Přeštic.

Tropení, n. Veselé t., lustiges Treiben. Dch.

Digitized by Google

Tropický, z řec. = *obrazný, jinoznačný, zástupný*; *přenesený výraz, obrazné mluvení*, tropisch, bildlich, verblümt. Nz. — T. = *mezi oběma obratníky ležící, meziobratníkový, podobratníkový*, tropisch. T. rok, oběh. Nz., Stč. Alg. 165. T. krajina, rostliny, nemoci, déšť. Vz více v S. N.

Tropič, e, m. = *působce*, der Stifter, Anzettler, Anstifter. Vz Tropitel. T. nepokoje, D., zlého. Aqu.

Tropitel, e, m., vz Tropič. Tudyž nedává dlouhé doby t-lům nepokojů. S. I. 148.

Tropiti, il, en, ení, *tropívati*. T. = *působiti, počínati, dělati, ploditi*, stiften, anzetteln, verursachen, thun, vorgehen, treiben. Jg. — **abs.** Ten tropí! Us. Dch. — **co**: bouřky, pozdvižení, svády, vády, sváry, zhouby, strasti, škody, V., hádky, vojny, různice, rozbroj, posměch, D., smíchy, tlachy. Žalansk. Žerty trop a lidí nezlob. Č. M. 82. Potulovali se po krčmách a tropili všude neplechy. Pal. V. 1. 197. T. pekelný povyk, hluk, své rejdy. Dch. — **čeho**. To malých nesnází, zmatků mi tropí, šp. m.: *co*. Brt. — **co kde.** Mnoho zlého **mezi** lidmi t-ti. Us. T. bouřky **v** lidu. Us., Th. — **co z čeho**: války z válek t. V. — **co o čem.** Básně a klevety o jakéms věku tropil. Eus. — **se.** To se tropí. D.

Troplberger, gra, m. 1620. Jir. H. l. II. 296.

Tropník, a, m. = *voják z tropy*, einer von der Truppe. Ros.

Troponiti = *tropiti*. Us. ve vých. Čech. Kb. — **co jak dlouho.** Už tak celou zimu něco dělám s t-ním. Us. Vk.

Troppo, it. = *příliš*. Hd., Mlt.

Trop-us, u, m., lat.-řec. = *zástupka, jinoznačné slovo (rčení)*, Rk., když některého slova neužíváme v pravém, vlastním, nýbrž ve smyslu přeneseném, bildliche Redensart, der Tropus. *T. metafora (přenáška, přenůška), metonymie (přejmenování), synekdoche (soupojem, přimínka).* Vz Metafora atd. a více v Zk. Ml. II. 159. a násl.; Mk. Ml. 307. a v S. N. *Tropy* (= zástupky, od řec. slova τρόπος = obrat, a to od τρέπειν = obraceti) vznikají tím, že věci se neoznačují slovy vlastně na ně připadajícími, nýbrž slovy jinými, s vlastními názvy jich ovšem nějak příbuznými. Všecka slova jsou obrazy zvukové a významem svým původně tropy. Žádná věc názvem svým není označena zevrubně a plně, nýbrž toliko znakem nejvíce vynikajícím. *Strom* jest původně všecko, co strmí, *mydlo*, čím se myjeme (mohlo by tedy slovo to i *vodu* označovati!), *šidlo*, čím šijeme, *roj*, co se řine, *pivo*, vše, co pijeme, *chvoj*, co se chvěje atd. Užito-li tedy takového jednotlivého znaku na označenou celého určitého pojmu, užito části za celek (pars pro toto) čili tropu, jemuž říkáme *synekdocha*. — Má-li u nás čbán *ucho* a *pysk*, hodiny *ruky*, stůl *nohy*, hora *témě* a *patu*, stéblo *kolena*, zvon *srdce* atd., přeneseno tu názvy údů lidských *obrazně* na podobné části jiných předmětův a užito tudíž tropu, jemuž říkáme *metafora*. Tak všechny říkajíc názvy pojmů duševních původu jsou metaforického, majíce do sebe význam původně smyslný; n. př.: *chápati, pojímati, vykládati, rozebírati, zavírati* atd. — Pravíme-li o někom, že žije a tyje z *mozolů* cizích, míníce tím *práci*, přeměnili jsme názvy pojmů souvztažných (effectum pro causa efficiente) a užili tropu, jemuž jméno jest *metonymie*. Taktéž pravíme-li *jazyk* za *řeč* a p. — V živoucím však jazyce takové názvy pojmů původně tropické znenáhla ustálují se za názvy vlastní (κύρια καὶ κοινὰ ὀνόματα), anať jich tropický původ pozatemní, a tropem pak slove ten obraz zvukový, když na místo vlastního pojmu klademe pojem příbuzný, názornější. Příbuznosť pojmů zakládá se a) na různém objemu jich *(synekdocha)*, b) na vniterné souvislosti *(metonymie)*, c) na podobnosti *(metafora)*. Rozeznáváme pak tři hlavní druhy tropův; jsouť to: I. *Synekdocha* (soupojemnosť) zakládá se na záměně pojmů sourodých jako jsou: *část* a *celek, jedinosť* a *množství, zvláštnosť* a *obecnosť* a p.: Nemá kam by *hlavu* položil. V rodné zemi složíme své *kosti*. Přede stánkem nebes Pána *zbožný rolník* čelo kloní (Erben). *Spartan* od kolébky za vojína vychováván byl. A v té síni jak tu živo, *moře* šumu, lesku, záře (Pfleger). Oseje *oběma klasy* dědinu (= obilím ozimým i jarým. Tov. k. 109.). — II. *Metonymie* (soujmennosť) zakládá se na záměně pojmů souvztažných (korrelativných). Takové pojmy souvztažné jsou: *místo a obyvatelé, nádoba a obsah, látka a věc z ní zhotovená, majetek a majetník, příčina a účin, původce a plod, příznak a věc označená* a pod. Porušena jest pak *země* před Bohem a naplněna jest nepravostí. (Gen. 6. 11.). V lese narozeno, *skopcem* potaženo, *koněm* hovoří (= housle). *Soused* vyhořel. Četli jsme *Čelakovského*. Rod vymřel *po meči* i *po přeslici*. — III. *Metafora* (přenáška) zakládá se na záměně pojmů podobných, z nichž každý jinému oboru pomyslnému náleží. Metafora není než skrácené přirovnání, kladouc za věc srovnanou přímo tu věc, se kterou se srovnává. Přenášky se činí 1. od věcí bezživotných a) na věci životné: Bůh jest *studnice* dobroty nevyvážená. Byl mu *štítem* dobrým. b) Na jiné věci bezživotné, obzvláště na činnosti a vlastnosti lidské: Víra *zhasla*, láska *ustydla*. — 2. Od věcí životných a jich činností a) na věci neživotné, obzvláště na činnosti a vlastnosti lidské: *Odstoupila* naděje vše křesťany. Rozkošem *uzdy nepouštěj*. b) Na jiné bytosti životné: Záboji bratře, ty udatný *lve*. Dítky své na tuhé *uzdě* držel. — *Příklady metafor básnických*: Pohádky dětských dob zas porozkvetly. V líci královnině se poupě radosti v květ rozpučelo. Z dáli vanou písně zlaté. Vzhůru nese bledé čelo, na něm psány runy žalu. Zora v líci stele lůžko, úsměv jitra na rtech taje. Tenkrát slávy stromy v květech nejbujnějších byly vzňaty (Pfleger.). — Dávnověkých bájí svit. Již krutě srazila se vojska, příval mečů již se rozzuřil. Aj tu velebná hlava pokrytá sněhem let se zdvihne nad sbor pánů. Tichounká noc již perličkami vše listí vůkol skropila. Závoj mrákot smyslům mým ukrýval hrozný osud (Vocel). —

Digitized by Google

O mně po dědině řeči rozsévají. Zpěv. I. 30). Ve věnci černých věží táhlé zvuky snivě bloudí. Z luhů květných štěstí úsměv, míru sladká palma mizí. Smrti rána schvátila jej v lůnq hrobu. Jeho jméno ověnčené ve hvězd písmě věčně kvete. Žalu červ se v prsou snuje. (Pfleger). — Jitro slávy nové svitá. Chci národ svůj zvelebiti, na výsluní slávy postaviti. Bolesti led v prsou opět jihne. Zvuky trouby v dálce umírají. Z mračna vichr děsným hlasem pláče. Na vrcholích pomoravských lesů bloudí bledé luny paprskové. Vichr křovinami kvílí. Noc na nebi hvězdy rozsvítila. Mrak již rosou zaplakal. Klusot komoňů již zvučí temně, posléz ve tmách Šumavy umírá. (Vocel). — *Pozn.* 1. Ve příčinách velmi mnohých užívá se metafor pro nedostatek slov vlastních, a takové metafory slovou *užívané, nevlastnomluvy* neboli *katachrése* (κατάχρησις): Slunce *vychází*. Večer *nadešel*. Hrůza mne *obešla*. Slušíť ihned *udusiti* hněv, jak se *zažže*. *Pohasne* ten duch, kterýž jej *podnécoval* k tomu. Rozum *potuchne* a jako *pohasne*. Milosť k Bohu *nepohasla*, ale jen pomdlela. Zde na světě máme *mdlý* a *potuchlý* rozum. Písmo *zapaluje* k dobrému. *Horkem* svaté milosti nejsou *roznícení*. Ač *potuchne* někdy tělesná žádosť, však se opět *zbudí*. A komu je věren, když *ulehne* na lakomstvo, poví křivdu. Vší svou myslí na tom *ulehli*, jemuž nelze trvati. Závistník nalezna nějakou obyzdu, *utrhne* chvály. Čím kdo déle *jde* ve hříchu, tím dále *zajde*. Dotud *přikrývá* pokrytec svou licoměrnosť, až se však ukáže. Dobře to k lakomým *se chýlí*, ježto dí Jeremiáš. Tesknosť *udeří* na ně. (Štítný). Slunce *dokročí* poledne. (Rkk.). — *Pozn.* 2. Druhdy všecky tři tropy v jednom výrazu se sbíhají, n. př. řekneme-li o někom, že jest *liškou podšitý*, máme nejprve synekdochu (celek za část, kůži), pak znak za věc označenou (liška jest vzor schytralosti, metonymie), konečné skrácené přirovnání jest: chytrý jako liška (metafora). KB. 232.—233.

Troska, y, f. = *kusy něčeho rozbitého*, ku př. lodí, das Wrack. T. lodní. Č. Truchliti nad troskami zmařených nadějí. Dch. V trosky se rozpadnouti. Dch. Spatřují se znamenité trosky či zříceniny slavných budov. Sš. Sk. 95. — **T.** (zastar.), **trůska** (*lépe* než: *truska*, V.) = *nečistota od kovu atd. odcházející*, die Schlacke, der Schlacken. Jg. Trozka. MV. Vyvařím až do čista trusku tvou a odejmu všecek čistec tvůj. Bart. 348. 32. Dům něčí v trůsku obrátiti; stříbro obrátilo se v trůsky. Br. Ze zlého železa moc trůsek bývá. Bern. Trůsky shánĕti, odmítati. Us. T-ku střiebra učinili sú prostřed peci. BO. Všichni obrátili sú sě v trosku (škvár). BO. Trusky od zkujňování, die Frischschlacken. Nz. Kláda k truskám nádhernosť palácovu. Č. Rž. stol. 49. T. a škváry hutnické; A čistí všecky t-ky umění různých. Pal. Dj. II. 1. 296., III. 2. 224, 3. 81. Pravda boží má v utrobě lidí trůsky starého Adama vymítiti. Zlato poušti t-ku svou. Sš. J. 267., Oa. 190. Truska kovářská = škvár. Ob. Oheň ukazuje, co jest zlato a co t. BR. II. 539. a. Má trůsky za zlato. Vz Nedorozumění. Prov. — *Trosky*, pl., f., *jméno sbořeného hradu u Hrubé Skály* (u Turnova). Dále k t-kám jdú. Rkk. 36. Vz Tk. IV. 743., S. N. — *Trosky* = *trusky* = *muší a housenčí vejce*. Mor. Brt.

Troskavcový = *truskavcový*. Ros.

Troskavice = *truskavice*. Plk.

Trosket, u, m., rancor, zastr. Veleš. Cf. Troskot.

Troskot, u, m. = *třeskot*, das Gekrach. Ros. Hrom zvuku svého vydává t. Kom. — T. = *troskotání*, das Scheitern. Řím sám od něho před rozbitím a troskotem bludův ochráněn; Vidím bouři, která t-tem obtěžkána jest. Ješto již byl aspoň třikrát t-kot lodě zkusil. Sš. I. 11., II. 47., Sk. 283. (Hý.).

Troskotati, -kotám a -kocí; *troskotávati*. T. = *skřípati*, knirschen, krachen. — **čím**: zuby. V. — **T.** = *lomiti, bořiti*, zertrümmern, zerschlagen, zerbrechen. — **co, koho**: maňasy. Kom. L. Bouře troskoce koráby. Kos. Ol. I. 193. — **se od čeho.** Lodička troskotáše sě od násilé mořského. ZN. — **co oč.** Mysliteli o Bohu mimo křesťanskou víru badajícímu a skoumajícímu se přihází, že o skálu nutnosti veškeru loď či budovu myšlének svých troskotá. Sš. J. 87. — **se čím.** Zadek lodi troskotal se násilím moře. Sš. Sk. 286. (Hý.) Loď násilím vln se troskotala. Br. — **se kde.** Vše kosti sě v něm troskociú. St. skl. I. 123. — Dle Prk. lépe: rozkotati.

Troskotný či *rozbitečný*, Strand-. Vz Právo. Sš. I. 32.

Troskotovice, dle Budějovice, něm. Treskowitz, městeč. v Mikulovsku.

Troskovice, dle Budějovice, něm. Troskowitz, ves u Turnova.

Trosový, *trasový* = *pštrosí*. Slov. Nosívá on vždycky tri trosové perá. Sl. ps. 52. Nech si ja nezlomím perenko trosové. Sl. ps. 261.

Trošek, vz *Troch*.

Trošinka, y, f., ein Bischen. Šm.

Trošinku, ein wenig, sehr (ganz) wenig. Rk. Vz Troch.

Troška, y, f. T. k trošce dělá trochu Č. M. 436. Ostatně vz Troch.

Troškář, e, m., ein kleiner Besitzer. Na Slov. Bern.

Trošt, u, m., z něm. der Trost = *těšení, naděje*, der Trost, die Vertröstung, Hoffnung. Trošt dáti (těšiti); Ten t. daleko ho zmýlil; Marnými trošty se kojiti. V. Krom v tobě troštu nemám. Kom. To jsou dobré t-y (těšínská jablka). Ros. Na troštích někoho zdržovati. Ros. Kdo t-šty živ, bude-li bohat, bude div. Vz Marnotratný. Prov. D., Lb. Nespolehej na cizí t-y. D., Č. M. 93.

Troštoválek, lka, m., der Vertröster. Šm.

Troštování, n., z něm. = *naděje, těšení*. Vz Trošt. T. se čemu. Kom. Nechaje sebe i jiných t. BR. II. 15. b.

Troštovati, *troštovávati* = *trošt dávati, těšiti*, vertrösten, Hoffnung machen; *se*, sich vertrösten, eine Hoffnung zu etwas haben. Vz Trošt. — **koho, se.** Troštovali ho. V. T. se. V. — **se, koho čím.** Kom., Jel., Smrž., Cyr, Ros. — **se na co**: na víno (těšiti se, chuť míti). Ros. Netroštuj

se na to, však na ten lán nepůjdeš. NB. Tč. 152.

Troštýř, e, m., z němec. der Tröster = *těšitel, činitel naděje*, der Vertröster. Sych.

Trotina, y, f., něm. Trotin, ves u Smiřic; němec. Gross-Trotin, ves u Miletína. PL.

Trotinka, y, f, Klein-Trotin, ves u Miletína. PL.

Trotišek, vz Trocišek. V.

Trotiti, il, cen, ení = *rotiti*. Ros.

Trottoir (fr., trottoár), u, m., v obecné mluvě *tratuár* = *chodník*, das Trottoir, ein Fussweg neben dem Fahrwege. Rk. Vz S. N.

Trotz, něm. Přece ho *mimo* přísahu svou zabil. Flav. Oni jako všetečni *mimo* rozkaz pána svého to sú učinili. Háj. Oni to vždy tajně *přes* zápověď činili. Háj *Při* štěstí velikém jest nespokojen. Jg. *Při* tom při všem dobře se mu vedlo. Svěd. *Při* vší opatrnosti sklamán jest. *S tím* se vším, trotz alledem, *nicméně však*. Mk. Vz Prk. v Km. 1877. 21.

Třou-, místo: *tři-*, *troj-*. Třoublavý, třoubarevný atd. Us. u Roudnice, u Loun. Špd., Kšá.

Trouba (zastr. *trúba)*, **trubka**, y, **trubice**, e, **trubička, trubinka**, y, f. Trouba, instr. sg. troubou n. trubou, gt. pl. trub atd. Vz Hrouda. T., lit. truba, latin. tuba, ital. tromba, něm. die Trompete. Schl. T., strsl. trąba, tuba; maď. toromba, sthrněm. trumba, lit. triuba je přejato ze slovanštiny. Mkl. L. 100. Toto slovo nezdá se býti původu germ. Mz. 85. — Vz také: Trubice, Trubka — a o druzích trub v KP. II. 310 a násl., Mlt. 115. **T.** = *nářadí duté, skrze něž se foukáním hlahol činí*, die Trompete. V. Trouba hlučná, Rkk., polní, V., D., pastýřská, Kom., lovecká, Háj., hlásná *(dalekomluv*, Sprachrohr, n.), Kram., zvěstná, das Kommunikationsrohr (in der Akustik), Nz., polední, Nz., chromatická, původní, s klapkami (die Ventiltrompete), basová, Hd., lesní, myslivecká. Us. Jg., Šp. Násadec k t-ě. Zvuk polní trouby. D., V. T-ba žákovská, kostelní. Ros. T-ou pastýřskou (rohem) dobytek z chlévů vyvolávati. Kom. Vzezni hlahol trub i kotlóv. Rkk. 40. V t-u zatroubiti. Troj. Na t-bu, Br., Us., t-bou troubiti. V., Br. Znění trub, der Trompetenschall; Slavný hlahol bubnův a trub. Dch. S tebou do jedné trouby foukati nebudu (nebudu totéž mluviti). Us. Ehr. Jura na troubu potrubuje. Kol ván. 72. Trúby vzvučiechu. BO. Až na súdný deň přinde anděl s trúbú; Sv. Michal trúbí trúbú: Vstaňte hříšní, poďte k súdu. Sš. P. 59., 42., 776. Není dobře po lidských trubách vodu píti. Pk. Čím větší trouba, tím větší hřmot. Vz Pýcha. Lb. Varhany z trub a píšťal složeny jsou. Kom. Po trubách mluviti (= skrze jiné). Prov. Vz Klevetář. Někdo s sebou mluviti nedá než po trubách. Ros. To jde po trubách (= už se o tom mluví. Vz Pověsť). Č. T. na štítě Zelinských. Vz Dal. 155. — **T.** = *nástroj k puzení vody, plynu n. vzduchu*, die Röhre, das Rohr. Vz **Roura.** T. vodní, BO., V., stavová (v rybníce, průchod vodě spodem hráze udělaný). Us. Pádné trouby (do rybníku) bezpečně vloženy. Břez. 162. Trouba v rybníce, skládá-li se ze dvou kusů, nazývá se hořejší *puklička*; otvor v troubě slove: *koryto*; *hlava* trouby ležíc v rybníce (na tlustším konci), tenčí konec za hrází mimo rybník: *podtrubní střík*, *výskok*; t-a jalová. Šp. T. (botka) spojená s užší trubou *(píšťalou)* a pístem táhnoucí vodu n. vzduch, slove *stroj ssavý* a užší t. slove *ssací*, *ssavá t.* Sedl. T. odkapní, úkapní, nasazená, válcovitá, kuželovitá. Nz. T. stoupací, vodicí, sedlová, plynová, Šp., dýmová rovná, kachlová, kolenová, olověná. Kh. T. příčná, Querröhre, pravoúhelně ohnutá, rechtwinkelig gebogene Röhre, napájecí, Speiserohr, pumpová, Pumpenröhre, plynopudná, Gasleitungsrohr; soustava trub; t. na břečku, Brühenrohr; t-ba pístová, das Kolbenrohr, Hrk., závitková, přiváděcí, Zuleitungsrohr, dymní (dymnice), die Rauchröhre, spojovací, Verbindungsröhre, cementovaná, Zementröhre, poboční, Zweigrohr, z litiny n. litinová, Gusseisenrohr, odváděcí, vypouštěcí, Abflussrohr: měchová (nos měchu), die Düse. Šp. T. v horn.: vodní, das Wasserrohr, nánosní n. pumpová, das Pumpenrohr, ssavá (srkač), das Saugrohr, der Schläucher, podstavní (ssavá), der Saug-, Stiefelrohr, der Stiefel, podsadní, das Ansatzstück des Saugrohres, násadní, das Steigrohr, die Steigröhre, vlivná, die Einfallröhre, odlivná, die Abflussröhre, vylévací (vylévák), das Ausgussrohr, parní, das Dampfrohr, větrní n. vzduchová, das Luftleitungs-, Windleitungs-, Windrohr. Hř. T-ba vylévací, výlevka, die Ausgussröhre. Nz. Trouby na stojato lité. T. zahnutá, das Bogenrohr. Pta. T. u kamen jest sazemi již zanešena. Us. Vodu po t-bách vésti. Kom., Ros. Voda po trubách tam tekla. Ben. V. Dříví na trouby. D. — **T.** *u trychtýře*, Röhre, *u klíče* (klíčová), Schlüsselrohr. Krab., Šp. — **T.** *slonová* = *nos*, *rypák*, der Rüssel. V. Slon svou troubou píce dosáhá. Kom. — *Trubička žížal*, *trubců včelních* atd., der Rüssel. Vaň. — **T.** = *požerací jícen*, die Speis-, Schlingröhre. V. — *Trubice dýchavá n. průdušní* (chřtán), die Luft-, Athemröhre, Gurgel, Ros.; *hřbetní*, die Rückpfeife. V. — *Trubice močová*, die Harnröhre; *mateční*, die Muttertrompete; *plicní*, trachea; *jaterní*, vena portarum; *mízová*, die Saftröhre. Ja., D. — *Trubice dýmky (troubel)*, das Rohr, také *dýmka sama*, die Pfeife. Us. — **T.** *střílecí (ručnice)*, Schiess-, Blasrohr. Ottersd. — *Trubička* = *oplatek skroucený*, Hohlhippe, f. — *Trubka plechová*, Blechrohr. — **T.** *k pečení*, Ofen-, Bratrohr. V troubě koláče, buchty, pečeni péci. T. v sladovně. D. — **T.** *u myslivců* = *hlava jelení s krkem*, Boč.; dle Šp. = *huba jelení*, *dančí a srnčí zvěři*. Koza leží za plotem, natahuje trúbu. Sš. P. 694. Napíti se vína jalovou t-bou = napíti se na lačný žaludek. Kmk. — **T.** *dřeňová* = *dutina rourovitá*, *v níž je dřeň*, Röhre. Vz Rst. 275. T. bezová. — **T.** Eustachova, die Eustachische Ohrtrompete. Nz. — *Trubice* = *kužel*, der Spinnrocken. D. — **Trubka**, Hülse an der Uhr. — *Trubice ohnivá*, die Rakete. V. T. raketní, Raketenhülse. Bur. — *Trubice*, die Fistel, píštěl. D.

Digitized by Google

T., y, m. = *hlupák, zevel, hňup*, der Maulaffe. Troubo, co troubíš? Us. Titěrně to ten t. nastrojil, když chtěl třasořitky do tenat chytati. Sych. Hle, pec se svalila a trouba tu zůstala (o hloupém). Š. a Ž. T. olejová = *hlupák*. Na mor. Zlínsku. Brt. — **T.** *plátna* = *stůčka*, Webe, f. Rk. z Us. Jednu trúbu plátna ukradlí jsú. Pč. 4. — **T.** U trouby, u trubek v Praze. Vz Tk. II. 138., 189.

Troubadour (fr., trubadúr), a, m. = *pocestný pěvec milostných písní ve středověku* zvl. v již. Francouzsku. Rk.

Troubař, e, m., der Trompeten-, Röhrenmacher o. -verkäufer. Rohn.

Troubarevný, vz Třou-.

Troubařka, y, f., *žena troubařova*.

Troubárna, y. f., Werkstatt, wo man Trompeten oder Röhren macht. Us. — **T.**, y. f., samota u Tišňova na Mor.

Troubařský, Röhrenmacher-, Trompetenmacher-.

Troubařství, n., die Trompeten o. Röhrenmacherei. Us. Jg.

Troubecký. T. ulice v Přerově, Traubeker Vorstadt. PL.

Troubel, e, m. a f., **troubela, troubelka**, y, f., na Sloven. = *trubka*, das Röhrchen. Koll. T. kaučukový (trubka), Kautschukrohr, Sp., ssací n. hadice, der Saugschlauch. Prm. — **T.** = *stéblo*, der Halm. Bern. — **T.** = *trubka k dýmce*, Pfeifenrohr, m. Us.

Troubela, y, m. = *hlupák, otevřhuba, trulant*, der Tölpel. Us.

Troubelatka, y, f. T-latky, tubularinae, láčkovci, mají polypy buď nahé aneb v kožovité prosté n. rozvětvené rource umístěné tak, že se do ní vsunouti nemohou. Kolem úst mají chapadla, nedaleko nich pupeny, z nichž vznikají zvonce náležející medusám z čeledi oceanidek. T. větevnatá, eudendrium ramosum. Vz Frč. 36., 37.

Troubelice, dle Budějovice, Treiblitz, ves u Ousova na Mor. PL.

Troubelík, a, m. T-lík čínský, lulanka, aulostoma chinense. Vz Frč. 298.

Troubelný, Schlauch-. T. kohoutek, der Schlauchhahn. Dch.

Troubelovitý, schlauchförmig. Nz. lk.

Troubelový, schlauchig. Nz. lk.

Troubení, n., das Blasen. Zhůru t. = *lermo*, Lärmblasen, n. V. T. ponocného. T. k modlení. Vz Bubnovati, Čsk. 72. Vem Kubo trúbu a nadmi hubu k trúbení. Kol. ván. 62. Svým t-ím žalostným a naříkavým ku pláči popoukali. BR. II. 41. b. — **T.** = *zvuk trouby*, der Klang einer Trompete, eines Hornes. V. T. poslechnouti. Flav.

Troubiti, trub, troubě (íc), il, en, ení; *troubívati* = *troubou zvuk vydávati*, trompeten, blasen; *zevlovati*, gaffen — **abs. a jak.** Hlasno trúbí. Rkk. Zhůru t. V. Zpět t. Kom. Nízko, vysoko t. Bern. Bůh netrúbí, proč člověka hubí. Č. M. 7. Jelen t-bí (v čas říje řve). Šp. Zná dobře troubiť. Vz Opilý. Límec kabátu troubí (čouhá). U Jižné. Vrů. Netrub (= nebreptej)! Na Ostrav. Tč. Kdo sa mlčat nenaučil, neví dobře mluviť, osožnějšej by mu bolo, keď by veděl trúbiť. Na Slov. Tč. Matka (včela) troubí (= královna vydává zvláštní zvuk, když včely rojiti se mají). Brt. Leží, leží, ležeť bude, až ten anděl trúbit bude; Dyž do pole vyjeli, bubnovali a trúbili; Trubjú, hrajú i bubnujú, vojáčkové mašírujú; Dyby nebyl pastýř trúbil, byl bych si děvče namluvil. Sš. P. 16., 83., 175., 633. (Tč.). — **co:** noční hodiny, Us., lermo. Kom., Br. Každý troubí svou (o nesvorných). V. T. marš, Us., svolavou, pozev. Šp. Nepřestávali vojny t. tak dlouho, až ji vždy stroubili. Bart. — **na co:** na pozouny, D., na roh. Aqu., Sych. T. nač = *zevlovati*. T. na mráz (zevlovati). Us. Dř., Jg. Vz Opilý. Trub (= zevluj) na mráz, ne na nás. Us. Stf. Troubí jako vůl na nová vrata (jako slouha na mráz). Vz Hloupý. Lb. T-ti na zadnici (prděti). Us. Troubí jako kráva na nová vrata. Us. T. na troubu. Br., St. skl. V. 44., Er. P. 183. — **čím.** Sv. Michal trúbí trúbů, vstaňte hříšní, poďte k súdu. Sš. P. 776., 42. T. troubou. V., Br., trubou, Br., trúbů. Hus I. 40. — **(koho) v co (kam).** T-biti v troubu. Ben., Troj. Trubte v novu trubu. Ž. wit. 80. 4. Neroď v trúbu trúbiti. ZN. Popi jechu sě v trúby trúbiti. BO. Každý v svou troubí, každý svou hude (o nesvorných. Vz Sobectví, Nesvorný). Č., Lb. Troubiti v hromadu (= seštívati). Plác., Šm. — **k čemu:** k jídlu. Ros. T. k odchodu, Čsk., k boji. Hus I. 170. — **komu co.** Bodejž ti troubili! Us. Kolo mu troubilo (vrzalo). Us. Pořád mu to troubí **okolo** uší (pořád mu to připomíná). Us. Sd. Hráli mu, ale netroubili (přislíbili, ale nedali). Us. Dbv. — **komu kam.** Pánu Bohu **do** oken troubě hořekuje. Kos. Ol. I. 130. Do světa t-biti (= zevlovati). Dch. — **komu o čem.** Netrúb mi tol'ko o tom jednom. Mt. S. — **kde.** My sa máme rádi, my sa budem lúbit, až nám budú hudci na kerchově trúbit. Sš. P. 783. **Na** psí řiti (na svini) t. Na Slov. — **kdy.** Divím sě, že kněžie chtie bojovati tělestně, ale nechtie trúbiti v boji ani duchovně ani telestně. Hus I. 170. Bodaj ti psi trúbili (hudli) na pohřebě. Bern.

Troubizna, y. m. = *hlupec*, der Dummkopf. Us. u Jižné. Vrů.

Troubky, dle Dolany, němec. Troubek, vsi a) u Brodku, b) u Ždounek. PL.

Trouble (franc., trúbl), u, m. = *nepokoj, zmatek, nepokojné pohybování*. Byl tam veliký trúbl. Us.

Troubník, u, m. = *nebozez na trouby*, Röhrenbohrer, m. D.

Troubný. T. rybník, der Röhrenteich (kam se voda troubami vede). Zkr.

Trouboví, n., die Röhrentour. Hř.

Troubovitý = válcovitý, röhren-, trompetenförmig, nahoře náble čišovitě n. talířovitě rozšířený na př. nožice mnohých dutohlavek, celý stroček rohovitý. Rst. 507. T. okvětí. Rostl.

Troubovod, u, m., die Röhrenleitung. Šp.

Troubovrt, u, m., der Pumpenbohrer; stačí: *trubař*.

Troubsko, a, n., něm. Strutz, ves u Brna. PL.

Trouby české, *Koryto*, Böhmisch-Röhren, ves u Kunšvarta. PL. Vz S. N.

Digitized by Google

Troucí, vz Tříti.
1. **Troud** (zastr. *trúd*, v MV. *trud)*, u, m., od tř-íti. **T.** = *spálený šat* atd. *k rozdělávání ohně*, der Zunder; na Slov. také *hubka*, der Zündschwamm. Bern. Strsl. trądъ, polyporus fomentarius, der Feuerschwamm, rus. trutъ. Sr. lit. trandis, Staub, den der Holzwurm macht; kořen asi trend od ter v trěti. Mkl. L. 100. (Hý.). Troudem dýmku zapáliti. Us. Šd. T. brzo jiskrou chytí. Ros. Troud napáliti. D. K rozsvěcování křesadlo s troudem, ocelí, křesacím kamenem a sírkami ať jest tu. Kom. Běhá jako s troudem (rychle, aby mu neuhaslo, aby nezmeškal). Us. Němc., Sml., Bda., Stf. Jste výborný t. (popudlivý). Sych., Č., Šm. Peníze železo, šaty troud. Č. M. 162. Původ a t. mnohých roztržitostí. Cíl a prakt. Tato vetchá tkanina sype se jako t. Dch.
2. **Troud**, u, m. = *postřelená zvěř*, angeschossenes Wild. Zříz. Ferd. Každý po svém troudu může jeti. Ms. 1561. Vz Zvěř.
3. **Troud, trout**, a, m. = *samec včelní, trubec, trupec, troup*, die Drohne, Brutbiene, Hummel. Zlob., D. Nech sa rozlobjá vrahovja (vrahové), bez žihadla čo trúdovja (troudové). Na Slov. Tč.
4. **Troud** = *trud* (ve tváři). Ros.
5. **Troud**, u, m. = *mrť*, taube Erde. Kal.
Troudák, u, m. = *dubovka*, der Eichenschwamm. Berg. exc.
Troudař, e, m., der Zundermacher. Jg.
Troudařka, y, f., die Zundermacherin. Jg.
Troudařství, n., die Zundermacherei. Techn. I. 9.
Troudek, dku, m., das Zundererz. Šm.
Trouděň, dně, f., andromachia, die Andromachie. T-deň obecná, a. igniaria. Rstp. 859.
Troudění, n. = *smucení, smutek*, die Traurigkeit. Volk.
1. **Trouditi** (zastr. *truditi)*, truď, troudě (íc), il, děn, dění; *troudívati*. **T.** = *trápiti*, ermüden, quälen; *smutiti, zarmucovati*, betrüben; *se*, sich bemühen, strapiziren, betrüben, bekümmert sein. Jg. T. od trudъ. Mkl. B. 437. — **co, se**: své tělo. Pass. Boháč chudého trudí a svědomí měšcem z lidí pudí. Č. M. 166. Aby svých noh darmo netroudili. Lom. Život mysl trudí. Hdk. Ls. k. 73. Dotud mluvě ústa trudí. Žk. 55. Umřela jest dcera tvá, neroď truditi mistra; Ani by bolesť ho bodla ani práce trudila. Hus II. 402., 431. Proč jsi trudil vešken lid, ano nám ijeden boj nenastává. Někteří se postili, sušili a tak svůj život trudili. Pass. 956. Pane, neroď se t. ZN. Vida hněvivou tvář otcovu proti sobě, náramně se troudil. BR. II. 121. (Ib. 447. a., 670. b.). — **co čím**: nohu chůzí, Jel., tělo posty t. Pulk. — Výb. I. 312., Lom., Ráj. T. se vyučováním, přisluhováním a opatřováním toho, co ke spáse slouží. Šš. II. 264. (Hý.). Ani svých slov nadarmo truď zapřeniem. BN. T. se vojnů. Výb. I. 140., Alx. — **se oč**. Darmo sě jsů o to trudili. St. skl. IV. 206. — Ras. — **se s kým**. Ps. br. — **se nad čím**. Kom. On se nad tím velice troudil. Mor. Šd. Epafroditus troudil se nad tím; Tehdá nemají se nad tím (protivenstvím a příkořím) a vůbec co křesťaně nad ničím truditi a truchleti. Šš. II. 171., 265. (Hý.). — **si co na čem**. Hlavu na něčem si truditi. Koll. — **se proti komu**. Proč by se veš lid darmo t-dil proti malým nepřátelům? BO. — **se kdy**. Dnem i noci se trudí. Hdk. C. 50. — **se komu**. Trudí se mi ta práce (protiví se mi, nerád ji konám). Mor. Brt. — **se jak dlouho**. Celou noc se trudil. Puch. — **se při čem**. Při té práci se trudil. Us. Tč. — **se proč**. Pro niž Petře hlavu trudíš. St. skl. Pro ztrátu nějaké věci se t. Kram. — **se ke komu**. Jg. Netruďte se ke mně (chůzí), bemühen sie sich nicht zu mir. Us. Dch. Své tělo tak k tomu trudil. Smil v. 427. Ciesař své rytieře **k** sv. otci Sylvestru poslal prose, aby sě ráčil k němu truditi. Pass. 110. — **se v čem**. Komu jest se troudit v plášti chodeckém. Jg. Jako žena když rodí, tak se v sobě troudí. Ps. br. Čtyři leta v pokánie sě trudil. Pass. 876.
2. **Trouditi** = *troud páliti*, Zunder brennen. Knst.
3. **Trouditi** = *propracovati*, behandeln, pol. — **co**: surové železo. Techn. II. 47.
Troudítý = *troudovatý*. Jg.
Troudnatěti, ěl, ění, *troudnatívati* = *tleti*, modern. Us.
Troudnatosť, i, f., zunderähnliche Beschaffenheit. Jg.
Troudnatý = *zpukřelý, zetlelý*, dem Zunder ähnlich, vermodert. Bern.
Troudní, Zunder-. T. hřib, der Zunderpilz. Techn. I. 273.
Troudník, u, m., die Zunderbüchse. Vz Troud. Hoří mu v t-ku. Vz Opilý. Us. Sn. — **T.**, a, m. = *troud*, 3. (trubec). Všk.
Troudný = *trudný, ustálý, mdlý, utahaný*, müde, matt. T. osel. Reš. — **T.** = *jako troud chytlavý*, feuerfangend. Zlob. T. srdce. Gnid.
Troudovatý, zunderartig, dürr. T. země. Us.
Troudovka, y, f., nyctomyces, die Nachtfaser. Rstp. 1989.
Troudový, od troudu, Zunder-.
Troufalosť, i, f., die Zuversicht. Šm.
Troufalý, verwegen, unternehmend. Us. Dch.
Troufání, n., das Trauen, Hoffen, Vermeinen. Bern.
Troufanlivosť, i, f. = *troufání*, die Hoffnung, Zuversicht. Bern.
Troufanlivý = *plný troufání*, zuversichtlich, vermuthlich. Bern.
Troufaný; *-án, a, o* = *očekávaný*, gehofft, erwartet, vermuthet. Bern.
Troufati, *troufávati*, z střněm. triuven, trouwen. Mz. 353. — **T.** = *naději míti*, hoffen, trauen. — **abs**. Kdo troufá, nezoufá. Bern. Jak ťa do rady volajú, keď trúfáš, iť móžeš. Na Slov. Tč. — **že, aby, inft**. Troufám, že . . . Pam. kut. Net-fám, abych to učinil. D. Jestli trúfáš, že máš sílu v těle, nedávaj sa do každého směle. Na Slov. Tč. Tím hladu zahnati žádný netroufal. Kram. Netroufám si do toho se dáti. D. Troufá si to dovésti. Us. — **o čem**. Já o tom netroufám.

Digitized by Google

U Rychn. — **na čem.** Jak netroufáš na tvej síle, nech druhých v pokoji; Kdo netroufá na svej síle, s rozumem bojuje. Na Slov. Tč. — **oč.** Žádný mu o jeho zdraví netroufá. Čern. — **čemu** *(spoléhati nač).* Špatnému svému počtu netroufajíce na zámek se obrátili. Sl. Uh. I. 21. Když mu nikdo nic neřekne, teprv si troufá. Us. Dch. Velice si troufá (je domýšlivý). Us. Šd. K horám, chlapci, k horám, kdo trófáte nohám, a já také k lesu ten palášek nesu. Sš. P. 799. Každá strana sobě troufá a proto vysoko měří. Žer. 16. Lékaři mu již netroufají, netuší, gaben ihn auf. Brt. — **si:** wagen. Netroufám si to říci. Us. Prk.

Třouhlavý, vz Třou-.

Trouch, u, m., die Holzerde. Rk.

Troucheň, chně, f. = *sprúchnivělosť.* Kalina.

Trouchněti, *trouchnivěti,* ěl, ění = *tlíti,* verwesen. Us.

Trouchniviny, pl., f. = *práchniviny, zetleniny, stýřeniny,* Verwesungsprodukte. Šp.

Trouchnivý, morsch. Šm.

Troula, y, m. a f., **troule,** ete, n. = *hlupák.* Šm.

1. **Troup** (zastar. *trúp),* **troud, trout,** a, **trupec,** pce, **trubec,** bce, m. = *samec včelní.* Vz Troud. Aqu., Kom. — **T.** = *koňský sršeň,* asilus. Reš.

2. **Troup,** u, m. = *pařez,* Stock, m. Ros. Hloupý jako troup, blitzdumm. Dch. — **T.** = *dřík, špalek, tělo živočišné bez údův,* der Rumpf. Rostl., Us. Vz Trúp. — **T.** = *smeták.* Neumí troupem se štoku smésti. Prov. D. — **T.,** a, m. = *hlupec, chrapoun, halama, hulvát, pytlík, ňouma, člověk nezdvořilý, nemravný,* der Tölpel, Pinsel, Schlingel, Dummkopf. V. T. ten a bloud starý. Ler. Někoho za troupa míti. Dch. Neb sem tomu troupu krejčímu netoliko skrze hofmistra, než oustně rozkázal, aby ho odbyl. Žer. 348. Je hloupý troup, stojí přede vším jako sloup. Horný. Hrách, slaniny a kroupy, to sluší na sedláky a troupy. Rým. Kroupy na troupy. Mus. Prov. Zrůstem sloup a rozumem troup. Vz Hloupý. Č.

3. **Troup,** a, m., osob. jm.

Troupěti, ěl, ění = *hloupěti, hloupnouti,* hebere, hebetari. Lex. vet.

Troupovina, y, f. = *něco troupovského,* die Dummheit, Plumpheit, Grobheit. — **T.,** die Tölpel. Ros.

Troupovitý = *troupský,* tölpisch, tölpelhaft. Zlob.

Troupovský = *troupu příslušicí, blbý, hloupý,* tölpisch, tölpelhaft, schlingelhaft, dumm. Jg., V. To je t. věc, Ros., rozsudek. V. — **T.** = *nezdvořilý, hrubý,* grob, plump. V.

Troupovství = *hlupství, mamlasství,* die Tölpelei, Schlingelei, Plumpheit, Ungeschicklichkeit, Grobheit. Reš., Zlob., Kol.

Troupský, vz *Troupovský.*

Troupství, vz *Troupovství.*

Trousení, n., das Verstreuen, Streuen.

Trousený; *-en, a, o,* gestreut.

Trousílek, lka, m., mlýn u Zbraslavi. PL. — **T.,** osob. jm.

Trousiti, trus, truse (ic), il, en (šen), ení; *trousívati.* **T.** = *po jednom n. po málu pouštěti, sypati; rozhazovati,* streuen, verstreuen; *trus pouštěti,* misten, machen. Jg. — **abs.** Mlýn trousí (když zrno, šrot mezi kuželice zapadá). Vys. Pytel t-í. Šm. Vůl trousí (trus pouští). Bern. Holub, pták trousí, mistet. Us. Tč. Netrus (neprď). Us. Šd., Vrů. Dnes to tam pořád t-sí (mrholí, drobně, slabě prší). Mor. Šd., Bkř., Kkř. — **co (kde):** peníze (tratiti). Ros. Žlab trousí vodu; jímka t-sí vodu. Vys. Mlhu jako popel t. Ž. wit. 146. 16. T-siti slámu, seno **na** dvoře, **po** půdě, **v** chlévě atd. Us. Nectné klevety t-ti. Us. Pal. Dj. IV. 1. 390. — **čím:** slamou, ohněm, penězi. Ros. T. rozumem (= šplíchati rozumem, mudrovati). Us. Šd., Sd. — **o kom jak.** Příbuzní Pána pominulým býti kladli; hůře o něm trousí (rozhlašují) zákoníci vinice jej z obecenství se satanem. Mr. 18. — **co kam.** Hněv trousí v srdce nenávisť. Ros. Nechvalitebný pták, kterýž trousí **do** svého hnízda. Prov. Trousí se mi do očí (spal bych, mich schläfert). Bern., Šm. Když budeš v nebi, netrus **na** nás. Rvač. Něco se na stůl trousí. Ros. — **se.** Trousí se pověsť. Vojáci se trousí (po různu přicházejí, jdou, jedou), kommen einzeln, nach u. nach. Ros. Lid **do** kostela se trousí. Us. Dch. Chléb ovesný se trousí, bröckelt sich. Na Ostrav. Tč. — **se odkud.** Něco se s hůry trousí. Ros. Peří z té peřiny se trousí. Us. Dch. Lid z města, z kostela se trousí. Us. Dch. — **se kudy kam proč.** Knechti vojenští trousili se **skrze** českou zemi **do** Uher **na** pomoc proti Turkům. Dač. I. 180.

Trousivý = *který trousí,* streuend. Us.

Trouskati, *truskati, trouskávati, truskávati; trouštěti,* ěl, ění; *trousknouti, trusknouti,* sknul a skl, utí = *s truskem se lámati,* krachen, knacken, knallen, knirschen. — **abs.** Břicho si naplňují a truskají (větry pouštějí). Plk. Odkrývajíce zadek truskají, až to praští. Čr. — **kde.** Cukr **pod** zuby truští. Na Slov. — **čím:** očima (mžikati), winken.

Troušení, n., das Streuen, die Verstreuung.

Troušený, vz Trousený.

1. **Trout,** a, m. = *trubec,* vz Troud, 3., Troup, 1. Včely plásty medu (jejž trouti, zlodějky, nedošlé včely spásají), dělají. Kom. J. 219. — **T.** = škodlivý hmyz na zelných hlávkách. U Nezamyslic na Mor. Bkř.

2. **Trout,** u, m., vz Troud (k zapalování), Zunder, m.

Troutiti (zastr. *trutiti),* truť, troutě (ic), il, cen, cení; *trouceti* (zastr.), el, en, ení = *udeřiti,* stossen; *usilovati, naléhati,* drängen. Ale nemúdrý, malú příčinu jmaje, trutí, až pronikne, nic netbaje. Dal. 17. 16. Cf. o původu a významu Mus. 1878. 134., Bdl. Obr. 96., Jg. Bolesť trutí (ve svietě). Hus. Dcer. 25. — **koho.** Leze šeredný hnis po kněžstvu i po světském lidu, trutíť papeže, kardinály a biskupy; Smrť mnohé trútí. Hus III. 237., III. 279. — **kde:** v království. Dvě kron. — **se oč.** O drzvie sě truczeje. Mm. 1. reg. — **kam, v co.** Rk.

Troutník, u, m., od troud. T-ík zahání vole. Sá.

Troutový. T-vý strom, bois de meche. Rostl. III. b. 250.

Trova, y, f. = *tráva*. Na Mor. Sš. P. 538.

Trovator, a, m., vz Troubadour, Sabn. 116.

Troviti, na Slov. = *tráviti*, zehren. Smolová těla oheň tráví. Koll. Čit. 50.

Trovy, pl., m. Aby tu zameškanú prácu a trovy sám pán Bóh ráčil vynahradiť. Na Slov. Dbš. 26.

Troyský. T. váha, das Troy-Gewicht in Engl. Nz.

Trp, koř.: útrapa, trápiti. Bž. 31. — **T.**, hlas cvrčkův.

Trpáčina, y, f. = *trpácké podřečí* na Slov. nad potokem Vlhem. Dbš. 71.

Trpálek, lku, m. = *kousek dřeva, oharek*. V Krkonš. Kb. — **T.** = *věc nevyvinutá, nedokonalá, špatná*, ku př. drobné, nechutné, ovoce, nepodařené housky, etwas Schlechtes, Misslungenes.

Trpalka, y, f., obyč. v pl. = *šklubánky, šusterky, kudlmoch*. Us. Ve východ. Čech. Kal., Všk., Hk., Ktk., Psčk., Rgl. Dnes jsme měli trpalky. — **T.**, y, m. = *nemotorný člověk*, ein ungeschickter Mensch. Us. tamtéž. Všk.

Trpaslice, třpaslice, e, **trpaslkyně, třpaslkyně,** ě, **trpaslička,** y, f. = *malá, zakrnělá ženská*, die Zwergin. St. skl. V. 76., Sych.

Trpaslický, Zwerg-. T. zrůst. Krok.

Trpaslictvo, a, n., das Gezwerge. Dch.

Trpasličí = *trpaslický*. Jg.

Trpasličný = *trpaslický*. T. rostlina = mězarná, karlová, zakrpěná, zwergig, zwerghaft (vzhledem k jiným téhož druhu malá). Rst. 509.

Trpaslík, třpaslík (zastr. *krpaslík*), a, **trpaslek** (MV.) a **třpaslek,** slka, **trpaslíček, třpaslíček,** čka, m., u Rosy také: *krpaslík*; na Slov. *krpec, krpatec, krpelec, zakrpelec*. Od trpati m. krpati, vz T. Dle Mřk. t-slík = trьpęstьkъ, tři pěsti vysoký. T. = *člověk malý, pidimužík, skrček*, der Zwerg, Knirps, Knipps. Obr ku strachu jest a t. k smíchu. Kom. Mezi pidimužíky kraluje t. Boč. Lecjaký trpaslíček na krátkých nožičkách chtěl by sobě vybírati v hezounkých holčičkách. Nár. ps. Hš. — Vz S. N.

Trpaslíkovitý, zwergartig. Šm.

Trpaslíkový, Zwerg-. T. vývin, zákrskový, die Zwergbildung. Nz. lk.

Trpce, herb; kompar. *trpčeji*. V. T. mu přichází. Kom. L. T. živořiti, na někoho najížděti; t. mluviti, někoho dojímati. Us. Dch. Mluvil tytýž důtklivě a trpce. Pal. Děj. III. 3. 77.

Trpčák, u, m. = *trpký nápoj z planého ovoce*, ein herber Trank aus dem Obste wilder Bäume.

Trpčeti, el, ení = *trpkosti nabývati*, herb werden. Ros. — **T-ti** = *trpkým, hořkým, mrzutým se stávati*, bitter werden. — **ke komu.** A tudy ovšem nemají (mužové) k nim (k manželkám svým) t. Sš. II. 226. (Hý.).

Trpčický = *trochu trpký*, herblich. Ros.

Trpčina, y, f., bitteres Zeug. To je samá t. Šd.

Trpčiti, il, en, ení; *trpčívati*, herb machen. — **co komu:** život. Jg.

Trpědlitedlný = *kdo trpěti může*, der leiden kann, der dem Leiden unterworfen ist. Bel.

Trpědlivosť, trpědlnosť, i, f. = *snesitelnosť*, die Erträglichkeit. Boč. exc. — **T.** = *trpělivosť*. Některé k trpělivosti vedú. Hus I. 84.

Trpědlivý = *trpělivý, trpědlný, snášelivý*, duldsam. Sluha má krotkým býti, ku všem učitedlným, trpědlivým (docibilis, patiens). ZN. Láska t-va jest. St.

Trpědlnosť, i, f., vz Trpědlivosť.

Trpědlný = *mohoucí trpěn (snášen) býti*, erträglich, leidlich. Bolesť t. Sal. Bývá netrpědlná, t. j. přeukrutná věc, když nuzitelé núzě shromažďují hřiechóm svým hřiechy přidvojují. Hus III. 194.

Trpělec, lce, m., der Dulder. Šm.

Trpělenství, n. = *trpělivosť*, die Geduld, Langmuth. St. T-stvím a pokorú sě obránil. St.

Trpělitelný = *trpědlný*.

Trpělivě se míti, V., něco snášeti, geduldig, langmüthig. D. T. něco přijati. Us. Dch. Neboť toho nemohli bychom t. nésti. Pal. IV. 2. 89.

Trpělivosť, i, f. = *snášení, snesitelnosť*, die Geduld, Duldung, Gelassenheit. Srdce t-stí ozbrojené. D. S t-stí, v t-sti. V. T. se mu přetrhla, ho pominula. D. Dochází nám t. Us. T. s něčím míti. T. T. dobré (vzácné) koření. Š. a Ž. Přešla ho již všechna t.; T. přemůže hovězí kosti, Geduld überwindet Sauerkraut. Dch. T-osť křesťanská = Bohu oddané přijímání a snášení strastí tohoto života, die christliche Geduld, patientia christiana. MP. 84. (Ty řeči) všecky s t-stí snášejí. Pal. III. 3. 78. Zlí spolu s dobrými vždycky smíšeni budou, aby věřící, o tom vědouce, k t-sti se a stálosti strojili. BR. II. 60. a. Zřídka kdo o t-sti slyšeti chce. Us. Tč. Ach Bože můj, Bože s vysokosti, přidaj t-sti. Sš. P. 293. T-stí Kristus přemohl a my po něm měli bychom též trpěti; T. měj nade mnou a všecky věci vrátím tobě. Hus I. 382., II. 388., 391. Tepezlivosť je pekná čnosť. Mt. S. T-sti nikdy nezbývá. Sk. Týraná příliš t. měnivá se v popudlivosť; T. železná vrata probíjí. Pk. T. je nevinnosť. Slez. Tč. T. jest nejlepší lékařství. Km. T. přemáhá všecko. Lb. — Vz **Trpezlivosť.**

Trpělivý; *trpěliv, a, o*. Přípona -ivъ a partc. (trpěl). Mkl. B. 224. **T.** = *snášelivý*, geduldig, gelassen. V. T-vou myslí. V. On jest t. jako beránek. Us. Papír jest t-vý (= ne vždy pravda, co psáno); Učiniti někoho netrpělivým. Dch. Lepší jest člověk t-vý než silný. Hus III. 183. Budeme-li t-ví. BR. II. 725. Buď jen trošku t-liv. Us. — **k čemu.** Buď t. k vyslýchání. Pr. měst., Pr. — **čeho:** křivdy. Rk. Jeho slov t-vý Václav. Ld. — **čím.** Člověk láskú trpěliv jest. Hus I. 161. — **v čem:** v bolestech. — **T.** = *mohoucí trpín býti*, erträglich. To by nám nijak snesitelné a trpělivé býti nemohlo. Ottersd. — Vz **Trpezlivý.**

Digitized by Google

Trpělka, y, f., *trpílka*, na Mor. = *chocholatý skřivan*, *chocholouš*, alauda cristata, die Haubenlerche, Schopflerche. Kom. J. 158., Brt., Bzd., Pdy., Šd. Vz Trpílka.

Trpělnosť, i, f. = *trpělivosť*. Šm.

Trpělný = *trpělivý*. Šm.

Trpělosť, i, f. = *trpělivosť*. Ráj 2., 83.

Trpěluška, y, f., der Hänfling. U Místka. Škd. Snad = *trpělka?*

Trpen, a, o, vz Trpený. — **T.**, pna, m., osob. jm. Pal.

Trpění, n., das Leiden, Dulden. T. na kříži, Ctib., ledvin. Ja. Bych sě já t. křížového lekal. Pass. 22. (Hý.). Tesklivosti až do smrti t.; Múdrý netoliko hledí ku počátku které věci, ale na konec a myslí prve o t., nežli přide t., aby uměl zniknúti utrpenie. Hus I. 151., III. 135. (Tč.).

Trpěnlivosť, **trpěnlivý** = *trpělivosť*, *trpělivý*. Jg.

Trpěný; *-ěn*, *a*, *o*, geduldet. T-ná váha, Passirgewicht (když se stala mince mnohým třením poněkud lehčí, avšak zákonem ještě za bernou se uznává, tehdy váha její slove t-nou). Skř. — **kde**. Pan N. jest u dvora dobře t-nou osobností, german. a šp. m.; jest u dvora oblíben, náviděn, rád vídán. Brs. 2. vyd. 246.

Trpěšice, dle Budějovice, Trippischen, ves u Hartmanic. PL.

Trpěti, trp, pě (íc), ěl, ěn a ín (en, Us.), ění (ení, Us.); **trpívati**. — **T.** = *něco odporného cítiti*, *snášeti*, etwas unangenehmes leiden, dulden, ertragen; *pokojně nésti*, ertragen, geduldig leiden, dulden; *prohlédnouti*, *odpustiti*, nachsehen, gestatten. *Jg.* — **abs**. Kdo umí t., umí vítěziti. Ros. Trp mile, dáť pán Bůh více. D. Nejlépe t., čeho zvrátiti nelze. L. Pomoct si nemože, trpí jako kuře. Sš. P. 699. Že člověk jest hřešil a nenie, čím by odčinil, nemá jiné cesty, jedné aby trpěl; T. musíme, chceme-li býti spaseni; Jest-li kdokolivěk z vás, daj mi vinu z hřiechu a jáť chci t.; Žáci Kristovi vědouce, že, čím viece trpie, tiem viece Boha ctie a věččí odplatu vezmú, protož mile haněnie trpie; Musí každý trpěti, ač chce spasen býti; Již sě uč trpěti, nebť nelzě jest muk na věky zbýti. Hus I. 299., 382., 467., II. 120., 142., 246. (Tč.). — **co**, **koho**. Ten svéhlavec netrpí žádné odmluvy; Nikdo mi nevěří, co t-ím. Us. Dch. Ačkoli i křivdu t-íš, ustupuj každému; Jak ťa druhý nechcú trpěť, radněj zostávaj sám. Na Sloven. Tč. Rychtář když zlých tresce, zlosti t. nechce. Mor. Tč. Něčí řeči t. Us. Chci panský nález t.; Maršík se vrhl na Oldřichovy svědky a ty chce t.; Slíbil mi za Václava z Morkovic, aby trpěl vyrčení Mikulášovo. Půh. I. 299., II. 20., 321., 378. (Tč.). T-ti dlúhé vězení. Bart. II. 11. Hrozný hlad trpěli a vystáli. Dač. I. 172. Ona věc dalších odkladů t. nemůže. Žer. 341. T. roboty, platy. Chč. 445. Raději smrť trpěla. Pass. mus. 282. Žid svědomie nehanie a také netrpie; Hotova jest vyrčení jejich t.; To svědomie Bílovo a Jiříkovo Bramburg s tovařiši t. nechtí a zvlášť praví, že toho Jiříka neznají. NB. Tč. 27., 40., 177. T. hanu, potupu, křivdu, ujmu, nucení, příkoř; Trpěl úzkosť mnohou, trpěl muku strohou. Sš. Mt. 84., Bs. 3. (Hý.). Raději sobě křivdu učiněnou trp, nežli by nad svým bližním vymstíval; Žena nemoc svou trpící. BR. II. 24. b., 41., 135. Trpie vedro a nesú břímě; Ukrutnou smrť trpěl; Těžko jest příliš t. rány, jimiž krev z hlavy skáče a v ten čas nepožádati své pomsty; Mocný mocně muky t. bude; Kletbu nevinný má mile t. Hus II. 70., I. 107., 167., 284., 368. (Tč.). Křivdu trpě nehněvá se; Pomstu má t., ktož cizie béře; Čím cierkev svatá viece protivenstvie trpí, tím z sebe věčší vóni vydává. Hus II. 120., 241., III. 56. (Tč.). T. bolení nohou, Ros., těžkosť, psotu, nedostatek, světskou hanbu, prodlení, pokutu; čas toho netrpí. V. T. nouzi. Hus I. 437., 450., 452. T. hlad, zimu, psotu. Rd. zv. T-ti násilé, Ž. wit. Ezech. 14., úkoru. Ž. wit. 68. 8. Netrpěli rady. Ib. 105. 13., 129. 4., 54. 13. T. zimu, muku, škodu; Pohanění trpěti zdá se mu na tvrdo skočiti. D. T. ujmu, Jel., práci, Št., při (= míti). Schön. Válka žádné rady netrpí. Prov. T. smrť. Pass. — *Pozn*. T. nouzi, šp. *prý* m.: nouzi tříti; ale z uvedených příkladů jde na jevo, že káraná frase je dobra. — **čeho**: strasti, šp. m. *co*: strasti. Brt. — **co od čeho, od koho**: T-ti trápení od podagry, od kamene. V. Hotov všecko trpěti od věrného práva. NB. Tč. 287. Násilí od jiných t. Chč. 448. Ot ižádného pohaněnie netrpíš. BO. V tobě (ve světě) ač je co dobrého, to od tebe rozličnú příkazu (překážku) trpie. Pass. 7. (Hý.). A ač kdy dá t-ti sluzě na těle od nepřátel, to učinie pro lepšie svého sluhy; Protož světí mile sú trpěli od takých věcí; Že musie jíti do Jerusalema a mnoho trpěti od starcóv, od kněžie a od mistróv; Máme t. od otcóv a mater i nevinné bitie a protivenstvie; Ktož horlivě pravdu miluje, od zlých lidí trpie haněnie; Proto žes také věci trpěla od protivných křesťanóv, jakéž jest trpěl mój lid v Egyptu od pohanóv; Kletbu ot nich trpie (vz Škoditi). Hus I. 60., 84., 124., 144., II. 120., III. 18., 226. (Tč.). — **nač**. On na to trpí, že rád bére pomazanky, es ist seine schwache Seite. Dch. Trpí na to jako pes na mastné kroupy. Us. Dř. Ten na to trpí jako žid na ranec. Us. u Písku. Slm. Trpívá na větry, D., na nespání, na nedostatek atd. šp. m.: t. nespáním, větry, nedostatkem, nebo nedostatek, míti nedostatek. Brs. 2. vyd. 246., Brt. S. 3. vyd. 170. — **co kde (v čem, na čem, mezi čím, při čem, nad čím)**. V ničem nedostatku netrpěti. V. A netrpiec v ničemž hladu. Žk. 170. Strom trpí pozdními mrazy na dřevě i na květu. Dmk. Také nechcem t. mezi sebú nevěrných, neposlušných, lhářů. Výb. II. 276. Žádného jiného religionu v zemích svých trpěti nechtěl. Dač. I. 159. Někoho v místě, v obci t. J. tr. T-ti něco na svém těle. Chč. 626., Hus III. 143., Výb. I. 10. (Pass.). Kuklika v svědomie netrpiem, nebo jest jistec; Kterak ona jeho při sobě v domě t. nechce, stravy jemu nedává a jeho od sebe honí. NB. Tč. 43., 203. T. na pleti své. Sš. II. 204. V tobě (ve světě) dobří násilé trpie. Pass. 7. (Hý.). Na všech údech trpěl. Hus

Digitized by Google

I. 17. Pamatovati máš, které a kterak veliké nehody trpěla jest pro tě v břiše svém; Trpěli protivnosti v světě až do smrti; Trpěl na kříži, aby nás od smrti vykúpil; Hříešný trpie v zlosti ďábla nad sebú a hřiechem se ho přidržuje; Jerusalem slove jeho město, že v něm smrť trpěl. Hus I. 148., 341., II. 122., 348., 376. (Tč.). V ničemž nedostatku netrpěti. V. Někoho v zemi, Br., židy v městě t. Har. — zač. T-ti za hříchy. Kom., Er. P. 503. Za nás ráčil t. Sš. P. 74. Trpěl za nás na svém těle lutné rány. Mst. v. 253. Jižť jest trpěl za to dosti. St. skl. I. 192. Za ny hřiešné dobrovolně trpěl jest smrť; Za minulé hřiechy t.; Nechceš málo přetrpěti, ano za tě Buoh mnoho t-ěl; Tvé tělo trpělo rány za nás. Hus I. 186., II. 267., III. 181., 262. (Tč.). T. muky za hříchy. Chč. 634. T-ěti za koho. Št. — **co odkud.** Trpěl-li jest z toho mlýna poplatky k městu. Arch. IV. 360. — **co s kým.** Soud s tvým otcem trpím, Gericht halten. Cyr. 159. Každý pro účastnosť psoty, již s jinými trpí, a pro obecnú radosť všech vespolek má složiti s sebe záviesť; A přijde-li na tebe jaká hanba, chci s tebú t. Hus I. 324., NB. Tč. 119. Obecný člověk s králem trpěl rovně. BO. T. s městem = dobré i zlé nésti, měšťanem býti. V. Konšelem budiž měštěnín, který ze všeho zboží svého s městem trpí, kteréž jmá na zemi i v městě, pomůckami i všemi poplatky. Sob. 14., Brikc. Povinen bude (člověk stavu panského) všecko z toho domu trpěti s tím městem, ve kterémž takový dům sobě koupil. Václ. III. Mnoho s ním trpěl. Ml. — **co jak dlouho.** Církev Kristova musí protivenství t. až do světa skonání. Dač. I. 80. Někteří vězení za dlouhý čas trpěli. Bart. 149. — **co oč.** Chci o to panský nález t. Půh. I. 371. — **co komu** *(prominouti).* Netrp mu to (toho). Us. A chtěl-liby nám to v našich městech kto rušiti, trpienoť mu nebude. Arch. II. 240. — Vrat., Háj. Pakli kdo přes to učiní, nebudeme toho trpěti žádnému. Pal. IV. 2. 304. Soukeníci toho jim t-ěti nemají. Sedl. Rychn. 36. Toho já jemu trpěti nechci. NB. Tč. 78. — **čemu, komu.** On nám (= pro nás) trpěl. Ojíř. Ne hned mstí (Buoh) každé viny, hově, trpě našie zlosti. Smil v. 1101. — **co proč, pro koho (kde).** My příčinou svou trpíme, hřešivše proti Bohu svému. Prot. V. T. pro jméno boží, psotu pro vůli boží. Chč. 634. By všeho netrpěla pro tě Katerina velmi ráda; Proto těžké muky pro tě mile i pokorně trpěla. Kat. 834., 2291. Nynej, nynej, synu milý, trpiš muka pro křesťany. Sš. P. 45., 46. Pro něžto velíš všecko t. M. Pro Buoh mnoho t. Pass. mus. 318. Tehda sv. Ondřej poče jemu doličovati, kterak jest dobrovolně pro všecky hřiešné trpěl. Pass. 21. (Hý.). Kristus pro ni smrť trpěl na kříži. Št. Jenž pro pobožný život a pro víru v Krista a stálosť v církvi hanu, svízely a pronásledování od všelikých ismaelů t. musejí. Sš. II. 53. Všecka utrpení, která věrní pro Krista trpie; Mile pro věčný život t-li; Trpíce od nich pro hřiechy, které by učinili; Trp pro spasenie bližnieho, jako sem já trpěl; Znamenajte příčinu, pro kterou trpím; Lépe jest protivenství t. pro Buoh, nežli jiné skutky činiti dobré; Psán list v čkánie otsúzení na smrť v žaláři v okovách, jenž, úfám, trpím pro božie zákon; Psotu pro Krista a pro hřiechy t. Hus I. 91., 77., 466., II. 434., III. 14., 183., 290., 297. (Tč.). Musí se dým pro teplo t. Mus. Něco pro dobrou vůli t. Us. Kristus smrť na kříži pro nás trpěl. — **čím.** Nejvíce řáděním šlechty trpěly církevní statky. Us. Tč. Trpěl dnou, suchým lámáním atd. Us. Trpím řečí mnoho, ništ nevím pre koho. Ps. sl. 127. Tím (nesvorností atd.) trpí celá obec. Ml. Dnú trpícieho uzdravil. Hus II. 375. (376.). Jestliže by ten měštěnín hrdlem trpěl. Sob. 159. — **co při čem:** nedostatek při chlebě t. T. Při penězích nedostatek trpěti. Jg. — **co jak:** protivenství s dobrou myslí. Št. Těžce něco t. Šm. Kdo trpí nevinně, radosť ho nemine. Mor. Tč. Aby to jistě věděl, že bez milosti tu pokutu t-ti bude. Pal. Děj. IV. 2. 124. Na těle v pokoře t. Chč. 626. T. nátisk a násilé **proti** zápisuom a listuom (= přes zápisy). Arch. I. 65. Trpie-li co jeden úd, trpie podlé něho všichni jiní. ZN. Pán bez viny trpěl. Br. II. 286. Zle něco t.; Najtěžšie obyčeje mladosti sladkú dobrotú trpěla jest; Mile t. mučedlnictvo; Ještě **do** krve netrpěli jste. Hus I. 125., 148., 186. — **co kdy.** Trpěl **pod** pontským Pilatem. Všichni v bouři trpí nebezpečenství. Sš. P. 102. Na počátku viery křesťanské najprve sú trpěli mučení biskupové; Ještě nepřišla hodina, v kterú by trpěl **vedlé** člověctví; Každá duše, která nebude t. *tento* den, zahyne; Budeš t. pohaněnie v súdný den; **Před** tím časem t. nemohl. Hus I. 448., II. 35., III. 137., 248., 307. (Tč.). — **se.** To by se nemělo trpěti. Šm.

Trpezlivě = *trpělivě*, geduldig. Drž to, čo máš, t.; jiní víc snášajú. Na Slov. Tč.

Trpezlivosť, i, f. = *trpělivosť.* T. v křivdě nepochybí nikdě; Buď v t-vosti jak komu robiť musíš; T. v kříži k radosti se blíží; Vinšujem ti t. ve všej tvojej núdzi; T-vosť sbírá růže medzi trním; T. svatá drahšá je od zlata; S t-sťú nakloníš otca k milosti; S t-sťú karbání otcovské premáhaj; On má ve všem t. Na Slov. Tč.

Trpezlivý = *trpělivý*, geduldig. T. buď v súžení, tvoja bída ťažká není; Trpezlivý buď, keď snášáš krivý súd; T. je ščástlivý. Na Slov. Tč. — **v čem.** Ty musíš v jakémkolvek protivenství t-vým býti; Budeš vesele živý, jak si v škodě t-vý. Na Sloven. Tč. — **kdy.** Bývalý veselý v mladosti buď t-vý v starosti. Na Slov. Tč.

Trpící, vz Trpěti. Je tu sousedem na t. lístek (nemá zde práva domovského). Rychn.

Trpík, a, m., Türpes, ves u Lanškrouna. PL. — **T.**, osob. jm. Mor. Šd. — **T.**, u, m. = mladá rákosovitá rostlina, která o božím těle na cestu, kudy processí jde, se házi. Us. u Táb. Ndk.

Trpílka, y, f. = *trpělka*, die Schopflerche. Ona ještě běhá jako t. Na Moravě. Šd.

Trpín, a, m., vsi a) u Bystré na Mor., b) u Jevíčka na Mor.; c) osada u Mohelnice. PL. Vz S. N.

Trpinka, y, f., samota u Výškova. PL.

Trpinky, dle Dolany, osada u Prostějova.

Třpira, y, f. *T-ry jsou dvě desky, které hřídel plužní s vážnicí spojují.* Koubl. Hosp. 66.

Trpislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 126.

Trpisty, dle Dolany, něm. Trpist, ves u Stříbra. S. N.

Trpišov, a, m., ves u Chrudimi PL., Tf. 289., S. N.

Trpišovice, dle Budějovice, Trpischowitz, ves u Světlé. Vz S. N.

Třpit, u, m. = *vozhřivka* (pituita, jak se zdá, slepičí); 2. *tipec.* D. T. někomu vzíti (vyplatiti ho). Us. D., Bda., Vrů. Vz Tipec.

Trpitel, e, m., příp. -teljь. Mkl. B. 176. Der Dulder, Leider.

Trpitelka, y, f., die Dulderin, Leiderin.

Trpitelkyně, ě, f. = *trpitelka.*

Trpitelnosť, i, f., die Erträglichkeit. Ros. — **T.** = *trpění*, das Leiden, Ertragen. 1702.

Trpitelný = *který se trpěti může*, erträglich, leidlich. Jg., Ros.

Třpíti, třpím, ěl, ění = *čpíti*, beissen, scharf riechen. Máslo třpělo. Us. u Chocně. Ktk. — **kde jak.** To s velikou bolestí a svíráním v břiše třpělo. Kom. L. 25. b. — **se** = *třpytiti se.* Ocel, měď atd. se třpí. To se to tam třpí (ocel, měď atd.). Us. Ptr. — **se kde.** Hvězdy na obloze se třpí. Fabric.

Trpivosť, i, f. = *snášelivosť*, die Toleranz. Nz. lk.

Trpka, y, f., na Slov. = *střemcha*, prunus padus, die Traubenkirche, der Maibaum. Rstp. 480. — **T.** = *nepříjemná věc*, eine unangenehme Sache. Člověk musí v tomto světě mnohé trpky přelézti. Us. — **T.** = *trnka.* Us. na Táborsku.

Trpko, vz Trpký. — **T.**, adv. = *hořko*, *nepříjemno*, herb. Má býti trpko, nech bude kvasno (mám viseti za jednu nohu, lépe za obě). Jg.

Trpkobolný. T. zpomínka, bitterschmerzlich. Dch.

Trpkosolný, Glaubersalz-. T. louh. Techn.

Trpkosť, i, f., die Herbigkeit, Bitterkeit. V. T. ovoce, slov. Us. Trpkosť medem zapuditi. Sych. Pivo nezdravé má ostrou t. Dch. Potym lepšej poznáš sladkosť, když t. okusíš; Nic není tak sladké, co by nemělo trpkosti jaké na sobě. Morav. Tč. Nedbaj nikdy na t-sti, které máš v učení, tato t. svojím časem v sladkosť sa premení; Mnozí z knížek vytahujú užitek sladkosti a mnozí jed trpkosti; Nebol, není a nebudě žáden v takém ščastí, žeby nikdy neokusil trpkosti. Na Slov. Tč. Bezšetrná t. jeho láskou zlahozena. Sš. I. 8. (Tč.).

Trpkota, y, f. = *trpkosť.* Dch.

Trpký, kompar. *trpčí* nebo *trpčejší*, na Ostrav.: trptější. Tč. Strsl. trъpъkъ, acerbus, koř. trp, příp. -ъkъ. Mkl. B. 31., 256., 261., 263. (Hý.). **T.** = *prostřední mezi kyselým a hořkým, přesedavý*, herb, bitter. T. jako nezralé ovoce. V. Trpké víno, Kom., hrozny, D., chuť, Ros., sůl (zaječická nebo síran hořčíkový; hořká sůl). Techn. Všecko, co jazyk táhne v hromadu, jest chuti přesedavé a trpké. Byl. Přijmi trpké za sladké. BO. Umení má t-ý koreň než sladké ovoce. Slov. Tč. Mám t-ký život. Us. Šd. Kdo má trpké mravy, není v mravech zdravý. Mor. Tč. — **T.** = *odporný, příkrý, nemilý, nevlídný, ukrutný*, herb, widerwärtig, sauer, schwer. V. T. práce. Kom., D. T-ký život vésti. Háj., Jel. Trpká zkouška, Kom., věc, Bern., člověk. Us. Ušetřiti komu t-ho soužení; Chléb milosti trpký dosti, Gnadenbrod ist hartes Brod; Sám teď jí t. chléb, který jiným pekl; Mnoho t-kého tam zakusil. Us. Dch. T. nouzi trpěl. Pal. Děj. V. 1. 58. — **T.** = *zarmoucený*, voll Sorgen, Kummer. Již sem všecka trpká, proč tak dlouho nejedou. U Olom. Sd.

Trpkyně, pl., f. = *plané trnky.* Ms. bibl.

Trplivosť, i, f. = *snesitelnosť*, die Erträglichkeit. Jg.

Trplivý = *snesitelný*, erträglich. Veleš.

Trpně = *trpělivě.* T. snášeti. V. — **T.** = *hodně*, füglich. Kak dalekým úmyslem, kak divnú múdrostí vešken kruh všeho stvoru spojen spolu a tak slušně, tak přístupně a tak t., až i velmi nepodobné strany k sobě jsú v jedné oboře stvoru všeho. Št. Rozm.

Trpněti, ěl, ění, *trpnívati*, geduldig werden. Ros.

Trpniti, il, ěn, ění, *trpnívati*, geduldig machen. Ros.

Trpnosť, i, f. = *trpělivosť*, Geduld. V., Kom. - T., na Slov. = *možnosť trpěti, cíť*, die Fähigkeit zu empfinden, die Empfindung. Bern. — **T.**, die Füglichkeit, Passivität. Nz. Věc tělesná proměnu vezme . . . v nějaké své tajné moci neb síle neb trpnosti. Výb. I. 669.

Trpnouti, nul, utí = *trpčeti, trpkosti nabývati*, herb werden. Ros. — T., na Slov. = *trnouti*, stumpf werden. Kdo kyselé hrozno žváchá, trpnú zuby jeho. Mor. Tč. — **od čeho.** Od vína kyselého trpnú zuby. Slov. Tč. — **po čem:** zuby po kyselém ovoci trpnou. Bern.

Trpný = *trpělivý*, geduldig, ertragend. V. — **na co:** na zimu, na horko. Ros. — **T.** = *kdo trpěti může*, wer leiden kann. Já jsa neviditelný a netrpný pro vás chtěl jsem trpěti. Sv. Aug. — **T.** = *shodný, bezesporný.* Jir. — **T.** = *trpěn býti mohoucí*, duldbar, ferendus, tolerandus. Někdy se zdá (dřevo), by byl někaký netrpný býlek a také někdy sě být netrpný vystřeli. Št. — **T.** na Slov. = *citlivý*, empfindsam. Bern. — **T.** = *passivní*, passiv. Smyslnosť, která k čití svému dojmů potřebuje, slove trpná. Marek. T. choroby. Rostl. T. čekání, passives Zuwarten, odpor, passiver Widerstand, Dch., obchod, der Passivhandel. Nz. — **T.** *rod sloves*, vz Rod. — **T.** *vazby neosobné užívá se u sloves nepřechodných:* Bylo šetřeno kněh, házeno kamením, uvěřeno příteli. Prostředky těmi pohrdnuto nebylo. Skl. II. 339., Brs. 2. vd. 246. Avšak užívati neosobné vazby trpné u sloves *přechodných* a klásti dokonce podmět v *genitiv* jest zbytečné napodobení polštiny: Bylo čteno knihu, *lépe:* Kniha

Digitized by Google

byla čtena. *Všech poslů* bylo vypraveno m.: všichni poslové byli vypraveni. Brs. ib. — T. = *hodný k čemu*, füglich. Takéž netolik trpno, ale i krásno bude to spojenie. Výb. I. 657. I to jest trpnější, což duch žádá, nenie-li podroben tělu. Št. Rozm.

Trpočiti, il, en, ení, zastr. = *násti, pohybovati, puditi, strkati*, stossen, bewegen, tragen. Cf. Mus. 1854. 267. — **koho.** Smrť trpočí je, kamž oni nechtie. Št. — **koho kam: do žaláře.** Leg. — **koho kam s kým (čím).** Jako voda, ješto v duol trpočí s sebú lidská srdcě. Ms. o korábu Noe. U veliké a hořké moře je (lidi povodeň) trpočí s sebú. Ib. Osmé nebe jiné kruhy nižší s sebú trpočí vůkol protiv jich běhu, tak ež práze je svým během trpočie, nežli jdú oni svým. St., Výb. I. 655.

Trpoměchy, dle Dolany, Trpomiech, ves u Slaného. Vz S. N.

Trposť, i, f. = *trpkosť*. V světskej marnosti je mnoho trposti. Na Mor. Tč.

Trpov, na Slov. = *teprv*, erst.

Trpovka, y, f. Trpím řeči, trpím ako ta t.; veď to nevystojí zo sta jedna dievka Sl. ps. Tč.

Trpule, i, pl., f., *druh hrušek*. Mor. Šd.

Třpyt, u, m., der Glanz, das Geflimmer.

Třpytati = *třepetati*. — **čím.** Rukama třpytal, jako kohouti křídly zatřepí. Vod.

Třpytělka, y, f., der Glimmer. Jg.

Třpytělosť, i, f. = *třpytění*, der Schimmer, Glanz. MM.

Trpytění, n., das Schimmern, der Schimmer, Glanz. MM.

Třpytěti se, ěl, ění, *třpytívati se*. Pod Krkonš. *střípiti*. Kb. *T. se* = *blyštěti se s třesením*, schimmern, funkeln, blinken, flimmern, glänzen, glimmern. D., Jg. — **abs.** Slunce, hvězdy se třpytí. Ros., Kom. Není všecko zlato co se třpytí. Us. — **se čím:** zlatem, D., Kom. L. 64., ozdobou. Br. Třpytěti se cnostmi. Kom., Výb. I. 182. — **v čem.** V ryzím se zlatě t-těti. Kom. Kol v perlích se lučiny třpytí. Kká. Š. 27. — **jak.** Peří rozkošně se třpytělo. Ler. — **se kde.** Vše se v tom domě třpytí. Us. — **se od čeho:** od zlata a drahého kamení. Br., Kom. L. 183. — **se z čeho, nad co.** D. — **Bez se.** Meč nechat t. Reš.

Třpytinka, dle Jg. *lépe: třpytělka*.

Třpytivý = *třpytící se*, schimmernd. T. blesk. Reš. — **T.** = *slabý stupeň lesku kovového*. T. listy a rozhy hlošiny úzkolisté. Rst. 509.

Třpytka, y, f., kleiner Schimmer. Kos. Ol. I. 110.

Třpytný, schimmernd. T. zboží. Kos. Ol. I. 310.

Třpytot, u, m. = *třpytění, leskot*, der Schimmer. D.

Třpytovatý = *plný třpytu*, voll zähen Schleimes. Jg. — **T.** = *třpit mající*, pippsig. Jg.

Trs, u, **trsek**, sku, **trseček**, čku, m. = *kořen s natí u zelin a obilí, kmen, keř, trs vinný*, der Stock; z lat.-řec. thyrsus, θύρσος, Mz. 354. T. nebo sazenice nějaké byliny, t. vinný, Weinstock, růžový, karafiatový. D. Z jednoho jádra tři trsy vyrostly. Zlob. T. (vinný) sříznouti. Us.

Trsas = *třes*. T. jě popadl. Ž. klem.

Trsice, dle Budějovice, Trsitz, ves u Petrovic. PL.

Trska, y, f. = *trstka*. Rk.

Trskot, a, m., na Slov. = *kvíčala*, Grammetvogel, m. Plk.

Trsnatěti, ěl, ění = *trsnatým se stávati*, stocken. Rostl.

Trsnatosť, i, f., die Büschigkeit. Jg.

Trsnatý, stockend, büschig. Rostl. T-tý palach, Flor., ostříš. Krok.

Trsov, a, m., něm. Trsow, ves u Pelhřimova. PL.

Trsovatěti, vz *Trsnatěti*. Puch.

Trsovka, y, f., samota u Vodňan.

Trst, vz Terst.

Trsť, i, f., na Slov. = *tresť, třtina*, Rohr, n. Ani trsť se bez větru nehýbe. Prov. Bern. Věter smreka vyvrátí a trsť jenom ohne; Čím víc věter pofukuje, tím sa více trsť snižuje. Na Slov. Tč. Lopenické sady rjedké, lopenické dzjevky cjenké; také cjenké jako trsci, ohýbajú sa mi v hrsci. Sš. P. 363. Trsti ihned jakž vietr dotkne, na stranu jí hne; T. větrem klacená; I řiekali sú klekajíce a tepúce trstí v hlavu: Zdráv, králi židovský. Hus II. 17., 18., 79. Klátí se co t. na bahně. Vz Nestálý. Lb. Vz Tresť, Trstina.

Trstenice, dle Budějovice, Neudorf, ves u Plané. PL.

1. **Trstěnice**, e, f., na Slov. = *rákoska*, der Rohrstock. Plk. Vz Trestěnice. — *T. silná a veliká hůl*, ein grosser und starker Stock. Hdk. C. 154.

2. **Trstěnice**, dle Budějovice, něm. Strenitz, ves u Litomyšle. Vz Tk. I. 77., 80., 84., S. N.

Trstenik, a, m., městečko v Srbsku. S. N.

Trstěnisko = *třtěnisko*.

Trstěniště, ě, n., na Sloven. *třtiniště*, Rohrbusch, m. Bern.

Trstěný = *z trsti, třtinový*, Rohr-. Ps. ms.

Trstí, n., *třtí*, das Rohr. Vzejde zelenosť trstiea sitie (calami et junci). BO.

Trstice = Třtice.

Trstina, trstinka, y, f., dříve a na Slov. posud = *třtina*, Rohr, n. T. cukrová, Koll., hladká (bez uzlů). Bern., Koll. T-u žati. Na Slov. Větr t-ny nezláme, neb sa uhybuje; T-y sa vetrom uhybujú a tak dluhšej stojá. Na Slov. Tč.

Trstinný, arundinis. T. zvieřata. Ž. wit. 67. 31.

Trstka, y, f., na Slov. = *čep od sudu*, der Fasszapfen. Plk.

Trstnatý. T. žito sluje *kříbice*. U Loučimi. Pečk. T-tý rybník, Teich mit Rohrwuchs. Nz.

Tršaček, čka, m., osob. jm. Pal. Děj. III. 3. 18.

Tršice, dle Budějovice, Trschitz, městečko u Olom. PL.

Trštín, a, m., Trsteinmühle, mlýn u Švihova. PL.

Trt, u, m., na Sloven. = *prd*, der Furz. Dostaneš psí t. (nic); Psí trt se tě bojím. Bern.

Trť, i, f. = *něco třeného, potření, zhouba*, die Zerreibung, Vernichtung. Dojíti trti. St. skl. V. 116. Davě spolu sobě trti. Výb. I. 377.

Trtáč, e, m., **trtol**, u, m., na Slov. = *košťál*, D., *huza, kostřec, cahýl*, der Bürzel, Steiss, das Schwanzbein, uropygium. Nz. Spatřujeme kmety mající na trtáči kopu let. Hlč.

Trtati, zastr. = *strkati, tahati*, stossen, ziehen. Ros.

Trtěnice, dle Budějovice, Trtienitz, ves u Jičína. Zer. Záp. I. 64., 203.

Trtěnisko, *trsténisko*, a, n., der Rohrschlag.

Trtěný = *trtinový*, Rohr-. T. kyj. BO.

Trti, n. = *mnoho trti*, das Rohr, Schilf, der Rohrbusch. Jg. T. v bahnitých místech vychází. Kom. J. 139. Snadnoť jemu píšťaly dělati sedě v trti (rakosí = maje všeho hojnosť). Mus., Ros. — **T.**, ves u Dobříše. — T., něm. Wetterstein, ves u Hodkovic. PL.

Trtice, e, f., das Brett. Hank. — **T.** = trtitice.

Trtice, dle Budějovice, Trtitz, ves a) u Skalice, b) u Řenčova. PL. Vz S. N.

Trtický hajný, Trtitzer Hegerhaus, u Řenčova.

Trtílek, lka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Trtina, y, f. = *co třením odpadá, odpilky*, Sägspäne. T. mosazné. Jád. — **T.**, y, m. T. Vác., čes. právník v 17. stol. Vz S. N.

Trtina, y, f., místo: *trstina* od tresť, das Schilf, Rohr. V. Článek na stéble, na trtině. V. Vítr trtinou sem tam klátí. Ben. T. se snadně zláme. Sych. Spolehl na t-nu, Rohrstab, m. Č. — **T.** = *španělská hůl*, spanisches Rohr. Rohn. — **T.**, das Rohrgras, Reithgras, *milava*, calamagrostis. Rstp. 1731. Cf. Čl. 154., Čl. Kv. 103., FB. 8. T. křovištní, rákosovitá, kopovitá, lesní. Presl. — T. *cukrová, cukrovník obecný*, saccharum officinarum, das Zuckerrohr. Rstp. 1712. Vz S. N. — **T.** *vonná*, calamus aromaticus. Byl.

Trtinatý = *rákosnatý*, rohrig. D.

Trtiniště, ě, n. = *pole trtím porostlé*, der Rohrbusch. V.

Trtinný, trtinový = *od nebo ze trtiny*, Rohr-. T-ná palička, Us., hůl, Ben., Ros., cívka. Reš. T. úval, podolé. BO. Spoléháš na hůl t-vou a to ještě nalomenou. Proch.

Trtinolepka, y, f., stelio, hmyz včelovitý. Krok. II. 262.

Trtinovatý = *rákosatý*, schilfig, Rohr-. Ler. T. moře = rudé. Br.

Trtinovina, y, f. = *trtí*. D.

Trtinoviště, ě, n. = *trtiniště*. Reš.

Trtinovitý. T. rostliny, agrostideae. Rostl.

Trtinový = *trtinný*. T. cukr. S. N., Nz.

Trtitice, e, f. = *krupice z mouky ječné*. Sal. 17. 4. Jg. míní, že to chybně psáno m.: *křenice* (cicer, Kichererbse, cizrno).

Trtitičie voda, aqua ciceris. Sal. 20. 7. Vz Trtitice.

Trtkář, e, m. = *bzdoch*, der Farzer. Slov. Bern.

Trtkati, *trtkávati*, na Slov. = *prděti, bzdíti*, furzen; *úzkosť cítiti*, Angst haben. — **komu**. Trtká mu. Bern. — **odkud kam**. Trtká z kouta do kouta (neví se kam pohnúti). Bern.

Trtol, vz Trtáč, Drdol.

Trtoliti, il, ení, trollen, kleine Schritte machend schnell gehen. Mor. Tč.

Trťoví, n. = *trtí, rákosí*. D.

Trťoviště, ě, n. = *trtinoviště*. D.

Trťový, Rohr-. T. koření. Kosmog. 139.

Tru, vz Tříti. — **T.** ve rtu-ť m. truť. Bž. 186.

Trúba, vz Trouba. — **T.**, hájovna u Čern. Kostelce.

Trubač, e, m. = *kdo na troubu troubí*. V., Tk. II. 379., 382. Der Hornist, Trompeter. T. při pěchotě, hradebnictvu, zákopnictvu, u myslivců, praporní, plukovní, divisní, batterijní, setninný. Čsk. Ach trubači nepotrubuj, milého mi ze sna neprobudzuj; Trubte trubači vesele, dokad já mám zelený věnec na hlavě. Sš. P. 238., 798. — **T.** = *hlasatel*, der Verkünder, Herold. Jest sám svým trubačem (sám se chválí). Ros., Č. — **T.** = *hlupák*, Tölpel. Us. — **T.** = *rostlina*, bignonia, die Trompetenblume. T. korkový, b. aequinoctialis, křížový, b. crucigera, bělodřevý, b. leucoxylon, barvířský, b. chia. Rstp. 1215. — **T.**, osob. jm. Tk. V. 86. T. Jan. 1528. Jir. H. l. II. 296.

Trubáček, čka, m., osob. jm.

Trubačka, y, f., das Weib des Trompeters.

Trubačovitý. T. rostliny, bignoniaceae: trubač, katalpa, protiha, jakaranda, dvojostice. Rstp. 1214. Cf. Kk. 189.

Trubačský, trubacký, Trompeter-. T. umění. T. trouba. Ros.

Trubačství, trubactví, n., die Trompeterkunst. Ros.

Trubačstvo, *trubactvo*, a, m., die Trompeter.

Trubák, a, m. = *trubař*, der Röhrenmacher. Tk. II. 374., 381.

Trúbal, a, m. = *troubela*. Vy t-lové trůbalští. Slez. Šd.

Trubalík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Trubař, e, m. = *kdo dělá trouby*, der Röhrenmacher, Trompetenmacher. Tk. II. 375., 381.

Trubařka, y, f., *žena trubařova*.

Trubařský, Trompetenmacher-, Röhrenmacher-.

Trubařství, n., die Trompetenmacherei, Röhrenbohrerei. Jg.

Trubatka, y, f., solenia, der Röhrling. T. svazečná, s. fasciculata. Rstp. 1941.

Trubcochyt, u, m. = nástroj k chytání trubců. Lš.

Trubcoplodný. T. královna (macecha, matka jalová), dělnice (trubečice). Všk. Vz Trubčice.

Trubcový = *co trubici náleží*, Drohnen-. T. mlad. Rozm. o včel. T. plást, souš, voští, plod. Všk.

Trubčí, Drohnen-. T. plod, buňky, plást, voští, larva, červ, vajíčka, dílo. Všk. T. dílo = dílo větších otvorů (než jest včelí), v němž se líhnou trubci. Ktk.

Trubčice, e, f. = *plodná dělnice* (včela). Lš. Vz Trubcoplodný.

Digitized by Google

Trubčina, y, f. = *trubčí svuš* (plášt). Všk.
Trubčitý, röhrig. Nz.
1. **Trubec,** bce, m., samota u Staňkova. PL.
2. **Trubec,** bce, m. = *troud, trout, trupec, troup, trút* = *včelí samec,* die Drohne, Brutbiene, Hummel. D., Lš.
Trubějov, a, m., něm. Trubijow, ves u Náchoda.
Trubejš, e, m. *T-ši n. slimýši polypovi plovouci,* siphonophora, Röhrenquallen, jsou zvonorodé trsy volně v moři plovoucí. Každý trs chová polypy vyživovací i zvonorodé a kromě toho i vlákna chápavá. T. a) měchýřoví, physalida: t. mořský, physalia pelagica; b) parusky, velellida: t. kruhový, porpita glandulifera. Vz Frč. 38.
Trubel = *troubel.* Šm.
Trubela, y, f. = *hlupec.* Us. Skd., Šd., Tč.
Trúbelka, y, f., vz Týčka.
Trubeň, bně, f., tacsonia, die Taksonia. T. trojdílná, t. tripartita, ladná, t. speciosa, nejměkší, t. mollissima. Rstp. 637.
Trubice, e, f., die Röhre. Dal. 24. T. lihovodná v lihovaru; t. nálevky, die Röhre des Trichters; t. provětrací, die Ventilationsröhre; pásmo trubic, der Röhrenstrang. Dch. T. prachová, nábojná. Čsk. T. spojité, kommunicirende Röhren; elektrosvitná, die Blitzröhre. Ck., Nz. T. vlasová, vlásková, das Haarröhrchen, napájecí, das Speiserohr, Pilotova, die Pilotsche Röhre, pojišťovací, die Sicherheitsröhre, Torricellová, Toricelli'sche Röhre, průdušná, das Blasrohr. Nz. T. močová, roura močová, cíbel, urethra, vstřikovací, die Einspritzröhre. Šp. T. jícnová při nadmutí dobytka n. ovce, vz Nástroje pro dobytčí lékaře; t. k dojení při bolavých ceccích, vz tamtéž. Cn. — T. Eustachova v uchu. Vz KP. II. 291. — T. *spojité na kapaliny.* Vz KP. II. 97. — Vz **Trouba.**
Trubicový = *průduškový,* Bronchial-. T. dýchání, Bronchialathmen, dechot, Bronchialblasen, hlas, Bronchophonia. Nz. lk.
Trubič, e, m. = *trubač.* Rk.
Trubička, y, f., das Röhrchen. T. vlásková, das Kapillar-, Haarröhrchen. Nz. Vz Trouba.
Trubičkovati, *trubkovati* = *trubičkami štěpovati, na rozdíl očkování,* röhreln, röhrlen. Vz Jg. Rostl. I. 64. a.
Trubičkovatý, röhrenförmig. T. vlas. Us. Dch.
Trubičkule, e, f., tubularia, der Röhrenpolyp, Seeköcher, die Glockenkoralline. Šm.
Trubičnatý, röhrig. Ssav. 84.
Trubikyj, e, m. (= kyj, na který se troubí) = *trouba,* nadávka. Slez. Šd.
Trubil, u, m., onopordon, die Eselsdistel. T. obecný, o. acanthium. Rstp. 934. Vz Trubilí, Čl. Kv. 204., Kk. 167., FB. 46.
Trubilí, n. = *trubil,* ostropes, osloprd. Rstp. 934.
Trubín, a, m., ves u Berouna. Tk. I. 82., 381., Arch. II. 450. Vz S. N. — **T.,** omphisile, ryba. Krok. I. d. 109.
Trubina, y, f., der Schlauch. Trubina dřevěná, Holzschlauch, kaučuková, Kautschukschlauch. Šp. T. zahradní konopná n. pryžcová; t. v pivovarnictví pryšcová s vložkou konopnou n. bavlněnou; t. americká z černé gummy; t. závitková jakožto ssací roura k pivním čerpadlům; t. stáčecí pivo a víno (střevní, kožená). Wh. Trubina na tlak, der Druckschlauch. Šp.
Trubiroh, trubíroh, u, m. = *kdo na roh troubí,* Hornbläser, m. V. — **T.** = ***trubač, hlupec,*** Tölpel, m. Koc.
Trubirohový, tölpisch.
Trubka, y, f., vz Trouba. T. poštovská (poštovní) drčí. Pt. T. klapková. Vz KP. II. 312. — **T.** (ve fysice) Welterova, Welter'sche Röhre; t. (v math., v prakt. geom.), die Bleihülse. Nz. T. vpouštěcí, die Einflussröhre; t. chlupu, vlasu, der Schaft. Šp. T. válcovitá, cylindrisches Rohr, kuželovitá, konisch, nasazená, das Ansatzrohr. Nz. T. pro zevní sluchovod, vz Nástroj na uši. Cn. — **T.** *v rostl.* = díl dolní užší kalichu n. koruny srostlolupenných, aby se rozeznaly od pokraje jejich. Vz Rst. 105., 110., 118., 217. Cf. Kk. 46. T. kalichová, tubus, Kelchröhre; t. koruny (korunná), Kronenröhre. — **T.,** y, f., osob. jm. T. přízednice. Vz Dal. 135., Tk. I. 158.
Trubkatěti, ěl, ění, röhrenförmig werden, v rostl.
Trubkokvětý. T. rostliny, tubiliflorae, die Röhrenblätter: slunečnice, madia, artičok, kozalec, saflor, srpek, heřmánek, rmen, prha, pelyněk, černobýl, vratič, žebříček, oman, řimbaba, jiřinka, hvězdník, aksamitník, krusíček, suchokvět, chudobka, kopretina, protěž, bodlák, pcháč, trubil, lopuch, pupava. Vz Kk. 163.
Trubkovati = *ryhovati.* Vz Trubičkovati.
Trubkovice, e, f., elytraria. Rostl. I. 243. a.
Trubkovitý, röhrenförmig. T. blati, chřípě, Krok., šťávnice u rostlin. Rostl. Vz Rst. 509. T. slimýši, siphonophora. Nz.
Trubní, -ný, Rohr-, Trompeten-, Horn-. V. T. zvuk, Bj., Leg., Ž. wit. 150. 3., 46. 6. — **T.** voda, Röhren-. Er.
Trubnice, e, f., bignonia. Vz Trubač.
Trubník, a, m. = *trubač.* Ždk.
Trubný, ého, m., der Wasserleiter. Us.
Trubočist, u, m., die Schleimruthe, ve vodn. stavit. Šm.
Trubohubec, bce, m., fistularia, der Pfeifenfisch. Rk.
Trubol, u, m., jonesia, die Zauberblume. T. stromovitý, j. asoca. Rstp. 449.
Truboměch, u, m., der Schlauch. Rk.
Trubovina, y, f. = ***dříví na trouby,* das** Röhrenholz. Pta.
Trubovník, u, m. = *trubnice.* — **T.,** a, m. = *trubač.*
Trubovod, u, m. = *rourovod, potrubí,* Röhrenleitung, f.
Trubovrt, a, m. = *trubař,* toto lepší.
Trubový, Röhren-. T. kotel. Šp.
Truboznění, n., der Trompetenschall. Pl.
Trubská, é, f., vz Trubsko.
Trubsko, a, n., **Trubská,** ves u Berouna.
Trubuška, y, f., gillenia, die Gillenie. T. malopalístkatá, g. trifoliata, hrubopalístkatá, g. stipulacea. Rstp. 487.

Digitized by Google

Truc, u, m., z něm. = *vzdora*, der Trotz. Někomu na t., *lépe*: na vzdory. Bk. Na t. (na vzdory) mi to dělá. Us. T. toho. Běží t. laufra m.: běží nad běhouna. *Jg*. Někomu něco na t. dělati m.: na pokor. Km. Vy mně ništ na žádné truce nerobte. Sl. ps. 86.

Trucbaba, y, f., Trutzbaba, hospoda u Pacova; samota u Humpolce.

Trucel, cle, m. = *truskavec*, podlouhlá a bělavá, chlupatá, sladká jahoda. Na mor. Valašs. Vck.

Truceti se oč. O dřvi se trucěje .... poče sě před nimi bláznem činiti. Bj. Vz Troutiti.

Trucilka, y, f. = *malý pecen z posledního těsta, výškrabek*. Pol. strucla, strucel, z něm.: strněm. struzel, střněm. strutze, Strützel. Mz. 353. Na Mor. Kd., Bkř. — T., y, m. a f. = *vzdorovitý člověk*, der Trotzkopf. Mor. Bkř. Vz Trucoun.

Trucle, ů, m., *jídlo*. Háj. 23.

Trucoun, a, m., der Trotzkopf. Vz Trucilka. U Polic. Kšá.

Trucovati, *trucovávati*, z něm. trotzen, *lépe*: *vzdorovati*. — **komu**: smrti. Kom. Lorenc de Ramé, jsa obžalován, spurně arciknížeti mluvil a trucoval. Dač. I. 235. Trucuj ma (mi), len trucuj, však ma vytrucuješ, já do vojny pojdem, ty doma zostaneš. Sl. ps. Tč.

Trucovatosť, trucovitosť, i, f., z něm., *lépe*: *vzdorovitosť*, die Trotzigkeit. Ros. Trucovitosť někdy více než vina škodí. Na Slov. Tč.

Trucovatý, trucovitý, *lépe*: *vzdorovitý, svévolný, tvrdošíjný*, trotzig, halsstarrig, widerspänstig. Ros. Nebuď t. Us. Tč. Ty máš t-tou hlavu. Us. Šd. Kdo podlé své trucovité hlavy chodí, mnoho si poškodí. Na Ostrav. Tč.

Trucovna, y, f., samota u Uhlíř. Janovic. PL.

Trucovně = *trucovitě*, trotzig. Na Slov. Bern.

Trucovnice, e, f. = *vzdorovitá žena*, ein trotziges Weib. Bern.

Trucovník, a, m. = *vzdorovitý člověk, tvrdá palice*, der Trotzkopf. Bern.

Trucovný, trotzig. Rk.

Trůčky, vz Trok.

Trud, u, m., strslov. trądъ, morbus quidam, dysenteria, pol. trąd, Aussatz, cf. ags. athrunden, geschwollen, lit. trėda, Durchfall. Mkl. L. 100. T., strslov. trudъ, labor, got. thrintan — thrant, beschweren (usthrintith), strnord. thrant. Mkl. L. 175, B. 20., 40., 211. (Hý.). **T.** = *práce veliká, namáhání, úsilí, unavení*, die Mühe, Arbeit, Plage, Qual, Ermüdung, Mühseligkeit. Kat. 705., 1103. Činiti trudy pro koho. Výb. I. 235., Hr. rk. 275. Dva verše ty nemálo trudů zavalily vykladatelům. Šš. Mr. 17. Po trudu mořském i po bojovném odpočinuli. Troj. Bez úsilí, bez trudu, bez práce. Ráj. — **T.** = *smutek, zármutek*, die Betrübniss, Wehmuth, Qual, Trauer. Knst., Sych., Bel., Kat. 3357., Mus. A svadlé líce osedl trud. Ráj. — **T.** = *horký lišej na tváři, uher*. T. = žlázka kožním tukem přeplněná, tak že tento jako hrbolek nad povrch kožní vyčnívá mívaje černý chocholek. Zanítí-li se a hnisá-li, vzniká t. nebo uher v pravém smyslu. S. N. Trudník. Zittermahl, Schwinde, Kupfer. T. v tváři. D. Trudy růžové, trudovina, acne rosacea; trudy tukovité, fíkovité, acne sebacea; trudy jednoduché, prosté, acne simplex. Nz. lk. Vz Trudovatina. — T. = *hubka zapalovací*, der Zündschwamm. Cf. Troud. U Klobouk na Mor. Bka. Cf. Trůd. — *Trudy* = *pucher*. U Vyzovic na Mor. Mtl.

Trúd, u, m. = *houba stromní*, ze které Slováci čapky robí. Slov. Hdk.

Trudák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Trudek, dka, m., scydmacus, hmyz. Krok. II. 253.

Trudeň, dně, m., simulium, hmyz. Krok.

Truditi, vz Trouditi. Kat. 1493.

Truditosť, i, f. = *malomocnosť*, die Aussätzigkeit.

Truditý = *malomocný*. T. člověk. Šš. II. 82.

Trudlivý = *trudný*. Na Ostrav. Tč.

Trudně = *úsilně, pracně, s trudem*, mühselig, schwer. T. bojovati. Troj. Často t. nad knihou dřepíme, v níž pravdy světlo úsilně hledáme a přec pro klamný lesk ho nevidíme. Ze Shakesp. Tč. — **T.** = *bídně, bolestně*, schmerzlich, peinlich. T. vzdychati. Karyon. Když tak t. ležieše. Hr. rk. 429. Leg., Pís. 1529. Potom ihned se velmi roznemohl a ležel t. Arch. II. 433. — **T.** = *truchlivě*, traurig. Plk. Všeliký hřiešník, jenžto v svých hřiešiech t. nemocen leží. Pass. 5. (Hý.).

Trudník, a, m. *T-ci*, roztoči, dermatophili, jsou příčinou trudů ve tváři, mají táhlé příčně vráskované tělo s rypákem, v němž jest ukryt bodec. T. tukový, demodex foliculorum, v tukových žlázách na tváři lidské a hl. na nose. Vz Frč. 113.

Trudno, vz Trudný. — **T.**, adv. = *těžko*, schwer. Ale tomu králi t. bieše do Prahy přijeti. Let. 199. T. nám váleti. Rkk. 22. — T. *smutno*, traurig. Trudno jest mi, že se naše jmění tenčí. Sych. — Ros., Puch.

Trudnomoroutný, durch Mühseligkeit düster. Šm.

Trudnomyslnosť, i, f., die Schwermuth, der Spleen. Šm.

Trudnomyslný, schwermüthig.

Trudnosť, i, f. = *zármutek*, die Traurigkeit. Kom. J. 371. — **T.** = *bídnosť*, die die Mühseligkeit.

Trudnozvuký = *trudně zvučící*, traurig tönend. Č. Bs. 56.

Trudný (zastr. *troudný*), *truden, dna, dno*. **T.** = *ustálý, unavený, uhnaný, umdlený*, ermüdet, müde, schwach von Anstrengung. T. jelen. Dal. 93. — **čím**. Velikou prací trudný celý den v boji pracovav. Troj. — **T.** = *těžký, nesnadný*, schwer, beschwerlich, mühselig. *Trudný a těžký* jsou souslovy a tolikéž naopak *snadný a lehký*. *Těžký a lehký* k tělu, *trudný a snadný* k duchu se vztahují. Třeba síly těla k unesení věci těžké, třeba moci myslící k vykonání věci trudné. Řemeslníci mají těžkou práci, učitelové trudnou. Chromému padnouti lehko, hloupému blouditi snadno. Ondrák. Více v Jg.

Digitized by Google

T. práce. Us. Tč. Že jemu nikdo pomoci nemuož ot jeho trudné nemoci; Které ke mně odplacenie od vás za mé trudné mučenie? Pass. 4., 16. (Hý.). — **k čemu.** Nemoc k uléčení trudna. — **T.** = *truchlivý, smutný, starostný, tesklivý*, traurig, bekümmert. Upokojiti trudnou mysl. Sych. — **T.** = *bídný, nemocný*, elend, krank. V. Když se chystal do Prahy, kněz nedal jemu jeti, protože byl truden velmi. Arch. — **T.** = *trudovitý*, aussätzig, kupferig. T. nemoc = vyraženina. Leg.

Trudoléčivý, kummerheilend. T. spánek. Šbk.

Trudolomný, kummerbrechend. T. nápoj. Jan z Hvězdy.

Trudomyslnosť, i, f. = *trudnomyslnosť*.

Trudomyslný = *trudnomyslný*.

Trudoplašný = *trud zaplašující*, Sorgen verscheuchend. Jg.

Trudopudný = *trudoplašný*. T. hudba. Mus. V. 356.

Trudosť, i, f. = *trudovatina*. — **T.** = *malomocenství*, der Aussatz. Člověka truditého trudosti a slonovosti zbavil. Sš. II. 82. (Hý.).

Trudovačka, y, f. *T-y* = švestky strudovatělé (rumpy, korbele, houseři). Mor. Brt.

Trudovatě, trudovitě, mit Ansprung. Bern.

Trudovatec, tce, m. = *trudovitý, malomocný*, leprosus. Ros.

Trudovatenství, n. = *trudovatina*. BO.

Trudovatěti, ěl, ění = *počínám býti trudovatým*, kupferig (im Gesichte) werden. Ros.

Trudovatina, y, f. = *vyraženina ve tváři, uher, uhrovitosť, trudovatosť, trudovitosť, žaboliti na tváři, žába ve tváři, loštická tvář, uhřivá tvář, uhřivosť*, die Finne, Hoppe, der Kupferausschlag. Jg., Lk. — D., Sal. Zjeví se t. na jeho čele. BO. — **T.** = *malomocenství*, der Aussatz. Sš. Mt. 111., MP. Dj. bibl. II. 57. Očištěna byla jeho t. ZN.

Trudovatinný, aussätzig, kupferig. T. miesto. BO.

Trudovatný, *trudy mající*. T. tvář, kupferig. BO.

Trudovatosť, trudovitosť, i, f., vz Trudovatina, die Kupfrigkeit, der Ausschlag im Gesichte, die Finnen. Kom. T. pochází od ostrosti krve. Sych.

Trudovatství, n. = *trudovatina*. BO.

Trudovatý, trudovitý; *-vit, -vat, a, o* = *plný trudů v tváři*, finnig, kupferig. Vz Loštický. Opilci mají trudovité tváři. Plk. Sal., Čern. — **T.** = *malomocný*, aussätzig. T. nemoc. Leg., Pass. 516. Budou ke mně putovati slepí, chromí, t-tí. Sš. P. 42. Vyňal t-tů ruku (malomocnou, leprosam). BO.

Trudovec, vce, m. = *trudovatec*. Nz. lk.

Trudovitosť, i, f., vz Trudovatosť.

Trudovitý = *trudovatý*. Mkl. B. 195.

Trudovník, u, m. = *krtičník hliznatý, pěchovec, krtičné koření, hliznl koření*, scrophularia nodosa, rostl. Rstp. 1139.

Truhelka, y, m. T. Ant., spisov., naroz. 1834. Vz S. N.

Truhelňák, u, m., několik domků u Vsetína. PL.

Truhelní, *od truhly*, Kisten-. Schön. exc

Truhelník, u, m. = *truhlice s vytahovacími přihradami*, der Schubkasten. — **T.** = *stroj nabírající vodu truhličkami*, die Kastenkunst. Sedl. F. 222.

Truhla, truhelka, y, **truhlice**, e, **truhlička**, y, f. = *skříně, schránka*, z něm. die Truhe, Mz. 354., die Kiste, der Kasten, die Lade. Truhelka, v stupárně: *koryto*, der Pochtrog. S. N. T. obilná, moučná (moučná), mrtvému, obecná (pokladnice), V., na mouku, Nz., obročná v konírně (pícník), Pt., na píci, na obrok, na haraburdí, na peníze, truhlička sazí, D., šatní, Ros., umrlčí (rakev, der Sarg). Us. T. na živé ryby (haltéř), V., kožená (kufr, truhlec, z něm. Koffer), D., sirotčí. Apol. Tělo do t-y dáti, vložiti. Kom., Háj. T-y peněz naplněné. Kom. Pro schování věcí schránky jsou: truhly, almary atd. Kom. Pýcha na ulici a hadry v truhlici. Koll. Truhlu otevřela. GR. Leží to v dolní truhlici (= pod lavicí, na zemi v nepořádku). U Rychnova. Nic ti nepomůže zlatá truhla v hrobě, ani krásné šaty, které máš na sobě. Mor. Tč. Peňáz okruhlý ide do truhly; Peňáz v truhlici schovaný užitku nenese. Na Slov. Tč. Dyž já umřu, co mně dáte? Košulenku, bílé gatě, kúsek dřeva jedlového, co by byla truhla z něho; Do roku dvě sta tolarů z truhly's mně vynosil; Debech já věděla, že homře za Prahó, dala bech mo dělat trohlo bramoruvó; trohlo bramoruvó, z rozmarýno věnec, habe každé věděl, že bel můj mládenec; Tvůj Hermánek v komoře je, leží v malovanej truhle; Můj tatínku rozmilý, déte truhlu dělat a když Turek pojede, já budu homírat; Do šatů oblekli a do truhle, už moju milenku včera pochovali; Janičkovo zlatý péří u panenky v truhli leží; Dycky sa bohatý dnje, že dobré pivečko pije; počkej boháču, šak ti vyskáčů ty dukáty z truhle; Ztracila sem vínek, můj zlatý prstýnek u mamičky mej, u mej matery v truhle zamčený, červeným jabůčkem s milého srdečkem zapečacený. Sš. P. 16., 44., 79., 84., 124., 142., 296., 525., 798. (Cf. Sš. P. 100., 126., 129., 306., 394., 501. — Tč.). Tesákem vylamovati truhly. Pč. 46. T-čku vylámal a což v nie bylo, pobral; Šel jest do komory a odemkl jest truhlu a vyňal z truhly truhličku malú; Truhličku schovati; Pět zlatých peněz z té t-čky zbynulo; U něho položili truhlu, v níž byla jest zbroje rozličná; Čtyři listy s pečeťmi jsú schovány v t-ci. NB. Tč. I. 143., 198., II. 156., 491. Sirotkóm peníze do truhlic skládejte. Šd. exc. Sirotčí a kostelní peníze aby do t-ce složeny byly .... od truhlic sirotčích rychtářové klíče míti mají. Mus. 1835. I. 48. T-ce = pokladnice, die Kasse. Vš. 147. Její bůh je v železné truhle zavřený (o lakomé). Drsk. T. od samýho zlata. Er. P. 335. Hedbáv na ulici a hovno v truhlici. Slez. Tč. V deváté truhle to leželo (dlouho se to nenašlo). Lb. Do dlouhé t-ce zamíkati (odkládati), do dlouhé truhly založiti. V., Č., Skl. II. 454., 478. Lepší plná truhlice nežli prázdná světnice. Vz Spokojený. Lb., Šp. Z jehličky na grešličku, z grešličky na truhličku, z truhličky na

Digitized by Google

kravičku, z kravičky na šibeničku. Koll. Ukradli mi truhlici, ale štěstí, že od ní klíč mám. Č. — T. = *prkenná past na škodnou zvěř*. Šp.
Truhláček, čka, m., osob. jm. Šd.
Truhlář, e, m., V., *stolař*, der Tischler, Schreiner. T. hobluje prkna hoblíkem na hoblovací stolici, při čemž hobliny (hoblo-viny, hoblovačky) odpadávají; hladí hladíkem, vrtá nebozezem (vrtákem, vrtadlem), řeže pilou, klíží (klejuje, spojuje) klihem, zališťuje lištami (mečíky), Pt., hladí, leští a dělá rozličná domácí nářadí. T. nábytku a stavby, Möbel- und Bautischler. Dch. Vz Tk. II. 374., 381. — T. Vil. Jir. H. l. II. 296. — T., samota u Pacova.
Truhlářík, a, m., der Tischlerjunge.
Truhlařina, y, f., die Tischlerei. Učí se t-ně. Us.
Truhlařiti, il, ení, *truhlařovati*, tischlern. D., Ros.
Truhlářka, y, f., die Tischlerin. — T., samota a) u Libně, b) u Nebušic (u Prahy).
Truhlárna, y, f., die Tischlerwerkstatt. Ros.
Truhlářovic (co truhlářovo jest: dítě, dům, pole), Tischler-.
Truhlářský, Tischler-. T. dílo, tovaryš. D.
Truhlářství, n., die Tischlerei. D. T. provozovati.
Truhlec, hlce, m., der Koffer. Šm.
Truhlice, e, vz Truhla. — T. *ve vinohradech* = krátký krechtík sem tam běžící, nebo dlouhý a široký, jak toho reví žádá, hluboký jako jiný krecht pod kolena dělníku v něm stojícímu. Vz Krecht. Čk. 185. — T. = *kolovrátek*, der Leierkasten. Na Slov., Mor. TJ.
Truhlička, y, f., vz Truhla. — T., y, m., osob. jm.
Truhlík, u, **truhlíček**, čku, m. = *truhlice vytahovací*, der Schubkasten. — T. *mlýnský*, *šrotovní*, Schrotkasten, m. — T. u řezačky, ve kterém sláma leží. — T. na maltu, *karbovna*, die Maltertruhe, Nz., čtyrhraný, kostkovitý na uhlí, Kohlenkiste, na dříví, Šp., na náboj, der Geschosskasten, Čsk., christovský (starší druh stojanu včelařského). Lš. — T., a, m. = *hlupák*, der Dummkopf. Us. Dch.
Truhlíkový. T. dmychadlo, Kastengebläse, m. Techn., Šp.
Truhlonoš, e, m. = *nosicí truhlu*, cistifer. Reš.
Truhonice, ves. Arch. II. 478.
Truchlavý = truchlivý. BO.
Truchle, **truchlivě**, traurig. V. Truchle vzdechna vece. Ps.
Truchlec, lce, m., der Trauernde. Dch.
Truchlení, das Trauern. V.
Truchleti, el, ení; *truchlivati* = *truchlým býti*, *žalostiti*, *teskliti*, *kormoutiti se*, trauern, sich betrüben. — **abs.** Neroďte t. BO. Já a otec tvój truchléc hledali sme tebe. Hus I. 38., II. 28. (Tč.). Seděl jsem truchle. BO. — **po kom**: po otci. D. — **proč**: *bolestí* po někom t. (s bolestí). St. skl. II. 26. Jímž by měl t., tiem . . . Št. Kn. š. 183. — **nad čím**: nad mrtvolou. Us. Co křesťané nemají nad ničím truditi a truchleti. Sš. II. 265. (Hý.). — **čím**: duchem. Mat. 60.
Truchlící, der trauernde, leidtragende. Us.
Truchlič, e, m. = *truchlitel*. Č.
Truchlitel, e, m., der Leidtragende. Dch.
Truchliti, il, en, ení; *truchlivati*, *truchlivým činiti*, betrüben. Jg. — T. = *truchleti*. V., D. Proč bychom truchlili? Sych. — T. **se** = *truchleti se*. Proč se tak velice truchlíš? Pís. br. — *T.* **nad čím**. Rk. — **čím**. Čímž by měl člověk truchliti, tím se veselí. Št.
Truchlivě = *tesklivě*, traurig, trauernd. Jg.
Truchlivění, n., das Trauern. Us.
Truchlivěti, ěl, ění = *truchleti*, trauern, betrübt sein. Jg.
Truchlivo, vz Truchlivý. — T., adv. = *tesklivo*, ängstlich, traurig. Jest tu t. Jg.
Truchlivosť, i, f. = *tesklivosť*, *žalosť*, *zármutek*, *trudnosť*, die Traurigkeit, Betrübniss, Bekümmerniss. V. Z t-sti se rozstonal. Prosím v truchlivosti, odpusť mně mé zlosti. Sš. P. 67. Kdo je v t-sti, nenuť ho k trpělivosti. Na Mor. Tč. Vz Truchlosť.
Truchlivý; *truchliv*, *a*, *o* = *smutný*, *tesklivý*, traurig, betrübt, ängstlich. T. mysl. D. Proč jsi tak truchlivý? Us. — **z čeho**. T-vi byli z toho, že . . . Solf. — **T.** = *truchlivosť jevící*, Traurigkeit anzeigend, traurig. T. slova, Bern., naříkání, V., tvář. — T. = *co truchlivosť působí*, Traurigkeit bringend, traurig, tragisch. T. návěští, Sych., novina, zpráva, Us., příhoda. D. — T. = *nejasný*, nicht heiter. T. čas, den. — Jg. Vz Truchlý.
Truchlo, vz Truchlý. — T., *adv.*, traurig, ängstlich. Bude smutno a t. Ben. V.
Truchloděj, e, m. = *truchlohra*. Šm.
Truchloherec, rce, m., *tragéda*, der Schauspieler in der Tragödie. Nz.
Truchlohra, y, f. = *smutnohra*, vz Tragédie.
Truchlolešení, n., der Katafalk. Rk.
Truchlomoroutný, trauermürrisch.
Truchlomše, e, f., die Trauermesse. Šm.
Truchlomyslněti, 3. pl. ějí, ěl, ění, traurig, schwermüthig werden. Jg.
Truchlomyslnosť, i, f., die Traurigkeit, Schwermuth. Jg.
Truchlomyslný, traurig, schwermüthig. Jg.
Truchlopěti, ěl, ění, *lépe*: *truchle pěti*, traurig singen, ein Trauerlied singen. Chmeln.
Truchlosbor, u, m., der Trauerchor. Šm.
Truchlosť, i (zastr. *trochlosť*), *truchlota*, y, f. = *truchlivosť*, die Traurigkeit. V., Bj., Gh., Homl. opatov. 153. (Mus. 1880. 117. Pa.). Toho bez těžké truchlosti mluviti nemóžeme; Když vás ohromí brzká t.; T-osť nad cizím dobrem. Hus II. 1., III. 140, 179. T-sti někoho zbaviti. Kram. S velikou t-stí. St. skl. IV. 28.
Truchlošatý, in Trauer gekleidet. Šm.
Truchlotěsný = *truchlý a těsný*, ängstlich. Chmelen.
Truchlotoký, traurig fliessend. T. řeka. Č.
Truchlověstný, ominös. Šm.
Truchlozpěv, u, m. = *truchlý zpěv*, der Trauergesang. Chmelenský.

Truchlozvonění, n., das Trauergeläute. Šm.

Truchlozvuk, u, m., der Trauerton. Č.

Truchlý (zastr. *truchel) chla, o = truchlivý, smutný*, traurig, düster. V. T. píseň (smutná), V., svědomí, Br., zpráva, Dch., hlas. D. Truchel pěšec, lačen měšec. Mus. Potěšil srdce truchlého. Lom. Tak truchlá, smutná a strastná. Hr. rk. 157. Vz Truchlivý. Sedě truchel až do nešporní hodiny; Uslyšal mě v mój t. čas; Těšili truchlé. BO. Její duše v truchlé hořkosti jest. Bj. Potěš mne t-chlou. BR. II. 68. b. — **proč**: pro děšť. Smil v. 1621.

Truchněti, *truchniveti*, ěl, ění = *prachniveti*, morsch werden, faulen. Č., Koll.

Truchnivý, trouchnivý = *prachnivý*, morsch. Jg.

Trůj, vz Trojí. Na t. věk rozdělen. BR. II. 7. b.

Trůjče, ete, **trůjčátko**, a, n. = *trojče*. V.

Trůjčený = mající tři údy z jednoho místa vynikající. Rostl.

Truji, vz Trouti.

Trůjjazyký = *trojjazyký*, dreisprachig. T. slovník. Jg.

Trůjspoluloženec, nce, m., trisyngamos. Jg.

Trůjspoluloženství, n., trisyngamia. Scip.

Truksa, y, m., osob. jm. Vz Tk. I. 186. — **T.** = *hlupec*, der Tölpel. Us.

Truksas, a, m., z něm. Truchsess, latin. dapifer, chor. *ubrusar* = *jídlonoš, stolník, postolí dvorský*, vysoký hodnostář dvorský, který nad kuchyní a hospodářstvím císařského dvoru vrchní dozor měl a při slavných příležitostech první mísu na císařskou tabuli nesl. Důstojenství toto mají v Rakousku od r. 1723. kníž. Colloredové. Vz S. N., Mz. 415. T. královský, nejvyšší. Bern. Vz Vš. 570., Tk. III. 15., 16.

Trůky, troky, trůčky, pl., f., m., z něm. Trog = *necky, necičky, stírka*, na Sloven. *trůsky, sek*, die Multer, Beute, der Trog. D., V., Kom. T. pekařské, der Backtrog, rybářské (kádi, přeběračky, děbery atd.). V. — **T.** = *vazba, řemení, provazy*, die Bande, Fesseln, Riemen. Někoho v troky uvázati. Ms. bib. Do trůk svázati. Štelc. — **T.**, die Tragbahre. Purkmistra v trukách dva kati přinesli. Gl. 344.

Trula, y, **trulant**, a, **trulda**, y, na Slov. *trulo*, a, m. = *hlupák, louta, maňas*, Dummkopf, dummer Strumpf, Tölpel, Laff, Schöps, Schafskopf. Ty trulo trulská! Šd. Trulant trulantský. Mor. Šd. Trulantovi ani doktor nepomůže. Sk. — *O ženských*: *trula, trulda, trulantka*, y, f. T., z něm. Droll, Troll = nemotorný, hloupý, surový. Mz. 354.

Trulaje, e, m. = *trulant*, der Tölpel. U Opavy. Klš.

Trulák, a, m. = *trula*.

Trulant, vz Trula.

Trulda, vz Trula.

Truliti se, il, ení, tölpelhaft gehen, sich trollen. Na Ostrav. Tč.

Trulo, a, m. = *trula*. Na Slov. Ht. Ml. 75.

Trum, a, m. Šla jednou skrz králů dvůr, přišel na ní sám král T. Sš. P. 8.

Trumač, e, m., der Tölpel. Bzd.

Trumbela, trumbera, trumpera, y, m. = *trula*. Jg., Rk., Šd., Rgl., Kšá.

Trumeau (fr., trymó) = *mezioknî, sed mezi dvěma okny*. Rk.

Trumf, na Slov. *tromf*, u, m., francouz. à tout, z něm. der Trumpb a to z latin. triumphus, vítězná barva v kartách, kterou se jiná přebíjí; karta vítězné barvy. Rk. T. = karta, která bije, sřněm. trumfe ictus, udeření, rána. Mz. 354. **T.**, *kozir*. Jg. Vyšším trumfem (kozírem) zabiti, bíti; t. přidati. D. Dívali se na sebe jako na trumfy (vesele). Us. u Kvasin. — **T.** = *pichlavá řeč*, stachlige Rede, der Trumpf. Dal mi tromf pod nos. Bern. Tromf tromfem. Prov. Bern. — **T.** = *prd*, der Furz. Pouští trumfy. Us.

Trumfovati, vz Trumf. T. = trumfem bíti, trumpfen; 2. zpívati, cinkati někomu, trumpfen, D.; *prděti*, furzen. Us.

Truminový. T. víno, der Drumin, Traminerwein. Jg.

Trumpeta, y, f., die Trompete. Zatrubte mně na t-tu. Sš. P. 615.

Trumpidlo, a, n. = *věc veliká, nemotorná a klátící se*, ein plump schwankendes Ding. Jaké to má na hlavě t. (o klobouku ženském)? Us. Dch.

Trumpiště, vz Trupiště

Trůn (zastr. *tron*), u, **trůner**, nce, **trůnek**, nku, **trůneček**, čku, m., z latin.-řeckého (thrŏnus, θρόνος) = *stolice panovníkova, stolec, prestol, stól*, der Thron. Vz Mz. 353. Král sedí na trůnu; okolo trůnu státi. Kom. J. 675., 982. Vstoupiti, nastoupiti na trůn. Vznésti něco na t. Us. Vstoupiti, dosednouti na t.; odříci se t-nu; posloupnost v t-nu, nápad ke t-u; nástupce, dědic t-u. J. tr. Posloupnost na t. po právu prvorozenství. Nz. Na t. se vyšinouti, *lépe*: se povznésti. Bs. Sníží-li Bůh koho čili na t. vsadí, hledí přec vezdy, jak si člověk radí. Exc. Na trůně zasednouti; Došel t-nu nad Israelem skrze přízeň Římanů; T. královský byl za něho podvrácen; Co tyran a ukrutník ne bez příčiny o t. se obával. Sš. Ž. 95., L. 7., Mt 25., 36. Nějaký převrat vnitřní způsobil změnu na trůně. Us. Boh nekdy i valachov na trun vyvyšuje a velkých králov k potupe snižuje. Na Slov. Tč. Nějaký převrat vnitřní, jehož příčiny zůstaly nás tajny, způsobil změnu na trůně. Ddk. II. 76.

Truna, y, f., něm. Traun, řeka ve Štyrsku a v Hoř. Rakousích. Vz S. N.

Trúna, y, f. = *rakev*. Na Slov. Dbš. 178.

Trunčiti, šp. z něm. trinken = *píti*. D. Rád trunčí. Vz Opilý.

Trunda, y, m., osob. jm. — **T.** = *trumbela* (nadávka). Mor. Šd.

Trundorf, a, m., Traundorf, dvůr u Žamberka. PL.

Trunec, nce, m., osob. jm. Šd.

Trůniti, il, ění, *trůnovati, tronovati*, thronen. — **abs.** Sstoupil jsem s nebe, kdež trůnuji. Sš. Sk. 84. — **(komu kde)**. T-ly mu na nose brýle. Kos. Ol. I. 293. Bůh trůnuje na nebi. D.

Digitized by Google

Trunk, truňk, u, **trúnek, truněk,** ňku, **truneček, trunček,** čku, m., z něm. der Trunk = *jedno napití, nápitek.* Hluché, kraví trunky dělati (silné bez oddechnutí; přílišně píti). Vz Opilec, V., Č. T-y se přemáhati, se přebrati, obtížiti, hlavu podebrati, podkouřiti. V. Trunk na podušku udělati (dlouho na noc píti). V. Holubí t-ky dělá, proto se hned ožere. Mus., Č. Připíjejí jedni druhým veselé nápitky (truňky) Kom. A žid boje se, aby jej, jsa při trunku, nezabodl, odpověděl mu: Zaplatils, já tebe z toho propúštiem. NB. Tč. 31. T. vína, t. na rozchodnou. Us. T. udělati. V. Pod truňkem býti (opilým). V. — T. = *nápoj.* T. milosti (ženské), frejířský. V. Trunkem přemožený. Vz Opilý. Us. Sn. — T. = *široké a vyduté táhlo pístu na lodích šroubových.* Vz KP. II. 378.

Trunkán, a, m. = *kumpán.*

Trunkat, trunkát, a, m., z něm. der Trinker = *opilec.* Star. let. 420.

Trůnní, Thron-. T. řeč.

Trůnokrádce, e, m., der Thronräuber. Bl.ý.

Trůnovati, vz Trůniti.

Trůnovládný, thronbeherrschend. T-ný mocnář. Ráj 1. 9.

Trůnovník, a, m. T-ci či na trůně sedící. Šš. II. 199.

Trunský. T. jezero = gmundské, Traun-, Gmundnersee v Hor. Rakousích. Vz S. N.

Truoj = trůj. Buoh jest t. v osobách. Hus III. 255. Pro truojí lásku. Hus III. 49.

1. **Trúp, troup, trup,** u, m. = *dřík,* der Stamm des Körpers, Rumpf. Strsl. trupъ, truncus. Sr. truplь, cavus, lit. trupěti, trupu, bröckeln, prus. trupis. Mkl. L. 175. T. živočichů jest buď kulatý (u mořského ježka) n. hranatý (u jesetra), cípatý (u hvězdice), oblý nebo plochý (u želvy), se stran smáčknutý (u mnohých ryb), válcovitý a někdy kromě toho i dlouhý (u červů); část t-pu prsní n. hrudní a břišní n. břicho. Jhl. Hořejší část t-u jest *hruď (prsa, ňádra, hřbet),* dolejší: *břich (břicho, život, slabiny, třísla, bedra, kříž).* Pt. Kosti trupu, vz Kosť, Kostra. Vz také: Pohyb, **Troup,** Schd. II. 319.

2. **Trup,** u, m. = *mrtvola,* die Leiche, der Leichnam. Na Ostrav. Tč., Vký.

3. **Trúp,** a, m. = *samec včelní,* vz *Troup,* 1., *Trupec,* Výb. I. 248. Vizte, kak jste smyslem hlúpi, že činíte jako trúpi; Trúp zjédá cuzé úsilé libo málo libo vele; Tedy sé zle trúpóm stává, že je včely ven vypudie. Hr. rk. 313.

Trupák, a, m. = *troup.* Na Slov. Lšk.

Trupec, pce, **trubec,** bce, **troup, trout,** die Drohne. vz Troup. 1. — *Trupci* slovou u včel též *červi* v buňkách, die Larven. Us. na Mor. — **T.** = *špalík, pařez,* der Stock. Co stojíte jako t-ci? Kat. 2141. Vz Trupel.

1. **Trupel,** ple, m. = *kus něčeho nevydělaný,* ein Klumpen. Příp. -el (-ьljъ). Mkl. B. 114. Člověka z truple hliny stvořil. BR. II. 336. Tělo jeho v trupel (= v prach) se rozpadlo. Us. Dbv. T. hlíny, rudy, železa, stříbra. Ros. V hrnčířství = kus hlíny struhem ostrouhaný a okulacený, však ještě nezválený. Us. Dch. Hlína nabíjí se do *špalku,* dříve než *struhem* se strouhá. Potom dává se do truplů a je-li dosti vypracovaná, válí se a rozděluje v stejně veliké *hrudky,* z kterých se dělají hrnce. Mý. Či nemá moc hrnčíř nad hlinou, z téhož truplu udělati nádobu tu sice ke cti, onu pak ku potupě? Sš. I. 101. (Hý.). Lidé jsou t-pel hlíny. Br. T. země, Erdklumpen, m. V. **T.,** na Mor. = *nepálená cihla, vepřovice,* aegyptischer Ziegel. — **T.** *stromu* = *kmen bez větví,* der Rumpf. Vz Trupec. Kom. — **T.** = *hlupák,* Tölpel, m. Aesop. — **T.** = *trypel.* Vz Tripel.

2. **Trupel,** pla, m., osob. jm. Tk. V. 77.

Trupelnatěti, ěl, ění, verwittern, bröcklig werden. — **čím.** Kámen působením vzduchu, světla a tepla t-tí. Kos. Ol. I. 29.

Trupelnatý, verwittert, bröcklig. T-tý svítek z jahel (není-li v něm dosti mléka). Dch.

Trupelný = *z truple,* Klumpen-. T. tělo.

Trupelovatý, trupelovitý = *povahu truple mající, drobící se, sypký.* Chléb z ječné mouky bývá t. T. půda. Us. Č.

Trupelový, Tripel-. Vz Trupel. T. kadlub. Techn.

Trupí hlava, der Todtenkopf. Vz Trup. Mor. Tč. T. sad = hřbitov. Kln. 206.

Trupial, a, m. T-al americký, cassicus persicus, pták. Frč. 356., Schd. II. 448.

Trupiště, ě, n. = *troup, hlupec,* der Tölpel. Vz Trumpiště. Us. Dch.

Trupiti, il, en, ení = *troliti,* bröseln.

Trupizna, y, f., der Leichengeruch. Vz Trup 2. Tč.

Trupka, y, m., osob. jm.

Trupkovský, ého, m., osob. jm.

Trupkový mlýn horní a dolní u Jihlavy.

Truplář, e, m., na Mor. = *cihlář,* der Ziegelstreicher. Vz Trupel. D.

Trupobledý, leichenblass. Šm., Kln. 206.

Trupolez, u, m., torruba, zastr. Nomencl.

Trupour, a, m., osob. jm. Arch. II. 477.

Trupozvěr, u, m., corpozoon, zastr. Mus. XI. 178.

Trus, u, m. = *něco drobného dolů se sypajícího,* etwas Verstreutes. Trus sena, co z sena se natrousí, der Abfall. Trus obilný. Reš. — **T.** = *lejno ptačí,* die Losung, das Geschmeiss. Trus ptačí = ptačinec. Šp. Trus holubí, slepičí, husí, vrabčí, ptačí atd. Ros. Hádají se o slepičí trus (o nic). Prov. Na koho pták letě trus pustí, najde něco v nejkratší době. Kda. — **T.** *muší, pavoučí.* — **T.** = *vůbec lejno,* der Unflath, Mist, Koth, Dreck. T. myší, sviňský, kravský, člověčí, zvěři. Ras., Sych., D. T. obého požívání plováše z něho z lože bez čití, unwillkührlicher Abgang von Urin und Koth. Sal. 108. 16. Vz *Trusek.* — **T.** = *otrus lupty,* Kopfschabe, f. Ja. — **T.** *lidí* = *vyvrhel,* der Auswurf. Jg. — **T.** *plísní, spory,* Conidien. Nz. lk.

Trusek, sku, m. = *jedno z trusu.* Chleby si pekli z sveřepce, z žaludů a z trusků senných. Vodň. Trusek myší (jeden; trus myší = trusky, více jich). Vz Trus. Trus holubí. — **Trusky** = *vajíčka muší,* die Fliegeneier. V. Moucha klade do rány t-y. Us. Jg.

Digitized by Google

Trusina, y, f. Jež libě plane v světa t-nách. Dch.

Trusk, u, m., das Geprassel. Bzd.

Truska, y, f., vz Trůska. — T., y, m. T. Heliodor, nar. 1821. v Klat., žurnalista. Vz S. N.

Trůska, y, f., lépe než: *truska*. Vz Troska.

Truskač, e, m., arumentela (rostl.). Rozk.

Truskati, vz Trouskati.

Truskavcový, von Wegetritt usw. Vz Truskavec.

Truskavčí a truskavcový, od ptáka, Mistler-. T. péří. Ros.

Truskavě = *třiskavě*, krachend. Na Slov.

1. **Truskavec**, vce, m., hippuris, *prustka*, der Tannenwedel, rostlina. T. obecný, h. vulgaris, čtyrlistý, h. tetraphylla. Jg., Čl. Kv. 150., Slb. 242., FB. 90. — T. *větší, rdesen vrabčí*, poligonum aviculare, der Vogelkneterich. Rstp. 1260., Čl. Kv. 162., Slb. 233., FB. 30. — T. *menší, průtržník, kýlová bylina*, herniaria, das Bruchkraut. Kom. J. 136., Ja. — T. = *jahoda tvrdá, v poli na mezi rostoucí*. Brt. — T. = struskavec, fragaria sterilis, eine Walderbeere. Jahodník t., fragaria elatior, truskavka, kosmatka. Rstp. 498., Čl. Kv. 368., FB. 100., Slb. 499.

2. **Truskavec**, vce, m., pták, die Misteldrossel, *jentucha, omeluch, drozd větší, brávník*, turdus viscivorus. Vz S. N.

3. **Truskavec**, vce, m., osob. jm.

Truskavice, e, f. = *truskavec*, jahodník. Rstp. 498.

Truskavičný, Erdbeer-. T. jablka. Kn. T. voda.

Truskavka, y, f. = *truskavice*. Rstp. 498.

Truskavná, é, f., něm. Truskawna, ves u Mělníka. PL.

Truskavosť, trusklavosť, i, f. = *třiskavosť*, krachende Beschaffenheit. Bern.

Truskavý = *co truská*, krachend. T. země. Bern.

Trůskavý, troskavý = *plný trůsek*, schlackig. T. ruda. Bern.

Trusklavec, vce, m. = *truskavec*.

Trusklavosť, i, f. = *truskavosť*.

Trusklavý = *truskavý*.

Trusknouti, vz Trouskati.

Trusknutí, n., das Krachen. Jg.

Truskotati, krachend zerbrochen werden.

Truskovačka, y, f., v horn., der Kräuel, eine Gabel mit fünf Zacken. Šm.

Truskovatě, truskovitě = *s mnohými trusky*, mit vielem Abfall, Mist, Streu, Fliegeneiern. — T. = *uhrovatě*, finnig. Na Slov. Bern.

Trůskovatě, trůskovitě = *s trůskami*, schlackig.

Truskovatěti, ěl, ění = *počínám truskovatým býti*, voll Abfall, Mist, Fliegeneier usw. werden. — T. = *uhrovatým býti*, finnig werden. Jg.

Trůskovatěti, ějí, ěl, ění, schlackig werden. Jg.

Truskovatosť, truskovitosť, i, f. = *plnosť trusků*, mistige Beschaffenheit; das Vorhandensein von Fliegeneiern. Jg. — T. = *uhrovitosť*, finnige Beschaffenheit. Bern.

Trůskovatosť, trůskovitosť, i, f., die Schlackigkeit. Jg.

Truskovatý, -vitý = *plný trusků*, voll Mist, Fliegeneier. Ros. — T., *uhrovitý*, finnig. Na Slov. Bern.

Trůskovatý, -vitý = *plný trůsek*, schlackig. D.

Truskovice, e, f. = *druh jahod*, eine Art Erdbeere. Cf. Truskavice. — T., die Budějovice, Truskowitz, ves u Vodňan. PL.

Truskovna, y, f., das Krätzwerk (in der Seigerhütte). Šm.

Truskovský, ého, m., osob. jm.

Trůskový = *od trůsek*, Schlacken-. T. láva. Hlas.

Trusně, vz Trusný.

Trusnouti, ul, utí = *trusknouti*. Na Slov.

Trusnov, a, m., ves u Vys. Mýta. Vz S. N.

Trusný, na Slov. = *pohnojený*, gedüngt. T. pole. Bern. — T. = *trousicí*, Streu-. T. rána, der Streuschuss. Bur.

Trusobradý = *mající řídké vousy*, schütterbärtig. Měst. bož. II. 11.

Trusovice, die Budějovice, Trusowitz, ves u Olomouce.

Trusožroutka, y, f., scatophaga, *hmyz muchovitý*. Krok. II. 266.

Trusteň, stně, f., astara (ryba). Rozk.

Truštěti, vz Trouskati.

Trut, a, m., osob. jm. Ideže T. pogubi saň lutu. LS. v. 36. Vz více v Bdl. Obr. 96. — T., na Zlínsku: *trút* = *trubec včela*. Brt.

Truť, i, f., na Slov. = *rtuť*. Koll. — T. = *jed*.

Trút, a, m., vz Trut, Trubec.

Trůta = *krůta*.

Truťák, a, m. = *krocan*.

Trútati = *zevlovati*. U Rychn. Ntk.

Trúti = *otráviti*, vergiften. Na Ostrav. Tč. Maří, dusí, zže a truje. Č. Rž. stl. 32. — co. Dy si ju (vodu) zkalila, to si ju vypije, ać se můj koníček, ać se mi netruje. Sš. P. 591.

Trutil, a, m., osob. jm. Tk. I. 312.

Trutina, y, f., řeka, vlévá se u Smiřic do Labe. Sb. — T. = *jed*, das Gift. Na Mor. a ve Slez. Klš., Mtl., Pk., Brt., Šd., Tkd. — T. = *zlé dítě, které rodiče souží, jaksi otravuje*, schlechtes Kind. Ty t-no! Na Ostrav. Tč.

Trutiti = *troutiti*.

Trutizna, y, f. = *trutina, jed*, das Gift. Klš., Kos. Ol. I. 286.

Trutiznový = *chutí a zápachem jedovatosť prozrazující*, virosus, virös. T. blín černý, šťáva lociky jedovaté n. z máku snodárného. Rst. 509.

Trutmaně, ě, f., něm. Trautmanns, ves ve Svinotrhovsku. Vz S. N.

Trutnov, a, m., mě. v Čech., Trautenau, lat. Trutnovia. Vz více v S. N., Tk. I. 430., 431., III. 116., 118., IV. 743., V. 261., Mus. 1878. 134., 130.

Trutnovan, a, m., pl. -né, der Trautenauer.

Trutnovský, Trautenauer. T-ská župa (úpská). Vz S. N. — T., ého, m. T. Jan, nar. 1725., spisov. Vz Jg. H. l. 643., Jir. H. l. 296.

Digitized by Google

Truxa, y, m., osob. jm.

Truzení, n., vz Truditi. To pak t. a namáhání nekoná Pavel podlé míry svojich sil. Sš. II. 206.

Truzenice, něm. Trusenz, ves u Žatče. PL.

Truzený; *truzen, a, o.* Vz Truditi. — T. = *trápený, honěný*, abgehetzt. T. jelen. Dal. k. 54. Jir. čte: *trudný*.

Truzniti, na Slov. = *trýzniti*.

Trvací, na Slov. = *trvalý*, dauerhaft. Provazy ze střev jsou trvací. Koll. Bohactví je nestálé, umení trvacé. Na Slov. Tč. Grunt trvacého prátelstva záleží na čnosti. Na Slov. Tč. — T. *časoslovo*, vz Časoslovo. T. souhlásky = *zvučící, hlasné*. Bž. 13.

Trvácnosť, trvácosť, i, f., na Slov. = *trvanlivosť*, die Dauerhaftigkeit. Koll.

Trvácný = *trvalý, trvanlivý*, dauerhaft. Světz.

Trvající = *trvalý, stálý*, nachhaltig. Šp.

Trval, a, m., osob. jm. Šd.

Trvala, y, m., osob. jm.

Trvale, trvalivě, trvánlivě, trvatlivě = *trvajíc, stále, pevně*, dauerhaft, beharrlich, beständig. V., Ros.

Trvalivosť, i, f., vz Trvalosť.

Trvalivý, *trvanlivý, trvavý*, vz -avý, Trvalý.

Trvalosť, trvalivosť, trvánlivosť, trvanlivosť, trvatlivosť, i, f. = *stálosť, trvání*, die Dauerhaftigkeit, Beharrlichkeit, Dauer, Festigkeit, Anhaltsamkeit, Beständigkeit. V. Trvalosť (trvánlivosť) za dlouhý čas. V. Trvatlivosť. Ros. Stálá t., die Permanenz; T. míti, von Bestande sein; T-sti nabyti. Dch. Kožím stálosť a trvanlivosť dáti. Šp. Dřievie libanské to krású, zrostem i mocí neb trvalostí jiné dřievie přemáhá. Hus III. 54. Nalezli za právo a na věčnú trvalivosť ustanovili. Arch. II. 338. Trvalosť blanky Wachendorfovy, persistentia membranae pupillaris Wachendorfii; t. tepny zadního pouzdra čočky (oční), persistentia arteriae capsularis posticae lentis. Schb.

Trvalý, trvalivý, trvánlivý, trvanlivý, trvatlivý, trvandlivý; *trvaliv, trvanliv, trvatliv, a, o.* T. = *trvající, stálý, pevný*, dauerhaft, beharrlich, fest, beständig, anhaltsam. Trvalý, trvánlivý, V., trválivý, D., trvátlivý. Ros. T. právo, Brikc., nemoc, přátelství, V., běh, der Dauerlauf, Dch., působení (mocné, intensiv), J. tr., kůže, usně, Šp., obcování. Kom. Panuje mezi nimi t. jednomyslnosť. Sych. Spěšné dílo nerádo se daří, nebývá ani trvanlivé. D.

Trvání, n., das Dauern, die Dauer, Fortdauer, Währung. D. Ta věc nebude míti dlouhého t. Us. T. rostliny (doba jejího žití). Rst. 509. T. nemoci. Us. Příčina k t., ratio existendi. Dch. Ženský pláč, raní déšť, mužská věrnosť a psí kulhání nemají dlouhého t. Cf. Trvati. Sk.

Trvanlivě, vz Trvale.

Trvanlivosť, vz Trvalosť.

Trvanlivý, vz Trvalý.

1. **Trvati**, trvej, trvaje, val, ání; *trvávati*. Vz Mz. 84. — T. = *býti, pořád býti*, fortfahren zu sein, dauern, währen, bestehen, aushalten, anhalten, verharren, sein, bleiben, sich befinden, stehen; *bez proměny pořád býti*, dauern, fortdauern, unversehrt in derselben Beschaffenheit fortfahren zu sein. Jg. — **abs.** Ruda trvá (dodržuje). Vys. Dokudž svět t. bude. V. To tam podnes trvá. Har. Co se schovati může a trvá. Reš. To dlouho trvalo. Us. On tam trval (zdržoval se). Dch. Krátký život lidský, věčnosť trvá vždycky. Us. Tč. Židovi dovoleno bráti dvojnásobné úroky a to proto, že bera tak málo jako křesťan nemohl by trvati . . . Pal. Dj. V. 1. 399. Avšak bude mnohé prošenie, když horlivý t. bude úmysl. Hus I. 306. Dosavad trvající vojna. D. Vždycky trvající *čas* (věčnosť). V. Dokud potýkání trvá. Kom. — **jak dlouho**. Tak dlouho to t. bude, co od štědrého večera **do** vánoc (krátce). Prov. Panská láska **na** krátce, jako zaječí chvost trvá. Prov. D. Krása trvá jen **do** času. Č. Rozkoš a všeliká zvůle, to trvá jen do boží vůle. Prov. Trest jeho trvá do života. Ml. Raní déšť, ženský pláč, ranní bouřka nedlouho trvá. Bern. Cf. Trvání. *Dlouhou chvíli* to trvalo. Us. Ta muška trvá jen *jeden den*. V. (Ctnosť trvá) **na** věčnosť. V., Č. To trvá **za** mnohý čas. V. Za hodnou chvíli to trvalo, než . . . Sych., T. Trvalo to hodnou chvíli, nějakou dobu, celý den. Dch. A ta zima počala se na Ondřeje a trvala až do konce února. Pal. Děj. III. 3. 175. Proto tři dni **při** něm trvali. Zk. exc. Ta hra trvala na hodinu. Pref. 515. A to trvalo na několik nedělí. Bart. 224. Ta (láska) bude t. na věčnosť; Že netrvá (milování) do skonání; Ta (láska) nám bude t. do smrti nejdelší. Er. P. 147., 187., 496. Úřad jeho do roka pořád trval. V. Závazek lásky má trvať věčně; Čo sa bez práce dostává, to na krátce trvá. Na Slov. Tč. Nemohl dlúho t. Let. 66. A to dobře trvá za patnáctery hony. Troj. 495. Trval bídný stav ten v dotčených krajinách ještě za dvě létě následující; Zákon starý trval **po** půldruha tisíce let; Řád církve bude t. až do přechodu časnosti ve věčnosť. Sš. Sk. 138., II. 116. Upřímnosť pěkná ctnosť, ta bude t. na věčnosť; Ach poctivosť, poctivosť, což jest to pěkná ctnosť a kdo si ju zachová, trvá mu na věčnosť; Kdo si bere pro peníze, není stálý ve své víře; kdo pro krásu, ten do času, a kdo pro ctnosť, ten trvá na věčnosť; Halé nečasu (= plačtivé dítě), všecko trvá do času; A ta přemilá hra celú hodinu trvala, až její zádečka modrým kvítím prokvetala. Sš. P. 72., 412., 473., 509., 671. (Tč.). Ten (věk mládie) trvá od narozenie člověka až do pochopu zlosti. Hus II. 65. Což vždy jakž takž až do zajetí babylonského trvalo; Protož ta zápověď do času t. měla; Dokud měl zákon trvati? Do Krista; Kristus jest kněz věčný, ale onen trval do času; Pokušení **za** deset let trvalo. BR. II. 7. b., 439. b., 632., 751., 847. a (Šd.). Netrvalo to dlouho a zase přišla **šp.** prý m.: za nedlouho, ale kárána frase jest dobra, vz předcházející. — **při čem**. Trvá při něm dlouho truchlivosť. Kom. Trvati při svém úsudku, tvrzení, odporu, mínění, při pravdě; při něčem pevně t. Us. Dch. T. při někom =

u něho se zdržovati. Bart. 2. 1. Ale proč apoštol tak dlouho trval při vyličování víry Abrahamovy? Sš. I. 57. (Hý.). Cf. T. jak dlouho. — **bez čeho.** Ryba bez vody dlouho t. nemůže. Us. — **s kým (kdy).** S tebou v zimě, v létě trvám. Rad. zv. Už to dlouho s tím nemocným trvá (již dlouho stůně). Us. Dch. Múdrosť také trvala se mnú. Eccl. 2., Hus I. 282. — **v čem.** Aby obec v dobrém řádu trvala. A ten takový správce nemá v té správě déle trvati než za dvě léta. Arch. II. 214. T. v hříchu, D., v zdrželivosti, Jel., v úmyslu, v předsevzetí, v nebezpečenství; Chléb dvakrát pečený v dobrotě trvá. Har. T. ve svém záměru, ve svém slibu, v platnosti, Dch., v ctnosti. Us. V služebnictví věčitě trvati. Mor. Tč. Dlúho v tom t. nebude. Smil v. 1612. T. ve svádách. Chč. 452. T. ve čtení. Ib. 623. V té ctnosti trvajíc jměli jsú syna řádně pošlého. NB. Tč. 288. V bludích neustupně t. Štr. V Kristově'a víře trvala. 1642. T-li v náuce apoštolské a v sdílnosti, pospolitosti lámání chleba a v modlitbách; T. v nekolnosti; Abys maje lid vyučovati v ústupu trval dříve na modlitbách; Bij se v prsa, trvej s pýchou v boji. Sš. Sk. 28., 34., J. 124., Bs. 171. (Hý.). Priamus za tři dni trval jest v té žalosti. Jir. Anth. I. 117. Ve své váze a stálosti trvati. Sych., Ml. Neporušené víno v barvě trvá. Bs. Zimnice v rozpálení trvá. Lk. T. v díle. Vys. — **kde.** Tehdy ten, kdožby v tom úřadě býti a t. nechtěl, má to na JMK. vznésti a za propuštění z úřadu žádati. Zř. F. I. B. XXVIII. Trvati v bytu. Kom. V Uhřích za velitele proti Turkům několik let trval. V. T. na svém místě. Us. Dch. Nebo mezi nimi vždy hadrunky a nesnáze trvaly. Dač. I. 98. Arciknížata rakouská tu na ten čas při JMC. na hradě pražském trvali. Dač. I. 241. Do smrti v něm (v úřadě) trvali. BR. II. 751. a. Vz T. na čem. — **na čem:** na modlitbách, Sych., na svém. T. na své zprávě. Dch. Ježíš trval na hoře na modlitbách. Sš. J. 101., L. 195. Tam v Arabii petrejské na duchovních ústupech trval Pavel po tři léta. Církev na neustálém zápase v boji trvá. Sš. Sk. 141., 278. Křesťané za oněch prvních časů drahně nocí na žalmích, písněch a modlitbách trvali. Sš. Sk. 233. (Hý.). Přede vším na tom trváme, že .... Trvati na živu, am Leben bleiben. Dch. — **jak.** Někde pohostinně trvati (meškati). Dch. To příměřie má vždy v své moci státi a trvati věrně a křesťansky beze všeho přerušenie. Arch. II. 252. — **kdy.** Po smrti N. Theodora trvala nesnáz o sukcessí a nápad ke knížectví. Dač. I. 224. — **komu.** Zdraví jim trvá. Krab. Trvám Bohu a právu = *spoléhám na ně*, ich baue, vertraue auf Gott und mein Recht. Záp. měst. 1451. — **čím.** To svou pevností dlouho trvá. — **o čem.** Kteřížto pokrmem z trávy se živíce o tom trvali (živi byli), aby poškvrny účastny nebyli. Br.

2. **Trvati** = *troufati*, sich getrauen, sicher sein, vermeinen, zuversichtlich glauben. Jg. Tak trvám bývá. Har. Trvám, že zejtra do Prahy nepůjdu. Us. Dnes trvám přijde. D. Ješto trval bych na panu Janovi několik tisíc obdržeti. Ms. 1548. Já pak ku pánu Bohu svému zření obraceje a v něm úfaje, trval jsem, že mocen jest mne z toho vězení vyprostiti. Bl. 1519. (vyd. 1857. 1. 48.).

Trvatlivosť, i, f. = *trvalosť*.

Trvatlivý = *trvalý*.

Trvavosť, i, f. = *trvalosť*, die Dauerhaftigkeit. Kteréžto dřievie (libanské) pěkností a trvavostí jiné dřievie přesáhá. Hus III. 40.

Trvavý = *trvající, trvalý, stálý*, dauerhaft. T. pověsť, Jel., nemoc. Ben. V. Bez práv a toho zřízení jiné za nic nestojí, aniž jest trvavé. Tov. 28. To dřievie obé t-vé jest; Jich skutkové jsú trvaví. Hus III. 23. 5. Česť tohoto světa nenie trvavá. Št. N. 92. 12. — **jak: na věky.** Ms. alch.

Trvot, u, m. = *trvání*. Dk. Poet. II. 207.

Trýb, u, m. = *stroj*, jímž rudu n. vodu z dolů táhnou, der Göpel. Ros.

Trýbati co. Bohatec v dlúhých sedáních na noc mnohé nápoje sedě trýbal. Chč. 633.

Tryblík, u, m., z něm. Triebel = *palička n. kyjanka u bečvářů*. Nomencl.

Trybulovati m. tribulovati, z lat. tribulare = *trápiti, sužovati*, tribuliren. V.

Trybun, vz Tribun.

Trydent, vz Trident.

Trýhraný *(lépe: tříhranný)*. Kom. J. 775.

Trychla, y, f., v Jg. Slov. chybně m.: *truhla*. C.

Trychtéř, vz Trichtéř.

Trykač, e, m., conops, hmyz mouchovitý. Krok. II. 265.

Trykar, a, m., osob. jm.

Tryl, trylek, vz Tril. — T. v pl. Dělá tryle = vyvádí. Nech těch trylů! U Polič. Kšá. Jaké to dělá t-le? Was macht er für Wesen? Mor. Škd.

Trýl, e, **trýzel**, zle, m., z něm. Triller. Mz. 351. = *druh trávy: ohnice, ohnivice, poplava, řepka*, sinapis arvensis, falscher Hederich, Ackersenf, Triller. Jg.

Trylázgati = křičeti co hrdlo stačí. Mor. Vck.

Trylich, u, m. = *tažené plátno*, zastar. T., linteum trilix, tkanina třínitná mající model a obrazec (líc) na obou stranách, tažené plátno, třilich (Kom. J.), pol. drylich, něm. Drillich, lat. trilix, třínitný, střlat. tralicium, vlas. traliccio, franc. treillis. Mz. 353. Vz Třilich.

Trylkový, vz Trilkový.

Trylovati, *trylkovati*, vz Trilovati.

Trýma, y, f. = *šmouha v poměru k šířce dílu široká*, jíž barvou rozeznatelná jako na listech chrastice třtinové zahradní, nebo větší prozračitostí, jako na listech křížilky bělavé, vitta, die Binde, die Bandstreifen. Rst. 509. Vz Štryma.

Trymatý = *štrymatý* = *mající trýmy*, bandstreifig, gestreift. Rst. 509. T. kráva = mající přes sebe šmouhy, proužky.

Trynkati = *mazati*, bestreichen. — **co čím:** koláče povidly. Us.

Trýnohý = *třínohý*.

Trypel, plu, m., vz Tripel. Bř. 253.

Tryplika, vz Triplika. V.

Trysk, u, m. (na Slov. *trésk*, u Rosy *třisk* a *trysk*, ale *lépe: trysk*, cf. Tryskati. Jg.). T. = *cvál, skok*, der Galopp. V trysku, try-

Digitized by Google

skem = *plným během, skokem, cválem, prudce, co kůň vyskočiti n. člověk běžeti může*, im vollen Lauf, spornstreichs, im Galopp, mit verhängtem Zügel. (Jg.). D. Tryskem jeti, D., běžeti. Zlob. Trysk na levo, na pravo, krátký, ostrý, trysk úprkem. Vz Povel. Rf. Do t-ku přecházeti, přechod do trysku. Čsk. Kůň v plném trysku od hradu uháněl. Hrš. Vz Cvál. — T. vody, der Strahl. Dch.

Tryska, trystka, y, f. (m. trestka z trest) = *cívka, trubka ke kouření, troubel dýmky*, das Pfeifenrohr, Mundstück. Jg., Kd., Prk.

Tryskač, e, m., vz Pipel. — T. v stavit., der Wasserspeier-. Dch.

Tryskati, *tryskávati; trysknouti*, sknul a skl, uti; *tryštěti*, ěl, ění *(tryščati)*. T. = *tryskem jeti, cválati*, galoppiren, mit verhängtem Zügel reiten, schnell laufen, rennen. Jg. — **jak**: chybnou nohou, galoppiren am falschen Fuss. Čsk. — *Tryštěti = působiti, činiti zvl. něco zlého*, thun, begehen. Vz Tryščeti. — **co nad kým**. St. skl. III. 65. — T., entspringen. — **odkud**. Lesk, v němž král se blýská, z našich rukou tryská. Šš. Sm. bs. 75.

Tryskovec, vce, m., mabea, die Mabea. T. obecný, m. Piriri. Rstp. 1450.

Tryskovice, dle Budějovice, byla tvrz u Třeboratic. Tk. I. 372., Tk. II. 423., III. 103., IV. 743.

Tryský = *hbitý, čilý, pracovitý*, flink, regsam. — **do čeho**: do práce. Us. Dch.

Tryščeti = *činiti zvl. něco zlého*. — **co** I vše jiné zlé tryščevši. Hr. rk. 173. — **co nad čím**. To jste vše nad ním tryščeli, neb jste jej v svej moci jměli. Hr. rk. 149. Vz Tryskati.

Tryšla, y, f. Řečík t., pistacia lentiscus, Mastix. Krok, III. 521.

Tryšlovitý. T. rostliny, anacardieae: ledvinovník, divoplod, leptoň, mangiva, cadník, černotok, řečík, krasovětev, hořkucha. Rstp. 319.

Tryštěti, vz Tryskati.

Tryzel, zle, m., erysimum, der Hederich, rostlina. T. obecný, e. officinale, plotní, e. barbarea, obloučnatý, e. arcutum, česnekový, e. alliaria, největevnější, e. repandum, metlatý, e. virgatum, zoubkovaný, e. denticulatum. Flora. Vz Trýl. T. rozkladitý, e. repandum; škardolistý, e. crepidifolium; malokvětý, e. cheiranthoides; vonný, e. pannonicum; jestřábníkový, e. hieraciifolium; tvrdý, e. durum. Čl. Kv. 297. Cf. Slb. 700., FB. 76.

Trýzeň (zastr. *tryzň*), zně, f. = *trýznění, trápení, mučení, sužování*, die Qual, Peinigung, Züchtigung. Výb. I. 302. Jg. T., koř. trú. Gb. Hl. 145. Viz Pane t. mú. Ctib. Pro trýzeň ducha kvíliti budete. Ben. Tak trýzň nad nimi páchachu. Výb. II. 11. 10. T. trpěti. Leg. Zhúba a trýzeň nebude v krajinách tvých; Viděl trýzeň lida svého. BO. Trýzeň horká příliš. Bj. T. napomáhá rozmyslu, vexatio dat intellectum. Pal. Dj. III. 2. 276. Ztráviv den ve trýzni stálé, spěchám s klidným večerem ku potoku. Č. Řž. stl. 43. Na dně horká t. (života). Kká. M. ž. 14. Ježto když Paškazius (Paschasius) mnohú trýzní hroziti počě. Pass. 45. (Hý.). Pomine t., nastane přízeň. Č. M. 110.

Trýzma, y, f., řeka, Traisen. Kde T. s Dunajem se stéká. Ddk. II. 145.

Tryzna, trizna, y, f., *trizma, trizнь*, strsl. = *bitva, boj*. S. N. — V strč. glossaři MV. nepravá glossa. Pa. T. = *oběť ku poctě zemřelých*. Vz S. N., Jg. Zbytky hodů pohřebních, tak zvaných tryzen. Ddk. I. 285. A je (listí) v tryznu stele vůkol po ní (přírodě). Šš. Bs. 60. — **T.**, y, m., osob. jm. T. Ondřej. Vz Tk. III. 18., V. 51.

Trýznění, n., = *trápení, mrtvení*, das Quälen, die Züchtigung. Bj. T. lidí. Martim. — T., na Slov. = *mluvení, hovoření*, das Sprechen. Bern.

Trýzněný; -*ěn, a, o* = *trápený*, gequält, gezüchtigt. Jg.

Tryznitel, e, m. = *trapič, mučitel*, der Peiniger, Quäler. Zbavil se svého t-le. Ten t. pořád na mně sedí. Dch.

Trýzniti, il, ěn, ění; *trýznívati, tryznovati* = *trápiti, mučiti, soužiti, kormoutiti*, quälen, plagen, ängstigen, peinigen, martern, foltern; *bíti, bičovati, mrskati, šlehati*, geisseln, schlagen, peitschen, kasteien; na Slovensku = *rozpráveti*, reden, sprechen. Jg. — **co, koho**: své tělo, Kram., koně (týrati, příliš hnáti). Ros. Trýznil lid israelský. Bj. Něčí srdce t. ZN. — **s kým**. Vyveď mužie, ať budem s ním t. (ut abutemur eo). BO., Jud. 19. 22. Celú noc budem s ním tryznovavše s ní (ji), propustichu ji zjitra. BO. (Jud. 19. 25.). — **koho čím**: řevnivostí, výčitkami, bitím. ZN. — **co jak**: tělo své až **do** krve t. Us. Někoho ukrutně t. Šš. P. 51. — **se s kým**. Co se s tím hochem trýzníš (= co ho trýzníš)? Ros. — **nad kým**. Rozličně nad ní starosta tryznieše. Pass. 812. — **kým**. Mú ženú neslýchaným smilstvem tryznovali. Bibl. (Jud. 20. 5.). Budú mnú tryznovati. Bibl. (Paral. I. 10. 4.) Nebudú mnú t-vati. BO. Cf. Mus. 1878. 143.

Trýznivě, quälend, peinigend. T. někoho bíti. Pass. 41. (Hý.).

Trýznivosť, i, f., quälende Beschaffenheit. Jg.

Trýznivý = *trýznící, mučivý*, peinigend, quälend. Jg.

Tryznovati, *tryzňovati*, vz Trýzniti.

Trzanovice, dle Budějovice. T. dolnie a gornie, Nieder- und Ober-Trzanowitz, vsi u Těšína. PL.

Trzyniec, e, m., Trzinietz, ves u Těšína. PL.

Tržati = *tržeti*.

Tržba, y, f. = *obchod*, der Handel, der Marktverkehr. Svoboda t-by, svobodná t.; ministerium tržby a obchodu; stav tržby. J. tr. T-a vývozná, der Exporthandel, pomořská, Seehandel, domácí, inländischer H. J. tr. T. prostrkem (prostrkati zboží zbožím, das Tauschgeschäft). Sp. Vz Obchod, Tržební.

Tržební = *k tržbě se vztahující*, Handels-, Commerciell-, Handlungs-, Losungs-. T. dluhy, dům, jednatel, kniha (do které se zapisuje, co každého dne se prodalo), komora, místo, obvod, obyčej, pohledanosť, senát, smlouva, soud, spolek, základ, zákon,

Digitized by Google

zvyk, závěra (účetní rozvaha), přítel, živnosť, J. tr., důložek, Handelsfond, místnosť, příkaznictvo (Handlungspersonale), potřeby, Handlungsrequisiten, váha, námořstvo, Handelsmarine, Nz., kapitál, město, národ, právo, příkazník, náklad, rozvaha, věc, náležitosť, společnosť, zákonník, zákonodárství, soustava, spojení, společník. Šp. Vz Obchodní. Knihám tržebným propůjčiti, dáti poloviční důkaz. Nz.

Tržebnický, Handlungs-. T. knihy, dům, váha. Nz.

Tržebnictví, n. = *tržba*. J. tr.

Tržebnictvo, a, n., der Handelsstand. J. tr.

Tržebník, a, m., der Handelsmann.

Tržec, tržce, m., forillum, zastr. Rozk.

Tržek, žka, m., Trschek, ves a) u Litomyšle, vz S. N., b) u Klatov.

Tržeň, žně, m., amens, zastr. Rozk.

Tržení, n., vz Trhnouti. Das Reissen. Jedním tržením (trhem), auf einen Riss. Us. T. *ryby*, das Schlitzen des Fisches. Us. Dch. — T. = *roztrženina, skulina*, der Ritz, die Spalte. V. — **T.** *na mysli* = *pominutí smyslu*, der Wahnwitz. V. — **T.** = *vytržení*, die Entzückung. V t. býti. Ob. pan. — **T.**, vz Tržiti. Das Feilschen, Verkaufen. T. peněz, die Lösung. Us. Co jest na laikovi lichvenie, to jest na kněži t. Hus I. 219. T-ním daru chtie kúpiti dar ducha sv. Ib. III. 235. T. o sukno. Klat.

Trženina, y, f. = *díra, mezera, skulina*, der Ritz, Riss. Um. Čes. — **T.**, y, m. a f. *tržený na mysli*, der Verrückte. Pravie (o něm), že jest t. Tkadl. II. 103.

Trženosť, i, f., der Riss. — **T.** = *pominutí smyslu*, die Verrücktheit. Smrž.

Tržený; *tržen, a, o* = *trhnutý, roztržený*, gerissen, gespalten. V. T. zeď. Bibl., Štelc. — **od čeho**. Dům od zeměhnutí t. Kram. — **čím**. Řeč častým oddycháním tržená. Trip. — **T.** = *natrhlý, natržený, bláznivý, střeštěný*, geschossen, verrückt. Jg. T. blázen. Štelc. Je trochu t-ná. Us. Msk. — **na čem**: na mysli. V. — **T.** = *vytržený, unesený*, entzückt. — **v čem**. Viděl jsem ji v duchu trženou. Ob. pan. — Jg.

Tržeti, el, en, ení *(tržati)* = *rváti, tahati, puditi*, ziehen, stossen, drängen, raufen; *mučiti, trápiti*, quälen, plagen, ängstigen. Výb. I. 1266. — **co, koho**. Žádosť mysl trží. Bude tržeti mysl hněv nedobrý; Rozličné rozličně trží žádosť: A tak trží člověka tělesná žádosť. Št. — **(koho) k čemu**. Toj řiedko, by k tomu svá libosť vlaštie netržala (netáhla). Výb. I. 736. Móž nás k svým viece tržeti milosť v mysli; Nepřietelé nemají býti z obecné milosti vyvrzeni, ač nás i netrží k nim milovánie; Nemóž tak nasycen býti milé věci, až by vždy k ní žádosť netržala. Št. Žádosť trží k nestatečnému. Výb. I. 646. — **v čem, kde**. Bázeň nebo stud bude člověka tržeti v mysli; Toho trží v mysli veliká žádosť; Žádosť tělesná trží v srdci a ďábel k tomu podněcuje; Což mysl v žádosti velmi trží, nenie snadné, by sě i v skutku někdy neukázalo. Št. Žádosť trží mysl v svaté bázni. Št. 36. — **co, koho proti čemu**. Žádosť, ješto mysl trží proti božiemu ustavení. Št.

Tržiště, der Marktplatz, Verkaufsort, Handelsplatz. Nz., J. tr. T-ště v Praze za staré doby. Vz Tk. II. 551. Na t-šti. ZN. A vyšed v třetí hodinu, uzře jiné stojiece na tržišti prázdny. (Mat. 20). Hus II. 61. Vz Trhoviště.

Tržitel, e, m., pl. -lé = *kdo trží*, der Feilscher, Löser. Reš.

Tržiti, trž, že (íc), il, en, ení; *trživati* = *trh činiti, o zboží se smlouvati*, feilschen, erhandeln, darauf bieten; *vydělávati, užitek bráti, lichviti*, wuchern; *prodávati a kupovati, smlouvati*, handeln, kaufen, feilschen; **se** = *smlouvati, kupovati*, unterhandeln, handeln; na Slov. = *vaditi se*, zanken, hadern. Jg. — **abs**. Prodavač cení, kupec trží až strží (až se smluví). Kom. J. 493. Kdo trží, ten již od polu drží. Ros. I zdaliť jest to neděli světiti: hráti, žráti, tržiti atd. Hus II. 409. T., opak: ceniti. V. — **co**. Já to dříví tržím (kupuji). T. peníze (za koupě přijímati). Us., NB. Tč. 118. Kdo ví, čím to je, že teď tržím porážku za porážkou. Us. Vk. — **kdy**. Nedal t. v svátek. Hus I. 132. — **jak na kom**. V lakomstvie vymyšlenými slovy budú na vás t. Hus I. 469. — **čím**: svou hřivnou t. (vydělávati). Jg. — **(se kde) oč s kým**. Tržil s ním o zboží. Klat. Trží se již tři dni o to zboží. Ros. Budeť s ním lidmě tržiti. Hr. rk. 407. Když se s obětními dobytky tržilo. Sš. Sk. 36. T. oč. Bart. I. 27. Když Pavel tržil o palík sukna. NB. Tč. 53. Nehodná věc jest o tak sv. věc tržiti; Kdyžby se tržil kněz o tělo božie; Jan, biskup litomyšlský, dvakrát jest tržil o pražské arcibiskupstvie, ale jiní sú ho předkúpili. Hus I. 219., 395., III. 285. Jiní v městě o to zboží v domích a *na* rynciech jedni s druhými se tržili. Br. — **od koho**: od pekařů chléb. — **jak**: **z** ručky do ručky. J. tr. — **kolik**. Každý den trží **přes** 100 zl. (více než 100 zl.). Ml. — **k čemu** = *domlouvati se čeho, čeliti k čemu*. Kat. 845.

Tržitý člověk = *potrhlý, střeštěný*, Schussbeutel, m. Mor.

Tržně = *tržním způsobem*, käuflich.

Tržné, vz Tržný.

Tržní = *k trhu se vztahující*, Kauf-. T-í list, Us., cena, den (trh), dluh, právo (= trhové, vz Právo), dohlédač (= dozorce), dozorce, písař, policie, provolávač, úřad, stavadlo (Marktstand), J. tr., kancelář, poplatek, protokol, řád, prodej, správa, správce, zpráva, zboží, der Marktartikel. Šp. Vozba tržních vlaků, der Verkehr der Marktzüge. Dch. — T., ího, m., subst., der Marktmeister. D.

Tržnice, e, f., die Markthalle, Kaufhalle. T. na chmel, die Hopfenhalle, Suk, na zboží, die Waarenhalle, Šp., na nábytek, nábytková, die Möbelhalle. Dch. T. na usně, Lederhalle; t. výrobků průmyslnických, Industriehalle. Šp. — T., die Marktmeisterin.

Tržník, a, m. = *kdo tržné vybírá*, der Marktrevisor. — **T.** = *jarmarečník, trhovník*. Marktbesucher. Mkl. B. 247. — **T.** = *krupař*, der Griessler. Jg. — **T.**, u, m. = *přítržník, přítržné koření, čistec, rozrazil lékařský, úložník*, veronica officinalis, Ehrenpreis, m. Rstp. 1149.

Digitized by Google

Tržný = *ku trhu se vztahující*. Markt-, Kauf-. T. dílo, Us., list = kupní. der Kaufbrief. Gl. 344. — **T.** *koření* = *tržník, kořen natržníkový* nebo *potržníkový, koření* sedmilístkové, die Tormentillwurzel. — **T.** = *kvapný do čeho*, rasch, schnell, hurtig. Mor. Brt. — **T.**, ého, m., subst. = *smlouvce trhu, kdo trží*, der Feilscher; 2. *kdo tržné vybírá, správce trhu*, der Marktmeister, -vogt, -revisor, -richter. Úřad tržného. V. — **Tržné**, ého, n. = *plat z věcí prodajných, na trh dodaných*. Dle *Nové*. Tržné, plat trhu, das Marktgeld, Standgeld, die Marktgebühr, von *trh* der Markt. Zastar. *trisné*. Gl. 344., Pal. V. 1. 241., Výb. I. 722. Co tržného do roka se sběhlo. Ottersd. Tržného bráti. Zlob. T-é vysaditi. Zříz. Ferd. Tržné = užitek, jehož pán požívá, že má pro trh nepokoj v svém městě a musí lidi mieti, ješto by trh zpravovali a pokojili. St. Žádný t. vysaditi sobě nemnož. Zř. F. I. A. XX.

Ts rozlišuje se v *c*: bohatství — bohactví. Nesnadno jest vysloviti *ts* rozeznatelně jako dvě hlásky a nesnadnosť ta nutí nás ku proměně. Gb. Úv. 28. Vz Rozlišování.

Tsikor, a, m. T. Petr. Vz. Jg. H. l. 644.

Tstě, i, f., zastr. = *tchyně*. Výb. I. 312., 315., Luk. 4. 38.

Tščati, *tščieti* = *toužiti*. Leg. o sv. Anně. Mus. 1855. 533., 1879. 120.

Tščice (*čtice, čstice*), f., dim. nom. *teska* = *hoře, muka, úzkosť, tesknosť*, die Qual, Angst, Beklemmung. Smutek a t. Ž. wit. 118. 142. Srdce jde rózno tščicí. Výb. I. 1128. 28. S diábly čticí jmieti. Výb. I. 733. 21.

Tščivý, inanis, *prázdný*. Nakirmil dušju tščivú. Ž. wit. 106. 9. Cf. Tštivý.

Tščov, a, m., Dirschau, mě. v Pozňani. Tk. IV. 596., Pal. Dj. III. 3. 126.

Tšik tšek, hlas ptáka zvonka. Šd. exc.

Tšeta, y, f., strsl. damnum, přípona -ta. Mkl. B. 164., Vký.

Tští, čtí, tešť, zastr. = *prázdný*. Boč. Strsl. тъштъ ze тъктъ, koř. tŭk (тък), vacuus, přip. -тъ, litev. tuščas, tušťas ist entlehnt. Mkl. B. 159., 73., L. 144.

Tštice, vz Čštice.

Tštiti, staroslov. těštiti pěny, spumare ἀφρίζειν, od těskъ. Mkl. B. 437.

Tštitroba, čtitroba, štitroba, y, f. = *prázdná útroba, prázdný žaludek*, leerer, nüchterner Magen, die Nüchternheit. Vz Tští. Na t-u (píti), Mand., něčeho požívati, nüchtern. Byl., Jg.

Tštitrobnosť, čtitrobnosť, štitrobnosť, i, f., die Nüchternheit. Ros.

Tštitrobný, čtitrobný, štitrobný = *lačný*, nüchtern. Reš.

Tštivý = *tští, prázdný*, leer. Nasytil duši t-vu. Ž. wit. 106. 9. Dle Mkl. B. 224. strsl. тъштивъ, sedulus. Cf. Tščivý.

Tt, ve skupenině této rozlišuje se první *t* v *s*: plésti m. plet-ti, most m. mot-t od met. met-ti — mésti, kvet-ti — kvésti, česť (= čst + tь). Vz Rozlišování, Gb. Hl. 107.

1. **Tu**, akkus. sg. f. zájmena *ta* (ten, ta, to). Tu práci si můžeš uspořiti. D. To se stalo tu neděli první před sv. Maří Magdalenú. Půh. II. 14.

2. **Tu** adv. **místa** = *zde, na tomto místě*, da, daselbst, hier, hic. Prodlužuje se pod Krkonoš. a j. *tuhle, tuhlečky*. Kb. Tu býti. V. Kýho čerta tu máte? Sych. Tu rodilý (domácí). Kom. I zavolal na Mikše: Tu-lis Mikši? NB. Tč. 105. Pojďme z tu odtuď ven. Er. Sl. čít. 37. Než já se z tu odtuď vypravím. Na již. Moravě. Šd. Zanechal tu pérka. Tvá se tu nemele. On tu stojí jako hovado u jeslí. D. Tu máš čerte kropáč. Prov. D. Je již více tam než tu (myslí). Us. — **T.** = *tam*, dort. Šd. A poslal do města pány, aby tu byli v zajetí. Km. Že mi mé tvrze dobýval i dobyl v Budčovicích a tu zboží pobral. Půh. I. 152. Kdež lidé mají najviece libosti, tu najviece mají teskností; Kdež nenie nepřietele, tu nenie boje. Hus I. 292., 310. Zeměně na Křivoklát sě tajně snidú a tu v tajnú radu vnidú. Dal. 72. 20. — **T.** = *sem*, hieher. Tu přináleží nesnáz o posty. Háj. Poslali mě tu tatínek, abyste k nám přišli. Slez. Šd. Zaplatím Vám, až tu přijdu. Na mor. Zlínsku. Brt. — *Tu i tam* = *na obou místech*, hier und dort. Tu i tam přistoupě poslouchám. Kom. Okradli jej tu i tam (kde mohli). Us. — *Tu — kde; kde — tu; tu — když*, da — wo, wo — da, da — als. Byl tu, kde všem čertům ocasy svazovali. Prov. D. Kde bázeň, tu kázeň. D. Kde nic, tu nic. Nebyl tu, když pána Boha zrazovali. Prov. D. — **Tu**, adv. **času** = *teď, nyní*, auf der Stelle, allsogleich. *Tu* zmocňuje se často slovy: *teprv, konečně, věru, zvláště*. Vz Věta času. Tu teprv viděl, že chybil. Us. Tu teprva dolů shlédl. Tu obec všecka na tom se snesla. V. — *Tu — tu — tu*, da — da — da (pro důraz). Tu ščít leže, tu helmice drahá, tu kóň vleče v střemnech vojevodu, tu sien ješutno v Tatary teče. Rkk. 49. — 2. = *brzo — brzo*, bald — bald. Tu na uhlí, tu zas na led jej kladli. Kom.

Tuba, y, f., lat. = *roura, trouba; pozoun, trompeta*. Nyní = dechový nástroj hudební z mosazi a s klapkami, který jakožto nejhlubší dechový nástroj kontrabas smyčcového orchestru zastupuje. Vz S. N., KP. II. 310. — **T.** *Eustachii* = eustachova trouba. — **T.** *Faliopii* = *vejcevod*. S. N.

Tubačka, y, f., *pták z rodu sluk* s plovacíma nohama, pod hrdlem a břichem bílý, na hlavě a křídlech černý, s dlouhým černým zobákem, eine Art Schnepfe. Us. na Mor.

Tuberkule, e, f., **tuberkul**, u, m. (Nz. lk.), z lat. tuberculum = *hrbolina, svalec, uzlinka zvl. v plicích, nemoc*. Rk. Vz Souchotiny v S. N. Beule, kleiner Knoten, Tuberkel. T. jahlový, Miliartuberkel. Nz. lk.

Tuberkulosa, y, f., tuberculosis. Nz. lk.

Tuberkulosní = *uzlinky v plicích mající*, knotig. T. zrnění, Tuberkelgranulation, infiltrace, Tuberkelinfiltration, uzlina, Tuberkelknoten. Nz. lk.

Tuberosa, y, f., polyanthes, die Tuberose, rostl. Linn.

Tuberosní, z latin. tuber, *hlíva, boule, hrbol* = *bambulatý, hliznatý; hrbolatý, drsnatý*, knotig, höckerig, rauh, tuberös. S. N.

Tuberovice, dle Budějovice, Dumrowitz, ves u Krumlova. PL.

Tübinky, dle Benátky, město Tübingen v Něm. — *Tübinčan*. — *Tübinský*. Vz S. N.

Tubirožna, y, f. Vykvitla mi t. sedem ratolestí, frajerka ma zanechala, Buoh ma neopustí. Sl. ps. Šd.

Tubož, e, f., něm. Dubus, ves u Dubé. PL., Arch. III. 484.

Tub-us, u, m., latin. = *trubice, roura; dalekohled*, Seh-, Fernrohr. Rk. T. acusticus, *trubka ušní, sluchadlo*. S. N.

Tucen, vz Tucet.

Tucet, ctu, zastr. *tucen*, cnu, m., *tusen*, z fr. douzaine = 12, ein Dutzend. Jg. Vz Mz. 358., Gl. 344. Na tucty něco počítati. Ros., Kom. J. 756. Posílám 6 tuctů růží. Žer. 352. Jde jich (ženských) 13 na tucet (je jich s dostatek). Vz Žena. Lb.

Tucie, e, f., Ofenbruch, Ofengalmei z arab. tuthia. Mz. 355.

Túcť sa, *potukať sa* = *potloukati se*, herumstreichen, vagiren. Na Slov. Sl. ps.

Tuctový, Dutzend-. Jg.

Tuč, i, **tuče**, e, f. = *tuk*. Ms. bib.

Tuča *(tuče)*, dle Káča, f., zastr. = *černý mrak*, Regen-, Wetterwolke. Pol. tecza. Za tě lutá rozvlajaše búria, sesypavši tuču šíra neba. LS. 4. Žahučie hrom strašný, chmuráše sě t. po vsiem nebi. Rkk. 54. Výb. I. Vz Tuče.

Tučap, a, m. T. z Tučap, rodina vládycká. Vz S. N.

Tučapy, dle Dolany, něm. Tutschapp, ves a) u Soběslavi, b) u Výškova, c) u Holešova na Mor., d) u Olomouce, e) u Uher. Hradiště. PL., Tk. V. 199.

Tuče, e, **tučka**, y, f. = *černý mrak*. Vz Tuča. T. ledná. Ehr. Otcova se mysl rovná černé tuči. Sš. Bs. 73.

Tučec, čce, m. = úd plodicí hřebčí. Us. Hý. Vz Posek. Kdyby kůň v tučec se urazil, die Ruthe. Vlaš.

Tuček, čka, m. = *tučný člověk*, ein Fetter. Ros. — **T.** = *bohatec*, ein Reicher, Fetter. V. — **T.** Frant., hud. skladatel. Vz S. N. — **T.** Řehoř. Vz Jg. H. l. 644., Jir. H. l. 297. **T.**, čku, m., vz Tučenec. T. pakrystalový, der Speckstein. Nz.

Tůček, čku, m. = *síto, řešeto*, das Sieb. U Chrud. Kd. — **T.** = *korba*. U Polič. Kšá.

Tučen, čna, m., osob. jm. Tk. V. 261.

Tučenec, nce *(lépe*: **tučnec**), gt. tučence, **tuček**, čku, m. = *kámen k tuku podobný, drobivý, který někteří národové jedí, tučník*, der Speckstein. Krok. T. n. steatit, obsahuje vodu, kyselinu křemičitou a kysličník hořečnatý. Bř. 163. Vz Steatit, Tučkovec, Šfk. 200., Schd. II 47., KP. III. 11.

Tučeti = *tučněti*.

Tučia, zastr. = *mračno*. Jir. Vz Tuča.

Tučín, a, m., Tutschin, ves u Přerova (u Pavlovic).

Tučínský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Tučiti = *tučniti*. — Pod Krkonoši — *slaviti tučný čtvrtek*. Kb.

Tučka, y, f., vz Tuče.

Tůčka, y, f. = *pletení*, ku př. vlasů, das Geflecht. Aqu. — **T.** = *podvod, pletichy, pikle, kroucení slov a smyslu*, der Umschweif, Umtrieb, die Intrigue, der Winkelzug. V. Nedopouštějíc žádných tůček. J. tr. Tůčky českých knížat. Pal. Děj. I. 2. 43., IV. 1. 154. Chraň se ho, neb tajné tůčky snovati zná. Sych. Kdyby obviněný aneb žalovaný činil tůčky původovi. Pr. měst., Kol. 22.

Tůčko, a, n. = *kolečko*, die Rädebärge. Us. Dch. — **T.**, a, m., osob. jm.

Tučkovec, vce, m., der Steatit. Vz Tučenec.

Tučkový. T. voda, das Specksteinwasser. Vz Tuček.

Tučňák, a, m. T-ci (aptenodytes, něm. Pinguin) = *čeleď ptáků plovacích* s křídly velmi krátkými bez kosinek. T. patagonský, a. patagonica, malý, a. demersa, zlatovlasý, a. chrysocoma. Vz S. N., Frč. 342., Schd. II. 474., KP. III. 384., Tučnice.

Tučně, fett, feist. Pod patu, jež t. se mu stkvěla, krásný podešev si nasadil. Šbk.

Tučnec, vz Tučenec. — **T.**, čnce, m., talinum, das Talinum, rostl. T. trojhraný, t. triangulare. Rstp. 648.

Tučnění, n., das Fettwerden. T. těla, die Fettleibigkeit. Us. Dch. Vz Tučněti. — **T.**, das Feist-, Fettmachen.

Tučněti, ěl, ění; *tučnívati* = *tučnosti nabývati*, feist, fett, dick werden. V. — **po čem, čím**: po silné stravě, silnou stravou.

Tučnice, e, f. = *tučné jelito*, die Speckwurst. Kom. J. 421. — **T.**, rostlina, pinguicula, das Fettkraut. Rstp. 1226, Čl. Kv. 265., Slb. 292., FB. 65. T. obecná, vulgaris, žlutavá, flavescens. Flora. — **T.** = *magelanská tučná husa*, der Pinguin. Vz Tučňák D.

Tučnicovitý. T. rostliny, crassulaceae, Fettpflanzen: rozchodník, netřesk. Čl. 46.

Tučník, u, m., vz Tučenec. — **T.**, rostlina, glinus, der Glinus. T-ník ledencovatý, g. lotoides. Rstp. 672. — **T.** = *ptačí neštovička, netyje*, die Vogelblatter. Us. — **T.** víček, lipoma palpebrae; t. spojivky, l. conjunctivae. Schb. — **T.**, a, m., osob. jméno Arch. II. 473.

Tučnina, y, f. = *mastnina*, die Fettmasse. Šp.

Tučniti, il, čn, ění; *tučnívati* = *tučným činiti*, dick, feist, fett machen, talgen. — **co**. Olej hřiešného netučni mé hlavy. Hus I. 258. — **koho čím**: prase hrachem.

Tučnokrevnosť, i, f., lipaemia. Nz. lk.

Tučnokvět, u, m., piaranthus, rostl. tolitovitá. Rostl. I. 249. b.

Tučnonitník, u, m., pachisandra, rostl. pryšcovitá. Rostl.

Tučnopysk, u, m., vandá, die Vande. T. psaný, v. scripta, kopisťnatý, v. spatulata, rostl. Rstp. 1515.

Tučnosť, i, f. = *tlustosť, tuk, sádlo*, die Fette, Feiste, Fettigkeit, Feistigkeit. V. T. žitná (adeps); Tukem a tučností naplň sě. Ž. wit. 80. 17., 62. 6. T. ruky (břich ruky). Z t-ti se pes kazí. Č. M. 152. Kafarnaum vykládá sě *pole tučnosti*, v nížto člověk pasa sě jest nemocen často netoliko na duši ale i na těle. Hus II. 387.

Tučnota, y, f. = tučnosť.

Tučnotravný, fettgrasig. Pl.

Tučnouti = *tučněti*. Jg.

Tučnov, a, m., Tutschnow, samota u Turnova.

Tučnuška, y, f., beatsonia, die Beatsonie, rostl. T. šrucholistá, b. portulacifolia. Rstp. 117.

Tučný = *tuk mající, tukem prorostlý, tlustý*, fett, feist, markig, speckig. T. potrava dobytku. V. T. kráva, slepice, vůl, sviné. Us. T. člověk. V. Někteří jsou tělnatí a vytyli (tuční, tlustí), jiní štiplí, hubení. Kom. J. 278. Tučný kousek (Bissen), vůně (z tučného kousku). Us. Jděte a jezte tučné věci a píte sladké; Kněžie — slovú volové tuční; Běda tučným prdivalóm, jenž almužnu jedie, pijí, jinak zle utracují a na svú duši ani na jiných duše netbají; By rozuměli prelátové a kněžie tuční. Hus I. 122., 369., II. 186., III. 137. (Tč.). Cf. Hus I. 236. Dobyli dědiny tučné. BO. Z tučného masa tučná polívka. Pk. V tučném těle hubený mozek. Pk., Hš. T-né jelito (tučnice), Kom., kýta, Rkk., země (táhlice, mastnice), tráva, pastvina, peří, maso, pastva, pastviště, vlna. Šp. T. jako vepř. Pk. T. ako baran v jaseni. Mt. S. Tučnější právo lepší právo. Dobrý kohout nebývá tučný. Tučné svini netřeba zadku mazati. Prov. Ros. — **T-ný** *čtvrtek*, der Schmalztag. Dch. Vz Šš. P. 733. Teče-li na t. čtvrtek voda kolejí, zdaří se len. Hrš. — **T.** *písmo*, kompakte Schrift. Nz. — **Tučná** *praebenda* = *výnosná*, fette Pfründe. Sych. — **T.** *oko* = *neduh koňský*, das Augenfell, die Augenentzündung. — **T.** *mužík*, rostl., *rozchodník ostrý, průtržné koření*, sedum acre, der Mauerpfeffer, scharfes Fettkraut. — Čl. 46., Čl. Kv. 355., Slb. 292. — **T.** *netřesk menší*, sedum minus, cauda muris, kleine Hauswurz. V. — **T.** = *mužík menší*, sedum album, der Mauerpfeffer. V.

Tučoston, a, m. = *duch přebývající v tuči* (v mračnu). Kalina 206.

Tuď = *zde*, hier; *tam*, dort. U Uher. Hradiště. Tč. Cf. Odtud. I šel jest Isák do mého domu a tuď jsem jemu opět dal tři orty a ode mne jest vzal. NB. Tč. 4.

Tudě, slov. *tadě*, zastr. = *tady*, hier, hiedurch. Hil.

Tudíž (zastr. *tuděž, tudiež*; na Sloven. *tadéž*; **ne:** *tudiž*), *adv.* **místa:** *zde, tudy*, hier, da, daselbst. Skrze chovatelnici vejde a tudiž vyjde. BO., V. Jakož tudiež psáno stojí. St. skl. Tudiež Maria pohřebe svój duch v rově podlé tebe. Hr. rk. 123. — **T.** = *sem, tam*, hieher, dahin. Bychom mohli tudiež přieti (přijíti), kdež jest ona. St. skl. — **T.** = *podobně, rovněž, také*, im Gleichen, dem zu Folge, eben auch. I dnes, ktož sě pýchú nadme, tudiež do pekla upadne. Smil v. 1224. Ponvadž jest zboží jeho i t. klášteří, aby to sám súdil, jakž ráčí; Z její věna t. z Jiříkovic. Půh. II. 323., 28. (Tč.). Abyste nám zprávu dali, kterak sě krajčíři u vás v těch nadepsaných třech kusech a v jiných t. proti blanařóm zachovávají. NB. Tč. 267. I tudíž co se Rúska dotýče, to jest pravil na smrtelné posteli s dobrú pamětí, že od Rúska těch 35 zl. nevzal; Alšík muže jejího i ji tudíž z 10 zl. napomínal; Pravil, že po jeho smrti s židem a t. s nie mluvíval; Potrhl se na Řehoře s oštípem a t. potom syn jeho s mečem; Zachovánie svó i tudiež rodičuov svých okázali. NB. Tč. 26., 38., 50., 243., 288. Přivolal všecky kniežata i pány, tudiež i s ciesařovú. GR. Aby Čechové a t. Slováci čísti mohli. Aqu. Budeš-li tak štědře darovati, t. v chudobu a nouzi přijdeš. V. Já vedlé žádosti tvé, t. i mé povinnosti. Štěst. — **T.**, *adv.* **času** = *té doby, hned, brzo*, sogleich, bald, auf der Stelle, im Kurzen. V. Žádosť očí potupena bývá, když kdo pomyslí na to, že má tudíž všecko opustiti. V. Lépe, aby člověk se nezrodil, aneb t. pošel. Hlas. Tudížby se navrátilo království k domu Davidovu. Br. T. to bude (mox, hned). Počkaj, t. přijde. Mor. Brt. Protož i my nestěžujeme sobě snášeti toho, což Bůh kdy na nás vzkládá vědouce, že t. vysvobozeni z toho budeme. Br. Po kterémžto zavěšenie tudiež u jednoho z těch dvů spolupřísežných zapálili. NB. Tč. 85. — *Poznam.* Tudíž neznamená *proto, tedy*, tím způsobem. Vypravování neurčité a tudyž (**ne:** *tudiž*) nehistorické. Jg.

Tudížky, šp. m.: tudíž. Vký.

Tudlikati = *na foukací nástroj hráti*, blasen. Mor. Bkř. — **nač**. Vlk na píšťelky tudlikal a nedvěd hrál na cimbál. Sš. P. 695.

Tudomovec, vce, m. = *tuzemec*, der Einheimische. Sš. I. 1.

Tudorský *květ* = v tudorském slohu oblíbený vlys lupenatý; *oblouk* = stlačený lomený oblouk s prohnutýma ramenoma (v témž slohu); *sloh* = druh anglic. slohu kolmého. Vz S. N.

Tudruh, a, m., osob. jm. V.

Tudy, tady. T., strsl. tądu, tądě, illa; příp. -ndu, -ndě. Mkl. B. 212. T., na Slov. *tadě*, adv. = **zde**, hier, da. Tady že má svůj byt. Gníd. — **T.** = *tím místem, tou cestou*, dadurch, hierdurch, herum. Šel tudy. Har. Tudy idúce. Rkk. Nemůžeme-li tudy, půjdem jinudy. Prov. D. Osedlal si koně a jel kudy tudy. Er. Sl. čít. 15. A předběh vstúpil jest na dřevo fíkové, aby uzřel ho, neb měl jest tudy jíti. (Luk. 19. 4.). Hus II. 407. Šel tudy, měl dudy, ani nezapiskal. D. Jestliže se dovím, že tu zůstává, ukáži mu tudy cestu ven, kudy se nenaděje. Žer. 348. — **T.** = *tím způsobem*, hiedurch, dadurch, durch dies Mittel, auf diese Art. On toho tady zasloužil. Troj. A tudy pokoj učiněn. Har. Po boji se smluvili a tudy pokoj učiněn. T. My máme se k němu volati obyčejem dobrým a tudy získati královstvie nebeské; Kteříž jsúce vinni bližniemu jemu nedosti učinie, ale dadúce peníeze súdci chtie tudy prosti býti. Hus I. 472., II. 313. Odkúpil mi základu mého od Žáčka z Senice, tudy v Senici dvór. Půh. I. 195. A země by tudy služby a pohodlí zbavena býti musila. Žer. 343. Tudy na ty dudy (takového prostředku třeba užiti). Us. u Jižné. Vrů.

Tudyť = *tudy* (= tímto způsobem). V.

Tudyto a tadyto = *tady*, hierdurch. Chce-li muž tadyto, ona chce onady. Reš.

Tudyž = *tudy*. Ros. — **T.** = *tam* (kde), dort. Že jsem jí dvór ustavil po shoření tudyž v Tynečku; T. na posudku mají býti

Digitized by Google

před úředníky; Z Myslivky sedením t., mit dem Sitze daselbst. Půh. I. 254., II. 230., 30. (Tč.).

Tuf, tof, u, m., z lat. tophus = *kámen vápenatý*, der Tufstein, Tuff. Nz., Jg. Tuf vápenný, der Kalktuff. Nz. Tuf pemzový, der Bimssteintuff — shluk hmoty bílé, žluté, šedé, zemité, až i celistvé, na omak drsné, obsahující rozdrobenou pemzu, zrnka trachytu, slídové lístky, krystally sanidinu a granatu; diabasový, čedičový, trachytový, diluvialní. Vz Krč. 121., 492., 900., 964., 1006. Sopečný tuf pohlcuje všecky práky. Exc. Vz Mz. 355., Schd. II. 77., Bř. 134., 247., KP., III. 26., Krč. 813.

Tufar, vz Toufar.

Tufarňa, ě, f. = továrna na hrnčířské zboží. Na Mor. Vck.

Tufarnický, tufarský, na vých. Mor. = *hrnčířský*, Krügelgeschirr-, Töpfer-. Tufarské dílo, nádobí, náčiní. Zlob.

Tufarník, toufarník, a, m. = der Töpfer. D.

Tufarový. T. hrnce, mísy, talíře, džbány. Na Mor. Sš. P. 799., Brt. Vz Tufarský.

Tufarský, toufarský, Krügelgeschirr-, Töpfer-. T. dílo, nádobí, náčiní. D. exc., Zlob.

Tufek, fka, m., osob. jm.

Tugurin-us, a, m. T. Duchoslav. Vz Jg. H. l. 644., Jir. H. l. 297.

Tuha, y, f. = *sloučenina z uhlíku a železa, grafit*, das Reisblei, der Graphit. Vz Schd. II. 30., Bř. 210., KP. III. 126., 148., KP. IV. 714. Z tuhy dělají tužky, a odtud slovo: *tužka*.

Túha, vz Touha. Dal. 22., Hus I. 203.

Tuhák, a, m., osob. jm.

Tuhalík, u, m. = *tuha*, der Graphit. Šm.

Tuhan, a, m., ves u Dubé; dvůr u Slaného. PL., Tk. III. 35., 118.

Tuhaň, ě, f., ves a) u Lomnice v Jičin., b) u Mělníka. PL., Tk. V. 155.

Tuhanec, nce, m., Tuhanzel, ves u Dubé. PL., Tk. III. 24., V. 261., Arch. III. 473.

Tuhanka, y, f., ammannia, die Ammannie, rostl. T-ka aegyptská, a. aegyptiaca; zprýskavá, a. vesicatoria. Rstp. 556.

Tuhavka, y, f. = *tvrdá stolice*, der Stuhl-, Bauchzwang, die Stuhlsucht, Hartleibigkeit. T-ku míti. D., Kom. J. 303. Od dlouhého sezení dostal t-ku. Sych. T. včel, červená nemoc. Vaň.

Tuhavý = *tuhý*. T. maso. U Počát. Zln.

Tuhdy = *tudy*. A t. moudřejší byl (hus). Rd. zvř.

Tuhela, y, m. = *hlupák*, der Tölpel. Na Mor. Brt., Šd.

Tuhle, da hier, da sieh. Us. Tuhle máš Aničko! Co se's načekala!; Dal jí šaty hodělat ze samé dykyty a t. máš, Kačenko, moje krásné kvítí; Tuhle máš, můj synečku, vyplať si svó hlavičku. Sš. P. 294., 125., 581. (Tč.).

Tuhlost, i, f. = *stuhlost*, die Steifheit, Starrheit. Jg.

Tuhlý = *stuhlý*, steif, starr.

Tuhnouti, hnul a hl, utí; *stuhnouti, ztuhnouti*, hart, steif, fest werden, erstarren, starren. Jg. — **abs.** Tuhne tělo mrtvé, olovo, vosk. Us. — **čím:** zlatem (starren). D. Máslo zimou tuhne. — **kde.** To máslo ve sklepě **na** ledě hned tuhne. — **v co.** Jantar tekutý brzo jako v smolu n. pryskyřici tuhne. (Překlad Tacita).

Tuho, vz Tuhý. — **T.,** *z tuha, v tuhu*, adv. = *tuze*, fest, steif, starr, hart. Ručnice tuho nabitá. Jg. Dvéře jdou z tuha, geht schwer; Vdolek na tuho pečený. Dch. Nezaplétaj, má mamičko, mňa na tuho. Sš. P. 436. Z tuha napnutý, natažený. Šp. Kerolska tuho, to se zřídka beru. Sš. P. 240. — **T.** = *silně*, heftig, sehr. Z tuha na mne dotíral. Br. Z tuha na někoho jíti. Ros. Tuho (velmi) mne miluje, se hněvá. Bern. Z tuha jsme se spolu potkali. Ml. Vzali obě Maďar s židem a já tuho k hrobu idem. Hdk. C. 83. T. voněti, letěti. Er. Sl. čít. 84., 60. Strýc váš mne z tuha napomíná. Arch. II. 147. Mám to t. přikázané. Sl. ps. 73. Nečaruj, děvčino, nečaruj tak z tuha. Sš. P. 363. Z tuha se brániti. Us.

Tuhoba, y, f., na Slov. = *tuhost*. Bern.

Tuhočpavina, y, f., stearopten. Vz Rst. 36.

Tuhohřebenec, nce, m., basiliscus, *bazilišek*, ještěr. Krok. I. c. 127.

Tuhochlupan, a, m., echynomyia, hmyz muchovitý. Krok. II. 265.

Tuhokloub, u, m. Pl.

Tuhokvětka, y, f., adlumia, rostl. dymníkovitá. Rostl. III. b. 66.

Tuhomalba, y, f., die Stereochromie. Rk.

Tuhooký, starräugig. Šm.

Tuhopásaný. T. ženy, βαθύζωνοι (podpásané). Lšk.

Tuhoplynný = *z tuha plynoucí*, strengflüssig. D.

Tuhoráž, e, **tuhorážec,** žce, m., sclerotium, der Hartpilz, rostl. T. tříselní, s. vaporarium; mechový, s. muscorum; hnojní, s. stercorarium; proměnný, s. varium; zelený, s. brassicae. Rstp. 1971.

Tuhorožan, a, m., lyctus, hmyz lykožroutovitý. Rostl. I. 274. a.

Tuhosť, i, f. = *neohebnosť*, die Steifheit, Steife, Festigkeit, Konsistenz. Strsl. tągostь, angor. Mkl. B. 169. T. zkřehlého údu, Jg., papíru. T. nerostů. Vz Bř. 56. — **T.** = *houževatosť, vláčkovitosť*, die Zähheit, Zähigkeit. D. — **T.** = *tvrdosť, krutosť*, die Strenge, Härte, Rauhigkeit. V. T-osť zimy. Bern. — **T.** = *pevnosť*, die Stärke. To již nemá té t-sti. Ros. — **T.** = *moc, síla, prudkosť*, die Heftigkeit. Jg.

Tuhošť, ě, m., vrch u Přestic. Pm. — **T.,** dřívější jm. Domažlic, strněm. Taugst, nyní Taus. Pal. I. 249.

Tuhoštětinatý. T. šešulky rosopastky fialové. Rostl. III. a. 61., 29.

Tuhotáhlice, e, f. = *smrť*. Vký.

Tuhoučký, tuhounký = *drobet, poněkud tuhý*, ein wenig zäh, fest. Jg.

1. **Tuhý;** (zastr. *tuh), a, o*, kompar. *tužší*, vz H. Strsl. tągъ, steif, rus. tugoj, steif, gespannt, čes. tuhnouti, strsl. tęgnati, tendere; litev. patingstu, werde steif, tingus, faul, tingeti, faul sein. Mkl. L. 100. — **T.** = *houževný*, zähe. T. maso (nekřehké), Us., kapaličnosť. Krok. T. mýdlo, stolice. Dch. — **T.** =

Digitized by Google

houževný, skoupý, skrbný, zähe, geizig. Ros. — T. = *těžký k umrtvění*, zäh. Tuhé živobytí (zapeklá duše). D. — T. = *neohebný, pevný, celistvý*, fest, steif, starr, straff, hart, gespannt, press, stramm. V. T. uzel n. svazek přátelství, V., luky, Rkk., roucho, Kom., ruce (ztuhlé), chléb, těsto, život (tuhavka). D. Tuhý jako zmrzlá košile, jako pařez. Mns. Ten je tuhej, běhá od jedné k druhej (= nestálý v lásce). Vz Nestálý. Lb. Kerá láska je tuhá, ti zřídka se berú. Sl. ps. 158. Snažná a t. prosba. Pal. IV. 2. 299. Nad jiné tuhý katolík. Pal. Dj. IV. 2. 340. Měšec maje tuhý a odutý (boháč). Kom. L. Vrtá v tuhém (má nesnáz). Lom. V tuhém vrtati = s obtížemi zápasiti. Vz Nesnáze. Č. Nerádi v tuhém vrtají. Lom. Až přijde do tuhých. Us. T. štít, srdce. Dch. T. jako lub. Č. — **od čeho.** Ruce od zimy tuhé. D. — **čím:** zimou. Ona je tuha spaním (pořád spí). Us. u Dobrušky. Vk. — T. = *stálý, neústupný, silný, nezlomitelný*, fest, stark, steif, hart. V. T. věřitel. Jel. T. papeženec, protivník. Skl. I. 169., II. 1. T. nepřítel. Hus III. 280. — **k čemu:** ku snášení muk. Ráj. — **v čem:** u víře. Jrs. — **nač.** Boj na život a na smrť tuhý. Kká. Š. 12. — T. = *nepřívětivý*, steif, unfreundlich. Jg. — T. = *silný, pronikavý, krutý, tvrdý*, streng, rauh, hart, derb, tüchtig, stark, heftig, gross, mächtig, gewaltig, schneidend, hitzig. Jg. T. zima, bitva, odpor, myšlení, V., zkouška, Kom., řád, potýkání, D., půst, spaní, žalář, vězení, oheň, nutnosť, vítr, Us., práce, Sych., zimnice, Krab., nesnáz, Ráj, zápověď, příval, Br., muka, Rad. zv., boj. Troj. T. život vésti. Sedí v t. vězení; Měl s ním t. hádku, šarvátku. Kram. Tam s tuhým odporem se setkal. Ddk. II. 86. T. slovo. Tuhou mysl na někoho míti = přísnou. Výb. I. 917. T. zápas, vazba. Dch. T. právo. Vz Právo. T. zamčení. J. tr. Dal příčinu židům k tuhým odporům. BR. II. 295. Tuhý odpor klásti. Dch. Z vězenja tuhého, zámku tureckého. Sš. P. 328. Když na ně tuhá přijde, na to myslí, aby co nejdříve z pole vyvázli. Abr. z G. 2. 16. — **v čem.** Je ve svých spisech tuhý a přísný. Plk. — T. = *plný*, voll. — **čím.** Její postel byla tuha stinkami; Oni sou tuzí všimi; A když ji operovali, byla tuhá a tuhá všima. Us. u Dobrušky. Vk. — **čeho.** Byl tuhý vší. Us. u Dobrušky. Vk.

2. **Tuhý**, ého, m., osob. jm. Chodí celý den jako nebožtík Tuhej. V Kunv. Msk. Je jako nebožtík Tuhej, chodí vod jednej k druhej (= vybírá si). U Rychn. Msk.

Ťuhýk, a, m., pták = *sýc, kalous*, stryx, der Würgengel, Wichtel. Kom. J. 149. — T. = rodina ptáků z řádu *vrabcovitých* a z čeledi *zýkozobců* (dentirostres). Jsou draveí. T. šedivý či strakapoud, lanius excubitor; malý, l. minor; ryšavý či masojídek, l. rufus, l. ruficeps; hnědožlutý, l. colluris. Vz S. N., Schd. II. 443., Frč. 356. — T. = *hlupec*, der Tölpel. Us. u Olom. Sd.

Ťuhýkati = *křičeti jako ťuhýk*, wichteln. Ťuhýk ťuhýká. Us. Šd.

Ťuhýkovitý = *k ťuhýku podobný*. Ť. ptáci, lanii. Vz Ťuhýk. Krok. I. c. 122.

Tuch, u, m. = *tuchnutí, zavánění zvěřiny*, das Wildenzen. Šp.

-tucha, přípona jmén podst.: pastucha. Mkl. B. 177., Bž. 230. Vz Tr.

1. **Tucha**, y, f. = *tušení*, die Ahnung. Šml. Ve sladké tuše. Dch.

2. **Tucha**, y, m., osob. jm.

Tuchle, tuchlivě — *stuchle*, muffelig, dumpfig. Bern.

Tuchlina — *stuchlina*. Bern.

Tuchlivěti — *tuchnouti*. Bern.

Tuchlivosť, i, f., *tuchlosť* = *stuchlosť*, der Dumpf. Zlob.

Tuchlivý, *tuchlý* = *stuchlý*, dumpfig, muffelig, muffelnd, faul, stinkend. Zlob., Bern.

Tuchlovice, dle Budějovice, ves u Lán u Nov. Strašecí. Vz S. N., Tk. I. 373., 377., III. 55., 65., 126., V. 123., 129., Arch. I. 523.

Ťuchma, y, m. — *šuchma*. Mor. Šd.

Ťuchmala, y, m. — *ťuchma*. To je ť., pořád se vším se ťuchmá. Mor. Šd.

Ťuchmati se — *šuchati, šukati*. Vz Ťuchmala. Na Mor. u Bzence. Šd., Vck.

Tuchnoucí oko, ahnend, ahnungsvoll. Cf. Tušiti. Mor. Tč.

Tuchnouti, strsl. tuchnąti, exstingui, quiescere. Cf. stind. tuš — tušjati, sich beruhigen, strbakt. tusna, Stille, pol. tęchnąc, fallen, sich legen. Mkl. L. 176., 100. T., chnul a tuchl, utí = *smraditi se*, mücheln, muffeln, muchelig, anbrüchig werden o. schmecken, dumpfig werden; *plasknouti, opadati z otoklosti*, abfallen; *tratiti se, mizeti*, sich legen, fallen, verlöschen, schwinden. Jg. — **abs.** Mouka, zvěřina tuchne. Vz Tuch. Us. Tuchne učení (tratí se). Us. Jeho horlivosť už tuchne. Us. Šd. Oheň tuchne. Us. Šd. I rmoutí se satan, blednou jemu líce, tuchne. Sš. Sm. bs. 163. Láska tuchne. Kom. Dobří mravové tuchnou. Br. — **kde.** Ale jakž vyznání v ústech tuchne. Hus III. 155. Ve sklepě všecko tuchne. Us. Tč. Kdo by v těch věcech neutuchl? Hus. I. 136. — **čím:** milostí (jí zaváněti). L. Udatnosť vojákům nedbalostí tuchla (mizela). V.

Tuchola, y, f., něm. Tuchel, mě. v Záp. Prusku. Vz S. N., Tk. IV. 597.

Tuchom, a, m., ves u Rožďalovic. Tk. II. 430., 476., III. 182., V. 149., Arch. III. 550.

Tuchoměřice, dle Budějovice, v okresu smíchovském u Středokluk. Vz S. N., Tk. I. 46., 47., 551., III. 55.

Tuchomysl, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 126.

Tuchomyšl, Tochomyšl, e, f., němec. Schönfeld, ves u Chabařovic. Vz S. N., Tk. I. 363.

Tuchonice, dle Budějovice, ves v Bukovsku.

Tuchoraz, e, f., ves v Českobrodsku. Vz S. N., Záp. měst. 1451., Tk. III. 57., 58.

Tuchořice, dle Budějovice, ves v Žatecku. Vz S. N., Arch. III. 478.

Tuchotice, dle Budějovice, ves v Kutnohorsku. Vz S. N.

Tuchov, a, m., něm. Tuchow, ves u Čáslavi. PL.

Tuchvilní, alsbaldig. Šm.

Tuchyně, ě, f., něm. Tuchin, ves u Neveklova. PL.

Digitized by Google

Tuillerie (fr. Tuilleries, tyil'rý), í, pl., f. = *státní palác se zahradou v Paříži*. Rk.
Tuis-o, ona, m., *bůh germanský*.
Tuj, e, m., rhea, pták pštrosovitý. Krok. I. c. 124.
Ťujíček, čka, m. = *kulíšek*, pták. Kde ť. ťujíká, tam buď do roka někdo umře aneb nějaké jiné neštěstí se stane. Kda.
Ťujíkati, vz Ťujíček.
Tujsala, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Tuk, u, m., strsl. tukъ, adeps, lit. taukai, př. tukti, fett werden; prus. taukis. Mkl. L. 176., B. 20., 22. (Hý.). T. od tu (v týti, vz y). T-ky = sloučeniny, jež alkaliemi v mastné kyseliny a ve glycerin se rozštěpují. Vz Šfk. 492. Das Fett, Schmerfett. T. = *sádlo* (tuk při obyč. teplotě *mazavý*) n. *lůj* (tuk při obyč. teplotě tuhý), máslo (obyč. z kravího mléka), *z živočicha tučnosť, tlustosť, omastek, mastnota, špek*; na mazání bot: *špik*; vnitřní sádlo: *plsť, plstní sádlo*; co se v mastnotě sedlo: *kal, rosol*. Šp. Tuk, adeps. Ž. wit. Deut. 14. T. (mastnota) pevný, hutný (lůj); *tekutý* (olej, trán), polotekutý (sádlo), těkavý, netěkavý, rybí, Nz., velrybí, tuleňový, jaterní, treskový, lososí. Kh. Cf. Prm. V. 2. T. mozkový, das Hirnfett. Šp. T. na válcová lůžka, das Walzenlagerfett; jasnočistý n. hnědočistý n. hnědý rybí tuk jaterní, hellblanker, braunblanker, brauner Leberthran. Šp. T. podkožný, panniculus adiposus, kožný, sebum; rybí t. žlutý, oleum aselli flavum, rybí tuk hnědý přismahlý, o. jecoris asseli fuscum, Thran aus gebratener Leber. Nz. lk. Rybím tukem něco napustiti. Šp. Odjímáním vláhy a tuku země. BR. II. 13. b. Boty tukem namazati. Dch. Tuk na mazání řemenů. Us. Přísné zákony mu přešly v tuk a krev (navykl jim). Třebz. Odměšování tuku, die Talgsekretion. Nz lk. Tuk žlukne = na vzduchu řídne a částečně se rozkládá ve glycerin a volnou kyselinu mastnou, která, je-li těkavá, odpornou vůni žluklých tuků způsobuje. Tukové se přeškvařují n. s roztokem sody mírně zahřívají, aby se napravily. Vz více v Šfk. 493. Tukem zarostl. Us. T. na se bráti (tloustnouti), V.; na t. vychovati; t. střev a břicha. D. T. se ssedá. D. Kočku k tuku postaviti. Prov. — T. *v kosti*: *čísek, čís, mozk, špik, střen, morek*, das Mark. Prm. V. 2., Ros., Krok. — T. *rostlinný hl. v semenech a plodech* = *míza, šťáva, smáha*, Saft, m. Z tuku obilí jestiť utěšení. V. T. palmový, Kh., olejný. V. — Lék. ku., Ras. T. jest vyvařená n. vodou vymočená šťáva (polívka): t. ječný. Sal. 45. 30. Tukem žitným, adipe frumenti. Ž. wit. 147. 14. Vz Míza, S. N., Rst. 34., Kk. 11. Kaučukový t. na kůže. Dch.
Ťuk, u, m. = *ťuknutí*, der Tick, Tüpfel. D. Najednou udělalo to ťuk, ťuk na dvéře. Us.
Ťuka, y, f. Ukázal mu ťuku (straku) na vrbě = činil mu nejistou naději. Jg. — T., y, m., osob. jm.
Tukáč, e, m., osob. jm.
Tukačová, é, f. T. Anna, čes. básnířka, † 1864. Vz S. N., Jg. H. l. 644.
Ťukadlo, a, n. = *čím se ťuká*, der Klopfer, das Töcklein.

Tukaj = *zde, tu*, hier. Na Ostr. Tč.
Ťukal, a, m., osob. jm.
Ťukan, a, m., *pták šplhavec*. T. pravý, rhamphastostucanus; toko, r. toco. Vz S. N., Frč. 360., Schd. II. 452.
Ťukati, *ťukávati*; *ťuknouti*, knul a kl, ut, utí = *lehce klepati, dotýkati se*, sanft klopfen, anschlagen, ticken, tüpfen, pochen; *hlas tenký vydávati*, leisen Schall hervorbringen, ticken. Jg. — **abs.** Hodinky ťukají (lehce klepají). Us. — **co, koho**: vejce. D. Pořád ho ťukal. Us. Hrom ho ťuk'! das Donnerwetter drein! Us. Dch. Děvčata jedna druhou ťukla. Němc. — **si**. Ťukněme si (pijíce). Us. Šd. — **komu**. Srdce mu ťuká. Us. Dch. — **čím**. Chceš-li ty k nám chodívati, mosíš dobrý pozor dáti, krajáčkama neťukávať.. Sš. P. 167. — **co, koho, čím, kdy, kde kam**. Kladivem **na** stůl ť. Někoho **pod** stolem nohou ť. Hoši **o** velikonoci vejci špic na špic a pouch na pouch ťukají (tlukou). Na okýnko (v noci) ťukával. Er. P. 99. Ať mi **do** toho neťukneš! Us.
Tukleky, dle Dolany, něm. Tuklek, ves a) v Písecku, b) u Kralovic. — **T.**, *Tutlaky, Tuklaky, Tuklece*, něm. Tuklat, ves u Ouval v Českobrodsku. Vz S. N., Tk. I. 361., II. 551.
Ťuknouti, vz Ťukati.
Ťuknutí, vz Ťuk.
Ťuknutý; *-ut, a, o*, angestossen. Je t-tý, angetrunken. Vz Opilý. Us. Všk.
Tukočpavina, y, f., das Stearopten. Nz. lk.
Tukola, y, f., alfonsia. Tukola obecná, a. oleifera, rostl. Rstp. 1634.
Tukolice, e, f., der Brookit, nerost. Miner. 569.
Tukosladina, y, f. = *sladotuk*, glycerin, das Glycerin, Glycerylalkohol, Oelsüss, Schele's Süss. Nz. lk. Vz S. N., Rst. 36. Vz Tukový.
Tukosť, i, f., strslov. tukostь, pinguedo, příp. -stь. Mkl. B. 169. (Hý.).
Tukostrom, u, m., elaeodendron, der Oelstrauch. T. východní, e. orientale. Rstp. 299.
Tukotvorný. T. látky, die Fettbildner. Nz. lk.
Tukovice, e, f., Speckwurst, f. Rk.
Tukovina, y, f. = *rybí tuk*, der Fischthran. Zlob.
Tukovitý, markig, fettartig. Jg. T. zvrhlosť srdce, das Fettherz; t. zvrhlosť jater, die Fettleber; t. zvrhlosť ledvin, die Fettniere. Nz. lk.
Tukovka, y, f., die Margarinsäure. Rk.
Tukovosk, u, m., das Fettwachs. Rk.
Tukový, Fett-, Schmeer-, markig. T-vá kapka, das Fetttröpfchen, hmota, Fettsubstanz, potah, Fettüberzug, Šp., kýla, liparocelle, žlázy, die Schmeerdrüsen, Nz. lk., zboží, Fettwaaren. Dch. T. kyselina. Krok., Nz. T. cukr = tukosladina. Presl. Chym. II. 148. T. úbyt, Fettatrophie, kýla, Fettbruch, boubelky, Fettcysten, zvrhlosť, Fettdegeneration, rozmíšení krve, Fettdyskrasie, vmetek, Fettembolie, tkanina, Fettgewebe, Nz. lk., ucpávka, die Fettdichtung. Dch. T-vé buňky, Fettzellen. Nz. lk. T. infiltrace, zá-

Digitized by Google

haf, Fettmetastase. Nz. lk. T. skvrna spojivky, pinguecula. Schb.
Tuký = *tučný*. Na Slov.
Tul, tyl, u, m., der Tüll. U Polič. Kšá.
Túl = *toul*, zastr.
Tula, y, f., chironia, rostlina. T. nahopňová, ch. nudicaulis; čtyrhranná, ch. tetragona; lenovitá, ch. linoides; bobulatá, ch. baccifera, lahodná, ch. frutescens; křižovaná, decussata; jednokvětá, uniflora; trojžilá. Rostl. III. a. 13. — T., město zbrojířské v Rusích, odkudž má jméno *Tulský kov*, směs stříbra, mědi, olova a síry. Rk.
Tuláceti se, el, ení = *toulati se*, herumschlendern, vagiren. Us. Jg. Už dva dni se kdesi tulácí. Us. Šd.
Tulácký, herumstreiferisch, Landstreicher-, Vagabunden-. T. žebrák. Dch. T. život vésti. Us.
Tuláctví (m. tulačství), í, n. = *toulání*, das Herumschweifen, die Landstreicherei. Ros.
Tulač, e, **tulák**, a, **tulař**, e, m. = *pobuda*, *běhoun*, *poběhlík*, *poběhlec*, *plahočil*, *potloučka*, *obejda*, *všudybyl*, der Herumstreicher, Landstreicher, Land-, Um-, Herumläufer, ein unstäter Mensch. Jg., Sš. Sk. 199. Tulačům a tulákům za prácí se holí platívá V. T. po světě, V., noční, Us., jarmareční n. potržný, pobloudilý. V. Túlař. Reš. Tulákem choditi = *toulati se*, herumirren. Hugo. T. nikde místa nezahřeje. Č. Strany přísloví vz ještě: *Kosť*, *Peklo*, *Vítr*, *Všudybyl*.
Tuláček, čka, m., osob. jm.
Tulačiti, il, ení = *toulati se*, herumschweifen. Celý den tulačil. Us.
Tulačka, y, f., **tulakyně**, ě, f. = *která se toulá*, die Herumläuferin, Landstreicherin. BO. T. noční. Sych. — T. = *toulání*, die Herumläuferei. Na t-ky choditi. Us.
Tulačnosť, i, f. = *toulavosť*, die Herumläuferei. Ros.
Tulačný = *toulavý*, herumschweifend. Ros. T. žena. Vký.
Tulaj, e, m. = *toulec na brousek*. Vz Tulej. V Bystersku. Sn.
Tulaja, e, m. = *trulant*. U Místka. Škd.
Tulajka, y, f. = *malá plechová rourka*. U Místka. Škd.
Tulák, vz Tulač. — T., mlýn u Volyně.
Tulákovati = *toulati se*, herumschwärmen. Sych.
Tulakyně, ě, f. = *tulačka*. BR. II. 717.
Tulala, y, m. = *tulapa*. U Olom. Sd.
Tulalod, u, m., vendlandia, die Wendlandie, rostl. T. barvířský, v. tinctoria. Rstp. 814.
Tulapa, y, m. = *tulpas*. Mor. Šd.
Tulař, vz Tulač. T-řem a zběhem budeš. BO.
Túlař, e, m. = *kdo dělá touly*, der Köcherverfertiger. Šb. Pam. olom. 83.
Túlati = *toulati*.
Túlavosť, vz Toulavosť.
Túlavý, vz Toulavý.
Tulban, u, m., Troj., *lépe*: *turban*. Jg. Vz Mz. 356., Gl. 344.
Tulec, lce, m. = *pulec*, die Kaulquappe. U Opav. Klš.

Túlec, zastr. = *toulec*, vz Toul.
Tulej, e, **tulejka**, y, f. T. z fr. douille a to z střlat. ductile. Mz. 356. — T. = *trubka u hrotu, do které se kopí (dřevce) zastrkuje*, die Tille, Dille; *cívka u šípu*, die Pfeildille. Šp., D., L., Sal. 101. 15. — T. = *hrot na kopí*, das Spiesseisen. Což, vrahu, rána t-je prospěje. Sš. Hc. 141., V. — T. = *držadlo u kominické šorny*, der Scharreisenstiel. Us. T. = násadka rohová při kalamáři, do níž se zastrkuje železný hrot kalamáře. Fta. — T. = *lišně špičatá, která se místo zákolníku do nápravy dává*. Us. — T. = *buňka u dýmky na šťávu*, der Wassersack. Us. — T. = *pánvice ve prahu vrat, ve které čep se otáčí*, die Pfanne. Us. Jg. — T. = *dýka*, der Dolch. Na Slov.
Tulejka, y, f. = *malá tulej*. — T. = *toulec na brousek*, das Schlotterfass. Jg.
Tulejník, a, m. = *kopinník*, der Speer- oder Lanzenträger. Poslal ze svých vojáků jednoho, t-ka. Sš. Mt. 207. (Hý.).
Tuleň, ě, m., phoca, der Seehund, die Robbe. *T-ni praví* (phocae) a *mrži* (rosmari). Praví t-ní: pes mořský, ph. vitulina; bahoň, phoca monachus; rypouš, ph. leonina, der Meerelephant; gronský, ph. groenlandica; lvoun hřívnatý, otaria jubata; lachtan medvědí, otaria ursina, der Seebär. Vz S. N., Frč. 389., Schd. II. 436., 437., KP. III. 381. T. obecný, vitulina; skalní, scopulicola; křivozubý, gryphus; drsslavý, hispida; vousatý, barbata; tenkopahýlný, leptonyx; hřebenatý, cristata. Ssav. Vz Ssavci. — T. = *tulej*, *trubka na násadu vidlí*. Us. u Loučima u N. Kdyně.
Tuleňan, u, m. = *sůl kyseliny tuleňové*, phocänsaures Salz. Chym. II. 85.
Tulení, Seehund-, Robben-.
Tulenice, e, f. = tulení kůže, das Robbenfell. Šp. Vz Tuloňovice.
Tuleňovice, e, f. = *tulení kůže*, Seehundfell. Šp. Vz Tulenice.
Tuleňovina, y, f., Seehundfleisch. — T. = kapanina v tuku plyskavice a j., das Phocenin. Chym. II. 195.
Tuleňový, Seehund-, Robben-. T. kyselina, Jg., useň, kůže, slanina. Šp.
Tulešice, dle Budějovice, Tulleschitz, ves u Krumlova. PL.
Tuliby = *ejhle*, *ecce*. My jsme o něm mluvili a on t. Na Slov. Koll. Sotva uložil sa, už t. hospodári jeho boli zasa v kolibe. Dbš. 57.
Tuličky, pl. = *městček*, *slunečko*, calendula offic., die Ringelblume. Slez. Šd.
Tuliha, y, m., osob. jm. Šd.
Tulich, u, **tulíšek**, šku, m. Grimm myslí, že něm. Dolch ze slovanského vzato jest, Mz. naopak soudí, že české tulich z něm. odvozeno jest. Vz Mz. 356. T. = dýka. V., Kom. T-chem zabiti, V., probodnouti. D. — T. = *stulík*, bylina v rybnících rostoucí, die Wassertulpe. Us.
Tulichář, e, m., der Dolchmacher, -händler.
Tulichářka, y, f., die Frau des Dolchmachers o. Dolchhändlers, die Dolchhändlerin. Jg.
Tulichářský, Dolchmacher-, Dolchhändler-.

Tulichářství, n., die Dolchmacherei. Jg.

Tulikati = *tuli tuli pískati* (na píšťale). Na Ostrav. Tč.

Tulinger, gra, m. T. Oldř. Tk. V. 106.

Tulip, u, m. = *tulipán*. Pl.

Tulipán, u, **tulipánek**, nku, **tulipáneček**, čku, m., rostlina z čeledi liliovitých, tulipa, die Tulpe. Vz Tuličky. U Poličky: *ťulipán*. Zkr. T. obecný, tulipa Gesneriana; vonný, t. suaveolens; lesní, t. silvestris. Jhl. T. červený, žlutý, bílý, kropenatý, žíhaný. Us. (Jg.). Vz Schd. II. 270., 520., Rstp. 1530., Čl. 145., Kk. 126., Čl. Kv. 121., Slb. 206., 241., FB. 18. Vlas. tulipano z pers. dulband = turban. Sbt. 250. Do Prahy přivezen první t. okolo r. 1562. z Cařihradu vyslancem Busbekem. Vz Sbt. 251. O blažený, nehynoucí rod tulipánů! V zahradě hned z jara vás, jindy ve městě viděť. Č. Ten červený tulipán! nenazdaj sa, muoj milý, že ty budeš mladý pán; Čo po tebe, tulipáne, že pekne kvitneš? Čo po tebe, muoj najmilší, keď ma nevezmeš? Koll. I. 142., 149. Rozvíjej se, rozvíjej modrý tulipáne: dej ti Pánbu dobró noc i můj milý galane. Sš. P. 289. V tej mojej zahrádke t. zakvitá, len mi na zarmutok i mrká i svitá. Koll. I. 114. A ještě nezešel ten drahý tulipán. Sš. P. 492. Zástěrka, šáteček s tulipánama. Er. P. 136., 137. — **T.**, *ťulipán*, a, m. = *ťulpas*, *přihlouplý nadutý člověk*, Tölpel, m. Jg., Rk. Býti tureckým t-nem, ein rechter Dümmling. Dch.

Tulipánovitý. T. rostliny, tulipeae: tulipán, komonka, lilie. Rstp. 1580.

Tulipánový, Tulpen-. T. květ, cibule. Jg.

Tulipant, u, m. = *turban*, z pers. dulband. — **T.**, weiss und blau gestreiftes in Ostindien verfertigtes Baumwollenzeug. Gl. 344.

Tulipník, **tulipovník**, u, m., liliodendron tulipifera, der Tulpenbaum. Jg.

Tuliskov, a, m. Hanuš, Mikuláš z T-va. Vz S. N.

Tulišník, u, m., der Meuchelmörder. Šm.

Tuliti, vz Touliti.

Túlka, y, f. = toulka, potulování. Mor. Brt. — **T.**, y, m., osob. jm.

Tulli-a, e, f., starořímské jméno ženské.

Tulli-us, a, m., starořímské jméno mužské.

Tulmač, e, m., *lépe: tlumočník*, der Dolmetsch. U Opav. Klš.

Tulmačiti, *lépe*: *tlumočiti*, verdolmetschen. Opav. Klš.

Tulmačnictví, n., *lépe tlumočnictví*. Jg. Vz Tulmač.

Tulmař, e, m., osob. jm. Arch. V. 328.

Tulmočník, a, m., *lépe*: *tlumočník*. Jg. Vz Tlumač.

Tulnice, něm. Tullnitz, ves u Miroslavi. PL.

Tulný, schmiegsam. Šm.

Tulovitý, *k tule podobný*. Vz Tula. T. rostliny: hořepníček, mozolnec, tula. Rostl. III. a. 105.

Ťulpa, y, **ťulpas**, a, m. = *hlupák*, der Tölpel. Us. Šd., Jg., Vck.

Ťulpák, a, m., didus, pták pštrosovitý. Krok. I. c. 124.

Tulský kov, vz Tula.

Ťulula, y, m. = ťululum. Mor. Šd., Vck.

Ťululum, n., nesklonné, na Mor. **ťulula**, y, m. = *ťulpa*. D. T. na ptáky! T. nemá Filipa. Sych. T. šel do Brna, ť. se vrátil. Prov. Jg. Vz Hloupý.

Tum, a, m., samota u Sobotky.

1. **Tuma**, y, f., samota u Kostelce n. Orl.

2. **Tuma**, y, m. T. Frt., hud. skladatel, † 1774; Karel, žurnalista, naroz. 1843. S. N.

Tůma, y, m. = *Tomáš*. — **T.** Kar. Jak. Vz Jg. H. l. 644., Jir. H. l. 297., Tf. H. l. 129., 145., 162. — T. J. 1835. Vz Jg. H. l. 644. — **T.** Přeloučský, br. Vz Jir. H. l. 297.

Tumák, a, m., der Thunfisch. Krok. Vz Tuňák.

Tumal, a, m., misolampus, hmyz. Krok. II. 254.

Tuman, u, m. = *otupělosť*, die Dumpfheit. Předsudkové a zdání ode mládí vsaté mysl člověka mhlou a t-nem obkličují, jichž jemu přetěžko zbýti přichází; Duch tvůj jesti posud neohrožný, však se octnul ve zlém tumanu. Sš. Sk. 40., Bs. 172. (Hý.).

Tumanec, nce, m., nerost siřičník, der Wismuthglanz. Miner. 178.

Tumavy, pl., f. = *přeháňky*, *plúhoty*, *pluhy*. Mor. Šd., Brt.

Tumbak, u, m., vz Tombak. Na Ostrav.

Tumescence, tumefakce, e, f., z lat. = *odulosť*, *opuchlosť*, *otok*, die Tumescenz, Geschwulst.

Tumler, a, m. T. J. J. Vz Jir. H. l. 298.

Tumlíř, e, m., osob. jm.

Tumlovačka, y, f., der Tummel, die Eile. U Olom. Sd.

Tumlovati, z něm. = *projížděti*, *honiti*, tummeln. T. koně. V. — **se** = *pospíchati*, sich tummeln. — **se s čím.** Tumluj se s tou prací.

Tumovka, y, f., hospoda u Kostelce n. Labem. PL.

Tumpach, vz Tombak.

Tumpachový m.: *tombakový*, vz Tombak. Jsem celý t. = v udivení, zkamenělý, pitomý.

Ťumťululum = *ťululum*. U J. Hradce. Vrů.

Tumult, u, m., z lat. tumultus = *bouře v lidu*, *zbouření*, *pobouření*, *hluk*, das Getümmel, der Auflauf, Aufruhr, der Tumult.

Tumultuant, a, m. = *buřič*, der Unruhestifter, Lärmmacher. Rk.

Tuň, ě, m., vrah sv. Lidmily. Dal. 44., 45. — **T.**, ě, f., něm. Thun, samota u Nechanic. PL.

Tůna, obyčejněji **tuna**, **tunka**, y, f. = *bečka*, die Tonne. Strany odvození (není z něm.) vz Mz. 356. — **T.** = *neveliký sud*. Slanečky v tunách přinášejí. Kom. J. 169. Štika v tunách; t. na olej, od oleje. D. Tůnu herinkóv vzali. Pč. 44. Sto tun oleje. Luk. 16. 6., Hus II. 297. Deset tun oleje. Půh. II. 43. T. na louh, Laugetonne. Šp. — *Tůna zlatých n. zlata* = 100.000 zl., t. dukátů. V., BR. II. 113. — **T.** = *míra na uhlí*, 3 věrtele. Us. — *Tónna*, rus., váha 2000 liber. Mz. T. = 10 metrických centů nebo 1000 kilogramů. Vz Kilogram. — **T.** = *nádoba k vyvážení nerostů z dolů*, die Tonne. Vys.

Digitized by Google

Túňa, ě, f. — *stín*, der Schatten. V tóni tvojej blaho zakusíme. Na Slov. Tč.

Tuná, adv. — *zde u nás*, hier bei uns. Na Slov. Zdrávi t. buďte. Er. Sl. čít. 68. Ty nenarodil si sa tuná, ty tuná nemáš nic. Dbš. 48.

Tunachov, a, m., ves. Arch. I. 530.

Tuňák, tuník, a, m. T. obecný, thynnus vulgaris, der Thunfisch, ryba. Frč. 296., KP. III. 378., Schd. II. 530.

Tundra, y, f. — *bahnitá krajina v sev. Sibiři mechem, lišejníky a řídkou travou porostlá*. Rk., Brt.

Túně (zastr. *tonie*), **tůň**, ě, f., od to-nu. Jg. T. = *hlubina, výmol*, der Kolk, ausgespülte Tiefe, die Vertiefung, Telle, der Tümpfel, Kumpf, die Lacke. D., Br. Túně velikých ryb mořských (hlubina mořská, kde se veliké ryby chytají). V. T. vodní, lacus aquarum. BO. Tam ty stiskna v tůni's vbloubil; V tůň stisknuov ony's potopil; Beránek v tůň čirou stoupá; Lidi k života věčného světlu z tůně nevědomosti, bludův a hříchů dobývali. Sš. Hc. 33., 51., Mt. 62. Kde země, kde moře jest, rozeznati nelze, všecko jenom byla tůň; břehů neměla tůně ta nikde. Cimrhn. Myth. 43. V tiché tůni čerti rejdí. Pk. — **T.**, v horn. = *stečiště vody na dně jámy, vlk, topidlo, požerák, žump, žumpa, jáma v hlubině dolův*, der Zump (Sumpf). Vody do tuní sváděti, sháněti. Vys. Hř. — **T.**, zastr. — *sádka na ryby*, der Fischhalter. D. — **T.**, zastr. — *řečiště*, das Flussbeet. Aqu.

Tuněchodský, ého, m. T. z Poběžovic, starožitná rodina česká. Vz S. N.

Tuněchody, dle Dolany, něm. Tuniechod, ves u Chrudimi. Vz S. N., Tk. II. 192., III. 191., V. 179., 222., Arch. III. 188.

Tunel, vz Tunnel.

Tune-s, ta, m., mě. v Africe, nyní Tunis. — *Tuneťan*, a, m. — *Tunetský*.

Tungrové, germanský kmen v belgické Gallii. Vz S. N.

Tunchéř, e, m. — *obmítač*, der Tüncher. Tk. II. 378., 382.

Tuník, vz Tuňák.

Tunika, y, f., lat. — *spodní oděv z bílé vlny u starých Římanů, jejž muži nosili pod togou, ženy pod štolou n. řízou*, die Tunik. Rk., S. N.

Tunina, y, f., Thunfischfleisch. 1584. Gl. 345.

Tunis, a, m., mě. a země v sev. Africe. Vz S. N., Tunes. — *Tunisan*, a, m. — *Tunisko*, a, n., das Gebiet von Tunis. — *Tuniský*, Tunisisch.

Tunka, y, f. — *dvě míry lněného semena*. U Pelhř. Ptů. Vz Túna.

Túňka, y, f. = *tuňák*.

Tunkl, a, m. T. z Brníčka a ze Zábřehu, stará šlecht. rodina českomoravská. Vz S. N., Tov. 39. 40.

Tunkov, a, m., Tunkau, ves u Klášterce. PL.

Tunkový, Tonnen-. T. n. tvrdé semeno lněné = z tvrdého lnu, jehož hlávky se samy neloušti, nýbrž mlátí. Chmela. Vz Tunový.

Tunnel (ang., tenel), u, m. — *zděný průkop, průchod n. průjezd podzemní*, der Tunnel. Rk., Nz. T. — podzemní rourovitý průkop, kterým se může skrze kopce n. pod řečištěm procházeti n. projížděti. Brt. Vz S. N., KP. I. 239. T. londýnský. Vz KP. 239. T. Cenisem. Ib. 241.

Tunný, tůnný — *z tůny*, Tonnen-. — **T.** = *lákový, naložený v tůnách*, in Tonnen eingelegt. Ryba z láku n. tunná, eingesalzener Fisch. V., Dač. I. 45. Nasolené, tunné ryby. Reš.

Tunochody, dle Dolany, něm. Tunochod, ves u Ledče. PL.

Tunový, vz Tunkový.

Tunulík, a, m., balaenoptera, der Stohrwall, velryba 80—100 stop dlouhá s vysokou ploutví na těle. Schd. II 438.

Tunyz, a, m., vz Tunis. V.

Tuoňa, ě, f., stín; toniti = stíniti. Na Slov.

Tupa, y, f., tupa, die Tupe, rostl. Tupa obecná, t. Feuillei, pcháčolistá, t. cirsiifolia. Rstp. 966. — **T.**, y, m., osob. jm.

Tupadly, dle Dolany, něm. Tupadl, vsi a) u Čáslavi. b) u Klatov (Tupadla); T. staré a nové, Alt-, Neu-Tupadl, vsi u Liběchova.

Tupák, u, m. = *tupý kord k šermu, končíř*, das Rapier. Zlob.

Ťupák, a, m. = *hlupák*, Tölpel, m. Na Mor. Bkř.

Tupálek, lka, m., amphicoma, hmyz. Krok. II. 254. — **T.**, lku, m., thermopsis, rostl. luštinatá. Rostl. III. 3.

Tupati, *tupávati* — *dupati*, stampfen. — **čím**: nohama. Zlob. Tupáš nohú. Hr. rk. 421.

Ťupati = *drobno sekati* (sekerou). Us. u Místka. Mtl., Tč. — **Ť.** = *seděti* (o dětech). Slez. Klš.

Tupce, e, m. = *tupitel, tupič*. M. M. 127.

Tupé, n. = *vlasy nad čelem uměle zčechrané*, das Toppeh.

Tupě = *neostře*, stumpf. T. mluviti (chrápavě). V. T. nasekaný list zubatý, jehož náseky jakož i zuby mají tupé úhly n. př. lomikámen zubatý. Rst. 510.

1. **Tupec**, pce, m., Tuppetz, ves u Lipníka.

2. **Tupec**, pce, m. = *hlupec*, Tölpel, m. V. — **T.** = *hance*, Tadler, m. Sámť on sráží všechny víry tupce. Sš. Bs. 190. — **T.** — osob. jméno.

Tupel, e, m., der Ambligonit, nerost hliník. Miner. 297.

Tupelo, a, n., nyssa, der Tupelobaum, rostl. T. vodní, n. aquatica; lesní, n. silvatica. Rstp. 1312.

Tupení, n., das Stumpfen, Stumpfmachen. — **T.** = *hanění*, das Tadeln. Dal se do t. ho. Us. Dch.

Tupění, n., das Stumpfwerden. Vz Tupěti.

Tupený; *-en, a, o*, stumpf gemacht; *haněný*, getadelt. Us.

Tupesy, dle Dolany, Tuppes, ves u Budějovic.

Tupěti, ěl, ění; *ztupěti*, stumpf werden. Ros. — **čím**: přílišným duševním namáháním atd.

Tupí, n. = *tupá strana nože*, *šavle* (ostrá strana — *ostří*); na obuchu: *tylec*. Mor. Šd.

Tupič, e, m.; **tupitel**, e, m. = *hanič*, der Tadler, Schimpfer. D. Závistník tupič a ze cti lupič. Č. M. 109., Hus III. 228.

Tupička, y, f. = *hanička*, die Tadlerin. D.

Tupičký = *přituplý*, ziemlich stumpflich. Rst. 510.

Tupičný = *tupiči přístojný*, Tadler-.

Tupikos, u, m. (že tupí kosu) = *modrák*, *chrpa*, die Kornblume. Na Slov.

Tupín, a, m., aega, Aega, kývoš. Krok. II. 246.

Tupisrp, u, m. = *tupikos*. V.

Tupitel, e, m. = *kdo tupí*, der Stumpfmacher. Bern. — **T.** = *tupič*, *tupce*. Jest zjevný t. těch pravd svatých. Arch. III. 228.

Tupiti, tup, -pě (íc), il, en, ení; *tupívati*; v Krkonš. *špatovat*. Kb. Strslov. tapiti, tadeln. Mkl. B. 449. **T.** = *tupým činiti*, stumpf machen; *zatracovati*, *zamítati*, *ničiti*, vernichten, verderben, verdammen; *nevážiti si*, *opovrhovati*, *haněti*, verachten, tadeln, schänden, schmähen, schimpfen, schlecht machen. V., Jg. — **abs.** Mnozí lidé tupí, v čem jsú sami tupí (hloupí). Mor. Tč. — **co, koho**: nůž, D.; bratra, obec (ničiti). Dal. Hanec všecko tupí (haní). Kom. Velmi je hlúpý, kdo vlasť svú tupí. Mor. Tč. T. bludy. BR. II. 376. b. Nezdá mi se, by kněžie o Krista tak se postavili, ale o zbožie, pro něž pobřiechu Krista nenásledují, ale tupie; Pochlebenství Kristus velmi tupil; Ale to velebení v světě tupí víra pána Ježíše Krista; Lež tupil, slovo božie mluvil; Tak milý spasitel vždy tupí pýchu a pokoru výší; Jiných činy tupí a své velebí; Jiné hyzdí a sě chválí, zlosť nalezuje a ctnosť tupí. Hus I. 175., 376., 441., II. 278., 364., III. 140. — **co komu**. A to (dědictví) mi tupí. Půh. II. 388. Národu jeho řeč urputně odjímati n. tupiti je tolik, jakoby se mu jeho nesmrtelná majetnosť odjímala přecházející z rodičů na děti (Herder). Kmp. Čechosl. 152. — **koho kde**. Čímž je viece z pýchy velebie, tiem je viece před Bohem tupie. Hus II. 239., 238. — **koho v čem**. Také světští v té chlúbě velmě pracují, jiné v urození tupiece a se velebiece. Hus I. 226. — **koho proč**. Netup žádného pro zlosti, i ty máš tvoje krehkosti. Na Slov. Tč. — **koho kdy**. Tupil krále o každém sněmu. Let. 322. — **se**. Čím se viece chlubíš, tiem sě viece tupíš. Hus III. 214. — **co, koho, se čím**. Nůž řezáním se tupí. Us. Někoho hanebnými slovy tupiti. Bern. Vz Haněti. A kto móž vypsati jich chytrosti a lichvy, jimiž duše své tupie a lidí lúpie?; Jeho slovo řečí i skutkem tupie; Tú řečí sú jeho skutky tupili. Hus 218., 222., 238. (Tč.). Strana tupí stranu slovy a řečí. V. v Předm. k Aen. Syl.

Tupivý = *tuplivý*.

Tupka (tiupka), y, f. (ťopka?) = *kurva*, die Hure. Zlob.

Ťupka, y, f. = *tečka po krajích rozlévající se*, punctum, der Tüpfel. Rst. 13, 72., 510. — **Ť.**, y, m., osob. jm. Šd.

Ťupkatý, rozdílný od *tečkatého*, protože ťupky nikdá nejsou tak ostře omezeny jako tečky, punctatus, getüpfelt. Rst. 510

Tupl, u., m., das Doppelte, z lat. duplex. By tuplem všecko bylo. Lom. Hosp. 37. Tým tuplem, um so mehr. U Opavy. Klš.

Tuplivosť, i, f. = *hánlivosť*, die Tadelsucht. Jg.

Tuplivý = *hánlivý*, tadelsüchtig. D.

Tuplovaně, tuplovaný, tuplovati, v obmluvě, z lat. duplex = *dvojnásobně*, *-bný*, *-bniti*. Tuploval jsem mu, aby . . . ich habe ihm eindringlich gesagt. U Opav. Klš.

Tupnouti, pnul, a pl, utí; *ztupnouti* = *tupěti*, stumpf werden. Reš.

Ťupnouti, pnul a pl, utí, einmal klopfen. Us. u Místka. Škd.

Tupný = *kdo koho tupí*, schmähend, spottend. Dch.

Tupo, na Slov. = *tupě*, stumpf. Bern.

Tupohlavec, vce, m. = *tupohlavý*, der Schwachkopf. Tč., Dch.

Tupohlavý = *nevtipný*, schwachköpfig. D.

Tupohranatý, stumpfkantig. Šp.

Tupohranný, stumpfkantig. D.

Tupohrdý, dummstolz.

Tupohub, a, m., bracon, der Brakon, hmyz lunkovitý. Krok. II. 260.

Tupochobotnitný, stumpfbuchtig. T. list lekninu štítnatého. Rostl. III. a. 3., 9.

Tupokališný = *s tupým kalichem*, stumpfkelchblätterig. T. svlačec, convolvulus dorycenium. Rostl. III. b. 142.

Tupolaločnatý, tupolaločný, stumpflappig. T. blizna. Rostl. III. b. 84.

Tupolistý, stumpfblätterig. T. kopytník. Rostl. III. b. 16.

Tupolusk, u, m., gompholobium, die Stumpfschotte. Rostl. I. 229. a.

Tupomyslnosť, i, f. = *otupělosť mysli*, der Stumpfsinn. Nz. lk.

Tupomyslný, stumpfsinnig. Dch.

Tupoň, ě, m. = *tupý člověk*. Sou teď tuponi, leda vyblabnou své méno. Mor. Tč.

Tuponosý, stumpfnasig. Jg.

Tupopaprskový, stumpfstrahlig. Rostl. III. a. 22.

Tupopětihranný, mit stumpfen Fünfecken. T. poupata řešetláku. Rostl. III. b. 490.

Tupoplodý, mit stumpfen Früchten. T. zimnář, ornus rotundifolia. Rostl. III. a. 63.

Tupopolooblý, stumpfhalbrund. Žabník jitrocelovitý má řápík t. Rostl. III. a. 8.

Tupopřídvojklaný, stumpfzweitheilig. Blizna hořečavky jest na konci t-ná. Rostl. III. a. 104.

Tuposť, i, f. = *neostrosť*, die Stumpfheit. T. nože. — **T.** *hlasu*. V. — **T.** *rozumu*, D., vtipu, Scip., smyslu (blbství, tupohlavosť, hňupství), der Blöd-, Stumpfsinn, die Blödsucht, Sinnlosigkeit, Dummheit, Stumpfheit. Ja. — **T.** = *nedostatek důtklivosti k čitedlným dojmům*. Marek. — **T.** = *nezdvořilosť*, die Grobheit. D.

Tupotrojhranný, stumpfdreikantig. T. plod žabníku jitrocelovitého. Rostl. III. a. 8., 4.

Digitized by Google

Tupotrojpoltěný, stumpfdreispaltig. Rstl. III. a. 32.

Tupoúhlý trojúhelník, stumpfwinkelig. Nz.

Tupounký = *tupičký*. Rst. 510.

Tupoušek, šku, m., medinilla. T. kadeřavý, rostl. Rstp. 573.

Tupověrectví, n. = *věroušství, svatoušství, nábožnůstkářství*, der Bigottismus. Nz.

Tupozakončitý, stumpfzugespitzt. T. list. Rostl. III. b. 280.

Tupozrakosť, i, f., amblyopie, die Blödsichtigkeit. Nz. lk. T. z neupotřebování zraku, a. ex anopsia, t. a černý oblak, a. et amaurosis, t. vrozená, a. adnata, t. z nedokrevnosti, a. ex anaemia, t. jedová, a. toxica. Schb.

Tupozraký, blödsichtig. Dch.

1. **Tupý**, kompar. *tupější*. Strslov. tąpъ, obtusus, stumpf; mad. tompa, lit. tempti, tampti, ausdehnen, lett. tups, stumpf; srov. got. dumba-, stumm. Mkl. L. 100. (Hý.). T. = *neostrý*, stumpf. T. nůž, V., sekera, kord, Ros., listy (tupý úhel dělající n. mělkým a úzkým zaokrouhlením zavřené: listy vodnice a podražce obecného. Rst. 510.). Tupý nůž, že by mohl na něm jezdit. Us. Dch., T. úhel, Sedl., tužka, nůžky. Us. Brusem brousime tupé věci. Kom. Mladá žena, starý muž; tvrdé maso, tupý nůž. Prov. Bern. T. jako motyka. Pk. — T. = *ulatý*, abgestumpft. T. souhláska, stumpf. Nz. T. kosa, das Schabeisen. Šp. — T. *naproti tomu, co ostrým jmenujeme*. a) T. zuby, stumpfe Zähne; b) t. bolesť; c) *o smyslech a rozumu*: t. oči, uši, Ros., smysly, vtip, člověk (hloupý). V. Živí hrobové jsou tupí a neumělí lidé. Kamp. Když mysl jest tak tupá .... Hus III. 175. Ta t. motoulice ještě si vymyslí lež, aby se vykroutila. Us. Dch. Kdo nic nechápe, t. (hloupý) jest. Kom. — **na čem**. T. na smyslech. — **k čemu**: k věcem božím. Sš. Bs. 203., k učení. Us. Hý.

2. **Tupý**, ého, m. T. Kar. Eug. (Bol. Jablonský), čes. bás., † 1881. Vz S. N., Jg. Hl. l. 644., Šb. H. l. 300., Tf. H. l.

Tur, a, m., řec. ταῦρος, lat. taurus, umbr. toru, goth. stiurs, skr. věd. sthûra (sthûla) = *silný, veliký, tučný, ale také býk*. Schl. Strsl. turъ, taurus, lit. tauras, prus. tauris, Büffel, got. stiura, strnord. thjórr, strind. sthûra, stark, stbaktr. štaora, grösseres Hausvieh. Mkl. L. 176., B. 20. T. = *zubr*, lat. taurus bos urus, bos bison, něm. der Urochs, Auerochs. Vz S. N. T. domácí, bos taurus, předpotopní, b. primigenius, pižmový, ovibos moschatus. Vz Frč. 380., Schd. II. 436. V MV. nepravá glossa. Pa. T. = divoký býk s hrbovatým hřbetem, kosmatým krkem a plecemi. D. *Tuřice*, samice; *tuře*, ete, n., mladé. Zarve jarým túrem (jako jarý túr). Lib. S. 94., Rkk. 74. Jako tur divoký řiče. Kat. 3085. Liška obludí túr jarohlavý. Rkk. 22. Tu Jaroslav jak túr jarý skoči. Rkk. 53. — T. = *bůh války u starých Slovanův*. Pal. Děj. I. 78., Šf. Strož. I. 407., 51.

Tura, y, m., osob. jm. Pal. — T., y, f., vz Tour, 2.

Turáček, čku, m. = *turák*. Na Slov. Hdk.. C.

Turach, a, m., corythaix, der Turako, pták papuch. Krok. I. c. 119. Vz Turako.

Turachtan, *lépe*: **turuchtan**, a, m., tringa, der Sandläufer, pták slukovitý. Krok. I. c. 124.

Turák, u, m., na Slov. = *polturák* m. *polvtorák, půl vtorého* n. *půl druhého krejcaru, půl groš*. Bern. Dal bych mu tři turáky. Dbš. 121. — Hdk. C. 162. — T., *druh brambor*. Us. Jg.

Turako, a, m. T. jihoafrický, corythaix persa, pták zelený. Vz Frč. 359., Turach.

Turan, u, m., *turánek*, nku, m., erigeron, das Flöhkraut, Altmannskraut, rostl. Turan kanadský, e. canadense; ostrý, e. acre; jednokvětý, e. uniflorum. Krok. Vz Schd. II. 245., Rstp. 866., Čl. Kv. 187., Slb. 435., FB. 42. — T., a, m. = *země v Asii* mezi Perskem a Ruskem, podél chvalinského moře, kde bydlí Turkomani. Vz S. N. — *Turanský*. T. plémě, jazyk. Vz S. N.

Turáň, ě, m. = *turecký šátek prokvétovaný*. Mor. Šd.

Turanč, e, m., zastr. = *ovoce zlatožluté*, poma aurata, z fr. nebo it., vz Mz. 357. — *Turanče*, í, pl., f. = *švestky dlouhé, veliké, červené n. žluté*. Us. Jg.

Turančice, e, f., druh sliv. U Chrud. Kd. Vz Turanč.

Turánek, nku, m. Zdvihni milá kazajku, ať se netkneš turánku. Vz Turan. Sš. P. 22.

Turanka, y, f. = *turan*, rostl. Na Slov. Nač jí t. v jizbě pro mátohy? Hdk. C. 110., Němc. III. 267.

Tuřany, dle Dolany, němec. Tuřan, ves v Slánsku. Vz S. N. Turás = v Tuřanech, zastr. Bž. 48., 21. Vz -ás. — T., něm. Turas, ves u Brna. Ty tuřansky hodine, jak vone z temna bijó. Sš. P. 575. Cf. Sš. P. 73.

Turava, y, f. = *stáje býková*, der Stierstand. Us.

Turba, y, m., osob. jm.

Turbace, e, f., z lat. = *znepokojení, znepokojování, výtržnosť, rušení*, die Verwirrung, Störung, Beunruhigung, Turbation.

Turban, u, m. = *turecký závoj na hlavu*, der Turban. D. T., tur. tulbend, turecký závoj na hlavu; skládá se z dlouhého kusu plátna neb i drahých látek hedvábných, jenž se kolem kuželovité n. polokulovité čapky otočí a k ní připevní. Čapka bývá červena, látka kolem ní otočená bíla. Barvou a rozmanitými ozdůbkami na turbaně umístěnými rozezeznávaly se druhdy rozličné stavy společenské. KB. 315. Vz S. N.

Turbava, y, f., samota u Prahy.

Turbice, e, f., *tarbice*, na Slov. = *kožená tanisterka*, Ledersack, m. Ukradli mi turbicu, ale od něj kluč tu. Bern.

Turbina, y, f. = *vodní kolo plochou svou vodorovně ve vodě ležící*, tak že voda z postranného otvoru vodojemu na protější desku či lopatu v obvodu kola vráží (nikoli, jako u vodních kol, zevně, nýbrž od středu k obvodu). Vz S. N., KP. II. 101. T. Fourneyronová, Jonvalová, Zuppingrova. Vz KP. II. 102.—103. T., *řinák*, die Turbine, das Kreiselrad. Nz.

Turbinolithy, m. = zkameněliny některých kuželovitých korálů. S. N.

Turbít, u, m. = *turban*. V. — **T.** = *bylina*, turpethum vegetabile. Rstp. 1095. Radix turpethi albi pocházející od ulmus fulva, drastické projímadlo. Sal. 34. 36. Vz Mz. 357.

Turbovati, *lépe* než *turbirovati*, z lat. turbare = *nepokojiti, vytrhovati*, beunruhigen, stören, verwirren, turbiren. — **co, koho.** Kteréž i naše církve turbují. Kom. Las. 258. Smilstvo rozum turbuje. Lom. — Koll. Zpěv. II. 225.

Turbovice, dle Budějovice, Turbowitz, zámek u Mělníka.

Turbulentní, z lat. = *nepokojný, bouřlivý, prudký, náhlý*, unruhig, ungestüm, turbulent. S. N.

Turčák, u, m. = *turecký oves*, türkischer Hafer. Bern. — **T.** = turecký šátek. U Fryšt. Džl.

Turčan, a, m., z Turce rodilý, der Thurotzer. Vz Turec. — *Turčanský*. T. stolice v Uhřích. Vz S. N., Tk. IV. 576. T. hole, vz Krč. 253., 345., 703.

Turčaní, turčení, n. = lodyha kukuřice, turkyně i s listy. U Kyjova. Dlž.

Turče, ete, m. = *mladý Turek*, junger Türke.

Turček, ečka, m., osob. jm. Vz Jir. H. l. 298.

Turčení, n. = *turčaní*.

Turčín, a, m. = *Turek* (pl. Turci), der Türke. Lom., Mkl. B. 130.

Turčina, y, f. = *turecká řeč, mravy*, türkische Sprache, t. Wesen, Einrichtung. — T. = *druh hroznů, tvrdá šlachta*, eine Art Weinbeeren. Bern.

Turčiti, il, en, ení = *Turkem činiti; turecky mluviti*, zum Türken machen. Ros. — **T. se** = *Turkem se stávati*, türkisch werden; *plakati* (o dětech, u Turn.), weinen, greinen. Jg.

Turdetanové, byli národ v jihozápad. Španělsku, v Turdetanii.

Tuře, ete, n. = *mladý tur*.

Turec, rce, m. = *řeka v Uhřích*, Thurötz; 2. *turecká stolice v Uhřích*, das Thurötzer Komitat, Thurötz. Plk.

Turecko, a, n., *Turky* = *země v jihových. Europě*. Vz více v S. N.

Turecký = *Turkům náležející, z Turek pocházející*, türkisch. Příp. -ьскъ. Mkl. B. 280. T. koberec, šavle, národ, V., příze, jazyk (turčina), chrám, země (Turky), vojna, Us., císař, čepice (turban), D., tabák, Us., hudba, S. N., buben. Dch. Ten reptač je učiněný t. buben. Dch. Holý jako turecký svatý. Č. — *V botanice*: t. hrách n. vlaský bob, phaseolus dolichos, wälsche Bohne, V.; líska, corylus colurna, türk. Haselnuss; pepř, piperat, piperitis, siliquastrum, das Pfefferkraut; pšenice n. kukuřice, turkyně, mor., zea mays, der Mais; routa, peganum harmala; řeřicha, cochlearia draba; zelí (dýně), cucurbita, der Kürbiss. Vz Turek. Kom. J. 125. T. žito (pohanka), frumentum saracenicum, das Heidekorn. Kom. J. 127., Jg. T. višeň, prunus mahaleb; topol (dub vlaský, turecká vrba, linda, populus pyramidalis). Slb. 513., 269. — T. = *zuřivý*, barbarisch, wild. Syr.

Turectví, n. — *turecké náboženství*, die türkische Religion; *ukrutnictví*, die Barbarei. D.

Turectvo, a, n., die Türken.

Tureč, rče, m., Turtsch, ves u Radonic. PL.

Turečák, u, m. = *pestrý šátek na hlavu*. U Kroměř. Kčr.

Turek, rka, m., pl. Turci, der Türke. V. Vz S. N. IX. 639.-654. Přišel k řeči co T. k šavli (seče jazykem neustále). Č. Enem tě jednu mám, ešče tě Turkom dám; A on mu odepsal, že sa ho nebojí, že už leží Turka okolo Prešpurka. Sš. P. 145., 136. (Tč.). Poturčenec horší Turka. Us. Šd. Pozdravuj Turka na pražském mostě (říkávají venkovští jdoucímu do Prahy). Us. Prudký jako T., utíkej od něho. Prov. na Slov. Chlapec jako t. (zdravý). Us. Zdravý jako T. Č. — **T.**, *osob.* jm. Vz Jg. H. l. 645., Jir. H. l. 298., Tk. V. 95. — **T.** z Sturmfeldu a Rozentálu, rodina patricijská, která v 17. stol. v Praze kvetla. Vz S. N. — **T.** z Vosule, rodina patricijská v 17. stol. Vz S. N. — T., rku, m., pl. *turky*. Turecké zelí, dýně, tykev, cucurbita, der Kürbiss. Vz Schd. II. 305., Rstp. 628., Kk. 222., Čl. Kv. 164. Turky větší jsou než melouny. Us.

Tuřek, řka, m., osob. jm. Arch. IV. 67.

Tureňa, ě, m., osob jm. Šd.

Turgenie, e, f., turgenia, rostl. T. širolistá, t. latifolia. FB. 94.

1. **Tuří** = *od tura*, den Auerochs betreffend, vom Auerochs. T. hlava, Rkk., roh, Dal. 105., tráva (turům milá), wildes Gras, Rohrgras, arundo calamogrostis. D., Šm.

2. **Tuří**, n., ves v Jičínsku. Vz S. N.

Tuřice, e, f., vz Tur. — **T.** = *druh trávy*. L. T. písková, carex arenaria, třeslicová, c. brizoides. Vz Schd. II. 267. T. dvoudomá, c. dioica blechovitá, c. pulicaris; prostřední, c. disticha; roučí, c. Schreiberi; trstnatá, c. caespitosa; končitá, c. acuta; srstnatá, c. hirta. Rstp. 1694., Kk. 115. — **T.** = *tuří kůže*, die Auerochsenhaut. Šp. — **T.**, *turice*, na Slov. = *letnice, svatodušní svátky*, das Pfingstfest. D., Ps. sl. T. slula starým Slovanům slavnosť jara, zasvěcená původně Radegastovi, jehož znak, obraz tura nebo býka, při té slavnosti veřejně se nosil. S. N. XI. 244. T. = slavnosť vyobrazující plodnosť přírody na Slov. Bdl. Na Tuřice desátek odváděti. Vz Kračouny. (V horn.). Am. — **T**, dle Budějovice, ves v Čech. Vz S. N.

Tuřicovitý. T. rostliny, caricinae: tuřice. Rstp. 1694.

1. **Turin**, a, m., mě. v Piemontsku v Italii, lat. Taurinum, Augusta Taurinorum, ital. Torino. — *Turiňan*, a, m. — *Turinský*. — Vz o Turinu více v S. N.

2. **Turin**, a, m., samota a) u Ml. Boleslavi, b) u Chrudimi, c) u Jílového; mlýn u Kladna. PL.

Tuřín, u, m. = *bílá řípa, dumlík*, brassica napus rapifera n. esculenta. Jg. T. z něm. die Dorse, Dorsche, Dorschen a to z lat. thyrsus. Mz. 357. Vz S. N., Schd. II. 292., Rstp. 86., Čl. 15., Kk. 214., Čl. Kv. 299.,

Slb. 689., FB. 77. — **T.**, a, m., ves. Arch III. 483.

Turinský, ého, m. T. Frant., čes. básník a právník, † 1852. Vz S. N., Jg. H. l. 645., Sb. H. I. 300., Tf. H. l. 101., 122. — **T.** rybník u Dobré a Družce.

Turista m.: *tourista*, y, m., dle Despota, z fr. = *cestovatel*, der Reisende, Turist.

Turka, y, f., osob. jm. Pal.

Turkas, turkus, u, m., vz Turkus.

Turkestan, a, m., země Turkomanů ve střední Asii. Vz Turan, S. N.

Turkis, tirkys, u, m. = *drahý kámen barvy modrozelené.* Rk. Vz Turkus, Schd. II. 40.

Turkofil, turkomil, a, m., der Türkenfreund.

Turkomani, *Turkmani*, *Truchmeni*, *Uzové*, obyvatelé Turkestanu. Vz S. N.

Turkov, a, m., mě. v Německu, Torgau. Tf. 293., Ros.

Turkovec, vce, m., osob. jm. Tk. III. 131., IV. 303.

Turkovice, dle Budějovice, Turkowitz, ves a) v Čáslavsku, b) u Čern. Kostelce. Vz S. N.

Turkus, u, m. = *kámen drahý*, der Türkis. Kom. J. 89. Turkus, sardin, palcjs v sloni. Kat. 979. Vz Mz. 357., Turkis, Turkas.

Turkův, ova, ovo, dem Türken gehörig. Turkova nebudu, radši z náhla umřu. Sš. P. 125.

Turky, gt. Turek, pl. = *Turecko*. Jel do Turek. Jest v Turcích. Záv.

Turkyň, ě, f = *kukuřice*. Na Mor. Vck. Vz Turkyně.

Turkyňáčí, n., die Kukurutzstoppeln. Mor. Šd. Vz Turkyň.

Turkyně, ě, f. = *rodilá z Turek*, die Türkin. Příp. -ynja. Mkl. B. 145. Co to tam černé je? Je-li bukovinka anebo chvojinka? Jsú naši přátelé, ukrutná Turkyně; Tu stará T. u Dunaja stála: Čehos sa ty, moja nevěstičko, bála? Sš. P. 145., 146. — **T.** = *kukuřice, turecká pšenice*, zea mays, der Mais, Kukuruz, türkischer Weizen, das Welschkorn. Vz Kk. 106., Turkyň. T., že od Turků k nám přišla. Bdl. Vz Pohanka. — **T.** = *druh hrušek*. Us. — **T.**, *běločelá hus*, anser albifrons, die Blässgans. Pdy.

Turkynisko, a, n., das Kukuruzfeld. Šd. Ropsa Matyáš, z t-ka nohy máš. Sš. P. 684.

Turlík, u, m. = *dřevo, kterým se štreka podporuje*, die Sterl. Vz Les. Am.

Turlíkati. Spadla do vody, více neturliká. Slez. pís. Šd. — **na čem.** Vlk na píšťalce turliká a medvěd se (si) poskakuje. Slez. pís. Šd.

Turma, y, f. = *četa jízdecká* (30 jezdců). U Římanů.

Turmalin, u, m., nerost, der Schörl. T. obsahuje hlavně kyselinu křemičitou a kysličníky hlinitý, hořečnatý, vápnatý, železnatý a kyselinu borovou. T. zelený, modrý, červený, průsvitavý. Tmavé, černé odrůdy slovou: *skoryl*. Vz Drahokam, Bř. 169. Cf. S. N., Schd. II. 45., Krč. 182., KP. II. 10., 191.

Turmalinový. T. klíštky. Vz Schd. II. 17. T. desky. Vz Bř. 170. T. křemenec, der Schörlquarz, Nz., žula. Krč. 644.

Turn, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 191.

Turňa, ě, f. = *věž*, der Thurm. Na Slov. Ps. sl.

Turná, é, f. T. malá a veliká, Klein-, Gross-Turna, vsi u Strakonic. Tf. 288.

Turnaj, turnej, e, m., z něm. Turnei (Turniere) a to z fr. tournois; ital. torneo, ang. turney, lat. ludi trojani, ve středověké latině torneamenta. T. jest původu románského, základem jest lat. tornus. Mz. 357. **T.** = *zápas rytířský v středověku (klání), v němž muž proti muži pěšky neb koňmo zápasil.* Vz S. N., Dal. 141., *Kolba*, Pal. Dj. I. 2. 150. T. pěšky n. pěší (Břez. 189.), na koni (sedání). Na t-je jezditi. Dal. V t-ji zápasiti. D. Začali se t-jové. V. V t-ji někoho raniti. V. T-je provozovati. V. Ojíř hrdina t. do Čech uvedl. Jg. T. o masopustě rozpisoval. Břez. 87. Jest pak kolba tak zlá věc neb horší jako turnej . . ., neb v turneji srozumí člověk, kak by se u boji správném svého místa držal. Št. Kn. š. 166. Jakž se jechu v turnej hráti, tak za nic počěchu v boju státi. Dal. 84. 17. T. i kolbu velmi milovaše; v turnéم; k turnému. GR. — Obsc. Rytíř k t-ji nepřistrojený. Aesop. — **T.**, na Slov. = *hřmot, hluk*, der Lärm, das Getöse. Plk.

Turnajiště, ě, n., der Turnierplatz. Ros.

Turnajiti, il, ení = *turnéřiti*. Ros.

Turnajník, a, m. = *kdo na turnaji jezdí, jezdec*, der Tournierer, Turnierheld. Ros. Že sú někteří dobří t-ci, jež sú v boju praví špatníci. Dal. 84. 19. Cf. Dal. 84. 21., Pal. Dj. II. 1. 447.

Turnajský, turnejský, turnéřský, turnýřský = *co k turnaji přísluší*, Turnier-. T. plac, kůň (kolčí, hončí), V., kopí, Ros., helm. Aqu. — Jg.

Turnajství, turnejství, turnéřství, turnýřství, n. = *turnajské umění*, die Turnierkunst. — **T.** = *turnaj*, das Turnieren. Jg.

1. **Turně**, ě, f. = *turnaj*. Dal. Rytíř z t-ně. GR.

2. **Turně**, pl., f. = *věžité, žulové vrcholky hor.* Na Slov. Vz Turňa. Dch., KB., Ps. sl. č. 119., S. N. XI. 245., Pokor. On jako slunko jásá se, když zlatí turně hol. Hdk. C. 297.

Turnej, vz Turnaj.

Turnéř, e, m., der Turner. Rk. Vz Turnír.

Turnéřiti, il, ení = *turnajiti*, turnieren. Lex. vet.

Turnerka, y, f., turnera, rostl. Rostl. I. 233. a.

Turnéřský, vz Turnajský.

Turnie, n. = *oblek turnejní*. Vlasta na konie s oščepem a v turniech stojieše. Dal. 10. 37.

Turniket, u, m. (z fr. tourniquet). T. polní Assaliniův, t. šroubový, t. s roubíkem. Vz Nástroje amputační. Cn.

Turnír, turnéř, e, m., der Turner. Vz Turnaj.

Turnov, a, m., mě. v severových. Čech., Turnau. Vz S. N., Tk. II. 528., III. 176., IV. 295., 534., Tf. 393. — *Turnovan*, a, m. — *Turnovský*. T. brousírny drahokamů. Vz KP. III. 202. — **T.**, ého, m. T. Václ. 1536. Vz Jg. H. l. 645., Jir. H. I. 298. — **T.** dům v Praze. Vz Tk. II. 182.

Turnování, n. = *cvičení těla*, das Turnen. Us. Vz Turnaj.
Turnovati, turnen. Us.
Turnoviště, ě, n., der Turnplatz, die Turnschule. Šm.
Turnura, vz Tournura.
Turn-us, u, m., lat. = *řád, řádný chod, oběh, řádný běh věci*, Geschäftsgang, Umlauf, m., Ordnung, f., Turnus, m. Dle turnu něco dělati = po řadě, střídavě. Vz Posloupnosť. — **T.**, a, m., vlastní jméno.
Turnýřovati = *na turnaji se potýkati*, turnieren. Jg. — **T.** = *mrhati, hejsovati, hýřiti, utráceti*, prassen, schlemmen, verthun, verschwenden. Ros.
Turok, turák, u, m. = *malý krevnatý bob*. Mor. Škd.
Turon, u, m. Vz Krč. 713., 731., 796., 805.
1. **Turov**, a, m., ves u Vys. Mýta. Vz S. N., Dal. 165.
2. **Turov**, a, m., vrch u Hronova. S. N. XI. 245.
Turové, ého, n., ves u Vys. Mýta. PL.
Turovec, vce, m., Turowetz, ves u Tábora. PL.
Turoví = *tuří*. Ros.
Turovice, dle Budějovice, Turowitz, ves u Bystřice nad Host. Tk. III. 104.
Turovka, y, f., něm. Turowka, ves u Batelova. PL.
Turovy, jm. polí u Berouna. Na turovech. Us. Dch.
Turpet, u, m., turpethum minerale = síran trojrtuťnatý, drittelschwefelsaures Quecksilberoxyd, 3 Hg O. SO_3. Vz Štk. 339., Nz. T. = žlutý ve vodě nerozpustný prášek, jehož se v lékařství užívalo. Pta.
Turpinka, y, f., turpinia. Rostl. I. 255. a.
Tursko, a, n., vesnice u Středokluk, dříve *Černuc*. Vz S. N., Dal. 34., Tk. I. 435., IV. 172.
Turský. T. Alpy, hohe Tauern. Vz Krč. 253.
Tuřský *dvůr, Panský dvůr*, dvůr u Jičína. T. mlýn u Jič.
-turus. Latinská přípona -turus, -tura, -turum (amaturus) opisuje se infinitivem s přestupníky sloves *chtíti, míti, chystati se, mysliti, hodlati* atd.: chtěje n. mysle n. hodlaje milovati. Zk.
Turyna, y, m., osob. jm.
Turyně, ě, f. = *dvůr, stateček, chalupa*, die Hütte, das Landgut. Viece chváliti veselú turyňku (tugurium) nežli smutný palác. Zrc. moudr. Také i jiné země má a drží a jimi vládne, všemi kraji, turyněmi, městečky, vesnicemi. Háj. 326. b. — **T.**, město v Prusích, Thorn, lat. Thorunum. Rk.
Turinky = *Duryňky*.
Turzo, a, m. T. J. 1736. Vz Jg. H. l. 645., Jir. H. l. 298.
Turzovka, y, f., vesnice v Beskydech na Slov. Šd.
Tus = *tu jsi*.
Tusar, a, m., osob. jm.
Tusci-a, e, f. = *Etrurie*. — *Tuscijský*.
Tusculanum, vz Tuskulanum.
Tuscul-um, a, m., bylo mě. v Latiu. Vz S. N.

Ťusic = *tisúc, tisíc*. Ž. wit. 67. 18.
Tuskanka, y, f., samota u Milevska. PL.
Tuskové, v Etrurii.
Tuskulan-um, a, m. = *letní sídlo Ciceronovo blíže města Tuskula* (Tusculum, nyní Trascata) ve stř. Latiu. Odtud T. = pokojné sídlo učenců na venkově. Rk.
Tuskulum, vz Tusculum.
Tusta, y, f. = *Domažlice*, Taus. Jg.
Tustov, a, m., ves. Arch. III. 469.
Tustý = *tlustý*. Ty březovské sady husté, ty březovské dzjevky tusté, také tusté jako duby, to sa mi dzjevča nělúbí. Sš. P. 363.
1. **Tuš**, e, m. = *černá barva hl. čínská*, die Tusche. Rk. Vz S. N. T. rozdělati, tříti; něco tušem potáhnouti, napustiti, vytáhnouti; t. zaschl. Šp. Tušem rýsovati. D. T. na čárkování, na zamývání. Kh. T. vytahovací, Ausziehtusch, vymývací, Lavirtusch. Mističky na tuš a barvy. Nz.
2. **Tuš**, e, m. = *doušek, fanfára, hlahol trub a kotlův*, der Tusch. T. troubiti. Hrajte tuš. Bern. Zahráti slavnostní tuš. Nl.
Tuša, dle Báča, osob. jm.
Tušalaj, e, m., viburnum, der Schneeball, rostlina. T. slívovitý, v. prunifolium; bruškolistý, v. pyrofolium; zubatý, v. dentatum; pýřitý, v. pubescens; vrápnatý (chudovina, lepík), lantana; čeřitý, lentago; šupinatý, v. squamatum; obvejčitý, v. obovatum; žláznatý, v. cassinoides; lesklý, v. nitidum; hlazený, v. laevigatum. Rostl. III. b. 94., Rstp. 781., Čl. Kv. 220., FB. 51.
Tušek, ška, m., osob. jm. Arch. I. 46.
Tušení, n., Ahnung, f. Ani t. o tom jsem neměl. Us. T. hořkosti. Němc. Nemaje tušeníčka o tom. Kos. Ol. I. 295. T. takové pronesl Filip, ale t. to bylo podtlumeno a pomračeno. Sš. J. 229.
Tušený; *tušen, a, o*, muthmasslich, geahnt. T. příčina, počasí, Dch., odpověď. Ddk.
Tušetín, a, m., Tuschetin, samota u Vlašimi.
Tušimice, Tuschmitz, ves u Kralup. PL.
Tušín, a, m., osob. jm.
Tušinský, ého, m., osob. jm.
1. **Tušiti**, il, en, ení; *tušívati*; *touchati*. **T.** = *hádati, zdání míti*, ahnen, dunkel vorempfinden; *domýšleti se, domnívati se*, vermuthen, vermeinen, meinen, denken; *naději dávati*, Hoffnung machen. Jg. — **abs.** *Tuším* = *myslím, trvám, zdá se mi, snad*, ich glaube, glaub' ich, mein ich, vermuthlich, hoffentlich, vielleicht. Jg. Tuším, fortasse, dialekticky jako adv. Mkl. S. 156. Tuším, tě hlava bolí. Us. Včera vás, tuším, viděl. D. Pacholík, tuším, do pátého roku. Ehr. Tuším jsem to ztratil. Věkem byl mezi nimi tuším nejmladší. Pal. Děj. IV. 1. 103. Neúplný opis sněmovního snesení, ale korrigovaný tuším rukou páně Rosenberkovou. Ib. 109. Tuším sem, má milá, tuším sem uhádl, že mně můj rozmarýn u tebe uvadl; A že já už tuším mašírovat musím přes Frydecké město; Růžu, růžu, tulipán, já ťa tuším zanechám. Sš. P. 362., 587., 663. (Tč.). Než netušíme, byť on to zjevně svědčil. NB. Tč. 85. — **co**. Tu svobodu hned někteří zle t. počali (zlé zdaní o ní měli).

Digitized by Google

Plk. — **co o kom.** Něco o někom t., einem etwas zumuthen. D. Slepí byli pohané o prozřetelnosti boží netušíce; O jejížto (zarytosti) opravě Pavel nedobře tuší; O té jeho duši zlé má mysl tuší. Sš. L. 179., II. 32., Bs. 82. (Hý.). — **sobě, někomu (jak)** = *naději dávati.* Málo kdo z lidí dobře jest mu tušil. Břez. 197. Jakžkoli poslové čeští dobře sobě tušili podlé některých příležitostí, že dobře zjednají, avšak zmýleni jsou. Břez. 203. Když sobě tak zle tušieše. Hr. rk. 425., 431. Xerxes dobře sobě tuší. V. Jeho srdce mu dobře netouchalo. V. Jižť mu netuší (umřel). Prov. Naší věci již netuším (pochybuji o ni). Zkr. Vašemu konečnému obratu dobře tuším; věci naší netuším. Kos. Ol. I. 116., 246. Příliš si tušívá hoch mladý (jest odvážliv). Us. Lidé tuší sobě, že soud boží nebude přísen. Sš. II. 67. Upadl v nemoc tak těžkou, že mu již netušili; Méně dobře tušili sobě strana Rokycanova. Pal. Dj. IV. 2. 150., III. 3. 269. Dobře něčemu t. BN. — **komu kde.** A zvláště **mezi** Benátčany jemu dobře tušil (přál). Arch. III. 9. — **si čeho.** Žita moje ovšem nezrají, leč si duše jiných slastí tuší. Sš. Bs. 177. — **odkud.** Z tváře a postavení a posunu z daleka mohli t., že . . . Sš. J. 73. (Hý.). My aspoň z toho, co vidíme, pokoji a svornosti dobře t. nemůžeme. Pal. Dj. V. 2. 346. — **co komu kdy.** Jejž (druhý příchod Páně) sobě **v** brzké době tušili. Sš. J. 309. (Hý.). — **čeho proč kdy.** An **na** příští zlých věcí pro sebe t. museli. Sš. J. 228. (Hý.). — **v čem.** V dialektice nehrubě sobě tuším (necítím se dosti zběhlým). Kos. Ol. I. 12. V nemoci této mu již netuší (nečiní naděje). St. skl. — **s adv.:** zle, dobře t. Kom. — **s inft.** Netušim více v světě býti (nemám naděje). Puch. Někteří vykladači sobě tušili dojíti pravého smyslu tímto během. Sš. J. 117. — **že.** Tušili jsme, že umře. Us. Pakli sobě budou t., že nás z pole vytlačí. Abr. z G. II. 164. — **aby.** Netušili mi, abych za živa domů přišel (pro nemoc). Har.

2. **Tušiti.** Dal si t. (tuš zahrati). U Kvasin.

Tuškánka, y, f., Tuschkanka, hospoda a) u Unoště, b) u Kralovic.

Tuškany, zastr. = Toskana.

Tuškov, a, m., Tuschkow, mlýn u Dobříše; něm. Duschowitz, ves u Kašperských hor.

Tuškovaný, tušovaný. T. rytectví, die Tuschmanier. Mus. X. 74.

Tušní = na tuš, Tusche-. T. miska; tušovníček na tušní misky. Pt.

Tušovací, Tusch-. T. způsob. Mus.

Tušovaný, vz Tuškovaný.

Tušovati = *tušem rysovati,* D., černě natírati (v malbě), tuschen. Nz.

Tušovice, dle Budějovice, Tuschowitz, ves u Březnice; T. nové, Tošovička, Neu-Tuschowitz, osada tamtéž.

1. **Tuť,** i, f. = *rtut.* D., Sal.

2. **Tuť** = *tu, zde,* hier, da. Tuť vlk leží a zajíc spí. Tuť čert spí, popadneš jej za ocas. D. Štěstí když chřestí, tuť (tehdy) třešti. Prov. Nevrátíš-li, tuť chci k tobě i k tvému zboží zříti. Půh. I. 337. Tuť je! Us. Tuť páni odložili jim rok do Brna. Půh. II. 529.

Tuťa (dle Káča n. Báča), **ťuťa, touta,** y, m. a f., na Slov. *čučo,* v dětské řeči = *pes,* Hund, m. V. — **T.,** m. = *člověk nevrlý, hloupý, loula,* der Menschenscheu, Grützkopf, Pinsel, Gimpel, Tropf. D., Rgl. — T. = *člověk krotký, dobrák* (jako slepice). Mor. Šd — **T.,** y, f. = *slepice,* die Henne. Mor. Šd.

Tutady = *tudy.* Us. u Plzně. Dšk.

Tutaj = *zde,* hier. Na Ostrav. Tč.

Tutana, y, f., osob. jm. Pal.

Tutati, *tutnouti,* strslov. tątьnъ, sonus, titinoti místo tıtinoti, prahlen, tątnoti, klappern, lat. tintinare, strind. tanjatū, tosen, lit. tatno, er klappert. Gt. Lit. St. 116., Mkl. L. 100. Na Ostrav. = píti, trinken, nippen (v dětské řeči). Cf. Tutkati.

Tutě, ěte, n., nepus, zvíře ploskonohé. Krok. I. b. 83.

Tutečný = *zdejší,* hiesig. U Opavy. Klš.

Tutějšek, šku, m. = *místo zde jsoucí n. pozemské,* opos. *nebe* (věčnosť), der irdische Schauplatz, die Erde, das irdische Leben. Hý. Pán mluví o t-šku; Je to náboženství t-ška a zdejška. Sš. J. 143., Sk. 207. (Hý.).

Tutější = *zdejší,* hiesig. Vz Tutějšek. Proto se nepotýká s místem t-ším výrok Pavlův; T. život, vypravování, budoucnosť, oslava, chudoba, nedostatek; Není řeč tuto o t. slávě říše boží; Veškero poznání naše t. (u přirovnání s budoucím) je zavinuto; Rozdíl jest mezi dřívějším výrokem a výrokem t-ším. Sš. I. 11., 275., J. 98., 210., 231., II. 89., Mt. 42., J. 269. (Hý.). On je t., ist hiesig, hier zuständig. T. mravy, obyčej. Na Ostrav. Tč.

Tutela, y, f., lat. = *opatrovnictví, poručnictví.*

Tutelnosť, i, f., vz Ututelnosť. Zlob.

Tutelný, vz Ututelný. Zlob.

Tuten, tuta, tuto; v již. Čech. *tůten, tůta, tůto.* Kts. Tuten atd. v jihozáp. Čech. Šb.

Tutenáj, e, m. = *sloučenina z mědi, zinku a pochvistiku.* Pr. Chym. T., z romanského. Mz. 358.

Tutěnka, y, f. = *slepice,* die Henne. Mor. Brt. Na t-ka, na tutů! Mor. Šd. Spadla t. s hřady, polámala se všady; Chce se vdávat, neumí t-kám ohledávat. Sš. P. 651., 677. Vz Tuťka.

Ťuťha, y, m. = *kdo ťuťhá, podivně kráčí, kulhá,* der Hinker.

Ťuťhati = *kulhati,* hinken. Us.

Tutka, y, m., osob. jm. Arch. I. 230.

Tuťka, y, f. = *tutěnka.* Mor. Chytla t-ku, nesla matce, ohledaj maměnko malé vajce. Sš. P. 677.

Tutkati = *tutati.* Na Ostrav. Tč.

Tutlaný; *án, a, o,* vz Tutlati. Boj až na smrť jakoli t-ný a ukrývaný dočasně. Pal. IV. 2. 225. T. oheň. Ml.

Tutlatel, e, m., der Hehler.

Tutlatelka, y, **tutlatelkyně,** ě, f., die Hehlerin.

Tutlati, *tutlávati* = *ukrývati, tajiti, zamlčovati,* vertuschen, verbergen, hehlen, verheimlichen, verschweigen, bemänteln. — **co**

Digitized by Google

nepravosti, V., své hříchy. Žal. Pořád spolu něco tutlají (tajně dělají). Us. T. oheň. J. tr. Darmo bychom to tutlali. Sš. II. 23. Tutlati pletky, Ränke schmieden. Dch. T., kořen *taj* (v tajiti). Šf. — T. = *doutnati*. Oheň tutlá. Us. u Nové Kdyně. Rgl. Jiskra mdle tutlá. Nár. bibl. V. 34.

Tutlavý = *líný*, faul, träge. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Tutleky, dle Dolany, něm. Tutlek, ves u Kostelce nad Orl. Tk. III. 37., 46.

Ťuťmák, a, m., na Slov. = člověk lstivý, heimtückischer Mensch; *zdlouhavý (šuchač, šušmák)*, langsamer Mensch. Cf. Ťuťmuť. Bern.

Ťuťmati, na Slov. = zdlouha dělati (šušmati, šuchati se), langsam arbeiten, gehen. Bern.

Ťuťmo. Po ťuťmu = *tiše*, still. Šm., Rk., Puch. exc.

Ťuťmuť, ě, m. = člověk krotký, flegmatický, jenž ke všemu mlčí a nikdy se neozve. Mor. Šd. Cf. Ťuťa, Ťuťmák.

1. **Tuto**, akkusat. sing., f. zájmena: *tato* (tento), diese. Na tuto stranu. Us.

2. **Tuto**, *tutoť*, adv. = *zde*, *tu*, hier, hierselbst. Tuto mne najdeš. Toť jest tuto a toť jest tamto. ZN. Cožkoli tuto mluvím, bohdá věrnú pravdu mluviem; Zustaň tuto. NB. Tč. 81., 407. — T. = *sem*, hieher. Bern. — T. = *teď*, eben, jetzt. Har.

3. **Tuto**, a, m., *řezenský biskup*. Tk. I. 8.

Tutoň, vz Tytuň.

Tutor, a, m., lat. = *opatrovník*.

Tutovič, e, m., osob. jm. Šd.

Tutr, u, m. = *rozbité červené vejce*. U Krumlova. Bur. — T., a, m. = *tlustý, neúhledný člověk*. Ib.

Tutta, y, m. T. Jan. 1781. Vz Jg. H.l. 645.

Tutú. Na tutú, tutú, tutú (volá se na slepice — tuténky). Mor. Brt.

Tutuli. Tutuli, tutuli, kto-že ma pritúli. Sl. ps. 231.

Tuturovati = *vytrubovati*. Na Slov. Dbš. 53.

Tu ty, tu ty, na ťie dudy, tu ty máš gajdoško, tu ty máš groš. Slov. ps. Tč.

Tuvíkati = *tuhýkati*. — **k čemu**. Tuvíkají k smrti kalúsi. Vid. list.

Ťüvora, y. m., osob. jm.

Ťuýk, **ťuyk**, hlas ťuhýkův. Us. Dlouhý.

Túz, a, m., na Slov. = *eso touš*, das Es; 2. *drop*, Trappe, m. Bern.

Tuze (lokal od tuhý, cf. blahý — blaze, drahý — draze. Bs.), *kompar. toužeji, touže, touž*. T. = *z tuha, pevně, tvrdě, trvale*, fest, knapp, stark, genau. V. Vložte ty příklady t. v mysli vaše; on na svém úmyslu, smyslu tuze stojí; t. v hromadu ssaditi. V. T. truhlu zamknouti. Jrs. Abychom nižádného túže ani slaběji nezavázali a smlúvu tu snad v jiný rozum neuvedli. Arch. II. 34. Tuze o purkrecht ho napomínali. NB. Tč. 168. Velmi t. se potýkali. Bl. A já tobě neotevřu, ješče sobě túžej zavřu. Sš. Ps. 16. Po té odpovědi tak t. střelba šla; Minulým sněšením t. se zastírali. Skl. I. 113., 267. Ručnice t. nabitá. Ros. Smlouvy t. stvrditi; pokoj (mír) t. držeti. Jel. T. na koni seděti. Biancof. Touže se spojili. Hlas. Uzel t. zavázaný. Us. Město touž obkličiti. Zlob. — T. = *velmi, silně, příliš*, stark, sehr, zu sehr, heftig, derb, überaus. V ob. mluvě: *tůze*. Šb., Kts. Tuze u positivu rovná se často komparativu n. superlativu. Vz Superlativ. Proč stružinko v struze stojíš, snad se tuze sucha bojíš? Já se sucha nic nebojím, kde sem zrostla, tady stojím; Podvedl děvčátka t. hezké a to dcerušky myslivecké. Sš. Ps. 322., 523. (Tč.). Tato kniha je tuze drahá (= příliš, velmi drahá). T. na někoho jíti. Ros. T. na někoho žalovati. Br., Cr. Těsto t. kyne. D. Velmi t. Har. II. 112. Tak se bláznu zdálo: Dnes tuze moc a zítra tuze málo; Je toho t. mnoho; Tuze se nekloň, ať se nepřeklopíš; Dnes t. kázáno, zítra nevázáno; Hodiny t. pospíchají. Dch. T. strakatý. Seděl t. daleko. D. T. veliký, malý. Hrozí t., málo může. Prov. D. T. hleděti, V., volati. Kom. Na vysvědčeních ústavů ku vzdělání učitelův a škol obecných mají známku. Pilnosť: tuze veliká. Tuze má ovšem význam *velmi* ale obyč. s vedlejším ponětím přílišnosti, tedy: Pilnosť t. veliká = příliš veliká. Zde tedy lépe: velmi veliká.

Tuzebník, a, m. = *skalník, bělořit*, pták, der Steinschmätzer, das Weisskehlchen. Pdy.

Tuzek, zka, m. = *túz*, 2.

Tuzemec, mce, m., der Eingeborene. Jg., Sš. Sk. 217.

Tuzemsko, a, n., *lépe*: *vlasť*. Bs.

Tuzemský = *domácí*, inländisch. T. průmysl koželužský. Šp. Četa ta nesestávala z t-ských vojáků; Národ ten za nejstarší t. lid odbýval. Sš. Sk. 121., 190. (Hý.). Tu- a cizozemská vína, *lépe*: domácí a c. v.

Tuzen, znu, m. = *tucen, tucent*. Vodn.

Tuzín, u, m. = *tuzen*. U Opav. Klš. Také na Mor. Tč.

Tuzla, y, f. = Solnohrad (tuz = sůl, solina). Šf.

Tuž, *tu, tehdy*. T. k svým dievkám přijide. Kat. 942.

Túž = *touže* (tuhý). T. mysleč v strachu. Kat. 2124.

Tužák, u, m. = *lis na sýr*, die Käsepresse. Mor. Brt. T. = dvě desky pohybující se na společné ose, mezi nimiž tvaroh se túží. Mor. Zkl.

Tužanka, y, f., sclerochlea, druh trávy. T. tvrdá, s. dura. Flora. 26.

Tužba, y, f. = *toužení, žádosť*, die Sehnsucht. V. Tužbou po ní se zbláznil. Troj. Trápí nás t. po milé vlasti. Sych. Tužba v klamu mroucí. Us. Dch. Náramnosť, vroucnosť a pravdivosť tužby té; Tužbu onu v srdce mu vlévá; Ana vrchovala t. její po spáse lidské; Po dobru v nás rozmnož tužbu. Sš. II. 155., J. 167., L. 19., Hc. 56. (Hý.). — T. = *toužení, stýskání, nářek*, die Wehklage. Lom., Gníd. Nemám žádné tužby proti němu. Mor. Tč.

Túže = *touže*, vz Tuze.

Túžebenství, n., taedium. Ž. Gloss. 118. 28.

Tužebně, **toužebně** = *žádostivě*, sehnlich, heftig, sehr. T. žádati, V., BR. II. 598. b., hledati, prositi, Us., někoho čekati. Sych. T. patřil pořád na svou Anežku. Pal. II. 1. 214. Byv t. očekáván. Ib. III. 2. 314. — T. = *žalostivě*, kläglich. T. naříkati o něčem, na něco. Eus.

Tužebnice, e, f. = *která žaluje*, die Klägerin. — **T.** = *žádostivá*, die Sehnerin.
Tužebník, a, m. = *kdo touží, žaluje*, der Kläger. — **T.** = *žádostivý*, der Sehner. Zlob. — **T.,** u, m., rostlina, oenanthe, die Holztraube. T. vodní, šafranový, bedrníkolistý. Flora. — **T.,** u, m. = *zemský ořech*, spiraea filipendula, der rothe Steinbrech. D., Rstp. 486., Čl. 45., Čl. Kv. 373., Slb. 505., 509., FB. 101.
Tužebníkový = k bylině tužebníku se vztahující. T. voda, listy. Č.
Tužebno, vz Tužebný.
Tužebnosť, i, f. = *tužba, toužebnosť, dychtivosť*, die Sehnsucht. Jg. Pro t. sna nedosiecí. Troj. T. po pravdě. Šš. J. 78. — **T.** = *hoře, smutek*, die Traurigkeit. Aqu., Ps. br. — **T.** = *tužba, žaloba*, die Klage. D.
Tužebný, toužebný = *žádající, toužící, dychtivý*, sehnlich, sehnsüchtig. T. žádosť, milosť. V. — **T.** = *žalostivý, litostivý, vroucí, smutný, zarmoucený*, kläglich, wehmüthig. T. naříkání, V., žalosť, Us., plakání, St. skl., prosba, Ros., slova. Kom.
Tužec, žce, m., der Kartenspan. Tpl.
Tužení, n., das Steifen. Vz Tužiti.
Túžení, vz Toužení, Toužiti.
Tužený = *otužený*, abgehärtet, gestärkt, gesteift.
Tužice, e, f., zastar. = *touha, hoře*. St. skl. III. 71. A z tužie jich vyvedl je. Ž. wit. 106. 13. Dle Gb. vyd.: a potřieb jich vyprostil jich. Plna všady všie túžice. Hr. rk. 159. — **T.,** něm. Tuschitz, ves u Zavlekova. PL.
Tužidlo, a, n. = *nástroj k tužení*, Treiber, m. Vz Tužlík.
Tužil, a, m., osob. jm.
Tužílek, lka, m., der Ruhmredige. Ros.
Tužín, a, m., něm. Tuschin, ves u Jičína.
Tužinka, y, f., něm. Tuschinka, myslivna u Benešova v Buděj. PL.
Tužinský, ého, m., osob. jm.
Tužiny, pl., f., die Festtheile. Šm.
Tužiti, il, en, ení; *tužívati* = *tuhým činiti*, steifen, steif, fest machen, stärken, bestärken; **se** = *síliti se*, stärker werden, heftiger werden; *stavěti se zmužile, strojiti se, snažiti se, sápati se, naději si činiti*, pochen, sich beherzt stellen, sich rüsten, sich halten. Jg., Kat. — **co.** Šetříce, aby hlasu netužili, ale radše pozemdleli. Bl. Paže tuž, vlasti služ (heslo sokolské). Láska k dílu tuží sílu. T. tvaroh, sýr = *tlačiti*, pressen. Na Mor. Brt., Zkl. — **co čím:** skobku kladivem připevňovati), Sych., tělo prací. — **koho k čemu.** Vojáky své nabízením k udatnosti tužil. Vaněk. — **se.** Vítr, zima se zase tuží. Har., Zlob. Tuží se co zmrzlá košile v lázni (o nestálých skutkem, však chlubných slovy). Ros. Jednak se srdce tuží, jednak slabne. Kom. Jak se prve tužil, tak nyní oslábl. Prov. D. — **se na koho.** Ros. — **se proti komu.** Ros. — **se s čím.** Nechť se kdo chce jak s ním tuží. Lom. — **se v čem:** v chůzi, v pití. Us. — **se kdy.** Okolo dvou hodin na noc tužil se vítr. Har. I. 91.
Túžiti, vz Toužiti.
Tužka, y, f. Od *tuha*, vz toto. T. = tenký proužek z tuhy (z grafitu), okrouhlý nebo čtverhraný a do dříví zasazený sloužící ku psaní a ku kreslení. Vz S. N., KP. IV. 714., 715. Der Bleistift. T. dělá se z tuhy; buď se z větších kusů řeže aneb z těsta tuhového se lisuje. Bř. Vz více v S. N. Tužky barevné (nepravě slujou t-mi neobsahujíce tuhy, vz S. N.), dvojbarevné, skladní, Magazinstift, bez dřeva, červené, ve dřevě, olejové barevné, pastelové, tesařské, truhlářské; ve dřevě: cedrovém, hnědém, měkkém, olšovém, smrkovém, tisovém, Kh., bílém, barevném, hranatém, kulatém, hlazeném: t. Grossbergrova, Hardtmuthova, Fabrova atd., placatá ku kreslení krajin n. ku stínování figur, ku kreslení hlav. Us. T. ku psaní, k linování, kreslení; t. červená, modrá, zelená, žlutá, hnědá atd. S. a Ž. T. do tobolky. Šp. Násadka na tužku. Us. — *Pozn.* Slovo *tužka* jest lepší než *olůvko*, protože v našich tužkách žádného olova není. Dříve se ovšem olovem psávalo. Š. a Ž. (Valter). Kresba tužkou na papíře. Prm.
Tužkárna, y, f., die Bleistiftfabrik. Rk.
Tužkokresba, y, f., *lépe*: kresba tužkou Km.
Tužkový. T. malba, die Pastellmanier Mus. X. 87.
Tužlík, u, m. = *tužidlo, dlabač, opěrač*, der Stemmer, Treiber, Triebel. Šp., Skv.
Tužný, vz Toužný.
-tva, -tba, *přípony substantiv*: bi-tva od bi-ti, pas-tva od pás-ti, se-tba od sí-ti, ploutva, kotva, korotva (na Plz.), břitva, pitva, kletva. Vz Kletba. Ht. Vz také: -tba. Prk. Př. 8., Mkl. B. 179., Bž. 230.
Tvá, vz Tvůj.
Tvar, u, m. = *způsob, doba věci*, die Gestalt, Form, das Gebilde, die Façon. T. jest forma padající do smyslů, ku př. t. vidný (optický), slyšný (akustický). Pal. T. listu, die Briefform. Jg. Nerostové jsou t-u pravidelného n. nepravidelného. Krok. T. hornin jednoduchý; t. koruny květinové, listů, plnoplochý, plodů, spojený. Vz Schd. II. 77., 5., 201., 189., 6., 210. T-ry listovité, blattförmige Gestalten, pravidelné, souměrné, vláskovité, haarförmige Gestalten. Nz. Změnění vlastností fysických osnují se na skupenství, tuhosti, tvaru a barvě. Pr. Chym. Tvary nekonečné, mnohoosné (vielaxige Gestalten), pletené (gestrickte Gestalten). Nz. T. krystalový, kuželový. Šp. T. nerostův, vz Nerost. Tvar měniti; vyrábění ve tvaru cihly; tvaru nabyti, sich gestalten; moučná jídla tvaru hvězdovitého; t. obličeje, der Zug des Gesichtes. Dch. T. v math. skrácený n. redukovaný, normalní, kanonický. Stč. Alg. 58. T. hornin, vz Schd. II. 77., 81. Duše je t. těla, jenž netvarnosť a nerovnosť jeho zahaluje a ozdobuje. Kristus ale křestem stává se tvarem duše naší. Šš. II. 42. — *T-ry slov ohebné a neohebné.* V prvotné době jazyka českého byly jen takové tvary, které se skutečným ohýbáním byly vyvinuly, čili tvary ohebné. Teprv později, kde vědomí jazykové poněkud již se zatemnilo, pokládaly se některé tvary za prosté všeho ohýbání čili za neohebné. Rozvrh částek věty na ohebné a neohebné je jen pozdější době jazyka českého přístojný.

Digitized by Google

V obor tvarův ohebných spadají jména podstatná a přídavná, zájmena, číslovky a slovesa; v obor neohebných částek příslovky, spojky, předložky a citoslovce. Ohýbání tvarů rozděluje se na skloňování a časování. *Skloňování* jest ohýbání jmen podstatných a přídavných, zájmen a číslovek; *časování* jest ohýbání sloves, ač s jedné strany význam času netoliko na slovesech utkvěl a s druhé strany na slovesech ještě jiné poměry označovány bývají. Kt. Jméno přídavné tvaru neurčitého. Brt. S. 21. — T. = *podobizna, ponětí, vidka*, die Idee, der Begriff. Šf. Není vrozených tvarů. Vid. list. — T. = *vzor, obraz*, das Ideal. Vzor a t. dokonalého básnění jest Iliada. Krok. — Ráj., Č., Krok. — Cf. Forma ve S. N.

Tvář, i a e (V.), f., *tvářka, tvářička*, y, f., ze tvarja (Mkl. B. 58.) = *způsob, líce něčeho, tvářnost, podoba, doba*, die Gestalt, Form. T. divnou z sebe učiniti. Troj. Dávati si t., že . . ., Miene machen . . . . Dch. Jako když v řece tvář se obrážívá. Us. Ďábel se jí v člověčí tváři zjevil; Ďábel se v jinou tvář proměnil. Pass. 494., 832. Zjevil se mu duch sv. v holubí tváři. Pass. mus. 278. Jakož duch sv. v holubičie tváři sě ukázal . . . . Hus III. 22. Duch sv. seslán v tváři holubičí. Ctib. Jak svět a tato věcí tvář povstala. Ráj. V chlebnej tváři ty se skrýváš. Výb. I. 327. Všem mořským divným tvářem. Výb. I. 292. Krásný tvarzyu; Tvarzy tvú a krású tvú. Ž. wit. 44. 3., 44. 5. T. nepřátelská. Hr. rk. 291. T. ďáblova. Ib. 291. — T. = *tvor, stvoření*, das Geschöpf. T. je jotovaná forma slova *tvar* (tvor), tudyž: mořská tvář, němá tvář, hloupá t. = mořský, němý, hloupý tvor. Jir. v Mus. 1864. 145. Němá tvář (němé stvoření, ne člověk mluvící). Ros., Sych. Hóře činí než němá tvář. Hr. rk. 273. Ubohá ta němá tvář kostmi v těle svítí. Us. Šd. Všeliká t. živá zemřela, jest v moři. ZN. Třetie den mořské t-ři vyraziec sě nad moře řváti budú až do nebes; A každú t. podlé svého řádu nejedúc ani pijiec. Pass. 13., 14. (Hý.). Že všeliká tvář letěti na zemi musí na nohách sě držeti nemohúc. Pass. 14. Děkujte Hospodinu všecky tváři lidské; Cyprianus lidi v jiné tváři obracováše; Bůh nám podrobil všeho světa tvář. Pass. 782., 830., 866. Hóře činí než t. hlúpá. Hr. rk. 273. — Tkad., St. skl., Leg. — T. = *pohlaví, pokolení*, das Geschlecht. Panna čistá, která mužské tváři nikdy nepoznala (muže). V. — T. = *strana hlavy přední, u člověka tvář i obličej, u zvířat tvář*, das Gesicht, Angesicht, Antlitz. Jg. T. lidská, hovadská, krvavá, pěkná, bledá, V., trudovatá, Ja., spadlá, D., červená, snědá, černá. Us. V tvář někoho udeřiti. Ros. T. jeho hnědne; Slzy mu po tváři kanou; Pravdě do tváři bíti; Obraz tváře Ježíšovy; Něčí t. hladiti; Před mou tváří to učinil; Bíti se v tvář; Jsou sobě tváří v tvář; Drobná tvářička. Dch. Byl tváře snědé. Pal. Dj. III. 3. 268. Píchel on ju píchel pod její bílú tvář, z tej rány vyrůstel červený tulipán; Dyž je tělo umrlý, só tvářičke bledý. Sš. P. 99., 125. Pěkná tvář je milá očím a táhne k milosti, mnohým pak dvéře otvírá k mnohé bezbožnosti; Blatnavá barva ve tváři. Mor. Tč. Umývaj tvár, též i ruky, ništ nešanuj vody; též když pahnosti obrežeš, nebudeš mať škody; Lepšá krása v cnosti, než tvár v spanilosti; V zrcadle sa tvár spatruje, ve víně sa srdce zjavuje; Od hladu oči do ďolków hlyboko vpadajú, bledne tvár, ostrejú zuby, pysky zasychajú; Čeho jazyk nechce zjeviť, tvár nechce zatajit. Na Slov. Tč. Sněť tváře (vodní rak, noma). T. napíhavá. Brt. S. 89. Slušelo jí to roztomile, jako červená tvář mišenskému jablíčku. Šml. Kte do neba pluje (plije), na jeho vlastniu tvár slina padá. Na Slov. Dbš. 45. Tváři okrouhlé. Pč. 12. Odpírati komu v tvář (v oči, zjevně). Šš. II. 23. Orel tvój buď vzat před tvú tváří a nebuď navrácen tobě; A čině, co se líbí, před tváří mú; A padl jest na t. (v tom pokoru jest ukázal); Aby (obraz) v tváři byl jako on; Ukaž mi tvář svú, vzni hlas tvój v uších mých; Neb všichni zevnú tváří slávu boží viděti budú; (Je) mně zjevně tváří v tvář ukážeš. Hus I. 56., 446., II. 343., 371., III. 32., 48., 94. (Tč.) Do tváře někomu něco říci (do očí). Pk. T. ukryti, přikryti, zakukliti; na t. upadnouti; t. zpotvořiti. V. Jakkoli mu toho naši slovy důraznými v t. jsou dokazovali. Ddk. II. 322. Pot se mu po tváři lil. D. Dolíčky, důlky neštovičné v tváři. Us. T. se mu kulatí od dobrých kousků. Sych. Plný v tváři. D. Ve tváři (na tvář) otci svému jest podobný. Bern. Tváří v tvář viděl Boha. Br. Do tváři se komu smáti. Us. Z t-i se znáti. Obrana čas. duch. Má t-e jako měsíc v úplnku. Pk. Má tvář jako slabikář (hubenou). Us. Nelez tam tvářička, kudy neproleze hlavička; Hezoučké tváře, škoda, že v hlavě není hospodáře. Pk. — T. *s vedlejším ponětím nějakého hnutí mysli, ježto se v tváři nejvíce jeví*, das Antlitz, Gesicht. Jg. Tvář jasná, Br., smutná, šlechetná a libá, protřelá (protřelého čela člověk, nestydatý), V., příznivá, Us., zamračená, Sych., škaredá, veselá. Us. Zardění t-e. V. T. se jí zapálila; Svou t. zakaboniti; Ukazovati dobrou tvář. Dch. Proč se vraští t. tvá? BO. Tam každá neřesť bujně prospívá, kde mocná t. se na ni usmívá. Shakesp. Tč. I vinný tvár svú zapaluje, však len vtedy, když výstupek jeho sa zjevuje; Kdo má v zlém účinku vždycky tvár jednakú, ukazuje k polepšeňu starosť ledajakú. Na Slov. Tč. Jak ti znikne v srdci žádosť, hned do tváři béží, aby i lidé poznali, co ti v srdci leží; Z tváři známo bývá, co jazyk zakrývá; Žádosť vyjde na tvář, když se v srdci skrývá; Co v tvém srdci může sedět, to se z tváři může zvědět; Tvář učiní známé to, co v srdci máme. Mor. Tč. Jeho veselou tvář k sobě obrácenou spatřují. BR. II. 19. b. Vida hněvivou t. otcovu. Ib. II. 121. Kyselá t. laskominy dělává a každému se protiví. Lb. T. mysli zrcadlo, vydá hned, co tam padlo; T. snadno vynoří, co se v srdci bouří; Tvářka není lhářka. Pk. Mnohý má tvář ctnostlivú, ale v srdci zlosti. Mor. Tč. Tvář mu hněvem ohnivěla. Sych. Přivítati někoho t-í příznivou. Troj. S jednostejnou t-í půjde (bez

Digitized by Google

pohnutí). Kom. Z tváři mysl září (šváří, na Slov.). Č. S jasnou t-í přiběhl. Ml. Jich tváři svítily se jako slunce. Pass. mus. 369. — **T.** = *jedno líce*, die Wange, der Backen. Pravá t. mne bolí. Má boubelaté tváře. Us. — **T.** *sedací*, der Sitzbacken. Us. Jg. Tvári svej žáden nevidí len v zrcadle. Na Slov. Tč. Byl by nás políbil v druhů tvář. NB. Tč. 254. — **T.** *zemská n. země = svrchek, povrch*, die Erdoberfläche. V. Tma nočnie t. zemskú přikryje. Troj. Kteříž byli na t-i země. Br. Tmy biechu nad tváří propasti. BO. — **T.** = *hlaviště*, der Kolben. Tato puška má nízkou t. U Rychn. Črk. — **T.** = *tváření*, die Geberde, gestus. D. — **T.** *sv. Jana = ďáblík, nadrahule, nadragula, zminec, aron blamatý*, arum maculatum, die Magenwurz, rostlina. D., Rstp. 1659. — **T.** = *střecha válečná k ochraně bojovníkův učiněná*, testudo. Jir. — **T.** U tváře v Praze. Vz Tk. II. 551.

Tvarba, y, f. = *tvoření*, die Bildung. Km. 1874. 217., Kos. Ol. I. 293.

Tvardava, y, m. T. z Tvardavy, staročitná rodina slezská. Vz S. N., Arch. II. 400.

Tvardý = *tvrdý*. Slez. Brt. Ps. 142.

Tvarec, rce, m., přešlo do něm. Quarz, m. Dch.

Tváření, n. = *posunky*, Mienen-, Geberdenspiel. — **T.**, das Formen, die Formgebung, die Formation. Nz.

Tvářeznalství, n. = *tvářezpyt*. Šm.

Tvářezpyt, u, m., die Mienenkunde, Physiognomik.

Tvářezpytec, tce, m., der Physiognome. Šm.

Tváří, n. = *tvář*, Gestalt. Rad. zv

Tvařisko, a, n. = *tvář*

Tvařitel, e, m., der Mime. Nz.

Tvařitelnosť, i, f., die Gestaltbarkeit, Formbarkeit, *útvarnosť* (způsobnosť utvářiti se). Nz.

Tvařitelský. T. umění = *mimika*, die Mimik, die Geberdenkunst. Nz

Tvařitelství, n. = tvařitelské umění. Vz Tvařitelský. Nz.

1. **Tvářiti**, od *tvar*, formen. — **co z čeho:** z vosku (lípati). Nz.

2. **Tvářiti**, il, en, ení; *tvářívati* — *tvář strojiti, činiti*, gestalten, stellen, zurichten, bilden; **se** = *strojiti se, stavěti se*, sich stellen, sich geberden. Jg. — **si co kde.** Tvářila v mysli si boj. Nej. Voj. — **se.** Div. z och., Dch. — **se jak (k čemu).** T. se potěšeným. Us. Dch. Ku zlé věci dobře se t. Us. Dch. Tvářil se k nim přívětivě. Pal. III. 3. 170. Tváří se jako na půl dvanáctou (zamračeně). U Litomyšle. Bda. Tváří se jako husa před smrtí, jako tele o půl noci (= hloupě). U Žamb. Kf. Vážně se t. Us. Dch. Tváří se sám **před** sebou. Sá.

Tvářivosť, i, f. = *pud tvářivý*, der Gestaltungstrieb. Nz.

Tvářivý, vz Tvářivosť.

Tvářiznalství, n. = *tvářeznalství*.

Tvářka, y, f. Vz Tvář. — **T.** = *utvářka*, die Miene. NZ.

Tvárlivosť, i, f. = *tvářivosť*.

Tvárlivý, bildsam. Nz.

Tvářnatý = *hrubé tváře mající*, pausbackig. Ros.

Tvářně, tvarně = *na oko*, scheinbar, zum Schein. Kteréž se co nejtvárněji mají (nejpokrytější jsou). V. Ta t. nábožná sekta. Skl. II. 171. Fariseové, kteříž se t. a nábožně stavějí před lidmi. BR. II. 26. a. Jakoby pravil t. Sš. II. 23. Všecko své obcování nábožně a tvářně vedou. Bl. Ž. Ag. 87.

Tvářní, Gesichts-. T. strana hlavy, die Gesichtsseite. Volk.

Tvárniti, il, ěn, ění, scheinbar machen. Ros.

Tvářniti, il, ěn, ění = *tvářiti*, gestalten. Ros.

Tvárnobratr, a, m., der Scheinbruder. Č.

Tvárnonábožný = *na oko nábožný*, scheinfromm, gleissnerisch. Apol.

Tvárnosť, tvářnosť, i, f. = *zevnitřní způsoba, figura, forma, tvář okem viděná*, die (äussere Gestalt), Figur, Bildung. Jg. T-sti nabyti. D. Lukáš nese t. býkovu. Sš. Mt. 13. (Hý.). Tvárnosť, tvářnosť. V. T. lidská. Jel. Bohové v lidské t-sti bojujíce sešli. Troj. Pod t-stmi chleba. Bel. T. anděla na se vzíti. Br. Jest krásné t-sti. D. — **T.** = *zvl. tvář, obličej*, die Gesichtsbildung. V. Lidé mají rozdílnosť v t-stech a barvě. Lom. T-stí k otci jest podobný. Kram. — **T.** = *tvor*, das Geschöpf. Němá t. Volk. — **T.** = *způsoba duši viděná*, die Gestalt, die man mit der Seele wahrnimmt = a) *jakosť, způsob*, die Gestalt, Beschaffenheit einer Sache. Počátek této monarchie císařství římského v hrozné t-sti od Daniele proroka se vypisuje a maluje. V. Obraz neb t. některé věci jako před očima míti. V. Až byste t. Páně dokonale na sobě nesli. Sš. II. 50. — b) = *představení, ponětí*, die Idee, der Begriff. Z něčeho t. čisté víry poznati. Eus. T. milosti. Kom. — c) = *obraz, vidění*, das Bild, die Erscheinung, ku př. ve snách. T-sti pekelné mi zastupují cestu. Nej. — Žák. sv. Ben. — **T.** *s vedlejším ponětím pěknosti, ozdoby, ohledu, vážnosti*, das äusserliche Ansehen einer Sache o. Person, die Pracht, Schönheit, Ansehnlichkeit, Zierde, der Schmuck. Jg. Věcem svým t. dávati = činiti je lepšími, hezčími atd. Kom. — **T.** = *zevnitřní ohled věci, podoba její pravá i nepravá, ohled, zdání, barva*, das Ansehen, der Anschein, Schein. Zevnitřní a nepravá t. pobožnosti: pod tvářností (pod způsobem, pod zástěrou, pod zámyslem). V. Povrchní t. pokryteův. Br. Pravda vaše t. jen jest. Kom. T. něčeho něčemu dávati; t. něčeho na se bráti. Nz. Ta věc má jinou t., nabývá jiné t-sti. Us. Dch. Činiti něco pod jistou tvářnosti (na oko), etwas zum Scheine thun. J. tr. Tvářnosť nějakou něčemu dáti, na se bráti. Nz. Ačkoli někdy maškaru na tvář svou béřeme, t-sti však přirozené obličeje neproměňujeme. Žer. 317. Na samé zevnitřní tvářnosti všecku svou pobožnosť zakládali; Berouc na sebe t. BR. II. 21. a., 615. a. Sám se jest zmařil, tvářnosť sluhy přijem. ZN. Máme i t-sti zla se vystříhati; Mohla by marná t. (= stín) do sebe tu moc míti;

Digitized by Google

Vnějšná t. křesťanská, do které nauku svou obléci uměl, mnoho k následování ho navnazovala; Snesl se nad ním duch sv. ve způsobě holuba; t. holubí maje; Římané jim (židům) ve své opatrnosti nějakou t. politické svobody nechali; Dávají si t. nábožné maťornosti. Šš. I. 127., Sk. 58., 96., J. 30., 148., L. 190. (Hý.). — T. = *posuňky, tváření*, die Geberde, Miene. Nepoctivých t-stí v tanci se dopouštěl. D. — T. = *druh, pokolení, rod*, die Art, Gattung. Zmatenou směsici Bůh na čtyry t-sti rozdělil. Kom. J. 23. Všecky t-sti živočichů, kteréž země n. povětří má. Jel.

Tvarný = *ku tvaru se vztahující*, formell. Krok. T. krácení n. dloužení samohlásek. Vz Bž. 21., 22.

Tvárný (*tvářný*, Ros.) — *ozdobný, pěkný, sličný*, hübsch. Št. Obcování t-né a dobré podlé světa vedou. BR. II. 112. a. — **v čem**: v mravích způsobný). Us. — **čím**: obrazem mimo syny člověčie (= spanilý tvářností, speciosus forma). Ž. kap. 44. 3. — **T.** = *podvodný, slibný, zdánlivý, nápohledný*, scheinbar, den Schein habend. Láska nebuď tvárnou. Šš. I. 125. T. modlení. Šš. L. 190., V Řekli tvárné a slibné, avšak bez pravdy. Br. Tvárnou se mámiti krásou nedej. Mus. T. a úlisné pochlebenství. Ler. T-ní bálovi kněží. Ler. Učení jedovaté pod způsobem tvárným mají. BR. II. 32.

Tvářný = *od tváři*, Gesichts-. T. červenosť. Ms. bib. — **T.** = *tvář mající*. Ros. — **T.** = *pěkný ve tváři*, schön, hübsch (im Gesichte). Ros.

1. **Tvaroh, u, tvarůžek**, žku, **tvarožeček** n. **tvarožček**, ečku, m., od *tvar*. Přip. -ogъ. Mkl. B. 283. **T.** = sražené mléko. V., D. T. = sýrovina v mléce sraženém. Vz KP. III. 302. Der Quark, Topfen, Matz. T., *svaroh;* starý: *keš*; t. dusiti (tlačiti); nádoba, police, pytlík na t. Sp. Z t-u dělá se sýr. Kom. Zadní t.; koláč s t-em. D. Je jako tvaroh (bledý). Us. Dhn. Neprš, neprš dýščů, tvá matička v klíšču a tatíček pod prahem, krmí děti tvarohem; U tech Dvorských na rohu, visí tam míšek tvaroho; U Martinků na rohu mají dívku z tvarohu. Šš. Ps. 723., 766., 687. (Tč.). T. se od syrovátky mačkáním kamene na něm ležícího osvobozuje, odtud: Ten kámen tlačí t. (o tvrdém člověku, když na koho přijde). Těžký jest to kámen na ten tvaroh. Vz Nesnáze. Mus., C. Chutný jako neslaný t. Mus., Č. A ty co t. řídký (choulostivý, rozmarný. Vz Rozmazaný, Tělo). Č. Plachy machy, zač babo tvaroh (když tlachal dále nemůže. Vz Tlachal). — **T.**, *tvarůžek, tvaroužek* = *homolka*, der Quarkkäse. D. Vz Tvarůžek.

2. **Tvaroh, a**, m., osob. jm. Tk. IV. 601.

Tvarohled, u, m. (ku hledění jedním sklem), der Plasmatoskop. Dch.

Tvarohový = *od n. z tvarohu*, Quark-. T. knedlík. — **T.** *koláč* (s tvarohem), der Quarkkuchen. Us., Šš. P. 770.

Tvarojev, u, m., der Stereoskop. Ck.

Tvarojevný, Stereoskop-, stereoskopisch. T. obrazy (na papíru, průsvitné; na skle). Ck.

Tvaroměnka, y, f. — prvok (zelená pěna na loužích skládá se ze samých t-nek). Vz Schd. II. 547.

Tvářoměnný = *co tvář mění*, das Gesicht verändernd. T. nebe. Ráj.

Tvaropis, u, m., die Morphologie. Dch.

Tvaroplodný, Formen, Gebilde erzeugend. Krok. III. 450.

Tvaroplozi, n., morphogenia. Krok. III. 450.

Tvarosloví, n. = nauka o tvarování, o vyvíjení se zevnitřní těl způsoby, morphologia. Č. Vz Schd. II. 153., 168., Kk. 1., 12. — T. v gramt. jest nauka o tvoření slov a jich ohýbání, Kt., a dělí se v 1. *hláskosloví* n. *zvukosloví* (o rozdílech a změnách hlásek), 2. *v ohýbání slov* (skloňování a časování) a 3. *ve tvoření slov*, die Formenlehre. Cf. S. N.

Tvarování, n., die Morphosenlehre. Mus. XI. 177.

Tvařování, n., die Geberdung. D.

Tvarovati, bilden, gestalten, specificiren. Nz.

Tvařovati se = *tvářiti se*, sich gestalten, sich geberden. Jg.

Tvarověda, y, f. = *tvarozpyt*. Šm.

Tvarový. T. rozdílnosť. Marek. T. číslovky, vz Číslovka. T. slova (formalná) slouží pouze tvaru či formě myšlénky (jako koncovky pádové a přípony osobní). Bž. 61.

Tvaroznalství, n., die Formkenntniss. Květy 1842.

Tvarozpyt, u, m., die Formforschung. Květy 1842.

Tvarožek, tvarožina = *tvaroh*.

Tvarožina, y, f., vz Tvarožek. — T. = *brambořík obecný, svinský chlebík*, cyclamen europaeum.

Tvarožná, é, f., Bosenitz, ves u Brna. Pl.

Tvarožňák, u, m. = tvarožník.

Tvarožnice, e, f., *schránka na tvaroh a sýr*, das Quarkbehältniss. Krok.

Tvarožník, u, m. = *koláč n. vdolek s tvarohem, tvarožňák*, der Quarkkuchen. D.

Tvarožný, Quark-. T. míšek. Us. T. Lhota, ves u Strážnice. Šd.

Tvarůžek, žku, m. = *syreček*, Quargel. T-ky olomoucké. Mor. Šd. Dám ti chleba s medem a t-ka s chlebem. Šš. P. 733. Pozdě tvarůžků dávají, když lidé zubův nemají. Cf. Ořech. Č. Ostatně vz Tvaroh. — **T.** — *culíček kolem jehlice do vlasů na plocho svinutý*. Na Polícku. Kšá. — **T.** — *plod slezu, sclačce*. Na Polic. Kšá. U Olom. Šd. — **T-ky** = *druh hrušek*, eine Birnart. U Rožnova. Šd.

Tvarůžka, y, f. = *tvarůšek*. Na Mor. Tč.

Tvarůžkář, e, m., der Käsemacher, -händler. U Olom. Sd.

Tvarůžkářka, y, f., die Käsemacherin, -händlerin.

Tvarůžkářství, n., die Käsemacherei, der Käsehandel. U Olom. Sd.

-tvarý, -formis, -förmig; křídlotvarý, alaeformis, flügelförmig, člunotvarý, carinaeformis, kielförmig. Rst. 510.

Tvé, vz Tvůj.

Tverdý — *tvrdý*. Šš. P. 493.

Digitized by Google

Tví, nom. pl. m., vz Tvůj.
Tvoch, a, m., os. jm. Pal. Dj. V. 1. 337., Arch. I. 158.
Tvój, zastr., vz Tvůj.
Tvojemu, vz Tvůj.
Tvojich, vz Tvůj.
Tvojim = *tvým*, vz Tvůj, Můj.
Tvojinec, nce, m., der Deinige. Koll.
Tvojský = *tvůj*. Budeme spolu po tvojsku mluviti = budeme si tykati. Ros.
Tvoňa, dle Káča, f. = *stín, chládek*, der Schatten. Na Slov. Bern.
Tvor, a, **tvůrek**, rka, m., pl. *tvorové*, *ne*: *tvoři*. T., strsl. tvorъ, habitus, koř. tvr. Mkl. B. 9. T. = *věc stvořená*, das Wesen, Geschöpf, Thier. V. Tvor živý (živočich), boží. Us. Křídlatí, obojživelní, čtvernozí tvorové; t. divoký. Kom. Jako nerozumný t. Štelc. Ode všeho t-u. BO. Mluva němých tvorů (zvířat). Dch. O člověče rozumný, patř na t. nerozumný; jak ctí svého Boha. Sš. P. 69. Rozumí veškery tvory duchovné i tělesné. Sš. J. 14. — T. = *pokolení, tvářnosť*, die Art, Gattung. Všelijaké ryby všeho tvoru. Ctib.
Tvora, y, f., das Gebilde. Er. Sl. čít. 55.
Tvorata, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 126., Mus.
Tvorba, y, f. = *tvoření*, das Schaffen, Schöpfen, die Schöpfung. Dch., Dk., Kos. Ol. I. 10. A protože Rusové vysoce si váží t-by (děl) světců těchto. MP. Lit. sv. Cyr. a Met.
Tvorce, tvůrce, e, **tvorec, tvořec**, řce, m. = *stvořitel*, der Schöpfer, Erschaffer, Tvorce, Ros., Ben., Dal., Štelc., V., Hr. rk. 5. a j. Milý otče, dobrý tvorče. Hus III. 268. Tvorec. Č. Rž. stl. 39., BO. Vz Tvůrce.
Tvorčí = *tvorci náležitý*, Schöpfer-, schaffend. T. duch, Puch., síla, Kos., genius. Pal. Dj. IV. 1. 389.
Tvorec, vz Tvorce. Hr. rk. 265.
Tvoředlník, a, m. = *řemeslník*. Vz Tk. II. 374., 381.
Tvoření, n., die Bildung, Schaffung, Schöpfung, das Bilden, Erschaffen. Vz Tvořiti. Myslí t., imaginatio. V. T. z chleba těla Páně. D. Bytí a t. se. Dch. T. páry, die Dampfbildung, jádra, die Kernbildung, líce, die Narbenbildung, kvasnic, die Hefenbildung, klihu, Leim-, octa, Essig-, kyseliny mléčné, Milchsäure-, plísně, Schimmel-, cukru, die Zuckerbildung. Sp. Pak přestal sedmý den pán Buoh od t. Hus 1. 135. T. měchýře, Blasen-, lejna, Copropoesis, nosu, die Rhinoplastik. Nz. lk. T. slov, die Wort-, kořenů, die Wurzelbildung. *Náuka o t. slov* zabývá se zákony, podlé kterých se slova tvořila a posud ještě se tvoří. Kz. Základem slov jsou **kořeny** a **kmeny** jejich. Vz Kořen, Kmen. Hlásky a slabiky ke kořenům aneb ku kmenům na konci připínané slovou **příponami**. Vz *Přípona*. Slova jen z jednoho kmene vyrostlá slovou **jednoduchá**, vyrostlá pak ze dvou n. více kmenů slovou **složená**. Vz *Složený*. Jsou-li slova tvořena ze samých kořenův aneb kmenů časoslovných, tehdy slovou **prvotná, časoslovná** (verba primitiva) jako: tiskъ od koř. tisk v tisknu, noha od koř. nog = jíti, oko od koř. ok = viděti. Pakli jsou tvořena ode kmenů jmenných, tehdy slovou **odvozená, odejmenná** (denominativa): kraj — krajský, otec — otcovský, čin — činný, král — králův. Zk. Vz Derivace v S. N. *Stávají se pak kořeny a kmeny slovy trojím způsobem:* A) *vniterně*, když kořennou n. kmenovou samohlásku stupňujeme: plet — plot, tek — tok, kry — krov. — B) *Zevniterně*, když se jisté přípony ku kořeni vně přirážejí, kterýžto způsob tvoření slov jmenujeme *odvozování*: vlad — vlad + ť = vlasť, vlad + ař = vladař. — *Poznam.* Často se také tvoří slova vniterně i zevniterně pospolu: met stupňováno v mot a s příponou *t* = mot + t = most. — C) *Skládáním*, když se dvě i více slov v jedno slovo tak spojí, že z nich každé svůj vlastní význam zachová: země-pis, sto-letí, rychlo-nohý, ne-ná-viděti. Kz. — *Pozn.* Někdy se kořen sám se sebou skládá, což *zdvojováním (zdvojkou)* jeho nazýváme. Kz. Toto pak jest *úplné:* a) máma, táta, kolkol; b) hlaholiti, plápolati, mramor; c) *neúplné*, když se v první části slova kořen neopětuje z plna. V této příčině α) přechází souhláska tekutá v nosovku, kteráž pak s předcházející samohláskou v *u* aneb *ou* se ruší: tutlati od tl, tal, zatlačovati; kukla od kl, kal. — β) Aneb opětuje se toliko první souhláska s příslušnou samohláskou, ostatní hlásky pak se vypustí: lalok od lok, lokati; chochol od chol, kokrhati od krg zvučeti, křičeti; mimrati od mr. Zk. Ml. I. 182. — Ad **A**) **Vnitřní tvoření slov** (pouhým stupňováním samohlásek n. dloužením). Vz **Stupňování**, Slovo (také *Slovo* v S. N.) — Ad **B**). **Vnější tvoření slov** *(příponami slovotvornými n. odvozovacími)*. Vz *Přípona, Slovo*. *Přípony*, jež ku kmenům jak časoslovným tak jmenným přivazují se, obmezují pojem kmenů činem a způsobem rozmanitým, a právě v tom vidí se též zřejmě dokonalosť a výbornosť jazyka slovanského a tedy i českého. Bez přípon se velmi málo slov utvořilo jako v jazyku řeckém. — 1. *Jména* **podstatná**, *která odvozením vzrůstají, znamenají* a) *osobu, jež co činí*: učitel od uči-ti, hadač od háda-ti, běhoun od běha-ti. — b) *Činnosť, která se vykonává*: pění, strslov. pěnije od pěti; pití od pi-ji; bitva od bi-ji. — c) *Předmět činnosti aneb účinek a výsledek její*: símě od se-ji; píseň, slov. pě-snь od pě-ji. — d) *Nástroj, čím se co vykonává aneb i látku*: ora-dlo od ora-ti; kopyto od kop-ati; housle od hud-u. — e) *Místo, kde se co činí*: kov-árna od kov-ati; hnoj-iště od hnoj (hnůjь;) ovčín od ovce. — f) *Vlastnosť vůbec aneb stav*: chud-oba od chudъ, moudr-osť od moudrъ. — g) *Množství n. hromadnosť*: dřív-í od dřev-o, vrb-í od vrb-a. — h) *Jména zdrobnělá, zdrobňovací, zmenšovací, jimiž se věc zmenšuje, zdrobňuje*: chlap, chlapec, chlapeček; pán, panák, panáček; hoch, hošík, hošíček. — i) *Mladosť*: kníže m. kněz-jet, kniz-jat od kněz; hříbě (hříbje) m. hřib-jet, hřib-jat od hřeb. — 2. *Jména* **přídavná** *od jmen odvozená znamenají* a) *majitele*: přirození bož-ské, krása těles-ná, ucho jehel-ní, (přirození Boha, krása těla, ucho jehly). — b)

Digitized by Google

Podmět činnosti aneb vlastnosti: otázka králov-ská, blýskání hrom-ové, kvílení dětin-ské, horkosť let-ní. Cf. Král se táže, děti kvílí, léto horké. — c) *Předmět činnosti*: spasení lidské, těles-né léčení; cf. spasiti lid, tělo léčiti. — d) *Látku*: koruna trn-ová, olej růž-ový (koruna z trní, olej z růží). — e) *Obsah* t. j. co věc v sobě drží, čím se vyplňuje: den soud-ný (den soudu), dům rad-ný (dům rady). — f) *Jakosť a stupeň její*: člověk mrav-ný (s dobrými mravy), řeka ryb-ná (s mnohými rybami), pokrmy chut-né (dobré chuti). — g) *Účel, nač co je*: číše vod-ná (na vodu), truhla moučná (na mouku). — h) *Příčinu a původ*: úraz hrom-ový (od hromu), rána mor-ová (od moru). — i) *Místo, čas, stranu*: trpení kříž-ové (na kříži), rosa jitř-ní (z jitra), bydliště zem-né (na zemi). Zk. Vz Derivace v S. N. — *Jsou pak nejdůležitější* **přípony** (vz **Přípona**) I. *ku tvoření* **substantiv** *tyto*. 1. **-a**. *Před příponou* **-a** *stupňují se obyčejně otevřené kmeny, zřídka zavřené a tvoří se jí nejvíce podstatná jména ženského rodu*: slu — sláva, tru — tráva, snu — osnova, vlad — vláda, ved — vojevoda. Vz **A**. — 2. a). **-e** aneb **-ě** *(z ja — je)*. *Před těmito příponami, tvořícími hlavně jména podstatná rodu ženského, rozlišují se kořenné hlásky* **d a t v z a c**, *hrdelnice* **h, ch, k v ž, š, č**, *a hlásky* **r, n, l, s, sk** *se obměkčují*: hráze (brad-iti), svíce (sviti-ti), mříže (mřeh), duše (duch), péče (pek), vůně (von-im), vůle (vol-iti), záře (zьř ve zř-ím), nůše (nes, nos-iti). — 2. b). *Příponami* **e, ě** n. *-et aneb -ět tvoříme všecka střední jména jimiž mláďata zvířat a lidí označena jsou*: hádě, holoubě, kozle, kotě, kuře, ptáče, židě. Vz **E, Ě**. — 3. *Přípona* **-i** n. **-ji** *vnikla docela do předcházející souhlásky, kteráž tudy jeví se měkkou* (přešla vlastně v nominat. v ь): lež (lh-áti), řeč (řek), seč (sek); jař, chuť, čerň, modř atd. (m. ležь, řečь, do kteréhož ь přešlo i). Vz **I**. — 4. *Přípona* **-í** *(z -ija, -ije). Tou tvoří se jména hromadná od kmenů jmen podstatných a odtažná od kmenů jmen přídavných a příčestných*. Jsou pak slova ta *nejvíce rodu středního*: bučí (buk), ořeší (ořech), smrčí (smrk), proutí (prut), vrbí (vrba); zdraví (zdráv), veselí (vesel), stáří (stár), svědomí (svědom), spasení (spasen). *Mužská* jm.: sudí, září; *ženská*: lodí, rolí a j. Vz **Í**. — 5. *Příponou* **o** *tvoříme jména podstatná rodu středního*: slu — slovo, piv — pivo, ok (viděti) — oko, mas-o, čel-o. *Po měkkých souhláskách přešlo* **o v e**: lože (leh — loh + jo — lože), moře (mr), lice (lik), pole. Vz **O**. — 6. *Příponou* **(j)ej** *a* **(j)ěje** *tvoří se jména podstatná* α) *rodu mužského* Ob-yč-ej (vyk v ob-vyk-nouti), kročej od krok; obličej od lik (v líčim); β) *rodu ženského*: veřeje od vr (točiti se), šlapěje od šlap v šlapiti, koleje od kol = točiti se. — 7. **-m, -ma, -mo**. *Příponou* **m** *pro rod mužský*, **-ma** pro rod ženský, **mo** pro rod *střední tvoří se subst.*: dým (du — duji), trám (tra — nésti); sláma (m. stláma od stl v stláti), šelma, krčma; písmo (pis — piši), jař-mo, pás-mo, běl-mo. — 8. *Příponou* **-men**, *která v nominativě rodu středního v* **-mě** *předchází, tvoří se jména podstatná rodu muž.*: plamen od pla — hořeti, pramen, kámen, křemen, ječmen; símě od se v seji (genit. semen-e), písmě od pis v psáti (gt. písmen-e), plémě, břímě, rámě. Vz **-men**. — 9) **-v** *pro rod mužský*, **-va** *pro rod ženský*: zpě-v od pě v pěji, odě-v od odě v oději, stav od sta v stanu; mrva od mr, lichva od lich (půjčiti), mluva, želva. — 10. *Zvláštní způsob předcházejících jsou přípony* **-iva, ivo**: kopř-iva, tět-iva, mlez-iva; peč-ivo, stel-ivo, mel-ivo, pal-ivo. — 11. *Přípona* **-vi**, *v nominativě* **-v**, *a po souhláskách* *-ev*: ob-u-v (o-b-u-ji), kon-ev (genit. kon-v-e), krokev, kotev, pánev, mrkev. — 12. *Přípona* **-ba**. *Touto příponou se tvoří subst.* α) *od kmenů slovesných*: pros-ba od pros v prositi, služba od sluh (služ) v sloužiti, čižba od čih v číhati, věštba, hanba, hudba, řezba; β) *od kmenů jmenných*: choroba od chorý, chudoba od chud, mdloba, zloba. Vz **-ba**. — 13. **-t**, (**-et, -ot, -out**), **-ta** (**-eta, -uta, -ota, -ata**), **-to**, (**-eto, -yto**). Vz tyto příp. α) *Mužská*: by-t, most (m. mot + t z met), cit, prst; hřb-et, blek-ot, cvrk-ot, jek-ot, žr-out, koh-out. Ukončená v *-et* a *-ot* značívají *zvuk*. — β) *Ženská*: po-ms-ta (od met = odměřiti) lho-ta od lho = volno, slepo-ta od slep; klev-eta, klop-ota, pěch-ota, Jan-ota. — γ) *Střední*: dlá-to od dla — štípati, si-to od si — cediti, zla-to, ús-ta, vrata; řeš-eto, klep-eto, ten-eto, kor-yto, kop-yto. — 14. **-ti** (nom. **ť** nebo *t*), **-sti** (nom. **-sť** n. *st.*), **-isti** (nom. **-isť** n. *ist*), **-eti, -oti, -uti** (nom. **-eť, -oť, -uť**). *Jména rodu ženského*; *v ť n. t. ukončená*; *také rodu muž. Mužská*: hos ť od hos, gos = jisti, hodovati, zeť, kmeť, lok-et (gt. lokte), krapet, drobet. *Ženská*: ni-ť, si-ť, vlasť (m. vlad + ť ve vládnu), pas-ť, smr-ť, stras-ť; rado-sť, mlado-sť, milo-sť, bole-sť; kop-isť, koř-isť, čel-isť; peč-eť, hav-ěť, louk-oť, lab-uť, per-uť. Vz tyto přípony. — 15. *Příponou* **-tel** *(-telь) tvoří se od kmenů časoslovných jména osob mužských, která to činí, co se v kmeni praví*: uči-tel, drži-tel, hlasa-tel, kaza-tel, ředi-tel, brani-tel, odporučova-tel, pří-tel. Vz **-tel**. — 16. *Jiné způsoby přípony předchozí jsou přípony*: **-tr, -týř, -tucha, -taj**: bra-tr od bra = zachovati, ví-tr od vě-ji; pas-týř, pas-tucha od pas-u; ra-taj od ora v orati. — 17. **-ka, -kyně** *(-telka, -telkyně)*. Od jmen ukončených v *-tel* tvoříme příponami *-ka* a *-kyně jména osob ženských*: učitel-ka, učitel-kyně, obyvatelka, obyvatelkyně. — 18. *Příponou* **-ter** (v nom. *-ti*) *tvoří se jména rodu ženského a obzvláštní způsoby její jsou přípony*: **-tera, -tra, -dlí, -dlena**: má-ti, genit. ma-teř-e; ne-ti, gt. ne-teř-e; dci m. dh-ti, gt. dceře m. dh-teř-e; ma-tera, dcera, sestra; pra-dlí, pra-dlena, šva-dlí, šva-dlena. — 19. *Příponou* **-tva** *n.* **-tba** *tvoří se jména činnosti od kmenů časoslovných*: bi-tva od bi-ji, se-tba od se-ji, past-tva, od pas-u, modli-tba od modli v modliti. Vz tyto přípony. — 20. *Příponami* **-stvo** *a* **-ství** (vlastně *-ьstvo* a *-ьství*) *tvoří se* a) *od kmenů jmen podstatných* α) *jména hromadná*: měštan-stvo, kněžstvo, ptactvo m. ptač-stvo, jezdectvo m. jezdeč-stvo, učitel-stvo; β) *jména odtažná*:

Digitized by Google

posel-ství, měšťan-ství, svědectví n. svědečství, dědictví m. dědič-ství; b) *od kmenů jmen přídavných*: lakom-stvo, poslušen-ství, bohat-ství, množ-ství. — *Pozn. Před těmito příponami rozlišují se* hrdelnice *k* a (zubnice) c v *č*, *h* a *z* v *ž*, *ch* a *s* v *š*. Vz **-ství, -stvo**. — 21. *Příponou* **-dlo** *tvoří se od kmenů časoslovných jména rodu středního znamenajících z pravidla nástroje, jimiž se koná to, co časoslovo udává*: mý-dlo (my v myji), ší-dlo (ši v šiji), běli-dlo, kova-dlo atd. Vz -dlo. — 22. **-da, -eda, -oda, -ada, -nda, -ado:** křiv-da od křiv, prav-da od prav-ý; bes-eda od bes = hovořiti, kol-eda; lah-oda; hrom-ada; kova-nda od kova-ti, kleca-nda od kleca-ti (kulhati); hov-ado. — 23. *Příponami* **-n, -na, -no,** *tvoří se od kmenů časoslovných jména* a) *mužská*: sta-n, se-n (m. sep-n od sep v spáti), pá-n, sy-n; b) *ženská*: kach-na od kach v káchati, kol-na, vl-na, hra-na; c) *střední*: suk-no od suk v soukati, ok-no, se-no z sek-no z sek-ati, bah-no, steh-no. — 24. *Zvláštními způsoby přípon předcházejících jsou přípony*: **-en, -ena, -an, -oun, -ýn, -oň, -ň, -ně, -ni** (v nom. -ň, po souhláskách: **-eň**): hřeb-en, pup-en, lup-en; kol-eno, vřet-eno; havr-an, skřiv-an, ber-an; běh-oun, ta-houn, ml-ýn; chrap-oň, hlt-oň; věz-eň, ber-ně, sukně; da-ň, bra-ň, dla-ň, tís-eň, žíz-eň. — *Pozn.* Některá při poslední příponě předkládají před -ň *s* aneb *z*: ká-zeň od ka v kaji se, pí-seň od pě v pěji. Vz jmenované přípony. Příponou *-oun* často značíme *nadávky*: chrapoun, hltoun, křikloun. Bž. — 25. *Příponou* **-ina** *tvoří se jména podst. rodu ženského* a) *od jmen přídavných*: široč-ina, vysoč-ina, níž-ina, lys-ina, hrd-ina; b) *od jmen podst.*: koš-ina, les-ina, luč-ina (od louka), břez-ina, zvěř-ina, telet-ina. Dle Bž. značí *-ina*: a) *místo*: dědina, končina, vršina; b) věc tím páchnoucí, co kmen značí: rybina, stuchlina, konina; c) *maso a kůži zvířat*: zvěřina, skopovina, vlčina; d) čísla zlomená: třetina; e) *slámu n. dřevo některých rostlin*: prosina, brachovina, ovsina; f) *jména řečí*: slovanština, němčina atd. — 26. *Zvláštními způsoby předcházející přípony jsou přípony*: **-izna, ov-ina:** otč-izna (otč-ina) od otec, podob-izna, bab-izna; med-ov-ina, hrach-ov-ina. — 27. *Příponou* **-in** *tvoří se jména muž. od kmenů jmen podstatných*: čeled-ín, ovč-ín, krav-ín, Libuš-ín. — 28. **-an, -enín** *(z -jan, -jenin) Těmito tvoříme jména obyvatelů měst, často i jména národův.* Před nimi rozlišují se hrdelnice a *c* v *č*, *ž*, *š*, hlásky *n*, *l*, *t*, *st* se obměkčují. Měšťan n. měšt-ěnín od město, kraj-an nebo kraj-enín, vesnič-an, Říman, Rakušan, Pražan, Atheňan, Karthagiňan, Mouř-enín (z Maur-us). Vz *-an*, *-enín*. — 29. *Příponami* **-yně** a **-uně** *tvoří se jména ženská*: boh-yně, hospod-yně, blab-uně (bublina), med-uně od med, jesk-yně, kuch-yně od kuch-ati. — 30. *Příponami* **-l, la, -lo** *tvoří se od kmenů časoslovných jména podstat.* a) *mužská*: or-el, os-el, živ-el, úh-el; b) *ženská*: sí-la, stře-la, mh-la; c) *středn. rodu*: dí-lo, más-lo, ves-lo, jíd-lo od jed v jedl, sed-lo. Vz tyto přípony a T. — 31. *Zvláštními způsoby předcházejících přípon jsou přípony*: **-ol, -ela, -ola, -ala:** hrb-ol, moz-ol, chomol; vč-ela od vuč ve vučeti, stod-ola, kvíč-ala, žíž-ala. — 32. *Příponou* **-el** *(-elь), gt.* -le n. -ele *tvoří se jména* a) *rodu muž.*: kaš-el, povrh-el, uhel, gt. -uhle; hřídel, kužel, čepel, gt. -ele. — b) *Rodu žen.*: koup-el, troub-el, koud-el. — 33. *Zvláštními způsoby předcházející přípony jsou přípony*: **-ýl** (-ýlь), genit. ýle; **-ule, -ile**: mot-ýl; žežh-ule, štěk-ule, koš-ile. — 34. *Příponami* **-r, -ra, -ro** *tvoří se jména podst.* a) *rodu muž.*: da-r, vich-r; b) *žen.*: jisk-ra, vyd-ra, jik-ra; c) *středního*: jád-ro, věd-ro, řeb-ro. — 35. *Zvláštní způsoby předcházejících přípon jsou*: **-er, -era, -ero; or, -ora; -our, -ura, -yra:** več-er, kač-er, mez-era, jez-ero; top-or, pisk-or, sýk-ora; koc-our, paz-our, měch-ura, sek-yra. — 36. *Příponami* **-ař, -ář** *tvoří se jak od kmenů časoslovných tak od kmenů jmenných jména osob činících to, co původní jméno udává*: tes-ař, pek-ař, číh-ař, kuch-ař; soch-ař, dřev-ař; kol-ář, řezb-ář, mydl-ář, truhl-ář. — 37. *Zvláštními způsoby předcházejících jsou přípony*: **-oř, -íř, -ýř, -éř; -ařka, -ířka, -ýřka; -árna, -írna, -erna:** pískoř, teh-oř; hrnč-íř, meč-íř, brad-ýř, špeh-éř, kancl-éř; tes-ařka, nož-ířka, šenk-ýřka; pekárna, kov-árna, suš-írna, brus-írna, lep-erna. — *Pozn. Příponami -árna, -írna, -erna, -ovna naznačujeme místo n. prostor toho, co prvotné jméno znamená.* — 38. *Příponami* **-k** (nomin. *-ek*), **-ka, -ko** (vlastně -ьk, -ьka, -ьko) *tvoří se jména podstatná rodu* a) *muž.*: svěd-ek, potom-ek, smut-ek; — b) *žen.*: sýp-ka, sád-ka, lás-ka, lát-ka, bouřka; — c) *střední*: klub-ko, slun-ko, topůr-ko. — 39. *Zvláštními způsoby předcházejících přípon jsou*: **-ák** (-ják), **-ěk, -ok, -yk, -yka, -ík, -isko, -sko, -iště** (m. -iskje), **-oviště, -ník:** pas-ák, tul-ák, zpěv-ák, měšťák m. městják, ovčák, Pražák, Prušák; člov-ěk, dan-ěk; živok; jaz-yk; mot-yka, bab-yka; mal-ík, král-ík; pastv-isko od pastva, oč-isko; voj-sko; boj-iště, trž-iště, hnoj-iště, bič-iště; hrach-oviště; panovník, bojovník, kožišník, železník, ručník, rybník. Přípona *-iště znamená místo jakés* (strniště) *n. nástroj*: bič-iště. — 40. **-ch, -cha, -cho:** prospě-ch, či-ch; mr-cha, stře-cha; bři-cho. — *Pozn. -ch* klade se m. *-tr*: brach, kmoch m.: bratr, kmotr. — 41. *K předcházejícím patří*: **-och, -ouch, -ucha:** běl-och, mudr-och; mac-echa n. macecha; pad-ouch, kol-ouch, rop-ouch; čern-ucha, běl-ucha (černá, bílá kráva). — 42. **-s, -sa:** hni-s, ča-s; drk-sa, Hlav-sa, Živ-sa. — 43. *K předcházejícím patří*: **-as (-jas), -ous, -ys:** fulp-as, chuď-as; kal-ous, div-ous; měst-ys. — 44. **-ez:** kn-ěz, řet-ěz, vit-ěz. — 45. **-ec**, gt. -ce. *Touto příponou tvoří se subst.* a) *od kmenů časoslovných*: kup-ec, plav-ec, lov-ec; b) *od kmenů jmen přídavných*: hlup-ec, stař-ec, bohat-ec; c) *od kmenů příčestných*: uměl-ec, poběhl-ec, volen-ec, opil-ec, pokryt-ec, vybran-ec, rytec; d) *od jmen podst., čímž se zdrobnělými stávají*: otec od ot, chlap-ec od chlap, zvon-ec, stol-ec. — 46. **-ce** *v rodě žen. a častěji ve středním*: siň-ce (f.), kád-ce (f.); oken-ce, slun-ce, slov-ce. Touto příponou (n. -ьce),

Digitized by Google

tvoří se také jména osob, které to činí, co se v kmeni praví: ber-ce, krád-ce, soud-ce. — 47. *K oběma předcházejícím patří*: **-enec, -ěnec, -inec**: pt-enec, kol-enec, prv-ěnec, kot-ěnec; koz-inec, ovč-inec, žab-inec. — 48. *Příponami* **-ic, -ovic, -evic** (lat. -idius, řec. -ides) *tvoří se jména rodová* (patronymica), bož-ic = syn boží, pan-ic = syn pána, šlecht-ic, děd-ic; Klen-ovic, král-evic. Vz tyto přípony. — 49. **-ice**. *Ženského rodu*: holub-ice, orl-ice, osl-ice, medvěd-ice, samice, poběhl-ice, čep-ice; duš-ice, krup-ice, truhl-ice; tlačen-ice, pran-ice, sekan-ice. — 50. **-nice**: panov-nice, pě-nice; služeb-nice, dluž-nice; štěp-nice, chmel-nice. — 51. **-č**. *Tou tvoří se subst.* a) *od kmenů časoslovných*: bi-č, nosi-č, mrha-č, saze-č; samohláska před touto příponou *se dlouží* ve slovech: chtíč, dříč, rýč, dráč, žráč, práč; b) *od kmenů jmenných*: hlava-č, truba-č. — 52. *K předcházející patří*: **-áč, -oč, -ouč**: sek-áč, pek-áč, or-áč; vrk-oč, kot-ouč. — *Pozn.* Příponou *-áč* často označujeme, čím kdo u vyšší míře se vyznačuje: bradáč, břicháč, hubáč, roháč, ucháč, vousáč. Bž. 149. — 53. **-eš, -oš, -ouš, -uše, -yš, -ýš**: kok-eš; běl-oš, pan-oš, běl-ouš, hrd-ouš; hejd-uše (pohanka), Lib-uše; tovar-yš, slep-ýš. — II. *Příp. jmen* **podstat. zdrobnělých**, kterými se věci a vlastnosti u menší způsobě vynášejí. 1. **-ek, -ka, -ko; -ec, -ce; -eček, -áček, -ečka, -ečko**: děd — dědek — dědeček, chlap — chlapec — chlapeček, brázda — brázdka — brázdečka, kádě — kádce — kadečka, zrno — zrnce — zrnečko, síto — sítko — sítečko, pán — panáček. — 2. **-ík, -íček; -ka, -ice, -ička; -ko, -ičko, -íčko**: chlap — chlapík — chlapíček; duše — dušice — dušička, tráva — trávka; oko — očko — očičko, slunce — sluníčko. — 3. **-ena, -ina, -enka, -inka**: Máňa — Mařena — Mařenka; duše — dušina — dušinka. — 4. **-oušek, -uška, -átko**: děd — dědoušek, Liduška, pachole — pacholátko, holoubátko. Vz *tyto přípony.* — III. *Přípony* **jmen přídavných**. 1. *Přípona* **-a** *(v rodě žen.)*, která v rodě muž. v němé tvrdé ъ, v rodě středním v *-o* přechází (— *a, o*): lich, a, o, bohat, a, o, zdráv, *a, o.* — 2. **-í**. *Touto příponou tvoří se přídavná jména od druhových jmen živótných bytostí.* Před ní mění se *k* v *č*, *h* v *ž*, *ch* v *š*, *c* v *č*, *d* v *ď* (jen: hovado — hovězí), *t* v *ť* (*t* v *c* u pošlých od jmen středn. rodu ukončených v *e, ě*: hrabě — hrabět — hrabětí — hraběcí), *n* v *ň*, *r* v *ř*: pták — ptačí, Bůh — boží, moucha — muší, ovce — ovčí, medvěd — medvědí, kohout — kohoutí, jelen — jelení, tur — tuří. Vz **Í**. — 3. **-m, -ma, -mo** *(-mý, á, é)*: jména *přídavná* vlastně *příčestí trpná času přítomného*: vědom, lakom, vidom, pitom, znám, a, o; pitomý, lakomý. — 4. **-v, -va, -vo** *(-vý -vá -vé)*: pronika-vý, laska-vý, kousa-vý, slza-vý, modra-vý; moři-vý, chropti-vý, oceli-vý, ohni-vý, milosti-vý; dubo-vý, chrpo-vý, březo-vý, peč-li-vý, starost-li-vý; *(-ův, -ova, -ovo)*: bratrův, a, o, králův, Karlův, a, o. — *Pozn.* 1. Z těchto ukončená v *-ový značí majetek*, čemu co přísluší, pak *látku*, z níž věc jména omezeného jest: chrámový atd. Vz *-ový.* — *Pozn.* 2. Ukončená v *-avý, -ivý, -livý* a od jmen podstatných odvozená znamenají *vynikajícího aneb vládnoucího tím, co kmen jejich značí.* Vz tyto přípony. Na *-vý* ukončená značí náklonnosť k činnosti kmenem slovesným naznačené: kousavý, hravý, naříkavý, zívavý, sedavý, žravý atd. Bž. 153. — *Pozn.* 3. Ukončená v *-ův, -ova, -ovo* jsou *přisvojovací* a tvořená od jmen *muž. rodu. Vz tyto přípony.* — 5. a). **-tý, -tá, -té**: lí-tý, kru-tý, srosti-tý, leža-tý, á, é. — b) *K předcházejícím patří*: **-utý, -itý, -atý, -vatý, -natý, -vitý**, á, é: tek-utý, vis-utý, mrz-utý; kamen-itý, let-itý, pisč-itý, nah-atý, brad-atý, vlas-atý; hlino-vatý, uhro-vatý; per-natý, skal-natý, rud-natý; svalo-vitý, praco-vitý. — 7. **-tev, -tva, -tvo, -stev, -stva, -stvo** *(-tvý, -stvý)*: mrtev — mrtvý, čerstev — čerstvý, celi-stvý, mlad-i-stvý, plod-i-stvý. — 8. **-ný** *(-ьný)*. *Vyzvukující slovo na samohlásku přichází o svůj poslední živel* a předcházející *hrdelnice* mění se v *č, š* a *ž*, rovněž tak velmi zhusta *c* v *č*: hluk — hlučný, strach — strašný, měsíc — měsíčný (ale: moc-ný, ovoc-ný, prac-ný), sluha — služný. *Kdyby připojením přípony neoblíbené skupeniny souhlásek vznikaly, tam do kmene* **e** *se vsouvá*: jehla — jehel-ný, hrdlo — hrdel-ný. Do *pravda a vražda ještě* **l** *se vsouvá*: spraved-l-ný, vražed-l-ný (vedlé vražedný). *Touto příponou tvoří se jména přídavná od kmenů* a) *forem přídavných, ale zřídka*: jsouc-ný, mohut-ný od mohutý, pit-ný od pít, neodbyt-ný; b) *jmen látkových*: želez-ný, mas-ný, vápen-ný, mouč-ný; c) *jmen srostitých*: jazyč-ný, hrdel-ný, sluneč-ný, vaječ-ný, divadel-ný; d) *jmen odtažných*: běž-ný, směš-ný, mrav-ný, pokoj-ný, krás-ný, výbor-ný; e) *přípona tato přikládá se také ku kmenům jmen cizích*: real-ný, ideal-ný, material-ný, formal-ný, normal-ný atd.; f) *ku kmenům jmen obecných zřídka*: dědič-ný, vítěz-ný. Ostatně vz **-ný**. — 9. **-ní** *(-ьní)*. Také před *-ní hrdelnice* se rozlišují a *s*, c někdy měkčí. *Tato přípona zhusta se nyní klade, kdeby lépe slušela přípona -ný. Přikládá se nejraději ku příslovcím a ku kmenům místa a času*: spod — spodní, zad-ní, před-ní, posled-ní, letoš-ní; noč-ní, den-ní, let-ní, kostel-ní, neděl-ní, církev-ní, důchod-ní. Ostatně vz **-ní**. — 10. **-ěný, -ovný, -evný, -telný** n. **-tedlný**. *Přípona -ěný připíná se ku jmenům látky*: drátě-ný, slam-ěný, vln-ěný, dřev-ěný, měd-ěný; boj-ovný, žert-ovný, dom-ovný, duš-evný; smr-telný, pominu-telný, či-telný, vidi-telný. Vz *tyto přípony.* — 11. Příponami **-in, -ina, -ino** *tvoří se od jmen ženských jména přídavná přisvojovací*: matka — matč-in, nevěst-in, holč-in, kovářč-in; pastuš-in. — *Pozn. Před touto příponou kmenová samohláska se odsouvá.* Ostatně vz *-in, -ina, -ino.* — 12. **-lý, -lá, -lé**. Od *kmenů časoslovných*: minu-lý, zsina-lý, zkysa-lý, zmuži-lý. Tak také: tep-lý, či-lý, vese-lý. — 13. **-rý, -rá, -ré**: mok-rý, dob-rý, bod-rý, ost-rý. — 14. **-k, -ka, -ko** *(-ký, -ká, -ké)*: ten-ek, -ka, -ko, těž-ek, krotek, hlad-ký, krát-ký, vlh-ký. Vz **-ký**. — 15. **-ik, -ek, -ok** *-(-iký, -eký, -oký)*: veliký,

daleký, divoký, široký. Vz *-ký, -eky, -oký* — 16. **-sk** *(-ьsk)*, **-ovsk** *(-ský, -ovský) přikládá se ku kmenům jmenným a znamená často původ n. majetek.* Ostatně vz *-ský, -ovský.* Pan-ský od pán, panen-ský od panna, č-ský m. češ-ský od Čech, bož-ský od Bůh, lid-ský, kožišni-cký m. kožišnič-ský, Taborský, písecký m. píseč-ský od Písek; blázn-ovský, otc-ovský, král-ovský, syn-ovský. — 17. **-chý:** vet-chý od vet, lat. vet-ulus, přistárlý. Cf. vetus. — 18. **-asý**, **-astý:** běl-asý, běl-astý. — 19. **-cí**. *Tou tvoří se jm. přídavná od kmene infinitivného*: bi-cí, ry-cí, hra-cí. Vz *-cí.* — 20. **-ejší**, **-ější**. *Připíná se k příslovkám místa a času*: tam-ější, vedl-ejší, zd-ejší, nyn-ější, večer-ejší, zejtř-ejší. - IV. *Přípony jmen* **přídavných zdrobnělých: -ičký, -ičičký, -itký, -inký, -ounký, -oučký**. *Před nimi se samohláska dlouhá krátí* a *r, n, d, t* změkčují: tenký — teničký — teničičký — tenounký — tenoučký, bílý — běličký, starý — staříčký — stařinký — staříčičký, krátký — kraťoučký — kraťounký — kratičký, malý — malitký etc. Vz *tyto přípony.* — V. *Přípony ku tvoření* **časoslov.** *Přípony, jichž se k odvozování časoslov užívá, jsou*: 1. **a, ě, i, ova, nu** (přípony ty jsou známky třídné): sed, sednou-ti, sed-a-ti, sed-ě-ti, sad-i-ti, pře-saz-ova-ti; 2. **k**, *tvoříme-li slovesa od zájmen: ty, vy, oni, od několika mezislovcí a od jiných sloves*: ty-k-ati, vy-k-ati, oni-k-ati, he-k-ati, sy-k-ati. Slovesa, která ode jmén podstatných a přídavných utvořena jsou, slovou *odvozená* n. *odejmenná*, jinak slovou *prvotná*. *K odejmenným slovesům patří* a) *Z II. třídy* na př. bohatý — bohatnu, hustý — hustnu, hořký — hořknu. Slovesa ta jsou *počínavá.* — b) *Z III. třídy*: bujný — bujněti, churavý — churavěti, hloupý — zhloupěti; tma — tmíti se, den — dníti se. Slovesa ta jsou *počínavá*, znamenajíce státi se tím, co se v kmeni praví. — c) *Ze IV. třídy*: bílý — bíliti, tvrdý — tvrditi, ostrý — ostřiti; sedlák — sedlačiti, svědek — svědčiti, strach — strašiti atd. Slovesa ta znamenají *činiti* to, co se v kmeni praví. — d) *Z V. třídy*: zelený — zelenati se, černý — černati se; dílo — dělati, chumel — chumlati. Sem patří ona slovesa, která se tvoří příponou *k* a která nahoře uvedena jsou. — e) *Ze VI. třídy*: milý — milovati; libý — libovati; pán — panovati, král — kralovati, boj — bojovati, kamen — kamenovati, kříž — křižovati. Z Zk. Ml. I. str 185.—210., 2 vd. str. 198.—220., Kz. 6. vyd. str. 143—154. Cf. Bž. 223.—239. (menší vyd. 147. a násl.). — Ad C. *Tvoření slov* **skládáním**. Vz Složený. — **T. (se)**, die Geberdung. Nechej toho t. Ros.

Tvořenina, y, f., geschaffenes Ding. Šm.

Tvořenstvo, a, n., die Geschöpfe. Šm.

Tvořený; *-en, a, o*, geschaffen, gebildet.

Tvořešovice, dle Budějovice, něm. Tworschowitz, ves v Benešovsku. Vz S. N.

Tvorh, a, m., osob. jm. Pal.

Tvořicí = *ku tvoření sloužící*, Form-, Bild-, Bildungs-, Gestaltungs-. Jg., Mk. T. kruh (u hrnčíře), Techn., t. slovo, slabika (tvorná), přípona. Nz.

Tvořidlník, a, m., der Schöpfer. Výb. II. 91. 6. — **T.**, der Käseformmacher. Troj.

Tvořidlo, tvořidélko, tvořítko, a, n. = *nádoba, v níž n. jíž se něco tvoří, forma*, Form, f. V. T. na vosk. D. Kde ocas tvořidlo, tam hlava močidlo. Č. M 501. T. na sýr, die Käseform. Šp. T. na tříslovice. na hroudy tříslové, Lohkuchenformmaschine. Šp. Tvořítko na mražené, na vykrajování koláčů, na bábovky a jiné pečivo, na rosol, na mřížence atd. Dch. A žena v tvořidle stvoří z syřie sýr. Hus III. 213. Cf. Test. — *Tvořítko = palička ku tření něčeho* ku př. máku, der Läufer. Us. — **T.**, a, m., osob. jm. Vz Tk. III. 238., V. 194., 120.

Tvořichu, zastr. = *tvořili.*

Tvořimír, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 126., Mus. VI. 66.

Tvořitel, e. m., pl. -lé, der Schöpfer. Schaffer, Bildner. Br. Skutkem to ukazují, že chtie lepší t-lé, neřku stvořitelé, nežli pán Bóh býti. Hus I. 68. — V., Br.

Tvořiti, tvoř, ře (íc), il, en, ení; *tvořívati = působiti, činiti, tvářnosť něčemu dávati*, bilden, schaffen, formen. Strsl. tvoriti, facere od tvorъ, lit. tverti, tveriu, fassen, zäunen, tvarkti, einrichten. Gt. Lit. St. 71, Mkl. B. 437. (Hý.). — **co:** slova, L., doktory. Ros. Akademie bakaláře, mistry, doktory tvoří. Kom. J. 737. Aj já tvořím nebesa nová. BO. T. svátosť, conficere. Sněm. Trid. Král tvoří rytieře, když člověka učiní rytieřem. Hus III. 213. A sucho ruezie jich tvorzile. Ž. wit. 94. a. 5. K úřadu přísežných toto má přislušeti: Všecky nálezy tvořiti a vynášeti a vynešené skrze rychtáře skutečně dovésti. CJB. 281. *Místo t. často jiných slov dobře užíváme*: T. spolek (zřizovati, zakládati, zarážeti. Šb., Š. a Ž., Brs 2. vyd. 247.). Veškeré jmění tvoří (činí) 1000 zl. Šb. Tvoříme (činíme) národ. Čelo mu tvoří vrásky (vraští se). Čápi letíce tvoří klín (klínem letí). Brs. lb. Kůra tvoří oděv stromů (jest oděvem stromům); Spokojenosť tvoří základ blaženosti (jest základem b-sti); Růže tvoří poupata (zakládá); Před barákem mužové tvořili skupení (sestupovali se). Brt. S 3. vyd. 175. Cf. Stvořiti. — **co komu z čeho.** Z hlíny tvořil sobě obrazy. Lom. Tělo Kristovo z chleba t. Chč. 379. Podnes mnohé na to přivodí, aby k čárům, ku kouzlům se utíkali a jako z kamení sobě chleby tvořili. BR. II. 15. b. — **co kde.** Leč jak duby lesk se tvoří na plačné jen na tuči. Sš. Bs. 21. Na němž (chlumku) máti božia divy tvoří. Rkk. 50. V blesku a ně vo (ve) tmě junáci sa tvoria. Na Slov. Tč. — **co čím:** divné hlasy divnými zvuky t. L. Hrdlem řeč tvoříme. Hus III. 84. — **co pro co:** nová slova pro nové vynálezy. Ml.

Tvořítko, vz Tvořidlo.

Tvořivo, a, n., der Bildungsstoff. Šm.

Tvořivosť, i, f. = *moc tvořící, tvořivá*, die Schaffungskraft. Rostl., Dch. Eva ze žebra Adamova povstala všemocnou t-stí boží. Sš. L. 18. (Hý.).

Tvořivý = *tvorný*, schaffend, schöpferisch. T. duch lidský. Dch. T. pochod, der Bildungsprocess. Nz. T. (odvodící) hláska.

Digitized by Google

Nz. T. zánět duhovky, iritis plastica; t. zánět cévnatky kolem skvrny žluté, chorioiditis plastica maculae luteae atd. Vz Zánět. Schb.

Tvorkov, a, m. Milota atd. z T-va. Tov. 4.

Tvornice, e, **tvornička**, y, f. = *tvořidlo, forma*. Hmn. 1418.

Tvornosť, i, f. = *tvořivosť*.

Tvorný, *tvůrný — tvořivý, tvořící, působící*, schöpferisch. T. myšlénky, V., moc, síla. Us., Mus. — **T.** = *co se tvořiti může*, formbar. Šp.

Tvorovati = *tvořiti*. Puch.

Tvorovice, dle Budějovice. T. nové a staré, Neu-, Alt-Tworowitz, vsi u Výškova na Mor. PL.

Tvorožívný, Geschöpfe ernährend. T. země. Pt.

Tvorstvo, a, n. = *tvorové*, die Geschöpfe, Schöpfung. Krok., Dch. Kniha tvorstva a přírody. Sš. Sk. 170.

Tvoršovice = *Tvořešovice*.

Tvourek, rka, m., něm. Twurek, ovčárna u Mor. Budějovic.

Tvrď, i, f. = *pevná země*, festes Land. Krok. — **T.** = *obloha*, das Firmament. V MV. nepravá glossa. Pa.

Tvrďák, u, m., vz Víno.

Tvrdě, hart, fest; kompar. *tvrději, tvrzeji, tvrze* (St.), *tvrz*. T. usnouti, upomínati (nelaskavě), V., ležeti, spáti, Jel., o někom mluviti, Troj., k někomu se míti. Koc., postupovati (na někoho) Kom. Měj to tvrdě (pevně) na paměti; T. něco dovoditi. Hus I. 97. Sv. Václav vieru křesťanskú tvrdě držieše. Pass. 794., 850. Protož tak t. jim domlouval; Nad nimi t. a přísně panují; Rodičům svým t. odpověděl. BR. II. 56. a., 100. b., 207. a. Císaři zlíbilo se setrvati tvrdě na právu nabytém. Ddk. II. 169. Uloživše mu tvrdě (přísně), aby tobě bez všelikého odporu všecky ty véci navrátil. Ddk. II. 259.

Tvrdeň, dně, f., sideroxylon, rostl. Presl.

Tvrděnec, nce, m., hypoxis, rostl. česnekovitá. Rostl. I. 268. b.

Tvrděti, ěl, ění = *tvrdnouti*, hart werden. Veleš.

Tvrdice, e, f., fester Ort. Dch.

Tvrdicí, bejahend. T. úsudek; věta, vz Věta. V případě jisticím, t-cím, im bejahenden Falle; ke článku průvodnímu odpověděti způsobem tvrdicím, einen Beweisartikel bejahen. J. tr.

Tvrdičký = *trochu tvrdý*, härtlich. Rst. 510.

Tvrdidláto, a, n., der Hartmeissel (u kovářů) Šm.

Tvrdík, a, m., osob. jm. Šd.

Tvrdín, a, m., něm. Tvrdina, ves u Bilina. PL. — **T.**, les. Arch. V. 530

Tvrdina, y, f. = *tvrdá věc*, ku př. maso. Než se taká t. uvaří. Us. ve Slez. Šd. — **T.**, y, f., v horn., die Flage, fettes Gestein. Šm.

Tvrdiš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. 126

Tvrditel, e, m., der Behaupter, Erhärterer. Dch.

Tvrditelka, y, **tvrditelkyně**, ě, f., die Behaupterin, Erhärtererin.

Tvrditi, tvrď, -dě (íc), il, zen, ení (na Slov. děn, dění); *tvrdívati*. **T.** = *tvrdým činiti*, härten, hart machen; *pevniti*, befestigen, fest machen; *jistiti, za pravdu udávati*, bejahen, behaupten; *platnějším, jistějším činiti*, bestätigen, bekräftigen, befestigen, bestärken, giltig machen, erhärten. Jg. — **abs.** I kolik jich bylo, jaká jména měli t. smějí. BR. II. 9. a. To, tvrdím (= myslím), jinak se má. Ve vých. Čech. Olv. — **co, koho.** Oheň tvrdí hlínu. D. T. síť, tenata = spravovati. Us. On to tvrdí (za pravdu vydává). Marek. Něco důvodně t. Sych. Lásku tvrdí svornosť. Ros. T. biskupy, poručníky, V., obruč (u bednáře) = pacholetem n. klubem pevně k deskám přirážeti; vazbu (spraviti). Šp. Neroďte tvirditi svá sirdczie. Ž. wit. 30. 25. T. kovy (kaliti), härten. Šp. Něco t., behaupten. Nz. Basa tvrdí muziku. Us. Dch., Všk. Kdo něco tvrdí, ještě nedokázal. Shakesp. T. papeže. Let. 123. Něčí řeč t. Čr. Nebesa tvrdieše svrchu. BO. Požehnánie otcovo tvrdí domy synóv; Tvrdie nejisté věci; A dále tvrdě jich rozum die Kristus: Že tak psáno jest; Rozum (dává Bóh) proto, aby ukázal, co jest lepšie a kterak zlé člověka obtěžuje a dobré tvrdí. Hus I. 147., 256., II. 150., 425. (Tč.). — **co kde.** A tak se válka tvrdila mezi nimi velmi ukrutně. Let. 37. Tu ihned lidi na tom tvrďte, ať nesvolují. Arch. II. 165. Kněží po kostelích tvrdí lidi a rozpakují, aby nikoli nedali se v žádné smlouvy. Bart. — **co jak.** Ten pořádem to tvrdil, a nebylo to pravda. Us. Šd. Nebo, vece dále apoštol a záporem předešlý klad tvrdí, Ale ještě zřetelněji a bez obrazu holými slovy tvrdí to Petr. Sš. II. 69., Sk. 47. (Hý.). — **co za co:** za pravdu, V., za věru. Chč. 375. — **co, se čím:** přísahou, V., důvody. A pak jiní to tvrdie písem svých nálezem, ale v božiem písmě nemohú toho naleznúti. Hus I. 261. Tím se láska tvrdí. Har. Železo, ocel kalením, hasením, Vys., stěny hřeby (hřebami), Kom., kladnici klíny, Vys., smlouvy knihami, pečetí; trh se tvrdí dobrovolným snesením prodavače a kupce o summu trhovou; Kšaft smrti kšaftujícího se tvrdí. Er. Viera, naděje i milosť pravá jím (pateřem) se tvrdí. Št. Tvrdiec tyto řeči dobrými diely. Hr. rk. 209. — **co, koho kde, v čem:** čep v hřídeli. Vys. Nebyl bych toho koně koupil, kdyby mě v něm soused nebyl tvrdil. Us. Dch. T. někoho ve zlosti. Smil v. 955. T. někoho v něčem Bart. I. 36. — **se komu (infinit).** Tvrdí se mi (jest mi nepříjemno, krušno). Na Slov. Tvrdilo se mu tam jíti. Koll. Lidé hodnověrní mateř jeho hokyní býti tvrdili. Bart. — **že.** Páni t-li, že oni sami mají právo voliti. Pal. Dj. IV. 1. 23.

Tvrdivosť, i, f., die Position (v log.). Šm.

Tvrdivý = *tvrdicí*, affirmativ, bejahend. Sedl., Nz.

Tvrdka, y, f. *T-ky = nepukavé, tvrdé, jednosemenné plody rostlin pyskatých a piplovitých a některých růžokvětých*, die Hartfrucht. Vz S. N., Rst. 149., 510., Čl. Kv. XXVIII., Kk 58. — *T-ky = tvrdé neštovice*, varicella solida, dura, die Steinpocken. Jg.

Digitized by Google

Tvrdkov, a, m., něm. Pürkau, ves u Rymařova. PL.
Tvrdlý = *ztvrdlý*, verhärtet. Jg. exc.
Tvrdnatosť, i, f. = *tvrdosť*. Na Slov. Bern.
Tvrdnosť, i, f. = *mocnosť*, *pevnosť*, die Kraft. A všu t. chlebnú zetřel. Ž. wit. 104. 16. Dle Gb. vyd.: tvirdosť chlebovu. Taktéž ib. 72., 4. Cf. Tvrdný. T. milosrdná. Výb. I. 755., St. Vz Tvrdný.
Tvrdnouti, dnul, a dl, utí, erhärten, hart werden. V. — **v čem**. Ráj. — **jak**. Vody tvrdnou **ku** podobenství kamene. Toms. — **komu**. Břich mu tvrdne. Lk.
Tvrdnutí, n., das Hartwerden, die Verhärtung. Jg.
Tvrdný, zastr. = *pevný*, hart, fest. St. skl. T. milosť, mysl. Výb. I. 755., 1087. 30. O božie milosti tvrdná a tvrdnosti milosrdná. St. Mysl všem tvrdná. Výb. I. 1087.
Tvrdo, vz *Tvrdý*. — T., *adv.* = **tvrdě**, hart. Na t. vařený. Us. Ona je na tvrdo (s útěžkem). Us. Hk. Kopati na t. (ve vinnici). Drsk. — **T.** = *pevno*, fest. T. spáti. Čes. mor. ps. 164., Sl. ps. 148. Pravda sv. písma drží nás t., abychom svými úmysly nezašli v blud. Hš. exc. Zdi t. učinil. BO. — **T.** = *obtížno*, beschwerlich. T. jest proti ostnu se zpěčovati. V. Učí sa tvrdo. Mor. Brt. Je t. o groš. Ib. Brt. To t. jest rozeznati. Hus. I. 131 T. učí se hovoriť (málo mluví). Dbš. 6. O čemž by bylo dlúho a tvrdo mluviti. Hus. I. 23. — **T.** = *nevlídně*, hart, gefühllos. Bern. — **T.**, *subst.*, das Harte. Na t. skočiti (něco nesnadného podniknouti, v nesnáz přijíti). V., Kom., Br. Pohanění trpěti zdá se mu na t. skočiti. Na tvrdoť mu bude skočiti. Vz Nebezpečenství. Č. Žebřík byl na t. postaven. Us. — **T.** = *tvrdosť*. Dal.
Tvrdočel, a, m. = *svéhlavý*, *nepovolný člověk*, der Hart-, Starrkopf. D. Takoví tvrdočelové. Bart. 290. 6. — Č. M. 556. Nežili t-vé. Reš. Vz Neústupný.
Tvrdočelnosť, i, f. = *jakosť tvrdočelného* t. j. *tvrdé čelo majícího*, *tvrdohlavosť*, *urputilosť*, *zavilosť*, die Hartnäckigkeit. Hý. Opět přijdou mezi tím vzdoru a t. svou složivše. Sš. J. 279. Až do času sv. Pavla vždycky ta t. při nich byla. BR. II. 513. b.
Tvrdočelný, hartköpfig, hartnäckig, halsstärrig, *svéhlavý*. Br., V. T. sekta. Bl. Živ. sv. Aug. 83. T-ní a slepci býti měli. BR. II. 351. b. Oni (Israelité) t-ni a úrupni zůstali. Sš. Sk. 87.
Tvrdočelý = *tvrdočelný*. Světz. 1871.
Tvrdohlavě, halsstarrig.
Tvrdohlavatosť, i, f., vz Tvrdohlavosť. Slov.
Tvrdohlavatý, vz Tvrdohlavý. Na Slov.
Tvrdohlavec, vce, m., der Dickschädel. D., Sych., Dch., Stnk., Bž. 238.
Tvrdohlávek, vka, m. = *tvrdohlavec*. Us. Dch.
Tvrdohlavosť, i, f. = *svéhlavosť*, die Hartköpfigkeit, -starrigkeit, -näckigkeit, Bockbeinigkeit. Us. Jg., Dch.
Tvrdohlavý = *urputilý*, *svéhlavý*, halsstarrig, hartnäckig. Us. T. kluk (hlaváč). Us. Ktk. — **T.** = *nevtipný*, der schwer begreift. V.
Tvrdohoblík, u, m., u truhl., der Harthobel. Šm.
Tvrdohouby, pyrenomycetes n. sclerogasteres, zvláštní řád hub, rostoucích skoro vesměs na dřevě a na listech, řidčeji na zemi. Vz více v S. N., Rstp. 1943., Rst. 185., 220., Kk. 76.
Tvrdohrdlatý, hartmäulig.
Tvrdohubý kůň, hartmäulig. Zlob.
Tvrdoch, a, m. Jakub, nazvaný T. Záp. m. 1453.
Tvrdochopný = *tvrdohlavý*, *nevtipný*, schwerbegreifend, dumm. Krab.
Tvrdokamy, ů, pl., m.: a) *živce*, Feldspathe: živec, labrador, leucit, lazurit, tyrkys; b) *nerosty amfibolové*: amfibol, augit, osinek; c) *křemencové*: křemen, opál, obsidián. Vz tato jednotlivá slova. Bř. 104., 168.
Tvrdokožný, harthäutig. T. nosorožec. Č.
Tvrdokrknosť, i, f. = *tvrdošijnosť*. Slov.
Tvrdokrký = *tvrdošijný*. Na Slov.
Tvrdokus, u, m., das Hartstück. Šm.
Tvrdokylný, hartbrüchig. Jg.
Tvrdol, u, m., detarium, das Detarium, rostl. T. senegalský, d. senegalense. Rstp. 466.
Tvrdolovitý. T. rostliny, detarieae: tvrdol, pomnož. Rstp. 466.
Tvrdomalba, y, f., die Stereochromie. Rk.
Tvrdoměr, u, m., sklerometr, strojek ku měření tvrdosti nerostů, der Sklerometer. Vz Bř. 58.
Tvrdomluvnosť, i, f., bissiges Reden. Na Mor. Tč.
Tvrdomyslný = *tvrdohlavý*, hartsinnig. Č.
Tvrdoň, ě, m., osob. jm. Pal.
Tvrdonice, dle Budějovice, Turnitz, ves u Břetislaví. PL.
Tvrdopa, y, f., duronus (bestia). Rozk.
Tvrdoplecný = *tvrdošíjný*, *tvrdých plecí*, *zatvrzelý*, hartnäckig, verstockt. T. lid. Bech.
Tvrdopich, u, m., v hutn., der Hartstich. Šm.
Tvrdorohý, harthörnig. — **T.** = *tvrdého kopyta*, harthufig. D.
Tvrdorožec, žce, m. = *tvrdorohý*. — **T.** = *zarputilec*, der Starrkopf. Vid. list.
Tvrdoruký, harthändig. Us.
Tvrdosemenník, u, m., osteospermum, der Beinsamen, rostl. Rstp. 921.
Tvrdosímka, y, f., margirocampus, rostl. růžovitá. Rostl. I. 231. b.
Tvrdosímník, u, m., osteospermum, rostl. měsíčkovitá. Rostl. I. 254. b.
Tvrdoslav, i, f., Droslau, ves u Velhartic. PL.
Tvrdosluchý = *nedoslýchavý*, schwerhörig. Dch.
Tvrdosrdnosť, i, f., die Hartherzigkeit. Bern.
Tvrdosrdný, hartherzig. Bern.
Tvrdosť, i, f., opak: *měkkosť*, die Härte. V. T. = ona vlastnosť pevných těl, že činí jakýs odpor, chceme-li tvar jejich změniti. Vz S. N. T. nerostu jest odpor, jejž nerost klade tělesu do hmoty jeho vnikajícímu. T. kamene, dřeva. Us. *Stupnice tvrdosti*:

1) talek (mastek), 2) kamenná sůl n. sádra, 3) vápenec, 4) kazivec, 5) apatit, 6) živec, 7) křemen, 8) topas, 9) korund, 10) demant. Vz Znak., Schd. II. 15., Bř. 57., KP. II. 9., III. 179. Nerosty 1. stupně lze rýpnouti měkkým dřívkem, 2. st. nehtem, 3. st. krejcarem, 4. st. hřebíkem, 5. st. sklem, 6. st. pilníkem, 7. st. anglickým pilníkem. Š. a Ž. Břicho nižádnú t. kosti v sobě nemá. Hus. III. 83. — T. *života, v životě*, die Hartleibigkeit. Lk. Kosatec t. života obměkčuje (na měkko vařený a přikládaný). — T. = *necitedlnosť, přísnosť, zatvrzelosť*, die Härte, Strenge, Hartherzigkeit, Unempfindlichkeit. Pro t. zimy. BR. II. 684. b. Můžeš-li kterak tu t. úmysla svého změniti? Pal. V. 1. 415. On nemá tu žádné t-sti dělati, ještě by odtud mohli škoditi, anebo válku věsti. Pč. I. 207. O kterak mnozí jsú, jenž t. židovskú hyzdie, že sú p. Krista neposlúchali kázánie; A on jako u vieře pochybující a jim nevěřící ukazuje svou t. nechce věřiti. Hus. II. 124., 164. (Tč.) — T. = *pevnosť*, die Festigkeit. Veliká je t. tvé viery. Hr. rk. 129. — T. = *platnosť*. Vypověděl, ež ty listy věčně nižádné moci ani tvrdosti nemají jmieti, než umrly býti. Arch. II. 323. On v spravování tvrdosti užívá. V. — T. *živobytí*, harte Lebensart. — T. zimy (krutosť), die Rauhigkeit. Háj. — T. = *obloha nebeská*. Kat. 1378. Neže slunce pokročí na tvrdosti nebes (na obloze). Rkk. 20. Diela rukú jeho zvěstuje t. Ž. wit. 18. 2.

Tvrdošíjně, tvrdošijně = *svémyslně, neústupně*, halsstarrig, hartnäckig, verstockt. V.

Tvrdošíjnosť, -šijnosť, i, f. = *tvrdohlavosť, tvrdočelnosť, svéhlavosť, neústupnosť, urputnosť, urputilosť, zarputilosť*, die Halsstarrigkeit, Hartnäckigkeit, Störrigkeit, Stützigkeit. Jg. Tvrdošijnosť. V. Vz Tvrdošíjný. T. trestati. Zav. Jakkoli toho neposlušenství a t. jeho zasluhují. Ddk. II. 251.

Tvrdošíjný, -šijný = *tvrdé šíje, tvrdohlavý, svémyslný, neústupný, trvalý, urputný, nepoddaný*, halsstarrig, hartnäckig, störrig, stützig, hartköpfig, widerspänstig. T. = jenž šíje své t. j. svého úmyslu jinému nijak podrobiti nechce. Šš. Sk. 89. Tvrdošijný, V., tvrdošijný. Br. Tvrdošijný, jako kratochvilný, kralodvorský. Mk. Příp. -ьнъ Mkl. B. 151. T-ného udělati. V. Na t-ného dubovec. Prov. Jg., Lb.

Tvrdošina, y, m. = *tvrdohlavec*. U Pelhř. Ptů.

Tvrdoška, y, f., methoca, hmyz. Krok.

Tvrdošný = *tvrdošíjný*. Na Mor. Jg., Flk.

Tvrdota, y, f. = *tvrdosť*. D.

Tvrdotina, y, f. = *tvrdosť*, die Härte. — T. = *tvrdý otok*, scirrhus, harte Geschwulst. V. — T. = *pevnosť*, die Festigkeit.

Tvrdotráva, y, f., sclerochloa: lipnice tvrdá, s. dura. FB. 11.

Tvrdotylnosť, i, f. = *tvrdošíjnosť*. V.

Tvrdotylný = *tvrdošíjný*. V.

Tvrďounký = *tvrdičký*. Rst. 540.

Tvrdoústosť, i, f., die Hartmäuligkeit. T. koně. — T. = *tvrdošíjnosť*. V.

Tvrdoústý, tvrdoustý = *neposlušný*, hartmäulig. T. kůň. V. — T. = *tvrdošíjný*, halsstarrig. V., Jel. Nechcej být t-stým, mluv, keď mluviť svědčí. Na Slov. Tč. S t-stým nic nesvedeš, dřív kocúra na kole k oráňú vyvedeš; Těžko jest t-stých nutit k mluvení, nebo mají plná ústa hořkého koření. Tč.

Tvrdovka, y, f. = *brambor podlouhlý, načervenalý*, eine Art Erdäpfel. Slez.

Tvrdutosť, i, f. = *tvrdosť*.

Tvrdutý = *tvrdý*. Ros.

1. **Tvrdý**; *tvrd, a, o; komparat. tvrdší*, (*tvrzší*, Št.; strč. tvrzí. Kořín. v Rkk. 14.). T. = *ne měkký*, hart. Strsl. тврьдъ, firmus. Mkl. B. 31. T. kámen, skála, dub, V., ocel, Rkk., dříví (dubové, bukové atd.), vejce, maso, pecka, chléb, kůra, šupina, ořech, len, tolar, Speciesthaler, Us., knedlíky (Wasserspatzen), houska, rohlík, mrkev (nedovařená), kedlubny atd.; maso jako podešev, Šp., kůže, D., peníze (proti: drobným). Jg. Tvrdý jako kámen, jako železo, jako kosť, koštál, co roh, D., co měď, Us., jako nákova. Mt. S. T. stopa, když se na tvrdé půdě jenom nejkrajnější stěny spárů vytisknou, das Kränzen. Sp. T. vaření v cukrovarstvu, das Fettkochen. Dch. T. kamení (v hornictví). D. Kůň těla t-ho. Db. T. blána. Nz. T. obilí (pšenice, žito). Us. Šd. Srdce (jejich) tvrdé a jako kamenné obměkčil; Srdce i kamení tvrdší. BR. II. 13. b., 130. a. Aby ne vždycky mléka potřebovali, ale také tvrdšího pokrmu požívali. BR. II. 537. (Šd.). Bo ja už věcej (více) něstanu, ležim tu pod tverdu zemu. Sš. P. 493. Ten kámen jest velmi tvrd. M. Dva tvrdá kamení řídko dobré mouky namelí. D. Čím starší kozel, tím tvrdší roh (tvrdošijnější). Tvrdáť jest to kosť na jeho zuby. Na tvrdý špalek tvrdý klín. (D.). Tvrdé má řemení (je skoupý). Mus. Mlátiti po tvrdých, po tvrdé (když se ponejprv mlátí strana; mlátiti po měkké i. e. straně, mláti-li se strana již druhá, obrácená). Musíť tvrdé hrušky hrýzti. Mus. Nerád v tvrdém vrtá. Vz Lenoch. D. Umí v tvrdém vrtati (= dlouho se lopotiti). Us. Má tvrdou kůži (jest lakomý). Č. Cizí kůň má tvrdý hřbet. Č. M. Vz strany přísloví ještě: *Huba, Hřbet, Kabát, Kámen, Krk, Masný, Nos, Palec, Tesati, Vytrhnouti co komu kde*. — **od čeho**. Ot nepřátel tvrdá dosti (země). Dal. II. 32. — T. *voda* (studničná), hart. T. povětří (suché, čisté), čas, rein und trocken. Sych. Us. u Litomš. Bda. — T. *souhlásky*: *h, ch, g, k, r, n, d, t, l*. Vz Hláska. — T. = *pevný, silný, nepohnutelný*, fest, stark, unbeweglich. Aj prúd Pražan jarno přese zdi teče, zachváti vsiu sílu v tvrdě hradě. Rkk. 19. I otnese u hrad, ach, u hrad tvrdý Rkk. 27. Odtrhli sme od toho města, jeho nedobyvše, neb jest tvrdé. Pal. Dj. IV. 1., 158., Arch. IV. 387. T. naděje. GR. T. miesto. BO. T. spaní, Us., usnutí, Jel., sen. Bibl. V tvrdém spaní dítě zalehla. Sych. — **v co**. T. v nohy (dobrý chodec). Alx. Jakž lvový štěnec, jenž ještě netvrd v nohy. Jir. Anth. I. 33. — T. = *ostrý, přísný, surový, tuhý*, streng, hart. T. zákon, Háj., meč, Jel., řád, Us., vychování. Jg. Nežeň sa šuhajko, tvrdá jeseň přišla. Ps. sl. 320. Téhož léta byla velmi tvrdá zima

Let. 10., 129. Dala je ve tvrdé vazbě držeti. Pal. Dj. IV. 1. 19. — **T.**, steif. Už sem byla celá tvrdá; Mám tvrdé nohy. Slez. Šd. — T. = *nečilý*, unempfindlich, hart. Kůň tvrdé huby. Us. — **T.** = *nestoudný*, hart, unverschämt. Tvrdého čela býti (také: tvrdošijným býti). Jg. — **T.** = *nepohnutelný*, *neohebný*, *neústupný*, hart, hartnäckig. V. T. hlavu míti. Jest t. šíje člověk. D. Dvě tvrdé hlavy nebrzy spolu trefí. D. T. pes = při cvičení tvrdošíjný a zlý, nebo který nekvílí, je-li bit. Šp. T. palice, der Dickschädel, hlavička (o dítěti). Dch. Tvrdé s tvrdým nezmnruje žádného stavení. Na Slov. Tč. T. důvod. Hus. II. 66. — **v čem.** Kdo tvrd ve zlém, ten proti dobrému. Št. — **T.** = *necitlivý*, *nelítostivý*, *nemilostivý*, *nemilosrdný*, *krutý*, *nevlídný*, hart, unempfindlich, unsanft, unmild. — **ke komu.** T. napomínač, Kram., npomínatel. Jel. T. srdce. D. T. slova, odpověď, Us., pýcha. Hlas. Slovy tvrdými na někoho se utíkati. V. T. kůže (zarytý hříšník, hart gesottener Sünder). Dch. Upadne-li (siemě) na skálu, to věz na srdce tvrdé, opět užitka nepřinese. Hus. II. 72. Řeč tvrdá zbuzuje hněv. BO. Vz T. (*ne:* měkký). Nebuďte k nim tvrdí. Kram. K těm nebuď své ruky tvrdý. Výb. I. 918. 2. — **T.** *hlava* = *nevtipná*, ungelehrig, hart. V. — **v čem:** Ti, kteříž jsú v rozumu tvrdí a hlúpí. Hus. II. 132. — T. = *zběhlý*, erfahren, versirt. Tehdy jeden mistr najbrzší a v učení všech najtvrdší (= nejzběhlejší). Kat. 1679. — **T.** = *těžký*, *trudný*, *nelehký*, *nesnadný*, schwer, hart, mit Mühe verbunden. T. dýchání, Reš., stolice, jídlo (nelehké k strávení). Tvrdých věcí tížete; Dievné a t. věci mluví sv. Dionysius o andělích. Hš. exc. Kdo jest tvrd v životě (nemá stolice). Jád. — **v čem.** Kůň tvrdý v běhu, v chůzi, schwerfällig. Db. — **s inft.** Tvrd kozel dojiti (o lakomém). Č., D. Což je ta cesta tvrdá orat. Er. P. 183., 437. — **čím:** slovo výkladem tvrdé, schwer zu erklären. Nz. — **T.**, *s ohledem na cit a to nejvíce nepříjemný*, hart, unangenehm. T. zima. V. T. osud, práce, verš, víno. Us. T. jho nésti. Musí tuhá a t. zima býti, aby měl vlk vlka jísti. Prov. Aby mu to na tvrdé nepřicházelo. Kom. D. 82. — **T.** = *tuhý*, *valný*, *náramný*, hart, gross, stark, schwer. T. boj. Alx., Troj. Kto železo na ceste najde, bude mať t. šťastie. Na Slov. Dbš. 105. V t. boj s někým vjíti. Dal. 165. Polapila ho v třieslech tvrdá bolesť. BO. T. jeseň = nejvyšší čas jeseně. Na Slov. V t. noci (hluboké, k práci se nehodící). Kom. Do t. noci tam byli (pozdě do noci). Koll. — **T.** = *otužilý*, abgehärtet. — **nač:** na zimu. Mor. Brt.

2. **Tvrdý**, ého, m. T. Frant., právník a spisov., † 1827. Vz S. N.

Tvrsice, dle Budějovice, Twrsitz, ves u Volyně.

Tvršice, dle Budějovice, Twerschitz, ves u Žatče. Tk. III. 77., 102., Tf. 286.

1. **Tvrz**, i, **tvrze**, e (zastr. *tvrza*), **tvrzice, e, tvrzka, tvrzička**, y, f. = *pevnosť*, die Veste, Citadelle, das Kastell, Fort. T. von tvrdý, hart, fest, munitio, zum Unterschiede von hrad, castrum. Gl. 345. Strsl. tvrъžda. Mkl. B. 81. V tvých tvirzech. Ž. wit. 121. 7. Na Praze hrabí německého posadi a vše tvrze Němci osadi. Dal. Že mi mé tvrze dobýval i dobyl, i pobral tu zbožie; A to hnáno na jeho tvrze; To mi učinili lidé s jeho t-e; Mou t. mi obořil mocí; Mě samého za hrdlo jal a na svú tvrzi vedl. Půh. I. 182., 181., 190., 295., II. 292. (Tč.). — D., Sych. — **T.** = *hrad*, *zámek*, die Burg, Feste, festes Schloss, der Rittersitz, das Kastell. V., Kom., Dal. T., castra. BO., Bj. Starým Čechům slulo t. obydlí zemanské při statku, skrovnější nežli zámek, obyč. toliko o jednom stavení. S. N. T. ustavena jest na obci; Spálil mi v Petrovicích tvrzi a bránil mi sitł. Půh. I. 201., II. 26. (Tč.). — Z sebe t. učinili = srazili se. Troj.

2. **Tvrz**, i, f. = *potvrzení*, die Bestärkung, Bekräftigung. To tak má nám potvrzeno býti, jakož sami tvrz rozumnú o tom budem sobě vymysliti uměti. Arch. III. 439.

3. **Tvrz**, e, m. = *hřib*, Röhrenpilz, boletus edulis. D., Rstp. 1912., Kk. 78. Vz Tvrzník.

4. **Tvrz**, vz *Tvrdě*. Ještě tvrze. Bj.; BO.

5. **Tvrz**, i, f., Tvrze, samota u Přibyslavi. PL.

Tvrze, e, f., vz Tvrz, 1. — **T.** = *nouze*, die Noth, das Elend. Na Slov.

Tvrzehraz, e, f., Durchlass, ves u Znojma. PL.

Tvrzeň, zně, f., hypoxis, der Härtling, rostl. T. přímá, h. erecta; bujnatá, h. sobolifera. Rstp. 1550.

Tvrzení, n., die Bejahung, Behauptung. Za pravé t. (jištění). V. — **T.**, die Bekräftigung, Erhärtung, Bestätigung. Na t. přiezni ruky podati. Alx. — **T.** = *popruh*. To t. je slabé, špatné; t. ku trakači; kráva potrhala t., na kterém jsem ji uvázal. Us. na mor. Drahansku. Hý. — **T.** = *část chomoutu*. U Nezamyslic. Bkř. — **T.** = *měkké dříví na klíny uchystané* (ve mlýně). Us. — **T. se** Bohu, die Erbauung. Kom.

Tvrzený; *-en*, *a*, *o*, behauptet. — **T.**, erhärtet, bekräftigt, bestätigt. Valný sněm dokončil skutečně smíření na Wilšteině počaté a v Pelhřimově t-né. Pal. Děj. IV. 1. 216.

Tvrzí = *tvrdší*. Bž. 154. Vz Tvrdý.

Tvrzice, e, f. = **tvrzka**, *malá tvrz*. Pal. Dj. IV. 2. 272.

Tvrzín, a, m., Twrzin, samota u Tábora. PL.

Tvrzinky, pl., f., vz Tvrz, 3.

Tvrzisko, a, n., špatná tvrz.

Tvrziště, ě, n., locus munitionis, die Burgstätte, dříve purgstal, burgstal. Vz Tvrz. Gl. 345. List, kterýž jemu a jeho manželce i dětem svědčí na tržiště v Neumětelech. Arch. II. 185.

Tvrzka, y, f. = *malá tvrz*, *tvrzice*. Us., S. N. XI. 120.

Tvrzní, Kastell-, Fort-, Burg-. T. a hradoví násilníci. Chč. P. 276., Pal. Dj. IV. 1. 470.

Tvrzník, u, m. = *hřib*, Röhrenpilz. Us. Dch. Vz. Tvrz, 3. — **T.**, a, m., osob. jm. — **T.** = *zámecký*, der Schlosshauptmann.

Tvrzňovitý. T. rostliny, hypoxideae: tvrzeň, zobatec. Rstp. 1549.

Tvrzový = *tvrzní*. T. loď. Dch.

Tvrzský, ého, m., osob. jm.

Tvrzší, vz Tvrdý.

Tvůj, zastr. *tvój*, Rosa má také: *tvý*; v jižních Čech. *tvuj*. Kts. Od *ty*. Ht. Dle Prk. ve Zprávě vid. akadem. 1876 z dat. tvi. Vz tam. Dle Bž. 151. vznikla *můj, tvůj, svůj* ze starých ablativů: *mo, tvo, svo* a náměstky: ji, ja, je. Jiní odvozují je z kmenů: mъ, tvъ, svъ n. z dativů: *mi, ti, si.* — Tvůj, m., tvá (z tvoja), f., tvé (z tvoje), n. Skloňuje se jako *Můj*, vz Můj; v sg. v dat. tvojemu, v instr. s tvojím, v pl. tví (nom.), tvojich, tvojim, tvojimi m. tvému, tvým, tvoji, tvých, tvým, tvými v obec. mluvě. Strany skloňování toho slova na Mor. a v již. Čech. Vz Můj a Mtc. 1878. 18., v staročeštině vz Kt. 51. Strany užívání ho vz *Zájmeno*. Dein, deine, dein, tuus, tua, tuum. Celý tvůj jsem. Bern. Uchvati tvú družiu. Rkk. Tví nepřátelé. Na Slov. Tč. Kdy bude tvojeho narození?; Tvoji mladej ženě zlého se nestane; Už si děvče, už si moje, líbí sa mně líčko tvoje; tobě moje a mně tvoje, líbijá sa nám oboje; Co je mňa po tobě, po tvojej podobě, co mňa do tvej krásy, dyž ty pro mňa nejsi; Tvó krásnó hlavěnko vlož na mý ramýnko; U mojej maměnky dobrá polivečka, u tvojej, synečku, falešná slovečka; Tví přátelé nemůžó. Sš. P. 5., 10., 190., 214., 215., 470., 713. Jáz bych tvá ráda byla. Dal. 23. Medle nech, co není tvého, však máš svého do nového. Vz Cizí. Lb. Má bolesť tvůj smích. Prov. D. Tvůj (i. e. přítel. V listech.). Byla zde tvá (= tvá žena). Us. Co dělá tvůj (muž)? Us.

Tvůra, y, f. = *strůra*. Scip.

Tvůrce, tvorce, e, m. = *kdo tvoří, tvořitel*, der Schöpfer, Erschaffer, Bildner. Vz Tvorce. Vok. tvůrce. D. Strany skloňování vz *-ce*. — T. melassy, der Melassebildner. Šp.

Tvůrčí, schöpferisch, schaffend. T. moc, síla, duch. Bk.

Tvůrek, rka, m. = *malý tvor*, das Geschöpfchen. Plk.

Tvůrkyně, ě, f., die Schöpferin, Urheberin. Č.

Tvůrný, vz *Tvorný*.

Tvy, *označuje nechuť*. Tvy, to je hořké! Na Mor. Brt. — T. Neřekl ani my ani tvy, ani se nehnul. Němc.

-tvý, přípona adj., v lat. -tuus, mrъ-tvý mor-tuus. Schl. Vz Tvoření slov.

Tvýs = *tvých*. Ž. wit. 64. 5.

1. **Ty**, 2. tebe, **ne**; tě (tvůj m. tebe kdy? vz Já), 3. tobě, ti (zastr. tebě; ale posud žije v již. Čech. Kts.), 4. tě, tebe (*tebe* jest vlastně genit.), 6. tobě (tebě, vz dat., v jižních Čech.), instr. tebou (m. strčes. tobú, *o* se seslabilo v *e*); dual zastr. nominat. a akkus. (va, vě), gt., lok. vajú, dat. a instr. vama; pl. 1. vy (pod Krkonš. slyšeti od starých lidí nomin. pl. ve m. vy. Kb.), 2. vás, 3. vám (ve 14. stol. také vem), 4. vás (dříve vy), 6. vás, 7. vámi. Na Zlínsku má gt. i akkus. ťa i po předložce *do* (do ťa), po předložkách ostatních gt. tebe, akkus. obyč. ťa: za ťa, pro ťa. Brt. v Mtc. 1878. 17. Na Slov. gt. a akk. sg. teba a ťa, dat. tebe, instr. pl. vami. Ht. Sr. ml. 232. Skloňování strčes. vz Kt. 46. Kdy se užívá širších forem (tobě, tebe), o tom vz Já. Místo ti klade se také *ť*: Jakť (jak ti) se kdy vidí. Br. Jestližeť (jestliže ti) za dobré, učiň to. Vz Ť. Kdy se *ty* vynechává a kdy klade? vz Já, Zájmeno. Ty, lit. tu, lat. tu, doric. *τύ*, att. *σύ*, goth. thu, prus. tou, tu, něm. du, skr. tvam. Schl., Mkl. L. 162. Jest rozumnější nežli ty. D. Ty lve, ty vraže, ty pse! Us. V tie jsú úfali; Ludie pod tie padnú; Před tebú; Když sě hněváše na vy. Ž. wit. 21. 6., 44. 6., 9. 20., 123. 3. Novinku ti sděliti mám, novinku radostnú pro tebia, že možu jíť, synečku, za tebia. Slov. Čes. mor ps. 85. Parom ti do duše!; Zmok ťa vzal! Pokorný z Hor. 196. A já všecko, čo mám, oddám tebe (tobě); Zlý človek o tebe (tobě) zlú pověsť rozchýri (rozhlásí). Na Slov. Tč. A čo teba do neho. Slov. Dbš. 56. Co je mi po tobě, *lépe*: do tebe. Km. Cf. předcházející větu. Já tě dám (Šp. m.: ti)! Us. Dk. Tys děvucho, tys je hříšna; Už nic nechcu od cjebe (tebe), už jich živí Bůh z nebe; Ptam se cjebe (tebe), ženo ma, byl-li tu chudši ež (než) ja?; A my dítě rozmilý, mám ti (= tě) vopustiti?; Jak pak nemám zdychati, mám ti (tě) Turkům dáti; Vyšla ti ta panna krásná, komendanty přivítala: Vyletěl tě sokol hore pod oblaky a měl un (on) peříčko nade všecky ptaky; A dež (když) já k vám přendo, te (ty) mně nevutevřeš; Tebe mně nepřijó, sami be ti (tě) rádi; Já ho (statku) mám maličko, te (ty) ho nemáš toli; Počké, synečku, já na ti (tě) povím, žes nám polámal pěkné rozmarýn; Nevěřila bych tě (ti), doby ses mně krájel, šak si včera večír jinó vyprovázel; Já nakópím drahé masti, dám nožence (noze) vod bolesti, vona sa tě (ti) zahojí, dáli pán Bůh, v neděli; Něměj mně za zle, žech (že jsem) cě probudzil, abych jen jedno slovečko s tebum přeřundzil (promluvil); Žádnému jsem růže nedávaua, ani tebja (tobě) můj šohajku nedám; Budzěli, dzěvucho, budzěli dosč tebě (tobě)?; Ale mně nic není od tebja milejší; Nechcu ti (tě), panenko, nechcu ti, jsó lidi na světě, znajó ti; O te (ty) pane, pane náš, brzole nás zavoláš?; Co tě (ti) mám udělat? mám-li ti utopit?; Ranili mne zlí lidi, že mně tebja nepřili; Te mosíš bét, má panenko, předci žena má; Za jiného nepůjdem, tebja lúbit budem, a na tebja duše má jak živ nezabudem. Sš. P. 3., 9., 91., 124., 174., 186., 215., 256., 303., 307., 313., 353., 378., 389., 540., 559., 580., 606., 634., 793. (Tč.). Do teje = do tebe. Na Ostrav. Tč. Co myslíš, že jsi ty nevím co? Us. Šd. Věrně Janúšku, drahý tě byl Kristus poklad poručil; U příkladě chce král, aby ty pobil lid, a tak má vóli v sobě k pobití. Hus. I. 151., 325. Ty si taký ako já, oba kašu a chlieb jedáváme. Mt. S. Tudy ty, jáz tudy. Rkk. Tobě k dobrému. D. Co jest tobě do toho. Us. Já ti dám. Kdybych byl tebou. D. Ty co připovíš, nic tomu za dosť neučiníš. D. Cos ty zpříčil, to ten zhmoždil.

Digitized by Google

V. Já o slivách a ty o blumách. Já o Havlu a ty o Pavlu. Ty své slovo držíš jako pes půst. (D.) Ty každého drbeš a tebe všichni. Tobě z úst a nám mimo uši šust. Kdo tě nezná, koupil by tě a kdo zná, darmo by tě nevzal. Kdo o kom před tebou, jistě o tobě u jiných za tebou. Pk. Co tě nepáli, nehas. Koll. Vypadneť ti šíp z ořecha, když na tebe nenadále přijde. (D.). Vůči s tebou dobře a krom očí štípe co had. (D.). — S *li*, *s*, *ť*. Ty-li jsi ten, kterýž přijíti má? Br., V. *Tys* = *ty jsi*. Tys moudrý. A těť mám za blázna udělaného, že . . . Troj.

2. **Ty**, akkus. pl. zájmena *ten*. Vz Ten. Máš ty (= peníze)? Us. u Místka. Mtl.

3. **Ty** *ty ty*, *sit sit!* hlas brhličí. Dlouhý.

1. **Tý**, **tá**, **té**, zastr. forma určitá zájmena ten, ta, to = *týž*. V tém bludě. St. skl. II. 34.

2. **-tý** přípona adjektiv, vz Tvoření slov, Přípona.

Tybal, a, m., osob. jm.

Tyber, vz Tiber.

Týc, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Týceti, vz Tejceti.

Tycnouti = *drcnouti*, *ďubnouti*, stossen. — **čím kam**. Tyc nosem do zemi. Slez. Šd.

Týcti, v obec. mluvě m.: *téci*.

1. **Tyč**, **tyče**, e, **tyčice**, e, **tyčka**, **tyčina**, **tyčička**, **tyčinka**, y, f. V. T. od tъk. Mkl. B. 58. Die Stange, der Stecken, mthm. der Absteckstab. Nz. Na Slov. *týka*. T. chmelová, chmelná, Um. les., vinná, D.; plot z tyčí. Kom. *Tyčka*, *tyč* = *hůl*, *bidlo*, *žerď*, *žerdina*, *žrdka*, *ostřev*, *drouh*; k tahání piva: *pachole*; nad kamny: *bidlo*; u vozu: *oj*, *oje*; k držení sáhového dříví: *vaznice*, *laterník*; k držení voru: *špárník*, *šreka*; na uzení masa: *uzenice*; u kosy: *bidelec*. Šp. T. plotová = *plotovka*, die Stakette. Bc. T. hromosvodná, die Blitzableitersstange, Dch., skleněná, Glasstange, pryskyřicová, pryžcová, Ck., spojovací, die Verbindungsstange. Šp. Mája = vysoká tyč, otesaný strom, na jehožto vrchol chvojina se připevní, aby tyč stromu se podobala; okolo ní chasa tancuje. Sš. P. 716. Stojí tyčička prostřed dvorečka, na tej tyčijce chmelíček obrůstá. Sš. P. 750. (Tč.). Stojí tyčka prostřed dvoře, na tej tyjce chmélí roste. Sš. P. 749. Cín v tyčinách, Stangenzinn; cukrové tyčiny, Stangenzucker. Dch. Tyčinka obratová, das Wendungsstäbchen. Nz. lk. Tyčka vlaječná, Flaggenstange, praporní, Fahnenstange. Dch. T-ky na vinicích, vz o nich v Čk. 250. Hromada tyček na vinici (na chmelnici); *kozlík*. T. vodicí, ojnice, těhlice, těhlík; t. trkadla, die Poussoirstange. Šp. Vz Tyčka. T. při tělocviku. Cvičíce se tyčí pohyby, výdrže, poskoky, obraty a změny postojů rozeznáváme. Tyč leží čelně, bočně, kolmě; rovně, šikmě; čelně a strmě na pravo n. na levo; t. je strmá, svislá; tyč nad-, pod-, dvojchmatem vzíti; t. po boky, po prsa, po krk, nad hlavu držeti (jednoruč, obouruč). T. ku skoku, šplhací. KP. I. 449., 508. T. šermovní. Vz Tělocvik, Šplhání, Tš. na str. 106. — T. *k měření*, *měřická* = míra 10 stop, die Messstange, Messruthe, der Messstab. V. — Vz Tyčka.

2. **Tyč**, e, f. T. mořská, láčkovec, pavonaria quadrangularis, podobá se vápenitému prutu, který skoro po celé délce na dvou stranách hustě polypy je pokryt. Vz Frč. 34.

Tyček, čka, m., osob. jm. Vz Tk. I. 420., V. 261.

Tyčen, a, m., osob. jm. Arch. I. 178.

Tyčení, n. T. ve vinnici jest stavění podpor (tyček, odrů, stromků) ku keřům, das Stangenschlagen. Č., Šk.

Tyčený. Plot t. nebo jehelný, plot z jehel n. tyček, das Stacket, Staket, Stackwerk, ein Pfahlwerk zur Befestigung des Ufers. Nz.

Tyčeti, el, ení = *trčeti*, *vězeti*, stecken. Slez. Klš. — **kde**. Klíče tyčí ve dveřích; Pořád ještě cosi ve mně tyčí (nějaká nemoc). Slez. Tč.

Tyčí, n. = *tyčkové dříví* (slabé), das Stangenholz. Pta., Arch. I. 357.

Tyčice, vz Tyč.

Tyčička, y, f., vz Tyč.

Tyčina, y, f., vz Tyč.

Tyčinka, y, f., vz Tyč. — **T.**, das Staubgefäss, jeden n. více kruhů zvláštních, obyčejně z nitky a prašníku složených ústrojův, které se za zvláště přeměněné lístky pokládati musí. Vz Prašník. Cl. T-ky, stamina, jsou květové útvary listové, jejichž úkolem jest vytvoření zúrodňujícího květového prášku či pylu. Vz Pyl. S. N., Schd. II. 210. *T-ka* = úd zúrodňující či plodící rostlin jevnosnubných, skládající se z nitky a prašníku (dílu nejčelnějšího, v němž jest pel či pyl). Rst. 510., vz ib. 57., 113. Cf. Kk. 43., 48.—50., Čl. Kv. XXVIII. Počet tyčinek jest velmi nestejný. Jsou stejně n. nestejně dlouhé; ze 4 tyčinek slovou 2 delší: *dvojmocné*. Jsou vetknuty na kalichovité číšce, v koruně n. okvětí, na lůžku pod semeníkem, na pestíku; t. od sebe oddělené n. prosté, prašníky spojené (slepené) n. nitkami více méně srostlé a) ve svazeček n. b) ve 2 n. více svazečků: jedno-, dvou-, mnohobratné. T. drobné, odstálé. Čl. — **T.** T-ky = *dlouhé tenké pečivo* k namáčení do kávy, Stangen (Gebäck. Dch.).

Tyčinkatý = *tyčinky mající*, staminifer, staubgefässtragend. T. rostlina, květ. Rst. 510.

Tyčinkovitý, staminiformis, staubgefässförmig = tyčince n. jenom její nitce podobný. T. niti ve věnci mučenek. Rst. 510.

Tyčinkový, Stäbchen-. T. zrnka, vrstva. Nz., Ck.

Tyčiti, **týčiti**, il, en, ení; *tyčivati* = *tyčemi podpírati*, stengeln, stäbeln, pfählen. — **co**: vinice, Us., vinné ratolesti, Reš., chmel, D., hrách, boby. Us. T. prapor, aufhissen. — se, emporragen. Dch.

1. **Tyčka**, y, f. Vz *Tyč*. V již. Čechách *tejčka*. Kts. T. viničná, V., ve plotě, D., k měření. Sedl. T. s viškem atd. (výstražné znamení, že se někde nesmí pásti, tráva žati, choditi, jezditi atd.). Us. Šd. Vinař révy tyčkami stanoví. Kom. — **T.** = *malý*, *suchý stromek košatý bez vršku*, jejž ptáčník

Digitized by Google

s sebou nosí a do pole staví. Na haluzkách přiříznutých nastrčeny jsou trúbelky chebzové a v nich vějice. Na Zlínsku. Brt. — T. — *dlouhý člověk*, baumlanger Mensch. D.

2. **Tyčka**, y, m. T. Mikl. 1521. Vz Jg. H. l. 645., Jir. H. l. 298.

Tyčkář, e, m., der Steckenhändler. Ros.

Tyčkařiti, il, ení, Stecken machen, verkaufen.

Tyčkářka, y, f., des Steckenhändlers. Weib. Jg.

Tyčkářský, Steckenhändler-. Ros.

Tyčkářství, n., die Steckenmacherei, der Steckenhandel.

Tyčkovec, vce, m., der Arragonit. Krok. II. 113.

Tyčkovitý, stangenartig. T. hlati. Miner. 17.

Tyčkový, Stecken-, Pfahl-. T. plot, das Staket. Vz Tyčený. D.

Tyčkrle, pyčkrle, e, n. = *špaček* (dřevěná hračka). U Chrud. Kd., u Kr. Hradce a j. Psčk.

Tyčný, hochragend. Dch.

Tyčoví, n. = *tyčí*.

Tyčový, Stangen-. T. dříví (na tyče), das Stangenholz. D.

Tyčunka, y, f. = *cesta rolemi a nivami*, der Landweg. Na Morávce. Tč.

Týden (v obec. mluvě *tejden*) m.: *týžden* (proto, že se po 7 dnech týž den zase vrací. Na Slov. posud *týžden*), m. Ht., Er. v S N. *Skloňuje se dvojím způsobem*: a) *buď se obě částky skloňují*: týden (**šp.**: téhoden), 2. téhodne, 3. témudni, 4. týden, 5. týdni, 6. témdni (**šp.**: téhodni od téhoden), 7. týmdnem; pl. 1. a 5: tídnové n. tédni, 2. týchdní, n. týchdnův (**šp.**: téhodnů), 3. týmdnům, 4. tédni, 6. týchdnech (**ne**: téhodnech), 7. týmidni; b) *aneb zůstává* **tý** *neskloněným a toliko druhá částka* **den** *se skloňuje a to již dlouho*: 1. týden, 2. týdne, 3. týdni atd. Pl. *tédni* a *týdny* n. *tídnové*, týdnů, týdnům, týdny, týdnech, týdny, jest v Jg. příklady sice doložen (Ben., Ros., Apol.), ale zdá se, že se ho mnoho neužívalo; *lid ho* vůbec málo *užívá* říkaje: **neděle**: za 5 neděl; *a tento tvar obecný jest lepší*. Cf. Neděle. Někdy i v sg. říkáme: *neděle*. Po hlavních svátcích jmenují se: t. velikonoční, svatodušní či letničný atd. S. N. Prostřední den týhodne; Každého téhodne; po témdni. V. Bývá zde celé týdny; Během téhodne; Medový týden (líbánky), die Honig-, Küss-, Flitterwoche. Dch. Bylo to dnes týden. Us. Strastný t., die Leidens-, Passionswoche (pašijový t.). Vněšný člověk má bolestný týden (Passionswoche), vniterný slaví vzkříšení Páně. Sš. I. 331. (Hý). Šd. Týden co získá, svátek neprodělá (dobře hospodaří.) Týdna sedmého. BO. Šešt dní do týdňa a siedma nedeľa. Ht. Sl. ml. 203. V celém téhodni. Ler. Inde (jinam) chodiš každý deň a k nám len ráz přes týdeň. Sl. ps. 226. Inde ide každý deň, ke mně přijde ráz týdeň, aj to už len v sobotu, keď mám pilnú robotu; Nevidím synečka celý boží týden; Co pak k nám, synečko, celé tédeň nendeš; Přijdi edem (jen), přijdi, koli razů v týdni po patej v nědělu pro pentlu zelenu; Týdeň je mně rokem s nemilým čuověkem; Něřek sem dnes týden, že budu vojak?; Štyry týdně hrnce moči, na pátý omývá; Vodu hrabala, písek vázala, uřezala se, tédeň ležela; Abych do dnes týdňa v černej zemi byla. Sš. P. 195., 210, 215., 347., 354., 568., 678., 682., 783. (Tč.). Tak týden (= as před týdnem). Brt. S. 23. A dán jim rok vedlé práva až do téhodne; a když jsú sě opět v témdni postavili před súdem . . . NB. Tč. 91. A snad mňa do týdňa nikda nezpomínáš? Sl. ps. Způsobil, aby každý svú třiedu svého téhodne držel. Pass. 275. Jestliže se s ním v témdni nesmluvím . .; V tom témdni měli nás ohledati. Půh. I. 270., II. 591. Cos celý týden zmeškal; Ten chléb jez jednú v týden; Když bieše večer den ten jeden z tého dne. Hus. I. 286., II. 121., 156. (Tč.). Několik týchdnů u nás pobyl. Vrat. Ten týden jest na mne; třikrát za týden vyjížděti; t. po průvodní neděli. D. Mzda za týden. Do téhodne někoho chovati. St. skl. V témdní pořád zběhlém. Apol. S neděle některý týden (= nikdy). Prov. Jg. Některý týden s neděle bude přece hotov (o lenochu). U Rychn. Ntk.

Týdenně = *týdně*. Us.

Týdenné, ého, n. Wochenlohn, m. Rk.

Týdenní, na Slov. *týhodní*, Wochen-, wöchentlich. T. dělník, správa, obchod, Šp., list (týdenník), mzda, plat (týdenné), světnice, trh, J. tr., seznam, závěrka, práce, dílo, výdělek, schůze.

Týdenník, u, m., vz Týdenní.

Tyde-us, a, m., otec Diomedův. Vz S. N. — *Tydeovec* = Diomedes.

Tydlačka, y, m., osob. jm. Šd.

Tydli, *tydli*, *tydli*, tak mi sobě hrajem. Kold. ván. 123.

Tydlidom, *tydlidum*. Hajdom tydlidom, tydlidom, tydlidom. Dbš. Bubeníček bum bum bum a housličky tydlidum. Čes. mor. ps. 31.

Týdně, wöchentlich, nové slovo, ale již zcela obvyklé. Vz Týhodně.

Týdnice, e, f. = *na týden k nějaké práci ustanovená*, die Wöchnerin. D. Cf. Týdník.

Týdník, a, m. = *kdo má týden u střídání v práci*, der Wochner. T-kem býti = řadou míti svůj týden ku konání jisté práce u př. při církevních hodinkách, v duchovní správě, hebdomadiren. Dch.

Týdňovka, y, f., die Wochenarbeit.

Týdnový = *týdenní*, Wochen-, wöchentlich. T. hody (slavnosť). BO.

Týdruh, a, nebo: tého druha, m. = *toho druh, takový*, ein solcher. V.

Tydyž. Ješto jsem to já právem na Marši t. z Ponikve obdržal. Půh. IV. 429.

Tydžeň = *týden*. K jiným chodzi každý dzeň a ke mně raz za tydžeň. Sš. P. 195. (92.).

Tyflit-is, y, f., z řeč. = *zánět násadce červovitého slepého střeva*. Vz S. N.

Tyflosa, y, f., z řec. = *oslepení, slepota*. S. N.

Tyflotypografie, e, f., z řec. = *knihotisk pro slepé* s vyvýšenými písmeny, aby mohla býti ohmatána. S. N.

Digitized by Google

Tyfon, Tyfoe-us, a, m., syn Gaiin a Tartarův, obluda ohromná oheň soptící a mající sto dračích hlav a hlas hromový. Personifikace černého mračna, později vichrů žhavých. Vz S. N.

Tyfosní = *hlavničkový*, typhös. T. nemoc. Nz. lk. Vz Tyfus.

Tyfus, u, **tyf-us**, u, m., z řec. lat., *nemoc krevní*. Rozděluje se v t. s příznaky v obvodu animalním *(hlavnička)* a t. s příznaky gastrickými či t. s lokalisací ve střevě, *abdominalní* t. a bez lokalisace, *exanthematický*. Vz S. N. T., horká nemoc, hlavnička. Us. T. zvratný, der Rückfalltyphus (Recidive), osutinový (t. z hladu), Hungertyphus, střevný, břišný (abdominalní), Ileotyphus. Nz. lk. T. skvrnitý, Flecktyphus.

Tyglík, u, m., der Tiegel. T. hessenský, hliněný, tuhový. Nz. lk. Vz Kelímek, Tiglík, Test, KP. IV. 368.

Tyglový, Tiegel-. T. pec, der Tiegelofen. Nz.

Tygr vz Tigr, S. N. — **T.** = *pes srstí tigru podobný*, der Tigerhund. D. — **T.** = *kůň srstí tigru podobný*, das Tigerpferd. D.

Tygrák, a, m., der Tigerhund. Rk. Vz Tygr.

Tigřenice, e, f. = *tigřice*, rostl. Rostl. I. 268. b.

Tygřice, e, f., vz Tigr. — **T.**, tigridia, die Tigerlilie. Kk. 130.

Tygrovaný, getiegert. T. kůň. D. Vz Tygr.

Tygrovati = *tygru podobným činiti*, tiegern. — **koho**: koně. D.

Tygrovec, vce, m. = *tygrák*. Rk.

Tygrovice, e, f. = *tygří kůže*, das Tigerfell. Šp.

Tygrovka, y, f. = *čepice* z tygrovice.

Tygrový, Tiger. T. kůže. Jg.

Týhodenní, lépe: *týdenní*.

Týhodně, wöchentlich, wochenweise. Ros. Vz *týdně*.

Týhodné, ého, n., *lépe*: týdenné.

Týhodní, -ný, vz Týdenní.

Týhodnice, e, f., *lépe: týdnice*.

Týhodník, a, m., *lépe*: *týdník*.

Tych-e, y, f., řec. = *osud; Štěstěna*, u Řeků bohyně náhody a štěstí, jako u Římanů Fortuna. Vz S. N.

Tyji, vz Týti.

Tyk, u, m. = strom z větví osekaný a vějicemi ověšený. Brt. Číhati na tyk = *na lep*. Us. Vz Tyky, Tejk.

Tyka, y, f., der Arrest, ve zlodějské řeči. Šd.

Týka, y, f., na Slov. = *tyč*, die Stange. Koll.

Tykač, e, m., osob. jm. Šd.

Týkový = *tyčkový*, Stangen. T. plot, hrách. Vz Týka. Na Ostrav Tč.

Tykadlo, a, n. T. = *nástroj, jímž se živočichové někteří dotýkají věcí* ku př. plžové. Jg. T-dla, antennae, u hmyzu velmi pohyblivé, blízko očí zasazené ústroje hmatací, které jsou vždy z více n. z méně článků složeny, často krátké, často delší než tělo samo. Vz S. N. Der Fühler, das Fühlhorn, Fühlwerkzeug. Tykadla vějířovitá, lupenitou paličkou opatřená (paličnatá), čárkovitá jedenáctičlenná, krátká, kyjovitá, niťkovitá, tenká, zoubkovaná (jako pila), pilovaná, pilovitá n. hřebenitá, růžencovitá, lomená, trojhranná, u prostřed tlustá, speřená, pernatá, zevnější, vnitřní, vtažitelná, Jhl., rovnočlenná, nerovnočlenná (různočlenná). Nz. Tykadla vystrkovati. Dch.

Týkající. Vz Tknouti.

Tykal, a, m., der Duzbruder. Šm.

Týkal, a, m., osob. jm.

Tykalec, lce, m., daxus (bestia), zastr. Rozk.

Tykanec, nce, m., osob. jm. Tk. III. 244., V. 102., 194. — **T.**, der Fachinteressent. Rk. — **T.**, die Torte, jídlo z mouky, vajec atd., *bába*. Směje se na to jako Němec na tykance. Č. M. 472. Mazancuov a tykancuov a ovoce, toho za krmě se počítati nemá. Pal. Dj. V. 1. 408. Pozn. Křehké mazance, sladké cukroví a chutné t-ce. Puch.

Tykání, n., das Duzen. Reš.

Týkání, n., die Berührung; das Angränzen; das Betreffen. Vz Týkati.

Týkaný; *-án, a, o*, berührt, getüpft. Netýkané listy. Rostl. III. a. 3.

Tykati, *tykávati* = *někomu ty říkati*, duzen. — **komu.** Ros., D., Sych. Oni si tykají. Us. Dch. Ty nám budou tykat (láti). V Kunv. Msk.

1. **Týkati** = *tknouti*. Vz **toto** *a přidej*. — **se čeho**. J. tr., Nz. Co se mne, peněz týče. Cítíš, že se to tebe týká?; Ta věc se nejvíce tebe týká. Us. Dch. Věc týkající se zákonů. J. tr. Lítala tě laštověnka, lítala, až se ona černej zemi týkala. Sš. P. 692. Lítala laštovička, lítala, až se ona nebo, země týkala. Sl. ps. 221. Chraň se toho nejvíce, co se tě nic netýče; Čím se vícej jazyk všeličeho týká, tím se vícej ku škodě pomyká. Mor. Tč. Ta jest věc týkající se víry. Pal. III. 3. 113. Nemá jemu odpovídati o tu věc, co se týče dvoru rakodavského. Půh. I. 386. Tak zbyl posléze toliko biskup Šebíř, jehož věc ovšem nejvíce se týkala. Ddk. II. 209. — **se čeho čím**. Sě týkachu druh druha širokýma plecama. Rkk. 19. Vlaštověnka sa neba, zemo krýdelečky týkala. Ht. Sl. ml. 224. — **kdy.** K jakým mravóm každý člověk z maličká privyká, potom sa i v svej starosti takých mravóv týká. Na Slov. Tč. — **co kde**. Vz Tknouti.

2. **Týkati, tyknouti** = *strkati*, stecken, stossen, strecken. — **co kam (s kým)**. Ktož týká se mnú v misu ruku. ZN. Ale že sobě již **na** palec, věrnosti nedržiece, prsteny týkají, tiem ukazují... Hus III. 208. Lopatu do země t. U Opav. Klš.

3. **Týkati**, vz Téci.

Týkavost, i, f., das Betreffniss. Šm.

Tykev, kve, **tykva**, y, **tykve**, e, f., cucumis, die Gurke. T. okurka, c. sativus, dlouhatá, flexuosus, americká, anguria, aegyptská, hadí, anguinus. Tykva byla chytrá, dyňu přeškobrtla. Sš. P. 705. — **T.** = *dině (dýně)*, cucurbita, der Kürbiss. Strsl. tyky, cucurbita. Wahrscheinliche Wurzel tuk, lit. tukti, tunku, pinguescere. Mkl. L. 162., V. T. domácí, lagenaria, okrouhlá, ventricosa, dlouhá nebo hadí, anguina, planá, cucumer agrestis. Kaše z mladých tykví. Kn. kuch. 16.

stol. Šd. — T. *lesní*, bryonia alba, Zaunrübe. Jg. — Vz Sal. 15. 29., 29. 34., Schd. II. 305., Rstp. 628., 629., Čl. 86., Kk. 222., Čl. Kv. 164., Slb. 490., FB. 36., KP. III. 272. — T. U tykví v Praze. Vz Tk. II. 168.

Tykevník, u, m., carica tupaya, der Melonenbaum. Rk.

Tykevný, Kürbiss-. T. zahrada, Br.; červ (= tasemnice). Jg.

Tyknouti, vz Týkati.

Tykovice, dle Budějovice, Tikowitz, vsi a) u Brna, b) u Neveklova. PL.

Tykový = *tyčkový*, Stangen-. T. plot, hrách. Vz Týka. Na Ostrav. Tč.

Tykva, vz Tykev.

Tykvice, e, f. = *malá tykev*, kleiner Kürbiss. V. Má hlavu jako t-ci (hlupák). Bern. — T. *planá (stříkavá, psí)*, momordica elatorium, der Eselskürbiss. V. — T. *zámořská planá*, colocynthis, wilder Kürbiss. — T. *zemská (kolokvinta, posed)*. — T. *turecká*, cucurbita indica, türkischer Kürbiss. — T. *vodní*, vz Lekno. Jg. Cf. Sch. II. 305., Rstp. 624., 625., 628., Kk. 222.

Tykvička, y, f., kleiner Kürbiss. Vz Tykev. D.

Tykvičný = *tykevný*, Kürbiss-.

Tykvina, y, f. = *tykevné listí*, das Kürbisskraut. Bern.

Tykviště, ě, n. = *místo, kde tykve rostou*, das Kürbissfeld.

Tykvor, u, m., momordica, der Balsamapfel, rostl. Slb. 491., Nz. lk.

Tykvoví, n. = *mnoho tykví*, Kürbisse.

Tykvový, Kürbiss-. T. voda, láhvice. D.

Tyky, pl., m. T. ptáčnické. Vz Tyk. Brt. — T., jméno pastvin a pole u Petruvce na Mor. Šd.

Tykyt, u, m. = *tykyta*. Posýlám tykyt. Žer. 352.

Tykyta, y, f. = *dykyta*, Taffet, m. V. T. dvojitá, voskovaná, žíhovaná. Kh.

Tykytový, *dykytový*, von Taffet, Taffeten-. T. šaty, Us., plášť, Ros., pentle. Chym. T. hazuka. Prm. IV. 122.

1. **Tyl**, a, m. T. Jos. Kaj., spis. český. Vz S. N., Jg. H. l. 645., Sb. H. l. 300., Tf. H. l. 121., 124.

2. **Tyl**, u, m., Tüll, m. T. bílý, černý, tečkovaný, kropenatý. Šp.

Týl, a (e), m., **týlo**, a, **týlec**, lce, n. = *zadní díl hlavy*. V. Strsl. tylъ, cervix. Fk. II. 572. táhne slovo to ku koř. tu, schwellen. Mkl. L. 162., B. 120. Der Nacken, das Genick, occiput. Na Mor. *týlo*. Šd. Mozek v týli. V. Ať mi hlava nesedí v týle (= ať sem mrtev)! Sbk. Hd. II. Nesmiem řéci: Aby jim jazyk týlem vyvlekli. Hus I. 265. Ty nejsi hoden konšelem býti, ale hodens, aby jazyk týlem vyvlekli. NB. Tč. 241. Mohutných stromů týl. Hdk. L. kv. 17. Má šátek do týla zavázaný. Vlasy k týlu si začesávati. Dbš. 10. Oči sluší v týle míti. Ctib. Hd. Jazyka vyřezání aneb týlem vytažení. V. — *Týl* = *záda*, der Hintertheil, Rücken. T. šatu, knihy, domu. Us. Jg. Tylu podati = utéci. C. V týl, v bok někomu jíti. Dal. 118. Týlem u předek se obrátiti (utéci). Alx. 1124. V týle stanovém (v zadu). BO. — T., a, m., osob. jm.

Týle, ete, n., zastr. = *tele*, das Kalb. V.

1. **Týlec**, lce, m. = *obhroubné tele*, ein Kalb. Ros. — T. = *hlupák*, der Tölpel, das Kalb. Ros.

2. **Týlec**, lce, m. = *zadek sekyry*, *čepec*, der Hackennacken. Jg. Z mladu's mě česal zlatým hřebelcem, včilé mě tlučeš do hlavy týlcem. Sš. P. 532. Kyjanem hlobil na týlec sekery (toporem tloukl na čepec). Klda. 37. Roztlučeme to týlcem. Mor. Šd. — T. = *hřbet nože*, *meče*, der Messer-, Schwertrükken; *meč*, das Schwert. Kom. Orb. A s tiem Lupa týlec vytrhl a já odskočiv i vytrhl jsem sekyru z zápasí; Poláček Lupovi týlec z ruky vytrhl a druhému sekérku; A v ty chvíli vběhne syn již častokrát psaný s týlcem dobytým ke mně do jistby. NB. Tč. 109., 251.

Týleček, čku, m. = *malý týlec*. — T., čka, m., osob. jm.

Tyleš, lše, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Týlí, n., der Rücken. T. nože, meče. Vz Týlec. 2.

Tylina, elainus, das Elain, olej bezbarvý, kyselinou dusičitou v tamaninu tuhnoucí. Vz Rst. 35.

Tylko, na Mor. = *toliko*, nur.

Týlko, a, n. = *týlo*. Vz Týl. Nesco já ti (tč) kancafírko, polub mě za týlko. Sš. P. 685.

Týlní, **-ný**, Nacken-, Genicks-. T. kosť. S. N. X. 183. T. důlek (žlábek), die Genicksgrube. Nz. lk.

Tylný = *tylý*. Ruky silné, nohy tylné. Mt. S.

Týlný = *týlní*.

Týlo, a, n., vz Týl.

Tyločelistný, biniomaxillaris. T. čára. Ssav. 60.

Tylokořen, e, m., pachyrhizus, die Rübenbohne, rostl. T. rohatý, p. angulatus. Rstp. 408.

Tyloň, ě, m. = *kdo má široké týlo*, ein breitschultriger Mensch. Mor. Šd.

Tylory = *Tyroly*. Us. Bž. 44., Kb.

Tylosť, i, f. = *dužnosť*, die Korpulenz, Fettsucht. Ja.

Tylš, e, m., osob. jm.

Tylý; *tyl, a, o* = *vytylý*, fett, korpulent.

Tylže, e, f., Tilsit, mě. na Litvě. — *Tylžan*. — *Tylžský*.

Tym, a, m., osob. jm. Arch. III. 514.

Tým, u, m., vz Tymián, Thymián.

Tyman, a, m., crypturus, *pták tetřevovitý*. Krok. I. c. 123.

Tymbra, y, f., thymbra, rostl. ožankovitá. Rostl. 245. a.

Týmě, vz *Tímě*. *T. hory užší*: štít (Spitze), roh (Horn), zub či kel (Zahn), štít komolený (Hut), turně (Thurm v Tatrách), jehlice (Nadel); *širší*: homole (Kegel), zvon (Dom), hlava (Kopf), šišák (Haube); *ploché*: kupa (Kuppe, Koppe), lysina (Platte). Š. a Ž. Byl to skvělý okamžik běhu světového, v němž zazářilo týmě národů a to nikoli jasností pozemskou. Ddk. IV. 69.

Tymenec, nce, m., v jižních Čechách. Vz Zřídlo. — T. = *špatné počasí*, das Unwetter. To byl t.: pršelo, jen třepalo a bláta bylo až po kotníky. U Jižné. Vrů.

Digitized by Google

Tymeniti, il, čn, ční. — **co:** vlasy, scheiteln. Rk.

Týměř = *téměř*. Po zemi nelze jich (listů) t. dodávati. Žer. 15. (16.).

Týměti, ěl, ění, scheiteln. Šm.

Tymián, u, m. = *douška*. Douška t., thymus vulgaris, die Quendel. Čl. Kv. 254., Rstp. 1176. Vz Thymián.

Tymich, a, m., osob. jm. Šd.

Tymin, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 84., 85.

Tymon, u, m., erythalis, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 257. a.

Tymotěj, e, m., Timothäus. ZN.

Týmovonný, nach Quendel, Thymian duftend. Tjř.

Týmový, vz Thýmový.

Tympanitický tón = *dutý*. Podl.

Tympanit-is, y, f. = *bubnačka, bubeník, nadmutí břicha plyny*. Vz S. N.

Tympan-on, a, n., řec. = *buben, ruční bubínek; kolo šlapací; bubínková mázdra v uchu*. Vz S. N.

Tymplový kámen, der Timpelstein. Prm. V. 4. 5. T. plech. Techn. II. 41.

Tymu = *tomu, proto;* čimu (čemu), proč, darum, warum. Na Ostrav. Tč.

1. **Týn,** u, m. = *ohrada, hradba*, die Umzäunung, Burg. V MV. nepravá glossa. Pa. — Ev. **T.** = strslov. tynъ, murus, srb. tin, paries, mlrus. tyn, got. tuna, strnord. a ags. tun, sthrněm. zun, zaun, stir. dun, arx. Wahrscheinlich ist tynъ aus dem Got. entlehnt. Lit. tuinas, Pfahl, ist slav. Ursprungs. Mkl. L. 162. T. jest původu celtického. Z celtického přešlo do něm. a z něm. do slovan. Mz. 85. Cf. kelt. dûn, arx, castrum, strsas. tûn, nněm. Zaun. Gl. 345. Převelebný týn. Hdk. L. kv. 17. Týnem vinici ohradil. Br. Rus. týn = zeď, der Zaun. Jenž udělal vinici a týnem ohradil ji. Týnom otýniti gorodъ. — **T.**, a, m., *jméno některých měst a hradův*. T. v Praze. Háj. T. Vltavský n. nad Vltavou (Moldautein) v Bechyňště; T. Horšův (Bischofteinitz) v Plzeňsku; Karlův T. (Karlštejn). Š. a Ž., Karlstein. — **T.**, něm. Tein, dvůr u Chrasti; něm. Thein, ves u Dokes. Vz Tk. I. 627., II. 551., III. 661., IV. 743., V. 261. Vz více v S. N. — *Z Týna Horšova Petr*. Vz Jir. H. 1. 298. — *Z Týna Horšova Vavřinec*. Vz Jir. H. 1. 299.

2. **Týn,** u, m. = *tyčka*. Slov. Koll.

3. **Týn,** u, m., rostlina, der Schneeball, tinus. T. bobkový n. bobkolistý (bobkový strom planý, tušalaj, viburnum tinus, Rstp. 781.), stkvělý, t. lucidus, eliptičný, t. ellipticus, svraskalý, t. rugosus, nahý, t. nudus. Rostl. III. b. 93.

4. **Týn,** a, m. T. Em., prof. a spisovatel, † 1870. Vz S. N., Tf. H. l. 172.

Týň = *téň* (dünner). Jg.

Tyna, y, f. = míra vědra. Ddk. IV. 184. (Tč.).

Týňák, u, m. = *ohrada*, ein gezaunter Ort. Bern.

Tynčany, dle Dolany, Tintschan, ves u Sedlčan. PL., Arch. III. 578.

Tyndare-os, a, m., otec Klytaimnestřin a Kastorův. Vz S. N.

Týnec, nce, m. = *malý týn*. Příp. -ьcь. Mkl. B. 313. — **T.** = *klášter*, ein Kloster, zastr. V. — **T.**, něm. Teinitzl, ves u Stoda; T. labský n. nad Labem (dříve T. na hůrkách), Elbe-Teinitz, město v Kolínsku; T. Hrochův, Hrachow-Teinitz, mě. v Chrudimsku; T. nad Sázavou, ves u Dnespek. Vz S. N. T., ves u Břevnova; T. panenský, Jungferteinitz, město v Lounsku; T., něm. Maria-Teinitz, ves u Kralovic; něm. Teinitz, vsi u Milevska, u Ml. Boleslavi, u Chrudimi, u Horažďovic, městys u Břetislavi, dvůr u Čes. Brodu; T. dolejší a hořejší, Unter-, Ober-Tenzel, vsi u Litoměřic; T. mnichovský, němec. Steinteinitz, ves u Bilina; T. nový, něm. Neu-Thein a T. německý, Alt-Thein, vsi u Ouště; T. hrubý n. veliký, Gross-Teinitz, ves u Olomouce. PL. — Vz Tk. I. 627., III. 661., IV. 743., V. 57., 220., Žer. Záp. II. 191., Tf. 393.

Tyněchody, dle Dolany, něm. Tinchau, ves u Stříbra. PL.

Týnek, nka, m. = *Týn*, dvůr kláštera břevnovského. Tk. III. 83.

Týnění, n., das Umzäunen. Hrady své opevňovali příkopy, náspy a dřeveným týněním. Ddk. I. 268.

Týněný; *-ěn, a, o*, umzäunet, befestigt. T. dvůr. Háj. T. plot (pletený).

Týnice, e, f., vz *Týnec, Týn*.

Týniště, ě, n. = *týněné místo (ohrazené)*, eingezaunter Ort. — **T.**, mě. v okr. kostoleckém; T. něm. Tönischen, ves u Bochova. Vz S. N. — **T.**, něm. Tinischt, vsi u Kutné Hory, u Přeštic. — **T.**, něm. Tünscht, ves u Litoměřic. PL. — Cf. Tf. 289.

Týništko, a, n., něm. Tinisko, ves u Vys. Mýta. — **T.**, a, m., osob. jm. Arch. I. 256.

Týniti, il, čn, ční; týnívati = *hraditi*, zäunen. Jg. — **co čím.**

Týnka, týňka, y, f., das Stacket, der Pfahlzaun. Rk.

Tynkal, u, m. = *samorodný borax, svaga*. Pr. Chym. 177.

Tynouti, nul, utí = *tonouti*, sinken. Mor. a ve Slez. Tč., Pk., Klš. Také v Krkonš. Kb. — **kam.** Věneček tyně až do samého dna. Sš. P. 351. Cf. Vínek tyně až na samé dno. Ib. 352.

Týnový, Zaun-. T. plot (pletený). Us.

Týnský, Tein-. T. míra, ein Weinmass, 6·4 Pinten. Gl. 345. T. kostel v Praze. Vz S. N., KP. I. 161., Tk. I. 627., II. 551., III. 661., IV. 743. — **T.** = *z Týna pocházející*. Vz Týn.

Tyny. Před naše je zahradečka, v tej zahradečce karnátečka, tyny dana jadana. Sš. P. 313. En ten týny, kde jsou líny atd. (počítadlo ve hře). Čes. mor. ps. 29.

Typ, u, m., z řec. = *otisk, model; ráz, znak, znamení, vzor*, der Typus. Nz., Rk. Vz Šfk. 391., 773.

Týpati = *viskati* ku př. v hlavě. Us. Rgl.

Typet, pta, m., osob. jm.

Typhlitis, vz Tiflitis.

Typhus, vz Tyfus.

Typický = *dle nějakého typu se řídicí*, typisch, Muster-. — **T.** = *předobrazný*, vorbildlich, v theol. Vz S. N. A tudy i osudové osob, jež s vyjevováním ústavu spásy boží souvisí, typickou povahu mají. Sš. II. 51.

Digitized by Google

Typičnosť, i, f., typische Beschaffenheit. Zimnice t-sti nabývá. Rostl.

Typičný, typisch. T. nemoc. Vz Typický.

Typika, y, f. = *typologie* = ono odvětví bohosloví, kteréž příběhy a události starého zákona vykládá jako předsvětné obrazy messiáše, Lehre von den Vorbildern im alten Testamente. — **T.** *v lékař.* = posloupnosť, ve které se opakují záchvaty nemocí. Vz S. N.

Typograf, a, m., z řec. = *knihtiskař*, der Typograph, Buchdrucker.

Typografický = *knihtiskařský*, typographisch.

Typografie, e, f. = *knihtiskařství*, die Typographie, Buchdruckerkunst. Rk.

Typologie, e, f., vz Typika.

Typometr, u, m. = *nástroj k určení tělesného obsahu a výšky liter tiskacích*, der Typometer. S. N.

Typometrie, e, f. = *umění mapy pohyblivými typy sázeti a tisknouti.* S. N.

Typotelegraf, u, m. = *telegraf tiskací.* Vz S. N.

Typtaška, y, f. = *pastuší tobolka*, capsella, bursa pastoris. U Rožnova. Bayer.

Typ-us, u, m., vz Typ.

Tyr = Tyrus.

-týř, přípona subst.: pastýř, Mkl. B. 177., psaltýř. Bž. 230.

Tyra, y, f., ves ve Slez.

Týrač, e, m., der Placker. D. Vz Týral.

Tyračka, y, f. = *tyrajka*. Slez. Šd.

Týračka, y, f., die Plackerin. Jg.

Tyraj, e, m., osob. jm. — **T.** = *psí jméno* (od tyrati = běžeti), der Laufer. Šd.

Tyrajka, y, f. = *klus*, der Trab. Kůň do tyrajky (do běhu, do lehkého tahu, do kočáru n. pod sedlo). Slez. Šd.

Týral, a, m., der Plager, Peiniger, Quäler. Vz Týrač. — **T.**, osob. jm. Šd.

Týrala, y, m. = *týral*, der Plager. Na Ostr. Tč.

Týrálek, lka, m. = *týral*.

Týralka, y, f. = *týračka*. Jg.

Tyran, a, m., z řec. τύραννος. U Řeků sloul tyranem ten, kdo neprávě sobě osvojil panování, eigenmächtiger Herrscher; nyní však tolik co ukrutný panovník, člověk, grausamer Herrscher, Tyrann. Vz S. N. Tyranem býti. V. Proměnil se teď ve skutečného tyrana, což bývá obyčejný konec samozvance poníženého porážkami. Ddk. II. 151. Příklad tu jest ukázán mocného díla božího, jemuž žádní tyranové překaziti nemohou. BR. II. 63. b.

Týrání, n., das Quälen, Plagen, die Chikane. Za takového t. byl bych brzy na prkně (mrtev); Skrytě t. Dch.

Tyraniti, *tyranovati*, als Tyrann herrschen; tyrannisch behandeln, tyrannisiren. — **jak dlouho**. Tyranoval 3 léta. V. — **kde**. Netyranuj ve vás (hřích). Sš. I. 71. — **se s kým**. Ros.

Tyranka, y, f., die Tyrannin. Vz Tyran. D.

Tyrann-is, idy, f. = *tyranství*.

Tyranný = *tyranský*, tyrannisch. T. vláda. Raj. II. 265.

Tyranovati, vz Tyraniti.

Tyranský, tyrannisch. Lidem, nad nimiž takové vrchnosti tyranské panují. BR. II. 45. b. T. vláda, Us., správa. Vz Tyran. — **T.** = *velikánský*, ungeheuer gross. To je t. mile (veliká). Us.

Tyranství, n. = *násilné, ukrutné panování*, die Tyrannei. Lité t.; t. provozovati. V. T. Herodesovo. BR. II. 11. Sasové byli přemoženi a pod jařmo t. tvrdě svedeni. Ddk. II. 250.

Týraný; *-án, a, o*, gequält, gepeinigt. — **čím**. Lid surovým vojákem i hladem t-ný. Pal. Dj. V. 1. 5.

Tyrati = *běžeti*, laufen, rennen. Slez., Klš., Pk., Šd. Také *týřeti*. Pk. Ten tyrá. Šd.

Týrati, *týrávati* = *trápiti, sužovati*, plagen, placken, striegeln, zwacken, schrauben, kuranzen, chikaniren; *šiditi, škádliti, drbati, dojímati, píchati*, gecken, scheren, foppen, vexiren, auslachen. Jg. — **abs.** Vytrhali mu brky, aby tak netýral. Prov. — **koho**: koně; On ho rád týrá. Ros. — **co komu**. Často jsem si mozek týrala (přemýšlela jsem). Us. Sá. — **koho čím**: ukládáním prací. — **jak**: někoho až do živého t. Ml.

Týření, n., das Modern, die Verwitterung. Us. Pta.

Týřeti, el, ení; *tyřívati* = *tlíti, prachnivěti*, modern. Vck. — **kde**: v zemi. D. — **T.** = *tyrati, týřiti.*

Tyrchnec, ence, m., sirnis, drahokam. Rozk.

Tyrias-is, e n. y, f. (vlast. phthyriasis), řec. = *všivosť*, die Läusesucht.

Týřiti, il, ení, *týřívati* = *skokem, tryskem jeti*, gallopiren. Ros., Llk.

Tyrkis, u, m., *kallait* = kámen, obsahuje kysličník hlinitý, kyselinu fosforečnou a vodu, der Tyrkis. Vz Tvrdokam. Bř. 68., KP. III. 193.

Tyrol, i, f., **Tyroly**, ův, m., **Tyrol**, a, m. (v obec. mluvě: Tylory), Tyrolis, Tyrol (Grafschaft). Háj. Hrabě v Tyrolu. V. Do Tyroli. Háj. Jede do Tyrol. V Tyrolích. Vz S. N., Tk. I. 627. — **Tyrol, a, Tyrolák**, a, **Tyrolan**, a, m., der Tyroler.

Tyrolit, u, m., nerost. Vz Bř. 160.

Tyrolka, Tyrolačka, y, f., die Tyrolerin. — **T.** = *kráva z tyrolského plemene*. Klda. I. 16. — *Tyrolsko*, a, n. = Tyroly. — *Tyrolský*, Tyroler-, tyrolisch. T. Alpy. Krč. 692.

Tyrosin, u, m., sloučenina $C_{18} H_{11} NO_6$. Vz Šfk. 652.

Týrov, a, m., něm. Stirov, ves u Votice. PL.

Týřov, a, m., *lovecký hrad u Týřovic v Křivoklátsku*. Vz S. N., Tk. I. 174., 179., 500., IV. 743., Pal. Dj. II. 1. 420. a j., Arch. III. 240.

Týřovice, dle Budějovice, něm. Teiřowitz, ves u Horažďovic; něm. Teyřowitz, ves u Slabec. PL.

Tyrpant, u, m. = *náplasť na kříž či pryskyřicová*, das Theerbandpflaster. Nz. lk.

Tyrrhenové = *Etruskové*. Vz S. N.

Tyrrhenský. T. moře (vlaské), das tyrrhenische Meer. Vz S. N.

Tyrš, e, m. T. Mirosl., spisov. a náčelník Sokola pražského. Vz S. N., Tf. II. l. 159., 194.

Tyrtai-os, a, m., elegický básník řecký v 5. stol. př. Kr. Vz S. N.

Tyr-us, a, m., bylo slavné město ve Fönicii. Vz S. N. — *Tyřan*, a, m., der Bewohner von Tyrus. — *Tyrský*, tyrisch. Tyrští přebývali v Jerusalemě nosiece ryby atd. Hus I. 132. T. brot, Purpursaft.

Tyrychtka, y, f. = *pozdní, tvrdá hruška*. Us. v Leštině.

Tys, a, m. Hra na tysa. Na Zlínsku. Vz Mtc. 1869. 169.

Tysana, vz Tisana.

Týsati, *natýsati* = *nahlédati*, einsehen. Na Zlínsku. Brt.

Tisjuné = *tisíc*. Za věnec sto zlatých, za poccivosť tisjuné. Sš. P. 378.

Tysl, a, m., osob. jm.

Tysovský, ého, m., osob. jm.

Tysový. Horečka tysová, dybys byla moja, dal by ťa okovať, železem do kola. Čes. mor. ps. 70.

Tytan, u, m., falcaria, die Sichelmöhre, rostl. T. srpenec, f. Rivini. Rstp. 715. — T., *srpek, pilečka, kosinka, strači nožka*, critamus. Slb. 587.

Týti, tyji, tyj, tyje (íc), tyl, tytí; *týivati* = *tloustnouti*, feist, fett, dick werden. Koř. ть. Mkl. B. 449. Ty in tyti, kroat. titi, pinguescere, pol. otyć, stind. tu, tavîti, tauti, valere, tavas robur, tív pinguescere, lit. tukti, tunku. Mkl. aL. 162. — **abs.** Týti a žíti. Us. Vlk leže netyje. Vepřové zavření spěšněji tyjí. Us. Dobytek náš tyje. Sych. Co žije a tyje. Dch. Jako vepři týti. Dal. 133. — **po čem.** Dobrý i po suché kůrce tyje. Č. — **odkud.** Plod z povahy stromu tyje. Sš. II. 378. (Hý.). — **kde.** Jako svině v krmníce tyli. V. — **z čeho.** Závistivý ze zloby tyje. Výb., Alx. — **čím.** Lidé draví jiných úsilím tyjí. Br. T. dobrými pokrmy.

Tytl, a, m., osob. jm.

Tytlati = *cpáti*, stopfen. — **T.** = *ušpiniti, umazati (v ruce)*, beschmutzen, beflecken. Slez. Šd., Klš.

Tytlíček = spodní část pupenu semenního (vajíčka), kterou je v semenníku připevněn. Kl. T. = místo na semeni, kde cevy šňůry pupečné vnikají do vnitřní slupky, často tmavěji barvené, jako na jádře jablkovém, pomarančovém, anobrž i vně na semeni n. p. na pecičkách vinných. Rst. 510. Vz ib. 132., 161. Cf. Kk. 53. T. u bobu, die Narbe. — **T.** *u litých liter*, der Giesszapfen, Letterpunkt. Jg. — **T.** *klobouku* = *vrch jeho*, die Hutspitze. Kom. J. 514.

Tytlík, u, **tytlíček,** čku, m. = *tečka, čárka ve psaní*, ein Punkt oder Strich im Schreiben. Br., Kom., Sš. Mt. 75. — **T.** = *skrácení písma*, das Abbreviationszeichen.

Tyto = *peníze* (s posunkem: palec tře se o ukazováček). Us. Kšá.

Tytom. Vyšívaný šátek našla, hojaj, dryta, tytom. Čes. mor. pís. 83. Pásl ovčák ovce na zelenej lúce, aitom tytom tytom na zelenej lúce. Sl. ps. 132.

Tytrati (*y* nejisto) — *bručeti*, murren. — **kde.** Tytraly v staniech svých. Ž. wit. 105. 25. — **proti komu.** Proti mně tytrachu. Ib. 40. 8.

Tytry, gt. Tyter, dle Dolany, něm. Tittrich, ves u Rakovníka. PL.

Tytul, tytulovati atd., vz *Titul, Titulovati* atd.

Tytuň, tutoň, ě. m., **tutom,** u, m., z tur. — *kuřlavý tabák, dohan*, Rauchtabak, m. Us. na Mor.

Tytyryty! hlas strnadův, der Gesang des Ammerlings. Rd. zv.

Týtýž (zastar. *tátáž, tétéž*) = *týž*, derselbe; obyč. *tentýž*. **T.**, *jen druhá částka se skloňuje*. Týtýmž způsobem. Kom. Lab. 27. 6. Týtýž (gajdoš) ho i do bahna zavádí. Sš. P. 719. — **T.**, *adv.* = *časem, často, někdy, opět a opět*, bisweilen, oft, immer aufs neue, wiederholt. Jg. Lháři se t. mění v řečech svých. Br. Nad neumělostí svou týtýž vzdychal. Kom. Náramně naříkal a t. k Bohu se odvolával. Br.

Tyzana, tizana, tyzena, tysana, y, f. = *kroupa*. Mz. 358. Dle Gl. 345. 1. die Rollgerste, 2. ein Dekokt aus Gerste, it. tisana, střlat. ptisana. Gl. 345.

Týž, *táž, též* = *tentýž (ten samý)* z t + ji + ž, ta + ja + ž, to + je + ž, ebenderselbe. Slováci mají jen *tenže, ten jistý, ten samý*. Ht. *Týž* skloňuje se podlé *Nový*, jen že se *ž* n. *že* přivěšuje: gt. téhož, těž, téhož, dat. témuž, těž, témuž atd., pl. nom. tíž, též, táž, gt. týchž atd. Vz strany skloňování také i *tentýž*. Bž. 154. Týž klade se jen tam, kde lid užívá: *ten samý*; tedy často **chybně** m.: *on, ten*. Mladý muž hledá služby. Týž (m.: *on*) zná dobře jazyk český a německý. Bs., Brt. S. 3. vyd. 33. Nazýváme tělo schopným kmitu, když téhož (m.: jeho) molekuly nárazem zevním přicházejí v určité pohyby. Brt. Cf. Ten, On. **Sp.** také: V tomž pořádku m.: v témž. Četl jsem tuž knihu **šp.** m.: touž. Slov *týž* a *tentýž se užívá*, když se mluví o *jednostejnosti, totožnosti, identitě věcí a jich způsobův*. Bůh jest vždy týž. Št. A totéž vyznal Vít. Svěd. Ten, který stvořil srdce jednoho každého z nich, tentýž spatřuje všecky skutky jejich. Br. Jeden a tentýž duch to vše působí. Br. Jednu a touž řeč mluviti; též smysliti; rovně též (na též) mysliti; v témž blátě vězíš; doma týmiž právy se řídili. V. V touž hodinu. D. Synové jeho též učinili. Flav. Jeden a týž úřad držel. V. Týmž způsobem. Us. A tomu jsem též v paměť uvedl. NB. Tč. Že týž den, jda za ním z téhož roku, přišel k zahradě . . . NB. Tč. 108. A téhož i Jiřík soukup žádá. NB. Tč. 136. Tehdy přišel týž muž. Br. Tys vždy tentýž. Týž se stal nález i k témuž listu, jakož svrchu psáno stojí; Byv u téhož pána jako já; Pohoní Jana Kosu týmž právě pohonem a o též peníze; Táž Elška týmž právě póhonem k témuž listu a z týchž peněz pohoní Levu z Náchoda; Jsúci téhož otce dci a též mateře. Půh. I. 312., 360., II. 25., 105., 130. (Tč.). Vidúci rúcho krásné chce mieti též; Příklad dal sem vám, aby i vy též činili; Protož móž býti, že otec bude viece

zavázán synu, než syn otci a zase též (umgekehrt); Uči nás též učiniti, když die . .; Všichni z též země týmž obyčejem od Adama pošli jsme, všichni týmž povětřím i týmž nebeským zpravením živi jsme. všichni k témuž otci nebeskému túž psotú poraženi voláme; A ty žáku, uč se pro též; Též diem o dobrých fařářich; A nám dal příklad, abychom též učinili: Aby ukázal, že všecko též tělo jest; Vzal-li co, aby vrátil též aneb tolikéž; Neb též by chtěl mieti od svých děti, by je měl: Též jest i o naději; Nenieť to divná věc, že jedna a táž věc někdy mnohými jmény se jmenuje. Hus I. 124., 139., 152., 315, 317., 448., II. 67, 89., 156., 288., 373., 421., III. 47. (Tč.). Opět též činí. BO Pro toho, jenž česť rozdává, téhož se zase dostává. Prov. D. Cf. *Ten samý*, *Tentýž*. — *Poznam.* V témž smyslu užívá se i jmen: *jeden, jedna, jedno; jednostejný*. Jedno jsme ty a já. Br. Duše vždy jednostejné podstaty jest. Mudr. Mně jest vše jedno. V. (Zk.). — *Týž i týž — týtýž.* Týž i týž (opět a opět) navracujíce se. Br. Avšak týž i týž ji (slávu) divy a zázraky zjevovati ráčil. Br. II. 668. b.

Týž den, vz Týden. Vinšujem ti, moje milá, dobrý deň, pojčaj-že mi tvojej krásy na týždeň. Sl. ps. 27. Aby k nám chodieval každyčký deň v týždni; Už je sedem týždni, aj sedem nedělí, čo sme sa, šuhajko, spolu neviděli. Slov. ps. Tč.

Týždňovka, y, f. = *týdňovka*.

Týžmluv, gt. téhožmluvu, m., vz *Tážmluvnost*.

Týžně, pl., m. Už je sedem týžňov (týdnů), aj sedem nedělí. Sl. ps. 188. Cf. Týžden.

-tz. Německá vlastní jména v *-tz* ukončená skloňují se dle *Muž*: Haugwitz, e, m.

Tzrievi, zastar. = calceamenta, *střevíce*. Šb.

Tzuda, zastr. = *cúda*. Gl. 345.

U.

Místo u psávali 11. stoletím počínajíce *v násloví* také **v**, v 15. století skoro výhradně; ve 13., 14. stol. a počátkem 15. stol. psávali i ve *prostředku* a *na konci* slov *v* místo *u*: Vpa (Úpa), Vgezdec (Újezdec), Vrban (Urban), vpieti (upěti), vmrze (umře), jemv (jemu), krozumv (k rozumu), mvzow (mužóv), amvdri (a múdrý); *nyní píšeme jen* **u**. Vz více ve Sborníku vědeckém (Spisů musejních č. 117. V Praze 1872. Příspěvky k historii čes. pravopisu a výslovnosti staročeské. Sest dr. J. Gebauer), str. 24., 56., 143., 207, 232., 244. — U jest podlé ústrojí mluvidelního samohláskou **retnou**, článkuje se totiž, když proud zvuku z hrdla volně se vypouští, také jazykem nikterak zdržován není, a teprv *mezi oběma rty* do úzké průliny se vtěsnati a jí projiti musí. Od tohoto nastrojení mluvidel jest zvuk její dutý, či lépe řečeno podobný ku zvuku, který z dutiny nějaké vychází. Gb. v S. N. Dále jest *u* samohláska **prvotná** jako hrdelné *a* a podnebné *i*, naproti lomeným: *o, e, y*; sama pak s *a* lomí se v *o*, a s *i* v *y*. Vyslovuje-li se totiž jedním proudem *au* anebo opačným pořádkem *ua*, uslyší se na rozhraní obou těch hlásek *o*, tedy *aou* n. *uoa* a podobně místo *iu* n. *ui* slyší se *iyu* n. *uyi*. — Podlé **kvantity** (či **kolikosti** t. j. kolik času vyslovení trvá) jest **u krátkou** samohláskou, **ú** pak a **ů dlouhými**. Gb. Hl. 14. Co do **složitosti** jest *u* samohláska jednoduchá; *ů* povstalo ze dvojhlásky *uo*, vz později. Ct. Gb. Hl. 14. — Konečrě jsou samohlásky *u*, *ú*, *ů* **tvrdy** a proto i **závažnější** nežli samohlásky *e*, *i*; stupnice samohlásek dle závažnosti: *a, o, u, y, e, i*; a samohl. *ú*, *ů* jsou zase závažnější nežli *u*. Vz více v Gb. Hl. 16.—18., Hláska. V hláskosloví českém jsou ty proměny jeho důležity, které povstávají *otíráním, měkkostí a délkou. Otíráním* totiž seslabuje se *u* v *y* a toto opět v stb. polohlásku ъ se mění, v češtině pak docela se odsouvá: duch — vzdychnouti, stb. nadъchnąti, čes. nadchnouti vedlé skr. kořene dhu. — *V měkké pak slabice přehlasuje se* **u** *od předcházející souhlásky měkké v* **i** *a* **ú** *v* **í**: dušu — duši, instrum. dušú — duší. Gb. *U* jest jedna z *nejzávažnějších a nejstálejších samohlásek*, trvalоť, když *a* a *o* už dávno přehlasováním utrpěla. Ht. Zv. 52. Přehlasovaného *u* nemáme do 13. století žádného příkladu, tedy čteme všude: mezu, lutý, Lubuša, dňu, lubí dušu svoju atd. V 2. polovici 13. stol. jest přehlasování velmi skrovné (ale už čteme: zemi a zemiu, krmi a kožu); na počátku 14. stol. se rozmnožilo, ale bylo ještě v menšině; avšak v polovici 14. stol. je přehlasované *i* pravidlem a na sklonku 14. stol. a odtud přehláska *i* téměř všeobecně vládne tak, že od konce 14. stol. nepřehlasované *u* v měkké slabice ve spisovné češtině jen výjimkou z pravidla se vyskytuje. Po 14. století jest charakteristickou přehláska *i* z *u* v spřežce *ij* z *uj* u sloves 6. třídy kmenů měkkých: ukřižiji, ukřižij vedlé hoduji a hoduj. Ani dříve ani později se neobjevuje. Zde se tedy přehlasování opět zrušilo. Kromě toho se zrušilo v koncovce — ji a — jí v 1. os. sg. a v 3. os. pl. praes. Místo biji — bijí, hřeji — hřejí, kupuji — kupují, maži — maží má obec. čeština nepřehlasované: *-ju* a *-jou*, *-u* a *-ou*: biju — bijou atd. Mnozí tak i píší vracejíce se k *původnějšímu* a *zvučnějšímu* **u**. Ht. Obr. 13. Na Zlínsku jest *u* koncovkou v 1. os. sg. praes. vůde, kdekoli má 2. os. koncovku *-eš*: nesu, piju, vinu, plaču,

Digitized by Google

mošu, píšu, pracuju; v 3. os. pl. je *-ú*: nesú, pijú, vinú atd. Brt. v Mtc. 1878. 19. Dle Gb., Ht. Zv. 52., Bž. 18. a j. Vz v nich více dokladů. *V novočeštině přehlasování* **u v i a ú v í** *vládne* 1) *celým skloňováním* ku př. dat. otci, muži; akkus. a instr.: naši duši, naší duší; 2) *v časoslovech jen koncovkami 1. os. sg. a 3. os. pl. a to jen ve spisovné řeči, a přechodníkem praes.*: piji a pijí (v obecné mluvě: piju a pijou, vz **předcházející**), pijic, pijíce. U časoslov 6. třídy se od něho upustilo: odlučuji, zarmucuji; v 14. stol. odličiji, zarmuciji; 3) *mnohými kořeny a slovy od nich odvozenými*: cizí m. cuzí; již — již, jich strč. juch, jinoch — junec, klíč — klúč, břicho v strč. břucho, Judaeus — Žid. Ht. Zv. 53. Vz více v Ht., v Gb. Hl. 66.–68., Bž. 18. — *Pozn.* V některých slovech zůstalo v jazyce spisovném nepřehlasované *u*: junák, šum a šuměti, šuba, žula, šešule, šupina atd.; mnohem častěji bývá nepřehlasované *u* v nářečích obecných a ještě více na Mor., ve Slez. a na Slov.: slepicu, chcu, lubý, klúč, čujem, lúto, plúca atd. Gb. Hl. 67., Šf. Na Zlínsku *u* nepřehlasuje se 1) *ve slabikách kmenových*: břuch, čuch, ďůra, juh, kožuch, lud, plut, lúbit atd. 2) *V koncovkách ohýbacích u* drží se všude nepřehlasováno, vyjma ve skloňení složeném kmenů měkkých akkus. a instr. sg. žensk.: boží. V městě přehlasováno *kmenové u* ve slovech: díra, lid, poklid, poklidit, cizí, líbit, kdežto *v koncovkách ohýbacích u* nepřehlasované všude se udrželo. Brt. — **Kmenové u vzniká** 1) *stupňováním z* ъ *a* **y**: dъchnati či dchnouti — dýchati — duch, hynouti — hubiti, pluk, strč. plek m. plъkъ (vz Jer), tuk od ty v týti; 2) *zpátečním přehlasováním* **i v u**, vz I.; 3) *vsouváním*: sedum, osum m. sedm, osm. Ht. Zv. 55. Osumý, sedumý. U Brna. (Šb). Sedumnáct, osumnáct. Us. V 14. stol. rozhostilo se velikou měrou v středoslovi: suol, suoliti; toto jako zárodek dvojhlásky ů, která vůbec teprv za 16. stol. se rozšířila, po různu však již počátkem 15. stol. se vyskytá. Jir. Okolo Dačic na Mor. se vsouvá **k** *l* v činném příčestí, končí-li se toto *dvěma* souhláskami: padlu, táhlu m. padl, táhl; *ale*: byl, myl (*ne*: bylu, mylu). Šb. Ve vých. Slov. pulný m. plný. Šb., Št. *U* přisuvné po *l* místo ъ jest znakem češtiny: dluh, pluk, kluzký, tlustý, slunce, ačkoliv někteří Slováci i: dlh, klzký, tlstý, slnce vyslovují. Šf. — O slovanských kmenech na *u* od dra. L. Geitlera. Listy filolog. a paed. II. 253.—286., III. 1.—86. Úvaha od Gb. v Mus. 1877. 182. a násl. — **U zaniká**: 1) *seslabením v* **y**: duch — dych; (vz *u* se střídá s *y*); 2) *přehlasováním v* **i** (vz na hoře); 3) *vysouváním, odsouváním, odrážením a sesouváním*: kmín z lat. cuminum, Ht. Zv. 55., mšice m. mušica (múcha). Gb. Hl. 84. Cihla z lat. tegula. V Krkonš. aktár, Trnov m. aktuár, Turnov. Kb. V některých krajinách na Slov.: slnko, dlh, tlstý, žltý m.: slunko, dluh, tlustý, žlutý. Šf. Odkud, odtud, odsud, dotud m.: od-kądu, -sądu atd. Ht. Zv. 56., Bž. 34. Dobrojtro m.: dobro jutro. Ht. Zv. 55., Kt. Chalpa m. chalupa. Us. Komu sǒ tu 'dalo býti. Výb. I. 1073. Na Zlínsku odsouvá se *u* v dat. sg. skloňení zájmenného a složeného: kom' je to? Tom' dobrém' člověkovi, tvojem' mladším bratrovi. Praví bratrovi svém (= svému). Sš. P. 144. Navrać se do dom. Ib. 196. Je-li však adjektivum samo, *u* se neodsouvá: bude ti to k dobrému. Brt. v Mtc. 1878. 6. Vz Listy filolog. 1878. 299. (Gb.). — **U** *se stupňuje* (vz Stupňování) v strč. v *ú*, později v *au (ou)*. Ku př. *při tvoření sloves opětovacích*: pudím — popouzím, suším — vysouším, pustím — pouštím, (čarúvám, kupúvám, malúvám, nocúvám, pamatúvám, pracúvám, řečnúvám, tancúvám, iterat. sloves VI. tř. Na Zlínsku. Brt. v Mtc. 1878. 3.); *v inft. sloves II. třídy*: vinu — vinouti; 2) v *av áv*, (*-av* mění se v: *-va*): du (douti) — dav, tru — otrava, plu (plouti) — plav — průplav, slu — sláva, tru — tráva, chvat, kvas; 3) v *ov*: ku (kouti) — kov — okov — podkova — kovati, slu (slouti) — slovo — proslov, snu (snouti) — osnova, ostrov. Cf. Mkl. B. 22. — **U se střídá**: 1) **s a**, vz A. Ht. Zv. 54. Vz tam mnohé příklady. — 2) **S e** vz E. Ht. — 3) **S o**. Rozum — rozoměti (v starých památkách a ještě s počátku 16. stol.), mosí m. musí, Št., chlumek — chlomek vedlé strč. chlemec, junák — jonák. Gb. V Krkonš.: zahomení m. zahumení, vobučí (obočí), lumcovať — lomcovať, vuklika (oklika), kusa (kosa), tulik (m. tolik, místy i v středních Čech.), Šb.; pomuh (pomohl), pokuj (pokoj), un (on), but (bota) u Opavy. Šb. Na Mor. v Hané: dobro došo sem to poznal = dobrou duši jsem tu poznal. Šb. U Brna: vuda, z kupca, busé m.: voda, s kopce, bosý. Šb. Obrus, moset, čočka — čučka atd. Mor. Brt. Mtc. 1878. 5. Vz *O*. V Gb. Hl. 82. (kde praví, že se *u* sesiluje v *o*). Cf. začátek článku, kde řeč jest o stupnici samohlásek. — 4) **S y** (*u* seslabuje se v *y*, vz začátek článku, Gb. Hl. 78.) v kořeni *by* vedlé *bu*: býti a budu, zbudu a zbydu, nabydu a nabudu; bůvol na Slov. byvol, myš a lat. mus a řec. *μῦς* a skr. můsa; syrový — surový, po česku a na Slov. po česky, nuni — nyní, securis — sekyra, Ht. Zv. 55., syn a skr. súnus, pelun a pelyň, Gb., hluboký — hlyboký, venku — venky, po málu — po mály (v Krkonš.). Po maly, po německy, po kolensky (lézti — po kolenou), znovy, zdoby. Na Zlínsku. Brt. v Mtc. 1878. 6. Venky m. venku, a místy bul m. byl. Šb., Kb. Vz *Y*. — 5) **S ou**: V Krkonoš.: k večerou, do polou m.: k večeru, do polu. Kb. V činném příčestí v obec. mluvě *ou* n. *ú* místo *u*. Ku př. u Radhoště na Mor. kleknoul m. kleknul. Šb. Vz *Ou*. — 6) Místo *u* v 1. os. sg. na Slov. **-em**. Vz *-em*. — 7) **S z** v již. Čech.: roužnout m. rozžehnouti, roužehat m. rozžéhati. Kts. — 8) **S l** v již. Čech.: poutrubí m. poltrubí. Puakati = plakati. Na Mor. u Podivína. Sš. P. 508., 797. Žádnému sem růže nedávaua. Sš. P. 353. Hlavně na konci slov v některých krajinách na Mor. a Slov.: dau, poslau, přišou m.: dal atd. Šf., Sš. P. Vz *L*. Kts. — 9) **Za seslabení pokládati lze změnu** *u* **ve** *v*: **vterý**

vedle úterý, **kov** m. kon z koř kŭ, kupovati m. kupu-ati z kupoň-ati, Emanvel m. Emanuel. (Kat. 109.). Vz Gb. Hl. 80. Bž. praví. Druhdy k odklizení průzevu středoslovného a zároveň i z potřeby metrické ztenčováno *u* v *v*. — **U ve skloňování:** 1) *Jest koncovkou gt. sg. I. sklonění u slov znamenajících něco* **neživotného**: dub-u, strom-u. Toto *u* se zde užívalo už v strslov. jmenovitě u slov jednoslabičných, jichž ъ místo *u* stálo: bol-u, vrchu, dom-u, mir-u. Mkl. Vz *strany odchylek* **A.** — 2) *V dat. sg. I. skl.* Vz *-ovi.* — 3) *V akkus. sg. ženských jmen:* matku. — 4) *Ve vokat. sg. I. skl.* V starč. bylo *e*, teprv později objevuje se *u*; syn míválo vždy i *synu*. Kt. — 5) *V lok. sg. I. skl. a VI. skl. (Slovo)* zmáhá se **u** *za novější doby vlivem mluvy lidu místo* **ě**: v dubu, v potoku, v rouchu, ve slovu. Jir. *U* v lok. m. *ě již v starosl.*, kde ъ na konci m. *u* stálo: vrchu, dubu, polu, činu. Mkl. *Jména majíci v nom.* **h, ch, k před** o, *přibírají raději příponu* **u** *než* **ě**: v uchu (ucho), v rouchu (roucho, málo: v rouše); *po ostatních souhláskách bývá spíše ě než* **u**. V již. Čech. neužívá se ho zhusta. Kts. Vz **Lokal.** — 6) *V instr. sg. jmen rodu ženského*: tu silnu ruku = tou silnou rukou. Na vých. Slov. Šb. — Vz **Skloňování** (tabulka). — **U** *ve vých. Čech. v mnohých slovech* **dlouze se vyslovuje**: úcho, túze. — *Místy* **u** *v násloví nemilují a proto je mění ve* **v**: Uršula — Voršula, *aneb kladou přídech* **h**, ku př. na Hané: hučiti m. učiti. — **U předpona.** Jména s *u* složená označují nedostatek toho, co se druhým členem označuje: ubohý (bogъ = bohactví). Mkl. B. 415. *Místo ní klademe nyní*: **ne- bez-**, vz Složený, Zk. Skl. 384., Bez-. — **Slovesa** *s předložkou* **u složená**. **U** *vyjadřuje ve složení s časoslovy původně děj u* **něčeho**, *mění však v největší části složených význam svůj poukazujíc na oddělení částky od celku, na směr děje stranou, pryč někam, na zmnožení předmětu dějem nějakým a dovršení děje.* I. **Děj u něčeho.** Vz utkvěti, uváznouti, ulnouti, ustrnouti u něčeho, na něčem, v něčem. — II. **Směr děje k oddělení částky od celku, k části něčeho, od něčeho pryč, stranou někam, menší děje míra, přimnožení děje.** — 1. Slovesa uříznouti, ulomiti, useknouti, ukrojiti, urubnouti, uraziti, ukopnouti, ubrousiti, uhlodati, ukousnouti, ujísti, upiti, uliti, uceditи atd. ukazují, že se jimi *část od celku odděluje.* — 2. *Na oddělení částky od celku poukazují také*: ubrati, ujmouti, ukoupiti. — 3. **U** skládá se s časoslovy *menšení*: ukrátiti, umaliti, uníižiti, umenšiti, ubyti; uplivnouti se, usmrknouti se; usmáti se, ustyděti se, ušklebiti se, ušpuliti se, uceniti se, upejpati se a p.; had ho uštknul; já se upíchl, uškrábl, uskřípl; ukřivditi, uškoditi, ublížiti. — 4. *Značí přimnožení děje*: urychliti, uspíšiti, umnožiti, ulepšiti, ulehčiti, umnožiti, usnadniti. — 5. *Ve spojení se slovesy* **pohybování se (sebou)** *znamená směr* **vedlé něčeho stranou, od něčeho pryč**, *aniž pojetí vztahu děje k části něčeho vymizelo*: Kus cesty uběhnouti, ucválati, ujíti, ujeti, uraziti; ušel, uběhl, ujel, uletěl, uklouzl, uprchl (podmět sám se od něčeho odlučuje); Paris unesl Helenu; Uváží nám obilí ze země; *sem náležejí také*: ukrásti, uchňapnouti, ukryti, uschovati, uchrániti, ubrániti, uláti atd.; *směr stranou zřejmý také* v: uhnouti, uchýliti, ušinouti, ukřiviti. — 6. *Směr někam vůbec*: upadnouti, upustiti, uleknouti, usednouti; usaditi, umístiti, ustaviti, ustanoviti; uděliti, uštědřiti, usouditi; ušpendliti, ukovati, upiati, utáhnouti, upjati; určiti, ubezpečiti, ujistiti, utvrditi, upevniti. — III. **Zmnožení celku.** 1. *Pojetí* **stranou, pryč** často s pojetím *zkázy, zničení* souvisí, jindy **u** *posloupné děje nějakého na celek přecházení čili od jedné části k druhé postupující předmětu nějakého zmnožení vytýkává*: uhořeti, uhniti, upáliti, uhasiti, umarniti, ukousati, upíchati, ubiti, ubodati, umačkati, umořiti, umučiti, utonouti, uhasnouti, umříti a p. — 2. *Také k označení dostatečného či dokonaného smíšení něčeho s něčím pojí se* **u** *se slovesy mísení*: usirčiti, usoliti, uzlatiti. — 3. *Často vyjadřuje* **u**, *že podmět dostatečnou sílu má, aby dějem nějakým předmět zmohl*: udržeti, uorati, umotati, unésti, utlačiti, uvézti, uvaliti, uvléci, uzdvihnouti, uživiti, uhoniti a p. — 4. *Značí způsobení, vytvoření čeho čím*: učiniti, udělati, uklepati, ukopati, ukovati (kovajc utvořiti), uliti, upéci, urobiti, a p. — 5. *Značí dovršení míry děje nějakého*: uhřáti, uchladiti, ustuditi, usušiti, umoudřeti, uzráti, ukysati, uschnouti a p. Tn. 106.—114. Vz tam více příkladův. — *Také dle Prk.* (v progr. olom. 1875. 16.) znamená **u** slovos: a) *vzdalování, rozluku*, b) *úbytek*, c) *sesilnění*, d) *ukončení děje.* Vz tam příklady. — *Dodatkem připojujeme*, co již v Týnově článku bylo pověděno, z Mtc. 1878. 25.: Předložka *u* složena jsouc se slovesem znamená *možnost, způsobilost* vykonati děj slovesem prostým označený. Složeniny takové dodávají řeči veliké určitosti a stručnosti; užívá se jich nejčastěji ve větách záporných. Těch krav sám neupaseš. Neuhlédl ovoce. Nemám zubů, nemožu masa ujest, ukousat, uhryzt. Nech mne, šak já to unesu, uvezu. Sám toho býka neuvedeš. Na Valachoch laciněj dobytek ukúpí. (Brt.). — Cf. Mkl. S. 248. — *Slovesa* **přechodná** *s předložkou* **u složená** *řídí z pravidla* **akkusativ** *a ukazují*: a) *k úplné skonalosti činu, že se předmět na místo ku konci uvádí.* Přival jim všechny ohně uhasil. Vrat. Bůh nebe i zemi učinil. V. V srdci ukrýval jed. V. Z kláštera ji unesl. V. Cf. Uhlídati, uzříti, udáviti, utopiti, udeřiti. Mkl. S. 248. Urazil jí křídlo. Erb. Utrhl ucho od hrnce. Paris unesl Helenu. — b) *Ke kolikosti, t. j. k tomu, že se od celku nějaká část odnímá n. že se celek ruší.* Zk. Odlučuje-li se dějem slovesným samostatný celek od jiného různého celku, aneb znamená-li sloveso pouze dovršení děje, jak pod a) již pověděno bylo, jest užívání **genitivu nesprávné.** Brt. Někdo mi z těch peněz něco ubral. Jg. Utrhl zuby kus sklenice. Jel. Udělil vám částku nějakou milosti duchovní. Br. Hmyz jej do smrti ujedl (za-

Digitized by Google

hubil). Jg. Tys toho koně uhnal. Jg. Již dva koně utahal. Jg. Cf. Uhořeti, ukrojiti, ulomiti, utiti, ujiti atd. Mkl. S. 248. *Strany* **špatného** *genitivu u těchto sloves vz*: Ubyti, uděliti, ujíti, uvrci, utrpěti, udusiti, uvésti, učiniti, uzříti, urychliti. — *Pozn.* 1. *Nevytýká-li se kolikosť zřejmě, klade se i* **genitiv** *aneb i* **předložka z, od**. Almužen ráda udílela. V. Nuzným z almužen udílej. Kom. — Zk. Skl. 78.—80. Vz tam více příkladů. — *Pozn.* 2. Mor. Slováci a Valaši nepojí těchto sloves *nikdy s genitivem.* Brt. v Mtc. 1871. II. 86., 1872. I. 5. — **Ú**. Z počátku se psávalo: *uu.* Jg., Bž. 27. — **Ú** *přešlo přehlasováním* v **í** a *rozložilo se v* **au (ou)**. *V dlouhé slabice rozkládá se ve slovostředí a v koncovkách* **ú** *v* **au** *a toto později seslabuje se v* **ou**. Proměna tato stala se ve *slabikách kmenových na začátku i v prostředku slov*: úkol — aukol — oukol, súd — saud — soud, nesúc — nesauc — nesouc — a *ve slabikách ohýbacích* v instr. sg. vzoru *ta* a *ryba*: tú rybú — tau rybau — tou rybou, ve 3. os. pl.: vedú — vedau — vedou. Do polovice 14. století panuje staré *ú*; na konci 14. stol. začíná se výjimkou *au*, v 2. polovici 15. stol. *au* více se ujímá a z téhož století máme stopy, že se *au* jako *ou* už tehdáž vyslovovalo, neboť písařové pravopiseckých zvyků méně znalí tu a tam napsali *ou* m. *au* a prozrazují tím, že se *au* již velmi záhy obecně jako *ou* vyslovovalo. V 1. polovici 16. stol. jest *au* vedle *ú* asi v stejné míře, ale v 2. polovici 16. stol. jest *au* pravidlem; v 17. stol. jest *au* všeobecným pravidlem a teprv od r. 1849. píše se shodně s obecnou výslovností *ou*. Dle Gb. v S. N., Hl. 73., Bž. 26., Mkl. B. 416. V záp. Čech. psali někteří ještě na počátku 17. stol. *ú*. Šb. *V násloví jest* ú *až po dnes běžné*: úřad, úvod, účastenství, Ht., Gb. Hl. 74., ale dobře říkáme také: ouřad, ouvod, oučastenství, kterýchž tvarů lid vůbec užívá. Proto máme mechanické pravidlo pravopisné: Na začátku slova píše se *ú*, kde se obecně vyslovuje *ou*: úřad dle ouřad atd. *Ve středosloví*: mohútný, slovútný vedlé: mohutný, slovutný. Vz tato slova a zúroditi. *Na konci*: ocún a Olomúc vedlé Olomouc. *Kromě toho se* ú *podnes udrželo v obec. mluvě* ku př. v jihozáp. Čech.: klobúk, za bílú zdí, dlúho. Šb. Na Zlínsku drží původní *ú* všude místo české dvojhlásky *ou* ve slabikách kmenových i ohýbacích: múka, múdrý, kút, kohút, kocúr, tú velikú vodú, budú. Brt. v Mtc. 1878. 3. Vz **Ou**. — **Ú se krátí** *v* **u**. 1. *u adj. v -ký ukončených při stupňování příponou* — **ší**: úzký — užší; 2) *při zdrobnělých adj.*: úzký — uzounký. T. — **Ú předpona:** ú-nos, ú-raz, ú-těk. D. — **Ů** zní jako *ú* (vůle vyslov vúle. Gb. Hl. 7.), píše se však jinak než *ú* na památku původu svého, ježto povstalo z dvojhlásky *uo* a za starší ještě *ó*: kůl z kuol a toto z kól. Gb. Hl. 8. Rozšíření samohlásky *ó* v *uo* vykonalo se z pravidla všude tam, kde podlé pravopisu novočeského píšeme ů, *kdykoli v jiném tvaru toho slova objevuje se na místě jeho* **o**: tvůj — tvoji, můj — moje, stůj — stoje a to ve slabikách kmenových i ohýbacích: bóh — buoh — bůh, kóň — kuoň — kůň; hadóv — haduov — hadův, hadóm — haduom — hadům, domovi — domóv — domuov — domů Gb. Hl. 72. *Co se času týče*, přešlo *ó* v 14. stol. v **uo** a to v 16. stol. v **ů**; po různu však již počátkem 15. stol. se vyskytá. Jir. Vz více v Gb. Hl. 72. — **Ů** *nestojí v násloví, nýbrž jen ve středosloví n. na konci slov* a zde (na konci slov) jen *odsutím*: gt. pl. hadů m.: hadův, domů m.: domovi; rozšířilo se tedy *ó* v *uo* jen u *prostředku* slov. Cf. Gb. Hl. 72., 73., Bž. 7. — *Čechové*, jak praveno, *je vyslovují jako* ú, *Slováci jako* **uo**. Šf. V již. Čech., končí-li slabiku, zní jako hluboké ale krátké *u*: muj, tvuj, stuj, hnuj. Kts. — *Stupňováním povstalo* **ů** 1) z **o**: rostu — vyrůstám, pohoním — půhon, bodu — bůsti; 2) z **e**: nesu — nůše, vezu — vůz. Kz. Vz Stupňování (Dloužení v článku Stupňování). — **ů (-ův)**, *koncovka gt. pl. jmen podstatných muž. rodu*. Z počátku bylo *-ov*, později po měkkých přehlasené *-ev*, ve 14. stol. se vrací *-ov*, ale během tohoto počíná se nejprve dloužiti v *-óv*, potom rozpouštěti v *-uov* a konečně toto stahovati v nynější *-ův (-ů)*. Na konci vět, před čárkou nebo středníkem a před samohláskami užíváme obyč. *-ův*, před souhláskami *-ů*: mám mnoho druhů holubů; mám v zahradě mnoho stromův a květin. Cf. Bž. 83. Na Zlínsku nekončí se gt. pl. nikdy v *-ův*. Některé kmeny měkké mají í m.: *ů*: groší, loktí. Brt. Vz také Domov. — **Ů** *se ve všech pádech* **jednoslabičných** *jmen* **krátí** *v u*: vůl — vola, dvůr — dvora, Bůh — Boha, vůz — vozu, stůl — stolu, kůň — koně, nůž — nože, sůl — soli, hůl — holi; *cizí jména kůr* a *trůn* podržují *ů*. Mimo to se *ů* krátí, tvoříme-li z jednoslabičných subst. adjektiva: Bůh — boží, stůl — stolní. Vz Skrácení. Cf. Bž. 79., 86. — **Jména vlastní** *v-ů ukončená*: Vavrů, Havlů, Janků, Filů, Tomšů, Martinů, Kubů, Petrů atd. *jak se skloňují?* Poněvadž tyto tvary jejich jsou *vlastně gt. pl.* m. jmen přídavných v *-ův, -ova, -ovo*: To je hoch Vítů = Vítův, skloňujme je tedy dle *Otcův* (vz toto): gt. Vávrova atd. S tím se shodují Brs. 2. vyd. 11. a Bž. 126. Instr. tedy Vávrovým; tento tvar však se mnohým nelíbí a širší sbor Matice se rozhodl pro tvar: Vávrovem. Lid je také sklání, ale jinak: Jana Pavlovýho, Janu Pavlovýmu atd. (dle Nový). Mtc. 1875. 147. (Mš.). Ale na Táborsku se neskláněji. Zk. Ml. I. 59. (2. vyd. 82.) učí jinak: **Rozeznávati** *jest nom. jednotný přisvojovací od genitivu množného jmen podstatných*. Tak jest ve výrazu *Jan Havlů* t. j. Jan Havla, Jan po otci Havlovi — *Havlův* přisvojovacím jménem přídavným a má tudy v genitivu Jana Havlova atd. (dle Otcův). Když však *po rodu aneb dvoře* (u Havlů) jméno jest, jest *Havlů* genit. pl. a tehdy praví se v genit. Jana Havlů, v dat. Janu Havlů atd., jako se říká: Jan Havlovic, Jan Nových a v genit. Jana Havlovic, Jana Nových. — Vz více v článku **Jméno** (I. 645. a.). — **Ů se střídá** *v obec. mluvě s* **o**: v střed. Čech.: **sůva,**

kůs, vůsma m.: sova, kos, osma, Šb.; v Krkonš. a ve vých. Čech. vlůni, mdlůba m.: vloni, mdloba Šb. Dora — Důra, kmotr — kmůtr, kolna — kůlna, kora — kůra, smola — smůla, schodný — schůdný, svodný — svůdný, škodný — škůdný, zbojný — zbůjný, hrozný — hrůzný. Dch. Vz O. — *Obšírně jedná Mkl. v Altslov. Lautl.* 5—6., 141.—182. o hlásce **u**. Výtah z jeho učení podal Fr. Vymazal v: Mikl. Hláskosloví jazyka českého str 16.—19., jehož úvod jest: Hláska *u* vyskytuje se ve slovanštině na čtverém stupni. Na prvním stupni spatřujeme ji seslabenou v ъ: bъděti z budh. Na druhém stupni stojí *y* buď ze starého dlouhého *u*. dymъ z dhuma anebo jako prodloužené ъ: vъzbydati z bъd. Na 3. stupni povstává z *u* stupňováním (předražením hlásky *a*) *au*, které ve slovanštině před samohláskami přechází v *ov* a před souhláskami v *u*: sloves a sluti od slů, strind. śru. Konečně na 4. stupni vzniká z *u* předsutím *ā* skupenina *av*: sláva ze slů. Vz tam obšírnější výklad.

U předložka s genitivem. *Znamená*: 1) **o místě** *to, co blízko od čeho*, bei, in der Nähe. Stál jemu u noh; A já seděl u samých dveří; Proč bych se nehřál u ohně? Svěd. — 2) *Znamená to, co v domě, v kraji, ve vlasti, v bytu toho, ku kterému se přikládá.* U něho měla své cínové nádobí. Svěd. Byl jsem u pana Václava. Svěd. Dal tomu u sebe místo (v mysli své). Háj. U sebe chovati (zamlčeti). V. Každý den seděl sem u vás v chrámu. Hus I. 185. — 3) *Slyší se na to, odkud se co béře* — **od.** Hledal milosti a přízně u Římanův t. j. od Římanův. V. U nás od mnoha let ztravu měl a tráví u nás až po dnes. Svěd. — 4) *Béře se o tom, kam co přísluší, na čem co visí, v jehož moci co jest.* Přezka u střevíce, nehty u rukou. Us. To jest u Boha. Jg. Byl kazatelem u sv. Tomáše. Svěd. Byl u něho čeledínem. Svěd. — Zk. Skl. 230. až 231. Cf. Mkl. S. 575. — **Pozn.** Vzal u něj byt šp. m.: *u něho.* — *Pojí-li se s* **akkus.** *nebo* **lokalem**, *stojí místo v (před: c, p, m, b.).* **S akkus.** U vítr mluviti. Us. Cožkoli budete prositi u mé jmě. St. U prsy udeří mlatem. Rkk. U veliké přišel nebezpečenství. Har. U velikou summu to vzrostlo. V. Obrátil vodu u víno. V. U prostřed. Us. U večer. V. I neuvoď nás v pokušenie, nebo druzí řiekají: u pokušenie. Hus I. 344. Kterak u jedny časy přijela do Napajedel a ptala se na hospodu. NB. Tč. 6. — **S lokalem** *vz předcházející.* Neskoro kováři, neskoro lituješ, dy už ty na věčnosť u pekle bydluješ. Sš. P. 32. Maje u vězení pro krádež člověka jednoho. NB. Tč. 123. Takým během že mi jest měl toho zboží u pokoji nechati. Půh. II. 288. Ani pro svů nesmiernů můdrosť u přikázánie poblúdili; U příkladě někdo die: Král tě volá; Nechce se u vině přiznati. Hus I. 59., 94., 88. (Tč.) U velikém strachu, u velikém nebezpečenství, u veliké ceně býti; u veřejném shromáždění; u veliké slávě. V. U pokoji si lehnu. Br. Ztonuli jsú u Moravě. St. let. U příkladu. Což oni u příslovi měli. Br. Ale co pak u příčině jest, že se tak děje. Kom.

U = *už.* U nebudu vám súditi svády. Rkk. 74.

Úb, a, m., mě. v Srbsku. Vz S. N.

Úba = *ano, jistě, opravdu*, ja, ja wohl. Ú. tak. V., Krab. 43.

Ubabiti, il, en, ení = *babením dostati*, als Hebamme nehmen, heben. — **co**: dítě. Ros.

Ubabrání, n., die Beschmutzung, Beflekkung. Mor., Slov.

Ubabraný; *-án, a, o*, besudelt, beschmutzt. Je celý u-ný. Na Mor. Šd. Na Slov. Bern.

Ubabrati = *ukáleti*, besudeln, beschmutzen. Mor. Šd. Na Slov. Bern.

Ubácati = *ubiti.* — **co čím**: stěnu blátem (uplácati). U Olom. Sd.

Ubádati = *ubůsti*, durch Stechen, Reitzen, Spornen bewegen, vermögen. — **koho.** Smil v. 2054. Ti, ješto sú jeho ubádali. ZN. — **koho komu**. Už ho sobě ubádal (má ho jako v hrsti). Prov. Jg., Č. M. 537.

Ubáhnouti si, gelüsten; **si na koho** = *usednouti si na něho*, einem hart zusetzen. U Olom. Sd. — **se komu čeho**, gelüsten. Čeho se mazánkovi ubáhlo, to musí míti nezbytně. Km. 1875. 306.

Ubaldin-us, a, m. U. Cambius. Tk. III. 341., 368., 380. Ubaldinův Mikuláš z Předbořic. Tk. V. 119., 133., 152.

Ubarviti, il, en, ení, färben. — **co čím**: krví. Troj.

Ubáti se, sich fürchten, bázní svou zlému se vyhnouti, durch Furcht entgehen. Jg. Vz Báti se. — **se čeho.** Ubál se (strachoval se) toho, aby se král nenarodil. Leg. Bojím se, že se toho neubojím (bázní tomu se nevyhnu). Ros. Toho sě velmi ubávše, řečechu. Bj. Pan Jiří, čeho se byl bál, neubál se. Pal. Dj. IV. 1. 185. Pořád jsem se toho bála a přece jsem se toho neubála, trotz aller Furcht konnte ichs nicht abwenden. Us. Dch. Smrti se nikdo neubojí. Kmp.

Ubatoliti, il, en, ení = *něco špatného udělati*, schlecht thun. Ros. — **se** = *unaviti se batolením*, sich abquackeln. Jg.

Ubavený; *-en, a, o* = *zábavou unavený.* U Rychn.

Ubazgrati = *umazati*, beschmieren, beschmutzen. U Opavy. Klš.

Ubažiti, il, en, ení. — **koho čím**: tancem (unaviti), ermüden. Us.

Ubdíti, ěl, ěn, ění = *přenocovati, celou noc nespati*, verwachen. D.

Ubec = *obec.* Žer. Záp. I. 71., 81., 171., 172., 173., 235., 273. — **U.**, bce, f., **ves** u Brna. Tč.

Ubečenec, nce, m. = *fňuče*, ein raunziges Kind. U Opavy. Klš.

Ubečený; *-čen, a, o* = *uplakaný*, raunzig. U. děcko. Má u-nou hubu, tvář. Us. Klš.

Ubědákati se = *ubědovati se.* Na Slov.

Ubědítel, e, m., der Quäler. Vký.

Ubedniti, il, ěn, ění. — **co čím**: hřebíky, vermachen, verschlagen.

Ubědovaný; *-án, a, o*, abgequält. U. žena (pracemi). Us.

Ubědovati = *utrápiti*, abquälen. — **koho, se čím.**

Digitized by Google

Ubedří, n., jméno lesa u Bohučovic v Opavsku. Šd.

Úběh, u, m. = *útěk*, die Flucht. Rk. — Ú. času, der Zeitverlauf. — Ú. = *útočiště*, die Zuflucht. Vysoký s učinil ú. tvój. Ž. wit. 90. 9. Dle Gb. vyd. Převysoko postavil jsi útočiště tvé. — Ú., der Wettlauf. Sem starý na úběhy. Dbř.

Uběhání, n., das Ver-, Ablaufen. Jg.

Uběhaný; *-án, a, o*, durchs Laufen abgenützt, *unavený*, abgelaufen, durchs Laufen ermüdet.

Uběhati = *běháním odbyti*, be-, umlaufen, durchs Laufen abthun; *běháním umaliti*, durchs Laufen vermindern, abnutzen, abreissen, ablaufen; *unaviti*, durchs Laufen ermüden; na Slov. *běhaje přemoci, předběhnouti*, im Laufen überwinden; weglaufen; **se** = *během se unaviti*, sich müde laufen. — **co.** On toho uběhá sílu za den (mnoho cest nadělá). Us. — **co komu.** Uběhal si podešvy. Já bych si nohy uběhal. Us. Jg., Dch., Šd. — **se.** Dch. — **se kde.** Ve velikém městě člověk se uběhá. Us. — **se s čím.** Us. Dbš. 71.

Uběhávačka, y, f., der Wettlauf. Na Slov. Dbš. 71.

Uběhlec, hlce, m. = *uběhlík*, der Flüchtling. Šm.

Uběhlík, a, m., der Flüchtling. U. odvodní, der Rekrutirungsflüchtling. J. tr. Pustiti se za u-ky, sie verfolgen. Dch.

Uběhlý, entkommen, davongelaufen. U. čas, die verlaufene Zeit. Čas mezi tím u-lý byl ztrávil pod opatrováním patriarchy. Ddk. IV. 19. — **čeho.** Klouče sotva u-lé kantorovy metly. Kos. Ol. I. 42. — **kam.** Lid v slepotu u. Chč. 375., P. 201. — **U.** = *během unavený*, vom Laufe müde. Dch.

Uběhnouti, hnul a hl, utí; *ubíhati, ubíhávati* = *díl cesty běžením uraziti*, laufend zurücklegen; *utéci*, entlaufen, weg-, davonlaufen, fliehen; *uvarovati se*, entfliehen, ausweichen; *vpadnouti, přijíti*, verfallen, anlaufen; **se** = *unaviti se*, sich müde laufen. Jg. — **abs.** Kdyby vlk (pes) nesral, dál by uběhl. Prov. Voda ubíhá. Čas ubíhá. Dch. — **co.** Uběhl tři míle. **Za** jedinou hodinu dromedar tři míle uběhne. Kram. — **jak daleko.** Pes honící uběhl až za dva hony. Sych. — **komu (odkud):** z rukou. V. Ubíhal lidem. Šml. Mléko mi uběhlo (z hrnce vykypělo). Us. Šd. — **kam (čím)**: v bludy, Koc., v zmatek, v potupu, v nemilosť, Kom., v bídu, Kram., T., v zášti u někoho, D., v nemoc, Lk., v omyl. Kos Ol. I. 190., Th., svou všetečností v nebezpečenství. Ml. Jednání v nové ubíhalo nesnáze. Pal. Dj. IV. I. 141. V netrpělivosť uběhnouti. Hus III. 229. Proč veň uběhli. BR. II. 120. U věčné zatracenie uběhnouti. Hus III. 237. Ostavujem přístav; v zad ubíhají země i města. Šš. Sk. 286. Vlk s ovcí ve skrýši ubíhá. Ddk. II. 108. Damon pod tvé listí ubíhá. Puch. Chelčický uběhl až do zámezí zatracováním všech ustanovení církve. Pal. Dj. IV. 1. 415. Z jednoho bezcestí do druhého ubíhá. Jg. — **od čeho:** od práce, od praporu, fahnenflüchtig werden. Dch. — **před kým (komu).** Zle jest, když jazyk před rozumem ubíhá. Prov. Č. Před právem ubíhal. Žer. Záp. II. 120. Sotva loupežníkům, před loupežníky uběhl. Ros. — **kudy.** Voda hrází ubíhá. Ml. — **čeho.** Přede toho uběhl (uvaroval se). Ros. Přítele s takovou hlavou ubíhej. Brt. S. 3. vd. 46. Vyzvědače ubíhej a tlachače odbývej. Č. M. 82. — **čeho čím.** Aby nemohlo říkáno býti, že král svou appellací práva ubíhati chce. Arch. V. 296. — **komu při čem.** Léta ubíhala při této práci mu jako voda. Us. Tč. — **s kým.** Šm. — **se.** Moc se uběhl. Us. — **jak.** Ubíhám jako **na** větru (rychle). Sá. Čas ubíhá jako na koni. Šml. Minuta **za** minutou ubíhala. Šml. Čas příjemně uběhl; Ta pletka šťastně uběhla. Dch. Noc uběhla křídlem netopírů. Hdk. C. 41. — **proč. Z** nevědomí v nevěru uběhše. BR. II. 363. b.

Uběhnutí, *ubíhání*, n., der Ablauf, das Entlaufen, die Desertion. J. tr.

Uběhnutý, abgelaufen, müde, na Slov., *lépe: uběhlý*. Jg.

Ubeknouti se na někoho, auf Jemanden das Maul aufreissen. Ten se na mne najednou ubek, až sem ostal tumpachový. Us. u Nách. Hrš.

Úběl, e, m., **úběl**, i, f., der Alabaster. Krok. III. 328., Jg., Prm. Ramena nad úběl bělejší. Kos. Ol. I. 229. Nastrouhaný ú. dávají dětem proti psotníku zastírajíce dítěti hlavu černou látkou. Vz Mus. 1853. 478. — Ú. = *běl, smetana*, der Schmetten. Na Mor. Šd.

Úbělný, Alabaster-. Ú. komnata. Truhlář.

Úbělonožný = *bělonožný*. Vký.

Úbělový, Alabaster-. Rk. Ú. lom. Balb. Zem.

Úběr, u, m., na Slov = *ubírání*, das Abnehmen, die Wegnahme. Celý a bez úběru. Exc. — **Ú.** = *plat, příjem*, die Einnahme. Dsky.

Úberací, Abnahm-. U. hoblík, vz Uběrák.

Uběrač, e, m. U. šroubů, *kratič*, der Schraubenabkürzer. Šp.

Uběrák, u, m. = *hoblík uberací*, der Schroppeisenhobel, Schropphobel, Rauhhobel. D., Hk., Šp., Skv. U. loďkový, der Schroppschiffhobel, der Schiffhobel. Slov., Hlk. U. jehly, der Grathabnehmer für Hebnägel. Šp.

Uberaniti, vz Oberaniti.

Uberin či Huberin, a, m. Uberin Sylvius z Třebiče. Vz Jir. H. I. II. 299.

Uberman, ubrman, a, m., z něm. Obermann = *mocný rozsudce, kterého si odporníci sami volili a na kterém mocně přestati musili: mocný úmluvce, rozsudí, smlouvce, smírce*, arbiter, der Schiedsrichter. Jg. Vz Rb. 273., Pal. Rdh. II. 83., Kn. dr. LXIX., Vš. 570., Arch. II. 275., Gl. 345. Také když se udá býti *domněvačem*, ješto říkáte u-nem; Udá-liť sě kdy súditi a vieš jednu stranu pravú, odsuď inhed a nepuď na domněvače neb u-ny. Hus III. 196. Což ti u-ni seznají, na tom mají obapolně dosti míti. Od mocného u-na. U-nové vyřekli pod základem 20 hř. gr. Půh. I. 264., II. 73., 264. Tu při zavěsili na hadčiech, potom hadčí na u-a a proto ta pře ku právu jíti nemá, aniž právem má rozsuzována býti, ale má se had-

Digitized by Google

čími a u-nem konati. NB. Tč. 9. Svoliti na u-a; u-a obrati. V. My měščené vedlé vyrčenie těch úbrmanóv dali jsme jim 50 hř. Z r. 1441. Nedělej se ubrmanem = nevkládej se v neporučené sobě věci. Mus. Vz Úmluvce.

Ubermaniti, il, ění = *ubermanem býti, rozsuzovati, smlouvati, rovnati*, Schiedsrichter sein. Ros.

Ubermanský, schiedsrichterlich. Ubermanská smlouva, výpověď, V., dsky n. výpovědi. Vš.

Ubermanstvo, a, n., **-ství** = *úřad ubrmanův*, das Schiedsrichteramt.

Ubezděčiti, il, en, ení = *přinutiti*, zwingen. Rgl. Nemenší pohromy musely u. ji, aby konečně podala ruky k smíření. Pal. IV. 2. 182.

Ubezdušiti, il, en, ení = *usmrtiti, o duši připraviti*, entseelen. — **koho**. Ležel na ní, až by ji byl málem u-šil. Us. u Třebíče. Gn. Na Slov. také.

Ubezpečení, n. = *ujištění slovy*, die Ueberredung, Versicherung; *ujištění psaním, listem, rukojměmi*, Versicherung durch Handschrift, Bürgen usw. V., Kom. — U. = *přesvědčení, víra, jistota*, der Glaube, die Meinung, Versicherung, Überzeugung. Přílišné u. činí život neopatrným. Jel. — Jg.

Ubezpečenství, n., die Gewährleistung, das Versprechen, sich jeder Feindseligkeit zu enthalten. Za jeho slibem a u-stvím pobral mi koně. Půh. II. 130. — Star. let. 21.

Ubezpečený; *ubezpečen, a, o*, versichert. V. — **čím**. Jest u. službou jejich. Skl. II. 283., Bart. I. 21.

Ubezpečilosť, i, f. = *ubezpečení, bezpečnost*, die Sicherheit, Zuversicht, Sorglosigkeit. Plk., Kom. Přílišná u. vás v záhubu uvrhne. Sych. V u-sti lidé tehdá žíti budou; Pro u. nejeden méně opatrn jsa v obcování života svého se spásou minul se. Sš. L. 195., I. 117. (Hý.).

Ubezpečilý = *bezpečný, jistý, jistotný*, gewiss, gesichert, zuversichtlich, sorglos. Aby nás u-lé připadl. Ryt. kř. 3.

Ubezpečiti, il, en, ení; *ubezpečovati* = *bezpečným činiti, ujistiti slovy, písmem, rukojměmi*, versichern mit Worten, brieflich durch Bürgen; *v bezpečnost uvésti, z nebezpečenství vyvésti*, sicher stellen, in Sicherheit stellen, sichern; **se** = *péče pozbyti, přesvědčiti se*, sich versichern, sich sicher glauben, sich überzeugen, sich verlassen, sich Versicherung verschaffen. Jg. — **koho, co**. Ubezpečíte spasení jejich jakož i svoje. Sš. J. 75. Ubezpečil jej, mě, že naň nemám žádné péče. Půh. II. 23., 204. U. statek, jistinu. D. U. se. Br. II. 112. — **koho, se čím**. U. někoho slovem, Br., přátelstvím, Kram., hrdlem (že se mu nic nestane). Háj. 84. U. se čím. Ros. A nyní jest ubezpečen svým vstáním z mrtvých. Sš. Sk. 27., 124. — **se čeho čím**. Toho se naším jménem můžeš u. Arch. I. 26., J. tr. — **komu koho čeho**. Aby sobě zejtřejšího dne u. mohl. Smrž. Ztratí právo, že ho nerodil ubezpečiti života, že jej othrozil ot práva. Kn. rož. 245. Ubezpečil nás své milosti. Brt. S. 43. (3. vyd.). — **koho, se o čem**. Ubezpečen jsem o tom (nov.). D. O něčí pochvale se u. D. — **se nač, na koho, oč** *(spoléhati)*. Bart. II. 25. Pakli na ně v čem se ubezpečiš a spolehneš. Ubezpečíme se na štěstí. Mudr. A že mi to věděti dáš, mám li se na to u. Arch. II. 29. Na ty noviny můžete se u. Arch. V. 327. Radují se, že ve všem mohu na vás se u. BR. II. 606. Král napřed i všecka země naň sou se u-li. Pal. V. 1. 376. Já jsem se na to ubezpečil, co mi fojt řekl. NB. Tč. 52. Já sě na to ubezpečil i své chudé lidi; Já jsem sě na tu řeč i na ten slib u-čil o to zboží. Půh. I. 167., II. 563. (Tč.). — **se, koho v čem**. J. tr. U. se v něčem na koho. Br. V tom mě ubezpečil a zmeškal. Půh. II. 601. I móžem se dobře v tom u., žeť se v ničemž nepředá. Arch. II. 18. — **se, koho na čem**. U. se na dobrém. Bart. IV. 37. — **koho k čemu**. A přijevše zase do Čech pravili sú, že král sám nemóž jich u. k slyšení. Let. 81., Dač. I. 21. — **koho čemu**. Když se u-čil tomu glejtu a jeho slibu uvěřil. Půh. II. 49. — **co čím kdy**. Při tom je (Galaty) ubezpečovali tím, že . . . Sš. II. 55. — Br. — **se čeho** (u. *čím*, kontrolovati). J. tr.

Ubezpečivý = *ubezpečlivý*. Šm.

Ubezpečlivý = *ubezpečující*, sicherstellend. Jg.

Ubezpečovati, vz Ubezpečiti.

Ubezumiti se s kým (zastr.) = *zapomenouti se, dopustiti se*, sich vergessen, vergehen. Lot v zapití ubezumil sě se dcerama. St.

Úběžek, žku, m. = *uběhnutí, skok*, der Sprung. Jen úběžkem jsem s ním mluvila. Us. Dch.

Uběžeti se, vz Uběhnouti.

Úběžný, v math., asynptotisch.

Ubi, lat. Ubi bene, ibi patria. Kde dobře, tam vlasť.

Ubičest, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Ubičování, n., die Geisselung, das Abpeitschen. BR. II. 270.

Ubičovaný; *-án a, o*, abgepeitscht, abgegeisselt.

Ubičovati, geisseln, abpeitschen, zu Tode geisseln. — **koho**. Hus II. 124., I. 335. — **koho čím**: dutkami. — U. = *utratiti*, vergeuden. Hodně peněz ubičoval. U Rychn. Ntk.

Ubídačiti, il, en, ení, abplagen. U Olom. Sd.

Ubíděný; *-ěn, a, o*, abgeplagt, abgerakkert. Za náš národ u-ný prosíme o milosť. Na Slov. Tč.

Ubíditi, il, ěn, ění, abplagen, abrackern. — **koho čím**: těžkými pracemi. Us.

Ubidněný; *-ěn, a, o* = *bídný*. Jmt. Vz Ubíděný.

Ubídniti, il, ěn, ění, ganz elend machen. Us. — **koho čím**.

Ubídnouti, dnul a dl, ut, utí; *ubízeti* = *nabídnouti*, aneifern, anspornen. Ros.

Ubíhati, vz Uběhnouti.

Ubiják, u, m. = *palička*, die Stampfe, der Schlägel, der Todtschläger (náčiní). Us. Dch.

Ubíječ, e, m. = *ubiják*.

Ubíjeti, vz Ubiti.

Ubikace, e, f., z lat. = *místo něčího přebytu*, die Ubikation. Prokázati místo svého přebytu (svou u-ci). J. tr.
Ubíliti, il, en, ení, weiss machen. — **co komu čím:** kabát vápnem.
Ubiněha, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.
Ubiové, kmen germanský na pravém břehu Rýna. Vz S. N.
Ubírák, u, m. = *prohnutý pořiz*, das Krummeisen; *hoblík, ostrý, hrubý*, der Scharf-, Schrubb-, Bestosshobel, Rauhhobel. D., Šp.
Ubírání, n., das Weg-, Abnehmen, Abschöpfen. Jg.
Ubíraný; *-án, a, o*, abgenommen, abgeschöpft. Jg. Vz Ubrati.
Ubírati, vz Ubrati.
Ubíravě peřený, abnehmend gefiedert; list takový má lístky, jež od dola vzhůru t. j. proti konci řapíku se zmenšují n. p. bedrník obecný. Rst. 510.
Ubíravý = *který ubírá*, abnehmend. Jg.
Ubislav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.
Ubislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 127.
Ubiti, ubiji atd., vz Bíti; *ubíjeti*, el, en, ení; *ubíjívati* = *uprati*, schlagen; *pomalu utlouci*, todtschlagen, zu Tode schlagen; *bitím upevniti*, zusammen stossen, fest machen. Jg. — **co, koho.** U. koho. V., Br. U. cestu. A k tomuť mě jest vsadil ubiv mě. Arch. III. 37. Ubili ho tam. Us. Tenť mě jest ubil a kosti ve mně polámal. NB. Tč. 108. Ten máz piva hospodáře neubije. Sš. Ubíjel (celník) hruď svoji (= bil se v prsa). Sš. L. 176. Vymýšlejí, jak by čas ubili. Us. Dch. Dobře to ubil (připevnil). Snadno tomu hůl najíti, kdo chce psa ubiti. Prov. — **co, koho čím.** Někoho ranami u. V. Hřeb kladivem. Us. Že mi noční věci kázal kyjí mého hajného ubiti. Půh. I. 280. Kyjem mne ubil. BN. Keď žena muža čepcom ubije. Dbš. 29. — **čím jak.** Kyjí na smrť jej ubichu. Pass. 548., Pass. mus. 344., 346. — **co z čeho.** Ty mi musiš pas ubić z volového ryku. Sš. P. 703. — **koho kde.** Daže Parom ubil ťa na skutku. Na Slov. Dbš. 44.
Ubití, n., das Schlagen, Abprügeln; das Festmachen durchs Schlagen. V.
1. **Ubitý,** geschlagen. — **od čeho.** Osel od kyje ubitý hýká. Kom.
2. **Ubitý,** festgetreten. Za bezpečnější pokládá po starých a ubitých cestách choditi než nové sobě stezky prorážeti. Vš.
Ubivce, e, m. = *pugnator, necator*, der Tödter. U. synóv. BO. I zatratí ty u-ce. ZN.
Ubízeti, el, en, ení, vz Ubídnouti.
Ublácený, *ublátěný*, besudelt, beschmiert, bekothet. U. střevíce, boty, kolo. Us. Jich se jako ublátěného kola střez. Háj.
Ublahati = *udobřiti, utěšiti*, versöhnen, stillen. — **co:** smutek. Koll. Čest I. hl. 1.
Ublahoslaviti, il, en, ení, beseligen, beglücken. Gnid. — **koho čím.**
Ublátiti, il, cen, ení a těn, ění, *ublátivati, ublacovati*, mit Koth beschmieren, besudeln. — **co, se.** Us. U. roucho. GR.
Ublažilosť, i, f., die Glückseligkeit. U. prvokřesťanů. Sš. Sk. 34.
Ublažiti, il, en, en; *ublažovati*, beglücken. — **koho čím:** láskou.
Ublbaný; *-án, a, o*, vz Ublbati. Ublbané šišky (knedlíky). Mor. Šd.
Ublbati se = *převařiti se, dokud voda klokočem vře dělajíc bl, bl, bl!* Mor. Šd.
Ublebtati, *ubleptati* (-tám, -ci); *ubleptnouti*, tnul a tl, utí, *ubleptávati*, einen Theil herschwatzen, herlallen. — **co:** nějaké slovo. Us. — Ubleptati **koho** = *blebtáním unaviti*, durchs Schwatzen ermüden, zu Tode schwatzen. Us.
Ubledlý, abgeblasst, erblasst, ganz blass. Us. Dch., Hvls. — **čím:** líce zármutkem u-lé. Sá.
Ublednouti, dl, utí, erblassen. Us., Dch.
Ublinkaný; *-án, a, o*, vom Speien besudelt. U-né dítě. Us. — **U.** = *kdo ospale hledí, mžourá, očima blinká, bliká.* Máš oči u-né. Mor. Šd.
Ubliti, bliji, il, it, ití; *ublívati* = *pobliti*, bespeien. — **koho, se,** speien, sich bespeien. Ros.
Ublížení, n., die Beleidigung, Verletzung, das Unrecht, der Abbruch, Schaden. Vz Ublížiti. V. Na u. něčí dobré pověsti a cti mluviti. V. U. na poctivosti. Har. Bez u. poctivosti. Har., D. Bez u. něčích práv. J. tr. To zas je s u-ním (pomlouvá-li kdo). Us. Vk. U. skutkem, thätliche Beleidigung. J. tr.
Ublížitel, e, m., der Schädiger, Beleidiger. Každý ochotně odpouštěj svému u-li. MP. Dj. bibl. II. 95. Jdi svému u-li na polovic cesty vstříc a jestli on druhou polovičku vykonati nechce, vykonej celou cestu. Kmp. 143.
Ublížitelka, y, **ublížitelkyně,** ě, f., die Beleidigerin, Schädigerin. D.
Ublížiti, il, en, ení; *ubližovati* = *příliš blízko se dotknouti, ukřivditi, uškoditi*, zu nahe treten, Unrecht thun, beleidigen, verletzen, schaden, freveln. D., Ros., Jg. — **abs.** Ublížiti nedati (chrániti). V. Ubližuj, ubližuj, máš-li ubližovat, moja těžká křivda bude k Bohu volat. Sš. P. 491. — **co:** cestu = *přiblížiti, zkrátiti*, abkürzen. Bern., na Slov. — **komu.** Kůň se zabil, ale rytíři se nic neublížilo. V. U. pravdě. D. U. svobodám, verletzen. Zř. F. I. B. XI. U. si (má v sobě ublížené i. e. od práce, od nátažky). Us. Bart. Neublíží ani kuřeti. Us. Šd. Ublížil svému zdraví. Us. Dch. Neublížil sem žádnému, ani vráně ani strace, ani mé milé panence; Neubližuj détóm, ubohým sirotkóm; A dyž ho (jazyk) zedere, dá ho ocelovat a mně nebožátku bude ubližovat; Mně ubohé dceři ubližujú všeci. Sš. P. 138., 161., 432., 491. (Tč.). Zdá se, že Mečislav také Liuticům ubližoval. Ddk. II. 95. Ako sa mi opovažuješ ubližovať? Er. Sl. čít. 60. Kdo ku zlosti se zbližuje, stavu svému ubližuje; Komu boháč chce ublížiť, to těžko zanedbá; Jak se od ctnosti vzdaluješ, i své chvále ubližuješ. Mor. Tč. Kterýž vám nevážně a lehkomyslně ubližuje; Jest hřích člověku nevinnému ubližovati. BR. II. 24. a., 377. b. Bůh mi nebuď milostiv, chtěl-li sem ublížiti vám. Pal. Dj. III. 3. 84. — **kdy.** Zármutek v kříži snadno ublíží. Na Slov. Tč. — **komu jak.** Ublížil králi **proti** právu příbuznému. Bart. 260. — **komu na čem:** na cti, pocti-

Digitized by Google

vosti, na dobrém jménu, V., na zdraví. Vrat., J. tr. — **komu v čem.** Bližnímu svému v ničem neubližuj. Pr. měst. V čem jsem ti ublížil? Us. U. komu v právech. J. tr. Račte raději, ubližuje-li se Vašnosti kdy v čem, na mne to vznésti. Žer. — **komu čím**: sobě zdviháním, skokem, D., někomu slovem, Ml., řečí n. skutkem (ublížení skutkem). J. tr., Er. Však jsi ty žádnému ničím neublížil. Er. P. 168.

Ublížování, n., die Beleidigung, Verletzung.

Ublížovati, vz Ublížiti.

Ublov, a, m., něm. Ublo, ves u Vyzovic na Mor.

Ublová, é, f., dle Tč.: *Úblo*, a, n., něm. Aubeln, ves na Krnovsku ve Slez.

Ubluňkati, vz Bluňkati.

Ubobečkovati = *na bobeček posaditi*, zum Niederhocken bringen; **se**, niederhokken. Č.

Ubobněti, *ubopněti*, ěl, ění. Vz Bobněti. Hrách brzo ubopní. Ros.

Úboč, e, f., něm. Aubotschen, ves v Novokdýňsku. Vz S. N. — **Ú.**, der Abhang. Ú. příkopu, die Grabenböschung. Čsk. Že on zabil jelena v zelenej úboči. Ps. sl. 280. Vz Úbočí.

Úbočí, n. = *úboč* = *místo u boku, poboční, postranní*, die Seite, der Seitenweg, Abweg. L. — **Ú.** = *stráň vrchu*. Šf., Koll. Ú. = prostřední třetina hory. Blř. Der Abhang, die Böschung, Lehne, abschüssige Bergseite. Vz Hora, Svah, Pohoří. O úbočí, úbočí, kam se voda točí? Sš. P. 375. Aká to tam v úboči zahrádka? Sl. ps. 331. U studničky v zelenom u. stretly sa s mojima tvoje sivé oči. Ib. 33. (Šd.). Níž v kyprém u. Hdk. C. 247. Soluň leží na ú. hory v polokruhu na způsob amfitheatru. Sš. II. 235. Na ú. hory dosti vysoké. Ddk. IV. 31.

Úbočina, y, f. = *stráň, úbočí*. Mor. Šd.

Ubočiti, il, ení, abseits gehen. Šm.

Uboěně, ě, f., der Rennberg (das, was vom Erze wegfällt, wenn es durch die Renne von einer Höhe herabgerollt wird). Šm.

Úboční bod, der Schulterpunkt; úhel, der Schulterwinkel. Čsk.

Úbod, u, m. = *ubodnuti*, der Stich. Duch úbodu (bolestí náramných, jimiž ubodán bývá člověk až k omdlení atd.). Sš. I. 114.

Ubodati, *ubodávati*; *ubodnouti*, dnul a dl, ut, utí; *ubústi*, ubodu, dl, den, dení = *bodnutím raniti, pichnouti*, mit Stechen verletzen, anstechen. — **koho**. Had jej ubodl. Har. — **kdy**. Na súdé ubodne (zbožie), neb die bohatcóm Kristus: Lačen jsem byl. Hus II. 77. — **kam**: v kuoň. Jir. Anth. I. 164. — **koho čím**: šelmu kopím, Krok, hovado ostnem, ostruhou. Br. On toho milce přepadl před očima královny a ubodal jej dykou v jejích rukou. Ddk. III. 279. — **se oč**; o stonek. Ctib.

Úbodec, dce, m. = *úbod*.

Ubodený; *-den, a, o*, vz Ubodati. A tím ostňem jsa David uboden křičí řka. Hus I. 292.

Ubodnutí, n., der Stich.

Ubodnutý; *-ut, a, o* = *ubodený*. — **kde**: v srdci. BR. II. 399. a.

Ubohátko, a, n., *lépe: ubožátko*. Jg.

Ubohosť, i, f. = *bídnosť, nebohosť*, das Elend. Měst. bož. V. 60.

Ubohý = *nebohý, chudý, mizerný*. Vz U. Ht. Sr. ml. 221. Pozn. Armselig, arm, elend, bedauernswerth. Ubohý hříšník, D., vdovec, Us., člověk, Har., paní, stařec. D. U. stvoření, bídák, brouček n. červíček (o bídném dítěti.). Us. Dch. Ubohá sirotka, sirota. Čes. a mor. pís. 292. — U. = *nuzný, nebohatý*, dürftig, arm. Ten u-hý, ani ohně, ani místa nemá. Hš. A ty probráš své peníze, budeš ubohý. Sš. P. 477. Do rána's lehala, dys uboha byla, směla si se to vydať za mojeho syna? Sš. P. 497. Ubozí — nebozí. Vz Chudý. Lb. Naše kapsa ubohá všecko béře, co kdo dá. Panská choroba ubohého zdraví (když pán již v posteli, sluha ještě veselý). Je šnhaj ubohý, nemá jen dvě nohy. Prov. na Slov.

Úboj, e, m., der Todtschlag. Šm.

Ubojovati, erkämpfen.

Ubolévání, n., die Schmerzempfindung. S u-ním nač pamatovati. Sš. II. 48.

Ubolévati = *bolesť cítiti*, Schmerz empfinden. — **nad čím**. Mus. (Č.). Či má světec i nad námi u-ti?; Proto Pavel neustále nad národem svým uboléval; Ubolévajíce nejvíce nade slovem, že . . . Sš. J. 61., 165., Sk. 235., 241. (Hý.). — **proč**. Kdož čta písmo neuboléval by se pro krátkosť (nemrzel by se)? Sš. I. 34. — **kdy**. Srdce Janovo **při** vypravování odporu takového ubolévalo. Sš. J. 64.

Uboniti se = *ustrašiti se, uleknouti se*, erschrecken. Sš. Mt. 314.

Úbor, u, m., **úborec**, rce, **úborek**, rku, **úboreček**, čku, m. = *košík, který se rukou nosí*, Handkorb, m. V., Kom. Ú. na ovoce. — Ú., *úborek, pucher, vaček*. Vz Pucher. Hlad není strýc a břicho není úborek. Č. M. 188. — Ú. Na dužné n. deskovité ploše květu rostlin spoluložných, jež *ježle* sluje, stojí těsně vedle sebe četná kvítka, objatá společným *zákrovem*, z jednoho n. z několika listových kruhů se skládajícím; zákrov i ježle slovou úbor. Schd. II. 280. Cf. Čl. Kv. 40., 161., Strboul, calathium, das Blüthenkörbchen. Nz. — Ú., das Kleid, der Anzug. Již v letech čtyřicátých ú. ten z mody vyšel. Na Zlínsku. Brt. Mtc. 1878. 134. — Ú. *stolní*, das Essbesteck. Us. Rgl. — Ú. *(úborec, ouborec, houborec)* = *něco ve svém vzrůstu zakrnělého a zaroveň starého*, ein verbutteter Gegenstand o. Zeug. Dch. Dala jsem si s tou květinou tolik práce a co mám z ni? houborec. U Zbirova. Lg. — Ú. = *malý, zavalitý člověk*. U Zbirova. Lg. U Vysokého Mýta. Hrp. To je kus úborka. U Dobrušky. Hoch jak úborek. V Kunv. Msk.

Uborák, a, m. = *nebožák*, ein Elender, Armer. Hlas.

Úborečka, y, f. = *druh mlžů*, corbis. Krok.

Úborek, rka, m. U Beneš. Vz Tk. II. 99., III. 661. — Ú., vz Úbor.

Ubořiti, il, en, ení; *ubourati*, ein Stück einreissen. — **čeho** (kus).

Úborkovati = *sdírati kůru na úborky*, die Baumrinde zu Körbchen abschälen.

Uboskati koho, abküssen. Mor. Šd.
Ubosorovati = *učarovati.* Na Slov. Bern.
Ubósti = *vbodnouti, vraziti,* infigere. Žalt. wit. 37. 3.
Ubotněti, vz Ubobněti.
Ubouditi, il, děn, ění = *učaditi,* beräuchern, schwärzen. — **se čím.**
Uboudlý, *uboudený, očaděný,* schwarz von Russ. Us.
Ubourati = *částku sbourati,* ein Stück niederreissen. Jg. Vz Ubořiti.
Ubozstvo, a, n. (m. ubožstvo), die Armuth, das Elend. Má (Bůh) bohactvo i u. dla (pro) mě i dla tebe. Sš. P. 388. Vz Ubožství.
Ubožák, a, m. = *ubožátko.* Us. Dch.
Ubožátko, a, n. = *nebožátko, nebohý,* der Arme, der arme Schlucker, ein armer Sünder. Hořem u. pošel. Sych. U. křídla věší. Sych. Už mně u-tku ubližuje, kdo chce. Sš. P. 491.
Ubože, ete, n., zastr. = *duše zemřelých.*
Ubožec, žce, m. = *ubožák.* Us. Dch.
Ubožený = *utýraný, usoužený.*
Ubožeti, el, ení = *chudnouti, na mizinu přicházeti,* verarmen, elend werden. — **abs.** Když se páni množí, lid uboží. Prov.
Ubožička, y, f. = *ubožka.*
Ubožina, y, f. = *chudina,* das arme Volk. Puch.
Ubožiti, il, en, ení = *nuziti, chudým činiti,* arm machen, dem Elend zuführen. Us. Č. — **koho.** Vz Úžerník.
Ubožívavý. U. služba, pocta, cultus latriae. Sněm. trid.
Ubožka, y, f. = *ubohá,* die Arme. Č.
Ubožniti, il, ěn, ění. Pleť jeho (Kristova) již ubožněna byla. Sš. Sk. 18.
Ubožství, n., cf. Ubohý, die Armuth, Noth. Snaží se uvésti nás v ono u., ze kteréhož sme sotva vynikli. Pal. Dj. V. 2. 451. (Šd.). A toho lánu i sedliska bez všech platů a podatků dědičně držeti mají, vše k lepšímu ubožství a chudých lidí nadepsaného špitalu. Arch. II. 405. Cf. Ubozství.
Ubožstviti, *ubožstvovati* = *ubožiti.*
Ubožstvo, a, n. = *chudý lid, chudina,* arme Leute. Bern. Také na Mor. Tč.
Ubožstvování, n. U. člověka. Sš. I. 30.
Ubran, a, m. = *uberman.*
Ubrana, y, f., obrana při zápasu. Ú. ve vojenství = defensiva. S. N. XI. 247. Ú. boční, die Seitenvertheidigung. Hradby bez boční ú-ny. Csk. Cf. Zápas.
Ubráněný, beschützt, vertheidigt.
Ubrání, n., die Wegnahme.
Ubrániti, il, ěn, ění; *ubraňovati, ubránirati,* beschützen, erwehren. — **něčeho před kým n. před čím.** Jg., Th. Mně se zdá, že toho sama spravedlnost páně purkrabova ubrání, aby... Pal. Dj. V. 2. 322. Nech mia idú ubrániti, ženy mně chcú vínek vzíti. Sš. P. 440. — **se.** Jedni pravili: Ubráníme se, jiní zase: Neubráníme se. Kal. Mor. 1878. 34. Kteří utekli na věže kostelní, ubránili se tam. Pal. Děj. III. 2. 279. — **co čím.** Hory a Kolína mociú obránista. Dal. 165. — **aby ne.** Nemohl u., aby nepovstali zase konečně. Pal. Dj. III. 3. 212. — **se před čím,** *lépe:* **se čeho.** List. fil. VII. 144. — **se čeho.** U. se obavy. Dch. Aby zimy noční se ubránil. Sš. Sk. 143. V přátelský smír vešli a takto všech nepřátel svých se ubránili. Ddk. II. 79. Také město Bernau ubránilo se jich; Město ubránilo se útoků spojeného vojska; Počne-li, kdo to zastaví a toho u-ní?; Kterak země ta mohla by u. se dále návalu tureckého. Pal. Dj. III. 3. 50., IV. 1. 215., 122., II. 86. (Šd.). — **se čeho kdy.** Počali naléhati, aby volený arcibiskup také k volení připuštěn byl, čehož páni po dlouhém zdráhání konečně také u. se nemohli. Pal. Dj. IV. 1. 25. — **se čemu:** zlodějům, vojsku. D., Sych. Aby se v domě škoda nestala, tomu se nikda neubrání. Us. Šd. Svědčí o neřestech zemi, kterým ani pan Jiří u. nemohl. Pal. Dj. IV. 1. 155. Mimo našich oken běží voda skokem, nemožu ji u. Sš. P. 277.
Ubranost, i, f. = *jakost ubraného.* — **U.** = *schudlost,* Armuth, Beraubung. Schön. exc.
Ubranský = *ubrmanský.*
Ubraný; *-án, a, o,* **weg-,** abgenommen. U. mouka. Us. — **U.,** vollends erschöpft. Samými výplatami jsme už celí u-ni. Na již. Mor. Šd. — **U.** = *v lehký oděv oblečený,* leicht angethan. — **v co:** v roucho. Kal. Bs. ps. 206., Světz. 1881. 93., Pk.
Ubrati, uberu, uber, ubera (ouc), bral, án, ání; *ubírati, ubírávati, ubrávati.* **U.** = *díl něčeho pryč vzíti, pomalu od něčeho bráti,* weg-, abnehmen; *počet od počtu odtahovati,* abziehen; *ubíráním schuditi,* erschöpfen, abzapfen, berauben, ausziehen, erpressen; **se** = *jíti, podati se, zabrati se,* gehen, hinziehen, sich begeben. Jg. — **co (odkud).** Uber ze sudu svršek vrchovatý (bramborů). Us. U. paty = *utéci,* Reissaus nehmen. Rohn. Anak. 23. — **komu čeho** (část vzíti): hrachu. Ros. Voda břehu ubírá. Ros., Ml. U. nemocnému krve. Us. Dch. U. včelám medu. Us. — **kde: u** punčochy, abnehmen. — **koho:** své poddané (oloupiti). V. Mimo svůj plat je ubírali (vydírali). BR. II. 616. — **komu na čem:** na zásluhách, šp. m.: zásluh. Brs. 247. — **s adv.** Kradí ubírati. V., zpátkem. Har. — **se.** Kam se ubíráš? Den se ubírá (ubývá ho). Us. Ubiraj sa dcerko ma. Sš. P. 449. Těžko čerstvě jeti, když se kola ubírají (když se bláto na ně chytá). U Kr. Hradce. Kšť. — **(se s kým) kam.** Starý otec ubíral se se svým synem k městu lesem. Us. Tč. Král ubíral se k Rýnu a odtud do Flander; Ubíral se do Vircpurku ke dvoru císařovu. Ddk. II. 393., III. 219. Vsedl na kůň a ubíral se na jaře se svými do Prus. Ib. III. 92. (Tč.). U. se do kostela, Ros., na smrť. Kram. Ubírají se na svá místa, na cestu. Us. Dch. Na pokoj ticho se ubíral. Ziak. Tož vodstvo před Boha se ubírá. Sš. Sm. bs. 80. Jak ty slova promluvila, hned se k zámku ubírala. Sš. P. 14. Všechna se do peří uberеš (budeš plna peří). Us. v Kunv. Msk. — **se (kam) jak, na jak dlouho (kdy).** Jen na čas bohoslužby svojí do Jerusalema se ubírajíc; A vyšed ubíral se podlé obyčeje na horu olivnou; Tudy se s důvěrou nejprve k němu s prosbou ubral. Sš. L. 8., 203., J. 201. (Hý.). Kola se nám ubírala až po nápravy

Digitized by Google

(blátem). U Rychn. Ntk. Když z Korinta **po** půldruhaletém tam přebývání **do** Jerusalema se ubíral. Sš. II. 75. (Hý.). — **se kam proč**. Sedlák hned **za** rozkazem **na** zámek se ubíral. Kn. poh. II. 124. — **se nač**. Ta zem na nohy se ubírá (chytá, lepí). Us. u Rychn. — **se odkud kam kudy, jak, s čím**. An Sichemané *cestou* se **ku** Pánu ubírali. Sš. J. 74. Hrobovým stínem hlubokého lesa dvé poutníků se cestou ubírá. Er. Kyt. 88. Ubírám se **od** vás **k** svému Bohu z údolí bolesti **do** vlasti slavné. Er. P. 518. **Ot** hradu **na** skálu (ubíral se, obcházel). Rkk. 27. Zástup Bavorů **skrze** zemi českou **bez** jeho svolení **s** davy **k** Boleslavu Chrabrému se ubírajících. Ddk. II. 77. Ubírati se **ze** světa. Us. Šd. Že pustou, osamělou *cestou* se domův ubírati bude; **Když pak** se Pavel z Řecka léta 58. ubíral **na** Filippy do Jerusalema; Od Jordana se ubíral **do** Galiley. Sš. Sk. 102., 191., 202., J. 64. (Hý.). Tisícové s ním *lesem* se ubírali; Z Augšburka **přes** Brenner se ubírajíc; Biskup Robert sotva se ubíral maně **po** cestách Řehoře IX.; Vojsko ubíralo se po cestě trstenické k Olomúci. Ddk. II. 408, 430., V. 191., 232. (Tč.). — **se s kým**. Jak stala, s plejači sa ubírala: Poďme, pletci, plet do pola. Sš. P. 792. — **se čím**. Ubrati se peřím (zapeřiti se). U Chrud. Kd. (Keř) potřebuje většího kolíčku, zvlášť ubere-li se tak růžemi jako loni. U Rychn. — **se odkud kdy (kam)**. Samou *nocí* se **od** nás ubírali. Sych. **Před** slunce východem ubírali jsme se **na** cestu. Ml. — **se oč**. On se moc o to ubíral (ucházel). Us. Vk. — **se za kým, za čím**. Za ním ubírali se pomocní vojové; Za nimi ubíralo se duchovenstvo; Národ veliké své muže poznával, jim porozuměl a za nimi se ubíral; Přemysl zjevně se ubíral za politikou okamžitého prospěchu; Vysocí prelatové **po** většině ubírali se za rozkazy papežskými; Ota osvícený posud ubíral se za vysoko vztýčeným praporem Staufův. Ddk. IV. 53., 243., 331., V. 27., 167., 293. (Tč.). — **se v čem jak**. Čechy a Bavory v politice zahraničné ubíraly se jedním směrem. Ddk. V. 149.

Ubreptati, *ubreptávati*, müde schwatzen. — **koho.** — U. = *breptavě vysloviti*, herplaudern. Ros.

Úbřežník, a, m., der Strander. Šm.

Ubřinkati = *zabřinkati*, klimpern. — **co komu na čem**. Ať nám nějakou na té citaře ubřinká. Ros.

Ubrknouti, knul a kl, utí; *ubrkati, ubrkávati* = *ulítnouti*, wegfliegen. Ros. — **komu odkud.** Pták mi **z** klece ubrkl. Us.

Ubrman, vz Uberman. Vš. 570.

Ubrmaniti, vz Ubermaniti

Ubrmanský = *ubermanský*. Neměli toho činiti do výpovědi u-ské s mé strany; List se čtyřmi pečetmi u-skými. Půh. I. 358., II. 577.

Ubrmanství, vz Ubermanství.

Ubrocení, n., die Bespritzung, Befleckung.

Ubrocený; *-en, a, o* = *v krvi zbrocený*, von Blut besudelt. V u. rouše. Br. — **čím.** Roucho krví u-né. BR. II. 882.

Ubroditi, il, zen, ení a děn, ění, *ubrodívati, ubrozovati*, durchs Schwemmen nass machen; **se**, sich nass machen (im Waten). — **se, co kde: v** kaluži. Us. Ostří mečův ubroďte v těle nepřítele. Dch.

Ubrotiti, il, cen, ení; *ubrocovati* = *krví pokáleti*, mit Blut beflecken, bespritzen. Vz Ubrocený. — **co:** roucho. Us.

Ubroukati = *uláti*, ausschelten. — **koho.** Ros.

Ubrousek, vz Ubrus.

Ubrousiti, il, eu, šen, ení, *ubrušovati*, abschleifen, abwetzen. — **co: kus** kordu u. Ros. — **čeho:** nože (kousek). Jg. — **co kde:** špičku **na** noži. Tč.

Ubroušecí, Abschleif-. U. kolo, brus. Šp.

Ubroušení, n., die Abschleifung.

Ubroušený; *-en, a, o* = *broušením tenší, kratší*, abgewetzt, abgeschliffen. Us.

Ubrtiti, il, cen, ení = *brt n. díru udělati, uvrtati*, bohren. Us.

Úbřuňkaný; *-án, a, o*, quickig, übel aufgelegt (von Kindern). U Olom. Sd.

Ubrus, u, **ubrousek**, skn (zastr. *obrusec*, sce), **ubrouseček**, čku, m. = *stolní prostěradlo*, das Tisch-, Tafeltuch. die Tischdecke; *roucho k utírání rukou a úst při stole a jinde*, das Handtuch. Jg. U. od brija, briti = tondere; srbsky a slovinsky brisati = utírati. Šf. Na Zlínsku *obrus*. Brt. Ubrus. V. Na stoly ubrusem přistřené talíře kladou se. Kom. J. 553. Ubrus tažený, Sych., Šp., oltářní, Jg., kávový. Kh. Ubrus na stůl, ku kávě; páska na ubrousek, das Serviettenband; u. nitěný; dej čistý u.: prostři u. Us. Dch. Zle si ubrusem setřel. Pal. Dj. IV. 2. 403. U. sněžné bělosti. BN. Pakli se jest zpovídal, má se utříti u-sem, totiž pokáním. Hus III. 189. Padl pod stůl a na ubrus mu pomoci nemožno (z vinného nelze učiniti nevinného). Šml. Světz. 1881. 295. U. ušpiniti, pokáleti, umastiti, do prádla (špinavého) dáti. Ubrouskem ústa si utříti. Chrám vyšehradský vybíral 1088. od každé klíčnice hradu ročně jeden u. a jeden ručník. Ddk. IV. 153. Ubrus u Římanů. Vz Vlšk 194.

Ubrusní, Tischtuch-. U. podnožky (ve tkadlcovství). Mtc. 1882. 159.

Ubrusník, u. m. mappa, der Tafeltuchbaum. Rstp. 1335. U. pomoučený, m. tauaria. Ib.

Ubrúskaný, vz Zabrúškaný.

Ubrychati, bespritzen. U Uher. Hrad. Tč.

Ubryndati, besudeln, bekleksen, verderben. Us. Sd.

Ubuditi, il, zen, ení; na Slov. -děn, ění = *zbuditi*, erwecken. — **koho**. D., Leg. Ubudichu jeho. ZN. Ktož vida zahynutie bratra ve snu hřiecha, neubudí-li ho, shřešie; Pliskání nestatečné ubudí spanlivé a často prospěje z nějaké příčiny; Přistúpili sú **k** němu učedlníci jeho a ubudili sú ho. Hus I. 145. 232., II. 48. — **koho z čeho:** ze sna. Bj. Přísnosť ubuzuje člověka z duchovního spánku. Sš. L. 51. — **co kde.** Aby jeho důvěru **v** něm ubudili; Aby touhu a snahu po něm **u** nich tím značněji ubudil. Sš. Sk. 36., 159. (Hý.). — **co jak**. Ješto pohybem od Simona způsobe-

Digitized by Google

ným vnímavosť pro nové idey a dychtivosť po nich mocně ubuzena byla. Šš. Sk. 97. — **koho k čemu.** Kteří lidstvo ve hříších a nepravostech zamřelé k životu ubuzovali. Šš. J. 90. (Hý.). U. jej chtiece k boji. BO. — **koho čím:** zpíváním, voláním. Mus.

Ubudnouti, dnul, utí = *ubyti.* Na Slov. Bern.

Ubudnutý, vermindert. Na Slov. Bern.

Ubudný = *probuzující,* weckend. U. hlas. Šš. L. 51.

Ubudování, n. = *vzdělání.* Písně přiměřené k u. bližn.ch. Šš. II. 131.

Ubudovati = *ustavěti, vzdělati,* aufbanen, herstellen. — **co.** Bůh mocen jest u. stavbu církve. Šš. Sk. 240. — **kde.** Církev nového zákona ubudována je **na** základě zákona starého. Šš. I. 117. (Hý.). — **se** = *vzdělati, vzbuditi, napomínati se.* Aby se vzájemně ubudovali. Šš. I. 24. (Hý.).

Ubudu, vz Ubyti.

Ubumbati = *upiti,* ab-, wegtrinken (o dětech). Kos. — **čeho** (drobet).

Ubůsti, vz Ubósti.

Úbušek, šku, m. = *kyj,* der Knittel.

Ubušín, a, m. U. hrubý a malý, Ubuschin, ves u Jimramova.

Ubuzení, n., die Erweckung. Debsachu pro u. Oloferna. BO.

Ubuzený; *-en, a, o,* aufgeweckt, erwacht.

Ubyčest, a, m., osob. jm. Mus. 6. 66.

Ubyčesť, i, f., osob. jm. Mus. 6. 67.

Ubyčiti, *ubytčiti,* il, ení = *škodu vzíti, úbytek,* Schaden, Abbruch leiden. Št., Výb. I. 786. 6.

Ubydlení, n. U. se = *ubytování se,* die Ansiedelung. Bůh lásku tu prokazuje u-ním se v duši lidské. Šš. J. 236.

Ubydlený; *-en, a, o* = *ubytovaný,* angesiedelt, einquartiert. — **kde.** Některé ve Filippech u-né ženy. Šš. II. 149.

Ubydleti se, el, ení = *ubytovati se,* sich einquartieren, seinen Wohnsitz nehmen. — **kde.** Má Bůh takořka tužbu u člověka se ubydleti. Šš. J. 235. (Hý.). — **s kým.** Ubydli se věčně s námi. Šš. Sm. bs. 92.

Ubydliti, il, en, ení = *ubytovati,* ansiedeln. — **koho:** vojáky = *ubytovati,* einquartieren; **se,** sich ansiedeln, einquartieren. Bur. — **koho, se kde.** Nechtěl pak Bůh nadarmo tu plnosť v Kristu býti ubydlenu; Pohnut viděním ubydlil se Pavel v Korintu. Šš. II. 201., Sk. 215.

Ubydnouti atd., vz Ubudnouti. Slov.

Ubylý = *který ubyl,* abgenommen. Us.

Ubyněha, y, f., osob. jm. Mus. VI. 67.

Ubyslav, a, m., osob. jm. Mus. VI. 66.

Ubyslava, y, f., osob. jm. Mus. VI. 67.

Úbyslavice, dle Budějovice, Auslauf. Mus. VI. 318. Vz Oubislavice.

Úbyt, u, m. = *ztráta na váze,* die Einbusse, Schwendung am Gewicht. — Ú. = *úbytě,* die Phthisis, Schwindsucht, Abzehrung, Darrsucht, Atrophie. Ú. lebky, craniotabes, obličejový, die Gesichtsatrophie, polostranný, die Hemiatrophie, ú. nečinnosti, die Inaktivitätsatrophie, ú. hybnosti, die Mobilitätsabnahme, ú. stářím, die Altersatrophie; ú. svalů postupující, atrophia musculorum progrediens, ú. jater náhlý, a. hep. acut. flav., ú. míchy, tabes dorsalis, ú. kostí, die Knochenatrophie. Nz. lk. Ú. oka postupující, atrophia bulbi progrediens, ú. ukončený, phthisis bulbi, ú. brdičky čivu zrakového, atrophia papillae nervi optici. Schb. Vz Úbytě.

Úbytě, úbutě, úbudě, í, pl., f, **úbyt,** u, m. = *nemoc, souchotiny,* vz Úbyt. Ú. hrtánu, die Laryngophthisis. Nz. lk. Úbytě rohovky, phthisis corneae. Schb. Jak lid hoji u-tě? Vz Mus. 1853. 478., Úbytí. — Ú. = *nemoc dětská, mze, újedí, zákožnice, housenky,* comedones, erinones, die Mitesser. Ja.

Ubytek, tku, m. = *zmenšení,* die Abnahme, Verminderung, der Abbruch, Mangel. V. Ú. měsíce. Zlob. Tvé nesmírné rozvinutí jim přinese ú. Č. Rž. stol. 35. Procenta úbytku, Schwendungsprocente. Šp.

Ubyti, ubudu a ubydu (vz U), buda (ouc), byl, ytí; *ubývati* = *méně býti,* weniger werden, abnehmen, abgehen, vermindert werden; *ujíti, zniknouti, zprostiti se,* entgehen, los werden, befreit werden. Jg. — **abs.** Jeden ubyl, dva ubyli. Peníze ubývají. Us. To ubude, geht an. Na mor. Zlínsku. Brt. Včil nic neubude (nic neobstojí, ukradnou to). Ib. Když nechceš, nech tak, aspoň neubyde. Us. Dch. Voda ubývá (opadá). Us. Víra ubývá, láska stydne. Berg. Tedy 1: *ubývá počet,* kteroužto frasi za chybnou mají m.: ubývá počtu; ovšem jest *genitiv obyčejnější a lepší.* Cf. Brs. 113. Jedno s druhým se musí hraditi, druhdy přibyti, druhdy ubyti. Arch. IV. 133. — **komu.** Chodníček mně ubýval, když jsem si na Boha myslíval. Šš. P. 65. K tomu dohlídejte, aby sirotkóm neubývalo. Smil Os. zř. selské. Šd. — **čeho:** ubývá vody, že přitužilo, Sych., zimy, měsíce, D., dne, Us., rudy. Vys. Ubývá jich. Flav. Ubývá let, věku. Ros. Moře přibývá i ubývá. St. skl. Této nevole mohli jsme u. (se zprostiti). Háj. Šak ťa neubude! Což by ťa ubylo (kdybys to neb ono udělal)? Hnutí a síly ubývá, calando, v hud. Dch. Čím více budeš skrz zlé slova žluči vylívati, tím víc zdraví i prátelov budě ubývati; Svitaj, Bože, svitaj, aby skôr mrkalo, aby mójho veku skorej ubývalo. Na Slov. Tč. Já som si myslela, že mně dobře bude, že mně mojej krásé iak živ neubude. Šš. P. 495. Peněz přibylo, ctnosti ubylo. Brt. S. 4. Mojej mladosti pomále ubývá. Ht. Sl. ml. 224. Tam radosti nikdy neubude. Jir. Anth. I. 53. Ustavičně nám živosti ubývá; Bo ho (milosrdenstvie) mohlo ubyti, tehdy by Buoh mohl sě proměniti; Každý den zlosti přibývá a dobroty ubývá. Hus I. 146., 194., III. 111. (Tč.). — Cítí radosť, že jedné kočky ubylo **šp.** m.: jedna kočka (celá, ne kus jí). Brt. Škole ubude jednoho nedbalce **šp.** m.: jeden nedbalec (celý). Brs. 113. Cf. Věta bezpodmětná. — **jak.** Ryba bez vody neubude, kann nicht existiren. Us. Brt. — **čeho proč.** Nikomu pro sprosté práce chvály neubude. Mor. Tč. — **(kdy čeho) kde. Po** sv. Janě ubývá ovcám mléka **i na** dobré paši. Mor. Tč. My bysme ubyli už i při něm (na něm přestali, s ním se spokojili). Us. Šd. Opatř, přibývá-liť **na** každý den

Digitized by Google

svatého života čili ubývá. Hus III. 144. V létě snadno i na horách ubude (lze vydržeti). Us. mor. Šd. K poledni zimy ubývalo. Ml. V tětéž míře klidných poměrů v zemi ubývalo. Ddk. V. 259. Po ztrátě manžela ubylo jí značně sil. Bes. mlád. (Tč.). — na čem. Na tom ubudu (mám dosti); Može na tom ubyt (přestati). Na mor. Zlínsku. Brt. Na samé slámě dobytek neubude (nepřestane). Ib. Ubývá na měsíci, Šp. m.: měsíce a p. Cf. Brs. 247., Ht. Brs. 288. — kde. Trnky už by neubyly na stromě (jsou už zralé, tedy by buď opadaly, nebo by je někdo cizí otrhal); Noci sú chladné, že nelza venku ubyt. Na Zlínsku. Brt. — komu čím. Tobě tím neubylo. Us. — komu čeho. Ubývalo jim hodně cesty. Zlob. Člověku starému sil ubývá. Us. Ubylo jim srdce. Cyr. 224. Kazatelóm nikdy neubývá kázánie slova božieho, alebrž přibývá; Bóh jest pln milosrdenstvie, tak že ho mu ani móž ubyti ani přibyti. Hus III. 83., I. 295. Už mně mojej kráse po mali ubývá. Sš. P. 495. Jak komu dáš pekné slovo, slov ti neubudě. Slov. Tč. Kdo je vždycky v soudě, víry mu ubudě. Na Ostrav. Tč. Zdá se, že již i naděje ubývalo jemu i chuti také. Pal. Dj. IV. 2. 150. Času k jednání nám vždy ubývá. Arch. II. 40. Jimž ubývá neb přibývá nemoci jak měsíce. BR. II. 18. b. — čeho odkud. Z toho rybníka vody ubývá. Keďby závisti nebolo, mnoho zlosti ze srdc ludských by ubulo. Na Slov. Tč. — čeho čím. Velikým statkem starostí neubývá. St. skl. Válkami měst ubývalo. Har. I. 67. Leč ubývalo těch županů či vladařů vzájemným utiskováním vezdy více a více. Sš. II. 3. (Hý.). Věděl, že zbíháním a hlady vojska jeho bude ubývati. Ddk. IV. 145.

Ubytí, n., das Abnehmen, der Abgang. A od toho času všecko přibytí i ubytí věci kúpené k témuž kupci má příslušeti. CJB. 365.

Úbytí, n. = *úbytě*. D. Úbytí zažehnávati, Jrsk., někomu sháněti. Us.

Ubytiti, il, ěn, ění = *ubytovati*, einquartieren, einlogieren. — koho, se kde: v zámku. Vid. list.

Úbytník, u, m. = *úbytní koření*, Schwindsuchtkraut, n. Jg.

Úbytný, Zehr-. Ú. horečka. Nz. lk. Ú. koření = komonice lékařská. Slm.

Ubytovací, Einquartierungs-. Ubytovací fond, kommisařství, úhrnek (Pauschale), Šp., budka, Unterstandshütte, Dch., lístek, Einquartierungszettel. Čsk. U. břímě. Ddk. IV. 159.

Ubytování, die Einquartierung. U. průchodní. Náležitosť (Gebühr) za u. vojska. Šp. Poddané kláštera osvobodil od u. knížecích psovodů. Ddk. IV. 12. Vz více v S. N. IX. a X. 113., XI. 247.

Ubytovaný; *-án, a, o,* einquartiert. — kde. U-né vojsko po vsích.

Ubytovatel, e, m., der Quartiermeister. Us. Dch., J. tr.

Ubytovati, einquartieren, unterbringen; se, Wohnung, Quartier, Unterstand nehmen. — koho, se kde (jak): v hospodě, Mus., Us., u známého na 3 dni. Tudy se tím jistěji u něho u. mohli bez nějakého židů podezřívání; U-li se v té zemi; Ještě se zalíbilo otci, aby se v něm všechna plnosť ubytovala. Sš. Sk. 245., II. 38., 197. (Hý.). Císař ubytoval se v samém Vircpurku; U. knížecí psovody (u poddaných); Konrát ubytoval se v klášteře. Ddk. II. 454., IV. 244., V. 318. (Tč.).

Ubytovník, a, m. = *hospodář příbytku*, der Quartierträger.

Ubyv, u, m. = *ubytek*, der Abgang. Zlob.

Ubývající, abnehmend. U. tloušťka, výška tlaku, abn. Druckhöhe. Nz. U. spravedlnosť. Ddk. IV. 176.

Ubývání, n., das Abnehmen, der Abgang. U. moře, V., vody, D., měsíce. Kom. U. veličiny do nekonečna n. nekonečné u. veličiny, die unendliche Abnahme einer Grösse. Nz. U. lidnatosti, die Bevölkerungsabnahme, Nz., dobytka, Depekoration, f. Dch. U. váhy, die Gewichtsabnahme. Šp.

Ubývati, vz Ubyti.

Ubývavě, decrescendo. Rk.

Ubyvek, vku, m. = *ubyv, ubytek*, die Abnahme, der Abgang. Pr. Chym. 79.

Ubzděti se, *ubzditi se, ubzditi se*, im, ěn, ění, *ubzdnouti se*, ul, utí, *ubzdívati se* = *vítr z těla pustiti*, einen Schleicher lassen, fisten. V.

Ubzíkati = *bzikaje utéci*, wegbieseln, von der Bremse gestochen davonlaufen. — komu. Kráva mi ubzíkala. Us.

Ubžouknouti se, knul a kl, utí = *ubzděti se*, fisten. Lepší zdraví nežli ctnosť, ubžoukni se, co budeš moct. Prov. Jg.

-úc = *ouc*: nesa, nesouc. Vz Transgressiv, -ovic.

Ucaleg-on, onta, m., soused Aeneův v Troji. Proximus ardet U. (hoří u souseda U-a), vešlo v pořekadlo o blízkém nebezpečenství.

Ucancaný; *-án, a, o*, begeifert, benetzt. Šaty u-né. To dítě je celé u-né. Vz násl. Mor. Tč.

Ucancati, begeifern, benetzen. — si co kde: spodky v rose. Us. u Uh. Hrad. Tč. Vz Ucancaný.

Ucandati, ucvandati se = *ucourati se*. — kde: v blátě, v rose. Mor. Tč.

Ucapaný; *-án, a, o*, von Koth bespritzt. Us. Šd.

Ucapati se, sich im Kothe müde tappen. Ros., Šd.

Ucárati, vz Ucourati.

Ucasnouti, *ucasnovati se* = *unaviti se*. U Poličky. Zkr. Na Mor. Šd.

Ucasnovaný = *upachtěný*. Vz Ucasnouti se.

Ucébený; *-en, a, o* = *ubřečený*. U. dítě. Na Zlínsku Brt.

Uceditì, il, zen, ení; *ucezovati*, ver-, abgiessen. — čeho: slzí, St. skl., Biancof., vody (uliti; močiti). V. — čeho pro koho. Krve své pro něho jsem ucedil. V. — čeho odkud: vody z hrnce. — od čeho. Us. — U. = *cezením n. litím zničiti, zahladiti*. — co kde. Tvého jména blesk ucědi a shasi v nás všecku lidskú slávu. Rotterd. Otčen.

Digitized by Google

Ucechovati, ucejchovati = *cejchovačkou poznamenati.* — **co komu kde:** dříví v lese. Us. Tč.

Ucejkati; *ucejknouti,* knul a kl, ut, utí = *ucrknouti.* — **komu čeho zač:** octa za krejcar. U Branné.

Uceleti, el, en, ení = *zceliti, zhojiti se,* heilen, ganz werden. Sal. Vřed ucelel. BO. — **od čeho:** od rány, sich von der Wunde heilen. Šf. Rozpr. 67.

Ucelistviti, il, en, ení, in ein Ganzes bringen. Šm.

Uceliti, il, en, ení; *ucelovati* = *celým učiniti,* ganz machen, heilen. — **co.** Semena ta rány ucelují. Rostl.

Ucelivný, heilbar. U. rána. Pror. Jsa. 14. 15.

Ucelivý = *co uceluje, hojí,* heilend. Žlutuch jest u-vé povahy. Rostl.

Ucelovati = *uceliti.* — U. = *ulíbati,* abküssen. — **koho čím:** líbáním. Ráj. Cf. Uboskati.

Uceniti = *oceniti,* schätzen. To nikdo neví u., jak ho to mnoho stálo. Na Ostrav. Tč. — **se** = *zuby vyceniti, usmáti se,* (lachend) die Zähne weisen. — **na koho.**

Ucepovati = *umlátiti,* mit dem Flegel abschlagen, abklopfen, ausdreschen. — U. = *cepy utlouci,* mit den Flegeln erschlagen. — **koho.** Ros.

Ucestka, y, f. = *rdesen vrabčí, truskavec,* polygonum aviculare. Slb. 233.

Ucestovati se, sich müde reisen. — **kdy.** U-val se dosť za svého živobytí. Us. Tč.

Ucetkovati = *cetkami upstřiti,* betüpfeln. Rys tak jest u-vaný jako tigr. L.

Ucicati = *ucucati.*

Ucicl ati = *ucucati,* absaugen; *užižlati,* abschnippern. Jg.

Ucíditi, il, zen, ení, *ucizovati, ucidívati* = *učistiti, ukliditi,* abputzen, säubern. — **koho:** koně. Jg. — **se** = učistiti se, sich säubern, reinigen; podělati se, hofiren. — **se kde, kam:** v pokoji, na palác pes se ucidil. Lom.

Ucíliti, il, en, ení = *cíl vyměřiti,* abzielen, Ziel setzen. Ros.

Ucinkati, *ucinkávati,* erklingeln, erklimpern. — **si co:** bití. Us. — U. = *cinkáním unaviti,* müde klingeln, klimpern. Us. Jg. — **se,** sich satt klingeln. Us. Tč.

Úcit, u, m. = *cit,* das Gefühl. Gníd.

Ucítiti, il, těn, ění; *ucitovati,* verspüren, merken, fühlen, empfinden. — **co (kde).** Ucítil v těle bolesť. Orlice majíc bystrý čich, jakž jen kde ucítí pastvu, hned tam letí. BR. II. 109. a. — **se.** Ležeti ho nechal, až jest potom sám se ucítil (k sobě přišel). BN. Vz Cítiti.

Úcitný, fühlend, verspürend. Dch.

Ucivěti, ěl, ění = *učkati,* erwarten, erharren. — **koho.** Ros.

Ucloumati = *unaviti, zchvátiti,* abrackern, abmüden, abnützen. — **koho:** koně. Vrat.

Ucmírati = *ubryndati.* Ros.

Ucnoumati se = *ucloumati se.* V Kunv. Msk.

Ucouditi = *ucíditi.* — **kolik.** Už sem na dvě měřice rže dneska ucúdil. Na Ostrav. Tč.

Ucoufnouti, *ucouvnouti,* ul a vl, utí; *ucoufovati* = *zpět uhnouti, zpět jíti,* abrücken, zurücktreten. — **si na koho.** Ucouvl si naň (aby ho mohl lépe popadnouti). — **s kým.** S koňmi u. Ros.

Ucouchati = *umazati,* beschmieren. Reš.

Ucouraný; *-án, a, o* = *zrousaný,* beschlumpert. Us. Rgl. U-né dívky sou nepořádné. Us. Tč. — **jak:** až po pás. Er. P. 394. Cf. Ucourati.

Ucourati = *v chůzi podolek šatů blátem zamazati,* beschlumpern. Ucouraná ženská (courek). — **co:** plášť. — **se kde:** v blátě. Ros.

Ucovo, a, n., ves. Arch. II. 466.

Ucpa, y, f. die Verstopfung. U pístu. Vz KP. II. 406.

Ucpání, n., die Verstopfung, das Abdichten, die Dichtung, Beliderung, Packung. Šp.

Ucpaný; *-án, a, o,* verstopft.

Ucpati, *ucpávati* = *zacpati,* zu-, verstopfen, abdichten, belidern. Šp., Hrk., Kom. J. 341. — **co kde:** *láhvice,* Ros., díru v sudě. — **čím:** koudelí, kaučukem. D.

Ucpávací, Stopf-, Dichtung-. U. látky, hmoty, kruh, provaz, deska. Šp.

Ucpávač, e, m., der Dichter, Abdichter.

Ucpávadlo, a, n., der Stopfer. Nz. lk.

Ucpávatel, e, m., der Stopfer. U. lodní, der Kalfaterer. Rk.

Ucpávka, y, f., v mechan., die Liderung (Lederung), Packung, Stopfung, Stopfaichung, Dichtung, das Packungsmaterial. Šp., Dch., Suk, Prm., Čsk. Ucpávka oken a dveří, der Wulstverschluss, Fenster-, Thürstopfer, bavlněná u., Baumwoll-, Steamerpackung, Dch., pumpová, die Pumpenpackung; u. pístu, die Kolbenliderung, Šp., tkaná, pryžcová, Prm., těsná (horn.), die Stopfbüchse. Hrk. U. asbestová, konopná, kaučuková, americká, tuková. Wh. U. lisu, páry. Šp.

Ucrkaný; *-án, a, o.* U-né kalhoty, bebrunzte Hosen. Na Ostrav. Tč.

Ucrknouti, knul, a kl, ut, utí; *ucrkati, ucrkovati.* — **komu čeho odkud** = *odlíti,* abgiessen. U. někomu vína ze dbžánu. Šd. Ucrklo mu z huby, když pil. Us. Tč.

Úcta, y, f. = *uctění, česť, pocta,* vnitřní uznání něčí počestnosti. S. N. Vz Pocta. Die Ehre, Be-, Verehrung. Má úcta! S veškerou, se vší úctou; s úctou oddaný; svou úctu (vzdávám); zacházeti s někým s úctou; stáří v úctě míti; někomu úctu na jevo dáti; poslední důkaz úcty; úctu někomu vzdávati. Dch. Býti pro někoho v úctě (k někomu uctivým). U Poličky. Sn. Hledajíce podvrátiti úctu, kterou choval k němu národ. Pal. Dj. IV. 1. 390. Úctou k někomu se nésti. Sš. Sk. 382. Ú. nucená, přikázaná. Sš. I. 130. Nezván přišel, bez úcty vyšel. Č. M. 416., Pk. Poddanská ú. Dch. Úcty komu platiti. Úctu někomu činiti, Měst. boží, prokazovati. Us. Úctu k zákonům obnoviti. J. tr. Zbožná úcta. Šm. K poslušnosti a úctě k němu ve vší pokoře se vrátiti; Od věků již prokazoval Čechoslovan svým zemřelým zvláštní úctu. Ddk. III. 100., IV. 307. (Tč.). — Ú. = *jídlo, oběd, večeře někomu na počesť strojená,* die Bewirthung,

der Schmaus. Č. — Ú. = slavné čepení nevěsty za týden po svatbě. Us. u Brušperka. Mtl.

Uctění, n., die Verehrung, das Beehren, die Beehrung, Ehrenbezeugung. U. někomu vzdáti. Vz Úcta. Za ú. se poděkovati. Er. Sl. čít. 54. U. (cti) hoden. D. — U. jídlem, Bewirthung, f. D.

Uctěný; -ctěn, a, o, beehrt; bewirthet. — **čím**: slavným uvítáním. Us.

Uctitel, e, m., der Verehrer; Bewirther.

Uctitelka, y, **uctitelkyně**, ě, f., Verehrerin; Bewirtherin.

Uctitelnost, i, f., die Verehrungswürdigkeit. Bern. — U. = *uctivost*.

Uctitelný, verehrungswürdig. — U. = *uctivý*.

1. **Uctíti**, il, ěn, ění; *uctívati*, verehren, Ehre bezeugen; bewirthen. — **koho čím**: Bibl., dary, Dal., novinkou, Sych., jídlem. U. hosti. Dal. 67. Boha milosrdenstvím u. Hus. III. 151. — **koho** (gt.): svatých, šp. m.: svaté. Brt. — **koho jak**. Nežli bys mal (měl) na hostinu všecko utroviti, radnej s jiným poslúžením chcej prátel u. Na Slov. Tč. — **koho v kom**. Prosila, aby v niej ráčil vše panny uctiti (aby ji neporušil). Dal. 25. — **kde**. Ostatky jeho se **od** r. 1626. **v** premonstratském klášteře **na** Strahově v Praze veřejně uctívají. Ddk. III. 64. — **kdy**. Uctivše se druhého dne na vzájem velikými dary, vrátili se k domovu. Ddk. III. 435. — **adv**. Skvostně a dobře, znamenitě někoho u. Ros. — U. = *dobře připraviti*, gut zubereiten, zurichten. — **co**: pole, jídlo. Us. Zb.

2. **Uctíti se**, il, ění, *uctnouti se*, ul, utí = *ubrati se*, sich wegbegeben, packen. Leg. — **se na co** = *spolehnouti na co*, sich worauf verlassen, worauf rechnen. Us.

Uctívání, n., das Verehren.

Uctivě = *s uctivostí, počestně*, ehrerbietig. Proti někomu u. povstati; u. se k někomu míti. V. Buď nižším vlídný, vyšším u. povolný. Kom. U. mne přijal. Us. U. mluviti. A tu král měl se k němu uctivě. Pal. Dj. V. 1. 238. Títa k sobě vyslaného u. přijal. BR. II. 605. U. někoho uvítati. Ddk. III. 221.

Uctivost, i, f. = *počestnost*, die Ehrfurcht, Ehrerbietigkeit, Ehre, Bescheidenheit, der Respekt. S prokázáním uctivosti. V. U. k někomu zachovati; největší u. k někomu dokazovati. Br. Nech je mladý neba starý, u. mu dejte. Sš. P. 297. U. někomu prokázati. Bern. Někoho v u-sti míti. Kom. Se vší u-stí oznamuje se vám. J. tr. Že jsou před nás předstoupili opatrní purkmistr a radda i starší . . . naši věrní milí, nás se vší náležitou u-stí, poníženými a snažnými prosbami žádajíce. Paměti Val. Meziř. 130. Kdo u. jiným dává, též ju naspátek dostává; Každého měj v u-sti; Každému dej u. podla tvej možnosti; Ne roky ale cnosti vedů k u-sti; V častej společnosti málo u-sti; Chceš-li u. míti, musíš starších ctíti; Ne rod, ale ctnosti zdržuj v u-sti; Co se ustanoví od světské vrchnosti, to měj vždy ve velké u-sti; Jak chceš zostat v u-sti, nevychvaluj své ščedrosti. Na Mor. Tč. Daj každému svů u., neboj se nikoho; Ne z bohatstva, ale z cnosti nadobudeš u-sti. Na Slov. Tč. Věřím, že tak chceš učiniti pro u. vlasti. Žer. 334. Pro velikou u. k stolici apoštolské. Ddk. II. 248., 265. — U. = *zdvořilost*, die Höflichkeit, Kourtoisie. Mnoho u-sti, málo srdečnosti. Bern. — U. = *hostina*, das Gastmahl. U Brušberka. Mtl.

Uctivý, od *úcta*, ale přece ne: *úctivý*. Cf. láska — laskavý, péče — pečlivý, bílý — bělavý. Mk. — U. = *přívětivý, vlídný, zdvořilý*, ehrerbietig, züchtig, bescheiden, höflich, gefällig. U. člověk, Har., slovo. D. Chceš-li být u., musíš všech mít v uctivosti. Mor. Tč. Uctivý, poctivý, statečný, opatrný, slovutný (titul). Dbš. 85. — **ke komu**: k cizozemcům. Berg. — U. = *kdo jiné jídlem atd. rád ctí*, gastfrei.

Úctný, ehrfurchtsvoll. Šm.

Ucucati, *ucicati, ucucávati, ucicávati*, aussaugen. — **koho**. To dítě by matku ucucalo (cucáním na mizinu přivedlo). — U. = *díl vycucati*, einen Theil ab-, wegsaugen. — **čeho**.

Ucuclati, *ucuclávati*, ein wenig saugen, zulpen. — **co**. To dítě neucuclo nic. Us. Jg.

Ucuchati = *zcuchati*, wirren, fitzen. — **co**: slámu. — U. = *umazati, ucourati*, beschlumpern. D. — **se** = *ucourati se*; 2) *unaviti se*, müde werden. Us. Zkr.

Ucuknouti, knul a kl, ut, utí = *utrhnouti*, wegzucken. — **komu**. Us.

Ucumlati, *ucumlávati*, absaugen, abzulpen. — **co**. To dítě přece kousek kůry ucumlalo.

Ucumpati se = *ucourati se*. Us. u Jilemn.

Ucundati = *promrhati*, verschleppen, vergeuden, durchbringen. — **co**: peníze. Us.

Ucundraný; -*án, a, o* = *ucouraný, utahaný, ušpiněný*. Vz Ucundrati. Mor. Šd.

Ucundrati = *ucourati, ušpiniti, utahati*, besudeln, beschmutzen. Mor. Šd.

Ucvachaný, müde.

Ucvachati se, müde werden, sich abrackern. U Olom. Sd.

Ucválati, schnell, laufend zurücklegen. U-lal **za** den 5 mil. — **se** = běže se unaviti. Us. Tč.

Ucvaňhati = *ukáleti*, besudeln. Us. — **co**: šaty.

Ucvrknouti, knul a kl, ut, utí = *ucrknouti*. — **čeho kam**: kyseliny **do** křivoly. Pr. Chym. — **čeho odkud**: ze džbánu, z konve. — **si**: ein wenig Wasser abschlagen. Ms. Šd.

Učadění, n., die Beräucherung, Russigkeit. Bern. Cf. Učazení.

Učaděný, *učaděn, a, o*, = *učazený*, beräuchert, berusst. Na Slov. — **od čeho**. Strop od kouře u. Zlob.

Učaditi, učaď, il, (na Slov. děn, ění), zen, ení; *učazovati* = *ukouřiti*, beräuchern, mit Rauch erfüllen, russig machen. Jg. — **co čím**: strop hořící svíčkou. — **se kde**. Slaniny **v** komíně se učadily. Us.

Učadlý, russig, berusst. Ros.

Učadnouti, dnul a dl, utí = *učaditi se*, russig werden. — **od čeho**: od dýmu. Háj.

Učadnutí, n., das Russigwerden, die Russigkeit.

Digitized by Google

Učadnutý; *-ut*, *a*, *o*, berusst. Bern.
Učadzený; *-en*, *a*, *o*, berusst. V Slovacku jsú všecky jizby učadzeny. Na Ostrav. a Slovacku. Tč. Vz Učazený.
Učáhnouti, na Slov. = *dosáhnouti*, erreichen. Bern.
Učáknouti, knul, a kl, ut, utí = *ucvrknouti*. — **čeho kam**: mléka do míry. Na vých. Mor.
Učandati = *ucandati*. — **se kde**. Nechoď ven, celý se v blatě učandzeš. Na Ostrav. Tč.
Učantati, *ušantati*, abwetzen (vom Anstossen der Füsse. Na Ostrav. Tč.
Učapkati, na Slov. = *umáčeti*. Bern.
Učapnouti, pnul a pl, utí, niederhocken, kauern. — **kde**. Čekej, až kura (slepice) na zemi učapne. Na Ostrav. Tč.
Učárati, bekritzeln. Slov.
Učáří, n., das Alignement. Rk.
Učarovaný; *-án*, *a*, *o*, behext. To už je u-né (říkají, když se něco nedaří). Us. Sd.
Učarovati, behexen, anthun, an-, bezaubern. Má učarováno. Kráva přestala trkať, jak by učaroval. Us. Šd. — **co komu**. Učarovala mu, proto se jí nemůže zbýti. Us. Šd. Zelinečko má, dybych tě znala, každému bych šohajkovi učarovala. Sš. P. 418., Čes.-mor. ps. 155. Jak se pomáhá lidem, kteří mají učarováno? Vz Mus 1854. 533. Jak milenka milému učarovati může. Vz Mus. 1854. 526.
Učas, u, m. = *počas?* Jg.
Učasněnosť, i, f., *jakosť učasněného*. Ku předčasnosti a neučasněnosti přičiňuje všemocnosť. Sš. II. 200.
Účasť, i, f., die Antheilnahme. Míra účasti nebyla u všech stejná; Genitiv účasti = partitivní; Ú. ve strastech Páně; Synové nevolnic nemívali účasti v dědictví. Sš. Sk. 18., 13.; II. 31., 51. (Hý.). Čestí panovníci měli ú. ve volbě německých císařů; Na těchto obecných sněmech ú. měli bez rozdílu stavu všichni zbraně schopní; Národ béře ú. na veřejných záležitostech; Václav osobně ú. měl na volbě Viléma. Ddk. IV. 190., 218., 235., V. 267. (Tč.). — Ú. = *osud*, das Schicksal. Novor. 1824.
Účastečniti = *uděliti*, ertheilen. Ros.
Účastek, stku, m. = *částka*, das Theilchen. L.
Účastenství, n. = *účastnosť*, die Theilnahme, Theilnehmung, Theilhaftigkeit, der Antheil. Jg., D. Ú. (díl) dědictví svého jsem přijal. Ojíř. Ú. s někým míti (s ním zacházeti). Byl. Ve spiknutí ú. míti. Sych., Nz., J. tr. Ú. něčeho míti (*ne*: podílu bráti na něčem), bráti. Ú-stvím něčeho nabyti. Ú. v čem vzíti, *lépe*: míti (n. účastniti se), Bs., účastným býti něčeho. Rs. Míti ú. v sedění sněmu zemského. ŘZ. 1850. 1. 18. Stalo se to za velikého ú. všech. Us. Dostalo se mu hojného ú. Ú. někomu prokázati, na jevo dáti; ú. způsobiti. Us. Dch. Dar a ú. Boha ducha svatého buď a zůstávej se všemi námi odsavad až na věky. Us. Brt. Své ú. něčeho ospravedlniti; Jindřich i Bruno s králem jsou se smířili, odřekše se ú. v zámyslech Boleslavových; Aspoň nečiní se nikde zmínky o ú. jeho v těchto příbězích; V tom pychu měl Jaromír přese všecko pozdější toho zapírání zajisté osobné ú.; Vojska česká měla ú. u vražedné bitvě při blatech granských. Ddk. I. 175., II. 68., 154., 231., 289. Že prý v loupežích na židech spáchaných měli jsou ú.; Biskup viněn jest z ú. v obmýšlené vraždě knížete; Obmýšlená volba utuchla docela za příčinou nedostatku ú. Dch. II. 364., III. 33., V. 190 (Ib. II. 369., 423., II. 7., 30., 129., 160., VI. 177. Tč.). A jest všeho ú. svatého odlúčen; Aby každý živ byl pro mne: to má mieti z ú. jedenie těla mého; A taky (zlý) nemá ú. obce svaté; Najtěžší ú. hřiecha jest na těch, kteříž bránie zlých, aby jim dobří v hřiechu nepřekáželi. Hus II. 43., III. 173., 293., I. 458. (Tč.). Ú. ve zlém a kterak se má s účastníky nakládati, vz Rb. 227.—228. *Ú. čeho; v čem (na čem), při čem*. Rk. Vz Účastný v čem (konec).
Účastenstvo, a, n. = *účastenství*. Kos. Ol. 1. 86. V tomto ú-stvě jsú pravoukové. Hus I. 456.
Účastí, n. = *účastenství*. Stf.
Účastina, y, f., die Aktie. Na Slov. Šd.
Účastinárský spolek, eine Aktien-Gesellschaft. Na Slov. Šd.
Účastiti = *účastniti*. Jg.
Účastně, theilhaftig. D., Ros.
Účastnec, ence, m. = *účastník*. Ros. — Ú. = *příčestí*, das Mittelwort. Jg.
Účastnění se, n., die Theilnahme. Toho lze se domysliti po míře ú. se našeho biskupa při veliké národní synodě. Ddk. II. 166.
Účastnice, e, **účastnička**, y, f., die Theilnehmerin, Genossin. Kom.
Účastnictví, n. = *účastenství*, die Theilnehmerschaft, Betheiligung. Dch., Tadeáš Háj.
Účastničeti, el, ení, an etwas Theil nehmen. Us. Jg.
Účastničiti, il, en, ení, theilhaftig machen. Us., Jg. — **koho v čem**. Nz.
Účastník, a, (**účastnec**, ence, Ros.), m., der Theilnehmer, Theilhaber, Genosse. V. Ú. smlouvy; ú-kem udělati, V., učiniti; ú. dědictví, Kom., stolu, Bern., vraždy. D. Budou moji ú-ci v nevinnosti života. Br. Ú. = druh, společník. Šp. Ú. = ten, jehož se dotýče, der Interessent; ú. trestního skutku. J. tr. Že ú-ci radosti mé všichni vy jste. Sš. II. 152. Stal se ú-kem porad. Ddk. II. 164. Z nesmierné dobroty své chtěl býti u-ík lidu svého. Hus III. 80. Ú. modlový (idolorum). BO. Pro ukázání, jaký jest pán Ježíš Kristus, že sprostný, upřímý, tichý, k čemuž i svým ú-kům netoliko slovem, ale i příkladem hodně sloužil; Jest Kristův účastník. BR. II. 15. a., 47. b. (Šd.). Které Miroslav sám byl jako ú-ky udal; I na ú-ka se spiknutí se rozpomněl; Daniel byl předním ú-kem ve snažení tomto; Ú-ci sněmu znenáhla zlomili samovládní moc panovníka. Ddk. III. 32., 58., 197., IV. 215. (Tč.).
Účastniti (na Slov. *účastiti*), il, čn, ční; *súčastniti*, *účastnívati* = *účastným činiti*, theilhaftig machen. — **koho, se čeho**: Us.

Digitized by Google

Cf. Účastník, Účastný a *Súčastniti*. Hodlal osobně nastávající vojny uherské ú. se; Z mnohých příčin vidí se nám pravdě podobné, že i Břetislav účastnil se této slavnosti. Ddk. II. 146., 157. (II. 203., 215., 304., 319. — Tč.). Povahy té (typické) ú-li se obzvláštně příběhové a příhody toho, jejž Bůh vyvolil; Těchto (svátostí) dle největší opatrnosti a spravedlnosti věrce účastňovati se mají. Šš. II. 51., L. 127. (Hý.). Slavností těch se účastnily paní i panny římské. Cimrhz. — **se čeho jak**. Že dobrého pokoje se účastníme skrze tebe; A kdo jí (posvěty) účasten jest, toliko ponořením se skrze víru do zdroje toho jí účastní se. Šš. Sk. 264., I. 159. (Hý.). Kníže Vladislav ú-nil se díla toho upřímnou vůlí. Ddk. III. 112. — **se při čem**. I Timotheus nějakou měrou při založení církve Koloské ú-nil se; Jenž při opatření Ferorovi jedu poněkud se byl účastnil. Šš. II. 191., Sk. 65. (Hý.). Možná, že i Spytihněv se ú-nil při tak slavném jednání skrze poselství nějaké. Ddk. II. 198. — **se v čem**. V oné válce účastnivších se slovanských kmenův. Ddk. I. 175. U večer téhož dne připravena jim hostina skvostná, ve kteréž se ú-ly přední osoby města. Pal. Dj. III. 3. 128. Cf. Účastný (konec). — **se kdy v čem**. Ještě na jaře účastňuje se opět v podnicích krále Fridricha II. Ddk. V. 63. — **se kde čeho**. Na směnu porad. Us., Ddk. V. 31.

Účastnosť, i, f. = *účastenství*, die Theilhaftigkeit, der Antheil. D., Ros., Br. Ú-stí někoho obdařiti. Br. V ú. ho přijal. Pís. br. Ú. něčeho. Aqu., Sych. Od ú-sti někoho odstrčiti. Kram. Aby dal ú. sebe i stvoření učinil jest (Bůh) vše. Z jednoho kalicha béřeme ú. ZN. Ú. v něčem. J. tr. Komuž on toho dědictví ú. dal; U Boha mír objednati, národům jej v ú. dáti. BR. II. 307. a., 53. Duostojenstvie nelúčí ani zamietá od rovné ú-sti v milosti boží; Kletba s níž okolo jdú kněžie, jest ohlášenie člověka v lidu, že jest ú-sti posvátných věcí odlúčen a z obce vyvržen. Hus I. 317., III. 225.

Účastný, *účasten, stna, o*, theilhaftig, theilhaft. Ú-na jsem se učinil. BO. — **čeho (jak, proč)**: věčné radosti, věčného spasení; někoho něčeho účastna činiti. V., Har. Jsem něčeho ú. D. Toho zlého nebudeš účasten. Št. Skrz což kverci takové jim dané milosti netoliko účastni nebyli. Nar. o h. a k. Dobroty boží účastno stvoření učiniti každé podlé pochopu jeho. Hš. exc. A milosti své královské účastné činiti neráčil. Skl. I. 248. Mlčanlivosť ťa učiní dobrých věcí účastného. Na Slov. Tč. Budú jich (slz) ú-ní poštorščí úřadé. Šš. P. 572. Ani jináče sobě toho nepředkládal, než že jí před jinými ú-ni učiněni býti ráčíte. Žer. 317. Chtěl býti ú-en zásluh spasitelných statků jejich; Byli jsou ú-ni velkého sněmu církevního. Ddk. II. 90., 216. (Tč.). Ú. ctí. Alx. Ú-na někoho činiti něčeho. Chč. 376. Ú. odplaty. Št. 99. Vz Gt. partit. Bude ú-en všeho dobrého; Nejsme ú-ni těch tří jmen; Ty bez zisku křivé jeho přísahy účasten budeš; Jsú ú-ni hřiechu z přivolenie; Ktož popraviti muož a zmešká, ú-sten se bez pochybenie hřiechu činí; Ú-ni sú svatokupectvie; Svět t. zlí lidé v světě a věrní učedlníci Kristovi mají se odporně neb protivně, tak že zlí s dobrými nemohú pravé radosti ú-ni býti; Dávajíce tak Bohu chtie, aby Bóh byl ú-en jich hřiechóv, jako příjemník lichvy a lúpeže; Ktož móž polepšiti a netbá, ten jest ú-sten hřiecha; Tak vezma zbožie lehce je utratí, neb dá něco na kostel, aby Boha té kořisti ú-na učinil. Hus I. 27., 85., 101., 155., 467., 477., II. 179., 305., 310., III. 192. (Tč.). Kníže Soběslav ú-ným se stal stolce otcovského; Ú-ným stal se všech milostí. Ddk. IV. 9., 273. (Tč.). — **se čeho s kým**. Ať budem (= abychom byli) jich (peněz) s tobú ú-ni. Pass. mus. 367. — **v čem**. Také ani v radosti ú-ni jeho budú. Chč. 631. Cf. Účastenství, Účastniti, Účastník.

Účastonice, e, f. = *příčestí*. 1772.

Účastovati někoho, bewirthen. Us. — **čím kdy**: vínem při svatbě. Us. Tč.

Učazení, n., die Russigkeit.

Učazený; *učazen, a, o*, beraucht, berusst, russig. V. U. světnice, Ros., Němc., Kovář. Č. Vz Učaděný.

Učazování, učazovaný, učazovati, vz *Učaditi*.

Učba, y, f. = *učení, vyučování*, die Lehre, der Unterricht. J. tr., D. Rozdíl učby a napomínky. Šš. II. 225. Byť skořepa nové učby drsnata byla, její tresť jest bohata; neue Lehre. Dch.

Učbár, a, m. = *učitel*. Na Slov. Šd.

Učebna, y, f., das Lehrzimmer. Us. Dch.

Učebné, ého, n. = *plat za vyučování*, das Schulgeld. J. tr.

Učební, vz Učebný.

Učebnice, e, f., das Lehrbuch. U. dějepisná, Lehrbuch der Geschichte. Dch.

Učebnictví, n., das Unterrichtswesen. Rk.

Učebný -í, Lehr-. U. kniha (naučná), návod, přednášení, sloh, způsob, Nz., běh, čas (čas na učení), hodina, léta, nucenosť, síň, soustava, ústav, ústava, jazyk (vyučovací), účel, věc n. předmět. J. tr. U. dílna, Lehrwerkstatt, doba (čas, Lehrzeit), svazek, der Lehrverband, pán, der Lehrherr, Šp., pomůcka, Lehrbehelf; zapisování u. látky. Dch. Učitelé církve výšeji na stolici učebné sedící se vystavují. Šš. Sk. 53. Aby látka učebná stála v náležitém poměru k pojimatelnosti mládeže, *lépe:* Aby věc (předmět), které se vyučuje, byla taková, by jí mládež náležitě rozuměti mohla. Šb. U. právo, *lépe:* právo učiti, učení. Š. a Ž. Vz *Škola*. Učební předměty u Římanů. Vz Vlšk. 228.

Učečeřiti, il, en, ení = *uježiti, učechrati*, auflockern, kräuseln. Ros.

Učedlné, ého, n., das Lehrgeld. Zlob.

Učedlnice, e, f., die Schülerin. D., Koll.

Učedlnický, Schüler-, Jünger-, Lehrlings-. U. práce, D., záležitosť, dílo, výstava, otázka, odměna, zkouška, zábava, neplechy (Lehrlingsunwesen), poměr, smlouva, škola, spořitelna. Šp.

Učedlnictví, učednictví = *učení*, die Jüngerschaft, die Lehrjahre. Jest na u. Ros. — Kom. Las. 316.

Učedlnictvo, a, n. = *učedlníci,* die Jünger, Schüler, Lehrlinge. D.

Učedlničí, Lehrlings-, Schüler-. Aj teď pýchu u. poraziv ihned dává odpověď, kto jest dóstojnější. Hus I. 243.

Učedlník, a, m., místo *učeník.* D. *Lépe: učeník, učenník,* Bs. a jiní, vz *-nik, n* (se střídá s *d*). U. z *učeň,* tedy: *učenník.* Ml. Vz II. 2. a. 20. ř. zdola. U. = *kdo se učí nějakému řemeslu n. umění,* der Lehrling, Lehrjunge (Jünger), Lehrbursch. Seznam, rejstřík, opověděni (ohlášení) u-ků; u. nezletilý, malý, veliký, připovědený, řemeslnický, koželužský, truhlářský, ševcovský atd. Šp. U. jest přijat na učení, přijímá se; u. zběhl, utekl; u. za rok, za tři roky se vyučí. Šp. Není u. nad mistra. Žer. 11. Dokonalý u. Hus II. 275. Učedlník — mučedlník. Prov. — U. = *školák, žák,* der Schüler, Jünger, Anfänger. V. Na katedru učitelé vstupují, lavičky pro učedlníky (účence) jsou. Kom. — U. = *stoupenec,* der Anhänger, Jünger. U-ci Páně. V tom poznají všichni, že jste moji u-ci, budete-li míti lásku jeden k druhému; Velmě krátce položil, kterak sě jest Kristus k těma u-kóm měl; Kto se neodpovie všeho, nemnož muoj u. býti. Hus I. 473., II. 140., III. 185. (Tč.). — U. = *učitel, mistr, doktor,* der Lehrmeister. Tkad. — Vz Učeň.

Učedlnosť, i, f. = *schopnosť k učení-se, učitedlnosť,* die Gelehrigkeit. Ros.

Učedlný = *schopný k učení-se,* gelehrig, lehrsam.

Učednický = *učedlnický.* Šp.

Učednictví, n. = *učedlnictví.* Šp.

Učedník, a, m., D., Jel. Vz Učedlník.

Učechrati, *učechrávati,* ein wenig lockern.

Účej, e, m. = *zívání* (z uhranutí), das Gähnen vom Beschreien. Us. u Příbrami. Jg.

Učekati, *učkati, učekávati,* warten bis etwas weg ist. Ros. — **se**: sich müde warten. D.

Účel, u, (**ne:** účel, e), m. Vz Manžel. Ú. = vše, čehokoli usilujeme dosíci nějakou činností. Vz více v S. N. Cf. Záměr. Der Zweck, das Ziel. Účel konečný, das Endziel, úhlavní, der Hauptzweck; ú-lu svého jest si dobře vědom, zielbewusst; něco za ú. si vytknouti; za nějakým ú-lem jíti, kráčeti, den Zweck verfolgen; za nějakým ú-lem se nésti; Ú. posvěcuje prostředky, der Zweck heiligt die Mittel. Us. Dch. Ú. lidskosti, der Humanitätszweck, myslivosti, der Jagdzweck, J. tr., dodání, der Lieferungszweck; kozice (Ziegenfell) k ú-lům ševcovským; něco za svůj ú. míti, pokládati. Us. Šp. Rasové a Němci k válečnému ú-lu se spolčili; Spolek k tomu ú-lu zavřený (učiněný). Ddk. II. 83., 292. (Tč.). Slovo prosté a jasné na zlou stránku vykládají a ho k neslušným ú-lům zneužívají; Věta ona všeobecná dle povahy svojí k rozličným ú-lům upotřebena býti může; Toho slova užívá Zachariáš, hned dále ú. osvícení onoho líče; Jiným ještě obrazem účel spasitele-messiáše vylíčuje; Ú. svůj před zraky míti; Ale tito částeční účelové ve všeobecném výše dotčeném záměru zahrnují se; Ú. nejbližší čeho; Vytýkají ú. onoho na ulici nedužívců kladení; Oni pak nyní vyslovili ú. cesty svojí; Odnášeti se k čemu co svrchovanému ú-lu; O ú-lu, jehož psaním svým docíliti hleděl, na rozličné náhledy se rozcházeli; To jest druhý ú., jímž apoštol pováděn byl list k Římanům psáti: odrážeti námitky, jež mu v dostižení toho ú-lu vadily; Vznešenému a všeobsáhlému ú-lu tomu odpovídá také přednášení a vyvedení tajemství; Konečný ú. veškerého vedení a zjevení božího; O ú-lu a povaze evangelia a o ú-lu apoštolství se rozprostraňovati; To hříchu rozmnožení byl toliko prostřední ú. k účelu vyššímu; Poslední ú. veškerenstva; Mluví o hlavitém ú-lu apoštolství; Tím dvojím dovršuje se všechen ú. listu našeho; O ú-lu téhož zákona jedná; jakým účelem po tolika stoletích zákon vynešen byl? Těmi slovy vytýká prvý ú. starého zákona; Tím vyličuje ú. oné ostrahy a závory; Poslední ú. příbytu a úmrtí Krista pána; Hlavitý ú. svůj sám list ten vyjadřuje slovy; Svrchovaný ú. všeho posluhování a budování v církvi; Dostižení toho svrchovaného ú-lu; Ú. všeobecný, zvláštní, částečný; Sláva otcova svrchovaný a poslední ú. vší nauky a vší milosti jeho jest; Nehledí ú-lů politických docíliti. Šš. Mr. 19., 21.; L. 30., 61., 102.; Sk. 2., 43., 58., 125.; I. 9., 15., 22., 67., 140., 165.; II. 4., 38., 41., 45., 78., 116., 161.; J. 81., 115., 280. (Hý.). Čechové byli sice v útěk obráceni, ale ú-lu výpravy nedosaženo; Toť pokládáme za účel oné shůze; Nevydává ú. za skutek; Za tím ú-lem hnul se s vojskem ku pomezí; Ú. strategický. Ddk. II. 429., III. 21., 284., IV. 28., 138. (Tč.). *Záměr* znamená totéž, ale více se strany podmětu, jakožto úmysl. Účelem záměr se spravovati má. Pal. To k čemu se nese (duch), jsou jeho účely. Pal. Často zbytečné slova tohoto užíváme: K účelu zadání prací rozepisuje se konkurs m.: K (na) zadání prací . .; K účelu oslavy památky m.: na oslavu památky. Brs. 248. *Účel vyjadřuje se a) pády předložkovými, předložkovým akkus. (pro, na), předložkovým lokalem (na, po).* Boháč dává pro pověsť, chudý pro česť. Služebník na pomoc volal. Šel do lesa na jahody. Byla jsem v háji na žaludě. Budu choditi po koledě. b) *Infinitivem.* Otec dal syna sloužiti. Prádlo jest ještě váleti. Dali ho na půdu ležeti. — c) *Supinem.* Spat se položím. Král šel lovit zvěři. Jdeme se modlit. Vz Supinum. Brt. S. 3. vyd. 76., 106., 117.

Účelivě, gelehrig. D.

Účelivosť, i, f. = *učedlnosť.* D., Sych. Pal. Rdh. III. 240. Mysl ta dětinná záleží v nejmění pýchy, ctižádosti, nečistoty a vůbec všech nectností a nad to v u-sti a hotovosti ke všemu dobru se skromností spojené. Šš. Mr. 45.

Účelivý = *učedlný, vtipný.* D., V. Proto prosil Šalamoun o srdce u-vé. Šš. Sk. 104.

Účelně = *vydatně,* ausgiebig. Strniště bylo zapáleno, aby popelem půda účelněji byla mrvena. Ddk. IV. 140.

Účelní, -ný = *od účelu,* zweckdienlich, zweckmässig, Absichts-, Zweck-. D. Ú. hostina, das Zweckessen, Dch., spojka; Leč

Digitized by Google

lépe bráti slova apoštolova za ú-ná. Sš. I. 115., II. 61. Ú. příčestí. Vz Ndr. 380. Účelné věty *jsou příslovečné*. Označuje se jimi děj n. stav pouze pomyšlený, pro nějž podmět koná děj označený slovesem příslušné věty hlavní. Věty ú uvozují se: 1) *konditionalem*. Proto vlčka bijí, aby se starý vtipil. Dokud síla, hleďme díla, aby památka po nás byla. Vz *Aby*. — *Pozn.* Vedlé *aby* v řeči prostonárodní bývá též *co by*: Běžel, co by se dostal z lesa. — 2. *Spojkou* **ať**. Ve větě hlavně bývá z pravidla imperativ. Kaž se lidmi, ať se nebudou tebou kázati. Cti otce svého i matku svou, ať se prodlejí dnové tvoji na zemi. Vz *Ať*. — 3. *Spojkou* **leda** *s příčestím minulým*. A to vše činili, leda lid uspali (= jen aby). Hrá se, leda se brálo. Vz *Leda*. — *Ú. věty vztažné*. Dejte nám kníže, kterýž by (= aby) soudil spravedlivě naše hlavy. Všem potřebí nějakého pravidla, po němž by (= aby po něm) život řídili. — Brt. S. 3. vyd. 132., 143. Cf. Konditional.

Učelník, a, m. = *učenník*. Šel Kristus pán na procházku s u-ky jedenácti. Sš. P. 3.

Účelnosť, i, f., die Zweckmässigkeit, Zweckdienlichkeit. Hř. exc.

Učeň, čně, m., na Mor. a na Slov. = *učedlník*, der Lehrling. J. tr. Učně připověditi. D. — Orb. p., Koll., Boč. — U. = *žák*, der Schüler. Ddk. II. 36. Proslulosť vynikajících učitelů přivábila učně z ciziny. Ddk. IV. 325. (Tč.). Kdo nikdy učněm nebyl, ten mistrem nebude. Učňové Kristovi. L. A bez toho Petr byl hlavitý a prvý u. Kristův. Sš. I. 164.

Učenář, e, m., ein Doktrinär. Šm.

Učenářský, Doktrinär-. Šm.

Učeně = *uměle, vědecky*, verständig, gelehrt. Ros., Sedl.

Učenec, nce, m. = *učený*, der Gelehrte. Důvtipy u-ců. Kom. — U. = *učedlník, žák*, der Schüler. Jakoby od nějakého učence n. žáka. V. Vděčnosť učencům k učitelům poroučí. Sš. II. 67. — Kom. Vz Učedlník. — U. = *kdo se učí řemeslu*, der Lehrling. Tkadlcův u. Sych.

Učenecký, Gelehrten-, Schüler-, Lehrlings-. Vz Učenec. Blý.

Učeněji = *učenější*, zastr. Kat. 795.

Učení, n., vz Učiti = *konání učícího*, das Lehren. U. bráti, Belehrung annehmen. Dch. Při u. čtení užíval . . . *lépe*: vyučuje čísti užíval . . . Vz Abstrakta. Km. Ale kterak to bude, zmoříe-li všichnu tu kněží? kto ostane tomu lidu k učení? A k tomu u. zavázáni sú biskupové a faráři pod věčným zatracením; Kázáním neb u-ním mohl by odraziti člověka od hříechu. Hus II. 172., 270., I. 457. (Tč.). Připojovati se musí k u. kázeň. Kom. Učením dětí se živiti. Us. Do učení jíti, choditi. D. Musí od u. dáti (když kdo v začátku škodu béře. Vz Škoda.) Č. — U., *zvl. u řemeslníkův ta doba, po kterou se učiti mají, než dostanou za vyučenou*, die Lehre. S. N. K někomu do u. choditi; z u. se dostati. Sych. Do u., na u. někoho dáti, vzíti; z u. vypověditi. Us. Na u. u někoho býti (na vycvičenou; cvik, cvičení u někoho bráti; ve cvičení býti, cvičiti se u někoho k čemu, v čem). D., Nz. Někoho do u. dáti, do u. přijati, v u. býti; v u. při svém mistru trvati; po vyučení; z u. propustiti; plat za u., za vyučení; rok u.; prominutí jednoho roku v u.; léta jeho u. vyšla. Šp. Jít na u. — trpět umučení. Lb. — U. = *pravda n. domnění o něčem slovy pronesené*, Jg., *souhrn pravd, předpisů atd., činících do hromady nějaký celek, nauka*, die Lehre. U. o trojici božské. S. N., Ž. wit. Deut. 2. U. křesťanské; učení chápati; bludné a svodné u. V. U. nové. To u. od něho pochází. Ros. U. o putování duše. Kram. U. o ctnosti, D., o mravech (mravné), o bozích, o povětří. Us., počtův, Aqu., mathematické, Kom., jazyka. V tomto u. jest stránka vzdělávací; Drsnatá skořepa nového u. Dch. Nebylo rozdílu mezi vyšším tajným u-ním a mezi učením sprostým. Sš. Sk. 236 U. proroků falešných. BR. II. 1. — U. = *umění*, die Kenntniss. Kunst. U. nabývati. V. Umělý všeho svobodného učení. Troj. — U. = *učení-se, zvl. literní*, studium, das Lernen, Studiren, Studium. Ž. wit. 13. 1. Nejsemť i jeden mistr, ač sem byl ztrávil v učení prvá létá své mladosti; Bývají nábožní dobří lidé, jižto z srdce milují Boha a nejsú u. velikého. Hš. exc. Bezděčné u. nebývá zdárné; na u. se dáti; mysl k u. přiložiti; nechati u., pustiti u. nebo od u., zavrci u. V. Pokoj k u. Kom. Jíti na u. Jest. na u. v Olomouci, Sych., v Praze. Ros. Svoboda u. Šm. U. mu dobře nejde; Má mnoho u., viel zu lernen; Cvičení — nejlepší učení, Uibung macht den Meister. Dch. Maje mnoho jiného činiti, nemohu na u. mysliti. U.-se čemu. Šp. Bedlivosť v u. zostřuje vtip zatupený; V u. je noc žákům na pomoc; Skrz pilné u. umění nabudeš; Tam je slabé u., kde pokoj není. Us. Tč. Co pak práce v u., ano paměť biedná; U. sě od viery počíná; Otec hřeší dada dítě na u., aby bylo světu vzácno. Hus I. 293., 383., 476. Pán lidi pyšné a zlostné odsýlá na u. k dětem. BR. II. 79. a. U. mu nevoní. Vz Lenoch. Lb. — U. = *učivo*, die Schulrequisiten, -sachen. Školák zapomněl ve škole své u. Us. Dch. — U. = *učiliště*, die Lehranstalt. Vysoké u. (kollej); professoři v u. pražském. V. U. filosofické. Sedl. Vysoké u. = universita, die Hochschule, Universität. I z Němec přicházeli mužové vědychtiví na u. do Prahy. Ddk. VI. 211. (Tč.). Vz S. N., Tk. II. 10., 15., III. 269.—284., 589., 606.—610., 612.—613., IV. 9., 473., 688.

Učenice, učennice, e, f. = *učedlnice*, die Schülerin, Jüngerin. — U. = *škola*, die Schule. U. mudrců. Šf. Mus. V. 142.

Učenický, Schüler-, Jünger-, Lehrlings-. Šm.

Učenictví, n., das Lehrlingswesen, Dch., die Jüngerschaft, die Lehrjahre. Šm.

Učenictvo, a, n., die Jüngerschaft, Jünger. Šm.

Učeník, učenník, a, m., vz Učedlník. Učeník, D., Hus., učenník. St. — U. = *žák*, Jezusěv učenník. St. skl. Kristus měl 72 u-ky. Us. Šd. A to jest řekl Kristus na veliké večeři svým u-kóm. Hus III. 176.

Učenlivosť, učenlivý, vz Učelivosť atd.

Učennice, vz Učenice. Hr. rk. 93.

Učenník, vz Učeník. Pass. mus. 344., Št.

Učenosť, i, f. = *umělosť,* die Gelehrsamkeit, Gelehrtheit. Jg. U. *v objektivném* smyslu = souhrn vědomostí vědeckých, ve smyslu pak subjektivném mění takových vědomostí, tedy vlastnosť učence. Vz S. N. Řečniv dobrou chvíli dával hojné důkazy biblické učenosti své. Pal. Dj. III. 3. 77. Muž veliké u-sti. D. To je samá u. Rk. Jejich postavná u. Sš. II. 191. Vlídnosť, u. a ušlechtilý mrav jeho; Pro svou u. velice vážený; U. v písmě. Ddk. II. 453., IV. 64., 327. (Tč.).

Učenský, doktrinell. Šm.

Učenstvo, a, m., die gelehrte Welt. Šm.

Učený; *učen, a, o,* gelehrt, unterrichtet, unterwiesen. Každý dobře zvedený zná se, kde byl učený. Prov. Žádný učený s nebe nespadl. Č. Člověk učený — mučený. Dch. I slepica bez vajca smelej vykrikuje (= prázdná hlava více mluví než učená); Za blázna se pokládá učený zvadlivý. Na Slov. Tč. Zjevně prorok nazývá u-né lidi dobré, jenž jiné učí, hvězdami a ti mají své světlo od slunce Krista. Hus II. 11. U-ný se neztratí. Lb. Učení s učenými rádi tovaryší; Ze všech nejučenější. V. S učenými obcovati. Kom. Za učeného někoho pokládati. D. Vysoce u. Učeným lehko jest kázati (kdo čemu rozumí, snadno mu to vysvětlíš). Lb. Strany pořekadel vz *Moudrý.* — **v čem:** v svobodném umění, v písmě. V., Hus II. 92., v právech. J. tr., Vš. XXVII. — **čeho.** Otázal se jeden z nich zákona u-ný pokoušeje ho. (Mat. 22. 35.) Hus II. 366. Já nejsem toho u-ná (v tom zběhlá); Aby se na to dal, čeho je u-nej (čemu se naučil). Us. u Rychn. Msk. — **k čemu: k křivdě.** Hus I. 256. Vz Učiti. — *Učené noviny* (učenosti se týkající). U. hádání, die Disputation. Dch.

Učepiti, il, en, ení = *čepení utvrditi,* anfhauben. Ros.

Učerněnec, nce, m., der Geschwärzte. Mor. Šd.

Učerněný; *-ěn, a, o,* schwarz gemacht, ge-, verschwärzt, beschmutzt. Chodí celý u-ný. Us. Šd.

Učerniti, il, ěn, ění; *učerňovati, učernívati,* schwärzen. — **koho, se.** Koba koby neučerní. Ctib. Hd. — **čím, se od čeho.**

Učerpati, *učerpávati,* učerpnouti, pnul a pl, ut, utí, abschöpfen. — **čeho odkud:** mléka z hrnce. Us.

Učerstviti, il, en, ení, *učerstvovati* = zotaviti, občerstviti, erfrischen, aufheitern. — **co.** C. Aby ženy své manžely u-ly a obveselovaly. V. — **koho čím.** V.

Učerveniti, il, ěn, ění, *učerveňovati, učervenívati,* röthen, roth machen. Us. — **co čím.**

Učes, u, m., die Frissur. Dch., Bkř., Všk. Vkusné u-sy dělati. Šml.

Učesaný; *-án, a, o,* gekämmt. Pozná prý to, pozná, která je panenka, hlava u-ná jako laštověnka. Sš. P. 472. Měla vlasy u-né. Us. Šd.

Učesati, *učesávati, učesnouti, učisnouti,* snul a sl, ut, utí; *učesovati,* kämmen, aufkämmen. — **co čím:** vlasy hřebenem. — **co komu:** dítěti hlavu, vlasy. Us. Učej (učeš) si vlásky, kadeře, dokud seš u své mateře. Sš. P. 727. — **koho** — *vybiti,* durchprügeln. Us. Mtl. — **U.** = *odtrhati, utrhati, obrati,* abreissen, abpflücken. Učesl jsem hrozny, ovoce. BO. — **čeho:** ovoce (neurčitou měrou). Us. — **si co jak:** vlasy na obě strany (hlavy). Us. Tč.

Účesek, sku, m. = *babka lnu, co se učísne.* Us. u Turn.

Účésti, učesu, sl, sen, *učisati* = *utrhnouti, učknouti, učisnouti,* abpflücken, abreissen. Bude mi žel, dáš-li se, kvítku milý, účésti jinému. Mus. XII. 300.

Účestný, ehrsam. Šm.

Účet, účtu, a pl. účty, ův, m. = *počítání, srovnání počtu s počtem,* die Rechnung, das Konto, die Abrechnung, Abraitung. Více v pl. Ú. let (chronologie). V. Účty klásti, složiti, dělati, vésti; ú. vedoucí; ú. při závěrku; chyba v účtech. D. S někým ú. činiti. Žer. Účty přijímati, přijati, zavírati, zavříti. Chyby v účtech se dopočítati. Sych. Vraceti z účtu na účet (opravou, storniren); vrací se opravou z tohoto na onen účet; vrací se tu opravou zboží dne . . . na straně . . . omylem zapsané. Nz. Ú. na zboží (Faktura, die Berechnung), interkalarní, Interkalarrechnung; na něčí ú. něco vybírati, auf Jem. R. etwas einheben; na něčí ú. něco plniti, etwas leisten; provozovati něco na svůj vlastní ú., auf eigene R. etwas betreiben; ú. ze zálohy (Vorschussrechnung); někomu vady v účtech vytýkati. J. tr. Na pokuty pořádný počet (účet) komoře české skládati; Ze všech důchodův obecních mají roční počty (účty) do plné rady skládány býti. Er. Ú. rubričný n. oddílový, Rubrikenrechnung, návratný, Rück-, Retourr . ., úprava z účtů, kladce účtů; ú. věcný, Sachen-Konto, todtes Konto; ú. z úpisů, Obligations-Konto; ú. pokladniční, Kassakonto, kupní n. z koupeného zboží, Einkaufsrechnung, ú. ze spolka N. N., gemeinschaftliche R., conto à meta, ú. ze směnek dlužných n. splatných, Tratten-Konto, Passiv-Wechsel-Konto, ú. z domácích potřeb, z domácího vydání, ú. z vydání na domácí potřeby, Haushaltungskostenbuch. Nz. Účet z úroků, úrokový, Interessenkonto, prodejový n. z prodejův n. z prodaného zboží, Verkaufsrech., ú. z nákladů, z útrat, Spesenrechnung, ú. továrnický, Fabrikationskonto, ú. hlavní knihy, Hauptbuchkonto, ú. z přírodin, Naturalienrech., osobný, Personalkonto, základný, Kapitalkonto. Nz. Návratný ú. planý, fingirte Retour-Rechnung; ú. zatimní, conto sospeso; ú. ze ztráty a zisku, Verlust-Gewinn-Konto; ú. z nářadí, Geräthschaften-Konto, Utensilienkonto. Skř. Účet polní, rolní, nádavkový (z láže), conto agio, dělnický, měnozpytný (Arbitragerech..), roční z okresů chudinských, řemeslnický, stavební, obapolný, horní, vářeční, základní, na pořád běžící, běžný, lážový, na polo (a meta), jejich (conto loro), můj (conto mio), náš (c. nostro), nový (na novo, zatímní, c. sospeso), jeho (c. suo), starý n. předešlý (c. vecchio), průměrný, kupní (z koupeného zboží), jalový n. planý n. slepý n. smyšlený n. domnělý

conto finto, fingirte R. (Nz.), rybní, pohřební, pícní (z píce, z obroku), vespolný, společný, ú. z výdělku, Verdienstrech., ze zboží, Waaren-, ze srážek, Diskontokonto, z výpovědných pohledávek, Guthabenkonto, správní n. ze správy, Verwaltungskonto, ze směnek dlužných, splatných, Trattenkonto, z hmot, z látek, Materialrechnung, skladní, Lagerrech., roční, Jahresrechnung, Šp.; ú. z obstarané koupě, Kommissionseinkaufskonto, ú. nestálců, conto per diverse, ú. obstaravatelský, Kommissionskonto, ú. pořadový n. běžný, conto corrent, jednoduchý a složitý (dvojitý), einfache und doppelte Buchführung, ú. z prodaje, Verkaufsrech., ú. na jisto, fixe Rech. (když odeslané zboží nesmí se vrátiti), ú. na nejisto (v knéhkupectví, když knihy neprodané smějí se vrátiti), Skř.; ú. částečný, Partikularrechnung, Čsk.; účet schválený, stvrzený, obchodní, hlavní, dvorský, kostelní, otevřený n. počatý, částečný, podílový (na podíl), městský, lonský, letošní, správní, konečný n. závěrečný, zevrubný, směneční, úroční, pokladničný, všeobecný, vložený, koramisovaný, znovu otevřený, domnělý, berniční z pocestného, z pocestních útrat; o summě 100 zl., z práce, ústavu chudých, z spotřeby topiva, ze šatstva a ze hmot, z osvětlení, z provozování něčeho (Betriebskonto), z okresního fondu, v příčině nejistých pohledávek n. o nejisté pohledávky (conto dubioso, Nz.), drobnůstek, směsi (conto per diversi), o mýlky n. v příčině chyb, dle kursu, z měnných rozdílů, z listin úvěrných, z koupeného zboží, z polního hospodářství, z lovení ryb, z obroku, ze stavení, od druhé strany (vzájemný, účet proti účtu), spolku, společenstva, k dobrému n. k lepšímu (Gutrechnung), statku, z nákladů, z výloh, z útrat; závěrek, uznání, zbytek, souhrn (jednotlivých) účtů; výtah z účtů, z propachtovaných pozemností; účet zkoušeti, zkoumati, vrátiti, s někým začíti, schváliti, potvrditi, vyříditi, srovnati, vyrovnati, přirovnati; z něčeho klásti, činiti, vydati; s někým míti, Šp., v účtech s někým býti, in Verrechnung sein o. stehen; ú. v hlavní knize někomu otevříti, Jemanden eine Parthie im Hauptbuche machen; k něčímu účtu něco připsati, přičísti; s někým o něco v ú. jíti, ú. míti, dělati; zmýliti se v účtu. Nz. Účty jsou uhraženy uspsáním všech dělníků, sind belegt. Ú. z něčeho dáti, dělati, vydati, učiniti, položiti, otevříti, odevzdati, opsati, připraviti, zapraviti, podati, uznati, posouditi; někomu něco na jeho ú. poslati; zůstává na nový účet; srážka, odrážka v účtě (účetní); postávka v účtech; zbytek n. zůstatek přenesený z předešlého účtu; v účty něco položiti, vložiti, uvésti, pojati; ú. špatně vedený, přílohami opatřený; úředník v účtech jsoucí (nevyčtený), ein in Verrechnung stehender Beamte; neshoda, rozdíl v účtu; neshodu v účtu míti; rozcházeti se v účtech; vepsati něco do účtu; z účtu jeví se summa; něco do účtu (v účet) vložiti; na něčí ú. něco plniti; na vlastní účet něco provozovati; z účtu se jeví, že . . . .; z účtu někoho propustiti; uznati účty za pravé; průvod k účtům (Behelf); ú. přílohami opatřiti; na ú. doléhati, dohlédati; v účtech znalý; omyl v účtech; vyrovnání v účtech; povinnosť ku kladení účtů; na ú. něco vzíti; ú. v summě 100 zl. upraviti (Nz.); to jde na můj ú; ú. přehlednouti; složení, uzavření, závěrek, vyhotovení, vedení účtův. Šp. Chyby v účtu se dopočítati. Sych. Něco v ú. bráti, mit etwas rechnen; něco na ú. klásti, etwas auf die Rechnung setzen; ú. skončiti, mit Jem. abrechnen; přendání účtu, das Revirement, přenesení účtu, das Virement. Dch. Ú. z rozdílů měnných, Coursdifferenzen-Conto. Us. Nz. Nikda s Bohem nebudeme na stejných účtech; Na ú. vzatku a datku. Sš. II. 186. (Hý.). Ú. na jisto postaviti, sicher stellen. Čsk. Účty za pravé uznati, die Rechnung agnosciren; průvod k účtům, Rechnungsbeleg; náhrady z účtů (účetní), -Ersätze. Společnosti své účty uzavíraly ve zkoušeném stříbře; Spravujíce tyto důchody na svůj vlastní ú. Ddk. IV. 170., 272. (Tč.).

Účetné, ého, n., die Rechnungstaxe. J. tr.

Účetní, -ný = *početní*. *Ú. = vše, co se k účtům vztahuje*, Verrechnungs-, Rechnungs-, Rait-. Ú. komora, rada, taxa, D., naučení, příběh, příklad, případ, věda, odpovědnosť, Verrechnungspflicht, kniha, kniha na zboží, das Fakturenbuch, závěra, Rechnungsabschluss, propuštění, Rechnungsabsolutorium, spisy, -Akten, úředník (účetník), průvod, -Beleg, výtka, -Bemängelung, vyřízení, -Erledigung, nedostatek, -Mangel, zběhlosť, -Prax, zvyklosť, obyčej, -Gepflogenheit, pře (p. z účtů), -Process, přehlídka, -Prüfung, rada, -Rath, zbytek, -Rest, přehlídce, -Revident, přehlídka, -Revision, znalec, -Verständiger, omyl, -Verstoss, -Mangel, odvětví, -Zweig, způsob, J. tr., setník, nadporučík, písárna, pomocník, ú. poručík štábu pěšího pluku (štábu reservního komanda). Rf. Ú. kniha jdoucích úrokův, Interessen-Konto-Korrent-Buch, výpis (conto corrente). Nz. Aby ú. pře nerozpřádala se do nekonečna, omezen jest průběh její na čtvero písem: na *výtky a opětné výtky* (Mängel, Anstände; Supermängel, Superanstände) se strany přehlídce a *odmítku*, *výklad či odpověď* a *opětnou odmítku* (Erläuterung, Supererläuterung) se strany účetníka. Jakmile těchto čtvero spisů se vystřídá, jest prohlídce povinen vydati o nich účetníkovi konečné *vyřízení* (Erledigung). S. N. XI. 247. Ú. bilance, denník, -Journal, doba, forma, formalnosť, formulář, lhůta, chyba, likvidace, návod, -Instruktion, kancelář, klíč, kontrola, manipulace, návrh, lhůta, -Termin, listina, obnáška, odbor, official, odpovědnosť, oddělení, práce, průkaz, provedení, předloha, příjem, položka, -Post, pořádnosť (conto corrente), přepis, právo, přehledač, přirážka, rozvaha, -Voranschlag, propuštění, -Absolutorium, rozdílnosť, ředitelství, rubrika, -Rubrik, schůze (Raitung, Dch.), srážka, -abschlag, služba, Verrechnungsdienst, zběhlosť, strana, stav, spis, sloh, správa, -bericht, rok, -Jahr, úřad, výloha, výkaz, vědomosti, větev, výtah, -Auszug, vyšetřování, závěrka, závěrek, -abschluss. Šp. Vz S. N. XI. 247. Ú. knihy u Římanů. Vz Vlšk. 295., 296.

Digitized by Google

Účetnický = *účetníku náležitý,* buchhalterisch. Nz. Ú. pravidlo, zásada. Šp.
Účetnictví, n. D. — Ú. = každý způsob vedení účtův o nějakém majetku, jehož může přibývati i ubývati; v užším smyslu = vedení účtů kupeckých. S. N. Das Rechnungswesen, die Komptabilität, das Rechnungsfach, die Buchhaltung. J. tr. Ú. jednoduché, složené n. dvojité n. vlaské, vz Účet, J. tr., Nz., komorní, německé. Šp. Ú. továrnické, Fabriksbuchhaltung. Nz.
Účetník, a, m. = *úředník při počtech,* der Rechnungsführer, Buchhalter. D., Nz. — Ú. = *kládce účtův,* der Rechnungsleger. Nz. Vz Účetný.
Účetný, ého, m., der Komptoirist, Buchhalter. Cf. Účetník. Nz.
Učibovati se, schmunzeln. Šm.
Učičati se = *umočiti se* (v dětské řeči), pissen, harnen. — **se kam:** do postele. Ros.
-účičký, příp. jm. přídav.: tenúčičký.
Účičrati, *účičrávati* = *užvechtati ve rodě jako kachna neb husa,* abschnabeln, abknatschen. Jg.
Účiditi se = *podělati se,* sich bemachen. Vrat.
Účíhati, *účihnouti,* hnul a hl, ut, utí; *účíhorati* = *číháním uloviti,* erlauern. — **koho.** Us. Nikdo ho nemůže u. (vyčíhati). Us. Msk.
Účihnouti, vz Účíhati. — U. = *odtihnouti,* ab-, wegziehen. On časně odčíhl. Ros.
Účík, a, m., osob. jm. Šd. — U., u, m., der Dickdarm. Mor. — U. = *nadívaný bachor,* gefüllter Schweinsmagen. U Olom. Sd. — Vz Ujčík.
Účikati, vz Účknouti.
Učiliště, ě, n. = *škola,* die Schule, Lehranstalt. Us.
Účilosť, i, f., die Empfindung, das Gefühl.
Účilý = *kdo učil,* der empfunden, gemerkt hat. Jg. — U. = *ucítěný,* empfunden. gefühlt. Jg.
Účin, u, m. = *čin,* That, f. Zlob., Dk. O zevnější ú. státi. Kos. Ol. I. 232. Domáhal se komického účinu, Wirkung. Km. 1875. 225. Mine se s účinem. Ib. 354. (Kos.). — Ú., v math. = *součin,* das Produkt.
Účinečnosť, i, f., die Wirksamkeit. Jg.
Účinečný = *účinek mající,* wirksam. Ú. modlitba, řeč. D.
Účinek, nku, m. = *činění,* das Thun. Za nesnadné k ú-ku něco pokládati. Vš. — Ú. = *skutek,* die That, Handlung. Neb mnoho je nepravostí, na kterých se netoliko ú. skutečně dokonaný (= zločin) popravuje, ale také sám úmysl se mstí a káže. Vš. 134. Zlý ú. (zločinstvo); lítosť z ú-ku; zlý účinek se trestá. V. Slavný ú. Reš. Bůh vůli za ú. přijímá. Kram. V ú. se vtěliti, sich zur wirklichen That verkörpern. Dch. Odpovídatel má na sobě prve zlú pověsť zlého ú-ku. NB. Tč. A tak v ú-ku zlém podezřien jest; Nežaluje pro nepřízeň ani pro žádnú jinú příčinu, než toliko pro vinu tohoto ú-ku; Pro takový ú. hodní jsú obžalovaní, aby byli hlavy odpraveni; Tím ú-kem te vinni nejsú; Oni toho ú-ku vinni nejsú; Blažek tejto žalobě odpíraje k ú-ku sě neznú. NB. Tč., 76., 81., 102., 105., 112. I přivedl s sebú na ten ú. dva tovařiše. Pč. 18. Jestliže který obyvatel pro některý ú. zboží a statku svého odběžel; Jsú škody rozličné, jedny z ú-ku, druhé z příjmu. Arch. II. 401., 492. (Šd.). Prve než se z ú-ku svého vyznal. V. Jeho ú-kem stvořeni jsme. ZN. Po ú-ku želetí. BO. Tak že váš ú. zlý bude všem zjeven. Pass. 42. (Hý.). Mnoho řeči, účinku nic. Na Slov. Kdo kvapně orteluje (odsuzuje), obyčejně po ú-ku lituje. Prov., D., Pr. Bez rady nečiň a po účinku nepykneš. Ros. Po účinku těžká (zlá) rada. Prov. — Ú. = *působení,* die Wirkung, der Effekt, Einfluss, Erfolg. *Ú. = to, co se něčím způsobilo n. čeho se něčím dosáhlo.* Blf. Z nich pocházející ú-ky. V. Ú. působiti (na něco, v něco); slunce působí ú. na zemi. D. Úřad potupu sobě od lidí všetečných učiněnou podlé velikosti účinku a potupy právu dokázané ztrestati může. Kol. 8. Aby naše práva v posměch nebyla a hodného nebyla zbavena účinku. CJB. 283. Právní ú. Bůh činí skrze kohož co kdy ráčí, ale ten ú. více jen skrze Bůh než zkrze toho, ježto činí. Hš. exc. Ú-ky hvězd. Kom. Kořínek mnohé byliny hojitelný ú. mívá. Sych. Každý ú. k své příčině se nese. Hlas. Věc neminula se s ú-kem; Mělo to nejlepší ú.; Ú-ku dojíti; Ú. selhal; Světelný ú., Lichteffekt, m. Us. Dch. Ú. cezení, der Filtrationseffekt. Pta. Ú. třísla, die W. der Lohe; ú. trubiček vlasovýsh, Haarröhrchenwirkung; ú. louhu, Aescherwirkung. Šp. Za ništ méno bez ú-ku. Na Slov. Tč. Ú. potomný, pozdní, následující, die Nachwirkung, styčný, die Kontaktwirkung. Nz. lk. Toto napomenutí neminulo se s ú-kem. Ddk. II. 119. Dobrá chuť za ú. stojí. Jg. Již pak moci té dokazuje z ú-kú blahodějních; Ú. toho poslání ducha v srdce naše vytýká apoštol slovy . . .; Řeč svou tak nastrojil, aby se ú-kem neminula; Mravné ú-ky. Sš. I. 166., II. 45., 50., 128. (Hý.). Ú. míti; hleděti, prohlédati při něčem k ú-ku; sháněti se, bažiti, slíditi, pachtiti se po ú-ku; věc velikých, rozsáhlých ú-kův. Nz. Vyslané napřed dary neminuly se s dobrým účinkem; Odhodlán jsa velikými ú-ky získati sobě slávu; Přičísti zlý tento ú. na vrub nemoci mozkové, od kteréž král také zemřel; Slova tato nemohla zůstati bez účinku. Ddk. II. 366., 411., 439., III. 151. (Tč.). — Ú. *ruk lidských* = *dílo,* das Werk. A mne, svůj účinek tak bídně trápíš. Br. Prospěšen byl ú. jich rukou. BO. Ú. chválí mistra. Vz Rada.
Účinění, n., das Thun, Machen. U. koho úřadníkem. Us. Čas u., tempus faciendi. Ž. wit. 118. 126. U. smlouvy, der Kontraktabschluss; u. (udělání) mistrem, das Meisterwerden. Šp. Ale viz, že nepokládá bulla třetieho kusu pokánie, jenž jest dosti od hřiešného za hřiechy učiněnie; Oči holubičie má, když sebe ote všeho pokrytstvie a falše a zlosti učiněnie ostřiehá. Hus I. 342., III. 22. — U. = *účinek, skutek,* die That. Kat. Z učiněnie = skutečně, v skutku. Kat. 3428. U. dobré. Aqu. — Bern.
Učiněnosť, i, f., factura. Ros.
Učiněný; *učiněn, a, o,* gemacht, gethan, bewirkt, verübt. Jg. U. skutek, zápověď,

Digitized by Google

Har.; u. ďábel, Rk.; to víno jest u. ocet. Šm. To je u-ná hospodyně, eine rechte Hausfrau; Je tam z toho lijavce u-ná potopa, eine förmliche Uiberschwemmung; Ta paní je u-ná dobrota, pure Güte; On jest u-ným srdcem jejich naděje, ist ihrer Hoffnung Herz und Kern; Měl s tím u-né (živé) peklo, er hatte damit leibhafte Hölle. Us. Dch. On je u-ný mrzák. Us. Ta holka je u-ný tlouk (nemehlo, nešika) U Kunv. Msk. Kázání od Krista u-né. BR II. 3. — **ke komu**. V tejto při podlé tohoto k nám u-ného psaní toho základu jemu z práva povinnovat nenie. NB. Tč. 91. Člověk k obrazu božiemu u-ný. Hus I. 74. — **na koho**. (O jeho) otázce na Krista u-né, gestellt. BR. II. 9. a. — **proti čemu**. Odpustiti móž člověk vinu proti sobě u-nú, ale viny proti Bohu u-né nemóž. Hus I. 375. — **(na čem) komu**. K ouvodu do Jeruzalema šla, kdež Josef to napomenutí sobě u-né měl; Maje sobě křivdu nějakou u-nou; Milosť sobě u-nou vyznala. BR. II. 10. b., 24. b., 232. (Šd.). — **kde**. Obdarování od Boha člověku učiněné **na** duši i na těle. Aqu. Půhon **při** právu učiněný. Aqu. — **čím**. Okusi vladař vody vínem u-né. Hus II. 33. Rána hadem učiněná. Sych. — *Učiněnu býti přibírá přísudek jmenný*, vz Podmět, Spona.

Učini, zastr. = učinil; *učinichu* = učinili. Kat.

Učinitel, e, m. = *původce*, der Thäter, Urheber, Kom., stvořitel, der Schöpfer. BR. II. 872. b. U. nebe i země. Hus I. 46. Řeklo dielo u-li svému. BO. U. kvasu, Jel., časův. Ros.

Učinitelnosť, i, f., die Thunlichkeit. Ros.

Učinitelný = *co se učiniti může*, thunlich. Ros.

Učiniti, il, ěn, ění. Vz Činiti. — U. = *udělati*, thun, machen; *způsobiti, spraviti*, hervorbringen, zu Wege bringen, machen, thun, bewerkstelligen, wirken, verrichten, anrichten; *s něčím počíti*, anfangen, thun; *obnášeti*, betragen, machen; *účinek míti*, wirksam sein, wirken; *stavěti se*, sich stellen, thun, als ob; **se** = *býti, státi se*, sein, werden; *stavěti se*, sich stellen. Jg. — **abs**. Učiním, jak chtí. Bern. Co musím, rád učiním. Prov. Učiň tak, jdi a piš. Činí (staví se), jakoby nic nevěděl. Us. Bern. Pravil a učinil, gesagt gethan; Zkoumej, než učiníš, ať sebe neviníš, vorgethan und nachbedacht, hat schon Vielen Leid gebracht. Dch. Učinil, čeho třeba. Us. — **co**: roztržitosť, konec, pohřeb, kratochvíl, pohoršení, mír, pomstu, vpád, útok, rozsudek, řeč, rozkaz, přímluvu, smlouvu, pomoc, rozdíl, dobrodiní, vděčnou službu, libosť, věc neslušnou, křivdu, bezpráví, V., tvrz, Kom., zázrak, Us., zmínku o něčem, D., křik, Pulk., porovnání, Sych., poctivosť. Vrat. To učiní 100 tolarů (obnáší). Br. U. přísahu k úřadu, die Amtspflichten eidlich angeloben. Václ. XXVII. U. poselství k někomu o něco. U. rozsudek, svou povinnosť. Vl. zř. 24., 412. Ktož jest to věno učinil. Ib. 512. U. nález. Zř. F. I. A. XIII. Kdež pak král Jiří jest smlouvu učinil o některé zámky a města s knížetem Otou. Ib. B. XVI. Závady na statku učiniti. Ib. D. XIX. A když by statek toho, kdo moc učinil, dobyt byl, má na KJM. připadnouti. Zř. F. I. T. XV. U. pomoc, odpor. Skl. I. 284., 287. U. 5 mil, *lépe*: ujeti, ujíti 5 mil. Vz Ht. Brs. 288. Učinil chybu, příslušné opatření. Dch. U., namítnouti otázku, počátek něčeho. Nz. Kdo cítí, co učiniti měl, nikdy se netáže, co učiniti mohl. Kmp. Dy jsi ty pomyslila, jakobys to učinila; Dy ujely drahy malo, s oblaků na ňu volalo: Cos Marjanko učinila, žes s umrlým pojechala? Sš. P. 44., 791. (Tč.). Co jsou učinili, chtějí taky i zastati. Žer. 316. Nocleh někde u. Žer. 317. Havéři rozbroj učinili; Povodeň škodu učinila. Dač. I. 145., 194. Učině jedno z toho dvojieho prázden bude žalobníka; I kúpili u mne devět víder vína po 20 gr., to učiní tři kopy. NB. Tč. 84., 285. Což ona dva učinita, na tom mají dosti míti. Půh. I. 309. Učiňme člověka k sobě podobného; Učiníš-li zlé, boj se, neboť nedarmo meče nese; Daleko učiň cestu svú od ženy a nepřibližuj se koncóm domu jejie; Učiň ten konec, zbav nás zlého; Vy přátele moji jste, když ty věci učiníte, které přikazuji vám; Což ráčí Kristus, to móž učiniti; A když vzroste zelina a užitek učiní, tehdy ukáže se i kúkol; Laik ač učiní veliký hřiech, malý jest; mrva jest proti hřiechu, kterýž hřiech kněz učiní; Učinil Petr vóli Kristovu a mnoho ulovil; A tak dobrú otázku učinil jest řka; Zrodili-li sú květové ovoce = již-li květové ovoce učinili; Dokavadž se hněváš, nesluši nic ani zlého ani dobrého u., neb v tu dobu rozum člověčí jest oslepený, že neví, co činí; Opilý netoliko učiní hřiech . . Hus I. 61., 176., 277., 355., 473., II. 43., 54., 277., 280., 331., III. 90., 182., 186. (Tč.). U. proroctví. Us. Dobrý prospěch v něčem u. V. Učiniti půjčku šp. prý; ale ct.: u. poplach, různici, přísahu, list, pomoc, odpor, otázku, rozbroj, užitek, ovoce atd. (v předcházejícím a násl.). — **čeho**: velikých pokroků šp. m.: veliké pokroky; On toho kroku u. musil šp. m.: ten krok; Učinil z nich otroků šp. m.: otroky atd. Brt. *Ovšem dobře*: Ten toho učinil (neurčitou měrou; *ale jinak vždy akkus.)*. — **S dvěma akkusativy** (vz Akkusativ): u. někoho smělého, srdnatého, blahoslavena; něco světlé a srozumitelné, se nevěda, V., někoho něčeho účastna u. Sych. Učiňte mne jemu poručena. Dch. Ke všem dobrotiva někoho učiniti. Sš. Nemožeš jednoho vlasa běla nebo črna u. ZN. Luk i lesóv učiniv mě mocna. Půh. I. 351. Tak z angela světlého sám se pýchú učinil ďábla temného. Hus I. 184. Že jest ona jeho mocného poručníka učinila. NB. Tč. 200. Učinil ho účastného hraběcí služby. Na Mor. Tč. Hojna tě učiní všech dobrých věcí. Hus I. 55. — **co proč**: pro dítky, pro manželku. Flav. To neučiním pro celý svět. Us. Náhradu pro hanbu u., J. tr., rozsudek pro neplacení. Pr. Ale **na** poručení Saře po vůli učinil. Sš. II. 53. To učinil pro peníze, pro odplatu boží. Dač. II. 4., I. 118. U. něco pro něčí prosbu. Výb. II. 51. Což možného mně jest, pro vás učiním. Arch. II. 147. U. co pro zisk. Chč. 374. Písmo pro Boha uči-

něno jest ne Buoh pro písmo; Aby to učinil pro chválu boží a z dobrého úmysla. Hus I 104., 240. U. něco z platu, J. tr., z poručení panského. Štr. Přísahu a slib z přikázání našeho a s naší dobrú volí pánuom učinil. Arch. I. 68. Každý člověk má v lásce a z lásky býti učiněn. Hus I. 161. **Skrze** jeho vpadení učiněno mi jest škod za 600 hř. gr. Půh. I. 178. Nikdy skrze poslušenstvie nemá zlé učiněno býti. Hus I. 90. Učiňte mi to **k** libosti. Deh. Psaní, které ste mn *v příčinách* některých u. ráčili, ku přečtení odeslal. Žer. 328. Učinil **na** rozžehnání hody a kollací. Dač. I. 146. **Na** čest sv. Marku krásný kostel jsú učinili. Pass. 346. U. něco z platu, z úplatku. J. tr. U. někomu něco **na** vzdory. V. U někomu něco na potupu. Us. U. něco na něčí prosbu, na něčí rozkaz, obyč.: ku prosbě, k rozkazu. Us. Všecko pro každého učiním krom toho třeho: Neslíbím, nepůjčím a nedám za něho svého. Č. — **co s čím, s kým.** Co s ním učiním? co s těmi penězi? Us. U. s někým smlouvu, přátelství, D., radu, Pulk., slib, Kom., pokoj. Us. P. Krištof z Kuttenštejna učinil svádu s p. Janem Zlatníkem **u** Kozla; Král polský slib a přísahu s Poláky učinil; Domácí s přespolními učinili **mezi** sebou šarvátku; Příměří s Turkem učiněno **do** let dvacíti. Dač. I. 106., 107., 208., 213. Kterak já s ním učiním (naložím)? NB. Tč. 90. Proto má toho domu požívati **a** s niem u., jakož s svým dědictvím. NB. Tč. 262. A tu jsem s ním úmluvu učinil, že . . .; Poklid se mnú učinil. Půh. I. 375., II. 307., 345. (Tč.). Učiníť s nemúdrými smlúvu přiezni, bude jim dávati křivé sliby. Št. N. 114. 4. Nástupce jeho pokoj s nimi učinil. Šb. Učinil se Slezáky tu úmluvu, že . . Pal. Dj. III. 3. 171. Neb nevieme, kterak s námi Buoh učiní. Arch. I. 173. Chce-li **kto** dokonánie s těmi nápady u., tehdy **neber** jich. Hus III. 192. Co Bůh s mrtvými učinil, nevíte. Chč. 383. — **co komu, čemu.** Tak učinil všem měšťům (spálil je). Flav. Zle si u. V. U. něčemu přítrž, Kom., někomu škodu, křivdu, bezpráví, pomoc, dobrodiní, někoho sobě dlužníka, V.; někomu poctivosť, česť, Har., vděk, Kom., milosť, Us., panně násilí. D. Vladislav tuto milosť pánům učinil. Zř. F. I. F. XXV. **Nad** takové narovnání jim stavům **z** zvláštní milosti **do** jistých let strany desátku od stříbra kupování milosť jest učiniti ráčil. Nar. o h. a k. Jestliže by kdo **z** stavu panského jakou škodu na osobě n na statku komu učinil. Václ. VII. Přísaha, kterouž král Ludvík učiniti ráčí pánům . . . Zř. F. I. B. VII., A. XXVII. A soud komorní **po** odjezdu JMK. aby té při konec spravedlivý učinil. Zř. F. I A. XVI. Aby sobě koupení učinil (něco zakoupil). Sedl. Rychn. 40. Zákonu dosti u. BR. II. 20. b. Zápověď někomu o něčem u. Bart. II 26. Toho mi neučinila aniž chce u.; I jeho sedláky učinili mi hnání na mú dědinu **a** v mém vlastním dvoře bili mé služebníky. Půh. I. 177., II 314. Žádné milosti jí u. nechtěl; Pan Podivický poháněl některé horníky **k** soudu k svědomí, ale oni tomu odpor učinili; I maje Polákům u. slib, toho se zpěčoval; Stavové česti větší sobě nenávisť učinili. Dač. II. 14, 29., I. 168., 254. Jest tomu nepříliš dávno, jak jsem Vašnosti psaní učinil. Žer. 327. Nemíníme žádnému krátko u. Pal. Dj. III. 3. 232. Odtamtud učinil soudruhovi list. Kos. Ol. I. 91. Já jsem naň nežaloval, než lál jsem tomu i má hospodyň, kto by nám to učinil; A pán mój mi jest za to nic nevezl, aniž mi jest co učinil, jako pán muoj milostivý; Povinovat jest to kúpenie držeti a jemu dosti u. **vedlé** práva; A my zase chceme každému túž libosť u. NB. Tč. 81., 103., 259., 288. Co jste jednomu z bratří mých učinili, mně jste u-li; My jsme u. jemu smrť, již jest Ježíš zveleben a lid od zatracenie vykúpen; Učiň jí milosrdenstvie; Učiň sobě pláč hořký (Jer. 6.); A učiníš-li dobře jemu (nepříteli), sobě si viece učinil než jemu; Z dievky sobě sestru zvolil a věnem ducha sv. darovav z nie sobě choť učinil; Viz, že hlava sobě pokládá učiněno, což údóm věrným jest učiněno dobrého. Hus I. 177., 215., II. 98., 110., 395., III. 52., 292. (Tč.). Porně psu, pes ocasu: pes lehne, ocas se nehne, učiň si sám. Bayer. — **co z čeho.** Bič z dratví u. ZN. Z toho ona učiň, což se jie zdá, jako ze svého. Arch. III. 338. Z těl našich příbytek duchu svému učinil. BR. II. 8. 6. Vlkóv mnoho sě z pastýřov učinilo. Hus II. 439. Z nemravného mravného u., V.; z něčeho počet, Jel., posměch, D., chléb z mouky. Us. U. ze sebe divadlo. Sych. Poselství, které jste k nám z téhož sjezdu učinili. Er. — **co kdy: za** horka (příliš kvapně, za zlosti). Sych. *Vz U. co komu.* Učiním to za čerstvé paměti. Us. Deh. A tele učinili za dnů oněch. Sš. Sk. 80. Neb se jim líbila řeč, kterouž jest **na** tom hádání učinil. Let. 16. Učinil **ve** své nemoci poručenstvie. NB. Tč. 11. U. něco **za** svého vladaření. Anth. I. 98. To u-nil jednú **ve** dne a druhé **v** noci. Půh. I. 125. To u-nil *dvě neděle po* posudku. Půh. I. 202. Sobě konce neučinil s jeho otcem **v** těch létech o ten kuoň. Půh. I. 383. Již u-nil na mnohých a ještě učiní konečně v súdný den. Hus II 319. Co učiníme v den, kdy . . . Hus II. 99. (Tč.). Co sem u-nil za dnóv za dávných. BO. To učinil **po** kázaní. Štlc. — **co mezi kým:** svádu. Troj. Smlouvu mezi sebou učinili. Sych. U-li mezi sebou zápisy, vádu a šarvátku; Výpověď učiněna mezi horníky o berně. Dač. I. 75., 125., II. 13. U-nil pokoj mezi Bohem a člověkem. Hus II. 1450. Chtí mezi nimi konec učiniti. Půh. I. 380. Rozsudkové krále JM. mezi stavy aneb osobami učiněné mají ve své moci zůstati. Zř. F. I. A. XVII. Mezi sebou smlouvu u-li. Abr. z G. I. 269. — **nač co:** snůšku na ples n. na chudé u. Us. Na někoho žalobu u. Pulk. List správný na to u li. Půh. II. 189. U-nil na se pokřik a hanění. Dač. I. 158. U. na někoho otázku. Bart. 2. 5. Na žalobu odpověď u. NB. Tč. 20. — **co k čemu, ke komu.** Král polský učinil poselství k stavům uherským. Pal. Dj. III. 3. 53. Aby ke mně věrně u-nil a vrátil mi ty peníze. Půh. I. 295 U-li valně

svolání ke dni úternímu. Dač. I. 26. Já k jeho žádosti jsem to učinil. NB. Tč. 11., 151. Kteří mu to k hanbě učinili. Ib. 288. Což sú oni u-li k své chvále, to on jim obrátí vše k hanbě. Hus I. 257. Chválil ho ne proto, že nevěrně u-nil k svému pánu, ale že opatrně u-nil; Bóh člověka u-nil k blahoslavenství. Hus II. 303., III. 129. Učinil k nim slib Bůh po potopě. Kom. Učinil to k jeho žádosti. Kuthen. U. přímluvu k obecnému dobru. V. U. to k jeho žádosti, k jeho prosbě, k jeho rozkazu, Š. a Ž., Os., k svému štěstí. Zv. U. někomu něco k libosti (z dobré vůle). J. tr. Člověk k obrazu božiemu jest učiněn. Hus I. 74. **co jak.** Řeč o své ujmě učiniti. V. Něco v dobrém úmyslu učiniti. T. U. někomu po vůli. Něco na zisk nebo na ztrátu u. Vz U. co čím. Někomu dosti u. Václ. 157., II. Vz Dosť. Něco s obzvláštní pilností, Us., s hněvem, s pláčem, s vděčností u. Jv. U. něco k moci svého úřadu. V. Rád bych to ze srdce učinil. Bs. U. **podlé** něčí prosby. Aqu. Poručník věrně **nad** sirotky podlé svěření u. má. Pr. Smlouvu podlé potřeby u. Bs. Něco pořadem práva u. Pr. To o své ujmě a mocí svého úřadu učinil. Š. a Ž., V. Jestli co chceš *zevniterně* dobře činiti, musíš všecky zlé okolky od skutku vzdáliti; Jestli něco *zle* učiníš, boj se své vrchnosti. Na Slov. Tč. U. něco **nad** svou povinnosť; Jeden by rád učinil nad druhého. Dch. U. něco **na** zdařbůh. Us. Není nic skoncováno, až pán Buoh výpověď učiní svou *spravedlností*. Dač. I. 201. To oni uslyšavše **podlé** jejieho rozkázanie tři okence učinili. Pass. 3. (Hý.). Aby, což bylo prve nerovné, učinil **v** rovné cesty. Chč. P. 111. a. Všeckos **v** múdrosti učinil. Výb. I. 62. U. něco **s** radostí. Výb. I. 319. U. se dlužníkem **z** své vóle. Št. N. 17. Aby to strýci moji učinili *dobrú věrú*. Arch. I. 141. Nález učinili naň **na** tento způsob. Žer. Záp. II. 116. Učiň nám podlé tvého milosrdie. BO. *Věrným srdcem* to chci u. Kat. 923. A ty mojú mosíš býť, mně **po** vóli učiniť. Sl. ps. 59. Já u-ním přátelsky; To u. jmá s vuolí páně purkmistrovú; Abyste vedlé jeho dobrého zachovánie pro nás u. ráčili; Jakož mluvie, má-li jeho v té při prázen býti, když jemu zaplatí a učiní od sebe, hotov jest jej u pokoji nechati. NB. Tč. 12., 200., 288., 292. U .co komu **s** právem. Dal. 132. To mu u-nil **beze** vší viny. Půh. I. 127. Že mu *krátko* u-nil (ho zkrátil). Půh. II. 224. Lidé **v** podobenstvie Boha učiněni sú; Zjevně zlé u.; A to jest u-nil ne bezděčně, ale dobrovolně a mocně; Člověk nemóž nic u. sám **od** sebe; Hněviví nic nemají bez rady múdrých u., chtí-li se hřiechuov od hněvu pocházejících vystřici. Hus I. 249., 466., II. 148., 161., III. 182. **V** jaké moci aneb v jakém jménu u-li jste toto vy?; To u-li ne **tak** vlastním puzením svědomí jak raději pro lid; Veškera díla jeho (Boha) jsou podlé míry a rozmyslu učiněna; Úmluvy tu u-li **pod** tím spolu závazkem . . . Sš. Sk. 45., 49., 83.; II. 22 (Hý.). U. něco mocí sobě od Pána danou. Str. Psaní u-nil **po** bratru. M. P. Svou mocí nemohu nic dobrého u. Hus III. 11. Řeč **v** tento smysl učinil. Sych. — **co o čem.** Řeč o něčem u. Sych. Zřízení o někom u. Zříz. Zmínku o něčem u. J. tr. — **co proti komu, proti čemu:** proti smlouvě. V. Trojím činem boj proti němu učinili. Pass. Pakliby proti tomu učinil. Sob. 13. Nerád bych proti tobě krátko učinil (tebe zkrátil). Arch. IV. 4. Toho neměl u. proti svému slibu a zápisu. Půh. II. 603. U. něco proti písmu. Chč. 380. Též nemá moci člověk, aby vinu odpustil bližniemu, jelikož jest proti Bohu vinu u-nil. Hus I. 340. A to u-ním proti právu vážiec sě smrti i zlé příhody. BO. Páni ať mi odčiní, co jsou proti mně učinili. Pal. IV. 2. 335. Buoh to vie, že jsem vědomě proti němu nikdy neučinil žádnú věcí. Arch. II. 416. Učinil se protikrálem proti Karlu IV. Ml. — **co, koho, se čím.** Tesknosť řeči obdélnou u. Sych. Pomluvou mrzutosť u. Sych. Zaplacením někomu dosti u. Us. Budou-li chtíti k tomu puohonu neb obeslání poručníka dskami neb registry **na** zisk i na ztrátu u. Zř. F. I. D. XXII. Kdyžby pohnaný sobě učinil poručníka dskami a poručník jej položil nemocna. O. z D. U. něco pravdou. Us. Dch. Učiněn králem českým; Na ta místa učiněn V. Krása z Vlkanova hofmistrem, Jan Masník urburéřem; Král Vladislav p. Beneše z Weitmile korouhevním u-nil. Dač. I. 27., 117., 327. U-nil se ďábel hadem, svedl Evu i s Adamem. Sš. P. 38. Břetislav u-nil se náčelníkem války občanské. Ddk. II. 330. U. někoho biskupem. Pass. 186., Výb. I. 309., Vrat. 96. U-nil se žákem a nejsa kněžství hoden. Půh. II. 128. U. co svú múdrostí. Alx. 1100. Chtiec jej králem u. židem. BO. Prala usrané plénky a často nečistým hovnem se mrzkú u-la; U-nil ho sobě přietelem; Učiniece žáka potvorného biskupem, posadie na oslici k uocasu, vedú ho do kostela na mši. Hus I. 148., 185., 302. (Tč). Ďábel je zlosyny svým návodem u-nil. Hus II. 55. Někoho člověkem, Št., vůdcem, V., vojákem, knězem u. D. Katem se **nad** námi učinil. Sych. Krásnou řeč latinským jazykem u. T. Syna mnichem učinil. Pass., Dal. 54. — **co za koho.** Muž za ženu počet u. má. Zř. F. I. — **komu, co za co:** za právo, za spravedlivé někomu u. Žer. Záp. II. 13., Sych. Loupežníkům *oprátkou* za spravedlivé učinil. Sych. Má-li co za to u.; Ani za to dosti učinil. Půh. II. 555., 582. On za naše neposlušenství otci dosti učinil. BR. II. 751. b. Dosti u. za hřiech nemohl člověk. Hus I. 366. — **co nad čím.** Nešlechetně jste nad ním u-li. Pal. Dj. III. 3. 281. Za krále ho volivše zradně nad ním u-li. Let. 199. A ten nade mnú nešlechetně u-nil. Půh. II. 564. Oni tomu člověku manželku s tiem statkem ulúdili a nad niem nepravě u-li. NB. Tč. 114. Prořezání nad kamenem u. Ras. Vraždu nad některým u. Pulk. Kdo nad kým co zlého bez viny učinie. Tkad. Velikou pomstu nad nimi učinil. Flav. Velmi ste nešlechetně učinili nad JMtí. i nad královstvím tímto i sami nad svými sliby. Hlc. Ani učiňte nad tím (verfüget nicht darüber), což jim lubo. Kn. rož. 128. Rač pomněti

Digitized by Google

a u. nad námi právě a věrně. NB. Tč. 199. Želeli toho, co jsú nad těmi svatými u-li; Učiňte nade mnú, co chcete. Pass. 597., 770. — **co oč.** O náklady **vedlé** průvodu konec u. Zř. Ferd. Kterak s námi o ten purkrecht chceš u.? NB. Tč. 12. O ves svět neučiním toho. St. skl. IV. 159. To prodal a o to počet u-nil. Arch. II. 319. Čím kto o větší věc křivdu učiní, hřiech tím větší. Št. N. 131. Na tom semně páni chtí o to konec u. (entscheiden); U-nil se mnú o ten póhon pokLid. U-niv se mnú úmluvu o ty škody, té mi úmluvy nedrží. Půh. I. 267., II. 526., 581. Vz: U. **co jak čím. — co kde.** Výtržnosť **v** chrámu u. Sych. Peníze u něho mnoho učinily (způsobily). Bern. Škodu **na** poli u. Us.; J. tr. Voda velikou škodu u-la **na** mlejnicích. Dač. II. 23. A také nátisky jiné **na** mém věnu u-nil. Půh. II. 201. I řekl mi žid, abych **před** těmi počet u-nil. NB. Tč. U-nil žalobu před fojtem. NB. Tč. 81. Nemá toho sobě doufati člověk, co jest na svém těle u-nil Bóh člověk; Ale blaze těm, k nimž přídá přiebytek věčný **u** nich u-ní. Hus II 134., II. 210. — **na čem.** Na tom jí krátko u-nil (jí zkrátil). NB. Tč. 236. Na tom mi dobře učiníte, když mne poustíte. Pass. 489. Z nevědomosti u-li, co na Kristu u-li. Sš. Sk. 40. U-nil bratru škodu na zboží. Hus II. 288. Vz Učiniti co, **v čem.** V dóstojenstvi najprvnější jest učiněn. Hus II. 22. Který jest největší div Buoh **u** malé věci učinil. Pass. 29. Když sě to stane, **v** tom kusu práv bude učiněn. NB. Tč. 177. — **co kam.** Aby **na** poledne dvě okénce u-li. Pass. 32. (Hý.). — **komu** = *počíti s něčím.* Nevěda, co tomu u. (co s tím počíti). Dal. — **do které doby.** Na to má rychtář rozsudek u. domácím **do** dvú neděli pořád zběhlých. Pr. Ferdinand a císař turecký učinili mezi sebou příměří do osmi let. Dač. I. 83. — **se.** Učinil se křik. Bern., Šm. Kde co vidíš, tak se učiň, jak bys neměl oči a budeš mít svatý pokoj ve dně v noci. Na Mor. Tč. — **se komu.** Tak se mi učinilo (zdálo), jakoby někdo na mne volal. Koll. — **s že, aby,** vz *Činiti.*

Účinitlivý, factivus. Ros.

Účinkář, e, m., der Effekthascher. Šm.

Účinkářský, effekthaschend. Šm.

Účinkářství, n., die Effekthascherei. Šm.

Účinkování, n., das Wirken, der Einfluss. Scip., D.

Účinkovati, wirken. D. Ú. od *účinek,* dle Jg. *lépe: působiti* a podobná; ale toto slovo jest usem dosti zaručeno. Lék účinkuje. Hrozil žalobou a to účinkovalo. Gb. — **nač.** Kde pouze dynamické síly na sebe účinkují, zůstává silnější povždy vítězem. Ddk. IV. 330.

Účinkový = *skutečný,* That-, werkthätig. L. Ú. věta, Vz Věta.

-účinký, příp. jmen přídav.: *tenúčinký.* Vz -účičký, účký.

Účinlivě, wirksam, thätig.

Účinlivosť, i, f. = *činnost, působilost,* die Wirksamkeit, Thätigkeit. D., Jel. Ú-stí svou někomu prospěti. Sych. Med v ústech, slova lahodná, žluč v srdci, ú. žádná. Sych. Ú. v skutcích. Scip. Hlavně této ú-sti jsou cisterciáci díkem zavázáni, že zapustili na Moravě pevné kořeny. Ddk. V. 20.

Účinlivý, účinný = *činný, působivý,* wirksam, thätig. Ú. láska, pomoc, D., odpověď (která prosbě za dosti činí). Ros. Aby na ně tím dříve milostivá a účinlivá odpověď od jeho Mati dána byla. Žer. 341. Ten lék byl ú-livý. Us. Vk. Jejich (klášterské) prostředky jsou poměrně ještě účinlivější. Ddk. IV. 330. (Tč.). — **kdy.** Andělé **při** zákonodání ú-liví. Sš. Sk. 89. — **z čeho:** z moci zákona u. Ut. tr. zák.

Účinně, wirksam, effektvoll, thätig. Dch. Ú. působiti. — Ú. = *úslužně,* dienstfertig, dienstwillig. Jg.

Účinnosť, i, f., **účinlivosť** = *činnost, působnost,* die Wirkungs-, Thatkraft, Thätigkeit, Wirksamkeit. Jg., Nz. K ú-sti vzbuditi. D. — Ú. = *služebnost, dobrotivost.* Všechněm dobrého žádá, ano i v účinnosti své přívětivě všechněm se zamlouvá. Br. Nezištná u. Sych. Netoliko vymstívání se zapovídá, ale nad to výše dobře činiti a ú-sti vyučuje; Abychom se s svárlivým člověkem v svádu nedávali, ale ú-stí hněv jeho jako oheň plápolající vodou zalévali. BR. II. 24.

Účinný, učinlivý = *činný,* wirksam, thätig, thatkräftig, effektvoll. Ú. ochrana. Dch. Co jest účinnějšího, než když se vespolek mezkové drbají? Jel. Enc. m. 47. Poskytovali králi ú-né pomoci. Ddk. 261. Ú. příroda, Kká. Š. 105., příčina, causa efficax, Us., nástroj, křest. Sš. II. 32.; J. 31. — **v čem.** Víra ve skutcích ú-ná. MP. Dá do šťastné vody zelinky, v té věci ú-né (laskavec). Sš. P. 760. — **kdy.** (Tato vlastnosť) **při** spáse lidské u-na byla. Sš. Sk. 51. Ú-ný při kšaftu jest ten, kterýž kšaft dělá. Bdž. 75. Ú. moc. Bib. ms. — Ú. = *dobrý, štědrý, úslužný.* V., Kom., Br., Jel. Ú. přítel. Jg.

Učinovati se = *skončiti práci.* Na Slov.

Učiřiti, il, en, ení = *čirým učiniti,* reinigen, lauter machen. — *se.* Rostl. I. 172.

Učírna, y, f., die Studir-, Lehrstube, der Lehrsaal, die Schule. D. U-nu zarazil v síle nějakého Justa; Přenesl své vyučování do u-ny pohana. Sš. I. 153., II. 75. (Hý.).

Učistěný; *-ěn, a, o,* abgeklärt, geklärt. U. olej. Us. Sp. — **čím:** pometly u-ný dóm. ZN.

Učistěti, ěl, ění, rein, klar, sauber werden. To víno již u-lo. Ros.

Učísti, učtu, četl, čten, ení; *účitati* = *čtením odbyti,* weglesen; *vložiti co na koho, strčiti co na koho,* Jemanden was auftragen, bestimmen, zumuthen: *počítati,* rechnen, be-, abrechnen; **se** = *jedno proti druhému sraziti a pořádně všechno počísti,* sich be-, abrechnen, Abrechnung halten, Rechnung abschliessen, sich mit Jem. ausgleichen. Jg. A tak se těch úroků, nákladův a škod některá summa sejde; co toho jest, to se nyní věděti nemůže, leč se učtou. Pal. V. 2. 340. — **co.** Hodný kus té knihy jsme učtli. Jak náleží jsem to učetl (počítal). Ros. — **co na koho** = *naň vložiti.* Br. Křivé věci na někoho u. Us. — **se před kým.** Věřitel a dlužník prvé před soudem u. se mají. —

Digitized by Google

se s kým oč, Rechnung u. Gegenrechnung pflegen. Nz., J. tr. List vyznávací, že Čeněk postřihač učetl se s nimi o těch 170 zl., za něž dvuor koupil. Arch. II. 477. Mikuláše svobodna činí s ním se učetše. Arch. II. 456. Aby se s nimi (kteří dluhy za císařem mají) komora česká učtla. V.

Učistilý, geläutert, geklärt, gereinigt. (Ctnosti) někdy jsú tak, aby mysl učistily a někdy již učistilé mysli. Št.

Učistiti, il, stěn, štěn, ění; *učišťovati*, reinigen, abklären, läutern, rein, sauber, klar machen. V. — **co:** stoly, pokoj, víno, příbytky atd. Co Bůh učistil jest, ty neřiekej nečisté. Hus III. 229. — **co čím:** pivo solí; stůl utěrákem. — **se** = *očistiti se.* Víno se již učistilo. Ros. — **se od čeho:** ot hřiecha. Ž. wit. 18. 14. Zemiu ot Němcóv učistichu. Dal. 125. By ho od hřiechóv učistili; Neměli sú moci, aby koho u-li od malomocenstvie. Hus I. 28., II. 342.

Učiště, ě, n., *lépe* než *učiliště*, cf. cvičiště, loviště, popraviště. Kmp.

Učištění, n., die Reinigung, Klärung, Läuterung.

Učištěný; *-ěn, a, o,* geläutert, geklärt, gereinigt.

Učišťovadlo, a, n., das Reinigungs-, Klärungsmittel. Šp.

Učišťování, n., das Reinigen, Klären. Šp.

Učítati, vz *Učísti.*

Učitba, y, f., der Lehrsatz. Zlob.

Učitedlně = *učedlně*, gelehrig. Ros.

Učitedlník, *učitedník*, a, m. = *učedlník.* Ros.

Učitedlnosť, i, f. = *učedlnosť*, Gelehrigkeit, f. Ros.

Učitedlný = **učedlný,** *k učení schopný, jemný, způsobný*, gelehrig. Ros. — **k čemu.** Sluha má krotkým býti, ke všem u-ným, trpědlivým. ZN.

Učitel, e, m., pl. -lé. V již. Čech. učitel, a, m., ale v pl. pravidelně: učitelé, Lehrer, m., Kts. — U. = kdokoli vůbec něčemu vyučuje, obzvl. kdo sobě vyučování za povolání obral. U. soukromý, veřejný. U-lé vyšších ústavů slovou professoři. Pane učitel (*správně*: pane učiteli). Us. Učitel **při** škole nebo **na** škole. U. dítek, školní, jazyka, Us., mládeže, slova božího, písma svatého, V., na hodiny, práv, D., hvězdářství Ros. U. skutečný, prozatímní, řídící, podučitel, vedlejší (ku př. tělocviku), Neben-, výpomocný, Aushilfs-, Us., cestující, Wander-, náměstný, stellvertretender L. Us. Dch. U. řečnictví, Rhetor, Nz., církevní, Kirchen-. Us. Na Slov. titulují učitele: Výborne učený a vľúdný pán. Dbš. 86. Učitel nejsa napřed sám dítkami vzdělán dítek náležitě vychovávati nebude. Fr. Trnka. Rozumný u. lepší než zploditel. Mor. Tč. Nemóžú víc rodičové dětkám dáti jak dobrého učitele ku ďetkám zjednati; Jaký je u. v mravech, učedlník taký; Zlý u., učedlník bude ledajaký; Zapamatuj, keď u. mluví čo dobrého; U-lóv v dobrých vecách poslúchaj; U. jest tvoj služebník, keď ťa vyučuje. Na Slov. Tč. A proto, dí Nestor, národu slovanskému u. je Pavel. Šš. I. 142. Co k tomu my u-lé dieme, že před súdným dnem úřad cierkve sv. přijímáme a němí chléb jieme?; Pokrytec jest každý učitel, kterýž prve nečiní dobře a pak káže. Hus II. 66., 276. (Tč.). Nedouk chce učitelem býti. Sych. U-le pilně následovati. Kom. O u-lích u Římanů vz Vlšk. 228., 248. Cf. Škola.

Učitelka, y, f., *učitelkyně*, ě, f. = *která učí*, die Lehrerin, *nebo* 2) *manželka učitelova*, die Lehrerin, Schulmeisterin. D. — Cf. Učitel.

Učitelna, y, f. = *škola*, die Schule. — U. = *stolice učitelská*, Katheder, Lehrkanzel. Balb. Zem.

Učitelní stolice, der Lehrstuhl. D. exc

Učitelnice, e, f. = *učitelní stolice.* Bern.

Učitelník, a, m. = učeník. Šm.

Učitelnosť, i, f., die Gelehrigkeit. Šm.

Učitelování, n. = *úřad učitelský, vyučování.* Us. Bkř.

Učitelovati, das Lehramt üben. Dch., Jir.

Učitelský, Lehr-, Lehrer-. U. čekatel, místo, pomocník (podučitel), porada, sbor, seminář, ústav, způsobnosť, stav, stolice, úřad. J. tr. K u. sjezdu, k u. poradě se sejíti; u. plat, byt. Dch.

Učitelství, n. = *učitelský úřad*, das Lehramt. D. Způsobnosť někoho k u.; Verwendbarkeit einer Person beim Lehrfach; povolati někoho k u., zum Lehramt berufen; zkouška na u., die Lehramtsprüfung. J. tr.

Učitelstvo, a, n. = *učitelé*, die Lehrer, der Lehrkörper. Zlob., Dch., Us.

Učiti, učím, uč, uče (íc), il, en, ení; *učívati* = *nauky komu dávati, vypravovati mu umění*, lehren, unterrichten, unterweisen; **se** = *nauku bráti, cvičiti se*, lernen. Jg. V již. Čech. také = *zvykati*, ku př. Co se tohle učíš = jaké způsoby si osvojuješ? Kts. Cf. Prk. v Km. 1877. 4. — U. od ,*ůk* (samouk). Schl. — **abs.** Přestanu u. D. Čas učí. Bern. Přistupichu k němu, an učieše. ZN. Také učí, aby nepýchali. . . .; Nebudete-li tak u., jakož já učím, tehdy budete vodcie slepí. Hus II. 62., 274. (Tč.). Co škodí, to učí. Kmp. — **koho.** Prve nežli byste mne učili, co já mám činiti, sami prve, jaká jest vaše povinnosť, se poučnjte. BR. II. 40. a. Každý, ktož jiného učí, aby hřiechu nechal, a sám hřiech má smrtedlný vědomě, ten jest pokrytec; Protož každý kněz, chce-li učiti lid, prvé sám se uč. Hus II. 276. Obyčej učí starého, příhoda činí múdrého. Dal. — **koho, se s inft.** U. chlapce tancovati, zpívati, psáti, jezditi. D. Učí se psáti. Kuře slepici učí (hrabati). Ros. Darmo osla učiti čísti. Darmo svini u. housti. Chce u. vrabce lítati. Uč ty vrabce lítati. Ros. Práci zvykati se učí. Sych. Dobře činiti se učte. Br. Dokud jsi mlád, uč se rád, starého volka nenaučíš táhati. Pam. Val. Mez. 223. **Kdož by se chtěl u. sukno dělati. Sedl. Rychn. 7. Učí se na housle hráti. Nech nás učiá maďarčinu mondokovať ústy, predca bude naše srdce len slovensky hústi. Na Slov. Tč. Učte je zachovati všecky věci, kterékolivěk přikázal jsem vám; Titoť jsú, jenž učili jazyky své mluviti lež, výmluvní proti pravdě, učení k křivdě; On jest také pravda, jenž nás i učí cestu pravdy vyvoliti; Prvá stránka učí výkladům viery právě věřiti. Hus I. 54.,** 256., 333., 358. (Tč.). — **co,** *řídčeji.* Chu-

Digitized by Google

doba kunšty učí, ne každý je k něj súcí (schopný). Na Slov. Tč. Slyšte, abyste také i skutkem sě chytili toho, což je své vyvolené spasitel učil. Št. N. 281. 38. Apoštolé neučili jiného, než což Kristus učil; Učiece přikázánie lidská; Kněžie mají učiti lid ne lžem, ale slovo božie; Nic sem tebe neučil, co by bylo proti jeho sv. milosti. Hus. I. 6., 87., II. 270., III. 283. (Tč.). Zvěstovali mu, co učili. Br. Když spasitel učil cestu života, jeden otáza jeho. St. Ktož to sám činí, což učí, spieše bude přijato učenie jeho. Št. Víra křesťanská učí vše dobré. Št. U. přikázání lidská. Br. Učí pátou školu. Ros. Vz U. se co. — (co) čemu. Tamo mečem i mlatem i oščepem učista paži. Rkk 9. Učí-liž pak témuž, jako i ty, zákon boží. BR. II. 636. a. Neučí Petr stejnosti víry a náboženské náuky, nýbrž stejnosti a rovnoprávnosti národů. Sš. Sk. 128. (Hý.). — koho, se čemu, lépe *než u. se co, poněvadž kořen* ūk (vyk) značí vlastně *zvykati* (čemu). Mkl. B. 418. Pravedlenstvím tvým uč mě. Ž. brn. Aby se mravóm jich otce učila. Pass. mus. 282. Chytrej řeči se učiti. Dal. 18. U. někoho lsti, Dal. 124., múdrosti, Alx., dítky dobrým mravům, se latině. Dač. I. 301., 348. U. koho čemu. Št. N. 61. Co je nás po tobě, po tvojí hodnotě, dyž sa ty neučíš sedlskej robotě. Sš. P. 550. Učil se našemu řemeslu. NB. Tč. 288. Aby bližního dobrému učil; Duch sv. učí nás všem věcem k spasenie; U. lid modlitbě; Mátě má u. dietě božiemu přikázánie; A v té rotě jsú obecné žáci, jenž se právóm papežským učie, ale co Kristus přikázal, toho se neučí. Hus I. 232., 327., 334., 371., II. 120. (Tč.). U. se jazyku českému. D. Svobodnému umění se u., V., právům, řemeslu, Us., musice, Us., katechismu. Kom. By jej učil čtení svému. Hr. rk. 7. — se čemu, koho v čem. Učí je v tom, co k Bohu a bližnímu přísluší. Ben. V. Dávno se učil (Luciper) v tom umênie; Učme se v písmě múdrosti; Nás v tom učil, abychom . . .; V dobrém je učie. Hus I. 415., II. 48., 123., 132. (Tč.). Uč ve cti čeleď svou i sebe a přijdete všeci do nebe. Slez. Tč. — o čem. U. o království božím. Br. O čem se v knihách učil, svýma očima později seznal za pravdivé. Mor. Tč. Die spasitel uče milostivě pohanku i nás o miestě modlenie; Učí témuž o matce své, jenž jest židovstvo, z něhož se narodil; Ježíš uče ho o druhém urozenie člověka . . . Hus I. 305., 150., II. 230. (Tč.). — se. Dobře se učí. Us. Dříve sám se uč, než jiné učíš. D. Uč se, co se ti do hlavy vejde (dokud stačíš). Šml. Jak chodí starý rak, i mladý se učí tak. Č. M. Přestanu se u. D. Velmi se učí, proto tak bledý (platí-li opak toho. Vz Neučený). Č. — se od koho. Co nevíš dobrého, uč se od jiného. Us. Tč. Od Mojžíše mají se lepšímu soudu o svěcení soboty u. Sš. J. 126. Aby se církev od Petra pokoře učila. Sš. II. 23. (Hý.). Uč se od jiného; Od starých mladí se učí. V. Jak staří dělají, tak se mladí od nich učí. Č. — se něco. Propovídky biblické z paměti se učiti. Kom. J. 733. Kdo chce marným myšlénkám se ubrániti, nechť se učí generalbas. Prov. Uč se to, ať to umíš. Us. Dch Vz U. co. Přiučiti se co, Km. 1877. 4., Gb. Úv. 33. Ale obyčejnější jest vazba: *u. se čemu*. Cf. *U. se čemu*. — se jak: se vší pilností se u., V., z paměti, V., na paměť, z příkladu jiných, Ros.; z minulého přítomnému se u. Kom. Žák, který se bez knih učí, ten se mnoho nenaučí. Koll. Podlé známého neznámému se u. Kom. Učiti někoho *touž methodou*. Us. Učí se *tvrdo* (nechápe dobře). Na Zlínsku. Brt. Učiti se německy, Dač. I. 346., česky. Hus I. 133. Abyste neučili ve jménu tom. Sš. Sk. 59. (Hý.). Učili je v přísloví. ZN. A oni se také proto radějše učí; Vieme, že cestu božie v pravdě učíš. Hus I. 447., II. 395. — koho, se čím (jak). Slovy učil i příklady. Smil v. 1217. Aby se tiem mohl každý raději u. Dal. 3. Křtie a učie slovem božím; Kristus témuž nás učí skutkem; Příkladem svým nás učí; Stvořitel světa sám ji (modlitbu Otče náš) učinil a sám ji najprve svými ústy učil. Hus I. 138., 150., 311. (Tč.). U. se kovářem, ševcem, kupcem. Us. Učila se babičkou. Us. Jeden se učil látarem (Flicker). Čít. — koho, se k čemu. Kdo se k zlému učí, nadarmo se mučí; Uč děti k umění i k dobrým mravům i k ctnosťám. Mor. Tč. On se pilně k prospěchu učí; Kteří učie jiné k spravedlnosti jsúce dobře živi, budú se stkvieti na věky; Ktož chce užitečně koho k spasení učiti . . .; Aby manželé děti své k dobrému učili. Hus I. 177., II. 10., 335., III. 204. (Tč.). — koho, se proč. Učíš-li se pro spasenie, tehdy tvé učenie jest dobré; Aby Boha milovali, pro jeho chválu se učili a pro prospěch obce a pro své spasenie. Hus I. 448., III. 282. (Tč.). — se z čeho. Jejich žáci učili se z jich příkladu. Jir. Ves. čt. 432. — se jak dlouho. Učil se tomu řemeslu tři léta. Us. Po tři soboty učil Pavel ve sbornici solunské. Sš. Sk. 200. (Hý.). — že, aby. Učil, že Bůh jest; aby je polepšil, zdokonalil atd. Us. — se při čem: při světle. Kom. — se kde. Mladému sluší ve škole se učiti, čehož k starosti můž dobře užiti. Prov. U. se u koho. D. Neb to i v svých školách učí. Učí po vší židovské zemi; Česky mají se v Čechách u.; Rtové Kristovi lilia biechu, když na hoře učieše řka. Hus I. 409., 393., 365., III. 67. (Tč.). Nepřestávali v chrámě i po domech u. Sš. Sk. 60. — se na co: na kázání (je dělati a studovati). D. Učí se na flétnu (t. pískati), na citeru (t. hráti), na troubu (t. troubiti); nikoli: flétnu, citeru n. flétně, citeře. Brt. S. 3. vyd. 82. U. se na housle. Us. Brt. Na to som sa neučila. Ht. Sl. ml. 228. — se čemu na čem. Běda tě slepici, na které se jestřáb učí (o mladých lékařích). Lékař na nemocných se učí. Na knihách se u. GR.

Učíti, učiji, il, it, ití (v obecné mluvě: učuju, učul, čut, uti), *učívati* = *ucítiti, znamenati*, fühlen, empfinden, wahrnehmen, merken. *Jg.* — abs. Učil jsem, zač tobo loket (kolik bilo). Prov. — co, koho. Ešče si zazpívám za humny na mezi, učuje (uslyší) mia milý seďa při večeři. Sš. P. 231. Hned učiješ pojednou pohnutí mysli. Zr. Jak ho učil, hýbaj odtud. Us. Sd. Dcerka jak to

učula, hned k mamičce běžela. Mor. Tč. Když drak vůni (rysovu) učije, zlostí zdechne. Rad. zv. — **co kde:** zimnici na svém těle. Háj. Vření v sobě u. Jád. — **co nad čím.** Nad tím zármutek učil. Biancof. — **čeho.** I svých znojů učijete. Koll. — **čeho čím.** Ten je toho tak tiem učil,ež ho každý řečí schlustil. Kat. 2163. — **co o kom.** Učul jsem pěknou novinu o tobě (= uslyšel. Na Slov.). Bern. — **s inft.** Jak učuješ (uslyšíš) zabubnovač, musiš mašírovač. Sš. P. 594.

Učivo, a, n., der Lehrstoff. Bž. 232.

Účka, y, f. = *loučka*, eine kleine Wiese. Na tej dolině ú. zelená. Sš. P. 262.

Učkati, vz Učekati.

Učknouti, nl, ut, utí, *učikati* = *utrhnouti*, pflücken. — **co.** Učikávaje okolo lístky pozor dej, abys srdečko neučknul. Učknutá fialka. Us.

-účký, *příp. jm. přídav.*: slabůčky — slabouč̌ký. D.

Učláněnost, i, f., die Gliederung. Čeho od básně se dožadují: u-sti. Kos. Ol. I. 271.

Učlánkování, n. = *dokonalé spojení*, die Gliederung, Verkettung. Vz Článkovati. Pal. Dj. IV. 2. 266.

Učlánkovaný; *-án, a, o,* gegliedert.

Učlánkovati, gliedern. Učení nové se ustálilo a učlánkovalo. Pal. Dj. III. 1. 321.

Učlověčiti = *vzdělati*, bilden, kultiviren. Na Slov. Plk., Němc. Vz Šarvanec. — **U. se** = *zdvořilým se učiniti*, höflich sein. Na Slov. Koll.

Učmoud, u, m. = *čmoud*, der Rauch. Us.

Učmouditi, il, děn, dění, zen, zení = *učaditi, učerniti*, mit Rauch schwärzen, beräuchern. — **se při čem:** při ohni. Jg. — **se,** russig werden. Jg.

Učmoudlý, *učmudlý*, nach Brand riechend. Boží dárek je u. Us.

Učmoudnouti, dl, utí = *čmoudem natáhnouti*, vom Brand anziehen. — **kde.** Jídlo při ohni učmoudlo. Jg.

Učmýrati = *učmárati*, krickseln. To není psáno, to je učmýráno. Na Mor. Tč.

Učňan, a, m., magus, zastr. Rozk.

Učně, ěte, n., ein kleiner Lehrling. Us. Dch.

Učnice, e, f. = *učedlnice*, die Anfängerin

Učnost, i, f., die Gelehrigkeit. Šm.

Učný, gelehrig. Šm.

Učouditi, *učuditi*, il, zen, ení = *učaditi*, berauchen. — **co.** Sych.

Učpuliti, il, en, ení, den Mund verziehen. — **co na koho:** hubu, hubičku. Us. U. ústa. Salk. káz. 40. — **se na koho.** Us.

Učřeti, el, en, ení = *učerpati*, abschöpfen. Na Slov.

Učščenie, n., reverentia. Ž. wit. 68. 20.

Účtář, e, m. = *účetník*. Mor. Šd.

Účtárna, y, f. = *účtovna*, die Buchhalterei, das Komptoir. J. tr. Úředník ú-ny n. při ú-ně n. účtární; vyřízení ú-ny. J. tr. Ú. zemská, městská, říšská, hospodářská; podací číslo účtárny, přehlídka účtárny. Us. Dvorní ú. státních statků, Domänenhofbuchhaltung. J. tr.

Účtární, Buchhaltungs-, Komptoir-. Ú. úředník, J. tr., vyřízení, vysvědčení, likvidatura, praktikant, protokolista, rada, oddělení revidující, odbor atd.

Účtárník, a, m., der Buchhaltereivorsteher. Šm.

Účtářství, n., die Buchhaltungswissenschaft, Komptabilität. Šm.

Účtění, n., die Rechnung, Abrechnung. Klat. 53.

Účtený; *-en, a, o.* BO. Účtené dluhy. Vz Účisti. Pal. V. 2. 340. Za účtené služby a škody, eingerechnet, verrechnet. Arch. I. 519., 518. U. list. Arch. II. 455. — **v co.** Dluhů, které v tato nová registra účteny a sepsány nejsou. Ib.

Účtování, n., die Verrechnung. Us. Ú. přírodin a hmot, die Naturalien- und Materialienrechnung. Nz. — Ddk. IV. 148.

Účtovatel, e, m., der Rechnungsleger. Rk.

Účtovati, rechnen, verrechnen, berechnen, buchen (zu Buche bringen). — **co.** Zvláště nízké ceny ú., Vorzugspreise stellen. Us. Dch. — **co komu:** zaslané zboží. Us. — **s kým:** s kupcem. Us. Ú. s Pánem (zemříti. U Jižné. Vrů. — **se.** Přátelské služby se neúčtují. Č. M. 232.

Účtověda, y, f., die Rechnungswissenschaft, Verrechnungskunde, Komptabilität. Nz.

Účtovna, y, f. = *účtárna*. J. tr.

Účtovnictví, n. = *účetnictví*.

Účtovník, a, m. = *účetník*.

1. **Účtovný,** ého, m., der Komptoirist. Nz.

2. **Účtovný, -ní,** Rechnungs-. Vz Účetní, Účtový.

Účtový, Rechnungs-. Ú. náhrada (náhrada z účtu, -ersatz, věc n. předmět, -gegenstand. Nz., dluh (na účet), die Buchschuld. Knihy ú. či účetní. Sš. II. 186

Účtu, vz Účisti.

Účty, vz Účet.

Učubrati, *ušubrati* = *ušpiniti*, besudeln. Bern.

Učuditi = *učaditi*. Us.

Učúhati = *učíhati*, auflauern. — **koho kde.** Na Ostrav. Tč.

Učuchati něco, herausschnüffeln. Us. Tč.

Učujný = *kdo všecko učuje, kde se co hne*. U. člověk, pes. Na Ostrav. Tč.

Učundrati = *klouzáním led uhladiti*. — **se kde: ve** vodě, nass werden. Na Ostrav. Tč.

Učupiti se, il, ení = *utuliti se*, sich bergen, ducken. — **se kam.** Zajíc se do brázdy u-pil. Koll.

Učurati se = *uscati se, poscati se* (v dětské řeči), sich bepissen. Zlob.

Učúti = *učíti, uslyšeti*. Na Mor., Slov. a ve Slez. Tč.

Učváchaný = *umáchaný*, besudelt, beschmutzt. Přišel z lesa celý u. Us. Šd.

Učvandati = *ucandati*. Mor. Tč.

Učvandrati = *umočiti*, nass machen. — **se kdy.** Děvečka-li se při mytí nebo při prádle učvandře, dostane ožralce za muže. Us.

Učvochati, ganz nass machen. — **co:** šaty. Na Ostrav. Tč. Máš sukně dole celé učvochané. Ib. Tč. — **co, se kde: ve** vodě. Na Ostrav. Tč.

Úd, u, **údek,** dku, **údeček,** čku, m. = *částka těla*, das Glied. Údové *zevnitřní*, äussere Gliedmassen: hlava, ruce, nohy atd.; *vnitřní*, innere Theile: srdce, plíce atd. Prustvorec otvírá zacpání vnitřních údův. Byl. Dna mu stočila všecky údy. D. Poražení údův = mrtvice. Jazyk úd nejlepší a nejhorší. V. Ú. rodicí, plodní, stydký, V., přirozený, D., Reš., mužský, ženský. V. Ú. stydký *mužský*: prut, trňous, pyj, čurák, křák, ocas, žíla, rodník (Hus), tovaryš, camprlík atd.; *ženský*: cheanda, puška, kep, kapsa, chumelka, na Sloven. puca, škvírda (morav.), chcapka, kunda atd. Vz Pyj, Rodník, Rodidlo. Úd plodicí hřebce: tučec. Cf. Posek. Jako v jednom těle mnohé údy máme, ale nemají všichni údové jednostejného díla. K Řím. 12. 4. Byl čas, když bouřily vše těla údy se proti břichu. Shakes. Koriol. I. 1. Své údy nasaditi. Dch. Jaké a koliko ran žalobníkovi učiněny jsú a jestli která chromota a na kterých údech; Chromoty na údech žádné nenie, než ty rány prosté a oko vybité. NB. Tč. 99. A od těch třidceti šlo mně k štyrydceti, už mně počínaly mé údy klesati; Frajer můj, frajer můj, keď ťa enom čuju, všecky moje údy všecky poskakujú. Sš. P. 59., 784. Úd údu tak blízek, tak úzce a těsně s ním spojen, sjednán a sjednocen jest, že . . .; Úd upřímě druhému údu činí službu; Jsme docelní údové těla Kristova; A od těla jejího (církve) takové zamčelé či nakažené údy odřezati. Sš. II. 122., 135.; Sk. 56. (Hý.). Kněze jazyk má býti úd hlasu božieho — k slovu božiemu k zvěstování; Dáni jsú údové k dobrořečení; Protož jsme-li údové našeho vykupitele, doufejme takéž na sobě, co sě stalo naší hlavě; Neb sú dřeli údy rózno na kříži, nohy i ruce zvrtali, proklali bok; Hlava tělesná dává správu údóm těla. Hus I. 232., 249., II. 134., 180., III. 256. Údové vaši jsú chrám ducha sv. ZN. Učinili sobě z šeřadného úda kozky (praeputia). BO. Třásti se na všech údech. Us. Údy sprostné, nicht zerstörte Organe. Sal. 76. 31. Bloudí-li hlava, bloudí i údy. Ddk. V. 159. — Ú. = *částka, díl*, das Glied, der Theil. Manželku jakožto úd těla mého. Úd nějakého spolku (člen). Úd cechu, D., společenstva (k hlasování způsobný), Šp., církve. Br. Údové sněmu volí se na šest let. ŘZ. 1850. 1. 16. Údy, členy spolku sháněti. Us. Dch. Potom před apoštoly a jich náměstky všechny údy jejie mukami umořili sú. Hus III. 6. Úd rostliny oblý, vlasovitý atd. Úd rostlinný: kořen, kmen, listy, květ atd. Vz Kk. 3.

Úda, y, f. = *udice.* Rk.

Úda sě = *údálo se.* Kat.

Údabiti, il, en, eni, treffen. Na Slov. Bern.

Údací, Denunzirungs-. Šm.

Údactví, vz Udatství. BO.

Údactvo, a, n. = *udatnost.* U. ztratiti. Dal. 27.

Údačka, y, f., pták, das Rothkröpfchen. Us.

Udačkati = *umačkati*, erdrücken. Zlob.

Udaj, e, m., nov. = *udání*, *zpráva*, die Angabe. Šp., Šd. Soudím jen tak podlé udaje, laut Angabe. Us. Šd. Starší tradice nepotvrzuje těchto novějších udajů. Sš. L. 30. (Hý.). Ondřej dle udajů od krále byl jmenován . . . Ddk. V. 68. — U. = *událosť*, die Begebenheit. Dějinný u. Dch. Pozorovati zvláštní udaje velepamátné. Sborn. velehr. I. 122.

Udájeti, vz Udojiti. Vsk.

Udalice, e, f. = *událosť*, die Begebenheit. Krok. I. d. 130.

Událiti, il, en, ení, *udalovati* = *vzdáliti*, entfernen. — **co.** Č.

Událosť, i, f., *lépe* než: *udalosť*. Brs. *U.* = *co se údálo, příběh*, das Geschehniss, Ereigniss, Vorkommniss, Ergebniss, die Begebenheit, Thatsache, der Vorgang. U-sti života jeho jsou paměti hodné. Sych. U. rozvláčeti; hotová u., vollendete Thatsache; u-sti sa již blíže posunuly, postoupily; některé u-sti se dotknouti; u. nepopíraná, unangefochtenes E. Us. Dch. Obor u-stí se k čemu sbíhá; Podestřev tu u. za podlohu; Úspěch a posloupnosť událostí; Od surových vojínuv obrací se k události něžné a vznešené spolu a tudy velmi dojímavé. Sš. I. 12., II. 51., J. 73., 289. (Hý.). U. vyšetřiti, proskoumati, erheben. Čsk. Vůbec zdá se, že tu zmatek jest s u-stmi od Kosmy k r. 1070. vypravovanými; Jsouť to vedlejší události; Usnesení tohoto sněmu nejsou zaznamenána, avšak podlé u-stí v nejbližších letech záležely asi v následujících věcech. Ddk. III. 27., 49., IV. 72. (Tč.).

Událý = *který se udál, stalý*, geschehen, zugetragen; *událý lépe* než *udalý*, neb není odvozeno od *udati*, udal, udalý, nýbrž od díti, dálo se. Mk. Vz *Díti*.

Udánek, nka, m., Undanks, mě. u Olom.

Udání, n., die Ertheilung, die Angabe, Rüge, Rügung, die Anbringung, die Ansagung, die Einbringung, Massgabe. Jg. Dle u.; nepravé udání. J. tr., Šm. U. dle čísel, ziffermässige Angabe. Dch. U. zločinu. Šp. Určitějších u. o původech této trudné války není před rukama. Ddk. II. 325. U. úroků. Šp. Určiti lhůtu s udáním dne, *lépe*: vyměřiti lhůtu pojmenujíc den. Šb. Úpis na dluh má v sobě obsahovati: udání jistiny atd., *lépe*: má v sobě obsahovati, kolik činí kapital, jaké úroky se mají platiti a kdy atd.

Udaný; *-án, a, o*, ertheilt, angesagt, angegeben, gerügt, eingebracht. — **komu:** soudu, anhängig. D.

Údar, u, m., Schlag, m. Šm.

Udaremniti, il, ěn, ění, unnütz machen. — **co.** Koll.

Udařiti, il, en, ení; *udarovati* = *dary porušiti*, mit Geschenken bestechen, gewinnen. — **co.** Jiní žádali, aby židé vypovědíni byli, ale židé to vždyckny udarovali. Dač. I. I. 204. — **koho čím:** stráže dary. Plk. Chciť vy zbožím, hrady, městy u. tak bohatě. Kat. 1518. — **U. se** = *podařiti se*, gerathen. Len, ovoce, obilí se udařilo. Sá., Msk., Rgl., Sš. P. 745.

Udašín, a, m., Aldaschin, samota u Čern. Kostelce. Arch. III. 487.

Udata, y, m., der Tapfere, Muthige. Jest veliký u. V Bystersku. Šm.

Udatek, tku, m. = *údaj*, die Angabe. Pravdivosť těch u-tků potvrdili. Mus. XI. 349.

Udatel, e, m. = *udavatel*. Zlob.

Udatelka, y, **udatelkyně**, ě, f., die Angeberin, Anzeigerin. Jg.

Udatelný, angebbar, anbringlich, lieferbar. U. posýlka, bankovka, peníze. Us. Dch.

Udatenec, nce, m. = *udatný*. Pl.

Udatenství, n. = *udatnost*, die Tapferkeit. Troj., Rkk.

Udatěti, ěl, ění, tapfer werden. Chmela.

Udati, udám, udej, udaje (íc), al, án, ání; *udávati* = *dáti*, *uděliti*, geben, ertheilen; *obžalovati*, *osočiti*, angeben, verklagen; *vyjeviti*, *oznámiti*, ansagen, angeben; *pryč dáti*, anbringen; **se** = *podati se*, *ubrati se*, sich verfügen, sich begeben; *jíti se*, *dáti se do koho*, angreifen, losgehen; *zdařiti se*, *podařiti se*, gelingen; *přihoditi se*, sich zutragen, ereignen, fügen, sich treffen, sich ereignen (vz **Udíti**). Jg. — **abs.** Svolali obec velikou i přikázali všem vůbec a každému zvláště vyskoumati a udati, cokoli o takovém spiknutí vědomo bylo. Pal. Dj. III. 3. 218. — **komu čeho** = *uděliti*: chudým svého statku. Leg., někomu vody. Bibl. Udajte nám vašeho oleje. ZN. Nebeské vlasti pravda velí tělestné žádosti potřieti, světské chvály sě odchýliti, cizieho nežádati a svého udávati. Hus I. 118. — **komu z čeho** = *uděliti*: z oleje svého. Stav. svob. — **co, koho kde** = *obžalovati*, *osočiti*: **u** práva, D., u krajského úřadu, Sych., u soudu. Ml. Zůstane-li toto opět bez úspěchu, tuť vystoupí veřejně i udá **před** soudem důvody svého podezření. Ddk. IV. 226. — **co** = *vyjeviti*, *oznámiti*, *pryč dáti*. U. své důchody, peníze. Us., dukáty. Ml. Sotva se groše dopídí, už ho udá (probije, prohýří). Us. Kšť. Udati heslo, die Parole ausgeben. Dch. Udávajíce příčinu, proč by jim darové dáni býti měli. Sš. P. 759. Ale místo: udati směr, počet, příčinu atd. **lépe**: říci, jmenovati, poznamenati, vytknouti, naznačiti, ohlásiti, dotýkati, vypravovati, vypisovati, uvésti atd. Os., Brs. 248. — **koho (gt.)**. Svých bratrův udati chceš (anzeigen); **šp.** m.: své bratry. Km. — **co na koho**. Udal naň, že kradl, er denuncirte ihn. Pakli by řekli, že chtie pravdy na ně udati. Arch. II. 129. (IV. 69.). — **co zač**. U. listinu za vadnou, als bedenklich angeben. J. tr. — **co jak**. Příliš vysoko, nepravdivě něco u.; Jak se to právě náhodou událo. Dch. Těmi slovy se udává záměr a účel. Sš. II. 167. Počet hlasovavších při ní (synodě) biskupův udává **se do** padesáti. Ddk. II. 267. Toho nelze **s** jistotou u.: Zřetelně a určitě něco udati. Ddk. II. 432., III. 289. — **sobě čeho**. Udejte si chleba (vezměte si, sich nehmen). Us. u Boskova. — **se na koho** = *dáti se do něho*. Troj. — **co k čemu**: zločin k soudu. J. tr. — **se**. Nevíš, co se událo? Ml. Událo se = přihodilo se. D. Jak se udá, je nachdem. Dch. Miluj peňáz z té příčiny, že sa udať môže. Na Slov. Tč. Sám se udává, kdo se bez potřeby vymlouvá. Prov. Č. — **se komu**. Chléb se sní a pivo se vypije; ale běda, komu se žena neudá (nevydaří). Prov. Šd. — **se komu (s infinit.)**. Udá se nám ještě (ještě bude příležitosť). Šm. To se mu událo (podařilo). Plk. Událo se mu dobře raditi (podařilo se). Jel. Událo se to někdy i moudrému (přihodilo). Bern. Událo se nám (přihodilo se) jíti lesem. D., Ml. Rozkacen hna, jako lev dráždivý, když mu teplú krev sě udá zřieti. Rkk. 55. Událo se mu zmínku o tom učiniti. Jel. I udává se takovým často čelem místa dojíti. Vš. Kdyžby se kolivěk nám nebo budúcím našim králuom českým soud zemský osaditi událo. Zř. F. I. A. X. 2. Udá se mu jeti. Alx., GR. Událo-li by sě komu na duši umřieti; I svatým udá se druhdy pochybiti. Hus II. 142., I. 463. I udá se nám jíti mimo Andrlův dům; Udá se Mikovi říci. NB. Tč. 279., 275. Vz Udíti se, Dostati se. — **koho**. Velikého chce udávať pána (na pána si hráti). Polsky. L. — **se kam: do** Prus = *odebrati se*. Us. — **že**. Událo se mu, že jest uzřel. Kom. Často se udá, že i hloupý má štěstí. Ml. — Vz **Udíti se**.

Udatna, y, f., tavolník udatna, doník, spiraea aruncus, die Spierstaude, rostl. Rstp. 485.

Udatně = *srdnatě*, tapfer. U. něco snášeti (trpělivě). V. U. si počínati, D., raditi, Dal. 32., se míti proti komu, Dal., se potýkati. Us. Brániti se u. Pal. III. 3. 294. U. proti někomu si počínati. BR. II. 45. Avšak třeba jest snášeti udatně příhody vrátkého štěstí; U. na Polany se obořil. Ddk. II. 425., III. 214.

Udatněti, ěl, ění = *udatným se stávati*, tapfer werden. — **kde**: v boji. Us.

Udatník, a, m., der Held. Ms.

Udatnosť, i, f. = *srdnatosť*, *zmužilosť*, *smělosť* = ona síla ducha, která beze strachu podniká nebezpečenství, obzvl. tělesná, kdykoli to povinnosť káže a podniknutí takové účelné jest, na rozdíl od *opovážlivosti*, která ohledu účelnosti nemá. Obyč. užíváme slova u. o válečnících a v tom ohledu liší se od *statečnosti*, kterou všude na jevo dáti lze. U. u vyšším stupni slove *hrdinství*, die Tapferkeit. S. N., Kom. J. XC. Mužská u. V. Muž veliké u-sti; Neníť u mne u. bez rady dospielé. Troj. Peníz u-sti, die Tapferkeits-Medaille. J. tr. Muži obvyklé udatnosti; Vavřinec lví u-stí snažil se útokem dobyti tvrze. Ddk. IV. 214., V. 296. (Tč.). — **U.**, na Slov. = *sličnosť*, schöne Gestalt. Bern.

Udatný: *udaten*, *tna*, *tno* = *smělý*, *neleknavý*, *hrdinský*, *zmužilý*, mannhaft, manntapfer, herzhaft, standhaft, muthig. U. srdce míti; u-ého srdce muž; u-né mysli člověk. V.; u. mysl, Br., u. a statečný. Troj. To ložce ostúpilo 60 udatných. Hus III. 39. Srdce u-ného buďte. BR. II. 46 b. Neslušiet nikdy u-ho zkaziti. Dal. 103. Udatní, vzácní, dénglaví, čo cnosť svoju znajú, i najmenšú neuctivosť za velikú majú. Na Slov. Tč. U. se mnoho nerozmýšlí. Pk. S udatnými sbory Rkk. U. boj, skutky, Troj., seč. Rkk. — **v čem**: v zbroji, V., v skutcích. Vz Advokat. Pr. U. v boji, Dch., v neštěstí. Us. Tč. —

Digitized by Google

kde: na vojně. Ler. — **čím.** A k tomu životem u-ný hrdina bieše. Výb. II. 49. — Ú. **k čemu** = *způsobný, obratný*, geschickt, gewandt. Reš. Z udatného činu, obratně. Kat. 1557. — **U.**, na Slov. = *sličný, spanilý, pěkný*, wohlgestaltet. U. člověk. Bern. — **čím:** strom u. jablky. L.

Udatosť, i, f., zastr., na Mor. = *udatnosť*. Chmela.

Udatství, udatstvo, a, **udactví**, n. = *udatnosť*, die Tapferkeit. St. skl. II. 186., Tkad., Kat. 1640. V MV. nepravá glossa. Pa.

Udatý = *udatný*. Rkk. — **U.** = *událý*, na Slov.

Udávač, e, m. = *kdo udává*, der Angeber, Anzeiger. J. tr., Nej. Třetina pro u-če. Šp. Žádný u., slídič, sok nesmí nikoho soudně žalovati; Oznámil Rudolfovi u-če a věc donesenou. Ddk. IV. 225., VI. 169.

Udávačka, y, f., die Angeberin. Jg.

Udávačství, n., die Angeberei, das Denuntiantenthum. Dch.

Udávatel, e, m. = *udávač, žalobník*, der Angeber, Anbringer, Rüger. Polovice se dostane u-li; polovici dostane u. D. — **U.** v mathem. = *vykladatel* (der Exponent); u. poměru, der Verhältnissexponent; mocnosti (stupně mocnosti) = *mocnitel*, der Exponent der Potenz; u. kořene = *dobývatel*, d. Exponent der Wurzel, der Radikalexponent; u. třídy (třídný), Klassenexponent, m. Vz Mocnosť, Rovnice. Nz.

Udávatelka, y, f. = *udávačka*.

Udávatelství, n., das Denuntiationswesen, die Angeberei. Šm.

Udavek, vku, m. = *udání*. To v odporu jest s jinými u-ky nepochybnými. Pal. Dj. III. 2. 362. (II. 2. 199., II. 1. 168.).

Udávení, n., die Erwürgung, Erdrosselung. — **U.**, die Besudelung durchs Erbrechen. — Cf. Podávení.

Udávenina, y, f., das Erdrosselte. Požívání u-ny se varovati. Zdržovati se u-nin. Šš. I. 4., Sk. 183. (Hý.).

Udávený; *-en, a, o*, erdrosselt. U. hovádko. BR. II. 438. — Cf. Podávení.

Udavitel, e, m., der Erwürger. Jg.

Udavitelka, y, f., die Erwürgerin. Jg.

Udáviti, udav, il, en, ení = *zardousiti, udusiti, uškrtiti*, erdrücken, ersticken, erwürgen, erdrosseln. — **koho**. Vlk udávil ovci. Ros. Poslal mezi ně lvy, jižto je udávovali. Bj. Skoroji ťa smrť udáví? Neudáví, nemá moci. Čes.-mor. pís. 131. Lev udávil dítě. Dač. I. 62. Smrť ho udáví. Us. Šd. Toho přijda čert udávieše. (Tob. 3. 8.). BO. Měl hezké jmění, ale brzo je udávil (promrhal). Us. Kšť. — **koho jak: do** smrti. Dal. 87. — **koho čím**. Udávila ho břemenem. Jel. U. se kostí. Us. Mnohé (lidi) jsou koni svým tělem u-li. Jel.

Udávka, y, f. = *udání*, die Angabe, Denuntiation. U-ky neshodné mezi sebou. Pal. Dj. V. 1. 296.

Udbati si čeho. Všeho si udbá (dočeká se). Hlk. I. 350.

Udeček, čku, m. = *malý úd*, das Gliedchen. Us.

Údech, u, m. Do ú-chu chvátati. Kom. Moravan 1878. 108.

Uději, vz Uditi se.

Úděl, u, m. = *podíl*. Ú. = země n. krajina, již panovník někomu v držení uděluje. Vz více v S. N. Der Antheil, das Theilgebiet, das Lehen. Štěstí v ú. nám se nedostalo. Jg. On to má za svůj úděl. Dch. Sahají již na sám kořen stromu, bratrům našim v jejich údělu. Sš. Snt. 92. Dáti úděl, apanagiren. J. tr., Krok. Hlavitý účel toho mimořádného údělu byl, aby . . . Sš. Sk. 131. Dosavadní způsob ú-lů byl asi se škodou moci veškerého státu; V držení tohoto ú-lu svého, t. j. kraje olomúckého, zůstal Vratislav bez příkoří až do dosednutí svého na trůn český; Kunrat a Ota rádi spokojili se s úděly sobě vykázanými; Dán jemu ú., který stačil ke knížecí výživě. Ddk. II. 176., 197., 205., 206. (198., 343. — Tč.).

Udělač, e, m., structor, opifex. BO.

Udělání, n., das Thun, Machen, die Verrichtung. U. na čisto, die Reinherstellung. Šp. — **U.**, das Anthun, die Hexerei. To přichází z u. (z učarování). Zlob. To je dnes zrovna s u-ním. Us. Vk., Ntk., Sá. Drží se jí jako z u. Ehr.

Udělaný; *udělán, a, o*, gemacht, gethan, verrichtet, verfertigt. — **kde**. Jakož úmluva v Hradci u-ná ukazuje. Arch. II. 36., 273. (Šd.). — **čím**. Stánek rukou u-ný. BR. II. 760. Každý obraz rukú od člověka u-ný jest nebóh. Hus I. 69. — **jak**. Dílo s pilností u. V. U. bedlivě, pilně, Us., mistrovsky. V. Lék ve způsob syrečkův udělaný. Byl. — **z čeho**. Trůn ze slonové kosti udělaný. Kom. J. 675. — **U.** = *umdlený*, müde, abgemattet. U Olom. Sd.

Udělati = *zhotoviti*, fertig machen, thun, machen; *vystavěti*, aufbauen; *učarovati*, anthun, behexen; *ublížiti, uškoditi*, schaden, beleidigen; *vynášeti*, betragen, machen; **se** = *státi se, býti, počíti*, sich machen, werden; *stavěti se*, sich stellen, sich machen. Jg. — **abs.** Poruč a udělej sám. Us. Dch. Měli by se dobře, kdyby neměli uděláno (kdyby neměli své mrzutosti). Dvrs. Má-li děvče uděláno, vyjde z rána pod višni, zatřese jí, aby rosa na ni padala a konzlo mine. Mus. 1853. 474. — **co**: dílo, překážku, křivdu, cestu, ránu, lov, shon, vpád, útok, bitvu, prodaj, dobrou vůli, mír, pokoj, svornosť, jednotu, konec, pohodlí, poctivosť (ctíti), V., svou věc, kabát, střevíce, uzel, D., práci, snídani, oběd, Us., nález, Zříz. Ferd., kolo, hráz, Vys., město n. hrad (vystavěti), Kom., Pulk., otázku (vydati), řád (ustanoviti). V. U. kříž, mrzutosť; Zdržuji vás od práce? Odp.: Však ji ještě udělám. Us. Dch. Udělal dva kroky a padl. Us. Uděláš někde štěstí. Us. Vk. Půl roku neudělal k nám kroku. Čes. mor. pís. 130. Co jste udělali, že jste mému milému hlavěnku ufali: Co sem udělala, že sem pro jednoho všecky zanechala? Sš. P. 128., 466. (Tč.). Co ten udělá, jako bych já udělal. Arch. II. 156. Ruka neudělá kluka. Hubička neudělá Kubíčka. Us. Udělal naň žalobu. NB. Tč. 125. U. dom. Hus I. 56. Co musí, to rád udělá. Prov. Něco teplé, čisté, celistvé, jasné, světlé,

Digitized by Google

někoho tvrdošijného atd. u. V. U. někoho otroka. D. Vše rád udělám, jen nechtěite, abych vám něco dal, půjčil u. za vás s tíbil. Prov. Hned to udělám, dříve než se holá Káča učeše, ana ještě nesedí. U Renčova. — **co kam:** díru **do** něčeho u. D. Někomu ránu **v** rameno u. Švéd. Jak **na** krchov krok u-lal. Slez. ps. Šd. — **jak.** Vše vám **k** libosti, k vůli u-lám. Ml. Dal mu palác *výborným dílem* u. Háj. U. něco **z** úmyslu. Us. U-li to **v** jednom, unter Einem. Dch. U-lal se **pro** sebe (začal sám řemeslo provozovati). Us. Ntk. Udělajme to rači na penězoch (vyrovnejme se penězi). Na Zlínsku. Brt. U. co **bez** něčí vůle. Kom. U-lal to mně k vůli; Z úmysla bych nerád nic proti tobě udělal. Arch. II. 150., II. 169. Podlé něčí rady něco u.; Králi nevěrně udělali. Pal. Dj. IV. 1. 89., IV. 2. 381. U. co *mistrovstvem* (mistrovsky). Kat. 2770. Či nemá-li moc hrnčíř nad hlínou, z téhož truplu u. nádobu tu sice **ke** cti, onu pak ku potupě? Sš. I. 101. U-lo se mi nanic. Dch. Čáru **v** kolo u. V. Uděláme to v desitinný zlomek, *lépe:* proměníme to v des. zlomek. Vst. — **co čemu, komu:** něčemu konec, někomu práci, sobě věčné jméno, V., někomu násilí u. Jel. Jak si kdo udělá, tak má. Šm. U. si smrt. Šm. Cos mu udělal (ublížil)? Us. Co jste si udělali? Ml. Takéť samostříel posielám, kterýž sobě Rús sám kázal u. Arch. III. 23. Pomyšlení bych mu udělal. Sych. Už mu to udělej, ať je pokoj; Rád by mi udělal, co mi na očích vidí; U. někomu hanbu a ostudu, si dobrý hod; Co si kdo sám udělá, to má; U. někomu místo. Us. Dch. Udělati si korec žita (= vyminiti). U Kr. Hrad. Brv. U-li mu konec (= popravili ho). Šd. Psí hubu naň měli, ale báli se mu něco udělati. Er. Sl. čít. 26. Edem jedna voda nezamrzla, kde Maria pro vodu chodila, by Ježíšku kúpel udělala; Co sem jí udělal, to mně udělejte, hlavu na špic dejte, kolem mě lámejte; A udělé si, jak se ti zdá a šak já nésu (nejsem) závistivá; Nekeré panence zármutek udělám. Sš. P. 5., 137., 224., 305. (Tč.) U. někomu = učarovati. V., D., Ros., Sá., Tk. Bála se cikánky, aby jí neudělala. Us. Ntk. Ale všecko nadarmo, bylof jim uděláno. Er. Sl. čít. 12. — **co k čemu.** Úředníci k soudu přísahu udělati mají. Er. **K** těm půhonům původ i pohnaný mohou poručníky k své při **na** zisk i na ztrátu *dskami* udělati. Zř. F. I. C. XXV. Tehdy bude moci **před** týmiž úředníky poručníka udělati k té při. Zř. F. I. C. XXXV. Neb jest on k nim své poselství udělal. Pal. Dj. III. 3. 280. — **co koho, se čím.** U. kozla zahradníkem, V., někoho pánem, účastníkem, Reš., otrokem, D., se nemocným. Sych., Br. Syna králem u. Arch. IV. 106. Udělal dielo vysoké blazeným kamenem. BO. Udělám se malú veveričkú a uskočím tobě. Sš. P. 691. Udělal si darem oko (dobré oko). Mor. Brt. U. se maličkým zajíčkem u. holubem, malú myšičkú, rybičkú, hvězdičkú na nebi. Sš. P. 691.–692. Král udělal Jana králem po sobě. Kn. poh. II. 67. Udělá se hloupým a všady dobře projde. Mor. Šd. U-li tvú krásu (Tyre) jedlím z lesa. BO. — **co, koho za co:** za správce. Reš. Za to (= za ty peníze) že mu dobrý kožich u. jměl. NB. Tč. 63. Bůh vám to udělal za to, že . . . Poh. II. 190. Dyž se budu vdávat, u-lám tě za drôžku. Sš. P. 765. — **koho, se z koho, co z čeho.** Z žida novověrce, Sych., z někoho chlapa, V., ze sebe smích, Kom., z lejna muškát, Prov.; Z ničehož svádu, z černého bílé a z bílého černé u. Prov. Mně jsou také několik hřiven z mých hanštanův u-li. Dač. I. 341. Z množství sněhů rozpuštěných u-ly se všude povodně. Pal. Dj. III. 3. 55. Vyjal žebro z boku jeho, udělal mu ženu z něho; Z mojeho paláška kříž mi udělejte; U-lám si z okenka dvérka, vyskočím jako veverka. Sš. P. 38., 181., 686. (Tč.). Oznámíte mi, mnoho-li mi košilí z toho plátna uděláno. Žer. 349. Já kdy sem byl žáčkem lačným, udělaje lžíci z chleba dotud sem jedl hrách, až sem i lžíci snědl; U-li jeskyní lotrovů z tvého domu; Poznali, že sú nazí a u-li sú sobě z listí fíkového věníky. Hus I. 278., 300., II. 429. (Tč.). U-lal se z toho (povstal). Kom. — **co proti čemu:** proti smlouvě. V. — **co pro koho, proč.** Něco pro někoho u., V., nákres pro divadlo, *lépe:* nákres divadla udělati. A což bych já mohl pro tebe u., toť bych já rád u-lal. Arch. II. 14. Vždyť jest holek jiných krásnějších, nevinných, pro jednu si smrť neudělám. Pro tebe si smrť neudělám. Er. P. 234. U. něco z urvalosti. Poh. II. 55. — **co na co.** Na Čechy udělali zálohy. Háj. Pan Zděnek manželce své u. má list na věno její. Er. U-lal mu na to list (listem to ztvrdil). Arch. I. 163. List na peníze udělám. Půh. II. 597. Na zisk i na ztrátu poručníky udělati. Er. Umí i on na shnilou zvěřinu dobrou jížku u. (zlou věc napraviti) Č. Na něčí slovo něco u. Mk. — **co kde**: **v** mysli mlhu u. Kram. Čáru **po** tabuli u. Us. Mě obsýlá, abych **mezi** vámi konec udělal. Arch. II. 14. Úmluvy v Praze udělali. Snáze nynie lotr v Praze bůřku u-lá. Arch. II. 9., III. 376. (Šd.). — **co kdy.** U-lal sám pán Bůh **mezi** tím proměnu, napil se syn jedu a nevěsta medu. Sš. P. 155. Udělati něco v hněvu. Us. Smrť **v** zoufalství si u. Ml. — **co nad čím.** A takovú nad vámi pomstu udělám, žeť se čertu líbiti bude. Arch. IV. 86. Ježíš nad fíkem pomstu udělal. Ctib. Právě-li nad svým spolusúsedem udělal. NB. Tč. — **co na kom.** U-lal na mně, na Bajkovi otázku. Arch. I. 239., NB. Tč. 72. — **co kudy:** čáru přes tabuli udělati. — **se.** Udělal se hluk lidu. Us. Udělalo se tam bláto. Us. Samo se to neudělá (bez práce). Us. Šd. U-la se čirá tma. Us. Němc. U. se = *nalopotiti se*, sich abrackern. Us. Šd. — **se komu kde.** Udělal se mu puchýř **na** noze. Ml. — **co, se od čeho.** Udělala se mu rána od spálení (spálením). Slyšíme, žes takový list od sebe udělal. Arch. III. 38. A co tak od zlata a od stříbra **z** nadělení božího uděláno bude . . . Nar. o. h. a k. — **co s kým.** Jestliže by měštěnín s pánem jakou smlouvu udělal buď o obilé neb o trávu na lukách. Václ. II. S někým česť si udělati, Ehre mit ihm aufheben. Dch. — **adv.** Něco jinač, krátce, lépe, dobře u. V.

Udělátko, a, n. = *robátko, dětatko,* kleines Kind. Us. Krolmus.

Údělek, lku, m. = *udělání, čáry,* Hexerei, f. To bylo ú-kem (čarami). Us. — **Ú.** = *věc udělaná, dílo,* Arbeit, f. Obuv dobrého ú-ku. Ros. — **Ú.** = *míra údůr, zrůst,* der Wuchs, die Taille. Ten kůň má pěkný ú. Us. To byl krásný ú. krávy. V Kunv. Msk. Krásný ú. kabátu (krásná práce). U Časl. — **Ú.** = *dohodnutí,* die Verständigung. S tebou není žádného u-lku. V Kunv. Msk.

Udělení, n., die Ertheilung. U. patentu. Šp. Jindřich otálel dlouho s u-ním Vratislavu hodnosti královske. Ddk. II. 299.

Udělený; *-en, a, o,* ertheilt, mitgetheilt. U. pomoc. Sych.

Udělitel, e, m., der Verleiher. U. milosti. Ddk. III. 68.

Udělitelka, y, **udělitelkyně,** ě, f., die Verleiherin.

Uděliti, uděl, -le (ic), il, en, ení; *udíleti,* 3. os. -lejí, el, en, ení; *udělovati* = *částku dáti, účastna učiniti,* er-, zu-, mittheilen; *dáti, propůjčiti,* theilhaftig machen, bescheiden. — **komu odkud, z čeho:** chudému ze svého. Ros. Nuzným almužen u. Kom. Někomu ze svého statku u. V. Kdo rád z svého udělí, toho pán Bůh nadělí. Vz Štědrosť. Č. Prov. Budeš-li míeti málo, i z toho rád udielej. Št. N. 58. Z vlastního jmění, Vn., z oleje u. Kom. Nechtěla by těm sirotkům z toho nic neuděliti. NB. Tč. 206. — **komu čeho** *(netáhne-li se činnosť k celku, gt. partit.)*: almužen, chvály, rady, V., potěšení, darů, Kom., pomoci, úřadů, pokoje, D., hojemství, Ros., oleje. Br. U. někomu něčeho **od** sebe (nenuceně). Vš. Spravedlnosť jest ustavičná a neměnicí se vůle, která jednomu každému uděluje toho práva, jakéž mu náleží. Kol. 1. Lačnému chleba udílel. BR. II. 29. (209.). b. Želání ta uděluji blahodaru v nich pronešeného. Šš. II. 7. Také-li nám té koledy udělíš? Šš. P. 738. Takové síly nám udílej, abychom tvou svatou vůli konali. BR. II. 27. b. Senat konsulovi neobmezené moci udělil, **šp.** m.: neobmezenou moc *(celek).* Brt — **co komu.** Což mu zde udělil. Br. Částku milosti duchovní někomu u. Br. Tak že všecko, což míti mohl, uděloval bratřím. Ben V. Co kdo nemá, to jinému u. nemóže. Na Slov. Tč. Uděl mi. BO. Zbavil ho léna jeho a udělil je jistému hraběti Adalbertovi. Ddk. II. 162. — **komu co, čeho jak, proč.** Z mála málo chudému uděluj **s** vděčností. Us. Tč. Bůh milostí svojich také jistou měrou **mimo** církev křesťanskou uděluje; Bůh panování zemského uděluje nábožným a hříšníkům **podlé** libosti své; Apoštolé křestu **skrze** jiné podřadné pomocníky svoje udělovali; Příčina, **za** kterou Bůh dotčených nížeji dobrodiní nám uděluje; Křest **ve** jméno nejsvětější trojice udělovaný; Poněvadž jedním tytýž *darováním* se rozliční darové lidem udělují; Jimž (zázrakem) zdraví nohou chromci udělil; Že Bůh darů svých uděluje podlé všemoudré rady své. Šš. I. 38., 129., 165.; II. 94.; Sk. 29., 30., 37., 253. (Hý.). Svátosti mnohým *neplatně* jsou udělovány. Ddk. II. 348. Proto udílí Fridrich velekřesťanskému králi všecko říšské území za Labem; Udělil mu čekanství na všecky své rodové země; Vipertu udělil císař **v** jakousi náhradu hrad Ekartsberk. Ddk. V. 65., III. 22., II. 432. Udělil Čechy Oldřichovi v léno. Ddk. II. 375. Papež žádané povolení u-lil velmi laskavým listem. Ddk. III. 168. (Tč.). Nuzným pokrmů podlé možnosti udělujte. BR. II. 209. a. Protož klnú mně, že toho chleba skrze mě Buoh lidu udielé. Hus I. 329. — **se komu.** Povinnosť na sobě má všechněm národům a všem lidem se udělovati. Šš. I. 25. — **co, čeho kdy.** Hned **po** smrti Vratislavově jeden z těchto krajů vdově jeho byl udělen. Ddk. II. 343. Dar ten uděloval se jen druhdy **při** zvláštních příležitostech; Že z **počátku** křest se u-val **na** zvláštní příkaz Páně ve jméno Ježíše Krista; Jakož také obyčejně **po** křestu darové ducha sv. věrcům se udělovali. Šš. Sk. 19., 29.; J. 49. (Hý.). — **kolik.** To udělá **na** 200 zl. Arch. V. 326 — **kde.** Ježíš je základem, záměrem a oborem, **v** němž **a na** němž křest udělen býti má. Šš. Sk. 29 Máme tu vyslovenu náuku, že Bůh také **mimo** křesťanství milosť lidem uděluje. Šš. Sk. 122. (Hý.). **V** listině z r. 1130. uděluje se proboštství vyšehradskému právo **k** užívání pontifikalií; Biskup **u** přítomnosti svého kněžstva uděloval požehnání kněžici. Ddk. III. 27., IV. 245. — **co nad čím.** Vítězství jemu nad světlem udílí. BR. II. 51. b. V Haliči hlavně mnoho obilí v kostele se obětuje a nad ním žehnání se udílí. Ddk. IV. 285. — **co (čeho) komu zač:** milosť za právo. Ml. Než když se vyučování za mzdu uděluje. Šš. Sk. 241. — **adv.** Štědře u. D., Šm.

Údělník, a, m., der Portionist, Pfründler. Dch. Markrabí vládl zemí ovšem co u. knížete českého. Ddk. IV. 105.

Údělnosť, i, f. = *sklonnosť, udílení ze svého,* die Neigung das Seine mitzutheilen. — **Ú.** = *samostatnosť,* die Unabhängigkeit, Selbstständigkeit.

Údělný = *jiným udělující,* mittheilend. — **Ú.** = *k udělení, mohoucí býti udělen,* mittheilbar. — **Ú.** = *oddělený, osobný, samovládný,* abgesondert, abgetheilt, unabhängig. Stát ú. L. Vyhledávati toho potřebu, aby pro hojné styky s nimi ú-né kníže znalo řeči jejich. Ddk. II. 204. Mezi ú-mi knížaty moravskými považován a ctěn jest rod Kunratův jaksi za přední. Ddk. II. 362. — **Ú.** = *appanažovaný,* appanagirt.

Udělovací, Verleihungs-. U. listina.

Udělování, n., die Verleihung. U. milostin ducha sv. Šš. II. 32. U. len. Ddk. II. 392.

Udělovatel, e, m., der Verleiher. Us.

Udělovatelka, y, f., die Verleiherin. Us.

Údělství, n. = *zařízení, dle kterého všichni synové podělováni byli zeměmi na záhubu celku,* paragium. Dch.

Udění, n., das Thun, vz Udíti. — **U.** = *uzení,* das Selchen. Na Slov.

Údění, n., die Gliederung. Bern.

Uděnina, y, f. = *uzenina.* Slov.

Uděný; *uděn, a, o, a udín* = *učiněný,* gemacht. St. skl. — **jak.** Koláče **na** všem dobře u-né. Hr. rk. 411. — **U.,** na Slov. = *uzený,* geräuchert, geselcht.

Udepsaný = *udupaný*. Sá.
Udepsati = *udupati*. — **co:** hlínu. Sá.
Udepsiti = *udepsati*. Na Ostrav. Tč.
Udeptati = *udupati*, zusammenstampfen. U Opav. Klš. Na Ostrav. Tč. — **co čím kde:** zelí nohama v bečce. Na Ostrav. Tč.
Úder, u, m. = *udeření, rána*, der Schlag. Na mor. Slovác. Džl. Jednotlivé ú-ry často padnú pri zvadách. Na Slov. Dbš. 81. Úder tepnový. Museli nemálo ú-rů podniknouti. Sš. Sk. I. 225. (196.). Ú., náraz, tep srdce, der Herzstoss, -schlag. Nz. lk.
Udeření, n. = *uhození*, der Schlag, Stoss, Hieb, Streich. U. zachytiti, den Hieb auffangen. Dch. Horší jest pomyšlení nežli u. Sš. P. 43. Suchá rána udeřením. Kom. Udeřením páté hodiny. Vz Ráz. U. z ručnic uslyšeli. Břez. 185. Vzájemné u., der Gegenstoss, kouzelné, Zauberschlag. Dch. — **čím:** mečem, holí, kladivem, pěstí. — **čeho:** hromu, V., pulsu, D., zimy, das Einbrechen, blesku. Us. — **kam: do** žeber, do povětří. D. U. **ku** předu. Dch. U. do vody, Schlag ins Wasser. Dch. — **na někoho** (napadnutí), Anfall, D., na zvon. Šm. — **jak: až do** krve. NB. Tč. 43.
Udeřenina, y, f. = *rána n. znamení rány*, das Zeichen, Mahl vom Schlage. Ros., Tys.
Udeřený; -en, a, o, gestossen, geschlagen. — **čím:** měchem, pytlem = *hloupý*. Šd. Vz Udeřiti. U-řen jsa vnitř bolestí srdcě učinil jest potupu lidu. Hus I. 201.
Udeřice, dle Budějovice, Uderschitz, ves u Hrotovic.
Udeřichu, zastr. = udeřili. Kat.
Udeřiti, udeř, -ře (ic), il, en, ení; *udeřovati, udeřívati, udírati* = *uhoditi, praštiti*, schlagen, schmeissen, stossen, einen Schlag, Hieb geben; *zaraditi*, anstossen; *vystřeliti*, schiessen; *vpád učiniti, náhle přijíti, napadnouti*, anfallen, Anfall thun, angreifen, Angriff thun. Jg. — **abs.** Jak první udeří, hned jiní po něm bijí. Har. Hrom udeřil. BR. II. 356. Drahota udeřila. Lom. Udeřil strach. Brt. S. 93. U-ly plúšče, horka. Us. Šd. Hodiny bily: udeřila první, u-la druhá atd. Čes. mor. ps. 292. Valach málo mléka meří (měří), když prška uderí. Na Slov. Tč. U-ly zlé časy. Šd. Hodina jeho udeřila. Sych. Udeřilo (= hrom udeřil). Sych. Udeřila zima. D. Nenadále udeří vichr, Kom., parno. Puchm. — **co, koho:** lermo. V. Udeřilo pět hodin. Us. Uhni, sic tě udeřím. Us. Z pervu se slípali, pak se tak seskřipli, že jeden druhého udeřil (= napřed se vadili, pak se tak dali do sebe, že . . .). Kb. Keď ho zabili, križ uderili. Ps sl. 141. Udeřichu rány bubni hromné. Rkk. 31. Udeřili (bubeníci) zvuky bubnóv břeskných. Rkk. 54. V tom obžalovaný vzav oštíp přiběhl chtě u. žalobníka. NB. Tč. 243. — **koho (gt.) čím:** výborných mužů mečem, **šp.** m.: výborné muže. Brt. — **koho, se kam (v co):** v tvář, v hubu, V., v líce. D. Bubeníci udeřili v bubny. Sych. U. v troubu (troubiti). Raj., Šm. Udeřil co v doch. Prov. Mus. Strach udeřil v nepřítele. T. Neví, v kterou udeřiti (z kterého kraje začíti). Vz Nesnáze. Č. Strach udeří u Polany. Rkk. 33. K tomu jej v hlavu udeři. Žk. 461. U. v někoho. Dch. Kdo lehce uvěří, hned se v leb udeří. Mudr. 251. U-ří-li tě kdo v pravé líce tvé, nastav mu i druhé. Mat. 5. 39. U. koho v helm. Alx. 1122. Udeříž v husličky. GR. Kdyžkoli v struny udeřím. GR. — **koho jak: po** tváři. Bern. Urban konšel Jiříka v přítomnosti druhých konšeluov bez zasloužení hřeblem udeřil a okrvavil. NB. Tč. 43. Když před peklo přijeli, na ně hlukem udeřili. Sš. P. 20. Na koho se a proč a *jakými slovy* udeřili. BR. II. 218. Udeři Micheáše po líci. BO. Jako když hrom z nenadála udeří. Sš. Sk. 107. U. někoho po hlavě. Alx. 1134. Rytieř, když naň **bez** viny udeřie, an nemoha zniknouti, i bráně se, zabie. Hus I. 159. Udeřil ho po hlavě, aby ho neochromil. Sk. *Bokem* u-li na nepřipravené ležení. Ddk. II. 441. — **koho, se čím:** někoho pohlavkem, V., kordem, kamenem, Ros., prakem, D., holí, Ml., mečem, mlatem, Rkk., se nožem v život. Martim. Tatíček nevěří, kyjem též udeří. Sš. P. 160. Udeři jím běs a je sě jím sápati. ZN. Luděk udeři silným mečem, Záboj mlatem. Rkk. 11. Udeřil Jiříka dřevem jako prst tlustým dvakrát v hlavu. NB. Tč. 96. — **čím po kom.** Kopím po Davidovi udeřil. D. Kůň po něm kopytem udeřil. Sych. — **koho, se kam (do čeho, k čemu), přes co.** U-řil k němu hrom. Štelc. U-řil ho žbán do hlavy (o podnapilém). Hrom do toho udeř! Us. To jej dačo udrelo do nosa — ňuchá, ňuchá! Er. Sl. čít. 65. Horúci Perún doňho uderil! Dbš. 44. Dyž já si zazpívám za humnem na mezi, můj hlásek udeří milému do dveří. Sš. P. 231. Měla sem synečka jako jiskerečka, udeřila střela do jeho srdečka. Sš. P. 274. Do toho bezedného zmatku udeřil ještě ke všemu ruský velkokníže Jaroslav. Ddk. II. 118. U-li jim do vozů, zapálili jim boudy. Pal. III. 3. 225. U-řil hrom do věže. Dač. II. 7. Udeřil ho do nežitu (tal do živého). Prov. Hrom do něho (do stromu, Koll.) udeřil. D. Stál, jakoby hrom do něho udeřil. Sych. Udeřilo mu z ruky do hlavy (opil se). Plk. U. se do hlavy. Us. U. někoho do nohy, **šp. prý** m. v nohu, *ale proč by to bylo špatné?* Cf. předcházející příklady. U. koho přes ruku. Us. Udeřil osla přes pytel. Mus. — **kam (nač, mezi co, v co, čím, s čím, jak): rukou na** stůl. Ros., vší silou na dvéře, Us.; na zvon, D., na buben, Sych., na pravou cestu u. Šm. U. na nepřítele, V., Br., brannou rukou na někoho u. Troj. U. na hrad. Rkk. Udeřili s dobytými meči na knížata římská. Flav. Udíral (= dotíral) naň bohatý. Klda. 102. Udeřil naň, aby pravdu mluvil. Us. Dch., Šd. U-řil na žalobníka tak, že mu tú ranú oštiep z ruky vydeřil; A podruhé udeří na mne i vytne mi šavli a raní mne. NB. Tč. 104., 106. Na pravý roh nepřátel u. Ddk. II. 295. Na kostel hrom udeřil. Pam. Val. Mez. Třetí se na mne udeří (oboří). Kom. Smrad na nás udeřil. Sych. Kamenem **mezi** ně udeřil. Us. Udeřili na mě silní. Ž. wit. 58. 4., 136. Trudná nemoc naň udeřila. Pass. mus. 331. U-řil Jakuba v žílu v bedře. BO. Ze zámku vypadnúce na náš lid nenadále u-li. Žer. 17. Na obydlí

Digitized by Google

Jesuitův, na lid císařský u-li. Dač. I. 174., 264. U-la na ně horská chasa. Dač. II. 27. Uder hodně na dudy. Kol. vánč. 147. O mnoho lépe a jediné na pravou cestu u-li ti, kdož.. Sš. II. 76. Když ke vratům přijel, na vrata udeřil; Dyž já si zazpívám na věterském poli, můj hlásek udeří na lovecké zvony. Sš. P. 87., 231. (Tč.). A když se stala povodeň, udeřil jest potok na ten dóm a nemohl jím hnúti, neb jest byl založen na pevném kameni. Luk. 61., Hus II. 418. Nedotazovali se Krista, ale u-li na jeho učedlníky. Br. II. 40. a. U-řil naň kamenem. BR. II. 72. b. Nemoc naň u-la. Pass. 526 Sokol u-řil na psa. Anth. I. 167. Obec zbouřivši se na židy u-la, domy jim vybili atd. V. U-řil naň mečem, až nade dveří zafal; U-řil ho sekyrú v ruku NB. Tč. 93, 106. U. zobanem v zemi. Č. Bs. 93. Udeř šípem v zemi. Bj. Udeři tiežným mlatem u prsy; Mečem v meč udeři ránu; Udeři (Vneslav) svým mečem na ščít střiebrn. Rkk. 26., 43., 50. Někdy se vladař v mě vpeří a mě svú holí udeří v plecí nebo v hlavu. Jir. Anth. I. 95., Žk. 161. Pokúšie-li ďábel smilstvím, udeř naň mečem řka: Psáno jest, nesesmilníš!; Naň u-řil lakotú. Hus I. 179. — **odkud kam**. Vele Čstmír z zad (ze zadu) u. na hrad. Rkk. 19. Když sluhy z mysli pilné *bíči* udeřichu k tělu. Kat. 2262. — **kde**. Přebrodivše se přes Dyji udeřili na vojska rakouská u městečka Mailberka. Ddk. II. 291. — **kde kdy**. U-řil hned na zejtří na knížete Soběslava v táboře jeho a obrátil jej na útěk; Kunrat by v případě války s Rakousy ve vlastní jeho zemi byl mohl naň u. Ddk. IV. 23., 15. (Tč.). — **koho proč**. Uderila mě maměnka, uderila pro tebe, nedá milovat tebe. Sš. P. 303. Pavel na rozkaz velekněze ve tvář udeřen byl. Sš. Sk. 257. — **s kým**. Mašul, baša turecký, u-řil se třimi tisíci na Race. Dač. I. 183. Bela se svými Uhry chtěl u. na východní Moravu. Ddk. V. 296. — **za koho**. Naše síly dozrely, udre za (= pro) nás hodina. Na Slov. Tč. — **oč (čím, kým)**: o zem, V., o pravdu (zavaditi). Sych. My o zem vrahom udreme, lebo v obeť ti padneme. Slov. Tč. O stěnu jim u-řil. GR. U-řil král na Pražany o posudní. Čr. Aby svými výmluvami o zem udeřili. BR. II. 611. b. Svým pastorčetem o zem u-řil. Pč. 35. Tak ťa udrem o zem, že zgrgneš. Mt. S. — **z čeho**. Z čistého jasna hrom udeřil. Sych. Udeřiti (vystřeliti) z kusu na loď, Har., z děla, z ručnice. Us., Šm. — **komu kde**. Za zády jí udeřilo. Sych. — **se**. Kdo snadno uvěří, snadno se udeří. NB. Tč. Nejdřív tam se udeřiš, kde v bolesti tvé víš. Na Mor. Tč. — **se oč**: o stůl. D. — **se přes co**: přes kapsu (štědrým býti). Us. — **kým pod sebe**. Štěstí.

Uderka, y, m. = *kdo udeřuje, se bije*. Sd.

Úděs, u, m. = *uděšení, zděšení*, das Entsetzen, der Schauer. Hý., Dch. Počal úděs, nastal zmatek. Pokorný Z hor. 180. Jehož (M. J. Husi) smrť dovedl pomstiti k úděsu veškery střední i západní Europy. Světz. 1880. Někdy by tě úděsem svědomí tvé hnětlo; Když ú. a ohromení vzešlo. Sš. Bs. 15.; Sk. 146.

Udesátati = *decimovati*, decimiren. Aneb byli udesátáni. Skl. II. 213. — U. = *pohnouti*, bewegen, bereden. — **koho k čemu**. Rk. — U. = *podáním desnice* (pravice) ujistiti. Vký.

Udesetniti, udesátniti, il, ěn, ění, zastr., decimiren. Ms. Bel. 178.

Uděsiti, il, šen, ení, entsetzen, erschrekken. — **koho**. Troj. Že vy pekelný kat uděsí. Hr. rk. 273. — **čím**: zlou zprávou. — **se**, sehr erschrecken. Lom.

Úděsný, entsetzend, verstörend. Dch.

Uděšice, die Budějovice, ves. Arch. III. 487.

Udiblaný; *-án, a, o = umouněný, umazaný*, schmutzig. U Král. Hradce. Kšť. Us. Jrsk. Cf. Udibliti.

Udiblený, vz Udiblaný, Udibliti. Vyhlíželi jsme jako udiblení syslové. Blk. exc. ze 17. stol.

Udibliti, il, en, ení = *ukáleti*, besudeln, beschmutzen. Sych.

Udice (údice, 1599.), e, **udička**, y, f. = *hák, háček*, Hackchen, n. Udicemi ho urskali. Lom. U. ranhojičská. Železné udice (háky). Pass. 800., BO. Otec kázal její život železnými u-cemi dráti. Pass. mus. 349. Dvoje u-ce. BO. — U. = *vidlice, jíž se maso z hrnce béře*. Bj. Dá-li se maso projieti nehtu n. udici kuchařové, znamenie jest, že je dospělo ku pokrmu. Št. — U. = *udidlo* (zastr.), der Zaum, das Gebiss. (Kůň) stoje jako jat v udici. Dal. k. 5. V rukp. Fürstenb.: uzdici. — U. *ku chytání ryb*, die Angel. V MV. nepravá glossa. Pa. A já chovám doma takovú udičku, co na ni ulovím kde jakou rybičku. Sš. P. 692. Dostal jej na u-ci (chytil). Us. Dhn. Jíti s u-cí na kosa. Sml. Rybáří u-ci nastraženou uvrhou do vody. Vod. Na u-ci ryby chytati; Ryby na lep, ptáky na udici lapá (nerozumně si počíná); Na zlatou u-ci ryby lapati. (Vz Porušený i. e. soudce, Zlatý). U. visí na *vlase* (niti) a ta na *udišti* (*tyčce*); na udici je *vnada* (*vnadidlo, nástraha, újeď*). Pt. U. na štiky. Kh. Uvázl na u-ci; Loviti ryby na u.; Udice na větší ryby hlavně na štiky: štikovec. Šp. Vz KP. III. 387. — U. *nože* atd. = *ta část nástroje, která v držadle vězí*, die Messerangel. Šp. — U. = *zahnuté ostří s obou stran na tesle tesařské*. Sekerníci, koláři mají tesle bez udic. Us. Dch. — U. = *ostrý hák, na nějž lišky chytají*. Us.

Udičář, e, m. = *kdo udicí ryby lapá*, der Fischangler. Reš.

Udička, vz Červenka (pták), Udice.

Udičkovec, vce, m., pelthantera, rostl. lilkovitá. Rostl. III. b. 82.

Udičnice, e, f., die Angelschnur.

Udičník, a, m., der Angler.

Udičný prut, der Fischstock. D. Vz Udiště.

Udidlář, e, m. = *kdo udidla dělá*, der Gebissmacher. Jg.

Udidlářka, y, f. = *žena udidlářova*, die Gebissmacherin. Jg.

Udidlářský, Gebissmacher-. U. řemeslo.

Udidlářství, n., die Gebissmacherei.

Udidlník, a, m. = *udidlář*. Záp. měst. 1448.

Digitized by Google

Udidlo, a, n., *udidla*, pl. = náčiní, jímž se koňům ústa svírají, das Gebiss, der Brechzaum. U. ostré, D., tvrdé. Jel. En. m. 35., se stranicemi, D., s náhlavkou i otěží. Zlob. U-dla vložil v ústa má. BO. Udidly sevříti koni ústa. Us. Přirozená prudkosť náruživostí lidských požadovala od panovníků přede vším statečnosti osobní, pokud nedostávalo se společnosti umělých oněch udidel, kterých teprv novověký stroj státní poskytuje. Pal. V. 2. 5.

Údil, u, m. = *úděl*, der Antheil. Mus. II. 3. 127.

Udílení, n., die Er-, Mittheilung. Kom.

Udílený; *-en, a, o*, ertheilt. — **na koho.** Posvěcení na kněžstvo u-né od protipapežů nemělo platnosti. Ddk. IV. 35. Vz Uděliti.

Udíleti, vz Uděliti.

Udílný, mittheilend.

Údim, a, m., samota u Tábora. PL., Arch. III. 571.

Udimský, ého, m. U. Ježek. Tk. III. 45.

Udin, a, m., osob. jm.

Udine, vz Videm. Z Udine Tomáš. Tk. III. 490.

Udírač, e, m. Lichvář jest u. lidí; U. na cti. Na Mor. Tč.

Udírati, vz Udeřiti.

Udíravý = *kdo udírá, co komu může.* U. člověk, žid. Na Mor. Tč.

Udírna, y, f., die Selchkammer. Us.

Údisko, a, n. = *úd*. Nedaja sa dlóho pobízeť, lapl si hneď, abe svém ódiskóm hověl. Er. Sl. čít. 47.

Udiště, ě, n. = *prut, na němž nit s udicí visí*, die Angelruthe. Kom.

Uditi, il, zen, ení, na Slov. -děn, ční; *udívati.* — **co, koho.** U. koně = *udidlem ústa mu sevřati*, zaumen. Ros. Uditi maso **v** komíně (kouřem sušiti), räuchern, selchen. D., V. U Opavy *ludiť*. Ludzené maso. Klš. — **co kde:** maso **na** slunci. Vrat. — **čím:** dýmem. — **co komu:** sobě kobylky uditi. BR. II. 12. b. — **U.,** locken, einladen. Slez., D. exc.

Udíti, uději, udál, udin, íni = *učiniti*, thun, inusit. Jg. — **se.** Udíti se, udati se, uději se, udál se = *státi se, přihoditi se*, fieri, geschehen. Ondřeji udála se dobrá toho příležitosť. Ddk. II. 108. Kdyby se událo, všichni-li by společně přísahati měli, každý zvláště přísahati má. NB. Tč. 34. Událo se, čeho jsme se nenadáli. Sych. — **kdy (kde). Za** našich časův události se věci neslýchané. Sych. Příhody, jež za panování jeho **v** Čechách a na Moravě se udály. Ddk. II. 347. A dne třetího svadba se udála v Káně galilejské. Sš. J. 37. (Hý.). Jest to týž, kterého Miroslav jmenoval svědkem výjevu, který se prý v biskupské kapli byl udál; Zázračné pozdravení nemocné událo se **v** sobotu; Zpovědi veřejné udávaly se již ve 12. věku jen po řídku; Každým způsobem udály se v Praze, v oktavě zjevení Páně r. 1205. důležité věci. Ddk. III. 35., IV. 251., 298., V. 33. (Tč.). — **jak.** Co v jiných zemích událo se *elivem* jejich proměn ve vlastnictví půdy; Vše zajisté událo sa **v** souhlase Přemysloveů. Ddk. III. 173., IV. 111. — **s infinit.** Pakli by se **kdy** událo prodati; Osvědčuji každému, komuž se udá koli toto sepsání čísti. Arch. I. 340., II. 274. Událo se králi z zámku na to dívati. Bart. Událo se mu o tom promluviti. Us. Dch. — **komu čeho.** Jestliže by se jemu tu smrti událo. Pulk. 42. — **se čemu.** Již napřed představuje si příležitosti, které se jeho srdnatosti udějí. Nej. Num. 79. — Vz Udati se (ve smyslu: *přihoditi se*).

Úditi, gliedern, zertheilen. — **co.**

Úditko, a, n., vz Udidlo.

Údiv, u, m., das Erstaunen, die Verwunderung. Us. Dch., Sš. L. 35.

Udivení, n. = *údiv*. Byl pln u. Dch.

Udivený; *-en, a, o*, verwundert, erstaunt. Stál tam celý u. Us. Šd., Hdk. Lum. V. 275. Tázali se u-ní jsouce, proč . . . Ddk. III. 165.

Udiviti, il, en, ení; *udivovati* = *činiti, aby se někdo divil*, in Verwunderung setzen, befremden. — **koho.** Mus., Pal. Dj. IV. 437. Že ti jest udivil Hospodin svatého svého (mirificare). Ž. wit. 4. 4. Nominativ ten překvapuje a udivuje mysl. Sš. Mr. 22. — **nad čím.** Papež byl celý udiven nad prudkými slovy královskými. Ddk. VI. 121. — **U.** = *podivným učiniti*, wunderbar machen. — **koho čím.** Každé pěkné údolí, všeliký matný potůček německé Helvetie máme v obraznosti: ale jakými zázraky udivila přirozenosť Slavii, nemnoho tušíme. Krok. II. 420.

Údivný, staunend, verwundert. Dch.

Udivování, n., die Verwunderung. Mysl apoštolovu pojalo náramné u. Sš. I. 120. (Hý.).

Údlabati; *udlábnouti*, bnul a bl, ut, utí; *udlabovati*, abmeiseln, höhlen, weghöhlen. Jg. — **co kam:** díru **do** dřeva. Us. Tč.

Udlábiti, il, en, ení, *udlabovati*, na Slov. = *umačkati*, erdrücken. — **koho jak: do** smrti. Ros.

Údlabky, pl., m. = *drtiny, piliny, které padají truhláři od dláta.* U Žamb. Dbv.

Udlachmaný, niedergetreten. — **kde. Pod** bruškou **v** zahradě máme všechno udlachmané. Mor. Šd.

Udlasmiti, il, en, ení. — **koho.** Vz Podlasmati. U Olom. Sd.

Udlaviti, il, en, ení = *udáviti*, erwürgen. Mor. Tu máš, tatku starý, aby ses udlavil. Sš. P. 119.

Udlážený; *-en, a, o*, gepflastert. Cesta u-na jest kamenem. BO.

Udlážiti, il, en, ení; *udlážditi*, il, ěn, ění; *udlažovati* = *podlážiti*, pflastern. — **co čím:** ulici kostkami.

Udlení, n. = *oddech*. Nemá žádného u. Us.

Údlice, dle Budějovice, něm. Eidlitz, mě. v Chomutovsku. Vz S. N., Arch. V. 543. — **Ú.,** *Oudlice, Hudlice*, ves na Křivoklátsku, rodiště Jos. Jungmanna. Vz S. N.

Udliti, il, en, ení = *unaviti*, ermüden. Abych neudlil. Št. — **v čem:** v řeči (abych dlouhou řečí neobtěžoval). Výb. I. 743., Št.

Udloubati, vz Udlubati.

Udluba, y, f., zastr. Masť černá jest dobra proti u-bám a proti všechném střielom. Ms. bib. 117., str. 82. a.

Udlúbati, abreissen, abschälen, abkratzen. — **co odkud:** listí se zelí. Na Ostrav. Tč. — **co komu čím:** U. si prstem bolák. Ib. Tč.
Údlý. Ú. klobása, věc. Lek. kn. 1544.
Udmouti = *dutím pohasiti,* auslöschen. — **co.** Vzhoří jako sviečka, donidž jie vietr neudme. St.
Udnění, n., das Tagwerden, der Tagesanbruch. V u. = na usvitě. Troj. 25. Sedmého dne na udnění povstavše obchodiechu město. BO. Vstav na u. vzjide s staršími na čelo vojska. BO.
1. **Údní, -ný** = *od údu,* Glied-. Dvou-, tří-, -čtyřúdní, -gliedrig. Reš. I chudý i bohatý, i zdravý i nemocný, i cele údný i chromý, starý i mladý. Hus III. 166. — **Ú.** = *jasný,* hell, klar. Ú. nebe. Byl.
2. **Údní,** n. = *jasný den, letní jasní dnové,* klarer Tag. V tyto údní sklidíme pěkně sena.
Udnívati se, Tag werden, tagen. Když na zejtřie svítaje udněváše. Pass. 1015.
Údný, vz Údní, 1. — **Ú.** = *jasný jako den v létě.* Ú. povětří, den. Byl.
Uďoba, údoba, y, f. = *doba, forma,* die Gestalt, Form. U. tváři. Dch. Zevní udoba spisu. Dch. U. čarovna. Hvls. Nesčíslných postupů činila a množství udob dožila společnosť europská. Vc. Pr. 17.
Uďobanec, nce, m. = *kdo chodí uďobaný.* Mor. Šd.
Uďobaný; *-án, a, o* = *uďubaný; ďobáním ubylý, ubraný.* Vz Uďobati. Us. Šd.
Uďobati, *uďubati, uďobnouti, uďubnouti,* bnul a bl, ut, utí; *uďubovati,* weg-, abpicken, abhauen. — **čeho** (část), **co** (celé).
Udobí, údobí, n., die Phase. Nz. Řeč jest v znamenitém ú. či fase soudu. Šš. J. 233. (Hý.). Zde začíná nové údobí světového vývoje. Obz. 1879.
Udobitelný, gestaltbar. Šm.
Udobiti, il, en, ení, formen. Dch. — **se.** Kdykoli a kdekoli podobná velříše slovanská se u-la. MP.
Udobně, údobně, formell. Ú. i věcně. Dch.
Udobnosť, údobnosť, i, f. = *způsobnosť, snadnosť, pohodlnosť,* die Bequemlichkeit, Gemächlichkeit, Leichtigkeit, Füglichkeit. Heym.
Udobný, údobný; *udoben, bna, o* = *způsobný, pohodlný, snadný,* bequem, gemächlich, füglich, leicht. Mark., Krok. — **k čemu.** Soličník vodičnatý **k** dýchání živočichů není u. Pr. Chym. — Jg.
Udobnykati = *udobřiti,* wieder gut machen, versöhnen. Na Ostrav. Tč.
Údobolí, n., das Gliederweh. Rk.
Udobření, n., die Versöhnung, Besänftigung.
Udobřený; *-en, a, o,* besänftigt, versöhnt. Aby dal každý vědro piva na u-nou. Us.
Udobřinka, y, f. = *krátký list na udobřenou někomu poslaný.* Č. S. I. 39.
Udobřitel, e, m., der Besänftiger. Jg., Bern.
Udobřitelka, y, **udobřitelkyně,** ě, f., die Besänftigerin. Jg.
Udobřitelný = *kdo udobřuje,* besänftigend, stillend; koho udobřiti lze, besänftigbar. Jg., Bern.
Udobřiti, il, en, ení; *udobrouchati, udobřovati* = *ukojiti, uchlácholiti, upokojiti, ukrotiti, smířiti,* begütigen, besänftigen, stillen, versöhnen, gut machen. Jg. — **se.** Kvapný k hněvu snadno dal se udobřiti. Pal. Dj. III. 3. 265. Rozhněvala sem si šohajička svého, nemožem se u. Šš. P. 277. — **koho čím:** sliby. — **se s kým.** Sych. Vz Udobrúchati. Hleděl Vladislav urovnati a u. se s císařem. Pal. Dj. V. 1. 290. — **se na koho.** Tatíčku, udobři se na ně (na děti). Pokor. Z hor. 44. — **koho kým.** Proto hleděli, aby obyvatelé posly svými jednosvorně co nejspíše krále Agrippu udobřili. Šš. Sk. 146. (Hý.).
Udobřivý, besänftigend, stillend. Šm.
Udobrotiti = *udobřiti.* — **koho čím.** On ho darmi u-til. Na Ostrav. Tč.
Udobrúchati, *rozdobrúchati* = *udobřiti.* Ve Slez. a na východ. Mor. Pk., Šd., Brt., Sd. — **koho čím.** Klš. — **se s kým.** Klš., Šd.
Udojení, n., das Abmelken. Us.
Udojený, abgemelkt. U. kráva. Zlob.
Udojiti, il, en, ení; *udájeti,* el, en, ení; *udojovati,* abmelken, etwas wegmelken. — **čeho:** mléka. Us. — **komu.** Udoj tomu teleti. Ros. — **odkud.** Kolik si z té krávy u-la? Dva hrotky. Us. Tč.
Udokonaliti, il, en, ení, vervollkommnen. — **se čím.** Duchovné se synem božím sdružení u-lí se osobnou s ním jednotou. Šš. I. 162.
Údol (1467.), u, m., **údolí** (zastr. *údolé,* Ž. wit. 64. 14.), n., **údolíčko,** a, n. = *dolina, úvalina, úval, úžlabí, úžlabina* (krajina mezi vrchy nebo výšinami položená, je-li velmi úzká, slove *úžlabina, rokle,* das Thal, der Tobel; ú., kterým vítr táhne: *juhyně.* Šp. Tvoření, útvar, bok n. stráň ú-lí (bok, stráň údolní), die Thalwand. Nz. Vz Hora. Ú. podelné n. hlavní (táhne-li se směrem hor), das Langenthal, Nz., příčné nebo poboční, Neben-, Querthal, n. S. N. Údolí hluboké, okrouhlé. V. Údol čarokrásný. Šš. Bs. 89. Chop se každý úkolu v temném tomto údolu. Šš. Sm. bs. 74. Tak má každý znamenati, že jest v údole biedném jako z vlasti své vypověděný. Hus III. 133. Žleb údolí, die Sohle; údolí říčné, das Flussthal, Š. a Ž., horské, das Gebirgsthal, Nz., vysoké, das Hochthal, Dch., lesní. BO. Ú-lím dolů, thalabwärts. Dch. Bieše na prostřed údolé. BO. Ovce se pasou v údolí. Jinak v ú., jinak na horách. Prov. Čím vyšší vrch, tím hlubší ú., tím nebezpečnější. Prov. Ros. — *Přenes.* Ú. mrákoty a temnosti = *peklo,* die Hölle. V. Ú. slz n. plačtivé = *svět,* das Jammerthal, die Welt. V. Žádámeť z tohoto údolí pláče vyjíti; Je podlé svých slibů z údolí pláče k věčnému životu přivede. BR. II. 599. a., 577. b. Když mrzne nahoře (když hlava šediví), v údolí nehoře (pravila mladá žena starému svému). Slez. Tč. — *Údolí černé* = jednotlivé domy u Vsetína. Tč.
Udolati, *udolávati* = *přemoci,* besiegen. Herkules býka udolal. Ms. Sýkory čížka udolají. Us. Němci mohli sobě již činiti lepší naději, že udolají krále polského. Ddk. II. 68. — **koko čím.** Pokusil se vlastní

Digitized by Google

silou n. Viperta. Ddk. II. 287. — **U.** = *ukonejšiti, uchlácholiti,* beruhigen, stillen. — **koho:** dítě. Us.

Údolí, vz Údol.

Údolina, údolinka, y, f. = *údolí, dolina.* Tamo Váha údolina, tamo horka, tamo sad. Hdk. C. 72. Kotlinatá prohlubina táhne se třemi širokými ú-nami. Ddk. IV. 127.

Údolní, Thal-. Ú. holubice, vz Údolový, Ben. V., proud, Háj., květina, stín, cestička. Ú. sluje, Hdk. Lum. V. 242., kotlina. Dch. Já květ polský a lilium ú. Pís. Šalom. II. 1., Hus III. 24. Protož jsem sstúpil do zahrady, osobu služebničí na sě přijav a přišel sem na svět, abych viděl jablka údolnie. Hus. III. 78. Jablka ú. jsú svatí, vysoci v etnostech, ale ponížení v pokoře. Hus III. 78. (Tč.). Koupil dům s zahradou na u. ulici v Brně. Bdl. Ú. obočí, dno, písek. Zpr. arch. XII. 1., 3.

Údolový, Thal-. Ú. holub. Vz Údolní. BO.

Udomácněti, ěl, ění; heimisch werden. Dch. — **kde.** Neudomácnějí-li v domě božím onom; Josef nebyl tak do všechněch tajemství božích uveden a v nich tak, smíme-li říci, udomácněn jako Maria. Sš J. 148.; L. 40. (Hý.).

Udomácniti, il, čn, ění; *udomácňovati,* heimisch machen, einbürgern; **se,** heimisch werden. — **koho kde.** Mus. 1841. 150.

Udomlouvati = *slovy pokárati,* zureden. — **koho.** Kom. Prot. 279.

Údosloví, n., organologia, jest nauka přírodopisná, která pojednává všeobecně o ústrojích složených čili o údech rostlin a živočichů, přihlížejíc jediné k zevnějším podobám n. tvarům jejich a nikoli k úkonům. S. N. Vz tam více a Tvarosloví. Kk. 1

Údospoj, e, m. — *kostra.* Berg.

Udostojiti, il, en, ení (pol., rus.) = *za hodna uznati,* würdigen. — **(komu) čeho.** L. Kdo hlasu blaženého a božského byl udostojen. Sš. II. 14. (Hý.). — **koho čím.** Hanka. Vz Udůstojiti.

Udouti, uduji, ul. ut, utí, *udouvati* = *shasiti, sfouknouti,* auslöschen, ausblasen. — **co:** svieci. Št.

Udoutnati = *zetlíti,* verglimmen. D.

Údovatost, údovitost, i, f. = *mocné údy,* die Gliedigkeit, starke Glieder. Ros.

Údovatý — *údy mající,* gliedig, gegliedert, gliederartig; *mocné údy mající,* starkgliedig. Ros.

Udověřiti, il, en, ení, akkreditiren, beglaubigen. Tpl.

Udoviti se = *udáriti se.* Ve Slez. Tč.

Údovitý, gliederartig. Šm.

Údový, Glied-, Glieder-.

Udrápati, drápám, drápu; *udrápnouti,* pnul a pl, ut, utí; *udrapovati,* ab-, wegkratzen, zu Tode kratzen; *udrápnouti,* ein wenig o. einmal kratzen. Jg. — **sobě co:** nehty. Hlas. — **koho čím.** Ros. — Jg.

Udrásati; *udrásnouti,* snul a sl, ut, utí = *uškrabnouti, uškrábati,* kratzen. — **koho.** Jg. — **čím:** pazourkem. — U. = *uchvátiti.* — **koho zač.** Pes ho udrásl za říť. Šd.

Údraž, e, m., ves v Písecku. Vz S. N.

Údražský z Kestřan, strčes. rodina vládycká. Vz S. N.

Udrbati, *udrbnouti,* bnul a bl, ut, utí, abkratzen. — **co čím odkud:** strupy prstem z kůže pupence z vrbového proutí. Us. Tč.

Údrbek, bku, m. = *co jest udrbnuto, uštipnuto.* U Dobrušky. Vk.

Udrbnouti, bnul a bl, ut, utí, ein wenig stossen. — **koho čím.** Ros.

Údrcký z Údrče, jm. staré rodiny šlechtické. Vz S. N.

Údrč, e, m., něm. Udritsch, ves v Žluticku. Vz S. N., Arch. V. 274

Udrdlanec, nce, m., der Brummer, Brummbär. Už mi jdi, ty u-če udrdlaný. V již. Mor. Šd.

Udrdlaný; *-án, a, o* = *bručivý,* mürrisch, morosus. Je dnes jakýsi celý u-ný. V jižní Mor. Šd.

Udřený těžkou prací, abgerackert.

Udřeti, el, en, ení, *udírati* = *udeřiti,* schlagen. Na Slov.

Udrhnouti, hnul a hl, ut, utí = *udrhovati,* abreiben. — **co čím:** stůl, zem věchtem (odrhnouti). — **jak.** Paní by dům udrhla **od** korouhvičky až dolů. Němc. — **se** = *zalknouti se.* Kašle, až sa udrhuje. Na Zlínsku. Brt. — **se čím.** Kráva se udrhla jabkem (udávila se). Ib. — **U.,** abstreifen. — **co.** Udrhuje klásky (jeden po druhém drhá). Us. Šd.

Udrhnutý; *-ut, a, o,* gerieben, gescheuert. U. podlaha, stůl. Us. Šd. — **U.,** abgestreift. U. klas. Us.

Udri, *udri, udri, udri* křičí rozlobeně krocan vida někoho cizího. Us. Šd.

Udřímaný; *-án, a, o,* schläfrig. Seděla u-ná. Mor. V kostele bylo horko, při kázání byli všeci lidé u-ní. Mor. Šd.

Udřímnouti, mnul a ml, utí: *udřimovati, udřímati, udřímávati* = *usnouti,* einschlummern. — **kde: nad** prací, Jg., **na** podušce. — **si kdy. Po** obědě si drobet udřiml. Us. Šd. — **U.** = *zameškati,* versäumen, vernachlässigen, lau betreiben. — **co.** Us. Dch.

Udříti, udru, udřeš atd., udřel, en, ení; *udírati,* abziehen, abreissen. — **čeho:** košilky něčí u. (kus). St. skl. IV. 257. — **koho.** Ten by ho udřel. — **koho čím:** těžkou prací, Dch., nehty. Hus I. 84. — **se.** Co teď z toho mám, že jsem se tak udřel? Dch. — **si co na čem** = *vyziskati,* gewinnen, ersparen. Us. Šd. — **se kam.** Tři sto tisíc hrmených by sa udrelo v tvú duši. Na Slov. Dbš. 45. Vz Udřeti.

Údrobeček, čku, m. = *oddrobinka.* Udeřiti v sivou hlávku ú-čkem chleba. Hdk. C. 78.

Udrobiti, il, en, ení; *udrobovati,* abbröckeln, abbröseln. — **co:** kus krajíce n. Jg. — **čeho komu:** slepicím chleba. — **kam.** Já jsem **do** toho statku mnoho set udrobil (vstrčil). Ros. Drobinky, co si **na** zem u-bil, seber a dej kurám. Na Ostrav. Tč. — **se čeho.** Udrobilo se té skály **za** několik let znamenitě. Us.

Udrmandice = *hudrmanice.*

Údrt, u, m. = *něco udrtěného.* Us. Šd.

Udrtky, pl., f. = *drobné třešně rudou spálené.* U Žamb. Dbv.

Udrviti, vz Drviti.

Údrž, e, f., v lodn., der Pfahlstich. Šm.

Udržel, a, m., osob. jm.
Udržení, n., die Erhaltung. U. v poslušenství. Ddk. II. 368.
Udržený; *-en, a, o,* erhalten, aufgehalten.
Udržeti, drž, drže (íc), el, en, ení; *udržovati, udržovávati,* erhalten, anhalten, nicht fahren lassen. Jg. — **co:** oheň. Nesnadno udržuje o sobě to mínění. Hlas. U. pokoj, pospoj dráhy, své postavení atd. Dch. — **koho na čem:** koně na uzdě. U. koho na běžné vědomosti, auf dem Laufenden, na rychlých nohou, in Athem. Dch. Nemohl u. na uzdě svého hněvu. Ddk. II. 336. — **co, koho v čem (čím, kde).** Ukrutenství v mezech u. Plk. U. někoho v pokoji. Rk. U. hodiny závažím v běhu. Us. Bs. U. něco v pořádku, Us., v zárodě. Lk. U. někoho v činnosti, in Athem halten, ve bdělosti, wach halten, v kolísání, in der Schwebe, v napnutí, v odloučenosti, aus einander halten, v běhu, in Athem halten, v mezích, in Schranken, ve službě, Dch., v panování. Pal. Dj. III. 3. 54. U. hospodářství v dobrém běhu. Dch. Udržeti se v důstojenství, v panství; Za mnohá léta ještě dovedl se u. v lásce pána svého. Ddk. II. 78., 277., 353. (Tč.). Oba potůčky v paměti se u-ly vzniklými při nich obcemi; Úděl ten udržel se na Hané ve své původní výměře; Šibenice povždy u-la se ve svém právu; Jen přísnosť udrží lidi v poslušnosti. Ddk. IV. 129., 144., 238., V. 223. (Tč.). — **jak.** U kterých vzdor píli sv. Oty pohanství na mnoze se u-lo. Ddk. III. 154. U. se ve vládě. Šs. Sk. 184. — **co, koho, se kde (jak dlouho, čím).** U. se **nad** hladinou, über dem Wasser sich halten; Oheň **v** peci, v kamnech udržovati. Dch. U. se někomu **po** boku. Kká. M. ž. 21. Tak mne všecko bolí, že nemohu ani hlavy **na** sobě udržeti. Us. Šd. Sylvestr udržel se toliko 49 dní na stolici Petrově. Ddk. II. 158. **Od** této pradoby udrželo se v církvi **po** mnohá století, že . . . . Šs. Sk. 31. Zázraky těmi velebná záře nad oborem církve se udržovala. Šs Sk. 32. (Hý.). Jazyk český u větší části národa čistotu svou udržel. Udrželi se v městě 12 dní. Bs. Soběslav **po** delší čas udržoval spojení s nimi; Ta část **na** Moravě až podnes se u-la; Pokud zprávy až **na** nás se udržely, jakž na Moravě; Na Černé hoře udržel se tento způsob pomezního kordonu až podnes; Až k začátku 19. století u-lo se toto mučidlo v obcích moravských; Určité řemeslo povždy se udržovalo v jedné a téže rodině; Na Moravě u-ly se dřevěné kostely až na nejnovější dobu; Nemohl se u. v širém poli; V zemi pruské řád německých rytířů jen stěží se udržoval. Ddk. III. 245., IV. 142., 187., 212., 238., 247., 260., V. 59., 307. (Tč.). Nadšení udržováno zpěvy a řečmi povzbuzujícími; Jakými prostředky panství bylo zjednáno, takými se také udržuje, stará to zásada; Udržeti se vlastní mocí nebylo lze se nadíti. Ddk. III. 227., V. 287., V. 293. (Tč.). — **za co.** Neudržíš-li za uzdu, za ocas neudržíš. Č. — **co, se proti komu.** Jen pevné město Landsberg jediné u-lo se proti nim. Pal. Dj. III. 3. 126. — **se proč.** Svět ten jenom pro vyvolené se udržuje. Šs. Sk. 41. — **co s kým.** Odtud u-val Břetislav zajisté nepřetržité styky s rodnou zemí svou. Ddk. II. 346. — **se kdy.** Tento název se udržel i **za** pozdějších časů. Ddk. II. 324. Jen za řídkého obyvatelstva vznikati a udržeti se mohou rozsáhlé statky. Ddk. IV. 310. Posavád památka tato se **při** slavné mši sv. udržuje. Šs. I. 146. — **koho při čem:** při dobré míře, bei guter Laune. Dch. — **se.** Pověsť ta se udržuje, behauptet, hält sich. Us. Dch. — **si co.** Snáze si udržeti, co máme, než si pomoci k novému. Dch.
Udržitel, e, m., der Erhalter. Šm.
Udržování, n., die Erhaltung, Unterhaltung. U. dolu. Bc. U. stejné teploty; náklad na u. domu. Šp. U. někoho **na** uzdě. Č.
Udržovaný; *-án, a, o,* erhalten, festgehalten. Soustava pevně u. Us. Dch.
Uďubanec, nce, m. = *uďobanec.* Us. Šd.
Uďubaný; *-án, a, o.* Chodí s u-ným nosem, má u-ný nos = ďubáním zamazaný t. j. když dítě tak jí, že i nosem do jídla ďube a nos si zamaže. Us. Šd.
Uďubati si co: nos (= ďubáním zamazati). Vz Uďubaný. Us. Šd. — **co čím:** zobákem, zusammenpicken, zu Tode picken. Us. Tč.
Uduckaný; *-án, a, o,* festgestampft. Mor. Šd.
Uduckati, feststampfen. — **co:** mlat. Mor. Šd.
Ududaný; *-án, a, o* = *na tváři zašmouraný, umazaný,* im Gesichte beschmutzt (o dětech). Mor. Šd.
Ududati se = *zašmourati se ve tváři* (o dětech). Mor. Šd.
Ududlaný; *-án, a, o,* mürrisch. Chodí pořád celý u. Mor. Šd.
Uduchmati, vz Duchmati. U Olom. Sd.
Uduchnouti, vz Duchnouti. U Olom. Sd.
Uduchovniti, il, ěn, ění, geistig machen, vergeistigen. L.
Udulání, n. = *bázlivosť, malomyslnosť,* der Kleinmuth. Čakal jsem jeho, jenž mě spasena učinil ot u. ducha. Ž. wit. 54. 9.
Udupati, zusammentreten, -stampfen. — **co čím:** zemi nohama. Us.
Udupoliti, il, en, ení = *udupati.*
Udusa, y, f. = *udušení,* schwerer Athem? Asthma? Rας.
Udusati = *ušlapati,* zusammen-, zertreten, zerstampfen. — **co:** trávník, půdu. Us. Jg., Dch.
Udusiti, il, šen, ení; *udušovati* = *dušením umořiti,* ersticken, erdrosseln; *v růstu překaziti, utlačiti,* ersticken, er-, unterdrücken; *v páře upéci,* dämpfen, schmoren; **se** = *zalknouti,* ersticken. Jg. — **abs.** Buď uzdraví neb udusí, předce doktoru dát musí. Dač. — **co, koho:** holuba, Us., sv. Ludmilu, Kom., hřích, něčí naději, Jel., povstání, Ml., oheň. D., Jel., BR II. 722. Koukol obilí, Kom., mnohý strom vinný kmen, V., velký strom malý udušuje. Us. U. požár. Dch. Jak si jídlem nepomožeš, práca tě udusí. Na Ostrav. Tč. Zárod a semeno nesvornosti u. Kmp. Bylo to velmi rozkřičeno, ale přece to udusili, schwiegen es todt. Us. Šd. U. hněv, Ros., Smil v. 1086., pravdu, pšenici. Hus II. 80., III. 271. — **čeho.** Válka do-

mácí všech citu lidských u-la, šp. m.: city lidské. Brt. — **co, koho, se čím:** dýmem, Us., někoho provazem, kouřem. Ml. Vlažnou milostí přátelství udusil. Jel. A tak písmem Kristus u-sil jest pokušenie o lakotě. Hus II. 91. Mladého kněze polibky svými div neudusí. Kos. Ol. I. 92. — **co, koho, se v čem kde.** Udusil se v konopí (byl oběšen). Us. Pláč (D.), zlé žádosti, mrzutosť v sobě u. Us. Udusili se ve sklepě; u. oheň v stodole. Us. Kachnu, maso **na** ohni, na rendlíku u. (v páře péci). Zármutek udusí veselosť v srdci; Co jsi slyšel proti někomu, udus v sobě, nezjev nikomu; Púta ve mně ducha přece neudusily. Na Mor. Tč. Zdálo se, jakoby theolog byl v něm (v Prokopu Vel.) naprosto udusil válečného velitele. Pal. Dj. III. 3. 146. — **kdy.** Zlé žádosti hned ze začátku u. D. — **proč.** Bude udušeno (siemě) pro pečlivosti, pro zbožie a pro rozkoši. Hus II. 72.

Udůstojiti = *udostojiti, udůstojniti.* — **co, koho čeho.** Že je (Rološany) u-jil toho štěstí; Jenž (Bůh otec) nás u-jil dílu losu svatých ve světle; Pán u-jil Piláta odpovědi. Sš. II. 210., 193.; J. 280. — **se čeho čím.** Horlivosť tě ovládej, abys čistotou a láskou lásky Páně se u-jil. Sš. J. 218. — **jak.** Ale také pronásledování pro Krista trpěti bezmála v té míře u-jen byl. Sš. Sk 168. (Hý.).

Udůstojniti = *udostojiti, udůstojiti* — *důstojným učiniti,* Würde verleihen, erheben; würdigen, beehren. — **co čím:** hry svým příštím. Gnid. 93.

Udušení, n., die Erstickung, Unterdrückung, Vertuschung, Dämpfung. U. ohně, V., živočicha.

Udušený; *udušen, a, o,* erstickt, unterdrückt, gedämpft. Jg. U. naděje, Jel., člověk, strom, oheň, maso. Kokotek hledal kurku (slepici) a našel ju u-nu. Slez. Šd. Vz Udusiti.

Uduševniti, il, čn, ční, vergeistigen. Šm.

Udušlivosť, i, f., erstickende Eigenschaft. U. dýmu. Jg.

Udušlivý = *dusící,* erstickend. U. dým. Zlob. — U. = *zádušlivý, dušný, kdo pokašlává a těžko dýchá,* schwer athmend. Moji tatíček byli u-vý. Slez. Šd.

Udušování, vz Udusiti.

Udušovati, vz Udusiti.

Udutlati = *ututlati.*

Udůvěřiti, il, en, ení, versichern. — **koho.** Mor. Tč.

Udveřník, a, m., der Thürsteher, -hüter Plk.

Udvihnouti, obyč. *uzdvihnouti.* Vz toto.

Udvorník, a, m., zastr., hofmässiger Edelmann. 1605.

Udýchaný; *-án, a, o* = *zadýchaný,* vom Laufen erschöpft. Už nemohu běžeť, jsem celý u-ný. Us. Šd.

Udýchati se, keuchen. Us. Šd., Nz. lk., Dch.

Udychnouti, chnul a chl, utí, *udychovati,* Athem holen, ausruhen. — **si.** Bern.

Udychovati, vz Udychnouti.

Udychtěti se, D., *udychtiti se,* Plk., čl, il, čn, ční — *během duch ztratiti,* sich ausser Athem laufen. Přišel soused udychtiv a upotiv se. Bart. — **se čím:** cestou a parnem. Hlas.

Udymnělý, beraucht, berusst. Kruz. 52.

Udymněti, ěl, ění, beraucht, russig werden. Jg.

Udýmniti, il, ěn, ění = *učerniti,* berauchen, mit Rauch schwärzen. — **koho, se.** Ros. — **čím:** dýmem.

Udynovati sobě koho = *ujistiti,* gewinnen. Ros. Vlastně: naléhaje přiměti někoho **k** něčemu. Prk.

Udyšati se, na Slov. = *udychtěti se.* — **se od čeho.** Bern.

Udzělati = *udělati.* Mor. Sš. P. 111.

Udžgati = *ucpati,* zu Tode stopfen. Na Slov. a Mor. — **koho:** husy. Jg.

Udžgoun, a, m., ein Gefrässiger, Nimmersatt. U Olom. Sd.

Ufačovati (= za-, uvázati), z něm. einfatschen. — **co:** ránu. Us. Mtl.

Ufákanec, nce, m., der Beschissene.

Ufákaný = *posraný,* beschissen.

Ufákati, *ufáknouti* = *usrati,* bescheissen, besudeln; **se** = *posrati se,* sich bescheissen. — **se proč:** strachem. Aesop. — **se nač** (něco podělati). Rk.

Úfale = *doufanlivě.* BO.

Úfalivě = *doufanlivě,* confidenter. ZN. U. přistúpichu. M. Vz Úfanlivě.

Úfalivosť, i, f., vz Úfanlivosť

Úfalivý, vz Úfanlivý.

Úfání, n. — *doufání,* die Hoffnung, das Vertrauen. Ú. bohům. Troj. Mimo, proti ú.

Úfanlivě = *doufanlivě,* vertraulich, vertraungsvoll.

Úfanlivosť, *úfalivosť,* i, f., das Vertrauen.

Úfanlivý, *úfalivý,* vertrauend, vertraungsvoll. Bern.

Ufasovati, z něm. einfassen = *zadělati, zavázati.* V. — **co kam:** sklo **do** rámu. Kom.

Úfati, *ufati,* zastr. = *doufati,* hoffen, vertrauen, pochen, sich verlassen; *mysliti,* glauben — **abs.** Bóh nám sešle pomoc úfajúcím. Rkk. 53. Mająť zde vždy ještě naději, že něco dobrého máte a též já také úfám. Pal. Dj. IV. 1. 132. — **do koho, do čeho.** Ufá do mne. Št. Úfám do všech do vás. ZN. Iżádný aby do sebe neufal. M. Ztratě obec neúfaj do hrada; Ú. do bratra; Ale úfaju do pomoci sv. Václava. Dal. 3., 108., 179. Každý v svém nebezpečenství k tomu útočiště má, do jehožto pomoci ufá. Pass. 6. (Hý.). — St. skl. II. 28. — **v koho, v co.** Zda již úfáš v své svěcenie. Žk. 442. Ufají v Buoh, že se zhojím. Št. (Št. N. 268.). Všichni, kteříž ufali v Boha, nikdy nezahynuli. Provolání z r. 1419. Pal. Dj. III. 1. 324. Ufal jest v uměnie lékařóv. Ufají v ničež. BO. Ú. v Jesu Krista; V tě ufajíce. Kat. 2831., 2845. V lučišče mé ú. budú. Výb. I. 59. V Krista úfáme; Ktož by viece Boha pokúšel než v něho ufal; Nechť vidie a slyšie to ti, jenž v své ctnosti všetečně ufají. Hus I. 36., 355., II. 319. (I. 297., II. 49., 100., II. 314., 345., 420., III. 25., 41., 160. Tč.). Ú. v koho: Lom., St. skl., Tkad., Br., Ctib., Ž. wit. 10. 2., Výb. I. 634. — **komu,**

čemu. I ufámo vám jako věrným Čechům, že v takové potřebě budete pomocni koruně. Pal. Dj. III. 1. 362. Ufáme tomu, že kompaktata . . . Arch. I. 289. Protož ufáme ctnému právu, že nám jest paní Anna na naši žalobu povinna odpovídati; I ufá věrnému právu, že ona jeho jistec jest. NB. Tč. 209., 282. U. své síle, BO., své chytrosti. Št. N. 248. Ufaje tomu zápisu i zaručení; My o tom nic nevěděli ufajíce těm úmluvám. Pňh. I. 358., II. 559. (Tč.). Aby jemu (Bohu) nejviece ufal; Ufajíc své moci přieliš; I já ufám jeho sv. milosti, že . . .; Aby ufajíce otci nebeskému nebeského královstvie nejprve hledali; Avšak ufám milosrdnému Ježíšovi, že . . . Hus I. 6. 161., II. 203., 345., 386. (Cf. Hus I. 456., II. 326., 403., III. 117., 221., 244., 258., 277., 283. — Tč.). Ufá si neborák, že to přeskočí. Bern. — **komu čeho.** Nebo těm mlčelivým úfají svých duší lépe než žebravým (mnichům). Chč. 381. Téhož vám také ufaji. Smil v. 43. Ufám toho pánu Bohu. Arch. I. 132. 8., Brt. S. 31. — **jak.** Ufám Bohu z dobré žádosti, abych něco napsal na ta slova; Ufáš-li *plným srdcem*, tehdy odpúštějí sě tobě hřiechové. Hus II. 428., 376. Ctnostně, neprávě u. Hus II. 421. — **ke komu.** Neb ke všem tu neufasta (nedověřovali jste všem). Mus. II. c. 86. — **se** ú. = *úfati*. Na Slov. Neúfaj sa, milá, že budeme svoji. Sl. ps. 103. — **se komu.** Nemám sa, Bože mój, komu úfať; Tebe sa, milý mój, úfať budem. Sl. ps. 187. — **se čeho:** odměny. Na Slov. Ht. Janko, o voľač by som ťa prosila: ak sa ufáš sily tie tri stromy, čo tam stoja, zoťať. Dbš. Sl. pov. I. 96. — **že.** Ufaje, že jest syn boží vyvolený; Mají ufati, že jsou připsáni v počet rytieřstva nebeského; Ufají, že divem opraví nedostatek. Hus I. 178., 258., II. 34. (I. 178., II. 139., II., 363., 420., 421 a j. — Tč.). — **aby.** Marně pohan, žid, zlý křesťan ufá a naději jmá, by ho Buoh spasil, neostane-li každý z nich bludóv. Hus I. 86. — **kde.** Nenie čo úfať na tom svete. Ht. Sl. ml. 265.

Ufejfnouti, vz Fejfnouti. U Olom. Sd.

Ufiflovati = *ušňořiti, čistě upraviti*, aufputzen. — **se.** V., Lom.

Ufifraný, vz Utytlaný.

Ufiknouti, kl, ut, utí = *uříznouti*, schnell wegschneiden *(co komu)*; *uhoditi*, schlagen. — U. *komu*, schnell weglaufen. Na Ostrav. Tč.

Ufintiti, il, ěn, ění, sich schmücken. — **se čím:** šperky. Us. Tč.

Ufládrovati, vz Flädrovati.

Ufleknouti se někam, sich hinlegen. Us. Jg.

Uflekovati, z něm. beflecken = *ukáleti, umazati*. V.

Uflinkati koho, abohrfeigen. Na Ostrav. Tč.

Uflonrati = *vykrásti se, tajně odejíti*, sich wegstehlen. — **odkud.** Pročež i z Prahy u. musil. Br. pr. Šturm. 164.

Ufňákanec, nce, m. Ten u. celý den fňuká. Mor. Šd. Vz násl.

Ufňákaný; *-án, a, o = dítě, které pořád fňáká*, greint. Mor. Šd.

Úfnosť, i, f. = *naděje*, die Hoffnung. Toto všetko utrápeného otca úfnosťou naplňovalo. Dbš. Sl. pov. I. 20.

Ufňukaný; *-án, a, o*, raunzig. Chodí celá u-ná. Mor. Sd.

Ufňukati, *ufňukovati*, raunzen. Co pořád ufňukuješ? — **co čím:** nosem, anschnüffeln. Na Ostrav. Tč.

Uformovati = *utvořiti*, formen. — **co.** L.

Ufoukati; *ufouknouti*, knul a kl, ut, utí; *ufukovati*, weg-, abblasen. — **abs.** Ufoukl (tajně utekl), jakoby se zem po něm slehla. Us. Všk., Sd. — **co komu.** Vítr peří nám ufukuje. Us. U. polívku horkou. — **komu s čím.** Ufoukl mu s penězi (utekl mu). Ten mu zrovna **před** nosem ufoukl. Us. Vrů. — *Ufouknouti se = uprdnouti se*. Us. Prk.

Ufouněti, ěl, ění, erschnüffeln. Na Mor.

Ufrfuiti, il, ěn, ění, berotzen, besudeln. U Olom. Sd.

Ufrkati, *ufrknouti*, knul a kl, ut, utí, *ufrkovati, ufrkávati = frkaje ukáleti*, durch Schnaufen, Räuspern besudeln, bespritzen. — **co:** kapesní šátek. — **koho čím.** — *Ufrknouti se* také = *uprdnouti se*, furzen. Ros. — *Ufrkl mu* pták **z** ruky = ulítl. Us. Tč.

Ufrnditi co = *ušpiniti*. Us.

Ufrněný; *-ěn, a, o = kdo má umazaný nos, usoplený*. Us. Ktk.

Ufrněti, ěl, ěn, ění = *frněním pokáleti*, begeifern. — **se.** Plk.

Ufrnknouti = *uletěti*, davonfliegen. — **komu odkud.** Pták mu **z** klece ufrnkl. Us. Šd.

Ufujati, anwehen. — **co.** Vítr ufujal závěje. Na Ostrav. Tč.

Ugabiti, ugabnouti něco = *sgabnouti* (tajně) = *umámiti*, wegschnappen. Mor. Šd. Na Slov. Bern.

Ugajdati, *ugajdovati*, abplagen, zvláště v ohýbavé práci, na cestě. Na Ostrav. Tč. — **se kde.** **Při** žernách sem se tak ugajdal, že eni ruků necítím. Na Ostrav. Tč.

Ugartov, a, m., dříve osada, nyní Kartousům přivtělená. Tč.

Ugazdovati si co čím: prací, erwirthschaften. Na Ostrav. Tč.

Ugdokati = *ukdákati*, ergackern. — **co:** vajíčko. — **se.** Ugdokala se dosť, sich satt gackern. Slez. Tč.

Ugiez = Újezd, zastr. Gl.

Ugizditi, *ugyzditi = uhyzditi*, beschmutzen. — **co čím:** špinavýma rukama. Tč.

Uglurati = *umichati*. Mor. Šd.

Ugnáviti, zerdrücken. U Místka. Škd.

Ugreati, *ukreati*, speien. Na Ostrav. Tč.

Ugryndanec, nce, m. = *uslintanec*. Mor. Šd.

Ugryndaný; *-án, a, o = uslintaný*. Mor. Šd.

Ugryndati se = *uslintati se*. Šd.

Ugryntati, vz Pogryntati. U Olom. Šd.

-uh, *přípona jmen podst.:* pstruh od pstrý (pestrý, strakatý). D., Mkl. B. 284.

Uha n. **Uhy,** ves u Velvar.

Uháčiti, il, en, ení, *uháčkovati*, einhaken, einhäkeln. — **co:** loď, entern. Johant. 54. U. měšec, šátek, durch's Häkeln verfertigen. Vz Háčkovati.

Uhádati = *k mlčení přivésti hádáním se*, widerreden. — **koho (čím):** vtipností. Ob. pan. O nich pověsť i to nesla, že každý z nich mocen byl u. třebas dvanáctero kněží. Pal. V. 2. 69. — **se.** Již se dost u-li, streiten.

Uhádnouti, vz Uhodnouti.

Uhafati koho = hafaje přemoci, zahnati.

Uhajati koho: dítě = *uspati*, einschläfern. D.

Uhájiti, il, en, ení = *uchrániti, ubrániti*, ab-, erwehren, behaupten, retten. Jg. — **čeho, jak dlouho:** života. D. Moravané uhájili **po** všechnu dobu neodvislosti své od Římanův. Šb. Lit. 14. Debe vojna vojnó bela, já beeh synka uhájila, a já bych teho synečka z vojny vyplatila. Sš. P. 600. — **čeho před čím:** něčího jména před zapomenutím. Dch. — **proti čemu.** Apoštolé duchem svatým osvícení, proti bludům uhájeni byli. Sš. II. 24. Pokoušel se u. ho proti nárokům, jichž císař nabyl. Ddk. IV. 78. — **se.** To není možná, aby se člověk uhájil. Us. Šd. — **se kde: na** trůnu. Pal. Dj. IV. 1. 36. — **se čemu, komu:** zlému, Kom., muchám. Bern. — **se čeho.** Čechy měly se zákonem tímto sesíliti, aby u-ly se nejnebezpečnějšího svých nepřátel. Ddk. IV. 79. (Tč.)

Uhálati, einschläfern. — **koho.** Uh. Hrad. Tč.

Uhan, a, m., osob. jm. Arch. III. 482.

Úhana, y, f., die Beschimpfung. To jediné na úhanu by mi mohlo býti. Kos. Ol. I. 136. Esseové každou úhanu Mojžíše usmrcením trestali. Sš. J. 279. Vz Uhanění.

Uháňati = *uháněti*.

Uhanění, n., die Beschimpfung, Schändung. — **U.**, confusio. Ú. přikrylo mě. Ž. wit. 43. 16.

Uhaněný; *-ěn, ěna, o*, geschmäht, geschändet.

Uhaněti, ěl, ěn, ění; *uhaniti*, il, ěn, ění. Vz Haněti. **U.** = *zhaněti, ztupiti, pohaněti*, schmähen, schänden, ausschimpfen. BR. II. 800. — **koho.** Troj., Br. Uhaněli jste mého muže. Svěd. 1569. Uhaněl ženu svého bližnieho. BO. Jestliže-by kdo cechmistra u-něl. Sedl. Rychn. 41. Jakožkoli ste mě u-nili. Dal. 10. Jana biskupa uhaněl. V. To ti dá rozum, že každý, kdo kupuje, věc uhání. U Rychn. Msk. — **koho proč:** pro spravedlnosť. Zlob. — **jak.** A tu ji jest uhanil až **do** smrti. NB. Tč. 61. — **proč: z** křivdy. BO. — **čím.** Dal. 23., 89. Když člověka nemohú kterým zlým skutkem v pravdě uhaněti, hyzdie jeho úmysl. Hus I. 231.

Uháněti, vz Uhoniti.

Uhaniti, vz Uhaněti. Ž. wit. 39. 15., 13. 6.

Uhaňka, y, f. Jen na mne neveď u-ky (nehaň mne). Us. u Rychn.

Uhárati = *hoře ubývati, pomalu hořeti*, nach u. nach abbrennen. Svíčka uhárá. Bern.

Uharcovati co na kom: kus cesty na dobrém koni. Us. Tč. Vz Harcovati.

Uharka, y, f., na Slov. a na Moravě = *okurka*, die Gurke. Vz Oharek. Plk., Flk.

Uharkový = *okurkový*, Gurken-. Mor., Slov.

Uhasadlo, a, n. U., jímžto světlo se uhašuje. BO. Vz násl.

Uhasidlo, a, n. = uhasadlo. Mm.

Uhasitel, e, m., der Löscher. Jg.

Uhasitelka, y, f., die Löscherin. Jg.

Uhasitelnosť, i, f., die Auslöschbarkeit.

Uhasitelný, löschbar, auslöschbar. Žízeň u. Ja.

Uhasiti, uhas, il, šen, ení. Vz Hasiti. — *Uhášeti*, -šejí, šej, šeje (íc), el, šen, ení; *uhašovati* = *oheň hořící udusiti*, er-, auslöschen. — **co:** jiskru, uhel, žízeň, V., oheň, světlo, D., ohnivé železo, vápno, Us., hanebné žádosti. Ojíř. Oheň uhašuje voda. BO. Uhašovali sú prudkosť ohněvů. ZN. Než oheň se rozmůže, snadno jej uhasiti. Šd. Žádný ji (lásku) **krom** tebe neuhasí. Pís. Kdo nelúbí mnohořečnosť, uhašuje zlosti. Na Ostrav. Tč. Ujmi dřev ohni, chceš-li u. plamen; U. žádosť, oheň; Kto chce úkrop u., nalej vody studené veň neb rozmeci drva z ohně. Hus I. 279., 464., III. 186., 188. (Tč.). — **co čím:** oheň vodou, D., víno vodou. Jel. Chtěl světlo víry naší u. papežským učením. Exc. Chtějí ovšem plamen dechem u. Sš. J. 163. Mohúc to zlé slovem u. Dal. 16. Oheň vodou, zacpáním děr u. Hus III. 182., 188. (Tč.). Oheň ohněm neuhasíš ani olejem. Č. — **co kde.** Tě mojí lásky neuhasí **ve** mně ani ten deštíček. Er. P. 187. Nedejte tedy falešným apoštolům lásky v sobě **ke** mně u. BR. II. 636. a. Milosť boží v sobě u. Hus I. 158. — **jak.** A tento hřiech muože v sobě člověk udusiti tímto obyčejem, jakožto oheň tělestný uhašen bývá. Hus III. 182. (Tč.). — **co kde:** železo **u (ve)** vodě. Vys. — **co kdy.** Dobře **v** čas jiskru u. Prov. Vz Shasiti.

Uhaslý, erloschen. U. právo (mrtvé). J. tr. Vz Právo.

Uhasnouti, sl, utí, *uhásati* = *přestať hořeti*, er-, aus-, verlöschen, verschwinden, ausgelöscht werden. Vz Hasnouti, Shasnouti. — **abs.** Uhasne oheň, svíce, D., horlivosť, Har., zmužilosť; uhasli počestní mravové. V. Uhasla naše sláva. Ráj. Jejie světlo neuhásá. BO. Uhaslť starý žár bojovný, který jej pudil do Palaestiny; Vášně lidské neuhasínají. Ddk. II. 284., VI. 127. (Tč.). — **kde.** Aby nechuti, nepřízně, nelibosti atd. **mezi** námi uhasly. Pal. Dj. IV. 1. 12. Ten oheň nemá nikdy u. **v** duši člověka. Hus II. 228. Dobrotivosť v duši jich jest uhasla. Hus I. 161. — **čím kdy.** Oheň nedostatkem čerstvého vzduchu, deštěm, **po** hodině uhasl.

Uhašení, n., das Löschen, die Löschung, Erlöschung, Dämpfung. U. ohně, světla, vápna, žízně, žádosti, Jg., závisti. Hus III. 132. Vz Uhasiti.

Uhašený; *-šen, a, o*, gelöscht. U. uhel, jiskra, V., vápno, žízeň, hlaveň. Jg. U. popel. BO. Jako svíce nějaká, která se zdála býti uhašena. BR. II. 211. a. Vz Uhasiti.

Uhášeti, vz Uhasiti.

Uhašovati, vz Uhasiti.

Uhašteřiti, il, en, ení. — **se s kým oč**, sich satt (müde) streiten. Us. Tč.

Uhatiti, il, ěn, ění = *z proutí udělati, upevniti*, dämmen. — **co:** hráze. Us. Tč.

Uhatlati, hinschmieren. — **co.** To není písmo, co jsi tu uhatlal, to je hatlanina. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Uhavěti, v Jg. Slov. šp. čtení m.: *uhaněti*. C.
Uházeti, vz Uhoditi.
Uhebediti se někde = *uvelebiti se*. Us.
Uhejbati, vz Uhnouti.
Uhejčkati = *ukonejšiti, uspati*, einlullen. — **koho čím:** dítě zpěvem. Us.
Uhejsati, ausjauchzen. — **se.** U Uher. Hrad. Tč.
Uhel, gt. uhle, **uhlík,** u, **uhlíček,** čku, m. = *těleso vypálené*, die Kohle. V. U. dřevěný, Us., řeřavý n. živý, V., uhašený n. mrtvý, z kamenného uhlí, Šp., kostní, Knochenkohle, krevný, živočišný, thierische K., Kh., rostlinný, vegetabilische K. Nz. U. cukrový, Zuckerkohle, Nz., římský ku kreslení, römische K. Seč, paseka, mýť, koš, belík, kbelík, lopata, vůz na uhle. Uhel (ze dříví) páliti, hasiti, voziti, prodávati. Šp. U. studený a umrlý. Ctib. Černý jako uhel. V. Uhlem černiti, naznamenati, napsati. Us. U. doutná, glimmt. Dch. Panimámo, ženci do (jdou), večeřa je na uhló. Sš. P. 518. Uhlevé zažhli jsú se ot nie. Bj. Vypadl uhlíček z kamen. Us. Dch. Najdi sobě rendlíček a podkutaj si pod něj uhlíček. U Rožnova. Kol. vánč. 68. Uhel často ohněm bývá, i proňž bohatý sbožie zbývá. Dal. 17. Komu třeba uhle, hledej v popeli. Lb., Šp. Uhel-li z kamen vypadne, přijdou hosti. Us. Kdo zapaluje velikým uhlem tabák ve fajfce, toho žena mnoho jídel mu sní. Kda. — Vz Rst. 17.
Úhel, úhlu (dříve a nyní na Slov. gt. úhla), m. Vz Manžel. Ú. = *kout*, der Winkel, lat. angulus = místo, ve kterém dvě přímé čáry v rozličném směru tažené se sbíhají a sice uvnitř těch čar. Sedl. Ú. = odchylka směrů dvou přímek, které vzhledem k úhlu jeho rameny slovou. Ú. jest rozdíl směru dvou sbíhavých přímek. Blř. Ú. pravý (90 stupňů měřící), ostrý (méně než 90°), tupý (více než 90° měřící). Rechter W. od. ein Rechter (R), angulus rectus, γωνία ὀρθή, úhel pravý; schief, ang. obliquus, úhel kosý; spitz, spitzig, acutus, ὀξεῖα, ostrý; stumpf, obtusus, ἀμβλεῖα, tupý; hohl od. konkav, kleiner als 180°, und nur in Bezug auf den konvexen W. so genannt, úhel dutý; gestreckt od. gerad, von 180°, nur des Systems wegen *Winkel*, genannt, úhel přímý, diff. geradliniger Winkel; erhaben od. konvex, (einspringend, in ebenen Figuren), grösser als 180°, in Bezug auf den konkaven W. so genannt, úhel vypuklý (úhel vběžný n. vbíhající); anliegend, přílehlý; anstossend, soumezný, stečný; Neben-W., ang. deinceps positus, ἡ ἐφεξῆς γωνία, eine Art der anstossenden Winkel, úhel vedlejší; Ergänzungs-W., eine Art der anstossenden W., úhel doplňovací, doplněk, úhel doplňku; benachbarte, z. B. die am Perimeter eines Polygons liegenden Winkel, úhly sousedné; Scheitel-W., ang. verticalis, ἡ κατὰ κορυφὴν γωνία, úhel vrcholový (n. křížový); äusserer, ang. exterior, ἡ ἐκτὸς γωνία, zevnitřní; innerer, interior, ἡ ἐντὸς γωνία, vnitřní; Wechsel-W., ang. alternus, ἡ ἐναλλὰξ γωνία, úhel obměnný n. střídný; Gegen-W., ang. oppositus, ἡ ἀπεναντίον γωνία, úhel protilehlý, úhel protější; Linien-W., angulus, γωνία, úhel; Flächen-W. (den zwei Flächen mit einander bilden), úhel plošný, diff. ebener Winkel; körperlicher od. Körper-W., úhel tělesný, und zwar 1. einspringender, min. kout, (kout, prostora jedním toliko směrem uzavřená rovinami, jež musí býti nejméně tři a jež v jediném bodě musejí se prostupovati. S. N.); 2. Ecke, angulus solidus, στερεὰ γωνία, roh; ebener W., ang. planus, ἐπίπεδος γωνία, úhel plochý n. ploský; geradlinig, přímočárný; gemischtlinig, rozličnočárný (různo-); krummlinig, křivočárný, diff. gekrümmter Winkel; sphärischer o. gekrümmter-W., úhel sfaerický n. kulový; in d. prakt. Geom. wahrer W., úhel pravý; Horizontal-, úhel obzorný, úhel na obzor uvedený n. svedený; Höhen-, úhel výšky n. úhel nad obzorem n. nadobzorný, sníženosti (pod obzorem, podobzorný), Tiefen-, svahový (Abdachungs-), odchylku (Ablenkungs-), vnější, spřežný (spřežitosti), Konjugations-, souřadnic, dostavy, směru, Direktions-, dopadu (dopadkový, Einfalls-); vpádný, u měření hrubé n. ruční střelby, S. N. XI. 287., KP. II. 129., výstupu (Elevations-), vychýlky (Elongations-), výstřednosti (Excentricitäts-), spádu, Fall-, zorný (zrakový), homolog, vnitřní, seku n. úseku n. úsekový, Kreisabschnitts-, středový (který má vrchol ve středu kruhu, Prm. III. č. 12.), Mittelpunkts-, sklonu (sklonitosti, Neigungs-, vz Schd. II. 5.), obvodný v polokruhu (W. an der Peripherie im Halbkreise), obvodu (obvodový, Peripherie, který má vrchol v obvodu kruhu, Prm. III. č. 12.), srazu, Stoss-, polohy, Positions-, otáčení, der Drehungswinkel (Šp.), úměrný (úměrnosti, srovnalosti), vrcholový, odrazu, Reflexions-, tření, zřecí, Seh-, hodinný či hodinový či časový, Stunden-, výplňku (výplňkový, Supplements-). Vz Nz. 325. Ú. v mnohoúhelníku, der Vieleckswinkel. Nz. Ú. svahový, Abdachungs-, Čsk., zákopů, Trancheen-, S. N. XI. 364., bašty, Bollwerks-, Čsk., s pohybnými rameny, proměnný, Ck., úhly nerovné, sobě rovné, střídavé, Wechsel-, souhlasné, korrespondirend, shodné či souhlasné, stejnolehlé; ú. souměřitelný, nesouměřitelný, stýkavé neb stečné, stejnohledné, kladný či příčetný, záporný či odečetný, združovací, Konjugations-. Jdč. Ú. rozštěpný či rozsošný, Theilungs-, zahnutí, Knickungs-. Nz. lk. Úhel polarisační. Bř. N. 68., Schd. II. 5. Ú. lomu, odrazu. Vz KP. II. 129., 137. Vrchol, Scheitel, stupeň, Grad, měření úhlu; středění n. zastředění úhlův, das Centriren der Winkel; kroužení, pohybování kruhem, die Kreisbewegung; výseč n. výsek kruhů (kruhový), der Kreisausschnitt. Nz. Ú. sestrojiti, zavříti, měřiti; dvě strany a jimi tvořený ú. určují trojúhelník; úhlové x a y doplňují se do 90°; všichni praví úhlové jsou si (vespolek) rovni; ramena úhlu. Nz. Vz S. N. Dům v úhlech dobře upevněný. Kom. Ú. čelestní. Ssav. Do úhlu zavěšený, in W. eingehängt. Šp. — Ú. *u dělostřelců*: ú. zvýšený, Elevations-, snížený n. ukloněný, Repressions-, měřicí Visir-, jadrný, Kern-, nasazený, Aufsatz-, bokový, Flanken-, smetený, bestrichener, smitavý, bestreichender, zmenšený, vermin-

Digitized by Google

derter, mrtvý, todter W. Bur. — *Ú. v hornictví* n. *ort* slove místo na konci chodníku, kde horník právě při kahanu pracuje, vrtá, trhá, der (das) Ort. Am. — *Ú. = roh věci, domu, ulice*, die Ecke. Na úhlech všech ulic. Br. V témž městě vystavěl z gruntu kollej jesuitskú ve čtyry úhly. Břez. 304. Na čtyrech úhlech toho stolu; Na úhlech zedných (in angulis murorum). BO. Ú-hly stavby, die Grundecken des Gebäudes. Dch. Jsa jako nějaký velmi pevný kámen v rohu úhlu položen. BR. II. 798. a. — D., Troj. — *Ú. = strana*, die Seite, die Weltgegend. Ú. hlavní světa (světový); úhly (strany) poboční či mezilehlé či vedlejší (Nebenweltgegenden). S. a Ž. Východní ú., místo n. úhel nebes, kdež slunce zapadá. V. Dyby byla Morava jako jsou Úhry, dala bych ti huběnky na všecky úhly. Sš. P. 700. Navrať se od čtyř úhlóv země k svému vykupiteli, jenž tě čeká. Hus III. 80. — *Ú. = pol, točna*, der Pol. Ú. nebe, V., půlnoční, světa. D. — *Ú. električiny, magnetu, galvanského sloupu*, der Pol. Magnet má též dva poly č. úhly. Jg. — Ú., hle, f. — pole déle roku ladem ležící. U Bysterska. Sn.

Úhelák, u, m. = *úhelník*, der Eckstein. Us. Jg.

Uhelka, y, f. = *uhličnatka, uhličitá kyselina*, die Kohlensäure. Šp.

Úhelka, y, f. = *houba, cikánka*, agaricus campestris, der Träuschling. D. Z hnoje koňského rostou ú-ky č. pečárky (Champignon). Rostl. I. 182. a., Schd. II. 258., Rstp. 1891. Ú. ovčí. Rstp. 1892., Čl. 180., Kk. 78.

Uhelna, y, f. = *lom kamenného uhlí, uhelný důl, uhelné hory*, die Kohlengrube, der Kohlenbergbau, das Kohlenwerk, Kohlenbergwerk. Hř. Provod u-ny, der Betrieb des Kohlenbergwerkes. Dch. Vz KP. III. 121., 128., 132., 130., 136. — *U. = místo, kde se uhlí chová*, die Kohlenkammer. Jg.

Uhelná *Příbram*. Pal. Dj. IV. 2. 489.

Uhelnatý, kohlenreich. U. dříví, hlína, Kohlenschiefer. Techn. U. kysličník, das Kohlenoxydgas. Hrk.

Úhelně, winkelig. Ú. nežit rozříznouti. Sal.

Uhelní, vz Uhelný.

Úhelní, vz Úhelný.

Uhelnice, e, f. = *uhelna, doly uhelné*, Th.; *huť uhelná*, die Kohlenhütte. Plk.

Úhelnice, e, f. = *nástroj složený z 2 pravítek v pravém úhlu spojených k měření pravých úhlův*, das Winkelmass, -eisen. S. N., Jg., BO., Skv., Šp. Ú. kamenická. Skv. Podlé ú-ce konty vede. Kom. J. 758. Po ú-ci, ad amussim. V. Vz Úhelník, Pravítko. — Ú., rostl. Rstp. 2068.

Úhelnicovati = *podlé úhelnice měřiti*, nach dem Winkelmass richten. Bern.

Úhelnicovitý, gnomonicus, in Winkel gebogen n. p. keř náhle úhlem prohnutý k. př. u routy, podsluníčníků. Rst. 510.

Uhelnictví, n. = *uhelný průmysl*, die Kohlenindustrie. Hř.

Uhelníček, čka, m. = *sýkora černá (koňadra, konězdra)*, parus ater, die Tannenmeise. Pdy., D., Frč. 354.

Uhelník, u, m., der Kohlentopf, die Kohlenpfanne, der Réchaud. D. — U., der Kohlenwagen. Vys. — U., das Kohlenhaus. Zpr. arch. IX.

Úhelník, u, m., das Winkelmass, -eisen, -haken. Ú. s rameny stejně dlouhými, pravý, přiložný, Anschlags-, stojatý, Stell-, křížový, Kreuz-, tupý. Sechseck-, tesařský. Šp. Ú. pokosný, Kehrungswinkel, s ocelovým jazykem, der Winkelhaken mit Stahlblatt. Skv. Vz Úhelnice. — Ú. = *úhelný kámen, kachel do kamen* atd., der Eckstein. An hlavným ú-kem sám Ježíš jest. Sš. II. 97. Dvě zdi na jednom ú-ku vystavené. Sš. II. 22. (Hý.). — Ú. *tělesný, koutník*, das Körpereck. Ú. rovno-, nerovnoboký, rovno- nerovnokoutý, pravidelný, souměrný. Jdč. II. 22., 27.

Uhelniště, ě, n. = *kde se uhlí pálí, skládá*, de Kohlenplatz, das -lager. D., Dch.

Úhelnosť, i, f. = náklonnosť dvou hmot jinorodých působením na sebe elektřinu činiti, die Polarität. Pr. Chym. 47.

Úhelnostniti, il, ěn, ění, *úhelnostňovati*, polarisiren. Vz Úhelnosť. Prm. Chym.

Uhelny, pl., f., několik domků u Středokluk.

Uhelný, -ní = *od uhle, k uhli se vztahující*, Kohlen-. U. trh v Praze, vz Tk. II. 551., koš, barvy, V., lopata, Ros., vůz (uhelník), D., jiskra, Troj., dehet, koryto, -becken, -mulde, olej, cedidlo, pánvice, plyn, tyglík, útvar, vápenec, Nz., důl, dříví, hory, kolna, plášť, pole, prach, šachta, ložiska. Vys. U. nákres, Kohlenskizze, loď, okres, cihelky (kamenné uhlí prašné namočené, stlačené a usušené k pálení), kbelík, Dch., vrstva, -schichte, -lage, Šp., celina, -gänze, Hrk., vápenec, flec (její uložení), flec radnická, u. útvar v uher. zemích, u Steierdorfu, vyhořelé flece, n. pole na rozličných místech. Vz Krč. 519., 494., 532., 533., 568., 706., 904., 530., 529. Nemoc plic vdechováním prachu u-ného, anthracosis. Nz. lk.

Úhelný, -ní = *k úhlu se vztahující*, Winkel-, Orts-. Ú. cihla, D., páka. Sedl. Ú. zrcadla, vz Zrcadlo. Ú. rychlosť, vz Úhlový. — Ú. = *nárožní*, Eck-. Ú. kámen (gruntovní). Br., D. Ú. kámen = kámen, jenž v úhlu osnovy či základu nějaké budovy položen jsa dvě zdi různě se sbíhající udržuje a spojuje. Sš. II. 101. (Hý.). Jenž stal se hlavou ú-nou. Sš. Sk. 45. Učiněn jest v hlavu ú-ní, caput anguli. ZN. Brána ú-ná. BO. Kamen, jehož zavrhli sú stavitelé, ten učiněn v hlavu ú-ní. Hus III. 43. — Ú. = *hlavní*, Haupt-. Ú. vítr, Kom., pilíř. Dch. — Ú. = *polarní*, Polar-. D.

Úhelovati co: pole (déle roku ladem nechati, cf. Úhel, konec). V Bystersku. Sd.

Uhemzati = *hemzavě ulézti*, einen Weg wie ein Wurm kriechend zurücklegen. Ros.

1. **Uher** (na Slov. Uhor), gt. Uhra, m., pl. Uhří, Uhři, Uhrové; der Ungar. Č. Nalit Uhříe v setniny se shluků. Rkk. Uhru žádnému nevěř, leč který má tři oči v čele. Č. Hřích je v Uhřích (U-hřích). Č. — *Uherčina*, y, f. = *uherský jazyk*, die ungarische Sprache. — *U-na, druh uherského vína*. Us. — *U-na*, ungarische Krankheit, druh horké

Digitized by Google

zimnice, při níž jazyk uschne a zčerná. D., Us. Jg. — *Uherka*, y, f., die Ungarin. — *U-ky, druh višní*. Rstp. 479 — *U-ky, druh vína*. Vz Uherčina. — *U-ka = okurka*, die Gurke. Na Slov. — *Uhersko*, a, n. = Uhry — *Uherský*, ungarisch. U. země, V., švestky, Kom., řeč, vůl, kůň. Us., víno. Ros., zeman. Sych. U. višně, třešně (vz Uherka). Má u-ou nemoc (= jest líný). Bdl., Bck. III. 327. A mně dva zlatá u-ská. Dch. 68. U. primas. Us., Pal. Dj. V. 1. 50. Za uherský měsíc = nikdy. Vz Měsíc. — *U. Brod*, u, m., mě. na Mor., Ungarisch-Brod. — *U. Hradiště*, n., mě. na Mor., Ungarisch-Hradischt — *U. Ostroh*, m., Ungarisch Ostra (*nikoli*: U. Ostrov. Šd.), původně Stenice. Sd. — *Uhry*, pl. gt. Uher, Uhrům, Uhry, v Uhřích (na Slov. v Uhrách), instr. Uhry, Ungarn, Ungaria. Vz více v S. N. IX. a XI.

2. **Uher**, hru, m. = *trudovatina, červené vřídkovice na tváři*, die Finne, Drüse, das Kupfer im Gesichte. V. — *Uhry, uhři*, pl. — *nemoc sviňská*, die Finnen. Uhři n. žlázy (v nichž červi měchýřkoví jsou) sviňské. V. Svině jsou plné uhrů. Aesop. — *Kravský u. = boule podkožní, v nichž se červ utváří*, der Lederwurm. D., Nz. lk.

3. **Uher** Frant., doktor práv a spisovatel. S. N. XI. 640.

Uherák, u, m., eine Art unschmackhafter Erdäpfel. Us.

Uherce, dle Budějovice, něm. Anherzen, ves v Stodsku. Arch. IV. 35. Vz S. N.

Uherče, ete, m., malý Uher; Uher (potupně).

Uherčice (dříve Uhřičice), něm. Auerschitz, městečko v Hustopečsku na Mor. Vz S. N. — Něm. Ungarschitz, ves v Dačicku na Mor. Žer. Záp. I. 209.

Uherčina, vz Uher, 1.

Uherek, rka, m., osob. jm. Šd.

Uherka, vz Uher, 1., Uherky.

Uherky, vz Uher, 1. Brt., Šd. — **U.** = *švestky, slivky*, z nichž slivovici pálí. U Frýdka. Tč. — **U.** = *fazole největší černé, bílé*, červené a bílé. Mor. Brt.

Uherkyně, ě, f. = *Uherka*, die Ungarin. Pach. — **U.**, nemoc uherčina.

Uhernice, e, f. = *uherčina* (víno).

Uhersko atd. vz Uher, 1. — **U.**, ves u Vys. Mýta. Vz S. N., Dal. 166.

Uherský, vz Uher. 1.

Uherština, y, f. = *uherčina*, uher. jazyk.

Uhl, a, m. U. Aloys. Jg. H. l. 646.

Uhlada, y, f. = *uhlazení*, die Glättung, expolitio. Nz.

Uhladiti, uhlaď, -dě (ic), il, zen, ení, na Slov. -děn, ění; *uhlazovati = hladkým učiniti*, glätten, poliren; *uchlácholiti*, besänftigen, *nakloniti k čemu*, gewinnen. Jg. — co. U-la hlavičku ako makovičku. Mt. S. — **co čím.** Kočce, psu srsť rukou, Us., mlat. U-dil si řeč liščím ocasem. Hš. U. vlny trojzubem. Dch. U. hoblíkem desku. Mor. Tč. — **koho** = *nakloniti*. V. — **komu co**: si cestu k něčemu. Mor. Tč.

Uhladoviti koně = nechati vyhladověti. Db.

Uhlák, u, m., anthrax, der Milzbrand. Dch., Nz. lk. — **U.** = *uhelník, vůz na uhlí*, der Kohlenwagen. Šp. — **U.**, a, m., colius, hmyz motýlovitý. Krok. II. 262. — **U.**, *kdo uhlí roznáší*.

Uhlan, u, m. = *sůl z kyseliny uhlikové a ze zásady solné složená*, carbonas, kohlensaures Salz. Rst. 20. U. ammoniový, ďasičitý, germičnatý, měditý, měďnatý, stříbřičitý, strontičitý, samorodný, vápníkový, vápnosodičitý, vodnozinčitý, vizmutičný, zinčitý, železitý, žíravinný, živěničitý. Pr. Chym. U. sodnatý, železnatý, vizmutový. Schd. II. 35., 52., 56.

Uhlář, e, **uhlokop**, a, m. = uhlíř, der Kohlenbrenner, Kohlenbergmann. Hř.

Uhlárna, y, f. = *uhelna*. Na Ostrav.: uhlarňa, ě, f. Tč.

Uhlásiti, müde jagen z. B. ein Thier. Rk.

Uhlasovati, durch Stimmen entscheiden, votiren. Šm.

Uhlatěný, krystallisirt.

Uhlatěti, ěl, ění, kohlen, zur Kohle werden. Dch.

Uhlatiti, il, cen, ení, zu Krystallen machen. Šm.

Úhlatý, angulosus, eckig, winkelig: úd plochý po kraji prodloužený v ušty široké přímostranné. Rst. 510.

Úhlava, y, f. = *hlaviště*. Šp.

Uhlavení, n., die Köpfung. Smrť Heroda Agrippy o dvě létě později po u. Jakobově připadá. Šš. Sk. 145.

Úhlaví, n., der Kolben am Gewehre. Rk.

Uhlaviti, il, en, ení = *hlavu stíti*, köpfen. — **koho čím:** mečem. St. skl., Výb. I. 1120. 23., Alx. 1120., Šš. Sk. 139.

Úhlavně = *velmi*. Ú. někoho nenáviděti, tödtlich. Us.

Úhlavné, ého, n., zastr. = *hlavní město*. Jir.

Úhlavní, -ný = *hlavní*, der erste, vornehmste. Ú. lékař. Aqu. Ú-ním soudem je odsoudil. GR. Aby služba nebyla protivna ú-nému pánu. Hus I. 144. — **Ú.** = *nejhorší, který o hlavu (život) stojí*. Ú. nepřítel, Haupt-, abgesagter, Erz-, Todfeind, D., Háj., Arch. II. 238., nenávisť, tödtlich, V., Troj., Kom., hřích, St., St. skl., Hr. rk. 81., zrada, Sm., protivník. Ep. Pog. 26. Ti, kteří sú měli ú-nú nepřiezeň, byli . . . Hus II. 112.

Úhlavnosť, i, f., die Hauptsache. Zlob.

Uhlazeně, geglättet, fein. U. mluviti. V tom domě jde to u., geht es fein zu. Dch.

Uhlazení, n., die Glättung, Verfeinerung. U. slohu. Dch.

Uhlazenosť, i, f., die Glätte, Politur, Feinheit, der Schliff. Nz. Zevní u. Dch. U. mravů. Rk.

Uhlazený, geglättet, polirt, fein. U. kámen, srsť, mlat, moře; mravy, způsoby. Us. Jg., Dch. Kdo chce u-ným býti, musí něco zkusiti. Pk. Strany pořekadel vz: *Lasice, Soudruh, Šidlo.*

Uhlé, n. = *uhlí*. Ž. wit. 17. 13. a j.

Uhlec, helce, m. = *uhelka*, kyselina uhličitá, Kohlensäure, f. Am.

Úhled, u, m. = *ohled*, das Erblicken, Besehen. — **Ú.** = *zevnitřní strana*, die Aussenseite, äussere Erscheinung. Má to

Digitized by Google

pěkný ú. Jg. Ty zemáky dobře oloupej, aby měly hezký ú. V Kunv Msk. — Ú. = *pohled*, conspectus. Kat. 721.

Uhlédati, *uhlídati, uhlédávati, uhlídávati; uhlédnouti, uhlídnouti*, dl, ut, utí; *uhleděti*, ěl, ěn, ění; *uhlížeti*, el, en, ení. — U. = *spatřiti*, sehen, ansichtig werden; *uznati*, ersehen, abpassen, sehen; *shledati, nalézti*, ersehen, ausersehen, finden; *ubrániti, uhájiti*, erhüten; **se** = *ubrániti se, ušetřiti se*, sich hüten; na Slov. *zhlídnouti se*, sich versehen. Jg. — **co, koho.** Jestli té tam ještě uhlídám! Ros. Až svou chvíli uhlédám (poznám ji býti příhodnou). V. Uhleduu synečka jďa do kostela. Sš. P. 210. Nevěsta se s vozu nahla, červenú krev uhlídala; Pod jaborem sedla, orla tam uhledla: A můj milé také hlídá, také-li on mě uhlídá?; A já dycky do dvéří pohlídám, nezda-li já milýho uhlídám; Uhlídala keř zelený a u něho stál kůň vraný; Co tam budeš uhlídať, to nám buděš povídať. Sš. P. 81., 102., 364., 397., 692., 774. (Tč.). U. škodu. NB. Tč. 214., příhodnou chvíli. Pal. Dj. III. 3. 133. Uhledal ho, když byl lačen a okusil ho. Hus II. 88. — D., Vrat., Reš. — **co kde:** háj v širém poli uhlídli. Vrat. Bycha **za** ušima uhlédáme (budeme litovati). Us. Uhled paňu v okenečku. Sš. P. 464. — **čeho** = *uhájiti*. Sám toho uhlídal. Us. Přece těch jablek uhlídal. Us. — **se (čeho).** Takového zloděje se člověk neuhledí, neuhlídá. Us. Šd., Ntk. On se neuhledí. Us. Nelze toho se uhleděti. Ros. — **se.** Kdo hlídá, uhlídá se (pozorný vyhne se škodě). Šml. Jakmile uhlédali se, ssedli s koně. Pal. Dj. IV. 2 79. Však oni se uhlídají (sejdou se)! Us. Msk. — **kdy.** Uhlídají svým časem, koho bylo dobře poslouchati. Žer. 316. — **koho v čem.** Jak sem pohledla v noci do měsíčka, hned sem tam uhledla v krvi šohajíčka. Sš. P. 592. — **že.** Potom ty uhlédáš, že máš frajerenku. Sš. P. 290. — **se na koho,** na Slov = *zhlídnouti se*. Těhotná na pěkné dítě se uhleděla. Koll.

Úhledčí, iho, m = *úhledši*.

Uhledčivý = *shledlý*, sehend. Augen-. Reš.

Uhleděti, vz Uhlédati.

Úhlednosť, i, f., die Ansehnlichkeit. Rk.

Uhlednouti, vz Uhlédati. — U. = *pozorovati*, beobachten, in Acht nehmen, betrachten. Na Slov. Bern.

Uhlednutí, n., das Erblicken, die Ansicht.

Uhlednutý; *-ut, a, o* = *pozorovaný*, beobachtet, betrachtet, in Acht genommen. Na Slov. Bern.

Úhledný = *ohledný*, stattlich, zierlich, ansehnlich. Ú. stavení, Us., Sych., člověk. Šd.

Úhledši, iho, m. = *pozorovatel, vyzvědač*, der Kundschafter, Ausspäher, Spion, D.; — *dohledač*, Aufseher, m., Krok.; — *slídník* (pes) der Spürhund. Cyr. — Jg.

Uhléř, e, m. = *uhlíř*. Arch. II. 169. Vyhnal u-e z lesóv. Půh. I. 347.

Uhlérna, y, f., zastr., clibis. Rzk.

Uhleřov, a, m., Köhlersdorf, ves ve Slezsku. Tč.

Uhleť, i, f. = uhloť.

Uhlí, gt. uhlí (Šp.: uhlího), **uhlíčko**, a, n. = *mnoho uhlů*, die Kohlen. Uhlí jsou nerosty vidu nekovového n. kovového, beztvarné (mimo tuhu), barvy hnědé n. černé, malé tvrdosti a hutnosti. Obsahuje více méně čistý uhlík. Jest *původu rostlinného a nabylo dlouho trvajícím tlením v zemi nynější podoby své*. U. a) **lesku nekovového:** 1. *u.* **hnědé**, obsahuje 55—75% uhlíku: α) *dřevnaté n. lignit n. bitumen*, β) *lasturové*: 2. **černé**, má 75—90% uhlíku, ostatní % připadají na vodík, kyslík, dusík a zeminy; hoří pomalu a potřebuje silnějšího průvanu v kamnech. **Černé u.** α) *smolné n. lesklé*, β) *kukosové*, γ) *břidličné*, δ) *sazové*. Vrstvy u. nad sebou ležící bývají vrstvami *jílu* n. *pískorce* od sebe odděleny. K *hnědému* uhlí patří *rašelina*, (Torf): hmota houbovitá zemitá n. vláknitá, barvy hnědé n. černé; snadno hoří; skládá se z bahenných rostlin na polo zpráchnivělých; má mocnosť 20—40 střevíců. — b) **Kovově lesklé:** 1. *anthracit*, černý jako železo, nesnadno se zapaluje a hoří slabým plamenem bez zápachu vydávaje silné teplo. Obsahuje 90—96% uhlíku, ostatní je vodík, kyslík a zeminy. — 2) *Tuha* (Graphit): šedá, lesklá, jemná, měkká, barví a píše černě. Obsahuje skoro úplně čistý uhlík; hoří jen v nejsilnějším ohni za prudkého průvanu vzduchu bez plamene a dýmu a vydává velmi silné horko. Tuha anglická, sibiřská, česká, bavorská. Cf. Bř. N. 232.—234. — *U. kamenné n. černé* jest buď lupenatě břidličné, buď vláknité, smolné, sazové. Bř. Uhlí mineralné, die Mineralkohle, fossile Kohle, kamenné n. černé, die Stein-, Schwarzkohle, žírné, die Fettkohle, fette Kohle, položírné, halbfette Kohle, kovářské, Schmiede-, spečné či spečivé, Back-, koksové, Koks-, Koak-, pěnivé, Sinter-, plynové, Gas-, kennelské či svíčné, Kannel-, Leucht-, plamenné, Flamm-, suché či chudé či antracitové, anthracitartige Stein-, chudoplamenné (chudé s dlouhým plamenem), magere Flamm-, parní (do parních kotlů), domácí (k domácímu topení), Haus-, vápenné (k pálení vápna), Kalk-, cihelné n. ciblové (k pálení cihel), Ziegel-, lupkové, Schiefer-, smolné, Pech-, sazové, Russ-, mělné, Mulm-, mrtvé či mrtvina, taube K., hnědé, Braun-, smolnohnědé, Pechglanz-, obyčejné hnědé, gemeine Braun-, zemité hnědé u., erdige Braun-, bituminöse Holzerde, dřevnaté, holzige Braun-, listové hnědé u. či listovatý lignit či dysodil, Papier-, Blätter-, těžné, Förder-, kusové, Stück-, Gross-, ohrabované (kostkové, ohrabky, kostky, střední u.), Würfel-, Mittel-, konskové (ořechové, osývané kousky), Nuss-, Gries-, drobné, Klein-, Grus-, uhelný prach (měl, mour), Staub-, Kohlenstaub, prosývané, gesiebte K., promyté (promývané), gewaschene K., Waschkohle, shnětené (uhelné cihelky), Kohlenziegel. Hř. U. dehtové, Theer-, lisované, Press-, Dch., prašné (mour), Staub-, sirnaté, schwefelhaltig, rozpálené hnědo-uhlí živičnaté, bituminöse Braunkohle, rozmělněné, gepulverte K., Šp., z kostí (carbo ossium, spodium), Nz. lk., dřevěné, bašené, hou-

Digitized by Google

bové, hrubé, jantarové, králové (dřevěné, okolo krále v milíři), kreslicí (kr. francouzské), Reiss-, krupičnaté, lehké, lípové, masové, měkké (z měkkého dříví), milířské, platinové, řeřavé, rostlinné, rýsovné, lípové, tiché (nevelikÿ oheň z uhlí; na tichém u. něco rozpouštěti. Vys.). tvrdé (z tvrdého dříví), v kusech, znenáhlé (= tiché), živé, živočišné, thierisch o. animalisch. Kh., Vys. U. míchané, Plätterkohle; pařezové, Stückerkohle; roždové, Grubenkohle. Techn. II. 398. Uhlé ohňovo. Ž. wit 17. 13 a j. U. krevné. Vz KP. IV. 677., KP. II. 345., III. 42., 43., 122., 126., 131.-133., Krč. 204., 494., 530., 833., 938., 953. U. buštěhradské, kladenské, litické, mirošovské, radnické, nýřanské, plynárnické (Retortenkohle). Pohrabáč na u., Dch., nasypání, nahození, rozklad, spotřeba, úspora, cena, prodej, sklad, skladiště, drahota, přikládání, nedostatek, zásoba, dovoz, přání, přebytek uhlí; vůz na u. (uhlák, uhelník), prádlo, lopata, kůlna na u. Šp. Pálení u. v jamách, die Grubenverkohlung. Nz. U. k vyrábění plynu, die Gaskohle, smíšené, Förder-, žhavé, Gluth-, bohaté na kyz krychlený, schwefelkiesreiche K., ploché, břidličnaté. Schiefer-, plackové (placky), Platten-, chrupavkové, Knorpel-, kalové, Schlamm-; oheň, plyn, popel z kamenného u.; pramen, zbytek, zkoušení uhlí; pekáč na u., der Kohlenkasten (bei der Gaserzeugung); nádoba k vaření uhlím, Kohlenkochgefäss. Šp. Wohlfeile, theure K., laciné, drahé u.; gekörnte K., zrnované uhlí: weiche K., měkké u.; grobe K., hrubé u.; harte K., tvrdé u.; glühende K., řeřavé u.; geglühte K., žíhané u.; wiederbelebte K., oživené u.; verschmierte K., zamazané u.; ausgegohrene K., vykvašené u.; frische K., čerstvé uhlí; die K. ist bereits in volle Flamme gekommen, u. již plným plamenem hoří; die K. verbrennt zu schnell, u. tuze rychle hoří; K. nachlegen, u. přikládati; unverbrannte K., nespálené u.; die K. gleichmässig verstreuen, u. stejně rozhoditi, pohoditi; viel unverbrannte K. wird ausgeschieden, mnoho nespáleného u. se oddělí; unverbrannte K. wird in den Rauchfang fortgerissen, nespálené u. vlítne do komína. Šp. U. páliti; u. z dříví páliti; dříví na u. páliti; u. uhasiti. D. Tlící u. měchem rozdmýchati. Sych. U. přikládati, prodávati; k u., na u. něco postaviti. Us. Hory na kamenné u. D. U. dobývati, kopati. Nz. Vz Ruda, Tavíř, S. N., Šfk. 41., Schd. II. 30. Nechť on hryze uhlí; Uč své děti uhlé hrýzti a mě mazancóm jiesti; Komu třeba uhlé, hledej v popele. Mus. Bude-li kdo choditi na u. ohnivém a noh svých neopálí? Hus I. 276. Ona uhlé a něco železa drobného a brus prodala za puol kopy. NB. Tč. 202. Lační-li nepřítel tvůj, nakrm jej, žízní-li, dej mu píti; nebo to čině u. řeřavé shrneš na hlavu jeho. K. Řím. 12. 20. (Přivedeš ho k poznání a k zardění). Dch. Sedí jako na uhlí; Jde přes to jako kohout přes uhlí (na lehko si to bere); Uhlí od kováře kupovati. Bern. Z roštu do u. padnouti (Vz Prodělání); Cos pak pro u. přišel (že od nás tak pospícháš. Vz Spěch)? Č.

Uhlice, e, f., zastr., sperma. Veleš.

Uhlíček, vz Uhlík.

Uhličitan, u, m. Sloučeniny kyseliny uhličité se zásadami slují u-ny, kohlensaure Salze, Karbonate. Šfk. 83., Nz. U. ammonatý, Hirschhornsalz, kohlensaurer Ammoniak, barnatý, beryllitý, draselnatý, ethylnatý, hořečnatý, Magnesiumkarbonat, kohlensaure Magnesia; kademnatý, kobaltnatý, ithnatý, manganatý, měďnatý, nikelnatý, lolovnatý (běloba, kohlensaures Bleioxyd Bleiweiss), rtutičnatý, sodnatý, stříbrnatý, strontnatý, uranitý, vápenatý, kohlensaurer Kalk, vizmutový, zinečnatý, železnatý. Kh., Šfk. 802., KP. IV. 373., 370., 385.

Uhličitý = *uhlík v sobě mající*, Kohlen-, Kohlensäure-. U. kyselina = *uhelka*, Kohlensäure, Nz., voda, Kohlensäurewasser, Šp., sirník (sírouhlík, carboneum sulphuratum, Schwefelkohlenstoff, m.), Nz. lk., dusičník solík a soličník. Chym.

Uhlíčko, a, n., vz Uhlí.

Uhličnatan, u, m. = *uhlan*, Kohlensauersalz. Chym. U. olovitý (bělidlo olověné, běl olověná), vápničitý (křída), dvojmědičitý. Chym. — Jg.

Uhličnatka, y, f. = *kyselina uhličitá*, *uhelka*, die Kohlensäure. Vyměšování u-ky, Kohlensäureausscheidung, určení u-ky, Kohlensäurebestimmung. Nz. lk. Pec, pumpa na u-ku, Kohlensäureofen, -pumpe. Šp.

Uhličnatý, kohlensauer, Kohlen-. U. dusičník (uhel živočišný), kyselina (n. uhlíková), kysličník, soličník, siřičník, kostičník. Pr. Chym. — Jg.

Uhličník, u, m. = *uhlík s kovem některým a vodíkem sloučený*, das Kohlenmetall, Karburet. Jg., Nz. K. železa, Kohlenstoffeisen. Nz. U. vodičelý (uhlí dřevné, tvrdé), vodičitý, vodičnatý, železnělý. Chym. — Jg.

Uhličný = *uhlík obsahující*, něco méně než uhličitý, Kohlenstoff-. U. dusičník u. modřovina. Chym. 109.

Uhlídati, vz Uhlédati.

Uhlík, u, **uhlíček**, čku, m. = *malý uhel*, das Köhlchen. V. — **U.** = *drahý kámen*, der Karbunkel. Aqu. — **U.** = *hliza*, *hlizka*, *ohnivý nežit (zlý bolák)*, *karbunkul*, *snět*, *mrť*, *mrlina*, anthrax, der Brand. Ja., Nz. lk. U. víček, anthrax palpebrae. Schb. — **U.**, der Kohlenstoff, carboneum, prvek chemický. Vz S. N., Šfk. 39. a násl., Schd. II. 29. Rst. 17., Kk. 61. — **U.**, a, m., osob. jm.

Uhlíkokyselinový plyn, kohlensaures Gas. Světz. I. 291.

Uhlíkový = *uhličnatý*. U. kyselina, chaluzičník, siřičník; *záduch*, anaemia. Ja.

Uhlín, u, m = *drahý kámen*, carbunculus. Koll. Vz Uhlík.

Uhlina, y, f. = *koks*, der Koaks, Koks. Šp.

Uhlínec, nce, m., der Diamant. Šm.

Uhliniti, il, ěn, ění, mit Leim anschmieren. Bern.

1. **Uhlíř** (na Mor. *uhlář*), e, m. = *kdo uhlí v milíři pálí*, der Kohlenbrenner, Kohlenbauer, Köhler. V. Vz Tk. II. 374., 381., 382. Tys jako u. (černý). Us. Dhn. Čert řekl u-ři: My oba černí jsme. Us. Vz Uhléř. — **U.** = *kůň rudočerné barvy*, Kohlfuchs.

D. — U. = *jankoritý kůň*, der Koller (zastr.). — U. = *druh jikavců černějších*. Us. Dch. — *Uhlířem býti* = *dáviti se*, speien, brechen. Ros.

2. **Uhlíř**, e, m., samota u Chlumce v Třeboňsku. PL.

3. **Uhlíř**, e, m., osob. jm. U. Jos., nar. 1822., gymn. ředitel v Praze a čes. básník. Vz S. N., Šb. H. l. 301. — U. F. B. Tf. H. l. 195. — U. Hynek. Jg. H. l. 646. — U. Jan, řed. hosp. školy v Chrudimi a spisovatel. Vz S. N.

Uhlíře, něm. Auhlíř, ves u Bělohradu. PL.

Uhlíři, Kriebaumkollern, ves v Krumlovsku. — U. u Borové, Mistelholzkollern, ves tamtéž.

1. **Uhlířka**, y, f., na Slov. *uhlárka* = *žena uhlířova*, die Köhlerin, Kohlenbrennerin. D.

2. **Uhlířka**, y, f. = *liška pod hrdlem a pod břichem začernalá*, canis alopex, der Kohl-, Brandfuchs. Linn.

Uhlírna, y, f. = *pálení uhlí*, die Kohlenbrennerei. Um. les. II. 213.

Uhlířov, a, m., Köhlersdorf, ves u Opavy.

Uhlířová, é, f. = *uhlířka*.

Uhlířovati, Köhler sein; *dáviti se*, brechen, speien. Vz Uhlíř. Ros.

Uhlířský, Köhler-. U. huť, rychtář. Vz Tk. II. 551.

Uhlířství, n. = *dobývání dřevěného uhlí ze dříví*, die Kohlenbrennerei. Vz S. N., KP. III. 331.

Uhlířův; *-ova*, *-ovo*, dem Köhler gehörig. Us.

Uhliska a) samota u Napajedel; b) domky u Vsetína; c) les u Lipníka.

Uhlisko, a, n., na Slov. a) *veliký uhel*, grosse Kohle; b) *uhliště*. — U., *jméno pole* u Luhačovic na Mor. Nad u-kem. Šd. — *Uhliska*, pl., n., *jm. pole* u Vsetína. Vck. Jm. pasek a) u Rožnova, b) u Roketnice a jednotlivých domkův u Napajedel. Tč.

Uhliště, ě, n. = *místo, kde se uhlí páli*, die Kohlstätte. D. — U., Kohlheim, Kulm, ves v Klatovsku. Arch. III. 283.

Úhlober, u, m., der Winkelfasser. Šm.

Uhlobiti, il, en, ení, *uhlobovati*, einphälen, einrammen. — **co kam čím**: kůl v zemi taranem u. Na Mor. Tč.

Uhlodaný, abgebissen, abgenagt. U. kousek, list. Dch., Nz.

Uhlodati co: kus kůry. — **koho**. A co snáší mnozí, to člověka neuhlozí. Ehr. Člověka neuhlozí to, čeho též jiní zakoušejí. Lpř. Cf. Hlodati. — **čím**: zuby. — **čeho kde**: **na** kosti. Ros. Myši chléb v komoře, **na** půdě u-ly. Us.

Uhlodusík, u, m. = *cyan*.

Uhlohydrat, *uhlohydrát*, u, m., látka organická, pevná, netěkavá, obsahující C_{12} n. C_{24} a vodík s kyslíkem v tom poměru, jako ve vodě. Vz Šfk. 541.

Úhlojev, u, m. (beim Markscheider), der Winkelweiser (ein Richtscheit zum Winkelmessen), Šm.

Uhlokyselý, kohlensauer. Rostl. I. 127. b.

Uhlokysličný. U. vody, kohlensäurehaltig. Dch.

Uhlolamač, e, m., der Kohlenbrecher. Dch.

Úhloměr, u, m., der Goniometer, vz *Úhelnice*. Ú. příložný, der Anlegegoniometer, Nz., optický (odrazový), Reflexionsgoniometer. KP. II. 133.

Úhloměřictví, n., die Goniometrie. S. N.

Uhloměřič, e, m., Kohlenmesser, osoba. Šm.

Úhloměrný, goniometrisch. Ú. stroj, kříž, das Winkelkreuz. Nz. Ú. úkon, g. Funktion, desky, řešení obrazců. Jdč. III. 11., 24., 28., Nz.

Úhloměrový = *úhloměrný*.

Úhloměrský = *úhloměrný*. Nz.

Úhloměrství, n. = měření úhlův, die Goniometrie, Lehre von den Winkeln und ihren Linien. Nz., Jdč. III. 12., Stč. Alg. 58.

Uhlomoziti, il, en, ení, zustampfen; *špatně upraviti, ukaňhati*, verhunzen — **co čím**. Jg.

Úhlopravý, winkelrecht. D.

Úhlopřenášeč, **úhlopřevodič**, e, m., der Transporteur, Sehnenmassstab. Nz. Vz Úhlostroj.

Úhlopříčka, **úhlopříčna**, y, f., die Diagonale. Vz Úhlopříčný. Ú. u tělesa hranatého jest přímka, jež jde od rohu některého k rohu na jiné hraně ležícímu. Jdč. II. 29.

Úhlopříčný, Diagonal-. Ú. řez. Jdč. II. 29., čára, přímka (která vrcholy protilehlých úhlů spojuje), plocha, měření, způsob. Nz. Vz S. N.

Uhlopůda, y, f., der Torfboden, nové. Seidl.

Uhlorodný = *uhlíkový*, kohlensauer. U. vitr. Ja.

Uhloroh, a, m., tetigometra, hmyz křísovitý. Krok II. 263.

Úhlostroj, e, m. = *nástroj, kterým se úhlové dle daných stupňů dělají n. přenášejí*, der Transporteur. Sedl. Vz Úhlopřenášeč.

Úhlostupeň, pně, m. = *stupeň úhlu*, der Winkelgrad. Šp.

Uhloť, i, f., der Anthrazit, die Glanzkohle. Min. 93.

Uhloupiti, il, en, ení, einen dummen Streich machen. Jg. — **se v čem**. Kinsk.

Úhlovatý, vieleckig.

Uhlovitý = *uhlí podobný*, kohlig. Rst. 510.

Uhlovka, y, f. = *uhelná cihla*, der Kohlenziegel. Šp.

Uhlovodičnatý soličník, Kohlenwasserstoffchlorid, Chloräther. Pr. Chym. 144.

Uhlovodík, u, m., der Kohlenwasserstoff, das Kohlenwasserstoffgas. U-ky či hydrokarbony zoveme zvláštní a rozsáhlou třídu sloučenin organických, složených jen z uhlíku a vodíku, které s alkoholy a kyselinami v nejužším spojení jsou, poněvadž z nich se tvoří a v ně opět se přeměňují. Vz Šfk. 503., Bř. N. 106., 107., Schd. II. 113. U. lehký (plyn báňský n. uhelný, das Grubengas, Nz., plyn bahnitý, methlan, der Methylwasserstoff, Šp.), těžký. Nz. Vz S. N., Šfk. 105., 106. U. tekutý a pevný. Šp.

Uhlovodíkový, Kohlenwasserstoff-. Vz S. N. X. 178.

Uhlový = *od uhle*. Kohlen-. U. barva (černá bez lesku). Rostl. U. cihla = **uhlovka**.

Úhlový, úhelní, Eck-. Ú. kámen. BO. Ú. soustava. Vz S. N. Úhlová rychlost, die Winkelgeschwindigkeit. Nz. Ú. věnec, Winkelkranz, železo. Šp. Ú. bod, der Eckpunkt (v geometrii). Nz. Ú. (kuželité) kolo, konisch Šp. — **Ú.** = *polarní*, Polar-. V krajinách úhlových. Rostl.

Úhlovlačný. Ú. střída, Koklenkarrenstrecke, f. Hř.

Úhlovozný. Ú. střída, Kohlenförderstrecke. Hř.

Úhložilný = *žebernatý*.

Uhltnouti, tnul a tl, utí, *uhltovati*, schlukken. Bern.

Uhluchati, taub werden. Čím víc kvítků vzrůst se zmahá, víc žel její uhluchá. Sš. Sm. bs. 142.

-úhlý: rovnoúhlý chybně m. rovnoúhelný. Nz.

Uhmatati, *uhmatnouti*, tl, ut, ut, utí, abgreifen, abtasten. — **co čím:** prsty. Us. Tč.

Uhmožditi, il, ěn, ění = *kus něčeho ukroutiti, uraziti, utlouci*, mit Mühe abreissen, abwinden, durchwalken, durchstampfen. — **co.** Ros. — **se s kým, s čím** = *upracovati se*, sich abrackern. Us. — **co kde:** bavlnu ve žbeře. Na Ostrav. Tč.

Uhnalec, lce, m. = *dítě nemanželské*, uneheliges Kind. Mor. Šd.

Uhnalý = *uhnaný*, müde getrieben. — Ros. *Uhnalý = který se uhnal, unavil; uhnaný, který uhnán byl*. Jg.

Uhnání, n., die Ermüdung. Us.

Uhnaný; *-án, a, o*, müde getrieben. Us. Ros. Vz Uhnalý.

Uhňápati = *nemotorně ušlapati*, plump niederstampfen. Us. Jg.

Uhnati, vz *Uhoniti*.

Uhňati, *lépe: huhňati*. Jg.

Uhňavý, *lépe: huhňavý*.

Uhnésti, *uhnísti* (zastr. *uhněsti*), uhnětu a uhnetu, hnětl, ten, ení; *uhnětati*, *uhnetati*; *uhnětávati* = *umísiti*, kneten, knetend zubereiten. — **co:** těsto, hlinu. Us., Br. — **co čím kde:** těsto rukama **na** vále. Us. — **U.** = *tisknouti, tlačiti*, drücken. Mach.

Úhnět, u, m., die Bedrückung, Abquälung, Abgrämung, der Biss. Us. Dch.

Úhnětatel, e, m., der Bedrücker. Sych.

Úhnětek, tku, m. = *úhnět*. U-tky svědomí. Sš. Sk. 253.

Uhnětené, uhnetené, geknetet. Br.

Uhnětení, uhnetení, n., das Kneten. — U., die Bedrückung. Měst. bož. IV. 256.

Uhnětený, uhnetený; *uhněten, a, o*, = *smíšený*, geknetet; *utištěný*, be-, gedrückt; u noha. Jg. Lid obecný těžce porobený a u-ný. Pal. V. 2. 482. — **čím:** válkami.

Úhnětivý, bedrücksam; abmühend. Šm.

Uhněvati, erzürnen. Arch. III. 454. — **koho, se čím.** Us. — **se na koho.** Velmi sě uhněva na toho bohatce. Bj.

Uhniličatěný; *-ěn, a, o*, teigig. Šd.

Uhniličatěti = *uhniličeti*. Mor. Šd.

Uhniličelý = *uleželý*, teigig, mürbe. D. U. hrušky.

Uhniličeti, el, ení = *uležeti se*, teigig werden — **kde.** Šípek, **na** němž ovoce přes zimu uhniličelo. Hlas. Ovoce na půdě na slámě uhniličí.

Uhnilý, abgefault. U. úd. Us. — **jak.** Moje ruce bílé **po** loktě uhnilé. Sš. P. 793.

Uhnísati, eitern. Rána už uhnísá. Us. Tč.

Uhnísti, vz Uhnésti.

Uhniti, hniji, il, ití; *uhnívati*, ab-, wegfaulen. — **abs.** Když kopyto uhnívá. Ja. — **kde.** Každý musí v černej zemi u. Dbš. 85. Vz Umříti. — **čím.** Hrozny deštěm uhnily. Us. Tč.

Uhnití, n., das Ab-, Verfaulen. Jg.

Uhnízditi se, il, ění = *hnízdo si učiniti, usaditi se*, sich einnisten. Aby Čechové tam u. se ani zemi odtud zase škoditi nemohli. Pal. III. 3. 50. — **se kde (u koho, v čem).** Až se kuřata **pod** slepicí uhnízdí. Us. Jg.

Uhnojiti, il, en, ení, nach und nach düngen, bedüngen. — **co čím:** pole kostí moučkou. — **co komu.** Knězi Martinovi nohy u-li. Hus II. 9. — **kde.** Toho oni upálí anebo **v** žaláři uhnojí. Chč. 304.

Uhnouti, *uhybnouti*, uhnu, uhni, uhna (ouc), ul, ut, utí; *uhýbati, uhybovati* = *odkloniti, ukřiviti, odvrátiti*, abbeugen, ablenken, beugen, wenden; *ujíti*, ent-, abgehen, ausweichen; *vyhnouti*, ausweichen, auf die Seite gehen; **se** = *jíti stranou, odkloniti se etc.*, weichen, ausweichen, sich wohin beugen, bewegen. Jg. — **abs.** Uhni, sic tě udeřím. Sych. Když se toho dověděla, uhnula jest. NB. Tč. 240. Uhni (volají na dobytek, když mu podstýlají). Us. Šd. Farář počne zaklinati, ona nechce uhybati (weichen). Sš. P. 792. Sotva jsem uhýbati stačil. Brt. S. 14. — **co, koho:** koně, Bern., větev. Jg. Neuhybuj srdce mého. Ž. wit. 140. 4. — **(co) kam:** **v** stranu. V. Uhni flintu **na** stranu. Er. P. 398. Já vás ráda požehnám a uhnu do výměny. Ksm. (Mor.). — **čeho:** hlavy, ruky. Ros. Chtěli se těch holdovních k Sedlčanuom u. Arch. I. 237. — **čím:** koňmi. Bern. — **kudy:** uhýbati jako *vodou* ryba (vykrucovati). Č. — **(se) čemu:** útratám. Sych. Budeš-li se rány bát anebo jí uhýbat, budeš šohajíček pohaněný. Sš. P. 720. U. mnohým nepříležitostem. Ros. Kdo nežádá si vlásti, uhne se mnohé strasti. Č. M. 179. Pavel **na** čas uhnul jich naléhání. Sš. II. 20. — **komu odkud:** **s** místa. Bern. — **před kým.** Nezabiju mia, nebojím sa já; mám já svoje ruky pevné a každý přede mnú uhne, vybráním se já. Sš. P. 261. — **se.** Uhni se. Ros. Jelen se uhnul (vyšinul). D. Počal uhybovati se i nastrkovati synóv svých místo sebe. Pal. Dj. IV. 1. 270. — **(se) komu jak kam, odkud:** **na** pravo, na levo, Kom., **z** cesty, Ros., ze země se u. (utéci). Th. U. sě od zákona. Ž. wit. 118. 51. U. se **s** cesty, **od** cesty. V. U. se **do** lesa, Us., Ros., **k** lesu. Us. U. se **proti** poledni. Pref. Uhybuje se tomu, který zlosti oblubuje. Mor. Tč. Uhni, uhni z cesty. Us. Šd. Až se ti (zajíci) ocásek uhne na stranu. Er. P. 395. Staly jsou se Čechy i s Moravou nešťastnými, kdykoli z ní (z té cesty) zase se uhnuly; **Na** štěstí uhnul se Břetislav této cestě. Ddk. II. 183., 184. Uhnuli jsme se **na** pravo **k** ostrovu. BR. II. 471. b. Ani na pravú ruku ani na levú nemohl se u.; Mistrské dóstojenstvie v cierkvi sě znamená,

Digitized by Google

kteréžto, když k zisku tělestnému uhne se, v nic se obrátí. Hus I. 242., III. 234. U. se trestu. J. tr. — **co čím:** list prstem. Us. Leč dán nám kvítek, jímž čas, jímž prostor uhýbá. Šš. Sm bs. 178.

Uhňusený; *-en, a, o = prací, námahou zmořený*, erschöpft, ruinirt. Vz násl. Mor. Šd.

Uhňusiti, il, en, ení = *prací atd. umořiti*, durch Anstrengung erschöpfen, ruiniren. — **co.** Kopřivy u-ly všecku přísadu. Mor. Šd. Ten dluh by mě uhňusil. Mor. Šd. — **se čím kde.** Natažkou při stavbě celý se u-sil. Mor. Šd.

Uhnutelnosť, i, f., die Biegsamkeit.

Uhnutelný, beweglich, biegsam.

Uhnutí, n., das Ausweichen, Abbeugen, Ablenken, Beugen.

Uhnutý; *-ut, a, o = odkloněný, křivý*, abgelenkt, abgebeugt. V.

Uhoblovati, ab-, weghobeln, fertighobeln. — **co:** kus prkna. — **čeho.** Ten toho uhobloval (neurčitou měrou). — **co odkud:** se stolu. Us. Jg. — **co z čeho:** cep z dubového dřeva. Mor. Tč.

Úhod, u, m. = *uhození*, der Stoss. Bern.

Úhoda, y, f. = *příhoda*, das Ereigniss, der Vorfall. Zlob. — **Ú.** = *smlouva* (nové), der Vertrag. Jg.

Uhodení, n., das Treffen. U. pravdy. Ctib. H. 20.

Uhodinařiti, il, en, ení, durch Uhrmacherei gewinnen. Ros.

Uhoditi, hoď, -dě (íc), il, zen, ení; *uházeti*, el, en a ín, ení; *uhozovati = udeřiti, bíti, praštiti*, schlagen, aufschlagen; *něčím ubíti, umazati házeje*, bewerfen; *hoditi*, werfen; *trefiti, nechybiti*, treffen, nicht fehlen, hinein schiessen o. werfen o. schlagen; *přijíti kam chtěl, dostati se*, wohin treffen, richtig kommen, den Weg finden; *nastati*, einfallen, eintreten; *shodnouti se, porovnati se*, einig werden o. sein, sich worüber vergleichen. Jg. — **abs.** Hrom uhodil. Us. Uhodila zima, horko (nastalo). Kram. Uhodila (udeřila) dvanáctá. Brt. Hned věděl, kolik u-lo (jak se věc má, wie viel es geschlagen hat); U-il mráz. Dch. Když kat nejprv u-dil, meč se nad ní poklonil. Šš. P. 9. Od pravdy jsi daleko neuhodil. Šml. U-la jeho hodina. Us. Uhoď! D. Až uhodí (= bude) cesta. Us. — **koho.** Ach Bože, co sa se mnú vodí (děje), že mia každý člověk zdaleka uhodí? Šš. P. 402. My to u. nemohúc prosíme za naučení. NB. Tč. 241. — **co, koho čím (jak):** holí, Us., kamenem až do smrti, V., ohavnými věcmi někoho uházeti, Br., pohlavkem. Ros. U-il ho Jidášem (= stal se lakomým). Us. O toho měšcem Jidáš u-dil. Tam nemají, čím by psa uhodil. Us. Msk. Děvy došek kamením uhazují. Šš. P. 771. — **koho kam.** Uhodila ho lenosť **pod** kolena (jest líný). Vz Janek. Č. U. **k** cíli. Ryt. kř. Nemohl **k** vojsku u. (trefiti, přijíti). Mudr., Háj. On k dluhu u. nemůže (přijíti, jej dostati). Pr. měst. Uhodil naň, aby se přiznal. Dch. Blažen, kdo v důležitých věcech na pravý úsudek uhodí. Šš. L 81. (Hý.) Jeden tomu, druhý onomu na kloub uhodí. Kos. Ol. I. 173. Zisk falešný škodu plodí, a i to, co máš spravedlivé, na zkázu uhodí. Na Slov. Tč. Uhoď na to **už** jednou, ať je tomu konec (učiň tomu jednou konec). Us. Ntk. Letos u-dil špatný rok **na** okurky. Us. U. na pravdu. Šm. Uhodíš **na** Janka. Ctib. Hd. *Tesákem* naň uhodil. Arch. rkv. Jakž jest živ, již nemohl jest na lepší řád večeře Páně u. Chč. (Pal. Dj. IV. 1. 413.). U-dil mu na žílu. Mt. S. Dav se vésti pudem zachování sebe uhodil na cestu, kteréž odtud bez ustání se přidržoval; **i zde** nedovedl u. na pravý prostředek. Ddk. II. 86., 103. (Tč.). U. **na** pravou cestu (přijíti). D., Kom., Žer. U. na dvéře pěstí, holí. **Na** kůl u. = naraziti. D. Na nepřítele (naraziti, 2) bitvu s ním svésti). Zlob. Hrom uhodil na kostel. V. U. na obtížnosti, Zlob.; **Při** kopání základů na překážky u. Ml. — **co komu:** sousedce dítě. Ms. — **komu kdy.** Poslední hodinka uhodila mu **v** noci ze dne 21. na 22. ledna. Ddk. II. 446. — **(komu) kam, v co (čím, jak, mezi kým):** někomu v notu u. L. U. v pravý prostředek (trefiti). Reš. V pravdu u., Plk., Reš., Ddk. VI. 181., v cíl, Št., v špičku, Us., v něco (trefiti), V., kopím v někoho. Troj. Chci se příčiniti, aby v dobrý konec **mezi** vámi uhozeno bylo. Hlc. Když tam věc uhoditi nemohů, žádají za naučení. Tov. k. 218. Neuměl-liby v to uhoditi, vznes to na pány. Půh. 1412. I vaší milosti prosíme, že ráčíte nám naučení dáti, kterak mi strany předpsané spravedlnosti máme poděliti, poněvadž jsme my v to nemohly u.; Protož my nemohúce v to **bez** naučení vašeho u., vaší milosti za naučení na tu při prosíme; My jsme v tyto jich řeči a pře u. nemohli a chtiec, aby se jim neukrátilo, prosíme vás za naučení; Jan uchytic konvici a u-dil jej v oko. NB. Tč. 4., 21., 63., 254. Kterak by měla to právo jemu učiniti, v to jsú neměli u. Půh. II. 349. Kdyby užší výbor sestoupil se s obou stran, mněl, že by snáze bylo u. v nějaké nárovnání. Pal. Dj. III. 3. 89. To dítě uhodilo v pláč. U Rakovn. Uhodi v hlavu i vykyde se mozk. BO. Po tomto slovu ihned v řeč latinskú uhodí. Let. 16. Ktož jste chybili, uhoďte v pravdu. Hus III. 271. Což budu moci, rád se příčiniti chci, aby v dobrý konec mezi vámi uhozeno bylo. Arch. II. 15. U. v osidla (přijíti). D. Uhodil Mělníkem v Hoštku, až se Roudnice zatřásla. Prov. Kníže (akkus.) v ledví uhodil. Háj. Doufáme, že s boží pomocí v dobrý prostředek mezi vámi uhodíme, že země a vy v míru zůstanete. Výb. — **(čím, kým) oč.** Něčím, někým o zem u. Jakož mi píšeš, že Zděnek o své dluhy uhodí: takéť se naději, žeť já o své uhozi. Arch. II. 12., Hlc. Pakliby v niveč o ta dalšie záštie mezi nimi u. nemohli, tehda obec . . . Arch. I. 223. U. o dobré koruny (erwähnen). Arch. I. 10. Konečně oba sousedé o tu věc uhodili (se shodli). Ml. — **(se) s kým oč** = *smluviti se, shodnouti se.* Mají se příčiniti, aby s obecným sněmem o náboženství a víru uhodili. V. S císařem o pokoj u. V. Úředník aby s sirotkem dorostlým o to podlé pořádku (ustanoveného) se uhodl. V. A když sirotkové svým vládnouti budú, dále s těmi kněžími sami uhá-

zejte, das Weitere vereinbaren. Soudn. kn. opav. 1461. Žoldněři, s kterýmiž není o službu uhozeno a o škody, aby s nimi uhozeno bylo vedlé slušnosti. 1471. Mus. 1847. II. 193. Srovnaj se a uhoď s prodávajícím o správu. Vš. 157. Arcibiskup přijel a s králem **vedlé** JMti. vůle o všecky věci uhodil. Arch. V. 330. Úfáme pánu Bohu, že tu v naši pomoc tak s nimi uhodíme, ježto se nám i vám líbiti bude. Pal. III. 2. 7. Mansfeld vinšoval si toho, aby s hrabětem Bukvojem o túž věc uhodili. Skl. V. 59. — Jel., Ctib., St. skl., Reš. — **odkud.** Z konopí ven u. = *trefiti, vyjíti.* Ros., Mus. — **(se, kde) kam.** Hrom uhodil **do** stromu. Us. Jakoby kámen do vody uhodil (hodil). Bern. Nevím, kterak jsem do tohoto místa **k** vám uhodil (přišel). Solf., Háj. U-dil do živého, hat den Nagel auf den Kopf getroffen. Dch. To by musil do toho hrom u., abych já tomu neudělal konec. Us. Všk. Tvůj vinek zelený, ten se ti proměni, tak jak by uhazel do vody kameni. Sš. P. 378. U. se do hlavy. D. U. něčím do terče. **Na** schodech do nohy se uhodil. Ml. Prosíme, uhoďte **mezi** námi; Já dobrého nebiehám, což by mezi námi dobří lidé dobrého uhodili. NB. Tč. 150., 290. Neb **na** tom sněmu, doufáme, že vždy uhodíme, co bude k obecnému dobrému. Pal. Dj. IV. 1. 7. V zákonitém shromáždění se může o to u. Sš. Sk. 227. A jestližeby již psané osoby o další zášti mezi nimi u. mohli, buď chvála pánu Bohu. Arch. I. 223. Neb bych mezi vámi rád pěkně chtěl u. Arch. II. 15. Bzenecký uhodil na ulici jednoho tovaryše v hlavu. Dač. II. 25. Jeden z lidu v hluk střelu spustiv i uhodi krále mezi šijí a pleci. BO. — **se oč:** o stůl. Us. — **se přes co:** přes kapsu se u. = *štědrým býti.* Us.

Úhodka, y, f. = *uhodnutí,* das Errathen. Slez. Šd.

Uhodlati = *uchystati,* bereiten, zurüsten. — **co do které doby.** Něco toho do té doby se uhodlá. Ros. — **co k čemu jak.** Syn to, co úradou otce ku spasení lidskému uhodlal, ve skutečnosť uvozuje. Sš. J. 87.

Uhodniti, il, ěni = *hodným či důstojným učiniti,* würdig machen. — **koho (co) čeho.** Tím již u-dnil otroctví jejich; Toho Bůh uhodnil a udůstojil milosti své. Sš. II. 138.; Sk. 165. (Hý.).

Uhodno = *libo,* es ist gefällig, es beliebt. Omyl. 7.

Uhodnosť, i, f., das Willfahren, die Gelegenheit. Div. z. och.

Uhodný = *způsobný, hodný,* gut, tauglich, tüchtig; *libý,* gefällig, beliebig, gelegen. Jg., Koll.

Uhodnouti (místy *uhádnouti*), dnul a dl, ut, utí = *hádáním trefiti,* enträthseln, errathen, treffen. Jg. — **abs.** Uhodls. D. Tušim sem, má milá, tušim sem uhádl. Sš. P. 357. Žiaden člověk nevie, ani neuhádne, za ktorým šuhajkom moje srdce vadne. Sl. ps. 41. Nebude za těžké uhodnouti, která strana obdržela vrch. Ddk. II. 203. — **co:** smysl něčeho, D., pohádku. Br. Člověk sám nemůže všecko u. (dovésti). Reš. To žiaden duch neuhádne, nevie. Mt. S. Jeho meno žiadná živá duše uhádnouť nemohla. Er. Sl. čít. 70. — **co odkud:** nemoc z obličeje. Berg. — **kam** = *trefiti.* Na Mor. Neuhodnete tam, je tam cesta lesem. Brt. Já už tam uhodnu, když mně ukážete cestu. Šd. — **mezi kým.** Páni, jáť vás prosím, abyste mezi námi ráčili u. NB. Tč. 150. — **komu.** Počkej, však já ti uhodnu (= povím, zač toho loket)! Us. Msk. — **s infinit.** Kdo komu jámu kope, sám do ní upadne a neví, zdali s nej, kdy chce, vyskočiť uhádne. Na Slov. Tč.

Uhodnutí, n., das Errathen, Treffen. Stran přísloví vz Černý, Oko, Trn, Vlk.

Uhodnutý, uhádnutý; *-ut, a, o,* errathen, getroffen. Jg.

Uhojení, n., das Heilen.

Uhojený; *-en, a, o,* geheilt. Us.

Uhojitelný, heilbar, widerlegbar. Celé obvinění to potkává se s odpory neuhojitelnými. Pal. II. 1. 171.

Uhojiti, il, en, ení, heilen. Ježto rány z boje nedaly se u. Pal. Dj. IV. 2. 477. (Šd.). — **co čím.** Tč.

Uhojniti, il, ěn, ění, *uhojňovati,* vermehren. — **co čím.** Us. Tč.

Uhokynařiti, il, en, ení, *uhokynovati,* als Höckler erwirthschaften. Ros.

Uholdovati, erpressen, erbetteln. — **co.** Ros.

Úholičky, dle Dolany, pův. Hoholičky, ves ve Smíchovsku. Vz S. N.

Uholiti, il, en, ení = *oholiti,* wegscheren, abrasiren. — **co komu kde.** Us.

Úhon, u, m. = *průhon,* der Viehweg. — **Ú.** = *honění,* die Jagd. Ú. na někoho učiniti. Zlob. — **Ú.**, der Streit, die Streitigkeit. Aby o řečený újezd zase strk a úhon nevznikl. Er. Reg. 145., Gl. 346. — **Ú.**, *úhonek* = *lup, plen.* Vký. Vz *Úhonek.*

Úhona, *úhonka,* y, f. = *škoda, vada, porušení, kaz, poskvrna,* die Verletzung, das Gebrechen, der Fehler, Schade, Nachtheil. V. Ú-nu míti, udělati; beze vší ú-ny. V. Klisna přišla k ú-ně. Sych. — **Ú.** = *moralně: hanba, chyba, poskvrna,* der Schandfleck, Tadel, Fehler, Wandel, Makel, Flecken. On jest bez ú-ny; život vésti mezi lidmi bez úhony; není na světě člověka bez ú-ny. V. Ú-nu bráti, vzíti, najíti, to by jednotě ú-nu přinésti mohlo. Kom. Bez ú-ny se chovati; aby mu v tom nikdo ú-ny dáti nemohl. Br. Bez ú-ny živu býti. D. Na své pověsti ú-nu trpěti. Schön. Ú. ovšem na samém Petrovi zůstává. Sš. II. 23., 24. Žádný mi v tom úhony dáti nemohl. BR. II. 538. b. To velikou ú-nu jména jeho přineslo. V. Všude ú-nu najdeš. Kom. Na všem ú-nu a nedostatek najde. Ler. Vedl na mne všeliké ú-ny. Us. V úřadě tak jest se choval, že ú-ny sobě žádnej na něm bráti nemůže. Žer. 323. Tak můž ú-nu vzíti světec. Sš. Sm. bs. 177. Na duši k ú-ně přijíti. Sych. Ú-ny prostý, tadellos. Dch. Panna bez ú-ny jest veliké ceny. Prov.

Úhonce, e, m., der Schänder.

Úhončivý = *kdo vše jen na oko dělá.* U Ronova. Rgl. Vz násl.

Úhončlivý, aufsässig. Šm.

Úhonek, nku, m. = *co uhoněno, kořisť,* die Beute, der Fang. Reš., Jel., Vš. Ú-kem

Digitized by Google

z vojny má několik jizev. Sych. — Ú. = *uhoněné dítě, nemanželské*, der Bastard. Us. Jg.

Uhonění, n., vz Uhoniti.

Uhoněný, vz Uhoniti.

Úhonice, dle Budějovice, ves v Unhošťsku. Vz S. N., Arch. I. 523.

Uhoniti, uhoň, ně (íc), il, ěn, ění; *uháněti*, ěl, ěn a ín, ění; *uhnati*, uženu, žeň, hnal, án, ání; *uhonívati, uhnávati, uhánívati* = *pryč hnáti*, weg-, forttreiben, weg-, zutreiben suchen; *honě ujíti*, treibend zurücklegen, forttreiben; *hnáti moci*, im Stande sein zu treiben, ertreiben; *dostihnouti*, nachsetzen, nachjagen, einholen; *lovem dostati, chytiti, uloviti, uštvati*, erjagen; *lapiti*, erhaschen; *hnáním unaviti, utýrati*, müde jagen, übertreiben, überjagen; *honem běžeti*, wegeilen; *dorážeti*, angreifen, losgehen. Jg. — **abs.** Pastýř uhnal (= dále hnal), než jsem krávy napojila. Us. Šd. Ten uhání (běží), co může. Us. — **co, koho.** Dnes tři míle uženu. Us. U. koně. D. Uženeš-li pak ten dobytek (budeš s to, abys jej hnal)? Us. Bycha, bys se běžením přetrhl, neuhoníš. Prov. Uhonil dva zajíce. Už ho celého uhonili. Us. Šd. Já celé stádo sám uženu. Us. Uhnal mě (řečí přinutil), že sem mu tele prodala. Us. u Kunv. Msk. Uhonil je (= dohonil). Bl. Co kdo uhnal (vydobyl). Kom. Uhonili biskupa. Dač. I. 57. Chtě káče lapiti, uhonil lysku. Prov. Mám úmysl táhnouti na ta místa, kdež bychom něco u. mohli. Arch. III. 384. Byl by laciněji koupil, kdyby ho byli neuháněli (při dražbě naň nepřihazovali). U Kr. Hradce. Kšf. — **co před kým:** dobytek před nepřítelem. Ros. — **(co, koho) na čem, na kom.** Na koni uháněti (ujížděti). D. Ani na koňoch neradi uháňujú. Dbš. 50. Uháněla jako na větrném koni. Sá. Co na chudých uhoní (lapí). Reš. Kníže na cestě uhonili (postihli, dohonili). Háj. — **koho v co:** v tenata. Rad. zv. — **kde.** Sokol v povětří ptáky uhání. Ms. pr. pr. — **co, koho čím.** Lišku liškou uhnati (chytrosti proti chytrosti užívati). D. Kravou zajíce neuhoníš. Us. Chůzí vlka uhoniti. V. My si té chyby ani nevšimli a oni na ni pořád ukazují a nás tím uhánějí. Us. Čermák. — **koho s kým:** zajíce se psem u. Us. — **na koho** = *dorážeti. Bez* přestání na ně uháněli. Dvě. kron. — **si, komu co, čeho z čeho (proč)** = *honě dostati*, auf-, erjagen; *něco sobě způsobiti, na sebe uvaliti, utržiti*, sich zuziehen, verursachen, erwischen. U. sobě nemoc (utržiti), rýmu, zimnici, souchotiny, škodu, neštěstí, D., ránu, V., kořist, Aesop., závrať, Kom., dítě. Sych. Z frejování uhoníš si nemocí. Us. Kdo sobě pro groš hladu užene, ani dvěma ho nevyžene. Prov. A já chovám doma takového psíčka, co on mně uhoní každého zajíčka. Sš. P. 691. Sebrance si uhonila (nemanželské dítě). Reš. U-la si to někde ve světě. Us. Šd. U-nil si dobré oko u hospodyně. Ehr. Posměch sobě uhoní. Rvač. — **jak.** Někoho do smrti uhnati. Bern., Šm. Proudem uháněti. Dch. Uhání jako švec na trh. Us. Šd. Uháněl rychloletem. Světz. 1871. Uhání jako na větrném koni. Sá. — **kam.** Zaspalo děvče, nevyhnalo krav, huhnal (uhnal) hi (jí) pastéř pod zelené háj. Sš. P. 541. — **kudy.** Iason přes hory doly uhání. Us. Dch. — **se** = *uběhati se*, sich müde laufen. D. — **se čím:** během, cestou. Us. — Na Slov. *u. se* = *brániti se, čemu:* muchám, zlodějům, sich wehren. Bern. — **se před koho:** před soudce (honiti se). Bern.

Uhonka, y, f. = kulička, sphaerula. U-ky biechu vše z zlata púhého. BO.

Úhonka, y, f. Koroptve do ú-nek chytati. Mor. Boč. exc.

Úhonný = *úhonu mající*, tadelhaft. Ú. předsudek. Hlas. Petr úhonným byl (hany, důtky, domluvy hoden byl). Sš. II. 23.

Uhopsovati se, sich satt hopsen. — **kde:** v hospodě u muziky. Us. Tč.

Uhor, a, m. = *Uher*. Vz Toto.

Úhor, u, **úhorek**, rku, **úhoreček**, čku, m. = *rolí, která se zoraná k druhému roku nechává, příloh, úlehle*, der Brackacker, die Brache, das Ruhefeld. Ros. Ú. = pole, které rok neb více roků neoséváme, ale často vzděláváme, Brache, f. Úhor v užším smyslu č. čistý úhor, *úplný úhor*, černý úhor, reine Brache, vollständige Brache, schwarze Brache. *Neúplný úhor*, poloviční úhor = pole na podzim (po sklizni) nevzdělané, jehož používáme buď do jara, ale obyčejně až do měsíce června neb do července jako pastviště. Na jaře neb v létě (v červnu, v červenci) počínáme tento ú. vzdělávati a připravujeme a pohnojujeme jej k ozimu. Orby následují, možno-li rychle za sebou. Die Hegebrache, halbe Brache. Úhor kyprý rozeznává se od polovičního úhoru tím, že se posévá semenem bílého jetele, bojínku atd. a jest tedy uměle založeným pastviskem. Volíme-li pro kyprý úhor červený jetel s travami, stává se (v prvním roce po zasetí), že rostliny sečeme. Mürbe Brache, Dreeschbrache. Stává se, že při trojhonném hospodaření úhořiti se přestává a že trať úhorová k pěstování zemáků, řepy, hrachu atd. ano i jetele určena bývá. Takovou trať jmenujeme *zeleným č. osetým* úhorem, ačkoliv jmenovati se tak nemá. Besömmerte Brache, Grünbrache. Hrubá brázda na zimu č. úhor *přes zimu*. Před zimou se pole co možná hluboko zoře a zůstane v tom stavu přes zimu ležeti. Die Winterbrache. Štyry koně v úhoře, žaden s něma neoře; Kerá není poctivá, ta je jak charba modrá, co na úhoře sedá. Sš. P. 712., 779. Pole úhorem leží. Us. Pod ú. orati (úhořiti). Bern. Ú-ry orati = první orba polí těch, na které se ozimní obilí seti má. Us. Pastva na ú-ru (úhorová, úhorní). J. tr. Voli, voli, sivé voli, poženěm vás naj úhory na zelené. Sš. P. 503. Pásal Janko voly na zelenom úhorí. Sl. ps. Tč. Úhor ladem leží; ú-ry jaří zaseti. Šp. Ta bylina ú. si libuje. V. Sedí vrána na ú-ře (špatnou má živnosť). Ros. Vz S. N., Schd. II. 240., Kk. 63. — *U-ry dělati* = trní a chrastí vypalovati a tak zemi dříve neúrodnou k orbě připravovati. Ve Slez. Tč. — Ú., *vrchol*, jugum. (On) po úhoru té strany hory chodieše (per jugum) Jir. exc.

Digitized by Google

Úhoř, e, **úhořek**, řka, **úhoříček**, čka, m., anguilla, der Aal, das Aalchen. V. Ú. říčný, mořský, obecný, elektrický, Jhl., nakládaný n. marinovaný, uzený, Kh., strakatý, plzký, Kom., písečný. Schd. II. 501. Cf. KP. II. 244., 245., III. 387. Lovení ú-řů; slup, lov, osten, sádka, vrš, rybník na ú-ře; ú-ře zatisknouti (zabiti), lapati, loviti. Šp. Vz S. N. Drží ú-ře za ocas (vz Nejistota); Ze všeho se co ú. vyvíne (vyseká, vz Chytrý); Ú-ře přes koleno lámati (vz Marný); Úhoř mezi rybami (rotivý, vz Nesvorný). Č. Ú-ře za ocas chytáte (špatně si počínate). Vz Najapný. Lb., Sych.

Úhořalý = *uhořelý*. Bž. 17.

Uhoraný; *-án, a, o*, abgebrannt. — **kde.** Chléb **na** jedné straně je celý u-ný. Na Ostrav. Tč.

Uhořený = *uhřatý*, erhitzt. Byl sem u muziky, uhořen šel sem domů. U Domažlic. Němc. Dr. pov. 42.

Uhorčík, a, m., ein kleiner Ungar. Cf. Uher. Slov. Šd.

Uhořčiti, il, en, ení = *zahřiti*, erhitzen. Jg. — **co čím**: topením. Us. Tč.

Úhorek, rku, m. = *nedodělaná práce*, die Brache. U Vys. Mýta. Hrp.

Úhořek, řka, m., vz Úhoř.

Uhořekovati se kde, sich abgrämen. Us. Tč.

Uhořelosť, i, f. = *úpal*, die Versengtheit. Zlob.

Uhořelý = *uhřatý*, erhitzt. U. čelo a líce. Němc. — **U.**, abge-, verbrannt. U. dobytče. Us.

Úhoření, n., das Verbrennen, Abbrennen.

Úhoření, n., vz Úhor, Úhořiti, Kk. 63.

Uhořený = *uhořelý*, verbrannt, abgebrannt. — **U.** = *od slunce opálený*. Němc. VII. 93.

Uhořeti, el, ení; *uhořívati, uhořovati*. — **U.** = *hořením ubyti*, ab-, wegbrennen. Kus svíčky již uhořel. Us. Ještě málo té svíčky uhořelo. Ros. — **U.** = *shořeti*, verbrennen. — **abs.** Bidně tam uhořel. V. — **kde: v** chaloupce, V., v ohni. Rad. zv. — **s čím.** Všichni lidé i s domem u-li. Pass 821. — **čím.** Kdež ta zběř vojska nešlechetného ohněm uhořela. Pal. Dj. III. 3. 156. — **kdy.** Přes tisíc osob a zboží nesčíslné uhořelo v pohromě té. Pal. Dj. IV. 2. 459. — **U.** = *opáliti se*, abbrennen. — **komu.** Tu plenu vezmi si přes hlavu, aby ti líce moc neuhořelo. Němc. IV. 12.

Úhořiště, ě, n., die Aalfalle. Vz Úhořnice. Rk.

Úhoří, Aal-. Ú. maso.

Úhořidlo, a, n., die Aalflösse. Šm.

Úhořík, a, m., hlísta, maličký nálevník. Ú. octový, anguillula aceti, ú. škrobový, a. glutinis. Vz Schd. II. 531.

Úhořiti, il, en, ení; *uhořívati* = *úhorem nechati*, brach liegen lassen, brachen. — **čím:** rolí. — **jak.** Když je málo rolí, jenom na měřici úhoříme. Mor. Tč. — **Ú.** = *úhor orati*, die Brache stürzen; *úhorem ležeti*, ruhen, brach liegen. D.

Uhorka, y, f. = *okurka*, die Gurke. Na Slov. Koll. Čít. 47.

Uhorliti, il, en, ení, *uhorlovati*, zu eifern anfangen. — **nad čím.** Na Ostrav. Tč.

Úhornačka, y, f., das Brachkraut. Tpl.

Úhorní, -ný, Brach-, Brachfeld-. Ú. žito, pastva. Us., J. tr.

Úhořnice, e, f. = *slup na úhoře*, die Aalfalle, der Aalfang. Cf. Úhořiště. Puch.

Úhořník, u, m. = *truhla na úhoře na sádkách*, der Aalkasten. Šp.

Úhorovati = *úhořiti*.

Úhořovitý, aalähnlich. Ú. ryba.

Úhorový, Brachfeld-. Ú. (úhorní) pastva. Vz Úhor. J. tr. P. půda. Dch.

Úhořový, Aal-. Ú. lov, sádka, vrše. D.

Uhorsko, a, n. = *Uhersko*. Vz Uher.

Uhorský = *uherský*. Vz Uhor.

Uhoršiti, il, en, ení, *uhoršovati*, verschlimmern. — **komu.** Svůj svému neuhorší. Plk. Ona (kořalka) mému tělíčku neuhorší. Us. Vk. U. svému stavu n. **si** svůj stav. Na Ostrav. Tč.

Uhospodařiti, il, en, ení, erwirthschaften, ersparen. — **co čím:** skrblictvím. Sych. — **si z čeho.** Ze služby pěkný groš si u-řil. Us. Šd. = **co komu.** Dítě si tam u-la. Mor. Tč.

Uhospodovati koho kde: v hospodě = ubytovati. U Uher. Hradiště. Tč.

Uhostěný; *-ěn, a, o*, vz Uhostiti. Hdk. L. kv. 82.

Úhostice, dle Budějovice, ves. Arch. V. 527.

Uhostinný = *pohostinný*, gastfreundlich. Mor. Tč.

Uhostiti, il, stěn, ění; *uhošťovati* = *hosti uctíti*, bewirthen, tracktiren; *obydlí dáti (hosti)*, einquartieren. — **koho:** hosti. Ros. — **koho kam: do** hospody. Krok. — **koho, se kde (proč).** U někoho se u., sich einquartieren, als Gast wo einsprechen. Poklid **v** osykách se uhostil. Č. U. se v hospodě. U člověka hříšníka se uhostil. Sš. L. 180. A v uhostění sv. Pavla celou církev pohanů ve svém domě uhostil; Ač byla (Lydia) pro dokázání vděčnosti své na svém domě apoštoly u. mohla. Sš. Sk. 245., 193. (Hý.). U-stil se v domě Zacheově. MP. Dj. bibl. II. 123. Byl bych ji uhostil **v** té pěkné komnatě, v té pěkné komnatě **na** stříbře, na zlatě. Sš. P. 32. Jazyk německý byl se již v 11. věku uhostil **při** jižní hranici kraje brněnského. Ddk. II. 205. Radosť u-la se na tvářích všech. Us. Tč. — **koho čím.** U-stil pána časnou ostrabou. Sš. L. 180.

Uhošť, ě, f., ves. Arch. III. 473.

Uhošťany, dle Dolany, něm. Atschau, ves v Kadaňsku. Vz S. N. Cf. Tk. I. 78., Arch. III. 489., 473.

Uhotovati = *uhotoviti*. Na Ostrav. Tč.

Uhotoviti, il, en, ení, *uhotovovati*, zubereiten. — **co:** svíecen. Ž. wit. 131. 17. — **co komu kde:** byt, svačinu **v** kuchyni. Us. Tč.

Uhoukati, vz Uhúkati.

Uhoupati koho kde: v rukou n. **na** rukou. Us. Tč.

Uhoupkati se, sich satt hüpfen. Na Ostrav. Tč.

Uhousti, uhudu, houdl, uhuden, ení, erspielen. — **co.** Ten chlapec nic neuhude. Ros.

Digitized by Google

Uhovění, n., die Befriedigung.

Uhověný; *-en, a, o.* — **komu.** Kdyby z vás někomu bylo něco neuhověné. Na Zlínsku. Brt. Vz Uhověti.

Uhověti, ěl, ění = *vyhověti*, Genüge leisten, Recht thun, befriedigen Řemeslníci se ptávají, zdali *uhověli* = práci po vůli zákazníkově vykonali. Na Zlínsku. Brt. — **komu.** Těm vdovcovým dětom nikda neuhovím. Sš. P. 197. Všechněm u. nelze. Kom. Starci si neuhověli (neschodli se). Šml. ve Světz. 1881. 295. — **komu v čem.** Zlob. Aby pánu ve všem u-věl. Hus. III. 110

Uhovniti, il, ěn, ění = *hovnem umazati*, mit Dreck beschmutzen.

Úhovor, u, m. = *smlouva*, der Vertrag. Vký.

Uhovořiti, il, en, ení, bereden. — **co kdy. Při** odprevádzankách uhovoria nedohovorené. Dbš. 41. — **se s kým** = umluviti se, pomluviti si, sich satt plauschen. — **se o čem,** sich besprechen. Tč.

Úhoz, u, m. = *způsob udeření na klávesy u klavíru*, der Anschlag. Mlt.

Uhození, n., der Schlag. U. koně. Uhozením jedné hodiny, Schlag ein Uhr. Dch. Vz Ráz. — **U.,** das Treffen; der Vergleich. Vz Uhoditi. Když s přátely jeho uhozování o některé věci měla. Soudn. kn. opav.

Uhozený; *-en, a, o,* getroffen, geschlagen.

Uhozovati, vz Uhoditi.

Uhra, y, m., osob. jm. Pal.

Uhrabaný; *-án, a, o,* abgerecht, abgefegt. U. louka. Us. — **U.** = *hrabáním, prací uvondaný*, abgemüdet, abgerackert. Slez. Šd.

Uhrabati, hrabám a hrabu; *uhrabávati*, *uhrábnouti*, bnul a bl. ut, uti; *uhraborati* = *nahrabati*, zusammenrechen; *odhrabati*, durch Scharren, Rechen wegbringen. — **co:** louku. Kuřička hrbala hrabala, hrbala, ďurečku uhrbala a do ní vajičko uschovala. Na Ostrav. Tč. — **co čím**: kopeček rukama. Us. Tč. — **odkud co:** z kraje žito, aby se po něm nešlapalo. Us. Tč. — **čeho.** Ten toho uhrabal (mnoho, málo). — **kolik.** Ani s kopku neuhrabe. Us. — **od čeho čím:** od hromádky hráběmi. Jg. — **kde. V** lese uhrabal jsem trochu stlaní. Us. Šd. — **co kde čím**: seno **na** louce hraběmi. Us. Tč.

Úhrabečnice, e, f., na Mor. a ve Slez. *ohrabečnice* = *síto hrubé na podsívání úhrabků obilních*, das Spreusieb. Ktk., Slav. II. 4. 16., Klš., Hk. Bude dělat řítice, také ú-ce. Čes. mor. ps. 16.

Úhrabečník, u, m., der Spreukorb. Us.

Úhrabečný, -ční, Spreu-. Ú. koš, D., nůše. Us.

Úhrabky, ův, pl., m. = *co se hrabáním odmísí*, ku př. ú. od komína, kopet, saze, der Fegeruss. Zlob. — **Ú.** *zrl. na mlatě uražené klásky s plevami smíchané, které se shrabují*, die Spreu, Uiberkehr. Na Mor. a ve Slez. *ohrabky*. Klš. — To jsou ú-ky jeho práce (jeho nejšpatnější práce). Sych., Lb.

Úhrabník, u, m. = *úhrabečník*. Sych.

Úhrada, y, f. = *uhražení*, die Deckung. A že nedostatek údů církve z pokladu toho ú-du bráti může. Sš. II. 204. (Hý.). — **Ú.,** die Umzäunung. — **Ú.** = *náhrada*, der Ersatz. Ú-du někomu dáti. Nz. Ú-du na někom si vzíti. Nz.

Uhraditi, il, zen, ení (v obec. ml. -žen, ení); *uhrazovati* (v ob. mluvě: *uhražovati*). **U.** = *opevniti, ohraditi*, umzäunen, befestigen. **V. — co:** sklenici (zahraditi); zahradu, stoku. — **co z čeho.** Uhradime sobě zahradečku z něho (z jedličí). Sš. P. 564. — **co kde:** vodu **na** jeze. na splavě. Vys. — **U.** = *založiti vydání příjmem*, decken: vydání u. = *založiti příjmem*, die Auslagen decken. Tpl. U. dluh, amortisiren. Dch — **co čím,** decken. J. tr. (Vydání) příjmy u. Ddk. IV. 31. Svú to snažností uhradie. Smil v. 1345. — **co odkud.** Aby z duchodů kláštera i výživu mnichů směl uhražovati. Ddk. II. 102.

Uhraji, vz Uhrati.

Uhrana, y, f. = *uhranutí*, das Beschreien. Us.

Uhrančivosť, i, f. = *uhrančivosť*. Er. P. 510.

Uhrančivý = *uhrančivý, moc uhranouti mající*, beschreiend. Světz. 1871.

Uhrančlina, y, f. = *uhrančivosť*. Er. P. 512.

Uhrančlivosť, i, f., die beschreiende Eigenschaft. Jg.

Uhrančlivý, leicht beschreiend. **Jg.** Vz Uhrančivý.

Úhraní, n., die Abkantung. Rk.

Uhřání, uhřatí, uhřití, n., die Erhitzung. Us.

Uhraničiti, il, en, ení, be-, umgränzen. — **si co čím**: hraničníky. Us. Tč.

Uhranivosť, i, f. = *uhrančivosť*.

Uhranivý = *uhrančivý*.

Uhranouti, ul, ut, utí = *uřknouti*, beschreien. U. m.: uhradnouti. Bž. 46. Cf. Uřeknouti. — **abs.** Kdo chodí ráno neumyv si obličej, snadno uhrane. Us. Kdo má zlé oči, snadno uhrane. Us. — **koho.** O nesmyslní Galaté, kdo vás uhranul pravdy poslušnu nebýti. Sš. II. 30. — **co komu.** Já ti je (očka) neuhranu. Us. Kdo vám uhranul (vás očaroval)? Sš. II. 31. — **koho čím:** zlým pohledem, Jg., očima. Er. P. 510. Má v očích jiskry, že jimi možno každé chvíle uhranouť. Hlk. II. 4. Dušiť jeho věku otrava uhranula zrakem baziliška. Sš. Bs. 197. Jen tak slovem neuhraňuj (neurážej). U Solnice.

Uhranutí, n., vz Úrok. Nemysli Pavel, že by kouzla a čáry a u. byla. Sš. II. 31. (Hý.). Jak léčí lid u.? Vz Mus. 1853. 480.

Uhranutý; *-ut, a, o,* beschrieen. Us.

Uhřáný, uhřatý, uhřitý, erhitzt. Us. Jg. Vz Uhřatý.

Uhřata, pl., n., *mladí Uhrové*. Vz Uhře.

Uhrati, uhraji, vz Hráti, nach und nach spielen, gewinnen. — **co:** 5 zlatých. — **si co kde. Na** houslích si prsty uhrál. Mor. Tč.

Uhřáti, uhříti, uhřeji, hřál n. il, hřit n. hřat n. hřán, ití n. ati n. ání; *uhřívati*, erwärmen, erhitzen. — **co, se.** Ros. — **se kde čím: na** poli prací, nakládáním atd. Us. Šd. — *se*, také = *ubzditi se*. Us. Sml.

Uhřatí, n., vz *Uhřání*.

Uhřatý; *-at, a, o,* erhitzt. — **čím:** chůzí, prací, hrou. Us. Šd.

Digitized by Google

Uhrazení, n., vz Uhraditi.
Uhrazenosť, i, f., die Abschränkung. Šm.
Uhrazený; *-en, a, o,* vz Uhraditi. — **čím.** Některé věci byly písmy svatými dostatečně u-ny. Pal. Dj. V. 2. 38.
Uhrazti, uhraznouti se = *zhroziti se, zděsiti se, uleknouti se,* sich entsetzen. — **koho.** On se jí uhráz. U Vsetína. Vck. — **abs.** Lidé se uhrazli a uběhli od toho pokladu. Ib.
Uhražení, n., Deckung. Ddk. III. 255. U. dluhu, amortisace. Vz Uhrazení, Hra.
Uhražený, vz Uhrazený.
Uhrbati = uhrabati. Na Ostrav. Tč.
Uhrdlačiti, il, en, ení, abrackern, abplagen. — **se čím:** prací. Mor. Šd.
Uhrdlený; *-en, a, o,* erhängt, in einer Schlinge erwürgt, *uškrcený.* — **kde.** Našli sme srnečka, byl v putlině u-ný. Slez. Šd.
Uhrdliti, il, en, ení = *hrdlením dostati,* erpressen. — **co na kom** n. **od koho.** Ros. — **U. koho** = *zabiti, uškrtiti,* erwürgen. Krok. — **se** = *zardousiti se, uvondati se.* Na vých. Mor.
Uhrdnouti, dnul a dl, utí, verächtlich wegwerfen. — **čím.** Na Ostrav. Tč.
Uhře, ete, n., *mladý Uher.* — **U.** = *Uher* (s příhanou). Let., Dal.
Uhřebelcovati = hřebelcem učesati, abstriegeln. — **koho:** koně. Us. Tč.
Uhřebíkovati = *hřebíky ubiti,* annageln. — **co.** Us. Tč.
Uhřebiti, il, en, ení. — **se komu.** U-lo se nám hříbátko. Na Ostrav. Tč.
Uhřejbati = *uhrýzti,* abnagen. U Olom. Šd.
Uhřešiti se, il, en, ení, sich satt fluchen. Na Mor. Tč.
Uhřetice, Úřetice, něm. Auretitz, dle Budějovice, ves v Chrudimsku. Vz S. N.
Uhřeznouti = uhříznouti.
Uhři, vz Uher.
Uhřice, dle Budějovice, a) něm. Auřitz, ves u Strakonic; b) něm. Uhřitz, vsi u Sedlce v Milevsku, u Kyjova a u Morkovic v Kroměřížsku; c) Uhrschitz, ves u Bučovic na Mor.; d) Ungerndorf, ves u Boskovic. PL., S. N.
Uhřičice, dle Budějovice, Uhřitschitz, ves u Kojetína. PL.
Uhřímati, vz Uhřměti.
Uhřín, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.
Uhříněves, vsi, f., *Ouřiňoves,* městečko u Říčan. Vz S. N., Tk. I. 47., 87., III. 112., 129., IV. 171., V. 137., 207., Tf. 267.
Uhřínov, a, m., Uhřinau, ves u Vel. Meziříčí; Ungersdorf, ves u Hranice na Mor. PL.
Uhřínov, a, m. U. malý a velký, Klein-, Gross Auřim, vsi u Rychnova v Jičínsku. PL., Arch. V. 550.
Uhřinovice, dle Budějovice, ves u Brtnic v Jihlavsku. PL.
Uhřisko, a, n. = *veliký, hrubý Uher,* ein grosser, ungeschlachter Ungar. Jg.
Uhřiti, vz Uhřáti.
Uhřití, n. = *uhřání,* die Erhitzung. Jg.
Uhřitý; *-it, a, o,* vz Uhřáný.
Uhřiva, y, f., rauca, zastr. Veleš.
Uhřivosť, i, f. = *uhrovatosť, uhrovitosť, vlastnosť uhřivého,* finnige Beschaffenheit. V. — **U.** = *uhry v tváři, trudovatina,* das Kupfer im Gesicht, der Aussatz. Střídmostí nejspíše u. vypudíte. Sych.
Uhřivý, uhrovatý, uhrovitý = *plný uhrů,* finnig, drüsig. Br. U. hovado, Bibl., maso, vepř, Ros., Št., svině. Us. — **U.** = *uhry v tváři mající,* kupferig im Gesichte. U. tvář. Jád. — **kde: ve** tváři. Us.
Uhříznouti, *uhřeznouti,* hřízl a hřezl a hřazl, utí = *uvíznouti,* stecken bleiben. — **v čem.** Št.
Uhrknouti, knul a kl, utí, *uhrkovati* = *uprkem padati.* — **odkud.** Hrach uhrknul z hrnce, jak ním trkl. Mor. Tč.
Uhřměti, él, ění, *uhřímati* **se.** Už se dosť uhřmělo, až déšť vyhřmělo. Na Ostrav. Tč.
Úhrn, u, **úhrnek**, nku, m. = *summa, rýnos,* der Betrag, die Summe. *Úhrnkem* = *summou, v krátkosti, vesměs,* summarisch, in Summe, überhaupt, per Pausch. Věci vespolek a ú-kem vzaté, Inbegriff von Sachen. J. tr. A bude-li sněm, tu aby všichni ú-kem na něm byli. Arch. II. 162. Všichni u-kem se vypravili. Žer. Sn. 66. Cf. Úhrnkový. Úhrnkem všecky zahladil u vodě veliké. Br. Umínil jsem toto summovně a jako říkáme úhrnkem krátce mluviti. V. Úhrnkem něco koupiti, prodati, vyměřiti (pauschaliren). D. Vyrovnání ú-kem (úhrnkové). J. tr. Úhrnkem to činí 10 zl. Rk. Ú. příjmů a vydání, Summe der Einnahmen und Ausgaben. Dch. Už tak sečou úhrnem, allgemein. Na Slez. Šd. — **Ú.**, das Pauschale, *plat úhrnkový, paušál.* Učiniti, vyměřiti, vzíti něco ú-kem, pauschaliren. J. tr., Nz.
Úhrnečný, summarisch, in Summe, Gesammt-, Haupt-. Ú. summa, účet. J. tr. Ú. nebo summovná závěra kassy, summarischer Kassaabschluss. Nz.
Úhrnek, nku, m., vz Úhrn. — **Ú.** = *zástěra,* die Schürze. Bdl.
Úhrnkový, summarisch, Pauschal-. = *summovný, úhrnkem, úhrnem, záhrnkem, summou, součetně.* Nz. Ú. lhůta. Šp. Údové sněmu zemského obdrží úhrnkovou náhradu za výlohy na cestu. ŘZ. 1850. 1. 18. Ú. vyrovnání (v. úhrnkem), Pauschalausgleich, plat, das Pauschale, peníze, Pauschalgelder, slevení, Pauschalnachlass. J. tr. Ú. daň, die Pauschalirungsabgabe, soustava, doba. Šp. Cf. Úhrnečný.
Úhrnný = **úhrnkový.** Ú. obnos, cena. Dch. Ú. listiny = konglomeratní. Ddk. V. 101.
Uhrnouti, ul, ut, utí; *uhrnovati,* ab-, wegscharren, wegnehmen. — **si co jak:** sukni *(vyhrnouti, vykasati,* aufschürzen) **po** kolena. — **se** = *houfně odejíti,* haufenweise weggehen; *kasati se,* sich aufschürzen. Us.
Úhrnovati se = *zahrnovati se, zavírati se,* mit inbegriffen sein, mit enthalten sein. — **v čem.** Ovšem ouhrnoval se (předpis ten záporný) ve všeobecném předchozím pravidlu. Sš. I. 237. (Hý.).
Uhrnutí, n., das Ab-, Wegscharren; das Aufschürzen. Jg.
Uhrnutý; *-ut, a, o,* weggescharrt; aufgeschürzt.

Uhromaditi, il, ěn, ění, aufhäufen. — **co kde.** Tč.
Uhromádkovati, häufeln. — **co kde.** Mor. Tč.
Uhromiti, il, en, ení, niederdonnern. — **koho čím**: drsnými slovy. Us. Tč.
Uhřoť = *uhřiti.* Na Ostrav. Tč.
Uhrouziti, il, en, ení, untertauchen. — **se kde:** v obecném životě. Us. Šd. — **koho** = *zničiti koho, o jeho úřad, službu atd. ho připraviti, o právo ho oloupiti* atd. Mor. Šd. Uhrúzili by mě, kdyby mohli. Mor. Šd.
Úhrov, a, m., ves v Chotěbořsku. Vz S. N., Pal. Dj. IV. 2. 488.
Uhrovatěti, ěl, ění; *zuhrovatěti* = *uhry dostávati*, finnig, kupferig werden. Ros., Ja.
Uhrovatosť, i, f., vz *Uhřivosť.* V.
Uhrovatý, vz *Uhřivý.* V.
Uhrovic mlýn, Uhermühle, u Kralovic. Pl.
Uhrovitosť, i, f. = *uhřivosť.* D.
Uhrovitý = *uhřivý.*
Uhroziti, il, žen, ení; *uhrožovati* = *ustrašiti*, abschrecken, einschüchtern. V. — **abs.** Ani jsouc uhrozena ani sliby navedena. Pr. měst. 178. — **koho.** Jako by nás chtěl u. Arch. V. 272. Prokop Vel. u-zil a jinam zavedl ty lidi. Pal. III. 3. 108. Mrzkosť mých bližních uhrozila mě jest; Posieláše mi listy chtě mě u. BO. U. koho. J. tr. Tak vše súsedy uhrozichu. Dal. 78. 20. Zmocnili se i hradu Wilšteina uhrozivše prý jeho purkrabí nestatečného. Pal. Dj. III. 2. 71., Let. 44. Pohanstvo uhrozil. Kat. 13. Žádnému se nedadúce ustrašiti a u. Arch. I. 363. — **se čeho.** Uhrozil se smrti. Pal. Dj. III. 1. 245. — **koho, se čím.** Neb snad krále tú řečiú chtěl u. Dal. 50. 21. (str. 86.). U. někoho pohrůžkami. Bl. Nedajte se u. jich vynešením, jenž ufám Bohu, jim neprospěje. Hus III. 287. Jakoby nás svým svolením chtěl u. Arch. V. 272.
Uhrtusiti = *urdousiti.* Tč.
Uhrubiti, il, en, ení = *uvětšiti*, vergrössern. — **komu.** Kram., Jer. ms. — **se na koho** = *hrubým se státi*, grob, streng werden. Ctib. Hd. 36.
Uhrúziti, vz *Uhrouziti.*
1. **Uhry,** vz Uher. 1.
2. **Uhry,** vz Uher, 2., S. N. X. 163.
Uhryz, u, m. = *sláma ovcemi uhryzená*, von den Schafen abgenagtes Stroh. Světz. 1. 15.
Uhryzek, zku, m., das Abgebissene. — U. = *uhryzka*, der Biss, Stich, Hieb, das Stichelwort. L.
Uhryzaný; *-án, a, o*, abgenagt; abgehärmt. Us. Dch. Vz Uhrýzti.
Uhryzení, n., morsus, der Biss. BO.
Uhryzený; *-en, a, o* = *uhryzaný.*
Uhryzka, y, f. = *štiplavá řeč*, eine beissende Rede, die Stichelrede. Koll.
Uhryznutý = uhryzený.
Uhrýzti, hryzu, zl, zen, ení; *uhryznouti*, znul, ut, utí; *uhryzati; uhryzávati, uhryzovati* = *odhrýzti*, ab-, zernagen; *jízlivě dotknouti*, sticheln, beissen. Jg. — **co:** kus jablka u. Us. Uhryzla mě šulička. Čes. mor. ps. — **co komu.** Div sobě pysků neuhryze (nesnázemi, smíchem, zlostí). Hš. 35. Uhryze jí líčko jako pes, po tym se jí šelma zapře preč. Sš. P. 392. Pánu Bohu by nohy uhryzal (ulíbal). Us. Šd. — **čeho.** Kdo toho jablka uhryznul? Us. — **koho.** Když sebe spolu uhryzáte, vizte, abyste spolu nezahynuli. St. — **od čeho, z čeho.** Us. — **se** = *hryzením se něčeho zprostiti* (liška se uhryzla, z pasti vykousala), sich abnagen, losnagen; *upamatovati se*, sich besinnen; *žalosť míti*, sich grämen; *ukousnouti se*, sich beissen. — **kam:** pes do nohy se uhryzl.
Uhubiti, il, en, ení = *znenáhla zkaziti*, nach und nach verderben. — **co, koho čím:** týráním.
Uhubovati koho, ausmaulen, ausschelten. — **se,** sich satt auszanken. Us. Tč.
Uhučeti se, el, ení, sich satt brummen. Us. Tč.
Uhudati co, gehörig hudeln. Tč.
Uhudlařiti, il, en, ení, **uhudlovati,** verpfuschen. Ros. — **co kde čím.**
Uhudlati = uhudlařiti. Us. Tč.
Uhúkati někoho = *ohlušiti, hlukem, domluvami překonati*, betäuben. — **koho.** Já sem ho nechtěla, ale potom všecí mě uhúkali, tož sem si ho vzala. Slez. Šd.
Uhulati, einwiegen. — **koho**: dítě. Na Ostrav. Tč.
Uhulkati = *uhulati.* Na Ostrav. Tč.
Uhuniti se = *uhoniti se.* Na Ostrav. Tč.
Uhunkati koho kde: na hunkačce, genug schaukeln. Na Ostrav. Tč. U. dítě na rukou. U Uh. Hrad. Tč.
Uhupkovati = *malé kroky dělati*, malými kroky hupkati, hüpfen. Us. Tč.
Úhůrek, rku, m. = malý *úhor.*
Uhuskati = *uhunkati.* Na Ostrav. Tč.
Uhvězditi, il, ěn, ění = *mezi hvězdy vřaditi*, zum Stern machen. — **koho kde.** Teď uhvězděn jsi na nebi. Sš. Sm. bs. 197.
Uhvízdati, erpfeifen. — **co, koho.**
Uhvozditi, il, ěn, ění, nach und nach malzen. — **na co:** na várku. Ros. — **U.,** annageln. Slez. Tč.
Uhy, vz Uha.
Uhyb, u, m., die Diversion, Ablenkung, Abweichung. Rk.
Uhýbati, vz Uhnouti.
Uhýbavý, weichend. Jest velice u. Mor. a slez. Šd.
Uhybnosť, i, f. = *ohebnosť*, die Biegsamkeit. Na Slov.
Uhybnouti, bnul a bl, ut, utí = *ukrojiti*, abschneiden. — **si co.** Uhyb si kaval. U Polič. Kšá. Cf. Uhybcovati. — **U.** = *uhnouti.*
Uhybný, weichend, biegsam. Stále tuhý neb u-ný buď, jak příčina přijde, nč se měnit v povahách, i bez úhony zůstana moudrý. Kom. lat. pouč.
Uhybovati, vz Uhnouti.
Uhýlakati se, lärmend schreien. Dosť sa u-kal iďa (jda) po ulici. U Uher. Hrad. Tč.
Uhýlasati se = *uhýlakati se.* Mor. Tč.
Uhylcovati si co: kus chleba (příliš veliký kus si ukrojiti). Us. v Kunv. Msk. Cf. Uhybnouti.
Uhýliti se = *uchýliti se, ztratiti se.* U Olom. Sd.

Digitized by Google

Uhýňati se = *prohýbati se.* Slov. Sl. ps. 136.

Uhynouti = *zajíti, pojíti,* zu Grunde gehen, vergehen, krepiren. — **abs.** Tys přeměně (= proměně) poddaný a jednú též uhyneš. Na Ostrav. Tč. V slzích plynu, div že neuhynu. Puch. — **komu.** Uhynul mu dobytek (poscípal); Pěkný strom letos mi uhynul. Mor. Šd.

Uhynulý = *zahynulý, pošlý.* Cf. Uhynouti. U. strom. Mor. Vck.

Uhýřiti se, sich abschwelgen. D.

Uhyzditi, vz Ugizdih. Us. Tč.

-uch, *přípona jmen podst.*: kožuch (zastr., kožich), D., potměluch. Mkl. B. 290., 289. (Hý.).

Uch. Bohatec se diví, čím chudý se živí: Chudý ach a uch! ale při něm Bůh! Č. M. 168.

-úch, v okolí pražském chybná koncovka genit. pl. jmen rodu muž.: Koupil mnoho statkůch, koňůch. Os.

-ucha, *přípona jmen podstat.*: pastucha, bělucha, černucha. D., Mkl. B. 292. Vz -cha.

Úchabek, bku, m. = *ochabení, zmenšení,* die Verminderung, das Erschlaffen. Sš. I. 115. Jestliže ú. jejich (židů) jest bohatstvím pohanstva; Úchabek a úštěrbek uvésti v co; A žádného úchabku neokoušejíc; Ú. moci; A hřích aby v mocnosti a v síle svojí u. vzal. Sš. I. 115.; II. 10. 134.; J 23., 159. (Hý.).

Uchaběti, ěl, ění, *uchabovati, uchabnouti,* bnul a bl, utí = *ochabnouti, povoliti,* nachlassen, schlaff werden. — **abs.** Síly uchably. Us. Č. — **v čem.** Že tedy nemají uchabovati ve službách svojich. Sš. II. 227. (Hý.).

Uchabiti, il, en, eni, *uchabovati* = *ochabiti.* Us. Č.

Uchabnouti, vz Uchaběti. — **U.,** wegschnappen. — **co komu odkud**: z ruky, z kapse. U Uher. Hrad. Tč.

Ucháč, e, m = *ušatý,* der Langohr. — U. = *krajáč, hrnec s dvěma uchama,* der Henkeltopf, der Topf mit zwei Henkeln. Us. Šp., Šd., Er. U. na mléko. — **U.** = *kotrč štěrbákový,* sparassis laminosa, rostl. Rstp. 1923.

Uchajati, *uchajkati,* einlullen, beruhigen durchs Streicheln. — **koho:** dítě. Vz Chajati. Na Ostrav. Tč. Cf. Uchalkati.

Uchál, a, m., na Slov. = *škvor,* der Ohrwurm. Jg. — **U.,** *kdo má veliké uši,* der Langohr. Mor. Šd. — **U.,** pecten, mlž. Krok.

Uchalkati = *uchajati, uchajkati, uchaňkati, uchlácholiti* (durch's Streicheln) zur Ruhe bringen, beruhigen, besänftigen. Na Mor. a ve Slez. Vz Uchajati. Šd., Tč., Klš.

Uchan, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. II. 127.

Uchaňkati, vz Uchalkati. — **koho.** Rád by ho nějak uchaňkal. Mor. Šd.

Uchápati, vz Uchopiti.

Ucharliti se, il, eni = *hrdliti se, trápiti se,* sich abplagen, abrackern. — **čím.** Ten se tím břemenem ucharlí. Slez. Šd. Na Ostrav. Tč.

Uchati = *ňuchati,* riechen, schnuffeln. Bzd.

Uchatiti, il, cen, ení = *ucha přilípati,* Henkel anmachen. — **co.** Hrnčíř uchatí hrnce. Us. Mý.

Uchatý = *ušatý,* grossohrig. Plk. — **U.** *hrnec* = *ucháč.* Us. Šd.

Uchavec, vce, m. = *ucholák.* Slov.

Uchavice, e, f. = *klapka u čepice ku přikrytí uší,* die Ohrlappe. Us.

Uchâzeč, *uchazeč,* e, m. = *žadatel,* der Bewerber, Kompetent, Kandidat, Stellensucher, Werber. U. = kdo se o něco uchází. J. tr. Spolu uchazeč, der Kompetent. J. tr. U. o nějaké místo, der Stellensucher. J. tr. Výkaz u-čů, die Kompetententabelle. J. tr. U. dívky, *lépe:* záletník. Km. Nabídky u-čů, Offerte der Bewerber, der Reflektirenden. Dch. U. o mistrovství, der Meisterkandidat; u. volební, der Wahlkandidat, Wahlbewerber. Šp. Domicilarové čili u-či o kanonikaty; Aby u. zběhlý byl alespoň v evangeliích. Ddk. VI. 101., IV. 36.

Ucházení, n. = *odcházení,* das Ab- Weggehen, der Abgang. — **U.** = *utíkání,* das Entweichen. U. kouře, plynu. — **U.** = *znikání,* das Entkommen, Entgehen. V. — **U.** = *ubývání,* das Abnehmen, der Abgang, die Verminderung. D., BR. II. 79. U. sil, vody. — **U. se** = *prosba,* die Kompetenz, Bewerbung, Mitbewerbung um etwas. D., J tr. Žádosť, návrh v příčině u.-se, Kompetenzgesuch, -vorschlag; lhůta k u., Bewerbungsfrist. J. tr. U. se o něco spolu s jinými, u. se o závod, vz Ucházka o závod. Nz. U. se o nevěstu. Ddk. III. 217.

Ucházeti, vz Ujíti.

Ucházka, y, f., der Konkurs, die Bewerbung. U. veřejná. Er. U. o přízeň Felixovu (captatio benevolentiae). Sš. Sk. 265., Nz. U. o závod, die Mitbewerbung. Nz.

Uchechlati, abhecheln. — **co čím**: něco špatným nožem, pilkou. Na Ostrav. Tč.

Uchechtati se, sich satt kichern. — **nad čím.** Us. Tč.

Uchladiti, il, zen, ení, *uchlazovati,* abkühlen. Ros. — **co.** Jir. Ves. čtení. 28. — **co kde**: na studeném vzduchu. Tč.

Uchladnouti, dnul a dl, utí = *ustydnouti,* kühl werden, auskühlen. Uchladla voda. Ros.

Uchlácholeně = *krotce,* besänftigt, sanft.

Uchlácholení, n., die Besänftigung, Versöhnung. Us. A tím také u. myslí zbouřených stalo se právě dobou, když . . . Ddk. III. 48.

Uchlácholenosť, i, f., die Besänftigung. Ros.

Uchlácholený; *-en, a, o,* besänftigt, beruhigt. Kom. — **čím:** přímluvou. Us.

Uchlácholiti, il, en, ení; *uchlácholivati* = *udobřiti, ukrotiti, ukojiti,* besänftigen, versöhnen, begütigen, stillen, beschwichtigen, beruhigen. V. — **koho, co.** V., D., Sych. Zbuzenou nedůvěru. Pal. Dj. V. 2. 83. U. bouři. Pal. Dj. III. 3. 83. Sliby uchlácholily smýšlení odbojného Slezka. Ddk. II. 353. Chtíce ho u., dali mu titul. Bart. — **koho čím:** dobrotou, Mach., laskavými slovy. Vojtěch odhodlal se nejprve nabídnutím značné částky peněžní Barbarossu u. Ddk. III. 275. (Tč.).

Uchlachuniti se = *usmáti, nasmáti se,* sich mit vollem Munde satt lachen. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Uchlamstnouti, stnul a stl, ut, utí = *uchňapnouti*, weghaschen. D.

Uchlamtati = *uchlemtati.* Na Ostrav. Tč.

Uchlapiti, il, en, ení, *uchlapovati* = *sobě podmaniti, za chlapa n. otroka míti,* sich unterwerfen — **koho komu.** Hledí, jakby ho sobě osedlal a uchlapil. Ms — **se** — *srdce nabyti,* Muth fassen. Na Slov.

Uchlaptati, abschleppen = *uchlemtati.* Na Ostrav. Tč.

Uchlastati, *uchlastnouti,* stnul a stl, ut, utí, abschlürfen. — **se čeho**: piva, sich satt trinken. Us. Tč. — **se na čem**: na pivě, sich besaufen. Na Ostrav. Tč.

Uchlaštiti, il, ěn, ění, einem einen Schlag versetzen. — **koho kam**: za ucho. Na Ostrav. Tč.

Uchlebjati = *uchlebovati,* schmeicheln. **komu proč.** Na Ostrav. Tč.

Úchlebný, schmeichlerisch. Us. Tč.

Uchlemtati, abschlabbern. — **čeho.** Ros. U. mléka. Us. — **co odkud jak**: polévku z mísy celým jazykem. Tč.

Uchlípeně, lappig. Ros.

Uchlípení, n., das Lappigmachen. U. klobouku.

Uchlípenosť, i, f., die Lappigkeit.

Uchlípený; *-en, a, o,* lappig gemacht. U. klobouk. Ros.

Uchlípěti, ěl, ění, lappig werden. Jg.

Uchlípiti, il, en, ení, *uchlipovati,* ein wenig herabhängen lassen, lappig machen. — **co**: klobouk. Hlas. — **se nač.** Podruh nějaký uchlípiv se na ten oděv jako drahý odřezal ho nočně a ze všeho toho až do košile obloupil (snad: gelüstete ihn darnach. Tf.). Skl.

Uchlostati, derbe bepeitschen, beschmitzen. Jg.

Uchloubati se, ein wenig prahlen. Ros.

Úchlubný, prahlerisch. Ú. člověk. Mor. Tč.

Uchluniti se = *ustáliti se.* U Chrud. Brv.

Uchlupnouti, pnul a pl, ut, utí = *ustřebnouti,* abschlürfen. Na Slov. Bern.

Uchlustati, bespritzen. — **koho kde čím**: blatem. Na Ostrav. Tč. U Brušperka. Mtl.

Úchmatka, y, f., das verstohlene Wegraffen. Vzal to ú-kou. Mor. Šd.

Uchmatnouti, tnul a tl, ut, utí = *kradí unésti,* verstohlen wegraffen, wegschnappen, weghaschen. — **co.** Bel. Všecko uchmatne, co kde vidí. Us. Šd. — **co komu kde**: v lese. Us. Šd. — **odkud**: z ruky. Tč.

Uchmeliti, il, en, ení, mit Hopfen anmachen. — **koho** = *opiti,* trunken machen.

Uchmouliti, il, en, ení, verfinstern. — **se kdy.** Až se u-lí **k** večeru, vyjdeme. U Uher. Hrad. Tč.

Uchňapnouti, pl, ut, utí; *uchňapiti,* il, en, ení = *uchvátiti,* weghaschen, wegschnappen. — **co.** Co vlk uchňápí, nerád vrátí. Ros.

Ucho, a, úško, a, n., das Ohr. *Ucho, dual:* uší, uši, uším (ušima), uši, uši, uších, ušima. *Dual jest f.:* bílé uši; vz Oko. *Plural: ucha,* uch, uchům, ucha atd., *u hrnců,* der Henkel. Vz Bž. 105. — **U.,** lit. ausis, řec. οὖς, goth. auso, lat. auris, skr. **ghóša,** cf. Schall. Schl. U. jest čidlo sluchu, **jím** pozorujeme zvuky. Jhl. U. = nástroj **sluchu** živočišného, který z částek vnějších **na hlavě** jsoucích a vnitřních v dutině hlavy **umístěných** se skládá. Jg. Ucho *zevnitřní* **obsahuje**: *boltec (ouško;* dolejší měkké ouško: *laloušek,* Lk., *lalošek,* Nz. lk.), *zvukovod* **a** *blánku bubínkovou; střední* obsahuje: *bubínek* a *troubu Eustachovu;* vnitřní a zevnitřní **stěna** bubínku spojena jest třemi kůstkami **zvanými**: *kladívko, kovadlina* a *třmen;* **ucho** *vnitřní: bludiště,* má 3 částky: *předsíň, zátitek, oblouky* (horní, zadní a zevnější). **Vz** více v S. N., Schd. II. 348., KP. II. **291.** V bludišti rozvětvuje se *sluchový nerv.* **Pt.** — U. *vnější* = *skořepina chrustavá, rozdílnými žlabinami opatřená, kterými zvuk do žlábku ušního vniká.* Uši odvislé, V., dlouhé, veliké, oslovské, Us., visuté; u zajícův a divokých králíkův: *sluchy,* u mysliveckého psa: *zavěšení.* Šp. Maz v uchu (ušní), der Ohrenschmalz, v obec. mluvě: *hnůj.* Nz. *Dlouhými* ušima **šp.** prý m.: *dlouhýma,* ale i *dlouhými* jest dobrý tvar, ač jest *dlouhýma* v tomto spojení obyčejnější. Někomu uši uříznouti. Písař má péro za uchem. Až pod (po) uši v dluzích vězeti. D., Br. Snad mu dna láme uši. Mst. Poškrabali sä za ušima, ež . . . . Dbš. 71. S chutí by mu uši peprně natřel. Šml. Musel sem poslouchať, bylť sem ještě mladé ucho (holobrádek). U Rychn. Črk. Dám si obušek za uško, buď už tu s Bohem Maruško. Sš. P. 586. Nemá za uchem dubovou třísku (není hloupý). Pobizej lancucha ode hřbeta do ucha. Bayer. Mať muchy za ušima. Mt. S. Uši ti poobtínám ako psu. Mt. S., Dbš. 44. Za uši ti vylepím. Mt. S. Také zle učinil, že bráně Krista Malchovi ucho uťal; Vlasy lezú, uši hluchnú, hlas chřipí. Hus I. 174., II. 211., III. 110. Má dlouhé uši (= je hloupý). Zajíc má dlouhé uši a není oslem. Hš. Vtípí se, až dostane pěstí za uši. Vz Hloupý. Lb. Za uši, za ucho někoho chytiti. Za u. tahati (trestaje n. napomínaje). Dáti komu za u., po uchu (uhoditi ho). Dal mu za u. = pokáral ho; 2. podskočil ho. Kůň ušima stříhá. Zánět, oteklina ucha; červ n. rak v uchu; bolení v uších. Šp. Cizí u. jako plsť (na cizí při jiný soud činiti nežli na svou. Jg.); Jsem v tom po uši (vz Mnoho); Za ušima se drbati = litovati, vz Trampoty); Má za ušima (= chytrák); Má za ušima, když se mu tam slezou (ironicky o hloupém); Uvázl až po uši (vz Nesnáze); Natřel mu dobře uši (zbil ho. Vz Trest); Bere až ušima mrdá (stříhá. Vz Porušený soudce); Uši chlípiti, schlipiti, pověsiti, spustiti (vz Bojácnosť); Ledva s ušima utekl (vz Útěk); Napil se, až mu za uchem puklo (vz Opilství). Č. Napij se (pij), až ti za uchem prakne. Šd. Jez, až se ti budou dělať za ušima boule. U Jižné. Vrů. Mluví, až uši rostou (příliš mnoho); Dostal oslové uši; Někomu oslových uši přilepovati (oslů nadávati. Vz Hana); To jsem si dal za ucho (to jsem udělal hloupý kus. Vz Škoda); Což si sedíš na uších (vz Nepozorlivý)? Č. Uřež ucha, nastav břucha (pomoz si jak můžeš). Bern. Bycha za ušima

hledati (lituje za ušima se škrábati); Vlka za uši držeti a hady v klíně nositi (nevěděti co si počíti); Nedmi medvědu v ucho; Uťal mu kohout a ucho zazpívalo. Jg. Kdo má uši od hlavy příliš odchlípené, brzy prý umře. Vz Nástroj (k operacím na uchu), Oko. — U. *vnitřní, hlavně jakožto nástroj sluchu*, das Ohr, Gehör. Znění, hučení, šumot v uších. V uších mi zní. D. Křičeti, až uši brní. D. Břinčí to, až uši zaléhají. Sych. Hučí mi v uších. Do ucha mluviti, povídati, šeptati. Ros. Něco do ucha breptati. D. Uší dojíti, k uším přijíti; ušima slyšeti, vyrozuměti; čeho v své uši poslouchati. V. Čísti komu pod uši, Einem Lesung halten; Někomu v jednom kuse do uší hučeti; Pořád mi to mlel okolo uší (dával mi to nešetrnou řečí na srozuměnou). Dch. Ten má uši (dobře slyší)! Us. Dhn. Pořád nastrkoval uši, aby zaslechl, co povídáme. Us. Šd. Malým slovem nemálo uškodíš, jak ho nemúdře z úst do uší vyhodíš; Více uší než jazyka užívati svědčí, nebo někdy smrť i škoda vypryskuje z řečí. Mor. Tč. Někomu v uších ležeti (stále přimlouvati). Vz Přemlouvání. Č. Nadymač uší. Kom. Což jsem slyšel v své uši. Br. Sama na vlastní uši jsem slyšela. Us. Vlastníma ušima jsem doslechl. Us. Šd. Slibnými řečmi uši někomu lektati. Sych. Někomu něco o uši otloukati; Natříti komu uši (vz Domluva). Č. Trním zapchaj tvoje uši, když utrhač mluví, co slyšat neslušÍ; K žalobníkóm maj (měj) vždy jedno u. zatvorené a k tým, kdo sa vymlúvajú, obě otvorené; Špatným řečám dobrý človék uši své zapchává; K luhárským (lhářským) řečám nenakloňuj tvojeho ucha; Mrtvý má zavrené uši, proti němu zlorečit neslušÍ; Není je to všecko pravda, čo prijdě do uší; Dým vzbuděný oči ščípe, vlastná chvála uši. Na Slov. Tč. Z ucha do ucha a z hlavy ven. Co jedním uchem slyší, to druhým ven vypustí. Us. Šd. Tomu šlo všelicos na uši o žebrácích (dovídal se). Kda. 156. Aby jim byla dána dva pány, kteráž byšta jměla jim raditi a v ucho šeptati, což k jich právu sluší. Arch. II. 81. Člověk mluví k uchu, ale Bůh mluví k duchu; Zatýkati a zahrazovati uši ke všem těm, kteří nás k světu a ke zlu ponoukají; Uši zatvořte! Sš. Sk. 193.; J. 61.; II. 11. (Hý.). Kto má uši slyšeti, slyš. ZN. Slyš, kto má uši k slyšení. Smil v. 2108. Slovu božímu ucho připravíš; Protož važ každý sám o sobě, jiež-li ten hlas boží v uše srdečném zmohl jest a že z Boha jest, pozná; Tú mérú odměří pán Bóh a dá milosrdným to, což jest oko nevídalo, ucho neslyšalo, ani jest na srdce člověka vstúpilo; Kterak jest hluchý, že jemu v uše nevzní: Vstaňte, poďte k súdu! Hus I. 136., II. 118., 273., 321. (Tč.); Vnitřníma ušima slyšel; Nachýliv se, aby mu Pán v uši pošeptal a o zrádci oznámil; Tak jest to jisté, jakoby sám Bůh tělesně přijda v uši jejich to mluvil; A apoštolu to, že nemá listů slavných jako oni, o uši otloukali; Věc zraku nevídanou a uchu neslýchanou ukazují; Bůh dvě uši dal a jedna toliko ústa, aby více slyšel než mluvil. BR. II. 322. b., 355. a., 384. b., 593. a., 618. b., 781. b. (Šd.). Na pravé u. lépe slyšeti než na levé. Us. Ml. Les má uši. Mus. Dluh má nohy, pole oči, les uši, na ty tři věci pozor míti sluší. Rým. Břicho hladové nemá uší (hlad slovy se netíší). V. Nežeň se očima, ale ušima. Mus. Pustil mu blechu do ucha (popichl ho). Na Slov. Spáti na obě uši (bezpečně si počínati). Ros. — U. *slyšící* = *sluch, pozor*, das Ohr, Gehör, die Aufmerksamkeit. Slovo mimo uši s větrem pustiti. Br. Jedním uchem tam a druhým uchem ven (pouští). Ros. Pustil to jedním uchom dnu, druhým von. Mt. S. Ucha nastaviti; uši otevříti; uší svých nastrčiti. V. Ucha k někomu nakloniti. Kom. Naklonil mu ucho. Jel. Ucha laskavého někomu propůjčiti. D. U. vléci = pozorovati. V. Po lidech uši vléci. Cyr. Vz Zvědavý. Č. Hejtmané (Mannsfeldovi) vlekli uši se vší pilností po jeho obmyslu (belauschten). Skl. V. 60. Oběma ušima poslouchati. Ros. Ty kněžské ucho (nadávka; nepochybně odtud, že jest u. ve zpovědi jako stok všech hříchů)! Č. Obec to mu hned z úst v uši odepřela. Skl. 806. Buďta uši tvoji posluchači v hlasu prosby mé. Ž. wit. 129. 2. (To) nám v uši nejde. Arch. III. 54. Číhali, kde co pisklo, ucha nastavujíce. Brt. S. 29. První kohoutovo zpívání Petr mimo ucho pustil. BR. II. 125. a. Poslouchá jedním uchem (málo). Us. Č. V súdoch má být spravedlivý súdce, má mať uši otvorené a zavrené ruce. Na Slov. Tč. Ušima přijměte (n. pojměte) slova moje; Zatknuli uši své. Sš. Sk. 22., 90. Ucho nakládaje poče snažně poslúchati. Pass. 996. A přichyl ucho své vnitřní a slyš tělestným také, že právě kátí jest . . . Hus III. 120. Nekupuj koně ušima, ale očima. Č. M. Pošli uši mezi lidi (poslouchej, co lidé mluví). Mus. Kdybys pustil uši na trh, uslyšel bys novinu o sobě. L. Ktož zatvrdí ucho, aby neslyšal. Št. Před zdravou radou uši zacpává. Sych. Něco si za uši zapsati (v paměť vzíti). Bern. Ucho jedno dej žalujícímu, druhé chovej obviněnému. Š. a Ž. Aby JMC. jakožto naše vrchnosť spravedlivá druhé ucho nám zanechati ráčil (audiatur et altera pars). Ms. 1592. Gl. 346. Tobě z úst a jemu mimo uši šust. (Vz Neposlušný, Nedbalý). Č. Pán dlouhé uši má (všudy slyší). L. Má tenké uši (dobře slyší). Ros. — U., *přenesené a rozličné. U.* = *držadlo u nádoby*, das Ohr, Öhr, die Handhabe, der Henkel. V. U. u hrnce. Džbán o dvou uších (místo: uchách). V. Nádoba o dvou uchách. V. Dotud se džbánkem pro vodu chodí, až mu se ucho utrhne. Prov. Dotuď žbánek vodu nosí, dokud ucho celé, jak ráz ucho sa utrhne, na črepy sa zmele. Na Slov. Tč. Jehla má úzké úško. Us. Šd. Odrazil uši zvonu, kterýmž na poplach zvoněno. Pal. Dj. III. 3. 147. Zvon také odtud vzali velmi krásný, když sú mu uši z pušky ustřileli. Let. 89. U. trámové, v trámu. Us. U. u konve, u klíče, u jehly (jehelné), Us., sekery. Br. Snázeť jest velbloudu skrze uši jehly (jehelnou díru) projíti, nežli bohatému vjíti do království božího. Br. Psí ucho (jednoduchá klička, kterou snadno rozvázati lze). Ja. — Vz Ukázka. — *V botanice*. U. myší, alsine, das Mausohr, Vns.; medvědí

ouško, primula auricula; u. volové (na Slov. kolocír veľký), plantago major, breiter Wegerich, Plk.; zaječí ouško, vz Ouško. Jg.

Uchobudný = *ucho budící*, das Gehör weckend, laut. U. hlas. Krok. I. b. 35.

Úchod, u, m. = *místo, kudy se uchází*, der Ausweg. Má dobrý ú. Ros. — Ú. vody, der Abgangskanal. Us. — Ú. = *úběh*, die Flucht, fuga. Vký.

Uchoditi, vz Ujíti.

Ucholák, ucholár, ucholaz, ucholez, uchál, a, **uchavec**, vce, m. = *škvor*, der Ohrwurm, na Slov.; na Mor.: *pískavka*.

Úchop, u, m = *uchopení*. Divný a zázračný ú. Sš. Sk. 105. (Hý.).

Uchopení, n., die Ergreifung, der Griff.

Uchopený; *-en, a, o*, ergriffen, erwischt. Us.

Uchopitelný, erfassbar, erfasslich. Šm.

Uchopiti, il, en, ení; *uchopovati, uchápati* = *uchytiti, ulapiti*, erwischen, fassen, ergreifen, auffassen, anpacken, ertappen. Jg. — **co**: zbroj. Bern. Uchop — zbraň! — **koho za co**: koně za uzdu. D. — **koho nač**. Na ruce uchopí tebe. Mat. — **čím**. Rys čeho trojím skokem neuchopí, pouští. Kom. Něco rozumem u. Reš. — **co v co**: v paměť. Us. — **co odkud**. Uchopili slovo z jeho úst. V. — **se čeho (na koho, proti komu)**. U. se věci, díla, slova, příležitosti. Dch. Ihned mučidla a trapidla se uchopil. Sš. Sk. 256. (Hý.). U. se zbraně na vlasť, Puch., proti vlasti. Us. — **se čeho k čemu**. Prostředků k dosažení cíle se u. Ddk. V. 73. — **pro koho**. U-il se zbraně pro Oldřicha proti Filippovi. Ddk. VI. 13. — **se čeho s kým**. Ddk. III. 71. — **se čeho jak**. U. se pevnou rukou záležitostí. Ddk. V. 280. (Tč.).

Uchopný, erfassbar. U. příčina, der Anhaltspunkt. Šm.

Uhoš, e, m. U. dlouhoocasý, otolicnus senegalensis, nartoun (poloopice). Vz Frč. 397.

Uchotepný, ohrzerreissend. Šm.

Uchouliti, il, en, ení = *uchýliti*, beugen, neigen. Ros. — **U.** = *uchlácholiti*, stillen, besänftigen. — **koho**. Ros. — **čím**: dobrými slovy.

Uchovár, vz Ucholák.

Uchovati = *po málu nachovati*, nach und nach sammeln, ersparen; *úplně odchovati*, gross ziehen, erziehen; *chrániti, opatrovati*, beschützen, behüten, vor etwas bewahren. Jg. — **abs.** To dítě, jehně, prase se uchová = nezhyne. L. Uchovejž! Bei Leibe nicht! Dch. Uchovejž Bože, uchovejž pán Bůh. Uchovej Bůh (také = nižádným způsobem). Us. — **koho.** Nemohla ho uchovať musela ho ven vyhnať. Sš. P. 176. — **si co**: 100 zlatých. Us. — **si od čeho nač**. Uchovala si od svého dobytka na šaty. Ros. — **co nač**: na budoucí časy. Háj. — **co, koho v čem**: v rozkoši, Jg., v držení něčeho. Dch. — **co, koho, se čeho před kým, od čeho.** Bůh nás uchová ode všeho zlého. Ros. Rač toho Bůh uchovati. Reš. Aby je před smrtí uchoval. Smrž., T. Tělo od nešlechetného skutku, od smilstva u. St. Nebylo lze u. se válek. Pal. Dj. V. 2. 20. U. se nějaké příhody. Háj. Někoho od hříchu, D., od smrti u. T. Pakliby ho Bůh neuchoval (na živě nenechal). Sedl. Rychn. 38., 13., NB. Tč. 147., 206., Půh. I. 135., 300., II. 610. (Tč.). Nebudom ja tvojou, uchovaj ma Bože. Ps. sl. 313. A hned padla u věčný plameň, uchovej vás, Kriste, amen. Sš. P. 47., 68. Uchovati někoho smrti. 1467. Žer., Vc. St. d. p. 28., Tov. 101., Pal. Dj. IV. 2. 305., V. 1. 396. Čehož Bůh u. rač. Žer. 311. Uchovej tě štěstí velikého. Sml. Kdož mne před tvým hněvem uchová? Sš. Bs. 202. Rád by se byl uchoval války domácí. Pal. Dj. IV. 1. 99. Protož svárlivých lidí a zvláště žen rač nás u.; Jehož nás uchovej milý Kristus. Hus II. 77. A bylo-liby, že by v tom času některého hadčího Bóh neuchoval, anebo-li byl nemocen. Půh. II. 72. Račte se toho u. a toho neračte se dopouštěti: Než jedné člověk nyní na to mysliti má, aby zámkův u-val a hrdla svého. Arch. I. 71., II. 149. (Šd.). Ohně a povodně uchovej nás Pane. Mudr. 391. Rač nás u. od taková duše. Er. P. 247. Uchovej Bůh rodičů zlého. D. — **kde.** Měvše naději, že tím způsobem nejlépe uchová se moc vládní v Čechách alespoň před p. Ptáčkem. Pal. Dj. V. 1. 90. — **koho jak dlouho.** A jestliže by božím dopuštěním do let spravedlivých Bóh sirotka neuchoval. O. z D. — **koho čím, na čem.** To dítko sme leda tak ještě u-li na lékách, lékami (léky). Us. Tč. — **s infint.** Uchovaj ma, panenko Maria, za korhela íť. Ps. sl. 346. — **že.** Pán Buoh uchoval, že se to v noci nestalo. Dač. II. 23. — **se jak. Po málu** se mnoho uchová. Ros. — **aby.** Uchovej Bůh, abych to učinil. Sych. Čehož Bůh uchovej, aby se mnohým křesťanům nestalo. BR. II. 148. a.

Uchovatka, y, f., *parátko ušní*, der Ohrlöffel, *šp.* Lšk.

Uchovin, a, m., haliotis, plž. Krok.

Uchovrt, u, m., der Henkelbohrer, *náčiní k vrtání uch*. Nomencl.

Uchožluček, čka, m., uchane, zvíře, zastr. Aqu.

Uchřadnouti, dnul a dl, utí, *uchřádati*, einsammern, eingehen, welken, hinsiechen, hinschwinden. — **abs.** Ten strom již uchřadl. — **od čeho.** Tělo jeho od rány uchřadlo. Eus. Od té nemoci už uchřádá, snad uchřadne docela. Na Ostrav. Tč. — **v čem proč.** Ajhle tu sestra leží. V službách uchřadla pro lásku. Sš. Sm. bs. 170. — **kde.** Uchřadne ve mně duše má. BO.

Uchrákati = *uchrkati*. Na Slov.

Uchrámnouti, mnul a ml, ut, utí = *ušlápnouti*, grob treten. — **koho.** Kráva mne uchrámla. Us. Jg.

Úchrana, y, f., der Schutz, die Rettung, Hilfe, der Zufluchtsort. Úchrana přišla lidem v tom zmatku = pomoc. Krok. Odpověděl císař, že mu najde v Italii ú-nu bezpečnou a čestnou. Pal. Dj. I. 60.

Uchránění, n., die Rettung, Bergung, Erhaltung.

Uchráněný; *-ěn, a, o*, gerettet, erhalten, geborgen.

Uchrániti, il, ěn, ění; *uchraňovati* = *zachrániti, zachovati, uchovati*, retten, bergen,

in Sicherheit bringen, bewahren, beschützen, beschirmen, decken, ersparen, erhalten. Jg. — **abs.** Co čert chce, ani anděl neuchrání. Prov. — **co komu.** Své jmění si u. Dch. Dítkám něco u. U. svou volnosť. Ddk. IV. 211. — **koho, se čeho, od čeho,** vermeiden, entgehen, sich davor bewahren. U. se křehkosti a vášní lidských. Pal. II. 1. 199. U. se od zlého, Us., Ml., zlodějův. Jg. Domácího zloděje těžko se u. Č. M. 144. Mnohé poddané od soudův útratných uchránil. Us. Vk. Zemi od záhuby u. Us. — **se.** Všecko v požeh dáno tak náhle, že i někteří ranění a nemocní, nemohše dosti rychle u. se, ohněm tam bídně zahynuli. Pl. Dj. III. 3. 148. — **se kam. Do** kteréhož města i p. Oldřich byl se u-nil. Pal. Dj. IV. 1. 271. — **se kdy čeho.** Doba, v níž se každý oné hrůzy dne posledního u. může. Šš. Sk. 25. — **co komu před kým.** Něco zboží před povodní, před ohněm sobě u-nil. Us. Šd., Tč. — **že.** To jediné, co u-lo, že nepotkal se s hanbou, byl spor tehdáž ještě neurovnaný mezi sborem basilejským a papežem. Pal. III. 3. 105. — *Uchraňovati = poklízeti*, aufräumen. Mor. Č., Klda. I. 120., Kd., Brt. — **co:** jizbu. Brt., Mtl.

Úchrannosť, i, f. = *možnosť uchránění*, die Vermeidlichkeit. L.

Úchranný = *čeho se uchrániti možná*, vermeidlich. Ráj. — **Ú.,** erhaltend, Erhaltungs-. Rk. Ú. dům (ku př. pro opuštěné). Dch.

Uchraňovací, Spar-. Šm.

Uchrčený; *-čen, a, o = dýchavičný*, schwer athmend. Slez. Šd.

Uchremstati, vz Chremstati.

Uchrkati, *uchrknouti*, knul a kl, utí, *uchrkovati = chrkáním ušpiniti*, mit Speichel besudeln; räuspern, hüsteln. Bern. Pořád uchrkuje. — **co odkud:** krev z plic. Us. Tč.

Uchroumati = *užvýkati, zkousati*, zusammenkauen. Bern.

Uchroustati, *uchroustnouti*, stnul a stl, ut, uti = *chroustaje ukousati*. Ros.

Uchrtousiti, il, sen, ení = *urdousiti*, erwürgen. Mor. Šd. — **se** = *urdousiti se, umořiti se*. Šd.

Uchřustnouti, *uchřustiti*, weg-, abbeissen. — **co jak:** jablko chřastavým mlaskem. Na Ostrav. Tč.

Uchuditi, il, zen, ení = *ochuditi*, arm machen. 1564.

Uchudnouti = *schudnouti*, verarmen. Us. Č.

Uchuchati, anhauchen, anblasen. — **co.** Uchukej to, abys se nespálil. Na Ostrav. Tč.

Uchuchlati, schlecht zubereiten, kochen. U Olom. Sd.

Uchuraviti, il, en, ení, krank machen. — **co:** duši. BO.

Uchutnati, verkosten. — **čeho jak:** s chutí. Us. — **U.** = *zamilovati*, lieb gewinnen, begehren. — **co.** Vlk s dítětem, uchutnav je, k lesem (lesům) běžal. GR.

Uchuzení, n. = *schudnutí*, die Verarmung. 1564.

Uchvácenec, nce, m., der Geraubte. Šm.

Uchvácení, n., die Ergreifung, das Ergreifen. Vz Uchvátiti. U. nemocí, der Anfall von Krankheit. Rk. Měl nejspíše na u. Normandie naměřeno. Ddk. II. 298.

Uchvácený; *-en a, o*, ergriffen. — **čím.** Lid nějakou myšlénkou u. Us. Ddk. II. 357. Nemocí, smrtí u. Us. — **Ú.** = *úchvatný*. Dává jim velikou moc tomu se protiviti a odpírati a těm u-ným listům nepovolovati (Annektir-Schein). Arch. II. 462.

Uchvacující, ergreifend. U. moc. Ddk. III. 155.

Úchvala, y, f., die Gutheissung, das Dekret, der Beschluss. Bez uznání všech mistrův a ú-ly. 1418. Gl. 346., Pal. Dj. IV. 1. 194. Kdež se jí (hříšnosti) s u-lou nějakou střetiti nepřijde; Všady při církevních dogmatických ú-lách dvojí činnosť sbíhá se; Ú. proti Pánu vynešena byla. Šš. I. 78., Sk. 185., J. 164. (Hý.). Přidal dále sněm i jiné ú-ly o sedmeré svátosti církevní. Pal. Dj. IV. 1. 94.

Uchvaldy, pl., Hochwald, ves a starý zámek na Mor. Vz Ukvaldy.

Uchváliti, il, en, ení, genehmigen, gutheissen, beschliessen. Nemělo celé to jednání jiného konce, nežli že nové opět poselství ku králi uchváleno bylo. Pal. Dj. IV. 1. 91.

Úchvalno, a, n., Lobenstein, ves v Krkonošsku. Šd.

Úchvalný = *libovolný?* Aby ú-ným skutkům přítrž činěna bývala. Šš. II. 39.

Uchvapiti, il, en, ení = *ukvapiti?* Jg. — Cant. bh.

Úchvat, u, m., **úchvatka,** y, f. = *uchvácení, loupež*, das Erhaschen, der Raub. Vojáci se živí na ú. Ros. — **Ú.** = *kvap*, die Hast, Eile. V ú-tu horlivosti. Pal. Dj. V. 2. 430. Žal, že to jen ú. rychle mizející, Hinreissung. — **Ú.,** das Hinreissen, die Erregung. Tedy on jediný viděl slávu tu v ú-tu duchovém. Šš. Sk. 90. (Hý.).

Uchvátitel, *uchvatitel*, e, m. = *kdo co uchvátí*, der Erhascher, Räuber. U. děvčete, Us., trůnu. Rk. U. země rakouské. Pal. Dj. V. 1. 256. U. Čech. Ddk. IV. 22.

Uchvátitelka, y. **uchvátitelkyně,** ě, f., *uchvatitelka, uchvatitelkyně*, die Erhascherin, Räuberin. Jg.

Uchvátiti, il, cen, cení (na Slov. těn, tění); *uchvacovati, uchvátnouti*, tnul a tl, ut, utí = *popadnouti, uchytiti*, ergreifen, anfassen, anpacken; *jíti (jmouti)*, ergreifen, fesseln, hinreissen; *zmocniti se, osaditi*, nehmen, besetzen; *pryč mocí vzíti, odnésti*, weg-, entreissen, rauben; *unaviti*, abmatten. — **U.** = *uchvátiti se*, übereilen. Jg. — **co, koho, se (čím).** Řeč jeho u-la všecky posluchače. A stupicě uchvati jeho. Ž. wit. 34. 8. Roháč také nechav jídla a uchvátiv zbroj pospíšil z hradu, aby své ochránil. Pal. Dj. III. 3. 256. U-la ho bujnosť. Sá. Vody uchvátichu mnostvie cuzích. Rkk. 14. Kuklu jeho u. chtěl. GR. Popel a prach po upálených, aby ho Čechové neuchvátili, do jezera uvržen. V. Loupeží něco u. D. Smrť, nemoc ho uchvátila. Us. Obuv její jeho oka uchvátil. Br. Co vlk uchvátí, nerád vrátí. Ros. — **co komu:** nepříteli kořisť. D. Pannu si uchvátil. V. U. komu družu. Rkk. 27. A já ci jej névrácim, ešče si druhú uchvácim.

Digitized by Google

Sš. P. 543. — **kde. Na** líci u. koho = při činu, in flagranti. Dch. — **kam (jak).** Tak bezmála **mimo** nadání a mimo úmysl svůj v proud athenského života uchvácen byl. Sš. Sk. 204. (Hý.). **Mezi** sebe to rozdělili a u-li. V. — **co kdy: před** nepřítelem (dříve než nepřítel). Cyr. — **se čím:** chůzí (unaviti), müde werden. — **se s čím.** Uchvátil ho s žalobou = předchvátil ho žalobou). Ros. — **koho k čemu čím.** Nz.

Úchvatka, vz Úchvat.

Úchvatně, auf eine hinreissende Weise, plötzlich. Ú. krásou jat. Dch.

Úchvatný; *-ten, tna, o,* hinreissend. Nz Ú. pokrok. Ddk. V. 184. Ú. pohled, síla, účinek. Dch.

Uchvístati, *uchvistovati = od chvistu se pokáleti, ufákati se,* sich bemachen. Ros.

Uchý = *ušatý,* langohrig. U. zajíc. Mor. Kld. ván. 24.

Uchybati, aufwerfen. — **co kam:** kamení **na** hromadu. Na Ostrav. Tč. — **se čeho čím.** Už sem se dost té skály rukama uchybal, genugsam werfen. Ib. Tč.

Uchybiti, il, en, ení, fehlen. — **v čem proti čemu.** Č.

Uchycení, n., vz Uchytiti.

Uchycený; *-cen, a, o,* vz Uchytiti.

Úchyl, u, **úchylek,** lku, m. = *úchrana, útočiště,* die Zuflucht, der Zufluchtsort. Na Slov. Bern.

Uchylany, dle Dolany, ves ve Slez.

Úchylek, lku, m. = *uchýlení-se,* die Abweichung. Krok. I. d. 119.

Uchýlení, n., die Abweichung. Šm.

Uchýlený; *-en, a, o,* geneigt.

Uchýliti, il, en, ení; *uchylovati = odchýliti, odvrátiti, obrátiti,* ab-, weglenken, abneigen, beugen; *se = pryč se chýliti, odchýliti se,* ablenken, sich wenden, wegwenden, wegkehren; *odstoupiti, pustiti co,* abgehen, abweichen; *obrátiti se, přichýliti se,* sich wohin wenden, sich begeben, einkehren. Jg. — **co.** U. příčinu a podnét ke hříchům. Pal. Dj. III. 3. 79. — **čeho:** plece svého u. Br. — **co od čeho:** uši od volání u. Plk. — **se.** Kam Oldřich se u-lil, není známo. Ddk. II. 369. — **se odkud.** Brzo uchýliv se s cesty veřejným škůdcem chtěl se učiniti. Ddk. II. 229. **Z** cesty, Jel., z pravé cesty se u. V., Sych. U. se **od** čeho = *uhnouti se, odstoupiti, odvrátiti se, opustiti něco.* Chč. 304. U. se od cesty, od svého předsevzetí, V., od práce. Jel. Nikdy se od přiemosti svého stavu neuchýlili. Hus III. 66. Ot svědectvie tvého neodchýlil jsem se. Ž. brn. Ta strana od Říma co nejméně se u-la. Pal. Dj. III. 3. 310. Přece nijak od počatého směru nemáte se u. Sš. II. 178. Vratislav se byl roku 1133. s několika urozenými jinochy z branic zemských uchýlil. Ddk. III. 65. — **se kam s čím.** Tam u-lil se s nejlepším svým majetkem. Ddk. IV. 212. — **se, co kam:** na zlou stranu. V. Nebo uchýlili na sě zlé. Ž. wit. 20. 12. Šťastně se dostali na vrchol skály a u-li se na malý výstupek skalní. Us. Tč. Neuchyluje se ani na pravici ani na levici. Bj. Abych setrval a oni aby nemohli mne na křivú stranu u. Hus III. 278. (Tč.). Manželka jeho u-la se **na** svůj věnný statek. Ddk. V. 347. U. **se k čemu** = *obrátiti se, jíti, přichýliti se.* Uchýlili se k němu k obědu, Ros., k marnomluvnosti. Kom. Zcela zbytečno jest **za** příčinou porozumění těchto slov u. se k domněnkám. Ddk. V. 55. Utíkaje hněvu otcova k nám se uchýlil. Sych. Jazyk lidský k očemetnosti se uchyluje. Kram. Věděl, že vypovězenec zase **k** Břetislavu byl se u-lil. Ddk. II. 147. U. se **do** svých komnat, Us., Dch., do hospody, Har., do kláštera. Pal. Dj. II. 1. 217. — **se kam kdy, proč.** Juta **po** smrti manžela svého do Uher se u-la. Ddk. II. 196. **Po** návratu svém u-lil **se v** příčině té k opatu. Ddk. IV. 39. Všichni po té cestě u-li sú se každý **k** svému lakomstvie od najvyššieho až do najposlednějšieho. Hus II. 274. (Cierkev) k nižádným hřiechóm se neuchýlí ani **skrze** protivenstvie ani skrze lahodenstvie. Hus III. 87. — **se po čem.** Ale Soběslav po žádných nechtěl se u. dařích. Háj. — **se jak. Od** té cesty se **za** celý čas ani o píď neuchýlili. Ddk. III. 187. Ani **o** píď od toho se neuchyluj. — **se (ke komu oč).** U. se **ke** komu o pomoc. J. tr., Ddk. II. 398. Pořád pryč se o to uchyloval (zasazoval). U Rychnova. Msk. — **se ke komu oč jak:** s prosbou. J. tr. — **se odkud jak.** Uchylují se **od** břemene *obyčejem* hovad břemenům nezvyklých. Br. A od ní (víry) **za** nebýtek se neodchylovati. Sš. II. 210. (Hý.). — **se čemu** = *vyhnouti se,* ausweichen. Us. Tč.

Uchylka (dle: naděje, užitek, zahrada), **úchylka** (Jg., dle: náčinek, návštěva), **uchýlka** (dle: zastávka, zahrádka, zakázka), die Abweichung. Mk. Uchýlka sfaerická n. kulitá, u. od kulatosti (sphärische Abweichung), barevná n. chromatická, chromatische Abw.; kruh u-ky, der Abweichungskreis. Nz. Cf. KP. II. 149. Ú-ky sbíhají se řídko. Ndr. Varuj se i nejmenší ú-ky od pravdy. MP. U. **od** pravidla. S menšími neb většími ú-kami byla bez po chyby i tenkráte klatba nad Moravou vynesena. Ddk. III. 98.

Úchylník, u, m. = *největší kruh, točnou a hvězdou pozorovanou na rovník kolmo tažený,* der Deklinationskreis. Astr. 12.

Úchylnost, i, f. = *schylnosť.*

Úchylný = *schylný,* leicht abweichend. Us. Za neúchylnou povinnosť uznati musí, že ... Šf. — **Ú.** = *povolný,* nachgiebig. Na Ostrav. Tč.

Uchylování, n., vz Uchýliti. U. jehly magnetické elektrickým proudem. Vz KP. II. 233.

Uchylovnost, i, f. = *úchylnosť.* Na Slov. Bern.

Uchylovný = *úchylný.* Na Slov. Bern.

Uchynivec, vce, m., nerost křeman. Min. 409.

Úchyst, u, m. = *uchystání,* die Zubereitung, Vorbereitung. Berg.

Uchystání, n., die Vor-, Zubereitung, Zurüstung.

Uchystaný; *-án, a, o,* vor-, zubereitet, zugeschickt, bereit stehend, bereit gehalten.

Digitized by Google

Uchystati, *uchystávati*, zubereiten, zurichten. — **co čím, co komu k čemu:** k obědu. Ku dni 8. září bylo vše k pochodu uchystáno. Ddk. IV. 10. — **nač.** Na odpor Barbarossa byl uchystán. Ddk. IV. 44. — **jak.** Shledal všecko **do** té míry býti uchystané, že . . . . Ddk. II. 391. (Tč.). — **k čemu kde.** (Petr) byv **po** svátky co nějaká oběť **na** odpravy **k** ukojení zášti židovského **v** žaláři uchystán. Sš. Sk. 144. Nechť tvá láska uchystá byt mně ve svém stínu. Sš. Bs. 30. — **jak:** oběd **na** rychlo. Us. Vz Chystati.

Uchytil, a, m., osob. jm.

Uchytiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ční), *uchýtati (Úchytka), uchycovati = polapiti, uchopiti, popadnouti, uchvátiti*, fangen erwischen, ertappen, ergreifen, angreifen, fassen, auffassen, Jg.; v horn. = *podepříti, podpírati*, abfangen. — **abs.** Vítr by tam uchytil (veliký jest). Us. Šd. Nemůže nic tak opatrně psáno býti, aby některé slovo uchyceno a zle vyloženo nebylo. Žer. 323. — **co čím.** Co rozsedlého našli, to štemply a turlíky uchycovali. Pam. kut. Uchytil mu meč jednú rukú. NB. Tč. 72. Rys, čeho trojím skokem neuchytí, pouští. Ros. — **co, koho.** Arch. II. 401. Uchytil to. Jd. Uchytil otce a zabil ho. Flav. Přiletěla vranka, uchytila Janka. Sš. P. 658. U-til jej (tonoucího). BR. II. 66. a. Co vlk uchytí (uchvátí), nerád vrátí. Ros. U. skálu, strop, slemeno (= dřívím podepříti). Vys. — **co komu** = vyrvati. Uchytali si to (rvali se o to). Na Zlínsku. Brt. Oštěp mu uchytil. NB. Tč. 243. Pásla som ovce pod lejšú, uchycil mi vlk najlepšú. Sš. P. 543. — **co kam:** vodu **do** skleničky. Vys. Něco **v** zuby u. Jg. — **koho za co:** za ruce, za krk (vz Krk). Ros. Kteréhož přísežného našeho v přítomnosti druhého přísežného za vrch uchytili a rvali. NB. Tč. 102. — **co odkud.** U. někomu něco **z** ruky. Us. Tč. — **se.** Ten člověk nemůže se nikde uchytiti (nemůže nikde zaměstnání nijakého dostati). Ft. — **se čeho:** nějakého prostředku, zlého tovaryšstva. Jg. Nemoc se ho uchytila. Plk.

Úchytka, y, f. = *uchycení.* Dnes bylo žito na trhu na ú-tku (bylo ho málo, lidé si je uchýtali). Mor. Brt. Děláme to jenom na ú-tku (= úchvatem, na spěch). Slez. Šd. Páni moji, na úchytku (na rvačku, kdo co chytí)! Jir. Ves. čt. 278. Dostal od ného tu knížku jenom ú-tkou, im Wegraffen. Slez. Šd.

Uchytřiti, il, en, ení, gescheit machen. — **koho.** L.

Uiber. Raduji se *vašemu příchodu, z vašeho příchodu.* Smějte se těm hloupostem. Divím se *tomu.* Mluvím *o* tom. Mluvím *o plotě, přes plot* (stoje před nim). Dám *o* tom zprávu (*ne:* přes to). Mk. — Cf. *Přes.*

Uiberaus. Bůh jest *všecek* milostivý. Mk.

Uiberlassen. Vznésti na obec, na právo, na úřad. Mk.

Uibertreiben. Své věci cenou mimo spravedlnosť nadsazují. Jel., Mk.

Uiberweisen. To se podávalo na knížata. Mk.

Uiberzeugung. So lange diese Uiberzeugung nicht allgemein wird. Dokud to nebude obecně uznáno. Mk.

-uj m.: *-ui:* plu + i = pluj, ku + i = kuj. — Cf. Obuj — obuv, okuj — okov. Dch.

1. **-ůj** povstalo z *i:* hníti — hui — hnůj, líti — li — lůj atd. Vz I (v -ůj), Stupňování.

2. **-ůj,** přípona: synůj, otcůj = synův, otcův; tatinkůj, bratrůj, sousedůj. Vlastní jména v *-ůj* ukončená jest tedy skloňovati dle vzoru *Otcův:* Ondrůj, Petrůj, Janůj, Vávrůj, gt. Ondrova atd. Brt. Našel sem ťa u sůsedůj na horním konci, štyře stáli, namlůvali tebe mládenci. Z Újezda na Mor. Tč. Vz U (ů).

Uj, e, m., zastr., vz Ujec.

Ujačeti se = *uječeti se,* sich satt schreien, genugsam brausen. Na Ostrav. Tč.

Ujadrněti, *ujadrniti se,* kernig werden. Obilí u-lo. Us. Tč.

Ujajkati se = *naknīliti se, jaj! jaj! volati,* genugsam klagen. Na Ostrav. Tč.

Ujařiti, il, en, ení = *rozjařiti,* aufregen. Us. Tč. — **koho čím.**

Ujařmiti, il, en, ení, unterjochen. — **koho čím:** válkami. Us.

Ujásati se, sich satt jubeln. Us. Tč. — **kde.**

Ujasniti se, il, ěn, ění = *vyjasniti se,* heiter werden. Už se zase u-lo. Us. Tč.

Újatek, tku, m. = *ujmutí, ujetí.* Když tak ú. a úchabek jejich (židů) blahoděl. Sš. I. 116. (Hý.).

Ujati, vz Ujímati.

Ujatí, n., vz Ujetí.

Ujatosť, i, f. = *ujmutí* (-se). Chceš-li zříti jadrnější vespolek jich u. Č. Rž. stl. 33.

Ujatý; *ujat, a, o,* gefasst, angefasst, ergriffen. — **čím.** Železo kleštěmi ujaté. Kom. — U. = *vzatý,* benommen, weggenommen. Bylo mu panství ujato. Rad. zv. Mnoho mi z obyčejné úrody ujato. Jel. Zbožie duchovnie jsú u-ta a umenšena. Vš. Jir. 27. — U. = *přijatý,* angenommen, angetreten. — **za co.** Ten obyčej téměř za právo ujatý jest. V. — U. strom (který se ujal). Bern., pivo (vykysalé, ausgegohren). Zlob.

Ujcovati komu, Oheim nennen. Ros.

Ujcovec, vce, m. U-ci = synové a dcery ujcovi (bratra matčina). Kom. Orb.

Ujcovský, vetterlich, Oheims-. D.

Ujcovství, n., die Vetterschaft, Oheimschaft. D., Jg.

Ujcový, Oheims-. Kdo k tomu statku mateřniemu a ujcovému podlé práva hodnější právo má. NB. Tč. 201.

Ujcův, *-ova, ovo,* des Oheims, dem Oheim gehörig. Us.

Ujček, čka, m., vz Ujec. Ujčok.

Ujčen, a, m., der Sohn des Mutterbruders. Gl. 346.

Ujčena, y, **ujčenice,** e, f., *dcera bratra matčina,* die Tochter des Mutterbruders. D.

Ujčenec, nce, m. = *syn bratra matčina,* der Sohn des Mutterbruders, des Oheims. Ros.

Ujčenice, vz Ujčena.

Ujčený = *od ujce,* Oheims, vom mütterlichen Bruder abstammend. Vlastnie bratřic

Digitized by Google

a sestry jsú koleno prvé po otci n. po mateři. Druhé koleno jest těch dětí vlastních, ješto sobě budú ujčeni n. strýčeni neb tetěni bratřie a sestry. Št. *U. bratr* = ujce mého syn; *ujčená sestra* = ujce mého dcera, V.; *ú. strýc.* Našel jest v tej vsi svědka jednoho, bratra vlastního ujčeného. NB. Tč. 33.

Ujčí = *ujčený.*

Ujčík, učík, u, m. = *krátké široké střevo u žaludku.* Vz Učík.

Ujčíkovic Jan. Tk. V. 129., 131.

Ujčíkův Jan. Vz Tk. III. 176.

Ujčín, a, m. = *syn matčiny sestry.* Kom. Děti mé sestry slují: syn a dcera ujčíni. Bdž.

Ujčina, y, f. = *ujcova manželka,* des Oheims Gemahlin. Na Slov. Koll. — **U.** = *sestra matky mé,* die Mutterschwester. Orb. p., Dbš. 33.

Ujčíně, ěte, n., můj syn k vnuku ujcovu po synu, mein Sohn zu meines Oheims Enkel vom Sohne. D.

Ujčok, a, m. = *ujec, matčin bratr.* Na Slov. Dbš. 35.

Ujčov, a, m., něm. Uitschow, ves u Štěpánova v Brněnsku. PL.

Ujdění, n. = *ujití.* Na Slov.

Ujdu, vz Ujíti.

Uje a yje dvojhlásky nemohou se stáhnouti v *é* a *ý:* ryje, tyje. (Proti Bž. 27.). Jir.

Ujebati, durch bewegliche Arbeit ermüden. — **se kdy. Při** tom obracání sem sa dost ujabal. Na Ostrav. Tč. Cf. Jebati. — **U.** = *ublížiti,* beleidigen. — **koho.** Rým.

Ujec, ujce, **uječek** n. **ujček,** ečka, **ujíček, ujčíček,** čka, **ujčínek,** nka, m. (zastr. **uj,** e). Ujec, vok. ujče (na Ostrav. újcu. Tč.). Ujec jest matčin bratr, der Oheim. V. Vz Strýc. J. tr. Pane synu a ujče můj. Žer. 338. A byl jsem jemu ujec neb jest byl syn mé tety. Arch. I. 183. Dvacet kop gr., ješto mi jest za ujce slíbil. Po mého ujce smrti; Že jsem jemu listu uvěřil a 200 hř. gr., ježto mi je mój u. odumřel. Půh. I. 255., II. 50., 305. — **U.** = *syn ze sestry,* der Schwestersohn. L. 1562. odkázal Kunaš z Kraselova ujcům svým Šebastianovi, Kunatovi a Krištofovi, synům sestry své Doroty a Jana Pešíka Valdeckého z Komarova statek Hoštice. Desky zem. 14. L. 34. (Blk. exc.). — **U.** = *malý, tlustý člověk, ale hladný.* U Nezamyslic na Mor. Bkř. — **U.** = *urozený člověk,* ein Adeliger. Us. — **U.** na Mor. a na Slov. = *žaludek prasečí nadíraný, svinský bachor,* ve Slez. *Martin,* gefüllter Saumagen. Us. Mtl., Šd., Kšá., Jg., Šm. — **U.**, osob. jm. U. Petr. Tk. V. 157.

Uječeti se, el, ení, genugsam brausen. Us.

Újed, u, m. = *jedení,* der Verbrauch von Esswaaren. D., Puch.

Újeď, i, f. = *co dravá zvěř ujedla, ukousala,* von Raubthieren todtgebissenes Wild: *mrcha, mršina,* das Aas. Přivésti lišku na újeď; na újedi lišku lapiti; bouda při újedi (při vnadě). Šp. Vz Újesť, Vnada.

Ujedání, n. = *ujídání.* Jel.

Ujedati = *ujídati.*

Újedek, dku, m. = *újeď.* 1. Přilétaly kavky na ú-dky. Hdk. Lum. V. 274.

Ujedení, n., das Abessen. Us.

Ujedený; *-en, a, o,* ab-, aufgegessen, aufgefressen, abgefressen. Us.

Újedí, n. = *mze, housenky, zákožnice,* die Mitesser. Us.

Ujediněti, ěl, ění, allein, einsam werden. Jg.

Ujediniti, il, ěn, ění = *jediným učiniti, isolovati,* einsam machen, isoliren. — **koho.** Jg., Světz. I. 164.

Ujednání, n., das Abkommen, die Abmachung. Zvláštní u., die Sonderabmachung; u. učiniti s někým. Dch. Podlé u. něco přijati. Us. U-ním jeho se to stalo. Th.

Ujednati = *jednáním obdržeti, smluviti, uprositi, upokojiti,* abmachen, feststellen, auswirken, bewirken, ausmachen, bedingen, erwerben. Ujednáno! abgemacht! Us. Dch. — **co komu:** milosť. Us. Vzeštie srdci tvému ujednal. Ž. wit. 83. 6. — **co proti komu.** Proti tobě úpravu ujednali. Ž. wit. 82. 6. — **oč s kým.** Pakli chce komorník sám se dovésti, aby pohnal bez přivedení, o to móž pôvod s komorníkem ujednati. Kn. rož. 8. — **se.** Jakž se mohou u. O. z D. — **co mezi kým.** Us., Ml. — **co jak.** Ujednám to *dvéma slovy.* Zlob. — **co s kým.** Rk. — **kde.** V Praze ujednáno přede vším tolik, aby vyslán byl k papeži kaplan. Ddk. II. 234. Domníváme se, že také toto opatření **na** sjezdu nisském **mezi** Vladislavem a Otíkem bylo ujednáno; K tomu konci ujednán jest valný sjezd správcův uberských na veliké rovině. Ddk. II. 437., 440. (Tč.). — **kdy.** Zde ujednán jest **po** mnohých domluvách dne 23. září pověstný konkordat vormský. Ddk. II. 456. — **se s kým z čeho.** Však si sě z penieze ujednal se mnú. ZN. — **s infinit.** U-li se peníze mu dáti. Sš. L. 195. (Hý.). — **se komu** = *najati se,* sich vermiethen. L., Šm.

Újednictví, n. = *myslivosť provozovaná v čas hájení zvěři,* die Aasjägerei. Šp.

Újedník, a, m. = *ras, myslivec,* který zvěř v čas hájení loví, der Aasjäger. Vz Ras.

Ujednostejniti se, il, ěn, ění = *uraditi se, shodnouti se,* sich berathen, einig werden. Na Slov.

Ujednotiti, il, cen, ení, *ujednocovati* = *sjednotiti,* vereinigen. Krok. — **koho, se s kým čím.** Us. Tč.

Ujedu, vz Ujeti.

Ujechati = *uběhnouti, ujeti.* — **co.** U. kus cesty, fahren. Us. Tč. Co to slovo promluvila, to tři sta mil ujechala. Sš. P. 791.

Ujek, ujka, m., osob. jm. Šd. — **U.** = *ujec.* Bern. Na Ostrav. Tč.

Újek, jku, m. = *hřmot,* der Lärm. U Uher. Hrad. Tč.

Ujem, zastr. = *ujar* (ujemši = ujavši). Kat. 926.

Újem, újmu, m. = *ujetí, nedostatek, škoda,* der Schade, Abbruch. O svém újmě. 1552. List kšaftní aby v své moci zuostal beze všeho újmu. Záp. měst. 1452. Nechce se na žádném poptati, zvlášť známého cesty, ale po svém újmu jde. Bls. 58. Vz Ujma.

Ujemnění, n., vz Ujemniti. Pro u. té, kterou dáti hodlá, výtky. Sš. I. 162.

Ujemněti, ěl, ění = *jemným se státi*, fein, sanft werden. Jg.

Ujemniti, il, ěn, ění; *ujemňovati, ujemnívati*, fein, zart, sanft machen, verfeinern. — **co čím:** své mravy obcováním s lidmi vzdělanými u. Us.

Újemný = *z čeho lze ujati*, abnehmbar, abbrüchig.

Újesť, é, f., na Slov. = *vnada pro velikou zvěř*, die Lockspeise für Raubthiere. Plk. Nesúci ani vlkom na újesť (o věci špatné). Dbš. 46. Vz Újeď.

Ujeti, ujedu, jeď, jeda (ouc), ujel, jetí; *ujížděti*, ěl, ění = *pryč jeti*, wegreiten, wegfahren, wegsprengen; *čerstvě jeti*, hurtig reiten, zureiten, zufahren; *utéci na koni, na voze, na lodi*, (davon) fliehen; *jízdou odbyti*, reitend o. fahrend zurücklegen; *ušlapati*, den Weg abfahren, bahnen. Jg. — **abs.** Ladislav Lobkovic pryč ujel. Dač. I. 179. Kolomazník jede, kolomaz veze, vápeník za ním pospíchá; ujížděj bratře, ať se nám to nesmíchá. Sš. P. 642. — **co:** tři míle. Us. Dobrý díl jsme ujeli. Har. Ujeda míli, postuj koňmi chvíli, ujeda tři, čela jim potři, ujeda šest, dej jim jést. Kom. Ujeti cestu (ušlapati, utříti). Ros., Reš. — **kam: na** statek (odjeti). Ros. Jestližeby na kterou tvrz odpovědník ujel. Pal. Dj. V. 2. 317. Ujel **za** slezský hranice, vzal mně vod srdýčka klíče, Před te naše dolinečka, nevidéla sem synečka ani včera ani dnes, vyjel za štymberské les. Sš. P. 315. — **odkud před kým, kam, jak.** Ujel z polské země. V. Ujel před ním (odjel) z domu. Ros. Ujeti před nepřítelem, před morem. Us., T. Mathiáš ujel tejně z města **bez** vědomí bratra svého. Dač. I. 152. Porozuměvše mnozí ze stavů, k čemu se tu stele (= směřuje), ujeli raději **od** sněmu. Skl. V. 379. Z Mošoně ujel potom **do** pevného Prešporka. Ddk. II. 264. Jiní preč z Moravy před nebepečenstvím ujížděli. Dač. I. 296. — **s kým kam.** Ujížděl s koněm **k** domovu. Sych. Chytil tě ju vúpoly, ujížděl s ňú **na** hory. Sš. P. 367. S tebou si člověk ujede, mit dir kommt man weit, kommt man zurecht (iron.)! Dch. — **jak:** řízem, Sych., úprkem. — **proč: pro** dluhy. Dač. I. 72., V. — **na čem:** na koni, na lodi, Us., na oštipě (= pro dluhy utéci). V. Kdo pak na té růži ujel (= ji vzal; žertem)? U Král. Hradce. Kšť. Ještě na tom neujel (posud toho nemá). U Solnice. Fch. Což ti ujelo na rozumu? Šml. — **komu (odkud).** Ujela mu (i. e. duše = umřel). U Litomyš. Bdn. Noha mi ujela (sklouzla). Us. Šd. Honili sú mne a kůň pode mnú ranili a tak, že sem jim ledva ujel. Arch. IV. 336. Což tu jiného čekati můžete, než jak ste vy mladej ujeli **od** baby, že ona mladá ujede od kmetě? Žer. 322. — **s kým kdy.** Ujiždzějcě se mnú **ve** dně v noci. Sš. P. 13. — **čeho.** Napomínal nás, abychom horka nastávajícího ujeli. Har. — **(komu) s čím.** Ujeli mně s vozem. Us. Ujede s námi sto mil **do** rána. Er. P. 472. — **co za kterou dobu. Za** hodinu míli ujede. Brt. S. 101. — **kde.** Země **na** svahu ujíždí, senkt sich. Us. Tč. — **se** = *jízdou se unaviti*, sich müde reiten o. fahren. Ros.

1. **Ujetí**, n., das Wegreiten, Wegfahren. Háj. U. cesty, das Bahnen des Weges, die Abfahrt. Vz Ujeti.

2. **Ujetí**, n., na Slov. *ujatí* = *uchopení*, das Er-, Angreifen, die Fassung, Anfassung. Vz Ujímati. U. čeho. Kom. — **U.** *správy, panství*, der Antritt, die Uibernahme. U. trůnu. Ddk. V. 304., Apol. — **U.** = *pryč vzetí*, die Wegnahme, das Abziehen. Ujetí počtu od jiného (pryč vzetí). Jg. Hrnec vrúcí ukrotiti vody studené přilitím neb od ohně odstavením aneb drev od ohně ujetím. Hus I. 279. — **U. se** *čeho n. koho:* nuzného, der Schutz.

Újev, u, m., die Manifestation. Dch.

Újezd, u, m. (zastr. Vgezd, Ugicz, Ugezd) = *ujíždění, ujeti*, das Davonfahren, Davonreiten, die Entweichung zu Wagen o. Pferde. — **Ú.** = *vyhnutí s cesty, též kudy se vyhýbají, ohbí, boční cesta*, das Abweichen vom Wege; der Abweg, Neben-, Seitenweg. V. — **Ú.** = *úvoz, úzká cesta*, der Hohlweg. Ros. — **Ú.** = *jitro, kus rolí, co se za den ujezditi (zorati), jedním spřežením volů zdělati může*, der Morgen. Ros., Kom. — **Ú.** od ujezditi = taková prostora země, která se objela a potom někomu darovala; skládala se nejvíce z lesů, luk a pastvisek. Kdo je od knížete obdržel, rozděloval je zase mezi osadníky; něm. die Mark (župa = Gau). Brandl v Pr. 1869. str. 119., Jir. Slov. pr. II. 269. Vz více v Gl. 346. Bylo-li za příčinou jeho (okresu) rozsáhlosti koňmo jej objeti, jmenoval se újezd. Ddk. IV. 142. Ú. tento dosahoval od Oslavy až do Čech k říčce Pálově. Ib. III. 15. Na žateckém a slánském kraji neb újezdu. Arch. I. 499. — **Ú.** = *pole z lesa učiněné*, das Ackerland, Joch. Gl. 347. Odjal mi mé dědictví z pastvišť a z toho sobě zdělal lúky a újezdy. Půh. ol. 1405. Oráč vykrojuje radlicí brázdy, dokud se nedobude onjezda. Kom. J. 391. Obilí po 3 újezdích mi spásli. Půh. ol. 1412. Obdržela k výživě své také některé ú-dy na Moravě. Ddk. II. 343. Vykázal jim lesný ú. bánovský a v něm se usadili. Ddk. II. 330. — **Ú.**, a, m., *část malé strany v Praze;* **Ú.**, něm. Aujezd, vsi 1. u Medonos, 2. u Nové Paky, 3. u Smiřic, 4. u Chlumce v Bydž., 5. u Chocně, 6. u Pardubic, 7. u Sezemic, 8. u Planice, 9. u Plzně, 10. u Vodňan, 11. u Horažďovic, 12. u Běchovic, 13. u Hořovic, 14. u Mělníka, 15. u Lipůvky na Mor., 16. u Boskovic, 17. u Kunštatu, 18. u Zástavky na Mor., 19. u Tišňova, 20. u Hrotovic, 21. u Biskupic, 22. u Mohelnice, 23. u Přerova, 24. u Unčova, 25. u Uh. Brodu, 26. u Vyzovic, 27. dvůr u Kosmonos, 28. ovčín u K. Hory, 29. samota u Plas, 30. *Ú.*, Aujezd, Roth-Aujezd, ves u Přestic, 31. *Ú.*, Aujezd, Aujezd Silvarův, ves u Hořic, 32. *Ú.*, Aujezd bei Hradischt, ves u Blovic, 33. *Ú.*, Aujezd bei Kotzenitz, ves u Blovic, 34. *Ú. vysoký*, Hoch-Aujezd bei Leschan, ves u Neveklova, 35. *Ú.*, Aujezd bei Sokolnitz, ves u Brna, 36. *Ú.*, Aujezd bei Svigan, ves u Mnichova Hradiště, 37. *Ú.*, Aujezdo (něm.), také Oujezdo, ves u Kasejovic, 38. *Ú.*, Heiligenkreuz, Aujezd, také *Svaté kříže*, ves u Rokycan, 39. *Ú. chodový* n. Sv. kříže, Heiligenkreuz, ves u Hostouně v Plzeňsku, 40.

Ú., Aujezd, Ojes, Ojest, ves u Jirkova, 41. *Ú.*, něm. Ois, Ugest, ves u Čes. Lípy, 42. *Ú.*, něm. Ugest, ves u Bilina; 43. *Ú. Drahoňův*, Drahno-Aujezd, ves u Zbirova, také *Drahonín*, 44. *Ú. železný*, Eisen-Aujezd, ves u Rokycan, 45. *Ú. veliký*, Gross-Aujezd, ves a) u Ploškovic, b) u Mšena, c) u Rakovníka, d) u Jamnice, 46. *Ú. hrubý*, Gross- o. Ober-Aujezd, ves u Lipníka, 47. *Ú. hliněný*, Klein-Aujezd, Aujezd hlinieny, ves u Horažďovic, 48. *Ú. vysoký*, Hoch-Aujezd, vsi a) u Dobrušky, b) u Dušník, 49. *Ú. hřivní*, Aujezd Hřiwny, ves u Luhačovic, 50. *Ú. malý*, Klein Aujezd, ves u Mělníka, 51. *Ú. spálený*, Újezdec, Klein-Aujezd, Aujezdetz, ves u Dřitně, 52. *Ú. Jenišův*, Lang-Aujezd o. Ugest, ves u Bilina, 53. *Ú. medový*, Medo-Aujezd, ves u Holoubkova, 54. *Ú. nade Mží*, Aujezd ob der Mies o Aujezdl, ves u Toušova, 55. *Ú. horní*, Ober-Aujezd, vsi a) u Litomyšle, b) u Jaroměřic, c) u Bystřice nad Hostýnem, 56. *Ú. Ostrolov*, Aujezd Ostrolow, ves u Trhových Svin, 57. *Ú. panoší*, Aujezd Panaschow, ves u Rakovníka, 58. *Ú. pletený*, Aujezd Pleteny, ves u Unoště, 59. *Ú. podhorní*, Aujezd Podhorní, ves u Jičína, 60. *Ú. prašný n. prašivý*, Praschno-Aujezd, ves u Zbirova, 61. *Ú. režný*, Aujezd Režny, ves u Lobosic, 62. *Ú. červený*, Roth-Aujezd, vsi a) u Lišova, b) u Votice, c) u Bilina, d) u Písku, e) u Stoda, 63. *Ú.* svatojanský, Aujezd St. Johann, ves u Bělohradu, 64. *Ú.* kamenný, Stein-Aujezd, ves v Krumlovsku, 65. *Ú. trněný*, a) Aujezd Trnieny, ves u Zakolan, b) Trno-Aujezd, ves u Berouna, 66. *Ú. dolní*, Unter-Aujezd, ves u Litomyšle, 67. *Ú.* pod Kladnem, Aujezd unter Kladno, ves u Kladna, 68. *Ú. vodní*, Wasser-Aujezd, ves u Dobřan, 69. *Ú. bílý*, Weiss-Aujezd, vsi a) u Velemína, b) u Solnice, 70. *Ú.*, Aujezdl, ves a) u Manetína, b) u Merklína, c) u Klenče, 71. *Ú.* malý nebo zadní, něm. Storzendorf, Starzendorf, ves u Ústí n. L. PL. Cf. S. N., Tk. dle rejstříků.

Újezdec, dce, m., něm. Aujezd, ves u Vltavotýna; 2. ves u Uhřiněvsi; 3. *Ú. veliký*, Gross-Aujezd, ves u Loučína; 4. *Ú. malý*, Klein-Aujezd, vsi a) u Loučína, b) u Mělníka; 5. *Ú.*, Klein-Aujezd, ves u Slabec; 6. **Ú.**, *Újezd spálený*, Aujezdetz, Klein-Aujezd, ves u Dřitně; 7. *Ú. červený*, Roth-Aujezd, ves u Unoště; 8. **Ú.**, Aujezdetz, vsi a) u Kardašové Řečice, b) u Železnice v Jič., c) u Ledče, d) u Skalice, e) u Kouřimi, f) u Kutné hory, g) u Litomyšle, h) u Blatné, i) u Vorlíka, k) u Březí, l) u Jesenice, m) u Jílového, n) u Uher. Hradiště na Mor.; 9. **Ú.**, Aujezdetz o. Annahof, dvůr u Zalužan; 10. *Ú.*, Aujezdl, dvě vsi u Klatov; 11. *Ú.*, Aujezdsko o. Aujestko, ves u Zdounek na Mor. (PL.); 12. *Ú* n. Újezd, ves u České Lípy, Aujezd; 13. *Ú. bílý* byla tvrz ve Šternberských lázních; 14. *Ú. nahý*, Nacketendörflas, ves v Plansku. Cf. S. N., Tk. dle rejstříků, Tf. 393.

Újezdecký, ého, m. *Ú. z Červeného Újezdce*, staročeská rodina vládycká. Vz S. N. — **Ú.** *Alexandr*, knihtiskař a spisovatel. S. N. — **Ú.** *z Morašic*, starožitná rodina vládycká. Vz S. N. XI. 250.

Ujezditi, vz Ujeti.

Újezdsko, a, n., ves u Zdounek na Mor. Tč.

Újezdský, Augezder. Ú. brána v Praze. — Ú., von Aujezd.

Újezdy, pl., m., jméno poli v Žilině u Luhačovic na Mor. Šká.

Ujíček, čka, m., zdrobnělé: *ujec*. Slez. a mor. Šd. Ach ujíčku, ujíčku, nesete vy nám chleba? Sš. P. 778.

Ujídání, n., das Ab-, Weg-, Aufessen.

Ujídaný, ab-, weg-, aufgegessen. Vz Ujísti. U. svědomí, genagtes (nagendes) Gewissen. Ctib. H. 17.

Ujídati; *ujísti*, ujím, ujez, jedl, jeden, jedení = *kus něčeho sníst*, etwas ab-, weg-, aufessen, abbeissen; *sníst*, *sežrati*, aufessen, auffressen. — **abs.** Neujíš, neubude. Sk. — **koho (jak).** Vši jej ujedly, V., **do** smrti. Martim. — **komu co.** Vlk mu nohy ujedl (celé). V. — **čeho.** Prase mu nohy ujedlo (kus nohy). Us. Kdo mi ujedl koláče? Us. Šd. — **komu odkud.** Kdo mi z talířka ujedl masa? Us. Šd. — **od čeho z čeho.** Us. — **se čeho**: masa, sich satt essen. Us. Tč.

Ujídavě, abessend, aufessend. — **U.** (kousavě) se posmívati, beissend. Br.

Ujídavosť, i, f., die Lust etwas weg-, aufzuessen.

Ujídavý = *kdo (rád) ujídá*, ab-, weg-, aufessend, -beissend.

Ujídu, zastr. vz Ujíti.

Ujímač, e, m. = *kdo ujímá*, *dráč*, der Entreisser, Wegnehmer.

Ujímačka, y, f., die Entreisserin, Wegnehmerin.

Ujímačnosť, i, f. = *ujímání*, die Antretung, Uibernahme. U. dědictví. Ros.

Ujímačný, antretend, übernehmend.

Ujímání, n., die Fassung, Ergreifung, Anfassung, das Angreifen. Zápasníků v šnáty ujímání. Jel. — **čeho**: statků, dědictví, der Antritt, Ros., platu, pokrmu, die Entziehung, der Abbruch. Us. U. ok (u pletení punčoch): hladké, obrácené (verkehrt), přehozené (überworfen), das Abnehmen. Šp. U. punčochy. Sk. — **U.** = *bolesti v břiše*, tormina, das Bauchgrimmen. — **kde**: v životě, v břiše (= hryzení). D. Vz Kolika. — **U. se čeho, oč** = *zastání*, die Verwendung. Zř. zem. Vz Ujímati.

Ujímatel, e, m., der Erfasser, Antreter, Entzieher, Wegnehmer. Vz Ujímati. Jg.

Ujímatelka, y, **ujímatelkyně**, ě, f., die Erfasserin, Antreterin, Entzieherin. Jg.

Ujímati; *ujmouti*, ujmu, ul, ut, utí (vz Přijmouti), *ujíti*, *ujati*, ujal, at, etí, ití, ujatí. U. = *bráti co*, *chopiti*, *popadnouti*, fassen, anfassen, nehmen, greifen, angreifen; *pohnouti*, bewegen, sich gewinnen; *na se vzíti*, *přijati*, *uvázati se več*, übernehmen, über sich nehmen, antreten, annehmen; *rozuměti*, wofür nehmen, verstehen; *stiskati*, *držeti*, fassen, fest halten, bändigen, einengen; *ubrati*, *pryč vzíti*, abnehmen, verringern, entziehen, Abbruch thun, schmälern, vermindern, entziehen, entreissen, wegnehmen; *šiditi*, beeinträchtigen, bevortheilen; *utéci*, fortrennen, laufen, eilen; **se** = *chopiti se*,

einander fassen; *růsti*, Wurzel schlagen, wachsen; *na starosť vzíti, zastati se*, sich annehmen. — **abs.** Já již ujímám pletouc punčochu = 2 oka v jedno sbírám a tak punčochu úžím). Us. Co je to: Ujímám-li, přibývá; neujímám-li, menší bývá (díra). Jg. Že i všecko mínění jeho jináč než on mínil, ujato a jemu vykládáno bylo. Skl. 1191. Kam kto vida, ujímáše. Výb. I. 302. — **co, koho.** Smysl obecný spatřených věcí podobizny ujímá: U. smlouvu = učiniti. Kom. Správu obce u. V. Dědičné ujali domy. Br. Slova zle ujímati (rozuměti). Kom. U. svůj statek. D., Ros., doly. Us. Umí lidská srdce u. (jímati). Ananiáš ujal lestně něco peněz za pole prodané. MP. Dj. bibl. II. 193. Ujal toho plátna kousek (ustřihl). Mor. Šd. U. úřad, dědictví, vládu, antreten. J. tr. A poněvadž mi muoj jistec z brány jíti chtěl, ujal sem jeho chtě jej držeti jako jistce svého, aby mi neušil (neušel). NB. Tč. 19. Bratr ujal chalupu a mně má splatiť 1000 zl. Us. Šd. Král Ferdinand hory stříbrné zase ujal; Pan Mikuláš ujal díl kbelský. Dač. I. 344., 364. Ujmouti dědictví. Kom. Sem k vám té naděje, že, jakž já dobře mínim, tak i vy dobře to ujmete. Žer. 319. Kdybyste někdy jsouce přemožena hněvem, ráčili některé slovo vypustiti, které by p. Václav ujíti a k soudu připraviti mohl. Žer. 328. Království dědičně ujímati. Odešel, aby tam moc sobě danou ujal. BR. II. 115. b., 272. Kyaxares království medské ujal. Abr. z G. — **co komu.** Komu by co ujato bylo. Pam. Val. Mez. 216. Než raději mně ujměte a jemu více učiňte. Arch. II. 158. Kdo dar připomíná, daru česť ujímá. Na Slov. Tč. Aby ujal sobě království. Sš. L. 181. — **co k čemu:** k dědičnému držení, die Erbschaft antreten. Ros. Starou štolu k vyzdvižení u. Vys. Ujali k obci své k pavovaní tři doly. Dač. I. 144. — **(co, koho, se, komu) v čem.** Aby lidí v koupi neujímal (nešidil). V. U. komu v čem (bráti). Dvě kron., J. tr. Statek v odhadní ceně u. J. tr. U. nějakou pohledanosť v dluhu místo placení, eine Forderung an Zahlungsstatt annehmen. J. tr. Dobrota v potomcích se ujímala. Hus. II. 105. — **(koho, co komu) na čem.** Na cti komu u. Bern. Také i na minci lidi ujímají (šidí). V. U. komu na čem. J. tr. Jestli budete nám na čem chtíti ujíti. Pal. Dj. IV. 2. 299. Na mzdě jich neujímajíce. Chč. P. — **(co, koho) za koho, za co.** Což hned všichni ujímali za šťastné znamení. Skl. I. 336. Lidé to za pravdu ujímají. Bart. 2. 9., Kos. Ol. I. 70., 128. Ujalo ho za skráně. Pass. mus. 321. Odvedl ho ujma jej za ruku. BR. II. 73. b. U. koho za ruku. Kat. 926., Pass. 172., Sš. Sk. 37. Rybu za ploutve u. V. Podáš-li mu prst, ujme tě za celou ruku. Prov. U. něco za právo, Th., za věc přiznalou. Ros. — **se (komu.)** Strom se ujal (neuschl byv z nova zasazen, roste). V. Símě se ujímá. Br. To se neujme, das wird nicht verfangen. Dch. Ujal se zde, er fasste hier Fuss. Dch. Dílo se ujalo. Dch. Dej, Bože, dyščíčka, tichého větříčka, aby se ujala modrá fialička; Ja což by se bruška neujala, dyž ju milá zalévala; Von ho sázel, zalíval, habe se mo hojímal. Sš. P. 327., 712., 313. (Tč.). Jenom zelná přísada se nám ujala. Us. Šd. Všudy co vrba se ujme. Us. Pivo se ujímá — kyše. Plk. — **(komu kdy) čeho** = *umenšiti*; **se čeho** = *starati se, zastati se.* U. cizích užitků; dobré pověsti; roucho naše postavy nám ujímá. V. Blízkosť a dalekosť kraje **při** póhonu ujiemá placenie od póhonu nebo přičiní. Vš. Jir. 156. Ktož co kúpí, ujme-li sobě summy při kladení do desk, sobě ujme i správy. Vš. Jir. 186. Ani také strana straně toho ujímati nemá. Zř. F. I. X. 7. Zármutek srdce ujímá síly. Br. Panský a rytířský stav měl jest vždycky vůli a svobodu práv svých přičiniti nebo ujíti. Vl. zř. 354. JMK můž toho počtu přičiniti neb ujíti. Zř. F. I. P. XXXIX. Kostelův a statků mocně se ujali. Skl. II. 239. Plátna, sukna a látky vůbec *se ujímá* (je-li jí mnoho), mouky, hrachu a p. *se ubírá*. Brt. To mu ujme zásluhy. Dch. Jazykem nemlať, chceš-li, ujmi se cepů; Mladí sobě let přičítají a staří ujímají. Brt. S. 31, 28. (Šd.). Své práci vši ceny ujímá **šp.** m.: vší cenu (celek). Brt. Abychom tak prací sobě a nákladův ujali. Arch. I. 291. U. komu pokrmu. Br. U. se ochrany těch zemí; u. se dědictví; u. se správy města. V. U. se království. Har. Ujal se jiné cesty (jiných prostředkův). Har. U. vody (vody uraziti, méně vody na kolo pustiti). Vys. U. platu. Th. Ujímá mi hlad těla. Jel. U. někomu obroka, aby tak neskákal. Prov. Tělu pohodlí u. Kom. U. komu čeho. Er., J. tr. Tu se nám hned stravy a všeho ujalo. Vrat. 98. U. se hospodářství, statku. Us. Šd. Horlivě nás se ujímej. Sš. P. 64. Stavové ujali se statků klášterských; Někteří z Moravanů zase statků svých se ujímali. Dač. I. 260., 296. Jak se mých věcí ujímati ráčíte, s velikou chválou mi vypravují. Žer. Vody ani král neujme. Mudr. 175. Nemá sě čeho ujíti. Ib. 177. Pospíšil si tam kněz Ambrož, aby ujal se správy duchovní nad lidem tam sebraným. Pal. Dj. III. 1. 385. Nezbývalo leč ujíti se pravého prostředku k zachování trůnu i národa; Dovolili biskupu pražskému, aby směl kněžských výkonů zase se ujíti; Řehoř nového toho biskupství se ujímal. Poručnictví nad nezletilými dětmi ujal se kníže Kunrát. Ddk. II. 184., 241., 315., 318. (Cf. Ib. II. 244., 268., 314., 335., 346. a. (Tč.). Jemu cti ujímá a tak jest zloděj; Kněžie, kteříž ujímají lidu slova božieho; (Pochlebník) oběma rozumu ujímá: onen bláznivě chválí a tento bláznivě přijímá; Pochlebný kazatel jest zrádce těch, jimž káže, neb jim ujímá věcí potřebných k spasení; Ujmi drev ohni, chceš-li uhasiti plamen; Též když ujeli přílišné almužny a dali skrovnú potřebu kněži, tedy by žádosť zlú svatokupeckú uhasili. Hus I. 119., 158., 258., 260., 279., 464. (Tč.). — **co jak.** Nejen podlé zvolení jest králem, ale hned *dědičným právem* to království ujíti má. BR. II. 9. b. **Skrze** žádosť zlou ujímá ďábel vládu nad člověkem. Sš. J. 152. (Hý.). — **(se) čeho jak.** Až do nouze všeho sobě ujímám. D. Ujímal se všeho s potěšením. Ddk. II. 41. Když dítek po

sobě zanechají, ujímá se jich hejtman na místo krále. Žer. 343. Na místě jeho ujal se Lipolt správy markrabství. Ddk. II. 273. Ladislav ujal se v skutku příbuzného svého. Ddk. II. 358. Podvolil se, že chce království sicilské v manství ujíti. V. — **co po kom.** Že grunt po otci jest ujal. Us. Po mně úřad svůj ujme. Sš. J. 24. — **co nač.** Na rohy ho ujali, do pekla s ním pospíchali. Sš. P. 20. — **kdy.** V Polště ujala se po smrti Mečislava II. manželka jeho vlády poručnické. Ddk. II. 117. Vzdaž-li kníže české u vládních převratech nějakého se ujal účastenství, o tom mlčí pramenové. Ddk. II. 162. Byly poměry, za nichž ujal vládu, nepříznivy. Ib. IV. 81. Vz *U. komu čeho.* — **co, se, se čeho kde.** Jurka se v světě ujal (vydržel tam). Us. Na štěpku ujaly se všecky vrúble. Mor. Šd. Ujali k pavování tři doly na congu greifském. Dač. I. 144. Pán musil po pravici otcově vládu ujíti. Sš. Sk. 5. Pavel v Antiochii apoštolství ujal za povolením ducha sv. Ib. 153. (Hý.). Přirozená ratolesť v svém kmenu spíše nežli odjinud vzatý roub se ujme. BR. II. 515. b. První jeho skutek, jakmile ujal se vlády v Čechách, záležel v tom, že . . . Ddk. II. 345. Také němčina ujímala se již tenkráte v Čechách. Šb. Lit. I. 88. Ujalo se to v srdci jeho. Boč. Ujímá mne v břiše. Jg., Ml. Zavedené opravy v zemi se ujaly; V Cařihradě ujal se jiný záměr. Ddk. III. 138., 253. — **co od koho.** Aby zase od Vašnosti Mezříč ujal. Žer. 332. — **se oč, o koho** = *žádati zač, starati se, zastati se.* O něco silně se u. V. Ujmi se o mne. Br. Jiní se také hrubě o mne neujímali. Žer. Ale nemálo se o náboženství a svobodu slova božího ujímá; Nepřestane-li od svého hanění, já se o něj ujímati nebudu. Žer. 22., 316. Lidé zlostní o všecko se zpouzející a ujímající; Že se o ně jako král o poddané ujal. BR. II. 19 a., 881. Ujímá se o vše. Kom. — **se mezi kým.** Nemohla se ta sekta mezi židy ujmouti. Plác. — **koho čím.** I jmáš se ujíti levú rukú za klín s levé strany. Arch. II. 87. U. dítě rukou. Br., Hus II. 362. — **čeho čím.** Bůh vody břehy ujal. L. — **komu čím.** Dítěti bylo by ujato tím ustavením neb nadáním. Hus I. 450. — **komu co, čeho odkud.** Že nám Bůh úrod z tučnosti země ujímá. Žal. Aniž co z statku mrtvých buď utrženo neb ujato. Hus III. 194. Vydal pod svou pečetí privilegium, aby žádný z nástupců jeho nemohl na tom něco změniti nebo z toho ujmouti. Ddk. III. 208. U. něco od počtu. Vz Ujímání. Us. Nepřidáte k slovu, kteréž vám mluvím, ani ujmete od něho. Hus III. 223. Co si ujmeš od pysku, to ti bude k zisku. Na Ostrav. Tč. Mlýnu z kamene u. (z kamene vzíti, z koše méně zrní n. šrotu mezi kameny poušti; naopak: dáti do kamene). Vys. Ujíti něco z toho, což kdo propůjčil. V. — **čeho, co proč.** K vůli pořádku a pokoji nešťastných židů se ujal. Ddk. II. 361. Čeho Vratislav v příčině nápravy se ujal, neshledává se zapsáno. Ddk. II. 331. Pan Hanuš Bechlovecký koupil a ujal z poručení p. Jaroslava Smiřického dvůr v Starém městě u Náchoda. Hrš. z Arch. náchod. 1584. — **jak kam.** S rychlostí do Prahy ujímajte = utíkejte. St. skl., Hr. rk. 73. (Leg. o sv. Prokopu). — **čeho s čím na čem,** Pr., vz Příčiniti. — **adv.** Tejně, kradí něco u.; silně, pilně, bedlivě, opravdově se něčeho u., V., přátelsky, otcovsky, mocně, laskavě, svědomitě.

Ujímavosť, i, f., Neigung zum Erfassen, Entziehen.

Ujímavý = *kdo rád ujímá,* der gern erfasst, entzieht. Reš. — U. jehlování v horn., senkrechtes Getriebe. Bc. — **U.,** abträglich. Dch. — **U.** = *který se snadno ujme.* Vrby jsou u-vy. U Pardubic.

Ujímka, y, f., die Wegnahme. Nz.

Ujis = *už jsi.* Ujis vstala? Sš. P. 427.

Ujisti, vz Ujídati.

Ujistilosť, i, f., die Sicherheit. Vytrvalosť ta působí u. Sš. I. 59. (Hý.).

Ujistitel, e, m., der Versicherer. Jel., J. tr.

Ujistitelka, y, f., die Versichererin. Jg.

Ujistiti, ujisti, ujistě (íc), stil, stěn a štěn, ění; *ujišťovati = někoho jistým, bezpečným činiti,* versichern, überzeugen, vergewissern, bejahen, beglaubigen, bewähren, sicher stellen, decken, Gewähr leisten, verbürgen. Jg. — **abs.** Jestliže kdo koho zamordoval a při skutku byl přistižen, ten každý má dostatečně býti ujištěn a na hrad pražský v moc hejtmanům má dán býti. Zř. F. I. B. XXXIV. — **co, koho:** smlouvu. D., J. tr. U. koho = *stříci ho, aby neutekl,* sich Eines vergewissern, bemächtigen. Kom. — **koho, se o čem.** Ujistím tě o tom. Jel. O něčí věrnosti se ujistiti. D. Čím se každý o jeho příchodu u. může. BR. II. 109. — J. tr. — **co, koho, se čím.** Bůh kajícímu milosť dáti slíbil, avšak hřešícího zejtřejším dnem neujistil. V. U. někoho svým reversem. Skl. I. 107. (72.). Kdoby se člověkem svým, který se nočně pychu dopustil, neujistil. Faukn. Aby se zločincem ihned dobře ujistil. Vl. zř. 538. A kdež takový póhon koho tak pohnaného zastane, ten neb ti v městech jsú povinni se takovým u., aby ku právu stál. Tov. 39. Kdožby věda o tom (mordu) a moha se mordéřem u., se neujistil; Tehdy ten cizinec má napřed u. dskami zemskými a listem pod pečetí svú. Zř. F. I. R. XXXIV., B. XV. Svědečstviem ujišťovachu. Ep. Pog. 24. Každý dlužníkem svým u. se může. Pr. měst. U. něco rukojměmi, V., přísahami a zástavníky, Troj., důvody. U. se něčí osobou. J. tr. Soud ujistil se již zločincem. Ml. Svou ctí ho ujišťoval, že to není pravda. Us. Šd. I jest šlechetník vězením ujištěn. Dač. I. 212. Tiemto se právě ujisti; Tiem sě chciu lépe ujistiti. Dal. 2., 35. (20. 20.). Vítězstvím se u. Háj. 13. Ty se jím dobře ujisť; Rozkázáno jest panu Jaroslavovi, aby se tiem kramářem ujistil. Arch. I. 78., IV. 273. Listem a zápisem něco u. Žer. 328. Kdož se koliv takovým pohnaným na způsob svrchupsaný ujistil. Zř. mor. 1604. Věrou a šlechetností života u vyvolení svém se u. mohou. BR. II. 726. U. koho spasením. Chč. 301. Když dávají odpustky za peníze, bylo by dobré,

aby lidé kázali sobě u. písmem svatým neb božím vzjevením; Ujišťuje ho hřiechóv odpuštěním a spasením; Nechvátaj opraviti, leč se dobře ujistíš prve starú pravú biblí. Hus I. 224., II. 414., III. 260. (Tč.). — Br., Jel., Háj. — **koho, se v čem.** Br. Dokonale se v tom ujisté a ubezpeče. Skl. II 480. Kdyby nebylo starodávní naší důvěrnosti, která mne v tom ujišťuje, **že** psaní mé dobře přijato bude. Žer. 319. My chtějíce je v tom lépe u. půjčujeme jim. Dač. I. 127. Chtěje v tom ujištěn býti, **že** sobě pána přítomného mají. BR. II. 66. — **co komu.** Já vám to chci u., že na tom nic neztratíte. Let. 359. Máme jim 20000 zl. ujistiti. Arch. I. 318. — **aby.** Když jest měl (Mojžíš) vieru velikú a ujistil lid svój, aby sě nebáli Aegyptských, uslyšal od Boha, an jemu die: Co voláš ke mně? Hus I. 307. — **komu co čím, na čem.** J. tr. Opuštěným byla ochrana ujišťována. Ddk. III. 140. — **koho, se čeho.** Ujistiv se jeho svatosti. Leg. Když pak právě se ujistíme toho. Chč. v Jir. Anth. II. 2. vyd. 14., Chč., 620. Tehda se má u. proto jeho úmyslóv. Ib. 13. U. poutníky nebeského království. Hus I. 344., Kom. Pr. p. 93.

Ujištění, n. = *tvrzení*, die Bejahung, Behauptung, Versicherung. V. U. někomu činiti, dáti. Us. Dch. — **U.** = *pojištění, ubezpečení*, die Versicherung, Sicherstellung, Verbürgung, Gewährleistung, Vergewisserung. V., J. tr. Pro u. těm ženám. BR. II. 132. b. Zatčení po u.-se, Verwahrungs-Verhaft. J. tr. A jisté žeť se knězi nedostane u., jakož nevie sám o sobě, do nebes-li čili do pekla pojde; A když to vece k věččiemu utěšení a u., ukáza jim ruce a bok. Hus II. 152., 156. (Tč.). Pujč mu, ale zápisu n. základu neb jiného u. žádej. Kom. — Přijměte u., *lépe*: buďte tím jisti.

Ujištěnosť, i, f. = *jakosť ujištěného*. Ano dokládá pro silnější výtku své u-sti. Sš. I. 135.

Ujištěný; *-én, a, o*, versichert, vergewissert. — **s čím.** Když by oni s tím což by spravovali, u-ni byli. Nar. o h. a k. — **kde.** Kteráž by koli vdova, mající věno po muži svém **na** statku u-né. Zř. F. I. S. XXXV. — **čím.** Užitkem modlitby u-ný. Chč. 302. — **jak.** Povinni jste jiné poručníky **podlé** práva dobře u-né tomu sirotku i statku jeho dáti. NB. Tč. 200.

Ujišťovací, Zusicherungs-. Šm.

Ujišťování, n., die Versicherung, Sicherstellung. Při u. dříve řečených rukojemství má opatrnosť převeliká jmína býti. CJB. 357.

1. **Ujíti**, ujdu, ujdi, ujda (ouc), ušel, ujití (na Slov. ujdění); *uchoditi*, il, zení; *ucházeti*, el, ení = *pryč jíti*, davon gehen, weg gehen, ab-, hingehen; *utéci*, entfliehen, entkommen, entgehen, durchkommen, durchwischen, entrinnen; *vyvarovati, zniknouti*, entgehen, frei werden, vermeiden; *tratiti se, mizeti*, entgehen, schwinden, vermindert werden, abgehen; *jitím uraziti*, einen Weg zurücklegen; *snesitelným býti*, erträglich sein; *ujeti*, davon reiten o. fahren; *chůzí umenšiti*, abgehen, abtreten, durch Treten absondern; *uchoditi cestu* = *ušlapati*, den Weg abtreten; *tuze se uchoditi*, sich die Füsse ablaufen; *vyhledávati, žádati* (také u práva), bitten, ansuchen, sich bewerben, anhalten um etwas, sich verwenden für Jem.; *chůzí se unaviti*, sich müde gehen, sich übergehen. Jg. — **abs.** Ani noha neušla. Kom., V. Ani kuře neušlo. Ušlo, čeho duch se bál, pomoz pán Bůh dál. Dch. Jak se máš? Ujde to ještě. Ještě by to ušlo až na tu bídu. Us. Šd. Ještě to tak uchází. Šd. Hrajou ještě dost ucházejíc. Us. Vk. My pomálu hyneme a ucházíme. Žer. 318. Příležitosť ušla. D. Čas uchází. To ještě ujde (projde, jest snesitelné). Kudy chcem ujíti. Dal. Co ušlo (pominulo). V. Síla vína ušla (vyčichla). D. Fajka uchodí (je někde pukllá, tak že vzduch někudy uchází). Na Zlínsku. Brt. Dali pikhartům ujíti. Pal. V. 2. 71. Pták mně chce vyklubať oči, ujděme pryč radši. Sš. P. 44. Ustavili tvrze okolo, aby nižádný nemohl ujíti; A kudy by ujíti chtěla, aby nenalezla. Hus II. 307., 312. — **čeho.** Mnohých zlých věcí ujíti; Chtěje dýmu ujíti, upadl jsem do ohně. V. U. muk. St. U. božího soudu, Br., osidel nepřátel, Výb., meče, Br., hany. Sych. Co koho má potkati, toho neujde. Prov. Zlé příhody při poušténi u. Lk. Všedních (hříchův) abych ucházel. Bart. 357. 24. Tudy neštěstí toho ušel. Skl. 1054. (Zb.). Ujíti hněvu božího. Dač. Ucházejíce toho nebezpečenství utíkali na pouště. Har. II. 108. Že ujíti hodlal strojených záloh; Ušel jsem jako pták čihadla. Sš. Sk. 234., 280. Trestu božího neujdeš. Ps. sl. 65. Aby nového pekla ušla. Kol. ván. 65. Blaze kdo tomu rozumí a příčin uchází. Har. II. 215. Krev ho byla ušla. Troj. Ti se pak proto světí, aby práce ušli. Chč. P 62. Kněz český ledva bratra ujide. Dal. 105. Okolo močidla chodě neujdeš nádchy; S ohněm nebraj, chceš-li ujíti škody. Mudr. 36., 252. Radostni budú, ež téhož jsú ušli. Výb. I. 769. Mohl by smrti věčně ujíti. Hus I. 212. Tak střel ujdem; Dcery mé ujdú světské hanby. GR. Bozkej pomsty ty neujdeš. Ht. Sl. ml. 221. — **co, koho.** Krev ho ušla, V., krev jej ušla. Let. Troj. Ušli jsme den cesty. Br., Ml. Denně dvě míle u. Br. U. podešev, Jg., cestu (ušlapati). Us. Ujíti kus cesty. Us. Šd. Vždyť **do** večera to ujdeš. Šd. U. někoho (častým chozením k němu získati). Šm. — **komu co čím.** Chůzí nohy jsem si uchoditi mohl. Sych. Nemocí uchází matce síla. Ml. — **(se) čím.** Pára uchází potem (vypocuje se). D. Oni jsú vyřkli, že Vášek purkmistr toho věrně, kterýž jeho nedbáním z vězenie ušel, Kolšovi postaviti jmá. NB. Tč. 150. Sotva životem ušel. Ddk. IV. 103. Ušel se dlouhou cestou. Hlas. Ty hodiny ucházejí několika minutami (nadbíhají). Jg. — **od čeho.** Moudří od místa ucházejí, na němž se bojí. V. Někteří od statků svých preč ucházeli. Dač. I. 306. Od nevděčných ušel a vděčnějším své milosti udělil. BR. II. 53. Ušel od nás. Ros. Lečby osoba od práva ušla (utekla). Er. — **čeho od koho.** Tuším, když se opatříte, že od něho škody ujdete. Arch.

III. 24. — **před čím.** Před správou obcí ucházejí; před soudem u., V., před nepřítelem. Pk. Uchodíš prede mnou, jak slunce pred nocou. Sl. ps. 67. Jejich krev před námi uchází (srdnatosť jejich mizí). Hš. David ucházeje před svým synem Absolonem BR. II. 372. a. Dal příklad svým potom budúcím, kdy mají opatrně ujíti před svými nepřátely. Hus. II. 112. — Reš. — **se ke komu oč** = *žádati.* On se k němu ušel. Ros. Uchází se k němu o to. Jg. U. se o pomoc, Zlob., o kradenou věc. Jg. Ucházeti se o nějaký úřad, o nějakou službu. Us. Dch., J. tr. Spolu s jinými se o něco ucházeti, konkurriren. Nz. Aby potom o věci té více rozjímal a budoucně o význam a vyrozumění jemu se ucházel. Šš. J. 49. O jehož stolici bývalý biskup Benno zase prý se uchází. Ddk. II. 312. Uch. se o něčí ruku, přátelství, pomoc, o trůn. Ddk. II. 369., V. 4., VI. 6., 22., 77. (Tč.) — **se oč kde jak:** u práva. Sych. U rodičův o dceru se ucházeti. V Římě o důstojenství to se *prosebně* ucházeti musili. Šš. L. 182. (Ti) se u císaře o přímluvu ucházeli. Ddk. III. 60. — **odkud.** Dal. 35. S očí u. Us. U. ze země, V., ze světa, z vězení, D., z paměti, Jel., z léče, Br., z ohně. Vys. Z varhan uchází vzduch. Ml. Ušed tajně z města, aby s ním nepřišel do styků; Kterého dne ušel Soběslav ze země. Ddk. II. 364., 432. (Tč.). Ušel z léče, již honí druhého. Prov. Dyž nebudeš moja, budeš bratrancova, šak z rodu neujdeš, galanečko moja. Čes. mor. ps. 135. Že sem z Damašku ušel. BR. II. 617. a. Ušel mnich z kláštera. Dač. I. 200. Ušel sotva s životem z bitvy. T. Ušli z hvozdu. Svěd. Ušla mu krev ze žil. Zlob. Ani noha jich z pole neušla (všichni padli). Č. — **komu z čeho** (cf. u. *odkud*). Byl tak pozorný, že mu z celé té řeči neušlo ani slovo. Us. Šd. Nechceš-li mi za to dáti tolik, ať, však mi to z peněz neujde (podrží to svou cenu). Us. u Rychn. U. někomu z rukou. Svěd. Když je na venkově, uchází mu, co má ve městě. Us. Dch. — **s čím.** Sotva s životem ušel. Dal. Tím úmyslem klénotů vypůjčili, aby jim s nimi ušli. BR. II. 315. a. A s tú (sukní) jest ušla. Pč. 27. Potom jie s tiem statkem ušli. NB. Tč. 114. — **(co) komu, čemu.** U. všemu, V., větru, Br., zlému. Kom. Ušel nám čas vesele. Us. Ušla mu krev, Zlob., síla. Plk., T. Obcování s ním velice mi uchází. Us. Dch. Jsi-li mně souzena, přede má budeš, bys konec světa šla, mně neujdeš. Pís. Dlouhý večer že by jim byl ušel. Němc. Drob. pov. 47. Očiam mým neujdeš. Ht. Sl. ml. 221. Půjdem spolu, ujde nám cesta. Us. Šd. Můj milý mi uchází (nedbá o mne). U Žamb. Dbv. Vrah právu ušel. NB. Tč. 104. Suda jim ušel. Dač. I. 112. Sobě nohy uchoditi. Sych. Jemu to ušlo (bez trestu). Bern. Ujíti trestu. Ml. Uchází mu rozum. Bern. Nic mu neušlo. Us. U. hanbě, psům, šp. prý místo: hanby, psů; ale *obé jest dobré.* Cf. předcházející příklady. — **(komu) s kým.** Hlídali ho tak, že jim ušel i s hlídači. Pal. V. 2. 375. Ušel tajně ze země s tovaryši svými k Boleslavu do Polska. Ddk. II. 205. — **jak: bez** úrazu u. Troj. Ušel nám čas v radostech. V. Ušlo mu to bez trestu. Jg., Rk. Smrti jakoby *divem* ušel. Ddk. III. 47. *Romantickým způsobem* ucházel se Břetislav dle vypravování Kosmova o nevěstu. Ddk. II. 109. Ušel z vězení pod šibalstvím. Dač. I. 70. Pomály a stále v dobrém ujdeš dále. Na Ostrav. Tč. *S těží* ušli Polané dokonalé záhuby. Ddk. II. 203. Aby moc svú ukázal ucházeje smrti proti vóli nepřátel. Hus II. 112. Málo mužů z té bitvy s celou hlavou ušlo. V. — **kudy.** Aj děvča, děvča, zavracaj kačky, ať nám neuchodá *hore potůčky.* Sš. P. 515. Troubou, oknem teplo uchází. Us. Dch. Otakar ušel ještě šťastně přes most. Ddk. V. 323. — **kdy.** Kristus ušel před jich volením na horu. Hus I. 155. S jehož smrtiú Čechóm mnoho cti ujide. Dal. 75. Za touž příležitostí ucházel se též o korunu královskou. Ddk. II. 129. V této tísni ucházela se matka o pomoc u Jaroslava Halického. Ddk. III. 254. V starosti rozum a paměť uchází a ubývá. Kom. Did. 72. Stavové pod obojí byli při tom sněmě od strany pod j. tak uchozeni, že musili svoliti ke všemu. Skl. II. 35. — **kam.** Za oltář u. Har. S někým v boj ujíti. Dal. 34., 41. K ouvodu do Jerusalema šla, kdež Josef to napomenutí sobě učiněné měl, a hned s matkou i s dítětem odtud do Aegypta ušel. BR. II. 10. b. Zbygněv ušel tajně do Čech; Ušel odtuď s nimi tajně do Uher. Ddk. II. 427., III. 90. Vz *U. s kým, jak.* — **čemu zač.** Však on za to trestu božímu neujde. Us. Šd. — **se za koho jak.** Přijeli jsou Kunrat a Ota z Moravy bratra s sebou vezouce i snažně za něho se ucházejíce s prosbou, aby . . . Ddk. II. 221. — **se za čím.** Uchoditi se za pluhem. Er. P. 413. — **se.** Celý jsem se ušel (chůzí se utrmácel). Us., Šd., Ros. Ušel se = *opil se.* U Chrud. Kd. — **(se) kde.** Potupě žádná moc ni důstojnosť na světě neujde, ta čistou ctnosť od zadu raní. Shakesp. Tč. Při apoštolské stolici o obecné svolení liturgie slovanské v Čechách se ucházel. Ddk. II. 283. U. se na cestě. Us. Tč. Kněz (kníže) v své zemi po nenáhlu vše uchodí. Dal. Uhodili sme se po městě, ve městě, než sme ho našli! Us. — **na čem:** na koni, na voze. Bern. Tobě na tom nic neujde (nesejde). Ros. Mnozí ne mnoho na té cestě ušli. V. — **aby.** Otakar ucházel se u něho, aby Štyrsko právoplatně mohl držeti. Ddk. V. 340. Toho neujde, aby jeho statek nebyl utracen. Vz Brániti. Jg. — **adv.** Tajně u., V., potajmo. D. Po málu dále ujdeš. Prov.

2. **Ujíti,** vz Ujímati.

1. **Ujití,** n. = *pryč jití,* das Weg-, Abgehen. — **U.** = *útěk,* das Entfliehen. — **U.** = *uvarování,* das Entkommen, die Vermeidung. Pro u. zlehčení. Žer. 347. — **U.** = *ztráta, ubytí,* der Abgang. U. síly, krve. D. U. zisku, der Entgang des Gewinnes. J. tr. — **U.** cesty, das Zurücklegen; *ušlapání,* das Abtreten. — **U.** n. *ujiti-se,* die Ansuchung, Verwendung. — **U.** = *unavení jitím,* das Müdegehen. Jg.

2. **Ujití,** n. = *ujetí,* das Erfassen; Hinwegnehmen. Vz Ujímati.

Ujitý = *ušlapaný.* U. chodník. Mor. Šd. — **U.** = *utrmácený.* Cestou u. Mor. Šd.

Ujížděti, vz Ujeti.

1. **Ujka,** y, f. = *strýna, matčina sestra,* die Tante. D., Pt. Vz Teta.

2. **Ujka,** y, m., spisov. Vz Jg. H. l. 646.

Ujkovice, dle Budějovice, něm. Hejkowitz, ves u Libáně. Cf. Tk. I. 78., S. N.

Ujkyně, ě, f. = *ujka.* C.

Ujma (v Jg. Slov.), **újma,** y, f. = *umenšení, úbytek,* die Abnahme, Verringerung, Schmälerung, der Abbruch, Abgang. Ujmu dělati (maliti); Měsíc ujmu nese na svém světle (zatměl se). V. Ujmu činiti. D. Bez ujmy mzdu někomu vyplatiti. U. moře, die Ebbe. Roter. Otčen. Dnové ujmy (postní), die Abbruchtage. Dch. — **U.** *těla = souchotiny,* die Schwindsucht, Dürrsucht, Abzehrung, das Zehrfieber. Čern., V.; *mze,* die Mitesser. Us. — **U.** = *škoda, pohoršení věci, zkrácení,* ***křivda,*** der Nachtheil, Eintrag, Schaden, Abbruch, die Beeinträchtigung. V. Na cti a slávě úhonu a ujmu nésti; ujmu na zdraví trpěti; bez škody a ujmy; na ujmu svobody. V. To beze vší ujmy pravdy státi se mohlo. BR. II. 6. a. Že tito prostředkové království našemu nejsou k ujmě; Kteréž by (obdarování) nebylo k ujmě a ku škodě svobod a práv království českého; Pro takové škody žádné škody ani ujmy na statku ani na cti míti nemají. Zř. F. I. A. X. 5., A. XXXVIII., B. XXIX. U-mu někomu činiti; On si v ničem nečiní u-mu. Dch. U. na výdělku, Entgang am Erwerbe. J. tr. Stala se mu u. Us. Šd. Proto chceme, aby tyto naše milosti jim dané byly každému bez ujmy na jeho spravedlnosti. Pam. Val. Mez. 233. Lítosť maje ujmy té, kterou pokoj a dobrá pověsť národu trpěly. Pal. Dj. IV. 1. 93. Já vím, že ste měl ujmu. Us. Vk. Fojte, tu se nám neřád děje a křivda obci i újma. NB. Tč. Však on v tom nemá žádné ujmy. Us. A v pravdě nežádám, abyste s jakou jeho křivdou aneb ujmou měli mi jaké přátelství tu učiniti. Arch. II. 158. Že tu nenie nalezeno, co by jich cti škoda anebo ujma měla býti. Ib. IV. 309. Bez ujmy (něčí) někomu něco vyplniti. Chč. 449. Vojenská česť knížete nemalé ujmy (m.: nemalou ujmu) byla jest vzala. Ddk. II. 351. Tím se nečiní u. důstojnosti křestu; Jimž (stříbrníkům) u. se stávala v zisku. Šš. I. 165., II. 76. Takové počínání jest na ujmu vašemu blahu; Rušení míru nemálo bylo záměrům Kunrata na ujmu; Národních zvláštností šetřeno na ujmu jednotné součinnosti. Ddk. III. 100., 145., VI. 59. (Tč.). Každé stvořenie tiem hřiechem na člověku vzalo újmu; A tak sem položil ve čtení, aniž jest újma; A tak každá bude plna bez újmy královstvie nebeského. Hus I. 201., II. 335., III. 269. (Tč.). Aniž to které z nich na ujmu poctivosti bylo. Har. U. ve výdělku, Entgang am Gewinne. Bez ujmy půjčené vrátiti; bez ujmy svobody. Kom. Ujmu bráti, vzíti; zemi na ujmu (na škodu). D. Nemá jim býti k ujmě jich dobré pověsti. Apol. Jest mi to na ujmu poctivosti. Har. Na ujmu obecnému dobru býti. Klat. Bez ujmy práva mého. Ros. Důchodům obecním k ujmě; na ujmu někomu býti; k ujmě na zdraví býti. J. tr. To k žádné ujmě na statku ani na cti býti nemá. Er. Jednání jeho bylo mi velmi na ujmu. Bs. — *O své ujmě = o své moci, sám od sebe, o sobě,* eigenmächtig, aus eigener Willkühr o. Macht, aus eigenem Antriebe, eigenwillig, nach Belieben. O své ujmě spisy vydávati; o své ujmě se vzdálil. Kom. Nesměli tudíž o své ujmě ničeho vykonati. Ddk. IV. 198. Nebude mluviti něco sám o své ujmě. BR. II. 365. b. Bezpečnější bude pánům stavům opavským, když sami o své ujmě v nic hluboce se pouštěti nebudou. Žer. 323. Aby nikdo se neodvážil o své újmě s Polskem vyjednávati. Ddk. II. 83. O své ujmě začíti. V. O své ujmě něco učiniti, zjinačiti, vězně pustiti. Sych. Peníze štědře o své ujmě rozdávali. Apol. O své ujmě sobě pomoci, eigenmächtig. J. tr. — Cf. *Pěsť, Úkor.*

Ujmisko, a, n., der Neubruch, Jungwald, od ujati se, sprossen, keimen. U-ka na paseky prodaná. 1637. Plat z pasek a ujmisk. 1635. — Gl. 347.

Ujmouti, vz Ujímati.

Ujmutí, n. U. statku, Rk., u. nového kostela, die Uibernahme. Ddk. IV. 285. Vz Ujití, Ujímati, Ujetí.

Ujujú! *hopsasa!* Tak výskají na Slov. poskakujíce. Dbš. 168.

Ujúkati = *volati ujú, výskati.* Vedú nevestu vyspevujúc a ujúkajúc. Dbš. 23. Vezmi milá, hrable, roztriasaj ju (ďatelinu), ujúkaj si pri nej, ujú, ju, ju, ju! Sl. ps. Tč.

Ujvar, a, m., místo. Vz Žer. Záp. II. 156., 164.

Uk, a, m. = *učený,* der Gelehrte. Jako jsú práv ukové, jenž slovú juristé. Hus II. 368.

Uka, y, f. = *nauka,* die Lehre. Zlob. Nad slov Páně přemilostnou ukou. Sš. Sm. bs. 156.

Úka, y, f. = *louka,* die Wiese. Na Mor. Ja, chodila, chodila po zelenej úce. Ss. P. 242.

Ukaceřovati, verketzern. Šm.

Ukáceti, el, en, ení, *ukotiti,* il, en, ení, abhacken, herunterschlagen. — **co:** stromy. Us. Tč.

Ukadeřaviti, il, en, ení, kräuseln. — **co čím:** vlasy železkem. Us.

Ukaditi, il, èn, ění, mit Rauch erfüllen, einräuchern. — **co čím.**

Ukahlovati, verpfuschen.

Ukájení, n., vz Ukojiti. U. zlačnělosti. Kos. Ol. I. 16.

Ukájeti, vz Ukojiti.

Ukakati se kam: na peřinu, sich bekackeln. Ros.

Ukalegon, vz Ucalegon.

Úkalek, lka, m., lepus glacialis, ssavec zajícovitý. Ssav. 290.

Ukalený; *-en, a, o,* gehärtet, gestählt. U. hrot Hdk. L. kv. 100.

Ukálený; *-en, a, o.* beschmutzt. U. roucho. BR. II. 794. b.

Ukáleti, el, en, ení = *umazati,* beschmutzen, besudeln, beflecken. = **co čím:** krví. V. Kdo ten čistý jarček (potok) žalem ukálel? Hdk. C. 28. — **se kde:** v blátě. Lom.

Ukaliti, il, en, ení, *ukalovati,* trübe machen. — **co:** vodu. Bern. — **čím:** vodu mí-

Digitized by Google

cháním, šplouncháním se v ní. — U., härten, stählen. — **co čím**: železo vodou, rtutí. Us. — U., na Slov. = *ukáleti*.

Ukalopovati = *cválem ujeti*, weggallopiren. Ros.

Ukamenování, n., die Steinigung. D.

Ukamenovaný; *-án, a, o*, gesteinigt. Us.

Ukamenovati, zu Tode steinigen. — **koho**. V. Ktož bude láti jménu božiemu, smrtí umři; ukamenuje ho veškren lid. (Levitic. 24.). Hus II. 377. — **koho kde**. A zákon přikazuje, aby rúhavého odsúdiece **před** městem ho u-li. Hus II. 124. — **jak**: až **do** smrti. Dač. I. 163. Že ho (světce) **k** smrti až u-li. Sš. Sk. 90. (Hý.). — **čím**. Lenivého volovým trusem ukamenuješ. Na Mor. Tč.

Ukančiti, il, en, ení, bekleksen, besudeln. — **co**: papír. — **čím**: inkoustem.

Ukaňhati = *ukančiti*. — **co, koho**. Us.

Ukanlivomyslný, ἀγκυλομήτης, obmyslník, ošemetník. Vký.

Ukanouti, ul, utí = *ukapnouti*, tropfen, abtropfen. — **abs**. Neuteče-li, ale ukane. Čtib. Neteče-li, ale vždy ukane, wenns nicht regnet, so tropft es doch. Prov. — **odkud**. **Z** oka jí slza ukanula. Ráj. — **čeho kam odkud**. Nemoc naň ukane. Hr. rk. 419. Vína nechť **do** toho třikrát z prstu ukane. Jád. U. **na** nehet. Us. Krůpě mu z nosu ukanula. Martim. — **jak**. Když chtěla vytisknouti mléko z cecku, malitko ukanula **s** bolestí. Sal.

Ukanulý, abgetropft. U. krůpěj. Háj.

Úkap, u, m., okap, die Dachtraufe, der Tropfenfall. Jg.

Ukapaný; *-án, a, o*. U. med. Vz Ukápnouti.

Ukapati, vz Ukápnouti.

Úkapky, pl. m. = *výkapky* (ze škopíčku), das Traufbier, der Traufwein. Suk.

Úkapní, Abfalls-. Ú. (odkapní) roura. Nz.

Ukápnouti, pnul a pl, utí, *ukapati* = *po kapkách padati*, abtropfen, wegtropfen. — **abs**. Kde kapečka ukápla, všady révek vypukl a z révečka pupenec. Sš. P. 48. Co ukápne, to si vem. Us. Tč. — **komu**. Tu máš, aby ti neukáplo (abys neplakal; říká se, když se komu něčeho příliš chce). Chodí tam, že mu tam vždy něco ukápne. Us. Šd. — **komu odkud**. Podělují-li se děti, nesmí se na žádné zapomenouti, jinak mu ukápne **od** srdce slzička. Mus. **S** plného stola vždycky něco ukápne. Us. Tč. — **komu čeho nač**: vosku na prst, tropfen, einen Tropfen fallen lassen. Ros.

Ukápnutí, n., der Tropfenfall.

Ukapování, n., die Abtropfung. Šp.

Ukarabatiti, il, cen, ení = *karabatým n. krabatým učiniti*. Ros.

Ukárání, n. = *pohanění, posmívání*, die Bestrafung, Schmähung. Št. Ktož hledá chvály v nebesiech, těchto světských lživých ukárání nebojí se na zemi. Št. Vz Ukárati.

Ukárati = *potrestati*, be-, abstrafen, schelten, tadeln; *posmívati se*, ver-, auslachen, verspotten, schmähen. — **abs**. Dokud u. bude nepřítel. Ž. wit. 97. — **komu**. Jeden druhému zlořečí a ukárá. Boč. — **komu čím**: Úrotnými slovy jemu ukárala. Pulk. — **koho**. I kéž vás nynie posměvači ukárají. Št. — **koho čím**: Ukárali jsme je jimi. Št. — **koho z čeho**. Us. Tč.

Ukarhati = *napraviti*, verbessern. Na Slov. Bern.

Ukartáčovati, abbürsten. — **co**. Us. Tč.

Ukartiti, il, ěn, ení, abkarten. L.

Ukasati, *ukasovati*, aufschürzen. — **se jak**: až po prsa. — **si co**: sukni, kasanku. Us. Tč.

Ukašený; *-en, a, o* = *kaší pomazaný*, mit Brei beschmiert. Má hubičku celou u-nou. U Rychn. Ntk.

Ukašlati, *ukašlovati*, hüsteln. Ten člověk pořád ukašluje. Us. Ten se celý ukašlal. Us. Tč.

Ukáti se, ukaji, ál, ání, Reue fühlen, bereuen. Us. Jg.

Ukatování, n, die Abpeinigung.

Ukatovaný; *-án, a, o*, abgefoltert. Us. — **čím**: bitím.

Ukatovati koho čím: bitím, abpeinigen, abfoltern.

Ukavčiti, il, en, ení = *kaňkami zamazati*, besudeln, schwarz machen. — **co**. Ros. — **čím**: inkoustem.

Úkaz, u, **ukázka** (cf. Uchýlka), y, f. = *ukázání, okázka*, malá částka nějakého většího celku, ze které se má souditi na celek samý, das Zeigen, Sehenlassen, Vorzeigen. Vz Vzorek, S. N. Ženy chodí na odiv a na ú. všemu světu. Chč. 450. Přinesl zboží na ú. Us. — Ú. = *znamení*, das Zeichen, Symptom, Anzeichen, Merkmal. To musí lékař z ú-zů rozeznati. Tab. lid. — Ú. *knihy*, *rejstřík, oznamovatel*, das Register, Verzeichniss. Bern. — Ú., pol. a rus. = *rozkaz*, der Befehl, das Gebot. — Ú. = *zjevení, vidění*, die Erscheinung. Ú. ve snách viděný, Ráj., v povětří, D., divný, V., neobyčejný ú. na obloze. Sych. Ú-zy přírodní: zima, horko, metelice, slota atd. Kom. Soudím tak dle rozličných ú-zů; ú-zy doby. Dch. Ú. kvašení, die Gährungserscheinung. Šp. Ú. hniloby. Šp. O neobyčejných ú-zech ve povětrnosti. Pal. Dj. III. 3. 55. Proslovený, vyjevený, ozřejmělý ú. vniterné veleby; Zvláštní to psychologický ú. při nenadálých událostech. Sš. I. 29., Sk. 145. (Hý.) Ú-zy u Římanů, vz Vlšk. 341., 342., 325., 326., 329., 330.

Úkaza = *ukázka*. Dle úkazy, na ukázku. Kat. 643.

Ukazač, e, m., der Anzeiger. Veleš.

Ukazačka, y, f. = *ukazovatelka*, die Anzeigerin. Jg.

Ukazadlo, ukazovadlo, a, n. = *nástroj ukazovací*, der Zeiger. U. na hodinkách. D. — **U.** *v knize* = *rejstřík*, index, der Inhaltsanzeiger, Index, das Register. U. učiniti, sepsati; vložiti, vepsati něco do u-a. Nz., J. tr. U. tě spraví a ukáže tobě, kde co stojí v knihách; Ihned hledej v u-dlu; Nu již máš u. položeno, aby nalezl, co v které kapitole jest položeno; Hledajž v u-dlu mezi těmi slovy, jenž se počínají od B a nalezneš: Bázeň jest troje. Hus I. 362., 386., 478. (Tč.).

Ukázachu, zastr. = ukázali. Kat.

Ukázalosť, i, f., die Ansehnlichkeit, Scheinbarkeit; der Prunk, Pomp. Křest sv. přijat byv téměř jenom na u. Šš. Sk. 97. (Hý.).

Ukázalý = *vzácný, výtečný, znamenitý*, ansehnlich, achtbar, sichtbar. Kom. J. 880.

Ukázanec, nce, m., der Assignat. J. tr. — U. = *ukazovatel*, der Zeigefinger. Ms. bib.

Ukázání, n., das Zeigen, Weisen, die Weisung, Anzeige. Vz Ukázati. U. cesty. Bern. Pro u. toho. BR. II. 13. b. U. směnky, die Vorweisung. Nz. — U. = *vyčítání*, die Aufzählung. V. — U. = *učení*, die Belehrung, Zurechtweisung. V., Kom. Kristovo u. Hus III. 141. — U. = *dokázání*, der Beweis. Br. — U. = *úkaz, zjevení*, die Erscheinung. Pass. 261. — U., apparatus. A protož v prvém diele přednieho břišce mozkového zjednána jest moc smysla obecného neb u. Sal. 196. 39.

Ukázaný; *-án, a, o*, gezeigt, gewiesen, dargethan. Jg.

Ukazatel, ukazovatel, e, m. = *kdo ukázal, kdo něco někomu ukazuje*, der Zeiger, Weiser, Aufweiser, Anzeiger, Angeber. Řeč jest ukazovatel mysli. V. Ukazovatel zloděje, cesty, Us., listu. Boč. Dobré víno žádného u-le nepotřebuje. Krab. Poručil jsem věrnému mému služebníku, tohoto listu u-li. Faukn. 68., 69. Oznamujeme Vám, že jsme kněze Petra u-le listu našeho přijali. Jdn. 221. Pošlete to nám po u-li listu tohoto. Arch. III. 39. U. listiny, der Vorweiser. Nz., J. tr., NB. Tč. 272., 240. — U., der eine Anweisung ausstellt, der Assignant. J. tr., Nz. — U. = *cvičitel*, Lehrmeister, m. Kom. — U. *na hodinách slunečních*, der Stundenanzeiger. Bern. — U. = *prst vedlé palce*, der Zeigefinger. V. — U. *sazečů*, das Divisorium. — U. *knihy* = *rejstřík*, das Inhaltsverzeichniss, Register. Vz Ukazadlo. Nz., Deh., V. — U. *ruční*, der Handweiser u př. příruční odborná kniha. Dch. — U. v math., der Index, Zeiger. U. arithm. progresse. Nz. U. *síly suken*. Šm. — U. *stoupání* (tabulka při dráze železné ukazující stoupání její). Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 1.

Ukazatelka, y, **ukazatelkyně,** ě, f., die Weiserin, Anzeigerin.

Ukazatelnosť, i, f., die Beweislichkeit, Darthunlichkeit.

Ukazatelný, Zeige-. U. prst, Zeigefinger. — U., pass. = *mohoucí ukázán n. dokázán býti*, zeigbar, erweislich. Us. Jg.

Ukázati, ukáži, ukaž, že (ic), al, án, ání; *ukazovati* = *prstem, rukou* atd. *něco naznačiti*, zeigen; *k jinému kázati*, an Jemanden verweisen; *dáti viděti* n. *znáti*, *zjeviti*, vorzeigen, sehen lassen, zeigen, zu erkennen geben; *znamenati*, anzeigen; *pravdu vyjasniti*, zeigen, darthun; *dovésti, dokázati*, beweisen, darthun, darweisen; *poučiti, zpraviti*, weisen, zurechtweisen, unter-, nachweisen, angeben, lehren; **se** = *dáti se viděti*, sich zeigen, erscheinen, zum Vorschein kommen; *počínati si, chovati se, míti se, býti, jeviti se*, sich zeigen, sein, thun, erscheinen, sich bezeigen; *zdáti se*, scheinen, vorkommen. Jg. — **abs.** Jak potřeba ukazuje. Skl. I. 82. (I. 166.). Zlé hodiny jináč bijú, jináč ukazujú a zlí ludě skutky svoje s řečú nespojujú. Na Slov. Tč. To zápisové jeho šíře ukazují a svědčí. Pal. Dj. III. 3. 576. Jakož smlúva ukazuje. Arch. II. 36. Čas ukáže, k čemu se toto obležení města míti bude. Žer. 18. Všechna přikázánie druhé dsky ukazují, kterak máme bližnieho milovati; Jakož i písmo i vobyčej ukazuje. Hus I. 156., 443. (Tč.). Dodavek ukazuje, oč šlo. Ddk. III. 20. — **co, koho.** Čas to ukáže. D. U. vděčnou mysl, V., list, Us., svědectví něčeho, Har., česť (ctíti). V. Jeho tvář to ukazuje. D. Tak, jak zpráva ukazovati bude. Vl. zř. 97. Aby puovod obeslání svého hodnověrný výpis ukázal. Zř. F. I. A. XVI. Pakli by práví býti nechtěli, kdo při obdržel, škody přece ukazuj (liquidiren) a potom právem stavným jich dobývaj. Kol. 14. Škody řádně u. Vl. zř. 382. Ukaž ten klobúk (= podej mi jej.). Us. Brt. Kdo už bledé už červené ukazuje zuby (ústa), znamení je neomylné, že ho psota hubí. Na Slov. Tč. Až vyjedem na kopeček, na kopec, ukážeme praporeček, praporec, praporeček pěkný bílý, na něm pentle červený. Šš. P. 460. Kdo starší dluh ukáže, k tomu právo má. NB. Tč. 226. Ukaž zuby! Us. Apoštol ukazuje mocnosť bliženské modlitby. Šš. II. 228. (Hý.). Ukázal jako nemúdrý svú nemúdrosť. Ksch. 4. U. div. Bart. 158. Naše práva římská toho neukazují, aby kdo bez vyslyšení měl na hrdle trestán býti. BR. II. 375. a. Vévoda nerodi svých ukázati. Dal. 147. Nejbližší následek ukazuje pravý záměr, Břetislav byl totiž do vazby dán. Ddk. III. 21. Které (dluhy) já ukáži a znáti budu, ty on má platiti za mě. Arch. II. 317. Sliboval mi 50 kop gr. platu a toho nikdy nesplnil ani ukázal. Ib. IV. 345. On také ukaž právo své; Což paní ukáže věna svého, to má míti. Půh. I. 371., II. 221. Milosrdné skutky ukazuje; Prospieváše múdrostí a milostí, že svú mudrosť a milosť poznenáhlu ukazováše. Hus I. 122., II. 33. (Tč.). A když věrní chtie, aby oni písmo ukázali, tehdy řkú: Toť jeden z nich! toť Viklefista; To slovo milosť veliků Kristovu ukazuje; Ješče abych svú vděčnosť ukázal, dokud najdéle mohu. Hus II. 93.,, 99., III. 288. (Tč.). Ukázal pazour (potutelným se prozradil). Hš. — **čeho.** Toho ukázal konečný výsledek, **šp.** m.: **to:** Brt. — **co čím (komu).** Hodnověrnými svědky něco u. (dokázati). V. Ukazovatelem ukazujeme; Sluneční hodiny ratikou hodiny ukazují; Hádáním svým lidem krádeže ukazovala (jevila). Kom. U. něco prstem, Us., vysvědčeními Řd. Chce to u. jeho listem glejtovním; Cožby paní u-la dobrými lidmi usedlými; Chci to panskú úředničí úmluvú u.; Co jsem dskami ukázalo. toho mě úředníci mocnú učinili podlé panského nálezu. Půh. II. 49., II. 66., 201., 359. (Tč.). Jsou k němu (k hanění) hotovi, jakož ukazují svými listy. Hus I. 165. Pes svú radosť anebo strach chvostem ukazuje, jak se bojí, mezi nohy hned ho unižuje. Na Ostrav. Tč. Tím ukázáno jest, že . . . Us. U. něco skutkem. Arch. I. 73., 103. Toho on svým prstem ukázal. Pass. mus. 279. U. něco svědky. Žer. Záp. II. 18. To

Digitized by Google

jsem právem a dskami ukázala; Což Benešek dskami ukáže, při tom má ostati; Chci to jeho strýce listem a pečetí u. Půh. I. 153., 258., II. 107., 256. (Tč.). Nechť ukáží i skutkem i řečí, že nejsú Kristu protivni; Aby krátkú modlitbú ukázal, Buoh aby brzo slyšel. Hus I. 222., 313. (Tč.). Lásce netřeba prstem u. Č. Někomu fík prsty ukazovati (posmívati se mu). Šm. — **co komu kde.** Někomu straku **na** vrbě u. (= marnou naději mu dělati; 2) někomu dluh odvésti na dlužníku nejistém). Us. Pokoru na sobě u., V., radosť. Us. Ryby **ve** vodě někomu u.; místo v knize. Us. Zajíc v poli se ukázal. Ml. Nemajíc čím platiti ani rukojmí, zastavila jim a ukázala ve své pivnici vína všetka v tom dluze. NB. Tč. 216. Falešné synečku, falešné jsi hrubě, že mně ukazuješ svó lásku na dubě; Co je mňa po tobě, po tvej bílej hubě, dyž mně ukazuješ halúzku na dubě (když nic nemáš). Sš. P. 236., 550. (Tč.). Nechtěl jsem na tom mé moci výsosti ukazovati. Pass. 22. (Hý.). Již **ku** konci předešlé hlavy jsme ukázali **na** důležitosť toho obrácení. Sš. Sk. 120. (Hý.). A když jest práv svých **přede** pány neukázal, protož páni dávají Zdenkovi za právo; Aby Kateřině jistých 10 kop grošuov platu letnieho v Novém městě anebo na zemi ukázali a otdali. Arch. III. 315., IV. 364. To má **při** úřadu u. Zř. F. I. Kterýžto úrok 20 hřiven dáváme a ukazujeme na našich rychtářích nynějších i budaucích i na těch všech v Popovicích. List. 1456. Že mi mé dceři měli odvénovati 100 hř. gr. a na dědině u.; A nestalo-li by sě co Adamkovi od Bohunka, to ukaž na posudku, aby sě jemu stalo; List správní na semně u.; Z desk výpis má před pány u.; Jak jsem jemu u-zal v Domamyslicích na svém kúpení. Půh. I. 287., 311., 315., II. 64., 578. (Tč.). To dobře ukázáno jest v starém zákoně; Počet položený v tom pravidle ukazuje kapitolu v knihách; Aby zlým na súdu ukázal, že . . . Hus I. 136., 362., II. 147. (Tč.). Vz U. se kde. — **co na čem, na kom.** Ty peníze u-zal mi na nebožtíkovi Hluškovi, ten mi nezaplatil. NB. Tč. 195. Příklad na sobě u. Bart. I. 22., BR. II. 368. b. Že jí měli u. na čistém a svobodném zboží 600 kop gr. věna; Tu jest ukázal (anweisen) a vložil na cizím a na závadném zboží; Muoj otec naší mateři na tom zboží věno u-zal. Půh. I. 289., 290., 403., II. 560. (Tč.). Chudoba nám na Kristu ukázána; Na malomocných ukazuje, že . . .; Bez vuole boží nepřátelé jich nic nemohú jim uškoditi, jakož se ukazuje na Jobovi a na apoštolu Pavlu. Hus I. 365., II. 340., III. 307. (Tč.). — **co v čem.** Kdo žaluje k základu, má provésti, že jemu duom v základu jest ukázán a položen v tom dluhu. NB. Tč. 228. U. se ve své slávě; Kterúžto dobrotu ukázal nám (Bůh) v svém synu; Aby jie v tom pravú lásku z srdce ukázal. Chč. 304., 610., 614. Duch sv. se ukazuje v holubie tváři Pass. 391. Pochlebují, aby v pokrytství lásku u-li; Chtě, aby pyšně se v moci Kristus ukázal, pustě se dolóv; (Ty věci) nám ukázaly v divích moc božskú. Hus I. 259., II. 92., III. 306. (Tč.). — **co nad čím.** Knieže ukáže nad vámi svůj hněv; **Ukáza** nad nimi svou moc. Výb. I. 202., 209., **Bart.** I. 20. Uslyšel jsem o tvých divnov **mocech**, ježto nad rozličnými strastnými **nemocnými** ukazuješ. Pass. 916. Tak tento zlý **sluha** dobře jest počal, ale zle jest skonal, **neb** jest nad svým bližním nemilosrdenstvo **ukázal**. Hus II. 391. — **(co, se) komu.** Neukazuje mi to nikady (netrefuje se). **Na** Zlínsku. Brt. Prosíme snažně Tvou **milosť**, aby taky ráčil sem přijeti — na tom **nám** Tvá milosť zvláščí libosť ukáže. Ps. o zští. Žalují na **Mrakše**, že mi jest někakú **nevěru** ukázal. Arch. II. 10. Vždy mu **povolně** služby ukazoval. Pal. Dj. V. 2. 212. U. někomu dvéře (aby šel), D., cestu. Us. Nepřátelům hřbet, **zadek**, paty u. V. Král se lidu ukázal **na** balkoně. Ukažte mu paty (utečte). Us. Šd. Dvéře někomu u., Einen zur Thür hinausweisen; Jasně se mu **ukázalo**, že . . . Dch. Ukážu mu, zač je toho loket! Us. Šd. Kdo půjde, pojede, **každý** si zpomene: Tu leží Janíček, dvanáctý zbojníček, co nám ukazoval přes hory chodníček; Velkó milosť mně ukázal, do klády mě dát kázal. Sš. P. 181., 688. Kdež mi bydlení ukázal (anwies). Řekl: Kdyžbych se oženil, kdežbych ženě věno u-zal (= vložil, pojistil)?; Pro mnohé libosti, **kteréž** nám a městu našemu ukázal jest; Manželce svej milej 300 kop gr. věnoval jsem a jie tu to věno u-zal (= vykázal). Arch. I. 171., 198., II. 62. (Šd.). Aby jemu ty listy u-zal a vrátil k jeho potřebě; Dobrou vůli někomu u. Půh. I. 353., II. 325. (Tč.). Protož ukázal (= prokázal) milosť Kroesovi. V. Drží mi více mého statku, nežli jsem já své macoše ukázal (anweisen). Půh. I. 356. Rád vám přípis ukáži. Žer. 346. A co by nás potkati mohlo, ač nekáli-li bychom se, příklad a obraz velmi pěkný nám ukázal. BR. II. 13. b. Duch sv. ukazuje nám, zač bychom prosili; Přikázáno jim, aby se ukazovali kněžím; A svým náměstkóm u-zal dvéře, jimiž mají vchoditi; Ti mají cestu k životu jiným ukazovati; Plač na své hříchy a srdce ukazuj Bohu a potom vezmi posilenie. Hus I. 310., II. 159., 219., 332., III. 121. Bitému psu jedno hól ukaž. Č. M. Ukazuješ mi okno a já dvéře vidím. Hš. — **co, se komu na koho, nač.** Ukazovati na předky; na oko něco u. (patrně). V. Nyní mohla u. na útěk kardinala Rolanda. Ddk. III. 250. Dluhy na dvůr u. (poukázati). Schoen. Svědkem nemůže býti, na koho nářek jest u. Brikc. Jeden na druhého ukazuje. Ros. U. něco na koho (dokázati). Háj. Tak jak listové na to ukazují. Zř. F. I. B. XIII. Žádal za opatření a ukázáno mu na pořádek. Žer. Když otboj bude ukázán na koho. O. z D. Ani se mi na oči neukazuj. Us. To ukazuje na déšť, na pohodu. Us. Šd. Ta jak živa neukazuje na židovku. Us. Vk. Jestli by si která čeleď přičítala více díla, než by měla a to na ni bylo ukázáno. Sedl. Rychn. 40. Pro tebe mě nemilujó, na tebe mně ukazujó. Sš. P. 659. Jedni na jednoho, jiní na onoho prstem sobě ukazovali. Pal. Dj. III. 3. 66. I u-zal jim **Krtička**

na svój duom. NB. Tč. 137. Nebojíme se, aby čím na nás spravedlivě u. mohli. Bart. Komu jest lépe věřiti, tvému-li jazyku, jenž řídko pravdu mluví, čili svědkuom, ješto na tě ukazují? Hus III. 179. Bylo potřeba na to u. proti úrupnosti a urputnosti židů; On jim (Kolosanům) ukazuje na nástroj člověcký, kterým u víře vyučeni byli; Jméno to na nový obor činnosti jeho (Pavlovy) ukazuje; Obřízka na dědičný hřích ukazovala. Sš. I. 102., II. 195., Sk. 153., L. 37. (Hý.). Ale chci na ni (= naň) jeho list u.; Ale chci naň listem dílčím u. Půh. I. 131., 279. Ti jim na hrad ukázachu. Kat. 184. Ukáži to na tě, když bude toho čas. — (se) komu ke komu. Ukazuje mně k němu a on k jinému. Ros. On mu ke knihám ukazuje. Jel. K oku u. (patrně) někomu něco. V. Ukaž mu ke dskám, auf etwas weisen. Vl. zř. 398. Věříme, že se k tomu ukážete jako přátelé naši a páni spravedliví. Ps o zští. U. někomu k některé věci nebo k pokladnici (anweisen, assigniren). J. tr. K čemu ukazují všecky tyto neobyčejné zjevy? Ddk. II. 321 (Ty listy) ke dskám zemským ukazují. Arch. I. 156. Abychom se ochotně i k těm u-vali, kteří . . . BR. II. 736. U. na svobodných dědinách 60 hř. k věnnému právu. Půh. II. 208. Ukazuje se zvláště k neobyčejnosti zimní výpravy. Ddk. II. 181. Kto jest v sobě pokorný k menšiemu pokoru ukazovati, mnoho se ten líbí Bohu. Hus III. 148. Jiná listina zdá se u. k tomu, že . . . Ddk. III. 159. — co, se z čeho odkud. Když se z lesa ukázali, tu . . . Háj. Z cizího se lidé štědří ukazují (jsou štědří). Sych. Z těchto řeči se ukazuje. V. Všechno jsem vám z příkladu mého ukázal ohledem toho, že . . . Sš. Sk. 241. (Hý.). (To) z vůle otce mého ukazuji. BR. II. 21. b. Nechť ukážie ze čtenie, kterak Kristus přikázal jim činiti; Z těchto slov ukazuje se, že ten jest zrádce pravdy, kterýž . . . Hus I 222., 233. (Tč.). Z písma sv. nemohou u.; To se ukazuje z toho, že... Chč. 448., 624. — co za co. Ukazuje to za věc podivení hodnou. Br. Ukáži já vám jinú lúku za tu (anweisen); A byla nám ukázána lúka jiná za to. NB. Tč. 290. Starší mladším ukazovali to za tajemství. Kom. L. 58. Slíbil mi své ženě za věno u. a jinde mě zastavil. Půh. I. 329. — co, se jak (kde): po částkách. Kom. Ten má předkem při úřadu desk zemských u. a potom podlé práva ukázati, že jest v takové potřebě na ten čas. Zř. F. I. D. XXVI. Račiž se k tomu u. milostivě aneb spravedlivě jako pán a přítel náš. Ps. o zští. Kteréžto věnné peníze ukázal jsem a *tímto listem* jí ukazuji a zapisuji na svém vlastním zboží. Tov. 135. VM. dobře vie, žeť sme to ukázali *svým zbožím a životem*, že sme vaši dobří súsedé. Arch. III. 5. Ukazuje se hezky. Us. Dch., na den (es wird hoffentlich ein schöner Tag werden). Us. Šd. Něco v krátkosti u. Us. Obyvatelé štědře a uctivě k nám se u-li. Ler. Nevlídně se k němu u-zal. V. V slibech pravdomluvným se u. Br. Jaké jich svobody byly, výpis toho doleji ukazuje v slova tato. Dač. I. 125. Syn boží lidem ve způsobu angela n. člověka se ukazoval. Sš. II. 198. (Hý.). Duch sv. v způsobu holubice nad Kristem se ukázal; A to očitě ukázal. BR. II. 14. b., 742. b. Mně nějakým obyčejem ukazují starý obyčej židovský; Pyšníci svú pýchu ukazují s žádostí na rúše, na pyšném chodu; Aj teď máš druhého krále velikého, jenž marnosť na svém životě aspoň skrze mě ukazuje; Sv. Jakub die, který jest náš život: že pára neb dým, *na málo* jenž sě ukáže; Aby *pomocí* modlitby hojnějie dobrota božie lidem byla ukázána; Po tak mnoho slibování skrze proroky již naposledy někdy se vtěl a *přítomností* svú mi sě ukaž; Duch sv. v osobě holubičie se jest u-zal. Hus I. 78., 123., 284., 308., III. 8., 42. (Tč.). U-li se u veliké světlosti. V jiném listu šíře a světleji ukazuje se. Arch. V. 520. Vz U. *co kdy, se kde, se čím.* — co, se komu kam. Viac nesmeli sa ukázať pred oči starému královi. Dbš. Sl. pov. I. 37. Sněm, kterýž jest byl do Prahy na den sv. Martina ukázán a ustaven, jest dále odložen. Arch. III. 20. Do zákona mu ukázal (k němu ukázal). BR. II. 240. b. — co kde komu kdy. Bůh slávy ukázal se otci našemu Abrahamovi, když byl v Mesopotamii; Ukázal se Filippovi anděl ne ve snách, nébrž ve stavu bdění; A vidění za noci Pavlovi se ukázalo. Sš. Sk. 74., 102., 188. (Hý.). Ale po malé chvíli to se ukáže, jak jste čisté hrdiny. BR. II. 368. a. V tu hodinu ukázachu sě anděli u velikej světlosti. Výb. I. 281. Cf. *Čas.* Při prvním vystoupení ukázal svou slabosť, *lépe:* poprvé vystupuje ukázal atd. Aby v určený rok před ním se u-li v súdě. CJB. 377. — co proč. A nespravil-liby se toho a příčiny toho hodné a slušné na schválení jich milosti neukázal, tehdy má 50 kop grošů propadnouti. Zř. F. I. U. V. — se. Den se bílý ukazuje (dní se). V. Tvář její ukázala se bledá. Kom. Jaký jsi, ukaž se. Bern. Ukáže se. Bern. Ukázalo se, že tomu nerozumí. Us. Loďstvo se již ukazuje; Účinky se ukazují; Ukazují se pěkné časy. Us. Dch. Ten fa nemiluje, len sa ukazuje. Sl. ps. 71. Jak se ukáže pěkně, půjdeme do lesa. Us. Šd. — se kde (v čem, jak komu). Neukazuj se před obličejem Páně prázdný. Br. V hospodě se vám ukáži. Er. P. 188. Hvězda nová ukazovala se na obloze nebeské. Dač. I. 208. Ukaž se před lidmi ctně na ztravě i na čeledi. Št. N. 230. Hrdinství v bojích u. Chč. 447. V tobě (ve světě) sě zli lidé tebú pokrývajíce lstivě dobří ukazují; Ukáže se na sudě Hospodin se všemi jiezvami. Pass. 7., 16. (Hý.). Abrahamovi ukázal se Bůh v Uru chaldejském; I ukázal se mu na poušti hory sinajské anděl v plamenném ohni trnu; Čistota, v jaké se tvor přede tvůrcem u. musí; Místo ono se posud ukazuje u brány nyní štěpánské na severovýchodní straně na pokraji údolí josafatského; Že se bohové často mezi lidmi ukazují ve způsobě lidí. Sš. Sk. 75., 80., 83., 91., 169. (Hý.). V níž (v této řeči) se lakomstvie a marnosť a lúpež chudých ukazuje; Protož byv člověkem ukázal se v těle (Ježíš);

Digitized by Google

(Ježíš) z hrobu vstav na nebesiech se vítěz ukázal; Kvietie ukázalo sě v zemi našie (po zemi), čas řezby přišel jest. (Pís. Šal. 2. 12.). Hus I. 79., II. 133., III. 5., 30. (Tč.). Pánové ti neukázali prý se nikdy již na dvoře knížecím. Ddk. IV. 11. Ukázal se **mezi** nimi v oděvu loveckém. Měst. bož. — **se s čím.** I s jinú zbrojí pěkně se ukázali. Háj. U. se někomu s dary. Chč. 302. — **o čem.** O tom zřízení zemské ukazuje. Václ. VII., X. — **se kým, čím:** vděčným. V. Lhářem se ukáže. Brt. S. 3. vyd. 64. a. Později o něco lepším se ukazoval. Us. Dch. Tím se ukazuje, že ďábel v něj se více vkořenil. BR. II. 355. a. Lotras se **na** oko pošetilým ukazoval. Dač. I. 207. Víš dobře, že já v tvou potřebu bych rád vždycky přítelem tobě se ukázal. Arch. II. 168. Hospodin ukáže se sv. jezvami (instr. prostředku). Pass. 16. To se ukazuje tiem slovem, že die . . .; Třetí den vítěz smrti ukázal se novým člověkem. Hus II. 69., 138. (Tč.). Svou slávou se u. (honositi). Br. — **se s nom.** *adj. výrok.* Ukázal se křiv. Vz Brt. S. 3. vyd. 36. a. Pozn. Bývá přísaha k vyčištění od zlého t. j. aby ukázal se ten *čist*, na něhož kladú vinu. Hus I. 100. Jemu se *mrzek* ukázal. Ib. 303. U-zal se prázdný. Br. Tím smělejší se u-zal. Žer. Vz U. *se kde.* — **co do sebe.** U. do sebe dobrotu. Št. Dosti by bylo, kdyby houževnosti (skouposti) do sebe neukázal. Výb. — **s infinit.** Převráceným se býti ukázal. Br. Všelikou práci marnou býti ukazuje. V. Pak přirozenie také nám ukazuje ctíti otcě i máteř. Hus I. 150. — **že.** Ukázal, že tomu rozumí. Us. Ukázalo se, že on to byl. Us. Dch. Když ukáží, že jsú léta vydrželi, tehdy jemu nemají odpovídati. Půh. I. 258. Aby ukázal, že jest spasitelem světa. BR. II. 15. a. Kdo neděle nesvětí, ten ukazuje, že nenie vděčen; A aby ukázal, že on jest ten, uzdravil mnohé; To rozum ukazuje, že menšie dobré pro lepšie dobré má opuštieno býti. Hus I. 113., II. 16., 171. (Tč.). — **aby.** Poněvadž toho vlastní potřeba vaše ukazuje, abych Vás zdržel. BR. II. 613. a.

Ukázka, y, f. = *úkaz, okázání, okázka*, das Zeigen, Vorzeigen, die Sicht, Anweisung, Assignation. Vz Ukážka. Po ukázce toho směnního listu. Nz., D. U-ky na někoho vydati. Nz. U. na služné, na plat. J. tr. U. na dříví, Holzanweisung; u-ky pokladniční nazpět (z oběhu) vzíti, die Kassaanweisungen einziehen. J. tr. Někomu dáti u-ku na plat, na vybírání služného, Jemanden den Gehalt zahlbar anweisen. J. tr. U. na zboží (celná), die Waarenbolette; u. zástavná, Hypothekenanweisung, k ústřední pokladnici (ústřednopokladničná u.), Centralkassaanweisung. Nz. U. platební (na plat), Zahlungsanweisung. Šp. U. od komory obchodní k pokladnici; Pokladnice vyplácí na ukázku od komory obchodní. Er. Obchod s poukázkami, das Anweisungsgeschäft; Po p-ce (na ukázání, à vista). Šp. — **U.** = *vzor*, Probe, f., das Probestück, Muster. Přinesl to na ukázku. Us. Dle u-ky, probegemäss. U. zboží, Waarenprobe. Šp. Číslo novin na u-ku, ukázkou, die Probenummer; Zkouška u-kou, die Stichprobe; U. ze spisu. Dch. Zaobalené u-ky. Šp. U. semena, cukru. U. vzorná, Standprobe. Šp. U-ky zboží u Římanův. Vz Vlšk. 71. — **U.** = *znamení*, die Anzeige. U. **na** pěkné obilí, povětří. Us., D. Letos je **pěkná** u. na ovoce. Us. Šd.

Ukázkový, Probe-. U. sešit, das Probeheft. Dch.

Úkazně. Mluví ú. či deikticky. Sš. J. 145. Vz Úkazný.

Úkazník, a, m., der Assignatar (dem eine Urkunde vorgewiesen wird). Nz., J. tr. — **Ú.**, u, m., das Register.

Ukázniti, il, ěn, ění = *do kázně dáti*, einkerkern. — **koho kde.** Us. Tč.

Úkaznosť, i, f. K ú-sti čeliti. Č. Rž. stl. 31.

Úkazný = *ukázaný, výslovný*, angedeutet, angezeigt, ausdrücklich. Ú. vůle něčí. L. — **Ú.** = *co lze ukázati.* Ú. šat, schön, fein. Na Ostrav. Tč.

Ukazovací, Zeige-. U. hodiny. D. — **U.** *zájmeno* (demonstrativum): ten, tento; on, ona, ono; onen, ona, ono; onenno, onano, onono; týž, tentýž, jeden a týž, onaký, jiný, jinaký, toliký, tolikeren, tolikátý. — **U.** *způsob*, vz Indikativ. — **U.** *znamení*, das Anführungszeichen. Mus. 1850.

Ukazovač, e, m. = *ukazovatel*, der Zeiger. U. na slunečních hodinách. D. U. cesty. U. vodní, das Wasserstandglas, der Wasserstandzeiger. Šp. — **U.**, der Zeigefinger. Dch.

Ukazováček, čku, m., der Zeigefinger. Vz Ukazovač. Nz. lk.

Ukazovačka, y, f., der Zeilenzeiger. Nz.

Ukazovadlo, a, n., der Zeiger. U. výšky vodní (v parních kotlech). Wh. Vz *Ukazadlo.*

Ukazovák, u, m. = *ukazováček.* Us.

Ukazování, n., das Zeigen, Hinweisen, die Hinweisung. U. na Krista a jeho dílo. BR. II. 13. U. fíků po zadu (posměšky). Kom. J. 844. — **U.** = *dokázání*, die Darthuung, Nachweisung, der Beweis. A měli-liby (cizozemci) co buď německým neb latinským jazykem k u. svému. Zř. F. I. C. IX. Vz *Ukázati.* U. řemesla, der Nachweis der Meisterschaft für ein Handwerk. Pam. Val. Mez. 217.

Ukazovaný; *-án, a, o,* gezeigt; dargethan.

Ukazovatel, e, m. = *ukazatel*, der Zeiger, Weiser. U. cesty. D. U. větrní, der Wetterindikator, v horn. Bc. U. času u Římanů. Vz Vlšk. 157. U. (sval), indicator (musc). Nz. lk. U. směru při veličinách imaginarních. Stč. Alg. 16. Vz Ukazatel. Váha s u-lem, die Zeigerwaage. Nz. U. tlaku plynového, der Gasdruckindikator. Šp. — **U.** = *prst vedlé palce*, ukazováček. Kom. — **U.** *hodinný*, der Stundenzeiger.

Ukazovatelka, y, ukazovatelkyně, ě, f., die Zeigerin.

Ukazovatelný = ukazatelný, Zeige-. U. prst.

Ukazovati, vz Ukázati.

Ukazovka, y, f. = *slovo ukazovací*, das Schlagwort. J. tr., Nz.

Ukážka, y, f. = *ukázka.* Na Mor. Mám něco na u-žku. Tč. Tu máš, milé, našu lásku, všem mládencům na vokážku. Tč.

Ukejklovati, berücken. — **koho čím:** pěknými slovy. Vz Kejklovati. Us. Tč.

Úklad, u, **úklady**, ův, pl. m. = *ukládání čeho*, die Ordnung, Niederlegung, das Packen, Verpacken. Jg. Lečby šlo úkladem takým, že by se kromě desk straně umluvile. O. z D. — Ú. *sváru* = *smíření*, die Schlichtung. Pulk. — Ú. = *zálohy*, *léčky*, *osidla*, die Nachstellung, Ränke, Hinterlist, der Fallstrick. Ú-dy komu strojiti, činiti; ú-dem koho zabiti. V. Ú-dy životu n. statku něčímu činiti. Ros. Ú-dy komu klásti, robiti. Bern. Ú-dy o něčem činiti, o někom skládati. Br. Ú. na někoho nastrojiti. Mudr. Ú-dy o bezhrdlí osnovati. Sych. Ú-dů hledati. Troj. O někom ú-dy stropiti, činiti. Jel. Nahodil se, stal se ú.: Ú-dy a láska, Kabale und Liebe. Dch. Ú. o život. J. tr. Vic domácích než cudzých ú-dů se varuj. Na Slov. Tč. Ú. o někom obmýšleti, činiti. Bart. I. 16., 19. Zamordovali pravým ú-dem noční věcí jednoho panoše v jeho vlastniem domě. Pč. 20. A snad počalť se ú. o to království za toho krále nemúdrého. Kšch. 4. (Tajně povolal mudrců) proto, aby někdo neporozuměl tomu, že on Kristu ú-dy činí. BR. II. 10. a. Kdožby chtěl koho ú-dem a neprávě o jeho statek připraviti; Nebť je o mé jiezdě veliký ú. uložen. Arch. III. 313., IV. 5. Vyzrazeny jsou té doby při dvoře kyjevském ú-dy o bezživotí jeho; Kochan Břetislava při nastolení jeho na ú-dy jejich upamatoval, jakoby nového knížete k opatrnosti vyzývati chtěje. Ddk. II. 78., 117. Někoho nějakým ú-dem podtrhnouti. Troj. Někoho v ú-dy vtáhnouti. Jel. Města ú-dem dobyti. Martim. Lstivé ú-dy o někom jednati. Háj. Všeliký ú. a moc k opravě přivésti a se ú-dóm brániti. Vš. Jir. 9. — Ú. = *uložení*, *úkol*, die Aufgabe. Us. — Ú. věčný ustanovil s nimi (testamentum aeternum constituit cum illis). BO. — Ú. = *uložený trest peněžní*, die Geldstrafe, *n. daň*, die Abgabe. Toho úklada má sie dostati žalujícíemu polovice, druhá část má sie dostati richtářovi. Pr. pr. — Ú. Boty ušité na úklad, boty úkladové = boty, jichž podešev jest zvláštním způsobem přidělána. Jsou to boty neúhledny a vídati je na mor. Valašsku. Džl. V Bystersku. Sn.

Úkládací list, der Anlagschein, Rk., stůl, Packtisch. Šp.

Ukladač, e, m. = *kdo ukládá*, *skládá*, der Packer. — U. *svárův* = *smírce*, der Processchlichter, Friedensstifter. Kom. — U. = *úkladů strojitel*, der Nachsteller. Soudcové odsoudili Hirkána jakožto buřiče a u-čo (úkladníka, pokladače). Plác. Byloliby potřebí pomáhati městu pražskému hlavnímu na proti ukladačóm. Arch. III. 244.

Ukladačka, y, f., die Packerin, Schlichterin, Nachstellerin.

Ukládání, n., das Niederlegen, Lagern, Einlagern, die Ablagerung. U. piva, die Biereinlagerung, Dch., řepy. Vz Uložiti, Uložení.

Ukládaný; *-án*, *a*, *o*, vz Uložiti.

Ukladatel, e, m., der Einleger. U. do spořitelny. Vz Uložiti. Dch.

Ukládati, vz Uložiti.

Úkladce, e, m. = *ukladač*. Ú. bud Hospodin mezi nimi (arbiter, smírce). Jir. exc. — Mikuláš a Oldřich byli jsú u-ci o město chtiece je zlésti. Pč. 23. Ú. křivého učenie, cultor perversorum dogmatum. BO.

Ukladení, n., vz Uložiti.

Ukladený, vz Uložiti.

Úkladně, hinterlistig, meuchlings-. Ú. účiniti, na koho střici, Us., oheň klásti, zabiti. V. Ú. zamordovati. Kn. Oni svú věc chytře a ú. vedou. Arch. IV. 406. Ú. koho zabiti. Ddk. II. 333., 410.

Úkladní, **-ný** = *s úkladem*, Meuchel-, hinterlistig, nachstellerisch, meuchelmörderisch. Smil v. 1668. Úkladný. V. Ú. člověk, V., vrah, vražda, D., Ddk. VI. 7., záloha, chytrosť, Troj., štěstí. Jel. Číhati v ú-ém zástiní. Dch. Strany *pořekadel* vz *Lstivý*.

Úkladnice, e, **úkladnička**, y, f., die Nachstellerin. Lom.

Úkladnický, Intriguanten-. Šm.

Úkladník, a, m., der Nachsteller, Betrüger. V., Kom. Svým ú-kům odepříti a odolati. Bart.

Úkladnosť, i, f., die Nachstellung, Hinterlist. Klamavá toho muže udatnosť a úkladnosť. Troj. — Lom.

Úkladný, vz Úkladní.

Uklamrovati, **šp.**, z něm. (fest) klammern, *skobami upevniti*.

Ukláněti se, vz *Ukloniti*.

Uklápaný; *-án*, *a*, *o*, abgerackert. U Opav. Klš.

Uklápati se = *ulopotiti se*, sich abrackern. — **čím:** prací. U. Opavy. Klš. Dle Jg. také na Mor.

Uklásti, vz Uložiti.

Ukláti, ukoli, ukůleš atd., al, án, ání = *ubodnouti*, stechen. — **abs.** Bodláku nemačkej, sic ukole. Č. M. 32. — **se čím.** Čím pohráváš, tím se ukoleš. Č. M. 294. — **koho.** Troj. — **se kde: na** růži. L.

Uklátiti, il, cen, ení; *uklacovati* = *klátě zmoci*, erschwingen; *klácením učesati*, herabschlagen. — **abs.** Jestiť prve u. a potom hrýzti. Vš. Jir. 108. — **co:** zvon. — **co komu čím:** ořechy tyčí. Něco vařechou u., durchrütteln. Na Ostrav. Tč.

Uklebetovati = *uklevetiti*. Na Ostrav. Tč.

Úklej, e, **úkleje**, e, **uklejka**, y, f. = *ryba*, bělice, die Uckelei, pol. uklej a uklejka, srb. uklija. D., Sal. Ú. obecná, alburnus lucidus, pruhovaná, a. bipunctatus. Frč. 287. Schd. II. 499. Der Weiss-, Schneiderfisch, Hägling. Vz Mz. 359.

Uklejiný; *-en*, *a*, *o*, fest geleimt. Na Ostrav. Tč.

Uklejiti, il, en, ení, *uklejovati*, festleimen. Us. — **co.** Tč.

Úklejnice, e, f., das Netz zum Weissfischfang. Šm.

Uklejovati, verpichen, leimen.

Ukleknouti, knul a kl, utí; *uklekati*, niederknieen. — **před kým na čem:** na kolenech. St. skl. — **kde: v** kostele. Us. — **kam: na** zem. Us. Tč.

Uklekotati se, sich satt klappern, ratschen. Mor. Tč.

Uklenouti, ul, nt, utí, *uklenovati*, fest wölben. Us. Tč. — **co kde.**

Digitized by Google

Uklepání, n., das Erklopfen, Durchklopfen.
Uklepaný; *-án, a, o*, erklopft, durchgeklopft.
Uklepati, *uklepovati, uklepovávati; uklepnouti*, pnul a pl, ut, utí, erklopfen, durchs Klopfen bereiten: vergeuden. — **co komu čím**: kosu klepáčem, oheň křesivkem. Us. Tč. — **se, čeho**. Ten své jmění uklepal. Ten uklepal (promarnil) peněz! — **co kde**: oheň **na** křemeni. Us. Tč.
Uklesati; *uklesnouti*, klesl, utí, niedersinken. Bern.
Uklesniti = *oklasniti*. Na Slov. Bern.
Uklesnouti, ul, ut, utí, niedersinken. — **kam proč, nač**: na kolena, **na** zem *slabosti*, **od** slaboty. Us. Tč.
Uklestiti, il, štěn, ění = *useknouti, ulomiti*, abhauen. — **co komu**. Leg. Prorok dřevo sobě uklestil. Paps. 808.
Úklešti, n., die Portzange (in der Salzsied.). Šm.
Ukleštiti, il, ěn, ění, abzwicken. — **co čím**. Us. Tč.
Uklevetiti, *uklevetati*, austratschen. — **co na koho**. Pěknou věc naň u-li. Mor. Tč.
Uklibaný; *-án, a, o*, abgepickt. Vz Klíbati, Uklouti. Chodí jako u-ný kohout (pyšně). Hnka, Drsk. Vz Uklivaný.
Úklid, u, m. = *uklizení, odstranění*, die Wegschaffung, Wegräumung. Ú. nepřátel. Br. — **Ú.** *v sednici* = *uklízení*, das Aufräumen. Us. — **Ú.** = *upokojení, usmíření*, die Schlichtung, Beilegung der Streites. Ú. pří, Ms., žaloby. Rvač. Po ú-du žaloby a odporu stal se nález mezi nimi. Rvač. Proč by jim dopúštěli utíkati se k braní a k súdům, kteréž mohú moci úklidu práva ukrocovati. CJB. 271. Ú. všeho nepřátelství mezi lidstvem zjednaný smrtí Kristovou. Sš. I. 111. Po takovém úklidu Turci zase nazpátek táhli. Bart. 227. Kterak by ho po úklidu zradil. ZN. — **Ú.** = *pokoj*, die Ruhe. Mysl popuzená k svému ú-du se navrátila. Ms. pr. hor. Jestiť neděle příčina, aby mysl člověčie v ú-du a v útěše oddechla v hospodinu. Št. Aby v ú-du a lepším upokojení jsouce uvážili beze hřmotu; Toužíme všichni po ú-du; Hledati pokoje duše své v ú-du tichého kláštera. Pal. Dj. IV. 1. 93., 2. 118., V. 1. 331. Bývať to, že, nechtě někto mála v úklidu přetrpěti, zajda v súdy neb u války musí viece přetrpěti. Št. Dohodiž nám ho na úklidě, když nebude v silném lidě. Hr. rk. 215.
Ukliditi, uklid', dě (ic), il, zen, zení (na Slov. děn, dění); *uklízeti*, -zejí, zej, zeje (ic), el, en, ení; *uklizovati, uklizívati* = *pokliditi*, aufräumen, reinigen, zusammenlegen; *skliditi, na stranu dáti*, weg-, abräumen, beseitigen, entfernen; **se** = *odstraniti se*, sich entfernen; *upokojiti se*, sich zur Ruhe begeben; *břichu ulehčiti*, seine Nothdurft verrichten, hofiren. — **abs**. Uklid'te tu. Ros. Když tyto věci byly uklizeny. Arch. II. 32. — **co**: dům, Br., pokoj, stůl, stopy zločinu, Us., své údy (v klid položiti). Št. Uklid' to pryč. Us. U. spor; Uklidivše naše věci říšské zase domů pojedem. Pal. Dj. II. 1. 303., III. 3. 107. Škody a bezpráví u. Troj. 101. Lidé, čekajíce milých a vzácných hostí, dům uklízejí. BR. II. 56. b. U. záseky v branách, hranice. Ddk. II. 140., 186. U-li ho (= dali do chládku, uvěznili ho; *zabili ho*). Us. Vrů. — **co odkud**: překážky **z** cesty (**s** cesty). Us. Noc z nebe (**s** nebe) **se uklidila**. Ráj. — **čeho**. Takových pohoršení z církve uklidili, **Sp. m.**: taková pohoršení. — **se kdy. S** nočními tmami boj **se uklidil** (upokojil). Troj. 235. — **co, se kam**: obilí **do** stodoly. Šp. Pes do boudy se uklidil. U. se někam **na** venkov. Kos. Ol. I. 159. — **co jak**. Mohou zajisté ti nápohlední odporové *snadnou měrou* odklizeni býti. Ev. Mt. 102. **Dle** možnosti něco uklízeti. Ddk. II. 355. — **co kde**: rozepři **mezi** stranami u. Zříz. zem. 1562. U. co **před** někým. Br. **V** pokoji ukliditi. Us. Šd. Neshoda **na** sněmě v Řezně v lednu 1158. nebyla uklizena. Ddk. III. 240. — **se kde, na čem** (*podělati se*). Aesop. — **co čím**: (sváry) pěknú řečí. Let.
Úklidnosť, i, f. = *správnosť, pořádek*, die Ordnungsliebe. Us.
Úklidný = *správný, pořádný*, Ordnung liebend, ordentlich. V Policku. Kšá., D. — **Ú.** = *pokojný, tichý*, ruhig. Výb. I. 715. Ú. tichosť. Št. Nebývajž tu, kdež jest lidno, ale vždy, kdež jest ú-dno. Smil v. 1330. Ú. mysl míti. Št. Vz Úklid.
Úklik, u, m. = *ohnutá cesta*, die Abzweigung, Krümmung des Weges. V Krkonš. Vz Úklika.
Úklika, úkluka, y, f. = *úklik*. Na Ostrav. Tč.
Úklinek, nku, m., Mordent. Hd.
Uklíniti, il, ěn, ění; *uklinovati*, zu-, verkeilen. — **co**. Uklinuj to dobře. Us. — **co kde**: ramena kola **v** hřídeli. Vys.
Uklinkati = *opiti*, berauschen. — **koho, se čím**: vínem. Ros.
Uklinouti, nul, ut, utí = *uklouti*. — **co**. Budel uslyšav to i dí jemu: Hádku, co kluzíš, však neuklineš. NB. Tč. 106.
Uklinovaný; *-án, a, o*, eingekeilt. — **kde**. Čepy jsou u-ny **v** litých nábojích. Zpr. arch. XI. 3. seš. 14. str.
Uklinovati, vz Uklíniti.
Uklíti, kleji, el, et, etí, abfluchen. — **co komu**. Vše jim ukleje a upře. Us. Jg.
Úkliudný, zastr. = úklidný. Jir.
Uklivaný, abgehackt, abgepickt. U. kohout. Vz Uklouti, Uklibaný.
Uklivati, abpicken, zu Tode picken. Vz Uklouti.
Uklízeč, e, m., v horn., der Säuberjunge. Bc.
Uklízení, n. (od uklízeti), *uklizení* (od ukliditi). Vz Ukliditi. Roztržka přišla zase k u. Ddk. II. 328. Nemůžeme udati, které asi nesnáze očekávaly ještě uklizení svého. Pal. Dj. III. 3. 196. Služky mají mnoho u.
Uklizený; *uklizen, a, o*, auf-, ab-, weggeräumt; beigelegt, zur Ruhe gebracht. U. pokoj, dům, světnice, zahrada, Us., mysl (ruhig), Ms. pr. hor., svědomí. Ctib. Aniž také súdce súditi má v své náhlosti, ale když má mysl u-nú. CJB. 275.
Uklízeti, vz Ukliditi.
Uklnouti, nul, utí, fluchen, schimpfen Tč.

Uklofati, vz Uklouti.
Uklofcovati, zu Tode picken, schlagen. — **koho.** Ros.
Uklohniti, il, én, ění = *špatně ustrojiti*, schlecht zubereiten. — **co:** jídlo. MM., Dch., Tyl. Ty ženské neumějí nic u. (uvařiti, byť i špatně). Us. Ntk.
Uklochtiti, il, én, ění = *uklohniti*.
Úklon, u, **úklonek,** nku, m., **úklona,** y, f. = *uklonění*, die Verbeugung, das Kompliment. Ú. v tělocviku. Ú. v pravo, v levo, předklon, záklon. *Úklona*, na Slov. = *úchylek, útočiště*, der Zufluchtsort. Bern. Vz KP. I. 415. Poddanská ú., die Huldigung. Dch. Ú. učiniti. Dch. — Ú. = *svah*. Vz toto.
Úklonek, nku, m. = *úklon*. Náš pán je na samy ú-nky zvyklý a chce, aby se mu každý ukláňal. Mor. Šd.
Uklonění, n., die Verbeugung, Huldigung. Pozdravení, u. zjevuje nad míru. Na Slov. Tč.
Ukloniti, il, ěn, ění; *ukláněti*, ěl, ění, na Mor. místy *ukláňati se*, *ukloňovati* = *nakloniti*, neigen, beugen; *uhnouti*, *odvrátiti*, abbeugen, ablenken. — **co:** hlavu. Us. — **se komu,** sich, beugen, verneigen; sich abbeugen. Us. — **se před kým.** Háj., Er. Sl. čt. 55. — **se jak:** uctivě. Us. Dch. — **se pod čím:** pod větrem se ukláněti (o stromech).
Úklonkář, e, m., der Komplimentenmacher. Rk.
Úklonnosť, i, f., die Artigkeit, Höflichkeit. L.
Úklonný, beugsam, nachgiebig, willfährig, artig; *neúklonný*, unbeugsam. Dch.
Ukloňování, n., das Verbeugen.
Úklop, u, m. = *poklop*, die Klappe. Ú. potápěcí = zvon potápěcí. Kod.
Uklopotati, cf. *Klopotati*.
Uklopotiti, vz Klopotiti.
Uklopýtnouti, tnul a tl, utí, straucheln, strauchelnd fallen. Us. Tč. — **kde: na** ulici přes kámen. Us.
Uklóti = *uklnouti*. — **se,** sich satt fluchen. Na Ostrav. Tč.
Uklouti, ukluji, ul, ut, utí; *uklíti*, ukliji, il, it, ití; *uklinouti*, *uklovati*, *uklibnouti* atd. Vz Klofati; abpicken. Chodí co uklibaný (uklivaný) kohout. Vz Uklibaný. Prov. — **co, koho.** Kus kamene u. (klofáním uraziti). Ros. Káně zajíce uklofala (klofajíc zabila). Ros. Uklvali by mě jak havrani. Us. Šd. Zanevřel na mne, div by mne neuklval. Šd. — **koho kam: v** patu. Jg.
Uklouzati, *ukluzovati* = *kluzkým činiti*, glatt machen. — **co:** cestu. Ros.
Uklouznouti, znul a zl, utí = *ujíti*, *utéci*, entschlüpfen, entwischen. V. — **komu.** Uklouzlo mně neopatrné slovo (z úst). Ml. Uklouzlo mu to (nedošel toho). Us. Dch. — **před kým.** Umí před ním u. BO. — **komu s kým.** Us. — **kam: do** bláta. — **komu odkud:** z vězení. — U. = *klouznouti*, ausgleiten. — **komu.** Noha mi uklouzla. Jg. — **kde: na** ledě, na hladkém kameni. Ml.
Uklubati, vz *Uklouti*.
Uklubění, n., das Abrunden; Abprügeln. Bern.
Ukluběný; *-ěn, a, o*, gerundet; abgeprügelt. Bern.
Uklubiti, il, en, ení, na Slov. = *ukulatiti*, *klubko udělati*, rund machen; *sbíti*, tüchtig abprügeln. Us. Bern.
Úklud, u, m. = *úklid*.
Ukluditi = *ukliditi*. Mor. Sd., Bkř.
Úkludný = *úklidný*, ruhig, Ruhe liebend; rein, sauber. Na Ostrav. Tč.
Úkluka, y, f. = *oklika*. Ta cesta dělá ú-ky. Na Ostrav. Tč.
Ukluniti = *ukloniti*. Ve Slez. Tč.
Uklusati, sám a ši; *uklusnouti*, sl, utí, *uklusávati* = *klusem utéci*, wegtraben, davonlaufen, -kommen. — **odkud kam.** Sotva jim z rukou na hrad uklusal (uklouzl). Bart. 257. 6.
Uklvati, vz *Uklouti*.
Uklzati, *uklznouti*, zl, utí, aus-, abglitschen. Vz Uklouzati. Klzačka už je uklzaná, už se dobře klže. Na Ostrav. Tč. — **kde: na** ledě. Us. Tč.
Uklznouti = *uklouznouti*. Na Ostrav. Tč. Vz Uklzati.
Ukmásnouti, snul a sl, ut, utí, abraffen, wegreissen. — **co komu:** dobytku kousek trávy někde u. Mor. Šd. Pes mně ukmásl kus sukně. Ib. Šd.
Uknísati = *uhoupati*, lange schwingen. Bern.
Ukňukovati = *kňourati*, raunzen. Us. Tč.
Ukobziti se, il, ení, lange hüpfen, schäkern. Na Slov. Bern.
Ukochati = *zamilovati*, lieb gewinnen. — **co, koho.** L. — **si koho jak.** Vz Zamilovati.
Úkoj, e, m. = *ukojení*, die Besänftigung, Befriedigung, Stillung, Beruhigung, Beschwichtigung, Linderug. Dch., Vrch. Zvuky nesou úkoj. Hdk. L. kv. 29.
Ukojení, n. = *úkoj*. Radosť věčná záleží . . . a na milování a u. v tom dvém tak, že . . . Hus II. 253.
Ukojenosť, i, f., die Befriedigung, Beruhigung. Dch.
Ukojený; *-en, a, o*, besänftigt, beruhigt, gestillt, beschwichtigt, befriedigt. U. moře. Us.
Ukojitel, e, m., der Besänftiger, Beruhiger atd., vz Úkoj, Ukojiti.
Ukojitelka, y, **ukojitelkyně,** ě, f., die Besänftigerin, Beruhigerin usw., vz Úkoj.
Ukojitelný, stillbar, befriedigbar, versöhnlich. — **v čem:** v hněvu (ústupný, mírný). BR. II. 712. b. Neukojitelný hněv. BR. II. 655. b.
Ukojiti, il, en, ení; *ukájeti* (vz Gb. Hl. 144.), 3. os. pl. -ejí, el, en, ení; *ukojovati* = *spokojiti*, *uchlácholiti*, *obměkčiti*, beruhigen, stillen, besänftigen, beschwichtigen, versöhnen. Jg. — **co, koho:** dítě, Us., hněvivého, D., hněvivou mysl. V. U. svou zuřivosť, ctižádosť. Dch. Kristus hněv otcův u-jil. BR. II. 14. b. Žádal apoštol u. jejich toubu a jejich bohumilou zvědavosť. Šš. II. 145. Nedaj sebe u. rozkoši tělestné; Neb vrť se kam chce, ten, jenž miluje chlipnosť, nikdež nenalezne, co by jeho žádosť nasytilo neb ukojilo; Buoh byl jich *užitek*, jenž je konečné ukojil; Nižádná věc ani všechna

Digitized by Google

stvoření nemohú duše n. konečně, jediné samo božství. Hus I. 294., 297., 298., II. 53. (Tč.). — **koho, co čím:** pěknými slovy. Troj. Nasycením žádosť srdce se ukájí. Sš. Sk. 170. (Hý.). Přímluvou legatovou dal se u. Pal. IV. 2. 288. Já smrtí hněv otcův u-jím. BR. II. 71. a. — **proč.** Pro něhož libě jsem ukojen a s vámi spokojen. BR. II. 75. b. — **čeho, koho** (gt.): žízně, šp. m.: **co.** Brt. — **co kde.** Nemalou vojnu Pán u-jil vně nás i v nás, mnohotvárnou, všestrannou, dlouhotrvalou vojnu. Sš. I. Ukojiti dítě **na** rukou, stillen. Tč. — **koho, se v čem.** Boha v hněvu jeho ukojiti. Kram. A v tom kochání se ukojí. Hus I. 42. A v tom se tak ukojí v radosti, že nikam z ní nebude moci pohnut býti. Hus II. 253. — **se kdy od čeho.** Člověk má se v neděli od hřiecha u. a od přiekazného díla. Hus I. 115. (Tč.). — **se** = hněv pustiti, sich beruhigen. V. Ukoj sě hněv tvój. BO. Který člověk dobrý vóli svú ke všemu dobrému zdvihuje, tak se ukojí, že... Hus III. 297. — **čeho v kom.** Ukájí všech smyslů v člověku spaní. Gníd. Vz *U. čeho.* — **se ke komu.** Ukoj se k nám, milý pane. Br.

Ukojivý = *co ukojuje,* stillend, schmerzstillend. Ja. Působnosť u. a smírná. Sš. II. 201.

Úkojnosť, i, f., die Versöhnlichkeit.

Úkojný, besänftigbar, still, leicht zu befriedigen. Us.

Ukojování, n., das Beruhigen.

Ukojovatel, e, m., der Beruhiger.

Ukojovatelka, y, **ukojovatelkyně,** ě, f., die Beruhigerin.

Ukojovatelný = *ukojitelný.*

Ukojovati, vz Ukojiti.

Ukokrhati, durch's Krähen verursachen, anzeigen. — **co komu.** Kohout nám špatný čas ukokrhal. Us. Tč.

Ukoktati, herausstottern. Ten se vám ukoktal, než to vypověděl. Us. Tč.

1. **Úkol,** u, **úkolek,** lku, **úkoleček,** čku, m., od kolo, quantum; cf. kol-i-krát. Bdl. 347. **Ú.** = *jistá práce na určitou dobu,* bestimmte Arbeit, das Tagwerk. Svůj denní ú. dodělati. V. Práci úkolem uložiti. Us. Ú. dělati. Kom. Tříti se do cizího ú-lu. Ros. Dáti se, pustiti se do svého ú-lu. Dch. Uloženou práci ještě nad ú. vykonal. Brt. S. 77. Někomu ú. dáti. Nz. Práce z ú-lu (úkolová). Nz. I tehdáž ujal se ú-lu prostředníka, ale s jakým úspěchem?; Vratislav pojal velice dobře vážnosť ú-lu sobě svěřeného. Ddk. II. 173., 293. Pán vyvoliti sobě umínil učeníky, jimž by ú., lidi k spáse vésti, svěřiti mohl; Neměl Jan u-lu absolutného; Chtěje dověděti se místněji o u-lu jeho; Přistoupá nyní k ú-lu svému. Sš. Mr. 8., J. 17., 47., II. 12. (Hý.). Takový ú. naň vložil; Aby mu v takovém u-lu byl pomocen; Bartoloměj měl ještě jiný ú. na Moravě. Ddk. III. 66., 111., V. 325. (Tč.). — **Ú.** = *jistá robota,* bestimmte Frohnarbeit. Na ú. jíti. — **Ú.** = *jistá práce za mzdu projednaná, úkolní práce,* akkord, der Akkord, das Gedinge, die Gedingarbeit, akkordirte Arbeit. Ú. metrový, latrový, čtvercový, Quadratflächengedinge, vozový, Wagen-, hlavní, premiový. Hř. Ú-lem dělati. Dílo na ú. projednati. Rohn. Dílo ú-lem projednati, pronajíti. J. tr., D. Ženci ú-lem. Us. Práci ú-lem zjednati. Ú-lem na den dělati. Kram. Pakli by který kovář bez všelikého nájmu neb úkolu koval těžařům. CJB. 313. Na úkol přísti. Půh. Na ú. ve vinici pracovati. Čk. Leč by ú-lem zjednané dílo měli. Bck. II. 1. 191. — **Ú.** = *mzda,* der Lohn. Aby jim dával v čas vyměřený ú. a pokrm. V. Kluci by byli živi na ú. = nesmírně mnoho jedí! Sř. Za přívoz tří sudů vína úkolem dáno 7 kop. Blk. exc. — **Ú.** = *díl berně, co na každého přijde.* Podlé úkolóv dřevních povolili jí páni berně; Berci v tom hřešie, ač úkoly berú rovně, ale zámazné berú těžce. Výb. I. 725. (Páni n. vládyky) nepovolují berně jinak než podlé úkolóv starých. Št. Vz Gl. 347.

2. **Úkol,** u, m. = *úhrnek.* Povodeň všecko úkolem poplenila. Zlob.

3. **Úkol,** u, m. = *kůlna.* Slov.

Ukoláceti, el, en, ení = *ukolébati.* Tč.

Ukoláčkovati koho = *vytáčkami a po dobrém utišiti, odbyti,* Jemanden mit Ausflüchten und guten Worten abweislich bescheiden. U Vys. Mýta. Hrp.

Ukolebač, ukolebávač, e, m., der Einwieger. Us. Šd.

Ukolébati, *ukolíbati* = *kolíbáním upokojiti,* einwiegen; *uchlácholiti,* stillen, begütigen, beschwichtigen, einwiegen. — **co, koho:** dítě, Ros., svědomí. Kom. — **koho, se v co:** v lahodné sny. Hlas. Duše tamto ukolíbá ve snění se růžová. Sš. Bs. 43.

Ukolíbavka, ukolébavka, y, f. = *píseň k ukolíbání dětí,* das Wiegenlied. Zlob.

Ukolísati, na Slov. = *ukolíbati,* einwiegen. Bern. — **koho.** Holiže, holiže, mamka ca kolíše (kolíbe), kedy ca ukolíše, puojdze do Beluše. Sš. P. 511.

Ukoliti, il, en, ení = *kolím upevniti,* pfählen. Ros.

Úkolní, -ný = *úkolem zjednaný,* gedungen. Ú. robota, dílo, Reš., práce (vz Úkol, Úkolový), Sych., smlouva, D., havíř (úkolník). Hř.

Úkolnice, e, **úkolnička,** y, f., gedungene Arbeiterin.

Úkolnictví, n., der Stand des gedungenen Arbeiters. Bern.

Úkolník, -a, m. = *kdo úkolem dělá,* der Tagarbeiter, Taglöhner, Akkordarbeiter, Gedingarbeiter. Ros. Nádenník a ú. museli přispívati. Pal. Dj. V. 2. 441. — **Ú.,** u, m. = sloupec, k němuž se branka n. vrata přivírají a petlicí zastrkují. Slez. Šd.

Úkolníkovati, *úkolovati* = *úkol dělati,* Geding arbeiten. Us.

Úkolovati = *úkol dělati.* Us.

Úkolový, Geding-, Akkord-. Práce ú. (úkolem projednaná), J. tr., práce, z ú-lu. Nz. Ú. plat, das Pauschale. J. tr.

Úkon, u, m. = *konání, funkce.* Ú. = zjev činnosti přiměřené účelu, jemuž slouží původ takového zjevu, die Operation, Funktion, Thätigkeit. S. N. Pojmy se plodí úkonem (konáním) mysli. Marek. Ú. v mathem.: ú. pomocný, Hilfsfunktion, algebraický, pře-

tržitý (diskontinuirlich), celistvý (ganze F.), lomený (gebrochene F.), pravě lomený (echt gebrochene F.), nepravě lomený (unecht gebrochene F.); u-ny podobné (ähnliche F.), stejnotvárné (F. von einerlei Form), jedné hodnoty n. jednohodnotné (einförmige F.); ú. spřežitý (komplexe F.); ú. jde skrze nullu; ú. rozvinouti, rozvésti. Nz. Nepřímý, obrácený (invers) u. početní, střídavý (alternující); ú. početní, Rechnungsart. Stč. Alg. 10., 12. Ú-ny úhloměrné, goniometrische F. Jdč. III. 11. Bohoslužebné ú-ny, gottesdienstliche Handlungen. Dch. Jak tento roste chrám (těla), též uvnitř mysl a duše bují ve svých úkonech. Shakesp. Haml. 1. 3. Dch. Ú. udělaný, učiněný, opus operatum. Sněm. trid. (Šd.). Ú-nové boží na vnějšek, opera dei ad extra; Výklad ú-nu toho symbolického se obrazně nese; Výdech ducha sv. . . . jest osobodějný ú.; Každý úd těla má ú. sobě oddílný; Ú. pomíjející; Řada ú-nů; Posvátný ten ú. rozličný může míti obsah. Sš. J. 109., 215., 249., I. 123., II. 28., 86., II. 144. (Hý.). Teprv časem ú. vnějšího spojování ujala zvláštní slovce. Ndr.

Úkonalý = *ukonaný.* Děvenka u-lá (unavená) na trávníčku zaspala. Sš. P. 302.

Úkonaný; *-án, a, o* = udělaný, fertig gemacht, Us.; *unavený*, ermüdet, müde. Na Zlinsku. Brt.

Úkonati, *ukonávati* = *udělati*, fertig machen, vollenden; *unaviti*, ermüden. Kld. — **co.** Ros. — **se v čem, čím:** v běhu, Bern., během.

Úkoncovati něco = *ukončiti.* Us. Msk.

Úkončení, n., das Vollenden, die Vollendung. Na dobré u. Šm. Stručné, překvapivé u. spisu našeho. Sš. Sk. 4.

Úkončený, vollendet. U. rok atd. Na ukončenou. Šm. — **čím.** Část rostliny u-ná trnem. Rst. 511.

Úkončitě, begränzt.

Úkončiti, il, en, ení; *ukončovati*, vollenden. — **co:** práci, věc nějakou, řadu, boj atd. Dch., Ddk. V. 151. — **co čím:** hádku soubojem. Ml. — **co s čím, s kým.** Dříve s každým oběhem měsíce i rok jsou ukončovali. Měst bož. S někým věc na čisto u., reinen Tisch machen. Dch. — **v čem.** Když seslání ducha sv. bude v následcích a výjevech ukončeno. Sš. Sk. 24.

Úkončitosť, i, f., die Abgeschlossenheit, der Abschluss.

Úkončitý, begränzt. Sedl.

Úkondaný = *ukonaný, uvondaný.* — **od čeho, čím:** od veliké roboty; prací. Slez. Šd.

Úkonejšiti, *ukonýšiti*, il, en, ení; *ukonoušiti, ukonejšeti, ukonoušeti, ukonejšivati* = *uspati, ukolíbati, uhejčkati*, einlullen, einschläfern, einwiegen; *spokojiti, ukojiti*, beschwichtigen, beruhigen. — **co čím:** dítě zpěvem, nakrmením, hejčkáním. Lichocením dával se ukonyšiti. Pal. IV. 2. 440. — **koho kde kdy:** Shledával v úmrtí Vipertově dobrou příležitosť, za kterouž by mocné protivníky své v Sasích mohl u. Ddk. II. 404.

Úkonně = *konečně*, definitivně. Kat. 2701.

Úkonnosť, i, f. Ú. přístroje, die Funktionsfähigkeit. Dch.

Úkonný = *aktualný*, aktuell. Ú. dobro, zlo, hřích, úmysl, ctnosť, milosť. MP.

Úkonoušiti = *ukonejšiti.* Pal. Dj. IV. 1. 160.

Úkonýšiti = *ukonejšiti.* Pal. Dj. IV. 2. 277., 440.

Úkopati, *ukopnouti*, pnul a pl, ut, utí; *ukopávati, ukopávávati* = *kopaje ubrati*, ab-, weggraben; *kopaje činiti, vykopati*, ausgraben; *moci kopati*, im Stande sein zu graben; *kopna udeřiti*, hauen; *kopaje zabiti*, zu Tode stossen, stampfen. Jg. — **co komu:** kus pole, mez (celou) = *kopáním ubrati.* Hrobaři, hrobaři, ukopte mi jámu velikú, širokú, co dvá do ní lehnú. Sš. P. 86. — **komu čeho:** meze (i. e. kus. Týž význam). — **komu čeho kde.** Ukopni mi v zahradě cibule, zemňáků do hrnka. Us. Šd. — **koho čím (kam).** Ukopl ho kůň nohou do břicha (kopnutím udeřil). Ros. Měla milá dva nože, oba metalové, jedném hrob ukopala, druhém se zabila. Sš. P. 781. — **co, koho:** psa (kopnutím udeřiti, 2. kopáním zabiti). Us. U. jámu (vykopati). Kráva mě ukopla, když jsem ji dojila. Zem je tvrdá, že jí nelze ukopnouti. Us. Šd. Já to ukopnu (budu s to, abych to urazil). Ten to ukopal (špatně udělal, verpfuschen). Us. Dch.

Úkopčiti, il, en, ení = *uvršiti*, häufen, häufeln. Jg. — **co:** řádky, seno. Us. Tč.

Úkopečkovati = *ukopčiti*, häufeln. — **co kde:** seno na louce. Us. Tč.

Úkoprtnouti, tnul a tl, strauchelnd fallen. — **kam: na** zem. Us. Tč.

Úkoptění, n., vz Ukoptiti. I Vulkanus na kvasích bohuov k smíchu popouzí a jednak svým kulháním a jednak u-ním obveseluje jich spolupití. Jel. Enc. m. 17. U. nebo nečistota lidí zbědovaných obrátila se v sličnosť. Skl. V. 304.

Úkoptěný; *-ěn, a, o*, schmutzig, russig. U. nos. Dch., Nz. lk.

Úkoptilý = *ukoptěný.* U. Vulkan. Jel. Enc. m. 17.

Úkoptiti, il, ěn, ění a cen, ení = *koptem učerniti*, russig machen, berussen, schwärzen. V. — **koho, se.** Ros. — **se čím:** sazemi. Jel.

Úkor, u, m., **úkora**, y, f. = *ukoření, pohanění, posměch, potupa, rouhání, utrhání*, die Schmach, Schmähung, Verachtung, Schande, Lästerung. Jaké ú-ry měl od hubenějších. Bern. V. Otnes ote mne růhotu a úkoru. Ps. ms. Někomu na ú., Einem zur Schur. Dch. Za odvet a náhradu veřejné ú-ry. Sš. Sk. 199. Ú-ry obrážeti. Troj. Za tento koruně české učiněný ú. musel trpěti král; Jali se spisy Viklefovy brániti proti u-ru kacířství. Pal. II. 1. 337., III. 1. 124. Stál jsem nah u sochy a slyšal jsem úkory a posmívání v svoje uši. Boč. Zdali jsem komu na ú-ru učinil. Kon. Třikráte pýše na ú. slzy ho polijí. Ráj. Nebo pro tě trpěl jsem úkoru. Ž. wit. 88. Povahou i chováním svým osvědčil se býti na ú. všem ctnostem, jež zjednávají panovníku česť a lásku. Ddk. II. 53. Synové boží bez ú-ry (sine reprehensione). ŽN. Úkory jí dáváše (výčitky). Bj. Bližnie své ú-ry dává (exprobrat), že . . .; Nepoddávaj nás v ú-ru. BO. Muž bude dá-

Digitized by Google

vati ú-ry ženě, by nelepa byla; Starý Dobeš ochudl bieše a ú. od ženy dosti jmieval, že byl štědr v almužny. Št. — *Pozn.* Zařízení to stalo se na ú. svobody, zde šp. m.: na ujmu (na škodu, zum Nachtheil). Brs. 2. vyd. 248. Úkoru na mravech utrpěti m.: ujmu, škodu. To bylo ovšem na ú. úmluvy, m.: na ujmu, na škodu. Taktéž v násl. a p. příkladech: Kterýžby opovážil se něčeho na ú. obecného a vždy obvyklého pořádku; Zvláštní úrokování a zakupování důchodů poskytovalo židům prostředky k vlastnímu obohacení na ú. jiných; V cizí zemi chtěli zbohatnouti na ú. jiných; Nehody působily jemu na ú.

Ukoralý chléb, spröd, krustig. Ros.

Ukorati, *okorati = kůru dostati,* dürr, spröd, krustig werden. Chléb ukorá.

Ukořeniti = *upevniti,* befestigen. — **U.** = *kořením upraviti,* würzen. — **co:** polívku. Jg.

Ukořený; *-en, a, o,* gedemüthigt. Us. Dch.

Úkoří, n., *lépe: úkor.* Jg.

Ukořistiti, il, ěn, ění, erbeuten. — **co.** Mus. — **kdy: ve válce.** — **co jak čím.** Vizte, ať nikdo vás neukořistí mudroslovím a podvodem podlé podaje lidského. Sš. II. 207.

Ukořiti, il, en, ení; *ukořovati,* demüthigen. — **koko** (pokořiti). — **se před kým.** L.

Ukormoutiti, il, cen, ení, abängstigen. Šm. — **se z čeho,** sich abgrämen. Tč.

Úkorný = *hanlivý,* schmähend, Schmach-. Ú. slova. Pulk., Pal. III. 1. 236. Úkornými slovy tomu se zprotivili. Troj. 365. Úkorné chudými pohrdání. Sš. L. 162.

Ukorunovati, krönen. — **koho kde.**

Úkos, u, m., ve stavitelství = *pokosné či šikmé sražení hrany n. kraje,* die Fase. S. N., Pal. Ú. pilíře. Statist. příruč. kn. 1877. 106. — **Ú.** = *šikmosť, pokos, pošik,* die Schräge, Schrägheit. Šp. Ú. kotvičný (v hodinách), die Ankerschräge; zub padá na úkos. Šp. Úkosem, schräg, *šikmo.* Ú. jíti přes louku.

Ukositi, il, en, ení, abmähen. — **co:** trávu. Bern. Smrť ukosí květ mladosti. Krok. Už nám ta děvinka, už nám zahynula, slunečko a láska, ta ju ukosila. Sš. P. 560. — **čím.** Tou kosou nic neukosíš. Bern. — **čeho:** trávy (část).

Ukoslati, abreiben. — **si co:** kalhoty (nohou do nohy tluče n. je dlouhé po zemi smýkaje, abtreten). Na Ostrav. Tč.

Úkosně, úkosno = *úkosem,* schräg. L.

Úkosník, u, m. = kámen na kosu proti vrstvám lámaný, ku stavení schodů způsobilý. Us.

Úkosnosť, i, f., die Schrägheit. L.

Ukosnouti, snul a sl, utí, sich abneigen. Ž. wit. 101. 12.

Úkosný = *na úkos jdoucí, kosý,* schief, schräg. Průkop ú., Diagonalstrecke. Techn. Ú. lodyha n. díl dlouhý tenký ani kolmo ani rovnovážně nesměřující n. p. oddenek kapradu samce. Ú. koruna trubkovitá, jejíž kraj na jedné straně od zpodiny vzdálenější nežli na druhé. Rst. 511.

Ukostlý, hart. U. sníh. Us. Jg.

Úkošek, šku, m., das Vergnügen. **Rk.**

Ukotáleti, el, *ukotaliti,* il, ení, erwälzen. — **něco.** Ros. — **čím:** rukama.

Ukotouleti = ukutaliti.

Ukoukati. — **co.** Musím všecko sám u. (dohlížeje v pořádku míti). V Kunv. **Msk.** Na Mor., Tč.

Ukouleti, el, ení, abscheiben. — **co jak:** osm kuželek na jeden ráz, jedním rázem. Us. Tč.

Ukouliti, il, en, ení = *ukouleti.* Us. Tč. — **se,** wegrollen. Tč.

Ukoupati = *koupaje smáčeti,* abbaden. Us.

Ukoupený; *-en, a, o,* abgekauft. Dotčenému kupci dědičné právo na u-nou chalupu se uděluje. Kupní list 1784. Šd.

Ukoupiti, il, en, ení; *ukupovati,* ein Stück abkaufen, davonkaufen; *skoupiti, odkoupiti,* kaufen, erkaufen. Jg. — **co.** Ros. — **zač:** za veliké peníze. — **koho k čemu do čeho:** koně k tahu, do tahu. Dům **od** Jakuba Pavlovského k šenkování vína panského jsme oblíbili a u-li. Pam. Val. Mez. 131. Abychom jemu té lázně dopřieli u. svobodně k dědictví. List z r. 1480. — **co, se kde.** Dána jim svoboda, aby v Místku žádný šlechtic se u. (= zakoupiti, vkoupiti) nemohl. Opav. týd. 1880. č. 46. **Na** Valachoch laciněj dobytek ukoupí. Na Zlínsku. Brt. Vz Koupiti.

Ukouřiti, il, en, ení; *ukuřovati,* mit Rauch erfüllen; na Slov. = *zatopiti,* einheizen. — **co:** jizbu (ukaditi; na Slov. = zatopiti). — **čeho:** tabáku (částku vykouřiti, ab-, wegrauchen).

Ukousaný; *-án, a, o,* vz Ukousnutý.

Ukousnouti, snul a sl, ut, utí; *ukousati,* ukousám a ukoušu; *ukusiti,* il, šen, ení; *ukusovati = odkousnouti,* abbeissen, abnagen; *někoho kousnouti, zraniti, uhrýzti,* beissen, verwunden; *kousáním zabiti,* zu Tode beissen. Jg. — **abs.** Tak dlouho ukusoval, až nic nezbylo. Ros. — **co, koho (komu).** Prase dítěti ukousalo prsty. Us. Pes ho ukousl. Us. Neboj se jemu o to říci, však tě neukousne. Us. Dch. Však ho neukousneme, když se naň díváme (na mrzouta). Dch. Ten, jenžto sedlákovi nos ukusil. NB. Tč. 8. Pes zajíce ukousal (**do** smrti). Ros. Slova ukusovati (verbeissen). Šm. Jde mi z tebe strach, co z pečeného vrabce, co by mne blecha ukousla. Prov. Pánu Bohu nohy by ukousal (o pobožnůstkáři). Č. — **čeho.** Kdo toho jablka ukousl (i. e. kus)? Ros. Jeho (Boha) mysli libosť hřiecha nemohla ukusiti. Hus II. 87. — **koho zač.** Kocour ukousl ševce za palec. Kn. poh. II. 246. — **se proč.** Člověk by se *zlostí* ukousal. Us. Vrů. — **od čeho:** od koláče. — **jak.** I myš malá také **od** sebe ukousne. Rad. zv. — **koho na čem.** Rad. zv. — **se kam: v prst.** Jel. Ukousl ji pes v tvář. Dač. I. 94. Ukousni se v nos (říká se pro nic za nic zlobícímu se). Us. Ukus se nyní v loket, dosáhneš-li. Č. M. 193.

Ukousnutí, n., das einmalige Abbeissen, der Abbiss. Us.

Digitized by Google

Ukousnutý; *-ut, a, o*, abgebissen. U. v bot. = na konci uťatý, tak že má kraj nestejně vyřezávaný n. p. listy pavouky ukousané. Rst. 511.

Ukouti, vz Ukovati.

Ukouzliti, il, en, ení; *ukouzlovati*, anzaubern. — **komu.** D.

Ukování, n., das Schmieden, Anschmieden, die Anschmiedung, das Beschlagen. Jg.

Ukovaný; *-án a, o*, geschmiedet, beschlagen, angeschmiedet. Vz Ukovati.

Ukovati; *ukouti*, ul, ut, utí = *kováním učiniti*, schmieden; *moci nakovati*, schmieden können; *okovati*, mit Eisen beschlagen; *do želez dáti*, anschmieden, anketten. — **abs.** Komu pán Bůh nedá, kovář neukuje. Kmp. — **komu co:** koně, radlici, Us., konec kůlu. D. On si příčinku ukoval. V. — **koho, co kde:** železo na kovadlině. Us. U. někoho **v** žaláři. Us. — **koho čím:** koně podkovami. Jel. Někoho řetězy u. BR. II. 81. a. — **koho zač k čemu:** za ruce a nohy (ke kůlu), Háj., k podlaze. Kram. Mistra Jeronyma (sbor) poslal do Konstancie ukovaného za ruce. M. J. z Pr. 6. — **koho v co:** v pouta za nohy. Zb., Kram., Flav. Když mu pouta sňali, v něž zlý osud jej ukoval. Čes. pís. Šd. — **koho nač:** na řetěz. Th.

Ukra, y, f., Ucker, řeka v Rusku. S. N.

Ukráceně, abgekürzt, kurz, vortheilhaft. Kom. J. 756.

Ukrácení, *ukracování*, n., die Abkürzung. U. chvíle. D. Pro u. chvíle o něčem mluviti. Sych. V takovém chvátání móž se při zápisu přihoditi u. Vš. 321. Bezprávné ukracování svobody osobní, unbefugte Einschränkung. J. tr.

Ukrácený = *skrácený*, abgekürzt. V. — U. = *krátce obsažený*, kurz gefasst. U. spis, slovo. V.

Ukráceti, vz Ukrátiti.

Ukráci = ukrátím. Výb. I.

Ukracování, n., das Ab-, Verkürzen, die Abkürzung.

Ukracovaný; *-án, a, o*, abgekürzt.

Ukracovatel, e, m., der Ab-, Verkürzer.

Ukracovatelka, y, f., die Verkürzerin.

Ukracovati, vz Ukrátiti.

Ukráčeti, vz Ukročiti.

Úkrad, u, m., *úkradek*, dku, m. = *ukradení*, der Diebstahl. Krok. — *Úkradem*, adv., verstohlen. Poprchává, musíme jen úkradem jíti. Us. Přiběhla jsem jen na úkrad (kradí na chvilku). Mluvili jsme na úkradek. Us. Navštíviti někoho pod úkradek (tajně). U Ronova. Rgl. Ú-dkem odejíti, verstohlener Weise. Us. Dch., Šd. Žena ta hleděla ú-dkem ku Pánu se dostati. MP. Dj. II. 72. Jakoby na úkradek něco učiniti chtěla (kradmo, tajně). Ehr.

Ukrádání, n., das allmählige Stehlen.

Ukrádaný; *-án, a, o*, allmählig gestohlen.

Úkradek, dku, m., vz Úkrad.

Ukradenec, nce, m., ein Gestohlener. Zlob.

Ukradení, n., das Stehlen, die Entwendung. U. dobytka, panny, die Entführung. D.

Ukradený; *ukraden, a, o*, gestohlen, entwendet. U. věci, zboží. — **komu kdy.** Chcel ji u-ný. NB. Tč. 9. V noci u. Us. — U. = *tajný*, verstohlen, heimlich. Ryt. kř.

Úkradí = *tajně*, verstohlen, heimlich. Háj. Vychází u. zadními dveřmi. Reš. Šuškají si o něm v u. Pok. Z hor 131.

Úkradka, y, f. = *úkrad*. Úkradkou něco udělati (podtají). Us. na Mor. Vzdechne ú-kou, heimlich. Přišel jen tak u-kou, na ú-ku. Us. Na ú-ku = *kradí*. Plk.

Úkradkový = *tajemný*, verstohlen, geheim. L.

Úkradky = *kradmo*. Vytiahol sa u. zo dvora. Dbš. Sl. pov. I. 313.

Ukradmo = *kradí*, heimlich, verstohlen. Bern.

Úkradmý = *tajný*, heimlich. Ziak.

Úkradně = *úkradí, tajně, po očku* (na sebe hleděti). Macháč. Ú. svěcen. Čr.

Ukradnouti, ul, ut, utí; *ukrásti*, ukradu, dl, den, dení; *ukrádati* = *něco cizího tajně odnésti*, stehlen, wegstehlen, entwenden, entziehen; **se** = *kradí odjíti*, sich wegstehlen, wegschleichen. — **abs.** Ukrádajú. Vz Mus. 1880. 123. Co jméno má, ukradne. Us. — **co.** Kdo tele ukradl, i vola (na Slov. bujáka) vezme. Prov. na Slov. Doplelo sa (dívča) k nechrašči, chcel ju šohaj ukrasti; Lesi (= jestli) já ťa nedostanu, já ťa ukradnu. Sš. P. 320. Poď ven, ukrads vuol. NB. Tč. Jdou s ním, jakoby ho ukradli (rychle). Dbv. Zloději cizie ukradli. Hus II. 226. — **co komu:** V., koně, šaty. Us. Čo tebe (= tobě) zloděj ukradne, ťažko ti navrátí; Neverný služebník ešče ukradne gazdovi, by mal zavarovat jeho statek. Na Slov. Tč. Ukradla mu šest zl.; Pořkl na mne, že bych já jemu kosný kámen ukradl; Tys mi mou robotu ukradl (entzog). NB. Tč. 61., 117., 125. A ty sobě mysliš, žech (= že jsem) ti věnek ukrad; jak si včeraj šla na vodu, do studně ti upad; Zamykaj maměnko, zamykaj kuchyňu, aj máš hezků dceru, ukradneme ti ju. Sš. P. 381., 404. — **komu čeho jak.** Ukrádá pánu Bohu dne (lenoch). Us. Šd. Krajčí ukrádá sukna po málu. Hr. rk. 335. — **co kde (kdy).** Čos ukradl včera večer **v** komoře. Ht. sl. ml. 218. Tvuoj muž jest ukradl **u** zámečníka svině, z nichž se jest pečeněk najedl; Že Ondrova žena tu v kostele ukradla plátno a tu ji chtěli utopiti. NB. Tč. 237., 240. Z zadů přistúpila, ne aby **před** Kristem dotknutie ukrásti chtěla, ale . . . Hus II. 404. (Tč.). — **komu, si čeho.** Života si ukrádá. V. — **co k čemu.** V času, kterýž se k něčemu ukrásti může. V. Ke studování knih písma sv. řídké ukrádal sobě chvíle. Pal. Dj. IV. 1. 246. — **co čím:** očima, Us., pomocí někoho, Us., láskou srdce něčí u. (získati). Kom. D. — **co s kým:** se společníky. — **co odkud.** Počal slovo boží **z** srdce jejího ukrádati. Štelc. Ukrade mu to z pod ruky. Mor. Šd. Ukradl z vozu dva samostřiely; Tři ovce ze stáda ukradl. Pč. 27., 5. Ukradli mu tři sta z prázdnýho místa, tři sta volů z prázdných dvorů. Sš. P. 761. — **se.** V. Naděje se sama ukrádá. Jel. Ukrádáše sě a ot nich sě otlučováše. ZN. — **se čeho** = *utajovati se, ukrývati se, vyhýbati se, kradí od toho odcházeti.* Tehda ukrádal se Petr pohanů. Sš. II. 23.

Digitized by Google

(Hý.). A ktož se mečóv ukradne, ten všelik v oheň upadne. Alx., Výb. I. 1104. Radije v smrť upadnu nežli sě tak svých ukradnu. Výb. I. 153.

Úkradný = *k ukradení*, zu stehlen; *tajný*, verstohlen. Smích ú. Div. z och.

Ukradomě = *kradmo, tajně*, heimlich. On mu to vzal u. Na Slov. Tč.

Ukradomky = *potajmo*, heimlich. Na Slov. Němc., Šd. Přijechal jsem u. Hdk. C. 315.

Úkraj, e, m. = *úkrají, ukrajina*, větší okres či kraj i země, složený z několika menších okresů, jako v církevní provincii nynější archipresbyteriat, archidiakonat aneb v politickém smyslu nynější okresní hejtmanství, der Bezirk. Šd. Cf. Pal. Dj. I. 241.

Úkrajek, jku, m. = skrojek (chleba). Na Ostrav. Tč.

Ukrájeti, vz Ukrojiti.

Úkrají, n., der Bezirk. Vz Úkraj. Vrchy v ú. brněnském. Bdl.

Ukrajina, y, f. = *kraj na hranici, zem pomezní*, das Gränzland. — U. = *krajina v Rusku*, po obou stranách dolního Dněpru, vlasť Kozáků s hl. městem Kyjevem, die Ukraine. Vz S. N.

Ukrajinec, nce, m., ein Ukrainer.

Ukrajinný, Gränz-.

Ukrajinský, Gränz-, ukrainisch.

Ukrajovati, vz Ukrojiti.

Ukramařiti, il, en, ení, durch Krämerei erwerben. — **si co**. Us. Tč.

Ukrápati, *ukrápnouti*, vz Ukropiti.

Ukrásiti, il, šen, ení (na Slov. -sen, ení); *ukrašovati, ukrášeti*, el, en, ení, verzieren. — **koho, co čím.**

Ukrásti, vz Ukradnouti.

Ukrášení, n., die Verzierung.

Ukrášenina, y, f., die Zierde, Verzierung. Kam.

Ukrášenosť, i, f., der Zustand der Verschönerung. Bern.

Ukrášený; *ukrášen, a, o*, verschönert, verziert. Co ukrášeného (pěkného) jest, to každý miluje (lúbí). Prov. na Slov.

Ukrašník, a, m., der Rhetor, zastr. Rozk.

Ukráti = *ukrojiti*. Mor. Šd. — **co komu**: krajíc chleba. Tč.

Ukrátichu, zastr. = *ukrátili*. Kat.

Ukratitel, e, m., der Ab-, Verkürzer, Wegnehmer.

Ukratitelka, y, f., die Ab-, Verkürzerin. — U., syncope, die Verkürzung.

Ukratitelný, verkürzbar. Bart.

Ukrátiti, ukrátím (ukráci, Výb. I. 807., Bž. 195.), ukrať, tě (ic), il, cen, ení (na Slov. -těn, ění); *ukráceti*, 3. os. pl. -cejí, ukrácej, el, en, ení; *ukracovati* = *kratším učiniti*, kürzer machen, ab-, verkürzen; *ubližiti*, schmälern. Jg. — **co**: historii. Br. Zármutek nás usmrcuje a náš život ukracuje. Us. Tč. Zbytečné pití ukracuje živobytí. Mor. Tč. — **co komu**. Kdo mi ty dlouhé zimní večery ukrátí? Er. P. 172. U. si čas. Dch. — **komu**. Někomu u. V. Kdo chudým ukrátí, pán Bůh ho zatratí. Ht. Sl. ml. 250. Aby se žádné straně neukrátilo. NB. Tč. 23. — **co komu čím.** Nepořádným životem u-til si věku. Us. Šd. Churfirst umřel ukrátiv sobě věku svého velikým sebe přepíjením. Dač. I. 175. U. si čas čtením. D., Dal. Rozprávkou cestu u. Ros. — **(komu čím) čeho.** Sobě času u. D. Ať řeči ukrátím. V. Musíme toho u. Hr. rk. 11. Svárův mnohých chtiece u. Arch. III. 120. U. někomu života. Alx. 1119. U. řeči, Alx. 1109., svého bludu, Kat. 2628., své dovolené. Kos. Ol. I. 159., svého života, V., svého bujenství, Výb. I. 368., příkladův. Výb. I. 358. Do siedmého roku deťom vlasy nestryhaj, bys jim rozumu neukrátil. Dbš. 7. Proto Buoh jeho dnů ukráti. Výb. I. 211. Svého ščestie tiem ukrátiš. St. skl. I. 130. Těšiti se tím, že Bůh těch bíd ukrátí. BR. II. 108. Spravedlnosti lidské hned se ukracovalo a zvláště při právích a při dskách; Protož toho ukrátím. Arch. II. 136., IV. 144. (Šd.). Protož ukrátiš dnóv svých vyvolených; Jest jiných mnoho dóvodóv, jichž ukrátím. Hus I. 354., 470. (Tč.). Své řeči ukrátichu. BO. Dobrovolnou smrtí života u. V. Svého spaní u. St. skl. Ukrátils dnů mladosti jeho. Br. Závisť a hněvivosť ukracuje života. Ben. V. Slov svých u. Šm., Dal., J. tr. — **proč.** Pro tesknosť čtúcích zdálo se mu o tom ukrátiti. Háj. Ale pro vyvolené budú ukráceni dnové ti. Hus I. 353. U. si věk pro milého. Er. P. 472. — **jak.** Ukrátiti někomu **vedlé** zápisů. Arch. III. 381. — **komu kdy.** Znám, že poněkud od království českého **při** tomto nynějším jednání vám se ukrátilo. Pal. Dj. V. 2. 349. — **koho oč**: o hlavu = stíti. V. — **komu na čem**: někomu na spravedlnosti u. Apol. — J. tr. — **komu v čem.** J. tr. By se komu v čem ukrátiti mělo jeho spravedlnosti. Boč. Aby se žádnému v jeho spravedlnosti neukrátilo. NB. Tč. 62., 226. Nechtěje, by se které straně v čem u-lo. Arch. IV. 284. Mnohým se vidí, že Silvius v též historii své nejednou na jednom místě Čechům ukrátil. Dvě kron. — **co komu jak: nad** polovici. J. tr.

Úkratka, y, f. Vzhledl jen ú-kou. Kld. III. 54. Vz Úkrad.

Ukratochvíliti, il, en, ení, belustigen. — **koho.** L.

Ukrcati, na Slov. = *dávením pošpiniti*, brechend beschmutzen; **se** = *pobliti se*. Bern.

Ukrčati se (*ukrčovati se*), sich ducken, sich zurückziehen. On se ukrčá, kde může (= nerád dává). Mor. Šd.

Ukrčený; *-čen, a, o*, niedergeduckt. Seděl u-ný v koutě. Us. Šd. — **kde.** Ta v tej kope u-ná len čušala, bála sa i len vykuknúť. Dbš. Sl. pov. I. 202.

Ukrčiti, il, en, ení; *ukrčovati*, ein wenig krümmen, zusammenziehen; **se**, sich ducken. — **se kde**: v koutku. Us. Šd. — **se před čím**: před prací, před placením (když má platiti, nerád platí). Mor. Sd. Před tebú sa ukrčuje, za chrbtom ťa potupuje. Slov. Tč. — **se s čím.** On se s tím ukrčá (nerád by to vydal). Mor. Bkř. — **čím**: ramenama. Us. Tč.

Ukřehlosť, i, f., die Erstarrung. Dch.

Ukřehlý, erstarrt, verfroren. Us. Dch.

Ukřepčiti, il, en, ení = *ukřepiti*.

Ukřepení, n. = *posilnění, povzbuzení*, die Bestärkung, Aufmunterung. Vz Ukřepiti. Šš.

Digitized by Google

Ukřepiti, il, en, ení; *ukřepovati = zmužiti, srdce dodati,* stärken, aufmuntern. Ta tedy (úmluva) ukřepena jsouc od Boha samého v platnosti své musí zůstávati. Šš. II. 38. — **co.** Mysli kolotavé u-pil Jan kardinal. Pal. Dj. IV. 2. 365. — **co, koho v čem.** Úmysl, Soluňany u víře u. a posilniti; Že vás Kristus ukřepí u víře. Šš. II. 242., 58. — **čím v čem.** Nejeden světec a nejedna světice slovy těmi se ve stálosti víry a v neohroženosti ukřepovali. Šš. J. 163. — **koho, se čím.** Nemírným pitím vína a všelikého opoje ukřepuje a zvyšuje se přirozená ke zlu povaha; Pavel ukřepuje je (Filippany) přislíbenou záštitou přede všelikým škodným vlivem; Po dvou je posýlá, aby druh druhem se sílil a ukřepoval. Šš. II. 130., 183., Mr. 26. — **co odkud.** Filippané z té k němu (Pavlovi) přivinulosti vezdy ducha svého ukřepovali. Šš. II. 150. (Hý.).

Ukřepiti, il, en, ení = *upříti,* abstreiten, ermüden durch Streiten. Slov.

Ukřesaný; *-án, a, a = křesem uražený, utlučený.* Vz Ukřesati.

Ukřesati; *ukřesnouti, ukřisnouti,* snul a sl, ut, utí, *ukřisati = křesáním uraziti,* abhauen; *křesáním udělati,* hauend verfertigen. — **co:** mlýnský kámen (celý). Us. U. trámy, abkappen. Na Ostrav. Tč. — **čeho.** Ten toho kamene už ukřesal (i. e. mnoho, hodný kus). — **co čím z čeho:** ukřesnu jiskru ocelem z kamene. Jg. Čtverhranné trámy z kmene u. křesací sekyrou. Na Ostrav. Tč. Oheň křemenem u. Us. Tč. Sochu ze dřeva, z kamene ukř. Bern. — **co kde:** oheň na křemeňu. Na Ostrav. Tč.

Ukresliti, il, en, ení, abzeichnen. — **co kde čím:** obraz tužkou na papíře. Us. Tč.

Ukrianka, y, f. = ucriana, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 257. a.

Ukřičeti, el, en, ení; *ukřikati, ukřikati, ukřiknouti,* knul a kl, ut, utí; *ukřikovati = křikem unaviti, přemoci,* müde schreien, abschreien. Já se mu nedám u. Ros. — **koho.** Br. — **se.** Us. — **si co.** Šla na něho a křičela s ním, že je to mnoho a dva zlaté si přece ukřičela. Us. Šd. — **za někým** ukřikovati. Tč.

Ukřídliti, il, en, ení, beflügeln. Us. Tč.

Ukřivati, vz Ukřiviti.

Ukřivditel, e, m., der Unrecht thut.

Ukřivditelka, y, **ukřivditelkyně,** ě, f., die Unrecht thut.

Ukřivditi, il, ěn, ění = *křivdu učiniti, ublížiti,* Unrecht thun. V. — **komu v čem.** Snad-li jsme vám v čem ukřivdili? Sych. Ale v tom ukřivďují někteří exegeti povaze hostitelové. Šš. L. 139. (Hý.). — **čím komu:** pomluvou. Us.

Ukřivďovanec, nce, m. = *člověk utiskovaný,* der Bedrückte. Mojžíš pomstil u-nce, zabiv Aegypťana. Šš. Sk. 81.

Ukřivení, n., die Verziehung. Nz. lk. Nosu neb úst u. Hus II. 285.

Ukřiviti, il, en, ení; *ukřivati, ukřivati, ukřivovati = křivým učiniti, uhnouti, nakřiviti,* krümmen, verzerren, rümpfen; *ukřivditi.* Jg., V. — **co:** hubu, ústa. D. Cestu pokorných ukřivují. BO. Když někdo ústa ukřiví. Hus II. 286. — **čeho (na koho).** Hlav svých (židé na Krista) ukřivujíce. Lom., Br. Bude úst svých ukřivati. Dh. 86. — **čím.** Mudráček nosem ukřivá a jiným se posmívá. V. — **komu** = *ukřivditi.* Us. na Mor. — **se komu:** nos se jí ukřivil. Lom. — **se jak.** Oheň obloukem se ukřivil. Trip. — **se na koho.** Rk. — **se kde.** Plášť na tobě se ukřivil. Ctib.

Ukřižovací, zum Kreuzigen dienlich.

Ukřižovanec, nce, m., der Gekreuzigte. U. byl právě opak kralomocného messiáše. Šš. I. 168. (Hý.). Pass. 20.

Ukřižování, n., die Kreuzigung. Vz Vlšk. 264. K r. 1158. také o u. co způsobu trestu zmínka se činí. Ddk. IV. 238. Jdu skrze u., pro něž se zamútíte a málo t. j. za tři dni, neuzříte mne. Hus II. 178.

Ukřižovaný Ježíš, gekreuzigt. Bern. U-ného obraz na mostě pražském. Tk. IV. 10. Ale my hledáme Krista u-ného. Šš. I. 166. — **kde.** Mezi vámi u-ný. Šš. II. 30. (Hý.). Na hoře Golgata u. Hus III. 42. — **komu.** Mně svět ukřižován jest a já světu. Hus III. 63. (Tč.).

Ukřižovatel, e, m., der Kreuziger. Bern.

Ukřižovatelka, y, f., die Kreuzigerin.

Ukřižovati, kreuzigen. V. — **koho.** Br. Oni sú zabili ho jazykem řkúce: Ukřižuj jeho! Hus I. 158., V., Br. — **v kom.** Jediný Kristus jest ten, v němž všichni jsou ukřižováni. Šš. Sk. 48. — **za koho.** Zdali Pavel u-ván byl za vás? Šš. I. 156. (Hý.). — **co proč s kým na kom.** Bóh člověčtví na sě vzal a to pro hřiechy s synem neb na synu ukřižoval. Hus I. 295. (Tč.). — **(co, koho) jak.** Ukřižovali jsme tělo s vášněmi a žádostmi. Br. U-ván (Kristus) u veliké hanbě a v bolesti. Hus I. 17.

Ukřižovnice, e, **ukřižovnička,** y, f. = ukřižovatelka. Jg.

Ukřižovník, a, m. = *ukřižovatel.*

Ukřižovný, kreuzigend, zum Kreuzigen dienend. Bern.

Ukrkati. — **koho.** Kdyby mezi ně přišel, všeci by ho tam hned ukrkali jako krkavci. Mor. Šd.

Ukrkavčiti, il, en, ení, verpfuschen. — **co.** Ros.

Ukrm, u, m., pastus, zastr. Rozk.

Ukrmený; *-en, a, o = vykrmený.* U. kůň. Us. Msk.

Ukrmiti, il, en, ení = *nakrmiti, vykrmiti,* nähren. — **koho.** Ctib. Také: zu Tode füttern. Us. Jg. Smělá jest manželka k smilství, neb ač dietě urodí, muž je ukrmí, neb mní, by jeho bylo. Hus I. 203. — **jak.** Dvě husy náležitě jsme u-li. Us. — **co odkud.** Ledva u-mí ten statek z té louky. Us. Tč. — **co:** tělo. Vš. — **koho čím:** prase bramborý, hrachem. — V obec. mluvě: ukřižovati. Šb., Kts.

Ukrněti, ěl, ění, abfaulen. — **kde.** Všecky listy na zelí ukrněly. Na Ostrav. Tč. Cf. Zakrněti.

Ukrocení, die Bezähmung, Bändigung, Besänftigung, Versöhnung, Linderung. U. divokého zvířete. Us., hněvu. Jel., BR. II. 14. b., žádosti. Hus I. 292.

Digitized by Google

Ukrocený, bezähmt, gebändigt; besänftigt, gelindert. U. svrab. Jel. — **kde.** Máme se postiti, aby chlipnosť těla byla v nás ukrocena. Hus II. 90.

Ukrocovati, vz Ukrotiti.

Ukročiti, il, ení; *ukráčeti*, el, ení; *ukračovati* = *odkročiti, ustoupiti z cesty*, aus dem Wege treten, ab-, wegtreten. — **odkud: z** cesty. — **kam: na** stranu. Us. Jg.

Úkroj, e, **úkrojek**, jku, m. = *co ukrojeno*, der Abschnitt, das Abschnitzel. Ms. pass. Ú. v botan. *osek*, segmentum, der Abschnitt = částka listu jednoduchého protisečného, klaného, děleného, vyštěrbeného. Rst. 81., 511. Rozeznává se *ú. prvořadý*, pak *úkrojek, oseček* či *osek druhořadý*, potom *osek třetiřadý, čtvrtořadý* či *úkroječek, osečíček* na listech mnohokrát vyštěpnatých a vyštěrbených. Rst. 511., Kk. 30., Čl. Kv. XXVIII.

Ukrojení, n., die Abschneidung.

Ukrojený, *ukrájený, ukrojovaný*; *-en, a, o; -án a, o*, abgeschnitten. Us.

Ukrojiti, il, en, ení; *ukrájeti*, 3. os. pl. -eji, el, en, ení; *ukrajovati, ukrojovati*, ab-, wegschneiden (mit dem Messer, mit dem Kneif). — **abs.** Hrabaly, jakoby ukrajoval (pěkně). Ehr. — **si kde.** Ukrojte si **u** nás chleba (našeho chleba) a zavdejte si piva. Us. Šd. — **čeho kam:** ukrájel chleba **do** mléka. Us. — **si co, čeho.** Ten chléb voní, já bych si ho rád ukrojil, já bych si ho rád kus u-jil. Us. Šd., Sš. P. 681. — **čeho.** Mluvil se mnou jak by zlata ukrajoval (= laskavě, vlídně). Us. Brt., Němc. Mluvil, jakoby másla ukrajoval (vlídně). Us. Kšá. Dal toho, jak by zlata ukrojoval (málo). Us. Šd. — **komu čeho.** Ukroj mi chleba (kus). Ros. — **co komu.** Ukroj mi kus chleba. D. U. kus krmě. BR. II. 355. a. — **co na co:** kůži na obuv. Us. — **čím:** nožem. Us. I střenkou se střída ukrojiti dá. Prov.— **odkud: z** bochníka, **od** kýty. — **co pro koho.** Ml.

Úkrok, u, m. = *krok zpáteční*, das Zurückschreiten. Čsk.

Ukrom, a, m., osob. jm. Šd.

Úkrop, u, m. = *horká, vroucí voda*, heisses, siedendes Wasser. Do vroucího ú-pu vsazeny byly (mučedlnice). Obor. pan. Spálení úkropem nebo ohněm. Us. Kdo chce úkrop uhasiti, nalej vody studené veň neb rozmeci drva z ohně; Ú. od ohně má odstaviti, totižto žena od muže a muž od ženy má se vzdáliti. Hus III. 188. Voda úkropu není řidší (lotr jako lotr); Každý dme na vodu, když ho úkrop spálil; Zůstal, jakby ho úkropem polil (vz Leknutí). Č. — **Ú.** = *polívka z úkropu*, Wassersuppe, Brot mit Wasser abgebrüht mit etwas Knoblauch. Jídej u. s česnekem, budeš dlouho živ. Č. M. 298. V pátek naše hody, úkrop studené vody. Brt. S. 32. Žebrácký ú. Msk. Když háj zelená, ú. nechutná, když háj žlutne, úkrop chutne. U Žamb. Dbv. — **Ú.** = *teplá lázeň*, warmes Bad. Ros., Jád., Pass.

Úkropec, pce, m. = *brynzová polívka*, Schafkäsesuppe. Vz Sýr. U Místka. Škd.

Úkropeček, čka, m., *ukroupek* = *ticháček*, der Stillsitzer, Duckmäuser. Sedí tu jako ú. Dch.

Úkropek, pka, m. = *úkropeček*.

Ukropení, n., vz Ukropiti.

Ukropený; *-en, a, o*, bespritzt. Odešli jsme celí u-ní. Koll.

Ukropiti, il, en, ení; *ukrápěti*, ěl, ěn, ění; *ukropovati* = *kropením odlíti*, abtröpfeln, tropfen. — **čeho kam:** vody **do** másla. Star. let., **na** stůl. Volk. U. čeho. Br. A některého kněze krev, jiež jest ukropil **na** oplatek, měli by za Kristovu krev. Hus II. 184. — **co čím.** Us. Tč. — **U.**, *částku pokropiti*, einen Theil bespritzen. — **co.** Ros.

Úkropný = *z úkropu*. Ú. polévka. Aqu.

Ukrotitel, e, m., der Bezähmer, Bändiger.

Ukrotitelka, y, f., die Bezähmerin, Bändigerin.

Ukrotitelnosť, i, f., die Bezähmbarkeit, Stillbarkeit.

Ukrotitelný, bezähmbar, stillbar, versöhnlich.

Ukrotiti, kroť, tě (ic), il, cen, cení (na Slov. těn, tění); *ukrocovati* = *krotkým učiniti, upokojiti*, bezähmen, bändigen, stillen, versöhnen, besänftigen. — **co, koho:** bolesť, hněv, hlad, V., hněvivého, zuřivého, své náruživosti, D., závisť, lkání, smutnosť, moře bouřlivé, Jel., své žádosti. Us. Když bouře světa ukrocuje. BR. II. 37. b. — **koho kde.** Také nám jest na mysli, abychom pýchu **v** našem království u-li. Arch. III. 119. — **koho, se kdy: v** hněvu. Ros., Jel. — **co, se čím:** bolesť lékem, Us., bohy obětí. Solf. Svú pokorú litosť hněvajících lidí u. M. Zvadlivé hlasy tvým křikem neukrotíš. Na Mor. Hněvivého ukrotíš tichým ustúpením; Hněvlivý sa ukroťuje slovem dobrotivým; Mlčanlivosťú sa ukrucujú řeči ludské. Na Slov. Tč. — **koho skrze koho.** A na ten čas jsú ukroceni skrze kněze. Dač. I. 49. — **se.** Ukrotil se jeho hněv. D., Ž. wit. 114. (82. 2.).

Ukrotnouti, tnul a tl, utí = *krotkým se státi*, sanft, zahm, gelassen, ruhig werden, sich beruhigen. Jg. Neb tělo vždy žádá proti duchu, ač za čas ďábel a svět ukrotnú. Hus I. 355. Ukrotl a zase bylo dobře. Us. Vk.

Úkrotný = *ukrotitelný*, pol.

Ukroucení, n., das Abdrehen.

Ukroucený; *-en, a, o*, abgedreht. U. zámek.

Ukrouhliti, il, en, ení, abrunden. — **co čím:** nožem. Us. Tč.

Ukroupek, pka, m., vz Úkropeček. Je nyní (mlčí) jako u. V Kunv., u Žamb. Kf., Msk.

Ukroutiti, ukruť, kroutě (ic), il, cen, ení; *ukrouceti*, el, en, ení; *ukrucovati* = *kroucením utrhnouti*, ab-, wegdrehen; *kroucením udělati*, abdrehen, abdrechseln. — **co.** Kdo tu houžev ukroutil (stočil)? Ros. U. visací zámek. Ros. — **čeho.** Kdo toho ukroutil (částku)? Ros. — **co čím:** zámek pakou. Zlatú šňůrú ukrútila, do studnice ho (dítě) pustila. Sš. P. 158. — **co komu.** Já ti hlavu ukroutím. Us. — **kde.** Tam **v** koutě ho u-la. Us. Šd. — **co z čeho:** niť ze lnu, provázek z nití. Na Mor. Tč. — **se kam.** On jej dal hněď doniesť svoj ke-

peň a ako sa **do** toho ukrútila (oblekla), vyšla von z tej kopy. Dbš. Sl. pov. I. 203.

Ukroužiti, il, en, ení; *ukroužeti*, el, en, ení; *ukružovati*. — **co od čeho**. = *kroužením kus odníti*, durch Drechseln, Zirkeln einen Theil nehmen. — **co**: díru = *kroužením učiniti*, abdrehen, abdrechseln. Ros. — **co čím**.

Ukřtíti, il, ěn, ění, taufen. — **koho čím**: vodou. Us. Tč.

Úkruch, u, m., zastr., **ukrušec**, šce, m. = *úlomek, kus*, das Stück, Bruchstück. Ú. chleba (krajíc). Jg. Výb. I. 945., Žk. 83. Hrsť ječmene a u. chleba. BO.

Ukrušiti, il, en, ení, *ukroušeti*, el, en, ení = *kruše odlámati*. — **co**. Jg.

Ukrutálný = *ukrutný*, entsetzlich, grässlich. Div. z och.

Ukrután, a, m., ein grosses Wesen.

Ukrutánský = *hrozitánský, velmi veliký*, schrecklich gross. Us. To je vam u. člověk, u. zima. Us. Šd.

Ukrutečný = *ukrutný, náramný*. Na Zlinsku. Brt.

Ukrutenství, n. = *ukrutnosť*, die Grausamkeit, Tyrannei. Pro u. ho vyhnali. V. U. ukazovati. Bart. 9. 36. A zvláště vedl to u. z hradu Lichtenburka. Let. 28. Roznítil u-stvím veřejný odboj. Ddk. II. 160.

Ukrútiti, vz Ukroutiti.

Ukrutně = *nelidsky*, grausam. V. U. s někým zacházeti, Flav., nakládati, D., se katovati. Sych. U. jest zmrskán. BR. II. 376. Bili se na mnoha místech u. Pal. III. 3. 256. — **U.** = *velmi*, heftig, sehr, erschrecklich, entsetzlich. U. křičeti. D. Ale živým svatým u. se protiví. BR. II. 104. U. dobrý, laciný. Us. Klš. U. bohatý. Us. Hz. Vnitř svědomí u. kousavé, zevnitř věčný oheň pálé; Nebude-li se u. káti. Hus II. 13., 226. (Tč.).

Ukrutněti, ěl, ění, grausam werden. — **na koho.** U Kon.: ukrutniti.

Ukrutnice, e, **ukrutnička**, y, f., eine Grausame. Jg.

Ukrutnický, grausam, tyrannisch. Měst bož. II. 207.

Ukrutnictví, n., die Grausamkeit. Bern.

Ukrutník, a, m., ein Grausamer, Wütherich, Tyrann. V MV. nepravá glossa. V. Lepší moci s hrsť, nežli spravedlnosti s pytel, říká u. Sych. Násilníci a u-ci jsú bohati, kteříž hrdlují dlužníky. Hus I. 373.

Ukrutnosť, i, f. = *krutosť*, die Grausamkeit, Tyrannei. V. Nástroje u-sti. Kom. U. v hodnosti nemá svej stálosti. Mor. Tč. Drž tvé dětky v ostrosti a ne v u-sti. Na Slov. Tč. To všech lúpežníkóv u. přesahá; Tys u. starého zákona obměkčil. Hus II. 222., III. 11. K u-sti se vydati. Sych. U. proti lidem. Br. — **U.** = *ostrosť*, Schärfe, f. U. byliny (kolovratce). Jád.

Ukrutnouti, tnul a tl, utí = *ukrutněti*, grausam werden. Aqu.

Ukrutný; *ukruten, tna, o* = *krutý, trpký, surový*, scharf, roh, streng. U. slova, Troj., súd (soud). Boč. Aby **tak** špatně a během u-ným nehubili království. Let. 128. U. literatura (jejíž obsahem jest vypravování o vraždách a p.). U. mrav neostane práv. Pk. Ten hřích činí lidi jako hovada u-tny. Hus I. 201. (Tč.). — **na koho.** Jel. — **k čemu**: k slovům. Troj. Aby mužie nebývali **k** svým ženám u-tni. St. N. 57. — **U.** = *litý, nemilostivý, divoký*, grausam, wild. U. zvěř, šelma, V., jho poddanosti. Sych. Ten chlap ukrutná. Dch. U-ný zle stojí, vždycky je v rozbroji; U. pán i domácích vyháňá z příbytku. Na Mor. Tč. — **jak**: **bez** milosti a slitování. Tkad. — **komu.** A svým sluhám ukruten nebuď i své ženě. St. — **ke komu, proti komu.** Us. — **při kom.** Abychom ukrutní při svých bližních nebyli nalezeni. Arch. III. 192. — **U.** = *veliký, náramný, hrozný*, sehr gross, entsetzlich, ungeheuer. U. bolesť trpěti. V. Lečby mě nemoc u-ná zašla. Arch. II. 22. U. osten (hřiechu). Hus II. 97.

Ukrutúcný = *velmi veliký*, sehr gross. Na vých. Mor.

Ukrúžiti = *ukroužiti*.

Ukrvácení, n. = *zakrvácení*, die Verblutung.

Ukrvácený; *-en, a, o*, mit Blut besudelt. U. šátek. Us.

Ukrváceti, el, en, ení, mit Blut besudeln. — **co, koho, se.** Jg., Ros.

Ukrvavený; *-en, a, o* = *ukrvácený*. Mor. Šd.

Ukrvaviti, il, en, ení = *krví pokáleti*, mit Blut besudeln. — **co, koho:** šátek. Us. — **se čím:** krví nepřátel. Troj. — **sobě** = *se*. U Napajedel. Pk. v 16. stol. Mtc. 1880. 120.

Úkryt, u, m. = *ukrytí*, der Versteckplatz, das Versteck, die Zurückgezogenheit, Deckung. V úkrytě býti. Zlob. Pod ú-tem střechy, unter Fach und Dach. Dch. Nešlechetné věci z tajného ú-tu vycházely na jevo. Pal. Dj. V. 1. 136. Ú. lupenový, kryt listový, krytba lupenová, das Blätterdach. Šp. Byl to muž pobožný, v úkrytu působící; Vrah byl v ú-tu nalezen. Ddk. III. 218., V. 39. (Tč.). — **Ú.** = *záchod*, der Abtritt. Na ú. jíti. Us. Dch.

Ukrytě = *skrytě, tajemně*, verborgen, heimlich. V. Ukrytě, kradmo jemu na ujmu nic nezačínej. Kom. Něco u. říci, verblümt. Dch.

Ukrytec, tce, m., ein Verborgener. Zlob.

Úkrytek, tku, m., die Decke, der Deckmantel.

Ukrýti, ukryji, ukryj, je (íc), yl, yt, ytí; *ukrývati* = *kryje utajiti*, verdecken, verstecken, verbergen; **se** = *tajiti se*, sich verbergen. — **co**: tvář, obličej, V., své chyby. D. Zloděje ukrývati. Us. Šd. Tajemství ukrývej. Us. Kmp. — **co, se kde (kdy).** V srdci jed ukrývati. V. Ještěrka zuby své v dásních ukrývá. BR. II. 13. a. Opravovali hradby své a ukrývali v nich, co měli dražšího; Zdivočel ukrývaje se **po** lesích a v jamách podzemních. Pal. V. 1. 5. Že Barnabáš a Šavel **za** bouře oné v Jerusalemě v zátiši a v závětí **u** Marie, matky Markovy, se ukrývali. Šš. Sk. 148. (Hý.). — **co komu.** Us. — **co čím:** zástěrou. — **se před kým:** před císařem, před soudem. V. Před větrem se ukryli. Brt. P. 171. Před hostmi se neukrývej, ale jich často nemívej. Mor. Tč. Sám Pán, hledán byv, nejednou se před židy ukryl. Šš. Sk. 114. — **se kam**

Digitized by Google

kdy před kým. Při počátku války židovské Ananiáš před zákeřníky do stok se ukryl. Sš. Sk. 258. (Hý.). — se s čím. Však před zbědovanými vězněmi s nimi se neukrývají. Vrat. — se čeho. Chtěje tam ukryti se rány morové. Mudr. Ukrývaje se hněvu otce svého. V. Zde se Pražanův ukryjete. Dal. 40. Odešel Pán a ukryl se kamenů. Sš. J. 158. — na jak dlouho. Může otrok tělesný druhdy pána aspoň na chvíli se u. Sš. J. 148. (Hý.). Také by i co ukrejvalo se na čas, na posledy zjevno bude. Žer. 331. — se od čeho. Ktoby se ukryl od horkosti jeho (slunce). Žal.

Ukrytí, n. = *skrytí, tajení*, das Verbergen. U. vášně. Jel. U. před něčím. U. před bouřkou v jeskyních. Jel. Z u. svého vystoupiti. V u., im Verborgenen.

Ukrytina, y, f., das Versteck, Verdeck. Rk.

Ukrytosť, i, f., das Verborgensein. Jg.

Ukrytý; *ukryt, a, o = tajný*, verborgen, verhehlt. U. věci, otázka (pohádka). V. Muž s u-tými varlaty, cryptorchis. Nz. lk. Černé barvy ukrytou krásu hlučněji zvěstují, než když se sama jeví. Shakesp. Tč. Před ním nic ve všech uměních ukryto není. Kom.

Ukrývač, *ukryvač*, **ukrývatel**, *ukryvatel*, e, m., der Hehler, Verhehler, Verberger. Jg.

Ukrývačka, *ukryvačka*, **ukrývatelka**, *ukryvatelka*, y, f., die Hehlerin, Verbergerin. Jg.

Ukrývačnosť, i, f., die Verschlossenheit, das Geheimwesen, die Geheimthuerei.

Ukrývačný, verschlossen, geheimthuerisch.

Ukrývačství, **ukrývactví**, n., das Verbergen.

Ukrývatel, vz Ukrývač.

Ukrývavý = ukrývající se s čím, geheimthuend. U-vě psáti. Trakt. br. 1508.

Ukrývka, y, f. = *ukrytí*, das Verstekken, die Versteckung, Verborgenheit. D.

Ukryvný, bergend. Dch.

Ukšikati = *ckáti*, be-, auszischen. — koho. L.

Ukuckati se, sich müde husten. Us.

Ukudliti koho za vlasy, zausen. Na Ostrav. Tč.

Ukuchařiti, il, en, ení, kochen, bereiten. Ros.

Ukuchtiti, il, ěn, ění = *uvařiti, ukuchařiti*. — co komu. Co pak nám dnes k obědu u-te? Us.

Ukuji, vz Ukouti.

Ukuklený; *-en, a, o = skrytý*, verhüllt, vermummt. Us.

Ukulhati se, sich satt hinken. Tč. Ukulhuje na jednu nohu, hinkt. Us. Tč.

Ukundaný; *-án, a, o = šoukavý, šoukala*, kdo nemůže s ničím býti hotov. Slez. Šd.

Ukup, u, m. = *ukoupení*, der Los-, Er-, Auf-, Abkauf. L.

Ukupčiti, il, en, ení = *vykupčiti*, im Handel erwerben.

Úkupné, ého, n. = daň z úkupu. Us. Tč.

Úkupní, emphiteuticus. Že člověčenství jako jiní ú. lidé nesliboval. 1592. Gl. 347.

Úkupný, bestechlich. Tč.

Ukůptiti = *ukoptiti*.

Ukus, u, **úkusek**, sku, m., der Abbiss. Rk.

Ukusiti, vz Ukousnouti.

Ukusovati, vz Ukousnouti.

Ukušení, n., das Wegbeissen. U. nosu, NB. Tč. 8.

Ukutaliti, il, en, ení, *ukutouliti, ukotouliti, ukutáleti, ukutouleti, ukotouleti, ukutalovati, ukutoulovati, ukotoulovati*, abwälzen. Jg. — co čím.

Ukutati se, durchs Gehen o. Arbeiten müde werden. U Olom. Sd. — U., bei Seite kehren. — co kam: na hromadu. Na Ostrav. Tč.

Ukúti, vz Ukovati.

Ukutí, n., das Schmieden, Fertigschmieden.

Ukutiti, il, cen, ení a těn, ění, *ukucovati = udělati*, thun. — co. Ros. — se = *ukáleti se*, sich berussen.

Ukvákati, ukvákám, ukváči, müde krächzen. — koho = *namluviti mu*, überreden. Na Slov. = *za pačesy vytahati*, bei den Haaren ziehen, zausen. Bern.

Ukvaldy, dle Dolany = *Hukvaldy*.

Úkvap, u, m., die Raschheit, Eile, Uibereilung. Kos. Ol. I. 132., Dch. To jde vše ú-pem, na ú. Us. Tč.

Ukvapení, n., die Uibereilung, Uiberstürzung. Skl.

Ukvapený; *-en, a, o*, übereilt, überstürzt. U. skutek, výrok. Dch.

Ukvapilý, der sich übereilt hat, *kvapný*. U-lého i stůl trkne. Č. M. 258.

Ukvapitel, e, m., der Uibereiler. L.

Ukvapiti, il, en, ení; *ukvapovati = unáhliti (se)*, übereilen (sich). — abs. Výprava tato byla ukvapena a tedy zůstavena šťastné náhodě. Ddk. V. 323. — co, koho. Ros. — co, se čím, s čím. Ukvapil se soudem. Ros. U. něco svou zpurností. Troj. U. se s čím. V., J. tr. — se. Lépe dočekati nežli se u. Č. M. 258. Ukvapil se. Dch. Psal do Prahy, aby se neukvapovali. Osv. 1879. 546. — čím. Tím jsou u-li. Bart. 50. — (se) na koho. Pro zlosť kat ukvapil na ně (pospíšil jim oči vyloupiti). Tur. kr. U. a unáhliti se na koho. Br. U. na koho, také = *v něho působiti, aby se unáhlil*. D. — s inft. Neukvapuj zůfati. Tkad. — (se na koho) v čem. J. tr. Aby se v příčině té neukvapili. Skl. II. 480. U. se v soudě. Šml. — U. = *utéci*, davon eilen, fliehen. Us. Dch. — U. si co. U-píš si kabát, sedneš-li na peřinu, voll Federn machen. Na Ostrav. Tč.

Ukvařiti, il, en, ení = *zhubiti, zmarniti*. verzehren, vermindern. — co: peníze, máslo. Bern.

Ukvasiti, il, šen, ení, *ukvašovati = nakvasiti*, gähren machen. — co. U. okurky na odpust. Mor. Tč.

Ukvasniti, mit Hefen einmachen. Mor. Tč.

Ukvašený; *-en, a, o*, ausgegohren. Krab.

Ukvetnouti, ul a tl, uti; *ukvésti*, ukvetu, kvetl, ení; *ukvítati = pomalu kvésti, odkvésti, dokvésti*, abblühen. Ros.

Ukvětovati, beblümen. Ros.

Ukvičený, abgegrunzt. Bern.

Ukvičeti se, el, ení, **ukvíkati se**, sich abgrunzen. Bern.
Ukvíliti se, il, en, ení, sich abjammern, müde jammern.
Ukvokaný; *-án, a, o,* durchs Gacksen ermüdet. U. slepice. Bern.
Ukvokati se, sich gacksend ermüden.
Ukyckati, vz Pokyckati. Na Slov. Bern.
Ukydati; *ukydnouti*, dnul a dl, ut, utí; *ukydávati, ukydovati = poházeti, uházeti,* bewerfen, besudeln. Jg. — **co**: ubrus (jídlem pokáleti). V. — **co, koho čím**: ohavnými sliby, Br., blátem. V. Lajny volovými bude ukydán líný. BO. Žeť jie ukydá druh druha. Žk. 157. U. se kaší. Us. — **komu kam**. Ukydl mu **na** šaty. Ros. — Jg. — **čeho kam**: einen Theil von etwas wohin werfen.
Ukýchati se, sich abniessen, müde niessen. Bern. — **z čeho**: z tabáku. Tč.
Ukyjovati koho = *kyjí ubíti*, zu Tode prügeln. Ros.
Ukykmati, vz Pokykmati. U Olom. Sd.
Ukypaný = *kypěním znečištěný*. Ta blota (ohniště) byla celá u-ná. Slez. Šd.
Ukypati, *ukypnouti, ukypovati*, abfallen. — **odkud**: kaša ukypuje z misy. Na Ostrav. Tč.
Ukypěti, ěl, ění, ein wenig überlaufen. — **čeho**. Ukypělo polívky. Jg.
Ukysaný; *-án, a, o,* ausgegohren, sauer geworden. — **U.** = *kdo nemírně spí, rozespalý*. Vz Kysati (konec). Na Mor. Brt.
Ukysati, kysám a kyši, kyšu; *ukysnouti*, sl, utí; *ukysávati = zkysati*, sauer werden. — Až ukysne ocet. Jg. — **kde**: v teple. Us. Tč.
Ukyslený, ukysnutý = *ukyslý*. Slov. Bern.
Ukyslý, sauer geworden. U. ocet. Us.
Ukysný = *ukysalý*, ausgegohren. Mor. Že je víno neukysné, že jsou z něho dívky pyšné. Čes. mor. písně 213.
Ukývati, viel wogeln, erschüttern. Bern.
-úl (-ulъ) *přípona jmen podstatných*: Drbul (vlast. jm.), medulъ: medulák (medule). Us. u Příbr. Prk. Př. 24.
Úl, e (v obec. mluvě: úl, *u*, na Mor. úl, *a*), m., **úlík**, u, **úlíček**, čku, m., **úlí**, n. = *úl včelní, včelnice* (V.), *včelník, klápet, kláda včelní, klát, brt, krč,* der Immen-, Bienenstock, Bienenkorb, Rumpf. U. Dzierzonův, vz KP. III. 297., 299. Ú. Huberův (starý druh ležanu). Lš. Ú. slaměný (koš), dřevěný s vycpávkou n. bez vycpávky, fošnový, stojan, ležan či ležák; ú. medem zanešený, prázdný, osiřelý (bez královny), jednák, dvoják, troják, čtverák, paterák, šesterák, desaterák, slabý (slaboch), silný, malý (ročáček). Všk. Maličká včelička sladký užitek přináší do úlů. Na Slov. Tč. Bujný květ, plný úl. Vz Hospodářský. Lb. V tom úli nejzdravější včely bývají, okolo něhož jest nejvíce bručení a zvuku. V. Včelař úle opatruje. Kom. Ú. lesní. D. Včely z úle a do úle létají. Vz Včela, Včelařství. — Ú. = *čerkeská vesnice*.
-ula *přípona*: medula, mamula, Andula, Matula (Matěj, hlupák), sivula, černula atd. Vz Prk. Př. 24. Běhula, zpěvula. Mor. Brt.

Ula, y, f., thoa, rostl. U. palčiva, t. urens, kaštanová, t. edulis. Rstp. 1448. — **U.**, y, m., Oldřich. Tk. V. 262., Pal. — **U.**, y, f., *Ulka*, Julia. Dbš.
Ulacněti, ěl, ění, billiger werden. — **kde oč: na** trhu o 50 kr. Tč.
Úlada, y, f., harmonische Stimmung.
Uladiti, *naladiti, zladiti* = strojiti, nastrojiti, rein stimmen, verschönern. — **co dle čeho**. K hudbě té skloň všechnu čilosť ducha, dle ní ulaď lyru svého ucha. Šš. Bs. 184.
Ulahnouti = *ulehnouti*. Ach všecko se táhne, kamo si ulahne. Hdk. C. 55.
Uláhnouti, hnul a hl, utí = *ulíhnouti*. — **co**. Kráva jeho Krkula tři telata ulábla. Nitr. VI. 336.
Ulahodění, n., die Milderung. Pro u. řeči mluví v první osobě množníku. Šš. II. 64.
Ulahoditi, il, zen, ení (na Slov. děn, ění): *ulahozovati = udobřiti*, begütigen, besänftigen, mildern. — **koho**. Us. — **co kam**: klín do díry u. = *upraviti*, anfügen, richten. Na Slov. Koll. — **co čím**. Us. Tč. — **se na čem**, sich einen guten Tag machen. Mor. Tč. — **co komu**. Ulahodím ti tvou těžkou službu. Šš. Sm. bs. 151.
Ulahodnění, n., die Milderung, Besänftigung.
Ulahodněný; *-ěn, a, o,* gemildert, besänftigt. Rgl.
Ulahodniti, *ulahoditi*, il, ěn, ění, mildern, angenehm machen, besänftigen. — **co**. Ještě jednou u-dňuje ta některá přísná slova. Šš. II. 71. — **kam**. Ukonaná ulahodila predca k vetríkovej materi. Dbš. Sl. pov. I. 60.
Ulákati = *uvábiti, vnaditi*, abätzen, abködern, ablocken, locken. — **koho kam**: v lesť. V. — **koho skrze koho**. Štelc. — **koho čím**: krásou, dary. V. — **co komu** (ulouditi). Plk., Rk.
Ulakomění, n., das Geizen. Ne jako lakomství n. u-ní. BR. II. 609. b.
Ulakomiti, il, en, ení; *ulakoměti*, ěl, ěn, ění = *lakomě uchytiti*, ergeizen, durch Geiz erlangen. — **co**. Ros. — **se, se na něco, se na čem** = *chuť a lakomosť k něčemu míti*, wornach geizen. Ukázal mu dvacetníky, aby se na ně ulakomil. U Rychn. Vk. Jidáš ty peníze sobě zošklivil, na něž se ulakoměv krev nevinnou zradil. BR. II. 125. b. Sloužil jsem mu dlouho a jen někdy se u-mil (něco mi dal). Us. Brv., Šd. U. se na cizí věc. Ros. Ulakomil se na této rozkošné krajině. Br.
Ulakotiti, il, cen a těn, cení a tění = *ulakomiti*. Lakomý více tratí než ulakotí. Č. M. 54.
Ulalgie, e, f., z řec., *bolesť čelistí*.
Úlam, u, m. = *úlom*, der Abbruch, die Verminderung; v horn. das Geschiebe. Bern.
Ulámání, n., die Abbrechung.
Ulámaný; *-án, a, o,* abgebrochen.
Ulámati, vz Ulomiti.
Úlamek, mku, m. = *úlomek*. Hus II. 289.
Ulan, a, m. = *hulan, voják tatarský*, der Ulan. — **U.** = *jezdec v polském kraji s kopím, kopiník, lehký jezdec*, der Ulan. Jg., Rk. Ulani sluli u Tatarů Zlaté Ordy šlechtici, vlastníci statků (ulusy). I mezi Tatary

Digitized by Google

na Litvě usedlými bylo mnoho u-nův. Dle nich nazvána lehká jízda nejprve v Polsku, potom i jinde. S. N. Viděla tam čtyry pány, mezi nimi dva ulany. Sš. P. 168. Cf. Mz. 359.

Ulánka, y, f. = *ulanská čapka*. Us. Sá.

Ulanský pluk, ein Ulanenregiment.

Ulapený; *-en, a, o*, ergriffen, ertappt, gefangen. — **kde.** Smutne slavík spieva v klietke u-ný. Ps. sl. 116., Sl. ps. Šf. II. 91.

Ulapiti, il, en, ení; *ulapati, ulapávati, ulapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *ulapovati* = *uchýliti, uchopiti*, erwischen, erhaschen, auffangen. *Ulapnouti* s měkkým *l* = niederhocken: **na** říť (o dětech). Mor. Tč. — **koho, co:** zajíce. Ros. Vezme ji (čerešňovu halúzku) do kostela na utjernu a který šuhaj ji ulapí, za toho se dostane. Slov. Šd. — **co zač.** U-pil ju za jej bočky a hodil ju do hlubočky. Sl. ps. Šf. II. 74. Strážnici u-li ho za ruku. Dbš. Sl. pov. I. 189. — **čeho.** Ten toho ulapal! — **se čeho.** Tonoucí desky se ulapil. L. — **koho, se nač:** na její peníze (dychtiti po nich). Bern., Šm. Ulapím sokola na zlatú stužtičku. Dbš. 7. — **kde.** Dal tom sa ulapiť jak rybka vo (ve) vodě. Slov. Tč.

Ulaptati se, bekacken, bemachen. Kráva se celá u-la, máť běhavku. Na Ostrav. Tč. — **se s kým**, sich satt plauschen. Ib. Tč.

Úlař, e, m., der Bienenstockmacher. Rk.

Ulaskati, einlullen, liebkosen. — **koho v co.** Ulaskala jej v růžový sen. Mor. Šd.

Ulaskaviti, il, en, ení, begütigen, liebreich machen. — **koho čím:** přímluvou, dary. Us.

Ulátaný; *-án, a, o*, vz Ulátati. — **kým.** Veteš u-ná básníky. Kos. Ol. I. 301.

Ulátati, zusammenflicken. — **co.** Ros.

Ulati = *uliti.* Mor. Mtl.

Uláti, ulaji, ál, án, ání = *vyhubovati, vykleti*, ausschelten, erschelten. — **koho.** Ros., Mus., Reš., Us. Šel, jak by ho ulál. Něme. Paní děvečku ulála. Drsk. — **komu.** Troj., Ráj., Boč.

Ulaziti se po horách, sich satt kriechen. Na Ostrav. Tč.

Úlčák, a, m., osob. jm.

Uldrych, a, m., osob. jm.

-ule, *přípona jmen podstatných:* štěkule, žežhule. D., Mkl. B. 112. Vz -ile.

Ulebediti se = *uvelebiti se, usednouti*, sich niedersetzen. Us. — **se kde.** U-dil se u nás atd.

Uléci, vz Ulehnouti.

Ulečedlivý, heilbar. Bel.

Uléčení, n., die Heilung. U. neduhu, nemoci. V. Žádáš-li ran u., lékaře jest. Hus II. 261.

Uléčený; *-en, a, o*, geheilt. U. úd. BR. II. 621. b.

Uléčilý, ulíčilý, geputzt, geschmückt. U. výmluvnosť. V.

Uléčitelnosť, i, f., die Heilbarkeit. Jg.

Uléčitelný neduh, heilbar. Sal.

Uléčiti, *uličiti*, uleč, il, en, ení; *ulečovati, ulekovati* = *zhojiti, uzdraviti, zceliti*; heilen. — Na Ostrav. *uličiti*. Tč. — **co, koho:** raněného, neduch. V. — Br., Sych., Háj., BO. U. nemoc. Hus II. 413. S nebe přišel a nás na duši nedužívé uléčil. Hus II. 261. — **koho čím:** D., lékem. Us. Tím neduhu neuléčíš. Chč. 445. Nižádným milosť nemóž býti u-na kořením. Hus III. 111. — **co kde jak.** A láskou svou ulečte pochybenství v srdci jeho. Sš. I. 133. — **koho nač:** na rány. Troj. — **se čeho.** Vrátil se, aby sě u-il ran. Bj.

Uléčitosť, i, f. = *uléčivosť*. Jg.

Uléčitý = *uléčitelný*, heilbar. Sal.

Uléčivosť, i, f. = *uléčitelnosť*, die Heilbarkeit. Sal.

Uléčivý = *uléčitelný*, heilbar. U. vada, nemoc. Jg.

Ulediti, il, én, ění, eiskalt machen. — **co.** Mus. VIII. 116.

Úleh, u, m., thesis ve veršování, die These. Krok. Vz Thesis.

Uléhati, vz Ulehnouti.

Uléhavý = 1. *kdo uléhá*, wer sich gern legt; 2. *doskočný, dotíravý*, zudringlich. D.

Ulehčení, n., die Erleichterung. U. lodí, bolesti, bídy, Bern., platby, die Zahlungserleichterung. Šp. Cítím u. (nemoci). Ros. U. při opatřování peněz. Ddk. III. 139.

Ulehčený; *-en, a, o*, erleichtert. U. šoupátko, entlasteter Schieber. Šp.

Ulehčilosť, i, f., die Erleichterung. Zlob.

Ulehčilý, erleichtert.

Ulehčitel, e, m., der Erleichterer.

Ulehčitelka, y, **ulehčitelkyně**, ě, f., die Erleichterin. Jg.

Ulehčiti, ulehči, hče (ic); *ulehčovati*, leichter machen, erleichtern, mildern, lindern. — **komu.** Srdci svému u.; Pán Bůh jí ulehčil (skonala). Us. Dch. — **komu čeho:** břemene, tíže, Us., bolesti, zármutku, bídy. Jg. — **co.** Ta věc bolesť ulehčuje. Bern. Zahálka stíží všechno, přičinlivosť vše ulehčuje. Kmp. exc. — **se komu.** Ulehčilo se mu. Bern. — **komu jak.** Aby mi (nemocnému) pán Bůh ulehčil **na** kteroukoli stranu. Us. Dch. — **kde.** Na srdečku na mém nic sa neulahčí. Sš. P. 249. Na smrtelné posteli stíženému svědomí svému prostředkem veřejné zpovědi hleděl u. Tč. — **komu čím.** Dětmar rozprávěje o tomto zpětném pochodu, ulehčuje sobě tímto žalostným pohnutím. Dkd. II. 86. — **si v čem.** Us. Tč.

Úlehelka, y, f. = *dušník obecný, pamětník, psí mateřídouška*, calamintha acinos. Slb. 330.

Úlehl, e, **úlehla**, y, f., **úlehel**, hle, m., **ulehlí**, n., **úlehlina**, y, **úlehlice**, e, f., **úlehlé, úlehlí, úlehle**, n., **úloh**, u, m. = *pole 2—3 a více let neorané, příloh, lado*; někde = *úhor*, Brach-, Drischfeld, n., die Koppel. Hnáti dobytek na úlehlé. Us. Rolí svých nechati úlehlím ležeti a zplaněti. V. Kdyby měl takhle 50 korců ú-hlí (polí). U Chocerad. Vk. Bodláků plno roste na ú-lích. Rvač. Na jednu úlehl přiteče (kůň). Dal. 12. Sedmého roku v úlehlí se držela pole (úhořila se). Sš. Sk. 69. Porazili lid králův, tak že leželi jako snopové na nějaké úlehlici. Let. 39., Arch. I. 165. Suchých míst a úlehlí nenechávejte, das Brachfeld. Smil. Orov. Zř. selské. Jeho úlehle zedral a osel; Lesy, ježto na jejích úlehlech zrostly. Půh. I. 366., II. 194. Slavíček z ú-hle = krkavec.

Us. Bdl. Zůstávají v ú-hli. Bl. Živ. Aug. 60. — Ú. = *konec dědiny*, das Dorfende. Na mor. Zlínsku. Brt. — Ú. = *jmeno poli* u Dluhonic, u Nahažovic, u Žeravic na Mor. Šd., Km. — Ú. = *osada* u Velešína v Budějovsku.

Úlehlice, e, f. = *úlehl*, der Brachacker. Let. 39.

Úlehlík, u, m., paseky u Vsetína. Tč.

Úlehlina, y, f. = *úlehl*. Šm.

Ulehlivosť, i, f., die Neigung zum Sichlegen.

Ulehlivý = *ulěhavý*.

Ulehlosť, i, f., das Senken, Festwerden, Festliegen. U. země. Us.

Úlehlov, a, m., osob. jm. Šd.

Úlehlový. Ú. hospodářství, die Koppelwirthschaft. Šp. Cf. Úlehl.

Ulehlý k čemu: ke spaní, der sich gelegt hat. U. země, pole (neorané). Zlob. Kletba **na** smrti takové u-lá se vytýká. Sš. Sk. 62. — U. = *mrtvý*, todt. Ulehlí **na** tom poli otcové. Jg. — U. = *ssedlý*, *nízký*, gesenkt, gesetzt, fest gelegen, hart. U. země. Ulehlou roli zkypřiti. Sych. V trosky ulehlý, in Ruinen verfallen. — U. *člověk* = *zavalitý*, untersetzt. Us. — U., na Slov. = *rovný*, gleich, flach. Bern. — Jg.

Úlehlý = *neoraný*, brachliegend. Ú. země, role. Zlob., Cyr. Cf. Úlehl.

Ulehnouti, hnu, hni, hna (ouc), ul, utí; (uléci, ulehu, zastr.), ulehl; *uléhati*, *ulehávati* = *lehnouti*, sich hin-, niederlegen; *na odpočinutí se položiti*, sich niederlegen, sich schlafen legen; *položiti se v nemoci*, sich legen; *rozšířiti se*, *prostříti se*, sich lagern, sich verbreiten; *zůstati ležeti*, erliegen, liegen bleiben; *bezpečiti se*, sich stützen o. verlassen; *chrániti se*, sich wohin retten, wohin fliehen, verstecken; *skloniti se*, sich senken, sich legen; *dotírati*, auf einen zudringen, ihm anliegen. Jg. — **abs.** Jen jsme ulehli, už nás budili. Us. On již ulehl (onemocněl). Země ulehla (snížila se, ssedla se). Us. Obilí ulehlo (k zemi přilehlo). Ros. Vlny ulehly. D. Necupej, nedupej, ještě naši neulehli. Pís. Vítr ulehl. Sš. J. 101. — **kde.** Pes ulehl **pod** lavicí. Us. U. pod břemenem, pod tíží. L. U. **na** posteli. Us. **Před** někým u. L. Mnohem hustější tma ulehla na smyslech pohanův. Sš. Sk. 279. — **nač:** na horkou nemoc. Zlob., Lk. Hejno neduhův ulehlo na zemi. Puch. Lakomý když ulehne na lakomstvo (spolehne, bezpečí se). Št. — **na čem.** A již právě na tej věci mój úmysl mieni uléci. Hr. rk. 121. (Cf. ib. 429.). — **komu, čemu.** Ženy ty právům Turků u-ly (poddanými se staly). L. U. ráně padající = uhnouti se. Jg. Ulehl svému osudu, ist erlegen. Dch. — **kam.** Ta loď **do** vody ulehne (se skloní). Bern. — **na koho jak.** Slovy lahodnými na otce uléhal = dotíral. Hlas. — Kram. — **na koho čím:** hubú, aufsässig sein. Na Zlínsku. Brt. — **nač proč.** Příčina, za kterou hněv boží na lidské pokolení ulehl. Sš. I. 27. — **se** = *ulehnouti*, sich legen. Vlny se ulehly. Zlob. — **(čím) v čem.** Može člověk bezpečně nadějí v boze ulehnúti; Jakožby v té libosti kocháním ulehl. Št. V Hospodinu ulehna budeš moci pěti... Št. N. 152. V tom sú velmě lidé nynějších časóv ulehli, a tak od pravého pokánie sú poběhli. Hus I. 353. — **kdy (nač).** Mohl naň ulehnout v letě (jej utisknouti). Us. **Po** půlnoci, **za** hodinu všecko ulehlo. Us. Šd. — **čím na čem.** Lakomci sú vší svú myslí na tom ulehli. Št. N. 131.

Uléhnouti se = *ulíhnouti se*.

Ulehtati, ulektati. — **koko jak: do** smrti, zu Tode kitzeln. Us. Jg., Dch., Šd.

Úlek, u, m. = *uleknutí*, der Schrecken. Ú-kem mléko se jí zarazilo. Sk. Ú-kem polomrtva jsouc padla. Us. Bř., Ziak, Šd. Hospodyně stála úlekem jako přimražená. Kmk. — Ú., a, m., osob. jm. Šd.

Ulekání, n., das Erschrocken.

Ulekaný; *-án*, *a*, *o*, erschrocken, erschreckt.

Ulekavý, furchtsam. Us. Tč.

Uleklý, erschrocken, erschreckt. S ním mysl uleklá a uvleklá jde od očistce rájem do pekla. Sš. Sm. bs. 194.

1. **Uleknouti**, uleknu (zastr. uleku), ul n. kl, ut, utí; *ulekati* = *ustrašiti*, erschrecken. — **koho.** Us. Cena žádaná ulekla je velice. Jg. Sbr. sp. 1841. 216. — **se.** A ta dívka se ulekla, hned na své kolena klekla. Sš. Ps. 3. Ulekl se, až mu ruce klesly. Us. Šd. — **koho, se čím:** zlou zprávou. Us. — **se čeho.** Vrat. U. se psa. D. Ulekla se promluvení, andělského pozdravení. Sš. P. 39. I uleče se duše těžka mlata. Rkk. 13. I uleknu se řečí těch. Lab. 72. Takového neobyčejného poselství náramně jsme se ulekli. Arch. III. 306. Ale ti lotři, ulekše se skutku toho jísti nechtěli. Har. I. 223. Uleče sě veš lud Tatar lutých. Výb. I. 52. — **se jak.** Ulekla se v prudkou radosť. Ld. — **se proč.** Ulekl se pro tak náramnou sílu židovskou. Flav.

2. **Uleknouti** = *leknouti*. Ryba ulekla, krepirte. Us. Tč.

Uleknutí, n., das Erschrecken. — U., *u. se*, das Erschrecken, die Furcht, der Schrecken. Z velikého u. a strachu. V.

Uleknutý; *-ut*, *a*, *o*, ershrocken, erschreckt. Cf. Uleklý. Promluvil vida ji celou u-tou. Nitra VI. 288. Celý u-tý, *lépe:* všecek polekán. Brt.

Ulelkovati koho, gähnend ermüden; *se*, sich satt gähnen, gaffen. Na Mor. Tč.

Ulema, y, m., arab., u Turků theolog a právník. Vz S. N. U. = učitel, vykladač koranu, od slova alam = skrytu býti. Sš. Sk. 153.

Ulemovati, einsäumen. — **co.**

Ulenivěti, ěl, ění, faul werden. Us. Tč.

Ulepiti, il, en, ení; *ulípati*, *ulepovati*, *ulípnouti*, von Lehm formen, kleiben, anheften. — **komu co:** sobě chalupu (z hlíny splácati), Ros., modly. Br. U. pěvci hubinku. Kos. Ol. I. 300. — **kde.** Celá jejich veselosť a radosť ulípla **na** modle té; Oni ale ulípli na pouhém zevnějšku. Sš. Sk. 85., J. 103. — **co z čeho:** stěnu z hlíny. D. — **co na kom.** Na tom nic neulípáš (nevyhraješ). Us. U Šimona všechna víra křesťanská jediné na zevnějšku ulípnula. Sš. Sk. 29.

Digitized by Google

Ulepšiti, il, en, ení, **ulepšovati,** verbessern. — **co**: rolnictví. L. — **si co čím.** Mor. Tč.

Uleštiti, il, ěn, ění, poliren. — **co čím**: kámen. Us. Dch., Tč.

Úlet, u, m., der Davonflug. Us. Dch., Bern.

Uletěti, ěl, ění; *ulétnouti, ulítnouti,* tnul a tl, nutí; *ulítati, ulétati, uletovati,* weg-, davon-, ent-, auf-, fortfliegen. — **abs.** Uletí jeseň, ujde i zima. Vinařk. Moje šťastie uletalo, na veky ma zanechalo. Slov. ps. Tč. Sen uletěl. V. Pták uletěl. — **komu.** Us. Ty bys mi ulecel, jak do pol'a ptáček. Mt. S. 1874. 36. — **od koho.** Ros. — **kam: do** lesa. Us. — **s kým:** stará s mladými uletěla. S poklady světa rozum pryč ulétá. Nitra. VI. 320. — **odkud:** Dušice **z** těla uletěla. Us. Šd. — **komu kam.** A já ti uletím **na** uherskú stranu. Sš. P. 692. — **jak.** Uletuje dále motýlem. Brt. Instr. 15.

Uleti = *uliti.* — **se, koho,** begiessen. U Opavy. Klš.

Uletý; *-tý, á, é,* begossen. Us. u Opavy. Klš.

Úleva, y, f., die Erleichterung, Linderung, Mässigung. Ú-vu míti, bráti. Dch. Ú. v práci. Tč. Dne 19. července otevřeli se hojně průduchové nebeští a trvali bez ú-vy až . . . Pal. Dj. III. 3. 55. Teď má větší ú-vu (= volnosť). U Rychn. Dhn.

Ulévání, n., das Abgiessen. Us.

Ulevení, n. = *ulehčení,* die Erleichterung, Milderung, Erlassung, Nachlassung. U. pokuty. Us. Tu máš, milá, ulevení. Sš. P. 113.

Ulevený; *-ven, a, o,* erleichtert, ermässigt.

Uleviti, il, en, ení; *ulevovati = odstoupiti od něčeho, sleviti,* nachlassen, mildern, lindern, *menšiti se,* nachlassen, geringer, milder werden. — **abs.** Bolesť, nemoc, zima, vítr ulevuje. D. To dávení ulevuje. Berg. Láska jejich ulevuje. Jel. Ulev pán Bůh! někde padají kroupy. Us. Sk. — **(co) komu.** Mnoho set mu ulevil (slevil). Ros. Nemoc mu ulevila. Dch. Až sme jim byli půlpáta tisíce ulevili. Arch. II. 255. Bůh mu u-vil (zemřel). Us. Vyplakaly se a u-lo jim. Mor. Šd. — **jak.** Chce sebe (= sobě) skrz žalování u. bolesti. Na Slov. Tč. — **co z čeho:** ze svého žoldu. V. Z tyranství svého neulevoval. V. — **čeho:** trestu. D. — Th., Koll., Plk. — **v čem:** v pilnosti. Us. U-lo se mi v bolestech. Dch. Až pak jemu v němé zádavě ulevila řeka vyplakaná. Sš. Bs. 192. — **co proč. K** jich prosbě těch pět tisícuov ulevujem. Arch. I. 256. — **kdy.** Kdo má čest v těle, uleví **při** sporu. Dch.

Ulevivý = *ulevující,* nachlassend. U. neduh. Ja.

Ulevněti, ěl, ění, gelinder werden.

Ulevniti, il, ěn, ění, erleichtern. — **co komu:** práci. Us. Tč.

Ulézti, zl, zení; *ulézati, ulízati,* weg-, weiter kriechen. — **abs.** Raci ulezli. Jg. — **co.** Hodný kus ulezl. — **komu, se komu z čeho.** I vám se z toho něco uleze (dostane), zu Theil werden. Bern. — **kdy.** To staré sukno **při** šití **za** každým štychem ulézá = se trhá. Na Ostrav. Tč.

Uležalý = *uleželý.* Na Slov. Bern.

Uleželý = *který dlouho ležel,* abgelegen. U. pole (ulehlina), brach gelegen; **ovoce,** brušky, jablka, teig, mürb, weich; **pivo,** abgelegen. Us. Ros., Jg.

Uležení, n., das Ablegen.

Uležený; *-en, a, o, lépe: uleželý.*

Uležeti, 3. os. pl. -ží, el, ení; *uležívati.* — **co:** trávu (ležením pomačkati), **durchs** Liegen zusammendrücken. — **komu** = *ujíti,* durchs Liegen entgehen, frei werden. — **komu** = *ujíti* bídám. Kom. — **čeho** (= ujíti): bídy. Plk., Lom. — **se kde, durchs** Liegen reif, teig, weich werden. Hrušky **na** půdě **ve** slámě, na slámě se uležely. — **se jak.** Maso se jim pěkně uleží **do komína.** Us. Sk.

Ulfilas, a, m., biskup a apoštol **gotský.** Jeho překlad bible jest nejstarší *písemní* památka řeči germanské. Vz Sabn. 99., 389., S. N.

Ulgetati = *ulétati.* Na Slov. Bern.

Ulha, y, f. = ulehčení. Šm.

Ulhati, lügend vermindern. — **od čeho.** Od dobrého se rádo ulže, ku zlému **přilže.** Č. M. 29. — **si.** On si rád někdy ulže. Us. Šd.

Ulhoštice, dle Budějovice, ves. **Arch.** V. 535.

Úlí, n., vz *Úl.*

Uliana, y, f. = Juliana. Dbš. Sl. pov. I. 32.

Ulíbání, n., das Abküssen. Dch.

Ulíbaný, abgeküsst. Us.

Ulíbati, *ulibovati,* zer-, abküssen. — **co, koho.** A padše na hrdlo Pavlovo ulibovali jej. Sš. Sk. 241. Dnes by člověka **ulíbal** a zejtra jako by ho neznal. Us. Dch. — **co komu.** Lev ti nohy ulíbal. Sš. Bs. 6. **Pánbíčkovi** by nohy ulíbal. Us. Šd. — **koho čím:** hubičkami. D.

Ulibice, dle Budějovice, ves. Vz Tk. IV. 743., S. N., Arch. III. 227., IV. 483., Pal. Dj. III. 3. 64.

Úlibice, Oulibice, Aulibitz, ves u **Jičína.**

Ulíbiti se, il, ení, gefallen. — **komu.** Ulíbilo se (uráčilo se) mu = odhodlal se k něčemu, jakoby milosť prokazoval. **Us.** Brt. — **si co.**

Ulibka, y, f., das Lächeln, rus.

Ulícati komu, schmeicheln. Ostrav. Tč.

Ulice, e, **ulička,** y, f., die Gasse, Strasse. Po ulicech. V., Lom., Ben. Ulicem a ulicím. Bž. 98. Po ulicích. Br. U. kamenem dlažená, těsná; u. jedna do druhé vbíhá; provésti koho uličkou. Kom. Ulice poboční, Seiten-, táborní, Lager-, hlavní. Dch., Čsk. Krám do ulice, Gassenladen; lidnatá u., belebte G. Dch. Osvětlení, čistění ulic. J. tr. U. dlouhá, krátká, rovná, ohnutá, klikatá atd. U. soustředné (radialní), obvodné. Zpr. arch. III. 24. Po ulici se procházeti. Sych. U. žitná, ječná, železná atd. (v Praze), Šf.; u. bez vyjití (slepá, pytel). Č. Žebrání po ulicích; výtržnosť na ulici (uliční); průchod po ulicích (Strassenpassage). J. tr. U-ci proraziti; Někoho na ulici vystrčiti, Einen aufs Pflaster setzen; Ulicemi, po u-cích se proháněti. Dch. Kuli se to jabko, kuli po u-ci, kaj (kam) stě se poděli moji milovnici? Sš.

Digitized by Google

P. 117. Mnozí přišli z rynku širokého do úzkej u-ce (pozbyli štěstí). Na Mor. Tč. Že jest volala, až sě po ulici rozléhalo; Že sobě láli v ulici, ale nevěděl komu. NB. Tč. 173., 239. Oznámili sme na rathúse v Olomúci a u-cech toho města. Arch. V. 387. Obyvatelstvo zvědavé hrnulo se rychle na ulice, když jeti měli; Co ste na ložích šeptali, na u-cích volají. Pal. III. 3. 66., IV. 2. 403. Na u-cech velikého města. BR. II. 863. Aby je v zbožiech a v školách i na ulicech ctili. Hus I. 453. Kdo ve všech u-cích bydlí, zle bydlí. Pk. Šuhajíčko šumný, nechodzievaj humny, leč ty chodz uličků. Sl. ps. 304. Na uličkách někoho nechati = na holičkách. Us. Rgl. Každá u. (cesta) je mu úzká. Vz Opilství. Č. Pýcha na ulici bývá a hadry v truhlici mívá. Prov. Tč. Vz o u-cích v KP. I. 220., o ulicích římských v Vlšk. 56., 69., 78., 79., 86., o u-cích pražských v Tk. I. 627. — U. = *prostor mezi dvěma řadami vojáků čely k sobě obrácených*, die Gasse. Ulicí běhati (vojín odsouzený takovou řadou běžel a vojínové ho pruty mrskali). — U. = *prostora*, der Raum. Hustě na lid stříleli, až v něm u-ce dělali. V.

Úlice, dle Budějovice, ves u Stříbra, Ullitz. Vz S. N.

Úlický, ého, m. Ú. z Plešnic. Vz S. N.

Ulicový, Gassen-. U. dvéře. Us. na Mor. Mřk.

Uličan, a, m., *kdo bydlí v ulici a ne na náměstí*. Gl. 347. Cf. Uličník.

Uličeně, geschmückt. Ctib.

Uličení, n., das Schmücken, der Anstrich. — **U.**, die Beschönigung. Že pro hojnější u. toho zlého užívání sem i tam roztrušuje se. Skl. IV. 200. — **U.**, confrontatio, zastr. Jir.

Uličenosť, i, f., der Schmuck, Anstrich. Krab.

Uličený; *uličen, a, o = vylíčený*, angestrichen, geschminkt. U. panna, Ros., pokrytství, Kom., věc. Br. V krčmě nebo v tanci ženu posazují uličenú. Hr. rk. 285. Slovy uličenými z prostých lidí rozumy i peníze táhne. Jir. Ves. čt. 384. Není u mne žádného místa řeči u-né. Jel. En. m. 9. Má na svátky všecko pěkné u-né; Celý dům u-ný, jak by ho umaloval. Us. Šd. Těmi jejich u-mi a šlehovanými řečmi sama sice věc v sobě se ozdobuje, ale když se ta ozdoba s ní sejme, oškloubaná vrána zůstane. Jir. Ves. čt. 384. — **jak**. Křivda nemůže u-na býti **na** právo. Kos. Ol. I. 119. — **čím:** barvami. Kom.

Uličilosť, i, f. = *sličnosť, ozdobnosť*, die Zierlichkeit, Geschmücktheit, der Schmuck. Troj.

Uličilý = *uličený, ozdobný*, geschmückt, geziert. Nežli by z té slávy královské, a tak uličilé krásy v hanebný stav byla uvedena. Výb. II. 84. 26. Polyxena v takových žalostech zůstala při své u-lé kráse. Troj. 354.

Uličiti, il, en, ení, ausrechnen. Uličiš už do sta. Na Ostrav. Tč.

Uličiti, il, en, ení; *uličovati = líčením ozdobiti*, schmücken, zieren. — **koho, co:** ženu. Stl. Všemi obyčeji jest to lepší, což učinilo přirození nežli to, což jest u-lo umění. Jel. En. m. 36. — **co čím:** stěnu vápnem, tünchen. Ros. U. co svědky = *dokázati*. Zák. Karla IV. Cf. Která křivda uličena bude. Pr. měst. 233., Gl. 347. Uličen vinú umře smrtí. BO. — **čeho:** svých vnad. Gníd. — **se.** Uličila sě, neniet tak jindy. Št. — **co jak.** Nikdy křivda u-na býti nemůže **na** právo. Kos. Ol. I. 119.

Ulička, vz Ulice. — **U.**, jm. polí u Luky. Km.

Uličkář, e, m. = *uličník*. Na Slov. Bern.

Uličkářka, y, f. = *uličnice*. Na Slov. Bern.

Uliční, -čný, Gassen-. U. pes, Zlob., žena (= uličená), BO., bláto, BO., strana, Dbš. 36., pobuda (tulák). Dch. V kutiech u-čných stojiece modlili se. Hus. I. 289. Ve vsích mívá každá rodina dvě jména, jedno správné a druhé po dřívějším vlastníku statku; toto neúřadní jm. slove uličným. Světz. 1880. — **U.**, ého, m., osob. jm.

Uličnice, e, f., die Gassentreterin, das Gassenmädchen. — **U.**, die Gassenbewohnerin. Cf. Uličan.

Uličnický, gassenbübisch. U. kluk. Sych.

Uličnictví, n., chování-se způsobem uličníkův, die Gassenbüberei. Us. Č.

Uličník, a, m. = *chlapec na ulici rozpustile sobě vedoucí*, der Gassenbube. Us. — U. = *uličan*, der Gassenbewohner. Na Slov. Bern.

Uličníkovati, als Gassenbube o. auf der Gasse sich herumtummeln. Us. Č.

Uličný, Gassen-. U. bláto. Ž. wit. 17. 43. Vz Uliční.

Ulíhnouti, hl, ut, utí; *ulíhati = vylíhnouti*, ausbrüten; *se*, ausgebrütet werden. Na Ostrav.: *ulohnouti*. Tč. — **co, se.** Slepice ulíhla 12 kuřat; ulíhlo se 12 kuřat. Jg. Kde se kdo uléhne (narodí), tam se zhodí. Mor. Brt. Ulíhlo se nám pěkné telátko. Us. Šd.

Ulícha, y, f., na Mor. = *lijavec, nečas*, der Gussregen, das Unwetter. D., Škd. Takto vládna mocně nad u-chou. Sš. Snt. 34.

Ulichotiti, il, cen, ení, *ulichocovati*, erschmeicheln. — **co.** Div. z och. — **se komu.**

Ulichvařiti, ulichviti, il, en, ení, erwuchern, durch Wucher erwerben. — **si co kde.** Us. Tč.

Ulík, a, m., osobn. jm.

Úlík, u, m., *malý úl*, das Bienenkörbchen. Us.

Úlika, y, f. = *sličnosť, ozdobnosť*. Tak krásně, úpravně a s takovou ú-kou (Eleganz) dí. Sš.

Ulíknouti, knul a kl, ut, utí; *ulíceti*, el, en, ení = *nastražiti*. **co na co:** na zvěř, na ptáky, na ryby, aufstellen. Us.

Úlikov, Oulikov, a, m., Aulikau, ves u N. Kdyně. PL.

-ulina, *přípona jmen podstatných:* šešulina. D.

Ulínati, Haare verlieren. Tč.

Ulinovati = *linie dělati*, Linien ziehen. Ros.

Ulipati, vz Ulepiti.

Ulísati, *ulisiti*, il, en, ení; *ulisnouti*, snul a sl, ut, utí = *ulaskaviti, uchlácholiti*, sanft

Digitized by Google

machen, mildern. Jel. — **komu, čím,** schmeicheln. Mor. Tč., Jel. — **se** = *usmáti se,* lächeln. D.
Úlisenství, n. = *úlisnosť.* Zlob.
Uliskati koho = *lískovkou vybiti.* Na Ostrav. Tč.
Úlisně, *lichotivě,* schmeichlerisch. V. Ú. se k někomu míti; ú. k někomu mluviti. D. — Ú. = *podvodně,* arglistig, betrüglich. Bern. Ú. a chytře (dali se s ním v řeč). BR. II. 1.
Úlisnice, e, f., die Schmeichlerin. Zlob.
Úlisník, a, m., der Schmeichler. Us. Jg.
Úlisnosť, i, f. = *lichocení, lisání, milkování, lahození, pochlebenství,* die Schmeichelei, Liebkosung. Sych. Nepřátel svých psí úlisností nebyl přelstěn. Br. II. 693. a. Pochylnosť k zlému člověka ú-stí svou ošemetnou obluzuje. Sš. II. 121. (Hý.). Ú-stí si je naklonil. Ddk. III. 165. — Ú. = *podvodnosť, klam,* die Arglist, der Betrug. Ú. ďábelská. Kram. Ú. nejostřeji uštkne. Č. M. 41.
Ulisnouti, vz *Ulísati.*
Úlisný = *lisavý, lichotivý,* schmeichelhaft, freundlich, glatt, liebkosend. Ú. řeč. V., BR. II. 32. b., ústa, Ros., slova, Us., šepty. Troj. Ú. jako mačka (kočka). Slov. Dbš. 43., Mt. S. — **ke komu.** Rk. — Ú. = *úskočný, klamný, podvodný, lstný,* arglistig, betrüglich. Reš. Ú-ných řečí se varuj. Us.
Uliša, e, f. = Julie. V již. Mor. a na Slov. Šd.
Ulišník, a, m. = *úlisník.* U Místku. Škd.
Ulišov, a, m., něm. Wolschow, ves u Sušice. PL.
Úliště, ě, n., der Ort für den Bienenstock.
1. **Ulita,** y, f. = *skořepina hlemýžďů, závitek, hlemýždice,* die Schneckenschale. A že zdobím ulitami tůně. Sš. Sm. bs. 84. U. plochá, homolovitá, svinutá; otvor její jest okrouhlý, oblý, podlouhlý, úzké štěrbině podobný, hladký, vroubkovaný. Jdl.
2. **Ulita,** y, f. = *část bludiště ušního.* Vz Schd. II. 348.
Ulítati, vz Uletěti.
Úlitba, y, f. (ulévání nápoje, σπονδή). Vz. Vlšk. 192., 193., 195., 323., 327., 475.
Úlitek, tku, m. Ú. formatový, v horn., das Formatgussstück. Bc.
Uliti (u Opavy uleť, Klš.), uliji, ulij, il, it, ití; *uléti* (uliti), uleji, ulej, uleje (íc), (ulel, zastr.), it, ití; *ulívati* = *trochu odlíti,* ab-, weggiessen; *litím uhasiti,* ausgiessen, löschen; *litím zhotoviti,* giessen, giessend formen; *politi,* an-, ver-, begiessen. Jg. — **abs.** Jak by ulil (vz Důkladnosť). Č. — **co:** oheň, Jg., Ros., zvon, Us., byliny (přeliti). D. Kabát, jako by ho ulil. Us. Hsp. Dievča, ako čoby ho ulil. Na Slov. Dbš. 13. — **se v čem.** Než první uvila, v slzách se ulila; Sic se ulejeme oba v jednom pláči. Hdk. C. 224., 59. — **se jak.** Slovanský organismus v Čechách ulil se v ten způsob. Pal. V. 1., 6. — **čeho:** vína. Us. — **čeho odkud:** vína ze sklenice. Us. Vz Děvče. — **od čeho.** Us. — **se.** Snáze se ulívá než dolívá. Č. Snadno se ulívá, ale zle dolívá. Č. M. 430. — **se komu.** Ulil se mi zvon. Jg. — **se čím** (= politi se). Sv. Pavel, hubce cierkve svaté, ulev sě krví mnohých svatých. St.
Ulití, n., das Abgiessen, der Abguss; das Löschen; das Giessen; Begiessen. Vz Uliti.
Ulit-is, y, f., z řec., *zánět dásní.*
Ulítiti se, il, cen, ení, sich kränken. — **se nad čím.** Stůně, neboť se ulítila nad smrtí jeho. Us. Jg.
Ulítnouti, vz Uletěti.
Ulitování, n., die Bemitleidung. Lepší jest závisť na sebe vésti než ulitování. Č. M. 109.
Ulitovati, bemitleiden. — **koho.** Ros. — **se nad kým.** Br. — **komu.** Dej pozor, ať se ti neulituje. V Kunv. Msk. — **se koho.** Že se nás žebráků ráčí u. 1700.
Ulitový, z ulity, Schnecken-. U. žlábek; kolo u. v hodinkách, das Schneckenrad. Techn.
Ulitý; *ulit, a, o,* abgegossen; gelöscht; gegossen, geformt; be-, vergossen. U. zvon. Us. A na to víko u-tý kalich, aby věděli, že jsem katolík. Sš. P. 501.
Ulix-es, a, m. = Odysseus.
Ulixokam, u, m. U-my, conchiolitha = *zkamenělé ulity.* Krok. I. c. 82.
Ulízač, e, m., Schmeichler, m. Mor. Tč.
Ulízalosť, ulízanosť, i, f., die Gelecktheit. Šm.
Ulízanec, nce, m., ein lächelnder Heuchler. Šm. Cf. Ulízati.
Ulízaný; *-án, a, o,* abgeleckt, glatt gekämmt, peputzt. Přišel tam celý u-ný. Us. Šd., Vck. U. hejsek. Kos. Ol. I. 299. U. vlasy. Tč.
Ulízati; *ulíznouti,* znul a zl, ut, utí; *ulizovati,* ab-, davonlecken; belecken. — **čeho:** medu (odlízati). Ros. — **co.** Pes talíře ulízal (oblízal). Ros. Je, jak by ho kráva ulízala. Us. Tč. — **se.** Kočka se ulizuje (oblizuje). Jg. Ulízajíc (usmívajíc) sě, ano snad smiech na mysli nenie, jedné, že jim to dobře slušie. St. Jak ti se ulízá a oblízá co mlynářská tista. Prov. Ulíznúti se = usmáti se, lächeln, schmuntzeln. Kat. 1793. U. se čemu = usmívati se. U Jižné. Vrů. — **se k čemu** = *usmívati se.* Ben. — **po čem se ulizovati:** po pečeni. — **od čeho.** Us. — **se kde, komu.** U. se před někým neb komu, sich einschmeicheln. Mor. Tč.
Ulízavec, vce, m. = usmívavý. Kaln.
-ulja (-ile), *přípona:* žežhule, štěkule, košile. Bž. 227. Vz *-ule.*
Uljána, y, f. = Uliša, Julie. Mor. Šd.
Ulka, y, f. = Ula. Pal.
Ulkati se, ulkám se, sich abächzen. D. — **nad čím.** Mor. Tč.
Ullmanit, u, m. = antimonový kyz niklový. Bř. N. 220.
Ulm, a, m. Vz Tk. IV. 545., 590., 651., Tf. 107., S. N. IX., XI.
Ulma, vz Štola.
Ulman, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 419., S. N.
Ulmánka, y, f., ves v Uhřích. Lpa.
Ulmanová Kateř. Tk. V. 223.
Ulmanův Prokop. Tk. V. 58., 59., 61.
Ulmín, u, m., der Ulmin. Us. Nz.

Digitized by Google

Ulminový. U. kyselina, die Ulminsäure. Nz.

Ulmovka, y, f. = *dýmka* zhotovená v okolí mě. Ulma. Msk.

Ulnouti, ul, utí = *uváznouti, ulipnouti*, stecken, haften, kleben bleiben. — **kde**. Muže, kteříž ulnuli v kvasnicích svých. Br. U. v libostech těla. Bl., BR. II. 813. b. Ulnul co pták **na** lepu, co moucha na medu. Mus., Č. M. 534. Ulnul na tom = ustrnul. Ros. — **k čemu**. Ne tak ulnúti k libým věcem světským; Milovníci světa ulnuvše k světu. Št. K stvoření (ne k Bohu) ulnuv. Výb. I. 646. — **v co**. Čímž silnější milování, tiem silnějie v to zlé ulne. Št. — **(se) k čemu čím**. Milostí se ku stvoření ulnul. Výb. I. 778. Neulnul k světu srdcem. Št.

Ulnulosť, i, f. = *úvisnosť*, die Inhärenz. Nz.

Ulnulý = *úvislý*, inhärent. Nz.

Úloh, u, **úložek**, žku, m. = *uložení*, die Ablagerung, Lage. Zlob. Podlé ú-hu stavu svého. Ms. o korábu Noe. Ú. země. Nz. Bůh spasuje lidi podlé vlastního ú-hu a dle milosti své. Sš. I. 100. Majíc na paměti svých stavov ú. Kšch. 3. — Ú., v horn. = zpotřebované nádobí dolní jako nebozezy, želízka atd., die Anlage. Us. u Příbrami. — Ú., *Ouloh*, něm. Auloch, ves u Klatov. PL.

Úloha, y, f. = *co uloženo*, die Aufgabe, der Auftrag. Vz Úkol. Sedl., Krok. U. šachová. Světz. 1869. 76. U. z počtův, Us., **ku** cvičení. Hd. Úlohu dáti *přes* neděli, **lépe**: *na* neděli. Ú-hu řešiti, (rozluštiti). Úlohu někomu dáti, uložiti; ú-hu vypracovati, odevzdati, opsati atd. Us. V ú-ze se zapomenouti, aus der Rolle fallen; Dáti se do své úlohy; Něco za ú-hu si vytknouti; Ú-hu svou dobře zastati; K ú-ze své přistoupiti; Nastala mu krušná ú.; Ú-hami někoho přetížiti; Na někoho ú-hu složiti; Ú-ze své dosti učiniti. Us. Dch. Nemohl své ú-ze dostáti. MP. Naléhala na něho ú. naň od Boha složená. Sš II. 160. Ú-hu svou vyplniti, *lépe*: ú-ze své dosti učiniti. Bs. Kde leží sklep a jaká jest jeho ú.? šp. m.: k čemu jest? Km. Osud hraje důležitou ú-hu, šp. m.: osud jest důležitým činitelem. Km. I. 25. Trpkou ú-hu někomu usnadniti. Pal. Dj. IV. 1. 271. Ú. slove v geometrii každá věta, jíž se projevuje žádosť či rozkaz, aby vykreslen byl tvar, jenž by jistým vysloveným podmínkám zadosť učinil; Ú. jest buď určitá nebo neurčitá; Ú. se řeší. Jdč. I. 46., 47.

Úlohář, e, m. = kdo šachové úlohy dělá. Světz. 1869. 76.

Úlohářství, n. = dělání úloh šachových. Světz. 1869. 76.

Ulohnouti se = *ulíhnouti se*, sich erzeugen. — **kde**. Blechy v nečistotě se ulohnou. Na Ostrav. Tč.

Ulojdaný = *kdo má plno lajdů*. Cf. Lojdavý. Šd.

Ulojiti, il, en, ení = *lojem namazati*, mit Talg einschmieren. — **co**: osnovu. Na Ostrav. Tč. Vz. Tkadlcovství.

Ulokaný; *-án, a, o* = *ožralý*, voll gefressen. L.

Ulokati, vz Lokati.

Uloklý, vz Uloknouti.

Uloknouti, knul a kl, utí, einfallen, sich senken. — **abs**. Zem ulokla. Uloklé líce. Na Ostrav. Tč.

Úlom, u, m. = *ulomení*, der Abbruch, das Bruchstück, Fragment. Chodím po té vlasti, sbírám písně, nalezám však jenom úlomy. Sš. Bs. 184. (Hý.).

Ulomcovati, etwas schüttelnd, rüttelnd erreichen. — **co**. Us. — **se**, sich abrackern, durchbeuteln. — **kým**: zima se jím dost u-la. Na Mor. Tč.

Úlomek, mku, m. = *ulomený kousek, odlomek*, das Bruchstück, Fragment, der Bruch. V. U. neb kus kamene, Jel., chleba, soli, Bern., kosti, Ja., básně atd. Hrot i s úlomkem v něm osta ustrnuv. Troj. 232. Ú-ky cukrovinek, Kanditenbruch, veršů (druh básnický, kde každá sloha volný majíc rozměr a malý o sobě celek činíc nicméně s ostatními slohami společnou hlavní myšlénkou sloučena jest). Dch. Vz Uložený. Spustila naň jest ú. žrnova se zdi. Bj.

Ulomení, n., die Abbrechung, der Abbruch. D.

Ulomený; *-en, a, o*, abgebrochen. U. kousek (úlomek). V. Ú. větev s ovocem. Us. U. čep. Šp. Jak pak se má zelenat vršek u-ný? Sš. P. 407.

Ulomitelnosť, i, f., die Abbrüchigkeit. Jg.

Ulomitelný, gebrechlich, schwach, abbrüchig. Šm.

Ulomiti, ulom, -mě (íc), il, en, ení; *ulámati*, ulámám, ulámi a ulámu; *ulamovati, ulomovati, ulamovávati*, ab-, wegbrechen. — **co**: ratolesť, kus chleba, Us., kvítek. D. Ulomte chvojku zelenú, přikryjte tu krev nevinnú; Voničku mu dala, vršek ulámala, možeš dobře věděť, že je láska malá. Sš. P. 411., 596. (Tč.). — **co čím**: rukou. Us. — **co na co**. Sám na sebe metlu ulomil. Prov. — **co jak**: kus po kuse. — **co kam**: chléb **do** polívky. — **co komu**: žebráku kus chleba. Us. Ulom si pruteček, klupni na hrobeček; Ty rožky jí ulomíme. Sš. P. 159., 754. (Tč.). — **čeho**. Ulomil buchty (i. e. časť).

Úlomkový, Bruchstück-.

Úlomnosť, i, f., die Gebrechlichkeit, Schwäche, Schwachheit.

1. **Úlomný**, gebrechlich, schwach.

2. **Úlomný** = *skrblý*, knauserig, karg. U Opav. Klš.

Ulomoziti se = *upachtiti se*, sich abrackern. Us. Tč. — **čím**: prací.

Ulopotiti se, il, cen, ení; *ulopotovati se* = *prací se unaviti*, sich abmüden, abrackern. Us. Č. — **se čím kde proč**: prací pro kus chleba na světě. Us. U-tili se tím kamenem. Us. Č.

Ulosovati, losen, vertheilen. Ros.

Uloti = *uliti*. Na Ostrav. Tč.

Uloudati se, genugsam schlendern. Mor. Tč.

Ulouditi, ulouď, loudě (íc), il, zen, ení; *ulouzeti*, el, en, ení; *ulouzovati* = *vábiti, svésti, ošiditi, odlouditi, odvésti*, anködern, anlocken, weglocken, bestricken, berücken.

Digitized by Google

Nebyly ulouzeny mysli vaše od společnosti. BR. II. 613. b. — **co, koho komu**: pannu, dceru, ženu. V., Ros., Troj., Kram., Hus I. 340., NB. Tč. 76., 114., Lom. Cizí ženy uluzuje. Jir. dh. U-dil ji a oddáni jsou spolu. Dač. I. 122. Petr Škrovad u-dil mistru Brikcímu ženu. Ib. 125. Císaři poddané u. Pal. IV. 2. 139. — **koho k čemu**. Tč. — **nač**: na udici (chytiti). Tč. — **čím**: velikými sliby. — **co jak**. Že mi sirotka mého u-dil na mém vlastním koni. Půh. I. 359.

Uloupati, abschälen. — **co pro koho**. Ulupej mi listí ze zelí pro krávy. Na Ostrav. Tč.

Uloupení, n., die Wegnahme, Erbeutung.

Uloupený; *-en, a, o*, geraubt, erbeutet. Král římský, nej-a spokojen s u-mi našimi zeměmi dopouštěl se proti nám také urážek. Ddk. VI. 179.

Uloupežiti, il, en, ení, wegrauben. — **co s kým komu kde**: v lese. Us.

Uloupiti, il, en, en, ení; *uloupati, uloupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *ulupovati* = *odloupiti*, abschälen, wegrauben, erbeuten. — **co**. Kusy železa uloupali. Ros. U. krávu (loupeží uchvátiti). D. — **co komu**: ženu. Ddk. IV. 301. — **co odkud**. Kůru se stromu. — **čeho jak**. Kamene po kuse ulupovati. L.

Ulouzení, n., vz Ulouditi. Z u. ženy někoho pohoniti. Pk.

Úlov, u, **úlovek**, vku, m., der Fang, die Jagdbeute. Šp., Ziak. — **Ú**., die Jagd. Jg.

Úlovice, *Oulovice*, dle Budějovice, něm. Aulowitz, ves u Loun. PL.

Uloviti, il, en, ení; *ulovovati, ulávěti* = *lovením chytiti*, fangen, erjagen, erfischen; *dostati, najíti, vzíti, získati*, erjagen, wegfischen, fangen, nehmen, gewinnen, kappern; *lovením usmrtiti*, zu Tode hetzen. Bern. — **abs**. Ulovil, nač síť roztahoval. Č., Ros. — **co**. To jsem ulovil! Ros. Kde's to ulovil?; Uměl se chytře kroutiť, proto něco ulovil. Us. Dch. U. lodi. D. U. srnu (lovením usmrtiti). Bern. Pusťme chrty po vůli, ať zajíce uloví. Sš. P. 623. Žádostiv byl, aby apoštolé ulávěli člověky. Sš. J. 304. Strčil ručku do moře, ulovil úhoře. Sš. P. 35. — **co komu**. U něco sobě, Zlob., nepříteli loupež. D. Ulovte mi rybu srdci mému milú. Sš. P. 188. — **co kde**. Čert po samotách nejvíc uloví. Pk. — **proč**. Aby vás ulovili pro svou obřízku. Sš. II. 69. — **co na kom**. Na nás nic neuloví. Lom. **koho čím** (získati): penězi, Trip., líbáním. Troj. — **koho v čem**. Má bdíti, aby ho v něčem satan neulovil. Kom. Aby pána v něčem u-li. BR. II. 97. — **koho k čemu**. Ďábel křesťana k cizoložství u-vil. Sš. J. 174. — **se odkud**. Potom od svůdců se od čiré pravdy Kristovy uloviti a ulouditi dali. Sš. II. 32.

Úlovitý, bienenstockartig. Šm.

Úlovnice, e, f. = *včelnice*, der Bienengarten. L.

Úlovný, beutereich. L.

Úlový, Bienenstock-. Ú. včely (domácí), Stock-, Hausbienen.

Úložek, žku, m., na Slov. = *přihrádka*, der Schubladen. Bern.

Uložení, n. = *položení*, die Niederlegung, Hinlegung, Zusammenlegung. U. dítěte (aby spalo). Us. Uložení hornin, die Lagerung. Bř. N. 235. U. (hornin) stejné, odchylné, nestejné. Dch., Krč. 189. — U. = *schování*, die Aufhebung, Verwahrung, Unterbringung. D. U. na sklad, die Einmagazinirung. Šp. U. piva, die Einlagerung. — U. peněz na úroky, die Anlage. Us. — U. = *ustanovení*, die Bestimmung, Auflage, Auflegung, der Auftrag, die Aufgabe. U. daně, trestu. D. — U. = *ustanovení, určení*, die Bestimmung, Festsetzung, Anordnung. Kom. Pod poručníky jest až do u. otcova. BR. II. 633. b. Pod u-niem vašeho života. GR. Vedlé u. otců svatých. Bart. II. 21. U. roků pro nemoc. Nález pr. — U. *boží, soud, dopuštění* (V.), *usouzení, ustanovení*, die Gottesordnung, Fügung, Schickung, das Verhängniss, Schicksal, der Rathschluss. Ros., Kom., Br. Neboť jest (čin) převelmi slavný, v božiem uloženiu dávný. Hr. rk. 181. Aby se božímu u. dosti stalo. BR. II. 177. a. Nemůže ani ostřížek zletnouti v povětří mimo (Boha) uložení a rozkazu. V. — U. = *smíření*, die Beilegung des Zwistes. Neb by skrze takové uloženie svǎruov ještě nám a této zemi mnoho dobrého přijíti mohlo. Hl. — U. = *zákon*, der Befehl, das Gesetz. U. duchovní. Ros. — U. = *předsevzetí*, das Vorhaben, Vornehmen, der Entschluss, Anschlag. Jel. U. své provésti. Apol.

Uloženina, y, f., die Ablagerung. Rk.

Uložený; *uložen, a, o*, niedergelegt, bestimmt, festgesetzt. U. práce. Dch. Původ nestane-li na den uložený. Kol. 11. Někoho od propojiček odstrčiti až do dne u-ného. CJB. 355. Pod pokutami na to od starodávna u-nými. Vl. zř. 31. Den u-ný přišel. V. Proč se před pány ten den u-ný nepostavil? NB. Tč. 175. Uložené rýmy (úlohou dané), bouts-rimés (konečky rymované), ku kterým se verše teprve složiti mají. Přenesením slove pak i báseň sama. K básni volívá se na mnoze ta způsoba, že každá sloha, volný majíc rozměr a jakožto malý úlomek o sobě celek činíc, s ostatními slohami společnou hlavní myšlénkou sloučena jest. Ukázka: Stesk a čin od Fr. Douchy v brněn. Obzoru 1881. č. 17. Cf. Úlomek. U. peníze. Us. — **kdy kam**. Sněm ke dni sv. Jana do Prahy u-ný. Pal. Dj. III. 161. — **nač**. Plat od Římanů na Židy uložený. BR. II. 78. a. Aby k tomu byl připraven pod některú hodnú pokutú na to uloženú. Arch. III. 244. **kdy kým**. Podával se držeti články sněmem při volení jeho u-né. Pal. Dj. III. 3. 254. — **k čemu**. Čas od Boha u-ný k kázání pohanům ještě nebyl přišel. BR. II. 43. a. V času k appellací uloženém. Er. Poněvadž uterský den jest k tomu uložen, aby ... Zř. F. I. D. I.

Úložina, y, f. Kapustnice, konopnice na ú-nách a rovinkách. Slov. Dbš. 51. Cf. Úlehl.

Uložitel, e, m., der Niederleger, Anleger, Unterbringer, Besteller. Jg.

Uložitelka, y, **uložitelkyně**, ě, f., die Anlegerin, Niederlegerin, Unterbringerin, Bestellerin. Jg.

Digitized by Google

Uložiti, ulož, že (íc), il, en, ení (někdy: -in); *ukládati*, *ukl'ásti*, ukladu, ukladl, den, dení; *uložovati* = *díl odložiti*, *po málu odkládati*, ab-, weglegen, bei Seite legen; *klásti*, *skládati jedno po druhém*, in Ordnung legen, ordnen, zu rechte legen; *schovati*, aufheben, verwahren, beilegen; *zaopatřiti*, niederlegen, unterbringen; *upokojiti*, *utišiti*, stillen, beruhigen; *ustanoviti*, *určiti*, *vykázati*, festsetzen, bestimmen; *umírniti*, *usouditi*, *před se vzíti*, beschliessen, sich vornehmen, Anschlag fassen; *zamýšleti*, *smýšleti*, ersinnen, erdenken; *úklady strojiti*, einen Anschlag machen, nachstellen; *něčím stížiti*, auflegen, auferlegen, bestimmen, auftragen, aufgeben, vorgeben, verpflichten, befehlen; *nařiditi*, *rozkázati*, *kázati*, an-, verordnen, vorschreiben, bestimmen, befehlen, heissen; *platiti*, bezahlen; **se** = *položiti se*, *lehnouti na odpočinutí*, sich niederlegen, sich schlafen legen. Jg. — **abs.** Komu těžko, ulož (díl odlož). Prov. Sněmovníci sešli se ale později nežli uloženo bylo. Pal. Dj. III. 3. 108. — **co, koho.** Kdo své věci dobře uloží, ten je snadno a po tmě najde. Jg. Kde's to uložil, tam to hledej. Us. U. cíl, den (rok), čas, lesť (vymysliti), rozkaz, právo, zákony; to bolesti ukládá. V. Ukl. čísla časopisu (aufbewahren) Us. Dch. Ukl. nevěstu, ins Ehegemach einführen. Slov. Němc. Paní syna ukládala, tak mu ona zazpívala. Sš. P. 132. U. sněm. Dč. I. 26., Pal. IV. 1. 72., 73. A dal glejt ukládaje den sv. Tomáše, v němž by přijeti a zase odjeti měli. Pal. V. 1. 65. (Šd.). Kde se narodili, tam je uložili. Tŕb. Listy čekanky ukládají bolesť. Rk., Kd. Což Bůh uložil. BR. II 119. b. A takť mě rozličně ukládají času hlediece. Arch. IV. 403. Bouře a nevole u., hněv u. Koc. U. clo, nářadí, peníze (1480.), dítě (aby spalo), hosti (zaopatřiti), D., knihy, Ml., příplatek, doplatek, sbírku (v horn.). Vys. — **komu, čemu.** Nenávistníci hrdlu tvému ukládají. Sych. Ukl. něčímu životu. J. tr. Ukládáme tvé péči, abys .... Ddk. III. 161. U komu = platiti, zvl. soudci. Ms. pr. pr. — **co komu.** Ulož mi to (ku př. jídlo). Us. Dch. U. někomu trest. J. tr. Šak mňa paní nic neláła, len si syna ukládała. Sš. P. 132. Bůh nám jisté cíle života uložil. Žer. 335. Moudrý muž veliké měřidlo životu svému ukládá. Sš. II. 179. Ukládá papež knížeti, aby ... Ddk. II. 252. Sném všemu království u. Obec uložila fanatikům mlčení. Pal. Dj. V. 1. 135. Pokání něčí tobolce u. Chč. 305. U. sobě míru, někomu den, čas, rok, V., cíl, Jel., něčemu konec, Rad. zv., ukrutnosti mírnosť, Br., někomu mlčení, Troj., dílo, práci, povinnosť, D., třídenní půst, Ddk. IV. 297., daň, plat, D., penežitou pokutu, D., CJB. 407., lstivostem lidským odporu u., CJB. 353., dětem jména, Reš., příteli peníze. — **co, jak s kým:** přiměři. Plk., T. Praveno nám v Římě, že s námi nevěrně a neupřímě se ukládá. Arch. II. 233. Ty družbo, neukládej mě s ním, lebo umřít musím. Sš P. 149. Den i místo s nimi uložil. Arch. IV. 391. — **(komu) čeho:** cíle. V., Jel. — **čeho odkud:** sena s vozu, zboží z lodí (ubrati, aby vozu n. lodi ulehčil, abladen). Us. Jg. — **co na koho, na co.** Uložil na každého službu. V. Daň, pokutu, clo na někoho u., Har., D., peníze na úroky. Us., Ml. Trest na něco u. Us. Dch. Uložíme to na Pánbíčka. Us. Sá. Ukládati smysl na něco = zasaditi rozum k něčemu. Kat. 1514. Ona vše ukládá jen na něho, ale jest víc vinna než on. Us. Šd. A kdežby se pokuty nač ukládaly, tu Pražané aby také hlas třetí měli. Pal. Dj. V. 2. 85. Pakliby kto dal laciněji, tehdy naň pokutu u-li. Arch. V. 394. Povinnosť, práci, dílo, plat na někoho u. Us. Na hříchy pokutu u. Kom. — **co kde: na** mysli (umíniti si). V., Troj. **U.** sebe uložil. Ler. Tělesné pozůstatky zesnulého na hřbitově u., beisetzen. Dch. Spis u soudu u., niederlegen, deponiren. J. tr. Brána ta, **podlé** které jej ukládali každodenně; Proč jsi uložil (ustanovil) v srdci svém věc tuto? Sš. Sk. 36., 54., 55. U. ovoce v slámě. Us. Tč. Uložili sněm valný v Praze. Let. 92. Uložil v srdci svém do Jerusalema jíti a smrť podniknouti; Uložil to u sebe, že se k svému otci navrátí. BR. II. 236. b., 259. To na svej mysli uloži. Dal. 47. — **kdy. Při** modlitbách Bohu čas, i jak ho má vyslyšeti, ukládá. BR. II. 16. b. **Po** večeři jich uložili spat. Dbš. Sl. pov. I. 170. — **co skrze koho.** Skrze Krista uložil jest Buoh otec spasenie lidského pokolenie. Hus III. 65. — **co proč.** Něco pro zlé časy si ukládati. Us. Dch. — **o koho, oč.** Ukl. o něčí bezživotí, bezhrdlí, o něčí knížectví, o někoho. V. Ukl. někomu o život. J. tr. Ukládali o jeho svobodu. Dch. O to velmi pilně ukládají, zdaliby kterého páně zámku mohli dosáhnúti. Pč. 18. Mé chudé lidi hubie a o ně ukládají. Arch. IV. 14. Ukládali o něho. Sš. L. 117. O změnu trůnu uk. Ddk. II. 409. — **o kom, o čem.** Ukládají o tobě (úklady strojí); Co o nás uložil správce; Byť pak i **s** ní o tom neuložil, nicméně vždy tak mnoho vinen jest jako ona. V. Všelijak zle o mne ukládají. Br. S králem leže zradu o něm ukládal; A tam uložili a zavřeli o králi Ladislavovi, aby nechal Rokycanu při arcibiskupství a jinač nic; I ukládal vždy lesť o králi. Let. 111., 137., 165., Pal. Dj. III. 3. 295. Praviec, že o nich nevěru ukládá. Arch. III. 383. O smrti hraběte radu ukládají. V. — **co proti komu.** Ty na hrdle trestati, kteřížby něco zrádného proti vlasti ukládali. V. Neukládej zlého proti bližnímu svému. Br. Proti němu všelijak ukládal a bojoval. V. A proti císaři ukládali radu králové i knížata světští. Pal. Dj. IV. 2. 153. — **co jak:** dříví v hranice. L. Peníze pod úroky u. J. tr. Vysoko ši košil, nerovno ukladaš. Sl. ps. 295. Má hleděti, móž-li kterým zbožím bez krve lidské prolitie uložiti, aby z milosti uložil. Hus I. 160. Vystavění kostela bylo mu uloženo od papeže *jménem* pokání za vynesení těla sv. Vojtěcha z Hnězdna. Ddk. II. 157. Spolek na výboj a odboj ukládá vzájemné závazky pro jisté případy. Ddk. V. 302. — **co (se) kam:** prádlo, šaty **do** šatníku, se do postele, Us., peníze do spořitelny. Rk. Ul. něco do zlata. Er. P. 501. Mudrc, co se s Bohem hádal, v hrob se s bláznem uloží.

Koll. Po obecniem sněmu, kterýž byl uložen vší zemi do Prahy o světiem Šimoniši a Judě. Arch. II. 270. Vladislav uložil o tu otázku sněm království svému do Korčína ke dni 4. máje. Pal. Dj. III. 3. 284. Nadějí skvělých, s kterýmiž panovník ten do hrobu se byl uložil. Pal. Dj. IV. 1. 4. — **co k čemu.** Brambory k večeři u. Us. Ulož to k zejtří. D. Dnešní den nám k stání uložil. Jg. Čtož uložil k Abrahamovi. Ž. wit. 104. 9. (142.) Uložiti se k odpočinutí, mrtvého k odpočinutí věčnému. Us. Dch. Den sobě ku vskočení do města uložili. V. U. někomu práci k užitku církve. Ddk. III. 139. — **co, se v čem (kde).** Uložil jsem v srdci svém, abych domlouval. Br. Něco v mysli své u. Jel. Ulož. co komu v čem, vz Mlčení. Řd. Něco v radě své u. Kram. Uložili se v doupatech. Bůh některé uloží v nemocech. Chč. 631. — **co komu za co:** za pokutu. Us. Svědomí vám to za povinnosť ukládá. Sych. Za povinnosť si ukládali hájiti vlasti proti cizozemcům. Pal. Dj. IV. 1. 205. Rodiče dětem svým poklady ukládají za dědictví. Sš. II. 194. Kterýž řád země česká sobě za právo uloží a ustanoví. Arch. II. 59. Za pokání uloženo mu, aby .. Ddk. IV. 39. — **co na kterou dobu.** U-žil na začátek roku cestu do Říma. Ddk. III. 118. — **co čím:** mlčení pokynutím ruky u. Troj. — **co mezi kým.** Uložil pokoj mezi nimi. Plk. Příměřie mezi nimi uloženo za tři neděle. Anth. I. 105. Té ruoznice mezi sebú u. nemobli. Arch. V. 384 — **s inft.** Protož jsem uložil mlčeti. Kom. Bůh uložil (umínil si) je trestati. Br. Uložil o tom mluviti. Jel. Uloženo jest všem umříti. Br. Uložil jsem v svém umě pytati, co se děje pod sluncem. BO. Činiti jsem uložil (sobě). Ler. Uložil u sebe vedlé svolení papežova obětovati život svůj křesťanskému missionářství; U-žil u sebe vytrhnouti do Uher. Ddk. II. 47., 179. a j. — **se sup.** Po večeři uložili je spat. Dbš. Sl. pov. I. 170 — **aby.** Uloženo bylo, aby hned umřel. Ojíř. Ukládám o to, abych ho zabil. Pláč. Aman ukládal o židech, aby je zahubil. Br. Pan Bóh sám jest uložil, aby v manželství vstúpili. Hus II. 32. Měl sobě uloženo, aby ho podporoval. Ddk. II. 290. — **se.** Kom. Vítr se uložil. V., Har. I. 54. Jsem ušlý a rád bych se někde uložil. Sych. Sotva mohla dočkati, až všichni se uloží. Us. Šd. — *U. se*, zastr. = *ponížiti se.* Jir.

Úložka, y, f., Schrank, m. Mus.

Úložník, u, m. = *bylina, rozrazil lékařský*, veronica officinalis, der Apothekerehrenpreis. Tysot. Vz Tržník, Rstp. 1149., Slb. 298., 316., 443. — **Ú.**, a, m. = *téhož lože společník, souložník*, der Beischläfer. Bianc. 91.

Úložný pás, v horn., der Entlastungsbogen. Bc.

Ukládati, vz Uložiti.

Ulpěti, ěl, ění, haften bleiben. — **na kom.** U-la na něm těžká vina. Us. Dch.

Ulpian-us, a, m., znamenitý právník římský. Vz S. N.

Ulrich, a, m. U. Jos., básn. Vz Jg. H. l. 646.

Ulrichov, a, m., Ulrichowitz, ves u Lipníka. PL.

Ulsič, e, m., Grafenstein, ves u Hrádku (Krotavy). PL.

Ulstíti = *lstí vzíti*, erlisten. Kom.

Úlstivosť, i, f., die Listigkeit.

Úlstivý, listig. Šm.

Úlstvo, a, n., die Bienenstöcke.

Ulštorfer, fra, m. U. Václ. Vz Žer. Záp. I. 42. U. Kryš. Ib. II. 51. U. Kateřina. Ib. II. 42., 54., 84.

Ultimat-um, a, n., lat. = *poslední návrh, poslední výminka* (k vyrovnání sporu, kterýž, nepřijme-li se, přeruší se další diplomatické vyjednávání n. vypoví se válka). Rk.

Ultra, lat., nyní = přemrštěnec, přehnanec, přepiatec, člověk krajních náhledův: Ultračech (jak Němci zvykli pravým Čechům vůbec říkati); ultrakonservativní člověk; ultraněmec, arciněmec, Frankfurťák; ultraliberal, a, m.

Ultramarin, u, m. = **krásná modrá barva** z kyseliny křemičité, kysličníku hlinitého, sodíku a síry, das Ultramarin, *modř*. Vz S. N., Šfk. 211. U. v kuličkách, zelený, žlutý, Kh., modrý, strojený. Šp.

Ultramontanism-us, u, m. = *spravování se pouze vůlí papežovou.* Vz S. N. IX. a XI.

Ultraněmec, mce, m., vz Ultra.

Ultrarevolucionář, e, m. Vz Ultra.

Ulúbiti, il, en, ení = *umilovati*, lieb gewinnen. Na Slov. a Mor. Hdk. — **se komu.** Hnedž si se mi ulubila, že's pěkně zpívala. Sš. P. 373. — **koho čím.** Ty mě zpěvem ulúbily. Hdk. C. 180.

Úluda, y, m., der Zauderer, Tändler. Na Slov. Tč.

Ulúditi = *ulouditi.*

Uludník, a, m. = *hofer*, kdo u jiných lidí bytuje. U Uher. Hradiště. Tč.

Uludný, leutselig. U Uh. Hradiště. Tč.

Ulúdný, betrügerisch. Kdo je uludný, bývá ulúdný. Na Ostrav. Tč.

Uluk, a, m., myslivna u Veltrus. PL.

Ulúkati koho kam čím, heranlocken, verführen. Na Mor. Tč.

Ululati = *uspati*, einlullen. — **koho:** dítě, einschläfern. Rk., Klm. — **čím:** zpěvem. Tč.

Ulumati = *ulámati*, abbrechen. — **co odkud:** větev se stromu. Na Ostrav. Tč.

Ulumiti = *ulomiti.* Na Ostrav. Tč.

Ulúpiti, *ulúpati* = uloupati, abschälen. Na Ostrav. Tč.

Uluskati se na pratech, schnalzen. Na Ostrav. Tč. — **U.** = lusek natrhati. Na Mor. Tč.

Uluš, e, m. = Ula. Pal.

Uluštiti, il, ěn, ění, abhülsen. — **co:** hrách. Us. Tč.

Ulušův Václav ze Sušice. Tk. V. 63., 64., 74.

Ulutovati = *ulitovati.* — **koho.** Us. — **se před kým**, sich beklagen. Na Ostrav.

Ulúzení, n. = *ulouzení.* U. manželky, die Entführung. NB. Tč. 114.

Uluzovati, vz Ulouditi. Dh. 101.

Ulykati se, sich satt schlucken. — **čeho.** Toho piva sem se dost u-kal. Mor. Tč.

Ulysati, kahl werden. Ulysaly mu vlasy na hlavě od starosti. Us. Tč.

Ulysses, *šp.* m. Ulixes.

1. **Um,** u, m., lit. umas, lat. mens, Schl. = *způsobnosť pojímati, rozeznávati podobizny věcí s osvědoměním jich sobě,* der Verstand, Sinn, Geist, die Besinnungskraft. Kat. 517., 2674. Nastojte i ves svój um sbierajte. Rkk. 45. A chodie jako blázen bez umu. St. skl. To mi na um nepřišlo. Bern. Mně alespoň nikterak na um nejde. Co jinak nikomu na um nešlo. Kos. Ol. I. 125., 131. Čímž jim čitedlně na um dává. Sš. Sk. 62. Kaj mu láska na um síde. Mt. S. 1874. Zastaň seba umom lebo pästů (pěstí). Na Slov. Tč. Chodil zamyšlený hore dolu mestom, ta čerešňa nezišla mu z umu. Dbš. Sl. pov. I. 145. Keby mi to prišlo, čo mi na um zišlo! Ale mi nechodí, z umu mi neschodí. Sl. ps. 187. Keď slniečko vyšlo, to mi na um zišlo, že ma ty rada máš (srozuměl jsem, poznal jsem). Sl. ps. 159. Keď mi na um sídu materine reči. Sl. ps. 139. Bieše již bez uma. Hr. rk. 85. Uložil jsem na svém umě pytati. Bibl. Bez umu hlava pivný kotel. Hš. Proti Bohu vře svým umem. BO. — **Um** = *moc rozvažující, pořádací,* der ordnende Verstand, Sinn, die Uiberlegung. Křesťéné hnachu bez uma v řady pohan. Rkk. 48. — **Um** = *umění,* die Kunst. Zlob., Th., Mus. Theorie umu, die Theorie der Kunst, Kunstlehre. Umi, pl., umění, věda. Kat. 2173. Um bez rozumu není platen. Km., Pk. Um za mořem a smrť za vraty (za pasem). Prov. srb. (Ars longa, vita brevis). — **Um,** a = *učený,* der Gelehrte. Tkad. — **U.** = *sklonnosť, mysl, vůle,* die Neigung, der Affekt, das Herz, Gemüth. O svéme umě toho neučinil. Dal. 63., 80. Táhnúce se toho na dsky zemské, že sú toho prodeje sami o svém umě neučinili. Arch. IV. 319. Každý žije o svém umě. Č. — **Um** = *duše,* die Seele. St. skl. Co v tvém umě přebývá; Já jsem byl ustavičen na svém umě. BO.

1. **-um,** *přípona m.* **-ú** *aneb* **-ou** *v instr. sing. subst. a adjektiv fem. u Opavy:* tum dluhum cestum = tou dlouhou cestou; v pruském Opavsku m. *-ám*: rybum (rybám) a v 3. os. pl. praes. radujum se (radujou, radují se). Sb.

2. **-um,** *jména latinská v -um* (řec. v *-ov*) *jsou rodu střed. a skloňují se dle Slovo,* když se -um (-on) vynechá: metr-um, -a. Vz -ium, -eum.

-úm; koncovka instrum. sing. ženských podstatných jmen v *a* ukončených m. *-ou* u Čechů v pruském Slezsku: rybúm m.: rybou. Sb.

-ům. Koncovky této se v dat. pl. v již. Čech. neužívá, nýbrž *-om,* u rodových též *-ovom*: koňom, klukom, šefcom, telatom, slovom, vojákom, synom, šefcovom. Kts. Vz *-om.* Vedlé *-ům* užíváno dříve, ač zřídka, i širší koncovky *-ovóm*: dědovóm, bohovóm. Bž. 83.

Uma, y, f. = *um, umění,* die Kunst. Uma, uma, chleba není doma. Prov. Mnohé umy na chléb čumí (= mnoho řemesel, pouhá žebrota). Prov. Dch.

Umacaný = *utahaný.* — **čím:** robotou. Slez. Šd. — **U.** = *tělnatý.* Ib. Šd.

Umacati, ertasten.

Umáčaný = *umáčený,* durchnässt. Mor. Šd.

Umáčeti, vz Umočiti.

Umačkání, n., die Erdrückung. Jg.

Umačkaný; *-án, a, o,* erdrückt. Us.

Umačkati = *utlačiti, udávati,* erdrücken. — **koho čím.**

Umaditi = *umediti.* Na Slov. Bern.

Umáhati koho čím, anstrengen. Mor. Tč.

Umáchaný; *-án, a, o,* vz Máchati. — **U.** = *umáčený, uroseny.* Šd.

Umáchati, vz Máchati. — **koho čím:** batochem = ubiti. Na Ostrav. Tč.

Umakati = *umacati.* Tč.

Umakčiti = *umékčiti.* Na Slov. Bern.

Umalátněti, ěl, ění, schwach werden. Tč.

Umalec, lce, m., mictyris, korýš krátkocasý. Krok. II. 247.

Umalek, lku, m., der Meionit, křeman. Miner. 434.

Umaleně zpeřený. Vz Zpeřený.

Umalení, n., vz Umaliti.

Umalený; *-en, a, o,* vz Umaliti. Měl neumalenou důvěrou v Boha. Pal. Dj. II. 1. 391. Morava byla zemdlena a u-na. MP.

Umaliti, il, en, ení, *umalovati* = *umenšiti, přiskrovniti,* kleiner machen, abbrechen. — **co.** Lom., Kat. 2904. Jejich malá známosť a nezkušenosť církevního života vinu jejich umaluje. Sš. Sk. 56. (Hý.). — **komu.** Kráva už nám pořádem umaluje (méně mléka dává). Us. Šd. — **čeho.** Zlato spravedlnosti jejich značně umalilo. Ddk. II. 140. — **čím.** Povýšil ji na tuto hodnosť, kteréž tím nikterak se neumalilo, když Mlada . . . Ddk. II. 20. (Tč.). — **se,** kleiner werden. Brzo se umalil počet přívrženců vzpurného vévody. Ib. II. 175.

Umalovati, ab-, vermalen. Bern. — **co. kde.**

Umámiti, il, en, ení, *umamovati,* bethören, betäuben. Bern. — **koho čím.**

Umamrati, *umimrati,* genug wimmern. Mor. Tč.

Umaňkati co = mokrýma rukama lepkým učiniti. Mor. Tč.

Umanouti si co = *umysliti si,* sich vornehmen, sich in den Kopf setzen. Co si umane, to chce míti. Us. u Rychn. Ntk., Nl. — **komu odkud.** To mi z mysli u-lo, verschwinden. Mor. Tč.

Umantati = *učarovati,* behexen. Na Slov. Bern.

Umanulý. To je u. klouček (= svéhlavý). Cf. Umanouti. U Rychn. Črk.

Umarastiti, il, štěn, ění, besudeln, beschmutzen. — **co.** Us. Šd. — **se od čeho:** od krve. Mor. Tč. — **se čím.**

Umarčiti se = *zasmradnouti, zplesnivěti.* Na Slov. Bern.

Umařiti, il, en, ení = *zmařiti.* — **U.** = *umořiti.* — **koho čím.** Prvý, to jest mužobojce, jenž umářie hladem družce. Hr. rk. 283.

Umarkotiti koho čím, trüb stimmen. Na Ostrav. Tč.

Umařlivý, verschwenderisch. Tč.
Umarniti, il, ěn, ění; *umarňovati* = *zmarniti*, durchbringen, verzehren, verschwenden. Jg. — **co**: výdělek, Mus., peníze, statek. Us. Mladosť, moja mladosť, tak som ťa umarnil, ako bych bol kámen do vody zahodil. Sl. ps. — **co komu.** On by těm dětem všecko u-nil. Us. Šd. — **čím**: pitím, hrou. Us.
Umasařiti, il, en, ení, zerfleischen. — **koho čím**: nožem. Mor. Tč. — **U.** = *ukatovati*, abpeinigen. Na Slov. Bern.
Umáskati = *máslem pomazati*, mit Butter schmieren. — **co**: chléb. Mor. Tč.
Umásliti = *umáskati*. Na Ostrav. Tč.
Umasta, y, f. = *mastnota*. Tč.
Umásti, tl, ten, ení, verwirren. Ros. — **co čím**.
Umastiti, il, štěn, ění; *umašťovati*, schmalzen, mit Fett beschmieren. — **co, se čím**: sádlem.
Umaškrtiti, il, těn, ění = *ulakomiti*, lüstern machen. Slov. Bern.
Umaštění, n., die Schmalzung, Beschmierung mit Fett.
Umaštěný; *-ěn, a, o*, geschmalzen, mit Fett beschmiert. Us.
Umatati = *umakati*, betasten. Na Slov. Bern.
Umatlanec, nce, m., der Beschmierte. Mor. Šd.
Umatlati = *ušpiniti*, besudeln. — **co čím**. Us. Klš.
Umátožiti, il, en, ení = *učarovati*, verhexen. Na Slov. Bern.
Umazanec, nce, m. = *umatlanec*. Us. Šd.
Umazání, n., die Beschmierung. V.
Umazaný; *-án, a, o*, beschmiert, fleckig. D. — **čím**. Us.
Umazati, umaži, umaž, -že (ic), zal, án, ání; *umazávati, umazovati*, beschmieren, besudeln. — **co, se čím**: papír inkoustem. Us. Neb se umaže smolou ten, kdo se smoly dotýká. Reš. Chci u. (= pomazati) tvé tělo (mastěmi). Hr. rk. 93. Tělo drahů mastí umaza (pomazal). Hr. rk. 263. — **se s kým** = *mazáním zkaziti*, Einen verhätscheln. D. Vz Mazati.
Umazgati, fest drückend beschmieren. — **co kde čím**: máslo na chlebě nožem. — **U.**, fest drückend ablecken. — **co čím odkud**: máslo jazykem s chleba. Na Ostrav. Tč.
Umazliti, il, en, ení, verzärteln. — **koho**: dítě. Us. Tč.
Umbella, nebo *umbrella*, y, f., z latin. umbra = *stínidlo*, der Sonnen-, Licht-, Augenschirm. Har. Vz Vlšk. 190.
Umbra, y, f. = míchanina samorodá z kysličníku železitého vodnatého a hlíny. Techn. III. 61.
Umbrie, e, f., někdy krajina Italie. — *Umbrové, Umbrijský*. Vz S. N.
Umburek, rka, m. To dítě je jako u. (zavalité, tlusté a zdravé). U Litomyš. Bda. Cf. Úborek.
Umčený, versperrt. Dch.
Umdlelosť, umdlenosť, i, f. = *zemdlenosť*, die Geschwächtheit, Müdigkeit. Měst. bož. V. 21.
Umdlelý, ermüdet, müde, geschwächt. U. žena. Hus. II. 98.
Umdlení, n., die Erschöpfung, Abgeschlagenheit, Ermüdung, Abspannung. Brzo pocítili slabosť z u. i položivše se zesnuli. Ddk. II. 48. A což's činil k ujmě chvály boží a k umdlení obecného dobrého tohoto království. Pal. Dj. IV. 1. 208. Do u. pracovati. Us.
Umdlený; *-en, a, o*, ermüdet, müde, matt. Ž. wit. 106. 12. — **čím**: cestou. Us. Víno vodou umdlené. Jel.
Umdleti, el, ení, *umdlévati, umdlívati* = *slabnouti*, schwach werden, ermüden. Br., Kom. — **čím, od čeho**: prací, od práce. Us. U. milostí. Hus. Ješto hořem a truchlostí srdce umdlévá. Sš. L. 204. — **v čem**. Sv. Zlatoúst neumdlévá v pochvalách apoštolu Pavlovi. Sš. I. 11. (Hý.). — **abs.** A druhému dal políček a ten umdlel, upad' všecek. Sš. P. 786.
Umdliti, il, en, ení; *umdlévati, umdlívati, mdlým činiti, slabiti*, schwächen. — **co (koho) čím**. Někoho cestou, Us., víno vodou. Jel. Válkou umdleni byli. Bart. Tím samým ho u-li. Har. II. 117. Obecné blaho u. a zkaziti usilují. Arch. II. 250. U. koho čím. Dal. 97. Vz Prahnouti čím.
Umdlívavý, schwächend. Šm.
Umdloba, y, f., Ermüdung, f. Šm.
Umdlý = *který umdlel*, schwach, müde. K niaj svá umdlá zraky obracechu. Rkk. 52. U. údy. Č. Bs. 99.
Umě, zastr. = *uměl; umějí* = umím. Kat.
Umediti, il, ěn, ění, mit Honig anmachen. Na Slov. Bern.
Umek, mku, m. = *malý um*, kleiner Verstand. — **U.**, mka, m. = *učený*, der Gelehrte. Div. z och.
Uměkčiti, il, en, ení; *uměkčovati* = *obměkčiti*, erweichen. — **co čím**: vosk prstem. = **koho**. Dal. 29. Lid. L.
Uměknouti, kl, utí, weich werden. Bern. — **čím**: teplem.
Uměknutí, n., das Weichwerden.
Umělcovati, eine Kunst betreiben, Künstler sein. Kos. Ol. I. 204.
Umělčí cesta, Künstler-. Rk.
Umělčiti, seichter machen. Us. Tč.
Uměle, künstlich, kunstreich, gelehrt, wissenschaftlich, nach Regeln. Jg. U. psáti, malovati, s ženou nakládati, V., o věcech rozmlouvati. Kom.
Umělec, lce, m. Vok. sg. -če, der Künstler. V. U. vyhlášený, přespolní, nalezavý; umělcové se doma méně váží než v cizině. Sych. U. na drátěném laně, Drahtseilkünstler. Dch. Jediný, kdo u-ce činí, jest cvik. Kom. D. 107.
Umělecký, Künstler-, künstlerisch. Umělecká díla, Mus., názvy, Marek, řemeslo, Šp., zahradník, předmět, požitek, život, dům, poklad, dílna, obraz, Dch., básnění, pud, hříčka, pořádek, smysl, výtvar n. výtvor, výroba, Nz., beseda, jednota, věc, výrobek. J. tr. Vz S. N. Po umělecku, künstlerartig. Dch. Obchod s věcmi u-kými; prodej, znalec věcí u-kých. J. tr. Vz Umělý. — **U.** *prostředky*, silnice, **lépe**: umělé (-lá). Jg.
Umělectví, n., die Künstlerschaft. Nz.
Umělectvo, a, n., der Künstlerstand, die Künstlerschaft, die Künstler.

Digitized by Google

Umělečný, Künstler-.
Uměletný = *umělecký*. Vystavěli vysoké školy co zvláštní u-né obce a spolky. Št.
Umělivý = *vědecký*, wissenschaftlich (nové). Us.
Umělkovati = *umělou hříčku provozovati* n. *vésti*, künsteln.
Umělkyně, ě, f., die Künstlerin. Us.
Umělniti, il, ěn, ění, *umělňovati* = *mělněním umaliti*, abbröckeln, abreiben. Bern.
Umělný, erkennbar, erlernbar; verstanden. L.
Uměloprůmyslný, kunstgewerblich. Dch.
Umělosť, i, f. = *umění*, *vědomosť*, *povědomosť*, *známosť*, *zkušenosť*, die Kenntniss, Wissenschaft, Erfahrenheit, Einsicht, Gelehrsamkeit. V., Kom., Sych. U. světlo a neumělosť tma. Č. M. 214. Jazyk nemá u-sti, jak v hlave ništ není. Slov. Tč. — U., die Künstlichkeit. Periody bez u-sti spojené. Nz. — U. = *umění*, die Kunst. Ráj 1. 37.
Umělovědecký, kunstwissenschaftlich. Dch.
Umělství, n. = *umění*, die Kunst, zastr.
Umělůstka, y, f. = *umělosť*, *umělá hříčka*, *umělý kousek*, das Kunststück, die Künstelei. Er., Nz., Quido 61.
Umělůstkář, e, m. = *umílek*, Einer, der künstelt. Nz.
Umělý = *umějící*, *vědomý*, *učený*, *znalý*, *zběhlý*, *zkušený*, kundig, wissend, erfahren, verständig, bewandert. U. lékař, řemeslník, V., střelec, Troj., řečník. D. Nad člověka neumělého a doma váleného nic nemůže býti horšího. Pref. IV. U. vyšívač, Kunststicker. Dch. — **v čem:** v právích, V., J. tr., Troj. 150., v svobodném umění. V. Písař nejvyšší nemá býti pán urozený, ale člověk obecný dobře zachovalý a k tomu v tom dobře umělý. O. z D. U. v plování. Ler. U. v zákoně, Bl., v boji. Hus III. 39. — **čeho:** všeho učení svobodného, Troj., zákona. Veleš., Hus II. 57., 330. — **k čemu**. Troj. Otče umělý k vystřežení, otče vždy hotový k uslyšení. Hus I. 318. — U. = *uměle dělaný*, *řemeslný*, *strojený*, künstlich, kunstreich. Ros. Umělá vína (u Římanů, vz Vlšk. 212.). Tyto hraničníky byly u-lé buď přirozené. Ddk. IV. 140. U. pomoc, Ja., spisové, Scip. bezž., prostředky, silnice. Us. U. báseň, epos, zahradnictví, tkadlcovství, Kunst-. Brs. 2. vyd. 249. U. pořádek. Nz. U. řiť, anus artificialis, Nz. lk., cihelna, koželužství, usně, hnojivo, pěstování, píce, Šp., mramor, květiny, nábytek, praní, chov lososů, průmysl, zuby, kámen mlýnský, mlýn; Ten pes umí mnohé umělé kousky. Dch. U. chrup, künstliches Gebiss. Dch. U. balvany, künstliche Blöcke. Zpr. arch. XI. 17. U. krása = *líčená*, *strojená*. Cf. Jako zora po jutře sě sěje, kehdy nad mrkavy šumy vznide: tako sě dci Kublajeva cháma rozenú i *strojnú* krású sieše. Rkk. 46. Umělou krásou se stkvíti mají tedy mnozí *nepravé* za chybnou frasi. — *Pozn.* Od umělce pocházející jest spíše: *umělecký*: umělecká práce, umělecký výraz, umělecká výstava a p. Brs. ib.
Uměna, y, f., *Umka*, die Muse. Lšk., Koll. Čít. 95., MM., Č. Nár. ps., Krok. II. b. 142.
Uměnec, nce, m., šp. m.: *umělec*. Jg.
Umění, n. = *vědění*, *povědomosť*, das Kennen, die Wissenschaft, Kenntniss. V. Vrch u. Kom. U-ním ozdobiti. D. Co do jeho u.? Sych. Bez u. ani boháč nemá počestnosti; Nebudě platné u., jak při ňom rozumu není. U. bez rozumu k neščastí privodí; Žáden za peňáze u. nekúpí. Na Slov. Tč. Aby Kristova moc tudy patrnější byla, když by skrze takového neprošlého v umění a prosťáka mocné své dílo dělal. BR. II. 39. b. Máš-li děti a k nim statku nemáš, u-ním zaopatř je. Kom. Aby v nich nebyl nedostatek múdrosti, u. a vtipnosti; Dal jim přikázánie, aby nejedli z dřeva u. dobroty a zlosti; Co prospěje krása, urozenie, co bohactvie i u.? Hus I. 461. II. 429., III. 111. U. v štěstí okrasa, v neštěstí útočiště. Pk. Vz Zkušení. Cvičení a zkušení dává u. Prov. U. chleba nejí, aniž pod ním nohy klesají. Prov. Č., Ros. — U. = *to, co se umí*, onen obor lidského tvoření a působení, v němž jsme cvikem nabyli jakési praktické dovednosti a zručnosti, buď tato zručnosť a dovednosť sama; v užším smyslu = uvědomělé tvoření krásného; též schopnosť a znalosť tohoto tvoření. S. N. Die Kunst, Kenntniss, Wissenschaft. V u-ních cvičený; u. učiti; u-ním zacházeti; u. literní, svobodné; u. se oddati; ležeti, pracovati, cvičiti se v literním u.; literním u-ním okrášliti, nakvasiti; u. řečnické, o výmluvnosti; u. černé (kouzla); s černým uměním se obírati; s hadím u-ním zacházeti (hadačem býti); u. právní (o právích, D.), počtu n. početní, hojení ran n. ranné, zvuků, zpěvu. V. V u. zběhlý; u. mluvení a psaní, mravů (ethica), mravné, rozměřování země, řezbářské (řezbářství), leptací (leptatelství), pěkné (pěkná uma, krasouma), deklamovací n. krasoumné n. deklamovatelské (krasomluvnictví), Nz., barvířské (barvířství), barvení usní, die Lederfärbekunst, hodinářské (hodinářství), Šp., vyučovací, die Didaktik, J. tr., ministr u.; divadelní, hrnčířské, kreslící. Dch. U. si hleděti. Us. U. taneční, Nz., sochařské (sochařství), výtvarné (výtvarství, výtvarnictví); o dějepise výtvarného umění vz S. N. II. str. 315. Dějepis u.; znalec, znalectví u. nebo v u.; theorie u.; u. provozovati. Mnozí na svém u. mnoho zakládajú a místo zlatých nití pazdeří roztřasajú; Všetečné u. užitečné není. Na Mor. Tč. Literné u. své chvály nezmění. Na Slov. Tč. Mistru kto odplatí, jenž jest dal uměnie? Hus I. 142. U. svobodná, která v akademiích předkládají. Ler. Mnoho u., málo chlebení (vz Práce, Řemeslo). Lb. I největším mistrům u. chybuje. Pk. Pamětní umění, die Mnemonik. Dch. Pána v umění státním nad obyčej zběhlého; Výtvarná u. se navzájem podporují a ve stavitelství takořka nalézají své střediště; Znalcem jest všech svobodných u. Ddk. II. 365., IV. 258., IV. 286. (Tč.). Nechlub se žádný vysokou učeností a u-ním svým. Us. Tč. Vz S. N.
Uměníčko, a, n., eine kleine, liebe Kunst. Šm.
Uméniti, il, ěn, ění; *umeňovati* = *umenšiti*, verringern, verkleinern. — **čeho.** Tam

Digitized by Google

pobudete 6 rokóv, až bůh umění těch sokóv. Výb. I. 203. 2., Hr. rk. 55. Račiž zlosti u. Výb. I. 330. 20. Zástupa se u-lo; Chovaj sě od svády a uméníš hřiechóv. BO. — **co komu:** sobě úraz. BO. — **co čím kde.** Nechtěje říci, že Kristus náukou, příkladem hříchy v člověčenstvu u-nil. Sš. J. 29 (Hý.). — **z čeho, od čeho.** Us.

Uměnitý, Musen-. Vz Uměna. Šf. Krok. I. a. 31.

Umělivě, künstlich, wissenschaftlich. U. vzdělaný. Um. les. 16.

Uměnný = *k umění se vztahující,* wissenschaftlich. U. noviny (gelehrte Z.). Bern.

Uměnomil, a, m., der Musenfreund.

Umenšení, n., die Verminderung, Mässigung, der Abbruch. Žádosť neustydla, ani u. vzala. Ohláš. Sláva jeho u. nevezme. BR. II. 50. b. Svobodně, bez kterého kolivěk u. požívej. Hus. IV. 236.

Umenšený; *-šen, a, o,* vermindert, verringert. Dch.

Umenšiti, il, en, ení; *umenšívati, umenšovati* = *menším činiti,* verringern, verkleinern, vermindern, mildern, mässigen. — **(komu) čeho:** břemena, hoře, bolesti, síly, těžkosti srdce, V., pokuty. D. Svobod někomu u. Zř. F. I. B. XI. Aby poručník jim (sirotkům) zboží do jich let neumenšil. O. z D. Nic nebude umenšeno vašeho diela. BO. Knížeti nenáleží, aby svobod umenšoval. V. Aby jim jich statku neumenšoval. Arch. III. 320. Sirotčího statku u. Vš. 242. Bylo se tiem umenšilo moci křesťanóm. Dal. 46. Utrhánie jest, když kto dobrých skutkóv zjevných bližnieho umenšuje; Hřiechy, kterých sme u. měli modlécе sě, ty rozmnožíme. Hus I. 229., 337. U-ší se mu práce a chůzek. Us. Šd. — **co.** Přítomnosť umenšuje vznešenosť; Kdo své dary vychvaluje, statečnosť svú umenšuje. Na Mor. Tč. Kdo věc dobrú příliš vychvaluje, ten věci i sobě chválu umenšuje. Na Mor. Tč. Pitím tělo zunuješ a vtip svůj umenšuješ. — **se čím.** Počet apoštolský se jedniem apoštolem umenšil. Pass. 231. — **se kdy.** (Vojsko) do toho času se umenší. Žer. 17. — **se proti komu.** Pozorovali s nelibostí, kterak míra práv jejich naproti církvi římské umenšovala se den co den. Pal. Dj. III. 3. 173. — **komu čeho v čem.** Dvě kron., J. tr. — **čeho komu na čem.** J. tr. — **se.** Zármutek sa umenšuje, když sa kříž tvůj oddaluje. Na Slov. Tč. A počet se jejich den ode dne umenšoval. V. Nebezpečenství neumenšuje (bez: *se*). Skl. l. 82.

Umenšovací slovo = *zdrobnělé,* das Verkleinerungswort. Rk.

Umenšování, n., die Verminderung, Verkleinerung. Vz Po. (II. 607. a. 24. ř. zd.).

Úměr, u, m. = *pravý poměr, rozměr, proporce,* rechtes Verhältniss, die Symmetrie, Proportion, der Zweck, Plan. Vz Úměra. Ú. řečnický (měrnosť řečnická, numerus oratorius). Nz. — **Ú.** = *úmysl,* die Absicht, der Plan. Měli jsme ten ú. Us. Vk., Dch. Bez úměru, planlos. Dch.

Úměra, y, f. = *míra,* das Mass. Daru proroctví má užívati podlé ú-ry víry. Sš. I. 124. (Hý.). — **U.** = *úměrnosť, srovnalosť, úměří,* die Proportion, ἀναλογία, ἡ τῶν λόγων ταυτότης, totožnosť, jednakosť poměrů. Arithmetische, arithmetická (počtářská); geometrische, geometrická (měřická); stetig, zusammenhängend, prop. continua, spojitá, nepřetržitá; discret, rozpojitá, přetržitá; directe od. Prop. mit geraden Verhältnissen, prop. directa, úměrnosť n. úměra přímá, úměrnosť n. úměra poměrů přímých; Prop. mit umgekehrten Verhältnissen, prop. inversa, úměrnosť n. úměra poměrův obrácených, úměrnosť n. úměra převrácená; Prop., welche Brüche zu Gliedern hat, úměrn. n. úměra zlomková n. lomená; a : b = c : d, čte se: *a* se má k *b*, jako *c* k *d*; chemische, Proportion, v. Aequivalent; bestimmte (stete) P., stálé poměry; das Gesetz der bestimmten Prop., zákon stálých poměrův; vielfache, multiple Prop., množné poměry (n. proporce); das Gesetz der Vielfachen, zákon množných poměrův (n. proporcí).

Úměři, vz Úměra.

Uměřiti, il, en, ení; *uměřovati* = *odměřiti,* weg-, abmessen. — **co od čeho.** Uměřte dva věrtele od strychu. Us. Jg. — U., treffen. — **koho (kam).** U-řil ho, er zielte und traf ihn. U. koho **do** srdce. Us. u Opav. Klš.

Úměrnosť, i, f. = *úměra, proporce.* Ú. přímek. Jdč. I. 82. Ú. i lad. Hdk. C. 21. Vz Srovnalosť, Úměra.

Uměrný = *měřitelný,* messbar. Št. — U., sicher treffend. U. ruka, oko. U Opav. Klš. Vz Uměřiti.

Úměrný = *srovnalý,* proportionirt, proportionalis. Střední měřicky ú-ná přímka, die mittlere geometrische Proportionale. Nz. Spojitě ú. přímka. Jdč. I. 96. Ú. kružidlo, měřidlo, úhel. Nz.

Uměstěnec, nce, m. = *kdo má směnku v umístěném místě vyplatiti,* der Domicilant, angewiesener Bezahler eines domicilirten Wechsels. Blř., Skř., J. tr.

Uměstění, n., die Domicilirung. Uměstění směnky. Vz Uměstěnec. J. tr.

Uměstěnka, y, f. = *uměstěná směnka,* domicilirter Wechsel, Domicil-Wechsel. Nz., Skř.

Uměstěný; *-ěn, a, o,* domicilirt. Uměstěná směnka. S. N.

Umésti, umetu, umeť, ta (ouc), tl, ten, ení; *umetati, umětati, umítati, umetávati* = *metením učistiti,* rein kehren, auskehren, weg-, abkehren; *házeti, hoditi,* werfen; *uházeti,* bewerfen. Jg. — **co:** dům, V., chrám, Br. Profukaj, profukaj větříčku juhový! umetaj chodníček, kady milá chodí. Sš. P. 324. — **kde.** Umeť nejprve **před** svými (dveřmi). Mus. Dóm před lidem ustavením jich umeten. Hus II. 104. U. **po** jizbě smeti. Us. Tč. — **co odkud:** prach **se** stolu, sníh se střechy. — **co čím:** podlahu smetákem, Us., zeď vápnem (uházeti). Jg. — **co kam.** Losy v léno umietají. BO. Zmatek v něco u. Arch. IV. 418. Židé je do moře umitali. BR. II. 79. b. Někoho v bezbožnosti u. Žalský. Nepřízeň **mezi** někoho uměsti. Ben. V. U. semeno **do** země. Kom. — **co na koho, nač:** léčky na koho (házeti), Kom., lživé věci. Br. Výtky sobě činěné tytýž **na**

Digitized by Google

protivníky svoje umítal. Sš. Sk. 88. (Hý.). — **co komu** = *namítati*, einwenden, vorwerfen. Umítal mně zanedbávání modliteb. Kom.

Uměsti, n., zastr. = *město*. Kat.

Uměstitel, e, m., der Domicilant. U. směnky. Nz.

Uměstiti, il, štěn, ění; *umístiti*, il, ěn, ění; *uměšťovati* = *na místo dáti, postaviti*, einlegen, placiren. — **co**. Něco dobře u. D. U. posádku, eine Besatzung hineinlegen. Šf. Rozpr. 68. U. směnku. J. tr., Rk. — **co na co**. Berg. — **co na čem**. Ráj. — **co, se kde**. V sádle červi se uměšťují. Jg. — **kam: do** časopisu, *lépe:* klásti, podávati, vložiti, dáti. Mus. (kazimluv), Brs. 2 vyd. 249.

Úměstka, y, f., das Placement. Nz.

Umeškati, *umeškávati* = *zameškati*, versäumen, ausbleiben. — **abs**. Pomniž, že smrť neumešká. Reš. Lyr. 17., BO. Boží hněv neumešká. BO., Ctib. H. 50., Štelc. — **kdy**. Po znameniech těch neumeška příchod syna božieho. Hus II. 12. — **co:** čas, versäumen. Mor. Tč. — **s inft**. On na pomoc tobě přispěti neumeška. Kram.

Úmet, u, m., das Kehren, das Gekehrte. Sm.

Umetač, umětač, e, m., der Auskehrer, Ausfeger.

Umetačka, *umětačka*, y, f., die Auskehrerin. L.

Umetachu, zastr. = *vmetali, vházeli*. Kat.

Úměták, u, m., der Kehrbesen. Mor. Tč.

Umetati, vz Umésti.

Umětedlně = *uměle*, zastr. Vký.

Umětedlnosť, i, f., zastr. = *umělosť*, scientia, die Kenntniss. Ž. wit., Modl. 8.

Umětedlný, zastr. = *umělý, znalý*, kundig, wissend, verständig, gelehrt, kennerisch. Št. Lid neumětedlný. BO. Srdce u., cor docile. Bj. — **k čemu**. Obrové u-ní k boji. BO.

Umětel, e, m., der Kenner. Gb.

Umětelnosť, i, f., die Kennerschaft. Gb. Vz Umětedlnosť.

Umětelný, kennerisch. Gb. Vz Umětedlný.

Umětelstvo, a, n., zastr. = *umění, umětelnosť*, die Wissenschaft. Št. N. 77. b., 108.

Umetený, gekehrt. U. světnice, dvůr, cesta atd. — **čím:** chvoštištěm. ZN.

Uměti, umím, umíš, umí, umíme, umíte, umějí; uměj, umějme, umějte; uměje (íc); uměl, uměv (ši); ěn n. ín, ění; budu uměti; umívati. Vz Třída (časoslova), Bž. 191., Kz. 6. vyd. str. 112., Zk. 2. vyd. str. 154., Ht. Sr. ml. 283. U., koř. um (mens). Schl. **U.** = *rozuměti něčemu, povědomosť něčeho míti*, verstehen, kennen, wissen; *věděti, znáti*, wissen; *moci, s to býti, dokázati*, können, vermögen, ausrichten, im Stande sein auszurichten, zu bewerkstelligen. Jg. V již. Čech. a j. umět někam = *cestu znáti*. Umět *do* Branšojic. Kts. — **abs**. Jak můž a umí (s to jest). Kom. Neuměl — ošuměl (= kdo nic neumí, zle pochodí), Ungeschick — Missgeschick. Dch. Hrál, jak uměl. Us. Brt. Živnosť svú vedú, jakž nejlépe umějí. NB. Tč. 261. — **s inft**. Umí plavati, jezditi, píti, lháti atd. Ros. Umí se k lidem chovati; mírnosti zachovávati neumí; neumí se styděti. V. Umí každému hověti. D. Umí splňovati. Br. Uměl rázně mluviti, schlagfertig; Neumí mluviti, kde by měl; Ten se umí roztahovati; Od čeho jsou huby, když se neumějí hájiť; Umí se dělati sladkým. Dch. Třeba u. po hospodářsku hospodařiti. Šd. On se bude ptáti, lesi (jestli) moja milá umí helekati; Poštorské děvčata, može vás hanba být, aj že vy neumíte aj pole rozveselit. Sš. P. 525., 550. Jiných neuměl jmenovati. Pč. 34. Úředníci neumějíc toho najíti i odložili to na markrabinu milosť. Půh. I. 266. Kteříž jiné přetřásati umějí. BR. II. 641. Aby uměl o to s hejtmanem mluviti; Vedlé toho již uměj se spraviti; A já tu věc již věda budu se u. v těch věcech kterak mieti. Arch. II. 36., IV. 65., 87. Hleď okem vnitřním, kterak tento žid múdře uměl jest vážiti modlení; Mnozí bývají papeži, arcibiskupové, kardináli, biskupové, kanovníci i faráři neumějíc v knihách čísti; Mnoho umějí mluviti ústy o písmě sv. Hus I. 75., II. 126., 321. (Tč.). Ten umí víc než chléb (kaši) jísti. Us. Brt., Hš. Ano i mravenec umí se hněvati. Č. M. Kráva i vůl knihy mají a přece čísti neumějí. Bayer. Uměti v čas mlčeti není leda umění. Č. Umí odštěkati od svého (vinu svou na jiného svésti). Vz Výmluvný. Lb. Neumí ani holubů lapati. Vz Hloupý. Lb. Umí víc než hrách strojiti (vařiti). Vz Moudrý, Ryba, Liška. Lb. Sedlák se neumí skrýti, když ho i pod lavici strkají, však mu vždy boty vyhlédají. Umí rybám nástrahu strojiti. Kdo v peci býval, umí jiného ožehem tam hledati. Kdo čeho nezkusil, neumí o tom rozprávěti. Dělá se, jakoby neuměl kuřátka rozvázati (pět počítat). Umí čápem točiti. Umí lišku štváti. Umí dobře tlachem dělati (tlachati). Nedarmo čert svou mateř bil, že se neuměla vymluviti. Umí stříleti mezi holuby. Malí lidé také se umějí hněvati. (V.). Umí peřiti (lháti). Když mu se pravdy nedostává, umí opremovati. Neudatný neumí jedno láti (Dal.) — *Inft. se někdy musí doplniti:* On všechno umí (dělati). Ros. Umí česky (mluviti). D. Chceš-li umět německy, strč hlavu pod necky a dej jazyk na kliku. Us. Kšá. On s ním umí (zacházeti). Us. Dch. Ješto on dobře s ciframi umí (zacházeti). Žer. 11. — **co**. Umím jazyky, Kom., malířství. Ros. Co kdo dobře umí, tím se rád baví. Pk. Kdo nejvíce řemesel umí, nejspíše ve psí bývá. Ten *to* umí (odpověď: Ano blechy bíti). Us. U. cestu (znáti). Solf., Ben. Nevěděla Eva, co smrť umí (může). L. Bludíte neumějíc písma. Hus I. 39. Práva městská ven uměl. Let. 420. Césty neuměješe. Dal. Po stezkách, jichž sú neuměli. Pror. Jsa. 42. 16. Pojednou cizí jazyky uměli a jimi mluvili. BR. II. 188. b. Protož má býti každý pilen, aby uměl božie přikázánie; Ktož tyto věci do sebe jmá, písmo umí; Vieru Marta dobře u-la; A těch jest nynie mnoho, jenž umějíce písmo nechtie vedlé něho živi býti; Písma bránie uměti kněžie; Zákon boží u. mají kněžie; Nebuď jako ti, jenž mnohé věci umějí a sami sebe neznají. Hus I. 52., 240., 384., II. 57., 438., 439., III. 105. (Tč.). — **co jak**. Mohli sú také mnoho u. **bez**

práce. Hus I. 292. Umí to, jakoby peří dral, jako otčenáš, jakoby bičem šlehal, jako z biče. Vz Pilný. Š. a Ž., Pk., Brt., Šd., Lb. Umí to, jakoby chmat, er versteht es aus dem ff, er hat einen guten Handgriff darin. Dch. — **nač, s čím, k čemu** = *na čem se znáti*, mit etwas umzugehen wissen, es verstehen. Spustili do moře ty, kteří s ním (s mořem) uměli. Jel. Neuměli k vojně. St. skl.

Umětok, u, m. = *koště*, der Kehrbesen. Na Ostrav. Tč.

Umévati, vz Umyti.

Úmezí, n., *celní linie*, die Zolllinie. Rk.

Umeziti, il, en, ení, einschränken, begränzen. — **komu co.** Mor. Tč.

Umfassen, vz Obklíčiti.

Umícaný; *-án, a, o*, abgeküsst. Je celá u-ná. V již. Mor. Šd.

Umícati, ganz abküssen. — **koho.** V již. Mor. Šd.

Umíceti, abnützen. — **co:** oděv. Dch.

Umigati = **umíhati**, *míháním dosíci*, durchs Schwingen erreichen. Na Ostrav. Tč.

Umíhati = *umigati*. — **U.**, *uminouti*, wegfliegen, verschwinden. Na Ostrav. Tč.

Umíchati, zu Ende mischen. Vz Míchati.

Umíjati = *uminouti*, entschwinden. Na Ostrav. Tč

Umílek, lka, m. = *umělůstkář*. Nz.

Umílení, n. = *milejším učinění*, das Angenehmermachen, die Verlieblichung. — **U.**, die Heuchelei. — **U.**, *u. -se*, die Liebkosung. D.

Umílenosť, i, f. = *milosť, jemnosť*. Slovo to značilo z počátku zdvořilosť a u. Šš. (Hk.).

Umíliti, il, en, ení; *umíleti*, el, en, ení = *k litosti pohnouti, milejším učiniti*, angenehmer, lieblicher machen, verschönern. Jg. — **co komu:** dny. L. — **se ke komu** = *lichotiti se*, liebkosen. D., Aesop. — **se čemu.** Vrchové hor prahnou tvé se libé slávě umíleti. Šš. Bs. 28. (Hý.).

Umilostiti, il, stěn, ční = umilostniti. — **koho v kom.** Že nás u-stil Bůh v přemilém synu svém. Šš. II. 197.

Umilostivěti, ěl, ění, gnädig werden. Jg.

Umilostiviti, il, en, ení = *milostivým učiniti*, gnädig machen, sühnen. — **koho čím:** Boha obětmi. Krok.

Umilostněti, ěl, ění, liebreich werden. Jg., Ráj.

Umilostniti = *milostným, bohumilým učiniti*, liebreich, reizend, artig, Gott gefällig machen. — **co jak.** Ale kterakým způsobem nás u-stil? Šš. II. 82. (Hý.).

Umilovaný, lieb gewonnen, lieb. U. stvoření, dítě. To je u-ná práce (iron.)! Us. Kšá.

Umilovati = *zamilovati*, lieb gewinnen. — **co.** L. — **U.**, *milovati*, herzen, lieben, kosen, schön thun. — **koho čím.** Ručičkami umilují nás dítky. Vodň. — **se s kým** = *laskati se*, sich herzen, liebkosen. Rokyc. — **si koho.** Us. Tč.

Umimrati = *umamrati*.

Umincovati = *raziti*, münzen. — **co:** nové penize. Tč.

Umíněčnosť, i, f., die Rechthaberei. Dch.

Umíněčný, rechthaberisch. Dch.

Úminek, nku, m. na Mor. = *umínění*, D., *úmysl*, der Entschluss, die Absicht. Lestný ten a vražedlný ú. náčelníků židovských sice těm, kteří se zákoníky proti němu se spikli, dobře znám byl; Věc ta není již pouhým ú-nkem, nébrž se již činem a skutkem stala; Aby v ú-nku svém neoblomně setrvali; Bůh ú. svůj již skutkem provedl; Ú. nezvratný. Šš. J. 126., Sk. 65., 136., 180., 226. (Hý.).

Umínělivý, *umínitelný*, eigensinnig. Us. Dch.

Umínění, n. = *úmysl*, das Vorhaben. Při svém u. zůstati, trvati. V.

Umíněnosť, i, f., absichtlicher Starrsinn, Bockbeinigkeit, Vorsetzlichkeit, f. Neústupná u. Šd.

Umíněný = *umyšlený, předsevzatý*, beabsichtigt, vorgesetzt, vorgenommen. U. cestou se držeti. Br. U. krátkosť. Jel. K ostrovu u-mu připlouti. Troj. U. (obmyšlený) dojem. Nz. Křivdy mysli u-né. Vš. 134. Když konec u. nebude. Hus I. 87. — **U.** = *chvalný*, vorsetzlich. Bern. — **U.**, starrsinnig, bockbeinig. To je kluk u-ná, holka u-ná jako tatík (svéhlavá). Us.

Umínitel, e, m., der Beabsichtiger. Bibl.

Umínitelný, vz Umínělivý.

Umíniti, il, ěn, ění; *umiňovati* = *umysliti si, před se vzíti*, sich entschliessen, beschliessen, sich vornehmen, sich besinnen, Vorsatz fassen, Schluss, Entschluss fassen, sich vorsetzen. V., Jg. — **sobě co.** V. Co si umíní, od toho neupustí. Dch. — **s inft. proč jak).** Umínil jsem tu přes zimu zůstati. Br. Umínili na svém státi. Sych., Flav. Umínil (lid israelský za) 400 let v Egyptě ponechati. BR. II. 11. a. U-nil si zcela zapomenouti na dusné zdi městské. Us. Tč. Uminil jsem **pro** chválu boží čtenie nedělnie všecka kratičce s boží pomoci vyložiti. Hus II. 2. U-nil svět dokonce opustiti. V. — **že.** Umínil, že projde díl světa. Kram. I u-li jsme, že chceme lid k Budínu poslati. Arch. III. 20. — **aby.** Umínil jsem, abych ji sobě přivedl. Ben. V. **Od** věčnosti **z** své můdrosti umienil jest, aby ty věci tak byly. Hus I. 85. — **co komu** (adressovati): psaní. Th. Teprv k ní slovo promluvil a zlé radu jí u-nil. Šš. P. 158.

Úminka, y, f. = *výminka*. Boč. — **Ú.** = *umínění*, der Entschluss, Vorsatz. On má při tom dobrou ú-ku. Tč.

Umínlivý = *umíněný, svéhlavý*. Us. u Dobrušky.

Uminouti, ul, ut, utí = *minouti*, unterlassen; entschwinden. Schön. exc. Vz Umigati.

Umiňování, n., vz Umíniti.

Umiňovati, vz Umíniti.

Uminutý = *umíněný*, eigensinnig. U Sadské. Kšť.

Umíráček, čku, m. = *zvon, kterým se o smrti něčí návěští dává*, das Zügenglöckchen, die Todtenglocke, die Sterbglocke. Šd., Jg., Dch. Už mu dávajú umieračkom zacenkať. Slov. Dbš. 108. U-kem zvoniti. Zlob. U. kvílí. Dch. Odzvonili mu u-čkem. Vz Smrť. Č.

Umírající, der Sterbende. U. v pánu. Us., BR. II. 872.

Umírák, u, m. = *hrnec.* Kam jdeš s takovým u-kem? U Solnice. Fch.

Umírání, n., das Sterben. Má se k u., liegt im Sterben. Er. P. 477. a., 478. a. O to jenom prosím, při mém umíráňó rozži svíčku. Sš. P. 231.

Umírati, vz Umříti.

Umíravý = *umírající,* sterbend. Reš.

Umírazko, a, n., **Umírazka,** y, f., něm. Unrutz, ves u Mor. Třebové. PL.

1. **Umířiti,** il, en, ení = *smířiti, spokojiti,* befriedigen, begütigen, beruhigen, versöhnen. — **koho** = nepřítele. Jg., Pal. Dj. I. 2. 322. — **čím:** dary. — **se s kým.** St. skl., Alx. 1103.

2. **Umířiti** = *umírniti,* mässigen. Umířené pásmo země. Puch.

3. **Umířiti,** il, ení, zielen. — **si na koho.** Dobře si na něho u-řil, hat wohl gezielt, gut getroffen. Šd.

Umírnění, n., Mässigung.

Umírněnosť, i, f., die Mässigung, Masshaltung. Vzájemná u., gegenseitige Mässigung. Dch.

Umírněný; *-én, a, o,* gemässigt, masshaltend. Rozčilení ustupuje mysli u-né. Us. Dch.

Umírniti, il, ěn, ění; *umírňovati,* mässigen. — **co (komu):** trest. Rk. Čas všecko umírní. Us. Tč.

Umísiti, il, sen, ení; *umíšeti,* el, en, ení; *umíchati, uměšovati,* durchmischen, durchrühren, durchkneten. — **co.** Tu jest umiesil pýchu. Hus II. 91. — **co kde.** Těsto na chléb v díži dobře u. Us. — **koho v co.** Prvá věc jest, aby jiného člověk v zpověď neuměšoval. St.

Umísnouti, sl, ut, utí, *umisovati = zmenšiti se, uleviti,* nachlassen, erlöschen. — **abs.** Oheň umísl. Rk. Už to umíslo (uhaslo). — **kde.** Oheň v peci umísl (uhasl). U Klatov. Kd. Už venku umisuje (= přestává pršeti). Ib. Kd. U Brna. Lg. Vz Mísati.

Umístění, n., die Placirung, v bot. = místo, jež údové vněšní z ohledu na osu, nebo dílové v ohledu na úd, jemuž přináležejí, zaujímají. Vz Rst. 511., Kk. 25.

Umístěný; *-én, a, o,* gelegen. Rst. 511.

Umístiti, vz Uměstiti.

Umístniti, il, ěn, ění, placiren, Platz anweisen. — **koho, se v čem.** Us. *Lépe:* umístiti, od místo. Cf. sídlo — usídliti. Brs. 249.

Umistrovati, ausmeistern, als Meister (Kenner) durchführen. Však on to nějak umistruje. Na Ostrav. Tč.

Umišati = *umíchati,* mischen. — **co:** dobrou míšaninu tabáku. Na Ostrav. Tč.

Úmíšek, šku, m. = *umíšení,* die Beimischung, der Zusatz. Na Mor. MM.

Umítání, n. U. něčeho v mysl. BR. II. 59. b.

Umítati, vz Umésti.

Umíti se, uměji se, ěl, ění = *míti se kam, vkrásti se kam,* sich wohin einstehlen. — **se komu kam.** Uměl se (umíl se, Us.) mi do brachu na lusky. Us.

Umízeti, nach und nach schwinden. — **abs.** Mladosť umízá (mizí) a smrť pobízá. Mor. Tč.

Umjačgať = *umačkati.* Na Ostrav. Tč.

Umjaknúti = *uměknouti,* weich werden; *umoknouti,* nass werden. U Uh. Hradiště. Tč.

Umjantati, verfitzen. Na Ostrav. Tč.

Umka, vz Uměna.

Umklivý = *umykající, prudký,* wegrückend, flink, schnell. L.

Umknouti, kl, ut, utí; *umykati = uchýliti, usunouti,* schnell entziehen, wegrücken, wegschieben, wegnehmen, entrücken, L.; na Slov. = *smykati, táhati,* viel o. lange rupfen, zupfen, necken, beunruhigen, hin und her reissen, Bern.; *u. a u. se = rychle ujíti, ustoupiti,* weichen, ausweichen, entschlüpfen, davongehen. — **abs.** Umkni (= uhni). Us. Pk. To neumkne a neumkne, radši se bude vadiť. Slez. Šd. Kdyby pán Bůh hodnej vody ráčil dať, co by mohly naše putě (pltě) umykať. Sš. P. 525. — **co.** Počkej, já to umknu (= odstrčím). Slez. Šd. Když tretí na kosa kos, jeden z nich umyká nos. Č. M. 92. — **komu.** Umklo mu, umklo se mu, schlug fehl, es gelang nicht. Mor. a Slez. Sd., Šd. Umklo se mu u samé huby. Šd. — **(co) s čím.** Někomu ruku u. Us. Aby jim s křížem neumkl Kristus (neušel). Br. — **(čím) kam.** Had do křoví umkl. Ráj. Moře do hlubiny umyká odtokem. Ráj. Nemoha uhájiti postavení svého musel u. **na** stranu. Pal. IV. 2. 362. — **komu odkud.** Nechtěl mu u. **z** lavice. Slez. Šd. — **před čím.** Umykal hlavy před kulemi. L. — **se.** Když podával ruky předním osobám, Zdeněk ze Stemberka umknuv se řekl, že nedá ruky kacíři. Pal. Dj. IV. 2. 489. Věčnosť stojí na místě a život sa umyká vždy. Na Slov. Tč. — **se s kým** = *žertovati,* scherzen, necken. Na Slov. Bern.

Úmlaď, i, f. = *mladá tráva po orání rostoucí,* junges Gras. U Třeb. Hnáti dobytek na ú. Us.

Umladiti se, il, zen, ení, *umlazovati se = pohrávati jako mládenec,* Muthwillen treiben wie junge Leute. Jg.

Umladnouti, dnul a dl, utí, *umladovati,* sich verjüngen. — **abs.** Ten člověk umladuje, je však zdráv. Na Ostrav. Tč. — **po čem oč.** Po té stravě umladl o 5 let. Ib.

Umlaskati, abschnalzen, abküssen. Máslo lyžkou (máselnou lžicí) = ubiti. Na Ostrav. Tč.

Umlášek, ška, m., osob. jm. Mor. Šd.

Úmlat, u, m., Gedresche, n. L.

Umlátiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *umlacovati = mlácením utlouci; vymlátiti,* weg-, ab-, ausdreschen; *zmlátiti,* gut dreschen, zusammendreschen; *ubiti,* abdreschen, abprügeln, zu Tode prügeln. — **co.** Sešlapáno obilí na poli, jakby je umlátil. Jg. — **čeho:** žita, obilí **do** mlýna (částku). Us. Šd. — **koho** (ubiti). Us. Šohaj, jemuž jest káčera u., má zavázané oči, an ho gajdoš vodí. Sš. P. 769. — **co odkud kde čím:** klasy **od** slámy (cepem). Jg. — **co:** zámky **u** dveří. — **se kde** (= střásti se): **na** cestě, na voze, fahrend abgebeutelt werden. Us. Jg.

Digitized by Google

Umlauf, a, m. U. J., spisov. Vz Jg. H. l. 646.

Umlčečky = mlčečky.

Umlčeti, el, ení; *umlčovati* = *mlčením zatajiti*, verschweigen; **se** = *umlčeti, zamlčeti*, schweigen, verschweigen. — **abs.** Když umlčechu, otpovědě Jakob. ZN. — **koho,** Jemanden mundtodt machen. Us. Dch. — **co jak.** Což svú ctí a bez škody u. můžeš, toť jest tvé dobré. Ms. pr. pr. — **se o čem:** o věcech duchovních. Br. — **se čeho.** Umlčel jsem se i spravedlivého odporu. Br. — **se s čím** (odpovědí nedati). Žer. — **se v čem.** Nemá se v tom žádný u., ale s jinými se sděliti. V. z Budova.

Umlený; *-en, a, o*, abgewetzt. Na němž sukně u-ná. Žk. 19.

Umleti, umeli n. umelu, umel, el, en n. et, ení n. etí; *umílati, umlívati* = *semleti, namleti*, aufmahlen; *ošoustati*, abnützen, abreiben. — **co komu.** Umlel mi to žito **na** nedělu. Mor. Tč. — **co jak:** na drobno, na hrubo, na kašu. Mor. Tč. — **co kde:** obilí **na** mlýně, **ve** mlýně. — **čeho.** Ten toho obilí umlel (mnoho n. málo). — **se.** Běhoun, spodek, křes se umlel. Vys. U. se = sich abrackern. — **při čem:** při práci. Na Ostrav. Tč.

Umletý; *-et, a, o*, gemahlen. Jemně u. mouka. Sp.

Umlk, u, m. = *umlknutí*. Ziak.

Umklosť, i, f., das Stillwerden.

Umklý, still geworden. Dch.

Umlknouti, knul a kl, utí; *umlkati, umlkávati, umlkovati* = *přestati mluviti, utichnouti*, schweigen, abbrechen, authören zu reden, still werden, verstummen. Jg. — **abs.** Dítě umklo. Us. Hluk umlkl. V. Řemesla, práva umlkla. Us. Rozmluva umlkla, **šp.** prý, cf. předcházející. Okřičen byv od jiných umlknul. Pal. Dj. III. 3. 129. Přišed do obce, aby k ní řeč učinil, náhle umlkl. Jel. En. m. 25. Že písma nemohl mieti podobného k svému úmyslu, protož umlkl; A. oni znamenajiece, že, cožby otpověděli, tiem by se potupili, i umlkli jsú. Hus II. 92., 361. (Tč.). — **kdy. Po** těch slovích umlkl. Troj. — **kde.** Ptactvo **v** křovinách umlklo. C. **Před** penězi umlká přísnosť zákona. Ddk. IV. 238. Umlklo všecko posvátným tichem jako v kostele. Pk. exc. Ale konečně umlknú před Ježíšem. Hus II. 362. — **od čeho:** od rúhání. Hus I. 409. — **o čem.** O tvé chvále žádný věk neumlkne. Bern. — **čím.** Umlkni slovy takovými. Řehořovou smrtí umlkl a zanikl všechen počin ze Říma. Ddk. VI. 133.

Umlknutí, n., das Schweigen, Stillwerden. Dch.

Umlouvání, n., die Verhandlung.

Umlouvati, vz Umluviti.

Umlsati, abnaschen. — **od čeho.** Cos od toho umlsal? Us.

Umlsek, sku, m., das Naschwerk. Ostrav. Tč.

Úmlsný, genäschig. Us.

Úmluva, y, f. = *umluvení, smlouva, srovnání, shodnutí se o něco*, die Abrede, Uibereinkunft, Verabredung, der Vergleich, Verlass, das Gedinge. V MV. nepravá glossa. Pa. To čelí proti naší úmluvě. Sych. Svadební úmluvy. Boč. Ta úmluva mezi námi dlouho netrvala. Sych. Ú. kupní, vz Smlouva. Ze slibu n. z úmluvy něčeho žádati. CJB. 387. Učinil se mnú úmluvu. Půh. ol. 1412. Ú. s kým obnoviti. Štelc. Konečná ú. Šm. Ú-vu zrušiti. Ú. s někým oč. Bk. Ten mlýn skrze ú-vu dobrými lidmi radě města přísluší. List z r. 1479. Vedlé úmluv činiti. Us. Jest ú-vou vázán. Dch. Ú. živnostníků. Šp. Ú., ve kterou s Bohem vešel; Ú. ta byla osnována na té boholibé víře a na povstalém z ní ospravedlnění; Na ú-vu se rozpomenouti; v ú-vu s kým uniknouti; Ú. přísahou potvrzená; Když základové staré u-vy se osnovali; Vešel Bůh s Abrahamem v ú-vu. Sš. I. 53., L. 28., Sk. 18., 77. Vyšehrad pod ú-vou Pražanům sstoupili. Kn. Vzal si ženu pod takúto úmluvou. GR. Lépe dařily se téhož času podobné ú-vy mírné (Friedensverträge) s knížaty saskými; Z nichžto (hrad) Fridštein vydal se brzy ú-vou; Pak četl spis úmluv chebských o způsobu, kterak ve věcech českých na sboru jednati se mělo; Strana páně Menhartova měla tajnou s Plzňany ú-vu; Nepořídivše úsilným dobýváním ničeho, musili přece pod ú-vou propustiti obležené do Tábora na svobodu; Přišel a podával se k úmluvě. Pal. III. 3. str. 52., 59., 75., 122., 172. (Šd.). Ú-vu mezi sebú mají; Ať mi se děje podlé ú-vy vámi udělané; Prosíme, aby na právo ten list byl staven, neb se jest nová ú-va od najú stala, kterúž úmluvú první ú-vu smy zbořili; A bude mu dán komorník na ú-vu, et dabitur ei camerarius ad monitionem. Arch. IV. 10., 28. 342., V. 24. (Šd.). A tak Jiřík žádá od nich peněz podlé nadepsaných úmluv, o kterýchž Čelab vyznával před fojtem; Jáť jsem žádných úmluv s ním nedělal; Že ty ú-vy tak staly se mezi nimi o svrchní věci; A tak byla ú., aby mi fojtství v těch penězích zase pustil, jestli . . . NB. Tč. 29., 129., 162., 289. (Tč.). Poměr říše českomoravské k německé upraven vzajemnou ú-vou; Svrchu uvedený krok byl výsledkem zdravé úrady a ú-vy. Ddk. III. 10., IV. 109. Ráno vstane ke mši, již ú-vu od jiného vzemši; Pán Bóh dal každému člověku duši, tělo a vše, což má, pod tú úmluvú, aby jemu věrně slúžil; Lichva tělestná jest z ú-vy převzětie pojčené jistiny; A ú. o nájmu jest zaslíbenie o peniezi denniem; Aby straně dosti učinil podlé úmluvy; Viem, že slepý nechtěl by býti strážným pod ú-vú, zameškal-liby, že by hrad nepřietelé zlezli, aby byl oběšen. Hus I. 203., 209., 213., II. 63., III. 195., II. 275. (Tč.). Na to mi měl zprávu učiniti podlé úmluv a toho mi neučinil; Se mnú měl ú-vy; List na u-vy, jakož mezi sebú mají; V těch ú-vách mě k nákladóm připravil; Nezdržel mi úmluv; Z těch úmluv, což sú se mnú umluvili, toho sú všeho nezdrželi; Má-li s ní které ú-vy, toho hleď na ni právem; Poněvadž jsú ú-vy mezi nimi; Chci to panskú úředničí ú-vú ukázati; Měla jsem s ním ú-vy o některé dluhy; List na ú-vy učiniti; Těmi u-vami odstrčivše se od práva; Propadl mi ú-vami; Byl

Digitized by Google

při těch ú-vách; Činil ú-vy a trhy mimo mú vóli, Z těch úmluv mě upomínají; Stala se ú. mezi nimi, že . . .; Jakúž jsú ú-vu mezi sebú měli, tu sobě ještě konajte; Pohonil mě ve páně Petrových ú-vách; Již mě v třech ú-vách pohoní. Půh. I. 179., 298., 311., 351., II. 29., 61., 138., 247., 254., 255., 283., 297., 307., 349., 519., 525., 564. (Tč.). Cf. Smlouva. — **Ú.** *božská*, der Bund des Herrn. Archa ú-vy. D., Sych. Ostříhali domu Páně i ú-vy jeho. Flav. — **Ú.** (zastr.) = *první krok k dosažení statku sobě přisouzeného*, die Ankündigung. Ú. jiného nic nenie, než oznámenie spravedlnosti své správci nebo vinnému podániem k přátelskému umluvení a k výstraze práva vedenie dalšieho, jestliže úmluvú ten, ktož zpravuje nebo vinen jest, opovrže, tak aby každý, ktož z dobré vóle sám od sebe spravedlivého druhému učiniti nechce, právem jsa přinucen, musil bezděčně učiniti, což jest činiti měl dobrovolně. Vz Vš. 570. Ú. = die Mahnung, welche der Gewinner des Processes an den Sachfälligen ergehen liess, dass er dem Urtheile Genüge leiste o. sonst sich vergleiche. Admonitio ob rem evictam. Vl. zř. čl. 339. Vz Zvod a více v Gl. 347. Ú., když kdo při ztratil aneb naň stanné právo jest dáno, učinil s žalobníkem úmluvu, že mu za 14 dní dosti učiní, v kterýchžto dnech pak zvod naň vésti se nemohl. Arch. II. 498. Cf. Jir. Zř. zem. D. 44., 19., B. 10., 44., Vš. Jir. 191. Jestliže by původ při o kterou summu vybrál a nebyla-liby mu ve dvú nedělích dána od toho, na komž mu je přisouzena, po dvú neděli po rozsudku žádati má (přijda k starostovi komorničímu) na úmluvu a bude mu dán komorník na úmluvu a jestliže mu po té umluvě ta summa ve dvú nedělí nebude dána, má žádati, aby dáno mu bylo na zvod. Zř. Ferd. Item od vložení úmluvy pro nesprávu ve dsky 4 groše písaři. Vl. zř. 339. Ú. v střč. právu napomenutí pohnaného od původa, když pohnaný nálezu soudnímu samochtě dosti nečinil. Vz Pr. 1869. str. 781. U-vu na svého odporníka vezmi; Daj ú-vu Benešovi z Kunvaldu od Šemiana z Dúpova po právu stranám, ať to opatří do dvú nedělí; Daj ú-vu od Petra Janovi pro nesprávu dědin v Prčici a pro překazy, které jsú přišly od Šebora z Mělnic, kterýž jest ty dědiny obdržel nálezem panským, ať to opatří do dvú nedělí; Ú-vu psáti, napsati a dáti, od úřadu vzíti, na někoho pustiti, přijieti, vepsati; Ú. nejprve po komorníku k držiteli dědictvie vychází, ve dvú nedělí po ú-vě zvod, a opět po dvú neděli po zvodu panovánie, potom po sv. Havle nebo po sv. Jiří opět druhé panovánie po jednom z těch rokóv dvú a třetie panovánie po polúletie třetiem. Vš. Jir. 82., 193., 194., 308. — **Ú.** = *výmluvnosť*, die Beredsamkeit. Byla dařena krású, ú-vú a jinými dary. Tkad. I. 53.

Úmluvce, e, m. = *smlouvce, jednatel.* Ú. = kdo se s kým oč smlouvá. Hus I. 415. Der Abreder, Vergleicher. — **Ú.** = *rozsudí*, vir bonus, placator, *smírce*, der Schiedsrichter. V., Půh. ol. 1412., Gl. 348., Pal. Dj. IV. 2. 417. Zápis na příměří skrze ú-ce způsobené. Arch. I. 222. Ú. s obú stranú. Hus I. 458. Přišel se mnú na lidi a na ú-ce a tu pak jal se haniti těch ú-cí; Táhne se toho na ú-ce; Jakž bych toho měla ú-ce, však chci dosti míti, což mi páni najdú; Ač bych toho měl svědomí, pana Jana z Bitova, ú-ce, však chci dosti míti na panském nálezu. Půh. II. 247., 253., 359., 360. (Tč.). (Za věku Poděbradova) všecky rozepře, které netrpěly odkladu, rovnány buďto mečem a válkou anebo rozsudími pro každou při od stran zvláště zvolenými, kteřížto nazýváni *ú-ci, opravci, rozdílci* aneb *ubrmané*, na jejichž výnosu strany slibovaly *přestati mocně* t. j. podrobiti se jim a nehledati dalšího práva pod pokutou propadení pře. Pal. IV. 1. 468. Zvoleni byli ú-ci z komonstva králova. Pal. Dj. II. 1. 410.

Úmluvčí, ího, m. = *úmluvce.* Táhnú se toho na ú-čí na Sezemu a Mixika; Byl ú. mezi námi; Poněvadž se na ú-čí táhnú, mají na nich dosti míti; Chci to naň ú-čími ukázati; Beneš vystavil Šebora z Dobčan, jednoho ú-čího; Byl sem s ním umluven ú-čími, že mne neměl pohoniti, a přes to mě v těch úmluvách pohnal. Půh. II. 324., 359., 549., 570., 577., 580. (Tč.). — **Ú.,** adj., schiedsrichterlich, Schiedsrichter-. Neskonali-li jsú těch úmluv, jakož ú. list svědčí, ale skonajte ještě. Nezdržal rozkázání úmluvčího. Půh. II. 548., 601. Výpověď ú. ve při mezi . . . Arch. I. 224. Ú. list. Půh. ol. 1412. Vz Gl. 348.

Umluvení, *umlouvání*, n., die Besprechung, Verabredung. Ddk. IV. 145. U. se s kým. Kom.

Umluvený, übereingekommen, verabredet, bedungen. Času u-ného byl jest hotov položiti penieze. NB. Tč. 169. To jest u-ná věc. Půh. I. 300. Na ten den u-ný. Arch. IV. 487. Za u-nou cenu. Us. U. nevěsta (přislíbená). D.

Umluviti, il, en, ení; *umlouvati, umluvovati* = *smluviti, sjednati*, verabreden, mit Einem etwas abreden, bedingen, sich vertragen, kontrahiren, **se** = *mluvě se unaviti*, sich müde reden; *vymluviti se*, sich ausreden; *shodnouti se, sjednati se*, sich verabreden, Vertrag machen. — **co, se s kým (kým).** Maje za to, že chytře se štěstím umluvil se. Jel., Br., Žer., Vš. Úmluva, kterouž umluvil Bůh s otci našimi. Sš. Sk. 38. Neb jsú se s nimi umluvili. Pč. 29. Jak on s nimi u-ví. Arch. IV. 14. Poněvadž sě jest prve s niem umluvil; Chci sě s tebú u. a zaplatiti. NB. Tč. 129., 240. Umluviv se mnú, že mi měl z desk vyložiti. Půh. I. 148. Byla jsem s ním umluvena pány a úředníky; Se mnú umluviv dobrými lidmi plátce **býti** za svého bratra. Půh. II. 296., 370. — **co:** něco zlého tajně u., D., pokoj. Trip. U. svatbu, Pal. Dj. IV. 2. 80., zradu. Pč. 36. Pravil, že umlúvali jej (namlouvali mu), aby . . . Pč. 49. Vedu se toho na Sezemu, ježto to umlúval. Půh. II. 283. — **se proč:** pro škodu učiněnou se u. Pr. měst. — **se strany čeho. — se o čem; chybně m.:** *se oč.* Jv. — **se oč (s kým).** S nimiž

(důstojníky) se Jidáš o Krista umlouval. Sš. L. 196. U-li se o berni zemskou. Tov. 25. Když (biskup) umlúvá sě o to; Že sú s kněžími o hřiechóv odpuštěnie sě umlúvali. Hus I. 415., II. 154. (Tč.). U-vil mě s p. Petrem o držení Berúna; Byl s ním umluven o Hlavatice pány úředníky vyššími; Byl jsem s ním o to lidmi umluven, aby mi střelce toho i s tú zbrojí vrátil; O tu jistinu jest lidmi s ním umluvena; (Oni) mě o to s ním umlúvali. Půh. I. 368., II. 179., 216., 354., 439. (Tč.). — **koho nač.** Neb jeho u-vil na to. Pč. 52. — **co komu.** On chtěl, aby mu to u-vil (smluvil). U Rychn. — **koho kde.** U-vil jej tam (**na** Táboře), aby hrad Hlubokú zapálili. Pč. 42. Umluveno jest **před** námi, aby . . . NB. Tč. 29. — **jak.** Ten má odklad takový učiniti, kterak **podlé** rady dobrých lidí umluveno bude. NB. Tč. 101. Byltě se totiž se svými prve u-vil **v** ten rozum, aby . . . Ddk. II. 327. Čerpejte umění se všech jazyků, ale mezi sebou umlouvejte se **po** slovansku. Ant. Marek. — **mezi kým.** Jakož jest Hynek Krušina mezi námi umluvil. Arch. III. 526. Což jsú přátelé mezi námi u-li, toho mi učiniti nechce; Což by ti mezi námi u-li, to mi slíbil držeti; Mezi panem Sulikem a Ondřejem tak páni u-li, že . . . Půh. II. 534., 544., 551. (Tč.). — **aby.** Tu mě jest u-vil, abych sestru svú vzal na spolek na své zboží; Mé jest u-vil s Vaňkem, aby mi on Vaněk pomocen byl Půh. II. 308., 562. Vz U. co. — **že.** U-li páni, že má tak státi; Tak se mnú u-vil, že mi měl dáti 10 mr. Půh. I. 314., II. 359. (Tč.). Naši ú-li se, že počnou osm dní dříve k vojně se chystati. Ddk. II. 322. — **s inft.** Vz U. co kým s kým. — **se.** Již jsem se celý u-vil. Us.

Úmluvitosť, i, f., die Konvenienz. Nz., Pal. Mus. 1846.

Úmluvitý, konventionell. Nz.

Úmluvně. Konečně a ú. aby vždy bylo pět mší. 1402. Nách. 327. (Zb. exc.). Na Slov. = gesprächig, freundschaftlich. Bern.

Úmluvní, -ný, vz Úmluvčí. Ú-ho listu forma při dvorském soudu. Vz Jir. Zř. zem. N. 9. Také v tom ú-ném listu stojí jeden artikul; Ve dvú nedělí od dánie tohoto listu ú-ného. Arch. II. 421., III. 243. (Šd.). Ú. list. Pal. Dj. IV. 2. 438. Na Slov. = gesprächig, freundschaftlich. Bern.

Úmluvník, a, m. = *úmluvce*, affator, zastr. Rozk.

Úmluvnosť, i, f. = *vlídnosť, přívětivosť, zdvořilosť v mluvení*, die Freundlichkeit, Holdseligkeit, Gesprächigkeit, Redseligkeit, Feinheit im Reden. V., Plk.

Úmluvný = *řečný, mluvný, přívětivý, vlídný*, gesprächig, freundlich, holdselig, gern mit anderen redend, redselig. V. — **v čem.** Bud v řeči úmluvný. Jel. — **Ú.**, vz Úmluvní.

Umlzati, ablecken. Mor. Tč.

Umňačiti se, sich satt winseln. Na Ostrav. Tč.

Umňačkaný = *umačkaný*. Mor. Šd.

Umňačkati = *umačkati*. Mor. Šd.

Umňáganý = *umačkaný*. Mor. Šd.

Umňágati něco = *umačkati*. Mor. Šd.

Umně = *rozumně*, verständig. **A vy také** slyšte u. Kat. 2051. (1871.). **Kněžie zle a** neumně sú ho zabili a Pilát **křivě odsúdil**. Hus I. 188.

Umnělý = *rozumný*, verständig. **Neniet** neumnělá dievka. M.

Umnice, e, f. = *logika*, die Logik. **Krok.** Marek.

Umnický = *logický*, logisch. U. **pravda**, zřetelnosť. Krok. I. a. 12.

Umnictví, n. = *umnice*. Mark. **Log.** 186.

Umník, a, m., der Logiker. Mark.

Umniti (zastr. z uméniti), il, en, **ení**; *umnívati* = *uméniti, umenšiti*, **vermindern**, verkleinern, verringern. Umněny jsú **spravedlnosti** ot synóv člověčích. Ž. **wit. 11.** 2. (Č.). V Gb. vydání čteme však: nebo **umenšeny** sút pravdy o. š. č. — **čím kde. A tiem** (člověčstviem) nic neumnil v sobě. **Hr. rk.** 165. — **čeho.** St. skl. Skota jich **neumnil.** Ž. wit. 106. 38. Že sě jmu světlosti **umní.** Výb. I. 1142. 16. U. bolesti. Hr. rk. 103., 89.

Umno = umně.

Umnosť, i, f., umělosť, die **Kenntniss**, Kunstgewandtheit. Dch., Tatr. II. 10.

Umnouti, ul, ut, uti; *umínati* = *semnouti*, auf-, ab-, zerreiben. — **co**: semenné **kuličky**. Um. les.

Umnožiti, il, en, ení, *umnožovati*, **grösser** machen, vermehren. Žalt. wit. 64. 10., 125. 2. — **co**: bělosť ramen. Kos. Ol. I. 300. — **co čím.** Umnožil Bůh léto hmyzem **a zimu** mrazem. Č. M. 451. — **se v čem. St. Skl.** — **se čím.** Voda přívalem se umnožuje. Presl.

Umný = *rozumný, znalý*, **verständig, er**fahren. Mnějí potupiti neumné. Hus II. 219. — **čeho.** St. skl. — **v čem**: v budúcích věcech. Mus., Výb. I. 176. — **U.** = *srdečný, nábožný*, gemüthlich, fromm. — **ke komu**: k Bohu. Výb. I. 207., Hr. rk. 65., St. skl. — **U.** = *způsobilý*, geeignet, geschickt. — **k čemu.** Byl k seči umný. Alx. V. 1671.

Umocniti, il, ěn, ění; *umocňovati* = *posilniti*, stärken. — **koho.** Kom. — **(se) v čem.** Ve víře tak umocněný, že . . . Kom. Ostatně, bratři, umocňujte se v Pánu a v moci síly jeho. Sš. II. 139. — **čím (k čemu).** Duch sv. nás milostí ku panování nad pletí umocňuje; Síla božská, kterou Kristus lidi umocňuje, ukřepuje a posiluje; Petr ujetím takým důvěru neduživcovu umocnil. Sš. I. 82., II. 140., Sk. 37. (Hý.). — **s inft.** Zrak jeho divným ducha sv. působením umocněn byl dostihnouti až do třetího nebe. Sš. Sk. 90. (Hý.).

Umočiti, il, en, ení; *umáčeti*, 3. **os.** pl. -ejí, el, en, ení = *smočiti, vymočiti*, **an**feuchten, nass machen; *moknouti*, nass **wer**den, angefeuchtet werden; *uscati se*, **Wasser** schlagen. — **co čím**: len rosou. — **koho, se** = *opiti*, sich berauschen. Reš. — **kde.** Umočiu ma dáždik **na** hore. Sl. ps. 217. **Ve** vodě.

Umodliti, il, en, ení, erbeten. L. — **se.** Už sem se **pro** všecky u-dlil. Us. Tč.

Umodrati, blau werden. Us. Tč.

Umodřiti, il, en, ení. — **koho, co, se čím,** blau machen.

Umohutněti, stark, mächtig werden. Us. Tč.

Umoklý, nass geworden, beregnet. Sedí nadrchaný co umoklá káně (co sysel nad dĕrou). Prov. Mus. U. jako zmok. Němc. U. deštník roztáhnouti. Us. Dch. — **čím:** deštěm, V., vínem (opilý). — **od čeho:** od vína (opilý, trunken). V.

Umoknouti, knul a kl, (ut, na Slov.), utí; *umokati,* beregnet o. nass werden. — **abs.** Až buty umoknou, roztáhnou se. Mor. Tč. Umokl jako myš. Us. — **čím:** deštěm. — **jak.** Otvor, milá, nech nestojím pod oknem, lebo celý **až do** niti umoknem. Sl. ps. 69.

Umoknutý; *-ut, a, o = zmoklý, promoklý,* durchnässt. U. ako myš. Mt. S., Er. Sl. čít. 70. Dieťaťu po cestě umoknutému ide do plaču. Dbš. 147.

Umokřiti, il, en, ení; *umokřovati,* nässen, nass machen, benetzen. V. — **co čím.**

Umokupectví, n. = *obchod s umělými věcmi,* die Kunsthandlung. Zlob.

Umokvět, u, m. = *květ umu, tvořícího ducha,* die Geistesblüthe. Krok. III. 22.

Umolibný, kunstsinnig. Šm.

Umolousati, besudeln. Jg., Arbes, Šm.

Umoobrat, u, m. = *odvrácení umu na nějaký předmět,* die Reflexion. Mus. XI. 196.

Umoodvrat, u, m. = *odvrácení umu od jistého předmětu,* die Reflexion. Mus. XI. 196.

Umopisný, umodějepisný, kunstgeschichtlich. Šm.

Úmor, u, m., na Mor. a na Slov. *umření, umoření, smrť,* der Tod. Na ú. nemocný. Mor. D., Bkř., Hý. Na ú. ležeti. Plk. Je na úmoru. Us. u Polič. Kšá. Roznemohl se na ú. Mor. Šd. Po úmorus bažil, abys lidstvo zblažil. Sš. Bs. 12. (Hý.). Věrní až do ú-ru. Tbz. V malé chaloupce ležela žena na ú. Kmk. II. 181. Na ú. poraněný. Sš. I. 132. — *Na ú., do úmoru* píti, se učiti, plakati atd. = velmi. Hájiti vlasti do úmoru. Dch. Do ú-ru pracovati. Us. — **Ú.** = *mor,* Seuche, Pest. D. Ú. dobytka. Dch. — **Ú.** listin, umoření, amortisace. Stč. Alg. 94., Rk., J. tr. — *Úmory* (oumory) = *dobré mravy a způsoby.* Us. v Tábork.

Umordovati = *unaviti,* sehr ermüden, abplagen. Us. — **koho, se čím.** Vylévánim vody u-ný a umdlený. Lex.

Umore, *con umore,* it. = *rozmarně,* v hudbě. Mlt.

Umoření, n., die Vertilgung. U. koho hladem. Us. U. raka. Ras. — **U.,** die Tilgung. U. dluhu. Us. Dch. — **U.** = *úmor,* die Amortisation. Stč. Alg. 103.

Umořený; *umořen, a, o,* abgeplagt, entkräftet, getödtet. BR. II. 121. a. — **proč.** Čekala som, nespala som, čekala som po tri noci, pre teba sú umorené moje oči. Sl. ps. 46. Byl u-řen pro ni. BO. — **čím:** hladem. Sych.

Umořitel, e, m., der Tödter. D.

Umořitelka, y, **umořitelkyně,** ě, f., die Tödterin. Jg.

Umořitelný, verwüstlich, entkräftbar. Dch.

Umořiti, il, en, ení; *umořovati, umáříti = o život připraviti, usmrtiti,* tödten, umbringen, zu Tode quälen, abquälen; *zrušiti, zničiti,* vertilgen, vernichten, abschaffen, stillen, dämpfen, auslöschen, ertödten, aufheben. Us. — **abs.** Krm chlebem lačného, nekrmil-lis, umořil si. Hus II. 284. Kohož lapie, utopie neb umořie. Arch. III. 8. — **co, koho.** U. někoho. V. U. všecky zápisy a listy (zničiti). V. U. listinu (umrtviti, amortisovati). J. tr., Rk. Lubosť, Bože, lubosť, však je preveliká; kde se rozpomnože, umori člověka. Sl. ps. Šf. I. 78. U. čas, Dch., dluh (amortisovati). Stč. Alg. 101. U. smrť. BR. II. 417. Ani slzičky neumořil, V., **lépe:** neunořil = neutratil, neuronil. Vz Slza. Jg. Ta nemoc, dokudž ho neumoří, až do kosti rozjídati se bude. BR. II 725. b. Koho Bůh stvoří, toho neumoří. Prov. Jal ho a umořil jej. Arch. IV. 95. Smrť ho u-la (udávila). Us. Šd. Čeho meč nebyl zachvátil, to u-řil posléze hlad. Ddk. II. 296. U. bradavice, vši. Db. První své psaní u-řil. Bart. 1. 38. Adam vzal s dřeva sladké ovoce a sebe i své pokolenie u-řil. Hus II. 431. Rozkázání své umořil a v nic obrátil. Bart. — **koho na čem.** Na duši ho u-řil; On svú závistí u-řil jest Evu i Adama na duši i na těle. Hus II. 336., III. 243. (Tč.). — **co komu.** To světu u-ří. Hus III. 97. — **kdy.** Herkules již v plénkách hady u-řil. Sš. Sk. 291. (Hý.). — **koho, se čím:** hladem, V., D., smrtí, St. skl., rtuť olovem, Vys., se slzami. Bern., Šm. Ohavnú smrtí ho u-li. Hus II. 114. Jenž umáří hladem družce. Hr. rk. 283. U-li ho smrtú tvrdú. Ib. 147. — **co kde:** žádosti v sobě u. Jg. Počne-li, hledá, aby u-la v životě. Hus I. 203. Únor, kdyby mohl, u-řil by v krávě tele. Er. P. 47. Nemoci v táboře u-ly mnoho lidí. Pal. Dj. III. 3. 143. Ve věži ho u-li. Čk.

Umořivý, aufreibend, tödtend. U. práce. Dch.

Úmorník, a, m., der Aufreiber, Verderber. Pošli na ty ú-ky střelnou hrmavici. Hdk. C. 106.

Úmorný, aufreibend, tödtlich. Ú. boj, práce. Dch. Jed, baživosť ú. Sš. Bs. 201. (Hý.).

Úmoronosný, todbringend. Šm. Dch.

Umořovatel, e, m., der Amortisator. Stč. Alg. 102.

Umořující, aufreibend, tödtend. Dch.

Úmory, vz Úmor.

Umotati, *umotávati = namotati,* aufweifen; *odmotati,* weg-, abweifen; *zmásti,* verwickeln, verstricken. Jg. — **čeho odkud:** příze s motovidla. Jg. — **se čím:** slibem. L. — **se kde.** Moucha se v pavučině umotá. L. — **co:** přízi (všecku). — **co z čeho:** skrútek ze lnu, weifen, verfertigen. Mor. Tč.

Umotvor, u, m., das Kunstgebilde. Šm.

Umoucený; *-en, a, o,* betrübt.

Umoučiti, il, en, ení, mit Mehl bestauben. — **koho.** — **se v čem (kde), čím.**

Umouditi, il, ěn, ění, besudeln, beschmutzen. — **co čím.** Us. Ntk.

Umoudřeti, el, ení, gescheiter werden. Us. Tč.

Umoudřiti, il, en, ení = *moudrým učiniti,* klug machen. — **se, sobě** = *zmoudřeti,*

klug werden o. sein. Musím čekat, až se umoudří. Us. Šd. — **sobě čím**. Jiného bláznovstvím sobě u. Reš.

Umouliti, il, en, ení, *umulovati = bahnem zanésti*, verschlemmen. Bern.

Umouněný; *-ěn, a, o = zamazaný, ušpiněný*, russig, schmutzig. Us. Ktk., Bkř. Umouněná tvář. D., umouněné dítě. V.

Umouniti, il, ěn, ění = *ukoptiti, učerniti, umazati*, schwärzen, russig machen, beschmutzen. — **co**: prádlo. D. — **se čím**.

Umoutiti, il, cen, ení; *umucovati*, trüben, trüb machen.

Umovědecký, kunstwissenschaftlich. Dch.

Umovna, y, f., das Museum. Rk

Umový, Vernunft-. U. věda (v umu založená) = logika. Marek.

Umožditi, vz Uhmožditi.

Umožnění, n., die Ermöglichung. K u. toho bylo potřebí srozumění s ostatními členy. Ddk. IV. 111.

Umožniti, il, én, ění; *umožňovati = možným učiniti*, möglich machen. — **co**. Přechod umožnil kníže český. Ddk. III. 214. — **komu**. Dlauhá řada otázek o jednotlivých prohřešeních umožňuje knězi i kajícníku jasně seznati způsob hříchu. Ddk. IV. 296. — **co čím**. Ssav. — **co komu**. Us. — **kdy**. Nyní v tom vašem kvetoucím stavu se vám u-lo, abyste . . . Sš. II. 185.

Umračenec, nce, m., der Starrkopf. V Kunv. Msk.

Umračiti, il, en, ení, verfinstern, bewölken. Jg. — **se**. Nebe se u-lo. Tč. — **kdy**. **Na** podzim se časně umračuje. Tč.

Úmrak, u, m. = *soumrak*, die Dämmerung.

Umrašťěnec, nce, m. = *kdo mrašti*, ein raunziges Kind, *fňukavé dítě*. U Opav. Klš.

Umraštěný; *-ěn, a, o = ufňukaný*, raunzig. U. Opav. Klš.

Umravení, n = *mrav*, die Gesittung. Nz.

Umravnění, n. = *umravení*. I mezi pohany vlíval na u . . . lidstva. Sš. J. 16.

Umravniti, il, ěn, ění, sittigen, sittlich machen. — **co jak**. Křesťanské náboženství **po** přednosti život **na** základě božské nauky u. usilovalo. Sš. I. 154. (Hý.).

Úmravný = *úmravňující*, sittigend. A u-nou mocnost nauky o vzkřesu vyličuje. Sš. I. 156. (Hý.).

Úmraz, u, m., die Erfröstung.

Umraziti, il, en, ení, erfrieren, erstarren machen. — **co komu**. Ať vám (zima) vřelé srdce neumrazí. Janda. — **se**, abfrieren. Us. Tč.

Úmrazný, Frost-.

Umřelý = *mrtvý*, verstorben, todt. U. v náhle. Troj. U. člověk. BO.

Umření, n., das Sterben, Versterben, der Tod. Na u. býti. Šm., Bk. Dobrovolné u. Hr. rk. 165. U. v duši. Hus II. 431. Chci přijéti rád to u. Hr. rk. 229.

Umřený; *-en, a, o*. todt. Ona byla studena, jak by byla umřena. Sš. P. 85.

Úmretí, n., das Absterben. Na Slov.

Umretý = *umrlý*. Na Slov.

Umřežiti, il, en, ení, mit Gittern versehen. — **co**: **okna**. Us. Tč.

Umrhati, umrhávati, vergeuden. **Pam.** Val. Mez. 227. — **co kdy**. Statky **za rok** u-hať. Us. Tč.

Umrholiti, il, ení. — **se**, siefern, niesela. Dnes se dost u-lo. Mor. Tč.

Umřihládek, dku, m. = *mor*, die Pest. Pl.

Umřilec, lce, m. = *umrlec*. Ž. wit. 30. 13.

Umřitej = *umrlý*, todt. Us. v Krkonš. Kb.

Umříti, umru, umřeš, umře, umřeme, umřete, umrou, umři, umra (ouc), řel. (umří, zastr.), ení; *umírati = duši vypustiti, život dokonati*, sterben, zu Grunde gehen, eingehen, krepiren. Jg. — **abs.** Všickni lidé musejí u. V. Nyní umírá, již umřel. D. Upadl a umřel. Kom. Umírajícího zaopatřiti. D. Když umře bohatý, pohřeb jest lidnatý, zemře-li chudobný, pohřeb má mizerný. Bern. Umru-li, ten tam. Vz Smrt, Nevšímavý. Č. Kdo umřel, ten tam. Kom. Umřel Darmodej, nastal Vydrigroš. Darmo (Darmodal) umřel a koupil (Kup) nastal. Dá, až čert umře a peklo shoří. D. Prov. Umřel kůň. Troj. Některé byliny hbitě umírají. Kom. Všecky časné věci hynou a umírají. Kom. Srdce naposledy umírá. Kom. Sláva, Us., přátelství umírá. V. Mladý může, starý musí (umříti). Dch. Umřel, jak na křesťana sluší. Us. Šd. Stojím, jakoby mne umřelo půl. Brt. S. 5. Ak sedliak tak i pán musia všetci umriti, musia všetci v čiernej zemi uhniti. Na Slov. Tč. Umírá nedomíraja. Mor. Šd. Nebude-li ti hůř, bude ti těžko umírat (říkají lehce nemocným). V Kunv. Msk. On mne z toho nevyvadil ani vypravil, až i umřel. Půh. II. 568. Bodaj si umieral a zase ožíval! Dlš. 44. Kdo naleză dřív než jiný ztrati, umírá dřív než počne stonati. Skl. Kdo umírá, hned neumře. Kmp. Ja tu stat nemožu, nemožešli umřit, ja tobě pomožu; Dyby ja věděla, že už musiš umřit, dala bych já tobě košulu zlatem šit; Živ jsem, živ jsem nevím dlúholi, umřu, umřu, nevím skoroli; Tedy bude naši lásce konec, už já umřu a ty budeš vdovec; Ach bude vojna, vojna nešćasná, dyž umřu, modli se za mňa. Dybych já vědel, skoroli umru, dal bych si dělat z pálenky trubiu, a z vína víko, co by mi pěkně do huby teklo. Sš. P. II. 80., 419., 430., 566., 684. Hříchy jejích shladil a umíraje rozličné divy činil. BR. II. 355 b. Umra nezahynu, nýbrž z mrtvých vstanu. BR. II. 366. b. A jakž jest umřel, jest dobře přes 40 let. Arch. I. 183. Jakož umře člověk, takéž i dobytek zemře. BO. Kdyby on umřel a kdyby byla vóle božie, že by jí pojal; Umierá učený též i neučený; Otieš sě, proč slove zlost smrtedlný hřiech? Proto, že ihned duše umře; Zde bojíme sě umřieti a žádáme dlúho živi býti. Hus I. 274., 283., 334., III. 127. Každému jest napsáno umřiti. Vz Smrt. Lb. O kom se povídá, že umřel, bude prý dlouho živ. Mns. Který nemocný mění rád lůžko, umře. Vz Mus. 1853. 476. Když pes vyje neb kulich se ozve, někdo prý umře. Sk. Když dítě rádo do výšky hledí, umře prý. Sk. — **od čeho**: od rány. V., od otrávení, Ros., od hladu, Št., Lk., od zimnice. Plk. Neb ot něho (kata) mám

umřieti. Kat. 3396. U. od nemoci. Háj. Umřela od jater. U Dobrušky. Vk. Od zástřelu zemřel. NB. Tč. 105. Tvá nebožka vod tvéch rok umřela, take bech já ubohá musela. Sš. P. 198. Pakliby ten raněný od tej rány umřel. Arch. II. 99. Na smrti bode (zbožie), an by nerád ot ného umřel a s sebú nelze vzieti. Hus II. 77. Až od toho (udeření) umřelo (pastorče). Pč. 35. Umřel král Václav ot šlaka náhlého. Let. Pomalu sechl až umřel od toho; Neviem, umřela-li od Boha či s příčinú zlých lidí. Let. 316., 198. Od červené nemoci umřel. Kn. Žižka umřel jest od hlizy u hradu Přibyslavě; Umřel od bolesti morní. Dač. I. 16., 37. — **čím**: hladem, hořem, tesknosti, bolestí, žalostí, starostí, náhlou smrtí, V., smrtí přirozenou, Us., mečem, Jel., jedem, mrtvicí, nákazou, Kmp., zimou. Us. U. vysílením, an Entkräftung, Altersschwäche. Dch. Má ho živiti chlebem a vodou, aby hladem neumřel. NB. Tč. 19. A sám potom zlú smrtí hořem umřel. Let. 191. U. hořem, Pass. mus. 349., náhlou smrtí. Pass. 378. A lidé budou umírati strachem. Sš. L. 194. Což tedy tobě synovství boží prospěje, jestliže hladem umřeš?; Časnou smrtí u. musejí; Smrtí násilnou umřel. BR. II. 15. b., 112. a., 802. a. (Šd.). Ježíš bolestí velikú a smrtí ohavnú umřel jest; Ktož láti bude otci neb mateři, smrtí umře; Umři duše má smrtí spravedlivých; Ukrutnú smrtí u. Hus I. 44., 142., II. 206., III. 244. (Tč.). Uličen vinú umře smrtí. BO. U. hladem. GR. Umřel hladnou smrtí (hladem). Brt. S. 89. Vz Brt. Instr. 90. Ani vůl dvěma smrtmi neumírá. D. Prov. — **na čem.** Vyznávají a na tom (z přesvědčení) umírají. Štelc. Na čem jsou umřeli. Bart. 283. 31., 34. 35. Umřel na lakotě (nemocí, když člověk pořád by jenom jedl). U Rychn. Msk. Tak jest to v pravé pravdě a na tom bych chtěla přiséci i umříti. NB. Tč. 233. Chtěl na tom u. MP., Pal. Dj. III. 2. 146. A na tom umřel, že sou Kopidlanského přechovávali; A na tom umírám, že tak jest. Let. 291., 316. A teď vám připis toho vyznánie posielám, na čem jest ten zločinec umřel; A já bych chtěl také na tom u. Arch. IV. 138., II. 234. (Šd.). — **v kom, v čem.** On mi jich neodložil a v tom umřel. Půh. II. 593. Umřete v hřiechu svém; Kristus v těle za nás umřel. Hus I. 9., III. 41. U. v Pánu. Us., BR. II. 873. — **na co:** na zimnici, na dnu, Zlob., na rány, Bk., na vodnatelnosť, D., na hrozné bolesti. Bs. Na to chci u. (v přesvědčení o pravdě toho). Zv. U. na červenku. Žer. L. I. 67. — **za koho, za co:** smrtí za vlasť. D. U. za někoho. Alx. 1141., Chč. 444. Kdo umírá za slobodu, večné méno sebe (sobě) získá. Na Slov. Tč. U. za svou zem. Kká Š. 13. Kristus časem svým za bezbožné umřel. Sš. I. 58., 60., II. 165. Rád za spásu lidstva umírá. Sš. L. 185. (Hý.). Za své vyvolené umřel. BR. II. 745. a. U. za česť svého jazyka. Dal. 119. Umřela bych ráda za tě. Hr. rk. 159. Jáť ten sem, jenž jsem umřel za vy na kříži; Hotov jest za ně u.; Za nás umíraje nám věčný život dal; Ten sám hřiechy odpúštie, jenž sám za hřiechy umřel jest. Hus II. 146., II. 176., 423., III. 61., 220. (Tč.). — **s kým, s čím.** Žena jeho s dietětem v krátkých dnech umřela. Arch. IV. 354. Chci s bratry svými u. Us. Umříti s hříchy. Vz Hřích., Č., D. Výsady s osobami umírají. Vz Výsada. Pr. Nechať to umře s tebou (měj to při sobě. Vz Mlčelivý). Č. — **čemu:** hříchům přestati hřešiti), Kom., světu. Čili ty mně umřeš?; O daj, Bože, veliký můr, ať mi umře nělibý můj; Umřela dneska Trudovi žena a Trud ji nevěří; Chodí Martin po dědině puača, umřena mu Kača. Sš. P. 98., 154., 170., 238. (Tč.). Smrtí Kristovou umíráme vládě zákona. Sš. I. 75. (Hý.). Světu umřel a všemu, což on sobě libuje. BR. II. 640. On umřel jest hřiechu, že nehřešil jest; U. zemským věcem. Hus II. 137., III. 62. (Tč.). — **z čeho:** z toku krve. Lk. Pořezal se a z toho umřel. Ml. U. z mrzutosti. Us. Z toho lid umírá. T. U. z hladu. Vz Starosť. U. z mdloby. Výb. I. 274. Hýřil z mladu a **pod** starosť umírá z hladu. Mudr., Brt. Z tej nemoci umřel jest. BN. Tč. 108. — **kde (kdy).** Vz U. z čeho. U. **ve** n. na vojně, v boji, V., v provázku (vz Provázek), Č., v polohu (**při** porodu), Lk., v omladcích (vz Omladky). Lk. Aby mohl v člověčtvu u. Hr. rk. 165. Kristus umřel **na** kříži. Hus II. 146., Hr. rk. 263. Umřel mi na klíně; Podala mu tvrdý kámen, umři, bratře, umři na něm. Er. P. 111., 478. Když já tu na zemi budu umírati; Kdybych byl umřel na svatém kopečku; Už umřela v hospodě; U. ve vězení; Syn tvůj ti umírá v tej starej stodole na tej shnilej slámě. Sš. P. 18., 63., 608., 793. (Tč.). Umřel jest **u** věži na hradě pražském; Ciesař Sigmund umřel ve Znojmě ve čtyři hodiny v noci. Let. 66., 105. Smrtí ohavnú **mezi** známými a **od** svých a v miestě ohavném umřel; A mrtví t. j. jenž sú byli smrtelným hřiechem v duši umřeli. Hus I. 17., II. 16. (Tč.). Nemohlo to v něm u. (nemohl toho zamlčeti). Brt. S. 89. — **jak (kdy).** Bodaj si, šuhajko, toľko ráz umierau, koľko si mi rázy pravdy nepovedau. Sl. ps. 73. **Na** těle i na duši umřel. Ddk. II. 300. Umřel po čtyrech měsících **bez** dědicův. Ddk. III. 27. **Z** dopuštění božieho umřel; Jestližeby bez dědicuov řádně pošlých umřel. Arch. II. 248., 337. (Šd.). Kdo umře mládencem (= jako mládenec). Us. Umřel žebrákem. Vz Co., Brt. S. 3. vyd. 64. b. Chtěl křesťanem býti a u. Har. II. 107. Neznamenitým umřel. Anth. II. 47. Umřel jest na těle jako i chudý žebrák. Chč. 632. Jekoniáš bez dětí umřel. BR. II. 6. b. Umřel (Ježíš) právě na těle; Abychom, ktož sme hřiechem smrtedlným byli na duši umřeli, vstali; Sstúpil jest do pekla duchem, umřev *vedlé* těla na kříži; Který jest umřel dobře a který zle?: On jest byl umřel na těle, ale oni mrtvi sú byli na duši. Hus I. 17., II. 142., 182., 244., 354. (I. 114., II. 142., 357., 429., 431., III. 271.). Jedním způsobem se rodíme a tisícerým umíráme. Č., Pk. — **kdy.** Mladzéněčku mlady, maš **za** raz umřici; Kačenka umřela, jak byla neděla; Umřela ti tvá milá *dvě hodiny* z poledňa; Dybych já, mamičko, v sobotu umřela, věru bych

v neděla věru pohřeb měla; Je tuze nemocna, **do** večera umře; Hned umřít musí do dňa devátého. Sš. P. 12., 125., 176., 500., 560., 664. (Tč.). U. za věku mladého. Dal. 25. A již několik let **před** námi matka naše byla umřela. Anth. I. 102. Umřel **o** sv. Trojici. Let., Výb. I. 436. Umřel **u** veliký pátek. Dač. II. 5. Keby ja len, Bože, na piatok umrela, že by ja v neděla pekný pohreb mela. Sl. ps. 23. Kýž umru **v** tu chvíli. Pís. Šd. Pravil, že to léto, když Uhři Horu vypálili, Jitka umřela v postě; Mlazší bratr několik let před Mikšem umřel; Hned třetí den umřel; **Na** (ten) den umřel; A vědětiť dávám, že v tento patek nynie minulý v 16 hodinu ten král kacieřský sedě na stolici umřel. Arch. I. 164., 171., 173., II. 440., V. 314. (Šd.). Vladislav umřel **v** Budíně ve čtvrtek před květnou nedělí. Bart. 13. Biskup, jáhen . . . v pohanských hrách umřel by, ani na oběti ani v modlitbě za něho buď prošieno; Jedli sú a v tu hodinu umřeli sú: na těle nic, ale na duši. Hus I. 173., 335. (Tč.). U. **po** nečasném porodu. Lk. **Při** porodu u. Us. — *Pozn.* Vytýká-li se při slovese *umříti věk* nebo *stav*, ve kterém kdo umřel, klademe *nominativ* n. *instrumental* s příčestím *jsa*: Umřel jsa kmet osmdesátiletý. Umřel jsa farářem ve svém rodišti. Vz Co. Brt. — **proč, pro koho.** Má milá Mařeno, pro kohos umřela? Pro toho synečka některého. Sš. P. 771. Pro lásku falešnou musím umřít. Er. P. 156. Kristus zajisté umřel pro zjednání nauk spravedlnosti před Bohem platné; Kristus za nás pro hříchy na kříži umřel; Umírati budou lidé pro strach a pro očekávání toho, co přibude na veškeren obor. Sš. II. 30., 35., L. 193. (Hý.). Takej' to věděti, že ne pro bolesť kto umře, ale . . . Št. Neraď krmí svú toho ztratiti, pro něhož Kristus umřel jest (Pav. Řím. 14.); Kteříž sú Krista tak velice milovali, že sú pro něho i umřieti nepochybovali; On jest umřel pro tě, umři ty hřiechu pro něho i pro sě. Hus II. 284., III. 94., 123. (Tč.). — **adv.**: náhle, nenadále. V. — *Synonyma.* Rozžehnal se se světem. Odešel na cestu všech lidí. V. Již mu odzvonili. Odejíti na věčnosť. Hlas. Odešel k otcům. V. Odebral se ze světa, k většímu houfu, V., k veliké armadě. Už složil kosti. Šel šňupat hlínu. Natáhl bačkory. Už ho hlava nebolí. Už hlídá vrabce. Svět s divokými husami hlídati. Dostati se na zelenou louku; Jíti do navi. (Dal). Pk. — Vz **Mříti.**

Umřitý, vz Umřitej.

Umrkati, vz Umrknouti.

Umrklý oheň, erloschen. Kram.

1. **Umrknouti**, kl, utí; *umrkati, umrkovati* = *zatmíti se, dohořívati, uhasnouti*, sich verfinstern, erlöschen; *se*, finster werden. — **abs.** Slunce se zatmělo a umrklo. V. Lampička umrká. Us. Bf. — **kde.** Oheň v peci umrkl. Zlob.

2. **Umrknouti**, einschlummern. Nemocný drobet umrkl. Mor. Tč.

3. **Umrknouti** = *umlknouti.* Dlouho štěbetaly, konečně u-ly. Us. Vck.

4. **Umrknouti**, *umrkovati*, winken. — **čím**: očima. Us. Tč.

Umrktati = *zhasiti*, auslöschen. — **co**: světlo. Us. Chmela.

Umrlák, a, m. = *člověk bledý jako smrt*, ein Mensch blass wie eine Leiche. L.

Umrlárna, y, f. = *umrlčí komora*, die Todtenkammer. Mor. Šd.

Umrlcový, mortuorum. U. posvěcenie Ž. wit. 105. 28. Naplnil jest všecka miesta kostí u-vých. Bj.

Umrlčí, v již. Čech. umllčí; umllčí truhla = rakev. Vz Umrlý. Kts. Leichen-, Todten-. U. body, Kom., lešení, hnát, list, zváč, puch, smrad, barva, zvon, D., komora, vůz, úřad, J. tr., dvůr, anděl, Dch., večer (snad večer před pochováním mrtvoly). Jir. Mus. 1864. 373., BO. Za tou příčinou u. hlava pod křížem Páně se maluje. Sš. II. 130. Kázal, aby ho přioděli v roucho u. Pal. Dj. III. 3. 264. Na místo koruny dostalo se mu u-ho věnce. Ddk. V. 39. U. krev (umrlcova). BR. II. 875. a. U. list, **lépe**: *úmrtní*. — U. *hodiny* = *hmyz ve dřevě klepající.* Koll. Čít. 38. — U. *hlavička*, bylina, *větší hledík, vlčí huba, vyžlín*, antirrhinum, das Löwenmaul. Vz Rstp. 1140.

Umrlčina, y, f. = *umrlec*, die Leiche. V. — **U.** = *umrlčí puch*, der Todtengeruch, Leichengeruch. Umrlčinou vonělo, mé srdce omdlelo. Sš. Ps. 394. U-nou páchne. Vz Smrť. Č.

Umrle sem na to zapomněl. Us. u Rychn. Msk. Cf. Zapomněl jsem na to jako na smrť. Msk.

Umrlec, lce, m. = *mrtvé tělo*, der Todte, die Leiche. V. U-ce v domě míti. Bern. Dnes králem, zejtra u-cem Kon. U-ce balsamovati. Sych. Bledý jako u. Km. Aby myslil o nějakém u-ci, kterak jest hrozný. Hus III. 189. Nebieše domu, v němžby ne ležel u.; U-ce pohřébsti. BO. Pověry o u-ci vz Mus. 1853. 481.

Umrlina, y, f. = *mrtvé tělo*, ein todter Körper, die Leiche. Br. Živého v pravdě živý Kristus za večeři sám sebe apoštolům svým dával a ne mrtvý nějakou u-nu těla. Exc. Jako supové kolem u-ny shledávají se. MP. Všeliké u-ny nebudú jiesti. Ez. 44. 31., BO. U-ny budete se chovati. BO. — **U.** = *umrlčí puch, umrlčina*, der Leichen-, Todtengeruch. Us. Umrlinou zapáchati, smrděti. Us. Šd. — **U.** = *vřed v kosti, snět, mrtvina, mrlina*, osteogangraena, cancer, der feuchte Knochenbrand. Ja.

Umrlní = *umrlčí*, Todten-. U. list *(lépe*: úmrtní). Kram.

Umrlo, ve frasi: za umrla, nach dem Tode. Mark.

Umrlosť, i, f. = *stav umrlého*, das Todtsein. Zlob.

1. **Umrlý**, v již. Čech. *umllý*, *r* před *l* změnilo se v *l*: nedomllej, umllec, umllčí. Vz Brloch. Kts. **U.** = *mrtvý*, todt. V. U. tělo; umrlým býti. D. Naříkati nad umrlým. V. U-lého snadno bíti (jazykem). Č. **Ež** ty listy ižádné moci nemají jmieti, než umrly býti. Arch. II. 323. Uhel studený a u., todte Kohle. Ctib. Zpomínám na milovníka svého již umrlého. Pal. Dj. III. 3. 274. Od smrti toho u-lého počítajíc. Arch. II. 63. Pusté moře, ješto nynie slove u-lé. BO. Bezzubý

vořechy lóská, homrlýmu nedá kóska. Šš. P. 686. Ty všecky věci jsú minuly mezi námi i býti mají u-lé. Přh. Šaty s u-lého netrvají dlouho, nýbrž s ním zároveň tlejí. Mus. Strany *pořekadel* vz: Dopříti, Hlava, Vzíti, Zabiti, Země. — **na čem**: na duši. Hus II. 357.

2. **Umrlý**. U. Lehota, ves v Uhřích.

Umrněný; *umrněn, a, o*, beschmutzt. U. nohy, tvář, nos (pošpiněné, umazané). Us.

Umrniti, il, ěn, ění = *umazati, pošpiniti*, beschmutzen. — **si co**: nos.

Umrskati, *umrštiti*, il, ěn, ění = *ubiti metlou, bičem*, abpeitschen, abhauen, mit der Ruthe, Peitsche; *uhoditi*, einmal hauen, hinwerfen. — **koho čím**: metlou, Br., bičem. Us. Tč.

Umrštění, n., der Schlag, Stoss.

Umrštiti, il, ěn, ění = *uhoditi*, stossen, hinwerfen. — **čím kam**. Us.

Úmrť, i, f (*úmrt*, u, m., nové) = *smrť, umření, případ smrti*, der Sterbefall, Tod. Zlob., J. tr. Ú. otřesením povstalá, Kommotionsnekrose; ú. fosforová kosti, Phosphornekrose. Nz. lk. Ú. rohovky, necrosis corneae. Schb. Měj na svém dosti, nehledaj z úmrti kořisti. Hus III. 195. Vz Odmrť.

Úmrtí, n. = *umření*, der Sterbefall. Den ú. J. tr. Zapsání ú., die Todfallsaufnahme. J. tr. Kronikáři kladou umrtí jeho ke dni 9 října; Tak hlášeno mu ú. jeho; Klášter hradištský rok úmrtí zakladatele svého neopomenul budoucí paměti zachovati; My vzpomínáme toho ú. také proto, že přihodilo se právě za doby . . .; Ú-tím Vladislava II. uprázdnil se knížecí stolec český. Ddk. II 154., II. 300., 316., 458., III. 2. (Tč.). — Ú. = *nápadní právo*, das Sterbrecht. Th. — Ú. = *daň z pozůstalosti*, die Sterbsteuer. Th.

Umrtiti, il, cen, ení = *ztýrati, unaviti*, abmühen. — **co**: tělo. Us.

Umrtné, ého, n., das Sterbegeld, die Sterbetaxe. Šd.

Úmrtní = *nápadní, odúmrtní*, Kaduk-. — Ú., Sterbe-, Todten-. Ú. pokladnice, Šp., den, Ddk. III. 12., kniha (do které mrtví se zapisují), Zlob., Ddk. III. 13., J. tr., zapsání, vz Úmrtí, J. tr., pokoj, památka, Šp., taxa, D., list (Partezettel, der Todtenschein). Rk., Šp., Dch.

Úmrtnosť, i, f., die Sterblichkeit. Us. Dch., Nz. lk. Sestavení ú-sti, Sterblichkeitstabelle. Nz. lk. Ú. dítek. Šd.

Umrtvělosť, i, f., die Starrheit. Připisuje smrť a u. všechněm lidem skrze Krista neobrozeným; Že pojí myšlénku o u-sti k myšlénce předchozí o lásce boží; Stav, jímž ona u. u nich zavládla. Sš. II. 92., 94., 213. (Hý.).

Umrtvělý, ertödtet, starr, abgestorben. U. úd. Us. Jg.

Umrtvení, n. = *usmrcení*, das Tödten, die Tödtung. — **U.** *těla* = *skrocení žádostí*, die Abtödtung des Fleisches. Us. — Br. — U. = *smrť, umření*, der Tod. — **U.** = *umoření*, die Abtödtung. U. raka. Ras. U. v nich starého člověka. Šš. II. 31. U. až do polu. Hus II. 432. — **U.** = *sněť*, vz Mrlina. Ja. — **U.** = *oslabení, utrápení, přepadení*, affectio corporis. Aqu. — **Jg**.

Umrtvený; *-ven, a, o*, abgetödtet. Sal. 17. 21., Hr. rk. 171. U. tělo, život. Šš. I. 56. U. Kristus. BR. II. 533. a. — **čím**: hříchem. Hus I. 20.

Umrtvěti, ěl, ění = *zmrtvěti*, absterben, brandig werden. U-věl mu úd. Us. — **v čem**. Ta stránka ve své proti Bohu příčnosti u-la. Šš. I. 86.

Umrtviti, il, en, ení; *umrtvovati* = *mrtvým učiniti, usmrtiti, zabiti*, tödten, umbringen; *sílu, moc, platnosť vzíti*, er-, abtödten, bezähmen, vernichten, erlöschen; *neplatným učiniti, zrušiti, zničiti*, kassiren, amortisiren, ungiltig machen. Jg. — **abs**. Nevíš-li, že mám moc živiti i u.? Pass. 1017. — **co, koho**. Morové bolesti náhle nás umrtvují. V. Navrátilé nemoci obyčejně člověka dodělávají (umrtvují). Kom. U. duši. Hus I. 264. Vůdce jich u-li. Dač. I. 34. Nezřízenou žádosť u. BR. II. 22. Svou vieru u. Hus II. 50. U. tělo, náruživosti (potlačiti). Us. U. kontrakt, V., list (amortisovati, umořiti, neplatným učiniti). Rk. — **co, koho čím**: mečem, Us., ženu smilstvem. Lom. Vy u-ni jste zákonu tělem Kristovým. Šš. I. 75. Umučením koho u. Hus I. 335. Žádosti hříchů násilím u. Chč. 452. U. někoho nejukrutnější smrtí. Hus I. 59. Semeno trním, kamením se umrtvuje. Byl. Tou svobodnou vůlí kšaftující předešlé své všecky kšafty umrtvuje (ničí). Pr. měst. U-ví své dobré činy hříchem. Boč. exc., Troj. — **koho jak**. Opětné nemoci s prudkostí obyčejné člověka umrtvují. Lk. — **proč**. On (ďábel) jest těch kněží otec v zlosti, jenž sú ho pro své lakomstvie z veliké závisti a zlosti, pána Ježíše, **bez** viny ukrutnú smrtí u-li. Hus III. 244. — **od čeho**. Prve zbí, t. umrtví od toho, cožt jsú, tociž ať nejsú hříšníci a potom je jez t. uveď je v tělo cierkve svaté. Hus III. 44. — **kde**. Hříchy naše **v** údech našich umrtvuje. BR. II. 761. **Na** kříži byl Kristus umrtven. Hus. II. 127. Na těle tě u-li. Ib. I. 335. (Tč.). Mnozí v sobě žití tělesných pochotí u-vuji. Šš. II. 220. — **koho komu**: hříechu. Hus III. 15. — **koho s kým**. Dač. I. 153. — **se**. Jeden zoufalý člověk sám se u-vil. Dač. I. 170.

Umrtvování, n., die Abtödtung. Přísné, pověrečné a nemoudré těla u. Šš. II. 218, BR. II. 20. a.

Umru, vz Umříti.

Umrviti, il, en, ení; *umrvovati* = *pohnojiti*, düngen, bedüngen. — **co**: pole. Bern. — **se komu**. U-lo se mu tady jenom kousek slámy (= utrousilo se). Mor. Šd.

Úmrz, u, m., der Frost, algor, zastar. Rozk.

Umrzeti, el, ení = *mrzutosť způsobiti*, ärgern, Aergerniss verursachen. Bern.

Umrzlý, gefroren. U. cesta. Zem u. jako kosť. Us. Dch.

Umrznouti, znul a zl, utí; *umrzati, umrzovati*, erfrieren, erstarren. — **abs**. Umrzlo. Umrzla cesta, řeka. Us. Dnes tam umrzuje. Us. Dch. Umrzlo jako cejn. Us. Kf. — **komu čím**. Umrzly mu obě noze zimou. Rg. zdr. Umrzl mu nos. Us. Šd. — **kdy**. **Přes** noc hezky umrzlo. Us. Dch. — **z čeho**. Led z vody umrzuje. Br.

Umstívati, *umstíti se,* sich rächen. Us Jg.

Umšiti, il, en, ení; *umšivati = mechem zacpati,* mit Moos verstopfen, vermoosen. Us. Tč.

Umučení, n., das Martern. U. Páně (utrpění). V. Vypadá jako živé u.; Hra o umučení Páně, das Passionsspiel. Dch. Pro u. Páně! Us Pro Kristovo u., co se to stalo? Us. Šd. Stojí tu jako boží u. (o člověku v trápení postaveném). Us. Sd. Otče, můžeš-li, zbav mě u. toho. Luk. 22. Otec dal syna na u., aby hříšné vykoupil. Hus I. 189., III. 158.

Umučenník, a, m. = *mučedlník,* der Märtyrer. Ms.

Umučeny, dle Dolany, myslivna u Rožnova. PL.

Umučený; *-en, a, o* (zu Tode) gemartert. Ach ty u-ná hodino! Us. Všk., Šd. — **čím proč.** Ježíš pro nás smrtí ukrutnú u-ný. Hus II. 106.

Umúčený — *umoučený.* Mor.

Umučiti, il, en, ení, zu Tode martern. — **koho čím·** těžkou prací. U. dietky. BO. U. koho. Hus I. 335. — **se za koho.** Dal se za něho u. Hus. I. 59.

Umúčiti = *umoučiti,* mit Mehl weiss machen. — **co komu, se kde:** ve mlýně; sobě kabát. Mor. a Slez. Klš.

Umučný, Leidens-. U. kalich píti. Šš Sk. 141. (Hý.).

Umuditi, il, ěn, ění — *dodělati,* mühsam zu Ende arbeiten. — **co.** Už sem to u-dil. Us. Msk. Přece sme tu otavu u-li (s těží usušili). Us. Msk.

Umudrykovati co, erkünsteln. Tč.

Umurcati = *ubabrati.* Slov.

Umurysati = *ušpiniti* U Místka. Škd.

Umusiti = *přinutiti.* Na Slov.

Umútiti = *umoutiti.* Bern.

Umuva, y, f. = *úmluva.* U Opav. Klš.

Umuviti = *umluviti.* Ib.

Umužiti, il, en, ení, ermannen. Us. Tpl.

Umydliti, il, en, ení. — **co** = *pomydliti,* anseifen. — **co na čem, čeho.** Umydlila mýdla (kus mýdla) na té cejše, seifend verbrauchen. Us. — **koho:** *uprati, ubiti.* Us. Mtl.

Umykati, vz Umknouti.

Umýliti, il, en, ení = *zmýliti,* verirren. Bern.

Umynkati, v dětské řeči = *umyti,* abwaschen. — **koho, se čím:** čistou vodou.

Úmysl, u, nebo a; **úmyslek,** slku, m. Ú. = *umyšlení, co umyšleno, mínění,* der Gedanke, Sinn, die Meinung. Téhož u-lu; rozpačiti někoho v jeho úmysle a mínění; jiného u-slu býti. V. On ú. svůj takto propověděl. Troj. Z ú-sla církve je přijímali. Štelc. Na jiný ú. vstoupiti. Sych. Vedlé ú-slu mého to nestačí. Har. Ve svých úmyslech vymyslíc sobě Boha takto neb takto. Že se nedělím ú-slem od církve. Převrácený ú. Hš. exc. Jiní časové, jiné úmysly. Us. Tč. Opět jsem na svém ú-sle obluzen. Pass. mus. 359. Že to chtie na své starší vznésti a což jich úmyslu v tom bude, chtie mi dáti věděti: Neviem, kterú lehkosti úmyslové vaši hýbají se; My jsme téhož ú-sla; Což v tom ú-sla jest vašeho, daj nám listem svým věděti. Arch. IV. 10., 395., V. 295., 314. Podlé úmysla sv. učitelóv troje jest klaněnie. Hus. I. 73. Nemóž nižádný prorockých vykládati ú-slóv, nemá-li ducha prorockého. Hus II. 293. (Tč.). Vz Míra (na konci článku). — Ú. = *vůle, rada, předsevzetí,* die Absicht der Vorsatz, Entschluss, das Vorhaben Ú. = ustálená vůle k jistému jednání či odhodlání se k vykonání jistého záměru. S. N. Vědomí lidské pohnútkami naplněné sluje ú. S. N. (ve článku: Motiv). Ú. změniti, proměniti, zjinačiti; jiného ú-slu a vůle býti: na jiný ú. nastoupiti, přijíti: na svém u-slu státi; při svém u-slu zůstati; svůj ú. zachovati, zastávati; od svého u-slu upustiti; jistý, nepohnutelný, stálý ú.; toho úmyslu býti; tím úmyslem. V. V ú-slu nepohnutě zůstati. Nemoudrého jest, bez umysla (bez naměření) někam se nésti. Kom. Mám ú. vyjíti; ú. svůj vyvésti. Ú. urážky; K něčímu úmyslu přistoupiti; Takového úmyslu nikdy nebylo; Nějakým ú-slem se obírati. Us. Dch. Měl ú. jako apoštol Pavel (dobrý). Tfb. Bohu jest vědomo, že co živa nikomu z ú-slu jsem neukřivdila. Us. Tč. Zaječí ú. vzíti (utéci). Us. Kfn. Pozornosť jde z rozumu a ú. z vůle. Us. Tč. Ne tak tresce se hřích v ú. vzatý jako provedený, ale něco měkčeji. Bdž. 169. Ve svém ú-slu státi. Nz. Neučinil to žádným zlým ú-slem, než aby . . NB. Tč. 115. Toho jsou úmyslu: Že toho nečiní úmyslem tím, aby . . .; Ale nechtěli ustoupiti úmyslu svého; Že král toho celého úmyslu jest. Skl. I. 58., 144., 159, 298. Nedal se z úmyslu svého vyvésti. Ib. I. 347. Toho odkladu žádám upřímným a neobmysleným úmyslem. Kol. 13. V každé zajisté smlůvě slova přisluhujíť ú-slu a v právích přílišná vtipnosť zamítá se. CJB. 365. Nechtěl jsem déle ve svém u-sle státi. Žer. A tak prvního ú-sla zapomněvše a snad se rozmyslivše potom šly (vdovy) za muž. Hš. exc. Poněvadž němý od přirozenie, který se nemóž ústně přiznati, má moc ve desky klásti, když úmysl svého rozumu a chtenie móž kýváním hlavy nebo ukázániem ruky oznámiti. Vš. 155. Byl Dampír toho ú-slu, aby . . . Skl. 1052. Celý úmysl a rady své k tomu obrátili, aby sobě řádným a zřízeným způsobem jiného nového krále a hlavu zvolili. Skl. 1153. Nechtěl se jim ještě v tu dobu o dokonalém úmyslu svém pronésti. Ib. 1157. Máte-li ú. nějaké napomenutí učiniti lidu. Br. A v tom úmysle stoj tvrdě. Smil v. 1420. Dobrým a upřímným u-slem psáti. Štr. Činil to dobrým ú-slem; Skutek zlým úmyslem na mysli uložený. Bart. Což v u-sle měl, skutkem vykonal. Ler. Tak duchovní pastýř nemá obsahovati v srdci úmyslu jiného leč spásu lidí; Ú. lichý, neřádný; Ú. ten trval posavade, nébrž neustále rostl, zmáhal a rozjitřoval se; Vražedlný ú.; Provedl odvěký ú. svůj; Ú. jich na zmar splynul; Jakým ú-slem veden byl Pavel při spisování listu toho?; Uměl nastrojiti věci, jimiž by úmyslům božím již napřed potržku učinil. Šš J. 74., 125., 126., 203., L. 63., II. 77., Sk. 64. (Hý.). Kdo v u-slu stálý, čert ho neošálí. Prov. Tč. Úmysla

Digitized by Google

svého rač nám dáti spěšnú odpověď bez meškánie. Arch. I. 275. Nejedni Krista tím úmyslem kázali, aby sv. Pavlovi trápení přidali; Jakým ú-slem ty služby konali?; Jak to a jakým ú-slem činil; Za jakou příčinou a jakým úmyslem k němu přišli; Měl ú. vás navštíviti. BR. II. 10. b., 43., 117., 220., 619. a. (Šd.). Zřeknuv se na dobro všelikých úmyslů rozšiřování říše své; Tu odešel od něho Břetislav s úmyslem, že na zejtří se vrátí; Již tam o úmyslu svém se vyslovil postoupiti své země . . . .; Ú. svůj v skutek uvedl; Pojatý ú.; Pojat jest ú. zdvihnouti se válečně na Sasy; U-sly své odročiti; Tato kronika jde zřejmě za tím ú-slem, aby zakladatele kláštera vylíčila co muže velice mocného; Zanášel se úmyslem uvésti ho zase k panství; Přece ú-slu svého neprovedl; Smrť jeho uspíšila i usnadnila ú-sly chované; Vzdal se ú-slů svých; I slíbil mu, aby zkazil ú-sly strany protivné, slavně následství po sobě; Ú. jeho se nezdařil; Ú. ten stal se skutkem; Zjevný ú. knížete; Došed ú-slu svého vrátil se do Čech; My vzpomínáme těchto změn z ú-sla, poněvadž se i Míšně dotýkaly. Ddk. II. 144., 154., 165., 199., 272., 277., 290., 296., 305., 315., 326., 349., 357., 362., 373., 392. (Tč.). Ráčili byste přečísti na něm (na srdci) napsanej můj vděčný ú.; Neb sem sobě v ú. vzal žádnému jí (dcery) nezamluviti, dokud . . .; Nyní touž věc připomínám a za utvoření se v úmysle svém žádám; Někoho k ú-slu svému nakloniti; Nechtěje vás v ú-sle vašem posilňovati toto psaní vám činím. Žer. 15., 315., 327., 337., 350. (Tč.). Jiného ú-slu nemám než vám sloužiti. Žer. L. I. 51. Slibí někto odplatiti sě pod přísahú a má ten plný ú. a pak nezaplatí zapomena, aj ten bez úmysla zklamánie křivdu jest přisáhl; Mluviti křivdu s ú-slem zklamánie; Komu Ježíš v ústech vznie a hřiech v ú-sle leží, těm sě zvláště muky pekelnie množie; Láska nemyslí zlého, to věz, nemyslí zlým úmyslem nižádnému zle učiniti; Vzatek časný, z ú-sla za pójčenie umieněný; Protož tiem ú-slem nechoď za mnou; Ti vysoko ú-slem letí jako ptáci chtiece své hniezdo nad jiné zvelebiti; Jsi-li v hřieše smrtelném, jdi tiem ú-slem do kostela, aby milosť uprosil u milostivého pána; Pohoniec svých osadných z desátkóv a z jiných věcí tiem úmyslem, jedné aby měli, nejsú z hřiechu vymluveni: Pokušenie bývá trojím obyčejem vedlé ú-sla pokušeče; Přisahati křivě jest s úmyslem zklamánie lháti s přidániem přísahy; Přisahá-li kto k jinému ú-slu, než ten mieni, jemuž přisahá, křivě přisahá; Míní-li kto biskupem býti, tehdy by měl tiem úmyslem žádati, aby církvi sv. prací svú chtěl prospievati; Mámť ú., abych, což mohu, najlehčejie vyložil k rozumu čtenie; Bude mieti plný ú., aby nehřešil; Nechajíce hledánie a ú-sla těla jeho mazánie, jděte a povězte učedlníkóm . . .; Jiné má v ú-sle a jiné mluví; Jiné v ústech máte než v úmyslu; Učinili otázku ne upřiemým ú-slem k dobrému, ale k podtržení sú otázali; Vidíš-li koho, an zle činí, rci, že dobrým to úmyslem činí; Nezřiezeně vstupují v manželstvie tiem úmyslem; Má pevný ú., aby viece nehřešil. Hus I. 95., 102., 163., 217., 259., 303., 338., 345., 379., 448., II. 2., 106., 135., 399., III. 180., 204., 258. (Tč.). V ú. si něco vzíti. St. N. 162. Svými ú-sly nezašli v blud. Št. Kn. š. 119. Činiti něco nedobrým úmyslem. St. D. Někoho od ú-slu zdržovati. Har. Od svého u-slu přestati. Háj. U. pokání činiti. Br. Ú. věčné čistoty v srdci měla. Hus. Ú. maje toho města se zmocniti. Háj. Ú. svůj dokonati. Troj. Na tom ú-slu přestanu. Klat. Ú. ospravedlňuje skutek. Č., Vš. Něčí ú. vyskoumati. Kram. Lid napomenouti ú. má. Br. Má ú. stavěti (má v úmyslu). J. tr. Nad nemožnosť nikoho pán Bůh nepotahuje, na dobrém a upřímném ú-slu přestávati ráčí. Vš. Ú. dobrý Bůh přijímá za skutek. Vš. Někoho od ú-slu odraziti, odvésti; od ú-slu svého odstoupiti. Us. Úmysl zlý právy se tresce; Zlý úmysl za hřích se pokládá. Rb. Ú. zlý, krvavý, vz Rb. 273. Strany změny úmyslu vz: *Housti*, *Chodníček*, *Obouti*, *Rak*, *Uzda*, *Vojka* (přísloví). — *Z úmysla* = *dobrovolně*, *naschvál*, *svémyslně*, *svévolně*, *rozmyslně*, *s uražením*, *s radou*, *s rozmyslem*, vorsätzlich, absichtlich, mit Fleiss, mit Vorsatz. V. Ne z ú-sla. V. Z úmysla to učinil. Br., hřešiti. Kom. Z dobrého úmyslu. D. Z ú-sla nechce. Vš. Z úmysla hřiechóv nechati. Hus II. 151. — **Ú.** = *způsob myšlení*, *mysl*, *srdce*, der Sinn, das Gemüth, Herz, die Denkungsart, Gesinnung. Jednoho srdce a úmyslu býti; jednostejný ú. míti; jiného ú-slu stoje, jiného sedě; v ú-slu míti (myslíti o tom); v ú. vzíti, bráti. V. Ú. vrtký, pevný; proti někomu nepřátelský ú. nositi; horlivý, rozpačitý ú. Troj. Ú. veliký, spanilý. Us. Má k tomu ú. (náklonnosť). Kom. Musíš mít ú. k tomu, co chceš pracovati, abys mohl, co si přeješ, dobře vykonati. Us. Tč. Zlosť obchopila jeho ú. Št. Kn. š.

Umysliti, il, šlen, eni; *umýšleti*, el, en, ení = *před se vzíti*, *umíniti*, sich vornehmen, bei sich beschliessen, sich entschliessen. — **co.** V. — **si, sobě.** V., Nz. — **sobě co.** Jel. — **s inft.** Umyslil do Jerusalema jíti. Plk. Umyslil to učiniti. Pass. U-li sme tu záhubu staviti. Pal. Dj. IV. 2. 124. Umyslil jsem něco o tom pověděti. Št. U-sil sobě postupovati za nimi. Ddk. V. 236. U-li sme s pomocí boží proti takové nešlechetnosti se postaviti. Arch. V. 288. — **aby.** Umyslil jsem si, abych přišel k vám. — **že.** Umyslil, že chce ho zabiti. Martim.

Úmyslně, *z úmysla*, absichtlich, vorsätzlich. Ú. něco činiti. Jg., Nz.

Úmyslnosť, i f., die Absichtlichkeit. Us.

Úmyslný = *z úmysla*, *schvální*, absichtlich, beabsichtigt, vorsätzlich. Ú. poslanec. L. — **Ú.** = *umělý*, *schválně dělaný*, künstlich. Ú. soustava. Rostl. I. 202. b.

Úmyslovice, dle Budějovice, Aumyslowitz, ves v Bydžovsku. Jg.

Úmyslový, Gemüths-, Geistes-. Ú. obrazy, Ideale. L.

Umyšlení = *smyšlení*, die Ersinnung. Jg. — **U.** = *smyšlení*, *umínění*, *předsevzetí*, das Vornehmen, der Entschluss. Zvěděv jeho u. Hr. rk. 21.

Umyšlený = *z úmyslu učiněný*, beabsichtigt. U-ná závada. Kat. 421. Kto može u-nú řeč zadržeti. BO.

Umyti, umyji, umyju (v obecné mluvě: umeju), umyj, -myje (ic), yl, yt, ytí; *umývati*, abwaschen. — **co.** Ruka ruku myje (umývá). Prov. D. Všecko tělo u. V. U. nádobí, stoly, pokoj atd. Umývaj svoje bílé líčka. Sš. P. 725. Keby ja vedela, kde ja budem bývať, chodievala by som lavičky umývať. Sl. ps. 210. Ty nežity, jichž nižádný člověk nechtěl sě dotknúti a umyti, psi tiši líží. Hus II. 242. Stála Kačenka u dunaja, bílé noženky umývala a keď jich ona umývala, hořce, žalostně zaplakala. Sš. P. 157. (Tč.). - **co čím:** tvář čistou vodou. Kom. Rosičkú se umývá. Sš. P. 162. Jož toho mládenca do hroba dávajó, jeho némiléší vodó homévajó; Zběšovský děvčátka, pěkný voči máte, jenom mně povězte, čém je uméváte?; Co kravička nevypije, tým sa Terezka umyje, aby byla pěkná bílá; Vínečka se napijem, voděnkó se umyjem; Pásla husičky pode mlénem, umévala se černobélem, aby byla pěkná bílá, aby se chlapcům zalébila; Jedna druhé povídá, čím se kerá umývá; Jenom mi povězte, čím se umýváte; my se umýváme studenú voděnkú, co je na potoce. Sš. P. 79., 412., 527., 651., 757., Česko-morav. ps. 58., 60. (Tč.). Mlíkem se umyju. Er. P. 140. Slzami nohy jemu umývala. BR II. 227. Kdo se umývá blátem, zamaže se. Neosoží ti umývat ruky otrubami, jestli nevíš dobře držat jazyk za zubami. Na Slov. Tč. Sestřička umyla si očka vodou a bratříček ji utřel rukávem od košilky. Bes. mlád. Umývach své nohy smetanú. BO. — **co, se kde.** Prýšćí se studená vodička z kameňa a v ní se umývá panenka Maria. Sš. P. 34. Umyjte se **po** tváři, neb jste ušipáni. Kol. vánoč. Pilat umyl ruce přede všemi lidmi. Pass. 298. — **co komu.** U. si ruce. Us. Podaj, děvče, podaj vody, umyjem si svoje nohy. Sš. P. 3. I vy máte druh druhu umývati nohy. Sš. J. 215. — **kdy. Při** slunce východu umyl poutníkům nohy. Ddk. IV. 298. My je (oči) umévámé jedenkráte v roce studenó voděnkó, co je na potoce. Sš. P. 412. — **se.** Musel bys se umyti (musel bys raněji vstáti). Prov. Bern. Děvečka se u-la, vodička se zkalila, voda se se zkalila, že pannó nebyla. Sš. P. 355. Néni hezčéší panenky v celé dědině, jak ta naša Marjána, dyž se umyje. Sš. P. 660. Umyjte se a čisti buďte, odvrzte zlosť myšlení svých od očí mých. Isai. 1. kap., Hus II. 5. — **se od čeho (kde).** Neumyješ se od toho! Vz Vyhrůžka. Č. **V** nichž jsú se umývali od svých nečistot. Chč. P. 78. b. **Ve** své krvi ode všech nečistot nás omyl. Chč. 613. — **se odkud kde: nad** měděnicí **z** nalévadla. Kom. U. se **v** lázni. V. — **se kam** = *krásti z něčeho, do něčeho se dáti.* V Jg. Slov. dle C. **špatně** m : *umíti.* Vz toto. Kráva umyla se **do** zelí. Us.

Umytí, n., das Abwaschen. Umytí rukou, tváři, lavic, stolů. Us.

Umýtiti = *uplatiti*, bestechen. — **koho:** strážce. Kat. 2499.

Umytý, gewaschen. Tělo mrtvé u. Kom. Dítě bylo celý obličej neumytý. Us. u Dobrušky. Vk. U-týma rukama. BR. II. 67.

Umývací, Wasch-. U. stolek, skřínka. Dch.

Umývač, *umyvač*, e, m. = *kdo umývá*, der Abwäscher. — **U.** na Slov. = *škopek k mytí*, das Waschschaff; *umývadlo.* Bern.

Umývačka, *umyvačka*, y, f., die Abwäscherin. Us. Dch., Sd. — **U.**, die Abwaschung, Wäscherei. Máme dnes mnoho u-ky. U Olom. Sd.

Umývadelník, u, m., der Waschkasten. Rk.

Umývadliny, *umyvadliny*, pl., f. = *pomyje z umývání*, das Waschspühlig. L.

Umývadlo, *umyvadlo*, a, n. = *nádoba k umývání rukou*, das Lavoir, das Waschbecken, die Waschschüssel. V., BO. Vz Měděnice. V MV. nepravá glossa. Pa. Daruje jim zlatohlavové sukně a stříbrná u-dla a měděnice. Sl. Uh. I. 49.

Umývák, *umyvák*, u, m. = *umývadlo.* Na Slov. Šd.

Umývání, das Abwaschen, Waschen. U. noh. V. Nádoba k u. rukou. Kom. J. 556.

Umývaný; *-án, a, o*, gewaschen. Us. Jg.

Umyvárna, y, f., das Waschlokal. Šk.

Umývatelný (umy . . .), waschbar.

Umývati, vz Umyti.

-un, -una, *přípona jmen:* Perun, Radun, Maruna. Jir. Cf. Mkl. B. 143.

Un = *on*, er. Zaoběcal mi un černooké děvče; To mně un též pěkně řeče; Piznul mne un kladivečkem. Sš. P. 280., 468., 482. (Tč.).

Unačíti se, unačiji, il, ití = do vůle čiti, čichati, vollauf empfinden, riechen. — **čeho.** Nikdy se tvé sladkosti a vuoně neunačiji. Modl. rkp.

Unadávati se komu bláznů, aufheissen. Us. Tč.

Unádenničiti, il, en, ení, durch Taglohn erwerben. — **si co.** Us. Tč.

Unadhazovati se komu čeho, genugsam vorwerfen. Na Ostrav. Tč.

Unadívati se čeho, genugsam füllen (klobás). — **se čemu**, genugsam zusehen. Tč.

Unadouvati se čeho, genugsam aufblähen. Us. Tč.

Unadržovati se komu, hinlänglich unterstützen. Us. Tč.

Unadstrkovati se komu čeho, genugsam hinstellen, anbieten. Us. Tč.

Unadýmati se, sich satt blasen. — **kam, do čeho.** Na Mor. Tč.

Unáhlení = *ukvapení*, die Beschleunigung, Uibereilung. — **U.** = *hněv*, der Jähzorn. V. V u-ní. V. U. horúcie, ardens furor. BO. Já boje se panského u. musil jsem pryč jíti od svých pohonóv. Půh. II. 157.

Unáhlenosť, i, f., die Uibereilung. Šm.

Unáhlený, *unáhlen, a, o*, beschleunigt, übereilt. Vz Unáhliti. — **U.** = *kvapný, hněvivý*, jähzornig, übereilt. V. Z hněvu a unáhlené mysli. V. U. produkce. Kos. Ol. I. 310. — **proti komu.** Plác.

Unahlídati se nač, hinlänglich zusehen. Na Mor. Tč.

Unáhliti, il, en, ení, *unáhlovati* = *náhlým učiniti*, übereilen, beschleunigen; **se** = *ukvapiti se*, sich übereilen; *hněvati se*, in Zorn gerathen, vom Zorne übereilt werden. — **co, koho**. Bern., Čes. Vč. — **se**. Ten se neunáhlí (o líném). Bdl. Však já se neunáhlím. Us. Šd. — **se v čem**: v předsevzetí. Jg. Sliboval a snažil se napraviti, v čem se byl unáhlil. Pal. Dj. IV. 2. 126. — **se na koho (čím)**. Že se Bůh na oboje svými pomstami neunáhlil, ale dlouho snášel. Br. U. se na koho = hněvati se. Br., Solf., Trip. — **se na koho proč**. Nepokládám, aby ženy byly tak bláznové, aby se pro tu věc na mne unáhlily. Jel. En. mor. 19. — **se do čeho**: do sbírání kořisti. Pešina. — **se čím**: hněvem. Jg. — **se proti komu**. Unáhlil se proti němu hospodář jeho. Výb. — **nad kým**. Nad svú sestrú se neunáhlévali. BN.

Unáhlivosť, i, f., die Neigung zur Uibereilung. Scip. Bezž.

Unáhlivý = *sklonný k unáhlení*, zur Uibereilung geneigt. Tabl. lid. 135.

Unachlebovati se komu, hinlänglich schmeicheln. Us. Tč.

Unanbringlicher Brief, nedodatelný list. Hnš.

Unanimiter, lat. = *jednomyslně, jednohlasně*, einstimmig. Rk.

Unanov, a, m., Winau, ves u Znojma. Tč.

Unapínati se oč, sich anstrengen. — **proč**. Tč.

Unaproklínati se koho, genugsam verfluchen. Us. Tč.

Unarážeti se na koho, genugsam drängen. Us. Tč.

Unaříkati se nač, sich satt klagen. Us. Tč.

Unasháněti se koho k čemu, genugsam zusammenjagen. Tč.

Unaslibovati se komu čeho, genug versprechen. Us. Tč.

Unásobiti, il, en, ení, vervielfachen. — **čím**. Us. Tč.

Unáspovati, verterassiren. — **co**: dům. Us. Tč.

Unastarati se, sich satt sorgen. Us. Tč.

Unastavěti se čeho, genug oft aufstellen. Us. Tč.

Unastražovati se komu čeho, genug Lockspeisen aufstellen. Us. Tč.

Unášeč, e, m., der Wegträger. — **U.**, *vodič*, das Dreherz, der Mitnehmer (bei der Drehbank). Šp.

Unášečka, y, f., die Wegträgerin. Jg.

Unášející slova, hinreissend. Unášející slova sv. Bernarda první hnutí způsobila ve Francii. Ddk. III. 148.

Unášení, n. U. dívek. Vz Unesení. Přese všecko to nemohl staroslovanský zvyk u. dívek vykořeněn býti. Ddk. IV. 302.

Unášený; *-en, a, o*, entführt, entrückt, entzückt. Vz Unesený.

Unášeti, vz Unésti.

Unášitel, *unašitel*, e, m., **šp.** m.: unášeč.

Unatahovati se s kým, sich genug anstrengen, herumzerren. Mor. Tč.

Uňátriti sa = *zjitřeti*. Na Slov. Bern.

Únava, y, f. = *unavení*. Do ú-vy pracovati. Us. Dch. Bez ú-vy, unermüdet. Dch. Pamatujete zajisté bratří na trud náš a ú-vu. Sš. II. 242.

Unavenec, nce, m., der Marodeur. Dch.

Unavení, n., die Ermüdung, Abmattung, Mattigkeit. V. U. mysli. Kom. Až do u. pracovati. Us. U. obou stran položilo konec boji nerozhodnému. Ddk. II. 380.

Unavenosť, i, f. = *unavení*. D., Zák. sv. Ben. 206.

Unavený; *unaven, a, o* = *ustálý, uslabený*, müde, ermüdet, erschöpft. U-nému koni i ocas těžek. Pk. U. mysl. Jel. — **čím**: pracemi, Ros., prosbami. Bern. — **jak**: **na** prach, na žmoch. D. Vz Zemdlený, Žmoch. Jsem unaven **do** úpadu. Us. — **od čeho**: od práce. Er. P. 355. — **kde**. Očekával duši u-nou **na** cestě hříchu. Sš. J. 66. — **po čem**: po cestě.

Unavěti, ěl, ení, müde werden. Us. Tč.

Unavilosť, i, f. = *unavenosť*. D.

Unavilý = *unavený*. V.

Unaviti, il, en, ení; *unavovati* = *uslabiti*, ermüden, abmatten, V.; *zahubiti*. Kat. 2973. Od nýti. — **abs.** (tabescere). Št. Cf. Gb. III. 145. Bdění přílišné unavuje. Kom. — **koho**. Těžká práce nás unavila. Hlas., Kom. Pořád mne unavoval = mě obtěžoval. Na mor. Zlínsku. Brt. — **koho, se čím**. Čtvrtého mlatem unaví (unavil, zabil). Rkk., Alx. 1120. Vojsko bylo vysokými sněhy již unaveno. Ddk. III. 9. U. se pracemi, Us., chůzí. Sych. — **se s čím**: s napravováním, Zák. sv. Ben., *lépe: čím*.

Unavivý = *unavující*, ermüdend. Tyl.

Unavnosť, i, f., *lépe: unavenosť*. Jg.

Unavný, ermüdend. U. usilování oč. Dch. U. práce. Tč.

Unavrhovati se čeho, genugsam anregen, vorschlagen. Mor. Tč.

Unazdvíhati se čeho, genugsam heben. Us. Tč.

Uncialka, *unciálka*, y, f. = *uncialní písmo*, Nz., *veliké písmo* (na palec široké), Uncial. Rk.

Uncialní, *unciální*, vz Uncialka.

Uncie, e, f., z lat. uncia, v lékárnách $^1/_{12}$ lékárnické libry; při váze drahých kovů = 2 loty. S. N. Osm uncí, 16 lotů, hřivna. V. Lot = 1·750187 dekagramu.

Uncovaný; *-án, a, o* = *tažený*. U. zlato. Jg.

Uncovati = *táhnouti stříbro, zlato*, Silber o. Gold ziehen. Jg.

Uncový. U. zlato, stříbro, Unzen-. V. Vz Uncovaný.

Unčice, die Budějovice, ves u Nezamyslic na Mor. Tč., Bkř.

Unčín, a, m., něm. Hohenstein, ves u Chabařovic; něm. Untschin, u Jimramova. PL., Tk. I. 362.

Unčov, vz Uničov.

Undati = *unaviti*, abplagen, abmüden. — **koho komu**: konč. Jg. — **U.**, *uložiti*, hinlegen; **se** = *unaviti se*, sich bemühen, plagen; *podělati se*, sich bemachen, hofiren. Rádby bez poroka, undaje (usera) se, snědl zase. Prov. — **U.** = *pryč dáti, sníst, odebrati*, wegnehmen, abziehen. — **čeho od-**

kud. Musíme sena s vozu u., sic neprojedeme. Us. Č. Undej toho dříví s cesty. Us. Č. Ct. Sundati, Prk. Studie o dativě, str. 17.

Undulace, e, f. = *chvění tonů smyčcových nástrojů.* Mlt. Vz S. N.

Undulační theorie (th. vlnění), die Wellentheorie. Vz KP. II. 119., S. N.

Und zwar: *a, a to, totiž, jako.* Ortel byl vynesen a to od téhož, na jehož ty milosť hřešíš. Kom. Vidím fíky, dobré fíky a to velmi dobré. Br. Sluhu a sluhu věrného z něho máš. Tesař ukazuje učedníku jak se staví, totiž rozměřuje, otesává, vrtá atd. Kom. — Mk.

-uně, *přípona* blabuně, meduně (hruška medová). Mkl. B. 143., Bž. 229. Vz Tvoření (slov).

Uné, vz Uný.

Unebezpečovati, in Gefahr bringen, gefährden. — **co:** zdraví. Rostl. III. a. 88.

Uněbuz, e, f., ves zašlá v Loděnicku. Vz Tk. II. 427., 466., III. 277.

Unec, nce, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Unečistiti, il, štěn, ění; *unečišťovati* = *nečistým učiniti, ušpiniti,* verunsäubern, beschmutzen. V. — **se** = *ušpiniti se,* sich beschmutzen; *podělati se,* sich bemachen. — **co.** Dítě plynky unečišťuje. Krab. — **se.** Dítě se unečistilo. V. — **se proč:** *strachem.* Aesop. — Jg.

U něj, šp. m.: *u něho; něj* jest akkus. a předložka *u* pojí se s *genitivem.*

Unějj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. III. 467.

Unějovice, *Ounějovice,* dle Budějovice, ves v Novokdyňsku. S. N.

Unek, nka, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Uněk, ňka, m., osob. jm.

Uněklasy, nyní Vonoklasy, ves ve Zbraslavsku. Arch. III. 542.

Unemožniti komu co, unmöglich machen. Tč.

Uneprázdniti, il, ěn, ění, *uneprazdňovati* = *zaneprázdniti,* beschäftigen, befassen. — **se čím.** Št. — **k čemu.** Lidskými péčemi jsa zaneprázněn, nemohl by k slovu božiemu býti uneprázněn. Hus III. 251.

Uneřáditi, vz Unečistiti.

Únes, u, m., das Ertragen, soviel man ertragen kann. Vzala dříví s ú. To dítě je s ú. Těhotná s ú. Us. Dch.

Unesení, n., das Davontragen; die Entführung. U. krásné Heleny. V.

Unesený, weg-, fortgetragen, entführt, entzückt. Co těch peněz pokradených a u-ných u vás jest, mají pravému pánu vráceny býti. NB. Tč. 114. Kníže sám s některými a s u-nou pannou ve tmách nočních sotva se jest zachránil. Ddk. II. 108. — **čím** (uchvácený). Rk. On zajisté byl unesen zápalem obecným; Unesen jsa radostí zvolal. Ddk. III. 158., IV. 217. (Tč.). On je její krásou u-sen. Us. U. citem. Šš. J. 35.

Uněslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Unesnaditi, erschweren. — **abs.** Hloupý unesnadí, ale neporadí. Č. M. 212.

Unésti, unesu, nesl, sen (šen), ení; *unášeti,* el, en a in, ení, *unášívati; unositi,* il, šen, ení; *unosívati* = *moci nésti,* ertragen; *pryč odnésti,* davontragen; *moci odnésti,* entführen, mit Gewalt wegführen. Jg. — **co, koho:** dva centnéře. Har. Tys mi to unesl (pryč). Troj. Kdo má široká pléce, ten mnoho unese. Prov. Unésti pannu, entführen, Us., osobu ženskou. J. tr. Uneslť Břetislav I. roku 1029. markraběnku Jitku z kláštera svinibrodského. Ddk. IV. 301. Oč, že to neuneseš? Us. Dch. Dnes je zima, že bys kožich dobře unesl. Dch. Dám ti peněz dosti, co můžeš unésti. Šš. P. 10. Já tu nůši unesu. Us. Šd. Není toho ani tolko, čo by myš uniesla. Dbš. 46. — **co s kým.** Báseň čtenáře s sebou unáší. Us. Dch. Učinil pokřik po městě, že legat unášel prý s sebou kompaktata. Pal. Dj. IV. 1. 166. — **co komu:** ženu. Alx. Ten list Nohavka dal schovati a položil k věrné ruce, tu jemu ten list unesl. Půh. II. 209. — **koho odkud (jak):** dívku z kláštera. V. Pravým násilím lidé z Puzdrau pannu z mého zboží unesli. Půh. II. 291. — **se, koho kam (jak): do** nebe. Troj. Srdce učeníků a cela jejich duše **za** Pánem se unášela. Šš. Sk. 10. A unáší nás **pod** peruťmi svými **k** výsostem nebeským ano nadnebeským **až do** samé věčnosti. Šš. J. 13. — **co, se na čem.** Jen na vlase život unesl. Plk. Na koni se unositi (dosti se najezditi). Bern. Unesu to na ruce až do města. Us. Tč. Pohonič je lenivy, koňa stoja, jedli by, štyr takych by moje ručky na obušku unėsly. Šš. P. 535. — **koho (kam) proč.** Avšak brzo v náhradu těch ztrát unáší ji v propasť žára. Šš. Bs. 175. Proto také unesl Jutu netolik z lásky, ale i z platné rozvahy. Ddk. II. 100. — **koho čím:** krásnými slovy (uchvátiti, entzücken).

Uneš, e, m., osob. jm. Tk. V. 56., Pal. Rdh. I. 127.

Unešení, vz Unesení. Je toho s u. Us. Brt.

Unešený; *-en, a, o.* — **čím.** Řečník nadšením u-ný. Šš. S. 280. Vz Unesený.

Uněšov, a, m., Unischau, ves v Touškovsku. S. N.

Unešvařiti, *unešvarniti,* il, ěn, ění; *unešvařovati* = *unečistiti, uneřáditi,* beschmutzen, bemachen. — **co čím, se.** Us.

Únětice, dle Budějovice, ves. Tf. 267.

Unevděčiti se komu, sich undankbar erweisen. Tč.

Unevinění, n., die Entschuldigung, Freisprechung, Schchuldloserklärung. Nemá, co by k u. svému pronesl. Šš. I. 44.

Uneviniti, il, ěn, ění, *unevinovati,* entschuldigen, freisprechen, schuldlos erklären. — **abs.** Pohané majíce známosť soudu božího nemohou unevinění či z přečinů svojich omluvení býti. Šš. I. 34. — **koho kde.** Pavel aspoň **přede** zdravějším a nábožnějším oddílem velerady se unevinuje. Šš. Sk. 260. — **kdy.** Pohané neobrácení všelijak **ve** svém s křesťany obcování zbrodně a nepravosti svoje unevinovali. Šš. II. 127. (Hý.).

Unezdobiti, il, en, ení, besudeln. Bern.
Unflotovati, *mrzce mluviti*, **Šp.** z něm. unfläthig werden. V.
Ungar, a, m. U. Kar. Vz Tf. H. l. 94., Jir. H. I. II. 299., S. N.
Ungelt, u, m., z něm. Ungeld, Ohmgeld = *clo ze zboží*. Osvobozený ungeltu. V. Co u-tu neb cla při Červeném moři platiti měl. Har. II. 122. Ungelty některé pán ve svém městě, s povolením obce, móž uložiti, donižjest toho potřebie obci. Št. 155. Na Slov. = třicátek. — **U.** = *celní dům*, das Zollhaus. Us. Cf. Gl. 348., Tk. I. 20., 491., II. 551., IV. 8.
Unghvarit, u, m., nerost. S. N. XI. 253.
Uňho = *u něho*. Us. Tč.
Unhošť, vz Unošť. Cf. -uný.
Unice, ves v Prachensku. Jg.
Uni-cum, ka, n., lat. To jest u. = jedno, jediné (kniha atd. taková jest jen jedna), was nur einmal vorhanden ist. Rk.
Uničiti, il, en, ení = *zničiti*. — **co**: kritiku. Dk.
Uničov, Unčov, a, m., mě. na Moravě, Mährisch-Neustadt. Žer. Záp. I. 14., Tk. II. 392., III. 505., 564., 613., IV. 743., V. 209., S. N. — *Uničovan*, a, m. — *Uničovský*.
Unie, e, f., z lat. unio = *jednota*, der Verein; *společný srazek několika zemí do hromady*, das Bündniss; zvl. se rozumí slovem u. = soustáti čili spojené obce v sev. Americe. Rk. Vz S. N.
Unifikace, e, f., z lat., die Einigung, Unifikation. U. českých zemí s rakouskými. Ml.
Uniforma, y, f., z lat. = *stejný kroj, stejnokroj vojáků n. úředníků* atd., die Uniform. U. všední, Campagne-U., slavná, Gala-Uniform. J. tr. Býti v u-mě; u-mu míti. Ib.
Uniformita, y, f. = *stejnokrojnosť, stejnotvárnosť, jednotvárnosť = zařízení, uspořádání něčeho dle jedné formy*, die Gleichförmigkeit, Gleichheit, Uniformität.
Uniformovati = *stejným krojem opatřiti*, uniformiren, gleichkleiden, gleichformen.
Unij, ia, ie, zastr. Vz Uný.
Unik, u, m., das Entkommen. U. v tělocviku, vz KP. I. 524., 529., 531., 563.
Uniknouti, knul a kl, utí; *unikati*, meiden, vermeiden. — **čeho**: osidel. L. Ty mě vyučuj, kak bych unikati měl starého toho zhúbci. Ms. (Č. exc.). U. nákazy. Unikl šťastně hrozící pohromy. V. Zelený v Jg Živ. — **odkud**: z paměti u., dem Gedächtnisse entfallen. U. z města, entkommen. Us. Dch. — **jak**. Měl jíti do vězení, byl však dosti záhy o tom zpraven, co kníže obmýšlí a šťastně unikl. Ddk. IV. 62. — **komu, čemu**. Kdož chtěli jsou u. trestům tělesným, utekli se k Boleslavu; Musel pomýšleti na prostředky, jak by unikl tak zoufalému postavení; Osudu nikdo nemůže u. Ddk. II. 420., III. 288., VI. 85. (Tč.).
Unionista, y, m., z lat. = *přítel unie*, der Unionist.
Unionisté, z lat. = *jednotáři, přívrženci jednoty*, zvl. ti, kteří snaží se o všeobecné sjednocení všech křesťanských stran náboženských v jedinou církev; také přívrženci jednoty spojených obcí severoamerických za války občanské (1861.). Vz S. N.
Unionka, y, f., die Unionbank. Us.
Uniony, vz Jedniny. Nz., Stč. Alg. 179.
Unislav, a, m. U. kníže. Vz Dal. 29., 30., Tk. II. 423., S. N.
Unisono, z lat. = *stejnohlasně, souzvučně*, eintönig. Us. Vz S. N.
Unitáři = *jednotáři* (z lat.), přívrženci učení, že sluší se klaněti toliko jedinému Bohu jsouce v opposici proti těm, kteří Krista za Boha uznávali. Vz S. N.
Unitis viribus, lat. = spojenými silami.
Unititi, il, ěn, ění, einfäden. Krok. III. 294.
Universalisté, z lat. = přívrženci učení, že všichni lidé bez rozdílu musí býti spaseni. Vz S. N.
Universalní, *universální*, z lat. = *všeobecný*, allgemein, Universal-. Universalní dědic (hlavní). Us., Rk. U. nástroj, Nz., pumpa parní, tuk na usně. Šp. U. hnůj, upravovatel tlaku. Šp.
Universita, y, f. (z lat. universitas = všeobecnosť; — vysoké školy, vysoké učení, veškeré učení, die Universität. Na u. se učí vědám právnickým, lékařským, bohosloveckým, filosofickým, jazykozpytným, historickým, přírodním atd. Vzdělání na u-tě; universitu zříditi, opraviti, udržovati; rektor u-ty. J. tr. U. pražská. Vz Tk. II. 272., 274., Sbn. 285., 293., 434., 517., 587. R. 1882. byla pražská universita rozdělena v českou a německou. Prvním rektorem české u-ty byl dr. V. Tomek, prvním rektorem něm. u-ty dr. E. Hering. Prvním děkanem právnické fakulty české u-ty byl dr. E. Ott, a filosofické fakulty české u-ty dr. Fr. Studnička. České medic. a bohosl. fakulty toho roku ještě nebylo.
Universitní studia, konsistoř, kancelář, matrika. J. tr. — Vz S. N.
Univers-um, a, n., lat. = *vesmír, celý n. veškerý svět*, das Universum, All, Weltall, Weltgebäude. Rk.
Uníženě = *poníženě*, demüthig.
Unížení, n., die Erniedrigung, Demüthigung. Dch., Jg.
Uníženosť, i, f., die Demuth. My vrchnosť svou za to se vší u stí požádali. 1652.
Unížený; *-en, a, o*, erniedrigt, gedemüthigt. Čas. duch.
Unížiti, il, en, ení; *unižovati* = *snížiti, ponížiti*, erniedrigen. — **čeho.** Unížil cíle, když výše uhoditi nechtěl. — **se před kým.** Troj. — **jak.** Až do líbání noh jeho se unížil. Kram. — **se, co kam.** Ako se tie chmáry na dol unižujú, tak mi ublížujú. Ps. sl. 161. Pes svú radosť anebo strach chvostem ukazuje, jak se bojí, mezi nohy hned ho unižuje. Na Ostrav. Tč.
-unka, *přípona jmen podstatných*: merunka, poluňka.
Unka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. II. 59.
Uňkati = *nosem mluviti*, náseln. U Uh. Hrad. Tč.
Uňkavý, näselnd. U. řeč, hlas. U Uher. Hrad. Tč. Vz Uňkati.

Unmittelbar = *sám, sama, o.* Já sedě u samých dveří. — Mudr., Kom.

Unmöglich = *nikoliv, nijakž, nikterakž, není možná aby, nemůže býti aby.* Das kann ich u. glauben. Tomu víry přiložiti, tomu věřiti nikoli (nijakž, nikterakž) nemohu. Wir können u. allen gefallen. Není možná, abychom se všem zachovali. Zk. Ml. II. 87. Není možná člověku na světě, aby nebřešil. Mk.

Unný = *dobrý, moudrý.* U. rada. Vký.

Unoclehovati koho kde, beherbergen. Na Ostrav. Tč.

Unocovati koho kde, beherbergen. — **se kde,** übernachten. Na Ostrav. Tč.

Unola, y, f. (Ounehle), ves u Stříbra. PL.

1. **Únor,** a, m., vz *a* (stran gt.), der Februar, Feber, Hornung. Jg. toto slovo odvozuje podlé Pelcla odtud, že se toho měsíce led noří = puká, láme. Erben pak od unořiti, které se zachovalo v přísloví: Ani slzy neumořil (m. neunořil), a proto únor = úmok, znamenajíc více než odměk, tedy = mokrý, vodnatý měsíc. Vz více v Mus. I. 163., S. N. Ú. bílý pole silí. Č., Hrš., Pk., Er. P. 47. V lednu sníh, déšť a bláto, v únoru tuhé mrazy na to. Kda. Teplo v únoru, zima v září. Kda. Nemá-li sever v únoru práci, v dubnu si jistě zaburácí. Únor, který z mlhy hlídá, mnohé deště připovídá. Pakli skončí ú. severem, mnohá žita s polí seberem. V Moravanu 1875. Máš vidět v únoře sedláka v poli, radši bys mohl vidět vlka v košáře (v ú-ru se nemá v polích pracovati). Kda. Má-li v přestupném roce ú. pět neděl, mají děti v poslední neděli narozené ($^{29}/_{2}$.) štěstí ve všem, cožkoli podniknou. Mus.

2. **Únor,** a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Unora, y, f., osob. jm. Mor. Šd.

Unoření, n. Plakala do u. (= velmi). Ehr.

Unořiti, il, en, ení; *unořovati = utopiti, pohřížiti,* untertauchen; *utratiti, promrhati,* durchbringen. — **co:** peníze (probiti), slzu (uroniti). Rk. — **co s kým.** Všechen statek s nevěstou unořil. Us. — **čeho.** Ten již peněz u-il (promrhal)! Us. Slz u. Mus. — **čeho v čem.** Slez (slz) v hoři. Alx. 1128. — **se, koho kde: ve** vodě. Us. Tč. — **co, koho kam: pod** vodu. Us. Tč.

Únorka, y, f. = *husa v únoru vylíhlá,* die Hornungsgans. D.

Únorovka, y, f. = *ústava rakouská daná 26. února* 1861., die Februarverfassung. Rk., Šd.

Únorový, Hornungs-, Februar-. Ú. čas, počasí. Ros. Na ú-vém sněmu. Pal. Dj. III. 3. 50. Nažerou-li se slepice únorové trávy, toho roku málo vajec nesou. Hrš.

Únos, u, m. = *unesení,* die Weg-, Entführung, der Frauen-, Mädchenraub. O u-su a podávení. Vš. 143. Dívčí ú.; ú. dívek, ženy. D. Ú. Heleny. Troj. V Srbsku, kde říká se únosu otmica, trvá tento způsob ucházení se o nevěstu podnes; Kde ú. dívek platí za zákonitý způsob manželství, tam; Dívka musila se vysloviti v ten rozum, že ú. stal se po její vůli. Ddk. II. 111., IV. 301., 302. (Tč.). Ale o únos má ta paní unesená postavena býti před úřadem. Arch. II. 491. O únos má komorník slyšeti súsedy, kde panna neb vdova byla, byl-li úp, křik, nebo... O. z D. Cf. Gl. 348., S. N. — **Ú.** = *co se unésti může,* was man wegtragen kann. Není to s únos (nestojí to za to, aby to někdo odnesl). Háj., Šm. — **Ú.** = *chyba, vada,* das Gebrechen. To dítě má ú. na těle. Us. — **Ú.** = *škoda,* der Schaden. On má veliký ú. Us.

Únosba, y, f. = *únos,* die Entführung. Z ú-by trój póhon. Kn. rož. 183., Arch. I. 472. Opoviedati právo z únosby. Arch. I. 476.

Únosce, e, m., der Entführer. Kterou když uzřel odvážlivý ú., prchá s unešenou pannou; Unešená i u. podléhali těžkým pokutám, žádal-li za to otec unešené. Ddk. II. 108., IV. 303. (Tč.).

Únosec, sce, m. = únosce. Zlob.

Unositel, e, m. = *únosce.* Měl otec vlastní rukou sťati netoliko u-le, ale i dceru svou. Pal. Dj. II. 2. 410.

Unositi, vz Unésti.

Únoslivosť, i, f., die Tragfähigkeit. Dch.

Únosník, a, m. = *únosce.* Šm.

Únosnosť, i, f., die Tragfähigkeit. Bc. Ú. mostu. Zpr. arch. IX. 27.

Únosný = *s únos,* tragbar, tragfähig, erträglich. Hlas. Břemena těžká, neúnosná. Živ. Jež. 14. stol. Ú. strom (plodný). Na Ostrav. Tč. Únosným (Entführungs-) obyčejem unesl ženu. Troj.

Unošť, Unhošť (m. Unhožď), ě, m., mě. v Čech. u Prahy. Vz Tk. I. 47., 46., 440., II. 428., 472., III. 58.—61., 133., IV. 169., V. 204., 220., S. N., -uný. — *Unošťan,* a, m. — *Unošťský.*

Unotiti, il, čn, ční, *unotovati.* — **co:** písničku, die Melodie treffen. Na Ostrav. Tč.

Unovač, e, m., lästiger Forderer. Slov.

Unovačka, y, f., lästige Fordererin. Slov.

Unovalosť, i, f., der Uiberdruss, Verdruss, die Unlust, Beschwerlichkeit. Na Slov. Bern.

Unovalý = *unavující, namáhavý,* anstrengend, beschwerlich. Po tolika u-lých cestách obchodních. Nitra VI. 281.

Unování, n., die Plage. Když čas ztratíš, budeš ho hledat ne bez u; Nermuť sa, když toho nedostáváš, čo i s u-ním dosáhnouti žádáš. Na Slov. Tč.

Unovanlivý, strapizierlich. Na Slov. Bern.

Unovati, na Slov. a na Mor. = *týrati koho,* strapiziren; *prosbami obtěžovati,* plagen, mit Bitten belästigen; *v ošklivosti míti,* Ekel haben. Bern., Brt. — **koho.** Hlad ho unoval. Brt. Matka sedela a dietky okolo nej zo dvoch stran, unúvaly ju, aby jim rozprávala pripoviedku. Dbš. Sl. pov. I. 207. Kdo sa k mnohým vecám na ráz oddává, dosť sa naunuje a prec ništ nedostává, abplagen. Na Slov. Tč. Darmo sa unuješ. Ib. Tč. — **se v čem.** I tvój prátel sa pokazí, jak ho často v čom unuješ; Zlý sa v hríchoch unuje a nedbá o cnosti. Na Slov. Tč.

Unovní = *unovalý.* Slov.

Unovnička, y, f. = *unovačka.* Slov.

Unovník, a, m. = *unovač.* Slov.

Unovnosť, i, f. = *unovalosť.* Slov.

Digitized by Google

Unožiti, il, ení, den Fuss seitwärts heben. Ťsk.

Unožka, y, f., v tělocv. Vz KP. I. 451., 458., 460., 471. Vz Unožiti.

Unožmo postupovati. Km. 1881. Vz Unožiti.

Unter. Unter Flötenbegleitung singen, k flétně zpívati. — *S gt.*: Válka domácí všech jiných válek nejukrutnější a nejškodlivější jest. — *S ze, mezi, nad.* Král Midas byl nejbohatší ze všech lidí, mezi všemi lidmi, nade všecky lidi. — Unter Vorspiegelung, unter dem Scheine, Vorwande: Vloudil se tam pod způsobem poselství; provozuje pod zástěrou, pod pláštěm práva svůj hněv nad podannými. Mk.

Unuditi, il, ěn, ění, langweilen. — **koho čím.** Us. Tč.

Uňuchání, n., das Herausschnüffeln, die Bekanntwerdung. Dává-li se bál, stává se to skrze u. U Uh. Hrad.

Uňuchati, herausschnüffeln. — **co čím:** svým dlouhým nosem. Us. Tč.

Unuknouti, *unukati,* antreiben. — **koho k čemu.** Mor. Tč.

Uňúraný = ušpiněný. Na Mor. Va'aš. Vck.

Unutiti, il, cen, ení, zwingen. — **koho k čemu.** Us. Tč.

Unúvati — *unovati.* Dbš. Sl. pov. I. 69.

Unuziti, il, en, ení, *unuzovati,* seine Noth haben. — **se s kým kde.** Us. Tč.

Uný. Uné dúbraviny = *juné, mladé, bujné.* Výb. I. 3., LS. v. 32. **J** odpadlo. Cf. osobní jména: Un-ec, Un-ek. Unka, Uněj, Unějovice, Unčín, Unětice, Unhošť. Až do 15. stol. Bdl. Obr. 26., 88., Jir. v Mus. 1878. 147.

Unyle, verzagt, verschmachtend. Hvl.

Unylosť, i, f. = *malomyslnosť,* die Kleinmüthigkeit, Verzagtheit. Rus.

Unylý (rus.) = *malomyslný, smutný, teskný,* verschmachtet, verzagt; schmachtend. Jg., Kšá. Š. 113. U. čelo. Hdk. C. 44., skráň. Hdk. L. kv. 97. U. oči. Chmel. — **od čeho:** od žele. Mus.

Unynati = *uhuličkati.* Vz Nynati. Us. Tč.

Unyti, unyji, yl, ytí; *unývati* (zastr.) = *bodrosť ducha ztratiti, zoufati,* zagen, verzagen. — **proč:** toužením. Chmel. — **kdy:** v neštěstí.

Uo rozloženo z *ó,* vz O, ó, U, Ů. *Uo* jakožto dvojhláska vymizelo. Vz Dvojhláska. *Uo* m. *é* v adj. sg. n. ve středním Slov.: slovenskuo m. slovenské. Šb. *Uo* v mnohých slovech v *o* se skrátilo: muoc (staré) — moc, s nobú — s obou. Gb. S nobú stranú. Arch. I. 246.—247. — V následujících subst. *uobec, uobilí, uobrana, uobor* atd. vzniklo *uo* dloužením z *o* (obec, obilí atd.) vlivem předložek, pročež se objevují jen po předložkách. Cf. Prk. v Arch. f. slav. Phil. II. 708., Gb. Hl. 118. a V.

Uobaliti, il, en, ení = *obaliti,* einwickeln. Na Slov. Plk.

Uobec, bce, f. = *obec.* Jestliže by kto k svornosti v uobci chtěl co mluviti. Arch. I. 222. Jsúc také vyobcováni z uobeč svatých. Hus III. 292.

Uobecniti, il, ěn, ění, allgemein machen. Us. Tč.

Uobilé, n. = *obilí.* Aby ladovánie po všech nebylo v uobilí, u vlnách, v železe, v soli, ani v jiných věcech. Arch. IV. 436. (I. 217.)

Uobkládati se komu čeho, genugsam umlegen. Us. Tč.

Uoblačiti, il, en, ení, bewölken. Nebe se celé u-lo. Na Mor. Tč.

Uobnovení, n. = *obnovení.* S uobnovením listu tohoto. Arch. II. 63.

Uobrana, y, f. = *obrana.* K uobraně pána svého proti nepřátelóm. Arch. IV. 480.

Uobročiti, il, en, ení = *ukrmiti,* füttern. Ros.

Uobuv, zastr. = *obuv.* Jir. Kterak krásní jsú krokové tvoji v uobuvi. Hus III. 81.

Uobžínati, absicheln. — **co:** pšenici. — **se čeho:** pšenice. Us. Tč.

Uočkovati, okuliren. — **co:** stromy. Us.

Uodívati, bekleiden. — **koho:** děti. Us. Tč.

Uodmětati, *uodmetati* **se čeho kde:** smetí, genugsam abkehren. Us. Tč.

Uodolati komu, bewältigen. Us. Tč.

Uodřínati co kde čím, abschneiden. Na Ostrav. Tč.

Uodštipovati, abspalten. — **co odkud:** třísky s prken. Us. Tč.

Uodtahovati se čeho, genugsam abziehen. Us. Tč.

Uoheň, hně, m. = *oheň.* A znamenává (dým) žádosť svatých, jenž z uohně milovánie božieho pochází. Hus III. 38.

Uohrada, y, f. = *ohrada.* V uohradě městské. Arch. IV. 384. (Šd.).

Uohřívati se čeho kde, genugsam wärmen. Us. Tč.

Uohýbati co, se čeho, genugsam umbiegen. Us. Tč.

Uoko, a, n. = *oko.* Vidíš mrvu v uoku. Hus III. 246. (Tč.).

Uokov, u, m. = *okov.* V uokovách. Arch. I. 342.

Uomdlévati, in Ohnmacht zu fallen pflegen. Na Mor. Tč.

Uondání, n. = *unavení, utrmácenie,* die Ermüdung, Abmattung. Us.

Uondanosť, i, f. = *unavenosť,* defatigatio, die Müdigkeit, Abgeschlagenheit. Nz. lk.

Uondaný; *-án, a, o,* müde, ermüdet, matt, abgeschlagen. Us. Dch., Rkk. 41. Já v něm ještě nezotavil u-né údy svoje. Nár. bibl. V. 6. — **od čeho.** Přibyl Pán uondán od cesty. Šš. J. 66.

Uondati = *unaviti,* abmüden. I tak uondána běsta. Rkk. 41. — **koho.** Rk. — **se čím:** bojem. Kos. Ol. I. 295. Cf. Prk. Stud. o dat. §. 4.

Uonděný; *-én, a, o* = *uondaný.* Na Mor. a ve Slez. Šd. Už sem celý u. Šd.

Uonditi, il, ěn, ění = *uondati.* Celý **se** uondil. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Uorati, uorám a uoří; *uorávati* = *odorati,* ab-, wegackern; *zorati,* aufackern. — **co komu:** sousedu mez. Us. — **čeho:** meze (kus). Rk. — **kým.** Dvěma koňmi málo tam uoře. Ros.

Uorávka, y, f., das Abackern. Rk.

Uorodovati co u koho, erbitten; **se za koho,** genugsam bitten. Us. Tč.

Uorudí, n. = *orudí.* Olej, dokudž v uorudí stojí, nevonie. Hus III. 10.

Uoseti = *oseti.* — **co čím.** Uoseti pole dostatečně oběma klasy. Arch. V. 431.

Uosmrdati se okolo čeho, herumschwänzeln. Na Ostrav. Tč.

Uostřiti, il, en, ení. *uostřovati,* schärfen. — **co kde:** nůž na oceli. Us. Tč. — **čeho** (část něčeho). Lex. vet.

Uotec, tce, m = *otec.* Zmilelý ze zmilého jest syn z uotce. Hus III. 64. (Tč.).

Uotročiti, il, en. ení, zum Sklaven machen. Us. Tč.

Uozhřiti, obyč. uvozhřiti.

Úp, u, m. = *úpění,* das Weh-, Nothgeschrei der Entführten o. Geschändeten. V MV. nepravá glossa. Pa. Má slyšeti súsedy, kde panna neb vdova byla, byl-li úp. O. z D. čl. 10. Když se jí násilí bude díti, má úpěti na súsedy; pakliby bylo v lese n. na poli a žádného se dovolati nemohla, tehdy v nejbližší vsi od toho lesu má úp učiniti. Vz více v Gl. 349., Arch. II. 126., 490.

Úpa, y, f., řeka severových. Čech. — **Ú.** *malá, velká,* Klein-, Gross-Aupa, vsi v Jičínsku (v Krkonoších). Vz S. N.

Upaběrkovati = *napaběrkovati,* viel oder wenig nachlesen; *odpaběrkovati,* weglesen. — **co komu kde.** Upaběrkoval mi všecko přede mnou. Jg.

Upácati, stampfen, zusammenstossen. U Olom. Sd.

Upackaný; *-án, a, o* = *umazaný.* Tys celá u-ná. U Rychn. Ntk.

Upackati, *spackati,* verpatzen, schlecht machen. Us. Tč. — **U.,** *upackovati, upatkati,* mit flachem Gegenstand leicht schlagen. Na Ostrav. Tč.

Upačesati = *pačísky se lnu strhovati.* Us. u Kr. Hradce. Jg.

Upáčiti, il, en, ení = *vyhledati.* Na Slov. Němc. — **si co k čemu.** Radno, byste místo k hrobu sobě u-li. Hdk. C. 101. — **U.** = *kus odpáčiti,* abreissen, entwinden. Ros. — **co čím.**

Upačkati, patschen. Člověk se v blátě u-ká. U Uher. Hrad. Tč.

Úpad, u, m. = *pád, upadnutí,* Nieder-, Sturzfall, Fall. m. V. Roznemohl se od úpadu. Ros. Do ú-du běžeti, se hádati, se příti, Us., se někomu zpěčovati. Sych. Do ú-du jsem se naklopotil. Ehr. Prali se do ú-du. Us. Do ú-du pracovati, Šd., se namudrovati. Kos. Ol. I. 21. Je to člověk z ú-du (který padl, ale potom se polepšil). U Žamb. Dbv. Tloukl ho až do ú-du. Us. Lidé bez slitování třikrát až čtyrykrát na ú. svého lidu minci přemění. Ddk. IV. 177. Pakli klesneš, ne byť tobě pomohli, ale až k ú-du dorazí. Pal. Dj. V. 2. 26. Déšť jest na ú-ě (= na spadnutí). U Bělohr. Bf. Jedněm bude k úpadu jich mnohé uměnie, ale druhým bude k jich dobrému. Št. — **Ú.** *dobytka,* der Viehfall. Zlob. — **Ú.** = *napadání sněhu,* der Schneefall. Us. — **Ú.** = *dolina,* die Tiefe. Pole leží v úpadu. Us. — **Ú.** = *kudy co teče, běží, padá,* der Fall, Abfall. Tím ú-dem se mnoho vody hnalo. Us. — **Ú.** *vod, padání, opadávání,* das Fallen, die Abnahme. — **Ú.** = *poloha,* die Lage. Pole to leží v dobrém ú-du. — **Ú.** = *spád, stráň, sklon,* das Verflächen, Fallen, Einfallen. Gehänge (eines Berges). Pracovati na úpad či úpadně, v úpadní třídě. Hř. 96. — **Ú.** = *spád,* der Schlupfweg. Zná on tam všecky ú-dy. Ros. — **Ú.** = *kluzká cesta,* ein schlüpfriger Weg. — **Ú.** = *hřích,* die Sünde. Sš. I. 62.

Upadání, n. = *časté padnutí,* Fallen, n. — **U.** *vody,* der Abfall. — **U.,** na Slov. = *pukání,* das Aufspringen, die Rauhigkeit. U. rukou, tváři. Jg.

Upadaný; *-án, a, o,* abgefallen; na Slov. = *rozpukaný,* aufgesprungen. U. ruce. Bern.

Upádati, altern. Již upádám (stárnu). U Olom. Sd.

Úpadce, e, m., der Kridatar. J. tr.

Úpadeční, Konkurs-, Krida-. Ú. řízení, Kridaverhandlung. J. tr.

Úpadek, dku, m. = *co od něčeho upadlo,* das Abgefallene, der Abfall. — **Ú.** = *pád,* der Fall, Kridafall, das Falliment, Umsturz. Ú., klesání, hynutí, chábnutí. Nz. Někomu k ú-dku pomáhati. Us. Dch. Matka pracovala do ú-dku. Us. Šd. Byl-liby člověk zachvácen v nějakém ú-dku (přečinu). Sš. II. 65., 92. (Hý.). V ú-dku jazyka je ťažko pomáhať; Klade mu k ú-ku kámen pod nohy. Slov. Tč. Nad ú-kem síly skotské horlí starcové. Č. Přijíti v ú.; obchodník padl, přišel v úpadek (na koráb, dokupčil), über den Handelsmann ist die Krida ausgebrochen, er fallirte. Finanční ú.; ú. obchodní. Us. Dch., J. tr., Nz., Šp. — *Úpadky, lépe: důchody,* das Gefälle. Rk.

Upadělati co, nachmachen. Us. Tč.

Úpadí, n. = *údolí,* das Thal.

Upáditi, davonlaufen. Koně u-li. Dch.

Úpadky, vz Úpadek.

Úpadkový, Gefäll-, **lépe: důchodkový.** Vz Úpadek.

Upadlík, a, m., ein Herabgekommener, Verarmter. Šm. — **U.** = *člověk malý, zavalitý.* Us. u. Ještědu. Květy 1869. 11. (Sá.).

Upadliny, pl., f. = *rozvaliny,* die Ruine, der Verfall. L.

Upadlivý, casualis, zastr. Aqu.

Upadlosť, i, f., die Hinfälligkeit; das Herunterkommen in Vermögensumständen. L.

Upadlý = *který upadl,* der gefallene. U. stavení (sbořené). Aqu. Upadlého zdvihnouti. Jg. — **kam: v** hřích. Martim. Vesnice u-dlé **do** cizích rukou. Ddk. V. 79. — **U.,** fallirt. U. továrna. Dch. — **U.** člověk = *složitý,* untersetzt. Us. u Bolesl. — **U.** = *klesavý,* hinfällig. Aqu.

Upadmo si nohu zlámal, fallend, im Fall. U Uh. Hrad. Tč.

Úpadně, ab-, einfallend, tonlägig. Hř. 96.

Úpadní střída, *úpadnice,* die einfallende. vz Střída. Hř., Bc., Hrk.

Úpadnice, e, f., vz Úpadní.

Úpadnosť, i, f., der Fall, Unfall. Přes most bez ú-sti přešel. Pass. 973.

Upadnouti, ul, utí; (*upásti,* upadu, zastr.), upadl, dení; *upadati, upadovati, upadávati* = *k zemi padnouti, svaliti se,* fallen, ab-, ent-, hin-, umfallen, hinunter fallen;

Digitized by Google

přijíti, gerathen, verfallen; *ubývati*, fallen, abfallen; *vpadnouti*, einbrechen; *zhřešiti*, tallen, sündigen. Jg. — **abs.** Dítě upadlo, voda upadla (opadla). Us. Letěl, div že neupadl. Sych. Ať neupadneš! Us. Brt. Upadlo kus zdi. Us., Dač. II. 6. Tej zdi veliký diel u-dl. 1447. Kdo se z náhla vyvyšuje, ten i brzy upaduje Na Ostrav. Tč. — **kam: na** tvář, na hlubinu (topiti se). V. Veliký vrch upadl na město. Dač. I. 248. Tři kusové horci na zem upadli. Dač. I. 259. Upadls **do** záhuby a posměchu. Dač. I. 280. Kdo komu zlé žádá, sám doňho upadá. Mor. Tč. Kterak ty věci konali, to upadlo již dávno do nepaměti. Pal. III. 3. 103. Oba do jámy u-dnou. BR. II. 33 b. Kdo pod nohy nepohlídá, do jámy upadá. Na Slov. Tč. U. do neštěstí, do hříchu, Us. Šd., do zajetí. Ddk. III. 42., 131., 146. (Tč.). Do prohlubně (topiti se). V. Do bludu, Jel., do pokuty, do mdloby, do nemoci; Kdo komu jámu kopá, sám do ní padá. D. Do hříchu u. Rk. Chtě se louže uvarovati, upadl do bláta. Us. Chtěje dýmu ujíti, upadl jsem do ohně. Prov. U. **mezi** lotry. Sych. Upadl na lidské jazyky (mluví se o něm). Us. Ehr. Nerádo jablko od jabloně daleko padá, pakli upadne, vždy se zase stopkou obrátí. Ctib. Hd. Edessa do rukou nevěřících upadla. Ddk. III. 139. Upadne kamének na zemi. BO. U. **na** někoho = pomysliti na něho, auf Jdem. verfallen. Na Hané. Bkř. Hned naň upadli, že to udělal. Bkř. Jak upadneš **k** zlému kedy, hneď si daj pokutu vtedy. Na Slov. Tč. — **přes co**: přes kámen. D. — **odkud (kam):** s království (ho pozbyti). Jel. U. s něčeho. V. Upadl jí střevíček **s** nohy. Sš. P. 791. David upadl těžce z vozu doluov. Dač. I. 316. Jedna žena před ním s vozu upadla. Pč. 52. Ktož s výše upadne, tieže upadne. Št. N. 140. Veliká je žalosť s vysoka upadnúti, s povýšenie upadnúti. Hus II. 221., 364. (Tč.). Když z nebes do pekelné propasti upadl. Pass. 30. (Hý.). Když jedné neděle mši slúžieše, upadl s nebes **v** jeho kalich kamen drobný. Pass. 778. Všecka bezpráví, kteráž na nás **od** světa upadají. Chč. 452. Upadla mi šablička od vraného koníčka. Sš. P. 596. — **v co, kam (komu jak, u koho):** v nemilosť, v nepřátelství, v nenávisť, v nelibosť u někoho, v hřích, někomu v potupu, v mdlobu, v chudobu, bídu a nouzi. V. Upadli v hněv naš. Sych., V., v léčky, v nesvornosť, Jel., lékaři v ruce, Br., v osidla, Sych., židům v podannosť, Flav., v pokušení, Br., v neštěstí, u věčné muky. Rk. Ten aby v touž pokutu upadl; A v ty ve všecky pokuty, dskami zemskými zapsané, abych upadl **bez** milosti. Zř. F. I. B. VI., XXXVI. Vz Pokuta. U. v neštěstí, V., v zavinění, Bart., ve krajnosť, ins Extrem verfallen, v nemoc, Dal. 161., Let. 212., Pass. 763., BR. II. 344., Pal. Dj. IV. 1. 103., v meče, v oheň, Alx. 1104., v smrť, Alx., v boží hněv, Pass. 833., v hřích, BR. II. 125. a., Hus II. 43., ve škodu, BR. II. 658. a., v prokletí, Sš. II. 10., v zlořečení. Sš. II. 56., u vinu, Arch. III. 352., v pokutu, Kom., Arch. IV. 500., v zajetí, Ddk. IV. 10., 82., v kořisť, Ib. IV. 107., v otroctví, Ib. IV. 154., ve klatbu, Pal. Dj. IV. 2. 54., v jámu, v pokušenie, v svatokupectvie, v muku, v cestu svatokupectví, v posměch a nenávisť, v kacířství, v protivnosti, u věčné zatracenie, v nenávisť, v ďáblovo osidlo. Hus I. 244., 350., 396., 107., 405., 414., 440., II. 181., 254., III. 13. (Tč.). Ktož kopá družci dól, sám veň upadá. BO. Hrozno jest u. v rucě Boha živého. ZN. Hledaje, kterak by v naše zboží upadl. Arch. IV. 356. Mrva upadnúc v oko, ne ihned oslepí oka. Upadl do dluhův až **po** uši. Us. Tč. Mocnou rukou v něčí království u. Troj. 178. Upadl v úřad otci mému svévolně **bez** práva. Arch. IV. 15. U-dl moci v jeho dědictví, v jeho ves. Půh. II. 7., 15. (Tč.). — **kam proč. Z** uleknutí **s** nemoc upadl. Háj. Řemeslník **skrz** korbelstvo **do** bídy upadá. Slov. Tč. **Skrze** odtahování sněmu můžeš u. lidem v ohyzdu a mrzkosť. Pal. Dj. IV. 1. 22. *Hořem* v nemoc u. Žal. 71. U. skrze něco v ošklivosť. Bart. 1. 31. U. **pro** zlou příhodu v osidlo. Alx. Pro pýchu musil upásti ďábel do věčné propasti. Smil v. 1221. Všeliký člověk skrze svú vuoli muož v břiech u. Pass. 5. (Hý.). Skrze hřiech v nedostatek sme upadli; Pakli by z blúposti upadl (pochybil). Hus I. 104., 390. (Tč.) Ve škody pro věrnú službu svú upadl. Arch. V. 385. — **komu kam.** Upadl mi jest **v** dvór a ten drží bez práva. Půh. I. 305. U. komu v nelibosť. Bart. 1. 34. Lidem v ohyzdu a mrzkosť u. Upadla mi v jalovec. Er. P. 398. — **kam kdy.** Jetmar **při** tom upadl v zajetí. Ddk. V. 146. — **(kam) čím.** Protož pokusil jest nelakotného Krista, aby tiem chlebem v lakotu upadl; Člověk v biedu upadl hřiechem; (První ovoce fíku hnutím) malého větru hned upadne. Hus I. 329., II. 429., III. 31. (Tč.). — **kde.** Upadl jemu **v** jeho vlastní oddíl tu **v** Žeravicích. Půh. I. 325. Protož jest **proti** Matiášovi **v** právě upadl a jest jemu to napraviti podlé práva povinen. NB. Tč. 246. Všecko pokolenie lidské **pod** jabloní v smrť upadlo, když první člověk z jabloni zapověděné jedl. Hus. — **čeho.** Upadá vody. Ros. — **se** = *rozpuknouti se*, aufspringen. Na Slov. — **se od čeho:** ruce se mu od větru upadly.

Upadnutí, n., das Fallen, Nieder-, Um-, Entfallen, der Fall. Na u., zum Einfallen. V. U. v hněv atd., vz Upadnouti.

Upadný, zum Einfallen, fällig, hinfällig, fallend. U. nemoc, Epilepsie, f. Mor. Tč.

Upachtění, die Ermüdung, Abmattung.

Upachtěný; *-ěn, a, o*, ermüdet, abgemattet. Přišel domů celý u-ný. Hš.

Upachtiti, il, ěn. ění; *upachtovati* = unaviti, *umdlíti*, ermüden, müde machen, schwächen; — **se** = *unaviti se*, zemdlíti, sich abmatten, schwach, müde, lass werden. Jg. — **koho (jak).** U. koně. Ros. Upachtil nás **do** krve. C. — **se čím:** cestou, prací. — **se proč.** On pro ten návrh všecek se u-til. Us. Dch.

Upachtovaný = *upachtěný*. Ziak.

Upajdati se = *upalhati se*. Us. Tč.

Upájeti, vz Upojiti.

Upajtiti, il, cen, ení, *upajtnouti, upajtovati = urvati*, erbeuten, wegraffen. — **co komu.** Na již. Mor. Šd.

Upajznouti, znul a zl, ut, utí, *upajzovati = ukrásti*, stehlen. Vz Pejzati. — **U.** = *pajzákem ušplíhati, urobiti.* Na již. Mor. Šd. — Cf. Upejznouti.

Úpal, u, m. = *upálení*, der Brand, die Verbrennung. Jdi na ú. pekelní, ins höllische Feuer. Plk. — **Ú.** = *veliké horko, úžeh, zážech, žár*, die Sonnengluth, Hitze, der Brand. Č., Ráj. Ú. slunce, die Sonnenhitze, -gluth. Us. Kfk., Dch. Celé krajiny ú-lem tím v popel se obrátili. Cimrhn. Dálo se to poselství z rána než vedro a úpalové sluneční člověkům všelikou práci obtížnou učinili. Sš. Mr. 63. Zvadne rázem jako při úpalu na dolině tráva. Hdk. C. 129. Leč blažší, kdo přemoh světa ú-ly. Sš. Sm. bs. 177. Aby před ú-ly zloživota chráněni byli. Sš. I. 7. (Hý.).

Úpalčivý = *horký*, brennend. Ú. oheň, zimnice. Mor. Tč.

Úpalek, lku, m. = *opalek, nedoharek*, der Brand, brennendes Scheit. Bern.

Upálení, n., das Ab-, Weg-, Ver-, Anbrennen, Absengen. Ať jde na u., upálenou (na kolo). Vz Kletba. Č. Smrť u-ním, der Flammentod. Dch. Odsoudili ho k smrti u-ním, *lépe:* o-li ho na hranici. Brs. 2. vyd. 163.

Upálený; *upálen, a, o*, abgebrannt, verbrannt, weggebrannt, angebrannt, versengt. — **jak.** Káva dobře u. = dosti pálená. Bern. — **kde kdy.** Kněze Martina Housky u-ného **na** Roudnici r. 1421. Pal. Dj. VI. 1. 394.

Upalicovati koho = *palicí ubiti*, mit dem Stock durchprügeln. Ostrav. Tč.

Upáliti, il, en, ení; *upalovati = částku odpáliti*, ab-, wegbrennen, absengen; *spáliti*, verbrennen; *trochu páliti*, brennen, anbrennen; *utíkati*, laufen. Jg. — **abs.** Upaloval (utíkal), když ho honili. Us. A pak nynější náméstkové Petrovi upletli sú sě v popravy a vzdějiece věrnému křesťanu kacieř, i upalé, jako sú kněžie učinili Ježíšovi. Hus II. 61. Mráz upaluje; Mrzne, až upaluje; Dnes tam upaluje (velmi mrzne). Us. Kšá. Upaluje (běží), až se práší. Us. Kal. Upaluje, jakoby mu nohy (kulky) namazal. U Vyškova. JT. — **kam, odkud: k** cíli, **do** lesa, **z** pole (= běžeti). Us. Kát. — **co, koho (čím):** chlupy, vlasy, srsť horkým železem u. Jg. Ohně nelze upáliti, vody utopiti, větru udusiti a pravdě zahynouti. Prov. Šd. U-li pec sedmkrát viece, než jměla obyčej upálena bývati. BO. Ten pec u. (rozpáliti) kázal. Pass. mus. 349. Chlubili se psaním dne 17. dubna, že pobili a u-li do 400 kacířův. Pal. Dj. III. 3. 50. Jest muka veliká v duši člověku, když vie, že ho mají upáliti a vidí již oheň a nižádné nemá naděje k vysvobozenie. Hus I. 285. — **koho kde (proč).** U-li ho **na** rynku pro krev boží. Let. 196. U-lil jsem se na kamnech. Us. Šd. Pro jednu tunu heryňkův zlých upalují někomu jiných mnoho dobrých. Hus II. 59. — **koho čím kde jak.** Žák u-len jest **za** živa *ohněm* **na** hranici. Dač. I. 170. A kdožby přes toto zjednánie v jakém falši postižen byl, ten **bez milosti** u-len buď. Arch. V. 488. U. někoho ohněm **až na** smrť. Kram.

Úpalný, versengend. Šm. Ú. oběť, Brandopfer, n. Tč.

Upalovací, Verbrennungs-. Rozesílání mandátův upalovacích. Pal. V. 2. 61.

Upalovák, u, m. = *široký klobouk*, ein breitkrämpiger Hut. U Jižné. Vrů.

Upalování, n., vz Upálení, wiederholte Verbrennung. Stíhal jej stát prostředky policejními, u-ním a utápěním. Ddk. VI. 7.

Upalovati, vz Upáliti.

Upaludovati se po světě, genug herumstreichen. Slov. Tč.

Upamatování, n., die Erinnerung. Aby mu jakoby místopis svaté země sepsal a k u. na pobyt v Jerusalemě odevzdal. Ddk. III. 73.

Upamatovati, *upamatovávati = ku paměti, k rozumu přivésti*, erinnern, zum Nachdenken bringen, nachdenken machen; **se** — *v paměť si uvésti, zpomenouti*, sich erinnern, sich be-, entsinnen; *k sobě přijíti*, sich fassen, zu sich kommen, zur Besinnung kommen. Jg. — **koho v čem.** Ros. — **se, koho nač.** Ros., Kram., D., Sych. Také měl Bohuta krále českého u. na staré přátelství. Ddk. III. 255. Na něčí snahu se u. Ib. IV. 288. — **čím.** Ďábel vida, an Jidáš ani slovy Páně zjevnými u. se nedá. BR. II. 355. a. — **se v čem.** Ráčili jste se v tom u. Kat. Žer. — **se, koho čeho.** Že král je jakožto poctivé lidi jejich podpisů, pečetí atd. u. mohl. Skl. I. 274. I také upamatovavše se páni toho, kterak .... Půh. II. 627. — **se při čem.** Při čemž že stavové mohou se dobře u. Skl. I. 301. — **kde.** Přišedši na zajtři u-la se lépe **před** p. Petrem. Půh. I. 391.

Upantiti co, irgendwie etwas machen.

Upapati = *ujísti* (v dětské řeči). Tč.

Upaplaný; *-án, a, o = zapaplaný, upiplaný.* Na již. Mor. Šd.

Upaplati = *upiplati.* Na již. Mor. Šd.

Upaprati = *ubabrati*, beschmutzen. Na Slov. Bern.

Upaprykovati co, mit Paprika gut einmachen. Us. Tč.

Uparáditi, il, ěn, ění, aufputzen. Šm. — **se v čem,** stolz thun. Us. Tč.

Upárati = *rozpárati*, abtrennen; *z nenáhla udělati*, langsam zu Ende machen. — **co.** Ros.

Upařiti, il, en, ení. — **co:** tělo, in Dunst bringen, abbrühen. — **se.** Us.

Uparkaniti, il, ěn, ění, umzäunen. — **co čím:** novým plotem. Na Ostrav. Tč.

Upásání, n. Vzali jemu pět koní a dva samostříly s upásáními, das Band (?). Půh. brn. 1406. — **U.,** das Abweiden.

Upásati, pásám a páši = *pasem uvázati, podvázati*, gürten. — **co komu:** meč. Troj. **U.** = *ujistiti, utvrditi*, assekuriren. Ros. — **U.,** nach und nach abweiden. Vz Upásti.

Upaskuditi co kde, Schaden anrichten. Mor. Tč.

Upasovati, umgürten. Na Ostrav. Tč.

Úpasť, i, f. = *průtrž, kýla*, der Bruch. Leg. Muze (muži) v třěslech ú. trpěti budú

Digitized by Google

Pass. 887. Ú. v ledviech a v třieslech trpěli. Pass. 132. — Ú., die Falle. Rk. — Ú. = *propasť*. S věže sezřenie veliké úpasti dól bieše (prospectum habebat in praeceps). BO.

1. **Upásti,** upasu, upásl, sen, ení; *upásati = díl spásti*, abweiden; *vykrmiti*, ausfüttern, ausmästen; *vyzvěděti*, ausspähen (Bern.); **se** = *napásti se*, sich satt weiden. (Bern.). — **koho:** vepře (pasením vykrmiti). Bern. On ty volky sám upase (nepotřebuje pomocníka). Us. Šd. Těch krav sám neupaseš. Vz U (u sloves). Us. Brt. — **se kde.** Bravy tvé tuť sě upasú. BO. **Na** té louce se *vám* krávy neupasou (= nenapasou). — **co čím.** Kus louky upas (upásl) kravami. Na Ostrav. Tč. — **komu čeho.** Dobytek ten upásá mně jetele.

2. **Upásti** = *upadnouti*. Pôh. II. 79. — **kde:** na ledě. Us. na Ostrav. Tč. Vz Upadnouti.

Upaščekovati koho = *uhubovati*, ausmaulen. — **se s kým.** Na Ostrav. Tč.

Upatentovati co, patentiren. Tč.

Upaťhati se, sich gehend abmüden. Us. Dch. — **čím:** cestou.

Upati = *upnouti*.

Úpatí, n. V ú. za kým běžeti (blízko), Einem auf der Ferse nachfolgen. Us. Jg. — Ú. = *nejdolejší třetina pohoří, pata, podnoží hory*, der Fuss. Blř. Město Efesus leželo na ú. hory Koressa. Sš. II. 75. (Hý.). Vz Hora, Pohoří.

Upaťkati, vz Upackati. U. koho *dlaní* po tváři, máslo lžicí. Tč.

Upatlání, n., die Beschmutzung.

Upatlaný; *-án, a, o*, beschmutzt.

Upatlati = *ušpiniti*, beschmutzen. Korunk.

Upatosť = *upiatosť*.

Upatřiti, il, en, ení = *spatřiti*, erblicken. Upatřie všichni. Ž. wit. 52. 5. — **koho.** C.

Upatý, vz Upiatý.

Upauzovati seno na voze = *pavuzou připevniti*. Us. V Kunv. Msk. Na Ostrav. Tč.

Upavéziti, il, en, ení = *pavézou ozbrojiti*, beschilden. L.

Upažiti, il, en, ení, der Länge nach durchschneiden. — **co:** okurku. Na Ostrav. Tč.

Upažititi se, il, ční = *travou porůsti* (nově), mit Gras bewachsen, ergrünen. Us.

Upéci, upeku, upec, peka (ouc), pekl, čen, ení; v ob. mluvě: *upect, upict*, braten, backen, ab-. — **co:** chléb, maso. Jg. Co srpen neupeče, září nedovaří (vinařské přísloví). Dch. U. hus. Hus I. 227. — **co, se komu.** Upekl jí dvě krávy, ostalo jen kus hlavy; Namluvil ju súsedů pacholek, ona mu upekla nadívaný vdolek; Spadl s pece holóbek, roztrhl si žalódek; fuk s holóbkem do pece, ať se nám tam upeče. Sš. P. 710., 399., 728. (Tč.). — **co kde:** maso **na** rožni. Jg. U. maso **v** troubě *na* pekáči. Upečechu beranec na ohni. BO. U. něco **při** volném ohni. Us. — **se.** Maso se již upeklo. Us. Mohl by se zde jeden upéci (horkem). Ros. — **čeho jak.** Upekla chleba **po** měřici (z měřice mouky). Us. Brt. — **koho jak.** Upekli ho brzo officírem (= udělali). Us. Msk. — **co čím.** Že jest vrah a kat mateře jich a že jí tiem naříkáním upekl, uvařil i mučil. NB. Tč. 115. — **koho za koho.** Dal by se za tebe u. Vz Přímý.

Úpeček, čku, m. = *něco upečeného*, etwas Gebratenes, Gebackenes. Na Slov. Bern.

Upečení, n., das Backen, Ausbacken, das Braten, Ausbraten. U. chleba, masa. Us.

Upečený; *-en, a, o*, gebacken, gebraten, abgebraten, ausgebacken. U. chléb, maso. Us.

Upečetěný; *-én, a, o*, ge-, besiegelt. Dch.

Upečetiti, il, těn, ční = *zapečetiti*, versiegeln. V. — **co čím:** list pečetí. Faukn.

Upěcháč, e, m. (u kožel.), die Plattstosskugel. Šm.

Upěchati, zastr. = *utíkati*. Jir.

Upěchovati, ein-, feststampfen. — **co čím:** dlažbu beranem (zatlouci). D., Techn.

Upejpáček, čka, **upejpal,** a, **upejpálek,** lka, m., der Zierling, Spröde.

Upejpačka, upejpalka, y, f., die Spröde. D.

Upejpání, n., die Ziererei. Us.

Upejpati se = *zdráhati se*, sich zieren, sich spreizen, spröde sein. — **se kde.** Upejpá se jako nevěsta **za** stolem, Sk., jako sedlská nevěsta, jako panna. Us. — **kdy: při** jídle, při pití (nechtíc jísti atd.).

Upejpavka, y, f. = *upejpačka*. Koll. Zn. 53.

Upejpavosť, i, f., die Ziererei, Sprödigkeit.

Upejpavý = *upejpající se*, der sich zieret, spröde. U. děvče, holka. D. Vz Nevěsta, Upejpati se.

Upejznouti, znul a zl, *upejzati* = *ukradnouti*, stehlen, wegstippizen. Jg. — **co komu.** Jg. Vz Upajznouti.

Úpek, u, m., na Slov. = *vedro*, die Hitze. Kd., Hol. Slunéčko hřálo u-kem. Hlč. — Ú. = *výsluní*, sonniger Ort. Plk.

Upekařiti, il, en, ení = *upéci*; jako pekař si vydělati. Mor. Tč.

Upěkniti, il, en, ční, *upěkňovati*, verschönern, zieren, schmücken. — **co (čím).** Obrana čas. duch. Učenosť ducha otupuje a společnosť ho upěkňuje. Kmp. — **se.** U-kni sě. BO.

Upeku, vz Upéci.

Upelešiti se, il, ení, sich in eine Wildhöhle einnisten, einlagern. Šm.

Úpělivý = *úpěnlivý, úpivý*, vz -avý, Úpěnlivý.

Upěnění, n., das Beschaumtsein.

Upěněný; *-ěn, a, o*, beschaumt. U. tlama. Hlas. III. 352.

Upeněžiti, zu Geld machen. Cf. Upenížiti.

Úpění, n. = *hořekování*, die Wehklage, das Klaggeschrei, Geheul, Wehgeschrei. V., Br. Na modlitbách a v úpění k Bohu noc strávit. Kom. Ú. pokorné. BR. II. 674. a.

Upěniti, il, ěn, ění; *upěňovati*, beschäumen, aufschäumen, mit Schaum bedecken. — **co:** smetanu (míchaje v pěnu obrátiti).

Upenížiti, il, en, ení, zu Geld machen. — **co.** Žid i hnůj upenížl. Mor. Tč.

Úpěnlivě, kläglich, seufzend. Ú. někoho prositi, Us., naříkati, plakati. Zlob.

Úpěnlivosť, i, f., klägliche Beschaffenheit. Bern.

Úpěnlivý, *úpělivý = úpějící, hořekující, s úpěním spojený,* klagend, wehklagend, kläglich. Ros. Jg. má v dokladech jen úpěnlivý, ale praví: úpěnlivý m. úpělivý z úpěti. Ú. hlas, Us., žádosť, Kram., pláč, modlitba, das Stossgebet. Dch.

Upepřiti co, pfeffern. Us. Tč.

Uperditi, vz Perditi. Ros.

Upeřený; *-en, a, o,* befiedert, mit Federn versehen. Ú. ptactvo, přílbice. Jg.

Upěřice, e, f., *samice upírova.*

Úpeřiny, dle Dolany, něm. Auperschin, ves u Teplice. PL.

Upeřiti, il, en, ení; *upeřovati = peřím pokrýti,* befiedern, mit Federn versehen, bedecken. Jg. Kabát **na** posteli se ti upeří. Us. Tč.

Uperlený čím. List rosou u., beperlet. L.

Uperliti, il, en, ení, beperlen. L.

Upěsťování, n., das Abprügeln mit Fäusten. — **Upěstování,** n., die Erziehung.

Upěstovaný; *-án, a, o,* vz Upěstovati.

Upěstovati = *na rukou nositi,* auf den Armen herumtragen; *vychovati,* abwarten. — **koho.** Bern. — **co kde:** květiny v hrncích. Us.

Upěsťovati = *pěstmi ubiti,* mit Fäusten abschlagen, abprügeln. — **koho kde: po** břichu. Bern.

Upestřiti, il, en, ení, bunt machen.

1. **Upěti** (zastr.), upěji, ěl, ění = *uspěti, spěti, pospíchati, utéci,* davoneilen, davonlaufen. I by u. vrahom. Rkk. 13. — **kam.** Upěchu **na** stráň. Rkk. 23.

2. **Úpěti,** úpím (zastar. úpěji), 3. os. pl. úpějí, úpěje(íc), ěl, ění, *úpívati = úp činiti, lkáti, hořekovati, žalostně kvíliti,* heulen, wehklagen, jammern, kläglich schreien. Jg. Strany původu vz Mz. 91. — **abs.** Trpělivá lká, slzí, úpí, ale hrubě nepláče. Kom. Holub úpí; ú. jako holub. D. Úpějte, úpěj. BO. Děvečka proto že jest neúpěla (clamare, quum sit a viro oppressa). BO. — **jak:** hlasem žalostivým. Troj. — **na koho, na co:** na své hříchy. Boč. A že najviece bohatec na jazyk úpí, nebo skrze jazyk hřešil. Chč. 633. Když se jí bude násilé dieti, má ú. na súsedy. Arch. II. 126. Vz Úp. — Tkad. — **ke komu.** Velikými prosbami k němu upějíce. Kom. Ana úpí k živu Bohu. Hr. rk. 377. — **kdy: v** neštěstí, Us., **při** modlitbě. Br. Mluví o modlitbách obzvláštních, při nichž člověk úpí, vzdychá. BR. II. 26. b. — **kde.** Dva roky **v** tuhém žaláři úpěl. Ml. — **oč.** Soužení soužením umenšuj, když o to úpějí. Kom. — **nad kým.** Vz Naříkati. Mus., Žer. L. I. 29. Počechu nad ním u. Hr. rk. 437. — **za kým,** na Slov. = *mrtvého oplakávati,* einen Todten beweinen. Bern.

Upětí, n., das feste Zuknüpfen. Bern.

Upevnění, n., die Befestigung. U. práv a povinností. J. tr.

Upevněný; *-ěn, a, o,* befestigt. — **čím kde:** ve zdi hřebíkem. Us.

Upevnitel, e, m., der Befestiger, Bestärker.

Upevnitelka, y, **upevnitelkyně,** ě, f., die Befestigerin. Us. Jg.

Upevniti, il, ěn, ění; *upevnívati, upevňovati = pevným činiti, učiniti,* fest machen, befestigen; *utvrditi, posíliti,* befestigen, bestärken. — **co:** město, brány. Flav. Učení pravidla upevňují. Kom. Slavně se osvědčiv upevňuje výnos o sobě. Sš. J. 86. U. smlouvu, práva a povinnosti. J. tr. Dobrý život vždy ví každé slovo upevňovati. Kdo sa ponižuje, hodnosť upevňuje. Na Slov. Tč. Práce pokoj upevňuje, aby byl bezpečnější. Na Mor. Tč. — **co, se čím kde:** prkno **ve** zdi hřebíky, Us., něco listem svým utvrditi a upevniti. Zříz. Ferd. U. se přísadami. Háj. — Kom. Dskami n. listem něco u. Vš. Jir. 267. Něco **na** stole skobami u. Šp. Upevněn byl **mezi** nimi svazek přátelství tím, že . . .; R. 1221. konkordatem byl mír u-něn. Ddk. III. 203., 244., V. 266. (Tč.). U. někoho obdarováním **v** něčem. Dač. I. 127. — **co, koho, se v čem (kde):** dům v úhlech dobře u., Kom.; někoho, se u víře, Us., se v mysli (ustanoviti se). Ros. Boháča přátelé ve všem upevňujú. Na Slov. Tč. Jevil na sobě péči u. se v dobré vůli se stranou Rosenberkovou. Pal. IV. 1. 159. Sotva se Vladislav II. ve vládě upevnil, jevil ducha samostatného. Ddk. III. 91. — **odkud v čem.** Chtějíce se (žena ta) **z** úsudku měšťanů v úsudku svém u. Sš. J. 73. — **co kdy jak.** Jenž (Ježíš) upevní vás **až do** konce **bez** úhony **v** den příchodu Pána našeho. Sš. I. 158. Ošklivosť jest věc neznámú za známú **s** křikem upevňovať. Na Mor. Tč. — **co kam:** prkno **ke** zdi. Us. — **se při čem:** při víře. Háj.

Upevňovadlo, a, n., der Befestigungsapparat. Šp.

Upevňování, n., die allmählige Befestigung. Nyní zaměstnával se ještě příliš u-ním pořádku ve vlastní zemi. Ddk. IV. 53.

Upchati se, *upchávati se = píchnouti se,* sich stechen. — **čím kam:** jehlou **do** prstu. Na Mor. — **U.** = *zastrčiti rukama.* Na Slov. Nitra VI. 287.

Upiati, vz Upnouti.

Upiatosť, i, f., die Festigkeit. — **U.,** das Zugeknöpftsein, die Unzugänglichkeit. — **U.,** gespannte Aufmerksamkeit.

Upiatý; *upiat, a, o,* zugeknöpft. Vz Upnouti, Upjatý. — **v čem.** Voják v kabátě celý upiatý. Us. Šd. — **čím:** travou, berast. Zlob. — **U.** = *upiatě pozorný,* aufmerksam.

Úpice, Oupice, e, f., něm. Eipel, městečko v Trutnovsku. Pal. Dj. III. 3. 103.

Upičkati, vz Upikati.

Upiglovati, *lépe:* užehliti.

Úpich, u, m. = *upíchnutí,* der Stich. Duch ú-chu. Sš. I. 114. Cf. Úbod. (Hý.).

Upíchati, vz Upěchovati. — **co čím:** zemi palicí. Zlob.

Upíchnouti a *upichnouti* (V.), chnul a chl, ut, utí; *upíchati, upichovati = píchnouti, ubodnouti,* stechen, anstechen, einen Stich geben; *pícháním usmrtiti,* todt stechen; *kus odpíchnouti,* ab-, wegstechen, durch Stechen absondern. Jg. — **koho, se kam: v** nohu. Ros. — **koho, se čím:** žahadlem, ostnem, V., trnem, Ros., jehlou. Bern. — **čeho jak.** Upichuje **po** málu toho kamene. Ros. — **se**

oč: o trn. Ros. — **co:** kus kamene (odpíchnouti). Us. — **kde:** myš klackem v díře u. Us.

Upíječ, e, m., der Abtrinker.

Upíječka, y, f., die Abtrinkerin.

Upíjení, n., das allmählige Austrinken.

Upíjený; *-en, a, o,* allmählig ausgetrunken. Běhal jako u-né vejce (= rychle, jako vejce rychle vytéká, když se narazí). U Rychnova. Dbv., Hsp.

Upíjeti, 3. os. pl. -ejí, upíjej, el, en, ení; *upíti,* upiji a upím, upij, upije(ic), il, it, ití; *upívati, upívávati = odpíti,* ab-, wegtrinken; *opíti,* betrinken, berauschen; *pitím přemoci,* Jemanden übertrinken. Jg. — **co** = *znenáhla vypiti.* Rk. — **čeho:** vína. Ros. Sv. Lucie noci upije (od $^{13}/_{12}$. dne již neubývá), an Lutze thut der Tag stutze. Dch. — **odkud.** Upij z té sklenice. Us. — **koho, se** = *opiti; pitím přemoci.* D., Ros. — **se kde:** v hospodě. Rad. zv. — **sobě:** *připíjeti si, hodně píti,* einen Trunk nach dem andern behaglich thun. Jg. — **se čím:** bidami. Vz Ochmeliti. Č. M. 181.

Upikati, *upičkati = poscati,* beseichen. — **se kam:** na stůl. Aesop.

Upiliti, il, en, ení = *upilovati.* Na Slov.

Upíliti, il, en, ení, *upiľovati* (s měkkým *l*), sich beeilen, sich befleissen. — **si čeho:** času, durch Fleiss Zeit gewinnen. Mor. Tč.

Upilovati = *pilou odníti,* ab-, wegteilen, ab-, wegsägen. — **co komu:** rohy (pokořiti ho). Mus. — **co čím:** pilníkem. — **U.,** vz Upiliti.

Upínati, vz Upnouti.

Upipati, *upiplati = ušpiniti,* beschmutzen. Ros.

Upiplaný; *-án, a, o,* beschmutzt. U. dítě. Ros.

Upiplati, beschmutzen, besudeln. — **co, se čím:** blátem. — **U.** *něco,* tändelnd, langsam zu Stande bringen. Us.

Upiprati = *upaprati.* Na Ostrav. Tč.

Upír, a, m., *upéřice,* e, f., der Vampyr, Blutsauger, pteropus. O původu vz Mz. 86. Vz více v S. N. U., ssavec z řádu letounův upírovitých. U-ři, istiophora, mají na nose blánité výrůstky buď v podobě listu neb řas: vrápenec podkovní, řasonos upír. Vz Frč. 394., Schd. II. 393., Sbtk. 84.—85., 100., 123., 186., 269. U. jedlý, pteropus edulis, černolící, phaiops, šerohlavý, poliocephalus, obecný, vulgaris, červenokrký, rubricollis, hnědý, Dussumieri, larevnatý, larvatus, bledý, stramineus, aegyptský, aegyptiacus, objímavý, amplexicaudatus, opláštěný, palliatus. Ssav. 180. — **U.** = *příšera noční,* která v rozličných podobách z hrobu vycházejíc z lidí spících krev vyssává. S. N.

Upírač, e, **upíratel,** e, m., der Leugner. Mach., Měst. bož. I. 254.

Upírání, n., das Leugnen, die Ableugnung. Dch.

Upíraný; *-án, a, o,* geleugnet.

Upírati, vz Upříti, Uprati.

Upíravosť, i, f., die Leugnungssucht.

Upíravý, leugnungssüchtig.

Upířice, e, f., das Weibchen eines Vampyrs. Kln. Bs. 207. Cf. Upěřice, Upír.

Upírovitý = *k upíru podobný,* vampyrartig. Krok.

Úpis, u, m., *upsání,* die Verschreibung, der Revers. Us. Ú. od sebe dáti; ú. vydati; ú. na sboření, Demolirungsrevers, m. J. tr. Ú. dlužní (stavovský, městský, vídeňské banky), die Schuldverschreibung, Obligation, Nz.; kniha státních ú-sů; účet z ú-sů; výpravna úpisů. Šp. Ú. zástavní, pokladní. Šm. Ú. peněžný (bankové upsání), Bankobligation, f., ú. dvorské komory (dluhový), Hofkammerobligation, Nz.; ú. na obdržení, Empfangsbestätigung. Dch. Úpis prioritní, Prioritätsobligation. Ú-sy prioritní = úpisy akciové, jejichžto vlastníci či věřitelé akciové společnosti mají přednosť na zaplacení jich před akcionáři, kdyby společnosť nadělala dluhů. Skř. Obé beze všeho úpisu bylo ve skutečném užívání. Ddk. IV. 314. — **Ú.** = *odpis, odtažení od dluhu,* die Abschreibung. Us. Berg.

Upisařiti, il, en, ení, durch Schreiberei sich verdienen. — **si co.** Mor. Tč.

Upísati = *upsati.* Mor. Tč.

Upískaný. U-ná ako sviňa, schmutzig. Slov. Mt. S. Vz Upískati.

Upískati, *upištěti, upiskotati = pískaje unaviti,* müde pfeifen. Kuřata se upiskají. Us. Šd. — **se na čem:** se na piščalce. Mor. Tč. — **U.** m.: *upliskati,* bespritzen, beschmutzen. Na Slov.

Upišati = *poscati.* Na Slov. Bern.

Upiti, vz Upíjeti.

Úpiti, vz Upnouti.

Úpiti = *úpěti.* Hr. rk. 437.

Upití, n., das Abtrinken. — **U.** = *napití, opilosť,* die Trunkenheit. Bern.

Upitvořiti, il, en, ení, schlecht ausführen. — **co.** Na Ostrav. Tč.

Upitý; *-it, a, o = odpitý,* abgetrunken; *opilý,* betrunken. Bern.

Upizgřený; *-en, a, o = uslintaný, ušmouraný, uskřítaný.* Je celý u. Mor. Šd.

Upiznúti koho pjasťů **po** hlavě, ihm einen Schlag geben. Mor. Tč.

Upižlati, mit einem stumpfen Messer schlecht abschneiden. Vz Pižlati. — **co čím:** kudlou.

Upjantiti, *upjantati,* verfitzen. Mor. Tč.

Upjati = *upnouti.*

Upjatý; *-at, a, o,* zugeknöpft; gespannt. Činila-li sem já s tebů, u-ta sem byla tebů, jak to dřevo tvrdů kůrů. Sš. P. 17. Jeho slova naslouchal vždy s u-tou pozorností. Ddk. IV. 48. (Tč.). Vz Upiatý.

Uplácaný; *-án, a, o,* vz Uplácati. Ten kůň je jako u-ný = *tlustý.* Us. u Litomš. Bda.

Uplácati, *upláskati, upliskati, upleskati,* plätschen. — **co:** mlat. Jg. Sobě chalupu u., zusammenpatzen. Ros. — **co čím:** mlat palicí. — **co z čeho.**

Uplacení, *uplácení = odplácení,* die Abzahlung. Hned po korunování všecky ty země i zápisy navráceny buďte beze všeho uplacení svrchupsaných peněz. Arch. IV. 492. — **čeho:** dluhu. Kram. — **U.** = *porušení platem,* die Bestechung. D. Vždyť to neděláme z uplácení (um zu bestechen). Us. Vk.

Uplacený; *uplacen, a, o; upláceny, uplácen, a, o = odplacený*, bezalt, abgezalt. U. dluh. — **U.** *= penězi porušený*, bestochen, bezalt. U. obhájce, Sych., hlidač, Us., soudce. J. tr.

Upláceti, vz Uplatiti.

Uplacování, n., vz Uplacení.

Uplacovaný, vz Uplacený.

Uplacovati, vz Uplatiti.

Uplahočiti, il, en, ení *= plahočením umazati*, nach sich ziehend beschmutzen. — **se** *= plahočením se unaviti.* — **se kde.** Dobytek v blátě, **na** špatné pastvě se uplahočí. Puch.

Úplach, a, m., ein Verscheuchter. L.

Upláchnouti, vz Upláknouti.

Upláchnutí, n., das Durchgehen. Us. Dch.

Uplakaný; *-án, a, o*, abgeweint, verweint. U. oči. Dch. Milá Hanka pri mladom zaťovi u-ná, smutná sedí, akoby jej boly kury chlieb pojedly. Er. Sl. čít. 68. Hybaj dcero u-ná, néseš (nejsi) mýho doma hodná; Pod březinú miuá upuakaná byua; A já stojím sama všecka u-ná; Vysedla si do okénka, viděla Míšenku, měl on očka u-né jak zralú višenku; K fojtovi je cesta dolovaná, sedí tam má milá u-ná; Za našimi humny vika nesečena, stoji tam děvucha cela u-na. Sš. P. 113., 201., 202., 216., 264., 355. (Tč). — **jak: oči u-né do** krvava. Us.

Uplakati, uplačí, al, án, ání, müde weinen, aus-, verweinen. — **se.** D. — **se jak: do** krvava. Us.

Upláknouti, knul a kl, ut, utí; *uplakovati = pláknutím ubírati, vymílati*, aus-, wegspülen. — **co.** Voda kameny uplakuje. Br. — **U.** *= utéci*, Reisaus nehmen, entschwinden, verschwinden, wegschleichen, davon-, weglaufen, durchbrennen, sich aus dem Staub machen, ausbrechen, durchgehen, das Weite suchen. Dch. Cf. Uplouchnouti. — **komu s čím odkud.** Zloděj jim upláchl z domu. Šd., Bkř.

Uplaněti, ěl, ění *= zplaněti, zdivočeti*, verwildern. D.

Uplanetovati co komu odkud: z ruky, prophezeien. Ostrav. Tč.

Uplaniti, il, ěn, ění, *uplaňovati*, ebnen. — **komu co:** dráhu. Sš. Bs. 205.

Upláskati *= uplácati*, zuplätschen; zusammenpatzen. — **co komu:** sobě chalupu **z** bláta. Ros. — **U.**, ersinnen, erplauschen. — **co na koho; se s kým o čem.** Us. Tč.

Uplastati, *uplastovati = ukonati, unaviti*, ermüden. Na Slov. Bern.

Uplašený; *-en, a, o*, ver-, aufgescheucht, scheu. U. kavky. Hdk.

Uplašiti, il, en, ení, *uplašovati*, ver-, wegscheuchen. Us. — **koho:** zvěř. — **čím:** střelbou.

Úplat, u, m. *= uplacení, mzda*, die Zahlung. Vus. — **Ú.**, agio, das Aufgeld, die Zuzahlung. Kram.

Úplata, y, f. *= uplacení*, die Belohnung. Berg. exc.

Uplátati, flicken. — **co čím:** kalhoty novými latami. Mor. Tč.

Úplatek, tku, m. *= uplacení, mzda*, der Lohn, Preis, die Bezalung, das Handgeld. Budoucí věci bez ú-tku lidem oznamovala. V. Z ú-tku něco činiti. Us. Která z ú-tku každému svolí. V. Řečník jest osoba, která před soudem z jistého u-tku pře vede. Kol. 19. Že židé beze všeho ú-tku hned zase navracovati mají (věci) beze vší odpornosti. Zř. F. I. Chceme, aby svobodně ta přísaha byla činěna bez všelikého ú-tku, aby tím snáze pravda v soudích se prosvítila. CJB. 397. Pokudž by ten pán gruntu kverky dostatkem dříví ku potřebám horním pod zemí bez všelikého úplatku opatřiti mohl. Nar. o h. a k. Ú. někomu dáti. Zb. (1414.), Har. Pakliby kúpil věda, že jest kradeno, tehda netoliko to aby zase bez ú-tku navrátil, ale aby své k tomu ztratil. Arch. IV. 423. Že nám chce beze všech peněz a beze všeho úplatku ty všecky vsi zápisné vrátiti. Ib. V. 548. (Šd.). — **Ú.** *= co se dává k porušení někoho*, das Geschenk, die Bestechung, Spendung, Sporteln. Na ú-tky se neohlédati. V. Úplatky někoho porušiti. Kron. mos. Na ú-tky nedbati. Sych. Po ú-tcích dychtiti. Br. Za ú. něco učiniti. Us. I Míšně obléhal a zmocnil se jí skrze ú-ky; Většina knížat, vzavši prý u-ky od knížete polského, usnesla se ho propustiti; Získaltě nákladnými ú-ky knížete Bořivoje; Jindřich V., ú-kům velice přístupný. Ddk. II. 62., 80., 379., 395. (Tč.). Za to ode všech lidí ú-tky berů. Vš. Jir. 161. Úředníci za to od lidí k živnosti své penieze a ú-tky berú. Ib. 162.

Uplatenství, n. *= úplatnosť.* **Jg.**

Uplatitel, e, m., der Bestecher.

Uplatitelnosť, i, f., die Bestechlichkeit.

Uplatitelný, bestechlich.

Uplatiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *upláceti*, plácej, el, en, ení (na Slov. těn, ění); *uplacovati = odplatiti*, abzahlen, nach und nach bezahlen; *placením dosíci, koupiti, porušiti koho*, erkaufen, bestechen, durch Zahlung gewinnen. **Jg.** — **co, koho:** dluh, Us., soudce. Ros. — Bart. 90. Židé to vždycky u li Dač. I. 204. — **čím:** penězi, Us., stříbrem a zlatem. Reš. — **komu.** Br. Rozumějíce, že jim oni dobře u-tí a dobrý koláč dadí. BR. II. 133. a. — **čeho:** dluhů (částku). Us. Toho (dluhu) máme spolu uplacovati. Arch. II. 317. — **oč.** Kdoby o bezhrdlí druhého uplácel. Er.

Úplatlivosť, i, f. *= úplatnosť.*

Úplatlivý *= úplatný.*

Úplatní, Lohn-; Bestechungs-. Ú. peníz. Jg.

Úplatnice, e, f., die Lohnarbeiterin. Jg.

Úplatník, a, m. *= z úplatu pracující*, der Lohnarbeiter, Miethling; 2. *kdo úplatky dává*, der Bestecher. D.

Úplatnosť, i, f., die Bestechlichkeit, Bestecherei. Plk.

Úplatný, úplatlivý *= dající se uplatiti*, bestechlich; *čím se uplácí*, Bestechungs-. Ú. peníz. Jg.

Úplav, u, m. *= odtok*, **der Abfluss.** — **Ú.** *čmýry*, der Monatsfluss. — **Ú.**, der Samenfluss. — **Ú.**, der Ausguss. — **Ú.**, der Kanal.

Uplavati, vz Uplouti. Mé peníze uplavaly. Er.
Úplavení, n., die Abschwemmung. Hdk. L. k. 55.
Uplavený; *-en, a, o*, abgeschwemmt. Us.
Úplaví, n. = *úplavice*. Na Slov.
Úplavice, e, f. = *běhavka, červená nemoc, červenka, chrístačka, plynutosť, úplavka*, der Durchfall, Bauchfluss, Durchlauf, die Ruhr, dysenteria. V. Ú. červená, černá, močová (scavka). Us. Ú. asijská (cholera), domácí, močová cukrová (močení cukru, die Zuckerruhr, glycosuria), močová bezchutná, diabetes insipidus. Nz. lék. Umřel na ú-ci. V. Cf. Nemoc, Průjem. V MV. nepravá glossa. Pa.
Úplavičník, u, m. = *plesnivec chlumný*, filago montana. Slb. 437.
Úplavičný, Ruhr-. Ú. nemoc. Pal. Dj. III. 1. 74.
Uplaviti, il, en, ení = *vyplaviti*, abschwemmen. — **koho:** koně. Us. — U. = *uplouti*, wegschiffen, schiffend zurücklegen. — **co kdy.** U. v hodině tři míle. Ros. — U. = *na moři unésti*, zu Schiffe wegführen. — **co komu.** Kupci pannu mú mi uplavili. Biancof. 62. — **jak: po** vodě. Us. Tč.
Úplavka, y, f. = *úplavice*. — **Ú.** *žlučná*, die Gallenruhr. Ja.
Úplaz, u, m., na Slov. = *okno u stodoly*, das Scheuerfenster. Plk. — **Ú.** = *nesnadno dostupné místo v horách*. Na Slov. S. N. — Ú. = *úžina*. Plk. Úplazy = při orání přeskočené rýhy. Na Želivsku. Sř.
Uplaziti, il, ení = *ulézti*, erkriechen. — **co:** cestu kam. Us. Tč.
Uplemeniti se, il, ění = *podařiti se*, wohlgerathen. Brambory se u-ly. Us. — **kde: v** suché půdě. Us.
Upleniti, il, ěn, ění, *upleňovati* = *ukořistiti, porobiti, zajati*, erbeuten, unterwerfen. — **co kam.** Mne **ve** službu svou u-nil. Šš. I. 81. (Hý.).
Upleskati, *uplesknouti*, sknul a skl, nt, utí; *upleštiti*, il, ěn, ění = *plesknouti*, abklatschen; *špatně udělati*, zusammenpatzen; *usaditi*, wohin setzen. Jg. — **co komu:** sobě chalupu. Us. — **koho jak.** Ten kůň je, jakoby ho **z** másla **u**-kal. Ksm. Někoho **po** tváři u. Us. Tč. — **co čím kde:** prádlo pleskačem **na** pleskatém kameni. Mor. Tč. Máslo lžicí. Us.
Upleskotati se kde: ve vodě, stark plätschern. Mor. Tč.
Uplesněti = *uplesnivěti*. Na Ostrav. Tč.
Uplesnivěti, ěl, ění, verschimmeln. Ros. — **kde:** ve sklepě.
Uplésti, upletu, upleť, -pleta (ouc), tl, ten, ení; *uplétati, upletávati* = *pletením zhotoviti*, flechten, stricken; *zaplésti*, ver-, umstricken; *zosnovati*, abkarten, anzetteln, verabreden. — **co komu:** věnec, plot, košík, punčochy. Us. Upletl ho co pavouk mouchu (zapletl, přemluvil). Co s tém prótím dělati budem? Upleteme si pěknó zahrádku. Sš. P. 674. — **co na koho:** na sebe metlu, na sebe bič. Dch., Kšá. — **co kde.** Upletli to **mezi** sebou (zosnovali). Us. — **se v co.** Lakomci v mnohé bolesti se upletli. Stav. svob. Mnozí upletli se v mnohé bolesti; Opustiv úřad kněžský upletl si se v úřad světský, jenž na kněze nesluší. Hus I. 437., III. 248. (Tč.). — **se s kým,** gehörig plauschen. Na Ostrav. Tč. — **co z čeho:** věnce z kvítí.
Upleštiti, vz Upleskati.
Úplet, u, m. = *něco upleteného*, das Geflechte, die Flechte, Bestrickung, Umschlingung, der Kranz, das Band, Výb. I. 338.; *cop*, der Haarzopf. Jg., Arch. Na svej hlavě úplet jeden rozpletši a rozmetavši prameny (jmá) řeči: Opovídaju, že sem podávena. Kn. rož. čl. 228.
Úpleť, ě, f. = *teneto*. Hned ji (myšlénku) lapí v svoji duši a slov sladkých do ú-tě upoutá ji v samoletě. Hdk. C. 191.
Upletení, n., das Geflecht.
Upletený; *-en, a, o*, geflochten, gestrickt. Most z prutův u-ný, tak zvaný most rohoží, hať, hatě. Ddk. IV. 258.
Upleti, upleji, el, et, etí = *vypleti*, durch-, ausjäten. Jg. — **čeho kde proč:** trávy v zelí pro krávy **na** večer. Us. Tč. — **U.** = *ukradnouti*, stehlen. Na Slov. Bern.
Upletí, n., die Ausjätung. — **U.** = *ukradení*, die Stehlung. Slov. Bern.
Upletý; *-et, a, o*, ausgejätet. — **U.**, gestohlen. Na Slov.
Uplhoniti, il, ěn, ění = *udupati*, zerstampfen. V Krkonš. Kb.
Uplíhati = *pošpiniti*, beschmutzen, beschlumpern. Košile vykasovali, aby jich neuplíhali a nezasmýkali. Ler. — **co, se čím.** Scip.
Uplískati; *uplísknouti*, knul a kl, ut, utí = *ustříkati*, bespritzen. — **co čím:** blátem. — **U.** = *uplácati*, zusammenpatzen. — **co komu:** sobě chalupu. Us.
Upliskyřiti se, Blasen bekommen. Noha se u-la. Na Ostrav. Tč.
Uplísniti, il, ěn, ění = *vyhubovati*, ausschelten, anfahren. — **koho.** Jg.
Upliti, pliji, il, it, ití; *uplinouti, uplivnouti*, vnul a vl, ut, utí; *uplvati* a *uplivati* = *plije unečistiti*, an-, bespeien, bespucken, an-, begeifern. — **koho.** Br, Hus I. 182. — **se.** Ros. — **co:** pohlavek (žertem), ein Kopfstück geben. U N. Bydž. Kšť.
Uplkanosť, i, f., die Geschwätzigkeit, Plauderhaftigkeit. U Olom. Sd.
Uplkaný; *-án, a, o*, geschwätzig, plauderhaft. Mor. Sd. U. plkoš. Mor. Sd., Brt., Šd.
Uplknouti = *zaklepnouti*. — **co:** vejce. Mor. Šd.
Úpln, u, m., na Slov. = *úplněk*, ňku, m., die Fülle, Vollheit, das Vollsein. Bern. Měsíc byl v úplně. Troj.
Úplně = *zúplna, dokonale, plně*, völlig, ganz und gar. Ú. někomu věřiti. Troj. Sud úplně naplniti. Us. — **Ú.** = *zevrub*, genau. Kom. Ú. vlastní jeho slova, ipsissima verba; Důkaz ú. platný. Dch. Otroby ú. napité, vollgesaugt. Šp. Poněvadž to svědomie o tom, což ona žaluje, úplně a jasně nevyznává, nemóž tiem při obdržeti. NB. Tč. 168. I zdát se, že toho času neměl již ú. po ruce své starší zápisky. Ddk. IV. 122. Tomu jest ke 30 letům, ač ú. není. Brt. S. 67. A tomu již rok minul, že kšeftovník

umřel a kšeft ú. došel. Arch. V. 357. Platili rozdílně, počnúce od tohoto listu dánie úplně přes rok pořád zběhlý, puol osmy hřivny. 1467. Týž ú. týmž póhonem pohoní Bedřicha: Toho mi jest ú. nezpravil. Půh. I. 190., II. 93. (Tč.). Tehdy ú. vzvieme, kto jest . . .; Věříme člověku, ale ne tak úplně jakžto Bohu. Hus I. 152., III. 291. (Tč.).

Úplněk, ňku, m., *náplněk, náplň*, der Vollmond. Zítra máme ú. (měsíce). Us. Na ú-ku dáme se do setí. Sych. — **Ú.** = *vůbec plnosť*, die Fülle. Ú. královského lesku. Ráj.

Uplniti, il, ěn, ění, *uplňovati* = *naplniti*, füllen. Bern.

Úplno. Do úplna, zúplna = *úplně*, völlig. Zúplna jest mu 10 let. Us. Z úplna něco vypsati. Us.

Uplnomocniti, il, ěn, ění, bevollmächtigen. Us. Jg. — **koho čím k čemu.**

Úplnosť, i, f. = *plnosť, doplněnosť*, die Völle, Völligkeit, Vollständigkeit, Vollzähligkeit. Ú. měsíce. — **Ú.** = *zevrubnosť*, die Vollständigkeit, Genauigkeit. D.

Úplný = *celý, zevrubný, dokonalý*, vollständig, komplet, voll, völlig, genau. Úplný rok, rovnosť. D. Úplnou zprávu dáti. Kram. Býti v úplném požívání práv občanských. Us. Ú. ústroj. Rst. 511. Ú. důkaz, vyšetření, J. tr., zbavení loubu, vollständige Entkalkung, Šp., kruh, důvěra, útěk, provod, vzpoura, pravda; ú-ným právem. Dch. Ú. zpověď, odpustky. Šd. Náš fojt právě měl ú-nou (= valnou) hromadu. Mor. Šd. Čekaj mja do leta, do leta sedmého až do ú-ho. Sš. P. 94. Z toho odpuštěnie pomalu a znenáhla lidé padají v úplné svátku přestúpenie. Hus I. 131.

Uploditi = *zploditi*. Nrd. Vz Uplodniti.

Uplodněti, ěl, ění, fruchtbar werden. Us. Jg.

Uplodniti, il, ěn, ění, uploditi, il, zen, ení, *uplodňovati, uplozovati*, befruchten. Us. Jg. — **co čím**: pole hnojem.

Uplohnúť se, sich erzeugen. — **kde komu. Pod** strupem se mu vši uplohly; Blechy se **v** suché jizbě uplohnou. Na Ostrav. Tč.

Uplošiti, il, en, ení, flach machen. — **co.** Rk.

Uploštiti, il, ěn, ění, abplatten. — **co čím.** Rk.

Uplotiti, il, ěn, ění, umzäumen. — **co.** Us.

Uplouhati; *uploužiti*, il, žen, ení = *chozením přišlapati*, zusammentreten. — **co**: trávu. — **se** (zamazati se, sich beschlumpern). Us. — **se od čeho, kdy:** od bláta **při** orání. Us. Tč.

Uplouchnouti, ul a chl, utí = *rychle se ztratiti, utéci*, sich aus dem Staube machen, entwischen. — **komu.** Us. Dch. Cf. Upláchnouti.

Uplouti, pluji, ploul a plul, utí; *uplynouti*, ut, utí; *uplaviti*, il, en, ení; *uplovati, uplavati* = *odplouti*, weg-, davonschwimmen, davonschiffen; *utéci*, ver-, entfliessen, davonlaufen. — **co kdy. Za** hodinu (**v** hodině) tři míle uplouti. Ros. — **s čím.** Což s vodou pryč uteklo, uploulo. V. — **do které doby.** Do té doby ještě mnoho vody **uplyne.** Ml. — **kam, k čemu.** Č.

Uplpaný; *-án, a, o* = *rozplpaný*. **Na** již. Mor. Šd.

Uplúhavit se = *uplouhati*. Mor. Tč.

Uplukať, abwaschen. — **co.** Voda ticho břehy upluče, uplukuje. Na Ostrav. — **co odkud:** blato **z** gatí. Ib. Tč.

Uplundrovati, ausschelten, beschimpfen. — **koho jak:** hanebnými slovy. Mel. o por. IV.

Upluskati = *uplúskati*, beplätschern, besudeln. — **co čím:** blatem. Na Ostrav. Tč.

Uplúť, *uplúvať*, abspucken. — **abs.** Uplúvá krev. Ostrav. Tč.

Uplvání, n., das Bespeien, Bespucken. Jde do Jerusalema na zrazenie, bičovánie, u. a umučenie. Hus I. 238., II. 78. (Tč.).

Uplvaný; *-án, a, o*, bespuckt. On pro ny hřiešné chud byl, pohaněn, oblúpen, uplván, zbičován i ukřižován; Falešní proroci straší se jmenovati Krista ukřižovaného anebo uplvaného. Hus I. 186., III. 312. (Tč.).

Uplvati, vz Upliti.

Úplynnosť, i, f. = *netrvalosť*, die schnelle Verfliegbarkeit, Entfliessbarkeit. Ú. času. L.

Úplynný, schnell verfliessend, verfliegend. Ú. čas, léta. Us. L.

Uplynouti, ul, utí; *uplývati*, fortschwimmen, fortfliessen; *utéci*, fortfliessen, ent-, verfliesen. — **abs.** Čas uplynul. Dnové života uplynuli. Ros. Naděje, příležitosť uplynula. Us. **Od** toho času již mnoho vody uplynulo. Us. — **kdy.** Čas při práci uplývá. Us. Tč. Vz Uplouti. Rok **od** té doby u-nul. Us. Kdo dva břehy v ráz chce chytať, daleko uplyne. Mor. Tč. Voda uplyne, láska pomine, jako lísteček na rozmarýně. Sš. P. 229. Tři a třicet let panování jeho již uplynulo. Ddk. III. 288. — **komu kudy.** A já ti uplynu preč po dunajíčku. Sš. P. 692. — **kdy.** Už ze dva měsíce u-li. U Rychnova. Musila přece nějaká chvíle **mezi** oběma dobami u. Sš. II. 236. **Od** zprávy o beznadějném stavu Seběslava až **do** skonání jeho u-ly skoro dva měsíce. Ddk. III. 87. — **jak.** Vodou (jako voda) u-lo, co mě těšívalo. Us. Co mě těšívalo, s vodou u-lo. Anth. Brt. 87., Er. P. 204. **V** radosti u-nul ten den **při** střelbě a hudbě. Us. Tč.

Uplynulý, verflossen. Uplynulá léta, entschwundene Zeiten. Us. Dch.

Uplynutí, n., die Verfliessung. Po u. jednoho roku přišla zpráva, *zbyteč.* m.: po roce. Brt. S. 3. vyd. 178. U. doby. Dch. Začež tento po u. čtyř let pohnán byl k zodpovídání (= po čtyřech létech). Ddk. IV. 88.

Úplyv, u, m. = *uplynutí*, das Ab-, Verfliessen. Ú-vem krve mizí i mé přízraky divé. Č. Pan. jez. 120.

Uplznouti, znul a zl, utí = *uplaziti*, kriechend zurücklegen, heraus-, entschlüpfen. — **co kdy.** Želv za hodinu uplzne tři piđě. L. — **komu odkud:** z ruky. Mor. Tč.

Uplžiti, il, en, ení = *plzkým učiniti*, schlüpfrig machen; *se*, schlüpfrig werden. — **se čím.** Kámen mlýnský se mletím uplží (křes ze sebe srazí n. pošlemí). Us. — **Jg.**

Úpně = *úpěnlivě*. Ú. prositi. Nár. bibl. V. 41., výti. Koll.

Upnouti (cf. Ujmouti), upnu, upni, upna (ouc), ul, ut, utí; *upíti, upiati, upati*, upial (upal), upiat (upat), upětí (na Slov. upatí); *upínati* = *zapnouti*, fest-, an-, zuknöpfen, zuhäfteln; *opnouti*, überspannen; *se* — *chytiti se*, sich fest anknüpfen. Jg. — **co:** ostruhy. Troj. Nemohu toho u. (opnouti). Us. — **co nač:** na přezku. V. Svůj zřetel na něco u. Šm. — **co, koho v co:** v pouta (lásky). Č. Ve způsoby cizí mateřštinu upínati. Kos. Ol. I. 70. — **co, se kde.** Upialo se seménko v smrti (chytilo se). Sych. Oči jeho se **na** něm upnuly. Šm. Živé slovo kazatelovo upíná se **v** mysli věřících. Němc. Kočka upiala se na haluzi; Fasole se upíná na lešení. Us. Šd. — **co komu.** Troj. Upal si hlavu (zamanul si). U Rychn. Črk. Vždycky si něco upne (si umíní) a pak to má v hlavě. Us. u Počátek. Zl. — **se.** Žito se krásně upíná (daří se, je jako břeh). U Rychnova. Msk. — **k čemu jak.** Upial se k tomu celou duší; Oko k tomu se upíná. Dch.

Upnutí, n. = *upětí*, die Festknüpfung.

Upnutosť, i, f. = *upiatosť, upětí*, die Festknüpfung. Rostl. III. a. 71. 7.

Upnutý; *-ut, a, o* — *upiatý*, festgeknüpft.

Úpný, wehklagend. Šm.

Upobiti, *upobíjeti*, beschlagen. — **co čím:** střechu šindelem. Us. Tč.

Upocení, n., das Schwitzen, der Schweiss. Až do unavení a u. pracovati. V.

Upocený; *upocen, a, o*, schwitzig, schweissig, von Schweiss bedeckt. U. ruce. D. Přišel celý u-ný. Šd.

Upočinouti = *odpočinouti*, ausruhen. St. skl. II. 20.

Upočívati = *odpočívati*. Hr. rk. 105., 113.

Upodívati se nač, gehörig anschauen. Na Ostrav. Tč.

Upodliti, il, en, ení = *podlým učiniti*. — co. Stav jejich (Galatův) upodlujíc. Sš. II. 47. — **co jak.** Tím činem svrchovaný dar milosti boží na kupné zboží snižuje a upodluje. Sš. Sk. 99. (Hý.).

Upodlízati se, darunterkriechen. — **se kam:** pod stůl. Mor. Tč.

Upodmètati, darunter wegkehren. — **kde:** pod stolem. Dost sem pod ním u-la, jak byl děckem a včil mě starou opustil. Na Ostrav. Tč.

Upodnebiti, akklimatisiren. Rk.

Upodobati se komu, bei Jem. Gefallen finden. — **komu.** To děvče se mi upodobalo. Na Ostrav. Tč.

Upodobiti, il, en, ení = *upodobniti*. — co. Pal. Dj. I. LVI.

Upodobniti, il, ěn, ění; *upodobnivati, upodobňovati*, ähnlich machen. — **co čemu.** Troj. — **se**, ähnlich werden. Us. — **se komu čím:** trpělivostí. Tract. 15. stol.

Upodsívati, absieben. — **co.** Us.

Upodstatnění, n., die Befugniss, Begründung.

Upodstatněný, *-ěn, a, o*, begründet, befugt.

Upodstatniti, il, ěn, ění = *umocniti, platnosti opatřiti*, Macht, Befugniss, Giltigkeit ertheilen. — **co.** Rk. — **co čím.** Us. Tč.

Upohlavkovati, mit Kopfstücken bedecken. — **koho.** V.

Upohlavy, die Dolany, něm. Oppolau, ves u Třebnice. PL. Vz Tk. III 130., Arch. I. 502.

Upohledávka, y, f., der Bedarf. Uher. Hrad. Tč.

Upohoditi, il, zen, ení = *upokojiti*, beruhigen, besänftigen. L.

Upochlebiti, il, en, ení, mit Schmeicheleien sättigen. — **koho.** L.

Úpoj, e, m. = *upojení*, das Berauschen. L.

Upojiti, vz Upájeti.

Úpojný = *opojný*, berauschend. L.

Upokládati, hinstellen. — **si co zač** za štěstí. Mor. Tč.

Upoklekovati, jede Weile niederknien. — **před kým.** Ostrav. Tč.

Upokludzati = *uproklízeti*, ein wenig Ordnung machen, aufräumen. — **co kam:** náčiní do komory. Na Ostrav. Tč.

Upokojení, n., die Beruhigung, Besänftigung, Befriedigung, Versöhnung, Ruhe. V. U. mysli. Kom. V bezpečném u. živ býti. Jel.

Upokojenosť, i, f., die Beruhigung, Zufriedenheit.

Upokojený; *upokojen, a, o* = *tichý, utišený, bezpečný*, beruhigt, befriedigt, ruhig. V. U. mysl, Sych., srdce. Kom. U. spor zase podnítiti. Us. Dch.

Upokojitelnosť, i, f., die Versöhnlichkeit. Bern.

Upokojitelný, versöhnlich. V. U. člověk, hněv = který lze upokojiti. — **U.** = *který upokojuje*, versöhnend, befriedigend, beruhigend. Oběť u. — Bern. — Jg.

Upokojitel, e, m., der Versöhner, Besänftiger.

Upokojitelka, y, f., die Versöhnerin.

Upokojiti, il, en, ení; *upokojovati* = *spokojiti*, mit Frieden beglücken, Frieden und Ruhe geben; *utišiti, smířiti*, stillen; *za dosti učiniti*, befriedigen, Genüge leisten, zufrieden stellen. Jg. — **co, koho, se:** zemi, V., nemocného (usníti), L., vojnu, moře, hněv, Us., svou žádosť, Kram., Hus I. 296., věřitele. D. Zpráva ta u-la mysli české. Pal. Dj. III. 3. 58. U. zbůření. Arch. III. 5. Upokojte se, vše se zase napraví. Ml. — **se kdy.** K večeru se vítr upokojil. Ml. — **se.** Zatím se upokojí hněv bratra tvého. BO. Nemôž se nikde u. Hus II. 103. — **se od čeho.** Hříešný se upokojí od trápenie ďáblova. Hus II. 359. — **co, koho čím.** Chč. 452. U. hlad chlebem, Sych., dítě kaší, Us., se sliby (*lépe* **než:** *s* něčím. Jg.). — **se v čem:** ve své zuřivosti, Háj., v mysli. Jel. Někoho ve všem u. (vyhověti mu). Mk. — **skrze koho.** Skrze něho (Krista) upokojeny sú všecky věci. Hus III. 100. — **koho, se s kým** = *smířiti se*. Bern. — **se z čeho.** On se upokojil z té urážky. Dch.

Upokojivý, beruhigend. Dch.

Upokojovati, vz Upokojiti.

Upokořiti, il, en, ení, *upokořovati*, demüthigen. — **se.** Starý se u-řil. Dbš. Sl. pov. I. 43. — **koho čím.**

Upokřikovati, nachschreien. — **se, na koho.** Us. Tč.

Úpol, u, m. = *zápas*, der Kampf. Úpol větrů. Hdk. Lum. V. 241.
Úpoleň, lně, f. = *zedničie lžice*, trulla, trolla. Lex. vet.
Úpolí, n., **úpola**, y, f. = *zápas*, der Kampf. Zlob.
Upolíčkovati = *upohlavkovati*, mit Kopfstücken bedecken. — **koho**, V., **jak: do** smrti. — **U.** = *dluhy upomínati*, Schulden eintreiben. Zlob.
Upolín, upol, u, m., rostlina, trollius, die Trollblume. Vz Rstp. 16., Čl. Kv. 280., FB. 70., Slb. 682. U. západní, europaeus, východní, asiaticus, otevřený, patulus, zkrášený, americanus. Rostl.
Upolínový, Trollblumen-. U. kořeny. Rostl. III. a. 38., 87.
Úpolník, úpolňák, a, m. = *pták kožnazdra*, parus silvaticus, die Schwarz-, Waldmeise; *polňák, štilipec, švihlík, skalník*, passer montanus, der Feldspatz. D., Pdy.
Upolykati se čeho, sich satt schlucken. Us. Tč.
Upomáhati komu v čem k čemu, helfen. Us. Tč.
Upomenouti (strč. upomanúti, strslov. upomęnąti), ul, ut, utí; *upomínati, upomínávati*, erinnern, mahnen; Schuld mahnen, einfordern, eintreiben. — **co, koho, se.** Upomenul ho (upamatoval). Ros. Tvrdě ho upomenul. V. U. dluh, V., D., dlužníky. BO. Paní má své správce u. Půh. II. 145. U. své šlechtice. Alx. 1117. — **koho oč:** o dluh. Jg. Když byl zemřel, u-ná papež jeho dědice o vydání sporných dolů. Ddk. V. 114. O to nemám od mé sestry u-nán býti; O ten list mají u. Jakubka. Půh. I. 283., II. 3. (II. 248., 312. Tč.). — **koho v čem.** Jg. — **koho z čeho:** z dluhu, Ros., z peněz. D. Nemají otce z viece u.; A z rúcha pánóv nemá upomínati. Sob. 84., 61. Když který póvod pohoní nebo upomíná z kterého práva. Kn. rož. 92. Černovec zabil řemeslníka, jenž jeho z nějakého dluhu upomínal. Dač. I. 201. Dal jej u. z dluhu. Pal. Dj. IV. 2. 369. Z víry a lásky neupomínal jsem ho nikdy. NB. Tč. 121. Mě neměla z ničeho u.; U. někoho ze dvora, z přímeří, z peněz, z ostatka, ze škod, ze slibu. Půh. I. 361., 370., 374., II. 21., 65., 140., 159. a j. (Tč.). Tehdy mě nemají z ničeho u. Arch. I. 143. U. z dluhů, ze slibu. Arch. I. 365., II. 29. (Šd.). — **jak.** Upomínaji (vyzývám) vy **pod** milostí. Hr. rk. 71., Výb. I. 209. — **čím, kým.** Který dědictvie žádati a z toho právem u. chce. NB. Tč. 203. Listem z peněz je u-nal; Když jej právem u-ne. Půh. I. 261., II. 3., 67., 159., 319. (Tč.). — **čeho.** J. tr., Dal. 84. Muož-li spravedlivě **vedlé** práva svého dědictvie u. NB. Tč. 203. Ktož by toho držeti nechtěl, ten toho upomínej základu, jakž mezi nimi položeno; U-ná ho svého díla. Půh. II. 221., 220. (Tč.). — **jak dlouho.** Neb jsme ho **ode** tří let o ten list jeho u-li; U-ná od jedenácti let ze škod. NB. Tč. 177., Půh. II. 140. — **co čím na čem.** Listem dluh na městě a na obci upomínají. NB. Tč. 70. — **koho proč.** Pro ten list mě přátelé u-nají. Půh. I. 373. — **kde.** Upomínal Hluška **před** námi z těch dluhů. NB. Tč. 195. Mě *právem* před pány u-nul. Půh. I. 354. — **koho, se nač.** Rk. Už se na to neupomenu. Já se ještě trochu na to upomínám. Us. Šd. — **koho k čemu: k** povinnosti. Vz Láti. Kn. drn. — **koho zač.** Ten jmá plnú moc a právo mě u. za službu i za škody. Arch. IV. 14., Št. — **se čeho, u koho, od koho** = *žádati od něho*, Jemanden um etwas erinnern, mahnen, von ihm etwas verlangen. U. se dluhu. Us. Tento od nich těch pět set dukátů se upomínal. Kom. Prot. 293.
Upomenutí, n., die Erinnerung, Mahnung, Forderung, Erforderung. U. dluhu, z dluhu. Jg.
Upomenutý; *upomenut, a, o; upomínaný; upomínán, a, o*, erinnert, gemahnt, eingemahnt, eingefordert. U. dluh. — **oč:** o dluh, o peníze. — **z čeho:** z dluhu. Jg.
Upomínací, Mahn-.
Upomínač, e, m., vz Upomínatel. — **U.**, *přístroj u kotla parního*, der Speiserufer. Zpr. arch. IX. 64.
Upomínačka, y, f. = upomínatelka. Jg.
Upomínaní, n., das Mahnen. Půh. II. 120.
Upomínatel, e, m., Kom., *upomínač*, e, m., der Ermahner, Erinnerer. Zdvořilý u. Pal. Dj. IV. 2. 348.
Upomínatelka, upomínačka, y, upomínatelkyně, ě, f., die Mahnerin, Ermahnerin.
Upomínati, vz Upomenouti.
Upomínavě, mahnungsweise. Hvls.
Upomínek, nku, m. = *upomenutí*, die Erinnerung. — **U.** = *dar na památku*, das Andenken. L.
Upomínka, y, f. = *upomenutí, památka.* Vz Upomínek. Pomocí jiných představ probuzené temné či z vědomí vystouplé představy slovou u-ky. Blř. K severu od Hradce leží pohorská ves Branka, bezpochyby jako u. na další čáru silnice. Ddk. IV. 133.
Upomírati, nach und nach absterben. Děti mu v roce u-ly. Mor. Tč.
Úpona, y, f., das Band. Jejíž ú. mdlé skráně osvěžením ovine. Dch.
Uponáč, e, m., v lodn., der Kneiphaken.
Uponáhliti se, sich beeilen. Na Slov. Tč.
Úpončitý, cirrhosus, když plocha nějaká úponkou se točí. Rostl. I. 92. b.
Uponíženě, demüthig. Jg.
Uponížení, n., die Demüthigung.
Uponíženosť, i, f., die Demuth.
Uponížený; *-en, a, o*, gedemüthigt, demüthig.
Uponížiti, il, en, ení, *uponižovati*, demüthigen, erniedrigen. — **se.** Bern. — **co kde.** Pred Bohom uponiž dušu a pred pánom hlavu svoju. Na Slov. Tč.
Úponka, y, f. = *ručička u rostlin*, die Ranke, cirrhus. Rostl., Kk. 24., 32. Ú. vyhlíží jako poprutka rozvilina, čili ručička, ale vyniká z listův anebo ústrojův listovitých n. př. u vikve, hrachoru, hrachu. Rst. 511. Ú., rozvilina = část niťovitá, šroubovitě vinutá, k zachycování sloužící, hned jednoduchá, hned rozvětvená; jest dílem přeměnou listovou, jak u vikví, hrachu, dílem osní, jako u révy. Čl. Kv. XXIX. Cf. KP. V. 155., S. N. — **Ú.** = *svlačec*. Na Slov.

Digitized by Google

Úponkatý, cirrhifer, rankentragend, úponkami opatřený.

Úponkovatý = *úponkovitý*.

Úponkovitý, rankenförmig, úponce podobný. Rst. 511.

Upopeliti, il, en, ení, mit Asche bestreuen. — **co kde**. Tč.

Upopíjeti, langsam trinken. Tč.

Upopřed, zuerst. U. udělej to a potom jiné věci. Mor. Tč. U. koho jíti, *upopředy* státi, vorn. Ib.

Úpor, u, m. = *upírání se, zpor, zpoura, zpurnosť*, das Wiederstreben, der Widerstand. Ros. V úpor vůli vaší jsem jednala. Nár. bibl. VII. 154. Ne z nějakého proti pravdě úporu. Šš. Sk. 109. — Ú. = *pažit, trávník*, der Rasenplatz. Ježíš sedě na ú-ru. Br. rk. 225. — Ú. = *místo, kde slunce se opírá*. Zde je veliký ú. slunce. Mor. Šd., D., Šš. Snt. 8. — Ú., rostlina, *vrabčí jazyk, truskavec větší, pýř*, elatine. Jg. Ú. přeslenatý, e. alsinastrum, pepřovitý, e. hydropiper, šestimužný, e. hexandra, třímužný, e. triandra. Čl. Kv. 1321., FB. 84., Slb. 626. — Ú. = *puchr*. Snad lépe: úbor. Us. u Klat. Kd., Kgl.

Úpoř, e, m., něm. Auporsch, ves u Teplice. PL.

1. **Úpora**, y, f., místní jm. Arch. III. 479.
2. **Úpora**, y, f. = *protivenství, nesnáz*. Kat. 1917.

Uporajitel, e, **uporajník**, a, m. = *marnotratník*. Na Slov.

Uporajitelka, y, **uporajnice**, e, f. = *marnotratnice*. Na Slov.

Uporajitelnosť, i, f. = *marnotratnosť*. Na Slov.

Uporajitelný, uporajný = *marnotratný*. Na Slov.

Uporajiti, il, en, ení, *uporajovati* = *promarniti*, verzehren, verthun, verschwenden. Na Slov.

Úpoříček, čku, m., rostlina, *chudobka, matečník menší, zapomenutka, sedmikrása*, bellis perennis, die Massliebe, Tausendschön, Gänsekraut. D.

Úporně = *urputně*, Plk., *setrvale, neústupně*, hartnäckig, widerspänstig. Kat. 2997. Zimnice se ú. vrací. Dch. Ú. na ně se obořili. Šf. II. 64.

Úpornice, e, f., die Widerspänstige.

Úporník, a, m., der Widerspänstige.

Úpornosť, i, f. = *urputnosť, úpor, zpoura*, die Halsstarrigkeit, Widerspänstigkeit. Kom., Šš. II. 93. Ale to nebyl účel toho svědectví, nébrž nutný následek a účinek jich nevěry a ú-sti. Šš. Mr. 58. (Hý.).

Úporný; *úporen, rna, o* = *urputný, zpurný*, widerspänstig, störrig. Kram., Č. Však srdce úporno králu. Rkk. 10. Koně vášnivého, sluhy úporného, ženy nestoudné bodejž nikdo neměl. Č. M. 392. Ú. bujnosť. Šš. Bs. 201. — **v čem**: v žádostech. Kom.

Úporovitý. Ú. rostliny, elatineae. Nz.

Úporový = *pažitový*, Rain-, Anger-. D.

Uporozuměti, ěl, ění, nach und nach zum Verständniss kommen. BO. — **čemu**. Us.

Uposbírati, überall auflesen. — **co kde, se čeho kde**. Us. Tč.

Uposedati, besitzen. Lakomstvím uposedáni. Mudr. 1529. Aby rozkošemi u. se nedal. Ms. Č.

Uposhověti, ěl, ění, sich gedulden. — **komu**. Us. Tč.

Uposkludzati = *pokliditi*, einheimsen. Dnes sme všecko z pola do stodoly u-li. Mor. Tč.

Uposlediti, il, zen, ení, *uposledovati* = *po zadu klásti*, einen hintansetzen, nachsetzen. — **co v čem**. Krok.

Uposlechnouti, chl, utí; *uposlouchati* = *rozkazem, radou něčí se říditi*, horchen, gehorchen, folgen. Ž. wit. 65. 19. — **abs**. Jestliže kdo co lepšího radí, povolný buď (uposlechni). Kom. J. 899. Móž přikázati kterémn kolivěk svému stvoření, a ihned uposlúchá. Hus II. 46. — **komu, čemu**. Uposlechl Bůh hlasu člověčímu. Ctib. — Ben. — **koho, čeho**. Já takové rady uposlechl; u. rozkazu, V., hlasu přítele. Us. Filipp uposlechl rady svého spojence. Ddk. VI. 47. Králova Milosť najmenšieho uposlúchal by, ktoby jeho Milosti k dobrému radil. Arch. IV. 145., Pal. Dj. IV. 2. 401. Uposluchachu bratřie řeči jeho. BO. Uposlúcháš-li všeho, budu s tebú. Bj. A oni uposlúchajíce toho i netbají; A uposlúchal jich. Hus I. 465., III. 251. (Tč.). Anjela uposlechl; Jeho rady u-chl. BR. II. 8., 13. a. — Dal., Plk., Troj., St. skl., Flav. — **čeho kdy**. Králi, uposlúcháš-li dnešnie den těchto lidí prosby? Pass. 2. (Hý.). — **koho v čem**. Věřímy, že nás v tom uposlechnete. Arch. I. 7. Našeho ve všem rozkazu uposlechnú. Arch. III. 386. V čemž když Harpagus uposlechl. Abr. z G. VII. 45. To sv. papež Řehoř, jehož v této řeči málo uposlúchají nynějšie kněžie. Hus II. 249. Neuposlechli v té zápovědi. V. — **se koho**. Us. Tč. — **jak: na slovo**. D.

Uposmívání, n., die Verspottung, Verhöhnung. BR. II. 270.

Uposmívaný; *-án, a, o*, verspottet. Aqu., Jel.

Uposmívati = *posměch míti z koho*, Jemanden verspotten. — **koho**. Jel. — **se z koho**. Na Ostrav. Tč.

Upósobiti = *upůsobiti*. BO.

Upospíšiti si s čím, sich beeilen. Us. Tč.

Upostaršiti, il, ení, nachkommen. — **s inft**. On neu-ší za mnou kosiť. Na Ostrav. Tč.

Upostibati, nach und nach einstecken. Na Ostrav. Tč.

Upostínati, nach und nach abhauen, köpfen. — **co**: všem hlavy. Us. Tč.

Upostírati, nach und nach abwischen. — **co**. Us. Tč.

Upostiti se, genug fasten. Dnes sem se dosť u-il. Us. Tč.

Upostrádati se čeho, dulden, büssen. Mor. Tč.

Upostřed = *uprostřed*. Mor. Tč.

Upostrkati, allmählig hineinstecken. Mor. Tč.

Uposvědčiti, il, en, ení, bejahen. — **co**. Šm.

Uposýlati se čeho komu, za kým, nachsenden. Us. Tč.

Upotáceti se, el, ení, taumeln. — **se kde.** U-cel se **po** cestě, až padl. Na Mor. Tč.

Upotáhati, *upotahovati se čeho,* lange ziehen. Mor. Tč.

Upotiskovati se čeho, weiter drücken. Dost sme se toho vozu u-li, ani sme jím hnuli. Mor. Tč.

Upotiti, il, cen, ení (na Slov. -těn, ění); *upocovati,* beschwitzen. — **co:** košili. Us. — **se,** schwitzen, in Schweiss kommen. V. I dali mu lékařství, aby se upotil. Pal Dj. IV. 1. 365. — **se kde:** pod peřinou. Jád.

Upotnati, in Schweiss gerathen. Káva se pálí, až upotná. Na Ostrav. Tč.

Upotřeba, y, f., die Verwendung. K službě a u-bě někoho vzíti. 1595.

Upotřebení, n. = *upotřeba.* Pravé u. písem starého zákona. Sš. I. 149. U. chloridu. Šp.

Upotřebený, gebraucht, verwendet. U. logika, angewandte Logik. Mark.

Upotřebitelný = *upotřebný.*

Upotřebiti, il, en, ení; *upotřebovati,* slovo nové (také v srbšt. a rušt.) = *potřebovati, obrátiti k čemu, užiti,* brauchen, gebrauchen, anwenden, sich bedienen. — **něco, šp.** m.: *čeho.* U. zbraní. Ddk. III. 232. — **čeho kdy.** Otakar **po** míru s Bavory uzavřeném mohl volně u. svých zbrojných sil; Jak velice odtud až **ke** konci běžícího roku upotřebováno bylo sil jeho od markraběte **na** venek. Ddk. V. 333., V. 330. (Tč.). — **čeho k čemu.** Aby (Lutherani) místa toho **k** ustrojení náuky své o všudypřítomnosti těla Kristova u. mohli. Sš. Sk. 42. — **se k čemu jak.** **Podlé** všeobecného významu svého může se výrok ten k rozličným vývodkům u. Sš. II. 58. (Hý.).

Upotřebniti, *lépe: upotřebiti.*

Upotřebný, *lépe: upotřebitelný,* anwendbar, zum Gebrauche. Jg.

Upotřebování, n., die Verwendung. Němc.

Upotřebovatelný, anwendbar. Mus. X. 354.

Upotvořiti, il, en, ení = *něco potvorného, hloupého, šelmorského učiniti.* — **co.** Ostrav. Tč.

Upotýkati se = *do unavení se potýkati,* sich müde kämpfen, abbalgen. — **se s kým.** Jg.

Upouštění, n., das Ab-, Nachlassen. Dch.

Upouštěný; *-ěn, a, o,* ab-, nachgelassen.

Upouštěti, vz Upustiti.

Upoutanosť, i, f., die Fesselung, Abhängigkeit. Zákonem poznal člověk svoji pod hříchem u. Sš. II. 28.

Upoutati, fesseln, umschlingen, verwickeln, verstricken. — **co, koho.** U-la jeho oko i duši. Us. Vzala mi srdce, oči u-la. Us. Hochova tvář oči dívčiny **k** sobě u-la. Tbz. — **koho čím k čemu.** To dítě u-lo svým žitím i matku k novému životu. Bes. mlád. (Tč.). — **kam.** Málem by mne byla v něžná a zlatá pouta u-la. Sš. Sk. 280. U. **do** želez. Tč. — **si koho:** hocha. Us. — **koho v čem.** V omylných nadějích u-tal nás svět. L.

Upoutiti = *upoutati.* Pl.

Upovědomělý, sich bewusst, erfahren. — **v čem:** ve svém oboru. Pcht.

Upovědomění, n., das Bewusstsein. Pcht.. Mus.

Upovědomiti, il, en, ení, bekannt machen, zum Bewusstsein bringen. — **si co.** Aby u-mil si slabotu svou. Sš. Sk. 108.

Upovídati si co = *uříkati.* Jak jste si to u-li? V Kunv. Msk. — **se čeho,** erzählen. Tč.

Upovinniti, il, ěn, ění, zur Pflicht machen, nöthigen. Čas. duch. V. 356.

Upovrci, vrhu, vrhl, vržen, ení = *zavrci, odhoditi.* — **co.** Jel.

Upovodzati = *provoditi,* genug führen — **kudy: po** poli. Ostrav. Tč.

Upovstati, halb aufstehen. Mor. Tč.

Upovšechniti, il, ěn, ění; *upovšechňovati* = *zobecniti,* verallgemeinen. - **co** Rostl., Šf. U. zákon. Pal. Dj. IV. 1. 421., V. 1. 381. — **co jak.** Aby takto (smrtí svou) život božský u. mohl. Sš. J. 202.

Upovzdychati si, oft aufseufzen. — **proč:** hořem. Tč.

Upozaditi, il, ěn, ění, *upozaďovati* = *do zadu postaviti,* in den Hintergrund stellen. — **co.** Upozadiv všechny jiné ohledy. Koll. Cestp. I. hl. 1. U-dil všecky jiné snahy. Pal. Dj. III. 1. 7., rozmysly. Ib. IV. 2. 438. (Šd.). — **čím.** Uherskými rozbroji a převraty u-děny a zastíněny jsou české. Pal. Dj. V. 2. 493. — **co kde.** Ty myšlénky, ač smíme-li tak mluviti, u-ly veškero počítí hladu **u** Pána. Sš. J. 74. Nabytá naděje, dosíci první koruny ve křesťanstvě, u-dila u toho knížete všecky jiné ohledy. Pal. Dj. II. 1. 414. Nebezpečí od Turkův u-lo **v** myslech pánův uherských všecky jiné ohledy. Pal. Dj. IV. 1. 10. U. něco **za** něčím. Pal. Dj. — **se kde oč proč. Na** cestě jsme se u-li **pro** špatné povětří o půl hodiny, haben uns verspätet. Us. Tč.

Upozditi, il, ěn, ění, *upozďovati* = *zpozditi,* verzögern, hemmen. — **co, se oč:** o několik let. Rk., Pís. slov. — **abs.** Hodiny upozďují, gehen spät. Ostrav. Tč.

Upozornění, n., das Aufmerksammachen, die Lenkung der Aufmerksamkeit auf etwas. Dch. Vz Upozorniti.

Upozorněný; *-ěn, a, o,* aufmerksam gemacht. Vz Upozorniti.

Upozornitel, e, m., der Jemanden aufmerksam macht. Us.

Upozorniti, il, ěn, ění; *upozorňovati,* slovo nové; neužívajíce slovesa *pozorniti,* nemůžeme dobře říci *upozorniti;* **říkáme:** *připomenouti někomu něco, zraky n. pozornosť něčí k něčemu obrátiti, pozorným učiniti* a p., aufmerksam machen. — **koho nač:** na vady a nedostatky. Us. Aby u-nil na důležitosť výroku. Sš. I. 105. Ale chci jen na jedno u. Pal. Rdh. III. 100. Tento prvním byl, jenž u-nil na veliké nebezpečí hrozící Europě se strany Tatarů. Ddk. V. 224. (Vl. 5.). — **kde nač. V** níž (v synodě) hlavně na tresty pro zpozdilé křiklouny a zbojníky ustanovené bylo u-něno; Ve své závěrečné řeči u-nil na vydatnou pomoc. Ddk. IV. 291., III. 138. — **k čemu.** U-me **k** tomu, že . . . Us. Dch.

Digitized by Google

Upozorovati co kde, bemerken. Us. Tč.

Upožehnati, *upožehnávati,* segnen. — **koho kde.** Upožehnávajú ťa na těle i na duši. Na Slov. Dbš. 44.

Upracovaný; *-án, a, o,* durch Arbeit ermüdet, abgerackert. V. Už je celý u-ný. Us. Šd. U. mysl. Jel.

Upracovati = *udělati,* abarbeiten, fertig arbeiten, erarbeiten; *pracováním unaviti,* ermüden; **se** = *unaviti se,* sich er-, abmüden, sich müde arbeiten, zu Tode arbeiten. Us. Upracovavše se lovení nechali. BR. II. 215. b. — **co.** Co dnes upracuje, zejtra jakoby to našel. Ros. Ruce katů svých upracoval (unavil). L. — **se čím:** kopáním, Us., cestou. Leg. — **se s kým.** Br.

Upřáhání, n., die Einspannung, Gewöhnung ans Joch.

Upřáhanosť, i, f., die Gewöhnung ans Joch. Jg.

Upřáhaný; *-án, a, o,* eingespannt, zahm, gezügelt; *neupřáhaný,* zügellos. BR. II. 708. a. (Šd.).

Upráhati, vz Uprahnouti.

Upřáhati; *upřáhnouti,* ul, ut, utí (zastr. *upřici,* upřahu n. upřehu), upřáhl, upřažen n. upřežen, ení = *zapřáhati,* vorspannen, ans Ziehen, ans Joch gewöhnen. — **koho:** hovada, Martim., koně. Háj. — **v co.** Biancof.

Uprahlosť, i, f. = *usmahlosť,* die Dürre, Austrocknung durch Hitze. Jg.

Uprahlý, dürr, ausgetrocknet. U. země. Us. — **čím:** horkostí. V.

Upřáhlý = *ústupný,* nachgiebig. U. předsevzetí. Drsk. Cf. Upřahaný.

Upřáhnosť, i, f. = *upřáhanosť.* Ros.

Uprahnouti, hnul a hl, utí, *upráhati,* ver-, ausdörren. — **čím:** země horkem uprahla (se vysušila). Us. Lid hladem upráhá (prahne). Šš.

Upřáhnouti, vz Upřáhati.

Uprachnivěti, ěl, ění, morsch werden. — čím. Tč. — **kde od čeho:** prkna mokrem, od mokra **na** dvoře, na jednom konci u-la. Us.

UpranČiti, il, en, ení, vz Prančiti. U Olom. Sd.

Upranec, nce, m., der Geprügelte. Veleš.

Uprání, n., die Durchprügelung, Schläge. Obecné to zdání: zlosynu sluší u. Č. M. 357.

Upraný; *-án, a, o,* abgeprügelt.

Uprasiti, il, en, ení, werfen (von Schweinen). U-lo se nám sedmero selátek. Tč.

Upráskati koho čím: práskáním ubiti, zu Tode peitschen. Jg. — **se** = *podělati se,* sich bemachen.

Uprásti, vz Upřísti.

Uprášení, n., die Bestaubung.

Uprášený; *-en, a, o,* bestaubt, voll Staub. Přišel celý u-ný. Us. Šd.

Uprášiti, il, en, ení, *uprašovati* = *prachem pokryti,* ver-, bestauben. — **co komu;** si šaty. Us. — **se čím kde:** prachem **v** domě se u. Br.

Uprašivený; *-en, a, o,* angesteckt, räudig.

Uprašivěti, ěl, ění, räudig werden. Bern.

Uprašiviti, il, en, ení, räudig machen, mit der Räude anstecken. Jg. — **co.** Jedna ovce celé stádo u-ví. Tč.

Uprašovati = *utíkati.* Cf. Prášiti.

Upratati, *upratovati,* na Slov. = *ukliditi,* abräumen. Bern. — **co:** jizby. Vz Upratúvat.

Uprati, uperu, pral; *upírati, uprávati* = *ubiti,* abprügeln, mit Prügeln bedecken; *práním dobyti,* herausprügeln, durch Schläge erhalten; *umyti,* abwaschen; *práním přemoci,* besiegen (durchs Schlagen, Ringen). — **koho:** nepřítele; Blázen nebývá moudrý, leč ho uperou; Když blázna uperou, teprv sobě usrozumí. V. Že ho uperu (přemohu)! Bern. — **čím:** kyjí. V. Když nechtěl uposlechnouti, upral jej holí opatskou. Bls. 20. — **jak:** bez příčiny. Bern. — **čeho:** ten toho upral (vypral; i. e. mnoho aneb málo, neurčitou měrou).

Upratúvati, vz Upratati. — **kde.** Kráľovna voľač riadila a u-la **v** chyži. Dbš. Sl. pov. I. 393.

Úprava, y, f. = *upravení,* die Zubereitung, Zurichtung. Ú. polí (orání, hnojení, zasévání, vláčení). Jel. Polím dáti ú-vu. D. Ú. vinic (kopání, hnojení, vyřezávání, vysazování). V. Ú-vu (hnůj) na pole voziti. Us. Ú. půdy, mazání, die Schmiervorrichtung. Šp. Ú. vojenská, die Rüstung; Zevnitřní ú. tiskopisů, äussere Ausstattung von Druckschriften. J. tr. Ú. sazby, Regulirung des Tarifs, vlasů, divadelního kusu, die Inscenesetzung, ve skvělých barvách, masti, Zubereitung; něco v ú-vě udržovati, in Stand halten. Dch. Ú. provozování, die Betriebsvorrichtung; úprava blány panenské (švem), hymenorrhaphia, Nz. lk., setby, die Saatbestellung, Šp., papírnictví, Žv., půdy, die Bestellung des Bodens, ú. hnoje v chlévě a na hnojišti. Pta. Žádným článkem tu nevládne pitvořivá ú. Č. Ú. přechází v přístrojnosť, vlodí-li se na loď mužstvo. Kpk. Předchozí domluvy táhnoucí se **k** nové u-vě následství v říši české; V této ú-vě veden jest od kata za bradu třikrát po trhu pražském; Ú. jeho (kostela) k službám božím náleží biskupovi. Ddk. II. 176., 420., III. 28. (Tč.). Dokonalá ú. věřících. Šš. II. 116. Ač pak smutečné ú-vy ony se dály. Šš. Sk. 93. — **Ú.** = *cvičení, vzdělání, zlepšení,* die Bildung, Pflege. To **k** ú-vě lidského života přísluší. Jel. — Vš., Jg. — **Ú.** *sukna,* die Appretur. Úprava prádla, die Wäscheappretur. Dch. — **Ú.** *do vína,* der Einschlag. D. — **Ú.** *jídel, koření* atd., das Gewürz, die Zuthat. Neumí dáti pokrmům úpravy. Sych. Sůl je nejlepší a nejužitečnější ú. jídla. Šš. II. 229. Dal hubě ú-vu (dobře mu jde). — **Ú.** = *jídlo slušně upravené,* die Kost, Speise, Zuthat, Nahrung. V. Kdybych dále vězněm ostával, nevím dali-liby mi ú-vu jísti a píti aneb služebníka, který by mne opatroval. Skl. V. 95. — **Ú.** = *ozdoba, okrasa,* die Zierde, Pracht, der Putz. Jel., Br. — **Ú.** = *poslední pořízení,* das Testament. Ž. wit. 24. 10. a j.

Upravárna, y, f., die Aufbereitungswerkstätte. S. N.

Úpravce, e, m., der Zubereiter, Organisator. Šd., Šš. J. 27.

Upravda, y, m., původní jméno císaře Justiniana, rodem Slovana. Dch.

Upravdění, n. = *zpravdění, potvrzení*, die Bestätigung, Bewährung, Verifikation. Nz. Nauky ty odtud dovršení, ujištění a u. svého dosahují; Listům a veřejným písemnostem se pečeť přidává na u. jich. Sš. L. 6.; II. 86. (Hý.).

Upravděný; *-ěn, a, o*, bestätigt, bewahrheitet. Us.

Upravditel, e, m. = *potvrditel*, der Gutheisser, Billiger. Na Slov. Bern.

Upravditi, il, ěn, ění; *upravďovati* = *potvrditi, že pravda jest*, bestätigen, bewahrheiten; *schváliti*, gutheissen. Bern.

Uprávěč, e, m. = *úpravce*. L.

Upravení, n., die Herrichtung, Regulirung, Berichtigung, Instandsetzung, Adjustirung, Instruirung, Zurichtung. Dch., Ž. wit. 118. 91. U. pole, vinice, Us., duše n. těla. Jel. U. hvězdárny, lodí, pozemkové daně, knihy, die Ausstattung des Buches; divadelní kus v novém u., neu in Scene gesetzt. Dch. U. řek, die Flussregulirung. J. tr. U. sepsaných nových vložek desk zemských, Richtigstellung der neuverfassten landtäflichen Einlagen. Dch. Listina o u. hranic. Ddk. IV. 32. — U. = *poslední pořízení*, das Testament. Vz Úprava. Ž. wit. 49., 16.

Upravenosť, i, f., die Instandsetzung. Šm.

Upravený; *upraven, a, o*, zubereitet, zugerichtet, ausgestattet, hergerichtet, in Stand gesetzt. U. země, jídla. Jídlo prosté ale chutně u-né. Způsob života přísně u-ný, streng geregelt. Dch. Stát slovanský u-ný po způsobě křesťanském a národním. Ddk. II. 110. — **čím.** Ráj.

Upravidelniti, il, ěn, ění = *podlé pravidel uspořádati*, regeln, reguliren. Kmp., Šm.

Úpravinka, y, f., die Nippsache. Dch., Šm.

Úpraviště, ě, n., der Adjustirungsraum. Čsk.

Upravitel, e, m., der Zubereiter, Appreteur. U. tlaku, der Druckregulator. Šp.

Upraviti, il, en, ení; *upravovati*, zubereiten, zurichten, anrichten, arrangiren, richtigstellen, bereiten, ausstatten, in Stand setzen. — **abs.** Už je upraveno (jídlo je na stole), es ist angerichtet. Us. Dch. — **co**: krmi, zemi, pole (orati, kopati, vláčeti atd.), Us., své tělo (opatrovati, ošetřovati), Jel., cestu k někomu. Měst. bož. U. trám, abtrumpfen, Nz., opravovati zemiu (spravovati), Dal. 45., oběd, jídlo, postavení, die Stellung herrichten, divadelní kus, in Scene setzen, Dch., léky. Nz. lk. Ten tě tam u-ví (ukáže ti cestu). Němc. VII. 137. Postavení biskupů k panovníkovi u. Ddk. III 239. — **co komu.** U. si podušku, vlasy, nemocnému postel. Dch. Vlastnímu pánu u. cestu. Ddk. VI. 78. — **proč**: kus pro divadlo u. Us. Dch. — **co jak.** Až byste mravy své podlé ní (nauky Kristovy) u-li: Život svůj dle Krista u. Sš. II. 50., 97. (Hý.). Nelze mu u. tváře v příjemnější barvu. Čes. vč. — **co, se k čemu.** Tím se u-ly mysli posluchačů k vyslyšení od Barnaby a Pavla nových důkazů; Dle té vlády všecko spolem a věci jednotlivé **k** spáse upravuje. Sš. Sk. 179., I. 95. (Hý.). Upravili ma teda **k** vám, že mi adaj vi buděte veďjeť o ňom dač povjedať. Er. Sl. čít. 53. U. se k modlení. Sš. — **kdy.** Blažen, kdo **za** noci se **k** modlení upravuje. Sš. Sk. 196. Otakar chtěl ještě **před** korunováním u. nástupnictví v říši. Ddk. V. 343. — **co, koho, se čím.** Bůh blahoslovenou pannu všemi u-vil ozdobami; Bůh milostí svou k věčné slávě a cti upravuje lidi. Sš. L. 16., I. 104. Státoprávní smlouvy, jimiž následkem bitvy u Chlumu 1126. poměr říše českomoravské k císaři německému byl upraven, byly překotány; Poměr biskupa k jeho metropolitovi u-ven jest zákony církevními. Ddk. IV. 86., 267. (Tč.). — **co na jak dlouho.** Poměr Moravy k Čechám a k Německu u-ven byl **na** dlouhá léta. Ddk. IV. 104. — **co nač.** Vystavěli budovu a ji na nemocnici u-li. Ddk. V. 193. — **co kde.** Pokoj **v** zemi. Dal. — **se v čem.** U. se v něčem (ve zlém = *zdokonaliti se*, sich vervollkommnen). Měst. bož. — **co kam.** U. své hbité údy **do** proudu. Č. Upravuji došek slámy do šatů zemských. Sš. P. 767. Aby každý měšťan každého endzieho do královského domu u-vil. Dbš. Sl. pov. I. 189. — **se s kým** = *spraviti se, pořádnosť činiti*, sich ausgleichen. Us.

Úpravna, y, f. = *kde se co upravuje*, die Appretur-, Zurichtstube, das Regulirungshaus. Berg. Ú. vozní, die Wagenmontur. Dch.

Úpravně = *s úpravou*, prächtig, herrlich, köstlich, wohl zubereitet. Ú. lid na vojnu vystrojiti, Smrž., jídla strojiti, Zlob., dům postaviti. Sych. Ú. mlíti. Šp. Po zemi sto Turků ú. připravených proti nám přijelo. Vrat. Čechové strojili se velmi ú. k roku svatomichalskému do Vídně. Pal. Dj. IV. 1. 152.

Úpravní = *k úpravě náležející*, Appretur-. Berg. Ú. práce, Montirungsarbeit, f., lžíce, der Anrichtlöffel, věci, Adjustirungsstücke, pospoj, der Appreturverkehr. Dch.

Úpravnice, e, f., die Appreteurin.

Úpravník, a, m., der Appreteur. Šm.

Úprávniti, il, ěn, ění, rechtlich machen. L.

Úpravnosť, i, f. = *úprava*, wohlgeordnetes Wesen, Niedlichkeit, gute Zubereitung, Pracht, Köstlichkeit. Jg., Dch.

Úpravný = *upravený*, wohl zubereitet, stattlich, ausgerüstet, köstlich, prächtig. Ú. hody, řeč, V., jídla, D., pokoj, Paradezimmer, Dch., tříska, der Pustspan, Šp., krmě, mládenec, služebník, Jel., hostina (nákladní), Kom., vojsko, Br., večeře. Syr. — **v čem.** Město vší ve části velmi ú-né. Alx. 1099. — Ú. = *umělecký*, künstlich. Jg.

Upravovací stroj, Dressier-. Techn. Vz Upravovatel. U. náklad, Adaptirungsauslagen, stavba, -bauten, J. tr., čára.

Upravovadlo, a, n. = *upravovací stroj*, die Appreturmaschine. Šp.

Upravování, n., die Bereitung, Zubereitung. Jg.

Upravovatel, e, m., der Zubereiter, Regulator atd., vz Upraviti. U. tlaku, der (Gas) Druckregulator. Šp.

Digitized by Google

Upravovati, vz Upraviti.

Úpravověda, y, f. Ú. rolnická (rolnictví), die Ackerbestellungskunde, der Ackerbau, die Agrikultur. Obsahuje ú-du lučební či chemickou a mechanickou. Ú. mechanická jedná o vzdělávání půdy, ú. lučební jedná o hnojivech a o hnojení. Pta.

Uprázdnění, *uprázněni*, n., das Vakantwerden, die Musse. K uzdravení jemu třeba úplného u. (Musse). Dch. Žádného ú. nemíti. V. U. míti od něčeho. Jel. Vyšší stupeň u. dotčeného. Sš. II. 166. Po desítiměsíčném n. té stolice. Ddk. III. 172. (II. 355.).

Uprázdněný; *-ěn, a, o,* vakant, leer, offen. U. místo. Dch. U. trůn náležel nejbližšímu příbuznému; Soběslav u. úděl olomoucký knížici Václavu odevzdal. Ddk. II. 121., III. 18 (Tč.). Někoho na u-né místo dosaditi. Us.

Uprázdniti, il, ěn, ění; *uprazdňovati* = *prázdným učiniti*, leer machen, entledigen. — **abs.** Byl-li jsem komu trnem v očích, ustupuji; zavázel-li jsem komu, uprazdňuji (= uprazdňuji se), Platz machen. Kom. Je-li beneficium takové u-něno. Ddk. II. 315. — **co:** místo. Us. — **co komu:** někomu místo. Us., Br. — **sobě** = *čas, kdy sobě učiniti*, sich Musse machen, nehmen. Plk., Šm. — **si před kým:** *s krku ho zbýti*, sich frei, leer, los machen, sich entschlagen. Pláс. — **odkud:** z vlasti (utéci). V. — **se** = *dáti si na chvíli.* Drobet se u. Št. Uprázdněte se! Us. Sš. Nemohu se u. Bude-li možná se u. Sych. — **se kam (k čemu, nač, na jak dlouho, kdy).** U. se k modlitbě. Št. K věcem a záležitostem duchovním se u.; Že po těch nebezpečných čtrnáctero dní ani ku pořádnému jedení se u. nemohli. Sš. Sk. 208., 287. (Hý.). Žádám vás, abyste se některý den tohoto týhodne ke mně sem u-li; Za to žádám, abyste se, pokud možno, k tomu u-li; Až sem se teprv k němu v tuto chvíli při příjezdu sem do Rousinova u-dnil. Žer. A právě v této době u-dnil se trůn český poznovu. Ddk. II. 346. U. se na modlitby, Sš. 65., 68., J. 101., na službu duchovní. Sš. Sk. 68. Na chvilku se k někomu u. Kram., Žer. U. se k dílu, Kram., k jídlu, Br., k učeným pracem. D. Žádný nemá sě tak přieliš poddati práci, by sě svým časem k službě božie neuprázdnil. Št. — **se komu:** Bohu. V. — **se od čeho:** od prací, Reš., od úřadu, Zlob., od světských žádostí. Št. — **se čeho.** Jakmile lidské srdce se u. hledí sebe a jiných tvorů. Sš. Sk. 19. Pán všem příklad dal, kterak hluku města se druhdy u. a v samotu ustoupiti přijde. Ev. Mat. 106. — **čím.** Smrtí Oty sličného u-no jest knížectví olomoucké. Ddk. II. 317. — **kdy kde.** Víme, že smrtí Jaromírovou uprázdnila se biskupská stolice v Praze. Ddk. II. 332. — **aby.** Nemohl u. se, aby opustil říši svou na delší čas. Pal. Dj. V. 2. 371.

Uprázdeň, dně, f. Čas ponížení, u-dně či kenosy Páně. Sš. J. 362. (Hý.).

Uprazdňování, n., vz Uprázdnění. U. se k modlitbám. BR. II. 192.

Upražiti, il, en, ení; *upražovati*, braten, rösten, dörren am Feuer. V. — **co, se (kde):** mouku, D., pučálku na pánvi, Us., rudu, Vys., kávu. Upražiti něco v másle, V., kávu v bubínku. Mohl by se člověk na tom slunci u. Ros.

Uprcaný; *-án, a, o* = *zaprcaný*. Us. Šd.

Uprcati, befurzen, bekacken. — **co:** kalhoty. Tč.

Uprcnouti se = *uprdnouti se*. Us. Šd.

Uprcovati, zeitweise furzen. Co u-ješ? Us. Tč.

Uprdeliti se = *posaditi se*, sich setzen. U Jižné. Vrů.

Uprděti se, sich gehörig ausfarzen; gehörig plauschen. Na Ostrav. Tč.

Uprdnouti se, dl, utí, einen Furz lassen. V. Lepší zdraví nežli ctnosť, uprdni se, co budeš moct. Prov.

Uprdnutí, n., der Furz. V.

Uprdolenosť, i, f. = *uplkanosť*. U Olom. Šd.

Uprdolený; *-en, a, o* = *který pořád prdolí, uplkaný, plkoš.* Mor. Brt., Šd.

Upřebírati se, gehörig bewegen. — **čím.** U-ral se nohama, až tam došel. — **se čeho,** klauben. Ostrav. Tč.

Upřebodati čeho, durchstechen. Mor. Tč.

Upreclikovati si vlasy, kräuseln. Ostrav. Tč.

Upréčiti = *upříčiti*. Na Slov. Jg.

Uprečník, a, m., der Bestreiter. Na Slov. Bern.

Uprečnosť, i, f., die Streitsucht. Na Slov. Bern.

Uprečný, streitend, streitsüchtig. Na Slov. Bern.

Upředati = *uprodati*. Na Ostrav. Tč.

Upředčení, n. = *ukvapení*. Sš. Mt. 25.

Upředčiti, il, en, ení = *předstihnouti, předejíti*, zuvorkommen. — **koho.** Pán znaje úmysl jeho u-čil jej. Sš. Mt. 245., J. 28. (Hý.).

Upředení, n., vz Upřísti. Sš.

Upředený; *-en, a, o,* gesponnen. U. niť.

Upředitel, e, m., der Vorgänger, Vorläufer. L.

Upřediti, il, ěn, ění = *napřed jíti*, vorausgeben; *předstihnouti*, vorkommen, voreilen. — **koho v čem.** L. Druh druha u. usiloval. Sš. L. 120. (Mt. 210., J. 28. — Hý.).

Úpředkem, im vorhinein. Šm.

Upředkládati se komu čeho, genug vorlegen. Mor. Tč.

Upředstírati se komu čeho = ausbreiten; *vytýkati*, vorwerfen. Mor. Tč.

Upředu, vz Upřísti.

Upřehlídati se čeho, genügend durchschauen, mustern. Na Ostrav. Tč.

Upřechodzati se, oft durchgehen. U-li sme se dosť přes ten led a přec sme nepřepadli. Na Ostrav. Tč.

Upřejímati se, sich satt überschlagen. — **čím:** rukou. Ostrav. Tč.

Úpřeka, y, f. = *odpor*, der Widerstand. Aby vývodkům těm nesličným v ústrety a úpřeky vyšel. Sš. I. 49. Není zajisté toho utajování příčinou, žeby pověrnosti ve stříc a ú-ku vejíti hodlal. Sš. Mr. 33.

Upřekládati se čeho, genug ordnen, überlegen. Tč.

Digitized by Google

Upřekúsati se čeho, genugsam durchbeissen. Mor. Tč.
Upřelamovati se čeho, entzweibrechen. Mor. Tč.
Upřelišiti, il, en, ení = *příliš co učiniti,* zu viel thun, übertreiben. — **co.** Výb. I. 736.
Upřelívati se čeho, übergiessen. Us. Tč.
Upřémnosť, i, f. = *upřímnosť.* Arch. II. 41.
Upřémný = *upřímný.* U. cesta (directa via). Tomáš, jenž slove u-mný (Dydimus). BO., ZN.
Upremovati = *prýmy obsaditi,* mit Borten besetzen; *ulíčiti,* ausschmücken. Jg., Ros.
Uprenclíkovati = *upreclíkovati.*
Upřeně hleděti, starr hinsehen. Us. Dch., Němc. U. (upřev zrak) na to hleděl. Us.
Upření, n., die Aufstützung, Richtung, der Einfall, der Vorsatz, das Verlangen; die Ab-, Verleugnung; der Widerstand, die Entgegenstemmung. Jg. U. na něco. Bern.
Upřený; *-en, a, o,* gestemmt, geheftet, starr gerichtet. S očima **k** zemi u-ma tam stál, unverwandten, unverrückten Blickes. Us. Šd., D. U-nýma očima na někoho hleděti. D. Není sem na to u-ný, dazu bin ich nicht gezwungen. Na Slov. Bern. Vz Upříti.
Upřeplavjati se koho přes řeku, genug überführt haben. Tč.
Upřepravjati se koho na člunu přes řeku, genug überführt haben. Na Ostrav. Tč.
Upresovati, *lépe: ulisovati,* ein-, aus-, abpressen.
Upřestříhati se čeho, genug durchschneiden. Na Ostrav. Tč.
Upřestrkati se čeho, genug durchstechen. Na Ostrav. Tč.
Upřetahovati se čeho, genug durchziehen. Tč.
Upřeti = *upříti.* Na Slov. Jg. U Opavy. Klš. — **co nač:** oči. Klš.
Upřetí, n. = *upření,* das Heften, Stemmen. Na Slov. Bern.
Upretovati, zastr. = *upraviti,* bereiten. Kuch. knih.
Upřetřásati co, durchschütteln. Na Ostrav. Tč.
Upřetý; *-et, a, o* = *upřený,* geheftet, gestemmt. Na Slov.
Upřezývati koho, beschimpfen. Tč.
Upřezžínati, alles durchschneiden. Tč.
Úpřež, i, f. (rus.), das Pferdegeschirr. Rk.
Upřeždímati se čeho, genug durchwinden. Na Ostrav. Tč.
Upřežení, n., die Vor-, Einspannung. Jel.
Upřežený; *-žen, a, o,* ein-, vorgespannt. — **do čeho.** Kůň do vozu u. Jel.
Upřežívati se čeho, genug durchkauen. Ostrav. Tč.
Úprch, u, m. = *uprchnutí, útěk,* die Flucht. Ros. Z oněch přemnohých, kteřížto na ú chu svém evangelium kázali; Zdáli se mu úprchem Petrovým býti vinni. Sš. Sk. 95., 146. (Hý.).
Uprchati, vz Uprchnouti.
Uprchlec, lce, m. = *uprchlík, zběh.* S. N. XI. 253. Meškal co u. při dvoře tchána svého. Ddk. II. 83. (398., 370. — Tč.).
Uprchlenec, nce, m., *lépe: uprchlec* = *zběh, běhlec, poběhlík,* der Flüchtling. Jg.
Uprchlictví, n., die Fahnenflucht. Dch.
Uprchlík, u, m., der Entlaufene, Flüchtling. Us. Dch. U. vojenský, zběh. S. N. XI. 253., Dch., Ddk. III. 294. U. při dvoře Gejzy; Mezi ruskými u-ky byl také velkokníže kyjevský. Ddk. III. 260., V. 219. (Tč.).
Uprchlý = *který uprchl,* der Entflohene. Tu i tam jal se lid loupiti, vnikaje do příbytkův u-chlých. Ddk. II. 416. Strany *pořekadel a přísloví* vz: *Pata, Pírko, Pták, Škrrné, Vyhráti, Vypadnouti.* Lb. — **U.** = *prchlivý,* heftig. Na Slov. Tč.
Úprchnosť, i, f., vz *Úprknosť.*
Uprchnouti, chl, utí; *uprchati, upršeti,* el, ení, wegfliehen, entweichen, entwischen, davonlaufen. — **abs.** Má radosť uprchala. Kam. Krásná růže uprchá. Zlob. — **odkud: od** matky. Rk. — **odkud jak: z** města *povozem.* — **(kdy) kam.** Dne 28. června uprchl papež **do** Civitavecchie; Svatopluk uprchl **k** svému švakru. Ddk. V. 251., III. 279. — **odkud kdy kam s kým.** Tento Hubald uprchl co jinoch **ze** školy lutyšské; R. 1155. Oldřich uprchl z vlasti **se** svými přívrženci **do** Polska. Ddk. IV. 188., III. 212. (Tč.).
Uprchnutí, n., das Entlaufen, die Flucht. U. vody, das Verfliessen des Wassers. Šp.
Úprchný = *úprkný.* Na Slov.
Uprchovati = *poprchávati.* Na Ostrav. Tč.
Upříčiti *(upřéčiti),* il, en, ení = *příti, upírati,* bestreiten, streitig machen, besiegen. Na Slov. Bern.
Upříditi, vorausgehen. Hodiny u-ly se o 5 minut. Ostrav. Tč.
Upříjemniti, il, ěn, ění, angenehm machen. Rostl. III. b. 42.
Upříkazovati se komu, oft genug ermahnen. Us. Tč.
Upříkladně, zum Beispiele, beispielshalber. Us. u Berouna.
Upříkřiti, il, en, ení = *příkrým učiniti,* streng, scharf machen; *příkrým býti,* entgegen sein, hart begegnen. Jg. — **čeho.** Aniž jest upříkřil řečí svých. Ben. — **(čím) čemu.** Upříkřil jsi jeho božské velebnosti těmi slovy (urazils ji). Solf. U. hovadu. Rad. zv. U. komu. Bart. Nepodobné jest, aby pánu svému u-li. Arch. IV. 507. Je-li to slýchané, aby poddaní u-li pánu svému? Pal. V. 1. 235. — **komu proč.** Což jest skrze křehkosť mladosti své těm všem lidem z Prahy vypověděným upříkřilo. Bart. 229. 13. — **se** = *unáhliti se,* sich erzürnen, sich übereilen. Ros. — **se komu** — *omrzeti příkrostí,* Einem überdrüssig, lästig werden. L.
Upřílípjati co, ankleben. Mor. Tč.
Upřílišení, n., die Uibertreibung = *nadsázka, přepjatosť, přílišnosť.* Nz., Št. Pavel užívá toho židům obyčejného u. Sš. II. 26.
Upřílišený; *-en, a, o,* übertrieben. Obojí slovo zdá se býti u-né. Pal. Dj. IV. 1. 440.
Upřílišiti, il, en, ení = *příliš mnoho učiniti, nadsaditi,* übertreiben. — **co.** Us. — **se čím kde.** Král Otakar u-šil se, tušim, jeho návodem v témže sněmu. Pal. Dj. II. 1. 235. — **(se) v čem.** Št. N. 201., 52., Hus I. 131.

Upřílišniti, *upřílišňovati = upřílišiti.* Kos. Ol. I. 124., 129.

Upřímě = *upřímo*, gerad, geraden Weges. Za Bohem u. jíti. Br. U. proti někomu táhnouti. Ben. V. Protož řeč přená nemůž nikdy u. dovedena býti, leč má v sobě jistění zavřené. CJB. 403. A upříme k Hospodinu šla do nebe. Hus III. 161. — U. = *upřímně*, aufrichtig, herzlich. Téhož zdraví Vašnosti věrně a u. žádám. Žer. 339. Neupřímě se měl; Sám sebe u. miluješ. BR. II. 10., 99. a. Jsú někteří, jenž Krista káží, ale ne u. Hus III. 76.

Upřímiti, il, en, ení = *přímým učiniti*, ebnen. — **co.** Upřimte stezky Páně. Sš. L. 51. — **co kam.** Tu do budoucna zrak u-il. Sš. L. 135. (Hý.). — **U. se nač** = *velice zachtíti*, gelüsten, *na něčem svéhlavě státi.* Na Slov.

Upřimlouvati = *přimlouvati, kárati*, verweisen, zureden, zurechtweisen. — **abs.** Od židů byl u-ván, že lože nesl. BR. II. 314. (162.). — **koho.** Br.

Upřímně = *nelstně, neošemetně, bez přetváření*, aufrichtig, getreulich, treulich, offenherzig, redlich. U. všecko činiti, Kom., milovati, V., vystříhati. D. U. s někým býti. Star. let. Abych se u. (zrovna) vyznal. Dch. Jestli mě věrně miluješ, mluv ke mně u. Us. Šd. Kdyby král Vratislav byl přiznával se u. k ustanovením. Ddk. II. 333.

Upřímnec, ence, **upřímník**, a, m., der Aufrichtige.

Upřímněti, ěl, ění; *zupřímněti = upřímným se státi*, aufrichtig werden. Jg.

Upřímník, a, m., ein Aufrichtiger. Šm. Vz Upřímnec.

Upřímniti, il, ěn, ění, *upřímňovati; zupřímiti = upřímným činiti*, aufrichtig machen. — **koho čím.** Ros.

Upřímnost, i, f., die Aufrichtigkeit, Offenherzigkeit, Redlichkeit, Treuherzigkeit. Sprostnost a u.; Či tobě ještě není známá u., domácky se neukazuj. Kom. J. 927. U. k někomu zachovati. Pr. měst. V něčí u. se důvěřovati. Sych. Starodávná u. přestala. Bern. Chladnoucí u.; Dárek u-sti, kleine Herzensgabe. Dch. Důstojnosti — konec u-sti, honores mutant mores. Dch. U. k někomu míti. Er. P. 178. U. pěkná ctnost, ta bude trvat na věčnost; Milovalach tě z u-sti, podezřelach tě v nepravosti; Jenom, brabče, s u-stí, polámu ti všecke kosti. Sš. P. 72., 229., 697. (Tč.). Málo máš, málo dáš, len daj z u-sti. Dbš. 44. Věřím a za to prosím, že mne v té u-sti přijmete, v jaké já se vám otvírám. Žer. 322. Toť přeji s u-stí. Dh. 59. Bojím se, že v tom u-sti nenie. Arch. IV. 404. Kdož srdcem jest u-sti milovník. Kom. — *Strany přísloví* vz *Srdce, Věrný.*

Upřímný, -men, *mna, o = rovný, nekřivý*, gerad. U. sloup. Rvač. — U. = *nefalešný, otevřený, štědrý, bezelstný, prostý*, aufrichtig, unverstellt, offenherzig, offen, treuherzig, freimüthig, innig, inniglich. Jg. U. člověk co na srdci, to na jazyku má. Us. Tč. Dělal se upřímným. Dch. Bola to dzevčina srdca uprimného. Sl. ps 47. Ej dyž vypoví, bude jinší, budě děvčinka upřímnější; Proto je červená, že je u-ná. Sš. P. 230., 284. (Tč.). Nediv se řeči té u-né. Pal. Dj. IV. 2. 162. U-ným slova božího učitelem býti. V. U-ného srdce býti. V. U. vyznání, srdce, u. Čech, D., tvář (otevřená), Us., práce. Kom. Člověk u. všechněm jest osožný. Prov. — **ke komu.** Buď u-ným k druhým, bude i k tobě jiný takým. Bern. Aničko, dzěvečko, poviz mě věrně, ežli maš upřimne srdečko ke mně!; Bude-li má milá ke mně tak u-ná, otevře dvůr. Sš. P. 387., 784. Buď ke mně u-nej; Já jsem k tobě byl u. Er. P. 125., 181. Která má milého k sobě u-ného. Er. P. 491. — **komu.** Která má milého sobě u-ného, ta naříkat bude. Sš. P. 87. — **kde. Na** srdci upřímným býti. Smrž., Pr. — **čím.** Dobrý jest Bůh těm, jižto jsou upřímni srdcem. Št. Vz *Přímý.*

Upřímo (zastr. *upřemo*) = *přímo, z příma*, gerade, aufrecht; gerade, direkt, aufrichtig. Stój v spravedlnosti, jako věc čtverhranatá, jež kam ji vrhú, stane u. Hus I. 349. Magnet se obrací k půlnoci u. Kom. Ta cesta u. tam vede. Us. U. nejblíž (poctivě). Č. M. 62. A půhon ten k přísaze na mnohých místech býval jest, že mnohý u. neveda ani svědků druhého pohnal jest. Tov. 38. Pán ráčil u. jeti do Prahy. Břez. 183. Kristovu pravdu u. vyznávati. Hus II. 9. Proto se dal u. Ksm. II. 185. U. jdú do ráje (blázni přirození). Jel. Enc. m. 38. Sami u. k Bohu na modlitbách se utíkajíce. BR. II. 683. a. Císař u. z Brna do Prahy táhl. V. Ty platy obracovali jednostejně u. pro milý Buoh na kaplanství; Matyáš král přijel u. do města Čáslavě. Dač. I. 118., 353. To zvěděvše Čechové u. na něho táhli. Let. 78. U. a bezprostředně; Postavil se u. proti městům; Kus první u. jest proti kompaktatům; Moc a působení jeho nevztahovaly se u. nežli ke čtyrem krajům. Pal. Dj. II. 115., V. 2. 121., III. 3. 222., IV. 1. 76. (Šd.). Ještě věz, že někdy jest slib u. k hřiechu a ten nikoli má držien býti; Má prositi za blahoslavenstvie a za ty věci, jenž u. nás vedú k němu; To ustanovenie jest u. proti Kristovu ustanovenie; Pravdy u. a zjevně kázati jsem nesměl; Volenci měli by ho u. voliti; Proto čtenie výkladu nepotřebuje, proto že ukazuje u. a zjevně, kterak se jest stalo; Nehlediš osoby lidí t. j. praviš pravdu u. i velikým lidem i malým dóstojenstvie; A tak Kristus u. jest ďáblu protiven. Hus I. 267., 310., 409., 455., 464., II. 383., 397., 423. (Tč.). Okolo dále, u. blíže. Prov. Vz Přímost. U. v nebe vchází. V. U. k němu šel. Har.

Upřímost, i, f. = *rovnost, přímý směr*, gerade Richtung, Geradheit. Pakli od cesty u-sti poblúdie vyšší, nečiňme, což oni činie. Hus III. 223. U. cest tvých. Br. — U. *úmysla*, die Geradheit des Sinnes, Aufrichtigkeit, Offenheit. Kom., D. Tím svou u. barvil; Zná Buoh naši věrnou u. BR. II. 10., 600. a. Když opustiec nevinnost a u. svatosti to mieni učiniti, čím by mohla bližním svým uškoditi. Hus II. 313.

Upřímství, n. = *upřímnost.* Šm.

Upřímý; *upřím, u, o = přímý, rovný, nekřivolaký*, gerade, direkt. I jsou mostové

u-mí a dlouzí k zámku. Pal. Dj. V. 2. 270. U. cesta, Jel., tok řeky. Cyr. — U. = *bez pokrytství, prostý, neoseemetný, otevřený*, gerad, aufrichtig, ungeheuchelt, redlich. U. srdce míti; ve sprostných a u. slovích něco přednésti, oznámiti; všichni jednoho ducha a u. úmyslu byli. V. Chování nedosti u. Sš. II. 25. Váš volný a u. přítel a sluha. Žer. 323. Aby u-mi byli a tu upřímosť i zevnitřním způsobem pronášeli. BR. II. 28. Kterýž se před Bohem srdcem u-mým níží. Ib. II. 44. a. Nebo srdce tvoje není u-mé před Bohem, nébrž je stočilé. Sš. Sk. 100. A aby to právo dědičné proměněno bylo v právo u-mého a požitečného panstvie. Arch. V. 388. Měl jest žádosť u-mú řka; Neb nižádný tebe nemiluje jediné u-mý s nižádný nenie u-mý, jedné kdo tě miluje. Hus II. 414., III. 12. (Tč.).

Upřioditi, ději, ěl, ění = *přioditi*, bekleiden, bedecken. Lex. vet.

Upřipravjati se čeho, genug zurichten. Ostrav. Tč.

Upřisahati koho = *učiniti, aby přisahal*, beeiden. Us. — **se.**

Upřisbírati se čeho, genug hinzunehmen. Jeho děti sem si u-ral dost chodě do města. Na Ostrav. Tč.

Upřislibovati se čeho komu, genug oft versprechen. Mor. Tč.

Upřísti, předu, dl, den, ení, *upřádati*, spinnen, fertig spinnen. — **abs.** Nic se tak tence u. nemůže, aby toho lidé při slunci spatřiti nemohli. V. — **co.** To bys mi mosél zas přaděnečko upřast. Brt. P. — **co kdy.** Co se v sobotu upřade, to tkadlec ukradne. Us. Brt. — **si co jak kde.** Tu duch váš si v zvůli nepodrobné rozkoši jen přízi upřádá. Sš. Bs. 191. U. si něco **na** kolovrátku. — **čím.** Tyto rozdíly toliko důmyslem člověčím jsou upředeny. Rostl.

Upřistruhovati se čeho, genug ausschneiden. Mor. Tč.

Upříti (na Slov. *upřeti*), upru, upři, upra (ouc), přel, en a in, ení (na Slov. upřetí, upřetý); *upírati* = *podepříti, opříti*, aufstützen; *obrátiti, naměřiti*, richten; *násilně vpadnouti*, hindringen, hinstürzen, einfallen; *urputně v úmysl sobě vzíti, na čem se ustanoviti*, bei etwas hartnäckig bestehen, etwas durchaus haben wollen, heftig verlangen, worauf zielen, sich etwas fest vornehmen; *zapříti*, ableugnen. Jg. — **abs.** Kam upřel, tam chce (o člověku svévolném). Bern., Kom., Č. Vz Svéhlavý. — **co.** Upři (= opři) ten sloup, ať nepadne. Us. Věc u., in Abrede stellen. U. očí (k něčemu obrátiti a jich s toho nespustiti). Us. — **co komu:** znalosť věcí. Ddk. III. 267. Vše mu upřel (zapřel). Us. Národu německému co politickému tělu upíral schopnosť **k** životu. Ddk. V. 352. — **komu čeho.** Kdož by mu toho upřel, **šp.** m.: *to.* — **co, se nač (kam):** oči na stěnu. V. Ještě jsem se na to neupřel (se neustanovil). Bern. U. nač mysl, zrak. Nz. Upřél sa na to (= rázně se odhodlal). Na mor. Zlínsku. Brt. — **(co) kam (v co, k čemu, do čeho, nač).** Oči v jedno místo u., St. skl., v oblak. Jel. Mysl, zrak v něco u. Nz. Oko veň upřevše, jej u sebe chtie mieti. Št. Upříti mysl **k** něčemu. Jel. Zrak mysli své k moci božie u. Št. Mysl **k** dobrému. Št. U-li zrak v nebe. Sš. Sk. 10. Oči na obraz u. Svůj zrak v pravdu u. Št. N. 273., 33. Jediná žena v mraky upírá své zraky. Kká. Š. 45. Oči upřel v zemi. Hus II. 245. U. do města, do tábora = násilně vpadnouti. — **sobě co, sobě nač** = *v čem se zasaditi, na čem se ustanoviti*, sich in den Kopf setzen (vz nahoře). Když on sobě co upře, žádný nic neříkej. Ros. Nač sobě upřel, na to natáhnouti chce. Kom. Na koho si upře, s tím je amen. Us. Šd. Co si upře, to musí býti. Upřeli si, že mě dom ze služby nepustí. Mor. Šd., Kd. — **co komu kdy.** Při vší zmatečnosti nedá se jí upříti historického obsahu. Ddk. II. 290. — **jak.** *Vším právem* u-li knížeti Bedřichovi nápadnictví trůnu. Ddk. IV. 3. — **že.** Nelze upírati, že trpící strana vzpomínává křivd dlouho s trpkostí. Ddk. II. 421. (80.). — **s inft.** Upřel se zde přes noc býti. Dh. 80. — **komu co z čeho:** z dluhu. Sych. — **se čemu jak:** se vším úsilím (= opříti se), sich widersetzen, sich gegen etwas stemmen. Jel. — **se v čem** = *ustanoviti se ve svém úmyslu*, worauf bestehen, eigensinnig sein. Mudr.

Upřítomniti, il, ěn, ění, vergegenwärtigen. — **co.** Ros. — **co čím.** Jménem tím zámluvy minulosti u-nil. Sš. Sk. 83.

Upřízunění, n., der Freundschaftsbund. Zavřieno, aby u., které mělo býti mezi dvěma korunama, dokonáno bylo. Arch. IV. 494.

Upřízniti, il, ěn, ění; *upřízňovati* = *v přízeň vzíti, příznivým se prokázati*, günstig sein, mit der Gunst beschenken. — **koho čím.** Trakt. ze 16. stol. Č. — **koho s kým**, befreunden. Us. Tč.

Úprk, u, m. = *hrk, útok, pohrom*, heftiger Anfall, der Andrang, Sturm, Anlauf, Galopp, die Heftigkeit; *úprkem* = *hrkem, spěšně, pádem, tryskem*, heftig, spornstreichs, über Hals und Kopf. D. Úprkem **k** někomu hnáti; úprkem šel ve všeliké nešlechetnosti; ú-kem doskočiti; bez ú-ku (znenáhla). V. Hle, kterako škaredá zima povšudy v úprku pádí. Dch. Voda ú-kem do lodi hnala. Ler. Hned jsme ú-kem letěli. Us. Dch. Ú. na statek něčí učiniti; na jeden ú. 3 míry piva vypiti. Bern. Ú-kem běžeti, Ros., se hrnouti, jeti, na někoho se obořiti, D., koně na někoho hnáti. Troj. Úprkem s dobytým mečem na někoho udeřiti. Flav. Ú-kem se poženou. Br. Ú-kem se na někoho valiti, Háj., všecky poraziti, Eus., ve zlé letěti. Kom. Města toho dobyli prvním ú-kem. Pal. Dj. III. 2. 332., Ddk. II. 120. Pravým ú-kem mimo dům šel. BN. Nemohli úprku Čechů snésti; Kostelové jako jedním ú-kem zbořeni jsou. V. Vz Cval, Celkem.

Úprkně, heftig. Na Slov. Bern.

Úprknosť, úprchnosť, i, f., die Heftigkeit. Na Slov. Bern.

Úprkný = *úprchný*, heftig. Slov.

Uprliti, na Slov. = *spáliti, popáliti*, anbrennen. — **se.** Bern. — **koho.** Jej, to mě u-lo! — **se kde.** U-lil se na ruce (strčiv ruku do kopřiv). V již. Mor. Šd.

Uprodati, *uprodávati,* einen Theil verkaufen. — **co**. Nežby na tě lichva rostla, radějie uprodaj něco. Št. Jak bych já ty dluhy platil, dyž sem eště nenamlátil, uprodám si měřičku, zaplatím polovičku. Čes. mor. ps. 239. Uprodává ho, když lživě chválí. Hus I. 261. — **odkud.** Z statků svých, což se jim vidělo, uprodávali. BR. II. 399. b. — **komu čeho.** Br., Štelc., Zlob. U. někomu ovsa, žita atd. Žer. L. I. 152. Šd. Že sobě tak mnoho zasloužil, aby toho i jiným u. mohl. BR. II. 27. a. U-dám si žita a koupím mouky. Us. Msk., Šd.

Uprocházeti se, sich satt spazieren. Na Ostrav. Tč.

Uproklínati se koho, genug verfluchen. Us. Tč.

Uprorokovati, prophezeien. — **co:** špatný čas. Tč.

Uprorývati, durchwühlen. — **co.** Voda pole u-la. Tč.

Úpros, u, m. = *uprošení,* die Erbittung, Bern.; *odpros,* die Abbitte. Div. z och.

Uprositel, e, m., der Erbitter.

Uprositelka, uprositelkyně, ě, f., die Erbitterin. Bern.

Uprositelnost, i, f., die Erbittlichkeit.

Uprositelný, erbittlich. Neuprositelný. V.

Uprositi, il, sen, šen, ení; *uprosivati, uprošovati = prosbami pohnouti,* Jemanden erbitten, durch Bitten bewegen; *prošením obdržeti,* erbitten, durch Bitten erlangen. — abs. Nedal se u. Us. Šd. — **koho.** D. Poslové do Vídně přišlí u-li stavův uherských, že dali svolení. Pal. Dj. III. 3. 284. Vz Prositi. — **co** = *prose obdržeti.* V. U. odpuštěnie, Št., tělo. Pass. Nic užitečného sobě neuprosil. Hus II. 315. — **co komu:** milost, Půh II. 537., Dr. v. 130., ducha sv., Hus II. 157., nemocný rok. Půh. I. 387., II. 64., 161., 350., 351. (Tč.). A na to jsme sobě u-li potaz. Arch. IV. 128. Žádný nemá sobě spolkóv se sirotky uprošovati. Vš. Jir. 271., 251. — **co na kom:** na Bohu. Ms. bel., Pass. 332. Syna na Bozě u-la. Bj. Sv. Jakub na katu u-sil. Pass. mus. 353. U-la jsem na Bozě prodlenie mého mučenie. Nedati na sobě nic u. V. — **komu co kde (čím).** Kteříž by mu prosbami milost u něho uprosili. Reš. Sv. Anna u-la u Boha plod. Exc. Milost tobě u Boha u-sím. Pal. Dj. IV. 1. 367. Já sem se u-siv u KMti. přijel sem, abych sobě některé věci zjednal. Arch. II. 440. Hodné jest, abychom věděli, uprosili-li sú to u Boha, což velé činiti; Židé u-sivše nádobí mnoho u pohanóv egyptských neukradli sú ušedše s ním bez jich vědomie; Co uprosíme u Boha modlením . . .; Člověk dobrý móž uprositi u Boha jinému člověku zdravie i na těle i na duši. Hus I. 90., 208., 312., II. 378. (Tč.). — **co k čemu na jak dlouho.** Ještě tebe prosím, aby jemu rok k těm penězóm od tohoto sv. Havla do roka u-sil. Arch. IV. 11. — **co komu od koho.** U. něco od Boha. Hus I. 90. Najprv od učených v písmě svatém odpuštěnie uproste. Jel. En. m. 72. — **koho kdy od čeho.** An byl téhož Makovce před tím u-sil od šibenice u Staroměstských. Pal. Dj. III. 2. 296. — **se kde nač.** U-lo se jich jedenácte jiezdných u Janka hauptmana na branie (loupení). Pč. 43. — **koho v čem.** Aby jim práva jejich těmi zápisy odjata byla, to že by nebylo slušné, byť by knížata v tom i u-sil. Pal. Dj. III. 3. 283. — **čeho jak.** Aby žádný neuprošoval těch úřaduov k věčnosti ani do času; Někteří úřady sobě osobovali listy královskými a skrze přízeň uprošovali. Arch. IV. 445. (Šd.). — **se v co.** Ďábli jeho odpuštěním u-li sú se v svině. Hus II. 375. — **se kam proč.** Než když dva tovařišie uprosila se po svých potřebách na Kozichřet. Arch. I. 375. — **aby.** U-sil ho, aby nežaloval. Us. Šd. Tu sme na všech jedva za tři neděle u-li, aby na zámciech ostali. Arch. III. 6. — **co k čemu.** Aby k tomu kladení ve dsky u-sil povolenie královské. Vš. Jir. 166. — **se koho** = *naprositi se ho,* viel bitten. Bern. — **se u koho:** *vyprositi se,* sich ausbitten. Pref.

Úprosný, erbittlich. Dch. Neúprosný, unerbittlich.

Uprostiti, vereinfachen. — **co čím.** Na Mor. Tč.

Uprostořený; *-en, a, o = ku prostoru nějakému přivázán a jím obměstnán.* Tvůrce světa není u-řen. Šš. Sk. 207. (Hý.).

Uprostraniti, il, ěn, ění; *uprostraňovati = prostranným, volným činiti,* Raum machen, aufräumen. — **co komu:** stezku své prchlivosti u. Br. — **komu čím.** Jg. — **čemu.** Takto pocitům lásky své ku Filippanům u-niv udává. Šš. II. 153. Uprostraněno tím valněji lichotám i tůčkám sobeckým. Pal. Dj. IV. 2. 44. — **co čím:** ránu nožem. — **kdy.** Bůh v soužení uprostraňuje. Plk. — **kde.** Uprostraňuje okolo srdce. V. Herb. — **co, se kam (kdy).** Méně vhodně někteří slovo *my* u-ňovali také na apoštolovy druhy. Ješto prý za těch dob letnice na sedm dní se uprostraňovaly. Šš. II. 10., Sk. 249. (Hý.).

Uprostřed. U. velikého shromáždění; Vladislav tábořil se svými udatnými voji u. mezi vévodou Fridrichem a vévodou rakouským; Hradební zdě s věží u. atd. Ddk. III. 148., 235., IV. 138. (Tč.). Vz Prostřed.

Uprostřenost, i, f., vz Potočitost a násl.

Uprostřený; *-en, a, o,* ausgebreitet, breit gelegt.

Uprostříti, stru, střel, en, ení, auf-, ausbreiten. — **co kde: na** louce, **v** lese atd.

Uprošení, n. = *vyprošení,* die Erbittung. Jel. — U. = *odprošení,* die Abbitte. D.

Uprošený; *-en, a, o,* erbeten. Kleknouti na u-nou, um Verzeihung zu erlangen. Jel. Vz Uprositi.

Uprotiviti, il, en, ení, zuwider machen. — **se,** zuwider werden. Mor. Tč.

Uprovoditi, il, zen, ení, einbegleiten. — **co kam:** listinu **k** úřadu.

Uprskaný; *-án, a, o,* bespritzt. — **čím:** vůz blátem u. Na Ostrav. Tč. Celé galaty máš **od** blata u-né. Ib.

Uprskati, *uprskotati; uprsknouti,* sknul a skl, ut, utí, *uprskovati = poprskati,* begeifern, bespritzen. Bern.

Upršeti, el, ení. Dnes se už dosti u-lo, es regnete genug. Mor. Tč.

Uprtačiti, il, en, ení = *urobiti, ušiti* (s přihanou), nähen. — **co:** boty, střevíce. Us. Šd. Vz Prtačiti.
Uprtati, flicken, pfuschen. — **co komu:** střevíce (= špatně udělati). Jg.
Úprtek, tku, m., die Pfuscherarbeit. Us. Dch.
Uprtiti, il, ěn, ění = *uprtati*, flicken. Us. Jg.
Uprtnouti, tnul a tl, ut, utí = *zahynouti*, krepiren. — **komu.** Ten kůň mu už u-tnul. Slez. Šd.
Úpruh, u, m. = *trvdosť*, die Härte. Všk.
Uprve, zastr. = *teprv*, erst. Martim.
Upryskyřiti se, vz Upliskyřiti. Tč.
Upryštěti, ěl, ění = *upryskati*, absprühen. Us. Tč.
Uprzniti, il, ěn, ění, besudeln. — **se čím.** Tč.
Upsala, y, f., mě. ve Švédsku. Tk. V. 229. Vz S. N. *Upsalan*, a, m., pl. -né. — *Upsalský.*
Upsání, n. = *zapsání, ujištění, úpis*, die Verschreibung, Handschrift, der Schein. Jg. U. od sebe dáti. D. U. dluhu, Us., na jistinu. Sych. U. dluhu n. dlužní, vz Úpis, die Staatsobligation. Nz. Bez u., ohne Brief und Siegel. Dch.
Upsati, upíši, psal, án, ání = *zapsati, písemně ujistiti*, verschreiben. — **co komu:** dům. Us. — **se komu:** čertu. — **se nač.** Zlob. — **koho čím.** Když se jí dá upsat polovičnicí, ať je spokojena (poloviční vlastnicí). V Kunv. Msk. — **se kam.** Povinni byli prve upsati se **mezi** kanovníky téhož chrámu. Ddk. II. 200. — **co komu zač.** Za spásu duše jeho upsal tomuto klášteru 160 hř. Ddk. IV. 17. — **že.** Sněm uherský upsal se, že napotom nižádný cizozemec . . Pal. Dj. V. 2. 104. — **komu co od čeho:** někomu 5 zl. od dluhu. Us.
Upský. U. župa, kraj. Vz Tk. I. 336., 430.
Upsotění, n., die Abmergelung. Bern.
Upsotěný; *-ěn, a, o*, durch Mühseligkeiten abgemergelt. Bern.
Upsotiti, il, ěn, ění; *upsotovati = zhubiti*, zu Grunde richten, abmergeln. Bern.
Upšukovati, leichte, stille Fürze lassen. Ostrav. Tč.
Upsykati = *psykaje utišiti*, zischend beruhigen. — **se na koho**, genug zischen. Na Ostrav. Tč.
Upščkati se, stark niesen. Mor. Tč. — *Upščuknút, upštknouti se*, einmal niesen. Na Ostrav. Tč.
Upšení, n., vz Upšití. Aniž mněj, by Tomáš z nova Krista tiem dotýkáním ranil ale bez úrazu i bez u. dotekl. Hus II. 164.
Upšichnouti se, chl, utí, sich wehe thun, sich stechen, sich beschädigen. Puchm.
Upšikati = *pšikaje ukřičeti*, ermucksen, errufen. Ros.
Upšiknouti se = *po tichu se uprdnouti.* Us. Ktk.
Upšiti, upšiji a upším, il, en, ení; *upšívati = ubodnouti, upichnouti, bolavého místa se dotknouti*, stechen, die Wunde berühren, durch Berührung Schmerz verursachen. Jg. — **koho:** nemocného. Sal. Soudil jsem se a soudcové mne upšili (ti mi dali co proto!). Na Želivsku. Sf. — **se, koho čím.** D. — **kam: do** rány, Rk., do bolesti. Sf., Kd.
Upšnivý = obrazlivý, koho každá maličkosť uráží, leicht erregbar, reizbar. U Opav. Klš.
Upšouchnouti se, *upšouknouti se, upšuknouti se*, chl, utí = *trochu se ubzditi*, einen Schleicher lassen. Us. Jg.
Uptalý, erfragt, erforscht. Neuptalá jest tvá múdrosť. Roter. otč.
Uptání, n., die Erforschung. J. tr. Slušíť tu přísahu stranám každý čas činiti, kdyžkoli sluší súdci na soudě seděti, nebť není útočiště nepravosti, ale u. pravdy. CJB. 399. U. = dotaz. BR. II. 803. b. S rozmyslem a s mnohým uptáním na tom jsme zůstali. Pal. Dj. V. 1. 385. Uptajíce se toho mají to na pány vnésti a podlé toho u. páni mají je súditi. Půh. II. 549. A vedlé spravedlivého u. a práva ráčí jim o to konec učiniti. Arch. IV. 314.
Uptati, *uptávati* a obyč. *u. se = ptaje se zvěděti*, erfragen. Jg. Sám uptaje se lépe potom pravdu piš. Pal. Dj. IV. 2. 403. — **se čeho.** Čeho se tam uptal, to sepsal. Har. U. se nějakého spisu. V. Všecky tam vykonané koupě volno bylo bráti v plen ku prospěchu těch popravcův aneb měst královských, které se jich první uptaly. Pal. Dj. IV. 2. 125. Jakoby upřímné čisté pravdy hledali, avšak uptajíce se jí k ní nepřistupují. BR. II. 342. a. A konečně se jich uptal. Bl. Žv. Aug. 41. A potom pán náš uptav se toho, že ten, který popravovati jměl, byl hodnější popravenie. NB. Tč. 90. Ale ještě sem se toho nemohl u., kam se odtud obrátí; Toho se pak uptáš, takli jest čili není. Arch. I. 233., II. 163. (Šd.). Čeho se uptá, to má vznésti na Markrabinu milosť. Půh II. 3. (16., 279., 549., 621., 622., 625. — Tč.). — **co, koho (kde).** U. zločince, kradenou věc **u** někoho, erfragen, erforschen. J. tr. — **se co.** Což jsú se úředníci uptali a seznali, při tom mají strany ostati. Půh. II. 575. A uptám-liť se co jiného viec, dámť JMsti věděti. Arch. III. 61. — **se oč.** O ty lesy má se u. a čehož se uptá, při tom ostaňte; Aby se o ty meze a o ty hranice uptal. Půh. I. 390., II. 3. (Tč.). — **se proč.** Tu se Tassova strana nechtěla nikdy u. jemu **k** polepšenie a naše se uptala. Půh. II. 566. — **se čeho jak.** Račiž JM. věděti, že sú toho **v** jistotě sě neuptali, cožť píší. Arch. IV. 19. (Šd.). — Ros., Aug. 41. — **se čeho na kom. Jg.**, Šm. Na lesích má se uptáno býti, což můž těch lesů na nejvýše užiti, co také nejméně. Tov. 70. Uptal se na něm jeho příhody i půtek. Troj. 489. Sudí má vyjeti na ty meze a přijma k sobě panoše okolní má se uptati na nich. Půh. I. 381. Na officialu se uptali, že . . . . Půh. II. 454. — **se nač**; na vražedníka. Ms. pr. kut. — **se o čem.** Což se kde mohl o budoucích knížatech u. Kuth.
Upucati, upuckati, abpusserln (v dětské řeči). Mor. Tč.
Upučiti se = *otlouci se.* Pučím, pučím piščalenku, ešli se mi neupučíš, to tě hodím pod plot. Slez. Šd. — **se**, sich abdrücken; sich satt lachen. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Upučnati, aufquellen. Hrách u-nal. Na Ostrav. Tč.

Upuditi, il, zen, ení; *upouzeti,* el, en, ení = *uháněti, uhnati, odehnati,* wegjagen, wegtreiben. — **se za čím** = *hnáti se,* heftig nachjagen, nachsetzen. L.

Upudlovati, pudeln. — **co nač**: litinu na železo. Mor. Tč.

Upuchnouti, chl, utí, aufschwellen, aufgehen. Těsto už upuchlo. Na Ostrav. Tč.

Upuchřiti, il, en, ení, morsch machen. — **co.** Voda dřevo u-chří. Na Ostrav. Tč.

Upůjčiti, il, en, ení; *upůjčovati,* ausleihen. — **čeho.** Dědal odvážných křídel upůjčil. Krok. I. a. 4.

Úpulnosť, i, f. = *úplnosť.* S ú-stí mu věřili. NB. Tč. 206.

Upumpovati, ab-, wegpumpen. — **co, čeho** (neurčitou měrou) **ze** studny.

Upupkati se, knospen. Stromy se u-ly. Na Ostrav. Tč.

Upusinkati, *upusinkovati,* abküssen. — **koho:** dítě. Mor. Tč.

Upůsobení, n. U. blaha, die Beförderung des Wohles. Šm.

Úpust, u, m. = *upuštění,* die Ablassung, der Ablass. — **U.,** na Slov. = *strž,* der Dammbruch, die Teichschleusse. Plk.

Úpusta, y, f., die Mühlwehre, der Durchlass. Tesaři dělají úpustu neb splav; Od dělání úpusty při mlýně, kudy zbytečná voda ucházi. Ms. 1618. Gl. 349.

Upustiti, pustím, pusť, pustě (íc), il, štěn, ění; *upouštěti,* él, ěn, ění = *nechati padnouti,* fallen lassen; *trochu pustiti, téci dáti,* ab-, herauslassen; *močiti,* harnen, Wasser lassen; *nechati, odříci se, popustiti, odstoupiti,* abstehen, ablassen, Verzicht thun, verzichten; *přestati, konec udělati, popustiti,* ab-, nachlassen; *sleviti, laciněji nechati koupi,* nachlassen beim Verkauf; *propustiti,* ent-, weglassen, wohin lassen. Jg. — **abs.** Již upouští (nlevuje). Bolesť, zima, zimnice upouští. Us. Nemá přijímati ani upouštěti. V. — **co:** šátek, sklenici atd. U. koho = pustiti. V. Každý něco upustice v míru se srovnali. Pam. Val. Meziř. 193. U. doly. Dač. I. 121. Rychtář ho upustil (propustil, entliess ihn). NB. Tč. 31. — **co, čeho odkud:** hůl z ruky, vody (částku) z rybníka. Us. Že žalobník jiný kamen u-il z ňáder na zemi. NB. Tč. 117. Prosím, aby se s vaší strany od toho neupouštělo. Žer. 344. Pakli mi ho z dědiny upustite (= pustíte), chci to k vám hleděti. NB. Tč. 93. — **co kam (nač, pod co, do čeho, k čemu).** Tam jsem ho (prsten) do vody u-la. Er. P. 215. U-il chléb na zem, Dch., sklenici **na** zem. Us. U. srdce **pod** lavici (zmužilosti pozbyti). V. — **co proti komu:** slovo proti králi upustil. Berg. — **od čeho:** od svého předsevzetí, mínění, úmyslu, začetí, výminky, práva, obyčeje, od obležení, učení; od svého neupustiti. V. Od svého ani za (na) nehet neupustiti. Sych. U. od svého zdání, od hněvu, D., od žaloby, Zlob., od práva k dědictví, Ml., od cesty, od děvčete. Us. Bych u-il od tebe. Er. P. 149. U. ode pře, od samovraždy. J. tr. Druzí sousedé u-li také od sebe (nechali se na pokoji). Kom. Stavové nemohou od toho u. Žer. 344. U. od své zásady. Sš. Sk. 62. (59.). Stavové od svého u. nechtěli. Dač. I. 233. (75., II. 17.). U-il od svých nároků, od muže, od znepokojování církve, od válčení, od práva, od obyčeje. Ddk. III. 51., 113., 129., 164., V. 175., 342. (Tč.). U. od své myšlénky. Us. Dch. U. od slyšení svědků, od podniku, od dalšího vyjednávání. Dch. — **čeho.** Zlého upustiti a dobře činiti; On svého upustil; učení (od uč.) u., V.; pokuty, Bern., vody u. (drobet jí pustiti; drobet močiti). V. Nechtěli svých bludův u. Dač. I. 34. — **komu co** = *popustiti, prodati,* ablassen. D. — **od čeho proč:** od dolů **pro** sílu vod. Vys. Musilo přece za příčinou rozjitřených myslí upuštěno býti od dalšího ordinování. Ddk. IV. 103. — **od čeho kdy.** Původ **po** vzešlém sporu mezi stranami nemůže od žaloby u. Kol. 10. Po té zprávě od toho u-il. Ddk. III. 107. — **co kam, v co:** čípek v zadek. Lk. Tebů nenasyceného v prázdnosť a ješitnosť upušťuješ. Sv. Jer. vol. Zuby v někoho u. (vpustiti). Ž. wit. Deut. 24. — **koho komu** = *pustiti,* entlassen. Že tam jistce svého vsadil a purkmistr mi ho upustil. NB. Tč. 150. — **čeho kudy kdy.** Že by dešťové částí a velicí přívalové přišli, aby *trúbami* vody **za** časuov doluov upustil, aby ujíti mohla. Arch. IV. 307. — **koho zač.** Upustic za rohy úsilno za ocas chvátati. Dal. — **koho jak.** Když který pán najde kde v městě člověka svého, oni upouštějí jeho rozličnými způsoby. Pal. Dj. V. 2. 32. — **od čeho v čem.** Vrchnosť náboženství římského nikterakž od svého předsevzetí v tom u. nechtěla. Dač. I. 307. — **se čeho** = *u. od čeho.* Na Ostrav. Tč. — **s inft.** Neupuščej bůřiti. Rkk.

Upustný. Ú. snesení, der Ablassungsbeschluss.

Upušiti, il, en, ení = *puchem upeřiti,* mit Daunen befiedern. L. — **U.,** wegrauchen. — **koho čím:** tabákem komáry. Tč. — **co:** jizbu, vollrauchen. — **čeho:** tabáku, abrauchen. Slov. Tč.

Upuškovati, na Slov., *okovati,* mit Eisen beschlagen. Bern. — **co komu:** hubu (natlouci). Bern.

Upuštění, n., das Fallenlassen, die Nachlassung atd., vz Upustiti. U. od práva, die Entschuldigung. V. U. zimnice, die Milderung des Fiebers, das Nachlassen. Jg. Nařizuje se u. od dalšího soudního řízení = nařizuje se, aby se od dalšího řízení soudního upustilo. U. od návrhu. Us. Dch.

Upuštěný; *-ěn, a, o,* ab-, aus-, herausgelassen; nachgelassen, erlassen. Bern.

Uputovati se po světě, sich satt wandern. Tč.

Upychlati se nad čím, Vergnügen finden. Uh. Hrad. Tč.

Upýpání, n., die Ziererei, Künstelei, Affektion. Nz. Panenské u., jungfräuliches Sträuben. Dch.

Upýpati se, sich zieren, spröde thun. — **abs.** Upýpá se jako sedlská nevěsta (při svatbě málo jí a pije. Vz Boty). C.

Digitized by Google

Upýpavě, spröde. U. něco odmítati. Němc.
Upýřiti se, roth werden; mit der Quecke bewachsen. Tč.
Upyskati = *umouniti*, beschmutzen. — **se čím od čeho:** sazama od kominaťa. U Opavy. Klš. — **koho**, ausschelten. Na Ostrav. Tč.
Upyšniti, il, ěn, ění, stolz machen. L.
Upytati, na Mor. a Slov. = *uprositi*, erbitten, durch Bitten bewegen. Na vel'a, na vel'a dal sa predca upytat. Dbš. Sl. pov. I. 37. — **koho kdy.** Němože syneček děvčátka upytać; upyta, upyta za štyry neděle, musi se oblekać do tenkej košile. Sš. P. 326. — **si čeho:** chleba. Tč. — **se na koho**, erfragen. Na Ostrav. Tč. — **se koho.** Bern.
Upytlačiti, il, en, ení, als Wilddieb erreichen. — **co:** srnu. Us. Tč.
-úr (zastr.), *přípona jmen podstatných:* kocúr z kot, nyní kocour, pazúr nyní pazour. D.
Ur, a, m. = *tur*, der Auerochs. Ddk. IV. 207., MV.
-ura, *přípona jmen podstatných:* měchura z měch. D., Mkl. B. 93.
Uracovati co komu = *chovati*, aufbewahren. Žena Oldřichova ty věci (kradené) jemu uracovala a prodávala. Pč. 6. Vz Uratiti.
Uráčiti, il, en, ení = *učastovati*, bewirthen. L. — **se u koho** = *veselým býti*, sich gütlich thun, sich schmecken lassen. L. — **koho čím** = *poctiti*, beehren. Žena všemi dary od přírody uráčená. — **jak.** Přátel svých *bohatě* uráčili = obdařili. L. — **se komu.** S naším majetkem hospodařil, jak se mu uráčilo, nach Belieben. Us. Šd. — **se k čemu.** Nechce se k tomu uráčiti, er will sich nicht dazu bequemen. Us. Dch. — **s inft.** Sotva uráčil na mne pohlednouti (ráčil). D.
Úřad (ouřad, vz Ú v násloví), u, **úřadek**, dku, **úřadeček**, čku, m. **Ú.** = *moc řádu n. povinnosti k držení někomu svěřená, povolání k držení řádu, povinnosť, služba*, das Amt, die Pflicht, Verrichtung, Stelle, der Dienst, Posten. Jg. Ú. v širším smyslu = plnomocenství a spolu i povinnosť, vznešené od vyšší osoby neb moci k vykonávání určitých prací; v užším smyslu soubor služeb vložených na někoho od státu k docílení veřejných účelů. S. N. Ú královský, městský, Ros., slavný, Har., důstojný, V., prázdný n. uprázdněný n. nedosazený, D., krajský, nejvyšší soudní dvorský, důchodenský (důchod), čtveropanský, šestipanský, desítipanský, purkrabský, potravní, zbrojenský (zbrojnictví), dotazný, vrchní, obročenský, šrotovní, D. (Jg.), soukromý, veřejný; politický (místodržitelství, krajský, okresní), soudní, policejní, čestný atd., S. N., zádušní, vyšší, vrchní, nižší, doptávací, Us., přenosní (delegovaný), schovací (Depositen-), celní, dědičný, výběrčí, finanční, fiskalní, rybní, porybní (Fisch-), porybenský (porybenství, 1660.), celní komercialní, Kommercialzollamt, s platem (besoldetes A.), lazaretní, Lazareth-, prostřední, Mittel-, stoliční, Stuhlbehörde, knihovní (veřejných knih, Tabularbehörde), ústřední (Centralstelle), dvorský (Hof-), dvorní výplatní úřad (Hofzahl-), trestní, lesní, lesnický, vojenský, hlavní, vedlejší, dvorský, právní, komorní, obroční n. obročnický, kostelní, zemský, učitelský, celní na čáře, podřízený, podkomořský, místní, listů průvodních, poštovní, vládní, říšský, důchodní, přehledací (Revisions-), soudcovský, solní (nad solí), lodní, námořský, ú. bezpečnosti, představený, dostavovací n. dostavující (Stellungs-), kolkovní, taxovní, dalekopisní, telegrafický, umrlčí, hospodářský, k vyjednávání pozůstalosti (Verlassenschaftsabhandlungsbehörde), poručenský, sirotčí, hor viničných, výplatní, příslušný, zatímní (provisorní), J. tr., odevzdávací, Abgabs-, upravovací, Adjustier-, správní, Administrations-, poukazující n. poukázky dávající, pivní, popisný, opatrovancův, výpravný, dotazný (dotazovna), pomezní celní, pomocný, loterní, tržný, nad měrami, mincovní, místní, patrimonialní, ubytovací, státní, berničný, důchodkový, poplatkový, opatrovací (Verpflegs-) prodávací (Verschleiss-), poručenský, výplatný, civilní, stavební, Šp., ke sbírání psaní (sbírka psaní. Ml.), J. tr., lovčí, lovcovský (Jägermeisteramt), Šp., úřad k obstarávání míst služebních (místa obstarávací), podací (Aufgabe-), zástavní (Pfandleihe-), cejchovní (Aich-). Dch. *Ú. vojenský:* kassovní, obecný vojenský výplatný ú. ve Vídni, zatímná voj. pokladnice, zemská hlavní pokladnice, berniční a sběrací kasa, polní operační pokladnice, velitelství doplňovacího okresu; pevnostní, srubní velitelství; místní velitelství, vojenský soud; brigadní, divisní velitelství; stavební vojenský; dělostřelecký (generalní dělostřelecké dozorství, dělostřelecké ředitelství); vojensko-zdravotní úřad. Rf. Cf. S. N. v článku: Vojsko. Čsk. Úřad duchovní, světský; *duchovní:* farní, konsistoř; *světský:* vojenský, státní, zemský, obecní; *státní:* a) *politický* (vz na hoře), b) *soudní* (okresní a krajští soudové, zemský úřad soudní, vrchní zemský soud), vz Soud; c) *finanční* (berniční, okresní finanční direkce, zemské finanční ředitelstvo, ú. celní); *obecní* (ú. představeného obce a městský, okresní zastupitelstvo, zemský výbor). Pt. Ú. podřízený má titul: c. k. slavný, veleslavný. Vz Ministerstvo, Místodržitelství, Soud, Generalní velitelství, Finanční ředitelství, Titul, Zříz. zem. Jir. 480. (index). Žádosť úřadu, dychtění po ú-dech; chtivý ú-du, dychtící po úřadech; tvůj ú. jest; k tvému úřadu náleží (tvá jest povinnosť); na ú. koho vsaditi, posaditi, dosaditi; ú. na koho vzložiti, vstrčiti; úřad komu poručiti, dáti, svěřiti; k ú-du komu dopomoci; k ú-du přijíti, povýšenu býti; nad úřadem nějakým ustanoven býti; ú-du dojíti; ú. spravovati; biskupský ú. na sobě nésti; ú. na se vzíti; s ú-du koho složiti; ú-du koho zbaviti; z úřadu vypadnouti; s úřadu svrženu býti; o úřad připraviti; ú. odníti; ú-du sprostiti; úřadu odjetí, zbavení; s ú-du složení; z moci ú-du svého něco učiniti; tvůj ú. to s sebou nese, přináší, tomu chce; k ú-du někoho připustiti. V. K ú-du koho povolati; ú. přijíti, konati, říditi, vésti; ú-du dosti činiti; ú-du

Digitized by Google

svého hleděti; na úřadě býti; úřad míti; v moci a ú-dě býti; přední ú. míti; ú. na sobě míti; na úřadě seděti. Ros. Na úřad číhati; ú. vyběhati, vylouditi; ú-du někoho představiti; ú. zadati; ú. s věrností zastati, zastávati (vz doleji); v úřadě svém pochybiti, pobloudíti, přehlídnouti; úřad tvůj tě k tomu zavazuje. D. Ú. s sebe složiti; ú-du se vzdáti, ú. vzdáti. J. tr. Vzali mu ú. (osekali mu brky). Mus. Kdo úřadu nemá (soukromý). Jel. Ú. vykonávati, systemisovati (spořádati), na jiné místo přenésti, někomu svěřiti, skutečně (definitivně) osaditi, J. tr., odevzdati, upraviti, ztratiti, ujati, zastupovati, někomu propůjčiti, svěřiti; na úřad nastoupiti, do úřadu choditi. Šp. Tajnosť úřadu (úřední); vedení, sídlo, J. tr., správa, spravování, odevzdání, ztráta, nález, skutečné osazení, představený úřadu, ujetí se ú-du. Šp. Žádati pomoci od ú-du n. úřadu za pomoc; ustoupiti z ú-du, odstoupiti od úřadu; tříti se, vtírati se v ú.; uvésti někoho v ú., na ú.; odsaditi někoho od ú-du; propustiti, sesaditi někoho z ú-du; podati něco k ú-du; uvésti někoho na ú. 1., 2., 3. stolice; svého úřadu si hleděti; pozvání (Ruf) na úřad přijati; dopisování sobě úřadův; s úřadu někoho na čas odsaditi (suspendovati); někoho z ú-du vytisknouti; z ú-du, z povinnosti ú-du (úřední) něco vykonati; někoho k ú-du přikázati, odkázati. J. tr. Uvázati se v úřad; naučení pro úřad (návod k úřadování); zástupce v ú-dě; saditi, usaditi někoho na úřad; způsobilosť k ú-du; z ú-du vystoupiti; povýšenu býti v úřad; povýšiti koho v úřadě; postaven býti v ú-dě; odříci se ú-du; dopis k ú-du; přizpůsobiti se k ú-du; posloupnosť v ú-dě; řízení z povinnosti ú-du; odvolati se k vyššímu úřadu; spravovati ú. svůj k obecné spokojenosti. Šp. Úřad na sobě míti; býti, postaven býti v úřadě; víru míti v příčině svého úřadu; svědkové od ú-du; dosaditi, usaditi někoho na ú.; volati k ú-du o popomoc; v příčině některé věci říditi se dle úřadu (das Amt handeln); vyloučiti někoho od (z) ú-du; vyvrci koho z úřadu; postoupiti v úřad; postoupení, povýšení v ú-dě; oznámení od ú-du; výkon úřadu komorního neb komorní správy; uvedení na ú., v ú., die Installation, Investitur, Einweisung. J. tr. Jednání s ú-dy; ú. svůj dobře vésti; úřad obejíti, minouti. Dch. Jsem s ten úřad. Us. Cyrus od toho nebyl, aby toho ú-du k sobě neměl přijíti. Abr. z G. Úrăd stavăt, úrădy prestavovať (ustanovovati). Slov. Osoby starožitné a často v úřadech bývalé (versati). Pam. Val. Mez. 180. Ú. do dalšího nařízení na sobě podržeti. Žer. Nynější úředníci dotud, dokudž ú-dy své na sobě držeti budou, v to se nepotahují. Zř. F. I. Pastorščí úřadé na vojnu vás dajú. Sš. P. 572. Cizinci, jimž byl i ú-dy župní svěřil; Praha ve 12. věku měla veřejný váhový úřad; Dvorní ú-dy za krále Vladislava dospěly podlé vzoru německého k svému úplnému vývinu. Ddk. II. 391., IV. 146., 208. (Tč.). Netoliko s uvážením a radou pána gruntu ale i také úřadu horního. Nar. o h. a k. Jestližeby chtěli na který úřad městský jeho osaditi. Václ. III. Purkrabie pražský, když kam s úřadem (= úřadně) jede, ten má právo věrdunk vzíti. O. z D. Když ú. hejtmanský s něho sňat byl; Když již k soudu jel, aby v ten úřad uveden byl a k němu přísahu učinil; Psaní, kterým král naň vzkládá ú. komornický; Abychom týž ú. dosadili. Žer. Aby na ten čas do dalšího nařízení týž úřad na sobě podržel a jej spravoval. Žer. f. 14. Jemu ú. fojtstvie k spravování poručen byl; Přísežní rady naše staré, kteří jsú v ten čas ú. spravovali; Máte z ú-du svého (von Amtswegen) tomu sirotku správce a ochrance dáti; Poněvadž jemu ten ú. nebyl poručen a na to nebyl od žádného usazen. NB. Tč. 29., 83., 207., 244. Nevprošují ani nevkupují se v úřady. Vš. To naň z ú-du jeho sluší (na písaře). Vš. 75. O úřednících a úřadu desk vz Vš. Jir. 159. Dávej takovým ú-dy. Smil v. 1296. Ktož sě kolivěk odvolá od menšího ú-du na pány; Glejt Zdýnce položil v ú-du; Jsem na to plným ú-dem zvedena; Což mi jsú menší ú. našli za právo; Ú-du odbývati; Na ú-dě kázali jsú přísuď vymazati; Peníze u ú-du položiti. Půh. I. 263., 265., II. 43., 180., 164., 521., 561. (Tč.). Pro svój zisk ten úřad povede. Št. N. 95. Uvésti koho v celé působení ú-du apoštolského; Někoho v mezech ú-du zahrnouti; Veškerý úřad apoštolský k tomu ho vede, aby . . .; Aby jim muži hodní v jich úřad nastoupili; Ú-du apoštolského bezprostředně ode Krista a od Boha přiučasten byl; Aniž bych věrně ú-du svého nekonal; Pavel ú. svůj neodvisle od nich vedl; Ú. biskupský vésti; Na výši úřadu svého býti; úřadu v církvi užívati, ein Amt versehen; Kterak k tomu úřadu vychován byl; Slovy těmi ukazuje Pán původ a počátek ú-du svého nyní započatého; Úřad na někoho složiti; Účel ú-du toho vytýká se slovy; Úřad připravčí pro Krista; Veřejný úřad učitelský Páně; Jménem *bratr* se stejnosť aneb aspoň podobnosť ú-du vytýká. Sš. I. 3., 22., 23., 143., II. 7., 12., 16., Sk. 139., 176., L. 1., 4., 60., J. 17., 59., 207. (Tč.). Z ú-du svého poručím, aby . . . (von Amtswegen). Brt. S. 136. Kristus k ú-du svému jest zřízen; Ú. konati, povinnosti ú-du svého konati; Napomíná k věrnému konání úřadu; Pilný svého úřadu. BR. II. 1., 13. b., 17. a, 20., 42. (Šd.). Ten úřad dobře plnil. Pass. mus. 280. Kážeš-li mi ty z svého ú-du, tehdy já přiložím. Arch. I. 179. Ukazuje, že ne sám od sebe, ale jsa od Krista povolán k tomu úřadu šel. BR. II. 708. Radiece se, kterak by je s úřadu strčili; A ten každý měl by ú-du zbaven býti, kdož se v ně trou. Arch. III. 238., IV. 448. Já jsem mu peníze u ú-du složil. Půh. II. 440. Člověk blekotný činí dvéře jazyka hotovy k úřadu ďábla; Svůj ú. vésti; Opustiti z lenosti svůj úřad; Aniž se pokladej, by ty byl nad jiné toho ú-du hoden; Páni mají brániti kněžím plésti se v ú. svój; Běda těm, kteříž pro tělestný požitek přijímají ú. pastýřský; Ú. vladařství a vydánie počtu zvláště slušie na preláty; Úřad kněžský přijímáme, ale skutku ú-du neplníme; Biskup pro penieze duchovně malomocného v ú. postavil; Kněžie pletú se

v úřady lidí světských. Hus I. 225., 421., 449., 376., II. 168., 298., 323., III. 235., 246. (Tč.). Žádný úřad tak špatný není, aby — šibenice nezasluhoval. Na Mor. Bayer. Do úradu sa netiskni proti jiných vôli, nebo každý úrad stojí na okruhlej guli. Na Slov. Tč. Kdo je v úradu, nemá mať žihadla. Ib. Tč. Oznámiti něco, aby se s tím naložilo dle ú-du (během úředním); Cizozemci nemají na ú-dy zemské sázeni býti; V ú. se vkoupiti. Er. Nejsou tu úřadové a vrchnosti, aby nevinným a chudým škodili, ale aby jim sloužili; Zlopověstným dvéře k úřadům zavřeny býti mají; Vystříhej se těch úřadův a těch povinností, jichžto bys bez urážky svědomí svého na sobě míti a držeti nemohl; Úřad provini-li, z svého pokuty dej. Vz Soudce. Pr. Ú. muže ukazuje; Ne lidem úřadové, ale ú-dům lidé dáni býti mají. Rb. Ú. zastávati, **lépe**: spravovati, plniti, konati, vésti. Od strany okresního ú-du v známosť se uvádí, **lépe**: okresní ú. oznamuje, v známosť uvádí, dává věděti. Bs. Býti v úřadě (ve smyslu: úředníkem býti) **lépe**: při úřadě. Není toho úřádku, aby neměl svého dárku. D., Č., Rb. Úřad nemyslí, jestli netéče, aspoň kape. Č., Rb., Jg. Ú. nedědí, jak se v něm kdo chová, hned lidé zvědí. Lb. Vzal mu ú. Vz Pyšný. Lb. Obyčejně jiný bývá, kdo v úřad vstupuje; Ú. někdy mravy mění; Vysoké ú-dy mravy mění rády; Někteří, kteří se na ú. zvyšují, i vzácnějšího od sebe špatně znevažujú; Kdo dostává jaký ú., i starosť přijímá. Na Slov. a Mor. Tč. Kdo je v úradě, musí počúvať i zlé i dobré. Na Slov. Bern. Úřad neumírá. Č. Vz Rb. 278. Strany **přísloví** vz ještě: *Brk, Hajný, Hlava, Lavice, Lopata, Lžíce, Máslo, Nůž, Služba, Srice, Vážný, Vemeno, Vítr* a také *Dobroděje*. Vz i: *Česť*. — **Ú.** = *povolání*, der Beruf, das Amt. Ú. učitelský, D., apoštolský, Us., kázání slova božího. V. — **Ú.** = *konání určité, funkce*, die Verrichtung. Běhavka mírná ú-du tělesnému nepřekáží. Ja. Když drob jistý zapálen jest, úřad té částky jest zrušen. Ja. — **Ú.** = *vedení ú-du*, die Amtirung, Amtsverwaltung. Za úřadu pana N. Vzkázal mu to za jeho ú-du. NB. Tč. 286. Aby před Bohem ú. sv. oběti učinil. Pass. mus. 275. A též všem, kteří jsú pod tvým úřadem, rozkaž. Arch. V. 302. — **Ú.** = *soud*, das Amt, Gericht. Hrozil mu ú-dem. Musil se dostaviti na ú. Při úřadu to vyjednali. Us. — **Ú.** = *rada, počet úředníkův*, das Gericht, der Magistrat, die Instanz. Celý úřad za jednu osobu nemůže. Ros. Jest ho potřebí co Matyáše při úřadě (co pátého kola u vozu). Prov. D. To učinil před plným úřadem dvě neděli po posudku. Půh. I. 203. Jaký ú., taková osádka. D., Lb.

Úrada, y, f., der Rathschluss, Beschluss, Entschluss. Boží ú. Dch. Že bez sjezdu a úrady všech tří vyjmutých nemohl dáti jiné odpovědi. Pal. Dj. V. 2. 253. K tomu třeba společné úrady. Ddk. II. 221. Podlé úrady akcionařů koupí se atd. = podlé usnesení, umluvení akcionářův. Šb. Dali se do ú-dy (radili se). Šml. Nebo z lidí-li jest ú. ta, neb dílo to, rozpadne se; Člověk má se podrobiti ú-dám Pána. Sš. Sk. 59., J. 223. (Hý.).

Úřada, y, m. = *člověk, který při úřadech mnoho a také zbytečné jednání má*. U Beronna. Lg.

Úradek, dku, m., decretum, der Rathschluss. Stálosť a neproměnnosť ú-ků božích; Ú. svůj provésti; Ú. o spáse lidské odvěčně ujatý nyní v Kristu vyvedl; Uspořádání spásy lidské bylo obsaženo v ú-dku božím; Doba ta ve věčném úradku božím byla ustanovena a určena; Prohlídá k ú-dku božímu; Tak bylo usouzeno v úradku božím; Bůh je (apoštoly) věčným předřízením a ú-kem za svoje vyvolil (vz Předzřízení); Událosť ta odvěčně v osnovu předvědův a ú-ků božích vetkána byla. Vz Předvěd. Sš. I. 97., 169., II. 78., 105., L. 97., J. 53., 60., 263., 292. (Tč.). Dle svobodného ú-kdu vůle boží. MP.

Uradění, n., die Berathung. U. s poslanci. Ml.

Uraděný; *-ěn, a, o*, vz Uraditi. Na u-ný den šli pre svoje nevesty. Dbš. Sl. pov. I. 114.

Uraditi, il, zen a děn, ění = *poraditi*, rathen; **se** = *rozmysliti se, ustanoviti*, beschliessen, einen Vorsatz fassen; *radu společně zavříti*, beschliessen, sich verabreden. Jg. — **abs.** Věc urazená (v radě uvážená). V. — **co komu:** pevnou radu. Č. — **se.** Jak se podnapili, hned se u-li, kterého by šohajíčka na vojnu dostali. Sš. P. 574. — **se jak.** Uradils se k hanbě domu svého. Br. — **se kde: u** sebe. V. — **se s kým.** S několika osobami se uradiece teprv na pány vznesete. Arch. IV. 103. Což se s nimi uradieše. Dal. 159. S kniežaty sú se u-li. BO. — V., Dal., Ros. — **se oč. V.** Uhři se o to uradili, jakby . . . Dvě kron. — **se na čem** = *snésti se, ustanoviti se na čem*. Na tom se uradili, aby se smířili. V. — Ros., Bs., Háj., Dbš. Sl. pov. I. 188. — **se nač.** Aby se na to se svými pevně uradil. V. — Háj., Bart. II. 21.

Úřaditi, *uřadzovati*, wehe thun. — **komu.** Ostrav. Tč. — **U. co**, in Ordnung stellen. Ostrav. Tč.

Úřaditi = *úřadovati*. Šm.

Uřádkovati, in Querbeete theilen. — **co:** záhony. Us. Tč.

Úřadna, y, f., Bureau, n.

Úřadně = *od úřadu*, ämtlich, von Amtswegen. Ú. něco zkárati, massregeln, jednati. Dch. Ú. něco někam poslati (neplatě poštovného). Us. Šd.

Úřadní, úřední, -ný = *k úřadu náležející*, Amts-, ämtlich. Ú. napomenutí, činnosť. Dch. Ú-né uzavření; Úřadným během někomu odpovídati; Ú. postavení míti. Sš. J. 164., 272., 275. (Hý.). Úřadná osoba, ú-ný dotaz. Arch. II. 289., 500. (Šd.). Vz Úřední.

Úřadnice, úřednice, úředlnice, e, f., die Beamtin, Beamtenfrau. Kom.

Úřadnický, úřednický, *úředlnický*, Beamten-. Ros.

Úřadnictví, úřednictví, *úředlnictví*, n., das **Amt**, die **Amtswürde**, das **Beamtenthum**.

Úřadníče, úředníče, ete, n., das Beamtenkind. Ros.

Úřadničí, *úředničí = k úředníku náležející,* Amts-, Beamten-. Ú. leno, pečeť, písař. Pr. man., Řád. hor. Ú. knihy. Půh. II. 541.

Úřadník, a, m., vz Úředník. Ú. dozor mající, kancelářský. Us. Dch. Ú. nevyčtený. Půh. II. 589.

Úřadníkovati, Amtmann sein. Na Slov.

Úřadniti = *úřadovati.* Vaněk.

Úřadohonec, nce, m., der Stellenjäger. Dch.

Úřadolovec, vce, m., der Stellenjäger. Dch.

Úřadoprávní moc, die Macht der Behörde. Šm.

Úřadování, n. = *úřední řízení,* die Amtsführung, Amtshandlung. J. tr.

Uradovaný; *-án, a, o = rozradovaný, radosti plný,* hocherfreut. Ehr. Večer odišly u-né súsedky domov. Dbš. 14., Er. Sl. čít. 54., Dbš. Sl. pov. I. 115

Uradovati se = *zradovati se,* sich erfreuen. Troj., Ž. wit. 13. 7. — **se (čím):** velikou radostí. Leg. U-je se srdce mé. BO. — **se nad čím.** Us. Tč.

Úřadovati, amtiren. — **abs.** Dnes jsme už úřadovali. — **jak dlouho.** Celý den ú. Us. **Až do** noci ú. Us. — **se s kým** = *po úřadech se s kým tahati a pře vésti.* Us. Ta jim nadala, že se až ú-li. Us. Ntk.

Úřadovláda, y, f., die Bureaukratie. Ml.

Úřadovládník, a, m., der Bureaukrat. Šm.

Úřadovna, y, f. = *písárna, kancelář,* das Bureau.

Uraemie, e, f., z řec. = *močokrevnosť.* Vz S. N.

Urafičiti, il, en, ení. — **co kam,** mit dem Griffel aufschreiben. Mor. Tč.

Urachovati co, berechnen. Na Ostrav. Tč.

Urajdovati se při muzice, sich satt tanzen. Ostrav. Tč.

Urákati = *urá křičeti,* Hurra schreien. Johant. 51.

Urákošiti se s kým kde, sich satt lärmen. Na Slov. Tč.

Urakviti, il, en, ení, einsargen. Mor. Tč.

Ural, a, m. = *veliké pohoří, které odděluje na východní straně Europu od Asie,* das Uralgebirge. Rk. Vz S. N.

Uralský, Ural-. U. kozáci. Vz S. N.

Urámcovaný, in einen Rahmen gefasst. U. noviny. Kos. Ol. I. 185.

Uramil, u, m., lučebný produkt vznikající přeměnou kyseliny močové. $C_8 H_5 N_3 O_6$. S. N. XI. 253.

Uramilový. U. kyselina: $Cn H_n N_n O_{14}$.

Uran, u, m. = *prvek chemický,* der Uran. Vz S. N. U., nebesník, uranium, vzácný kov. Vz Šfk. 258., KP. IV. 128.

Uranatý kysličník, das Uranoxydul. Nz.

Urancovati = *pozberať; zvraščiť.* Na Slov. Bern.

Uraněný; *-ěn, a, o,* verletzt. Smrtelně u. Us. Kam.

Urania, e, f., *Nebešťanka,* přijmí musy hvězdářův.

Uranian, u, m., zastaralý nástroj hudební, v němž tony třením povstávaly. Mlt.

Uranit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 161.

1. **Uraniti,** il, ěn, ění, *uraňovati = uraziti.* — **co odkud:** jablko se stromu, herabschlagen. Ros. — **koho** (poraniti), verwunden. Us.

2. **Uraniti,** il, ěn, ění. — **si** = *přivstati si,* frühzeitig ans Werk gehen, abfertigen etwas. Ros. — **si čeho, co:** cesty, cestu = *uraziti si, časně učiniti,* zurücklegen. Ros., Jg.

Uranitý kysličník, das Uranoxyd. U. soli, Uranoxydsalze. Nz.

Uranografie, e, f. = *nebepis,* die Uranographie. Nz.

Uran-os, a, m. = *nebe,* der Himmel. V bajesloví řec. = nejstarší bůh nebes, manžel Gein, otec Kronův (Saturnův), Rhein, Okeanův a Titanů. — U., *hvězda,* vz KP. II. 31.

Uranoskop, u, m. = *dalekohled hvězdářský.* S. N.

Uranovič, e, m. = Kronos (Saturnus); Titan.

Uranový, Uran-. U. žluť, das Urangelb. Šp. U. rudy. Krč. 201.

Urao, nerost = trona. Bž., KP. IV. 399.

Uřasnouti = *užasnouti,* erschrecken. U Olom. Sd.

Urasovati koho, abschinden. Us. Tč.

Urastnúti = *urůsti.* Na Slov. Bern.

Urát, u, m. = *umělé hnojivo z tekutého hnoje záchodního.* Us.

Uratiti, il, cen, ení, *uracovati = zatratiti, zahubiti,* verderben, umbringen. — **co.** Zlé zle uratí a svú vinnici jinými vinaři osadí. Sš. Mat. 21. 41. Král ty vražedlníky uratil a jich města ažeh. Ib. 22. 7. Cf. Zaratiti. — U. = *chovati.* Pravil, že jeden kuoň vzal a uratil. Pč. 6. Vz Uracovati.

Úraz, u, m. = *uražení,* das Anstossen, der Stoss, Schlag. Od úrazu větve na lovu oko ztratil. V. Od úrazu krev v životě se mu srazila. Byl. — Ú. = *škoda od úrazu vzatá, rána, uškození,* die Verletzung, die Beschädigung, der Schade. Zhojil se na ú. levého oka; Umřel od ú-zu; K ú. přivésti. V. Míti ú. na hlavě, na noze, na ruce. Ros. K ú-zu přijíti, ú. vzíti. Mudr., D., Št. Běží tu o ú. Us. Chrániti koho před ú-zem. Kom. Ú. od zdvihání. Rk. Dobrovolní nákladové nemají býti sečteni od vladaře žádného, ale ty věci s těmi náklady učiněnými může vzíti, když jedno bude moci to učiniti bez úrazu věci prvnější. CJB. 427. Bez úrazu někam se dostati. Dch. Smrtelný úraz. J. tr. Dostal úraz n. má úraz (když někoho po těžké práci bolí krk nebo záda. Cf. Čemer.). Na Mor. Šd., Škd. Div, že přišel bez ú-zu! Us. Dhn. Úraz na hlavě, die Kopfverletzung. Nz. lk. Beze všeho úrazu ostala; Bez ú-zu odtad vyšla; Nicea (z ohně) bez ú-zu vystoupila. Pass. mus. 321., 349., 363. (Gb.). Abychom my bez ú-zu po nich jíti mohli. Hus III. 82. On pak nechav žalobníka jal se mečem biti toho člověka a on chtě se úrazu uvarovati vytrhl mu meč ten; Tehdy pán jich poslal jednoho od sebe k tomu zastřelenému, aby sě jeho ptali, dokud živ jest, na koho praviti bude o ten

Digitized by Google

ú.; Šli k němu ptajíce jej, od koho ú. má?; Poněvadž Stefek penieze vzieti chce za ten ú., jest jemu Jan 10 funtuov dáti povinen. NB. Tč. 104., 105., 252. Bez úrazu jede, koho rozum vede. Kmp. — Ú., na Slov. = *vřed*, das Geschwür. Bern. — Ú., *přenes.* Zboží s úrazem duše dobýváme. Mudr. Přepustím ú. veliký na egyptskú zemi. Pass. 869. Bez ú-zu střízlivosti. Jel. Do ú-zu = do úpadu. Kom. Bez ú-zu moci biskupovy; Bez ú-zu cti. Arch. II. 286., Bart. Aby žádného ú-zu nedali čtenie božiemu. ZN. Bez ú-zu práv, Arch. I., 218., zákona. Bart. — Ú. = *ublížení, urážka*, die Beleidigung. V. Bez ú-zu uší to slyší. Jel. Na poctivosti ú. nésti. Zříz. Těš. Ú. důstojenství královského, crimen laesae majestatis, die Majestätsbeleidigung. Ú. královské velebnosti. Arch. III. 84., Gl. 349. Nečestný ú. Dch. Nebylo nikomu úrazem. Kos. Ol. I. 16. — Ú. = *co uráží, oč se kdo uraziti může*, der Anstoss. Hluchému nebudeš zlořečiti a před slepým nepoložíš úrazu n. zvrtle. Br. — Ú. = *pohoršení*, der Anstoss. K ú-zu býti; K úrazu příčinu dáti. V. Ú. na někom bráti; úrazy na někom sbírati. Dekret. jed. br. 1617. Napomíná jich, aby sobě toto světlo chovali a jím se s úrazem jiných nevynášeli. BR. II. 524. Poslati děvčeti list na úraz (= po službě). Us. u Žambk. Dbr.

Úraza, y, f. = *úraz, škoda, uškození*, der Schaden, die Verletzung. Troj., Sal. Pan vladař dostav úrazu na noze, několik dní pořád z pokoje vycházeti nemohl. Břez. 171.

Urázati, vz Uroditi.

Úrazek, zku, m. = *úraz*, die Verletzung, Beleidigung. D.

Urazení, n. = *uradění*, die Berathschlagung, Rathschlagung, der Rathschlag. D., Troj.

Urazený; *-en, a, o*, erwogen, beschlossen. Us.

Urazitel, e, m. = *urážce, uškoditel, škůdce*, der Verletzer. J. tr.

Urazitelka, y, f., die Verletzerin. Us.

Urazitelnosť, i, f., die Verletzlichkeit. D.

Urazitelný, verletzlich. D.

Uraziti, uraz, ze (íc), il, žen, ení; *urážeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en a ín, ení; *urážovati* = *kus ulomiti, odraziti*, ab-, wegschlagen; *udělati*, thun, verrichten, zurücklegen; *obraziti, raniti*, stossen, verletzen, beschädigen; *ublížiti*, beleidigen, verunglimpfen; *pohoršiti*, Aergerniss geben; **se** = *uhoditi se, obraziti se*, sich anschlagen, anstossen, sich verletzen; *zdviháním něčeho si uškoditi*, sich wehe thun, einen Schaden machen; *zhoršiti se, pohoršiti se*, sich ärgern, Aergerniss, Anstoss nehmen; *příklad bráti, káti se*, klug, vorsichtig werden, sich woran stossen. Jg. — **abs.** Hraj a neurážej. — **co, koho:** ovoce, ratolesť, kus skály, Us.; kus n. díl práce, díla, cesty (udělati), Ros., Kom., něčí právo, česť, D., *koho* = *ublížiti mu* (u Opav. obrazit. Klš.). Kom., V. U. vážnosť a prospěchy císařské. Ddk. III. 281. Ktož mnohých požívá slov, uražuje duši svou a v mnohých slovách nalezá sě bláznosť. Hus I. 271. U. plat (snížiti). Bck. II. 3. 383. Urazí-li hulvát tebe, zneuctí jen sebe. Dch. Uražují p. Boha. Arch. III. 78. On mě tak urazit? však já mu povím! Us. Dch. Múž'-li nás hůře urážeti nepřicházeje ke dvoru našemu, jakkoli jsme ho vícekrát byli obeslali?; Aby lidu prospěl, nerozpakoval se Soběslav i šlechtice u-ti. Ddk. II. 463., IV. 13. (Tč.). Fóké (foukej), větříčku, z dunaje, uraz jabličko lebo dvě. Sš. P. 435. Lépe jest měšec uraziti než osobu. Kmp. — **čeho:** vody (ujati, méně vody na kolo pouštěti), Vys., cesty. Br. Z rána si urazíme cesty (kus). — **co odkud:** kus od kamene. Us. Kámen se skály u. Ml. — **koho, se kam:** v nohu (udeřiti), V., se v nohu, Br., Jel., V., v hlavu. Lk., J. tr. O kamen zavaditi, v nohu se uraziti. Ler. Veliké vedro na jeho hlavu u-lo jej i umřel jest. BO. Rúčě běhá, v nohy se urážuje. BO. — **co, se oč (jak).** Nohu o kámen si u., Us., se o kámen. V., D., Sš. I. 106. Kteříž bez viny jeho urážie sě o něho a padnú v zatracenie. Hus II. 25. U. se oč s velikou prudkostí. D. — **co, koho, se čím.** Nos si pádem urazil. D. Ani slovem ho neurazil. Ros. Svým chováním někoho u. U. někoho slovem, skutkem. Tov. 97. Tak že tím množstvím člověku té vůni nezvyklému hlavu a mozek uráží. Vrat. Opravdivou urážkou někoho u. Kos. I. 190. To mu krátce vyčetl, čím ho často již byl urazil. Ddk. IV. 327. Židé požíváním pokrmů takových velice se uráželi. Sš. Sk. 181. U. Boha hřiechem; někoho ústy. Hus I. 336., III. 22. (Tč.). Kdo nešlechetnému ustupuje, uráží tím šlechetného. Kmp. Ať to zná, že tím velebnosť božskou uráží. BR. II. 23. b. Kdo se každým slovem uráží, nech mezi lidi nevychází. Prov. Tč. — **co komu.** U-zil ti někdo hlavu, že chodíš bezhlavý? Us. Dch. Mám-li já šablu vzít, hlavu ti urazit? Sš. P. 779. Urazil kačeně křídlo i pravou nožičku. Er. P. II. 66. Upad s basou, krk jí urazil. Kol. ván. 128. — **komu v čem.** Tak najednou nám urazily krávy v dojení. U Kvasin. — **co kdy.** Cestu z Prahy na Zbraslav u-zil za hodinu. Ml. Pochod jejich byl tak urychlen, že za jediný den urazili skoro 10 německých mil. Ddk. V. 226. U-zil za den kus cesty. Mor. Šd. **Do** večera urazíme ještě kus cesty. Us. Šd. — **co za koho.** Přeca za něho slovo urazí (říkáme po německu: *ztratí*, verlieren. Cf. Uroniti). Na mor. Zlínsku. Brt. — **koho, se na čem.** Někoho na pověsti, na cti u. V. Hrozně se na tom urazil (pohoršil). Ros., Koc., Br. Na jiném se u. = *příklad bráti, káti se.* V. Neračte se na tom urážeti. Jel. Enc. m. 4. Vy nemáte proč na mně se urážeti; Předivná jest to věc, že se vy na řeči mé urážíte. BR. II. 40., 324. a. Kteří se na evangeliu uráželi; Židé se urážejí na nízkém stavu Páně; Urážejí se na rodu jeho. Sš. I. 25., 168., J. 140. (II. 69., Sk. 40., 182. — Hý.). (Ten) u-zí se i na duši i na těle; Křesťané urážejí se na Kristovi, že přikázánie jeho neplnie; U. někoho na těle neb na zbožie. Hus I. 238., 245., III. 181. — **koho, se kde.** Ros. V lýtku se urazil. Eus. — **se nač:** na hřebík. Aesop. — **se nad čím** = *pohoršiti se.* Hrozně se nad tím urazil.

Ros., Br. Lidské přirození více nad cizími než nad vlastními nešlechetnostmi se uráží. V. Nad roztržkami v Korinthu povstalými se u-li; Ale **před** jinými Saduceové se nad tím uráželi, ješto . . .; Tudy nejen se nad tím uráželi a mrzeli, ale i . . .; Židé by se ovšem nad úplným od zákona oproštěním urážeti musili; Urážel se velekněz v pýše své nad svobodnou řeči Pavlovou. Sš. I. 155., Sk. 44., 45., 183., 258. (Hý.). Nalezl jsem mnoho nedostatků, nad kterými by se stavové nemálo u. mohli. Žer. Sn. 79.

Urazivý, beleidigend. Mnohé u-vými slovy zamútil. Ep. Pog. 25.

Úrazně, verletzend. Bern.

1. **Úrazník**, a, m., plagiarius, zastr. Lstivým ú-kóm. ZN.

2. **Úrazník**, u, m., sagina, rostl. Slb. 610. Ú. uzlitý, s. nodosa, Linneův, s. Linnei, šídlovitý, s. subulata, položený, s. procumbens, bezplátečný, s. apetala. Čl. Kv. 308., FB. 80.

Úrazniti, il, ěn, ění, beschleunigen. — co čím. Mor. Tč.

Úrazný = *úražný*. Slova neprovodného jako rokle a kamene ú-ného se vystříehaj. Vš. Jir. 55. Cf. Uražení.

Úrazový povlakový zánět rohovky, keratitis pannosa traumatica. Schb.

Urážce, e, m, vz Urazitel. J. tr. Hledí k nepřátelům a u-cům. Sš. II. 196.

Urážčivý, urážčlivý, urážlivý = *kdo uráží*, beleidigend, anstössig. V dobré obrátí, cokoli urážlivého prostořekým jazykem prohodil Sych. U. slova mluviti. J. tr. Věci urážčivé a pohoršitelné. V. U-livá nafouklosť. Dch. Urážlivé psaní. Žer. 323. — U. = *kdo se snadno na něčem urazí*, leicht verletzbar. Ros.

Úražek, žku, m. Na skály úražek (= úrazek) upadl. Lesl. leg. 136.

Uražení, n, *urážení* (od urážeti, ono od uraziti), das Anstossen, der Anstoss. Uražení nohy, kamene. Abychom neupadli v některé nezčestie, jakožto noh u. aneb v pohoršenie. Hus I. 334. Smrtelné u. — U. = *ublížení*, die Beleidigung, Verletzung, Verunglimpfung. V. U. velebnosti královské. D. U. práv, na cti. J. tr. Kámen u. Cf. Úrazný, Urážka. Chč. P. 24. a. U. mravopočestnosti. J. tr. — Uráženie sě na pravdě (horšení se). Ms.

Uraženina, y, f. = *úraz, porušení údu nějakého udeřením*, der Schaden, die Beschädigung, Wunde. Čern. U. hlavy. Ja.

Uraženosť, i, f., die Kränkung. Dch.

Uražený; *-žen, a, o*, vz Uraziti. Kus zdi u. Us. U. svědomí. V. Dělati u-ného. Us. Dch. Chodí na (pro) vodu s uraženým žbánem. Us. Šd. Pan Oldřich nejprv činil se uražena, jakoby jemu rozkazovalo se neslušně. Pal. IV. 1. 192. — **v co**: v hlavu, v mozek, V., v týmě = *hloupý*. D. — **nač**. Nejsem na hlavu u. Us. — **na čem**: na dobré pověsti a cti, V., na lbi. Lk. — **od koho**: od jelena. V. — **v čem**: Židé velmi byli uraženi v pýše a hrdosti své. Sš. Sk. 255. (Hý.).

Urážeti, vz Uraziti.

Úřažiti, aufflammen. Na Ostrav. Tč.

Urážívosť, i, f. = *urážlivosť*.

Urážka, y, f. = *uražení, úraz*, der Anstoss, die Verletzung, Verunglimpfung. V. U. = *poranění*, die Verwundung. Kda. U. důstojnosti královské. Apol. Urážek neodplacovati. Kom. Bez u-ky svědomí. Žer. Bez u. to pravím. D. U. cti skutkem. J. tr. Za u-ku to kladl. Us Vk. Žaloba z u-ky. J. tr. Pře pro u-ku. J. tr. Za urážku něco míti, klásti. Činiti někomu u-ky; Urážku mimo sebe pustiti; Zapomeň na tu urážku; Ba nikdy!; Urážce se vydati. Us. Dch. Bráti na u-ku. U Rychn. Vk. Král Fridrich cítil u-ku, jaká se mu stala tím, že se Vladislav nedostavil. Ddk. III. 199. Zde musí člověk mnoho urážek překonati. Us. Dch. Protož sv. Petr die o něm, že jest kámen u-ky; Kristus kámen u-ky zlým; Netoliko ten bludí, ale i jiným u-ky bludóv připravuje a potvrzuje. Hus I. 245., 370., 458. (Tč.). — U. = *oč se uraziti může*, der Anstoss, das Aergerniss. Reš. U-ku míti (urážeti se, pohoršovati se nad něčím). D.

Urážlivě, beleidigend. Us. Sá. U. k někomu se chovati. Us., Ddk. II. 440.

Urážlivosť, i, f., die Anzüglichkeit.

Urážlivý, vz Urážčivý.

Úražný = *k úrazu*, verletzend. U. zbraň. Jg. — Ú. = *vředy mající*, geschwürig. Na Slov. Bern.

1. **Urban**, a, m. Havlovo žito, Urbanův oves, co z toho bude, potom mi pověz (nedaří se); Na Urbanův den pospěš síti len. Č. Na sv. Urbana je-li krásně a obloha čista, bude na víno zajisté mnoho místa třeba. Škd. — U. Jiří. Vz Jir. H. I. II. 301. O jiných Urbanech vz S. N. — U., samota a) u Něm. Brodu, b) u Protivína. PL.

2. **Urban**, u, m. = podstavek na olejovou lampu. Us. u Opav. Pk.

Urbanci, několik domků u Vsetína.

Urbančík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Urbanec, nce, m., Urbantsch, ves u Dačic. Tč.

Urbánek, nka, m. — U. Fr. V. Vz S. N. — U. Frant. Aug., knihkupec a spisovatel v Praze. Vz Sb. II. 1. 301., S. N. — U. Ferd. Vz S. N.

Urbanice, dle Budějovice, Urbanitz, ves u Král. Hradce, b) u Přelouče. PL.

Urbanides, a, m. U. Pav. Vz Jir. H. I. II. 301.

Urbanita, y, f., z lat. = ušlechtilý mrav. Vz S. N.

Urbanov, a, m., Urbanau, ves u Telče. PL.

Urbanův mlýn, a) u Slaného, b) u Dušník. — U., vz Urban, 1.

Urbar, vz Urbuřéř.

Urbář, e, m., z střněm. urbor, urbur (z urbs). Mz. 360. U. = kniha, v níž poznamenána jsou pole, zahrady, luka k městu n. k místu náležející s jejich držiteli a daněmi (registra, *knihy*), das Urbarium, Grundbuch. Jg. Cf. Gl. 349., S. N. — U. = *výtěžek nebo užitek z pozemků*. Rk.

Urbářní = *k urbáři se vztahující*, Urbarial-. U. povinnosti, D., robota. Bern. U. kniha, Šf., peníze, dávka, Urbarialgiebigkeit, daň, Urbarialsteuer. J. tr.

Urbásek, ska, m., os. jm. Šd.

Urbášek, ška, m., os. jm. Šd.

Urbašůvka, y, f., hospoda u Skočova ve Slezsku. Tč.

Urbur, a, m. = *uburéř*. Všem horním mistrům, urburům a horním přísežným v Čechách. Ddk. IV. 150.

Urbura, y, f., z něm. Urbühr = *daň, kterou těžaři státu platili*; později dostala jméno *desátek*, das Urburgeld. Vys., Jg. U. jest důchod královský z hor. Rohn. Cf. Tk. II. 300. (Nařízeno), aby z u-ry kutnohorské odvádělo se každý týden tisíc hřiven stříbra na splácení státních dluhů. Pal. Dj. II. 1. 318.

Urburéř, urburýř, e, **urbur, urbar,** a, m., zastr. = *urburní starosta, který díl královský z hor vybíral*, der Urburer, königl. Bergbeamte. Urbuři t. j. úředníci, starostové díla královského; slovou pak u-ři od urbury t. j. díla královského, které jim ku spravování poroučíme, tak aby všechen lid horní především bezprávím opatrovali, všudy svornosť napravujíce. Jus. mont., Gl. 349., Dač. I. 55., 56.

Urburéřství, n. = *úřad urburéřův*. Jaroš Slun ssazen z u. Dač. I. 117.

Urburné, ého, m., Urbargelder. Šm.

Urburní, Berg-. — **U.,** ího, m. = *urburéř*. Šm.

Určení, n. = *ustanovení, uložení*, die Bestimmung, Festsetzung, Ansetzung. D. Podlé u. božského život vésti. Berg. U. sebe samého. Ssav. U. dusíku, die Stickstoffbestimmung. Nz. U. času. Nz. U. třísloviny, Tanninbestimmung, kyseliny sirové, vápna. Šp. Vykládá jim o u. svém; Text dí jenom o některých bez místnějšího u.; Předčasové (odvěké) u. Šš. L. 46., 175., II. 13. (Hý.). — U. *příslovkové*, které udává věci mimo obsah děje slovesného, tedy okolnosti, za kterých se děj slovesný vyslovený sbíhá, die Adverbialbestimmung. Gb. v List. filol. II. 126. Vz Příslovečný. — **U.,** na Slov. *určení* = *uhranutí*, das Beschreien. Žehnánie ženské na u. Aqu.

Určenosť, i, f. die Bestimmung. U. trojúhelníku jednou stranou a přilehlými úhly. Jd. M. I. 32., 57.

Určený; *-čen, a, o = ustanovený*, bestimmt, festgesetzt. U. cena, cíl, Us., čas, Ben., Pulk., chvíle, Troj., místo, Sal., konsulové (css. designati). Macháč. Osmé, aby se přiznal o věci jisté neb určené a o jisté velikosti i určeném čísle, jinak nebude platné vyznání. Pr. Aby v u. rok před ním se ukázali v súdě. CJB. 377. U. délka čáry. Nz. Byl by tím přibližně čas u-ný. Ddk. II. 214. Obeslal sem všechny pomocníky naše, aby hotovi a vzhóru byli polem k určenému dni a uloženému miestu. Arch. IV. 393. Rybník odhádán v u-ných penězích. Půh. II. 206. Na čas u-ný zaplatiti, zur bestimmten Zeit. Václ. XIII. Vydal zápis, že ke článkům žádosti dotčených v míře již nahoře určené státi bude. Pal. Dj. III. 3. 255. Někdo ustaví, aby bylo sukno kupováno neb u-né krmě neb jiné almužny. Hus I. 450. — **U.** = *uřknutý*, beschrieen.

Určice, dle Budějovice, městečko u Prostějova. PL.

Určitě, bestimmt. Ros. Určitě dopadati, klappen. Dch. Číslo u. pojmenované. Skř. U. o věci se pronésti. Pal. Dj. III. 3. 112. To u. není udáno. Ddk. III. 50.

Určitelnosť, i, f., die Bestimmbarkeit. Nz. Zákon u-sti. Marek.

Určitelný = *mohoucí určen býti*, angebbar, bestimmbar. U. důvod, Pal., hmoty, Rostl., veličina. Nz.

Určiti, il, en, ení; *určívati, určovati* = *ustanoviti, uložiti*, bestimmen, festsetzen, anordnen, ansetzen. V. — **co:** cenu (vysaditi) Us. U. neznámý člen. Stč. Alg. 143. U. místo, kde se co stalo. Ddk. II. 85. Zwei Punkte bestimmen die Lage einer geraden Linie, dva body určují polohu přímky; zwei unbekannte Grössen werden durch zwei Gleichungen bestimmt, dvě rovnice určují dvě neznámé veličiny; zwei Seiten und der von ihnen eingeschlossene Winkel bestimmen ein Dreieck, dvě strany a úhel jimi tvořený určují trojúhelník; 2. willkürlich festsetzen, wie beschaffen man etwas haben wolle, festsetzen, feststellen, statuere, ustanoviti, ustanovovati, stanoviti; und weil bei dieser Art des Bestimmens der Umfang eines Begriffes ebenfalls eingeschränkt wird, so steht hier das Zeitwort určiti, určovati als gleichbedeutend neben ustanoviti, stanoviti; die Fristen zur Zahlung bestimmen oder festsetzen, ustanoviti neb určiti lhůty k placení; den Preis einer Waare bestimmen oder festsetzen, ustanoviti nebo určiti cenu zboží; die Länge einer geraden Linie bestimmen oder festsetzen, ustanoviti nebo určiti délku přímky; durch die Angabe zweier Seiten und des von ihnen eingeschlossenen Winkels ein Dreieck bestimmen oder festsetzen, ustanovením dvou stran a úhlu jimi tvořeného trojúhelník určiti, nebo dáním dvou stran a úhlu jimi tvořeného ustanoviti trojúhelník, totiž aby měl jistou podobu a velikosť; eine Grösse bestimmen oder angeben, welche gewisse geforderte Eigenschaften haben soll, ustanoviti nebo určiti veličinu, aby měla vlastnosti, jakých se požaduje. Nz. — **koho, co k čemu.** D. Lhůty k placení. J. tr. Tento důchod určen byl k vyrovnání schodku; Určil k tomu své lidi. Ddk. II. 209., VI. 166. Ty tři doby k modlitbám určil. Šš. Sk. 36. — **co nač (jak).** O své ujmě daň na sousedstvo u. Sych. — **co komu** (*věnovati*), — **co za co:** stálé ceny za zboží u. Ml. — **(co) čím.** U-li jsme tím poněkud dobu jich příchodu Ddk. IV. 37. Určen jest od Boha soudcem; To hřebím či losem u-lo se. Šš. Sk. 127., L. 8. — **jak: dle** jakosti. Šp. Dobu **podle** panovníka; Pracovníku podlé práce a díla se mzda určuje; Na vlas něco u. Šš. L. 49., I. 51., Sk. 45. (Hý.). Co následovalo, nemůže vše na dni určeno býti. Pal. Dj. IV 2. 557 (Šd.). — **proč.** Jan určen byl více pro země saské. Ddk. IV. 92. — **po čem.** Připomíná dobrý skutek její a po dobrém skutku její osobnosť určuje. Šš. J. 183. — **kde o čem.** Ale písmo **na** dotčeném místě nic o čase neurčuje. Šš. Sk. 249. — **adv. Něco blíže** u. **lépe**: zevrubně, do podrobna vyznamenati, omeziti, vymeziti, vypsati, jistějšími znaky vyznamenati. Bs. — **se.** U. se, nechati se u., *lépe:* odhodlati se **k** čemu, dáti u. nechati se přijmouti, pohnouti k čemu; ustanoviti se na čem. Bs. — **U.** = *uřknouti*, beschreien. Na Slov.

Určitosť, i, f., die Bestimmtheit. U. nařízení, Sych., řeči neb slohu, Ja., výrazu, slova, významu. Nz. S určitostí něco říci, tvrditi, Us., prokázati. Ddk. IV. 204. — U. = *urečitosť, dědictví = statek dědičný*, das Erbgut. Bern.

Určitý = *ustanovený, uložený*, bestimmt, präcis, fest-, angesetzt. Aby na určitý den přišel; v u. čas (se postaviti, Ros.). V. Prodlil mimo u. čas. Br. V u. lhůtě dluh zapraviti. Sych. U. sloučeniny (jistou míru všelikých prvků zavírající). Pr. Chym. U. připověď, slib. U. člen, veličina, rovnice, figura. Nz. Kruh jest určitá figura. Nz. U. slova, gebundene Worte, vyjádření, udání, rozkaz, heslo, ujednání, částka něčeho, zpráva; v u-tou hodinu, v neurčitých výrazech. Dch. Měli směr u-tý a positivní před sebou. Pal. Dj. III. 3. 278. Ustanoveno se na tom, aby výprava do Palaestiny děla se dle u-ho rozvrhu; Zde přijímala vzpoura vždy určitějšího rázu. Ddk. II. 357., III. 29. U. čas, vz Čas určitý. U. jméno přídavné má v muž. rodě vždy určitý východ a to po tvrdých souhláskách *-ý* (v žen. rodě *-á*, v střed. *-é*) a po měkkých souhláskách ve všech rodech *-í*: *veselý, -á, -é; pěší*. Kz. Určité číslovky, vz Číslovky. — **jak: na** vlas u. Šm. — **k čemu:** Čas k slavení velikonoci u. Br.

Určivě, bestimmend. V někoho u. působiti. Dch.

Určivosť, i, f. = *uhrančivosť, nakažlivosť*, das Beschreiungsvermögen. U. mnohých očí. Ros. — **U.** = *moc určující*, das Bestimmungsvermögen. Pal.

Určivý = *kdo uřkne, uhrane, nakažlivý, uřklivý*, beschreiend. U. oči, žena. Ros. Kdo má zrostlé obočí, bývá u. V. — **U.** = *určující*, bestimmend. U. hmoty. Rostl. — **U.** redselig. Uh. Hrad. Tč.

Určlivý, bestimmend; beschreiend. Rk.

Určovací slovo, determinativum, Bestimmungswort. Nz.

Určování, n., vz Určení, Určiti.

Urda, y, f., na Ostrav. a Slov. = *hustá, lepší syrovátka ovčí, žinčice*, die dickeren, fetteren Schafmolken, geronnener Rahm. Kol. ván. 70., Němc., Kd., Dbš. 124., Vck., Brt. P. 165., Plk., D. Tč. Z urdy máslo učiněné najmastnější bývá. Na Slov. Tč. Lepší doma u. než burčák při žaláři. Hdk. C. 271.

Urdík, u, m., galeobdolon, die Waldnessel, rostl. Slb. 339.

Urditi se = *kysati*, gerinnen. Mléko se rádo urdí, když je teplo. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Urdousiti, il, en, ení = *zardousiti*, erwürgen. — **koho.** Us.

Úřeci = *uřeknouti*. Na Ostrav. Tč.

Úřecká Lhota. Arch. IV. 208.

Urečitosť, i, f., **úrek**, u, m. = *vlastnictví*, das Eigenthum, Grundeigenthum, der Besitz. Švarné koně, pekné voly, sena, žita do stodoly, v domě příležitost, peknú u., mal sem vše dost. Sl. ps. Šf. I. 95.

Urečitý, na Slov. = *gruntovní*, Grund-. U. pán, právo. Jg.

Úřečnovati se, sich satt plauschen. Už sme se dosť u-li spolem. U Uh. Hrad. Tč. — **se s kým.** Tč.

Úřečný, redselig. Ostrav. Tč.

Uřediti, il, ěn, ění, verdünnen. — **co čím:** mléko vodou. Us. Tč.

Úředlní, úředlník, lépe: úřední, úředník m. úřadní, úřadník, *a* se přehlasovalo pro následující úzké *í* v *e*.

Úředně, ämtlich. Něco někomu ú. oznámiti, intimiren. J. tr.

Úřední, -dný, úřadní = *k úřadu náležející*, vz Úřadní. Ú. osoba, služebník, povolání, V., osoba, Br., dům, práce, věc, moc, obor (meze ú-dního oboru, ú. působnosti), přepis, obvod, list, dopisování, služebník, připomenutí, vysvětlení, úřadování, řízení, osoba, manství, místo, místnosť, protokol, řád, stupeň, důstojenství, prostor, věc, záležitosť, den, pečeť, činnosť, konání, zástupce, působení, ú. učinění spisu, ú. sepsání něčeho, tajnosť, způsob psaní, vysvědčení, J. tr., listina, Rd., jednání, sluha, vypomahač, potřeby, stavení, budova, nařadí, řízení, správce, pořad, stupeň, postup, záležitosť, zábradlí, přehrádka, písař, světnice, hodiny, sloh, činnosť, záloha, působení, představený. Šp. Jestliže by kdo úředníky menší nařekl neb některého z nich, což by se úředních věcí dotýkalo. Zř. F. I. H. XXXV. Vz Úředlný.

Úřednice = *úřadnice*. Kom.

Úřednický = *úřadnický*. Ú. místo. Šp.

Úřednictví = *úřadnictví* n. *spravování úřadu, důstojnosť úředníka*. V.

Úřednictvo, a, n. = *soubor všech úředníků*. Vz S. N. Ú. údělu znojemského dobře vyzbrojené svolal do Znojma. Ddk. V. 176.

Úředníče, ete, n., das Beamtenkind. Šm.

Úředníčí, Amts-, Amtmanns-, Beamten-. Neb skutci ú-čí mezi nimi mají se vždy měniti. Arch. II. 499. Ú. knihy. Půh. I. 155., II. 109., 175., 291., 297. (Tč.). Ú-čím svědomím dovésti; Chci ukázati ú-čími knihami, kde mě pohnal; Ú. peníze; Podlé odhádání a přiděděni ú-ho; Táhnu se toho na knihy ú-čí; A k tomu jsmy také shledali v menších knihách ú-čích, že na ty časy se zde v Olomúci před úřadem súdil. Půh. I. 278., II. 78., 298., 526., 554. (Tč.). Ten list má ú. moc. Ib. I. 200. Menší ú. súd. Vš. Jir. 44.

Úředník, úřadník (zrušením přehlásky), a, **úředníček**, čka, m. Vz Úředlní, Úřadník. Nová čeština i jinde valnou část starobylých zpátečních přehlásek zrušila. Gb. V jižních Čech. *ouřadník*. Kts. Úřadník, Úředník. V. Ú. = každý, kdo zastává nějaký úřad. Vz S. N. Ú. nejvyšší zemský, menší zemský, královský, vz Tov. 14., 24., 125., 126., Gl. 349., ú. královė, vyšehradského probošta, Ib. 350., ú-ci panští, vz Tov. 125., ú-ci na mezích, Tov. 74., 75., ú. důchodní nad pokladem, záduší (kostelník), V., potravní, při počtech (účetník), nad mírou a váhou ustanovený, hospodářský, D., při deskách zemských; ú. města, pokladu, důchodu, Ros.; konceptní a kancelářský či manipulační, S. N., účtárny n. při účtárně, J. tr., vně ustanovený, exponierter B., nad lesy, Er., přehlížecí, kontrolující, společnosti akciové, účtární, účetnický, příkazný (ú. je v příkaznosti, ú. ze třídy příkazných); ú.

cukrovarnický, při výrobě, při provozování, der Betriebs-, plynárny, Gasanstalts-, továrny, Fabriks-. Šp. Ú. při nadacích, Fonds-, komorní správy, Kameral-, hutní, Hütten-. J. tr. Ú. nevyčtený. Půh. II. 188. Ú. obvodu kutacího, v horn., der Revierbeamte. Zpr. arch. VIII. 116. Ú-ci hospodářští: hospodářský příruči, purkrabí, důchodní, správce dvorů, vyšší (vrchní) správce, ředitel, rada. Pt. Úředník k veřejným dražbám oprávněný. Us. Úředníkóm od zvodóv. Půh. II. 398. Přikazujeme všem našim ú-kům. CJB. 273. O ú-cích a jejich pracích v starší době vz Zříz. zem. Jir. 480.—481., 701. (index). Župané a dvorští ú-ci chtíce úřady své dle vlastní zvůle spravovati, drželi se Kunrata. Ddk. III. 96. Aby to zbožie spravoval jakožto mocný ú. Arch. I. 218. Ú-ky saditi a jmenovati. Let. 99. O ú-cích, když k někomu šli n. jeli, vz Vš. Jir. 179. Ú. nad kumpanii jízdných; U brány strahovské nad stráží nejpřednější ú. Bck. II. 2. 280., 281. V takovém soudu aby byli napřed posazeni ú-ci, kteří z práva při soudu zemském sedati mají. Zř. F. I. A. X. 2. Ú-ka pod přísahu vzíti. D. Stav, počet ú-kův, povýšení ú-ka; ú-ka podkoupiti, podplatiti, uplatiti, dary porušiti. Šp. Ú-ky proměšovati (mit Beamten abwechseln), J. tr., sobě usaditi, zříditi; s úřadu složiti, ssaditi (vz Úřad). Er. Při nařizování ú-ků ctnosti spíše nežli statku jich šetřiti se má. Pr. Ú-ka přesaditi, *lépe*: přeložiti. Jv. Ú. na vsi pýcha, pán o ní ledva slýchá; Úředníkem býti ne bez medu žiti; Přijede ú., nebývá bez koláče. Vz Koláč. Pk. Vz Vrchnosť, Vš. 570.

Úředníkovic, e, m. = *syn úředníkův*, Beamtensohn, m.

Úřadníkový starosta. BO.

Uřednouti, dnul a dl, utí, dünn, schütter werden. Ros.

Uřehtati se, sich müde lachen.

Urejdovati co kam: voj na stranu. Ros. — **koho čím**, durchs Tanzen, Tummeln ermüden. Mor.

Úřek, řku, m. = *uřknutí*, die Beschreiung. Zlob. To ti říkám bez ú-ku, že… Tč.

Uřeknouti = *uřknouti, uhranouti koho*, beschreien. Mor. a slez. Sš. II. 31., Klš., Skd.

Uřekotati, *uřehotati se*, sich satt quacken (o žabách). Mor. Tč.

Uřemenovati koho, mit Riemen fesseln; durchprügeln. Mor. Tč.

Uřemesliti = *uřemeslniti*. Na Ostrav. Tč.

Uřemeslniti, il, ěn, ění, künstlich verfertigen. Ros.

Uremie, vz Uraemie.

Uremtati, benagen. — **co**. Zajíc omlaď u-tal. Mor. Tč.

Uremzati se o čem, sich satt plaudern. Na Slov. Tč.

Ureň, rně, f., mulia (ryba), zastr. Rozk.

Uřeňoves, vsi, f., ves v Kouřimsku.

Uřenovice, dle Budějovice, ves v Královéhradecku. Vz S. N.

Uresopositi se, sich satt sprechen. Mor. Mtl.

Urepotati se s kým, sich ausplauschen. Na Slov. Tč.

Ureptati se na koho, sich satt beklagen, lästern. Na Ostrav. Tč.

Ureš, rše, m., osob. jm.

Uřet, u, m., *boryt, rejt*, isatis, Waid, rostl. Vz Rstp 84.

Uřetelniti, il, ěn, ení, verdeutlichen. Jg.

Uřetěziti, il, en, ení, anketten. — **koho**. Mor. Tč.

Urethan, u, m., Urethan, v lučbě. Nz.

Urethylan, u, m., Urethylan, v lučbě. Nz.

Uřetov, a, m., byl hrad v Kouřimsku. Vz S. N.

Urethra, y, f., lat. = močová roura. Vz S. N.

Urethrotomie, e, f. = operace k tomu účelu, abychom urethru průchodnou učinili. S. N.

Úřez, u, m. = *úřezek, uřezání*, Abschneiden, n. Ú. údů. Bern.

Uřezanec, nce, m. = *nedospělý kluk, hlavně hoch ze řemesla sběhlý*. Jda.

Uřezání, n., das Abschneiden. Obyčejná té doby pokuta, která stíhla takové zajaté, záležela v u. nosu a oslepení. Ddk. II. 407.

Uřezaný; *-án, a, o*, abgeschnitten. U. kus. V. — **čím**: nožem. — **nač**. Jsem na peníze u-án (nemám jich). U Solnice.

Uřezati, uřezám a uřeži, uřezej a uřež, án, ání; *uříznouti*, uřízni, znul a zl, ut, utí, *uřezávati, uřezovati* = *odřezati*, ab-, wegschneiden; *řezáním raniti*, schneiden, verwunden. — **co čím**: prut nožem. Us. — **co komu**: ruku, nohu, Ros., koňovi ocas, D., rouhačům jazyk. Kom. Raději si jazyk uříznu. Us. Němc. Dal jim nosy uřezati. Ddk. IV. 236. Sám si jazyk uřezal. Dač. I. 77. Uřízl si ostudu (udělal si). U N. Bydž. Kšť. — **se** = *říznouti se*; *uprdnouti se*. Us. Olv. — **koho, se kam**: v prst. Ros. — **se odkud**. Uřezal se od šibenice, Ros., s šibenice. Us.

Uřezbovati co z čeho, ausschnitzen. Mor. Tč.

Úřezek, zku, m. = *co uřezáno*. Jest tlustý jako ú. (t. klády n. kmene). Us. v Boleslavsku. Ú. pláště, Bj., doutníku, Dch., korový, Rindenausschnitt. Šp.

Úřezka, y, f., der Koupon. Ú. úroční, der Zinsen-. J. tr.

Úřezný, schneidig. Ú. nůž. Na Ostrav. Tč.

Uřežavěti, ěl, ění, glühend werden. Us. Tč.

Urgence, e, f., z lat. = *pobídka, naléhání*, die Urgenz.

Urgiren, pobízeti k čemu, naléhati n. nastupovati na koho. Vz Urgence. Rk., Brs. 2. vyd. 106.

Uriášův list, který jest nebezpečen dodavateli (Uriášovi svedl David ženu a jej samého poslal k vůdci svému Joabovi s listem, v němž mu nařizoval, aby Uriáše zahubil). Rk. U. list = zrádný, který zrazený sám odevzdává. Bdl.

Uřícení, n., die Abäscherung, der Anlauf, Anprall. U. vod rozvodněných. BO.

Uřícený; *-cen, a, o*, erhitzt, abgeäschert. Přišla celá u-ná. Us. Vz Uřítiti se.

Uříci, vz Uřknouti.

Uřičený; *-en, a, o*, der sich müde gebrüllt hat. Bern.

Uřičeti se, sich müde brüllen.

Úřičí, n., das Flussgebiet. Rk.

Uřídění, n. = *uřízení*.

Uříděný, vz Uřízený. Na Slov. Bern.

Uřiditel, e, m., der Bestimmer, Anordner. Bern.

Uříditi = *uřediti*. Mor. Tč.

Uříditi, uřiď, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *uřizovati* = *ustanoviti*, festsetzen, bestimmen, anordnen. — **koho nad kým**: úředníky. Koll. — **co mezi sebou**. — **U.** = *postačiti ve správě n. řízení čeho*. — **co**. Za pěkného počasí (za pohody) i bába loď uřídí. Prov.

Uříhati se komu ze žaludku, aufrülpsen. Tč.

Uříkaný; *-án, a, o* = *umluvený*, verabredet. Už maj' svadbu u-nou. V Kunv. Msk.

Uříkati se = *naříkati si* (se = si), wehklagen, sich beklagen. Já sem se (= si) uříkala, že dcera nechce poslouchat. Slez. Šd., Klš. — **se na koho**. — **se kde**: v knížkách = *namodliti se, načísti se*, sich satt beten o. lesen. Mor. Tč.

Urinal, u, m., das Urinal, v luč. Šp.

Uřinčeti se, genug rasseln. Tč.

Uřinkotati se, genug rasseln. Mor. Tč.

Uřinouti se, ul, utí = *sesypati se*, einstürzen. — **se na koho**. Rokyc.

Uřisnouti se = *uleknouti se*. Mor. Mtl., Kda. I. 64.

Uřítiti, il, cen, ení = *uvrci*, werfen. — **se na koho**. Bel. — **odkud**: s hory. BO. — **U.** = *během velmi se uhřáti*, sich erhitzen. Us.

Úřitně = *velmi, náramně*, sehr, zastar. Zradova sě ú.; Bieše ú. veliký. ZN. Hospodin rozhněva sě ú.; Radují sě ú.; Za dvadcěti let ú. nuzieše je. BO.

Úřitný = *veliký, náramný*, gross, heftig, stark, ungeheuer, zastr. Jednu muku vymyslichu divokú, těžkú, úřitnú. Kat. 2750. Bylo jich číslo tak ú-né jako sbor boží; Přival ú-ný kamenie; I jedli sú i pili toho dne v ú-ném veselí; V ú-ném množstvie strachu; Meč ú. (grandis); Stvoři Bóh velryby ú-né; Města ú-ná a ozděná; Nepřátely uvrhla v hlubokosť jako kamen v vodu ú-nú; Přenesla je přes ú-nú vodu (aqua nimia). BO. Jde vietr silný a ú-ný boře hory i tra skály; Bieše hlad ú-ný v Samaří; Ú. spřiesežení; Učinil jest stolici ú-nú (grandem) z slonové kosti. Bj. Lind, jejž smy spatřili, ú-né postavy jest. Jir. Anth. I. 3. vyd. 59.

Uřízení, n., die Anordnung, Bestimmung, Festsetzung. Jg.

Uřízený; *-en, a, o*, bestimmt, festgesetzt, angeordnet.

Uříznouti, vz Uřezati.

Uříznutí, n., das Abschneiden.

Uříznutý; *-ut, a, o*, abgeschnitten (mit dem Messer).

Uřižati, *užižati*, glühen. Zák. sv. Ben. 62.

Urkati = *vrkati*, girren. Holubek urka, kukulenka za dvorem na olši. Sš. P. 341.

Uřklivosť, i, f. = *určivosť, uhrančivosť*, das Beschreiungsvermögen. Ros.

Uřklivý = *určivý, uhrančivý*, beschreiend, zauberisch. U. žena. Jg.

Uřknouti, ul, ut, utí; *uříci* (zastr. uřku), uřekl (uřečen, zastr.), ení; *uříkati* = *řeči, chválením n. očima očarovati, uškoditi, uhranouti, přehlídnouti*, beschreien, verzaubern, besprechen, berufen. Jg., Kšá., Šd., Ktz. — **(komu) co, koho**. Ta bába mi dítě uřekla, uřkla. Ros. Abych toho neuřekl. Kom. Kdo vás tak uřkl? BR. II. 629. a. Kdosi ho uřkl, nechť se utře na ruby košulú. Mor. Šd. Nedívej se tak na něho, uřkneš ho. Hš. Neumytým říkají: Umyj se, abys nikoho neuřekl. Nebo když se někdo zostra na někoho zahleděl, praví tento: No, enom mne neuřkni. Us. Vck. — **se** = *smluviti se*, sich verabreden. Uřekli se, že se všichni vystěhují. Mor. poh. I. 30.

Uřknutí, n. = *očarování, okouzlení*, das Beschreien, Verzaubern, Berufen. V. U. lékařstvím na hrdle zavěšeným zaháněti. Kom. — **U.**, jalkus, choroba nohy koňské. Db.

Uřknutosť, i, f., das Berufensein.

Uřknutý; *uřknut, a, o* = *uhranutý*, berufen, beschrieen, verzaubert. Us.

Urlaub, něm., odpuštění, dovolení, dovolená.

Urlauber, odpuštěnec (voják na čas domů odpuštěný). Rk.

Urmin, a, m. = *silný člověk*, ein starker Mann. U Místka. Škd.

Urmoutiti koho čím, betrüben. Us. Tč.

Urna, y, f., lat. = *popelnice* (nádoba na popel ze spálených těl lidských za dob pohanských), z něm. Urne. Rk. Zamkli ho do urny malé. Vinař.

Urno, adv., zastr. = *ohnivě, prudce*, feurig, heftig, hurtig, rasch. Rkk., Výb. I. 22. Na Slov. uren, vuren = prudký.

Urňovice, dle Budějovice, Ruprenz, ves v Jihlavsku. Mus.

Uřnút = *uříznouti, uřinať*, abschneiden. Na Ostrav. a ve Slez. Tč. — **se kam**: se v prst. — **odkud**: prut s vrby, kus masa z kýty. Mor. a Slez. Klš.

Uřnutý = *uříznutý*. Mor. a Slez. Šd.

Úrobek, bku, m. = *výdělek*, der Verdienst. Na Slov. Jg. — **Ú.**, *co urobeno*, das Erzeugniss. Hř. 96.

Urobiti, il, en, ení = *udělati, způsobiti*, thun, verrichten, machen, bewerkstelligen, verursachen, beendigen, anstellen. — **abs.** Urob tak a jdi. Us. — **co**. Jaj, Bože mój, prebože, čo som u-la? Nitra VI. 237. Bože mój, otče mój, čo som u-la? Sl. ps. 19. Já vjem, čo urobím. Sš. P. 609. U. nábytek. Kos. Ol. I. 288. U. rolu (odorati, wegackern). U Opav. Klš. U. krok. Dbš. — **komu (co jak)**. Někomu něco **proti** jeho vůli u.; Někomu hanbu u. Jg. U-bil si hanbu mojim čiernym očom aj mojim rodičom; Urob si, jak sceš, ožeň sa, kde sceš; Urob si, céro má, jako ti je vóla. Sl. ps. 121., 214., 335. Pálenô, pálenô, čos mi u-lo? Hlavu otrudilo, nohy vykrutilo; Zaspievaj slavíčku v zelenom hájičku, urob polahčenie mojemu srdečku. Sl. ps. Tč. U-bím ti škodu. Žpěv. I. 328. — **se nač** = *přetvořiti se, proměniti se*, sich verwandeln. Tak já sa urobím na peknou parypu. Němc. Urobte sa na meč

žhavý. Hdk. C. 50. — **kdy kde.** Chcejú si po práci a v cudzině u. tak ako doma. Na Slov. Dbš. 96. Mamko moja drahá, urobte poriadok v tom dome. Sl. ps. 128. — **co s čím.** Co jsi s těmi penězi urobil? Jg. — **koho čím:** králem (vyvoliti). Jg. — **se v co.** Já se urobím v bílou holubicu. Č.

Urobotovati se, sich abplagen. Us.

Úroček, čku, m., vz Úrok.

Úročení, n., die Verzinsung eines Kapitals. Ú. kapitálu; ú. okamžité (nepřetržité). Stč. Alg. 94., 97, 98. A z druhých kop padesáti beze všeho ú. toho sirotka do let jeho mají chovati. Arch. IV. 347. (Šd.).

Úročí, n., das Zinsgeld. Šm.

Uročiště, ě, n., urocyscie, von úrok, dieses von uříci, besprechen, bestimmen = der Ort, wo ein Vertrag, ein Gränzvertrag festgesetzt wurde, dann das Gränzzeichen, der Mahlstein. Vz více v Gl. 350. U. značí místo, kde odbývalo se slavné rokování, snešení, v tomto případě umluvení o vyznačených hranicích. Ddk. IV. 141. Cf. S. N. V listině z r. 1215. hraničníky nazvány jsou staroslovanským slovem uročiště. Ddk. IV. 141. U. r. 1215.: per certas metas, quae vulgo hranicie vel kopce sive urociscie dicuntur. — Qui praedictorum bonorum limites antiquos sive urocyscie renovantes. Zdali slovo u. znamenalo, jak v posledním dokladu stojí, limites antiquos t. j. meze staré, nesnadno tvrditi; ale každým způsobem upomíná toto slovo na slavnostné řády, které při obcházení a ustanovování hranic obvyklé byly. *Uroczysty* znamená v polštině posud tolik co *slawny* a *uroczysko* neb *uroczyszcze* jest mezní kámen, neb znamení mezní vůbec. Velmi případně píše dr. H. Jireček v Mus. 1858. 172.: Čteme-li v listinách starých o meznikách řečených uročiště, poznáváme odtud, že měření mezí a sázení mezníků za časů dávných bylo spojeno s jistými nám sice již neznámými slavnostmi .... Dáleji pak vede nás slovo to na jednoduchý význam smlouvy, ještoť *ú-rok* značí úmluvu, *rok* čas smlouvou ustanovený, ú. tedy místo, kde se smlouva slavná stala a to smlouva v tomto případě o meze. (H. Jir.). Ale poněvadž takové smlouvy děly se před úředními osobami a svědky z okolí, které stranám k ustanovení hranic *rok* položili, domníváme se, že u. jest věcně totéž co německé *Mahlstein.* Drn. LXXI. Ú. = mezník, hraničník, der Marktstein, Gränzstein. Kdykoli koupí, výsluhou nebo nálezem soudním statek odevzdával se v moc nového majitele, dály se ochoze (circuitio) obřadem slavným; posel od krále nebo od úřadu přišed na místo, ve průvodu obcházel vůkol hranice statku klada na místech, kdekoli zdálo se býti potřebné, jistá znamení, tak řečené *uročiště, kopce, hranice.* Pal. Dj. I. 2. 263. (Šd.).

Úročitel, e, m., der Aufzinsungsfaktor. Ú. sestupný; rostoucí, vzestupný. Nz., Stč. — Ú. = *kdo peníze na úroky půjčuje,* der Verzinser.

Úročitelnosť, i, f., die Rentbarkeit. Šm.

Úročiti, il, en, ení = *úrok z peněz půjčených platiti,* verzinsen. Ros. Sedláci v Čechách té doby (1419.) rozeznávali se od jiných stavů tím, že drželi své pozemky právem zákupním od pánův neb zemanův i měst samých, začež jim *úročiti* povinni byli t. j. odbývati *úroky,* čili určité povinnosti a dávky, buďto jen v penězích buď i v naturaliích aneb robotách, pročež také obyčejně jen *lidé úroční* aneb *úročníci* sluli. Pal. Dj. III. 1. 306. Sedláci byli povinni pánům svým pololetně ú. t. j. platili jistý počet buď jen hotových peněz, buď také obilí, slepic, vajec atd. Pal. Dj. II. 2. 414. A vy právo řekli jste takto, že poněvadž dřieve plnil jest tomu knězi, aby i dnes platil a úročil. Arch. IV. 369. (Šd.). — **čím z čeho:** pěti zlatými ze sta, etwas mit 5% verzinsen. Šp. — **z čeho:** ze staku. V., Brik. Z té jistiny slibuji ú. a platiti. Faukn. — **komu z čeho.** Faukn., Šp. I má nám z lánu jednoho ú. dvě kopě grošů do roka. 1455. Mus. 1847. I. 5. 532. U. někomu z nějaké summy platu ročního pět zlatých ze sta. J. tr. Vz Úročňovati. — Ú. = *úrok nésti,* Zinsen tragen. Peníze, které leží a neúročí. V.

Úročitý. Ú. svátky = *výroční.* Na mor. Zlínsku. Brt., Bkř.

Úročky, ův, pl., m. = *strupy na čele a lícech dětí,* nevlastně také *mlezivo.* D. Na Slov. *oheňpara, ohnipara, hampara,* der Milchschorf, Ausprung, Gesichtsgrind, die Milchborke. To dítě má u. Us. — Ú. *plazivé,* Flechtengrind. Ja. — Ú. = *úřek.* Slov.

Úročlivý, pachtlustig; Verpachter. Bern.

Úročně, erblich. Statek ú. dědičný, Erbzinsgut, smlouva úročně dědičná, Erbzinsvertrag. — Ú. = *výročně,* jährlich. Aby všecky platy ú. vybíral. Arch. IV. 347. — Ú., pachtweise. Slov.

Úročné, ého, n., der Jahresgehalt.

Úroční = *k úroku náležející,* Zins-. Ú. plat, D., Půh. II. 242., V., vejce, peníze, předivo, V., lichva, Lom., smlouva (vz Emfyteuse). Us., kniha (Rodelbücher, vz Vš. Jir. 361.), míra, kvitance, J. tr., kupony, daň, sazba (taxa). Šp. Odkázání n. odkázka platu úročního (od někoho k někomu). Er. Ú. bezpečnosť jistiny, Anlagesicherheit des Kapitals. Dch. Štědře nadal kaplu úročními lidmi. Vz Úročník. Bdl. Ú. člověk = poddaný, který pánu svému úroky platiti povinen byl. Pal. Rdh. I. 178. Vz Úročiti. V 15. století bylo pravidlem, že nezemanští rolníci v Čechách drželi pozemky své právem *zákupním, německým* neboli *purkrechtním.* Podstata jeho záležela v tom, že velicí statkáři světští i duchovní, rozprodavše dědiny své za hotové peníze mezi kmetcí lid, smlouvami při tom (s počátku jen s povolením královým, později volně a vaině) uzavíranými vyminovali sobě z nich po každé jisté a určité úroky buďto v penězích toliko, buď spolu i v naturaliích a robotách (pročež také sedláci vůbec *lidmi úročnými* sluli); mimo to zůstavovali sobě panství nad nimi t. j. právo a povinnosť ochraňovati je, začež bylo v obyčeji přinášeti jim v určité doby všeliké dárky, pod jmenem *pocty* neb *poklony.* Pal. Dj. V. 1. 266. (Šd.) — **čím:** ukázka pokladniční úročná třemi ze

sta. Er. — Ú., na Slov. = *nájemní*, Pacht-. Ú. list, mlýn, pán, plat, statek, smlouva. Bern. — Ú. *koření* (úročník). Us. Cf. Sbtk. 318. — Ú. = *výroční*. Na každý den kromě neděle a svátkóv ú-čních. Vš. Jir. 161. Ú. modlitby. Arch. III. 216.

Úročnice, pl., f. = *úročky*. — Ú., e, f. = *nájemnice*, die Pächterin. Bern. — Ú., e, f., rostl. (od uřknutí). Mor. Brt., Šd.

Úročnický, Pächter-. Bern.

Úročnictví, n., die Pächterei. Šm.

Úročnictvo, a, n., der Pächterstand. Šm.

Úročnička, y, f., die Pächterin. Na Slov.

1. **Úročník**, a, m. = *úrok platící*, *poplatník*, *úroční sedlák*, der Zinsmann, Zinsbauer. Gl. 350., Výb. I. 805., Pr. měst., Brikc. Cf. Úročiti a Úroční. Učinil jest z nich Šalomún robotné ú-ky. Bj., BO. A to aby bylo ú-kům na úrocích sraženo pro polehčení té příliš zhubené chudiny. Pal. Dj. III. 3. 136. — Ú. = *kdo od úroku živ jest*, *důchodník*, der Rentirer. — Ú., na Slov. = *nájemník*, der Pächter. Bern.

2. **Úročník**, u, m., rostlina luštinatá, anthyllis, der Wundklee. Jg., Slb. 519., Sbtk. 52, 318. Ú. rozestřený, ligrusový, čilimníkový, ježatý, stříbrný, hedvábný, mnohohlavý, chlumní, lékařský, čtverolistý, vraninohový, báčkový, ledencový. Rostl. Ú. lékařský, a. polypylla. Cl. Kv. 384., FB. 103.

Úročňovati, verzinsen, vz Úročiti. — **co čím**: kapitál pěti ze sta. Reš.

Úročný = *roční*, jährlich. Ú. den. Aqu. — Ú. = *úroční*. Ú. peníz. Pr. pr. Neúročná hlavní summa, unverzinsliches Kapital. Ú. peníze papírové, verzinsliches Papiergeld. J. tr. Na dobrém a na usedlém zboží ukázati 10 hřiv. platu ú-ho. Půh. II. 99., 180. Učiněn jest ú. (poplatný). Vz Úroční. BO.

Úrod, u, m. = *úroda*. Na Slov.

Úroda, y, f. = *vlastně urození* a) *vztahem k jakosti : zrůst*, *postava*, *zvl. krásná postava*, der Wuchs, Körperbau, die Gestalt des Körpers, Schönheit. C. — b) *Dle kolikosti, co se urodilo*, die Frucht, das Erzeugniss. V. Ú. tučných rolí. Rkk. Obětoval Kain z úrody zemské. Br. Voráč roční úrodou se živí. Kom. Ú. zlá, dobrá, špatná, prostřední. Us. Zde pro něj ú-dy není, hier blüht ihm kein Weizen; Ú. plodin, der Fruchtertrag. Dch. Ú. by ver (věru) azda len bola, dosť klasov bolo zhora i zdola. Slov. Tč. Mírná ú. BR. II. 27. b. — *Zvláště když urození s ponětím mnohosti spojeno jest* — *hojnosť*, *dostatek*, *výnosnosť*, *plodnosť*, die Fruchtbarkeit, fruchtbares Jahr, gesegnete Ernte. V. Ú. hojná, dobrá, bohatá. Ros. Ú. **na** víno. Ros. — **kde**. Letos byla ú. **na** poli i **ve** vinohradech. Us. Šd. — **v čem**. Aegypt slynul úrodou v obilí. Šš. Sk. 79. Ú. **v** žitě. Us. — Ú. = *růže*. Kat. 3283.

Úrodění, **uroděnosť**, **uroděný** = *urození*, *urozenosť*, *urozený*. Na Slov. Bern.

Urodilý, geboren, erzeugt, gebürtig. — **v čem**. Obraz v mysli u. V.

Úrodiště, ě, n., der Geburtsort. U Uh. Hrad. Tč.

Uroditi, uroď, il, zen, ení; na Slov. děn, ění; *urázeti*, *urozovati* — *zroditi*, *poroditi*, *porstati*, gebären, zur Welt bringen. Us. — **co, koho (komu)**. Urodila syna Neklanovi. Háj. U. radosť (přinésti), hněv. V. Ta pánu a manželu svému u-la tři syny. Lp. 98. Já dnes urodil sem tě. Ž. wit. 2. 7. Dorota, dcera má, urodila syna. Dač. I. 102. Zaječina krev smutnou urodí. Jir. Ves. čt. 379. Pakli urodí syna; Otevři se země a uroď spasitele; Kdo jest u-dil kropie rosné? BO. Otec vždy slove něčí proto, že jest ho télestně urodil; Otec bude nad synem, jelikož jest ho u-dil; Žádosť když počne, urodí hřiech. Hus I. 137., 152., 347. (Tč.). — **koho kam nač**. U-dil se člověk **na** svět; Chce Bóh, aby každý znamenal, že neurodie sě **v** svět **na** hody, ale **k** pracování. Hus II. 177., III. 133. (Tč.). — **koho, se čím**. Maria nám Boha bratrem urodila. Výb. I. 771. U. koho pánem. Št. O ob. vc. 152. Pomně, že se je takéž urodil (král) holoplíštětem nestatečným. Št. N. 85. — **kdy**. Žena Duchka ševce u-la pořád **ve** třech dnech čtvero dítek. Dač. I. 144. U-dil se **po** mně. Hus II. 22. — **se odkud**. Jakkoli kruté byly válečné ty běhy, přece i **z** nich u-dil se již nejeden duchovní prospěch. Pal. Dj. III. 3. 110. U-dil ho **z** té ženy. ZN. Z cizoložné mateře u-dil se. BO. Starý člověk jest ten, jenž z Adama urodiv se jeho ke zlu náklonnosť v sobě nese. Šš. II. 70. Sv. Arnulf u-dil se **od** otce Botgysie; Co se z ďábla urodí, ďábel jest. Pass. mus. 328., 348. Syn boží z panny se narodil; Narodí-li se kto z ducha sv.; Věru, věru praví tobě, jedné ač kto se u-dí z vody a ducha sv., nemóž vjíti v královstvie nebeské; Člověk urodě se z ženy naplní se mnohými psotami; Z pokolenie židovského se u-dí; Což urozeno jest z těla, tělo jest. Hus I. 5., 51., 99., 284., II. 104., 227. (Tč.). Bůh jest z podstaty otcovy dřéve všech věkov urozen. Št. — **co (se) kde**. Ta krása divnou by mi milosť **v** srdci k sobě urodila. Jel. Urodil jsem se **v** svobodě. Jel. U-dil se (Kristus) **v** životě a potom řádným obyčejem času z života panny Marie. Hus. I. 16. Letos se v naší zahrádce hezké víno urodilo. Us. Ntk. Což v nie sě u-lo, od ducha sv. jest. Hus II. 423. V Kristu (duchovně) se u-dil. Hus I. 138. V níž (ve vsi) sě ten svatý u-dil. Hr. rk. 5. — **se**. Ž. wit. 44. 17. Víno, ovoce, obilí se urodilo. Ros. Také i na to, kde jsem se u-la se ptáte. Jel. En. m. 11. Oř mělkce, sij řídce, urodí se ti metlice. Brt. S. 142. Jak nám práce Bóh požehná, u-dí se i zboží. Na Slov. Tč. — **se komu**. Letos málo se nám urodilo. Us. Šd. A jinéhoť (vína) nemám žádného než to, kteréž mi se urodilo. Arch. II. 173. Syn, jenž urodí se tobě, bude muž najpokojnější. Hus I. 174. — **se jak**. Vína a ovoce urodilo se nám **do** Boha. Mor. Šd. Blíženec slove ten, který sě sám druhý neb sám třetie urodí **po** jednú od jedné matky; V Kristu Ježíšovi slovem božím já jsem vás urodil. (Pav. Kor. 1. 4.); Každý člověk, když smrtelně shřeší, tehdy ihned sě z ďábla v hřiechu urodí. Hus II. 163., II. 231., 321. (Tč.). Slep se jest u-dil. ZN. — **se komu kde**: **na** poli. Us., Jel.

Úrodivý, fruchtschaffend. Šm.

Úrodně, fruchtbar. V.

Úrodnosť, i, f., die Fruchtbarkeit. V. Hojnosť a ú. země. V.

Úrodný = *plodný, nosný, hojný, výnosný*, tragbar, fruchtbar. V. Ú. krajina, Har., štěp, Ros., roh, Kom., rok. D. Ú. práce, fruchtbringend. Dch. Ú. rok; u vína: rok požehnaný. Čk. U-ná jest země, kterou hospodář tluče. Pk. Zem je úrodnější, kde se vika zrodí, nebo vika roli neuškodí. Na Ostrav. Tč. — **v čem.** Aby ve ctnostech ú-nými býti mohli. Sš. J. 240. Světoborné války mongolské jsou obsahem této krátké a ve svých následcích ú-né doby. Ddk. V. 201. — **nač.** Rok ú. na ovoce, na víno, D., země ú. na obilí, V., na víno. Abr. z G. I. 309. — **čím.** Ostrov velmi úrodný vínem; Krajiny úrodné obilím a vínem. Sš. Sk. 234., 390. (Hý.). Kraj tento jest prý rovnější jakož i úrodnější plodinami. Ddk. II. 204.

Úrodonosný, fruchtbar. Us. Dch.

Urodzení, urodzenosť, urodzený = *urozeni, urozenosť, urozený*. Na Slov. Bern.

Úroj, e, m. = *výmysl*. L.

Urojiti, il, en, ení = *v hlavě utvořiti, vymysliti*, erdichten. — **si co kde.** Co si ve lbě urodí. Urojilo se mu cos v hlavě. L. — **se komu.** Ú-ly se nám troje včely, wir bekamen drei neue Schwärme (von den alten). Us. Tč.

Úrojný, schwärmerisch. Rk.

Úrok, u, m. = *něco umluveného, určeného*, das Besprochene, Bestimmte, Festgesetzte, der Vertrag, Beschluss. Podlé úroka božského nikdy nebude skonánie. Hr. rk. 181. — **Ú.** = *plat roční*, das Jahrgeld, die Abgabe. A tiem sedáním země u-ka zprostili. St. skl. Úroky z měst královských. Úrok k záduším. Pr. měst. Ú-ky domovní, Hauszins, z tlukáren (tlukárné, pucherné), Poch-, Werkszinsen. J. tr. Vložil ú. na zemi; I učiněn jest jeho robotným a platil jemu úroky (tribut). Bj. Odtiskl mě od mých ú-kóv i od jiných nadbytóv; Pobral mi ú-ky i jiné pomoci z lidí; Vybíral odtud ú-ky a jiné daně a roboty bezprávně; Pobral mi z mých lidí úrokóv, odmrtí a jiných poplatkóv. Půh. I. 170., 289, II. 95., 162. (Tč.). Ú. z půdy zemské, Bodenzins. J. tr. — **Ú.** = *co se určitým časem platí, plat roční z něčeho* ku př. z pole, z domu, zvl. z listiny, der Zins, Hauszins, die Abgabe, Interessen. V. Ú. jest plat určený v jmenovitý čas s něčeho aneb pro něco. Št. — **Ú.** = roční plat z půjčeného kapitálu dle procentů vyměřený. S. N. Ú. český (6%), císařský (5%), V., peněžitý, z peněz, zadržalý, Vš. Jir. 211.—212., nezapravený, manský, pro obmeškání n. z prodlení, Saumsalszinsen, J. tr., státní, promlčený, prostálý, smluvený, stálý, nejistý, zaplacený, nedoplacený, zrůstající, projednací (z projednání, Bestandz . . .), z půdy, z náhrad, splatný, skladní, pořád jdoucí, běžný, z řemesla, ze živnosti, ú. náležející, Aktivinteressen. Nz. Ú. zaseděly. Brt. S. 117. Už má zasedzené (zasezené) ú-ky, verfallene Z. Slez. Šd. Ú-ky 6% v Čechách byly na sněmě dne 30. dubna 1543. vyměřeny. Ú-ky židovské (= lichvářské, Wucher-). Us. Šd., Šp. Pod (na) ú. půjčiti, peníze dáti; na ú-ky dáti (zúročiti); na ú. peněz půjčovati; peníze pod ú. půjčené; peníze pod (na) ú. vzíti (se dlužiti). V. Z peněz ú. bráti. Nz., D. Úrokem na něm 10 ze sta pohledával. Sych. Ú. bráti, vytahovati. Kom. Ú. dáti, složiti, zaplatiti. D. Ani na veliké ú-ky peněz vydlužiti se nemohl. Kram. Vybírání daně a ú-ku; den odvádění ú-ků. D. Kdo od ú-ků živ jest (úročník). D. Ú-kem se živiti. Ros. Ú. na ú. V. Ú-ky k hlavní summě (ku kapitálu) přiraziti; peníze pod ú-ky uložiti, ukládati, dáti (auf Interessen anlegen, Tov. k. 171.); ú-ky rostou, vzrůstají; užitky z ú-ků; osvobozený od ú-kův, svobodnosť od ú-kův, míra ú-kův; kvitance z ú-kův; smlouva o ú-ky, pán dědičného ú-ku; ú-ky z hlavní summy, ú. jde ode dne . . . J. tr. Z kapitálu jde 5 ze sta úroku; ú-ky složité (ú. na ú., intérêt composé, usura composita, Zins von Zinsen). Nz. Ú. z předplatných ú-ků. Rabattkonto. Šp. Ú. na konec (splatné), Dekursivzinsen, ú. napřed neb předběžné, Anticipando-Zinsen. Dch. Peníze na úroky půjčené. Us. Šd. Kniha jdoucích ú-ků; účet z ú-ků. Nz. Ú-ky zapraviti; placení ú-kův. Er. Peníze pod ú-ky uložiti, šp. prý m.: na úroky; ale frase ona jest *dobra*, vz předcházející. Schodek, srážka, břímě, jistota, summa, náležitosť, seznam, přebytek ú-kův; dlužní list s ú-ky pěti ze sta; ú-ky z hlavní summy; účet z úrokův (úrokový); úroky z ú-kův, ú-ky na ú-cích; ú. po 10 kr. denně (na den); úrok čtyř, pěti, šesti atd. zlatých ze sta; ú-ky někomu z něčeho platiti; ú-ky nejsou uhrazeny (sind nicht gedeckt); ú-ky vyrovnati, spočítati, zapsati, odpustiti, odepsati, rozmnožiti, zapraviti, postoupiti, převzíti, vymáhati, zmenšiti, zvýšiti, doplatiti; lhůta k placení ú-kův. Šp. Kterýžto dluh slibujem zaplatiti i s úroky zadržalými. Tov. 171. Ú. na summu hlavní po zatčení, dokudž kdo neplatí, předse šel; Úrok starý t. j. deset kop ze sta kop, vyzdvižen a nový nařízen. Vz Zř. zem. Jir. Q. 26., K. 32. Ú-kuov co ze sta kop bráti se mělo. Vz Zř. zem. Jir. P. 1. Ú. ze sta. Vz Žer. Záp. I. 216. On tam má své peníze z ú-ků (= na ú-ky). U Chocerad. Vk. Té doby dle zákonů kanonických ú-ky co lichva byly zakázány. Ddk. IV. 160. Dluh jsme zaplatili, abychom z sebe ú-kuov více nedávali. 1467. (Tč.). List, když kdo chtěl pro ú. bráti. Vz Vš. Jir. 366. Žaloval, kterak zaň rukojmie jest do cechu bratrského k božiemu tělu za zádušní penieze za šest hřiven jistiny a za dvě hřivně ú-ků; V ú. ty peníze nemají dávány býti; Aby jemu těch 50 zl. položili a spravili i s ú-ky neodkládajíc; Též také drahně ú-kóv z těch peněz povinovat jest do cechuov; poněvadž jiní dobří lidé z peněz svých vypůjčených ú. berú, že on jest týmž obyčejem peněz svých půjčil; Jeden starý konšel puojčil jest některú summu zl. v úrok, na to zápis má, jakož obyčej jest pod stávkami. NB. Tč. 146., 206., 212., 217., 227. Mých ú-kóv na mé věno mi nevydával; Že mi měl ú-ky vy-

dávati na každý rok 20 hř. g.; Jemu jich **požičila a na ty** peníze měl mi ú. dávati a tu ú-ka ani peněz nechce dáti; Měl dáti ú-**ka** 20 hř. na 200 hř.; Ti ú-ci, ješto leží, mají dáni býti Václavovi; Aniž také ú-ka 12 **kop**, jakož jsú zapsali a slíbili, již od šesti let nevydali; Ú-ky doživotné, zadržené. Půh. I. 182., 296., 340., 383., II. 99., 313., 584. (Tč.). Po jejie smrti lidé z Olešné nosili sú ú-ky p. Hájkovi na Zviekov; Martinovi Paldrovi dává ú-ky zadržalé; Jan vinil Soběslava, žeby bral z něho ú.; Jáť mu ú-ky jeho meškati nebudu. Arch. I. 165., II. 203., III. 344., IV. 27. (Šd.). Béře mi ú-ky na mých lidech; Pobral mi ú-ky s lidí. Půh. II. 428., 473. On ú-ku nebeře, poněvadž se mu summy hlavní nedostává (Vz Chudoba); Na ú. pánu Bohu dává, kdo se nad chudým smilovává; Ú-ky mají bystré kroky. Č. Ú-ky vydržením let k přetržení nepřicházejí. Rb. Vz Procento, Vš. 570., Osoh, Sedlání a Rb. 273. — Ú., u starých = *daň, kterou poddaní v celém království z polí pánům a držitelům statků dvakrát do roka, totiž o sv. Jiří a o sv. Havle* (ú. svatojirský a svatohavelský) *platívali*. Jg. Jestliže by nedal ú-ka při sv. Jiří neb při sv. Havle, tehdy ten můž s komorníkem bráti pro nedání ú-ka toho na těch dědinách, jakž zápis ukazuje. Zř. F. I. G. XXXI. Cf. Gl. 350. Stavové na sněmích svolujíce veřejné poplatky, svolovali je obyč. po úroku t. j. po poletním příjmu ze všech dědičných statků svých nemovitých. Pal. Rdh. I. 177. A pak když přišel sv. Jiří, nechtěli páni a panošie peněz v ú-ce bráti. Let. 175. Ú-kové svatojiršti. Arch. III. 250. — **Ú.** = *peníze na úrok*, Geld auf Zinsen. Úroky na domy jim půjčuje. Ctib. — Ú. = *nájem*, der Pacht. Užitky z ú-ku. J. tr., Bern. Pakliby kterú vinnici rozdával v úrok. Sob. 247. — Ú. = *uročky*, der Ansprung. Us. — Ú. = *uhranutí, uřknutí*, die Beschreiung. V. Úrok zaříkávati, zažehnávati. Us. Ft. Bez úroku = bez uřknutí. Pk., Kda. Když kdo cizí přijda do chléva beze všeho prohlížel by si dobytek, mohl by ho snadno uřknouti; třeba tu říci: Ne úroku, bez úroku. Mor. Brt., Tr., Škd., Šd. Ale slečinka má krásné vlasy opravdu bez úroku. Mor. Když dostane úroky (když jej někdo uřkne), zatřepá nožičkama a je po něm. U Dobruš. Vk. Pomáhati od ú-ku. Us. Šd. Proti ú-ku nosí se něco červeného. Mus. 1853. 478. Jak ú-ky zažehnávají? Vz Mus. 1854. 536. Vz Sbtk. 27., 49., 296., 297., 318. — Ú. = *domluva*, der Verweis. Mm.

Úrokář, e, m., der Zinsherr. Šm.

Úrokočet, čtu, m. Ú. posloupný (počítání úroků dle posloupnosti času), die Staffelrechnung. Nz.

Úrokování, n. = *počet úrokový n. úročný*, die Zinsenrechnung. Nk. Ú. jednoduché, složité (Zinseszinsen). Vz Úrok. Stč. Alg. 96., Šim. A. 94., 173.

Urokovati = *ustanoviti, snésti se na čem*, beschliessen. — **co.** Ros. — **kde.** Ú-li ve sněmě. Pal. Dj. IV. 1. 6. — **o čem.** Us. Tč.

Úrokovati, vz *Úročiti*.

Úrokový, *úroční*, Zins-, Mieth-, Interessen-. Vz Úrok. Ú. den, manství, kniha, peníze, povinnosť, požitek, statek, užitky, J. tr., jistina, ústřižek, číslo, lhůta, účet, počet, Sp., kniha na účty úrokové. Úroková srážka, Eskompte, Nz., srážka, der Zinsverlust. Šp. Ú. míra, der Zinsenfuss (6%, 8% etc.). Škř. Ú. obnáška, der Zinsenbetrag. Vz Obnáška. Dch. Ú. míru zvýšiti, snížiti. Us.

Úron, u, m. = *uronění*, der Abfluss, Verlust. L. — Ú., fruchtbare Erzeugung. L.

Uroněný; *-én, a, o*, vergossen. U. slza.

Uroniti, il, én, ění = *proliti, upustiti*, fallen lassen, vergiessen. — **co:** slzu z oka. Ani slzy neuronil. D., Kom. — **co za koho.** Slova neuroniš za mne, dyby mne zabili (po **německu** říkáme: neztratíš). Na mor. Zlínsku. Brt. — **čeho.** Nejedna svých slez uroří v svej žalosti. Alx. V. v. 1890. (HP. 46.).

Úropně, zastr. = *hladce*. Kat. 1633.

Urosený; *-en, a, o*, bethauet, von Thau nass. Anička u-ná. Sl. ps. Šf. II. 54.

Urositi, il, sen (šen), ení = *rosou pokryti*, bethauen. — **co:** len (rosou zvlhčiti). Us. v Táborsku. — **si co (kde):** střevice. Us. Sukňu som si u-la **na** lúce. Dbš. 156. — **se.** Anička maličká kdě si byla, že si sa tak všecka urosila? Milá ženo, kdě si bola, že si sa tak u-la? Sl. ps. Šf. II. 54., 135. — **se kde:** v mokré trávě.

Úrost, u, m., grosser Wuchs. L.

Urostati, vz Urůsti.

Urostiti, il, ěn, ění, wachsen machen. L.

Úrostka, y, f., ve stavit., der Ablauf. Us. Dunder.

Urostle = *vysoko, zrostle*, hoch. Bern.

Urostlina, y, f. = *úrod, plod*, die Frucht, das Erzeugte. — U. = *zrostlina, rostlina*, das Gewächs. Bern.

Urostlosť, i, f., das Wachsthum, hoher Wuchs. Bern. Us. Plémě kaukaské jest u-sti té, kterou my za krásnou pokládáme. Šf. Strž. I. 25. Živočich u-sti náramné. Ráj. Čechové nade všecky na světě národy vynikají u-stí těla, proceritate staturae. Pal. Dj. IV. 1. 465.

Urostlý = *zrostlý*, erwachsen, hoch gewachsen, aufgewachsen, gross, grad, lang gewachsen. U. obilí, Zlob., svině, Bern., pacholek, strom. Ros. U. člověk. Dač. I. 165, II. 1. 128. Čech byl prý urostlejší, Uher složitější. Pal. Dj. IV. 2. 507. Dci těla u-ho. Rkk. 39. U. jako sosna. Němc. Těla urostlého. Rkk.

Urostnúti = *urůsti*. Na Slov.

Urostnutí, n. = *urostlosť*. Na Slov. Bern.

Urostnutý = *urostlý*. Na Slov. Bern.

Uroš, e, m., srbský kníže. Ddk. III. 58. Vz S. N.

Uroštění, n. Vz Urůsti. K u. přivésti, ad incrementum. BO.

Urotiti, vz Rotiti.

Úrotný *lající, hanlivý*, scheltend, Schelt-. Ú. slova. Pulk.

Uroubiti, il, en, ení; *uroubati, urubnouti*, bnul a bl, ut, utí; *urubovati* = *useknouti*, abhauen, abschneiden, vereiteln. — **abs.** Mluví nezpůsobně, co by uruboval. Hnka. — **co.** Hlavičky urubala, pod okénko zakopala. Sš. P. 168. — **komu odkud.** Urubnite mně z kyty (masa). Na M r. a v

Slez. Šd. — **co komu:** hlavu, Troj., pravý palec. Dal. 26. Ruce, nohy jí urúbal, černé oči jí vylúpal. Sš. P. 165. — **čím:** mečem. — **co kde:** sosnu **v** horách u. Ráj.

Urouhač, e, m., der Spötter, Höhner. Jg.

Urouhati, *urouhnouti,* hl, utí a *urouhati se, rouhati se,* verspotten, höhnen. — **(se) komu.** Padouchové jim urouhali. Kom. Svobodným se urouhá. Hlas. — **koho.** L. Jg.

Urousaný; *-án, a, o,* bethaut. Chodí jako coura u-ná. Us. Ft.

Urousati, *porousati,* bethauen. — **se kde: v** louce, **na** louce. Us., Sš. P. 151. — **si co:** sukničku. Er. P. 275.

Úroveň, vně, f., **úrovní,** n., das Niveau. Zkr.

Urovnalosť, i, f., die Abgeglichenheit. Šm.

Urovnání, n., das Ebnen, Geradmachen; Schlichten, Ordnen; *porovnání, smíření,* die Vergleichung, der Vergleich. Vz Urovnati. U. mezi námi se stalo. Us. U. dříví. Us.

Urovnanosť, i, f, U. řečnická, oratorischer Rhythmus. Šm.

Urovnaný; *-án, a, o,* geebnet, gerade gemacht, geschlichtet, verglichen, vereinigt. — **čím,** Společenské poměry stávaly se urovnanějšími zavedením psaného práva. Ddk. V. 116. — **jak.** Pře u-ná dle Boha. Pal. Dj. III. 3. 114.

Urovnati, *urovnávati* = *rovným učiniti,* ebnen, eben, gerad machen; *srovnati, spořádati,* schlichten, ordnen; *porovnati, smířiti,* vergleichen, ausgleichen, versöhnen. — **co:** cestu, mlat, Jg., rozepři (porovnati). D. U. vazbu, text, Sš. II. 20., hádku. Us. Dch. — **co kde:** zboží **v** krámě, Us., dříví ve dřevníku. Jg. — **co s kým:** dluh s vámi urovnám. Klat. Kterýž opak u. chtějice s předešlým pořádkem . . . . Sš. II. 157. — **se s kým oč.** Akt. m. Ferd. Jak se kdo s patronem o to u. mohl. Pref. O všecky škody a útraty se u. NB. Tč. 40. Když král Matyáš urovnal se o všecko všudy. Skl. I. 323. O jistou odpověď se u-li. Žer. L. I. 19. — **se o čem.** Vybrány jsou ze všech tří stavův osoby, aby u-ly se o nějakém návrhu. Pal. Dj. V. 2. 255. — **co jak.** U. co přátelským během. Švéd. Kvítečka **do** kytky pěkně u. Us. Šd. U. se **po** dobrém. Pal. Dj. II. 2. 20. Chtěl **za** každou cenu u. rozmíšky mezi nimi. Ddk. III. 203. — **jak kde. V** uskutečnění ideálu toho rozdíl mezi chudstvem a bohatstvem **skrze** dobrovolné odříkání se bohatců zhola se urovnává. Sš. Sk. 52. — **co, se mezi kým.** Mezi sebou se u. = *smířiti se.* Ros. U-vnal spor mezi židem a farářem. Ddk. VI. 190.

Urovnavadlo, a, n. U. luční, der Wiesenhobel (ein Werkzeug, die Maulwurfhaufen auf den Wiesen wegzuschaffen und diese zu ebnen). Šm.

Urozdíleti se čeho, trennen, theilen. Tč.

Urozeně, edel, auf edle Art. D.

Urozenec, nce, m. = *muž urozený, ὁ εὐγενής,* der Adelige. Sš. L. 182. Atheňané se považovali za u-nce a samozemce (Aristph. Vesp. 1071.). Sš. Sk. 208. (Hý.). **Aby jen** u-nci stavu panského byli dosazováni na nejvyšší úřady zemské. Pal. Dj. II. 2. 314. Vtírali se na biskupské stolice schudlí **u-nci.** Sborn. velehr. I. 281.

Urození, n., vz Uroditi. — **U.** = *zplození, porození,* das Gebären, die **Geburt.** Druhé u. člověka duchovnie jest. **Hus** II. 233. — U. = *na svět přijití,* das Geborenwerden, die Geburt. U. vysoké. St. skl. **Aby** známo bylo, že jsú v u. všeci **za jedno.** Arch. V. 400. — **U.** = *rod,* die Geburt. **Br.** Otka suchá jest znamení mého chlapího u. Dal. Chváliti nemohu tvého bláznovství, kteréž vedeš ku potupě u. svému. Pal. Dj. IV. 2. 403. — U. = *postava,* die Gestalt, Figur. Byl jest člověk urozením **vysokým,** v pleci i v těle stavem širokým. Leg. **o** sv. Prokopu. — U. = *urozenosť,* hohe Abkunft. V. U. rodu, vetchosť u-sti, u. mysli. Jel.

Urozenka, y, f. = *urozená,* die **Adelige.** Mus. II. 145.

Urozenosť, i, f. = *vznešenosť rodu, zemanství,* der Adel, hohe Geburt. O u. **a staro**žitnosť rodu se souditi. V. U-sti **někoho** zbaviti. D. Titul *Jasnosť* patří **vévodům a** knížatům vysokého rodu, kteří **druhdy samostatni** byli. Ostatním přísluší titul: *Jeho knížecí vznešená u., vysoce urozený kníže, knížecí milosť.* Tento titul přísluší tedy knížatům, kteří nebyli druhdy samostatni a baronům: Jeho u., vysoce urozený a blahorodý svobodný pán (baron); také se říká rytířům: urozený pán. Vaše u.! Us. Dáváme Vašim u-stem věděti, že . . . Arch. III. 306. U. v krčmě a v kostele neplatí. Jda. Vz Blahorodí, Urozený. — **U.** = *šlechetnosť,* der Edelmuth, die Grossmüthigkeit. **Pro tvou** u. tebe prosím. Háj.

Urozenstvo, a, n. = *urození lidé,* der Adel, die Adeligen. Zlob.

Urozený; *-zen, a, o,* geboren, von Geburt. Otevřel oči urozeného slepce (Ježiš). ZN. U. věci, Naturalien. **Na Slov.** — **odkud.** Kristus **z** panny Marie u-ný. Arch. III. 75. Dietě **od** dobrých rodičóv u-né. Ib. 221. — U. = *z předků slovutných a slavných zplozený, zeman, vládyka,* edel, **adelig,** Edelmann. V., Kom. U. pán, paní; urozeného stavu. D. Je z u-ného domu, *lépe:* z u. rodiny, rodu. Km. 1880. 318. **Byla** z rodu u-ho. Něme. U-né tak dobře **jako** neurozené za své otroky a chlapy má. Pal. Dj. III. 3. 133. Mezi u-nými pány království našeho českého s jedné a statečnými a slovutnými rytíři a panoši, zemany téhož království našeho s strany druhé. Pal. Dj. III. 3. 231. Nejsa u-ný podlé světa (kněz) chce slúti urozený. Hus I. 441. Proti pánóm a u-ným tohoto královstvie, baronibus et nobilibus dicti regni. Arch. III. 72. Jali jsme 17 služebných, mezi nimiž jsú tři dobře u-ní. Ib. 386. Urozený pan Petr z Kravař; Ukáže-li Liška knězem zachovalým a urozeným vládykou, naňž Liška ukazuje, má Liška toho požiti, což ten kněz uzná. Půh. I. 230., II. 488. U-ný co třetí břevno pod lavicí (vz Sprostý). Prov. — U., *titul,* dával se každému od stavu, Edler, Wohledler, Wohledelgeboren, wohlgeboren, gestrenger.

U. pane! Vysoce urozenému pánu Petrovi Vokovi z Rožmberka. Osvícené a vysoce u. kníže! V. Nejurozenější králi! Troj. U-né múdrosti a ctnosti páni milí! NB. Tč. 263. Urodzený velkomožný pán. Dbš. 86. Poručníky činím mocné u-né pány, Viléma . . . a slovutného P. . . . Půh. II. 276. Služba naše, urozený! Arch. IV. 409. Vz Urozenosť. — U. = ušlechtilý, edel. Muž obličeje spanilého a urozeného. Eus.

Urozklejovati co, aufleimen. — **se čeho**. Na Mor. Tč.

Urozličniti, il, ěn, ění, unterscheiden, verschieden gestalten. Rostl. 151. a.

Urozoměti = *urozuměti*, einsehen. Ž. wit. Vz Urozuměti. Mus. 1880. 123.

Urozpínati, gänzlich aufknöpfen. — **komu co, čeho**. Tč.

Uroztloukati čeho, genug zerschlagen. Mor. Tč.

Urozumění, n., das Einsehen. Jg. Vz Urozuměti.

Urozuměti, ěl, ění; *urozumívati*, *srozuměti*, verstehen, inne werden, einsehen. Ž. wit. 2. 10., 118. 99. a j. — **abs.** Urozumí, až ho bráua potře. Smil. Urozuměl, že jest to Vladislav. Háj. Komu Kristus rozum otevře tohoto čtenie, ten urozumie. Hus II. 219. (II. 57.). — **komu, čemu**. Tvému listu smy dobře u-li. Arch. II. 529. Tomu u-měv sv. Mikuláš. Pass. 37. (Hý.). Tomu každý urozumí. Tkad., St. skl. — **sobě** = *umysliti si*, sich eines besseren besinnen. U. sobě v čas. V. — **kdy**. U. něčemu v čas. V. V ta doba u-mě Heli. Bj. Každé slovo Kristovo jest pravé a kterého nerozumiem, to jeho milosti porúčiem maje naději, že po smrti u-miem. Hus II. 70. — **jak**: po trúbě (po troubení). Dal. 25. — **odkud**. Druhé z toho urozumíš, že přijímání osoby velmi kazí obecné dobré. Hus III. 163. — **že**. List tvój radostně sem četl u-měv, že dobrého by se chtěl držeti a zlé opustiti. Arch. III. 4.

Urozundati, völlig auseinander legen. — **co kde**: peníze v hospodě. Tč.

Urozvázať čeho, verführen. Na Ostrav.

Urozvíjati, aus einander falten. — **co, se čeho**. Ostrav. Tč.

Urozvírati, alles aufmachen. — **co**: dvéře. — **se čeho**. Us. Tč.

Urozvlačovati, zereggen. — **co**: hrudy na poli. — **se čeho**. Mor. Tč.

Urozvlékati, ausbreiten, aus einander schleppen. — **co**. Us. Tč

Urozvrhovati, aus einander theilen, vertheilen. — **co, se čeho**, genug v. Us. Tč.

Urozžúvati, *rozžúti*, völlig durchkauen. — **co, se čeho**. Na Ostrav. Tč.

Urpín, a, m., vrch nade Hronem u Baňské Bystřice na Slov. Světz. 1880. 363. (Šd.).

Urput, u, m. = *urputnosť*. Židé u-tem a odporem svojim znehodují se výsady a přednosti své. Šš. Sk. 165.

Urputěti, ěl, ění = *urputným se stávati*, starrsinnig werden. Jg. — **U.** = *hněvati se, zlobiti se*, böse, zornig sein. — **se proti komu**. Ros.

Urputile = *urputně*, starrsinnig. Scip. Bezž.

Urputilec, lce, m., der Starrkopf. D.

Urputilosť, i, f. = *urputnosť, tvrdošíjnosť*.

Urputilý = *zavilý, tvrdošíjný*, starrköpfig, starrig, stockisch, hartnäckig. U. mysl, hlava (kotrba). D.

Urputiti, il, ěn, ění = *urputným činiti*, starrig machen. — **se** = *urputěti, hněvati se*. — **se na koho, se v čem**. Chtěl-liby kdo u. se v kacířství. Pal. Dj. III. 1. 217.

Urputivě, urputlivě = *urputně*, starrig, starrköpfig. Ros.

Urputivosť, urputlivosť, i, f. = *urputnosť*, die Starrigkeit. Ros., Smrž.

Urputivý, urputlivý = *urputný*, starrig, starrköpfig. Ros.

Urputně = *tvrdošíjně, neústupně, zavile, zapeklitě*, halsstarrig, hartnäckig. U. a neustupně něco zastávati; u. na svém smyslu státi. V. Tím urputněji na město naléhali. Ddk. III. 164.

Urputnice, e, f., eine Hartnäckige.

Urputník, a, m., der Starrkopf. Č. Cf. Urputilec.

Urputnosť, i, f. = *tvrdošíjnosť, neustupnosť, svémyslnosť, zatvrdilosť, zavilosť*, die Halsstarrigkeit, Hartnäckigkeit. V. U. škodná jest. Kom.

Urputný = *zatvrdilý, neustupný, spurný, tvrdošíjný, zavilý, svémyslný*, halsstarrig, starrköpfig, eigensinnig, hartnäckig. V. U. utiskač, Kom., právo. Knst. Člověk u-ho srdce. Dch. U. nepřítel. Ddk. II. 184. — **v čem**. V hádání nebývej u. Ottersd., Pr., v řeči. Us. Tč. — **na čem**. Nebuď na svém u. a zarytý. Br.

Ursula, *Uršula, Voršila, Uršulka, Ursulka, Uršila* (Kuten., Arch. I. 177.), *Voršilka*, y, f., die Ursel, lat. Ursula. Posčana Uršula (poněvadž o její svátek prší). Bern.

Ursulinka, *Uršulinka*, y, f. = *mniška z řádu sv. Ursuly*, die Ursulinerin.

Uršulinský, Ursuliner-. U. klášter. Rk.

Urť, i, f. Že včel má se ročně z každé urtě tři kr. odváděti. 1700. (Šd.).

Urtika, y, m. U. Dan. Fr., spisov. Jir. H. l. II. 301.

Urtinovice, dle Budějovice, Urtinowitz, dvůr u Lišova. PL.

Urtoba, y, f., *druh pšenice*. Hosp. list.

Urubati, abhauen. — **komu čeho kolik kde**. U-bám vám dřeva v lese nošu. Ostrav. Tč. Cf. Uroubiti.

Úrubek, bku, m. = *co uroubáno, useknuto, uťato bylo*, das Fragment. Předmět nauky byl o posvátnosti chrámu, jak z útonkův a urobků u Marka viděti. Šš. Mr. 50. (Hý.). Ale ješče jsem vždy některak pochyboval nemaje za to, aby jeho nebožtika ti kusové byli, ale nadál jsem se, že by úrobkové byli řeči jeho a utonkové. Arch. III. 298.

Urúbiti, vz Uroubiti.

Urubnouti, vz Uroubiti.

Ručení, n., die Verbürgung, Sicherstellung. Neb ižádný poručník bez u. v cizí při nezdá se hodný býti. CJB. 385. Ručení statku sirotčího od držitelnov; U. komorníka, k čemu se vztahovalo. Vz Zř. zem. Jir. F. 11., 25., G. 26. U. statku sirotčího dědinami. Vz ib. I. 53.

Digitized by Google

Uručený; *-en, a, o*, verbürgt, sichergestellt. U. věc. J. tr. A což tuto vypoviedáme, to aby sobě pod základy mezi nimi uručenými držali obostranně. Arch. II. 293. Aby se spolu pokojně zachovali a to pod týmž základem, jakož jsú uručeni. Ib. IV. 322. Jan Škola farář z Pšova uručen pod 10 kop. se postaviti. Jdn. 79. — **proti komu.** Proti němu že jsú všichni u-ni. NB. Tč. 151.

Uručiti, il, en, ení; *urukovati, uručovati = rukojměmi* n. *základem zjistiti*, Bürgschaft leisten, verbürgen, sicherstellen; *rukojmím býti*, für Jemanden bürgen, Bürgschaft leisten; *zavázati, ujistiti sobě*, verbinden, sich versichern. Jg. — **abs.** Ti, kteří k menšímu soudu poháněji z 10 hřiven bez lotu, nemají urukovati. Vl. zř. 44. Tehdy povinen bude muž její uručiti. Zř. F. I. T. VII. Uručiti povinen jest, kdo z větši summy pohání, nežli sám má. Zř. zem. Jir. C. 24. U. byli povinni neusedlí a přespolní. Vz Zř. zem. Jir. B. 47. Žalobník má u. Vš. Jir. 63. Pakliby sirotci byli a ona (vdova) s nimi se živiti chtěla, má jí to přino býti, když uručí, aby jim i sobě statku nemrhala. 1525. Chce-li toho prázden býti, nechť najprv dokoná, což jest uručil. NB. Tč. 259. — **co, koho.** Dal listinu řádně u. Sych. U. něco. Aug. 7. Vz Rukojmě. Tehdy jest fojt přišel s konšely, aby Javorníčka uručili. NB. Tč. 93. — **co na jak dlouho.** I našla jemu dědina, aby jemu 10 zl. dali; i u-li jemu to do dvú nedělí. NB. Tč. 128. **proč proti komu.** Žádný pohnaný proti púvodu urukovati pro škody nemá. Vš. Jir. 69. — **(co) komu.** Arch. II. 292. U. právu (když žalobník jisté peníze složiti musí pro jistotu práva a pro škody). Otec statku dětí svých po komkoli jim přišlého chtěl-liby v spravování a v užívání vzíti, ten jim uruč. Kol. 66. Poručník sirotkům uruč. Vl. zř. 460., Jg. Já jsem mu to uručil. Ros. Penize někomu u. Bern. U. někomu něco něčím. J. tr. — **pro co.** Kdo pohání, pro škody uruč. Boč. Pro škody a náklady u., die Kosten verbürgen. J. tr. — **co mezi kým jak.** Pokoj mezi stranami uručen **pod** pokutou 14 tisíc. V. — **co, koho čím, kým.** Kým mi chceš tu smlouvu u.? Tur. kr. Rukojmím co u. D., Pref. Nejsú-li bohatí, uručte dobrými rukojměmi všecku rudu. CJB. 357. U. někomu něco něčím. J. tr. Druhá strana nemajíc kým u.; Jakož sú sobě s uobú stranú přátely uručili a jistotu učinili; A to jest u-čil kněz Jindřich tak učiniti těmito osobami; To jest u-čil pan Vilém těmito rukojměmi. Arch. I. 229., 413., IV. 195. (Šd.). Leč nám u-čí dobrým člověkem. NB. Tč. 139. U-čil Matějem kovářem ty peníze Martin. NB. Tč. 259. Právo dědinné u. lidmi v té dědině. Tov. 107. — **zač:** za držení smlouvy. J. tr. — **za koho čím.** Já jsem ho u. za něho mým celým statkem uručil (zaručil). Ros. Urukovati se nemělo za morděře, loupežníka a psance. Vz Zř. zem. Jir. R. 29. — **nač.** Císař prvé uručil na zdržení (té smlouvy), potom napomenul i krále, aby uručil. Tur. kr. — **z čeho.** Kdož pohání z více nežli sám má, ze škod má u. Nál. 212. Kdož pohání na zemi nemaje, má pro škody u. Nál. 212. — **oč.** Osoba přespolní domácímu, chtě ho viniti, o škody uruč. Kol. 13. — **jak.** Kdož pak kterým městským neb sedlským člověkem chce jist býti, má jej **pod** základem u. Tov. 112. U. něco pod slušný základ. Vl. zř. 437. A oni jsú u-li pod 52 hřivnami, že to naň chtie dovésti; Že jsú sě oni toho dluhu jistci udělati a jemu ten dluh v hotové penieze u. moseli; A oni pojiali jsú jej a vedli do jeho domu a u-li nás v pokoj. NB. Tč. 91., 265., 274. Kdožby koho zabil a měl toho jakou výmluvu, volaje se na právo, má u. pod slušný základ (mit einem Pfande sicherstellen), aby ku právu dostál. Vl. zř. 437. — **k čemu (oč).** U-ni jsou k dostání práva za Duchka z Hostivice od kněze Jana: Jan Bakalář soukeník z Nového města, Jiřík Sklenář o 10 kop. Jdn. 76. Ku kterémus purkrechtu u-čil mlynáři o tu hřivnu? NB. Tč. 152. U. k dosti učinění smlouvě, die Einhaltung des Vertrages verbürgen. J. tr. — **že.** Aby poručník u-čil, že pán jeho, což on vede, přijme. CJB. 381. — **se za koho.** Ktož nechce práce zbýti, uruč se za druhého. Prov. Smil., Mus., Č. M. 346.

Urufiati se v hospodě, randalieren. Na Ostrav. Tč.

Urúhati se proti komu, freveln. Vz Rouhati se, Urouhati. Mor. Tč.

Urouchati se bičem, sich satt knallen. Ostrav. Tč.

Urukování, n. = *uručení*. Beze všeho u. Vš. Jir. 54.

Urukovati = *uručiti*.

Uruměniti, il, ěn, ění, vz Ruměniti. L.

Urumovati, abraumen, Schutt wegführen. Ros.

Uřunditi se s kým o čem = *rozmlouvati*, besprechen. Na Ostrav. Tč.

Uruntovati, zerschlagen. — **co kde:** vůz **na** špatné cestě. Ostrav. — **se na koho**, satt lärmen. — **koho**, lärmend wekken. Ostrav. Tč.

Úrupnost, i, f., die Steilheit, Schroffheit. Ú. skály. Vz Úrupný. — **Ú.** = *zarytost, urputnost, vzdora*, die Hartnäckigkeit, Halsstarrigkeit, der Trotz. Potru pýchu ú-sti vaší, superbiam duritiei vestrae. BO. Jimiž (divy) u. a bohovzdornost Faraonova se rozjitřila; Bylo potřeba na to ukázati proti ú-sti a urputnosti židů; Že náčelníci židů zaryté a speklené ú-sti a zatvrzelosti neostanou. Sš. I. 102., J. 97. (Hý.). Lidé, jenž pro ú. mysli své musili hrozbami k vyplňování předpisů božích doháněni býti. Sš. II. 51. Ú. těla jest možnost ctnosti, rigor carnis est valetudo virtutis. Trakt. 15. stol.

Úrupný = *příkrý*, steil. Ú. hora. Rk. David utiekáše na úrupné a vysoké skále. Trakt. 15. stol. Hory ú-pné a vysoké. Ib. Sinaj jest ú. hora v Arabii. Sš. II. 51. — **Ú.**, hartnäckig, halsstarrig, trotzig. V ú ém životě, in rigida vita. Žrc. moudr. Lidé v městě tom jsú ú-ni. BO. Oni (židé) tvrdočelní a ú-pni zůstali; Pán kárá povahu jejich ú-pnou. Sš. Sk. 87., L. 62. (Hý.). Byl Achalaus neméně ukruten a ú-pen než otec jeho. Sš. I. 37.

Digitized by Google

Urúsati = *urousati.*
Urůsti, urostu, urosti, stl, stění; *urostati,* aufwachsen. — **abs.** Ten strom pěkně urostl (vyrostl). Ros. — **(se) čemu kdy.** U. kabátu, Us., metle, entwachsen. Chlapec **přes** tu zimu urostl těm šatům, urostl se té kazajce. Us. Č. Měkota **za** nějaký čas všechna uroste (travou zaroste). U Rychn. Ntk. — **pro koho.** Už jsem já urůstla ale ne pro tebe. Čes. mor. ps. 194. — **kde.** Urostly na ní tři růže, žáden jich trhat nemůže. Sš. P. 116. Urůstalo **na** jabloni vrboví. Kos. Ol. I. 71. — **odkud. Z** jabřadky uroste ratolesť, z ratolesti haluz či větev, z větve koňár. Pk. Urůstá pak z něho literatura. Kos. Ol. I. 36.
Uruš, e, m., Uresch, ves u Vyššího Brodu.
Urušati, aufrühren. — **koho z čeho:** dítě ze spánku. — **se,** sich rühren, *ukysati.* — **kde.** Těsto **v** teple hned se urušá. Na Ostrav. Tč.
Uruzgati = *ruzgou ubiti,* durchpeitschen. Na Ostrav. Tč.
Urůzniti, il, ěn, ění = *něčeho, co na různo šlo, díl ustraniti,* abseitigen. — **co.** Ros.
Uružditi se = *zbrchati se,* sich belauben, zum Gestrüppe heraufwachsen. Na Slov. Tč.
Urva, y, f. = *spěch,* die Hast. Na urvu = na spěch, na kvap. U Opav. Klš.
Urvač, e, m., der Abraffer. Bern.
Urvalec, lce, m. = *šibeničník, který se šibenice se urval,* Galgenvogel, m. L. — **U.** = *urvalý, hrubý, zlotřilý člověk, rozpustilý kluk,* der Raufbold, Grobian, Flegel, ruchloser Mensch. Jg., Skd., Vck., Šd., Pk., Ros. Alanec — urvalec, neposeda, místa nezahřeje a jen vždy hop, hop! Č. M. 478. Štyry kozy, pjáty cap, kdo vyskočí, bude chlap; a já taký urvalec, čo vyskočí na palec. Sl. ps. — **U.** = *nemanželské dítě,* uneheliches Kind. Na Mor. Šd.
Urvalehrozný. U. sražení, *φύλοπις αἰνή.* Vký.
Urválek, lka, m., osob. jm. Šd.
Urvalosť, i, f., die Verruchtheit. Us., Kos Ol. I. 244.
Urvalství, n., die Usurpation. Šm.
Urvalý = *čtverácký, šibalský,* verrucht, durchtrieben; ve Slez. = *urputný.* Šd. U. lotr (v lotrovských čínech vycvičený), Ros., hříšník, blázen. D. U. člověk = *urvalec.* Us. Škd.
Urvání, n., die Entreissung. U. člověka ze řady živých. Dch.
Urvaný; *-án, a, o,* abge-, entrissen, weggerafft, usurpirt. Dch. — **U.** = *kdo má průtrž.* Na Ostrav. Tč.
Uřvaný, abgeweint, abgeheult. Byl všeček u. Us.
Urvatel, e, m., der Usurpator. Šm.
Urvati, urvu, al, án, ání; *urývati, urvávati* = *rváním odtrhnouti,* ab-, wegreissen, abraffen; *uprati,* abprügeln. — **co, koho:** vládu, úlohu, Dch., ovoce. Ráj. Co jeden (jen) urvala. Sš. P. 196. On ho urval (upral). Ros. Dy jo te ruže urvjem (kdy já tu růži urvu), musim być tvoja. Brt. P. 151. — **koho kam: v** leb. — **co odkud:** kámen **ze** (se) skály, **od** skály. Us. Och dalas mi ju, dala, vršek z ní's urvala. Sš. P. 373. — **čím:** pakou. — **se, co kde.** Nedá se **na** něm nic u. Sych. Uvinul se po jablůnce, urval jabko **na** halůzce. Sš. P. 38. Ptáci **mezi** sebou se urvali. Jg. — **co komu.** Smrť nám jej urvala. Us. Dch. Byl pavek, byl malý, ale ušlechcilý a urval tam Marijance fortušek červený. Sš. P. 381. — **se odkud.** Pes se urval **s** řetězu. Us. Tč. — **se na koho,** losgehen, ihn anfahren. Us. Mtl.
Uřvati se = *řváním umdleti,* sich müde brüllen; *uplakati se, hrubě kvíleti,* sich abweinen, abheulen. Ros. Byl celý uřvaný. Ros. — **se na koho.** Uřval se na nás jako vlk, fuhr uns an. Us. Tč., Ros.
Urvavý, streitsüchtig. Na Ostrav. Tč.
Urvisko, a, n., der Abbruch, Abriss, die Erdlavine. Šm.
Uryáš, e, m. Vz Uriášův.
Urycati, *urycnouti* = *utrhnouti.* U Brušperka. Mtl.
Uryčeti se = *ukřičeti se,* genug plärren, brüllen. Krávy se u-ly, byly hladny. Tč. — **po kom.** Dítě u-lo se po matce. Na Ostrav.
Urýhati, furchen. — **co.** Déšť všecky trnky urýhal. — **se čím.** Kůra stářím se urýhá. Na Mor. Tč.
Urychleně, beschleunigt, geschwind, schnell. Us. Hdk. U. hráti. Us.
Urychlenosť, i, f., die Beschleunigung. Dch.
Urychlený; *-en, a, o,* beschleunigt. U. tempo. Us. Dch.
Urychliti, il, en, ení, beschleunigen. — **co:** něčí smrť, Us., nějakou věc. J. tr. — **s inft.** Urychlil jíti. Us. — **čeho:** kroků, **šp.** m.: kroky. Brt.
Urylový. U. kyselina, Urylsäure. Nz.
Urynouti, nul, ut, utí = *uryti.* — **čeho kam.** Rád by naň břehu u-nul. Hnka. Vz Uryti. — **U.** = *uřinouti,* wegrinnen. Tč.
Úryp, u, m., das Abstechen mit dem Grabscheite. Dch.
Úrypek, pku, m. = *úryp.* Dch.
Urýpnouti, pnul a pl, ut, utí; *urýpati, urypovati,* wegwühlen, wegstechen, wegreissen. — **co čím:** kus země rýčem. — **čeho:** ten toho urýpl (neurčitou měrou). Us. — **co odkud:** kus kůry se stromu nožem u. Us.
Urýpnutý; *-ut, a, o,* mit dem Grabscheit etc. abgestochen. Us. Šd.
Úrypný, schneidig. U. mráz. Na Ostrav. Tč.
Uryšenosť, i, f., **uryšení,** n., die Erhitzung vom Laufen.
Uryšený; *-šen, a, o* = *až do potu uhnaný, unavený,* abgejagt, müde, erhitzt. Ros.
Uryšiti, il, en, ení; *uryšovati* = *do upocení hnáti,* abäschen, bis zur Erhitzung treiben. — **koho:** koně. Ros. — **se.** Ros.
Uryti, uryji, ryj, yl, yt, ytí; *urývati* = *odryti, rytím odděliti, urýpnouti, utrhnouti,* abstechen; *vyryti, zrýti,* aufstechen. — **co:** kus drnu uryl, Jg., obraz. Jg. — **co komu.** Dyž pryč odcházela, otci hlavu strhla, macoše uryla. Sš. P. 161. — **čeho čím.** Ten toho **za** den rýčem uryl! Us. — **se kdy.** Země po dešti se urývá (trhá). Ostrav. Tč.

Urývati, vz Urýti.

Úryvečný, fragmentarisch, rhapsodisch. Způsobem ú-čným, zlomkovitým něco vypravovati. Us. Dch.

Úryvek, vku, m. = *urvání, rvání,* das Abreissen. — Ú. = *co urváno,* die Skizze, das Bruchstück, Fragment, die Rhapsodie. Us. Šd. Ú. moravskočeské kroniky; Tak zvané Mensecovy ú-ky spadají mezi 1026. a 1062.; Předčítání ú-ků z evangelií. Ddk. IV. 119., 123., 291. (Tč.).

Uryžovati = *ryže udělati,* kantig machen. — **co:** stůl, dřevo. Na Ostrav. Tč.

Urzati, wiehern. Kůň urzá. Na Ostrav. Tč. — **U.,** *urezaréti,* rosten. — **kde.** Ve vodě železo urzá. Na Ostrav. Tč.

Urzavěti, *uryzavěti,* verrosten. Na Ostrav. Tč.

-us. Latinská vlastní jména v *-us* ukončená skloňují se, odvrhne-li se koncovka -us. Mužská životná skloňují se podlé *Pán,* mužská neživotná kromě jmen měst, hor, jezer, řek, krajin, zemí, ostrovů (která se sklánějí dle *Beroun*) podlé *Strom.* Gall-us, a, Mark-us, a, Aureli-us, a. Epir-us, a. Vz více v Brs. 2. vyd. 33., Bž. 112., Zk. Ml. (2. vyd.) 67.

Usácati, al, án, ání = *usotiti,* hin und her stossen. Bern.

Usáčiti se, genugsam regnen, rieseln. Už se dost usáčilo. Ostrav. Tč.

Úsad, u, m. = *bolesť v kříži,* Kreuzschmerzen, -weh, n. Na Slov. Bern.

Úsada, y, f. = *usazení,* die Niederlassung. D. — **Ú.** = *přikázání,* das Gebot, die Satzung. Ú. církevní. D.

Usadati, *usadnouti,* dl, utí, zastr. = *usázeti,* festsetzen. St. skl. — **U.** = *překonati,* überwinden. — **koho.** Troj.

Úsadek, dku, m. = *usazení, oddělení,* die Festsetzung, Abtheilung. Kram.

Usadění, usaděný = *usazení, uzazený.* Na Slov. Bern.

Usadilý = *usedlý,* gesetzt. Člověk povahy u-lé. Dch.

Usaditi, usaď, dě (ic), il, zen, ení (na Slov. -děn, ění); *usázeti,* el, en, ení; *usazovati* = *posaditi,* setzen, hinsetzen; *osaditi,* ansiedeln; *ustanoviti,* einsetzen; **se** — *sednouti,* sich setzen, sich niederlassen o. niedersetzen; *ssaditi se, na dno padnouti,* sich setzen, zu Grunde sinken; *učistiti se,* sich klären; *osaditi se, obydlí zvoliti,* sich wo setzen, ansiedeln, festen Fuss fassen; *usednouti,* sich lagern; *přilepiti se, lpěti,* sich ansetzen, sich anlegen, hängen bleiben, ankleben; *ustanoviti se,* beschliessen. Jg. — **co, koho:** soudce, biskupa, Us., clo = ustanoviti. V. Když úředníka nového usadí, jemuž právo škodu opovídati. Kn. rož. 220. U. soud vojenský, levé křídlo vojska. Dch. Usazovati tuk (tukem obrůstati, Fett ablagern). Dch. Usaď věrného kněze, ať s lidem pracuje. Hus I. 445. — **čeho šp.** m.: *co.* Vz I. 391. U. kazatelů, **šp.** m.: kazatele. Brt. — **koho, se kde:** hosta podlé sebe. Us. Podlé moře se usadili Dal. 6. Dítě na stolici. Us. Kvasnice na dně se usadily. Ros. Tehdy pán těch gruntů, dokudžby pořádný perkmistr na těch horách usazen nebyl, na žádosť jich šachty atd. propůjčovati povinen bude. Nar. o h. a k. Usadil ho v Polště. Jg. Usadil se ve Vlašich. Kram. U. se v stínu, Kom., se v zemi, Us., v něčím srdci. Kom. U. se v tom stavu. Kom. Kopet se usazuje v komíně. Us. Usazovali soudce po krajinách. Pal. Dj. III. 3. 136. I veliká část židů se mezi nimi usadila. Šš. II. 3. U. koho v rajském domu. Kat. 1876. Už ho len usadila vedľa seba. Dbš. Sl. pov. I. 105. Němečtí kolonisté rádi usazovali se odtud na jihozápadních, osojních stráních těchto hor; Jaroslav v Kyjevě se usadiv nyní s císařem v přátelství vešel; Břetislav usadil se v Hradci Králové; Slované usadili se především v úrodných nížinách. Ddk. II. 74., 83., 329., IV. 130. (Tč.). — **U. se na čem** = *ustanoviti se.* Boč. — **koho kam kde: mezi** bohy. D., Pass. Bořivoje beránka zbavují panství usazujíce na trůn Svatopluka, zuřivějšího nad tygra. Ddk. II. 391. U. někoho na úřad, J. tr., Dch., na stolec. Ddk. II. 301. — **co na koho (kým).** Soud na někoho u. Bl. Soud na ně usadil některými pány moravskými. Zb. exc. — **koho nač.** Aby ižádný jiný zlata neb stříebra k minci naší nekupoval, než kohožby on na to od sebe usadil a vyslal. Arch. I. 208. — **co, koho zač:** za správce (= ustanoviti). Jg. Usazujeme za hejtmany naše urozené Oldřicha a Menharta. Arch. III. 463. Pokání za něco u. BN. — **co komu:** stráži (= postaviti). Kat. 2429. — **koho čím.** Usaditi koho králem (= ustanoviti), Troj., notářem, Us., Vk., někoho něčím. Ludv. z Pernšt. — **co s čeho.** Jest tu také krčma; i usadil z ní platu s každého věrtele míš. groš. Arch. I. 354. — **jak.** Usadili se po řadách. Sš. Ev. Mk. 29. A hned také *slavnostním způsobem* v městě se usadil. Ddk. VI. 147. Všetečně svú žádosti se neusazuj na prvniem miestě. Hus II. 364. Lidé, ježtos usadil bydlem v městech samarských. Bj. — **koho nad kým:** nad služebníky. Bibl. — **se.** Usadil se. Kom., Br., Sych. Včely se usadily. D. Pivo, víno se usadilo. Us. Prach se u-dil. Dch. Vápno se rádo usazuje, lagert sich gerne; mastnota, tuk se usazuje. Šp. Usadil se a hlasitě mluvil. BR. II. 18. — **se kdy.** V Římě za Tibera se u-li. Šš. Sk. 72. U-li se tam po potopě světa. Šb. Lit. I. 13. — **se kam.** Kal se na dno usadil. Jg. Ptáci na koráb se usadili. Us.

Usádka, y, f. = *záloha,* der Hinterhalt. L.

Usadlina, usadlý, usadnouti = *use* . . Na Slov.

Usádliti se = *usídliti se,* sich wo niederlassen. Mor. Sd., Šd., Brt. — **U.** = *uvelebiti se, ztišiti se.* Kdy pak se přece u-dlíš? Brt., Vck.

Usadlý = *usedlý,* sesshaft. Tři osoby odtavadž ze Starého města, lidé usadlí. NB. Tč. 29. Na svojej zemi u. Slov. Dbš. 48.

Úsadník, a, m., der Ansiedler. zastar. Rozk.

Usadnutí, usadnutý = *usazení, usazený.* Na Slov. Bern.

Usage (fr., ysáž) = *obyčej, zvyk, užívání,* Usanz, f.

Usáhnouti, hl, utí = *pryč sáhnouti,* weglangen, weichen. — **před čím.** Před ohném každý hned usáhne. Troj.

Usáholiti se, genugsam rieseln. Us. na Ostrav. Tč. Vz Usáčiti.

Usáknouti = *uschnouti,* absickern, abtrocknen. Prádlo usáklo. Us. — **kde.** Ten potok v písku usákne. Mor. Tč.

Usalašiti se kde. Hned se v ňom (v domě) u-li. Dbš. Sl. pov. I. 95.

Usamiti, il, en, ení = *sám ustanoviti, usnésti se na čem,* selbst entscheiden, aussprechen. Na Slov. Bern. — **co.** Co vy usamíte, to svaté a pravé. Bern.

Usamotiti se, sich zurückziehen, einsam leben. Mor. Tč.

Usance (fr., ysãns) = *usage.*

Usápati se = *uzlobiti se,* sich müde toben o. ärgern. D. — **se na koho,** auf Jem. losfahren. Us.

Usapoliti se = *utahati se,* sich abbalgen. — **se s kým.** Jg.

Usátati se = *upachtiti se, unaviti se,* sich ermüden, abrackern. U Opav. Klš.

Usatoněný; *-ěn, a, o* = *udýchaný, utrmácený,* abgerackert, erschöpft. Ty vždycky přilítneš u-ný. Us. u Rychn., Žamb. a j. Msk., Kf.

Usatoniti se, il, ěn, ění = *udýchati se, utrmáceti se, unaviti se,* sich erschöpfen, abmüden, abrackern. Us. ve vých. Čech. Msk., Kf., Kd. — **se koho čím:** prací. Ntk., Ktk. — **U.** = *udobřiti, utišiti,* besänftigen, beruhigen. Ani sem ji nemohla u. Us. u Rychn. Crk. To dítě už dlouho pláče a nemůže se u. Us. ve vých. Čech. Frch.

Usazelý, ansässig. Šm.

Usazení, n., vz Usaditi. **U.** = *posazení,* das Hinsetzen. — **U.** = *osazení,* die Ansiedelung. D. U. živnostnické. Rk. — **U.** = *ustanovení,* die Einsetzung, Anstellung. U. za správce. Zlob. — **U.,** der Ansatz. D.

Usazenina, y, f., der Satz. U-ny sladkovodní, pobřežní, mořské. Vz Bř. N. 254.

Usazenosť, i, f. = *usazení,* die Ansiedelung. Ms. 1684.

Usazený: *-zen, a, o* = *posazený.* Opět u-ný, reinstallirt. Dch. Aby ji (vlnu) prve ukázal cechmisrům na to u-ným, byla-liby hodna dělati. Sedl. Rychn. 39. Povinný ú. tenkráte právě jen usazeným od vlády berníkům odveden býti měl. Pal. Dj. V. 1. 196. Od úředníků námi u-ných; Majíc úředníky na to u-né, aby . . . Arch. I. 200., V. 304. Tento centurio byl jest pohan usazený od Římanův, aby vládl tiem městem. Hus II. 45. — **nad čím.** Nad berněmi neb tributy usazen byl. BR. II. 97. b. — **nač.** Aby to tak zachováno bylo podlé prvnieho zřiezenie a pokut na to u-ných. Arch. V. 365. — **jak:** s panskú radú (= panskou radou). Arch. I. 56. — **kde.** U. **mezi** bohy. Leg. Bylit židé v zemi usazeni již od nepaměti. Ddk. IV. 158. U. v úřadě. J. tr. — **U.** = *sedlý,* gesetzt, angesetzt. U. hory. Krok. — **U.** = *ustanovený,* eingesetzt. U. správce v N. . . . Zlob.

Usazovací kašna, Techn., nádržka (u vodovodu, das Ablagerungsbassin), Zpr. arch. XII. 12., hrnec, Sedimentirtopf, m. Šp.

Usazovač, e, m. = *nádoba k usazování,* das Absatzungsgefäss. Šp. U. u ručnice, Setzer, m. Rk.

Usazovadlo, a, n. = *přístroj ve škrobárně.* Cf. Usazovač. Zpr. arch. VIII. 88.

Usazování, n., das Niederlassen, die Ablagerung. Hrnec k u. Vz Usazovací. Jáma k u., die Absatzgrube; u. kalu v kotlu, die Ablagerung des Schlammes im Kessel. Šp.

Usazovati, vz Usaditi.

Usbírati, zusammenlesen. — **co pro koho.** U-ral jsem koš jahod pro tebe. Mor. Tč.

Uscánek, nka, m., der Brunzer. D.

Uscati, bebrunzen. — **co:** kalhoty. Mor. Tč. — **se,** uštiji se, ein wenig brunzen. — **kam: do** hrnce. Us. Vz Scáti.

Úscestí, n. = *začátek druhé cesty,* die Abzweigung des Weges. Na Mor. Tč.

Usčati = *uscati.* Na Slov. Bern.

Usebranosť, i, f., die Sammlung. U. ducha, mysli. Šm.

Usebraný; *-án, a, o,* gesammelt. Šm.

Usebrati se, useberu, usebral, án, ání = *zpamatovati se,* sich sammeln. — **k čemu:** duch jeho k pozorování u. se nemůže. Mus.

Useci, vz Usekati.

Úseč, i, f., **úsek,** u, m., **úseček,** čku, m. = *co useceno,* der Abschnitt, Abhau, die Abmahd, das Segment. Ros., Nz. Vz Úsek. Úseč čáry, das S. einer Seite, Nz., úseč koule, kruhu, das Kugel-, Kreissegment. Jd. M. II. 44., I. 18. Čára n. osa, odseček n. úseček, odsečnice, úsečnice, die Abscissenaxe. Nz.

Úseček, vz Úseč.

Úsečka, y, f. = *vzdálenosť hlavního průmětu od počátku,* die Abscisse. Jd. M. IV. 30. Ú-ky paprsku: stejnolehlé, stejnopisné, stejnohledné. Jd. M. II. 17. Cf. Úseč.

Úsečně = *stručně,* kurz, bündig, präcis. Ú. odpovídati, Rkk., mluviti. Us. Šd. Jak bychom správně a ú. o divech světcův a světic mluviti měli. Šš. Sk. 25.

Úsečnice, e, f. = *sečná čára, sečná,* die Abscissenaxe. Vz Úseč. Nz.

Úsečnosť, i, f. = *stručnosť,* die Präcision. Nz.

Úsečný = *præcisní, stručný,* präcis, abgemessen. Nz. Ú. výměr. Log. Obrácení takové ú. smysl slov sebou obnáší. Šš. J. 256. V úsečném přehledu ideu a význam vtělení syna božího vyličuje. Šš. J. 16. (Hý.). — **Ú.** = *štiparý, kousavý,* bissig. Ú. jazyk, řeč, slovo, člověk. Na Mor. Tč.

Úsečový = *segmentový,* Segment-. Ú. oblouk (klenutí). Zpr. arch. VIII. 70.

Úsed, u, m., das Etablissement. Tpl.

Usědanec, nce, m. = *usedaný, sedáním přemožený,* ein Uiberwundener (im Turnier). A v tu dobu již čert má za to, že již jest ten člověk jeho u. Hus III. 113.

Usedání, n., vz Usedati. Plakala sem horkýma slzama až do u. Us.

Usedati, *usednouti,* dnul a dl, utí; na Slov. *usadnouti, usésti* (vz Sedati). **U.** =

odsednouti, sich wegsetzen; *seděním uchrániti se*, durch Sitzen los werden; *slaběti*, schwach werden, sich legen; *usaditi se*, sich niedersetzen, sich niederlassen; *obořiti se*, Jemanden anfahren; *zasedati*, sich wozu setzen; *sedě přemoci*, überwinden; **se** = *usaditi se*, sich setzen, ansetzen; *osaditi se*, sesshaft werden. Jg. — **abs.** Usednout! Aufsitzen! Čsk. Usedni drobet (= odsedni). Ros. Když usednou všecky vrány = se usadí. Lom Udatnosť vojákův usedá (slabne, přestává). Jg. Srdce usedá. Plakali jsme, až nám srdce usedalo. Us. Sk. — **komu proč.** *Úzkostí* mi srdce usedá. Us. Naše srdce strachem usedávalo. Vrat. Srdce bolem usedá. Sš. Bs. 78. Sirobou vám bude srdce usedati. Us. — **si na koho** = *obořiti se*, einem zusetzen, auf ihm sitzen, ihn drängen. — **kam (komu).** A na ručesť jeden biskupovi usedne na krk, druhý na nohy a třetí do něho mlátí. Ddk. II. 230. Král usedl **na** trůn. Ml. U. na koník, vz Janek. — **komu.** A jí srdce usedá. Er. P. 497. Poče plakati, až jemu poče srdce usedati. Hr. rk. 241. — **koho** (= *sedáním) přemoci.* Jediné panny ohledání mě usedlo. Troj. — **se.** Srdce se usedá (= srdce usedá). Leg., Rk. Kal se usedá. Kom. Vrchy se usadly (usedly). Bern. *U. se = osaditi se.* D. — **koho, se kde.** My nemáme také moci, ješto bychom je mohli přemoci, musíme jich (nepřátel) usaditi **na** hradě (skrýti se před nimi v hrad a tam seděti). St. skl. IV. 277. A kdyžby se (cizozemec) jinde vyprodal a zde **v** zemi usedl. Zř. F. I. B. XV. A *jemu* dobře v zemi usedl. Půh. II. 608. — **komu, kde k čemu.** Já jemu ku právu dosti usedl; Já jsem jemu usedl ku právu a hotov bych jsem byl přede pány práv býti; Já **na** zemi usedl ku právu a tu mě k nákladóm připravil. Půh. I. 354., II. 562., 128. (Tč.). Poněvadž on Bohuše ku právu usedl, aby jeho právem hleděl. Arch. IV. 315. — **kde čeho.** Sčastný, ktož mohl usedati toho nečasu pod střechů. Žk. 205. — **jak (kde, na koho).** **Na** maku *rojem* usedli motýli. Brt. Instr. 15. Usedl *vším důrazem* **na** dceru (doléhal na ni). Ehr. 14. — **se kam kde.** Kal se usedá **na** dno, **na** dně. Us.

Usedavě, heftig. U. plakati. Ler., Šd. Tč. Zastřela oči a u. plakala. Sk.

Usedavý = *který usedá*, der gern sich wegsetzt o. niederlässt. U. pláč (když při něm srdce usedá), Schluchzen, heftiges Weinen. Ros., Sych., Kom. Plakal pláčem usedavým. Us.

Usedělý. M. Hoc učinil kázání u-lé k lidu (sedendo eleboratum), wohl ausgearbeitet. Skl. V. 173.

Usedřný; *-én, a, o*, durch Sitzen zerdrückt. U. tráva. Ostrav. Tč.

Useděti, useď, zen a děn, ení = *sedě uvarovati*, durch's Sitzen frei werden. — **čemu.** Useděl tomu všemu nebezpečenství (ušel). Ros. — **čeho.** Mohl by s pokojem býti a ledačehos useděti. Reš. Chtě sám toho u. Arch. II. 34. Sčastný, ktož mohl useděti toho nečasu pod střechů. St. skl., Výb. I. 948., Žk., Brt. S. 35. Cf. Usedati. Tkadl. — **s čím kde před čím.** Že by s tiem statkem **v** starém Hradišti **neuseděl před** válků i vozil jej k bratrovi **svému.** NB. Tč. 206. — **co** = *pilně udělati, vypracovati* (spis), sitzend wohl ausarbeiten. Ros. — **co čím.** Useděl si měšťanství **telkými** roky, ersitzen. Ostrav. Tč. — **se kde.** U-děl se u nás dost, sitzen bleiben. Us. **Tč.** — **se** = *sezením umdleti*, sich müde **sitzen.** — **se na čem.** Oni se na tom usedí (sitzen dabei bis zur Erschöpfung). Us. **Vk.**

Usedlačiti, il, en, ení = *sedlače si vydělati.* — **si co:** statek. Us. Tč.

Usedlati, satteln. — **koho:** koně. Us. Tč.

Usedlina, y, f. = *sraženina*, der Niederschlag, Bodensatz, das Geläger. U. **klkatá,** flockiger N. U. na dně se usazuje. **Šp.** U. v moči, das Harnsediment. Nz. lk., D. U. moče. Sych. — **U.** = *povrhel*, der Auswurf. Mach.

Usedliště, ě, n = *osada*, die Kolonie. Mus. XI 431.

Usedlosť, i, f. = *stav usedlého, osedlosť*, die Sesshaftigkeit, Ansässigkeit. U. v zemi. D. — *Celá u. tam šla* = všichni usedlí, sousedé, die Gemeinde. Us. — **U.** = *pozemní vlastenství*, die Realität, Besitzung. Eine grosse B.: *država.* Nz. U. sedlská, hospodářská, městská, Nz., mlýnská. Šp. Soused má pěknou u. Us. — **U.**, die Gesetztheit (vom Charakter). U. povahy. Šp. Jasné u-sti mysli nabytí. Pal. Dj. IV. 1. 390.

Usedlý = *který usedl*, der sich niedergelassen, gesetzt hat. — **kde.** U. **pták (na** větvi). Podobně o žebráku u-ém **u** brány se vypravuje. Sš. J. 159. — **U.** = *osedlý*, sesshaft, ansässig, an-, erbgesessen. U. pták, der Standvogel. Nz. U. sedlák, který měl grunt (100 měřic výsevku) a podsedník, jenž seděl na podsedku (asi 25 měřic). **Na** Zlínsku. Brt. Dědičně u-dlý. Us. Dch. U nás máme 50 u-dlých, Grundbesitzer. Us. Šd. U. (osazený) domkář, gestifteter Häusler. J. tr. On jest člověk u., jmám na tom dosti, když jej zaručím; Miched z předměstí našeho, u-dlý člověk obecný a zachovalý; Přistúpili před nás dva člověky zde u-dlá oznamujíce nám; Odvolává se na Havla člověka zde usedlého; I vystavil žalobník dva člověky usedlá: ti jsú před námi vyznali, že . . . NB. Tč. 125., 165., 194., 232. Sedm vládyk usedlých vyvésti a dobře zachovalých; Jíra má jemu se vyvésti dobrými lidmi s třmi zachovalými a dobře u-mi; Ti lidé dobří usedlí na svú víru vezmú, že jí jest Vilém vzal. Půh. I. 260., 310., II. 66. (Tč.). Jim máme dáti věděti po dobrém a u-dlém panoši našeho kraje; Žádných usedlých ani hostinných. Arch. I. 195., 202. U. obyvatelé, Pr. měst., sousedstvo, Sych., kovář. D. Veď svědky u-dlé, lidi zachovalé před kříž. O z D., Arch. II. 492. — **kde (čím):** v zemi, v městě, V., **na** horách. Br. Buď v zemi české statkem svým u-dlý. Vš. 88. Měšťan v Praze domem usedlý. Šm. Benediktini skotští **při** kapličce sv. Petra v Řezně od r. 1068. u-dli; Židy té doby v našich podhradích usedlé; Tasovcové **u** Jihlavy u-dlí. Ddk. II. 332., 359., IV. 207. Arabi v Arabii k jihovýchodu od sv. země

u-dlí. Šš. Sk. 21. Cf. *Starý*. Zeměnín usedlý na zemi. Půh. II. 395. — **k čemu.** Služebníci ... a jiní ku právu neusedli. Pr. měst. U. k zemi (der ein Gut in der Landtafel eingetragen hatte) a u. k právu, der von diesem Gute vor das Landrecht belangt werden konnte; Gegensatz: tkáč. Gl. 351. A páni i panoši jsu k zemi u-dlí. O. z D., Sob. 101. U. k zemi, J. tr., Arch. I. 56., II. 141., Sob; k právu. Pr. Kdyby původ ku právu u. nebyl. Er. — **od čeho.** Sedm vládyk nenájemných, čistých od nárokóv a usedlých ot dědin (majících dědiny). O. z D. — U. = *opravdový, vážný, neplachý, statečný*, gesetzt, vermögend, kräftig. Člověk usedlý a vážný. Jg. Mysl jeho usedlá i vážná spíše ku přísnosti nežli k žertům ho vedla. Převracují netoliko dítky, alebrž i zralejší a usedlejší věk. Pal. III. 3. 268., V. 2. 145. — U. = *co se usadilo, ssadilo*, gesetzt. Usedlé víno, Us., krev. Šm. — U. = *přichycený, lpějící*, angesetzt. — **kde.** Dým v komíně usedlý kopet jest. Kom. Mhla usedlá **nad** mysli jeho pohanskou. Šš. Sk. 197.

Usednouti, vz Usedati.

Usednutí, n., vz Usedati.

Usednutý = *usedlý*. Na Slov. Bern. *Lépe: usedlý*. Jg.

Úsech, u, m. = *uschnutí*, das Trocknen, Austrocknen. L.

Úsek, u, m., der Abschnitt. Ú. kruhu, kruhový; *úseč* kruhu, kruhová. Vz *Úseč*.

Usekání, n., das Abhauen. U. rukou. Ddk. IV. 237.

Usekati, *useknouti*, ul, ut, utí; *useci* (zastr. useku), usekl, usečen, ení; *usekovati, usekávati* = *odsekati, odtíti, utíti*, weg-, abhacken, abhauen; *sesekati, nasekati*, auf-, zerhacken. Jg. — **abs.** Jak by usekl. Šm. — **co**: libovolné částky čáry u., Nz., vrcholek stromu. D. — **čeho**: usekával údů. šp. m.: údy (celé). List. fil. VII. 333. — **co komu čím**: koňovi ocas, někomu ruce sekerou. Ros. Slovo slovem u., abtrumpfen. Mor. Tč. — **co kam, nač**: maso **do** jitrnic, **na** jitrnice, **na** klobásy. Ros. — **se.** Já sem se usekl, dyž sem kosu brósil, nejsi dívko hodna, abych se tě prosil. Šš. P. 307. — **se čím**: sekerou. Us. — **čeho pro koho**: k večeru trávy pro krávy (kravám) u. Tč.

Useknutí, n., das einmahlige Abhauen.

Useknutý; *-ut, a, o*, abgehauen. Us.

Usekovati, vz Usekati.

Úsekový, Abschnitts-. U. úhel (úhel úseku), der Kreisabschnittwinkel. Nz.

Useň, sně, **usna**, y, f. = *kůže vydělaná*, das Leder. Vz Šfk. 659. a násl., **Usně**.

Usenník, a, m., der Lederausschneider, ze stral. usna, corium, čes. usna, das Leder. Podskalští nekrájeli, než v cele prodávali, ale usenníci krájeli a prodávali pasířům a pasíři ševcům kusy prodávali. Mus. 1840. 175., Záp. měst. 1453. Puotky mezi ševci novinníky a koželuhy u-ky. Ib. 1450.

Úsep, spu, m., die Brustwehr. Rk.

Usepkati = *usekati, jízdou unaviti*, im Trappe ermüden. Slov.

Usésti, vz Usedati. A nyniet mienie u. na zřiezenie všech duchovniech řáduov. Arch. III 296.

Usešívati co, genug zusammennähen. — **se čeho**, sich satt flicken. Mor. Tč.

Useškrabovati se čeho, genugsam abkratzen. Mor. Tč.

Usevírati, nach einander schliessen. Us.

Usevřený; *-en, a, o*, vollends eingeschlossen, bedrängt. Dch.

Usevříti, vz Sevříti. — **co kam**: **v** klec. Hdk. C. 17.

Usezený; *-en, a, o*, ersessen. U. kázání. Ros. Vz Usedělý.

Usháňati se, wegjagen. — **koho odkud**: husí z lúky. — **se kudy**: **po** světě, sich herumtummeln. Mor. Tč.

Ushledati, nach und nach zusammensuchen. — **co.** Ros.

Ushodnouti se, dnul a dl, ut, utí, *ushodovati se*, einig werden. Dříve nežli došlo k bitvě, ushodli se oba odpůrcové. Ddk. V. 240.

Ushotoviti, il, en, ení, ganz bereiten. — **co komu.** — *Ushotovovati se čeho*. Us. Tč.

Ushrabati co kde, zusammenraffen. Mor.

Ushromážditi, versammeln. — **se kde.** Us. Tč.

Ushýbati, neigen. — **co čím**: rukou. Us. — **se**, sich bücken. Jg. — **se po čem.** Tč.

Uschloruký = *uschlou, suchou ruku mající, suchoruký*. Postaviv u-ho v prostřed, obzíral je s hněvem. Šš. Mr. 15. (Hý.).

Uschlost, i, f., die Trockenheit. Us.

Uschlý = *suchý*, trocken, verdorrt. V. U. košile, krev, ruce (také = hubené). Us. U. co tříska. Kom. U. kůže. Sp.

Uschnouti, chnul a chl a *usechl* (usschnu), usech, ši, še, utí; *usýchati, usychati* = *suchým se státi*, ab-, auftrocknen, trocken werden; *zhubeněti*, mager, dürr werden. V již. Čech. *sechnout*, partc. pft. act. sech (uschnul), schla, pass. sechnutej. Kts. V ob. mluvě: usch (uschla, uschlo), i uschnul, uschnut. Jir. Cf. strany usechl Ht. Sr. ml. 282., Bž. 190. — **abs.** Seno, kvítí, prádlo uschlo. Us. Dokel (dokud) Janko, dokel usně, dotel tráva uschně. Šš. P. 267. Dítě (n. dobytče) uschne, bije-li se metlou (= chvoštištěm). Mor. Šd. Uschne všecko, co se zelená. Reš. Kořen usechl jest. BO. Nepřátelé obecného dobrého se sílí a rozmnožují, tak že u. bych mohl, když na ty věci myslím pečuje o vlasť. Žer. 318. — **komu.** Kšohaj ptačku jeřabaty z tej bilej leluje, bo kaj (kde) mi ty sedněš, to mi všeckno uschně. Šš. P. 485. Uschne mu huba (říkávají, když kdo v cizím domě rád by něco dostal ku př. nějaké jídlo a nedávají mu toho). Na Vsacku. Vck. — **kde**: prádlo **na** povětří, na slunci uschlo. Us. Na těle u. Lk. — **čím.** Jazyk žízní uschl. BO. Úroda horkem uschla. Har. Strachem u. Kom. Vz Vyprahnouti. — **po čem.** Mnoho štěpuov po nich (housenkách) uschlo. Let. 176. — **kdy.** **Před** jiným bylím uschne. BO. Fík **přes** noc usechl. BR. II. 172. — **od čeho**: od postu (zhubeněti). Štelc. — **proč**: z želu, ze žádosti, z tesknoty. L. — **v čem.** Vybujnělý kmen rodu Lucemburského usechl hned ve svých synech. Pal. Dj. IV. 1. 4. Uschl v těle (zhubeněl). Lk.

Uschnutí, n., die Austrocknung. Us.
Uschnutý = *uschlý*. Na Slov. Bern.
Uschoditi, genug begehen, emporkommen, aufkeimen. U-lo sem tam některé zrno, ostatek ptáci sežrali. — **se**. U-lo se tam dost lidstva. Na Ostrav. Tč.
Uschopněti, ěl, ění = *schopným se státi*, geschickt, fähig werden. — **proč**. Aby mysl uschopněla pro věci nebeské. Sš. J. 48.
Uschopniti, il, ěn, ění; *uschopňovati* = *schopným učiniti*, fähig, empfänglich machen. — **koho, co**. Rk. Tyto vlastnosti uschopňovaly jej (Mojžíše) býti sprostitelem a výbavcem národa. Sš. Sk. 82. — **koho k čemu**. Fěrtuch a lichota uschopní nejhloupějšího k největšímu postavení. Na Mor. Tč. Že (pohané) ku přijetí darů ducha sv. docela uschopněni byli; Abychom uschopněni byli ke skutkům dobrým. Sš. Sk. 131., II. 96. (Hý.).
Uschořiti, il, en, en, ení, wegstehlen. — **co komu**: sedlákovi obilí. Mor. Tč. Cf. Thoř.
Uschovanec, nce, m. = *schovanec*.
Uschování, n., die Aufbewahrung, Verwahrung. Na u. zboží na jiném místě mimo kupecký dvůr uložena byla pokuta zabavení zboží. Ddk. IV. 184.
Uschovaný; *-án, a, o*, verwahrt, aufbewahrt, aufgehoben. U. věci (deposita). — **kde**: **v** bedně **před** zloději. Us.
Uschovatel, e, m., der Ver-, Aufbewahrer. Dch. Sbíratel a u. jsou za jedny peníze. Ostrav. Tč.
Uschovatelka, y, f., die Verwahrerin.
Uschovatelný, aufbewahrungsfähig. Šm.
Uschovati, *uschovávati*, verwahren, aufbewahren, aufheben, deponiren. — **co**: cenné věci, papíry. Us. — **kde**: v *bance*. Us. — **koho pro koho**. Koho pán Bůh uschová pro ptáky, na tom ryby si nepochutnají (kdo má býti oběšen, neutopí se). Prov. Bdl. — **co jak**: bezpečně, **s** velikou opatrností. — **se**. Nebo se jest tu uschoval. Půh. II. 348.
Uschovávarna, y, f., die Depositenbank. Skř.
Úschovné, ého, n., die Depositen-, Depotgebühr. Rk.
Úschrana, y. f., der Aufbewahrungsort. Ostrav. Tč.
Úschraní, n., der Zufluchtsort. Ostrav. Tč.
Uschranitel, e, m., der Aufbewahrer, Beschützer. Tč.
Uschrániti, il, ěn, ění; *uschraňovati* = *uspořiti*, ersparen, erübrigen. D. — **koho** (ukrýti). Šm. — **co čím**: spořením. — **si co**. Us. Dch.
Úschranlivý člověk, wirthschaftlich, haushälterisch. Na Ostrav. Tč.
Úschranný (na Moravě), *uschrunný* (na Ostrav.), haushälterisch. Ú. dívka, čeledín. Tč.
Uschrunlivý = *úschranlivý*. Slez. Tč.
Uschváliti, il, en, ení, loben, empfehlen. — **co komu, se komu čeho**. Mor. Tč.
Uschválně, absichtlich. Ostrav. Tč.
Uschvátiti, il, cen, ení, schnell wegreissen. — **co odkud**: z půdy. Mor. Tč.

Uschýbati, herunterwerfen. — **co odkud**. Ostrav. Tč.
Uschýliti, il, en, ení, niederbeugen. — **se kde**. Us. Tč.
Uschystati, bereiten. — **co komu kde**. Us. Tč.
Uschytati, zusammenfangen. — **co kde**. Tč.
Usídlení, n., die Ansiedelung. Ddk. IV. 119.
Usídliti, il, en, ení = *usaditi, osaditi*, einsiedeln. — **koho, se kde**: **v** zemi. Us. Mus. Božská moc v nich se u-la. Sš. Sk. 66. Němci byli v zemi usídleni a vlastními zákony opatřeni. Ddk. IV. 235. — **se kde kdy jak**. Když i Herodes Agrippa bytem se v Jerusalemě **po** čas svátků velikonočních usídlil. Sš. Sk. 141. (Hý.). — **se**, seinen Wohnsitz nehmen, Us.; *oběsiti se*, sich aufhängen, erhängen. Na Vsacku. Vck.
Usíhnouti, *usáhnouti*, erlangen. — **co čím**: rukou. Mor. Tč.
Usiknouti se, kl, utí; *usikati se* = *uscati se*, sich bepissen. Bern. — **U.**, *usikovati*, wegspritzen. — **odkud**. Voda z roury usikuje. — **koho čím**: vodou, bespritzen. Na Ostrav. Tč.
Úsil, u, *úsilek*, lku, m. = *úsilí*, die Bemühung.
Úsilé, úsilí, n. Úsilé, zastr. Ž. wit. 139. 10., 72. 5. **Ú.** = *namáhání síly*, die Bemühung, Mühe, Anstrengung, Gewalt, der Fleiss, das Bestreben, der Kraftaufwand, die Kraftanstrengung. Vším ú-lím, s největším ú-lím pracovati. Římané skrze krvavé ú. své vzrostli; ta věc potřebuje mnoho práce a úsilí; po mnohém úsilí něčeho dovésti. V. Žádného ú. nelitovati. Kom. Marné ú. D. Všeliké ú. proti vůli boží podniknuté na zmar vychází. Sš. J. 130. Ale i jeho ú. bylo na prázdno. Pal. Dj. IV. 1. 98. S ú-lím slepí všeliké orudie. BO. Obecně jediné chudina chaterná na vinicích dělají, ježto snadně z obyčeje takové břímě, ú-lé i vedra snesou. Chč. (Pal. Dj. IV. 1. 472.). Trúp sjědá cuzé úsilé libo málo libo vele; (Zaplatím) tvé ú-lé i tvú práci. Hr. rk. 313., 395. Zastával se práv biskupství svého vším u-lím; Kunrat zdvojnásobnil u. své. Ddk. II. 256., III. 106. I požehná všeho ú-lé rukú tvú; Užitek země tvé i všechno u-lé tvé jez lid, jehož neznáš; Bóh dává odplatu vedlé za slúženie a vedlé u-lé. Hus I. 55., 56., 146. Dals' jim chléb bez práce a bez ú-lé; To zbožice jest jeho ú-lé a on jest pán toho zbožice. Ib. III. 177., 192. (Tč.). S ú-lím někam vejíti. Dal. 65. — **Ú.** = *věc, na niž někdo úsilí vynakládal*. Ú. cizí vydírati. Br. To jest mé ú. (můj statek dobře vypracovaný). Ros.
Usilený, gestärkt. Nepokoje u-né úpadkem národa. Ddk. II. 122.
Úsilí, vz *Úsilé*.
Usíliti, il, en, ení = *upevniti*, befestigen. Ž. wit. 104. 24., Ros. — **co**. Pověsť u-la ještě leknutí. Ddk. II. 412. — **se**. Až by se ty koníčky trochu usílily (= sesílily). V Kunv. Msk. — **U.** = *přinutiti*, zwingen. Na Slov. Bern.

Úsilka, y, f., die Anstrengung. Onemocněl od ú-lky. Na Ostrav. Tč.
Úsilně = *s úsilím,* mühsam, aus allen Kräften, angestrengt, fleissig. Ú. něco konati; ú. prositi, Kom., pracovati. Ros. Co nejúsilněji na něco doléhati. Us. Dch. Čím více šířil se kruh podrobených zemí, tím úsilněji jevila se potřeba nenáviděných výprav do daleké ciziny; Tím úsilněji je hleděli sobě podrobiti. Ddk. II. 144., 407. (Tč.). Naléhali na Vladislava tak ú., že . . .; Tak usilně celé čtyři dni disputovalo se o jedné otázce; O skládání účtu po tolik let ú. vymáhaném. Pal. IV. 1. 111., IV. 1. 362., V. 2. 321. (Šd.). Máš ú. pracovati. Hus I. 140.
Úsilněti, ěl, ěn, ění, stark werden. D.
Úsilniti, il, ěn, ění = *upevniti,* fest machen. Ros.
Úsilno = *těžko, s úsilím spojeno,* mühsam, beschwerlich. Úsilnoť kroniku psáti. Dal. 2. Ú. se drúce k siemu chlumku. Rkk. Přide cuzí ú. v dědinu. Rkk. 8. Úpustice za rohy u. jest za ocas chvátati. Č. M. 261. Jemuž nic ú. nenie učiniti. Kat. 1291.
Úsilnosť, i, f. = *snažnosť,* die Mühe, Anstrengung. Aqu., Ros.
Úsilný = *pracovitý, dělný, pilný, snažný,* arbeitsam, fleissig, emsig. Něco ú-nou prací konati. V. Opříti se následkům, které by snadně byly mohly vyplynouti z ú-né snahy císařovy. Ddk. IV. 12. Jsa úsilnějším horlitelem otcovských svojich podání. Sš. II. 12. — Ú. = *těžký, nesnadný,* schwer. I co ú-no po právu tomu, jenž má moci množstvie. Kat. 1341 Cf. ib. 1458. A v hnievie usilny biechu mně. Ž. wit. 54. 4. Žena ú-na (obtížna) byla jinochovi. BO. Jakož rybáři usilnou práci vedouce často žab . . . . nalapají; I vy po mých ú-ných pracech při vás vedených jakožto nenapravitelní zavrženi budete. BR. II. 18. a., 71. a. Nepořidivše u-ným dobýváním ničeho. Pal. Dj. III. 3. 172.
Úsilov *(Ousilov),* a, m., Ausilau, ves u N. Kdyně. Vz S. N.
Úsilování, n. = *vynakládání síly,* die Mühe, Bestrebung, Anstrengung, der Ernst. V., Kom. Marné u. Ráj. U. vymstíti se nad židy. Br.
Úsilovati = *sílu vynakládati, snažiti se, úsilně pracovati,* sich bemühen, sich anstrengen, trachten, angreifen, sich bestreben. — abs. Bdíme, usilujeme, běháme. Rad. zv. Úsiloval jsem volaje. Ž. wit. 68. 4. Nevelmi usiluj chtě bohat býti. BO. Poďte ke mně všickni, kteříž usilujete a obtieženi jste. Hus II. 51. — **čím:** myslí. Jel. Matným hlněením o něco u. Dch. — **čím v čem.** Slunce v vlhkostech teplem usiluje a pracuje. Krab. — **s infit.** Usiluje ho na zem poraziti, V., mu škoditi. D. Usiluje zeď podvrátiti, Br., zbohatnouti. Kom. Člověk někdy sobě chválu získat usiluje, když svú ščedrosť před jinými vyhlašuje. Mor. Tč. Každý člověk dobré mravy na iných miluje, dobré činí, jak sa jich též dostať usiluje; Usiluj sa živit z pracování tvého; Blážen srdco v ústách nosí, nechce ho zakryti, múdrý ústa usiluje do srdca zavríti. Na Slov. Tč. Tělo zkažené vůli boží se protiví a svou konati usiluje; Jen svou provoditi usiloval. BR. II. 499., 734. a. My jsme všemožně u-li dohodnuti zjednati. Ddk. III. 204. (192.). O království české jej připraviti usiloval. Dač. I. 38. Usiluje lid utlačiti. Hus III. 312. — **aby.** Usiloval, aby zkazil zdi. Ben. V. — **oč (jak).** U. o něčí bezhrdlí. Kom., V., Žer. Záp. II. 86. Že zřídka který člověk tak usiluje o spásu duše, jak ti usilovali o uzdravení těla. Sš. Sk. 59. V dobrém úmyslu usilujte o věci dobré vezdy. Sš. II. 49. *Vší snažností,* vší svou nešlechetností o něco u. Troj., Pešín. Někteří z vlastních jeho kanovníků usilovali toho roku o sesazení biskupa. Ddk. III. 48. (II. 91., 182., 351., III. 195., VI. 121. — Tč.). U. oč. Chč. 306. Společně o dobré královstvie usilujeme. Let. 128. Usilovati někoho o dcerku. Dh. Volá k sobě všecky, kteří usilují o své spasenie. Hus II. 51. — **sobě.** Jede člověk z pola, z role, usiluje sobě, jeho ženka z krčmy idě, poskakuje sobě. Sš. P. 670. — **proč (jak).** Pro vyrovnání potýkavosti této nejedněmi cestami usilováno. Sš. Sk. 158. (Hý.). Jenž tak pro ny usiloval. Smil v. 253. — **po čem:** po cti. D. — **proti komu.** Jel. — **na koho** *tlačiti, doléhati:* 2. *na někoho úsilně pracovati, k jeho prospěchu.* Ctib., Kat. 150., J. tr., Č. Bětka přestala na ni u. Sá. Oni tím hřmotněji u-li na Piláta. Sš. L. 207. — **na koho oč:** o narovnaní. J. tr. — **se.** Veru sa budem u. Dbš. Sl. pov. I. 39. — **se k čemu** Usiluj sa ku dobrému **podľa** vtipu tvého. Na Slov. Tč. — **se nač:** na duchovenstvo (připravovati se). Jg.
Usilovně = *úsilně.* Bern.
Usilovnosť, i. f = *úsilnosť.* Marná byla člověka u. Krok. Veliká u. Sš. Sk. 240.
Usilovný = *úsilný.* Pracuj každý s chuti usilovnou na národu roli dědičné. Koll. U. šuhaj. Sl. ps. 177.
Usinati, *správně:* usýpati, vz Usnouti. — U., blau, bleich werden. — **od čeho.** Na Ostrav. Tč.
Usipati, usýpati, vz *Usnouti.* Výb. I. 1115.
Usipetové n. **Usipiové** byli kmen germanský v záp. Germanii. Vz S. N.
Usipovati čím v čem: hlasem v řeči, etwas heisser werden. Ostrav. Tč.
Usiptěti se, ěl, ění *mluvením ochraptěti,* sich heisser reden.
Usirčiti, il, en, ení, schwefeln. L. — **co.**
Usivěti, ěl, ění, grau werden. — **komu kdy:** brada mu **za** nemoci u-la. Ostrav. Tč.
Usiviti, il, en, ení, grau machen. — **co komu.** Mráz mu celou bradu usivil. Na Ostrav. Tč.
Usjednati, abmachen. — **co:** příměří. — **se s kým oč.** Us.
Usjednocení, n., die Einigung.
Usjednostajniti sa, il, čn, ční, sich vereinbaren. — **na čem.** Radili sa, ale veru na ničom se u. nemohli. Dbš. Sl. pov. 188.
Usjednotiti, il, cen, ení, *usjednocovati,* einigen. — **koho:** nepřátele. — **se s kým oč, v čem.** Us., Tč., Něme.
Usjímati, herabnehmen. — **co, se s čím.** Mor. Tč.

Digitized by Google

Usjížděti, ěl, ění, *usjižďovati*, abrutschen, sich senken. Břeh u-dí. — **se**, anfahren, zusammenkommen. — **kde: na** trhu. Mor. Tč.

Usk, u, m., *kraj*, der Rand. Na usk rúcha jeho, in oram vestimenti. Ž. wit. 132. 2.

Uska, y, f., *stříharka*, vespa. Reš.

Uskákání, n., das Davonspringen.

Uskákati, vz Uskočiti.

Uskakování, n., das öftere Davonspringen.

Uskakovati, vz Uskočiti.

Uskal, a, m., caracinus, ryba kaprovitá. Krok. I. d. 109.

Úskala, y, f., das Felsgestein. Dch. Vz Úskalí.

Uskalbiti, il, en, ení, fugen. — **co čím**: nožem (skalby udělati). Na Ostrav. Tč.

Úskalí, n. = *skála*, die Felsbank, Klippe. Č., Scip., Nz.

Úskalina, y, f., *skála, úskalí*, der Fels. Č.

Uskaliti, il, en, ení, schottern. — **co**: cestu. Na Ostrav. Tč.

Úskalný, klippig. Us. Dch.

Uskati, vz Skáti.

Uskládati, *uložiti*, zusammenlegen, sparen. — **si co**: peníze (zachovati). Sá. — **co kam**: sena na patra. Us. Tč. — **se čeho jak**. U-dal se dost svých rukou přes kříž. Us. Tč.

Usklenařiti, il, en, ení = *sklenářstvím získati*, als Glaser erwerben. — **sobě co**. Us. Tč.

Usklepiti, il, en, ení = *uklenouti*, wölben. — **co**: komoru. Mor. Tč.

Uskliti, il, en, ení, *usklívati*, mit Glas versehen. — **co čím**: okno dobrým sklem. Us. Tč.

Úsklonek, nku, m., die Neige. Ú. dne. Ostrav. Tč.

Uskloniti, il, ěn, ění, *uskláněti, uskloňovati*, niederbeugen, -senken. — **se kdy**. Kvítka sa před parnem uskloňovala. Ostrav. Tč.

Uskludzati, *uklízeti*, aufräumen. Na Ostrav. Tč.

Úskobiti se, il, en, ení, ein wenig knikkern. On se uskobí (je šetrný). U Uher. Hrad. Tč.

Uskočilec, lce, m., der Deserteur. Šm.

Uskočilý, entflohen. Šm.

Uskočiti, il, ení; *uskákati, uskáčí a uskákati, uskakovati, uskákávati = odskočiti*, auf die Seite springen, weg-, ab-, entspringen; *utéci, ustraniti*, entweichen, entfliehen, entspringen; *skákáním dojíti*, springend erreichen; *přemoci*, im Sprung besiegen. — **abs.** Rané ptáče neuletí-li, ale uskáče. Prov. Hodiny uskakují (= čas prchá). U Olom. Sd. — **kam: za** sloup, Ros., **na** stranu. Ros. — **komu**: pták mu uskočil. Ros. — **odkud**. Rovný rovnému sa raduje, **od** nerovného uskakuje. Na Slov. Tč. Aby mu z rány uskočil. Abr. z G. A já se udělám malú veveričků a uskočím tobě z dubu na jedličku. Sš. P. 691. Dvě kopy nám uskočí **z** našeho počtu = o dvě kopy bude méně, nežli jsme počítali. Na Zlínsku. Brt. U. od rány. Svěd. — **koho** = skákáním přemoci; 2. skákáním přetrhnouti. Ros. — **komu za kým**. Bude ze mňa mrcha voják, já vám budu uskakovat za milú; Dyž ty budeš uskakovat za milú, budú tobě dvá kapráli za sluhu. Sš. P. 571. — *Uskákati se*, sich satt springen. Us. Tč.

Úskočně, hinterlistig, betrügerisch, ränkevoll. V.

Úskočník, a, m., der Betrüger, hinterlistige Mensch, Ränkeschmied.

Úskočnosť, i, f. = *úskoky*, die Hinterlist, Bevortheilung, Betrüglichkeit, Ausflucht, der Griff, Pfiff. Sych., Krab. Maje ještě z loňského roku s dostatek příčiny na ú. Arnulfovi sobě naříkati, odepsal jemu; Pro jejich pých a ú.; Dílem vlastní neopatrností, dílem zrádnou ú-stí Řeků přišli oba na zmar. Ddk. I. 177., II. 362., III. 170. (Tč.).

Úskočný = *podvodný, lstivý*, vortheilhaft, ränkevoll, pfiffig, hinterlistig, betrügerisch, verfänglich. V. Ú. vtipy, callida ingenia. Sněm. trid. (Šd.). Ú. otázka. J. tr.

1. **Úskok**, u, m. = *uskočení, útěk*, die Flucht, Ausflucht, das Entwischen, Entspringen. Aby tudy tajně ú-ky míti mohl. Br. Zvířata v tenatech, aby se jich zprostila, jak divných úskoků a chytrosti užívají. V. — **Ú.** = *výmluva, zástěra*, die Ausflucht, Entschuldigung. Chytrého úskoku užívá. BR II. 23. b. Ú-ků hledati. Zlob. — **Ú.** = *obmysl, spád, chytrosť, úskočnosť*, der Griff, Pfiff, Kniff, Schlich, der Kunstgriff, der Unterschleif. Všelikých úskoků užívati, hleděti; přijíti na něčí úskoky. D. — Br. U čertů mnoho ú-ků. Pk. Strany **přísloví** vz: *Jáma, Lstivý, Pikle, Podvod, Rada, Spolek, Šept, Šiditi, Škůdce.*

2. **Úskok**, a, m., na Slov. = *zběh*, der Deserteur, Ausläufer. Koll. Tam padli mu v kořisť mnozí kupci a ú-vé římští; Vydali všecky zajaté a ú-ky. Pal. Dj. I. 60. a 66. (Šd.).

Úskokmo, hinterlistig. Ú. něco činiti. U Uh. Hrad. Tč.

Uskomírati se, kränkeln. Mor. Tč.

Uskončiti, il, en, ení, *uskončovati*, beendigen. — **co**. Us. Tč.

Uskořepiti, il, en, ení, Rinde machen. Zásmažka u-pí rendlík, když jí neobracáš. Na Mor. Tč.

Uskořicovati, hinlänglich mit Zimmet bestreuen. — **co**: kaši. Us. Tč.

Uskořiti, il, en, ení = *urychliti*, beschleunigen. Na Slov. a Mor. — **si čeho**: času, Zeit gewinnen. Ostrav. Tč. — **co**. Č. — **se** = *unáhliti se*, sich übereilen. Na Slov. — **se s čím**: s prací. Na Ostrav. Tč.

Úskosť, vz Úzkosť.

Úskostlivý, vz Úzkostlivý.

Uskoupiti, il, en, ení, durch Knickerei erwerben. Us. Tč. — **sobě**. V. — **sobě čeho**. L. — **co na čem**: na svém hrdle. D. — **se** = *skoupým býti*. Háj. — **se nač**: na penieze. GR.

Uskovský dvůr, Sophienhof, u Bojkovic na Mor. Tč.

Uskr, a, m., saduceus, zastr. Rozk.

Uskrbiti, il, en, ení; *uskrbovati* = *uskoupiti*, ergeizen, er-, abkargen, abdarben. — **abs.** Tu náklady činí, kdežby u. měli. V. — **čeho**: peněz. Pal. Dj. IV. 1. 139. Vz násl.

Uskrbliti, il, en, ení, ergeizen, erkargen. — **si co, čeho.** Us. Tč. Vz Uskrbiti.

Uskřehotati se, sich satt krächzen. Us. Tč.

Uskřinouti, ul, ut, utí — *uskřipnouti*, einklemmen, quetschen. — **koho.** Dal. 144., 171. Vz Uskřipnouti.

Uskřinutí, n., die Einklemmung, Quetschung. Nz. lk.

Uskřinutý; *-ut, a, o,* eingeklemmt, gequetscht, verschlungen. Nz. lk.

Uskřipcovati = *na skřipec natáhnouti.* — **koho zač:** za prsty. Na Ostrav. Tč.

Uskřipek, pku, m., die Kläke. U. na sukně = vlas postřihačem jen uskřipnutý, ne ustřižený. Techn. S. N. VI. 720.

Uskřipnouti, *uskřipnouti, uskřinouti, uskřinouti,* ul a uskřipl, ut, utí = *uskřipati, uskřipiti* = *přiskřipnouti, stisknouti,* quetschen, einklemmen, verschlingen, zwicken. — **co komu:** ruku. D. — **koho, se čím:** dveřmi, Roš., kleštěmi. — **kde:** ve dveřích. Us. — **kde:** při zavírání dveří (lépe: zavíraje dvéře). Us. — **se na čem.** Uskřipal se dost na skřipkách, genug fiedeln. Na Ostrav. Tč.

Uskřipnutí, n., das Abzwicken, die Klemmung.

Uskřitanec, nce, m. = *dítě uskřitané, zapiplané,* der Schmutzfratz. Mor. Šd.

Uskřitaný; *-án, a, o* = *uslintaný, upizgřený, ušmouraný, zamazaný,* beschmutzt. Na Mor. Šd. — **od čeho:** od trnek. Šd. — **čím:** trnkami.

Uskrotnouti, tnul a tl, utí, zahm werden. Srna snadno u-ne. Us. Tč.

Uskrov, u, m. = *uskrovnění.* Šs.

Uskrovnělosť, i, f., die Einschränkung. Šm.

Uskrovnělý, eingeschränkt. Us.

Uskrovněně, eingeschränkt. U. žíti. Ddk. II. 230.

Uskrovnění, n., die Einschränkung, Verkleinerung, Verminderung. Dí u-ním nějakým. Šs II. 128. U. hněvu, nákladu a útrat. V. Vz Meiosis. (Hý.).

Uskrovněnosť, i, f., die Einschränkung. Čeho asi sv. tento muž klášterskou u-stí svou dosáhnul?; V mysli byl pohnut u-stí a svatým životem jejich. Ddk. II. 43., 90. (Tč.).

Uskrovniti, il, ěn, ění; *uskrovňovati* = *skrovným učiniti, umenšiti,* ersparen, verringern, schmälern, vermindern, mässigen, mildern. Jg. — **abs.** Tu náklady činí, kde by u. měl. V. Mnohokrát řeč, nebude-li uskrovněna, ve zlém se skoná. St. — **něco:** své požadavky, Us., svú žádosť, řeč, hněv v sobě u. Št. — **čeho (kde).** Uskrovněte svého pláče truchlivého. Er. P. 518. Ale apoštol uskrovňuje těch věcí; Aby hrozeb u-li; Leč i řečník uskrovňuje dalších pochval. Šs. II. 225., 228., Sk. 266. (Hý.) Těch bíd, které v těch dnech na židy přijdou, uskrovněno bude; U. pohrůžek. BR. II. 108. b., 661. a. Žádal, aby ti, jižto jim odpovídati budou, uskrovnili, pokud možná, řeči, hledíce jen ku podstatě věcí sporných. Pal. Dj. III. 3. 80. Prosí jí, aby u-la smutku svého v nočních temnostech. Troj. 311. Leč vy těch ohavností uskrovníte. Br. Uskrovniti stříbrného kredence. V. — **komu, čemu (v čem).** Proč by v psaní svém pravdě uskrovnil a lži zúmyslně pochlebovál. V. U. své hubě. Lom. Kázeň uskrovňuje jazyku. V. Doma si u. Bt. I sobě v potřebných útratách u. jsme povinni. V. V jídle a pití si u. D. By měl i spaní sobě u. BR. II. 658. a. Kdo sobě u. nechce, tomu vždycky ubývá. Reš. Aby v řeči sobě u-vnil. Hus. III. 175. — **co čím.** Ale při tom výtku tu svou uskrovňuje prosbou. Šs. I. 162. — **se (v čem).** U-ňuje se, jak může. Us. Šd. K tomu chci pomoci, aby se u-vnil v kázání. Pal. Dj. IV. 2. 298. — **o čem.** D. — **komu na čem:** na práci. Ms. bel. — **co vedlé čeho.** Brikc.

Uskrúcati, *uskroutiti,* zusammenwinden. — **co kam.** Usušenou bavlnu do skrutů sem celou uskrúcal. — **se čeho,** genugsam zusammenwinden. Na Ostrav. Tč.

Uskřupovati, knorpeln, knirschen. Když co tvrdého jí, to uskřupuje, až to zeškřupe. Na Ostrav. Tč. — **co čím:** zuby. Tč.

Uskrývati, *uskryvovati,* verbergen. — **co před kým.** Us. Tč.

Uskučeti se, sich satt winseln. — **se nad čím, před čím.** Us. Tč.

Uskuhrati se, sich satt jammern, klagen. Tč.

Uskúpiti, vz Uskoupiti.

Uskutečnění, n., die Verwirklichung. Nevzdával se naděje o u. plánu dříve vyloženého. Ddk. II. 71. Plán k u. znamenitého uspoření, *lépe:* návrh, jak by se mohlo znamenitě mnoho uspořiti. Šb. Cf. Abstrakta.

Uskutečněnosť, i, f., die Verwirklichung. Dch.

Uskutečněný, verwirklicht. U. myšlénka. Ddk. IV. 32.

Uskutečnitel, e, m., der Verwirklicher. Šm.

Uskutečniti, il, ěn, ění, *uskutečňovati,* slovo nové = *ve skutek uvésti, ke skutku (ke konci, k místu) přivésti, provésti, vykonati, vyplniti, skutečným učiniti, pořiditi, způsobiti,* verwirklichen, ins Werk setzen, bewerkstelligen. Rostl. — **co čím.** To se může jiskrou mlunnou u. Pr. Chym. — **co:** svou tužbu, Ddk. III. 91., radu boží. Šs. L. 149. Význam svého jména upraviti a u. Šs. II. 149. — **se.** Ta věc se u-la. Us. Dch. — **se kdy.** Časy osvěhy té se uskuteční s příbytím druhým Páně. Šs. Sk. 41.

Uskvořiti se = *utrmáceti se.* Mor. Tč.

Uskvrniti se, il en, ení, *uskvrňovati,* besudeln. — **co čím.** Us. Tč.

Uskydati, herabwerfen. — **co odkud kam čím.** Vidlemi všecek hnůj z vozu na rolu uskydal. Mor. Tč. **se čeho,** viel herabwerfen.

Uskýpati, *uskýpěti, uskypovati,* überlaufen. Mléko uskýpalo. Na Ostrav. Tč.

Uslabikovati, erbuchstabiren. — **co.** Ledva dvě slova u-val. Us. Tč.

Uslabiti, il, en, ení, *uslabovati,* schwächen. — **koho.** Ta nemoc ho u-la. Mor. Tč. — **se čím.** Vítr se lesem u-buje. Ib. Tč.

Uslabnouti, bnul a bl, utí, schwach werden. — **od čeho, čím.** Od té cesty, tou cestou sem všecek u bl. Us. Tč.

Digitized by Google

Uslabnutí, n., die Schwächung. U. jícna. Ja.

Usladiti, il, zen, ení, *uslazovati* = *osladiti*, versüssen. — **co**. Uslaď ústa má. Ms. Obyčejně smutek s nadějí spojen jest; co onen zhorší, to tato u-dí. Kmp. — **co čím**: kávu cukrem. Us. Tč.

Usladnouti, dnul a dl, utí, süss werden. — **čím**: hrozny teplem u-dly. Us. Tč.

Usléci, usleku, kl, čení = *pojíti*, *leknouti*, sterben, vergehen. Umřeť baba aneb uslekneť kmet a já budu mieti sbožie. Št. — **čím**: hořem. St. skl.

Úsledný, konsequent. Šm.

Uslehnouti, hnul a hl, utí, sich langsam hinlegen, bettlägerig werden. Mor. Tč.

Usleviti, il, en, ení, *uleviti*, nachlassen, wohlfeiler lassen. = **na čem z čeho oč**: na koních z ceny o 20 zl. Mor. Tč.

Uslibovati (se) komu čeho, Jemanden oft versprechen. On nám všech čertův usliboval a nic nám nedal. Us. Tč.

Uslíditi, il, děn, ění, erspähen. — **koho kde**. Us. Tč.

Uslimtati, begeifern = uslintati. Na Ostrav. Tč.

Uslinění, n., das Anstreichen mit dem Speichel, die Begeiferung. Lomcuje jím s u-ním. Sš. L. 95.

Usliněný; *-én, a, o*, mit dem Speichel benetzt, bestrichen. Us., Pal. Dj. IV. 2. 246.

Usliniti, il, én, ění; *usliňovati*, *uslintati*, *uslintávati* = *slinou pošpiniti*, begeifern. — **co**: bradu. Háj. — **se kdy**: při jídle. Us. Jg.

Uslintanec, nce, m., der Begeiferte. Us. Tč.

Uslintaný; *-án, a, o*, begeifert. Děti bývají u-né. Us.

Uslintati, begeifern. Us. Dch.

Uslípati, oft zusammenkleben. — **co čím**. Na Ostrav. Tč.

Úslitovný, barmherzig, mitleidig. Ú. úsměv, člověk. Mor. Tč.

Úsloň, ě, f. = *oslon*, das Ofenloch. Um. les. III. 122.

Úslona, y, f. = *proměna světla*, die Veränderung des Lichtes. Kat. 1812.

Usloniti, il, ěn, ění = *zasláněním uchrániti*, *zasloniti*, verhüllen, verbergen. — **koho čím**.

Úslony. Ú. úboč = domy u Istebné ve Slez. Tč.

Usloužení, n., die Bedienung.

Usloužiti, il, en, ení, *usluhovati* = *posloužiti*, bedienen, aufwarten. — **komu kdy**: v nemoci. L.

Úsloví, n., die Phrase. Dch. — **Ú.**, *vlastnomluv*, der Idiotismus. Nz.

Úslovník, u, m., phraseologisches Wörterbuch. Šm.

Uslubovati = *uslibovati*. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Úsluha, y, f. = *posloužení*, der Dienst, die Bedienung, Dienstleistung. Pán Bůh zaplať za ú-hu. Na Mor. a ve Slez. Šd. Děkujem ci, sv. Juři, za tvoju u-hu, že si nam ochránil našu milu dceru. Sš. P. 776.

Úsluní, n., na Slov. = *úslní*, *výsluní*, die Sonnenseite. Tab. diet. Na ú. víno zraje. Us. Tč. Tab. diet. — **Ú.** = *běh komety blíže slunce*, perihelium, die Sonnennähe. Krok.

Usluniti se, il, ěn, ění, sonnig werden. Uslunilo se na ráz (slunce se objevilo). Na Ostrav. Tč.

Úslunní *k úsluní se vztahující*, Sonnennähe-. Ú. dálka. Smet. Na ú. straně. Němc.

Úslunný = *kde úsluní jest*, sonnig. Ú. místo, die Sonnenseite. Rostl.

Usluš = *uslyš*. Ž. wit. 68. 14.

Úslužkář, e, m., der Augendiener. Dch.

Úslužně, dienstfertig. Rk.

Úslužník, a, m. = *úslužkář*. Dch.

Úslužnosť, i, f., die Dienstwilligkeit, Dienstfertigkeit. Us. Někomu ú. činiti, die Honneurs machen: Býti někomu k úslužnosti. Us. Dch. Strany **přísloví** vz: Potřebovati, Ruka, Soused.

Úslužný; *-žen, žna, o* = *k službám volný*, dienstwillig, dienstfertig, dienstfreundlich. Dch., Rk. Ú. úsměv, verbindliches Lächeln. Dch. Neúslužný člověk. Us. — **komu, ke komu**. Rk. Byl dobrého srdce a každému ú-ný. Sk. — **komu v čem**. Us. Tč.

Uslynouti, nul, utí, ruchbar werden. Na Ostrav. Tč. — **o kom kde**. Uslynuly o něm velké věci po celé dědině, že prý. Ib. Tč.

Uslyšení, n., das Hören, die Erhörung. V tom sv. čtení položena jest nám u. jistota v prosbě; Pan Ježíš prodlil jest odpovědi i u-ním pohance kananejské, jenž jest běžéc po něm volala, řkúc . . . Hus II. 189., I. 310.

Uslyšeti (zastr. *uslyšati*), 3. pl. -ší, slyš, šel, en, ení (zastr. šal, šán, šání), *uslyšovati* = *slyše poníti*, hören, vernehmen; *vyslyšeti*, erhören. Jg. U Moravky ve Slez. říkají u. m.: *učíti*. Tč. — **abs.** Žádostiv jsem uslyšeti, jakou tomu barvičku dáte. Sych. Uslyšíme, co as otec váš řekne. Us. Dch. Když (člověk) spravedlivě prosí u Boha, vždy bude uslyšen. Hus I. 308. (II. 83., II. 379.). Kdo mluví, co chce, uslyší, co by nerád. Prov. — **co**: novinu, Vrat., ozvěnu, Sych., prosbu (vyslyšeti). V. Lazar kvik jich uslyšel; Prosil Boha přemilého, by mu vrátil zdraví jeho, a pán Bůh ho hned uslyšel, Valentínek zdraví došel; Nevěsta ho uslyšela, hned jim oknem vyskočila; Jak ho milá u-la, hned mu dvěřa odevřela. Sš. P. 21., 28., 83., 112. (Tč.). Tě prosíme, uslyš nás. Us. Šd. U-la hlas z nebe zvučéc. Žj. (Bž. 133.). Mají jeho prositi a on je má u. Arch. II. 101. Abyste ráčili u. a naplniti jeho žádosť a vůli. Pal. Dj. III. 3. 273. To Ezechiáš u-šav obrátil se k Hospodinu. Pass. 4. (Hý.). Známo činíme tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie neb čtúc uslyšie, že . . . 1464. Páni to u-šíc chtí spravedlivě nalézti; U-še dsky i listy; Táhne se na dsky a když ty uslyší, chce podlé toho odpovídati. Půh. I. 308., II. 321., 325. (Tč.). Když sem křik uslyšel, i vyběhnu ven . . . .; Tu řeč člověk jeden uslyšav řekl mu. NB. Tč. 105., 242. I u-šal ho pán Buoh, že svátky přikázal světiti; Uslyší-li tě, získals bratra svého; U. modlitbu; Ktož u-ší hlas jeho přikázánie. Hus I. 134., 240., 309., II. 4. (Tč.). — **koho**. Uslyšal mě Bóh. Ž. wit. 4. 2. — **co kde**. Neb tě u-ší (Bůh) v svém

chrámě modlicieho. Hus I. 304. Uslyšel za sebou chřest. Har. — **o čem.** O chlastu tam nic neuslyšíte. Kram. — **o čem kde.** Uslyšeli o tom buď doma buď **na** cestě. Sš. Sk. 170. — **koho v čem** (vyslyšeti). Uslyš nás v ponížené prosbě naší. Br. A pán Bůh ho v tom uslyšel. Sš. P. 28. Vo všem jsi uslyšána. Dr. v. 102. Uslyš mě v malej prosbě. GR. — **koho na čem.** Na tom je uslyším (vyslyším). Výb. I. Knieže na tom ji uslyšel. Pass. 538. Na tom ho Bůh ihned uslyšel. Pass. mus. 361. — **že.** Uslyšel, že jsem nemocen. Us. Uslyše . . . že. Rkk. — **kam.** Jak po třetí zavolala, matka **na** dvůr uslyšela. Sš. P. 192. — **proč.** Modléce se nerodťe mnoho mluviti mnějice, by mnohomluvením byli uslyšáni. Hus I. 306. Přisáhl Herodes král, aby u-šal dievku, své ženimy dceru, pro tanec. Ib. I. 105. — **koho za koho.** Kriste uslyš za nás volené své ctné panny. 1642. (List. fil. 1877. 211.). — **jak.** Jestli **po** větříčku svou matičku u-ším. Er. P. 323. — **o čem.** U-la o Ježíšovi. BR. III. 151. — **co od koho.** Uslyšel jsem od něho, že . . . Jg. A uslyšev to od něho šel sem do jizdby po meč. NB. Tč. 251. Za Kristem proto šli, aby od něho o věcech života věčného uslyšeli. Sš. J. 33. To uslyšav ciesař ot nie křiče velmi neochotně. Kat. 2946.

Uslyšitel, e, m., der Erhörer. Biancof. 2.

Uslyšitelný, hörend. Aqu.; hörbar. Jg.

Uslzený; *-en, a, o,* thränenfeucht. U. oko. Us. Dch., Němc.

Uslzeti, el, en, ení = *slzami politi,* mit Thränen benetzen. — **co:** roucho. Kamar. — **se** = *uplakati se.* Us.

Usmadnouti, dnul a dl, utí, verschmachten. — **od čeho, čím:** od žízně, žízní. Mor. Tč.

Usmahlosť, i, f., die Verdorrenheit. Aqu.

Usmahlý, gedörrt, verwelkt. Ros., Aqu. — **od čeho:** od slunce. Us. Tč.

Usmahnouti, hnul a hl, utí = *uprahnouti,* verdorren, verwelken, verschmachten. — **od čeho.** Ros.

Usmání, n., das Lächeln.

Usmáný, der sich müde gelacht hat. Berg. exc.

Usmáti se, usměji se, ál (na Mor. il), ání; *usmívati, usmávati se — do syta se nasmáti,* sich satt o. müde lachen; *trochu se zasmáti,* an-, zulächeln; *posmívati se,* verlachen, verspotten, spötteln, belachen, hohnlächeln. Jg. — **abs.** Usmálo se děvče. Us. On se jen vždycky usmívá. Us. — **se nač.** D., Ros. Panna se na ni u-la. Er. Sl. čít. 30. Jaromír na toho se u-val, koho zle činiti viděl. Ddk. II. 230. Usmívá se na tebe štěstí. Us. Usmíval se naň jako vlk na šťávu. Vz Smích. Č. — **se k čemu.** Tč., Rk. — **koho** n. **se komu** = *posmívati se mu.* Ob. pan., Šm. Podlízač ti uškodí, když sa ti usmívá. Slov. Tč. Počalo štěstí se mu usmívati, *lépe:* sedati. Km. — **se kdy: při** hře se u-la. Us. Dieťa usmievajúce sa **zo** spania. Dbš. 6. Ona se **v** řeči ráda usmívá. Us. Šd. — **se jak.** Ledva se *tiše* usměje. BO. Usmál se *divným úsměvem.* Hvl. **Po** očku se usmívá. Er. P. 310. Potutelně se u. Us. Šd. Vz *Usmíti, Usmíchati, Usměchnouti.*

Usmažení, n., die Röstung, das Backen.

Usmažený; *-en, a, o,* geröstet, gebacken. U. ryby, kuřata.

Usmažiti, il, en, ení; *usmažovati — upražiti,* rösten, backen. — **co:** kuřata, ryby. Us. — **co komu jak.** Usmaž mu ho **z** černé jíšky, vylož mu ho na dvě mísky. Sš. P. 169.

Úsměch, u, **úsměšek,** šku, m. = *usmívání se,* das Lächeln. L., Č. Ú. tlumiti. Kos. Ol. I. 184. — **Ú.,** *úsměšky,* pl. = *posměch, úštěpek, úšklebek,* der Spott, das Hohnlachen, Gehöne, Gespötte, die Spötterei. Ú-ky z někoho si strojiti, míti. D. S ú-kem něčí radu přijíti. Sych. S úsměškem doložil. Sá. Vz Ironie.

Usměchnouti se, ul, utí, *usmíchati se, usměchovati se = usmáti se,* lächeln. Dbš. Sl. pov. I. 506., Kartig.

Usmejkati se kde. Na té hladké cestě se člověk všecek usmejká (smekáním se unaví). Us.

Usmeknouti, kl a knul, ut, utí = *vzíti, odciziti,* entwenden, stehlen, wegraffen; *ustraniti se, ujíti,* entschlüpfen. — **co komu** (odciziti). Kom. — **co odkud: s** pole. Br. — **čeho.** Usmekl těch peněz (ujal). BR. II. 705. b. — **(se) komu** = *ujíti.* Někam se usmekl. Ros. Usmekl se nám den rychle. Ros. — **co kam:** klobouk na stranu, weiter schieben. Us. Tč.

Usměliti se = *osměliti se.* — **se k čemu.** Na Ostrav. Tč.

Usměrniti, il, ěn, ění, vz Usměrňování. U. jmenovatele zlomku. Šim. 135.

Usměrňování, n. U. jmenovatele. Zlomek mnohý mající jmenovatele nesměrného neb spřežitého může beze změny hodnoty své tak upraven býti, že jmenovatel směrným se stává. Výkon ten nazýváme u-ním jmenovatele. Šim. 134.

Usměšenie, n., zastr. = *usmání-se,* das Lächeln. — **U.** = *co k smíchu pudí, příjemné jest,* angenehmer Gegenstand. St. skl. II. 79.

Usměšiti, il, ení, *usměšovati = rozesmáti,* zum Lachen bringen. — **koho čím.** U-šil nás těmi divnými skoky. Ms. (Č. exc.).

Úsměšně, höhnisch. Němc., Kos. Ol. I. 154. U. hleděti. Us. Tč.

Úsměšnosť, i, f., das Gespötte, der Hohn, die Ironie. Šm.

Úsměšný = *posměvačný,* höhnisch, ironisch. Nz. Ú. mluvení, Nz., pohled, tvář. D.

Usmětati, zusammenkehren. — **co kde:** všecky smetí **po** jizbě u. Ostrav. Tč.

Úsměv, u, m. = *úsměch,* das Lächeln. Ú. na tváři panny se skvěl. Č. Pohlížel na to s ú-vem, *lépe:* usmívaje se. Mtc. VIII. 167. Na sladký ú. našpuloval ústa. Kos. Ol. I. 96.

Usměvač, usmívač, e, **usměváček, usmíváček,** čka, m. = *kdo se rád usmívá,* der Lacher, Spötter. Ros., Puch.

Usměvačka, usmívačka, y, f., die Lacherin, Spötterin. Jg.

Usměvačně, usmívačně, spöttisch. Jg.

Usměvačnosť, usmívačnosť, i, f., die Neigung zum Lachen o. zum Spott. Ros.

Usměvačný, usmívačný, gern lachend, spottend, spöttisch. U. ústa. Ros.
Usměvatel, usmívatel, e, m. = *usměvač*. Bern.
Usměvatelka, usmívatelka, y, f. = *usměvačka*.
Usměvavý, usmívavý, gern lächelnd, freundlich lächelnd. U. oči. Hlas.
Úsměvka, usmívka, y, f. = *úsměv*, das Lächeln. Mus. — **U**. = *ironie*.
Úsměvný = *usměvavý*. Mus. 7. 71.
Usmíchati, *usmíchnouti se*, gutmüthig lächeln. Vz Usměchnouti. — **se na koho.** Mor. Tč., Mtl. U Opavy. Klš.
Usmíchavý = *usměvavý*. U Opav. a na Mor. Klš.
Usmír, u, m. = *usmíření*. Štf.
Usmíření, n., die Versöhnung.
Usmiřitel, e, m., der Versöhner.
Usmiřitelka, y, f., die Versöhnerin.
Usmířiti, il, en, ení, versöhnen. — **co, koho (jak).** Tudy mohl Kristus lidstvo u.; Následuje, že i andělé **skrze** Krista usmíření byli; I vás nyní u-il **v** těle jeho (Kristově) skrze smrť. Sš. II. 201., 202., 198. — **koho s kým (kde).** A aby usmířil oba v jednom těle s Bohem **skrze** kříž; S sebou Bůh u. hodlal veškerenstvo. Sš. II. 97., 201. Filip u-řil se ihned s Přemyslem Otakarem. Ddk. VI. 76. — **koho čím.** Sočení přítrž učinil a císaře poddanou povolností u-il; Danielovi se podařilo u. krále u-ním od Vladislava. Ddk. III. 292., 200. (Tč.).
Usmířivý, versöhnend.
Usmíšení, n. = *usměšení*.
Usmíti se = *usmáti se*. Mor. a slez. Tč., Klš.
Usmívač, vz Usměvač.
Usmíválek, lka, m., usměváček. Ros.
Usmívalka, y, f. = *usměvačka*.
Usmívání, n., das Lächeln, Anlächeln, das Hohnlächeln. D.
Usmívati se, vz Usmáti se.
Usmívavý = *usměvavý*. Šm.
Usmjoť se = *usmáti se*. Na Ostrav. Tč.
Usmluviti, usmlouvati se, sich bereden, übereinkommen, sich verabreden. — **se s kým o čem, oč.** Usmlouvali se o té věci (o tu věc), ale neumluvili se. Us. Tč.
Usmochliti se, il, ení, nieseln. U-lo se dnes dosť. U Uh. Hrad. Tč.
Usmoleně, bepicht. Jg.
Usmolenec, nce, m. = *usmolený*, der Bepichte, ein schmutziger Mensch. Ros. Co tě čerti berou, u-če? Němc. Dr. pov. 144.
Usmolení, n., das Bepichen, Beschmutzen.
Usmolený; *-len, a, o* = *posmolený*, bepicht; *uśpiněný*, beschmutzt. U. hospodyně, Sych., kabát, švec. Us. Šd.
Usmoliti, il, en, ení; *usmolovati* = *smolou pokáleti*, besudeln (mit Pech), beschmutzen. — **co čím**. Us. — **U**. = *špatně ukouřiti*, schlecht anrauchen. — **co komu.** Celou fajfku mi u-lil. Na Ostrav. Tč. — **se**, *umazati se, dosti se nakouřiti* (z dýmky). Na Ostrav. Tč. — **U**. = *zhotoviti*, verfertigen. — **co.** U-il dnes už několik žádostí. Us. Tč.
Usmouditi, il, zen, ení, räucherig machen. — **co.**
Usmraditi, il, ěn, ění, *po-*, *zasmraditi* = *smradem napustiti*, einstänkern; *se*, Gestank von sich geben. — **co.** Háj. — **se.** Ros. Ty jsi se šeredně u-dil, hast einen fahren lassen. Us. Kal. Nechoď se smradem, neb se sám usmradíš. Mor. Tč. — **co čím**, stinkend machen. Us. Tč.
Usmrcení, n., das Tödten, Umbringen. V. Až do u. *koho* péci. Kram.
Usmrcený; *-cen, a, o*, getödtet, umgebracht, entleibt. Us.
Usmrcovati, vz Usmrtiti.
Usmrděti, ěl, ění. — **se kde**, genug Gestank machen. Ostrav. Tč.
Usmrkanec, nce, **usmrkánek**, nka, m., Rotzbube, m. Nadal mu u-cův. Sych., Šd.
Usmrkaný chlapec, rotzig, voll Rotz, Rotzbube.
Usmrkati, *usmrknouti*, kl, ut, utí, berotzen, besudeln, beschneuzen. — **co čím**. Us. Tč.
Usmrkovati, oft sich schnäuzen. Tč.
Usmrtitel, e, m., der Tödter. Sš. Sk. 252.
Usmrtitelka, y, f., die Tödterin.
Usmrtitelniti, il, ěn, ění, sterblich machen. Ráj II. 181.
Usmŕtiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění), usmrcovati = *zabiti, umořiti*, tödten, umbringen, entleiben. — **koho.** I hledá u. jeho. Ž. wit. 36. 32. U. housenky, D., člověka, sebe samého, V., sebe sám. Dch. Já sem toho zasloužila, **tři** děti sem u-la. Sš. P. 158. Smrť všecko smrtí, ji však žádný neusmrtí. Jir. Ves. čt. 398. — **koho čím:** jedem. Kom. Mnoho lidí rukama svýma u-til. Pal. Dj. III. 3. 97. I u-til Jakoba mečem; Očividně tedy se pádem svojím s takové spadnuv výše u-til. Sš. Sk. 140., 233. Odsúzeného ukrutnú smrtí u-li. Arch. III. 191. Machabejské rozličnými mukami u-li sú. Hus III. 6. — **koho kde.** Byl-li kdo **na** veřejné silnici u-cen, tuť z toho obyčejně vzejde veliký zmatek. Ddk. IV. 233. Co **v** svém srdci usmrtíš, to ti nic neškodí. Na Mor. Tč. — **kdy.** Záleželo jim na tom, aby pán ještě **za** svátků usmrcen byl; Na million lidí **při** tom usmrceno bylo. Sš. J. 278., L. 194. Plod svého života hned v zárodku u-ly. Ddk. IV. 222.
Úsmrtný = *smrtelný*, tödtlich, todtbringend. Strany pití nápoje smrtivého či ú-ho zachovala se tradice o sv. Janu apoštolu. Sš. Mr. 74.
Usmrtviti, zastr., Aqu., *lépe:* usmrtiti. Jg.
Usmuceně = *smutně*, traurig.
Usmucení, n., die Betrübung, Betrübniss.
Usmucenosť, i, f. = *usmucení*.
Usmucený; *-cen, a, o*, betrübt, traurig. Kom.
Usmuditi, anbrennen. = **co:** mléko. Us. Tč. Vz Smuditi — **u. se kde**, *usmudnouti*, dl, utí: **při** ohni, **v** komíně. Us. Tč.
Usmuhati, bestreifen. — **co čím:** černými čarami. Mor. Tč.
Usmušiti se, il, en, ení, sich verdüstern, traurig werden. Us. Tč.
Usmutnělý, traurig. Us. u Jilem.
Úsmý = *osmý*, der achte. Ale tam nebylo sedum roků trávy, ale na ten úsmý počala tam růsti. Sš. P. 545.

Usmýčiti, il, en, ení, abstauben. Vz Smýčiti. Us. Šd. — **U.** = *uvléci, utáhnouti, unésti.* — **co.** Nelze toho u. Slez. Šd.

Usmýkaný; *-án, a, o,* vz Usmýkati. — **od čeho, čím.** Jsem od roboty (robotou) celá u-ná — utrmácená, erschöpft. Us. ve Slez. Šd.

Usmýkati — *utáhati*, zu Tode schleppen; *smýkáním zkaziti, otříti*, abschleifen: *smýkaje ukáleti*, besudeln. — **co, koho:** Kůň ho usmýkal. Ros. U. mošnu. Reš. — **koho jak kým: do** smrti koněm někoho u. Lom. Člověka nevinného koňmi u. kázal. Pal. Dj. III. 1. 361. — **kudy.** Usmýkal to dítě po blátě, se po světě (herumschlendern). Us. Tč.

Usmyslení, n., die Ersinnung. Vz Umysliti. Šš. Sk. 29.

Usmysliti, il, slen a šlen, ení; *usmýšleti*, eji, ej, el, en, ení; *usmyšlovati.* — **si, sobě (co kdy)** = *zamysliti, vymysliti*, er-, aussinnen, erdenken, sich besinnen, sich entschliessen, schlüssig werden, einen Anschlag fassen; *do sebe jíti, polepšiti se*, besseren Sinnes werden, sich eines Besseren besinnen, in sich gehen. Jg. Každý kacíř zvláštního Krista sobě usmýšlí. Apol. Časem svým usmyslíme si co dělati. Sych. Časem svým usmyslí sobě. Prov. Za času, v čas si u. Lom. Když blázna uperou, teprv sobě usmyslí. Sych. Usmyslete sobě, proměňte mysl svou. BR II. 12. a. Usmysli sobě. BR. II. 846. a. U-slil si věci přepodivné. Kos. Ol. I. 77. Ale když sobě usmyslivši na rok v den sv. Lucie nepředla, přišla opět sv. Lucie a neřád ten jí z hlavy vybrala, načež ona ozdravla. Sš. P. 767. — **jak.** Na ručest u-lil sobě hospodář, jakby pánu svému vážnou prokázal službu. Ddk. II. 235. — **si co na koho,** ersinnen, erdenken. Us. Tč. — **co kdy.** Ale ani **na** to domlouvání Páně si neusmyslili. Sš. J. 118. **Ve** čtvrtém roce panování svého u-slil sobě Břetislav pomstíti příkoří Ddk. II. 119. — **s infinit.** Král Jindřich u-slil sobě vyhledati Boleslava válečně ve vlastních zemích jeho. Ddk. II. 70. (102., 397. — Tč.).

Usmyšlení, n. — U. sobě, die Berathung. V. Ku pokání (usmyšlení sobě) nás napomíná. Kom.

Usmývati, *usmyti*, abwaschen. — **co čím, se čeho.** Us. Tč.

Usna, y, f., ze strsl. usma, corium, das Leder, namentlich das sogenannte Pfundleder. Gl. 351. Vz Usně, Usní.

Usnábiti, il, en, ení, = *uspati.* — **koho.** Kb.

Usnadniti, *usnaditi*, il, ěn, ění; *usnadňovati* = *snadným učiniti*, erleichtern, ermöglichen — **co:** pospoj na dráze u. Us. Dch. Štýřští páni, nedůvěřujíce v něj, usnadňovali pochod krále Bely. Ddk. V. 294. — **co komu:** úkol, práci. Sych. Chtěli Boleslavu Chrabrému dílo u. Ddk. II. 83. (V. 315.). — **co komu čím.** Us. Tč. A tím upotřebení kodexu valně u-dnil; Křižácké tažení valně se tím u-dnilo; Otakar tak učinil a u-dnil tím snahu papeže uvésti na vždy volbu německého krále v jistý systém. Ddk. IV. 290., V. 94., VI. 6. (Tč.). — **co kdy.** Často přicházející kříže měly ten účel, aby **při** úplném nedostatku drobných peněz u-valy rozlomení denáru k získání půlpeníze. Ddk. IV. 173. — **se v čem** = *příliš snadně k něčemu svoliti a tím se ukvapiti*, leicht einwilligen. Ros.

Usnan, u, m., usninsaures Salz. Nz.

Usnář, e, m. = *usnír*, der Lederer. Šp.

Usnárna, y, f. = *koželužna, jirchárna*, die Lederfabrik. Tech.

Usnažiti, il, en, ení = *usnadniti*, erleichtern. Berg. exc.

Usně, ě, f. — *useň, usna, tříslem vydělaná kůže*, das Leder, Pfundleder. Vz *Useň, Usna, Usní*, S. N., Prm. IV. č. 24. str. 281. U. kozí (kozinka, kozina, kozice), Ziegen-, Geissleder, kamzičí (kamzice), Gemsen-, sajková, Antilopen- (sajkovice), losová (losina, losovice), Elen-, lámová (lámovice), Lama-, skopová (skopovice), Schaf-, mezková (mezkovice), Maulthier-, jehněčí (jehnětina), Lamm-, kajmanová (kajmanovka), Alligator-, rybí, Fisch-, vydří (vydrovina), Fischotter-, králíková (králičina), Kaninchen-, klokanová (klokanice), Känguru-, nosorožcová (Rhinoceros-), koňská (konina, konice), Ross-, býková (býkovice), Bullen-, hovězí, Rinds-, hovězí u. na krytinu, Rindsdach-, beraní (beranice), Schafbock-, vepřová (vepřovice), Schwein-, hrochová (hrochovice), Flusspferd, kravská (kravina), Kuh- atd.; u. americká, Union-, štrasburská, Strassburger-, uherská, ungarisches L., marokánská (marokánka), Marokko-, mastrichtská, rukavičkářská, Handschuh-, sedlářská, Sattler-, spodková, spodkovice, Boden-, mdlá, žilovitá (aderig), seslabená, olejovaná n. olejem namazaná, geölt, ohebná, biegsam, tříslová (švábý), Ballen-, hřbetová (hřbetovina), Rücken-, ocasní (ocasnice), Schwanz-, knihařská, Buchbinder-, hlavová, Kopf-, zlacená n. pozlacená, hemlocká (vydělaná tříslem jedle hemlocké, kanadské), Hemlock-, pěkná, fein, valabená (vydělaná tříslem brvoblanu srpatého, vydělaná valabou), Wallaba-, lakovaná, Lack-, kamencová n. kamencovaná, Alaun-, válená, Welz-, krycí (na krytinu), Dach-, nártová, Stiefelober-, svršková na boty (na svršky bot), hladká, leštěná, Wichs, mazaná, geschmiert, nemazaná, zrnatá, Korn-, vydělaná borkami, Knoppern-, červená, oblavková, oblavnice n. u. kloboukova, Hut-, korunní, Kron-, jadrná, Kern-, železitá (železitým mýdlem vydělaná), Eisenseifen-, Crownova, Crown-, přirozená, Natur-, rozpoltěná, Splits, řemenová (řemenice), Riemen-, odvedená, abgeliefert, křehká, spröd, s polámaným lícem, narbenbrüchig, papírová, Papier-, patentovaná, Patent-, náčelní (náčelek), Stirn-, bílá, Weiss-, látková (látkovice), Zeug-, upravená, appretirt, rychle vydělaná, schnell gegerbt, vyschlá, vyrudlá, Sperr (von Leder), činná, gar, činná z mýdla, seifengares L., uhličná, narbenloses L., nečinná, ungar, podřízené jakosti, L. von untergeordneter Qualität. Leichtes, schweres L., lehká, těžká u.; gefalltenes L., padlice, padlá u.; zähes L., tuhá u.; gepresstes L., tlačená u.; die glatte rechte S., líc usně; die äbichte, rauhe, unrechte Seite des Leders, rub u.; das L. strecken, vytáhnouti usni; ein Stück L. auf beiden

Seiten des Kopfes rechts und links von Stirnling, líčko; narbenloses L., u. bez líce; derbes L., tupá, tvrdá u.; schütteres, dichtes L., řídká, hustá u.; gepaartes L., párovaná u.; behaartes L., srstnatá u.; graugefärbtes L., šedivka; dickes, schwaches L., tlustá, slabá u.; einheimisches L., domácí u.; ausländisches L., cizozemská u.; trockenes, feuchtes L., suchá, vlhká u.; nasses L., mokrá u.; nachgiebiges L., popouštivá u.; alaungares, weissgares L., u. činná z kamence; hungeriges L., hladová u.; plattes L., ploská u.; dänisches L., dánská u.; alaunirtes ungarisches L., kamencovaná uherská u.; russisches L., ruská u.; zügiges L., tažitelná u.; volles L., plná u.; künstliches L., umělá u.; erwärmtes L., zahřatá u.; kaltes L., studená u.; französisches vegetabilisches L., francouzská u. rostlinná; ponzirtes L., pemzovaná u.; schattiges L., žíhaná u.; verbranntes L., spálená u.; englisches L., anglická u.; festes, weiches L., tuhá, měkká u.; elastisches L., pružná u.; schwammiges L., u. houbovitá; gefalztes L., postruhovaná u.; morsches L., zpukřelá u.; gefettetes L., maštěná u.; gesundes L., zdravá u.; ungeschlagenes L., ohrnutá, zahrnutá u.; geklopftes, gehämmertes L., klepaná u.; ungeklopftes, ungehämmertes L., neklepaná u.; desorganisirtes L., u. desorganisovaná; filziges L., plstěná u.; das L. glatt ausschneiden, usni hladce vykrojiti; das L. bricht, usně se láme; das L. biegen, u. ohýbati; ausgemessenes Stück L., meslo, das Mürbewerden des Leders, zkřehčení u.; das L. ist unvollendet gegerbt, u. jest neúplně vydělaná; die L. sind gut abgefärbt, usně jsou dobře barvené; das L. wird auf die Tafel gelegt und ausgebreitet, u. se na tabuli položí a rozestře; das L. wird geschlichtet, u. se strouhá; um das L. zu schlichten, spannt man es in den Schlichtrahmen, aby se usně mohla strouhati, napne se na rám; das L. wird mit der Zange gefasst, u. se vezme do kleští; das L. wird plattgestossen, u. se vyrovná; das L. wird blank gestossen, u. se hladce vyrovná; das L. wird pantoffelt, u. se korkuje; das L. wird auf der Reckbank gereckt, u. se na pádle protahuje; das L. wird mit dem Schlichtmond geschlichtet, gekrispelt und geglättet, u. se struhem strouhá, líčí a hladí; das L. klebt, u. lpí, u. se lepí; ein solches L. ist niemals gehoben, viel mehr platt, zu dünn und blechig, taková usně není nikdy naběhlá, tím více rozběhlá, příliš tenká a plechovitá; das L. trägt sich schlecht, usně se špatně nese; das L. wird gehörig entsäuert, u. se náležitě kyseliny zbaví; das Leder wird kernhafter, usně bude jadrnější; das L. ist nicht haltbar, u. není trvanlivá; das L. wiegt sehr schlecht, u. velmi málo váží; ein zu stark geäschertes L., příliš loužená u., u. přeloužená; importirtes L., u. dovážená; das L. lässt sich sehr gut bearbeiten, u. se dá velmi dobře zpracovati; die Hebung des Leders durch das Aescherverfahren, naběhnutí usní loužením; das mit schadhaften Stellen behaftete L., u. na některých místech závadná; L. mit todten Narben, u. s mrtvým lícem; hellfarbiges L., u. jasnobarevná; das L. wird mit Blauholz grundirt, usně se kampeškou půduje; das L. büsst an Gewicht ein, u. ztrácí váhu; das L. ist dunkelfleckig, u. jest tmavoskvrnitá; ein L. von ungleicher Festigkeit, u. nestejné pevnosti; das L. hat ein festeres, kernigeres Gefüge, mehr Elastizität und Zähigkeit, u. má pevnější jadrnější sloh, více pružnosti a vláčnosti; verfallenes L., zapadlá u.; das L. ist haltlos, u. jest nepevná; das L. hat einen zarten und ganzen Narben, u. má jemný a celý líc; diesem L. ist die Hauptcharakteristik der Sohlleder eigen, u. má hlavní ráz podešvic; das L. war gut aufgequollen und stieg allmählig aus dem Wasser heraus, weil sein Volumen durch Wasseraufnahme zugenommen hatte, u. byly dobře nabotnělé a znenáhla vyplynuly z vody, poněvadž jejich prostornosti (objemu) přijmutím vody přibylo; das L. wird mittelst Schneidmaschinen gespalten, u. se krájedly rozpoltí, rozvrhne; schwer gewichtiges L., těžká u.; die L. erhalten auf der Aasseite nicht das schöne glatte Ansehen, u. nedostanou na rubu krásný hladký pohled. Šp. Koupě, mastění, úspora, druhy, výstava, kráječ, vystavitel, obdělání (Bearbeitung), obrábění, spotřeba, lakýrnictví, lakování, plocha, sklad, dělání, hotovení, dovoz, cena, ukázka, výroba, výrobce, zkouška, sbírka, vyždímání, znalosť, složení, lesk, barvení, barvíř, přistrojení, sušení, padělání, prodavač, prodej, váha, znalec, znamenání **usně (usní)**; leštidlo, tmel, tržnice, kladivo, strojna, úpravna, barvírna, lis, hoblovadlo, mastidlo, lak (černý, červený, modrý, zelený, žlutý), valcha, válec, válcový stroj, poltidlo, rozvrhovadlo (Lederspaltmaschine), továrna, tuk, mastnota, klepadlo, trh, jehla, koželužna, protahovadlo (Lederstreckmaschine), průbojnice (Lederstanze), líčidlo, mazadlo, krájedlo (Schneidmaschine) **na usně; usně na** opraté (Leitseilleder), na válce, na zámyčky (Ventilleder), na pásy (Gürtelleder, pásovice), na podušky, na polštáře (Polster-), na kladívka pianová (Pianoforte-), na spodní patníky (Unterfleckleder), na bubny (Trommelfell), **k** čistění (Putzleder), na hnací řemeny (Treibriemenleder); obchod **s** usněmi; dílo **z** usní; Vydělánim promění se **kůže** v usni; Míti drobný obchod s usněmi; Ta u. má jemný a úplný líc, hat einen zarten und ganzen Narben; Hodnota usní klesla: Jen z dobrých koží bývá dobrá usně; Useň vyhlíží po vydělání silně a jadrně (kraftvoll und kernhaft); Useň se na pádle protahuje (wird auf der Recke gereckt); Syrové kůže na usně vydělati, rohe Häute zu Leder fertigstellen. Šp. Pokradli usnie v Planých. Pč 36. U. či kůže (velbloudí). Šš. Mt. 40. Výroba usní tříslovinou. Pr. IV. 223.

Usněditi, il, ěn, ění, rostig machen. L.

Usněnec, nce, m., diphyllidia, plž. Krok. II. 126.

Usněný = *kožený*, Leder-, ledern. Usněný měšec. Háj. U. vazba, dílo umělé, Lederkunstarbeit, špalíček, Lederstöckel, pruh, Lederstreifen, okolek, -rahmen, řemen, -riemen, patník svrchní, -oberfleck, zboží ozdobné, -galanteriewaare, odpadek, Bunze, Ab-

fall, Abfallederstück, podšev, -sohle, vlákno, -faser, odkrojek, -abschnitzel, řemen hnací, -treibriemen, Šp., šaty. Brt.

Usnesek, sku, m. = *usnesení*, der Beschluss. Mus. IX. 191.

Usnesení *(usnešení)*, n., der Beschluss, die Beschlussfassung. U. učiniti = usnésti se. Pr. U. zrušiti. Us. U. sjezdu, der Kongressbeschluss; u-šení většiny, der Majoritätsbeschluss; u. rady, Rathsbeschluss. Šp. Způsobili společně s jinými u., aby vypraveno bylo silné vojsko po žních; Vzpomenul sobě na u-šení synod v těch příčinách dávno již učiněná; Z usnešení jejich vztahovalo se nejdůležitější opět k židům; Byli počtem příliš slabí, než aby bylo došlo na platné nějaké u. Ddk. II. 96., 251., 364., 462.

Usnésti se, nesl, sen (šen), ení = *uraditi se, zavříti*, beschliessen, Entschluss fassen, worin übereinstimmen. — **se na čem.** Mysli koláceni nedá se mu na něčem usnésti. Sych. Na tom se usnesli, že vězně na svobodu dají. Sych. — **se oč.** Řd. — **aby.** Usnesli se na tom, aby posel k němu vypraven byl. Us. — **se kde:** v radě. Ml. U-li se na sněmu, aby uveden byl Šalomoun v panství válečně a bez náhrady; I usnesl se tedy u sebe postarati se o náležité dostučinění; Zde v Řezně usnesli se shromážděná knížata o nové výpravě proti Norimberku. Ddk. II. 206., 234., III. 29. — **se o čem.** Knížata německá usnesla jsou se v Řezně o té výpravě; Ať se sněm říšský usnese o čemkoli; pro jeho mandatara nebude to míti právní moci. Ddk. II. 419., VI. 119. (Tč.). — **kdy, s inft.** Po této dostatečné odpovědi usnesli se teprv *počátkem* postu vrátiti se domů. Ddk. II. 337. Cf. U. *se kde*.

Usnětiti, *osnětiti*, mit Brand anstecken. — **co:** ječmen, oves. Mor. Tč. Vz násl.

Usnětivý = *co má sněť*, brandig. Jeden klásek u. všecky usnětí. Mor. Tč.

Usněžiti, il, en, ení, beschneien. — **kde.** Dnes už u-lo po celém kraji (celý kraj). — **se.** Už se dost u-lo. Mor. Tč.

Usni (usnie), n. = *vydělaná kůže*, Leder, Leg., Techn. Pokradli usnie. Pč. 36. V MV. nepravá glossa. Pa. Cf. *Usně*.

Usnice, e, f., chuquiraga, rostl. U. okázalá, ch. insignis. Vz Rstp. 941.

Usník, u, m. = *měch kožený*, der Lederschlauch, Ledersack. Cf. Usna. V usníku, in utre. Ž. Gloss. 77. 13. (Ž. wit. má na tom místě: v kožníku). U. na víno. Šš.

Usnina, y, f., der Ledergeruch. Šp.

Usninový. U. kyselina, die Usninsäure. Vz S. N.

Usnír, e, m. = *obchodník s usněmi*, der Lederhändler. Šp.

Usnířský, Leder-. U. bursa, Lederbörse, průmyslník, Lederindustrieller, tuky, Lederfett, firma, Lederfirma. Šp.

Usnířství, n. = *koželužství*, die Lederbranche; *obchod s usněmi*, der Lederhandel. Šp.

Usníti, il, én, ění; *usnívati* = *uspati, ukolíbati*, einschläfern. V. — **koho.** Rk. — U., erträumen. — **co kdy.** Co sem dnes v noci usnil, nevím sám. Na Ostrav. Tč.

Usnížiti, il, en, ení, *usnižovati*, erniedrigen. — **co, koho; se koho.** Us. Tč.

Usnopkovati = *do snopků dáti a svázati*, in Garben binden. — **co:** pšenici. Na Ostrav. Tč.

Usnoubiti, il, en, ení; *usnubovati* = *zasnoubiti*, verloben. — **co mezi kým.** Manželství mezi K. a S. usnoubeno. Kr. mosk. — **komu koho (za co, k čemu).** Synu ženu u. Jel. Dceru někomu k manželství u. Zlob. Dceru někomu za manželku u. Kuthen. Že by byla usnoubena za tesaře. St. Usnúbiš mému synu ženu z mého rodu; Mnoho jim žen usnúbil. BO. Macecha, jenž Adam sobě usnúbil bieše. GR. Libuši jemu za manželku usnoubili. Kn. U-l ji ciesaři za ženu. Kat. 203. Král sestru svou knížeti Jindř. usnoubil. Kh. — **jak.** Usnoubena tobě ruka svatými svazky. Č.

1. **Usnouti,** usnu, usni, usna (ouc), ul, utí; *usýpati*, ein-, entschlafen, einschlummern. Usnouti m. uspnouti, u-sp-nouti, tedy *lépe*: *usýpati* než *usínati* (ze ѕъp). Vz Brs. 2. vyd. 250. Cf.: us(ъ)chnouti — usýchati, h(ъb)nouti — hynouti — hýbati, nad(ъ)chnouti = dychnouti — dýchati, dot(ъ)knouti — dotýkati atd. Vz Gb. Hl. 142., Prk. v Km. 1876. 725. Usýpati. BO., Alx. V. v. 1395. — **abs.** Nemoci u. V. Svědomí jeho usnulo. Us. Ta věc usnula. Šm. Mřeli, jakoby usýpali. Bech. Ještě počínají usýpati. Šp. Vždycky bdí neusýpaje, semper vigilat sine somno. Aug. Sol. saec. 14. Usne to a bude to zase tak, jak to bylo; Připomeň mu to, sice to usne; Bylo s tím hluku, teď to zase usnulo. Us. Dch. Usnul a spal do bílého rána jako v oleji. Na již. Mor. Šd. Usnuly housle, stanuly děvy. A když nyní usnu, opatruj mě, ať moje dušička ráno zdráva vstane; Když se objímali, obá dvá usnuli, když se probudili, obá dvá plakali; Usni, Aničko, usni, poženeme husy; Hali, beli, usni, puojdzeš ráno s husmi, budzeš jich ty hnáci k mynárovy haci (hati); Má milá již usnula, peníze mi vzala, hréte mně husličky, hréte vy mně zdarma. Sš. P. 66., 334., 509., 511., 515. (Tč.). — **komu (co).** Halý dítě, kolébu tě, až mi usneš, odejdu tě. Sš. P. 508. Usni že mi, usni, aspoň jeden sníčok. Sl. ps. Šf. II. 137., Dbš. 7. Noha mi usnula (zbrněla). Us. — **kde: na** pohovce, **v** posteli. Us. A když k hájičku když přišla, **pod** stromem usnula; Dyž sem plela len, usnula sem v něm, letěl vtáček jedlabáček, probudil mě v něm; Usnula děvečka pod lelujum, přijel k ní Janíček, obudzil ju; Jak pak nemám smutná bejti, usnul mně milej na klíně; Usnula Maria v ráji na kraji. Sš. P. 148., 260., 376., 477., 787. (Tč.). Usne-li dítě matce na cestě, roznese prý si spaní. Us. Vz Mus. 1853. 472. — **s kým.** Když usneš s otci svými (= umřeš). Šš. Sk. 27. — **nad čím.** Sych. — **v čem:** v Pánu (zemříti). V. — **kdy: po** cestě. Us. Po té líbezné hudbě libě usnul. Sych Neb kdo **mezi** velikými nebezpečenstvími a velikými odplatami usýpá. Jel. **Při** práci u. Us. Ml. Když mezi milostným milováním sladce usýpach. Orlog. — **proč. Z** toho počech rychle usýpati. St. skl. U. z těžkého truda. Kat. 705. — **jak (proč):** tvrdým snem, Jv., snem

smrti u. V. Č. Matka často pravým snem nemůže pro děti usnouti. Št. Kn. š. 69. Usnul **na** věky. Us. Šd. Uhlíř vstal a vidí, že mu žena u-la na věčnosť. Er. Sl. čít. 1. Na trůnu sedě usnul na věky. Pal. III 3 264. Když je mně usnul můj milý **do** smrti. Er. P. 186. — **komu jak.** Usni mi milým, tichým sníčkem. Sl. ps. (Tč.) — **adv:** tvrdě. Us. Tvrdě u. také = *umříti.* V. Cože si má milá tak tvrdo usnula? Dbš. 159.

2. **Usnouti,** usnuji, ul, (ne: usl, vz II. 184.), ut, utí; *usnovati* = *snuje učiniti, uviti, nasnovati,* abwinden, an-, abzetteln. — **co:** přízi. Bern. — **co komu (z čeho).** Kdož nám tu pomoc o-vá? Sš. Sm. bs. 42. Číhali nepřátelé Páně, aby z dobrodiní toho zázračného Pánu smrť u-li. Sš. J. 162. (Hý.). — **co proti komu:** zradu. Kom. — **co s kým.** Takovou chytrosť s poslem usnovala. V. — **co kde: na** snovadlech. Ostrav. Tč.

Usňovitý, lederartig. U. látka, Lederstoff. Šp.

Usnožiti, *usnažiti,* reinigen. Na Ostrav. Tč.

Usnúbiti — *zasnoubiti.* Kat. 203. Vz Usnoubiti.

Usnuknouti se, kl, utí = *stejným vnuknutím se usnésti,* übereinstimmen. — Usnukli se **mezi** sebou. Us.

Usnulý = který *usnul,* der eingeschlafen ist. On už byl usnulý (= už spal). Us. Vck. — **U.** — *zemřelý,* todt, entschlafen, verstorben. — **jak:** *snem* smrti u. V. Sedm Svatých božím divem u-lých sv. církev pamatuje. Pass. mus. 364. — **v čem:** v Pánu. Us. — U. mlčelivosť minulého času. Troj.

Usnutí, n., das Einschlafen, der Schlaf. První u. V. Hluboké u. (hluboký sen). V. Polední u. Jel.

Usnýš, e. m., dermochelis druh želv. Krok. I. c. 127.

Uso, zvyk, obyčej; a uso = podlé zvyku (lhůta na směnkách určená). Kh.

Úsoba, y, f. = *způsobení (stav) mysli,* der Gemüthszustand. V žalostnej úsobě nevěda kam oči vznésti. Kat. 3141. — **U.,** das Ich, Ichthum. Dch., Čas. duch. 1878. 424. **Ú.** = *osobnosť,* die Individualität. Nz lk. A to tiemto listem vyznávám i znáti budu, když sě i svámi v uosobě shledám. Arch. I. 204.

Usobašiti, usobačiti, il, en, ení, verheirathen. — **koho.** Slov. Tč.

Úsobí, n., Pollerskirchen, městys u Něm. Brodu. Vz S. N.

Úsobinka, y, f. = *osobinka.* Kos. Ol. I. 115.

Usobiti, il, en, ení; *usobovati* = *získati,* sich aneignen, erlangen. — **si čeho kde.** Hezkého jmění si **na** vojně usobil. Us. (Jg.) — **sobě co.** Rk. — **co k čemu.** Což jsi slyšal do sie doby, k tomu svój smysl usobie. St. skl. III. 229. — **se** = na sobě samém se založiti, *osobnosť a samostatnosť svou zvýšiti.* Pal. (Mus. I. b. 110.).

Úsobně = *osobně,* persönlich. Čistota od Krista prijatá musí všelikou měrou od člověka ú docelena a dovršena býti. Sš. J. 215.

Úsobní = *osobní,* persönlich. Jel. Enc. m. Vz Úsobný.

Úsobnosť, i, f., die Subjektivität. Hš. Když vystupuje z úzkých mezí ú-sti své Kos. Ol. I. 142.

Úsobný, subjektiv. Jest ale i vniterná či ú-ná stránka v životě Loga. Sš. J. 12. Cf. Úsobní.

Úsobrnka, y, f., říčka u Jaroměřic na Mor. Šb.

Úsobrno, *Húsobrno,* a. n., Hausbrunn, ves u Jevíčka na Mor. Vz S. N.

Úsobský, ého, m., osob. jm. Vz S. N.

Usoliti, il, en, ení, einsalzen. — **co:** maso. Us. Tč.

Usoplenec, nce, m. = *usoplený, usmrkanec,* der Rotzlöffel, Rotzbube.

Usopliti, il, en, ení = *usmrkati,* rotzig machen, berotzen. Usoplený kluk. Us.

Usoptiti, il, ěn, ění, sich ärgern, vor Zorn sprühen. — **se na koho, nad čím.** Mor. Tč.

Úsos, u, m., nabis, hmyz štěnicovitý. Krok II. 263.

Usoť = *useti.* Na Ostrav. Tč.

Usotiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění = *uhoditi,* stossen. Ros. — **koho čím.**

Usotoniti, il, ěn, ění = *usoužiti,* zu Tode plagen. Us. u Třeboně.

Usouditi, usuď, soudě (ic), il, zen, ení (na Slov. — děn, ění); *usuzovati* = *uznati, uložiti, ustanoviti,* erkennen, urtheilen, befinden, verordnen, entscheiden. Jg. — **abs.** Jak páni usoudili. Us. — **co.** Co právo usoudí. Us. — **jak.** Soudce **podlé** průvodů zřetedlnosti usuzuj. Kom. A přísežní usúdí **s** potazem, že den i hodina jsú hodné **k** sedění na soudě. CJB. 381. — **koho zač.** Někoho za hodného smrti u., V., za nevinného. Plk. — **koho po čem,** Troj., po kabátě. Us. — **co komu:** trest, Us., lepotu. Troj. Co ti pán Bůh u dil, musiš trpěť. Us. Tč. Je dobrák člověk a aby mu jednou u-li (= aby ho jednou politovali). Us. a Rychn. Čsk. — **kde.** Jak **u** sebe usoudil. Br. — **proti komu.** Bibl. — **čím o čem.** Dotknutím o jejich přirození usuzujeme. Byl. — **s inft.** Usoudil jsem ji pojíti sobě. Br. Usoudil ho zahladiti. Br. Pilat u-dil Krista propustiti. Sš. Sk. 38. A protož u-li jsme vás nabádati, abyste . . . Arch. III. 417. — **že.** Bohem usouzeno, že s nic býti nemohu. Sych. — **adv.:** moudře. Dch. — **aby.** Pilat u-dil, aby se stala žádosť jejich. Sš. L. 209 (Hý.).

Usoudlivý. Ten bude u. (wird alles anzuerkennen wissen). U Dobrušky. Sk.

Usoukati, *usukovati* = *soukaje učiniti,* drehen, ausdrehen. — **co:** provaz. Bern. — **čeho kam:** cévek **na** celou šlichtu, spulen. Mor. Tč.

Usoukeničiti, il, en, ení, durch Tuchmacherei erwerben. — **si co.** Us. Tč.

Usoustřediti se, il, ěn, ění, sich koncentriren. — **se kde.** Us. Tč.

Usoustruhovati — *na soustruh udělati,* abdrechseln.

Usouti, *usypati,* abschütten. — **co komu.** Kolik meřic vám letos žito usulo? Us. Tč. — **co odkud: z** hrnce. Us. Tč.

Usouvati, vz Usunouti.

Usouzení, n., das Zuerkennen, Urtheil, Erkennung, die Entscheidung, Bestimmung.

Digitized by Google

U. božské. Us. Tys nemilosrdný, nemáš ani kapku u. Us. Ntk. Rozkázání a u. jejich. Arch. IV. 76. — U. in den Schriften der Brüderunität = decretum. Společná u. sněmovní. Gl. 351.

Usouzený; *-en, a, o*, bestimmt. Trestání od soudcův u-né podniknouti. BR. II. 21. b. — **komu.** U-zen byl biskupu doživotní žalář v některém klášteře. Ddk. II. 139. Mému srdci usouzená. Er. P. 150.

Usoužený; *-en a, o*, abgequält. Dal jej trýzniti, až u. stařec umřel. Pal. Dj. V. 1. 54.

Usoužiti, usuž, il, en, ení = *utrápiti*, plagen, abplagen, beängstigen, zu Tode peinigen. Jest celý usoužený. Us. — **koho, se čím.** Rodiče nevděkem. U-žil se její vinou. Us. Šd.

Úsov, a, m., Aussee, mě. na Mor. Vz S. N.

Uspací doušek, der Schlaftrunk, zum Einschläfern. Us. Dch.

Uspadlina, y, f. = *usvalina, spadlá země, skála*, die Abrutschung, abgerutschter Fels. — **U.** = *spadlé ovoce*, abgefallenes Obst. Mor. Tč.

Uspalina šp. m.: *usparina*.

Uspalosť, i, f., die Einschläferung (vlastnosť). Šp.

Uspalý = *ospalý, spící*, verschlafen, schläfrig. Kom.

Uspání, n., die Einschläferung. Vz Uspati. — **U.** = *usnutí*, die Einschlafung. Ráj.

Uspanileti, el, ení, zart, fein werden. — **čím**: vzdělanosti srdce u-li. Tč. exc.

Uspankati, einschläfern (v dětské řeči). — **koho čím**: dítě zpěvem. Us. Tč.

Uspanlivina, y, f. = *makovina*, das Morphin, Morphium. Šp., Rostl.

Uspánlivosť, i, f., einschläfernde Eigenschaft. Jg.

Uspánlivý = *co uspává, uspávající*, einschläfernd. U. mák, Tč., zpěv. Us.

Uspaný; *-án, a, o*, eingeschläfert, schlaftrunken, schlafmüde Č. Přišla jsem z roboty večer celá u-ná. Slez. Šd.

Uspati = *spáním uvarovati*, durch Schlaf entgehen. — **čeho.** Jg. — **U.**, *uspiti, uspávati = učiniti, aby kdo usnul*, einschläfern, in den Schlaf bringen. — **abs.** Opium má moc uspávati a ztupovati. Kom. — **co, koho:** dítě. Us. Ježto by anděl smysly jejich uspal. Sš. Sk. 144. Já jsem ho ledva u-la, aby ho hlavěnka nebolela. Sš. P. 238. — **proč.** Půjdu spat, abych pro nedělní musiku něco uspal (spánim naspořil). Us. — **kdy.** V zimě člověk více uspí než v letě. Us. C. — **koho kde:** na klínu Br. Já tě na svých ručkách uspím. Sš. P. 180. Tehdy ona uspí jej na svů kolenů. BO. — **čím:** zpěvem, hudbou. Us. Probuďte se z padúcieho snu, jímž sú vás uspili kněží. Hus I 470. — **co kdy.** Co neuspiš **před** půlnocí, po půlnoci nedospiš. Č. — **jak.** Dříve Tristrama **do** smrti uspíme (zabijeme) St. skl. IV. 298. Ostatně anjel strážníky žaláře **na** chvíli uspal. Sš. Sk. 61. — **se kde:** na hůře, sich satt schlafen. Na Ostrav. Tč. — **sobě.** Trochu si uspím (budu spáti) Br.

Uspatřeně, gesehen Neuspatřeně ho uhodil. 1616.

Uspatření, n. = *uvidění*, das Sehen, Erblicken. Jg.

Uspatřený; *-en, a, o*, erblickt, gesehen. Jg.

Uspatřiti, il, en, ení = *spatřiti, uhlédati*, sehen, erblicken. Jg.

Uspávací, einschläfernd, narkotisch. U. lék, nápoj. Tč., Nz. lk.

Uspávač, uspavač, e, m., der Einschläferer. Us. Šd.

Uspávadlo, *uspavadlo*, a, n. = lék uspávající, narcotica (rem.). Nz. lk.

Uspávající lék (vz Uspávací, Uspavadlo), hypnotisch. Nz. lk.

Uspávání, n., das Einschläfern. Us.

Uspávaný; *-án, a, o*, eingeschläfert, eingeschlafen. Us.

Uspávatel, *uspavatel*, e, m. = *uspávač*.

Uspávati, vz Uspati

Uspavina, y, f., codeinum, das Kodein. Rst. 27., Pr. Chym. II 92.

Úspěch, u, m. = *uspíšení*, die Eile; *pokrok, zdar, prospěch, zisk*, der Fortschritt, Erfolg, Sukcess, Fortgang, die Chance. Us. Věc má dobrý ú.; úspěchu nějakého dojíti, dosíci; možný ú., rozhodný ú.; ú. úcty, succes d'estime; ú. odčiniti, den Erfolg paralysiren; ú chu se dodělati. Us. Dch. Ú-chy takové zbudily u kněží řevnění. Pal. III. 1 19. Ú. jednoty, das Vereinsinteresse. Šp. Na počátku jeho ú-chové nebyli valní; Avšak nedošel valného ú-chu mezi nimi: Ú. nevelmi slibný a nadějný. Sš. I. 153., II. 235., Sk. 211. (Hý.). Dobyv nad to některých ú-chů posléze přinucen jest nazpět se vrátiti; Jediní Čechové dosáhli velikých ú-chů dobyvše Moravy na Polácích; Pustil mimo sebe všelikou naději dobrého ú-chu; Popírati něco s ú-chem; Chtěla-liby ú-chem býti bezpečna; Těšíc se ú-chu svému vrátilo se poselstvo do Uher; Nedosáhli žádného značného ú-chu; Od něho lze bylo naditi se zdárného ú-chu; Zůstane-li to bez ú-chu; Surová síla může ovšem dosíci okamžitých ú-chů, ú-chu trvalého pouze vzdělanosť. Ddk. II. 82., 97., 168., 413., III. 4, 55., 164., IV. 83., 226., V. 113.

Uspělý = *uspalý, usnulý*, eingeschläfert. — **čím:** vínem. Reš.

Uspenina, y, f. = *huspenina*. Bhmr. 43

Uspěšiti, il, en, ení = *uspíšiti*. — **se jak.** Tak uspěšil se hřích **za** příčinou a za podnétem zákona. Sš. I. 77. — **co čím.** Mocí válečnou hleděl asi Ladislav také u. tohoto úmyslu svého. Ddk. II. 297

Úspěšniti, il, ěn, ění; *uspěšňovati* = *uspíšiti, spěšným učiniti*, beschleunigen. — **co**: běh krve. Rostl. III. b. 8.

Úspěšný, erfolgreich. Nz., Dch. Ú. zápas. Dch. Ú. převrat. Ddk. V. 155 Ú. průchod něčemu zjednati. Sš. II. 149. — **Ú.** = *rychlý*, eilig. Ú. práce. Mor. Tč.

Uspěti, spěji, ěl, ění; *úspívati* = *prospěti, pořiditi*, ausrichten; *uspíšiti*, beschleunigen, Jemanden in etwas voraneilen. — **(co).** L. — **kde.** Podzimky se za zelena trhají, ty **na** slámě uspějí, völlig reifen. Us. Dch. — **co s čím.** Pochybujeme, že by ústaváci mohli **s tímto záměrem** u. (**něco pořiditi**). Km.

Digitized by Google

Uspíchati s čím, sich beeilen. Mor. Tč.

Uspilý = *uspělý.* Pulk.

Uspínati co čím, zusammenheften. Us. Tč.

Uspinkati (v řeči dětské) — *uspati,* einschläfern, einwiegen, einsingen. D. — **koho čím**: dítě zpěvem, kolébáním.

Uspísati — *uspisovati,* zusammenschreiben. Mor. Tč.

Uspíšení, n., die Beschleunigung. U. stavby. Ddk. II. 397.

Uspíšený; *-en, a, o,* beschleunigt; übereilt. Karyon.

Uspíšiti, il, en, ení; *uspěšovati* = *pospěchem předejíti,* Einem voraneilen, vorkommen; *spíše učiniti,* beschleunigen, befördern; *pospíšiti,* eilen, voreilen, übereilen, überraschen; *se, sobě* = *s pospěšností předchvátiti, uspíšiti, pospíšiti,* eilen, voraneilen; *unáhliti se, ukvapiti se, příliš pospíchati,* sich übereilen. Jg. — **koho** = *pospěchem předejíti.* — **co** = *spíše učiniti.* Nějaké dílo u. Us. U rozvoj stromu, Kos. Ol. I. 24., práci, cestu. Us. Tč. — **čím.** Ale v Praze všeobecné zbouření lidu tím se jen uspíšilo. Pal. Dj. III. 1. 356. — **na koho, nač.** Pohané na křesťany nenadále uspíšili. Háj. — **s čím.** Důležité věci nechti, aby s nimi uspíšeno bylo neb ukvapeno. V. — **se, si s něčím, na co, na koho.** Každý nejprve s jídlem večeře své se uspíší. V. Na ta místa s vojskem se uspíšili. Akt. m. Ferd. Uspíšili jsme sobě na vás a předc jsme se opozdili. Sych. Ušpíšil se s žalobou. Jg. — **se před kým (kam).** Kteříž před jinými se uspíšili. Br. Před nimi **na** příležitější místa se uspíšili. Cyr. — **se čím.** Psaním svým se trochu uspíšil. Žer. — **sobě kam: do města.** Cyr. — **se ke komu.** Ob. pan. — **aby.** Uspěšme si, abychom příměří učinili. Br.

Uspitel, e, m., **šp.** Vz *-tel* (konec).

Uspiti, vz Uspati.

Usplítati, zusammenflechten. Vz Uplésti.

Uspivati. *lépe: uzpivati.*

Uspodobniti, il, ěn, ění, assimiliren. Rostl. I. 71. b. Vz Spodoba.

Uspoháňati, von allen Seiten zusammenjagen. — **koho odkud.** Uspoháňaj ty krávy ze zboží. Mor. Tč.

Uspojiti, il, en, ení, *uspojovati,* verbinden. Us. Tč. Proto zajisté požadoval od císaře záruky, které by jej mohly u. Ddk. III. 204.

Uspokojení, n., die Befriedigung, Beruhigung.

Uspokojený: *-en, a, o,* beruhigt, versöhnt, befriedigt. Us.

Uspokojitel, e, m., der Beruhiger, Versöhner. Bern.

Uspokojitelka, y, **uspokojitelkyně,** ě, f., die Beruhigerin, Besänftigerin, Versöhnerin.

Uspokojitelnosť, i, f., die Versöhnbarkeit. Jg.

Uspokojitelný = *uspokojující,* versöhnend, beruhigend. Bern.; *dající se uspokojiti,* versöhnlich. Jg.

Uspokojiti, il, en, ení; *uspokojovati,* beruhigen, besänftigen, versöhnen. — **co, koho.** Žádosť jídla u. Plk. — **se kde**: v srdci. Plk. Kozí mléko uspokojí v malých dětech žrání. Na Slov. Tč. — **koho, se čím:** odpovědí. U-jil Oldřicha příjmy ze župy kralohradecké. Ddk. III. 200. — **koho odkud.** Oba se uvolují, že dědičky těchto zemí z podílů svých uspokojí. Ddk. V. 306.

Uspokojivý, befriedigend. Us. Dch. U. odpověď. MP. Dj. bibl. II. 2.

Uspokojnosť, i, f. = *spokojnosť.* Na Slov. Bern.

Uspokojný, *spokojný.* Na Slov. Bern.

Uspolečniti, il, ěn, ění. — **se při čem.** Theil nehmen. Mor. Tč.

Uspoléhati, *uspolehnouti,* hnul a hl, utí, sich verlegen, sich verlassen. — **(se) nač.** Us. Tč. Cf. *Spoléhati.*

Uspolehlivý, verlässlich. Mor. Tč., Šd.

Uspolehlý, sich verlassend, gestützt, vertrauend. — **v čem**: naděje v lidské moci u. Čes. Vč.

Uspoliti, zastr. = *uspolčiti, spolu súčastniti,* theilnehmen. Teprův boží hněv oslabi, že tiem viece neuspolí. Kat. 2896.

Uspolka, y, f., díl vsi Moravky ve Slez., čarovné údolí. Tč.

Úspora, y, f., die Ersparniss, Ersparung. Stč. Alg. 94. To je hodná ú. za celý měsíc. Us. Úspora páry, Dampfersparniss, prostoru, Raum-, času, Zeit-, paliva, Brennstoff-, spodia, Spodium-, dříví, uhlí atd. Šp.

Uspořadač, e, m., der Ordner, Einrichter. — **U.** = *původce,* Stifter, Verfasser, Verfertiger. Bern.

Uspořádaně, ordentlich.

Uspořádání, n., die Einrichtung, Anordnung. Malebné u. něčeho. Us. Dch. Osm Přemyslovců čekalo na u. svých poměrů. Ddk. IV. 71. Ostatně vz *Uspořádati.*

Uspořádanosť, i, f., die Ordnung.

Uspořádaný; *-án, a, o,* geordnet. U. hospodářství, Us., bitva. U. hádka, beigelegt. Vz Uspořádati.

Uspořadatel, e, m., der Ordner, Veranstalter, Arrangeur. Šm.

Uspořádati, *uspořadovati* = *spořádati,* ordnen, in Ordnung, in Richtigkeit bringen, ordentlich einrichten, reguliren; *umluviti, smluviti,* verabreden, Vertrag machen; *smířiti,* vergleichen, vereinigen, stillen: *skončiti,* endigen, beilegen; *učiniti, zjednati,* machen, stiften, verfertigen, verfassen; *naložiti s kým,* übel zurichten, verderben. Jg. — **co, koho:** vojsko, ples, Us., při (smluviti; skončiti). Bern. Ti mne uspořádali (se mnou naložili). Us. U. pokoje, byt. Us. Dch. Vladislav musel také tuto záležitosť u. Nový stav věcí u. Ddk. III. 204., 237. (Tč.). — **čeho šp. m.:** *co.* Osv. X. 872. — **jak:** dle něčího přání. Us. — **co, se s kým.** Vše s ním uspořádám. Bern. On se s ním uspořádal (smluvil, smířil). Bern. — **co mezi kým**: pokoj, smlouvu, svornosť mezi nimi uspořádal. Bern. — **se kde: ve** svém bytu se u. Us. — **co pro koho**: byt.

Uspoření, n. = *úspora.* U. semene, paliva atd. Šp. Vz Úspora.

Uspořiti, il, en, ení; *uspořovati* = *spořením nabyti,* ersparen, erübrigen. — **co.** Rádby něco uspořil. Ros. — **sobě co, čeho** = *nezadati, neučiniti,* ersparen, überheben.

Tu práci si můžeš u.; Tím si mrzutosť uspoříš a p., *lépe:* uchováš se, uvaruješ se, uchráníš se mrzutosti, ujdeš, zbudeš, unikneš mrzutosti (Brs. 2. vyd. 251.), *ač čteme:* Jestli se s námi udobříte, mnohých nepříležitosti sobě uspoříte. Sych. Měli jste ovšem toho příkoří a té škody sobě u. Sš. Sk. 282. — **čeho k čemu** = *schovati, odložiti,* aufsparen. Uspoříme této odpovědi k hodnějšímu místu.

Úsporný, Spar-. Ú. kamna, síla. Us. Dch.

Uspřáteliti, *uspřátelovati,* befreunden. — **koho, se s kým.** Us. Tč.

Uspravedliti, il, en n. dlnén, ení n. dlnění; *uspravedlovati, uspravedlňovati* — *nevinnosť, spravedlivosť něčí ukázati,* rechtfertigen. — **čeho proč.** Uspravedlili jste křivého pro dary. Bel. rkp.

Uspravedlnitel, e, m., der Rechtfertiger.

Uspravedlnitelka, y, **uspravedlnitelkyně,** ě, f., die Rechtfertigerin.

Uspravedniti, il, ěn, ění — *uspravedliti.* Na Mor. Tč.

Uspraviti, il, en, ení, *upravovati,* ein wenig repariren. — **co, se čeho.** Us. Tč.

Uspůsobiti, vz Uzpůsobiti.

Usral, a, m., osob. jm. U. (Černý) Ondřej. Tk. V. 96., 97.

Usráněe, ete, **usráně,** ěte, n., **usranec,** nce, **usránek,** nka, m. = *usraný, posránek, který se posrává,* na Mor. *plkota,* der Scheisser, Schmeisser, Scheisskerl. D. Nevídáno usránka! Ros.

Usraný; *-án, ána, áno,* beschissen. U. kluk. To nebyla hospodyň, to jen u. dívka, schmutzige Dirne. Slez. Šd. Prala usrané plénky a často nečistým hovnem se mrzkú učinila; Protož smějíece sě svým skutkóm ukazujem své bláznovstvie, jako děti u-né, jenž zle učiniece i smějí sě. Hus I. 148., 272. (Tč.).

Usrati, useru, sral, án, ání; *usrávati* — *ufakati, uneřáditi,* scheissen, auf-, zuscheissen. — **co.** Ros. Ký čert to usral (= udělal)? Mor. Tč. — **co komu.** Dyž máš málo, to si user více. Na Ostrav. Tč. — **se,** scheissen, sich bescheissen. Rádby, bez poroka, usera se, snědl zase. Prov. — **se kam: do** kalhot. Us.

Usraziti, il, žen, ení, *usražovati,* abziehen. — **komu na čem:** na platě. Mor. Tč.

Usrknouti, kl, ut, utí; *usrkati, usrkovati* = *srkaje píti,* schlürfen. — **čeho:** mléka. — **odkud:** z hrnce. Us. Tč., Šd.

Usroubiti, il, en, ení, *usrubovati,* zimmern. — **co kde:** stav okolo studně. Us. Tč.

Usrovnalosť, i, f., die Ausgleichung, Abgeglichenheit. Šm.

Usrovnání, n., der Ausgleich, die Anordnung. Us. Tč.

Usrovnaný; *-án, a, o,* geordnet. Us.

Usrovnati, *usrovnávati,* ordnen, ausgleichen. — **koho čím.** — **se s kým v čem.** Us. Tč.

Usrovnávatel, usrovnavatel, e, m., der Ausgleicher, Friedensstifter. Mor. Tč.

Usrozuměný; *-én, a, o* — *srozuměný,* einverstanden. Měst. bož. V. 61.

Usrozuměti, ěl, ěn a in, ění; *usrozumívati* — *porozuměti,* verstehen, fassen; **si** = *umysliti si* = besseren Sinnes werden, klug werden; **se** = *srozuměti se,* sich einverstehen. **abs.** Jakož jsem usrozuměl. Jg. — **si.** Blázen sobě neusrozumí (nebývá moudrý), leč kyjem zbit bude. V. Když blázna uperou, teprv sobě usrozumí. V. — **si čím.** Tímto napomenutím sobě usrozumí. Kram. — **se k čemu.** K čemuž jsou se všichni u-li. Měst. bož. I. 217. — **čemu.** Rk. — **koho o čem, v čem.** Rk. — **se mezi sebou,** sich verständigen. Us. Tč.

Usršeti, el, ení, *usáčeti,* hervorsprühen. — **se čeho odkud.** Z mlhy se dost deště usršelo; Z ohně jisker. Na Ostrav. Tč.

Ussati, ussaji n. ussám n. ussu, al, án, ání, weg-, absaugen. Jg., Nz. lk. — **kdy odkud.** Po lázni dej z nich drobet u. Volk.

Ústa, úst, pl., n., **ústka,** stek, **ústečka,** ček, na Slov. *úsťátka.* Vz Játra. Ú. jest původně dual, m., proměněný později v pl., n. Za sg. dlužno položiti *úset.* Dual tento udržel se až do 15. století. Hus napsal: Třeba ústů přivírati. Mus. III. 4. 50. O múdrosti, proč neotvieráš ústů mú. Modl. ms. Daj svlaženie ústoma mýma. Ib. Cf. Sousto. Dle Bž. 229. koř. ud, príp. -to. — **Ú.** = *pysky, rty,* der Mund, die Lippen. Celovach medná ústa. Rkk. Ústečkám přikládati ústa = líbati se. Bern. Ústa k líci a meč k boku. Prov. Utřel ústa, es blieb ihm das Nachsehen. C., Dch. Líčka som mu aj úsťátka boskávala. Sl. ps. Šf. I. 85. Padnuv on obtlonkl ústoma Páně nohy. Sš. Sm. bs. 165. Polibí mě políbením úst svých. Hus III. 7. Keď sa smiala, ruže jej v ústach kvitly. Dbš. Sl. pov. I. 156. — **Ú.** — *otvor mezi nosem a bradou, huba,* das Mundloch, der Mund. **Ú.,** první oddělení ústrojí zažívacího, táhnou se až tam, kde je *přepona* patrová dělí od *hltanu. Prostor ústní* skládá se ze dvou dutin: *ú. přední* (před zuby ležící) a *ústa zadní* (ležící za zuby). *Ústa přední* jsou z předu *rty* obklopena, které se svaly pohybují, jež jsou: *sval kruhovitý retní, zdvihač retu horního, zdvihač koutku, zdvihač křídla nosu a horního retu společný, smíšek Santorinův, stahovač koutku, stahovač retu dolního.* Do předních úst vede *slinovod* ze žlázy *příušnice. Zadní ú.* jsou *prostor elliptický,* jehož stropem je *podlebí* čili *patro,* jsa v zadu *úžinou hltanovou* spojen s *hltanem* a maje za pohyblivou *půdu* čili *spodek* svaly jdoucí od dolní čelisti k jazyku a jazýlku. Prostor zadní vyplněn jest *jazykem,* jenž na jazýlku jsa připevněn na půdě dutiny ústní leží. Pod ním ústí *slinovody, žlázy podjazyčné* a podčelistní. *Sliznice* veškerý prostor úst povléká. Vz S. N. Ú. otevříti, zavříti. Us. Míti otevřená ú. D. Ú. na něco otevříti = diviti se, pilně poslouchati aneb lelkovati. Kom. Na všecko ústa otvírá, jako kráva na nová vrata. Prov. Kterýž ústa otvírá (nepilný). V. Milý králevič otvorenýma ustama sa díval na to. Dbš. Sl. pov. I. 233. Ústa čistotně držeti, vodou vyplachovati; ú. mu smrdí; z úst mu smrdí. Beru. Z úst mu zapáchá. Sych. Ú. křiviti. Us. Ztuhnutí, ztrnutí, zdřevěnění, zaklíčení úst (u koní), die

Maulsperre. Šp. Víc ústy než očima se dívati. Dl. Neotvárej velmi ústa, když hlédíš vysoko. Na Slov. Tč. Na kohos Mariško, na kohos volala, dyž ti ta vodička ústa zalévala? Sš P. 126. Přátelé jazyka lživého podobají se včele, z jejíchž úst plyne med, an ocas chová jed. Ddk. II. 425. Všecko, což v ústa jde, v břicho jde a ven vyjde; ale což z úst pocházie, z srdce pocházie a to poškvrňuje člověka; Kterak má drahý poklad, ale v křehkém orudí, v němž ústa jsú dvéře; A na tu biedu pacholíkové urodiece se jakožto silnější, volají řkúc: A, a, a! a děvčičky jakožto mdlejšie a v ústech uzšie řkú: E, e, e! A vóně úst tvých jako vóně jablek. Hus I. 191., 263., III 88. — Ú. — *nástroj k jedení a pití*, der Mund, das Maul als Werkzeug zum Essen u Trinken. Jídlo do úst vzíti, bráti Dnes jsem ještě ničeho do úst nevzal (nejedl). Us. S plná ústa (skýva). V. Vypražená ú. otvierachu (žízní). Rkk. Vše to sobě do úst vecpal (projedl). Kom. Ústům svým utrhnoúti; Jest mezi lžicí a ústy (brzy skončí; jest na něm). Sych. Ú. mu slinami naběhlá na něco. Bern. Což bych z toho náprstku pil, vína bych v ústech neučil. Dač. Pán kázal chutně přinésti polévky a nalévati mi v ústa a ústa mi rozvážiti. 1519. Oči by jedly, ale ústa nemohou; Zle mi, nemohu nic ani do úst vzíti. Us. Jédla ústám zblížené (přiblížené) požíval. Žáden nenese své ústa ku práznej nádobě. Na Slov. Tč. Co vezmete do úst, matinka od svých úst si utrhne. Us. Tč. Podruhovina živa byla z ruky do úst (= živila se prací ruční). Němc. Krem svatej modlitby nemal som eště dnes nič v ustiech. Dbš. 37. Pečená kuřata lidem do úst nelítají. Prov. To jídlo mu v ústech roste, widersteht ihm. Us. Dch. Žádnému pečený holub do úst nevletí. S ústa chleba (co by v ústa vzal). Ani s ústa chleba nemá. Us. K ústům svým vařil = pro sebe. Star. let. Mažeš mi rty medem a kydáš mi dehet v ústa. Mus. Ústa malá dírka a mnoho do nich vchází; někdy také domy, vinice, zahrady i hrady skrze ně prolezou (vz Huba, Měšec); Kdo chce spořiti, od úst musí začíti. Č. — **Ú.**, *nástroj mluvy*, v ob. mluvě: *řehtačka, cvřidilka, tlampajzna* a pod. Vz Huba. Der Mund, das Maul als Werkzeug der Sprache. Jedněmi ústy i srdcem; Ústa někomu zacpati; nesmí úst otevříti; sotva ú. otevříti (málo mluviti); svými ústy hrubě se chváliti; ú. zlá, hanlivá, nestydatá; ani abecedou úst neprotáhl. V. Vždy v ústech míti něco (o tom mluviti). D. Právě jsem totéž v ústech měl (= říci chtěl). D. Právěs' mi to vzal z úst. Č. Jehož nic nebylo než ústa. Pk. Kdo všem lidem u. zacpá? Nemůže člověk všem ústa a hubu zacpati. Bern. Ú. sevříti. Kom. Ústy k ústům s kým mluviti (osobně). Lom. Z úst do úst mluviti. Z úst jeho jsem slyšel; prst na ústa položiti (mlčeti); svobodná ú. míti; nic si nedati od úst vzíti (svobodně mluviti). Bern. Někým ú. si vyplakovati (pomlouvati). Vz Hana. Us. Č. Nevidí si do úst (do huby = mluví zpozdile, neopatrně); Slovo dříve v ústech obrať, než je vyřkneš; Ústa si naparovati (den Mund voll nehmen). Us. Dch. Bůh mluví ústy dítěte. Žr. Chválí jednou na přestupný rok a to ještě na polovic úst; Dali si dobrou noc na půl úst. Sml. Zpíváš známou píseň, škoda však, že nápěv její zní ve tvých ústech na licho. Jda. Byly již v ústech (= lidé o nich mluvili). Us. Ústa klevetám zacpati; Míti ústa nevymáchaná. Us. Všk. A já jsem napsal jejie řeč, kteráž mi ona pověděla ústy svýma a tak jsem já to z mysla pustil. NB. Tč. 52. Jak mohl jatému tato slova v ústa položiti? Ddk. II. 425. Slovo plnými ústy se vypovídá. Ler. Netřeba mi toho psáti široce, neb pan N. zpraví tě toho z úst (ústně). Arch. II. 443., IV. 5. Jméno kacíř za krátkou chvíli šestnáctkrát z úst jeho vyšlo; Klásti někomu slova do úst. Pal. Dj. III. 3. 84., IV. 2. 163. Hlasitě mluvil, což tím otevřením úst ukázal: Aby Bůh ráčil v srdce jeho vkládati, co by měl mluviti i ústa k tomu nastrojovati. BR. II. 18., 662. Ústy bývá klaněnie (modlenie); Přisahání nepřivykajte ústa tvá, neb mnozí pádové neb příhody o něm; Chvalé mě ústy modlitbami, ale nemilují mne; Já dám vám ú., to jest výmluvnosť úst; Což pochází z úst, poškvrňuje člověka; Poňavadž z hojnosti srdcě ústa mluvie, zjevné jest . . . .; Modlí se ústy a ne srdcem; An ústy nevolal, ale věrú velikú k Bohu se byl vzdvihl; To sv. zlatá ústa pravie (= Jan Zlatoústý). Nesmějie proti ďáblovu kúkoli úst otevřieti; Jakož jest ústy promluvil, tak jest duší věřil; Pokora vznie v ústech, ale . . .; Některým lakomstvie ústa zacpalo, některým neuměnie zákona božieho; Lžete, neb jiné v ústech máte než v úmysle; Nechať mluví se mnú ústy svými, co sě jemu do mně líbí, a já učiním vóli jeho; Ústy utrhající a hanějící žádného neuráží; Řeč zlá z úst vašich nepocházej. Hus I. 73., 108., 149., 176., 191., 263., 307., 350., II. 60., 164., 253., 322., 399., III. 7., 22., 75. (Tč.). Ú. na uzdě držeti. Us. Kmp. Bez rady úst nic nečiniti. Br. Třeba ústa přivírati (jazyk za zuby míti). Us. Vezmi ú. sebou; Mlčí, jakoby mu ú. zašil (jakoby mu ú. zamrzla); Ústa mu zavázali (nesmí s pravdou ven); Před ú. listu nebrati (svobodně mluviti); Nenechal úst doma. Vz Mlčení, Mluvení. Č. Však má ú. sebou (může se ptáti). Mus. Aby všem ústa zavázal a zašil, musilby mnoho plátna míti. Vz Pomluva. Jg. Ústa a srdce mu daleko od sebe stojí (tlachá, nejde mu to od srdce); Ústa někomu na podporách držeti (marnými sliby kojiti. Vz Slib); Ne to hřích, co jde do úst, ale co z úst vychází; Čím srdce je přeplněno, tím ú. přetékají; V ústech med a v srdci jed; V ústech nosí med a střed a v srdci chová šalby (závisti) jed; V ústech má med a břitvu za pasem nosí. Č. Med v ú-ech, slova lahodná, žluč v srdci, účinlivosť žádná. Sych. Kdož jiné má v ú-ech a jiné v srdci; Ústy vynášetí med a v srdci skrývati jed. V. Co v ústech, to v srdci. Bern. Čím srdce jest nadchnuté, tím ústa jsou přeplněná. Jg. Co oči vidí, o tom mohou ú. mluviti. Pk. Když zlé slovo z tvých úst vyňdé, na hlavu ti vletí, celého tě zanečistí, na to máš hleděti. Ostrav. Tč. Co

není hezké očím, není hezké ústům; Vítej slunce s modlitbou v ústech a s prací v rukou; Když z úst slovo vyjde, více do úst nepřijde. Mor. Tč. V pravý čas otevrou se ú. zas. Vz Setrnosť. Lb. Co někdy z úst vrabcem vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. Jg. Mluví, co mu slina k ústům přinese (přivede). Mus. Tobě z úst a nám mimo uši šusť. Jg. Ú., vz Nástroje k operacím v ústech. — **Ú.** = *vchod, otvor, ústí,* die Mündung, der Mund, das Loch, die Öffnung. Ú. n. ústí = kraj hořejní dílu rourovitého či trubkovitého, vůbec dutého, die Mündung. Rst. 105. 222. Ú. peci, D., ú. pochvy. V., žaludková, vrchní a spodní, der Magenmund, cardia, Nz., Krab., Krok.; ústa hobliku; ústa řeky = *ústí;* u vodní trouby: *hrdlo,* u nádob: *hrdlo, zřídlo, hřídlo,* Šp.; ú. rány, Sm.; v hornictví: *začátek štoly, otvor,* das Mundloch. Am. Přivalte skálu k ústóm jeskynným; Kámen položen nad ústy té rokle. BO.

Ustačiti = *postačiti.* Mor. Kld. I. 55.

Ustahovati co, zusammenziehen. — **se čeho.** Ostrav. Tč.

Usták, a, m., oritus, zastr. Veleš.

Ustale = *unaveně,* lass, matt, müde. Neustale, unermüdet. V.

Ustále = *usazeně, čistě,* abgestanden, rein, abgeklärt.

Ústalec, lce, m., ves v Prachen

Ustálení, n., die Feststellung. U. kopie, die Fixirung. Zpr. arch. VII. 89.

Ustálenosť, i, f., die Stabilität. Us. Dch.

Ustálený; *-en, a, o,* stabil. — **v čem.** Lidé ve víře u-ní. Sš. Sk. 241.

Ustáliti, il, en, ení, *ustalovati,* fixiren, stätigen, festigen, zur Beharrlichkeit bringen, festhalten, dauernd befestigen, stabilisiren, festsetzen. — **co.** Homer první u-lil kolísavé dosud pojmy o bozích. Cimrhnz. — **co s kým kdy.** Tedy název s Otíkem **od** té doby ustalen. Ddk. IV. 111. — **kým.** Jakoubek byl hlavním tvůrcem a stanovitelem veškeré nauky husitské v tom způsobu, jakož později zvláště M. Rokycanou zachována a ustálena byla. Pal. Dj. IV. 1. 388. — **se,** festen Fuss fassen, zur Stätigkeit gelangen. Dch. — **se na čem.** Holka, na čem pak se už jednou ustáliš (= ustanovíš)? Us. — **se z čeho.** Ze smíchu se u., sich vom Gelächter fassen. Us. Dch. — **se jak.** Tak jsem rozčilen, že se nemohu nijakým způsobem u. Us. Tč.

Ustalosť, i, f. = *ustání, unavení,* die Ermüdung, Müdigkeit, Mattigkeit. V.

Ustálosť, i, f. = *usazenosť,* die Abgeklärtheit. U. piva.

Ustalovací, Fixirungs-. U. sklo vodní, Fixirungswasserglas; roztok, sůl (k ustálení kopie výkresu). Zpr. arch. IX. 29., VII. 89.

Ustalý = *unavený,* ermüdet, müde. U. duch, V., lodí, Jel., vojsko. Dvě kron. U. a unavený, aby neklesl do konce, popoušti. Kom. Jsem před ním tako malý, jakž přede lvem zvěř ustalý. Alx. HP. 1. U. rád pitie sahá. Alx. HP. 2. Posaďte se. Děkuji, nejsem u-lý. Us. — **kdy.** Svým vyvoleným **po** pracech ustalým. BR. II. 263. b. — **čím:** věkem. V. Dítky běháním ustalé. BR. II. 263. b. U. přemaháním. Pal. III. 3. 155.

Ustálý = *který se ustál, usazený, čistý,* lauter, gesetzt, abgeklärt. U. pivo, víno, Ros., káva. Us. — **U.** *cena,* erstandener Preis. Us. — **U.** = *stáním obdržený.* Ustálé právo. Zříz. Ferd. Právo ústanné čili stanné, neb jak věku 16. se jmenovalo, *stálé,* neb věku 15. ustálé. Kn. dr. LVI.

Ustané, vz Ustaný.

1. **Ustání,** n. = *unavení* (ustati), die Ermüdung, Ermattung. V. Do u. pracovati (se natáhati a namáhati). Kom., Sych. Ušlý jsem do u. Sych. Do u. se naběhati. D. Bez u. někoho prositi. Br. Protož naprosivše se do u. a vždy nadarmo, uminila doraziti konečně na necitelného strýce veřejně. Pal. Dj. IV. 1. 52. U. **v** pracech. BR. II. 616. Bóh věčný vždy pěš pro naše spasenie chodil jest do u. po městech, po vsech i po púšti. Hus II. 125. — Jg. Cf. Tov. 53.

2. **Ustání,** n. = *stáním nabytí* (ustáti), die Erstehung. U. = právo na někom ustálé. Vš. To u. práva nic mu není platno. Zříz. Ferd. Žádám zvodu vedlé přísudu a nálezu panského aneb u. svého; Ale príčiny jsou proti u. tyto: najprve nemoc. Tov. 69., 55.

Ustaniti, il, en, ení = *ustanoviti,* festsetzen. Králové jsú ustanili. Ms. pr. m. 53.

Ustanlivý = *unavující,* ermüdend. Zlob.

Ústanné, vz Památné, Stanné. Písař má ú. znamenati. Tov. 51. Cf. Tov. 52., 53., Žer. Záp. I. 45., 164., 175. Když již naň přísud a ú., jakoby svévolně nestál, dáti se má. 1604.

Ústanný. Ú. právo. Vz Stanný, Ustálý. Kn. drn. LVI.

Ústanova, y, f. Podlevá předepsané ú-vy, juxta formam constitutionis. Sněm. trid. (Sd.).

Ustanovenec, nce, m. = *ustanovený,* der Bestellte. Trest. zák.

Ustanovení, n. = *upevnění, založení, ustavení,* die Gründung, Festsetzung, Anlegung, Erbauung. Troj. Před u-ním světa. Hus III. 305. U. lodí na kotvách. Jg. Od u. tohoto světa. Troj. U. města. Jel. — **U.** = *zřízení, řád, zákon, uložení,* die Festsetzung, Bestimmung, Feststellung, das Statut, die Verfügung, Anordnung, Verordnung, Vorschrift, das Gesetz. U. učiniti. Us. U. ceny, **ve** smlouvě. Dch. Nechati zboží ležeti k dalšímu u. zasylatele. Nz. Zákon onen i s u-ními svými vydán jest dříve, než . . .; Čtyři arcibiskupové utvrdili jsou písmy svými mnohá u. o stavu církve svaté. Ddk. II. 180., 306. U. svá viece váží lidé než přikázánie božie. Hus I. 383. Podlé u. kralovati, Kom.; u. práva, Jel., zákonní u., zemské, lidské, berné. D. U. nejvyššího senátu **šp.** *prý* m.: usnešení; ale lze i onoho slova dobře užívati. Cf. Ustanoviti, aby. — **U. na** úřad; u. učitele, koho **za** učitele, die Anstellung, Bestellung, Ernennung. Bern. Strany nařízení a ustanovení úředníkuov horních. Nar. o h. a k. — **U.** a *ustanovení-se* = *rozmyšlení,* der Entschluss, Vorsatz. D., Kom. To jest proti u. mému. Bern.

Ustanovený; *-ven, a, o,* vz Ustanoviti. U. učitel, D., čas, hodina, Bern., místo (der Bestimmungsort). Dch. — **jak.** Řemeslo

na jistý počet místňův u. Šp. — **od koho.** Nebo se všecko to dálo právě na den velikonoční od Boha u-ný. BR. II. 117. a. — **čím:** zákonem. Šm. — **v čem:** v úmysle. Us

Ustanovile, ustanoveně = *určitě, pevně, nepohnutě*, fest, bestimmt, festgesetzt. U. úklidnú mysl míti. Št. U. v dobrém stavu stůžiec Bohu. Št.

Ustanovilosť, i, f., fester Entschluss, Entschlossenheit. Jg.

Ustanovilý = *ne vrtký, stálý*, entschlossen, bestimmt, fest. Máť súdce ustanovilé mysli býti, ne vrtké, aby jí nic nepohnulo proti právu. Št.

Ustanovitě = *schválně, z úmyslu*, fest, bestimmt. Čas. duch.

Ustanovitel, e, m. = *stavitel*, der Erbauer, Gründer. U. města. Jel. — **U.** = *zřiditel, zakladatel, původce*, der Festsetzer, Bestimmer, Anordner, Verordner, Einrichter. U. práva. V. Staviti se na odpor pánu a u-li svému. Pal. Dj. IV. 2. 343. U., jenž má právo se zbožím dle své vůle u. činiti. Skř., Nz.

Ustanovitelka, y, **ustanovitelkyně,** ě, f., die Bestimmerin, Urheberin. U. práv. Reš.

Ustanovitelný, bestimmbar. Us.

Ustanovitelský, Depositions-. U. sklad = sklad zboží v cizím místě k dalšímu u., das Depositionslager. Skř. Vz Sklad.

Ustanoviti, il, en, ení; *ustanovovati* = *postaviti, upevniti*, feststellen; *učiniti, usaditi, zříditi*, anordnen, bestellen, verordnen, beordern, bestimmen; *určiti, uložiti, odložiti, vykázati, vyměřiti*, bestimmen, festsetzen, einsetzen, anordnen, Verfügung treffen; *ustanoviti se na čem, přestati na čem*, worauf beruhen; *souditi, mysliti*, urtheilen, Urtheil fällen, sagen, denken; *rozmysliti se, předsevziti*, sich entschliessen, einen Entschluss fassen, sich vornehmen; *objednati*, bestellen, aufnehmen; **se** = *postaviti se*, sich stellen, erscheinen; *upokojiti se*, seine Beruhigung finden; *ustrnouti se na čem, té mysli býti*, entschliessen, Entschluss fassen Jg. Vz Ustaviti. — **abs.** Každá vrchnosť u. může, co chce. Kom. — **co, koho:** město (založiti), poručení (nařiditi), čas, místo, svátek, D., mysl (obfirmare), V., dědice, Pr. měst., právo (dáti), míru, Us., pacholka někam (dostaviti, přivésti). Bern. U. míru úrokovou, výminky. Us. Dch. Bůh řád ten ustanovil. Sš. II. 33. Meze jednotlivých žup u. jest nemožno; U. příjmy biskupa, novou víru a zákony. Ddk. IV. 132., 267., III. 304. Myslili jsú na ty rady, jichž jsú nemohli u. Ž. wit. 20. 12. — **čeho:** svěcených za kněze **šp.** místo: *co* (svěcené). Jg. — **co koho čím:** lodí spuštěním kotví (upevniti). Let. Troj., Jel. Někoho králem ustanoviti, V., Br., písařem. Jel. Tímto ustanovením ustanovujeme, aby . . . . CJB. 389. Kroka **po** sobě soudcem a správcem u-vil. Brt. S. 3. vyd. 65. U. někoho podkomořím. Tov. 24. Abychom to vynesením nálezu našeho ustanovili; Ustanovil bratra svého Otika vůdcem; Tedy u-jeme tohoto vaším knížetem. Ddk. II. 252., 392., IV. 193. — **koho, se nad kým.** Knížata nad lidem. Br. Někoho správcím nad jinými. V. U. se nad čím = *u. se na čem*. Aby se jeho milosť nad tím dále ráčil ustanoviti. Ottersd. Aj toť jsem tě u-vil nade vší zemí. BO. — **co, koho zač.** Nad nimi jsem tě ustanovil za krále, Br., za poručníka. D., Ros. To za právo **od** dnešního dne **po** věčné časy jsme u-li. Zř. F. I. A. X., 5., 4., 2. JMK. **na** tomto jest se snésti a za zřízení zemské u. ráčil. Zř. F. I. A. IX. An ho (Krista) Bůh zkříšením a oslavením za úhelný kámen budovy nové úmluvy u-vil; Bůh jej (Mojžíše) za vysvoboditele lidu svému u-vil; Že Bůh skutečně Pavla za apoštola mezi neobřízkou (= pohany) u-vil. Sš. Sk. 47., 82., II. 21. (Hý.) Chystal se u. ho sobě za nástupce; Anselm byl při ní (při výpravě) u-ven za legata. Ddk. III. 49., 157. (Tč.). U. někoho za faráře (nebo: farářem; **nikoli: co** faráře). Brt. — **koho místo koho.** Místo jiného někoho **k** něčemu u. V. — **komu co.** Místo a den někomu (**k** smlouvě) u.; hospodu, obydlí někomu u. = objednati. Na Slov. Bern. Koni jádro u. Db. Komu ji (svátosť) u-vil. BR. II. 119. Tato koruna byla původně králi B. ustanovena. Ddk. II. 58. — **co, se v čem.** Srdce v něčem u. = *ustanoviti se na čem, přestati na čem*. Kom. Měli sjíti se v Dobříši, aby u-li v té věci něco konečného. Pal. Dj. I. 101. Proč by veškerou naději v Bohu u. měli. Sš. L. 125. Srdce mé v tobě se ustanoví = *upokojí se*. Kom. V tom se u-vil, aby . . . . Us. Co sa v právoch u-ví, dobré jest věděti. Na Slov. Tč. V mysli své se ustanovil potrestati je. Ddk. II. 402. Ustanovil, aby . . . Us. — **co, se o čem** = *souditi, mysliti*. O té věci nic jistého neustanovili. Bern. O vlastním srdci sám at ustanovíš. Ene. Ku které říši náleželo přinouti, o tom nebylo ovšem nesnadné se u., *Týmž časem* také u-no se o válce s Uhry. Ddk. II. 71., 95. — **co kde** = *rozmysliti se, předsevziti*. U sebe nějakou práci u. Jg. U. u sebe, že . . . Jg. Tehdy **při** těch horách minci naši u. ráčíme. Nar. o h. a k. A nebyl-liby **na** týchž horách žádný perkmistr ustanoven. Ib. Jakmile se nové zastupitelstvo **v** obci ustanoví. Pr. Oslaveni to **od** počátku v radě boží u-no. Sš. J. 202. U-viv se v městě, shromáždil na 1000 mužů vůkol sebe. Ddk. II. 383. V rozlehlé mýtině lesní býti se u-vili, Stand halten. Ddk. II. 428. Na každém sněmu tak jsme se ustanovovali. Arch. II. 19. Apoštolé u-li představence v církvi; A ustanovivše jim po církvech presbytery. Sš. I. 148., Sk. 171. — **koho, se k čemu.** U. čas ke trojímu stání, die Zeit für drei Tagsatzungen ausmessen. J. tr. Nevinného lestivě u. k právu. Na Slov. Tč. Jakoby Bůh člověka toho k věčné slávě, onoho k věčné zátratě u-voval; Bůh nikoho k věčné smrti neustanovil; U-ven den k tomu veřejnému a slavnému výslechu. Sš. I. 104., II. 182., Sk. 147. Král svého syna roku 1151. u-vil k stavu kněžskému; Kapitola u-ví k tomu výkonu některého podbiskupa; Konečně nucen byl Přemysl Otakar u. den a území k neodvratně hlavní bitvě. Ddk. III. 272., V. 307., VI. 191. (Tč.)

A tu aby byl řád u-ven neřádem ku poražení. Arch. III. 329. r. 1421. — **co, koho se jak.** U. něco **na** jisto. Us. To aby bylo zachováváno, **z** moci apoštolské u-jeme; Ustanovilť se tedy **s** vůlí předních zemí položiti konec liturgie slovanské; Robert první od starého obyčeje upustil a probošta v nynějším smyslu slova u-vil. Ddk. III. 270., 356., III. 45. U. úředníky z moci své. Chč. 303. A tu se u-li páni s pány Pražany za jeden člověk. Let. 90. — **kdy. Na** dnešek jest východ u-ven. Dch. **Z** jara u-vil se Břetislav vyslati nového biskupa do Mohuče na vysvěcení; Vipert bera se na Míšeň, u-vil se **v** třetí den cesty **pod** hradem Donínem. Ddk. 370, 393. Bůh Pavla k tomu u-vil již **v** životě mateřském; Obyčej, dle něhož otec **před** smrtí poručenstvím ustanovoval, jak . . Šš. II. 13., 44. (Hý.). (Tyto prostředky) jsme my **ode** dnešního dne **po** věčné časy za právo u-li. Zř. F. I. A. X. 5. — **se s kým oč.** Tu se u-li páni s pány pražskými za jeden člověk. Let. 90. Markrabě nebožčík se u-vil s pány i s zemany, aby o tu věc nebylo pohoněno. Půh. II. 322. Abychom se s tvů radů o obecný prospěch ustanovili. Arch. I. 40. — **se na čem (v čem)** = *ustrnouti na čem, něco jistého uzavříti.* Nevím, na čem se ustanovili v radách svých. Jel. Na tom se v mysli ustanovil. Jel. Páni na tom se ustanovili a nalezli. O z D. Ne že by Bůh teprv **po** nějakém přemětu (přemítání) příčin kladných a záporných na něčem se ustanovil. Šš. II. 85. Na tom se v mysli ustanovil. BR. II. 8. a. Na čemž se v Brně ustanoví, to chtí zemanóm pověděti. Půh. II. 549. Vintíř u-vil se v dospělém věku na tom, že zřekne se světa; Jindřich, chtěje válku předejíti, u-vil se na dobývání Míšně. Ddk. II. 102., 276. (Tč.). Sigmund již se také byl se sborem na tom u-vil, že . . .; Není nám známo, ani co císař odpověděti dal, ani na čem se sněm konečně u-vil, že se na tom všichni jednostejně u-li. Pal. Dj. III. 3. 144., 259., V. 1. 412. Na tom se mi mysl ustanovila. Kom. Nemohu se na ničem jistém u. Ros. — V. — **koho, se kam:** do chrámu (postaviti se, přijíti). Na Slov. Baiz. Kristus u-vil jest Petra **mezi** obřezované, t. mezi židy. Hus III. 47. — **co po čem:** kněží po městech. Štelc. — **co nač:** trest na zpronevěření. Ml. — **co s čím.** Potřeby zemské ustanovují se s 1000000 zl., **šp m.** potřeby zemské vyměřují se v summě jednoho milionu zl. nebo: ustanovuji se na 1000000 zl. Šb., Š. a Ž. — **s inft.** Ustanovil jsem tak dlouho zůstati. Bern. Tuť u-vil se posléze císař zanechati obléhání a vyjíti ze Slez; Vratislav u-vil se poslati . . . . Ddk. II. 86., 333.. U-vil tehda do Španěl se podati. Šš. I. 6. — **aby.** Rada ustanovila a nařídila, aby . . . V. U-vil, aby svátosť nejsvětější za lačna se přijímala. Šš. Sk. 239., Troj., Kom. — **že.** Ustanovil jsem u sebe, že ho odeženu. Us. Ustanovil jsem se na tom, že se chci pomstiti. Jel. — **se.** U-li jsme se . . . Arch. II. 285. Vz předcházející. — **se také** = *utišiti se.* V Krkonš. Kb. Nemohla sem se u-viť (= kašel upokojiti). Us. U Žamb. Dbv.

Ustanovitý; *-vit, a, o = ustanovený,* bestimmt. Tkadl. I. 81.

Ustavizňa, ě, f. = *ustanovení.* Na Slov. Šd.

Ustanovovací (zřizovací) list, Anstellungsdekret. J. tr.

Ustanovování, n., die Bestimmung. U. středu, středění, das Centriren. Sp. U. nástupce. Ddk. IV. 2. Vz Ustanovení.

Ustanovovatel, e, m., der Bestimmer, Disponent. Skř.

Ústanovy, pl., f., constitutiones. Sněm. trid. Šd. Vz Ústanova

Ustaný; *-ustán, a, o = obdržený stáním, staný.* U. právo, das Kontumazrecht. Vz *Právo, Stanný.* O u-ném právě, když jiný ku právu žaluje než ten, kdo ručil. NB. Tč. 39. Druhá strana, na které jest právo u-né. Arch. II. 512. Aby každý k vysvědčování půhonů stál, pakliby nestál, aby naň ustané dáno bylo, leč by toho příčina bezelstná byla. Boč. Tov. Též relacie miestopurkrabie práv před ním u-ných vše se v ty knihy menšie zápisné zapisují; Což u-ných práv jest v komoře před králem, ty činiti má jeden z pánóv nebo z vládyk. Vš. Jir. 355.

Ustaralý, alt geworden, abgehärmt. V. Cf. Ustaraný.

Ustarání, n., das Altwerden. — **U.** = *starosť.* V.

Ustaraný; *-án, a, o,* abgehärmt. Majíce ustavičně na mysli obličej rodičů svých u-ný a ustrašený. Km. 1882. 406.

Ustarati koho = *starým učiniti,* alt machen, Jg., *utrápiti,* abhärmen. V. — **co, koho, se čím.** U. se čím, Ros., nouzí a bídou. Us. Srdce strachem u. T. — **se oč,** genug sorgen. Us. Tč.

Ustarčiti, vz Postarčiti. U Opavy. Klš. Na Ostrav. Tč.

Ustárlý, abgealtert. Rk.

Ustárnouti, nul, utí, alt werden. — **čím:** starostmi.

Ustatečniti, il, ěn, ění, *ustatečňovati,* standhaft machen. Šm.

Ustatel, e, m. = *kdo ustál v prodaji,* der Ersteher. Us. Dch.

Ustati, ustanu, al, ání; *ustávati = unaviti se, uhnati se, zemdlíti se, upracovati se,* müde, matt werden, ermüden, erliegen; *přestati* (zřídka), aufhören, Ende machen. Jg. — **abs.** Ustala síla tvá. Jel. Ustala ruka jeho. Br. Všechen jsem ustal. Ros. Koně jejich velmi se unavili a ustali. V. Když ruka ustane, obrátí se na ruby ústa. Us. Bayer. Ustaň! Halt ein! Us. Dch. Úž ustává (už nemůže). Us. Šd. Vece liška: Kde ideš, čbáne, zdalis ustal, milý pane? Hr. rk. 389. Ustaneš, jak v cestě z předku (= z počátku) budeš vyskakovať. Na Ostrav. Tč. Na to pijí, až u-nou (až už nemohou). Us. Šd. Vítr ustal. Us. Šd. Jako jiný člověk lačněl, žízněl, ustával. BR. II. 668. b. Kdyžby některý z nich ustal. Arch. II. 90. Až mysl ustává. Kom. — **v čem:** v pracech; Ďáblové v mučení neustávají. V. U. v tanci, v bolestech, Lom., v boji, Troj., v pobožnosti. Kram. Ustali jsme v práci. Us. Múdrý jazyk hlúpá hlava v zlém mluvení neustává. Mor. Tč. Císař ustal ve svém odporu proti pa-

peži. Ddk. IV. 18. Jmá-li jemu fojt náš ten kuoň, který se u něho zabil, zaplatiti, čili jmá v tej škodě tak ustati. NB. Tč. 269. U. v boji **šp.** prý m.: *čeho, od čeho,* ale mínění toto jest **mylné;** vz předcházející příklady. — **komu.** Šohajku švarny, čemu něořeš? či ci volky ustavuju, či sam němožeš? Sš. P. 517. Koníčky mi ustávajú a sám nemožu. Brt. P. 45. A já sem se uprosil napřed do Grece, neb mi koni velmi ustali. Arch. II. 440. — **kde.** Já jsem se uběhal, **za** ovcama ustal. Kld. Ván. 101. Ustal lid **na** púšti ot hladu a ot žízně. Bj. Pustim-li je lačny v dóm jich, ustanú na cestě. Hus II. 289. Ustali jsme **ve** třech místech. — **čím (proč).** Když včela letěním ustane. Rad. zv. U. seděním, D., horkem, Aesop., prací. Jel. Srdce strachem ustává. Vrat. 137. **Ve** své horlivosti nemohl bojem u. Troj. 254. Krátké slovo umdlelé ženy! nebožka, již během i křikem ustala, bolesť velikú mající pro dceru. Hus II. 98. Ježíš ustav cestou seděl nad studnicí. Výb. — **z čeho:** z cesty. Reš. Ježíš tedy ustav z cesty posadil se na studnici. Sš. J. 63. — **s čím.** Obojí strana s tou válkou ustala. V. Neustával s vychvalováním toho. Dch. — **k čemu.** K tomu člověk ustane. Kram. — **pod čím.** Ustávám od mnoha let pod škodami. V. U. pod břemenem. Troj. — **nad čím.** Nad tím ustávají. Br. — **od čeho**: od chůze. Har. Aby ustal od boje nepřirozeného; U. od oblehání. Ddk. II. 385., 401. Od síly ruky tvé jáz sem ustal v lánie. Ž. wit. 38. 12. (88. 3.). Noby od chůze ustávají. Žal. — **kdy: po** práci. Trip. **V** tento den ustávají všecky obchody. Us. Dch. — **pro koho** = *týrati se, namáhati se.* Na Slov., Bern. On sa pre ňu ustával. Dbš. Sl. pov. I. 171. — **čeho.** O ustaň krvavé té rány. Jg. (Hlas.). — **s inft.** Ustaňme (přestaňme) už jednou bažiti po tom. Ráj. Neustává tvrditi. Dch. Jak ustaneš dary dávat, budeš v nemilosti. Us. Tč. — **na co kde.** Kdož ustane na nohy **na** cestě. Lk.

Ustáti, ustojím, stál, án, ání; *ustávati* = *stáním přemoci, dobyti, obdržeti*, durchs Stehen erwerben, erstehen, erlangen, obsiegen. Wenn der Geklagte nicht erschien, erstand der Kläger das Recht (ustál právo) und der Beklagte wurde in contumaciam verurtheilt; erschien der Kläger nicht, verlor er den Process. Gl. 351. — **koho.** Přece jsme ho ustáli (stáním přemohli; tak dlouho jsme čekali a smlouvali, až slevil). Jg. — **co:** právo, ob contumaciam obsiegen. J. tr. Diel n. polovici dědictvie ustáti. Vš. Jir. 380. — **co na kom:** právo. Ros. Kdyžkoli kdo právo ustojí na kom, bude na jeho dědiny zveden. O. z D. Bude moci toho, na kom jest právo ustál **v** komoře, jedním póhonem k zemskému soudu pohnati. Vš. Jir. 22., 58., 118. Na městech právo ustáno. Pal. Dj. V. 2. 317. Pan Lev právo na něm ustál. Brt. 213. 9. Kdyžkoli kto právo ustojí na kom; Matěj právo na tom ustál; Ustoji-li kto právo na kom o dědictví; Aby ten, ktož dal na sobě právo ustáti. Arch. VI. 500., III. 346., V. 31., IV. 351, V. 498. (Šd.). Tu jsem ten póhon na něm ustál i dal jsem své pomocné; 33 kop 20 gr. ustál **na** Martinu z Drahanovic. Půh. I. 299., II. 164. (I. 360., II. 578. — Tč.). Tu jest dal na sobě jemu dobrovolně ustáti. Půh. II. 421. Kdož na vyhlášení půhonů právo ustojí a potom po soudu, když stanná práva dávají, do šranků nevstoupí, ztratí to právo stanné: Kdož dá na sobě právo stanné ustáti. Nál. — **co čím:** právem (staným právem dosíci) Zříz. Ferd. Když kto koho požene a ten k póhonu nestojí neb neodpovídá aneb požena nestojí neb nežaluje, tu jeden druhého právem ustojí a na něm při svú obdrží. Tov. 54. Ustál jsem právem na panu Jindřichu mój hrad Holubek a což k tomu sluší; Ustál jsem na něm právem zemským jistinu. Půh. II. 11., 275. Vz Staný, Kn. drn. LVI. — **kdy.** Jestližeby kto **po** tom půhoně právo ustál. Vl. zř. 26. — **co na koho, na kom proč.** Ustál na Pražany právo pro vyhubení městečka. V. Jakož na mě ustál. Půh. I. 270. U. právo na koho (právo obdržeti tím, že druhá strana k soudu se nedostaví). Dal. 75. Na kteréž (dědiny) on právo ustál. Arch. III. 346. — Dal. Pro nestání na kom právo u. Vš. — **co, se kde** = *stáním se unaviti*, sich müde stehen; *usaditi se*, sich setzen, abklären. Pivo se **v** sudě již ustálo. Us. Víno se ustálo. Us. Šd. No neboj sa, veď sa ja vrátim, jednak som ta nadarmo ustával i potial'. Dbš. Sl. pov. I. 45. Jed se ustál tobě pod jazykem. Sš. Bs. 200. Tím právem, ježto jsem na něm ustál u semnu. Půh. II. 579. Tu jsem na dřevním semně na něm ustál, že mi měl plniti svój díl 20 hř. Ib. 131. Ktož jest právo ustál **před** purkrabí. Vš. Jir. 28. — **co od koho zač:** za peníze, erstehen, erkaufen. Mor. Tč. — **co čím, na kom jak.** I ustál jsem na něm póhonem **podlé** nálezu zeman; Jakož jest na něm ustál *během zemským* a obdržal listinu. Půh. II. 539., 109. (Tč.). Kateřina své právo ustála podlé práva. NB. Tč. 39. — **komu, na kom čeho.** Ustál jsem na něm škody. Půh. I. 330. Tehdy šli jsú konšeli ku pánu praviec jemu, že jsem jí roku ustál. NB. Tč. 169. Měl ho zastoupiti ku pánům Šlikům i ke dvěma rytířům ve 24000 kopách, kterýchž na něm právem ustáli. Pal. Dj. V. 2. 165. (Šd.).

Ústátka = *ústa*, das Mündchen. Na Slov.

Ustatkovati se v čem s čím kde: v nových šatech, stolziren. Ostrav. Tč.

Ustatý = *ustalý, unavený, vysílený*, erschöpft, müde. Němc. Na Mor. a ve Slez. Mtl., Pk., Brt. Také na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 140. — **U.** = *ustálý*, gesetzt, abgeklärt. U Opav. Klš.

Ústav, u, m., die Anstalt, das Institut. **Ú.** = jakékoliv spořádané zařízení pro nějaký životní účel. S. N. Ú. zaměstnávací (pracovna), vzdělávací, pomatených n. choromyslných (blázinec), zdravotní, pojišťovací, k pojišťování jistin i důchodů (pojišťovna, Versicherungsanstalt), dobročinný (dobročinnosti), Nz., hudební, poštovní (pošta), literarní, Us., soukromý, veřejný, hospodářský, vychovávací (vychovatelna), nadací (Stift), hluchoněmých, kárný osob duchovních, Korrektionsanstalt für Geistliche, J. tr., ban-

Digitized by Google

ková, pozemkový, obecní, zemský, říšský, zástavní, důchodní, státní, pomocný, rozsýlací, chudinský n. chudých (chudobinec), pro zisk, Šp., léčivý n. léčitelný, Heil-, cvičný, Exercier-, ku vzdělávání učitelů a učitelek, učitelský, Lehrer-, Lehrerinenbildungsanstalt, duchovní, Stift, ú. šlechtičen, Damenstift, k zaopatřování n. k obstarávání služeb, Dienstvermittlungs-, Stellenvermittlungsanstalt, ú. peníze opatřující, Geldvermittlungsgeschäft, pospojný a obchodní ú., Verkehrs- n. Handelsinstitut, Dch., karanténový (karanténa), Quarantaineanstalt, Nz lk., úvěrný, Kredit-, výskumný, Untersuchungsstation. Šp. — Ú. *vojenský:* opatřovací, hlavní polní a doplňovací, stavební ředitelství, vojenský zeměpisný ú., vojenský vychovávací u. (nižší, vyšší, školní dělostřelecké setniny, ústavy kadetův n. kadetní, akademie), vojenské ú. vyučovací (vyšší dělostřelecký běh, vyšší ženijní běh, ústřední jezdecká škola, válečná škola, ú. zvěroléčebný). Rf. Ú. zaraziti, zříditi, zaříditi. J. tr., Nz. Ú. spásy; princip, bytosť a podstata ú-vu; Zákon ú-vem byl dočasným a přechodným toliko; Ale ú-vu víry nebylo tehdy, tudy prozatímní ú. jiný zaveden. Sš. II. 33., 35., 39., 41. (Hý.). Na ú. platiti. Šp. Ú-y řecké a římské, vz Vlšk. 47., 48.

Ústava, y, f. — *ustavení, uložení, stav*, die Stellung, Ordnung, Anordnung, der Stand. Nestatečná věcí lidských ú. L. — Bůh dal ústavu (meze) vodám, Gränzen. L. — Ú. — *ustanovení*, die Satzung, Veordnung, der Beschluss. Ú. přísných zákonův. Ráj. — Ú. = *soustava*, das System. Ú. žluční. Krok. — Ú. *těla*, die Konstitution des Körpers. Plk. — Ú. = *zřízení obecné*. Ú. = způsoba n. forma vlády či upravení a rozdělení svrchované moci ve státě; v užším smyslu = repraesentativní způsoba vlády, kde národ anebo aspoň některé třídy jeho mají účastenství ve svrchované moci; v tomto případě jest protivou neobmezené jednovlády (monarchie). Vz S. N. Die Konstitution, Verfassung. Zvrácení ú-vy. Morava tehdáž neměla vlastní ú-vy, tedy také žádného sněmu. Ddk. III. 227. Ú. župní n. hradová. Pal. Dj. I. 2. 239. Ú. církevní. Vz S. N., XI. 255. Ú-vu uskutečniti. Sš. I. 46. Ú. státní. Pal. Ú. zemská. Cís. diplom ze dne 20. října 1860., Pr. Vz Únorovka. Ú-vu státu dáti. J. tr. Vz více v S. N. Ú. v Čechách, vz S. N. II. díl, str. 315. B. X. XIV. (Článek: Čechy). — Ú. = *stavení*, ein Komplex von Gebäuden; také = *veliké, pěkné stavení*. Na vých. Moravě. Vck. Tam muselo být ú-vy velice moc. Na Zlínsku. Brt.

Ústaváctví, n., das verfassungstreue Wesen. Us. Tč.

Ústaváctvo, a, n., die Verfassungstreuen. Us. Tč.

Ustavač, e, m., der Ermüdete.

Ustavačka, y, f., die Ermüdete. — U. = *práce*, die Mühe. Slov. Koll.

Ústavák, a, m. (s příhanou), der Verfassungstreue, Verfassungsmeier. Dch., Tč.

Ustávání, n. = *ustání*. Br., Ž. wit. 141. 4. — U. = *snažnost, namáhání, práce*, die Mühe, Bemühung. Na Slov. Bern., Němc. VII. 38., 118. —

Ustávati, vz Ustati, Ustáti.

Ustaveně, auf bestimmte Art und Weise. Ps. ms.

Ustavení, n. = *vystavění*, die Erbauung. U. města, Troj., domu. Us. Od u. světa. Troj. Poďte požehnaní otce mého, vládněte královstvím vám připraveným od ustavenie světa: A bývá patronem t. j. podacím člověk pro trojí věc t. pro dno, pro ustavenie a pro nadání: pro dno, že je dal, aby byl kostel na něm ustaven, pro u., že jej ustavil a pro nadání almužny, aby jí kněz živ byl. Hus I. 140., 450. (II. 269.). — U. = *stroj, machina*, die Maschine. Troj. — U. = *ustanovení*, die Bestimmung, Anordnung. St. skl. Když duše ku pomstě jest vedena, všechno u. mysli v ní bývá rozptýleno. Hus II. 312. — U. = *zřízení, nařízení*, die Satzung, Anordnung. Aqu. Toť jest boží u. Hr. rk. 415. a 9. V úřadích nemilostivě groše dobývati mimo staré u. O. z D. Také kdoby chtěl v této zemi v tuto jednotu a u. k nám vstúpiti. Tov. 5. Ustanoveno je dobrým úmyslem, aby súdce držal se práva svým súdem, ne po svém úmyslu jda, ale po u. práv. Často se zdá některého duchovního práva u. tomu, kdož se na rozličný běh lidský nerozmyslí, by zlé bylo. Hš. exc. Přiznávaje sie, že v tej jednotě a u. podlé nás stojí. Arch. I. 254. U. večeře. BR. II. 137. Avšakť mají psáno v svých u-niech, že někteří ostatky vystavují na prodej; Kteříž obierají sě s lidskými u-niemi nechajiec zákona božieho; Kteříž vážie viece u. své nežli božie; Proměňujíce božie u.; Proč vy přestupujete přikázánie božie pro svá u.?; Též také páni světští mstie velmě pro přestúpenie svých ú.; Mnoho jest u., aby kněžie s ženami neobcovali; U. obětní; Kdež Kristus není založenie, nižádné dobré věci nenie u. Hus I. 80., 87., 110., 149., 277., II. 342., III. 236. (I. 235., 240., 353., 373., 443., II. 10., 36., 53., 104., 173., III. 81., 132. — Tč.). — Dal. 49. — U. = *zákon*, das Gesetz, die Verordnung. Císař učiní u., kdožby . . . Dal k. 28. U. *koho* = *ustanovení*, die Anstellung. D. U. výboru, die Konstituirung des Ausschusses. Dch. — U. = *zastavení, upevnění, základ*, die Feststellung. To jest na nejistém u. Sych. — U. *události*, Erhebung des Thatbestandes. Trest. zák. — U. = *ustání, unavení*, die Ermüdung. Pont. o stát. — U. = *poslední vůle*, das Testament. Ž. wit. 43. 18. a j.

Ustavění, n., die Erbauung.

Ustavenství, n., konstitutionelles Wesen. Dch.

Ustavený; *-en, a, o*, eingerichtet, verordnet, bestimmt, eingesetzt, bestehend. A to velé práva u-ná; Poslušenstvie kněžské jest poslušenstvie vedlé nalezení kněžských bez písma zjevného u-né. Hus I. 450. 192. — **čemu**. V miestě modlitbě a svatému učení u-ném. Hus II. 29. — **k čemu.** Bez chrámu k modlení u-ného věrní modlitebníci budú se modliti; Ač dobré jest manželství k plodu u-né, avšak mnozí skrze ně ne plodu, ale žádosti tělesné plodí; Kostel jest

dóm modlitebný t. j. k modlení u-ný a posvěcený. Hus I. 305., II. 254, 417. — **nač.** Jest na to ustaven. L. Ap.

Ustavěný; *-ěn, a, o,* vz Ustaviti. Patnáct dobře u-ných dvorů Břez. 183. — **kde.** Města u-ná **v** rovni. BO. Ten duom mlynný **u zdi podlé** mlýnu od nás u-ný. 1447. (Tč. exc.).

Ustavěti, vz Ustaviti.

Ustavičenství = *ustavičnosť, stálosť,* stabilitas, die Beständigkeit, Standhaftigkeit. Výb. I. 595., Ctib., Leg., Ž. wit. 103. 5., M., BO. Kristus jim přidává toho nápoje umĕnie a moci u-stvie, aby to majíce jiným podávali Hus III. 83.

Ustavičně = *stále, vytrvale,* standhaft, beständig. Aby u. přísahaje neupadl v křivú přísahu. Hus I. 98. — **U.** = *nepřetrženě, pořád, neustale,* immer, stäts, unaufhörlich, immerwährend, ununterbrochen. U. nemocný; u. přemýšleti, čísti, setrvati, se s něčím obírati, na něco mysliti, jednu píseň zpívati, plakati. V. Zlí duchové u. v něm přebývají; U. čísti; U. v ctnostech se obierá; Svatí u. v něm se radují; Aby zrcadlo sv. písma vždy před svú myslí u. položil. Hus II. 104., II. 331., III. 102., 106., 179. (Tč.).

Ustavičnosť, i, f. = *stálosť, vytrvalosť, stálá mysl,* die Beständigkeit, Standhaftigkeit. U. v pracování slúží k statku rozmnožení. Na Ostrav. Tč. U. v dobré práci všecko dobré plodí. Us. Tč. U. malićkú věc na velkú vyvádzá (vyvádí). Na Slov. Tč. Jako země má stálosť pevnú, že stojí, jak ji Bóh přikázal: též země našeho srdce má mieti viery u.; Slyšeli sme, že velikú vieru ženy, trpělivosť, u. a pokoru chválí; U. v dobrém skutku; David, když jest bojoval s Filistiny, nikdy před nimi neběhal, ale vždycky je přemohl svú u-stí. Hus II. 76., 96., 360., III. 185. V. — **U.** = *dlouhé trvání,* beständige Fortdauer, Stätigkeit, Permanenz, Kontinuität. V. U. odjímá divení. Jel. Udržovati něco v u-sti. Us. Dch. Ani protivné věci zamucujte, tak abychom my, jenž sme v u-sti viery ustaveni, věcmi tohoto světa neustavičnými hnuti nebyli. Hus II. 18. (Báti se má) pádu od u-sti. Hus III. 229. (Tč.). — **U.** = *povaha,* die Anlage, der Charakter. O dvojí u-sti srdce (zlé a dobré). Boč.

Ustavičný; *-vičen, čna, o* = *stalý, nevrtkavý, pevný, pilný,* beständig, standhaft, beharrlich, emsig. V. A že byla u-čná. pokorná ... jest uslyšána Hus II. 96. Učitel u. Jel. U. jest vždycky při díle svém. Br. — **v čem.** A král poče v tom ustavičen býti. St. skl. U. u vieře. Kat. 1164., Hus III. 13. U. v božie pravdě. Hus III. 290. — Tkad. — **na čem.** Na modlitbě ať jest kněz u. Art. pod oboj. Já jsem byl u-čen na svém umě. BO. Též tobě na dobré přijde, budeš-li u-čný na boží službě. Hus III. 185. — **U.** = *trvající, stálý,* immerwährend, beständig, unablässig, unaufhörlich, unausgesetzt, stät. U-čnými daněmi sse krev z žil poddaných; Největší moudrosť jest u. paměť na smrť; Muka u.; U. péče a starosť, zívání, spaní. V. U. zimnice; V u-ném kolotání býti. Kom. Majíce u-ou péči o poddané. Zr. F. I. A. X. U. píška, D., zpomínání, Troj., bolení zubů. Berg. Jednota u-ného se klanění, Verein der ewigen Anbetung. Dch. U. oběh, kontinuirliche Cirkulation. Us. Šp. Tantalus věčitý hlad a u-čnú žížeň mal (měl). Na Slov. Tč. Malú prací u-ná úzkosť se odhání, když se krejcar za krejcarem do tvé kapsy vhání. Na Mor. Tč. V kraji při Odře mohl sobě způsobiti u-čnou stráž proti Polsku. Ddk II. 353. Nehodlám s bratrem míti u-čných různic. 16. 425. (Tč.). Ostavičná (= ustavičná) a nezpozdilá služba naše napřeď, páni milí. NB. Tč. 208. Pro naše u-čná sem i tam jezdění této povinnosti sem pominul Žer. r. 1592. (Antikrist chce), aby jeho zákon byl u-čný a zákon boží aby pominul. Hus III. 308. Neustavičen jako vietr. BO.

Ustavičství, ustavičstvo, a, n., *ustavičenství* = *stálosť, vytrvalosť,* die Beharrlichkeit, Beständigkeit, Ausdauer, Charakterfestigkeit. Hr. rk. 129., Kat. 304., 897., 1558. Ukazuje její ustavičstvo v boží službě; I ty duše mají svú krásu: múdrosť, u., dobrotu neb kteréžkoli šlechetnosti. Hš. exc. Střez se neustavičstva. Št.

Ustavitel, e, m., der Er-, Aufbauer. Lact. — **U.** *zákona,* der Gesetzgeber. Jg. exc.

Ustaviti, ustav, il, en, ení; **ustavěti**, ustavěj, ěl, ěn, ění; *ustavovati.* Vz Ustanoviti. **U.** = *postaviti,* auf-, hinstellen, hin-, aufsetzen, aufrichten, in Ordnung stellen; *z něčeho zbudovati, učiniti, stavení postaviti,* auf-, erbauen, bauen; *založiti, postaviti,* gründen, begründen, stellen: *úřad někomu dáti, úředníkem jmenovati,* anstellen, einsetzen, ernennen, machen; *ustanoviti, určiti, ústavu učiniti,* verordnen, festsetzen, verschreiben, beschliessen, verfügen, Beschlüsse, Gesetze, Verordnungen geben; **se** = *zastaviti se,* stehen bleiben, seinen Lauf hemmen; *upevniti, zpevniti se,* sich befestigen; *zůstati, ustrnouti na čem,* sich fest vornehmen, wobei bleiben. Jg. — O rozdílu *ustaviti* a *ustavěti* vz *Staviti* a *Stavěti.* — **co, koho:** most, poručníka, V., den, Rkk., město, kostel, Dal., Hus I. 458., 468., hrad, Jel., chrám. Troj. A já budu žena tvá, až necháš u. Jerusalem z kamora. Brt. P. 56. Toho poručenstvie svého ustavila jest mocné poručníky. Arch. IV. 370. Libuše tvrz Libici u-věla. V. Zámek Karlstein u-věl. Kn. A protož sv. církev ten čas advent u-vila jest. Pass. 1. Dal jemu penize, aby Jerusalem zasě ustavil, jenž jest byl vypálen; Bóh jazyk s řeči u-vil jest jako úředníka a slova jako posla rozumu; Zákonníci, jenž ustavují svá ustavenie a pilnějie je drží než božie přikázánie; Toho nepřijal a jiného hodného u-vil; Papež Jan dvamecítmý najprve puožitky u-vil obrokuov; Kdož chce duchovní dóm u., musí rozumem hlúboko kopati. Hus I. 132., 225., 289., 468., 447., II. 419. (Tč.). — **co komu:** hrob (vystavěti). Us. Špitál chudým u. Lom. Ustavěj sobě dům. Br., Ros. Mým synóm sem to miesto u-vil. Hr. rk. 73. Šalamoun u-věl jemu (Bohu) dům. Sš. Sk. 86. U-viti si vlasť. Dal. 6. U-vite ima (jim) nový nález. LS. v. 67. Čas božie službě u.; U-viti chrám Bohu. U-vil sem sobě zpěváky; Práva sobě ustavujíc mój lid jste mútili a zákon mój jste zavrhli pro svá ustavenie; U-vil svým věr-

ným hody. Hus I. 129., 274., 282., III. 193., 267. (Tč.). — **koho, co čím**: čěšníkem, pánem, dědicem. Troj. Psaním u-vil a vyzdvihl tu památku. Br. Smyslem se u ví dóm a múdrostí bude utvrzen. Ustavena jsta dva z starších súdciema. BO. U-vili jeho králem. Bj., Št. Odpúští snímánie v manželstvie tiem řádem, kterýmž pán Bóh u-vil. Hus III. 197. — **co, se kde**. Ustavil hrad **na** vysoké hoře. Dal. To jest na nejistém ustaveno. Sych. Ustavuji se (zastavuji se) na cestě nedobré. Ps. Grošuov, které jsme sobě **v** našem městě u-vili, založili a zarazili. Arch. I. 206. Sobě mlýn u-vili v Hrdibořicích sobě **ku** polepšení a mně k škodě. Půh. II. 538. U-vil službu popovú každého v svej třídě; U-vila modlu v luzě (lucus). BO. U-věl si hrad v lesích na vrchu vysokém. Pal. Dj. III. 3. 255. Čtyři jsou úředníci od tebe **v** zemském řádu u-ní. O. z D. Ten 20 kostelů v zemi české ustavěl. Bls. 3. I u-vil to v Jakubově kázání. Ž. wit. 104. 10. Dal u-věti lázeň novou na gruntech svých. Dač. I. 314. Potom u-veny bývají v kostele dvénasob netoliko koruny, ale kola osázená lampami; Pán Buoh u-vil v zákoně svém, aby přestupník zákona umřel; Psi němí, prelati porušení, jenž nemohú štěkati, a vepři nečistí, jiné jenž kálejí a hovadné jsú živi, v kostele sú u-veni; Kdo u-vil na Kristovi dóm, ten jest pokorný; Mnozí klamají sě mnějíce, by dóm duchovní na Kristovi u-vili *věrú, nadějí a láskú*, ano jim ďábel smrtelným hřiechem všecko stavenie již obořil. Hus. I. 79., 206., 301., II. 422. (Tč.). **Pod** tvým poslušenstviem všecky věci u-vil; U-vi kniežata bojovná **u** vojště (princeps bellatorum). BO. Veliká jest dále mezi námi a vámi u-vena. ZN. Pan Bohuše jest srub u-vil v Zbraslavicích. Arch. IV. 315. — **se na čem jak** (*zůstati, ustrnouti na čem*). Na něčem **v** jistotě se u. aneb ustrnouti. V. Již jsme se na tom ustavili, abychom . . . Br. Neustaviti se na čem = *pochybovati*. V. U. něco na křivotách. Chč. 448. — **koho, se v čem**. Se v doufání. Br. V naději jsi mie ustavil. Ps. ms. V srdci pevně se u. (na něčem přestati). Bib. Někoho u víře u. (postaviti), Pešin, u veliké moci. Troj. Ďábel docela v odvratu od Boha se ustavil. Sš. J. 752. Apoštoly v chudobě u-vil. Chč. 306. Věřící a kající v naději věčného života ustavuje. BR. II. 733. **Podlé** toho se v dověrnosti o vyslyšení modliteb svých ustavujeme. BR. II. 28. a. — **co, koho zač**. Někoho za správce, Br.; něco za právo. Ms. pr. kut. Za zákon ustavil, aby . . . Us. Blud za zákon sobě u-vili. Hus I. 87. Cožkolivěk člověk najviece miluje, to za boha sobě ustavuje. Hus I. 65. U. něco za zákon. GR. — **koho k čemu.** Skrze úředníky k tomu ustanovené. Br. Někoho k hlídání zahrad u. Us. Nečiň jiného v kostele než to, k čemu kostel jest ustanoven; A král k jejie chvále u-vil zpěváky. Hus I. 302., III. 81. (Tč.). — **koho nad kým**. Tys mne ustavil za krále nad lidem. Br. Ustav nad námi krále. Bj. Lid, nade nímž jsem tě králem u-vil. BO. Nad ním tvrdý hrad u-vil. Dal. 31. Krále nad sebou u. Chč. 443. Soud nad ním u-vil. Ddk. II. 303. Zavede tě pán i krále, kteréhož u-víš nad sebú, v lid, jehož neznáš ty i otcové tvoji; Kto mne u-vil súdcí nad vámi; A z sluh mých mnohé u-vil sem nad branami, aby nižádný nevnesl břemene v deň sváteční; Že v malých věcech byl si věrný, nad mnohé u-vím tebe. Hus I. 56., 405., 132., III. 159. (Tč.). — Ben. — **co kam**. A ten východ znamenaje, ktož jest čtenie v mšál u-vil, položil jest: Vyšed Ježíš jdieše přes Jericho. Hus II. 408. Někdy lidé nevinného pred súd ustavujú. Na Slov. Tč. Jako sa ustavím pred neho, keď nemám pri sebe nic dobrého. Slov. Tč. Prosi (= prosila) na popravu ustaviti pravdu. Vz Poprava, Pravda. (Tento verš lze všelijak vyložiti. Buď béře se slovo *pravda* ve významu *právo* a slovo *poprava* ve významu původním a pak se vyloží verš: na popravu ustaviti právo; buď se béře slovo *pravda* ve smyslu *sporná věc, sporné právo*, jak Jir. to učinil v Mus. 1878. 11.—13., a *poprava* ve smyslu *soud* a pak se vyloží: k rozsouzení poručiti právo sporné. Anebo hledíce ke konstrukcím: na klášter schována, jest vězněm na Zelenou horu (Arch. I. 230.), robotovati na hrad Holubek (Půh. III. 49.), na roh stola sedí (Sš. P. 146.) atd. mohlo by se vyložiti: na soud vznésti věc spornou (n. spor, n. při). Vz více v Bdl. Obr. 2. str. 84.). — **co jak**. U. pravdu **po** zákonu. Krok. Ty podlé múdrosti božie ustav súdcie i kmety. BO. Cierkev sv. **na** Kristu jest vzdělána a ustavena. Hus III. 74. Jsa ustaven *moci* od ciesaře přikáže sluhám a oni ihned činie, co káže. Hus. II. 46. (Tč.). — **o čem**. O kterémžto věci usúdili jsme neb ustavili sme. Hus III. 194. — **co po kom**. Jakož jest pán Kristus přikázal a jeho apoštolé a po nich sv. otcové ustavili. Pal. Dj. III. 1. 362. Aby u-vil po sobě náměstka. Hus I. 460. — **co proti čemu**. Aby lépe se zpravil a bludu proti písmu sv. neustavoval. Hus III. 252. — **co proč**. Biskupy ustavuje pro (= za) peníze (= bera peníze); (Obrazové) jsú lidu pro naučení a pro památku u-veni; Manželstvie u-veno jest prvé pro plod. Hus I. 405., 76., II. 37. (Tč.). Zedníci, zedníci, vy ste chasa čilá, vy ste u-vili chrám Páně pro Ježíše Krista. Sš. P. 548. **Na** památku vykoupení lidského pokolení svátosť těla krve své ustavoval. BR. II. 120. a. — **s dvěma akkus**. Ať je u-vím vám kniežata (= za kniežata). BO. Jeho pána (= za pána, pánem) ráje i světa u-vil. GR. A je obrance naše i našeho zbroje u-vil. Arch. I. 147. — **aby**. Ustavuje jim, aby ten den slavili. Br. Duchovní u-vili jsú sobě, aby nižádný neslul svatokupec jedné ač . . .; U-vila cierkev sv., abychom se dnešnieho dne . . .; Já u-vil sem vás, aby šli a užitek přinesli. Hus I. 471., II. 4., 65. (393., III. 235., 249., 286.). — **s inft**. Pročby byl slovensky boží službu zpívati ustavil. Živ. svat. 1495. — **adv**. Vtipně co u. Troj.

Ustavně = *pořád, bez přestání, vždy, ustavičně, stále*, beständig, immerfort. Ú. na koni jezditi, V., kvíliti a plakati, se mútiti, Troj., se hněvati. Br. Řeky ú. mezi břehy svými běžící. Kom. V zemi české má ú

Digitized by Google

býti. V. (Tito rádcové) ú. při něm byli: Bylať jeho žádosť, aby při králi Ludvíkovi v radách ú bývali dva radové císařovi. Pal. Dj. V. 1. 195, V. 2. 318. Ú. bojovati. Troj. 325. Ú. se na vás hněval. BR. II. 367. b. Protož ú. plakáše. Hr. rk. 87. Tak aby smrť boží ú. byla zvěstována. Arch. III. 204. Na svých kázáních ú. proti němu obce pozdvihoval. V. Ne ú., avšak často; Ktož sú ú. nepokojni při světských věcech a při tělesných. St. Brána ú. zamčená. Hmn. 1418.

Ústavní, konstitutionell, Verfassungs-. J. tr. Ú. moc. J. tr. Ú. listina (konstituční charta), Balbi.; ú. zákon, Šm., právo, vz Právo. Nahlédnouti v nejstarší ú. poměry těchto zemí. Ddk. IV. 220. Vz Ústava.

Ústavnosť, i, f = *nepřetržitosť, ustavičnosť, stálosť, trvalosť,* die Beständigkeit, Beharrlichkeit. Ta rána pro ú. hýbánie plic nemož býti zacelena. Ras. — Mést. bož. — **Ú.,** die Verfassungsmässigkeit, der Konstitutionalismus. Us. Dch.

Ústavný = *ustavičný, stálý, pořád trvající,* beständig, anhaltend. Kat. 3418., 3490., V. Ú. slzy, zpominánie, Troj., neduh, zimnice, Ja., mysl, prosby, sedulae preces. Hmn. 1418. Hnutí vnitř má vždy ú-né v sobě člověk, jakož srdce má vždy svój běh bez přestání. Hš. exc. Vida jej v ústavnej viře. Hr. rk. 13. Ú. láska. NB. Synové toho světa sú v ú-vném světském trku. St. Ú. tma, mysl, Smil v. 1591., 1626. Ú-vnou myslí přikázánie božská rozjímá a pamatuje. Hus III. 84. (71.). Ú. vpády. Šf. — **Ú.** = *bedlivý, přičinlivý,* sedulus. Milosť ú-né ženy rozkochá (oblectabit) svého muže a jeho kosti roztuční. BO. — **Ú.,** verfassungsmässig. Us. Vz Ústavní.

Ústavoborný, verfassungsfeindlich. Rk.

Ústavodací = *ústavodárný.*

Ústavodárce, e, m., der Gesetzgeber. Šm.

Ústavodárný sněm, gesetzgebender konstituirender Landtag. Vz Sněm v S. N.

Ústavodávce, e, m. = *zákonodárce,* Gesetzgeber. m. L.

Ustavovací, Anstellungs-, Ernennungs-. U. list. Anstellungsdekret, dekret, právo, Ernennungsrecht. J. tr.

Ustavovati, vz Ustaviti.

Ústavověda, y, f., die Reichsverfassungslehre. Šd.

Ústavověrec, rce, m. = *ústavák.*

Ústavověrný, verfassungstreu. Rk.

Ústavový, Instituts-. Ú. správa, die Institutsverwaltung. J. tr.

Ústečka, ček, pl., n., Mündchen, n., vz Ústa. Má malinká ú. Us. Šd.

Ústeh, u, m., der Seitenstich. Šm.

Ústěh, u, m., die Verbannung. Stf.

Ustěhati, vz Ustihnouti.

Ustehkovati, fertig steppen. Ros.

Ustejdlý = *stydlavý,* schamhaft, sittsam. Ta není u-dlá. U Chocerad. Vk.

Ustejniti, il, én, ění; *ustejňovati* (assimilovati), gleich machen. — **co.** Rk. — **se.** Povětří se u-lo, hält an. Us. Tč.

Ustejnotiti, il, cen, ení = *ustejniti.* — **se s kým v čem,** sich vereinen. Us. Tč.

Ustélač, e, m., der Aufbetter. Bern.

Ustélačka, y, f., die Aufbetterin.

Ustélání, n., das Aufbetten.

Ustélaný; *-án, a, o,* aufgebettet.

Ustélatel, e, m. = *ustélač.*

Ustélati, vz *Ustlati.*

Ustelu, vz Ustlati.

Ustenati se nad čím, sich satt seufzen. Us. Tč.

Ustenografovati, stenographiren. — **co.** Us. Tč.

Usterka, y, f., usteria. Rostl. I. 250. a.

Ustesknouti si, sknul a skl, uti. Často se přihází, že člověk . . . usteskna sobě, v duchu rozsívati přestává. Sš. II. 67. (Hý.).

Ustešník, a, m., Usteschnik, samota u Lanškrouna.

Ustěžovati si nad kým, satt klagen. Ona si nám nad svým mužem dost ustěžovala. Mor. Tč.

Ústí, n. = *ústa, otevřenosť, průduch, východ, výtok,* die Oeffnung, Mündung, der Ausgang. Ú. hlavně (přední otvor), die Mündung. Šp. Ú. píšťaly. Vz KP. II. 309. Ú. šachty, štoly (začátek její na dni), die Mündung, das Mundloch, das Schachtloch, Stollenmundloch. Hř. 96., Vys. Ú. jámové, der Tagkranz. Bc. Ta továrna leží při ú. několika cest. Dch. — **Ú.,** rictus, hořejší prostrannosť mezi lupeny buď prostými buď srostlými. Rostl. I. 66. b. — **Ú.** *řeky do moře n. potoku do řeky,* die Mündung, der Ausfluss. Ú. řeky Moravy do Dunaje blíže Děvína. Ddk. IV. 127. V pořičích a to ve směru od ústí k zřídlu. Ib. 130. Ú. pramene, der Quellenmund. Ú. řeky deltové (rozdělené v ramena), otevřené (je-li široké). Tl. Vz Řeka. — **Ú.** *nad Labem,* Aussig. Vz Tf. 9, 87., 95., 103., 107., 109., 197., S. N. — **Ú.** *nad Lužnicí* n. Ú. *Sezimovo* u Tábora. Tf. 286. Vz S. N. — **Ú.** *nad Orlicí,* Wildenschwert, mě. v Čechách. Vz S. N. — **Ú.,** ves a) u Vsetína, b) u Adamova na Mor. Vck., Tč. - *Ústský* měšťan. — *Úšťan,* a, m.

Ustíbati co kam, hineinstecken. — **se čeho kam,** sich mit dem Hineinstecken abmüden, genugsam hineinstecken. Na Ostrav. Tč.

Ústice, e, f. = *číše, miska,* der Pokal, die Schüssel. Vký.

Ústička, vz Ústečka.

Ústičkatý, ostiolatus, bemundet, *ústičkem opatřený,* ku př. plody bradavnic. Rst. 511.

Ústičko, a, n. = otvor malý tečkovitý na čechalce lehatek rozdílných lišejníků, ostiolum, die Mündung. Rst. 511. VZ Ústí, Ústičkatý, Ústečko.

Ustihnouti, hnul a hl, ut, utí *a* žen, ení; *ustihati* = *postihnouti, dohoniti,* einholen. — **koho kde.** A třetí den ustihal jej na tom mesté. Hus III. 43 U-hl sem ho v hráchu. Us. Tč. — **co čím.** Nikdy tej věci neváhal, jenž nemož rozumem lidským ustižena býti. GR. — **co, koho,** apprehendere. BO.

Ústilka, y, f., die Streu zum Aufbetten. Na Ostrav. Tč.

Ustín, a, m., ves u Olomouce. Tč.

Ustínati = *pozutínati,* nach einander abhauen. — **co komu:** hlavu. Šd. = **se čeho,** genugsam abhauen. Tč.

Digitized by Google

Ustíniti, il, ěn, ční, *ustiňovati*, beschatten. — **co čím.** Us. Tč.

Ustírati, ganz abwischen. — **co odkud čím:** hadrem **se** stolu. Us. Tč. Vz Ustříti.

Ustiskati; *ustisknouti*, sknul a skl, ut, utí, zusammendrücken. — **čím.** Když si stěžuje, ramenama ustiskuje. Na Ostrav. Tč. — **co.** Us. Tč — **se čeho:** peněz, knicken. Us. Tč.

Ustiskavý, geizig, knickerisch. Na Ostrav.

Ústiti, u. se, münden, **šp.** m.: *téci, vtékati, vpadati, jíti, běžeti, vbíhati do něčeho.* Brs. 2. vyd. 250.

Ústka, ústek, pl., n., das Mündchen, vz Ústa. V. — **Ú.**, = *hubička*, der Kuss. Na Mor. MM.

Ustlání, n. U slamou, die Streu. Us. U. postele, das Aufbetten. V. Na své u. si lehnouti (svou postel míti). Sm. Šel právinko na u. (= spat). V Kunv. Msk.

Ustlaný; *-án, a, o,* gestreut, aufgebettet. U. postel. Us. U. sláma, Stroh (Streu) zum Schlafen. Postel máš u-nú, lehni, odpočiň si. Sš. P. 507. Mám já postelku u nú Sš P. 55. Do pěkné u-né postele se položiti. Us. — **čím:** lůže peřinami u. V. Cesta lupením u. Us.

Ustlati, ustelí, u-lu, ustel, -la (ouc), al, án, ání; *ustélati (ustílati, ustýlati), ustlávati, ustélávati = stláním pokryti,* streuen, hinstreuen, hinbreiten; *postel upraviti,* das Bett machen, aufbetten. — **abs.** Již tam ustlala? Jest již ustláno? Ros. — **co:** postel, lůže. V. Br. — **co čím.** Vítr cestu lupením ustlal. Jg. Lůže peřinami. V. Já ti ustlala bílou peřinou; Aby mi ustlala peřinkama. Er. P 230., 141. — **co komu.** Pěkně jim ustlali. Us. Šd. Není-li ti dobře ustláno, špatně ležeti budeš. Us. Tč. Padej s nebe, padej mrazný sněhu, ustel smrtné lože přírodě. Sš. Br. 192. A přijdi ti v neděľu, lůžečko ti ustělu; Kam jim ustelem? Jankovi na lavicu. Sš. P. 195., 708. (Tč.). Tak své skutky Kristus ukazuje, aby nám cestu k následování ustlal. Hus II. 148. U. **si,** vz Opilý. Jak sobě kdo ustele, tak lehne (vz Mládí); Jak si usteleš, tak si lehneš; Jak kdo si postílá, tak spí. Č. Jak sobě usteleš, tak toho požívati budeš. D. Budu si rosičkou ustýlati, mlžičkou přikrývati. Č. — **co pro koho:** postel nevěstě, pro nevěstu i pro hosta u. — **co v čem, kde.** Ve tmě usteli lože své Br. U. někomu **v** komoře, v zadním pokoji. U. někomu v návi bydlo. Alx. Máte-li nás rádi, ustelte nám lože v tej novej komoře. Sš. P. 155. — **co komu z čeho:** Dceruška je v komoře, sčele (stele) tam bílé lože. Z čeho by ho ustlala? S sebú peřin nevzala; Stel mi milá, stel mi bílé lože, ustel mi ho z té červené růže. Sš P. 85., 185. (Tč.). — **co, čeho kam.** A ty mně usteleš podušenku **pod** bok. Sš. P. 508. U. slámy pod krávy, **na** zem. Us. Tč. — **jak.** Ten má teď špatně ustláno, der ist jetzt schlecht gebettet. Us. Dch. Měkce si u. Us. Dch. Zle si ustlali. Hus II. 245. Chtějí sobě bez pochyby bezpečné u. Žer. 327.

Ustme = *ústně.* Na Slov. Bern.

Ustmívati se, dämmern. Nyní se brzo ustmívá. Us. Tč.

Ústmívka, ustmívka, y, f., die Abenddämmerung. Přijď k nám na u-ku. Na Ostrav. Tč.

Ústmý = *ústní.* Na Slov. Bern.

Ústna, y, f. = *pysk,* die Lippe. Ú. hořejší, dolejší Nz.

Ústně, mündlich. Ú. učiti, V., něco oznámiti. Us. Ú. podané učení. Apol., podání, die Tradition. Proti tomu člověku, kterýž ú. znal, odpíral jest tak, že toho jest nemluvil. NB. Tč 77. Mohou-li stvrditi ústně, čehož písemně byli jim donesli; Opat darování, předchůdci jeho toliko ústně učiněné, dává sobě nyní písemně stvrditi; Aby s ním ú. vyřídil věc; Ú. učiněnou připověď nyní také písemně opakoval. Ddk. il. 237., 403., III. 137., IV. 198. (Tč). Ú. mu to poručil. Bart. Vy sami víte, jak jsem je nejednou i ústně i skrze vás napomínal, aby ... Žer. 315. Bych mohl s ním ú. o to rozmlouvati. Arch. III. 374.

Ústně, ě, f., languor, zastr. Rozk.

Ústnec, stence, m., rodor (vestis), zastr. Rozk.

Ústní = *úst se týkající,* Mund-. Ú. lékař, kuchař, víno, D., otvor, Šp, dutina (Mundhöhle), štěrbina (-spalte), zrcadlo (-spiegel), kouty (-winkel), Nz. lk., šrámek, -närbchen, Nz., housličky (drnkačka), Kom., kůstky. Krok. — **Ú.** = *co ústy se děje,* mündlich. Ú. prosba, pořízení, kšaft, modlitba, V., svědomí (svědectví). Zříz. Ferd. Ú. pře líčení, das mündliche Verfahren, J. tr., zvuk, der Mundlaut, Nz. lk., dání hlasu, die mündliche Stimmgabe, Šp., přednášení, mündl. Vortrag, Deklamation, podání (vz Ústně). Šd. Vypraviti ústní poštu (posla, aby ústně něco vyřídil). Dvrs. A připojeno ústní osvědčení poslův; Smlouvu tuto stvrdili rukou dáním a slibem ú-ním. Pal. Dj. III. 3. 76., IV. 1. 190. A na to sem zase odepsal, aby někoho ú-ho ke mně poslali, toho se nestalo; Chtíc někoho ú-ho k tobě poslati, ježtoť tě těch věcí zpraví; Žádný ú-ho svědomie dávati nemá před soudem zemským. Arch. III. 372., 376., V. 19 (Šd.). — **Ú.** = *ne skutečný,* Maul-, blos mit dem Munde, nicht wirklich. Ú. víra, D., křesťan. — **Ú.** věnec = *obruba jámová,* der Tagkranz. Vz Ústí. Bc.

Ústnosť, i, f., die Mündlichkeit.

Ústo, a, n. Ú. sopky, die Oeffnung des Kraters. Dch. — *Ústo* os, stoma, die Mündung, hořejní otvor ústroje dutého otevřeného n. částky duté a otevřené ku př. na korunách. Rst. 189., 511, Nz. — **Ú.**, der Mund. Považ, jakou důstojnosť má ú. tvoje! Považ, jaké hostiny ústo tvoje účastno bývá. Sš. II. 124. (Hý.). — Obyč. jenom ve frasi: s ústo. Sousta chleba nemá (s ústa chleba). Zlob. Vz Ústa.

Ústohal, a, m., osob. jm. Šd.

Ústohled, u, m., das Stomatoskop. Dch.

Ustojím, vz *Ustáti.*

Ustojiny, pl., f., der Bodensatz. L.

Ustoliti, il, en, ení; *ustolovati = za stůl posaditi,* zum Tisch setzen. — **koho.** U-lí je (služebníky věrné); Pán sluhy ustoluje. Sš. L. 127. — **koho k čemu.** U-lí je k hostině. Sš. L. 127. — **se** = *za stůl sednouti, k stolu přisednouti,* zu Tische gehen, tafeln.

Digitized by Google

Hý. A vešed do domu farisea ustolil se. Sš. L. 81. — **kde.** Příteli, ustol se **na** posledním místě; Tam (**v** domě) u-lil se Pán. Sš. L. 140., 197. — **se s kým.** Mnozí od východu a západu přijdou a u-lí se s Abrahamem a Isakem. Sš. J. 235. (Hý.).

Ustonovati (ustonávati), kränkeln. Mor. Tč.

Ústonožec, žce, m. Ú-ci, stomatopoda, die Maulfüsser: prvoci korýši s krunýřem úzkým a jen přední články hrudi přikrývajícím. Strašek kudlankový, squilla mantis. Vz Frč. 104.

Ustoudnouti se, ul, ut, utí = *postyděti se*, sich schämen. Ros.

Ustoupení, n., die Zurück-, Abtretung, das Weichen, Abstehen. Múdré u. je bez pohanění. Na Slov. Tč. Dáti mají čtyřikrát sto tisíc zl. a to za práva jeho ú. Arch. IV. 489. Aby dal příklad svým potom budúcím k prospěšnému u. Hus II. 108. — **U.** = *ústup*, contumelia, Schande, f. Ten, který se tu poddává (souboj pro uražení na cti přijímá). právě stál, druhý, nestane-li, s ústupem činí. Tov. k. 203. Má jeti na dvuor maršalkuov a neučiní-li toho, tehdy mu jest s u-ním. Kn. drn. 41. Cf. Která strana se tu poddá, právě se poddá a která nestojí, s *potupú* jí jest. Tov. k. 203. Cf. Ústup. Ale věděno má býti, že všecky odpory příslušející proti súdci nebo k jeho soudu u. mají před odpovědí k žalobě předloženy býti. CJB. 391.

Ustoupilý, der gewichen ist. Us.

Ustoupiti, stup, stoupě (íc), il, en, ení; *ustoupati, ustupovati* = *odstraniti se,* auf die Seite gehen, abtreten, sich entfernen, entweichen, weichen, fortrücken: *vzdáliti se, utéci,* entweichen, fliehen; *místo dáti,* ausweichen, nachgeben, Platz räumen: *couťati, v zad jíti,* weichen, zurückweichen, zurücktreten; *popustiti,* abtreten, es ihm lassen; *upustiti, nechati,* ablassen, nachgeben, nachlassen; **se** = *ustoupiti na stranu,* ausweichen. Jg. — **abs.** Ustup! Ustup, abych si sedl; Když nechce u., tu přestává vše, dále s ním jednati nelze; Moudřejší ustupuje. Us. Dch. Ustoupiti — ustup! Rückwärts — Marsch! Čsk. Vipert u-pil takořka utíkaje. Ddk. II. 401. Kora **k** stromu přischne, když mizga ustúpí. Na Ostrav. Tč. Kdo ustúpí, není hlúpý. Mor. Tč. Hory ustupovaly. BR. II. 77. b. Obžalovaný u-pil. NB. Tč. 250. Pozorovali s nelibostí, kterak Čechové čím dále tím více museli ustupovati. Pal. II. 3. 173. Ustup, haléři, ať groš sedne. Jir. Ves. čt. 358. Dobře u., kde zisku není. Kmp. A jakož ustupoval Athanasius, jehož chtěl jest ciesař zahubiti, a ustúpiv mnoho jest potom cierkvi sv. proti kacieřóm prospěl. Hus II. 172. Byl-li jsem komu trnem v očích, ustupuji. Kom. Raději měl ustoupiti, než aby rozbroje stropil. Kram. Odvolává již a již ustoupá. Prov. Ustoupiti, co se týče učenosti. D. Nepřítel ustupuje (couvá). D. Počali u. V. Moře ustupuje. Us. — **čeho (zač).** Nastoupiv toho, což jest rozkázal; Aby toho neustupovali, což jsou poznali z zákona božího. Bart. 221., 2., 253. 11. Za kus chleba pravdy své u. Hus U. svého práva. V. Raději jsem spravedlnosti své ustoupil; nechtěje své vůle u. Br. Trpěl pro zákon, kterého nechtěl ďáblu k vůli ustoupiti; U. své pýchy. Bart. 1. 3., 4. 29. Již byli vypustili řeč o něm, že by ustúpil pravdy. Let. 178. Mnozí toho jsú ustupovali. Tov. 37. Musíš někdy svého úmyslu u.; Kdyby na čem proti tomu učinila, tedy my úřadů svých ihned u. máme; Však vám nepovětí Rokycany, leč toho kalicha ustúpíte; Nechtěli u. bludu kacieřského; Svoluje JMC ustúpiti **po** smrti své toho práva dědičného. Arch. I. 137., 150., II. 234., III. 80., V. 388. (Šd.). Příklad tuto pěkný, že sluší mdlých šetřiti a raději práva svého ustupovati nežli pohoršení dávati; Práva svého jim ustoupiv. BR. II. 78. a., 94. (519. b., 668. b., 712. b. Šd.). Pravdy kto ustoupí božie, běda jemu; Měla by u. pravdy a viery pána Jesu Krista. Hus I. 378., III. 287. (III. 243., 251., 282. Tč.). — **čeho, od čeho (jak)**: od svého předsevzetí, mínění, V., zdání. D. **Za** nehet od svého u. nechce! Žalan. 141. Sych. **Na** vlas svého neustoupil. Mus. Navodil lid, aby bylo bojováno a potom toho ustupoval. Pč. 48. U. od svého úmyslu. Dch. Raději si dá palec utíti, než by ustoupil od svého slova. Šml. A později od té omluvy docela se u-lo. Sš. II. 21. Papež u-pil od rozkazů svých; Jindřich u-pil od obléhání města. Ddk. II. 275., 401., 410. (Tč.). Neustoupí ani nohy zšíří. D. — **komu, čemu.** Jeho moci vše u. musí. V. U. někomu, V., slavnějšímu, Br., vrchnosti, Kram., zlosti kněžské, Plk., vrahóm. Rkk. Jak stín ustoupá tělu a pěstoun zletilosti vychovancově; Národní jazyk ustoupil řeckému jazyku. Sš. II. 99., Sk. 135. (Hý.). Nepřátelům raději u. nežli se s nimi vaditi. BR. II. 53. Šlechetný muži! nešlechetnému ustupuje urazíš tím šlechetného. Kmp. Moravské duchovenstvo v ohledu vědeckého vzdělání žádnému jinému nemusilo u. Ddk. IV. 286. Moci a síle přílišně ustoupili. Bart. V dobrotě setrvávej a ustupuj zlému; Většému a statečnejšému vždycky ustupují; Svědčí vdycky na malého většímu ustúpiť. Na Slov. Tč. Jak chceš protivěn převýšiť, ustup protivnému; Hlopým musíš u., nechceš-li s nimi se vaditi. Chvála za tím běží, kdo jí ustupuje. Na Mor. Tč. Pravda nezná u. zlobě, kdo ji laje, ten ji zastává. Tč. exc. Budova co do ozdob knížecímu paláci o mnoho neustupovala. Ehr. — **před kým.** Lev neustupuje před žádným. Br. Král vždy před ním ustúpal; Nadějíce se, že sú Čechové strachy před nimi ustúpili. Let. 49., 82. Před kterýmž (vojskem) jal se Jindřich rychle ustupovati. Ddk. II. 383. — **odkud kam: s** očí někomu, s cesty (ctíti jej) u. V. Nepřítel ze země ustoupil. Us. U. z pravdy, z povinnosti (vykročiti, zablouditi). L. Z města, z místa u. (den Platz räumen). Us. Dch. Žalosť radosti vždycky jedna druhé z místa ustupuje. Tč. Okolnosti donutily Jindřicha, aby ustoupil **od** bratra Svatoplukova; U. z pole; U-pil z otevřených rovin **do** svého hlavního města Brunšvika. Ddk. II. 414., 441., V. 59. Co je hustější v žincici, to po vrchu pluje a od žinčice **k** máslu ustupuje. Na Slov. Tč. Nepříteli z pole u. V. Marobud

jsa vojskem římským obklíčen z Moravy do Boiohoemum u-pil. Šb. Lit. I. 12. — **kam.** Ustoupil **do** Lužic. Kram. Soběslav u-pil do Čech. Ddk. IV. 24. Měsíc **k** východu ustoupil. Zlob. Vojáci k Praze ustoupili. Us. Sám Manuel zastrašen u-pil k Bači. Ddk. III. 255. U. v dobrou svornosť. Bart. 2. 4. U. v pozadí. Us. Dch. U. **v** stranu, Kom., **na** stranu, na pole s cesty. Us. U. na zad = couvati. Ustupte, chaso, na stranu; šiřej, chaso, šiřej (ustupte). Brt. Ustup, Maruško, na levo, **pod** javor. Sš. P. 105. U. na kněžský stolec. Dal. 110. — **proč:** pro dluhy. V. Někomu něco **z** dluhu u. Kn. rož. 119. *Strachem* před nimi u-li. Let. 82. Uč se **k** užitku tvojimu ustupovať hněvlivému (člověku). Na Slov. Tč. — **komu kde: na** cestě. Kram. — **komu v čem:** v hádce. Č. V nevyhnutelné potřebě u. mají. Br. Ustupuj hloupému v řeči, nebo nic ho nepředsvědčí. Na Mor. Tč. Ustupujeť **na** ten čas v dějinách **do** pozadí. Ddk. III. 180. V učenosti musí mu u. Šm. Ženské mužským v chlipnosti neustupují; V něčem aspoň **se** své strany litým odpůrcům Saduceům u. museli. Sš. II. 31., Sk. 66. (Hý.). — **co na čem.** Na té kupie mosel jsem u. 2 zl. (sleviti). NB. Tč. 49. — **čím.** U. má tím stavením, pokud jest proti jezeru. Arch. plz. 1494. — **s kým, s čím jak. Bez** prodlení jali se s vojskem u-vati **k** Rýnu; Jindřich s velikou ztrátou musel u. **až** do Vídně; U-pil s nabranými kořistmi nazpět do země své. Ddk. II. 381., III. 146., II. 145. (Tč.). — **komu, proč, jak kdy. Po** dvou hodinách nepřítel ustoupil. Ml. **Při** volbě poslance někomu u. Ml. Ceremonie **v** nouzi u. mají. BR. II. 143. **Pro** vloudilé liché bratry jsme ani **na** hodinu neustoupili podložením-se; Zákon Mojžíšův u. musil novému zákonu **při** založení zákona nového **na** den seslání ducha sv. Sš. II. 17., Sk. 246. — **před kým jak.** Ani *nohou* před tebou neustoupím. Svěd.

Ústový, Mund-, mechanisch, geistes-, gedankenlos. Nemůže pomýšleti o nějakém jen ú-vém bez srdce zpívání. Sš. II. 131.

Ustrabiti se, il, en, ení = *občerstviti,* sich erfrischen. — **čím, na čem.** Na Ostrav. Tč.

Ustřádati, *ustrádati* = *nastřádati,* ersparen. — **co, sobě.** Hus. — **abs.** Ustřádajíce dadí chudým pro Buoh. Hus III. 187.

Ústřadky, pl., m. = *ustřádané peníze,* das Ersparte. Us. u Kvasin.

Ustřáhnouti, hl, utí; *ustříci*, ustřehu, hl, žen, ení = *uchrániti, uvarovati,* verhüten; *se,* sich erhüten. — **(se) čeho.** Když toho u. nemohli, aby pán z mrtvých nevstal. Br., BR. II. 133. a. Ustřieci miesta. Ž. wit. 126. 1. Neustřežeš se domácího zloděje. L. — **co před kým.** Žena podruhé se vdávajíc ustřehne-li co před sirotky, to má netoliko zase navrátiti, ale také dílu svého v tom statku jí náležejícího se zbavuje. Kol. 47.

Ustrachovati, vz Ustrašiti.

Ustrájeti, el, en, ení, *ustrojovati,* vz Ustrojiti.

Ústraň, ě, f. = *úkryt, ústraní.* Ta ú. není daleka. Sš. Sm. bs. 8.

Ústraněk, ňku, m. = *ústraň, ústraní.*

Ustranění, die Entfernung, Beseitigung.

Ustraněný; *-ěn, a, o,* entfernt, bei Seite gelegt, beseitigt. On žije u-něn jsa. Us. Dch.

Ústraní, n. = *ústraň, ústupek,* abseitiger Ort, die Einsamkeit. Kterak i my pro lepší k Bohu mysli povznešení na ústraní a ústup ubírati se máme. Sš. Mt. 211. Tiché ú. venkovské. Us. Šd. Milé ú. Šml.

Ustraniti, il, ěn, ění; *ustraňovati* = *ve stranu dáti, skrýti,* beseitigen, auf die Seite bringen o. schaffen; *ukrásti,* stehlen; *utéci, ujíti,* entweichen; *se,* sich entfernen, durchgehen. Jg. — **abs.** Potázal se, že jest ustranil. Ros. — **co:** rudu. Vys. — J. tr., Jel. — **komu co.** Ustranil nám (utekl). Žer. Času sobě něco ustraň **k** pohovění. Us., Vrat. — **od čeho:** od připovědi, sein Versprechen zurücknehmen. V. — **s kým:** s lidem svým (od někoho ustoupiti). Pešina. — **se čemu.** U. se něčí nenávisti. Žák. sv. Ben. — **se kam. Na** hrad se u-nil. Ehr. Pán u-nil se na horu. Sš. J. 100. — **se odkud kam.** Nezbývalo nic jiného, nežli u. se naprosto **ode** dvora královského **do** obyčejného sídla svého Kroměříže. Ddk. VI. 177. — **odkud jak.** A u-nil **od** ceny pole (= tajně ujal) s vědomím manželky své. Sš. Sk. 54., 55.

Ústranný = *na ústraní ležící, odlehlý,* abgelegen, entlegen. Ú. cesta, žíti. L. Ú. cesta, chalupa. Us. Tč.

Ustraňovati, vz Ustraniti.

Ustřápati, zerraufen. — **si co:** vlasy. Mor. Tč.

Ustřapkati, abzupfen, abwetzen. — **co:** kalhoty. U Olom. Sd.

Ustřapovati se nač, sich ereifern. Na Ostrav. Tč.

Ustrašení, n., der Schreck, die Einschüchterung. Činil všeliké přípravy k u. jich. Pal. Dj. IV. 2. 96. Pro u. ta slova mluvena jsou. V.

Ustrašenosť, i, f. = *strach,* der Schrekken, die Furcht.

Ustrašený; *-en, a, o,* erschreckt. Celý ustrašený. Zlob. Ustrašený kůň. Sych. — **čím:** hlukem. Us.

Ustrašín, *Ostrašín,* a, m., ves v Pelhřimovsku. Vz S. N.

Ustrašiti, il, en, ení; *ustrašovati* a *ustrachovati* = *strachu nahnati,* in Schrecken setzen, schrecken, Furcht einjagen; *odstrašiti,* abschrecken. Jg. — **abs.** Dáti se u. V. Ať sú zmužilí žádnému se nedadúce u. a uhroziti. Arch. I. 363. — **koho.** D., Háj., Br. Že spolek takový u-ší krále a donutí ho zdržeti se . . . Pal. Dj. IV. 2. 232. Měť sú chtěli u., ale nemohli sú božie pomoci ve mně přemoci. Hus III. 287. — **koho čím:** pohrůžkami. Br. Měšťané pražští pouhými hrozbami u. se dali. Pal. Dj. III. 1. 343. Ale ještě mají jeden kus, jímž chtie každého u. Hus II. 206. U. někoho bohactvím a mocí, V., křikem. Us. Nic sě tiem neustraše. Alx. V. v. 2368. Měchýřem a parou nás neustraší, musíť na hrot přijíti. D. A druhé aby pyšným rúchem u-šil, aby se ho báli; Pokusili se, zda by hlukem ho ustrašiece přemohli; Tú kletbú kněžie u-ti sú chtěli. Hus II. 240., 367., III. 253. —

koho od čeho. Ros. — **se čeho.** V. — **koho v čem.** Že v ničem se neustrašujete od protivníků. Sš. II. 161.

Ustražiti, il, en, ení = *učihati*, erhüten, überwachen. — **koho.** Mor. Tč.

Ustrčení, n., vz Ustrčiti. — **U.**, scandalum. Sta sě jim k u. Ž. wit. 105., 36., 68. 23.

Ustrčený; *-en, a, o.* Vz Ustrčiti.

Ustrčiti, il, en, ení; *ustrkati, ustrknouti*, knul a kl, ut, utí; *ustrkovati* = *drobet strčiti, zaraditi*; anstossen; *schovati, skrýti*, einstecken, verwahren; *strkati*, schieben, beziehen; *ustrkovati se*, anstossen, sich stossen; **se** = *uhoditi se, uraziti se*, sich anstossen; *horšiti se*, sich ärgern, Anstoss finden. Jg. — **co, koho.** Ustrčil ho. Ros. U. peří (schovati). Us. — **čím**: rohem. V. Židé u-li se (pokleslí). BR. II. 544. a. Aby oslík se neustrčil ani zaklál nohu. M. Praví, že to mohlo býti, že se jest Řehoř u. mohl nebo nemohl, že toho nevie. NB. Tč. 243. — **co, se oč.** Hlavu o stěnu u. Reš. U. se o voj, Kom., o dvéře. Ros. U-li se o kámen urážky. Sš. I. 62. Židé ustrkli se o smrť Kristovu. Sš. I. 107. — **co, se kam, nač, na koho.** Co to pořád ustrkuješ na mne? Us. Šd., Tč., Sš. I. 107. U. co **na** koho = *strkati*. Ryt. křest. U. se nač = *zaraditi, horšiti se*. Jel., Ros. Na to se žádný neustrkuj (nehorši) Št. Ustrčil se na chybu. Mus. Máť sě i na to hospodář řádný u.; Mohliť by páni na to sě u., co sě stalo Faraonovi. Št. — **se na čem.** Na těžkostech svého lidu se ustrčili a zhoršili. Pláč. Kamenem ústrku od následku sluje, že se na něm ustrčili a urazili. Sš. I. 107.

Ústrčka, y, f. = *ústrk.* Reš.

Ústrčlivosť, i, f. = *úražčivosť, pohoršlivosť*, die Anstössigkeit. Ros.

Ústrčlivý = *úražčivý, pohoršlivý*, anstössig. Ros.

Ustřebání, *ustřebnutí*, n., die Abschlürfung. Ros.

Ustřebati, *ustřebnouti*, bnul a bl, ut, utí = *střebáním ujati*, abschlürfen. — **co.** Ros. — **čeho odkud**: polívky z hrnce. Us. Tč., Šd.

Ustřečkovati, wegbieseln, weglaufen. Us.

Ústřed, u, m., der Mittelpunkt. Jerusalem zůstával vezdy ústředem církve. Sš. Sk. 95.

Ústředa, y, f. = *středění*, die Centralisation. J. tr.

Ústředí, n. = *střed, středisko, střední bod*, der Mittelpunkt. Že apoštolé hlavitý počet a ú. činili. Sš.

Ustředití, il, ěn, ění; *ustřeďovati* = *do prostředka dáti*, in den Mittelpunkt setzen. — **co.** Rk., Pl.

Ústřední, Central-, centraler. Vz Ústředí. Ú. sopka, úřad, ráz (Stoss), vláda, Nz., dozorce, dozorství, moc, řízení, J. tr., cukrovar, čistírna, výbor, ústav, skladiště, rejstřík obchodní, sklad, topení, inventář, kommisse, likvidatura, pokladnice, předchozí rozpočet, řízení, správa, účtárna, spolek, výdej státní, Šp., nádraží, soustava čivstva (Centralnervensystem), palba, pohyb, správa pro vojenské dopravy a železnice, S. N. XI. 95., průřez (trámu), nádržka, Zpr. arch. VIII. 13., IX. 48, matice školská (vydržuje příspěvky a sbírkami české nižší školy v krajinách německých). Us. Ú. moc nesmí od této řeky nikdy daleko se uchylovati. Pal. Rdh. III. 13. Stejné povinnosti v příčině zachování moci ú. Ddk. II. 177. Ú. mluva či prařeč. Sš. Sk. 20.

Ústřednice, e, f., die Centrale. Ú. pospoje, u př. hlavní pošta. Dch.

Ústředník, a, m., der Centralist. Šm.

Ústřech, u, m. = *došek, rich*, der Strohbüschel. Na Slov. Jg.

Ustřékati = *ustříkati.* Na Slov. Bern.

Ústřel, u, m., **ústřely,** pl. = *otok na kosti se dělající*, die Bein-, Knochengeschwulst; *zvl. sebrání se na dásni po bolení zubů*, der Zahnschmerz; *též loupání v hlavě*, Kopfschmerz. Us.

Ústřelek, lku, m., ein weggeschossenes Stück. Šm.

Ustřelitel, e, m., der Weg-, Erschiesser. L.

Ustřeliti, il, en, ení; *ustřileti*, eji, ej, el, en, ení; *ustřelovati* = *kus střelením odraziti*, weg-, abschiessen; *zastřeliti*, todt schiessen. — **komu co**: ptáku křídlo, nohu. Ros. — **koho**: srnce ustřileti. Us. U koho. Ž. wit. 63. 6. — **koho čím jak**: šipkami do smrti, V., do srdce. Us. — **se na koho,** sich satt schiessen. — **se na čem**: na biču (biči), sich satt knallen. Na Ostrav. Tč. — *Ustrelovati sa* = dosti se navolati *strela! strela ho ťala*, sich satt fluchen. Na Slov. Tč.

Ústřelný. Ú. kořeni, basilicus. Ms. vodň.

Ústřelový vřed, Geschwür von Zahn- u. anderen Schmerzen. Us. Vz Ústřel.

Ústřely (ú-le) zaříkávati. Us. Jrsk. Vz Ústřel.

Ustření, n., die Abwischung. Us. — **U.** = *ustranění*, die Vertuschung. J. tr.

Ustřený; *-en, a, o*, abgewischt.

Ústřet, u, m. = *ústřeta.* Koll. Cestp. I. 79.

Ústřeta, *ústřta*, y, f. = *střic, potkání*, die Begegnung. V ú-tu n. v ú-ty komu jíti, přijíti, Kart., kráčeti. Mus. Tomu v ústrety vychází apoštol; Takovému mínění apoštol tuto v ústrety vybíhá; Takovému nedorozumění slov svojich Kristus v ústrety zabíhá; Radosť s úctou vám jdou v ústretu. Sš. I. 113, II. 38, J. 110. (Hý.), Ss. Snt. Chceme setrvať, se tužit k moci přímou ústřetou. Dch. Co člověk nechce, čert mu pošle v ú-ty. Chch. Prudce rozjel se od svých jim v oustrety; Skoro na tři míle vyjeli jsou mu někteří pánové v ú-ty. Ddk. II. 327., 366. (Tč.). S rozpiatýma rukama v ú-ty mu běžela; Tu jim celô mesto vyšlo v ú-ty a radosti nebolo konca kraja. Dbš. Sl. pov. I. 46., 208.

Ustreti = *ustříti.* Na Slov.

Ústřetnosť, i, f., das Entgegenkommen. Přátelská ú. Šm.

Ustřetnouti, tnul a tl, ut, utí, *potkati*, antreffen, begegnen. M. Us. na Mor. Tč. — **koho kde.** Tč.

Ústřetný, entgegenkommend. Dch.

Ustretý = *ustřený.* Na Slov.

Ustria, e, f. = *ústřice.* Slov.

Ustříbřiti, il, en, ení; *ustříbřovati*, versilbern.

Ústřice, e, f., lépe než: ustryce. Ú., čeleď plžů řádu lichomiskatých lastur. Vz S. N. Auster, f. Ú. jedlá, ostrea edulis, kohoutí, o. Marschii, předpotopní, o. diluviana, vroubená, o. semiplana, obrovská, o. gigensis, jurská, gryphaea arcuata. Vz Frč. 213., KP. III 366 Ú. u Římanů, vz Vlšk. 206. Ú. svou perlu tomu dává, kdo jí život odnímá. Tab. lid. Ú. bruselské, pečené. Us.

Ústřici, vz Ústřáhnouti

Ústřicovitý. Mlži ú-tí (ostreidae) mají nestejné misky, jednu vyhloubenou, druhou plochou pokličce podobnou; svaz svírací umístěn v zámku; zámek jest bez zubů. Vz Ústřice.

Ústřičník, a, m., der Austernhändler. Rk. — **Ú.** = pták kulík, haematopus ostrealegus. Vz Frč. 346.

Ústřičný, Austern-. Ú. ložiško Dch.

Ustřídati se, abwechseln. U-li jsme se jeden **s** druhým. Us. Tč.

Ustřídmení, n., die Mässigung Kos Ol. I. 244.

Ustřídmenosť, i, f., die Mässigung. Kos. I. 266.

Ustřídmiti, il, en, ení = *střídmým učiniti, zmírniti*, mässigen. — **komu.** V., **v čem**: v jídle a pití. D., Lk. — **co** (zmírniti). Rk. — **se v čem.** Us.

Ústrie, e, f. = *ústřice* Kom.

Ustříhnouti, *ustřihnouti*, hnul, nt, utí; *ustříci* (zastr.), ustřihu, hl, žen, ení: *ustřihati* a *ustřihati*, *ustřihovati*, ab-, wegschneiden. — **co:** kus papíru. Ros — **co komu:** vlasy, sobě nehty. D. U. někomu pohlavek (= dáti). U Olom. Sd. — **co na co:** na šaty. Ros. Na to si ustříhnu (na tom si dám záležeti). Na Zlínsku. Brt. — **si na koho** = *usednouti*. Na koho on si ustříhne, ten se má po pěti. Us. na Mor., Sd., Šd. — **se** (stříhnutím se raniti), sich schneiden. Us.

Ustříknouti, knul a kl, nt, utí; *ustříkati, ustřikovati*, ein wenig bespritzen. — **koho** (postříknouti). Ros. — **komu čeho kam:** piva **do** sklenice. Us. — **se čím:** blátem, vodou. Us., Jg., Tč. — **komu odkud.** U klo mu **z** péra. Us. Šd.

Ustříleti, vz Ustřeliti.

Ustříti, ustru, ustřel, en, ení = *ukryti*, verdecken, verheimlichen, vertuschen. — **co před kým** (zatajiti). Pr. měst., Rk. — **U.** = *postříti*, bedecken. — **co čím:** stůl ubrusem. Us. Tč.

Ustřízlivěti, ěl, ění, nüchtern werden. Us. Tč.

Ustřízviti, il, en, ení, nüchtern machen. Mor. Tč.

Ústřižek, žku, m. = *kus ustřižený*, Abschnitzel, n. Ú. sukna Us. Jg., Tč. — **Ú.**, der Coupon. Skr. — *Ústřižky, co utěradlem od svíce ustřiženo, oharek*, die Lichtschnuppe. Vz Ustřižiny. I.

Ustřižení, n., das Abschneiden, der Schnitt. Us.

Ustřižený: *-en, a, o*, abgeschnitten (mit der Scheere).

Ustřižiny, pl., f., die Lichtschnuppen. Vz Ústřižek.

Ústřižka, y, f., der Coupon. Ú. úroková Nz. Cf. Ústřižek.

Ústrk, u, m. = *ustrčení*, der Schub, Stoss. Zlob. — **Ú.** = *půtka*, der Streit. Časté ú-ky mezi sebou mívali. V. Ti nemají mezi sebů o tu věc žádných ústrkóv míti ani póhonóv. Půh II. 627. Do-ti dlouho jsme s nimi o to ú měli. Žer. Sn. 133. — **Ú.** = *oč se kdo ustrčil, závada, překážka*, der Anstoss. Ústrkům (kamení atd.) **se** vyhnouti. Kom. Aby žádné překážky, ani jakého ú-ku v té živnosti neměl. Hosp. instr. 1574. **Ú.** = *pohoršení*, der Anstoss. Ros. — **Ú.** = *lesť*, die List. Žádného ú-ku v něčem nečiniti. Dipl. 1409. — **Ú.**, Zurücksetzung, Verletzung, Injurie. Dch. Zakusil jsem od něho leda samých ú-kův. Us. Šd.

Ústrkadlo, a, n. = *oč se ustrčiti možná, ústrk*, der Anstoss. Kom.

Ustrkati, vz Ustrčiti.

Ustrngovati = *řinčeti*, klirren. Nůž strngá, ustrnguje. Na Slov. Tč.

Ustrnouti, ul, utí = *strnouti, trnouti, řezeti, státi nepohnutelně*, erstarren, starren, starrend stehen bleiben; *nepohnutým státi pro ducha násilné hnutí*, unbeweglich stehen, starren; *na něčem nepohnutě zůstati, ustanoviti se*, worauf bestehen, beharren, bleiben, fest beschliessen, bestimmen, fest glauben; *užasnouti, zaraziti se, stanouti*, erschrecken, erstaunen, zusammenfahren, vor Furcht erstarren, stutzen, sich entsetzen; **se** = *ustrnouti, litovati, smilovati se*, sich erbarmen Jg. U., strb. ustrъmnati, strmým se státi. Gb. III. 111. — **abs.** Ťu rozum ustrne. Hus I. 42. U-nul jako sloup. Us. Pngr. Až ustrnu (kopie) v březe. Alx. V. v. 582. — **kde v čem (čím).** Kus dřeva s hrotem v jeho prsech ustrnul. Troj. U. ve svých hříších. Br., v myšlénkách. Nz. Ty nemoci v masie ustrnuly. Sal. Ustirnul jsem v jílu. Ž. wit. 68, 3., 9. 16. Vší svou myslí v něm u-li. Jel. En. m. 75. U. v radostech. Hus III. 229. I u-nul jest ten kámen v čele jeho. Bj. Nemají myslí svou v Aegyptě ustrnouti (das Herz an Aeg. hängen). Br. Ty pak v slibném dědictví nadějí jsi ustrnul. Jel. Ač je byla u veliké chvále od lidí (Judith), avšak v té chvále srdcem svým neustrnula. Št. Což vidouce lidé divem ustrnuli. Sš. J. 269. Národ u-nul myšlénkou, že . . . Bdl. V tom rozkoš budem mieti a také paměti tú u-nem, že . . . Hus III. 297. — **na čem (čím jak)** = *setrvati*. Na vedlejších věcech zákona ustrnuvše; Na tom výkladu druzí vykladači u-li; Na vněšné spravedlnosti u.; Ale novější vykladači ustrnují na tom, že . . . Sš. I. 107., II. 61., L. 153., J. 54. (Hý.). U. na něčem, Skl. III. 197. a j., se na čem. Skl. IV. 184. Nějakou modlitbu přečte a na tom ustrne, že sobě tím milosti u Boha zasloužil; Na tom u-li, že veliké pobožnosti dokázali; Pokrytci obyčej mají na zevnitřních věcech u., větší pak věci opouštějí; Těm píše, kteří na samé historické víře ustrnuvše životem šlechetným jí nepotvrzovali. BR II. 26. b., 287. b., 316. a., 785. a. (Šd.). A zrakem na něm u nuv. Šš. Sk. 168. Již prve na tom byl ustrnul, co by činiti měl; Na něčem **v** jistotě u.; Na tom ustrnuli, *abychom* válku před sebe vzali. V. Na tom ustrnul, **aby** Římany zahladil. Flav. Aby ne vždycky

Digitized by Google

na velikých věcech svou mysli ustrnul. Ottersd. Ustrnul jsem na tom, že knihy ne tak, jako hlasy lidí prospívají. Eus. U. na něčem zrakem, myslí; u. na myšlénkách. Nz. — **nad čím, proč** = *užasnouti*. Pohanokřesťané nad tím u-li. Sš. II. 25. Až jsem nad tím ustrnul. Ros. U. strachem, Jg., leknutím, Ml., pro strach (za příčinou strachu). Bern. Podivem n. **lépe** než: podivem se u. Jg. — **se**. Ustrň se bože. Zlob. — **se nad kým.** Ustrňte se nad ubohou vlastí. Sš. Sut. 82. U-niž se přece jednou nad svou bídou. Sš. Bs. 63. (Hý.). Milosrdný má nad bídným se u. Kom. — Sych., Ml. — **se na čem.** Ustrnuli se na tom. Skl. I. 84.

Ustrnul, a, m., osob. jm. Šd.

Ustrnule, starr.

Ustrnulosť, i, f. = *ustrnulého stav*, das Entsetzen. Jg. — **U.** = *podivení veliké*, das Erstaunen. Bern. — **U.** = *nechápavosť*, *nejapnosť*, *zarytosť*, die Begriffsstützigkeit. Nz.

Ustrnulý = *který někde ustrnul*, *uvázl*, *stanul*, stecken, haften geblieben. U. zrak, stierer Blik. Nz. lk. — **kde:** hrot v prsech u. Troj. Trn v noze u., v mase. Lk. Muže u-lé v svých kvasnicích, defixos in foecibus. BO. — **U.** = *jako bez sebe stojící* (strachem, podivením), erschrocken, entsetzt, erstarrt, ausser sich. Všecek u. Us. Jg., Šd. U. matka zvolala. Er. Sl. čít. 33. — **na čem.** Na té polovičatosti u.; Na prvopočátečném způsobu víry u-li protestanti. Sš. Sk. 219., J. 70.

Ustrnutí, n. = *stání n. vězení nepohnutelné*, die Erstarrung. U. dřeva n. železa v ráně. — U. stehna = *strnutí*, tetanus femoris. Ja. — **U.** = *zůstání jako bez sebe strachem*, *divem*, *útrpností*, *vyděšení*, *poděšení*, das Entsetzen. S u-tím pozoruje, *také*: strna pozoruje. Vz -ání. Pk. Jaké pohoršení, u. a zmatky způsobily jsou takové nevážné skutky jeho v zemi. Ddk. II. 348. — D., Kom. — **U.** = *útrpnosť*, das Mitleiden. Jest to k u. D. Neměl s ním u. Puch. — **U. na čem** = *setrvání*, *ustanovení se na čem*, die Beharrung, fester Vorsatz. Apol.

Ustrnutý = *ustrnulý*. Na Slov.

Ústroj, e, m. = *částka těla živočišného k jakémukoliv úřadu způsobená*, *úd*, das Organ, Werkzeug. Živicí ústroje *rostlin*: kořen, peň, listy. Rostl. Ú. plodicí (plodidla, Befruchtungsorgane), dýchací (dýchadla, Respirationsorgane), krvovodné (odvodice, přivodice), mízovodné (míznice, mléčnice), vyměšovací. Presl. Ú. *zažívací*: jícen, žaludek, střeva; *ú. oběhu krve*: srdce a cévy krevní n. žíly; *ú. dýchací*: plíce n. plícní vaky (hmyzové mají *vzdušné trubičky*; živočichové ve vodě žijící dýchají skoro vesměs *žábrami*). Jhl. 257. Ú. dýchací, vz Plíce a Průdušnice (Krkožka); ú. krevní, vz Srdce, Tepny a Žíly; *ú. zažívací*: dutina ústní se zuby, jazykem a čípkem, hrdlo, jícen, žaludek, střeva a některé žlázy. Pž. Ú. ústní jsou kousavé aneb ssavé. Jhl. Ú. rodicí (rodidlo, Gebärorgan), čichací, chutnací n. okoušecí (čidla chutnací, okoušecí), močeplemenitelný, plemenicí (rozplemeňovací, plemenidlo, genitalia, die Geschlechtstheile, Zeugungsorgane; rodidla a plodidla. ú. plodicí, rodicí, v rostl. stálé a nestálé. Rst. 511., 102., 113., 123. Cf. Úd), vy-, odměšovací, vyměšovadla (Absonderungsorgane), hybací (Bewegungs-); rostlinný, živočišný; mluvicí (mluvidlo), hlasový, Stimm-, Nz, sluchový. Hš. Ú. citu Empfindungsorgane, chutí, Geschmacks-, močové, Harn-, ústřední, Centralorgane, řeči (mluvidla), oběhu krevného, Kreislauforgane. připojené, Anhangs-, hnití, Fäulnissorganismus. Nz lk. Ú. státní, staatlicher Organismus. J. tr. Nemoci ú-jů slzných, organa lacrimalia, hlenotok týchž, dacryocystobleunorhoea. zánět jich, dacryocystitis. Schb. Tak že člověk ú-jem ducha sv. se stává. Sš. II. 46. Římská církev dala nám církevní ú. Sborn velehr. I. 123. (Šd.). Nauka o nemocech ú-jů, organo-pathologia. Nz. lk. Ú. jednoduchý. složený. Nz. Ú-je v rostl. prvotné, přídatné. složené, základné. Vz Kk. 3., 12.—14. Ú (v horn.) jámový, der Schachteinbau. Bc. — Ú. = *šat*, Kleidung, f. Němc. Máte krásný ú. Us. u Rychn.

Ustrojce, e, m., der Organisator. První ú. vojenského spolku kozáků. Pal. Dj. V. 2. 281.

Ustrojenec, nce, m. = *ústrojný živočich* Vz Krč. 267.

Ustrojení, n., der Anzug. — **U.**, die Organisation. U. veškeré soustavy věroučné. Pal. Dj. IV. 1. 391.

Ustrojenosť, i, f., die Bereitschaft.

Ustrojený; *-en*, *a*, *o*, angekleidet. Už jsem u-jen. Us. Pacholek už má koně u-né, geschirrt, angeschirrt. Přijeli v 600 koních bohatě u-ných. Pal. Dj. V. 1. 76. Je u-jen jako beran (teple). U Žamb. Dbv.

Ústrojepis, u, m., die Organographie. Ú. rostlin n. vypsání ústrojů rostlinných, O. der Pflanzen; ú. živočichů n. vypsání ústrojů živočišných, zoologische O. Nz.

Ústrojí, n., der Organismus. Ú. chutnací n. okoušecí, čidla (pl.) chutnací n. okoušecí. chutnadlo, das Geschmacksorgan, Nz.; ú. kožní, der Hautorganismus. Šp. Ú. soustavy dýchací. Brt. Jejich tělesné ú. jest od druhých rozdílné. Us. Tč. Ú. živé; V církvi ú. slíčné se nalezá; Ú. církve pak dále a dále se rozvíjelo. Sš. II. 63., 200., Sk. 117. (Hý.). Původní ú. člověka. Krok. Ú. sluchové atd Nz. Vz Ústroj. Ú. (v horn.) lezné, die Fahreinrichtung, ochranné, die Schutzvorrichtung, těžné, die Fördereinrichtung. Bc.

Ustrojilosť, i, f. = *ústrojnosť*. Šm.

Ustrojiti, il, en, ení; *ustrojovati*, *ustrájeti*, el, en, ení = *přistrojiti*, *uchystati*, zubereiten, zurichten, zuschicken; *obléci*, anziehen, anlegen. Jg. — **co:** jídla. U., mlýn. Vys., vlasy komu, Šm., koně, anschirren. Us. Šd. Dříve než nepřátelé jeho moc svou řádně u. postačili. Pal. Dj. III. 1. 354. — **co komu.** A jich blahu ustrájíte hroby. Sš. Sm. bs. 176. (Šd.). Štěstí si u. Us. Dch. — **co jak.** Aby lásku svou k ženám podlé té lásky Páně u-jil. Sš. II. 134. Duch vládne jí (církvi) a ustrojuje ji uvnitř po vše věky. Pal. Dj. III. 1. 7. — **co z čeho (pro koho komu).** Z mé duše, bludné ovčičky, ustroj své radovánky. Sš. P. 74. Bůh z nevěry jednoho lidu víru a spásu druhým ustrojuje; Kteří (Pavlovi nepřátelé) právě z cizích mozolův

Digitized by Google

a potů slávu sobě ustráje!i. Šš. I. 120, 142. (Hý.). Ustrájejí z ledovců palác pro ubohé člověčenstvo. Šš. — **co kde**. Bůh ustrájí duše v ústupech a v ústraních. Šš Sk. 83. (Hý.). — **co, koho čím**. Bůh ji všemi ctnostmi a přednostmi bytelnými ustrojil. Šš. I. 15. (Hý.). — **koho do čeho**: dítě do šatů (obléci). Us. — **se** = *pospíšiti si*, D.; *obléci se*, Us.; *uchystati se*, sich anschicken. Jel. Ustroj se již, Lazare, jdou pro tebe andělé. Šš. P. 20. Již se u-la. Us. Dch. Vidíme od té doby ustrojovati se zápas čím dále tím zjevnější. Pal. Dj. IV. 1. 130. Viděli jsme vznikati a ustrojovati se dvojí střed. Pal. Dj. III. 3. 158. (Šd.). — **se za co**: za ženskou. Us. — **koho, se k čemu** (uchystati se) **jak**. Rk. Přej svým dcerám u. se k pouti. Šš. Sm. bs. 84. (Šd.). I druzí apoštolé **pod** samým dozorem Páně se k úřadu apoštolskému ustrájeti musili; Aby u-li mrtevce ku pohřbu; A snad i díl domu k službám božím byl ustrojen. Šš. I. 2., Sk. 56., 144. (Tč.). — **se v co**. Ustrojovali se v jednotu. Pal. Dj. V. 2. 495. (Šd.).

Ústrojitosť, i, f. = *ústrojnosť*.

Ústrojitý = *ústrojný*. Nz. Ú. celek Ib.

Ústrojivý = *organisovaný*, organisirt. Ú. obezřetnosť. Šš. I. 157.

Ústrojna, y, f. = *strojírna*, das Toilettzimmer. Šd.

Ústrojnosť, ústrojitosť, i, f., die Kostbarkeit, Pracht. Jg. — **Ú.**, organische Beschaffenheit. Pal. — **Ú.**, organismus, der Organismus, Mechanismus. — **lépe**: *ústrojí*. Jg. Ústrojnosť (*lépe* tedy: ústrojí) oka jest hodna podivení. Sedl., Jg. Ú. rostlin. Ú. živnostní, der Gewerbsorganismus.

Ústrojný; *-jen, jna, o* = *dobře ustrojený, pěkný, ozdobný*, prächtig, kostbar. Ú. ozdoba paláců. Biancof. Ústrojně někoho chovati, ctíti (skvostně, výborně). V. Ú. dívka. Na Mor. Tč. Ú. hostina. Šš. I. 117. — **v čem**: v jídle, v nápoji, v oděvu (skvostný, prachtliebend). V. — **Ú.** = *ústroje mající, organický*, organisch. Nz., Nz. lk. Ú. lučba, hmota, pacukr, Šp., svět, Dch., kyselina, zásada. KP. V. 179. Církev jest ú-ně tělo Kristovo. Šš. II. 134. (Hý.). Ú. tvar (v mluvnici). Vz Bž. 25., 40. Ú. tělo, těleso. Jg. Ústrojná říše živočichův a rostlin, neústrojná říše nerostův. S. N. Nerostové jména bezústrojných nabyli, an zatím rostové ústrojní se nazývají. Krok. Ú. bytosť. Nz.

Ústrojopis, u, m., die Organographie. Šm.

Ústrojový = *ústrojný*. Ú. vlastnosti těl, díl. Rostl.

Ústrojstvo, a, n., das System. Ú. zažívací. Nz.

Ustroň, ě, m., ves u Těšína. Tč. S. N.

Ustrouhati; *ustrouhnouti*, hnul a hl, ut, utí; *ustroužiti*, il, en, ení; *ustruhovati* = *odstrouhati*, abschaben, abfeilen, abreiben; *nastrouhati*, reiben; *upilovati*, abfeilen; *strouhaje učiniti*, durch Schaben, Reiben verfertigen, ausschnitzen. Jg. — **co**. On perník ustrouhal (celý kus nastrouhal, rozstrouhal). Us. Pěkné věci ustroužil (strouhaje udělal). Ros. U. kolečka (= na mizinu přijíti). Bkř. — **co z čeho nač**: klínek ze dřeva na hrábě. Us. Tč. — **čeho**: železa, zlata (čásť, drobet). Ros. — **co kde**: žemle **na** struhadle. Us. U. zelí na nožích. Us. Tč.

Ustru, vz Ustřici.

Ustruhovati, vz Ustrouhati.

Ustruniti, *ustruňovati* = *strunami potáhnouti*, besaiten; *naladiti*, stimmen. — **co**: housle. Bern.

Ustrpení, n., das Erbarmen, Mitleid. U. s někým míti. Us. Tč.

Ustruhařiti, il, en, ení = *struhařstvím vydělati*. Mor. Tč.

Ústryce, vz *Ústřice*.

Ustudeniti, il, ěn, ění, kalt machen. Us. Šp., Krok I. a. 27.

Ustuditi, ustuď, il, zen, ení; *ustuzovati* = *studeným učiniti*, kalt machen, erkälten; **se** = *nastuditi se*, sich erkühlen, erkälten. V. — **co kde**: vodu **ve** sněhu, v ledu. Sal. — **se**. Ros. — **se kde**: **na** poli. Us.

Ustukati se, sich satt stöhnen; *ustukovati*, jede Weile stöhnen.

Ústup, u, **ústupek**, pku, m. = *ustoupení*, der Rücktritt, das Weichen, Zurückweichen, die Abtretung, der Abtritt, die Koncession. To je velice malý ústupek. Us. Tč. Potřebno na ústupech duchovních a na modlitbách sílu ducha sbírati. Šš. P. 136., Sk. 110. (Hý.). Ú-pky někoho získati. Dch. Vyklizení liturgie slovanské z kláštera sázavského bylo zajisté nemalým ú-kem; Byl získán, ale za ú-pků, jež stěží lze ospravedlniti. Ddk. II. 357., V. 65. (Tč.). Až do konce bez ú-pu setrvati. Ctib. Ú. stran (když soudcové se radí). Jg. — **Ú.** = *místo, kam se ustupuje*, der Rückhalt, die Einsamkeit. Ú. lesní, die Waldeinsamkeit. Háj mne k zvěři v ú. loudí. Puch. — **Ú.** = *couvání*, der Rückmarsch, -zug. S. N. XI. 57., 256. Ú. nucený. Čsk. I zvěděliť asi již o nechvalitebném jeho ú-pu. Ddk. II. 404. — **Ú.** = *výstupek, vedlejší pokoj, komůrka, výklenek, pavlač* atd., das Nebenzimmer, der Erker. V. Ú. okenný, die Fensterschmiege. Soukromní v pokojích ústupkové. Jel. Pravda má mnohé ú-ky (v skrýších obývá). Us. V slovích ú-ků hledáš Jel. Zdělal ú-ky ve zdi domu. Br. — **Ú.** *mořský* = *zátoka*, Meerbusen, m. L. — Ú-ky v horn. vz KP. III. 73. Strosse, Absatz eines Abbaustosses. Hř. 97. — **Ú.**, Austup, ves v Boskovicku na Mor. — **Ú.** *ve zdi* = *místo, kde se užší zeď začíná*, der Absatz. L. — **Ú.**, die Schande, Schmach. Jemu se nemalý ú. stal. Cf. Ustoupení. Gl. 352. V Jg. Slov. dle Gl. chybně = *ujma*.

Ustupati, zertreten. — **co čím**. Na Ostrav.

Ustupenice. Z U-nic, rodina vládycká. Vz S. N., Arch. III 472.

Ustupitel, ustupovatel, e, m., der Ab-, Zurücktreter. Jg.

Ustupitelka, ustupovatelka, y, f., **ustupitelkyně, ustupovatelkyně**, ě, f., die Ab-, Zurücktreterin. Jg.

Ústupně = *povolně*, nachgiebig. Ros.

Ústupnosť, i, f. = *povolnosť*, die Nachgiebigkeit. Ú. proti protivenství je dobrá. Us. Tč.

Ústupný; *-pen, pna, o*, nachgiebig. Zarytý a neústupný člověk. BR. II. 22. Ú. poruba (stěna, předek), absätziger Abbau. Hř. 97. Cf. Ústup.

Digitized by Google

Ústupov, a, m. Aby se nedostala (děvčata) někde na ústupov. Sk.

Ustupování, n., das Ab-, Zurücktreten, die Abtretung. Ú. hvězd (ústup). Jg., svého práva (postoupení). Kom., BR. II. 221.

Ustupovati, vz Ustoupiti.

Ustuzení, n., die Erkaltung.

Ustuzený; *-en, a, o*, kalt gemacht.

Ústvit, u, m. = *úsvit*. Na ú-tě. BO.

Ustvořiti, il, en, ení; *ustvořovati*, schaffen, erschaffen. Ros. Vz Stvořiti. — **co jak.** U-li si jazyk odleskem svého ducha. Km. 1875. 354. (Kos.). Věci vidomé a věci toho světa demiurgos co duch nižší u-il. Šš. II. 199.

Ustydati, vz Ustydnouti.

Ustyděti se, ěl, ění = *zastyděti se*, sich schämen. Ustyďte se. Ž. wit. b. 11. Abyste se ustyděli, proto vám mluvím. ZN. — **se za co.** Ustyď se za to. Jel. — **se čeho.** Ctib., Leg. Každý se tebe u-dí. Smil v. 848. Snad se u-dí syna mého. ZN. Kněz vzal v ruce monstranci s tělem božím mněje, že se toho Němci ustydí. Let. 196. Žes tak povýšený nad lidi, každý se tebe u-dí. Výb. I. 873. Vz Ustydnouti.

Ustydlosť, i, f = *studenosť*, die Erkältung. U. v lásce. Šš. L. 55.

Ustydlý, erkältet, kalt. U. láska. D. — **v čem**: v lásce, Boč., v hněvu. Hlas.

Ustydnouti, dnul a dl, utí = *studenosti nabyti, vychladnouti*, ausktühlen, erkalten, kalt werden; **se** (ustydnouti se, ustydati se) = *ustyděti se*, sich schämen, sich scheuen. — **abs.** — Pouští na se vítr, pak zimu, pak mráz, až ustydne. Žer. 321. Láska k bližním u-dla. Pal. Dj. IV. 1. 401. Polívka už u-dla. Us. — **kde.** Již v nás krev předkův ustydla. V. Že mi až krev ustydala v žilách. Pdg. III. 2. 90. Slova jí na jazyce u-dla. Jda. Ustydla mezi námi láska. Ros. = **se za co.** Měla by se za to u. Drsk. — **v čem.** U. v lásce. Br. — **se koho, čeho.** U. se své dcerky, Pass., svého syna, Br., svého súdu, V., takýchto panen. Tkad. Poče se jeho ustydati. Bj.

Ustydnutí, n., die Erkaltung. U. vody, lásky. Kom., BR. II. 107.

Ustýchati se = *ostýchati se*, sich scheuen. — **se čeho.** St. skl., Alx. H. P. 1. — **s inft.** Zlého ducha viděti se ustýcháš. Leg.

Ustyskovati si, sich ängstlich fühlen. — **kde.** Mor. Tč.

Usubrati = *ubabrati*. Na Slov.

Úsud, u, m. = *úsudek*, das Urtheil. Jg. Ti lidé nemají žádného úsudu. Us. u Rychn. Ntk., Msk. Lidem nepostihlými jsou úsudové, úrady, záměry boží. Sš. I. 149. — **Ú.** = *osud*, das Schicksal, Verhängniss. Kom.

Úsudek, dku, m. = *nález soudcův*, das Urtheil, der Urtheilsspruch des Richters. Ú. spravedlnosti; Úsudkův (nálezův) a výpovědí společným snešením učiněných zpět táhnouti neslušné jest. Kom. J. 663. Každý těch ředitelnov před jinými třmi žalobníku odpovídej a třech úsudku konečně obykni. Arch. V. 370. Z toho tedy místa ú. konečný Pilat pronésti uložil. Šš. J. 286. Starý zákon předpisy a ustanoveními svými úsudek smrti vynášel nad člověkem. Šš. II. 213. (Hý.). Nebude možno vynésti o té věci platného ú-dku. Ddk. II. 411. Ú. právní. D. Ú. o při vynésti. Us. Úsudkem lidu do vlasti volán jest. Hlas. Úsudek pronésti. Sych. Při věcech pochybných dlouho mysli na ú-dek. Pr. — **Ú.** *Páně* = *soud boží*, Gottes Urtheil, das Verhängniss. Podlé božího ú-dku. BR. II. 123. a. — **Ú.** = *mínění*, die Meinung, das Urtheil. Dle mého ú-ku. D. Nepříjemný ú. O něčem svůj ú. vynésti, vyříci. Aby přátelství pravý ú. nepřevrátilo. Us. Ve svém ú-ku stálým býti. Bern. Ú. vytříbený. Rk. Lékařský ú. Nz. lk. Ú. obecný a veskrze přijatý; Ten prý úsudek násečně a mimochodem vkládá apoštol; Tedy světec poráží křivý a lichý ú. ten; Poněvadž se na jejich (apoštolů) ú dku přestati mohlo; Autorita hierarchie židovské podlamovala a podkopávala tu vývoj a výjev svobodného o Pánu ú-dku. Šš. I. 16., II. 217., Sk. 88., 176., J. 124. (Hý.) Čím značnějším a mocnějším je někdo, tím více rozcházejí se pravidelně ú-dky, jaké o něm pronášejí současníci a potomci; Ú-dku současníků jmenovitě o povaze některého muže sluší dáti za všech okolností přednosť před ú-dkem potomků; A jak zní tento ú. o králi Přemyslu Otakarovi? Ddk. VI. 205., 206. (Tč.). Ú. pak filosofů byl dvojak. Šš. Sk. 205. — **Ú.** *v logice* = *spojení dvou pojmů*, das Urtheil. Ú. jest spojení několika představ vyjádřených v jednotu svědomosti. Marek. **Ú.** *dle starší terminologie* = *klad vztahů dvou pojmů* (judicium), což novější terminologie nazývá *soudem*. Při ú-dku v tomto smyslu či soudu činí klad obou pojmů *látku*, vztah jich k sobě *podstatu* či *dobu* jeho. Z obou pojmů, které jsou látkou soudu, klade se jeden (S) napřed jako za podklad a slove *podmět* (subjectum), druhý (P) klade se jako k prvnímu přibylý a zove se *přísudek* (praedicatum). Soud proslovený slove *výrok*, věta, věsť (enuntiatio). Soud jest buď *kategorický (rozhodný)* anebo *hypothetický (podmiňovací)*. Soud kategorický jest klad o příslušnosti pojmu jednoho do obsahu pojmu druhého. (S jest P); soud hypothetický jest klad o závislosti kladu pojmu jednoho do obsahu pojmu druhého (je-li S, jest P). Pojem, jehož kladem se podmiňuje klad pojmu druhého, slove *podmínkou* (hypothesis) a pojem, jehož klad podmíněn jest, nazývá se *podmíněné, položka* (thesis). Dle způsobu platnosti (modalitas) rozeznáváme: a) *soud ze skutečnosti* čili *soud jistící* (judicium asserens), jímž se klade, *že jest*; b) *soud z nutnosti* (jud. apodicticum), jímž se klade, *že musí býti*; c) *soud z možnosti* (jud. problematicum), jímž se klade, *že může býti* přísudek s podmětem spojen aneb od něho odloučen. — *Dle novější terminologie jest ú. klad soudu z důvodu jeho vztahu k soudům jiným* (conclusio), což starší terminologie nazývala *závěrkem*. Soud, který se klade z důvodu vztahu svého k soudům jiným, slove *závěr* a tyto jiné soudy návěstí. Návěstí a závěr činí látku ú-dku, dobou jeho jest důslednosť t. j. nutné vyplývání závěru z kladu návěstí. Vztah podmětu S a přísudku P v závěru vyplývá návěstmi buď bezpro-

středně z těchto pojmů S i P samých; anebo prostředečně ze vztahů pojmů S i P k pojmu jinému M v závěru již se naskytajícímu. Tím se dělí ú. ve dvojí: a) *důsledek* (consequentia), b) *ú. ve smyslu užším.* Při tomto posledním nazývají se pojmy S, M, P členy ú-ku (termini) a to podmět S závěru sluje členem *nižším* n. *dolejším* (t. minor), jeho přísudek P členem *vyšším* n. *hořejším* (t. major), třetí pojem M v závěru se již nevyskytující členem *středním* (t. medius). Takový trojčlenný ú. slove *syllogismus*; ú. má návěsti dvě: v jedné klade se vztah členu nižšího k členu střednímu, v druhé vztah členu vyššího k témuž členu střednímu. Onano slove návěsť *nižší* n. *dolejší* (propositio minor), tato pak návěsť *vyšší* n. *hořejší* (p. major). Pro krátkosť zamlčuje se někdy jedna nebo druhá návěsť a takový ú. slove *zámlka* (enthymema) na př.: Každá hmota jest těžká, tedy jest i vzduch těžek (zde vypuštěna návěsť: Vzduch jest hmota). Každý ú., který rozložiti lze ve dva nebo více ú dků, nazývá se *složeným.* Dva neb více úsudků tím způsobem spjatých, že závěr předcházejícího jest návěstí následujícího, zove se *řetězem ú-dků*; článek předcházející slove *nadúsudek*, následující pak *podúsudek* Od řetězu ú-dků liší se ú. řetězový či *sorites.* Vz Řetěz. S. N. Cf. Jd. 39. a násl. Ú. jednotný, násobný nebo složený; jednotlivý, zvláštní, všeobecný; vyměřený, nevyměřený; tvrdicí, zapírací; zamezovací, nekonečný; výslovný, podpovědný; odlíčený; záhadný, rozhodný n. jisticí a stanovený. Vz Mark. Log. Ú. ve smyslu užším: ú. podmiňovací n. hypothetický (je-li jedna návěsť podmiňovací, druhá thetická), rozlučovací, zkrácený, složený ú. smíšený, závadný, mylný, zpětný, odmítavý. Jd. Ú. kladný, positiv, záporný, negativ, výslovný (bezpodmínečný, kategorický), kategorisch, nutný, apodiktisch, podmiňovací (podmínečný), hypothetisch, rozlučitý (rozlučovací), disjunkt, všeobecný, allgemein, částečný, besonders, partikulär, jednotlivý, einzeln, singulär. Nz. Vz Úsudkový. S. N., Jd.

Úsudkový, Urtheils-. Ú. věty: Čistota půl zdraví Na pěkný kvítek i včela letí. — *Pozn.* Skromný úsudek pronáší se kondit onalem: Nemyslil bych. Neřekl bych. Brt. S 3. vyd. 10.

Úsudlivý = *soudný,* urtheilsfähig. To je ú. člověk. Us. u Rychn. Ntk., Msk.

Úsudník, a. m. = *soudítel,* der Urtheilsprecher. Na Slov.

Usudzovati = *usuzovati.* Na Slov. Bern.

Úsuch, u, m. = *uschnutí,* das Verdorren Tím sami odsoudili se k věčnému ú-chu. Šš. L. 210. (Hý.).

Usukati, spulen. Vz Usoukati.

Usukovati, vz Usoukati.

Usunouti, ul, ut, utí, *usouvati* = *suna oddáliti,* wegschieben, wegstellen, aus dem Wege räumen; **se** = *oddáliti se,* sich wegmachen. L. — **koho kam odkud.** Poesie usouvala mé **ve** světy vyšší; Vzdálenosť ho vám usune z oka na vždy. Kos. Ol. I. 192., 176.

Ušupati koho = *učiniti, aby šupal, seděl,* setzen; *ušupnúť,* sich setzen. Děcko již ušupnulo, už šupe.

Usupěný, ergrimmt. Šm.

Usura, y, f. = *užitek* (v obchodu). Kh.

Usurpace, e, f., z lat. = *násilné uchvácení něčeho* ku př. trůnu, die Usurpation, gesetzwidrige Besitzergreifung.

Usurpator, a, m. = *uchvatitel, kdo usurpací něčeho nabyl* (ku př. trůnu), der Usurpator, gesetzwidriger Usurpator, Thronräuber.

Usurpovati = *násilně něco uchvátiti, zmocniti se něčeho,* usurpiren, sich einer Sache widerrechtlich bemächtigen. Rk.

Us-us, u, m., lat. = *zvyk, obyčej, užívání něčeho,* der Gebrauch, die Gewohnheit, das Herkommen. Ex usu = ze zvyku; in usum = ku potřebě; in usum Delphini, ku potřebě delfína t. j. následníka francouzského tištěné spisy, v nichž závadná místa vynechána byla. Rk.

Úsuše, ves. Arch. IV. 35., 147. (Šd.)

Usušení, n., die Trocknung, Dörrung.

Usušený; *-en, a, o,* getrocknet, gedörrt. — **kde: na** vzduchu, lufttrocken, Sp., **v** peci.

Usušiti, il, en, ení; *usoušeti, usušovati,* trocknen, dörren, auf-, abtrocknen, abdörren. — **co kde:** prádlo **na** slunci; ovoce **v** sušárně. — **co čím:** vzduchem, horkem. — **co komu,** Jemanden einen Hieb versetzen. Mor. Kčr., Mtl. Takovú ti u-ším = vlepím. Brt.

Usušovací stroj, die Trockenmaschine. Techn.

Usutí, n., die Abschüttung.

Usutý; *-ut, a, o,* abgeschüttet.

Úsuvka, y, f., die Einschaltung. Šm.

Usuzování, n., die Urtheilung. Jg.

Usuzovati, vz Usouditi.

Usužovati, vz Usoužiti.

Usvacený; *-en, a, o* = *usvěcený,* geheiligt. U. miesto. BO.

Usvadlosť, i, f., welker Zustand. U. těla. Us.

Usvadlý, welk, dürr, abgewelkt. U. květina, strom.

Usvadnouti, usvadnu (zastr. usvědu, vz Usvěděti), dnul a dl, utí, welken, abwelken, abdorren, von Gram verzehrt werden. — **abs.** Usvadl květ můj. Us. Silným u. kážeš. BO. Jejich sláva usvadla. Raj. — **proč.** Čemus rané rozkvetla, rozkvetavši pomrzla, pomrzavši usvědla, usvěděvši opadla? Rkk. 58. — **čím (proč):** hořem, St. skl., Hr. rk. 297., 423., horkem, Hus III. 16., hladem, BO., žízní, Ryt. křest., žalostí pro vlasť, Us., bídnou služebností. Jel. Usvadla zármutkem tvář má. Br. — **kde.** Bohatý **na** svých cestách usvadne. Lom.

Usvadnutí, n., das Ab-, Verwelken.

Usvadnutý; *-ut, a, o,* **šp.** m.: *usvadlý.*

Usvalina, y, f. = *uspadlina.* Mor. Tč.

Usvaliti, il, en, ení, *usvalovati.* — **co kam,** wohin wälzen, schieben. Na Mor. Tč.

Usvatiti, vz Usvětiti.

Usvátostniti, il, ěn, ění, heiligen. Šd. exc.

Usvázati, *usvazovati,* zusammenbinden. — **se čeho jak: do** snopů, genugsam binden. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Usvážeti, el, en, ení, einheimsen, heimführen. — **co kam:** obilí do stodol. Mor. Tč.

Usvěcený; *-en, a, o,* geheiligt. — **komu:** Bohu. BO.

Usvědčení, n., die Uiberführung, Bezeugung. Právní u. Ddk. III. 181.

Usvědčený; *-čen, a, o,* bezeugt, überführt, überwiesen. U. zrádce. Ddk. II. 406. — **z čeho.** Obžalovaný byl z nepravdy u-čen. Dch. Vratislav nad to byl usvědčen ze zlosynného útoku na biskupa Jindřicha r. 1145.; Výsledkem toho jest, že obžalovaný, byl-li z činu u-čen, musí věc navrátiti. Ddk. III. 160., IV. 226. (Tč.). — **čeho.** Usvědčeni-li jsme bludu. Kos. Ol. I. 20. — **v čem.** Kdoby v tom u-čen byl. Pal. Dj. V. 2. 184. — **čím čeho.** Byl-li svědectvím celé obce u-čen křivého udání, má býti kamenován. Ddk. IV. 225. Sok u-čen svědectvím obecného forum. Pal. Dj. I. 2. 235.

Usvědčilý = *usvědčený.* — **kde.** Muž u. u celého národu židovského. Sš. Sk. 120., 125. (Hý.).

Usvědčiti, il, en, ení; *usvědčovati = dosvědčiti, svědectvím dokázati, svědomím, svědky ujistiti,* beurtheilen, bezeugen, überzeugen. Jg. — **koho.** V. — **co na koho.** A to na ně usvědčili lidé. Dal. Kdož by to naň usvědčil. Kn. drn. 114., Dal. 113., Pal. Dj. V. 1. 409. — Ottersd. — **kdy na koho.** A v tom roce bylo-liby naň shledáno a usvědčeno, že jest on tu ceduli sám spisoval. Zř. F. I. T. XXIX. — **koho co čím:** svědky, Ms. pr. pr., dobrým svědomím. Žižk. řád. — **koho v čem.** Kdyby kdo v tom usvědčen byl. Us., J. tr. A byl-liby v proviněních svých usvědčen. Skl. II. 83. Pakli by kdo kterého člověka v tom u-čil. Kn. drn. 114. Kanovníky pohnán a v poslušenství usvědčen. Ddk. II. 242. A přijda on usvědčí svět ve hříchu. Sš. J. 249. — Bart. I. 12., 25. — **z čeho:** z bludu. Dch. — **jak.** Kteříž by potom čeho takového se dopustili a zřejmě byli usvědčeni. CJB. 277. — **koho čeho.** A kdož toho usvědčen bude svědky: Toho je může u. Ms. Pr. Toho jej musí u. Pr. měst. 244.

Usvědčivý, überzeugend. Us. Dch.

Usvědětí, *usvědnouti* = usvadnouti.

Usvědnouti, vz Usvadnouti.

Usvědomělý; *-ěn, a, o = uvědomělý.* Květy 1843.

Usvěřiti, il, en, ení; *usvěřovati = svěřiti,* anvertrauen. — **co komu.** Kamar.

Úsvět, vz Úsvit.

Usvětiti, usvěť, il, cen, cení (na Slov. těn, ění). *usvěcovati = svatým učiniti,* heiligen, heilig machen. — **čím.** Obyčej časem dlouhým usvěcený. Jg. Ten den jsme u-li radovánkami. Us. Tč. Tvé tělo jest mocným slovem usvaceno. 13. stol. Mus. 1882. 120. — **co:** svátek, Štelc., Lom. U. svůj stan. Ž. wit. 45. 5. — **co kde:** v písni. Puch.

Usvětliti, il, en, ení, hell machen; *se,* hell werden. Až se ráno u-tlí. Us. na Ostrav. Tč.

Usvetnouti = *usvitnouti,* zastr. Bieše s ním prve než usvetlo. Bj. — **kdy.** Když pátého dne usvetlo: Umře dřieve, než zajtřejší den usvetne. BO.

Usvetnutí, n., die Dämmerung, zastar. V prvém u. vstav, šel k rokli lvové. BO.

Usvidrovati na jedno oko, etwas schielen. Na Ostrav. Tč.

Usvíjeti se, sich winden. — **se jak.** Usvíjal se až **k** zemi, tak mu prutem vyšibal. Na Ostrav. Tč. — **se od čeho.** Listy se až usvíjaly od mrazu. Mor. Tč.

Usviněný; *-ěn, a, o,* beschmutzt.

Usviniti, il, ěn, ění = *pošpiniti,* beschmutzen. — **co, se čím:** papír inkoustem. — **se od čeho.** Us. Tč.

Usviňkati = *usviniti.* — **co čím:** papír inkoustem, beklecksen. Na Ostrav. Tč.

Usvírati koho kam, nach und nach einsperren. Vz Usevříti.

Úsvit, usvít, úsvět, u, m., **úsvita, úsvěta,** y, f. = *svítání, rozedněvání,* die Morgendämmerung. V MV. nepravá glossa. Pa. Do úsvieta leže. Rkk. Na usvítě, na úsvitě, im Morgengrauen. Ž. wit. 118. 148., Dch., Šd., Ž. brn., BO.; na Slov.: *na zorách.* S úsvitou = na úsvitě. D. Král vstal na prvém úsvitě. BO. Z večera jablunku sadila, na úsvitě se jí ujala. Sš. P. 437. Na úsvitě poslal Břetislav k řečenému županu. Ddk. II. 327. Ráno před úsvitem vpadl Žižka do Vožice. Pal. Dj. III. 1. 353. Ranní ú. Tyl. Potom na úsvitě šla Anička z domu. NB. Tč. 248. Ú. nové doby, Anbruch einer neuen Zeit. Us. Dch. Bubnování k úsvitě. Bur. Vz Úsvitka.

Usvítati se, *usvitnouti,* dämmern, tagen. Už se u-tá (svítá). Us. Tč. Vz Usvetnouti.

Usvítiti, il, cen, ení, anzünden, erleuchten. — **co.** Usviť ščípu, už je tma. Jedna svíčka neusvítí celou jizbu. Na Bezk. Tč.

Úsvitka, y, f., die Tagwache, fr. réveille. Dch., S. N. XI. 256. Troubení, bubnování k ú-ce. Čsk. Vz Úsvit, Úsvitný, Čepobití.

Usvitnouti, vz Usvítati.

Úsvitný, morgendämmernd. Ú. hudba, Tagreveille, f. Dch. Vz Úsvitka.

Úsvlakovati, mit Leisten verbinden. — **co.** Mor. Tč.

Usvojiti, il, en, ení, *usvojovati,* völlig sich eigen machen. — **si co.** Us. Tč.

Usvoliti, il, en, ení, *usvolovati,* zustimmen. — **se k čemu,** sich herbeilassen. Na Mor. Tč.

Usvorniti, il, ěn, ění = *usmířiti,* zur Eintracht bringen. — **koho.** Sych.

Usvorovati = *do svory dáti.* — **koho:** koně, krávy. Na Ostrav. Tč.

Usvrbovati, etwas jucken. — **koho.** Koza tě usvrbuje, chceš bejt bit? Us. Tč.

Usýchati, vz Uschnouti.

Usychraviti, il, en, ení, *usychravovati,* nasskalt machen. — **se.** U-vil se čas, už je podzim. Mor. Tč.

Usykovati, vz Sykati, zischen. — **proč.** U-val bolestí. Us. Sd. Cf. Usysati.

Usyněnec, nce, m., der Adoptirte. Posvěcení, smíření s Bohem, odpuštění hříchů a zámluva věčné spásy se ovšem u-ncům dává. Sš. II. 81.

Usynění, n. = *zvolení za syna, přisvojenství,* die Adoption. Sš. I. 88. Pán pro-

Digitized by Google

hlídá **k** u. jejich; Milosť u. božího; Abychom u. obdrželi, u. se přiúčastnil. Sš. J. 257., Sk. 131., II. 45. (Hý.).

Usyniti, il, én, ění, *usyňovati = synem učiniti*, als Sohn annehmen, adoptiren. Ano Bůh nás usynil či syny svými učinil. Sš. II. 81. — **koho v kom**. Ti pohané, díme, v Bohu usyněni byli. Sš. J. 20. — **kdy**. Jestliže židé usyněni byli **po** svém od zákona vyproštění. Sš. II. 45. — **čím**. Ale ti (světci starozákonní) věrou usyněni byvše patřili více do nového než do starého zákona. Sš. II 45. (Hý.).

Usynovniti, il, ěn, ění = *usyniti*. Sš. II. 107.

Úsyp, u, m. = *násyp*, aufgeworfener Haufen. L.

Usypati, usypám a usypu, al, án, ání; *usýpati; usypovati, usýpávati = sypaje odníti*, ab-, wegschütten; *usouti*, aufschütten. — **komu čeho odkud**. Usypal mu krup z hrnce (ne všecky, jen částku). Us. Usypal ovsa z měcha. Mor. Tč. — **co**: kopec, hromadu (usouti, nasypati). Bern. — **komu zač** Ctib. — **koho** *(zasypati)*. Skála ho usypala. Us.

Usýpati, vz Usnouti, Usypati.

Úsypek, pku, m. = *usypání*, das Abschütten, der Abschutt. Šd.

Úsypka, y, f. = *co se odsypalo, usypalo*, der Abschutt. Šd.

Usyřeniti, il, ěn, ění = *v sýr obrátiti, syřiti*, laben, käsen. Na Slov. Šd.

Usyřiti, il, en, ení, *usyřovati*, käsen, laben. Vz Syřiti, Usyřeniti. — **se**, käsig, labig werden. Smetana se usyřila. Us. Tč.

Usysati = *zdychati bolestí siplavým hlasem*, zischelnd seufzen. — **čím**: bolestí. — **od čeho**: od bolesti. — **po kom**, nach Jemanden. Na Ostrav. Tč.

Usytiti, il, cen, ení, **usycovati**, sättigen, befriedigen. — **koho čím**. Tím ho neusytí. Us. Tč., Šd.

Uša, dle Bača, osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

1. **Ušacovati** = *odšacovati, odhádati, vyceniti*, abschätzen. Bern.

2. **Ušacovati**, vz Ušatiti.

Ušáč, e, m. = *ušák*, der Langohr. D. — **U.** = *ušatý hrnec, ušák*, der Henkeltopf. **U.** = *houba, ušička, kotrč, úško, ucháč*, peziza auricula, der Ohrenschwamm, die Stockmorchel. D.

Ušáček, čku, m. = *malý ušák*, Milchtöpflein, n. Dch. — **U.** = *malý nebozez*. U Pravíkova. Dšk.

Ušačka, y, f. = *ušatá slepice*. V Polic. Kšá.

Ušachtovati = *do šachty dáti*. — **co**: mrtvoly. Na Mor. Tč. — **U.** = *košerovati*. — **koho**: slepici. U Uher. Hradiště. Tč.

1. **Ušák**, a, m. = *dlouhé uši mající, zajíc, osel*, der Langohr; *škvor, jenž do uší leze*, der Ohrwurm. Jg. — **U.** nadávka. Ty u-ku! Us.

2. **Ušák**, u, m. = *hrnec, džbán ucha mající, ušáč, ucháč, puclák, kraják*, na Mor. *láka*, der Henkeltopf, Milchasch. Us. Jg., Vrů., Lšk. — **U.** = *ušatý pluh*. Vaň. Hosp. 52. — **U.** = *košík na prádlo s dvěma uchama*, der Wäschekorb. Us.

3. **Ušák**, a, m., osob. jm. U. Václ. Tk. V. 203., Arch. I. 520.

Ušáliti, il, en, ení, blenden, täuschen, betrügen. — **koho čím**. Us. Tč.

Ušamitati = *šamitáním něco získati*. Na Ostrav. Tč. Vz Ušamotati.

Ušamotati, *ušamitati*, gehörig wedeln. — **se čím**: *snopy*, vom Werfen der Garben ermüden. Us. Na Ostrav. Tč.

Ušan, a, m., ssavec z letounů netopýrovitých, plecotus. U. myšový, p. auritus, rohatý, cornutus, širokouchý, barbastellus, krátkopažný, brevimanus, americký, Maugei, tymorský, tymoriensis, závojný, velatus. Ssav. 173.

Ušanovati = *ušetřiti*, verschonen, **šp.** z něm. — **koho v čem**. Ani matky v tom neušanoval. V.

Ušantati = *špatnou, šantavou chůzí pokaziti, rozbiti*, abwetzen. — **co**: kalhoty. — **se kudy**: **po** městě, herumlungern. Na Ostrav. Tč.

Ušantročiti, il, en, ení. — **si co**, durch Betrügereien erwerben. — **koho v čem**, betrügen. Us. Tč.

Ušarlatiti, il, cen, ení. Vz Šarlatiti. L.

Ušarpati, abzupfen, abreissen, zerren, zupfen. — **co kde komu**: ovoce **v** zahradě. Na Ostrav. Tč. — **koho zač**: za šaty, zupfen. Ib. Tč. — **se** = *utrmáceti se* (přílišným namáháním), sich abrackern. — **se čím**. Na Mor., ve Slez. Tč., Klš.

Ušarvátiti se, sich satt lärmen, zanken. Mor. Tč.

Ušastati, schlagen. — **koho čím**. Na Ostrav. Tč. — **se čeho kam**. Ušastal se písku **na** stěnu, někomu **do** očí. Ib. Tč.

Ušaškovati se kde = *šaška dělati*, Spass treiben. Mor. Tč.

Ušatati se, *ušetati se* = *uchoditi se, unaviti se*, sich ermüden. Us. Ltk. Také na Mor. Tč.

Ušatec, tce, m., panteos (homo monstrosus), zastr. Rozk.

Ušatek, tku, m. = *ušatá nádoba*, ein Geschirr mit Henkeln.

Ušatěti, ěl, ění = *dostávati veliké uši*, langohrig werden. Ros.

Ušatice, e, f., hedyotis, der Ohrling. U. bílá, h. auricularia, rostl. Rstp. 815.

Ušaticovitý. U. rostliny, hedyotidae: klanochlop, široúst, odhalenec, tulalod, hadovka, zubeň, ušatice, chaja. Rstp. 812., 791.

Ušatiti, il, cen, ení, *ušacovati*, bekleiden. — **se zač**. Za ty peníze se už u-tíš. Us. Tč.

1. **Ušatka**, y, f., plž. U. antillská, auricula Iudae. Vz Frč. 249.

2. **Ušatka**, y, f., isophyllum. Rostl. I. 258. b.

Ušátko, a, n. = *okrouhlý nebozízek, který není kroucený, vrtáčko*, der Hohlbohrer.

Ušatnice, e, f., hedyotis. Rostl. I. 256. b.

Ušatřiti = *ušetřiti*. U Opavy. Klš.

1. **Ušatý** = *uši, zvl. veliké uši mající*, geöhrt, grossohrig, langohrig. U. pes, V., osel, Kom., zajíc. MV. U. matka, okřídlená, die Flügelmutter. Šp. U. člověk. Us. — **U.** *svědek*, který věc stalou slyšel, ale sám neviděl, aneb který, o čem svědčí, sám

slyšel, der Ohrenzeuge. V. Jeden svědek očitý jest lepší, jistší nežli ušatých deset. Pr. měst., Vš. Jir. 254. — U. = *uchatý, ucha n držadla mající*, Henkel-. U. hrnec, koš. Sych., dláto, das Rundeisen. Techn. — U. *hrozen, víno*. Vz KP. V. 155, Víno. — Vz Ušitý.

2. **Ušatý**, ého. m. osob. jm. U. Jíra. Tk. IV. 649.

Úšava, y. f., Uschau, ves u Tachova. PL. Vz S. N.

Ušcákati, *uscákati*, bespritzen. — **koho čím:** vodou. U Uh. Hrad. Tč.

Úšče *(Úšči, Úštec)*. Aleš z Dubé sedĕním na Úšči. Arch. III. 240.

Ušcebetati, uščebotati se s kým, sich ausplauschen. Mor. Tč.

Uščekati se = *uštěkati se*, sich ausbellen, genugsam bellen. — **na koho**. Až se na nás u-ká, přestane. Mor. Tč.

Uščekovati = *uštěkovati*, jede Weile aufbellen. — **kdy**. Pes ve spaní uščekuje, snad se mu sní o čem. Na Ostrav. Tč.

Uščepovati = *uštěpovati*, pfropfen. — **co**: stromky. Na Ostrav. Tč.

Uščigutati se, *uščikati se*, rülpsen. Na Ostrav. Tč.

Uščikati, *uščiknouti*, knul a kl. ut, uti = *ulomiti*, abknicken. — **co odkud**: listy z kloubu. Na Ostrav. Tč.

Uščipati = *uštípati*, alles spalten. — **co, čeho**: dřeva. Us. na Ostrav. Tč.

Uščipiti, il, en, ení, *uščipovati*, abspalten, abzwicken. — **co odkud**: ščipu ze dřeva. Na Ostrav. Tč. — **koho čím kam, kde**: prsty v nos, **na** noze, ein wenig zwicken. Ib.

Uščiřiti, il, en, ení. — **se na koho, nad čím**, gehörig lachen. Na Ostrav. Tč.

Uščrbený = *porouchaný, děravý, ulomený*, schadhaft, löcherig, abgebrochen. U. hrnec. Na mor. Valaš. Vck.

Uščukati se, sich satt schluchzen, genug rülpsen. Na Ostrav. Tč.

Ušdžikati, aufschluchzen. Na Ostrav. Tč.

-uše, *přípona jmen podstatných*: černuše (černá kráva), Libuše, švekruše. D., hejduše. Mkl. B. 345. Cf. *-eš*, Bž. 235.

Ušebetati se s kým o čem = *uštěbetati se*, sich satt plauschen. Mor. Tč.

Ušelestiti se, genug lispeln, rauschen. — **kde**. Dnes v lese dost se u-lo. U Uh. Hradiště. Tč.

Ušelmiti, il, en, ení, *ušelmovati*, verschelmen. D. — **se kde s kým**, genugsam schelmen, Dummheiten treiben. Na Ostrav. Tč.

Ušemrati, genugsam lispeln. Vz Šemrati. — **se na koho**, genugsam murren. Na Ostrav. Tč.

Ušeň, šně, f., plž. U. obecná, haliotis tuberculata. Vz Frč. 233.

Úšení, n. = díry v pltech n. ve vořích, die Ohren, das Geöhr. Us.

Ušenko, a, n. = *úško*, das Öhrchen. Maminko, bolí u. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Ušeptati se s kým kde: ve škole, genugsam schwätzen.

Ušerediti, il, ěn, ění = *šeredým učiniti*, garstig machen. — **koho**. V. — **se od koho (kým)**. Kdo s šeredým obchodí, od něho se ušeredí. Na Ostrav. Tč.

Ušermovati se jak: do sytu, genugsam fechten. — **s kým oč**. Us. Tč.

Ušet, uštu, **uštík**, u, **uštíček**, čku, m. = *cíp, roh*, der Zipfel. Ušty šátku. Us. — *Ušty* = lupeny, z nichž okvětí srostlolupené se skládá. Rostl. U. = každá částka hlubším střihnutím n. seknutím udělaná; slova toho potřebujeme k poznamenání částek kalichových a koruny srostlolupenných. Rst. 105, 511. Cf. S. N.

Ušetati se = *ušatati se*.

Ušetnatý = *ušty mající*, laciniatus. Rostl.

Ušetřeně = *šetrně*, schonend. V.

Ušetření, n., die Schonung. Pro u. důstojnosti královské něco propustiti. V. Pro povinné u. něčím prodlévati. Apol. Bez u. osoby. Sněm. 1615. U. a zachování spravedlnosti. Trip. Pro ušetření času; Zdá se, že by památka jeho měla u potomstva připomínána býti s větším u-ním, nežli bývalo posavad. Pal. Dj. III. 3. 80., IV. 1. 392. K u. jeho tehdejší těžké živnosti. Pam. Val. Mez. 182.

Ušetříle = *šetrně*, schonend. Schön. exc.

Ušetřitel, ušetřovatel, e, m., der Verschoner. C. exc.

Ušetřitelka, ušetřovatelka, y, f., die Verschonerin. C. exc.

Ušetřiti, il, en a ín, ení; *ušetřovati, ušetrávati* = *šetřením svým uhlídati, uvarovati*, versehen, verwahren; *ušanovati*, verschonen; *uspořiti*, auf-, ersparen; *zřetel míti, ctíti*, achten, werthschätzen; *zachovati, ostříhati*, sich befleissen, beobachten; *chovati*, verpflegen; *se čeho* = *varovati se*, vermeiden. Jg. — **abs**. Kdož ušetřeni, propuštěni jsou jen za veliké výkupné. Ddk. II. 407. Přímluvy mé od vás ušetřovány nejsou. Arch. rkv. — **koho** (gt.) **proč**. U. ho pro mne aspoň měl. Kom. — **koho v čem**. V ničemž jich neušetřujte. Eus. — **koho, čeho**. Chudých lidí ušetřovati. Plk. Ušetřuje krátkosti střídmě mluviti bude. Lom. Ten pomluvač nikoho neušetří. Us. Dch. Povinni jsou hlavy své ušetřovati (das Oberhaupt). BR. II. 45. b. Mladosti jeho ušetřeno. Dač. II. 16. U. někoho něčeho. Šml. Aby všeliké škody od lidu ušetříni byli. Skl. I. 310. Mohl se k tomu ohlásiti, ale ušetřuje panské nemoci (Rücksicht nehmend) nechtěl naň těžkosti pustiti. Žer. — **se čeho**. Lom. Ve smyslu *uvarovati se, uchovati se, ujíti, zbýti, uniknouti* jsou tato slovesa **lepší**. Vz Brs. 2. vyd. 251. — **si čeho**: peněz. — **si co k čemu**: noční čas k navštívení někoho. Plk. — **kdy**. Barnabáše **při** tom útoky u-ly. Šš. Sk. 171. (Hý.). Při tom by u-třil aspoň pět zlatých. Us. Šd.

Ušetřlivost, i, f., die Schonung, der Glimpf. Jg.

Ušetřlivý, schonend, glimpflich. Neušetřlivý, nepovlovný. D.

Úšetrný, ersparsam, lépe: šetrný.

Ševice, dle Budějovice, Auschowitz, ves u Marian. lázní. Vz S. N.

Uši, vz Ucho.

Ušibaný; *-án, a, o*, abgeprügelt. Bern.

Digitized by Google

Ušibati, *ušibovati, ušibnouti*, bnul a bl, ut, utí = *ušvihati, umrskati*, mit der Ruthe abprügeln. — **koho čím**: prutem. Na Ostrav. Tč. — **U.**, schieben, laufen. — **kam.** Ušibal domů, že se za ním kuřilo. Ib. Tč.

Ušice, e, f., *střílovka, šípenka obecná*, sagittaria sagittaefolia, das Pfeilkraut. Vz Rstp. 1679.

Ušička, y, f., exidia, der Sprühpilz, houba. U. obecná, e. auricula, žláznatá, e. glandulosa. Vz Rstp. 1941.

Ušiditi, il, zen, ení; *ušizovati = ošiditi*, betrügen — **koho, se.** Ros.

Ušikovati = *spořádati*, in Ordnung bringen. — **co**: vojsko. D.

Ušilhavěti, ěl, ění, schielend werden. D.

Ušilhovati nač: na pravé oko, etwas schielen. — **po čem**, nach etwas schielen, es verlangen. Us. Tč.

Ušíliti, il, en, ení, närrisch machen. — **koho čím.** Na Mor. Tč.

Ušindelařiti, il, en, ení, als Schindelmacher verdienen. Na Ostrav. Tč.

Ušinec, nce, m. = *ušní prst*, der Ohrfinger. Rozk.

Ušinouti, nul, nut, utí; *ušinovati = uhnouti*, wegbeugen; *uchýliti se, obrátiti se*, abweichen; **se** = *uchýliti se, uhnouti se*, sich abwenden, wegbeugen, abweichen, abkommen. — **(se) odkud (kam).** U. **s** pravé cesty. Jel. U. se s pravé cesty. D. U. z přímých cest. Kom. Nikam ani **na** levo ani na pravo z koleje a od svých stezek, BO., z dráhy té neušinujíce. Sš. II. 70. — **(se) od čeho.** U. od pravé cesty. Sych. U. se od pravé cesty, D., se od zákona. Br. — **(se) kam.** U. **na** freje. Har. Každý se na jisté místo ušinul. Tabl. Zuz. — **se komu kam: na** stranu. Ros. — **se komu kde.** Ušinula se mu lávka **pod** nohama. Mor. Šd.

Ušinutí, n., die Abbeugung, Abweichung, Entweichung; vz Ušinouti. U. nohy (pošinutí), die Verstauchung. Jg. Synové u. BR. II. 767. a.

Ušinutý; *-ut, a, o*, abgebeugt, abgewichen; verstaucht.

Ušípané, n. = *špinavé, umazané = prase, prasátko, podsvinče*, Schwein, n., na Mor. a na Slov. Koupili sme ú-né (= prase). Tč., Šd., Brt., Bkř. Vz Ušípati. Brt.

Ušípaný = *ušpiněný, umouněný*, beschmutzt. Ušípané pachole, děvče, Ros., dobytek (vepřový). Zlob. To dítě je celé ucancané a u-né. Mor. Tč., Kld., Šd., Brt. U. člověk. U Kvasin. Mor. Mtl., Tč.

Ušípati = *ušpiniti, ukáleti, ušišmati*, beschmutzen, beschmieren, besudeln. — **se.** Ros. — **co čím kde.**

Ušířený, erweitert. U. nozdry. Hdk., Lum. V. 274.

Ušířiti, il, en, ení, *ušiřovati*, erweitern, ausbreiten. — **co**: cestu. Us. Tč.

Ušisko, a, n. = *ošklivé, veliké ucho*, ein hässliches, grosses Ohr. Bern.

Ušišlati, *ušišmati = pokáleti, ušípati*, besudeln. V. — **se kde: v** kuchyni. Sych. — **koho.** Kněze svěceného tak hanebně ušišmete. Št. — **co komu.** Celou sukni mi ušišmal. U Rychn. Ntk.

Ušišmání, n., die Beschmutzung.

Ušišmaný; *-án, a, o = špinavý*, besudelt. Us. u Rychn. Šaty uválené, u-né. Jir. Ves. čt. 36.

Ušišmati, vz Ušišlati.

Ušíti, ušiji, ušij, ušije (ie), il, it, ití; *ušívati*, nähen, fertig nähen. — **co.** Ušiješ hroma, keď ani nemáš z čoho. Dbš. Sl. pov. I. 109. — **z čeho.** Ušila čechel z nového gmentu tej Maři Sedlákové. NB. Tč. 9. — **co komu:** šaty. Us., Ros. **Po** takovém hlubokém připalování ránu ušij (sešij). Ras. — **co jak: s** velikou pozorností, krásně. Cf. *Šíti*. Krejčí mi ušil nový kabát. Us. Šd. Népovidaj můj milý, dam ci košulu, baj ci ju ušiju; Malum (košilu) sem se (= si) ušila, malo sem se přikryla; Hrbatá se s krejčím hádá, že jí ušil křivý záda; nehádej se hrbatino, je s tím tělo tvoje vinno. Sš. P. 111., 345., 691. (Tč.). — **co jak dlouho.** Nechtěli ste ušit mojej milej čižmy, my sme ich ušili **od** večera **do** dňa. Sš. P. 522. — **co z čeho.** Ušije mi šněrovačku z portele něčího. Er. P. 391. Krajčíři, krajčíři světa širokého, ušijte mi šaty z květu makového. Sš. P. 702.

Ušití, n., das Fertignähen. Us.

1. **Ušitý**; *ušit, a, o*, genäht. U. kabát. Obchod s u-tým oděvem, das Konfektionsgeschäft. Us. Dch. — **pro koho.** Tato žena jest pro toho muže jako u ta. U Jižné. Vrů.

2. **Ušitý** = *ušatý*. Ohren-. U. svědek. D., Marek (Log.). Vz Ušatý.

Ušívání, n., das Nähen.

1. **Uška**, y, f., der Ohrlöffel, die Ohrspritze. L.

2. **Uška**, husch. Ale u. z pyku ven než zabubnuju na buben, ale uška, ale ven. (Vypočítávka při hře u Rakovníka). Čes. mor. pís. 31.

Uškamrati, *uškamrovati*, brummen, seinen Unwillen zeigen. — **nač, nad čím.** Na Ostrav. Tč.

Uškarediti, il, děn, ění = *škaredým učiniti*, garstig machen.

Uškarpiti, il, en, ení. — **co**: cestu, mit Strassengräben versehen. Na Ostrav.

Uškemřiti se, il, en, ení, abrackern. D.

Uškeřiti se, il, ení = *usmáti se*, schmunzeln. Zlob. — **na koho.**

Ušket, ušktu a etu, m. = *kus kůže, záplata*, ein Lederlappen. U. červený dvakrát barvený. BO. Obuv přestarú, ježto na znamenie vetchosti uštky koženými zkrpána bieše. BO. — *Ušket y = dvě babulky u řezačky, jež kosu od vypadnutí chrání.* Us. Jestli cívka tuze krátka, napichují se z obou stran cívky na vřeteno ušketky (kloboučky t. j. kolečka ze starého plstěného klobouku udělané). Krok. III. 132.

Ušketnice, e, f., Lederlappen an der Sense. Hnka.

Úškleb, u, m., der Hohn, Spott, das Gegrinse. Us. Dch.

Uškleba, y, m. a f. = *člověk, který se ušklebuje*, der Spötter.

Ušklebač, e, m. = *uškleba*.

Ušklebačný, spöttisch, höhnisch. Ros.

Ušklebavě, spöttisch, höhnisch. Kos. Ol. I. 206.

Úšklebek, bku, m. = *pošklebek, posměch,* der Hohn, Spott, die Spötterei, das Gehöhne. To jsou jen samé ú-ky. Us. U-ky jsou jeho zbraň. Sych. Dělá si ze mně jen ú-ky. Us. Šd.

Úšklebečný = úsměšný. Ú. pohled, tvář.

Ušklebiti se, il, en, ení; *úšklibati se, ušklebnouti se, ušklibnouti se,* bnul a bl, utí: *ušklebovati se* = *hubu křiviti, špouliti,* schiefen Mund machen, den Mund verziehen; *uplakati se,* weinen, greinen, grinsen; *zhrzeti, pohrdnouti,* hohnlächeln, höhnisch lächeln, höhnen, spötteln, spotten. Jg. — **se na koho.** Deh., Tč., Ros. — **se po kom.** Us. — **se komu.** Nemáš se mně nic co ušklebovať. Us. Msk.

Úšklebivý, grinsend.

Úšklebník, a, m., der Spötter.

Úšklebný; *-ben, bna, o,* grinsend, spöttisch. Deh. Ú. tvář. Něme.

Ušklhnouti, hnul a hl, utí, wegschlüpfen, ausglitschen. Us. — **odkud.** Hladká věc snadno z ruky ušklhne. Na Ostrav., u Uher. Hrad. Tč. Na mor. Valaš. Vck.

Ušklibáček, čka, m. = *ušklibačný,* der Hohnlacher.

Ušklibačka, y, f., die Hohnlacherin. Jg.

Úšklibačný (D.), **ušklibačný** (Ros.), höhnisch.

Úšklíbaný, höhnisch, spöttisch. Ú. posměch. Na Ostrav. Tč.

Úšklíbati, vz Ušklebiti.

Úšklibečný = *ušklibačný.*

Úšklibek, vz Úšklebek.

Úšklubnouti, *uškloubnouti, uškubnouti,* bnul a bl, škloubl, ut, utí: *ušklubovati, uškubovati, ušklubati, uškubati, ušklubávati, uškubávati* = *škubáním odníti, utrhnouti,* abkneipen, abzwacken, abreissen, abrupfen, abzupfen; *slovy týrati, nabírati,* mit Worten zusetzen, spotten. — **co, koho:** dva listy. Us. U. koho = *slovy týrati.* Br. Na poli je všecko vyschlé, dobytek nemá co uškubnouť. Us. Šd. — **co odkud.** Leč co kde uškubl z nepřátel. Br., Kom. U. někomu **od** příjmů, **z** příjmů. Us. Deh. — **co (odkud) čím:** růži s keře rukou; někoho řečmi (dobírati). — **čeho.** Ten té trávy uškubal (neurčitou měrou). — **čeho nač:** peří **na** dvě peřiny. Us. Tč. — **kdy: za** jeden večer u bali peří na peřinu. Us. Tč. — **koho zač:** za šaty, zupfen. Us. Tč. — **(co) komu** = *bráti, odjímati,* abzwicken, beeinträchtigen. Uškubnouti komu = vzíti, odníti. D. Huse peří u. Us. — **se na koho,** Jemanden antabren. Us. Deh.

Úšklubný, abzwickbar, abrupfbar, abreissbar. Ú-bná semena na poli hrách a řepa, v lidech vdova a panna. Č. M. 90.

Úšknouřený; *-řen, a, o; uškňuřený* = *zamračený, ušklibený,* finster, trübselig blickend. Chodí celý u. Na Mor. Brt., Kd., Šd., Vck.

Úšknouřiti se, il, ení, grinsen, finster blicken. — **na koho.** Mor. Šd., Tč.

Ušknouti, vz Ušťknouti.

Úško, a, n., *ouško;* zdrobnělé slovo *ucho,* das Öhrchen, Öhrlein. V. V pranici bohatý chrání úška a chudobný rouška. Brt. S. 30 Ú. = *dolejší část ucha, laulouček,* Ohrläppchen, n. V. Ucho zevnitřní skládá se z boltce, úška č. střepinky, a z trubky, žlábku. Ssav. Vz Ucho. — Ú. = *co k úšku podobno, držadlo,* der Henkel, das Ohr. Ú. přidělati; ú. u peníze, u naušnice. Us. — Ú., *u síňky srdečné,* das Herzohr. Ssav. — Ú. *jehly, jehelní,* das Nadelöhr. D. Ú. kloubové, das Charniersohr. Čsk. — Ú., *jméno rostlin.* Ú. myší (zájemné koření), alsine; nedvědí (bukvice bílá), hieracium auricula; zaječí, bupleurum. D., Ptk. — Ú. = *houba,* vz Ucháč.

Uškobrtati, *uškobrtnouti,* genug burzeln, straucheln. Us. Tč.

Uškodilý — *škodný,* schädlich. Jel.

Uškoditel, e, m., der Beschädiger, Schadenzufüger. Šm.

Uškoditelka, y, **uškoditelkyně,** ě, f., die Schädigerin. Us.

Uškoditi, il, zen, ení (na Slov. děn, ění), *uškodívati, uškozovati* = *škodu učiniti, ublížiti,* schaden, Schaden zufügen, beeinträchtigen, Einem ein Leid thun. Jg. — **komu, čemu.** V. Mráz vinici uškodil. Ros. On království své že má sobě dosti věrné a ubezpečené aniž se bojí, aby mu cizí moc a síla co u. mohla. Pal. Dj. III. 3. 288. A vlci lační mnoho dobytku uškodie. Arch. III. 123. Nech budě smrť jakákolivěk, ništ mu neuškodí, který podla vóle bozkej v svém životě chodí. Na Slov. Tč. Mnoho si u-di, kdo se s opilým vodí; Čím si komu důvěrnější, tím více ti uškodí. Na Mor. Tč. Bylo hrdlům jich uškozeno. Skl. II. 132. Co viece možóm u-di než žena?; Co platno jest člověku, by veškeren svět získal a své duši u-dil?; Kdo jest, jenž by vám u-dil, když dobré věci budete milovati; Bohu nemuož ižadný uškoditi. Hus I. 278, 455., III. 253., 255. (Tč.). Sekyra lesu neuškodí bez lesu. Prov. Tč. Zloděj zloději, šibal šibalu neuškodí. Mus. U. sobě = nesením, zdvíháním, hýbáním ublížiti si. D. — **komu na čem:** na těle, Jv., sobě na zdraví. Sych. Avšak věrným křesťanům na spáse u. nemůže (ďábel). Sš. II. 93. Na zdraví a životu svém sobě u. BR. II. 52. b. Uvedena byla přísnější policie v Basileji, by Čechové přijdouce ani sami uráženi nebyli, aniž komu z věrných na duši u. mohli. Pal. Děj. III. 3. 63. Aby jemu bylo uškozeno na zboží neb na cti neb na těle; Nelze jest, by člověku mohl kto na duši u., když sobě sám hřiechem neuškodí; Budeš-li nenáviděti nepřietele svého, viece si sobě u-dil na duši než jemu na těle. Hus I. 222., II. 206., 395. (Tč.). **Aby, co-li by jí** uškozeno bylo na její věnu, aby jí to bylo zaplaceno. Půh. II. 226. — **komu jak.** Ani **za** vlas jim neuškodil. Koc., Žalan. 141., Hus III. 274. Ani ďábel, ani člověk móž u. člověku pohoršeje ho, jedně ač by hřiechu přivolil. Hus I. 296. Že tou měrou jim neuškodí hrozby nepřátel Páně, aby kázání slova božského závadu vzíti mělo. Sš. Sk. 52. — **čím.** Někdy jedním slovem si můžeš mnoho u. Us. Tč. Již-li tajemnů zlostí nižádnému nechcete u.?; Nic nenie platno člověku, ač by veškeren svět získal a duši své lakomstvím u-dil. Hus II. 382., III. 191.

(Tč.). U. si řečí, zdviháním. Us. — **jak dlouho**. Ovšem viece sú prospěli jeho choti a sobě u-li **do** smrti. Hus I. 257. Ani na nich mělo co uškozeno býti i od žádného člověka až **do** tří let. Půh. I. 334. — **komu kde:** Bl., **v** živnosti, v polích, v lese.

Uškodník, a, m. = *uškoditel*.

Uškopiti, il, en, ení = *odciziti*, entwenden. Plk.

Uškorpiti, il, en, ení = *uraditi, ukřičeti*, Einen müde o. todt zanken. — **koho**, Jg., **se**. D.

Uškortati; *uškortnouti*, ul a tl, ut, utí; *uškortávati* = *ustrouhati*, abschaben, abkratzen. — **co odkud**: kus těsta **z** díže (s díže). Jg. — **čeho** (částku).

Úškoudlý = *zhubenělý, ve tváři spadlý*, abgemartert. Us.

Úškovati, Oehrlein machen. — **co**: jehly (úška jim dělati). Na Mor. Tč.

Úškovatý, geöhrt.

Úškovice, vz Ouškovice.

Uškození, n. = *ublížení*, das Schaden, die Zufügung des Schadens, die Beeinträchtigung, Beleidigung. V. Pro u. **a** všecky neduhy ten lék jest. Berg. Ačkoli mnozí z přítomných Němců poškozeni byli, zůstal kníže se svými Čechy bez u. Dlk. III. 48.

Uškozený; *-en, a, o*, beschädigt. D.

Uškrábati a *uškrabati, uškrábnouti*, bnul a bl, ut, utí = *škrábnutím čáru udělati*, ritzen, aufritzen, aufschärfen; *odškrábnouti*, abreissen, ab-, wegkratzen. — **co, koho**. Tys ho uškrábl. Ros. — **se oč**: o hřebík. D. — **čím**. U. koho nehtem. Jedním škrábnutím mnoho neuškrábneš. Jg. — **komu co**: *sobě* = pod palec schovati, Geld auf den Schwanz schlagen. Jg. — **koho, se kde**: **za** uchem se uškrabovati. Us. Uškrábl se **na** tváři. Us. — **co, čeho nač, k čemu**. Uškrabl brambor ů hrnec bramborů na oběd, k obědu.

Úškrabek, bku, *úškrabeček*, čku, m. = *co se uškrábe*, das Abschabsel; zvláště od nevěrných čeledínů v koupi pro pána na svou stranu uhospodařený peníz, šchoř, der Schwänzelpfennig. D. — Jg.

Uškrcení, n., die Erwürgung. Jg.

Uškrcený; *-en, a, o*, erwürgt.

Uškrcovati, vz Uškrtiti.

Uškřidlicovati = *skřidlicí pokryti*, mit Schiefer decken. — **co**: střechu. Na Ostrav. Tč.

Uškřinouti, vz *Uskřipnouti*.

Uškřitaný; *-án, a, o* = *umouněný, ušmouraný*, zvl. o dětech, schmutzig, beschmiert. Mor. Vck.

Uškrkati, *uškrknouti*, knul a kl, ut, utí, durch Streichhölzchen hervorbringen. — **co**: oheň. Na Ostrav. Tč.

Uškrnouti se, ul, utí = *ušklebiti se, zaškarediti se*. Koll. Vz Uškrvati se.

Uškrobati = *uškrabati*. Na Mor. a ve Slez. Tč.

Uškrobení, n., die Stärkung.

Uškrobenost, i, f., die Steifheit. Řeč plná u-sti. Obrana čes. duch.

Uškrobený; *-en, a, o*, gestärkt.

Uškrobiti, il, en, ení; *uškrobovati*, stärken. — **co**: košile. — **co čím**: prádlo dobrým škrobem.

Uškrouknouti se, kl, utí, anfahren. — **se na koho** = *utrhnouti se, brouknouti*. Us. u Jilemn. Ktk.

Uškrpati, abschaben. — **co**: podešvu (šoupaje nohama ošoustati, roztrhati). Na Ostrav. Tč.

Úškrt, u, m. = *kotouček kožený mající u prostřed díru*, kterou se na stěžeje navlikne, aby dvéře se zdvihly a nevrzaly. Jg. Cf. Úšket.

Uškrtiti, škrť, il, cen, ení; *uškrcovati*, erwürgen, erdrosseln. — **co**: mlýn. Vz Mlýn. — **koho, se**. Sych., Ros. — **čím**: provazem. Us. — **se komu**. Uvázané tele se jim u-lo. Us. Sd. — **co na kom**. Přece jsem to na něm u til (ze zboží smlouvaje jsem mu utrhl a laciněji koupil). Us. u Rychn.

Úškrtnice, f., pl. = kolečka z kůže, která přitužují kosíř na čípku, skrz který jde závlačka, Lederfleckchen an der Sense. Us. Plaňan.

Uškrtnouti, tnul a tl, ut, utí = *upíchnouti, uškrábnouti*, ritzen, stechen. — **koho, se**. Ros., Jg. — **čím**: nožem U. slovo perem, wegstreichen. Us. Tč.

Uškrubiti = *uškrobiti*. Ve Slez. Tč.

Uškřupati se na čem, genug beissen. Na Ostrav. Tč.

Uškrvati se, *uškrvnouti se*, ul, utí; *uškrvovati* = *usmívati se, uškeřiti se*, lächeln, schmunzeln. — **se čemu**. Kapec se tomu uškrnul. Aesop. — **se nad čím**: nad něčí záhubou. Ben. — **se čím**. Ústy mluvila hbitě a smilně se jim uškrvujíc. St.

Úškubati, vz Úškubnouti.

Úškubek, bku, m., etwas Abgezwicktes. Dch.

Uškubnutí, n., die Abrupfung, Abzupfung. Us.

Uškubnutý; *ut, a, o*, abgerupft, abgezupft. Us.

Uškvařený; *-en, a, o*, geröstet. Stará vedomkyňa obrátila u-nú tvár proti nim. Dbš. Sl. pov. I. 22. U. sádlo, houska.

Uškvařiti, il, en, ení; *uškvařovati* = *škvařením upéci, usmažiti*, rösten, schmoren, ab-, durchprägeln. — **co kde**: sádlo **v** pekáči. U. něco **nad** ohněm. Us. Tč. Několik vajíček **na** másle u. Sk. — **se čím**, Ros., horkem.

Uškvířiti, il, en, ení = *opáliti*, absengen. Uškvířený člověk = sluncem opálený; hladem umořený. Us.

Uškvrčeti, el, ení, knurren. — **se**. Co se to dítě uškvrčelo, než usnulo. Na Mor. Tč. — **se na koho**. Ten pes se dost na nás uškvrčel. Ib.

Uškvrkati, prasseln. Nech máslo se topí až uškvrká. Na Ostrav. Tč.

Uškvrknouti, knul a kl, utí, *uškvrčeti*, el, ení, anbrennen. Ros. Vz Ušvrkati.

Ušlahati = *ušlehati*. Na Mor. Tč.

Ušlachtilý = *ušlechtilý*. Slov. Šd.

Ušlak, u, m. Než to známe, že to město při sobě mořských portuov ani dunajských ušlakuov nemá, kteréžby bohatě clo přinášely. Arch. IV. 478.

Ušlamtati, abschlampern. — **co kde**: šat, se **v** blátě. Us. na Ostrav. Tč.

240*

Ušlapání, n., das Niedertreten.

Ušlapaný; *-án, a, o*, ab-, niedergetreten. Cesta byla u-ná od samého Krista pána. Sš. P. 27. (4.). Ode mlýna k hájičku cesta u-ná; kdo tu cestu ušlapal, ten mynářku miloval. Sš. P. 128. — **čím:** kopyty koňskými. Ddk. II. 203.

Ušlapati; *ušlapiti*, il, en, ení; *ušlápnouti*, ul a ušlápl, ut, utí; *ušlapávati*, *ušlapovati* = *šlapnutím uraziti*, durch's Treten verletzen, treten; *sešlapati*, *šlapáním stlačiti*, *utrhnouti*, niedertreten, zusammendrücken durch's Treten, eintreten, einstampfen, abtreten, abreissen. Jg. — **co, koho**: hada, cestu. U. dlouhý šat. Us. Tč. Okolo Holodan chodníček jako dlaň; a kdo ho ušlapal? Syneček choďa tam. Sš. P. 129. — **co, koho kam:** **v** nohu. Ros. Okolo Hovoran chodníček jako dlaň. Ja (k)do že ho ušlapal? Švarný šohaj choďa k nám ušlapal ho pod naše okénko. Brt. P. 57. — **co čím:** trávu tancem. Ros., zelí nohama. — **co, koho jak, kde, kam čím.** Někoho až **do** smrti (šlapáním usmrtiti). Ros. Zelí **v** sudu, **do** sudu nohama. **K** smrti někoho u. Us. Dch. A zem **na** něm u-la. Er. P. 486. — **co pro koho:** cestičku pro Hančičku. Er. P. 79. — **se čeho kde.** U-pal se dost bláta na světě. Us. Tč. — **co komu:** dva prsty. Ros. Ušlápl mu podpatek; Kráva si ušlápla kus provazu; U-pal mu cestu (= pomohl mu). Us. Šd., Hš. Dybych já věděla, či nevěsta budu, ušlapala bych si cestu k tomu domu. Sš. P. 335. — **se**, sich auf den Fuss treten; u. = *uprdnouti se*. Us. u Něm. Brodu. Brnt.

Úšlapek, pku, m. = *ušlápnutý kus něčeho*, ein abgetretenes Stück. Zlob., Šp.

Ušlapiti, vz Ušlapati.

Ušlapovati, vz Ušlapati.

Ušlažiti = *ušlehnouti* bičem. Na Mor. Vck.

Ušlehati; *ušlehnouti*, hnul a hl, ut, utí = *šlehnutím uraziti*, mit der Peitsche ab-, weghauen; *šlehnutím raniti*, *udeřiti*, einen Hieb mit der Peitsche versetzen, hauen; *umrskati*, zu Tode geisseln, peitschen. Us. — **co odkud:** větev **se** stromů, **čím**: bičem. — **koho kam:** **v** tvář, **do** oka. Us. — **jak:** až **do** smrti. Ros.

Ušlechtění, n., die Veredlung. U. srdce.

Ušlechtěný; *-ěn, a, o*, veredelt, verfeinert. U. vlna, Techn., ovce, Šp., jinoch, mysl, mravy, řeč. Us. Vz Ušlechtilý.

Ušlechtile = *ušlechtilým způsobem*, edel, auf edle Art. — **U.** = *ozdobně*, zierlich. V. — **U.** = *pěkně*, schön, herrlich. U. něco rozděliti. Kom. Těm u. oděným kvítkům rovnati se nemohou. BR. II. 30. b.

Ušlechtilec, lce, m., ein edler Mann. Rk.

Ušlechtílek, lka, m. = *ušlechtilý* (s přihanou), eleganter Herr, die Zierpuppe. Nej.

Ušlechtilost, i, f., edles Wesen, die Feinheit, Zierlichkeit, der Adel. U. mravů, rozumu, Aqu., rodu, Troj., duše. Jg. U. rodu a smýšlení zůstává si stejná. Podlipská. Kvítí, jehož u. nad Šalamounovu slávu vystavuje. BR II. 249. Kníže Břetislav při u-sti duše své nebyl pamětliv vášnivosti srdce lidského. Ddk. IV. 79.

Ušlechtilý = *přednější*, *vzácnější*, edel, adelich. U. pokolení lidské, Kom., stvoření. Štelc. Byly tam paní a panny u-lé v hojném komonstvu. Pal. Dj. IV. 2. 102. Neb kto jest v starém zákoně nad Davida u-ší král? Hus I. 441. Hrdlička jest pták ušlechtilý. Us. — **čím.** Žena urozením u. Pulk. — **U.** *o věcech* = *obzvláštní*, *znamenitý*, *výborný*, edel. U. dary boží, Kom., sochy, Ben. V., vtip, mast, feine Salbe, Sal. 83 20., žíla, lebenswichtige A., Ib. 87., víno (Edelwein, Šk.), uznalost, zjev, ovoce. Dch. Také mnozí páni zpupné statky své podávali králi v u-lá manství (feuda nobilia, Edellehen). Pal. Dj. II. 2. 386. U. jablko, BO., štěp atd. Us. Bissus jest plátno velmě u-lé, bielé a tenké; Cyprus jest ostrov, v němž jsú kořenové vinní přeušlechtilí, jenž nesú veliké hrozny vinné. Hus II. 239., III. 21. (Tč.). V zahradách pěstují se stromy u-lé, **šp.** prý m.: štěpné, ovocné, **ale** toto mínění jest *chybné*, vz předcházející příklady. — **k čemu.** Voda jest ze všech nejušlechtilejší k očím. Čern.

U. *zvl. s ponětím tenkosti*, *měkkosti*, *nedůtklivosti*, edel, fein. U. dílo pavouka, kozlíkové, Jel., údy těla lidského, Ras., věk, dítky. Us., mravy. D. Velmi u-lým železcem vyňal obě oči (fein). GR. — **U.** *s ponětím pěknosti*, *krásy* = *spanilý*, *zdárný*, schön, hold, herrlich. U. mládenec, panna, V., tělo, způsoba. Troj. Duše věrná, jenž právě Boha miluje, tak jest u-lá a rozkošná . . . Hus III. 38. — **v čem.** Ve svém panenství u-lá. Er. P. 311. — **U.** = *ozdobný*, zierlich. V. U. řeč, D., město, Troj., jazyk slovanský. Háj. U. sieň. GR. — **čím.** Vlasové zlatostkvěním u. Troj. — **U.** *s ponětím slušnosti*, *mravné dobroty*, *ctnosti*, edel, anständig. U. mysl, D.; u. mysli býti. Jel. U. zápas. Dch. Od otce přiučil se způsobům u-lým a mravu dvorskému. Ddk. II. 100. U. chování, Dch., srdce. Tč.

Ušlechtiti, il, ěn, ění; *ušlechťovati* = *ušlechtilým učiniti*, veredeln. Vz Ušlechtilý. — **co:** ovoce. D. Bůh člověka u-til. Hus II. 266. — **co čím**: strom štěpováním u. U. své srdce dbáním mateřské řeči. Us. Tč. — **co proč:** něčí chuť pro krásu u. Krok. — **se.** Us. Ddk. V. 116.

Ušlechťování, n. U. vína, die Weinveredlung. Šk. U. rostlin. Vz Schd. II. 242.

Ušleptati se, sich ausstammeln. U-li sa, až to vyšeptali. Na Slov. Tč.

Ušlost, i, f. = *mdloba od ujití se*, Müdigkeit vom Gehen. Jg. — **U.** = *utečení*, die Flucht. Jg. — **U.** = *nouze*, *bída*, Noth, Schön. — **U.** *cesty* (ušlapání), die Abgetretenheit des Weges. Jg.

Ušlundrati, beschmutzen. — **co, se kde:** ve vodě, v blátě. Us. Tč.

Ušlý = *kdo ušel*, *utekl*, flüchtig. Jel. — **odkud.** Měšťan z Athen ušlý. Karyon. Dlužník **od** práva u. Pr. měst. Mát jest ona řeka, která navracuje ušlú mladost. Jel. En. m. 16. U. zisk, entgangener Vortheil o. Gewinn. J. tr. — **U.** = *od chůze mdlý*, müde, ermüdet vom Gehen. Jste-li ušli, vylezte si na vůz. Němc. — **čím:** dalekou chůzí. Us. — **jak:** až **do** ustání. Vz Ustání. Sych. — **U.** *cesta* (*ušlapaná*), abgetreten. Zlob. — **U.** = *opilý*, betrunken. Us. u Chrud. Kd. Vz Opilý. Zlob.

Ušmaniti, il, ěn, ění; *ušmaňovati = pryč vzíti*, hinwegnehmen. — **co komu kde: před hubou.** Ros.
Ušmarovati, beschmieren. — **co čím:** boty mastnotou. Na Ostrav. Tč.
Ušmelcovati, z něm. = *rozpustiti, rozpouštěním učiniti aneb oduiti*, schmelzen. Ros.
Ušmercic = *usmrtiti*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 287.
Ušmignouti = *uříznouti*, abschneiden. — **komu co:** sobě prut. Na Zlínsku. Brt.
Ušmihati, *ušmigati*, durchpeitschen. — **koho čím:** prutem, karvačem. Na Ostrav. Tč.
Ušmiknouti, knul a kl, ut, utí, abschneiden, abhauen. — **co čím:** sukno nůžkami. Us. Šd. — **co jak.** U-kl ten konec jedním rázem. Us. Dch.
Ušmírati, beschmieren. — **se kde.** V jeho rukou se vše ušmíře. Na Ostrav. Tč.
Ušmoudati — *umazati*, beschmutzen. — **co:** papír. Us. u Kr. Hrad. Kšt.
Ušmouhaný; *-án, a, o*. U. nebe, von Wolken bestreift. Na Mor. Tč.
Ušmouranec, nce, m., ein schmutziger Mensch. U Olom. Šd.
Ušmouraný; *-án, a, o* — *ušmíraný*. Ten chlapec má u-nou hubu. Us. Bkř.
Ušmourati, beschmieren, beschmutzen. Us. Šd.
Ušmudlati — *omačkati*, zerzausen. — **koho.** Ten ji u-dlal. Us.
Ušmudliti, il, en, ení — *ukrásti*, stehlen. Ten pase, kde by se co dalo u. Us. U Kunv. Msk.
Ušmúhati, mit Streifen überziehen. — **co.** Oblaky nebe u-ly. Na Mor. Tč.
Ušmúraný; *-án, a, o = ve tváři špinavý*, im Gesichte schmutzig. Umyj sa, si u-ný. Má ruce u-né. Na Zlínsku. Brt. U Opav. Klš. Vz Ušmouraný, Ušmouněný.
Ušmúrati = *ušpiniti*, beschmutzen. — **co, se čím.** Na Mor. a u Opavy. Brt., Klš.
Ušmýkati, vz Usmýkati.
Ušmykovati, Aqu., z něm. schmücken, m.: *uličiti, ukrášliti, ozdobiti*. Jg.
Ušní = *k uchu se vztahující, od ucha, pro ucho*, Ohr-, Ohren-. U. zpověď, Kom., parátko, D., lžička, Aqu., hnůj, Hlas., prst, Orb. p., bubének, červ (škvor, na Slov. *uchál*), Us., bolesť, Bern., lékař (Ohrenarzt), Šp., balsam, Dch., Bern., svědek (ušatý, ušitý), Šm., maz (hnůj), střepinka. Nz. U. katarrh hojí se smíšeninou oleje mandlového a majoránkového (ol. mand. jednou tolik co oleje maj.). Us. Vz *Ucho, Ušný*.
Ušnice, e, f. = *ušní lžíce* n. *parátko*, der Ohrlöffel. BO. — **U.** = *zaušnice, zapálení žláz zaušních* u koček za obecného nakažení, der Mumps. Jg. — **U.,** rostlina, *silenka dvoulůžná*, silene otites, cucubalus otites. Čl. Kv. 315., Slb. 625.
Ušník, u, m. = *ušní prst, malík*, der Ohrfinger. Sal., Kom. orb.
Ušňořiti, il, en, ení; *ušňořovati = ozdobiti*, zieren, verzieren. — **co.** Lom.
Ušňovitý. U. plžové, haliotida, mají ulitu netočenou miskovitou aneb v ploše točenou vždy s průlomy aneb se zářezem na posledním závitku: škulenka řecká, ušeň obecná. Vz Frč. 233.
Ušňupanec, nce, m., ein starker Schnupfer. Us. Šd.
Ušňupaný; *-án, a, o*, von Schnupftabak besudelt. Us.
Ušňupati, mit Schnupftabak bestreuen, beschmutzen. Us. Šd. — **se čeho:** tabáku, sich satt schnupfen. Na Mor. Tč.
Ušný = *ušní*, Ohr-, Ohren-. U. maz, cerumen aurium, nemoc, váček (Ohrbläschen), výtok, Ohrenfluss, zrcadlo, Ohrenspiegel, m., chrustavka, Ohrknorpel, lžička, Ohrlöffel, polyp, Ohrpolyp. Nz lk. U. bolesť, Ohrenschmerz, Nz. lk., Ras., díra. Sal. U. svědek (= *ušatý*), der Ohrenzeuge. J. tr. Vz Ušní.
Ušoulati = *uváleti*, rollen, rund wälzen. Koll. — **co, čeho z čeho:** halušky z těsta; Ušouli tabáku z pěkných listů. Na Mor. Tč. — **U.** = *uklidíti*, aufräumen. — **co komu kdy kde.** Všecko jim ve světnici za živa ušoulala. Us. u Rychn. Ntk.
Ušoupati — *šoupáním otříti, otrhati*, abreiben, abschaben. Ušoupaná a ukálená žena. V. — **co čím, co oč:** kámen o kámen, kamenem.
Ušoustati; *ušoustnouti*, stnul a stl, ut, utí = *šoustáním otříti*, ab-, wegreiben; *usmýkati*, zu Tode reiben, schleppen. —**co, koho.** Ros. — **co komu kde.** Ušoustlo mu to u samé huby (= ulitlo, pozbyl toho). Mor. Šd. Vz Ušoupati.
Úšov, a, m., také *Úzov*, Ausche u Olom. Jg. — *Úšovan*, a, m. — *Úšovský*.
Ušpajznouti = *upajznouti*. Us. Všk.
Ušpatiti, il, ěn, ění, *ušpatovati*, schlecht machen, bemakeln, beschmieren. — **co čím.** Na Ostrav. Tč.
Ušpehovati, erspähen. — **co, koho.** Na Ostrav. Tč.
Ušpejčiti se čím: cestou = *utrmáceti se*, müde werden. U Rychn. Ntk.
Ušpejliti, vz Špejliti.
Ušpendliti, il, en, ení; *ušpendlovati* = *špendlíkem upevniti*, anspendeln. — **co:** šátek, klobouk, stužku.
Ušperkovati = *pěkně upraviti, ušlechtiti*, zieren, schmücken. Kom. — **koho, se čím:** prsteny, krásným šatem. — **U.** = *sádlem (šperkem) namazati*, mit Speck anstreichen: **co:** boty. Na Ostrav. Tč.
Ušpetiti = *ušpatiti*. Ve Slez. Tč.
Ušpicovati, koppen, reinigen. — **co:** ječmen. Us. Tč.
Ušpičatiti, il, ěn, ění, zuspitzen. — **co čím:** tužku nožem.
Ušpihlaný; *-án, a, o = špihláním zrobený*, ausgeschnitzelt. Us. Šd.
Ušpihlati, *špihláním uříznouti, ukrojiti*, aus-, abschnitzeln. Vz Špihlati. Us. Šd.
Ušpilkovati, aufspeilen. — **co:** klobásy. Na Ostrav. Tč.
Ušpinění, n., die Beschmutzung. Us.
Ušpiněný; *-ěn, a, o*, schmutzig. U. prádlo; U. jako bota. Us. Dch. Strany **pořekadel** vz: *Andílek, Bílý, Brambor, Havíř*. — **od čeho.** Er. P. 280.
Ušpiniti, il, ěn, ění, ein-, beschmutzen. — **co, koho, se:** ubrus. Sych. — **čím:** omáčkou. Vz Sáze. — **se kde:** v kaluži.

Ušpintati = *ušpiniti*, beschmutzen. Ros.
Ušpížiti, il, en, ení — *uložiti*, einsammeln. — **co kde: v** stozích. Mus.
Ušpláchaný; *-án, a, o*, vz Ušpláchati. To víno je **z** cesty **v** bečce, v sudě ještě u-né. Mor. Šd.
Ušpláchati, *ušplechati* (na Slov.), *ušplichati, ušplechtati, ušplichnouti*, chnul a chl, ut, utí — *pošplichati*, bespritzen. — **koho čím**: vodou. — **čeho**: vody (částku vody rozlíti). Us — **se** = *šplícháním umáčeti*, sich bespritzen. — **se kde: ve** vodě. Us. Tč. Víno v sudě cestou se celé ušplichá. Us. Šd.
Ušplhnouti, hnul a hl, utí, entschlüpfen. — **komu odkud:** ryba mi z ruky ušplhla. Na Ostrav. Tč.
Ušplíchati, vz Ušpláchati.
Ušpluhnouti = *ušplhnouti*. — **komu odkud kam.** On ušpluhnul mu **z** ruky **na** zem, **do** vody. Na Ostrav. Tč.
Ušplundati, vz Ušprundati.
Ušporati, *ušpárati*, erstochern. — **co čím:** dírku šparákem. Na Ostrav. Tč.
Ušpořiti — *uspořiti*. — **co čím.** Ten groš je dobře utracen, jímž se čtyři ušpoří. Us. Tč.
Ušpráchati a *užbráchati* — *poneřáditi*, besudeln, bemachen. Ros. — **se kam.** Jeden vzal palcát nad hrobem Jana Žižky a na ten hrob se ušpráchal nestoudně. Dač. I. 194.
Ušprtati, *ušprtnouti* = *ušplhnouti*. — **komu odkud** Úhoř mu ušprtl **z** ruky. Na Ostrav. Tč. — **U.**, rollen machen, drehend stossen. — **co čím:** krejcar prsty. Na Ostrav. Tč.
Ušprundalý, beschmutzt. Panny u. Št. Vz Ušprundati.
Ušprundati se, *ušplundati se* — *ušplíchati se, umáčeti, umazati se*, sich bespritzen, beschmutzen. Us. Vz Ušprundalý.
Ušprymovati, Scherze treiben. — **se s kým.** Us. Tč.
Ušpuliti, il, en, ení. — **co:** hubu, den Mund rümpfen.
Ušpunkaný; *-án, a, o* — *zašpiněný*, beschmutzt. Na Mor. Bkr.
Ušpuntiti, *ušpuntovati*, verkorken. **co:** sklenici. Us Tč.
Ušramotiti se kde, sich satt lärmen. Na Mor. Tč.
Ušrotovati, schroten. — **co jak:** ječmen na hrubo Us. Tč.
Ušroubovati co, anschrauben. Ros
Úšť, ě, f., Auscha, mě v Litoměřicku. Pl. Vz Úštěk.
Ušta, vz Pyskatý.
Uštachetovati, mit Stacketen versehen. — **co:** plot. Na Mor. Tč.
Uštárati se nad čím, sich satt grübeln. Na Mor. Tč.
Uštastniti, *uštěstiti*, il, ěn, ění — *šťastným učiniti*, beglücken. — **koho čím**: dary, láskou. — **co komu**: život. Jg.
Uštěbetati se, sich satt zwitschern. Us.
Uštědřitel, e, m., der Geber. Měst. bož. I. 220.
Uštědřitelka, y, f., die Geberin. Jg.
Uštědřiti, il, en, ení; *uštědřovati* — *štědře uděliti*, reichlich geben, spendiren. — **komu co.** Us. Dch. — **komu čeho.** Sych, Č. By nám u-la koledy. Kld. ván. Které (milosti) vám Bůh dobrotivě u-dřuje beze všech zásluh vašich. Šš. II. 95. — **se** — *štědrým se učiniti (přes kapsu se uhoditi)*, freigebig werden. Ros., Sych., Leg. — **co komu:** korunu. Ddk. II. 55. Úkonu či ději, jejž vykonávati měli, povahu oběti u-dřil. Šš. I. 197. — **co jak.** Bůh **podlé** dobrolíbeznosti své a podlé svobodného volení zámluvy svoje uštědřuje: **Skrze** ducha sv. nám Bůh dary dotčené u-dřuje: Podlé daru, jenž mu *milostivě* **bez** zásluhy uštědřen byl; Kterou (svátosť) jim vzkladáním rukou u. zamyslili; Bůh všem lidem **po** částech toliko a po míře dary ducha sv. uštědřuje. Šš. I. 99., 141., II. 104., Sk. 98., J. 62. (Hý.). — **kdy.** Ves Knínice, kdež již r. 1095. tamějšímu farnímu kostelu **za** příležitosti svěcení jeho dva lány rolí i s poplatníkem byla u-la. Ddk. II 431. Někteří berou slova ta o milostech **za** tohoto života skrze evangelium uštědřovaných. Šš. Sk. 41. Doba, **v** níž milosť a apoštolství mu (Pavlovi) uštědřeno bylo; Hermes, praefekt římský, za Trajana **na** den křestu svého svým 1250 otrokům svobodu uštědřil. Šš. II. 13., 139. (Hý.). — **proč.** Poněvadž **skrze** ni (modlitbu) se darové ducha sv. uštědřují. Šš. II. 159. — **kde.** Příhodno bylo, aby se **v** Jerusalemě duch sv. lidstvu u-il; Ve věcech k Bohu se odnášejících mně milosť Kristova ušlechtilého zdaru u-la. Šš. Sk 7., I. 142. (Hý.).
Úštěk, a, m. *(Úšť, Úští)*, Auscha, v Čechách. Rk, Sm. Vz S. N., Tk. IV. 414.
Uštěkati se, sich satt bellen; *uštěkovati*, jede Weile aufbellen. Us. Tč.
Uštěpačný, bissig. Strany *pořekadel* vz Jazyk, Špička, Úštěpek.
Úštěpek, vz *Úštipek*.
Uštěpovati co čím, zu Ende steppen. Us. Tč.
Úštěrbek, bku, m., vz Úchabek.
Uštěrbiti, il, en, ení, *uštěrbovati*, schartig machen. Na Ostrav. Tč. — **čím čemu.** Ale tím celitosti a pravosti a přesnotě listu v nejmenším se neuštěrbuje. Šš. I. 16.
Uštěrbování, n. Tenkráte již nějakých u. pozoroval. Šš. II. 3. Vz Uštěrbiti.
Uštěrkati se čím kde: ořechy **v** kapse, klappern lassen. Na Ostrav. Tč.
Uštěstiti, il, ěn, ění. — **se komu**, glücken. Us. Tč.
Úštětice, Úštice, dle Budějovice, Auschtitz, ves v Neveklovsku. Vz S. N.
Uštětkovati, mit der Weberbürste durchbürsten. Na Ostrav. Tč.
Úští, n., vz *Úštěk*.
Uštice, e, f. — *nádoba s uchy*, ein Geschirr mit Henkeln. — **Ú.**, vz *Úštětice*.
Uštíček, vz Úšeť.
Uštiji, vz Uscati.
Úštík, u, m., der Biss. Proti ú-kům hadím; Kdo na vztýčeného hada pohleděl, od ú-ku uléčen byl. Šš. Sk. 290., J. 53. (Hý.). — **Ú.** = *úštipek*. Není tajno, jaký úštik nebolí úštipek na mů ženu udělal. NB. Tč. 245.
Uštikati, vz *Uštknouti*.
Uštiknouti, vz Uštknouti.

Digitized by Google

Úštip, u, m. — *žert,* der Scherz. Pověděno úštipem, chyť se toho dovtipem. Č. M. 88. — Ú., rother Fleck nach dem Bisse, Stiche, die Quarl.

Uštipací kleště, Kneip-, Reisszange. Nomencl.

Uštipáček, čka, m. = *posměváček,* der Spötter, Spottvogel. D., Lom.

Uštipačka, y, f., die Spötterin.

Uštipačně, úštipačně — *posměšně,* ehrenrührend, spottend. U. utrhati, V., o někom mluviti. Us. — Jg.

Uštipačnosť, i, f., **úštipačnosť** — *úsměšky,* das Spotten, die Spötterei. Jg.

Uštipačný, úštipačný — *posměvačný, úsměšný, utrhavý, důtklivý,* spöttisch, ehrenrührig, schimpfend, Schimpf-, Stichel-, Spott-. Úštipačná řeč, V., uštipačná řeč, báseň, Sych., slova. Kom. Slovy uštipačnými někoho dojímati. Sych. U. člověk. — Jg.

Uštipání, n., vz Uštipnouti.

Uštipaný, vz Uštipnutý.

Uštipati; *uštipnouti,* pnul a pl, ut, utí; *uštipovati* = *štípnutím kousek utrhnouti,* abkneipen, abreissen, *štípnutím raniti, umrtviti,* beissen, kneipen, stechen, zu Tode stechen, erbeissen, *uštipačně utrhati,* spotten, sticheln; **se** = *kousati se,* sich beissen. — **co, koho:** kus dřeva. Us. Uštipne ho štír, V., had. Ros., sršeň, včela, husa, blecha. Us. Mouchy by ho uštípali. Us. Sd. Je nemocný, uštipla ho blecha (= nic mu není). Šd. Píše nás neprávě uštipuje. Arch. V. 308. Ten kohout ho uštípal (umrtvil). U. koho = úštipečně trhati. V. — **koho jak.** Had až **do** smrti ji uštípl. Štelc. Hadové kúzedlníka do smrti u-li. Pass mus. 349. Jedním krátem kus pelena u. Jg. — **koho kam.** Šla kuřička na jarmark, uštipil ji **v** řiť chrobák. Slez. Šd. — **koho kde: po** krčmách, **na** branách. NB. Tč. 245. Netřeba nás **v** tom u. Arch. I. 362., 380. — **čím:** hřebíky kleštěmi, dříví sekerou, někoho nehty. — **čeho:** chleba uštipovati (kousek po kousku). — **co, čeho od čeho.** Mnoho třísek od klády. Jg. — **komu na čem.** Posielåš mi přiepisy listóv Klenovského a Kocovského, **v** nichž lživě mi uštipují **na** mé cti svú smyšlenú a nedóvodnú lží. Arch. III. 371.

Uštipavosť, i., f., die Neckerei, Stichelei. Potom dělal si král o tom žerty ač ne bez u-sti. Pal. Dj. IV. 2. 79.

Uštipavý — *uštipačný.* Ros., Dač. II. 14.

Úštipečně atd., vz Uštipačně.

Úštipečnosť, i, f. = *uštipačnosť.*

Úštipečný, spöttisch. Vz Uštipačný.

Úštipek, pku, m. = *něco uštipnutého,* das Abgezwickte, Abgekneipte, Abgespaltene. Us. — *Úštipky* — *přeháňky, posličky, přišlehy, zvěstující bolesti před porodem,* die Rüpter. Us. — *Ú. svědomí,* Gewissensbisse, m. Šm. — *Úštipek a pl. úštipky* — *štiplavá slova,* die Stichelei, Neckerei, Spötterei, der Spott. V. Ú. = důtka, úsměšky, pošměšky, úšklibky, uštipačnosť, špičky. D. Ú-ky snášeti. Záv. S ú-ky na koho dorývati, Flav., dotírati. Us. Úštipků rozličných pocítiti: S ú-ky se potkati. Rvač. A ty vždy, Blažku, s ú-pkem mluviš. NB. Tč. 235. Tolik vložil ú-pků doskočných do listu svého, že.. Pal. Dj. IV. 2. 399. Ú. jedovatý. Kom. Jestliže co v řečňování kratochvilného přiměšuješ, žerty ať jsou, ne úštipky. Kom. Má úštipky co palice. Vz Hrubý, Uštěpačný. Č.

Uštipiti, il, en, ení = *ušťknouti, uštipnouti.* U Opavy. Klš.

Úštipka, y, f. = *úštipná řeč, úštipek.* Ú-kami na někoho házeti. Kom. — Ú. — *uštipačná báseň,* das Spottgedicht. D.

Úštipkář, e, m., der Stichler. Us. Dch.

Úštipkovati — *úštipky dávati,* sticheln.

Uštiplavý — *uštiplivý.*

Uštiplivosť, i, f. = *úštipnosť.*

Uštiplivý, spöttisch, neckisch, stachelig. L., Na Mor. Tč.

Úštipně, spöttisch. Psali o to dobře protivně a ú. Arch. III. 48.

Úštipnosť, i, f. — *uštipačnosť,* die Spötterei.

Uštipnouti, vz Uštipati.

Uštipnutí, n., das Abkneipen, Abbeissen, Abspalten, Stechen, Kneipen, Beissen; das Erbeissen, zu Tode Stechen; das Spotten. Jg.

Uštipnutý; *-ut, a, o,* abgekneipt; abgespalten, zerspalten, gestochen, gebissen; zu Tode gestochen, erbissen. Jg.

Úštipný = *uštipačný,* spöttisch. Ú. posmívání, Lom., řeč, Reš., slova. Sych., Th. Jiných mnoho řečí ú-pných mluvili. Pal. Dj. V. 2. 13. Ú-pnými slovy staří oni mudrci ho nedrbí; Toho se bál, aby některý ú. vtipec vší té kejklířské ozdoby v smích neobrátil. Jel. Enc. Mor. 16., 65. Od naříkání ú-ho obranu začínáte. Štr. Prosil sem Blažka několikrát, aby mě těch řečí úštipných zbavil. NB. Tč. 235. Že mi vždy ú-pné listy píšete. Arch. I. 241.

Uštipování, n., das Abzwicken, Abkneipen; das Necken, Sticheln. Pokládajíce naše psaní za u. Arch. I. 381.

Uštipovati, vz Uštipati.

Uštíralý — *cpeklý,* geröstet. U maso, Vrat., krmě. Krab. U. chléb (okoralý). Us.

Uštírati — *při ohni se usušiti,* am Feuer dürr werden, anbrennen. — **kde.** Maso uštíralo **při** ohni. Jg. — U. — *okorati,* krustig werden. Ten chléb hned uštírá. Us.

Uštířiti, il, en, ení. — **se jak:** na smrť, sich zu Tode zerren. Us. Dch.

Uštítiti, il, ěn, ění; *uštiťovati,* schützen, verwahren. — **koho** = *štítem zachrániti.* Jg. — **se čeho** — *uvarovati se,* sich schützen, sich verwahren. Ros.

Ušťknouti, *uštknouti, uštiknouti, uštnouti, usknouti, ušťnouti,* ul, uštkl, uštikl, ut, utí; *uštikovati;* na Slov. uštipnůt — *uštipnouti, uštipovati, ukousnouti, štípnutím raniti,* beissen, stechen, kneipen, zwicken; *prsty stisknouti něco,* mit den Fingern zwicken; *kousnouti,* beissen; *odštípnouti,* abzwicken. Jg. — **abs.** Štír ušťkne. Prov. U. jako pes — kousnouti. Včela uštikajíc žihadla pozbývá. Šš. Jako had chce u. Hus I. 231. — **koho.** Had ho uštknul. V., Št., Br. Pavouk ji uštnul. Čern. U. nemocného (štípnouti, cítí-li). Jád. — **co,** abzwicken. Us. Tč. — **koho komu.** Had mu dítě uštknul. Aesop. — **čím:** žehadlem (štípnouti). Us., něco nehtem (odštípnouti). Jel. Auktority úsměškem u. a-neodváží. Kos. Ol. I. 19.

Digitized by Google

Ušťknutí, *uštknutí, uštnutí, uštiknutí*, n., der Biss, Kniff. Vlaského kopru voda hojí hadové u. Čern. Hadí u. D., Šm., Lk. U. **od** hada. D., Ros. Had uštknutím jed vlévá. V. Peské u. na sobě nenechám (nedám se pomlouvati). Dvrs. Vz Ušťknouti.

Ušťknutý, *uštknutý, uštnutý, uštiknutý; -knut, a, o*, gebissen, gekneipt, gezwickt, gestochen. U. **od** hada. Br. U. *žehadlem*. Aqu. Učiň hada měděného a pověs jej na znamenie: Ktož uštnutý bude naň hleděti, ten živ bude. Hus II. 236.

Uštnouti, vz Ušťknouti.

Ušťouchati, abstossen. — **se kdy:** při práci (unaviti se). — **se čím kde.** Ušťuchaly sme se lokty na cestě (jdouce z polí). Us. Tč.

Ušťourati, na Slov. — *upíchati*, abstechen. Ros. — **koho čím kde: myš v** díře klackem u.

Uštrychovati = *štrychem urovnati* (sypací zboží), abstreichen. Us. Tč.

Uštrykovati = *uplésti*, stricken. Us. Tč.

Ušťuchati se, sich abmüden, abzappeln. Šm.

Ušťuklaný; -án, a, o, zänkisch, zanksüchtig. U. roba. Us. u Olom. Sd.

Ušťuralý = *uštíralý*. U Olom. Sd.

Ušťurati, vz Uštírati. U Olom. Sd.

Ušturkati, *ušturknouti*, knul a kl, ut, utí, gehörig stossen (im Gedränge). Na Ostrav. Tč.

Uštvánius Tob. z Mezříčí, děkan 1585. Vz Jg. H. l. 646., Jir. H. l. II. 301.

Uštvati, *uštírati, uštvávati* = *štváním dostati, uhoniti*, erhetzen, erjagen; *zemdlíti, umrtviti*, zu Tode hetzen, müde hetzen, abhetzen. Stará liška těžce se u. dá. V. Co uštvaný medvěd. Zlob. — **koho kým.** Bezděčnými chrty řídko zajíce uštveš. Prov. Švec jelena kopytem, kovář kladivem jelena neuštve. Klat. Mnohými chrty zajíce uštveš, viele Hunde sind des Hasen Tod. Us. Dch. — **koho kde:** zajíce **v** poli. Č. — **koho na koho**, hetzen, reizen. Tč.

Ušty, vz Ušet.

Ušubati = *ušibati*. Na Ostrav. Tč.

Ušubrání, n., die Beschmutzung.

Ušubraný; -án, a, o, schmierig, schmutzig, schlampet. Na Mor. Šd. A to (děvče) rádo robí, u-né chodí. Sš. P. 95.

Ušubrati, brám a bří; *ušubrávati*, na Mor. a Slov. — *ušpiniti*, beschmutzen. — **koho, se.** Bern. — **čím.**

Ušubraviti, il, en, ení, verschmieren, besudeln. — **co čím:** blatem. Na Mor. Tč.

Ušukati = *vypátrati*, auffinden. Slez. Tč.

Ušúlati, vz Šúlati. Ušúlá tam několik šulanců. Mor. Šd.

Ušumařiti, il, en, ení. — **si co**, erfiedeln, ergeigen. Tč.

Ušumělý = *ošumělý*, abgerissen, vom Tragen abgewetzt. Troj. 131.

Ušumiti se, il, en, ení, Ros., *ošumiti se*, abreissen, abwetzen. Jg. — **U.**, rauschen. Les smrkový se ušumí, když vítr duje. Na Ostrav. Tč.

Ušupati, *ušupnouti*, pnul a pl, ut, utí, wegschwippen. — **koho čím**, durchpeitschen. Na Ostrav. Tč.

Ušúpati = *ušoupati*. — **co čím.** Na Ostrav. Tč.

Úšust, u, m. = *zašust*, die Lavine. **Na** Slov. Kd.

Ušustati, reiben. — **co čím:** pískem. — **komu co kam:** písek **do** očí. Us. Tč.

Ušustiti, il, ěn, ění, aufrauschen. — **kde.** Co to u-lo **v** chrastí? Us. Tč.

Ušuškati se s kým, *ušuškovati*, lispeln. Na Mor. Tč.

Ušušlati se s kým, sich satt flüstern. Na Ostrav. Tč.

Ušušmati = *ze špíny vyprati*, im ersten Wasser waschen. U Žamb. Dv.

Ušušňaný = *umazaný*. U. plátno, límec. Ve vých. Čech. Všk.

Ušušňati = *umazati*, beschmieren. — **co:** košili. Us. ve vých. Čech. Všk.

Ušušněný; -ěn, a, o, berotzt, schmutzig. Cf. Sušeň. Na Mor. Šd.

Ušušniti, berotzen, beschmutzen. — **co čím.** Us. u Olom. Sd.

Ušvábiti, il, en, ení = *utíti, osekati*, ku př. ocas, abschneiden, abhauen. Reš. Cf. Ušvobiti.

Ušvaciti, il, en, ení, *ušvacnouti*, cl, ut, utí — *ustřihnouti*, abscheren, abhauen. — **co:** vlasy. Mor. Šd. — **si co:** kus chleba, kaval (abschneiden). Šd.

Ušvalcovati = *švalcem ušíti*. — **co:** krpce. Na Ostrav. Tč.

Ušvandrati, *ušvandrovati, ušvandrykovati* **se s kým**, kauderwelsch reden. — **jak: po** německy. Na Ostrav. Tč.

Ušvarniti, il, ěn, ění = *švarným učiniti, ušlechtiti*, fesch machen, veredeln. — **co jak.** Ušvarnili jazyk po této stránce. Kos. Ol. I. 16.

Ušveholiti se, genugsam zwitschern. Ptáček se u-lil. Na Mor. Tč.

Ušvihaný; -án, a, o, durch-, abgepeitscht. U. had. ZN.

Ušvihnouti, hnul a hl, ut, utí; *ušvihati, ušvihovati*, mit der Peitsche o. Gärte abhauen, abschwippen. — **co čím:** ratolest bičem (sraziti). U. někoho prutem, bičem, recht durchpeitschen. Us. Tč. — **koho** = *šviháním umrtviti*, zu Tode peitschen. Jg. — **se koho**, sich müde hauen. Ušvihá se celý den těch koní, až hanba. Jg.

Ušvitořiti se, il, ení = *ušveholiti se*. Us. Tč.

Ušvobiti, il, en, ení = *ušvábiti*, wegstibitzen. — **co komu.** Na Ostrav. Tč. Cf. Ušvábiti.

Ušvolati = *ušoulati*, in der Hand etwas rollen. — **co:** *švelky*. Na Ostrav. Tč.

Ušvondraný; -án, a, o = *ušubraný, ucouraný*, schmutzig. Chodí celá u-ná. Mor. Šd.

Ušvondrati = *učvochati, ušlundrati*, abschlampen. — **co:** šat. Na Mor. Tč.

Ušvrknouti, knul a kl, ut, utí = *ufrnknouti*, wegfliegen. Pták nám z klece ušvrkl. Na Ostrav. Tč.

-utъ = *out*, příp. jmen podstat.: kohout, žrout. Bž. 231.

-uť, *přípona jmen podstat. rodu žen.:* labuť, peruť, rtuť. D. Vz T, Mkl. B. 201., Bž. 231.

Digitized by Google

-uta, příp. subst.: bohuta. Mkl. B. 201.

Uta, y, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Utábořiti se, il, en, ení, Lager schlagen. — **se s kým kde.** U. se s vojskem **na** poli, v lese, **za** řekou atd. Us. Ale nyní bohoslužby všechněch podmaněných národů se v Římě u-ly. Sš. I. 12. (Hý.).

Utáčeti, vz Utočiti.

Utádynkovati, vz Tádynkovati. Jestliže JM. utádynkuje neb utiskne. Arch. II. 6.

Utáflovati = táflování skončiti.

Uťafnutý; *-ut, a, o*, vz Ťafnouti.

Útah, u, m. = *náčiní*, jímž se řetěz vozu utahuje. Us.

Utahák, u, **utahovač**, e, m. = *pavuzník*, das Heuseil. D.

Utahání, n., die Abarbeitung. D.

Utahaný; *-án, a, o.* Všecek utahaný (zemdlený) domů přišel. Us. U. šátek (= obnošený). Us. Šd. Vz Utahati.

Utáhnouti, *utíhnouti*, ul, ut, utí a (zastr. utahu), *utáhl*, tažen, ení; *utáhati, utahati, utahovati* = *táhna čím hnouti*, erziehen; *odníti*, abnehmen, abziehen, wegnehmen, davon nehmen; *stáhnouti*, zusammenziehen, befestigen; *umdliti, umrtviti taháním*, müde, zu Tode ziehen; *usmýkati*, zu Tode schleppen; *ukáleti*, durchs Schleppen beschmutzen; *přílišné útraty dělati*, über-, ausziehen, berauben, viel zu zahlen nöthigen; *odjeti*, abziehen, wegziehen, davonziehen, wegschleichen, abmarschiren; *táhna cesty uraziti*, ergehen, marschirend zurücklegen. Jg. — **abs.** Mnohos nabral, neutáhneš. Us. — **co, koho:** vůz, D., sud (stáhnouti), Us., koně (taháním umdliti). Kůň ho utahal (usmýkal). Us. Jeho študije rodiče utahují. Ehr. Fazory keř (révu) utahují = seslabují. Čk. U. nohy, schnüren. Chč. P. 216. U. koho = taháním ukáleti. Ros. Krčmář utahuje lidi (přetahuje, draho prodává). Jg. Mnoho píce přes zimu utahal (spotřeboval). Celé své jmění utahal (promarnil). Us. Dch. U. prádlo = ušpiniti. Za den košili utahal. — **co komu.** Utahujeme i mrtvým, co jim náleží. Koll. Cest. I. 1. bl. 3. — **co, se čím (proč, kde).** Čtyřmi koňmi toho neutáhne. Us. Jednou rukou to utáhnu. Jg. Sud obručem u. (stáhnouti), Us., koně, se prací utáhati. Zloděj věci, luhár (= lhář) řeči pravdu utahuje. Na Slov. Tč. Ženské zapínadly se utahují pro tenkosť. Ros. Nákladem na syna se utahuje (mnoho naň vydává). Us. Čep klínem **v** hřídeli u. Vys. — **co od čeho:** od summy (odníti). Bern. — **s kým** (odtáhnouti, odjeti zvl. s vojskem). Útáhlí s vojskem až do Pomořan. Ros. Přes 4 míle s vojskem za den utáhnouti nemožné jest, leč . . . . (cesty uraziti). Cyr. — **před kým (kam)** = *odtáhnouti.* Cyr. Utáhl před námi k Znojmu. Arch. V. 307. Utahovati **za** hory = couvati. Tč. — **co kde.** Z toho draka taká krv tiekla, čoby **vo** mlyne dva kamene utiehla. Dbš. Sl. pov. I. 376. — **koho, co jak.** Vrchnosť poddaného **na** krev utahuje. C. M. 420. Kůň ho **až do** smrti utahal (usmýkal). Ros. Utahuje se na krejcar (šetří). U Počt. Kš. — **se** = *stáhnouti se.* To děvče se příliš utahuje. Us. — **U.** *se* = *přílišný náklad na něco vésti*, Us., *taháním pošpiniti.* Ros. U. se někam, na Slov. = *stěhovati se.* Bern. — **co kudy.** Jeden kůň ten vůz **po** rovné cestě utáhne. Us. Tč.

Utáhnutí, n., vz Utáhnouti, Utažení.

Utáhnutý; *-ut, a, o*, vz Utáhnouti, Utažený.

Utahovací, zum Zusammenziehen dienend. D. U. řemen, der Packriemen. D. U. kleště, die Brennerzange. Šp.

Utahovač, e, m., der Pressbengel. Skv. — U., der Zusammenzieher, Schnürer. — **U.**, das Heuseil. Vz Utahák.

Utahováček, čku, m. = řetízek, jímž se lišně k řebříně úvinkem upevňuje, die Rettelkette am Wagen. Jg.

Utahovačka, y, f. *U-ky*, die Wendkugelzange, Brennerzange. — **U.**, die Schnürerin.

Utahovák, u, m., der Schraubbock. Svk., Šp. — **U.** = provaz k upevňování pavuzy. U Polič. Kšá. Vz Utahovač.

Utahování, n. = *stahování, svírání*, die Zusammenziehung. U. těla. Oblouk k utahování sedel, víček. Šp. — **U.** = *obírání zbytečnými útratami*, die Beraubung, das Pressen. U. rodičů nákladem. Us. — **U.** = *ucházení, útěk*, der Abzug, die Flucht. Dal se v u. s pole. Akt. m. Ferd. Vz Utáhnouti.

Utahovati, vz Utáhnouti.

Útaj, e, m. = *útajek.* Dch.

Útajek, jku, m. = *utajení*, die Verheimlichung. Pro kněžie útajek mějechu a toho obraza velmi etichu. Výb. I. 403. Příčina toho ú-jku jenom mystická býti může. Sš. Mr. 33. — **Ú.** = *tajné místo*, ein geheimer, verborgener Ort. Rk.

Utajemný = *zakrytý*, verborgen. D.

Utajenosť, i, f., die Zurückhaltung. Dch.

Utajený; *-en, a, o* = *skrytý, vázaný*, verborgen, gebunden, latent. U. teplo, elektřina. Šp., Nz.

Utajitel, e, m., der Verheimlicher, Verberger.

Utajitelka, y, f., **utajitelkyně**, ě, f., die Verheimlicherin.

Utajiti, il, en, ení; *utajovati* = *ukryti*, verbergen, verstecken, verheimlichen, verhehlen. Jg. — **co:** smích, D., oheň (udusiti), Us., dech, Šm., zuby (bolesť jejich utišiti). Us. — **co před kým.** Us. — **co, se čím.** Kterak jsem se neutajil ničím (ničeho nezadržel). Sš. Sk. 236. Něčí strach svou výmluvností u. Sych. — **co kde.** Šídla v pytli neutajíš. L. U. v sobě bolesť, zármutek. Us. Šd. — **se v čem.** V tom nemohli sú se u. BO. V pláči se u. = *utišiti*, sich beruhigen. Jg. — **čeho.** Že svej cti uměl hájiti a všej řeči u. Kat. 2463. Otázky té jsem utajil. Kos. Ol. I. 152. — **se.** Utajila se země judská (silnit). BO. Potom tak se utají, že mníš, že duše nezuostala v nich. Jel. Enc. m. 63. Hned začnou znovu hrát, že budou všemu nožky hrát a utájeť se dech. Hdk. C. 90. Utajž se (= umlkni, mlč)! BR. II. 140. a. — **se čeho.** Pak kterak sě dále zjedná, toť se tebe neutají. Arch. V. 291. A tudy ovšem ty soudu svého se u. máš! Sš. I. 134. — **se kde jak.** Podlé toho světci a světice se utajovali **ve** skrytosti. Sš. II. 220. — **se komu.** Jakož se časem svým tobě i všie zemé neutají. Arch. II.

Digitized by Google

23. — **se k čemu** — *utišiti se*. K té řeči se král utajil. St. skl. — **se proč.** Smíchy se utajiti nemůže (utišiti se). Us. — **se kdy** = *unaviti se*, müde werden. **Po** tom křiku tak se utají, že . . . Jel.

Útajný = *tajný*, *skrytý*, verborgen, geheim. — **koho.** Jeho (Boha) nic nemóž býti útajno, neb vše vidí. St. — **před kým.** Před ním nic útajno nenie. St.

Utancovati, ertanzen, tanzen können — **co.** Utancoval dva tance a víc ne (jen tolik mohl tancovati). Ros. — **koho** (tancem unaviti, usmrtiti). — **se kdy s kým: při** muzice.. Us. Tč. — **se jak: až do** potu bis zum Schweisse tanzen.

Utanka, y, f., sparasion, hmyz. Krok. II. 260.

Utanouti, vz Tanouti. — **komu kde.** To mi **na** mysli u-lo. Us. Tč. — *Utanouti se* = *skrýti se*, sich verstecken, ducken. U Místka na Mor. Škd.

Utant, a, m., zastr. = *ušatý pes. prak*, der Brack. St. skl. IV. 209. Koncovka *-ant* svědčí o cizím původu. Mz. 360.

Utantovati = *unaviti, utahati*. sehr plagen, durch Herumtreiben müde machen. Na Slov. Plk. — **U.**, mit eitlen Worten bethören.

Utápati = *pokáleti, umáčeti*, im Wasser oder Kothe schleppen. beschmutzen. — **koho, se.** Jg., Ros. — **se čím:** blátem. Jg.

Uťapati, *uťapnouti*, pnul a pl, ut, utí, *uťapiti*, il. en, ení; *uťapovati*, herunterschlagen. — **co čím odkud:** žerdkou hrušku se stromu u. Na Ostrav. Tč. — **čeho.** Ib. Tč. — **někoho** = pomluvami z mnoha stran někomu uškoditi, že podlehnouti musí. Na Zbír. Lg.

Uťapkati, betatscheln. — **co čím** — něco dlaní n. něčím pleskatým utlouci. — **U.** = kladivem lehce na něco tlouci. Na Ostrav. Tč.

Utaraniti, il, en, ení, einrammen. — **co čím kam:** koly **do** země taranem. Na Ostrav. Tč.

Utarasiti, il, en, ení; *utarasovati*, Terasse machen, dämmen. Utarasil asi (na) 5 loket. Us. — **co čím** = upevniti: svah kameny, befestigen, Ros., břehy pevnými tarasy.

Utarčený; *-en, a, o* — *ukvičený*. U Olom. Sd.

Utasiti, il, en, ení — *ustraniti*, entfremden, entziehen. — **co.** Ros.

Utaškařiti, il, en, ení, erschwindeln — **co.** Us. Tč.

Utatarovati koho = *tatarem ubiti*, durchpeitschen — **koho jak: po** nohách. Na Ostrav. Tč.

Uťatí, zastr. = *utětí*, das Abhauen. Bel.

Uťatý; *uťat, a, o*, abgehauen, gestutzt, abgestuzt. U. listy věnečenky kretické. Rst. 512. U. svlačec. Nz. lk. U. kus (tříska). V. On (kocour) tam leží za ploty, ocásek má uťatý. Sš. P. 711. — **od čeho.** Jakož Jan vysoce jemu na čest sáhl pravě, že by byl od šibenice uťatý. Sd. kn. op.

Utázati se, táži a tíži se, *utazovati se* = *uraditi se, usnésti se*, sich unter einander berathen. Kat. 1022., Troj., Vš. — **čeho.** A pakli se to kdy udá utazovati tobě súda Alx. V. v. 250. (HP. 7.). — **se mezi kým:** mezi stranami. Mns. — **se s kým.** Výb. I 612., Arch. I. 413., Půh. II. 628. — **se s kým kde. Na** posudku úředníci se utázali s p. Herartem a s jinými zemany. Půh I. 266.

Útažek, žku, m. = *útěžek*. Na Slov. Bern.

Utažení, n., die Befestigung, Zusammenziehung, vz Utáhnouti. Utažení šroubu. Zpr. Arch. XI. 2. 10.

Utažený; *-žen, a, o*, fest angezogen, befestigt, zusammengezogen. U. tělo, dívka (stažená). Us Vz Utáhnouti.

Uťažiti se komu. Uťažilo sa mu robiť (jest obtížno). Na Beskyd. Tč.

Utčení, n. U. tedy od u. ne od utečenie slovo běře, že jeden na druhého utýká, a ne proto, že se jeden před druhým k pohonu utická. Vš. Jir. 105. Vz Útok.

Utéci (v obec. mluvě: *utecti, utýcti, utect utyct*, u Opav. *utéc, utěkat*, Klš.), uteku. češ . . . ., kou; utec, **ka** (ouc), kl, utečení; *utíkati, utěkati* (zastr. utěkati), *utíkávati* = *pryč uplynouti*, hinweg-, weg-, fort-, entfliessen; *pryč zajíti, zaběhnouti, prchnouti. vyváznouti, uběhnouti*, entfliehen, entlaufen. entwischen, entspringen. entkommen, entrinnen, durchkommen, durchgehen, davon gehen, wegfliehen, weglaufen, ausreissen. fortlaufen; *varovati se, ubíhati*, fliehen, vermeiden; *minouti*, verlaufen, vergehen; **se** = *ujíti se, ucházeti se*, Zuflucht nehmen. *přijíti*, kommen; *osupiti se, dáti se do koho.* sich über einen machen, ihn angreifen, anfahren, anfallen; *předběhnouti, dříve něco učiniti*, vorkommen, voreilen. Jg. — *Utéci* na Zlínsku: prsknúť, zdrhnúť, změtat, dať do kyt, zdírat, zděrovat, zdřhat, sypat, šrubovat. Brt. — **abs.** Kdo utekl, vyhrál. C. Utíká, an ho nehoní (má zlé svědomí). Vz Ničema. Č. Utíká zvěř, Us., čas. D. Skutek utek (utekl). Prov. Ještě dotud mnoho vody uteče (než se to stane). Ros. Neuteče-li, ale ukane. Ctib. Utekl (ukázal paty, hřbet; obrátil voje; dal se v nohy; poradil se s nohami, s Vaňkem; vypadl po měsíci. Sebral písek na podešve. Č. Cf. Spáliti. Prásknouti, Hřib). Nemohli jsme utéci. Vrat. Nevěděl kudy utéci. Br. Utíkal, jakoby mu hlavu zapálil, Us., jakoby na ostruhu vzat byl, Sych., jakoby mu nad hlavou hořelo (rychle), jakoby ho na vidle bral, Šg., jakoby mu k hrdlu sáhal, Lb., jakoby kulku pustil. Us. u Žamb., Dbv., jako šipka, jako potrhlý, Us., Dch., koľko mu nohy stačili Dbš. Sl. pov. I 134. Uteká, uteká, že by ho any na sto konoch nedohonil. Ib. I. 185 Uteč (= vyhni se, vari)! Us. Vck. Kde sa jaké pletky, uteč odtuď hnedky. Na Mor. Tč. Utíkal, kam ho oči vedli. Us. Neutíkejte tak děti, ať nepadnete. Us. Tč. Bor ta tvoja mladosť brzy uteče. Sl. ps. Sd Čas utíká jako voda, jako nic. Us. Dch. Ten klíč musí zde někde být, vždyť nemá nohy, aby utekl. Us. Dch. Tak se nad ním práší, co utíká; Utíká, až se nad ním práší. Brt. S. 140. Mým lidem, ježto tam byli utekli, pobral všecko. Půh. II. 293. Počali utíkati, kam kdo mohl. Pal. Dj. III. 2. 273

Digitized by Google

Kam kdo ví, utečete. BR. II. 368. a. Která myš do mých pastí přijde, žádná neuteče. Smil. Jakž jest utekl, jest tomu viece než rok. NB. Tč. 222. Utíkej, děvče, utíkej, zdaleka chlapcům vyhýbej; Brandeburko hotěké; Z hodů domů pospíchám, vezma kabát utíkám. Sš. P. 374., 683., 688. Kdož utiká, jest vinen. Bart. Proti hřiechu móžeš čakati boje, ó člověče, a móžeš vítězem býti: jedné nic proti ženě, s níž bojovati jest utiekati, ale nepřistupovati; Utíkal a s velikým strachem šel, kam ho oči nesly. Hus I. 276., III. 306. Služ jako sluha, aneb utec jako srna. Č. Němý hluchému pošeptal, aby beznohý utíkal. Prov. Pokázal se, že utekl. Ros. Co se vleče, neuteče. Koll. Přízeň utekla. Jel. Utíkající ten slove, kdo před soudem ucház. Brikc. Utíkej, Káčo, utíkej, honí tě kocour divokej; Káča utiká, co může, kocour jí dohonit nemůže. Us. Utíká jako ďábel před křížem. Prov. — **co.** Ti, ještě o budoucí věci myslí, přítomné utíkají. Jel. — **čeho** (*= varovati se*): zlých spolků, Br., hříchů, Troj., Bl., zahálky, Kom., trestu, Sych., smilstva a modlářství. Knst. Ruky všemohoucího nemohu utéci. V. Osudu nelze utéci. Alx. BM. v. 118. Mohli u. těch zlých věcí. Chč. P. 86., 148. b. I sám musím utíkati zlého i jiné od toho vystříhati. Žer. Obecných nákladů neutíkám. Anth. II. 353. Mnozí kříže a zármutku utíkají; Aby věcí zlých utíkali; Máme jiné od nevěry odvoditi a ovšem jí sami utíkati. BR. II. 192., 601., 747. U. osidla. Alx. Abychom utiekali pochlebenstvie. Hus II. 49. Aby utekl těch hříchův. Chč. 453. Dětinných žádostí utiekaj. ZN. Neutečeš zlé příhody; Rukú všemohúcieho ani živ ani mrtev uteku. BO — Jel., St., Koc. — **s čím.** Což přiběhlo a jako s vodou pryč uteklo. V. Kde se mají s žalobami utíkati. Nar. o h. a k. Vladislav utekl prý s mnohými stejně smýšlejícími jinochy do Bavor. Ddk. III. 53. K němu jsú utekli s těmi koňmi. Půh. I. 337. U. s životem. Kat. 2798. Kto j' sě utekl s tú nevinú. Hr. rk. 433. Naděje utekla s Matějem do pekla (zklamala ho). V Moravanu 1878. 57. S tím mi utekl. Půh. II 493. Utekla s vojákem. Us. Učekajte s pánem ve dně v noci, něujdzě přece moji moci. Sš. Ps. 13. Neb se jest prve napřed s žalobú utekl, mluvě ke mně hanlivá slova. NB. Tč. 239. U. se s řečí = *předběhnouti*. Reš. — **kudy (jak).** U. hore dolinami. Ht. Sl. ml. 230. Ta utíká po ulici, jakoby ji honil. Něm. Ku kterýmž se s přívrženci svými přes Labe utekli. Ddk. II. 305. A já se udělám maličkým zajíčkem a já ti uteču zeleným *hájičkem*. Sš. P. 691. Pavel nečekaje zjevného obráněnie božieho utekl jest v koši z Damaška **skrze** okno spuštěn přes zeď. Hus I. 355. *Zadními dveřmi* utéci. D. Myš dérou utekla. Us. On **přes** tvrdé tvrze s prací utekl. Pass mus. 357. — **komu, čemu:** rodičům. Us. Utíkají mu vojáci. Ros. Kto jste utekli meči. V. Tatíček se nahněvali a já jsem jim utěk pryč. Slez. ps. Šd. Drž groš, aby ti zlatý neutek. Jir. Ves. čt. 359. (Šd.). Muoj člověk Urban ježto mi utekl, z jeho dědiny noční věci přichází na mú dědinu. Půh. II. 588. Myslila jsem, že uteče roku (že dříve roku bude choditi). Us. Vk. Utek jí zrak (oslepla). V Kunv. Msk. Žena mu utekla. Us. Dch. Andulička mladá, milovat se nedá, utíká mně Er. P. 132. Uteklo mi po třech korcích zita (nic nevyrostlo). V Kunv. Msk. — **(komu s čím) odkud.** Utekl **od** nás, Ros., Vrat., s vrchu. U. z bitvy. Vc. A on se ji počal báti, počal od ni utíkati. Sš P. 90. Ani jsem od svého statku utíkal. NB. Tč. 103. Utiekaj sě od něho a varuj; Protož taký k Bohu pospiechá a od zahynutie utieká; Od dóstojenstvie utiekati. Hus I. 90., 117., 406. U. od ovec. Chč. 301. A prvé nežli ten jmenovaný Jan byl utekl z toho vězenie, i prosil, aby jemu bylo polehčeno. NB. Tč. 150. Utekla ďasu z bělidla (je černé pleti). Us. Bdl. U. ze světa (zabiti se). Us. Dbv. Kteří z měst a ze země utekli, mohou jen tehdáž vrátiti se, když obce k tomu svolí: Z gruntů svých všecko opustice utíkají. Pal Dj. III. 3. 162., V. 1. 390. Bylíť zejména Oldřich i Lutolt utekli se ven zo země; Utíkali pryč z hradův a podhradí. Ddk. II. 369., 416 (Tč.). U. z dědin. Chč. 450. Pán k tomu ponouká, aby v čas obležení Jerusalema, kam kdo ví a co nejrychleji může, jako z ohně utíkal. BR. II. 107. b. Z rady mé **k** stavům se utekl. Žer. L. I. 14. U. z ohně. Alx. 1104. Z osudu nelze u. Alx. A tu byl jest popaden král Sedechias utiekaje z Jeruzalema od bojovníkóv krále babylonského. Hus II. 335. Utekla mu s brdci (o impotentním). Mus. U. **ze** země, V., někomu z vězení. Us. Dérou ve dně utíká voda ze sudu. Jd. — **(se) před kým (jak).** U. před nepřítelem. V., Br., Jel., Ros. Vašně se před rozumem utíkají. Jel. Kvapné rychlosti v řeči neužívej, aby snad slova neutíkala se před rozumem. V. Jiní jako před smrtí **v** honech utíkají. V. Před dílem u. V. Opařený kohout i před deštěm utiká (o tom, kdo škodou zmoudřel). Us. Dch. Řekové před ním utíkají. Troj. 231. Kdožkoli mne spatří, přede mnou z cesty utíká. Kom. U. před mocí a násilím nebezpečným. Bart. 191. Utekl před hospodú svú. Bj. Před morem nelze u. ani se schovati a ukryti. Anth. II. 153. U. před vlkem. Chč. 304. Zikmund utekl před Žižkou. Dač. I. 325. Utíká jako ďábel před křížem. Vz Bázlivý. Lb. Až jen přijde vévoda váš do Čech, však my před ním neutečeme. Pal. Dj. III. 3. 94. Utiekají před božím slovem **z** kostela; Pravíme, aby nižádný dobrovolně *sobě* smrti nečinil, chtě u. před tesknostmi časnými, aby neupadl u věčné; Ona po něm běží a on před ní utieká. Hus I. 128., 159., II. 98 (Tč.). Více pes běží za tebú, jak před ním utíkáš. Us. Tč. — **(se) na koho, na co (jak kam).** Utekli se na žalobu ku králi. Čr. Hleď, aby se zase s útokem na svého pohnaného prve nežli on na tě, utekl. Vš. Jir. 55. (Hřiešník) se utec na boží zpověď. Hus III. 184. Ke lži na radu se u. Rvač. U. se na radu. Reš. U. se na koho = *obořiti se*. On se s důtklivou řečí, s okřikem na něho utekl. V. *Slovy přísnými* se naň utekl. V. — **(se jak) kam (ke komu, do čeho, za co, pod co, nač,**

mezi co). Utéci k městu, k lesu. Us. Jest potřeba, aby ihned utekl se k úřadu. O. z D. A že se přihází, že psanci nevyvedení utíkají se k právu a jeho užívají. Zř. F. I. U. XXVI. K němu utekl (útočiště k němu měl). V., Arch. I. 70. K výmluvnosti se utéci. Ros. Kdo se prve k mlýnu uteče, ten také prve semele. Prov. U. **do** lesa, Us., do města. Flav. Utekl se **v** kožíšku do vody. Prov. — Br., Har. Utekl za řeku. Us. Pod něčí ochranu u. Měčislav utekl se na Rus. Ddk. II. 94. U. se na tvrz. Pč. 18. Turci na zámek Ostřehom utekli. Dač. I. 182. Anděl Lotovi rozkázal na hory utéci. BR. II. 107. b. Tehdáž sem se byl k Chvalovi na Klukovice utekl s dobytkem; **S** žalobami se na nás utíkajíce. Arch. I. 175., 376. (Šd.). Ja, co je mně po tej Uliance, pobija ju uteče k mamènce. Sš. P. 238. U kla se k Hospodinu. Pass. 6. Abyste se pilně k trůnu milosti jeho **na** modlitbách utíkali. BR. II. 367. b. O Pane, k milosrdenstvie tvému se utikáme. Dač. I. 269. Nebylo k komu se utíkati. Dač. I. 299. Utéci se k svému koniu. Dal. 93. Čím více ucházel se Boleslav o přízeň jejich, tím spíše utíkali se k Jindřichu II.; Měčislav utekl se do Prahy k Oldřichovi; Museli bychom u. se k takovým prostředkům, jenž by . . . Ddk. II. 72., 113., VI. 117. My pak, nemohúc o to strany rozděliti, utikámy se k vašie múdrosti prosiece za naučení; Utekl jsem se k ctným lidem prose, aby . . .; K nám zase sě utíkají naučení žádajíc o to; Protož sě k vám utíkáme jakožto k starším našim naučení a rady žádajíce. NB. Tč. 29., 33., 73., 85. Utec se k nesmiernému božiemu milosrdenstvie; Aby oni majíc pokušenie, k svému se otci utekli; Má se k němu utéci a jemu se modliti; Byl-lis velikým hřiešníkem, utec se k štědrému krve vylití syna božího; K čí utečete pomoci? Hus I. 294., 349., II. 42., III. 158., 193. (I. 359., II. 97., 192., III. 260). Můj milý uček mi do papraci. Sš. P. 656. Spravedlnosť do nebe utekla. Skutek do Naděje utek. Šd. exc. Utekl do pivnice. NB. Tč. 2. Čímž vyjasňuje se ta okolnosť, proč asi utekli se Vratislav a matka jeho do Uher; Jaromír utekl se do ciziny. Ddk. II. 195., II. 211. Budú-li vás puditi, utecte do jiného miesta; Utec odsovad do nebes. Hus II. 171., III. 103. Můoj člověk podeň utekl noční věcí. Půh. I. 374. A já sa spravím malú rybečků a já utečem pod tu vodičku. Sl. ps. 59. Na to volaná děva utíká opět mezi družice. Sš. P. 725. — **se ke komu čím.** Nikdy jest jemu toho dluhu nezpomínal, než již všetečnú žalobú k němu jest se utekl. NB. Tč. 60., 285. — **kdy.** Uposlechnuvše utekli jsou se vypovězenci asi r. 1057. do Uher; Soběslav hned *první noci* utekl z Prahy **ze** strachu před Fridrichem. Ddk. II. 199., III. 292. Z města **o** půl noci u. Pass. 329. Co budzěš ucěkać **za** cely rok, dohonim ja cěbe na jeden krok Sš. P. 13. **V** nemoci k Bohu se u. Pass. 3. (Hý.). Vz U. se oč. — **se kam oč zač, s čím, v čem.** U. se k někomu o pomoc, o pravidla k neznabohu, V., o ochranu, Apol., za ochranu, Boč., o radu, Us., s prosbou. J. tr. Ve všech věcech (potřebách) k němu se utíká. Us., Ros. Blažený, kdo se ku Kristovi ve svátosti utíká. Sš. J. 188. Ota o záštitu skráceného práva svého k Lideři se utiká. Ddk. III. 6. K němu jakožto ku pánu svému o své těžkosti se utíkali. Bart. 1. 34. Dvě ženě k nám o naučení se utikají. NB. Tč. 94. O nějakou věc **k** soudu se u. Tov. Nevěděli kam se u. o svou duši. Let. 436. Uči nás, **před** záležitostmi vážnějšími k Bohu se utíkati o radu. Sš. Sk. 16. (Hý.). — **se ke komu na čem.** A k němu (Kristu) se na modlitbě utíká. Sš. II. 35. — **za kým.** Nevěřila bych tě, dyby se's mně pekl, šak's mně včera večír za jinó utekl. Sš. P. 387. Utíkal jsem za ním, ale nedohonil jsem ho. Us. — **proč.** Odtud pro hlad utíkati musela. Pal. Dj. III. 3. 59. U. strachem z města. Let. 328. U. **ze** strachu. Ddk. III. 292. U. pro dluhy. V. — **jak: bez** pokuty a trestání. V. Bez čepice utekl. Oběma *nohama* utíkal (= rychle). Us. *Tím* čas utekl. Us. Chvílčička **za** chvilčičkou utíká, šetř času. Sych. A oni **podlé** možnosti utíkali. BR. II. 641. a. Tataři brzo zpátkem utekli. Dač. I. 196. Horem pádem utekli. Us. A tú všetečnú žalobú že se jest utekl **bez** svědkuov. NB. Tč. 285. Utíkati jako terpentínem = střečkovati. U Litovle. Kčr. Cvalom utěkali z doliny. Tov. 351. Pryč pádem u-li. Zpěv. I. 33. Kteříž jsú z města **proti** svým slibóm a přísahám utekli. Arch. IV. 383. Utíkaje podlé moře. BO. Cf. U. **abs.** (na začátku článku). — **pass.** Nemá býti žádána, ale utíkána od lidí (lidská sláva). V. Člověk morem zaražený utíkán má býti. Kom.

Utečenec, nce, m., slovo neobyčejně tvořené, neříkámeť: *utečený;* **lépe:** zběh, přeběhlík, úskok, uprchlec, uteklec, uteklík, utěkač, běhlec, poběhlík, odběhlec, uprchlík, der Flüchtling, Ausreisser, Entflieher, Deserteur. Cf. Brs. 251. Se sklopenými hlavami želeli utečenci naši smrti jeho. Ddk. III. 93. Cf. Utéci (konec).

Utečení, n. = *odjití, útěk,* das Entfliehen, die Flucht. K u. přivésti; u-ním život zachovati. V. Utečením sobě poraditi (utéci). Háj. Na u. obrátiti. Kom. Na u. býti (chtíti utéci). Ros. — Jg.

Utěčka, y, f. = *útěk,* das Fliehen, die Flucht. Dali se na ú-ku. U Opav. Zkl. Dal se do u-ky. Na Ostrav. Tč.

Utěch, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

1\. **Útěcha,** y, f. Ú. liší se od *potěšení.* Vz toto. Ú. = *učetí milé, libé, těšící i to, co způsobuje to učiti, věc příjemná, radosť, utěšení, potěšení,* das Vergnügen, Ergötzen, die Lust. Když je plno na dvoře, ú. v komoře. Tč. V Praze kratochvil a ú-chu měli. Dal. Město vší útěchy plné. Troj. Ten muž (ta žena) jest má útěcha. Ros. — **Ú.** = *potěšení v nehodě, v neštěstí,* der Trost. Ú-chy prázdný, trostlos; Někomu v kleslou mysl ú-chu vlévati. Dch. Kdykoli na nás doléhají kříže, ú. nebes přicházívá blíže. Apoštol té marné, křivé a lživé u-še vstříc a v odpor vchází. Sš. I. 34. (Hý.). Nikde u-chy a nikde pokoje. Ht. Sl. ml. 173. Přijav zajisté útěchy od spolubratra svého vypustil

duši dne 1/12 1134. Ddk. III. 59. To na útěchu nám pověděl. Kat. 1926. Přijide mu božie u. Dal. 131. Ne k ú-še ale k hoři. St. Pán náš všemohoucí, jenž po bouřích dává jasnosť a po zármutcích ú-chu, budiž s tebou. Pal. Dj. III. 3. 148. Ú-chu máš z něho. Us. Tč. To jest má jediná ú. v té veliké bolesti. Jg. V něčem ú-chu nalézati Us.

2. **Útěcha,** y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Útěchov, a, m., Autiechau, ves u Adamova; Uttigsdorf, ves u Mor. Třebové. PL.

Útěchovice, dle Budějovice (něm. Audishorn), ves v Mimoňsku. Vz S. N. — Ú., Antiechowitz, ves u Tábora. — Ú., Gross-Autiechowitz, ves u Pelhřimova. — Ú. *malé*, Klein-Autiechowitz, ves u Pacova. PL., Arch. I. 531., III. 550.

Útěchovičky, pl., f., Klein-Autiechowitz, ves u Pelhřimova.

Útěchvosty, dle Dolany, Autiechost, ves u Uhlíř. Janovic. PL.

Útek, tku, m. = *příze, kterou tkadlec člunkem do osnovy vetkává, vetkání*, der Webel, Einschlag, Eintrag im Gewebe. V., Kom., Sych. Ú. i osnova špatna (vz Ničema); Ani osnovy ani útku nemá. Č. M. 566., 619. Útku se mu nedostává (když komu co vystačiti nemůže). Vz Nesnáze. Č., Ros.; 2. = nedostává se mu výmluvy. Vz Výmluva, Mlčeti, Osnova. Č., Lb.

Útěk, u, m. — *utíkání*, das Fliehen, die Flucht. V. Na útěku zahynouti. Kram. Dáti se v ú., na ú., do útěku. Us., J. tr., Dbš. Sl. pov. I. 208. Někoho v ú. hnáti; ú-kem se obrátiti; hromadný útěk, Massenflucht; ú-ku podobný. Dch. Útěk do Egypta. Us. V ú-ku mrzká smrť, ve vítězství slavná. Kmp. (Cicero). Pořád ho měli na ú. a on je tu dýl než oni (myslili, že nový řemeslník etc. brzy uteče). U Rychn. Vezme ji na plece a hybaj v ú-ky. Dbš. Sl. pov. I 217. Na u. někoho přivésti. D. Nepřátelé do ú-ku dáti. Bern. Jest na ú-ku (chce utéci). Do ú-ku se chystati. Bern. Na ú. se strojiti. Již vše na ú-ku bylo. Ros. Na útěky je obrátili. Kom. To je do útěku. Jde to jako v ú-ku. V ú-ku býti. Bern. On byl na ú-ku z Polska; Kdyby nebyli noční dobou skrze ú. se zachránili; Šalomon sám v průvodu nečetném zachránil se útěkem přes Dunaj do Mošoně. Hned při prvním útoku obráceni jsou Sasové v ú.; K ú-ku do ciziny přinuceni byli; Minulé noci ú-kem se zachránili; Útěkem při životě se zachovali, se spasili. Ddk. II. 93. 225., 264., 289., 362., 373., 378., 402. (Tč.). Musil útěkem vyjíti z hranic. Ib. III. 53. Nečesten ú., ale zdráv. Pk. Strany přísloví vz: *Bota, Ďábel, Holenka, Hřbet, Klín, Kot, Křídlo, Měsíc, Noha, Okno, Pata, Písek, Plece, Střevík, Týl, Vaněk, Vítr, Zajíc, Zaječí.*

Utěkač, e, m. = *kdo utíká*, der Flüchtling, Ausreisser. Kdožby protivé se soudu ušel, ten slove u. Brikc.

Utěkačka, y, f., die Entflieherin, Ausreisserin. Pilná utěkačko před náhlým výskokem milosti. Bianc. 47.

Utěkanec, nce, m., *špatné slovo*, vz Utečenec.

Utěkání, n. = *utíkání*, die Flucht. Akt. Ferd.

Utěkati = *utíkati*. Na Ostrav. Tč.

Utěkavě, flüchtig. Na Slov. Bern. Vz Utíkavě.

Utěkavosť, vz Utíkavosť.

Utěkavý atd., vz Utíkavý.

Uteklec, klce, **uteklík,** a, m. — *uteklý*, der Flüchtling. Ros.

Uteklosť, i, f., die Flüchtigkeit, die Flucht.

Uteklý = *který utekl*, flüchtig, ausreissend. U. žhář. Brikc. — **odkud.** Měšťané **pro** zákon boží od nás uteklí a vyběhlí. Arch. I. 218.

Utěkovati se = *utíkati se*. — **ke komu.** K nemu sě utěkováchu. Hr. rk. 35.

Utělený; *-en, a, o = tlustý, silný*, stark, kräftig, bei Leibe. Hezky u. hříbě. U Rychnova. Ntk.

Utěliti se, il, en, ení — *ztučněti, maso na se vzíti*, feist werden, korpulent, fleischig werden. — **koho.** Až toho volka utěliš. V Kunv. Msk.

Uteliti, il, en, ení, ein Kalb werfen. — **se komu.** U-lo se nám tele. Us. Tč.

Utemniti, il, čn, ční, *utemňovati*, verfinstern. — **se jak.** U-lo se na ráz. Us. Tč.

Utemovati, z něm. dämmen — *ucpati*. — **co:** hráz. Us. Příbr., Rgl.

Utenčení, n., die Verdünnung.

Utenčený, verdünnt. Aqu.

Utenčiti, il, en, ení; *utenčovati*, dünn machen, verdünnen. — **co.** Us. — **čím:** kladivem, válením.

Utěnouti = *utonouti*. Na Slov.

Utensilie, lií, pl., z lat. — *potřebné nářadí a náčiní*, Geräthschaften, Hausgeräth, Werkzeuge, Utensilien.

Utentotiti, il, én, éní. — **co.** Už to jaksi spolu utentotíme (= už ujednáme). U Uh. Hrad. Tč.

Utěnutí, n. = *utonutí*, das Versinken, der Schiffbruch. Na Slov.

Utepati, tepám a tepu; *utepávati* — *tepaje něco udělati*, klopfend, schlagend verfertigen; *uprati, ubíti, zabíti*, abprügeln, abklopfen, zu Tode prügeln. — **co čím.** Kočku klackem u. Us. — **co kam,** ohne Ordnung hinwerfen. Na Ostrav. Tč.

Utěpiti, il, en, ení, *utěpovati*, beissen, morderc. — **abs.** Had mlče utěpí. BO. — **koho.** Utěpí tě jako had; Ktož boří plot, utěpí jej had. BO.

Utepliti, il, en, ení, *uteplovati*, warm machen. — **co čím, se,** warm werden. Us. Tč.

Utěrací, Wisch-, Reib-. U. šat, hadr, Us., nůžky (utěradlo), die Lichtschere. Kom. J. 745., V.

Utěrač, e, m. = *kdo utírá*, der Abwischer, Putzer, Wischer. V. — **U.** = *utěrací nůžky*, die Lichtschere, Bern.; *šat utěrací*, das Wischtisch. Orb. p.

Utěráček, čku, m. = *utěrač*.

Utěradlo, a, n. = *čím se co utírá, utěrák, štípce*. Vz Světločist. Die Licht-, Putzschere, der Lichtputz. U. svíčky. V., Kom. J. 745. — U. = *šat utěrací, rytěrák*, der Wischer. D.

Digitized by Google

Utěrák, utírák, u, m. — *šat utěrací, ručník*, der Wischer, das Handtuch. Ros., D., Kts. U. na nože, na nohy, na sklenice atd. Dch. Šm., Vck., Vrů.

Utěrati, vz Utříti.

Úteré, ého, n. = *úterek*. Od úterého do pátku. Arch. IV. 36.

Úterek, rka (**ne:** -rku), m. Vz A v gt. Ú. místo vterek, vterý den, der Dienstag. Z ú-ka na středu ovčiříčka (ovčáka) vedú kaci (kati) po ulici prosto k šibenici. Sš. P. 133. Až do úterka. D. Vědětiť dávám, že sem ten sjezd položil do Českých Budějovic od tohoto úterýho příštieho v témdni, toť jest ten úterý po všech svatých. Arch. III. 49. V ten úterý po božím těle. 1465. Dali nám šest zl. ten úterý po sv. Mikuláši. NB. Tč. 219. Po smrti v ten úterek (nikdy). Prov.

Útěrek, rku, m., *útěrky*, pl. = *oharek od svíce*, was vom Docht abgewischt, abgeputzt wird. Ros. — **Ú.** = *co pilou odřezáno, rozha*, der abgesägte Theil. Jg.

Útěreň, rně, **útěrňa,** i, f. — *jitřní*, die Mette. Na Slov. Bern. Na útierňu vezmú si ju do kostela. Sl. let. II. 145.

Uteřený — *utyřelý*, abgefault. Na Hané. Šd.

Úterní, dienstägig. Ú. den, práce, Ros., zrcadlo. V. Žádný listem od úřadu aby nebyl obsílán, která věc ku puohonnímu právu přísluší a to proto, poněvadž úterný den k tomu jest uložen. 1564. Cf. Gl. 352., Úterský. Ú. trh. Us. Šd.

Úterský = *úterní*. Ú. den jest složen, aby se ze všech věcí poháněli. Arch. V. 469., Zř. zem. I. D. 1. Vz Obeslati, Úterní.

Úterý m.: *vterý* (= druhý), gt. úterého, dat. úterému atd.; podlé *Nový*. Ú. = vterý (strč. *vtorý*, Ht.) = *druhý* (druhý den po neděli. V.), cf. *δεύτερος*, Dienstag, m. Vz *Vterý*, *Úterek*. Toms. Přešlo až do úterýho (úterého). V. Ke dni úterému. Berg. Aby před pány stál ten ú-rý po zasednutí soudu. Vl. zř. Cf. Gl. 352., Úterský. A tu byli do ú-ho po sv. Duše. Břez. 201., 224. Od pondělí na ú-rý byl Heřmánek zarmúcený. Sš. P. 83. Ten úterý po smrti (nikdy). D., C. — **Ú.,** Neumarkt, mě. v Chebsku. Vz S. N.

Útes, u, m., die Felsenwand, Klippe. Ú. korálový, Korallenriff, vz Frč. 29., Schd. II. 542., Sš. Snt. 28. Pásmo vápnitých útesů v Beskydech. Krč. 698. Cf. Moře, Skalisko. — **Ú.** = *tesařská tříska*. U Choceně. Ktk.

Utesařiti, il, en, ení = *tesařstvím se živiti*, als Zimmermann sich erwerben. — **si co.** Us. Tč.

Utesati, tesám a teši; *utesávati*, *utesávávati* = *po kousku odtesati*, abzimmern, abhauen. — **co čím:** kládu širočinou. — **co odkud: od** klády. — **sobě čeho:** kříže = ujímati si nepohodlí a na jiné klásti. Ros.

Útesitý, klippig, riffig. Ú. mys. Cimrhnz.

Utesknití, il, ěn, ění, *utesknovati* = *teskností přidati*, lange Weile machen, langweilen. — **koho čím.** L.

Utěsnaný; *-án, a, o*, eingezwängt, eingeengt. — **kam.** Řeka do skal u Hdk. Lum. V. 257. — **kde: ve** skalách.

Utěsnati, einzwängen, einengen, eng an einander drücken. — **co kde:** knihy v kufru. Us. Tč.

Utěsniti, il, ěn, ění, *utěsňovati*, eng machen. — **co, se.** Us. Tč.

Utěšedlnice, e, f., consolatrix, die Trösterin, zastr. Sequent.

Utěšen, a m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Utěšeně = *příjemně*, angenehm, freundlich, liebreich. U. mluvil k pohanům. Hus II. 99. Buď na zemi u. živ a budeš v zemi libě odpočívati. Vc., Vlč. U. vypravuje. Br. — **U.** = *hodně*, wohl, gehörig, recht. U. maso okořeniti. Kom. — **U.** = *mnoho*, viel. Dnes toho u. napsal. Ros.

Utěšení, n., das Vergnügen. Vz Utěšiti. Slovo k u., das Trostwort. D., V. U věčnosti, v níž konce nenie, které móž býti zatracenci u.? Hus I. 285. Buoh všudy jest, a tak věrný sluha má ho, kdežkolivěk jest, sobě k u., ku pomoci a k posilení; Zapomenuli jste u., které vám jako synóm mluví; Pravý kající jest v u., že se jich (hříchů) kaje. Hus I. 297., 350., III. 120. — **U.** = *potěšení*, *radosť*, die Freude, die Lust, das Vergnügen. Má u. v obcování s ním. Jel. U. očí. D. Přísahač má v tom u., že jmenuje jméno božie a tak vzpomíná na Boha: Věrní majice z písma u. pravdy proto Kristovy neopustí. Hus I. 102., 235. Budú plakať panny, paní, s kerýmis měl u. Sš. P. 46. To (co jsem psal) sobě nynie mějte za noviny k u. Arch. II. 45. U. v hřích míti. Chč. 638., Št. N. 9. U. hřiešní konečně nemají v nižádném břešenie; (Hříšnému) zhyne všech věcí u.; An zapovéděl jest každé utěšeníčko; Pravý kající pracuje o radosť nebeskú a netbá u. tohoto světa. Hus I. 383., II. 21., III. 118., 120. (Tč.). — **U.** = *libeznosť*, *lahodnosť*, die Anmuth, Lieblichkeit. D. Položení města bylo nevýmluvného u. Troj. Žieznivé nápojem sladkým, t. j. utěšením lehkým a druhdy vtipným výkladem napojiti. Hus I. 144. Ktož kolivěk jiného miluje viece pro tělestné u neb pro zisk tělestný než pro pána Boha a pro ctnosť, tak miluje ho zle; Ktož pilně znamená krátkosť u. tělěstného; Již brzké u. minulo a věčné zatracenie ostalo; U. v smilství. Hus I. 155., 281., II. 245., III. 128. (Tč.). — **U.** *vzhledem na bolesť, na smutek*, der Trost. U. přijati. Troj.

Utěšeníčko, a, n., kleines Vergnügen. Hus Decr. 46.

Utěšenosť, i, f., die Annehmlichkeit, Lieblichkeit, Anmuth.

Utěšenovice, dle Budějovice, Antieschenowitz, ves v Kutnohorsku. PL.

Utěšený; *-en, a, o* = *potěšený* (pass.), erfreut, ergötzt, vergnügt, beruhigt, getröstet. St. skl. II. 37. U. mysl. D. — **na čem.** Ktož ctí otcě, u-šen bude na dětech. Hus I. 147. — **čím.** Málo tím jest u-šen. Us. Dch. Tehdy větší radosti srdce naše bude utěšeno. Hus II. 189. — **U.** (act.) = *utěšující*, *kratochvilný*, *veselý*, *utěšený*, ergötzend, vergnügend, unterhaltend, beruhigend, tröstend, froh, freudenvoll, angenehm. U přátelé, zdraví, život. Jel. Nemíti žádné utěšené chvíle. Us. — **komu.** Zda ten komu bude utě-

šený, ktož jest sám sobě těžký a tesklivý. Jel. Veselé a u-né mysli býti. Us. Dch. Duom veselý a knihy u-né, proto že lidé v tom domu jsú veseli a v knihách utěšenie mají. Hus I. 135. (Tč.). — U. = *příjemný, libý, lahodný, milostný, pěkný*, lieblich, angenehm, niedlich, artig, fein, schön. U. kvítek. Sych. Zuzana byla velmi u. Br. U. mládenec, Klat., pacholátko, dítě. Sych. Vlkolak mal tri dcéry. Najmladšie z nich bola velmi u-ná. Ht. Sl. ml. 211. Mal on jednu u-nú mladušků dcéru. Dbš. Sl. pov. I. 125. (Šd.). Počali vraceti se dnové utěšenější; Pomřelo veliké množství panen krásných a dítek utěšených. Pal. Dj. IV. 2. 478., V. 2. 373. U-no a užitečno cos bude. Št. Ty dni u-né. Arch. III. 417. Příkladem u-ným to vysvětluje. BR. II. 78. Pan Bóh přikázal pod ztracením všeho u-ho, aby jména jeho nebrali nadarmo; I pes i vól i kóň k té véci, jemuž jest u-na, čím blíže bude k ní, tiem spieše poběhne a nedá se otehnati; Chvalme Boha vždy ze všeho, což na nás přepustí a což dobrého, u-ho nám pójčí; Uzřela Eva dřevo očima u-né a k jedení chutné. Hus I. 107., 117., 228., II 429. (Tč.). — k čemu. Utěšená jest k pohledění krásu. Jel. — U. = *veliký, hojný*, recht, gehörig, gross. U. cnost, V., hromada dukátů, Ros., příklad. Byl., Jel.

Utěši, zastr. = *utěšil*, a, o.

Utěšil, a, m., osob. jm.

Utěšitel, e, m., der Tröster. V. Úřad u-le. D. Bůh všech smutných u. Pass. mus. 366. Neodejdu-li já, utěšitel nepřijde k vám a pakli odejdu, pošlu ho k vám. Hus II. 181. — U. = *duch svatý*. V., ZN. Přide u. duch sv. Hus II. 196.

Utěšitelka, y, f., **utěšitelkyně**, ě, f., die Trösterin. Us. Šd.

Utěšitelně, tröstlich, erfreulich.

Utěšitelník, a, m. = *utěšitel*. Ros.

Utěšitelnosť, i, f., die Tröstlichkeit, Tröstbarkeit. D.

Utěšitelný = *co utěšení způsobiti může*, erfreulich, tröstlich. Ros., Pal. U. správa. Us. Tč.

Utěšitelství, n. = *úřad utěšitelův*, das Trostamt.

Utěšiti, il, en, ení; *utěšívati, utěšovati*, trösten. Nedati se u. V. Potěšil neutěšil. Ze 16. věku. Šd. — koho. Utěš vás pán Bůh. Us. Dch. Nenie, kto by ji u-il. BO. — koho, co, se čím. Trudnou mysl libým zvukem u. Ráj. Smutný utěší se známými. Dal. U. se pověstí. St. N. 254. U. se zpěvem, Slov. Us., Šd., navštívením. Hus III. 34. By mě tiem utěšil. Alx. M. v. 45. (HP. 51.). Nevelmi se tím utěšil. Št. — se. Nemohu se u. Hr. rk. 169. — se v kom. Ať se v něm duše cele utěší. Br. Utěš se v svém smutcě. BO. U. se v mukách. Chč. 634. Ani mne v tom utěšíte. Hr. rk. 151. — koho o čem. U-li je o jich bratru. ZN. — kdy. Alespoň *toho času* staré záští jejich se u-lo. Ddk. V. 160. — co jak. Anjel i s bleskem tváři i v bělosti ukázán jest, aby svým zpósobem i ztrašil zlé i utěšil věrné; Nemocné hřiechem na duši duchovně u. Hus II. 137., I. 144. (Tč.). — se kde. Smutný utěší se mezi známými. Dal. 11. — se z čeho. Ze svého smutku se utěšil. Pass. mus. 369. — se nad kým. Já se utěším nad mými vrahy a pomstím se nad mými nepřátely. Bart. 348. 30. Královna nad ztrátou jeho u. se nemohla. Pal. Dj. II. 2. 481. — se komu. Běda mi siré nebožce, komu se utěšiti mám (mit wem soll ich mich trösten? Jg.)? Ctib.

Utěšivý; *-iv, a, o*, trostspendend. Us. Dch.

Útěšný = *potěšující*, ergötzend, lust-, trostvoll. U. život. Šml., Šd. U. sady. Us. Č.

Útěšov, a, m., Autieschau, ves u Vodňan. PL.

Utěšování, n., das Trösten. Us.

Utěšovati, vz Utěšiti.

Utěšovice, dle Budějovice, nyní Útěchovice. Vz Tk. III. 104.

Utěšovní = *utěšitelný*. Na Slov.

Utětí, n., das Abhauen. Us. U. ruky. Vš. Jir. 154.

Útěž, i, f. = *tíha*, die Schwere. Rgl. Vz Stenatí. — Ú., die Unterladung (die im untersten Schiffsraume befindliche Ladung), der Ballast. Šm., Rk.

Útěžek, žku, m. = *co se utěží, důchod*, das Einkommen, der Gewinn, Ertrag. Vorác důchodem (útěžkem) úrody se živí. Kom. Ú-ky své provedů. Ch. S útěžkem mluviti. Sš. I. 162. — Ú. = *co se s poli sklidí*, Fechsung, f. St. skl. IV. 280. — Ú. = *břímě*, Last; *těhotnost*, Schwangerschaft, f. D. S útěžkem choditi, býti (ne: v útěžku). D. Cf. Sama druhá Matka Slavie se vzdělaností chodí ú-kem. Kos. Ol. I. 163.

Utěží se, vz Utázati se.

Utěžiti, il, en, ení; *utěžívati, utěžovati, utěžívávati, utěžovávati* = *získati, vydělati, prodejí nabyti*, lösen, bekommen, gewinnen, proficere; *vytěžiti, skliditi*, fechsen, einernten. Kat. 2624. — abs. Pavel těmi pěnězi z dluhóv se vypraví a utěží, že dosti bude mieti; Odpustky knězie najímali, aby utěžali. Hus I. 215., 375. — co (do které doby). Jan má sto kop a móž do roka utěžeti druhých sto. Hus I. 215. — co. Já bych prodada za hotové utěžel mnoho a když dám na dluh, zmeškám zisk a mám práci dobývaje. Hus. I. 215. Chtě ozvěděti, co kto jest z nich utěžal. ZN. — co komu. Aby jim mohl stravice (= stravy) utěžiti (vydělati). Hr. rk. 371. — co kde. Obilí na rolích u. Zlob. — co na čem. Mnoho set na obilí utěžil. Ros. — z čeho: z dražby. Us. — Měst. bož.

Útěžiti (útěh = zisk) = *zdar bráti, prospívati*, Gewinn ziehen. — čím. Jehož (Boha) mocí vše utěží. Kat. 2605.

Utěžkati něco v ruce, abwägen. Us. Tč.

Utchle, vz Utchlivě. Na Slov. Bern.

Utchlivě, strauchelnd. Na Slov. Bern.

Utchlivosť, i, f., strauchelnde Beschaffenheit. Na Slov. Bern.

Utchlivý, strauchelnd, anstossend. Na Slov. Bern.

Utchlosť, i, f. = *utchlivosť*. Na Slov.

Utchlý = *utchlivý*. Na Slov. Bern.

Utchnouti se, chl, utí, anstossen, straucheln *(uraziti se, potknouti se)*. Na Slov. Bern.

Utchnutí, n. = *uražení, potknutí*, die Anstossung. Na Slov. Bern.

Utchnutý; *-ut, a, o*, angestossen. Bern.

Utchořiti, il, en, ení, vz Uschořiti. — **komu co.** Us. Tč.

Utíčka, utéčka, y, f. = *útočiště*. Lom., Č.

Útierňa, vz Útěreň.

Utíhnouti, vz Utáhnouti.

Utichlý, gestillt, still geworden. Us.

Utichnouti, chnul a chl, utí; *utichati* = *tichým se státi*, still, ruhig werden; *ukojiti se, ukrotiti se*, ruhig werden, nachlassen, sich legen, sich stillen. Utichli utrhační posměváčkové. Sych. Vítr utichl. Har. Venku již utichlo. Us. Jeho hněv utichl. Bolesť utichla. Ctib. Křik utichl; Utichlo to. Us. Dch. Děti utichly jako pěna. Sk. Poručiv, aby utichli všichni, oznámil nahlas. Pal. Dj. IV. 2. 509. Ta pověst brzy u-chla. Dač. I. 197. Čakali, ale dieťa neutichovalo. Dbš. Sl. pov. I. 19. Když slunce zamrkne, všecko hned utichne. Na Mor. Tč. — **kde.** Jak jedno pokušení **na** moři utichlo, hned jiné na zemi jim nastalo. BR. II. 37. b. Pojednou utichly zbraně na celém západě. Ddk. III. 146. — **kdy.** A hlá, **na** prvom raze dieťa utichuje, na druhom už pekne čuší. Dbš. Sl. pov. I. 20. **V** tom utichl. Kmp. 157.

Utichnutí, n., das Stillwerden, die Stille, Ruhe. Us.

Utika, y, f., bylo město v sev. Africe. Vz S. N. — *Utičan*, a, m. — *Utický*.

Utíkadlo, a, n. = *útočiště*, der Zufluchtsort. Žer.

Utíkal, a, m., osob. jm. Šd.

Utíkání, n. = *běžení, útěk*, das Fliehen, die Flucht. Na u., **k** u. se strojiti, hotoviti; na u. někoho obrátiti; na u., v u. se dáti n. obrátiti (pryč utíkati). V. Již všecko na u. bylo. Ros. Po u. se navrátiti. Br. V u. své spásy hledati. Bern. Někteří pěším u-ním sobě pomohli. Sl. Uh. I. 152. U. hříchu. BR. II. 646. a. Jeho do Egypta u. BR. II. 3.

Utíkaný. Na u-nou se obrátiti, in die Flucht. Pešina. Vz Utéci.

Utíkati, vz Utéci.

Utíkavě, flüchtig, schnell fliehend.

Utíkavec, vce, m., der Flüchtling. Šm.

Utíkavosť, i, f., die Flüchtigkeit. D.

Utíkavý = *uteklý, zběhlý, poběhlý, poběhlec*, flüchtig. V. Milosť věc lehká a u. Mudr. Na běh utíkavý se oddati. Troj. — U. v lučbě = *tratící se vykuřováním*, flüchtig. Alch. U. olej. Us. Tč.

Utilitář, e, m., z lat., *prospěchář*.

Utilitarism-us, u, m., lat. = theorie, která na místo všelikého práva klade za princip všeobecný a co možno největší užitek čili rozšíření největšího štěstí a blaha na všecky kruhy člověčenstva. Vz S. N.

Utínání, n., die Abhauung.

Utínaný; *-án, a, o*, abgehauen.

Utínati, vz Utnouti.

Útinek, nku, m. = *odtínek, odkrojek, úlomek*, das Abschnitzel, Bruchstück. Ú. od stromu. Aqu. — **Ú.** = *pichlavé slovo*, die Stichelei, das Stichelwort. L.

Útinka, y, f. = *nástroj, na němž kovář atd. železo utíná, outinka*, die Nagelschrote, das Schroteisen. Šp., Jg.

Utípati se = *pokáleti se*, sich beschmutzen. Ros.

Utíráček, čku, m., kleiner Wischhader; die Lichtputze. Vz Utěrák.

Utíradlo, vz Utěradlo.

Utírák, u, m., der Wischhader, Auswischlappen. — **U.** = *kratiknot, štipce*. Vz Utěrák.

Utírání, n., das Abwischen. Šat k u. nosu, das Sack-, Schnupftuch. V. U. svíce.

Utíraný; *-án, a, o*, abgewischt. U. nos, svíce. Vz Utříti.

Utírati, vz Utříti.

Utíreň, rně, f. = *jitřní*. Dbš. Sl. pov. I. 287. Vz Útjerna, Utěreň.

Utírka, y, f. = *ručník*, das Handtuch, Abwischtuch. Na Mor., u Rychn., u Jižné. Mtl., Ntk., Tč., Vrů.

Útisk, u, m. = *úžina*, die Enge. Ú. údolí. Pam. kut. — **Ú.** = *utiskání, dav*, die Bedrückung, Unterdrückung, Noth. Žádných ú-ků jim nečiňte. V. Ú. trpěti. Kom. Od ú-ků přestati. Apol. Když toliko sami páni u desk seděli, dáli se prý mnozí utiskové. Pal. Dj. III. 3. 176. Jakoby trpěl ú. nějaký pro víru. Pal. Dj. IV. 2. 288. Aby svobodně dělati mohli cizozemci neb domácí, jedni druhých bez útisku a bez hanění. Arch. IV. 498. Ú. despotický. Kos. Ol. I. 293. Bez ú-ku chudých lidí. Pam. Val. Mez. 92. Hleděli se od těch ú-ků vystěhováním do Polska spasiti; Letopisec mluví o ú-cích, jež snášeti bylo tenkráte některým šlechticům; Aby ú-ků těch se zbavili, sháněli se po zahraničné pomoci; Nemohli déle těch ú-ků snášeti. Ddk. II. 336., IV. 20., 200. (Tč.). S ú-kem něčeho dosíci, nabyti. Br. Ú-kům odpor činiti. Karyon. — Vác. XXIV.

Utiskač, e, m. Be-, Unterdrücker. D., Sych.

Utiskání, n., die Bedrückung.

Utiskařiti, il, en, ení = *tiskařstvím vydělati, udělati*, als Drucker erwerben, machen. Us. Tč.

Utiskatel, e, m. = *utiskovač*.

Utiskavý = *který rád utiskuje*, unterdrückend, bedrückend. Br.

Utisknouti, knul a kl, ut, utí a štěn, ění; *utiskati, utiskovati, utiskávati, utiskovávati* = *utlačiti, tlačiti, hněsti, přitisknouti*, drücken, belästigen, belasten, beengen; *ublížiti*, be-, unterdrücken, bedrängen; *tiskna dohotoviti*, fertig drücken, abdrücken; *odtlačiti*, wegdrücken. Jg. — **čeho, šp.** m.: *co*. Rk. — **co, koho.** U. víru. Bart. 313. 9. Boty mě utiskajú. Na Ostrav. Tč. U. svého bližního. BR. II. 81. a., 209. Kdo sirotky utiskuje, Bůh ho trestem navštěvuje. Mor. Tč. Aby byla do Budína přivezena a tu že by ji chtěl utisknúti a jejie poklady. Arch. II. 8. Chtie jeho sv. slovo u. Hus. III. 274. Plod svůj utiskají a s bolestí ho pozbývají. Br. Nedostatek potravy ho utiskal. V. Utisknouti chudé, D., nuzného, mzdu. Br. — **co kdy.** Utiskne **za** den 2 archy. Ros. — **(koho jak) kde.** Někoho **v** úřadu svém **proti** spravedlnosti a právu u. V. U. koho v soudu, Hus III. 193., Štelc.; v sobě zlá hnutí u. Martim. — **koho od čeho:** od víry. V. — **koho oč.** Že by ji chtěl u. o její zámky

a poklady. Hol. Utiskoval ho o krejcar (dával mu krejcar méně). Us. Brt. — **koho z čeho.** Z jich svobod i práv je utiskujíce. Pal. Dj. V. 1. 237. — **v čem.** V mírách a ve váhách je utiskáš BR. II. 484. a. V žádném jednání nemáme utiskovati bližní své. Žer. 333. — **koho čím.** Jestliže ji úmluvami nebo mocí utiskne. Pal. Dj. III. 3. 280. — **proč.** Přec nechtěl jsem **k** vůli penězům u. lid. Ddk. IV. 12. **K** čemu nás chceš ještě více u.? Ddk. II 141. — **se.** Každý se utíská, co může. Us. Šd. — **se nač** = *něčeho potřebovati a proto potom se hnáti*, sich wornach drängen, nach etwas geizen, einer Sache bedürftig sein. Na Slov. Plk., Bern., Koll.

Utisknutí, n., die Unterdrückung.

Utisknutý; *-ut, a, o,* unterdrückt; na Slov. bedürftig. Bern.

Utiskovač, utiskovatel, e, m. = *utiskač.* D.

Utiskování, n., die Be-, Unterdrückung. D.

Utiskovatel, e, m. = *utiskovač.*

Utiskovati, vz Utisknouti.

Utisnúti sa = *utisknouti se.* Aby ste sa nikda prosiť alebo utisnúť nemuseli. Dbš. 44.

Utisnutý; *-ut, a, o.* Stal tu pred ozrutným chlapcom jako polpalček utisnutý. Dbš. Sl. pov. I. 253. Cf. předcház.

Utistřap, a, m., olchus monstrum, zastr. Rozk.

Utišati = *utišovati*, beruhigen. Na Ostrav. Tč.

Utišeně, ruhig, beruhigt.

Utišení, n., die Beruhigung, Besänftigung, Stillung, Stille, Milderung. V. U. moře, Pref., bolesti, D., větru. Har. Pan Ježíš tiše vstal, moři, větrům přikázal; na to povelení bylo u. Sš. P. 16. Mějte u., žeť Kristus Ježíš rád s kajícími obcuje. Hus II. 413. — **U. se** = *utišení.* Bibl.

Utišenosť, i, f. = *utišení.*

Utišený; *-šen, a, o,* beruhigt, besänftigt, gestillt, gemildert. U. moře, V., hněv. Bern. I zradnjí se kosti u-né. Ž. wit. 50. 10.

Utišiti, il, en, ení; *utišovati* = *tichým učiniti*, stille machen, stillen, *upokojiti, uchlácholiti, ukrotiti*, beruhigen, besänftigen, mildern; **se** = *utichnouti*, still werden. — **koho, co.** V. U. shromážděný lid (řečí, pokynutím), zuřivého, D., hněv. Utišils žial mójho srdienka. Sl. ps. 151. — **se komu.** Kašel se mu utišil. Us. Dch. — **se.** Vítr, bouře (D.), moře, hněvivý (Us.), vlny (D.) se utišily. Utišme se! Dch. Odpor konečně se utišil. Ddk. IV. 219. Králův hněv se utišil. BO. — **čím:** dítě hračkou. Vz U. koho.

Utišivý, stillend, beruhigend. U. lék. Nz. lk.

Utišování, n., vz Utišení.

Utišovati, vz Utišiti

Utištění, n. = *útisk, soužení.* BR. II. 108. a., 505. a. U. snášeti. Us. Přišel den u. Br.

Utištěný; *-štěn, a, o,* bedrückt. Kom. U-ným skutečně napravil. BR II. 271. Neměli jste žádného srdce k u-mu národu. Vc., Včk. Vz Utisknouti.

Utištiti, il, ěn, ění, drücken. — **co kdy.** Tu knihu **za** měsíc neutiští. Mor. Tč.

Utítí, vz Utnouti.

Utížení, n., die Beschwerung.

Utížený; *-žen, a, o,* beschwert. U. stoly. Hdk. Lum. V. 242. — **čím:** steskem. Kká. M. ž. 17.

Utížiti, utěž, il, en, ení; *utěžovati* = *tíže přidati, stížiti*, Schwere zugeben, erschweren. — To dítě málo utíží. Ros. — **čemu:** koni. Aesop. — **U.** = *někdy* šp. m. utěžiti. Jg. — **se komu.** Utížilo se mi. Us. Tč.

Utjerna, y, f. = *jitřní mše*, die Mette. Na Slov. Němc. Vz Utíreň.

Útka, y, f. = *útek.* Na Slov. Bern.

Utkalčiti, il, en, ení, *utkalcovati*, zu Ende weben. — **co.** — **U.**, als Weber erwerben. — **si co.** Us. Tč.

Utkání, n., die Begegnung. Ž. wit. 18. 7. Na u. se jemu dobrotiv ukazuje. BO. Vymítání ďáblů počala hned při utkání se člověka s Kristem. Sš. L. 90. — **U.**, das Gewirke. — **U.**, das Anstossen. Vz Udělati.

Utkaný; *-án, a, o,* vz Utkati, 2. Byl válečně utkán. Pal. Dj. IV. 1. 82. Pronikše do Braniborska nejsou přece nikde u-ni polem. Ib. III. 3. 50. — **U.**, vz Utkati, 1.

1. **Utkati,** *utkávati* = *tkaje udělati*, weben, webend verfertigen, abweben. Jg. — **co:** plátno V. Za den utkal dva lokte. Ros. Utkával rozmluvu dále. Kos. Ol. I. 223. — **komu co.** Kdož ti, vdovo, utká novou řízu? Sš. Bs. 188. — **z čeho.** Tam z kvítnatých utkána vláken osnova roucha mu jest peřestá. Ib. 56. — **co jak.** Vše **na** jednu formu. Apol.

2. **Utkati** = *potkati*, begegnen, an Einen stossen; *zvl. v boji, polem utkati*, im Kampfe begegnen. Jg. — **co, koho:** dívku. Leg. Když syn boží utká svú choť. Št. Když Hektor sem i tam mezi vojsky sekal, tu král jeho utkal. Troj. Když vstoupil na zemi, utkal ho muž jeden; Přemyšlí, může-li s desíti tisíci u. toho, kterýž s dvaceti tisíci táhne na něho. Sš. L. 89., 144. (Hý.). I utka ji sluha; Aby snad neutkali vás vracejíce se; Brzo mě utkalo, co jsem chtěl. BO. Tak jda dva rytieře utka. Pass. 936. Jehožto (Egeáše) utkav sv. Ondřej k němu vece. Pass. 20. (Hý.). Tu ho utkali. Pass. mus. 283. Ježúš je utkav poče jich tázati. Hr. rk. 231. I utka jej jeho běda. Dal. 17. Utkal panic pannu. Pís. z 15. stol. (Šb. L. I. 170). Kohož která věc utká. Alx. B. v. 298. (HP. 79.). Tč. — **koho kde.** Sviní divokou utkav **na** hoře za uši jest lapil. V. U. koho na cestě. Ms. k. pr. U. koho **v** dolu (v údolí). Ráj. Aby vojsko nepřítele utkalo v poli otevřeném. Ddk. III. 234. — **koho čím:** bojem. Dal. 32., Pal. Děj. I. 1. 168. — **koho, se s kým (kdy)** = *u. koho.* Tam naměří bez strachu, s kým by tu koli utkal se. Ráj. S tím se netajil, že **v** příhodné době utká se s králem uherským válečně. Ddk. III. 203. A když se s ním utkáte; Utkal je se dvěma královma. BO. **V** ta doba utká se s nimi. Bj. Buoh chodil po zlatém mostu a utkal sě s sv. Petrem. Št.

3. **Utkati,** vz Utknouti.

Ufkati = *naplniti*, füllen. — **co:** svůj žaludek. Na Ostrav. Tč. — **se čeho jak:** kobzolí až po krk. Ib. Tč.

Utklivosť, i, f., strauchelnde Beschaffenheit. Bern.

Utklivý, utklý — *který se potkne*, strauchelnd. Bern. — **U.**, empfindsam. Na Ostrav. Tč.

Utknouti, knul a kl, ut, utí; *utkati, utykati = ustrčiti, ucpati*, verstopfen; *uhoditi na koho*, stossen, treffen, berühren, anfahren, anstossen; *u., ut. se = zavaditi, ustrčiti se*, anstossen, stolpern; *uváznouti*, stecken bleiben. Jg. Každý ten, kdož utkna nedožene, má nález panský trpěti. Vš. Jir. 106. — **co čím**: díru mechem (zacpati) L. U. koho bojem, vz Utkati, 2. — **co čím kde.** Někoho žalostí u. Výb. I. 368. U. špáry n. škalby **mezi** dýlemi mechem, aby zima do jizby nevchodila. Na Ostrav. Tč. U. na koho **u** hory. Bls. 84. — **jak.** Boje se, aby nebyl utkán **s** předu i s zadu, obrátil se. Pal. Dj. IV. 2. 558. — **koho** = *potkati*. ŽKr. Vz Utkati, 2. — **na co (čím), na koho (před čím)** = *utikati na koho, uhoditi, dotknouti.* V šrancích pôvod i pohnaný stojíce jeden před druhým na druhého utyká. Vš. Jedni na druhé prve utknúti chvátajíce nejedni také ústně volají a *útok útok* jmenujíce před druhú stranú utykají. Vš. Jir. 106. Aby svobodně jeden na druhého utknouti moh; Utykali na ně svobodně. Bls. 80., 83. Na některé osoby u. Arch. I. 387. Utykajíce na to snad a řkúce: Čím král má býti, ano královstvie jest zastaveno. Arch. II. 211. Aby, na které osoby utknou, poselství to na se vzíti musely bez odporu. Pal. Dj. IV. 1. 109. Lidé pohřešují z kvapnosti, když jeden utkne *řečí* na druhého *skrze* opilství. Brikc. Pak Řekové na Eneáše utykachu, líčiece, že jest přísahu zrušil. Troj. — **čím na co** *(zavaditi, ustrčiti se)*. Utykám hlavou, hubou na zemi (padání). L. — **se oč.** Myť jsme úhel z kamene, onž se každý utkne (zavadí). Tkad. Běda, utkneš-li se o ty jejich čáry, za nedrahně časův obejmou té máry. Sš. Bs. 59. Své dcery opatrně veď, ať neutkneš se o skálu. Sš. Sm. bs. 45. — **se nač.** Vůdce na práh se utknul (zavadil, zakopl) a padl. Baiz. — **v čem** — *uváznouti*. L.

Útkosť, i, f., na Slov. — *útlosť*. Bern.

Útkovati = *útky dělati*, Eintrag, Einschlag machen. Br. Vz Útek.

Útkovec, vce, m. (bei der Teppichweberei), die Pfahlruthe. Šm.

Útkový = *k útku se vztahující*, Eintrag-. Jg.

Utkvělosť, i, f., das Haften, Festsitzen. Dch., Kos. Ol. I. 22.

Utkvělý = *který utkvěl, utknul, uvázlý*, haften geblieben, fix, fixirt. U. myšlénka, Dch., představa. Šp. U. idea. — **na čem.** Oko na tváři spanilé milenky u. Č.

Utkvění, n., die Fixirung. Us. Dch.

Utkvíti, ěl a íl, ění = *uváznouti*, stecken bleiben. — **kde (čím).** Část šípky utkvíla **v** pukléři. L. Úsměch **na** ústech mu utkvěl. Čes. vč. U. na mělčině. Šm. To slovo utkvělo v srdci jeho. Ddk. II. 327. Okem utkvěl ve stropu. Hlk. **Pod** tímto názvem u-li v neblahé paměti na Moravě. Ddk. V. 215. — **čím na čem (jak)**: zrakem, myslí. Nz. Myslí na dětinských otázkách u. Ht. Pohané u-li na nedobozích svojich. Sš. I. 112. Houček osvícených vlastenců, na jichž působení oko pozorovatelovo mohlo u. **s** útěchou **a** zalíbením. Pal. Dj. V. 1. 308. — **v čem.** Dobře mu to utkvělo v paměti. Us. Ddk. III. 61., V. 227. Mojžíš napřed zaražen byl a utkvěl v dívání a obdivování se. Sš. Sk. 83. — **co kam.** Všichni u-li mimovolně a bezděky zraky svoje **na** sv. Štěpána. Sš. Sk. 74.

Útký = *útlý*. Na Slov. Bern.

Utlačenec, nce, m., der Bedrückte. MP.

Utlačení, *utlačování*, n., die Drückung, Bedrückung, Erdrückung. Vz Utlačiti.

Utlačený; *-en, a, o*, gedrückt atd. Vz Utlačiti. — **jak**: do smrti. Us. Dch.

Utlačitel, e, m. = *utiskač*, der Bedrücker. D., Pal. Dj. IV. 2. 263.

Utlačitelka, y, f., die Bedrückerin, Unterdrückerin.

Utlačiti, il, en, ení; *utláčeti, utlačovati, utlačovávati = tlačením stěsnati, srovnati, utvrditi*, zusammendrücken; *ublížiti*, be-, unterdrücken; *udusiti*, ver-, er-, unterdrükken; *skličiti*, in die Enge treiben, zusetzen; *odtlačiti*, ab-, wegdrücken; *moci tlačiti*, im Stande sein zu drücken; *uplatiti, dary porušiti*, bestechen. Jg. — **abs.** Vlk seče, liška nahrabuje, komár na vůz dává, mucha utlačuje. Sš. P. 696. — **co, koho.** Tmy utlačie mě. Ž. wit. 138. 11. Nebudů vás déle u. ani nad vámi pýchati. Ms. Zbožie mnohá u-la sú slovo božie. Hus II. 76. Chtějíce pověsť Kristovu u. BR. II. 2. Hodně to utlač (stlač). Us. U. cestu (ušlapati), Hus, Reš., chudé, D., bližního, Ros., lid, Berg., oheň, hněv, Bern., vůz. Us. — **jak.** Násilně něco u. Us. Dch. Utláčel mne jak mohl. Us. — **co čím.** Zelí toporkem, ránu prsty u. Us. Tč. Rozbroj lidu vojskem. U. soudce dary (porušiti). Příkl. z kron. ms. — **co, koho kde**: **v** bráně, v tlačenici; v sobě hněv. Us. Čím méně zárodek dobra v sobě utlačil. Sš. I. 38. — **co z čeho.** Z neupotřebeného eště vosku utlač srdce. Dbš. Ob. sl. 94.

Utlačování, n., die Zusammen-, Unterdrückung, Bedrückung, Vergewaltigung. Us. Dch. Vz Utlačiti.

Utlačovaný; *-án, a, o*, bedrückt. Městům italským od Milanských u-ným. Ddk. III. 235. Vz Utlačený, Utlačiti.

Utlačovatel, e, m. = *utlačitel*. U. církve. Ddk. II. 449.

Utlačovatelka, y, f. = *utlačitelka*.

Utlačovati, vz Utlačiti.

Utlačovník, a, m. = *utlačovatel*. Na Slov.

Utlachati se, sich satt plauschen. — **s kým.** Us. Tč.

Útlak, u, m. = *utlačení*, die Bedrückung, der Druck, der Zwang. Ú. představ. Dk. Ú. jde z vrchu. Má bolavou nohu od ú-ku. Us. Tč. Stav ú-ku; pocit vnějšího ú-ku. Sš. I. 114., II. 84. Ú. sedla, der Satteldruck. Ja.

Utlamiti, il, en, ení, *utlamovati = umluviti*, redend ausmachen. Co by ses jim do toho plet, ať si to utlamujou. Kunv. Msk.

Utlapaný; *-án, a, o = tlapami uhnětený*, niedergestampft, niedergetreten. U. stezka. Kel. Bs. 2. 23.

Utlapati = *ušlapati*, zusammentreten. — **co:** cestu. Us.

Utlaskati, gehörig schlagen. — **co čím:** lopatou. — **se o čem**, sich genugsam ausplauschen. Na Ostrav. Tč.

Utlčený; *-čen, a, o = utlučený*. Na Slov.

Útle = *tence, něžně*, dünn, zart, fein, schlank.

Útlení, n., das Zartwerden. Us.

Útlenka, y, f., callisia. Rostl. 267. Ú. lysá.

Útlesk, u, m., der Applaus. Mor. Tč.

Utleti, el, ení, abglimmen. Us. Tč. Vz Utlíti.

Útleti, eji, ej, el, ení = *počínati útlým býti*, dünn, zart, schlank werden. — **čím.** Ráj.

Útlice, e, f., cereus, pramenýš. Krok. II. 516.

Útličký etc., sehr zart, vz Útlý. Svědomí jest věc velmi ú-ká. Reš.

Utlikovitý. U. rostliny, malaxidineae: korálice, dvěrážka, měkčilka, stromobytec, postromice, větrnice, tučnopysk, člunatka, tlustoret, větrobýl, vanila. Vz Rstp. 1499., 1512.

Útlínek, nka, m., leptomera, kývoš. Krok. II. 245.

Útlinký = *útličký* Dch.

Útliti, il, en, ení = *útlým činiti*, dünn, zart, schlank machen. Jg.

Utlíti, el, ení; *utlívati = shasnouti, setlíti*, verlöschen. To uhlí již utlívá. Dříví utlelo (setlelo). — **kde.** Tělo v zemi utlívá. Jg. — **U.** = *chřadnouti*, schwinden, abnehmen. Ros. Celý utlel. Jg.

Útlivosť, i, f. = *útlosť*.

Útlivý = *útlý*. Šm.

Utlkati = *utloukati*. Na Slov.

Útlocit, u, m., das Zartgefühl.

Útlocitý, zart-, feinfühlend. Ú. dáma. Kos. Ol. I. 57., Dch.

Útločistý = *něžný, jemný*. Ú. duše. Us. u Žambk. Dbv.

Útločlenec, nce, m., leptomera, korýš.

Útlohlavec, vce, m., agra, hmyz. Krok. II. 251.

Útlohnátec, tce, m., doryllus, hmyz. Krok. II. 261.

Útlochvostka, y, f., ophiurus, rostl. ječmenovitá. Rostl. I. 265. a.

Útlokožka, y, f., pterigynandrum, mech. Mt. S.

Útlokřídelka, y, f., pteromalus, hmyz. Krok. II. 260.

Útlolýk, u, m., stellera. Rostl. III. 19.

Útloň, ě, m. Ú-ni, nycticebi, poloopice, mají nártní kosti pravidelně dlouhé. Ú. ryšavý, stenops gracilis. Vz Frč. 397.

Útlonatný = *útlé nati*. Ú. kapenice, diclytra lachenaliaeflora. Rostl. III. a. 66. 3.

Útlonitka, y, f., trichostoma, rostl. ožankovitá. Rostl. I. 245.

Útlonoh, a, m., leptopodia, korýš. Krok. II. 247.

Útlonožka, y, f., oxyopes, rak.

Útloprstec, stce, m., tupinambis, ještěr. Krok. I. e. 127.

Útlorostlý, schlank. Šm.

Útlosť, i, f. = *čiplosť*, die Zartheit. Ú. údův. D. — **Ú.** = *laskavosť*, die Zärtlichkeit, Liebe. Dle ú-sti mysli. Sš. L. 46., Ráj. — **Ú.** = *zlomnosť*, die Zartheit, Gebrechlichkeit. Ú. věcí lidských. Troj.

Útloška, y, f., cossonus, hmyz. Krok. II. 256.

Útlota, y, f. = *útlosť*. Sš. II. 150.

Utlouci, utluku, češ, kou; utluc, utluka (ouc), tloukl, tlučen, ení; *utloukati, utloukávati = tlučením odděliti, uraziti*, ab-, wegschlagen; *tlučením upevniti*, schlagen, stampfen; *tlučením usmrtiti, ubiti*, erschlagen, todschlagen; *roztlouci*, zerschlagen, zerstossen; **se** = *uházeti se, střásti se*, sich abschlagen, abgeschlagen werden; *usmrtiti se*, sich zu Tode schlagen. Jg. — **co:** mlat, Jel., kus kamene, D., koření. Sk. — **co, čeho, odkud:** od kamene. D. Utluče stříbra i zlata. Er. P. 483. Utluče maltu s domu. Us. Utluče toho as na půl lokte (uklepe). Ros. — **se oč.** Ten hamoníl by se o groš utloukl. Us. Dch. — **se kudy.** Utloukal se po světě. Us. Tč. — **co z čeho:** podlahu z hlíny. Us. — **co, koho čím.** Někoho holí, sochory u. Ros., Sych. Má peněz, že by jimi čerta utloukl. U Jižně. Vrů. — **koho, se jak: až do smrti.** Ros. — **co, se kde.** Máslo v másnici, koření v moždíři u. Us. Pták se v kleci utloukl. Us. Na voze se člověk hrubě utluče. Ros. — **jak: na** drobno, na prach. Dch., Šp.

Útlounký, útličký, útloučký, subtilis, fein. Rst. 512. Ú. panna. Us. Šd.

Útlověký, zarten Alters. Ú. dítky. Dch.

Utlučení, n., das Zusammenstossen.

Utlučený; *-čen, a, o*, gestossen. U. pepř. Us. Dch. — **kde čím:** v hmoždíři paličkou.

Útlúčký = *útloučký*. Vz Útlounký.

Útluk, u, m. = *rána, udeření, bití*, der Schlag. I dános na trpké muky (tělo boží), trpělos těžké ú-ky. Stará pís. Č.

Utlúkati, vz Utlouci.

Utlumení, n., das Niederhalten, die Unterdrückung. Us. Dch.

Utlumený; *-en, a, o*, niedergehalten, erstickt, unterdrückt, gedämpft. U. vzdech. Dch.

Utlumiti, il, en, ení = *potlačiti*, unterdrücken, dämpfen. — **co:** hlas. Us. Náruživosti své u. Sš. L. 161. U. odpor a nálezu se podrobiti. Ddk. IV. 44. — **co komu kde.** Pohled na sekery popravní u-mil jim slova v hrdle. Ddk. IV. 46. — **co (kde) čím.** U. oheň vodou, pískem. Us. Tč. Leč zvláštním-li darem božím v něm (v člověku) u-la zlosklonnosť. Sš. II. 64.

Utlumočiti, il, en, ení. — **co**, durchs Dolmetschen erlangen. Zkr. — **se** = *tlumočením se unaviti*, sich müde dolmetschen o. sprechen. — **jak: do** chrapotu. Div. z ochot.

Utlustiti, il, ěn, ění = *tlustým učiniti*, fett o. dick machen. — **co:** tělo. Sal.

Utlustnouti, stnul a stl, utí = *tlustým se státi*, dick oder fett werden. Aesop. — **čím:** dobrou stravou.

Útlý, na Slov. *útký: útlíčký, útlíčký, útloučký, útlinký, útlounký.* Ú. = *porušitelný, porušený (mdlý, slabý, mladý, rozmazaný, tichý, židký)*, vergänglich. verweslich. Ú. nádoba, Plk., dětinství. Kom. Pro to ú. pacholátko drsnaté jsou jesličky. Šš P. 74. Blud a omyl jest co útlého a netrvanlivého. Jel. — Ú. = *tenký, měkký, něžný*, zart, fein. V. Ú údy. D., tělo, člověk. Kom., osidlo. Jel. Panna útlého těla. Us. Hezká, útlá, proti houslím jako basa. Jir. Ves. čt. 359. (Šd.). Ú růže, děvče Plk. — Ú. = *citlivý*, empfindlich, zärtlich, weich. zart. Ú. svědomí, srdce. D — **k čemu.** K citedlnosti bližních buď útlý. Kom — Ú. = *mladistvý, měkký, tenký, rozkošný, rozmazaný, mazánek*, weich, zart. V. Ú-ho věku. Kom. D. Ú. stromek.

Utmaviti, il, en, ení. *utmarovati* = *utemniti*, dunkel machen. Us. Tč. — **co kde čím: ve** světnici šátkem. Us.

Utmělý, verfinstert, finster, düster. Na Ostrav. Tč.

Utnouti (vz Jmouti; na morav. Zlínsku nikdy: utnouti, nýbrž utíti. Brt.), utni, ul, ut, utí; *utíti, utati*, uťal (zastr. utěl), uťat, utětí; *utínati, utínávati* = *odtíti, odseknouti*, abhauen, weghauen; **se**, sich hauen, verwunden. — **abs.** Přijmy přestaly, jak by uťal. Us. Dch. Dy sem uťal, uťal sem do voděnky vhodil, aby lidi viděli, kdo mně za ženú chodil. Šš. P. 128. Bolesť přestala, jak by uťal. Brt. S. 4., 149., Šd. Vz Mrkati, Napočítati, Otčenáš. — **co:** ratolesť, Jg., železo. D., Šm. Hlavičku sem uťal, do dunaja hodil, a to pro tě, dcero má, že za tebú chodil; Vytáhl z pošvy šavličku, uťal Anulce hlavičku; Já utnu vrbečku, udělám lavičku; Vezmi, bratře, ostrý meč, utni hlavu, zahoď preč; Utnem kůru dubovó, udělámе řiť novó. Šš. P. 129., 137., 347., 524., 676 (Tč.). Žaluje na Jana, že mu utiel ruku. NB. Tč. 80. Lesi provaz nepomože, utni dubca, bij do kože. Čes. mor. ps. 236 Pavel II. náhle uťal prý řeč o věci té. Pal. Dj. IV. 2. 286. — **čím:** sekerou. — **čeho** (částku. Uťal uzeného masa a dal mu je (a uťal uzeného masa s dvě libry). Palców, aby zanikli biskupstvie, utínají. Hus I 449. — **co komu:** nohu, ruku. Ros., O. z D., Arch. V. 329. Uťal mu kohouta a ucho zazpívalo. Prov. U. někomu ruce a nohy a trup do řeky hoditi. Ddk. II. 135. A tu vdovu vzali, hlavu jej (= jí) uťali, ruky obrúbali, do jamy vhodili; Šenkýřka šla za bránu, rytiř jí uťal hlavu. Šš. P. 140., 178. A jeden nedočkav odpovědi uťal pravé ucho sluhovi veleknězovu. Šš. L. 205. Dali utíti dvěma trubačům **po** ruce. Dač. I. 122. Uzdraviv Malcha, jemuž Petr ucho uťal, řekl jest zástupóm; Nechť utnú tobě prst, však proto neumřeš. Sv. Marek evangelista palec si uťal, aby biskupem nebyl. Hus I. 185., 264., 449. (Tč.). — **jak.** Utíná mu větve v matné pýše. Šš. Bs. 165. A **bez** viny uťal ti ruku. Hus I. 336. Uťal mu ruku **po** loket. Alx. V. v. 1693. (HP. 41.). — **odkud.** Utni z něho (ze dřeva) polenečko. Brt. P. 93. — **kdy.** Uťal mu ruku **ve** svádě. Dač. I. 108. — **co kde:** větev **pod** sebou u. = poslední podpory se zbaviti. Dal. Rač by mně mó hlavěnko **na** špalko hoťala. Brt. P. 101. Všem ruce **za** lokty uťal. Pal. Dj. V. 2. 127. Načež mu bradu **přede** vším lidem na stole uťali a do vyhnanství ho poslali. Ddk. II. 420. — **se kam:** v ruku, v prst (raniti se těřím) Ros. U. se **do** nohy. Us.

-utný, *přípona jmen přídavných:* moh — utný. slov — utný. D. Původně **-utý**. Vz Mohutný a Prk v Arch. f. sl. Phil. II. 698

-uto, *přípona* v jižních Čech. místo *-uť*: peruto (peruť); avšak nárut (m. náruť, Oberleder). Kts.

Útočist, u, m., die Zuflucht, der Zufluchtsort. Na Slov. Bern.

Útočistný = *útočištný*. Oltář ten měl právo ú.; Chrám Dianin v Efesu práva ú-ho požíval. Šš. Sk. 249., II. 75. (Hý.).

Útočiště, ě, n. = *utíkaní před útokem: též místo, kam se před útokem utéci může.* Útočišče. Ž. wit. 9. 10., 30. 3., Arch. IV. 467. U V. také *výsada*. Die Zuflucht, Freistätte, der Zufluchtsort. Vz -iště. Ú. = svobodné místo, svobodství. V. Jisté a bezpečné ú.; ú míti k někomu. V. Ú. k někomu vzíti, bráti, někam vzíti, obyč.: ú. ke komu míti, utéci se k někomu. Vz Utéci. Brs. 2. vyd. 251. Ú. ke dvoru, der Hofrekurs. J. tr. Pravda v luži (= ve lži) nemá svého ú-ště. Na Slov. Tč. A tu tady vzali (židé) ú. ku pomluvám a nářkům; Josua ú tu zarazil. Šš. Sk. 72., J. 65. Poněvadž o všecky věci nám potřebné k vám ú. jmáme, i o to se k vám utiekáme prosbú. NB. Tč. 267 Kam bráti jinam ú.? Kom. Aby v něm samém své ú. složené měli. BR. II. 107. b. Ú. k někomu míti. Háj. 2. S tím ú mají k svatým. Chč. 378. Každý v svém nebezpečenství k tomu ú. má, do jehožto pomoci ufá. Pass. 6. (Hý.). Jal se vyhledávati ú. za zdmi hradů svých zůstavuje kraj zvůli nepřítele; Knížata česká spatřovala té doby ú. své jediné v Němcích; I ke lžem se vzalo ú.; Ladislava němečtí Řehořovci ještě l. 1084. a 1087. vychvalují co přední své ú; Soběslav nalezl ú. při dvoře císařském. Ddk. I. 178., II. 72., III. 258., II. 296., III. 212. (Tč.). Neb já k tobě mimo jiné své přátely ú. mám. Arch. II. 7. Aby útočišče měli k těmto čtyřem ředitelóm zemským. Ib. IV. 467. Móžeme mieti ú. ku pánu Ježíšovi. Hus I 109. D. Něco za ú. míti. Ú. (asyl, u Řeků v a Římanův), vz Vlšk. 337.; ú. před nepohodou (tamtéž), vz Ib. 3., 33., 37., 48., 49., 65., 111.

Útočištnost, i, f. = *útočiště* Ros.

Útočištný = *kde útočiště jest*, Zufluchts-. Ú. místo. Kom., Br. Ú. místo = bezpečné, výsadní, svaté. V., BO.

Utočiti, il, en, ení; *utáčeti*, el, en, ení: *utočovati* = *točením odděliti, ukroutiti*, abdrehen, abwinden; *točením pryč vzíti*, abzapfen, abziehen; *točením učiniti*, durch's Drehen verfertigen, abdrehen, drehen; *na soustruhu udělati*, abdrechseln; *moci stočiti*, im Stande sein zu drehen. Jg. — **co (čím):** hřebík kleštěmi. Us. Dvě pinty vína u. Us. — **čeho čím.** Jakž bych svého vraha krvi (gt. sg.) utočil silnú ranú mého meče. Alx.

V. v. 171. — **čeho.** Jakž bych já svój koň okročil, svého vraha krvi utočil. Alx. V. v 170. — **komu, čeho kam.** Utočil nám vína (část) **do sklenice.** — **čeho odkud.** Až kopie z srdce krve utočie. Alx. V. v. 1517. (HP. 37.). — **co kde komu (z čeho):** sobě oprátku, někomu kolečko na soustruhu. Provaz z příze někomu u. Dvě kron. — **se kde:** v kole, v tanci. Us. Tč.

Útočiti, il, ení = *útok učiniti*, angreifen. — **na koho.** Us. Prk.

Útočka, y, f. = břevna na kříž spojená, u tes., das Kreuzband. Us. Dundr.

Útočně = *s útokem*, anfallend, anlaufend, angreifend. Bern.

Útoční, Sturm-. Ú. nástroje, praporec, žebřík, kláda, střecha, kosa atd., Jg., řemen, Anzieh-. Rk. Ú. šik římský, vz Vlšk. 445. Ú. bok, die Offensivflanke, náraz, der Offensivstoss. Čsk. Vz Útočný.

Útočník, a, m. = *útok činicí*, der Angreifer, Stürmer, Attentäter, Frevler. Útočník domu. D., Brikc. Vz Útok.

Útočnosť, i, f., die Aggressivität. Brániti se proti ú-sti. Us. Dch.

Útočný = *útoční*. Ú. běh, der Sturmlauf, válka, Angriffskrieg, náběh, der Sturmanlauf, krok, der Sturmschritt, Dch., žebřík, měch, Čsk., šik, Angriffskolonne, oddíl, Ddk. III. 234., VI. 195., povaha, aggressiver Charakter. J. tr.

Útok, u, m. = *napadení, náskok, utečení na koho; ve válce = hnání úprkem na nepřítele*, der Anfall, Einfall, Angriff, Sturm. Preláti mají lid od útoků vlčích obraňovati. Ú. na někoho učiniti, udělati. V. Od útoků někoho chrániti; Ú-kem něco vybojovati. Kom. Před nenadálým útokem byl ubezpečen. Kram. Ú. nepřátelský. D. Něčí ú. zdržeti, Flav., odraziti. Ú. do ležení učiniti. Štelc. První ú. nemoci nějaké cítiti. Bern. Ú-kem na město hnáti. Us. Ú. při zapasu, vz Zápas. Spolek na ú. a obranu, Offensiv- u. Defensivbündniss. Ú. loupežnický; Násilný ú. na osobu. J. tr. Ú-kům vysazen, vydán býti; Vzíti něco útokem; K útoku postoupiti; Hromadný ú.; Proti útokům se oháněti. Us. Dch. Ú. k souložení, impetus coëundi. Nz. lk. Na půdě neschůdné útok očekávati. Ddk. Namluvil ho k útoku na hranice německé; Jediný ú. k tomu stačil; Hnal k tvrdému Vyšehradu ú-kem: Viděl, že i oni mohou útok podniknouti. Ddk. II. 175., 264., 417., III. 233. (Tč.). Ú. byl učiněn až na samo srdce církve a to od vlastních dětí a za mladého věku jejího; A nyní mocným ú-kem povstává proti těm lichoučitelům. Šs. Sk. 174., II. 173. (Hý.). Pokoušeli se dvakráte ú-kem hnáti na město; Nenadálým útokem rychle sehnali nepřátely s mostu. Pal. Dj. III. 3. 50., 3. 52. Aby chytrosti a útoku ďáblova, toho jestřába, utekla. Hus III. 22. Útok lidí nerodí. Pk. S druhé strany také útok k městu pustil. Skl. 325. O vojenském ú-ku vz S. N. XI. 256. O ú-ku v tělocviku vz KP. I. 529. Ú. římských a řeckých vojsk. Vz Vlšk. 432., 446., 447.; ú. gladiatorův. Ib. 396. — **Ú.** = *útěk*, die Flucht. Toho měsíce pravým útokem preč jest z Čech utekl. Pulk. — **Ú.** = *násilný vpád v cizí dům, výboj*, gewaltsamer Einbruch, Frevel, m., Gewaltthätigkeit, f. Ú. na dům učině hlavu ztrať. Brikc. — **Ú.** = *ohlášení žaloby*, die Vorklage. Ú. od: *utéci* se na koho (póhonem); ne od utknouti. Vz Gl. 352., Tov. 50., 135., Vš. 91., Vš. Jir. 105., 106. Ú., kterýž každý póhon předchází, jest když kto na koho utkne, žádaje, aby byl pohnán (k soudu aneb kromě soudu). Vš. Jir. 105. A tentýž ú. jest póhonem, ale tímto se dělí, když se najprve vpisuje a dokudž na pohnaného nevyjde; ale póhon slove, když již komorník požene. Vš. 90. Cf. Tov. k. 79., Gl. 352., Kn. drn. LIV. a 37. Ú. před lavicemi a v šrancích rozličně se děje. Vš. Jir. 106. Ú-ku žádati, na ú. volati; ú. zapsati, vložiti, klásti, učiniti, opraviti, proměniti. Vš. Jir. 105.—109., 145. Ú. ma míti na Elšku. Půh. II. 63. Kdo hledal práva u soudu, obrátiv se k starostovi komorničímu, položil u něho svůj první útok neboli opověď. Pal. Dj. II. 2. 402. Již po tento dnešní den ktož na koho ú. vloží, ten má tudiež hned jmenovati a napsáno má býti, z čeho chce pohnati; a jakž útok vloží, aby před se dohnal konečně do suchých dní najprve příštích. Arch. III. 312. Ktožkolivěk učiní ú. a nepožene v 6 nedělech po tomto sennu (sněmu), ten ú. nejmá moci. Půh. I. 200 (101.). Ú-ku a puohonu osobně puovod se má dožádati; Ú. vlože, zejména z čeho chceš poháněti jmenuj a poháněj do suchých dní nejprv příštích; Ú. k puohonu o dědictví. Ú. pro škody jak a kdy se má klásti. Vz Zř. zem. Jir. O. 4., D. 31., G. 7., I. 3. Ú. vloží-li kdo, poháněti povinen. Ib. 624. — **Ú.** = *zapsaný póhon*, pokud na pohnaného po kmetu nebo po komorníku nevyšel. Pr. 1869., str. 191. Ú. na někoho vložiti. D. Ú-ku brániti se náleží. Rb. Ú. nedohnaný. Vš. Jir. 106. Pře mají podlé ú-kóv jíti; Ktož jest prve útok vložil, prve aby slyšán byl. Ib. Pakliby nedohnal, tehdy má tomu 10 kop gr. dáti, proti komuž ten ú. vložil. Exc. — **Ú.** = *ohlášení škod a útrat při právě*, gerichtliche Anmeldung des Schadens o. der Unkösten, Einlegung der Schäden. Ú. škodní. Ros., Zříz. zem. A chtěje já dále po svém právě jíti a jeho ze škod útratních a nákladních viniti a nemoha sám osobně k tomu dostačiti, dožádal jsem se urozených pánů, aby na místě mém útok pro škody vložili. Faukn. Ú. ze škod po rozsudku vložiti. Vz Zř. zem. Jir. 624.

Útoka, y, f., zastr. = *útočiště*. Ben. Ger. 25., 35.

Úton, a, m., scopelus, ryba kaprovitá. Krok. I. d. 109.

Útoň, ě, m. = *tůně*, Tümpel, m. Skočiti v ú. Krok.

Útonek, nku, m. = *něco uťatého, úrubek*, der Abschnitt, das Bruchstück; *špalek*, der Klotz. Nadál jsem se, žeby úrubkové byli řeči jeho a ú-kové. Arch. III. 298. Co Marek z řeči té uvádí, jsou jenom ú-ky a úlomky. Šs. Mr. 56. Vz Úrubek. — **Ú.** = *čárka*, comma, der Beistrich. Jg.

Digitized by Google

Utonouti *(utunouti)*, ul, uti — *utopiti se*, ertrinken, ersaufen, niedersinken. U Opav. a na Mor. *utynouti*. — **abs.** Ten lid skrze moře červené proveden jest a zachován, ale Farao utonul. Hus III. 18. Drž se břehu, nechceš-li u. Sych. Utonula lodí. Jel., D. — **s kým.** Mand., Us. On vida to vyvrže kúpi radějie, než by utonul s tú kúpí. Hus II. 258., 259. U. se vším, mit Mann u. Maus. Us. Dch. — **kde (v čem): ve** vodě. Lom. U. **na** moři. Lom. Jakoby v moři utonul! Prov. U. v nebezpečenství, v neštěstí, v bídě. D. V nesmyslech u. Sš. L. 155. Ve vodách rudého moře u-li. Sš. Sk. 77. Žádosť ta u-la jaksi v nepaměti. Pal. Dj. V. 2. 497. Aby **u** věčném zatracení neutonuli. Hus I. 196. V zlosti tohoto světa u. Chč. 611. Sestra utynula **na** zelenej řece. Sš. P. 505. — **jak**. Přátelství mezi ním a králem u-lo **na** věky. Pal. Dj. IV. 2. 296. — **od čeho kde**. Od přílišných deštů semena obilí v zemi docela utunou n. vyhynou. V. — **na čem:** na duši. Hus I. 457.

Utonulý — *který utonul*, ertrunken, versunken. U. žena. Us.

Utonutí, n., das Ver-, Untersinken, Ertrinken. U. lodí. Jel.

Utonutý, Zlob., *lépe: utonulý*.

Utop, u, m. — *palivo*, das Heitzmaterial. Us.

Útopa, y, f. — *potopa*. Na Slov. Bern.

Utopec, pce, m., vz Zmok. Na Slov. Ssk.

Utopěc, pca, m., samota u Žibřidovic ve Slez. Tč.

Utopenec, nce, m. = *utopený*. Č., Brt., Sš. P. 98. Jak možná u-ce nalézti. Vz Mus. 1855. 50.

Utopení, n., das Untertauchen. — **U.** = *padnutí pod vodu, pojití ve vodě*, die Ertrinkung, Ersäufung, Untersinkung. U. lodí. Jel. Smrť u-ním. Rk., Sš. P 89

Utopený; *-pen, a, o*, ertrunken, ersäuft, versunken. Jg. U. lodí, Us., kámen (zabrabaný), krajina. Us.

Utopia, pii. pl., z řec. *τόπος* = *nezemí*, t. j. země smyšlená (jíž ve skutečnosti není), kde občanské zřízení jest nejlepší, das Schlaraffenland, ein eingebildetes Goldland, Nirgendheim, Utopien; také každé líčení blaženého stavu člověčenstva, jehož ve skutečnosti není. Vz S. N.

Utopista, y, m. — *blouznivec*, jenž se obírá plány o opravě řízení občanského, které se nemohou uskutečniti, der Utopist. Rk.

Utopiti, il, en, ení; *utápěti*, ěl, ěn, ění; *utopovati, utápívati, utopovávati* = *pohřížiti ve vodě a tak zahubiti*, ersäufen, ertränken; *vůbec pohřížiti*, versenken; *upéci*, bähen, backen — Jg. — **co, koho.** U. koho. Ros., Har. U. kámen (zahrabati), topinku (upéci). Us. U-la mlynáře (kuchařka, vlila-li mnoho mléka do mouky ji zadělávajíc). Us. Rgl., Vrů. U. svůj rozum (pitím, pivem, vínem). Šml. Jeden praví: Utopmy ho; druhý praví: Pokřeimy ho; Rychtářici, zlá novina: Utopila Kača syna. Sš. P. 37., 157. — **koho, se kde.** Rád by ho **na** lžíci vody utopil. V. Utopil by ho na lžíci vody. Vz Nenávisť. Č. Lépe bylo u. ony události v moři zapomenutí. Pal. Dj. V. 2. **Ve** krvi ho utopili. Dal. 20. U měše u Vltavě u. Dal. 121. Budeš ty utopen v měšc (= v pytli). Žk. 444. Co sa stalo v nově v městě Hodoníně? Utopil sa šohaj **při** hodonském mlýně. Sš. P. 98. Více lidí se utopilo v bečce nežli v řece. Trnka. Moucha v medě se utopí a člověk v rozkoši. Mor. Tč. V kapce vody by mne u-pil. Us. Šd. V lžíci vodě by mě utopil. Er. P. 209. U-pil rozum ve sklenici, v kořalce. Šd. Zdálo se mi, že se mně u-pil šohaj **na** potoce; U-pím ho (nůž) v tobě a lebo sám v sobě. Sš. P. 313., 314. Utápím hoře ve sklenici. Němc. U. **v** rybníce, ve vodě, Us., v krvi. Dal. Utopíš raka ve vodě. Mus. Utopil se mu táta v kopřivách, v seně, v podmásli (o nemanželském dítěti, jehož otec není znám). Sych. — **se,** ertrinken. Co viseti má, neutopí se, by voda přes šibenici běžela. D. Osení se utopilo, ist überschwemmt, ist unter dem Wasser. Us. Co má viseť na provaze, to se neutopí. Tč. Do dunaja padla, tam se u-la. Sš. P. 126. Král myslil, že se děťátko u-lo a neutopilo se. Er. Sl. čít. 2. Šel se utopit a ještě nepřišel (říkají o tom, kdo z hněvu odběhl vyhrožuje, že se utopí, o němž však se ví, že to neudělá). Us. Vrů. — **proč, kdy. Před** lety člověka jednoho pro jeho zavinění zde u. dali sme. NB. Tč. 277. — **se komu**. U-lo se mi potěšení moje. Sš. P. 86. U-pil se mi bratr. — **se čím:** pitím. Kram.

Útor, u, m. = *spodní kraj nebo obruba u sudu, konve* atd., *aby nádoba dnem na zem nepadala*. Ú. = dražka, ve které dno jest zasazeno, *zejk, kým*, die Zarge, Kimme, der Frosch. D., Suk. Ú. = žlábek ve dřevěné nádobě, v němž dno zasazeno; pak dolní část či okraj též nádoby. Us. Vck. Ú-ry jsou uštípány. Us. Mřk. Když loď ve všech svých ú-rech a svorech sténá a praská. Holub. Voda teče útorem; sud má špatné ú-ry. Us. Sraziti někomu ú-ry (zkaziti předsevzetí). Ros., Č. M. 524., Ehr., Lb. (Vz Nepřátelství). Má slabé ú-ry (kdo moč n. dech v sobě držeti nemůže. Vz Vada, Tělo). Č. Má slabé ů-ry a všecky průchody otevřené (odevšad nečistí; také = nic nemůže zatajiti. Vz Klevetář. Lb.). Har., Č. Vz Outor.

Útora, y, f. = *útor*.

Útorok, rka, m. = úterek. Na Slov. Ssk

Útorní, Kopf-, Zargen-. Ú. obruč, šířka. Šp

Útorník, u, m. = *náčiní bednářské k vytahování dna*, der Boden-, Zargzieher. D. Ú. = nástroj dřevěný se železnou 4—6zubou pilkou, jímž se útor vystruhuje. Us. Vck. Der Zargzieher. Šp., Falzhobel. Kœ.

Utof = *utáti*. Na Ostrav. Tč.

Utof = *utíti*. Na Ostrav. Tč.

Utoulati se po světě, genugsam herumstreichen.

Utouliti, il, en, ení: *utulovati* = *uvaliti*, ab-, wegwälzen; *uhnouti, sklopiti*, herabhängen, senken, biegen; *ukojiti, upokojiti*, sanft an sich drücken; **se** = *chouliti se*, sich beugen, sich ab-, hinwegbeugen: *usmívati se*, schmunzeln; *upejpati se*, spröde thun, sich zieren; *ukojiti se*, sich beruhigen. Jg. — **co, koho.** Lev utůle uši (schlopí). Prav. živ. U.

Digitized by Google

dítě, žízeň. L. — **se, koho čím.** Dítě se nejlépe mlékem utulí. Us. — **se ke komu,** sich an Jemanden schmiegen. Us. Tč. — **se kam.** Ten, co u-lil se v naši rodnou chýš. Hdk. C. 28. — **se před čím.** Kdeže sä tu pred zmáhajúcou sä hrmavicou utúliť. Er. Sl. čít. 70.

Utoupati se = *ujíti se, uhmožditi se chůzí,* vom Gehen müde werden. Bur.

Utoužiti, il, en, ení, *utužiti,* fester machen. — **co čím kde.** Mor. Tč.

Utovnil, a, m., *had,* zastr. Rozk.

Utožiti se = *utížiti se,* schwer finden o. tragen. U-lo se mu robiť. Na Ostrav. Tč.

Utr, zastr. Utr Vyšehradě = ve V.., uvnitř V-du. LS. v. 26. Utr posud žije ve slově *utroba.* Vz obšírný výklad v Mus. 1878. 127. a Bdl. Obr. 80., 81., 83., Bž. 218., Prk. Přisp. 15. Cf.: Stojí tyčka prostřed dvoře. Sš. P. 749.

Utrácati = *utráceti.* Na Slov. Bern. — U. se. Darmo do nás (= k nám) chodíš, darmo sa utrácaš (= trmáciš). Sl. ps. 99. Vz Utratiti.

Utracenec, nce, m. = *utracený,* der Hingerichtete.

Utracení, n., *utrácení* = *ztrávení* ku př. peněz, das Ausgeben, die Ausgabe, Verzehrung. Vydání a u. V. V u. skoupým býti. V. Má moc k u. Sych. — U. *zločince* = *usmrcení,* die Hinrichtung. Jg. — U. = *prodej,* die Veräusserung, allienatio. (Takové) prodání za neužitečné se pokládá a protož ani u. té věci dopúští se. CJB. 369.

Utracený; *-cen. a, o; utrácený, utrácen,* a, o. U. = *ztracený,* verloren. Kart. Že by to rúcho u-ceno bylo. Arch. II. 79. — U. = *zatracený,* verwünscht, verdammt. Div. z ochot. Ty u-ná kůže, co to zase děláš? Us. Ntk. — U. = *vydaný, zmrhaný,* ausgegeben, verzehrt, verschwendet. — U. = *usmrcený na spravedlnosti,* hingerichtet. Ros. — Jg.

Utráceti, vz Utratiti.

Utracování, n., vz Utracení.

Utracovati, vz Utratiti.

Utracovně, atd., vz Útratně.

Utracovní, verschwenderisch. Na Slov. — U. = *útratní.* Slov.

Utracovnice, e, f., die Verschwenderin. Na Slov. Bern.

Utracovnička, y, f. = *utracovnice.* Slov.

Utracovník, a, m., der Verschwender. Slov.

Utracovnosť, i, f. = *útratnosť.* Na Slov. Bern.

Utrakvisté, vz Utraquisté.

Utrampotovati, *utrampotiti,* il, cen, ení = *utrápiti,* abplagen, zu Tode plagen; *ubědovati,* abplagen, abkümmern; *unaviti,* abplagen, abmüden. — **koho, se čím.** On se přes den hrubě hospodářstvím utrampotuje. Ros. — Jg.

Útrapa, y, f., pl. *ú-py* = *soužení, starosť,* der Kummer, die Sorge, Plage, Bekümmerniss. Br. Ú-py válek. Dch. Dolehly naň ú-py. Us. Dch. Dlouhotrvalé ú-py. Nrd. Zbaven jsa milosrdenstvím božím útrap vězení. Ddk. IV. 12. Nebožtík ve svých hněvích a útrapách mluvil, což mluvil. NB. Tč. 108. Užiráte se s večera, že potom celú noc sem i tam ve snách v ú-pách chodíte. BN. Chodí jako v ú-ách (jako otrapa, jako utrápený). Ros. — U., y, m. = *utrápený.* Ros.

Utrápeně, abgeplagt. Us.

Utrápenec, nce, m., der Geplagte, Gequälte, Elende. Sš. Sk. 59. (Hý.).

Utrápení, n., die Abkränkung.

Utrápený; *-en, a, o,* abgekränkt, abgehärmt, abgeplagt, bekümmert. Jest všecek u. Us. U. srdce. Dch. Strany **pořekadel** vz: *Plésti, Slepice, Zmoklý.* — **čím.** Jsa u-pen snem. BR. II. 453. a.

Utrápiti, il, en, ení; *utrápivati, utrápivávati* = *umučiti, utrýzniti, ztrápiti,* zu Tode martern o. plagen o. peinigen; *trápením donutiti,* durch Plagen bewegen; *ztrápiti,* abplagen, abhärmen, abkränken, zerplagen, zermartern. Jg. — **koho, se jak: do** smrti. Jg. — **koho, se čím:** starostí, V., vězením, Zav., zármutkem, BR. II. 128. b., se láskou. Us. Dch., Ros., Jel. — **se s kým, čím.** On se s ním utrápí. Us.

Útrapný, gramvoll. Šm.

Utraquisté, *utrakvisté,* ův, pl., m. (z lat.), *kališníci, podobojí,* přívrženci učení o přijímání těla a krve Páně pod obojí způsobou, známí z dějin českých r. 1419.—1620., die Utraquisten, die den Genuss des Abendmahls unter beiden Gestalten verlangten. Od r. 1848. slovou v Čechách a na Mor. u. = *obojetníci,* kteří mluvíce česky i německy k žádné národnosti rozhodně se nehlásí. Rk.

Utrasení, n., die Erschütterung. Na Slov.

Utrasený; *-sen, a, o,* erschüttert, abgebeutelt. Na Slov. Bern.

Utřásti, *utřísti,* utřesu, utřes, se (ouc), třásl, třesen. ení; *utřásati, utřasovati, utřásávati* = *třesením uraziti, utlouci,* abschütteln; *pomalu pryč střásti,* allmählig abschütteln; *třesením unaviti,* durch's Schütteln abmüden. — **co komu.** Utřes mi hrušku. Us. — **koho** = *třesením unaviti, bolesť učiniti, setřásti.* Jemanden abschütteln, durch's Schütteln wehe thun. Jg., Šm. — **čeho.** Ty tušim těch hrušek utřásáš (po několika)! — **se, co kde.** Všecek jsem se na tom voze utřásl, sich abschütteln. Bern. Jablka v koši utřásati. U. Dch. — **se s kým.** Zimnice dosť se s ním utřásla. Mor. Tč.

Útrata, y, f. = *vydání, náklad na něco,* die Ausgaben, Spesen, Unkosten, die Auslagen, Kosten. Peníze na ú-tu; ú. na cestu (cestné, peníz útratní, ú. pocestní); velikou ú-tu vésti, činiti; daremné, marné ú-ty; na ú-tu dáti; ú-tu zase navrátiti. V. Peníze na cestu k ú-tě. Kom. Odvážiti se útrat; v nemírné ú-ty se dáti; nač těch útrat?; ú-tám uhnouti. Sych. Ú-ty na pohřeb, na stavení, nákladní; ú-ty vydělati, shledati, zjednati, sháněti; ú. právní, soudní; ještě nemá svých útrat doma. D. Útraty a náklady dle vynášek, Betragsspesen; kniha nákladův a útrat, das Spesenbuch. Nz. Ú. za ošetřování nemocných, Krankenverpflegungskosten. Nz. lk. Ú-ty na sebe uvaliti, podstoupiti; jeti někam na vlastní útraty; přiživiti se na obecné ú-ty; odhadní ú-ty. Us. Dch. Bez ú-ty to není; Měli jsme s ním už mnoho útrat. Us. Šd. Jest jednoročníkem (jedno-

ročním dobrovolníkem) na vlastní, na státní ú-ty, slouží na státní ú-ty. Čsk. Ú-ty zemské, válečné. Us. Šd., Pal. Jde do útrat. Berg. Ú-ty na cestu opatřiti. Kram. Útrat sobě nadělati; žádných ú. nelitovati; ú-ty nésti, sobě dělati; k něčemu přiraziti; ú-ty spočítati. Us. Ú-ty na něco vynakládati. Kram. Se všemi náklady a útratami Ú-ty dodávací, Zustellungskosten, odkladní, Erstreckungs-, vzešlé, odvolací; ú. soudní zdvihnouti; útrat na někom dobývati; ú-ty někomu nahraditi; někoho k nahražení útrat odsouditi; soudní ú-ty zmírniti. Řd. Likvidované ú-ty za přiznalé ujaty budou. Er. Ú. obecní, státní; na ú-ty nehleděti; útrat nešetřiti; ú-ty zapraviti. Lp. Svědkové o škodách mají vyznati, při kterém času se ta ú. dála. Nál. 212. Ú-ty a náklady. Vl. zř. 25. Jak do Říma tak zase do Čech domů z Říma byli na jeho vlastní útratě. Lp. 86. Ú-ty léčební nestojí v žádném poměru k cenám v posledním čase tak značně vystoupivším, *lépe:* útraty léčení nesrovnávají se s cenami, které v těchto létech znamenité šly vzhůru (kterým přiskočilo). Sb. Rozkoš plodí útratu. Č. M. 133. Na útraty vědy, *lépe:* na ujmu vědy. Brs. 2. vyd. 251 Vz Náklad. — **Ú.**, dříve a na Slov. = *ztráta*, der Verlust, Schaden. Ú. statku. Jel. — **Ú.**, y, m. = *marnotratce*, der Verschwender. D. Pozdě bycha honí, ano pan Útrata již ujel na koni. Reš. To je vám ú-ta člověk! Us. Šd.

Utrátce, útrátce, útratce, e, m. = *marnotrátce, mrhač*, der Zehrer, Verzehrer, Verschwender. Zlob., Plk., Reš., Arch. IV, 133. Marný u. otcovského dědictví. V.

Utratec, tce, m. — *útratník, utrátce.* Bern.

Utratění, n. = *utracení.* Slov.

Utratiti, il, cen, ení; *utráceti*, ejí, ej, eje (íc). el, en, ení; *utracovati, utrativati, utracovávati = ztratiti*, verlieren; *zatratiti, zkaziti*, vertilgen, zu Grunde richten; *usmrtiti*, hinrichten; *ztráviti*, verzehren, verschwenden. Jg. — **abs.** Odkad utráci? V. Neutrácej, když nemáš (Cf.: Nemáš peněz, mnoho nejez; Bez peněz málo jez). Us. Dch. Nedej mně, milá, nedej mně utrácet, ty máš peníze, můžeš mě vyplácet. Sš. P. 595. Tak dnes utrácej, abys měl i zejtra. Ros. — **co, koho.** Mnoho utráceti. V. Utratiti **za** rok mnoho. Ros. U. peníze, Us., dobré jméno (zkaziti). Koll. Zločince, V., vraha (usmrtiti). Br. Keď Kačenku utráceli, všeci mládenci plakali. Mor. pís. 188., 157. A to só (= jsú) ti zlostní kati, co mě budó utráceti. Sš. P. 158. Žádného ntratiti nedali, dokuž by zmrskán nebyl. BR. II. 128. a. U. statek. V. Snadno i česť svú utráčá, kdo v novinkách sa obráčá. Mor. Tč. Však on tam svého neutratí. Mor. Šd. Mnohokrát z bludnej cesty osoží sa vrátit, jestli nechceš čas i chodzu darebně utratiť; Kdo bez Boha pracuje, darmo čas utráčá; Chvalitebná práca cti svej neutráčá. Na Slov. Tč. Národnosť svou u. Us. Shniloba (= lenosť) lidi utrácí. Sk. U la svůj věneček ze samého zlata. Sš. P. 381. Mladosť moja, mladosť, tak som ťa utratil? Sl. ps. 119. To som u-la, čo som si nad zlato, nad perly vážila. Sl. ps. 101. Ty peníze on utratil. Půh. II. 371. Nepomátla se tou měrou, aby přítomnosť ducha byla u-la. Sš. L. 15. Statek marně u-til. BR. II. 259. A toho zbožie u. nemáme. Arch. I. 401. Čím více kto a marněji záduší utracuje, tím více bude, ač se nepokaje, muky trpěti. Hus I. 443. Kdož marně utrácí čas, větší škodu sobě činí, nežli by peníze utrácel. Tč. Neutrácej víc, než získáš, sic na hlavu se potřískáš. Reš. Co nachová Stejskal, to utratí Vejskal. Prov. — **co skrze co kdy.** Utratil (ztratil) v osmém roku skrze smrť otce svého. Tabl. poes. Milosť boží sa utratí skrze hříchy. Na Slov. Tč. — **co, koho na čem, kde.** Zločince na hrdle. V. A tu jsú na jich zboží jedno utratili a druhé preč hnali. Půh. I. 248. Utratiti peníze na cestě. D. A rozličně jinak utracujíce na pyšném rúše. Hus II. 300. — **co, koho čím:** hanebnou smrtí, Troj., mečem. Us. Pitím mnoho utratil. Ml. Ohavnou smrti vás všech utratím. Pass. Nemocí mnoho u-til. Us. Dch. Pohárkom rozum svój u-til. Na Slov. Tč. — **kde.** V hospodě mnoho utratil. Ml. Vícej rozkoš nežli práca zdraví u lidí utráčá. Na Slov. Tč. V tom domě mnoho se u-cí. Us. Dch. **Na** Petříně nad Prahou utraceni jsou jiní veřejně. Ddk. II. 406. — **odkud: z** hotových (peněz), z cizího utráceti. Us. — **co komu:** ženě věno. Us. Zboží někomu u. Půh. 421. U. sirotkům. Arch. V. 272. Poručník zaruče dobře před úřadem, aby sirotkóm neutratil, ani jim zboží do jich let umenšil... O. z D. — **co proč.** Nemá z žádných jiných škod pro tu při viniti, než toliko, což pro tu při naloží a utratí. Vl. zř. 283. U. co **z** nepřízně (zkaziti). Pro zišček i Boha utráčá. Na Slov. Tč. Otec pro užitek děti peníze utráčá. Na Mor. Tč. **V** jakém počtu Višovci **k** rozkazu Svatoplukovu jsou utraceni, toho... Ddk. II. 404. — **od čeho.** Utrácel od groše českého deset bílých peněz (více než měl). Prov. — **(co) na co.** Na marnou slávu důchody utrácí. Har. Co obroku koňského na každé koně obzvláštně se utratilo. V. (Své jmění) na řečníky u-li. Vš. XXVIII. Ani na marnosti a přielišnosti utracoval. Hus II. 221. A ty (koně) jest on na svú potřebu u-til a těch mi zaplatiti nechce. Půh. II. 390. — **jak: s** lehkou myslí. Us. — **adv.** skoupě, statek marně, neužitečně, zbytečně u. V. Co kdo sám nevypracoval, to snadno u-tí. Na Slov. Tč. Dobrou pověsť nenabytelně u. Pal. Dj. IV. 2. 298. Kdo darmo vzal, na to nedbá, když darmo utratí. Na Mor. Tč.

Útratkyně, ě, f. — *která utrácí*, die Verzehrerin, Verschwenderin.

Útratlivosť, i, f. — *útratnosť*, die Verschwendung. Ros.

Útratlivý — *útratný*, verschwenderisch. Ros.

Útratně, *útratlivě — marnotratně*, verschwenderisch. Ú. si počínati. V. Ú. žíti. Us. Šd.

Útratné, ého, n., podlé *Nové — peníz na útratu*, der Zehrpfennig, das Reisegeld. Denní ú. úhrnkové, diety, die Diäten, das Diätenpauschale. Čsk. Vz Útratný.

Útratní, Kosten-, Zehrungs-. Ú. peníz (na útratu), D., škody vynahraditi. V. Ze škod

Digitized by Google

nákladních a u. obviniti. Pr. měst., Faukn. 79., Žr. F. I. Č. XXXII. Ú. písař (který vydání zapisoval). Ať to pekař klíčníku odvede a písař u. ať to zapíše. 1590. Gl. Jestliže kto chce ze škod pohnati kromě škod ú-ních. Arch. V. 22.

Útratnice, e, **útratnička**, y, f., die Verschwenderin. Jg.

Útratník, a, m., der Verschwender. Uč se spořit, lide náš! Ú. sám se vyhání. Šš. Sm. bs. 170.

Útratnosť, i, f. = *zbytečný náklad, utrácení, útrat dělání*, der grosse Aufwand V.

Útratný, utratlivý = *marnotratný, nádherný*, verschwenderisch, grossen Aufwand machend. Viděli, že macocha těch sirotků jest ú-ná a mrhá statek. NB. Tč. 262. Bratra má někto ú-ho nebo strýce. Vš. Jir. 310. Alcibiades byl ú. a skvostný. V. Navrácení útratného syna. Vš. Ú. žena. Kom. — **v čem**. V jiných věcech útratní bývají. V. — Ú. = *co útraty dělá*, theuer, kostspielig, kostbar. Noc jest zlému čas ú-ný. Alx. BM. v. 191. Ú. zábavy a veselosti. Us MP. Ú-ných se varuj skvostnosti, též i lakomství, jsouť dobré pověsti škodné obě, rovně nectnosti. Kom. — **Ú.**, Kosten-, Reise-. Ú. škody. Zehrungskosten, *útraty* Nz., Nal. 215. Mají tiem způsobem hleděti o škody ú-né tak, jakož se nahoře píše. Arch. V. 498.

Útrava, na Slov. *útrova*, y, f. = *útrata*, das Zehrgeld. Koll., Baiz. Vz Útratné.

Útravek, vku, m. = *píce*, das Viehfutter. Us. u. Plzně.

Utráviti, utrav, il, en, ení; *utravivati* = *utratiti, stráviti*, auf-, verzehren; *otráviti*, vergiften. Jest to k věci lepší obráceno, nežli aby od tebe bylo snědeno a utráveno. BR. II. 67. — **co**. Dědictví u. V. — **co jak**. Všecké dni života svojiho bolestně utrávi, časom pre veliké práce utratí i zdraví. Na Slov. Tč.

Utravný, aufreibend. U. práce. Us. Deh. — **U.** = *otravující*, giftig Pl.

Utrekati se, *utrekovati se* = *trekem se uběhati*, sich satt, müde laufen. Mor. Mtl., Tč.

Utrčení, n., der Herreckung, Ausstreckung. Na Slov. Bern.

Utrčený; *-en, a, o*, gereckt, ausgestreckt. Na Slov. Bern.

Utrčiti, il, en, ení; *utrčovati* = *vypučiti, vystrčiti*, herrecken, ausstrecken. Na Slov. Bern.

Útrčka, y, f. = *hare*. L.

Utrdlovati = *trdlem utlouci*. — **co**: len. Us. Tč.

Utřeckati = *ubzikati*, bieseln, weglaufen. — **komu**. Dobytek mi utřečkal. Us.

Utrefiti, il, en, ení, *utrefovati* **komu** = *uhověti*. Na Zlinsku. Brt. — **kam**, treffen: do terče, domů. Us. Tč. — **s infint**. Utreti dobře odpovědět. Na Ostrav. Tč.

Utrecht, a, m., Ultrajectum, die Stadt Utrecht, mě. v Nizozemsku. Vz S. N. — *Utrechťan*, a, m. — *Utrechtský* Utrechter. U. církev. Vz S. N. XI. 256.

Utrechtýř, e, m. Dač. I. 58., 143.

Útrejch, u, m., *hutrejch, hutraj, otrajch*, z něm. Hüttenrauch, **lépe**: arsenik bílý, myšák, Vys., kyselina arseniková, arsenik. Mz. 361. U. = bílý prášek z usazených par ku př. arsenu (které se vyvíjejí, rozpaluje-li se arsen). Vz Arsen. Bř. U. žlutý (sirník arsenový, Schwefelarsen, Šp.), Jg., bílý mletý (kyselina arsenová, moučka jedová, weisser Arsenik, arsenige Säure, Hüttenrauch, Giftmehl. Nz lk.), červený. Kh. Cf. Schd. 29., Šfk. 276., 279., 280., Bř. N. 126., KP. III. 64., Kom. J. 104. O požívání u-chu vz KP. I. 23. Pře otce před soudem je u. do chleba. Sml.

Utrejchovna, y, f., die Gifthütte. Rk.

Utrejchový, Arsenik-. Rk.

Útrejs, u, m. = *utrejch*. Má děti jako u-sy (zlé). U Žambk. Kf.

Utřelý = *utřený*, abgetreten, gangbar. U. cesta. V.

Utření, n., das Abwischen. Utěradlo na u. svíčky, zum Lichtputzen. Sych. U. nosu, huby, rukou. — **U.** *cesty*, das Abtreten des Weges. — **U.** *barev*, das Abreiben der Farben. — **U.** *lnu*, das Flachsbrechen.

Utřený, gewischt, gerieben, abgetreten, gebrochen (vom Flachs), vz Utříti, Utření.

Utřepání, n., das Brechen, Zerbrechen. — **U.** = *ubiti*. Slov.

Utřepaný; *-án, a, o*, gebrochen, zerbrochen. — **U.** = *ubitý, utlučený*. Na Slov.

Utřepati, *utřepiti*, il, en, ení, *utřepnouti*, pnul a pl, ut, utí = *utříti len, konopí*, brechen. Us. — **U.** = *ubiti, utlouci*, schlagen, abschlagen. — **si co**. Utřepal si kohout péro. Jg.

Utřesknouti, skl, utí, krachend sich brechen. Když suchý kolek zlomíš, on utřeskne. Na Ostrav. Tč.

Utrestati, gehörig strafen. — **koho čím**. Us. Tč.

Utřesu, vz Utřásti.

Utřeštiti, il, ěn, ění, schlagen. — **koho kam**. Utřeštím tě za ucho, až ti bude hlava zvonit. Na Ostrav. Tč. — **U.** = *drobet třeštiti*.

Utřeť = *utříti*, abwischen. U Opavy. Klš. Na Slov. utreť. Ssk.

Utrhač, e, m., der Abreisser, Abbrecher. Us. — **U.** = *pomlouvač, křivý žalobník, úštipečný slovník, hánce*, der Verleumder, Lästerer. V. U. na cti, der Ehrabschneider. Jg., Šm., J. tr., Troj. Tomuto u-či se nikdo nezachová. Us. Deh. Neposlouchaje pomlouvačův a utrhačů pracuj s chutí usilovnou na národa poli dědičném. Kmp. Já jsem člověk dobrý, ale tys mej cti utrhač; Tys mi se znal v tom, žes mi řekl, že sem u. dobrých lidí. NB Tč. 186. U. sobě a posluchači obecně škodí; Písmo přirovnává u-če psu, svini a hadu; Též u. opustě všechny ctnostné skutky bližnieho chopí se zlých a těmi se i jiné krmí s chutí; Proto jsú jako svině u-či, neb jako svině radějšie volí lajna než jiné věci, jenž voněji; A jakož svině najprve pysk ustrčí v lajno, též přivyklý u., kam přijde mezi lidi, jazyk ustrčí v bližnieho hřiechy; Jakož svině párá hluboce v lajně pyskem, též u., co móž nejhlúbě dosáhnúti hřiechu, párá svým jazykem; Jako svině nechajíc vody čisté válé se s libostí v blátě, též u., opustě ctnosti čisté, válé sě

v hřieše; U. podoben jest k hadu. Hus I. 229, 230., 383. (Tč.). Dej slovo u-čovi, tím slovem tě zhubí. Mor. Tč. U. po ulicách pred všeckými tvé čreva (střeva) vytočí; Trním zapchaj tvoje uši, když u. mluví, co slyšať nesluší; Podlizači, utrhači sú zverové (= zvěř) ledajací; V horách sú ukrutné zverové medvedi a vlci, v mestách sú u-či a podlizači. Na Slov. Tč. Cf. Málo těch hlav, na něž by se utrhačova kukla nehodila. Pk. Vz Rb. 273., Utrhání.

Utrhačka, y, f., die Abreisserin. — **U.**, die Verleumderin. D.

Utrhačlivý = *utrhačný*. Šm.

Utrhačně = *utrhavě*, lästerlich, verleumderisch. Ros. U. o někom mluviti.

Utrhačnosť, i, f., verleumderische Beschaffenheit, Ros.

Utrhačný, lépe: *utrhavý*, lästerlich, verleumderisch. Jg. U. člověk, Us., posmíváček, jazyk. Sych. — U. = *utrhání obsahující*, Verleumdung enthaltend, Spott-. U. spis, Bern., řeč, slovo. Us. Tč. U-čných řeči nedbati. Us.

Utrhačství, *utrhactví*, n., Verleumdung. Ddk. V. 195.

Utrhačův, -ova, -ovo, Verleumder-. Vz Utrhač (konec).

Utrhající, verleumderisch. — **komu.** S u-cím svému bližniemu sem nejiedal. Hus I. 230.

Utrhajičnosť, i, f. = utrhačnosť. Na Slov. Bern.

Utrhajičný = *utrhavý*. Na Slov.

Utrhal, a, **utrhálek**, lka, m. = *utrhač*. Pam. kut.

Utrhanec, nce, m. = *utrhaný*, ein Abgerissener. Zlob.

Utrhání, n., das Abreissen, Abbrechen. U. květu, ovoce. — **U.** = *pomluva, sočení*, die Lästerung, Verleumdung, der Schimpf, Spott. V. U. na cti. Vz Rb. 273., J. tr. U. v řeči. BR. II. 22. Od utrhání kroťte jazyk; A jest u. zlé mluvenie o člověku bez jeho při tom bytie; Ktož cizím u-ním se pase bez pochybenie cizím masem se nasycuje; U. již tak jest v obyčej vstúpilo, že již ho nemají za hřiech; U. od chvály člověka počne řka, že jest člověk dobrý a ihned vyrazi u. řka: Než... a tiem *než* všichnu chválu prvú porazí; Nižádné u. nás k hněvu nepopuď; Aby pro mé neměl králova Milosť u. a Česká země pohaněnie, rozeslal sem mnoho listóv. Hus I. 228., 229., 230., 231., II. 18. (Tč.). Cf. Utrhač.

Utrhanlivý = *utrhavý*, lästerlich, verleumderisch. Žák. sv. Ben. 19.

Utrhaný; *-án, a, o*, vz Utrhnutý.

Utrhati, vz Utrhnouti.

Utrhavě někoho pomlouvati, lästernd. Flav.

Utrhavosť, i, f., die Verleumdungssucht. Jg.

Utrhavý = *kdo druhému utrhá, jej pomlouvá*, verleumderisch, lästerig, ehrenrührerisch, Läster-. ZN. U. jazyk, řeč, V., lidé, Kom., huba, Us., slova. Jel. Neutrhavý. Br. Celá ta povídka jest jen u. lež. Pal. Dj. II. 1. 171., IV. 1. 330. Zlými lidmi a u-vými. Arch. III. 183. Slova u-vá vypouštěti; U-vých a marných řečí mnoho mluvil; Kterak vydadie lidé počet z každého slova u-vého; Doufám, že Bůh lidem u-vým nepřepustí nad pravdú zvítěziti. Hus I. 230., II. 278., 390., III. 277. (Tč.).

Utrhlivý = *náhlý*, jäh, aufbrausend. Na Ostrav. Tč.

Utrhnouti, ul, ut, utí; (zastr. utrhu), utrhl, žen, ení; *utrhati, utrhávati, utrhovávati, utrhovati*. **U.** = *trhnutím odděliti*, ab-, weg-, fortreissen; *umenšiti, ujíti*, ent-, abziehen, abbrechen, schmälern, Abbruch thun; *zle mluviti, hanobiti, nařknouti, zhaněti, pomluviti*, lästern, verleumden, spotten, Ehre abschneiden. Jg. — **co:** květinu, jablko, Us., niť, D., větev. Ros. Lidé jej pak utrhovali (vytýkali mu), že ji nechal bez zaopatření. U Rychn. Ntk. Do zahrady vkročila, tři růžičky utrhla, tři věnečky uvila; Utrhla sem jí (fialy) próteček, tobě, synku, za klobóček; utrhla jsem jí kytečku, tobě, synku, za čepičku; Utrh Honzíček, utrh dvě (jablka), jedno je pustil po vodě; Skočila som do zahrady, červená som, utrhla sem tři růžičky, obledla som. Sš. P. 23., 220., 356., 552. (Tč.). — **komu, čemu:** soudcům, Ros., bližniemu, Hus I. 230., III. 179., BR. II. 22. b., cti, dobrému jménu a pověsti, V., nevinným křivě u. Kom. Kdo mu utrhá, rovné pomsty hoden jest; Utrhají knězie velmi lidem. Hus I. 157., 383. (Tč.). Kdiž ti luďé utrhajú, neboj sa zlých řečí. Na Slov. Tč. Své vlastní hubě u. Us. Zásluhám jeho u. Boč. — Jel. — **komu co.** Utrhl mu třapec. Ros. Kluku, nebudeš-li se učit, u-hnu ti krk!; Však on ti hlavu neutrhne! Us. Dch. Dnes se hezky rozpršelo, ale nic neškodí, jen když si lidé ty jetely utrhli (sklidili)! U Rychn. Čertovi by ocas utrhla (zlá, vzteklá žena). U Žamb. Dbv. Něco statku jemu utrhl. BR. II. 259. Měšce lidem u. V. — **co čím.** Kus sukna zuby. Us. Kvítek rukou. A těmi všemi kusy u-li sú knězie pánu Ježíšovi. Hus I. 229. Abych těm ústa zacpal, kteříž mi tím u-hují, že... BR. II. 625. b. Že jsme až do snídaní tím příhodným větrem dobrý kus cesty utrhli. Har. I. 89. — Jel. — **komu čeho.** Keď tam půjde má milá, utrhne si voničky; Keď tam půjde jej milý, napije se vodičky. Sš. P. 332. U. čeledi mzdy. Hus III. 250. — **komu na čem (kolik).** Každému na službě (na mzdě) po česku utrhuje. Ros. Na mzdě, D., na ceně. Us. U. někomu na poctivosti, na dobré pověsti. V. U. někomu na cti. V., Let. 96., NB. Tč. 241., 232., 244., 229., 235, Hus I. 222. Utrhl dva krejcary na kilogramu! Us. Kráva utrhla na mléce. Us. Vck. — **(komu) odkud: ze** mzdy. Jg. Utrhne sobě **od** huby a jemu strčí. Us. Ml. Ucho od hrnce u. Pass. 690. Utrhneme z růže květ, budeme mít plenky hned. Sš. P. 30. — **si co kam.** Utrhla sobě za kordulenku rezetku zelenú. Sš. P. 629. — **komu v čem:** v jídle. Dch. — **komu čím:** haněním. V. Jední druhým žádným kacířstvím neutrhují. Skl. I. 58. — Br., Kom. — **(kde) kdy.** Na trhu při koupi prodavači u. Us. Tč. Netrhej mne v zimě, moja krása zhyne. Sš. P. 163. — **co komu jak.** U-hl sedlákovi 10 grošóv s měšcem. Pč. 36. — **komu, co kde: krom**

oči. V. **Na** cizím poli klásek některý utrhli. BR. II. 219. b. I kto viece utrhají než kněžie **u** stolóv? Hus II. 198. — **se (komu).** Utrhl se knoflík, kůň, utrhla se niť. Us. Čerti se tam utrhli (říká se, je-li veliký vítr). Us. Vrů. Nedbá, by se někde utrhlo kus práce (neudělalo). V Kunv. Msk. Pořád se utrhuje (= zlobí). Us. (Hus I. 250.). Při. cosi se ti utrhlo (bzdiny)! Us. Šd. Dotud se džbánkem pro vodu chodí, až mu se utrhne. Prov. Utrhla se mu ruka (mnoho dal). Prov. — **se s kým.** By se břehu chytil, vše se s ním utrhne (nic se mu nedaří). D. — **se odkud.** Utrhl se kámen **s** hůry. Br. Jakobys Černobohu **od** pásu se utrhl (jakoby tě byl Č. zplodil). Ehr. 17. **Z** Ruska se u-hli (odešli) a přišli sem. U Rychn. Ntk. Nemohl se **z** místa u. (uvázl tam). Us. Vch. U-hlo se srdce **se** zvonu.. Us. Šd. — **se na koho, nač** = *obořiti se,* anfahren. Když jí co řekne, utrhne se naň. Us. Utrhl se na peníze. Puchm. ex Lomn. 23. Ten se na člověka hned utrhuje. Us. Dch., Kf. — **adv.** Úštipačně na někoho se u. V.

Utrhnutí, das Abreissen, Abbrechen, Abpflücken. Vz Utrhnouti. — **U.** = *umalení,* der Abbruch, die Abbrechung, Abziehung. U. na ceně, die Abdingung. — **U.** = *dotknutí slovy,* die Lästerung. Jg.

Utrhnutý; *-ut, a, o* = *utržený,* abgerissen, abgepflückt, abgebrochen, abgezogen. Vz Utrhnouti.

Utrhoválek, lka, m. = *utrhovač.* Šm.

Utrhování, n., das Abreissen; die Verkürzung, Ent-, Abziehung. — **U.** = *pomluva,* die Lästerung, Verleumdung. Jg.

Utrhovnosť, i, f. = *utrhačnosť.* Slov.

Utrhovný = *utrhačný.* Na Slov.

Utřídění, n., die Anordnung. U. a rozbor obsahu. Dbš. Obyč. 120

Utříděný; *-ěn, a, o,* geordnet, gereiht.

Utříditi, il, ěn, ění, anordnen. — **co jak.** Dbš.

Utřímati, *utřimovati* = *udržeti,* erhalten, halten, behaupten. Ve Slez. a na Mor. Tč. — **se jak v čem.** Ale člověk **s** těží utřimuje se v pravdě. Sš. II. 118. — **se jak kde. V** nové té říši starý zákon dle věčného obsahu svého se utřimuje. Sš. L. 161. (Hý.).

Utrimiska, y, m. = *podlizač,* der Schmeichler. Na Slov. Bern.

Utřinos, a, m. = *holobrádek, uozdřenec.* Na Polic. Us. Kšá, Prk.

Utřískati = *třískaje ubiti,* zu Tode schlagen. — **koho čím:** holí. — **se kde,** sich abschlagen. U-kal sem se **po** té cestě. Us. Tč. — **jak.** Utřískali **na** práznou slámu = *tlachali,* sie plauschten. Na Ostrav. Tč.

Utříti, utru, utřeš, utrou, utři, utra (ouc), třel, en, ení; *utírati, utírávati* = *třením očistiti,* ab, aufwischen; *pomlouvati,* sich das Maul um Jem. wischen; *pryč vzíti, uklíditi, pobrati, podskočiti,* schneutzen, wegnehmen, weggabeln; *ujeti, ušlapati,* den Weg brechen, abfahren, abtreten; *rozetříti,* ab-, zerreiben; *utroliti, umnouti,* ausreiben; *len,* bleichen. Jg. — **abs.** Utři (svíčku), abych viděl. Us. — **co:** stůl, okno, špínu, slzu, oči, hubu, ruce, Ros., nos (očistiti), svíčku, V., cestu (ujeti, ušlapati), Ros., len (lámati), barvu (rozetříti). Us. Utřel ústa, hubu (suchou hubu), nos = špatně pochodil, nedostal nic. Us. Dch., Vrů. Podal jej (= jí) on ručník: Utri svoje líčka. Sl. ps. 94. Ruka ruku utírá, noha nohu podpírá. Tč. — **(komu) co čím:** sobě nos, čelo šátkem, Us., pysky šátkem. Kom. Na hrobě klečela, žalostně plakala a bílým šátečkem oči utírala; Bíleným šátečkem čelo mu utírá, zeleným průtečkem muchy mu obáňá; Čím bych si černé oči utírala? Sš. P. 80., 122., 727. A ona si utierala bielou šatkou slzičky. Na Slov. Tč. Býku rohy pilou u. Aesop. Někým nos si u. (málo si ho vážiti). Záv. — **sobě co o koho:** hubu (pomlouvati). Sych. — **(co) komu.** Pěkně jim všem utřel (podskočil, ošidil je). Ústa někomu u. = od úst něco mu vzíti. D. Já ti utřu (= dám jednu). Us. u Litovle. Kčr. Tak ti jednu utřu (= vylepím). Mor. Šd. Cosi se ti utře (= utržíš něco). Mor. Šd. Statek se prodal a Vašek si utřel hubu. Us. Šd. Utři si nos, když chceš se starším mluviť. Na Ostrav. Tč. Dvanáct šátek sem zedrala, co sem mu meč utěrala; Neplač, nenaříkej, utři sobě oči, ať se ti srdečko přes půl nerozskočí; Ončic (= on tiť) vyšel za ňu, utřel jí to líčko; Tu máš šátek a utři si svoje černé očičko. Sš. P. 132., 381., 497., 598. (Tč.). — **co kam.** Voba **do** jednoho šátečka voči sme hotírali. Brt. P. 102., Čes. mor. ps. 138. Do šátečku utírala. Er. P. 149. — **kde.** Utřelo se mu **u** samé huby. Us. Šd. A ten pátý **pod** okénkem utírá oči. Slez. ps. Šd. — **si co od čeho.** Utři si od toho ústa. Ml. S. — **co odkud.** Někomu pot **s** čela u. Ml. Ciesař s hrozným hněvem sede pyše, utieraje potu **s** čela. Kat. 220. Slzy rukou sobě **z** očí u. Us. Tč. — **co kde:** barvu **na** kameně. V. — **čeho:** pšenice, ječmene (část = umnouti). Ros. — **se o koho** = *pomlouvati jej.* Každý se o nás utírá. Vz Pomlouvač, Utrhač. Lb.

Utrkati, *utrknouti,* knul a kl, ut, utí; *utrkovati, utrkávati, utrkávávati* = *rohem uhoditi, raniti, zabiti,* mit den Hörnern stossen; zu Tode stossen. — **koho.** Vůl muže utrkl. BO. Kráva mě utrkla. Us. Šd. Utrkla mja kráva, ta kráva bezrohá. Sš. P. 287. — **koho kam: na** zem. U Uh. Hradiště. Tč. Kráva ho utrkla **do** nohy, **v** nohu. Us. — **koho čím jak.** Býk rohy (pravým rohem) **do** smrti ho utrkal.

Utrkavý, stössig. U. kráva. Mor. Tč.

Utrmácení, n., die Ermüdung.

Utrmácený; *-cen, a, o,* ermüdet, abgeschlagen. Přišel celý utrmácený. Us.

Utrmáceti, el, en, ení; *utrmati,* abplagen, abrackern, abmüden, entkräften. — **koho, se.** Ros. — **čím:** prací nějakou, cestou. — **se čím.** Us.

Utrmaniti, il, ěn, ění = *utratiti.* — **co kde:** peníze **v** hospodě. Mor. Tč.

Utrmati = *utrmáceti.*

Utrnouti, ul, utí = *strnouti,* erstarren, einschlafen. Ros. — **komu od čeho.** Noha od dlouhého sezení mi utrnula. Us. Tč.

Utroba, y, f. (utr- oba, strsl. ątrъba) = *vnitřek, vnitřnosť zvl. těla lidského (život, břicho, střeva),* das Innere des Körpers. Krvácení utrob, innere Blutung. Dch. Žízň u-bu

smáhše. Rkk. 52. — **U.** = *matka*, die Gebärmutter. V Mat. verb. nepravá gloss. Pa. — **U.** = *srdce, vnitřnosť (jakožto sídlo citu, odvahy)*, das Innere, das Herz. Žleč sie rozli po utrobě. Sněm. Vzbúřichu sě v u-bách (uvnitř, v duši). Výb. I. 37. Chtě poznati jich u-bu. Alx. V. v. 1476. Všech sto jmieše k Výhoňu v u-bách statnú vieru. Rkk. 30. Velmi sě smutista oba, by jim jich teskna u. Hr. rk. 205. Duch sv. lásku boží v u-bu lidskou vlévá. Šš II. 123. Darmo sem vás nezval k sobě. Jest zde tak v múdrej utrobě jedna panna, velmi krásna. Kat. 1197. Vždy mi bylo na u-bě. Leg. — **U.** = *játra*, die Leber. Us. a Místka. Škd.

Útroba, y, f. = *trud, nouze, trápení, bolesť, bída,* die Plage, das Elend. St. skl. IV. 386.

Utrobní = *životný,* Visceral-. Leib-. U. plod, kostra. Ssav. U. list, oblouk, deska. Nz. lk.

Útrobník, u, m. = *řepíček, řepík,* agrimonia, Odermennig, m. Slb. 498.

Utrobnosť, i, f., die Innigkeit. Šm.

Útrobný = *trudný,* elend, Qual-. Ú. život. Milič. 100.

Utrobomutný, das Innerste betrübend. Šm.

Utrobopis, u, m. = *utrobosloví.*

Utrobosloví, n. = *nauka o utrobách rostlinných,* die Phytotomie. Vz Rst. 2., 150.

Utrobozpyt, u, m., die Eingeweidelehre, Enterologie. Šm.

Utrobožerný, am Innern (am Herzen) nagend. Šm.

Útrolek, lku, m. = *něco utroleného, vypadalého, odpadalého,* Abfälle, ausgefallener Same etc. Zametli pernu a dva koše ú-lků vynesli. Us. Č. Ú. rudy.

Utroliti, il, en, ení; *utrolovati,* ausreiben. — **čeho pro koho.** U. zrní pro holuby (drobet něčeho vymnouti). — **se.** Co se utrolí, to se smete. Ros.

Utropiti = *utrápiti.* Na Ostrav. Tč.

Utrošiti, il, en, ení: *upotrošiti,* verschwenden. — **co kde:** peníze **po** hospodách. Na Ostrav. Tč.

Utrouběí, n., jm. pole u Přerova. Pk.

Utroubiti se, sich müde blasen; sich müde schwätzen. Mor. Tč.

Utrouditi, *utruditi,* utruď, il, zen, ení = *unaviti,* ermüden. — **co:** svůj život. Leg. — **se.** Jda tam něco se u-dí. Hus I. 299. — **se kde: při** práci. Us. Tč. — **koho, se čím:** chozením, Reš., žízní, Us., těžkou robotou, Tč., voláním. BO.

Utrousiti, utrus, sil, en, ení; *utrušovati, utrušovávati* = *částku něčeho pustiti, drobet trusu pustiti,* verstreuen. V., Ros. — **abs.** Kdybys i se zlatem zacházel, přece jednou musíš u. (kdybys měl sebe lepší pozor, přece někdy klopýtneš, chybíš). Us. u Žambk. Dbv. — **co:** peníze, zrní, obilí. D. — **čeho** (částku): peněz. Us. Moudrosti své utrušovati. Kos. Ol. I. 96. — Háj. Věci, kterých se utrušuje. Br. — **co, čeho kam.** Vrabci lejna **do** mých očí utrousili. Br. Oheň do slámy u. Rk. U. něco **na** zem. Us. Tč. — **se komu.** Tušim, že se ti drobet utrousilo (žes se ubzdil)? Ros. — **se kam: do** šachty (= *padnouti*). U Vejvanova. Zhlk.

Útroviti = *utratiti.* Na Slov. Bern.

Útrovné, ého, n. = *útrovy.* Plat a ú. úradníkóv. Let. Mt. sl. VIII. 2. 78.

Útrovy, pl., f. = *útraty,* die Unkosten. Nemá s nimi žiadných útrov. Na Slov. Dbš. Obyč. 26.

Útrpčiti, il, en, ení, verbittern. — **co komu.** Us. Tč.

Útrpek, pku, m. = *posměšek, žert.* Říkají jim to jen tak s ú-kem. U Brandýsa n. L. Vk.

Útrpělivě = *útrpně,* mitleidig. Jg.

Útrpělivosť, i, f. = *útrpnosť,* die Mitleidigkeit. D.

Utrpění, utrpení (obyčejněji) = *stav trpícího i což trpí, kříž a trápení nějaké,* das Leiden. V. Pro jeho veliké u. učini Bóh to zjevenie. St. skl. I. 10. U. (umučení Kristovo). V. Ta odměna za těmi u-ními jdoucí jest věčná. BR. II 598. a. Přijmi, Bože, mé u. za oběť. Dch. Jeho (Kristovo) u. malovati; To u. bude věčné; Za každé u. svatým dal odplatu; V u. zachováte duše své; A tak pán Ježíš poslúchal jest Pilata v utrpeních, neb jest tak byl poslušen svého otcě; Člověk vezme od Boha odplatu za u., jiež hovado nevezme; Ale věrný sluha boží i v u. má utěšenie; Skrze mnohá utrpení musieme vjíti v královstvie nebeské. I utrpení z našeho člověčenstvie jest nesl; Měl jest Ježiš kněžie v svém u. posměvače; Koliko jest měl člověk zlých a kterak velikých zlých rozkoší, tolik a tak velikých má mieti u. Hus I. 71., 84., 85., 91., 166., 298., 351., II. 148., 361., III. 108. (Tč.). Pokora získala mu ihned srdce lidu, která byla již upomínkami na jeho dlouholeté u. obměkčena. Ddk. III. 292. Netolikero smrtí, kolikero u. Pk. — **U.** = *trpělivosť, očekávání,* das Harren, die Hoffnung; *střádání, zdržení se, ujma, skrácení,* das Vermissen, die Entbehrung, der Verlust. Puost jest u. kterýchžkoli tělesných a světských libostí. St. To by bylo přílišné Boha milování, kdyby kto zkazil se sám z dobré vůle přílišným utrpením (Abstinenz, Askese, Abtödtung). Potom tuto mínim každé u. od tělesné rozkoše kterézkoli. Hš. exc. U. chudých Ž. wit. 9. 19. Musíš jmieti u. Hr. rk. 11. Postem mienim každé u. od tělesné rozkoši kterézkoli. Št. Mějme u. v jedení a v pití. Hus I. 430. — **U.** = *nemoc, neduh,* die Krankheit, das Leiden. Nz. lk. U. n. útrpnosť mozková. Ja. — **U.** = *spolutrpení, útrpnosť,* das Mitleiden. V. U. míti s někým. V. V dotčeném utiskování srdečné u. neseme. Apol. Jměj u. ke mně. ZN.

Utrpenství, n. = *utrpení, trápení,* die Plage, das Leiden. Pulk. Vysvobodím tě z tvých u. Ms. (Č. exc.).

Utrpěti, utrp, pě (ic), ěl, ění a ení: *utrpívati, utrpovati* = *bolesť snášeti,* leiden. — **abs.** Strážní utrpěli. Br. I jat jest a uvržen do žaláře, kdežto co rušitel veřejného pokoje u. měl, kdyby zaň poslové čeští sami nebyli přimlovali se. Pal. Dj. III. 3. 57. Pěchota opuštěná utrpěla, jakoby na masné krámy uvedena byla. Dač. I. 267. Praviece,

Digitized by Google

že by chtěli i u., ačby dokázáno bylo na ně to duovodně. Arch II. 239. — **co:** škodu. Ú. proměnu, **lépe:** bráti, vzíti. Vz Brt. 2. vyd 251. U. změnu. Pal. Sbr. sp. 1841. 5. Ú. velikou zkázu. Pal. Dj. III. 3. 60 Ani se nenaděje, co jednou utrpí. Dch — **od koho.** Utrpěl od nich. Br. — **kde. Mezi** zlými dobří nejspíše utrpí. V. Utrpěl škodu **na** svém jmění. Us., Hš. exc. Křesťané **ve** veřejných hospodách naskrze pohanských úkoru na mravech u. mohli. Šš. I. 126. Vojenská nehoda, kterou strana králova **před** Norimberkem u-la, měla napravena býti. U Dubna utrpěli Dánové velikou porážku před očima Němců. Ddk. III. 28., 164. **Na** něčem škodu u. Us Tč. Syn božie utrpěl jest za hřiešné na svém těle; Co platno člověku, získá-li celý svět a na své duši škodu vezme aneb na duši utrpí Hus I. 111., III. 167. — **proč.** Cos pro mne u-la. Němc. Jakých škod pro něj u. bylo klášteru hradišťskému. Ddk. V. 182. Apoštolové smrť pro Krista pána **od** moci světské u-li. Dač. I. 288. — **čeho:** úrazu, **šp. m.:** úraz Brt. — **co od koho.** Vz U. *co proč.* — **kdy.** Kdybys také v přítomnosti nějakou škodu utrpěl, trpělivě ji snášej Ddk. VI. 144 Tu Slezáci **pod** knížetem Kunratem u-li bolestnou porážku. Pal. Dj. III. 3. 52. — **zač:** za hřích. Br. Činili mnohé škody, ale za to také u-li dosti hojně sami. Pal. Dj. III. 3. 225. — **v čem.** V tom chudí poddaní utrpěli. V. Protož člověčtvie v synu božiem a v jeho mateři u-lo a dosti učinilo. Hus I. 295. — **čím.** Kdo kradl, má hrdlem u. Ms. pr. pr. Tím mladé dříví velice utrpí. Um. les. Střecha požárem velmi u-la. Ddk. III. 106. Zvláště u-ly tím církevní statky. Ddk III. 127. Toho kříže, jiemžto se veličiš, trpce svým životem u-píš. Pass. 21. (Hý.). Laodicea nejednou zemětřesem u-la; Jestliže toliko domácí a dávní bohové tím v úctě u-li. Šš. II. 207., Sk. 25. A stoj to dlúho neb krátko, že to svým hrdlem u. mosí. NB. Tč. 115 — **co komu.** Jest slušno dáti almužnu a samomu něco u. (= *ujati*). Št. Cf. Utrpení.

Útrpkovati, erkünsteltes Mitleid hegen.

Útrplivý = *kdo útrpnosť cítí, útrpný,* mitleidig. D.

Útrpně = *s útrpností,* mitleidig. — **Ú.** = *s utrpením, trpíc,* hart, streng. Ú. živ jest. Jel. — **Ú.** *tázánu býti,* peinlich, mit Tortur gefoltert werden. Eus. Vz Útrpný.

Útrpník, a, m., der Mitleider. D.

Útrpnosť, i, f. = *trpění i co se trpí,* das Leiden. Ú-sti na církev přicházející; Posly k snášení ú-sti někomu dodati. Kom. Pro strach a bázeň ú-stí. Br. Ú-sti zkusil strasti. Hus III. 267. — **Ú.** = *neduh, nemoc,* die Krankheit, das Leiden. Ú. kopytní (kulhavka), křečná, mozková. Ja — **Ú.** = *spoluutrpení, spoluútrpnosť za příčinou cizího neštěstí,* das Mitleiden, Beileid. Ú. míti (V.) s někým, s něčím. D. Hýbá jimi ú. Sych. K ú-sti koho pohnouti. Us. Z ú-sti něco učiniti, Bern., udělati. Toms. Kdy kdo tobě slúží, měj ho v ú-sti. Tč.

Útrpný = *trpění působící, bolestní, protivný,* schmerzhaft, widrig. Ú. a nechutné roucho. V. Netoliko věci pohodlné ale i ú. Br. Ú. smrť messiašova Šš Sk 201. Jan křtitel život útrpný vedl; Mini lidi k snášení věcí ú-ných a nepohodlných zvyklé; Těla svého postem, nespáním, pracemi a jinými věcmi útrpnými trapení; Netoliko v libých, ale i v útrpných věcech; Oděv chatrný a ú-ný nesli. BR. II. 12. b., 40. b., 715. a., 751., 771 b. (Šd.). Cožkolivěk ú-ho komukolivěk od Boha sě přihodí, to jest k jeho dobrému a užitku. Hus I. 227. Ú-pné života vedení. Jg. Ú. smrť Us. — **Ú.** = *s mučením spojený,* peinlich. Ú. právo = mučení, nazývalo se v trestním jednání způsobování tělesných bolestí obžalovanému, aby vynutilo se z něho vyznání. Vz S. N. Das Strafrecht. Dač. I. 191. Při ú-nou a na hrdlo se vztahující (jenž slove causa criminalis) proti rodičům svým vzal. Bdž. 82. Vz více v S. N. Ú-pným právem tázati; ú. neb hlavní pře, když se poctivosti aneb hrdla dotýče; obžalovati koho žalobou ú pnou. V. Ú. dotaz = tázání katem, die schwere (peinliche) Frage. D. Tázání ú-pným právem. V. Ú. vyznaní. Ros. Vz Rb. str. 273., Právo. — Jinak Ú. právo = *tajné,* das Vehmgericht. D. — **Ú.** *(s jiným),* mitleidig. Spolu ú V. Ú. soucit. Sm. — **Ú.** tělo míti *(nedužívé)* Lom.

Utrtati, utrtoliti se za kým = *drobným krokem běžeti,* trollen. Na Ostrav. Tč.

Utru, vz Utříti.

Utrucovati co, z němec. abtrotzen = *vzdorem, vzdorovitostí, vzdorováním něčeho dosíci.* — **co na kom.** — **se komu,** genug trotzen. Us. Tč.

Utruditi, vz Utrouditi.

Útrudný = *trudný, pracný, snažný,* mühselig, hart. Kanc. sv. Št Ú. svízel, antreibende Mühe. Dch.

Utruhlářiti, il, en, ení = *truhlářstvím si dobyti; jakožto truhlář něco udělati.* Us. Tč.

Utruchleti se, el, en, ení, sich abkränken. — **nad čím.** Tč.

Utrum, ve frasi: Teď má utrum (ujmu i. e. když kdo s dobrého bydla na horší přišel). Jg., Šm.

Útrus, u. m. = *co se utrousí, zvl. hnůj, lejno,* der Mist, Dreck. Ú. ovčí, slepičí. Us. — Jg. — **Ú.** = *drobné kousky píce*

Útrusek, sku, m., pl., *útrusky* = *co se utrousí, otrusek,* der Abfall. Aesop

Utrúsiti, vz Utrousiti. Na Mor. Tč.

Utrusknouti, sknul a skl, utí, krachen. Utrusknutí břicha. Schol. Sal.

Utrušovati, vz Utrousiti.

Utruzení, n., die Schwächung. Ú. hromem Leg.

Utruzený; *-en, a, o,* gedrückt, afflictus. Duše u. BO.

Utrvaliti, il, en, ení = *trvalým učiniti, upevniti,* machen, dass etwas beständig wäre. — **co kde: ve** své mysli. Koll.

Utrvati = *setrvati, vytrvati,* ausdauern, ausharren. — **v čem.** L., Rk. — **koho** = *dočkati se ho,* erharren. — **koho kde.** Utrvav je **v** lese, tu na ně vypadli. Ms. — **se čeho.** Utrváme-li se příchodu jeho. Ms. — **čím:** mluvením. Rkp. 1520., Arch. I. 76., Pal. Dj. V. 1. 309., 2. 5.

Digitized by Google

Utrých, vz Utrejch.
Utrýznění, n., das Zermartern, Plagen.
Utrýzněný; *-ěn, a, o,* zermartert, abgeplagt. Lom.
Utrýzniti, il, ěn, ění; *utryzňovati = utrápiti, ubiti, umučiti,* zermartern, zu Tode martern, peinigen. — **koho čím**: špatným nakládáním. Us. Jg., Tč.
Útržek, žku, m. = *co utrženo, újma,* der Abbruch. — Ú. cti. D. — Ú. = *peníze za něco utržené,* das gelöste Geld. — Ú. = *loupež,* rapina, der Raub. Ú-žků neroďte oblibovati. Ž. wit. 61. 11.
Utržení, n., das Abreissen; die Lösung, der Gewinn, Profit. Vz Utrhnouti, Utržiti.
Utržený; *-žen, a, o,* abgerissen, weggerissen. Vz Utrhnouti. U. knoflík. — **kdy. Před** časem u. (nezralý). V. — **nad čím.** Byla u-ná celá nad tou pověstí, überrascht. Us. — U., gelöst, eingenommen. Vz Utržiti. U. peníze. Us. — U. = *získaný,* gewonnen, profitirt. Bern.
Utržič, e, m., emtor (der Löser?), zastr. Rozk.
Utržiti, il, en, ení; *utržívati = peníze za zboží dostati,* Geld lösen; *získati,* gewinnen, profitiren. Jg. — **co (kdy).** Utržili **za** den 100 zl. Us. Dej pozor, ať něco neutržíš (ať nejsi bit)! Us. Dch. U. porážku. Us. Vk. U. kus ostudy, Dch., lehké poranění. Ddk. II. 319. — **čeho.** Zlého u. Us. Dch. Zase si dokol'ko buchnátov u-žil. Dbš. Sl. pov. I. 79. Vz U. co od koho. — **co jak.** Až u-ží **po** svej vóli. Hr. rk. 407. — **co zač:** za chléb, za mouku. Us. Za to si u-žil leda posměch. Us. Šd. — **sobě co** = *odnésti, sobě uhoniti,* davon tragen, erwischen, sich auf den Hals laden o. zuziehen: nemoc, Lk., neštěstí, D., zlou odpověď, Kom., výprask. Kinský. Jen tam jdi, však si tam něco u-žíš; Tam si krásnou česť utržíš. Us. Dch. Utržil si jenom holou ostudu, dosti smíchu. Us. Šd. Málo chybelo, že si neborák volač neutržil. Dbš. Sl. pov. I. 211. U-žil si notnou ránu. Us. Šd. Abych sobě něco neutržil; co sobě utržili, nechť sobě schovají. Sych. — **kde.** Porážku **v** bitvě u. Ddk. II. 289. U. mnoho peněz **v** trhu, **na** trhu. Us. — **co od koho.** Jakou sobě ode Pána odpověď u-žil? BR. II. 274. To sobě u-žil od krále. Čr. Utržil od něho huby. Us. Šd. — **sobě co z čeho.** Jinak si z toho něco utržíme. Berg.
Útržka, y, f. = *utrhání, utržení,* der Abbruch, die Verringerung. — Ú. = *utrhání na cti, pomluva, naříkání,* die Lästerung, Verleumdung, Verunglimpfung, falsche Anklage. Ú-ku činil jemu, že by mu z úst smrdělo. V. Lživým a útržek plným spisem; Žádných útržek tam neslyšel. Kom. S ú-kou o někom mluviti. Br. Ú. a hyzdění dobré pověsti. Faukn. Vždycky se poctivě zachoval, aniž jest co po sobě pozůstavil, co by jeho cti a dobré pověsti v času potomném k hyzdění a ú-ce býti mělo. Faukn. 102. A že to jemu ani jeho dědicům budúcím jeho nemá a nebude aniž můž k žádné škodě, k ujmě neb k jaké útržce jeho cti býti. Zř. F. I. U. XIV. Jistě by znamenité ú-ky neušel. Abr. z G. 149. Nebude mu to k ú-ce na jeho cti. Arch. V. 204. Ú-ku mi činili. BR. II. 55. a. S posměchem a ú-kou na někoho ukazovati. Br.
Útržně atd. = *utrhačně.* Na Slov.
Útržnosť, i, f. = *utrhačnosť.* Na Slov.
Útržný, beleidigend. Ú. slova. Vinař. Vz Utrhačný.
Utučnati = *utučněti.* Na Mor. Tč.
Utučněti, ěl, ění = *tučným se státi,* feist werden. Us.
Utučniti, il, ěn, ění, feist, fett machen. Ž. wit.
Utuhlosť, i, f., die Steife. Jg.
Utuhlý, erstarrt, hart gefroren, steif. — **čím**: zimou.
Utuhnouti, hnul a hl, utí; *utuhovati = stuhnouti,* steif, hart, zähe werden. Us. — **abs.** Drobet tam utuhlo. Us. — **kde, u koho.** Knob.
Uťuhýkati, vz Ťuhýkati. Tuhýk dnes večer uťuhýkal, kdo nám umře. Na Ostrav. Tč.
Útucha, y, f. = *zánik, zhasnutí, utuchnutí,* das Erlöschen eines Gefühles. Nz.
Utuchlati, *utuchlovati,* jede Weile brummen, zanken. — **kdy. Při** každém kroku utuchluje, jako stará dívka. Na Ostrav. Tč.
Utuchlosť, i, f., die Erlöschung. Jel. — U. = *zastaralosť,* die Veraltung. Vz Utuchlý.
Utuchlý = *který utuchl,* erloschen, eingeschlafen. Jg. U. oheň. Br. Tím křísily se naděje utuchlé. Pal. Dj. IV. 2. 566. — **v čem.** Svět ve spánku u-lý. Us. Dch. — U. = *zastaralý,* veraltet, obsolet. Jg.
Utuchnouti, chnul a chl, utí = *udusiti se, zaniknouti,* erstickt werden, erlöschen, einschlafen, verrauchen. — **abs.** Utuchne oheň, Br., spravedlnosť, nařízení, V., různice, Kuth., dobrota, Kon., něčí slyšení, Jel., řemeslo, Kom., něčí poctivosť. Sych. Veřejný život utuchl. Us. Všk. Jeho horlivosť už u-chla. Us. Šd. Ddk. V. 17. Až to trochu utuchne, bude zase pokoj. Us. Ntk. — **kdy. Za tak** drahný čas neutuchlo záští proti Pavlovi. Šš. Sk. 271. — **jak.** Hněv obou bratří **ku** spáse vlasti brzy utuchl. Ddk. V. 189. — **kde.** U koho cit pro přírodu ještě neutuchnul. Šf. Mus. 1848. 260. Víra utuchla **mezi** lidmi, Ros., **u** lidu. Us. Utuchne ta moc **v** mysli. Jel.
Utuchnutí, n. = *udušení,* die Erstickung, Erlöschung. U. ohně, Us., dobrého řádu, Plác., náboženství. Apol. — U. = *necit,* die Fühllosigkeit. Presl. — Jg.
Uťukati, uťuknouti = *ťukaje udrobiti.* — **co.** Us. Tč.
Útulek, lku, m. = *úchrana, ochrana,* die Zufluchtstätte. By směl zříditi u. mnichům slovanským. Sbrn. Velehr. I. 176. Aby Petr co nejspíše do ú-lku bezpečného ujíti mohl. Šš. Sk. 145. Květný ú. Hdk. L. k. 33. Hledali ú-ku za hranicemi; Světem se toulali bez přístřeší a bez ú-ku; V kostelích v dobách nebezpečí obyvatelstvo nalezlo bezpečný ú. pro sebe i pro svůj majetek. Ddk. III. 174., IV. 222., 262. (Tč.).
Utulikati se na čem: na piščalce, sich satt pfeifen. Na Mor. Tč.
Utuliti, vz Utouliti.
Útulna, y, f., das Asyl, eine Zufluchtsanstalt, Rettungsanstalt, das Asylhaus, das

Asyl für Obdachlose, Zufluchtshaus. Zkr., Šd., Dch. Ú. = ústav, ve kterém chudí lidé bez domova po nějakou dobu ubytováni a stravováni bývají. V Praze zřídila se první ú. v zimě r. 1879. Spolek ku zřízení ú-ny, der Asylverein.

Útulnosť, i, f. = *sklonnosť k utoulení se, malomyslnosť*, der Kleinmuth, die Feigheit, Schüchternheit, Blödigkeit. Ú. líné a neslavné lidi doma drží. Jel. Ú-sti a nesvobody se vystříhejte. Mudr. — **Ú.** = *tichá, krotká, mysl, povlovnosť, ústupnosť*, die Sanftmüthigkeit, Nachgiebigkeit, der Sanftmuth. D., Tkad. — **Ú.** = *úlisnosť*, die Schmeichelei. List. Nerozumná pokora t. j. útulnosť. Hus II. 244. Jg.

Útulný = *bázlivý, malomyslný*, kleinmüthig, niedergeschlagen, feig. Pochlebenství mysli útulných lidí pozdvihuje. Jel. En. m. 47. Aby smělým byl a ú-ným a příliš ostýchavičným nezůstal. Reš. — **Ú.** = *dadoucí se utulití, ukojiti, ukrotiti*, zu stillen, stillbar. L. — **Ú.** = *ústupný, povlovný, krotký*, nachgiebig, sanft, sanftmüthig, sich schmiegend. Jiří nebyl stydlivým ani ú-ným. Pal. Dj. IV. 2. 13. Ú., tklivá a řekli bychom domácná mysl apoštolova; Ú-ným slovem je oslovuje. Sš. II. 150., 36. U-ným přátelům dobrodiní činiti. Jel. — **Ú.** = *úlisný, podvodný*, listig, schmeichlerisch. Aqu.

Utunouti, vz Utonouti.

Uťupati = *na drobno rozštípati*, klein hacken. — **co**: dvě otípky haluzí u. Na Ostrav. Tč.

Utupiti, il, en, ení, *utupovati*, stumpf machen, beschimpfen. — **koho čím**: nezbednými řečmi. Us. Tč.

Útupný, beleidigend, kränkend. Ú. slova. Us. Tč.

Útušice, dle Budějovice, ves u Plzně. PL.

Ututati, abtrinken (v dětské řeči). Na Ostrav. Tč.

Ututelnosť, i, f., die Vertuschbarkeit. Jg.

Ututelný = *mohoucí ututlán býti*, vertuschbar. Zlob.

Utútiti se, sich verkriechen. — **kam**. Janko u-lil sa do kúta. Dbš. Sl. pov. I. 131.

Ututlací počínání, das Vertuschungssystem. Dch.

Ututlanec, nce, m., der Vertuschte. Zlob.

Ututlání, n., die Vertuschung. U. majetnosti. J. tr. U. idey té. Sš. I. 31.

Ututlaný; *-án, a, o*, vertuscht, verhehlt, unterdrückt Jg. U. krádež. Us.

Ututlatelný, vertuschbar. Šm.

Ututlati, *udutlati, ututlávati* = *udusiti*, dämpfen; *zatajiti, ukryti*, vertuschen, verschweigen, verhehlen. Takové jiskry nedají se u. Us. Šd. — **co**: oheň (udusiti), D., veřejnou zprávu (zatajiti). Us. Rádi by to u-li, ale nemohou. Us. Šd. Učení jeho ututlávali. Sš. II. 69. — **jak**. Takovýmto způsobem ututlány jsou více nežli urovnány konečně všecky hlavní nesnáze jednání mnoholetého. Pal. Dj. III. 3. 195. — **kdy**. Bouře německé u-ny tohoto léta. Pal. Dj. IV. 2. 99. — **čím**: mlčením. Scip. — **co před kým**. Kom. — **co kde (pod čím)**. Ješín. — **se s čím** = *něco tutlati*. Kom.

Utužení, n., die Stärkung, Befestigung, Abhärtung.

Utužený; *-en, a, o*, gestärkt, abgehärtet, befestigt. — **proti čemu**. Bylo to koňstvo neúhledné ale nad míru vytrvalé a proti nedostatku u-né. Ddk. V. 223.

Utužiti, il, en, ení; *utužovati* = *otužiti, utvrditi*, fest machen, befestigen, straff anziehen. — **co**. D. U. svou vůli. Pal. Dj. IV. 1. 390. Otěže více u., die Zügel straffer anziehen. Dch. Sňatek ten u-žil přátelské svazky s Uhrami. Ddk. VI. 3. — **se k čemu**. Tam u-žil se k vojenským pracem. Šf. II. 90. — **kde**. U-žen byl ve školách neštěstí. Ddk. IV. 87. — **koho v čem**. Dch. Modlitba a půst utužují v každé ctnosti. MP. Dj. bibl. II. 19. U. někoho ve víře. Sš. J. 249. — **co, koho, se čím**. A jakými milostmi a dary věrce utužovati mají; Duši máme vírou a poznáním utužovati; Apoštolé museli pronásledováními ve víře, v naději a lásce se u. Sš. Sk. 6., 15., J. 249. (Tč.). Jak velice přátelství mezi Soběslavem a Lidéřem touto pomocí se u-lo, patrně viděti. Ddk. III. 24. Někoho běháním, lezením atd. Ramena kola pašklíny u. (upevniti). Vys.

Útvar, u, m. = *něco utvářeného*; obzvl. pak zove se tak v geologii jistá postoupná řada skalin, vyznačující se pravidelným pořádkem, jak na sebe sledují a buď úplným nedostatkem zkamenělin aneb vyskytujícími se určitými zkamenělinami, tak že pravdě podoben jest jejich původ současný a způsobený stejnými podmínkami. S. N. Útvar zemský = soubor všech hornin, které vznikly v stejných poměrech v dobách po sobě jdoucích, které nemají buď žádných zkamenělin aneb vynikají zbytky zvláštního příbuzného tvorstva. Blř. Vz Schd. II. 92., 98., Bř. N. 254., KP. III. 42. Die Formation, das Gebilde, die Bildung, Gestalt. **Ú.** = *soujem současně utvořených hornin*. Útvar uhlí kamenného a hnědého. **Ú.** = *soujem stejných žil, pramenů v jednom okrsku*. Vys. Ú. hnědouhelní, kamenouhelní. Mus. *Útvar* 1. *vrstevnatý*, vz: Prvohory, Druhohory, Třetihory; 2. *ú. naplavenin*, vz: Naplaveniny. Bř. *Útvar*: 1. silurský, 2. devonský, 3. kamenouhelný, 4. permský. Vz Prvohory. Bř. *Ú.* 1. triasový, 2. jurský, 3. křídový. Vz Druhohory. *Ú.* 1. numilitový, 2. hnědého uhlí. Bř. *Útvar* nepravý, lichý. U. prvotní, druhotní; žďární a sopečný, Šp., křidlicový, čtvrtohorní, eocenový, miocenový, pliocenový, třetihorní. Schd. II. 100., 133., 129., 127., 131., 119., 125., 114., 102., 116., Bř. N. 258., 234., 263., 264., 261., 255., 262. Ú. sladkovodný, Wassersüssg., uhelný, Steinkohlenformation, mořský, Marinegebilde, jurský, Juraformation, přechodný, Uibergangsgebirge, neptunický, neptunisches G., plutonický, plutonisches G., vulkanický n. sopečný, vulkanisches G., ohnirodný, pyrogenes G., metamorfický, metamorphisches G. Nz. Ú. prahorních břidlic; rulový, dévonský, permský, kamenouhelný n. karbonový, silurský, neogenový (mladší třetihory), křídový, triasový, laurentinský (rulový), huronský,

kambrický, vyvřelý ú. v době huronské, kamenouhelný (hlubší, vyšší, alpský), jurský (v Polsku a v hor. Slezsku, v Alpách, v karpatských zemích a v Moravě, kolem prahorních skupenin Slovenska, v Sedmihradsku, v Banátě a v již. Uhrách, v Pětikostelí, v Rusku; vyvřelé hmoty jurského ú-ru; svrchní, střední, spodní stupeň jurského ú-ru), kvádrového pískovce, křídový (severního, jižního rázu, v Brunšvicku, v Hanoversku, v Teutoburském lese, ve Vestfalsku, ve Francii, v západní Europě, ve středních Čechách od Bílé hory přes Řenčov a Žbán k Oharce a k Litoměřickému Středohoří, mezi Labem a Jizerou, na východní straně Jizery, u Zámrsk a Police, v Alpách, Krasu a v Chorvatsku a v Dalmacii, v Moravě, v Beskydech, ve Slovensku a Sedmihradsku, v Bukovině), gosavský, mladší třetihorní ú. severního rázu, hnědouhelný v Čechách, mladší třetihorní u. jižního rázu, subapeninský. Vz Krč. 213., 214., 225., 260., 272., 473., 493., 525., 566., 567., 654., 678., 682., 693., 701, 704., 708., 709., 710., 712., 713., 714., 715., 716., 717., 718., 722., 778., 779., 780., 782., 785., 788., 790., 797., 793., 801., 802., 806, 808., 809., 812., 886., 927., 956. Ú. semknutý, gedrängte Formation. Čsk. Jak to obyčejně v ú-rech křídových přichází. Sš. L. 33. Místa v útvarech kotlinových. Ddk. IV. 126. Vnější a vnitřní ú. země. Ddk. III. 228. Listový ú., die Blattform, houbový ú., das Pilzgebilde, životný ú., die Lebensform. Dch. Ú-rem těla rozdílní. MP. Ú. pobláničný, das Epithelialgebilde. Nz. lk. Čeští panovníci měli vliv na státní ú-ry střední Europy; Jakož s dostatek prokazuje všude vyvinutý ú. soudů božích čili ordalií. Ddk. IV. 190., 239. (Tč.). Ú. oddílový setnění, Kompagnie-Abtheilungs-Kolonne. Vz S. N. XI. 79. Tažitelnosť vnitřních ú-rů kožních: ú-ry kožní syrové kůže. Šp. Ú. věty, das Satzgebilde. Nz.

Útvař, e, f. = *úprava, ústroj, oděv*. Vký.

Útvara, y, f., das Wiederspiel (in der Gerichtssprache)? Jg.

Útvarek, rku, m. = *útvar*. Ssk.

Utváření, n., die Bildung. U. slov. Kos. Ol. I. 50. Pevné u něčeho, feste Gestaltung. Dch.

Utvářenosť, i, f., die Gestaltung. U. věci. Dch.

Utvářený; *-en, a, o*, geformt, gebildet. Zkazka tato, ač u rozličných národů rozličně u-ná. MP. Dj. bibl. I. 9.

Utvářiti, il, en, ení = *tvář něčemu dáti*, formen, bilden, gestalten. — **co**. Rk. — **se**. Us. Dch. Způsobnosť u. se, útvarnosť, tvařitelnosť, die Gestaltbarkeit, Formbarkeit, das Gestaltungsvermögen. Nz.

Utvářka, y, f. = *tvářka, tvář*, die Miene. Nz.

Útvarlivosť, i, f., die Gestaltbarkeit Ssk.

Útvarnosť, i, f., vz Utvářiti, das Gestaltungsvermögen. Pal.

Útvarný = *tvorný*, formbar, Form-. Ú. umění, die Formkunst. Dch. Ú. lepota. Kos. Ol. I. 296.

Utvina, y, f., něm. Uittwa, městečko u Toužima. Vz S. N.

Útvor, u, m. = *co, stvořeno, tvor, výtvor*, das Werk, Produkt, Gebilde, Geschöpf. Původnosť jeho ú-rů. Kotík. Soustava nauky té, kterouž zastával po celý věk života svého, nebyla ú. jeho vlastní. Pal. Dj. IV. 1. 389. Byl to nový ú. církevní. Sš Sk. 136. Zpěvci naši musejí prozpěvovať zpěvy své v duchu národa, v ú-rech jeho mimovolně vylitém. Štúr. Slunce jest ú. božský. L. — Šf. — **Ú.** = *utvoření*, die Schöpfung. Ty-li ú. pamatuješ svůj? Ráj. — **Ú.** = *postava těla*, der Körperbau. L., Chmel. Tvůj se ú. i tam zableskne ladný. Nár. bibl. V. 90.

Utvoření, n., die Erschaffung, Bildung.

Utvořenina, y, f., das Erschaffene, Gebildete. Šm.

Utvořený; *-en, a, o*, erschaffen, gebildet. — **kde čím**. Ve vsi *potokem* hranice u-né.

Utvořitel, e, m., der Schöpfer. Us.

Utvořitelný, erschaffbar.

Utvořiti, il, en, ení; *utvořovati* = *stvořiti, učiniti*, erschaffen. Vz Stvořiti. — **co**: spolek. Vz Spolek (III. 575.). Novou stranu u. Us. Dch. U. cestu, *obyč.*: vzdělati, učiniti. Cf. Stvořiti. — **se**. Věci se právě utvořují, sind im Werden. Us. Dch. — **si co**: silnou stranu. Ddk. IV. 12. Svůj úsudek. Dch. — **co kde (proti komu)**. Spiknutí, které se bylo na Moravě zejména proti Vladislavovičům utvořilo; Výjimky všeho druhu vysloveny a stát ve státě utvořen. Ddk. III. 33., 239. — **co z čeho**. Z říše českomoravské u-řil císař tři na sobě nezávislé knížectví; Knížectví znojemské z vyloučeného okresu jemnického u-no; Ukazujeme jen na snahu jeho u. ze sourodých zemí sídlo metropolitní. Ddk. IV. 67., 131., VI. 210. (Tč.). — **se v čem**. V takovém obcování u-la se zvláště **mezi** duchovenstvem francouzským a jimi užší jakási přízeň. Pal. Dj. III. 3. 73.

Útvornosť, i, f., die Gestaltungskraft. Rk. Vz Útvarnosť.

Útvrd, u, m. = *utvrzení*, die Bestärkung. Bude jim ú-du a potěchy Páně potřebí. Sš. L. 171. (Hý.).

Útvrdba, y, f. = *útvrd*. V obraně a ú-bě evangelia. Sš. II. 152., 154. (Hý.).

Utvrdění, n. = *utvrzení*, die Bekräftigung, Befestigung, Bestätigung. Na Slov. Bern.

Utvrděný = *utvrzený*, bekräftigt, befestigt, bestätigt. Na Slov. Bern.

Utvrdilosť, i, f., die Erhärtung, Festigkeit. Jg.

Utvrdilý = *utvrzený*, fest, erhärtet. — **kde**: **na** svém u. V.

Utvrditel, e, m., der Erhärter, Befestiger. L.

Utvrditelka, y, **utvrditelkyně**, ě, f., die Erhärterin, Befestigerin. L.

Utvrditi, tvrď, dé(íc), il, zen, ení; *utvrzovati* = *tvrdým učiniti*, hart machen, erhärten, fest machen, befestigen; *upevniti, stálým učiniti, ujistiti, ubezpečiti*, befestigen, stärken, gründen, versichern. Jg. — **co**: cestu, království, Jel., pokoj. V. U-dil si ruku tvů. Ž. wit. 37. 3. U. pokoj, svornosť. Ddk. II. 332., III. 139. Své učedlníky, aby se na té smrti nehoršili, utvrzoval. BR. II. 2. — **co, koho, se čím**: rukojměmi, V., dům sloupy, Kom., něco svědky, Ep. Pog.

22., ránu vazadly, durch Verband sichern, Sal. 60. 7., list vlastní pečetí, Ros., slib přísahou, Jel., čepy v hřídeli klíny. Vys. Tyto všecky věci listem tímto naším u-jem. Vl. zř. 2. Tím se utvrzuj. Pešin. Přisluhování své marnými důvody utvrď. BR. II. 729. b. Štěpán a Bela mír s Čechami utvrdili svazkem příbuzenství. Ddk. V. 347. A to mám zaručiti dobrými lidmi i listy pevnými u.; A král jmenovanému Vrbíkovi ráčil to dskami zemskými u. Arch. II. 315., IV. 271. Kteří utvrzují jich zákony statky svými. Chč. 380. A ten cíl utvrzen jest boží spravedlností; Viera cierkve sv. pravdu čtenie sv. utvrzena jest. Hus II. 247., III. 52. — **co kde (kdy).** Břevno ve zdi u. Us. U veliké duši jeho počala se té doby utvrzovati myšlénka postaviti proti říši německé velestát slovanský; Ukázalo se, jak povážlivo jest u. panství v zemi cizí; Měl na péči u. se v novém panství; Jestliže chtí u nich křesťanství u., aby to kázáním biskupů dokonali nikoli zbraní; Štěpán III. utvrzen na trůně. Ddk. II. 63., 69., 137., III. 165., 255. (Tč.). Jakž Bůh v svém evangeliu skrze mne kázaném mocně to utvrzuje. BR. II. 725. a. Která (nauka) *podáním* v církvi utvrzena jest. Sš. II. 11. U-dili **mezi** sobů slib. BO. Mezi námi a mezi vámi cíl veliký utvrzen jest. Hus II. 238. — **co komu.** Ale to sú sobě tak utvrdili kanovníci, aby oni sami volili. Hus I. 361. Cf. U. *co čím.* — **oč.** A o úroky, kteříž jsú dávani JM., též kázal utvrditi a utvrzuje, jakož jest slavné paměti král Vladislav utvrdil dskami. Arch. V. 366. — **co komu kde na jak dlouho.** Aby mohli ženám svým do životů jich na tom (láně) věno utvrzovati. Arch. II. 208. — **čeho, šp.** m.: *co.* Vz I. 391. Svých lidí v tom u-val, šp. m.: své lidi. Brt. — **se.** Jakmile se křesťanstvo utvrdilo a více vzrostlo. Ddk. II. 284. — **co, se v čem.** Budoucích věcí časté připomínání ve všelikém dobrém skutku nás utvrzuje. V. On mne v tom utvrdil. Ros. Utvrzoval se v tom více, že . . . Br. A tak ještě více v tom, co sám včera předkládal, se utvrdil. Žer. f. 17., Zř. I. A. X. 6. Někoho v jeho smýšlení u.; Ve vědě se u. Us. Dch. Kdo se chce u. v pokoji, nech se pracovať nebojí. Na Mor. Tč. Někoho u víře u. BR. II. 187., Sš. Sk. 188., Dal., 19. V tom přesvědčení nás utvrzovalo písmo samo. Sš. II. 26. Tak jest Antikrist u-dil svů vóli v těch voleních, že . . . Hus I. 464. U-dili ho v úmyslu tom; V tomto našem mínění utvrzují nás právě ony; Vratislav do té míry u vážnosti se u-dil, že . . .; V nenávisti své jsou utvrzováni. Ddk. II. 207., 209., 298., 379. (Tč.). — **co nad kým.** Utvrdím stráž nad ním. Jel. Bůh utvrdil písmo nad námi. Št. — **na čem.** Jsa utvořen na pokoře. Ottersd. — **se o čem.** Znamení, jímž by se utvrdil o tom vysvobození. Br. — **jak.** Nyní slovo své naplníž (utvrď) až na věky. Br. — **co kam.** Utvirziv na tě oči, firmabo. Ž. wit. 31. 8. — **zač.** Páni za právo nalezli a utvrdili. Pal. Dj. V. 1. 423.

Utvrdlost, i, f., die Verhärtung, das Hartsein. Sd.

Utvrdlý = *utvrdilý.* Us. Sd.

Utvrdnouti, dnul a dl, utí = *tvrdým se státi,* hart werden, erhärten. — **kde.** Chléb na větru utvrdne. Ros. — **čím:** chléb větrem utvrdne.

Utvrdnutí, n., die Erhärtung. Bern.

Utvrdnutý; *-ut, a, o* = *utvrdlý.* Na Slov. Bern.

Utvrzení, n., *utvrzování,* die Befestigung, Erhärtung, Bestärkung, Bestätigung. U. domu sloupy. U. přísahou, die Beeidigung. D. Moci a utvrzení svého nemá. V. Co mělo způsobiti u. přátelských styků, stalo se původem krvavých různic; U. latinského křesťanství v Uhřích se u-lo. Ddk. II. 441., 183. U. sebe v něčem. Kom. — Vz Utvrditi.

Utvrzený; *-en, a, o, utvrzovaný,* erhärtet, befestigt. Vz Utvrditi. Cíl u-zen jest. Hus II. 247. Ve dvou nedělích utvrzeného úsudku. Kol. 36. U. pes = úplně vycvičený, fermer Hund. Šp. Maje hojně u-né učení Kristovo nějakých divů hledá. BR. II. 16. a. V takových věcech ta řemesla nemají u nás práva u-ného, než povinovati jsú zpravovati se podlé našeho rozkázánie. NB. Tč. 267. — **čím.** Mocně písmy sv. i zázraky sobě to u-né měvše. BR. II. 577. b.

Utvrzovati, vz Utvrditi.

-utý, *přípona jmen přídavných* jazyku českému vlastní, Č., ale řídká. Brt. Voda tekutá, Us., kůň běhutý, Jg., ruce třesuté a zima třeskutá, Anth. II., 305., 316., vůz visutý, St. kl., most zdvihutý, Pref.; smrdutý, Č., mrzutý. D. Vz -utný.

Utykač, e, m. = *kdo utyká.*

Utykati, vz Utknouti.

Utylý = *tlustý, tučný,* dick, fett, feist. U. krávy. Žal. Sedm volóv u-lých. BO. Lalokové u-lí. Chč. P. 78.

Utynouti = *utonouti.* Vz toto.

Utýrání, n., die Abquälung. Dch.

Utýraný; *-án, a, o,* abgequält, abgerackert. Pal. Dj. II. 1. 447. — **čím:** pracemi, nemocí. Us.

Utýrati, zu stark treiben, übertreiben, zu Schanden o. zu Tode treiben, ermüden. — **koho, se čím:** prací. Us.

Utýravý, aufreibend. U. práce. Dch.

Utyřelý, von unten abgefault, morsch. U. dřevo. Mor. Šd.

Utyřeti, el, ení, von unten abfaulen, morsch werden. To dřevo celé u-lo. Us. Šd.

Utyrna, y, f., *jutyrna, utérna* = *jitřní,* die Mette. Na Slov.

Utyskati = *bolesť projevovati.* — **nač:** na nohu (bolesť jeviti, pohne-li nohou). U Opav. Klš.

Utyti, utyji, yl, ytí = *ztučněti,* feist, fett werden. St. skl. III. 256. — **čím:** dobrým krmením. — **od koho.** Opatři se, pokud žiješ, od dědiců neutyješ. C. M. 314.

Utytlaný = *upyplaný, ušiťraný* = *zohyzděný, škaredý.* Llk.

Utytlati = *v ruce ušpiniti,* in der Hand schmutzig machen. U Opav. Klš.

Uu. Tato spojka přichází často ve Slez., ale raději se jí vyhýbují říkajíce: uzu, uo, uou. Tč.

Uubírati se čeho, nach und nach abnehmen. Us. Tč.

Digitized by Google

Uuditi, il, zen, ení; *uudívati*, völlig räuchern. — **co komu**: kýtu. Jg. — **kde**: v komíně. — **čím**: jalovcovým dřívím. Us.

Uumývati se, genugsam sich abwaschen. Us. Tč.

Uuňkati se, genugsam näseln. U Frýdka. Tč.

Uuzlovati co, gehörig mit Knoten verbinden, verknoten. Na Ostrav. Tč.

Uv, *ov*, *av*, vz Stupňování samohlásek.

-ův = *přípona gt. pl. m.*; v obecné mluvě jen ů. Je tam mnoho mužů. Vz Ů., Gb. Hl. 112. V listinách z r. 1467. jest: grošiv, grošiev, groši (= grošů). Tč. — **-ův** (-овъ), *-ova*, *-ovo* — *přípony jmen přídavných přisvojovacích místo genitivu jména podstatného; připojuje se ku kmenům* **určitých jmen osobních** *(znamenajících osobu), někdy i určitých jmen* **zvířat** (I. 572. a.) *rodu* **mužského** *jednotného čísla, stojí-li bez přívlastku* (vz doleji): zahrada krále — králova, zahrada Nováka — Novákova, pole souseda — sousedovo, Cicero — Ciceronův, Mars — Martův. Ctitelům Balovým; Vy pak jste Kristovy; Bázeň Hospodinova. Br. Dcera Vladislavova. V. Ludmila Škodova. Svěd. Súsedova kráva. Slov. Ht. Bratrův dům. Us. Byli u ženichovy mateře. Er. P. 475. Králova to ráda slíbí. Kat. 578. Vděčnosť lvova. Mne poučil oslův osud. Ježíšovo umučení. Pass. — Mkl. S. 9. — *Pozn. Místo adjektiv přisvojovacích klademe často* **genitiv**. Dcera Herodiady. Br. Vydři se jako pták z ruky číšníka. Br. Na dvůr Libuše jsou přišli. Háj. (Mkl. S. 7.—16.) Cf. Igitur bello Jugurthino pleraque ex punicis oppidis et fines Carthaginiensium (m.: carthaginienses), quos novisseme habuerant, populus administrabat. Adjektiva na *-ův* jsou vlastně genit. plur., které tvar neurčitých přídavných na se vzaly a to přirozeně v té době, když už genit. plur. s v místo staršího, jednotnému nom. rovného opanoval. Před tím přestávala slovančina pravdě podobně na příponě **-in**, lat. -inus, tvoříc jí od mužských podstatných jmen bez ohledu k osobnosti přídavná přisvojovací. Vz doleji. Ht. Sr. ml. 216. O původě adjektiv na *-ův* (a na *-uj*) vz ostatně i Prk. v Sitzungsber. der Wiener Akad. sv. 83. — *Je-li majetník* **neurčitý**, *mluví-li se jen o* **pojmu**, *nebo je-li* **několik** *majetníkův aneb i celý* **druh**, *neklade se přípona* **-ův**, *nýbrž* **í** (vz **Í** jakožto příponu, *Genitiv* na str. 391. b., **-in**), *před nímž se tvrdé souhlásky měkčí* (vz **Í**) *a předcházející* **dlouhá** *samohláska* **krátí** (vz -in ve Slov. I. 572. a.): pták — ptačí, páv — paví, jelení, husí, kozí, telecí, moucha — muší, slepičí. — Stojí-li *u nich nějaké* **přívlastkové** *určení, přístávka, n. táhne-li se k nim vztažné zájmeno, klademe nyní obyč. genitiv* substantiva. Domy *otcovy* jsou krásny, ale: Domy *našeho otce* jsou krásny. Země jest *Hospodina*, Boha tvého. Br. Zachovávej rozkazy *otce* svého. Přišel do zahrady *kmotra*, který ho k obědu pozval. *Ale i:* Joanka Kameníkova, kterýž před tím byl konšelem, upálena jest. Let. Cf. Milosrdenství *boží* (Boha) budiž pochváleno, kterýž (Bůh) mi oči otevřel. Kom. L. 5. Nepožívá milosti *božie*, jemuž (Bohu) by se mohl slíbiti. Hus III. 174. Múdrosť *božie* (= Boha) všecko spojila v svět jeden a do vóle jeho (Boha) nezboří jedno druhého. Jir. Anth. I. 143. — Stará čeština poskytuje hojnosti dokladů přisvojovacích adjekt. s přívlastkem, která se také v nové češtině a na Slov. nalézají. V češtině bývá přívlastek vyjádřen slovem *páně*, jež není nic jiného než zkažený neb mnohdy pouze přehlasovaný tvar přisvojovacího adjekt.: páň, páňa, páně: dům páně sousedův, knihovna páně Šafaříkova, pole páně Trnkovo a p. Vz Páně. Slovenština pak ráda v národních písních a pověstech klade k přisvojovacím adj. přívlastek vyjádřený gen. adjekt., zájmena neb číslovky. V našho pánovom dvore stojí růža na stole. Koll. Zpěv. I. 307. 61. 1.—2. Našho kral'ova dcéra je chorá. To je brat toho tátošov, čo na ňom drak chodí. Ten zámok je jednej Ježibabin. To bola žena mladého král'ova. Cf. Ht. Sl. ml. §. 349. Toho králův nejmladší syn; Mojej mladšej sestrin muž; Mojho dobrjeho prjatělovu krásnu dcéru; Otcovho prjatělovu dcéru. Na Slov. Mkl. S. 7.—16. To je naši Verunčino (= Verunčin) šátek; tý nejmladší dceříno muž (dítě); toho žebrákovo hůl; při nebožky matčíno pohřbu. Us. na Plaště. Prk. Ve staré češtině rozeznáváme tyto případy: a) *jako ve slovenštině určuje se přisvojovací adj. genitivem adjektiva, zájmena neb číslovky:* V tej vojscě jeden králóv babylonského podkonie. Pass. Dcera Jindřichova staršího z Lipého. Pulk. Bezpravně drží dědiny Janovy z Blata. O. z d. — b) *Zvláště často přistupuje přístavek, ovšem v genit., k přívlastku vyjádřenému přisvojovacím adjektivem:* Dci Kublajeva cháma. Rkk. 8. Elišku krále Václavovu dceru. Pulk. Bě dci Izakarova rodu krále Davidova. LAn. Však ty bieše choť osovná ciesařova syna mého. Kat. 1275. V domu Davidově, dětiete svého. Ž. wit. Dci slovutného kniežete Pertoldova. Pass. Na slova Eliášova proroka. ŽSO. Podlé Isaiášova proroka účinka. Ib. Ten bieše krále Priamóv blízký přítel. Troj. Tři bratří a synové krále Priamovi. Troj. Psán rukú Václavovú toho času komorníka vyšehradského probošta. Rkp. 1339. Já Albrecht, syn urozeného pána Ješknov. Arch. I. 143. Áby útoku ďáblova, toho jastřába, utekla. Hus III. 22. Vzbudil jest Hospodin duch Cyróv, krále perského. BO. Listem Svatoborovým, bratra mého nedílného, dopomínal se šesti set zlatých. Půh. I. 346. Duše Hektorova, toho převelmi pracovitého muže. Mudr. Tělo krále Václavovo na Vyšehrad jest přineseno. Let. 26. Ludvík s pomocí krále Janovú boj jest obdržel. Kritina sestra Kunhutina mateře krále Václavovy byla. Výb. I. 454. Okázala se kometa hvězda a ta znamenala úzkosť krále Albrechtovu. Let. 115. Vz také Genitiv (I. 392. a.). — S přívlastkem *král* nalézáme příklady takové i *v nové češtině* dosti často: smrť krále Václavova a p. Zvláštní spodobení přisvojovacího adj. k pádu přístavku nalezáme ve větě: Jediné znamenie Janova (m. Janovo) proroka. EM. — c) *Zhusta se tvary obou přívlastků zvrátí, an přístavek stane se přisvojovacím adj., toto pak položí se do genitivu*

subst.: Aby řeč Esajie prorokova neplnila sě. Ev. 12. 38. Dceru césařovu Theodosie. Pass. Cf. Šf. Poč. strč. ml. 116., Bdl. Obr. 2. 64. — d) *Někdy konečně i přístavek i přisvojovací adj. změní se v tento tvar.* Na ciesařově Dioklecianově dvoře. Pass. K dvoru k královu Svatoplukovu. Pass., Výb. I. 310. Z králova Herodova města. Bratr Boleslavóv vojvodin. Pulk. Anna někdy Jaroslavova Selmberkova; Dci Ješkova Mladcova. Půh. I. 155., 176. Janovo křtitelovo zvěstovánie bylo v chrámě. Pass. 415. Margareta žena Peškova Kropáčova. Půh. I. 131. *Téhož druhu jest česká vazba*: Dům páně sousedův; S registry úřadu páně Lvova. V. Cf. Prk. v List. filol. II. 232., Šf. Poč. str. ml. §. 97., Jir. Nkr. §. 291., Mkl. S. 7.—16. — Novočeský výraz: *slova Isaiáše proroka* zněl by tedy staročesky: slova Isaiáše prorokova, nebo: slova Isaiášova proroka, aneb: slova Isaiášova prorokova. Gb. v List. fil. II. 232. Prk. uvádí tamtéž ještě za příčinou srovnání: Že jsi hřešil, není tvůj samého to pád, ale i náš. Br. Ty jsi naše všech naděje. Kanc. Naše žalosť některých v radosť jest obrácena. Har. (Zk. S. 306.). Cf. To jest pole kmotra Výchovo, zahrada kmotra Váňova. Us. u Jičína. Ltk. — Podobné vazby jsou: *Čí jiného? něčí n. ničí jiného*, ano *čí, něčí, ničí* jest též přisvojovacím adjekt. s touž koncovkou jako *boží, člověčí* a p. Pokřik zase pomalu se tišil, až i utichlo všecko a *něčí jiného* (pověsť) zníti začala. Kom. L. 27. 3. Podřečí plaské vedlé této vazby častěji říká: čí jinej (jiná, jiný)? něčí n. ničí jinej (jiná, jiný), spodobujíc přívlastek *jiného* v pádě s předmětem řeči. Je to tvý (= tvé)? Né, *to* je *něčí jiný*. Podal si mi to svou knihu? Ba né, něčí jinou. Koupil sem zahradu tvýho švakra a tvý tety. A čí ještě? Už ničí jinou. Prk. v Listech filol. II. 234. Vz tam také příklady z ostatních řečí slovanských. — *Od jmen rodu* **ženského** *odvozují se přídavná jména přisvojovací příponami*: **-in, -ina, -ino.** Vz **-in**, *Genitiv*, Prk. Př. 14., 27. — *Pozn.* 1. *Za starodávna nečinil se přísně nynější rozdíl* (mezi *-ův* a *-in*), čtemeť pastušin m. pastuchův. Púštáše meč i oheň v krajiny Neklaniny. Rkk. 17. Holubin. Rkk. 7. Cf. *-in* a: Tako ke hradu sě shluče Neklanových vojnóv. Rkk. 19. Starostin (= starostův) kůň. Us. u Nezamyslic na Mor. Bkř. Vz dříve uvedený výňatek z Ht. Sr. ml. — *Pozn.* 2. Tato jména přídavná tvoří se od *substantiv*, ale *ne od adjektiv*, tedy: kniha Stránského, **ne**: Stránskova; kniha duchodního, **ne**: duchodňova. — *Pozn.* 3. Počátkem 17. stol. psali: Waldsteinská (i. e. dcera, Waldsteinova) a Waldsteinova i. e. paní). Blk. — *Pozn.* 4. *V již. Čech., u Jindř. Hradce, v Oparsku, v Přerovsku* klade se **-ů** *(-ova, ovo) místa* **-ův**: syn tesařů, tátů, Procházků. Váša slouhů ten má troubu. Er. P. 424. Vz **V, Ů.** Strany vlastních jmen na *a* (Havlů, Janků, Petrů atd.) vz *Ů. U Berouna* jest pravidelné: *-ův, -ova, -ovo*; ale od *substantiv fem.* říká se tam: matčinej šátek, matčiná kniha, matčiný pole. Sb. Vz *Ů.* — *Na západ. Mor. klade se* **j** na místě **v**: syn tátůj (tátův). Sb. Súsedůj syn. Jižně od Zlínska. Brt. Janek Sedláčkůj. Na Bučovicku. Mřk. Také na Příbramsku a Milevsku užívá se přisvojovacích adj. na *-ůj* (= ův): Houskůj kabát, tatínkůj syn a p. Prk. v List. filol. II. 231. Také vlastní jména: Ondrůj, Jankůj, Havlůj. — *V Krkonoších* klade se **ě** *místo* **-ova** a *předcházející samohláska se dlouží.* Šilhanova — Šilháně, Kopalova — Kopále, Kučerova — Kučíře. Kb. Tyto tvary nejsou nic jiného, než jména mláďat (dětí atd.) tvořená od kmenů jmen obecných i vlastních: osle, kachně, krůtě, bříbě, kuře, kotě, house (kmen hus); tvary takové od jmen vlastních mívají přímětek posměšný do sebe a jsou neutra (jako v Krkonoších): Čermák — Čermáče a od jeho kmene Čermáčátko jako: oslátko, kuřátko a p. Dle těchto řídí se v Krkonš. i křestní jména: Anežka — Anežče, Francka — Francťě, Ančka — Ančtě, Pavlína — Pavlíně, Kačena — Kačíně a j. Kb. (v Mus. 1864. 1. 53.), Prk. v List. fil. II. 231. — *Pozn.* 5. Na místě *-ův, -ova, -ovo* (tedy pro všecky tři rody) klade se v *jihozápadních a středních Čech. přípona:* **-ovic**: sládkovic (syn, dcera, dítě); toto *-ovic* vyslovuje se okolo *Budějovic*, v Plzeň. a j. jako **-ojic** n. dvouslabičné **-oic**, Šb., Prk., na Příbramsku, Plasku a Manětínsku jako **-ojc** (jednoslabičně), v Pracheňsku, v jihových. části Manětínska jako **-ouc**, místy tam jako **-úc** a kolem Kraštovic jako **-úc**. Koncovkou touto přivlastňuje však se celé rodině: sládkoic (-ojc, -ouc) syn, Boudoic pole a p. Honza Žilojc. Er. P. 86. (Prk. v List. filol. 232.). Ty Rybouc dcery. Er. P. 422. V Buděj.: Ta Bludojc setnička. Er. P. 342.; Štěpánojc vrata. Er. P. 335.; Ančička Šafářojic. Er. P. 130. A ten Adamojic. Us. v Klat. Anna Kovářojc. V Pracheň. Er. P. 439. Šmejkalojc chalupa. Bž. 47. Vz **-ovic**, Gb. Hl. 113. — *Pozn.* 6. *V jihozápad. a středních Čech.* klade se místy také přípona **-ovo** *ve všech třech rodech:* sládkovo (syn, dcera, dítě). Šb. Dle Prk. v List. filol. II. 231. na Plzeň., Plaště a Manetinště přivlastňuje se jedné osobě u masc. koncovkou **-ovo**, u fem. **-íno** pro vše pády, rody a čísla: udělal to přes otcovo zákazy; matčíno šaty se mi líbí; i od jmen vlastních lze tvořiti taková adj. přisvojovací a to u masc. vždy, u fem. však jen tenkrát, končí-li se na **-ka**: Dítě (gt. Dítěte) — Dítětovo, Dídětka — Dítětčíno, Kabát — Kabátovo, Kabátka — Kabátčíno. Tvoří-li se fem. jinak, nemůže míti přisvojovacího adjektiva: Bouda — Boudovo, ale Boudová — Boudový (gt. sg.) a p. — *Jak se* **sklánějí** *jména přídavná ukončená v: -ův, -ova, -ovo?* Vz **Otcův.** — *Pozn.* V obecné mluvě východ., jihozáp. a středních Čech přijímají tato jména přídavná v pádech *nepřímých přípony adjektiv ukončených v* **-ý, -á, -é**: otcovýho domu, k otcovýmu domu, za otcovým domem, v otcovým sále, u otcový louky, na otcový louce. Šb. V *Doudlebsku*: Kolářů, -ova, -ovo; kolářovýho, -ový, -ovýho; -výmu, -ový, -ovýmu; -ovýho n. -ů, fem. -ovu, -ovo atd.; pl. -ovji (zřídka; obyč. pro všecky tři roky: -ovy, řiděeji -ový); -ovejch, -ovejm; -ovy atd. Právě tak: Evjin, a, o; Evjin-ý, -ýho, -ýmu, -ej, -ým atd. Kts. V Krkonš.: Pejzno-

Digitized by Google

chovi nejsou doma, u Noskových, k Noskovejm. Kb. — Vz -in, *Tvoření slov*, Bž. 123., Ht. Sr. ml. 225., Jméno, Mkl. B. 231., Šf. Stč. ml. §. 97. ve Výb. I. 116., Genitiv (ku konci), Přívlastek (II. 1116. a.), Páně, *Přídavný*, Jir. Nkr. 64. a násl.

Uvábiti, il, en, ení = *přivábiti, odvábiti*, locken, ab-, zulocken, an sich bringen. — **koho kam: do města**. Karyon. — **čím kam**: sliby. Trip., Pláč. Pěknými slovy někoho **k** sobě u. Us. Tč.

Uváděni, n., die Einführung. Vz Uvésti, Uvedeni. U. na stejného jmenovatele. Stč. Alg. 158., Šim. 129.

Uváděný; *-ěn, a, o*, eingeführt, aufgeführt, angeleitet. Vz Uvésti.

Uváděti, vz Uvésti

1. **Uvaditi** = *uškoditi*, schaden. — **komu čím.** Ale božím divem nic jemu neuvadí. Leg., Výb. I. 304.

2. **Uvaditi se**, il, ění = *uhaštěřiti se, ukřičeti*, sich müde zanken. D. — **se s kým oč.** Us. Tč

Uvadle, adv., welk, schlapp, matt. Us. Bern.

Uvadlina, y, f., das Welke. Bern. Vz Uvadlosť.

Uvadlosť, i, f., die Welkheit, Verwelkung, Dürre. V.

Uvadlý, welk, verwelkt, schlapp. V. Ovoce u. Kom. U. věnec. Ojíř., Us. Kviliti pro u. sen (oklamané lásky). Us. Dch. U. stromové. BR. II. 839. Klasóv u-dlých a větrem žhúcím zatrucených. BO.

Uvadnouti, dnul a dl, utí; *uvádati* = *zaschnouti*, welken, ab-, verwelken. — **abs.** Kvítek uvadl. Jel. Její krása uvadla. Sych. Láska vadne, až uvadne. Dch. Což mi je po prstenku, po zelenem vinku; prstenek se zlame a vinek uvadně; Vadlo jabko, vadlo; jak uvadlo, spadlo. Sš. P. 111., 418. A jiné (símě) padlo na skálu a uvadlo, neb nemělo jest vláhy. Luk. 8., Hus II. 70. — **komu.** Umřelo mi potěšení, uvadl mi z růže květ, už mě mrzí celý svět. Brt. P. 36. Tej našej lúbosti veniec už uvadnul. Sl. ps. 91. — **čím na čem.** Valerianus dlouhou a psotnou službou na svém životě uvadl. Mudr.

Uvadnutí, n., die Verwelkung. Us. Bern.

Uvadnutý; *-ut, -a, o* = *uvadlý*. Bern.

Uvádzání, n. = *úvod*. Na Slov. Bern.

Uvádzaný; *-án, a, o* — *uvedený*. Na Slov. Bern.

Uvádzati = *uvésti*. Na Slov. Bern.

Úvah, u, m. = *položení země k jedné straně nahnuté*, der Abhang, die Abschüssigkeit. To pole leží ú-hem. — Ú. = *cesta křivá, k jedné straně*, ein abhängiger, auf eine Seite abschüssiger Weg. Us. Jg.

Úvaha, y, f. = *uvážení, rozvážení*, die Erwägung, Überlegung. Činiti s úvahou. Mladý a ještě bez úvahy. Vzíti, bráti něco na (v) úvahu (vyšetřovati, uvažovati). Er., Dch. Ú. o čem. Rk. Ta věc žádá důkladné úvahy; Trvati na vážných u-hách; Ta věc by se neměla pouštěti z ú-hy; Závěrečná ú., Schlusserwägung, das Resumé. Dch. Ú. bez odvahy mrtva jest, k štěstí životnému aspoň nevede. Sml. Od kteréž synody pře v ú-hu byla vzata; A co by dále náleželo činiti, s ním vzal v úvahu; Snažným jeho prosbám a ú-hám o výtečných ctnostech biskupových nepodařilo se nálezu zadržeti; K domnění tomu vede nás následující u. Ddk. II. 233., 382., 448., III. 134. — Ú. = *skutek rozvážený, přemyšlení*, die Bemerkung, Betrachtung, der Gedanke über etwas. Marek. Dám ti na všecko své ú-hy. L. — Ú. *spisu* (recense), die Kritik, Recension, kritische Erwägung. Krok., J. tr.

Uvachaný = *unavený*, müde, ermüdet. Na Mor. Kmk.

Uvachati se = *unaviti se až do potu*, sich erhitzen, abäschern. Koll. — **čím**: honěním. Us. Dch., Kmk. Us. u Něm. Brodu. Holk.

Úval, u, m. = *údolí, dolina*, das Thal, der Thalgrund. V MV. nepravá glossa. Pa. Ú. ovlažený, úrodný, krásný. Sš. J. 65. B. jest úval (vallis) v kraji moabském. BO. Mezi horami objevil se ú. Us. Tč. Otvede je v ú. hlubokého lesa. Rkk. — *Úvalem*, na Slov. = *úhrnem*, im Durchschnitt, haufenweise. Již lidé žnou ú-lem. Jg. — Ú., a, m., **Úvaly**, die Dolany, městečko v Českobrodsku. Vz S. N.

Úvala, y, f. = *síla, mnoho*, die Menge. Je toho ú. Na Zlínsku. Brt. Ú. vojska, žita, peněz. Mor. Brt.

Uválaný; *-án, a, o* = *uválený*, schmutzig. Ach, akože pójdem taký uválaný a ja sviatočných šiat nemám. Dbš. Sl. pov. I. 147.

Uválati = *uváleti*, besudeln, beschmutzen. — **co.** Něber to do ruk, bo to uváláš. U Opav. Klš. Na Slov. — **se** = *uváleti se*, sich herumwälzen. Mor. Tč.

Uvalení, n., die Aufwälzung, Aufladung.

Uválení, n., die Besudelung, Beschmutzung, Zerknitterung. — U. chleba, die Auswirkung, Ausknetung.

Uvalený; *-en, a, o*, gewälzt. — **kam.** Ačkoli se ukázal s hříchy, avšak s našimi na sebe u-nými. BR. II. 763. a. Interdikt na arcibiskupství uvalený. Ddk. IV. 45. — **kde.** Žaloby na říšském sněmu v Řeznu naň u-né. Ddk. IV. 18.

Uválený; *-en, a, o*, vz Uváleti, zerknittert, besudelt. — U. chléb, ausgewirkt, ausgeknetet.

1. **Uváleti**, el, en, ení = *válečně přemoci*, im Kriege überwinden. — **koho čím**: dary, bojem. Mus.

2. **Uváleti**, vz Uvaliti.

Uvalchovati = *valchováním změkčiti*, abwalkern. — **co kde**: v ruce, punčochy **na** valše. Us. — **co čím**: pěstí, durchprügeln. Us. Tč.

Úvalina, y, f. = *úval, údolí.*, Č. — Ú., Lobenstein, u Krnova. PL. Vz Úvalno.

Uvaliti, il, en, ení; *uváleti*, el, en, ení; *uvalovati* = *s to býti, aby uvalil*, im Stande sein zu wälzen; *vvaliti*, hineinwälzen; *navaliti, naložiti*, aufwälzen, aufladen; *válením učiniti, utvořiti*, auswirken, auskneten, durcharbeiten (těsto); **se** = *přivaliti se, odvaliti se, navaliti se*, sich wälzen worauf, von wannen, wozu; *válením se ušpiniti*, durchs Herumwälzen sich beschmutzen; sich einwickeln, einhüllen, einbrechen. Jg. — **co.** Já sám to uvalím. Us. Chléb uváleli. Us.

Ten kámen sám bych u-lil. Us. Šd. — **co, se kam.** U-lil na sebe nové starosti. Dch. Vidím, že vina všecka již jen na mne se uvaluje; Uvalil na sebe velikou pohromu. Pal. Dj. III. 3. 193., IV. 2. 62. U. na obec veliké platy, povinnosti. Us. Šd. Celý dluh na mě u-lil. Us. Šd. Mohlo se zdáti, že na Boha nespravedlnosť uvaluje; Přece jho starého zákona na šíji křesťanův uvalovali. Sš. I. 101., II. 55. (Hý.). Na jméno a úřad biskupský uvalena nesnesitelná hanba; Neštítil se u. i vyobcování z církve na domnělé nepřátely své; Pokuty na sebe u., klatbu, na říši neštěstí. Ddk. II. 243., 258., 280., IV. 86., V. 257. (Tč.). Ale že nynie biskupstvie u-lo se v zbožie, protož nynie žádají zbožie. Hus I. 448. Čím jsme déle na světě byli, tím sme se v více hříchóv u-li. Pass. mus. 331. Když se prokuratoři spolu svadí a do radní aneb soudní světnice uvalí. Jir. Ves. čt. 383. Kámen na hrob, Jg., na někoho práci, břemeno (vzložiti), V., vinu, strach, D., škodu, Pulk., válku na zem. Th. Něčí nenávisť na sebe u. D. Neštěstí na nás se uvalilo. Pešín. U. sudy **do** pivnice, se do hradu. Us. U. se **v** blud, D., v službu. Cyr. 165. — Rad. zvíř., Jel. — **(se) kdy kam.** V hněvu **na** nás to uvalil. Ráj. Ve snách na dítě se uvalila a je zadávila. Us. Ve svaté horlivosti své klatbu na něho jest uvalil; Kdo až **do** té chvíle byli u-li na sebe podezření takových tajných spolků. Ddk. III. 179., II. 83. Ale nyní na Pána vlastní svoje myšlénky uvalují ve zlobě své. Sš. L. 207. — **se s kým kam.** Rytieři i s mostem u vodu se u-li. Pass. mus. 354. — **čím.** Právě tím u-lil naň mnoho protivenství. Ddk. III. 78. Tajnými schůzemi podezření na sebe u-li. Us. — **co si kam.** Něco si **na** krk u. Us. Dch. Aby Ježíše židóm v nenávisť uvalili. Hus I. 258. — **se komu.** Až se mi dobytek uvalí (vykrmí). V Kunv. Msk. — **v čem.** Prve ty sám umři, než bychom my v tvém bludě všichni uvaleni byli. Pass. 768. — **co kde:** chléb **na** vále, **v** díži uváleti. Us. Uváleti se v blátě. Us. — **se jak kam.** *Velikým houfem* tudy **do** města se uvalili. V.

Úvalník, a, m., der Thalbewohner. Šm.

Úvalno, a, n., Lobenstein, ves u Krnova ve Slez. Tč., Šd. Vz Uvalina.

Úvalný = stark, stürmisch. L.

Uvalovaný; *-án, a, o,* vz Uvaliti. — **na koho.** Podezření naň u-né dotýkalo se vysoce jeho cti. Pal. Dj. III. 3. 193.

Úvaly, vz Úval.

Uvandrovati = *vandrem odejíti, utéci,* wegwandern, wegziehen. — **proč:** pro dluhy. V. — **se** = *vandrem se unaviti,* sich müde wandern, sich müde gehen. Ros. — **se kudy:** po světě, světem, sich satt wandern. Us. Tč.

Uvápniti, il, ěn, ění, *uvápňovati,* bekalken. — **co:** stěnu, pole (ve Slezku každý třetí rok). Us. Tč.

Úvar, u, m. = *vření, klokot,* der Sud. Voda se vaří úvarem (klokotem). D. — **Ú.** = *mokřina v poli, na louce, těmenec, močál,* kde pramen vyniká, eine sumpfige Stelle. Us. Jg., Kš., Jndr. Proměň všechny těla žíly v ú-ry. Sš. Sm. bs. 61. — **Ú.** = *trávník.* Us. u Domažl. Šb. Dial. 18. — **Ú.** = *louka v lese,* na které pásti zapovědíno, verhägte Wiese. Zlob. — **Ú.**, das Brachland, *úhor.* D.

Uvár, a, m. — *ovad,* tabanus, die Viehbremse. Us.

Uvarati = *odstraniti, odděliti,* beseitigen, wegschaffen. To se každým rázem preč uvará. Slez. Šd.

Uvarčivosť, i, f., die Kochbarkeit.

Uvarčivý = *co lze snadně uvařiti,* kochbar, was leicht kocht. U. hrách. Vaň., Hrp.

Uvařlivosť, i, f. = *uvarčivosť.*

Uvařlivý — *uvarčivý.*

Uvaření, n., die Abkochung. Nz. lk.

Uvařený; *-en, a, o,* gekocht. U. kořalka. Na mor. Valaš. Brt. To je horko, sem už celý jako u-ný. Šd. Teče voda od jasena, dyby byla u-na (kořalkou). Brt. P. 93. — **jak.** Vejce **na** měkko u. Us. Ostatně vz Uvařiti.

Úvařiště, ě, n. = *úvar v poli.* Boč.

Uvařiti, il, en, ení, kochen, abkochen. V. — **abs.** Dyž uvaříš, bude uvařeno (je mi to jednako). Us. Brt. — **co.** Hu hu húkše, mama vaří lukše, až uvaří, také dá, Janíček se napapá. Sš. P. 508. Každý blázen kaši uvaří, když je krupice a máslo. Pk. — **co komu:** oběd. Us. Co jste si tam u-li, to si sněste sami. Dch. — **co, se kde:** v hrnci, **na** krbu. Us. Polívku **při** maličkém polínku u. Er. P. 351. — **co v čem.** Uvař mu ho **v** teplém mléce. Er. P. 477. — **co komu k čemu, nač.** Uvař mu ho k snídaníčku; Uvař něco k obědu. Sš. Ps. 168., 676. Uvař mi ju (hlavu) na večeru. Dbš. Sl. pov. I. 82. — **kdy.** O svatbě se musil ten ptáček uvařit. Kn. poh. 173. — **čeho nač:** hrachu na oběd. Us. Brt. — **co z čeho.** Us. — **se.** Co se doma uvaří, má se doma sníst. Us. Vtáčok sa uvaril a čo sa komu došlo oblíznút, na tom musel prestať. Dbš. Sl. pov. I. 230. — **co jak:** **na** kyselo. Us.

Uvarování, n., vz Uvarovati. — **U.** = *zabránění,* die Warnung, Behütung, Verhütung. Har. Pro u. polní škody. Sych. — U. = *u.-se* = *vyhnutí,* die Vermeidung. U. se čeho. Bibl. Pod u-ním hněvu. Apol. Pro u. horšího. Kram. A to pro u. soudů potomných. NB. Tč. 42. Pod u-ním nemilosti, dalších škod. J. tr. Protož abyste se těch věcí více nedopouštěli pod u-ním pokuty. Jdn. 101.

Uvarovaný; *-án, a, o,* verhütet, vermieden.

Uvarovatelnosť, i, f., die Vermeidlichkeit.

Uvarovatelný = *vyhnutelný,* vermeidlich. D., J. tr.

Uvarovati = *ušetřiti, uhlídati, ostříci,* bewahren, behüten, verhüten; **se** = *vyhnouti se, minouti, stříci se,* vermeiden. Jg. — **čeho:** neštěstí, Us., roztržitosti. V. — **se, koho od čeho.** Když se uvaruješ od zármutku, prodlúžíš svůj život v skutku. Mor. Tč. Uvaruj nás od zlého. L. Cf. U. se čeho. — **čeho před čím:** království před záhubami. Akt. m. Ferd. — **koho, se čeho:** podvodu, Jel., škody. Br. Chtě se louže u. upadl do bláta. Prov. Ač chce-li se škody

Digitized by Google

i všelikých nesnází dalších u. Faukn. 61. Ač se chcete pokuty nadepsané i nemilosti naší královské u. Zř. F. I. A. II. Modlářství, jehož ho Abraham u. nemohl. Sš. Sk. 76. Chtějí-li se pomst božích u. BR. II. 264. Aby u-val se škody od nich, dal ujce svého zatknouti. Pal. Dj. IV. 2. 66. Rád bych se toho uvaroval. Arch. I. 84. Zdá mi se, že by spieše se hřiechóv smrtelných u-val. Hus II. 74. Chtěje se všech nelibých následků u. ohlásil sněmu. Ddk. II. 343. — **kdy.** Bláznového mluvení, jehož se jest nesnadno u. **při** šprymování. BR. II. 657. a. — Br., Ros., Nál. — **čeho se jak.** A toho vší pilností mají se urburéři uvarovati snažnosť přičiníce, aby potom taková zlosť nepominula bez pomsty. CJB. 323. — **se v čem.** Člověk se v tom nemůže dost u. D. — **se čemu, lépe:** *se čeho.* Brs. 2. vyd. 251.

Uvarovit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 172., KP. III. 192.

Úvarovitý — *plný úvarů, mokrý, močálovitý,* nass, sumpfig, feucht. Ú. louka, rolí. Jndr., Zlob.

Uvarovný — *bezpečný, jistý,* gesichert, sichergestellt. L.

-úvať. Slovesa IV. tř. tvoří tvary opětovací na mor. Zlínsku v: *-úvať.* Brt.

Uváti, *uvíti,* uvěji, ál, íl, it, ití, worfeln, na Ostr. uvjoť. — **co kdy.** Za den jen dva korce uvíla. Us. Dch. — **če čeho kam.** Uválo se sněhu **na** naši zahradu. Tč.

Uvatovati, watiren. — **co:** kabát. Us. Tč.

Úvaz, u, m. = *úvazek, vazba,* das Band. Aj jak stín za tělem v nejužším úvazu kráčí. Sš. Sm. bs. 172. Ú. přízně, pokrevenství; Zvláštním úvazem přízně s Bohem spojený; Jedni ú-zy jeho (evangelia) příliš zavazují, jiní příliš rozvazují. Sš. L. 60., I. 87., II. 9. (Hý.). — **Ú.** = *obvazek,* der Verband. Pl.

Uvazadlo, a, n. U-dla k uvazování menších lodí sloužící, Schiffsfesten; u. *plovoucí* (k uvazování větších lodí, které ku břehu přistati nemohou), Bojen. Zpr. arch. XI. 15.

Uvázaně, angebunden. Bern.

Uvázání, n. = *vázáním upevnění,* die Anbindung. Svrchní u. V. — **U.** *pravní, uvedení v statek, ujetí statku,* die gerichtliche Einführung, Besitznahme. Vz Gl. 353. Ros., Zříz. Ferd., VI. zř. 112. Komorník vzat byl **na** u. před válkou v dědiny a po válce po druhé komorník vzat a nebylo ke škodě. Nál. 215. Cf. Uvázati. U. s komorníkem zápisem pro dluh; U. jednoho každého v statek relací se vykonati má. Vz Zr. zem. Jir. G. 30., I. 35., E. 14. (558.). A ktožby komorníka chtěl na u. vzieti, žeby všecka práva k tomu příslušná měl na hotově mieti. Arch. III. 315. Kteříž po u-niech jedú; Ktoby prodal dědictví jemu od někoho po smrti s u-niem zapsané; U. s komorníkem; Ale když stojí *s u-niem,* tehdy ten, ktož tak pójčí, bez súdóv a všech nesnází a starostí k svému přijde; Móž se každý v svój diel kdyby jim u. s komorníkem svědčilo, před rozdielem sám, jiných nečekaje, uvázati, uváže se prodati nebo zapsati; Ne všudy jednostejně zápisové se píší; Někde jest potřebie, aby zápis byl s u-niem a postúpenie by bylo škodné, druhdy je příhodněje, aby byl zápis postúpeniem a u. jest zbytečné a lidem obtiežné; Zapisovati s u-niem a s postúpeniem; Ktož u. otpierá, ten otpor jest na zmatek. Vš. Jir. 34., 172., 211., 267., 287., 288., 289. Vz také Vš. Jir. 298., 337. Z dědiny u. (= z u. v dědiny) trój póhon. Kn. rož. Neruči-li, nebude jemu komorník od úřadu na u. vydán; Ktož komorníka na u. nepravě nebo na zmatek vede (béře), povede. Vš. Jir. 300., 301., 305. — **U.** *mocí* = *okkupace,* gewaltsame Okkupation. Vš. U. se Medů v tuto říši. Mést. bož. Vz Uvázati.

Uvázaný; *-án, -a, -o,* fest-, angebunden. — **jak.** Muži v zimních kazajkách, ženy pleny vlněné **na** kříž u-né mají. Sk. — **čím kde: loď v přístavu** lany u-ná. Us.

Uvázati, uváži a uviži, uvaž (zastr. uvěž), al, an, ání; *uvazovati* = *vázáním upevniti, zavázati,* binden, verbinden, durchs Binden befestigen; *přivázati k něčemu,* anbinden; *povinnosť nějakou uvaliti,* einen binden, ihm Pflicht, Schuldigkeit auflegen. Jg. — **co, koho.** U. ránu, V., někoho. Kom. U. raněného. NB. Tč. 110. A přiblíživ se uvázal jest rány jeho. Hus II. 327., 337. — **co komu.** Lesti (= jestli) ťa synečku hlava bolí, uvaž si lísteček jaborový; Uvázal jí pecen chleba a nědal jí noža. Sš. P. 605., 677. Ani sem si šňorečky neuvázal. Brt. P. 3. — **co (si) kam (nač, v co, k čemu, do čeho): přílepek na** ránu. Us. U. psa k boudě, ke stromu. Us. Tělo v nové plátno uváza. Hr. rk. 263. Uvaž **ke** hrantu tele na provaz. Us. Šd. Uvázal si **na** krk ženu a děti. Us. Uviaž si koníčka na našu zahrádku. Slov. ps. Tč. Včil ho sobě uvaž na hrbatá záda; Hrnec mlíka do pytlíka na hrtán uvážó. Sš. P. 273., 513. (Tč.). U. něco do uzlíčku. Us. — **(co) jak.** U. něco volně. Us. Dch. Uvazuj **s** pláčem a rozvazuj skokem. Č. Uvázati si **na** záda **přes** poly uzlík. Slez. hra. Šd. Uvažte mi hlavu *křížom.* Us. Psgr. — **koho nač proč.** Hovázala ju na hyňtečko — na hyňtečko na hedbávnó, aj to pro lásko starodávno. Sš. P. 716. — **co kde na čem.** Uvaž si ho doma na provázku; **Za** humnama **na** ječmínku uvázala žena muža na řemínku. Sš. P. 335., 670. (Tč.). Něch si jich uvíže doma na řetázu. Čes. mor. ps. 214. — **koho nač oč.** A já k vám přijedu na vraném koníčku a si ho uvážu na vašu jedličku o bílú stužičku. Sš. P. 371. — **se komu oč.** O to (zbožie) mi se již uvazují; Jako se byl o to obilé uvázal a stavil. Půh. II. 420., 582. — **koho, co, se v co komu kde.** U. psa u stromu. Us. A třetímu (dítěti) **v** hájku uvážeš kolébku; Uvázal ju v dubu a nasypal jí žaludu. Sš. P. 140., 172. Uvázal se v mé zbožie **v** Štěměšich. Půh. II. 168. Uvázav se **mezi** mnú a mezi Oldřichem z Hradce, že měl mezi námi vyřéci o sto a o třideeti hř. Půh. II. 262. — **se kdy v čem.** V tom jsem se byl ve Chalkovice uvázal **po** jeho náměstka smrti. Půh. I. 196. U. co v rúšku. Ras. — **v co.** Nechtěl slib učiniti, aby ty hory v jaké nesvobody měl uvazovati. Mus. — **co čím:** provazem, řetězem. Jg. — **(se) nač:** na provaz, Ros., na řetěz. Raději bych jej uvázala na šňůrečku. Anth. Brt. 59. Uvá-

žeme šest pacholků na jeden provaz. Šš. P. 766. Když jsem se uvázal na to dání. Půh. II. 479. — **koho, se (v co) zač**: za krk, za hrdlo (= oběsiti). V. Za nohu u. Vz Za. U-li ho **k** dřevu za ruce i za nohy húžvemi. BO. Věřitelé za dluh v statek ten se uvázali. Klat. — **se v co (čím)** = *osobiti si, přivlastniti si*, sich anmassen, zueignen, in Besitz nehmen, antreten; *podniknouti, na se vzíti*, unternehmen. Ž. wit. 78. 11. Uvázati se v statek, Ros., Troj., v dědictví, Jel., v královstvi, Troj., ve vládu země, Sych., v moc, D., v dílo, Jg., v úřad, Zlob., v povinnost, Rk., v nemocného, Lk., v knížectví české, Háj., se v hrad *mocí*. Er. Tehdy prve nežli se v to uváže, ten cizinec má napřed ujistiti to dskami zemskými a listem pod pečetí svou. Zř. F. I. B. XV. Proto mě pohoní i ve dskách mě drží, abych jeho nepohonil z své dědiny, v niž mi sě jest uvázal, až by dědinná léta prošla. Kn. rož. 93. Toť jsú zvěstovati dlužni svým propůjčitelům, aby se ve své díly uvázali. CJB. 355. Tehdy hejtman má se v takový statek uvázati a jej držeti. Tov. 80. Tehdy my budeme se moci v touž louku a grunt u. Faukn. 37. Aby mohl se u. v dědiny. O. z D. Hormistr tudíž *moci tohoto ustanovení* ve všecky jeho tále, kdež by je koli měl, bude se moci u. CJB. 311. Kdož by se komorníkem uvázal v jaké dědiny. Nál. 215. Má (vdova) toho svého věna ztratiti tomu, v čiž by se dědiny tím listem uvazovala. Zř. F. I. C. XXIV. Tomu se úředníci královi s purbrabí mají v jeho obrok a zbožie uvázati a ty tak dlúho držeti, až by . . . O. z D. Uvázal-liby se kdo v cizí grunty **výtržně**; Uvázal-li by se kdo ve více Vz Zř. zem. Jir. C. 17., G. 26. U-li se v hrad, Let. 115., v zemi; Bojím se, by se v lýčka u. dal. Arch. I. 45., IV. 145. Uvázali se v města, u vinici; Zabije mne a v tě se uvíže. BO. Když sě ďáblé v hřiešné uvježiec do pekla s nimi pojdú. Pass. (Hý.). Říměné uvazachu sě v město. Pass. 422. Tehdy sě v tu vlasť uvieže. Výb. I. 137., Alx. U. se ve vše královstvo. Alx. 1100. U-zal by se v práci. Hus I. 446. V ledečské panství se u-zal. Dač. I. 164. A ty činiti neleni, konaj, v něžto se u-zal. Kat. 34. 42. Ďábel se v ně dokonale uváže. BR. II. 56. (126., 655. b. — Šd.). Ta věc přišla až před pána Jičínského, když se byl v Brumov uvázal; U. se v statek, v dům a ve všecky erby, ve při. NB. Tč. 128., 143., 191., 200., 204., 242., 263. U. se v země něčí, v důstojenství, v trvalé držení země, v práva, v dědictví. Ddk. II. 277., 313., 319., 372., 375., III. 115., IV. 22., 34., 76. (Tč.). By se v to někdo múdrý uvázal; U. sě ve vše tvrzě; Drahomíř sě v syna uváza. Dal. 1., 123., 45. Vlasta sě v zemiu uváza. Dal. 14. 15 Nedachu sě jmu v sbožie u. Dal. 76. 9. U. se v dědiny, v dědictví; Bratr n. strýc, sestra neb teta v poručenstvie se uvazují. Vš. Jir. 22., 211., 246. Tu jemu vinu dává, že se jemu uvázal v jeho vlastní ves; U. sě v něčí zbožie, v něčí věno, v lidi, v lúky, v dvůr, v kostelní podání, v něčí plat. Půh. I. 126., 189., 300., 343., 348., II. 29., 90., 110., 117., 181., 186., 194., 401., 415., 472., 594., 625. (Tč.). Ktož se v statek a v zbožie jemu dluhem od kohožkoli zapsané *mocí svú* uváže a potom žádá, aby to jeho uvázánie ve dsky zapsáno bylo . . . Vš. Jir. 212. — **se v co s kým jak**. Pan podkomoří s pány horníky u-li jsú se v Poděbrady **k** ruce JMsti krále Vladislava. Dač. I. 50. Žeby se ona paní Anna s nebožtíkem prvniem mužem svým u-la v požár. NB. Tč. 261. — **se v co čím jak**. *Kterou pomocí* se **bez** prodlení u. mohl ve své otcovské statky. Ddk. III. 103. — **se v co kdy**. Vrátil mu knížectví **k** správě v témž způsobě, jakým se v ně po smrti Svatoplukově r. 1109. byl uvázal. Ddk. II. 433. V to mi sě u-li ve válkách a já let neměl; Jakož se náš milostivý král po svého bratra smrti v nás i v zemi u-zal. Půh. I. 371., II. 627. Po smrti jejieho muže v statek se u-zal. NB. Tč. 202. — **se v co po kom**. Že jest sě nebožtík pan Lukáš po nebožtíkovi Veselíkovi v ten statek u-zal **bez** práva. NB. Tč. 209., Dal., Pulk., Pláč., Br., Ben. V. — **se komu do čeho (v co)**: do statku, die Exekution vermöge der landtäflichen Verschreibung führen, sich in den Besitz einführen lassen. Ros. — **se v koho** = *k sobě přijati, spojiti se s ním*, annehmen, zu sich nehmen, sich an Jemanden knüpfen, sich mit ihm verbinden. Tyto sluhy bez chúlosti, o to se nic netázavše, v tu se žádnú uvázavše. Kat. 2245. Kněží v ženy se uvazují. Aesop. Drahomíř se v syna uváza. Dal. — **se v co jak**. Že se uvázal *bezprávně* a drží jeho dědinu. O. z D. Uvázal-liby se kdo komu v čí grunty *výtržně*. Zř. F. I. C. XVII. I když ona baba jeho uzře tak velmi smutného, hned se veň *slovy* uváza, o smutce jeho otáza. Hr. rk. 297. Uvazoval-liby aneb vkládal-liby se kdo komu *svévolně* v řeky, potoky a rybníky; Uvazoval-liby se kdo komu *mocí* v brady, v tvrze. Vz Zř. zem. Q. 20., T. 25. Národ ten v cizí vlasti a země ovšem ne **bez** násilí a bez vybíjení a plenění se uvazoval. Šš. II. 3. U. se v něco **o** své ujmě. Žer. Drží mi mé zboží uvázavše se *mocí* **bez** práva; Pravú mocí uvázal mi se v šest funtóv platu peněz vídeňských tu v Durnpachu mně i mým dětóm. Půh. I. 147., II. 116. (Tč.). Več sě páni **vedlé** ortele uvázali; Věřitelé se v ten duom **podlé** připovídánie svého u-li. NB. Tč. 262., 282. — **s inft**. Ten uvíže se dluhy, kteréž kde provede, zaplatiti vedlé práva. NB. Tč. 191.

Uvážati, vz Uvážeti.

Úvazek, zku, m., **úvazeček, úvazček**, zečku, m. = *tkanice, provázek a vše, čím se něco váže*, das Band, die Binde. Ú. u pytle, u kalhot, D.; ú. na ruku. Ú-ky na seno. Us. Dch. — **Ú.** = *svazek*, das Band. Ú. manželský v starém zákoně rozvázati lze bylo. Šš. L. 161. Ú., jenž synovství to utužuje. Šš. II. 46. Viděti v něm (v Markovi) nějaký ú. církvi jerusalemské s církví antiochijskou. Šš. Sk. 148. (Hý.). Ú. k říši německé volal ho na bojiště. Ddk. II. 169. — **Ú.** = *povinnost*, die Verpflichtung. Šml. Ú. právní, rechtliche V. Pal. Rdh. III. 255. Vzal na sebe ú. Us.

Úvazel, zle, m. = *uvázání ve statek*, die Einführung in die Güter vermöge der Hypothek. Ve Slez. Ros.

Digitized by Google

Uvázení, n., die Einführung.
Uvázgnúť — *uváznouti*. Na Slov. Bern.
Úvazkář, e, m., der Bandagist. Rk.
Uvázlosť, i, f., das Steckenbleiben. U. ve zlém. Šš. I. 34.
Uvázlý, stecken geblieben, hangen geblieben. U. kůl, trn, tyčka. BR. II. 618. a. U-lý trn z nohy vytrhnouti. Ras. — **kde**: vůz **v** bahně u. Us.
Úvazník, a, m. — *úvazkář*.
Uváznouti, *uvíznouti*, znul a zl, utí; *uvízati* = *uvisnouti*, stecken oder hangen bleiben; *zdržovati se*, sich aufhalten, stecken o. kleben bleiben. Jg. — **abs.** Kde on jde, rád všude uvázne. Ros. To zde uvázne (zůstane). Us. Jednalo se o to, ale celá věc nějak uvázla. Ml. Zprosti mě z bláta, abych neuvázl. Ž. wit. 68. 15. Loď uvázla, blieb sitzen, fuhr auf. Dch. Hybaj, Janošku, hybaj za vozy, jak ty uvízneš, kdo ťa založí? Brt. P. 85. — **za co**: za kabát, za nohu, Us., za pás, Kom., za vlasy. Lom. — **(komu) kde (v čem)**: **v** blátě. Us. Střely tvé uvázly ve mně. Br., Kom. V osidlech zlata, v bludu. Štelc. Uvázlo mi to naučení v srdci. Jel. Vůz uvjoznul **po** oje v blatě. Na Ostrav. Tč. Uvízl v řeči. Us. Mnozí uvízli v zajetí. Ddk. III. 10. Ta věc v rukou jeho uvázla. Sych. V hospodě u., Us., v kázání. Us. Kosť rybí mu v krku uvázla. Pass. — **s kým, s čím kde**: s koňmi a s vozem ve blátě u. Ros. U. s vodou (míti nedostatek vody), aufliegen. Dch. — **čím kde**: cípem **v** chamradí. Sych. U. patů **v** osidle. BO. — **komu kam jak.** Kdyby veliký trn uvázl **v** nohu knězi aneb šíp v prsy, rád by viděl, kdokolivěk by jemu z lásky opatrně vytáhl. Hus I. 241. Rytýřa tak bodil, že **po** kolena uviazol **do** země. Dbš. Sl., pov. I. 299. Uvízl do bláta, do dluhů. Us. Sd. — **proč.** Nekdy koň silný z rychlosti tak uvazgně, že nemože ani pohnúť z místa. Na Slov. Tč. — **se komu kde**. Noha se mi **na** náledí uvízla (sklouzla, ausgleiten). U Olom. Sd. — **kde jak**: **po** uši. Mus. — **kde, na čem.** Na té myšlénce uvázli. Měst. bož. Loď na mělčině uvázla. Us., Ml. Uvázla moucha na lepu. Pk.
Uváznutí, *uvíznutí*, n., das Steckenbleiben. Jg.
Uváznutý = *uvázlý*. Přední konec lodí u-tý stál. Br.
Úvazok, zku, m. = *úvazek*. Ssk.
Uvazování, n., das Anbinden.
Uvazovati, vz Uvázati.
Úvažek, žku, m. = *co uváženo*, das Abgewogene. Zlob.
Uvážená, vz Uvážený.
Uváženě = *s uvážením, s úmyslem*, bedächtig, mit Bedacht. V.
Uvážení, í, n. — *rozmyšlení, rozložení, potaz*, die Erwägung, Ueberlegung, Beurtheilung, Beherzigung, der Betracht. U. něčeho. Kom. S u-ním (s rozmyslem, úmyslně); se zdravým rozmyslem a u-ním; radu někomu k uvážení poručiti; bez u. a rady. V. S pilností a u-ním od počátku až do konce něco čísti. Pr. M. Ta věc jest u. hodna. Us. Dch. Abych Jim Milostem to přednesl a na u. jim podal; Abyste ve své laskavé u. to ráčili povzíti. Žer. Pro dávní k němu lásku a v u. uděleného jemu vyznamenání . . .; Tak důležitou listinu výsadní nevydal asi bez u. bedlivého kníže Soběslav. Ddk. II. 284., IV. 25. (Tč.). Po u. té věci povolán jest Podstacký. Vz *Abstrakta*. Žer. Záp. II. 168. Což k dalšímu u. pánů stavů připouštím. Žer. 325. V u. něco míti. Sněm 1609., Kram. V bedlivé u. něco vzíti. Kom. K u. někomu něco připouštěti. Har., V. Bedlivé a dostatečné uvážení. D. V pilném a bedlivém u. Pr. Bedlivé u. všech okolností. Řd. — U. = *výpověď právní, rozeznání, nález, soud*, das Ermessen, Gutbefinden, der Befund, Rathschluss. V., Kom. Dle soudcova u. J.Tr. Skrze soudcův u. byl na svobodu dán. Sych. Zůstává ta pře na u. (má se ještě rozhodnouti). Ros. A kterýžby posel tak se nezachoval, má trestán býti podlé u. toho úřadu. Zř. F. I. S. IV. Po pilném s obou stran těch věcí u. z počátku psaná narovnání upraviti jsme ráčili. Nar. o h. a k. — U. *spisů* = *recense*. Vz Úvaha.
Uvážený; *-en, -a, -o*, erwogen. Ostatně vz Uvážiti. Myšlénka dobře u.; To ti dávám na u-nou, zur Erwägung; Na uváženou něco vzíti, in Erwägung, in Betracht ziehen. Us. Dch. Jest to na u-nou. Us. Lpř. Řeč bedlivě u. V. Radou bedlivě u-nou. V.
Uvážeti, vz Uvézti.
Úvaží, n. = *závaží u hodin*, das Gewicht an der Uhr.
Uvažitel, uvažovatel, e, m., der Erwäger. Krok. Tč.
Uvažitelný = *podstatný*, erheblich. Ros.
Uvážiti, uvaž, il, en, ení; *uvažovati* = *tolik vážiti jako něco*, etwas aufwiegen, eben so viel wiegen; *rozvážiti, rozmysliti, rozjímati*, erwägen, überlegen, bedenken, beherzigen, beurtheilen, ermessen, Acht haben; *povážiti, rozeznati, rozsouditi*, erkennen, verhandeln, berathschlagen; **se** — *rozmysliti se*, sich entschliessen (na Slov.). Jg. — **abs.** Stanou-li se přáteli, tak uvažoval, mohly by býti Čechy i Uhry snáze získány. Ddk. III. 201. — **co**: něčí slova a skutky u. U. při (rozsouditi). V. Uvažte to. Kom. Což vše budeme moci sobě vysvětliti, uvážíce okolnosti tehdejší. Ddk. II. 361. Nejistotu štěstí válečného u. Ib. V. 331. — **zač** = *tolik vážiti, jako co.* Pravdať jest, některý by kmet neb babka za funt koudele neuvážil. Kom. Něco za podstatnou částku něčeho u. Šf. — **co s kým.** Bůh sám s sebou jako uvažuje, co činiti má. Br. U. něco s přáteli. Us. — **co kde**: **v** mysli, Kram., v sobě, Dch., **při** sobě, **u** sebe, V., J. tr., v srdci, Kram., Rk., v radě. Kom. Věci ty veškery pilně **na** mysli své uvažovala. Šš. J. 39. (Hý.). Počal tajně na mysli uvažovati. Ddk. II. 221. U. něco na sněmě. Us. — **kdy**. Což se **po** obědích uvažuje, mezi stálé nálezy nemá býti pojato. Sych. **Při** té příležitosti poměru kázně církevní k nauce Páně bedlivě uvažováno. Šš. II. 17. U-žil si *jednu noc* (= jedné noci, in einer Nacht). Kda. — **jak**: zdravě něco u., bedlivě. Br., V. Uvážiti něco opravdově, do opravdy. Dch. Zákon **pod** autoritou císařskou uvažován byl a přijat. Ddk. II. 195.

Zdravě a důkladně u. Pal. Dj. IV. 1. 28. Na sněmě shromážděn byl květ národa a u-val na téže váze poctu nabytou s oběťmi, jaké se za ni mají poskytnouti. Ddk. III. 227. — **se na koho.** Jestliže by který měštěnín směl se na kterého dědictví nepravě u. (— odvážiti) aneb hranice kterého dědictví nepravě měl rušiti. NB. Tč. 1. — **s inft.** Uvážil jsem u sebe z města odejíti (ustanovil jsem). Na Slov. Bern.

Uvážlivě, na Slov.: *uvážně, uvažorně = s uvážením, opatrně, prozřetelně, moudře*, bedächtig, mit Bedacht. V. Neuvážlivě pečeti přitiskovati. V. — U. — *soudně, kriticky*, kritisch. Bern.

Uvážlivec, vce, m. — *uvážník*, der Erwäger, Schätzer, Beurtheiler. Bern.

Uvážlivosť, i, f., na Slov.: *uvážnosť, uvažovnosť — opatrnosť, prozřetelnosť*, die Bedächtigkeit, Vorsichtigkeit, Weisheit, Umsicht. V.

Uvážlivý, na Slov.: *uvážný, uvažovný — opatrný, moudrý, prozřetelný*, bedächtig, mit Bedacht handelnd, vorsichtig, bedachtsam, verständig. V. U. soud. Přík. k Cyr. U. odpověď. Kron. trip. U. člověk. Us. Tč. — U. — *kritický, soudný*, kritisch. Bern. — U. — *uvážení hodný*, bedenklich, wichtig. Z jistých a u. příčin vám poroučím. Apol., J. tr.

Uvážně, langsam, vz Uvážlivě.

Uvážník, a, m. — *uvážlivec*. — U., der Kritik.

Uvážnosť, i, f. — *uvážlivosť*.

Uvážný — *uvážlivý*, gewichtig, ernst, gravitätisch. U. slovo, řeč. Mor. Tč. Z u-žna jíti, práci konati. Na Zbirožsku. Lg. Vz Uvážlivý.

Uvažování, n., die Erwägung, Uiberlegung. Den k u. někomu dáti. Štelc. Bylo o to veliké u. Žer. Záp. II. 128.

Uvažovatel, e, m., der Erwäger. Us.

Uvažovatelka, y, **uvažovatelkyně**, ě, f., die Erwägerin.

Uvažovati, vz Uvážiti.

Uvažovně, vz Uvážlivě.

Uvažovník, a, m. — *uvážník*. Bern.

Uvažovnosť, i, f. — *uvážlivosť*. Bern.

Uvažovný — *uvážlivý*.

Uvdákati něco — *ukdákati, kdákaje něčeho dosíci, uprositi*. Mor. Šd. — **se nač**, zur Genüge schreien. Mor. Tč.

Uvděčiti, il, en, ení; *uvděčovati — vděčným, pěkným učiniti*, lieblicher machen, verlieblichen. — **co.** Stroj uvděčuje tvář. L.

Úve. Naříkají: Běda mně, nastojte! a na úve! Hus. III. 167.

Uvěčniti, il, ěn, ění, *uvěčňovati*, realisiren. — **čím.** Novým zákonem obrazy starého zákona uvěčněny. Šš. I. 50.

U večer, vz Večer. U večer pobavil se hudbou. Ddk. IV. 248.

Uvečerniti, il, ěn, ění. — **se kde** — do večera zůstati, bis zum Abend bleiben. Slez.

Uvěčnitel, e, m., der Verewiger.

Uvěčnitelka, y, **uvěčnitelkyně**, ě, f., die Verewigerin.

Uvěčniti, il, ěn, ění; *uvěčňovati — věčným učiniti*, verewigen. — **co čím:** něčí jméno. L., Us.

Uvedení, n., die Einführung. Vz Uvésti. U. něčeho v chod, v život, v úřad. Šm. Jinak tálů těch byl by zbaven, aniž co práva sobě dobytého bez odevzdání a uvedení (Einführung) sobě moci bude dovésti. CJB. 297. Po listu obranniem od desk zemských vydaném tomu a takovému uvedení skutečnému žádný se zpierati ani otpierati žádným právem nemá. Vš. Jir. 383. Uvedení v manství, die Belehnung. Gl. U. ve skutek, die Verwirklichung; u. soudů, die Gerichtseinführung. J. tr. U. v činnosť, die Aktivirung. Dch. Bylať zajisté již také založena štěpnice literatury slovanské skrze u. pravoslavné liturgie do sázavského kláštera; Předstíraje vykonání pomsty ale vlastně u. Almože za lubem maje; Branným uvedením Bořivoje do Čech; U. v dědictví. Ddk. II. 182., 399., 418., 459. (Tč.). U. ďábla v srdce; A tak v krátké modlitbě Kristově máme sedm darów ducha sv. u. a sedm hřiechów smrtelných vyraženie; Pokušenie jest jiné než u. v pokušenie. Hus I. 300., 357., 377. (Tč.).

Uvedený; *-en, a, o*, angeführt. Vz Uvésti. U. podmínky. Us. — **kam (kdy).** Lipolta jedva před dvěma léty **do** Olomúce u-ho zase z Moravy vypudil. Ddk. III. 75. Obyčej **mezi** křesťany u-ný. Hus I. 69. Země **v** poplatnosť u-né. Ddk. II. 143. Rovnice na nullu uvedená. Šim. 148. — **kde:** příklady **ve** knize u-né. Us. — U. *U-ná — která již byla u úvodu*, welche als Wöchnerin eingesegnet wurde. Us. Šd.

Uvěditi, il, ěn, ění — *vysušiti*, austrocknen, zastr. — **co.** Větvie jeho uvědí (arefaciet) plamen. BO. Vz Uvěnovati.

Uvednúť — *uvadnouti*. Na Slov. Tč.

Uvědomělosť, i, f., das Bewusstsein. S národností, přes svou slovanskou uvědomělosť, nikdy nepočítal. Ddk. VI. 179.

Uvědomělý, zum Bewusstsein gelangt. U. Čech.

Uvědomení, n. — *oznámení někomu něčeho, o čemž chceme, aby vědomí měl*; děje-li se úředně, slove *notifikace*, die Bekanntmachung, Benachrichtigung, Notifikation. S. N. U. jich o některých osobách. Šš. II. 229.

Uvědomění, n., das Bewusstsein.

Uvědoměti, ěl, ění, sich bewusst werden.

Uvědomí, n. — *uvědomění*. Bdl.

Uvědomitel, e, m., der Bekanntmacher.

Uvědomitelka, y, f., die Bekanntmacherin.

Uvědomiti, il, en, ení; *uvědomovati — vědomosť dáti, oznámiti*, benachrichtigen. — **koho o čem.** Koll., Tč. — **čím.** Vysláním poslů sousedstvo u. o tom, co se děje. Ddk. IV. 231. — **co komu.** Ti nyní sobě u-mili stav hříšný. Šš. Sk. 225.

Uvěhlasiti, il, en, ení — *opatrným, opatrně učiniti*. V.

Úvech. Ale úvech! neznají toho ti, kteří jim věří. Hus III. 309.

Úvěj, e, f., das Angewehte, die Schneewehe, *závěj*. Na Mor. Tč.

Uvejzati se — *usmívati se*, lächeln. Děvče se uvejzá, když jí její hoch něco hezkého povídá. Na Želivsku. Sř.

Digitized by Google

Uvelbení, n. U. v něčem míti, Gefallen finden, Vorliebe haben. U Frýdka. Tč.

Uvelbiti, il, en, ení. — **si co**, sich etwas wählen, dabei bleiben, sich vornehmen. — **s inft.** U-il si to děvče vzát. Na Ostrav. Tč. Vz předcház.

Uvelebiti, il, en, ení; *uvelebovati*. — **koho** = *velebiti, velebným činiti*, lobpreisen, bewundern. MP., Šd. — **se jak kam**, sich behäbig niederlassen, mit Aplomb Platz nehmen, sich breit setzen. Dch., Šd., Kf., Mtl., Jg. Cf. Uhebediti se. **Bez** pobídnutí nezdvořák hned **na** první místo **u** stolu se uvelebil (se posadil). Us. — **se kde: za** stolem, **u** stolu. Us.

Uveličení, n., die Augmentation. Rk.

Uveličiti, il, en, ení, *uveličovati*, vergrössern — **co čím**. Us. Tč.

Uveličovací slovo, augmentativum. Rk.

Uvěncovati, *uvěnčiti*, il, en, ení, bekränzen. — **co čím**: kvítím, věncem. Us. Tč., Ráj. — **koho.** Rk.

Uvěnovati = *vysušiti*, austrocknen, trokken legen. — **co.** Vítr bláto uvěnuje, pak bude sucho. Na Hané. Bkř. Vz Uvěditi.

Úvěr, u, **úvěrek**, rku, m., *úvěř*, i, *úvěra*, y, f. — *uvěření, dluh*, der Kredit, Borg. Když někomu věříme, že povinnosti, které na sebe vzal za cenné věci nebo za služby jemu poskytnuté, splní teprv v pozdější době, dáváme mu úvěr. S. N. Úvěr obecný (státní), Plk., uhražený, neuhražený (osobní, blanker Kredit), vz S. N., směneční, zvláštní, osobní, realní, říšský, zahraniční, zemský, dodatečný, otevřený, Šp., určený (umluvený, ustálený). Šp. Na úvěr někomu něco dáti, Reš., J. tr., svěřiti. Kat. Žer., Sláma. Na ú. bráti, vzíti, Us., Zlob., D., choditi. Us. Společnost pro ú., die Kreditgesellschaft. Dch. Vzali na ú. (na vieru). Dbš. Obyč. 87. Povolení dodatečného ú-ru, der Nachtragskredit. Dch. Dostává-li peněžník od zakazovače směnky nebo jiné věci pozdějšího času dospívající a má-li mu za ně poslati buď hotové peníze aneb co se hned hotovými platí, dává mu úvěr uhražený. Skř. Koupě a prodeje již tehdáž k udržení ú-ru zanášeny byly do veřejných knéh. Ddk. IV. 169. Ú. zvyklati, zlehčiti. J. tr. Na ú. prodati; práv býti z úvěru daného (star del credere); ú. pletichami prodloužiti; prodej na úvěr; na ú. něco míti; úvěrem dávati a bráti; obchod na ú.; účastník uvěru; stav, přestoupení ú-ru. Koně do pole nepůjčuj a vzav na úvěrek jiným nesvěřuj. Č. M. 276. Úvěrkem opatřiti, akkreditiren. Nz. Neměv ani peněz ani úvěrku. Pal. Dj. IV. 1. 21. Banka pro ú. pozemkový, Bodenkreditbank. Dch. Obchod na ú. Nz. — Ú. = *uvěření, víry dání*. To není **k** ú-ru. Koll.

Úvěrce, e, m. = *uvěřitel*, kdo dává na úvěr, der Borggeber. J. tr., Nz.

Úvěrečný = *k úvěru se vztahující*, Kredits-. Ú. papíry. Us.

Uveřejněnosť, i, f., die Publikation. Dch.

Uveřejněný; *-ěn, a, o*, veröffentlicht. — **čím, kde**: novinami, v novinách. Us.

Uveřejniti, il, ěn, ění; *uveřejňovati*, veröffentlichen, zu Tage fördern. Us. Dch. — **co.** Pominul všeliké různočtení textu, jejž vlastně náleželo mu u. Ddk. II. 179. — **co jak.** Dobner toto breve první u-nil **podlé** papírového rukopisu; Kronika, kterou Dobner **pod** názvem *české* ač neúplně uveřejnil. Ddk. IV. 65., 119. (Tč.). — **co kdy.** Boček, u-niv r. 1836. tyto listiny, nemohl . . . Ddk. II. 403. — **co čím, kde**: novinami, **v** novinách. Us. **Jinak**: *ohlásiti, vyhlásiti, oznámiti, na jevo vynésti, dáti vytisknouti, tiskem u veřejnosť dáti n. oznámiti, podati.*

Úvěrek, vz Úvěr.

Uvěření, n. = *víry dání čemu*, das Glauben, der Glaube. Nad u. lidské. Jel. Pronárod ten nad u. rostl. Měst. bož. To je k neuvěření, *lépe:* neuvěřil bys. Brt. — **Ú.** — *na dluh dání, úvěrek, úvěr, půjčka, záloha*, der Borg, Kredit, die Vorstreckung, das Leihen. Na u. dáti, koupiti. D.

Uvěřenosť, i, f. = *ujištěnosť, přesvědčenosť*. Sš. I. 137.

Uvěřený; *-en, a, o*, geglaubt, anvertraut. — **komu**. Zemi sobě u-nou opustil. BO.

Uvěřilec, lce, m. = *kdo uvěřil*, der Gläubige. Sš. Sk. 177.

Uvěřitel, e, m. = kdo věří, der Gläubige.

Úvěřitel = *kdo na dluh dává*, der Borger, Leiher. Bern.

Uvěřitelka, y, **uvěřitelkyně**, ě, f., die Gläubige. — **Ú.**, die Leiherin, Borgerin. Bern.

Uvěřitelný = *pravdě podobný, čemuž uvěřiti lze*, glaublich.

Uvěřiti, il, en, ení = *za pravdu držeti, víru dáti*, glauben; *ujistiti*, versichern; *svěřiti*, vertrauen, anvertrauen; *půjčiti, na dluh dáti*, borgen, auf Borg geben, leihen, kreditiren. Jg. — **abs.** Uvěřilo Židův a Řeků veliké množství. Sš. Sk. 166. Teraz už uverím, bo uverit musím, čvo som milovala, že opustit musím. Sl. ps. 101. Ani by žádný neuvěřil, jak je mu zle. Žeden (žáden) neuvěří, jak je na vojně. Brt. P. Žádný neuvěří, kdo nezkusí. Ros. — **komu, čemu.** Člověk sotva svým očím uvěří. Dch. Pane, kdož u-řil slyšení (slovu námi slyšenému) našemu. Sš. I. 110. Nevěř šohajovi, pokud ti neklekne před oltář na kameň. Sš. P. 307. Něčí lstivé řeči u. NB. Tč. 121. Celé tomu u-li, že se král nový narodil. BR. II. 9. U-řil jim a byl zklamán. Ddk. IV. 86. Někomu něco u. = *svěřiti*. BO. Kdyby se krájel, nikdo mu neuvěří, poněvadž jest lhář. Us. Takovým věcem uvěřil. Har. — **jak. Do** konce někomu uvěřiti. V. Všemu snadno uvěří. Ros. Kdo snadno uvěří, snadno se udeří. NB. Tč. U-li **do** slova letopisům; V té věci lze mu **bez** rozpakův u. Ddk. II. 281., 331. Abraham **proti** naději uvěřil v naději, že . . .; **Přese** všechny předsudky v Krista u-řil. Sš. I. 56., L. 179. Slyšeti chtěli, *srdcem* sú u-li, skutkem vóli Ježíšovu naplnili. Hus II. 261. — **v koho**: v Krista Pána, Ros., ve spasitele. Št. Uvěř v naše bohy. Pass. mus. 320. Ktož u-ří veň, nebude pohaněn. ZN. Uvěří-li zajtra v Krista? Hus II. 272. Z kniežat mnozí u-li v něho. Ib. I. 455. My židé, kteřiž sme prve v Krista uvěřili, nežli vy pohané. BR. II. 646. b. — **v koho s kým, proč, skrze co.** Krispus

Digitized by Google

náčelník sbornice uvěřil v Pána se vším domem svým. Šš. Sk. 212. Z města pak onoho mnoho u-lo v něho samaritanů pro slovo ženy. Šš. J. 64. Ale i za ty prosím, jenž uvěří skrze slovo jejich ve mne. Šš. J. 268. (Hý.). — **kde, v čem.** Uvěřil (svěřil) jsem jemu zboží v Otmicích v 60 hř. gr. Půh. II. 309. Mužie nerodichu j'mu v tom u. Dal. 24. — **co komu na koho, nač:** na jiného (svěřiti). J. tr. Chce-li prodavač zisk mieti pravý, uvěř na dluh bližniemu tak dada, jako za peniez hotový. Hus I. 215. Když si na ny neuvěřil. Alx. BM. v. 241. (HP. 87.). Nepochybujíť, že ty toho ani na mě ani na syna mého neuvěříš. Arch. II. 23. — **v čem o čem.** A to svobodstvie úřad pražský úplně vie, v čem a kterak má právo veda králi o kom u. Arch. II. 488. — **co komu.** J. tr. To mi zajisté uvěříš. Us. U. někomu dílo (svěřiti). Rzp. 1693. U. někomu zboží za 100 zl. (na úvěr dáti). Us. U. někomu mandel vajec. Sych. Zboží, ježto jemu nebožčík mój uvěřil. Půh. II. 309. — **komu čeho** *(půjčiti, na dluh dáti).* J. tr. Uvěřil mu piva za 100 zl. Ros. Cožť oni ode mne s vámi mluviti budú, abyšte jim toho úplně u-li, jakožto mně samému. Arch. II. 267. Vyznal, kterak jest toho sukna Junakovi u. nechtěl. NB. Tč. 48. Že jsem jemu toho listu u-řil; U-la jsem mu toho věna; Nebožčíku Harartovi u-il jsem svých peněz a on mi jich nevrátil; Šebor jemu toho uvěřil; svého zbožie. Půh. I. 337., II. 181., 309., 371., 475., 491., 538. (Tč.). — **koho v čem čím** *(ujistiti).* Jg., Šm. — **že.** U-řil, že Bůh bude spomocníkem jejich. Flav. Aby u-li, že Kristus jest Bóh. Hus II. 44.

Úvěřiti, auf Borg geben, leihen. Us.

Úvěřiti se = *bortiti se*, sich werfen. Prkno se úvěří. D., Vys.

Úvěrka, y, f., Auwerka, samota u Čimelic. PL.

Úvěrna, y, f. = *úvěrní ústav*, die Kreditbank, -anstalt. Rk.

Úvěrní, Kredit-. Úvěrní banka (vz Půjčovna), ú. banka hospodářská, list, Beglaubigungsschreiben, kniha, obchod, podniknutí, listina, strana, pokladnice, jednota, ústav (který úvěrem povstal a zase úvěru poskytuje), spořitelna, záložna, kommisse, podnětí, Kreditsoperation, lhůta, spolčování-se, otázka, věc, záležitosť, obchod, papír (Effekten); někomu něco na ú-nou stranu připsati (kreditiren); účet z listin ú-ných; záložní úvěrní ústav, Kreditvorschussanstalt. Nz., Šp., Dch. Vz S. N.

Úvěrnictví, n., das Kreditwesen. J. tr. Ú. obchodní.

Úvěrnička, y, f. = *kniha, do níž úvěr zapisují.* Sd.

Úvěrník, a, m. = *kdo béře na úvěr*, der Borgnehmer. J. tr., Nz.

Úvěrnosť, i, f., die Kreditfähigkeit. Nz.

Úvěrný, vz Úvěrní.

Uvěrování, n. = *vyvěřování*, das Borggeschäft. J. tr., Nz. — **U.** = *uručování, ubezpečování*, das Versichern, die Versicherung. Toto u. a jistění podobné přísaze třikráte Jan v této řeči své opětuje. Šš. J. 86. (Hý.).

Úvěrový = *úvěrní*. Ú. odměna, provise. Nz.

Uvertura = *ouverture.*

Uveselitel, e, m., der Lustigmacher, Erheiterer.

Uveselitelka, y, **uveselitelkyně**, ě, f., die Belustigerin, Lustigmacherin.

Uveseliti, il, en, ení; *uveselovati* = *rozveseliti*, belustigen, erheitern. — **koho čím, se kde s kým.** Us.

Uvěsiti, il, šen, ení; *uvěšeti*, el, en, ení; *uvěšovati* = *pověsiti*, aufhängen. — **co.** Ros. — **co v co.** Us. — **co (si) kam.** U. něco **na** hřebík. U. si něco na krk. Us. Tč.

Uveslati se = *uveslovati se*, sich satt rudern. U Uh. Hr. Tč.

Uveslovati = *oveslovati, vesly opatřiti*, mit Rudern versehen. — **co:** loď. Jg. — **U.** = pryč veslovati, im Stande sein fortzurudern, davon rudern. Jg.

Úvěsný řemen, Hängeriemen, m. Rk.

Uvésti, uvedu, veď, veda (ouc), vedl, veden, ení; *uvoditi*, il, zen, ení (na Slov. děn, dění); *uváděti*, ěl, děn, dění; *uvozovati* = *přivésti, vésti*, gehend führen, einführen, leiten, anleiten, einleiten, bringen, hinbringen, einweisen, bestatten, einsetzen, investiren, installiren; *zmocnění statku dáti, vykonati*, in ein Gut einführen, einweisen, einleiten; *ku právu dědickému zvésti*, in die Erbschaft einführen, einsetzen; *připraviti, přivésti někoho k něčemu*, anleiten, anweisen; *navésti*, anleiten: *připraviti, dáti*, leiten, führen; *způsobiti, učiniti*, verursachen, bringen, herbeiführen; *dokázati*, beweisen, darthun; *slova něčí přiváděti, připomínati, dokládati se čeho*, an-, aufführen; *odvésti, pryč vésti*, weg-, entführen; **se** = *připraviti se, přivésti se*, sich einführen, sich aufführen, sich versetzen. Jg. — **co, koho.** To slepotu uvodí (působí). V. Ten lék sen uvodí. Kom. U. důvody, Sych., šestinedělku (do kostela), nevěstu; Ani dva ho neuvedou. Us. Úřad měřičův u., einführen. CJB. 303. Kapouni uvozují podagru; Nové víno nemoc v játrách plodí a sen bouřlivý uvodí. Jir. Ves. čt. 378. Svornosť uváděj, nepřátelství zničuj. Kmp. Jména jich později uvedeme. Ddk. II. 306. U. matku, položnici, vorsegnen. Us. Šd. Proč je tam uvede? BR. II. 115. — **co komu.** Jednomu z Rokycan ženu jeho uvedl. Pč. 28. — **co.** Virchov uvádí to **co** analogon, **lépe**: za analogon. Brt. Olomúcká kniha uvádí ho co čtvrtého biskupa na Moravě, **lépe:** jakožto čtvrtého a p. Vz *Co.* — **čeho.** Bloudících k němu uvedl, šp. m.: bloudící *(akkus.).* Brt. — **co, koho, se kam, v co:** v dědictví, v poddanosť, v služebnosť, v porobu, v svou moc, v nebezpečenství, v těžkosť, v neštěstí, v hanbu, v řeč a pokřik, v pustinu, v poušť, ve zlé domnění, v lesť, v jednotu, v mír a pokoj, ve svornosť, v řád, v pořádek, ve známosť, ve zvyk, v zapomenutí, v poznamenání, svou poslední vůli ve spis, něco v něčí ruce u. V. Něco v paměť uvésti; dobré obyčeje v děti, Kom.; v otroctví, v potupu, ve zlou pověsť, ve zkázu, něco v skutek. D. To kaž a uvozuj v ty, o nichž víš, že je přijmou. Br. U. něco v pochybnosť, D., někoho v podezření, v ne-

návisť, Jel., něco v nic n. v nivec (vz Nic); víru v lidi, něco v předešlý stav; někoho ve škodu, něco v zmatek, loď v stanoviště, Us.; něco v užívání, v platnosť, ve skutečnosť, J. tr., své předsevzetí ve skutek, někoho v držení statku, něčí slova v pochybnosť, Ml.; v nesvornosť, ve spor, v běh, v nestálosť, v řeč. Th. Předpis, zákon v platnosť u.; něco ve známosť, v provod (in Betrieb); stroj v činnosť, něco v život; někoho v úřad, ve svou domácnosť u. Us. Dch. U-dl je v jednotu. Us. U. něco ve skutečnosť, v užívání, v držení něčeho, v poctivosť lože manželského. J. tr. U. rovnici v nullu, eine Gleichung auf Null bringen. Nz. Sami se ve svobodu uvedeme. V. Ve kterýžto dluh předek náš nás zapsal a uvedl. 1467. Pohoršení v křesťanstvo; někoho v slepotu u. Chč. 299., 623. Hřiech ludi uvodil v pekelnú ljuť. Kat. 1301. Takové naučení v známosť u. Nar. o h. a k. Pán Bůh mne v to místo uvedl. Žer. Bude-li žalobci věc nemovitá přisúzena, aby jej uvedl v držení té věci. CJB. 425. Zřízení a práva zemská v jedny knihy uvésti; Chtíce, aby takové nesvornosti v dobrou jednotu uvedeny byly, kteréžby obecnému dobru nyní i budoucně nepřekážely; Purkrabí pražský má jej v skutečné držení u. Zř. F. I. A. III., X., C. XXIX. Chtěli-liby kteří z židů koho v jaké zápisy uvozovati. Ib. H. XIV. Radili se mezi sebú, kterak by zemi v pokoj a řád uvedli. Let. 118., Pal. Dj. III. 3. 232. V ošklivosť někoho uváděti. Prot. 7. Vůli boží ve vědomosť uvozovati; Nechtěl hory v nesvobody uvozovati; Nesvornosť Čechy v posměch a v potupu uvedla. Dač. I. 2. 121., 287. Sebe i svůj lid v nebezpečenství uvedl; Žádám, abyste mi to v známosť uvedli; Sebe i mne v posměch uvésti se neštítí. Žer. 17., 340., L. I. 28. Není na světě žádné sebe světější věci, která by nemohla v posměch uvedena býti; Že duch sv. je uvede ve všelikou pravdu; Aby důstojenství jeho apoštolské v podezření a v potupu uvedli; Kristus všecky věci v byt (= v bytí) uvedl; Hodlaje je v tajemství smrti svojí uvozovati. Sš. Sk. 21., 177., II. 12., 200., Mr. 37. Odtud mohla zejména Morava v tíseň uvedena býti; Uvedl ty úmysly ve skutek; U. nepřítele v nepořádek, někoho v pokušení; Aby svaka svého Bořivoje uvedl zase ve knížectví; To náleží u. ve shodu s vypovězením knížete Bořivoje; Soběslav byl od císaře v hodnosť svou uveden; Knížata uvedl vesměs v poměr manů císařských; Dle kronikáře Dětmara zločinec uveden byl v nevolnictví. Ddk. II. 84., 110., 264., 364., 414., 452., III. 293., IV. 91., 154. A tak (oba rody) jako v jeden uvedeny; Smrť svou v známosť jim uvodí; Jméno boží v potupu uvozoval; Duch sv. v pravdu uvodí; Abych v pokušení uveden nebyl; Jaké pomsty na sebe uvedli. BR. II. 7. a., 70., 103. a., 364., 731. a., 747. (Šd.). Uvésti někoho ve škodu; Žalovati nemohú, lečby jinú k tomu potřebnú příčinu v právo uvedli; U. někomu něco v paměť. NB. Tč. 87., 274. Mluvil jsem s ním, chtě ho ještě v lepší u. Arch. II. 26 Tu jsú mně slíbili v držení mě u. a toho jsú mi neučinili. Půh. I. 243., 251. Neuvoď nás v pokušení. Us. Šd. Tu mě v známosť každé pravdy uvedeš; I jeho uvedly sú v hřiech ženy cizozemské; Někto bývá v pokušenie uveden; Ďábel v hřích smrtedlný uvedl jest člověka; Aby knieže židovské u vieru uvedl; Aby mně v práci tohoto světa pomáhal a potom v radosť nebeskú uvedl. Hus III. 94., I. 133., 345., II. 168., 406., III. 89. Uvésti se v nepřízeň. Dal. Uvozuji se v to (persuadeo mihi). Jel. — **koho komu v co.** Uvedlo mne to jemu v nenávisť. Jel. Konsulovi svůj příchod v známosť u. jsme dali. Har. II. 28. — **co čím.** Svědky kolika se uvoliš žalobu u. nebo odvésti, toliko proveď anebo odveď, jinak při svou ztratiš. Kol. 28. — **(nač, k čemu, do čeho, v co) kam čím.** Páchajíce zbrodně, jimiž potupu, mrzkosť, šeredu a hanu na své tělo uvedli. Sš. I. 31. Obak hlasem tiem i rukú tú uvádieše biedu na lud. Rkk. 18. Brannou rukou v svobodu se u. Us. Vlasť válkami v pustotu u. Sych. Někoho zpěvem v sen u. Kram. Což vše uvedl jim psaním svým v známosť. Skl. I. 84. Právem v dědictví u. Aqu. Polepšením dřívější poklesky v zapomenutí uvedeš. Ml. A tiem nápisem lidé byli jsú odstrčeni od bludu pohanského a uvedeni v pravú vieru; (Pýchú) všichni uvedeni sú v pokušenie; Nikodem tiemto sv. čtením byl jest vyčištěn z nevěry a uveden u vieru sv. trojice. Hus I. 76., 356., II. 228. Do království svými vlastními penězi jsem ho uvedl. Arch. I. 71. Preláty do regalií slavně podáním žezla u.; Jelikož však nevložil na ně ruce, uvedl prý tím církev do bludu. Ddk. III. 5., IV. 88. Proto syn boží vtělil se jest, aby nesvorné k pravému pokoji svým tělem, kteréž jest na se vzal, v jednotu uvedl; A mistry příkladem dobrým k témuž vedl. Hus. I. 254., II. 29. — **co kam kdy.** Abychom po vyloučení všeho, co s obou stran přehnáno jest, dějepisnou pravdu dle nejlepšího přesvědčení zde uvedli; Kterak pokoje milovný Soběslav v následujících třech létech uveden jest v to postavení; O Děpoltovi jest ovšem známo, že jej Ota hned po svém dosednutí na stolec knížecí uvedl v držení majetku otcovského. Ddk. II. 11., 20., IV. 71. (Tč.). Po skutcích Mojžíšových uvádí Štěpán slova prorocká. Sš. Sk. 84. Obmýšlel již jen prostředky, kterak by zemi českou po sobě u. mohl v moc zetě svého. Pal. Dj. III. 3. 260. Po nastoupení reakce vše uvedeno v předešlý stav. Ml. — **co, koho, se kam, nač, na koho.** Bloudícího na cestu, pokoj na svět, bázeň na někoho u. V. Požehnání na svůj dům; lid na něco u. (navésti). Kom. Sami na sebe uvodí zlé. Br. Uvedl na mne hanění, strach na nepřátely, někoho na lůže. Jel. Někoho na mizinu, něco na peníze (zpeněžiti), D., biedu na lid, Rkk., něco na nic (zničiti), D., dluhy na dům. Us. Své děti na místo u. (zaopatřiti). Jg. U. někoho na úřad. J. tr. U. něco na obzor, na poledník. Nz. U. něco na menší míru, na jeviště, úsudek na pravou míru. Dch. U. si něco na paměť, Us., na sebe hanbu a lehkosť, Bart. 2. 16., podezření. Dač. I. 234. Měl za to, že velký stud a nenadálá hanba na Ananiáše mrtvici

Digitized by Google

uvedla. Šš. Sk. 56. Obtížení na zemi u.; na sebe bídy, na někoho pomstu u. Arch. IV. 451., BR. II. 19. b., 272. U. někomu něco na mysl. Us. Nebude-li naň ta lehkosť uvedena. Vl. zř. 103. Pakliby se toho přes to kdožkoli dopustil a naň to shledáno a uvedeno bylo; Pakli taková věc byla by naň uvedena, tehdy takový každý trestán býti má. Zř. F. I. A. VIII., C. VI. A v té příčině obviněný povinnosť původa na se uvozuje (wälzt auf sich) a svou obranu prokazovati musí. Kol. 16. Moc i květ národu uvedeny jsou až na kraj záhuby; Kněze Jakuba uvedl na faru sv. Petra v Brně. Ddk. II. 375., VI. 190. Aby uvozovali všecky rány na lid nevěřící; Sami na sě uvodíme zlořečenstvie viece než požehnánie. Hus III. 305., I. 337. (Tč.). Srovnalosti na celá čísla u.; Mnohočlen na n-tou mocnosť u.; Pravý člen rovnice na stejné jméno u. atd. Šim. 82., 187., 119. Aby písař týž výpověď v obyčejnou formu na papír uvedl. Er. U. na někoho nenávisť, vinu, těžkosť, Kram., kleveta. Rváč. Závadu na něhoho pro něco u. Vz Závada. J. tr. Sebe na bezpečné místo u. Bern. — **koho kam (k čemu, do čeho, pod co, mezi koho, za co).** Někoho ke škodě, Ros., k dobrému, k zlému; slepého k stěně. Jg. Kteří by krále uvedli (verleiten) k těm smlouvám. Zř. F. I. B. XIII. Že jej k apoštolům uvedl; K takovému poznání má je u. Šš. II. 15., L. 29. (Hý.). Chtíce ten jistý mlýn z jeho požitku k užitečnému svému u. 1431. I u-dli Lota k sobě a ty, kteří byli vně, ranili slepotou. Bibl. My k slovům jeho u-dli již dostatek dokladů. Ddk. III. 289. Správce duchovního k chrámu u. Dač. II. 11. A k tomu chtě u. Krista i die; Ďábel chtě člověka u. k nekání konečnému. Hus II. 91., III. 115. Někoho k někomu u. D. Uvedu ho tím hlouběji k sobě. Kom. Uvedli koho do škody, Ros., něco do češtiny, Jg.; summu peněz do počtu, do rukou u., V., něco do pořádku, Us., větry do dolův, Vys., něco do protokolu. J. tr. Někoho do zahrady, Ros., do tajných míst, Kom., do společnosti, Us., do bytu, do bídy, D., do církve, Stelc., zlé mince do země, V., někoho do dluhů, Pr. měst, vodu do rybníka, Jel., šestinedělku do chrámu, Us., věřitele do statků dlužníka. Har., Ros. U. zemi do pokoje a do pořádku. Tjř. Veličinu x do rovnice u. Nz. Sixt kramář jej k sobě u-dl do domu. Dač. I. 117. Tu pan komorník má jej za ruku vzíti a do stolic u. Arch. V. 401. Pán je u-dl do sklepů svých. Šš. Sk. 22. Tolik tisíc lidí do záhuby uvedl. Pal. Dj. III. 3. 67. U-dli je slavně do valného shromáždění. Ib. 75. Jaromír byl uveden do biskupské hodnosti; U. arcibiskupa do sídelního města; Vipert uvedl Bořivoje zase do Čech; Mají osvobozeni a do svých práv zase uvedeni býti; S touto okolností do spojení u. tuším třeba, co nám pražský kronikář k r. 1133. vypravuje; Oba náhledy dají se snadno u. do shody; Všecko uvedeno bylo do starých kolejí. Ddk. II. 254., 383., 393., III. 30., 53., 132., IV. 71. (Tč.). On (Kristus) jediný sám móž do rozumu i písma sv. u.; U-dl jest mě král do pokojíka vinného (Pís. Šal. 2. 4.); Ty pak zlé věci aby měly skrze člověka do církve uvedeny býti, nevěř tomu žádný. Hus III. 11., 26., 313. (Tč.). Chtěje zase tonž zemi pod vladařství rodu svého u. Dač. I. 197. Římany Karthaginenské pod sebe uvedli. V. Nějaký nový obyčej mezi lid u. Bern. U. někoho za dům. Us. — **co za co:** za příklad. Th. Biskup Dětleb uvozuje se tu za svědka. Ddk. IV. 25., 76. Někoho za svědka u. = vésti svědka na koho. Vz Svědek. — **co, koho odkud:** z nebezpečenství. L. Místo z knihy na důkaz pravdy u. Ml. Se všech stran tmy u. Troj. Mezník se dne dolův. Vys. Uvodili také ze zápisu, že... Pal. Dj. IV. 1. 77. Blázněni jedno z pekla najlítější čerti v lidi uvozují. Jel. Enc. m. 39. Z rodu obecných lidí v řád vládycký uvoditi. Zř. mor. 1604. Obrazy nalezeny sú vymýšlením a u. mezi křesťany pro stvrzení prvé viery. Hus I. 71. — **proč.** Ale dosavad úmyslu toho ve skutek u. jsem pro závadu nemohl; Pro dolíčení toho uvodí svědectví písma; A ku průkazu toho uvádí apoštol dvojí místo; Ostatně uvádí Pavel tu příhodu za tím úmyslem, aby...; Pro odvrácení Galatův ode jha starozákonného uvádí jim na paměť jejich stav předešlý a předešlou nevolnosť jejich; Pro příčinění důrazu uvádí slavným spůsobem svědectví jeho. Šš. I. 24., 42., 114., II. 24., 46., J. 24. (Hý.). Angel z Ronovce na radu kancléře jest v ten úřad uveden. Dač. I. 119. — **co kde.** Pan farář ji dnes uvedl ve farním kostele (šestinedělku). Us. Tč. Aby před lidem prostým jej v podezření uvedl. BR. II. 70. b. Biskup pražský od tehdejší doby uváděn býval mezi biskupy k říši německé bezprostředně sloužícími; Mezi svědky uvozuje se tehán hraběte; Za svědky uvozují na listě nadacím biskupové; Co se jim zalíbilo, tím snáze a rychleji i ve vlasti ve skutek uvedli. Ddk. III. 220., IV. 32., 76, 254. (Tč.). Abychom mezi mnohými zde pominutými ještě jedno mínění uvedli; U-dí v následujícím verši slova... Zda nechtěl (Pavel) národ náš u pohanů v ošklivosť u.? Šš. II. 94., Sk. 76., 293. (Hý.). — **co jak (kde, kam).** Věc do čista u., reinen Tisch machen. Dch. Něco po drobnu uvésti, vyčísti, detailliren. Šp. Lukáš uvodí místo podlé přeložení sedmdesáteů, ač nedoslovně; *Slavným způsobem* něčí svědectví u.; Uvádí slova ta do smyslu jenom; Jenž nepřímým způsobem úchabek a úštěrbek v nauku křesťanskou uvodí; Místo zlořečení uvedl Kristus na veškery národy požehnání. Šš. L. 60., J. 24., Sk. 76., II. 10., 36. (Hý.). Tento lantkrabě uvádí se ve spojení s válkou polskou; Neopominul rytířům uvoditi *co nejpřísněji* povinnosť jejich s vyhrůžkou, že...; Velmi rozsáhlé državnosti Velehradu uváději se tu dle jména; Marketa byla uvedena za zvuků hudby do Prahy. Ddk. III. 284., IV. 11., V. 139., 312. (Tč.). Právo nižší, kteréž menší pře soudilo a podlé toho i trestání menší uvozovalo. BR. II. 21. b. — **co komu v co po kom.** To po židovce jemu v známosť uvedla. Vrat. 95. — **co kam skrze koho.** Vz U. co kam. — **co kudy.** Ještě jest jedna skúla, jíž ďábel ve mnohé uvodí vraždu a jest tato.

Digitized by Google

Hus I. 188. Uvedl ho *zahradou* **do** sklenníku **k** zahradníkovi. Us. — **aby**. (Kristus) znenáhla je (lidi) uvedl, aby jeho tajemstvie pravdu přijeli. Hus II. 13. — **co komu s čím**: ženu i se statkem (= odvésti). Brikc.

Úvěstí, n., der Bescheid, **lépe**: odpověď, výměr, vyměření. Kmp.

Uvěstiti, il, štěn, ční = *zpraviti*, benachrichtigen. — **koho**. Zlatohl. I. 73.

Uvěšati se čeho kam, sich satt hängen. Na Ostrav. Tč. Vz Uvěsiti.

Úvěští, n., der Rathschlag (v právn.). Šm.

Úvět, u, m. = *přimlouvání*, das Zureden, die Warnung (rus.).

Úvěta, y, f., die Willfährigkeit. Šm.

Úvětí, n. = *úvětří*. Koll.

Uvětlivý; *uvětliv, a, o = dající se namluviti*, nachgiebig, willfährig (rus.). Mark. Omyl.

Uvětrati, auslüften. — **se kde**. Na Ostrav. Tč.

Úvětří, n. = *průvan, průvěj*, der Luftzug, die Zugluft. Šp. Stojí na ú.; Vane tu příjemné ú. V již. Mor. Šd. V zimní čas, když je pěkně, puščajú sa ovce na ú. Na Beskyd. Tč. Stála na úvetrí s rozkostranou hlavou. Dbš. Sl. pov. I. 60.

Uvězenec, nce, m., der Arrestierte. Vz Uvězněnec.

Uvezení, n., die Fortführung. Vz Uvézti.

Uvězení, n., die Arrestierung, das Einsperren, die Einkerkerung, der Arrest. U. osobní, der Personalarrest; u. na u., vězení na vězení, die Superarrestirung. J. tr. U. na někoho povoliti, žádati; žádosť za u.; trest u. J. tr. Uvězení na někoho uložiti; u. zdvihnouti. Řd.

Uvezený; *-en, a, o*, fortgeführt. Vz Uvézti.

Uvězený; *-en, a, o*, eingesperrt. — **kde**. Břetislav v Děčíně u. Ddk. III. 30. — **U.** = *vězeň*, der Arrestant. J. tr.

Uvězíti, *uvězniti*, il, ěn, ění = *do vězení dáti*, einkerkern. — **koho**. Us. Č. — **kde**. Albrecht Hrdý zajal ho na pomezí a dal jej u. **na** tvrzi. Ddk. IV. 81. — **koho kam**. Králová Gizela ale dá Vazila do Nitry uväzniť. Let. Mt. sl. VIII. 1. 55.

Uvězněnec, nce, m., der Häftling, Arrestant. Dch. Cf. Uvězenec.

Uvěznění, n. = *uvězení*. Aby u-ním původův onoho zámyslu provedení jeho překazil. Ddk. III. 20., 166.

Uvězniti, il, ěn, ění = *uvěziti*.

Uvězovatel, e, m., der Arrestirende. J. tr.

Uvézti, uvezu, uvez, uveza (ouc), zl, zen, ení; *uvoziti*, il, zen, ení; *uvážeti*, žejí, žej, žeje (íc), el, en, ení; *uvožovati = pryč vézti*, fortführen (zu Wagen, zu Schiffe); *moci vézti*, im Stande sein zu führen (zu fahren); *zašpiniti, zakáleti, znečistiti*, beschmutzen, besudeln. — **co**. Já to uvezu (budu moci to vézti). Us. Cestu uvoziti. D. Uvoziti peřiny (ušpiniti). Pref., V. — **co kam**: do země (vézti). Háj. — **odkud**. Uváží nám obilí ze země (pryč). Us. — **co kým**. Ten těžar jedním koněm neuveze. Na Ostrav. Tč. Je nelze jedním koněm dreilink vína u. Arch. II. 13. Uvezeš to dvěma koňmi? Ros. — **na čem**. Na rychlém koni preč uvezl (od té bitvy = *ujel*, fuhr o. ritt davon.) Tur. kron. — **se**. Uvezlo se kus břehu (= svezlo, sjelo). Mor. Šd.

Úvěž, i, f. = *uvázání, úvazek, pouto*, die Kette, Fessel, das Band. Pes na úvěži. L.

Uvěžený; *-en, a, o*. U. hora = hrad. Hněvk.

Uviděná, vz Uviděný.

Uvidění, n., das Sehen. Po každém ji u. v mém srdci se šířil oheň. Gnid. Až do u. (na uviděnou, na shledanou). Us., Šm.

Uviděný, gesehen, erblickt. Vz Uvidění. Na uviděnou! aufs Wiedersehen! Us. Šm.

Uviděti, ěl, ěn, ění; *uvídati = spatřiti, uhlédati*, sehen, erblicken, ansichtig werden. Jg. — **abs.** Uvidíme! D. Uvidíme, kdo s koho bude! Us. Uvidím, co se dá dělať; Uvidím, jak to půjde. Us. Dch. Počkej, však uvidíš! du wirst schon sehen! Us. Šd. Když nevidím, nic neříkám a když uvidím, smutně vzdychám. Sš. P. 224. — **co, koho**: bratra, strom. Us. Rádi vás uvidíme. Us. Šd. Vylez, milá, na dřevo, podívej se na levo, uvidíš tam armádu a šohajka milého; Jak ho mati uviděla, hned mu vrata otvírala; Jak já ťa uvidím, hned z nohy na nohu, už sem ťa viděla, chvála pánu Bohu!; Ať ju ješče uvidíme, pokeď je pannú. Sš. P. 80., 90., 350., 784. (Tč.). — **jak**. Uviděl (Pavel) Řím dle žádosti své. Sš. Sk. 237. Uvidí jej s úžasem. Ráj. — **odkud**. U-děl jich (= je) tam z hradu král. Brt. P. 158. Uviděl ho s věže. — **kdy**. Nejsú tam zlodzjeja, sú tam hodní ludzja, čo ve dně uvidzjá, to v noci uchycjá. Sš. P. 684. — **koho, co čím**: dalekohledem, skly. — **co kde**. Na rovině i v dalekosti hned uvídali bychom věže. Mus. Petrove, Petrove, jsi mně na závadě, nemožu uvidět šohajka v zahradě. Sš. P. 199. — **se**. Uvidí se, kdo s koho! Erb. Sl. čít. 12. No, no starý, veď sa uvidíš, du wirst schon sehen! Dbš. Sl. pov. I. 41. Šak sa ešče uvidíme? Bez toho (= ano)! Us. Brt.

Uvichřiti se, sich ausstürmen. Včera se dost u-lo, potom pršelo. Us. na Mor. Tč.

Uvijadlo, a, n. = *motovidlo*, die Weife. Reš.

Uviják, u, m. = *viják*.

Uvijať = *uvíjeti*, vz Uviti. Na Slov. Bern. — **se**, *uvinouti se, uvíjeti se = pospíšiti si*, sich sputen, tummeln. Us. u Opav., na Otrav. Klš., Tč., Pk. — **U. co čím**, einfatschen, einwickeln. Na Ostrav. Tč.

Uvíjený; *-en, a, o*, geflochten. U. květy, das Blumengewinde. Dch.

Uvíjeti, vz Uviti.

Úvín, u, **úvínek**, nku, m. = *dřevo* (sochůrek, klacek) *u vozu k stahování řebřin a připojení jich k nápravě a oplenu*, die Stemmleiste. Jg. — **Ú.** = *dřevce, jímž se lišně čili klanečník k vozu přitahuje*, der Reitel, Rödel, Radler, die Rettelkette. Ú-nem zapnouti, zapíti. D.

Úvínek, nku, m. = *balík*, der Pack, Ballen. Us. — **Ú.** = *nač niti ve klubko vinou*. Jg. — **Ú.**, vz Úvín.

Uviniti, il, ěn, ění; *uviňovati = vinu dáti na někoho, svésti*, beschuldigen; *obžalovati*, an-, verklagen. Jg. — **abs.** Každý i nevinný může býti uviněn. Vš. — **koho**: zrádce.

Digitized by Google

Bibl. Neroďte mnieti, bych já vás uvinil. ZN. — **koho z čeho:** z nešlechetnosti, Br., ze smilství. Kom. Kdo z vás uviní mne z hříchu? Sš. J. 146. — **koho čím.** Kterým zákonem jsi nás uvinil? Pal. Váš národ vlastní svým příkladem vás uviní; Čím ho pán uviní? BR. II. 54. a., 272. — **koho kde proč.** Bůh v zákoně svém všecky k tomu cíli u-nil, aby každý milosti u něho hledal. BR. II. 632. b.

Uvinouti, vz Uviti.

Uvinutí, n. = *uvití.* Bern.

Uvinutý; *-ut, a, o* = *uvitý.* Bern.

Uvíra, y, m., osob. jm. Ve Slez. Šd. — U., hospoda u Bihovce ve Slez. Tč.

Uvírati, vz Uvříti.

Uvíravý, vz Návarný.

Uvířilý, zvířilý, zuvířilý = *zkřivený, skroucený, zavilý,* ver-, gedreht, gekrümmt. U. dřevo. Ros.

Uvířiti, il, en, ení; *úvěřiti se* = *zkroutiti,* krümmen, drehen. Ros.

Uvíro, a, n. = *vydlabaný n. vyhoblovaný žlab* (zahnutě, točivě vydlabaný). Na mor. Valaš. Vck.

Uvírový, gegen die Sonne gewendet. Na Slov. Ssk.

Uvírý, zastr. = *uvířilý.* D., Mus. A bude u-ré spraveno a netrté cesty budú rovné. Luk. 3. 5. (15. 1.), ZN. Lusk kozince u-ho. Rst. 512. U. dřevo, sprůčené, na slunci ohnuté, zkřivené. Na mor. Valaš. Vck. — U., gewandt, verschlagen, schlau, listig. Když v něm vládne duše u-rá. Sš. Snt. 49. Chytrýť jest ten nepřítel a u. (tortuosus). S. Aug. Sol. saec. 14.

Úvislosť, i, f. Ve slovu *s Kristem* vytýká souvislosť, ve slovu *v Bohu* ú. té, o níž mluví. ukrytosti. Sš. II. 220.

Úvisnosť, i, f. = *ulnulosť,* die Inhärenz. Nz.

Uvisnouti, sl, utí, hängen, haften bleiben. Ros. U. **lépe než:** *zůstati viseti.* Cf. Stanul (šp: zůstal státi), stůj (šp.: zůstaň státi), uvízl (šp.: zůstal vězeti). KB. — **kde.** Šarkán v povětří uvisnul. Němc. Uvisl **na** stromě, na haluzi. Brt. S. 84. — **zač.** Mnohý uvisnul za ostruhu. Ib. 105.

Úvisný = *ulnulý,* inhärent.

Uvítačný, Empfangs-. Představili se jak králi tak i kardinalovi k obyčejným u-ným obřadům. Pal. Dj. V. 2. 488.

Uvítání, n., der Empfang, die Begrüssung. S jakým u-ním potkal se první tento pokus ve vlasti. Ddk. II. 367.

Uvítanka, y, f. = *uvítaná.* Na u-ku připravili veliků hostinu. Dbš. Sl. pov. I. 388.

Uvítaný; *-án, a, o,* empfangen, begrüsst. Na u-nou a rozchodnou, zum Willkommen und Abschiede. Dch. Nachystala jsem skrovnou večeři na u-nou, zur Begrüssung. Sk.

Uvítati = *přivítati,* bewillkommen. — **koho jak:** *střelbou,* Us., velikou ctí. Biancof. Někoho s vlídnou tváří u. Ml. Poctivě a slavně u. V. Biskup uvítal v čele své kapitoly legáta; Takovýmto tancem u-ly sbory mládenců a panen r. 1192. knížete. Ddk. IV. 102., 249. (Tč.) — **koho kde.** Kníže Vladislav Otu svatého slavně v Praze u-tal; Kdež (na hradě) jej šlechta moravská uvítala velmi slavně. Ddk. II. 462., IV. 47. (Tč.). Tak ho (Pavla) Řím uvítal v lůnu svém. Sš. Sk. 292. — **se s kým.** Zaviedol jich do chyže a tu sa všetci se sestrou uvítali; Keď pastierika zazrel, pekne sa s ním uvítal a kázal si všetko vyrozprávať. Dbš. Sl. pov. I. 73., 254. — **kdy.** Hned po smrti knížete Kunrata u-li jsou nového panovníka s nevýslovným jásotem. Ddk. II. 347.

Uviti, uviji, il, it, ití; *uvinouti,* ul, ut, utí; *uvíjeti,* el, en, ení = *oviti, obvinouti,* wickeln, einwickeln, winden; *moci vinouti,* winden können; **se** = *obrátiti se, zkroutiti se,* sich umdrehen, wegdrehen. Jg. — **co:** věnec, V., Reš., kytku, Us., klubko. Ros. Uviji to **za** den. Jg. Tři věnečky uvila; U-la sem jich (vínků) šest, ober si, který chceš; Uvij vínek, Majdalenko, pravym jmenem ctna panenko. Sš. P. 752., 101., 324. — **co komu.** Dvě ženičky mladé, tři panenky švárné a jeden mládenec, uvijem jim věnec; Uviju ti kystku (kytku), bude stát za tolar; Věnečku mi nekupuj, sama si ho uviju; A já ti uviju **k** neděli voničku. Sš. P. 126., 327., 395., 542. (Tč.) — **co kde:** cévku bavlny **na** špulíři (= usoukati). U Frýdku. Tč. — **se kudy kam.** U-nul se **po** větvích až **ke** zdi. Us. Uvinul se (had) po jablůnce, urval jabko na halúsce. Sš. P. 38. — **jak proč.** Nemohla bych **od** žalu perka uvit; U-la ho (věnec) *třema řady,* třema řady pro krajany. Sš. P. 231., 305. (Tč.). — **co z čeho.** Tu máš, milá, ten réveček, uvij si z něho vínečok; Uvijó mně věneček z pěkné červené růže; U-la mu voničku z tej bilej konvalije; Vila vínky z rozmarýnky, uvila jich pět. Sš. P. 93., 262., 395., 477. (416., 450., 719. — Tč.). Uvila bys vinek z lištiny, jako to vijujom divčiny. Brt. P. ze Slez. — **co kam:** dítě **do** plínek. V. — **co čím.** Uví (uvij) místo to pevně obinadlem. Sal. — **se (odkud kam).** Uvijaj se = *pospěš si.* U Opav. Zkl. Vz Uvíjať. S dobré cesty **na** stranu sě uvinul. Pass. mus. 359.

Uvíti, uvěji, uvíl, uvát a uvín, án, ání, ín, átí = *ufouknouti,* umblasen. D. Vz Uváti.

Uvitý; *-it, a, o,* geflochten. U. věnec. Us. Šd.

Uvi-um, a, n. = *naděje,* die Hoffnung. Dělám si u. Č.

Uvízavky, pl., f., jm. hrušek. Na Mor. Bkř.

Uvízl, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Uvízlý = *který uvízl,* stecken geblieben. — **kde.** Věci v těle u. Byl.

Uvíznouti, vz Uváznouti.

Uvižlati = *v hubě pošpiniti, uváleti, ulížlati,* abklubbern. Us. (Presl).

Uvjadnúť = *uvadnouti.* U Opav. Klš.

Uvjodnúť = *uvadnouti.* Na Ostrav. Tč.

Uvjoznúť = *uváznouti.* Na Ostrav. Tč.

Uvláčení, n., vz Uvláčeti.

Uvláčený; *-en, a, o,* vz Uvláčeti, Uvláčiti. Len mi tamto ten u-ný mešťok dajte. Dbš. Sl. pov. I. 529.

Uvláčeti, *uvlačovati,* vz Uvléci.

Uvláčiti, il, en, ení, zast. — **koho nač.** = *natáhnouti,* aufziehen. — **co kam.** Žleb spolu máta na tu zeď celú u. a klásti rov-

Digitized by Google

nými náklady. Měst. záp. 1449. — **U.** = *usmýkati, uvláčeti*, zu Tode schleppen. — **co, koho kým**: koňmi. Ms. 14. stl. Č. Vrželinu vlačkami, durcheggen. Mor. Tč. U. polo branama. U Opav. Klr. Vz Uvléci.

Uvládání, n. = *přemáhání*. Bern.

Uvládaný = *přemáhaný*. Bern.

Uvládnouti, dnul a dl, ut, utí; *uvládati* = *říditi, hýbati*, regieren, rühren, bewegen können, bezwingen. — **čím**. Nemohu uvládnouti tím kamenem, Ros., sebou. Kom.

Uvládnutí, n. = *přemožení*. Bern.

Uvládnutý; *-ut, a, o* = *přemožený*. Bern.

Uvlastnění, n., die Aneignung. Osvojení, osobení a n. sobě pravdy té tou měrou, že … Sš. II. 142. (Hý.).

Uvlastniti, il, čn, ční, zu-, aneignen. — **komu co**.

Uvlažiti, il, en, ení, *uvlažovati*, benetzen. — **co čím**: postel slzami. Ž. wit. 6. 7. — **co kde**: **ve** sklepě vodou. Us. Tč.

Uvlažnouti, žnul a utí = *vlažným se státi*, warm, lau werden. Ros.

Uvléci, vleku, vlec, ka (ouc), kl, čen, ení; *uvléknouti*, ul, ut, utí; *uvláčeti*, el, en, ení; *uvlačovati* = *utáhnouti*, erschleppen; *odvléci*, wegschleppen; *vláčením usmrtiti*, zu Tode (todt) schleppen, *ukáleti*, besudeln, beschmutzen. Jg. — **co, koho (jak)**: kládu. Ros. Kuna uvlekla slepici, uvláčela všecka kuřata. Us. Kůň ho uvláčel **do** smrti (usmýkal). Ros. U. něco = *ukáleti*. Ros. — **co, koho čím (kdy)**: zemi hraběmi, übereggen, V., pole branami, Us., někoho koňmi. Us. A uvlečen jsa affektem radosti a plesotu; **Při** vytýkání tohoto oruží Pavel takměř uvlékati se dává myšlénkou. Sš. II. 169., 143. (Hý.). — **co kam**: Sochory **do** kruhů (navléci, anziehen, darüberziehen). Bibl., Sp. Mocí se opatřiv je (křesťany) **do** vězení uvlékal. Uvleku **na** všeliký hřbet váš pytel = *navleku*. V. — U. žíni **pod** kosť osní **u** hrdla. Ros.

Uvleklosť, i, f., die Feuchtigkeit. Sš. I. 120.

Uvleklý, fortgeschleppt.

Uvlhčiti, il, en, ení = *uvlžiti*.

Uvlhlosť, i, f., die Feuchtigkeit. Bern.

Uvlhlý, feucht, nass. U. seno. Us. Tč.

Uvlhnouti, hnul a hl, utí; *navlhnouti*, feucht werden. — **kde (v čem, na čem)**. Us. Tabák **v** zemi hned uvlhne. Us. Tč.

Uvlhnutí, n., das Feuchtwerden. Us. Jg.

Uvlhnutý; *-ut, a, o* = *uvlhlý*. Na Slov.

Uvlniti, il, ěn, ění, *uvlňovati*, in Wellen bringen. — **co čím**: vodu. Vítr dmutím rybník u-il. Us.

Uvlžiti, il, en, ení, feucht machen. L.

Uvmetati, hineinwerfen. — **co, se čeho kam**. Us. Tč.

Uvmětati, ganz hineinkehren. — **co kam**: smetí **pod** pecek. Na Ostrav. Tč.

Uvnaditi, il, zen, ení = *ulákati*, anlocken. **koho, čím v co**. Jg. — **se v co**, angelockt werden. Háj. 1336. — **co komu**, reizend machen. Us. Tč.

Uvně, šp. m.: *uvnitř*. Vst.

Uvnitř, vz Vnitř.

Uvnitřiti se, sich verinnerlichen. — **čím**. Byla ona (Maria Magd.) se docela uvnitřila myšlénkami, že zevnějšku málo pozornosti propůjčovala. Sš. J. 296. (Hý.).

Uvnitřnění, n., die Verinnerlichung. Dch.

Uvnitřní, innerlich. Dch.

Uvný. Pudí jej pýcha, aby zpupný byl proti jiným v svých výtržciech a ve všem uvný, a zláště aby byl všetečný nalezitel nových věcí u vieře, nebo v jiných obyčejích uvný. Trakt. 15. stol. Vz Rozb. 1843. 53.

Úvod, u, m., koř. ved (vedu). Schl. Vz E. Ú. = *uvedení*, die Einführung, Einleitung. Ú. v cestu přímou člověka bludného. Rad. zv. — **Ú.** = *uvedení šestinedělky do kostela a požehnání od kněze*, der Für-, Vorgang, Kirchgang, die Einsegnung. K ú-du jíti. D. Matka s ním byla na ú-dě. Mor. poh. I. 585. Hostina při úvodě. Us. Šd. Šla na ú-vod, k ouvodu. Er. P. 482. Již byla u ú-du. — Ú. = *nějakého úřadu*, inštallace, investitura, die Installirung, Investitur. Ú. biskupský. D. — **Ú.** *do nějakého umění, uvedení*, die Anleitung, Anführung, der Unterricht. Us. — **Ú. ke** *knize*, lépe: **do** knihy, do kresby, Km., die Einleitung, der Eingang. Nz. Ze všech přípisů a pozdravení … tento ú. nejprostrannější a pro mnohé vsuté věty k rozumění jest nejtěžší; Sám ten obšírný ú. tak nastrojen jest. Sš. I. 19., II. 8. (Hý.).

Úvodce, e, m. = *uvoditel*, der Ein-, Wegführer.

Úvodí, n. = *síť říčná, souříčí*, das Stromnetz, Flussystem, Wassergebiet. Š. a Ž., Sp. Tolik vody, kolik jí veliké přívaly z ú. dosti širokého do jezera nanesly. Lum. 1880. 6.

Uvodič, e, m. = *tělo vodicí elektřinu n. teplo*, der Leiter. U. dobrý tepla. Rost. I. 20. a.

Uvoditel, e, m., der Einführer; Ent-, Wegführer. U. nového náboženství. Sš. II. 55. — U., der Einsegner. Us. Tč. Cf. Úvod.

Uvoditi, vz Uvésti.

Uvodivosť, uvodlivosť, i, f., die Leitungsfähigkeit. Vlastnosť hmot mluno rozličnou čerstvostí ze sebe pouštěti slove u. Presl. Chym. 48.

Uvodivý, uvodlivý = *uvodící*, leitend. U. hmota. Krok. I. c. 135.

Úvodky, ův, pl., m., na Mor. f. = *úvod šestinedělky*, vz Úvod; *radovánky n. hostina, kterou strojí při úvodu šestinedělky*, der Kirchgangsschmauss. Us. Jg., Šd. U souseda Čermáka chtěli slaviti ú. Sk.

Uvodnatěti, ěl, ění, wässerig werden. Brambory u-ly. Us.

Uvodnatiti, il, ěn, ění, wässerig machen; **se** = *uvodnatěti*. Všecky kobzole se nám letos uvodnatily. Na Ostrav. Tč.

Uvodnavěti, ěl, ění = *uvodnatěti*. Na Ostrav. Tč.

Uvodnění, n., die Wässerung.

Uvodněný; *-ěn, a, o*, gewässert.

Úvodní = *od úvodu*, Eingangs-. Ú. modlitba, hody. Zvu tě k hodům ú-dním. Nár. bibl. V. 184. — **Ú.**, Einführungs-, Installirungs-, Investitur-. Ú. právo (vz Právo), D., článek (v novinách, der Leitartikel), Dch., Tč., Šm., řeč. Šm. Vz Úvod. — **Ú.** *jáma* (kterou se do dolů čerstvý vzduch vede), einziehender Wetterschacht. Hř. Ú. větrní proud, einfallender Wetterstrom. Bc.

Digitized by Google

Úvodnice, e, úvodnička, y, f. = *omladnice, jdoucí na úvod,* die Wöchnerin, die zum Einsegnen geht, die Kirchengängerin. Dvě ú-ce přišly na úvod. Us. Šd. — **Ú.** = *šat na dítě při křtu a úvodu.* Na Mor.
Úvodník, u, m., der Leitartikel. Vz Úvodní.
Uvodniti, il, ěn, ění; *uvodňovati = s vodou smíchati,* wässern. — **co:** víno. Sal.
Úvodný = *úvodní,* einleitend. Ú. báseň, das Eingangsgedicht. Dch. Ú. článek, die Einleitung. Vz Úvod. Tč.
Uvochlovati, hecheln, abhecheln. — **co:** koudel. — **čeho:** koudele (část). Us.
Uvojovati, erobern. — **se s kým,** genug kämpfen. Na Mor. Tč.
Uvolati, errufen. — **koho.** Nemohl jsem ho u. Us. Tč.
Uvolení, n., die Einwilligung. Za takovou milosť ode mne jim učiněnou podlé u. svého mně a budoucím potomkům mým z jednoho každého podsedku každoročně po jednom groši aby dávali. Paměti Valaš. Meziř. 95. Dobrovolné u. práva lomí. Ros.
Uvolený; *-en, a, o,* eingewilligt, durch Einwilligung festgesetzt. Dlužník při u-né pokutě zůstaven bude. Bdž. 153.
Uvoliti, vol, il, en, ení = *přivoliti, svoliti,* einwilligen; **se** = *podvoliti se, svoliti,* sich verwilligen, sich antragen, sich anheischig machen, sich verbinden. Jg. — **komu čeho.** Nemocným k nápoji vína u. Bern. U. někomu pastvy. Berg. — **s inft.** Uvolil to činiti. Štelc. Uvolil se sám to činiti. Ros. U-lil se odříci se knížectví opavského, hledati útočiště tam, kam nedosahovala moc jeho nepřátel, propustiti s hradu všecky své lidi branné. Pal. Dj. II. 1. 406., III. 3. 245., V. 2. 83. Poplatek platiti se u-lil; Němci u-li se králi otevříti brány. Ddk. III. 62., 145. (208.). — **jak.** Nad to výše uvoluji se. Žer. Záp. II. 29. Sych. — **se k čemu.** Sám se k tomu uvolil. Ros. Ale to bylo všecko, k čemu se na ten čas u-lil; Tento ku peněžité náhradě uvolil. Ddk. III. 143., 144. (Tč.). — **se v co.** Ve mnoho se uvolil. V. — Sych., T. A počtem žádnému povinni nejsou, lečby se sami dobrovolně v to uvolili. Kol. 49. Prachatičtí u-li se v plat nový. Břez. 199. Sami se v to u-li. Dač. I. 217. — **aby.** Uvolil, aby Janem nazván byl. Bern. — **že.** Uvolil se, že to sám učiní. Ros.
Uvolnělosť, i, f. = *uvolnění,* das Freiwerden. U. tepla. Nz.
Uvolnělý, frei gemacht. U. teplo. Nz.
Uvolnění, n., die Lockerung, das Freiwerden. Us. Cf. Uvolnělosť. U. chlupů, srsti vložením do rosolu, die Lockerung. Šp. U. pokožky, die L. der Epidermis, der Oberhaut. Šp. U. síly. Dch. Snahy české o u. ducha. Pal. Dj. III. 3. 311.
Uvolněný; *-ěn, a, o,* locker o. frei gemacht, gelockert, lose. U. teplo. Presl. U. kůže, gelockerte Haut. Šp.
Uvolnitel, e, m., der Lockerer, Freimacher, Befreier. Aby se židům nestalo jako druhdy Ismaelovi, přijde jim hledati u-le, zbavitele a vykupitele z té poroby. Sš. J. 148.
Uvolnitelka, y, **uvolnitelkyně,** ě, f., die Befreierin.
Uvolniti, volní, il, ěn, ění; *uvolňovati = volným činiti, osvoboditi,* befreien, frei machen. — **koho z čeho.** Žeby s to byly (ctnosti) ze vší bídy uvolniti těch osob, při nichž obývají. Měst. bož. — **v čem:** v cestě. Us. Tč. — **co:** kolo, chlupy, Šp., dráhu, Dch., kůži. — **komu:** si, dělníku. Us. Dch. — **co komu kde:** sobě šátek na krku. Us. Klš. — **kdy.** Jak asi koncem r. 1169. uvolněn byl pevný kruh, jenž spojoval rod královský, dokazuje . . . Ddk. III. 278. — **se komu kdy:** u-lo se mu v nemoci. Us.
Uvolný, einwilligend.
Uvondati, ermüden. — **koho, se čím:** prací. Us. Cf. Uondati.
Uvoniti, il, ěn, ění, *uvůňati,* erriechen. — **co.** Pes uvoní (uvůňá) stopu svého pána. Na Ostrav. Tč.
Úvor, u, m. = *co uoráno,* das Abgeackerte. Th. — **Ú.** = *úhor,* der Brachacker.
Uvoryžhati, na Mor. = *zanečistiti,* besudeln, unfläthig machen. D.
Uvosčiti, il, en, ení = *úl vosčinami obtáhnouti,* überwaben. Us. Tč.
Uvoskovati, *uvoskovávati,* wichsen. — **co:** boty. Ros.
Úvoz, u, m. = *hluboká, úzká cesta,* hohler Weg, hohle Gasse, der Hohlweg. Ú-zem jíti. Dal. 118. Až ú-zy a doly po cestách zavál a zarovnal. V. **Ú.** = *vozová cesta,* der Fahrweg, die Fahrstrasse, Strasse. A přišed na ten ú., jímž tyran Gessler jeti musil, skryl se v houští. V. — **Ú.** = *uvezení,* was man auf einmal fortführen kann, das Wegführen. Jest toho s úvoz. Jg. (Co lze najednou uvézti). Šm. — **Ú.** = *předměstí hradčanské* v Praze. Vz Tk. IV. 167.
Uvození, n. = *uvezení.*
Uvozený; *-en, a, o = uvezený,* fortgeführt, was fortgeführt werden konnte. — **U.** = *usmolený, ušpiněný,* besudelt, beschmutzt. Má rukáv celý u-ný. Mor. Šd. Na Slov. Bern.
Uvozhřenec, nce, m. = *uvozhřený, usmrkanec,* die Rotznase, der Rotzbube. Apol. 265.
Uvozhřený; *-en, a, o,* berotzt. V. U-ný potvorníku! Dh. 128.
Uvozhřiti, il, en, ení = *ozhrem pošpiniti,* berotzen. — **si co:** kabát.
Uvoziti, vz Uvézti.
Uvozovací znamení, Anführungszeichen (*husí nožičky*), Rk.; ustanovení, kommisse, zákon, nařízení (Einführungs-) J. tr.
Uvozování, n., die Anführung. Božího slova v pochybnosť u-ním. BR. II. 59. a.
Uvozovati, vz Uvésti.
Uvozující, Einführungs-. Kommisse soudy u-cí J. tr.
Uvraceti, vz Uvrátiti.
Uvráskati, runzlig machen. — **co jak.** Ospice ho do čela uvráskaly. Us. Tč.
Úvrať, i, **úvratě,** ě, f., **úvratí,** n. = *záhon přes všecky konec záhonů příčně jako kraj oraný,* der Anwand, das Gewende, die Kehre. V MV. nepravá glossa. Pa. — Puch. Seje a vláčí po záhonech a úvratech. Kom. Oře, milá mu poháňa, na každých úvraťoch

Digitized by Google

huběnky mu dává; Už sme všecko zorali, ešče máme úvratě. Sš. P. 285., 517. (Tč.). Sil sem proso na úvrati, nebudu ho žiti. Národní ps. Zapomněl sem doma gatí, kušulenku na hóvratí. Sš. P. 671. (U Brna.) — Ú. = *cesta nebo mez mimo res u pole.* U Vysokého Mýta. Hrp. — Ú. = *strofa, která se opakuje,* die Strophe, die wiederholt wird. D. — **Úvrat**, u. m. = *kruh na kouli* (globu), *jehož slunce dojdouc se vrací zpět k rovníku,* der Wendekreis. Mus.

Úvrati, vz Úvrať. — Ú., myslivna u Velké Lhoty ve Slez.

Uvrátiti, il, cen, ení, *uvraceti,* el, en, ení, umdrehen, umschlagen. — **co čím**: motykou. Ostrav. Tč.

Úvratka, y, f. = *rožec,* cerastium, das Hornkraut. Slb. 606.

Úvrátky, pl., m. = *patička chleba.* U Pelhř. Mšk.

Úvratník, u, m. = *bod úvratu,* v mathm. der Rückkehrpunkt der ersten Art; *návratník,* Rückkehrpunkt der zweiten Art. Stč.

Uvražditi, il, ěn, ění, ermorden. — **koho čím kde**: Us. Tč.

Uvrci, vz Uvrhnouti.

Uvrčeti se, el, ení, sich satt knurren. Us. Tč.

Uvřeštěti se, sich satt schreien. Us. Tč.

Uvření, n., das Absieden. Vz Uvříti.

Uvreť = *uvrhnouti.* Na Slov. Bern. — U. = *uvříti.* Na Slov. Bern.

Uvretí, n. = *uvření,* das Absieden. Vz Uvříti.

Uvretý; *-et, a, o* = *uvřený,* gesotten. Na Slov. Bern.

Úvrha, y, f. Ú. moční, die Harnversetzung. Šm.

Uvrhlina, y, f. = *uvrhlosť.*

Uvrhlosť, i, f., die Niedrigkeit, Verächtlichkeit, Niederschlagung. Bern.

Uvrhlý = *snížený, nízký, špatný; nesrdnatý,* herabgesetzt, niedrig, gering, schlecht, verächtlich; niedergeschlagen, muthlos. Bern.

Uvrhnouti, vrhnu, vrhni, vrhna (ouc), ul, ut, utí; *uvrci,* uvrhu, žeš, . . . hou, uvrz, ha (ouc), hl, žen, ení; *uvrhati, uvrhovati* = *hoditi, vhoditi, vmetati, uvaliti,* werfen, wohin werfen; **se** = *hoditi se,* sich werfen, sich stürzen. Jg. — **co.** Uvrhl 5 ok (ve hře v kostky). Us. — **co, koho, se kam (do čeho, nač, v co, mezi co, za co,** přes n. **pod co)**: **do** moře. Háj., Har. Někoho do žaláře, D., do vězení, do věže, do šatlavy, V., do neštěstí, do bídy, D., do pekla, Kom., se do nebezpečenství. Bern. Kdo by se vzpouzeli, ty nechať uvrhne do žaláře na tak dlouho, až . . . Ddk. IV. 222. Šebek mincíř uvrhl svou ženu do šachty. Dač. I. 335. Jonáš dal se dobrovolně uvrci do moře. BR. II. 71. a. Psaní naše do ohně jste uvrhli. Arch. III. 191. Jakoby kámen do vody u-hl. Prov. Rovně, co by to do bláta uvrhl. Prov. U. co **na** oheň, na hranici. V. Na někoho břemena. Us. U. na lože. Us. Dch. Aby nějakou potupu na pána u-hli. Sš. Sk. 73. Hany na celý národ český uvrhovali. Pal. Dj. III. 3. 82. Léčku na ně uvrhli. BR. II. 331. Groš na střechu uvrže, spadnou mu dva. Prov. Svá myšlení na Boha u. Kom. U. co, koho **v** horoucí pec, Pass. 903.; ve vroucí olej, Lom., v záhubu, Sych., v bídu. Bern. Vojsko jeho uvrhl u moře. Ž. wit. Uvrhl **mezi** ně kosť, otázku. Us., Ros. U. něco **za** sebe. Ráj. U. něčím **pod** lavici. Us. U. skybu **přes** celý záhon, auťackern. Na Ostrav. Tč. Uvrhl tělo v rov. BO. U-hl jeho u věži. Let. 66. Že prý císař Jindřich nepravě uvržen jest v klatbu. Ddk. II. 333. U. někoho v nebezpečí života. Us. Dch. Uvržení jako zběží u vězení. BO. A uvrže je v pec ohně. (Mt. 13.). Hus I. 322. — **kam čeho. V** rotu hříšnou uvrhni svých blesků, šp. m.: své blesky (akkus.). Brt. — **co kam kudy**. Sv. Mikuláš hrúdu dobře vážnú . . . v jich duom *okéncem* uvrhl. Pass. 37. — **kam proč.** Bieše pro vraždu uvržen v žalář. ZN. — **kdy.** *Noc prvú* uvržeš je v oheň. BO. Soběslav byl **po** mši uvržen v pouta. Ddk. III. 246. — **kde kam.** Císařští ho na hrádku do vězení u-hli. Ddk. II. 447. — **co odkud kam.** Oznamuje nám, že by **do** jeho stáje hubku **z** ulice u-hli, od kteréž sě již jimalo. NB. Tč. 85. — **co komu kam**: provaz na krk. Leg. — **čím.** Celé pole parůma koňmi uvrhnouti, aufackern. Na Ostrav. Tč. Náhlou smrtí krále Gejzy uvržena byla říše do dlouhých válek. Ddk. III. 252. Pitím, karbanem rodinu do bídy uvrci. Ml. — **se.** Len sa uvrhajce (= běžte), již na vás čekajú. Od Hrozenkova. Tč.

Uvrhnutí, n. = *uvržení.* Bern.

Uvrhnutý; *-ut, a, o* = *uvržený.* Bern.

Uvrhovati, vz Uvrhnouti.

1. **Uvříti**, uvru, vřel, ení (na Slov. *uvřeti*) = *uvařiti se,* gar kochen, gesotten sein, absieden, aufkochen. — **abs.** Nevybírajíť masa z hrnce, až uvře. Br. Posaďte se kroupy, až hrách uvře (menší musí se vyšším říditi). Prov. — **komu.** Maso už nám uvřelo. Us. Šd. — U. = *svařiti se,* einkochen, einsieden. — **jak.** Voda do polovice uvřela. Us. Jg.

2. **Uvříti**, uvru, el, ení; *uvírati* = *trochu otevříti,* ein wenig aufmachen. — **co**: dvéře, okno. Us. Jdr. U. kořenku = *uprdnouti se,* einen Furz fahren lassen. U Jižné. Vrů.

Uvroubiti, il, en, ení, *uvrubovati,* einkerben. — **co čím**: nožem. Us. Tč.

Uvrsknouti, sknul a skl, ut, utí, *uvrskovati,* schleudern. — **co za kým.** Krávy tak vrskaly přes vrželinu, že hrudy za sebou uvrskovaly (= vrhaly). Na Ostrav. Tč. — U. = *připřipnouti,* quetschen. — **se kam.** Zavíraje stůl uvrskl jsem se do prsta. Mor. Šd. — **koho čím.** Uvrskl mě rozštipcem. Mor. Šd.

Uvrstvení, n., die Lagerung. U. půdy. Zpr. arch. XI. 3. 11.

Uvrstvený; *-en, a, o,* eingeschichtet, eingelagert. U. kože. Šp.

Uvrstviti, il, en, ení, *uvrstrovati* = *vrstvou klásti,* einschichten. — **co**: kože. Šp.

Úvršek, šku, m. = *zadní díl vrše.* Us.

Úvrší, n. = *hřbet,* der Landrücken. Nz.

Uvršiti, il, en, ení; *uvršovati* = *nahromaditi co,* häufen. Us. — **co čím**: stoh jetele doškem. Us. Tč.

Uvrtati = *vrtáním ubrati, zvrtati,* bohren. — **co jak.** Já to aspoň do polovice uvrtám. — **kam čím**: díru svědrem do prkna. Us.

Digitized by Google

Uvrtiti, il, cen, ení, *uvrcovati*, herumdrehen. — **čeho, co kde jak**: žita na žernách na kašu, auf der Handmühle mahlen. Na Ostrav. Tč. — **se**. Jak sedí, to se dycky uvrcá jako vřeteno. Ib. Tč.

Uvrtlání, n., das Schwanken. Br.

Uvrtlati, schwankend machen; **se** = nestálým se činiti. Jg.

Uvrznouti, znul a zl, utí; *uvrzati* = knarren. — **čím**: dveřmi. Us. Tč. — **U.** = *tajně ujíti, uklouznouti*, entwischen. Vojsko jich celkom zaobklúčilo, že ani len jeden nemohol uvrznút. Dbš. Sl. pov. I. 293. — **komu**. Tu sa ešte poradili, aby jim strygy nemohly u. Ib. I. 308.

Úvrž, e, f. = co místo čepu se zastrčí, aby ryby z rybníka nevyšly. Us. u Bnděj. Jg.

Úvržek, žku, m., das Geworfene. Jg.

Uvržení, n., das Werfen. Vz Uvrhnouti. U. na vodu (očista u starých Slovanů, jestliže se do vody hozený potopil, nevinen byl). Jg., Arch. II. 487. Očista železem horúcím aneb uvržením na vodu. O. z D.

Uvržený; *-žen, a, o*, geworfen. Vz Uvrhnouti.

Uvtiskati, ganz hineinstecken. — **co kam**. Všecky jabka do kapse sem uvtiskal. Na Mor. Tč. — **se čeho kam**, genugsam hineinstecken, hineinstopfen. Ib. Tč.

Uvundati, hinlegen. Ros.

Uvybírati se čeho z čeho, herausnehmen. Us. Tč.

Uvyhazovati se čeho kam odkud, genugsam hinauswerfen. Us. Tč.

Uvychvalovati se čeho kde, genugsam loben. Us. Tč.

Uvyklosť, i, f. = *zvyklosť*, die Gewohnheit. Nz.

Uvyklý = *zvyklý*, gewohnt, angewöhnt. — **čemu**. Národ svobodě u. Šf. Majetnému duchovenstvu, všelikým výhradám u-mu. Ddk. VI. 183.

Uvyknouti, knul a kl, utí; *uvykati, uvykávati* = *zvyknouti, obvyknouti, na něčem přestati*, gewöhnen, angewöhnen. — **v čem**. V kázání tvém uvyknu. Ž. wit. 118. 15., 78. I uvyknu v spravedlnostech tvých. Ib. 118. 48. — **čemu**. Daj mi rozum, abych uvykal kázání tvému. Ž. wit. 118. 73. Barbarossa chtěl, aby svět uvykl jménu, jemuž . . . Ddk. IV. 45. U-kl jemnějším požitkům života. Ib. III. 295. — **nač**, šp. m.: **čemu**. Rk., Brs. 2. vyd. 251. — **čemu kdy**. Židokřesťané od mládí mínění o nepoživatelnosti krve uvykli; Že nedostatkům z mládí nebyl uvykl. Sš. Sk. 182., II. 185. — **s inft.** I lid uvykl si považovati krále za největšího svého nepřítele. Ddk. VI. 127.

Uvymykati se čemu, genugsam ausweichen. Na Ostrav. Tč.

Uvynachoditi se odkud za kým, genugsam hingehen. Na Ostrav. Tč.

Uvynachodzati se = *uvynachoditi se*. Na Ostrav. Tč.

Uvynakládati se na koho, nač, viel Ausgaben machen. Už sem se dost na syna n-dal. Us. Tč.

Uvynarobjati se, genugsam Dummheiten, Schelmereien treiben. — **kde**. Ten chlapec se u nás uvynarobjal až hrůza. Na Ostrav. Tč.

Uvyskakovati se, genugsam aufhüpfen. Us. Tč.

Uvýskati se kde, genugsam jauchzen. Us. Tč. — *Uvyskovati si*, jede Weile aufjauchzen. Tč.

Uvysýlati se koho kam, genugsam aussenden. U-lal se poslů za ním, ale marně. Us. Tč.

Uvýšiti, il, en, ení, *uvyšovati*, erhöhen. A jakž je vystřílelí, hned na koty brali, žádného z nich neraníc, neb uvyšovali (vysoko mířili). Let. sl. III. 38. — **co**. Tč.

Uvytahovati, *uvytáhnouti*, genugsam aus-, aufziehen. — **se čeho odkud čím**: dřeva z vody vidlemi. Us. Tč.

Uvýti se, sich satt heulen. — **kdy**. Co se ten pes nvyl *té noci*. Us. Tč.

Uvytrhnouti, *uvytrhovati*, genugsam herausreissen. — **se komu čeho odkud**: trnu z nohy. Us. Tč.

Uvyzpovídati se koho kdy kde, genug seine Beichte hören. Us. Tč.

Uvzácniti, il, ěn, ění, *uvzacňovati* = *vzácným učiniti*, rar, angenehm machen, auszeichnen. — **co komu**. Us. Tč.

Uvzati si co, sich etwas vornehmen. Us. na Ostrav. Tč. Kolik rázů sem si uvzala, že už toho neudělám a potom sem to zas udělala. Slez. Šd.

Uvzdáliti se, il, en, ení, sich entfernen. — **odkud**. Us. Tč.

Úvzdech, u, m., der Stossseufzer. Šm.

Uvzdorovati se komu = *vynutiti*, ertrotzen. Na Mor. Tč.

Uvzdychnouti, chnul a chl, utí, *uvzdychovati, uvzdychati*, alle Weile aufseufzen. — **kdy**. **Při** každém slově uvzdychuje. Us. Tč. — **nač**. Na každou hlupotu uvzdychuje. Us. Tč. — **před kým**. Žebrák před tebou si uvzdychuje a za tebou plnje. Na Ostrav. Tč. — **se nad čím**, sich aussenfzen. Us. Tč.

Uvznášeti se, koho kam (do nebe), genugsam erheben, loben. Us. Tč.

Uvzorkovati, einmustern. Šm.

-uz, *přípona jmen podstatných*: baluz. D.

Uz, u, **uzek**, zku, m., zastr. = *čím se ráže*, das Band. D.

Uzabíjeti se čeho kde, genugsam erschlagen. Us. Tč.

Uzabiti si co: nohu, sich erfrören. Na Ostrav. Tč.

Uzáblosť, i, f., die Erfrorenheit. — **U.**, die Hagerkeit.

Uzáblý = *ustydlý, zkřehlý*, erfroren, vor Kälte starr; *vyzáblý*, hager. Tur. kron.

Uzábnouti, uzíbnouti, bl, utí, na Ostrav. *uzebnouti* = *ustydnouti, zmrznouti*, erkalten, erfrieren. Ros. Uzíbl strom. D.

Uzaklínati, beschwören. — **koho čím**: závazky. Jg.

Uzákoniti, il, ěn, ění, zum Gesetze machen. Dch.

Uzakrýti, uzakrývati se čeho čím, genug verdeken. Us. Tč.

Uzakrytí, n., die Verdeckung.

Uzakrytý; *-yt, a, o*, verborgen, versteckt, verdeckt.

Uzamčení, n., das Verschliessen, die Verschliessung, der Verschluss. U. úřední. Trest. zák.
Uzamčený; *-en, a, o,* ver-, geschlossen.
Uzametaný; *-án, a, o,* rein gekehrt. Celý dvůr je u. Mor. Šd.
Uzamklý, geschlossen. U. dům. Toul vůkol u., 'αμφηρεφής. Nej.
Uzamknouti, knul, ut, utí a kl, čen, ení; *uzamykati = na zámek zavříti*, verschliessen. — **co**: dvéře. Us. — **co jak, čím**: **na zámek**, **na dva zámky**, Zlob., dvěma zámky. Us.
Uzamknutí, die Ver-, Zuschliessung. U. úst, sklíčení (křeče), die Mundsperre. Ja.
Uzamknutý; *-ut, a, o,* geschlossen. Vz Uzamčený.
Uzapáliti, il, en, ení, *uzapalovati*. — **se čeho**, genugsam anzünden. — **se nad čím**, sich ereifern. Us. Tč.
Uzapečetiti, il, ěn, ění, versiegeln. — **co čím**: červeným voskem.
Uzapírati, vz Uzapříti.
Uzapsati, *uzapisovati* **co kam**, nach einander vollends aufschreiben; **se čeho**. Us. Tč.
Uzapraviti, il, en, ení, *uzapravovati* **se čeho čím**: mechem, genugsam zustopfen. Us. Tč.
Uzardělosť, uzarděnosť, i, f., die Erröthung, Schamröthe.
Uzardělý, uzarděný, roth, schamroth.
Uzarditi se, ěl, ění, *uzardívati se*, schamroth werden. Jg. — **čím**: studem. Jg., Kos. Ol. I. 196., 291.
Uzarmoutiti, il, cen, ení, *uzarmucovati*, traurig machen o. stimmen. — **koho čím**: zlou zprávou. Us. Tč.
Uzásobiti, il, en, ení, *uzasobovati*, versehen. — **koho kde čím**. Šm.
Uzastaviti, il, en, ení, *uzastavovati*, aufhalten. — **co čím**: vodu drnem, hrází. Us. — **se čeho kde**, genugsam aufhalten. Us. Tč.
Uzasypati, *uzasypávati*, vollends zuschütten. — **co čím**: pískem. — **se čeho**, genugsam zuschütten. Us. Tč.
Uzašiti, uzašívati, vernähen. — **se čeho čím**. Us. Tč.
Uzátkovati, zustopfen. — **co, kde čím**: *zátkou*. Us. Tč.
Uzatykati, vollends zustopfen. — **co čím, se čeho**. Us. Tč.
Uzavazovati, *uzavázati*, (alles) binden. Us.
Uzavěrací, Schluss-, Sperr-. U. přístroj ve vodovodu. Zpr. arch. VI. 32.
Uzavěradlo, a, n. = *uzavěrací přístroj*. Zpr. arch. VI. 33.
Uzávěrka, y, f., der Verschluss, ku př. na chodníku. Dch.
Uzavírací = *uzavěrací*. U. kohoutek, der Absperrhahn. Šp.
Uzavírání, n., das Einsperren. — **U.**, die Abschliessung. U. smlouvy. U. rady, der Rathschluss. U. na sněmu zemském, die Beschlussfassung. Ddk. IV. 5. — **U.** = *vyvádění závěrku*, die Schlussfolgerung.
Uzavírati, vz Uzavříti.
Uzaviti, *uzavíjeti*, ver-, einwickeln. — **co do čeho (kam)**; **se čeho**. Us. Tč.
Užaviti, vz Užavovati.
Uzávorkovati = *v závorky položiti*, einklammern. — **co**. Ta slova jsem proto u-val. Čas. theol. XIII. 272.
Užavovati, jede Weile gähnen. Na Ostrav. Tč.
Uzavření, n., das Einsperren, der Verschluss. Neprůdušné u., der Luftabschluss, luftdichter Verschluss. Šp.
Uzavřenosť, i, f., die Abgeschlossenheit. Jazyk dosáhl jakéhosi stupně uzavřenosti a dokonalosti. Ddk. IV. 331.
Uzavřený; *-en, a, o,* abgeschlossen. U. bicí stroj, rokování, geschlossene Debatte. Šp. U. třída lidí, die Menschenkaste, okres, Dch., společnosť, snad **lépe**: **soukromá**; cf. sstoupené tovaryšstvo. Vq. 288. Sedí celý den v u-né světnici. Us. Šd. Tím spolek mezi Uhry a Čechy u-ný utužen býti měl; Zběhům navždy zůstanou u-ny hranice říše. Ddk. III. 58., IV. 11. — **čím**: město hradbami u-né.
Uzavřeť = *uzavříti*. U Opav. Klš.
Uzavříti, vru, el, en, ení; *uzavírati* = *pevně n. vše zavříti*, schliessen, verschliessen, zu-, versperren; *umíniti*, beschliessen; *za to míti, potah bráti, souditi*, schliessen. Us. — **co**. U-ti shromáždění, eine Versammlung schliessen, protokol, Šp., průchod. Dch. U. jednotu a spolek s Čechy. Pal. III. 3. 53. U. sňatek, přátelství. Ddk. III. 199., IV. 184., V. 251., 313. U. oči, Kom., dvéře, BO., koupi, Sych., Šm., radu, D., mír (vz Mír), Rk., pokoj, Troj., příměří, smlouvu, Skl.; tyto frase jsou tedy *dobry*, ale **lepší** jsou: pokoj atd. učiniti, zjednati, umluviti a p. Vz tato slovesa, Slov. I. 1025. U. manželství, **lépe**: vstoupiti v manželství n. do stavu manželského, oženiti se, vdáti se. Us. — **co kde**: **ve sněmě**; **lépe**: *nalezli, na tom zůstali, usnesli se, stanuli, se snesli, uradili se*. Mír uzavřen jest v Budešíně dne 30. ledna 1018; Válečné tažení proti Štaufovcům bylo v Meziboří u-no; Uzavřel u sebe raději složiti svou důstojnosť; Proto u-vřel v Linci dne 23. dub. 1257. s Otou spolek. Ddk. II. 87., III. 23., IV. 301., V. 323. (Tč.). — **co před kým**: dvéře. Us., vše. D. Praha před ním brány uzavřela. Ddk. IV. 86. — **co po kom. (s kým)**. Utekli do města a brány po sobě uzavírali. Flav. — **co kdy**. Po sedmi letech mír s ním uzavřela. Ml. R. 1175. uzavřel kníže Soběslav s klášterem plasským výměnu statku v ceně 8 talentů. Cf. U. **co**. — **jak**. Fridrich uzavírá prý **k** radě **a za** souhlasu knížat přátelství s králem Valdemarem; U. mír **bez** prostředkování něčího; **Ze** své strany u-el volební smlouvu. Ddk. V. 65., III. 257., 89. **Na** tyto výminky uzavřen jest mír. Ddk. Komoru na více zámku u. Ros. U. *jednohlasně* **lépe**: Na tom jsou se snesli jednomyslně spolu. Br. Na tom se uradili, aby . . . Vel. Vz *Uraditi se, Přestati na čem, Úmysliti si, Zůstati na čem, Stanouti na čem*. — **co s kým**: mír. Ddk. IV. 198. Břetislav roku 1099. **na** luckém poli s králem Kolomanem smír uzavřel. Ddk. IV. 133. — **co čím**: dům zámkem. Us. S Uhrami Rakousy nedávno u-ly svazek přátelský zasnoubením Anežky s korunním princem. Ddk.

Digitized by Google

III. 216. — **co odkud**. Z těch listin dovolujeme sobě uzavírati, že . . . Ddk. V. 238. — **s infint**. U-li jsme poslati pro něj. Us. Dch. Jindřich uzavřel vystavěti kostel v osadě Blansku. Ddk. III. 67. (V. 237. Tč). — **se**. Až se uzavře zima a začne se krmiti z hotového, spotřebuje se mnoho pro dobytek. Us. Šd. — **se kam**. A tam do ústupku já se uzavírám. Sš. Bs. 5. U. se v pevnosť. — **se čeho**. Už sem se těch dveří dost uzavíral. Us. Tč.

Uzavřitosť, i, f., die Verschlossenheit, Abgeschlossenheit. Šm.

Uzavřitý; *-it, a, o,* abgeschlossen. Šm.

Uzbahnouti se komu = *zachtíti se*. U. Prostěj. Vch.

Uzbiti, *uzbíjeti* **se čeho čím**, genugsam zusammenschlagen. — **co**: všecky bečky. Us. Tč.

Uzbožniti koho, fromm machen. Koll.

Úzbroj, e, f. = *zbroj*, die Rüstung. Krok. III. 328.

Uzbrojiti, il, en, ení; *uzbrojovati, uzbrojivati* = *ozbrojiti* — **koho, se čím**, mečem, mocí. Kom. — **koho proti komu**. Kom.

Uzbuditi, il, zen, ení; *uzbuzovati* = *zbuditi*, er-, aufwecken. Krok. — **koho z čeho**: ze spaní.

Úzbyt, u, m. = *nadbytek*, der Uiberfluss. Máme letos kobzolí na ú. Na Ostrav. Tč.

Uzbytečniti, il, ěn, ění, entbehrlich machen. — **co**. Rostl.

Uzbyti, *uzbývati*, übrig bleiben. — **se nad čím**, sich satt streiten. Ve Slez. Tč.

Úzce, kompar. *úžeji, úže* = *těsně*, eng, schmal. Skutkové, slova velmi úzce souzena budou. V. Všecko tajně a ú. šlo (tiše). Bl. Město úžeji obklíčiti. Berg. To s tím úzce souvisí, *lépe:* těsně. Vz Slov. IV. 70. Cf. Těsný.

Uzda, y, uzdice, e, uzdečka, uzdička, y, f. = *udidlo na koně*, der Zaum. Jg., Pt., V., Ž. wit. 31. 9. U. m.: uda. Bž. 50. *Z* jest vsuto, cf. udidlo. Gb. Hl. 119. Dada koň i s uzdú. Rkk. Uzdu dáti koni. D. V uzdu koně pojíti; kůň v uzdu nepojemný, nepojatý (do uzdy); koně na uzdě držeti; v uzdu jíti, dáti se pojíti. V. U. s náhlavkou i votěží a s udidly pozlacenými. Zlob. Zdržovati uzdu. Jel. Popadnouti za uzdu. D. Na uzdu bráti a pod ostruhu. D. Jezdec uzdou a votěží dle libosti koně obrací. Kom. Koni uzdu pustiti. Us., Skl. II. 240. Bez uzdy jsa (kůň) plaší se. Kom. U. vytěrací, pomocná. Rf. Uzdu odepíti, připíti. Šp. Zlatá uzda nečiní koně lepším ani přední místo hlupáka moudřejším. Kmp., Hš. Ohnivému koni uzdy a ne ostruh třeba. Koňa zdržuješ na uzdě, aby ťa neshodil. Na Slov. Tč. Směšno je klásť zlatú uzdu volovi na hlavu. Na Slov. Tč. Uzdu na někoho vzložiti. Bart. 4. 33. Vyšla jest krev až do uzd koňských. ZN. Přes noc vytrval všeliký voják při koni svém za uzdu ho drže. Ddk. II. 264. A drahým kamenim uzdu, prsosiny i pochvy maje položené; U. zlatem okovaná. Hus II. 126. Vz S. N. X. 203. — *Přenesené.* Čeládku na uzdě držeti; jazyk na uzdě držeti; v uzdu se pojíti, na uzdě se držeti, na uzdě zdržovati; rozkošem uzdu pustiti; v chlipnostech uzdu sobě pustiti. V. Hněv svůj na uzdu vzíti. Sych. Hněv a jazyk na uzdě měj. Prov. Na tuhé (krátké) uzdě někoho držeti. Vz Přísnosť. Č., Bern. Pustiti někomu uzdu (přílišnou svobodu mu dáti). Ros. Pustil jsem od uzdy (nechal jsem věci zamýšlené). Němc., Č. Vždy žaludek drž na uzdě, zvláště při hostině. Na Ostrav. Tč. Pochoti zlé na uzdu bráti. Sš. II. 41. Umějí své vášně v uzdu pojímati; Sami pak sobě v hříších uzdu pouštějí; Kterýž se ve všeliké hříchy vyleje, i jiným v nich uzdu poušti. BR. II. 19. a., 100 b., 702. a. Král pustil uzdu Pražanům. Bart. Škůdcové veřejné bezpečnosti nechť jsou na uzdě drženi; Úředníkům svým tak uzdu pouštěl, že se zbožím církevním nakládali, jak se jim líbilo. Ddk. II. 455., IV. 59. (Tč.). — U. = *řemení, které se dává koni na hlavu*, das Kopfgestell. D. — *Uzdička pod jazykem, jazyková*, das Zungenbändchen. Nz. lk., D. — *Uzdička lůna*, das Schamlefzenband. Ja. — U. = *místo mezi okem a kořenem zobáku*, der Zügel. Nz. — U., die Bride (bei Remontoiruhren). Šp.

Uzdáliti, il, en, ení, entfernen. — **co kam**. Us. Tč.

Uzdář, e, m., na Slov. *uzdár*, der Riemer. V., Arch. IV. 344. O českých u-řích starší doby vz Tk. II. 376., 381., 382., 384., 386, Prm. 1878. č. 10. — V Uzdářích. Vz Tk. II. 196.

Uzdařiti, il, ení, das Riemerhandwerk treiben. — **se**, gerathen, gedeihen. Letos ovoce se uzdařilo. Us. Ft.

Uzdářka, y, f., die Riemerin. D.

Úzdarný = *zdárný*. Ú. dítě. U Uher. Hrad. Tč.

Uzdářský, Riemer-. U. práce. Us. U. krámce v Praze za starších dob. Vz Tk. II. 196.

Uzdářství, n., das Riemerhandwerk, die Riemerei. Ros.

Uzdáti se = *zdáti se*. — **se komu** (zač). Jak se mu uzdálo. Us., Scip., Hlas. Uzdálo se mi za dobré. Rk. Nějaký čas se mu to uzdálo, ale . . . Sk. — **s inft**. Uzdálo se některým slova Laktantiova v ten smysl vykládati. Sš. I. 13.

Uzdělnice, e, f. = *ohlavek*. Na Slov. Bern.

Uzdění, n., das Zäumen. Nauka o u., die Zäumungslehre. Čsk. — U., das Mauern.

Uzdénice, e, f. = *ohlav*, die Halfter. Koll.

Uzděnka, y, f., gymnadenia, die Nacktdrüse, rostl. U. pětiprstá, g. conopsea. Vz Rstp. 1503., Slb. 214. — U., habenaria, rostl. Slb. 215.

1. **Uzděný**; *-děn, a -dín*, z *uzditi* (zdíti), gemauert. — **kde (na čem)**. Č. Bs. 5.

2. **Uzděný**; -dén, z *uzditi* (uzda), gehalftert, gezäumt. U. kůň.

Uzdice, e, f., vz Uzda.

Uzdička, vz Uzda.

Uzdidlo, a, n. = *náčiní k uzdění*. Zlob.

Uzdírati, *uzedříti*, nach und nach vollends herunterreissen. — **co odkud**: listí se stromu. Us. — **se čeho**. Ten žid se dost uzdíral kůže z lidu. Us. Tč.

Digitized by Google

Uzdíti, il, děn, ění = *uzdu dáti*, zäumen, halftern. — **koho jak.** Po ocase koně uzdí (opačně si počíná). Mus. Divně mě uzdí (= cvičí). Hnka. — **co:** žádosti. Kom. — **koho čím:** zlatem.

Uzdíti, il, ěn, ín, ění, fertig mauern. Vz Zdíti. — **co.** Dnes za jeden den mnoho uzdili. Us. — **co kde jak.** Ve vděčných Slovanův vy jste si utrobách zbožné slávy památník na věčné věky uzdili. Šš. Bs. 47. — **co z čeho:** zeď z nových cihel. Us. Tč.

Uzdné, ého, n. = *dar, který dává kupec koně kočímu prodavačově*, das Zaumgeld. U Opav. Klš. Cf. Ocasné.

Uzdní, Zaum-. U. řemen.

Uzdobiti, il, en, ení; *uzdobovati*, aufputzen, aufzieren. — **co čím.** Sal.

Úzdobný = *ozdobný*, schmuck, zierlich. U Uher. Hrad. Tč.

Uzdování, n., das Zäumen. Bern.

Úzdrava, y, f. = *uzdravení*. Churavci tu čas ú-vy své očekávati mohli. Šš. J. 82. U. nemocných. Šd.

Uzdravenec, nce, m. = *člověk uzdravený*, der Geheilte, Gesundgewordene. Šš. L. 69. Povídali tedy židé u-ci: U. bez bázně vyznal. Šš. J. 81., 163.

Uzdravení, n. = *učinění někoho zdravým*, die Heilung. V. U. duše od zlého. Br. Po u. vzal Jezí penieze a rúcho. Hus. U. ukonati. Hus II. 109. U. nemocných. Dch. Uzdravení mnohých bídných lidí; Od Krista Pána u. došel; U. člověka chromého tak narozeného. BR. II. 15., 117. a., 400. (Šd.). Člověk člověku zachovává hněv a od Boha hledá u.; Tělestné u.; Duchovní u. od hřiechóv; Jejie uzdravení bylo zachováno k Ježíšově chvále a k jejie u. na duši. Hus I. 337., II. 16., 342., 403. (Tč.). Nemocný doufá u. až do smrti. Tč. — **U. se** = *uléčení se, vyhojení se*, die Genesung. Měst. bož. II. 7.

Uzdravění, n. = *nabytí zdraví*, die Genesung. Není naděje **k** u. Bern.

Uzdravený; *-en, a, o*, geheilt. — **od čeho:** od malomocenstvie. Hus II. 45. — **čím:** léky.

Uzdravěti, ěl, ění, gesund werden, genesen. Ros., Aqu.

Uzdravitel, e, m., der Heiler. Us. Tč. U. nemocných. Hr. rk. 147. A že sě jest bála, protož podal jí u. naděje řka: Doufaj, dcero! Hus II. 406.

Uzdravitelka, y, **uzdravitelkyně**, ě, f., die Heilerin. Us. Bern.

Uzdravitelnice, e, f. = *žíla*. Jel.

Uzdravitelnosť, i, f., die Heilbarkeit. Jg.

Uzdravitelný = *mohoucí uzdraven býti*, heilbar. Ž. wit. Deut. 33. U. neduh, Smrž., nežit, Jád., bolesť. V. — **U.** = *uzdravující*, heilend. U. voda. Lék. kn.

Uzdraviti, il, en, ení; *uzdravovati* = *zdravým učiniti*, gesund machen, heilen; **se** = *zdraví nabyti*, gesund werden. Jg. — **abs.** Ale rci jediným slovem, a ihned bude uzdraveno dietě mé. Pass. 4. Však deset uzdraveni jsú a devět kde jsú. (Luk. 17. 17.). ? Hus II. 340. Lékař léčí, Bůh uzdravuje. Koll. — **co, koho:** nemoc, V., nemocného. D. Víra tvá tě uzdravila. Sm. Já jich (= je) budu uzdravovať, chromym brla odhazovať, nĕvidomym zrak navracať. Šš. Ps. 42. Jehožto (Ezechiáše) nikto uzdraviti nemožieše. Pass. Aby on koho mohl u. BR. II. 35. b. Sv. Petr uzdraviv chromého tak narozeného. Ib. 400. Dnú zlámaného u-vil; slepé u., ovcě u., nemocného, neduh u. Hus II. 42., 125., 166., 215., 320. (Tč.). — **(koho) nač:** na ránu, V., na dnu. Lk. Dotýká se rozličnosti neduhů, na něž uzdravoval. BR. II. 215. — **koho od čeho.** U-vil jest Namana od malomocenstvie; Viera tvá tě u-la na těle od malomocenstvie a na duši od hřiecha; Ženu od nemoci krvotoké u-vil. Hus I. 399., II. 159., 344., 402. (Tč.). U. někoho ot nežitu, Br., ode dny. Lk., Jád. — **proč.** Jehož byl u-vil od malomocenstvie *rozkázáním* sv. proroka Elizea. Hus I. 343. Aj toť **skrze** svú vieru uzdravena jest. Pass. 43. — **koho čím.** Ta mě nemocného svou sladkou řečí u-la. Us. Mnoho nemocných svou modlitbou u-vil. Ddk. III. 148. Aniž móž kto kromě Boha svú mocí u. slovem na těle i na duši; On když ráčí a kohož ráčí, uzdravuje svú mocí. Hus II. 378. — **koho kde (na čem, v čem).** Viera tvá tě u-la na duši; O němž slyšíme, že i na duši jest uzdraven i na těle. Hus I. 29., II. 85. Kristus i ve vzdálenosti uzdravoval. Šš. Sk. 58. U. někoho v nemocnici. — **jak.** Aby uzdraven nemohl býti **od** paty nohy až **do** vrchu tvého. Hus I. 56. Petr ve spolku s Janem uzdravuje člověka od narození chromého. Šš. Sk. 35. — **se.** Nechť již zase se uzdravím. Ddk. III. 183. — **kdy kde.** Při rybníku Bethezdě v sobotu Pán uzdravuje člověka po 38 let chorého; Na mě se hněváte, že všeho člověka u-vil sem v neděli; V tu hodinu u-vil jest mnohé od neduhóv a od ran. Hus I. 80., I. 137., II. 15. — **čeho**, šp. m.: *co*. Vz Slov. I. 391. U-vil slepých, šp. m.: slepé. Brt. Že přišel uzdravovati skroušených srdcem. BR. II. 215. a. (Zde gt., že by mělo býti supinum s genit.: uzdravovat skroušených). — **koho čeho.** Uzdravil jsi nedostatkóv duši mú. Ps. ms. U-vil ho malomocenstvie jeho. Bj. — **koho, se po čem.** Po tom líku se uzdravil. Us. — **z čeho:** ze zámutkův. Ps. ms. — **se na čem:** na bažantu, na okurkách. Us. Zb.

Uzdravivý = *uzdravný*.

Uzdravlý, der Gesundgewordene. Šš. J. 162. (Hý.).

Uzdravný = *co uzdraví*, Heil-, heilend. U. místo, ústav. Heil-. Na Slov. Tč. U. voda. Na Slov. Tč. U. síla prostoupila tělo jeho. Šš. Sk. 118. U. síla. — **U.** = *co lze uzdraviti*, heilbar. U. rána. BO. U. bolesť, sanabilis. Pror. Jer. 30. 15.

Uzdravování, n., die Heilung.

Uzdravovatel, e, m., der Heiler.

Uzdravovatelka, **uzdravovatelkyně**, ě, f., die Heilerin.

Uzdravovati, vz Uzdraviti.

Uzdrisatelně = drze, pertinaciter. Greg.

Uzdřiti = *uzříti*. Na Ostrav. Tč., Bž. 49.

Uzdvihnouti, hnul a hl, ut, utí; *uzdvihovati*, heben, heben können. — **co čím.** Jedním prstem uzdvihnu centnéř. Jg. — **co v čem kam:** v rukou až **nad** hlavu. Us. Tč. — **co jak.** S velikým namáháním přece to u-hl. Us.

Digitized by Google

Uzední = *uzdní*, Zaum-. Konč.

Uzedničiti, il, en, ení, als Maurer verdienen. — **si co**. Us. Tč.

Úzek, vz Úzký.

1. **Uzel**, zlu, **uzlík**, u, **uzlíček**, čku, **uzélek**, **uzílek**, lku, m. = *zádrhel*, der Knoten, Knopf. U., az = vázati. Bž. 227. V MV. nepravá glossa. Pa. Na uzel n. uzlem něco zavázati (na zadrhmo. Ros.). V. Uzel rozvázati, Ros., roztíti, protíti. Dch. Uzel stáhnouti, Kom., udělati; u. na provaze, na niti. D. Uzel tkadlcovský (malý), babský (hrubý), Us., německý, anglický, prostý, plavecký, Us., křížový, Šp., tkačirský (na přízi), robský, chlopský (na šátku), u Opav. Klš. U. vlasův. Bern. Uzel zaviti, rozviti. Uzel pevný, stálý, hybný. Nz. Zavázal uzel = přestal růsti. Us. Kšá. Dej si jazyk na uzel = mlč. Fch., Vrů. Vdá-li se mladší dcera před staršími, zaváže jim uzel (ty se potom nevdají). Vz Mus. 1856. 61. Vážú mi ho (věnec), vážú na čtyry uzličky, co ho nerozvážú ty vaše ručičky. Sš. P. 499. Uzel jest na laně od plavítka (jímž se rychlosť plavby měří) buď skutečný u. aneb na jedno místo vsoukané barevné znamení a dává jméno své i každé vzdálenosti od uzlu. Takové meziuzlí měří $^1/_{120}$ námořní míle a kolik uzlů loď za půl minuty ujela, tolik námořních mil ujela za hodinu. Pluje-li loď 9 uzlů, pluje za každou sekundu asi 4·3 metru. Lg. — **U.** přenes. = *osoba malá, nevzrostlá*, eine kleine Person. Co pak s takovým uzlem (se ženskou tak malou)? Us. u Rychn. Msk. — **U.** *přátelství (svazek, pouto)*, der Knoten der Freundschaft. V. — **U.** = *těžkosť, nesnadnosť*, die Schwierigkeit, der Knoten. Tu je uzel. Vz Trampoty. Č., Bern. Na těžký u. trefil; Veliký uzel jest psota. Bern. Také záležitosti manželské měly zadrhnouti u. a spor s církví porozšiřiti. Ddk. III. 201. U. si rozvázati. — **U.** (zamotání, zapletení, zavinutí) v povídce, v dramatu, der dramatische Knoten. Nz. U. dramatický. Pátý akt u. rozváže. L. S uzlem mluviti *(krátce)*. L. — **U.** *v těle*, der Knoten am Gelenke. Bern. — *Uzlové žilin*, Nervenknoten, ganglia (vz Uzlina), Krok., *mízní*, glandulae lymphaticae, mízový. Nz. Ssav. U. ozhřivkový, der Rotzknoten. Nz. lk. U. jahlový, das Miliarknötchen. Nz. lk. — **U.** = *kolínko na stéble*, nodus, der Knoten. Místo, ze kterého list vyniká, bývá často vyznačeno zvláštním hrbolem, který sluje uzel. Kk. 16. **U.** = napuchlá část lodyhy mezi dvěma články osními. Čl. Kv. XXIX. Sítí bez uzlíků. V. Na sítí uzlu hledati (hledati obtíží, kde jich není). Bern. — **U.** = *zatvrdlosť na dřevě*, der Knoten am Holze, an Aesten, am Leibe als verhärtete Geschwulst. U. na vinném kmenu. Bern. — **U.** = *suk*, der Knorren, Astauswuchs. Na Mor. Brt., Ktz. Vz Uzg. — **U.** = *oko, poupě na rostlině*, die Knospe, das Auge, der Knoten. Bern. — **U.** *vlny* = *svitek, chumel*, der Wickel in der Wolle. Bern. — **U.** *rudy*, der Kern im Erz. Bern. — **U.** *pod lalokem, hrbek, hltán, rumen*, der Kropf, der Gurgelschlund. V. — **U.** = *spojení*, die Verbindung, der Knoten. Pasovati koho na třech břeven uzel (na konopné rytířstvo) = oběsiti. Č. — **U.** *horský* = místo, kde se dvě pohoří křižují. Blř. — **U.** = *nepohnuté místo na chvějícím se tělese*. Vz KP. II. 287. Uzly záchvěje na strunách, v rourách. Vz KP. II. 287., 308., Nz. — **U.** *v astronomii* = *stýkání se dráh planetních*, der Knoten. Uzly jsou dva punkty, ve kterých dráha měsíčná přetíná dráhu zemskou. Podobně dva body, kde se stezka měsíčná loučí se stezkou slunečnou, die Mondsknoten. Jg. U. vystupující, sestupující. Nz. U. vstupující (Jg.), vycházející, Bern.; sestupující, scházející, zapadající. (Jg.). Uzly měsícové, die Mondknoten. Nz. — **U.** = *co zavázáno uzlem, svazek*, das Bündel, Pack, der Ranzen. U. šatů, D., švestek, mouky, koláčův, prádla. Š. a Ž. Do uzlu něco zavázati. Ros. Svázal šaty do uzélka. Na Zlínsku. Brt. Plný u. mu toho navázala. Us. Vzíti uzel na záda. Us. Nese rohlíčky v uzélku (v zauzleném šátku). Na Ostrav. Tč. Nesla na zádech uzílek; Dali jí do uzelka mouky; Svázala si šaty do uzla. Us. Šd. A ten kozel nese u. Sš. P. 622. Peníze do uzelka (do vínka), das Pathengeld. U Opav. Klš. Co ti dali do uzelka, als Angebinde? Na Ostrav. Tč. To aby sa stalo, uzelkem mu zavazujeme, nech roste (dítě), sa zmáhá všemi silami. U Uher. Hrad. Tč. Chce-li, aby mu věřino bylo, že to, voč ji naříká, v uzlech bylo; A v tom uzle Mikulcová jest všecko své nalezla. NB. Tč. 26., 240. Tu zle tam zle, když není v uzle. Na Mor. Brt. Člověk rozhněvaný ctnej pravdy neuzná, bar by mu ju pred očima vyvázal z uzla. Na Slov. Tč.

2. **Uzel**, zla, m. U. J., spisov. Vz Jg. H. l. 646.

Uzelenati se, grün werden. Všecko se tam pěkně uzelenalo. Ros.

Uzeleniti, il, én, ění, grün färben. Ros.

Uzelník, u, m., das Knotenseil (der Dachdecker). Nz. — **U.**, der Knotenpunkt, vielfacher Punkt. Stč. — **U.**, a, m. = *žížalový hmyz plný uzlů*, gordius insectorum, der Insektenknotenwurm. Plk.

Územek, mku, m. = *území*.

Území, n. = *místo u země v divadle*, das Parterre, *přízemí*. Jg. — **Ú.** = *země, kraj*, das Landgebiet. Hannibal vpadl s vojskem do území (in fines) Olkadů v Hispanii. Ú. na dílce rozděliti, parcelliren. Dch. Přímořské ú. Ddk. III. 165.

Územiště, ě, n., ein bestimmter Ort der Erdnähe. Šm.

Uzemitěti, ěl, ění, erdartig werden. Šm.

Uzemnatěti, ěl, ění, erdartig werden. Ros.

Územní, Parterre-. Ú. byt. Mor. Tč. — Ú., Landes-, Kreis-. I předsevzal si zjednati biskupství svému úplnou ú. samostatnosť. Ddk. V. 332.

Územník, u, m. = *územiště*. Šm.

Územnosť, i, f., die Territorialität. Dch.

Uzenáč, e, m., die Knackwurst. Dch.

Uzenák, u, m. = *uzenáč*. Dch.

Uzenář, e, m., der Würstelmacher, Selcher, Fleischselcher.

Uzenařiti, il, ení, Würstelmacherei, Selcherei treiben.

Digitized by Google

Uzenářka, y, f., die Würstelmacherin, Selcherin.

Uzenárna, y, f., die Selchhalle, Wursthalle. Dch.

Uzenářský, Würstelmacher-, Selcher-. U. obchod, zboží.

Uzenářství, n., die Würstelmacherei, Selcherei.

Uzené, ého, n., vz Uzený.

Uzenec, nce, m., die Wurst. Šml.

Uzení, n., das Räuchern, Selchen, die Räucherung. U. masa. To maso se nehodí k u. Us., Ros.

1. **Uzenice**, die Budějovice, Usenitz, ves u Březnice. Pl.

2. **Uzenice**, e, f. = *uzená kýta*, der Schinken. Us. Dch.

Uzeničky, pl., f. — *flíčky se sekanou uzeninou*, Schinkenfleckeln. Us. Dch. Vz Uzeninky, Uzenina. — U. = *uzenky*, Würstel, f. Dch. — U., něm. Useniček, ves u Březnice.

Uzenina, y, f. = *cokoliv uzeného*, das Selch-, Rauchfleisch. U. s knedlíky se smetanovým křenem; vařená u., Kaiserfleisch; obchod s uzeninami, Selchwaarengeschäft; flíčky s u-nou, Schinkenfleckeln. Us. Dch. Uvař kousek u-ny na oběd. Us. Šd. — U. = *uzená kýta*, der Schinken. D.

Uzeninky, pl., f. = *moučné flíčky se sekanou uzeninou*, Schinkenflekeln. Dch. Vz Uzeničky.

Uzenka, y, f. = *uzená ryba*, der Pökeling. Rostl.

Uzenkář, e, m., der Würstelmann. Us. Dch.

Uzenkový, Wurst-. U. zboží, Wurstwaaren. Dch.

Uzenky, nek, pl., f., v obecné mluvě *viřtle* (z něm. Würstel). Uzenky brunšvické, frankfurtské, mohučské, solnohradské, z husích jater, české. U. s křenem, Krenwürsteln. Dch.

Uzeňovky, pl., f. — *uzeninky*. Dch.

1. **Uzený**; -*uzen, a, o* (u Opavy: ludzený), geräuchert, geselcht. U. maso, das Selchfleisch, Kaiserfleisch. Uzené s kyselým zelím a knedlíky; uzené se smetanovým křenem, s hrachem. Us. Dch. U. jazyk, kýta. Dch. U. buchta (s uzeným masem). U Litovle. Kčr. U. herynk (sleď). V. — **kde**: na slunci. Kom.

2. **Uzený**. U. maso = *kohoutek luční*. Upletla věneček z u-ho masa. U Kr. Hrad. Kšť.

Uzeptati = *uptati, vyptati se*, erfragen, ausforschen. — **co**. Mus. Na to dnes sú se sebrali, ti to již sú uzeptali. Alx. B. M. v. 90. (HP. 83.).

Uzeradlo, a, n., na Slov. = *zrcadlo*. Koll.

Uzeróci Matyáš, farář 1731. Vz Jir. H. l. II. 301.

Uzerzavěti = *uzrzavěti*, rostig werden. Na Mor. Tč.

Uzevliti, il, en, ení, *uzevlovati*, begähnen. — **se na koho, se kde nad čím**. Us. Tč.

Uzezliti se, il, ení = *uzlobiti se*, sich zerärgern. Ros.

Uzg, u, m. = *uzel, suk*. Na Slov. Bern.

-**úzgat**. Příponou touto tvoří se verba intensiva, jimiž se označuje zmocnělosť, neleposť děje: lamozit — lamúzgat, pochramozdiť — pochramúzgať. Na mor. Zlínsku. Brt. Cf. -ýňat.

Uzgovitý, na Slov. = *uzlovitý, sukovitý*, knotig. Bern.

Uzgřivec, vce, m. = *lakomec*, der Filz. U Místka. Škd.

Úzhledný, bemerkenswerth, nicht unansehnlich. Ú. podíl. Na Mor. Tč.

Uzhojitelný, heilbar. U. rána. Us. Tč.

Uzhojiti, il, en, ení, heilen. — **koho** (zhojiti). Jád.

Uzhověti, ěl, ění, gewähren, zuwarten. — **komu čeho**. Us. Tč.

Uzhřívati, genugsam wärmen. — **se čeho kde**: při ohni. Us. Tč.

Uzíbnouti, vz Uzábnouti.

Uzičký, vz Úzký.

Uzík, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127., Arch. III. 227.

Uzimený; -*en, a, o*, kalt geworden, erfroren. Na Slov. Bern.

Uziměti, ěl, ění, kalt werden, erfrieren. Na Slov. Bern.

Uzimniti, il, ěn, ění, kalt machen. — **se kde**. Polívka na okně se u-la. Na Ostrav. Tč.

Uzimovati se, überwintern, sich einwintern. Tč., Dch.

Uzírati, vz Uzříti.

Uzískati, gewinnen, Vortheil erlangen. Vz Získati. U. přítele. U Rychn.

Uzitký = *úzký*.

Uzka, y, f., meryx, hmyz. Krok. II. 256.

Úzkavý = *trochu úzký*, etwas eng, schmal. U Opav. Klš.

Úzké, ého, n., jm. polí u Louček, jm. lesa u Dalečína. Km.

Úzko, n. k úzek, vz Úzký. — **Ú.**, adv. = komp. *úžeji, úže* = *těsno*, bang, angst. Jest mi ú. Us. Bylo mi až ú. Ml. — **Ú.**, *subst.*, die Enge, Noth. Jest ú. o vodu, Toms., o peníze. Sych. Vytrhl mě z úzka. Kom.

Úzkoba, y, f. = *trampota, zloba, péče, starosť*. Kdo Bohu slouží, ten úzkob těch prázen býti povinen. Šš.

Úzkoblanec, nce, m., stenoderma, der Schmalhäutler. Ssav. 167., Krok. I. b. 78.

Úzkobřichý, engbäuchig. Šm.

Úzkočárkovitý, enggestreift. U. listy. Rostl. III. a. 12.

Úzkohlav, a, m., leptocephalus, ryba holobřišná. Krok. I. d. 108.

Úzkohlavý. Ú. ryby. Presl. Vz Úzkohlav.

Úzkohrdlý, enghalsig. Šp.

Úzkohub, a, m., galaxias, ryba. Krok. I. a. 109.

Úzkochod, u, m., die Engführung (in der Musik). Šm.

Úzkojazyčný. Ú. plžové (rachiglossa). Vz Frč. 235.

Úzkokalhotník, a, m. = *cizinec*. Us. u Černohorců. Hič.

Úzkokolejní, schmalspurig. Dch. Úzkokolejná dráha, die Schmalspurbahn. Zpr. arch. XI. 1.

Úzkokopovitý. Ú. list. Rostl. III. a. 8.
Úzkokopytný, enghufig. Ú. ssavci, lamnungia. Jg.
Úzkokostný, engbeinig. Šm.
Úzkokřídleç, delce, m., hepiolus, hmyz šupinokřídlý. Ú. chmelný, h. humuli. Vz Úzkokřídlý.
Úzkokřídlý, vz Úzkokroveční.
Úzkokroveční = *úzkokřídlý.* Úzkokroveční brouci, stenelytra. Nz.
Úzkokrylka, y, f., necydalis, hmyz. Presl. Vz Úzkokroveční.
Úzkolistý, schmalblätterig. Ú. černilka. Rostl.
Úzkoplod, u, m., stenocarpus. Rostl. I. 235. a.
Úzkoprašník, a, m., stenanthera. Rostl. I. 251. a.
Úzkopřehrádečný, schmalwändig. Ú. plod dvoupouzdrý, tobolkovitý obsoh, šešulina nebo šešulinka mající přehrádku v kratším průměru n. p. u penízku, štěničníku. Rst. 512.
Úzkoprsosť, i, f., die Engbrüstigkeit, Engherzigkeit. Nikdy nehřešil u-stí a nápadným sobectvím. Na Mor. Tč.
Úzkoprsý, engbrüstig, engherzig. U. politika. Vcl. Zl.
Úzkosrdečný, engherzig. Šm.
Úzkosrdosť, úzkosrdečnosť, i, f., die Engherzigkeit. Šm.
Úzkosť, i, f. = *tíseň místa,* die Enge. Ú. cesty, řeky, Us., pánve, die Beckenenge, Nz. lk., moře. Ler. Kde ú. cesty byla a pracně se projíždělo. Pam. Val. Meziř. 182. — Ú. = *nesnadnosť, nouze, bída,* die Noth, das Elend. V. Kde ú. největší, tam Bůh nejbližší bývá. Bern. Skrze ú-sti přichází se k hodnosti. Bern. V ú. někoho vehnati. Jel. Po té velké ú-sti dojdeš nebeské radosti. Sš. P. 20. Okázala se kometa hvězda a ta znamenala ú. krále Albrechtovu. Let. 115. Nemáme jim žádných úzkostí ani zmatkův učiniti. 1467. Že jim to bude k veliké ú-sti. Arch. III. 23. Pro jméno Kristovo ú. trpícím má dáno býti odpočinutí. BR. II. 578. a. Přemysl ú-mi jsa obklíčen. V. Aby noha tvá v ú. nepadla; Od mladosti hned úzkosti podstúpil, mnohé bídnosti v té své svaté nevinnosti. Hus I. 96., III. 267. (Tč.). Ú. nemá dost jen jednoho sužovat; V světě úzkosti až do sytosti; Lepší něco přátelům po smrti nechati, než z ú-sti v starém věku po domech žebrati. Na Mor. Tč. V úzkosti nezoufej, ale v Bohu dúfej; V ú-sťách vždy dúfaj a nikdy nezúfaj. Na Slov. Tč. — Ú. = *strach, bázeň, starosť, zármutek,* die Angst, Bangigkeit. Ú. = tušení hrozícího zla spojené s nepokojem a sklíčeností, pocházejících z vědomí nedostatečnosti naší odvrátiti nastávající nebezpečenství. S. N. U velikých úzkostech postaven býti; u veliké bázni a ú-sti býti. V. Ú. srdce, smrtelná; ú. mne napadá. D. Nevěděl kam úzkostí. Us. Dokad žiješ, úzkosti nemineš; Nemocného neduživosť k ú-sti nutí. Na Mor. Tč. Láska v ú-sti srdečně bližného lituje. Na Slov. Tč. Úzkostmi svírá se srdce ve mně celé. Kom. Ú-stí sevřen jsem pro to obé. BR. II. 667. a.
Úzkostiti se = *úzkosť míti.* Us. Zb.
Úzkostlivě, úzkostně, ängstlich. Ptactvo ú. lítá. Us. Ú. sobě počínati. Ddk. IV. 19.
Úzkostlivosť, úzkostnosť, i, f., die Aengstlichkeit, Noth. Odtud ona úzkostlivosť, s kterou vyhýbali se knížeti pánové do Moravy se vracející; Velmoži zemští s žárlivou ú-stí přihlíželi k tomu, co se o nich píše. Ddk. IV. 11., 121.
Úzkostlivý, úzkostný, *úzkostliv, a, o,* furchtsam, ängstlich. Ú. zdvořilosť. Byl ú. za příčinou záští strýce svého. Ú. myšlénka, Us. Dch., spěch. Ddk. VI. 132. — oč. Dch.
Úzkostně = *úzkostlivě,* nové slovo. Hvls.
Úzkostnosť, i, f. = *úzkostlivosť,* nové slovo.
Úzkostný = *úzkostlivý,* nové slovo.
Úzkostopý, schmalspurig. Dch.
Úzkotělka, y, f., leptura, hmyz. Presl.
Úzkotělý. Ú. ryby, schmalen Körpers. Presl.
Úzkotrupek, pku, m., stenocorus, hmyz. Krok. II. 256.
Úzkoustka, y, f., clausilia, měkkýš břichonohý. Presl.
Úzkoustý. Presl. Ú. plazi, stenostomata, die Engmäuler. Nz.
Uzkusiti, il, en, ení — *zkusiti, zakusiti,* versuchen, verkosten. — **čeho.** Vdovy neb vdovcové uzkusivše obého (panenství i manželství) mohú poraditi pannám. Št.
Úzky, pl., f. = *šňůrky.* Na mor. Valaš. Vck.
Úzký; *uzek,* zka, o; kompar. *užší* (ne: *oužší*); superl. *nejužší.* *Uzoučký, uzounký, uzičký, uzoučičký* = *těsný, neprostranný, nevolný,* eng, schmal, klamm. Ú. stavení, úžlabí, moře, ulička, V., sukno, Us., díra, Ras., země mezi dvěma moři (okřídlí). Kom. Čelo ú. sviňské jest. Kom. Ú. list. Byl. Návrhy v užším spojení státním království českého i polského. Pal. Dj. III. 3. 53. Lněná ú. sukně. Exod. 28. 4. V tak úzkém čase nemohlo to býti, abychom pohromadě byli. Arch. V. 269. Chaso braniborská, je vám cesta úzká; Půjdeme, má milá, úzkú dolinečkú. Sš. P. 586., 389. (Tč.). Jest mu úzká cesta; Má úzkou cestu (o opilém). Us. Úzkým ňadrem měřiti. Hlk. Býti v úzkých, správně: býti v těsně, v tísni. Brs. 2. vyd. 252. Cf. Těsný, Lisice; Vehnati koho do těsna. Kom., D. Až mužóm bieše úzek svět. Dal. Nenieť tato svátosť (božieho těla) tak úzké moci jako jiná. Šf. Úzcí (= dobří, srdeční, upřímní, věrní; tato slova *lepší*), přátelé. D. Žili v úzkém přátelství, *lépe:* v srdečném, upřímném, věrném. Pk. — Ú. = *bídný, nuzný,* kümmerlich. Úzký a trpký život vedli. Háj. Krátké vidění a ú. kochání. Jel. Tudy úzek jest všeliký výklad. Sš. II. 98. Jazyk český není úzký (maje hojnosť slov). Aqu.
Úzla, y, f., badistor, hmyz. Krok. II. 252.
Uzlacení, n., die Vergoldung.
Uzlacený; *-en, a, o,* vergoldet. — **čím.** U-na bieše zlatem. ŽN.

Digitized by Google

Uzlák, u, m., das Knotenseil (u pokrývačů). Šm. Cf. Uzelník.

Uzlatice, e, f., měkkýš. U. tečkovaná, natica millepunctata. Vz Frč. 244.

Uzlatiti, il, cen, ení; *uzlacovati = pozlatiti*, vergolden. St. skl. — **co čím**: pozlátkem. Us. Tč. — Cf. Alx. V. v. 1505.

Uzlatý = *uzlovatý*, knotig. Rostl. III. 104. Uzlatá palečnice, dactylis glomerata (tráva). Let. sl. VIII. I. 18.

Uzlencovitý. U. rostliny, combreteae: uzlenec, zdužilec, hranoplod. Vz Rstp. 534., 528.

Uzlenec, nce, m., combretum, der Langfaden. U. jednostranný, c. secundum. Vz Rstp. 534.

Uzlíbiti si, slovo nedoložené.

Uzlíček, vz Uzel.

Uzlíčkovaný, geknüpft. Šm.

Uzlíčkovatý, uzlíčkovitý, voll kleiner Knoten. Krok.

Uzlíčkový, Knoten-. Uzlíčkový tuberkul, Knötchentuberkel. Nz. lk.

Uzlík, u, m., vz Uzel.

Uzlina, y, f., Ganglien. U. nervová. Vz Schd. II. 335. U-ny míchové, Spinalganglien. Nz. lk. Vz Uzel.

Uzlinka, y, f., prvok. U. žebrovaná, nodosaria Zippei. Vz Frč. 10.

Uzlinový, Ganglien-. U. pleteň, das Gangliengeflecht. Nz. lk.

Uzlinstvo, a, n., das Nervensystem. Nz. U. břišní, das Bauchnervensystem, Ganglien-. Nz.

Uzliti, il, en, ení; *uzlívati = uzel dělati, na uzel vázati*, Knoten machen, knüpfen. V. — **se** = *pevniti se*, sich verknüpfen, fest gebunden werden. Gníd.

Uzlíti se = *uzlostniti se*. Ros.

Uzlitý, *uzlatý = uzlovatý*, knotig. Rostl.

Uzlobený; *-en, a, o*, abgeärgert, ergrimmt. Přišel domů celý u. Us. Šd.

Uzlobiti, il, en, ení = *zlobením zemdlíti, do hrobu přivésti*, zu Tode ärgern, zerärgen; **se**, sich zu Tode ärgern, sich zerärgern. — **koho čím**: neposlušností. — **se s kým**: se zlou čeládkou. Ros. — **se**. Když se chce zlobiti, ať se uzlobí. Us. Šd. — **se nač**, böse werden. Us. Tč.

Uzlochyt, u, m., der Knotenfänger. Šp.

Uzlokvětý, knotenblüthig. U. pryskyřník, ranunculus nodiflorus. Rostl. III. a. 29.

Uzloň, ě, m., oethra, korýš. Krok. II. 247.

Uzlonosný, ranzentragend. Šm.

Uzlořečiti, il, en, ení, ausschelten. — **co komu** (zlořeče něčeho dosíci). Ros. — **se komu**. Us. Tč.

Uzlostiti, il, ěn, ění, erbosen. — **koho na koho**. Bel.

Uzlostniti se = *uzlobiti se*. Ros.

Uzlostrom, u, m., ammodendron. Krok. I. b. 65.

Uzloš, e, m., condylura, der Spitzmaulwurf. Ssav. 187.

Uzlovatě, uzlovitě, knotenhaft, -weise. Ros.

Uzlovatec, tce, m., malachra. Rostl. I. 222.

Uzlovatěti, ěl, ění, knotig werden. Ros.

Uzlovatina, y, f., etwas Knotiges. Krok. III. 452.

Uzlovatiti, il, ěn, ění = *uzlovatým činiti*, knotig machen. Ros.

Uzlovatosť, *uzlovitosť*, i, f. = *zavilosť*, die Knotigkeit. Cf. Schd. II. 335. U. žil. Byl. — U. = *zapletenosť*, die Verwickelung. Šf. Strž. 1. 4.

Uzlovatý, uzlovitý = *plný uzlů*, knotig, knorrig. U. prut, V., provaz, Kom., Sš. P. 660., sukno, Ros., příze. Us. — U. = *krátký*, kurz. U. řeč. Slova krátká, ale uzlovatá. Tč. Mluv krátko, ale uzlovato (bündig). Ostrav. Tč.

Uzlovice, e, f., v astron., die Knotenlinie. Nz. Vz Uzlovka.

Uzlovitosť = *uzlovatosť*.

Uzlový, knotig, Knoten-. Cf. Uzlovatý. U. čáry = čáry spojující uzly chvějících se těles. Vz Uzel, Uzlovice. KP. II. 288. U. tvoření, Knotenbildung. Nz. U. bod, der Knotenpunkt. Nz. U. soustava ve stavitelství tesařském. Vz KP. I. 216. U. paruka, die Knotenperücke. Dch.

Uzlovka, y, f. = *uzlovice*. Nz.

Uzmáhati se = *namáhati se*. U Vsetína. Vck.

Uzmenšiti, il, en, ení, *uzmenšovati*, verkleinern. — **se komu čeho**. Us. Tč.

Uzmouti, uzmu, ul, ut, utí = *pryč vzíti*, verstohlen wegnehmen, abzwicken, wegstibitzen, wegkappern, schnippen. — **co komu**. Us. Nepřišlo mu na mysl, aby co nespravedlivě někomu uzmul. Besed. mlád. — **co komu kde odkud**. Povstalci našim rodákům všecky krávy v dědině uzmuli. Us. Tč. Žid, jenž byl sv. pozůstatky z posvěceného oltáře v Praze uzmul, zavdal k tomu příčinu. Ddk. IV. 155. — Dle Brs. 2. vyd. 19., 252. šp. m.: vzíti.

Uzmutý; *-ut, a, o*, weggenommen. Vz Uzmouti. V jeho chaloupce nenalezl bys ani zrnka cizího, ani stébla uzmutého. Bes. mlád. Hřích nepromíjí se, dokud věc uzmutá nenavracuje se. MP.

Uznačiti, il, en, ení, bezeichnen, angeben. — **co čím**. Us. Tč.

Uznale, erkenntlich, dankbar. Ros.

Uznalivosť, i, f. = *uznalosť*. U Opav. Klš.

Uznalivý = *uznalý*. U Opav. Klš.

Uznalosť, i, f., die Erkenntlichkeit, Dankbarkeit. U. lidská je jako nápoj na dlani, dříve než okusíš, vyteče. Hnka. On nemá žádné u-sti (vděčnosti). Us. — U. = *uznání, poznání*, die Fürwahrhaltung. Marek.

Uznalý = *vděčný*, erkenntlich, einsichtsvoll, dankbar. — **čeho**. Lidé pravdy u-lí (ji uznávající). Tabl. Pam. Na Ostrav. Tč. — U. = *uznaný*, erkannt. Příčiny od práva u-lé. Pr. měst.

Uznamenati = *poznati, pozorovati*, wahrnehmen, bemerken, erkennen. — **co**. Leg., D., Pulk. To ten chudý muž uznamenav. Pass. 38. A já u-nav takovou věc, že ... Arch. V. 325. U-nav to, zamyslil sě velmi. GR. U-nav tvář Labanovu. BO. Okršlek ostrovu u-li. ZN. — **co odkud**. Uznamenal z toho, že je vysvoboditi má. Sš. Sk. 191. — **co po čem**. Uznamenal jsem po ptácích, že mi se dobře dařiti bude. Jel. — **co kde**: změnu na tváři něčí u. Johanit. Jestližeby

Digitized by Google

co v tom našem svolení scestného u-li, že nás toho vystřežete. Arch. III. 257. (1426.). Při kom sám dovede chyby u. Kos. Ol. I. 14. — že. U-li, že všecko vie. M.

Uznaménkovati, *uznámkovati* = *poznamenati*, bezeichnen. — **co**: prádlo. — **čím**: písmeny.

Uznání, n. = *poznání*, die Erkenntniss, das Einsehen. U., že chybeno. Us. — U. = *nalezení*, das Urtheil, der Befund. V. U. rady. Kom. Jestli spor o to, tehdy posouzení zůstane na u. soudcově. OZ. — U. = *schválení*, die Gutheissung, Genehmigung. U. účtů. Us. U. jest srovnalosť představy se smyslem. Marek. — U., die Erkenntlichkeit, Einsicht. Měj u. = buď uznalým. Brs. 149. Práce tu dosť, ale málo u.; Zde není žádného u.; Sloužím, až bych se přetrh a přec žádné u. Us. Dch. Ona za to všecko nemá žádného u. Us. Vk. Podlé u. a bez ublížení jedné i druhé strany. Pam. Val. Meziř. 195. U. pochvalného zasloužiti; Takové u. všeobecné zavládlo. Sš. II. 7., L. předml.

Uznaný; *-án*, *a*, *o*, anerkannt. Us. Šp. Zboží za nejlepší u-né, bestrenomirt. Dch.

Uznatek, tku, m. = *uznání*. Výsledek u-tku a schvalby všeho dobra; Česť jest božské moci uznání a toho u-tku vněšným chováním vyjevení. Sš. II. 155., J. 89. (Hý.).

Uznati, *uznávati* = *poznati*, erkennen, finden, sehen, einsehen; *poznati a souditi, držeti, mysliti*, erkennen, anerkennen, erachten, halten; *za pravdu přijíti*, für wahr halten; *přijati*, annehmen; *usouditi, nalézti*, Urtheil sprechen, erkennen. Jg. — **abs.** Kdo uznává, že ví málo, ten má rozum v hlavě. Na Mor. Tč. — **co**: svou chybu, Us., něčeho potřebu, V., výminku (přijati). Bern. Nemohli pohnouti císaře, aby uznal změnu na trůnu českém. Ddk. III. 291. Páni hejtmané, kdykoli potřebu kraje uznali a sjezd položili. Pal. Dj. V. 2. 357. U-li aristokratickou povahu církve. Sš. Sk. 69. — **co z čeho.** Uznal z dechu, z potu, co nemocnému chybuje. Berg. — **co, koho za co (jak).** Neohlížej se naň, ale dělej, jak sám za dobré uznáš. Dch. U. pohledanosť za pravou. Šp. Uznej toho za dobrého, kdo ctnostlivě žije. Mor. Tč. Každého za lepšého od teba uznávaj. Na Slov. Prve jste uznal za pravdu mně. Us. Vk. Něčí výrok za dobrý u. Kn. poh. 431. Uznal to za dobré. Žer. Sn. 38. Co za potřebu u-li. Žer. Záp. II. 166., L. 9. Že mě ty za pona uznovoš. Slez. Brt. P. 153. Též tebe já za krále u-vám. Brt. P. 189. Zbygněv jsa za vlastního uznán; Za pravého papeže uznán jsa, za vinna. Ddk. II. 378., III. 36., IV. 240. (Tč.). Někoho za hodného smrti, za vinného (odsouditi). V. Uznati něco za slušné, Sych., za dobré, Us., za pravdu, Bern., práci za špatnou, Ml., pohledanosť za pravou. J. tr. Někoho za vinného **přes** všecko zapírání. Ml. Někoho za krále, Jg., za vlastního syna (adoptovati). Jg. — **aby.** Potřebu toho uznali, aby . . . V. — **co, koho v čem.** Soudce žádný aby z darů nemluvil a pakli by kdo v tom uznán byl, ten aby trestán byl. Pr. — **kde.** Uznávám v tom chybu. Us. Na tvojem srdénku zradu sem uznala. Sš. P. 122. Strana papežská v oboru politickém vše za dobré u-vá, cokoli jest jí k prospěchu. Ddk. V. 276. Povolnosť knížat u. v Jindřichu IV. příštího krále německého. Ib. III. 275. To musíme při něm u. Ml. — **co čím:** skutkem, etwas faktisch anerkennen. J. tr. Nébrž podáním pravic mne a Barnaba za apoštoly mezi pohany uznali. Sš. II. 21. U. někoho hodným snášeti potupu. Ev. Mat. 63. Celé nebe, zem i peklo pánem ťa uznává. Na Slov. Tč. Málo se oň staral, ač jej králem německým u-val. Ddk. V. 315. Uznán jest lhářem. Rvač. — **s inft.** Uznal jsem toho potřebu býti. Har. Zemi úrodnou býti poznal. Háj. Za dobré uznal dluh zaplatiti. Sych. Uznávám se k tomu nedostatečná býti. V. Abychom rybníka vám vydávati měli, neuznáváme se vám býti tím povinni a nejsme. Arch. IV. 61. — **co na koho.** Pakli by to naň uznáno bylo. Sedl. Rychn. 38. — **jak:** ochotně, vděčně něco u. Us. Dch. Vz U. co *za co*. — **kdy.** V smíru uznal Vladislav Zbygněva za syna. Ddk. II. 252. **Po** dlouhé hádce uznal, že zmeškal prý svůj čas. Pal. Dj. III. 3. 290. — **co nad čím.** Svrchovanosť říše nad sebou uznává. Ddk. II. 70. — **že.** Sbor uznal, že tyto hádky více odvodily od žádoucího cíle než k němu přivodily. Pal. Dj. III. 3. 87. Uznej, uznej, mé dítě, že ťa lubím velice. Čes. mor. ps. 89.

Uznávač, uznávatel, e, m., der Erkenner, Anerkenner, Genehmiger, Beurtheiler. D.

Uznávání, n., das Erkennen, Dafürhalten, Anerkennen. Mark.

Uznávatel, uznavatel, e, m., vz Uznávač.

Uznávatelka, y, **uznávatelkyně**, ě, f., die Anerkennerin.

Uznavce, e, m. = *uznávatel*, pol. L.

Uzneváižiti, il, en, ení. — **koho**, entehren, beschimpfen. Na Ostrav. Tč.

Uznobiti, il, en, ení; *uznobovati* = *naznobiti, oznobiti*, erfrieren. Jg. — **se**. Ros.

Uznoim, a, m., něm. Usedom, ostrov a mě. na něm v prus. Pomořsku. Vz S. N.

Uznojení, n., vz Znoj. Vký.

Uznojiti se, il, en, ení = *upotiti se*, in Schweiss kommen. Slov.

Uzobati, *uzobnouti*, abpicken. — **co čím:** zobákem. Us. Tč.

Úzoby, dle Dolany, Pollerskirch, ves v Čechách. Šm.

Uzohýbati, ganz o. alles umbiegen. — **co čím.** Us. Tč.

Uzoch, u, m., zastr. = *dutky s uzly*, die Knute. St. skl.

Uzoliti, il, en, ení, *uzolovati* = *usmoliti*, beschmutzen. Us. u Olom. Sd. — **co čím.**

Úzor, u, m., der Gesichtskreis. Jg.

Uzotaviti se, il, en, ení, wieder zu Kräften kommen. — **čím**: lepší stravou. Us. Tč.

Uzoučký, vz Úzký.

Uzounký, vz Úzký.

Uzov a Úšov, a, m., Ausche, v Olomoucku.

Uzpejznouti, znul a zl, ut utí; *uzpejzati* = *uchňapnouti, tajně, nepozorovaně vzíti*, weghaschen, wegfischen, wegkappen, schnippen. D. — **co komu kdy.** Us.

Uzpívati se kde čeho: písniček, genugsam singen. Us. Tč.

Digitized by Google

Uzponebiti, il, en, ení, *uzponebovati*, akklimatisiren. Obr. čes. duch. 31.

Uzponenáhliti, il, en, ení = *zponenáhla učiniti*, allmählig machen, retardiren. Pr. chym., Rostl.

Uzpověděti, gestehen, zastr.

Uzpovídati se koho, genugsam beichten. Us. Tč.

Uzpožírati co kde, wegfressen. Us. Tč.

Uzpůsobení, n., die Verwirklichung. — U. = *přizpůsobení*, die Modifikation. Nz.

Uzpůsobenosť, i, f., die Eignung. Šm.

Uzpůsobený; *-en, a, o*, verwirklicht, modificirt. Jazyk jest nejvýtečnější dle zvláštního země prouhu, mravů, myšlení . . . u-ná filosofie. Jg. Sbr. sp. (1841.). 134. — **čím**. Víra láskou u-ná (fides formata). Sš. II. 57. Vz Víra.

Uzpůsobilosť, i, f., die Eignung. Kos. Ol. I. 60.

Uzpůsobilý, geeignet, fähig. U. jazyk. Kos. Ol. I. 308. — **k čemu**.

Uzpůsobitce, e, m., der Verursacher.

Uzpůsobiti, il, en, ení; *uzpůsobovati* = *způsobným k něčemu udělati, utvořiti*, gestalten, geeignet machen. — **koho, se čím k čemu**. Měst. bož. — **co k čemu**. Rk. — **jak**. Zpěvák jest dnes *dobře* uzpůsoben, gut disponirt. Dch. — **koho čím proč**. Pro Krista lidi uzpůsoboval příkladem, kázáním a křestěním. Sš. L. 12.

Uzpůsobivosť, i, f., configurabilitas, die Eignungsfähigkeit. Nz. lk.

Uzračiti se, il, ení = *vyjasniti se*, sich aufheitern. Ros.

Uzralosť, i, f., die Reife, Zeitigung. Obilí přichází k uzralosti (k dozrání). Ros.

Uzralý, reif, zeitig. U. obilí, ovoce. Us.

Uzrání, n., die Zeitigung, Reife. Uzrání otoku, Sal., obilí, ovoce.

Uzráti (na Ostrav. *uzřati*, uzřaju), zraji, zraj, zrál a *uzrati*, uzrám, al, ání; *uzrávati* = *dozráti, zralým se státi*, zeitigen, reifen, reif werden, zur Reife gelangen. — **abs.** Uzrává obilí, ovoce, Us., otok, nežit. Ras. Zemská žeň u-la jest. ZN. Zelená se, má děvečko, mýho otca hrach, až uzraje, má děvečko, budeme ho žat. Sš. P. 539. Hrušky dyž uzrajú, na zem padajú. Sš. P. 306. (Tč.). Když jablka uzrají, sama sprší (když čas přijde, snadně toho dovedeš, co bys jindy jen stěží učinil). Mus. — **kde, čím**. To ovoce uzrálo **na** slunci, **ve** skleníku, teplem. Plodové ti spolu uzráli světlem od ducha sv. rozníceným. Sš. Sk. 31. Ta myšlénka za den zajisté v něm neuzrála. Ddk. III. 289. — U. = *zralým učiniti*, zur Reife bringen. Flastr uzrající, uzrajující. Ms.

Uzřati, vz Uzráti.

Uzře, zastr. = uzřel, a, o; *uzřesta* (dual) = uzřeli. Kat.

Uzředlosť, i, f. = *rozředlosť*, die Dünne.

Uzředlý = *rozředlý*, dünn, verdünnt. Ros.

Uzřejmiti, il, en, ení; *uzřejmovati* = *zřejmým učiniti*, verdeutlichen, erklären. Krok., Rostl.

Uzření, n., vz Uzříti. Ž. wit. 105. 5.

Uzřeť = *uzříti*. U Opav. Klš.

Uzřetelniti, il, ěn, ění, *uzřetelňovati* = *zřetelným učiniti*, verdeutlichen. Nz.

Uzřínati, nach und nach abschneiden. — **co čím, se čeho**. Na Ostrav. Tč.

Uzříti (ve Slez. *uzdříti*, Šd.), uzřím (zastr. uzřu), el, en, ení; *uzírati* = *uhlédati, spatřiti*, sehen, erblicken, ansichtig werden, gewahr werden, bemerken. — **co, koho**. Tu král velmi rád jej uzřel. Háj. Uzřím věc nenadálou. Kom. Odejmi larvu, uzříš šalbu. Prov., Št., V. Já s koníčka něslezu, dokad milej něuzdru; A milá ho uzřela, žalostně zplakala. Sš. P. 92., 189. (Tč.). Legáti u-li toho potřebu, aby . . . . Ddk. II. 241. Jak prstenek uzdřela, před koníčkem omdlela. Sš. P. 577. U-li chrám pust. BO. Eva uzřela ovoce k vidění pěkné; Lakomý, což uzří, chce mieti; A on jakž uzřě myšlenie jich řekl jest jim; A u-ly sú odvalený kámen; Jedně až znamenie a zázraky uzříte. Hus I. 276., II. 72., 100., 133., 135., 383. (Tč.). — **co kde (před kým, u koho, na čem, v čem, mezi čím, za čím, nad čím)**. V nich (poslech) Pavel veškery církve, jež oni zastupovali, uzíral. Sš. Sk. 238. V jeho dobrých očoch sladce se uzírá. V Uher. Hrad. Tč. Že sto hvězdic v slzách očí smutno se uzírá. Hdk. C. 265. Posielámy list a v tom uzříš, co nám píše. Arch. II. 4. Viz zase, před sebú uzříš. Prov. U. co **u koho**. Dal. Mezka v zemi silna uzřeli. Dal. Vz Akusativ (dvojí). U. ptáka **na** střeše. Us. U-ly jsú mládencě na pravici. Hus II. 135. Uzřel ho nad svou hlavou. Sš. Sk. 147. Uzříš také u čtveronoha ocas hadí; Když uzří ohavnosť na miestě zpustilém. Hus I. 78., III. 286. (Tč.). Každý hřiešný uzří před sebú své hřiechy. Pass. 18. Neuzří břevna v oku svém. Chč. 383. — **co čím**. U. něco vlastníma očima. Us. Chč. 618. Člověk Boha zde, jsa smrtedlen, nevidí, aniž uzří okem tělestným v božstvie; Hleděl si okolo, aby milostivýma očima uzřel tu krvotekú ženu. Hus I. 61., II. 405. — **jak**. Nemože nikdie v tváři uzřieti děťátka. Kat. 744. A já vás velmi rád uzřím. Arch. II. 142, IV. 26. (Šd.). Svět očitě uzří ducha sv. BR. II. 365. a. — **koho proč**. Kolikkrát kolivěk nestydatě uzří ženu k požádánie jie. Hus I. 276. — **odkud**. Když tatarští vyzvědači s výšiny uzřeli blížící se řady. Ddk. V. 238. — **kdy**. Setník ten uzřel u vidění zřetelně asi v hodinu dne devátou anjela božího; A uzřel jsem v záchvatu mysli vidění. Sš. Sk. 120., 132. (Hý.). Uzřel ho za prvního soumraku. Us. — **čeho**. Obmešká-li se kdo, v těžkých mukách daleko od utěšení uzří svého hoře (obyč. *akkus.*). Št. — **co do koho**. Když to do ní uzří = zpozoruje. Výb. — **že**. Bes. V. Uzřev, že jest tak pokořen. Dal. — **s infinit. a určitým přechodníkem**. Na skále uzříš krváceti Kruvoj pod sekerů mestnů. Rkk. Uzříte anděly sestupovati. Sš. J. 34. Uzřel ho přibližovati se k místu. Ddk. II. 411. Uzřel ji stojéce, plačíc. Pass. Uzřel jej bojujícího. Troj. Uzřevši angela stojícieho; Uzřely mládence sedícieho. Hus I. 241., II. 133. Uzřel krále bojujícího. Troj. — **an**. Uzřel ho, an psal. Vyšli ven a uzřevše, an sklep otevřený stojí. NB. Tč. 180. Vz An.

Uzucha, y, f., agrion, hmyz. Presl.

Uzukati se s čím, sich abrackern. Tč.

Digitized by Google

Uzúlaný *uválený, ušpiněný*, beschmutzt. Mor. Šd.
Uzúlati — *na zemi uváleti, ušpiniti*, beschmutzen. Cf. Zúlati.
Uzulinký, sehr eng. Vz Úzký. Let. slov. I. 194.
Uzuřiti se na koho, genug wüthen. Mor. Tč.
Uzutíkati se, auseinander laufen. Mor. Tč.
Uzužinati co čím, beschneiden. Vršky obilí u., aby příliš nebujnělo. Us. Tč.
Uzvadlosť, i, f. = *uvadlosť*, die Verwelktheit. D.
Uzvadlý = *uvadlý, zvadlý*, verwelkt. D.
Uzvadnouti = *uvadnouti*, verwelken. — **kde čím: na** slunci vedrem.
Uzvalovati se čeho odkud kam: snopů z patra **na** humno, genugsam herunterwerfen. Ostrav. Tč.
Uzveseliti se, fröhlich werden. Ms.
Uzvírati = *uzavírati*. Slez. Tč.
Uzvoliti, il, en, ení, *uzvolovati*, erlauben. — **co komu, se k čemu**, sich herbeilassen, einwilligen. Us. Tč.
Uzvoniti se, genugsam läuten. Us. Tč.
Uzvučeti se, genugsam tönen. Us. Tč.
Uzvytahovati se čeho, genugsam herausziehen. Na Ostrav. Tč.
Uzývati, anrufen. — **čeho**. Přistúpili jsú před nás měštěné zlínští, kteříž práva našeho uzývají. NB. Tč. 97.
Už, hojněji v obec. mluvě = *již*. Jg. Už běží. Už království pozbudeš. Sš. P. 15. Už Dobrovský se o ní vyslovil. Gb. v List. fil. II. 115. To už je na to, da muss man sich schon hineinfinden. Dch. Už je už = už je čas. U Ronova. Rgl.
1. **Úž**, i, f., zastr. = *houž, houžev*. Spiechu (spiali) úžemi. Rkk.
2. **Úž**, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.
Užabrovati, z něm. säubern. — **co**: rulu = **odkliditi**, entfernen. Vys.
Užalářiti, il, en, ení, *užalářovati*, einkerkern. Sš. Sk. 44.
Užalený = *v želu pohřížený*, trauernd. Na Slov. Koll.
Užaliti se, il, ení, *užalovati se*. Mitleid haben, sich erbarmen. L. — **se koho, nad kým.** L.
Užaloscený; *-cen, a, o*, betrübt. Stojí moja milá u-ná. Sl. ps. 196.
Užalovati se koho, na koho, genugsam klagen. Na Mor. Tč. — **koho kde, u koho**, anklagen. Us. Tč. — Cf. Užaliti.
Úžan, a, m., brentus, hmyz nosatcovitý. Krok II. 256.
Užaninka, užanka, y, f. = *nezabudka*, das Vergissmeinnicht. Kinský. Cf. Užanka.
Užanka, y, f., rostlina, cynoglossum, die Hundszunge. U. lékařská, c. officinale. Vz Rstp. 1108., Kk. 179. Vz Užaninka.
Užankovitý, U. rostliny, cynoglosseae: stroček, užanka, pupenka. Vz Rstp. 1101., 1107., Čl. Kv. 225., Čl. 79., FB. 53., Slb. 363.
Uzářiti, il, en, ení = *topenku usušiti, upéci chléb na ohni*, rösten, dörren. Na Slov. Plk. — **U.**, bescheinen.
Užárený; *-en, a, o*, geröstet, gedörrt. Na Slov. Bern.
Užáriti, rösten, dörren. Na Slov. Bern.
Úžas, u, m., **užasnutí** — *silný strach způsobený neočekávaným zlem n. neobyčejností*, das Erstaunen, Entsetzen, die Erschreckung. Háj., Ráj. Napadl naň úžas. Us. Jest to s úžasem. Sm. Ú. pojal všechny. Sš. L. 69. — **Ú.** = *vidění*, die Verzückung, extasis. Ja.
Užásavý, der sich leicht entsetzt.
Užasení, n. = *úžas*, zastr. Opatov. homil. z 13. stol., Gh.
Užasenství, n. = *úžas*, zastr. Opat. homil. z 13. stol.
Užasínati, šp. m.: *užasati*. Jg.
Užaslivý, Staunen erregend. Dch.
Užáslosť, užaslosť, i, f., das Entsetzen, die Erschrockenheit. D., Scip. Utajil úmluvností svou u. naši. Sych.
Užáslý, užaslý = *přestrašený*, entsetzt, erschrocken, erstaunt. Aqu., Reš. U. dítko. Let. — **čím**: leknutím. Johanit.
Užasně, erschreckend. U. veliký. Us. Dch., Hvls.
Užasnosť, i, f., zastr. V opat. homil. z 13. století.
Užásnouti, užasnouti, ul, ut, utí; *užásti* (zastr. užasu), užásl, sen, ení; *užásati, užásávati* = *ustrašiti, v úžas, v strach přivoditi*, erschrecken, entsetzen; **se** = *v úžas, ve strach přijíti, ustrašiti se, zaraziti se, zděsiti se*, erschrecken, sich entsetzen; *zaraziti se podivením*, staunen, erstaunen. Jg. — Užasnouti, neut., **lépe**: u. se, erstaunen, erschrecken. V MV. nepravá glossa. Pa. — **abs.** Užasnouti neměl. V. — **čeho.** Smrť užásá hříšníkův (rus.). Z Jg. — **koho** (akk.), **se čím.** Slované myslívali, že to (vyobrazení Černoboga) užasuje lidi hroznými přízraky. Hanka. Okrasa ho užásá. Sš. Nic tak neužásá mysl lidskou, jako . . . Sš. J. 51. (Hý.). Sám se strachem užasl. BO. — **se.** Užásl se mlče. V. Ješto byste se měli užasnouti. Br. Velmi se užasl; Všichni lidé se užasli. Pass. mus. 365., 322. U. se. Dal. 117., BR. II. 429. b., ZN., BO. — **se čeho.** Užásl se tak velikého bohatství. Har. I. 19. Užasli se toho, že je slyšel. Br. Protivenství světa se u. Pass. Těch novin král Jan užasl se. Výb. I. 568. Všichni se hrozně užasú sv. Prokopa hlasu. Hr. rk. 69. Užasú se velmi jeho obličeje. BO. Užěse se (Radislav) kněžě českého. Dal. 48. — Jel., Leg., Troj. — **nad čím.** Nad náhlým tonutím užasínali plavci. Vinař. — **se nad čím.** Ros. Užasnouť se nad tím upřímí. Br. Užásej se nade mnou, ty červe! U Žambk. Dbv. Aniž se nad tím užásl. Abr. z G. VII. 45. Nad takovou Páně naukou Petr takových věcí nenadáv se tou měrou užásl, že věc tu za nemožnou klada na pána domlouvati a dobývati se jal; Užasli se pak všichni nad rozumností a odpovědmi jeho; Užasli se pak všichni nad veličím božím. Sš. Mr. 37., L. 44., 95. (Hý.). Jest tedy i tato vazba **dobra**, ač ji někteří brusiči kárají. — **se z čeho.** Tehdy Lukrecia užasši sě ze sna mlčela jest. O 4 stěž. ctn.; St. skl. — **se čemu.** Užas se tomu (**lépe: čeho**). Leg. 74. — **se k čemu.** Nikdy se k pokřikuom neužásl. Ep. Pog. 30.

Digitized by Google

Užásnutí, užasnutí, n., *užasení* (zastr. *užesení*) = *uleknutí, zaražení*, das Entsetzen, Erstaunen, die Furcht. Užásnutí. V., Kom. J. 370. Bylo to k u. Jel., Sych. S u-tím na něco hleděti. D.

Úžasný *úžasen, sna, o* = *strašný, veliký, strach (úžas) působící*, erstaunlich, Staunen erregend, schrecklich, entsetzlich. Ú. pohled, bouře, hrom. Zúčastniv se s přítomnými tam 50 biskupy ú-ho obřadu vyloučení z církve. Ddk. III. 47. — Ú. = *úžasem pojatý*, vom Schrecken ergriffen, entsetzt.

Úžasoplodný, Staunen erregend. Dch.

Úžasorodný, Staunen, Entsetzen gebärend.

Úžasť, vz Úžesť.

Úžastivý; *úžastiv, a, o* = *bázlivý*, der sich leicht entsetzt.

Užati, vz Užíti.

Užatí, užetí, n., das Abernten, Abmähen. Vz Užnouti. — **U.** = *ranění se srpem*, die Verwundung mit der Sichel beim Ernten. Us. Jg.

Užatý; *užat, a, o*, abgeerntet, abgemäht, abgeschnitten; *žetím raněný*, durchs Ernten verwundet. Vz Užnouti a Užatí.

Užbleptati, durchplätschern. — **co, se kde**: ve vodě. — **se s kým**, genugsam plauschen. Us. Tč.

Užbrundati = *ubryndati*, zusammenpantschen. — **co z čeho**: kávu z cikorie. — **co s čím**. Mléko s vodou. U Uh. Hrad. Tč.

Užďgati, užgati se, sich abrackern. — **se s kým**. Na Ostrav. Tč.

Uždímání, *uždímnutí*, n., ecrasement, operace chirurgická, jíž se pathologické vyrostliny na těle odstraňují. Vykonává se buď ecraseurem anebo kličkou z drátu. S. N. XI. 390.

Uždímati, auswinden. — **co čím**: prádlo rukama, ždímacím strojem. Cf. Uždímání.

Uždimek, mku, m. = *nehezké hnutí úst neb v tváři vůbec*, die Grimasse (slovo nové). Č.

Uždímnutí, vz Uždímání.

Uždobrý, Zachovej Bůh od u-ré ženy. Bayer.

Uždurkati, genug stossen. — **se kde**. V kostele a na trhu se člověk nejvíce uždurce. Na Ostrav. Tč.

-uže, *přípona jmen podst.*: kaluže. D.

1. **Úže**, úžeji, vz Úzce.

2. **Úže**, e, f. = *houžev, stočená větev*. Rkk. 19.

Užebrati, užebři, bral, án, ání = *vyžebrati*, erbetteln. — **čím**. Čím viece my nesmiernosti užebřem, tím méně ostane jiným. O 7 vstup. — **si co**. Us. Tč. — **se kde jak**. Dosť se na světě u-al, genugsam betteln. Us. Tč.

Užéci, vz Užhnouti.

Úžeh, u, m. = *užžení, upálení, úpal, spálenina*, das Sengen, Brennen, die Brandwunde. L. — **Ú.** = *připal, puchýř*, die Brandblase. Nz. lk. — **Ú.** = *mrť, neduh rostlin, černání a vadnutí, sněť*, der Brand. Rostl., Rst. 512. Nechť jsou jako lesy, které u. leptá. Shakesp. Tim. Ath. 71.

Užehnati = *požehnati*, segnen. — **se čím**: křížem. Leg. — **komu co**. Us. — **se čeho**, genugsam segnen. Us. Tč.

Užehrati se proti komu, eifern. Mor. Tč.

Uželeti, el, ení, verschmerzen. — **co**: slzy, durch Thränen den Jammer ausdrücken. Tč. Kolik vlásků přeložila, kolik slzí uželila. Si. P. 113.

Úženec, nce, m., stenus, hmyz. Krok. II. 252.

Úžení, n., vz Úžiti. *Úžení samohlásek* = proměna samohlásek *ie* a *é* v *í (ý)*, která je způsobena grammatickou délkou slabiky a rozeznáváme úžení měkkého *ie, é* v *í* a ú-ní tvrdého *é* v *í (ý)*. Strč. *é* ve *slabikách měkkých* a rovněž tak dvojhláska *ie* zúžily se skoro veskrze v *í* a to a) ve *slabikách kmenových*: knieže — kníže, miesto — místo, hřiech — hřích, čieše — číše n. čéše atd.; b) *v koncovkách ohýbacích* máme *í* zúžené ze staršího *é* neb *ie* ve sklonění *Had* v lok. pl.: hadiech — hadích; ve vzoru *Duša* v dat. pl. duším m. dušém, paním m. paniem, v lok. v duších m. dušéch, paních m. paniech; ve sklonění *Město. Moře* v lok. slovích m. sloviech, dat. mořím m. mořém a ve mnohých pádech vzoru *Znamení* (nom., akkus., vok., gt. a instr. sg., v dat., instr. dual., nomin., akkus., vok., dat. a instr. pl.; pak ve mnohých pádech vzoru *Boží*, kdekoli ve tvrdém vzoru *Dobrý* v témž pádě jest *é* n. *á*: dobrá — božia — božie — boží, dobrého — božieho — božího; *v časování* ve vzoru *Uměti* a *Házeti*: umím m. umiem, umíš m. umieš, házím m. háziem atd.; ve 3. os. pl. vzoru *Držeti* a *Činiti*: drží m. držie, činí m. činie. — V nemnohých jen případech zůstalo ve spisovné řeči *é* nezúžené: zemané, lidé, hosté, přátelé, chlév, mléko, lék, léčiti, létati (nejčastěji po *l*). Častěji slyší se nezúžené *ie* v některých dialektech: viec, viem, vieko, viera. — Také *tvrdé é* zúžilo se v *í*: lupének — lupínek. — Toto zúžení vyskytuje se již v 10. stol., četněji od poč. 14. stol. Vz více v Gb. Hl. 69.—71. a E (Slov. I. 343. b.), Í (Slov. I. 565. a.). Cf. Bž. 24. *Na mor. Zlínsku neúží se měkké* **é** *a* **ie** *v* **í** a) *ve slabikách kmenových*: březa, lésa, mérka, mřeža, pěba, sněh, věko, vĕtr, dělo (ve rčení: zpropadené dělo), hňést (hnísti), věc (více), spěš (spíše). V městě súženo: sníh, u, víc, spíš, polívka. *Ie* se tam úží: fíka, říčica. b) *V koncovkách ohýbacích*: zelé, obilé, tře, štyře; víl, věla, věli (vět — víti). V městě: zelí, obilí. — c) *Ve příponě -éř*: klempéř, šenkéř, maléř, piléř, taléř. V městě: pilíř, talíř, malíř. — d) *V stupňovaných tvarech slores opětovacích*: tedévat, umievat, pochťévat. *Tvrdé é neúží se nikdy*. Brt. v Mtc. 1878. 4.

Úženka, y, f., bembidion, hmyz. Krok. II. b. 251.

Užemu, vz Uhnati.

Úžený; *-žen, a, o*, geengt, verkleinert, verjüngt. Ú. míra. Jg.

Úžer, u, m. = *užírání*. Šp. Měl sem s tím samé úžery. Mor. Šd. — **Ú.**, die Kalter der Gerber. Us.

Užera, y, f. = *lichva*, der Wucher, z lat. usura. Na Slov. Bern., Plk., Šd., J. tr. Cf. Sedlání. Židi dávajú peňáze na u-ry. Na Slov. Tč. Cf. Ht. Brs. 51.

Digitized by Google

Užerač, e, m. — *užerník*. Na Slov.

Užeračka, y, užerníce, e, f. — *lichvářka*, die Wuchererin. Na Slov.

Užeračně = *lichevně*, wucherisch. Na Slov.

Užeračnosť, i, f. = *užernosť*. Na Slov.

Užeračný = *užerný*. Na Slov.

Užerák, a, m. = *užerník*. Na Slov. Bern.

Užerání, n., das Wuchern. Na Slov.

Užérati, *užerávati* = *užírati*, abfressen. Na Slov. — **U.** = *lichviti*, Wucher treiben, wuchern.

Úžeřiti, il, en, ení, kaltern (bei den Gerbern). Us. Chmela.

Užerně, wucherisch. Na Slov. Bern.

Užerníce, e, **užernička**, y, f., die Wuchererin. Na Slov. Bern.

Užernický = *užerný*.

Užernictví, n. = *užera*.

Užerník, a, m. = *lichvář*, der Wucherer. Na Slov. Vz Užera. Dch., Tč. U-ci sú zbojníci; U-ci berú v zisk vícej než slnši; U-ci ubožá chudých lidí s jejich chotáry. Na Slov. Tč.

Užernosť, i, f. = *užera*. Na Slov.

Užerný = *lichevný, lichvářský*, wucherisch, Wucher-. U. lakomec, Koll., žid. Baiz. U. zákon, patent. Šš., J. tr.

Užerský = *užerný*. Na Slov.

Užertovati něco (žertem dosíci), scherzend erreichen. Us. — **se s kým**, genugsam scherzen. Us. Tč.

Užertviti, il, en, ení, opfern. — **co komu nač**. A skutečně toli národů Pánu za oběť u-vil. Šš. I. 142.

Užeru, vz *Užrati*.

Užesení, vz Užasnutí.

Užesený; *-en, a, o*, erschreckt, zastr. Vz Užasnouti. U. lekl se. BO.

Užesnouti = *užasnouti*, zastr. Hr. rk. 405.

Úžesť, úžasť, i, f. = *úžas, úžasnutí*, das Entsetzen, Erstaunen, der Schrecken. V MV. nepravá glossa. Pa. Na ručesť se k boji strojí, avšak s nemalou úžestí. Troj. V úžesti se zamútichu. BO. Jutka v úžesti jako řepí knieze se držieše. Dal. 72. — Leg., Br., Pulk., Alx. H. v. 189. (HP. 64.), Kat. 2538.

Úževný = *houževný*, zähe. Vz Úže.

Úžg, u, m. = *uzel, suk*. Na Slov. Bern.

Užgati, *užgnouti*, stossen, stechen, aufstochern. Na Mor. Tč., Mtl. — **koho čím**, einmal stechen. Tč. — **se koho čím**, genugsam stossen, stechen. — **kam: do** ohně; **se** do zubu. Us. Tč.

Užgovitý = *uzlovatý, sukovatý*. Na Slov. Bern.

Užhnouti, hnu, ul, ut, utí; *užéci*, užhu, užžeš... užhou; užži, užha (ouc), užhl, užehl, užžen, ení: *užehati* = *spáliti*, verbrennen, brennen. — **abs.** Vyveďte ji, ať bude užžena. BO. — **co.** Kázal těla jich užéci. Pass. 796. Ihned jeho užhú. Pass. 1010. — **co, čeho kde**. Pana Beneše kázal u věži u. Dal. Jazyka (časť) **v** ohni užehl. Ms. Abraham syna svého v ohni užehl. M. Užehachu syny své v ohni *bohóm*. Bj. Kolébku železnú v ohni užehše sv. Kristinu v ní vložichu. Pass. mus. 349.

Užhrati = *užrati*, abfressen. — **se čeho kde.** Užhral si se dost piva **v** hospodě. Na Ostrav. Tč.

Užica, e, *užička*, y, f. — *lžíce*, der Löffel. Mor. Šd., Bkř., Vck., Šd., Bka. Na mor. Zlínsku (po venkově; ve městě: ližica). Brt. Na Hané: *ožečka*. Bkř. U. drhnouti; Budú za mnú plakat užičky, talířky, že už věil nemajú takovej maléřky; Vařeje, užice berú svoje rance, poďme sestry roztomilé, nechť si míchá, čím chce; K tym užičkám dajte nože metalové. Šš. P. 295., 481., 702., 799. (Tč.). — U. = *zednická obmítačka*, na Ostrav. *kelňa*. Tč.

1. **Úžice**, e, f. = *úzká ulice, ulička*, das Gässchen. Těsnice či ú. jsou užší ulice. Šš. L. 143.

2. **Úžice**, Auschitz, ves a) u Uhlíř. Janovic, b) u Veltrus.

Užičiti, il, en, ení; *užičeti*, el, en, ení; *užičívati* = *půjčiti komu*, borgen, leihen. — **komu čeho** (uděliti, mittheilen, theilhaftig machen). L. — **se komu** = *pomáhati*, helfen. L.

Užidilosť, i, f., das Judwerden. Zlob.

Užidilovský = *židovský*, jüdisch. Zlob.

Užidilý, zum Juden geworden. Zlob.

Užiditi, il, ěn, ění = *židem učiniti*. Jg.

Užieci = *užéci*. Vz Užhnouti. Dal.

Užigati, *užignouti*, zerstossen, zerstochern. — **co:** oheň. — **co čím**. Na Ostrav. Tč.

Užiji, vz Užiti.

Užijný = *kdo rád užívá*, leichtlebig. Us. Tč.

Užile, freigebig. Ros.

Užilosť, i, f. = *neskouposť*, die Freigebigkeit, Gefälligkeit. Sdílnosť a u. prvokřesťanů. Šš. Sk. 34. V den soudný bude svědkem vaši neužilosti. BR. II. 790. b. — U. = *užití*, der Genuss. Zlob.

Užilovati, ädern. L.

Užilý = *neskoupý, štědrý*, freigebig, gönnend, willfährig. V., Ros. Jakož lidé neužilí obyčej mají. BR. II. 609. b. — **komu**. Lidé sobě užilí. Reš. — U. = *užitý*, genossen. U. chvíle. Gnid. — U. = *kdo něčeho užívá*, der Geniessende. Aqu.

Úžilek, lku, m., hoffmannseggia, rostl. luštinatá. Rostl. III. c. 36.

Úžin, a, m., Auschine, ves u Chabařovic.

Úžina, y, f. = *úzké místo*, die Enge. Ú. mezi horami, *klouza*. Proch. Ú. hor. Kram. Ú. hltanová, isthmus faucium. Nz. — Ú. = *ú. země, zemská*, isthmus, die Erdenge — úzký pruh země, jenž, jsa se dvou protilehlých stran vodou (mořem) obklíčen, s druhých dvou protilehlých stran větší oblasti země spojuje. Blř. Ú. korinthská. — Ú. = *úzké moře*, die Meerenge, der Sund. Benátská ú. Sych. — D., Kom. Vz *Moře*. Od úžiny messinské až k Beltu vše skláněla se před praporem císařským. Ddk. IV. 91. Ú. suezská, mořská (dánský sund), gibraltárská. Vz S. N.

Užínati, vz Užiti.

Úžinek, nku, m. = *co se užíná, píce*, die Gräserei, Mäherei. Zlob. Cf. *Úžinka*.

Úžinka, y, f. = *užínané vršky mladého obilí pro husy n. pro dobytek, úžinek, požinka*. Mor. Šd.

Digitized by Google

Úžinkoměr, u, m., der Engymeter (zur Messung geringer Entfernungen). Šm.

Úžinky, pl., m. = *obžinky*, das Erntefest. Na Ostrav. Tč.

Užírání, n., das Ab-, Wegfressen. Vz Užrati. — U. = *opíjení a jedení přílišné*, die Fresserei, Völlerei, der Suf. Užírání, n. — se. V., Ler.

Užíraný; *-án, a, o*, ab-, weggefressen. Us.

Užírati, vz Užrati.

Užíravý = *žravý*, nagend. Neumoříš-li toho u-vého (v srdci) červa. Ms.

Užírka, y, f. = *užírání*, der Verdruss, Aerger. Má z toho leda u-ku. Mor. Šd.

Užíští, n. = *Úžesť*.

Užitba, y, f., *užívání*, der Gebrauch. U. milodarů; To všecko ve zkázu samou u-bou jest; U-bu nohou míti; Jednostejná v církvech rozličných u. oleje; Která (přeloha sedmdesátků) se již dávno v u-bě lidí vzdělaných nalézala. Šš. I. 155., II. 214., Sk. 37., 99., 103. (Hý.). Klade proti zlému řeči užívání dobrou a spasitelnou u-bu řeči. Šš.

Užitebný = *čeho užíti lze*, anwendbar, nutzbar. Nz.

Užitečně, *komp. užitečněji*. U. = *s užitkem*, nützlich, heilsam, brauchbar. U. poraditi, utratiti, mluviti, chvíli stráviti; Lépe strpěti něco málo, než neužitečně se káti na věky. V. Všechny i jedovaté věci jsú člověku k lékařstvie a pro moci své přirozené od Boha u. stvořeny. Hus I. 84. Kdo pilně a u. pracuje. Ib. II. 221.

Užitečněti, ěl, ění = *užitečným se stávati*, nützlich werden. Jg.

Užitečnosť, i, f. die Nützlichkeit, Nutzbarkeit, Heilsamkeit, Brauchbarkeit. Aqu., Troj. U. toho jest známa. Us.

Užitečný; *užitečen, čna, o* = *užitek nesoucí, prospěšný*, nützlich, nutzbar, brauchbar, dienlich, heilsam. Neužitečné dílo dělati; neužitečná péče a starosť o něco. V. Mathematická umění zároveň jsou u. i vtipná; U. trávy. Kom. Soudím za užitečné. D. U. věci mluviti. Kom. Nic užitečno býti nemůže, co není slušno. Pr. Nákladové u-ční jsú, kteřížto kdyžby nebyli naloženi, proto by ta věc nezahynula, ale jich učiněním věc jest lepší ku prospěchu. CJB. 427. U-čný jako jehla. Dch. Jestli není u-čno, co konáme, marna jest naše sláva; Není človíčka sebe chatrnějšího, který by nemohl býti u-čným a škodným. Kmp. Čechosl. 85., 95. Jměnie nepřietele, jenž zvykánie dává v boji k slavnému vítězstvie, jest častokrát užitečnějšie nežli nejměnie; Což jest dobré a u-né, to lidé rádi pravie. Hus I. 310., II. 164. (Tč.). — **při čem**. Při každé píštěli jest užitečné, aby díra byla uprostraněna. Ras. — **proti čemu**. Ten kořen užitečný jest proti všem neduhům. Byl. — **čemu**. Užitečen jest mu jeho život. Jel. Láska rodičóv zbytečná není dětkám u-čná. Na Slov. Tč. Učiňte se mnú, což vám jest u-né. Bj. Nic nežádá od sluby svého, jedné což jemu jest u-čno; Abychom dělali diela v sobě u-čná obci boží; Všechny věci tělu u-né mají zase tuto prosbu; I jest velmě u-čno pokušenie lidem svatým. Hus I. 60., 128., 310., 351. (Tč.). U. obecnému dobrému. Us. Kdo sobě není užitečný, kterak jinému dobrý? Mus. — **k čemu**. Věc ke všemu u. Jg., Bern. Kniby užitečné ke ká rání ze zlého. Št. Viera k mnohé věci jest u-čna. Hus I. 38. Hádání slovy k ničemu není u-čné, jediné k podvrácení posluchačóv. ZN. — **v čem**. Buď v řeči sladký a v skutku u-čný. Na Mor. Tč. — **aby, že, inft**. Vz Potřebný, Přirozený. To ztratiti jest jim užitečno. Zk. — U., na Slov. = *obyčejný*. Bern.

Užitek, zřídka *úžitek*, tku, **užiteček**, čku, m. *Užitek* dle: dostatek, požitek, načinek (skrojek chleba); *úžitek* dle: příbytek, náčinek (obklad) atd. Mk. U. = *zisk, výdělek, prospěch, plod, ovoce*, der Nutzen, Gewinn, Vortheil, Genuss, Profit, Ertrag, die Nutzung, Frucht, das Interesse, Frommen. V. Vyhledávání svého vlastního u-ku; což u. přináší; co u. nese; k u-ku býti; k dobrému a u-ku posloužiti; bez u-ku (nadarmo) pracovati, mluviti; u. odvrátiti; u-ku překážku učiniti; na užitek se ptáti. V. U. na něčem míti. Br. K jakému u-tku? Kom. Každý začátek bez skonání málo nese u-ku. Sych. Z toho mu žádný u. nejde. Žer. U-ku svého hleděti; k u-ku obrácení; to u-ku tvému překážky nečiní. D. U. vydávati. Klat. U-ku z něčeho dojíti. Pr. měst. U-ku z něčeho nabyti. Rým. To nepřináší žádného u-tku. Štelc. U. z něčeho bráti, míti, vzíti. Něco k u-ku svému obrátiti. Ler. Jen to jsem mluvil, co by vám k u-ku bylo. Flav. S u-tkem knihu přečísti. 1585. Jídlo mu nejde na u. Bern. Na něčí u. hleděti; na u. býti. Bern. U. smésti, shrábnouti; K u-tku býti. Dch. U. přinésti, přinášeti, vydávati. J. tr. Který toho má u. člověk. Pass. O užitcích a potravách, vz Právo. Hora u. dávala na stříbře. Výb. I. 471. Ať mate kravy dojne a po nich u-tky hojne. Sš. P. 740. Drobný dobytek lidem na u. Mor. pov. 16., 35. Lidé se tu modlí pouze k u-tku (nikoliv upřimně). Šml. Byla mu čeleď, jestli souditi po u-tku, výborná. Zk. exc. S u-tkem jest to učiniti. Us. Z čeho nemáš u-tku, nech toho byť. Us. Ylk. S mocným právotění k u-tku není; Co zle komu prišlo, to bez všeckého úžitku zase na psí vyšlo; Z každého dřeva oheň pálí (= ze všeho užitek běře). Na Slov. Tč. V jídle zbytek není na u.; Žáden zbytek není na u.; Žádej byť jiným k u-ku, ale nejprv sobě. Na Mor. Tč. Rudolfova města na stříbře u. dobrý vydávala. Břez. 96. Vše, což jest na světě, to jest na u. člověku stvořeno. BO. Takovým věcem učiti se třeba, které nám u. přinášejí. Us. Tč. Tak by šla škoda do u-tku (bylaby škoda na u.). Us. u Rychn. A to jsem také i z úmysla učinil, aby i oni (neučení) nějaký u. z té řeči vzíti mohli. Jel. Enc. m. 2. Ty mlýny zase připraviti k našim a k jich u-tkuom. 1423. Při čemž bychom i to mezi sebou rozvrci a rozvážiti mohli, byloliby s u-tkem jakým, aby odsud vedlé vyslaných z knížectví opavského kdo vypraven byl. Žer. 345. Není možné, aby to s u-tkem bylo; Bez toho kázeň k užitku nebude. Kom. D. 131., 161. K u-tku něco vzíti. Chč. 381. Což jest s vaším u-tkem a

Digitized by Google

bez vaší škody. S takovou službou by mi malý u. byl, než má škoda; Nechtějíce mu na jeho u-tcích žádné ujmy učiniti. Arch. I. 79., II. 169., IV. 307. (Šd.). A syn toho hospodáře popisoval to, jakž se jim zdálo, k svému u-tku; Že v tom žádného svého u-tka nehleděl ani hledie. NB. Tč. 194., 200. Pro politiku bývá u. pravidlem; V u. svůj něco obrátiti; Avšak přátelství Vladislava vyneslo Jindřichovi ještě jiný u.; Nemohl z nich bráti valný u. Ddk. II. 120., 388., 419., IV. 143. (Tč.). Obrátiti něco ve vlastní u. Nz. Jaký u. toho vítězství měl?; Čehož dobře neužívá, ale bez u-tku ležeti nechává; Nepřinášejí u-tku dospělého n. dozralého. BR. II. 16., 115. a., 229. b. (Šd.). Ať vám to přijde k u-tku. Št. Nic tak přirozeného člověku není jako u. Vš. VIII. 32. Aby sirotčieho statku užieval a z jich škod aby svých užitkóv dobýval. Vš. Jir. 249. Sobě k u-tku a našemu zboží k večnej škodě; Odtiskuje mé svú mocí mých u-tků spravedlivých na pastvách i na vodách. Půh. I. 183., II. 296. Kdyby všechen svět v jeho užitcích byl, ještě by mu snad málo bylo. Sych. U-tky zemské n. polní. Krávy dávají u. (mléko). Us. Neb jakž kravám užitek mine dojivem, tak jich málo může požiti. V. U. z mlýna (důchod). Us. U. z hor, z krav. Vys., Šp. U. z hruba, hrubý n. zehrubný (Bruttoertrag), na zrně, das Körnerertrăgniss; účet u-tku. J. tr. U. z polního hospodářství, z těžení hor, z nemovitosti, čistý, z lovu říčného, z lázní, ze včelařství, důchodkový, hlavní, z chmelnice, z lovu, z honby, z mléka, z polnosti, z obecných váh; u. rozděliti mezi několik lidí; přebytek z u-tku; spočísti u.; schodek, výpočet, rozvaha, pramen, účet, rejstřík, vycenění, druh, způsob u-tku. Šp. Ať vám přikázánie božie přijde k u-tku (nyní: k prospěchu). Št. Kdo z věcí u-tku očekává, z té také škodu nese. Er. Když sudce více stojí po svých užitcích než po obecném dobrém. Hš. exc. Desátý díl u-tků. Nar. o h. a k. Aneb aby žádal věci sprostně se vším jejím užitkem i s požitky odtud přijatými. CJB. 387. Který u. v krvi mé, když sendu v zpirzněnie? Ž. wit. 29. 10. Obrátiti něco u vlastní u., v u. něčí; textu v u. obrácení. Nz. Nižádný nemóž k u-tku co dáti, jedné ač ty prve dáš; Proto máme rádi odpustiti, že nám veliký užitek z toho přijde; Čiňte hodné ú-tky pokánie; A když vzroste zelina a učiní u.; Pro tělestný ú. ovcě pásti; Taký ú. našeho spasenie z něho pochodí; Zachována jest tobě jistá odplata a pravý ú. z té vinnice vezmeš; Dals krev z těla vytočiti, dal si v ú-tku ji píti. Hus I. 297., 339., 341., II. 54., 169., III. 45., 102., 262. (Tč.). Lépe jest míti málo s spravedlností, nežli mnohé u-ky s nepravostí. Prov. Bylina bez květu, panna bez studu, řídko přichází k jakému u-ku. Prov. Veliký u. něčeho míti. Št. Dvě věci žádného u-tku nepřinášejí: cizí peníze počítati a cizího psa krmiti. Pk. — U. = *požitek, částka k slezině podobná, uvnitř mázder (lůžka) se nalezající*. Ja.

Užitel, uživatel, e, m., der Benutzer. Dch.

Užitelný = *užitebný*.

Užiti, užiji a uživu, il, it, ití; *užívati* — *obrátiti k něčemu, vynaložiti*, brauchen, gebrauchen, Gebrauch machen, sich bedienen, wozu anwenden; *prospěšně vynaložiti, potřebovati*, nutzen, benützen, wohl anlegen; *zacházeti s někým, obcovati s ním*, umgehen, Umgang haben, behandeln; *k životu svému, k pohodlí obraceti, tráviti*, geniessen; *lék bráti*, einnehmen, Arznei nehmen, brauchen; *obdržeti, čeho kdo žádá*, erlangen, theilhaftig werden. Jg. — **abs**. Mladý nabývej, starý užívej. Us. Tč. Dnes jsem ještě neužíval (léku nebral). Us. — **co**. K trhání skal užívají prach, **chybně** m.: *čeho*. Os., Vst. III. 112., Pdg. I. 137., Osv. VII. 137. Co užili, to užili (= ať je toho cokoliv). Us. Vk. Šuhaj svobodný užij tu slobodu. Zpěv. I. 255. Popřej nám užit nebeskú radosť. Brt. P. 167. Na salaši k svému zdraví žinčicu užíval; Jak máš příležitosť, užívaj ju pilně; Čos nadobul z tvojej práce, to skrovně užívej. Na Slov. Tč. Užívati lék. Us. Učitel užívá obecní louku. Vrchnosť užívala obecní les. Us. — *Pozn.* Sloveso *užívati* pojí lid pravidelně s *akkus.*, kdy znamená tolik co: *bráti z něčeho užitek*. Brt. — **čeho**. Všech prostředkův a cest užívati; u. času, rady, moci (násilí), pokrmu, snu, rozumu; aby jeho otcovské lásky zle neužívali. V. Ať krátkosti užívu (krátce mluvím). V. Užiti vojenské chytrosti, průtahů, okolků, pošty. Kom. Tak i jinde se toho slova užívá; U. pohodlí, ženské milosti; Něčí víry zle u. Br. Dítě prsů užívá. Kom. U. něčí dobroty, příležitosti; u. požitku. D. Já té husy málo užiji (málo sním). Us. Užívati domu, dvoru, Ros., dobrého zdraví. Jel. Pěkně jsem jim lahodila, leda jich bláznů užila. Dh. 126. Tak užívej světa jako by jeho neužíval, mach dir den Weltgenuss nicht zum Zwecke. Hš. exc. Poněvadž králové čeští té svobody jsú neužívali ani užívají, by k právu zemskému státi neměli; A což ti s tím listem vyhrají, toho město užive. Vl. zř. 10., 71. Kníže Hendrich titulu u. má. Zř. F. I. A. IX. Mé lesy držal bez práva a jich užíval. Půh. II. 391. Lidu křivě u., missbrauchen; Neuměl toho u. Us. Dch. U. dobře příležitosti. J. tr. To ho to užilo (= vytrestalo). U Rychn. Dbv. Třeba u. světa, dokud hoví léta. MP. Užívá všech pěti (= kupuje z pět prstů, krade). Us. Bdl. Poněvadž tom tak chtějí, nechť toho také užijí. Žer. 315. Čím víc ctnosti kdo užívá, tím více užitku mívá. Na Mor. Tč. Moje mladé leta neužily světa. Na Slov. Tč. Poláci své vůle užívali; Milosti jeho užil. Dač. I. 160., 240. Poláci a Čechové jednoho jazyka užívají. Pal. Děj. III. 3. 288. Chci s ním věrného práva u.; Pakli co provedeš, tohož uživeš. NB. Tč. 33., 123. Užijte rady. Mudr. 306., Brt. S. 28. Sv. Pavel raději lahodnějšího výrazu užívá; Aniž jsme kdy užili řeči pochlebné. Sš. P. I. 60., II. 242. (Hý.). Janík svého zvodu užil. Dsky I. 170. Předchůdcové titulu královského užívali; Mohl hned užiti své zběhlosti. Ddk. II. 279., III. 287. (Tč.). Aby své spravedlnosti u. mohli; Peněz a věna u. Vš. Jir. 87., 237. Hraj Marjánko, hraj dosti, užívej

Digitized by Google

své mladosti; Studýnka róbená mezi vinohrady, pověz mně, má milá, či užíváš rady? Čí bych užívala, než svého milého; Už toho máme dosti tej našej veselosti, už sme my užili světa radosti; Ale že só tady hosti, užívejme veselosti; Zahrajte mně hudci za mé bílé groše, aby já užila panenskej rozkoše. Sš. P. 269., 335., 678., 697., 779. (Tč.). Herodes divných chytrostí užíval; Od něho milosti žádné potom neuživeš; Moci své užívu, abych je vykřísil; Práva svého užive. BR. II. 10. a., 22. b., 98. b., 579. a. A ten diel mněl sem svój, bych užil práce své. Hus I. 282. Zigmund užíval těch lidí. Pal. II. 224. Jsi-li mladý, užij té rady, ctnostně se chovej. Tč. Cokoliv bývá zle nashromážděno, toho neužive třetí koleno. Lom. Nespravedlivě nabytého statku neužive třetí dědic. Kdo chce užívati sladkého, musí okusiti kyselého. Kdo chce užiti dobré vůle, musí pokusiti nezvůle. Uživeš toho co pes sádla. Vz Jmění. Prov. U. čeho také = *obdržeti, čeho kdo žádá.* Štelc., Schön, Ms. 1616. — **čeho proti komu.** Proti odpůrcům užívej své síly. Sych. Lsti proti lsti. Vus. Ten má býti jako psanec a nemá žádného práva u. proti žádnému. Zř. F. I. T. XXIV. Josua užil ukamenování proti zločinci Achanu; Pavel výroku toho užívá co hesla proti všem, jenž . . . Sš. Sk. 56., II. 35. Užívají balsamu vnitř proti jedu a zevnitř na rány, úrazy. Har. II. 59. — **čeho k čemu.** Rozumného člověka ke všemu dobře uživeš. Cyr. Ruky jeho k tomu užil. V. Co se dá k čemu u. D. Místa svého ku vzdělání jiných u. Kom. Léku k dávení u. Jg. U. hlíny k pálení cihel, lépe: z hlíny cihly páliti. (II. 475.). U. něčeho ku svému prospěchu. Us. Dch. Věcí potěšných k radosti u.; Dříví k palivu u. Ler. Užívej času vesele ke všemu dobrému. Mor. Tč. Bůh nebeský dej vám toho užiti ku potěšení časnému i k spasení věčnému. Žer. 323. Jací to byli mužové, jichž Boleslav k tomu dílu dovedl u.; Aby jich (peněz) užil k přemožení nepřítele arcijáhen, jehož biskup hlavně k řízením zevnějším užíval; Této doby užila šlechta zemská k poradám o budoucím vladaři; Toho pobytu užil k vyjednávání; Prostředku k něčemu u.; Na Moravě také zlata k placení bylo užíváno; Politických zmatků užívali k vydírání ve velkém. Ddk. II. 89., 299., III. 43., 87., 232., IV. 70., 177., VI. 32. (Tč.). Královské důstojnosti a moci jenom k oblažení a spasení lidstva užívá; Výroku toho užíval bezmála k vyznačení pravdy, že . . Sš. Sk. 63., 70. (Hý.). — Br., Kram. — **čeho, v čem (kde).** Chytrosti v mluvení u. Reš. V lékařství něčeho užívati. V., Har. V tom pak užive toho prostředku. V. Někoho ve svém hospodářství u. Jg. V řeči krátkosti. Pr. U. motorů v průmyslu koželužském. Šp. U. v něčem něčího naučení. Bart. Předml. Učitelé církve nejedni ve svých spisech užili moudrosti světské; Leč ho (života) ve službě Kristově uživeš; Názvu toho užito ve protivě k těm věcem. Sš. I. 165., II. 159., Sk. 1. Král v této věci užil zlé rady; Jich papež užíval v poselstvích svých. Ddk. II. 77., 246., Prot. 113. Jich královė v radách užívali. BR. II. 9. a. — **čeho kde (u čeho, mezi čím, při čem).** Ješčech (= ještě sem) ja u matky bydla neužila. Sš. P. 414. Ponėvadž ho také při židech ve službě evangelické užívati hodlal. Sš. Sk. 189. Aby takového zřízení mezi sebů a vespolek stále a neporušitelně jedni k druhým užívali. Zř. mor. 1604. (Tč.). U něhož (proroka) v druhé části proroctví nejednou jména toho se užívá. Sš. Sk. 39. Svěřenec obrany zástupce svého u práva užívá. Kom. Užil u nás dobrých dní. Us. — **kdy.** Kdo užívá v živobytí prácu svů jak sluší. Mor. Tč. Užij *pro* lékařství, než se nemoc zakoření. Na Ostrav. Tč. Užil **při** té příležitosti výsady propůjčené; Obnovuje titul, jehož **pod** záštitou císaře Jindřicha VI. užíval již **před** léty; **Při** honech užívalo se psů i sokolů. Ddk. III. 285., IV. 111., 248. (Tč.). Význačný kon, jehož veškeří téměř národové při smlouvách užívají; Že týž duch při zámluvách Abrahamovi činěných toho slova užíval; Nebo **po** hostině se prostředku toho užívalo; **Za** dnů našich takových chranidel velezřídka se užívá. Sš. II. 22., 37., I. 132., Sk. 284. (Hý.). Toho **k** starosti dobře uživeš. Sych. V mládí svého času užívej. Ml. **Na** lačný žaludek léku u. Ml. — **čeho o kom.** U něho jména toho o messiáši se užívá; Slova toho (kleštěnec) potom o všechněch úřednicích se užívalo **bez** ohledu **na** pohlavní poměry; Slova toho užívá o Petrovi. Sš. Sk. 39., 102., II. 25. (L. 69. — Hý.). — **čeho nač.** Na očistu zápolí (místa za polem) užívali. Sych. Na to ho neužije (nehodí se, nemá náklonnosti k tomu). Na Zlínsku. Brt. Užívají balsamu na rány. Har. II. 59. — **čeho jak.** Ty toho *zlým* uživeš (zakusíš). Jg., Šm., Výb. I. 80., 139., Mast. v. 377., 428., Dal. 10., Alx. V. v. 797. (HP. 20.) Toho kusu mého užívají *pastvami,* als Viehweide benützen. Sd. Kn. op. Zkl. Zdraví s chutí u. Dbš. Obyč. 16. Chtěl, aby toho užívala do své vůle. Us. Čsk. Užívejte toho **ve** zdraví. Us. Šd. **Bez** překážky aby toho užívali. Dač. I. 127. Mohl ovšem slova toho u. bez takového ohledu; Užívají téhož slova se zlovtipem; A sv. Pavel rovně výrazu toho v duchovním smyslu u-vá. Sš.I I. 201., J. 105., Sk. 89. (Hý.). Toho aby vdovy zlým neužívali. Vš. 231. Lepší užiť práce svojí při mírnej skrovnosti nežli sužovat žaludek hladem od skúposti. Na Mor. Tč. **Po** málu toho užívej, čo je v tvojej moci. Na Slov. Mladosti **v** radosti u. Er. P. 513. Mój rod nechce toho *škodú* užiti. Dal. 18. **Ve** svůj prospěch něčeho u.; Tato kronika chce býti jinak užita **s** velikou opatrností. Ddk. II. 222., 290. U. něčeho **s** dobrým výsledkem. Ddk. III. 252. (Tč.). Ty a tvoji mají toho na budoucí časy dobrým užiti. Háj., Dal. Cožkoli králové bláznivě spáší, to lid zlým užiti musí. D. Věda, že ho v mnohých věcech **s** dobrým svým užije. Plác. Sirotci statků s bázní boží užívejte. Pr. **Vedlé** práva, Pr.; trestu **podlé** zákona u. Ml. Aby bohatý i chudý **pod** J. Milosti pokoje mohl u. Vl. zř. Úvod. Aby jí (pokuty) mohl podlé JMK. dání u-ti. Zř. F. I. A. XXIV. Jich **do** těla neužívají. Byl. — **čeho jak dlouho.** Toho úřadu mají **do** své

Digitized by Google

živnosti u. Zř. F. I. Do vůle něčeho u. Takového rozkošného jara **přes** celý rok ustavičně užívají. Ler. Matka užívá statku až **do** své smrti. Ml. — **čeho proč.** Léku pro bolení (= proti bolení) hlavy u. Us. (z Jg.). Jindřich znal ho dobře pro sebe užívati; Této okolnosti uživ král pro sebe navrátil se do Čech. Ddk. II. 266., 277. (Tč.). Pavel užívá slova obyčejného pro silnější vytknutí své nevole; Petr trojího toho slova užívá pro označení mnohosti divů a jich rozmanitosti. Sš. II. 31., Sk. 25. (Hý.). — **čeho s kým.** A toho prostředku s lidem svým užívá Bůh, aby . . . Sš. I. 112. Chci s ním plného práva užívati NB. Tč. — **čeho zač.** Kovu za peníz užívají. Kl. Užívaje **k** té věci za platného rádce Petra. Skl. II. 67. Úředníka za kommissaře užiti. Vrat. 54. Člověk **k** práci tím schopnější bývá, když časem veselosť za pokrm užívá. Na Mor. Tč. — *Dáti se u. proti čemu, v čem = sloužiti někomu, libost mu činiti.* Páni mají se dáti svým poddaným užiti; že se proti němu u. nedají; nedati se u (lakoměti). V. Jiným se v ničem užiti nedadouce. Br. I věříme vám, že vy jim dáte téhož u. Arch. IV. 332., Pal. Děj. III. 1. 156. — **adv. (jak):** zle Bart., dobře něčeho u. Us. Důvěrně, tovaryšsky, domácně někoho u. (s ním obcovati). V. Polí volně u. Us. Špatně toho užil. Rvač. Ktož lakotně krmí užívá. Hus III. 187. Jména božího zle užil. Br. II. 150. a. Otakar užil této doby velmi výhodně. Ddk. VI. 48.

Užiti, užati, užnu, žal, at, atí a etí, *užnouti,* ul, ut, utí; *užínati, užinovati = žna raniti,* mit der Sichel verwunden; *srpem uříznouti kus něčeho,* abmähen, abschneiden. — **koho, se kam: do** prstu, do nohy. Us. — **čím:** srpem (raniti). Us. — **se.** Já sem se užala, dyž sem trávu žala; nejsi synku hoden, bych na tě čekala. Sš. P. 307. — **se čeho,** genugsam schneiden. Dost sem se toho žita užala. Us. Tč. — **si co čím kdy.** U. si prst **při** žatí srpem. Us. Tč. — **kolik.** Užal trávy **s** hrsť. Puch. — **komu čeho.** Krávě dobré píce u. Us. Sousedu louky u. Us. Cf. *Žiti.*

Úžiti, 3. pl. -ží, už, úže (ic), il, en, ení; *zúžiti, užívati, zužovati = úzkým činiti,* engen, schmälern, eng machen; *menšiti,* kleiner machen, verjüngen. — **co:** šat. Us. — **co komu.** Hlava se mi točí, srdce mi bóľ úží. Sl. ps. 177. Cosi hruď mu ouží, pořád cosi touží. Sš. Bs. 7. — **se.** Voda, rána se úží. — **čím.** Řeka skalami, rána přikládáním studené vody se úží. Bože, ty jenž tělestným postem hřiechy úžiš, mysli pozdvihuješ. Hus III. 90. — **se jak.** Kmen stromu **k** vrcholku se úží. Dch. — **kde.** Dolina se úží **mezi** horami.

Užití, n., die Benützung, der Gebrauch, die Anwendung. U. vody, kyselek. Šp.

Užitkář, e, m., der Utilist. Rk., Šm.

Užitkářský, utilistisch. Šm.

Užitkářství, n., der Utilismus. Šm.

Užitkovati = *v užitek obraceti,* benutzen, Nutzen ziehen. — **co.** Us. — **z čeho.** Us. Šd.

Užitkový, Nutzen-. Stránka u. = praktická. Kon.

Užitok = *užitek.* Na Slov. Ssk.

Užitosť, i, f., das Genossensein. Jg.

Užitý; -*it, a, o,* gebraucht, benützt, eingenommen, genossen, angewandt. Vz Užiti. U. mathematika, angewandte Mathematik; u-té duševloví, ang. Psychologie. Nz. — **U.** = *užilý.* L.

Úživ, u, m., der Genuss. Rk.

Úživa, y, f., die Ernährung, Nahrung. Ú-vu jejich obstarávajíc. Sš. II. 149. — Dbš. Obyč. 8.

Užívací, Einnehm-. Šm.

Užívač, uživač, e, m., der Geniesser, Brancher. Užívač cizího statku. Bern.

Užívačnost, i, f. = *běžnost,* die Gebräuchlichkeit. Nz.

Užívalý, na Slov. = *užívaný, obyčejný,* gebräuchlich. D.

Užívání, í, n., die Anwendung, der Gebrauch, das Gebrauchen, die Benützung. Časté u.; v nž.; což jest v každodenním u.; v obecném u. jest. V. Kleštěnců v u. z zvyku vyšlo. Kom. To slovo jest v u. Us. To slovo v u. vešlo. Byl. V u. něco pojíti a přivésti. V. U. píšťal zmizulo. Jel. To časem v zlé u. přišlo. Kram. Čehos **k** u. vypůjčil, to též navrať. Kom. Propustiti někomu něco k u.; Aby nájemník v u. domu do času najatého zůstal; u. věcí s pojištěním; byl v u. gruntův. Er. K společnému u. to mají, někdy **lépe:** společně toho užívají. Vz -ání. Pk. Užívání gruntů, cest atd. kdo ukáže, při tom zůstaven buď. Pr. Zlému užívání přítrž učiniti; zlé u. přetrhnouti; zlému u. vstříc vkročiti n. vyjíti; zlé užívání předejíti. J. tr. Něco v u. míti, bráti, vzíti, uvésti, k užívání dáti; Kniha k u. ve školách. Us. Dch. Grunt koupiti mohli k u. svému a školy. Pam. Val. Mez. 189. U. do života, doživotní; Postoupiti něco k doživotnému u. J. tr. U. něčeho k čemu. Nz. U. parního kotlu. Šp. Neproveděš-li drženie a skutečného toho platu užívánie. Vš. Jir. 213. Cožkoli v u. dobrém a dávném jest. Štr. Sobě ponechal k užívání kromě jiného statek Budín; Klášter církevní roucho také přijal i v u. vzal. Ddk. III. 289., IV. 256. (Tč.). Čeho jsou páni hejtmanové předešlí v u. byli, toho jest ráčil pánům stavům potvrditi. Žer. 312. — U., der Genuss. U. pokojného života. Kom. U. cizího statku avšak bez menšení; k u. do času objednati (najíti); z peněz něčeho k u. postoupiti. V. U. požitků jemu přináleží. Sych. Milování bez u. jest jako temná noc bez svítání. Rym. U. léku. Us.

Užívaný; *užíván, a, o,* gebraucht, genossen, eingenommen. Často u-ný. V. Flastry a všecko zevnitř u-né neodjímá muk. Kom. Vz Užiti, Časoslovo.

Užívatel, uživatel, e, **užívatelník,** *uživatelník,* a, m., der Benützer. Ros., Pr.

Užívatelně, brauchbar. Ros.

Užívatelnický, dem Nutzniesser gehörig. Ros.

Užívatelnictví, *uživatelnictví, uživatelství,* n. = *právo užívání,* das Nutzrecht. Ros.

Užívatelník, a, m., vz Užívatel.

Užívatelnosť, i, f. = *užívání něčeho, možnosť,* die Brauchbarkeit. Ros. — U. = *právo k užívání,* das Genussrecht. Ros.

Digitized by Google

Užívatelný, *užívatelný, čeho se může užívati; co jest v užívání a k užívání patří*, brauchbar. Ros.

Užívatelský = *uživatelnický*. Ros.

Užívatelství, n., vz Užívatelnictví. Ros.

Užívati, vz Užiti.

Uživení, n., die Ernährung.

Uživený, *-en, a, o*, ernährt. Us.

Uživicovati, na Slov. = *usmoliti*, verpichen. Bern.

Uživiti, il, en, ení = *zachovati na živě krmením* atd., erhalten, ernähren. — **koho, se čím.** Sotva se mohou u. tou živnosti. Ros. U. se prací. — **se.** Darmo umíš vítěziti, neumíš-li se u. Pal. Dj. IV. 1. 436. — **jak.** Nějakť se z milosti boží uživíme. Us. — Svou *pilností* dovede u. ženu i děti *poctivým způsobem*. Us. Tč. — **se z čeho.** Us. Tč. — **koho** (gt.): svých dítek, šp. m.: své dítky. Km.

Uživna, y, f. = *svačina*. Na Slov. Šd. Cf. Užona.

Úživný, zum Unterhalt genügend. — Ú. statek. Na Ostrav. Tč.

Užižlati = *v hubě něco uváleti*. — **U.** = *kus něčeho žižlavě ukrojiti, uvižlati, upižlati* (tupým nožem s těží a špatně ukrojiti), mit stumpfem Messer schlecht abschneiden. — **co.** Ros.

1. **Užka** = *už, již*. — U. Tímto slovem vybízejí se psi, aby na někoho běželi. Us.

2. **Užka**, y, f. = *malá lžíce*, ein kleiner Löffel. Na mor. Valaš. Vck.

Úžlabek, bku, m. = *žlábek, drážka*, die Nuth. — Ú. = *úžlabí*.

Úžlabí, í, n., **úžlabíčko**, a, n. = *rýha, stoka*, der Kanal, die Rinne. Ú. vedené na mlýn. Us. — Ú. = *řečiště*, das Flussthal. Ú. řeky. V., Br. — Ú. = *hluboká, úzká dolina, úval mezi horami, úžina, klouza, roklina*, der Schlupf, die Schlucht, das Thal. V. Ú-bím se žene potok. Sych. — Ú. = *kolibka, výžlabek, zátočka na střeše, mezistřeší*, die Dachkehle. Nz. — Ú. *listové* = *úhel, jejž list se svou osou tvoří*, der Blattwinkel. Čl. Kv. XXIX., Nz. Vz Kk. 26. — *Úžlabíčko, úžlabek*, der Glasfalz, die Spalte. Šp., Š. a Ž.

1. **Úžlabíčkový** = *v úžlabíčku umístěný*, blattwinkelständig. Rst. 512., Nz.

2. **Úžlabíčkový** = *úžlabičný*. Ú. květ. S. N. V. 584.

Úžlabičný = *úžlabíčkový*. Rostl. I. 85. a.

Úžlabina, y, f. = *úžlabí, klouza*, die Schlucht, das Thal zwischen zwei Bergen. D., C. Příjemná vůně vábila jej do ú-ny, která se před ním objevila. Us. Tč. U Napajedel ú. Moravy tak úzká jest, že lze ji považovati za průtrž druhdy zde stávajícího spojení. Ddk. IV. 126.

Úžlabiště, ě, n., die Schlucht. Rk.

Užlabiti, il, en, ení, *užlábkovati*, fugen, Fugen o. Rinnen in etwas machen. — **co**: šindely. V Besk. Tč. — **co čím.** Ib. Tč. — **co pro koho**: cestu, ebnen, Bahn brechen. Ib. Tč.

Úžlabní = *v úžlabí listu stojící*, blattwinkelständig. Ú. pupen, větevka, květ. Čl. Kv. XXIV. Vz Úžlabí.

Úžlabný, gefügig, geschmeidig. Na Ostrav. Tč.

Užlabovati se = *lichotiti se*, sich unterwürfig zeigen. — **komu, před kým.** Na Ostrav. Tč.

Úžlebí = *úžlabí*. Zlob.

Užloutlý, gelblich. Us.

Užloutnouti, tnul a tl, utí, gelb werden. — **abs.** Jablka již užloutla. Us. — **kdy.** Na podzim listí užloutlo. Us.

Užlutiti, il, cen, ení; *užlucovati*, gelb machen. — **co, se.** Ros. — **čím**: barvou.

Užmachlati = *pomačkati*, zermanschen. — **co**: šaty, papír. Us. Brt.

Užmálati = *užmoliti*. Mor. Šd.

Užmoliti, il, en, ení, vollends zermanschen, zerwalken. — **co, kde**: chléb v rukou. Us. Vz Žmoliti.

Užmychati = *uždímati*. Na Slov. Tč.

Užmyrati, durchkrabbeln. — **co čím**: prsty. Na Ostrav. Tč. — **se na koho čím**: očima, zwinkern. Ib. Tč.

Užnouti, vz Užíti.

Užona = *uživna*. Na Slov. Šd.

Užouti, užuji, ul, ut, utí; *užúvati* = *užrýkati*, zerkauen. Na Slov. a Mor. Bern., Tč. — **co kde čím**: v hubě zuby. Na Ostrav. Tč.

Úžovatý, úžovitý = *houžovatý*. Vz Úž.

Úžovka, *užovka*, y, f. = had nejedovatý s hlavou trojhrannou, deskami krytou, die Natter. Ú. bůvolí, vipera arietans. Ú. žlutá, coluber flavescens, hladká, coronella laevis, vodní, tropidonotus natrix, S. N., obecná, tropidonotus natrix, podplamatá, t. tessellatus. Frč. 329. Cf. Schd. II. 481.

Užovník, u, m., caladium, rostl. U. dvojbarevný, c. bicolor, lekninolistý, c. nymphaeaefolium, jedomý, c. esculentum, střelolistý, c. sagittaefolium, jedovatý, c. seguinum, stromovitý, c. arborescens. Rstp. 1663. — U., *hadovec, rdesno, hadí kořen*, polygonum bistorta. Rstp. 1256. — U., *podražec užovník*, aristolochia serpentaria. Rstp. 1463. Cf. Kk. 118., FB. 30.

Užralost, i, f. = *opilost, ožralost*, die Besoffenheit. Jg.

Užralý = *ožralý*, besoffen. V., Břez. 159.

Užrání, n., das Besaufen, die Besoffenheit. Až do u. (u. -se) píti. Záv. — U. = *ukousnutí*, der Biss. U. psa vzteklého. Sal.

Užraný; *-án, a, o*, abgefressen. — **od čeho**, od rezu, od zlosti. — **čím**: rezem.

Užrati, užeru, užéřeš a užířeš (v obec. mluvě užereš), ... užerou; užer, užera (ouc), užral, án, ání; *užírati, užírávati, užrávati* = *kus něčeho sežrati*, abfressen; *uchlastati*, wegsaufen; *odkousati*, wegbeissen, wegfressen; *ukousnouti, raniti*, einen beissen, verwunden; *sežrati*, auffressen; *opiti, jedením přeplniti*, anfressen, vollsaufen; **se** = *ochlastati se*, sich voll saufen, voll fressen; *utrápiti se*, sich abgrämen, zu Tode grämen, sich abfressen. Jg. — **čeho** *(část)*: koláče, pečeně (ujísti), vína (upiti); On všeho užírá. Ros. — **od čeho.** Rk. — **co (komu).** Žížaly všecky kořínky užraly. Us. Tč. Ten mi užírá zdraví. Us. Šd. Ta myš to užrala (odkousala). Ros. Kočky užraly mu nos, psi nohy. Ros. — **koho (jak).** Vši ho (akk.) užrali až do smrti. Štelc; 2. = *opiti*. Vrat., Štelc. — **se jak: do** němoty (opiti se). Krab. Do smrti

Digitized by Google

se u. (utrápiti se). V. — **se čím:** vínem, Br., Koc. (opiti se); lítostí, bolestí, zlostí (utrápiti se). Jg., Rk. — **se kde:** v krčmě (opiti se). Rad. zv. — **se s čím.** Kdo by se s tím užíral? Us. Šd. S dětmi se u. Us. Tč.

Užučký = *uzoučký.* Pojedžeme do pola tum uzučkum cestečku k Olomuci městečku. Sš. P. 577.

Užuchlaný; *-án, a, o,* plauderhaft, geschwätzig. U Olom. Šd.

Úžule, e, f., oedemera, hmyz. Presl.

Užultnuti = *užloutnouti.* Ve Slez. a na Slov. Tč.

Užumlati, abkauen. U Olom. Šd.

Užumpovati, einen Theil auspumpen.

Užuti = *užvýkati.* Na Slov. Bern.

Užutí, n., die Zerkauung. Vz Užvýkati. Na Slov.

Užutý; *-ut, a, o — užvýkaný.* Na Slov. Bern.

Užváchati, zerkauen. Bern., Plk.

Užvachlati, zerknittern. — **co kde, čím:** papír v prstech, prsty. Na Mor. Tč.

Užvachtati, plätschern. — **co kde:** ve vodě. — **se s kým,** plauschen. Mor. Tč.

Užvaniti, il, ěn, ění. — **se s kým,** genugsam plauschen. Us. Tč.

Užvati, užvu = *rozežvati, sežvati,* vollends kauen, ab-, zerkauen. Jg. — **co.** — **se čeho:** *tvrdého chleba,* genugsam kauen. — **se s kým,** sich satt ärgern o. schwätzen. Mor. Tč.

Užvatlati se s kým, sich satt plauschen. Us. Tč.

Užvýkaný; *-án, a, o,* gekaut — **čím:** potrava zuby užvýkaná. Kom. J. 267.

Užvýkati, *užvykovati* = *částku sežvýkati, žvýkáním uměkčiti, umaliti,* zer-, abkauen. — **co čím:** potravu zuby. Kom. — **co komu:** housku, chléb dítěti.

Užžení, n., das Brennen. A vážil bych se proň užženie. St. skl. IV. 269. Vz Užhnouti.

V.

V jest **retozubná** souhláska jako *f,* při níchž jeden (obyčejně dolení) ret a protější zuby průlinu přehrazují; kromě toho jest v souhláska **zvučná** či **jasná,** poněvadž se článkuje za proudu dunivého a mírného, a souhláska **trvací,** poněvadž se článkuje za proudu netržitého, a s. **obojetná,** poněvadž před samohláskami měkkými nemění se tak, jako souhlásky tvrdé. Gb. Hl. 20.-22., Gb. Úv. 18. Cf. *Hláska.* — **V** píše se od r. 1849., dříve psalo se: **w.** — **V** psalo se někdy *v násloví* m. **u:** vsta, vmím m.: ústa, umím. (D.). Vz **U.** V Budějovsku a Opavsku jest po *v* slyšeti *přídech j,* i když *i* následuje: borovjice. — **V se střídá** (vz Střídání): 1. **s b:** boj, bojovati vedlé starších: voj, vojevati, na Slov. klebeta vedlé čes. kleveta, modlitba — modlitva, honitba — honitva, vz více v Ht. Zv. 82.; v již. Čech.: brabenec, brabec, bedle, zubák m.: mravenec, vrabec, vedlé, zuvák, Kts.; ve vých. Čech.: štěrvina, tavák, skýba (štěrbina, tabák, skýva), Kb., bablna (bavlna), Pardovice (Pardubice). Jir. Vz *B,* Gb. Hl. 93. — 2. **S d:** podydat m. povídati, u Litomyšle. Jir. — 3. **S f:** barva — Farbe, Gb., vrčeti — frčeti (Gb. Hl. 93.), fous, coufat (vous, couvati), Kts.; na konci a před úzkými souhláskami zní *v* jako *f:* f potu, kref (píše se: v potu, krev); pod Krkonoš. vrncouchy (frncouchy), tak i ve vých. Čech.; *v* po *k* a *t* vyslovuje se v již. Čech. jako *f:* kfočna, kfám, kfět, tfuj, potfora (kvočna, k vám, květ, tvůj, potvora). Kts. Vz *F,* Ht. Zv. 81. — 4. **S h:** vochle — Hachel, Jir., verbář m. herbář, v Krkon.; Volomouc, na Mor. místy; u Brna a v jihzáp. Čech.: levký, vlvký (lehký, vlhký), Jir., Hš., křevký, srvký (křehký, srhký). Na Zlínsku. Brt. Vz *H.* — 5. **S j:** jar vedlé lat. ver, cf. Ht. Zv. 85.; v již. Čechách: jalojice, makojice (jalovice, makovice), Kts.; také ve vých. Čech. Vz *J.* — 6. **S k:** bitka — bitva, bečka — bečva, cf. Ht. Zv. 85., vdákat — kdákat. Na Zlínsku. Brt. — 7. **S l:** svoboda — sloboda, hrkalka — hrkavka, cf. Ht. Zv. 85.; v již. Čech. chlastati m.: chvástati, Kts.; v Krkonš.: vžice, vháti m.: lžice, lháti. Kb., Šb. Cf. Gb. Hl. 94. Vz *L.* — 8. **S m:** červ — čermák, primus — prvý, strčes. mešpor (nyní nešpor) z vesper, smilný m. vilný, Ht. Zv. 82.; ve vých. Čech., v Krkonš.: mňuk, mzdorovať, upřívný, vochomůrka, laskoviny m.: vnuk, vzdorovati, upřímný, muchomůrka, laskominy, Kb., Šm., navnaditi — namnaditi, teprv — teprem (Sš. P. 461.), škvor — škmor, Gb. Hl. 94., Ht. Skup. 77. Vz *M.* — 9. **S n,** ve vých. Čech.: závdanek, přídanek. Na Zlínsku. Brt. Vz *N.* — 10. **S p.** Vz P. — 11. **S u.** Souhláska *v* jest velmi příbuzná se samohláskou *u,* proto se obě často střídají a na vzájem zastupují. Tak povstalo slovo medvěd z medu + jed a v obecné češtině *vo* m.: *o* v násloví: voko, vobyčej m. oko, obyčej, což povstalo svědectvím písemních památek během 16. stol. ze staršího uoko, uobyčej atd., jak již na sklonku 13. století psalo se. Gb. v Hl. 118. píše: Jak se sem *v* dostalo, to možno vyložiti způsobem dvojím: 1. Buď se přízvučné *v* proměnilo ve dvojhlásku *uo* (jako na př. v-obec vuobec) a dvojhláska *uo-* dále přešla ve *vo-* s-uočí, s-voči. — 2. Buď je tu *v* přímo přisuto proti hiatu, jako jindy *h* anebo *j:* černooký —

Digitized by Google

černovoký, mor. černohoký a černojoký. Také při stupňování kmene *povstává v z u*: slu (sluji) — slovo — sláva m.: slouo, slaua; podobně *z y*: kys (kysati) — kvas m. kyas. Gb. v S. N. Jmenovitě ve vých. Čechách (a horním Trenčansku) *v* u vyslovování sotva se od *u* rozeznává: voda, zábava jako uoda a zábaua, ano tamtéž *v* samohlásce *u* docela ustupuje po samohlásce a na konci slabiky: děuče, kauka, prauda, stouka, kreu, leu (gt. lva), drateu, koneu, poliuka, kou, šeuce m.: děvče, kavka, pravda, stovka, krev, lev, dratev, konev, polívka, kov, ševce. Kb., Hš., Jir., Šb. Cf. Gb. Hl. 94., Prk. v Arch. f. slav. Phil. II. 699. a Sitzungsbericht der k. Wiener Akad. Bd. 83. S. 414., kde Prk. dokazuje, že se v těchto případech *v* jako souhláska a to jako angl. *w* vyslovuje, čemuž Gb. v List. filol. 1877. 288.–290. odporuje. Vz tam více o vyslovování tohoto *v*. — *Poznam.* Poněvadž *střídáním* zoveme zaměňování souhlásek *sourodých*, tedy se střídá v vlastně jen s: *f, b, p, m*, v *ostatní uvedené* souhlásky se *přestrojuje (d, h, j, k, l, n)*, vz Přestrojování. — *Vlivu hlásek palatalních či měkkých* **vzdoruje v** *jako retnice vůbec*, **nemění se** *totiž v jinou hlásku* **měkkou** jako na př. *d* v *ď* a *z*: tvrd, tvrď, tvrz nebo *k* v *c* a *č* (řekl, říci, řeč), nýbrž buď naprosto odvrhuje příznak měkkosti jako na př. dialektické vedėti m. věděti, buď tuto měkkosť přibraným pazvukem jotovaným vyráží: věděti, vysloveno: vjedėti, buď tak zvané vkladné *l* k sobě přibírá, což jest pravidlem v slov. jihových.: lovljen č. loven m. loveň. Gb. v S. N. Vz Gb. Hl. 22., *Retnice, Obměkčování.* — **V** *se často přidává nejsouc původní zvl. v obec. mluvě před* **o** (Schl.) *a jest takto znakem nářečí českého.* Šf. *V* vniklo i do spisovné řeči: varhany z organum, vískati z iskati, vejce strslov. aice, vepř — aper, výhoň — oheň, obvyklý — obyčej — strč. obyklý, řváti — řuju, svrběti — srběti, cvrček — crčeti, převor z prior, pivoňka z poenia, bývati, pavouk, pavuza m.: bý-ati, paouk, pauza. Jir. Onakvý m. onaký. Brt. (Mtc. 1878. 7.). Laštovica, vlaštovice. Ht. Mut. 98. Umění — vuměnie, Pass., přívuzný, motovůz, návyk vedlé nauka. Gb. Hl. 118. V obecné mluvě v Čechách (vyjmouc na př. nářečí doudlebské) a na západní a severových. Moravě: voko, voběd, voves, vodsouzen, vosum, vod, vokno, vostrý, vorel, vorati, vopice, von, vokov, vobojek, vokliky, vošiditi, vostřiti, vostatek atd. m.: oko, oves, odsouzen atd., *ale*: otec, ovoce, orodovati. (Jir.). Cf. vovce, vohrazen, Ž. wit., vomýlen, Smil, vostatek, vobrátiv. Lobk. *V Hané tohoto přídechu neužívají, taktéž ne Češi v prus. Slezsku*: oráč, oheň. Šb. *V již. Čech.* **v** *u mnohých slov se nekladе*: oko, okno, ocel, olše, *ale*: voněť (vůně). Kts. Vz *A, J, Průzev.* **V** *jako přídech* je také v některých jiných nářečích jsouc vůbec ve slovanštině velmi rozšířeno. Šf. V češtině pak silné vkládání přídechu *u (v)* nastalo asi od polovice 14. stol., ačkoliv stopy jeho zasahují do pravěku jazyka slovanského. Že ho před náslovným *o* až do polovice 14. stol. nebylo, o tom svědčí listiny; nikde se nepsalo: Vopatovice, Vonšov. Jir. Před tím byl zvláštností některého podřečí (jak se zdá v již. Čech.) a literní modou nějakou později všeobecně se rozmohl. Jir. Tento úkaz byl příčinou, že dlouhé *ó* od začátku 15. století po různu, hlavně pak a valem od začátku 16. století přešlo v dlouhé ů. Vz **O** (stupňuje se v ů). Cf Gb. Hl. 118. — **V se vysouvá.** Vz *Odsouvání, Sesouvání, Vysouvání* souhlásek. *Vysouvá se ze skupenin:* **chv**: chorý m. strbul. chvoryj, Ht.; z **vl, vr**, předchází-li *ob*: oblak m.: obvlak, obrátiti m.: obvrátiti, Ht.; oběsiti, obálka, obec, oběť, obaliti m.: obvěsiti, obválka, obvec, obvěť, Ht. Zv. 83., Gb. Hl. 112.; *ale*: obvésti, obvěniti, obveseliti a p., Bž. 47.; někdy *v* zůstává a předcházející *b* se vysouvá: ovládati, ovázati a p., vz ib.; ze **sv**: sestra — strněm. swestar, Ht.; ze **svl**: v moravském slák vedlé českého svlak, Ht., Brt., slíkati m.: svlékati, Kb.; z **vn**: den z dьvnь (z koř. ćiv = svítiti, Ht. Skup. 78., Mut. 98.), kynouti, na Slov. posud kyvnouti, Ht. Zv. 83.; ze **zvn**: zníti ze vzníti — strbulh. zvьněti, Ht., Gb. Hl. 111.; ze **zvl**: zláštní, ve vých. Čech., Jir.; z **rvn**: perní z prvuí, v Krkonš., Kb. (i ve starých památkách se čte *prní*, Šf. Poč. 25.); z předložky **vz** starým Čechům velmi oblíbené: zbouřiti, zpomenouti, zvolati m. strč.: vzbúřiti, vzpomenúti, vzvolati, Ht. Zv. 84., Gb. Hl. 112.; před **t** *ve kmenech*: živ, šiv, plěv, uv, čův v: žíti, šíti, pleti, obouti, číti, m.: čouti, Ht. Zv. 83., Schl.; *v násloví v již. a jihozáp. Čech.*: šelijakej, šecko, šak, stanu, laštofka, šetečný, ždy m.: všelijaký, všecko atd.; šak stanu, laštůvka, na Zlínsku, Brt.; ale ve slově *vdolek* se tam nevysouvá (jinde se říká *dolek*), Šf., Ht.; *ve východních a středních Čechách mezi dvěma samohláskami*: motoidlo, učiteloic, šeucoj, otcoj m.: motovidlo, učitelovic (cf. -ovic, -oje, -ův), ševcovi, otcovi, Šb., lajc, otcoi m.: lavic, otcovi, Hš., *u Opavy*: praił tatičkoi m.: pravił tatičkovi. Šb.; na Zlínsku: pioár, pozdraovat (vždy *ova* m. *vova*) Brt.; cf. praví — praj — prej — prý; trvati — tráti, vz Gb. Hl. 112.; *v jižních Čechách před příponami -stvi, -stvo*: mistrostti, králostti, blaznostti m.: mistrovství atd., Kts., také na Zlínsku: králostvi, bláznostvi, Brt.; *v příponě gt. pl. -ův se odsouvá*, hlavně následuje-li slovo, které má v *násloví* souhlásku: hadů m. hadův, Ht.; na Zlínsku mají jen *ů*. u súsedů, súsedů syn. Brt., cf. Gb. Hl. 112., **-ův**; *v adj. přisvojovacích*: tesařů (m. tesařův) syn. Kts. Cf. *-ův*. — Cf. Miklos. Hláskosloví jazyka čes. str. 28., vykládá Fr. Vymazal. V Brně. 1879. a Mkl. al., 228. a násled., Bž. 44. a násl. — **V přípona**: sta-v od státi, rukáv, zpěv. Č. — *Jím se tvoří slovesa šesté třídy*: kupo-v-ati od **kupъ**. Schl., cf. *u*; *adjekt.*: domo-v-ský, žido-v-ský; *přechodník min. času*: zavola-v (-vši, -vše). Vz Tvoření slov. — *Jména ve* **v** *ukončená, jsou-li rodu* **muž.**, *skloňují se podlé I. sklonění*, **ženská** *dle Kosť* n. *Daň*. — Strany *vokativu a lok. sg.* jmen. muž. vz Vokativ a Lokal. — Strany **komparativu** (ku př. nový — novější) vz

Digitized by Google

B. — Po **v** *piš* **y** *ve slovech*: vy (*vykati*), vysoký (výše, povýšiti), výti (heulen), výheň, výr, výskati (plesati), vyžle, zvyk (zvykati) a *v neoddělitelné předložce* **vy-**: vyjíti, vyhoditi a t. d. Kz. — **V, předložka neoddělitelná** *znamená opak předložky* **vy-**: vytlačiti — vtlačiti, vypadnouti — vpadnouti, vypsati — vepsati. Jg. — **V** n. **ve** *vyznamenává směr děje* **do vnitř něčeho, v něco, do něčeho.** 1. *Ve se skládá nejobyčejněji se slovesy pohybování-se z místa na místo, pohybování něčím, strkání, lití, trousení, pití, kladení* atd.: vjíti, vjeti, vletěti, vnésti, vhoditi, vsaditi, vlíti, vssáti, vpíti atd. — *Pozn.* Se zvratným se stávají se mnohá slovesa s **v** složená slovesům pohybování-se podobnými, která mimo složení pojetí pohybování nemají: někam se vetříti, vtlačiti, vžebrati, vlouditi. — 2. *Jako* **na** *často směr do něčeho, v něco vytýkati může, tak se opět* **ve**, *když se slovesem jsouc složeno s předložkou* **na** *se stýká, významu předložky této přispůsobuje*: vlíti na šaty horkou vodu, vraziti na kámen, něco někomu na nos vlepiti. — 3. *Zcela přirozeně pojivá se* **ve** *se slovesy k označení užšího n. vnitřního s něčím spojení, ano i proměnění v něco*: včlánkovati, vloučiti, vtěliti, včlověčiti se. — 4. *Na lepší něčemu porozumění, chápání čeho n. nabývání větší v něčem zručnosti poukazuje předložka* **v**: vmysliti se, vpraviti se, vpravovati se, vžíti se v co, vpraviti někoho v něco. — 5. *V přeneseném smyslu praví se pak také*: vštípiti někomu něco do hlavy, vrovnati se komu (vyrovnati se), vložiti se v něco. Tn. 115. Cf. Mkl. S. 199., Pk. v Progr. olom. gymn. 1875. 17. — *Pozn. Slovesa* **přechodná** *s předložkou touto složená řídí akkusativ (nikoli: genitiv. Cf. Vložiti)*. Vdechl mu duši. Br. Vsadil jej do vězení. Háj — Zk. Skl. 80. — **V** *(před* **v** *a nahrnutými souhláskami*: **ve**) **předložka oddělitelná** *pojí se s* **akkusativem** *a* **lokalem.** — Před retnicemi *v, p, m, b* klade se *u* místo *v*, vz *U*. Cf. také *U s akkusativem a lokalem.* — *Po* **v** *měnívali staří* **o** *v* **ů** *(uo)*: Vuohavnost jsú mie vzali. Ben. Vůči = v uoči, v oči. V. Vz **V** se střídá s *u, -uo.* — **I.** S **akkusativem** *předložka* **v** *určuje* 1. **místo,** *v jehož nitro pohyb se děje, jež jest cílem pohybu* (opp. předložka **z**). a) *Činem hmotným*: V dědiny vráti se byvšie blahosť. Anth. I. 11. Bóh ti bujarosť da u vše údy. Anth. I. 2. Otvedechu zmilitka u kamenný hrádek. Anth. I. 30. Nabierá vody v kovaná vědra. Anth. I. 30. V koráby vešli. Kat. v. 75. Rytieř jide v chrám. Kat. 1167. Přemysl vzdruži v zemi otku. Dal. 5. 16. Tu Cidlina v Labe vchodí. Dal. 56. 32. Maria Magdalena v duom všedši jeho svaté nohy mazala. Pass. 186. Sv. Blažeje súdce v žalář vsadil. Pass. 203. Potom v horúcí pec uvržen. Pass. 903. Běžel jsem v kout. Lab. 25. Šel pod zem až v temnosti. Kn. poh. II. 98. Jdi s tím v čerty do pekla. Kn. poh. II. 243. — *Pozn.* Střídnou předložkou jest v téže příčině **do** *s genitivem.* — b) *Činem pomyslným*: I měl vyvržen býti v psotu a v biedu. Anth. I. 166. V nemoc upadli. Pass. 763. V boží hněv upadneme. Pass. 833. Komuž věřu, pojmu v radu. Dal. 63. 28. Vydali ná nepřátelům v moc. Žal. 32. Radili se mezi sebú, kterak by zemi u pokoj a řád uvedli. Let. 118. Chcu sě v kněžstvo uvázati. Dal. 63. 33. Uvázali sě v hrad. Let. 115. Pyšně si vede a v paty ho zebe. Mudr. 98. — 2. **Směr vůbec** *jmenovitě pak* a) *ve spojení se slovesy činnosti nepřátelské*: I vyrazi Záboj v před, i vyrazi Slavoj v bok jim. Anth. I. 12. V šíř i v dír liutý ostřiež rozepě svoje křiedle. Výb. I. 17. Po tvém slově pojdem v pravo v levo, buď v před buď v zad u vše pótky liuté. Výb. I. 29. Kněz kropil svěcenou vodou v pravo v levo. K. poh. 721. Záboj hořúcíema očima v Luděk měři. Výb. I. 15. Uderi těžným mlatem u prsy. Anth. I. 15. Jedni v týl druzí v bok Němcóm jidu. Dal. 68. 19. Kdo lehce uvěří, hned se v leb udeří. Mudr. 251. — *Pozn.* Střídnými předložkami bývají tu **na** *s akkusativem* a **do** *s genitivem.* — b) *Ve spojení se slovesy: bíti, tlouci, hleděti* a p.: Nesměchu se bíti v čelo. Výb. I. 13. Jal se bíti v železná vrata. Star. skl. V. 31. Bouchal se v prsa. Us. Potluče v okenéčko. Kat. 872. Vezře v nebe. Kat. 1563. Nechajte mne, dietky, ať v nebesa mohu hleděti. Pass. 995. Vždy v nebe hledí. Pass. 1000. — *Pozn.* Střídnými předložkami bývají tu **na** *s akkusativem* a **do** *s genitivem.* — c) *Ve spojení se slovesy: věřiti, naditi se, doufati*: Lid v Buoh věřící spasen jest. Pass. 808. To uslyševše mnoho jich v Jezukrista jsú věřili. Pass. 1022. Nevěřichu veň. Výb. I. 7. Ktož v mě věří, neumře na věky. Věříš-li v to? Anth. I. 79. Naděli sě veň cti. Dal. předml. 5. V lučišče mé ufati budú. Výb. I. 59. V bídě nezoufej, v Boha doufej. Mudr. 12. — d) *Ve spojení se slovesy dáti se a pustiti se na označenou děje nastupujícího*: Dal se v počítání. Lab. 45. Dají se v skoky. Lab. 73. Biskup znovu v mluvení se dal. Žer. L. I. 19. Lidé v pláč a kvílení se vydali. Prot. 33. Poutníci dali se v smlouvání. Pref. 5. Pustili se v běh za ním. Us. — *Pozn.* Střídnou předložkou bývá tu **do** *s genitivem.* — e) *Ve spojení se slovesy: vejíti, padnouti, vzíti, uvésti na označenou nastupujícího stavu passivného*: V posměch vešel. Tov. 40. Vešlo v přísloví. Prot. 73. Místa svatá v zkázu a zapomenutí přišla. Pref. 398. Hostivít s bratrem Mstibojem v mír všel. Háj. 56. Jak se tam dostanete, již v zapomenutí všem známým přijdete. Mitr. 137. Přišlo v zvyk nemalý, že někteří pánův poddané sobě vyjednávají. Žer. Sn. 37. Zvláště dal se nám v podezření, když od nás v noci do hor odšel. Har. II. 68. V nenávisť jsú jeho vzali. Výb. I. 926. Kněží vzali ho u velikou nenávisť. Let. 436. To slovo vzato u velikou ošklivosť. Blah. Gram. 57. Vzal jsem ho v podezření. Lab. 65. Tak jest ta věc v uvážení vzata. Žer. II. 168. Konsulovi svůj příchod v známosť uvésti jsme dali. Har. II. 28. Sebe i mne v posměch uvésti se neštítí. Žer. L. I. 23. — 3. **Účel,** *ku kterému děj slovesný se nese*: V boj, Ctmiře, vedi mé sbory. Anth. I. 16. Žena muže v dielo porobila. Dal. 14. 24.

Digitized by Google

Kostus dal dceru v učení u vysoké. Kat. 97. V službu se přikázal jemu. Výb. I. 160. Králi sjeli se v radu. Troj. 285. Království jejich jest vojákům v loupež dáno. Har. II. 261. Ty daktyle posýlají do Konstantinopole samému velikému pánu v dar. Har. II. 234. Najvyšší sudí pánóm se sstoupiti káže v potaz. Všeh. 16. Tu pobízejí v zápas. Mitr. 67. — *Pozn.* Střídnými předložkami bývají tu **do** s *genitivem* a **na** s *akkusativem*. — 4. **Účin** *a* **výsledek** *plynoucí z děje slovesného,* **způsobu** *jaké co následkem děje slovesného nabývá*: Helm se rozskočí v dva kusy. Anth. I. 29. Ratolesť zrostla jest u veliké dřevo. Výb. II. 497. Ten kámen se potom v drobné kusy rozpadne. Troj. 56. Dub rozkládá sě v suky. Výb. I. 26. Sstoupili se v kolo. Žer. L. I. 20. Pyrrhus v kusy jí rozseká. Troj. 413. Nalit Uhřie v setniny sě shluku. Výb. I. 46. V třie prúdy sě rozstúpi ves tábor. Výb. I. 48. Týraná příliš trpělivosť měnívá se v popudlivosť. Mudr. 111. Ježíš obrátil vodu u víno. Štít. Nauč. 37. Prach jsi a v prach sě obrátíš. Pass. 714. — 5. **Prostředek** *a* **nástroj** *děje slovesného.* a) *Ve spojení se slovesy*: *hráti, housti, troubiti, zvoniti, slyšeti*: S pánem v karty nehraj. Mudr. 325. Páni v kostky jhrajéchu. Dal. 102. 2. Hráti v kuželky, v šachy. Us. Nikdy neviděli, by Prokop več hrál. Výb. I. 183. Hudci u varhany a v rozličná řemesla vzhudiechu. Pass. 1004. V trubicu zatrúbil. Dal. 13. 36. Ve zvony zvonie. Pass. 379. Azda toho nevieš, že jsem já to v svoji uši slyšel. Pass. 1000. — *Pozn.* Střídnou předložkou bývá tu **na** *s akkusativem*. — b) *Ve spojení se slovesy oditi, obléci, obouti*: Jeden blázen oděl v drahé oděnie svój kóň. Výb. I. 240. Tu v oděnie oblačte sě. Dal. 72. 40. V duchovnie odénie svatých skutkuov sě oblekli. Pass. 826. V krásu jsi sě oblekl. Výb. I. 61. Bieše obut v škorně. Anth. I. 94. — *Pozn.* Střídnou předložkou bývá tu **do** *s genitivem*. — 6. **Způsob** *stavu jakostného a děje slovesného*: Ten list byl v tato slova psán. Pass. 165. Šnek vysoký byl a v kolo. Lab. 90. Hýbal se a v kolo točil. Lab. 14. Milý příteli, v děk mi jest to velmi. Anth. I. 166. Mistři to tak svědčie v nelesť. Kat. 1328. Natalia v znak ležieše. Pass. 795. V div sě mnozí vzradovachu. Výb. I. 197. Oheň v skok studených kachlův neproráží. Anth. II. 352. V obyčej v radě seděchu. Dal. 79. 15. V hod jsi nám to učinil. Us. V jedno seděti, státi, býti. Zpěv. I. 174. 176. 178. Ve jmě božie jáz tě mažu. Výb. I. 78. — 7. **Míru** *obsahovou*: Krčmář krade, nedávaje v pravú mieru svého pitie. Výb. I. 257. Kupoval konev novou asi v pět žejdlíků. A počítal sobě toho všeho v osm kop. Zk. str. 256. Vezmi niť ve dvé, ve tré, ve čtvero. Us. Mlátili v paternici, v šesternici. Us. Strom silný víc než v uobjetí. Pref. 29. — 8. **Vztah** *přísudku a přírlastku*: V hnáty byl velmi silný. Výb. I. 206. Jakž lvový štěnec, jenž ještě netvrd v nohy. Anth. I. 33. Mnozí ctie sv. Štěpána, aby v koně šťastni byli. Štít. 109. V almužny byl štědr. Štít. Nauč. 339. Jinoch v zbožie dosti bohatý. Výb. I. 242. Až budu mdlejí v život, tehdy rozdám zbožie i skot. Výb. I. 250. Hotovi vsici nohú v krok i rukú v braň. Výb. I. 15. Hostivít v ruku levú byl raněn. Háj. 56. — 9. **Čas**, *ve který děj nastupuje*: Dřevo ovoce své dá v čas svuoj. Výb. I. 507. V ten čas sťata budeš. Výb. I. 299. V ty časy sv. Petr do města Jerusalemě jide. Výb. I. 274. V jeden čas přihodilo sě. Anth. I. 167. Zpěváci evangelium v jistý čas zpívají. Har. I. 16. Rytieři jej ve zlý čas potkachu. Anth. I. 45. V tu dobu král z Macedoně probodl bieše svého koně. Výb. I. 161. Christus bude v věky. Výb. I. 7. V tu chvíli pán domuov přišel. Anth. I. 167. V tu hodinu ukázachu sě anděli u velikej světlosti. Výb. I. 281. V hodinu první po polední dostali jsme se do zahrady. Har. II. 82. Zdě mi sě v noční hodinu. Výb. I. 141. Ciesař Sigmund umřel ve Znojmě ve čtyři hodiny v noci. Let. 105. V pondělí hnuli jsme se všickni společně. Pref. 501. Ve čtvrtek zůstali jsme v portu. Pref. 503. To bylo u pátek. Anth. I. 79. V neděli jsme na místě stáli. Pref. 500. Všichni z mrtvých vstanú v den súdný. Anth. I. 48. V samý soumrak do města jsme vešli. Har. II. 84. V suché dni. Let. 131. Na velikou noc oheň vyšel na Poříčí v obědy. Let. 260. — *Pozn.* *Zřídka předložka* v *určuje čas, jehož průběhem děj se opětuje*: Asa jednú v rok má každý sě zpoviedati. Štít. Nauč. 336. Srov. *za* s akk. — II. **S lokalem** *předložka* v *určuje téměř všecky ty poměry ve spojení se slovesy klidného tkvění, jež označuje s akkusativem ve spojení se slovesy ruchu, pokud svým logickým významem dají se přeložiti z ruchu v klid. Určujeme tedy předložkou* v *s lokalem* 1. **místo** *děje slovesného, v jehož nitru co jest nebo se děje.* a) *Činem hmotným*: Král těla sv. apoštolů v svém městě pochoval. Pass. 926. Kda sě sněchu lesi i vládyky v Vyšegradě. Anth. I. 2. Tiberius ciesař v Římě kralováše. Anth. I. 162. V Troji vymyšleny jsú rozličné hry. Anth. I. 118. Umřel jest u věži na hradě Pražském. Let. 66. Liška v lesích, myš v důpěti a ryba u vodě ráda bývá. Anth. I. 106. Krt v dobrých lukách rád ryje. Anth. I. 32. U veliké vodě veliké ryby bývají. Mudr. 165. Nejednomu mysl na koně a paty u popele. Anth. I. 154. Lepší vrabec v rukou nežli orel v povětří. Mudr. 255. — *Pozn.* 1. Touto vazbou spravují se též jména osob a jména národův: I byl veliký pláč v lidech. Let. 167. Mezi mužmi toho mnoho, avšak v ženách viece teho. Výb. I. 238. V Němciech, u Moravě, v Čechách, u Polás. V židech, v křesťanech a p. — *Poznam.* 2. Některá slovesa řeč starší pojí s lokalem, kdež my je nyní vážeme na otázku kam? Ta žádosť jemu v srdci jest padla. Pass. 746. Prvé ty sám umři, než bychom my v tvém bludě všichni uvaleni byli. Pass. 768. V pomoci pána Boha všicku naději jsme položili. Výb. I. 482. Holubice biskupem u vodě pohřížena. Pass. 892. Pan Jindřich u Praze veliký dvór svolal. Anth. I. 892. Večer zavírala drůbež ve chlévku. K. poh. 364. — b) *Činem pomyslným*: Chodí

Digitized by Google

ve tmách. Výb. I. 7. Množstvie Polan bě rozvaleno ve sně. Anth. I. 21. Sv. Prokop po tom boji viec tu osta u pokoji. Výb. I. 194. Pro zlato budú v hoři. Anth. I. 44. Vši u vieře sobě stojte. Anth. I. 42. Věhlasnosť bieše v tom mínění. Anth. I. 90. V strachu jsme byli, že nás vítr opustil. Pref. 547. Já jsem za tě prosil, aby nepochybil u vieře. Pass. 288. Mimochodník veškeren hoří v zlatě. Star. Skl. V. 2. Zdálo se, že je celý dvůr v jasně. K. poh. 624. V očích se mu ztratila. K. poh. 704. — *V tomto významě předložky* **v** *s lokalem užívá se v těchto zvláštních případech*: α) *Ve spojení se slovesy doufati, radovati se, těšiti se, kochati se, chváliti*: Synové israelští nedoufají v kopích ani v střelách. Bible Jud. 7. 8. Měl daremnú naději v těch přáteliech. Anth. I. 166. Proto jsem přišel, maje dúfánie v tobě. Anth. I. 166. Vzraduje sě hospodin ve všech skutciech svých. Výb. I. 63. V lepých růšiech se kochá. Pass. 726. Velmi sa v tomto svojom jedináčkovi těšil. Pov. 165. Tenť jest syn mój, v němžto mi sě dobře slíbilo. Výb. II. 526. Buď v tom hospodin pochválen. Výb. I. 193. — β) *Ve spojení se slovesy* **býti** *a* **míti** *na označenou stavu passivného, v němž co tkví*: Ode vší čeledi v veliké potupě bieše. Pass. 178. Byli v ruoznici mezi sebú a v kyselosti. Let. 75. Úřad byl u velikém zlehčení. Let. 375. Konsulové jsou u Turkův u vážnosti. Har. II. 29. Kati u Turků v žádné ošklivosti nejsou. Mitr. 86. Pohané hrob ve cti měli. Pass. 734. Tu jeho svaté jmě u veliké chvále jmají. Pass. 858. Mnozí zákon boží již v lehkosti měli. Bart. 39. Mají mne v domnění. Let. 309. Václav všecko v podezření maje obrátil se do kostela. Prot. 8. Porfyr u veliké vzácnosti podnes všude mají. Har. I. 60. — *Pozn.* Starší jazyk v této příčině tytýž i akkusativu užívá. Ať pro tě nebude v potupu křesťanóm. Pass. 895. Vše, což je dobré, má v potupu. Štít. Nauč. 159. Úřad jeho vždy v česť měl. Štít. Nauč. 330. Jmějte otce a matku v česť. Výb. I. 237. — γ) *Na označenou oděvu a ozdoby*: Stúpi kněžna v bělestvúcí říze. Anth. I. 3. Vsicci biechu u předrahém rúše. Anth. I. 41. Králi, choď vždy v krásném rúše. Anth. I. 150. Onano paní v koruně toť jest matka božie, a onenno v húní jest sv. Jan křtitel, ale tento v biskupovém rúše jest sv. Petr. Pass. 960. — ε) *Na označenou věku ve spojení s číslovkami základními*: Jan syna svého Václava, když v sedmi letech byl, dal do franské země. Výb. I. 488. Panna v osmnácti letech téhož práva má požívati. Výb. I. 624. Král Jindřich syna svého Jana, jenž ve čtrnácti letech v stáří bieše, za ni jest oddal. Anth. I. 100. Abel bieše ve stu letech a v padesáti. Výb. II. 488. Chlapec byl ve dvanácti letech. K. poh. II. 182. — ε) *Na označenou průvodu vojenského ve spojení s číslovkami základními a neurčitými*: Král uherský vyjel s svými lidmi dobře ve třech stech koních. Let. 243. O suchých dnech přijel Kopidlanský na Hradčany ve mnoha koních. Let. 285. Proti králům Pražané vyjeli ve stu koních. Let. 298. Kníže míšenský přijel do Prahy v sedmi stech koních. Let. 323. Objížděje ve stu koních své houfy hrdiny své napomínal. Anth. II. 363. Přeplavil sě v mále do města kremonského. Anth. I. 102. Miešenský po zemi u mále jezdieše. Dal. 103. 6. — 2. **Účel děje slovesného:** Otec zastavil dva tisíce v rukojemství. Půh. I. 185. Přemysl Margrétu poje, u věně Rakúsy obje. Dal. 89. 65. Některé země u věně dány jsú mně. Výb. I. 439. Anebo zaplať anebo svú paní v základě ostav. Pass. 932. — 3. **Způsob stavu jakostného a děje slovesného:** Vlasy zlatostkvúcí vějú u pratenciech skadeřeny. Výb. I. 38. Každý jako v slúpě oči postaviv hledieše. Kat. 2137. Měl jest dva syny u veliké cti i v rozkoši vzchované. Pass. 927. Všecko's v múdrosti učinil. Výb. I. 62. Ve jménu tvém potupiemy vstávajúcí na ny. Výb. I. 59. Město Betlem chatrné jest, domy v zříceninách po různu. Har. I. 200. Křesťané z zemí západních u velikém počtu do Jerusalema táhli. Har. I. 248. U velmi malém počtu se sjeli. Žer. L. I. 6. — *Pozn.* Sem náležejí vazby příslovečné: Teď v nově si toho vyžádal. Žer. Záp. II. 169. Co se to stalo v nově. Suš. Pís. 572. V náhle jej mrtvice porazila. Žal. 71. Sta sě potom velmi v skoře. Výb. I. 184. Jmajú smyslu u mále. Anth. I. 32. V číle vstal. Kat. 1049. Líce ktviechu u biele a v červenosti. Kat. 2308. S velikým hněvem v náhlosti na apoštoly sě řítiechu. Pass. 926. V dobrém svój život skonal. Anth. I. 167. — 4. **Vztah přívlastku a přísudku** a) *ve spojení s adjektivy:* Svatý Prokop byl v rúše, v krmiech i v pití přeskrovný. Pass. 479. Pelagia byla v bohatství movita, v tělesné kráse slovutna a ve všech svých mraviech ješitna. Pass. 891. Jsem v svém životě zdráv. Výb. I. 250. Nemocných v nohách mnoho bieše. Dal. 79. 24. Ježíš byl prorok mocný v řeči i v skutciech. Anth. I. 80. Jan Hus byl v životě a v mravích šlechetný. Žal. 110. Skrovní v řečech, hojní v skutcích. Lab. 135. Jsem těla těžkého, v letech i na zdraví sešlý. Žer. L. I. 23. Kvapný v řeči, kvapný ve všem. Mudr. 76. Neznal jsem, by v čem velmi vinen byl. Arch. I. 78. Oba dva byli jednací v obličeji i v osobě. K. poh. 405. Byla krásna v tváři. K. poh. 702. Achilles byl štědrý v dařích. Troj. 149. Král byl v budúcích věcech umný. Výb. I. 176. U práviech učený. Výb. II. 504. Neoptolemus byl v řeči zajíkavý, v právích umělý. Troj. 150. Epistorus byl v sedmeru umění dospělý. Troj. 213. Království sicilské jest ve všem obilí, vínu i oleji hojné. Troj. 201. Lidé v práviech cizích učení. Všeh. XXVII. — b) *Ve spojení se substantivy:* Drahota povstala v obilé i v masu. Let. 267. Bylo draho veliké v chlebu. Let. 355. Škodu učiní Řiešskému v ludiech i v koniech. Dal. 100. 11. Vezmú v duši škodu. Výb. I. 233. Neměl dostatku v penězích a lidu. Žal. 57. Doktor v písmě. Žal. 33. — c) *Ve spojení se slovesy:* Ciesař zmrtvě v těle, zbledě v líci. Kat. 1391. Otec náš svým lidem v penězích i v stravě hynuli. Anth. I. 102. Kateřina prospěla u mistrovství ve

všelikém. Kat. 111. Řím v umění i v múdrosti vítězsky předčí nade všecken svět. Pass. 823. Jemu se žádný nepřirovnal v poubosti přízně a víry. Troj. 150. Oni se v tom tajiti nemohů. Star. skl. 14. 128. Známe se v našich hřiešiech. Pass. 253. Věřímy, že nás v tom uposlechnete. Arch. I. 7. V tom dvorně i múdře činie. Dal. Předml. 2. — 5. **Čas**, a) *ve který děj slovesný nastupuje*: Potom v čase nevelikém Kostus snide. Kat 112. Paměť člověčie jest u prodlení časa k zapomnění hotova. Anth. I. 76. Někteří pro tělesný užitek i ve dne i v noci pracují. Anth. I. 76. Kto ve dne bude choditi, nepotkne sě, kto bude v noci choditi, potkne sě. Anth. I. 79. Mířené přátelství jak v březnu led. Mudr. 236. Čemu vy sě zelenáte v zimě v letě rovno? Anth. I. 30. V puostě jel do Rakús. Let. 114. Sniešе mi se ve sně. Anth. I. 30. V míře válku múdro ždáti. Anth. I 28. V horku vez plášť s sebou, v dešti sám pojede. Mudr. 253. V tom přijel komorník. Žer. Sn. 5. — b) *Čas, jehož průběhem děj slovesný se dovršuje*: Napomenul jej opět, aby se s ním smieřil v šesti nedělích. Výb. I. 620. Ve čtyřech dnech chce jemu na pomoc přijieti. Anth. I. 104. Obilí ze sýpky na sýpku v osmi nedělích. — *Pozn.* Střídnou předložkou bývá tu *do* s genitivem a *za* s akkusativem — Brt. v Listech filol. 1877. 102.—105., 225.—230. Vz tam více příkladů. Cf. Listy filol. 1882. 125., Zk. S. 254.-259., Zk. Ml. II. 33., Mkl. S. 394-402., 657.-661. — **V.**, *skrácenina*. *VMt.* = Vaše milosť. Arch. III. 12., 28. — **V.** = valuta (v kupec. slohu). Kh. — *V. Vt.* = Vaše Velebnosť. Arch. III. 12. — *V. O.* = Vaše Osvícenosť. *V. Jt.* = Vaše Jasnosť. Arch. III. 369. — *V. Ur.* = Vaše Urozenosť. Arch. III. 306. (Šd.).

1. **-va**, *přípona jmen podstatných*: postava (stá-ti), jízva, dratva, kurva, država, pošva (pošiji), bitva (biji), kopřiva; v již. Čech. místo *ev*: korotfa (m. korotva) m. koroptev. Kts. Vz Tvoření slov, Mkl. B. 219., Bž. 231.

2. **-va**, *na Mor. přikládá se k některým předložkám*: dle-va, vedlé-va, podlé-va, skrze-va, proti-va, stranu-va, kromě-va, mezi-va, mimo-va, pode-va. Chmela.

3. **va**. *Touto příponou tvoří se slovesa opakovací n. vícedobá* (Č.), *ze sloves nedokonavých kmene otevřeného* (vz progr. třeboň. z r. 1873. str. 9.), když ji dáme před příponu infinitivu *-ti* a předcházející samohlásku dloužíme (*i* a *e* v *í*, *a* v á): někdy se přidává ještě jedno *va*, potom se *a* v prvním *va* opět dlouží a dle smyslu k tomu se poukazuje, že časové lhůty větší jsou: hroziti — hrozívati — hrozívávati, plakati — plakávati — plakávávati, voněti — vonívati — vonívávati, stříleti — střílívati (ale ne: střelívati). Da., T. Cf. Bž. 164.

4. **-va (-av)** jest stupňování hlásky **u**: chvatiti. Vz Mikl. Hláskosl. 18., vyložil Fr. Vymazal. V Brně 1879., Mkl. aL. 182., Stupňování.

Va = *nom. a akk. dual. mas.* = *my dva*. St. skl.

Vaal, a, m. = *rameno Rýna*.

Vab, u, m. = *vábení*, das Reizen, Locken, der Reiz. Ptáčník piská na píšťalce za příčinou vabu. L. To jest vab lidem k páchání zlého. Vabu plný. D. — **V.** — *pěknosť působící netoliko libosť ale i žádosť stálého jí požívání*, der Reiz. Jg., D. Ústa má, tím hnuta jsouce vabem, Poručeno Bohu zvolala. Koll. I. 81. Vab všude, kouzla, přeluda. Sš. Sm. bs. 70. — **V.** = *dráždění*, *zápal*, der örtliche Reiz, die Entzündung. Jg.

Váb, u, m., na Slov. V. medový = *plásť*, die Honigwabe.

Vábce, e, m. = *vabič*.

Vábec, bce, m. = *skřínka na ptáky*. Na Slov. — **V.** — *vabič*, der Vogelsteller. V. notu na píšťalce líbeznů piskává, když do sídel lebo na lép vtáčka povolává. Na Slov. Tč.

Vábení, n., das Locken. Dívka muža žádostivá mládenců si vábí a k takému v. potřebuje baby. Na Mor. Tč.

Vábený; *-en*, *a*, *o*, gelockt, gereizt. Us.

Vabič, e, m. = *vabitel*, der Reizer, Locker. — **V.** = *kdo ptáky vábí*. Šp., Bern. Vz Vábec.

Vabička, y, f., die Lockerin.

Vabidlo, a, n. = *vab*, *půvab*, *draždidlo*, *podnět*, *pudidlo*, das Lock-, Reizmittel. Nižší stránka člověka dává se v-dly vnějšími uchvátiti. Sš. I. 82. (Hý.). — **V.**, das Federspiel = křídla bílého holuba na šňůru přivázaná k přivábení vycvičených honných ptáků. Šp.

Vábík, u, m. = *píšťala k vábení ptáků*, die Lockpfeife. Na Slov. Plk.

Vabitel, e, m. = *vabič*. Bern.

Vabitelka, y, f. = *která vábí*, die Anlockerin. Bern.

Vabitelnosť, i, f., die Reizbarkeit. Jg.

Vabitelný, der sich locken lässt, reizbar. Jg.

Vábiti, vab, vábě (ic), il, en, ení; *vábívati* = *lákati*, *volati*, locken, anlocken; *příjemný cit a žádosť požívání vzbuzovati*, locken, kirren, einnehmen, reizen. Jg. — **koho:** ptáky, Us., ryby. Ros. Krása její vábí ho. Jg. — **koho čím (ke komu, k čemu):** ptáky píšťalou, piskáním, Us., někoho k milosti, V., někoho k sobě zlatem vábiti. Kom. Jazykem vábí lahodně. Kom. Bezbožného nebem v. Kom. Hvězdy vábí naše oči k sobě. Us. Tč. Živná síla vábí k činům novým. Bes. mlád. Tč. Bydlitele městské k boji vábiechu. BO. Alexandr vábil k sobě správnou volbou. Ddk. III. 239. — **co, koho nač:** ryby na vnadu. Jg. Něči zrak na sebe vábiti. Dch. — **koho komu.** Dívka muža žádostivá mládenců si vábí. Na Mor. Tč. — **koho proč.** Požehnání na se vábite pro potěšení srdci mému. Ždk. Tou příčinou nás vábili. Ler. — **kam: do dolů a jam.** Kom. Tys mě vábila do síně vaší. Er. P. 400. Ja to přeneščasné zelené hedbáví, co mia dycky za děvčátkem vábí. Sš. P. 372. Darmo si ma vábil pod zelenú brezu. Sl. ps. 353. — **jak.** Čechové neměli toho rozumu, že Němci vždy se jim zakládají za horu . . . vábíce Čechy **po** sobě. Let. 72. Nevábí **děvče beze** věna, třeba sličnější nežli Eva.

Vábivosť, i, f. = *vábnosť*. Jg. — **V.** = *dráždivosť*, die Reizbarkeit.

Digitized by Google

Vábivý, lockend, Lock-, reizend.

Váblivý — *vábivý*. Rk.

Vábně, lockend. Plk.

Vábnice, e, f., die Lockerin, Reizerin.

Vábnický, lockermässig. Bern.

Vábnička, y, f. = *vábnice*. — **V.** = *nástroj k vábění zvěři*, die Locke. Šp. — V. srnči, der Rehruf. Šp.

Vábník, a, m. = *vabič*. — **V.**, u, m. = *vábec*. Na Slov.

Vábnosť, i, f. = *vlastnosť vábná*, reizende Beschaffenheit, lockende Eigenschaft, der Reiz. Tento předmět má v sobě mnoho vábnosti. — **V.** = *vlastnosť ta, když se někdo vábiti dá*, die Reizbarkeit. D.

Vábný, -bní = *vábící*, reizend, lockend, Lock-. V. pták, V., Kom., pokrm (vnada), D., píšťala. Plk. — **V.** = *vabu plný, lákavý*, anziehend, interressant, lockend. Nz Oči vábné kynutí. Koll. I. 50. — Gnid, Hlas. — **V.** = *dající se vábiti, lakomý nač*, reizbar, gierig. Jg.

Vác = *víc*, mehr. Na Slov. Nebudeš ma, môj šuhajko, vác šáliť. Sl. ps. 70. — **V.**, e, m., osob. jm. NB. Tč.

Váca, dle Bača, osob. jm. Mor. Šd.

Vacanda, y, m., os. jm. Šd.

Vacanovice, dle Budějovice, Watzanowitz, ves u Olom. a u Jaroměřic na Mor.

Vacata, y, m., osob. jm. Šd.

Vaccinace, e, f., z lat. = *očkování* (kravími neštovicemi), die Kuhpockenimpfung. Rk.

Vacechna, y, f., osob. jm. Pal. Radh. I. 127.

Vacek, cka, m. = *Václav*. — **V.**, osob. jm. Dal. 97., 104.—106., Arch. IV. 204., Tk. I. 48., 117.—121., II. 551. — V. Fr. J., děk. a básník, nar. 1806. Vz Tf. H. l. 111., 125., Sb. H. l. 301. — V. Fr. Al., spis. a děk., † 1851. Vz Šb. H. l. 301. Cf. S. N. — **V.**, cku, m. = *svítek*, der Pfannkuchen. Us. — **V.** = *pletenec n. preclík na kladnici mlýnské*. Jg. V. *výtrusový* = schránka výtrusy řasovitých obsahující a složená ze blány stejnorodé neústrojné nebo jsoucí pouhou rozšířeninou stélky niťovité, sporocista, die Sporblase. Vz Rst. 209., 210., 512. — **V.** = *křepeličný míšek*. Dal. 106.

Vácemil, a, m., osob. jm. Pal.

Vacenovice, dle Bděj., ves u Olom.

Vacerad, a, m., osob. jm. Pal. Vz S. N., Jir. H. l. II. 301., Šb. H. l. 301., Sbn. 119., 142.

Váceslav, a, m. = Václav. Pal.

Vacetinský Nik. Vz Jir. H. l. II. 302.

Vaceto, it., s mírnou rychlostí.

Vacíček, čku, m. = dutinka malá pytlíčkovitá, ježto u některých vstavačovitých obsahuje žlázy k připevnění brylky pelové, tedy vždycky vně u zpodiny prašníku jest ku př. vstavač, bursicula, das Beutelchen. Rst. 512.

Vacikov, a, m., Watzikow, ves u Březnice.

Vacingr, a, m., osob. jm. Tk. I. 627., II. 551.

Vacír, facír, a, m., z lat. vacare = myslivec bez služby. Rk.

Vácislav, a, m., kníže srbské. Dal. 101., 102. (vz cs).

Vácka, vádzka, vádka, y, f. = *úvod*, der Kirchgang der Wöchnerin. Na Slov. D., Plk.

Vackar, a, m., osob. jm. Šd.

Vackář, e, m., osob. jm.

Vackov, a, m., Watzkow, ves u Černovic.

Vacl, a, m., osob. jm.

Václav z **Váceslav**, a, *Vacek*, cka, *Vaněk*, *Vašek*, *Vaša*, *Venca*, *Václavík*, *Václavíček*, *Vašíček*, *Vašátko*, *Vaněček*, *Venclík*, *Venclíček*, *Vach*, *Vácha*, m.; titěrně *Vénceslav* jest z lat. Wenceslaus. Jg. Němc.: Wenzel. Sv. V., vz Tk. I. 627., II. 551. A jedeň v roce při sv. Václavě aby (ta svolenie a nálezové) čteni byli všem vuobec. Arch. V. 465. Na penězích a to rozdílně na sv. Václav nejprv příští jedno sto zl. a potom na sv. Jiří též příští jedno sto. Pam. Valaš. Meziř. 88. Ten pátek po sv. Václavě. Půh. II. 348. Sv. Václav svačinu spláčal (= dodělal ji, pro krátkosť dne už se nedává). Hrš. Vz o Václavech v S. N. Na sv. Václava každá plánka dozrává; Na sv. Václava českého bývá zase vína nového. Ve Slez. Šd.

Václava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 127. V-u, sestru naši. Arch. I. 349.

Václavek, vka, m., osob. jm. — M. V., okres. škol. dozorce ve Vsetíně na Mor., zaslal do tohoto slovníku mnoho mor. slov a frasí. Skratek jeho jména: Vck.

Václavice, dle Budějovice, Watzlawitz, ves u Benešova v Buděj.; Wenzelsberg, ves u Nov. města n. Met. Vz S. N.

Václavíček, čka, m. V. Václ., spis. † 1862. Vz Tf. H. l. 182., Šb. H. l. 301., S. N. — **V.**, u Rakovníka = *kupec podomní*, který po celý rok na dluh prodává a teprv o sv. Václavě peníze za zboží dostává.

Václavík, a, m., osob. jm. Šd. Vz S. N.

1. **Václavka**, y, f., *václavky*, pl. = 1. *hrušky veliké sladké, čáslavky*; 2. *slívy malé, kulaté, trpké*. Jg., S. N.

2. **Václavka**, y, f., Watzlawka, samota u Smíchova.

3. **Václavka**, y, f., agaricus melleus, houba. Kk. 79., Rstp. 1889.

Václavky, f., Wenzelsdorf, ves u Litomyšle. — **V.** = *čáslavky*, hrušky. Vz Rstp. 516., Václavka.

Václavov, a, m., Watzelsdorf, ves u Zábřehu; Wenzelsdorf, ves a) u Blatné, b) u Jemnice.

Václavovice, dle Budějovice, Watzlawitz, osada u Prostějova na Mor., Tč., ves u Benešova; Wenzelsdorf, ves v Opavsku. Vz Tk. I. 627.

Václavovič, e, m., des Wenzels Sohn.

Václavovna, y, f., dcera Václavova. Dal. 163.

Václavský, den Wenzel betreffend, Wenzels-. Svatováclavský jazyk český. Sněm svatováclavský, dědictví svatováclavské. Šd. Václ. náměstí v Praze. Us.

Václavy, dle Dolany, Watzlau, ves u Jesenic. Vz S. N. — **V.**, něm. Waclawy, ves u Turnova.

Digitized by Google

Vaclík, a, m., osob. jm. Šd. Vz S. N.
Vacmuda, y, m. = *člověk tlustý, neohrabaný*. Na mor. Valaš. Vck.
Vacov, a, m., **Vacovo**, a, n. = mě. v Uhřích, Waizen. Vz více v S. N. — V., Watzau, ves a) u Klatov, b) u Čestic. Tk. IV. 327.
Vacovice, ves u Čestic.
Vacovský, z Vacova. V. biskup. Arch. II. 432.
Vacula, y, m., os. jm. Mor. Vck., Šd. U Rožn. = Vašek.
Vacule, e, m., os. jm. Žer. Záp. II. 107.
Vaculík, a, m., osob. jm. Mor. Vck.
Vaculín, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Vaculků mlýn u Tvarožné Lhoty na Mor. Tč.
Vaculy (u V-lů), jm. pasek na Hovězí ve Vsacku. Vck.
Vacún, u, m. = *stůčka, svinutí něčeho, tudy i rulík, lelík vlasův*, die Rolle, das Gewinde. Budelit mieti krátké vlasy, ale nafalšujeť je vacúnem dlúhým. Št. Vacúnek plátna. Jg.
Vacu-um, a, n., lat. = *prázdné místo*. — **V.** — *varostroj*, kulovitý z měděného plechu zhotovený a úplně uzavřený přístroj, ve kterém tlakem skrovným (řídkého vzduchu vývěvou způsobeného) cukrová šťáva při teplotě 46·1° C., obyč. při 65·5.—71·1° C. se vaří. Pta.
Váče, ete, n. = *něco nabubřeného*, etwas angeschwollenes, aufgequollenes; *houska namočením napitá*, Dch., *naduřená zkažená slíva na stromě*, u Kr. Hradce, Hk., *pucher*. Kšá. Chodí jako v. Rk., Šm. Má ruce tlusté jako v. Us. Dch. Cf. Vačka.
Váček, vz Vak.
Vačeska, y, f., samota u Libně. PL.
Vačice, e, f., ssavec, didelphys. V. *býložravé*: koala (phascolarctos), klokan veliký, v. veverčí (petaurus), vombat (phascolomys). V. *masožravé*: v. surinamská, vodní (chironectes), chvostnatá (phascogale), jezevčí (parameles). Vz Schd. II. 409., 410. V. pestroucbá, d. virginiana; černolícná, azara, rakožravá, cancrivora, lišková, opossum, pikohubá, philander, potkanová, dorsigera, myšová, murina, pařížská, Cuvieri, krátkoocasá, brachyura. Ssav. Vz Ssavci, Frč. 373., S. N.
Vačicovitý. V-tí, rapacia = ssavci vačnatí s chrupem hmyzožravým: vačice, šlakol, vakověc. Vz Frč. 372.
Vačka, y, f. = *mlýnský nástroj k vypálání jetelového semene od plev*, der Scheibentrieb. — **V.** *na patrony*, die Patrontasche. D. — **V.** = *váče*. Jest to měkké jako vačka. Dch. Hnilička jako vačka (příliš měkká). Us. Dch.
Vačkář, e, m. = *kdo vaky dělá* — *tobolkář*, der Taschner, Säckler. Vz Tk. II. 372., 380. — **V.**, os. jm. Šd. Vz S. N.
Vačkářka, y, f., die Taschnerin.
Váčkářský, Taschner-. V. dílo, práce, zboží.
Vačkářství, n., die Taschnerei.
Vačkovatý = *mokrý*, nass. Cf. Váče, Vačka. U Kunv. Msk.
Vačlena, y, m., osob. jm.
Vačnatý, vz Ssavci, Vaknatý. Nz.
Vačunek, nku, m. V. plátna. Boč. exc. 1509.
Vad, u, m. = *pěna manganová*. Vz Bř. N. 201.
Vád, a, m., kanton švýcarský. Vz S. N.
Vada, vadka, y, f. = *úhona, nedostatek, chyba, poskvrna, kaz*, der Mangel, Fehler, das Gebrechen, der Schade, der Mackel. V. přirozená, na těle; bez poskvrny a vady; na němž není vady; nějakou vadu do sebe míti. V. V. na oku; vadu na noze míti. Us. Žádné vady na něm nenacházím. D. Vadu nějakou někomu vytýkati. Sych. V. a ostuda. Th. Vadu odvarovati, J. tr., *lépe*: odstraniti. Ml. V. na těle, tělesná. J. tr. V. ve dřevu. Šp. V. hlavní; v. vina, osvětlování. Us. Šp. V. mysli. J. tr. Nebyla to jediná v. Korinťanům vlastní; V. v obcování ne však v. v nauce; Také v. ona mimovolně u Petra zaběhla; Že podešla vada nedopatřením opisovatelův. Sš. I. 155., II. 23., 24., Sk. 79. V. ústrojná, vitium organicum, Bildungsanomalie. Nz. lk. Vady prostý. Us. Dch. Kdo hledá přítele bez vady, nenajde ho nikdy. Kmp. V. patrná, zřejmá. J. tr. Vada zlé pověsti, der Makel des schlechten Rufes. Arch. III. 109. Člověk všady má své vady. Prov. Šd. Každý člověk má své vady, ale při kterém se vidí, tomu se smějí. Us. Tč. Lepší starý sluha nebo pán s desíti vadami známými nežli nový s jednou neznámou. Pk. Přítele svého vady znej, však ho v nenávisti neměj. D. Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Č., Jg. Strany **přísloví** vz: *Ďábel, Chyba, Křehkosť, Kůň, Nemotorný, Tkadlec, Vyčítati co komu*. Nemáme jiným vad vytýkati, vz o tom přísloví: *Dítě, Dvéře, Kuchyně, Ňadra, Spraviti, Střecha*. — **V.** *písařská* = *omyl*, der Schreibfehler. Troj. V. v účtech. Nz. — **V.** = *škoda, zlé*, der Schade, Nachtheil, das Uibel. Drž se starých rady, nedojdeš brzo vady. Pulk. — **V.** = *neduh, nemoc*, die Krankheit, das Gebrechen. St. skl. IV. 34. — **V.** = *náruživosť*. V. hněvná, litná. Kat. 78., 2949.
Váda, vádka, y, f. = *hádka, potýkání se slovy, svár, roztržka*, der Zank, Hader, die Zwietracht. Vádu svésti; vád mezi nimi ať nebývá. V. Vádu stropiti. D. V stále vádě živu býti. D. Člověk vády milovný. Sych. Vádu přetrhnouti, Har., s někým učiniti. St. skl. Vádám se vyhýbati. Us. Ani do rady ani do vády. Prov. Šd. Hádka a v.; Strhla se v. Us. Dch. Veť sme my nepřišli na nijakú vádu, ale sme my přišli pre tu našu mladú. Sl. ps. Šf. I. 69. Málo k málu a vády víc. Bayer. Strany **přísloví**: vz: *Hotový, Huba, Jazyk, Řehtačka, Švekruše, Štěkule, Vlk, Vyřídilka, Vyřinkati, Zoubek, Židovská.*
Vadaj, e, m., říše ve středě. Africe. Vz S. N.
1. **Vaďba**, y, f. = *vazba*, der Dachstuhl. U Příbora. Mtl.
2. **Vaďba**, y, f. = *váda*.
Vadčice, dle Budějovice, Watschitz, ves u Pelhřimova. PL., Arch. I. 531.
Vadek, dka, m., osob. jm. Pal. Radh. 127.
Vademecum (z lat. vade mecum, pojď se mnou) = *příruční kniha* malého kapesního formatu, *rukověť*. Rk. Vz S. N.

Digitized by Google

1. **Vadění**, n., das Zusammenhetzen; *v.* se, das Zanken, der Zank, das Gezänke. V. Kdo má schopný jazyk ku mluvení, nedávej se s takým do vadzení. Na Ostrav. Tč. V. lúčí od stavu nevinnosti. Hus. I. 383.

2. **Vadění** = *překážení*, das Hindern, die Hinderung. Jg.

Vaděnice, e, f. = *váda*, der Hader, Zwist, das Gezänke. Na Mor. Tč., Vck.

Vadeník, u, m. = *tlustý díl při pařezu, špalek*, der dickere Theil des Baumstockes. Víd. list. 1818.

Vaděný; *vaděn, a, o*, ausgezankt. Byla jsem vaděna. Us.

Vadič, e, m. = *kdo jiné štve*, der Hetzer, Jg.; 2. *kdo se vadí, škorpič*, der Haderer, Zänker D.

Vadička, y, f., die Zänkerin. Čejka.

Vadichna, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Vadil, a, m. = *vadič, štváč*. Jg.

Vadilka, y, f. = *vadička*. Jg.

Vadim, i, f., něm. Wadin, ves u Něm. Brodu. PL.

Vadimoni-um, a, n. lat., rukojemství, Rk., základ. Er.

Vadislav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

1. **Vaditi**, il, děn, ění a zen, ení; *vadívati* = *různici tropiti, k nevoli ponoukati, svářiti*, zum Zanken hetzen; **se** = *hádati se, svářiti se*, zanken, hadern, sich beissen. Jg. — **koho**. On vadí ty manžele. Dal., V. Vršovci je vadili. Dal. — **koho, se s kým**. Žádosť panování i děti s rodiči vadí. V. Jedny s druhými strubuje a vadí. Br. Bych tě s tvými vadil. Alx. BM. v. 84. (HP. 83.). Prokop mě s bratrem mým vždy vadil. Arch. IV. 356. Vadil pány s rytířstvem. Let. 322. Vždy se s svým sbožím vadieše. Hr. rk. 419. On se bude s tebou v. Er. P. 203. Jako se vadil pán Ježíš s kněžími židovskými; Duše sama s sebú počne se v. Hus I. 255., II. 311. Nechať huba nevadí se s měšcem. Bayer. Kdo nemá s kým by se vadil, pojmi sobě ženu. Us. Bayer. Kdyžs pil, plať a s šenkéřkou se nevaď. Us. S pánem se nevaď. Rým. Vz Měšec. — **koho, se jak (s kým)**. V. se **na** oko. Let. 203. *Súdem* v. sě budu s vámi. BO. Vadita sě kruto **mezu** sobú. LS. v. 10. Ny v hromadu vadí (= štvou). Dal. 91. Lidi **v** hromadu v. V., Koc. — **se**. Rád se hryze a vadí. V., Kom. Tu osobu je celý boží den slyšet, jak se vadí. Dch. Když se vadí a rvou páni, nastavte vlasuov nebozí poddaní. Dač. I. 250. V. sě jest zlé; V. sě jest obyčej ďáblóv. Hus. I. 383. — **se s kým oč, proč**. Jg. Vaditi se s kým o něco. Kom. Vadíme se o kozí srsť, ještě jí není ani s hrsť. Vadí se o kozí vlnu. Prov. Vaditi se o co, co vrabci o cizí proso. Bl. Lidé **mezi** sebou o to se vadili. Pal. Dj. V. 2. 392. O přednosť se v-li. BR. II. 78. b. V. se o dědiny otnie. LS. v. 9. V. se o mezu. Dal. O tu (studnici) se také vadichu. BO. V. se o první místo. Chč. 374. Aby se o to nevadili. Št. N. 46. Michal s ďáblem se vadil o tělo Mojžíšovo; Velmě má znamenati člověk, jest-li to k spasení platné, oč se chce v.; Obecně o ty almužny se vadice; Vadiece se o obroky vypisují **na** sě, co mohú najhoršieho. Hus I. 249., 255., 451., II. 286. — **se oč jak**. V. sě slušie *řádem* o pravdu. Hus. 383. V. se s někým oč s úsilím. — **proč, jak**. Pro něžto se nebezpečně vadichu. BO. Pro pravdu viery, **z** lásky *pokorným úmyslem*, **k** chvále boží se v. Hus I. 255. — **kde**. Oni se již vadí s žalobníkem, žalobník **ve** svém domu a oni **na** místě. NB. Tč. 251. Vadil se se strýci o zbožie **před** purkrabí. Arch. I. 164. Ale chce-li sě kto s tebú v. v súdu. Hus III. 9. Bratr s bratrem na súdě se vadí. ZN. — **koho čím**. Nepřestávali klatbami a kříži vaditi lidi. Bls. 26.

2. **Vaditi**, il, zení; vadívati = *škoditi, překážeti*, schaden, hindern, im Wege stehen; *nedostávati se*, fehlen. — **abs**. Pohnati někoho ze všeho, což vadí. Kn. rož. 58., 271. To nevadí. Us. Dch. — **komu**. Co ti vadí? Sych. To mu nic nevadí (neškodí). Zlob. Každému něco vadí (schází). D. Nic mu nevadilo (pití jedovaté). Výb. 303. — (**komu**) **v čem, kde**. Maličkosť v tom vadí. D. V hloubce voda havířům vadila. Ml. — **komu v čem**. To vadí úřadování duchovnímu. Pal. Dj. III. 3. 79. To by mi vadilo. Us. V. někomu v něčem. Nz. Musil svlékati se sebe, co mu vadilo v přijetí úlohy na sebe. Šš. Sk. 83. Co by nám vaditi mohlo **na** cestě spásy. Šš. IV. 14.

Vadi-um, a, n., lat. = *základ, jistota, peníze k zjištění nějaké koupě napřed položené*, das Vadium. Rk. V. **od** 50 zl. **šp. m.**: základ n. vadium padesáti zlatých. Bs.

Vadivosť, i, f. = *svárlivosť, haštěřivosť, škorpivosť*, die Zanksucht. D.

Vadivý = *svárlivý, haštěřivý, škorpivý*, zanksüchtig, haderhaft, zänkisch, bissig. D. Strany pořekadel vz Svárlivý.

1. **Vadka**, vz *Vada*.

2. **Vadka** = *nevod, rybářská síť*, funda, das Zuggarn. Ros. Dněm. vade. Mz. 361.

Vádka, vz *Váda*.

Váďka, y, f., **vádzka** = *úvod* nevěsty v kostele (druhého dne) po sobáši; a úvod šestinedělky. Na Slov. Dbš. Obyč. 23. Jde do chrámu k úvodu, na vádzku, na vádky. Dbš. Obyč. 5. Vz Vácka.

Vadkov, a, m. Neudörfel, ves u Krumlova; Wagau, ves u Netolic. PL., Tk. III. 104.

Vadkovice, dle Budějovice, Wakowitz, ves u Žatce; Watkowitz, ves u Mirotic. PL., Tk. III. 37.

Vadlivý = *co má vadu*, fehlerhaft, schadhaft. V. dřevo, strom. Ve Slez. Šd. — **kde**. To dítě je **na** prsa v-vé. Ib. Šd.

Vadlokubec, bce, m., laëtia. Rostl. III. b. 285.

Vadlosť, i, f., die Verwelkung. Ros.

Vadlý = *zvadlý*, welk, verwelkt, schlapp. Ros.

Vadna, y, f., bývalý husitský zámek u Rožnavy v Gemersku na Slov. Let. Mt. S. IX. 2. 24.

Vadně = *nedostatečně, chybně, omylně*, fehlerhaft, mangelhaft, unrecht. V. něco položiti. Kom. J. 732.

Vadnouti (zastr. *vědnouti, chradnouti*), vadnu, dni, dna (dnouc), dnul a dl, utí; *uvadnouti, zvadnouti* = *vadu bráti, chřadnouti*,

Digitized by Google

kaziti se, mdlíti, welken, verwelken; *toužiti,* sich sehnen. — **abs.** Kvítí vadne. Us. Vadne květ věku. Jel. — Ž. wit. 118. 158. On vadne (— schází). Us. Bdl. Lidská sláva vadne jako tráva. Prov. Šd. Již vadne ta pěkná růže, kterou jsi zlomila. Us. Šd. Vadne, vadne až uvadne (láska). Us. — **čím.** Kvítí vadne horkem. V-ti milostí. V., nepřízní, Rvač., touhou. Rk. Bláhový, kdo žalem vadne. Us. Dch. Štěstí jako kvítí pouhým dotknutím vadne. Us. Šd. Pýcha koho dme, vadne závistí. Št. Hladem a žízní život vadne. Kom. D. 68. Veškeren svět strachem vadne. Vod. Živlové hrožením ohně vadnúti budú. Hus. I. 21. — **čím po kom.** Po něm srdcem vadla. Kat. 1085. — **proč** (**v čem**). Mámť já jednu paní, té s věrú slúžím, pro niť v túhách vadnu. Jir. Ves. čt. 94. Pre tebä vadneme, jak tráva. Ht. Sl. ml. 264. Mé srdečko vadne **z** té veliké žalosti. Er. P. 324. — **kde.** Vadne láska **mezi** náma, vadne, vadne, až uvadne. Nár. pís. Vadne kvítí **ve** věnečku. Er. P. 149. Všecko v těle mém chřadne a vadne celém. Kom. — **kdy.** O přírodo! zda vadneš **v** stáří? Kká. Š. 66. — **v čem.** v ctnostech. Us. — **za kým** = *toužiti,* sich sehnen. Na Slov. Koll. Za kterým šuhajkom moje srdce vadne. Sl. ps. 41.

Vadný = *vady mající,* mangelhaft, gebrechlich, tadelhaft. V. kůň, omyl, Háj., svědek, listina. J. tr. To jemu nic vadno a škodno býti nemá. Šir. exc. V. rozdělenec, schismaticus. Lex. vet. Rozvažujíce páni cechmistrové, že jest vadný a nedostatečný k chodění. Pam. Val. Meziř. 205.

Vadovice, mě. v západ. Haliči. Vz S. N.

Vaďura, y, m., osob. jm. — **V.,** der Zänker. Mor. Šd.

Vádzka, vz Váďka. Úvod. Bern.

Vagabund, a, m., z lat. = *tulák, pobuda, povalovač,* der Vagabund, Land-, Herumstreicher. Rk.

Vagáč, e, m., osob. jm. Slov. Šd.

Vaganda, y, f., z lat. = *svoboda,* die Freiheit. Když jsi ty, synečku, na v-dě. Us. u Fryštátu. Dšl.

Vagal, u, m. = *veliký kus* (chleba). Vz Vatrál, Gaval. Na mor. Valaš. Vck.

Vaggon, *vagon,* vz Waggon.

Vagonka, y, f. = *továrna na vagony,* die Waggonfabrik. Us.

Vagonový strom, protea grandiflora.

Vagram, a, m., Deutsch-Wagram, slov. Ogrun, ves v Dolních Rakousích. Vz S. N.

Váh, a, m., řeka v Uhřích, Wag, Vagus. Při Váhu n. při Váze. Bern.

Váha, y, f., **váhy,** pl. (instr. *vahou,* vz á, Brána; *v přenes. smyslu: váhou*) = *nástroj k určení váhy těl,* die Wage. S. N. Obyčejná váha (*vážky,* na Ostrav. *rožky,* Tč.) skládá se z *hřídele (vahadla),* v jehož prostředku kolmo strmí *jazýček* či *výražek,* pak z *ručky* čili *klejchu* (*křičky*), který vnitř jest otevřený, dole mající osu, okolo kteréž *hřídel* se houpati může, konečně ze dvou *misek* na *řetízcích* n. *šňůrkách* od konců hřídele visících, z nichž jedna *závaží,* druhá věc, která vážiti se má, nese. Sedl. F. 52. Jazýček z hřídele vychází a skrze klejch se klátí. Kom. Váha bez misek (*přezmen*) má 2 nestejná *ramena;* při vážení věší se na kratší rameno zboží a na delší *běhoun (závaží),* až v jistém místě běhoun se zbožím v rovnováze stojí; tam jest tíže číslicemi naznačena. Pt. Váhy desetinné (decimalní) a setinné (centimalní, vz Prm. III. č. 10.), kde závaží jednoliberní s břemenem desítiliberním, stoliberním v rovnováze stojí. Pt. 125. Vz o nich více v KP. II. 35., 34. V. kupecká, řeznická, senná; zlaté vážky. Us. V. pérové, rovnovážné. Wld. V. na olovo. D. V. (váhy, vážky) římská (přezmen), mýtná, Strassenmauth-, s mostem (n. můstková, Strassburger od. tragbare Brückenw., vz KP. II. 22., 34.), švédská (lodní), elektrická, magnetická (Coulombova), hydrostatická (vz KP. II. 38.), atomická (vz Šfk. 733., Bř. N. 81.), objemová (Bř. N. 81.), laťová (v horn., Bc.), odchylná, Dreh-, prostá, obyčejná, hřivenná, obecná, vzdušná (vzduchoměr), s ukazovadlem. Nz., lékárnická. Us.; rychlá (citlivá), když jazýček při nejmenší rozdílnosti tíže vyráží. Vys.; v. na papír, zphruhová (Rotationsw.), na psaní, městská, obecní, ruční, Hand-, dobytčí (na dobytek, Vieh-), na cukr, visutá, hängende W., misková, Teller-, Šp., metrická cejchovaná, obchodní, železná, mosazná, dřevěná, kostěná, stabilní, přenosná, Wh., nivellační, Nivellir-, vodní, Mohrova, Robervalova, Zengrova tangentialní. Ck., z pružných per (vz Prm. III. č. 12.), Mariottova, ukazovací (ib. č. 7.), stojatá či anglická (Prm. III. č. 5.), fysikalní, analytické (vz Prm. III. č. 3.), dánské, vozová, Brücken-, obilní, Dch., ražní, Kh.; váhy chemické (vz KP. II. 35.), mincovné, poštovné (vz KP. II. 38., 34.), tabulní n. balanční (vz KP. II. 34.), obloučkové či listovní. S. N. Klejch n. *křička* u vah. Nz. O vahách vz KP. I. 99., o vahách řeckých a římských vz Vlšk. 309., 310. V. městská v Praze za starší doby. Vz Tk. II. 351. Něco na váhu bráti, vzíti, dáti, klásti = vážiti. Us. Užitek z obecné váhy. Šp. Kříž na váhu. Šp. V. se nachyluje, schlägt vor; továrna na váhy, plat od váhy, lidé od váhy. Dch. Na váze vážiti. BO., Šd. Měří oheň na váze (= koná marnou práci). Prov. Bdl. Kouří se mu z váhy; Polámaly se mu váhy. Vz Prodělání. Č. Vz Jazýček, Jeřáb. — *Přenes.* Na váhu vzíti (mysliti, rozjímati). V. Mínění to získalo si váhu. Pal. III. 1. 88. Sotva stojí na váhách; kolébá se jak na vahách. Pís. mor. Z váhy něco pustiti. (mimo se pustiti, nedbati toho). Šm. Jest mezi nimi váha, es schwankt zwischen beiden; těžko na váhu padati; Věc je zase na váhách (kolísá). Dch. Nebral to s pravdou na přísnou váhu. U Žamb. Dbv. Béře všecko na váhu (uvažuje). Sych. Na váhách býti, státi (pochybným býti). V nejistotě a jako na vahách zavěšený. V. Ta nemoc jest na váhách. Ja. Neberu, co říkám, na váhu. Šml. Dokud na jednostejné váze osedí. Žer. Řeč na váze měř, málo komu věř. Prov. Šd. Bližního nesmíš na svou váhu klásti. Ze Shakesp. Tč. Kristus to volil, aby naše skutky všecky v počet a na váhu položil. Hus II. 389. Když se Vladislav ohlížel po nejvýhodnějším prostředku, padlo na váhu

Digitized by Google

zajisté také naléhání papeže. Ddk. III. 289. Vz Vážka. — V. = *dům* n. *místo, kde se veřejně co váží*, das Wagehaus, das Wagamt. V Praze byla veřejná v., za jejíž použití vybíral se poplatek. Ddk. IV. 146. — V. = *závaží*, das Gewicht. Vz *Závaží*. Nebudeš mieti v pytlíku rozličných vah, menšie a věččie, aniž bude v domu tvém miera věččie i menčie. Hus II. 273. Váhy olověné. Orb. p. O mírách a váhách. Kom. Váhy jsou: centnéř, libra, lot, kventlík, škrupl. Kom. J. 765. Za jednici váhy béře se u nás vídeňská libra, dle metrické soustavy gramm (gram): 10 grammů = dekagramm, 100 gr. = hektogr., 1000 gr. = kilogramm = 1 metr. libra; $^1/_{10}$ gr. = decigr., $^1/_{100}$ gr. = centigr., $^1/_{1000}$ grammů = miligr.; 1 libra vídeňská = 0.5600164 kilogrammům a 1 kilogr. = 1·785 vídeňské libry. Celní libra = 500 grammů = $^1/_2$ kilogrammu. S. N. Váha těžká, lehká, pravá, spravedlivá, nespravedlivá, celní. Us. Vys., Šp. Něco na lehkou váhu bráti. Sych. Na těžkou, na lehkou váhu prodávati. Us. Na malou váhu prodávati, na větší přijímati. Er. Váhu vyrovnati. Šp. Jednička váhy. Nz. Dáti komu dobrou váhu. Ml. Kdyby chléb váhy nedržel. Er. V. lehká i. e. ne tak těžká jako jiná téhož druhu, ku př. krámská váha slove lehká v., protože libra její o několik lotů méně váží nežli řeznická. Jinak lehká v. = méně obnášející nežli by měla. Ten kupec má lehkou v. = malé libry, malé loty atd. Jg. — V. *železa* = 20, jinde 44, 120, ano i 156 liber. Us. V. *stříbra* = 2 hřivny. L. V. na zlato a stříbro byla hřivna. Ddk. IV. 146. Dvú set zl. uherských na zlaté i na váze dobrých. 1470. — V. = *tíž*, velikosť tlaku nějakého těla způsobeného účinkem tíže ve směru jejím. S. N. Die Schwere, das Gewicht. Vz Tíže Váha hrubá, z hruba (Bruttogew., i s nádobou nebo obálkou), čistá (Nettogew., v. zboží bez obálky), J. tr., prostá, poměrná n. vztažitá, protivná (Gegengewicht, n.) Nz. Vz KP. II. 38. V. *poměrná* (relativ) = poměr hutnosti některého tělesa k hutnosti vody destillované; v. *prostá* (absolut) = tělesu určité velikosti přináležející. Vys. V. athmosféry, těles, vzduchu, země. Vz KP. II. 53., 83., 89., 31. Těžké váhy = těžký; To ve své stálosti a váze trvati nemůže; Tam každá věc ve své míře a váze zůstává. V. U veliké váze stříbro přinášeli. Háj. Rád bych to na rovnou váhu dal; V jednostejné váze vždy trváme. Sych. V. za živa, za sucha; jednička váhy (die Gewichtseinheit), Nz., rozdíl, vyšetření, velikosť váhy; schodek na váze. Šp. Útraty dle váhy. Nz. V. trpěná (při starších mincích, když se jim do plné váhy tolik nedostává, že ještě za berné mince platí, das Passirgewicht). Skř. V. se srážkou, das Taragewicht; srážka váhy, der Gewichtsabzug, rozbor váhy, die Gewichtsanalyse. Šp. Měrná v. hmot pevných a kapalných. Vz Prm. III. č. 13. Stejnou váhu míti, gleich schwer sein. Dch. Pečivo na váze přibývá Šp. m.: pečivu váhy přibývá. Ht. Obr. 18. Žádosti váhu dáti. J. tr. Povolující s činícím na jedné jsou váze. Č. — *Nad váhu* = *výražek*, das Uibergewicht. V. Vzíti váhu = pochop. Us. — V. *v tělocviku*: vismo, navlečmo, ležmo, pokos, měna váhy, toč z váhy do váhy. Tš. Cf. KP. I. 454., 468., 474., 489., 496., 509. — **Váhy** *u vozu (vahadla*, Kšá.), die Wage, Zug-, Sprengwage, skládají se ze *jha (bidla)* a *misek*, které na jhu visí. Šp. Váhy vozové složeny jsou z *berce, cuchet* a *praslíků (přeslíků)*. Na Slov. Váhy u pluhu skládají se z *vaziště* a *rozporek*, kroužky do hromady svázaných. Jg. Polámaly se mu váhy (stroje = prohospodařil). Prov. — V. *studničná*, der Brunnenschwengel. Ze studnic váhou a okovem váží vodu. Kom. J. 583. — V. = *nástroj, kterým se čep táhne při veliké vodě v rybnících*. Us. — V. = *vážnosť, důležitosť, cena, šetrnosť*, das Gewicht, Ansehen, der Kredit, die Bedeutung, Achtung. Ta smlouva ve své váze zůstala. V. To u mne nemá žádné váhy. Us. On (jeho jméno) má u něho velikou váhu (mnoho váží). Nz. Námitka tvá jest věc malé váhy. Ml. Na něco velikou váhu klásti; Na čem nezáleží, to bez váhy jest; Tyto pohnutky jsou bez váhy; Úřední v.; Veliké váhy jest věc, že . . . Us. Dch. Dal si nejdříve svou váhu a potom vykračoval. Sá. (v Osv. 1873. 39.). Pravá váha účet dobrý vydává, nepravá pak špatný dostává. Slez. Tč. Židé na zevnějšku převelkou váhu kladli; Korinťané nadměrnou váhu na výmluvnosť a moudrosť onu kladli; Stejnou s ostatními apoštoly váhu sobě připisuje; A ovšem tedy (Jakob) apoštolem byl stejnou jako Petr váhou; Leč tím nepřístojná v. se klade na důvěru Pavlovu; Různočtení ta sobě váhu drží; Pán takové již váhy byl u lidu požíval, že . . .; V. celá spoléhá dle výkladu toho na verši 17. o dovečné jistou měrou platnosti starého zákona. Šš. J. 71., I. 165., II. 14., 15., 145., L. 103., 122., 161. Zpráva, že císař s Jaroslavem učinil spolek, stížila asi váhu vyjednávání; Tato stránka panování jeho má beze vší pochybnosti více váhy do sebe než prvější; Kde a kdy poznal Břetislav této manželky své, nemá ovšem nižádné váhy; Bez politické váhy nebyl ovšem tento sňatek; Ty diplomy mají v historii Čech i Moravy velikou váhu; Pro nás jest to ustanovení s váhou, že . . .; Rada jeho měla u knížete zajisté velikou váhu. Ddk. II. 84., 88., 110., 117., 310., 456., III. 96. (Tč.). — V. = *povaha, míra*, die Art, Beschaffenheit. S váhou, svou váhou = nespěšně, váhavě. V. On kráčí svou váhou, on nejde než svou váhou. Us. Nech štěstí jíti svou váhou. Prov. Ros., Č. M. 153. Osel svou váhou jde. Pref. Že by to pánu Bohu poručiti a při své váze zůstaviti musili. Skl. I. 157. V. hlasky. Dch. Jestli od samého Pavla na víru obrácen byl, o své váze ostati povinno; Čehož, důkazů toho nemajíce, při své váze necháváme. Šš. L. 1., II. 7. Váha k ustanovení daně, die Steuerwage. Šp. Kdyby to stálo pořád na jedné váze (im Gleichgewicht). U Dobrušky. Vk. Nechati něčeho při své váze, auf sich beruhen lassen. Sf. Rozpr. 35. Zachovala se řeč česká větším dílem v té váze, ve které byla v době předešlé. Sb. Lit. I. 45. Dělá všecko svou váhou (nepřetrhá se prací). V Kunvald. Msk. Us. u Dobrušky. Vk. Jenž činíš větróm mieru

Digitized by Google

neb váhu t. každému protivenstvie cíl a mieru si položil. Hus. III. 56. Všecko jde svou váhou. Us. Šd. Svou váhou pracovati, mluviti. Us. Při své váze koho zůstaviti. Koc. V jídle, v pití měj vždy váhy. Lom. Váhy nepřeskakuj (v ničem se nepřebírej). Neskákej přes váhu. Mus. V tej váze = v té míře. Kat. 703. V. smyslná, míra n. stav, v kterém člověk užívá svých smyslů. Kat. 857. — **Váhy** = *jedno z 12 souhvězdí ve Zvířetníku.* V. Vz S. N. — **Váhy** = *šídla*, libellulae, hmyz síťokřídlý. Vz Schd. II. 520., Šídlo. — *U Váhy* v Praze. Vz Tk. II. 403. — **V.**, y, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 29., 32., 37.

Vahač, e, m. = *loudač*, *piplač*, der Tändler. D.

Vahadlo, a, n., das Pendul, Balancier, der Wagebalken. V. u vah, u parního stroje. Vz KP. II. 36., 37., 350. V. časoměru, Chronometerunruhe; v. s vřetének, Spindel mit Unruhe. Šp. Vz Váha.

Váhala, y, m. = *zdlouhavě chodící neb pracující*, ein langsamer Mensch. Na Mor. Tč. — **V.**, osob. jm. Šd. Vz S. N.

Váhalík, a, m., osob. jm. Šd.

Vahal-is, a, m., řeka Waal, západní rameno Rýna na konci běhu jeho.

Vahan, u, m., **vahanec**, nce, **vahánek**, nku, **vaháneček**, čku, m., na Slov. = *mísa u váhy*, die Wagschale. — **V.** = *ošitka*, *okřín*, die Backschüssel. Koll., Dbš. Obyč. 62., Němc. — **V.**, *vahánek*, nku, m. = veliká z topolového dřeva vydlabaná (vybraná) mísa, v níž se buď seká zelí na zelníky (vdolky zelím nacpané) nebo se zadělává těsto na vdolky a koláče. Na mor. Valaš. Vck.

Vahana, y, f. = *váha*, *znamení nebeské*, die Wage (ein Gestirn). Vz Váha (ku konci). Ms.

Vahanček, u, m. = *okřín*, *ošitka*. Na Slov. Němc. III. 319. Cf. Vahan.

Vahanec, nce, m. = *vahan*. Bern.

Vahaneč, nče, m., Bohentsch, ves u Bochova. PL.

Vahánek, nku, m. = *vahan*. Na Slov. Bern.

Váhání, n. = *pohybování sem tam*, das Hin- und Herbewegen, Schaukeln. — **V.**, das Zaudern, Zögern, die Zögerung. Konečně po dlouhém v. pomohl mu z nouze. Ddk. IV. 37. Bez v. (něco učiniti). V.

Vahanský, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 40., 41.

Vahatel, e, m., der Zauderer. Tatr. II. 28.

Váhati = *sem tam hýbati*, *kolébati*, *viklati*, hin und herbewegen, wägen; *v.*, *v. se* = *sem tam se hýbati*, *kolébati*, wanken, schwanken, schwellen, sich hin und her bewegen, zittern; *hýbati se na mysli*, *v pochybnosti býti*, wanken, unentschlossen sein, zaudern, zögern. — **abs.** Dlouho váhalo vítězství. Sych. — **v čem.** Neváhati v snažnosti. Troj. Protož sem tak dlúho ve své slepotě váhala. Hus III. 79. — Gníd., Ben. — **s inft.** Váháte skutkem dokázati, že nás rádi máte. Sych. Váhali odejíti. Troj. Neváháme předložiti toho spisu. T. Neváháme označiti tyto předpisy za závazné; Václav ještě váhal pustiti se do boje. Ddk. IV. 281., V. 153. Proč váhají se vrátiti vozové jeho? BO. — **kde.** Oči jeho váhají **na** víně (morantur). Jako u posteli veš den váhati bude; Toho času jehož u dveří králových váháše (morabatur). BO. — **s čím.** Proč s touto prací váháš? Us. Dch. — **čím.** Váhal svým spasením. Št. — **jak dlouho.** Sedm měsieców váhal Joab. Bj. — **se** = *kolísati*, schwanken. Váhali se Moravané a Čechové, ku kterému obřadu přidati se mají. Šf.

Váhatý = *váhající se*, schwankend. V. krok. L. Vz Vrtivý.

Váhavě = *s váháním*, zaudernd, langsam, lass. V. jíti, V., kráčeti, Reš., sobě počínati. Kom. L.

Váhavec, vce, m., der Zögerer. Šm.

Váhavěti, ěl, ění, langsam werden. Hlas I. 259.

Váhavka, y, f., enchelys, prvok. Krok II. 521.

Váhavost, i, f. = *nejapnosť*, *zpozdilosť*, *liknavosť*, die Langsamkeit, Säumigkeit, Saumseligkeit. V. Nebezpečenství ve v-sti, periculum in mora. V. **k** dobrému. Za v-stí kráčí žebrota hlemejždím krokem; Rozvaha je tížná služka tupé v-sti. Shakes. Tč. V-sti nechati, V., se oddati. Kom. J. 887.

Váhavý = *nejapný*, *nespěšný*, *zpozdilý*, *meškavý*, *zdlouhavý*, langsam, zauderhaft, lass, saumselig, schwerfällig. V. V. dělník, chůze. Sych. Pořekadlo v-vých a neobratných loudalů: Co nemůže běžeť, to necháme ležeť. Dch. Váhavější pokroky v příčině rozvedení manželů. Ddk. V. 17. Důvěrná čáka není váhavá: na rychlých křídlech ona konce hledá a krále v bohy, nižší v krále zvedá. Shakes. Tč. — **kde.** Na té cestě v-ví byli. BR. II. 254. — **v čem:** v chodu, Lom., v řeči, v práci. — **k čemu:** k pomstě. Měst. bož.

Váhdrž, e, m., libripens, *závaží*. Aqu.

Vahlovice, dle Budějovice, Wahlowitz, ves u Blatné. PL.

Vahoměr, u, m. = míra **k** měření kulí u dělostřelců, das Kaliber. L.

Vahoměřiti, il, en, ení = *průměr kulí měřiti* a tím způsobem váhu či tíži jejich poznati, kalibriren. L.

Vahoměrství, n. = nauka o tělech pevných v rovné váze postavených, die Statik. Sedl. F. 19.

Vahorovně, horizontal, wagerecht. Oči lidské stojí ku předu a v. Ztk., Sych.

Vahorovnost, i, f., das Gleichgewicht. Sedl. F.

Vahorovný, horizontal, wagerecht. V žebřík. Km.

Vahostroj, e, m., die Wägmaschine. Dch.

Vahotvárný = *tvárnost (podobu) váhy mající.* V. páka. Sedl. F. 41.

Váhovitost, i, f., das Uibergewicht. Šp.

Váhovitý, das Uibergewicht nehmend. Kámen na jedné straně těžší je v-tý. Prm. IV. 188.

Váhovna, y, f., das Wagehaus. Rk.

Váhový = *od váhy*, Wage-. V. břídel, Jg., příze (která na váhu se prodává), můstek, die Wagbrücke, řetízek, die Wagenkette, miska. Vz Váha. Šp.

1. **Vach,** citosl., ei, lass sehen. Když jest na kříži pněl, řekli sú: Vach, jenž rušíš chrám boží a třetí deň jej ustavuješ; spas se, jsi-li syn božie, sstup s kříže! Hus I. 236. Vach! jenž zkazieješ chrám, spasiž sám sě. M.

2. **Vach, a, Vácha,** y, m. = *Václav.* Prk. Př. 21., Gb. Hl. 123., Bž. 233. — *Vach,* os. jm. Žer. Záp. I. 143.

1. **Vácha,** zastr. = *vášeň.* Jir.

2. **Vácha,** y, m., osob. jm. Pal. NB. Tč. 245. — **V.** = *Václav.* Prk.

Vacháč, e, m., osob. jm. Arch. I. 355.

Vachaja, m., dle Bača, os. jm. Na Slov. Šd.

Vachalovský mlýn, Wachalmühle, v Koutsku.

Vachanice, e, f., das Gewäsche. Dch.

Vachanský, samota u Zalužan.

Vachavý, müde machend. Rk.

Vachek, chka, m., osob. jm.

Vacheta, vachetka, y, m., die Vachette. V. koňská, Ross-, jakovaná, rozpoltěná. Koželužna na v-ty. Sp.

Vachovati = *bíliti,* tünchen, mit Mörtel anwerfen. Na Slov. Ssk.

Váchovic mlýn, Wachowitz, mlýn u Příbrami.

Vachovka, y, f., der Anwurf, das Tünchen. Na Slov. Ssk.

Vachta, y, f. (rus.), menyanthes, der Bitterklee, rostlina. V. trojlistá (trojlistník, třílistník, jetel vodní, trojice vodní), hřebenatá. Kk. 176., Rstp. 1032., Čl. Kv. 222., FB. 52., Slb. 375.

Vachtovitý. V. rostliny, menyantheae: třílistník, plavín. Slb. 375.

Vachulka, y, m., osob. jm.

Vachut, a, m., osob. jm. Pal.

Vachutka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vachův mlýn, Wachamühle, mlýn u Prachatic.

Váchy, hlas krkavčí. Vz Ráchy.

Vaikl, a, m., os. jm. Tk. II. 96., V. 49.

Vaillantka, y, f., vaillantia, rostl. Slb. 487.

Vaisovná, é, f., Weissovna, samota u Chlumce n. Cidl.

Vaitalija, e, f. = *čtververší,* jehož forma tato jest:

◡◡ ◡◡ ◡◡ ‖ ‒́ ◡ ´ ◡ ‒́
◡◡ ◡◡ ◡◡ ◡◡ ‖ ‒́ ◡ ‒́ ◡ ‒́
◡◡ ◡◡ ◡◡ ‖ ´ ◡ ´ ◡ ´
◡◡ ◡◡ ◡◡ ◡◡ ‖ ‒́ ◡ ´ ◡ ´

Aj ta jeseň! krásy mizne ráj,
Utajen zápach louky ambrové,
Zasmucujeť plésavý se háj
A lesem chřestí piršky listové. Jg.

Každý z těchto veršů končí se kretikem a iambem, čímž rozměr chodu trochejského nabývá. V prvních částech mohou místo dlouhých slabik státi krátké. Rozměry tyto také se rymují. Hodí se obzvláště k básním rozpravným a popisným. Zk. Ml. II. 202. Cf. Č. Čít. pro vyšší gymn. 315., Jir. Anth. III. 43., Mk. Ml. 323.

Vaitmilar, a, m., osob. jm. Tov. 5., 39., 40.

Vaja, osob. jm., dle Bača. Mor. Šd.

Vájano, *vájanuv, vájanov, vájanok* = *sobotky, svatojanský oheň.* Jano, Jano, vájano, přiletěla holubička v čas ráno. Dbš. Obyč. 164. Vájanov, vájanov zobúdzaj v čas ráno, v čas ráno raníčko, keď vyndě slniečko. Sl. ps. Šf. II. 147.

Vajbar, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vajce, vz Vejce.

Vajco = *vejce.* Mor. a ve Slez. Klš.

Vajcorodný, eierlegend. Na Slov. Bern.

Vajcovica, e, f., die Ovallinie. Na Slov. Ssk.

Vajcovitý = *vejcovitý,* eiartig. Dva vajcovito — guľaté safiry. Ssk. Sl. let. I. 4.

Vajcový = *vejcový,* Eier-. Hvězdičkové šaty, čo sa do vajcovej škrupiny skryjú. Dbš. Sl. pov. I. 50.

Vajčák, a, m., na Slov. = *neřezaný, neklěštěný,* ein Unbeschnittener, *zvl. kůň,* der Hengst. Plk. — **V.** = *kdo má veliký šourek,* der einen grossen Hodensack hat. Vajčáku vajčatý (nadávka). Mor. Šd., Klš.

Vajčár = *vejcář.* Na Slov.

Vajčárka, y, f., die Eierhändlerin. Na Slov. Bern.

Vajčatý, mit grossen Hoden. Vz Vajčák, Vejcatý. Mor. Šd.

Vajčena, y, f. = bílá omáčka smetanová, do níž se dávají vejce na tvrdo uvařená a na čtvrtky rozkrájená. Us. ve Slez. Šd.

Vajčina, *vaječina,* y, f. = *skvařenina,* der Eierschmarren. Slez. Šd., Klš.

Vajčisko, a, n. = *veliké vejce,* ein grosses Ei. Mor. Šd. — **V.,** die Hode. Hřebec, býk má v-a. Mor. Šd.

Vajčitý = *vejčitý.* Na Slov. Ssk.

Vajda, y, f., místo v Tachovsku. Tf. 137. — **V.,** y, m. = *pobuda, hlupec,* der Tölpel, Flegel, Lümmel, mor. Mtl., Šd. — **V.** = *starosta cikánské tlupy.* Mor. Šd. Roztahuje se jako starý v. Mor. a ve Slez. Klš., Šd. Vila ona věnečky, jeden vila nitěma a vajdovi kúdelú. Sš. P. 524. — **V.** = *vojevoda,* der Führer. Valaši měli své vajdy a cikáni je mají posud. Us. na mor. Valaš. Tč.

Vajdík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vaječí = *vaječný.* Ros.

Vaječina, y, f. = *jídlo z vajec,* eine Eierspeise. Mor. Brt., Tč. Cf. Vaječnice.

Vaječitý = *vejčitý.* Na Slov. Ssk.

Vaječkář, e, m. = *kdo kupuje a prodává vejce, překupník,* der Eiermann. U Žamb.

1. **Vaječko,** vz Vejce.

2. **Vaječko,** a, n. = prvopočátek semene puchýřovitý nebo bradavicovitý před zúrodněním nebo hned po něm, ovulum, das Eichen. Rst. 100., 512., Čl. Kv. XXIX., Kk. 14., 43., 53.

Vaječnatka, y, f., ovula, plž mořský. Vz Schd. II. 536. Vz Ovula v S. N.

Vaječné, ého, n., vz Povaječné.

Vaječnice, e, f., die Eierhändlerin. Ros. — **V.** = *míchaná vejce,* gerührte Eier. Cf. Vaječina. Mor. Pk. — **V.** = *stěna vaječníku* z plodolistů složená. Vz Rst. 126., 512.

Vaječník, u, m., ovarium, der Eierstock, Fruchtknoten, v zool. a bot. Nz. **V.** = *ona částka v těle živočišném, na níž vajéčka visí.* Ja. Zánět v-ku, oophoritis. Nz. lk. Vz

Digitized by Google

více v S. N. — **V.** *rostlin = nejdolejší část pestíku*, která zárodky a potom semena n. vajéčka uzavírá. Rostl. V. = díl pestíku dolení více nebo méně ztlustlý rostlin jevnosnubných, vajéčka obsahující, ovarium, germen, der Eierstock. Vz Rst. 109., 226., 188., 196., 512., Semeník, S. N., Kk. 51. — **V.** = *koláč vaječný*, der Eierkuchen; také = *svítek*, der Pfannkuchen. Reš. — **V.** = *záhyb, fald na těle tlustých dětí*. To dítě má v-ky. Us. — **V.**, Waječník, ves u Dobříše. PL. — **V.**, a, m., der Eierhändler. Vz Tk. II. 406.

Vaječníkový, Eierstocks-. V. kýla, oophorocele, der Eierstocksbruch, boubel, -cyste, míšky, -follikel, nádory, -geschwülste, těhotenství, -schwangerschaft, vodnatelnosť, -wassersucht. Nz. lk. — **V.**, Eierstock-. Pouzdra v. Rostl. III. a. 5., 19.

Vaječný = *od vejce, k vejci náležitý, k vejci se vztahující*, Ei-, Eier-. V. skořipka, V., škořepina, Br., bílek, žloutek, trh. Us. Mázdra v., die Eierhaut, plena v., die Eihülle. Nz. lk. Poče bělmo s oči jeho jako mázdra v-ná scházeti. BO. Má vo v-čnej škrupinke ukrytú svoju košieľku. Dbš. Sl. pov. I. 343. V. tanec (mezi vejci), der Eiertanz. Dch. — **V.** = *co z vajec jest*, Eier-. V. krmě, Krab., jídlo. Kaše ze svitků v-čných. Kuchař. kn. ze 16. stol. Šd. — **V.** = *k vejci podobný*, ovalis, eirund, oval. V. plocha dosti pravidelnou ellipsu představující, jejíž delší osa toliko dvakráte delší nežli příčná; zpodina a konec stejně široké a zaokrouhlené na př. listy muchovníku okrouhlolistého; též těla ku př. lata klasovitá chrastice. Rst. 512. V. způsoba. Troj. — **V.** = *choulostivý, plačtivý*, heiklig, weinerlich. Na Mor. Škd. Děti sú v-čné, když chcú spať. Na Ostrav. Tč. — **V.**, Hoden-. V. měchýř, šourek, průtrž. Bern.

-vaječný, -ovulatus, -eiig. Jedno-, dvoj-, troj- atd. mnohovaječný vaječník podlé množství vajíček. Rst. 512.

Vajenice. Oršila z V-nic. Žer. Záp. I. 253., 264.

Vajerek, vz Vajíř.

Vajglata, pl., n. = *vejce*. U Nepoměřic. Rč.

Vají, vz Vajú.

Vajíčko, vz Vejce, Vaječko.

Vajíř, e, **vajířek**, řku, **vajerek**, rku, m. = *sprostý z cucküv udělaný provázek*. Us. u Klat. — **V.** = *otěž*, zastr. Aqu.

Vajka, y, f. = *vějka, vánice*, das Gestöber, Gewehe. Jg.

Vajko, a, n. = *vajíčko*. Na Mor. a Slov. Tč.

Vajminek = *výminek*. Vz Zř. zem. Jir. 701.

Vajnor, a, m., ves v Tatrách na Slov. Mt. T. VIII. 2. 41.

Vajpis = *výpis*. Vz Zř. zem. Jir. 701.

Vajplata, -y, f. = *výplata*. Vz Zř. zem. Jir. 701., Arch. II. 182.

Vajpověď, i, f. = *výpověď*. Arch. II. 459.

Vajpros, u, m. = *výpros*. Vz Zř. zem. Jir. 701.

Vajstraha = *výstraha*. Arch. IV. 154.

Vajš = *výš*. Na vajž dotčené měšťany. 1533. Tč.

Vajt, u, m. = *boryt*, isatis, der Waid, rostl. Slb. 704.

Vajú, vají = gt. a lok. dual. = *vás obou*. Jg., Rk., Dal.

Vajvoda, y, m. = *vajevoda*. Arch. II. 206.

1. **Vak**, u, **váček**, čku, m. = *měšec, pytel, tlumok*; *zvl. měšec na peníze*, der Beutel, Sack. Sr. dněm. wakkl, Tasche. Mz. 362. V. = měšec. BN. Váček, v němž peníze chovají. V. Leží ve váčku (= zkroušený, jako váček). Us. Dbv. Keď ty máš záponu z tafaty a já mám vo (ve) vačku dukaty. Na Slov. Tč. Házal som mu z vačku kuorky, by ma pustil do komuorky. Sl. ps. Šf. II. 64. Koupím sobě vaček. Dh. 128. Zdali spravím váhu křivú anebo váčka váhy lestné? BO. Taký zloděj byl Jidáš, o němž die písmo sv. Jana, že zloděj bieše a miešky neb váčky mějieše. Hus I. 211. Jidáš uhodil ho váčkem (o lakomcích). Prov. — **V.** *v těle živočišném*, der Sack, die Kapsel, Blase. V. sluchový, das Gehörbläschen, mozkový, die Hirnblase, ledvinový, die Nierenkapsel, oční, die Augenblase, kloubu n. kloubný, capsula articuli, pohrudnicový, der Pleurasack, Nz. lk., píštěl vaku slzného, fistula sacci lacrymalis. Schb. — **V.** = *torba, torbice, tlumok, visák*; v. z plátna: *sajdačka*; z bílého sukna: *sajdák*, der Handbeutel, die Tasche, der Sack, das Felleissen. Šp. V. na klíče, V., pocestných, V., na broky, Us., myslivecký n. lovecký, u sedla n. *visák*. V. S celým vakem, mit Sack und Pack. Dch. V. vojenský, der Mantel-, Schnappsack. Čsk. Ruční v., eine Reisehandtasche. Nť. Jednoho mezka se dvěma dobře zásobenými vaky. Ddk. IV. 215. — **V.** *na ryby*, der Fischsack, das Fischgarn. Rybáři, kteří úhoře lapají, nejprv vodu před vakem zakalí. Jir. Ves. čt. 383. — **V.** = *cumel*. Udělej mu vaček z rohlíka a cukru; Dej mu vaček do huby. Chceš vaček (říkají, když kdo co dětinského chce n. dělá)? Na Ostrav. Tč. — *Vaček = třetí obruč*, der Schlagreif. Šp. — *Vaček = pucher*. U Jič. Prk. — **V.** = *pletenec nebo preclík na kladnici mlýnské*. Us. V. = *železný kroužek* navlečený na železí a opatřený třemi výběžky (*pupky, perutmi*), které působí drkotavý pohyb pytlíku, der Dreischlag, Drillich, das Schlaggetriebe. Nz., Hvl., Prm. IV. 236. — **V.** *bludišťový*, das Labyrinthbläschen. Nz. lk.

2. **Vak**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vaka, y, f. = *droba*, hornina, die Wacke. Krok I. d. 160.

Vakace, -kac, pl., f., it. vakanca, fr. vacance (vakaňs), obyč. *vakance, vakace*, z lat. vacatio, uprázdnění (úředního místa), die Diensterledigung; *prázdniny*, die Ferien. Rk. Na Slov. *vakacie*. Bern.

Vakeša, e, f. = *ovce okolo očí černá*, ein um die Augen herum schwarzes Schaf. Na mor. Valaš. Brt.

Vakešiak, a, m. = *kozel*, der Widder. Na Slov. Ssk.

Vakešitý = *od ovce vakeše*. V. vlna (hustá, lepší). Na mor. Valaš. Vck.

Vaknatý, ale i **vačnatý**. Cf. mouka — moučnatý. Vz Ssavec, Vačice.

Vakodlak, a, m. V. popelavý, phascolarctos cinereus, tokoun. Vz Frč. 372., Ssav. 251.

Digitized by Google

Vakonoš, e, m. V. hlemýžďový, psyche helix, pytlanka; v. luční, p. graminella. Vz Frč. 179., S. N. XI. 25. V. trávový, psyche graminella, der Grasspinner, Mohrkopf; v. vikvicový, p. viciella, der Wickenspinner; v. šedý, p. muscella, fliegenflügeliger Spinner; v. černý, p. pulla, gefranster Spinner. Kalandra v Km.

Vakov, a. m., osob. jm.

Vakovati = *do vaku skládati*, in einen Sack legen. Špaňhel.

Vakovka, y, f., *nálevník*. V. žabí, balantidium entozoon; v. lidská, b. coli. Vz Frč. 18. — **V.**, jm. vrchu. Na Slov. Mt. S. IX. I. 36.

Vakovský, ého, m., osob. jm.

Vakový, Sack-, Kapsel-, Beutel-. V. obvazek. Nz. lk.

Vakše = *klouby*. Na mor. Valaš. Vck.

Vakula, y, m., osob. jm. — **V.**, *kdo dělá vaky*, der Taschner. Us. Šd.

Vakunda, y, m., osob. jm. Tk. V. 94.—96.

Vakuometr, u, m. = *prázdnoměr*, der Vakuummeter, Vakuummesser. KP. V. 109.

Vakuový, Vakuum-. V. teploměr, das Vakuumthermometer. Šp.

Vakuška, y, f., valonia, die Valonie. Vz Rstp. 1862.

Vakuta, y, m., osob. jm. Pal.

Vaku-um, a, n., z lat. = *pánev vzduchoprázdná*, die Vakuumpfanne. Šp.

1. **Val**, u, m., něm. Wall, lat. vallum; **vali**, n., **valy**, pl. V. = stálé a trvanlivé náspy vůbec; zvýšený násyp na hradbách pevnostních, tam: *předprseň* (parapet), za ní *chodba* n. *valiště*; na valištích jsou *výstupky* (Rampen); před valem *příkop*, před tím je *koliště* (glacis). S. N. Valy okolo města; příkopy a valy obehnati; vůkol valem otočiti, valem ohraditi; valy dodělati. V. Valy se osypati, Háj., se zahraditi. Kom. Nehraď se valy ale hraď se přátely. Pal. Dj. IV. 2. 182. — **V.** = *štít, záštita*, die Schutzwehr, Vormauer, der Wall. L. — **V.**, zastr. = *vlna na vodě*, die Wasserwelle, die Wogenströmung. L., Nz. Vznikl vichr a hnal valy aneb, jak se též přeložiti může: valové hnali do lodě; I do lodě, kde Kristus je, valy jdou. Sš. Mr. 23. — *Přenes.* Samu církev valové zlých nauk a zlých mravů zmítají. Sš. Mr. 23. Proudný val dějin, der Geschichte strömendes Gewoge. Dch. — **V.** *kouře*, ein Rauchballen. Dch. — L. Valy vody. Jg. — **V.** = *var, klokot*, der Brudel. Šp. — **V.** = *vál, válec*. Slez. Šd. — *Valem* = *na způsob vln či valů*, wogend, wogenartig, wie Wellen, wallend. Voda se tam valem hrnula. Us. Sklenice přetéká valem. D. — *Valem* = *houfně, stádem*, haufen-, truppenweise, in Masse. K němu lidé valem se hrnou. V. Valem se tam lid hnal. Dal. Valem se k hradu valili. Pč. 26. Zástupové valem sú šli k Ježíšovi, aby slyšeli slovo božie. Hus II. 278. Pohanský svět v. se ke Kristovi potom hrnul. Sš. J. 107. A šli valem do Prahy. Dač. I. 12. — *Zvl. s pojmem prudkosti, síly*, stürmend, gewaltig. S hurtem a valem vyjíti. V. Valem se oddati na někoho. Troj. Valem lidé k němu se hrnou. Us. Šd. Valem běží krev. Sš. P. 175. Váš bratříček v poli leží, krev od něho valem běží. Sš. P. 175. Prve nežť Němci zde valem budú. Arch. III. 52. Maje za to, že je všecky valem potře. Let. 33. Valem se naň oddali. Troj. Ti lidé jsou náramně hrdí a popudní, aby se snad valem na mne neoboříli. Jel. Enc. m. 58., Troj. Valem města dobyli. Dal. To valem k zkáze přichází. V. Zlé povětří hned valem se rozmáhalo. Břez. 257.

2. **Val**, u, m., Wall, ves a) u Lomnice, b) u Dobrušky. Cf. Tk. IV. 208., S. N. — *Na valu, na valích*, pastviště a pole u Otaslavic a j. Pk. — **V.**, a, m., osob. jm. Tk. V. 177., Žer. Záp. I. 72.

1. **Vál**, u, **válec**, lce, **válek**, lku, **váleček**, čku, m. = *oblé dřevo*, die Walze, der Cylinder. Vz S. N. Oblý na dýl jako válec. V. Válec jest oblý. Kom. V. k rozmělnění rud. Zasetý len válcem hladiti. L. V. u kol mlýnských = *hřídel*; v. tkadlcovský = *vratidlo*; válec v hodinách. Kom. V. k měkčení n. hlazení prádla, plátna; v. k válení těsta. D. Válec plný, dutý, hmotný (massiv). Nz. Válec na nudle. Válec lodní, nakládací, roztahovací, rozdrobovací, šířicí, dělný, snímací, naváděcí, přiváděcí, zdržovací, odváděcí. Techn. Válec na barvu. Vz KP. I. 342. V. parní, plynostroje. Vz KP. II. 350., 363., 383. Válec k drcení hrud. Vz KP. III 233., Vlšk. 108. Kde by si, má milá, šátečky válela? U té nové brány, jsou tam moje valy, tam bych je válela. Sš. P. 87. V. přebírací (k přebírání hroznův). KP. V. 174. V. k lisování. V. u buntu, u vřetena (od vřetena), u kliky, na podkládání kamene mlýnského, u líh, u tažení, u vratidla (od vratidla), k tažení stavidla. Vz S. N. U Král. Hradce jest svůra řemen, jímž připínají kůži k oběma dřevcům cepovým (k cepovce a k válečku). Us. Vk. V. strouhací (struhadlo), der Reibcylinder, skleněný, Glas-, kárový, Karrenwalze, dřevený, železný, usní potažený, pemzovací, Ponzircylinder, vodicí, Leitwalze, ocelový, měřicí, Messcyl., zuhlovací (zuhlovadlo), Verkohlungscylinder, stojatý, přistrkovací n. podávací, Poussoirwalze, ruční, Handwalze, mosazný zrnitý, Messingchagrinwalze, rytý, gravirte Walze, dvojitý s truhlíkem, Doppelkarren-W., výkonný, Arbeits-W., kartáčový, Bürsten-C., lícovací, Narben-W., vyhlazovací, Satinir-W., kamenný, Stein-C.; Délka válce; válci projíti. Šp. V. ždímací (ždímadlo), dírkovaný, na prádlo, Šp., parní k válcování silnice, dmychací (u parního dmychadla). Zpr. arch. IX. 37., XI. seš. 3. str. 16. V. rovnostranný, kolmý, šikmý. Ck. *V. v polním hospodářství* dřevený, kamenný, železný ku stlačování a hlazení ornice, k mačkání hrud, k zatlačování semen do země, k přitlačování vymrzlých (mrazem vytažených) polních rostlin; dle tvaru jsou tyto válce hladké, hranaté, žlábkované n. rýhované, závitkovaté, ostnaté (ježek), kotoučovité, Scheiben-, duté, Trommel-, dvojité, Doppel-, dvoudílné (dva vedlé sebe), zweitheilige W., třídílné, dreitheilige W., příruční, Handwalzen. Pta. *V lesnictví v.* = dříví podoby válcovité nadělané hlavně ze silnějších větví; v. slabé, silné, tvrdé, měkké; Letos jsou

Digitized by Google

v. jen samé oklestky; Z válců málo se naštípe. U Počátek. Jindra. Osa, strana, výška, řez válce; v. přímý n. kolmý, šikmý č. kosý, rovnostranný, o kouli opsaný, v kouli vepsaný, dutý (válcovitá roura). Vz Jd. M. II. 40., 56., 75. O druzich válců vz také Prm. III. č. 16. Husička jako válec. Sk. Ja bych ich (košule) válela na zlatém válečku s tebú, šohajíčku. Sš. P. 88. Tož ho válcem mlatí, až sa celý klátí. Sš. P. 669. Dělá válce (válí se, povaluje se). Pořek. na Mor. Bdl. V. = vřeteno, na němž běhoun se točí. Válec plně leží ve svém loži. Us. — **V.** = *svazek*, das Gebinde. Březových kor pět váluov. Záp. měst. 1452. Přinesla z lesa dva vály suchého dříví. Us. Bylo chvály na tři vály = mnoho. Us. u Opavy. — **V.** — *prkno široké, stůl atd., na kterém se těsto válí.* — **V.** = *závoj*, der Schleier. U Zbir. Lg.

2. **Vál**, vz *Vahalis.*

Vala, y, m. = *Valentin.* Půh. Ol. 1583., Gl. — **V.**, osob. jm. Mor. Šd., Vck.

Valaba, y, f. = *třísio brvobianu grpatého*, Wallaba. Usně vydělaná valabou. Šp.

Valabený; -en, a, o, Wallaba-. V. usně. Šp. Vz Valaba.

Valací, vz Mandlovadlo.

Válač, e, m. = *válec.*

Válačka, y, f., die Wälzerin. Na Slov. Bern.

Váladlo, a, n. = podlouhlé prkno s rukovětí, jehož přitlačením a sem tam strkáním drobný kus prádla na válec navinutý se stlačuje a hladí, mandlovačka, das Mangelbrett. Us. Dch.

Valach, a, **Valášek**, ška, m., pl. *Valaši, Valaší.* Strany původu vz Mz. 89. V. vlastně Vlach, člověk z národa gallského *či celtického,* der Wallach; ale od Čechů *Vlach* na Italy, *Valach* na lid ve Valachii se přenáší. Jg. Valachové v Uhrách, v Sedmihradsku a ve Valachii (Rumuni). Ein Wallache. — *Valachové v jihových. části Moravy a na Tatrách.* Vz S. N. V-ši = lid ve Slezsku od Vojkovic podlé Bludovic k mor. Ostravě až na Bečvu. Tč. Možná i pravdě podobné jest, že tak řečení Valachové v horách severovýchodní Moravy podnes žijící jsou poslovanění potomkové starých Bojů, jelikož i jméno jejich (Valach t. j. Vlach, Valh, Gallus) tomu nasvědčuje i zvláštnosti všeliké, kterými od ostatních Moravanů se dělí. Pal. Dj. I. 50. Pozn. — **V.** = *pastýř, druhý po bačovi*, der Wallache, Schafknecht, Senn. Vz Bača. Šf., Bern., Dch., Frt., Šd., Ft. Bača jest vrchní ovčák na salaši, jemu podřízeni jsou valaši a honebníci, kteří ovce pasou; Kdy sú ovce na paši, sú při nich i valaši; V. je sprosté stvoření, ništ mlčati neví, by lásku od pána získal, všecko mu vyjeví; Hneďky v. valachovi velice závidí, kdiž u něho vícej sýra a žinčice vidí; V. myslí, že ve svetě múdrejšího není jediné on, kdiž má ovce dobré ku dojení; V. v letě ovce honí z košára na trávu a v zimě jim dává do jesel potravu. Us. na Beskydech. Tč. David bol prv valach, potom voják, potom král víťazský (vítězný); Bača hospodarom je v búdě na salaši, musejú ho poslúchať při ovcách valaši; Duní vetor (vítr), duní v tom zelenom gruni, pase v. ovce v otrhanej huni; Aj na holi a na holi, na té nebenosné holi, tam si valach fujaruje a od země poskakuje; Hneď ráno musá vstávať k dobytku valaši, by za včasu podojili, čo majú v salaši; Není chleba na salaši krem žinčica sama, ta je valachom za pokrm i za nápoj dána; V letě smrdí v-chovi demikatom kapsa, v zimě hladem zamorený nestojí i za psa; V. veselý je, keď sa trochu žinčice napije; Vycedil krev zlostný sedlák z valacha (Ábele) prvného; V. mnoho chodí, mnoho bedlí, málo spí, málo jí. Na Slov. Tč. Valáškové drobní, pasou ovce v rovni. Sl. ps. 199. — **V.**, *valášek = vykleštěný kuň,* protože takoví z Uher a Valachie do západní Europy přišli, der Wallach, verschnittener Hengst, Mönch. V-a udělati = klestiti. V. Návidí ho jako valach hříbě. Č. Mají tě rádi jako v. hříbě. Jg., Sř. (u J. Hradce). Přeje mu co v. hříběti. Vz Závistný. Jg., Lb. Je bit, jako cikánský v. U Žam. Kf. Držijou na tě jak valach na hříbě (raději by tě neviděli). Na Hané. Bkř. — **V.** = *kleštěnec, řezanec,* der Verschnittene. V. — **V.** = *člověk lenivý*, der Faulenzer. Válej se lenivý valachu. Us. Ten valach! Us. u Ronova a j. Rgl. — **V.** = *lísky ve sladovně na způsob střechy stavěné*, sušírna s valachem, hvozd s valachem, die Satteldarre. Us. Jg., Šp. — **V.** na Mor. = *stroj na cídění obilí*, druh *fukaru.* Brt., Vck. V. = přístroj, na němž se točením desek vítr způsobuje a jím vymlácené obilí čistí. U Uher. Hrad. Mtl. U Klobouk. Bka. U Nivnice. Kch. V. = podlouhlý přístroj drátěný, na němž se čistí (spouští) obilí, když se věje. V jižní Mor. Šd. Cf. Fukar (I. 377.). Rozdíl mezi fukarem a valachem jest tento: V. bývá menší; na f-ru čistí se obilí právě vymlácené, tedy z plev, kdežto na v-chu valchují obilí již vyfoukané, aby odstranili z něho veškeru ostatní smotlachu (neřád). U Fryštátu. Džl. — *Valášek = bob, fazol.* Děti v-šky šukají nebo cvrkají. Us. u Bechyně. Mý. — *Valášek = hra v karty.* Obt. — **V.** *hromada země hnojem promíchaná ku hnojení.* Na Příbr. L. Šbk. — **V.**, osob. jm. V. Ondř. Tov. 5.

Valachov, a, m., Valachow, samota u Křivoklátu. PL.

Valachovati = *obilí na valachu čistiti* Vz Valach. Na již. Mor. Šd., Džl. — **V.**, vz Valašiti.

Valachy, pl., f., **Valachie**, e, f. = *země Valachův*, die Wallachei. Vz Valach, S. N.

Valachyně, vz Valaška.

Valák, a, m. = *kdo válá, po poli válcem jezdí.* Slez. Šd.

Valal, u, m. = *ves, dědina*, das Dorf. Na Slov. Šf., Šd. I vybral se jeden z nich do služby do nedalekého valalu. Er. Sl. čít. 72. Dbš. Sl. pov. I. 279. Za valalem mostek prehyba se, pod nim rozmarija zelena se. Sl. ps. 83.

Valalský = *selský*, Bauern-. Cf. Valal. Tam pujdzeš na panské, druhi rozkazuje: pujdzeš na valaské. Dbš. Obyč. 84.

Válání, m., das Wälzen, Kneten, Wirken. Na Slov.

Válaný; *-án, a, o*, gewälzt, geknetet, gewirkt. Na Slov. Bern.
Valantka, y, f., valantia. Rostl. I. 256. b.
Valaský = *valašský*. Rodina původu nikoli valaského. Pal. Dj. IV. 2. 65. V. strůj, der Anzug; Chodí po valasky ne po městsky. Na Ostrav. Tč. Po valasky od země. Šf. Sl. ps. II. 155. On sa zase z vojny vrátil na valaské bydlo; Valaské ovce sú lepšé na mléko birky aneb vlaské podvánky. Na Slov. Tč. — V. ořech = *vlaský*, wälsche Nuss. U Opavy. Klš.
Valaš, i, f., v horn., der Kühlkamm (ein Beil mit starkem Rücken). Šm.
Valášek, ška, m., vz Valach. — **V.**, osob. jm. Mor. Šd. — **V.**, šku, vz Valach.
Valašenka, y, f. = *Valaška*, die Walachin. Pod horama trava rostě, V-ka pase ovce. Sš. P. 305.
Valaší, Walachen-. K nám mají v. lásku. Opav. týdenník. Šd.
Valášík, a, m. V. Jan, farář, spis. 1751. Vz Jir. H. I. 302.
Valašiti, il, en, ení; *valachovati, valašivati* = *klestiti*, wallachen, kastriren. — **koho:** koně, semeno lněné (od plev odloučiti). Us. — **V.** = *lenošiti*, faulenzen. Us.
Valaška, y, **Valachyně**, ě, f. = *rodilá z Valachie*, die Wallachin. Cf. Valašenka. — **V.** = *žena valachova*, die Schäfersfrau. — **V.** = *sekyrka* (také *dřevěná*) *valachova s dlouhým topůrkem místo holi, valaštice, šrancarka*, die Schäferaxt. Třebas som já valach jen, já valašku ovčárskú nedám za hůl cisarskú. Šf. Sl. ps. II. 151. A kdyby teď mezi obě v. se ohnula, věru by se obě srdce ani nepohnula. Hdk. C. 62. V. jim v pěsti, karabín na pleci. Na Slov. Tč. Má v-ku ze slievkového dřeva vycifrovanú (ozdobenou). Na Slov. Němc. — **V.** = *obyčejná hůl*, kterou Slováci neb Valaši za 10 kr. prodávají. Us. Tč. — **V.** Žáci v Uh. Hradišti říkají: Dostal jednušku s valaškou = 7 (sedmičku). Us. Tč. — **V.** = jm. ovce, také *javornička*. V. dává mnoho sýra a málo vlny a ta se hodí jen na houně. Na mor. Valaš. Vck.
Valašsko, a, n. = *Valachy*, die Wallachei. Kteřížto z menšího V-a po Dunaji nahoru se vyhrnuvše na půdě uherské plenili. Ddk. II. 261.
Valašský, valaský, Wallachen-, wallachisch. V. země, Valachy. V. *V.-ská n. V-ský Meziříč* m. správnějšího: V-ské Meziříčí. — **V. žleb**, osada. Tč. — **V.** = *ovčácký*. V. sukno (hrubé), ovce (dlouhé vlny), Jg., sýr, Schafkäse, dobytek (ovce). 1584. Gl. 354. V. čaj = kořalka vařená se skořicí, hřebíčkem a cukrem n. medem. Na mor. Valaš. Brt., Vck. V. daň (na Mor. 1593.; dávalo se valašské sukno t. j. houně). Dch. V. kroj. Us. V. hospodářství (pastýřské). Dch. V. hůl, vz Valaška. Us. Tč. V. huňky, papuše (boty z houně valašské). Mor. Šd. Cf. Valaský.
Valaštička, y, **valaštice**, e, f. = *malá valaška*. V-ku sařal, sadol si na ňu. Dbš. Slov. pov. I. 146.
Válati = *váleti (válcem)*, rollen, wälzen. Na Mor. Slov. a ve Slez. Oni nám naše soli dolů s pltů valají. Let. sl. V. 161. Těsto na nudle v.; rybu v mouce. U Opav. Klš. Vz *Váleti*. — **V. se** = *váleti se*, sich wälzen; *špiniti se* (vále se), sich beschmutzen, sobě šaty; *zaháleti*, faulenzen, na Mor. Šd.; *líhnouti se*. Húsata sa dobře válujú. Na Mor. Brt. — **V.** len, rösten. Na Slov. Ssk.
Valba, y, f. = *šikmo jdoucí strana úzká střechy* n. *klenutí*. Sr. střněm. Walbe, nněm. Walm. Mz. 362.
Valbergov, a, m., Wallbergsdorf, ves u Starého města v Olom. Pl.
Valbeřice, dle Budějovice. V. dolní, Nieder-Albendorf; hořejší, Ober-Albendorf, vsi u Maršové. Vz Tk. I. 430.
Valberk, a, m., Wallberg, ves u Šternberka na Mor.
Valbovati co: střechu, walmen. Jg.
Valbovník, u, m. = *valbovné dřevo*, der Walmbalken.
Valbovný, Walm-. V. střecha, das Walmdach, holländisches Dach, oft auch Zeltdach; v. nárožník, der Walmgratbalken; trám, Walmtram. Nz.
Valbový = *valbovný*.
Valburga, y, f., jm. svaté. Déšť v noci před sv. V-gou naplňuje stodoly i sklepy. Pragn. Tč.
Válce, pl., die Wäschrolle. Na Slov. Ssk. Vz Válec.
Válcování, n., das Walzen. V. olova, železa. Vz KP. III. 189., 93. V. ulic, silnic (parním válcem). Zpr. arch. IX. 37.
Válcovati, walzen. Vz Válcování.
Válcovatosť, válcovitosť, i, f., die Walzenförmigkeit. Jg.
Válcovatý, válcovitý = *k válci podobný, oblý*, cylindricus, walzig, walzenförmig. D., Rst. V. = všude stejně tlustý průřezu příčního kruhovitého. Rst. V. zrcadlo, Sedl., pec. Techn. V. prut, Us. Tč., kolo (čelník) das Stirnrand; v. hmyz, solifugae. Nz. V. košík, cylindrischer Korb, nádržka, cyl. Behälter, sklenice, kotel, lis, Šp., roura. Jd. M. II. 75.
Válcovky, pl., f. = *cylindrovky, válcové hodinky*, die Cylinderuhr. Sklíčko na v., das Cylinderglas. Šp.
Válcovna, y, f., die Walzmühle, das Walzwerk, V. na válení usní. Šp., Čsk. — **V.** = *místo, kde stojí mandl*, der Ort, wo die Mange aufgestellt ist. Na Slov. Ssk.
Válcovní = k *válci náležitý*, Rollen-, Walzen-. T. prkno. Br.
Válcovník, a, m., der Mangerer. Na Slov. Ssk.
Válcový, Walz-, Walzen-, Cylinder-, Mantel-, Rollen-. V. stroj, lis, hodinky, příprava, Techn., oblina, plášť, die Mantelfläche des Cylinders, eine krumme Oberfläche, plocha, dmychadlo, Nz., nůž, vozík. Šp. V. mlýn, řetízek, die Walzkette, Dch., spojka, rukávník, der Kuppelungsmuff, kolo, chod, der Cylindergang, stolice, die Walzenstuhlung, Šp., roura, Jd. II. 52., cedidlo, das Repassiersieb. Zpr. arch. X. 44. O v. stroji vz Prm. III. č. 15.
Valcucha, y, f., voluta, plž. Krok. II. 128.

Digitized by Google

Valč, e, m., Waltsch, ves u Hrotovic na Mor. Cf. Tk. IV. 255.

Válček, ečku, m., vz Válec. Us. Bern.

Válčení, n., die Kriegführung. Tehdejší způsob v. Ddk. II. 384. Vz Válčiti.

Válčí = *oblý jako válec.* V. kámen Reš.

Valčice, dle Budějovice, ves v Rakousích, něm. Feldsberg. Jg.

Valčík, u, m. = *tanec*, der Walzer. Us. Jg., Dch. Vz S. N.

Válčiště, ě, n. = ***místo, kde se válčí***, der Wahlplatz, Kriegsschauplatz. Čsk., S. N. XI. 56.

Válčiti, il, en, ení: *valčívati* = *válku vésti*, kriegen, Krieg führen, streiten. V. — — **s kým, s čím:** s lidmi, Br., s hladem. D. — **kde čím.** V hospodách sklenicemi **proti** sobě střílíme a válčíme. V. V bojích ìstí v. Us. Zdali může válčiti lodník v suchu? Sš. Bs. 167. — **proti komu:** Br. Avšak proti náhledu tomu nejední válčí důvodové. Sš. L. 101.

Válčivo, a, n. = *potřeby k vedení války*, das Kriegsmaterial. Balbi Zem.

Válčivosť, i, f., die Kampfbegier, Kriegssucht. Až vévoda vždy bojovný za svou v. utrpěl konečně životem. Pal. Dj. I. 2. 154.

Válčivý, kriegssüchtig.

Valčmanice, dle Budějovice, Autzmanitz, ves v Chocensku.

Valda, y, m. V. Bur., knihtiskař a spis. 1575.—1611. V. Oldř., knihtiskař a spis. Vz Jir. H. II. I. 302., 303., Sbn. 915.

Valdava, y, f., něm. Baldawa, samota u Domažlic. PL.

Valdek, a, m., ves u Unhoště. — **V.** hrad. Vz Tk. I. 425., II. 552., III. 744., Žer., S. N. — Zajíc Vilém z V-ka. Dal. 164., 171., 177.—180., Tov. 26.

Valdekov, a, m., Waldel, sam. u Unhoště.

Valdenští, vz Tk. III. 624., Sbn. 770., 773., 775., 794., S. N.

Valdhorna, y, f., šp. z něm. Waldhorn — *lesní trouba*. Jg.

Valdice, Walditz, ves u Lomnice v Jičínsku.

Valdice Kartousy, Walditz Karthaus, ves u Jičína. Vz S. N.

Valdický, Walditzer. V. obora, myslivna u Jičína. — **V.** předměstí v Jičíně.

Valdikov, a, m., Waldikau, ves u Třebíče

Valdiště, ě, n, cardua, zastr. Cf. Valviště. Rozk.

Valdorfka, y, f., Walldorf, ves u Telče.

Valdov, a, m., Waldau, ves u Vyšního brodu; Waldhof, ves u Jihlavy; Waldowa, sam. u Horš. Týna.

Valdsaský opat. Vz Tk. I. 147.—150.

Valdsasy, dle Dolany. Waldsassen. Vz S. N.

Valdštýn, Valdštein, a, m., os. jm. Tov. 131., Tk. I. 514., II. 199., III. 662., IV. 744., V. 262., Žer. záp. II. 191., Tf. 394., Jir. H. I. II. 303.—308., Šb. II 1. 301., S. N. Valdštýnův palác v Praze, vz KB. I. 174.

Valdštýnka, y, f., Waldsteinia. Rostl. I. 231. b.

Valdůvka, y, f., Walldorf, ves u Telče

Valdůvky, pl., f. Má oči jako v. Tč. U Rožn. Bayer.

Valdyně, ě, f. = nějaké jídlo. V. s mákem. Jir. Ves. čt. 8., Mus. I. a. 21.

Vale, lat. = měj se dobře, buď zdráv. Rk. Světu marnému dáti vale. Jg.

Vale, ů, pl., m. = *valy*, der Wall. Us. ve vých. Čech. Jir., Zkr. Cf. Val.

Valebný = validus, *krutý*. Velmi v. boj byl. BO.

Valec, lce, m., Waltsch ves u Hrotovic

Válec, vz Vál.

Válecí = *k válení se hodící*, Roll-. V. železo, koš. D. A já běžel pro sochor v., chtěl sem ho uhoditi přes hlavu. Svěd. 1569

Valeci-us, a, m. V. Šim., far. a spis. Jir H. I. II. 308.

1. **Valecký**. V. mlýn, Waltschermühle V. hospoda u Hrotovic na Mor. Tč.

2. **Valecký**, ého, m., osob. jm. Žer. I. 96., 99., 107.

Valeč, lče, m., Waltsch, městečko u Lubence. Vz S. N.

Váleč, e, m. = *kdo válí*, der Wälzer. V. V. (válač) kdo ku př. víno do sklepa válí. Gl. 354. — **V.** *kulivý, nálevník*, volvox globator. Frč. 15. — **V.** = *povalovač*, der Faulenzer. Mor. Šd.

Váleček, čku, m., cylindrus, die Walze. V. = věnec válcovitý z koruny nebo okvětí vyniklý, prašníky nesoucí. Rst. 512. Ostatně vz *Vál*.

1. **Valečka**, pl. n. = *místo v sladovně, kde slad po močení, když začíná růsti, přehazuje se*, der Luftmalzboden, Welkboden. D., Šp., Suk.

2. **Valečka**, y, m., os. jm. V. Ed., vz Tf 165., S. N.

Válečka, y, f., brachypodium, die Zwenke Vz Slb. 142.

Válečkovitý, walzenförmig.

Válečně = *válečným způsobem*, kriegerisch, in kriegerischer, feindlicher Weise. V. se strojiti, s někým se potkati. Flav. Lodi v. opatřené. Ler. Boleslav tam některé krajiny v. získal; Čechy zůstavil mladším Boleslavcům od Němců do země v. uvedeným; Jindřich sledoval je v. v patách; Vydal se v. na cestu; Uhři vzpomněli sobě napadnouti v. říši německou; Vratislav vchází v. do Mor. Ddk. II. 47., 63., 148., 152., 292., 325. (Tč.).

Valeční kopec, Wallberg, předměstí v Šternberku na Mor. PL.

Válečnický, kriegswissenschaftlich. V nadání. Ddk. V. 353. Od té doby, co válka stavši se uměním, vymáhala vojsko stálé a stav v. zvláštní. Pal. Dj. IV. 2. 347. (Šd.).

Válečnictví, n. = *válečná věda*, die Kriegswissenschaft. Balbi. Zem. Vz S. N., Vlšk. 408

Válečník, a, m. = *bojovník*, der Krieger, Soldat, Kriegsmann. V. Tvrdý v. BO. V-ci útitní. Bj. V. zkušený; Když se v-ci sejíti měli. Ddk. II. 272., III. 65., 257. Žižka, v. vynikající; Naši největší rekové a v-ci. Pal. Dj. III. 1. 330., 2. 174. (Šd.). Rakušané i v-ci; Dal jsem příměřie i stánie udělati mezi těmi dobrými lidmi v-ky. Arch. IV. 423., 425.

Válečnosť, i, f. = *bojovnosť*, die Tapferkeit, Streitbarkeit, der Heldenmuth. Jg. — V., der Kriegszustand. Dch.

1. **Valečný**, ého, m., něm. Walečny, mlýn u Volyně. PL.

2. **Valečný** = *od válce*, Walzen-, V. kolo. D.

Válečný, -ní = *vojenský, co k válce náleží*, Kriegs-. V. nástroj, lid, život; lidem válečným město osaditi. V. V. přípravy, Har., stavitelství, stav, umění, lesť, zásoba, dějiště. Bur. Mocí v-ou do země vytáhl. Har. V bězích v-ných zkušený. Během v-ým na mizinu přišel. Sych. V. tažení, D., věci, Jel., oděv, Kram., zloba, Troj., cvičení, Jel., rada, pomoc, Us., Th., loďstvo, most, námořnictvo, rohatina n. taras, škola, věda (válečnictví); v. loďstvo: operující a stálé (k obraně přístavův atd. sloužící); *operující*: skládá se z lodí řadových (60 děl), z fregat (20 děl), brig, dělových lodic, skunerů, jacht a kuterů; *stálé*: z plovoucích batterií, pontonů, lodic atd. Vz S. N., Loď. Způsobiti nepříteli možnou škodu platilo odedávna a platí podnes za pravidlo válečné. Ddk. II. 122. O v. lodích římských a řeckých vz Vlšk. 313., 318. V. tanec, vůz řecký. Ib. 385., 260. V. panoš, Trossbube, m., Dch., zpěv, píseň, moc, loď, mocnosť, Nz., náhrada, škoda, daň, nehoda, nepokoj, způsob, míra (uvésti vojsko v míru válečnou), obyčej, J. tr., plat, náklady, přirážka. Šp. V. moc skládá se ze stálého vojska, válečného loďstva námořského, ze zemské obrany a z náhradné zálohy. V. výstroj, událosť, vzteklice (Kriegsfurie), štěstí, sláva, podnik, zbrojivo, tažení, síla, hotovosť; zrušení v-né hotovosti, die Demobilisirung. Čsk. V. pole, das Schlachtfeld, pochod, der Kriegsmarsch, obvod, -sphäre, hlasatel, Heerrufer, klopoty, -strapazen, plenění, hluk, výprava, poplatek, jeviště, voj, kázeň, zástup, příběh. Dch. V. právo, vz Právo. V. stroje, Kriegsmaschinen: 1. *ve starém věku*: a) *stroje házecí a metací*: katapulty, ballisty, onagery: b) *s. bourací*: vrtáky, berany a stroje *překážecí*: tollenony, pohyblivé věže (potulky); c) *s. záštitné*: zástěny, želvy, kleště či zobáky a dravcové. — 2. *Ve středověku*: bombardy, hmoždíře, pušky, kartany n. čtvrtnice, srubnice, tarasnice, houfnice, sokolnice, harcovnice, ručnice, hákovnice a píšťaly. — 3. *V nové době*: děla rozmanitých rozměrů a ráží k nabíjení zadem i předem, hmoždíře a ručnice předovky i zadovky. S. N. XI. 259. Zavazujíce se k víře, k poplatku a v-čné pomoci; Při této v-čné výpravě nepotkal se se žádným odporem; Jal se pomýšleti na v-čnou výpravu do Uher; V. zakročení; Lid v-čný zastavil se v ležení u Hostivaře; Král jen skrovné síly válečné s sebou vedl; Lid způsobilý k řemeslu v-čnému; Štěstí v-čné obracelo se k němu zády; Lid v-čný vyzbrojiti; V. kníže; Přípravy v-čné a zahraničné války málokdy zůstávají bez účinku na zemi vlastní. Ddk. II. 71., 122., 161., 163., 225., 291., 293., 347., 376., 438., V. 175. (Tč.). Při mnohých příležitostech rozléhaly se české písně válečné. Šb. Lit. I. 49. Má dostatek zbraně a ducha i umění v-ho. Pal. Dj. IV. 2. 154. V-čné štěstí nebylo po jejich straně. Šf. Kteříž sú proti JMti u v-čné časy ve straně odporné byli; Všecka rozdělení, kyselosti a nechuti miňte v-čné, ani vzpomínány buďte. Arch. IV. 466., 468. Což se v-čných věcí dotýče. Půh. II. 395. Mezi lidmi té vlasti v-čný hněv bieše. Pass. 994. V. kniežata. BO. Během v-čným to se děje. Ler. Tyto nepokoje a v-čné časy. List 1636. Ve v-čných časech proti nepřátelóm zmužile jsú u věrnosti stáli. List 1522. Najednou vyrazivše s v-čným pokřikem vrhli se jako lvové na vrata. Ddk. — **V.** = *bojovný, udatný, statečný*. V. muž. V.

Valečov, a, m., Waletschow, dvůr v Chotěbořsku; Walletschow, dvůr u Mnichova Hradce. Vz S. N., Tk. II. 98., III. 152., IV. 744. Bartoš z Valečova. Žžk. 7.

Valečovský z Kněžmosta, 1439. Vz Jir. H. I. II. 308., S. N.

Valedikovati, z lat. = *s Bohem dáti, rozloučiti se*. Koll. Zpěv. II. 259.

Valehrach, a, m. = *nemotora*. U Litovle. Kčr.

Valéchu sě, zastr. = valily se (slzy). Kat.

1. **Válek**, lku, m., vz Vál. Má ruce (nohy) jako války = tlusté. Us. Šd. — **V.** *na nudle*, die Nudelwalge. — **V.** = *k válení prádla*, die Wäschwalze. — **V.** *plátna, sukna* = *svinutý kus plátna*, stůček. U Opav. Klš. — **V.** = *otýpka klestí, drobného proutí*, das Reissholz. V. — **V.** = *cihla z bláta, vepřovice*, der Kothziegel. Cf Vepřovice. Bern. — **V.** = *hromada vyčistěného obilí na mlatě*. U Opav. Klš. — **V.** = *z vlny*, die Flethe von Wolle. D.

2. **Válek**, lka, m., osob. jm. Vck.

Valem, vz Val.

Valencie, e, f., provincie a země ve Španělsku. Vz S. N.

Valení, n., das Wälzen. V. ledu, Eisgang, m., D., kamene. Us.

Válení, n. V. těsta, das Kneten. V. sladu. Zpr. arch. VII. 30. — **V.** = *válčení*. Jel.

Valenice, e, f. V. hnoje = co se kopáčem najednou zavalí. U Kr. Hradce. Kšf.

Válenice, e, f. = *u hrnčířů kus hliny na vále zválené*. Us. Dch.

Válenka, y, f. Pálenka je válenka (opíjí). Us. na Mor. Šd.

Valen-s, ta, m., osob. jm. Vz S. N.

Valenta, y, m., osob. jm. V. rybář postavil jest žalobu k Váchovej ženě, kterak . . . NB. Tč. 197. — V. Jos., gymn. řed. v Praze. — Cf. Valentin, Valůš. — **V.**, y, f., samota u Něm. Brodu.

Valenti-a, e, f., mě. v Hispanii.

Valentin, a, m., v obec. ml. *Valenta*. Na sv. V-na sej přisadu, nežerou jí mušky (14/2). Na Zlínku. Brt. Na sv. V-na zima silit se počíná. Ve Slez. Šd. Nasadí-li hospodyně vejce na den sv. Valentina, žádné se jí nezkazí. Mus. Vz Mléko. Nemoc sv. V-na. — Cf. o V-vi Tk. IV. 744., S. N.

Valentinit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 194.

Valentinka, y, f., samota u Smíchova. — **V.**, valentinia. Rostl. I. 226. b.

Valentovský mlýn u Plas.

Valeny; *valen, a, o*, gewälzt. V. kámen (s vrchu), Prm. V. 4., 5., klenutí, das Tonnengewölbe. Us. Vz Vlšk. 24., 52., 75.

Válený; *válen, a, o*, gewälzt, gerollt, geknetet, gewalkt. V. těsto. Us. — Mládenec doma válený. Dh. 49. Nad člověka neumělého a doma v-ho nemůže býti horšího. Brt. S. 77. Doma za pecí válený (kdo nikde nebyl). Ros.

Valeral, u, m., $HO.C_{10}H_9O$, jest aldehyd kyseliny kozlíkové, das V. Nz., S. N.

Valeran, u, m. V-ny, valeriansaure Salze. Nz.

Valeren, u, m., v luč., das Valeren. Nz.

Valerian-us, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Valeri-us, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Valerový. V. kyselina (kys. kozlíková) n. Valeriansäure. Vz S. N.

Valeš, lše, m. = Valentin. Pal. — **V.**, os. jm. Tk. V. 69., 85. — V. Jan, spis. 1577. Vz Jir. H. l. II. 309.

Valeška, y, m., osob. jm. Šd.

1. **Váleti**, 3. os. pl. -ejí, válej, el, en, ení = *koulením převrhovati*, wälzen, herumwälzen, rollen; *valchovati*, walken, walchern, walgen, wälgern; *dělati, strojiti*, zurichten. Jg. — **co**: kámen, Br., sudy, sukno (**ne**: valchovati), D., těsto, chléb, Jg., prádlo, Us., hody (strojiti), Lom., poklony (dělati). Šm., Bern. Matka válí chléb. Us. Šd. V. železo, Nz., pecny. Šd. Príde ku jednomu chlapovi, čo vrchy válal. Dbš. Sl. pov. I. 89. Kde bys ich (= je), má milá, kde bys ich válela, dyž tam válů není? Sš. P. 88. Neuměj' chleba válet, ani ho do pece sázet. Slavie Nár. ps. 82. Kůň zuby válí (odhazuje). Us. Dch. — **co čím, kým.** Kámen válcí v., prádlo válcem, trdélkem. Jg. Jedni druhými smích válejí. St. Uč. 64. b. Kdo smích jiným válí, špatně se chválí. Č. M. 89. Smích valechu nami. Ž. wit. 79. 7. Těsto rukama v. Dy mi chleba dává, popelem ho válá a tak mi ho hodí jako zlému psovi. Sš. P. 160. — **co odkud**: dříví s vrchu. Jg. — **co kdy. Ve** středu sem ho (chléb) válela. Us. Šd. V sobotu ju (košili) válí. Sš. P. 699. Vz *V. co kam.* — **co z čeho**: z těsta chléb. Reš. — **co, koho, se kde**: koho na čem. Kom. Na peci se v. Us. V. nezralé švestky **mezi** kameny, aby změkly. V. střídku **v** prstech. Jg., Kom. V. se v blátě jako prase, jako svině. V. V. se v prachu, Us., v bludu, Jel., v nepravostech, D., v popele. Br. V. něco v brsti. Lk. Doma se v. Ler. Prase válí se v bahně a přece lidé po něm prsty oblizují. Us. Vrů. V. sukna ve valše. Us. Šd. Co doma váleno (děláno), nevalně chváleno. Kmk. V. se ve sněhu. Us. Č. Válejí se **po** zemi. Sš. P. 733. Seber své věci, ať se neválejí po zemi. Us. Dch. — **po čem**: klády po drvěch v. Rkk. 19. — **se za čím.** Vlna za vlnú se válé. Rkk. — **se kam: na** jednu haldu, V., něco **do** sklepa. Us. Víno dolů v. kázal. NB. Tč. 64. V ten čas zástupové valéchu sě k Ježíšovi, aby slyšeli slovo božie. Hus II. 277. Mrtvé tela na niu (na zem) sa vál'aly. Dbš. Sl. pov. I. 390. — **se s čím** = *něco váleti*. Reš. S kamením se váleti. Kom. — **se.** Roste tam travička, jen se vine, jen se válí. Čes. mor. ps. 80. Černou mast' jí dávám, aby se noha neválela (nejitřila). U Domažl. Němc. Kdo se hněvá, nechť se válí, však ho pán Bůh nepochválí. Prov. Nic nedělá, jen se válí (povaluje). Ros. — **se kdy kde. Z** jara **při** prvním hřmění **po** zemi se válejí, aby neměli bolestí v kříži. Vz více v Sbtk. 64., 66., 135., 266. — **se jak.** Moře *vlnami* odevšad se válelo. Kom. Lab. 58. — **se s kým** = *tělesně obcovati*, beischlafen. Us. Kšť. — **se proč**: smíchy se v. Jg. I. 54. Přes koleno válí (chléb). Er. P. 354. Válel se *nahým tělem* po kopřivách. Št. N. 136. Jako svině nechajíc vody čisté válé se s libostí v blátě, též utrhač . . . Vz Utrhač. Hus I. 230.

2. **Váleti**, el, en, ení = *válčiti, válku vésti*, Krieg führen, streiten. — **abs.** Když Hradečtí váleli. Pč. 12. — **s kým.** Jak by hory s horami válely; Ty by si válel s krahujem; Trudno nám v. s těmi vrahy. Rkk. 23., 28., 22. Po smrti pak Albrechta páni čeští sami jedni s druhými váleli. Let. 116. Ne s naší ctí, ale s naším statkem v. budeš. Pal. Dj. IV. 2. 401. Já s tvú ctí neválím ani váleti chci, jedné ty sám s ní neválej. Arch. IV. 144. Kto s ní bude moci váleti. ZN. On pořád se sousedy válí (má rozepře). Us. Vk. Potom mnoho válel s císařem. V. Ten válej s Čechy, kdo nechce živ býti. Dal. 133. On pořád se sousedy válí (jest v rozepři). Us. v Táborsk. — Jel., Troj. — **mezi kým.** Mezi sebou váleli a bojovali. Kr. Trip. — **proti komu**: proti Bohu. Reš., D. Všeliká ruka nechať válé proti mně; Nepřátelé, proti nimžto budete v.; Král váléše proti Israeli. BO. — **kam.** I račiž pane věděti, žeť do jeho zemí chci v. Arch. III. 44. Žádný aby neválel do Němec svévolně. Ib. IV. 477. — **jak.** Než lépe by bylo máme-li vládnouti, abychom přímeří nedělajíc *společně* váleli. Arch. III. 7. — **čím**: Než válkať jest, válkú válé se sem i tam. Pal. Dj. V. 1. 159. V. velikým vojskem, penězi. Us. — **za koho.** Za krále proti nepřátelóm válechu. BO. — **proč. S** toho válechu (s dievkami) let pět. Dal. 22.

Valhala, y, f., velkolepá stavba mramorová s mramorovými poprsími něm. výtečníkův u Řezna. Vz S. N.

Valcha, y, f. = *stoupa k stupování suken*. V. Z něm. Walche, Walkmühle. Mz. 362., V. V. kliková (s klikou), die Kurbelwalke, cechovní, die Zunftwalke; Kůže do valchy zadělati. Sp. Od vás na valchu voziti se nedám. Ehr. — **V.** = *drsná deska, na níž místy prádlo perou*. Us. Brnt. — **V.** = kombinovaná hrklávka (hrkačka) i klapačka. Jest to větší prkénko, na němž na dolním konci s obou stran přibito po dřevěném péře a mezi péry uprostřed dvě kladívka vedlé sebe. Z předu točí se klikou válec, na němž péra po vroubcích sjíždějíce řehtají a kladívka kolíky u válec vtlučenými se pozdvihují a na prkno dopadajíce tlukou. V. drží se v levé ruce o prsa opřená a pravou se točí za kliku. Na mor. Zlínsku. Brt. v Mtc. 1880. — **V.**, němec. Walcha, mlýn a) u Neveklova, b) u Jistebnice, c) u Jičína, d) u Pardubic, e) u Březnice, f) u Kra-

Digitized by Google

lovic, g) u Hořovic; samota a) u Křelovic, b) u Pacova, c) u Humpolce, d) u Vysokého Mýta, e) u Vlašimi.

Valchář, e, m. = *kdo valchuje sukna*, der Walker, Walkmüller. V., Hr. rk. 335. Sukno jestliže slabé (chatrné) jest, valchář valchuje. Kom. O v. řeckých a římských vz Vlšk. 177., 270., 277. O v-řích starší doby vz Tk. II. 373., 381. — **V.**, osob. jm. Vck.

Valchářka, y, f., die Walkerin.

Valchárna, y, f., die Walkmühle. Sedl. F. 105.

Valchářský, Walker-. D.

Valchářství, n., das Walkhandwerk. D.

Valchinov, a, m., Walterschlag, ves v Dačicku na Mor.

Valchov, a, m., Walchow, ves u Boskovic. Pl.

Valchovací, Walk-. V. stůl u kloboučníka, D., beran, palice, stroj, kolo, buben. Šp.

Valchovadlo, a, n., das Walkeisen, die Walkmaschine. Šp.

Valchování, n., das Walken, die Walkarbeit. V. suken. D. — **V.** = *tupení*, das Durchhecheln. Vz Valchovati.

Valchovaný; *-án, a, o*, gewalcht, durchgehechelt.

Valchovati, *valchovávati* = *válením hustiti, jemniti, rovnati*, walken; *práti, bíti*, durchwalken, durchprügeln; *tupiti, haněti*, kritisiren, durchhecheln, meistern, durchziehen. Jg. — **co, koho**: sukno (dle Nvk. *správně: váleti*), Kom., punčochy, Us., zemi (rovnati), L.; něčí skutky, Jg., práci, Štelc., práva, V., boží soudy (přísně posuzovati, tupiti). Br. Řeči jeho posměšně valchovali. BR. II. 329., 786. b. Slova má valchujete a divně zmítate. Štr. Cizí práce v. Rvač. — **co, se kde**. V. se v posteli = *váleti se*, sich herumwälzen. Na Mor. Vck. V. švestku v prstech (měkčiti). Us. — **co čím**: kůže rybím tukem. Šp. V. někoho holí **po** hřbetě (bíti). Tč.

Valchovka, y, f. = *hlinka valchářská*, Walkererde, f., Walkthon, m. Vz S. N.

Valchovna, y, f. = *valchárna, valcha*, na Mor. *valchovně*, na Slov. *valkovňa*.

Valchovní, Walk-. V. jáma, der Walktrog. Šp.

Valchovnice, e, f., die Walkpresse.

Valchovnický = *valchářský*.

Valchovský mlýn u Kutné hory a u Králové dvora. Pl.

Valchový mlýn u Hořovic.

Valibuk, a, m. = *silák*, ein starker Mensch. U Přer. Kd. — **V.**, osob. jm. Dbš. Sl. pov. I. 90.

Valice, e, m., osob. jm. — **V.**, pl., ves na Slov.

Valič, e, m., der Wälzer. — **V.**, osob. jm. Šd.

Valičák, a, m., osob. jm. Šd.

Valíček, čka, m., osob. jm. Šd., Vck.

Valičice, dle Budějovice, Waltersdorf, ves u Star. města v Olom.

Validace, e, f., z lat. = *schválení směnky, mince*, die Validation, Anerkennung, Giltigerklärung. Kh.

Validovati, z lat. = *platným učiniti, schváliti, potvrditi, za platné uznati*, validiren, giltig machen, bestätigen, für gute Zahlung gelten. Kh. V. směnku.

Valigura, y, m. = *nehybný, neobratný člověk, nemotora*, ein unbeholfener Mensch. Mor. Škd., Vck. — **V.**, osob. jm. Mor. Vck.

Valihora, y, m., ein grosser, plumper Mensch. U Olom. Sd. — **V.**, osob. jm. Dbš. Sl. pov. I. 90.

Valihrach, a, m. = *kdo se snadno svalí, padne*, der leicht umfällt. Jg. — **V.** = *dítě silné, jež při chůzi se klátí s boku na bok*. Na mor. Zlínsku. Brt.

Valík, a, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 109.

Valíkův mlýn u Vratislavky a u Žďárec na Mor. Tč.

Valina, y, f., bauhinia, die Bauhinie, rostl. V. vytažená, b. porrecta, síťkovaná, b. reticulata, v. jazyk, b. lingua, v. peřestá, b. variegata, plsťnatá, b. tomentosa. Vz Rstp. 462.

Valinky, pl., f., *druh jablek nakyslých*. Na Zlínsku. Brt.

Valipec, e, m. = *pecivál*. U Opav. Pk.

Valis, a, m., osob. jm.

Vališ, e, m., osob. jm. V. Ferd., náměstek purkmistrův v Praze r. 1882. a násl.

Vališův mlýn u Nov. Města na Mor. Tč.

Valiště, vz Val.

Valiti, val, vale (ic), il, iv, en, ení; *váleti* (vz toto); *valívati* = *svaliti, povaliti, rozvaliti, poraziti, vyvrátiti*, um-, niederwälzen, hinstürzen, hinstrecken, um-, niederwerfen, umstürzen; *bíti*, schlagen, stossen, durcharbeiten; *hrnouti*, hin-, zusammenwerfen; *strkati, přičítati*, die Schuld auf einen wälzen, schieben; *koulením převrhovati*, rollen, wälzen; **se** = *točiti se, upadati*, sich wälzen, fortrollen, hin-, umfallen, hin-, einstürzen; *valem jíti*, sich wohin wälzen, wallen, strömen, wogend o. wälzend sich bewegen; *hrnouti se, řítiti se*, mit ganzer Macht zudringen, einstürmen, einstürzen, herbeiströmen. Jg. — V. od *vl* ve vlna, *l* se stupňovalo v *al*. Ht. — **abs**. Val (odpal! jdi pryč!), weg, fort! U Kojet. Bkř. Proč tady vališ, warum verrichtest du hier deine Nothdurft? U Brušp. Mtl. — **co**. Vališ kámen Sisyphův (= koná marnou práci). Poř. Bdl. Co tady vališ (sprostě mluvíš)? Us. u Brusp. Mtl. V. dům, zeď, stěnu = bořiti, L., strom = porážeti, L., Us. u Opavy. Klš., dřevo = kutáleti. Ros. — **co, se kam (nač, do čeho, k čemu, v co)**: něco na hromadu v. Us. Vinu na jiného v. (strkati). Us. Vojsko se na nepřítele valí. Flav., Háj. Valí se naň boj, Br., válka. Kom. Vše se naň valí. D. Čím se větší zármutkové na nás valí, tím také většího potěšení nám Bůh udílí; Soužení na ni se valící. BR. II. 602., 807. Hleď, jak bída se valí na nás. Nudž. K šturmu, ku předu se valiti. D. Ta mast kosti v hromadu valí. Lék. Už se ta zima zase na nás valí. Us. Dch. Valí se mi do očí kouř. Us. Šd. Na krále českého se veliké nebezpečenství valilo. Dač. I. 251. Nebe spásy se nám kalí, lítá bouře se na nás valí. Sš. Bs. 12. Všetko neštěstie sa na mňa valí. Dbš. Sl. pov. I. 402. Jakžby les

Digitized by Google

v les se valil. Rkk. 37. Protož zástupové valili sú se k němu. Hus. II. 278. — se. Francek se už valí (už jde). Us. Šd. Ten se valí (hrne, běží)! Us. Kd. Ten valí (bez: se = utíká)! U Místka, na Zlínsku. Mtl., Brt. Cf. V. se *kudy*. Všecko se tam valí. Us. Dch. Valí se jako hromada neštěstí, jak veliká voda. Us. Vrů., Brt. — **se, koho proč**. Lenosti sotva se valí. Ros. Valí se voda, Ros., vlna, krev, dým, Rkk., kouř, D., obilí (vlní se). Us. Kázal sem je na tvuoj slib dolů v. NB. Tč. 64. — **co, se odkud**. Kámen se zdi v. Alx. 1132. Valí se dým z komína. Us. Šd. Hneď sa valila zo studni čirá, čistá krev. Dbš. Sl. pov. I. 519. Príde domov najedovaný, len sa mu tak valil plameň z pyskov. Ib. 101. Kouř se valí z kamen, z peci. BR. II. 860. a. Prach se valí **od** kočáru atd. Dch. Kámen se mechem neobalí, jenž se často **s** místa valí. Prov. Voda **s** hory se valí. Us., D. Voda se valí **z** pramene, D., krev z rány; dým z komína, lidé z kostela se valí. Us. Klš. — **se jak (kam).** **V** houfech se tam valili. V. Valil **do** foroty (= jedl, pil přes moc). Na Zlínsku. Brt. Slzy *potůčkem* se valily. Kat. Videlkama od peca valila mne přes plecа. Ps. slez. Šd. Severu vladař lavinou tmy se valí. Stašek. Hlukem valili se z koleje. Let. 419. Valil se ohromný proud **bez** značné překážky Uhrami a Řeckem až do roviny. Ddk. III. 169. Stádo úprkem se valilo. BR. 231. a., Háj. Krev se valí potokami. Us. Tč. Ta pokušení **podlé** mého předpovídání na vás se valí. BR. II. 108. b. **Do** domu se valí houfem. Bibl. Úprkem na někoho se valiti. Háj. — **za čím.** Pokuta za pokutou se valila. Br. Vlna za vlnú se valé. Rkk. 14. Rok za rokem se valí. Us. — **kdy kam s kým.** A **v** té chvíli vali se za niem bratr žalobníkuov **s** svými pomocníky do krčmy. NB. Tč. 251. — **kudy.** Voda valila **přes** cestu. Na Zlínsku. Brt. Ajta dým sě valie **po** dědinách. Rkk. 17. Hore dolinami čerňava sa valí (= černé mračno). Sl. ps. Šf. III. 119. — **kudy jak.** Po jejie bělúciem líčku slzy potóčkem se valéchu. Kat. 699. Vojsko zemí **s** velikým spěchem se valilo. Us. Lid (tamtudy) zástupem se valil. Har. II. 170.

Válivka, y, f., volvox, prvok. Krok. II. 521.

Valivrch, a, m., cf. Valihora. — **V.,** osob. jm. Dbš. Sl. pov. I. 89.

Válka, y, f. = *vojna, boj*, od vál ve váleti (válčiti), der Krieg. V. výbojná (offensivní) a obranná (defensivní); na zemi, námořní, pevnostní, pohorská atd., malá n. partizánská. Vz S. N. V. domácí, BN., městská, v domácí (v cizí) zemi, V., **pro** náboženství, D., náboženská, občanská, Nz., otevřená, Mudr., vyhlazovací, výprostná (Befreiungs-), zahlazovací, na suchu i na moři, na vodě, Us., **o** dědictví. Nz. Vyhlášení, opověděni, hluk, případ, čas války. J. tr. Zdvihše mezi sebou války domácí; válku vésti; hrozné války mezi sebou stropili; války nechati, zanechati; válkou podmaniti. V. Válkám se radovati; Pakli válku oblíbíte, bojujte beze mne. Flav. K válce se chystati. Dal. Válku na zem uvaliti. D. Válku zdvihnouti, pozdvihnouti, vyzdvihnouti (Skl. II. 4.), stropiti. D., Br. Válku proti někomu zdvihnouti. Br. Válkou a násilím. Br. V. povstala, V., vypukla. Sych. Válku smluviti Reš. Do války se dáti; Války se nabažiti. Us. Dch. Válka veliká i drobná. Dch. Válku zdvihl Kroesus proti Cyrovi. V. Válku vzbuditi. BO. Věz, ž' esť přietelská válka nebezpečna. Dal. 126. Přetáhnouti někoho válkou (germanismus a šp.). Tu jsú války zašly; Ale války zašly i nepožívali sme té lúky. NB. Tč. 33., 290. Válku opověděti. Šd. Jaromírovi válku vypověděl; Se Štěpánem v létě r. 1030. vzňala se nová v.; Ta válka jen málo měsíců potrvala; V-ku s někým počíti; Tím říše do dlouhých válek zapletena byla; Jako až podnes, bylo i tenkráte k vedení války potřebí peněz a sice hojných peněz; Výsledek válek bývá nejistý. Ddk. II. 62., 106., 331., 427., III. 49., V. 283., VI. 105. Kázal bráti na mém zboží bez viny svú válků; V otvořité válce před landfridem bral jemu; Já jsem neměl s žádnou válkou nic činiti; Ve válkách se jest dála ta věc; Když jest bylo ve válce; Nežli se v zemi války počaly. Půh. I. 148., 208., 254., 387., II. 59., 92. Chtiece raději ty věci pokojně než válkou jednati; Jeho nejbrannější a nejčelnější sú lidé jemu zjímáni a zbiti, ježto sú jeho války jemu vedli; Dokudž tato válka mezi námi a vámi tráti bude; I velmiť mi jest se v tom příměří veliká škoda stala a větší nežli kdy u válkách; Jestliže bylo na tuto zemi válkou saženo. Arch. I. 488., II. 45., IV. 343., 411., V. 435. (Šd.). Počátkové války nevycházely vždy od husitův, ale někdy také od nepřátel jejich; Od lonska těžkou vedl válku proti měšťanům normberským; Oni že již protrávili se válkou, aniž mohli stačiti déle; Proč roznítili takové války a nedali zemi požívati pokoje?; Bez slušné příčiny počali válku na nás, pána svého; V. selská. Pal. Dj. III. 3., 59., IV. 2., 424., V. 1. 65., 287., V. 2. 482. A Žižka ihned jel do Plzně a tu z města plzeňského měl mnoho válek s panem Boh. z Švamberka; Potom o tom veliké války byly mezi nimi. Let. 32., 143. Na válku se oddati. BO. Za jeho časuov ižádná sě válka nevztrhla. BO. U válku duchovní s ním sme vstúpili. M. V. mezi nimi vznikla. V. Každodenní (stálá) v. s Čechy. Vz Tk. IV. 257. V. sě vzbudi. Alx. v. 2397. O vypovídání války u Řeků a Římanů vz Vlšk. 345. Když by zahynul pravú válku nesa. St. Aby žádný z nás konferentův o své ujmě žádné války ani k urážce néčí ani pro obhájení svého vlastního sive bellum offensivum sive bellum defensivum zdvihnouti a začíti nemohl a moci té neměl. Skl. I. 1315. Válkou nebo morem práva se přetrhují. Vz Zř. zem. Jir. 701. Válka povstala. V. V míře válku múdro žděti. Rkk. Válku přetrhnouti. Er. V. žádné rady netrpí. Prov. Válka někoho zajde. St. Válku nésti. St. Záhuba říše v. domácí; V. má své právo; V. věc nejistá a vítězství nestálé; V. dá se dobře slyšeti, ale těžko viděti; Lepší pokoj nežli válka, z níž pochází vše zlé; Ve válce na dobrém vůdci

Digitized by Google

všecko záleží; Války vésti se mají jenom z příčin spravedlivých. Vz Rb. 39.—43., 273. Ve válce štěstí největší díl mívá. Pk. V. nebývá každému hojna, jen někomu. Lb. Štěstí ve válce odneseš na opálce; Co pokoj nasbírá, to válka sežírá. Lepší dobrý mír nežli války vír. Tč.

Valkář, e, m. = *valchář*.

Valkářka, y, f. = *valchářka*.

Valkářství, n. = *valchářství*.

Valkati, *válkati*, *valkovati*, rollen. Koll.

Valkera, y, f., valkeria, rostl. blahovonovitá. Rostl. I. 227. a.

Valkeřice, **Erkeřice**, **Helkeřice**, Algersdorf, ves v Děčínsku. Vz S. N.

Valkoun, a, m., osob. jm. Vz Tk. I. 149., IV. 22., 33., 365., Tf. 280., 300., S. N., Arch. I. 109., IV. 403., Pal. Dj. III. 1. 347.

Válkov, a, m., Walkow, samota u Milevska. PL.

Valkování, n. = *valchování*.

Valkovaný; *-án, a, o* = *valchovaný*.

Valkovati atd., na Slov. = *valchovati*. — **V.**, rollen. — **koho kam jak.** Když až dolů přišel, ruka ďasa zas jej zpátkem vzhůru valkuje. Koll. I. 349. — **V.** = *valovati válkem*. — **co**: rolu. U Opav. Klš.

Valkovce velké, ves na Slov. Let. sl. II. 227.

Válkovitý, walzicht. Šm.

Války, pl., vz Válek, Válka. — **V.**, jm. polnosti u Vsetína. Vck.

Vallenka, y, f., vallenia. Rostl. I. 251. a.

Valleska, y, f., vallesia. Rostl. I. 250. a.

Vallisnerka, y, f., vallisneria. Rostl. I. 271. a.

Vallrothka, y, f., wallrothia, rostl. okoličnatá. Rostl. I. 259. a.

Valměj, e, m., bylo mě. na Roně; sbořeno bylo Valdemarem r. 1170. Krok. II. 375.

Valmo (od valiti). Zemčata vařená jedí se oloupaná se solí a máslem a slovou zemčata na valmo, na loupačku. Rostl. III. 9. 39 Onde valmo valí sě obilé rostouc. St.

Valně = *hlučně*, *houfně*, *valem*, haufenweise, strom-, zugweise. Valně lidi hubiti; Flusy hlavy do hrdla v. padají. V. Kostel se v. navštěvuje. Har. V. naň přiklopotaly dívky. Háj. Pomořané v. jsou vstali zase k odboji. Ddk. II. 401. — **V.** = *hodně*, *silně*, *tuze*, recht, wacker, sehr stark. Nejvalněji lichví ti, kteří . . . V. Nemáme se v. na zdraví. Sych. Noc v. již pokročila, když usnul. Us. Tč. V. to neumíš. U Rychn. Dhn. Biskupové nevšímali si asi v. Prahy; Ondřeje, mnicha dle professí, ve vědě v. zběhlého, vzornými mravy výtečného; Zdá se, že tento kandidat trůnu získal si valně přívrženců. Ddk. IV. 36., 210., VI. 4. (Tč.). V čemž od sněmovníků v. mu prý odmlouváno. Pal. Dj. IV. 1. 91. Buď hrdinů valně. BO.

Valní, vz Valný. — **V.** = *k valům se vztahující*, Schanzen-, Wall-. V. příkop, D., zeď, Troj., sklep, Zlob., Rk., vojsko. Dač. I. 267.

Válnice, e, **válnička**, y, f. = *mandlovačka*, das Mangenbrett. Dch.

Valníček, čka, m., osob. jm.

Valník, u, m., jm. lesa u Vsetína. Vck.

Válník, u, m., der Roller, die Mange. Dch., Šp. V. na prádlo, die Wäschemange. Šp. — **V.** = *silný, malý, těžký vůz na silná dřeva*. U Bolesl.

Válniti, il, ěn, ění, mangen. — **co kde**: prádlo na válníku. Dch. Obyč.: váleti.

Valnoha, y. m. a f. = *líný člověk*, *loudavec*, ein träger, langsamer Mensch. Us. ve východ. Čech. Sà., Kšá. U Uher. Hrad. Tč.

Valnoklas, u, m., agastachys, rostl. stříbrncovitá. Rostl. I. 235. a.

Valnouti, ul, ut, utí = *baciti*, *uhoditi*, einen heftigen Schlag versetzen. — **koho kam**. Valnul ju **do** hlavy, hned jí hlavu rozrazil. Slez. Šd.

Valnožiti se = *povalovati se*, säumen, faulenzen, sich wo aufhalten. — **u koho**. Us.

Valný, **-ní** = *co se valí jako vody*, *valem jdoucí*, *přívalný*, stürzend, wogend, strömend. V. potok, Zlob., řeka (prudká). D. Na valném voze jeti (jehož loukoti nejsou železným pásem nýbrž jen skobami sevřeny. Us. na Mor. Mřk. V. vozy (nekované). Pam. Vel. Mezeř. 228. — **V.** = *hlučný*, *hromadný*, *houfný*, *mnohý*, *mocný*, *veliký*, *silný*, *statný*, *podstatný*, *četný*, *hlavní*, *všeobecný*, häufig, gross, stark, zahlreich, allgemein, Haupt-. Valným houfem bitvu svésti; v. sněm, mor, V., vojsko, trh, D., hluk, zástup, město, Troj., pouť, Har., počet, Gníd., bitva, Lom., zeď, Us., klenutí. Ros. Na rovni valnej. Rkk. Sebra voje se všech vlastí valných Rkk. 46. V. schůze, hromada, shromáždění, Rk., Dch., Šp., Tč., Skř., polní hlídky, voj. S. N. V. tření. Kodym. Když zloch již měl ze skály valný kus zdi vystavěný . . . Sš. P. 479. Voleno jest tedy ke sněmu valnějšímu. Pal. Dj. IV. 1. 110. Jindřich svolal do Míšně valný sjezd knížat; Prospěch, jehož biskup v Prusku dosáhl, nebyl valný. Ddk. II. 231., III. 93. (Tč.). Byl jest valný sněm kněží. Dač. I. 20. Bitvy hlavní neb valné nebylo. Čr. Velmi valnú svatbu učinil; Lid veliký a v. BO. Zeď valná. BO. — **čím**. Hrad posádkou valný. Troj. 183. — **V.** = *hodný*, *dobrý*, *švarný*, *hezký*, stark, tüchtig, wacker, brav, trefflich, bündig. Tento rým není hrubě v. Puch. To bude asi valné. Us. To sukno, pivo, jeho chování není valné. Us., Sych., Ml. Valný důkaz. Šír. Ty řepy nejsou letos valné. Us. To není valné. Us. Ktk. Čím dálnější, tím valnější. Prov. Šd. Bezděčné dílo nebývá valné. Č. M 139.

Valo, a, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Valohrdý, stolz auf seine Schanzen. V-dá Budeč. Krok. I. a. 4.

Valolomný, schanzenbrechend. L.

Valonie, e, **valonka**, y, f. = *mistička z dubu, který slove chrast*, quercus aegilops, die Valonie. Šp. Výtah z v-e, Valonieauszug, -extrakt, podešvice činná z v-e, Sohlleder; mokkanská v., Moccavalonie, obchod s v-emi, Valoniahandel, mlýn na v-e. Šp. V-ky = nepravé borky. Prm. IV. 267.

Valor, *lépe*: *valour*.

Valosin, u, m. = kostice, rákos uměle připravovaný. Balda.

Digitized by Google

Valouch, a, m. = Valentin. Půh. brn. 1540. Cf. Vala. — **V.** Frant., far. a spis., nar. 1810. Vz Šb. H. I. 301., S. N.
Valoun, u, m. — *kuželiště*, der Kegelplan. Us. — **V.** = *kus slepence zakulacený, okrouhlý, tmelem spojený.* Vz Schd. II. 74., Bř. N. 247., 269., Oblázek. V-ny naplavené. V-ný pazourkové, Feuersteingerölle. Dch. V prsti té bylo plno v-nů vápencových. Km. 1883. 134.
Valouniště, ě, n. = *místo, kde jsou valouny*, Ort, wo Geschiebe sind. Presl.
Valour, u, m. = *valoun*. Valourem kouli hoditi = ne vysoko, nébrž aby po zemi se valila, wälzend. Ros.
Valous, u, m., *valousy*, pl. = *vous*, der Spitzbart, Schnurrbart. D., Nz. lk.
Valousáč, e, m. = *valousatý*. Dch.
Valousatý = *valousy mající*, ein Schnurrbärtiger. Us. Dch.
Valoušek, ška, m. = *Valouch*. — **V.**, os. jm.
Válov, u, **válovec**, vce, m. = *necky, koryto*, der Trog. Na Slov. a Mor. Sviňa mlašćí při válově, když mláto žere. Tč. Když sviňa zakvičí, všecky druhé svině od válova běží. Na Mor. Tč., D., Koll. — **V.**, a, m., Wohlau, ves u Podbořan, b) u Buchova. Tk. I. 435., III. 106., Arch. III. 190.
Valovati = *uvalovati*. — **co čím**: rolu válem. U Opav. Klš.
Valovatosť, vz Valovitosť.
Valovatý, vz Valovitý.
Valovec, vce, m., osob. jm. Arch. I. 546.
Válovec, vce, m. = *vál na nudle*. D. — **V.**, na Slov. = *šubka k zavírání kola*, der Hemmschuh. Plk.
Válovek, vku, m. = *válovec*. Na Slov.
Valovic, e, m., osob. jm. Na Slov. Šd.
Valovice, dle Budějovice, Wallowitz, ves u Bělé; Wallowitz, mlýn u Jaroměře. PL.
Valovič, e, m., osob. jm. Slov. Šd.
Valovitá, é, f., jm. pole u Hošťálové na Vsacku. Vck.
Válovitosť, valovatosť, i, f. = *tlustosť těla*, die Dickleibigkeit. Jg.
Valovitý, valovatý = *tlustého těla*, dick-, fettleibig. Jád. V. muž; v. ruka; buď silen a v-vit. BO. — **V.** = *valy mající*, mit einem Wall versehen. Ros.
Valovka, y, f., *ploutvonožec*, clione. V. měkká, clione borealis; jižní, c. australis; ramenohlavá, pneumodermon Peronii. Vz Frč. 228.
Válovník, u, m. = *vál*, das Nudelbrett. Nov. Bydž. Kšť.
Valovské lesy. Tk. IV. 208.
Valovský, ého, m., os. jm. Vz S. N.
Valový. V. dráha, die Wallstrasse, ve vojen. Vz S. N. — **V.** *mlýn*, u Kunčic ve Slez. Tč.
Valpurga, y, f., Valpurgis. Vz S. N.
Valsa, y, m., osob. jm. Šd.
Valšovice, dle Budějovice, Wallschowitz, ves u Hranice na Mor.
Valštein, a, m., Waldstein, samota u Turnova. PL.
Valšteinský lis, Waldsteiner Presse, samota u Mělníka. PL.
Valšův Újezd, vz Tk. I. 87.
Valšův dvůr, vz Tk. II. 264.
Valteřice, dle Budějovice, Neudorf, ves u Lanškrouna; Waltersdorf, ves u Jilemnice. Pl.
Valteřov, a, m., Waldetschlag, ves u Benešova v Buděj.
Valteřovice, dle Budějovice, Waltersdorf, ves u Fulneka.
Valtice, dle Budějovice, Feldsberg, mě. v Dol. Rak. u Mikulova. Vz S. N.
Valtinov, a, m., Walten, ves u Jablonného; Walterschlag, ves u Dačic. Vz S. N.
Valtířov, a, m., Waltersgrün, ves u Ronšperka; Waltiře, ves u Ústě; Woltiřov, ves u Milevska. PL.
Valtropa, y, f. = *pokryvka koně*, die Schabracke, snad z it. qualdrappa. Mz. 362.
Valtrubice, dle Budějovice, Waltrowitz, ves u Jaroslavic. PL.
Valtrubník, a, m., osob. jm. Tk. V. 48.
Valún, vz Valoun. Na Slov. Ssk.
Valúš, e, m. *Valenta, Valentin*. U Místka. Škd. — **V.**, osob. jm.
Valuška, y, f., trimesurus, had zmijovitý. Krok. I. c. 129.
Valuta, y, f., it. = *číslo, hodnota peněz*, die Währung. Rk. Vídeňské, konvenční číslo. Vz S. N. — **V.** = *hodnota*, kterou dal za směnku vlastník tomu, od koho ji dostal, der Werth. Vz S. N.
Valův mlýn, Wallamühle, u Vel. Meziříčí na Mor., u Telešic na Mor. Tč.
Valvace, e, f. = *udání hodnoty jisté mince v berních penězích*, die Werthbestimmung einer Münze. Vz S. N.
Valviště, ě, n. = *místo v lese, kde se dříví s vrchu válí*, der Wälzplatz. — **V.** = *místo zválené*. — **V.** = *sláma z jara se stromků odstraněná, kterou v zimě obaleny byly*. Dch., Jg. — **V.** = *místo, kudy voda valem teče*. Us. v Táborsk.
Valvlna, y, f. = dlouhá (vodní) vlna. V-y, *κύματα μακρά*. Vký.
Valy, dle Dolany, Walle, ves u Přelouče; něm. Waly, samota u Vodňan. Vz S. N. — **V.**, vz Val.
Váma, dual = *vám*.
Vambera, y, m. V. Frant., far. a spis., nar. 1780. Vz S. N., Tf. H. l. 182. Šb. H. I. 301.
Vambeřice, dle Budějovice = poutnické místo v Kladsku, Albendorf. Vz S. N.
Vamberk, a, m., mě. v Královéhradecku, Wamberg. Vz S. N., Tf. 357., 358.
Vámkati = *vykati*, mit Ihr Jemanden anreden, ihrzen. Píšiť k tobě během přátelským zanechav ráčení a vámkání. Psk.
Vampír, vz Upír.
Vampola, vampula, y, **vampule**, e, f. = *sochor, kterým se dvéře n. okenice zastrkují*, das Querholz zum Sperren, der Richtbaum. Jg., Hrš. **V.** = *sochor* vůbec, der Knittel, Hebel, die Hebestange. Zkazil hodinky, když je natahoval, myslil, že má v ruce vampulu. Us. Dch. — **V.** = *něco tlustého, břichatého, nadušeného*. Totě snop jako v. Us. u Hořic. Hk.
Vampole, í, pl., f. = *těžké saně k vožení dříví z hor*, Schlitten zum Wegschaffen des Holzes vom Gebirge. Ve vých. Čech. Kšá., Zkr.

Digitized by Google

Vampumový. V. pásy (u Indianů). Vz KP. I. 290.
Van, u, m. = *vanutí.*
Vaň, ě, m., dle Bača, osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. I. 184.
Váň, ě, m., na Slov. = *veliký kus soli n. bláta,* ein grosses Stück Salz o. Koth. Bern
Vana, vanna, y, **vaně,** ě, **vanice,** e, **vanička,** y, f., z lat. vannus. Mz. 362., Vlšk. 146. Die Wanne. Pocení u vanně. V. V. z kamene n. ze dřeva vydlabaná, vybraná. Boč. V. ke koupání, k mytí, na sklenice, k vaření chřestu, k praní, Jg., Dch. Lázeň ve vaně. Us. Dch. V. chladicí. Dch. V. plynová n. lynopudná, Gaswanne, Nz. plechová, porculanová. Us. Šp.
Vaňa, Váňa, m., dle Bača, *Vaňata,* y, m. = *Vaněk, Vaníček, Vaňka, Václav* — V., osob. jm.
Vanáček, čka, m., osob. jm. Šd.
Vaňáček, čka, m., osob. jm. Šd.
Vanad, vz *Vanadík.*
Vanadan, u, m., vanadsaures Salz. Nz.
Vanadičitan, u, m., das Vanadoxydsalz. Nz.
Vanadičitý kysličník, das Vanadoxyd. V. soli. Nz.
Vanadík, *vanad,* u, m., vanadium, kov. Vz S. N., Šfk. 294. Cf. Vandík.
Vanadinit, u, m., nerost. Bř. N. 192.
Vanadinový inkoust. Prm. III. č. 19.
Vanadnatý kysličník, Vanadsuboxyd. Nz.
Vanadový, Vanad-. V. kyselina: VO_3. Vz Šfk. 294.
Vanák, a, m., osob. jm. Šd.
Vaňas, a, m., osob. jm. Arch. IV. 381.
Vaňata, y, m. = *Váňa.*
Vaňátko, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Vaňci, pl., paseky u Vsetina. Tč.
Vancuřík, a, m., osob. jm. Šd.
Vaně, e, m., Wantsch, ves u Náměště.
Vančák, u, m. = *hrnec,* der Topf. Mor. Ktz.
Vančar, vanžar, u, m., z něm. Weinschirling, Mz. 362. = *dráč, dřištal, dřistal, pirník,* berberis, der Sauerdorn, letně zelený celokeř. Jg. Vz Slb. 645., Rstp. 50.
Vaňčata, Wanschata, samota v Milevsku.
Vaňček, ěčka, m. V. kněz. Vz Tk. IV. 30.
Vančice, dle Budějovice = *Ivančice,* Eibenschitz, mě. na Mor. Tč.
Vančík, a, m., osob. jm. Tk. V. 209.
Vančura, y, m. = *Václav.* Gl. 354. — Tf. 56., S. N. — **V.** = *nemotorný člověk,* ein unbeholfener Mensch. U Místka na Mor. Škd. — **V.,** osob. jm. Šd.
Vančurák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Vančuřík, a, m., osob. jm. Mor. Šd.
Vančurov, a, m., Wančurow, dvůr u Ml. Boleslavi.
Vandal, a, m. = *cizí jméno k vyznačení Slovana, jinak Vend, Vind,* ein Slave, Wende, Wandal. Vandali n. Srbi. V. Vandali byli smíšenci ze Suevů, Slovanův a Celtův. Šf. ve Starž. I. 338. — *Vandalové = kmen německý,* jenž poraziv Římany na Rýnu pustošil Gallii, Španěly a Italii a dobyv r. 455. Říma všecky památky umělecké zničil a 14 dní plenil. Rk. Vz více v S. N. — **V.** = *surový člověk,* ein roher Mensch. Vz Bdl. v Mtc. 1880. 185.
Vandalism-us, u, m. = *hrubé nešetření starých památek drahocenných,* der Vandalismus. Rk. Vz Vandal.
Vandelica, e, f., angelica silvestris. Let. Mt. S. VIII. 1. 34. (Šd.).
Vandelka, y, f., vandellia. Rostl.
Vandic, e, m., osob. jm. Arch. I. 419.
Vandičnan, u, m., nerost, vanadates. V. olovitý, das Wandalinbleierz. Miner. 549.
Vandík, u, m., vanadium. Miner. 33. Cf. Vanadík
Vandle, e, f., na Slov. = *vana.* Or. p. — **V.** = *pánev na roztavení vosku* (u voskářů), die Pfanne. Ktk.
Vandličky, pl., f. = *druh nákypu,* Wandeln. Hsg. Kn. Kuch.
Vandr, u, m., z něm. = *cesta, putování zvl. o řemeslnících na zkušenou jdoucích n. o čeledínech službu měnících,* das Wandern, die Wanderschaft. V. Na vandru býti. D. Vandrem jíti, na v. jíti, Ros., se strojiti. Br. Vandrem pochoditi, přebývati. D., Jg. Žaludek mi jde vandrem (chce se mi jísti. Vrů.). Us.
Vandrování, n., das Wandern, die Wanderung. Nucené v., der Wanderzwang. Od v. nožičky bolí, od milování všecko se zhojí. Sš. P. 515.
Vandrovaný; *-án, a, o,* gewandert. Mužský za kamny válený, ženská vandrovaná, po obou nic není. Us. Kšá.
Vandrovati, z něm. wandern = *putovati, cestou pracovati, jako řemeslník putovati, jíti na zkušenou, do světa jíti, na cesty jíti, přes pole pracovati* (V.), *přes pole choditi,* wandern, reisen. Jg. — **abs.** Vandruj, Václavku, vandruj preč, dám ti na cestu ostrý meč; Pastevnice vandrovala a vás smutné samy zanechala; A když sobě odpočali, přece vandrovat museli; Vandroval bych, nevím kady, zarůstly mně cesty všady. Sš. P. 91., 134., 138., 515. — **kam.** A Václavek se rozhněval, **do** Holešova vandroval; Vandrovali tři pěkní mládenci, vandrovali **v** cizí kraj; Šaty svazovala a pryč vandrovala **za** židem, za židáčkem, za židem. Sš. P. 91., 141., 662. (Tč.). — **kam proč.** Já vandruju **na** parádu krejčímu **do** rukávu. Er. P. 392. — **odkud: ze** země. V. Vandroval mladzěněc **od** svych rodziči preč, od svoji matery **mezi** cuze ludzi; V-val jest člověk hříšný z toho světa zarmucený. Sš. P. 12., 46. (Tč.) — **kudy: po** světě. V. Povandrujeme **přes** hory, doly. Er. P. 103. V-li přes polečko, nadešli tam dzicjatečko; V-la *dolinú* až na lúčku zelenú; Byl bych ťa naučil *světem* v. Sš. P. 37., 171., 794. (Tč.). — **jak.** Pěšky v. V. Pozůstalý syn po řemesle vandrující. 1620. — **kdy. O** sv. Martin vandruje chasa (mění službu). Us. — **s kým.** Rk. Vandruj s námi v cizí kraj. Sš. P. 141.
Vandrovec, vce, m., osob. jm. Tk. V. 71.
Vandrovka, y, f. = *vandr.* Bern., Ros.
Vandrovná, é, f. = *vandrovnice.*
Vandrovní = *pocestný, cizí, přespolní,* wandernd, fremd. V. V. člověk, tovaryš. Ros. — **V.** = *k vandrování se hodící,* Wander-

Digitized by Google

V. střevíce (boty). V. V. léta, Wanderjahre, knížka, das Wanderbuch, doba, Wanderfreiheit, Šp., koláč (který se jí o svatbě v hospodě při muzice). Us. u Domažl. Nl. — **V.**, subst., der Wanderer, Wandersmann, Handwerksbursche. D. — **V.** = *tulák*, der Landstreicher. V. žena (nevěstka). V., Švěd. 1569.

Vandrovnice, e, f. = *vandrovná pocestná žena*, die Wandererin, Reisende. Ros. — **V.** = *nevěstka*, die Landstreicherin, Hurc. V.

Vandrovnický, den Wanderer, Handwerksburschen betreffend. Ros. V. = *vandrovní tovaryš*. Ros.

Vandrovník, a, m. = *pocestný*, der Wanderer, Wandersmann. V. — **V.** = *tulák*, der Herumstreicher, Vagabund. V.

Vandrovný = *vandrovní*.

Vandruše, pl. f. = *vši*. Mor. Šd.

Vandula, y, m., osob. jm. Šd.

Vandule, Stangendorf, ves u Svitavy na Mor.

Vaně, vz Vana.

Vanec, vz Vanč. — **V**, nce, anolis, ještěr. Krok I. c. 128.

Vanecký, ého, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 191.

Vaneč, nče, m., ves u Náměště na Mor. Tč.

Vaněček, čka, m., osob. jm.

Vanek, nku, m., Raab, pevnosť v Uhřích.

Vánek, nku, m. = *větříček*, das Lüftchen. V. jest něco vaného, ne vanoucího, tedy větérek. Jg.

Vaněk, ňka, **Vaněček**, čka, m. = *Václav*. Cf. Váňa. Něm. Wenzel. Dal. Vše tě fůra, Vaněk jako Důra (Pavel jako Havel, vše jedno). Vz Hloupý. Č. Poradil se s Vaňkem (utekl, vzal nohy na ramena, práskl do bot. Vz Útěk), sich aus dem Staube machen, das Hasenpanier ergreifen. Vz Uprchlý. V., Č. S Vaňkem zmužilý se neradí. Č. M. 118. S Vaňkem potazu brání (utíkání). V. — **V.**, osob. jm. Tk. I. 312., V. 63. V. Norb., spis., † 1835. Vz Tf. H. I. 176., Šb. II. 1. 302. — V. Fr., prof. a spis., nar. 1824. Vz Šb. II. 1. 302. — Vz S. N.

Vaněkovic chaloupka, samota u Zbirova.

Vaněnka, y, f. = *malá vana*, eine kleine Wanne. Us.

Vaněnný, Wannen-.

Vaněta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vangionové byl kmen german. při Rýnu.

Vanguerka, y, f., vangueria, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 257. a.

Vaňhal, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Vání, vínì, vění, n. = *foukání, čišení*, das Wehen. V. větrů. V., Kom. V MV. nepravá glossa. Pa. Bouřlivé v. Reš. Tříbení n. vání a přečišťování pšenice. BR. II. 14. a.

Vanice, vz Vana. V.

Vánice, e, f. = *vějice, veliký vítr*, ein starker Wind. Us. — **V.** = *vání*, ku př. sněhu, *metelice, chumelice, prášenice, svějka*, na Mor. *popra šek*, das Schneegestöber. D., Č. V. sněhová. Ev. Po veliké v-ci budem mít sanici. Mor. Tč. Na Ostr. také *fujavice*. Tč. — **V.**, Wanitz, ves u Vys. Mýta. PL.

Vaníček, čka, m. = *Váňa, Václav*. — **V.**, osob. jm. V. Al., prof. a spis. Vz Tf. H. I. 177., Šb. II. 1. 302., S. N.

Vaník, a, m., osob. jm. Arch. IV. 346.

Vanilie, e, **vanilka**, y, f., z fr. vanille, (vanylj), vanilla aromatica, die Vanille. Čl. 138., Kk. 134., Rstp. 1518., Schd. II. 272., S. N.

Vanilin, u, m. V. strojený. Vz Prm. IV. 128.

Vanilinka, y, f. = *vanilie*. Pl.

Vaninka, y, f., malá vana. — **V.** = *díža, žumpík*, v horn. Sp.

Vaniš, e, m., osob. jm. Pal. V. ze Žďánic Pav., spis., † 1540. Vz Jir. H. I. II. 310.

Vaňka, y, f., **vaňky**, pl. = *hrušky letní, vavřinky*, eine Art Sommerbirn. Us. — **V.**, y, m. = Václav. Cf. Vaňa.

Vaňkovati = *vzdorovati*, trotzen. — **komu**. Us. Dch.

Vankoví březí, samota u Humpolce.

Vankuš, e, m. = *zhlavce, poduška, polštář*, das Polster. Na Slov. Bern., Pl. Posteliem si v. pod obidva boky; Měkký v. pod hlavu. Na Slov. Tč. Čvo si mi slubúvau na mojom vankuši. Sl. ps. 73. Má ho vo vankuši. Dbš. Obyč. 2. Zjieš ty čerta, ne v.; Ver daleko lieháš od mojeho vankuša. Sl. ps. Šf. 47., 76. (Šd.).

Vaňkův mlýn, Kritschner Mühle, u Brna. Tč.

Vaňky, něm. Waynky, několik domů u Vsetína.

Vanna, vz Vana.

Vánoc, i, f., obyč. **vánoce**, gt. vánoc, dat. vánocům, instr. vánocemi (vánoci, cf. Bž. 98.), dle Budějovice. V. = *hod božího narození*, festum nativitatis domini. V. z něm. Weihnachten, prvá částka Weih se udržela ve *Va-*, druhá (Nacht) se přeložila *noc*. D., Jg., Mkl., Bdl. v Gl. 354., Ht. Brs. 51. Cf. *Bačlna*. Na Slov. také *kračún*. Ht. Brs. 51. V. dle S. N. = *velnoce* = *veliká noc*. Vz S. N., Velkonoce. Hš. v Báj. kal. 42. skládá toto slovo z: *va* = magnus (cf. vě-hlas) a *noc*. Veleš v Hank. Sb. nejst. sl. 125. překládá *vánoce* slovem: aequinoctia, tedy vánoce = *váha — noce* tak, že by to byl den rovnodenní. České jm. tohoto svátku jest: *hod božího narození* = festum nativitatis domini. Nejspíše jest slovo toto složeno z něm. Weih a čes. noc, jako máme mnoho jiných slov církevních z němčiny vzatých. O zvycích a pověrách táhnoucím se k vánocům vz Hš. Bájeslovný kalendář slovanský v Praze 1860., Kda 1876. 569. Už má v-ce (byl-li čeledín ze služby propuštěn)! Mor. Šd. Můj milý je v daleké krajině, on mně přinde o v-cích v zimě, aj o půlnoční hodině; Pán Bůh mocné, pán Bůh dobré, on to může dat, že zezulka na v-ce může zakukat. Sš. P. 185., 403. (Tč.). A tak jemu platiti jmá na v-ce až do vyplnění toho dluhu. NB. Tč. 255. Až kukačka na v-ce zakuká. Poř. Bdl. Časté v. řídký plat. Vz Lenosť. Vk., Sk. Kateřina ($^{25}/_{11}$) na blátě, vánoce na ledě. Na Zlinsku. Brt. Černé vánoce, nošú (= nosí, snášejí) slepice. Ve Slez. Šd. Jsou-li o v-cích bařinky, je mnoho ovoce. Na mor. Valaš. Vck. Na Martina po ledě, na v-ce po blátě; Jasné

Digitized by Google

vánoce mnoho vína a ovoce; Věje-li ve v-ce vítr od vzchodu, tu bývá dobytek bez plodu; věje-li od strany půlnoční, rok je úrodný. Slez. Šd. Budú-li psi ve v-ce zimú výti, včely hojně medu budú míti; Počasí 12 dnů po v-cích ukazuje počasí 12ti měsíců. Ve Slez. Šd. Světlé v., tmavé (plné) stodoly. Sn. Lepší v. třeskuté nežli tekuté. Er. P. 37., Hrš. Tmavé v., dojné krávy; Do vánoc není ani hladu ani zimy; Do vánoc huj, po v-cích stůj!; Vánoce — vánice. Mokré letnice, tučné v-ce; Bílé v-ce, zelené velikonoce. Tč. Jak vysoko sněhu do vánoc, tak vysoké bude seno. Na Zlínsku. Brt. Aby v. jim před letnicemi nepřišly (= aby bycha nehonili). Reš. Syr. 229. Tak dlouho to trvati bude, co od štědrého večera do vánoc (krátce). Vz Blízko. Jg., Č. Tmavé vánoce, světlé (prázdné) stodoly. Č. Zelené (černé) vánoce, bílá velkonoc. Č. Vz Hospodářský. Er. P. 37. — *Udělati si vánoce* (u pekařů = tělesný neduh, einen Leibschaden). Šp. — **V.** = *přirození*, das Gemächt. Jest mu viděti v. U Jižné. Vrů.

Vánocovati = *vánoce světiti, někde o vánocích býti*, die Weihnachten feiern. — **s kým.** Nyní rok náš otec posledně v-val s námi. Us. — Cf. *Vánočkovati.*

Vánočka, y, f. *vánoční pletenice, houska, vánočnice, štědrovnice, štědrovka*, D., v již. Čech. *calta*, Weihnachtsstritzel, m. Kts. Na Zlínsku: *skládanka*. Brt.

Vánočkovati, vánoce světiti. — **s kým.** Nyní rok náš otec posledně s námi vánočkoval (vánocoval). Us. Vz Vánocovati.

Vánočné, ého, n. = *pocta vlastníku půdy o vánocích dávaná.* Gl. 354.

Vánoční, Weihnachts-. V. boží hod, D., svátky, Kom., píseň, houska (vz vánočka). Us., stromek, Rk., Dch., nadělení, dar, koleda, prodejna, mazanec, Dch., slavnosť, čas, Us., chléb. Arch. V. 568. Porodila v ty v. hody, co zamrzly všecky všady vody. Sš. P. 5. Neb mi běře kury v-ční z lidí. Půh. I. 293.

Vánočnice, e, f. = *vánočka*. D.

Vaňorek, rka, m., osob. jm.

Vanot, u, m. = *vání, vanutí*, das Wehen, Gewehe. V. větru. Ros. Vanot váš mi v rozbolu k sladkému jest chlácholu. Sš. Sm. bs. 87. A kroky mdlé zbystřuje s hůry vanot. Ib. 206. (Šd.). Hukot ten podobal se prudkému v-tu či větru. Sš. Sk. 18. (Hý.).

Vanouš, e, m., osob. jm. Šd.

Vanoušek, ška, m., osob. jm. Šd.

Vanouti, vaň, -na (ouc), nul, ut, utí = *váti*, wehen. — **abs.** Vítr vane. Pěkná vůně vane. — **co.** Ten kvítek libou vůni vane. Ros. — **kam.** Vzdechy k nebi vanou. Hlas. Nechať se nám stane tak jak těm, na něž přelibě láska tvá vane. Kom. — **kde.** V údolí vane libý vítr. Ml. Zde vanul morový vzduch; V prostorách vanul již jakýsi zvláštní cizácký vzduch. Ddk. Jako na humništi váno jest. BO. Nébrž vane na něm (moři) duch svatý. Sš. I. 11. — **čím jak.** Keř ten, jenžto v ohni planul, zelenem však svěže vanul. Sš. Bs. 12.

Vanov, a, m., Gross-Wanau, ves u Telče. Vz Vanůvky.

Vanovice, dle Budějovice, Wanowitz, ves u Letovic.

Vanovitý, wannenförmig. V. tvar, káď. Šp.

Vanovský, vz Vanov. Toulali se mládenci po tej vanovskej vesnici. Sš. P. 429.

Vaňovský mlýn, Wanauer Mühle u Třeště na Mor. Tč.

Vanový, Wannen-. V. lázně. S. N. XI. 50.

Vansa, y, m., osob. jm. Šd., Arch. V. 530.

Vanský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vant. Na ty tanty vanty já nic nedám. Mus.

Vanta, y, m., osob. jm. Mor. Šd. — **V.**, y, f., cantea, náčiní stříbače, zastr. Žid.

Vantěch, u, m. = *bachor*, der Wanst. Na Slov. Koll.

Vantili, vz Tintili.

Vantoleti sa = *batoliti se.* Mechúrik hrdy sa len tak vantolel čes mestá a dedine. Dbš. Sl. pov. I. 484.

Vantroba, y, f., také v pl. = *játra*, die Leber. Slez. Pk., Klš., Šd. Na Mor. nadávka. Ty vantrubo! Šd.

Vantročiti, flüdern (bei den Holzflössern). Šm.

Vantrok, u, m. a pl. **vantroky**, ův, m., **vantroka**, pl., n. = *vodní žlab při vrchní vodě před stavidly; za nimi jsou žlábky, kterými voda na kola padá a žlab jalový*; skládají se ze *dna* a z *bortnic*, das Bette, Gerinne, Mahlgerinne. Vys. Z něm. Watttrog. Mz. 363. — **V.** = *žlab či kanál dřevěný, který strouhu vede výše řeky a přes řeku na druhou stranu*, das Wassergerinne. U Frýdka. Tč. Půjdeme přes vantroky (přejdeme řeku po lávce, která jest na vantrocích). Tč.

Vantuch, vaňtuch, u, m. = *veliký, široký pytel*, ein grosser, breiter Sack. Us. na Mor. Tč., Škd. Polští židé strkají všecko do v-chu. Žid s v-chem pro tebe přinde. Na Ostrav. Tč. Chodí s v-chem jako polský žid. Tč. — **V.** = *veliké břicho*, grosser Bauch, der Wanst. U Místka. Škd. — **V.**, a, m. *břicháč*. Ib. Škd.

Vaňura, y, m. = *Václav*. — **V.**, osob. jm. Šd.

Vanutí, n. = *vání*. V. ducha božího, göttliche Eingebung. Sš.

Vanutý, gehaucht, Hauch-. V. souhlásky: h, ch, j, v, f. Ht., Bž. 13.

Vanůvek = *Vanůvky*.

Vanůvka, y, f., Wanowka, ves u Nov. města nad Metují.

Vanůvky, Klein-Wanau, ves u Telče. Vz Vanov.

Vanyla, y, f., vz Vanilie.

Vanžar, vz Vančar.

Vanžata, y, m., osob. jm.

Vapan, u, m. = *vápno*, der Kalk, zastr. Rozk.

Vapenák, u, m. = *vápenec*. Na Slov.

Vápenatěti, vz Vápeněti.

Vápenatohořečnatý kysličník, Kalkmagnesia, f. Šp.

Vápenatosť, vápenitosť, i, f., Kalkigkeit, f. Ros.

Digitized by Google

Vápenatý, vápenitý, Kalk-, kalkhältig. V. víno, hora, země, Ros., pole, slín, Kouble, bromid, jodid, fluorid, dvojuhličitan, siran, siřičitan, dusičňan, chlorečňan. Vz Vápník ve S. N. V. kyselina fosforečná, kalkhaltige Phosphorsäure, prach, Kalkpulver, cukran, Kalksaccharat, sůl, Kalksalz, hydrat, Kalkhydrat, Šp., Nz., fyllit, Krč. 264., uhličitan surový, roher kohlensaurer Kalk, Kreide, v. uhličitan čistěný (křída čistěná), reiner k. K., kysličník v., Aetzkalk, chlornatan v., Chlorkalk, fosforečňan, phosphorsaurer Kalk, sirník (játra vápenná), Kalkschwefelleber. Nz. lk.

Vápencový, Kalk-. V. skály. Us. Cf. KP. III. 24.

Vápencovitý, kalkartig. V. opuka. Zpr. arch. VIII. 69.

Vápenec, nce, m. = *hornina či kámen vápenatý, kalcit*, der Kalkspath, Kalkstein, z lat. calx. Us. V. obsahuje kysličník vápenatý (sloučeninu kyslíku s kovem vápníkem). V. islandský n. dvojlomný (láme světlo), krystalický n. calcit, kapalinový, zrnitý n. prahorní, celistvý (vápenný kámen), mramor (vz Mramor), kamenopisný (kehlheimské desky z Bavor), jurský, živičný n. smrdutý, Stink-, bílá křída, sladkovodní, břidliční, křemenitý, lasturový, litavský, Leithakalk; dle *zkamenělin*: enkrinitový, hippuritový, litorinellový, vz Schd. II. 118., 125., 130., ammonitový, nummilitový, cerithiový, congeriový, madreporový. Vz Hálovec. Bř. V. sražený (krapník), der Kalksinter, změlněný, gepulverter Kalkstein, Šp., chuchelský, koněpruský, Zpr. arch. VIII. 113., vřídelní, S. a Ž., krystallický zrnitý, dolomitický, lasturnatý, guttensteinský, arlbergský, světlošedý, bílý a červený, dachsteinský, s peckami, volčačský, těšinský, větrníkový, hrubý, kaprotinový, sladkovodní, pařížský, ligurský, litavský atd. Vz Krč. 59., 60., 228., 265., 609., 616., 624., 628., 627., 636., 648., 689., 692., 792., 793., 795., 796., 799., 803., 806., 807., 808., 834., 835., 837., 838., 886. V. miskovitý. O v-nci vz KP. III. 23., IV. 370., Šfk. 186., Bř. N. a o v-ci lithografickém KP. III. 25., 43. V. silurský, islandský, pěnovitý, Bř. N. 257., 132., 134., 130., hnědý, hranolový, klencový, koralový, Korallenkalk, uhelný (horský), Berg-, jikernatý, Rogenstein o. Oolith, Nz., perlový, šupinatý, živičnatý, uhelnatý, celistný. Jg.

Vápenění, n., die Kalkung. Šp.

Vápeněný; *-ěn, a, o*, gekalkt. Šp.

Vapeněti, vápenatěti, ěl, ění = *ve vápno se obraceti*, verkalken. Ros.

Vápenice, e, **vápenička**, y, f. = *pec na vápno*, der Kalkofen. BO., Arch. IV. 366. V něm játra a plíce hoří co vápenice (o opilcích). Prov. Vz Tk. II. 522. V. králova, kláštera slovanského, novoměstská. Vz Tk. II. 552. Chomáče dymu akoby z dákej v. se valily. Er. Sl. čít. 70. Kněží několik do v-ce uvrženo a za živa spáleno jest. Pal. Dj. III. 2. 60. — **V.**, Wapenitz, *ves* a) u Sedlčan, b) u Dobříše; *samota* a) u Nasavrk, b) u Berouna; *osada* u Uher. Brodu. PL. — **V.**, jm. skály a pole u Troubovic. Pk.

Vápenický, vápennický = *vápeníka se týkající*, Kalkbrenner-. Jg. — **V.** = *co k vápenici patří*, Kalkofen-. V. nádobí. Ros.

Vápenictví, n., die Kalkbrennerei. Us.

Vápeničný, Kalkbrenner-. V. věž. BO.

Vápeník, vápenník, a, m. = *kdo vápno pálí*, der Kalkbrenner. Mus., Aqu. Vz Tk. II. 379., 382. Dachu penieze v-kom. BO. Řekl jenom to a už byl čert v-kem (oheň na střeše). Na Zlínsku. Brt. — **V.**, osob. jm.

Vápenina, y, f. = *vápenatá země*, der Kalkboden. Koubl.

Vápenistý = *vápenatý*, Kalk-. Na Slov. Koll.

Vápeniti, vápniti, il, ěn, ení = *ve vápno obraceti*, kalken, in Kalk verwandeln. Ros. — **co k čemu**: pšenici k setí = *vápnem upraviti*, den Weizen kalken. Puch., Šp., Dch. — **co**: pole (vápnem pohnojiti, mit Kalk düngen). Us. Šd.

Vápenitý, vz *Vápenatý*.

1. **Vápenka**, y, f. (na Ostrav. vopenka, Tč.) = *vápenná voda*. Zl. klasy 1856. č. 6. — **V.** = *vápenná půda*, die Kalkerde. Šp. — **V.** = *vápenná pec*, der Kalkofen. Mor. Tč. — **V.** = *vápenné uhlí*, die Kalkkohle. Hř. — **V.**, die Kalkgrube. Bc.

2. **Vápenka**, y, f., Wapenka, samota u Sedlčan; ves u Police. PL. — **V.** = pole u Pelhřimova a u Dalečína. Pk. — **V.**, osada u Stráně na Mor. Tč. — **V.**, y, m., os. jm.

Vápennosť, i, f. = *vápenatosť*. Pam. kut. 43.

Vápennouhličitý. V. půda. Rostl. III. a 88.

Vápenný, *lépe než*: *vápený* — *vápno v sobě mající*, Kalk-, kalkig. V. kamení, kámen (vz Bř. N. 133.), Br., víno (vápenaté). Ros., země, role, voda, zeď, Us., sloje (Kalklager), malta, břidlice, mýdlo, tuf., Nz., mléko (vz Vápno), Nz., pumpa na v-né mléko, Kalkmilchpumpe, f., kaše, vrstva, játra (sirník vápenatý), Kalkschwefelleber, kůra, Kalksteinkruste, mázdra, das Kalkhäutchen, louh n. břečka, die Kalkbrühe, roztok, die Kalklösung, prach, Kalkpulver, n., Šp., lože, Krč. 338., usedlina, Kalkablagerung, infarkt, Kalkinfarkt, uloženina, Kalkmetastase, Nz. lk., omítka, Kalküberwurf, m., ložisko, Kalklager, n. Dch. Máme kobzole ve v-né roli. Us. Šd. — **V.** = *k vápnu se vztahující*, Kalk-. V. pec, Ros., Nz., lom. D. Je zde jako ve v-né peci (= velmi horko). Us. Hsp. Dachu penieze řemeslníkóm vápenným. BO. — **V.** = *na skalách nebo na půdě vápenné rostoucí*, Kalk-. Rst. 512.

Vápensko, a, n., Wapensko, ves u Lysé.

Vápenský mlýn, Wapenker Mühle, ves u Vys. Mýta.

Vapiti, il, en, ení = *chytati*, fangen, zastr. Ros.

Vápnař, e, m., der Kalkverkäufer. Us. Šd.

Vápnatěnka, y, f., gorgonia, die Gorgonie, býložilec. Rostl. I. 290. a.

Vápnatý, kalkhältig, kalkig. V. víno Dch.

Vápnění, n. = *hnojení vápnem*, die Kalkdüngung. Pta.

Vápněti, ěl, ění = *vápeněti*. L.

Vápní = *vápenný*. V. byliny. Rostl. I. 290. a.

Vápničelý sirník. Vz Vápník ve S. N.

Vápničitý = *vápník v sobě mající*, calcicus. Jg. V. borokřeman, čtyruhlan, dusičnan, dvojkostan, dvojuhlan, kazičník (kazivec), kostičník, kysličník (vápno pálené), siran (vodnatý, sádra), siřičník, sůl, soličník, těžan, vodičnatan (vápno hašené). Pr. Chym.

Vápničný sirník. Vz Vápník ve S. N. — **V.** V. věže. Bibl.

Vápník, u, m., calcium = *kov, barvy bělejší a lesku silnějšího nežli stříbro*. Jg. Vz S. N., Rst. 19., 512., Štk. 182., Schd. II. 35.

Vápníkový = *z vápníku*. V. fosforan, kostan, kysličník, siřičník atd. Presl. Chym. 34.

Vápnina, y, f., die Kalkerde. Us. Ssk.

Vápnisko, a, n., schlechter Kalk. L.

Vápniti, bekalken. — **V.** = *ve vápno obraceti*, verkalken. — **co kde: potaš v** peci. Um. les. Vz Vápeniti.

Vápnitohlinitý tmel. Zpr. arch. IX. 25.

Vápnitý = *vápenitý*. V. půda. Rostl.

1\. **Vápno**, a, n. = kysličník vápenatý, v. pálené, žíravé, der Kalk, Aetzkalk, gebranter Kalk. Vz S. N. Vápno děláme vypalováním vápence. Čistý vápenec nazývá se v lučbě uhličitan vápenatý a skládá se z kysličníku vápenatého (který také vápnem slove) a z kyseliny uhličité, která se vypalováním vypuzuje. Vz více o věci v Km. III. 135. V., též *jápno* m.: apno. Bž. 48. Na Ostrav. *vopno*. Tč. V. pálené (živé, nehašené, vz Bř. N. 132.), hašené (vodou). V. pálené s vodou na řídké těsto smíchané slove *mléko vápenné*; hašené v. s pískem a vodou smíchané slove *v. zednické, malta*, někde *karb*. Pr. Chym. V. k bílení zdí, pražské (vz Bř. N. 258.), na vodní stavby, Šp., hydraulické či vodní či hubené, které s pískem byvši smícháno i ve vodě tvrdne (vz KP. IV. 377., Štk. 222., Km. III., 199., Schd. II. 76., Bř. N. 135.), v. bělické, bílicí, vídeňské. Kh. V. bílicí na dřevo a obmitku, vz Prm. III. č. 29. V. berounské n. mramorové, bituminosní (asfalt přirozený), živičnaté, pěchované, lité (beton), bílé, vzdušní, plynové (Gaskalk), Zpr. arch. VIII. 22., 72., 92., 93., 71., 37., IX. 38., ponhé, čisté, pohlcené (absorbirt), přebytečné, prosívané, mrtvé (todtgebrannter Kalk), rozpadlé, Šp., v kusech, mleté, k mrvení. Dch. Roztok, rozklad, zbytek, soli, sklad, pálení, přebytek, sloučenina, sražení, množství vápna, Šp., hydrat vápna, Kalkhydrat, n. Nz. Průžer vápnem, Kalkloch, n., loužení vápnem, v. k lučení, Scheidekalk; hřeblo, káď, džber na v. Šp. Aby mi v. zžehli. Půh. II. 586. V. páliti, hasiti, mísiti, rozdělati. Us. Zeď na v. stavěti. V. Vápnem něco zalíčiti (bíliti). Kom. V. se pryská (ovrhnutí odpadává). D. V. zamáčeti, žumpovati, Nz., vyhasiti; vápnem omítati, ovrhnouti, hnojiti; v. s pískem míchati (karbovati). Šp. Je bílý jako vápno. Ve Slez. Šd. O vápně vz KP. III. 95., IV. 369., 373., 376., 437., Štk. 183. — **V.** *v chemii = každé tělo hořavých částí zbavené, jež se v kyselinách rozpouští a s nimi prostřední sůl dává*, Metallkalk, m. V. olověné, chlorové, celistvé, lasturnaté, jikercové, Pr. Chym., Mus., Krok., antimonové železnaté pro pocení, bromované, Hoffmannovo antimono-sirkové, javelské, jodové. Kh. V. olova, zlata, stříbra, cínu, zlaté, stříbrné. Vys.

2\. **Vápno**, a, n., Wapno, ves u Chlumce, b) u Čes. Dubu.

Vápnosodičitý, Kalksoda-. — V. uhlan. Min.

Vápnotvar, u, m., das Skalenoeder, ungleichkantige, sechsseitige Pyramide. Nz.

Vápnovitý = *jako vápno vyhlížející*, kalkartig. V. šupiny na listech lomikamenu vždy živého, kornatého. Rst. 512.

Vápnový, Kalk-, kalkig. Zlob.

Vaporace, e, f., z lat. = *paření, vypařování; vykuřování*, die Ausdünstung.

Vaporimetr, u, m., z lat.-řec. = *paroměr* k měření obsahu alkoholu v tekutinách z rozpínavosti par, když tekutina až k bodu varu se zahřála. S. N.

Vaporisace, e, f., z lat. = *odpařování se, vypařování se, vykuřování se*, die Ausdünstung.

Vápová, é, f., Wapowa, osada u Telče.

Vapovati, zastr. = *dychtivě něco chytati*, verlangen. — **nač.** Ros. — **V.** = *slušeti*, sich schicken. To nevapuje. — **komu.** Dobře jim to vapuje a pěkně sluší. Reš., Ros.

Vápovec, vce, m., ein Weg voll Abgründe. L.

Vápovice, dle Budějovice, Wapowitz, ves u Nové Říše. Pl.

1\. **Var**, u, m. = *vaření n. vření vody, piva, medu* atd. V. = prudké přecházení kapaliny ve tvar vzdušný či proměňování se jí v páry. Vz S. N. Das Sieden, Kochen. Se sykotem podobným varu horké vody. Čas. duch. Maso od varu. Us. V. vody mořské. Bod varu (varový, der Siedepunkt); horkosť varu (varová). Nz. Dej ten hrnec do prostředka, aby vzal var. U Rychn. Dyť to nešlo varem (nevařilo se to). U Rychn. Msk. — **V.** = *vařící se tekutina, zvl. voda*, siedende Flüssigkeit, siedendes Wasser. Kázal v jeho rány horký var líti. Pass. mus. 345. Nudle nech jen, co je v. obejde. Us. Msk. Horký co var. V., Pass. — **V.** = *vřídlo*, warme Quelle, Therme. Š. a Ž. — **V.** na Slov. = *něco vařeného*, etwas Gekochtes. V sobotu nejedá váru (varu). Bern. — **V.**, *přenes.* V. vykypěl proudem slov. Polil mne var, když jsem to viděl. Us. Bez daremného varu odoláš mnohému sváru. Výb. I. 918. 34. — **V.** piva atd. = *co se pojednou uvaří, várka*, der Sud, das Gebräu. Příliš mnoho na var berů. Jir. Ves. čt. 20. Kúpil si v. piva. Sš. P. 710. Navařil si v. piva. NB. Tč. 214. V. Var mýdla. D. — **V.** *sluneční = horko, úpal*. Výb. I. 1074., St. skl., Ž. wit. Puer. 66. Nad vozem pro letní zpáru proti slunečnímu varu orlice bě pověšena. Alx. V. v. 12. 45. (HP. 30.). Alx. H. v. 89. U var veliký = *v parnu*, die Sonnenhitze. Výb. I. 401.

2\. **Var** = *vari, jdi pryč, ustup*, weiche, gehe aus dem Wege. Na Mor. Šd. Varte! Cf. *Vari, Varati.*

Digitized by Google

Vár, u, m., das Gekochte. V sobotu nejedá váru (teplého jídla). Na Slov. Bern.

Vara = *vari*. Nemožeš isť (jíti) vara? Vz Vari, Varati. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vem, věm, zajisté*, ja wohl, sicherlich. Er. Sl. čít. — **V.**, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Vára, y, f. = *vár*. Na Slov. Ssk.

Váŕa, e, f. = *vařivo*, die Kochviktualien, jako: čočka, hrách, fazole. Na Moravě a Slov. Šd. Cf. Váře, Vaření, Vařivo.

Vařačka, y, f. = *vařečka*. Na již. Mor. Šd.

Varadín, Varad, a, m. V. veliký, Grosswardein; V. malý, mě. v Uhřích. Vz S. N. — *Varadínský*.

Varahe = *veruže*. V. si aj ty pes. Dbš. Sl. pov. I. 185.

Vařacha, y, f. = *vařecha, vařečka*. Mor. Šd. Míšá sa do všeckého jak vařacha. Na Zlinsku. Brt.

Varaje, pl., m. = *paseky*. U varajů. Na Vsacku. Vck.

Varajka, y, f. = *vařečka*. Na Slov.

Vařák, u, m. = *hrnec, v němž se vaří*, der Kochtopf. Na Mor., u Rychn. Vck., Ntk. — **V.**, a, m. = *malý člověk*, der Knirps. Us. u Velehr. Tč. Ten chlapec byl vám jen taký v., nestálo to za kopanec a přec nosil dva kosírky na klobouku, t. j. chtěl se rváti. Tč. — **V.**, a, m., osob. jm.

Vařaka, *vařeka*, y, m. = kdo dělá nebo prodává vařeky. Na Mor. Šd. Vz Vařečkář.

Varalec, lce, m., der Arragonit. Krok. IV. 158. a.

Varan, a, m. V-ni, *ještěři*, monitores, mají hlavu a břich pokryté šupinami, nikoli deskami. V. nilský, monitor piloticus. Vz Frč. 327., Schd. II. 481.

Varanov n. *Vranov*, a, m., mě. v Uhřích. Vz S. N. Maď. Varannó.

Varati = *uhnouti, ustoupiti, odejíti*, weichen, aus dem Wege gehen, fort gehen. Klš. Cf. Vara, Vari, Variti. Varaj! Varaj preč! Co nevaráš? Varajte, děcka, koníček idě! Poviedám, aby varal a on nevará. Já varám a on nechce varať. Rozumnější vará. Ve Slez. Šd. Cf. Varte oči, nevi, kam skočí (o nerozumném, dojde-li moci). Kmp. Varaj, otrubo, jde bílá mouka! Bayer.

Varaždín, a, m., mě. v Chorvátsku. Vz S. N.

Vařbuchta, y, m. a f. = *člověk blbý*, ein blöder Mensch. V Doudlebsku. Kts. — **V.** = *člověk tlustý*, ein dicker Mensch. Us. Mg., Vrů. — **V.** = *lenoch, člověk neohrabaný, budiž k ničemu*. V Čech. a na Mor. Pk., Šd., Vck., Mtl., Dch., Bkř., Kšá. Válí se jako v. Ty v to! Šd. Cf. Varmuška.

Varče, e, **varčátko**, a, n., der Kochling (jablko). Nk.

Várčí, ího, m. = *sládek*, der Bräuer. Cizím várčím na grunty zdejší piva vařiti a vystavovati se zakazuje. 1574.

Varčlivý = *který se snadno vaří*, kochbar. V. hrách. Us. Dch.

Varda, y, f., zastr. = *míč*, der Spielball, pila. Rozk. 98., Kšch. V Jg. **nedobře** *vyloženo* slovy: *stráž, varta*. Č. S dětmi na vardu hraje školu zameškával. Pass. Posýlám vardu a skaliště, zvykej hře dětinské. Alx. Fab. c. 17. Žes nám poslal vardu hernú . . . neb skrze okrouhlosť vardy znamená se okrslek země. Ib. c. 19. Ten se vypíná a za ňádry mu vši na vardu hrají. Prov. Užtě varda i hůl v rukou našich (= podařilo se nám). Č. M. 616., Ctib. Hád.

Vardejn, a, m., úředník, jenž hodnotu drahých kovův a mincí vyšetřuje, z něm. der Wardein. Pr.

Váře, e, na Slov. **vára**, y, f. = *něco vařeného*, etwas Gekochtes, gekochte Speise. Jg., Koll. — **V.** = *vařivo*, das Gemüse. Kom. Cf. Váŕa. — **V.** = *vaření*, das Kochen. K té váři se už nehodí. Sk.

Vařečka, vz *Vařecha*. — **V.**, y, m., osob. jméno.

Vařečkář, e, m. = kdo vařečky dělá n. prodává, der Kochlöffelverfertiger o. -verkäufer. Us. Šd.

Várečné, ého, n., das Bräugeld. Suk.

Várečni, -ečný = *k várce náležitý*, Brau-. V. právo, vz Právo, řád, pořádek, D., Zlob., J. tr., živnosť, Marek, účet, soused, nářadí, dříví, káď, dům (k várce oprávněný), Šp., kvasnice n. droždí (Samenhefe, f.), měšťanstvo (bräuberechtigt), Dch., džber, Bierzuber, -ständer, koryto, Füllgrant. Suk. V. kuchyně, die Garküche. Zlob.

Várečník, a, m. = *pivovárečník*. J. tr.

Várečnosť, i, f., die Bräugerechtigkeit. Šm.

Várečný, ého, m. = *vařič*, der Sieder. Šp.

Vařecha, vařeka, vařečka, na Mor. *vařeška* = *měchačka*. V již. Čech. *měšečka*, Kts., der Kochlöffel. Cf. Vařej, Vařejka. V. jako palica. Sš. P. 335. Má nohy, ruce jako vařečky. Us. Vrů. Vařili tam kašu, dali mi tam na vařečku, ještě podnes kašlu. Sš. P. 733. Nebuď do každého hned v. Vz Míchati se do čeho. Šd. Blázni byli, kordy měli, v-kami šermovali. Us. Šd. Dítě krmené v-kou bývá hloupé a blbé. Mus. 1853. 473. Děvče, které jídá kaši v-kou, mívá dlouhé námluvy. Mus. 1853. 474. Vařechou pěnu shrnouti. Na Slov. V každém hrnci vareška (do cizích věcí se míchati). Prov. na Slov. Míšá se do všeckého jako vařecha. Mor. Brt. V. liší se od *kvedlačky*, vz Kvedlačka. — **V.** = *planá trnka*, Schlehenpflaume, f. U Olom. Sd. — **V.**, y, m. a f. = *osoba, která se do všeho míchá a svár a různice tropí*. U Opav. Klš.

Vařechář, e, m. = *vařečkář*. Sd.

Vařej, e, f. = *vařecha*. Mor. Vařeje, ližice berú svoje rance; pojďme, sestry roztomilé, nechťsi míchá, čím chce. Sš. P.

Vařejka, y, f. = *vařečka*. Us. ve vých. Čech. Brnt.

Varek, rku, m., *kelp* = *popel z mořských řas či chaluh*. Vz Šfk. 62., Kk. 82., Kelp.

Vařeka, y, f. = nadávka tomu, kdo v kuchyni často a zbytečně se plete; potom o dítku, které dorostlým do řeči se plete. U Olom. Sd.

Vaření, n., das Kochen, Süden. Vz Vařiti. Hrnec k vaření, V., voda k v. Har. V. piva. Háj. V. parou, die Dampfkochung; v. klihu, die Leimbereitung, kandysu; v. na vlákna, das Blankkochen, Fadenprobekochen,

Digitized by Google

cukru, syrobu, Šp., tvrdé v. cukroviny, das Fettkochen; v. cukrovin na hladko a na zrno. Vz KP. V. 81., 110. V. na bělo, der Zinnsud. Šp. Což se piva vaření dotýče. Arch. V. 474. — V. = *vše, co se (kromě masa) k jídlu vařiti může, příkrmí; ale zvl. v. polní* (zelenina, das Gemüse, die Hülsenfrüchte). V. Zahrada pro vaření, der Gemüsegarten. V. V. jsou: hrách, čočka, vikev, Puch., zelí, řípa, křen, Art. Vin., cibule, Pref., bob, vlčí hrách, cizrno, škrkavičný hrách, turecký hrách. Kom. Nedostatek v. V. Někdy místo v. drobet kaše. V. Raději jakéžkoli v. nežli maso. BR. II. 522. a.

Vařenice, e, f. = *truhla na vařivo,* der Speisekasten. Us. Cf. Vařenka. — **V.** = *mnoho vaření.* To byla dnes v.! Us.

Vařeničko, a, n. = *vaření,* die Zuspeise. Ryt. kř. 187.

Vařenina, y, f. = *něco vařeného,* Ja., *vařené jídlo,* das Gekochte, der Absud. Ja., Šd.

Vařenka, y, f. = *truhla na vařivo, špižírna,* die Speisekammer. Us. ve vých. Čech. Rč., Dbv. Cf. Vařenice. — **V.** = *sůl vařená,* das Sudsalz. Us. Šp., Koll.

Vařený; *vařen, a, o,* gekocht, gesotten. V. maso, pivo, víno, sůl, Us., jídlo. V. Ani vařený, ani pečený (člověk, todtschlächtig); On je tam vařený pečený, er steckt dort fortwährend. Dch. Pohostil ho masem vařeným. Us. Když kupuje družba nevěstu, chtějí na něm ženy: kaši bez ohně vařenou (= med). Němc. Pov. 17. Radši mě daj pojest něco v-ho. Sš. P. 669. Vařený a pečený nechcej nikdě být. Na Slov. Tč. Řídko dobré maso dvakrát vařené a přítel dvakrát smířený. Prov. On je pořád jako v. Us. — **v čem.** Kořen v dobrém víně v. Byl. — **jak:** krupice na husto v-ná. Dch.

Vařešisko, a, n. = *špatná vařecha,* schlechter Kochlöffel. Na Slov.

Vařeška, vz Vařecha.

Varga, y, f. = *kravský pysk,* die Kuhlippe. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *tlama, držka* (potupně), das Maul. U Opavy. Klš. — **V.,** y, m., osob. jm. Slov. Šd.

Vargač, e, m. = *křikloun,* der Schreier. U Opav. Klš.

Vargašice, pl., f. = *hanácké červenice* (kalhoty červené). V Holešov. na Mor. Kd.

Vargošit = *křičeti, řváti,* schreien, brüllen. U Opav. Klš.

Varhanář, e, m. = *hotovitel varhan,* der Orgelbauer. Vz Tk. II. 375., 381. — Troj.

Varhanářka, y, f., die Orgelbauerin. Jg.

Varhanářský, Orgelbauer-.

Varhanářství, n., der Orgelbau, die Orgelbaunkunst. D.

Varhanče, e, n. = *křídlo, lyra.* Mm. Isai. 5. 12.

Varhánek, nku, m., pl. *varhánky* = *mlýnské náčiní k hýbání žejbrovadlem,* das Fröschel. Sedl.

Varhanice, e, f. = *láčkovec.* V. červená, tubipora musica. Vz Frč. 32., Schd. II. 543. — **V.,** die Organistin. D.

Varhanický, Organisten-. V. škola v Praze, die Orgelschule. Vz S. N.

Varhanictví, n., die Organistenkunst; die Organistenstelle. Jg.

Varhaníček, čka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Varhaník, a, m. = *kdo na varhany hraje,* der Orgelspieler, Organist. Vz Tk. II. 379., 382., III. 31. Náš v vyznal, že . . . NB. Tč. 272. Budeš ty svatý, jako osel varhaník. Prov. Tobě zajisté tak pěkně sluší pobožným býti, jako oslu v-kem. Kram. — **V.,** euphone, pták zpěvavý. Vz Schd. II. 445.

Varhaniti, il, ěn, ění; *zvarhaniti,* co: knihu = *špičky listův otáčeti a mačkati,* Eselsohren, Blätter im Buche machen. — **V.** = *plakati,* flehnen. Táhni; nepotřebuji zde tebe, abys mi tu pořád v-nil. Cf. Varhánky. Us. u Rychn. a j.

Varhánkovati knihu, vz Varhaniti. Rgl.

Varhánky, pl., m. a f. = *malé varhany,* kleine Orgel, das Positiv. Bj. V. psaní, Us., zpáteční. V. — **V.** natahovati = plakati, flehnen. Cf. Varhaniti. — **V.,** eine Mundharmonika. U Příbora. Mtl. — **V.** *s čípkem,* vz Varhánek. — **V.** = *záhyby, zahnuté rohy listů v knize.* D., Kšá., Hrp. — **V.** = krabaté, nabírané (faldované) punčochy. Na mor. Valaš. Vck. Kordulka s varhánkami (nabíraná na způsob píšťal varhanních). Mor. Šd. Vz Varhany.

Varhanní, Orgel-. — V. stroj. Ros. V. punkt, skladba. Hd.

Varhanný, Orgel-. Zpěvajmy varhanné písně, modulemur organica cantica. Hymn. 1418.

Varhanovati = *organovati,* die Orgel spielen. Us. Šd.

Varhanový, Orgel-. Na Mor. Mřk. V. stroj, das Orgelwerk. Šp.

Varhany, ův, m., a **varhany,** -han, f. (cf. Bž. 73.), zastr. *vorhany,* na Slov. *organ, organy,* pl., m., z řec.-lat. organum, vz *o* v *v, g* v *h,* Mz. 127., Bž. 48., 52. U Chč. P. 45. b. rodu muž. (gt. pl. varhanuov). Die Orgel. V. = hudební nástroj, skládající se z pouhých píšťal, které větrem z měchu přicházejícím ve znění se uvádějí, jak právě stisknutím toho neb onoho klavesu průchod k nim se otvírá. Částky: měchy, závaží, větrovnice, průchody, vzdušnice, mřížiny (kancela), klavesy, píšťaly, žlábky, šoupací rejstříky či zásuvky, hlava registru (čep), klavesnice (manuale), pedal, vzdušní zámyčky. Vz obšírnější popis ve S. N. Píšťala z varhan. Us. V. mají klavesy; strun nemají, nýbrž píšťaly, do kterých se vzduch měchy fouká. Pt. V. stavěti. Na v. hráti. D. V-y jdou, Har., zní, hučí. Pt. Zvučné, hlasité v. Aqu. V-y z trub a píšťal složeny jsou. Kom. V-nami zpěv něčí provázeti. Us. V strunách i v varhaniech. Ž. wit. 150. 4. V. přenosné. Dch. Aby mnoho bylo varhanův, zvonův atd. Chč. 380. Co smýšlíš o našich varhanech. 1534. Proto kněžie a žáci proměňují v kostele obyčej, že jednak zpievají, jednak čtú, jednak na varhany hudú, aby i jim i lidem z proměny bylo chutnějé se modliti. Hus. I. 300. — *Varhany v knize dělati* = rohy listů zohybovati. Us. Vz Varhánky. **V.** *v uhelných dolech* = *řady dřevěných podpor,* die Orgel, der Stempelzug. Vys., Hř. — **V.** = *nabírané šůsky u kabátků,* jež selky nosí. Cf. Varhánky. Ve

Digitized by Google

vých. Čech. Jir. — *Varhánky*, die Mundharmonika. U Opav. Klš. — **V.** *plamenné*, Pyrophon, Flammenorgel. Dch. — **V.**, *varhánky spravovati, rozevírati, natahovati* = *k pláči se chystati* (o dětech), sich zum Weinen anschicken. Mor. Tč. Spustil na v-ny (= dal se do pláče). Ve Slez. Šd. Cf. Moldánky. — **V.** = *jméno* polí u Příkaz na Mor. Pk. — Vz o nich více v KP. II. 326., 327., Vlšk. 361.

Varhošt, a, m., Haslicht, ves u Vel. Bystřice u Olom.

Varhule, e, f. = *knedlíky rozvařenými švestkami polité*, Klösse mit Pflaumenmuss. Mor. Vz Lafeta.

Varhulice, e, f. = *měchura, koláč v peci pečený a mazaný*. Jg.

1. **Vari**, vz Vary.

2. **Vari** = *jistě, zajisté, věru*, sicherlich, wahrlich. Na Slov. Takí bou lační, že bi sa vari aj do olovených halúšok ta bou oddau. Er. Sl. čít. 55. Vari už od rokov nikdo nešol tadial. Dbš. Slov. pov. I. 256. Tie kriedla mi vari na raz na tol'ké narástly. Ib. 347. Čo kropíš tými slzami moje žlté vlasy? či vari visiá nad námi zlé časy? Na Slov. Tč. Vari tebe, dievča, čerti malovali, že na tvoje líčka tolko krásy dali. Slov. ps. 322. Tč.

Variace, e, f., z lat. variatio = *proměna, změna, zvl. v nápěvu některém*, die Variation. Hd., Rk. Vz S. N. — **V.** *v math* = *obměna* (v nauce o kombinacích), představuje rychlosť, s jakou se mění tvar úkonu; ve hvězdářství = počet variační. Stč.

Variační počet. Vz Variace, Stč. Alg. 112.

Variant, u, m., z lat. = *změna, úchylka, odchylka, různočtení, jiné čtení starého rukopisu*. Rk. Vz S. N.

Vařibuchta = *vařbuchta*. U Opav. Klš.

Varicella, y, f., *variolois*, druh neštovic. Vz S. N.

Vaříci, vz Vařiti.

Vařický = *k vařiči se táhnoucí*, Sieder-.

Vařictví, n. = *vaření, várna*, die Siederei. D.

Vařič, e, m. = *kuchař*, der Sieder, Koch; v. soli, der Salzsieder. V. rybího tuku, der Wallrathsieder, D., v cukrovaru. Dch.

Vařička, y, f. = *kuchařka*, die Köchin, Siederin. V. — **V., lépe:** *vařečka*. V., Kom. — **V.** = *druh hrušek*, eine Art Birnen. Us.

Vařidlo, a, n., der Kochapparat. Dch., Sp., Prm. V. k vytápění lihem, plynem, petrolejem, Dch.; na klih, na bifstek, Beafsteckapparat. Sp. V. v syrobárně, u parního stroje (bouilleur). Zpr. arch. VIII. 88., X. 66. Pouzdro na v., plameník u v-dla, der Kochbrenner (zum Gasofen). Sp.

Vařil, a, m. = *vařič*.

Varin, a, m., os. jm. V. Jan, františkán. 1676. Vz Jir. H. l. II. 310.

Vařin, a, m. = *dvůr*. Arch. V. 573. — **V.** = městečko na Slov. sev. nad sv. Martinem. Šd.

Vařinice, e, f., pulmentum, zastr. Bhmr.

Vařinka, y, f. = *říčka u Vařina* na Slov. Šd.

Vařiny, byla ves v Plzeňsku. Vz S. N., Arch. III. 240.

Variscit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 139.

Variti, il, ení = *odejíti, ustoupiti, uhnouti*. Vz Varati. Us. u Rožnova, na mor. Valaš. Vck., Tč. On nevaril (= neustoupil). Vck — **odkud.** Musel ujíti, z města variti. Kold. văn. 182., Šd.

Vařiti, vařím, vař, vaře (ic), il, en, ení; *vařívati* (u Opav. *vařovati*, Klš.) = *dělati, aby vřelo, vodu atd. až do varu zahřiti*, sieden, kochen; *v srdci ukrývati, chovati*, hegen, im Herzen nähren; **se** = *vříti*, kochen, wallen; *žířeti*, glühen. Jg. V. od vr (vříti), stupňováním *r* v *ar*. Ht., Bž. 161. — **abs.** Žaludek vaří. D. Polívka jest ještě vařící. Us. Zkouška vařící vodou, judicium aquae calidae. Z nádoby vařící vodou naplněné obnaženým ramenem něco vytáhnouti. Ddk. IV. 240. Vařící jídlo, brennheisse Speise. Us. Dch. Vařiti, dokud dříví hoří, das Eisen schmieden, so lange es heiss ist. Dch. Nevaří spolu. Jak spolu vaříte? Us., Č. — **co:** jídla, pivo, V., mléko, maso, vodu, kroupy, Us., hněv, nenávisť, L., klih, Šm., polívku. Us. Co budeme vařiť? Slepé myši s česnekem a na modro koště. Us. Matička vařá obid. Slez. Šd. Vař, ženičko, vař obid, bo bych ja już hrubě jid (jedl). Sš. P. 503. Zemáky k večeři v. Sš. P. 613. Kašu v. Dbš. Sl. pov. I. 96. V. kroupy, im Wasser Blasen werfen. U Litovle. Kčr. Cf. Mistička, Kačery. Počké chvíleněčko, já vařím kašičko; Něumím ja kaše vařiť ani chleba pect; Baran pivo vaří, kocúr hospodaří v komoře. Sš. P. 153., 207., 722. (Tč.). Budu vařit jest (jest = jísti = oběd). Na Zlínsku. Brt. v Mtc. 1878. 27. Já musím mójmu pánovi jesť (jísti) vařiť. Dbš. Sl. pov. I. 82. — **co, se čím**: něco ohněm, V., zeměata parou. Voda v hrnci úvarem, klokotem, klokočkem se vaří. D. — **co, se jak (komu kde): na** jednu, na dvě vody. Techn. V. vejce na tvrdo, na měkko. Brambory se vařily *plným hrncem*. U Rychn. Črk. Voda se vaří jako šaty (= klokotem). U Žambk. Kfk. V. mastně něco, fett kochen, na krystaly, auf Krystalle. Šp. Ženci jsou už za dvorem, vařte polívku zázvorem. Sš. P. 558. Voda vaří se klokotem. Jg. Že nemají piv vařiti jim **ke** škodě. Arch. IV. 318. Že tu piv **na** prodej v. se nemá. Aby opat velehradský na gruntech klášterských žádných piv na škodu a ujmu toho města až **do** výš psaného času v. nedal; Chtie jej viniti z toho, že na škodu městu jich a proti privilejim a svobodám dá piva na klášteře v. a vystavovati na prodej. Lit. Uher. Hrad. 1545., 1547. (Tč.). V. na melis, Meliskochen; V. na zrno (cezená těžká či hustá šťáva vaří se ve vakuu prudce, až se vytvoří drobné krystaly, kochen auf Kern); v. na niť, na vlákno (hladce) = cezená šťáva těžká, hustá zhustí se vařením ve vakuu jen tak, aby cukrovina, když vychladla, krystalisovati mohla, kochen auf Fadenprobe, blank kochen. Pta. — **s kým** *dobře v.* = *s ním se srovnávati*, mit ihm auskommen. Sych. Oni spolu nevaří. **Od** těch čas spolu nevaříme (spolu nemáme). Us. Šd.,

Dch., Vk., Bkř. — **co s čím**. Co vaříš? Měkké s tvrdým. U Litomyšle. Dř. — **komu**. Už sem sa já naučila, jak mužovi vařit, polívečku votrubovó plevama ju zasmažit. Sš. P. 480., 675. (Tč.). — **proč**. Vaří vždy pouze pro svou kuchyni (sobík). Dvrsk. Pivo vař každý **k** své potřebě neb **na** prodej. Arch. V. 473. — **co, se kde**. Něco **u** ohně v., V., při ohni, na plotně. Us. **Pod** pokličkou tam cos vaří. Č. V. něco **v** hrncích. Kom. Vaří myška kašičku **na** zeleném rendlíčku. Er. P. 3. Vždy (se) mu vaří v nose. Co vaříš dycky? nemůžeš se vysmrkať? Na Ostrav. Tč. Budem je (jablíčka) vařívat na smetaně. Er. P. 131. Varte i v koženom hrnci. Ht. Sl. ml. 208. Na kotle kašu vařila. Sš. P. 153. V srdci na bratra pomstu vařila. Dbš. Sl. pov. I. 483. Voda vaří se v žlabě mlýnském (víří). Vys. Hrách v naději v. (marně doufati). V. V cizí naději hrachu nevař (nemáš-li doma slanin). Prov. V. zemčata v páře. — **z čeho**. Chudina z vody vaří. Jg. Pivo ze sladu a z chmele v. Kom. Vařil si z nich patoky. Er. P. 8. Vařila bych kaši, hrách atd., nemám z čeho. Us. Šd. Dobře hospodařit, pak je z čeho vařit. Dch. — **se**. Maso se vaří. Železo se vaří (žíří). D. — **se po kom** = *toužiti*. Cf. *Péci* se po kom. St. skl. — **se čeho**. Poněvadž se mne vždycky vaříš (= varuješ? nemá býti: varyti? Jg.). Kon. O smrti.

Vařítko, a, n. = *malé vařidlo*, Taschenkochapparat. Dch.

Varito, a, n. = *nástroj hudební starých Čechův*. Cf. řec. *βάρβιτον*, lat. baritus. Tac. Germ. c. 3. Šf. má v. za slovo slovanské. Stúpi Záboj najniže je dolov, vze varyto zvučno. Rkk. 8., Výb. I. 12. Vz KP. II. 297.

Vařitý = *vařený*. D., Bž. 231.

Vari-us, a, m., os. jm. Vz S. N.

Vařivný, Gemüse-. L.

Vařivo, vařivko, a, n. = *co se hodí k vaření n. co se vaří*, der Kochartikel, gekochte Speise. Velen. — **V.** = *vaření, přikrmí*, das Gemüse, die Zuspeise, Vorkost. Stlačené v. Čsk. Vz Vaření, Vlšk. 106., 209. Kdo mdlý jest, jez v. Sš. I. 132. V. polní, zahradní. D.

Varix, lat. = *vakovité rozšíření žil*. Vz S. N.

Varka, y, f. = *oblouk mostní*, der Bogen der Brücke. Us.

Várka, y, f. = *jedno vaření piva* atd., od vr (vříti), vz Vařiti. Das Gebräu, der Sud. Dnes máme várku. V. piva, V., mýdla. Us. Várka piva koná se napařováním (Infusion). Dch. V. = všechny práce a výkony, kterými docílíme sladké (cukrnaté) tekutiny ze sladu. Zpr. arch. VIII. 61. Studená v. (= tajná, aby o ní berní úřad nezvěděl). U Rychn. Hsp. Každý měšťan prodal si várku na něho (= na jeho pořádku, na jeho pořad) navařenou. Pk. Hora napajedl. Sládek na jednu várku navařil. Us. Šd. Kupil ji varku piva, ešče se něnapila. Sš. P. 710. Podlé jejich privilegií mají takových várek každému v míli brániti. List. 1547. (Tč.). Nezdařila se mu v. Vz Nešťastný. Prov. Čas n. doba várek. Rk. V., vařka, var; v. celovareční, polovareční; bráti na várku. Šp.

Varkoč, e, m. = *plášť rytířský*, sagum, pallium, zastr. BO., Bibl., Jir. exc. Vz Opásati.

Varlatový, Hoden-. V. sval. Ssav. 92.

Varle, ete, n., *varlata, varlátko* = *nároky, moudě, vejce, kulka, bobek, jádro* všech zvířat mimo jeleny, daňky a srnce. Šp. V. = rodidlo mužské. Vz S. N. Die Hode, Geile. *Zánět* varlat; pytlík, šourek, jadrovník. Šp. Varlata. V. Vz Ráž. V MV. nepravá glossa. Pa.

Varletní, -ný, Hoden-. V. okruží, laloky, síť. Vz S. N. V. defekt. Nz. lk. V. cévy vyvodící, vasa efferentia testis. Nz. lk.

Varletnice, e, f., tunica vaginalis. V. společná, t. v. communis; v. nároková, t. v. testis. Nz. lk.

Varlichov, a, m., Frimburk. Jg.

Varmuška = *varmužka*, vz Varmuže.

Varmuža, e, f. = *varmuže*. Mor. Tč. — **V.**, e, m., osob. jm. Šd. — **V.** = *nemotora, tulpas, maňas*. Mor. Pk., Škd.

Varmuže, varmuž, e, **varmužka**, y, f. = *svařenina, kaše*, die Brühe, der Absud, Brei, Koch. V. = vaječnice, do níž se dává trochu mouky. Na Mor. Vck. Z střněm. Warmuos, olus, das Kraut. Mz. 364. — Jád., Ctib., Sal. Rozmíchej to lžící, aby bylo jako varmuž. — **V.**, na Mor. = *máselná kaše (kapalice)*, der Buttersatz. — **V.**, na Mor. a ve Slezs. = *chlebová polévka*, die Brodsuppe. Jg. — **V.** = *krupice s vejci v mléce zasypaná a na slaninách roztopených usmažená*. Na Zlínsku. Brt. — *Varmužka* = *mastnota* udělaná ze zásmažky buď vodou n. mlékem. Tato mastnota vlévá se do důlku uprostřed kaše v míse udělaného, v němž pak jednotlivé kousky kaše se namáčejí. Na mor. Vsacku. Vck.

Varmužírna, y, f., das Amalgamirwerk. Balbi. Zem.

Varna, y, f. = *zvl. místo, kde se pivo vaří*, das Sudhaus. Aqu., Suk., Šp. V. na syrob, Syrupküche. Šp., Aqu. — **V.**, mě. na západním břehu Černého moře. Vz S. N.

Varnavritta n. **akšara chanda**, vz Mk. Ml. 324.

Varné, ého, n. = *várečný plat*, die Bräusteuer, das Bräu-, Biergeld. Zlob.

Varní, -ný = *k varu se vztahující*, Sud-, Brau-. V. registra, Mus., kotlík. Č. V. trouba, das Siederohr. Šp. Varní síň, das Sudhaus (varna), Zpr. arch. VIII. 62., X. 46., zkouška, die Kochprobe, pánev, die Siedpfanne, teplota, die Siedtemperatur. Šp. Když dal berní v-nú neb pivní. Mus. 1845. 367. V. náčiní. Dch. — **V.** = *vařící*, siedend. V. voda. — **V.** = *vřelý, vřele milující*, heiss liebend. Mus.

Varník, u, m., bouilleur, der Sieder, das Siederohr. Nz., Zpr. arch. XI. 2. seš. str. 19. Vz Varový. Na Slov. = *hrnec*, der Sudtopf.

Varnsdorf, u, m., mě. v Litoměřicku. S. N.

Varobyly, ves u Kopidlna, již zaniklá. Tk. III. 126.

Varojev, u, m., der Pulshammer. Ck.

Varolův *most*, pons Varolii = čtverhranné těleso ležící nad míchou prodlouženou a prostředkující z části přechod od mozku velikého k malému. S. N. V. 516.

Digitized by Google

Varonka, y, f., varronia. Rostl. I. 244.

Varoplný, sudvoll, wallend. V. sklenice (punče). Div. z ochot. 19.

Varostroj, e, m. = vakuum. Uzavřený v. o zředěném vzduchu; v. Howardův. V. skládá se ze tří hlavních dílů: z kotlu varního (či žlutého), z kondensatoru a z vývěvy. KP. V. 109.

Varouška, y, f., samota u Zdib. Pl.

Varování, n., die Vermeidung, Mahnung. Mně jste nedali chvály, bližniemu lásky a sobě hřiechu v. Hus I. 149. Vz Varovati.

Varovaný; *-án, a, o,* gewarnt, gehütet, bewahrt. Us.

Varovatel, e, m., der Vermeider, Mahner.

Varovati, *varovávati = opatrovati,* verwahren, gehörig versehen; *stříci, hlídati,* bewahren, behüten, hüten, bewachen; *na stranu dáti, odložiti,* auf die Seite geben, beseitigen; *odstoupiti, ustoupiti, odejíti,* weg gehen, aus dem Wege gehen, weichen; **se** = *stříci se, šetřiti se, zanechati,* sich einer Sache entziehen, sich wovor hüten, in Acht nehmen, meiden; *spořiti,* aufbewahren, sparen. Jg. Cf. Varati, Variti. — **abs.** Varuj (ustup) haléři, ať groš sedne. V. Varuj otrubo, přijde bílá mouka. Prov. — **co** = *hlídati, chovati, opatrovati.* Ovoce, Plk., oheň, L., dítě, Bern., čistotu srdce. Tabl. Ten meč si ty vezmi, len si ho varuj ako oko. Dbš. Sl. pov. I. 385. Jedna musí doma ostať, dom varovať. Ib. 329. Pásol sa krdeľ bielych husičiek, varovalo ich (= je) pár čiernych očiek. Sl. ps. 331. Zámek mi dali v. Let. sl. III. 53. — **(co) čím.** Kožichy hřbety své varují (opatrují). L. Lukáš tedy slovem prvý varuje čtenáře, aby se nedomníval, že . . . Sš. L. 32. Varuj tím pryč (odstav to). Ros. — **čeho.** Svých hranic v. (opatrovati). L. Když u souseda hoří, varuj svého (odstav, chraň). Ros. Kdy on ve zahradě včely varoval. Sl. let. IV. 77. Varuj (= šetř) peňáz, nebo člověk za ništ není, co se sebú nosí měšček z peněz vyprázněný. Na Beskyd. Tč. — **koho** (gt.): lidu, **šp. m.**: lid. Brt. — **koho, se čeho** = *stříci se.* V. se oplzlosti, Kom., bezbožnosti, Br., zahálky. Kram. — **D**, V., Ros., Lom., Jel., Alx. Budeš-li zlá, varuj sa mňa, budeš-li dobrá, neboj sa mňa. Sš. P. 785. V. se klevetných řečí. Er. P. 103. Jiné na smrť nasazují, sami se jí varujíce. Pal. Dj. III. 3. 174. Protož pilně se varujte pejchy, zpoury, divokosti. Žer. Přísloví napomíná v. se příliš zdravých krmí, příliš velikého štěstí a příliš dobrých lidí. Har. II. 32. Neb jsem se toho jakž jsem živ varoval. Arch. V. 349. V. se pýchy. Chč. 626., 446. V. někoho chyb, vor Fehlern warnen. Dch. Varujte se takého diela; Zlí bojiece sě varovachu se zlého. Výb. I. 529., 144. Aby zahálky se varoval; Jak by se bludařů v. měli; Kněz soukromého se ženami obcování se všelijak a úsilně v. má. Sš. II. 123., 172., J. 73. (Hý.). Ješitného a marného mluvenie sě varuj. ZN. Varujme sě hřiechu; Varujiece se šachty, abychom v ni neupadli; Varuj sě psikóv: Každý žid má se lichvy v.; Toho lánie se má každý v.; Pochlebenstvie má se člověk velmi v.; Daruov má se v. každý **v** duchovenstvie; Pilně se v. pádu v hřiech; Abychom se v-li lstivých a falešných prorokóv; Prosím, aby se v-li nehodných kněží. Hus I. 22., 137., 193., 214., 248., 376., 475., II. 106., 153., III. 282. (Tč.). Varuj se té chyby, co se ti na jiných nelíbí; Zlého se varuj a křivdy snášej s tichostí. Na Mor. Tč. Tys neprátel tvoj, sám seba sa varuj; Vtedy panuješ, když sa zlosti varuješ. Na Slov. Tč. Tím více se člověk ctnosti vzdaluje, čím méně se hříchu varuje; Modli se a zlých skutků varuj se; Varuj se přítele svého štěstí; Varuj se hostí, kteří mají ostí, sic jich budeš míti brzy dosti. Přís. Tč. Varuj se toho, kdo pomlouvá koho. Na Mor. Tč. — **co, se od čeho.** Svá kola od cíle varuje (aby nenarazil). Ráj. V. se od hříchů. V., Br. V. se ode všeho nepravého. Chč. P. 4. b. Varujte se od rozkvasu duchovníkového (a fermento phariseorum). ZN. Zaďakuj otcovi, materi, že ťa v-li od ohňa, od vody. Sl. ps. 381. Varuj sě od křivé přísahy, od obyčeje přísahy; Radil jest Aristoteles Alexandru, aby v-val se od vylitie krvi člověčie; Varujte se od každého lakomstvie. Hus I. 97., 157., 290. (Tč.). Varuj se od ženy, jak chceš být od pádu zachráněný; Varuj se zdaleka od zlého člověka. Na Slov. Tč. Vz Ščebotný. — **komu odkud:** s cesty (ustoupiti). V. — **se před kým, před čím,** dle něm.: **lépe:** *se čeho.* Jg., Š. a Ž., Brt. — **se s čím před čím.** V. se s něčím jako s prachem před jiskrou. Ctib. — **se čeho v čem.** Jediné varuj se v tom roztržénie a dalšieho příměřie, než naše úmluva svědčí. Arch. IV. 405. — **co kde.** Svoje peňáze varujú v truhlici skované. Na Slov. Tč. — **se čeho jak.** Varuj sa s pilností zlej příležitostí; Varuj se ze všej možnosti od chlipnej příležitosti. Na Slov. Tč. — **kdy.** Hřiešníkóv nemáme zamordovati, ale po třetiem napomenutie jich obcovánie se v.; Ne tak ovšem úzce varujeme se ot děl tělestných **v** neděli, jako židé hrubí sě varují v sobotu. Hus. I. 157., 136. Od chvály pokrytskej v každý čas sa varuj. Na Slov. Tč. Varovalo som ho v noci, ušiel mi on o polnoci. Dbš. Obyč. 156. — **se.** Lepší je: Varuj se! nežli: Neboj se. Koll., Š. a Ž. — **s inft.** Varuj se té věci dopustiti. Bern. Aby takový postav byl miery pravé 40 loket bez jednoho jakož obecně zdejší mistři varují v sobě držeti. Záp. měst. 1446. Proto varoval se (Pavel) tam kázati. Sš. I. 142. — **aby — ne.** Varuj se, abys nepadl. Bern. Varuj se, abys s ním nijak nemluvil. Br. V témž listu varuje ho Vladislav, aby knížatům saským příliš nedůvěřoval. Ddk. II. 321. Varuj sa, abys prátelov k hněvu nepozbudil. Na Slov. Tč. Vz **Brániti.** — **aby.** Kromě toho varuje (= napomíná) ho papež, aby hleděl vystříhati se všelikých přenáblených exkommunikací. Ddk. II. 258. — **si co** = *spořiti,* sparen. Na Slov. Plk. Svoboda, poctivosť, ta všade panuje, které ju dievča má, nech si ju varuje. Dbš. Obyč. 3. Dar přátelský sebe (= sobě) varuj; Jak máš něco, varuj sobě, nech sa ti neztratí. Na Slov. Tč.

Digitized by Google

Varovčí, ího, m. = *hlídač*. Vký. Cf. Varovčík.
Varovčice, e, f. = *hlídačka*, die Pflegerin, Hüterin. V. ovoce, dětí. Bern.
Varovčík, a, m. = *hlídač*, der Hüter. V. ovoce, dětí. Na Slov. a na východ. Mor. Němc. VI. 64.
Varovčivosť, i, f. = *schránlivosť*, die Sparsamkeit. Na Slov. Koll.
Varovčivý, na Slov. = *spořivý*, *šetřivý*, sparsam.
Varovest, a, m., Warowest, samota u Semil.
Varovkyně, ě, f., die Warnerin. Slov. Plk.
Varovnice, e, f., die Hüterin, Warnerin. Us. Ssk.
Varovník, a, m., der Hüter, Warner. Mor. Tč.
Varovný = *ubezpečující*, Gewähr leistend, bürgend. — **V.** = *opatrný*, behutsam. — **V.** = *střehoucí*, warnend. Jg. V. hlas. Kos. Ol. I. 259., Dch.
Varový, *od varu*, Siede-. V. bod (bod varu), Sedl., horkosť. Šp. V. roury (bouilleurs) v parokotlu s varníky. Zpr. arch. VII. 27.
Varr-o, ona, m., osob. jm. lat. Vz S. N.
Varský. V. lázeň, Karlsbad. Žer.
Varšava, y, f., dříve: *Vršova* (ves, založená Vršem r. 1279), mě. v Polsku, Warschau, Varsovia. Jg., Tk. II. 513. Vz S. N. — *Varšavan*, a, m., pl. -né. — *Varšavský*.
1. **Varta**, y, f., něm. Warte, od var = patřiti. Jg. **V.** = *pozor*, *hlídka*, *bedlivosť*, die Achtung, Hut, Wache. V. — **V.** nyní = *stráž vojenská*, die Wache, Schildwache. Denní a noční v. (bdění). V. Na vartu jíti, D., táhnouti. Vartu držeti; na vartě státi; v-y obcházeti. V. V-n státi. D. Vartu postaviti. Us. Těžké, synečku, tvoje vyplácení, dyž si už vojanskú vartú obstavený; Kole zámku varta stojí a nikdá sa nepřestojí. Sš. P. 595., 368. Posty vartú svú obsadil. Tč. exc. Na vartu kobzolí jíti (kobzole v noci hlídati). Us. Na Ostrav. Tč. Na ztracené vartě býti = nebezpečný úřad zastávati. Bern. Strážemi (v-ami) se ohraditi. Kom.
2. **Varta**, y, f., Warta, ves a) u Neštědic, b) u Milevska, c) u Klášterce; samota u Sobotky; myslivna u Březnice; hájovna u Křivoklátu. PL.
Vartač, e, m. = *hlídač*, der Wärter. Na Slov.
Vartaš, e, m. = *vartač*. Na Slov.
Vaŕtat, u, m., der Kunstwebestuhl. Robit za v-tem, weben. Us. na Ostrav. Tč.
Vartenberk, a, m., Wartenberg, mě. u Mimoně. Tk. I. 627., II. 552., III. 662., IV. 744., V. 262., Žer. Záp. II. 191., Tf. 394., S. N.
Vartéř, **vartýř**, e, m. = *strážný*, der Wächter, Wärter. V., Gl. 355.
Vartéřský, Wärter-. Žid.
Vartký = *čilý*. U Brušperka. Mtl.
Vartnov, a, m. Štěpán z V-va. Tov. 4.
Vartování, n., das Wachen, die Bewachung. Bern.
Vartovaný; *-án*, *a*, *o*, bewacht. Jg.
Vartovati = *stráž držeti*, *na stráži státi*, *hlídati*, Wache halten, bewachen. Ros. — **koho, co**: město. V. Noci, moje noci, veď som vás marnieval, keď som lecikomu dievča vyvartoval. Veď som ho vartoval, držal ako moje, přišel iný šuhaj, vzal si jako svoje. Slov. ps. Tč. — **se kde**. Že by měl ta písma otvírati a v nich se vartovati. Sdn. kn. opav.
Vartovna, y, f., jm. vrchu a polí u Liptala na Vsacku. Vck.
Vartovní, *vartovnický*, *vartéřský*, Wärter-, Wächter-. Ros.
Vartovnice, e, f., jm kopce na Vsacku. Vck. — **V.**, die Wächterin.
Vartovník, a, m. = *vartéř*. Ros.
Vartovský, ého, m., os. jm. Vz S. N.
Varucha = *vařecha*. Na Slov.
Varunk, u, m., Währung. 500 rýnských mince a v-ku opavského. 1697.
Var-us, a, m., os. jm. Vz S. N.
Varuška, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Varuvánie, n. = *hlídání*. Němc.
Varvasiti, il, en, ení = *velmi křičeti*, *bouřiti*, schreien, poltern. Na mor. Valaš. Vck.
Varvašov, a, m. V. u mostu, Warwaschau bei der Brücke, osada u Čimelic.
Varvažov, a, m., Arbesau, ves u Chlumčovic; Warwaschau, ves u Čimelic. Vz S. N.
Varvicit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 201.
1. **Vary, varyte, lépe: vari, varite, var, varte**; imperat. slovesa *variti* = *pryč jíti*, *táhnouti*. Rk. Vz také Mz. 87., Variti, Bdl. Obr. 54. Vari s cesty; vari odtud pryč; var s celou hlavou. Vari haléři, ať groš sedne. Vari, otrubo, běl jde. Jir. Ves. čt. 358. Vari, otrubo, jde bílá mouka. Prov. Šd. Varite oči, nevíme, kam skočí. — *Vari se* = *varuj se*, hüte dich. Vari se koňského zadku, panského předku a kněze po předu i po zadu. Prov. mor.
2. **Vary**, ův, pl., m. = *lázeň n. voda od přirození horká*, *teplice*, heisses Bad, das Warmbad. V. — Karlovy Vary, do K-vých Var, Karlsbad. Vz S. N.
3. **-vary**. Ukončení některých jmen místných: Pasovary, Velvary. Šf.
Varyn, a, m., mě. v Ubřích, Varna. Bern. — *Varyňan*, a, m. — *Varynský*.
Varyto. V. zvučné. Rkk. Vz Varito.
Varytovka, y, f., pandora, druh mlžův. Krok. II. 138.
Vás, gt., akk. a lok. pl. zájmena *ty*.
1. **Vasa**, y, f., z fr. vase, a to z lat. vas = *skvostná nádoba*, die Vase. Mz. 365. O řeckých a římských v. vz Vlšk. 516., S. N.
2. **Vasa**, y, f., pavetta, das Scheelkorn, rostl. V. indská, p. indica. Rstp. 828.
3. **Vasa**, y, m., osob. jm. Pal.
Vasal, a, m., vz Man.
Vasetice, ves. Arch. I. 531.
Vashington, čti Uešingten, a, m., hlavní město severoamer. Unie. Tl.
Vasil, a, m. = Basilius, jm. Dbš.
Vasilsko, a, n. = léno u Bojkovic na Mor. Tč.
Vaska, y, m., osob. jm. Šd.
Vaskularisace, e, f. = protkanosť cévami, cévnatosť, die Vaskularisation. Nz. lk.

Digitized by Google

Vaskosť, i, f., die Feuchtigkeit. Mor.

Vaský = *mokrý*, nass, feucht. V tomto domě je vasko. Na Mor. Vck.

Vasomotorický = *cévohybný*. Čivy vasomotorické, Vasomotoren. Nz. lk.

Vasová, é, f., mlýn u Uher. Brodu. Tč.

Vastrman, m., cocodina, zastr. Veleš.

Vastrže, e, **vastržej**, e, f. = *strouha*, *rýha podzemní*, *kanál*, *stoka*, der Feldkanal. V Čech. i na Moravě. Boč., Dch., Bkř. Cf. Rýha.

Váš, skloňuje se podlé **Náš**. V již. Čech. a j. v lok. sg. vašom, v instr. vaším, Kts., instr. pl. vašemi m.: vašimi. Us. V., zájmeno přisvojovací, hledí k 2. osobě. Cf. Bž. 152. Srdce vaše. Ž. wit 30. 25. Z ruky vaši. Br. S vašimi syny. Ben. V. Vaše (věc) jest dáti. Us. To je na vaši (vůli). Us. Kd. Před vaši (chalupou) naroste zelený jabotec. Sš. P. 241. Oznamuje se laskám vašim (v kostele se říká). Us. Šd. Co váš (manžel) dělá? Kde je vaše (žena)? Us. Šd. — *V titulech*: Vaše Milosť. Vaše královská Milosť. Vaše Jasnosť. D. Jakož Vaše Opatrnosť ste psali. Arch. V. 413. Službu naši Vašem Milostem vzkazujem. NB. Tč. 11.

Váša, dle Bača. **Vašek**, ška, **Vašík**, a, **Vašíček**, čka, m., **Vašátko**, a, n. = *Václav*. Vaška si z koho dělati = blázna. Vid. list. — **V**., os. jm. Vz S. N.

Vašák, a, m., os. jm. Vz S. N.

Vašatin, a, m., osob. jm.

Vašatka, y, m., osob. jm.

Vašátko, a, m., osob. jm.

Vašatý, ého, m., osob. jm.

Vašek, ška, m., vz *Váša*. — **V**. Ant., vz Tf. 170., S. N. — **V**. = *hlupák*, Tölpel, m. Ty jeden Vašku! Us. Bdl. — **V**. = *kohout neúplně vyvinutý* (s nevyvinutým hřebenem, s nevyvinutými varlaty). Us. u Renčova. — **V**. = *prase*, das Schwein. Us. v Doudleb. Hsp. — **V**., šku, m. = *bába*, *nákyp*, Auflauf, m. V. bramborový. Us. — **V**. = *veliká vařečka k míchání povidel*, der Rührer. Us. Dch.

Vášeň, šně, *vášně*, ě (zatr. *vašň*, šně), f. = *mrav*, *vlastnosť*, innere Eigenschaft, Sitte, Art, Weise, Laune. Liška chlupy, ale ne vášně své přirozené změní. Reš. Lidé, s kýmž mívají obyčej, toho vášně přijímají. Nezdá mi se, by zlé bylo psáti Čechům české knihy, jimiž by mohli míti víry křesťanské a dobrých vášní naučeni. St. Měsíc má tu v., že vlhkosti dává. Ms. v Rozb. 1841., Ms. o hvěz. Těch všech ctných vašní plna bieše. Pass. 498. Podlé vášně krajiny té. Bibl. Také dobrou vášni mělo. Mast. v. 292. Hospodyně šlechetná přitáhne k sobě svého muže v-mi dobrými. Št. — **V**. = *zlá vlastnosť*, *vada*, *chyba*, der Fehler. O ctnostech a vášních souditi máš. V. Není člověka, který by některých vášní a nedostatků do sebe neměl. — **V**. = *hnutí mysli*, každé okamžité zachvácení mysli prudkým citem vedoucí k jednání nepředloženému. S. N. V., affectus, die Gemüthsbewegung, der Affekt. Vášně své krotiti. V. Žena vášně muže svého krotí. Jg. Bohu se připisují lidské vášně a náklonnosti, veselosť, bolesť, litosť, hněv atd. Kom. Vášně své potlačiti. Krok. Vášeň přišla na ni. Bart. Umění všetečné vášně mládeže zdržuje. V. — **V**. = *náruživosť*, die Leidenschaft. Vášně rozpalovati. Dch. Hrubý člověk neřídí se rozumem, ale vášněmi. Us. Tč. Tělo své s jeho vášněmi křižujte: Po svých vášních odcházejí. BR. II. 32. b., 482. a. Vášně zlé zjitřovati, umrtvovati. Rvač. Nezbedné a nechvalitebné vašně. Bart. 308 Vášně své v uzdu pojímati. Kram. V-mi zaslepenu býti. Lom. Láska ke hře se mu obrátila ve vášeň. D. — **V**. = *hněv*, *zlosť*, *zášti*, der Groll, Zank, Aerger, Streit, die Feindschaft. Pro vády a vášně přátely sobě v ošklivosť béře. V. Aby kazatel ne na osoby než na hříchy žehral, poněvadž se zdá, že jen v. a choutku provodí. Kom. V. náboženská, der Fanatismus. J. tr.

Vašíček, čka, m., vz Váša. — **V**., os. jm.

Vašinec, nce, m. = *jeden z vašich*, der eurige. Us. Každý v., unusquisque vestrum. ZN. Ač neodpustíte každý vašinec bratru svému. M. — **V**., nce, m., osob. jm. NB. Tč.

Vašinka, y, f. = *jedna z vašich*.

Vašinský, der eurige. V. obyčej. Tč.

Vaširov, a, m., Waschirow, ves u Smečna.

Vaškov, a, m. = *svatováclavská trestnice u sv. Václava v Praze*. Us.

Vašků, osob. jm. Strany skloňování vz Ů.

Vášněti, ěl, ění, in, Affekt gerathen. Ros.

Vášnička, y, f. = *malá vášeň*. Kom. Inft. 9.

Vášniti, il, ěn, eni, *vášnivati*, in einen Affekt versetzen, hetzen. — **koho**: vášně komu dodávati. — **V**., phantasiren, im Delirium sein. Us. u Humpolce. Krjk.

Vášnivě = *s vášní*, leidenschaftlich. D., Jel., Vš. V. něco činiti. Us.

Vášnivec, vce, m., der Leidenschaftliche. Hvls.

Vášnivosť, i, f. = *vášeň*, der Affekt, die Leidenschaftlichkeit. Vrstevníci vysvětlovali a omlouvali tuto chybu v-stí, jaká v něm vzkypěla výčitkami. Ddk. VI. 212.

Vášnivý = *náruživý*, leidenschaftlich, launig, pathetisch. V. lidé. Kom., nevrlec. Sych. Kdo jiné spravuje, nemá v. býti. Jel. Víc rozumem, než v-vou myslí se v tom spravoval. Bart.

Vašnosť, i, f. = *titul dávaný světským urozeným a nyní vůbec počtěnějším lidem*, Euer Liebden, Euer Gnaden, Euer Edlen, Euer Gestrenge. Jg. Vašnosť z: Vaše milosť. Km. 1876. 798. On Vašnosti své služby vzkazuje. Žer. V. navštěvuji. Žer. Vašnosti, račte uvážiti! Us. Co pak vy mládenci, co pak si myslíte, že my vám budeme vašnosť dělati? Ps. čes. mor. Us. Dáti sobě vašnosti říkati. D. — **V**. = *titul duchovních osob*, Euer Ehrwürden. D., Us. Titul tento vešel u kněží v obyčej a zastupuje skoro všecky nižší titule jako: velebný, ctihodný, velectihodný, důstojný. Šr. Vz Titul.

Vášnosť, i, f. = *vášeň*, *vášnivosť*, der Affekt, die Leidenschaft. Stelc., Berl. kr. 119.

Vašnostíček, čka, **vašnostínek**, nka, m. = *vašnosť*. Us.

Vašnostiný; *vašnostin*, *a*, *o* = *co vašnosti jest*, Euren Liebden (Gnaden, Ehrwürden)

Digitized by Google

gehörig. V. manžel, vašnostin příjezd; všeho však vůli vašnostině zanechávám. Žer. Dostal jsem odpovědi v-ných na má psaní. Žer. 312.

Vašnostovati, Jemanden gnädiger Herr heissen. — **komu.** D.

Vašnostpán, a, m., místy titul dávaný kaplanu (ehrwürdiger Herr), kdežto faráři říkají: velebný pán (Hochwürden). U Petrovic. Dch.

Vašnostpaní, f., edle Frau, titul. Dch.

Vašom, šp. m.: vašem, vz Váš, Com.

Vašovna, y, f., caput canalis, der Durchlass. Bern.

Vašť, i, m. a f., zastr., byl titul dávaný sedlákům a měšťanům menších měst. Jg. I s Vaští rač býti pán Bůh. Dh. 34.

Vašta, y, m., osob. jm. Šd.

Vašťák, a, m., Waschtiak, několik domků u Vsetína. Vck. — **V.**, jm. pole u Hovězí na Vsacku. Vck. — **V.**, os. jm. Vck.

Vašutky, tek, pl., osada u Rožnova. Tč.

1. **Vata, vatka**, y, f. = *síť na ryby, nevod, sak, vak*, das Zuggarn. V. — **V.** = *barlna k podšívce na zimu*, die Watte. D. V. — předivo ve formě tabul rozčesané, které, aby pohromadě drželo, po obou stranách nějakou lepkavinou se natírá. S. N. V. bavlněná, pakostní. Kh. — **V.** = *ohniště v zemi*, der Feuerherd. Us. na Mor.

2. **Vata**, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

1. **Vaták**, u, m., die Pistolenkappe.

2. **Vaták**, a, m., osob. jm.

Vatapuně, e, m. Šel na v. Vz Opilý.

Vatař, e, m. = *hotovitel vaty*, der Wattaverfertiger.

Vatárna, y, f., die Wattafabrik. Rk.

Vatařství, n., das Wattamacherhandwerk. Techn.

Vatava, y, f., řeka v Prachyňště, Watawa. Jg.

Vatěkov, a, m., Watiekow, ves u Benešova v Budějovsku.

Vateň, tně, m. a f., zastr. = *ústí údu ženského, vaculk*, vulva, die weibliche Scham. Jád., Sal. — **V.**, vagina, *lépe*: *pošva*, die Mutterscheide. Rostl. — Jg. Kýla vatně n. pochvy, zánět vatně. Nz lk. Vz Pošva.

Vaterka, y, f., vateria. Rostl. I. 223. a.

Vartermörder, něm., *límec stojatý, kosinky*, na Zlínsku chomoutek (Brt.), v obec. mluvě fatrmordy. Šp.

Vatětice, dle Budějovice, Watietitz, ves u Sušice. Pl.

Váti, víti (na Mor. *věti*), věji, věj, věje (íc); vál n. víl n. na Mor. věl; ván, vín, na Slov. vát, na Mor. věn; vání, víní, zastr. vění, na Slov. vátí, vití; *vanouti* (zastr. *věnouti*), ul, ut, utí; *vievati*. Vz strany časování Bíti, Hráti. — **V.** = *foukati*, blasen, wehen, säuseln; *svívati*, wehen; *vítr činiti*, wehen, fächern; *(obilí) lopatou proti větru přemítati, aby se plevy odloučily*, das Getreide wangen, schwingen, sichten, würfeln, worfeln; *lítati*, fliegen; *s větrem se pohybovati*, flattern, wehen; *s větrem pojíti, niknouti*, verfliegen in den Lüften, vergehen, verschwinden, zerstieben. Jg. — **abs.** Vítr věje. Br., Kom. Půlnoční vítr věje. Reš. Vieli sú větrové. ZN. Věli sú větrové. M. Už jiný vítr věje. Šd. Když sedlák mnoho věje, to se pěkně směje. Na Ostrav. Tč. Věje vetrík, veje, z ticha poduchuje. Sl. ps. Šf. I. 41. Jih věje, starého hřeje; Jak vítr věje, tak slunce hřeje: Kdo seje, ten věje. Prov. Tč. Cíti, odkud vítr věje. Prov. Kdo neseje, ten nevěje. Prov. — **co**: obilí (čistiti). Rk. Kdo plevy seje, plevy věje. Prov. Tč. Plevy naseješ, plevy navěješ. Slez. Šd. — **(co) kam**. Větřík věje **na** lesy. Us. Vítr věje (shání) písek **na** hromadu. D. Vítr věje **v** plachty. Us. Drželi větry, aby nevěli na zemi ani na moře. ZN. Ach tmavý hrob **tě** již kryje, na něj práší, též snih věje. Ps. slez. Šd. — **odkud.** Věje větřiečekz knieżeckých lesóv. Rkk. 60. Vůně z květin vůkol věje. MM. Vítr věje listí **se** stromů. Us. Věj, větříčku, z poledne. Anth. Bit. 71. Věň, vetříčku, z Dunaje. Sš. P. 135. **Od** severu věje vítr. Us. Ze všech vlastí, ze všech krajin země **k** Olomúcu chorúhvi jich vějú. Rkk. 54. Ze všech čtyř stran světa, odkudž vějí čtyři přední neb hlavní větrové. BR II. 109. b. Vějieše vietr s poledne. ZN. Větříčku líbezný, od polednia věješ. Sl. ps Šf. I. 90. Vz Vánoce. — **čím (kam)**: vějířem na tvář. Us. Pták křídlama věje. Jg. Zelený lupínku, vítr s tebou (= tebou) věje. Ps. čes. mor. 56. Vz násl. — **(co) kde**: obilí **na** humně. Br. Duch **v** díle věje. Sš. I **po** jejej bielej šíji vlasi zlatostvúci vějú. Rkk. 40. **Pod** Tatrou zástavy vějú, král náš ide v boje. Sl. ps. Tč., Koll. Věješ obilí na humně *vějačkou*, worfeln. Us. Tč. — **komu kam.** Písek mi věje (lítá) **do** tváři. D. — **s čím.** Kletby jeho **s** větrem vanuly (uletěly). L. Z věži **s** větrem vějí korouhve. Pl. — **jak dlouho.** **Po** celý den vál vítr. Ml. — **jak.** Vítr silně věje. Us. *Jemně* jarní větřík věje. Er. *Jemným proudem* větřík věje. Us. — **kudy (kdy)**. Vítr *lesem* věje. Koll. Na své pouti světem vál jsem Nazaretem. Sš. Bs. 43. Věje **přes** střechu snih **na** huru. Us. Tč. Vítr věje širým světem den a noc. Dbš. Sl. pov. I. 61. Veje (= věje) vetrík, veje, **po** tráve zelenej. Sl. ps. — **kdy**. Vějou-li **v** říjnu severní větry, nezdaří se obilí; Nechce-li severňák v únoru váti, v dubnu se to musí přece jenom státi. Pran. Tč.

Vátí, n., das Wehen, Fächern. Vaň. Hosp. 59. Cf. Váti.

Vatikan, u, m., it. Vaticano = *pahorek v Římě*; 2. *papežský palác a dvůr v Římě na hoře vatikanské*, der Vatikan. Rk.

Vatikanský, vatikanisch. V. palác. Vz Vlšk. 46. V. hromy. Pal. IV. 2. 317.

Vatín, a, m., Wattin, ves u Žďára.

Vatka, vz Vata.

Vatoš, e, m., osob. jm.

Vátošna, y, f., z něm. Weidtasche — *myslivecká tobolka, brašna, torba, kabela*. Us. Dbš. Sl. pov. I. 386.

Vatovati — *vatou vycpati*, wattiren. — **co**: kabát.

Vatovna, y, f. = *vatárna*. Rk.

Vatový, Watta-. V. obvaz, pasement ouatě. Nz lk.

Vatra, y, f., o původu vz Mz. 87. **V.** = *blesk*, zastr. Krok. II. 312. V MV. nepravá glossa. Pa. — **V.**, na Slov. = *plamen, oheň*, die Flamme, das Feuer; *ohniště*, der Feuer-

Digitized by Google

herd. Tab. lid., Koc., Šd., Němc. Už v. blčala a plameň vysoký stával. Dbš. Sl. pov. I. 77. Na Královej holi jasná v. svieti, okolo tej vatry dvanásť horných detí. Sl. ps. Tč. Od vatry se nad Slovenskem nebe zoří. Nahrdluješ sa, že bi si radej pod vatrou hladi mrel. Na Slov. Šd. — **V.** = *ohniště*, der Feuerherd. U Vsetína na Mor. Vck.

Vatrál, u, m. = *palka, obuch ovčácký, kovaná hůl k rozhrabování ohně*, die Schäferkeule. Na Slov. Plk., Dch., Kld., Mtl. Cf. Vatra. **V.** = *kutáč*, na Mor. *kuták*. KB. Však tobě necháme buď že v. fažký nebo tu paličku, ale bez valašky. Hdk. C. 144. Také na mor. Valaš. = ovčácká hůl, čagan. Vck. — **V.** = *veliký kus (chleba)*, ein grosses Stück. Cf. Gaval. Na mor. Valaš. Vck.

Vatřisko, a, n. = *ohnisko, vatra*, die Feuerstätte, der Feuerherd. Na Slov. Dch., Hk. Ešte som mu drva nasbierala a uon naperie obňa na v-ku a postaví hrnčok s hrachom, abi vrelo. Na Slov. (Nář. hronecké). Šd.

Vatřiti, il, en, ení = *vatru činiti, oheň rozdělati*, Feuer anmachen. Plk. — **kde**. Milý parobšok vatriu pod tym kotlom. Er. Sl. čít. 74. — **V.** = *hořeti, pláti*. Krok. V celém městě široce sype jiskry, vatří plamen běžný. Koll. I. 145.

Vatrok, u, m. = *průplav*, der Kanal. Má vodu skrze v. pod stodolu vésti. Us. Jest téhož původu jako vantrok.

Vatrožhavec, vce, m. = *duch, jenž vatru (oheň) rozžíhá*. Kln.

Vatrsek, sku, m., **vatrsčí**, n. = *roždí, chrasť*, das Knieholz. Us.

Vatší = *větší*. Na Slov. Bern.

Vatšiti = *většiti*. Na Slov.

Vatšítko, a, n., das Additionszeichen. Na Slov. Bern.

Vátý, geweht. V. písek (plachý). Um. les. I. 31. Vz Váti.

Vatýrka, y, f. = *sukně vatou podšitá*, der Wattarock. Us. Kšá., Mtl., Hvlk.

Vaudevilla, y, f., z franc. vaudeville (vódvil) = *divadelní hra s písněmi*. Nz., Rk. Vz S. N.

Vaudevillista, y, m. = spisovatel vaudevill. Vz S. N. XI. 163.

Vauquelinit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 195.

Váva, y, m., osob. jm. Arch. I. 422. V., co chudým dává. Prov. Mus. III. d 71.

Vavák, u, m., vz Vateň. Troje věc jest nenasycená a čtvrtá nikdy nedie: dosti jmám: peklo a vavák (os vulvae) a země suchá, ježto se nenasytí vody a oheň. BO. (Prov. 3. 15.—16.). — **V**, a, m., os. jm. Tk. IV. 744., V. 204. — V. Franěk Jan, nar. 1741., básn. Vz Šb. H. l. 302., S. N.

Vávání, n. = užívání trvacích sloves se slabikou *vá*. Tak Bl. 107.: Mluvíť tak i ještě někteří naši kazatelé, ale velmi zřídka; lépe jest tomu vávání odvyknouti. (Tč.)

Vavčati, *vavčiti*. — **kam**: do obňa = na světlo a oheň krikať, do něho nadrapovať a fahať sa. Na Slov. Dbš. Obyč. 6.

Vavellit, u, m., nerost. Vz Schd. II. 40.

Vaverka, y, f., Wawerker Mühle, ves u Tišňova. — **V.**, y, m., osob. jm.

Vaverkový mlýn, Wawerkamühle, u Domašova na Mor. Tč.

Vavice, dle Budějovice, Bowitz, ves u Netolic.

Vavous, u, m., pl. *v-sy* = *valousy, jrňousy, mrňata*, der Stutzbart. D.

1. **Vávra**. Kecek (keckal, chřástal) volá: Kec, kec vávra! Slez. Šd.

2. **Vávra**, y, m. = *Vavřinec*. Pravýs Vávra = blond u. hlupec. Mus. Chytá se ho v.; sedí mu na zádech v. (když v letě při práci anebo v chůzi někomu je horko a on okápale chodí). V již Mor. Šd. — **V.** Em.; nar. 1839., spis. Vz Tf. H. l. 144., 175., Šb. H. l. 302. V. J., nar. 1792., spis. Vz Tf. H. l. 160., Šb. H. l. 303. V. Vinc., nar. 1824., spis. Vz Tf. H. l. 144., Šb. H. l. 303. Cf. S. N. — **V.**, y, f., Wawra, samota u Budějovic.

Vavrata, y, m., osob. jm. Pal. — **V.** = *Vávra*.

Vavrda, y, m., osob. jm. Vyhráš co V. v kůty. Prov. D., Č.

Vávrečka, y, m., osob. jm. Šd.

Vavrek, a, m., na Slov. = *trpaslík, malý človĕk*, tamtéž: *miezara, zakrpenec*, der Zwerg. Koll. — **V.**, osob. jm. Slov. Šd.

Vavřenec = *Vavřinec*. Arch. I. 509.

Vavřetice, dle Budějovice, Wavřetic, ves u Dnespek.

Vavřík, a, m., osob. jm. Pal., Tk. I. 61. — **V.** = *Vávra*.

Vavřín, u, m., z laurus, *l* ve *v*, vz L. Vz Mz. 365. V., *bobkový strom*, laurus nobilis, edler Lorbeer. Cf. Čl. 130., S. N., Rstp. 1300., Kk. 154. V. obecný, indijský, kafrnatý, palčivý. Rostl., I. 149. Věnec z v-nu. Us. — V., a, m. = *Vávra*. Jde na něho V.; Má V-na na řbetě = jest ospalý. U Opav. Klš. Cf. Vávra.

Vavřina, y. f., Wavřina, samota u Soběslavi. — **V.**, y, m., osob. jm.

1. **Vavřinec**, nce, m., z Laurentius, *l* ve *v*, vz L. **V.** = *Vávra, Vavrouš, Vavroušek*, na Slov. *Vavřiš, Vavřišek*, Lorenz, Lenzel Tk. II. 552., V. 263., Jir. H. l. II. 310. Horoucí slzy a jiskry sv. V-nce (= padající hvězdy, žhounky, Sternschuppen, Laurentiusschwarm). Dch. Jak sv. V. zavaří, tak celý podzimek vaří. V Bystersku. Sn. Vavřinec — podzimec ($^{10}/_8$). Na Zlínsku. Brt. Jak V. navaří, tak se podzimec daří. Na Zlínsku Brt. Jaký sv. Vavřinec a sv. Bartoloměj, takový bude podzimek. Er. P. 87. Na sv. V-nce dej na oltář z hroznů věnec. Sk. O sv. V-ce voda jedovatosti nabývá a neřesti na těle působí, koupá-li se kdo v ní. Mus. Na V-ce naští jelen do vody, voda se ochladí, přestanou se koupati. Na Zlínsku. Brt. Na sv. V-ce brambory (s kobzoloma, ve Slez. Šd.) do brne (počínají nové brambory jísti). Hrš. Na sv. V-ce jdou oříšky do věnce. Tč.

2. **Vavřinec**, nce, m., Wawřinetz, ves a) u Uhlíř. Janovic, b) u Mělníka, c) u Blanska.

Vavřínek, nka, m., osob. jm. V. Polák z Pangova. Žžk. 8.

Vavřiniště, ě, n., der Lorbeerwald. Rostl. III. b. 35.

Vavřínka, laurelia, rostl. V. kořenná, l. aromatica. Vz Rstp. 1381.

Vavřinky, pl., f., *druh hrušek* o Vavřinci zralých. U Rožn. a na Zlínsku na Mor. Šd., Brt.

Vavřínolistý, lorbeerblätterig.

Vavřínovitý. V. rostliny, laurineae: skořicovník, vavřín bobkový, strom kafrový, čtveran, obaleň, blaholist, krytojadeř, dvakratec, kašta, dobrozev, kančenec. Vz Schd. II. 279., Rstp. 1299.

Vavřínový, Lorbeer-. V-vý věnec. Dch., Rk.

Vavřínský mlýn, u Lobosic.

Vavřiš, e, m. = *Vavřinec*.

Vávrošky, pl., ves u Nákla. Pk.

Vavrouch, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vavrouš, e, m., osob. jm. — **V.** = *Vavřinec*. Šd.

Vavrovec, vce, m., osob. jm.

Vavrovice, dle Budějovice, Wawrowitz, ves u Opavy.

Vavruš, e, m., osob. jm. NB. Tč.

Vavruše, e, f., Laurentia. Jg.

Vavroušek, ška, m. = *Vavřinec*.

Vavruška, y, m., osob. jm.

Vavrův, -ova, -ovo, dem Lenzel gehörig.

Vavrýn, a, m., osob. jm. Šd.

Vaz, u, m. = *vázání, vše co drží i co se drží jako lep* atd., die Klebrigkeit, Klette. Ros. — **V.** = *vázání rév k tyčkám*. Us. — **V.** = *spojení kostí v těle jakýchkoli*, das Knochenband. Ras., Sal. — **V.** *na domě*. Vz Vázání. Us. — **V.** = *zvl. vaz šíje*, das Genick, der Nacken. Kat. 2734. To je těžkého díla, aby člověk zlámal vaz! Us. Dch. Zlé slovo iba tomu za vaz padá, kdo laje, kleje. Dbš. Obyč. 45. Ruboš vazem s koně spadl. Rkk. 43. V. hrdla. Troj. Aby zlámal vaz, to bych mu přál. Us. — **V.** = *druh jilmy*. V., ulmus campestris, die glatte Feldulme. Na Slov. *břest*. V MV. nepravá glossa. Pa. — V., ulmus sativa, die rauhe Ulme. Um. ls. I. 68. — **V.** *bílý*, ulmus laevis, die Weissrüster. D. — **V.**, ulmus minor, die Steckwicke. D. Kolo z vazu. Troj. 14. — **V.**, ulmus effusa. Rstp. 1385., Kk. 142.

Váza, vz Vasa.

Vazací = *k vázání se hodící*. Bind-. V. obruč, jehla (štrikovací), D., drát. Šp.

Vazač, e, m., der Binder. V. snopů, V. knih (Žid.), **lépe**: knihař (kněhař. V.). V. kůry, der Rindenbinder. Šp. — **V.** za starších dob = *zavazovač ran*, der Wundarzt. O tom, což se ruky dotýče, vázači zprávu dadí. Vš. 70. Cf. Výb. I. 874. 27., Smil v. 896. — **V.**, der Netzflechter, Stellheger. — **V.** = *kdo zvěř vyvrhuje*, der Ausweider ... honiti mají, protož prosím tebe, aby jemu v-če dobrého zjednal. Arch. IV. 7., Gl. 355.

Vazačka, y, f. = *která váže*, ku př. snopy, die Binderin, Ver-, Zubinderin; *která plete* (štrikuje), die Strickerin. D. — **V.**, na Slov. = *vázání, vazba* ku př. ve vinohradě, das Binden. Bern. Přišla k nám na vázačku. Us. Tč. — **V** = *provaz, kterým se kůň ku žlabu přivazuje*. Us. — **V.**, Wasatschka, ves u Bělé.

Vazadlník, a, **vazadlář**, e, m., der Bandagist. Rk.

Vazadlo, a, n. = *vše, čím se co váže*, das Bindemittel, Band. V. příliš utažené. Ja. Vz Obvazadlo. KP. V. 160. — **V.** *kostí, kloubů* (úvazek, svaz, svazek), das Gelenk-, Knochen-, Kapselband. Krok, Sal., Ja.

Vazák, u, m. = *vazadlo, podvazek*, das Band; *oprátka, lano, řetízek, kterým se krávy atd. k žlabu přivazují*, das Bindseil. D., Ktk., Sn. V. býkový, koňský (s perem, roubíkem), kravský, volský. Kh. — **V.** = *držení u vozu*. Us. Kšá. — **V.** = *povříslo*, jímž se svazek povřísel v jeden svazek svazuje. Us. u Hořic. Hk. — **V.**, a, m., der Binder, v horn. Bc.

Vázané, ého, n. = *dar k jmeninám n. k narozeninám*, das Angebinde. Dáti komu něco vázaného. Dostati od někoho vázaného. Us. Jg. Cos dostal na svátek v-ného? Us. Šd., Tč., Kšá. Dostal v-ného od hrobaře — byl pohřben. Shakesp.

Vázanec, nce, m. = *vrše*, Reuse, f. Reš. — **V.** = *otépka dříví, vál, válec, vázanek*, das Holzgebünde. — **V.**, der Knäuel. Pytlové motouzy ve v-cích prodávati. Dch.

Vázanek, nku, m. = *otépka dříví*, das Bündel. Vz Vázanec.

Vázání, n., das Binden, Heften, die Bindung. Vz Vázati. V. snopů, rány, kytek. Dnes máme v. (obilí). O v. obilí u Řeků a Římanů vz Vlšk. 106. — **V.** = *obvazek*, der Verband. D., Sal. Nechej koně s tím v-ním státi. Db. — **V.** = *vázané*. Dětem při křtu se dává cosi do vázánia. Na Ostrav. Tč. — **V.** *punčoch* = *pletení*, das Stricken; v. sítí, tenat. — **V.** *kněh*, das Einbinden, der Einband. **V.** *břeven, trámů*, das Binden, Gebälke, Dachwerk, der Dachstuhl. — **V.** *elektřiny*. Vz KP. II. 200. — **V.** *not*. Hd. — **V.** **koho k čemu** i. e. ukládání mu povinnosti, das Binden, die Verpflichtung. Jg.

Vázanice, e, f. = *snop, svazek, otépka*, das Bund, Bündel. V. z bylin. Let. Sl. II. 21. — **V.** = *10 došků svázaných*, die Strohschaube. Koll., D. V. křenu, řetkve, das Bündel. Plk. V-ci pstruhův uzených vám posíláme. 1589. Gl. 355. — **V.** = *pracné vázání*, mühsames Binden. To jest s tím v.!

Vázanička, y, f., das Band.

Vázaničko, a, n. = *vázání*, kleines Angebinde. MM.

Vázanina, y, f., etwas Gebundenes. Jg.

Vázanka, y, f., das Bindband. — **V.** = *svazek*, das Bündel, Gebünde. V. brků. Mor. Šd. V. po 12 štípech. Na Ostrav. Tč. V. řetkve, pažitky. U Opav. Klš.

Vázaný; *-án, a, o*, gebunden. Na jednou, dvakrát, třikrát v. Us. V. punčocha (naproti punčoše tkané). Zlob. V. kniha. Us. V. řeč = básnická; protiva: *prosa*. Obyčejně se v-nou řečí rozumějí verše. S. N. V. noty. Vz S. N. V. elektřina (utajená), teplo, gebunden, Nz., kyselina. KP. V. 179. — **do čeho**: kniha do desk v. Us. — **v čem**. Kniha v tuhých deskách v. Us. — **k čemu**. Br. — **jak**: ztuha, festgebunden. — **s inft**. Jest vázán zůstati doma. Dch.

Vazař, e, m., osob. jm. Šd.

Vazatel, e, m. = *vazač*.

Vazatelka, y, **vazatelkyně**, ě, f. = *vazačka*.

Vázati, vázání, obyč. váži, vážu a: víži, vížeš, víže, vížeme, vížete, víží (Bž. 19. a

Digitized by Google

20.); važ (zřídka: věž, cf. Bž. 200., Ht. Sr. ml. 297.), vázal, án, ání. Vz strany časování: *mazati.* — **V.** = *pevniti provazem, řemenem, nití* atd., binden, knüpfen; *obvazovati*, ver-, umbinden; *vázaného dáti*, anbinden; *spojovati*, binden, verbinden, verschlingen; *plésti*, stricken, wirken, flechten; *sešívati*, binden, einbinden; *povinnosť ukládati*, binden, verpflichten; *spravovati se, říditi se, poslouchati*, sich woran binden; *povinen býti*, verbunden o. schuldig sein. Jg. — **abs.** Chléb nejmocněji váže. L. Puška dobře váže (broků mnoho nerozhazuje). Šp. Nemajiec kde koňuov vázati museli do vsi jeti. Let. 58. Žalo by sa žalo, ač by sa vázalo, dyby potěšení za mnú posedalo; Budeme-li žito žit, budem taky vázat. Sš. P. 556., 758. — **co, koho:** snopy, otep slámy, trámy, noty, knihy, cihly **při** stavění, Us., slova (verše dělati), Kom., punčochy (plésti), Ros., krov (spojovati), *síť* Rk. V. koho. Us. Toto přikázání lidi víže. Br. Panenka Maria vochraňovala, sv. Anna čepičku vázala. Pís. čes. mor. 9. Kdes byl? žito vázat. Us Brt. Do lesa běžala, březe ohýbala, hyntušky vázala, synáčka tam dala. Sš. P. 140. Papežovu moc víže zákon; Avšak víže (bázeň) člověka, **aby** zlého nechal a dobře činil. Hus I. 477., III. 157. Mluví, jakoby plevy vázal. Jír. Ves. čt. 359. Hovada provázek, slovo lidi váže. Na Slov. Tč. Staří mládenci budou z myších trusů povřísla v. Němc. II. 8. — **co komu (kdy, kde).** V. někomu ruce, nohy. Kram. **Na** křtu někomu něco v. (vázaného dáti). L., Šm. A keď (= když) mu (kolébku) vázala, žalostně zpívala; Keď mi ho milá vázala, žalostně nad ním plakala; neplač má milá žalostně, šak mi maliček zarostně. Sš. P. 140., 406. Sv. Petr pravil: Co já mu mám vázať (= darovati)? Kld. Pov. Plný uzel mu navázala. Us. A posaváde ještě vázává se dětem o velké noci anebo příbuzným, přijdou-li na besedu. Hš. — **co, koho, se čím.** Žádnému sobě tím svědomí svého v. nedejte; Zlatý tuto ještě věk byl, když aspoň studem se někteří vázali. BR. II. 683. a., 396. b. Že Galatští již se nemají obřízků a jinými ceremoniemi zákona v. Ib. 638. Na mor. Slovácku až posud ze žertu se to dělává, když o jmeninách povříslem vázávají. Hš. Bázní páně se vázala. BR. II. 421. (Šd.). Ty sieti (Kristovy) vieží se nití lásky sv. v synech božích vyvolených. Hus II. 280. V. něco provazem, Us., řetězi, Flav.; někoho slovem, písmem v. Br. Kteří se cizí vůli vázati nemusí. Br. Mnohem pak méně sněšeními sněmovními víže se. Skl. II. 2. Nevázati se ceremoniemi. Kom. V. se svědomím. Br. Kníže se právy neváže. V. V. koho, se slibem. Rk. — **co jak:** **v** balík. Reš. Všecky (smrť) v jeden snopek váže (nečiní rozdílu). Prov. Jg., Č. V. písek ve snopy (marnou práci konati). Poř. Bdl. Dostaneš šáteček červený, budeš-li ho vázat až **po** samé uši. Ps. čes. mor. 233. Na hoře na dole ve tem zeleném hájku trhala má milá modrů fialenku. Trhala, trhala, do kystek vázala; Mý pantličky červený, nadarmo vás vážu; synecek je daleko. po kém já mu zkážu?; Vážu mi ho (věneček), vážů **na** jeden veliký (uzel), co ho nerozváže všecek svět širokej. Sš. P. 281., 422., 499. (Tč.). Boží vóli nad svú váže. Smil. v. 1168. Staří mládenci budou muset v předpeklí písek do otýpek v. Us. Vulgata váže (slova) tedy tím smyslem. Sš. II. 31. Šátek **na** babku v. Us. Kvítí v kytku vázati T. V. knihu do desk. Us. — **koho k čemu.** To jej k poslušenství váže. Jg. Někoho k stromu v. Jg. Ohňové .... k pokuté hospodáře neviží. Er. Sem bratři, sem blíže, koho k rodu srdce víže. Škultety. Že jich kletba buď pravá neb křivá člověka vieže k zatracenie? Hus I. 352. — Ros., Kram. Sám Jan zřel, že jen syn jej k lidu víže. Tč. exc. K tomuto sněmu váže se též jiná ještě událosť; Kterýž (řetěz) od r. 1075. knížete českého tak mocně vázal jest k trůnu Jindřicha IV.; Štěpána uherského osobný prospěch **k** Polsku vázal; Zřídlo báje, ještо víže se ke klášteru hradištskému. Ddk. II. 176., 250., III. 4., IV. 320. To víže rodné děti k rodné matce zemi. Kká. Š. 78. Slovo *spravedlivý* může buď ke slovu *z víry* se v., buď . . . Sš. II. 35. — **koho na čem.** Aby ho vázala doma na provázku. Er. P. 222. — **koho zač (kam).** Já takové hochy za podvazky vážu. Er. P. 220. — **proč.** Já jsem ... pro ... vázán. Pass. 16. (Hý.). Mý červený pantličky, načiž (nač) já vás vážu? Sš. P. 289. — **co, se s čím (kde), s kým.** Daremně se s tím váže (daremně to váže). Kom, Š. a Ž. V. se s kým = *spojovati se.* Býkové s kravami se víží. L. To se váže s sebou (hängt zusammen). Us. u Dobrušky. Vk. Na stejno vychodí, vážeme-li slovo *zavříni* se slovy *v tu víru* anebo; Slova ta úzko s předešlými vážou; Slova ta nejúžeji váží se se slovy předešlými; Jak v řeckém tak i v našem jazyku možno slovo ἀπέχεσθαι *zdržovati se* buď s genitivem pouhým buď s předložkou ἀπὸ *od* vázati. Sš. II. 41., 31., Sk. 181., 185. (Hý.). — **koho, se nač (v čem).** Překladatel ten **ve** své práci otrocky na literu se váže. Měst. bož. Nechtěl se vázati na žádný zvyk. **Lépe:** *v. se čím.* Brs. 2. vyd. 252. Nemocný jest na jizbu vázán. Dch. Já vašeho synka na podvazky vážu. Ps. čes. mor. 215. Aniž se na zásluhy váže; Pán náuky své vázal na okoličnosti. Sš. I. 101., J. 213. (Hý.). Věci darované na tělo nebo na šat podarovanému se vázaly. Hš. — **co, se v co.** A také ten, ktož se v sirotky víže ...; Tó žalobě mi sě nezdá odpovídati a to proto, že by se jměl v. v to muž muoj nebožtík **bez** práva. NB. Tč. 204., 209. Budem zpívat na zdraví pana rychtáře, který nás v pořádek váže. Čes. mor. ps. 280. Bratr mój ani čeleď jeho nemají v niveč se v. **bez** vuole mé. Arch. IV. 400. Vázal mi se v mój dvór; Víže se mi v to dědictvie, v mé věno. Ddk. I. 245., 293., II. 181. (Tč.). V. se v hádku (míchati se). Dal. Kdo se ve při váže (uváže), tu má dokonati. Br. — **co v čem:** Aby táž jednání sněmovní je ve svědomích jich v. měla. Skl. I. 142. Aby v ničem vázán nebyl. Ib. II. 343. Vz na hoře: *koho nač.* — **koho skrze koho:** skrze pochopy. Kom. — **co kde. Ve** psaní litery v. Jg. Láska **mezi** námi sponu víže. Čas. duch. Abyste nemusili někdy

Digitized by Google

před peklem písek v. Sk. Křivá kletba ani před Bohem ani před sborem vieže. Hus III. 227.

Vazba, y, f. = *vázání*, das Binden, Heften, die Bindung, Heftung. V. V. na vinici, V., keře vinného. KP. V. 160. V. knih. slov. S. N. Vazba (slov) přímá, nepřímá, po smyslu (ad intellectum, κατὰ σύνεσιν); v. změtená, výšin z v-by (protisled, anakoluth); bezsponečná vazba vět; v. pomocí příčestí (přechodníku), s příčestím (s přechodníkem). Nz. Vazba příkrá jest a nepřichází v starém zákoně; V. či konstrukce otazně se nese až do slov . . .; Připustíme-li vazbu slov tu; V. ta nucena jest; Ale bližší a tudy místnější v. jest se slovem; My dáváme předek vazbě té; Ještě na vazbu slov pohleděti musíme; V. se vede částicí *zajisté;* Leč v. žádné vážnosti a žádného základu nemá; První vazba předkuje; Vynechání to kritici pro ulehčení v-by stálým býti praví; Pro zniknutí obtížné vazby nejednoho prostředku se podjali; V. ta přesaditá a lomitá odpovídá citu a dojmu; Leč ta vazba zhola nejista jest; Čímž bezpotřebně celou v-bu náramně tvrdou činí; Leč v. ta nemnoho podobenství v sobě chová; Leč v. (slov) ta příkrá, bezpříkladná a téměř nemožná jest; Tato v. jest osvědčenější; Buď již k této aneb ku předešlé vazbě slov se připojíme; Tak nyní obyčejně vazba se urovnává; V. prvá jest průvodnější; V. větami vkladenými se přetíná; V. plynutá; Převrácení vazby (jinovaznosť či hypollage); Slovíčkem *jsem* nejlépe kusá a komolá v. se doplňuje; Pavel opět ujímá v-bu na počátku kapitoli opuštěnou: Tudy my se poslednější vazby držíme; Ale prvá v. jest obyčejnější a doličnější; Jiní jinou v-bou svazují úžeji slova *věku plnosti;* Bývá pak spojováno skrze vazbu nápomocnou či přisluhovanou; V. ta předčí před tou, podle nížto . . . V. první předkuje, nejvíce k souvislosti přiléhajíc; V. taková (slov) jenom ve veliké vášni se děje; Obměnou vazby dí dále od záporu ku kladu přecházeje; Tu dvojí v. možna jest; Jako údové jednoho těla spojeni budou vazbou jednotlivou; Pavel obhrnut myšlénkami v-bu proměnil; V. ta na první pohled velmi vhodnou se býti vidí a přirozeně plyne; Apoštol vazbu přestavuje a obracuje; V. myšlének těch s předešlými nad míru zadrhlá a sukovitá jest; Lehčejší a plynutější je však v. řeckého textu; Stručnost a slavnosť v-by verše toho; Řecký text má přítrudnější v-bu, pro jejížto oplynutění a ulahození právě ona slova přidána byla. Šš. L. 24., 113., J. 15., 18., 50., 77., Sk. 34., 64., 128., 129., 149., 159., 265., 269., 272., II. 19., 20., 48., 92., 94., 96., 102., 106., 108., 111., 117., 118., 122., 134., 143., 208., I. 23., 39., 66., 104., 149., 168., Mr. 31. (Hý.). Krása očím pastva a duši v-ba. Prov. Hš. Pevnou v-bou něco opatřiti. Šp. V. neosobná ve skladbě. Vz Trpný. Duše v-by těla vyzula jsoucí Bohu nežli lidem bližší. Koll. I. 201. V. = *co vázáno jest* ku př. v. snopů, das Gebünde; *svazek*, der Bund, die Verbindung. Mají, dělají malou v-bu. Us. Obilí ve v-bě (ve snopech). Ros. Víno pod v-bou (v sudech pod obručemi). Ros. Velká, malá v-ba (veliké, malé snopy). Hrp. V. nás pojí k vlasti. Dch. V. mezi mužem a ženou nad jiné veškeré mnohem útlejší, sstoupenější a těsnější jest. Šš. II. 136. Mě z v-by hřiecha vysvobodiv tajných věcí přietelkyní ráčil učiniti. Hus III. 70. — V. *zločince* = *svázání, vsazení do vězení n. žaláře, samo vězení, žalář, pouto*, die Verhaftung, Haft, das Gefängniss. V. Do vazby dáti, uvrci, bráti, vzíti, vsaditi; u v-bě držeti; z v-by propustiti. V. Z vazby vysvoboditi. Lom., V. Ve vazbě (v poutech). Ros. Byl ve vazbě. Us. U v-ě seděti. Pr. kut. Vazbu zase zvdihnouti. Us. J. tr. Do bezpečné vazby někoho dáti, u vazbě někoho chovati. Us. Dch. V. tuhá, strenger, přitužená, verschärfter Arrest. Čsk. Být královnou ve v-bě hůře jest, než otrokem být v mrzké služebnosti. Shakesp. (Tč.). Přátelé jejich v městě učinivše pokřik, že prý vzati jsou do vazby; Dala zrádce zatknouti a ve tvrdé vazbě držeti. Pal. Dj. V. 2. 128., IV. 1. 19. (Šd.). Jaromír vyšel později z této v-by; Svatopluk vrátil se z v-by od krále; V. jeho trvala déle dvou měsíců; Kdežto ztrávil skoro tři léta ve vazbě; Na Vyšehradě do vazby vsazen byl. Ddk. II. 77., 396., 397., 424., III. 25. (Tč.). Má dvě neděle v panské vazbě seděti u věži. Arch. III. 312. Kdožby koho do vězení vzal u vazbu. Ib. V. 515. Kázeň a vazbu panskú trpěti má. Vš. Jir. 425. Do v-by koho připraviti. Klat. Hroziti komu v-bou. Koc. V-by zločinci naplněné. Plk. V. samotná (samovězenství, die Einzelnhaft). J. tr. Někoho ve vazbě pro vraždu držeti. Er. Jak by měl vězně vazbou držeti. 1552. Nách. V-by koho zprostiti, v-by prostu býti. Us. V. vyšetřovací. Vz Zjištěný, Vězení. Us. Ve v-bě vyšetřovací býti, se nacházející, strč.: vězením zjištěný. Rk. — V. = *zajetí*, die Gefangenschaft. Býti ve vazbě něčí. Troj. Ta choť do Babylona jata byla, ale od krále Cyra od té vazby vysvobozena. Hus III. 5. — V. *k jmeninám* = *vázané*, das Angebinde. Us. Měštky Alžbětě přivezenou vazbu darovali. Bck. II. 2. 207. — V. *v lovectví* = *tenata na koroptve, síť na ryby*, das Netz. S. N. Nevody a jiné v-by ať se vyperou. V. Pták, jenž se s v-by s osidlem utrhne. Boč. Velká zlodějstva v rybnících se dějí a to měchy, vršemi, nevody, saky, sífmy neb jinými v-mi a přípravami. Arch. IV. 497. — V. *v stavitelství* = *spojení trámů*, die Zusammenzapfung, Verklammerung, der Werksatz, das Kreuzband. V. v hřebeně u domu. V. V. křížem, na kříž; v. (krov) plná, střídmá (leer). Nz. V. = stolice, krov, kryt, vz Stolice, Tesař. V. střechy. Šp. V. kamene, dřeva. Vz KP. I. 203., 207. V. = souhrn všech trámů, které činí střechu. Vz Střecha. Kch. Tesaři nejsou s vazbou ještě hotovi. Us. Šd. V. příčná, das Querband. Nz. V. u zedníků taková, že kamenem n. cihlami horní vrstvy kryjí se vždy vrstvy dolejší. KP. Už táhne v-bu, legt den Dachstuhl. Us. Šd. V. = kaberna, bašta, barbora (v rybn.), der Zapfenkasten. V. = spojka na tření, die Friktionsrolle. Šp.

Vazbář, e, m. = *vazelník*.

Digitized by Google

Vazbářský = *vazebnický.*

Vazbářství, n. = *vazebnictví.*

Vazební, od *vazby*, Band-. V. trámy, krovy. KP. V. kladka v tiskař., der Bundsteg. Dch.

Vazebnice, e, f., die Netzmacherin. — **V.** = *vínek*, die Binde. — **V.** = *druh sítí na koroptve*, die Kriechel. Šp.

Vazebnický, Netzmacher-.

Vazebnictví, n., die Netzmacherei

Vazebník, a, m., der Netzmacher.

Vazek, zku, m. = *svazek.* Nej. — **V.** = *kus pole*, kde obyč. jen zelená píce se seje jako vojtěška, jetel atd. Us. Dch.

Vazeň, zně, m. = *vězeň*, der Gefangene, Sträfling. Na Slov. Tč., Sl. ps. Šf. 103. Mnohorečný blázen všetečnosti vazen. Na Slov. Tč. Každý je v svém živobytí jednej smrti vazen. Tč.

Vazení, od vaditi = *štvání k vádě*, das Hetzen. — *V. n. v. se* = *hádání se, rozpor, svár*, der Streit, Zank. V., Jel. — **V.** = *vězení*, das Gefängniss. Zloděj utek z vazeňá. Na Slov. Tč.

Vazený = *vaděný*, gezankt, ausgezankt. Us.

Vázeti, el, en, ení, na Slov. = *uváděti šestinedělku.* Šf.

Vázgnúti = *váznouti.* Na Slov. Bern.

Vázgnutí, n., das Steckenbleiben. Na Slov. Bern.

Vázgovisko, a, n., der Ort, wo man stecken bleibt. Na Slov. Bern.

Vazí, n. = *vaz*, das Genick, zastr. Mus. pr. pr.

Vazice, pl., ves. Arch. III. 495.

Vazička, y, f. = *malá váza*, das Gefäss, die Vase. MM. 376.

Vazilsko, a, n., Wasilsko, dvůr u Bojkovic.

Vazina, y, f., die Faschine. Tpl.

Vaziti, il, en, ení = *kaziti, překážku činiti*, hemmen, hindern. Krok.

Vazivo, a, n. = *spojivo*, das Bindemittel. Bc. Hmota v-va. Šp. — **V.**, das Bindegewebe. V. vedlé vaječníku, parovarium. Nz. lk. Zánět vaziva podkožního víček, blepharitis phlegmonosa (abscessus) Schb.

Vazivový, Binde-. V. svazečky, Bindebündel, vlákénka, -fibrillen, chrustavky, -knorpel, tělíska, -körperchen. Nz. lk.

Vázka, y, f. = *vázání, vazba.* Kdo by vázku obilí velkou a neobyčejnou dělal, ten aby dvojnásobnou daň dal. Bck. II. 1. 392. — **V.** = *přivazování rév ke kolíkům* atd. — **V.** = *úvod* (žen do kostela). Na Slov. Němc. III. 311., Sd., Plk.

Vazkolečka, y, f. = *vazkosť, vlhkosť.* U Olom. Sd.

Vazkosť, i, f. = *vlhkosť.* U Olom. Sd. — **V.** = *tuhosť*, die Zähheit.

Vazkov, a, m., ves u Stříbra. Tf. 288.

Vazký = **tuhý**, zäh. V. knedlík, kůže. Us. — **V.** = *vlhký, mokrý.* V. půda, komora, obilí. Na rolú je vazko. Na Zlínsku. Brt. Vázati obilí za vazka. Šd. V jizbě je vazko. Na Mor. a ve Slez. Kd., Zmš., Pk., Kch. Nehodí se orati, ještě jest vazko. Mor. Brt. V lese je vazko; Kameně sú po děšti vazké; Mám v botech vazko. U Uh. Hrad. Tč.

Vazmo. Na v. = zavázaný na uzel, na zadrhmo. Us. u Jilemn. Cf. Bž. 217.

Vaznice, e, f. = *tyčka, jakými se srovnané dříví při hromadě drží*, die Pfette. Us.

Vazník, u, m., der Höhenbinder. Zpr. arch. XII. 4. 21. — **V.** = *vazební kladka.* Vz Vazební.

Vaznosť, i, f., die Bindungsfähigkeit. Vápno dobré vaznosti. Zpr. arch. VIII. 114.

Váznouti, *víznouti*, vázl a vízl, utí; *uváznouti, uvíznouti* = *zůstati vězeti*, stecken, hangen bleiben. — **abs.** Uváznu, budu vězeti. Veškera moudrosť a opatrnosť jejich vázne. Sš. L. 157. Obchod, hovor, hlas vázne. Us. Dch., Ml. Tu to vázne. Us. Dch. — **jak.** Tam peníze *dluhem* váznou. Dch. — **kde.** Lodí **na** mělčinách váznou. Jg. Bláto na nohách v-ne. Br. Na statku v-nou dluhy. Vz Vězeti. Šb., Slov. I. 248. Dluh vázne na chalupě a platiti se nemůže. Us. Šd. V pavučinách špatné a mdlé mušky váznou, velicí brouci se prorážejí. V. Vázne jako pták v sklonu neb v pletku. Ctib. Hád. Vňuž ptáci váznú na lepě. Alx. V. v. 2045. (HP. 49). Ptáci váznou v léčkách. Jg. Něco mi vázne v krku. Bern. Vůz v blátě vázne. Bern. — **čím kde.** Nohama v blátě v. Us. — **komu.** Tu člověku rozum vázne. Us. Dch. Když jazyky váznou líné k mluvě, své zdání zjevte němým znamením. Skakesp. (Tč.). — **komu kde jak.** Řeč jeho posluchačům s velikou libostí v srdcech vázne. Smrž. — **kam.** Ježto sami pro svú česť chtie slúti mistři, váznú v rozličná osidla, kteráž topie lidi v zatracení. Št. Vůz do bláta vázne. Us. Bern. Na Ostrav. Tč.

Váznutí, n., das Stecken, die Stockung. V. díla, práce, die Arbeitsstockung, pospoje, Dch., obchodu, placení n. platby, Zahlungsstockung. Šp.

Vazný, Bund-, Binde-. V. sloup, die Bund-, Stuhlsäule, trám, der Bundtram, Nz., drát (vázací), der Bindedraht. Šp. — **V.** = *co se snadno váže*, bindbar, dünnhalmig. V. malta (která dobře váže, drží). U Rychn. V. mouka, těsto. Us. Jdr. V. žito (s tenkými stébly). Us.

Vazomluva, y, f. = *verše.* Ros.

Vazovec, vce, m., Wasowetz, ves u Turnova.

Vazovisko, a, n., der Ort, wo man stecken bleibt. Na Slov. Bern.

Vazovka, y, f. = *velká houba*, grosser Stockschwamm. Us.

Vazovnice, Wazownitz, samota u Benešova v Buděj.

Vazový, *z vazu*, Rüster-. V. dřevo, Zlob., prkno. Troj. — Jg. Dal mu náhubek z v-ho lýčí. Na mor. Valaš. Šd., Er. Sl. čít. 45. — **V.**, Nacken-. V. odpadek, der Halsabfall.

Vazuněk = fasuněk. Us. u Plaňan.

Važ, e, f. = *věž.* Na Slov. Na mašovskej važi dva holúbky sediá. Sl. ps. Šf. II. 139. (Šd.).

Váž, e, m., osob. jm. Tf. 40., 52.

Važany, dle Dolany, Wažan, ves a) u Boskovic, b) u Víškova, c) u Kroměříže, d) u Uhers. Hradiště. Cf. Tk. V. 149.

Važčí, ího, m. = *dohlížitel při váze.* Vz Tk. II. 290., 352., 401.

Digitized by Google

Važec, žce, m., říčka na Slov. Kde Zelnice padá do V-ca. Let. Sl. II. 203.
Vážeň, žně, f. = *miska u váhy*, die Schale an der Wage.
Vážení, n., das Abwägen. V. zboží. V. na zkoušku, die Probeabwage. — *V přenes. smyslu*. Dává se to k rozsouzení a v. Bart. 341. 37. V. sebe, die Selbstachtung. Dch. Křest sv. přijal . . . příklad na sobě drahého v. té služby ukázal. BR. II. 14. b.
1. **Vážený**; *-en, a, o*, geschöpft. — **odkud**. Kde řeky neb potoka není, tam čerstvé ze studně v-ná voda službu tu zaujímá. Sš. P. 760.
2. **Vážený**; *-en, a, o*, geehrt, geschätzt. Vysoce v., titul nešlechtických vzdělanců a vážených občanův. Vz Titul, Blahorodí. Šr. — **jak**: **nade** všechny vážený. Us. Dch.
Vážeti. Tohoto slovesa jen s předložkami se užívá: navážeti, dovážeti.
Važice, Wažitz, ves u Libáně. Vz Tk. III. 166., 267.
Važič, e, m. = *važitel, kdo váží vodu*, der Schöpfer, Einschöpfer. V. vod. Aqu., Jg.
Važička, y, f., die Einschöpferin. Bern.
Važidlo, a, n. Samočinné v. na obilí, semena olejná, slad a p. Wld.
Vážina, y, f. = *hloubka řeky Váha*. Potopil sa šuhaj v hlubokej vážině. Sl. ps. 74. — **V.**, die Waaggegend. Bern.
Vážinečka, y, f. = *krajina za Váhem*. Sl. ps. 283.
Važisko, a, n. = *dřevo při voze, na němž jsou brdečka váh zavěšena*. V Kunv., Msk., u Olom. Kd.
Važiště, ě, m., das Wageholz; die Pflugwage. Vz Váhy u vozu, u pluhu.
Važitel, e, m. = *kdo váží na váze*, der Wäger, Abwäger. — **V.** = *soudce*, der Beurtheiler, Schätzer. Mudr., Jel. — **V.** = *čerpač, naběrač*, der Schöpfer, Einschöpfer. Jg.
Važitelnina, y, f. = *hmota važitelná*. Pr. Chym. 60.
Važitelný, wägbar. V. hmota. Pr. Chym. — **V.** = *co čerpáno, nabíráno býti může*, schöpfbar. Aqu.
Važitelství, n., die Wägekunst. D.
Vážiti, vážím, važ, váže (íc), il, en, ení; *vážívati* = *vyšetřovati tíži něčeho na váze*, wägen, abwägen, durch die Wage die Schwere, das Gewicht erforschen; *srovnávati*, gegen einander halten, vergleichen; *učiniti, že se něco váhá*, in eine wägende, schwingende Bewegung setzen, wägen, bewegen; *vlásti vedlé libosti*, nach Belieben lenken, leiten, kehren; *potěžkávati*, mit der Hand wägen; *uvažovati, přemýšleti, rozjímati*, erwägen, abwägen, betrachten, untersuchen, überlegen; *ceniti, pokládati za mnoho n. málo*, schätzen; *za něco míti, ctíti, v šetrnosti míti, vysoko si ceniti*, schätzen, achten, ansehen; *domysliti se, zavírati*, schätzen, schliessen; *vykládati*, aufnehmen, vermerken, auslegen; *vynaložiti, nasaditi, nelitovati*, daran setzen, auf etwas verwenden; *sázeti nač, nasaditi, pokoušeti se s nebezpečenstvím*, wagen, daran setzen; *vrci se na co, žádati, dbáti čeho*, auf etwas zielen, darauf losgehen, darnach trachten, nachtrachten nachstellen; *ze studny vytahovati*, Wasser schöpfen; *chlastati*, trinken, saufen; — *váhu míti*, Gewicht haben, wiegen; *platiti, cenu míti*, gelten; *moci*, gelten, giltig sein, Gewicht haben; **se** = *váhati se, chýliti se*, sich wägen, hin und her wägen, schankeln, schwingen, schwanken; *smíti, opovážiti se, odvážiti se*, etwas wagen, sich unterstehen, unterfangen; — **si** = *se*, wagen (na Slov.). Jg. — **abs**. Ale važte, bratřie moji, važte, co die pán; Uvaž, že múdře žádá; Važ každý, co činí a znamenaj, již-li pracuje u vinici božie; Pán Bóh neváží, co kto dá, ale z kterak dobré vóle; Protož važmy, kterú bázní mámy sě Boha báti. Hus II. 2., 43., 65., 268., III. 136. Neváží (neuvažuje), co tím císařství římskému škodí. V. Kdo nasází mladých stromků, bude vážen od potomků. Prov. Tč. Řeč se váží a nepočítá. Prov. Šd. Práva bez exekucí nic neváží. V. — **co, koho (si)**. Otázky bedlivě v. V. Ustanovení, dekreta v. a jim dosti činiti. Skl. I. 274. V. maso, kávu, cukr, vodu, zboží. Us. Cestu k němu v. (ji nelitovati). Jg. V. zoul (vyměřiti jeho výšku), Výs., nález (z něčeho učiniti, uzavříti). Knst. Ta věc váží 10 liber. D. Kus země někam v. Šm. Slunce váží vodu. Šm. Těžce vážil tato slova (mrzela ho). Drsk. A toto vážiece světí prorokové nechtěli nižádného poslúchati proti božiemu přikázání. Hus I. 89. Važ poslednie věci hořké a krátkú libosť jejie (ženy). Hus. I. 277. Tělo i zboží v. (nasaditi). Výb. I. 814. V. si něco. Pal. Rdh. III. 137., Bart. IV. 3. Však on ví, jak tvoje tlachy vážit. Šml. Kníže Soběslav vyvěsil r. 1129. v chrámu vyšehradském korunu, jenž vážila 12 hř. ve zlatě a 80 ve stříbře. Ddk. IV. 261. Snad ti (= tě) váží (= tlačí) šabla moja? Mt. S. Vážíť to (uvažují) a rozjímají lidé věrní. Bart. II. 16. Sám svobody kdo hoden, svobodu zná v. každou. Koll. Bídu svou v-li (uvažovali). V. V. práci. Drsk. Sám sebe važ. Kmp. Nechť to ctné právo váží; Račte to vážiti, jakož ta žena vyznává, má-li to svědomie zavrženo býti vyslyšané čili má trpeno býti; Rač to právo v., das Gericht möge das in Erwägung ziehen. NB. Tč. 8., 42., 215. Ode vzdáli k tobě, králi, v-li jsme cestu k tomu tvému městu. Sš. Bs. 51. Kteřížto sú hrdla svá tak dobře v-li jakožto já; Váživše pilně tu věc. Arch. IV. 13., V. 190. (Šd.). Tam obyčej býval peníze v. a ne čísti. BR. II. 118. a. Napomínám (pannu), aby panenskú čistotu vážila draho. Št. N. 5. Nevaž sobě těžko toho. Št. N. 13. Lehce sobě něco v. Vš. 53. O by tuto řeč svatú v-li. Ty važ viece Boha i jeho jméno a přikázánie; Viece vážie zbožie světa než své spasenie; Važ krátkosť života; Tuto řeč spasitele kdo váží, ten znamená . . .; Kněžie viece vážie přikázánie lidské nežli přikázánie božie; Nebeský súdce kterak to v. bude, nevieme; Viece's vážil hlas jednoho slepého než hlas zástupa velikého; Tu jich kárá zlosť, že viece sú v-li osla neb vola než svého blížnieho zdravie; A tak má v. člověk viece proviněnie proti Bohu než proti bližniemu; A tak váživ pádu velikosť zamútil se v duchu a omdlel jest až do krvavého potu; Važ

Digitized by Google

utrpenie mé, nebť sem já vážil oblúpenie i ranénie tvé; A všecky věci časné bude sobě málo vážiti. Hus I. 90., 107., 122., 284., 289., II. 30., 70., 84., 362., 390., 431., 434., III. 144. Velmi sobě váží svého sluhu; Lehce sobě váží svátky; A tu kletbu málo si vážie. Hus I. 60., 137., II. 201. — **co, čeho (si) jak.** Své váží **nad** ono cizí. St. Má sobě toho vážiti nad jakékoliv klénoty. Br. *Přátelskou měrou* nám to važte. Apol. Každý **vedle** toho se váží (srovnává). Jel. V. něco podlé něčeho. Kom. Ze své upřímnosti v. koho (posuzovati). L. V. si někoho **před** jiným. J. tr. Dítek sobě **s** ostýcháním v. máme. Kom. Kořisť váží přes náklad výpravy, die Beute überwiegt die Kosten des Feldzuges. Dch. Protož vážíce svědomie **s** nobú stran **v** spravedlnosti za naučení prosíme. NB. Tč. Vážiti rudu **na** centnéře. Dač. I. 344. Tebe nade všecko bohactví chci sobě vážiti. Us. Šd. Hřiecha velikosť má býti vážena **po** osobě, jenž hřeší. Hus II. 277. Úmysly **v** pilnosti v. máme. Št. N. 270. Aby nade všechny jiné pány sobě ho vážil. Hus I. 59. Svět mne sobě nic neváží a já také na jeho marnosti nic nedbám. BR. II. 642. b. To si můžeš v. *čtverci* dvacetníků. Us. u Rychn. Draze váží Boha nade vše stvořenie. Čr. To páni v. mají vedlé spravedlnosti. 1604. Tč. exc. Páni s pilností svů v-li, což v těchto knihách psáno stojí. Pal. Dj. V. 1. 422. V čemkoli váží se kdo nad jiné sám, hrdť jest. Št. N. 26. 21. — **co, koho zač.** Nelíbíš-li se zlým, za velkou chválu važ to sobě. Št. Múdrý zná šeředstvie smilstva a vážie je za šeředstvie. Št. Nyní libru masa za 38 kr. váží. Us. Svět nás za nic neváží. Br. Za nic, za nejmenší věc nevážiti. V., Bl. Proto váží sobě Buoh kněžské svátky za hovno, že opúštějí nábožnou modlitbu. Hus I. 130. Nepřítele i nejšpatnějšího za málo nevaž. Č. M. 235. Zač mne sobě vážíš? Us. Ktk. A téměř za nic jako psů sobě jich neváží. Vrat. 116. Když zlí o tobě mluviti budú, važ to sobě za chválu. Kš. 2. A to za nic neb málo v-li. Let. 293. Jako za nic neváže toho přikázánie i listův nechtěl čísti. Št. Krvavá vůle za skutek vraždy byla vážena. Sych. — **čeho, co komu (si).** Milostivě, zle, těžce někomu něco vážiti (pokládati). Jg. Jak vysoko si ten prsten vážíte? D. Jak by si to draze vážil, kdyby . . . Jel. Že tíže váženo bývá od soudu tomu. Skl. I. 47. Že císař váží mu to velmi. Ib. II. 85. Jsem té jisté naděje, že i Jeho Milosť císařská takové mé v ležení zůstání milostivě by mi v. ráčil. Žer. Ktož v-li sobě zákon jeho. Chč. P. 62. b. Vysoce ty váží, jižto . . . Št. N. 277. Všecko to sobě vysoce vážím. Abr. z 9. Něco někomu těžce v. Us. Dch. Přešťastný, komu Bůh hříchu jeho těžce neváží. Kom. Kus stříbra více si vážil než . . . Kom. — Háj. Ros., Solf., Bibl. — **si čeho:** přízně; Výstrahy naší za nic sobě váží. Sych. Lehce sobě něčeho v.; Čeho si lidé mnoho váží. V. Zdraví si v. Sych. Kdo si mála neváží, po mnohu ať nebaží (není mnoha hoden). Prov. Jg., Šd. Malého nevoží, velkého nezaslúží. Na Ostrav. Tč. Těžce někomu něčeho v. (zle vykládati). Us. Směl-liby pak přes to kdo poručení toho JM. sobě tak lehce v. Žer. Mladý ať si staršího váží. Us. Dch. Svoboda jest ten drahý poklad, jehož si máme v. nastokrát. Čes. mor. ps. 88. Dobře jsem mu radil a nevážil si toho slova. Us. Šd. Važte si svobody, zlatá pouta zůstanou jen pouta. Kmp. Čech. 142. Přátelství vysoce sobě važ. Ib. 116. Poláci králuov svých nehrubě sobě v. navykli. Dač. I. 160. Nerač toho sobě lehce v. Arch. II. 39. Vaší Msti nálezu jest sobě velmi lehce vážil. NB. Tč. 245. Turci všech žen lehce a málo sobě váží. V. Nevaž sobě té práce a pouč mne. Abr. z G. I. 456. Mnozi sobě věže, spravedlivě v ní vsazeni jsúce vedlé práva, ani hanby nic nevážie a řiekajie: Však pro kozy nenie. Vš. Jir. 289. Té kaply a místa okolního pohané hrubě sobě váží. Har. I. 196. Važte si, děvčátka, svoji poctivosti, jako ta travěnka svoji zelenosti. Sš. P. 398. Takť bezbožný svět více sviní než svého spasení sobě váží; Více sobě lotra Barnabbáše nežli jeho vážili; Aby učili se darů božích i malých sobě v.; Dětinský jest to obyčej více sobě v. blata nežli zlata. BR. II. 38. a., 49. b., 65. b., 573. b. By lidé řeč kupovali, ne tak mnoho by mluvili, řeči by sobě vážili. Us. Hš. Važ si času, chop se práce, zahálky se střež co zrádce. Tč. Své přátely množ a otcových si važ. Č. M. 229. Své přátely množ a otcových si vož. Na Ostrav. Tč. Vážím ho sobě jako oka svého. Č. M. 522. Kdo si neváží cuzého, ten nedbá ani svojého. Ve Slez. Šd. — **čeho.** Vážiť ho jako prachu v očích (nic si ho neváží). Prov. Pokudž se soudcím nevidělo jeho (půhonu) vážiti (v úvahu bráti). Žer. Zp. I. 15. Darnov božích vážíc lehce. Dač. I. 1. (Lidé hrubí) málo vážie dobroděnství Kristova. Hus I. 58. — **se čeho** = *odrážiti se.* Že jest pro malou lahodu, nechtěla se vážiti lopoty těžké. Št. Již se musím v. jeho hněvu. Exc. V-žím se toho. GR. Než mohloby býti na týden, žeťby se vážil příjezdy do Prahy. Arch. II. 428., Pal. Dj. IV. 1. 98. A to učiním proti právu, vážiec se smrti i zlé příhody. BO. — **co, se na koho, nač.** Ušel z obce, kdež naň nevážili (ho nenáviděli). V. Nevážili na Aristobula pro jeho ukrutenství. Pláč. Na farizee nevážili. Ib. Lituji, že tak lehce vážíš na něho svého mladého života. Tč. exc. Jen se na takové věci nevaž (nevěř jim). U Rych. Msk. Neboť vždycky proti nim čelil a proto i oni naň vážili. Let. 125. Opisius Macrinus tak hrubě nevážil na cizoložníky, že je ohněm páliti rozkázal. Bdž. 188. Neváží na něho (nedbá). Ros. Vážím to na pravdomluvnosť jeho (srovnávám). Kom. V. náklad na něco (vynaložiti). Us. On na to své hrdlo vážil (nasadil). Ros. Na obě strany se v. (v pochybnosti býti). V. Život na něco v. Rk. — **co s čím, s kým.** S sebou ať to váží (o tom myslí). Jel. Hříchy s ctnostmi v. (srovnávati). Jel. Váže prospěch svůj v židovství s pronásledováním církve. Sš. II. 13. — **co, se kde (na čem, v čem, u koho, před kým, při kom):** na váze, na ruce (potěžkávati). Jg., Kom. Pták váží se na křídlách v povětří. L. Na vážkách něco v.

Digitized by Google

Kom. V mysli něco v. (= uvažovati). V. To vida a váže u sebe. V., Háj. To před Bohem nic neváží. Mnoho při někom v. (moci). V. I váží apoštol na mysli důvody ony. Sš. II. 30. Arcibiskupem pražským učiněn pan Zbyněk Berka z Dubé, ale v Čechách to už nehrubě váženo bylo. Dač. I. 177. Čím som sa těšila, to som i stratila, čo som si v tom svetě najviece vážila. Sl. ps. Šf. I. 90. Páni a rytířstvo na sněmu obecném s pilností sou vážili, což v těchto knihách psáno stojí. Pal. Dj. V. I. 422. V Čechách se v právu zemském léta přirozená vážie. Vš. Jir. 254. — **co (čím)**: vahou, Jg., V., rukou (potěžkávati), Us., dlaní, V., hrdlem, životem (nasaditi hrdlo). Bern. Vodu ze studny okovem, Kom., kolem vážiti. V. Strom železem v. (vyvraceti). L. (Ona) **při** dvoře papežském jak ctnostmi tak i bystrotou ducha svého velice mnoho *té doby* vážila. Ddk. II. 256. — **co proti čemu.** Tesknosť proti rozkoši v. (srovnávati). Jel. Žádné privilegium proti tomu nic neváží. Plk., L. — **co o kom.** Nad míru mnoho o sobě váží (myslí.) Bern. — **co proč.** Pro věci marné něco v. (vynaložiti). Pref. Judit, kteráž pro vlasť nebezpečně česť i hrdlo vážila. Pal. Dj. IV. 2. 400. I prosím snažně V. Msti, abyste sobě té práce pro věci horší v. neráčili. Arch. III. 28. Život svůj nebezpečně vážil pro tě. Bj. Mnějí, by pro jich mistrstvie pán Bóh hřiechu jim nevážil; Pro malý zisk světa tohoto málo vážíte život věčný. Hus I. 453., III. 270. Člověk pro zlato duši váží. Alx. V. v. 628. Pro zbožie svój život v. Alx. V. v. 1859. Vz *V. s infinit.* — **co odkud.** Z toho již každý v. (souditi) může. V. Vodu ze studnice v. Kom. Učení **od** někoho v. (bráti). Plk. Z pramenů v. Us. Dch. Příčinu toho v. můžeme ze slov téhož apoštola. Že **od** eonu a vyšších jakýchsi duchů plnosť vědy a moudrosti v. přijde. Sš. I. 57., II. 211. Pořádně vypsaného jména nenalezl Pez v rukopisu, z něhož jej byl vážil. Ddk. II. 321. — **se kam: do** bitvy (odvážiti se). Reš. — **adv. (jak)** málo, lehce, velmi, mnoho, Us., velice, vysoce, vysoko, draze, V., laskavě, milostivě v-ti. D., Reš. Velmi lehce to váží; Zná spasitele svého a váží pilně bolesť jeho; Tu řeč pilně važme. Hus I. 107., 109., 336., II. 397. (Tč.). Lehce někoho v. Chč. 299. Draze si toho vážím. Jel. To mu milostivě vážil. Abr. r. 9. II. 103. Velmi milostivě lidské pokolení vážíš. Ib. II. 119. A protož draze sobě jí važme. BR. II. 749. b. Nevažte sobě těžko toho. Št. N. 66. 13. Súdci prositi, aby to jemu lehčeje váženo bylo; To jsú pilně vážiece nalezli; Všeliká přísaha ode všech lidí těžce jest vždycky vážená. Vš. Jir. 65., 85., 98. V. si něčeho málo. Vz Šiška. — **s inft.** Vážil sem *(váhal)* to udělati. Krab. Nic neváží prositi milosti za hříchy. V. Že sobě pro Boha i statků svých vynakládati nevážili. Br. Nic tobě neváží prolévati krve. Br. Ktož **k** vůli otci a matce své pro zalíbení se jim neváží sobě mne uraziti a zapříti. BR. II. 47. a. Aby **do** rozeznání dobrých lidí nesměli se vážiť tu zem orať. Sl. let. I. 249. — **kdy. Při** svědomí ne množstvie svědkóv, ale viera nenakažená v svědectví a pravda se váží. Vš. Jir. 360. Jestiť s podivením, jak lehce v-lo sobě za těch dob právě německé biskupstvo klatby církevní. Ddk II. 302.

Váživě = *vážlivě.*

Váživosť, i, f. = *vážlivosť.*

Váživý = *vážlivý.*

Vážka, y, f., obyč. pl. *vážky* = *malá váha*, kleine Wage. Vz Váha. V. dukátové, zlaté, Ros., na zlato. V. Na vážky (na vous). V. Na zlaté vážky něco vložiti. V. V. pivní, die Bierwage, Us. Dch., pružné, die Federwage, Ck., hydraulické, vz Prm. III. č. 17., na droždí, der Hefenmesser, Suk, tangencialní, die Tangentialwage (Zengrovy). Šp. Polož slova svá na zlaté vážky. Reš. Neber si všecky řeči na vážku. Sl. ps. Šf. II. 123., Mt. S. Spravedlivosť bez premeny je všeckym jednaká a na jedných vážkách váží pána i sedláka. Na Slov. Tč. Slova na vážku bráti (uvažovati). Prov. Na vážkách vážiti. Kom. — *Vodní vážky* (libella, libellula) = nástroj k určování vodorovné polohy dvou n. několika předmětův. V. rourkovité, okrouhlé. Vz S. N. — **V.** = *hmyz, šídlo, motýlice*, libellula, die Wasserjungfer. Vz S. N. V. ploská, libellula depressa, čtyřskvrnná, l. quatuormaculata. Vz Frč. 147.

Vážkovati, balanciren. Mor. Tpl.

Vážkovitý. V-tí hmyzí, libellulina, die Wasserjungfern. Nz.

Vážlivě, schätzend, abwägend.

Vážlivosť, i, f., die Bedachtsamkeit. Ros.

Vážlivý = *vážící*, wägend. — **V.** = *uvážlivý, rozvážlivý*, bedächtig. Krab. — **V.** = *vážený, vzácný*, angesehen, geschätzt. Reš.

Vážně = *s váhou*, wichtig, schwer. Bern. — **V.** = *s dotiskem*, wichtig, nachdrücklich, mit Nachdruck. V. to pověděl. Jel. — **V.** = *uctivě.* V. se stavěti, V., k matce se míti. Br. — **V.** = *opravdově, přísně*, ernsthaft, ernstlich. V. si vésti. V. Jeseň krajem v. chodí. Vrchl. — **V.** = *rozmyslně*, bedächtig, vorsichtig. Staří v. si počínají. Berg.

Vážné, ého, n., das Waggeld. Nz.

Vážní = *od váhy*, Wag-. V. misky. Aqu. V. kniha na řepu, das Rübenwagbuch, lístek, der Wagschein. Šp. Skutkové viece jsú vážní než slova. Hus I. 223. V. lať. Vz Vážnice.

2. **Vážní**, ího, m., der Wagemeister. Dch. Vz Vážčí, Vážník, Vážný.

Vážnice, e, f. = *studnice*, der Schöpfbrunnen. Us. — **V.** = *váhy u vozu a u pluhu*, die Wagen-, Pflugwage. Us. — **V.** = *vážní lať*, die Waglatte. Prm. — **V.** = *veřejná místnosť k vážení*, das Wagehaus, die Stadtwage. Jg., Šp. — **V.** na Slov. = *senná váha*, die Heuwage. Plk.

Vážník, a, m., der Wäger, Abwäger. Vz Tk. II. 375., 381. Vz Vážní, 2.

Vážno, wichtig, giltig. L.

Vážnomyslný, ernst gesinnt. Žer.

Vážnosť, i, f. = *váha, tíž, těžkosť*, das Gewicht, die Wichtigkeit, Schwere. Svou v-stí tělo dolů přímo se nese. Jg. — **V.** = *náležitá váha*, gehöriges Gewicht, Wichtigkeit, Werth. V. dukátu, mince. Bern. — **V.** = *platnosť, cena*, der Werth, die Wichtigkeit, Giltigkeit. Užitek věcem v. dává. Jel.

Digitized by Google

Mnoho v-sti; v. míti. V. — V. = *síla, váha,* die Kraft, Wichtigkeit, Nachdrücklichkeit, der Nachdruck, das Interesse. V. práva. Jel. — V. = *moc,* die Gewalt, Wichtigkeit, der Einfluss, das Ansehen. Moc úřadu, v. a zřetel. V. Muž veliké v-sti. D. Také za Johanity a za klášter rajhradský zasazoval se svou biskupskou v-stí. Císařova vážnosť vzmohla se do té míry, že . . . Ddk. 285., II. 175. — V. = *hodnosť, důstojnosť,* die Würde, Wichtigkeit, Grösse, das Ansehen. V. a důstojenství senatorů římských. V. Aby při soudu v. byla zachována. Boč. V. soudu, vz Žer. Záp. I. 99., 109., 141., 274., 276. Nabyti platnější v-sti; V. něčí podvrátiti. Us. Dch. Co se dotýče vraždy, ran a jiných hmotných věcí, v takových bývají váženy v právě rozličné výmienky podlé v-sti a zachovánie osob, také podlé v-sti znění a vyslovení př, žaloby a odporu atd., ježto potřebí jest o tom věděti před právem. NB. Tč. 88. — V. = *přísnosť, opravdivosť,* der Ernst, die Ernsthaftigkeit. V. V. mužská. Jel. V. s přívětivostí mísiti. Bern. Opatrná v. Arch. I. 206. — V. = *česť, poctivosť, pocta,* die Achtung, Hochachtung. Míti koho ve (u) vážnosti (ctíti jej); není v žádné vážnosti u lidí. V. V. někomu prokázati. D. V. ta nepocházela z ohledů politických. Sš. I. 12. I pes je ve svém úřadě u lidí ve vážnosti. Skakesp. Tč. Kdoby starých lidí ve v-sti neměl. Us. Šd. Turci ten kostel u veliké vážnosti mají. Har. I. 190. To zvýšilo v. a hrdosť jeho lidu; V. jeho pomíjela zároveň se štěstím jeho. Ddk. III. 257., II. 174. (Tč.). V malé v-sti jest na světě. BR. II. 60. a V. a pocta. Dch. Se vší v-stí a uctivostí k tobě. Br. V takové jsou v-sti jako prach v očích. — V. = *porážnosť, rozvaha,* die Uiberlegung, Erwägung. Opatrná v. v razení (radění). Jel.

Vážnota, y, f. = *vážnosť, poctivosť, uctivosť,* die Achtung, Schätzung. Krok. II. 200.

Vážný = *od váhy,* Wage-. V. misky, Aqu., kniha, dům. — V., ého, m., subst. = *kdo váží.* Vz Vážní, 2. Der Wäger, Abwäger, Wagmeister. V. chleba. V. — V. = *těžký,* schwer. V. V. jest písek. Zlato jest nejvážnější. Kom. V. vůz. Bern. Ten hošík je v-ný. Us. Vk. V. kýta. Us. Vk. Hrúdu dobře v-nú v rúchu uvázav. Pass 37. (Hý.). — V. — *co se na váhu prodává,* wägbar. Zboží vážné a mírné neb loketní. Bck. II. 1. 72. Dva vozy se zbožím vážným vzeli. Pč. 17. — V. = *náležitou váhu mající,* vollwichtig. V. mince. V. — V. = *mnoho platící, veliké váhy, platný, znamenitý,* wichtig, von Wichtigkeit, erheblich, viel geltend, ansehnlich, gross, Einfluss habend. Věc vysoce v. D. List velmi v. Plk. — V. = *ctěný, poctivý, počestný, ctihodný, důstojný,* achtbar, schätzbar, würdig, ehrwürdig. Nz. V. ctnosti. Hus III. 20. Vysoce vážný. V. Někdy (byl) vážný, nyní žádný (ztratil úřad. Vz Úřad, Pyšný). D., Č. — **čím**: věkem, uměním, soudem. Jg. — V. = *přísný, opravdový,* ernst, ernsthaft, würdig, gesetzt. V. povídka. Nz. V. postava, dáma, nálada. Us. Dch. V. doba, ernster Augenblick. J. tr. Byla žena stará a vážná a ne nějaká mladice klevetná. BR. II. 206. Nastaly vážnější boje. Pal. Dj. III. 3. 51. Podlé našeho rčení a slibu dobře vážného. Arch. II. 29. V Jihlavi s jinými mnohými v-nými a pilnými běhy dosti budem míti činiti. Arch. II. 38. Málo v. V. Musiť biskup býti v. Br. Směšné i vážné věci. Jel. Vážní obyčejové toho muže. Kom. — **v čem**: v činech a řečech. Troj. — V. = *důkladný,* gründlich, nachdrücklich. V. řeč. Kom. — V. = *vážící sobě, cenící,* schätzend, achtend. — **čeho**: malých věcí v. Boč. — V. = *vážen, čerpán býti mohoucí,* schöpflich, schöpfbar. V. voda. Bern. — *Tahoun v.* = *kdo za provaz táhne,* der Seilzieher. V.

Vážský, Waag-. V. úžina pltníkům jest nebezpečna. Slov. Tč. V. kanal. Sl. let. IV. 137.

Vbabrati = *vpiprati,* hineinschmieren. — **co kam čím**: maltu rukama do okna. Na Ostrav. Tč.

Vbarviti, il, en, ení, hineinfärben. — **co kam čím**: štětcem kvítko mezi jiná kvítka. Us. Tč.

Vbásniti se, il, ěn, ění, sich eindichten. — **se kam, v co**: Pokor. Z hor. 117.

Vběh, u, m., der Einlauf. Šm.

Vběhnouti, hni, hna (ouc), hnul a hl, utí; *vbíhati,* hineinlaufen, hineinfliessen, münden, einmünden. — **kam (komu, s kým).** V. do domu, Us., někomu do řeči, Bern., nepříteli do rukou. Č. Jedna ulice do druhé vbíhala. Kom. V. v neštěstí, v dům. Kdyby hovado k sousedu vběhlo. Er. Ale však pro to člověčenstvie, kteréž jsi přijal, menší nejsi, ani proto s ním v které vběhuješ ponížemie. Vol. sv. Jer. V. v zámezí, zum Aeussersten gedeihen. Dch. Do komory vběhla a do truhly lehla. Sš. P. 125. Moravka vbíhá do Ostravice (vlévá se). Us. Tč. Telata vbíhajú přes furtku do zahrady na salát. Na Ostrav. Tč. Vražedlník do domu vběhl. NB. Tč. 104. Čeledín v duom vběhna vece. Pass. 791. Jestližeby pak kteří (v Slezsku) več odporného se vydali a v nebezpečenství nějaké samoděk vběhli, tedy aby . . . Skl. V. 154. — **odkud kam.** Voda vbíhá se střechy do žlabu. Us. Tč.

Vběhnutí, n., das Hineinlaufen.

Vbehovati = *vbíhati.* Na Slov. Bern.

Vběžiště, ě, n., der Einmündungspunkt (an der Eisenbahn). Šm.

Vbičovatel, e, m., der Einpeitscher. Dch.

Vbídnouti se, *vbízeti se,* sich antragen. — **komu nač.** Rád bych se mu vbídl na pomoc, ale nevím, bylo-liby mu to milo. Mor. Šd. — **se komu do čeho**: do služby, do práce. Mor. Šd.

Vbíhající se větve, žíly a žebra listová, rozvětvená, konci svými se spojující a tak dělající jako síť, anastomosans, anastomosirend. Rst. 513.

Vbíhání, n., das öftere Hineinlaufen.

Vbíhati, vz Vběhnouti.

Vbílečný, im Eierweiss liegend, intrarius. V. kel v bílku umistěný či bílkem obklíčený n. p. semena routy, sisy, drchničky a j. Rst. 513.

Vbíti, vbiji, vbij, vbije (ic), il, it, ití; *vbíjeti,* el, en, ení; *vbíjívati* = *vtlouci, vraziti,* ein-, hineinschlagen, einhaften; *přibiti,* anschlagen. V. — **co, koho kam**: obruč

Digitized by Google

na sud. Ms. Někoho na kůl, na kolo, Pk., na kříž. Pref. Zapověděl, aby nikdo se neopovážil vbíjeti se **do** domů. Pal. Dj. IV. 1. 172. Rozum **v** hlavu nevbiješ a ctnosť ke kůži nepřišiješ. Č. — **co kam čím**: hřebík kladivem **do** zdi. Něco tlučkem **do** hlavy vbíjeti (aby si to pamatoval). Na Ostrav. Tč.

Vbití, n., das Ein-, Hineinschlagen.

Vbitý; *-it, a, o*, ein-, hineingeschlagen.

Vbízeti, vz *Vbídnouti*.

Vblinknouti, *vblinkati*, hineinschlagen. — **co kam**: klinek **do** desky. — **čím kam**: kyjem do okna, tak že to dělá: blink! blink! Na Ostrav. Tč.

Vblíti, vbliji, il, it, ití, *vblívati*, einspeien. Ros.

Vblknouti, knul a kl, utí, hereinflackern. — **kam**. Oheň, plamen vblknul **do** okna a zapolil jizbu. Na Ostrav. Tč.

Vbočený; *-čen, a, o*. V. palec, halux valgus. Nz. lk.

Vbočiti, il, ení, einlenken. — **kam**: **v** pravou kolej. Kos. Ol. I. 151.

Vbodčivý = *píchlavý, bodoucí*, stechend. Boč. exc.

Vbodlý = *vbodený*, eingestochen. V-lý do poupěte sosek včely. Dch.

Vbodnouti, ul, ut, utí; *vbůsti*, vbodu, dl, den, ení; *vbodati, vbodávati, vbodovati* = *vpíchnouti, vraziti*, ein-, hineinstecken, ein-, hineinstechen. — **co komu kde kam**. Dobytčeti jetelem přejedenému bodec **v** levé straně **do** jamky slezinné vbodni. Ja. Jehly do polštáře v. Us. — **koho kam čím**: nožem. Us. Tč. — **koho nač**: na parohy. Er. P. 271.

Vbořiti, il, en, ení, *vbořovati se*, einfallen, verfallen, einstürzen. — **kam**: **do** bahna. Us.

Vbouchati, vbouchnouti, chnul a chl, ut, utí, hineinschlagen. — **co kam**: **do** někoho vědomosti vbouchati, einpauken. Us. Dch.

Vbožiti, il, en, ení, *vbohovati*, zastr. = *s Bohem spojiti*, mit Gott vereinen. — **se** = *bohem se státi*, Gott werden; *s Bohem se spojiti*, sich mit Gott verbinden. Včlověčil se Bůh, dí sv. Athanasius, aby se člověk vbožil. Šš. J. 22. Hodné kázání to činí, že duše některak vboží se a s Kristem v jednotu v milosti vejde a na věky tak móž ostati. Hus II. 75. — **se jak**. Vnitrným a svrchovaným sjednocením (s Bohem) se vbohujeme. Šš. Sk. 209.

Vbrknouti, knul a kl, utí, hineinfliegen. — **kam**. Vbrkna **v** jizbu na mé plece sednul. Koll. I. 113.

Vbrtiti, il, cen, ení, zastr. = *vevrtati*, einbohren. Ros.

Vbryndnouti, dnul a dl, utí, hineinwaten. — **kam**: **do** vody. — **jak**. Lehko tam v., ale jak vybryndnůť! Na Ostrav. Tč.

Vbrzce, lépe: *v brzce*, bald. Vz Brzko. Jg.

Vbudovati, hineinbauen. — **co kam**: sklep **do** skály v. Us. Tč.

Vburcovati, hineinstürzen. — **kam**. Navrátiv se v larvě listonoše **do** příbytku směle v-val. Koll. I. 135.

Vbůsti, vz Vbodnouti.

Vcáknouti, hineinspritzen. Šm.

Vceditі, il, zen, ení, *vcezovati*, einseihen. Ros. — **co kam**: **do** hrnce. Us. — **čím, jak**. Mléko cedzákem neb **přes** cedzák do hrotka. Na Ostrav. Tč.

Vcechovati, einsiegeln. — **co čím kam**: své jméno svým cechem (Siegel) **do** dřeva, do plátna v. Na Ostrav. Tč.

Vcele, *lépe: v cele*, ganz, im Ganzen. Aby ta strana to naplnila vcele a úplně. Arch. II. 294. V. zůstávati. List z r. 1558. Vz Celo, Celý.

V celku. Kolik to dělá v celku (im Ganzen)? Us. Tč. Vz *Celek*.

Vcestný = *nasedlý*, praevius. V. koláč, placenta praevia. Nz. lk. V. překážky, im Wege stehend.

Vcezení, n., die Einseihung.

Vcezený, -**en, a, o**, eingeseiht.

Vciliti, il, en, ení, *vcilovati*, einzielen.

Vciply, jm. polí v Hovězím na Vsacku. Vck.

Vclopati = *vslopati*, hinunterschlingen. — **co kam**: **do** sebe. Na Mor. Tč.

Vcochmati = *strčiti něco do něčeho*, hineinstecken. Na mor. Valaš. Vck.

Vcpáti = *vecpati*.

Vcrknouti, knul a kl, ut, utí, *vcrkovati*, hineintröpfeln. — **co komu kam**: vcrklo mu trochu **do** kalhot; vcrknul mi dvě kapky do léku. Na Ostrav. Tč.

Vćuci = *nenadále*, unverhofft, plötzlich. V. tam přišel. Na Ostrav. Tč.

Včáření, n. = *účaří, vzetí do čáry*, das Alignement. Nz.

Včářiti, il, en, ení, *včařovati* = *v čáru pojati, do čáry vzíti*, aligniren. Nz.

Včarovati, hineinzaubern. — **co kam čím**: v. nemoc **do** někoho kouzelnictvím. Us. Tč.

Včas = *včasně*, **lépe**: *v čas*, zur Zeit, bei Zeiten, rechtzeitig, zeitlich. Ja prídem na sobotu za včasu. Sl. ps. 28. Abych sa odprosil svej milej za včasu. Sš. P. 306. Přišla sem ešče za včasu. Us. Tč. Přinď za včasu ba i včasněji než včera. Na Ostrav.

Včasně = *příhodně, v čas*, zeitlich, zur rechten Zeit. Vz Včas.

Včasnosť, i, f. = *příhodnosť*, Zeitgemässheit, f. Reš.

Včasný = *v čas se dějící*, zeitgemäss, rechtzeitig, zeitgerecht. V. V. smrť. Rostl. V. útěk, bei Zeiten bewerkstelligt. Us. Dch. Kdyby se bylo Paltramovi podařilo včasným vystoupením Vídeň vyrvati králi římskému. Ddk. VI. 184.

Včašie = *v čas*, zur gehörigen Zeit, rechtzeitig. Us. na Slov. Prečos' včašie neprišieu? Sl. ps. 277.

Vče, zastr. = *počal; včechu* = *počali*. Výb. I. 172., 179. — *Vče* = *tští, prázdný, bezdůvodný, nepodstatný*, leer, nichtig, zastr. Vče a špatné příčiny. Har.

Včechrati, *včechrávati*, es auflockernd hineinthun. — **co do čeho (kam)**. Ros.

Včel = *včil*. O tom, abyste věděli, že jsem poručenstvie učinil o jiné všecky věci, než co tu včel jmám, na ty jsem nepomněl. NB. Tč. 11.

Digitized by Google

Včela (místy *včala*), **včelka, včelička, včelinka,** y, **včelice,** e, f., apis, die Biene. V. místo bčela, strb. bъčela (bučeti). Šf., Gb. Hl. 93. Dle jiných od vuk (vučeti), vz -ela, Bž. 227. V již. Čech. *fčíla*, v Písecku místy *včála*. Kts. V. = hmyz z řádu žilnokřídlých. Vz S. N. V. obecná, apis melifica, zednická, chalicodoma muraria. Vz Frč. 170., 172. V. hrabavá (andrena), zední (anthophora parietina), čalounická (megachile). Vz Schd. II. 513. Včela domácí n. medonosná, dělná, robotná. D. V. úlové (domácí), brtové (lesní, divoké), Jg., vlaské (bez žahadel), mdlé, Šp., zední, megachile muraria. Zl. klasy 1856. č. 10. V.: *královna n. matka* (jediná samička), *trubci* (samci), *dělnice n. pracovnice n. plástnice.* Jhl., S. N. Roj prvák, potom druhák, třeťák atd.; roje od letošních rojů slovou *paroje n. panenské.* Vz S. N. Včely bezmateřelé (bez matky). Na Zlínsku. Brt. Podřezač, přehlížitel včel. včelař; plod, červ, chomáč včel; včelolupič; pytel na včely (včelochytka), včelní rukavice; včelařská kukle, čepice; špalek, brť, klát, kláď: slaměný, dzieřoňák; včeličí mor; prázdná buňka = *souš;* míhání, hemžení včel; podřez včel; včely umřely; včely podebrati, vybubnovati, podkuřovati, podmétati, opatrovati, hlídati. Šp. Zemřelý plod: *shnilotina, shnilina, shnilý n. zkažený plod nebo červ;* nemoc tato: *shnilina, shnilotina plodu n. červa.* Šp. V. bzučí, Pt., vučí, bručí. Kom. Včely plásty medu dělají, roje jako nové osady vypouštějí. Kom. V. pracovité med sbírají, snášejí. D. V. přehlížeti, podřezávati. V. žihadlem štípe, píchá. Žluva jest včelám záhubná. Us. (Jg.). Jsou jako včely bez matky aneb ovce bez pastýře. Solf. Včeličí mol. Šp. Či včelenky brňá, či mia milý volá? Sš. P. 339. Poněvadž se na tebe všickni jako včely ssuli. BR. II. 376. a. Včely před deštěm vyléhají z úlů (kupí se kolem česna). Us. Tč. Včela ze hněvu a pomsty někoho uštíkajíc žehadlo ztrácí a druhdy se i života zbavuje; David nepřátely své včelám připodobňuje, an dí: Obklíčily mne včely. Sš. II. 122. (Hý.). V. umírá; včely po-, vymřely. Us. Brt. V-ly sa prášija (vorspielen). Na Zlínsku. Brt. Včely na jaře přehlížeti a med zbylý z úlů vybírati; včely podporovati (medu jim přidávati). Us. Tam mu zavadzal jeden suchý peň a ten byl plnučičký plný včelami. Dbš. Sl. pov. I. 430. Poslau by som posla, tu malú včelôčku. Sl. ps. 170. Petran vzal včely osmnáctery v dluhu panském. NB. Tč. 264. Vlkova byla našla první roj těch včel a od toho roje ty včely vzplodily sě, kteréž Petral pobral. Ib. 264. Dyby mi tak bylo, jako, synečku, tobě, já bych chodila jak ryba po vodě, včela po včelínku. Brt. Ps. 7. Lupla mě v. z rána ve včelínku, dyž sem žala drobnú dětělinku. Čes. mor. ps. 62. My medu nemáme, my včel nechováme. Sš. P. 463. Poctivou pannu včelička neštipne. Mus. 1853. 474. Čo nasbirá v. za deň, to v noci nestroví. Na Slov. Tč. Lidé se radují létu a včelka květu. Dch. Komu v. za uchem lítá, ten se omítá. Pk. Čmel bzučí jako v. Ve Slez. Šd. Ženci na pole, včely z pole. Er. P. 85., Č. Jako včely se motají. Bern., Č. Mezi včely nedmýchej. Ros., Šp. Od včely med, od hada jed. Ros., Č. Čím více se člověk včel chouli, tím více se za ním sypou. Vz Nepřítel. Jg., D. Bez matky včeličky, ztracené dětičky; Včely, rybníky, ovce zmohou i schudnou lehce; Na zimu sto včel za vídenský, na jaře jedna za krejcar; Skoupě kdo včely přehlíží (moc medu jim ubírá), sám ve škodu se pohřiží. Šp. Člověk po světě jako v. po květě. Šd. Na pěkný kvítek i v. letí (= krása se líbí). Šd. Keď v. sladkosti sbírá, po kvitečkách lítá: tak dobrý z příkladních ludí mravy sebe (= sobě) chytá. Na Slov. Tč. Vyletují-li včely hned časně z rána z úlů a nevzdalují-li se, bude téhož dne pršeti. Tč. Co činiti, aby včely hodně se rojily a aby neštípaly? Vz Mus. 1854. 551. Co činiti, aby včely po smrti hospodářově neumřely? Vz Mus. 1853. 483. Potká-li v zimě včely nějaké neštěstí (zahynou-li ku př.), přijde v létě neštěstí i na lidi. Kda. O dalších pověrách včel se týkajících vz Mus. 1853. 489. — Vz *Hmyz, Roj Včelí.*

Včelák, a, m. = *včelař.* Na Slov. — **V.,** osob. jm.

Včelaňka, y, f. = *bylina,* die Melisse. Ms. ovc.

Včelař, e, m., der Bienenzüchter, -mann, -meister, -wirth, Imker, Zeidler, Zeidelmeister. Kom. J. 394. V. pěstuje, ošetřuje atd. včely. Vz Včela. Které zvíře bylo by rádo včelařem? Medvěd. Šd. Vz *Nástroje* pro včelaře. — **V.** = *krutihlav,* der Wendehals. Us. Kal.

Včelařiti, il, ení, Bienenzucht treiben. — **kde.** Zdařile ve včelínu v-il. Let. Mt. sl. IX. 2. 113.

Včelařka, y, f., die Bienenzüchterin, Zeidlerin. Jg.

Včelařský, Bienenzucht-. V. spolek. Us. Dch.

Včelařství, n. = *včelařské umění, chování* včel, die Bienenzucht. V-ím se zanášeti, se živiti. Jg. V. a chmelařství taktéž náleželo k hospodářství. Ddk. IV. 140. Vz KP. III. 296., S. N. Dějepis českého včelařství vz S. N. II. 315. O v. u Římanů vz Vlšk. 106.

Včelesno, a, n. = *ve hvozdě zděná trouba ze zadního konce peci vstupující,* die Sauge, Hölle in der Malzdörre. D.

Včelí přirození, Bienen-. Rad. Zv. V. dílo, der Waben. Ktk. V. červ a) krúcený = zasedlý (ve vajíčku), b) oršený (včelka vylehlá). Us. Na Zlínsku. Brt. (Šd.).

Včelice, e, f., vz Včela.

Včelička, y, f., vz Včela.

Včeliční, Bienen-. V. práce, váhavá. Zlob.

1. **Včelín,** u, m. = včelník, 2., der Bienengarten, das Bienenhaus. Na Mor. a Slov. Vz Včela.

2. **Včelín,** u, m. = *vůbec malá pozemnosť, zahrada, chalupnická polnosť.* U Val. Meziř. Tč.

3. **Včelín,** a, m., myslivna u Kojetína. Tč.

4. **Včelín,** a, m., něm. Wčelin, samota u Velešína. PL. — **V.** = lnka u Piňovic. Pk.

Včelina, y, f. = *hrnec k podkuřování včel, kouřník*, Topf zum Räuchern. Us.

Včelinec, nce, m. = *včelín*, das Bienenhaus. Byl jest z jich v-ce, einer der Ihrigen. Bart. Pohl'adajú každý v. každého včelara dvaraz do roka. Dbš. Obč. sl. 100. — **V.**, stráň ve sloven. Gemarsku. Let. Mt. sl. IX. 2. 33.

Včelínek, nku, m. = *včelín*. Chodila po v-nku, trhala jatelinku. Brt. P. 72.

Včelka, vz Včela. — **V.** = *čmelík*, mor. *včelka*, slov. *švehla*, die Hühnerlaus.

Včelna, y, f. = *včelnice*. Nadal je několika v-nami v Otěhřibech. Ddk. V. 35.

Včelná, é, f., něm. Köllne, ves u Vimberka. PL.

Včelnatý, bienenreich.

Včelné, ého, n., der Zeidelzins. Šm.

Včelní = *včelám náležející*, Bienen-. V. koš, mol, D., červ, matka, chumel n. roj, V., úl. Aqu. V. roje, které padly před sv. Janem Kř., jsou nejlepší. Tč. Vz Včela. — **V. hrádek**, Bienenburg, samota u Jílového. PL.

Včelnice, e, f. = *úl*; *též místo, kde se včely chovají*, včelník. Jg. — **V.**, Wčelnitz, ves u Jindř. Hradce. PL. Vz S. N. — **V.** *řeka*. Arch. II. 315. (Šd.).

Včelnička, y, f., das Bienenthal, ves u Kamenice n. L. PL.

1. **Včelník**, a, m. = *včelař*, 1107., V.; 2. *žlura, pták*, der Bienenspecht. Bern.

2. **Včelník**, u, m. = *včelnice, včelín*.

3. **Včelník**, u, m. = *dračí hlava*, dracocephalum, der Drachenkopf. V. moldavský, d. moldavicum, kanarský, d. canariense. Rstp. 1180., Čl. Kv. 257., Slb. 331., FB. 62., S. N.

4. **Včelník**, u, m. = *dubravník, rojovník, matečník, melissa, marule, marulka, meduňka, medunice, meduň lékařská*, melissa officinalis, die Melisse. Rstp. 1178., Čl. Kv. 255., Fb. 61.

Včelný = *včelní*. A toho jest vyměřeno 65 lánóv i se dvěma zahradama včelnýma. Arch. II. 315.

1 **Včelojed**, a, m., pernis apivorus, sokol. Vz Frč. 362.

2. **Včelojed**, a, m. = *včelní mol*, der Immenwolf, pol. L.

Včelolupič, e, m., der Bienendieb.

Včelovitý, bienenartig. V. hmyzi, anthophila, die Blumenwespen. Nz.

Včeložrout, a, m., der Immenvogel. Vz Vlha. Rk.

Včelstvo, a, n. = *včely*, die Bienen.

Včepiti, il, en, ení, *včepovati* = *hlubokým zachycením vložiti*, einzapfen. Kln.

Včepní peníze, v horn. peníze po zaplacení výloh přebývající. Am., Pam. kut.

Včera, na Mor. místy i *včéra* a *včeraj* (Brt.), *včira* (Háj.), ve Slez. *včeraj* a *včerajky* (Šd.), gestern, adv. Včera m. večera a to místo vьčera, kde ь původní *a* zastupuje; litev. vakar. Schl. Dle Prk. (ve Studii o dat. 16.) jest v. *lokal sg.* jako *doma*; úplnější koncovka -ái uchovala se v mor. lokalu *včeraj* (Sš. P. 9.), z ní pak vyvinulo se *ai* (ě). Vz Doma. On v. v noci dlouho bděl. To se v. stalo. Kom. Ne v. jest před houserem běhal. Prov. Ode včera, ode včira. Us. Jg. Pověz mi, synečku, kdes v. večír byl? Galanečko moja enom na protivá; Včeras byla matičena (= matčina) a dneska již se (jsi) moja žena. Sš. P. 310., 798. (Tč.) Včera týden pohřeb měla. Brt. S. 23. To jsem řekl včera (v. jsem to přisliboval, ale dnes už ne). Us. Dbvr. Mnozí sú dněs ve věčnosti, kteří žili včera. Us. Tč. Přepis, kterýžs mi poslal, v. teprv po obědě jest mi přinesen; V. v samý večer přijel jest služebník mój. Arch. II. 35., IV. 410. V. večer okolo dvou hodin na noc do Prahy jsem přijel. Žer. 1591. Včera a před včerajším dnem. Bj. Přišly, aby ohledaly hrob, to jako v. večer. Hus. II. 135.

Včeraj, vz *Včera*.

Včerajky, vz *Včera*.

Včerajšek, šku, m. = *včerejšek*. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Před včerajškem. Šd., Tč. Vz Včerajší, Včerejšek.

Včerajší = *včerejší*. Vz Včerejší, Včerajšek. Tá sa ho opýtá: Že či bola dobrá tá včerajšia večera? Dbš. Sl. pov. I. 231. Tisíc let před tvýma očima jako den včerajší, jenž jest minul. Hus II. 178.

Včeraly, dle Dolany, něm. Wčeral, ves u Uher. Hradiště.

Včerejšek, ška, m. = *včerejší den*, der gestrige Tag. Od v-ka. Us. Na v-k jsme přijeli. Před v-kem. Jg. Od v-ška voda padá; Od v-ka jsem ještě nic nejedl. Us. Tč. To je ještě ze v-ška. Us. Dch. Do v-ška byl úplně zdráv. Us. Tč. Včerejšek není dnešek. Tč. Honí se za včerejškem (je blázen). Us.

Včerejší lépe *než*: *věčejší*, *ač máme*: *zejtřejší*, der gestrige Tag. Zbytky v-ší večeře. Ddk. II. 230. V. den. Hledá v-ho dne (= hledá, čeho nalézti nelze. Někde přidávají: a on minul.) Vz Ztřeštěný. Prov. V. noc. D. Cos včerejší (n.: Cos včera přišel? — Vz Hloupý)? Ros., Č. Vdyť nejsem v.! Bern. Vz Nynější.

Včerejšní = *včerejší*. U Turn. Zl.

Včerom, *za včerom* = *včera*. Ktorie že ste šitko boli na tej svadbe za včerom? Na Slov. Sd.

Včerpati, einschöpfen. — *ce* ...
kam. Z hrnce do hrnce vo...ala, starosť
Včesati; *včesnouti* (*vč*... přijela sem se
ut, utí; *včesávati*, *včes*... Aj zkázala mně
odkud: vlasy na č... y se ráda vdávala;
Včeť = *včíti*. ...u, radši panná zůstanu;
Včetně = *v*... echť se, já se ho nepro-
v to zahrnuje ...sče malý děvče, vdávat se
Nz., Šim. I... etěla holubinka z bílého stáda,
včetně vy... dycky plače, že se nevdává;
III. 292. ... se, vdala, co je po tem vdaju,
buď vý... se dostala, kde chleba nemajú;
Věi...nně maměnka lála, že sem se tak
einko... vdala; Ruky ma jak vrana bile, přece
V... vdavala; Chce se vdávat, neumí
z *v*... kám ohledávat, neumí na buchty za-
sm... vat; A ty holko, ty se vdej, a ty na
O... nečekej; Já se vdávat nebudu, pa-
v... olátkem pobudu. Sš. P. 107., 203., 223.,
...9., 352., 470., 495., 535., 677., 757. (Tč.).
...k se dívky vdáti mohou, vz Mus. 1853.
...70. Které děvče sklízí brzy se stolu,
...rzy se vdá, musí však dříve prodrhnouti
...střez. Mus. 1853. 474. Za kterou dívkou

Digitized by Google

teď, hned, jetzt, sogleich. Na Slov. a Mor. a ve Slez., na Slov. *včul* atd. Vck., Tč., Klš., Pk., Šd. Včil přišel. Bern. Od včil, od včile, von nun an, von jetzt an; od včilka, od včilejška; před včilem tu byl, právě odešel; po včil, bis jetzt; před včil odešel. Na Ostrav. Tč. Až včil = až teď, až nyní. Kda. I. 93. Ten dělá včile na poli; Muž mój včile jest doma byl. NB. Tč. 39., 121. Včil mládenci nastávajú, do mší svatých v karty hrajú; Milúnká děvečko, potěš mě srdečko; Prvej sem těšila, včilej už nemožu; Zvonily by tobě ty turecké zvony, včil ťa budú žráti ty morské potvory; Pověz, děvčico, budeš-li moja? Ei budu, budu, ale to ne včil, počkaj, šohajku, až si podívčím; Měla jsem galánů jak maku drobného a včilej já smutná už nemám žádného; Včilej sem, má milá, na tebe zapomněl; Včil ja již musim być tvojum manželkum; U mamy si jedla žitne halušečky a včilej musiš jesť dosť chore klusečky; Včilej sem sa vdala, starého si vzala, včilej mosím doma byť; Prve's mě vodil od města k městu, včilej mě vodíš čertovú cestú. Sš. P. 45., 94., 146., 228., 235., 263., 425., 470., 494., 532. (Tč.). A včilka, jak vidím, vzíti se (= si) mě nesmíš. Čes. mor. ps. 184.

Včilej, vz *Včil*.

Včilejc, vz *Včil*.

Včilejšek, ška, m. = *nynějšek*, die Gegenwart. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Do v-ška, bis zum heutigen Tage. Na Slov. Od v-ška sem nesmíš chodiť. Na Ostrav. Tč. Včilejšek mi není milý, bo mi všecko na hlavě stojí (leží). Ib. Tč.

Včilejší = *nynější*, jetzig. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Vck. Od času v-ho visí čas budoucí. Na Slov. Tč. V-ší chasa patří do ťasa. Na Ostrav. Tč. Netrestej hned, kohos nenapomínal, potom teprv možeš trestať na něm předešlú i v-ší vinu. Na Mor. Tč.

Včilejško, a, n. Včera o v-šku = *v tomto čase*. Na Zlínsku. Brt.

Včilek, lka, m. = *nynějšek*, die jetzige Kličilyˆd.včilka. Na Mor. Zítra o včilku, umírá; včely 'pse Zeit. Mor. Šd. — *Včilek* sa prášija (vors, na Slov. a ve Slez. Li- Včely na jaře přehnati. Sl. ps. Šf. I. 99. vybírati; včely podpor. budě i v jinší čas. dávati). Us. Tam mu zavıezná panenky od peň a ten byl plnučičký pl.,nepatří na pa- Sl. pov. I. 430. Poslau by S. 500. malú včelôčku. Sl. ps. 170. Petra. osmnáctery v dluhu panském. NLaně koňa, Vlkova byla našla první roj těch vl v. tam toho roje ty včely vzplodily sě,'ka můj Petral pobral. Ib. 264. Dyby mi takvrany. jako, synečku, tobě, já bych chodila ryba po vodě, včela po včelínku. Brtami. 7. Lupla mě v. z rána ve včelínku, dyž ne- žala drobnú dětělinku. Čes. mor. ps. My medu nemáme, my včel nechováme. Sš. P. 463. Poctivou pannu včelička neštipne Mus. 1853. 474. Co nasbírá v. za deň, to v noci nestroví. Na Slov. Tč. Lidé se radují létu a včelka květu. Dch. Komu v. za uchem litá, ten se omítá. Pk. Čmel bzučí jako v. Ve Slez. Šd. Ženci na pole, včely stecken. — **co.** Včiň sěm svój prst. ZN. — **co kam:** meč **v** nožnice. Pass. 238. Cev měděný v konec v. Lk. V. něco **do** nosu. Us. Včiniti něco koni v ústa. Db. V. se do něčeho = přičiniti se **k** čemu, sich hineinthun, sich hineinlegen (arbeiten). Na Mor. Tč. V. prsten **na** prst. Alex. Fab. Včiňujete na své prsty zlaté orudie. Ib. c. 103.

Včír, a, m. = *včerejšek*, der gestrige Tag. Us. Ode včíra. Šm. Přede včírem. Rk. Byl sem tam včír = na včerejšek. Us. Jg.

Včírejší, Krok, **lépe:** *včerejší*. Jg.

Včírek, rka, m. = *včerejšek*. Až do včírka. Us. Dch.

Včísliti, il, en, ení = *včísti, připočísti*, einaddiren. — **co kam:** **do** nejbližšího sloupce. Nz. Vz Včísti.

Včísti, *včítati* = *přičísti*, zuaddiren, zu-, hineinrechnen. Nz. — **co, se kam.** Ji v. **u** víru jako vlastní věc víry. Chč. Šíf. 90. (Pal. Dj. IV. 1. 417.). V. se **do** knihy, sich hineinlesen, einlesen. Us. Tč. Kteréž číslování jen v tom případě vyplývá, včítáni-li v to také sv. apoštolové, eingerechnet. Ddk. IV. 266. Cf. Včísliti.

Včítatelnosť, i, f., die Einrechenbarkeit. Us. Dch.

Včítatelný, einrechenbar. Us. Dch.

Včítati, vz Včísti.

Včíti, včnu, včal, at, *včínati, začínati* = *začíti, počíti*, anfangen, beginnen. — **s inft.** Vče Pilat na ščepy zřieti; Včechu sě diviti. Výb. I. 172., 179., ZE. (Jir. Nkr. 86.).

Včitmo = *včetně*. Na Slov. Ssk.

Včiu = *včil*. Sš. P. 495.

Včlánkovati, inartikuliren. Rostl. — **co kam.**

Včláři = *včelaři*. Ddk. IV. 153.

Včlověčba, y, f. = *vělověčení*, die Menschwerdung. Vz Vělověčení. Církev je druhá v. Kristova. Sš. II. 134.

Vělověčení, n. = *včlověčba, vtělení, vpletění*, die Menschwerdung, incarnatio, ἐνανθρώπησις. V. Krista. Sš. J. 21. Mluvě o božství svém i o svém v. Sš. (Hý.).

Vělověčený; *-čen, a, o* = *vpletěný*, menschgeworden. Pán v. Sš. J. 17. Kdež o v-ném Bohu dí, že . . . Sš. I. 21.

Vělověčiti se = *vtěliti se ve člověka, člověkem se státi, vpletiti se*, menschliche Natur annehmen, menschwerden. Láska byla původem, že se Pán v-čil; Kristus v-če se nesoudil u sebe . . . Sš. J. 212., II. 165. V-čil se Bůh, dí sv. Athanasius. Sš. J. 22. (Hý.). Kristus z panny čisté se narodil, když v. se ráčil. Sš. Měli tedy Samaritani za to, že v Šimonu se v-la moc a síla boží z Boha vyronila. Sš. Sk. 97. (Hý.).

Včora = *včera*. Na Těšínsku. Cf. Brt. P. 150.

Včůha, y, f., dariaca (ales), zastr. Hnka.

Včul = *včil*. Vz toto. Na Mor. a na Slov. Tč. Včul se nauč, komu máš dať chválu neb palicu; Včul čiň dobré, nebo je čas včulajší v tvej moci. Na Slov. Tč. Cf. Včil.

Včulajší = *včilejší*. Podvodný je včulajší svět. Na Slov. Tč. Vz Včul.

Včule = *včile*. Na Mor. a Slov. Šd., Tč. Cf. Bž. 216., Včile.

Digitized by Google

Včulej = *včilej, včil.* Na Slov. a Mor. Němc. VII. 213. Včulej přišel. Šd. Vz Včile.
Včulek, včulky = *včilek, včil* = *nyní*, jetzt. Na Slov. Tč.
Vd. Tato skupenina souhlásek v násloví nyní v obec. mluvě zaniká; na Slov. dova m. vdova. Ht. — V gt. pl. (křivd), vz Ct.
Vďačiti se = *vděčiti se.* Na Mor. a ve Slez. — **komu.** On se mu vďačí. — **se komu zač.** Nevím, zač bych se mu vďačil. Šd.
Vďačně = *rád*, gern. Přineste mi vody. Vďačně. Na Slov. Jg., Němc. VII. 94. Zohrejte sa, v. vás prímame. Dbš. ob. 13. Či byste nám nedali trochu hospody? Prečože bysme nedali, dáme v. Dbš. Sl. pov. I. 206. Prijmi v. dar maličký, kterí dávám z lásky; Malý kríž v. drž. Na Slov. Tč.
Vďačnosť, y, f. = *vděčnosť*, die Dankbarkeit. Na Slov. Šd. Čo mu Boh dal, zase Bohu oddáva s v-stí. Na Slov. Tč.
Vďačný = *vděčný.* Na Slov.
Vdaj, vdej, e, m. = *vdání*, die Heirath. Dívka na v. Na Mor. Má dvě dcery na vdaj; Vy jste se ohlídli jenom na peníze (na statek) a tak jste učinili dceru nešťastnou tím vdajem. Mor. Šd. To děvče čeká na vdaj, jak ryba na vodu. Na Ostrav. Tč. Co je po tom vdaju, dy sem se dostala, kde chleba nemajú. Sš. P. 470.
Vdajný, na Mor. = *na vdání*, heirathsfähig, mannbar. V. dcera. Jg., Tč.
Vdák, u, m. = *kdák.* Koko-koko-vdák, snesla sem vajíčko za paták (slepičí mluva, když kura snesla vejce). Mor. Brt. Koko-koko-vdák! šla kuřička na jarmak, uštípil ju v řič chrobák! Hra dětí ve Slez. Šd.
Vďaka, y, f. = *dík*, der Dank. Dárcovi vyslovujíc vďaku; Uzavrelo sa, aby matičná správa vyslovila týmž dvom ústavom srdečnú vďaku. Let. Mt. sl. V. III. 2. 69. — **V.** = *libosť.* Akože sa budeme biť? či na šable či na buzogane? Ja nedbám trebas nač, nač tebe vďaka. Dbš. Sl. pov. I. 326.
Vdákala, y, m. a f. = *kdákala, kdo vdáká, kdáká.* Mor. Šd.
Vdákalena, y, f. = *kdákalena, která vdáká, kdáká.*
Vdákati = *kdákati* (o slepici). Slepice vdáká, vdáče. Us. na Mor. Brt., Tč. — **V.** = *pořád o něčem mluviti*, fortwährend von einer und derselben Sache reden. — **abs.** Vdáká pořádem jako stará cikánka. Mor. Šd., Vck. — **o čem.** Pořád o tom vdáká. Vck. — **V.** = *žebroniti, žadoniti*, betteln, anhaltend o. eifrig bitten. — **co na kom, po kom.** Us. u Olom. Sd.
Vďakučinění, n. = *činění díků*, die Danksagung. S v-ním a radosťú pozdvihnite srdce svoje. Na Slov. Tč.
Vdání, n., *vzdání* = *jistý způsob obapolného založení a zavázání-se soupeřů před soudem* k zaplacení zeměpánu a úředníkům jeho peněžité pokuty od toho, jehož pře by na soudu nespravedlivá shledána byla (vadium, traditio, assignatio, poena vallata). Výb. I. 129. Vz Kn. rož. §. 247.—291., Gl. 355.—357., Jir. Slov. pr., Jir. Rozpravy, Mus. 1844. 384. a 391., Kn. drn. LXIX. V. před odpovědí (v. po póhoně); v. bez póhonné řeči (v. bez práva, v. na komorníka); v. v šíju. Vz Gl. 356. V. o ohřeb i o šíju. Exc. — **V.** = *vydání za muže*, die Verehelichung. V. dcery mnoho jej stálo. Jg. — **V.** *a vdání-se* = *jití za muže*, die Heirath. V. *za* krále. Jel. Na v. = zletilá. V., Kom. Věk k v. hodný. Troj. Má dceru na v. Brt. P. 132., Er. P. 505. Takové nejsou ještě na v., aniž v luože Krista krále vjíti hodny jsú. Hus III. 76. Sněhu netřeba sklízeti a děvčatům netřeba raditi ke v. Kda.
Vdaný; *vdán, a, o*, verheirathet. V. dcera, děti. D. Nevdaná *za* muže = svobodná. V. M. Kruhová, vdaná Kochová. D. — **jak**: **na** půl kola (o nepoctivých pannách). V Kunv. Msk. U Jižné. Vrů. Na Mor. Šd.
Vdatek, tku, m., das Einschiebsel. Na Mor. Tč.
Vdáti, vdám, vdej, al, án, ání (na Slov. a Mor. -at, atí); *vdávati. Vdáti* = *včiniti*, hineinthun, stecken. — **V.**, na Slov. *vydati* = *za muže dáti*, verheirathen, vermählen. — **koho:** dceru, Us., pannu. Zř. zem. Jir. S. 40. Ožeň syna, kdy chceš a vdej dceru, kdy můžeš. Us. Němc., Šd. Nevdejte mne dalečko, edem přes malé polečko; Jak nejmladší vdával, sto peněz jí zadal. Sš. P. 100., 119. Us. — **komu.** Král Jiří vdal dceru svú kníželi Mišenskému. Ms. trub. kron. — **za koho:** za muže (svou dceru) v. V. Jenž dceru svú byl zaň vdal. Let. 84. — **V.** = *podati*, geben, reichen. — **co komu jak.** Jáť tobě dnes meč i kopie vdávaji u vérnej vieře, zdabych na tobě rytieře dochoval. St. skl. — **kam.** Spravedlný vyproštěn bude a bude vdán (tradetur) hříšník **na** miesto jeho. BO. (Prov. 11. 8.). — **se** = *za muže jíti*, sich vermählen, heirathen. Ženy se vdávají, muži se žení. Ros. Ještě se nevdala. Us. Vz Vš. 571. Když se děvče vdává, routa zelená se chvěje, že jí žádný nezaleje. Exc. Počal jsem se jí vyptávat, brzo-li se bude vdávat. Čes. mor. ps. 224. Jak se děvče vydá, ráda by svobody. Sš. P. 469. Že sú lidé jedli a pili, pojímali se a vdávali až do toho dne. Hus I. 196. U mamičky býval život veseličký, jak sem se vydala, starosť mi nastala. Na Mor. Tč. Nepřijela sem se vdáť, přijela sem bojovať; Aj zkázala mně moja némilejší, aj že by se ráda vdávala; Já se vdávať nebudu, radši pannú zůstanu; Dež mě nechce, nechť se, já se ho neprosím, šak so ješče malý děvče, vdávat se nemusím; Vyletěla holubinka z bílého stáda, naša dívka dycky plače, že se nevdává; Vdala jsem se, vdala, co je po tem vdaju, dy sem se dostala, kde chleba nemajú; Decky mně maměnka lála, že sem se tak mladá vdala; Ruky ma jak vrana bíle, přece by se vdavala; Chce se vdávat, neumí tutěnkám ohledávat, neumí na buchty zadělávat; A ty holko, ty se vdej, a ty na mne nečekej; Já se vdávat nebudu, pacholátkem pobudu. Sš. P. 107., 203., 223., 279., 352., 470., 495., 535., 677., 757. (Tč.). Jak se dívky vdáti mohou, vz Mus. 1853. 470. Které děvče sklízí brzy se stolu, brzy se vdá, musí však dříve prodrbnouti střez. Mus. 1853. 474. Za kterou dívkou

Digitized by Google

dvéře bouchají, ta brzy se vdá. Ib. Vz *Dívka*. — **se za koho**: za muže. V., Br., D., BO., Jel., Er. P. 48. Když zaň vdáváua a on ji ženu sobě pojímal. O. z D. Když Anna dcera Chvalíkova byla vdána otcem jejím Chvalem za Václava syna Pešíkova. Arch. II. 172. Ani by sester za muže vdával. Hus II. 221. Vdal jsem pannu Kristinu z Prachnan za p. Jindřicha z Vilemovce. Dač. I. 94. Potom ji za Matiáše vdala. NB. Tč. 200. Dcera její za pana Puchmíře vdána jest. Žer. Záp. II. 122. Až mne vychováš, za milého vdáš. Er. P. 137. Jestližeby se za jiného vdala. BR. II. 22., 23. a., 498. a. Vdej se zaň. Odpověď. Měla bych za koho (ironicky)! *Jg*. — **se komu.** Milá se mu vdala (i. e. za jiného). Us. *V. se komu = za koho*. Na Mor. — **se kam jak.** Vdala-li by se kmetična **na** cizí grunty bez vůle pána svého. Vz Zř. zem. Jir. 482., Pal. Dj. V. 1. 398. A já bych se **do** cizích Němec nevdala, raději bych svobodnou v Čechách zůstala. Kmnký. A paní Annu vdali do Rohatec za muž. Arch. I. 172. Chceš, abych se vdala do stodoly. Er. P. 235. Ona jest druhá Slovanka, která se **od** času Břetislava II. do rodu Přemyslova vdala. Ddk. III. 50. — **se kdy.** V lůni sem se nevdala, že su (sem) malóšenká, letos bych se vdávala, zas nemám šuhajka; Pře mi milý vostatke, už vás tady zas mám, v luni sem se nevdala, letos se zas nevdám. Sš. P. 661. Která nechce sama spát, musí v masopust se vdáť. Slez. Tč. — **jak.** Vdala se **na** půl kola (dopustila se, zmrhala se). Mor. Šd. Vydám sa ja **po** otcovej vôli. Ht. Sl. ml. 237.

Vdatí, n. = *vdání*. Na Mor. a Slov.

Vdatý; *-at, a, o = vdaný*. Na Mor. a Slov.

Vdavadlo, n. = *žertem tolik co chuť ku vdání*, die Heirathslust. Cf. Ženidlo. Vdavadlem bouchnutá děva. Sych. V. někomu z hlavy vyhnati. Er. P. 237. V. už ju svrbí. U Uh. Hrad. Tč. Však já ti to v. z kotrby vyženu! Er. P. 237.

Vdávalka, y, f. = *vdávanda*. Us.

Vdavanda, y, f. = *randa, žena, která by se ráda vdala*, eine Heirathssüchtige. Us.

Vdávání, n., das Heirathen. Myslí na v. Sych.

Vdávavá, heirathslustig, mannssüchtig. Us. Vdovy sú v-vé. Na Ostrav. Tč.

Vdáviti, il, en, ení; *vdavovati = vtisknouti*, eindrücken. — **co kam.** Ta svátosť vdavuje v duši znamenie. Št.

Vdavky, pl., f. = *vdání*, die Heirath. V. Není jí do vdavek. Us. Co jste na vdavkách ujednali? Us. Tč. Ať mi nezkazíš vdavky. Us.

Vdeblati = *vecpati*, hineinstopfen. Us.

Vděčba, y, f. = *vděčnosť*.

Vděčebný, Glückwünschungs-. Šm.

Vděčení, n. = *vděk činění*, die Willfährung, Gefälligkeit. Bern.

Vděčenství, n., zastr. = *vděčnosť*. Št. — V. = *libosť, radosť*, die Freude, das Wohlgefallen. Leg.

Vděčiti, il, en, ení = *vděčným, příjemným činiti*, angenehm machen, verlieblichen; **se** = *vděk činiti*, zu Gefallen thun, willfahren. — **komu.** Byl muž chytrák, jenž obojí straně, židům i Římanům, v. uměl. Sš. Sk. 141. Atheňané všem bohům v-li. Ib. 206. (Hý.). Jí každý vděčil milerád. Sš. Sm. bs. 86. — **se komu.** Kterémuž kořil a vděčil se všemožně. Pal. Dj. V. 2. 503. Zámožným se v-lo. Ehr. Vděčí se králi, ale mu nepochlebuje. Sš. Sk. 276. (Hý.). — *V Čech. obyč.: zavděčiti se.* — **se komu čím.** Bern., Plk. Kloníc hlavu v záři zardělé usměvem co bohyně ti vděčí; A kdož může Bohu čím v.? My se mu (Kristu) sice ničím v. nemůžeme, čeho by potřeben byl. Sš. Bs. 180., I. 121., J. 284. — **koho čím.** Dch. — **v čem.** Kartig. — **se komu zač**: za dobrodiní. Jg., Dch.

Vděčlivě = *vděčně*. Na Slov.

Vděčlivosť, i, f. = *vděčnosť*. Na Slov.

Vděčlivý = *vděčný*. Na Slov.

Vděčně = *s uznáním dobrodiní*, dankbar. V. se odměniti, V., něco uznati. D. — V. = *rád*, gern, willig, mit Vergnügen. V. někoho přijmouti. Solf. V. takovou lásku od tebe přijímám. Žer. 351. — V. = *příjemně*, angenehm, annehmlich, anständig. D. V. jak by sůl v oči házel (iron.). Pk. — V. = *zdarma*. Půjčku v. učiniti. Ms. pr. kut.

Vděčnějí = *vděčnější*. Nebyl tak vděčen a měv vděčněji býti. Št.

Vděčnosť, i, f. = *uznalosť a odměna dobrodiní*, die Dankbarkeit. V. svou někomu prokázati, Kom., za něco. Br. Nyní tuto v. ke mně prokazuje. V. Zástupové v. prokázali. BR. II. 42. Zákon vděčnosti jest, aby ten, jemuž se dobře činilo, móž-li, tak mnoho aneb viece zasě odčinil. Hus. I. 148. Zavázán jsi k v-sti. Bern. V. mne k tomu víže, abych. Sych. — V. = *příjemnosť*, die Annehmlichkeit, Lieblichkeit, Anmuth. V. hlasu. L. — V. = *radosť, zalíbení*, die Freude, das Wohlgefallen. S vděčnosti přijíti nějaké ohlášení. V. Našel jej s velikou vděčností. Kom. Neopúštěj ho, neb jemu na tom zvláštní v. učiníš; A jakož mi jest VMst. psala, že v pilnosti mé v. máte, tomuť jsem velmi rád. Arch. III. 10., IV. 404. Příjezdu našeho v. ukázali. Ler.

Vděčnůstka, y, f. = *vděčnosť*, die Dankbarkeit. Ohláš 149.

Vděčný; *vděčen, čna, o = činící se dlužným za dobrodiní*, dankbar, dankbarlich. V. člověk. Ros. Vděčným se ukázati, vděčnou mysl ukázati. V. V. mysl. Bern. Máš-li srdce vděčné, doufej slávy věčné. Us. Tč. — **komu čeho.** Nebyl vděčen dobrodiní sobě učiněného. Br. Budu vám toho vděčen. Bs. V. darů. Št. Nýbrž že stavové toho vděční budou. Skl. I. 314. Toho jsem velmi vděčen od tebe, jakožto od přítele svého zvláště milého. Hl. Mají toho těm lidem vděčni býti. Št. Šest. Kn. 160. Byli toho všickni na pořád vděčni. Us. Tč. A to se stalo proto, že jsou učitelův a kazatelů věrných nebyli vděčni. Bart. 171. Každému toho vděčen budu. Kos. Ol. I. 219. Cokoli král váš učiní jemu dobrého, budeme toho vděčni. Pal. IV. 2. 206. Budeme toho vždycky vděčni. Výb. I. 857. Tvé pilné práce

vždy vděčni býti máme. Arch. II. 25. Když mu toho uměl vděčen býti. Chč. P. 48. a. Budeme-li toho vždycky vděčni daru. Smil v. 292. Zlí křesťané nikdy vděčni nebyli toho. Št. 23. Toho Bohu vděčni buďte. Pass. 136. Vděčni budeme té milostivé lásky. Žer. Velmi jsem toho vděčen a jak nejvíce mohu V. milosti děkuji, že . . . Žer. Nejsi vděčen daru vzatého. BO. Nenie vděčen paměti, že Bóh otec svět stvořil; Abychom jsúce vděčni jeho z mrtvých vstání svého čekali; Budú zatraceni, že tak velikého dobroděnstvie nebyli jsú vděčni; Ktož nejsa vděčen nesmierné dobroty ducha sv. nechce se káti hřiechóv, tomu nebude odpuštieno. Hus I. 112., II. 133., 147., III. 245. Toho Bohu vděčni buďte. Svěd. — **komu z čeho, zač.** Nejsouce vděčni z obdaření cti. Ben. V. Jsem vám za to (z toho) vděčen. Us. Dch., T., Zk. Velmiť sem vděčen z těchto novin, které si mi šiřoce psal. Arch. III. 51. Nebyl jsem vděčen z toho. Smil v. 295. Každý křesťan za utrpení Páně vděčen býti má. Šš. II. 29. V. býti komu z čeho. Výb. I. 858. — **ke komu.** Tu se ukazuje řiedkosť lidí k Ježíšovi vděčných. Hus III. 343. — V. = *rád.* — **komu, čemu čeho od koho čím.** Všeho srdcem vděčen buď Bohu. Št. 64. Nebyl jeho smrti vděčen. V. Že jsem tvému dobrodiní nebyl vděčen. 1410. Ďábel jest vděčen toho postu. Chč. P. 153. a. Král byl pomoci té velmi vděčen. Pal. Dj. V. 1. 196. A jakož mě píšeš vystřiehaje mne, tohoť jsem velmi vděčen od tebe. Arch. II. 20. Jsme velmi vděčni od tebe toho; Tohoť jsem vděčen od vás, jakožto od přátel svých milých; Ježto mi kniežata velmi toho radostni a vděčni byli; Protož jestliže by J. V. ráčilo také radu svú k témuž sněmu poslati, byli bychom toho vděčni; Toho jsme všichni věrně v-ni; A takéť sem na něm porozuměl, že je toho velmi vděčen od tebe, jakožto od přietele svého dobrého; Velmi sú toho vděčni byli. Arch. I. 13., II. 250., 256., 257., III. 4., 45., V. 328. (Šd.). Těší mě o nich, jak velmi jich tam vděčni jsou. Žer. L. I. 129. Staroměští srdečně vděčni byli příchodu legatův. Pal. Dj. III. 3. 128. Prvého navštievenie máme býti velmi vděčni a tak mile je pamatovati. Hus II. 4. Král nejsa žádostiv ani vděčen **mezi** poddanými svými různic a soudů. Bart. Tohoť jsem velmi v-čen. Výb. II. 52. — V. = *příjemný, milý, sladký,* annehmlich, angenehm, lieblich, anmuthig, willkommen. Nic mi není vděčnějšího. V. Libé spoluznění hlasů vděčné jest. Kom. V. novina. Háj. Libé a v. teplo; vděčnou službu učiniti (vděk udělati); v. věc udělati. V. Dárček vděčný bývá užitečný. Mor. Tč. Poněvadž naše dobrodiní prvé nebylo vděčno, již ho od nás také míti nebudeš, pokudž jsi živ. Arch. II. 148. — **komu.** Jest mi to vděčno. Ros., Bern., Háj. Věc mnohým vděčnou a příjemnou vykonati. Ler. Dobrým byl velmi vděčný. Bart. O Ježíši umučený, pro nás ohavně zeplvaný! buď nám vždy vděčný a milý z své milosti. Hus III. 263.

Vded, a, m. = *dedek,* upupa, der Widhopf. V MV. nepravá glossa. Pa.

Vdědění, n. Panovánie z práva mají tráti do léta poldruhého, aby třikrát bráno bylo a potom má pak othádánie přijíti, ježto starým právem slove v. O. z D. Staří jsú odhádání říkali vdědénie. Vš. Jir. 203. Komorník zemský osobně skončil celou tu exekuci soudním odhádáním čili v-ním dotčeného statku. Pal. II. 2. 410.

Vděditi, hereditare. — **kde.** Vstaň, Hospodine, sudi zemiu, nebo ty vdědíš ve všech vlastech. Ž. wit. 81. 8.

Vdědžbovati = hineinhauen, einmeiseln. — **co čím kam:** dlátkem díru do kameňa. Na Ostrav. Tč.

Vdech, u, m. = *vdechnutí,* das Einhauchen, die Eingebung. Jg.

Vdechnouti, *vedechnouti,* zastr. *vetchnouti,* vdechnu, ul, ut, utí (zastr. vedchu, vedchl, vetchl), vdechl, vedšen, vdešen, ení; *vdechovati; vdýchati, vdýchávati = do něčeho dechnouti, dýchati,* hineinathmen, einblasen, einhauchen, eingeben. — **co komu (čím).** Pán vdechl apoštolům ducha svatého. Šš. J. 294. Vdechl mu duši. Br. — Kom., Ben. V. Zmrzlému malými míšky povětří do plic v. Tabl. lid. — **kam.** Žádný svatý umění do tebe nevdechne. V. Někomu povětří do hrdla v. Koll. Hluboko do sebe vdechl, er machte einen tiefen Athemzug. Tč. Vdechše v obličej jeho vdešenie života. BO. Špatný vzduch do sebe vdechovati. Us. Tč. Vz Vdechovadlo.

Vdechnutí, n., das einmalige Athemholen. Čekati v. ducha sv.; Kristus, jenž volal jest na svú svatbu vnitřním v-tím, svým slovem, kázáním neb jiným obyčejem. Hus I. 463., II. 365. (Tč.).

Vdechnutý; *chnut, a, o,* eingeblasen, eingehaucht, eingegeben. — **čím.** Knihy Bohem vdechnuté. Br. Duchem svatým vdechnuti jsúce mluvili svatí lidé boží. Hus III. 305. Písmo v-té Bohem. Št. N. 4.

Vdechovadlo, a, n., respirator. V. s vousem, Jeffrayovo, Nyropovo. Cn.

Vdechování, n., inhalatio.

Vdej, e, m. = *vdávání,* die Heirath. Myslí na vdej. Us. Přicházejí léta, pomýšlí se na vdej. Us. u Hořic. Hk. Vz Vdaj.

Vděk (na Slov. *vďak*), u, m. = *dík,* der Dank. To jest v. za to, že. Us. Kdo na nevděčnosť žaluje, nikdy vděku nezasluhuje. Trnka. Vz Dík. — **V.** = *vděčnosť,* die Dankbarkeit. Ráj. Paměť a v. národa. Ddk. II. 182. Lepší nevděk s pravdou, nežli vděk se lží. Prov. Tč. — **V.** = *odplata,* die Belohnung. V. za něco bráti. L. — **V.** = *libo, libosť,* die Lieblichkeit. Poslal pro nějaké pivo a chtěl jí jako kmotřinku uctít ve své chalupě, aby jí mohl v. učiniti a jí se zavděčit. Er. Sl. čít. 38. Osvědčovala se, že odporem proti jejímu synu milému jí ni služba ni vděk se neděje. Pal. Dj. III. 3. 283. Byla tato pomoc zajisté s velkým vděkem a potěchou krále. Ddk. II. 291. V. někomu učiniti, udělati; vděk a vhod učiniti. V. Stává se mi vděk. D. V. někomu prokázati. Berg. Vděk mi učiníte, jestli . . . . Sych. — *Za vděk něčím vzíti = spokojenu býti,* vorlieb nehmen. Za v. přijíti. V. Kusem chleba za v. bráti. Sych., D. Málem

Digitized by Google

béře za vděk. Sych. Mnohý chlebem pohrdal a suchou kurkou za v. vzal. Prov. Šd., Tč. — **V.**, *adv.* = *milo, libo*, willkommen, lieb, recht, anständig. Buď tobě vděk nebo nevděk. V., Br. Vděk nebo nevděk, přijmi mne bezděk. Vz Nucení. Č. Milý příteli, v. mi jest to velmi. Anth. I. 166. To by ti mělo v. býti. Arch. IV. 13. Co lze, není nám v., čeho nelze, to prudčeji pálí. (Ovid. Am. II. 19. 3.). Sš. I. 77. Také ač jemu v. není, v. má to učiniti. Hus III. 180. Že by jí rád poslúchal, ale že jí nic v. nenie. NB. Tč. 203. Vám by snad bylo velmi v. ZN. Jest (přišlo) mi to v. Us., D. Nevděčnému nic není vděk, by mu pak i za krk pěstí dal. Prov. Děšť přichází v. Us. — *Vděk* = *v děk*, zu Lieb, zu Gefallen, gefällig, zu Dank. Dluh nám vděk půjčený. Faukn. 57. Poslouží mu vděk. Jel. Že jsme dlužni pravého a spravedlivého dluhu nám v. půjčeného 30 hř. gr. peněz. 1464., 1514. Protož mi se jemu nezdá odpovídati, lečby mi právo rozkázalo a to z těch příčin, že jest dluh mój v. jemu svěřený. NB. Tč. 37. — **V.** = *povab*, *příjemnost*, *lepota*, der Reiz, die Anmuth, Schönheit. V. jest živá krása smyslná. Jg. Jaro mladé rozkládá růží v. (Reiz). Dch. Jemná rouška vděky (půvaby) cudně halí. Dch.

† **Vděka**, y, f. = *vděk*. Bez vděky jsou vděky, ty v náruč co se bezděky tisknou. Koll. I. 419.

Vděkoběť, i, f., ἑκατόμβη, das Dankopfer. Lšk.

Vděkokrásný, reizend schön. Šm.

Vděkozpěv, u, m., der Dankgesang. Šm.

Vděkuplnosť, i, f., die Grazie (als Eigenschaft). Šm.

Vděkuplný = *plný vděku*, *milostný*, liebreizend, voll Anmuth. Č. Řeč vaše buď v-na. Sš. II. 229.

Vděky, pl., f. = *milostenky*, Charites, Gratiae, die Huldgöttinen. V. — Vz Děk.

Vděkyně, ě, f., die Huldgöttin, Grazie. Vz *Vděky* ve článku *Vděk*. Koll. I. 135.

Vdél, i, **vdélka**, y, f. = *vzdél*, *vzdélka*, die Weite. Měřiti něco na vdél a na šiř. Na Ostrav. Tč.

Vdělati, *vdělávati* = *včiniti*, einmachen, hineinthun. — **co kam (do čeho, nač)**. Pref., Čern., Jel.

Vdělitelný, eintheilbar. Šm.

Vděliti, il, en, ení, *vdělovati*, die Theile einthun, vertheilen. Jg. — **se**, sich vertheilen. Ms.

Vdění, n. = *vnuknutí*, *vdunutí*, die Eingebung. V. ďábla. Sš. II. 92.

Vdepsiti, **vdeptati**, hineintreten. — **co kam čím**: bosýma nohama vtlačiti zelí do bečky, kameň do měkké země. Na Ostrav. Tč.

Vderu se, vz Vedrati se.

Vdesátkovati, auf den Zehnten bringen. Novt. exc.

Vdešení = *vdechnutí*. Leg. Vlil jest v člověka životné v., Lebenshauch, Alx. Fab.; *vnuknutí*, die Eingebung. Jir. Čím blíže sem čila přítomnosť chotě mého skrze tajné v. jeho tiem viece to, což ve mně studeného bieše, zahřelo se. Hus III. 62.

Vdětění, n. = *vtělení do dětí*, *do počtu dítek*, die Einkindschaft. Obřízkou se vsynění a vnárodnění, vdětení do lidu božího dálo. Sš. L. 26. (Hý.).

Vdírati se, vz *Vetříti se.*

Vdíti, vdějі, él a il, ěn a ín, ění; *vdívati* = *zastrčiti*, *včiniti*, hineinthun, ein-, anlegen. — **co kam**. Všecky drobta do drštěk vďoli. Ve Slez. Tč. Petře vděj meč v jeho nožnice. Hr. rk. 233. A v hruď lásky znaky vděj nám, boží duchu. Sš. Bs. 14. Úzdu **na** někoho v. Jel.

Vdiviti, magnificare. Svatym, jenž su w zemy jeho, wdywyl vsieczky swe vole w nich. Ž. wit. 15. 3.

Vdlabati, einmeiseln, einschneiden, eingraviren. — **co čím kam**. Dlátkem, dlabadlem díru **do** dřeva, **ve** dřevo, do kamene v. Us. Tč.

Vdlaviti, il, en, ení, *vdlavovati*, hineinwürgen. — **co kam**. Ona do děcka všecko jídlo vdlavila, až děcko udlavila. Na Ostrav. Tč.

Vdlážditi, il, ěn, ění, *vdlažďovati*, ein-, hineinpflastern. — **co**: kámen mramorový. Pref.

Vdlúž, entlang. Vký.

Vdlužiti se, il, ení = *v dluhy se dáti*, sich einschulden, Schulden machen. GR. — **abs.** Koupí vlny neb kůži, to vyvěří neb se vdluží. Jir. Ves. čt. 46. V. se je lehko ale vydlužiti, to je těžko. Na Ostrav. Tč. — **se v co**: v dluh. Ms. pr. kut., Br. V kterejž dluh se **na** jednání p. Přemka vdlužil. 1581. V. se v dluh peněžitý. J. tr. K tomu jsme svoliti ráčili, aby se v tisíc zl. v. mohl. 1512. Tč. — **se v co proč**. Aby ten opat velehradský v tisíc zl. pro zaplacení jiných dluhuov toho záduší se vdlužiti mohl. List z r. 1512. Tč. — **se nač jak**. I vdlužil se na to. Půh. I. 229. Nový byl přídavek, že král napotom na své zámky a důchody nesměl se více v. **bez** vůle zemské. Pal. Dj. V. 2. 274. — **se kde**: u řemeslníkův, Zříz. Ferd., **v** Židech. Mus. Pakliby pán aneb rytířský člověk, vdluže se u řemeslníkův a jiných v městě obchodníků všelikterakých, záplatou prodléval. Vác. XIII. — **za koho.** Zlob.

Vdmechnouti, *vdmychnouti*, chnul a chl, ut, utí; *vdmýchati* = *vdechnouti*, einhauchen, einblasen. — **co kam (do čeho, v co)**. Jg., Rg. zdr. — **V.** = *dechem do sebe vtáhnouti*, durch Athem einziehen. — **co kam**: prášek do nosu. Rg. zdr. 141.

Vdmuchati, hineinblasen. — **co odkud kam**: kouř z fajky do jizby. Na Ostrav.

Vdoba, y, f., die Form. Šm.

Vdobývati = *vyhledávati*, fordern. Pass. mus. 43., 22.

Vdokati = *kdákati*, gackern. — **abs.** Kura vdoká, když vajco snesla. Na Ostrav. Tč.

Vdole = *v dole*, unten. Kteréžto milostivé potvrzení ve všech artikulích, klauzulích a punktích tako slovo od slova, jak se v. píše, zní. List z r. 1577.

Vdoleček, vz Vdolek.

Vdolečník, u, m. = *plech s prohlubněmi k pečení vdolků*, der Dalkenblech. Dch.

Vdolek, lku (zastr. *vdůlek*, v obec. ml. *dolek*; ale v již. Čech. *vdolek*. Kts.), *vdoleček*, čku, m., der Dalken. V. litý (lívanec), D., válený, olejem smažený, s povidly a syrečkem, se skořicí, s kalem atd. Vdolky péci, smažiti, mazati, posypávati. V. bramborový (vz Hupečky), z bílé, černé mouky. Us. Naše Káča má, dycky povídá, pod vrškem louku; kdo ji poseče, že mu napeče pod věrtel vdolků. Čes. mor. ps. 288. A já vám dám dva vdolky mazané; Mám štyry homolky, hrsť móky na vdolky, ostatek pazdeří a dvě perótky. Sš. P. 745., 672. (Tč.). Vdolky mazané v oleji. Bj. — V. = *koláč*, der Kuchen. Na Zlínsku. Brt. Vdolek trnčák, tvarožňák, hrušňák, chlebovník. Ib. Brt. V. — veliký hanácký koláč mazaný makem, trnkami (povidly), tvarohem atd., peče se obyč. v čas žní. Bkř. — V. = *placka*. V. bez kvasu. BO.

Vdolepsaný = *v dole* (dole) *psaný*. My téhož markrabí míšenského toto příměřie v-né nepřijímáme. Arch. II. 276.

Vdomnění, n. = *domnění*, die Vermuthung, der Verdacht. K tvému strýci žádné lstivé v. nemá. Arch. IV. 428.

Vdomněti se, ěl, ční, *vdomnívati se* = *domněti se, domnívati se*, vermuthen, Verdacht schöpfen. — **v koho.** Aby se toho dále v ně nedomnívali. 1452.

Vdorný, zastr. = *vzdorný*, trotzig. St. skl. III. 223.

Vdouti, vduji, ul, ut, utí; *vdunouti*, ul, ut, utí; *vdouvati* = *vdýchati, vdýmati, vdychovati*, ein-, hineinblasen. — **co čím kam (do čeho, v co):** míškem. Vítr všecek dým do jizby vduje. Us. Tč.

Vdouvání, n., das Hineinblasen. Ďábel v-ním svojím působí. Sš. II. 93.

1. **Vdova, vdovička, vdovka,** y, **vdovice,** e, f. V., vьdova, skr. vidhava z vi-dhava (ne-vdaná), goth. vidovô, strněm. vitava, lat. vidua. Schl. V. od skr. koř. vidh = rozloučená; žalostí, bolestí raněná. Vz Mz. 91. — V. = *žena, které muž umřel*, die Witwe, Witfrau. V. osiřelá, Kram., pozůstalá, J. tr., opuštěná, ubohá, Šd., smutná. V. po někom. Rk. V. po živém, die Strohwitwe. Us. Vdovička svávolička. Prov. Snůška pro vdovy. D. Na vdovy do spolku platiti. Us. V. byla ve svém vdovství (na vdovím stole) sebe mocna. Půh. 1406., 1459. V. svůj stav proměnila najprvé když se za jiného muže vdala; druhé když své věno v jinú ruku trhem zapsala dskami neb kterakkoli jinak zavadila . . .; když po smrti muže po roce dítě má, neb tu zjevné jest, že svého stavu počestného nezachovala. O. z D., Vš. Jakovú nepotřebnú starosť mně ubohej vdově zavdali súsedi moji. Sl. let. I. 250. Vzdychala jako mladá v. Dvrs. Bohatá v. není žádná vdova. Hnš. V. po Jachymovi. Žer. Vzala si ho jako v. Us. Dch. Vdově někdy čert štětky půjčuje a vdovce sám češe (chtí se zalibiti). Vz Vdovec. Bayer. Vdovy poctivé a zachovalé k sloužení chudým a nemocným obraceli. BR. II. 206. a. Jak slušelo na ubohou vdovu. Pal. Dj. V. 1. 19. Ta v. plače syna svého. Hus II. 357. Podávení vdovy. Arch. II. 490. Lepší je vínečko nežli voda, lepší je panenka nežli vdova; Jak živa sem neviděla na boru žaludu, aby mládenec opustil panenku pro vdovu; A kde v. kročí, všady o ní řeči. Sš. P. 199., 494. (Tč.). Vdova neohražená zahrada. Já půjdu od v-vy k v-vě, naplním kapésky sobě. Sš. P. 660. V. někdy Oldřichova Hechtova; Tu mi ona v-vú jsúci slibila. Půh. II. 167., 501. Dvakrát vdovou vdova bezdětná. Sá. Kdo si vezme vdovu, přiňde do okovů. Slez. Tč. Lepší děvče bez pata, nežli vdova hubatá. Ib. Lepšie jedno dievče ako čtyry vdovy. Sš. P. 70. Kdo vdovu béře, jako by staré poctivice koupil na trhu: kdož ví, kdo je nosil. Č. M. Jak u kněze tak u vdovy, každý chodí za svou vůlí; U vdovy chléb hotový, ale ne každému zdravý; Vdovy za muže hotovy. Č. M. 395. Vz Rb. 273. Vz Vdovec, S. N., Vš. 571. O vdovách starší doby a o jejich právech vz Sl. 357., Tk. II. 314., Zř. zem. Jir. 482.

2. **Vdova,** y, f. V. rajská, vidua paradisea, pták vrabcovitý. Vz Frč. 353. V. kapská dlouhoocasá, v. capensis, královská, v. regia. Hulub I. 217., II. 425.

Vdovář, e, m. = *kdo za vdovami běhá*, wer Witwen nachläuft, der Witwenjäger.

Vdovcův, -ova, -ovo, dem Witwer gehörig. Us. Ta vdovcova brada jako drobná sečka, ona by popchala moje bílé líčka; Ty vdovcovy fúsa radovaly by se, moje černé oči naplakaly by se. Sš. P. 197. (Tč.).

Vdovčí = *vdovecký*, die Witwe betreffend. Bern.

Vdovčiak, a, m., osob. jm. Slov. Šd.

1. **Vdovec,** vce, **vdoveček,** čka, m., der Witwer, Witmann. V. Strany původu vz Vdova. Když se mu dcery provdaly, zůstal vdovec o samotě. Sych. V. po živé, der Strohwitwer. D. Vdovcům věnečky se nevstavují. Kos. Ol. I. 296. Nežbych sobě vdovca plesnivého vzala, radši bych já radši do vody skočila; Ach vdovče ty můj milý, pověz ty mně pravdu, kolko ty těch dětí máš, ať mě neoklamáš; V. si mě namlouvá, má patero dětí; Nechoď za mnó ledajaké vdovče, dělal bes mně, jaks dělal nebožce; Ja, co je ten starý v. drdlavý, co by moje modré oči plakaly; Vdovce bych nechtěla, nebo bych se bála, že by ta nebožka za dveřama stála; Zakukala zezulenka z jalovca, nedávajte mně maměnko chtět vdovca; Jak živa sem neviděla na lóce jalovca, aby panna opustila mládenca pro vdovca; Lepší je žitečko nežli oves, lepší je mládenec nežli vdovec. Sš. P. 197., 198., 199. (Tč.). Až já umřu a ty budeš vdovec, potom bude našej lásce konec. Brt. P. 53. Kdeže som ja bola, keď milých dávali? každej po mládenci, len mně vdovca dali! Sl. ps. 328. Blýská-li se dívce čelo, dostane za muže vdovce. Mus. V. má jen polovici srdce (půl ho dal nebožce). Č. V. našel čertův kartáč (strojí se. Vz Ženitba, Manželství, Vdova). Č. V. bez hospodyně jest ubohá věc. Jg. Vdovec s vdovou zřídka se shodnou; V. má lžičku a skleničku a mládenec holé ruce. Č. M. 395., 396. Vdově někdy čert ščetky požičá (půjčuje) a vdovce sám češe (vdovy někdy se strojí, vdovci pořád). Bern. Vz Vdova.

Digitized by Google

2. **Vdovec**, vce, m., Witmannsau, dvůr u Třeboně. Pl. — **V.** = *krajíc chleba bez kůrky, samá střídka* (tu děvčata nerada berou). Us. na Ostrav. Tč.

Vdovecky, witwermässig. Bern.

Vdovecký, Witwer-. V. stav, der Witwerstand. Bern.

Vdovectví, n., vdovství, der Witwenstand. D.

Vdoví věno, stav, Witwen-. Jg. Čím vdova svój stav vdoví promění? O. z D. Vz Vdova. V. stůl, der Witwensitz. Vz Gl. 358. V. súdcě, judices viduarum. Ž. wit. 67. 6. V. srdce, oděv, rúcho; Osla sirotčieho zajeli a v základě pojeli jsú vól vdoví (abstulerunt pignore bovem viduae). BO. V. pokladnice (vdovská), plat (věčné věno, Witwengehalt), opatrovna, Witwenversorgungsanstalt, sídlo, -sitz. J. tr. Svůj v. stav proměniti. Arch. II. 504. (Šd.).

Vdovice (na Slov. vdovica), e, f. = *vdova*. Ht. Sl. ml. 65., Dbš. Sl. pov. I. 439., Sl. ps. 72.

Vdovický, Witwen-. Dožiti se v. chleba. Dbš. Sl. pov. I. 184.

Vdovička, y, f., vz Vdova. Byla jedna v., patero dzěci měla, živic jich čím neměla. Sš. P. 91.

Vdovin, a, o, der Witwe gehörig. Vdovin statek, Tč., věno. Dvorský nebožtíka vdoviného muže zbil oščípem v bok. NB. Tč. 4.

Vdoviti, il, ení = *vdovou n. vdovcem býti, zůstati*, Witwe, Witwer sein. J. tr., Ros. — **po kom.** Paní Alžběta nedlouho po pánu vdovila. Břez. 3. — **abs.** Když která žena vdovie a chce na svém stolci vdoviem seděti. Arch. II. 504. Maria (máti Markova) nyní bezmála vdovila. Sš. Sk. 144.

Vdovka, y, f. = *vdova*.

Vdovně = *vdovím způsobem*.

Vdovsky, witwisch.

Vdovský = *vdoví, vdově náležející, příslušný*, Witwen-. V. sídlo, D., plat, příbytek, rok, pokladnice, pomoc, vyživení, Bern., šat, stav, léta (vz Léta, Gl. 358.), pře, stolice. Us. V. vychování, opatrovna, sídlo; seděti na vdovské stolici (býti vdovou). J. tr. Kteráž by koli vdova, mající věno po muži svém na statku ujištěné, na ně právem vdovským nesáhla. Zř. F. I. S. XXXV. Vz Vdoví. Země svlékla habit vdovský a ustrojila se za nevěstu. Šml. Držela na Moravě v. statek; Olomúc jí bude dána za v. sídlo. Ddk. III. 13., IV. 68. Kdyby vdovy zuostaly, těch při starodávním pořádku na jejich vdovských stolicích, v statcích po manželích jejich zůstalých, zanechati mají. List z r. 1581. Nesmilnosť manželská, v-ská, panenská; Dobré jest zdrženie manželské, lepšie zdrženie vdovské a nejlepšie panenstvie dokonalé. Hus I. 201., II. 34. (Tč.). Dokudž svého stavu v-ho neproměni. Arch. IV. 41.

Vdovství, -stvo, -vectví = *vdovský stav*, der Witwenstand, das Witthum. Ros. V. nebezpečné. Jel. Roucho vdovství svléci. Zlob. Do v. přijíti, přivésti. Bern. Slíbila v svém vdovství těch peněz nebrati ani jinam obrátiti; Za její vdovství pobral jí na její věně krávy. Půh. I. 123. II. 41., 122. (Tč.). Od smrti muže svého nábožně vdovstvie držela až do let čtyř a osmdesát; Kdo by mohl ty psotné příhody vypsati, od nichž drahé panictvo v Kristovi a panenstvie v jeho matcě jest vysvobozeno a nad vdovstvo a manželstvo velmě povýšeno. Hus II. 26., III. 270. Kolko manželiek od vdovstva jste vy vody zdravé zachránily? Slov. Tč. O v. u Římanův a Řeků vz Vlšk. 221.

Vdrápati se, hineinkriechen, mühsam hineinkommen. — **kam: do** boudy. Tč.

Vdráti se = *vedrati se*. Dch.

Vdrbati, *vdrbávati* = *drbaje včiniti*, einreiben, einkratzen. — **co komu.** Vus.

Vdrcnouti, cnul a cl, utí, hineinstossen. — **kam (koho).** Schválně vdrcli jednoho chlapce **mezi** děvčata. Us. Tč. Vdrcl **do** něho. Us.

Vdrhnouti, hnul a hl, ut, utí, *vdrhovati*, hineinschlingen. — **co kam**: malý uzel do velikého. Us. Tč. — **V.**, einreiben. — **co kam**: písek **do** podlahy. Us.

Vdřidušstvo, a, n. = *vyděractví*. Kšch.

Vdrobiti, il, en, ení; *vdrobovati, vdrobívati*, einbröckeln, einbrocken. — **co kam**: chléb **do** mléka. Us. Mnoho peněz do statku, do spolku, do hospodářství vdrobil (vstrčil, vynaložil). Plác., Ros., Zlob. — **co komu kde.** Ten mu pěknou **u** něho vdrobil, einsalzen. Us. Tč.

Vdružiti, il, en, ení = *vstrčiti, vraziti*, hineinstossen, ein-, hineinstecken. — **co se kam.** Přemysl vstrči (al. vdruži = vdružil) **v** zemi otku. Dal. 12. — Leg. Žerď v zemi vdružil. Pass. mus. 361. V-žil se **do** té společnosti, **mezi** ně. Us. Tč. — **co kde. V** něm lakomstvie, mátie hřiechov, své kořeny vdružilo. Troj.

Vďubnouti, bnul a bl, ut, utí, *vďubati, vďubovati*, einpicken. — **co kam.** Sikora vďube dírku **do** ořecha, by vyďubala zrno; V. zobák do země, hřebík do prkna. Us. Tč.

Vduchání, n., vz Vduchati. Vniterné vnukání a v. Sš. I. 88.

Vduchati, *vduchovati* = *vdýchati*, hineinblasen, hineinathmen. Na Slov. — **komu kam: sobě do** rukou, aby se ohřály.

Vduji, vz Vdouti.

Vdun, u, m. = *vdunutí, vnuknutí*, die Eingebung. Kdož vnuknutí a vdunů milosti boží poslušni jsou. Sš. J. 219.

Vdunouti, nul, ut, utí = *vdouti*. — **co komu.** Prosme pána, aby církvi u nás vdunul ducha neporušenosti. Sš. Mr. předml.

Vdunutí, n. = *vnuknutí*. I došel vnitrným v-tím jistoty. Sš. Sk. 119. (Hý.). Proroctvím rozumí se mluvení ze zjevu a z podnětu či v. a vnuknutí ducha sv. Sš.

Vdušný, seelenvoll. Šm.

Vdy, vdycky, vdyť = *vždy, vždycky, vždyť*, immer. Nemohu tak mnoho psáti, že vdy mním, že . . .; JM. mě vdy upomíná. Arch. II. 430. Aby vdy ve zpuosobě takovej žaloby tu věc, pro kterúž má přisahati, některak dotekl. NB. Tč. 266. On k nám po vdy choďoval (chodíval), kdy byl ještě na slatině. Na Ostrav. Tč. Protož muožete o ty i o jiné věci mezi řemesly u vás vdycky zřiezenosť učiniti, kolikrát by potřebí toho bylo. NB. Tč. 267. Ježto na tě to vdycky prokáži. NB. Tč. 237.

Digitized by Google

Vdychací přístroj = *vdychadlo*. Dch.

Vdychadlo, a, n., der Inhalator, Inhalationsapparat. Vz S. N. V. 644.

Vdychání, n., das Einhauchen, Einathmen. Ras.

Vdychaný; *-án, a, o,* eingeathmet. Us.

Vdychatelný, einathembar. V. vzduch. Dch.

Vdychati, *vdychnouti*, chnul a chl, ut, uti, *vdychovati*, einathmen. Vz Vdechnouti.

Ve, předložka, vz **V.** Byl ve třetím roce. Us. — **Ve** = *vy*. A ve milí kamarádi! Sš. P. 566. — **Ve-,** místo: vě-: veža, vetva = věž, větev. Na Zlínsku. Brt.

1. **Vě,** zastr., dual = *my dvě, my dva*. St. skl., Kat. 332. Cf. Bž. 11.

2. **Vě** *(vje)!* tak se vybízí tažný dobytek, aby šel dále. Kšť., Vrů.

Veba, y, f., z něm. Webe = *štuka, štučka*. D. Ct. Postav.

Veběhnouti, vz Vběhnouti.

Veberka, y, f., veberia, rostl. mořenovitá. Rstl. I. 256. b.

Vebrati se, vberu se, al, ání; *vbírati se, vbrávati se = někam vniknouti, zvl. někam se vlouditi*, hineindringen (heimlich), sich einschleichen. Jg. — **kam.** Hluboko **do** hory se vebrati. D. Vebrali se **na** hrad pražský. Dač. I. 244. Kovkopové do jedné hory se vebrali. Brt. S. 12. Měl by se do těch věcí v. Bl. Když sě **v** ten les vebrachu. Hr. rk. 17. V. se do země. Akt. m. Ferd. — **se kam jak.** *Mocí* **v** hrad se vebrali. Dal. — **kudy kam.** **Skrze** písčitou zemi voda se vbírá **do** sklepu. Jg.

Vebžany, dle Dolany, Webeschau, ves u Teplice. PL.

1. **Věc,** i, **věcka, věcička,** y, f. *Věc* dle *Kosť*, tedy: věcem, ve věcech. Strb. veštь, got. vaihts, *ht* (gt) v *c*. Vz Gb. Hl. 111. **V.** = *co má podstatu naproti pouhé formě nebo slovu, jistota jakákoliv kromě člověka, co jest kdekoliv ve světě*, die Sache, das Ding, das Wesen, der Gegenstand. Jg., S. N. V MV. nepravá glossa. Pa. Viditelná v.; pozorně na v. hleděti; Hradí se hrází, zdí, plotem z kolů, tyčí a jiných věcí. Kom. V. mistrná, zpotvořená. V. Živé, bezživotné věci. V. vonné, z dříví, cukrové, skleněné, Us., soukenné, lněné. Br. V. **na** prodej. V. **k** ničemu, Dch., k dodání, der Lieferungsgegenstand. Šp. Věci **od** zlata, od stříbra a od drahého kamení. Dač. I. 261. Věci sebe vespolek docelovací a k sobě patřící; Věci nejetné, τὰ ἀδιάφορα. Sš. Sk. 10., 181. Na věcí oku slibné se neohlédáme. BR. II. 600. b. A než jest Jan domuov přijel, byly vyneseny ty věci, které tuto vypisují. NB. Tč. 260. Koně, odění, samostříly a jinú domovitú věc; O ty věci páni nalezli, že . . .; Dlužen mi peníze za krásnú věc. Půh. I. 166., II. 145., 546. Rozum, paměť, vóle jsú tři věci, ale jedna duše. Hus II. 371. Věci suché a mokré. BR. II. 65., a. V. pouhá, o sobě, sama sebou, Ding an sich. Nz., Hš. V. určitá, každá zvláště, jednotlivá. J. tr. Věci movité, nemovité, cenné, peněžní, Šp., drahocenné. Věci stejnorodé (které mají společné znaky), různorodé (které mají různé znaky); v. úplná (které žádná částka neschází). Blř. Věci čistující a hnojící ránu, horké odrážející, klovaté, narostující a mozek posilující, obměkčující, v. na smasení a rostění, studené a odrážející, složené, utvrzující, zbraňující nežitu a objitření. Sal. 115., 117., 109., 120., 224., 105., 109., 104., 226., 107., 174. — *Slovo* **věc** *zastupuje někdy jiná substantiva.* Božské věci = služby, náboženství. V. Aby všecky lidské věci prohledl (děje, správy atd.). Kom. Věci válečné. Har. Stavěti nějakou věc = stavení. Har. Má ty věci = čmýru, měsíčné. Us. Není sedla, ani uzdičky, ba ani tě věcičky (= koně), na niž se uzda dává. Č. M. 170. Každý zná své věci (obtíže, starosti a p.); On nejde nic na věci světské; Lidské věci; Někoho mimo věc (ausser Spiel) pouštěti. Dch. Věci posvátné. Us. Že se jest poctivě zachovala, žádnými věcmi neslušnými ani čáry vuokol nejdúci (umgehen). NB. Tč. 248. Abychom vyšších věcí čenichali. Sš. II. 60. Že jsú landfridem všechny věci mezi ním a mezi mnú o brannú věc minuly. Půh. II. 114. Všechni věci čas mají: mlčenie i mluvenie; Které věci od Boha jsú, řádné jsú. (Pav. Řím. 13.); Otec a máte divili sú sě nad těmi věcmi, které řečeny sú byly o něm. (Luk. 2.). Hus I. 271., 466., II. 24. (Tč.). — **V.** = *něco*, etwas, ein Ding, eine Sache. Bohatství jest pěkná věc, kdo ho užiti umí. Mušení veliká a těžká věc. V. Já za novou věc to měl. Kom. Jiná věc jest. V. Dobrá v. jest nehrati na matěnou. Prov. Prov. To je věc! To jsou věci! Šm. Mrzutá věc, eine Fatalität; Jest to v. nemožná. Dch. Tancovali oba, až milá věc. Dbš. Sl. pov. I. 412. Ač kterými věcmi sě dmeme, Bohu ohavni jsme; A věz opět, že jiná věc jest posvěcenie a jiná posviecenie. Hus II. 385., 417. (Tč.). Oči jsou nesytá věc. Hš. Bůh i maličkosti volí, by jimi veliké věci dokázal. Us. Tč. — *Pozn. U adjektiv se slovo* **věc** *často vypouští.* Pěknáť jest statek a zboží (i. e. pěkná věc). Zk. — **V.** = *vše, o čem se mluví, jedná, předmět*, der Gegenstand, die Rede, Materie, das Thema. Jednu věc a řeč opakovati; hlavní věc (pře), V.; vedlejší v. Us. Nemluvte o takových věcech. Věc vyložiti. V. svrchu zmíněná, řečená, dotčená. Us. K věci mluviti. Kom. K věci. To nedělá nic k věci! To nedělá nic k věci. Us. V. ta daleko hledí, hat eine grosse Tragweite. J. tr. V. rozmluvy, hádky, jednoty. Šm. Věci obecné, vz Rb. 273. Kdyžby Václav držal dědinu neb jinú věcí tělesnú vládl. CJB. 387. Tyto všecky věci svrchu psané listem tímto naším utvrzujem; Kdožby mana z manské věci pohonil. Žř. F. I. A. X. 6., D. IV. Do věci se dáti, ins Zeug gehen; Hned k samé věci, in medias res; V. hádky, der Streitpunkt; Hleděti k věci. Us. Dch. Táhnou se k divu učiněnému, věci dotčené, z níž veškera ta pře byla povstala. Sš. Sk. 46. Jmieti bude túž plnú moc a tak plné právo ke všem věcóm v tomto listu psaným. List z r. 1467. — **V.** = *sama tresť, jádro, smysl*, der Inhalt, der wahre Gehalt, der Sinn. Hledím k věci a ne k slovům. Jg. Nehleď na řeč, ale na věc. Prov. na Slov. Mnoho řečí, málo věcí. Koll. — **V.** = *co se stalo, děj, událost*, der Vorfall, die Begebenheit, die Geschichte. Stalé

Digitized by Google

věci, budoucí; rozsévač nejistých věci; hanebné věci o někom roztrušovati. V. Věc paměti hodná. D. Věc ta záhadná nesnadně se dá rozeznati. Šš. J. 54. Poněvadž jest to tak dávná věc. Půh. II. 324. — **V.** = *skutek, účinek, čin*, die Sache, Handlung, That. V. neslušnou učiniti. V. V. podaná, předložená, uložená. D. V. nezpůsobná. Bern. V. nedokonaná. J. tr. Hotová v. Dch. Zatím v divadle věci hřmotné se dály. Krátká pamať v dobrých vecách a v zlých dlúhá bývá. Na Slov. Tč. Všecky věci vaše v lásce buďte. Hus I. 203. — **V.** = *skutek, pravda*, die Wirklichkeit, Wahrheit, That, Sache. Myšlením toliko, ne věcí bohati jsme. — **V.** = *výpadek, konec*, der Ausgang, Erfolg, der Augenschein. Sama věc to učí. Bern. Věc to ukáže. — **V.** = *okolnosť*, der Umstand. Za příčinou té věci. V. V dobrých a zlých věcech. Kom. — **V.** = *stav, způsob života*, der Stand, die Lebensart. Každý svou věc chválil. Kom. — **V.** = *dílo, záležitosť, práce*, die Angelegenheit, Sache, Affaire, das Geschäft. Podlé času život a své věci vésti. V. Začíti, skončiti věc. Starati se o své věci. Us. To jest má věc. Us. Ve svých věcech zběhlý jest. Mlčeti není v. jeho. Věci vojenské, duchovní, světské, domácí. Har. Své věci spořádati. Kom. Nyní má v. se mele. Skl. I. 359. V. otcovská, sirotčí. Nál. 159., 160. V. obchodní. Nz. Šlo o tu věc. Us. Dch. Já do jejich věcí nechci více nic míti. Žer. 315. Nemohu o tu věc býti. BR. II. 114. a. Nepleť se, hosti, v hospodářovy věci, své měj na péči. Prov. Šd. V každé věci hleď konce. Prov. Šd. — **V.** = *povinnosť, náležitosť*, die Sache, Pflicht, Gebühr. Udělal jsem svou věc. D. Má věc jest tě opatrovati. Kom. Čí to v. než jeho? Us. Dch. — **V.** = *příčina*, die Ursache. Pro tu v. V. Bijí se pro ledajakous věc. Vrat. Neb která j' věc smutku tvého. Hr. rk. 101. V starém zákoně neslušelo to pro trojí věc, aus drei Gründen. Hus I. 71. — **V.** = *pře, jednání*, gerichtliche Sache, der Process, der Handel. Věc a odpor. V. Věc přisouzená, Ros., právem rozeznaná, Bern., ztracená, D., trvající, zašlá. J. tr. V. doličná, Beweisstück. Er. V. hádky, pochybná, nejistá. Th. V. úřední, dovolací (Revisionssache), hlavní, odvolací, právní, sporná. Řád. Ta v. zůstaň při zemském právě jako i prve. Václ. II. Věc mezi jinými jednaná jiným neškodí. CJB. 313., 359. — **V.** = *způsob*, die Art, Weise. Živou věcí (mocí), žádnou věcí = žádným způsobem. Nechtěl tomu živou věcí svoliti. Sych. Žádnou věcí nechtěl povoliti. Us. Dst. — **V.** = *doba, chvíle*, die Zeit. V tom zavěsili jsú noční věcí u dvou spolupřísežných našich … NB. Tč. 85. Zamordovali pravým úkladem noční věcí jednoho panoši v jeho vlastním domě. Pč. 20. Vybil mój dóm noční věci. Půh. brn. 1406. Výboj činili noční věcí a dobytek mi pobrali. Půh. olom. 1412. Noční věcí pobral jim to vše, co jsú měli; Jemu vzal noční věcí ve dvoře dobytek; Muoj člověk Urban, ježto mi utekl, z jeho dědiny noční věcí přichází na mú dědinu. Půh. I. 252., II. 48., 588. (Tč.). — **V.** = *jmění*, das Vermögen, Gut, die Sache. V. vezdejší. Kom. Měl přec hezkou věc, moh' ji vám udělat (= odkázati). Us. u Rychn. Vk. Dobře sebe a své věci opatřil. BR. II. 47. b. Každá v. za svým pánem křičí. V. cizí k pánu svému volá. Bern. — **V.** = *užitek, prospěch, dobro*, der Vortheil, Nutzen, das Wohl, Interesse. Jg. Od věcí (ke škodě). Šm. M. — **V.** = *správa*, die Verwaltung, Verfassung. Politická v. Poslušenstvím všecky věci dobře se řídí. — **V.** = *síla, množství*, die Menge, Macht. Shromáždil do stodol převelikou viec obilé. Bel. Pohřiechu jest mezi námi veliká v. pokrytcóv; Tu papež (Jan) velikú věc pokladuov v svú komoru sehnal; A těch jest veliká věc u papežů. Hus I. 244., 408., 456. (Tč.). — **V.** = *v horn. pramen n. zmrsk, couk*, der Gang. V. tenká pod se, ein schmaler Gang in die Tiefe; v. mocná pod se, breiter Gang in die Tiefe; šárová v., krummer Gang; pravá v., gerader Gang; příční, křížová v., Quergang. — Cf. *Otázka*.

2. **Věc, věcej** = *více*. Posud na Zlínsku a ve Slez. Klš., Brt. Tu maš, mužu, košulu, ať ti ji věc nešiju. Nadarmo, děvečko, hazeš prstenečkem, on už věc něbudě zeleným věněčkem; Zelena travička, bila lelujička, už mi věc něstanu rozmila mamička. Šš. P. 162., 296., 491. (Tč.). Má o jedno kolečko věc. Slez. Šd.

Vecati, vz Veceti.

Vece, vz Veceti.

1. **Věce, věče**, n., zastr. = *shromáždění k soudu*, die Rathsversammlung. Ž. wit. 39. 11. V VM. nepravá glossa. Pa. Vz *Viece, Více*.

2. **Věce**, zastr. = *více*. Vz Věc, 2.

Věcej = *více*. Vz toto a *Věc*, 2. Na Mor. Brt. Bez milování tam budu bývat, nedám se věcej panenkám klamat. Šš. P. 229.

Věcek, cka, m., osob. jm. Pal.

Vecel, cla, m., osob. jm. Pal.

Věcemil, a, m., osob. jm. Pal. Tk. I. 149.

Věcemila, y, f., osob. jm. Pal.

Vecen, a, m., osob. jm. Pal.

Veceti, zastr. = *praviti, říci*, sagen, sprechen. Jg. Z toho slovesa užívali staří aor.: vecech (1. os. sg.), vece (3. os. sg.), vecechu (3. os. pl.), vecesta (dual); my užíváme toliko tvaru: vece = pravil, a, o, řekl, a, o. Jg. *Vece* je 3. os. sg. aor. II. od vecati n. veceti, kmen *vět*. Sr. věta, odvětiti. Zk. Ml. II. (2. vyd.) 178. Bž. 211. *Vece* rovné významem našemu *praj, vraj*, je přehláska z *veca* a to 3. os. sg. aor. vecach, od vecati (riekať), ktoré v našom ob-ec-ať m. obvec-ať podnes žije a z vet-iť v prí-vet-ivý, ob-eť m. ob-veť a jiných zcela tak vzniklo jako vracať z vrátiť. Ht. Sl. ml. 146., Ht. Sr. ml. 313. Cf. Věť. Mudrci vecechu. GR. Řek to vece k němu. GR. Ajta! vece Výhoň knězu Oldře. Rkk. 30. I vece Pavel dle výkladu Zlatoústova. Šš. II. 10. A viděch, an kadí oltáře a zdvih nohu nahoru i vece hlasem velikým: Bu! Hus I. 302. Kněz vecě pánóm; Vecě Čestmír; Hrdými slovy vece. Rkk. 43. Vsta Libuša s otnia zlata stola, vece: Kmete, lěsi i vladyky. Rkk. 100. Ty, vece, nechceš Boha znáti. Hr. rk. 257. Vece tato slova k Hektorovi. Troj. Páni vecechu. Dal. A nic k sobě nevecěsta. St. skl. Poslav dva z učedníků

Digitized by Google

svých vece jemu; A když se vína nedosta, vece máte Ježíšova k němu; I vecechu jemu sluhy. Hus II. 14., 33., 54.

Věcička, y, f. = *malá věc*. Vz Věc.

Věcitelný, věcitý = *věcnatý*. Ros.

Věcka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Vecko, a, m., osob. jm.

Veclík, a, m., os. jm. Tk. IV. 439.

Veclov, a, m., Wetzlau, ves u Horosed.

Věcnatě, sachlich, gehaltvoll. Jiní slovo *zjevuje se* v. a předmětně berou. Šš. I. 27. (Hý.).

Věcnatosť, i, f., die Reichhaltigkeit, Gehaltfülle. Jg.

Věcnatý = *plný věcí, bohatý na obsah, jadrný*, gehaltvoll, Sach-, Real-. Nz. V. zpěvy, Kom., kázání (věcmi naplněné a ozdobené), Ros., zpráva. Svět. V. sloh (gehaltvoll), Pal. Rdh. III. 237., nauka. Am. Kdybychom lépe znali přírodu, zajisté by naše vychování věcnatější bylo a naše živobytí příjemnější. Kmp. Čech. 115.

Věcně, sachlich. Jiní slovo to v. berou. Šš. J. 266. Sem náleží také úsudek ‚historiae annorum', bez odporu v. nejvzácnější zápiska dobře zpraveného současného Rakušana. Ddk. VI. 208. Vz Věcní.

Věcní, -cný = *věci se týkající, k věci náležitý*, Sach-, sachlich, dinglich, Effekten-, thatsächlich. Omyl slovní a věcní, Krok., věcný. D. Logická a věcná možnosť. Marek. Čtverhranný kruh ani logicky ani věcně n. skutečně možný není. Marek. V. právo (vz S. N.), škola, pravdivosť, učení. Jg. Požádání neb jsú osobní neb věcná na př. kdyžby Václav držal dědinu, kterúž by Jan pravil, že by byla jeho a ten vladař řekl by, že jest vlastní pán té věci; když pak Jan požádá té věci v soudě, aby mu byla od Václava vrácena, jižť je pře věci neb věcná. CJB. 387. V. poznámky lotterie, oprava, slovník (Reallexikon), opora, stránka otázky. Dch. Takový důchod mohl jaksi na věcnou povinnosť přeměněn býti. Ddk. IV. 161. V. účet (účtování zboží; opak: osobní). Šd. Almužny věcné nemají založení v písmě. Hus I. 475.

Věcnice, e, f. = *realka, realní škola*, die Realschule. Rk.

Věcnosť, i, f., realitas, die Sachlichkeit, Realität. D., Jg.

Vecov, Vicov, a, m., ves u Plumlova. Tč.

Věcov, a, m., Wietzau, ves u Jimramova. PL.

Vecpání, n., das Einstopfen.

Vecpaný; *-án, a, o*, eingestopft. — **kam.** Klam sobě v ústa v-ný měli. BR. II. 467.

Vecpati, vecpám a vecpu, vecpej a vecpi; *vecpávati* = *do něčeho nacpati, vstrčiti*, ein-, hineinstopfen, einpacken. — **jak kam co.** Mocí do pytle něco v. Ros. Učení do koho v. Us. Těžko do ného co v., jest tupý. Us. **Na** někoho vinu v., schieben. Jg. A to vše chce na zemi v., dem Lande aufbürden, aufdringen. Arch. II. 137. — **co komu:** vinu. V. — **co komu kam.** V. klam komu v ústa. Pr. měst. Ani jeden se nenašel, kterýžby pána se zastal a těm křivdářům klam v ústa vecpal. BR. II. 286. b. — **se.** Žid se všady vecpe. Us. Šd.

Věcší, vz Veliký.

Vectiti se, il, ční. — **v co** = *vpraviti se, vedrati se*, sich mit Ehren eindrängen. Zlob., Šm.

Vecválati, hineinstürmen, gallopiren. — **s kým kam:** s koněm do dvora. Us. Tč.

Vecvičiti, il, en, ení, *vecvikovati*, einschulen, einbläuen, durch die Schule einpfropfen, einüben. — **se, koho k čemu:** k úřadování. Us. Dch.

Več = *v co* (z: *v če; če* zastr. *co*. Vz Co), worein. Vína hojnosť, že ho neměli več líti. V. Kdyby sami tak pitomě več toho dáti se měli. Skl. II. 12. Ani kdy s dietkami več jhrál. Hr. rk. 9. Vše to, več doufal. Br. Več to dám? D., Sych. — *Več*s = *več jsi*. Tkad. I. 20. Več zlého s svými syny uběhla? BR. II. 88. Byť měli do rozsúzenie več sahati svévolně. Arch. V. 284. Nepečlivy buďte duši své, co by jedli, a tělu svému, več by se oblekli. Hus II. 344. A več to páni obrátí, to se staň. Půh. II. 150., 250. Buď to, več právo obrátí. NB. Tč. 43., 209.

1. **Věč** = *na věky, věčně*. Jenž má věč tráti. Št. Anděl jaz chci vám příklad dáti a tomu příkladu v. ostati. Hr. rk. 223. Proto duostojni jsú božie milosti, aby věč s ním kralovali. Št. Chci s tebú věč ostati v posvátném manželství. Troj. (Výb. II. 124.). — Kat. 497., 1589. atd.

2. **Věč**. Práce je z věča (= z většího) hotova. Na Zlínsku. Brt.

Večas, vz Vetčas.

Veče, ves na Slov. Sl. let. I. 41.

Věče, vz Věce.

Večelník = *včelník*, zastr.

Večer, místy a na Moravě *večér, večír, víčer*, a, m. Vz A (strany gt.), Dnes. Lit. vakaras, lat. vespera, řec. ἑσπέρα, der Abend. Schl. Cf. Mkl. aL. 7. **V.** = čas denní od slunce západu až do uložení se ku spaní. Us. S. N. Dej pán Bůh dobrý navičer. U Zbirova. Leg. Ještě není poslední večer; Dámský večer, Damenabend, besední v. Dch. Dobrý večer (říkají na Třeboňsku hned po odzvonění poledne)! Ráno a večer, in der Früh und am Abend. Dch. Čečera, čečera, Bože dej večera, večera skorého a neskorého rána, abych se naspala do bílého rána. Mor. Šd. Dobrý v. vám gazdinka! Dbš. Sl. pov. I. 206. V. se přibližuje, kde budem nocovat? Sl. ps. 224. V. ukáže, jaký den byl. Šd. Ráno šedé, v. čistý, pěkných časů posel jistý. Tč. Kdo ví, co v. přinese (nezoufejme). Ros. Nevíš, co večír zlého přinese; Od rána až do večera. V., Č. Není ještě všem dnům večer. Č., Ros. Každý den má svůj večer. Dobrý večer, příteli! Us. Když se chýlilo k večeru. Br. V. se blíží. Ros. Nevýskej, daleko ještě do večera. (Ještě daleko veliký oltář). Jg., Č. — *Adverbialiter večer, večír, večerem, s večerem, k večeru, k víčeru, k večerou* (m.: k v-ru, vz Prk. ve Zprávách vídeňské akademie sv. 83. str. 414. a Hlm. v Listech filolog. 1883. 156.), *k večerému, okolo večera, na večer, pod večer, u večer, z večera, s večera, za večera*, Abends, am Abend. Jg. Toho dne

Digitized by Google

s večera vyvedl koně. V. U večer to bylo. Tuto hvězdu ráno dennicí, večer zvířednicí jmenují. Kom. Večer matky boží annuntiationis; Ten večer narození matky boží. Arch. I. 5., 15. K víčerou k sedmé hodině. Sl. Uh. I. 33. Poněvadž se již k víčerou schylovalo. Ib. 107. 129. Přijel s večerem dosti pozdě. Břez. 253. K v-ru počal váti dobrý vítr. Har. I. 91. U večer kraj se ruměni. Vlk pohubiť je k večerou. Pog. Jer. 5. 6. Od večera = od druhé polovice odpoledne. Ve Slez. Šd. Soused šel pozdě na večer navštívit známého. Brt. S. 72. K večerou. Us. u Vysok. Šd. Přines trávy na večer a na ráno. Us. Šd. Od večera až do rána celou noc pršelo. Us. Šd. K večerou a k večerýmu. U Jilemn. Ktk. Praví, že jest hospodář mój nešlechetný zloděj a neřádný: večerem z města jel a ráno zase přijel. NB. Tč. 237. Dětem svým ránem i večerem vypravovati o činech slavných. Šd. exc. Ráno ve škole kázal a k večeru maje odpočinouti v práci se vydal. BR. II. 215. I prosím tebe, aby zajtra na večer někoho svého do Třeboně ke mně poslal; Až dnes v samý večer přišly sú mi tyto listy z Mostu. Arch. IV. 18., IV. 806. Od dneška večeru frajera si hledaj (jinak: od dneská večera). Sl. ps. 94. Nechaj švarné děvče sobě, zítra večer přijdu k tobě; A když bylo s večera, hospodská na ňu volá; Přijdi zítra večer k nám a já ti jich (ruce) podám; A to vyznamenává sněhy lebo dešče, přindi ty šohajku zítra večer ješče; Co sa dívča nanabáňá, od večera až do rána; O kdybys ty věděla, kaj budu od večera (= k večeru); Chodzil un też od večera celú noc, vzal un sobě pana Boha na pomoc. Sš. P. 167., 178., 187., 392., 520., 576., 748. (Tč.). Který hospodář nemyslí večír: Co zejtra? ten již dohospodařil. Tč. Klekání zvoní se ráno, v poledne a večer. Us. Kál. Prendi k nám, synečku, dneska večír chvilko. Sš. P. 215. Přitáhl ten den u večier. Kron. hrad. Byvše s nocí na večer u hrobu a opět v noci před sluncem; Avšak na večer, jakož se konal (ging zu Ende) hod židovský, připravily sú masti; Obrátieť se k večeremu a hlad trpěti budú jako psi. (Dav.). Hus II. 134., III. 81. (Tč.). Druhý den k večerou. Čr. K samému večerou. Čr. K večeru se blíží, slunečko se níží. Us. Tč. Samý večer. Ros. Včera večer (večír). D. Přijeli samým večerem; za večera tam šli. Sych. Když bylo k večerou, Us., k večerému (quasi ab večerý, zastr. Jg.). V. Ben., St. skl. Umřela u večer. Br., Ben. V. Za večera tam dojdeme (před nocí). Us. Tuze se mračí dneska k víčerů. Sš. P. 724. Večer bylo (m. byl), vz Věta bezpodmětná, Shoda VIII. 2. c. Kam ho ráno postavili, tam ho večer našli. Kam ho večer postaví, tam ho ráno najde (vz Hloupý). Často pod večer pláče, kdo se smál z rána. Tč. Vz *Večeros, Večerou.* — V. *štědrý* (*dohvězdný*, protože se večeřívá, až hvězda vyjde, na Moravě a Slov.), der hl. Abend, Christabend. Vz Štědrý.

Večeř, e, m., osob. jm.

Večera, y, f. = *večeře*. Na Slov. Ssk., Bern.

Večeřádka, večeřátka, y, f., **večeřátko**, a, n. = *zbytky po jídle n. po večeři*, Uiberbleibsel vom Essen. Ros.

Večeřadlo, a, n. = *obědnice, jídárna, jídelna*, das Speisezimmer, der Ess-, Speisesaal. V. Pozvaní hosté od hospodáře do večeřadla uvedeni bývají. Kom. J. 555. A to večeřadlko jest z dříví libanského. Hus III. 40.

Večeřadlý = *zvečeřelý, zvětralý*. V. jídlo (vystydlé), kalt, abgestanden. Ros.

Večerajší = *včerejší*. Ž. wit. 89. 4.

Večeřálek, lka, m. = *netopýr*, die Fledermaus. Mor. Bkř., Šd., Tr., Sk.

Večeras, adv. = *tento večer*, diesen Abend. St. skl. IV. 324.

Večeřati = *večeřeti*. Mor. a Slov.

Večeřátko, a, n., vz Večeřádka.

Večeře, e, **večeřička**, y, f., na Slov. *večera* = *jídlo n. jedení večerní*, fr. souper, das Abendmal, Nachtbrot, Nachtmal, Nachtessen, der Abendtisch. V. V. domácí, Kom., bohatá, nádherná, nákladná, nástrojná, prostá, chatrná, špatná. Ros. Někoho k v-ři povolati, pozvati; někomu se k v-ři slíbiti. Us. Tu máš tuto hlavu, uvaříš mi ju na večeru; Keď otec prišiel, už ho večera na stole čakala. Dbš. Sl. pov. I. 82., 554. Ví, co čert má k večeři (o klepavých ženských). Us. Msk. Pán Bůh si poslal pro něho k obědu a nechal si ho tam k večeři = zemřel. U Litomyšle. Bda. Aniž chce s námi dočekat večeře. Papr. A věděti dávám, žeť jsem jako včera do Hradce k večeři přijel. Arch. IV. 4. Děkuji za večeři. Us. Plat za v-ři. Šp. V-ři jsem strojila. BR. II. 215. a. Zkažte tam mé máteři, ať mě nečeká k večeři, ani zítra k obědu, že už já věc nedoňdu; Mám-li večeřu dáti?; Dyž byla večeře, klubě klub na dveře; Ztratila se kravařenka v lese, a hdo ji tam večeřu přinese?; Až .. dožneme, k večeři se poženeme; Panímámo votevřte, večeřo nám přeneste; Večeřo nám mosí dať, debe jo měl vyžebrať; Večere, večere, lebo ťa nebývá; lebo ťa hospodyň ve vínku vypíjá? Sš. P. 23., 112., 161., 551., 559., 558., 559. (Tč.). Na v-ři slušie lahodnějšie krmě jiesti než na obědě, aby člověk se neobtěžil; Hodina v-ře móž slúti čas syna božieho vtělenie; Lidi k v-ři volati. Hus II. 251., 252., 256. (Tč.). Kterýs člověk učinil večeři. ZN. Snědl by ho po večeři (i. e. nebojí se ho. Vz Slabý). Jg., Č. Dělá, jakoby jich pět po večeři snědl. Toť povaha chlubných říkati: Bez večeře jíti spat. Us. Krátká večeře lehká noc. Č. Co máme k večeři? Odpověď: Ošatku od peří. Us. V. skvostná je břichu škodná. Bern. Kdo chce míti noc lehkou, nech má večeři krátkou. Bern. Kde škop, tu pivo; kde zvonie, tu kostel; kde oběd, tu milá; kde večeře, tu jiná. Mus. Sv. Jan, obid (= oběd) ti dám, večeřu si hledaj sám. Slez. Šd. Kedy bývá tenký oběd, večera šmakuje. Na Slov. Tč. Chvále cizí večeře otvírej také sám dveře. Šd. Domácí v. nejlépe svědčí. Pk. Krátká v. noční lehkosti nejvíc prospívá. Na Ostrav. Tč. — V. *Páně* = *svátost v. Páně, stůl Páně, přijímání*, das Abendmal des Herrn, der Tisch des Herrn. Us. V-ři Páně přijímati. D. Svá-

tosť v-ře Páně ustanovil. BR. II. 282. V. poslední, das letzte Abendmal. Us. Šd. — V. *štědrá = štědrý večer*. Slez. Šd. — V. Páně, der Gründonnerstag. Gl. 358.

Večerejší = *včerejší*.

Večerek, rku, m. = *večer*. Samým v-kem. Bern. Na večerku = k večeru. Na Zlínsku. Brt. Já přijdu k večerku. Slez. Šd. Takto přišli večierkom do kaštiela. Slov. Er. Sl. čít. 68. Cf. Večerky. — V., rka, m. = *netopýr*, die Fledermaus U Opav. Zkl., Šd., Klš. Vz Večeřálek. — V., rka, m., osob. jm. Šd.

Večeřelý = *kdo večeřel*, der genachtmalt hat. Reš.

Večeření, n., das Nachtmalen. Us.

Večeřeti, večeřej, el, en, ení; *večeřívati*, na Slov. *večerati*, nachtmalen, zu Nacht essen, Abendmal halten. — **abs.** Jícnější snídají, obědvají, svačí a večeřejí. Kom. Poď, dušičko, večerati, budeš s nami prebývati. Sš. P. 26. Ví, kde čert večeří (o klevetnicích). Us. Msk. Šla k moři v. na chládek. BN. — **kdy.** *Večír* večeřejte. Žák. sv. Ben. **S** noci jest s tebú večeřal. Hr. rk. 161. — **jak.** Kdo chce spáti sladce, nech večeří krátce. Č. Kdo chce spáti lehko, nech večeří krátko. Bern. Večeřel tam *hostem* (jako host). Jg. — **co**: chléb. Ml. Já sem večeřala zemáčky s omáčků. Čes. mor. ps. 124. **Před** večerem večeřejí. Kom. — **s kým kde: ve** večeřadle. Daj mně, Bože, daj mně ten dar, abych s tú paňú večeřal. Sš. P. 464. Bude on v. za dubovým stolem. Er. P. 165. V-li sme **u** súseda chléb s máslem. Us. Tč.

Večeřička, y, f. = malá večeře. Kom.

Večeřičký = *večerní*. V. čas. Kom.

Večeřinky, pl., f. = schůzky podobné přástvám, kde práce zpěvem, žertem, pohádkami a p. se krátí. Cf. Večerky. Abendzusammenkunft, f. Č.

Večeřiště, ě, n. = *večeřadlo*. Ctib., ZN., Sš. Sk. 144.

Večeřiti se, il, ení = *počíná večer býti*, dämmern. Když se večeřilo. Us.

Večerka, y, f. V. vojenská, fr. retraite (retrét), něm. der Zapfenstreich. Vz Čepobití, S. N. — Cf. Večerky. — V., y, m., osob. jm.

Večerky, pl., f. = *večeřinky*. Chodí na v. Na Slov.

Večerna, y, f. = *večeřadlo*. Veleš. — V., die Vesper. Bern.

Večerňátko, a, n. = *večerní motýl*, der Abendfalter, crepuscularium. Nz.

Večerně, pl., f. = *odvečerné*. Vz Vesperae. Šd.

Večerněti, ěl, ění = *večeřiti se*.

Večerní = *co večer jest, k večeru náleží*, Abend-, abendlich. V. čas, soumrak, jídlo, hvězda (zvíředlnice), V., mrk, mrkání, práce, Bern., pobožnosť, modlitba, hudba pod okny, červánky, záře, větříček, D., tma, Rkk., duha, Kom., zvonění. Us. Jg., Dch. V. zábava, soirée, škola, schůze, odpočinek, Dch., přival, BO., červánky. Tč.

1. **Večernice**, e, f. = *večerní obluda, divá žena*, ein wildes Weib, das Abends herumgeht. Pelc. — V. = *večerní hvězda, krasopaní, zvířetnice, zvíředlnice*, der Abendstern. Krok. Keď ligotavá v. v tajuplnom šeru vás k tichej modlitbě s neba svojeho vyzývá. Slov. Tč. — V. = *můra večerní*, sphinx, der Abendvogel. Ja. — V. = *večerní práce společná*. Vz Večerky. Us. Lpř.

2. **Večernice**, e, f. = *večernička*. Čl. Kv. 295.

Večerníček, čku, m., der Abendwind. Rk.

Večernička, y, f., hesperis, die Nachtviole. V. smutná, h. tristis, změnná, h. matronalis. Rstp. 79. — V. = *večernice hvězda*. Slunce už zapadá, vidím v-ku. Sl. ps. 24.

Večerník, u, m., thaparous, ssavec netopýrovitý. Krok. I. b. 78.

Večerniti, il, ěn, ění. — **se** = *večerněti*. Ros.

Večernivka, y, f., rostlina, hesperis. Vz Večernička. V. nevonná. Flora.

Večernosť, i, f. = *večerní čas*, die Abendzeit. Ros.

Večeros, adv. = *tento večer, včera n. dnes večer*. Br., Mus., Leg., Veleš. Dajmy mu v. vína piti. BO. I přišlo nám v. poselstvie odtad. Arch. II. 520., III. 14., IV. 17. Cf. Bž. 154., 215.

Večerou. Vz Večer a Listy filol. 1877. 310.

Večetnější = *trochu větší*. Us. (místy). Barták.

Věčí, zastr. = *větší*, vz Veliký.

Věčík = *většík*.

Věčina, večina, y, f. = *nález rady obecné*. V. = *více hlasů*, die Mehrheit der Stimmen. I většinu provolati v národ. LS. v. 92. — Šf. myslí, že to stojí m.: *většina*.

Večír, vz Večer.

Večírati se = *večeřiti se*. U Žambk. Dbvr.

Večírek, rku, m. = *večer*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 352.

Večírka, y, f., **večírky**, pl. = *schůzky u večer*. Chodí po v-kách. Koll. Vz Večerky. — V. = *večeře*. Len sa poskládajte, ešče sa aj kus v-ky najde. Dbš. Sl. pov. I. 206.

Večítati = *vyčítati*. Sš. P. 256.

Věčitě, na Slov. = *věčně*. Bern.

1. **Věčiti**, il, en, ení = *věčným činiti*, verewigen. Bern.

2. **Věčiti, lépe: *většiti***. Jg.

Věčitosť, i, f. = *věčnosť*. Na Slov. Bern. I v nejpevnějších věcách v-sti není. Na Slov. Tč.

Věčitý = *věčný, stálý*, beständig, dauernd, immerwährend, ewig. Na Slov. V. památka, ozdoba, ctnosť, věc, hněv. Na Slov. Bern. Hluboce sa vkoreňujú prátelské rozbroje a věčité plodá nepokoje. Us. Tč. V. poddaný, svazek. Tč. A za to ti spravím večitú pamiatku. Dbš. Sl. pov. I. 290. Tantalus večitý hlad mal; Není na zemi pod sluncem v-tého domu; Ten věčité neprátelstvo proti sebe plodí, který často se žihadlom jako sršeň chodí. Na Slov. Tč.

Věčivější = *trochu větší*, etwas grösser. Us. u Vlašimi.

Věčko = *víko*, der Deckel. Mor. Tč. — V. = *klec* na chytání sikor, rašek (čermáků) a p. ptáků. Jest to víko s rámem, který se kolem jamky položí, do které ptáci padají. Na Ostrav. Tč. Cf. Špruhle.

Večmárati, hineinschmieren, -kratzen. — **co.** Tys to nevepsal, tys to večmáral. Us. Tč.

Věčně, ewig. V. trvati, ewig. V. Kraloval v. a v. Ž. wit. Moj. 18. V. to nebude. Dch. Odpočívejte tam v. věkův amen. Sš. P. 491. Aby na něho na Matěje ani na jeho dědice nesahal nižádným právem časy budoucí věčně. Arch. III. 364. Ježto nám v. dal. Půh. II. 430.

Věčněbytný, ewig, immerdauernd. Nej.

Věčnec, ence, m., rostl., Kugelamarant, m., gomphrena. Rostl.

Věčněživotný, das ewige Leben enthaltend, gebend. Vký.

Věčniti, il, ěn, ění, verewigen. L.

Večnívající. V. kolo do vozu (železničného). Zpr. arch. XI. seš. 2. a 3.

Večnívání, n. V. kol do vozu (železničního). Zpr. arch. XI. seš. 2. a 3.

Věčno, a, n., das Ewige. Beztvárné v. Dch.

Věčnobytnosť, i, f. = *věčnosť,* die Ewigkeit. L.

Věčnobytný = *věčný,* ewig. L.

Věčnojednorozený, von Ewigkeit eingeboren. Fil. zám. 307.

Věčnokrajina, y, f. = *nebe,* der Himmel. Pl.

Věčnokvětý, ewigblühend. Koll. I. 225. V. byliny.

Věčnoplynný, ewig fliessend. L.

Věčnosť, i, f. = *neobmezenosť času, trvání věčné, čas ani počátku ani konce nemající,* die Ewigkeit. Bůh jest od v-sti. Po všecku v. V. V. stojí na místě a život sa umyká vždy. Na Slov. Tč. A ten čas zdejší jest velmě maličký proti věčnosti boží. Hus II. 178. — **V.** = *věčné trvání po tomto životě, onen svět,* das Jenseits, die Ewigkeit, die andere Welt. Odebrati se na v. (umříti). Us. Jg., Bdl., Šd., Dch. Jak bohatý tak chudobný do v-sti ide; Co chudobnému kedy dáš z lásky, z povinnosti, toť Boh ščedře vynahradí tu i na v-sti. Na Slov. Tč. Na v. někoho poslati (usmrtiti). Us. — **V.** = *čas, jehož počátku nikdo nepamatuje,* undenkliche Zeit. To od věčnosti tak bylo. Bern. — **V.** = *čas napotomní, až do smrti n. do skonání věcí,* immerwährende Zeit bis ans Ende des Lebens, der Welt. Na věčnosť z města vyhnán jest. Har. O v. jména svého připraven. Zlob. Tento list jsme kázali na věčnou věčnosť naší pečetí potvrditi. Pulk. Počestnosť trvá na v. Šd. Dobrú noc ti dávám, ale ne na v., aby tebe pominula ta tvoja falešnosť. Sš. P. 288. Každý statek svój k věčnosti zřiediti móž svobodně; Kteréžby k v-sti trvati měly. Vš. Jir. 284., 356.

Věčnostejnosť, i, f. = *věčná stejnosť.* Jg.

Věčnostejný = *věčně stejný,* ewig gleich. Mus.

Věčnověký = *věčný,* ewig. Nej.

Věčnúcí, zastr. = *věčný.* Tuž ji pochovachu a jejie duši poslachu do nebes u v. česť Kat. 3470.

Věčný; *věčen, čna, o* = *který vždy byl a bude,* ewig. Bůh jest věčný. Ja nebanuj, nebanuj, ja synečka jedného, ja šak jich máš po světě až do Boha věčného. Čes. mor. ps. 140. Na božství sluší věřícímu vyznati, že jest věčné, počátku ani konce nemajíc, neb jako se jest nepočalo, tak se neskoná na věky. Hus III. 154. — **čím.** Kristus jest věčný božstvím ale nevěčný člověčenstvím. Hus III. 256. V. původem. Kká. Š. 106. — **V.** = *který vždy bude,* ewig. V. život; v. spasení, v. radosti účastný; v. smrť, v. zatracení, v. oheň, čas (věčnosť). V. Dej mu Bůh radosť věčnou. Dch. Na věčné věky nešťastní ostanú. Dbš. Sl. pov. I. 286. Věčná věc jest horoucí peklo. Km. Všech dobrých na v-čnou radosť do nebes pozvánie. Pass. 19. Slovo věčné. BR. II. 8. a. Již jest na hotově pomsta boží časná i věčná. BR. II. 13. b. Jděte zlořečení u věčný oheň; Brzy libosť mine a dlúho oheň věčný páliti bude; Aby zde muka časná byla a potom věčná; Přide ten, jenž věčným ohněm všechny zatracence zapálí; Činí mu velikú milosť dada mu život věčný; Potupivše časné věci k věčným pospiechají; Pomni, že učinil tě Bóh věčnu, to věz nezhynulú; Když člověk zlé vóli nepřivolí a tělo své od hřiechu drží, v pravé pravdě miluje sě k věčnému životu; Ktož tak v něho věří, ten má v. život. Hus I. 131., 277., 351., II. 13., 69., III. 23., 107., 118., 154. (Tč.). — **V.** = *který dlouho trvá* (do smrti člověka, do vyhynutí národa, do konce světa), immerwährend, langwährend, unsterblich. V. přátelství, zášti, zlá vůle, paměť, chvála; K budoucí v. paměti lidské na jevo vydati. V. To na v. věky nevěřím. Bern. V. ptání. D. Pakli viněný od požádání žalobníka skrze ortel byl by osvobozen, tehdy súdce jeho v právě jeho též braň, žalobníku o tom věčné mlčení ulože. CJB. 425. Hory věčné, montes saeculi. Ž wit. Hab. 6. Na v. odplátku peněz si vypůjčovati (aby jich nikdy neplatil). Us. Skvrno křesťan věčná. Rkk. Chodí (toulá se) jako věčný žid. Vz Sbn. 261. Věčná škoda toho!; Odebral se na věčné odpočinutí, ku věčnému odpočinku. Dch. Důkaz pro věčnou paměť, Beweis zum ewigen Gedächtniss. J. tr. Věčná renta. Stč. Alg. 101. Odpočívají věčný sen (na hřbitově). Šml. Tyto (prostředky) jsme my od dnešního dne po věčné časy za právo ustanovili. Zř. F. I. Sv. milý Floriáne, této dědiny patrone, chraň nás od věčného ohně. Sš. P. 55. Poklid věčný a mír mají; K věčnému mění a požívání. Půh. II. 389., 419. Žáden člověk není věčný při časném životě; Čas sa v svete mení a zármutek večný není. Na Slov. Tč. Plat holý věčný ten slove, kterýž kto na lidech a na dědinách má zhola bez držene lidí těch, na kterýchž ten plat jest a beze všeho panstvie; Věčný slove (plat), že ktož jej zapíše na sobě, má jej na roky obyčejné a dskami zapsané bez přetrženie všelikého platiti, dokudž zplacen nebude; Let dánie KMstí jest dvojie: Jedno ustavičných a (abych tak řekl) věčných, druhé na čas a pro potřebu některú; Bernart Berka z Násilic dal jest plat svój, pět kop grošóv platu ročnieho, holého, věčného, kterýž má na dědictví v Lesoniciech, knězi Bartošovi na spasenie a vysvobozenie duše své a předkóv svých; Nebylo by škodné, aby se též desky menšie na pergaméně psaly

Digitized by Google

pro větší jistotu a pevnosť večnější. Vš. Jir. 213., 214., 258., 275., 354. Jiný pro věčný pecnec do kláštera sě dada. Hus III. 171.

Večovský, ého, m., osob. jm.

Věčšeti, el, ení, grösser werden. Rk.

Věčší = *větší*. Vz Veliký.

Věčšidlo, věčšítko, a, n., das Vergrösserungswerkzeug. Rk.

Věčšina, vz Většina.

Věčšiti = *většiti*. Rk.

Večtení, n. = *včíslení*, die Einaddirung, Einrechnung. Nz.

Večtený; *-en, a, o*, eingerechnet.

Večvud, u, m. = *anglické kamenné zboží, anglická kamenina, večvudovina*, Wegwood, feines Steingut. Šp., Prm. IV. 225.

Veď, viď, ved, vid, vyď = *však, arci, vždyť, zajisté*. Od věděti: vědě — věď — veď. Bž. 217. Cf. Ht. Sl. ml. 146. Ja, gewiss. Veď Bůh vládne vším. Výb. I. 694. Odpověděl mi: Veď se ti nezjeví, aniž bych jim radil; musí se taková věc v tajnosti chovati. Kom. Stojíť veď psáno: a zda veď nevieš? Tkadl. Praviť veď Aristoteles. Ib. Aniti jsú vedě u mečí svém obsědli zemiu. Ž. wit. 43. 3. (Neboť mečem svým neopanovali jsou té země. Proch.). Toť veď malá věc není. Výb. I. 951. Král by tebe veď neživil. St. skl. V. 571. Veď máme toho dosť. Na Zlínsku. Brt. Veď lék nevždy pomože. Št. Veď ty tomu dáš! Veď sem tam už byl. Na Mor. a Slov. Veď azda neideme prví do sveta; No veď je nič, dievka moja; Musíš na řemeslo. A veď keď musím, nuž musím. Dbš. Sl. pov. I. 1., 17., 541. Poviemliť tobě, veď mě zabiješ. BO. Veď, všeliký počátek většieť jest strana účinka; Veď, pokárá-li tebe přietel pěkně přátelsky a ty vinen, dobřeť je učinil. Št. — **V.** *v otázce* = *není-li pravda*, gelt, nicht wahr? Vyď že přijdem? Kom. — *S-li* = *zdaž*, lat. num. Ben. soud. 11. 24.

1. **Věd**, u, m. = *vědění, známosť*, das Wissen, die Kenntniss. MM. Ve vědu, jejž mu Bůh udělil, splýval konec se začátkem. Sš. Sk. 24.

2. **Věd**, a, m., *ve složených*: vševěd, všeckověd. — 3. **V.** = *čaroděJník n. větší duch*. Čechové ještě (1587.) říkají: vědi letí. Jg.

Věď, ě, m. = *vědec, kdo ví*, der Wisser. (Zbuda hříchu) vzpomůžeš sobě tiemi svému vědi (svědomí?). Výb. I. 912.

Veda, y, f., sanskrit. posvátná kniha, náboženská kniha braminská v Indii. Šd.

1. **Věda**, *vědouc*, vz Věděti.

2. **Věda**, y, f. = *vědění, vědomosť, známosť o nějakém předmětě*, das Wissen, Kennen, die Wissenschaft von etwas. Měst. bož., L. — **V.**, scientia, die Wissenschaft, ἐπιστήμη = *souhrn všeho, co o jistém předmětu víme*. V. jest soustavný souhrn zákonů, kterýmž se jistý předmět spravuje. S. N. Vz tam více. V. jest soubor jednorodých poznatků dle zásady dostatečného důvodu srovnaných. Dk. Kde jsou šedy, tam jsou vědy. U Litomyš. Bda. V. jest úplné, soustavné a důvodné vědomí o předmětu, nejvíce skrze domysl podlé smyslu školního. Mus. Věda a víra. Vz KP. I. 91. Vědy společenské dělí se 1. ve všeobecnou nauku o společnosti, 2. v dogmatické a 3. v historické vědy společenské. Dogmatické vědy společenské dělí se zase a) ve společenskou pravovědu, b) ve společenskou mravovědu, c) ve společenskou účelovědu či sociální politiku. V. státního, národního hospodářství, v. hospodářské politiky a policie, v. finanční politiky, v. politického hospodářství. S. N. V. 646. V. účetná n. účtovná, die Verrechnungskunde. Nz. V. o náčiní, die Werkzeugkunde, o podnebí, die Klimatologie. Dch. Syn jenom svrchovanou vědu o Bohu otci má; Veškera v. zákoníků nevyvážila se s prostotou srdce a nestačila ku pochopení prostého výroku; V. lichojmenná; Tu se náuka Páně potkala s vědou hrdou tehdá již více nadutou než čirou, více prázdnou než skutečnou; Vědy encyklické: (geometrie, musika, grammatika, rhetorika, astronomie) byly propravny filosofie. Sš. J. 110., 129., II. 210., Sk. 203., 210.

3. **Věda**, y, f., zastr., rus. vědma = *věštkyně, prorokyně, čarodějnice*, die Seherin, Wahrsagerin. Výb. I. 1084., Leg.

Vědák, u, m. Nestojí ani za v. (= za nic). Hnka.

Vědař, e, m., der Wissenschaftler, Wissenschaftskrämer. Dch., Dk., Kmp.

Vedařiti = *vydařiti*. Mor.

Vědařiti, il, ení, wissenschafteln. Dch.

Vědátor, a, m. = *vědař*.

Vědavý = *vědecký*. V. knihy. Us. pod Ještědem. Květy 1869. 18. (Sá.).

Vedě = enim, *neboť*, denn, vyvinulo se ze starého vědě scio. Čso v. mně jest, quid enim. Ž. wit. 72. 25. a j.

Vědě = *vím*; *vědieše* = *věděl, a, o*. Kat.

Vědec, dce, m., der Gelehrte, wissenschaftlich Gebildete. Vědci, kteří činili dotyčné zkoušky. Osv. 1878. Č. 7. Cf. Věd.

Vědeckosť, i, f., die Wissenschaftlichkeit. Dch.

Vědecký = *k vědci se táhnoucí*, Wisser-. — **V.** = *vědný*, wissenschaftlich. V. obcování, Berg., určení v. názvů, Krok., duch, potřeby, Mus., spis, pojednání, práce, cesta. Us. V. přednáška. Dch. Vědecky vzdělaný a mravný muž. Ddk. V. 206. Kdež vědeckou stránku sv. zákona podobně jak doma pěstovali. Sš. Sk. 72. (Hý.).

Vědectví = *známosť, znalosť*, die Kenntniss. Krok. Vký.

Vědectvo, a, n. = *obsah všech věd vůbec*, sämmtliche Wissenschaft, das ganze Wissen. Pal.

Vědědlnosť, *věditelnosť*, i, f. = *možnosť vědění*, die Wissbarkeit. Jg.

Vědědlný, věditelný = *co se věděti může*, wissbar. D.

Vědek, dka, m., hegeter, hmyz. Krok II. 254.

Věděnec, nce, m. = *vídeňský*, Wiener Pfennig. St. skl. I. 61.

Vedení, n., die Leitung, Führung. V-ní slepého, svědků (Tov. k. 134.), řeči, vojny, vojska, pře, kupectví, obchodu, kněh, počtu, Us., dítek, Jg., vody, V., práva, Vš. Vz S. N., Vš. 571., Vl. zř. Úvod, Václ. XXXVIII., die Exekution, Zř. zem. Jir. 482., Tk. II. 331., na manství (infendatio), Gl. 358., hospodářství, časopisu. Ještě jsú někací zmatci, ježto bý-

Digitized by Google

vají u v. práva, počnúc od póhonóv až do odhádání. O. z D. Jeho mravní si v. získalo mu úctu; V. úřadu. Us. Dch. V. práva na osobu, die Personalexekution. J. tr. Vedení plynu do rour. Šp. V-ním tohoto duchovního je to tam dobře uspořádáno. Us. Vk. Vzíti na se vojenské v. obmýšlené výpravy. Ddk. II. 358. Jezdil tam s jeho vedením. Pč. 10. Noc žádného v. práva nezná; V. nepravé, zmatečné. Vš. Jir. 328., 348.

Vědění, n. = *známosť něčeho, poznání*, das Wissen. V MV. nepravá glossa. Pa. Mají budoucích věcí vědění. Solf. V. jest poznání pravdy z podmětných i předmětných důvodův. Marek. Na v. něco dáti. Pulk. Poznávaje, jak kuso a částečno je veškero v. naše. Sš. II. 205. Ti lidé, kteří pro v. budúciech věcí mají duchy zavřené. Hus I. 65.

Vedený; *-en, a, o*, geleitet, geführt. V. slepec. Us. — **čím, kým.** Slepec hochem vedený. Us. Žádostí zlata v-ný. Anth. Jir. II. 112. — **kde.** Po mých úsilných pracech při vás vedených. BR. II. 71. b. — **kdy.** Po pracech ve dny všední vedených. BR. II. 143. a.

Vědérce, vz Vědro.

Vědérko, vz Vědro.

Vederní = *od vedra horký*, heiss. V. V. krajina. Rostl.

1. **Vědernі** = *k vědru náležející*, Eimer-. V. obruč. — **V.** = *vědro v sobě obsahující*, eimerig. Dvou-, tří-, čtyř-, pětivědernі sud. Ros.

2. **Vědernі**, ího, n., die Abgabe eines Eimers Wein als Weingartenzins. Mus. 1836. 127.

Vědět, a, m., osob. jm. Arch. I. 510.

Věděti (v již. Čech. vědíť, Kts.), vím (zastr. vědě), víš, ví, víme, víte, vědí (**ne:** ví; na Zlínsku víja, Brt.; u Opav. vju i věďu, Klš.), věz (věziž; na Slov. věď), vězme, vězte; věda (vědouc, vědouce; na Zlínsku věďa, Brt.); věděl, a, o; věděv, vši, vše; věděn a vědín; vědění; sup. vědět. O strč. časování vz Kt. 82., 83., Bž. 205. Má nepřehlasované *a* jen v *pověďal* u Hájka (Gb.). Koř. *vid.* Gb. Hl. 144. Kmen *věd* vypouští v praes. *d* před souhláskou (vě-m, vě-š...; strb. věsi, strč. viesi), začež *ě* se dlouží v *í* (vím, víš...), ale před samohláskou se drží: 3 pl. věd-í, věd-a, věd-ouc, věd-om. Mk. Cf. Gb. Hl. 115., 133., 116. Nevěste, ignoratis. BO. — **V.** = *vědomosť, známosť míti*, wissen; *znáti*, kennen; *uměti*, kennen, wissen, im Stande sein. Jg. — **abs.** Vím, kde bývá. Us. Vím, po čem loket. Prov. Slyšel vyzváněť, neví ale komu. Us. Jde, by nevím jak pršelo. Us. Ví pes, čí sádlo snědl. Prov. Sám jeden každý ví nejlépe, kde ho střevíc hněte. Prov. Každý ví, kaj ho střevík tlačí. Ve Slez. Šd. Ten už ví, co je bída, co je hlad, jak zpívať (umí to). Slez. Šd. Věda a chtě. V. Chtíce vědouce. Jel. Pokudž já v. mohu. V. Pokud vím, co já vím. Us. Chci, žádám v. V. Dám vám v. Us. Nevím kudy kam. D. Nevím kudy z konopí. V. Dělal, jakoby nevěděl. To ti povídám, abys věděl. Us. Bůh ví, kdo to udělal. Kdo ví (možná)! Us. On myslí, kdo ví, co umí!; On myslí, že ví, kdo ví co (velmi mnoho); On myslí o sobě, kdo ví co. Us. Ideš a nevíš kaj. Slez. Šd. Věděti vám dávám milostivě. Nar. o h. a k. Tehdy takový má .... dáti půl leta napřed věděti. Žř. F. I. B. XXVIII. Bůh ví! bei Gott! Člověk neví, man weiss nicht!; Nevím, kde tomu konec; On neví dál; Kdybyste v-li, jak mu je!; On jakoby nevěděl; Nevěděl, co sobě s tím počíti; Však víme, kam to míří; Kozli vědí, kde běhá. Us. Dch. Prosím tebe, dej mi věděti, které by se tobě osoby k tomu sjezdu líbily. Pal. Dj. IV. 1. 122. Nečiň se mněje, ale věda. Tkadl. II. 74. Ač se činíš nevěda. Ib. I. 78. Cf. Činiti. Odpůrci své obydlí v. dáti. J. tr. Tu hanbu bych na sebe nevzal, ani za nevím co. Us. Šd. Kéž by mladý věděl a lenivý chtěl; Kéž by starý mohl a šlechetný směl: věru každý dost by měl. Trnka. Sám pán Bůh ví, co se tam s ním stalo. Us. Šd., Dch. Ani nevím = ne (záporná odpověď). Us. u Rakovníka. Já mám toho člověka ráda, ani sama nevím zač a proč. Us. Šd. Pryč, kam kdo věděl, utíkali. Kn. Panuvali šťastne a dlho, sám pán Bóh vie dokady; Mohol by si dačo rozprávať! Ked ja, reku, neviem. Dbš. Sl. pov. I. 229., 379. (Šd.). Má svého tím listem dotíhnúti, kdež ví, anebo doupomínati, na komž ví; Na to se Zbyněk muož zvésti, ví-li kde. Půh. II. 445., 456. (Tč.). Více měj než vyjevíš, méně hovoř nežli víš. Shakesp. Tč. Poručníci moji dobře vědí, co jim nebožtík poručil platiti a co nic; Dobývaj svého sám, jakž tu vieš; Aby věděl potom, kde své najíti. NB. Tč. 11., 22., 207. Račtež mi VM. o tom rozkázati, abych já věděl, kterak se v té věci mieti; Koho muožeš a vieš, přiveď, aťby na sněm jeli; Pak čemužkoli od něho porozumiem, toť dám po svém poslu v.; Nyní musím odjeti a když bohdá zase přijedu, dámť nemeškaje věděti; Daj mi v., čímž najspieše muožeš. Arch. I. 235., II. 27., 33., IV. 9., 16. (Šd.). Ani neviem, dze som, ani neviem, čo som. Ps. sl. 49. Co pak si te mesliš, že te seš doví co?; Može jich pasć (pásti), može, ale věděć jako! Sš. P. 256., 355. (Tč.). Aristotileš pokládá dobroděnstvie tři, jichž nemóžem odplatiti, to věz: božie, rodičóv a mistra; Nezabieš, to věz bezprávně nižádného; Dobré jest věděti, co jest královstvie nebeské; Věděti také jest, že dvoje jest naděje, jedna pomoci, druhá odplaty. Hus I. 142., 153., 322., III. 158. Dobře pán Bůh ví, co dělá. Šd. Kdo má jedny nohavice, ví, které má obléct. Bayer. Koho nám třeba, víme hned, jak mu říkají. Us. Šd., Tč. Bohatí ne vždycky vědí, kdo po nich dědí. Prov. Tč. Ví, po čem chodí. Vz Chytrý. Lb. — **co.** Nyní to vím. D. To sám Bůh ví. D., Br. Hněváš se? Toť bych nevěděl (dass ich nicht wüsste)!; Tys co věděl (du hast was Sauberes gewusst)!; Houby víš (= nic nevíš, einen Quark weisst du); Dal jsem mu to věděti; Dělá se, jakoby nic nevěděl. Us. Dch. Ty víš minru (= nic nevíš). U Strážn. Šd. To věděl i Kuba Janků (= každý hlupec). U Litomyš. Dš. A takéť noviny v. dávám, že... Pal. Dj. III. 3. 280. Nemožnó jest všechněm všeckno v. Dač. I. 216. Srdečko mne bolelo, jak by něco vědělo. Slez. pís. Šd. Čim, čim, čim, čimčarara

Digitized by Google

čim čim čim, co mám dělat, to já vím, vím, vím. (Praví vrabec). Šd. Vím já jeden kvítek (znám). Us. Ví to Buoh, že neviem o žádném puojčenie; A to všecko město ví; Aby zřetelně věděl léta netoliko rozumná prostě ale k tomu i dospělá toho sirotka. NB. Tč. 154., 173., 263. Léta božieho 1496. ve středu před sv. Havlem Jan Běškovec z Prosečí dal jest rok napřed věděti listem od úřadu Smilovi z Neznaboh. Vš. Jir. 210. Aj vím já lúčku zelenú, na ní lindičku sázenú; Janíčku, tys širý zbojník, víš ty k horám každý chodník; Vím já jeden hájíček, v tom hájíčku domeček; Vím já zámek malovaný, bystrú vodú obehnaný; Jak sa nemám znáti, dyž to ludé věďá, dyž tvé černé oči dycky po mně hleďá?; Já dále světa vím, ale nesmím iti, pokaď mi zavání u sóseda kvítí; Nevěděch (nevěděl sem) do Hati cestičky; Chodníčka nevíme, dobří ludé víja (vědí), oni nám povíja; Vím zahrádku trněnú. Sš. P. 2., 134., 176., 179., 237., 371., 458., 524. Věda panský nález, že nemám žádným věcem odpovídati. Půh. II. 395. Ach nelze věděti brodu (znáti). Alx. V. v. 1807. Svého také prorádci věděl. Pass. 21. Dajte mi to věděti listem; Všeť sem vypsal, což viem, aby i ty věda uměl se tam richtovati tyto věci věda; A jakož mi píšeš, žes si nemohl přijeti pro věci, kteréž vím; To vědúc dajte na jiné zámky věděti; A též i Šuof činí se nevěda toho příměřie. Arch. I. 232., III. 49., IV. 8., V. 333., 273. (Šd.). Ani mne ani otce mého viete (znáte). ZN. Zda toho neviete? GR. Vím tebe bez viny. Kom. Čas k placení v. Vš. Jir. 215. Aby zvykal, aby byl poznalý, aby ty, jenž's sebe nevěděl, sám se nalezl; Protož znajme v něm přirozenie své: neb byť ho člověkem ďábel nevěděl, tehdy by ho nepokúšel; Jakož sem já mněl, dokud sem písma a života svého spasitele nedobře věděl. Hus I. 350., II. 93., 127. (Tč.). Co ty včile víš, to já již dávno zapomněl. Us. Tč. Svrbí jazyk toho, kdo ví co tajného. Prov. Šd. Co víš, to máš, jiné všecko je zkáze poddané. Na Slov. Tč. Není ten moudrý, kdo mnoho ví, ale ten, kdo ví, co třeba. Prov. Tč. Co nevím, nepovím. Us. Nevíš-li urození a zachování svého, rozhněvej souseda nejbližšího, poví ť povahu života tvého. Prov. Ty mnoho víš (nic nevíš)! Všecky řeči ví (umí). Us. Vím (znám) tu krajinu, ten les. Us. Věděti (znáti) drahosť pokladu. St. Ty jedno víš a já druhé (chce-li kdo něco lépe věděti). Vz Odmlouvání. C. Ví více nežli poví (chytrý a opatrný). Us. Kšť. Kdo se hlásí, že ví mnoho, ten má seno v hlavě. Na Mor. Tč. On jistě něco ví (= umí čarovati, podělať někomu). Mor. Vck. — **o čem.** To druhé leží pod mezú, tam o něm ludzě nevědzu. Sš. P. 157. Mne na vojnu berú, vy o tom nevíte; vy o tom nevíte, věděť nemôžete, už na vašem hrobě konvalinka květe. Mor. ps. Šd. O tom netreba každej strake vedieť. Mt. S. I. 93. Ví o té věci. Us., Br. Víme o tom dobře, že . . . . V. V Africe nevědí nic o sněhu. D. A on o tom věda a chtě po své poctivosti státi. Václ. VIII. Nechtěl o tom v. Us. Dch. Pražané dali o tom Chebským již dne 5. listp. věděti. Pal. Dj. III. 3. 64. Byl opilý, že ani o světě nevěděl. Us. Šd. O mně v. račte, že z milosti boží ještě zdráv jsem. Žer. 18. Mé ruce, nohy, ramena atd. již o něčem vědí (již jsem se hodně nadělal, nachodil, nanosil atd.). Us. Šd. Já sa zavěsím na holi v kabeli, aby všeci ludé o tobě věděli. Sš. P. 763. V. o chudobě. Anth. I. 95. O tom niče nevědieše. Kat. 241. Už ani o sobě nevie. Mt. S. Já o ničem nic nevím. Půh. II. 601. Co bys, matičko, dala, bys o dceři věděla? Dala bych všecko zboží, bych věděla o dceři; Víme o tobě, žes přišel s nebe. Sš. P. 178., 736. (Tč.). Jenž lépe věděl o snopě. Alx. V. v. 2246. (HP. 54.). Za odpověď mluví, že jest těch zlatých nebrala, ani o nich co vie; Jakož o tom víte. NB. Tč. 17, 103. O nichžto (= kterýchžto) časiech ižádný nevie než sám Buoh. Pass. 12. (Hý). Nenie vaše, věděti o těch časiech ani o časových nápastech (= pokušeních, nástrahách). Ib. Kdyby kůň o své síle věděl, nikdo by na něm neseděl. Ros., Tč., Šd. Dobrý hospodář o všem (i o nejmenší věci) v. chce. Poř. Tč., Šd. Pána otiež, coť o něm vie. Hus II. 386. Když mne potřebují, tehdáž o mně vědí. Dch. O čemž mladí nevědí, to jim staří povědí. Kor. Opilý, že o světě nevěděl. Us. — **o kom čeho:** mnohých darebností, šp. m.: mnoho darebností. Brt. — **co do koho.** Co ty do mne víš (co špatného o mně víš)? Sych. V. co do sebe (svědom si toho býti). V., Hus I. 423. Neb nic do sebe neviem (hodného zatracenie). Hus I. 35. Věděti do sebe které dobré skutky. St. Nic do ní nevědí (čím by byla vina); Každý to ví do ní, že je pořádná. Us. Vk. Nižádný nevie do sebe. Smil. v. 1987. Mi to dáno věděti do cizích zemí. Půh. II. 300. Vědieše jistě do něho, že veliká moc od něho. Hr. rk. 137. To júz do něho vědě. Výb. I. 220. Jakobych něco zlého do něho věděl. BR. II. 619. b. I kterak ti nejsú hodni, kteříž blížnieho nazývají kacieřem, nevědúce do něho kacieřství. Hus II. 286. Věrná duše jest choť Kristova a vie to do něho, že on nemóž na ni nic přepustiti, jedné což jí jest hodné; Ti mají do sebe věděti, že Boha nemilují. Hus II. 369., III. 129. (Tč). — St. skl. II. 41., Dal. 47., Bl. 112. — **co odkud.** V. něco ze zkušenosti. Us. Protož věz z této řeči, že v tomto přikázánie něco jest ovšem mravné. Hus I. 111. Víme ť z vypravování k r. 1080., že se úmysl tento nepovedl. Ddk. II. 305. Ví to z kněh. Us. — **jak.** V. něco **z** paměti (uměti). V. něco **v** jistotě, v skutku. V. Ví to **na** vlas. Opatřtež vy to, jakž najlépe víte; Pravili pod svú vierú, že o tom skutkem, radú ani pomyšleniem nic nevědie; Jáť to dobře vím. NB. Tč. 12., 69., 118. Věděl to vědomostí svou všeobsažnou; Co v nich jest, věděl a znal sám od sebe vnitřním zrakem duše, samovidně, samozorně, samověděné; O nevěře jejich věděl Pán **podlé** své vševědoucnosti; **Na** jisto tedy věz veškeren dům israelský; Nemoha jistotou víry zhola bezklamnou věděti. Sš. J. 45., 118., Sk. 28., II. 86. (Hý.). Jáť svého bratra zjevením vědě. Dal. 53. Jakož to již každý muož určitě v.; Toto **za** celo vězte, žeť o to lidé pracují,

Digitized by Google

Arch. II. 273., III. 41. (Šd.). **Skrze** ducha sv. něco v. Kat. 1927. Bůh dobře ví, proč které koze rohy uráží. Prov. Šd. — **co po čem.** Sv. Řehoř jeho otáza, po čem by to věděl. Pass. 240. Po svém muži nevieš jiného. Št. — **co na koho.** Vím mnoho naň. V. On na mne nic neví; Nic se naň neví. Us. Dch. Ať poví, co na ni zlého ví. NB. Tč. 63. Žádnej na mé nic neví. Er. P. 415. Že neví nižádného kacířství ani bludu na mistra Husa. Zb. exc. — **proč.** Ani pro (= strany) Jana ani pro Jaši že neviem, kto jemu to udělal. NB. Tč. 80. Král chudák si nevedel **od** žial'u rady. Er. Sl. čít. 66. — **(co čím) kdy.** V noci dýmem věsť věděli. Alx. Ona **na** první pohled vedela, kdo je. Dbš. Sl. pov. I. 206. Však mi to hrome *prve* víme. Pal. Dj. V. 1. 376. Sv. Prokop svú smrť **před** dvěma dnoma věděl. Výb. I. 202. — **oč.** Také o řád kněžský viemy, kterak jest za našich předkóv bylo. Arch. I. 7. — **s čím.** Nevěděl s odpovědí kudy kam. Us. Pro kteréžto veliké škody beru, tak že již s těmi škodami sobě neviem konce. Arch. III. 7. — **s inft.** Nevím co dělati radostí. Ros. Budeš věděti, co a jak o kterých smysliti. Br. Již neví kam koz hnáti. Jg. Ví (umí) na housle hráti. Bern. Neví kdy přestati od učení. V. Nevím se pamatovati, *zbytečně* m.: Nepamatuji se. Vst. Věděli mnoho vypravovati o jeho laskavosti, *zbyt.* m.: vypravovali mnoho o j. l. Brs. 2. vyd. 252. Biť a zpívať víš. Pokor. Z hor. 142. Já vím též čítati (umím). Na Slov. Keby moje ručky něrubaly bučky, věděly by gajdovať; ale moje ručky musia stínať bučky, nuž nevedia gajdovať. Sl. ps. Šf. II. 112. Abychom věvěli kterak se držeti. Arch. III. 20. Vědieť praviti o tom hoši. Dal. 148. Voda, voda, breh vysoký, strmeň, skala, skok široký: ako sa ja ta mám dávať, keď neviem celkom nič plávať. Sl. ps. 182. Čiby si mi vedel povedať, prečo ťa radšej mám ako otca, máť? Sl. ps. 220. Vedelo mu ďakovať. Ib. 378. (Šd.). Budu vědět povídati, jak je s milým bojovati. Sš. P. 81. Slováci mrieť vedia za slobodu. Na Slov. Tč. Ví-li kde svých věcí hledati, tu hledaj. Půh. II. 622. — **že.** Ví, že mám peníze. Us. Bůh ví, že jsem to neudělal. Us. Dyby já věděla, že tě hlava bolí, poslala by já ti někaj (někam) pro dochtory. Sš. P. 80. Vědělť prý, že ho neradi viděli. Pal. Dj. III. 3. 218. Věztež, že toho jinak neudělám. Arch. IV. 171. Však my viemy, že jest jeho jeden z učedlníkóv proradil. Pass. 20. (Hý.). Vězíž, že to přikázánie jest prvé na druhé dětě položeno; Vie, že není vinen, čím ho vinie; Vieme, že, cožkolivěk poprosíme, vezmem od něho. Hus I. 137., 188., 310. (Tč.). a j. — **aby.** Nevím, aby se komu zdařilo. Kom. Nevěděli sú, by ciesař vyšel (= že). GR. — **se.** Toť se ví! Us. Dch., Šd., Ml. — **co komu.** Ví jméno houbám. Č. Chtěl tomu jistotu věděti; A tu jest zbito Čechův, sám Bůh ví jim počet. Brt. S. 3. vyd. 54.

Vedetta, y, f., it. = *hlídka, zvídka, stráž pěší n. koňmo k vyzvídání poslaná,* la vedette, die Vedette. Vz S. N.

Vědi = *vzdušní běsové.* Jir. Vz Věď. 3.

Vedieše, zastr. = *vedl,* a, o; *vediechu* = *vedli.* Kat.

Véditelnosť, i, f. = *vědědlnosť,* die Wissbarkeit. D.

Věditelný = *vědědlný,* wissbar, was man wissen kann. V. věci. Us. Rgl.

Věditi, cf. Uvěditi.

Vědkyně, ě, f. (nové) = *vědoucí ženština,* die Wisserin. Jg.

Vedla, vz Vedlé.

Vedlajší = *vedlejší.* Na Slov. Ssk.

1. **Vedlé,** *vedle,* u Uher. Hrad. *vedla, vedlivá, vedlevá,* na Slov. *vedľa.* Cf. *Podlé.* — **V.** = *předložka, řídí genitiv.* **O místě** — *po straně, po boku, při,* neben, darneben, gleich dabei, nächst, längs. Posadila jej v. sebe. Us. Otec můj bydlel v. domu Hrachova. Svěd. Křesomysl na dolejší hrobce v. své rodiny pochován jest. Háj. Hlava byla vedlé hlavy (byla veliká tlačenice). Us. Dch. Najprv choď, najdeš tu vedľa tohto potoka barany sa pásť. Dbš. Sl. pov. I. 108. Sedněm vedla cesty, buděm kolače peci. Sš. P. 770. Daj mi chlopka boj starého, co se sednu vedle něho. Ib. 799. (Tč.). Viem, že již mnozí, byvše protivní, jsú již vedlé pravdy; Též i jáhen, když byl vedlé cesty a viděv ho, pominul jest. Hus I. 235., II. 432. (Tč.). Chceš-li v. nás tuto seděti? V. své rodiny pochován jest. Háj. Zhora od prestola čakáš pravdu živú, vedla od súsedóv lásku spravedlivú. Na Slov. Tč. — *Pozn.* Sedl si v. něj **špatně** m.: *vedlé něho,* poněvadž se *vedlé* nepojí s akkusativem, nýbrž s genitivem. — Jezdilo se deň vedľa dna (každého dne). Slez. — **V.** *znamená společnosť s kým, spolu,* mit, neben, bei, nebst. On město v. jiných zároveň řídí. V. Vedlé císaře mnozí proti Čechům povstali. Jg. A že byste potom rádi sobě pomáhali, byste věděli vedlé koho. Arch. 371. Že by dotčený konšel dlužen byl vedlé každého konšela, kterýž při tom byl, za vinu dáti 10 funt. NB. Tč. 43. Blahut a Hošek a jiní vedlé nich z Hluku. NB. Tč. 107. Jak jsú se vedlé jiných obyvatelů zavázali. List z r. 1479. Tč. — **O přiměřenosti** = *přiměřeně k čemu,* laut, nach, verhältnissmässig, zu, gemäss, zu Folge. V. rozumu živu býti. Mudr. Učinil jsem to vedlé jeho žádosti. Pass. Jiní všickni páni z Rožmberka mají sedati mezi jinými pány vedlé let. Zř. F. I. A. XV. V. možnosti pomůžeme. Tov. 5. A rač věděti, žeť sem já také již posly své k němu poslal vedlé těch úmluv. Arch. IV. 6. Vedlé znění a položení listu našeho často psaného. List z r. 1517. Tč. Tomu má věřeno býti vedlé práva; V tejto příhodě podlé vašeho psanie Havel obžalovaný Filippovi nic povinovat nenie vedlé práva; Vedlé toho potom budete moci se svými rozumy spravovati; Otec každý dětóm dává jako chudý vedlé své možnosti, což muož. NB. Tč. 4., 43., 76., 199. Všecko vedlé všeobecné shody jest. Kom. Syn dlužen jest vedlé své moci z každé biedy otci a mateři pomoci; A to jest učinil vedlé vuole božie; My zákon máme a vedlé zákona má umřieti (Joh. 19.); Po mně počal sě jest v životě v. člověčenstvie i po mně narodil sě jest; Každý veme odplatu vedlé své práce; Chtiece ra-

Digitized by Google

ději obřezovánie a oběti zákona v. litery zachovávati. Hus I. 144., 465., 471., II. 22., 66., III. 31. (Tč.). — **O příčině**, für. Vydej život a krev svou v. Boha. Zk. — Cf. Zk. Skl. 220., Mkl. S. 254., 519.

2. **Vedlé** *samo o sobě jsouc jako* **příslovce** *se sbíhá*, neben, daneben, hiernächst, hierneben. Soused vedlé bydlí. V. Vedlé jeti, jíti, D., napsati. Je vedle v pokoji; Bydlí v domě vedle. Us. Dch. Kmotra Lidko půjč mi sitko; já ho nemám, má ho vedlé. Er. P. 90. a. Co je vedlé, to je mimo. Jg.

Vedleběžný, danebenlaufend. Rk.

Vedlébylosť, i, f. = *ledabylosť*. Bkř.

Vedléčárně. Erb jeho byly dva šípy v. položené. Pal. Rdh. II. 179.

Vedléčárný = *parallelní*, parallel, gleichlaufend. Jg.

Vedledomec, mce, m. = *soused*, der Nebenwohner. Š. a Ž.

Vedlechodec, dce, m., der Nebenläufer. Dch.

Vedlejšek, ška, m., der nebenanliegende Theil, die n-de Seite. Jg.

Vedlejší = *poboční*, Neben-, nebenseitig. V. soused, dům, rolí, vinice, cesta, zahrada, ulice, Ros., muž, D., příčina, čas, Zlob., dávka, dotázka, důchodky, důchody, osoba při sméncе, náklady, povinnosť, práce, příjmy, případky, zaměstnání, rozepře, spor, třída, učitel, věc, vydání, výloha, výminka, výrobek, výživa úředníkův, J. tr., čára, důvod, hláska, kruh, loď, pilíř, ponětí, přerývka (caesura), přízvuk, řada, účet, věta, Nz., denník, peníze, potřeby, užívání, druh, obchod, vydání. Šp. V bot. vedlejší žíly vedlé hlavních položené, tenčí. Rst. 513. Vedlejší provod, Sekundärbetrieb, dráha; To jest v-jší váhy. Us. Dch. V. úhly, Nebenwinkel. Jd. I. 16. Šli jsme do v. světnice. Us. Tč. V. výdělek, průtok, stoka, Nebenkanal, sloupec, Nebenkolonne, přístroj, Nebenapparat, dělník, plodina, část. Šp. Ota z v-jší moravské linie Kunratovy. Ddk. IV. 38. Měla sem galána, měla sem ho ráda, už mně ho odvedla ta v. dáma. Sš. P. 273.

Vedlejšnosť, i, f. Poměr vedlejšnosti. Št. 48.

Vedlelistý, laterifolius, nebenblattständig. V. stopka hrachorův. Rst. 513.

Vedleňho, lépe: *vedlé něho*. Jg.

Vedleok, a, m., periophthalmus, ryba pulcovitá. Krok.

Vedlevá = *vedlé*. Mor. Brt. Hned v. nás. Brt., Šd. Stál v kostele v. mne. Šd.

Vedli, vz Veď (na konci).

Vedlice, dle Budějovice, Wedlitz, ves u Ústé. PL., Tk. III. 279.

Vedlivá, vedliva = *vedlé*. Na Mor. Vedliva něho sedél. Mor. Tč. Vykvetla mně (růže) v krátce vedlivá v zahrádce. Sš. P. 273.

1. **Vědmo**, a, n. = *hadačství, kouzly*, die Zauberei, Wahrsagerei. St. N. 46. Vz Návaz. Abychom po kterém vědmě co věděti chtěli. Št. Nenie čar v Jakubu ani v. v Israheli. BO. Vědmy a kakýmis věštbami porušujie vieru pravú; a ony pak baby jedna mimo druhú mistruje kúzla, čary, vědma. Št. Er. 93. Byla by porušena viera, kdyby kdo měl vědma. Št. N. 182. — **V.** = *znamení*, signum. Bude jim to vědmo, že Buoh chce je v tom uslyšeti. O 7 vstup. Št. Často vědma, snové zračují se. Št. Pohled Páně byl vědmem' odpuštění. Sš.

2. **Vědmo**, adv. = *věda, vědouc, vědomě*, wissend, wissentlich. Ó kak v. nevědieše a *tak* učeně blúdieše. Hr. rk. 127.

Vedmuť = *vdouti*. U Opav. Klš.

Vedmutý; *-ut, a, o*, eingehaucht, eingeblasen. — **kam**: vzduch do láhve v. — V. = *vdutý, poddutý*, konkav. Šp.

Vedne = *ve dne*. Vz Den.

Vědnice, e, f. = *každodenní zimnice*, eintägiges Fieber, zastr. Rozk.

Vedno = *v jedno, dohromady*, zusammen. Na Slov. Něm. VII. 221. Vtedy sa deti do vedna vtúľä od strachu. Dbš. Sl. pov. I. 476. Počkajže ma, puojděme v. Slov. Šd.

Vědnosť, i, f., die Wissenschaftlichkeit. Šm.

Vědnouti = *vadnouti*, zastr.

Vědný = *vědecký*, wissenschaftlich. Marek. V. sbírky. Svět. V. strana. Jg. Sbr. sp. 1841. 183.

Vědochtivosť, i, f., die Wissbegierde. Němc.

Vědochtivý, wissbegierig. Mládež jest v-vá, starosť vzpomenlivá. Na Ostrav. Tč.

Vědolačný = *vědochtivý*. Vědolačný brzy ochabne. Us. Tč.

Vědoma, y, f. = *vědomosť, vědomí*. Us. Šd.

Vědomce, e, m., vz Vědomec.

Vědomě, komp. *vědoměji* = *s vědomím, věda, vědouc, naschvál*, wissentlich, wissend. V. a vidomě. V. Že nechtí v. křivého svědectví požívati. CJB. 397. Kradenou věc v. koupiti. Šp. Vědomě a chtě křivdu činiti. V. Své vlastní pečeti přivěsili jsmy vědomě k tomuto listu. List z r. 1447. Tč. Proč si křivé přísahy dopustil v.?; V. v hřiechu býti; V. do sebe hřiechu smrtelného nemá; A dá-li méně zpósobnému v. pro penieze, pro dary — běda jemu s tím podacím; Kdož komu k smilství pomáhá v. Hus I. 101., 102., 240., 449., III. 257. (Tč.). — **V.** = *uměle*, künstlich. Na Slov.

Vědomec, mce, m., der Kenner. Jsem v tom v., ich bin darin bewandert. Dch. — **V.** = *kdo umí lidi a dobytek po vších léčiti*, der Quacksalber. Na Slov. Dbš. Ob. 68. — **V.** = *věštec*, der Seher, Wahrsager. Na Slov. Plk.

Vědomecký, Kenner-. — **V.** = *vědný*. V. zpytování jazyka. Krok.

Vědomectvo, a, n., die Wissenschaften. Krok. I. a. 8.

Vědomí, n. = *vědomosť, vědění*, das Wissen, Mitwissen, Vorwissen. Bez vědomí a vůle něčí (si něco osvojiti. Kom.). V. Aby se to s v-mím vší obce dálo. V. Bez mého v. se to stalo, Jel., dálo. Br. Na v. někomu něco (o něčem) dáti (oznámiti). Lom., J. tr., Břez. 163., BO., Arch. IV. 17. Že všechněm vůbec na vědomí dávají listem svým. Skl. I. 308. Jestliže by hormistr propůjčil komu kterú propojičku bez v. těžařův. CJB. 357. V. něčeho nabytí. Us. Dch. Se svolením bratří svých, jakož i s v-mím přednějších

Digitized by Google

země. Ddk. II. 213. Vy jste na vědomí (als Zeuge), že jsem chodil čistě. Us. u Dobruš. Vk. Posluhovačka je tomu na v. (kann es bezeugen). Ib. Vk. Ptali se, zdali glejtové poslaní ode sboru do Čech vyšli s plným jeho v-mím a svolením. Pal. Dj. III. 3. 58. Já raději se ku vašemu vlastnímu v. táhnouti hodlám; Apoštol v. jejich se dovolává. Šš. II. 242. Toto zbožie postúpila bez našeho v. Půh. II. 254. Ptal se, děje-li se to s jejich povolením a v-mím či nic. Čr. To se s volí a v-mím pána gruntu díti má. Nar. o h. a k. Křivduť mi na tom činí, bychť já jeho haněl kterým slovem, ani který mój mým v-mím. Arch. II. 36. Svá vlastní pečeti naším jistým v-mím dobrovolně kázali jsme přivěsiti k tomuto listu. List z r. 1467. Tč. Žádám Maška, coby jemu skrz Janovu paměť u v. bylo, aby před námi vyznal; Dokud nenie v., kto by vinú povinovat byl, dotud nenie žádná vina; Ta sukna prodána býti mají v-mím a z nich p. Mikulášovi záplata se státi. NB. Tč. 4., 75., 45. Bez v. rychtářova něco si vzíti; Diel těch peněz bez v. našeho rozšikoval, jak se mu zdálo; Učinil jest to bez vuole a v. poručníkuov. NB. Tč. 144., 194., 198. Dle nejlepšího v. a svědomí. J. tr. S v-mím svých rodičův. Bs. S jeho vůlí a v-mím. Er. Bez v. a vůle soudců. Er. Tato bylina mým vědomím (= pokud já vím) zde neroste. Byl. — V. = *svědomosť*, das Bewusstsein, die Besinnung. V. jest jasné rozeznávání sama sebe ode všeho, co jest mimo představu své individualnosti, osobnosti *(živá myšlénka své bytnosti)*. S. N. V. osobné. Šš. II. 88. Duše v něm byla, ale vědomí ne. Šml. Ležel tam bez v. Us. Dch. V. smyslů pozbyti; v. osláblé. Nz. lk. Už zase nabývá v. Dch. S v-mím (něco činiti = naschvál). V. Dobré svědomí nad všecko jmění, zlé však v. jest hořké trápení. Sych. Dle svého v. a své paměti (pokud kdo čeho vědom a pamětliv jest). J. tr., Řd. K svému v. přišla (zpamatovala se). Kmp. — V. = *vědění*, *umění*, *znání*, die Erkenntniss, Wissenschaft. V. Více jest při nich svědomí nežli v. Sych. Učinil to v plném v. své převahy, *lépe:* znaje dobře svou převahu, převahy své vědom sobě jsa. Pk.

Vědomice, dle Budějovice, Wiedomitz, ves u Roudnice. PL.

Vědomil, a, m., der Wissenschaftsfreund. Rk.

Vědomilovnosť, i, f., die Wissenschaftlichkeit. Šm.

Vědomilství, n., die Liebe der Wissenschaft. Němc.

Vědomitě = *věda*, wissend. D.

Vědomitosť, i, f., das Wissen, die Kenntniss. Šm.

Vědomitý, wissentlich. Šm.

Vědomky = *vědomě*, *věda*, wissentlich. Us. V. to učinil. Us. Tč.

Vědomkyně, ě, f. = *věštice*, die Wahrsagerin. V tom domčoku bývala jedna stará v. Dbš. Sl. pov. I. 22.

Vědomo, vz Vědomý.

Vědomosť, i, f. = *znání čeho*, *vědění* (subj.), die Kenntniss, Erkenntniss, Erfahrung. O čemž není v-sti; dobrou v. **o** knihách míti. V. **K** něčí v-sti přijíti; v. místa **(čeho)**. D. Má **v** té věci v. Bern. V. míti čeho n. o čem; v. něčeho vzíti. J. tr., Nz. Němečtí kverkové, jenž toho jazyka (českého) povědomi nejsou, žádné dostatečné v-sti míti moci nebudou. Nar. o h. a k. **K** v-sti něco vzíti; Někomu v. o něčem dáti; Někomu něco na vědomí dáti. Cf. Vědomí. Dch. Znalosť a v., Wissen und Kennen. Dch. V-sti přírodovědecké; v. připravná či předchozí, Vorkenntniss, živnostenské, Gewerbskenntnisse. Šp. Pavel sám místnější o životu a příbězích Páně vědomosti od hlavitých apoštolů čerpal; V. vlastní domyslem a větováním svojím čerpaná. Šš. L. 3., Sk. 237. (Hý.). Pro širší toho v. a budoucí paměť; Aby takovými pořádnými počty všichni a všelijací důchodové a obecní užitkové a dobrej řád stále vtěleni a v světlé srozumění k zjevné vědomosti uvedeni byli. Listy z l. 1547., 1581. (Tč.). V. o něčem míti. Žer. L. I. 8. Něco u v. přijati, *lépe:* vzíti. Šb. Vzíti něco **na** v. Cf. Něco někomu **na** vědomí dáti. Vz Vědomí. — **V.** = *vědomí*, das Wissen, Mitwissen. Nic, což jiného jest, bez jeho v-sti (vědomí) sobě neosobuj. Kom. — **V.**, obj. = *věda*, die Wissenschaft. Procitla v něm žádosť k naukám a vědomostem vyšším. Pal. — Marek. — **V.** = *zpráva*, *návěští*, die Nachricht, Kunde, Auskunft. V. komu o něčem dáti (oznámiti. Vz Vědomí).

Vědomý; *vědom*, *a*, *o* = *znaný*, *známý*, bekannt, bewusst. Jakž do toho dne vědomé jest. Br. Vědomé i nevědomé hříchy Bern. V. lež, wissentliche Lüge, hřích. Dch. Věc jest vědoma. Bart. Jest to znamení vědomé, žeť jsem to pro obecné dobré učinil. GR. Zjevně vědomo jest. V. Vědomo jest, že nižádný neměl by smieti svého bližnieho zabiti jedné z lásky. Hus 1. 157. Dokudž sé toto nestane a nenie vědomo, kto by vinú byl povinovat, dotud nenie žádného vina. NB. Tč. 95. Ješto by to slušně prokázati mohli a bylo to zjevně vědomo. Zř. F. I. — **komu**. To mně vědomé není. Šolf. Jeho povahy nejsou nám vědomé. V. Jak jim dobře jest vědomé. Skl. I. 171. — Br., D., Svěd., Rad. zv. Všecko mi tam v-mé. Nár. bibl. V. 249. Svým dobrovolným k smrti sobě v-mé jitím. BR. II. 355. Jest najhlúpějšiemu rozumnému člověku v-mo, že . . . Hus II. 346. — **odkud**. Jest mnoho svatokupcóv, jak **z** nynějších obyčejóv v-mo jest. Hus I. 471. — **v čem**. Jakož vědomo jest v jedení, v dotýkánie i v smilných skutciech. Hus I. 63. — **proč**. Pro lepšie poznánie tu má býti v-mo, že . . . Hus I. 73. — **o čem**. O tom vůbec jest vědomé. Skl. II. 90. O nichž vědomé jest. V. Jakož v-mo jest o královstvie ďáblóv. Hus III. 102. — **na koho**. Aby na ně vědomo nebylo, co myslí. Mudr. — **V.** = *vědoucí*, *znající*, kundig, kennend, wissend, wissentlich, bekannt mit etwas. Rozumný, v. duch. V. Smrť v. (s vědomím spáchaná). Bern. — **čeho**. Svého kraje oráč vědom. Prov. Tč. Sluha vůle pána svého v-mý. Šš. L. 128. Muž vlastní síly sobě vědomý. Ddk. II. 117. Nejsem toho vědom. D. — Šolf., Bern., Svěd. Vz Jistý.

Digitized by Google

Vědosloví, n., die Wissenschaftslehre. Dch.

Vedoucí, iho, m., führend, leitend. V. nitka, hvězda, der Leitstern. Dch. — **V.**, der Leiter. Dílovedoucí, der Werkmeister, stavbu v., der Bauleiter, závod v., der Geschäftsführer. Dch.

Vědoucnosť, i, f. = *vědomosť*. Kos. Ol. I. 117., 272. Jakkoli by člověk .... samé polárky v-sti dotýkati se zdál (summum apicem attingere); Syn od otce jak bytnosť tak v. odvěčně čerpá; Pro ukázání v-sti své. Šš. J. 110., 174., 301. (Hý.). Všecku v. sám v sebe muž moudrý zavírá. Č. Bs. 81.

Vědouch, a, m., der Zauberer, weissagende Geist. Šm.

Vědověda, y, f., vz Poznání.

Vědovna, y, f., die Schule für Kenntnisse.

1. **Vedral**, a, m. = *vedralec*. — **V.**, osob. jméno.

2. **Vedral**, a, m., něm. Wedral, a) myslivna, b) samota u Milevska. PL.

Vedralec, lce, m., der Eindringling. Ziak.

Vedralka, y, f., Wedralka, samota u Nasavrk. PL.

Vedrati se, vderu se, dral, ání; *vdírati se*, eindringen, sich eindrängen. Cf. Vedřeť se. — **kam, do čeho.** Flav. Co bych se jim tam do služby, do úřadu vdíral? Us. Šd. — **kam, v co.** Us. — **kudy kam:** voda stokami, přes hráze do bytu nám se vedrala. Us. Tč.

Vedřeť se = *vedrati se*. U Opav. Klš.

Vedrica, e, f., Weydrich, ves na Slov. Let. sl. II. 190.

Vedřiš, e, m., der Asbest, zastr. Techn. I. 294.

Vedřiti se, il, ení, heiss, hitzig werden. Ros.

Vedrní, od vedra = *horký*, hitzig. Ros.

Vedrník, u, m. = *granatové jablko*, malogranatum, der Granatapfel, zastr. Rozk.

Vedro, a, n. = *horko, parno*, die Hitze, Wärme, Brunst, Brennhitze, Schwüle, aestus. BO., ZN., V. Vedro bieše. BO. Trpie vedro a nesú břiemě. Hus II. 70. Vedrem a prachem zaráží se dech. Ddk. Palčivé v.; Samé v. a horkost psích dnův; Od vedra slunečního jako hořeli. V. Domové chrání od vedra. Jel. Za vedra. Pnch. V. prudce sálá. Dch. Zemřel, jakoby ho z čista vedra jasná střela zabila. Němc. Sedí vprostřed dne na vedře. BO. Rovny nám je učinila, jenž nesli sme břiemě dne i vedra. Hus II. 62.

Vědro, a, (gt. pl. věder), **vědérko, vědýrko**, a, **vědérce**, e, **vědérečko**, a, n. = *nádoba k nošení n. vážení vody, korčák, okov, konev*, der Eimer, Handeimer. Cf. ὑδρία. Vědérce vody svěcené. V. Vědérce zlaté many plné chováno bylo v arše. Bls. 118. Běže zmilitka ku potoku, nabiera vody v kovaná vědra (= konve. Tak posud v Domažlicku. Šb.). V. na vodu. Us. Šp. Ve skříni bylo v. zlaté. ZN. Žena nechavši tu vědra svého, jde do města. ZN. Věderce rosy naplnil (concham rore implevit). BO. Dotud se s vědýrkem k studnici chodí, až mu se obroučék opukne. Prov. Dotud se s vědérkem pro vodu chodí, až se rozbije. Vz Zločin. Lb. Ze studnice věderci n. okovem vážiti. Kom. — **V.** = *míra tekutin*, Eimer. V. piva = 40 mázů po 4 žejdlících a taková vědra jsou 4 na sud; v. vína = 30 mázů po 4 žejdlících a takových (vinných) věder jde 10 na sud. S. N. Půl vědra, Kom., půl druhého vědra. D. Polouvědro, půlvědro. Šp. Vědro bylo rovno 4 sondkům. Ddk. IV. 145. Béře mi 16 věder vína. Půh. II. 533. Člověk okrouhlý jako vědro (tlustý). Šml. Dle nynější míry vědro = 0·56589 hektolitru (7 věder asi 4 hektolitry). Vz Hektolitr.

Vedrov, a, m., ves u Javora. Vz Tk. IV. 465., 466.

Vedrovice, dle Budějovice, Wedrowitz, ves u Pohořelic. PL.

Vědrový = *věderní*. Dali mu bečku v-vou. Slez. Šd.

Vedrunka, y, f., estula, zastr. Veleš.

Vědství, n., das Wissen, die Wissenschaft. Rk.

Vedu, vz Vésti.

Věduch, u, m. = *věhlas*. Vký.

Veduta, y, f., v malířství = *pohled, vyhlídka, prospekt*. S. N.

Vedy (ind. věda = věda), svaté knihy braminův v Indii. Rk. Vz Veda.

Vědýrko, a, n., vz Vědro.

Vedžgati = *vecpati*, hineinstopfen. — **co kam.** Vedžgal to všecko do měcha. Na již. Mor. Šd.

Veforovati, hineinräumen. — **co kdy kam.** Všecek svůj statek za chvilku do komůrky veforoval. Na Ostrav. Tč.

Vefouknouti, knul a kl, ut, utí, *vefoukati, vefukovati*, einblasen, einwehen. — **co čím kam:** měškem do kaminek. Us.

Vegetabilický = *rostlinský, rostlinný*, vegetabilisch, Pflanzen-.

Vegetabilie, lií, z lat. = *rostliny; pokrmy rostlinné*, Pflanzen, Gewächse, Vegetabilien, Pflanzenkost.

Vegetace, e, f. = *růst, rostlinstva*, die Vegetation. V. plesniviny. Šp — **V.** = *nižší pouze vyživující život těla zvířecího*. S. N.

Vegetační, Vegetations-. V. hranice rostlinstva. Nz.

Vegetarian, a, m., z lat. = *kdo ze zásady zavrhuje potravu masitou, vůbec živočišnou, obmezuje se toliko na stravu rostlinnou*. S. N. Vz tam více.

Vegetarianism-us, u, m. = *učení o potravě výhradně z rostlinstva brané*. Vz S. N.

Vegetovati = *živořiti, nečinně žíti* (jako rostlina), pflanzenartig oder unthätig leben, vegetiren. Rk.

Věglas, u, m. = *věhlas*.

Věglasný = *věhlasný*. Vz Věhlas. LS. v. 49.

Veglia, e, f. = Kerk, Gurk, mě. Šd.

Vehemente, it. z lat., v hud. = *prudce, silně*, heftig. Mlt.

Vehemot, a, m. Pověz mi, kdy krvavý V. viece zakrvaví lid, než v svátek. Hus I. 124.

Věhlas, u, m., **věhlasa**, y, f. = *moudrosť, opatrnosť*, die Weisheit, Vorsicht, Klugheit. St. Skl., Výb. I., Kat. 2576., 375. Vylič nám své v-sy. Výb. I. 796. Pod helmicú velebyster věhlas. **Rkk.** 55. Bóh ti da

Digitized by Google

věhlasy v bujnú hlavu. Rkk. 31. Rozum s krású, se všie věhlasú, jážť neznám smutného času. Rozml. duše s těl. A myšlenie srdce mého v-su. Ž. k. 48. 4. — **V.** = *sláva* (novější). Cf. Věhlasný. Věhlas jeho překypěl z obvyklé nádoby (tratí na slávě). Šml. Skvěl se záhy v-sem své učenosti; Bruno vynikal velikým v-sem. Ddk. IV. 188., V. 321. (Tč.). — V MV. nepravá glossa. Pa.

Věhlasetí, el, ení = *moudřetí, v opatrnosti prospívati*, an Klugheit, Verstand zunehmen. (Uvěhlasiti. V.).

Věhlasiti, il, sen, ení = *moudrým činiti, něco moudře činiti*, klug machen, handeln. (Zvěhlasiti. V.).

Věhlasně = *moudře, opatrně*, weise, vorsichtig, klug. St. skl. Spoji ten vůz v. Výb. I. 802.

Věhlasno = *věhlasně*. V. dávachu slova k slovům. Rkk. 9. V. v súkromí mluviti. Rkk. 22.

Věhlasnosť, i, f., **věhlastvo**, a, n. = *věhlas, moudrosť*. V., ta rozumice pade nice před Bohem. St. skl. I. 190.

Věhlasný; *věhlasen, sna, o* = *moudrý, opatrný*, weise, klug, prudens. Hr. rk. 303. V MV. nepravá glossa. Pa. Dvě v-é děvě. Výb. I. 3. V. muž, BO., kněz. Bj., Kat. 294., 366., 458., 1259., 2037. atd. Čině zkoušku buď v-ným. Kmp. Č. 117. V. písař (doctus). Vod. — **k čemu.** Měla jsem dceř k vsiemu viehlasnu. St. skl. I. 76. — **v čem nad koho.** St. skl. V. v učení. Kat. 386. — **V.** = *slavný*. Město Pražské mělo pověsť věhlasnú. Star. let. 102. V tomto smyslu nyní slova tohoto nejvíce užívají.

Věhlastka, y, f.? Takovéť jsou i bohyně tvé, jenž v-ky slovú. Toť jsou ty muky pekelní atd. Alx. fab. c. 101.

Věhlastvi, n. = *věhlasnosť, opatrnosť*. Kmety jeho v. naučil. Ž. k. 104. 22.

Věhlastvo, a, n. = *věhlastvi*.

Vehlídka, y, f., die Einsicht. V. v účty. Dch.

Vehlovice, dle Budějovice, Wehlowitz, ves u Mělníka. PL.

Vehňa, ě, f. = *výheň*. Před výhňou stála. Mt. S. I. 77.

Vehnalov, a, m., Wechnalow, osada u Zábřehu na Mor. PL.

Vehnání, n., die Eintreibung. Us.

Vehnaný; *vehnán, a, o*, eingetrieben. — **kam: do** úzkostí, Us., **ve** vinu. Jel.

Vehnati, vženu, vžeň, vžena (ouc), vehnal, án, ání; *vhoniti*, il, ěn, ění; *vháněti*, 3. os. pl. ějí, ěj, ěje (jíc), ěl, ěn, ění; *vehnárati, vhánívati* = *do vnitřka hnáti*, eintreiben, ein-, hineinjagen; *vzhůru n. na něco h.*, aufjagen, auf etwas treiben. Jg. — **koho.** Jednoho čerta vyhnati a deset jiných vehnati. Prov. — **co, koho kam (do čeho, v co, nač):** ryby do sítě, raky do měchu, Us., někoho do těsna, D., Kom., loď do přístavu, Kom., **kord do těla**, D., někoho do zbroje (podrážditi), V., něco do kapsy (ustraniti). Ros. Pastýř vháněl právě do vsi. Ros. V. hřebík do stěny (zaraziti). D. Já sem se vdávat nechtěla, mě do vdaju vehnali; Vehnal mě do dluhů. Us. Šd. Krávy, ovce, dobytek do chléva v. Us. Šd. Vyžeň ševce z pekla, vežeň tam koželuhy, ať odpustí ševcům dluhy. Čes. mor. ps. 273. A moju Malenku do školy vehnala. Sš. P. 527. Dal se vehnat do pytle (omámiti). Dhn. Avšak byvši (synagoga) ode křesťanů do chobotu vehnána, jiný vymyslila rozum místa toho. Sš. Sk. 104. Aby neurazil jeho a nevehnal nepřátelům svým do náručí. Pal. Dj. IV. 2. 149. Že jej chtěli v kletbu vehnatí. Ib. IV. 2. 269. (Šd.). Když ho pokusil, chtě v lakotu ho vehnati. Hus I. 328. Pán Bůh dává požehnání, ale do chléva sám nevhání. Prov. Šd. V. do náboje (dáti, vstrčiti do náboje, vhloubiti mlýn; opak: vyhnati, vystrčiti z náboje, vymělčiti mlýn) = přistrčiti kola s náboji k sobě, aby do sebe zabírala. Vys. V. koho **ve** vinu, Us., **ve** škodu. Jel. Vítr loď **na** skálu vehnal. Jg. Núze i na macechu vžene. Prov. Mus. — **koho čím kam:** hřeb kladivem **do** zdi, dobytek bičem do stájí.

Vehnouti, ul, ut, utí; *vhýbati*, einbiegen. — **co v co.** Jg. — **V.** = *vehnouti se*. — **k čemu.** Pakli se kosť vyvine ven, tehdy ta noha k druhé vehne. Sal. — Jg.

Vehnutí, n., die Einbiegung, Eindrückung, der Eindruck.

Vehnutý; *vehnut, a, o*, einwärtsgekrümmt, eingebogen. V. listy rozchodníku bílého = obloukem mělkým od dola vzhůru prohnuté a koncem proti ose společné (kmenu, lodyze, větvi) obrácené. Brs. 513. V. kosť, Sal., větev. Rostl. I. 88. a.

Věhodný = *velmi hodný*, zastr. Ms.

Vehraditi, il, zen, ení, eindämmern. Šm.

Vehráti, einspielen. Vz Hráti. — **co komu kam.** Vehrál mu to **do** kapsy. Ros.

Vehutka, y, m., osob. jm. Šd.

Vech, a, m., os. jm. Arch. I. 167.

Věch, vz Vích, Věcha.

Věcha, vícha, y, f. = *vích*, znamení prodeje piva n. vína, der Busch, Kranz, Wein-, Bierkranz, Bier-, Weinzeichen. Slov. Dobré víno i bez věchy vypijí. Koll. Vz Věnec.

Věchet, chtu, **věchtík**, u, **věchýtek**, tku, **věchýteček**, čku, **věchtíček**, čku, **věchétek**, tku, m.; v již. Čech. *vích, chovít*, Kts., der Fegelappen, Fege-, Strohwisch, Scheuerwisch. **V.** = hrsť slámy, trávy k zacpání díry a ku tření nádobí; na Mor. také hadr k utírání, der Fetzen, Waschfetzen, Abwischfetzen. Tč. Nádobí se věchtem drhne. Kom. Věchtem díru zahradil (udělal to leda odbyl). Mus. Stařičký jako v. Vz Staroba. Č. V. na drhnutí. Us. Dch. Jest hubený jako věchet (jako měchačka). Dch. Udrhni lávku věchtem. Us. Šd. Handra v. dycky nandě; Kde je handra, tam je v.; Handra chodí za věchtem; Handra se v-tu rovná; Handra hledá věchtu. Us. na Ostrav. Tč. Prdel vždy jakýsi věchet najde, wer Speichellecker sucht, findet sie. Ib. Tč. Komu slovo jako slovo, leda v., ten nebude jasně mluviti; Často věc se vykládá, jen aby se věchtem díra zastrčila. Kom. Umývala bych ho hrachovým věchtíkem. Sl. ps. Šf. I. 72., Sl. ps. 210. Těžce vránu věchtem zabiješ. Mus. Syté prase věchtem hrá. Sytá svině věchtem hrá n. věchtem zmítá. Mus. Co svině věchtem zmítá. Kom. Ptáky na v.

Digitized by Google

chytati, lapati. Šp. — **V.** = *hrsť vlny barvené.* Na mor. Valaš. Vck. — **V.** = *opovrhlý.* Starý v. Jako věchtem jím sobě postrkují. Ros., Č. Jest věchtem u všech lidí. — **V.** = *vích.* Vz Věcha. — **V.** = *přeslička,* das Zinngras. Us.

Vechlípnulý, vechlípený, einwärtsgebogen, eingebogen. V. kraj = široce do vnitř ohnutý jako chlopně po krajích u tolije, kozinců a jiných plodů přehrádčitých, též i listy a ústroje listovité se tak mají ku př. lupeny okvětové plamínků před rozkvetěním. Rst. 513.

Věchna, y, f. osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Věchňov, a, m., Wiechniow, ves u Bystřice v Brněnsku. PL.

Věchopeň, pně, m. = osolený, kmínem posypaný vdolek ze zbylého chlebového těsta. Vz Chlebovňák. Mor. Bkř.

Věchour, u, **věchourec,** rce, m., *posměšně,* ein alter Wisch. Rk. Vz Věchet.

Věchtek, tka, m., osob. jm. Tč.

Věchtík, u, m., vz Věchet. — **V.,** a, m., osob. jm. Arch. II. 72.

Věchtisko, a, n. = *špatný věchet,* ein garstiger Strohwisch. Bern.

Věchtoví, n. = *z čeho věchet se dělá, přeslička, pýřavka,* der Stroh-, Scheuer-, Fegewisch, Wisch von Quecken, Zinngras. Us. Kořen pýru slouží k drhnutí nádob a slove v. Rstp. 1759.

Věchu! eufem. m.: *věru,* meiner Treu. Puch. 3. 17.

Věchýtek, vz Věchet.

Veidenov, a, m. Vz Tk. IV. 401.

Veiglov, a, m., Weigelsdorf u Friedlandu na Mor. Tč.

Veitstanz, něm., *posunčina, křečovina, tanec sv. Víta;* na již. Mor. *motolice.* Šd.

Vej! citosl. Žk. 126., List z r. 1558. Tč.

Vej, vz Vý.

Věj, e, f., das Gestöber. Vz Věja. Na Ostrav. Tč.

Věja, e, f. = *věj.* Na Ostrav. Tč.

Věјací = *vějicí.* Na Slov. Bern.

Vějač, e, m. = *věječ.* Na Slov. Bern.

Vějačka, vijačka, y, f. = *věječka, lopata široká a hluboká, kterou se obilí věje, čistí,* die Wurfschaufel. Na Mor. Džl., Hý., Tč., Šd., Brt. — **V.** = *čištění obilí vějačkou,* das Worfeln. Přišel na v-ku. Us. Tč. — **V.** = *žena, která cévky vije, souká,* die Spulerin. Us. Tč.

Vějadléčko, a, n., halimeda. V. obecné, h. opuntia. Rstp. 1865.

Vějadlo, a, n. = *vějíř,* der Fächer. Koll. — **V.** = *věječka,* die Wurfschaufel. L.

Věják, u, m., rhycipera, hmyz rohatkovitý. Krok. II. 252.

Vejba, y, f. = *vání obilí,* das Schwingen, Worfeln, Wannen. Na vejbu. Bern.

Vejběh, u, m. = *dobytčí ohrada.* U Kr. Hrad. Psčk.

Vejběra, y, m. a f. = kdo mnoho vybírá, das Leckermaul. Us. Kšá.

Vejcař, e, m., der Eierhändler. Slov.

Vejcařiti, il, ení, Eierhandel treiben. Us. Slov.

Vejcařka, y, f., die Eierhändlerin.

Vejcatý = *vejce mající,* Eier habend. — **V.** = *varlata mající,* mit Hoden versehen. Bern.

Vejce (na Slov. a zastr. v Čech. *vajce*), e, (v obec. mluvě gt. vejcete), pl. vejce, gt. vajec (poněvadž bylo dříve: vajce a tento tvar se v genit. udržel); *vajéčko* a *vajíčko* (v již. Čech. *vajičko.* Kts.). Skloňuje se dle *Pole.* U Opav. a na Ostrav. *vajco,* pl. vajca, vajec, vajcam. Tč., Klš. U Frýdka *vajco, vajko.* Tč. Vejce = vajce m. ajce, das Ei. Cf. Bž. 48., 18., 106. Vejce m. vajce vedlé strsl. jajce, srb. jaje. Ht. Žv. 85. **V.** = *podlouhlé a kulaté tělo v životě samic, v němž jest zárodek nového živočicha,* ovum, das Ei. Dle Aristotela každý živočich rodí se z vejce. Jg. **V.** *v užším smyslu* = *v. ptačí, z něhož se rodí písklata.* Vejce se skládá se *skořepiny, bílku* a *žloutku.* V. čerstvé, smrdlavé *(pukavec),* zlé n. prázdné n. větrné n. jalové, v plévce n. měkké škořepce *(povrhel),* zalehlé n. zkažené pod slepicí *(záprtek),* Jg., nové (čerstvé), natlučené *(zmach),* prázdné *(pouch, pouchle, foukanec, výdumek, výdymek),* bez skořápky *(potřepek, otřepek, ostřepek;* slepice nese ostřepky), Šp., nasedělé, stržené (angebrütetes Ei), *matičkové* (snesené po sv. Marii matičce 15. srpna; ta prý vydrží až do jara), pod kvočnou n. zárodní, Us.; tvrdé n. na tvrdo vařené, měkké n. na měkko vařené, na másle, na máslo sázené, (Spiegelei, das Ochsenauge, Dch.), nadívané (Ros.), smažené, pečené (Ros.); míchaná v.; červené n. malované (v již. Čech.: psané, Kts.); ptačí, slepičí, holubí, kachní, husí, hadí, motýlí, hmyzu (Insektenbrut), krutí, líčí (kachní, u Strak.), včelí, želví, mravenčí, žabí, muší *(trusky),* rybí *(jikry),* vší *(hnidy).* Jg. Vejce klásti, nésti (*klásti tehdáž,* když samice *vejce vedlé vejce klade,* jako to činí ku př. *hmyz,* D.; ale *slepice* vejce **nese.** Cf. Ht. Brs. 280.). Us. V. k nasazení; v. vraziti do polívky; vejce převařené mělo by býti na měkko a je na tvrdo; stojánek, koflíček, lžička na vejce. Us. Dch. V. na nudle. Brt. P. 182. Výstup vejce, die Ovulation. Nz. lk. Slepice na vejcích sedí. V. V-ce vyseděti, kuřata z vajec vyseděti. Us. Polévka atd. z vajec. Košík, rendlík vajec. V-ce zanášeti, nasaditi, podložiti; doba sezení na vejcích; Dobré v. ve vodě se potápí a smrdlavé v. *(záprtek)* na vodě plove; V. se déle udrží jsouc zahrabána v mouce, v popele, v suchém písku, v plevách, v řezance; na vlhkém místě v. brzy se kazí. Šp. Vejce povlečené (povlaky opatřené). S. N. Vz více v S. N. Z jednoho v. vyléhnutý. Bern. Snesla jsem vajíčko, snesla jsem jich padesát; Holubičko, snes vajíčko; Dejte vajíčko malovaný, slepička vám snese jiný; Já znám ptáčka v lese, strakatý vajíčka nese. Er. P. 25. a., 29. b., 61., 258. a. (Ht.). Jest-li o jitřní hvězdnu, slepice hojně ponesou. Ib. 37. Netrvalo to ani tol'ko, čoby kohút vajce zniesou. Er. Sl. čít. 70., Dbš. Sl. pov. I. 355. Ukázal jej čarovnó vajíčko; Dostal červené vajíčka. Dbš. Sl. pov. I. 349. Číků z Rájca, co kuje vajca. Mor. Brt. Na červené vejce byl tomu rok (o velikonoce). U Domažl. Němc., Nl. Holubička snesla za rok tři vajíčka. Pís. Matka

Digitized by Google

seděla na vejcích; V. basilišková vyseděti. Br. Vejce od farářova kohouta = veliké. Dq. exc. Sedí jako husa na vejcích (nepohnutě a stále). Us. Gth. Chodí po vejcích (jest opilý). U Litomš. Dř. Kokokovdák! snesla kura vajco na jarmak (snesla kura vajco za paták). Slez. Šd. Že vajec červených jiesti nebude, tak sě děkujíc pánu Bohu stalo. Arch. V. 317. Červenými vejci o velikonocích o sebe ťukati, klepati (cikati, v již. Čech. Kts). Čapiš jako kura na vajcu. Slez. Šd. Spěš to budě, ež dy kokot snése vajco. Slez. Šd. Snese-li slépka hadí v. (= maličký postřepek). Sk. (Km. 1880. 547.). Nedám mu dceru, i kdyby kočka v. snesla. U Žambk. Dbv. Je z divokých vajec (říkají o rozpustilém a prudkém). Tr. Musí jíti jako po vejcích (jeli cesta kluzka). Us. Dbv. O tom kydání s vajci sem nic nevěděl, aniž viem, by to kdo učinil. Arch. II. 36. Potkali mě husaři, vajíčka mně sebrali, nacpali mně sena, votavy; Vím ja ptačka v černem lese, on zelene vajca něse; Proutek se otočí, pár vajíček vyskočí. Sš. P. 45., 697., 731. (Tč.). I s kury i s vajci. Půh. II. 235. Jsou-li na štědrý den hvězdičky, dají moc vajíček slepičky. Na Zlínsku. Brt. Jedí-li se koblihy na ulici, červené vajíčka ve světnici (je-li v ostatky teplo, na velikou noc bude zima). Na Zlínsku. Brt. Mařec sežene slepici s vajec (pro zimu neradno ještě nasazovati). Ib. Brt. Zdá-li se o vejcích, jsou z toho klevety. Na mor. Valaš. Vck. Nestojí za vejce. L. Vejce dnešní, chléb včerejší, tele šestinedělní a víno lonské. Č. M. Vejce jednohodinné, chléb jednodenní, přítel třidcetiletý jsou tři dobré věci. Koll. Spis. III. Cest. 1. str. 53. I černá slepice bílá vejce nese. Č. M. Dokud vejce neuvře (= záhy). Č. Je tajný jako slepice na vejcích. Poř. Šd. Zachází s ním jako s malovaným vajíčkem. Sk. Tak s ním zaobchodí ako s malovaným vajcem. Mt. S. Posadil se jako v. z rosola. Ctib. Hd. Lepší dnes v. nežli zítra slípka; Drahé vajíčko v pomlázce. Pk. Vejce slepici neučí. Vz Všetečný. Lb. Vajce a děvucha na brzě zapáchá. Slez. Tč. Mnoho křiku, vajco malé. Slez. Tč. I slepice bez vajca smelej vykrikuje (= prázdná hlava více mluví než učená). Na Slov. Tč. Ani vajíčka bez něho nesní; Třeba s ním zacházeti jako s natlučeným vejcem; Šetřím ho jako červeného vajíčka (hovím mu co svěcené kosti. Mus.); Počkej až kohout (kočka) vejce snese (= nikdy); Už v. moudřejší než kuře (V. chce být moudřejší nežli slepice, Kšá., nežli kuře. Lb. Nemôže být múdrejšé vajco od slepice. Na Slov. Tč.); Jakoby ho z vejce vyloupal (hezký; vz Tělo, Hezký); Nebude tu červených vajec jísti (nedočká v té službě velkonoc nebo: umře do té doby); Podobný jako v. vejci n: Podobnosť jako vejce k vejci n.: Ani v. k vejci, ani mléko k mléku podobnější není. Vz Podobnosť, Podobný. Č. Hloupej Klíma dal v. za žejdlík vína. D. Bláznu vejce poručiti. Ros. Dal brdu v., on s ním neumí bráti (nemotorný u veselosti. Vz Najapný). Dobrá slépka i v žihlave (v kopřivách) vajce snese. Na Slov. Bern. Nesluší za vrabcem vejci házeti (spem pretio non emo). Vz Zisk. V. Vejcem za volem hází (dává vejce, aby vola dostal). Bern. Zlý havran, zlé vejce: zlý strom, zlé ovoce. Od vejce (od začátku) počíti. Bern. Škoda chlapu měkkého vejce, zdravější mu tvrdé (Cf. Škoda psu bílého chleba). — *Vaječka n. semena v zárodcích*, ovula. Rostl. I. 74. — **V.** = *varle*, die Hode. Komuž vejce otekou. Jád. — *Vajíčko* = *kulovačka, fazole drobná, červená*, eine kleine rothe, runde Bohne. Na Zlínsku. Brt. — **V.** *beranní* = *lanýž bílý*. Na mor. Valaš. Vck.

Vejcevod, u, m., tuba Fallopii, oviductus, die Muttertrompete, der Eileiter. Nz. lk. Cf. Vejconoš, Vejcovod.

Vejcevodový. V. těhotěnství, die Eischwangerschaft. Nz. lk. Cf. Čs. lk. II. 297., V. 12., VI. 382.

Vejconoš, e, m. = *díl vaječníku*, na němž vajéčka jsou připevněna, z něhož později semenice se stává, oophorum, spermophorum, placenta, der Eiträger, Mutterkuchen, Samenträger. Rst. 513.

Vejcorodný, eierlegend. Krok. I. b. 69.

Vejcovací přípravy, Ovalwerke. Techn. I. 367.

Vejcovar, u, m., der Eierkochapparat. Dch., Nf.

Vejcovitobaňatý. V. okvětí. Rostl. III. 6.

Vejcovitohomolovitý vaječník. Rostl.

Vejcovitokulovatý. V. peckovice. Rostl.

Vejcovitopodlouhovatý. V. plody. Rost.

Vejcovitý = *k vejci podobný*, eiförmig. V. hlava, Krok, tělo ku př. zavřená šiška pinelová. Rst. 513.

Vejcovka, y, f. V. bílá, ovula oviformis, břichonožec deskojazyčný. Vz Frč. 241.

Vejcovod, u, m. = *trubice*. Vz Vejcevod.

Vejcovodovaječníkový. V. boubel, tuboovarialcyste. Nz. lk.

Vejcovati, oval machen. Presl.

Vejcovina, y, f., die Eisubstanz. Rk.

Vejcový, oval. V. koruna, píhy. Bern.

Vejcozvěr, u, m., oozoon. Mus. 11. 178.

Vejčechný = *dosti veliký*, ziemlich gross. Us. Sml.

Vejčitohomolovitý vaječník. Rostl.

Vejčitokopovitý lupen. Rostl.

Vejčitopodlouhlokopinatý list. Rost. III. b. 6.

Vejčitý = *k vejci podobný*, eiförmig, oval, eirund. V. káď, ovaler Bottich, rámec, Šp., čára, die Ovallinie, dírka, opakvejčitý, verkehrteiförmig (list). Nz. V. plocha. Rostl. V. list = mající podobu podélného řezu vejcem, nanejvýš dvakrát delší než široký, dole širší než nahoře. Č. Kv. XXIX. Cf. Rst. 513. Tato pečeť představuje ve tvaru vejčitém sedící kněžnu. Ddk. IV. 197.

Vejda, y, m. = *vojvoda*. Sigismund, vejda sedmihradský. Dač. I. 193.

Vejdělek, lku, m., vz Výdělek.

Vejdělkování, n. = *výdělkování*, die Lohnarbeit. Us. lk.

Vejdl, a, m., osob. jm.

Vejdovna, y, f. = *vejtovna*. Rk.

Vejdovský, ého, m., osob. jm. V. Frant., spis. a prof. Vz Tf. H. l. 189.

Vejdu, vz Vejíti.

Vejdumek, mku, m. = *prázdné vejce*, leere Eierschale. Vz Vejce. Ten hoch je uči-

Digitized by Google

ěnej v. (o nafouklém). V Kunv. Msk. Vz Vejdunek. — **V.** = *hlemýžďův domek*, das Schneckenhäuschen. Us. Rgl.

Vejdunek, nku, m. = *vejdumek*. Us. u Chrud., u Žambk. Kd., Kt.

Veje, gt. Vej, dat. Vejům, dle Budějovice, střím. mě. Vz Veji.

Věje, e, f. = *chumelice*, das Gestöber. Byly veliké věje. Us. Vz Věj.

Věječí, Wurf-. Věječí lopata, die Wurfschaufel. V.

Věječ, e, m., der Schwinger, Worfler (des Getreides). Us.

Věječka (na Slov. a na Mor. *věјačka*, vz toto), **věјka,** y, f. = *trčka*. Pt. **V.** = *věječí lopata*, die Wurfschaufel, Auswurfschaufel. Zunitají obilí věječkou, aby se odloučila pleva. Kom. V. na obilí. Pt. Věječkou a opálkou obilí vyčistiti. Us. Věječkou míní se všecko dílo Kristovo. BR. II. 14. a.

Vejentové, vejetánský, *správně*: Vejané, vejský. Vz Veji.

Věježicha, y, f., exilaria, das Fächelfrustel. V. čirá, e. crystallina, rostl. Rstp. 1881.

Vejfuk, a, m., Weifuk, hájovna u Březnice. PL.

Vejglov, a, m., Weigelsdorf, ves v Rymařovsku na Mor.

Vejhák, a, m., osob. jm. Arch. I. 183.

Vejhel, šp., vz *Vejl*.

Vejheň, vz *Výheň*.

Vejhled, u, m. = *vejlet* = *výlet*, der Ausflug. U Vel. Losenic. Holk.

Vejhon, u, m. = *výhon*. Pase koně na vejhoně. Čes. mor. ps. 32.

Vejhončivý. Ti mužští jsou vejhončiví (brzy se vyhoní). V Pečíně. Msk.

Vejhor, vz Výhor.

Vejhorčivý, vz Výhorčivý.

Vejhosť, vz Výhosť.

Vejhrad, u, m., vz Výhrad.

Vejhuda, vz Výhuda.

Vejchar, a, m., osob. jm. Šd.

Vejchoda, y, m., osob. jm. Šd.

Veji, Vej, -ům, -je, -jích, -ji n. Vejemi, bylo mě. Etrurie; *Vejan*, a, m.; *vejský*. Vz Veje.

Věji, vz Váti.

Vějice, e, f. = *vějička*.

Vějicí, věječí lopata, die Wurfschaufel. V.

Vějička, y, **vějice,** e, f. = *veliký vítr, vánice*, grosser Wind. Us. — **V.** = *věječka*. V. — **V.** = *proutek lepem pomazaný, na nějž ptáky lapají*, die Leimruthe. V. **V** = *lestvice, palička lepová*. Šp. Ptáčník vějicemi lepovými, kteréž na rohatinu vystaví, ptáky chytá. Kom. Ptáky na vějičky lapati; prkénko na vějice. D. Na vějice mnoho ptáků nachytal. Sych. Vějice polepiti, lepem namazati; vějičky nastrkati, nalíkati na rohatinu (na rohatku, roháče, ostrbu, rejs, ptačidlo, kozlík, kotrč). Šp. Jíti, sednouti komu na v-ku. Us. Dch. V-ky líceti. Us. Políknu na tě v-ce, dostanu tebe do srdce. Sš. P. 251. Šlechta sedla hladkému řediteli na v-ku. Stnk. V-ky kolem studánky postaviti (na čermáky atd.). Us. Hk. Samochtě na v-čky se posadil (Původ neštěstí. Vz Neštěstí.). Č., Sych. — **V.** = *věјadlo, vějíř*, der Fächer. — **V.** = *víčko na očích*, das Augenlid. Lek. kn.

Vějičník, u, m. = *váleček, do kterého vějičky na lapání ptáků zastrkují*, die Leier. Šp.

Vějidlička, y, f., flabellaria, rostl. Rostl. I. 273. b.

Vějidlo, a, n. = *věječka, Vějíř*.

Vějíř, e, **vějířek,** řku, m. = *věječka, vějidlo* = náčiní, jímž obličej před sluncem se chrání aneb čerstvý vzduch na obličej se věje, der Fächer, das Waderl, Wädchen. Vz S. N. Tanec s vějíři. Us. Dch. Poněvadž jednotlivé stavebnosti dvoru těsně k sobě přiléhají, obdrží celek jakýsi způsob v-ře. Ddk. IV. 137. V zahradách rozkládá se několik v-řů datlové palmy. Svět. Tč. — **V.** = *věječka*, die Wurfschaufel. V. MV. nepravá glossa. Pa. — **V.** = *list kapradinový*. Vz S. N. — **V.** = *silurská zkamenělina*, Bronteus. Us. Zkr.

Vějířatec, tce, m., ventilago. V. nejcelejší, v. maderaspatana, rostl. Rostl. 310.

Vějířík, a, m., hornera. V. růžový, h. frondiculata, plíživý, tubulipora verrucosa (mechovky). Vz Frč. 195.

Vějířnatý, fächerförmig. Rostl.

Vějířnice, e, f. = *vějířník*, rostl. Šm.

1. **Vějířník,** u, m. = *lontar*, rostl., borassus, die Fächerpalme. V. obecný. Jg. Vz Lontar. Rstp. 1639.

2. **Vějířník,** a, m., der Fächermacher. Šm.

Vějířokřídlý = *křídla vějířům podobná mající*. V. hmyz. Krok.

Vějířovatý, vějířovitý, fächerförmig. V. ústroj = ústroj soustraněný, zpředu zaujímající půl nebo čtvrť kruhu, ale vzadu úhel ostrý n. přímý mající; v. list žumarový. Rst. 513. V. rozestavení harcovníků. Čsk. V. palma, žábry. Krok.

Vějířovník, u, m. = *vějířník*. Čl. 142.

Vejíti, vjíti (u Opavy *vejsť*, Klš.), vejdu (zastr. vjidu, vnidu, vendu), vejdi, vejděme, vejděte; vejda (jdouc); všel, vešla, všed (ši), vjití (zastr. veští); *vchoditi*, il, zení; *vcházeti*, el, ení. **V.** = *jda octnouti se kde vnitř*, ein-, hineingehen, eintreten, betreten, einkommen; *přijíti do čeho, státi se, obrátiti se, vpadnouti v co*, wozu kommen, gelangen, werden, worein verfallen; *dáti se v co*, in etwas eingehen. *směstnati se*, hinein gehen, Raum haben. Jg. — **abs.** Vcházeti a vycházeti. Kom. Ať vejde! Vejděte! Dejte pozor, aby nikdo nevešel. Us. Vy nevchodíte a těm, kteřie vchodie, vjíti bráníte. (Mat. 23.). Hus I. 56. Vendi tam, co tam mají. Sš. P. 404. Všel si jako přilezlý; A že vejda tak, vždy zloděj jest a lotr. Hus I. 195., 211. Dva mázy tam vejdou (= se vejdou). D. Nevejde (= nevejde se) to tam všecko. D. — **kam (do čeho, v co, mezi co, ke komu, pod co, za co): do** domu, V., do svatyně, Kom., do lodí, Vrat., do života, Šm., do pokoje. Ml. Vendeta až do královstvie nebeského. Dal. 7. Hned u boží chrám vnideta. Hr. rk. 71. b. Ústa malá dírka a mnoho do nich vchází, někdy také domy, vinice, zahrady i hrady skrze ně prolezou. Prov. D. V. v boj. Us. List ten vešel v desky (byl do nich vložen). Vš. Vchází v duši tě-

lesnými smysly. Jel. Aby to **mezi** lid vešlo. 1542. Nevchoď v súd. Ž. wit. 142. 2. Co by do vaječné skořepiny vešlo. Byl. Vejde se to do košíku; Vyhuboval mu, co se do něho vešlo; Vlej do hrnce vody, co se do něho vejde. Us. Dch. Do muže vešla zlosť, er wurde sehr zornig. Klda. Pospolu vešli do sbornice židovské. Sš. Sk. 166. Vendúce do sklepa viděli jsú, že jim tři postavy sukna zhynuly. NB. Tč. 180. Jindřich věd do Říma způsobil mu vzdoropapeže v osobě Řehoře VIII. Vejdiž do boje, ve kterém jest vítězství slávou a smrť ziskem. Ddk. III. 150. Ona do komůrky vešla, starý provaz odtaď něsla; Když sem do ní (doliny) vešel, ledva sem z ní vyšel. Sš. P. 118., 514. Nechtěl do domu vjíti. BR. II. 260. Skúpému i to schodí (schází), co mu do ruky vchodí. Na Ostrav. Tč. Jak sa nechceš pomáčať, nevchadzaj do vody; Vejdite už tedy do dědictva svého. Na Slov. Tč. V. v hrad; Tu Cidlina v Labe vchází. Dal. 56. 32. V. v královstvi; Ten obyčej v lid vešel; Vešlo v něj nakažení. Jel. Zlému v cestu jíti musí se. Němc. Káza všem v les vjíti. Dal. 44. 46. V koráby vešli. Kat. 75 Maria Magdalena v duom všedši jeho svaté nohy mazala. Pass. 186. Nezbytečně jest povědieno, ktož co kupuje, aby se v tom shlédal, mózli to jemu ve desky, což kupuje, vjíti čili nic. Vš. Jir. 173. Všecky řeky vcházejí u moře. BO. V radu všedše. BR. II. 184. b. A to v knihy súdné vašeho města vešlo, wurde einverleibt. Arch. IV. 365. (Šd.). Jakož jemu ve desky zboží vešlo; Ač by se co ve desky nevešlo, aby se ještě stalo konečně. Půh. II. 2., 519. (Tč.). Nekaždý, kto mi řieká: Pane, pane, vejde v královstvie nebeské; Jakž v kostel vejdeš, vzpomeň, člověkem proč jsi učiněn; A když vcháziese v jeden hrádek, potkali sú ho desět mužóv (Luk. 17. 12.); V radu sú vešli, aby popadli Ježíše v řeči; Každý den pán v dóm otcě svého, v sv. cierkev, vchodie. Hus I. 221., 303., II. 339., 395., III. 234. (Tč.). Dým se rodí z ohně a hned, když u výsosť vejde, z očí lidských zhyne. Hus III. 37. Vejdi v pokoj svój. ZN. Chodí šohaj kole domu, rád by vešel k nám. Sš. P. 632. Vejde on zase ke mně i diem jemu. NB. Tč. 198. Vejdi k ženě bratra svého a lehni s ní, aby vzplodil pokolenie bratra svého (Gen. 38.). A on věda, že by ne jemu urodili se synové, věd k ženě bratra svého siemě vylil jest na zemi, aby … (Gen. 38.); Ktož vchodí k ženě bližnieho svého, nebude čist, když se jí dotkne. Hus I. 195., 276. Vchodiechu ke mně hadačky všecky a věštci; Vjíti k ženě. BO. Vejde k děvce mé (coire), zdaby mohl míti z ní syny. Br. A k tomuto chýlí sě, že die centurio: Pane, nejsem hoden, aby všel pod střechu mú. Hus II. 45. Byla v domě taková bída, že nebylo, co by za nehet vešlo. Er. — **kam (kudy, jak).** **Do** města ve slavném průvodu v. Us. Ml. Do něhož *samým komínem* světlo vchází. Vrat. **S** vlajícími prapory do města v. Ml. V. s někým do rady. V. Do kostela *dymníkem* světlo vchází. V. Rukou *dáním* v mír a pokoj vešli. Pam. Val. Mezíř. 193. Jeho předsevzetí **na** dobrý konec vejdou. Abr. z G. 36. **Podlé** obyčeje pak Pavel vešel **k** nim. Sš. Sk. 199. (Hý.). Matiáš mocí a kvaltem v to všel a pan Matiáš proti tomu odpírá, že podlé poručenstvie v to vstúpil a ne kvaltem. NB. Tč. 200. Aby mi ve desky vešlo **bez** zmatku. Půh. II. 133. Dne 1. ún. měl instalaci svou vcházeje **o** bosých nohou *vysokým sněhem do tamějšího chrámu*. Ddk. II. 448. V. **k** někomu bez poskvrnění. Leg. Dne 23/3 vešel císař *slavnostním způsobem* do Milána. Ddk. III. 249. Chtěl v dědictví otcovské jakýmžkoli způsobem vjíti. V. A již takových zboží spravedlivým řádem v držení všel. Arch. V. 537. Vcházejte do bran jeho **s** díkčiněním. Žalm. **Po** dvou z každého vejdou k tobě, aby živi zůstali. Br. Lid miloval Davida, neb vycházel i vcházel **před** nimi. Br. I všel jest Eliáš *vichrem* do nebes. Bj. Ktož *zle* vejde, nemóž býti, by dobře spravoval; Když kněz chce vjíti do kostela v processí. Hus II. 212., 126. (Tč.). Všel jest k učedlníkóm **skrze** zavřené dvéře; Lotři jsú, kteříž jinudy než skrze něho v ovčinec vcházejí. Hus II. 235., 220. (Tč.). Poněvadž ústoma vchází tělo Páně k sjednocení člověka s Bohem. Sš. I. 403. (Hý.). Dveřmi v ovčinec v. Chč. 304. Oči, řku, jenž jsú okna, *jimiž* smrť jest vešla v člověka; Ktož vchodí dveřmi, pastýř jest ovcí; Nižádný nemóž do města vjíti, jedné skrze ty rybníky. Hus I. 114., II. 218., III. 84. (Tč.) — **kam kdy.** Jindřich V. v březnu vcházel jest do věčného toho města; **Od** toho času vešlo v obyčej 40 denárů nazvati zlatým. Ddk. II. 446., IV. 170. (Tč.). V samý soumrak do města jsme vešli. Har. II. 84. A **po** tom trhu vejda do domu bořil některé věci. NB. Tč. 259. Uslyševše to pak vešli *na* úsvitě do chrámu. Sš. Sk. 60. (Hý.). Aby statek jeho po dcerách všel v jiný rod mimo rod jeho. Tov. Kteříž tak smyslili, že by duše po smrti člověka do jiných těl vcházely. BR. II. 63. b. Dětmar v krátkém času všel jest v známosť knížeti Boleslavu. Háj. 85. V nouzi přátel snadno padesát na lot se vejde. Prov. Šd. — **odkud kam.** Aby z toho pastviska **do** těch zahrad koni a dobytkové staroměstských vcházeti nemohli. List z r. 1581. Tč. Raději říci musím, že z úzkých mezí církev nyní **na** širý svět vešla. Sš. Sk. 107. (Hý.). — **v co:** v pověsť, v pokřik; nález v moc vešel. V. V. v manželství. J. tr. To nikdy v pochybnosť nevešlo; Vešel v tuhé přátelství; Jiná ještě knížata vešla jsou přísežně v jednotu proti králi Jindřichu Ddk. II. 46., 292. (Tč.). Vešlo to v platnosť. J. tr. Vešel jim v posměch. Brt. S. 75., Tov. 40. Tak že by ten kup v nic vešel. Žer. 338. To hanění vešlo v slyšenie dobrým lidem i mně také. NB. Tč. 246. V drženie něčeho v. Vš. Jir. 83. V. v mír a pokoj, v smlouvy. Bart. II. 6., 17. Kdyžby desky zemské zase v svój řád a v svú moc vešly; A prodlí-li se, nevím, več vejde; Toť pro nic nemuož v muoj úmysl vjíti. Arch. I. 155., II. 149., III. 20. (Šd.). U velikou nemilosť vešli; Kolovrat některým v nenávisť vešel; Král Václav u veliký smutek v nemoc vjide. Dač. I. 179., 183., 324. Bože! vešliť sú pohané v dědictvie tvé; A však těžce vende v ža-

Digitized by Google

dosť člověka ostánie hřiecha. Hus I. 300., II. 111. (Tč.). Jak přeukázať nemóžeš, vejdeš v zahaňbení. Na Ostrav. Tč. Co se mnohým hodí, to v obyčej vchodí. Prov. Šd. — **proti komu.** Dal. Nevcházej proti nim v boj. BO. Vejíti v přísloví, Jel., Prot. 73., v obyčej, ve skutek. Jel. Vešlo to ve zvyk. Kom. V sílu vejíti, zu Kräften kommen, mächtig werden. Peš. Prod. A. VIII. Vešlo to ve vzácnosť. Jel. — **komu kam, v co (kde, s kým).** Vz Vejíti v co. A já tobě v cesto vendo a dám tobě hoběnko. Sš. P. 247. A všichni dobří s svatými angely v nebeské královstvo vendú. Pass. 19. S některou drahou v pospoj vejíti. Dch. S někým v osobní závaznosť vejíti; Odkudž vešel v tužší ještě přátelství s císařem. Ddk. IV. 211., 350. (Tč.). V cestu někomu v-ti, D., V., v nevávisť. Jel. Chceš-li zlému v cestu vjíti, nedej jiskře ohněm býti. Prov. Všel mi v ruce nepřítel. Jel. Ten způsob vešel lidem v obyčej; vešlo jim to v obyčej. Sych. Lidem v domnění to vešlo. Lom. Z Němec se navrátiv s vojskem vešel jest na Moravu. Ddk. II. 367. V. s někým v smír. Bart. Hostivit s bratrem v mír vešel. Háj. 56. A tu jsou s nimi Čechové v boj vešli. Dač. I. 17. A vejdete s námi v příbuzenství. Br. Bych proto s tebú ve přiezeň vešel. Chč. Vešel s bratrem do hospody. Us. V. s někým v přízeň, v smlouvu, v přátelství, v stav manželský, v radu, V., v dobrou vůli, v pokoj, Flav., v soud, Th., v řeč, v nevoli, Sych., v mír, v boj, Dal.; **na** cestách v známosť s někým v. Ml. — **(kam) proč.** Jediné **skrze** utrpení do slávy věčné v. možno; Jako skrze jednoho člověka hřích na ten svět vešel; *Tímto hříchem* Adamovým vešla **na** svět smrť. Sš. Sk. 172., I. 61., 63. (Hý.). **Pro** pláč (nemohla bych) do kostela ani vejít. Er. P. 156. Zástup několika set branného lidu polského vešel **na** kořisť do Čech; Břetislav **v** též příčině s Polskem vešel jest v jednání; Kterýž v té příčině i s dvorem německým u spojení vešel. Ddk. II. 86., 177., III. 88. (Tč.). Až bychom skrze pokušení do království nebeského vešli. BR. II. 669. b. Mnozí pro sytou lakotu v kněžstvie vcházejí. Chč. 375. I z tej příčiny Jan Jizný všel s jinými do domu Andrlova. NB. Tč. 279. — **čím.** Ježíš sám nevešel jinak k radosti věčné leč utrpením. Sš. J. 255. Investiturou vešel olomúcký biskup v lenní svazek k císaři a k říši. Ddk. IV. 265. Smyslem všel **nad** vše lidi. Anth. Jir. I. 32. — **nač.** Čtyry míle vlaské vcházejí na jednu německou. V. Putování svatých. 38. Kterýž tehdáž pro vtržení vojenské na velké slovo vešel (= na slovo vzat byl, wurde berühmt). Smrž. — **kam (nač).** Tehdy všel jest na horu Ježíš a tu sedieše s učedlníky svými . . . (Jan 6.). Hus II. 107. V. na hrad, St. skl., Flav., na vrch síně, Troj., na svá odpočívadla, Troj., na zlou cestu. Jel.

Vějitka, y, f. = *vějička.* Pl.

Vějítko, a, n., der Wedel, Fächel. Šm.

Vejjezd, u, m. = *výjezd.* Žer. 317.

Vějka, y, f. = *věchet,* znamení, aby se tráva někde netrhala. Us. u Češova. Lpř. — **V.** = *věječka.* D. — **V.** = *věje.*

Vejkati, *jajkati* = *naříkati,* wehklagen. V tom skrikne pltník: Dajte sem klokočovou palicu! A jak ho ňou raz notne odmerali, počal zlodéj vejkať. Let. Mt. sl. X. 1. 51. — **V.** = *skučeti jako pes,* heulen. Reš.

Vejl, u, m., *výl,* der Nonnenschleier. Lum. 1861. 1091. Lat. velum, střněm. vijel, nněm. Weihel. Gl. 358., Mtz. 365.

Vejlov, a, m., Weigelsdorf, ves u Lomnice. PL.

Vejlovati, velare, die Nonne verschleiern. Mus. 1828. 1. 60. Cf. Vejl.

Vejložek, vz Výložek.

Vejlupek, vz Výlupek.

Vejmě = *ve jméno,* im Namen. V. bohů. Troj.

Vejmětné, ého, n., vz Výmětné.

Vejminka, vz Výminka.

Vejminkář, vz Výminkář.

Vejmouti, ul, ut, utí, *vjíti,* vjal, vjat, vjetí, *vjímati, vnímati,* hineinnehmen. Jg.

Vejmutovka, y, f. = sosna hladká n. vejmutová, pinus strobus, rostl. Rstp. 1436., Čl. Kv. 82., S. N.

Vejnosek, vz Výnosek.

Vejnšenk, a, m., šp. z něm. Weinschenk, *prodavač vína,* vinárník. NB. Tč. 147.

Vejpada, y, m. a f. No, to bych byla v. (= to bych vypadala). Us. u Dobrušky. To je v tom divný v. (nesluší mu to). U Rychn. Msk. Tys v. (ty hezky, krásně vypadáš)! U Dobrušky. Vk. U Jilem. v. — kdo činí nad svůj stav, kdo jest domýšlivý.

Vejpásek, sku, m. V. dáti = špačka méně spáliti (odraziti), aby ten, který pase, spíše do kola vhodil a tím se vypásl. Máš už sto (koní), dej v. Us. U N. Bydž. Kšť.

Vejpich, u, m. Na v-chu pod špejcharem stála chýše. Šml.

Vejpoly, vz Vejpůl.

Vejpona, vz Výpona.

Vejpověď, vz Výpověď.

Vejprava, vz Výprava.

Vejpravka, vz Výpravka.

Vejprnice, dle Budějovice, ves. Arch. IV. 35.

Vejprty, vz Dolany, Weipert, mě. v kraji žateckém. Vz S. N.

Vejpůl, m.: ve půl, ve poly; *j* jest vsuto. Cf. Bž. 50. *V.,* vejpůly, vejpoly, vejpůlky = *ve poly,* entzwei. Zlob. Našli sme ho až vejpůl louce (in der Mitte der Wiese). Us. Dám ti pohlavek, hned budeš míti hlavu vejpolky, entzwei. Us. Měla fěrtoch dvě poly, roztrhla ho vejpoly. Sš. P. 30. Vzíti někoho vejpůlky (okolo pasu). Us. Slm. Jestli že já tě svým kordem tnu, tak tě vejpůl přetnu. Bart. 186. Cf. Pola, Půl.

Vejpust, u, m. Na vejpustě = polnosti v Hovězí na Vsacku. Vck.

Vejpusta, y, f., Neustift, osada u Zlína na Mor. Tč.

Vejpustek, stku, m. = *pastvisko* u Dalečína na Mor. Pk. — **V.,** vz Výpustek.

Vejr, a, m., vz Výr. — **V.,** osob. jm.

Vejrati = *výrati.*

Vejražka, y, f., vz Výražka.

Vejrbloud, a, m. = *velbloud.* Us. u Krkonoš. Kb.

Digitized by Google

Vejřitec, vz Výřitec.
Vejřiti, vz Výřiti.
Vejrosta, y, m., osob. jm. Šd.
Vejrostek, stka, m., vz Výrostek.
Vejrouch, a, m., osob. jm.
Vejrov, vz Výrov.
Vejrovati, vz Výrovati.
Vejrunk, u, m. = *podíl kapitálu splatný ve lhůtách*, zastr. Ze 17. stol. Blk. Paklis grunt koupil a on tobě takové zbroje neodvedl, tehdy na závdavku anebo vejruncích sobě za ni sraziti můžeš. Zř. selské p. Třeb. Šd. Vz Verunk.
Vejsa. Hejsa, vejsa! Dvrs.
Vejsk, výsk, das Gejauchze. Us. Dch.
Vejskal, vz Výskal.
Vejskati, vz Výskati.
Vejskavka, y, f. = *malý tvrdý knedlík*, ein hartes Klöschen. Matka dělá v-ky. Us. ve vých. Čech. Kál.
Vejskna, y, f. = *osoba výskavá, křiklavá*, ein Weib, das gern jauchzt, schreit. Jdi ty vejskno! Us. u Dobrušky. Vk.
Vejskoček, čka, m., vz Výskoček.
Vejskočka, y, f. = *žena, která ráda* (*do řeči*) *skáče*, ein Frauenzimmer, das gern herumspringt, gern Jem. in die Rede fällt. Bože, rouče, ty seš v-ka! U Rychn. Msk.
Vejskot, u, m., vz Výskot.
Vejslipek, vz Výslipek.
Vejslovně, vz Výslovně.
Vejstraha, vz Výstraha.
Vejstrkov, vz Výstrkov.
Vejsykovatý, ungewaschen. V. vlna. V.
Vejš, vz Výš.
Vejšar, vz Výšar.
Vejšiti, vz Výšiti.
Vejšpsaný, vz Výše psaný.
Vejt, u, m., isatis, der Waid, rostl. V., boryt barvířský, úřet, isatis tinctoria, der Waid. Rstp. 84. Listí z v-tu přiložené všeliké otoky rozhání. Dch. exc.
Vejtař, e, m., der Waidbauer, -händler, -färber. Šm.
Vejtařství, n., der Waidbau, -handel. Šm.
Vejtažník, vz Výtažník.
Vejtní, Waid-. Šm.
Vejtník, u, m., die Waidmühle. Sm.
Vejtovna, y, f. = vejtník. Rk.
Vejtový, Waid-. V. barva. D. Vz Vejt.
Vejtruba, y, m., os. jm. Šd.
Vejtrž, vz Výtrž.
Vejtuk, a, m., Wejtuk, samota u Příbrami. PL.
Věju, vz Váti.
Vejvanov, a, m., Rabensteiner Mühle, mlýn u Kutné Hory; Weiwanow, ves u Rokycan. PL. Vz S. N.
Vejvanovice, dle Budějovice, Nennowitz, ves u Brna. — V., něm. Weiwanowitz, ves u Chrudimi. PL. Vz S. N.
Vejvara, y, m., osob. jm.
Vejvary, dle Dolany, Eibes, místo v Brněnsku. Šm.
Vejvoda, vz Vývoda.
Vejvoditi, vz Vývoditi.
Vejvorec, vce, m. = *puškrorec*. Us.
Vejžvalda, y, m., od *žvu, vy-žvu* = žvatlati, štěbetati, plaudern, příponou *-da* jako: ospalda, ožralda. Užívá se slova v. při dětech, když počínajíce už dosti zřetelně mluviti hodně toho namluví; tedy = *žvatlal, štěbetal*, der Plauderer. Us. v Plasku, u Plzně. Prk. — V. = *huba, vyřídilka*, das Mundstück. Ta má dobrou v-du. Tamtéž. Prk.
Věk, u, m. = *trvání, tah času*, die Zeit, Zeitdauer. V. V MV. nepravá glossa. Pa. Věk běží. Jel. Dlouhý v. panoval. K tomu nemalého věku potřeba. Us. — V. = *jistý čas, doba, dnové*, eine gewisse Zeit, die Zeit. Za věku Karla císaře. Do věka = do jistého času. Kat. 1938. Za jejich věku. Kom. Za onoho věku (za dnův oněch). Ten šátek můžeš míti svůj věk. Us. u Rychn. Žádný se za tolik věků nenalezl. Jel. En. m. 8. Po nás nebudou rozvažovati, kdož jest křiv neb práv, než všichni budem spolu trpěti, když v. mine. Arch. II. 150. Aby vědíno bylo, co se za kterého věku při kterých dálo; Zkáza města Jeruzalema za toho ještě věku se stane. BR. II. 7. b., 178. (Šd.). Jaký věk, taký člověk. Prov. Šd. — V. = *trvání lidského živobytí, život*, die Lebensdauer eines Menschen, seine Lebenszeit, sein Leben. Dlouhý v.; až do největší starosti věku svého živu býti. V. V. svůj v rozkošech tráviti. Har. Nejpěknější léta svého věku. Věkem daleko starší. Troj. Jsa již přes 12 let věku svého. Vrat. V. holubí ne delší 12 let. Netěšiti se dlouhému věku; u vysokém věku ochabuje paměť; od útlého věku něčím se zabývati. Ml. Špatný hospodář, který mluví: Po nás v. bude a po nás třebať ani tráva nerostla. Prov. Šd. Přibývání věku ubývání života; Zlému člověku ukrátí Bůh věku. Hkš. Kdo se šťastným nenarodí, ledva kdy v svém věku šťastným bude. Prov. Tč. — V. = *lidský* i. e. *tolik let, kolik člověk průměrně žije*, das Menschenalter. Počítá se 30 let na jeden v. lidský. Jg. Nestor žil 3 věky. Jg. — V. = *čas, který člověk n. živočich přežil n. věc trvala, stáří*, das Alter. Stejného, jednoho věku, v jednom věku; věkem předčiti, předcházeti. V. Jest mého věku. Bern. Došel velikého v-ku. V. koní po zubech se poznává, v. krav z kroužků na rohách. Us. Věkem dítě jest. Šk. V. toho rukopisu nedá se určiti. Us. Starého věku dojíti. V. Věkem prospívati. Nehledíce k věku. Us. Dch. Nadbytek dodělá se dříve šedivých vlasů, střídmosť však delšího věku. Shakes. Tč. V mém věku jest polívka rozhodně lepší než ryba, **lépe**: lidem mého věku polívka lépe slouží než ryba. Km. Spitihněv umřel za věku mladého. Dal. 25. Pan Aleš Holický ze Šternberka byl sice starší věkem, ale řídil se více jeho příkladem nežli vlastními úmysly. Pal. III. 3. 278. Strany věku jest mladší. BR. II. 13. b. V jakém věku úřad přijal? BR. II. 210. Přibývá věku, ubývá života. Prov. Šd. Dlouhého věku dojíti. Dch. — V. = *jistá část lidského života*, ein gewisses Alter, eine gewisse Altersstufe. V. dětinský, mladý (dětinství, mladosť), kvetoucí, ktvoucí; ve květu mladého věku; v nerozumném věku; na věku i postavě zrůst bráti; věkem dospívati; k věku do-

Digitized by Google

spělému jíti; kdo ještě k svému věku nepřišel (nedospělý); v. mužský; věku býti sešlejšího, staršího; v. letitý, prodloužený, prodloužilý; starého věku dojíti. V. V. jarý, das jugendfrische Alter. Dch., Sš. II. 33. Lidem věku dospělého. BR. II. 12. b. Byli u věku dítěcím; To pak má v. dozrálý a dospělý před věkem dětinským a nedospělým. Sš. II. 39., 117. (Hý.). Prvý v. člověčí jest od jeho narozenie až do zubóv vzrostu a do řeči a slove nemluvnosť; potom druhý v. jest do znamenie chlupóv brady a prsí a slove mladosť atd.; Ten v. (mládie) nenie zavázán k práci u vinici. Hus I. 116., II. 65. Přilnul k Rokycanovi teprv u dospělém věku. Pal. Dj. IV. 1. 41. Od útlého věku. D. Byl právě v tom věku, v kterémž . . . Kom. Ježíš prospíval moudrostí i věkem. Br. V-ku vdání hodný. Troj. V. sešlý, sešlosti. Har. V. poslední. Jel. Starý v. mrzutý. Bern. Plnomocníci musejí býti 24 let. Řd. V. člověčí. Člověk je: nemluvně (dítě), pachole, mládenec (jinoch), muž, stařec, kmet; děvčátko, děvče, panna, žena (paní), stařena (bába), babička sešlá (kmetice). Pt. — V. = *zvl. poslední čas života lidského, staroba*, hohes Alter, das Alter, die Bejahrtheit. Věkem zemdlený, ustalý, plný věku; věkem scházeti. V. V. mne tíží. To ještě není žádný v. Proti věku není léku. Vz Smrť. Prov. Věkem svůj život dokonav zemřel. Háj. Skonal věku svého r. 69. Us. Vk. Muž věkem sešlý. Ros., Pal. V. 1. 225. Kdo sklenice dopívá, věku nedožívá. Pk. Šd. — V. = *o živočiších a bylinách*, das Alter. Každá bylina má svůj jako věk. Byl. — V. = *trvání světa neurčité délky*, das Zeit-, Weltalter, die Zeit. V. starý (starožitnosť); za toho našeho času a věku; téměř každého věku noví neduhové se objevují. V. V. dlouhý světa. Troj. V. pomíjí a jiný v. nastává. Br. Před věky, od věků. V našem věku (za našich dnů). Us. V. dávnodávný, uralte Zeit. Dch. — V. *určitěji*: starý (starodávný; starověk, Nz.) do r. 476, das alte Zeitalter; střední (prostřední; středověk, Nz.) do r. 1492, das Mittelalter; nový (novověk, Nz.) od r. 1492 až do našich dnů, die neue Zeit. To jest vynález nového věku. Mt. — V. = *síla*, die Kraft. Ty si mój věk (robur). Gen. 49. 3. (Zk.). — V. *vzhledem k dobrotě*: v. zlatý, stříbrný, měděný, železný. — V. *určitěji*: jistý, vyměřený čas, die Zeitperiode; v. 100 let, století, ein Jahrhundert. — V. = *nekončený čas, věčnosť*, die Ewigkeit. S. N. — V.: *na věky, po (u) věky, u věk, věky věkův, věky věkoma, věky věkom (věkům), od věkův až na věky, věčné věky, věčně věkoma*, in Ewigkeit, auf immer. Jg. Na věky (se záporným slovesem = nikdy.) V. To se na věky nestane. Us. Na věky věkův = věčně. Kom. Tuná (nyní) i na věky. Sl. let. II. 3. Bude svadba za deň za dva a práca — na věky (říkají nevěstě). Dbš. Ob. 24. Věky věkom Amen. Pass. mus. 346. Jenž kraluje věky věkóm, amen. Hr. rk. 63. Slibujeme . . věky věkoma žádným zlým nezpomínati. Arch. I. 194. Pravda na věky přemáhá, ač na čas poražena bývá. Hus I. 224. Na věky: Zamuťte věky věkom, in saeculum saeculi; Na věky věkoma; Na věky i věky věkóm, in aeternum et saeculum saeculi. Ž. wit. 5. 12., 82. 18., 36. 29., 9. 6. Nebude paměť múdrého též i blázna na věky. Hus. I. 282. Všecko na čas, pán Bůh na věky; Všeho do času, pán Bůh na věky. Prov. Tč. Až na věky věkům. BO., ZN. Na věky věkom mohli v něm bezpečně přebývati. Troj. Jemu chvála po všecky věky věkoma. Pís. br. Nic nevejde do města toho vieky viekom nečistého. Št. Shlaď je u věk a věky věkoma! Rkk. 54. — *Věkem, viekem* snad = *sotva, sotně, stěží*. Cf. Mus. 1847. I. 303. Já mním, že ty ssmyslíš věkem. Kat. 1322. Potom pak chtěvše j'ho sřéci, mohli viekem preč utéci pro strach veliké hřímoty. Ap. Š. 109. (Gb.).

Veka, y, f., z něm. der Wecken = *houska, kruchorka; menší podlouhlý chléb*. U Olom., Kmk., Šd., u Jihl., u Počát. a j. Jdr.

Věkati, v již. Čech. = *štěkati*, bellen. Kts. U Nov. Kdyně. Rgl.

Věkem, vz Věk (konec).

Vekešný = *vykyšný*. Holianšči zakázali, habe piva nedávali, že je pivo nevekešný, že só z něho stárke pešný. Sš. P. 715.

Vekež, e, f. = *máčka vekež*, eryngium maritimum, rostl. Rstp. 710.

Vekla = *veklal*. Výb. I. 1120. Vz násl.

Veklati, vkolí, vkůleš, 3. pl. vkolí, vkol, veklal, án, ání; *vkálati, vkálávati* = *vbodnouti*, hineinstechen. — **co kam (v co)** St. skl. V druhého nóž **do** pěsti vekla Alx. V. v. 1599.

Veklíniti, il, en, ění, *vklíňovati*. — **kam**. Maďaři od Pečenegů vytisknuti byvše **do** velkomoravské říše se vklínili, ji **ku** zhoubě západního Slovanstva i osvěty zhroutili. Kmp. Č. 130.

Věko, a, n. = *víko*. Na Mor. Brt., Mtl., Tč., Šd.

Věkobytný, ewig. V. Bůh. Lšk., Sš. Bs. 47.

Věkodlouhý, Jahrhunderte lang dauernd. Lum.

Věkodobný, von Jahrhunderte langer Gestaltung. Šm.

Věkohyb, u, m. = *samohyb*, perpetuum mobile.

Věkojasný = *věčně, od vezdy jasný*. Ty jsi slunko v-né. Sš. Bs. 11.

Věkoletý, Jahrhunderte lang, hundertjährig. Puch. Strom v. Mus.

Věkolistý, ewig belaubt, immer grün. Krok.

Věkopravný, ewigsprechend. V. desky. Dch.

Věkopustý, Jahrhunderte lange öde bleibend. V. hrady. Kam.

Věkosidlo, a, n., der Ursitz. Pl.

Věkosnubný, ewig verbindend. Šm.

Věkostálosť, i, f., die ewige Fortdauer. V. slov evangelia, lásky. Sš. J. 309.

Věkostálý, ewig dauernd, Jahrhunderte lang bestehend. V. řád božské prozřetelnosti. Sš. J. 124. V. skaliny, Č., tvrze. Ráj.

Věkostarý, uralt. V. vzdělanosť, pověsť. Mus.

Digitized by Google

Věkostraz, e, m., rostl. Rstp. II. 2069.

Věkosvíží, ewig frisch. V. květy. Hlas.

Věkoš, e, m., Wiekosch, ves u Josefova. PL.

Věkošedý, altgrau. Rk.

Věkotřída, y, f., die Altersklasse. Na Slov. Ssk.

Věkování, n., vz Věkovati. Ve v. posmrtném rozdílu toho nebude. Sš. J. 88.

Věkovati = *po věky trvati*, ewig dauern. Tu radosť věkuje. Koll. — **v čem.** Svatí v nesmrtelných tělech budou v. Měst. bož. V. 177. — **V.** = *někde dlouho zůstati, civěti*, irgend wo lang bleiben, ausbleiben. Koll.

Věkověčný = *věčný*, ewig. Kamar. Již v strčeš. Bdl.

Věkověký = *věčný*, ewig. Tať jest hlavní úloha sjezdu našeho, abychom upamatovali svět na věkověkou pravdu: Čeho sobě nechceš, nečiň jinému. Pal. Rdh. III. 35.

Věkověstný. V. nápis kříže. Sš. J. 288.

Věkovitě, ewig. Jsouť ona slova v. platna. Pal. Dj. III. 1. 163.

Věkovitý, Jahrhunderte lang, alt. Šml. V. dub (velikého věku).

Věkový, Jahrhunderte betreffend. Příhody časové a v-vé, temporum et saeculorum. BO.

Věkovzdorný, Jahrhunderten trotzend. Šm.

Věkozvučný, ewig tönend. V. harfy. Ráj.

Věkozvuk, u, m., der Aeonenton. Šm.

Věkoživý, Jahrhunderte lebend; ewig. Dch.

Věkožizný = *věčně žijící, věčný*, aeternus, ewig, ewig lebend. Po zákonu v-ných bogóv. LS. v. 60. Cf. Bdl. Obr. 2. str. 116. V. spása. Sš. Bs. 193.

Vekrájeti, vz *Vkrojiti*.

Vekrajní zámek, das Landschloss. Šm.

Vekrásti se, sich einschleichen. — **kam.** Preto nás spája žára slniečka, že sa vokradla ľubosť, ľubenka nám do srdienka (proto nás spojuje záře sl . . .). Sl. ps. 48.

Veksl, u, m., šp. z něm. Wechsel: *změna, proměna, výměna; směnka; náhon* (při vodovodu); *příčka, přít, příčník* (u tesařů); *výhybka* (na železné dráze).

Vekše, pl., f. = *klouby na kožichu* (*ženském*) *vyšívané*. Na mor. Valaš. Vck.

Věkuvzdorný, Jahrhunderten widerstrebend. V. moc. Kká. Š. 94.

Veky, vz Čárky. U Nov. Kdýně. Psčk.

1. **Vel**, u. m. = *povel* (nové), das Kommandowort. Vz Povel, S. N.

2. **Vel, Veles**, a, m. = *bůh stáda, ochránce dobytka, milovník hudby*. Jg. V MV. nepravá glossa. Pa. Vz Veles.

3. **Vel**, u, m., z lat. velum = *rouška, zá-roj*, der Schleier. Mz. 365. — Tkad., D.

Vel- = *pra-*, Gross-. Velkníže = veliký kníže, Grossfürst, velknížectví, veltržba, velkupectví, veltržec, velkupec, velprodavec, velvojvoda, velvojvodství. J. tr.

1. **Vela, veľa** na Slov., **věla** ve Slezsku = *vele, mnoho*, viel. Nebude jich tam vela. Čs. Něme. III. 26., 207. Už se ta breza vyvalila, čo vela ludí ochladila; Vela vody ujdě, kým ja k tebe prijděm; Vela vody ujdě, ai vela pribudě. Sl. ps. Šf. II. 119. Veľa ako dreva, jako písku. Dbš. Ob. 43. Za veľa chodil starší brat sem a tam hustými horami, krásnými poliami, kým se dostal do jednoho mesta; Šiel horami dolinami za veľa dní; Na veľa, na veľa dal sa predca upýtat (na veliké prosby); Na veľa ju ale predca len pustil (na veliké prosby); Od veľa rokov jednostaj byl chorý; Po nečase veľa rozumu. Dbš. Pov. I. 3., 38., 37., 52., 144., 346. (Šd.). Pytam se tě, můj mužičku, vela's (kolik's) mi pooral? Jene štyry zahonečky, boch (bo sem) tě se obaval. Sš. P. 677. Co děláš? No, ne veľa!; Není toho veľa. Slez. Šd. Že jí on zaplatí, věla (kolik) s ní nocek spal. Brt. Ps. 155. Lásko věla zlého robíš, nejedno srdečko do hrobu sprevodíš. Sl. ps. 164. Věla ste měli ženculí, koncův? Nevěla, jen třoch. Na Ostrav. Tč. Buď jen rád, kdy kdo ti dobře dělá, i kdyby to nestálo za věla. Ve Slez. Tč. Vela (kolik) nás je děti, každému nám treba. Sl. ps.

2. **Vela**, y, f. = *vel*, 3.

Veládko, a, n. = *vzrůst*, das Wachsthum. Na Slov. Bern. Vz Velátko.

Velák, u, m., v horn. = *hliněná koule slamou proděláná k stavění*. Am.

Velakrát, vielmal. Na Slov. Ssk.

Velapožehnaný; *-án, a, o*, sehr wohlthätig, Segen bringend. Medokyše v-ný vliv na zdravie ludské vykonávajú. Na Slov. Tč.

Velaráz = *velakrát*. Na Slov. Ssk.

Velary, ů, m., pl. = Lehmklöser im Bergbau. D.

Velas, a, m., osob. jm. Šd.

Velatice, dle Budějovice, Wellatitz, ves u Brna. PL.

Veľatiti = *množiti, zvětšiti*, vermehren, vergrössern. — **jak.** Ktorýkoľvek národ s láskou, vytrvalosťou a mravnosťou pestoval pravú osvetu: ten valne napredoval i v priemyslu a kupectve a výdatne veľatil sa vôbec ve hmotnom ohľade. Let. Mt. sl. IX. 2. 86.

Velátko, a, n., das Wachsthum. Na Slov. Šm. Cf. Veládko.

Velava, y, f., Wehlau, mě. ve východ. Prusku. Vz S. N.

Velazaslúžilý = *velezasloužilý*, hochverdient. Na Slov. Tč.

Velběhy, dle Dolany, Welbiech, ves u Sedlčan. Vz S. N.

Velbiti, il, en, ení, *velbovati* = *velebiti, vynášeti se, chlubiti se*, prahlen, sich preisen. — **se kde.** Kdož se před lidmi velbuje. Hr. rk. 37. — **si co**, sich etwas erwählen, herausnehmen, lieb gewinnen. Na Ostrav. Tč.

Velbloud (zastr. *velblúd*, v obec. mluvě: *vembloud*, v Krkonoších *vejrbloud*, Kb., ve východních Čechách *vemdlout*), camelus, das Kameel. Vz Frč. 382., Schd. II. 427., S. N. Dle Šrc. odnáší se slovo v. k řec. ἐλέφας. Vz tam více. V. indijský (mající 2 hrby, *drabař*, v. baktrijský, c. bactrianus), arabský (jednohrbý, dromedar, c. dromedarius). Jg. V. MV. nepravá glossa. Pa. Vz S. N. Vůdcové slepí, kteříž cedíte komára

a v-da požíráte. Br. Vymětajíce komára a pohlcujíce velblúda. ZN. Cedí komáry a velbloudy poušti. Běda vám, mistři a zákonníci a pokrytci, jenž komára vycedíte a velblúda požieráte. Hus III. 109. V-dův březích s jich telaty. BO. Jsi hrbatý jako velbloud. Us. Šd. Z komára v-da dělati. Us. Někomu v-da na nos pověsiti. D. Sluší mu to co v-du uši. Č. — V. = *hlupec*, ein dummer Mensch, Tölpel; *veliký, nemotorný člověk*, ein grosser, ungeschlachter Mensch. Ty velbloude! Ros. — V. = *tlustý provaz na kotve*, das Schiffseil, -tau, Ankerseil. V. Kotva na v-dě přivázaná. Kom. J. 466. Snáze bude projíti velbloudu uchem jehelním, nežli boháči branou nebeskou. — *U velbloudů* v Praze. Vz Tk. II. 165, 166., IV. 338.

Velbloudář, e, m., der Kameelwärter, -treiber. D., Cyr.

Velbloudářský, Kameeltreiber-. Cyr. 446.

Velbloudě, ěte, n. = *mladý velbloud*, junges Kameel.

Velblouděnka, y, f. = *velbloudka*. Šm.

Velbloudí, Kameel-. V. srsť, D., kůže. Sš. Sk. 241.

Velbloudice, e, f. = *samice velbloudí*, das Kameelweibchen, Mutterkameel. Lom. — V. = *velbloudí kůže*, die Kameelhaut. Šp.

Velbloudka, y, f., die Kamelie, rostl. Šm.

Velbloudník, a, m., das Dromedar. Vz Velbloud. — V., der Kameeltreiber. Har. II. 62. — V., u, m., corispermum, der Wanzensame. Slb. 250.

Velbloudohlav, a, m., anabula, camelopardalis. Rohn. 178.

Velbloudohlavec, vce, m., *barroměnec*, das Chamäleon. Jg.

Velbloudovitý, kameelartig.

Velbloudovodec, dce, m., der Kameeltreiber. Cf. Velbloudář, Velbloudník.

Velbloudový, Kameel-. V. srsť, Ros., tělo. Alx. B. v. 93. (HP. 74.). Srstmi v-vými oblečený. ZN. Dám to město k bydlení v-vému, habitaculum camelorum. BO. Na hrdle v-vém. BO. Čtyřidcěti břemen v-vých. Bj. Oděv z srstí v-vých nosí. BR. II. 49. a. Ne nějakým rouchem měkkým a nádherným se odíval, ale velmi sprostným a chatrným, z kůže velbloudové, na níž ještě srst byla, udělaným. BR. II. 12. a.

Velbov, a, m. Za V-vem, jm. polností v Hošťálkové na Vsacku. Vck.

Velboženství, n., grosse, göttliche Macht. Hod. Sv. Mark. ms.

Velbrynda, y, f., *nadárka ženským*. Us.

Velčan, a, m., občan z Velké (u Strážnice) na Mor. Šd.

Velčanský = *velikánský*, riesig. U Frýdka. Tč.

Velček, čku, m., buglossa (obilí), zastr. Rozk.

Velčice, die Budějovice, ves u Trenčína. Šd.

Velčín, a, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 141.

Velčovský, ého, m., osob. jm.

Velda, y, m., osob. jm. Šd.

Veldělník, a, m. = *továrník*, der Fabrikant. J. tr.

Veldenský. V. sladkovodní vrstvy obsahují vápence, pískovce, lupky, slíny a místy i uhlí. Vz Bř. N. 263.

Veldílna, y, f. = *továrna*, die Fabrik. Vlastník, majitel v-ny, podnětí v-ny, die Fabriksunternehmung; pracovník ve v-ně, soud nad v-mi. J. tr.

Velduchosť = *veleduchosť*. Rk.

Velduchý = *velikého ducha*, grossen Geistes. Krok.

Veldůstojný = *veledůstojný*. R. 1674. zemřel v. pán Václav Coelestin, probošt. Lib. tumbar. kap. pražské.

1. **Vele**, *velě*, lok. Vz Bž. 216. V., zastr., adv. = *hrubě, velice, náramně*, sehr. Cf. Vela. Ros. Ten imieše dceř jedinu sobě i všem milú vele. Rkk. 39. Tamo i vele duš těkú sěmo tamo po dřevěch. Rkk. 15. — *Velevele* = *velice velmi*, gar sehr. Vzradova se Vojmír velevele. Rkk. 20.

2. **Vele**, e, n. = břídel vodorovně položený, vřeteno, die Welle, der Wellebaum, Haspelbaum. V., D.

Vele-. Jím se opisuje superlativ: veleučený, veledůstojný atd. Vz následující adjektiva a superlativ.

Veleapoštol, a, m. Přibyl v. ten z Athen; Jimž (věcem) v-lé vyučují. Sš. I. 153., II. 4. (Hý.).

Veleba, y, f. = *velebnosť*, die Herrlichkeit, Grösse, Majestät. Císařská v. Krok. V. nebes, die Herrlichkeit des Himmels. Dch. Horlivosť podnět nejvíce béře od v-by stvořitelovy; Uchvacovatel v-by královské. Sš. Sk. 238., J. 280. — V. = *velebení*, das Preisen. V. krásy. Dch. A jemuž (Ježíši Kristu) v církvi křesťanské klanba a v. se děje. Sš. II. 80. (Hý.). Od lidské se vzdálil od veleby. Sš. Snt. 61. — V., y, m., osob. jm. Šd.

Velebení, n., das Preisen, die Verherrlichung. V. či oslavování Boha = veškery vnitrné i zevnitrné činy, jimiž se Bohu svrchovaná úcta, klanba a poslušnosť projevuje. Sš. I. 28.

Velebenství, n., die Verherrlichung, magnificentia. BO.

Velebený; *-en, a, o*, gepriesen. Vz Velebiti.

Velebínek, nka, m. = *velebníček, kněz*.

Velebitel, e, m., der Preiser, Anbeter. Měst. bož. II. 212. — V. = *kdo něco zlepšuje*, der Emporbringer, Verbesserer. Jg.

Velebitelka, y, **velebitelkyně**, ě, f., die Preiserin.

Velebiti (zastr. *velbiti*), il, en, ení = *velikým činiti, lepšiti*, emporbringen, verbessern, melioriren; *vysoce chváliti*, hoch preisen, lobpreisen, rühmen. Jg. — **abs.** Město je bohaté a může pořád velebit (= zvelebovati, kde čeho třeba). Us. Vk. Protož jest i má býti (ten den) od lidí najviece veleben; Více dbají, aby zbohatěli, aby byli velebeni, aby hráli, kláli, veselé světu plodili, než aby pánu Bohu věrně slúžili. Hus I. 110., 465. (Tč.). — **co, koho.** Abych pravdu v-bil a bludy tupil. BR. II. 376. b., Arch. I. 446. (Karel IV.) ačkoli jest českou zemi v-bil (= zveleboval). Pal. Dj. III. 3. 270. Velebiechu *tě*, gratias age-

bant. BO. Král i jiní páni sú od Boha posláni, aby nad zlými mstili a dobré aby v-li; V-li sú Boha řkúce, že . . . Hus I. 466., II. 353. V. hospodářství (lepšiti), Us., Boha, sebe (chváliti). V. Jedni dílo, druzí mistra velebí. Ráj. — **co, koho, se čím.** Hospodářství stavbami, chovem dobytka v. Us. Někoho chválami, Troj., se mnohými přátely v. (chlubiti). Mudr. V. Boha ústy. Chč. 624. V. se mnohými přátely, náboženstvím. Anth. II. 85., Výb. I. 199. — **koho za co.** Někoho za blahoslaveného v. Kom. L. 60. Budiž za to (= **z toho**) Bůh veleben. Us. Musíme Boha v. za to vyrčení Gamalielovo; Tu Boha v-bí za milosť v Kristu všechněm lidem uštědřenou. Sš. II. 66., 80. (Hý.). — **co v kom.** Velebí v jiném, co v sobě miluje. Jel. — **co, koho, se nad koho.** Zákonníci se nad jiné velebie svými skutky a zákony. Hus. II. 318. Háj., Br. — **koho jak: s** velkým hlasem. Br. **Do** nebe koho v. Us. Dch. Skřivánci vzlétali vzhůru a **u** hlasitém zpěvu v-li tvůrce nebes i země. Bes. mlád. (Tč.) Abyste *jednomyslně jedněmi ústy* v-li Boha; Nébrž **se** vší smělostí jako vezdy i nyní v-ben bude Kristus **na** těle mém buďto **skrze** život, buďto skrze smrť. Sš. I. 138., II. 156. A že tito lidé pravdu sú o Kristovi kázali a jeho **v** skutcích v-li, protož . . . Hus II. 320. — **co jak kde kdy.** Jest jejich účelem **ve** dne v noci **v** chrámě v. Boha **v** hymnech a modlitbách. Ddk. IV. 269. — **kde.** Já v. budu **v** těle svém Krista **se** vší smělotou. Sš. II. 159. V-la se mu **na** očích (dělala mu laskominy). Sá. — **proč.** Ač bych jej (Řím) také **za** jinými příčinami v. mohl; Pohané ale **pro** milosrdenství v-bí Boha. Sš. I. 11., 138. (Hý.). Jenž obrazy **v** diviech pro své lakomstvie v-bie; Čímž je viece z pýchy v-bie, tiem je viece před Bohem tupie. Hus I. 70., II. 239. — **z čeho.** Vz předcházející. V-bě Boha z toho. Chč. 149. b. — **se** = *chváliti se*, sich preisen, rühmen; *zpyšna jíti*, stolz einher gehen, einher stolzen. Ros., Kom. Sláva se v-la široko vůkol. Ld. Kam se v-biš (= jdeš)? Us., Dh. 115. Vy se chlubíte a velebíte. MP. Sami se velebie, z svých skutkóv honosie. Hus III. 279.

Veleblahý, überglücklich, sehr glücklich. Mus.

Veleblažený, sehr selig. V. Bůh. Měst. bož. III. 159.

Velebludař, e, m. = *arci-, prabludař*, Erzketzer, m. Veliká bezbožnosť v-ře toho. Sš. Sk. 100.

Velebna, y, f., majestas. Veleš.

Velebně = *důstojně, vznešeně*, herrlich. Cyr., Bern. — **V.** = ehrwürdig, mit Hochachtung. Bern.

Velebník, a, **velebníček,** čka, m. = *velebný pán*, hochwürdiger Herr. Us. Tyl., Šm., Tč. — **V.,** u, m. = *rým*, jehož nadrymek i podrymek dlouhý jest; dává, brává. Puch. V. 18.

Velebnolidský, grossmenschlich, illustris. V. říše. Mus. 10. 73.

Velebnooký = *velkooký*, grossäugig, mit herzlichen Augen. V. Hera. Plk.

Velebnosť, i, f. — *velikosť, vznešenosť, vysoká důstojnosť*, die Grösse, Herrlichkeit, Hoheit, Majestät. Panská v. (sláva). V. V. udatenství. Troj. — **V.** *božská*, Gottes Herrlichkeit, Majestät. V. Ej došel mňa mandát od Boha samého, že sa mám představit před v. jeho. Sš. P. 62. — **V.** *královská*, die königl. Hoheit, Majestät. V. královská závisti poddána jest; Ve vinu uražené v-sti upadnouti. Kom. Provinění proti velebnosti královské. Jel. Úrazem v-sti se prohřešil. Sych. Císařská v. V. císařskou uraziti. — **V.** = *titul i jiných osob zvl. duchovních*, Hochwürden, Herrlichkeit, Magnificenz. Vaše v. Jg. Vz Velebný.

Velebnostivý = *velebný.* Činil jsi proti jeho svaté velebnosti a velebnostivé dobrotě. 12. hod.

Velebňoušek, ška, m. = *velebník.* Kos. Ol. I. 139.

Velebný = *vznešený, veliký, slavný*, herrlich, ansehnlich, rühmlich, vortrefflich. Muž velebného rodu; v. lidé, v. město, Troj., v. chrám, dům. Kom. V. = copiosus. Z Gloss. 129. 7. Ž. wit. má zde velikebný. Všecka obec v-ho města pražského. Arch. I. 203. Rozpomínal sě na svój dřevnie v-bný stav. Pass. 936. — **jak.** Komonstvo k užasnutí v-bné. Dl. — **V.** = *ctihodný, důstojný*, ehrwürdig, hochehrwürdig. V. svátosť, das Hochwürdigste, sanctissimum. Kom. — **čím.** Stařec velebný dávným věkem. Ld. Ty chceš mnú býti **v** světě v-bný. Hus I. 259. — **V.** = *titul dávaný za starodávna králům, vznešeným osobám, nyní toliko kněžím.* V. králi. Troj. V. pane. D. V. matka. Us. *V. pán není církevní titul, lépe*: ctihodný n. velectihodný. Vz Ctihodný a obšírnější výklad v Mus. 1841. str. 444. *V., obyč. titul kněží, který by měl pominouti*, poněvadž se ho při jmenování svátosti oltářní užívá. Šr. Že sem prosil v-ho otce kněze biskupa. Arch. III. 57. Vz Titul.

Velebor, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 127.

Veleboř, e, m., němec. Welleboř, ves u Úsova na Mor. PL.

Veleborský, ého, m., osob. jm. Fa.

Velebovati = *velebiti.* — **se kde: před** lidmi. St. Skl. I. 21.

Velebství, n. = magnificentia. *velebnosť.* Ž. wit. 144. 5.

Velebstvo, a, n. = *velebství.* Ž. wit. 110. 3.

Velebudice, dle Budějovice, Welbuditz, ves u Mostu.

Velebůh, -boha, m. Úcta v-hů. Sš. Sk. 191.

Velebystrý; *velebyster, stra, o*, schnell, scharf, lebhaft. Pod helmicú velebyster věhlas. Rkk. 55.

Velecelník, a, m. = *vrchní dozorce nad celnými úředníky nižšími, vrchní mýtař*, princeps publicanorum, *ὁ ἀρχιτελώνης.* Sš. L. 179. (Hý.).

Veleceniti, il, čn, ční, hochschätzen. Jg. — **co proč.**

Velectěnosť, i, f., Wohlehrwürden (titul). Šm.

Velectěný; *-ctěn, a, o*, sehr geehrt, werthgeschätzt. Na nápisech: Velectěnému (veleváženému) pánu panu N. N. Dch.

Velectihodný = *titul nižších kněží než jsou faráři.* Vz Důstojný, Velebný, Titul. Šr.
Velečák, u, m. — silurská zkamenělina, arionellus. Us. Zkr.
Velečasný, frühzeitig. Dch.
Velečervený, hochroth. Šm.
Velečestný, hochehrbar, sehr ehrenvoll. Mus., Dch.
Velečin, u, m. — *veleskutek, veliký čin.* Bdl. Mluviti, velebiti v-ny boží. Šš. Sk. 21.
Velečistný, mächtig reinigend. Dch.
Veleda, y, f. = věštkyně u Germanů božsky ctěná. Vj.
Veledílo, a, n. = *veliké dílo.* MP.
Velediv, u, m. = *veliký div.* Slibujíce před zraky jejich v-vy učiniti. Šš. Sk. 265. (Hý.).
Veledrahý, sehr theuer. Mus.
Veleduch, a, m., das Genie. Šm.
Veleduchosť, i, f., die Geistesgrösse. Rk.
Veledůležitý, hochwichtig, sehr wichtig, äusserst o. besonders wichtig, belangreich. Dvě hodnosti, které v žití chrámového kněžstva v-ty jsou; V. zpráva. Ddk. III. 43., 111. (Tč.).
Veledůstojník, a, m., der Grosswürdenträger. Šm.
Veledůstojnosť, i, f., Hochwürden.
Veledůstojný, hochwürdig, hochgeehrt. Ten v. stav církve mysli jejich docela zarážel. Šš. Sk. 34. V. knížecí konsistoř arcibiskupská. Šd. V. — titul děkanův a vikářův. Šr. Vz Titul, Důstojný.
Velehlasno, alta voce, sehr laut.
Velehlavy, dle Dolany, ves. Mus. VIII. 416.
Velehora, y, f. — hora vyšší než 2530 metrů (8000'). Blř. — **V.**, das Hochgebirgsland. Š. a Ž.
Velehrad, u, m., někdy hlav. mě. mor. království. Dal. 40. a 41. Vz S. N. — **V.**, ves u Uher. Hradiště. Vz S. N. — *Velehradský.*
Velehrádek, dku, m. Welehradek, ves u Hořic. PL.
Velehroudovatý, grossschollig. V. země. Krok.
Velehrozný, sehr schrecklich. V. hlas. Krok.
Velechlumný. V. Olymp. Kuzmány.
Velechrám, u, m., der Dom, die Metropole. Dch., Šd.
Velechvín, a, m., Welechwin, ves u Lišova. PL.
Velechvost, u, m., maenura superba, pták. Km. 1877. 269.
Velej (kolik) krajů, tolej krojův. Ve Slez. Šd.
Velejemný, hochfein. Dch., Šp.
Velaještěr, a, m. V-ři, megalosauri, řád předpotopních plazů ještěrovitých až 50 stop dlouhých. Vz S. N.
Velek, lka, m., osob. jm. Tk. I. 312., IV. 744., Pal. Rdh. I. 127., Arch. I. 164., 222., Žžk. 8. — V. Jos., spis. nar. 1829. Vz S. N.
Veleknahyňa, ě, f., die Grossfürstin. Na Slov. Ssk.
Velekněz, e, m., sacerdos maximus, summus pontifex, der hohe Priester. Šd. V-ži = veleradové či členové velerady (synedria) židovské, již z kněžského stavu byli spolu jsouce hlavami 24 tříd. Šš. J. 130. Cf. Velerada. (Hý.).
Veleknězování, n., vz Veleknězovati. Po několikaměsíčném v. Jonathana. Šš. Sk. 107.
Veleknězovati = *veleknězem býti,* das Amt eines hohen Priesters bekleiden. — **abs.** Ze synův Annanášových Ananus v-val později. Šš. J. 274. — **kdy.** Kaifáš léta odchodu Páně v-val. Šš. J. 194. — **jak dlouho.** Annáš po let osmero v-val. Šš. Sk. 46., L. 50.
Velekněžský, Hohepriester-, hohepriesterlich. A cokoli jich bylo z rodu v-ho; V. důstojenství na se potáhnouti; V. rodina; V. důstojenec; Důstojenství v. zastávati. Šš. Sk. 45., 46., 60., 258., L. 50.
Velekněžství, n., das Hohepriesterthum. Ve v. po někom nastoupiti. Šš. Sk. 258.
Velekněžstvo, a, n. — *velekněží.* Apoštolé a s nimi shromážděné v. (biskupové). Šš. Sk. 176.
Veleknieža, etc, m., der Grossfürst. Na Slov. Ssk.
Velekrása, y, f., das Grossschöne. Nz.
Velekrásné, ého, n., das Grossschöne. Nz.
Velekrásný, grossschön, sehr schön. Nz.
Velekrátký, sehr o. äusserst kurz. Us. Tč.
Velekříž, e, m., das Grosskreuz (Orden). Rk.
Velekřížník, a, m., der Grosskreuz (Person). Šm.
Velekrutý, sehr grausam. V. bitva, ein heisser Kampf. Šm.
Velekujíř, e, m., πολυμήχανος. Vký.
Velekupec, pce, m., der Grosshändler. Šš. L. 156.
Velekvětý, hochblüthig.
Velelepota, y, f. = *veliká lepota.* Koll. Sp. III. d. Cest. 1. 80.
Velelepý = *velice lepý,* prächtig, gross. Div. z ochot. 30.
Veleles, a, m., der Hochwald. Šm.
Velelia. Olia, velelia, bra bra, březovica tam. Refrain. Sš. P. 622.
Veleliby, dle Dolany, Welelib, ves u Nimburka.
Velelítý (zastr. velelutý) = *ukrutný,* grausam, hart, schrecklich. V. pótka. Rkk.
Velelubstvo, a, n. — *velebství.* Ž. wit. 95. 6.
Veleměsto, a, n., die Hauptstadt. Při pouti do v-a onoho (Říma). Šš. Sk. 145.
Velemilý, sehr lieb. V. služba. Č.
Velemín, a, m., ves u Lovosic. Vz S. N. Něm. Wellemin. Jakub z Velemína. Vz Jir. II. 1. II. 301. — Tk. I. 87., III. 130., Arch. I. 502.
Velemínský, ého, m., osob. jm.
Velemitský (*Velemyšlský*) *z Velemyšlovsi,* jm. staročes. rodiny rytířské. Vz S. N., Tf. Od. 394. Vz Velemyšloves.
Velemnohý, sehr viel. V. léta. Chmeln.
Velemoc, i, f., die Grossmacht. Šm.
Velemocnosť, i, f., grosse Macht. Jg.

Velemocný, hoch-, übermächtig. Byl zajisté mužem v-cným; Osoba až do r. 1228. v Německu v-cná Ludvík. Ddk. II. 236., V. 145. (Tč.).

Velemoudrý, hochweise, sehr weise. Plk.

Velemožný, hoch-, sehr mächtig, sehr einflussreich. V. paní. Ddk. II. 256.

Velemužný, mannskräftig. Šm.

Velemyslnosť, i, f., der Grosswahn. Rk.

Velemyšloves, vsi, f., Welmschloss, ves v Žatecku. Vz S. N. Od Velemysla. Pal. Rdh. I. 136. Vz Velemitský.

Velen, a, m., osob. jm. Pal.

Veleň, ě, f., ves u Brandýsa n. L. Vz S. N. Od Velena. Pal. — V. *malá*, Klein-Wöhlen; *V. veliká*, Gross-Wöhlen, vsi u Benešova (Bensen).

Velena, y, f., osob. jm. Pal.

Velenadaný, hochbegabt. V. paní. Ddk. V. 65.

Velenec, nce, m., ves. Arch. II. 179. — V. pyramidalní, anacamptis pyramidalis. Let. Mt. S. VIII. 1. 21. (Šd.).

Velení, n., das Befehlen, der Befehl. Dýmem nám jest v. jeho. Rkk. V. vojenské, vz Povel. Později přičiňuje ke svým pozdravům v. Sš. II. 227. (Hý.).

Velenice, Wellnitz, ves a) u Kr. Hradce, b) u Zákup. Vz S. N., Tk. I. 444.

Velenka, y, f., *Velenky*, něm. Welenka, ves u Sadské. PL., Tk. III. 62., Tf. Odp. 366.

Velenky, vz Velenka. — **V.**, *druh jablek*. Mor. Bkř.

Velenov, a, m., Welenow, ves u Boskovic. — **V.**, Wellenow, ves u Zavlekoma. PL. — Tk. I. 87., 444.

Velenovice, dle Budějovice, ves. Vz Tk. III. 458., IV. 225.

Velenožka, y, f. V. ušňovitá, sigaretus haliotoideus, měkkýš. Frč. 244.

Velenský, ého, m. V. z Mnichova, jm. strč. rodiny vládycké. Vz S. N. V. Oldř. Vz Tf. H. l. 76., Šb. H. l. 303., Jir. H. l. II. 309.

Velenutný, sehr dringend. Šm.

Veleobrana, y, f. Proto Zlatoúst vylití ono ducha sv. jmenuje v-nou Petrovi proti židům ustrojenou. Sš. Sk. 131.

Veleobratně, sehr geschickt. Ml.

Veleobsáhlý, viel umfassend. Muž v. učenosti. Krok.

Veleop, a, m., *opice* mající v mládí největší úhel lícní a proto největší podobnosť s člověkem. V. černý či šimpanz, troglodytes niger; v. rudý či orangutang, satyrus orang; v. obrovský či gorilla, gorilla eugena. Vz Frč. 400.

Veleosa, y, f., *lépe*: veliká n. větší osa. Sedl., Jg.

Velepádný, mit Wucht fallend. Šm.

Velepamátný, sehr denkwürdig. Den u Chlumce jest tedy v dějinách našich v-ný. Ddk. III. 10.

Velepastýř, e, m. = *arcipastýř, nejvyšší pastýř*, der Erz- o. oberste Hirt. Ale pravý p. lidský s Kristem v-řem sjednocen jest. Sš. J. 173.

Velepěkný, hochfein. V. usně. Šp.

Velepiseň, sně, f. = píseň písní, píseň Šalamounova, canticum canticorum, das hohe Lied. Sš. J. 298. (Hý., Šd.).

Veleplatný, vollgiltig. Šm.

Veleplodný, sehr fruchtbar. V. básník.

Velepotřebí, sehr nöthig. — **komu čeho proč**. Bylo mu toho pro dolíčení viny odpůrců v. Sš. Sk. 87.

Velepřítel, e, m., der intime Freund. Pl.

Veleprodej, e, m. = *velprodej*. Nz.

Veleprorok, a, m. V. Mojžíš, Isajáš. Sš. J. 259., Sk. 279. (Hý.).

Veleproud, u, m. = *veletok*.

Veleproudný, grossfluthig. V. moře. Lšk.

Velepryšt, a, m. = velekněz. Sš. Sk. 239.

Velepůsobný, effektvoll. Dch.

Velerada, y, f., synedrion, der hohe Rath. V. židovská skládala se podlé sedmdesátera rádců od Mojžíše povolaných (Num. 10. 16.) ze 71 údů, skládajíc se z náčelníků starosť a zákonníků. Sš. Sk. 46. Když tedy veškera ta v. se shromáždila; Zasedati ve v-dě židovské; Štěpán před v-du postaven jest; Byl tě pak Nikodem z v-dy jerusalemské; Náčelné osoby v-dy židovské; Sebrali tedy velekněží a fariseové v-du; Až by se v. řádně sešla. Sš. Sk. 46., 64., 67., J. 46., 123., 193., 274. Cf. Velekněz. (Hý.).

Velerádce, e, m. = *člen velerady židovské, velerada*, der Synedrist. Biřiče vyslali v-ci pro zajetí Pána. Sš. J. 134.

Veleradnice, e, f. = *sněmovna velerady*. Velekněz přibyv do v. svolal dotčené veškery osoby; Apoštolé nezdráhali se ho do v. následovati. Sš. Sk. 61.

Veleradný, kundig sehr guter Rathschlüsse. Lšk.

Veleřečí, n. = *vysokořečí*. Sš. II. 209.

Veleřečivosť, i, f., die Grosssprecherei (slovo nové). Světz. I. 357. (Jg.).

Veleřeka, y, f. = *veletok*, der Strom. Nz.

Veleříše, e, f., die Grossmacht. V. rakouská. MP. Dj. bib. II. 266.

Velerozměřený; *-en, a, o*, wohlberechnet. Div. z ochot. 99.

Veles, a, m., vz *Vel*. Votke, Pam. strsl. 185. Ženě své zlé toho by přál, aby divokou husí byla a někam k Velesu za moře zaletěla a věčně se domů nevrátila. Reš.

Velesborníčník, a, m. = *náčelník, představený sbornice, nadsborníčník*, der Archisynagog. Sš. L. 91.

Velesenstvie, n., zastr. = *nadšení*, der Enthusiasmus. Kat. 2176.

Veleskladný. V. ložnice, πολύκμητος. Lšk.

Veleskok, u, m. (při tělocviku na koni), der Weitsprung, Hochsprung. V. roznožmo, po zpátku, střižmo, zprosta, skrčmo, zanožmo, přednožmo, pobok. Tš. Vz KP. I. 457., 460.

Veleskutek, tku, m., grosse That, die Grossthat. Slyšíme je mluviti našimi jazyky v-tky boží. Sš. Sk. 17. (Hý.).

Veleslav, u, m. = *veleslavnosť*. Bern.

Veleslava, y, f., der Triumph, die Glorie. Šm.

Veleslavení, n., das Loben, Hochpreisen, Rühmen, die Verherrlichung.

Digitized by Google

Veleslavenství, n. = *sláva, velebnosť*, die Erhabenheit, Majestät, Herrlichkeit. Výb. I. 336. Ale však otcovo i synovo i ducha svatého jedno jest božství, rovná chvála a spolu věčné v. St. Veliký v svém v. Leg. A. 50. V., majestas. ZN. Pravda jest v. všech věkóv; Proši, aby tvé v. naplnilo slib; Bůh ve svém přeslavném v. bez počátku byl jest vždy; Dóm v. mého; V. Hospodinovo se jest zračilo. BO. An jde na súd zvláště ve svém v. s velikú mocí. Pass. 16. (Hý.). Vidí Boha (v nebi) v jeho v. Pass. mus. 331.

Veleslavený; *-en, a, o*, hochgepriesen, glorreich. V. kníže. Háj.

Veleslaví, n., die Herrlichkeit. Rk.

Veleslavice, dle Budějovice, Weislowitz, ves v Krumlovsku. Vz S. N., Tk. III. 104.

Veleslavín, a, m., ves u Prahy, odkud pocházel otec Daniele Adama z Veleslavína. Jg. Vz S. N., Tk. I. 32., 83., 415., II. 264.-266., III. 82. — **V.** Dan. Adam, knihtiskař a spis., † 1599. Vz S. N., KP. I. 326., Sbn. 613., 915., 917., 918., 921., 923., 956., 934., Tf. H. l. 204., Šb. H. l. 303., Jir. H. l. II. 309. — Z V. Ad. Samuel. Vz Jir. H. l. II. 315.

Veleslavínčina, y, f. = písemná čeština z doby Veleslavínovy. Šd.

Veleslavínovec, vce, m. = kdo se přidržuje češtiny z doby Veleslavínovy. Šd.

Veleslavínština, y, f. = *veleslavínčina*. Kos. Ol. I. 20.

Veleslavitel, e, m., der Lobpreiser, Verherrlicher. — **V.**, der Triumphator.

Veleslaviti, il, en, ení = *velice slaviti, velebiti*, hochpreisen, verherrlichen. — **koho.** Na věky budu v. Boha. Ros. — V., Br., ZN. — **V.** = *vítězství slaviti, triumfovati*, triumphiren. — **co:** dobytí města. Bern. — **co čím**: slavným průvodem.

Veleslavně, herrlich.

Veleslavnosť, i, f. = *velebnosť*, die Herrlichkeit. O najvyššie božstvie, ó hrozná v-sti (majestas)! Ms. 14. věku. — **V.** = *triumf*, der Triumph. Bern. S v-stí přijat býti má. Vodn. — Šf.

Veleslavný = *slavný, velebný*, herrlich, preiswürdig, glorreich, hochberühmt, majestätisch, prächtig. V. jméno (boží), V., Kom., Br., skutkové. Kram. V. Orest. Lšk. Zvěstuju vám pověsť veleslavnú. Rkk. — **V.** = *titul*. V. kníže, Rkk., c. k. zemská školní rada, Us., kapitola. Bern. — **V.** = *triumfalní*, Triumph-. V. vůz, oblouk, brána, koruna, roucho, obrazy. Bern.

Veleslibný, vielversprechend. Dch.

Velesličný, sehr schön. Lšk.

Velesněm, u, m. = *velerada*. Sš. Sk. 176. Štěpán stál před v-mem. Sš. Sk. 74. (Hý.).

Velesněmovník, a, m. = *člen velesněmu*. Ale nyní velekněz přetrhuje ono v-kû na tváři Štěpánově utkvění. Sš. Sk. 73. (Hý.).

Velesprávce, e, m., der oberste Verwalter. V. Bůh. Sš. II. 204. (Hý.).

Velespravedlivý, sehr gerecht. Velespravedlivý soudce. Us. Tč.

Velestát, u, m., der Grossstaat. Bulharsko na v. slovanský pozvedl. MP.

Velestatný, sehr kräftig, tapfer. Us.

Velestradalný, πολύαθλος. Vký.

Velesvatě, hochheilig. V Jerusalemě Jakob apoštol mladší bratr Páně v. biskupoval. Sš. Sk. 226. (Hý.).

Velesvátosť, i, f., sanctissimum. Šd.

Velesvatyně, ě, f., das Allerheiligste. Bibl.

Velesvět, a, m., macrocosmos. Nz.

Velešetrný, schonungsvoll. Šm.

Velešice, dle Budějovice, Welleschitz, ves u Horažďovic. PL.

Velešín, a, m., městečko v Krumlovsku, něm. Welleschin. Vz S. N.

Velešina, y, f., Weleschina, samota u Nepomuka. PL.

Velešov, a, m., Welleschau, ves u Jihlavy.

Velešovice, dle Budějovice, Wellspitz, ves u Rousinova na Mor. PL.

Veletělo, a, n., der Hauptkörper. Vražen do srdce v-la slovanského klín. MP.

Veleti, velím a velí, 3. pl. velejí (Chč. 616.), velej, veleje (ic, Troj.), el, en, ení = *kázati, poručiti, radu dáti*, wollen, befehlen, gebieten, schaffen, anordnen, heissen, anweisen. Jg. — **abs** Chci se tak zachovati, jak velíte. Sych. Já tebe proši a také velí. Tristr. 354. Uče je, kterak mají zpósobni býti, když sě chtie právě, jako ou velí, modliti; Bohatec, jenž jest byl živ tak, jako ty velíš, umřel jest. Hus I. 289., III. 117. — **co.** Což rozum velí. Lom. To nutnosť velí. Us. Dch. Bůh vždy velí dobré, ďábel vždy zlé. Hus I. 89. — **(co) komu.** Z té, co velela všem ostatním, jsi nyní ta, jíž nikdo neslyší. Shaksp. Tč. Sbor válečný, jemuž velel sám, zaskočil ležení německé; Dvorský župan Skrbimír velel jednomu, Boleslav druhému křídlu. Ddk. III. 10., II. 428. Dobře si velel (= přál), dokud měl z čeho. Us. v Hradecku. Kšť. I božie přikázánie i přirozené i příkladné nám to velí. Hus I. 148. V. vojsku. Us. Kdo ti to velel? D. — **co skrze koho.** Ktož vámi hrzie, mnú hrzie, to věz, když v tom jich neposlúchá, co Kristus skrze ně velí. Hus II. 75. — **jak.** Ani sě ani jiného slušie dobrovolně zabiti kromě těch, kteréž Bóh velí zabiti *vydaným zákonem neb zjevením*. Hus I. 159. Cizí Antikrist, kterýž co **proti** hlasu Kristovu velí. Hus II. 225. (Tč.). — **kde.** Z té všie řeči, jakož i sv. Pavel v dnešní epištole velí, vezměme naučenie. Hus I. 6. — **kdy. V** tažení v tom velel Václav vojsku českomoravskému; V každé výpravě velel značnému oddělení dobře ozbrojených jízdných manů. Ddk. III. 27., VI. 81. — **aby.** Velel, aby se mu psalo. D. Velí-li otec neb mátě dceři, aby muže pojala . . . Hus II. 31. Ondřej velel synu svému, aby se odloučil od své milované choti. Ddk. V. 123. — **s infinit.** Trapné zkušenosti předešlého roku na Mor. velely záhy pomýšleti na zabezpečení Prahy. Ddk. V. 294. Proti velí mi sobě z desk vyložiti, ješto mi vložil za 200 hř. gr. Půh. I. 333. Všecky milovati i nepřátely velí; K takovým velí se ostře míti, jich do domu nepřijímati; Slov užívá i obecných veleje se v Pánu posilniti. BŘ. II. 25., 81. b., 661. Velí pečlivosti pilnu býti; A tu knězie nynější berú pochop, že

velé sobě od zpovědi penieze dávati; Miesto zde v světě najnižšie, na němž velí se Kristus posaditi; Pokoře se (Kristus) velí od sebe naučiti; A velí kříž po sobě nésti; A páni to rušie, velejíce kněžím panovati, súditi . . . Hus I. 329., II. 341., 363., 422., III. 114., 249. (Tč.). Dobré mysli býti velím. Kom. Ne takť velí dávati, aby jiným bylo oblehčenie a vám súžení, ale rovnosť učiňte. Št. Též póvod pohnaného na vysvědčení póhona aneb na otpierání póhona: otkad sě velí pohoniti? . . . . Kn. rož. 41. — V., Br., Troj., Rkk., Sych., Háj., Dal.

Veletice, dle Budějovice, Welletitz, ves v Žatecku. Vz S. N., Arch. II. 59.

Veletín, a, m. a) Weletin, ves u Sedlčan; b) Welletein, ves u Uher. Brodu. Vz S. N.

Veletlačný, veletlaký, Hochdruck-. V. parostroj. Šp.

Veletlak, u, m., der Hochdruck. Rk.

Veletoč, e, m. (při tělocviku). Vz KP. I. 486.

Veletok, u, m. = *veliká řeka*. V. = řeka přítokem mnoha jiných řek zvětšená a dlouhou cestu k moři konající, der Strom. S. N. Největší v.: Maraňon v již. Americe, Missisipi v sev. Americe; Nil a Niger v Africe; Ob, Jenisej, Lena a Ind v Asii; Volha v Europě; Mörrö (Murray) v Australii. Tl. 13 Volga, Dunaj, Rýn, Labe. S. N.

Veletov, a, m., Welletau, ves v Kolínsku. Vz S. N.

Veletové *(Luticové)*, kmen slovan. mezi Labem, Odrou a mořem. Pal. Dj. I. 1. 113.

Veletrh, velkotrh, u, m., die Messe. Nz.

Veletvarnosť, i, f. = *velkolepost*. Nz.

Veletvarný = *velkolepý*, grandios. Nz.

Veletvor, veltvor, u, m., der Koloss, kolossales Werk. Nz. V. státu římského. Sš. I. 12.

Veletvorný, veletvorový, kolossal. Nz.

Veleučený, hochgelehrt, doctissimus, titul. Us. V. pane!

Veleuměle, kunstreich. Dch.

Veleútěšný, sehr tröstlich, trostreich. Slova ta i pro církev v-ná byla. Sš. Sk. 108.

Velevalečník, a, m., ein grosser Krieger. Hvls.

Veleváženy; *-en, a, o*, hochgehalten, hochgeehrt. V-nému pánu, panu N. N. (na nápisech). Cf. Velectěný.

Veleváżnosť, i, f., hohe Würdigkeit. Dch.

Velevážný, hochgeehrt, hochernst. Byl to v. okamžik. Dch. Původce této smlouvy v-né rozžehnal se s tímto světem. Ddk. II. 467.

Velevděčný; *-čen, čna, o*, sehr dankbar. — **komu čeho.** Jsem vám té poznámky v-čen. Kos. Ol. I. 222.

Velevěhlasný, sehr klug. Bž. 56.

Velevele = *převelice*. Rkk. 20., Kos. Ol. I. 133. Vz Vele.

Velevelký, sehr gross. Šf.

Velevezný = mnoho vezoucí? V. Vltava. Turin.

Velevítaný, sehr erwünscht. V-ná a vhodná pokynutí. Bž. Předml. Každý výkon byl mu v-ný; V. stát sousední; Takovéto polní tažení bylo královně matce velevítaným. Ddk. III. 77., IV. 46., V. 170. (Tč.).

Velevládce, e, m., der Grossherr. Šm.

Velevládný, hochgebietend, weitherrschend. Ráj., Dch.

Velevrub, a, m., unio, lasturovec či mlž. Vz Frč. 209., 210. V. malířský, unio pictorum; v. perlonosný, u. margaritifer. Vz Frč. 220., Schd. II. 537.

Velevýroba = *velkovýroba*. Šp.

Velevýznamný, von sehr grosser Bedeutung, bedeutungsvoll. Ddk. V. 251.

Velevzácný, sehr rar, sehr kostbar, sehr theuer. Krok. To je v. zjev. Us.

Velevzdálenosť, i, f., bedeutende Entfernung. Pl.

Velevzdálený; *-en, a, o*, sehr entfernt. Pl.

Velez. Páni Hovoře z viery dedčkovachu a pod Veleziů blíz ves jemu dachu. Dal. 61. Vz Velezský.

Velezasloužilý, sehr verdient, hochverdient. Us.

Velezběhlý, sehr gewandt. Šm.

Velezločinec, nce, m., ein sehr grosser Uibelthäter. V. nějaký neobyčejný a svrchovaný. Sš. Sk. 256.

Veleznalý, sehr kundig, gewiegt. V. vojín. Dch.

Veleznámý, sehr bekannt, geläufig.

Velezrada, y, f., der Hochverrath. Vz S. N. Žaloba z v-dy; Pře o v-du, do níž byl pražský biskup Menhart zlomyslně vtažen. Ddk. III. 33., 46.

Velezrádce, e, m., der Hochverräther. Byli jako v-ci vypověděni. Ddk. VI. 31.

Velezrádný, hochverrätherisch. V-ho Alberta ze země vypudil. Ddk. V. 210.

Velezský. V. hora. Dal. 34. 21.

Velezvěr, a, m., dinotherium. Rk.

Velezvláštní, ganz sonderbar. Je to v. věc, že . . . Us. Dch.

Veležice, dle Budějovice, Welleschitz, ves a) v Bydžovsku, b) u Štětí. Vz S. N.

Velfl̃ík, a, m., osob. jm.

Velflovici (rodina pražská). Dal. 169. a 170., Tk. I. 628., II. 552.

Velfovec, vce, m., der Welfe. Ddk. III. 128.

Velfský, Welfen-. Velfskou stranu u Řezna zaměstnával. Ddk. III. 131.

Velhartice, dle Budějovice, mě. u Sušice. PL., S. N.

Velhartický, ého, m., osob. jm.

Velhati, Jemanden wohin einlügen. Vz Lháti. — **se kam.** On se **do** pekla velže. Us. Velhal se **v** úřad. Jg. — **se komu.** Vypálil předměstí Nimburským, velhav se ponocným, že jede pan Hořický i pustili ho s ochotností. Let. 290.

Velhoratý, hochgebirgig. Vký.

Velhory, pl., f., das Hochgebirge. Nz.

Velehrabrý, sehr tapfer. V. čin. Krok.

Velí, velý, zastr. = *veliký*, gross. Dariuš mluví u v. pokoře. Alx. V. v. 1292. (HP. 32.). Srazista sě oba oščepoma, zlomista je oba velím praskem. Rkk. 55. — Dal., St. skl., Leg. Přírodo, matko velá! Dch. — *Velím*, instr., adv. = *velmi*, sehr.

Digitized by Google

Záviděchu bohatstvo jej velím. Rkk. 46. A nám Buoh dává darmo v. (— mnohem) viece. Hr. rk. 339. Byl by velím (mnohem) viece mdleji. Alx. B. v. 285. (HP. 79.). Ta lázňa velím sešla. List z r. 1480. V. jasný. Št.

1. **Velice** (komp. *veličeji*) = *velmi*, sehr, höchlich. V. moudrý, v. chváliti, milovati, prositi, se báti. V. Člověk v. dobrý. Ktk. To znajíce Vaši milosti v. prosíme za naučenie. NB. Tč. 110. Dzěci nad ňu plakaly, žeby v. jedly; Donesla mu lužovice: Pij Janíčku, pij velice. Sš. P. 91., 168. (Tč.). Mé zboží mi zahubil v. i pálil. Půh. II. 90. Rodičóm v. jsme zavázáni. Hus I. 150.

2. **Velice**, něm. Welitz, ves u Budějovic. PL.

Velicěm, zastr. lok. Vz Šf. Sebr. sp. III. 588., Bž. 130.

Velicí nervy (podvolné), die Willensnerven. Nz.

Velící, kommandirend. Šm.

Velicky = *velice*. Křesťanskú vieru v. rozšířil. Pass. 916., Výb. I. 297.

Velický, zastr. = *veliký*, gross. Leg. Pán panství strážnického a velického. Mtc. 1882. 161. Cf. Bž. 216. — **V.**, ého, m., osob. jm.

Velictví, velictvo, a, n. = *velikosť*, die Grösse, Erhabenheit. Leg. A. 31., Jg. Sl. 52.

Velič, e, m., osob. jm. Mt. S. VIII. 2. 77. — **V.**, der Befehlshaber, Diktator. Na Slov. Ssk.

Veličanský = *velmi veliký*, sehr gross. Mor., slez. Sd., Tč. V. člověk, chalupa, jablko, čepice. Šd.

Veličanzný = *veličanský*. U Olom. Sd.

Veličec, čce, m., magnas, zastr. (pták). Aqu.

Veličejší, vz Veliký.

Veličení, n., die Vergrösserung. Nn. Takž i odtud napomáhalo se k v. krále českého. Pal. Dj. IV. 2. 138.

Veličenský, Majestäts-, Hoheits-. J. tr. Vz Právo.

Veličenství, veličenstvo, a, n. = *velebnosť*. Proch. Hlas hospodinóv u v-stviu. Ž. kap. 28. 4. Uzře syna člověčieho jdúce v oblacech s v-stvím. M. Vz Velebnosť. — **V.** = *titul*, Majestät. Jeho cís. král. Veličenství; Její c. k. Veličenství, nejjasnější paní. Šr. Jeho V.; zločin urážky Jeho V. J. tr. Královské v. Ddk. V. 280. Císař učinil jenom, co dle tehdejšího ponětí právního císařskému v-stvu příslušelo. Ddk. IV. 3. Vaše c. k. apoštolské v-stvo! Us. V., rus., u nás by: *milosť císařská, královská*, stačilo. Pk.

Veličeti, 3. os. pl. -čejí, el, ení, *zveličeti* = *větším býti, růsti, množiti se*, gross o. grösser werden, wachsen, sich mehren, zunehmen. V.

Veličí, n. = *velikosť*, die Grösse, Menge. Us. u Pelhř. Ptů. V. věcí Kristem uštědřených. Sš. J. 24. Svrchované v. člověkovo jest provedení svého k Bohu postavení. Sš. L. 11. Hluboká mysl ve skutcích božích každým dnem stopy božího veličí nalézá. Sš. — **V.** = *velebnosť*, die Majestät. Užasli se pak všichni nad veličím božím. Sš. L. 95.

Veličina, y, f., v math., die Grösse. **V.** = *vše, co lze zvětšiti n. zmenšiti*. V. = vše, na čem více stejného pozorovati lze. Šim. 6. V. = každá věc, hledíme-li k její velikosti. Blř. Vz S. N. — **V.**, benannte Grössen, quanta denominata, veličiny (po)jmenované; unbenannte, ne(po)jmenované; continuirliche, stetige Gr., quanta continua, v. spojité n. nepřetržité; discrete, unterbrochene, gesonderte G., quanta discreta, v. rozpojité n. přetržité; entgegengesetzte G., quanta opposita, v. protivné; positive, quanta affirmativa, veličiny kladné; negative, quanta negativa, záporné; mathematische G., v. matematická; geometrische, měřická (geometrická); räumliche, prostorná; veränderliche, variable G., proměnná, proměnlivá veličina; abhängig, relativ veränderliche, vztažně n. závisle proměnlivá; unabhängig, absolut variable G., nezávisle. naprosto proměnlivá; eintheilige G. od. Monom, vel. jednočlenná, jednočlen; zweitheilige G. od. Binom, v. dvoučlenná, dvoučlen; vieltheilige G. od. Polynom, v. mnohočlenná, mnohočlen; gleichartige, homogene G., veličiny jednorodné, stejnorodné; ungleichartige, heterogene, rozdílno- (různo-) rodné. Veličiny neznámé, unbekannt, časové. Zeitgrössen, odčetné, odjemné, substraktiv, odmocnité (kořenové v. kořene), Radikalgrössen, Wurzelgrrössen, Radikal, závislé, sčetné, obecné nebo algebraické, určitelné, stanovitelné, známé, určité, trvalé či stálé, souhlasné, spřežité, konečné, dané, hledané, rovné, nerovné, nekonečené, pomocné; proměnlivá veličina x; rovnosť, nerovnosť veličin; dosaditi na místo některé v-ny v-nu jinou, nahraditi v-nu A v-nou B (substituovati); učiniti, aby v. zmizela; v. roste, v-ny přibývá; v-nu ustanoviti, určiti; ubývání v-ny do nekonečna; neskončené ubývání v-ny; v. B skládá se z . . ., n. drží v sobě . . .; v-nu arithmeticky (počtářsky n. algebraicky) představiti; veličinu x do rovnice vpraviti, uvésti; v. s udavatelem n. mocnitelem nestálým; vyvíjeti v-nu s mocnitelem nestálým. Nz. V. prostorová (u níž se přihlíží k tomu, jakou má v prostoru rozsáhlosť), žádaná, pomocná, závislá, měnlivá (variable G.). Jd. I. 1., IV. 7., 14., 40. V. dvojspřežná, soujemná, komplex. Stč. Alg. 16. V. protivná, entgegengesetzt, stejno-, různojmenné; přeměniti v-ny mezi sebou. Šim. 27., 41. — **V.** = *velikosť*, die Grösse. To je v. člověk, Riesenkerl! Na Ostrav. Tč.

Veličinověda, y, f. = *veličinoznalství*. Šm.

Veličinoznalství, n., die Grössenlehre, Mathematik. Sedl. G. 3.

Veličisný = *veliký*. Němc. VII. 331. Vz Veličizný.

Veličiti, il, en, ení (zastr. *veličeti*) = *velikým činiti, větším dělati, množiti*, gross o. grösser machen, vergrössern, vermehren. — **co.** Us. Sami svú moc veličie. Hus III. 279. — **se.** V. Jakož oheň se veličí, když k němu paliva přikládají, též . . . Hus I. 273. Děti se rády veličí. Kdo se rád veličí, ukazuje, že je ničí. Mor. Tč. — **se čím.** Toho křieže, jiemžto se v-číš. Pass. 21. (Hý.). — **co jak.**

Mravní účinek z prvních těchto poklések, které od nepřátel veličeny a rozhlašovány nad míru. Pal. Dj. IV. 2. 384. — **V.** = *chváliti, velebiti*, loben, preisen, schätzen. — **co, koho, se.** V. Hospodina, díla a skutky jeho. Boč. Všecky vlasti budú v. jeho. Ž. wit. 71. 17. Bude se v., gloriabitur. BO. — **koho s kým.** Veličte Hospodina se mnú. Ž. wit. 33. 4. — **se před kým.** Č. — **se jak: s** hrdostí. Krok.

Veličizna, y, f., etwas Grosses. Na Slov. Jg.

Veličiznosť, i, f., sehr grosse Beschaffenheit. Na Slov. Bern.

Veličizný = *velikánský*. Na Slov. a Mor. V. sudy. Baiz. Budúcu paňu odvedli do jednej veličiznej izby. Er. Čít. sl. 68. To byla v. včela. Ht. Sl. ml. 204. Myšlénka plodí v-né tvory. Na Slov. Tč. Jak zrnek v slunečnici v-né. Hdk. C. 87. Raz prišli pred veličiznú zápol'u; Tam viděli jeden v. zámek. Dbš. Sl. pov. I. 248., 303. V. kámen. Us. v Beskyd. Tč.

Velička, y, f. = *bystřice* na již. Moravě tekoucí od Velké ku Strážnici do Moravy. Šd.

Vělička, y, f. (Wieliczka), mě. v Haliči. Vz S. N.

Velíčko, a, n. = plátěný oděv od kolen po kotníky asi třetinou z bot vyčnívající. Na Hané. Brt.

Velična, y, **Veličná,** é, f., Grossdorf, ves v Uher. Bern.

Veličnosť, i, f. = *velebnosť, zvelebenosť, zveličenosť*, die Erhabenheit, Majestät. Svatosť a v. Ž. kap. 95. 6. Slušalo mi déle živu býti, abych naplnil v-sti (= veliké věci), kteréž jsem umyslil. Alx. fab. k. 139.

Veličný = *velebný, vznešený*, erhaben. Kako v-čna jsú díla tvá. Ž. kap. 103. 24.

Veličský, magnificus. Ž. wit. Isa. 5.

Veličství, n., magnificentia. Ž. wit. 144. 12., BO.

Velich, a, m., os. jm. Tk. I. 71., Pal. Dj. I. 1. 265.

Velichov, a, m., Welchau, ves a) u Ostrova, b) u Žatce. Vz S. N. — **V.**, něm. Welchen, ves u Neštědic. PL.

Velichovky, Welichow, ves u Jaroměře. Vz S. N.

Velik, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. IV. 378., S. N., Tk. IV. 640., V. 78. — **V.**, vz Veliký. — **V.**, u, m., zastr. = *gbelík, údoja*. Mm.

Veliká, é, f., něm. Welka, ves a) u Ledče, b) u Dobříše; něm. Welkau, ves u Hořovic. PL.

Velikán, a, m. = *obr*, der Riese; ein grosser Mann. D., Č. Jen muže v-na měla Morava zapotřebí, aby dosáhla všestranné platnosti. Ddk. IV. 331.

Veliká noc (*velikanoc*, BR.), i, f. = *velkonoce*, Ostern. Šd. Když se velikanoc ten den před sobotou trefovala; Beránek velikonoční na velikunoc za nás obytován byl. BR. II. 118., b., 117. a.

Velikánský = *velmi veliký, náramný, obrovský, hrozitánský, tyranský*, riesenhaft, grossmächtig, überaus gross. V. postava, Krok, skála, člověk, dům, nos, kus chleba. Us. Jg. To je v. rozdíl! Us. Dch. V. socha. Šš. Sk. 242., V. 78.

Velikánství, n., die Riesengrösse. Obdařen byl divným v-stvím. Koll. I. 103.

Velikanzný = *velikánský*. Na Mor.

Velikárna, y, f. = *veliká místnosť*, eine grosse Räumlichkeit. Pl.

Velikáš, e, m. = *velikán*, der Riese. Nitra VI. 137. — **V.**, der Magnat. Na Slov. Sl. let. I. 20.

Veliká ves, Grossdorf, vsi a) u Brounova, u Pacova a u Zdib; něm. Michelsdorf, ves u Podbořan; něm. Sinzendorf, ves u Plané. PL. Vz Veliký. Tk. I. 382., III. 662., V. 128., 168., 172.

Veliké, ého, n. = *velekrásné*, das Grosse. Nz.

Velikebný = copiosus, *veliký*. Ž. wit. 129. 7.

Veliko, vz Veliký. — **V.**, a, n., subst. Na veliko, ins Grosse. Dělati cukr na v-ko Mus. II. a. 78.

Velikočesť, cti, f., **lépe:** *veliká česť*. Jg.

Velikočinně, grossthäthig. Bern.

Velikočinnosť, i, f. = *vlastnosť velikočinného*, die Grossthätigkeit. Reš., Jel., Vš.

Velikočinný, velkočinný = *velikých činův*, grossthätig. D., Jel.

Velikodobný, grossartig. Šm.

Velikoduch, a, m., ein grosser Geist. Šm.

Velikoduchosť, i, f., der Grossmuth. Šm.

Velikoduchý, grossmüthig, edelsinnig. Šm.

Velikoduší, n., der Edel-, der Grossmuth. Jg. Císař Maximilian hnutím rytířského v. propustil zajaté všecky. Pal. Dj. V. 2. 80. Seneka připisuje k v., když ....; Rád proto jim té slávy při v. svém přeje; Tím vyjevuje v. svoje; V-ší a srdnatosť Štěpánovu velebice. Šš. II. 122., 158., 170., Sk. 93. (Hý.). Vz násl.

Velikodušnosť, i, f. = *velikoduší*, die Grossmuth, die Grossherzigkeit. Mus. 10. 99. Korunu půl světa mladšímu bratrovi dal s v-stí. Koll. I. 235. (Tč.).

Velikodušný, velkodušný, grossmüthig, edelsinnig. Mus. II. a. 9.

Velikohlavý, velkohlavý = *hlavatý, hlaváč*, grossköpfig. Zlob.

Velikohodní, Oster-. Gloss.

Velikohodný = *veliké hodnosti*, sehr brav, sehr würdig. Bianc. 31. a.

Velikochrvati, vz S. N.

Velikokněžna, y, f. = *veliká kněžna*, die Grossfürstin. Krok II. 221.

Velikokřižník, a, m. = *rytíř velikého kříže*, der Grosskreuz. Jg.

Velikokupec = velkokupec.

Velikokupecký, Grosshändler-.

Velikokvětý = *velkokvětý*. Šm.

Velikolepě, grossartig, prächtig. Vypuklé v Sasích nepokoje téměř naprosto zarazily podnik tak v. započatý. Ddk. IV. 100.

Velikolepí, n., **velikoleposť,** i, f. = *nádhera*, die Pracht, Grossartigkeit, das Gepränge. Chrám Dianin v Efesu od Chersifrona v předešlém, ano větším v-pím sbírkami celé přední Asie vystavěn byl; Potom

jeden z nich učinil pána pozorna na krásu a velikolepí stavby té. Šš. Sk. 227., Mr. 57. Aby plnosť, velikolepost a přesnžitosť věčné spásy vyobrazil. Šš. II. 89. (Hý.).

Velikolepost, vz Velikolepí.

Velikolepý, grossartig, prächtig, majestätisch. Krok. V. moc, Ddk. III. 56., chrám. Svetz. I. 26. (Jg.).

Velikoměstský, grossstädtisch. Šm.

Velikoměšťák, a, m., der Grossstädtler. Šm.

Velikomluvnosť, i, f., die Grosssprecherei. Reš.

Velikomluvný, grosssprecherisch. Reš. V. jazyk, člověk.

Velikomocně, mächtig, grossmächtig, gewaltig.

Velikomocněti, ěl, ění, mächtig, vielvermögend werden. Ros.

Velikomocniti, il, ěn, ění, grossmächtig, mächtig, vielvermögend machen. — **koho čím:** svou podporou. Us.

Velikomocnosť, i, f. = *veliká moc*, grosse Macht. — **V.** = *velebnosť*, die Grossmächtigkeit, Herrlichkeit, Majestät. V., Jel.

Velikomocný = *velikou moc mající, též jenom titul*, grossmächtig, mächtigst, hochmögend. V. pán, král. V. Nejjasnější a v. kníže pán. Ješín. V. císař. Dač. I. 257.

Velikomožnosť, velkomožnosť, i, f. = *velikomocnosť*. — **V.** = *velebnosť, titul*, Herrlichkeit, Euer Gnaden. Plk.

Velikomožný, velkomožný = *velikomocný*, hochmögend. — **V.** = titul, na Slov. V-ný pán (mocný, urozený), gnädiger Herr. Zlob. V-ná a vysoce osvícená kněžno. Sl. let. I. 71.

Velikomysl, i, f. = *velikomyslnosť*. V-slí tvrdí neb ustanovuje se řád vnitřních ctností. Ms. 15. stol.

Velikomyslně, grossmüthig. V. jednati, si počínati.

Velikomyslněti, ěl, ění, gross-, hochmüthig werden. — **čím:** štěstím. Č. exc.

Velikomyslniti, il, ěn, ění, *velikomyslňovati*, grossmüthig machen. Č. Zvelikomyslniti. V.

Velikomyslnosť, velkomyslnosť, i, f. = *veliká mysl*, die Grossmuth. V.

Velikomyslný, velkomyslný = veliké mysli, grossmüthig. V., Kom. J. 882.

1. **Velikonoc, velkonoc**, i, **velikanoc** (gt. velikynoci, vz Velikánoc), **veliká noc**, gt. veliké noci a pl. **velikonoce, velkonoce**, gt. velikonoc, dle Vánoce. — **V.** = *hod, slavnosť velikonoční*, velikonočního beránka památka, hod slavného vítězného z mrtvých n. od mrtvých vstání, das Osterfest. V. Vz S. N. Až do v-noc. Us. Dch. Polovici do velikonoci, do veliké noci. NB. Tč. 219. Ten pátek po velicenoci. List z r. 1514. Tč. K veliké noci. 1441. O velice noci. Št. N. 188. Po velicě noci. Arch. V. 275., Hus II. 138. Všecka obec má dáti tele 6 gr. k velicě noci. Půh. II. 241. Veliká noc slove noc, v níž jest velikú věc učinil veliký Kristus z mrtvých vstav. Hus II. 109. K velkonocům odebral se císař do Řezna. Ddk. II. 364. Komu se o velikonoci vyšlehá, nedostane prašiviny. Mor. Zelené vánoce, bílé velikonoce. Šd., Tč. Kolik mlh v březnu k nebi vstoupá, tolik bude ještě mrazů po velikonocích. Pranost. Tč. Jaký konec masopusta, taká velká noc. Slez. Tč. Jest-li Dimitriův den na holo, bude teplá velkánoc. Pran. Tč. Na velkonoc bude-li pršeti, nebudeme mnoho píce míti. Kda. Prší-li na velkou noc, bude málo sena. Slez. Šd. O v-cích schová se již vejce do trávy. Hrš. Vz Velikonoční.

2. **Velikonoc**, i, f. = jm. polí a luk u Kelče na Mor. Pk.

Velikonoční, velkonoční = *k velikonoci náležející*, Oster-, österlich. V. slavnosť, hod, svátek, svátky, den, bochníček (mazanec), beránek, trh výroční, zpověď, pondělí. Jg. V. mouka židů, das Ostermehl. Dch. V. jezdci, Osterreiter. Dch. Šel na hod v. do Jerusalema. Hus II. 28. V. letokruh, cyklus paschalis, der Ostercirkel, meze, terminus paschalis, die Ostergränze, Nz., čas, Šd., Gaussovo pravidlo, Šim. 48., týden. Ddk. II. 380. Křest sv. se dle prastarého obyčeje jen ve svatvečer v-čních neb svatodušních svátků udílel. Ddk. III. 24. Prší-li na hod v., nebude úrodný rok. V Bystersku. Sn. Déšť v neděli v. vymlátí obilí, na sv. Ducha vymlátí na čisto. Na mor. Zlínsku. Brt. Prší-li na hod boží v., bude málo píce. Pranost. Tč. O boží hod v. dávají dobytku trochu svěceného vína a kousek mazance, aby dal hojný užitek. Mus. Paškál (v. svíce) jest prý dobrý proti bolení zubů a píchání v uších; dá se kousek na uhlí dřevěné a kouř se pouští do úst n. do ucha. Mus. 1855. O jiných pověrách vz v Mus. 1853. 494. Jaké zvěstování boží matky, takové i v. svátky. Tč. Všecko snáší, jakoby mu v. koláč napekl. Ctib. Hád. V pondělí velikonoční je *šmigrúst* (vz toto). Hoši šlehají karabáči, spletenými to vrbovými haluzkami (buď čtyřmi, což sluje *čtverák*, buď osmi, což sluje *osmerák*) děvčata, načež dostávají malovaná vejce. Někde dostávají kořalku a koláče. Mimo to polévají místy chasníci děvčata vodou, ba dříve je i do vody, do potoka a p. házívali, což nyní jest zakázáno. Místy postřikují sebe malou stříkačkou skleněnou (čikovkou) buď vodou nebo voňavkami (v Meziříčsku). V úterý v. šlehají děvčata hochy, kteří se však nedají. Děvčata říkají: Dnes je naše, ale hoši odpovídají: *Dnes je toho, kdo obdrží*. Na mor. Valaš. Vck. Vz Šlehačka. Lesti o masopustě ijá se koblihy na slunečku, tož v pondělí v. malované vajce pod kamny (je dlouho zima). U Vyzovic na Mor. Šd. Cf. Velikonoc.

Velikoobchodník, vz Velkoobchodník.

Velikooký = *velkooký*.

Velikovský, vz Velkovský.

Velikopanský, grossherrisch, Magnaten-. Šm.

Velikopáteční, Charfreitags-. V. kázání. Č. exc.

Velikopečetník, a., m., der Grosssiegelbewahrer. Šm.

Velikopodstatný = *veliké podstaty*. Fil. Zam. 908.

Velikopokladník, a, m., der Grossschatzmeister. Vid. list.

Digitized by Google

Velikopyský, velkopyský, grosse Lefzen habend. Orb. p.

Velikořečník, a, m., grosser Redner. Berg. exc.

Velikorodý, velkorodý, von hoher Geburt. C.

Velikorusi, Velkorusi, vz S. N.

Velikosť, velkosť, i, f. = *vlastnosť velikého*. **V.** = *prostorná rozlehlosť nějaké věci*, die Grösse. V. skutečná, zdánlivá. S. N. V. těla, V., věci, Troj., osoby. Har. Hvězdy první v-sti. Vid. list. V. mysli, Jel., moře, nebe. V. pravá, zdánlivá, proudu elektrického, pohybu, přirozená; obraz velikosti přirozené, nadživotné, obraz ve velikosti přirozené. Nz. Nebo vzvýšena jest v. tvá nad nebesa. Ž. wit. 8. 2. Hlas Hospodinů ve v-ti (magnificentia). Ib. 28. 4. V. bez sli- nosti jest nestvůra. Hlk. Jeho (okovu) v. není známa. Ddk. IV. 145. Ta zrna jsou v-sti hrachu. Byl. — **V.** = *stupeň, náramnosť, důležitosť*, Grad, m., Wichtigkeit, f. V. zimy, horka. Paklib' pro v. pře purkrabí o to nemohl stranám konec učiniti. Z. F. I. C. XXV. V. pohybu, die Bewegungsgrösse. NZ. A máš dóvod t. 'é v-sti ce ba, jenž jest slovo božie. Hus I. 99. A jaká je přesažitá v. moci jeho v nás. Ss. II. 87. Aby v. zjevenie mne nepovýšila, dán mi jest osten satanův. Hus I. 351. — **V.** = *veliký počet, množství*, grosse Zahl, Grösse, Vielheit, Menge, der Haufen. V. lidu. L. Šetři v maličkosti, dojdeš velikosti, Sparen im Kleinen verhilft zu Grossem. Šetřivosť při maličkosti vede k velikosti. Dch. — **V.** = *vlastnosť ta, dle které věc přidáním větší, ubráním menší býti může*, quantitas, die Grösse, Quantität. Sedl. I ustanovili jsú, aby z kovu ráz obecní pod jistú jakostí a velikostí byl. CJB. 363.

Velikostný, grossartig. Šm.

Velikosudí, n., der Grossrichter.

Velikosultán, a, m., der Grossultan. Vid. list.

Velikotížný, sehr schwer.

Velikotvárný = *veletvárný*.

Velikoušník, velkoušník, a, m., der Gross-, Langohr. Ros.

Veliková, é, f., něm. Welikova, ves u Holešova. PL.

Velikověký, hochalterig. Puchm.

Velikovláda, y, f., die Grossherrschaft. Šm.

Velikozrný, grosskernig. Šm.

Velikrzný, *velikrznánecký* — velikánský. Us. na Plasku. Prk.

Velikurný, velikurnatý — *velikánský*. Us.

Veliký, velký; *velik, a, o*; komp. *větší, věčší, věčí* (vz čs), *větči*, na Slov. *vatší*, zastr. *veličejší*; superl. *největší, nejvěčší* atd. Věčší od vek. Bz. 38. Věčší. Rkk. 22., Hr. rk. 79. a j., Dal. 95., 123., Výb. II. 39., Hus II. 120., III. 56., 252. a j. Vz Trpěti. Veličejší. Hus I. 161., 412. a j. Cf. Pýcha. Větší. Hus I. 3. Větčie. Hus I. 277. Věččí. Hus II. 207. Věcší (cš — tsš-tš-č, tedy větší nebo věčí). Vz Gb. Hl. 103., Prk. v Jag. Arch. für slav. Phil. 1877. 393. a násl., ale vynech v Jag. druhou polovici od: Doch wie aus den .... — na str. 395. po slova spustnouti, spustlý, který. Komp. po etymologicku: věčí n. věčší, po foneticku věčí a píše se po historicku větší, poněvadž od 16. stol. všeobecně se tak píše. Gb. Uv. 58. Cf. také Š. a Ž. 1856. str. 62. Mk. 86. — **V.** = *rozlehlý, rozprostřený v akýkoliv směr, zvl. vzhůru*, ausgedehnt besonders in die Höhe, gross. V. moře, statek, V., vrch. Us. Zahrada ta jest 4 jitra veliká. V. obec = měšťanstvo naproti zastupitelstvu obecnímu. Pal. Dj. V. 1. 125. Mnoho a častokrát sme na velikú obec i na starší podávali; A obec veliká i starší nám zase porúčeli. Arch. IV. 384. Jak jseš o kus větší. Er. P. 384. Čtyry rohy, žádné nohy, břicho veliké (= peřina). Us. Šd. V. zvěř (Gross-, Hochwild): jelení, dančí, srnčí, černá zvěř; v. pták: tetřev. Je v-ký jako vrabec v hrsti, Us., jako špendlíková pálka, ve Slez. Šd., jako strnad. Ib. Šd. Kozel má velkou bradu a přec není mudrc. Tč. Mají několik dětí, jedno vždy o pohlavek (o políček — o něco málo) větší nežli druhé. Bydž. Kšť. — **V.** — *nadobyčejně rozlehlý, rozprostřený*, ungewöhnlich gross. V. krajina, město, stodola, klec, číše, prst, oči, krok, voda, Us., dobytek, V., pes, socha; ku podivu v.; mnohem větší; o málo větší, mnohonásob v-ší. D. V-ký krok učiněn k tomu (již hodný počátek se stal). V-ký jako dům Dbš. Obyč. 43. Napadl v. sníh. Sl. let. I. 319. Nabytí velikého objemu; Jísti v-kou lžicí (= býti na hostině). Us. V. sníh — malá voda. Prau. Tč. Čím větší hlava, tím v-ší klobouk. Větší dým nežli pečeně. Větší než narostl (pyšný); Větší síň nežli dům. C. Větší řemen krájel, než mu kůže postačiti mohla. Ve veliké vodě veliké ryby bývají. V. pták velikého hnízda potřebuje. (V.) Má v. nohy (o bujném). — **nač.** Dcéra na zrost veľká. Ht. Sl. ml. 209. Služka na postavu v-ká. Slez. Šd. Strany pořekadel vz: Kopí, Slonbidlo. — **V.** *Prodej ve velikém*, **lépe: na hrubo**, po hrubu, hrubý (veliký). Brs. 136. Cf. Velprodej. — **V.** — *příliš veliký*, zu gross. Ty boty jsou mi v. Us. Je velký jako slon, Slez. Šd., jako strom, jako obr. Šd. Dělalo by to veliké oko, es würde grosses Aufsehen machen; Začínají ve veliké míře, sie fangen gross an. Dch. — **V.** = *zrostlý*, erwachsen. Velcí i malí. A kdyby byl sebe větší. D. Zábavy malým i velikým, Unterhaltungen für Klein und Gross. Dch. Musiš mati víc rozumu, lebo si od nich starší. Na Slov. Tč. Aby zapsáni byli v každém domě hospodáři napřed a pak osoby veliké i malé všecky. Pal. Dj. V. 2. 40. Mezi velké se nepleť. Vz Pán (strany přísl. o tom). Malé děti, malá starosť; velké děti, velká starosť. Prov. — **V.** = *dlouho trvající*, lang. Sloužil mu veliký rok (osm let). Cimrhnz. Myth. 267. — **V.** = *tělotný*, schwanger. Naše Aněka už je veliká. V Kunv. Msk. — **V.** — *počtem, množstvím znamenitý, z mnoha dílu se skládající*, der Zahl, der Menge nach beträchtlich, aus vielen Theilen bestehend. Velikými penězi se vykoupil; v. cena; za v. peníze, v. zboží; na větším díle, V., větším dílem, z největšího díla; v. počet. D. V. důchod, vydání, peníze (op. drobné), svatba, rada, jmění, náklad, obchod; něco z většího pra-

Digitized by Google

covati (z hrubšího). Us. Ve v-kém množství, in grosser Fülle; ve v. celku, im Ganzen und Grossen. Šetři v malém, najdeš velké. Dch. Větší zisk, der Mehrgewinn. Na větším díle všichni (listové) se ztrácejí nebo tak dlouho na cestě vězie, že týměř mezi ztraceny mohou počteni býti. Žer. 15. Ktož menšieho nemóž, aniž větčieho móž; Jakož sú měli zákonníci starého zákona, že jakož jest oběť veličejšie, tak jest lepšie. Hus I. 277., 289. Není velkých příjmů bez velkých výdejův. Prov. Tč. — čím: počtem. Háj. — V. = *vnitřní sílu mající, silný, náramný, slavný, snažný, naléhavý*, einen grossen Grad innerer Stärke o. Vorzüglichkeit habend, gross, stark, angesehen, berühmt, eindringend. V-ký mráz, milosrdenství, přátelství, vážnost, potupa; v. srdce a mysl míti, V.; hlas, čarodějnice, Kom.; pozornost, úzkost, duch, mše, milost, učenost. D. Na velikou žádost to učinil (Ros.) **sp.** prý m.: na prosbu snažnou, naléhavou, **ale** sr.: K jeho veličej prosbě. Pass. Prosili jsme velikú prosbú. Arch. IV. 122. Větší žádost. Hus II. 183. Síla pětkrát viečše Pražan. Rkk. V. čest. Leg. V. pobití, pótka, boj, Rkk., pohnutí. Har. V. teplo, horko, zima, radost, žalost, smutek, povyk, škoda, užitek, práce, moc, chvála, hanba, trest, zásluha, pilnost, síla, muž (dle umění, činů), básník (slavný), hráč, pijan (nemírný), práč, šelma, rozum, nemoc (padoucí), oltář; jest veliká otázka (nejisto). Us. Byl již v. (svrchovaný) čas, es war schon hoch an der Zeit, die höchste Zeit; V. kázání, die Hochpredigt. Dch. Pro velikéj bolesti. Kdo zběhlejší v kartách bývá, je darebník větší. Na Slov. Tč. Hora má veľké uši. Mt. S. I. 89. Velkým hlasem Kristus volal, alta voce. Zjev. svatého Jana. Nebť jest nám toho veliké potřebie, abychom obecného dobrého jednati nemeškali. Arch. II. 27. Vojnu předce anobrž větší než kdy prve máme, ku pokoji naději žádnu. Žer. Odbyl všech vin i u práva velikého i malého za máteř; Držal je u vězení k své libosti a k naší v-ké hanbě. U desk před většími úředníky. Půh. I. 338., II. 441., 443. (Tč.). V tu dobu velikým hněvem káza sv. Ondřeje v žaláři zamknúti. Pass. 23. (Hý). To veličejší hlas přivodí. Ruk. kd. A kde závist veličejšie než mezi bojovníky, jenž proti sobě jsú?: Láska nedme sě pýchú a kde veličejšie pýcha než mezi bojovníky? Hus I. 161. Potřebí v-ké jest manželóm, aby se nechlipně měli; Ale ovšem ten hřiech jest těžší, v němž jest veličejší nevděčnost a ve ličejší pád od veličejšie milosti neb od větčieho daru; Poňavadž pokora činí velikého, větčie pokora činí větčieho; A mužie že jsú v svém přirozenie lepší, hřešiece mají veličejšie než ženy pohaněnie; Poňavadž jeden i bláznóv i mój jest západ, což mi platno, že sem veličejšie přiložil k múdrosti pilnost (Eccl. 2.); Měli sú pohané modlécе sě modlám, by krásnú řečí a výmluvnú a veličejšími hlasy Buoh spieše se hnul k uslyšenie; Která větčie ohavnost opuštěnie neb zpuštěnie v miestě svatém, než když vepř v rúcho sě obléká v svaté?; Kdy větčie a hustější byly zrady a nenávisti než nynie?; Mají veličejší pilnost, aby měšec naplnili; Panna Maria dopuštěna jest pro umučenie syna svého k veliké bolesti; Větší žádost; Otec věčší mne jest jelikožto člověka; I kde si tak v. hlas vzal? Hus I. 197., 204., 243., 278., 282., 290., 301., 351., 412., II. 26., 207., 245. (Tč.). Blázen, kdo dává, větší, kdo nebéře. Prov. Šd. Veliké muky veliký hlas činie. Hus II. 245. Z mnoha ruk větší pomoc. Prov. Tč. Velké hřmění, ... déšť; Z velkého mračna malý d... bývá; Malý oheň veliký les spálí. Ve Slez. Šd. Poslušenství poddaných jest r... větší sláva vrchnosti. Us. Lepší malý zisk než veliká škoda. V. Čím větší šelma, tím větší štěstí. Malé zloděje věšejí, velké pouštějí. Varuj se příliš zdravých ... dobrých lidí a velikého štěstí. Prov. — čím. O ženo! veliká vyznáním, pevným ...áním jest viera tvá. Hus II. 99. — v čem: ... zlosti. Hus III. 243. — V. = *důležitý n... následkem*, der Menge o. der Folger wegen wichtig, gross. Něco velikého provinil. Har. V. skutky, činy, etnosti, chyby, Us., průmysl, Grossindustrie, trh. ... má u souseda velké slovo. Sych. Když k největšímu p...šlo, opustil mne. Jel. Kdo je v malých věcách silný, bude i ve velkých; Kdo věc velkou r...hle koná, snadno kde zavadí; Nerovnost u lidu činí velkú bídu. Na Mor. Tč. Nakrmenie slova božieho jest veličejšie než chleba tělesného. Hus I. 329. Velké věci pomalu rostou. Prov. Tč. — **V.** = *přednost mající, mezi jinými výtec... znamenitý*, Vorzug vor Anderen habend, gross. V. pán 6 koňmi se vozí. Kom. V. úředník, svět, Us., kníže. D. To je velká selka (z velikého statku). Us. Msk. Že sě bál ciesaře veličejšieho súdce; Řeč zavierá větší mudřec a král, spasitel náš řka. Hus I. 187., 283. (Tč.). Kdo z náhla velkým zóstal, nech sa zkázy bojí. Na Slov. Tč. Jak veliké hodiny ukazují, tak malé se po nich spravují. Prov. Šd. S velikými pány není dobře višní (třešní) jísti. V. Veliké pány měj přátely, ale ne sousedy. — **v čem.** Nehledíš osoby t. j. pravíš pravdu upřiemo i velikým lidem i malým v dóstojenstvie; O Kristu píše sv. Lukáš, že byl muž veliký v skutku i v řeči Hus II. 397., III. 305. I bieše Judith veliká ve cti. St. N. 30. 13. — **čím.** Větší urozením (majores natu). BO. — **V.** = *zvl. mnohé neobyčejné vlastnosti mající*, viele vorzügliche Eigenschaften besitzend, gross. V. duše; v. srdce a mysl, v. Bůh, Peter v.; to jest v. myšlénka, slovo. Us. — **V.** *o nepravých přednostech a smyšlených*, von falschen und erdichteten Vorzügen. Velikým se dělati. V. Na v. pána hráti. Sych. Dělati velikého, es nobel geben, den Grossen spielen. Us. Dch. — **V.** *Britannie, Rus; ves*, Michelsdorf, ves u Podbořan; *Řecko, Gradiště, mogul, oceán, vezír.* Vz S. N. *V. ovčín*, ovčín a Slabec. PL. — **Velká** *hora*, Gross-Hora, hájovna u Vopořan. — *V. ves*, Grossdorf, vz Veliká. — *V. hory*, Rudolphstadt, městečko u Budějovic. PL. — *V. dvůr*, Grosshof, mlýn u Pohořelic na Mor.; dvůr u Tábora. — *V. vír*, Grosswühr, ves u Vorlika. PL. — *V. mlýn*, u Dvorce na Mor., u Fulneka. Tč. — **V.** *noc*, vz Velikonoc., v. *neděle* (hod boží), sobota, der Charsamstag; čas, lange Zeit, hohe Zeit,

höchste Zeit, Jg., týden (pašijový), die Marter-, Charwoche. Jg. V. pátek, der Charfreitag. Us. Jednak u krieže u v. pátek 5 grošóv pro 5 jiezev Kristóv položiti velí. Hus I. 445. Na v. pátek dy prší, je suchý rok. Slez. Šd. Vychází-li slunce na v. pátek jasně, bude úrodný rok, pakli v žlutočervených mracích, bude neúroda, hlad a válka; Na v. pátek nemá sedlák zemí hýbati, neboť ona prý kvílí spasitele. Pron. Tč. Když je na v. pátek rosa, zasej ty, sedláčku, prosa. Slez. Šd. Umyje-li se kdo na v-ký pátek hnojůvkou ruce, nedostane záděru. Na mor. Valaš. Vck. Na v. pátek běží mladí staří k potoku a umývají se, aby byli čerstvi a zdrávi. Nebo berou do hrnku vody z potoku, do té vody dají peníz a pak se doma ostatní umívají. Peníz dávají do hrnku proto, aby měli po celý rok peníze. Kdo má *odbiračku* (vřídek) na noze, klade před postel sekeru, aby, jakmile by vstal, na ni šlapl a ta prý mu pomůže. Na mor. Valaš. Vck.

Velím, i, f. Pal. Vz Velyně.

Velím, vz Velí.

Velin (franc., velên), u, m. = *papír pergaménu podobný, papír panenský, zvláště jemně hlazený.* Velinpapier, n. Vz S. N. Na v-u tisknouti. Jg.

Velinče, ete, n. = jablko měkké nakyslé. Us. Jg.

Velinový papír. Jg. Vz Velin.

Velinské jezero. Vz Vlšk. 73.

Veliny, ves u Holice. Vz S. N.

Velis, a, m., samota u Kublové na Křivoklátsku.

Velísek, ska, m., osob. jm. Sd.

Veliský. V. jablko zimní zakyslé.

Velislav, a, m., osob. jm. Tk. I. 628., II. 29., 180., V. 63., S. N. XI. 649., Arch. III. 197., Pal. Rdh. I. 127., Ddk. III. 101. — **V.**, i, f., Filzlaus, samota u Šternberka na Mor. Tč.

Velislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

1. **Veliš**, e, m. = *hora a ves u Jičína.* Vz S. N., Tk. IV. 336., 375., Pal. Dj. II. 1. 177., Tk. III. 36.

2. **Veliš**, e, m., osob. jm. Pal.

Velíš, e, m., Welisch, ves u Vlašimi.

Velíška, y, f., Wölschko, ves u Kaplice.

Velišov, a, m., ves.

Velišovský, ého, m. V. z Velišova Pavel. List z r. 1546.

Velišský, ého, m., osob. jm. V. Frant., prof. akad. gymn. v Praze a čes. spisovatel. Vz Tf. H. l. 177.

Velitel, e, m. = *náčelník,* der Befehlshaber, Kommandirende, Kommandant. V. vojska, pevnosti, korábu. Jg. V. u Římanů a Řeků, vz Vlšk. 427., 429., 437. Vrchní v. vojska. Pal. Dj. IV. 2. 363. V. pluku, zálohy, praporu, setniny. Čsk. V. hlavní, Generalissimus, zemský, Landeskommandirender, praporní, Bataillonskommandant. Dch. V. Tatarů může jim odníti, cokoli se mu zlíbí, nikdy nesetká se s odporem. Ddk. V. 221.

Velitelka, y, f., die Befehlshaberin. Krok.

Velitelský, Befehlshaber-. Us.

Velitelství, velitelstvo, a, n., die Befehlshaberei, das Kommando. Nejvyšší v. Us. V-ství místní, Er., vojenské, generalní, divisní atd. Vz Rf. 128. V. vrchní vojenské, Generalkommando. J. tr. V. pěších vojenských divisí, brigadní. Čsk. I. 5. 26. V. vojenské, vojenských stanic, Militair-Stations-. K. Čsk. V. zálohy, jež měla podporovati ten neb onen sbor, který by se kolísal, svěřeno Milotovi z Dědic. Ddk. VI. 195. V. míti. Dch.

Velíti, lépe: *veleti.* Jg.

Velítka, y, f., das Detachement. Vz S. N. V. zájezdná (oddělení vojska) z vybraných vojínů složená a co do počtu a síly velmi nestejná, das Streifkommando. Čsk.

Velitvar, u, m., idea, zastr. Aqu.

Velíz, vz Velíž.

Velíž, e, m. Vršovci, na hoře V-ži v lesích křivoklátských knížete Jaromíra zmučili. Ddk. II. 404.

Velka, y, f., osob. jm. Janovi řečenému Haléř a Velce, jeho manželce. Arch. II. 446. — **V.**, Völk, mě. v Uhřích.

Velká, é, f., něm. Welka, vsi a) u Strážnice, b) u Hranice na Mor. Vz Veliký. — **V.** (mše) = *zpívaná mše, velké služby boží,* jinde říkají: *hrubá* (mše). Jdu na velkou, z velké. Us. Kšá., Zkr., Šd. Pozdě na ranní, když už jdou lidé z velké. U Litmš. Bda.

Velkánoc, velkénoci, f. = *velikonoc.* Přiňď k nám na velkúnoc. Na Ostrav. Tč.

Velkanovo, a, n., ves. Arch. II. 451.

Velkánský, vz Velikánský. Na Ostrav. Tč.

Velké, ého, n. = *velká (hrubá mše)*; das Hochamt. Už idu z velkého. U Opav. Klš.

Velkněz, e, m. V. olomúcký. Tč. exc. V. slunce. Hdk. Ls. kv. 17.

Velkníže, vz Velkokníže.

Velko = *veliko.* Velkonoc atd. vz Velikonoc atd. — V titulech = *vele.* Velkodůstojný pane, reverendissime domine! Šd. — **V.** Všecko má ve velko (= prodej na hrubo). U Dobrušky. Vk.

Velkoborský, ého, m., osob. jm.

Velkobublinatý, grossblasig. V. pěna. Zpr. arch. IX. 43.

Velkobuněčný, grosszellig. Nz. lk.

Velkočinně = *velikočinně.*

Velkočinnost = *velikočinnost.*

Velkočinný = *velikočinný.*

Velkoduch, a, m. = *velduch,* das Genie, der Unternehmungsgeist. V. nakladatelský. Vz S. N. X. 308.

Velkoduchý, grossmüthig. Dch.

Velkodušenství, n., Grossmuth (als Zustand). Dch.

Velkoduší, n., die Grossmuth. Nz.

Velkodušnost, i, f., die Grossmuth. Ssk.

Velkohlavost, i, f., die Makrokephalie. Nz. lk.

Velkohostinec, nce, m., das Hôtel. Dch.

Velkochan, a, m., der Grosschan. Přcht.

Velkokněžna, y, f., na Slov. *velkokňahyňa* (Ssk.), die Grossfürstin. Vz Velikokněžna. Ruská v. Ddk. II. 426., Němc.

Velkokníže, ete, m., magnus dux, der Grossfürst. V. polský. Ddk. III. 284.

Velkoknížecí, grossfürstlich. V. stolice. Ddk. II. 87.

Velkoknížectví, n., das Grossfürstenthum. Nz.

Velkokřížník, a, m. V. čestné legie, der Grosskreuz der Ehrenlegion. Dch. Vz Velkřížník.
Velkokunčický cukrovar, Gross-Kunzendorfer-Zuckerfabrik ve Slez. u Frýdka. Tč.
Velkokupec, pce, m., der Grosshändler. Šm.
Velkokupectví, n., der Grosshandel. Šm.
Velkokvětý, grossblütig. Dch.
Velkolepí, n. = *velkolepost*. Nz.
Velkolepost, vz Velikolepost.
Velkolepý, grossartig, grandios, imposant. Noviny učinily z toho v-kou otázku, cause celébre. Dch. V. ideje. Ddk. V. 352.
Velkoměsto, a, n., které má více než 100.000 obyvatelů, Grosstadt. Blř.
Velkoměstský, grosstädtisch. Šm.
Velkoměšťák, a, m., der Grosstädter. Dch.
Velkoměšťan, a, m., der Grossbürger. V Uher. Hradišti jest 86 v-nů. Tč.
Velkomeziříčí, n., mě. na Mor.
Velkomeziříčský zámecký okres, Schlossbezirk Gross-Meseritsch. Tč.
Velkomluvně, grossprecherisch.
Velkomluvnost = *velikomluvnost*.
Velkomluvný = *velikomluvný*.
Velkomocně, mächtig, gewaltig. Bern.
Velkomocnost, i, f. = *velikomocnost*.
Velkomocný, grossmächtig. Us. Dch. Vz Velikomocný.
Velkomožnost, i, f. = *velmožnost*. Vaše panská V. jim to poručila. Let. Sl. mt. I. 232.
Velmožný; *-žen, žna, o*, hochmögend, grossmächtig. V. pán (obyč. titul u Slováků). Němc. Šťastlivé ráno, pane v-ný, paní v-ná. Na Slov. Tč., Let. sl. III. 55.
Velkomožství, n. = *veliká moc, velmožnost*. Pl.
Velkomuž, e, m., ein hervorragender Mann. Apoštol náš záhy s v-ži řeckých uměn se sbydlil. Sš. I. 1. (Hý.).
Velkomysl, i, f., die Grossherzigkeit, edler Sinn. Chch.
Velkomyslnost, i, f. = *velikomyslnost*. V. a nezištnost Přemysla Otakara. Ddk. VI. 5.
Velkomyslný, grossmüthig, edelsinnig.
Velkonoc, vz Velikonoc.
Velkonoční, vz Velikonoční.
Velkonožec, žce, m. V-ci, megapodii. Vz S. N.
Velkoobec, bce, f., die Grosskommune. Rk.
Velkoobchod, u, m., der Grosshandel, Grossverkehr, Engrosverkehr. Nz.
Velkoobchodník, a, m., der Grosshändler. Nz.
Velkoobřadník, a, m., der Grossceremonienmeister. Šm.
Velkoočnost, i, f., buphthalmus. Schb.
Velkooký, **velikooký**, grossäugig. V. Hera. Nej., Hollý.
Velkopádný výraz. Dk.
Velkopáteční, Charfreitags-.
Velkopečetník, a, m., der Grossiegelbewahrer. Rk.
Velkoploutvák, a, m., makropod, der Grossflosser, ryba. Dch.
Velkopokladník, a, m., der Grosschatzmeister. Rk.
Velkopolané, vz S. N.
Velkopole, e, n., Grossfeld, dvůr u Náměště.
Velkopolska, y, f., Grosspolen. Vz S. N.
Velkopolský, grosspolnisch. Přibliživ se k Poznani, tohoto předního hradu v-ho se zmocňuje. Ddk. II. 123.
Velkoporotník, a, m., der Grossgeschworne. Dch.
Velkopřevor, a, m., der Grossprior. V. Johanitů v Čechách. Ddk. VI. 74.
Velkoprovod, u, m., der Grossbetrieb. Dch.
Velkoprstosť, i, f., die Makrodaktylie. Nz. lk.
Velkoprůmysl, **velprůmysl**, u, m., das Grossgewerbe, die Grossindustrie. Nz.
Velkoprůmyslník, a, m., der Grossindustrielle. Dch.
Velkortí, n., die Makrocheilie. Nz. lk.
Velkorusi, vz S. N.
Velkosť, i, f. = *velikosť*.
Velkostatek, tku, m., der Grossgrundbesitz, die Domaine. Us. V. u Římanův vz Vlšk. 105., 107. Správa v-tku. Us. Dch.
Velkostatkář, e, m., der Grossgrundbesitzer. Vz Poplužník.
Velkotouč, e, m. (při tělocviku). Vz KP. I. 488.
Velkotvarnosť, i, f. = *veletvarnosť*.
Velkotvarný = *veletvarný*. Blý.
Velkoústí, n., die Makrostomie. Nz. lk.
Velkoústý, grossmäulig, grossen Mund habend. Velkoústí plazi, eurystoma (pl.), die Grossmäuler. Nz.
Velkovévoda, y, m., Grossherzog. Dch., Němc.
Velkovévodkyně, ě, f., die Grossherzogin. Němc.
Velkovévodský, grossherzoglich. V-ský mlynář = vlastník mlýna na veliké vodě. Prm. IV. 271.
Velkovévodství, n., das Grossherzogthum. V. poznaňské. Ddk. II. 351.
Velkovojvoda, y, f. = *velkovévoda*. Nz.
Velkovojvodství, n. = *velkovévodství*. Nz.
Velkovýroba, y, f. = *veliká výroba*, die Massenfabrikation. Sp.
Velkříž, e, m. = *veliký kříž*, das Grosskreuz. J. tr.
Velkřížník, a, m., der Grosskreuz. J. tr. Vz Velkokřížník.
Velkupec, pce, m. = *velkokupec*. Rk.
Velkus, u, m., der Geniestreich. Šm.
Velký z veliký, *i* se vypustilo. Vz Veliký.
Vellejka, y, f., vella, rostl. řeřichovitá, šešulinečná. Rostl. I. 217. a.
Vellej-us, a, m., jm. řím. Vz S. N.
Velmě = *velmi* (zastr.). Výb. I. 681., 1082., Hus. Vz Velmi. Cf. Bž. 216.
Velmi, zastr. *velmě* = *velice*, sehr, stark, viel. *S příslovci:* mnoho, často, za často, ráno, rychle. V. Příliš v., náramně v., více než v. V. Ježíše jste sobě nade všechny jiné zalíbili v. múdře. Hus III. 269. V. lépe řečeno: Tototě póst, jenž já velmi více volím; V. by hóře učinil ten . . . M. Aby se v. dobře měl. Arch. II. 26. Toho sú páni mstili velmi

skutečně. Arch. II. 488. — **V.** *s adj.* Velmi chudý, V., dobrý, zlý, hloupý, chytrý atd. On jest velmi spokojen. Dch. Velmě nepodobné strany. Št. A já mu byla velmi ráda. Dbš. Sl. pov. I. 504. Viděním nákladných a velmé divných marností zapalují sě lidé viece k ořěrování než k modlení. Hus I. 78. Opět vzal ho ďábel na horu vysokú velmě. Ib. II. 86. Ona je velmi (moc, Us.) krásna. Dch. Velmi rádo vlastní při cizím hyne. Prov. — **V.** *s positivem m. superlativu*, vz Superlativ. — **V.** *se slovesy.* V. chybovati. V. Pes, který v. štěká, nerád kouše. Prov. Z toho v. děkuji. Arch. IV. 10. Židé a pohané posmievají se velmě obyčeji křesťanskému. Hus I. 130.

Velmira, y, f., ves. Mus. VIII. 416.

Velmistr, a, m., der Grossmeister, oberster Meister, Hochmeister. Vz S. N. V. německý, Deutschmeister. J. tr. V. řádu německých rytířů, der G. des deutschen Ritterordens. Dch. Byl na v-stra povýšen. Dch. My Erazim, mistr najvyšší zákona křižovničieho s hvězdú. Arch. I. 425.

Velmistrovství, n., das Amt eines Grossmeisters, das Grossmeisterthum.

Velmoc, i, f. = *stát prvního stupně*, die Grossmacht. Pal. Rdh. III. 227., Ddk. V. 275. V-ci: Rusko, Rakousko, Francie, Prusko, Britsko, Turecko. Vz S. N.

Velmocenský. V. postavení, die Grossmachtstellung. Dch.

Velmocník, a, m. = *velmož.*

Velmocnosť, i, f. = *velmoc.* Šm.

Velmocný, sehr mächtig, viel vermögend.

Velmoh, a, m. = *velmož.* Ziak.

Velmoře, e, n. = *oceán*, der Ocean.

Velmovice, dle Budějovice, Welmovitz, ves u Chýnova. PL.

Velmož, e, **velmožec**, e, **velmožec**, žce, **velmožník**, a, **velmuž**, e, m. = *člověk velmožný*, magnát, der Grossmann, ein Grosser, grossadeliger Magnat. Koll., Šf., Dch. Vz S. N. Ba žili ducha v-žové co mudrcové, poeti. Hlk. Stačilo toliko povolati k sobě několik v-žů říše své. Ddk. II. 178.

Velmoža = *velmož*, zastr. Vz Bž. 96.

Velmožce, vz *Velmož.*

Velmoždíř, e, m., der Riesenmörser. Čsk

Velmožec, vz *Velmož.*

Velmožiti, il, ení, sich als Magnat geriren, Magnat sein. Dch.

Velmožka, y, f., die Frau eines Magnaten. Hdk. C. 168.

Velmožník, vz Velmož.

Velmožnosť, i, f. = *veliká moc*, grosse Macht, Kraft. Vinař. — **V.** = *spanilosť, hojnosť*, die Pracht, Herrlichkeit, der Aufwand; *velebnost, urozenosť*, Euer Edlen, Hochedlen. L., Jg.

Velmožný = *velikomocný*, mächtig, hochmögend. Dch., Krok. Klaudius Lysiáš v-nému náměstku Felixovi pozdravení. Sš. Sk. 261. — **V.** = *spanilý, hojný*, prächtig, herrlich, herrisch. L. — **V.** = *titul* = *urozený*, Euer Edlen, Wohledeln, Hochedelgeboren. L., Marek, Jg., Dch.

Veln, a, m., magnes (pták), zastr. Rozk.

Velnárod, a, m., die Grossnation. Keď by raz v-da predca ztiekly žily. Na Slov.

Velnerovec, vce, m. — část dědiny pustopolomské ve Slez. Šd.

Velník, a, m., magnita (monstrosus homo), zastr. Rozk.

Velnouti, ul, utí = *vniknouti*, eindringen. — **(čím) kam.** Zuby **v** lodí velnul (zuby ji zachytil). Jel. V. **v** něco. Let. 57., Troj., D., Ras. Vlk (nemoc) **až do** dna údu velne. Sal. — **kam s kým komu.** Aby jim ihned s svými přátely ve hřbet velnul. Arch. I. 22. Ať samému tobě (Bože) jako velnu. Ms. 14. věku. Rozkazy, za kterýmiž měl v. Turkům v bok. Pal. Dj. V. 2. 513. — **čím k čemu proč.** Nevelnujte milostí k světu *pro* malé a krátké jeho utěšenie. Št. Mysli velnúc k tej libosti. Št. N. 133. Rozumné stvořenie k tomu jest, aby milostí velnulo k Bohu. Št. Srdcem k bohactví v. (přichýliti se). Výb. I. 1270.

Velnožec, žce, m., megapus, m. (antediluvianisches Thier). Šm.

Velnulý, eingedrungen. — **kam.** Milosť . . . jest božská jakosť **v** duši v-lá. Zk. exc.

Velo = *velmi, mnoho*, viel; *kolik*, wie viel? Na Mor. a Slov. Zmš. Velo *(vělo, vela, věla)* tam bylo ludí? O vělo jich tam bylo. Na Ostrav. Tč. Vělo máš pyniz? Tč. Piesnie moje, piesnie, ver vás já vělo viem. Sl. ps. Šf. I. 35.

Velobal, u, m., manicaria, die Netzpalme. V. měchatý, m. saccifera. Rstp. 1636.

Velobalník, u, m., manicaria. Rstl. I. 267. a. Cf. Velobal.

Veloběan, a, m., der Staatsbürger. Rk.

Velobec, bce, m. = *stát*, der Staat. J. tr.

Velobecní = *státní*, staatlich. J. tr.

Veloobchod, u, m. = *velkoobchod.* Ssk.

Veloblanec, nce, m., megaderma, letoun. Ssav. 166.

Veloce (veloče), it. z lat., v hud. = čerstvě, hbitě. Velocissimo (veločissimo) = co nejrychleji. Mlt.

Velociped, u, m. (vélocipède). Vz KP. I. 511., Čs. lk. VIII. 66.

Velocipedista, y, m. = *kdo jezdí na velocipedu.* Us.

Veločelistka, y, f., melostoma, hmyz včelovitý. Krok.

Velohlavka, y, f., megalocephala, hmyz. Krok. II. 251.

Velochvost, a, m., menura, pták tetřevovitý. Krok. I. c. 123.

Velojádřec, drce, m., legnotis. Rostl. I. 218. b.

Veloještěr, a, m. V-ři, dinosauria, die Grossechsen, v době druhohor: scelidosaurus, iguanodon, hylaeosaurus, megalosaurus. Vz Frč. 333.

Velok, a, m., megalops, ryba. Krok.

Velokališka, y, f., curanga. Rostl.

Veloklaska, y, f., megastachya. Rostl.

Veloklasý, grossährig.

Velokněz = *velkokněz.*

Velokořenný, radicosus, grosswurzelig = *velikým n. mnohým kořenem opatřený.* Rst. 513.

Velokvětný, **velokvětý** = *velikého květu*, grossblüthig. Květ přílitu v-tého. Rst. 513.

Velolistý, grossblätterig. V. podražec. Rostl. III. b. 4.

Digitized by Google

Veloložka, y, f. = macropodium = *plod složený*, z jednoho květu pochodící, skládající se z plodů rozdílných, sedící na podčnělčí někdy velmi zveličeném, často i zduřnatělém, jedinou čnělku společnou mající n. p. ožankovité, piplovité a j. Rst. 513.
Velook, a, m., ocypode, korýš. Krok.
Veloplodý = *veliké plody nosící*. V. svlačec. Rostl. III. b. 136.
Velopočin, u, m. = *veliký počin*. Pl.
Velopolí, n., Wielopoln, ves u Těšína. Tč.
Vělorakŷ, wie vielfach? Na Ostrav Tč.
Veloroh, a, m., pausus, hmyz lykožravý. Krok. II. 256.
Velosa, y, f. = *veliká osa při schodnicích*, die grosse Achse bei Ellipsen. Astr. 79.
Velosmol, u, m., engelhardtia, die Engelhartie. V. klasatý, e. špicatý, hroznatý, e. selanica. Rstp 1390.
Velošupinatka, y, f., lodicularia, rostl. ječmenovitá. Rostl. I. 265. b.
Velotlam, a, m., stomias, ryba kaprovitá. Krok. I. d. 109.
Velouch, a, m., megalotis, ssavec psovitý. Krok. I. b. 79.
Velování, n., vz Velovati.
Velovaný; *-án, a, o*, verhüllt, verschleiert. S jednou jeptiškú stvrzenú a v-nú. Arch. III. 293. Lev papež ustavil, aby duchovnie panny byly černú velú na hlavách velovány. Pass. 590.
Velovati, z lat. velare = *velem* (vz Vel), *závojem krýti, zastříti*, verschleiern. Lom. — **koho čím**. Pass. 590.
Velovrub, a, m., unio, mlž. Krok. II. 128.
Velozarkletý = *veliký zarklet mající*. V. ostrožka. Rostl. III. a. 44., 112.
Velozpod, u, m., caryocar, der Karyokar, rostl. V. mandlonosný, c. amygdaliferum, lysý, c. glabrum, máselný, c. butyrosum. Rstp. 200.
Velozpodovitý. V. rostliny, rhizoboleae: velozpod. Vz Rstp. 220.
Velozvěř, i, f. V-ři, megatherida, byli chudozubí ssavci doby třetihorní. V. jižní, megatherium Cuvieri; megalonyx a mylodon. Vz Frč. 384.
Velpán, a, m. = *velmož*.
Velpeřice, dle Budějovice, ves. Mus. III. 416.
Velposlanec, nce, m. V. papežský, der päpstliche Nuntius. J. tr. Vz Velvyslanec.
Velpřemet, u, m. (v tělocviku). Vz KP. I. 459.
Velpřemyk, u, m. (v tělocviku). Vz KP. I. 486.
Velpřepošt, a, m. Koloničovi vrátený bol dlžobný úpis na 500 zl., ktoré si bol pred tým od v-ta vypožičal. Sl. let. I. 180.
Velprodavce, e, m. = *velkokupec*. Rk.
Velprodej, veleprodej, e, m., der Verkauf en gros. Nz.
Velprutice, e, f., macrocnemon, die Stengelblume. Šm.
Velryb, a, m., *místo*: **velryba**, y, f., balaena, der Wallfisch. Velryb. V., Br., Ž. wit. Puer. 79., BO. Lodní velryba. D. V. dává nám rybí tuk a kostici. Pt. Velryby: pliskavice obecná n. delfín, narval n. zuboun jednorožec, vorvaň obecný n. kašelot, v. grónská. Jhl. Velryb v brodu nějakém neb mělčině uvázl. Ler. Žralok Jonáše pohltil, ne v. (poněvadž tam v. není). Sych. Velryb v saku (o velikém, nenadálém štěstí). Vz Štěstí. Č. — Vz Ssavci, S. N., Frč. 374., Schd. II. 438., KP. III. 380.
Velrybář, e, m., der Wallfischfänger.
Velrybařiti, il, ení, den Wallfischfang treiben.
Velrybářka, y, f., die Wallfischfängerin.
Velrybářský, Wallfischfänger-.
Velrybářství, n., der Wallfischfang. D.
Velrybí, Wallfisch-. V. tuk, D., zub (kostice). Us.
Velrybice, e, f. = *velrybí samice*, das Wallfischweibchen. Lom. Pých. 26.
Velrybolovec, vce, m., der Wallfischfänger. Šm.
Velrybovitý, wallfischartig. Krč. G. 880., 883.
Velrybový = *velrybí*. Jg.
Velrybův, *-ova, ovo*, dem Wallfisch gehörig. V břiše v-bově. ZN.
Velsilný, sehr stark. Ziak.
Velstiti se, listig hineinkommen. — **kam**: **do** nějaké společnosti, **k** někomu. Na Ostrav. Tč.
Velšár, a, m., osob. jm. Šd.
Velší, něm. Welsch, samota u N. Kdyně.
Veltěže, Weltiesch, ves u Loun. Tk. I. 87., 379., III. 662., IV. 173., Arch. IV. 542.
Veltěžice, dle Budějovice, ves. Vz Tk. I. 363.
Veltlak, u, m. = *veletlak*.
Veltrh, u, m., die Messe. V. podzimní, die Herbstmesse, na usně, die Ledermesse. Šp.
Veltruby, dle Dolany, ves v Kolínsku. Vz S. N., Tk. III. 94., V. 26.
Veltruchlý, sehr traurig. Ziak.
Veltrus, ventrus, u, m. = *dříví na jádře zpouchlé*, morsches Holz. Us.
Veltrusovitý = zpouchlý jako veltrus. V. dříví. Us. Jg.
Veltrusy, dle Dolany, ves u Prahy na Vltavě. Vz S. N., Tk. III. 86., IV. 744.
Veltržba, y, f., der Grosshandel. Šm.
Veltržec, žce, m. = *velkupec*, der Grosshändler. Sbor v-žců, Grosshändler-Gremium. Nz.
Veltržní, Messe-. V. obchod, das Messegeschäft. Šp.
Veltvor, a, m. = *veletvor*. Nz.
Veletvorový = *veletvorný*. Nz.
Vel-um, a, n., lat. = *zaodívka, přiodívka*, das Schultervelum der Priester in der Kirche. — V. = *záslona*, der Monstranzschleier. Us.
Vělunská krajina, vz Tk. IV. 488.
Veluš, e, m. = *očko, jedenadvacet, hra v karty*. Květy. 1872. 160.
Velušovce, pl., ves u Pišťan na Slov. Šd.
Velvar, a, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 744., V. 71.—73.
Velvary, pl., f., dle Dolany, Welwarn, mě. v Čechách ve Slánsku. Pojedem do Velvar na tvrdá vejce. Mus., Č. Velvary, Velvary, kde jsou mé tolary? Pís. — Vz Tk. I. 407., 411., II. 297., III. 70., 102., IV. 744. V. 232., Tf. Odp. 236., S. N.

Velvěty, die Dolany, Welboth, ves u Teplice. Pl., Arch. III. 491.
Velvezír, a, m., der Grossvezier. Rk.
Velvladár, a, m., der mächtige Herrscher. Let. Mt. sl. VIII. 1. 56.
Velvojvoda, y, m. = velkovévoda.
Velvyslanec, nce, m., der Diplomat, Grossbotschafter. J. tr. Vz Velposlanec.
Velvyslanský. V. umění (diplomacie), die Diplomatie. J. tr. V. sbor, diplomatisches Corps. J. tr.
Velý, vz Velí.
Velyně, ě, **Velím**, i, f., ves v Kolínsku. Vz S. N.
Vem, zastr. = *vám*, euch. Vz *á* (přehlasované). Cf. Bž. 17. Na to vem odpoviedámy. Arch. IV. 358. — **V.** = *vezmi*, v ob. mluvě, vz Vzíti.
Vembliza, y, m. = *nadávka slídivému člověku; také tomu, kdo se rád olizuje.* V již. Čech. Jdr.
Vembloud, a, m. = *velbloud.* Us., Kál., Bkř.
Vemenatěti, vemeněti, ěl, ění = výmě dostávati (před otelením se). Enter bekommen.
Vemenatý, grosseuterig. V. kráva.
Vemenečník, u, m., mammea, der Brüstenbaum. Sm.
Vemenník, vemeník, u, m., platanthera, das Breitkölbchen, rostl. V. dvoulistý, p. bifolia. Rstp. 1504., Čl. 137., Čl. Kv. 131., Slb. 222., FB. 22., Let. Mt. sl. VIII. 1. 21. Cf. Vemeno.
Vemeno m.: vymeno. Vz Výmě. — **V.** *danči, vemeník*, rostl. U Kr. Městce. Kšf. Vz Vemeník. — **V.** *posměšně = klínek v rozkroku na třáslavicích slováckých.* V jižní Mor. Šd.
Vemleti, *vmílati*, hineinmahlen. — **co kam**: ječmen **do** rži. Tč.
Vemnouti, ul, ut, utí, *vmínati = mnutím vpraviti.* — **co čím**: valchováním. D. — **V.** = *vemenatěti.* Kráva vemne. Na Hané. Bkř.
Vemnožiti, il, en, ení, *vemnožovati.* **Do** kobzolí v-žil zelí a hrachu. Tč.
Vemšadla, pl., n., jm. paseky u Rožnova. Tč.
Ven, gt. vně, lok. na vněch, subst.; jiných pádů se neužívá. Tvarů *ven* a *vně* užíváme nyní jako příslovcí. Po všech vněch n. venkách. Br. — **Ven**, adv. = *z něčeho pryč*, hinaus, heraus. V. jíti, vzíti, vyvésti, vyskočiti, vyložiti, volati. V. Ven s ním! D. V. s tím (mluv)! Pojď ven. D. Ven dáti, hoditi, jeti, V., hleděti. D. Nohou v. vystoupiti. V. Škrkavky v. vyhnati. Byl. Nechce se mu s barvou ven. S barvou ven! Us. Dch. Kudy se tu dostanu ven?; Meče ven! Zieht das Schwert! Us. Dch. Pozři Kačko ven okjenci, jidú-i tam otec, máti?; Černá zem, černá zem, daj ven maměnku mú, nech sa já jim ešče věrně vyžaluju; Milá naňho volala z okna ven. Sš. P. 157., 499., 597. (Tč.). Řekl Matušovi: Poď ven, Matuši! A Mikuláš jest řekl konšel: Co ven? počkajte, musíte zaručiti; Poďmy ven, ať nám škody neučiní; A já vida, že jsú sě tam vrazili (= vedrali) někteří, šel jsem za nimi a kázal jsem jim ven. NB. Tč. 96., 251., 279. Křikloun ničemný musel ven. Kmp. Č. 157. Už je, milá, bílý den, jak-že puojdem s hanbou ven? Sl. ps. Šf. I. 60. Pan N. obdržev několik ran šťastně se dostal ven **špatně** m.: šťastně vyvázl (ale *dobře*, vyvázl-li z uzavřené místnosti). Zapovězeno všecko počínání války ven ze země bez vůle královy. Pal. Dj. V 1. 197. Zemětřesení dělá se od vání, kteráž protrhnou li se ven, pádové se dělají. Kom. J. 80. Jal se za vrch rváti i svů bradu ven trhatí. GR. Požehnaný budeš v. chodě i zase se vracuje; Ven, psi jedovatí, jenž jste z mého domu jeskyni lotrovu učinili; (Poslali jste ovce) ne ven z vlkóv ale mezi vlky; Dal jest (penieze) chlevníkovi, to věz knězi, jenž má hnuoj hřiechuov ven kydati. Hus I. 304., II. 124., 224., 433. (Tč.). S pouhou pravdou ven a nejlépe pochodíš; Ven z peleše, již se dní. Sych. Věci z lodí ven vyházeti. Kom. — *Pozn.* **Ven** *často* **zbytečně** *se klade hlavně u mnohých sloves s předponou* **vy-** *složených.* Vz předcházející a: Vytáhl ho z vody ven. Us. Že ven z země ujíti musil. Skl. II. 132. Po vyšších věcech ven z povolání svého se nepouštěj. Pláč. Ven vyčnívati m.: vyčnívati. Někoho ven vyvésti = dostati ho z domu. Us. Dch. Vyběhl v. ze síně; Dne $^{25}/_{11}$. vyšel kníže ven z markrabství. Ddk. II. 404., 461. (Tč.). Čierna zem, čierna zem, vydaj mi mamku ven, nech sa tej mamičke horko (hořce) požalujem. Sl. ps. 127. I vstúpím na lávu a odhradím sobě okno i vyhlédnu ven. NB. Tč. 251. Pokroč z věže v. na skálu. Rkk. 19. Králova milosť vyslala pana Jindřicha v svých potřebách v. z země. Půh. II. 451. Tu že se jim v. proviant vydá; Jednou branou ven vyjeli. Kron. hrad. Když koho v. z země položí. Vš. Jir. 44. I vynide proti nie ven. Kat. 433. Toho, kterýž ke mně přijde, nevystrčím ven. ZN. Ten aby ven byl z obce vyvržen; Protož německy dobře slove (malomocný) ausseczik t. j. ven vysazený z svaté obcě; Běda jim, kteříž jsú podobni psóm a sviniem, že vyvrhúce ven, zasě berú a umyjíce sě, opět v bláto se uvalují; A pojem ho v. z zástupu vpustil jest prsty své v uši jeho; Ač sě ještě ven na svět z břicha neurodil (člověk); Co jest tu pila, to ven vyšedši pravila; Vyvrhše jej v. z vinice zahubili sú; Již knieže tohoto světa vyvrženo bude ven. Hus I. 251., II. 43., 106., 319., 233., III. 13., 79., 244. (Tč.). Na Šimona Judy hajníci ven z budy. Pran. Tč. Panským jazykem svého neměř: máš-li delší, přikrojí ti ho, máš-li kratší, ven vytáhnou. Prov. Tč. — **V.** *nevlastně a rozličně.* Ven říkati (*z paměti*, auswendig), mluviti, praviti, se naučiti (zastr. **german**. Jg.). V. Dostal se ven *(na venek)* za písaře. Us. Něco ven vydati, vynésti *(na jevo)*. Us. V. uměti (z paměti). D. Ven a ven (dokonale) to umí. Ros. Jak sa ven ukazuješ, buď taký sám v sebe (= v sobě). Na Slov. Tč. Šlechtic ven a ven. Dch. Ven a ven, durch und durch. Kos. Ol. I. 194., 288., 290. Dal to ven (na veřejnosť). Brt. Neb ti mají nálezy všecky obecnie a práva zemská v.

Digitized by Google

uměti a znáti. Vš. — **V.** = *venku*, draussen, ausserhalb, ausser. Ven z světa nic není. Kom. V. ze pře jest. V. Jakož hora Synai ven z země zaslíbené běží. BR. II. 636. a. Pojednou byli z lesa ven. Němc. Pes je ven. Us. ve Slez. Šd. Kour stojí v kole a kočena ven (z kola). Slez. Šd. Puška jest v. země na markrabině potřebě. Půh. I. 201. — *Ven koncem* = *naskrze*. Na Slov. Vz Venkoncem.

Veň = *v něj*, in ihn. Tak silně veň uhodi, že štít jeho rozrazil. Troj. Aby veň chodil (v kostel); Aj tak dóm duchovní věrných křesťanóv jest ustaven, že veň věřie, v něho úfají; Ježíš veň zavítal; Kristus žádal jest, aby lidé věřili veň. Hus I. 303., II. 420., 407., III. 171. (Tč.). — Vz On, Vyň.

Vena, y, f. = *šíla vratná*, odvodice, opak tepny. Vz S. N., Schd. II. 360.

Venal, z lat. = *na prodej*, *prodajný*, feil, verkäuflich, kupecky. Kh.

Veňas, a, m., osob. jm. Arch. I. 354.

Vencelík, a, m., os jm. Žer. Záp. II. 191.

Vencelín, a, m. V. Jan. 1640. Jir. H. l. II. 316.

Venceslav, i, f., Wenzelsbau, ves u Roketnice. PL.

Věnceslavný, εὐστέφανος. Lšk.

Věnclav, a, m. = Václav, Wenzel. V. Klar. Půh. II. 174., 51., Arch. II. 479. (Šd.).

Venclovice, dle Budějovice, Wenzlowitz, ves u Frýdka. Tč.

Venclovka, y, f. = *ručnice* (vynalezená Wänzlem). Vz KP. IV. 493., S. N., Čsk.

Venclovský dvůr, Wenzlowitzer Meierei u Frýdka. Tč.

Venclův mlýn, Wenzelmühle ve Znojemsku. Tč.

Věncoluk, u, m., tulbaghia, die Tulbaghie, rostl. V. česnekový, t. alliacea. Rstp. 1599.

Věncolukovitý. V. rostliny, tulbaghiae: věncoluk. Vz Rstp. 1599.

Vencov, a, m., Wenzow, samota u Neveklova. PL.

Věncování, n., das Kränzen.

Věncovaný, bekränzt. Krok.

Věncovati = *věnčiti*.

Věncovec, vce, m., niota, die Niote, rostl. V. obecný, n. tetrapetala. Rstp. 292.

Věncoví, n., die Guirlande, das Feston. Chvojné v., Reisigguirlande. Dch., Šp.

Věncovijce, e, m., der Kranzflechter. Nrd.

Věncovitý, kronen-, kranzförmig. V. chmýr z krátkých plev na nažce čekankové. Rst. 513.

Vencovský, ého, m., Wencowsky, mlýn u Středokluk.

Věncový, od věnce, Kranz-. V. květ, list. V. matka (k hřídeli šroubovému, die Kranzmutter). KP. V. 177., Sk. V. římsa. Zpr. arch. VI. 8.

Venculʼa, e, f. = *družička*, die Kranzeljungfer. Při veselí (svatbě) měla 4 v-le. Na Mor. (Ostrav. a j.). Kda. I. 17., Tč.

Věneule, e, f., stephanus, hmyz lumkovitý. Krok. II. 260. — **V.** = acasta, živočich vinýš. Krok. II. 130. — **V.**, jm. kraví. V. = kráva, která má rohy do věnce. Na mor. Val. Vck.

Věnčati, vz Věnčiti.

1. **Věnček** = *věneček*. Vz Věnec.

2. **Věnček**, ečku, m., vrch u Košíř. Vz Tk. II. 271., 272.

Věnčenec, nce, m., pancratium, rostl. česnekovitá. Rostl. I. 268. b.

Věnčení, n., das Kränzen, Krönen. — **V.** = *svatba*, die Hochzeit. Hlč.

Věnčený; *-čen*, *a*, *o*, bekränzt, gekrönt. V. ústroj = nesoucí na čechalce jakoby věnec jiný; tak plod meruzalkový. Vz Rst. 513. — **čím**: kameniem i perlami. Rkk. 46.

Venčí, n. = *venek*, *vnějšek*, die Aussenseite. Běhá po v. = venku. Us. Z venčí. Sedl. Kostel z venčí ozdoben jest dvěma věžemi. Bes. mlád. — **V.**, adj., *venku*, *vně jsoucí*. V. smyslové. Krok.

Věnčí, n = *věncoví?* Továrna na umělé v. v Příbrami. Světz. 1879. 106.

Věnčiarové = *ověnčení veselníci*, *svatebčané*, ozdobení svatební voničkou (kytkou). Radosť, Bože, radosť patriť na venčiary. Pokor. Z hor. 153.

Věnčíř, e, m. = baňatý koš (síť) na ryby z předu větší, k zadu menší baňky mající. Slez. Šd. Vz Vrš.

Venčiti, il en, ení = *na venek dáti*, hinausgeben. — **se s kým**: s holkou = s ní z krčmy na čerstvé povětří jíti. Us. v Boleslavsku. Poď, budeme se v., hinausgehen.

Věnčiti, il, en, ení; *věncovati*; zastar. *věnčati*, kränzen, bekränzen. — **co, koho čím**: kameniem i perlami. Rkk. 46. Dubovím v., mit Eichenlaub. Dch. Svět by k tobě putoval, oslavou tě věncoval. Sš. Bs. 49. — **kdy**. Obětná zvířata se věnčila **při** samém teprv obětování. Sš. Sk. 169. — **koho zač**. Kolomana za krála věnčat dal. Let. Mt. sl. VIII. 1. 52. Tam za upřímnou ženu sobě ji věnčil (pojal). Ps. srb. II. 61.

Věnčitý, coronatus, gekrönt. Rst. 513. V. šev, die Kreuznaht, žíla, die Kreuzvene. Šp.

Venda = *vejda*. Tehda Ježúš, ande mrka, venda v tu zahradu. Hr. rk. 227. Vz Vejíti.

2. **Venda**, y, m. = *Václav*. Prk.

Vendání, n., das Einstopfen, Einladen in ein Behältniss. Dch. Vz Vendati.

Vendaný; *-án*, *o*, *o*, eingestopft, eingeladen, eingezwängt. Vz Vendati.

Vendati, vendávati (m. v-dáti) = v něco dáti. — **co kam, do čeho**. Mus., Rk.

Vendelín, a, m. V. Eman. Duchoslav, nar. 1719., kněz a spis. Vz Jir. H. l. II. 316. — **V.** = *jméno svatého*. Vz S. N. — **V.** = *osada v Opavsku*. Tč.

Vendelinka, y, f., samota u Prahy. PL.

Vendetta, y, f., it. = *krevní pomsta*. Rk., S. N.

Vendlanka, y, f., vendlandia. Rostl. I. 226. a.

Vendolí, n., Stangendorf, ves u Svitavy na Mor. Tč. Vz Vendule.

Vendozhoubce, e, m., der Wendenvernichter. Koll. I. 66.

Vendrynia, e, f., Wendrin, ves u Jablonkova ve Slez. Tč.

Vendu, zastr., vz Vejíti.

Vendule, e, f., Stangendorf, ves u Svitavy. PL. Cf. Vendolí.

Digitized by Google

Venduš, e, m. — Wendelin.

Venduška, y, f. = *bylina jedovatá, šalamounek*, Wolfwurzel, aconitum. Knst. Pojedl ubohý, dala mu v-ky (otrávila ho. Vz Otráviti). Prov. Č. M. 586. Budu-li pak proto ženu svou bíti, musím jistě za to v-ky míti. Dh. 108.

Vendycký kříž: ♁. Kříž v. byl rozdílný od jerosolemitanského. Ddk. III. 92.

Věnec, nce, **věneček**, **věnček**, ečku, m., slez. *věněc, věnek*, nku, m. (Šd.), na Slov. *venček*; od ví-ti, koř. vi, *i* se stupňovalo v *ě*. Schl., Gb. Hl. 144. Vok. sg. věnci. **V.** = *kruh z listů n. z kvítí atd. uvitý*, der Kranz, das Kränzchen. V. uvitý; v. komu poslati (k souboji ho vyzvati). V., Č. Vz Kvítí. D. V. víti, Kom., Sych., Rkk., plésti. Us. Klš. Věncem ozdobiti koho, Us., korunovati. Kom. V. vinný (vích). D. Dobré víno i bez věnce se vypije. Prov. V. pivní = máj šenkýřská, vích, das Bierzeichen, der Bierkegel, -kranz, -wisch, die Bierstange. Suk. V. z růží, Us., z polských (= polních) květov, Výb. I. 36, z břečťanu, Dch., z rozmaríny, z barvínku. Er. Ps. 179., 487. V. paprskový, D., klasný. V. lnu, konopí (*svitek*). Us. V., znamení panenství nebo panictví. V. zelený (panen), slaměný (padlých panen). S. N. V. vítězný, smolní. Sm. Dobrý konec, díla věnec (finis coronat opus). Šm. Pojíti s hrachovým věncem (koš dostati, u Poláků). Šm. Věneček opršel. Us. Rád vije lidem věnce (radosť jim činí). Č. Vlaštovky jí posud neodnesli věnec (= je poctivá). Koleda II. 3. Ztratila věnec (= padla). Bdl. Býti někomu věncem, Eines Schmuck sein; Fábory na v., Kranzschleifen. Dch. Žádný jiný věnce olivového neb z nějaké byliny udělaného nemohl dosáhnouti než ten, kterýž . . . . BR. II. 724. b. Pod věncem choditi pěkno, ale pod čepcem teplejí. Šml. Dej si, milá, dej si odpnout v. zelený; Nedá sobě odpínati svého věnečka. Čes. mor. ps. 232. V. skroucený, svázaný, přec o svatbě skáče; Všady se v. draze váže. Er. P. 18., 312. Zbavím já tě z věnka tvého zeleného. Slez. pís. Šd. Vrať mně, milý, můj věneček, já ti vrátím prsténeček; Nechal jsem ju pod věnečkem, zastal jsem ju pod čepečkem (jda na vojnu a vrátiv se z vojny); Jo sě (= si) chodzim ve věnečku, una (ona) je v pologu (= v koutě); Nebylo ti třeba ješče muže, mohlas sobě chodič ve věnečku; Vesele si, Marijanko, vesele, pokel ty máš tvůj věneček na hlavě. Brt. Ps. 52., 54., 141., 153. To je, Bože, mládenec, jak růžička na věnec. Brt. Ps. A ta krásná Dorota měla věnec ze zlata a z tej bílej leluje od panenky Marije; Šla matička s dcerami, dvě byly pod věncami; Ach čeho sem tu dočkala, svůj veneček jsem ztratila, při věnečku živobytí; Už Aničku nesú družečky pod věnci; Přišeltě k ní její milý a ptal ju o věnec fijalový; Všecky přišly ve věnečku, jenom Andulka v čepečku; Dceruška sedí v zahradě, vije věneček z fiale; Ach nenis ty, má děvečko, venečka hodna; A že ty chmelu po plotách lezeš, nějednej panence věneček vezmeš; Vila věnec livendový fojtovému Janíčkovi, nevila ho z ledačeho, z rozmarynu zeleného; Hrajú žily pod koleny o ten veneček zelený; Však jest nyní všemu konec, proto že pozbyla cnostný věnec; Drόžička už přichází, věnec na hlavu sází, pozorujte mládenci, už můj stav dochází; Nejedna panenka bez věnečka chodí; Na panenskej roli orú mladzenci, poháňajú jim dzěvky pod věnci; Vejou panny, vejou věnce pro ty dvořiský mládence; Zdálo se mi dneska v noci, že sem vila věneček; Má zlatý prstýneček a zelený věneček; Až já věneček pozbydu, tenkráte já už více veselá nebudu. Sš. Ps. 8., 21., 90., 99., 133., 157., 201., 209., 300., 305., 379., 396., 431., 498., 517., 553., 630., 639., 798. (Tč.). Uliana věnky vije, to ze samej konvalije; Ja plaču, lutuju věnka zeleného, že sem ho pozbyla pro tebe samého; Ach Bože, můj Bože, co to za proměna, za věnek zelený byla karkulena. Sš. P. 169., 381., 444. Kerá je múdrá panenka, nedá rozviť svého vínka; Matky se ty nic neboj, víneček mi přec daruj; A já vínka nesmím dat, mohla by mně máti lát; Všecky byly pod vínky, pod zlatými prstýnky; Plyň ty můj vínečku až k mému tatíčku; Dyž to pérko namáčela, do voděnky ho házela, plyvaj mé pérečko do dna, abych byla vínka hodna; Měla sem vínek zelený, padl mně do bláta (zmrhala se); Plačeš-li ty vínka svého a vrkůčka zeleného?; Slezu-li já s koňa svého, zbavím tebe vínka tvého; Zbavíš-li mě vínka mého, zbaví tě Bůh štěstí tvého; Dycky's chodil, dycky's klamal, až mně můj víneček zvjadal; Černojoký šohaj nabral si jí (vody) žbánek, připíjal milence na zelený vínek; Enom se mně, milá, dobře chový, svůj zelený vínek nepromrhý; Dybys mně zaplatil, jak na trnce trnek, ty mně nezaplatíš můj zelený vínek; Lebo mne sobě vem, lebo mi vínek vrať; Já se stále trápit musím, vzal sem si vínek na svou duši; Zelený vínek na hlavě prokvetá, volací (ledakterý) syneček ode mňa ho pytá; Tveho veseli je na male, dokud maš vineček na hlavě, jak vinka s hlavy pozbudzěš, teprem ty plakaci budzěš; Vineček uvadne a prstenek se zlame; Jak sem živa, vínka jsem nevila, nechcu začínať; Zeleného vínka, zlatého prsténka na stole nechal; A já pokutovať musím, žech (že jsem) vzal vínek na svou duši. Sš. P. 3., 22., 23., 145., 167., 180., 192., 251., 286., 376., 377., 378., 380., 417., 461., 465., 539., 756. (Tč.). Dybych ja věděla, že budeš můj, dalac bych ja tobě vjuneček svůj; vjuneček zeleny, ješče nezvědněny (nezvadlý), kochanku můj. Ss. P. 376. Pytal vienek za dary, nedam ci vienečka. Sl. ps. 20. Tu máš, milá, ten réveček, ten réveček, uvij si z něho víneček, aj víneček; Či ci vionka žol (žal; slez.)? Brt. P. 93., 144. Vila vínky z mateřinky, uvila jich pět; Můj vínečku polajkový, pěkný zelený. Čes. mor. ps. 72., 148., 188. Však je to pekná vec s panenků mládenec, keď si zachovajú svoj zelený venec; Chudobná devečka ništ inšého nemá, len panenský venec, který si zachová. Sl. ps. 58., 165. Klince, klince, biele klince nětřeba ste mi do vence. Sl. ps. Šf. I. 61. Když si družka věnec ženichův při oddavkách po-

padne, musí jí ho družba vypláceť v neděli po svatbě, ve městě. Němc. Dr. pov. 10. Druhdy věnec nesě (dievka) a panenstvie již ztraceno v lesě; Neb jinak lháti budeš vienkem jako věnec, jenž visí před pivnicí, lže, znamenaje víno, když vína v pivnici nenie. Hus I. 203., 206. Pojičil jsem jemu perlového věnce a ten mi zastavil v židech. Půh. II. 433. Děvuška uvila věnec z natrhaných kvítečků; Ona věneček na pupku noší; Panna bez věnečka, krava bez zvonečka. Slez. Tč., Šd. Zavěsili mu věnec okolo krku, dali mu věnec na krk (= oběsili ho). Hš. Věnec někomu poslati (= pouta; vyzvati ho k vojně). Šd. Je-li mnoho liskových ořechů, ztratí mnoho panen věneček. Zdá-li se panně často o mléce, nechť si dá pozor na věneček; Věnce na den božího těla svěcené chrání před hromem, ohněm a jiným neštěstím. Mus. 1854. 534., 1853. 495. O věncích vz Sbtk. 15., 34.—36., 37., 63., 136., 159., 188., 212., 215., 277., 288., 314., S. N. — V. = *jelení parohy*, das Hirschgeweih. Šp. — V. *na koňské noze*, die Hufschale. Ssk. — V. v bot. = *kruh medníkovitých patyčinek* na př. u parnassie; *kruh výrostků z okvětí neb koruny*. Vz Korunka. Č. Kv. XXIX. V. = řada částek různotvarých jednoduchá n. množitá, mezi korunou či okvětím a tyčinkami n. mezi těmi a pestíkem umístěná. V. skládá se z částek mnohých rozdělených aneb dohromady srostlých aneb jednořadých aneb mnohořadých, der Kranz, die Krone. Rst. 518. — V. *v hornictví*: jámový (Schachtkranz), oklíněný (Keiljoch, n.), chvostový (das Schwanzpaar), žlabový (das Rinnenpaar), střední či pomocný (das Hilfspaar). Hř. Vz Věneček. — V. = *pletenec, pečivo z mouky*, die Schichtsemmel. D. — V. *nebo beran u stavu tkadlcovského* = *kruh dřevěný na vratidlo nasazený*. Krok. III. 300. Vz Tkadlcovství. — V. *u jílce*, viereckiges Rähmlein am Degengriff, das Kränzchen. Rohn. — V. *železný místo palečního kola*, Radkranz. Us. Prm. — V. *nabíraný*, jímžto kapsička i čočička oční obklíčena jest. Krok. — V. *příjičný*, corona Veneris. Ja. — *Věnce*, pl. = *svatební smlouva, námluvy*, der Hochzeits-, Heirathsvertrag, die Verlobung. Jg. Věnček šestě toho večera odbavili. Er. Sl. čít. 68. — V. = *obžinky*, das Schnitter-, Erntefest. Míti věnec (slaviti obžinky). U Olom. a Přer. Kd., Sd. — V. *Karlův n. zálubný* = první mouka, která se usazuje při začátku mletí na osýpce, věnec osýpky, der Lauffutterkranz, Mehlrand. Prm. IV. 236., Šp. — V. *pružný na kuří oka*, Šp.; *kaučukový*, der Kautschukkranz, Šp.; *obrubný*, der Brunnenkranz, Nz.; *pochvový*, Scheidenpessarium, *pákovitý*, das Hebelpessarium. Nz. lk. — Vz Vys. Slovník str. 350., *Věneček*.

Věneček, čku, m. V-ky materníkové a hysterophory. V. materníkový gumový kulatý, měkký pružný, gumový s násadcem. Cn. V. na kuří oka. Kh. — V. v bot., das Krönchen a) chmýř z krátké obruby udělaný n. př. bělotrnu; b) násadec pětidílný blizně podobný na plodech parožnatcových. Rst. 315. — V. *v hornictví při vrtání*, der Rohrkranz. Hř. — V. = *taneční zábava*, das Tanzkränzchen. — *U věnečků* v Praze, vz Tk. IV. 34.

Věnečenka, y, f. = *čičorka*, coronilla, die Kronenwicke. Slb. 523. — V. = druh ulit. Šrámek.

Věnečkář, e, m., der Kranzmacher, -verkäufer. D. Vz Věnečník.

Věnečkářka, y, f., die Kranzmacherin, -binderin, -verkäuferin. Jg.

Věnečnatý, kranzartig. V. okvětí (narcisu). S. N. V. 641.

Věnečnice, e, f. = *věnečkářka*. D.

Věnečnický trh v Praze. Vz Tk. II. 140., 141.

Věnečník, a, m., der Kranzmacher. Vz Tk. II. 373., 380. Vz Věnečkář. — V., u, m. = *věncový hoblík*, der Kranzhobel. Šp., Skv. — V. = *dary, jež ověnčená nevěsta v otcovském domě hostům na památku dává dříve, než na sobáš se ubírá*. Dbš. Obyč. 18. — V., crateria. Rostl. I. 227. b.

Věnečný = *co slouží k dělání věnců*, Kranz-. U. byliny. Kom. — V. = *ku věnci se vztahující*, Kranz-. V. zlato. — Jg. — V. žíla, die Kranzader. D.

Venedík, a, m. = *díl předměstí krnovského* ve Slez. Tč. — V. Bil do toho jako do V-ku (kdo silně bije ku př. do kuželek). U Olom. Sd.

Venedov, a, m., Augusta Vindelicorum. St. let. VI. 39. (Šd.).

Venek, nku, m. = *místo ven z domu, ven z města n. z čehokoli*, der Ort draussen, ausserhalb. Na venek nočního času vyjíti. Sych. Pro kyčelní nemoc nesmím na v. Sych. Z venku přijíti. Us. Co tedy knížata moravská na venek (nach aussen hin) jala se činiti, to směla vykonati po právu jen jménem knížete českého. Ddk. II. 260. Uvnitř ledacos nového, ale na venek neproráží nic (dostal mnoho darů pro chudé, ale nedal jim nic). Sml. (Osv. 1880. 235.). Aby jednota říše byla sice zachována, ale nenávidí při tom zveličování jejího na venek; Soběslav na venek jsa bezpečen; Zastupovali je na venek a před soudem. Ddk. II. 143., III. 26., V. 35. (Tč.).

Věnek, vz Věnec.

Věněk, ňka, m., osob. jm. Dal. 175., Pal. Dj. III. 1. 263., II. 1. 411., Rdh. I. 127., Arch. III. 280.

Venerabilis, lat., *titul* = *ctihodný*, ehrwürdig. Vz toto.

Venerický = *venerií nakažený*, venerisch. Vz Příjičný. Nz. lk.

Venerie, e, f., z lat. = *nemoc francouzská, příjice*, syphilis.

Venetové, **Venedové**, vých. od Visly, *Slované*. Vz S. N.

Venetský. V. jezero, lacus venetus na Rýně. Sl. let. II. 39.

Venezuela, y, f., republika v severovýchodní části Jižní Ameriky. Vz S. N.

Venezuelské bory. Vz Krč. 258.

Venglář, e, m., os. jm. ve Vsacku. Vck.

Venhák, u, m. = *sochor s hákem železným*, der Auszügel, Wendehaken, das Zugeisen. Skv., Šp.

Venhoda, y, m., osob. jm. Na Mor. Šd.

Veni sancte spiritus, lat., přijď duše svatý. Rk., Šd.

Vění = *vání*, das Wehen, Blasen.

Venice, e, f., Almadin, edler Granat. Miner. 466.

Věník, u, **věníček,** čku, m. = *větvička plná květu n. ovoce*, ein Stengel o. Zweig, Büschel, Busch voll Blüthen o. Früchte. Utrhl mu v. třešní. Us. Dch. — **V.** = *kytka z listu* atd., Büschel, Bündel von Laub, Blumen, sertum. BO. Eva udělala si věník z větví listnatého a jím zakryla hanbu. Solf. Protož udělali sú sobě (Eva a Adam) v-ky, jakož die písmo (Gen. 3.). Hus I. 202. V. jim dal, aby hanbu přikryli a kožišek, aby před zimú sě ohradili. Ib. II. 19. A odevřieny sú oči obú a poznali sú, že jsú nazi a udělali sú sobě z listí fíkového v-ky. Hus II. 429. Umí v-ky dělati (výmluvy, zástěry strojiti. Vz Výmluva. Č. Věci o něm vypráběli, jimiž přístěry a věníky vadám svo jim přičíněli. Vz Přístěra. Šš. Sk 70. — **V.** = *vícha, věchet*. Bit. V. k drhnutí těla v lazebnách. Pk. — **V.** = *vrchol, palička*, das Schopfende eines Baumes. D. — **V.** = *vícha, znamení prodeje piva n. vína*. Ros. — **V.** = *košile dětem v zadu z kalhot čouhající*. Ten má věník! Chodí s věníkem. U N. Kdyně. Rgl.

Věniti, il, čn, ční, vz Věnovati.

Venká = *ven*, hinaus. Na Slov. Vyndi chvilku v. Na Slov. Tč. Pustite ma, má mamenka, venká, stojí šuhaj pod našim okénkem. Sl. ps. 35., 66., 357.

Venkajšnosť, i, f. = *vnějšek*, die Aeusserlichkeit. Na Slov. Bern.

Venkajší, venkajšný = *venkovský, zevnitřní*, äusserlich. Na Slov. Bern.

Věnko, a, n. = *malé věno*. Bern.

Venkoncem, na Slov. *vonkoncom* = *ven koncem, naskrze, zcela*, hl. na Moravě a na Slov., durch und durch, durchaus. Cf. Bž. 215. V. ho probodl. Us. V. to musil měť, durchaus. Mor. Tč. V. je vyhladovil, mit Stumpf und Stengel ausrotten. Dch. Jsouť (listiny) v. bez vročení. Ddk. III. 45. Zahrajte mi v. (všichni muzikanti). U Vsetína. Vck.

Venkov, u, m. = *venek, ne město*, das Land. Pro město i v. Dch. Vítej, stokrát vítej oblíbený venkove. Koll. I. 185. V. různil se po míře politické barvy županův. Ddk. II. 374. Spěchal jsem z Prahy na v. Mus. Na v-ě bydleti. Us. Povídka z venkova, eine Dorfgeschichte. Dch.

Venkovák, a, m., der Landjunker. Šm.

Venkovan, a, m., pl. — **né** = *venkovník*, der Landbewohner. Us.

Venkovanka, y, f., die Landbewohnerin. Ddk. IV. 254.

Venkovati = *venku býti*, draussen sein, wohnen. Koll.

Věnkovici = *potomci Věnkovi*. Dal. 175.

Venkovní = *venkovský*.

Venkovník, a, m. = *venkovan*. Č.

Venkovský = *co venku jest*, draussig, auswärtig. V. okenice, dvéře (ne vnitřní). Us. V. dvéře u Římanů a Řeků vz Vlšk. 78., 81., 87 — **V.** = *krajský, ne městský*, vom Land, Land-, ländlich. V. život, Nej., statek, práce, Us., cesta, hospodářství, lid, obyvatelé, povozník, volební okres, J. tr., vzduch, pivo, Dch., řemeslník, obchodník. Šp. Lid v-ský dávkami a holdy ochuzený. Pal. Dj. V. 1. 5. V. obydlí, sídlo u Římanův, vz Vlšk. 104. 79.

Venkovství, n., das Landwesen. Šm.

Venkrbec, bce, m., osob. jm.

Venkřivonohý = *pathavý*. V., Nz. lk.

Venkřivý. V. noha, nach auswärts gebogen. Nz. lk.

Venku, vz Venek.

Venne = *ve dne*. Na Slov. Tč.

Věnní, -ný = *k věnu náležitý*, zur Mitgift gehörig, brautschätzlich, Leibgeding-, Gift-. V. smlouva, Ros., statek, města, königl. Leibgedingstädte, welche um Weinachten dem Unterkämmerer Geschenke für die Königin abzuliefern hatten: Fasanen, Wein, Fische. Gl. 358. V. města královská slula až do nedávna města v Čechách, která dle ustanovení císaře Karla IV. určena byla za stálé věno královen českých. Byla to: Bydžov, Králové dvůr, Chrudim, Jaroměř, Mělník, Polička, Trutnov a Vysoké Mýto. Brt. V. právo, das Dotalrecht. Vz Právo. Brikc., List z r. 1482., Arch. I. 406. V. třetina. Vz Třetina, Vš. Jir. 218. Všeho zbožie ku pravé věnné zástavě postúpil; Vklad věnný propustila; Nežli se jest u věnný zápis s komorníkem uvázal; Ktož drží právem věnným neb zástavú věnnú kterékoli dědictvie. Arch. II. 49., 50., III. 443., V. 111. (Šd.). V. dědictví; Dědici nebo držitelé věnných peněz dáti ani dědictvie věnného postúpiti nechtie; Jí toho dědictví k milostivé věnné zástavě v těch penězích jest postúpil; V. dědiny, peníze; Žádná vdova nemá prve dědictvie sstupovati, leč své penieze hotové nebo dostatečné ujištěné bude mieti. Vš. Jir. 48., 83, 215., 216., 221., 238. V. majetek. Ddk. VI. 149. Držel mi mé vlastní zbožie, ješto jsem na něm v. právo měla; Věnné právo koupiti; V. zástava, peníze; Mé dědictví držel u věnném právě; Na tom zboží mám 200 kop gr., k věnné zástavě; List učiniti správný za věnné právo; Drží mi dědictví i v-né zástavy. Půh. I. 153., 179., 205., 231., 285., 297., 335., II. 10., 378., 408. (Tč.). V. království, V., list, Žer., zápis, Faukn., slib, krám. Brikc., země, Pulk., summa. Th. Pakliby (muž) jí vložil věno na tom statku, tehdy toho statku napřed má vzíti polovici a druhou polovici v svém věně držeti má, jestliže jest za její dosti vedlé práva věnného. Zř. F. I. T. III. Věnným právem aneb zástavou dědictví držení; V. právo trhem do desk vložené; V. nesprávа; V. listové, dokudž muž živ jest, nepromlčují se. Vz Zř. zem. Jir. E. 41., G. 12., 16., R. 9.

Věno, a, **věnko, věnečko** = *peníze, zboží, statek, který se dává od nevěsty ženichovi, zános* (někdy také = *obvěnění*, die Wiedergabe); die Mitgift; die Morgengabe, Mitgabe, Aussteuer, das Heiratsgut, der Brautschatz. V. od *vi* ve víti = obvití darované věci. V. = dar vůbec, jmenovitě pak dar dceři nevěstě daný. Vz více v Jir. Slov.

Digitized by Google

pr. II. 281. a Prk. Př. 25. V., dos, die Mitgift, altsl. věniti, vendere, verkaufen, daher v. eigentlich der Kaufpreis, worin eine Anspielung auf die uralte Sitte des Frauenkaufes liegt. V MV. nepravá glossa. Pa. Věno a obvěnění. V. Věčné v., das Leibgedinge. Pr. měst. V. a krása někdy soky vzbuzují. Kom. V. dáti nevěstě (ji vybaviti); něco za v. ustanoviti, Bern., dáti. Dal. 73. Něco věnem přinésti. Sych. Dětem jepší věno dáti se nemůže nežli šetrnosť. Berg. V. bez manželství býti nemůže; V. přirovnává se mzdě tělem zasloužené; V. vždy jest živé, dokudž dědicové živi nejsou narozeni; Podlé věna obvěnění; V. a obvěnění na přátelském snešení záleží; Manželé jak se o věno snesou, při tom zůstaveni budou; Manželka umře-li dříve roku, věno muži náleží; Věnem a výpravou dcera se nevybývá; Vdova stav svůj vdoví promění-li, v. tratí; Otec syna živností opatř a dceru věnem. Pr. Muž ženě slibuje věno a žena zase muži svému za věno něco jistého. Brikc. pr. m. 18. 1. Taková žena oboje věno, kteréž jí muž slíbil, i to, kteréž ona muži dala, vezme. Ib. V. odevzdané, Rb., vdové. Th. Povinné v., pflichtschuldige Mitgabe. Než mají (královny české) toho věna do své živnosti užívati. Zř. F. I. A. XL. Item po muži, má-li dítky a nechce s nimi býti aneb se vdá a svému chce, má býti odbyta a v. jí dáno na hotových penězích. Tov. 79. Prve nežli by manželství knězem k stvrzení přišlo, o v. se snešení státi má. Kol. 41. Kdo se žení pro věno, manem bude ženy své; V. jest, co se panné aneb vdově ze statku aneb dílu jejího n. jiného statku jí náležejícího manželu budoucímu připovídá a zamlouvá. Rb. Věna třetí díl vdova kdy a jak potracuje?; Věna co se po jedné sestře dá, tolikéž po jiných všech; Jak se v. promlčovalo?; V. předešlé před závadami na některém statku; Nad věno může manžel manželce na penězích a svržcích podlé své libosti odkázati aneb listem dáti, co chce; Věna přijemcem kdo jest?; Věna převedení jak býti muože; Věna manžel manželce na statku manském do 10 kop grošů čes. toliko muož ujistiti; Věn splacování od dědiců; V. bratr nedílný zapsal-liby manželce na svém dílu. Vz Zř. zem. Jir. C. 29., F. 14., S. 35., 38., 39., T. 2., 4., O. 9., S. 33., 34. Co bylo v.? kdo je měl zříditi? které právo vzhledem k věnu příslušelo manželce, které dcerám, vdově? Má dcera dostane věnem jen svou poctivosť. Us. Dbv. To je moje v. po matce; Dostala malé věno. Us. Šd. Přinesla mu království u věně. V. Životní v. aneb jakž od starodávna jmenováno bylo, věčné v., das Leibgedinge. Bdž. V. dckami na statku pozemském zapsáno jest. Žer. 327. Věno králové české Hradec. V. Byl bych sobě hledal dzěvuchy švarnější a většího věna. Šš. P. 371. U věně země míti. Dal. 157. (94. 21.). Zapsal jí v. královen českých obyčejné; Manželka Vilémova odbyta byla od komory věnem 100.000 zl. Pal. Dj. III. 3. 238., IV. 2. 78. Nedoložili její věna; To v. na mém vlastním dědictví měla v čísle 250 hřiven; Na čemž paní Anna má své věno, toho se drž; Pakli by věno bylo na jmenovitých věcech, tehda, což jest mimo to věno, v to se uvaž dědic; Ač bych svého věna mocna byla; On jí v. na svém vlastním zboží ukázal; Měla jsem věna svého 200 hř. gr. Půh. I. 128., 162., 203., 205., II. 197., 385., 471. Nemáš-li na jedné ženě dosti, ale pojmi sobě dvě a vlož jim na tom oběma věno; Tehdy Vilém deveř její odkázal jí 10 kop gr. věna jejího na Havlovi; Kladl paní Herce v. po bratrské smrti; A napomíná mi z věna nedav mi po své dceři nic. Arch. I. 170., 172., 421., IV. 345. O listu, kdež se v. splacuje, vz Vš. VIII. 17. Přievod věna; Bez vůle ženy nemóž v. převedeno býti; V. dskami neb vznešeniem okázáno bývá; V. se listem n. rukojměmi ujišťuje; Věna v dsky kladení; Přidání věna, přenášení v-na; Ve v. ženu po smrti muže vpustiti; Věno ve dskách ohledati, v. držeti; Ženu v jejie věno uvésti; Ve věno mocí úřadu uvésti; Kterážkoli vdova v. své nepropuštěné dskami ukáže a ve dsky žádnému nekladené, má svého věna zmocněna býti; Vdova v své věno se uváže mocí svú nebo právem; V. prodati, postúpiti, zapsati, zplatiti, ztratiti, promlčeti; v-na užívati; V. dskami zapsané dědicóm z desk propustiti; V. na krále připadá; V. najíti, spravovati, okázati, dělati; V-na dosíci, dobyti; V. provésti, zavaditi, vložiti; V-nem vládnouti; Ve svém věně hynouti; Nemá žádný dědictvie svého, na kterémž jest v. ženě vložil, zastavovati, a zvláště listem, leč by prvé věno svedl s téhož dědictví; Vznešení věna, vznešené v.; Splacení věna; V. u desk položené leží; V. své zdvihnouti; V. se zapisuje přívodem, kladením do desk; V. zhola na groše ve dskách stojí; A by pak byl kto držitelem, jestliže jest v to držení ne právem než mocí a jakúž koli bezprávností vkročil, není od toho vdova povinna peněz věnných bráti ani v-na svého sstupovati; Která vdova v. má držeti do stavu svého proměněnie nebo do živnosti své; Bezpečnější jest z desk a listóv do desk přievod věna než z desk na listy. Vz o tom ve Vš. Jir. 178.—237. To věno prvé penězi hotovými ssul; Kdežby bylo v. roztržité neb některým obyčejem pozmětené. Vš. Jir. 189., 221. Málo po věně, není-li ctnosti při ženě. Moravan. 1878. 62. Krásná panna polovice věna. Bern. Nevábí děva beze věna, třeba sličnější než Eva. Matko, sediž na svém věně. Dal. 46. Vdova po Hřánovi zuostalá umřela jest tu na svém věně v Chlumíně. Arch. I. 176. Neodšlap mi věno (nestoupej mi na paty jda za mnou). U Krumlova. Bar. Vz Rb. str. 142.—145., 274., Gl. 359., Vš. 571., S. N., Tov. 60., 76.-80., Tk. II. 313., Žer. Záp. I. 51., 95., 128., 158. — **V.** = dar, die Gabe. Jg. — **V.** = jm. lesa u Dobrovitova na Mor. Pk.

Venosní = *k venám se vztahující*, venös. V. krev. S. N.

Venouš = *Václav*.

Venoušek, ška, m = Václav. Světr. 1880.

Věnova, y, f. = *věnování*, die Widmung. Šd.

Věnovací, Widmungs-. V. list. Rk.

Věnovanec, nce, m., oblatus. V-ci tito byli sice v klášteře, ale nosili světské rúcho. Let. sl. I. 52. (Ssk.).

Věnování, n., die Widmung, Dotation. Nz., Bibl.

Věnovaný; -án, a, o = *věnem daný*, an Mitgift gegeben, begiftet; gewidmet.

Věnovatel, e, m., der Geber der Mitgift, Begifter; Widmer.

Věnovati, *věnovávati* = *věno dáti, zapsati*, dotare, der Braut die Mitgift geben, begiften, aussteuern. — **co komu**: věno nevěstě, Vrat., ženichovi. Má 100 hřiven střiebra věna svého, jež jí to střiebro v-val muž její. O. z D. Dy tu najmladši vydaval, hole stěny ji venoval. Sš. P. 118., 119. — Cf. Vš. Jir. 224., 225., Půh. II. 375. — **kde**. Dědin manských do desk zemských nezapisuj, aniž **na** nich také věň. Nál. — **koho**: nevěstu (věno jí dáti, D., zasnoubiti. Dal.). — **V.** = *dáti, ustanoviti, darovati, propůjčiti co komu, připsati co komu*, widmen. — **co komu**: chrámy a oltáře. Měst. bož. V. péči vědám. Všechnu sílu věnuj dílu. Dch. Maďaři v-li císaři dva bělouše se skvostnými pochvami; Musíme dvěma věcem v. pozornosť. Ddk. III. 55., 277. Jeho otec věnoval mi 80 hř. gr. Půh. I. 183. Ctnosti život v.; Církev, které Pavel věnoval listy; Kdo ducha, rozum, vůli, city Bohu věnuje; Věnujeme celé srdce své Bohu; Knihu někomu v. Sš. I. 72., 153., II. 174., J 55., L. 4. (Hý.). Spytihněv v-val se službě vojenské. Ddk. IV. 94. — **komu čeho** šp. m.: *co*. Bs. — **se komu v čem**. Kdo se v službě církvi věnuje. Sš. L. 188. — **kdy**. Ješto za let prvních apoštolé péči svou lidu israelskému věnovali. Sš. Sk. 246. — **se k čemu**. Že tělo k službě Páně se má v. Sš. I. 156. (Hý.). — **se komu kde**. Člověk **na** křtu sv. se ctnostem věnuje. Sš. I. 68. A každý z nich ženě své věnoval na svém (na své usedlosti). Arch. I. 180. — **proč**. **Na** poklid duše markraběte věnoval král klášteru patronát farního chrámu. Ddk. V. 116. (Tč.). — **co nač**. Čas, který jsme naň v-li. Tjř. — **co komu jak**. Vladimír klášteru v Hradišti darem věnuje ves Bojanovice. Ddk. IV. 97., 255. I věnuje také prvý list ač v podřadném smyslu těmto některým v Achaji církvím. Sš. I. 160. (Hý.). — **se čemu**: sich widmen: stavu učitelskému. Us. *Vedle této frase nezapomínejme starších*: dáti se na kupectví, oddati se na studie, jíti k divadlu a p. Vz Brs. 3. vyd. 253.

Věnovní, -ný, Widmungs-. V. smlouva, Ler., listina. Šd.

Venský, ého, m., osob. jm. Šd.

Veňšť = *vejíti*. Na Ostrav. Tč.

Ventenatka, y, f., ventenacia. Rstl. I. 223. a.

Ventil, u, m. = *dírka v trubách, píšťalách varhanových*, das Ventil. V. V., z lat. = *zámyčka, záklopka, chlopeň, klapka*. Bk., Vys. V. (u strojů) ssací, pístový, výtlačný, ohňový, stříkací, zmírňovací, kuželový, kulový. Vz více v S. N. a uvedené čes. významy. KP. II. 407.

Ventilace, e, f. = *provětrávání, průvan*, die Ventilation. Vz více v S. N., Čs. lk. III. 225. V. střechou, die Dachventilation. Čs. lk.

Ventilační, Ventilations-. V. klapka, Šp., otvory, die Luftzüge, kamna. Zpr. arch. IX. VIII. 73.

Ventilator, u, m. = *větrník, větrober, průvětrník, čerpadlo vzduchové*. (Šp., Zpr. arch. VII. 61.). — **V.**, *přístroj k provětrávání*: větrné kolečko, roura vyssávací a tlaková, dmychadlo odstředivé. Vz S. N. V. křídlový. Nz. lk.

Ventriloguista, y, m., z lat., břichomluvec, der Bauchredner. Vz S. N.

Ventruba, y, m. = *mamlas*, der Maulaffe. Us. Puchm.

Ventrus, **veltrus**, u, m., ein angefaulter Baumast, Rohm. Us. Puch.

Ventrusina, y, f., die Holzerde (Erde, welche vorzüglich aus verfaulten Holztheilen besteht). Šm.

Ventrusovitý, rothbrüchig, rothfaul, rohmig. Us., D. Vz Ventrus.

Venturir, a, m., z francouz. aventurier, střněm. âventiuraere, rytířský soubojník, dobrodruh, einer, der auf Ritterkämpfe umherzieht. Vz Gl., Mz. 366. Na rynku byl turnaj, všech v-rů bylo 70. Mus. 1830. 437.

Ventyka, y, f. Zelené župice a modré ventyky. Valaš. ps u Rožn. Šd.

Ventýrovati = *slušeti*, gut anstehen, passen. — **komu**. Šat jí pěkně ventýruje. U Kr. Hrad. Kšť.

Venusi-a, e, f. = mě. Apulie, nyní Venosa. — *Venusian*, a, m. — *Venusijský*.

Venušák, a, m., der Venusritter. Katech. Klugera 442.

Venuše, e, f., z lat. Venus — *bohyně milosti ženské*. V. Paní Venuši sloužiti. V. V hedvábí neb v plátně, Venuše zůstane Venuší. Hnš. Vz více v S. N., Vlšk. 103., 110, Sbtk. 224. — **V.** — *vnadná ženská vůbec*, ein reizvolles Weib. Bdl — **V.** = *planeta, krasopaní*, die Venus. V. Přejití n. přechod Venuše přes slunce. Nz. — **V.**, osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Venušin, a, o, Venus-. Vz Venuše. V-no dítě 1. Cupido, Milek: 2. dítě nemanželské. V. — **V.** *hřeben, vochlice*, scandix pecten Veneris, rostl. FB. 94.

Venušna, y, f., Wenussen, ves u Toužkova.

Venýř, e, m., pl. *venýře* = *dřeva do 4 úhlů spojená, která dvéře nosí*, das Thürgestell, Thürgerüst, die Zarge. Nz., Jg., Kom. Slovo cizí. Mz. 366.

Venzelštein, a, m., u Prahy. Tk. III. 527.

Venzík, a, m., osob. jm. Žer. Záp. II. 191.

Venznouti, zastr. = *vbodnouti*. Venznuti sú národové, infixae sunt gentes. Ž. klem. 9. 16. Místo *venznuti* má Ž. wit. 373. *vbodeni*, jest tedy strč. v. = *ubósti, ubodnouti*. Gb. — **co v co**. Ž. klem.

Veňž = *v nějž*, vz On.

Vep, u, m. = *úp, úpění, křik*, das Wehklagen, Rufen. Nenie vep, clamor. Ž. wit. 143. 14. Toho sě jej zželi vepu. Kat. 1209.

Vepchati; *vepchnouti*, chnul a chl, ut, utí; *vepchávati* = *vbodnouti*, einstechen. — **co čím kam**: nůž n. nožem **do** boku. Tím vpchnul do oščiny, ins Wespennest. Na Ostrav. Tč. V. **pod** co. Kol.

Vepice, Wepitz, ves u Milevska. PL. — **V.**, e, f., *druh hrušek*, Us. u Berouna. Dch

Vepínací kříž, das Stechkreuz (zum Einhängen in die Brustseite). Dch.

Vepitný, vz Srpový. Na Slov.

Veplavení, n., die Einschwemmung. Dch.

Veplaviti, *vplaviti*, il, en, dní, *vplavovati*, einschwemmen. Dch.

Vepnouti, ul, ut, utí, **vpíti**, vpial, vpiat, vpěti; *vpínati*, *vpínávati*. — **co kam**: řetízky **do** hakliků, Br., zločince **na** kolo. Chmel. V. **v** pouto. Bhmr. — **se čím k čemu**. S upřímným srdcem byl se vpal David k Bohu jeho vůli činiti. Tkadl. II. 65.

Vepor, a, m. = *vepř*. Divý v. za námi beží. Dbš. Sl. pov. I. 93.

1. **Vepř**, e, **vepřek**, přka, **vepřík**, a, **vepříček**, čka, m. V. = ssavec z řádu vícepaznehtých a podřádu tlustokožných. Vz S. N. Vepři mají hlavu prodlouženou v rypák, k rytí způsobilý s nozdrami v předu. Tělo jest pokryto štětinami. Vz Prase. V. divoký, sus scropha, babirusa, porcus babirusa, emgalo africké, phacochoerus aethiopicus, pekar obojkový a pekar pyskatý, dicotyles torquatus a d. labiatus. Vz Frč. 377., Schd. II. 422., KP. III. 290.—292., *Prase*, Vlšk. 208., 105. V. obecný či divoký; samice: *svině* n. *bahnice*, mladé: *podsvinče* n. *sele*. *V. domácí*: indijský (krátkouchý či čínský; 2. dlouhouchý), guinejský, papuský, jelenový, ethiopijský. Vz S. N. V. anglický, jutlandský, turecký, polský, kopytnatý. Ssav. Neřezaný vepř slove *kanec*, řezaný *vepř* n. *míška*. V., Kom. V. krmný, divoký, D., uhřivý. Ros. V. kalydonský, erymantský. Vz S. N. Stáda vepřů v bakoňských lesích, vz KP. III. 291. V. křovní, potamochoerus africanus. Holub I. 37. V. hrochce, hrochtá, Kom., tyje. Us. Vepře opáliti. V. Z velikých ptáků vepř a z menších hus, tu můžeš sobě ukrojiti poctivý kus. Rým. Divoký v. slintá a zubama seká. Kom. Maso divokého v. = *vepřovina*. V. A ten v. tluče pepř (žertovné pořekadlo). Us. Dch. Za námi chodí s brannú rukú jako za vepři. NB. Tč. 106. Cf. Svině. — V *mořský*, *mořské prase*, histrix; 2. *jeseter*, porcus capriscus, der Seefisch, V.; 3. *delfín*, der Delphin, das Meerschwein. Jg.

2. **Vepř**, e, m. = *tlustý*, *vykrmený člověk*, ein fetter Mensch. Ten vepř! Us. Která větčie ohavnosť opuštěnie neb zpuštěnie v miestě svatém, než když vepř v rúcho se obléká v svaté. Hus I. 301. Po nebožtíkovi Vepři syn = člověk tlustý jako vepř. Pořek. Bdl.

1. **Vepřák**, u, m. = *vepřová cihla*, *vepřovice*, ungebrannter Lehmziegel. Us. ve vých. Čech. a na Mor. Jir., Hrp., Mtl., Tč. — **V.** = *dům stavěný z vepřáků*. V Maťaticích a v okolí se stavějí samé v-ky. U Uher. Hrad. Tč.

2. **Vepřák**, a, m. = kdo pase n. honí vepře, der Schweinhirt, -treiber. Jg.

Vepřář, e, m., der Schweinfleischverkäufer. Jg.

Veprati, vperu, vpéřeš ... 3. os. pl. vperou, vpeř (v obec. ml. vper), vpera (ouc), vepral, án, ání; *vpírati* = *vtlouci*, einschlagen, einbläuen; 2. vmýti, einwaschen. — **co kam**: díru **do** košile; knihy do truhly, do sebe jídlo. Us. Tč., Vck.

Vepřátko, a, n., einjähriges Schwein.

Vepraviti, vz *Vpraviti*.

Vepřec, řce, **vepřek**, přka, m., ves u Veltrus. Vz S. N., Tk. V. 112., Arch. II. 179.

Vepřek, řka, m., osob. jm. Tk. III. 50., 51., 62., 17., 202., V. 57. — **V.** = *vepř*.

Vepřík, a, m. = *vepř*. — **V.**, osob. jm.

Vepříkov, a, m., Wepřikau, ves u Chotěboře. PL.

Vepřina, y, f. = *kůže z vepře*, die Schweinshaut. Šd. Vz Vepřovice.

Vepřko, a, n., Wepřko, samota u Mnich. Hradiště. PL.

Vepřný = *od n. z vepře*, Schwein-, Eber-, Borg-. V. smáha. Jád.

Vepřová, é, f., Wepřikau, ves u Přibyslavi. PL. — **V.** (i. e. pečeně), Schweinsbraten, m. Dch. V. na kmíně, Kümmelfleisch.

Vepřové, ého, n., die Abgabe, welche für die Befreiung von der Naturalfütterung der obrigkeitlichen Mastschweine, namentlich von Müllern gezahlt wurde. Gl. 359., Půh. olom. 1412., Půh. II. 557.

Vepřovice, e, f. = *vepřina*, das Schweinfell, -leder. Jg. V. sedlářská, činná (lohgar), napodobená (imitirt). Šp. — **V.** = *obuv z v-ce*, Fussbekleidung von Schweinsleder. Na rukách má rukavice, na nohách má vepřovice. Čes. mor. ps. 217. — **V.**, ve vých. Čech. = *cihly z hlíny a slámy na větru sušené (nepálené)*, ungebrannter, aegyptischer Ziegel. Jir. Vz KP. IV. 365. Vz Vepřák. Takové cihly slují na mor. Zlínsku *koty*, Brt., na Poděbr. a u Klat. *žmach*.

Vepřovičář, e, m. = *kdo dělá vepřovice (cihly)*, der Ziegelmacher. U Olom. Sd.

Vepřovičářství, n., die Ziegelmacherei. U Olom. Sd. Vz Vepřovice.

Vepřovina, y, f., **vepřovinka** = *vepřové maso*, das Schweinfleisch. V. V. divoká (z divokého vepře). V. Ve Slez. *bravovina*. Šd.

Vepřovitý = *k vepři podobný*, schweinartig. Krok. I. b. 83.

Vepřovka, y, f. = *vepřovina* (cihla). U Rychn. Gth.

Vepřový = *z vepře*, schweinen, Schwein-, Schweine-, Schweins-. V. maso *(vepřovina)*, plece, perna, sádlo, žaludek, V., pečeně, D., klobásy, polta, Kom., střeva, Sych., kůže *(vepřovice)*, D., hody, Wurst-, Schweinfest *(jitrničné hody)*. Dch. Víme toho tolik, jako koza o v-vé pečeni. Šml. Zabíjení v-ého (kusu), der Sautanz, das Wurstfest. — **V.** = *k vepři se táhnoucí*, Sau-. Dokavadž člověk nebude podlé obyčeje v-ho, dotud ďábel nemož nižádné moci nad člověkem míti. Hus III. 186. — **V.** = *z vepřů*, *ze sviní se skládající*, Sau, Schweins-, Borsten-. V. dobytek, Us. Dch., Jg., stádo. ZN. — **V.** = *líný*, träge, faul. Us. u Strakon. Slm.

Vepsání, n., die Ein-, Anschreibung. V. (vložení) něčeho v desky, do desk. J. tr. V. póhonu. Vš. Jir. 404.

Vepsaný; *-án, ána, áno*, eingeschrieben, eingetragen. — **kam**: kruh **ve** trojúhelník. Us. — **jak kam.** Vedlé nálezuov v knihy městské jednosvorně v-ných. Arch. I. 219. — **kde.** Ten list jest vepsán **mezi** městskými listy. Arch. I. 500.

Vepsati, vpiši, vpiš, vpíše (ic), psal, án, ání; *episovati*, einschreiben. — **co kam**: **ve** desky, Dipl., **do** knih, Kom., mnohoúhran do kruhu. Sedl. Do počtu svatých v. Jel. Dobré slovo slyš, do paměti vpiš. Dch. V tutéž knihu vepsána jest také odevzdací listina. Ddk. IV. 265. Také tebe jsme v ten spis vepsali. Arch. IV. 18. I žádal, aby cedule ta vepsána byla do akt sborových. Pal. Dj. III. 3. 79. Já vždycky svědomie nejmám než registra, ve kteráž jest napsal ten dluh. NB. Tč. 211. V. něco v knihy. Chč. 377. Udělíš-li dobrodiní, vpiš to v lístky květinové, tobě-li kdo dobře činí, vpiš to v desky mramorové. Jbl. Vložil mi více v desky, než v správný list vepsal. Půh. II. 587. Vepsati relacie v desky. Vš. Jir. 22. Má ty vsi čisté a žádnému nezávadné ve deky vložiti a v. Listy z r. 1528. — **kam čím.** Tato myšlénka i prstem božím do srdce lidského vepsána. MP. Perem něco v. — **kde.** **Ve** vzorci obměňovacím veličiny jednorodé **pod** sebe v. Šim. 185. Toho se táhnem na dsky tu, kde (v deskách) jeho zbožie je vepsáno. Půh. I. 182. — **co kam jak, proč.** V. něco *denníkem*, journalisiren. J. tr. Neshladitelným písmem vepsána jest do duše lidské touha po Bohu. Sš. Sk. 170. To zbožie **ve** dsky zemské v. a to vše našim *nákladem a prací* **ku** pravému dědictví jeho. List 1482. Jakoby tu všickni listové vepsáni slovo **od** slova a položeni byli bez umenšení. List. 1522. V. půhony do register **po** pořádku. Er. Do **desk vedlé** pořádku v. Er. Abyste tento list náš pro budúcí paměť ve dsky zemské vložiti a v. rozkázali. Zř. F. I. B. XVI.

Vepsí. Kdo chce v. býti (= v nouzi), spusť se na čeleď. Č. M. 428. Vz Psí, 2.

Ver = *věru*. Na Slov. No v. stie uhádli. Slov. Šd. Piesně moje, piesně, ver vás já velo viem; Ver mně velo krivdy robia; Napoj mi, milá, mojho koníčka. Ver ho nenapojím, lebo sa ho bojím. Sl. ps. Šf. I. 35, 38. Na prvý pohľaď poznal, že je to ver ona. Dbš. sl. pov. I. 445.

Věra, vz Víra. Na mou věru! Us. Vck. Co se dotýče zámluvy k manželství aneb tak řečené věry. Let. sl. II. 247. Říká se věra i záruka, společná ruka, fideiusio universalis. Ddk. IV. 233. — **V., Vera**, y, f., křestní jm. Šd.

Veraj, e, f. = *veřeje*. Na Slov. Bern.

Veranda, y, f., špan. = *besídka z předu otevřená*, aby v ní bylo lze pod střechou požívati čerstvého vzduchu. Vz S. N.

Věrati se = *věrovati se*.

Verastovati = *bdíti*, wachen. Na Slov. Plk.

Veratrin, u, m., v lučbě, der Veratrin. Šp. Vz Čs. lk. II. 47.

Verba, y, m., osob. jm. Šd.

Verbalia, vz *-ání* (časoslovná substant.), Abstrakta.

Verbalní, z lat. = *slovní, doslovný, slovo od slova*.

Verbar, a, m., osob. jm. Šd.

Verbena, y, f., z lat., vz Spořiš.

Verber, bra, m., osob. jm. Šd.

Verbeš, e, f. = *sehnaná luza, cháska, nečistá společnosť*. Ktk., Nvk., Kos. I. 255. To je v.! Us. Rgl., Vrů.

Verbíř, e, m., z něm. Werber, *sběrač, najímač lidu válečného*. D.

Verbířský, Werber-.

Verbířství, n., die Werberei.

Verbon, u, m. = *výhon*. Pase koně na v-ně. Čes. mor. ps. 32.

Verbovaná, é, f., die Rekrutirung. Bude vojna bude, bude v-ná, půjde na ňu chasa sama vybíraná. Sš. P. 572.

Verbování, n., die Werbung. V. na vojnu. Us.

Verbovati = *sbírati, na vojnu najímati*, werben. — **co**: vojáky. Kom. J. 695. Tekla si Jozífka verbuje. U Žher. Kol. ván. V Holomúcu na placu, verbujó se vojáci, dyž verbujó, budó bráť, škoda chlapců nastokrát. Čes. mor. ps. 101., 245. Chudobných prátelóv žáden neverbuje. Na Slov. Tč. — **kam (kdy). Na** tu sv. Kateřinu v neděľu v-li mia husaři **na** vojnu. Sš. P. 571. — **kde pro koho. A na** Brně verbujú, já sem se dal na vojnu. Sš. P. 588. Verbováno **té** doby **na** Moravě pro Gejsu. Ddk. II. 266.

Verbovní, Werbe-. V. místo (braniště). D. Vz S. N.

Verbovnický = *verbířský*. Bern.

Verbovnictví, n. = *verbířství*. Bern.

Verbovník, a, m. = *verbíř*. Bern.

Verbum, vz Časoslovo, 2. Slovo.

1. **Verbunk, verbuňk**, u, m., šp. z něm. = *sbírání, najímání vojínův*, die Werbung. Bern.

2. **Verbunk**, u, m. = *tanec* jmenovaný tak proto, že se tančil o verbování na vojnu. Na Slov. Tč.

Verbuňk, u, m., z něm. = *bití*, Schläge. Dostal od tatinka v. Na mor. Val. Vck. — **V.**, vz Verbunk. 1.

Verbunkoš, e, m., der Werber. Pri Prešporku v-ši hrajú, moj taćičku, já mezi nich půjdu. Sš. P. 794., 795.

Vercelly, dle Dolany, pl., mě. v Italii, Vercelli. — *Vercellský*.

Vercingetori-x, ga, m., gallský vůdce proti Římanům. r. 52. př. Kr. Vz S. N.

Verdek, dka, m., Werdek, ves u Králové Dvora. Pl.

Verduna, y, f., Verodunum, Verdun, mě. lotarinské.

Věrduňk, u, m., **verdunk**, z něm. Vierdung = *čtvrtka něčeho*. — **V.** = *čtvrť libry*, Vierdung. Kom. Posud v již. Čech. Kts., Mý. Na Policku. Kša. U Klatov, u Bechyně. — **V.** = *čtvrť míry tekutých věcí*, Vierdung flüssiger Dinge. V. sádla. Jád. V. piva. Bck. — **V.** = *čtvrť peníze většího*, někde zlatého, někde hřivny (čtvrt hřivny, ein Vierding, Viertelmark, asi 16 grošů pražských. Výb.

I. 967.). Dal na to 3 v-ky. Půh. I. 366. — I. 184., 233, 295., II. 33., 235. Lépe na bavlně získati kopu nežli na hedvábí. Č. M. 286. Jelikž jej věrdunk oběcé, toliž teprv baba šedši získá koláč na jinoši; Ty škorně za v. prodám. Hr. rk. 309., 371., 373., 467.

Věrdunkový, Vierding-. — **V.** = *čtvrtliberní*, viertelpfündig. Bern.

Věrec, rce, m. = *věřící*, der Gläubige. Sš. II. 33., Šd. Apoštolé byli ustanoveni k tomu, aby všechny milosti, jimiž Kristus církev obdařil, věrcům prostředkovali; Veliký zástup přivtělen byl ku věrcům Páně; Abrahama jako otce věrců vystavil. Sš. Sk. 98., 136., II. 41. (Hý.). *Ve složených:* starověrec, novověrec.

Věřec = *věřic*, zastr., glaubend.

Věrectví, n., das Glaubenthum. Dch.

Věrečný, jm. potoka a pole v Polánce u Vsetína. Vck.

Veřechov, a, m., Weřechow, ves u Horažďovic. PL.

Vereja, i, f. = *veřeje*. Na Slov. Bern.

Veřeje, e, f. od *vr* v zavříti, Gb. Hl. 146. Bž. 45.; vr = točiti. Bž. 226. *Veřeje, křídlo u dveří*, der Thor-, Thürflügel. V. mosazné vrzaly na stežejích zazerzavělých. Sych. — **V.** = *sloupy, postranice u dveří, na kterých přivěšeny jsou dvéře*, der Thürstock, die Pfoste, Thürpfoste. U kostelních dveří veřeje vyrazil. Štelc. Vyvrátil obě bráně i s veřejemi (postes). BO. Jichžto v. krví pomazány byly. V. — Br., Jel., J. tr. — **V.** *svrchní* = *podvoj*, die obere Thürpfoste. — **V.** = *vůbec tolik co dvéře*, die Thür, das Thor. Spatřuji vlasť nebeskou, k jejímž veřejím mne již přivedl vůdce můj. Kom. Od desk zemských má komorníka vzieti a poslati k veřejím toho, ktož to dědictví KMti pryč dané a provolané drží a komorník má to témuž držiteli oznámiti, že jest provoláno. Vš. Jir. 24. Vz více v Gl. 359. Když komorník od úřadu zemského vedlé práva a nálezu k veřejiem jede, má dáno býti od toho 17 grošův. Vš. Jir. 400. Dání věděti k veřejiem. Vš. Jir. 24. Vz Veřeji, Komorník. V. u Římanův a Řeků, vz Vlšk. 77. 187. — **V.** = *čep, na němž se dvéře otvírají, stěžeje*, cardines, die Spill. Bibl., Ros.

Veřejí od veřeje = *ode dveří ke dveřím*. Výb. I. 968., Arch. II. 485.

Veřejně = *veřejným způsobem, zjevně*, öffentlich. Řízení, ježto se děje veřejně a ústně, Öffentlichkeit und Mündlichkeit des Verfahrens. J. tr. — Ros., Kom. — **V.** = *vůbec, vesměs*, überhaupt, insgemein. O řemeslech v. Kom. Všichni v. na nepřítele vytrhli. Br. Hned v. oděni byli a zbroj na se brali. V.

Veřejnec, nce, m., der Insurgent. Ros.

Veřejnecký, Aufstands-, Insurrektions-. Ros.

Veřejní = *ku veřejím se vztahující*, Pfosten-. V. hák. Jg. — **V** *vítr* (= *hlavní* jako polední, severní atd). V.

Veřejnický = *co k veřejníku patří*. Ros.

Veřejník, a, m., der Publikan. Zlob. — **V.**, der General, šp. Ros. — **V.**, u, m. = *veřejný spis, časopis*, das Journal. Krok. I. a. 16.

Veřejnoprávní a soukromoprávní poměry. Dch.

Veřejnosť, i, f. = *veřejná známosť*, die Oeffentlichkeit, Publicität, Wissenschaft. Věc ta přijde do v-sti. Jg. Vystoupiti na v-nosť s něčím. Us. Dch. Na v. (= ve v-sti) jsme si cizí. U Žambk. Dbv. Netopýř jen ve tmě létá, s jasným dnem se nerád skřetá. Tak i člověk zlý se štítí na v. vystoupiti. Ve Slez. Tč. — **V.**, na Slov. a u některých nových = *lid, publikum*, das Publikum. Plk. V-sti něco oznámiti, na vědomí dáti. Dch. — **V.** = *povstání všeho lidu země proti nepříteli*, das allgemeine Aufgebot, der Landsturm, die Insurrektion. Ros. V. jest všeobecná hotovosť po krajích, když se po zemi rozhlášení stalo, aby všichni vzhůru byli t. j. hotovi k vytáhnutí do boje. Pal. Rdh. I. 187. V. proti někomu vyzdvihnouti. Kom. Vojáky k v-sti svolati a sebrati. Br. — **V.** = *veškernosť, všeobecnosť*, die Allgemeinheit, der Inbegriff aller Dinge o. Menschen, das Weltall. Plk., Kom. — **V.** = *otevřenosť srdce*, die Offenherzigkeit. Kom. L.

Veřejnosta, y, m. = *veřejník*, der General, šp. Ros.

Veřejnovník, a, m., šp., der General. Ros.

Veřejný = *k veřejím náležející*, zu den Thürpfosten gehörig. V. hák (veřejní), die Thürangel. — **V.** = *hlavní, stěžejný*, cardinalis, Haupt-. — **V.** = *zjevný, všem známý, otevřený, obecný*, öffentlich. V. ulice, krám, prodaj (dražba), pokání, kuchyně (Garküche, f.). D., učitel, místo, zahrada, Us., potřeby. J. tr. V. knihy n. pozemní, jednání, vyučování. Vz S. N. V. čtení (Publicum; Vorlesung), vyznání víry, list (offener Brief); K v-mu mínění hleděti; V-né mínění se obrátilo; Neposuzuj člověka dle jeho sladkosti v-né, ale dle toho, jaký jest v domácnosti; On má své dříví na v-nu, im Freien. Us. Dch. Na v-nu to se stydí; Já to nemůžu tak říct na v-nu. Us. u Chocer. Vk. V. služby boží; v-ná kaple. Us. Šd. Bezuzdnosť a libovůle v-ných úředníků. Ddk. IV. 67. V. dobrodiní. Dch. V-né fondy. Šd. V-ný jednatel, öffentlicher Agent. J. tr. O řím. a řec. veřejných hrách a obětech vz Vlšk. 373. a 328. V-né slyšení v kolleji Karlově. Tk. IV. 123. — **V.** = *všech se týkající, obecný*, gemein, gemeinschaftlich. V. dobré, Us., vlasť, věc. Kom. V. právo, vz Právo. V-ná církev svatá. Štr. Ř. zapověděl, aby žádný biskup veřejným biskupem se nenazýval. Štr.

Veřejový. V. skála (u hory Velikého Blaníka). Dch.

Věren, vz Věrný.

Věřen, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Věření, n., das Glauben, der Glaube. Jako kvapné v., tak nedověřování škodné jest. Kom. To jest sotva k v-ní, das ist kaum glaublich. D. Jemuž prosím, že, o čež s vámi mluviti bude a co vám oznámí, v-ní Vaše k tomu nakloníte. Pr. exc. A ty ctnosti jsú v., že jako u veřejí dvéře se obracují, též život ctnostného člověka v nich se obrací a na nich stojí; A tak máš, že ty čtyři ctnosti v-nie: opatrnosť, spravedlnosť, statečnosť a skrovnosť, jsú spolu svázány; Toho

věřenie, vyznánie i naplněnie rač nám dopomoci Bóh milosrdný. Hus I. 119., II. 297. (Tč.). K v. řečím tvojim nenuť žádného. Na Mor. Tč. Nebuď k vereňu spešný. Na Slov. Tč.

Věřenice, e, f. = *nevěsta?* Nechoďte chlapci k nám, už som verenica; už som verenica hore do Chreňovca, chvála pánu Bohu, keď len za mládenca. Sl. ps. Tč. Sliboval, že skoro zase přijde pro svou verenici. Nitra VI. 351.

Věřený; *-en, a, o*, geglaubt. Odpřisieci sě jest v-né věci se odpovědieti. Hus III. 274.

Vereš, rše, m. V. Melich., spis. 1624. Vz Jir. H. l. II. 316.

Vereša, dle Bača, os. jm. Mor. Šd.

Vereta, y, f., grober Zwillich. Na Slov. Ssk.

Vergl, e, m. = *flašinet, kolovrátek*. Na Mor. Flk., TJ. U Něm. Brodu. Brnt. Cf. Verkl.

Vergleich, něm. To nic není proti tvé nebeské chvále. Pass. Jako zrno písku, tak jest tisíc let proti dnům věčným. Br. Stříbro za bláto proti moudrosti se počítá. Br. — Mk.

Verhältniss. Im V-s = *proti . . ., u srovnání s . . .* Vz Vergleich. Mk.

Věři, zastr. = *věřím; věřúcí — věřící*. Kat. 1722.

Věřice, dle Budějovice, Wieřitz, ves v Benešovsku. Vz S. N.

Věřicí = *k věření sloužící*, Beglaubigungs-. V. list (vz List) někomu dáti, Beglaubigungsschreiben, n., Beglaubigungsschein, m., Certifikat, n., Kreditbrief, m., Akkreditiv, n. Vrat., J. tr. Opatřiti někoho v-cím listem. J. tr. Obdrževše slyšení ve valném shromáždění sboru předložili nejprv své listy v-cí. Pal. Dj. III. 3. 58. Ti obdrževše list v-cí jménem celého království přijati jsou velmi čestně. Pal. Dj. III. 3. 57.

Věřící = *kdo věří*, der Glaubende. Nejsú věřící lidé, kteříž divóv žádají u vieře. Hus II. 386. — **v koho**. V. Obrať se v něho v-cí. Hus III. 80. Lid v Buoch v-cí spasen jest. Pass. 808. — **V.**, m. a f., der Gläubiger, die Gläubigerin. Od v. naší n. věrné ruky její nám kde platit ukázáno; Že jsme dlužni urozené vládyce v-ci naší pravého a spravedlivého dluhu 15 kop gr. Fauk.

Věřič, e, m. = *věřitel*, der Gläubiger. Pravd. živ. B.

Věřičnosť, i, f., *věřivosť*, die Gläubigkeit. Dch.

Věřidlný = *věřitelný*. Svědectvie tvá v-ná učiněna jsú. Ž. k. 92. 5. (C.).

Věřílek, lka, m. = *věrouch*.

Věřislav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Věřitel, e, m., pl. — lé. **V.** = *kdo komu co půjčil*, der Gläubiger, Kreditor, Schuldherr. Václ. XIII. V-le spokojiti, v-lům dosti učiniti. V. Kdo nad hlavní summu úroky vytahuje, není v., ale lichevník. Kom. V-lům práv býti. Sych. V-lé u velikém počtu se hlásí. Kram. Uvozovati v-le do statku dlužníkova. Har. V. zástavní, na zástavu, der Pfandgläubiger, D., J. tr., konkursní, Konkursgläubiger. J. tr. Od dlužníka v. pustil. Pr. měst. V. má prve hleděti k osobě dlužníkově nežli k statku jeho; V. pustě od osoby k statku hleděti nemůže; V., co sobě v statku dlužníka svého zvolí, vezme. Pr. Práva v-lů prostých jdou za právem v-lů knihovních. J. tr. V-le zaplatiti; s v-lem se smluviti; summa na v-le spočtená. Nz. Jak se měli věřitelé a rukojmové zachovati, nepostačoval-li jim statek dlužníkův. Vz Zř. zem. Jir. E. 12., F. 18. Spokoj v-le, neboj se žaláře. Vz Spravedlnosť. Lb. Dle římského práva v-li volno bylo dlužníka jemu přiřknutého po vypršení jisté doby buď zabiti buď prodati. Ddk. IV. 234. Mám drahně v-lů svých pokojiti o sv. Václavě. Žer. 333. Frejunk jarmarkový nedává tej svobody, aby dlužníci v-lóm neplatili; V-lé do cechuov mají rukojmie za své peníze; V-lé zvěděvše o její smrti dávali na statek té ženy a jejieho muže každý zvlášť opovědné. NB. Tč. 88., 131., 216.

Věřitelka, y, **věřitelkyně**, ě, f., die Gläubigerin. Jg.

Věřitelně, glaublich. Na Slov. Bern.

Věřitelnosť, i, f., die Glaublichkeit. Bkř., Bern.

Věřitelný = *k víře podobný*, glaublich, glaubwürdig. V. věc. Bern., Plk. — **V.** = *mohoucí svěřen býti*, anvertraubar. Plk.

Věřiti, věřím (zastr. věři), věř, věře (íc), il, en, ení; *věřívati* = *za pravdu držeti, míti*, für wahr halten, glauben, Glauben beimessen; *důvěru míti, důvěřovati se*, trauen; *za pravdu míti to, čemu víra učí*, glauben, gläubig sein; *na úvěrek dáti*, kreditiren. Jg. — **abs.** Málem bych v-il. D. Sotva se dá v. D. Věřiti jest mysl k pravdě nebo jako k pravdě bez čitelného znání přichýliti. Hus I. 3. Kdo nevěří, ať to změří; Kdo nevěří, ať tam běží, uvidí co v mozku vězí; Ani nikdo nevěří, jak mi je. Dch. Ťa věřte (odpovídá místy Valach k otázce, jak se má (= tak, tak). Všk. Dostal se tam jako Pilát do Věřím (do credo). Us. u Olom. Šd. Nechcela som verit, co mi povedali. Sl. ps. 101. Na krchovo pospíchal, *věřím, zdrávas* vyříkal. Sš. P. 92. Věřili sú, ale nevyznávali sú bojíce se vyobcovánie; Tak v. jest k pravdě rozumem přistúpiti, jiež člověk nevidí. Hus I. 455., II. 421. Věř, však komu věz. Ros. Kdo věří, spasen bude. Us. — **co, koho.** Já to věřím. Ros. Co má v. Št. Každý to věřil, co se mu líbilo. Plk. Co v-me, to nevíme, jen ten ví, kdo vidí. Na Mor. Tč. Zajíc také nic nevěří a je přece živ. Us. Bayer. Já s tím listom tatam půjdem a verím pána Boha, že . . Let. sl. I. 289. V-ti Boha jest v-ti, že on jest Bóh; Věříme sv. cierkev, totiž v-me, že jest sv. cierkev obecná a ta jest všichni světí . . . Hus III. 216., 295. (Tč.). *Cf. Věřiti o čem, v koho, v. jak.* — **(co) za co** = *za pravé a jistotné míti.* V. Jáz přejistě věři za to, že . . . St. skl. A věří jako za pravdu, že . . Hus I. 3. Za věrnú pravdu mi věřte. BN. — **komu** (ihm glauben; kreditiren), **čemu.** Št. Vz Dativ. Ja tomu věřím. Ros. Nejistým věcem nehned sluší v. V. Měščenín, když viní z dluhu za kúpiu nebo za stravu, že jemu samému věřil, začkolivěk dlužen . . .; Měščené nejmajú právo staviti pro dluh pána

Digitized by Google

ani jeho ludi v jinej hospodě, ne v svém domu; proto, kdaž mu směl v., tehdy jedno, dobývaj jeho viec právem. Kn. rož. 231. Nevěř mi, trau' mir nicht! Dch. Nevěř cero chlapcom, nevěř, na říčicu vody neměř; říčica vody nepřijímá, syneček pravdy nepovídá. Brt. Ps. 84. Pacholkovi věřiť jako zlému hadu, on má pod jazykem devateru zradu. Sš. P. 307. Jemu v-ti hodno jest; Na tom přestávám a věřím věrnému právu, že mi najde. NB. Tč. 72., 291. Nevěř pouze uším, ale také očím; S naším míněním a s našimi hodinkami stejně to vyhlíží: každý věří svým a začasté žádné dobře nejdou. Kmp. Č. 117., 95. Zároveň zle jest i všechněm v. i nikomu. Šd., Tč. Nevidělo se komu v. Dač. I. 228. Ani dobre svojim vlastnim očom neverila; Svetu nevel'a ver. Dbš. Sl. pov. I. 15., 397. Posliž ke mně Skurovského, ježto jemu velmi dobře věříš; Věřím tobě, že to učiníš. Arch. II. 21., IV. 26. Věřte tomu, milí páni, že to pravda, jak na dlani. Kol. ván. 17. Věř mi tomu zajisté. Brt. S. 44. Každý věří jenom sám sobě. Šd. Já mu ani dost málo nevěřím. Šd. A kdo nám potom bude v., nezdržíme-li toho, což jsme na rokování umluvili a slíbili? Pal. Dj. III. 3. 174. Chci více v. čtyrem kolám než čtyrem nohám koňským. Ctib. Hd. Kdo sobě má dobrý v.? MP. V. slibné řeči. Alx. 1098. A tomu, žeť budou (hříchové ti) odpuštěni, cele věříš; Sv. Pavlovi v. jest hodné. BR. II. 39. a., 580 b. Hanba že o jeho božstvie chvále v. nechceš. Pass. mus. 319. V-ti **Bohu** jest v., že pravda jest, což die Buoh; v. **Boha** jest v., že Buoh jest; v. **v Boha** jest, věře milovati, věře v něho jíti, věře jeho se držeti a jeho údom se vtěliti. Hus I. 7. Lidé vidúce, ani zbožie nehmatají, viece sú jim věřili. Hus I. 281. Ženo, věř mi, že přijde hodina . . .: Aj tomu lotru jest viece v. než oněm všechněm, jenž sú křičeli, že Ježíš hoden jest smrti; Tak obecně na Kristovi sě horší, ktož jemu a v něho nevěří; O bláznivý člověče, věřils viece hadu než pánu Bohu; Užitečné jest jim věděti, že jiné jest v. Boha a jiné jest v. Bohu a jiné v. v Boha; Jiné jest v-ti v kterú věc, jiné v. o té věci a jiné v. té věci. Hus I. 305., 472., II. 17., 430., III. 154., 214. (Tč.). Panskému smíchu a jasnému nebi nevěř nikdy, brzy se změní; Přítelovu slovu věř jako svému vlastnímu; Blázen kdo štěstí věří a před nuzným zavírá dveří; Nemůže se vše jísti, co vidíme, ani všemu v., co slyšíme; Lháři se nevěří, byť i pravdu mluvil; Více věř svým očím nežli cizím řečem. Us. Tč. Nevěř ženě hnedky, bys nevešel v pletky; Nevěř ženě, hodině a vodě, tak zůstaneš při svobodě; Člověk špatně měří, když všem řečám věří; Nevěř snovi, bábě a koňovi; Slubóv, řečí krásných dosti, my veríme len skutečnosti; Never každému vetrovi, jak chceš posmech minút. Na Mor. a Slov. Tč. Kdo včera lhal, tomu i zejtra se nevěří. Šd. Pověra je hůl, kdo jí věří, tentě vůl; Kdo snu věří, stín lapá. Šd. Selži jednou, nikdo ti nevěří více. Km. Kdo lehce věří, lehce sklamán bývá; Řeč na váze měř, málo komu věř; Jidášovu nevěř políbení, ani psům a noze koní. Lb. Co lidé rádi slyší, tomu rádi věří. Hkš. Něčí zprávě v. Kom. Sytý lačnému nevěří. Mus. Kdo lhal, tomu se nevěří. Us. Baba jest třikrát horší nežli čert, věř tomu, že to není žádný žert. Prov. D. Nevěřím mu, kdyby pravdu na voze vezl pod pavuzou. Prov. Nevěř hned na kvap žádnému, leč bys prve s ním prostici soli strávil. Lichá v lidech povaha, nevěř každému. Zpronevěřelému nevěř. Není hodno mu v. Koni, psu a zlému člověku nevěř. Us. Ženě a klínu nikdá nevěř. Prov. Ženě své nevěřiti (eifern). V. Jako slovu božímu v. V. Bohu v. Ten méně věří Bohu než svému tlumoku. Prov. D. — **(komu) čeho.** Věř mi toho. Jg., Plac., Kram. Ale ve svém domu hostě svého můž staviti v tom, což protrávil, jehož mu nevěřil. Kn. rož. 232. Neb jest jemu toho věřil jako otci svému; Ale já sem jemu toho věřil, že mi to bez práva placeno bude. NB. Tč. 12., 43. Nebylo mu toho v-no. Dač. I. 175. Všech svých tajných věcí jemu věřil. BN. Věří-li nám toho, věří nám pravdy, pakli nám nevěří, chci to ukázati listem; Nebudú-li jemu chtíti té nemoci v.; Má jemu toho věřeno býti. Půh. II. 93., 139., 383. Že jest ona jemu toho již tak věřila; Toho mi úplně rač v.; O milý příteli, věř mi toho, žeť tobě takové zlé pověsti nepřeji; Já tobě toho úplně věřím, jakožto příteli; I věřímť já vám toho jakožto pánóm a přietelóm zvláště milým, že mi pošlete na 500 branného lidu; Ať jest dobrým hospodářem, jakož mu toho věřím. Arch. I. 179., II. 20., 31., 24., III. 380., 384. (Šd.). Žádná škoda není, poněvadž hrdla a statku věřím. Klat. — **komu kde.** Čili by provedla kým dobrým, co by jemu na věrném právě věříno bylo. NB. Tč. 96. Pakli mu věří (kreditirt) v svém domu, viec nelze staviti, v němž věřil. Kn. rož. 232. — **komu co.** Věř mi to. Us., Dal. — **o čem.** Věří o tom těm, ješto toho nezkusili. Jel. O životu věčném v. Kom. Mnozí jinak o Bohu věří. Let. 216. Když tebe kdo chválí, ty se sám rozsouditi pomni, více nevěř jiným o sobě, než sám sobě, nikdy. Kom. Kat. p. Bohatci o lepším životě nevěřiece. Chč. 632. Boleslav počal o svatosti svého bratra v. Háj. 74. A tak budeš v-ti jie (panně Marii) o nie, ale ne v ni; Kteříž sú o příchodu Kristovu věřili; Tak bude sprostný člověk o svaté trojici v.; O němž nyní věří, že jest pravý Buoh i pravý člověk; **V Boha** v. jest vieru majíce Boha najviece milovati, ale **o Bohu** v. jest písmo, jenž o něm jest, za pravé mieti a pak **Bohu** v. jest vše, co Bóh die, za pravdu mieti; A tak máme o nie v.; a také máme jí v., že, což ona jest řekla, to jest pravda; A tak věříme o svatých a svatým, ale nevěříme aniž máme v. v svaté; V. o Bohu dále jest v., že jest stvořitel, vykupitel a zachovatel všeho světa. Hus I. 8., 324., II. 230., III. 153., 214., 215., 291. (Tč.). — **na koho, nač (komu).** V. někomu na jeho česť. Proch. V-ti na čáry. Sych. Nevěřím na strašidla. Us. Prosím TMti, aby neráčil na mě, ač by kto co pravil, v.; A prosím za to, jestližeť co dále o mně rozpisovali neboli mluvili, že na mě v. nebudeš. Arch. III. 8., 371. A věř mi na mé svědomí, že sem mnoho shledal kněžie, jenž . . . Hus

I. 277. Nikdo se nezmaří, kdo na Boha věří. Ve Slez. Tč. Vz V. v koho. Někomu na slib v. Václ. VII. Nemá jeho zamykati u vězení, než na jeho česť jemu v. Zř. F. I. U. XVI. *Ve smyslu: věřiti, že někdo jest nebo naň spoléhati, v něj doufati*, **správně**: *v. koho n. v koho místo: na někoho.* Brs. 2. vyd. 253., Mtc. 13. 189., Brt. S. 3. vyd. 81. 3. — **v koho, v co** (an Jemanden glauben). Počal Boleslav v svatosť svého bratra v. Dal. 53. V. v Krista, V., v Boha otce, v ducha svatého, Št., v kouzla, v čáry, v čerta, Sych., v strašidla. Ml. V porážku tvou nevěřili. Kos. Ol. I. 116. Nevěřichu veň. Výb. I. 7. Nevěřiš, synečku, nevěříš ty v Boha? Sš. P. 283. Ve sny věřil a kúzel následoval. BO. Tu uslyševše mnoho jich v Jesukrista jsú uvěřili. Pass. 1022. V toho bratra nevěři. Žalt. V. ve věci (nějaké); Ktož věří v mě a činí přikázánie otce mého, ten neumře na věky; Člověk nevěří v obraz aniž má v., avšak stoje, kleče . . má v Boha v., jehož jest obraz; I zdaliť kdo z kniežat v něho věří aneb z zákonnikóv? Věřiš ty v syna božího; Chce, aby věřili v otcě, i syna i sv. ducha; Otče, v těž věříme, náš, v těž ufáme; A že mají v papeže v. a že on jest zemský buoh?; Cierkev v. ale ne v ni; V. Bohu jest jiné než v. v Boha; Kluúce ty, kteřiž sú v něho v-li; Kto v mě věří, bystřiny z břicha jeho potekú vody živé; Z toho máš, že, ktož Boha najviece nemiluje, ten, ač všemu písmu, že pravé jest, věří, však v Boha neb v Bóh nevěří; V nižádnou věc kromě Boha nemáme v-ti proto, že nižádné věci kromě Boha nemáme najviece milovati; A tak nemáme v pannu Maří, matku boží, v. neb jie nemáme najviece milovati, ale máme o ní v-ti, že ona ostavši pannú čistú moci boží boha Ježiše Krista nám urodila; Co jest tedy v. v něho? Věřiece milovati, věřiece jeho se přidržeti, věřiece v něho jíti a údom jeho se vtěliti; V Boha v. jest v-ti, že Bóh jest svrchované dobré; Nemámy v. v nižádného, ani v jinú věc, jedno v otce, v syna, v sv. ducha. Hus I. 9., 25., 54., 75., 238., 251., 305., 315., 352., 365., 384., II. 21., III. 66., 214., 215., 216., 291., 295. (Tč.). — **komu v čem.** Muži nerodichu mu v tom v. Dal. Sami sobě v tom nevěřiece. Dal. 15. (1. 8.). A v tom verime vám, že to pro našú službu uděláte. Let. sl. III. 58. V tom jim má věřino býti; Chce-li jemu v tom Čeněk v., věř. Půh. I. 208., II. 143. V tom mi věři. Kat 2970. Má-li řeči jejie prosté v tej při věřino býti. NB. Tč. 17. Neb by byl Adam s Evou nehřešil, tehdy by každý v stavu nevinném věřil každému, jako hovado věří hovadu; V tom věříme, že od Boha si vyšel. Hus I. 104, II. 188. — **proč.** V-ti něčemu pro pečeti. Chč. 616. Ale ne tomuto, ale jemu, jehož věříš **skrze** tohoto, vždy se modli nebo klaněj; Aby kněžie naučili ty muže věřiti v Ježiše z toho skutku, že je uzdravil. Hus I. 76., II. 342. (Tč.). Kdo z věrného čina vám věří. Kat. 1993. — **s kým.** S Římany věřím, s Čechy držím, s bratřími umírám. Vil. z Pernšteina. — Dal. — **co, jak.** Co se podlé božího vyjevení v. neb činiti má. Us. **Nad** jiné jsem mu věřil (se důvěřoval). Jel. V-ti **bez** základu (na úvěrek dáti). Br. Pevně, nepochybně, docela, zhola někomu v. V. Kdo lehce věří, snadno pochybí. Prov. Kdo *lehce* věří, ten špatně měří. Ve Slez. Tč. Neverím mu ani ako za máčný mák. Mt. S. I. 92. Také v Čech. říkáme: Nevěřím mu ani za mák. **Pod** věčným zatracením v. Hus I. 8. I věřiž toho *úplně*, milý příteli, žeťbych byl k tomu chtiv i hotov. Arch. II. 22. *Ústy i srdcem* v. Št. Kn. š. 16. *Těžko* v., že by se byl mýlil. Pal. Dj. IV. 1. 120. V. srdcem. Bart. 146. Ktož pak spravedlnú *pamětí* věřil u mocného Boha. Kat. 1155. V. úmyslem zdravým. Ib. 1750. Aby každý člověk na světě tu vieru svatú srdcem věřil. Hus I. 44. Ukazuje se krásný svatého obraz a tiem věří se světější, že zbarvenější; Aby v-li *věrú živú;* Ktož myslí věří, že on jest pravý Buoh; Velmi mdle v.; Aby lidé plně v-li, že Buoh všecky hřiechy vidí; Ktož tak milovně věří, ten svět přemáhá; Ktož věří živě a milovně, ten svět přemáhá. Hus I. 79., 165., 221., II. 49., 50., III. 154. (Tč.). — **čím k čemu.** Jinak srdcem věří a jinak ústy vyznávají Čr. Srdcem se zajisté věří k spravedlnosti. Sš. I. 107. (Hý.). Že jsěm jemu věřil listu svého zprávního na své zbožie k věrné ruce. Půh. I. 179., II. 158. A věří jim k své veliké žalosti. Chč. 633. Vz V. *jak.* — **s inft.** Které věříš býti město, ježto by mu náleželo. V. Už nevěří dočkati. Na Slov., Koll. On se nevěří toho piva vynachváliti (tak jest dobré). Us. na Mor. Brt. — **že.** Věříme, že jeden Bůh jest. Us. Věři, že . . . Ž. wit. 26. 13. Lebo silne verím, že príde hodina. Sl. ps. 186. I věřímť, že to učiniš, že mi raden budeš. Arch. IV. 7. Toto že tak v upřímnosti a v důvěrnosti přijíti račíte, věřím. Žer. 328. Mějme vieru velikú věřiece, že on jest všemohúcí; Věřili, že Ježiš boží syn jest. Hus II. 48., III. 153. (II. 195., III. 159., 215. a j.). — **aby.** Nevěříme, aby co chutnějšího najíti se mohlo. Ler. — **se** = *věrovati se.* Na Slov. Bern.

Věřivě, gläubig. Nepodrobí-li se v. nařízením božím. MP. Dj. bibl. I. 249.

Věřivosť, i, f. = *sklonnosť k věření*, die Glaubensgeneigtheit. Jg. — **V.** = *věření*, das Dafürhalten. Marek. — Cf. Věřičnosť.

Věřivý, gläubig. Us. Vik.

Věrka, y, f. = *závdavek*, das Pfand, Angeld. D.

Věřka, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Verkehr, vz *Pospoj.* Cf.: *Doprava*, die Beförderung, Spedition; *dovoz*, die Beförderung zu Wagen; *doplav*, Beförderung zu Wasser; *přeprava*, der Transport, *provod*, der Betrieb. Dch.

Verkl, u, m = kolovrátek, die Leier. Vz Vergl.

Věrkyně, ě, f., ἡ πιστή, die Gläubige. Sš. Sk. 188.

Verlangzettel, něm., žádanka. Us. u knihkupcův.

Verliba, v obec. mluvě m. *velryba.*

Verlochsteinung, vz Sadování.

Verměřice, dle Budějovice, Wermieřitz, ves u Dobříše.

Vermutlich = *snad, domýšlím se, domnívám se, tuším, myslím, trvám, pokudž předvídám.* Myslím, že jste o tom už slyšeli. Zk. Ml. II. 86.

Vernak, a, m., osob. jm.

Verndlovka, y, f. = *druh nových ručnic* (zadovek) dle soustavy puškaře J. Werndla, Werndlgewehr. Její částky: hlaveň, zámek, násadka (měřítko, hledítko), pažba, kování a bodák (jatagan). Vz S. N., KP. IV. 493.

Věrně = *s věrou, upřímně,* treu, treulich, aufrichtig. Ž. wit. 11. 6. Věrně dělati, raditi, Kom., milovati, Tr., někomu sloužiti, Us., někomu něčeho přáti. Žer. Pakli stojí: aby nad nimi v. a právě učinil, tehdy poručník jest povinen, ač sirotci k letóm přijdú a na něm počtu žádají, počet jim učiniti. Tov. k. 98. Vz více v Gl. 360. V. a spravedlivě odpovídali. Pam. Vel. Meziř. 195. Tak že již nemohli rozuměti, kdo by byl s kým v. a dobře. Pal. Dj. III. 3. 302. Abyste se dobře měli, přál bych vám v. Žer. 345. V. a právě učiniti, Treu und Recht üben. Gl. A já chci těm sirotkům v. učiniti a jich zbožie úplně zajistiti. Arch. IV. 356. A keď já jim počnu v. žalovati, věru ta černá zem musí zaplakati. Sš. P. 499. Jako by jim toho díla v. pomáhati chtěli. BR. II. 10. Aby nade mnou sirotkem v. učinil; On mi slíbil to v. zase vrátiti. Půh. II. 163., 537. V. praví vám. ZN. V. se nám ve všem dáváš, svú milostí k nám plápoláš. Hus III. 263. — **V.** = *jistě.* Měj to za celo, v. živo boží tělo. St. sk. V. vědě (vere scio). BO. V. veliké bláznostvie; V. neviem, kterak jsú pracovníci u vinici boží; V. jako žrnov, když běží a nemá pod sebú zrna, jedné větrem hýbá a sám se tře a kazí: též blekotný, když pravdy nemá pod svú řečí, lže vymýšlí. V. praví vám, vzelíť sú odplatu svú; Věrně tak jest; I v. jest kněži kuchmistrství potřebie, aby opustě kuchmistrovstie, vedl právě kněžstvie. Hus I. 162., 163., 271., 289., 94., III. 242. (Tč.).

Verneřice, dle Budějovice, Wernstadtl, mě. v Děčínsku. S. N.

Verneřovice, dle Budějovice, Wernersdorf, ves v Broumovsku u Teplice (Weckelsdorf). Vz S. N. — **V.,** Wetzdorf, ves u Ústí nad Orlicí. PL.

Věrník, a, m., der Gläubige. Ještě pak tobě pravím, věrníče Kristóv. Hus I. 101.

Verniřov, a, m., Werniřow, ves u Zbraslavic.

Verniřovice, dle Budějovice. V. hořejší, Ober-Wernersdorf, ves u Police. Vz S. N. V. dolní, tamtéž.

Věrnohodný = *hodnověrný,* zuverlässig. Ms. jur. 222.

Věrnoklona, y, f., *věrnoklonění,* die Huldigung. Dch.

Věrnoklonný, huldigend. Dch.

Věrnomilý, treu und lieb. Kamar.

Věrnonka, y, f., vernonia. Rostl. I 253. b.

Věrnosrdečný, treuherzig. Div. z och.

Věrnosť, i, f. = *víra, upřímnosť,* die Treue. V. pánu svému zachovati. Br. S v-stí k někomu státi. Dch. Manželská v., die eheliche Treue. Us. Šd. Pes svou v-stí častokrát zahanbuje i přátelství lidské. Bs. mlád. Jsou mu v-stí a poddaností zavázáni. Žer. 343. Do očí se staví a v. slibuje, po straně se vysmívá. Čes. mor. ps. 182. Věrnosť jest ohromné moře bez břehu, bez přístavu. Lužická. V. biskupů k církvi spočívala na bezženství. Ddk. IV. 289. Na něčí víru a v. se bezpečiti. D. Úřad svůj s v-stí zastávati. D. Shledal jsem v. jeho. Har. Věc pod výminkou zvláštní a obapolné v-sti propůjčená jmenovala se manství čili léno. Mus. V bitvě na moravském poli v. svou životem zpečetil. Ddk. VI. 154. V. služebnému přislúchá každému. Prátelská vernosť v nešťastí najvic sa poznává, keď v nešťasti i v zármutku pomoc ti dodává. Na Slov. Tč. A ta v. zkažena bývá v cizoložných, kteříž jie sobě nedržie. Hus III. 208. Sv. Jan v. Pánu zachoval. BR. II. 48. b., 725. a. Věrnosť = dodržení víry a pravdy v řečech a chování-se; Svědectví diplomatické v-sti při listině. Sš. II. 63., Sk. 184. V. je vzácný host. Ve Slez. Tč. Ženský pláč, raní déšť, mužská v. a psí kulhání nemají dlouhé trvání. Sk.

Veřnúti = *vříznouti,* einschneiden. — **co, čím kam:** nožem **do** ruky; své jméno do stromove kůry. Us. na Ostrav. Tč.

Věrný; *věren, rna, o* = *věřící v co, víru mající,* gläubig. Věrní, V.; nevěrný, odpadlec. V. Člověk v. osudu poddán není. Jel. K odpočinutí nynějšiemu, jímž věrní v svátek v Bohu odpočívají; Věrnější t. j. lépe věřící byla jest tato žena než knieže židovské; Mnohokrát nevěrný muž skrze věrnú ženu spasen bude a tak zasě. Hus I. 121., II. 404., III. 207. — **V.** = *k víře slušící,* zum Glauben gehörig. Poslúcháno má býti vyšších a kazatelóv, jelikožto učenie a mravi jich světí a věrni jsú. Hus III. 223. — **V.** = *věrnosť zachovávající, nezrádný, víru komu držící,* treu, getreu. V. Chud nevěren, chudoba vieru láme. Prov. Mus. Věrným zůstati. D. Moji milí věrní. Solf. V. ruku někomu podati. Rkk. K v-né ruce dáti, poručiti (ke schování dáti), V., svěřiti, Abr. z G. II. 118., schovati. Arch. plz. 1493. V. ruka, manus fidelis, die getreue Hand, der Treuhänder, Salman. Er war verpflichtet dafür zu sorgen, dass alle Punkte einer gewissen Urkunde dem, für wen sie ausgestellt war, erfüllt werden. Věrné ruky proto se kladú v listu, aby ten, ktož v. ruka jest, nad těmi, komuž list svědčí, věrně udělal. Tov. k. 188. Vz více v Gl. 360. V. ruka, vz Tov. 103., 105. Ponévadž jest odpovídatel věděl, že jest to takový člověk, proč jej věrnú rukú dělal a mé peníze jemu chovati dával. NB. Tč. Skrze jeho mateř k v-né ruce dán a poručen; Viem, že tomu rozumiete, kdož komu co svěří, žeť má v. ruka odevřiena býti; Prosíme, aťby náš súsed svých peněz škoden nebyl, nebť jest kúpil za svú v-nú robotu. Arch. II. 304., IV. 65., 339. Dal mu ten list k v-né ruce; Učinila jsem jej věrnú rukú a on mi slíbil v mé poručství nesáhati. Půh. II. 306., 430. Já na místě rodičů této poctivé nevěsty oddávám ji tobě k v-né ruce tvé. Na Mor. Brt. V-ná ruka nic netratí. Vz Přímosť. Prov. Ros. Ty Bože věrný. Ž. wit. 85. 15. V-ná družnosť, treue Gefolgschaft. Dch. V slibech svých věren byl nalezen. Vš. 443. Jménem věrných pánů českých. Pal. Dj. III. 3. 177.

Tak v. bude oblúpen a zlý ten bude vykúpen. Smil. v. 1271. Chci od něho přijíti, což mi páni v-ní za právo najdú. Půh. II. 110. Černé oči černé, ne každému věrné a ty nejčernější sú nejfalešnější. Sš. P. 219. Luhar (lhář) rekl ciganovi, že nechce býť verný. Na Slov. Tč. V-né služebníky věrní páni velice ctí. BR. II. 111. a. Věrnýť jest Bóh, nemožť sebe zapřieti. Hus II. 49. To piši za věrnú kroniku. Hus II. 60. Přítel v. jest poklad, kterého penězi nezaplatiš. Us. Tč. Kdo má věrného čeledína, má poklad v domě. Us. Sd. Kde láska nelícoměrná, tam naděje v-ná. Us. Šd. Věrný sluha nezaplacený klenot. Pk. — **komu (jak dlouho).** Dej mi, milý Bože z vysokého nebe, abych vlasti věrnou vychovala z tebe. Na Slov. Skult. Věren jazyku svému. Dal. 114. Zůstával knížeti **po** všecky časy věren; Zůstal vyvolenému věren až **do** smrti; Do posledního okamžení věren své povinnosti bránil volnosť církve. Ddk. II. 221., III. 91., V. 242. **Od** mladosti jim věren byl. V. Kdo není v. Bohu, nebude věrný ani člověku. Prov. — Kom. — **V.** *žena, muž = slib manželský zachovávající*, treu. Věrná manželka ta vždy svého chotě miluje, daj neb nedaj a trpí s ním ráda nůzi. Hus III. 129. Žena věrná, milá, jest divná co vrána bílá. Lom. — **V.** *= upřímný, pravý, neklamný*. V. Svědek **na** nebi v ný. Ž. wit. 88. 38. V. tovaryš, přítel; V-ou pravdu mu pověděl. V. V-mu tovaryši v. buď. Kom. Smlouva v. Flav. V. vlastenec. V. biskup. V. Za jistou, v-nou pravdu míti. V. V. práce. Kom. V-ný rada, pláč, Jel., písmo (pravé). Troj. V-né slovo. Dch. Oči sivé, ty jsou lživé, oči černé, ty jsou v-né. Na Ostrav. Tč. Milujem jedneho zo srdca vernieho; Kde je v. láska, tam je aj prekážka. Sl. ps. 47., 57. V. pravda. Rvač. V. věra. BN. Oni za věrné zezřěli jsú. Ž. wit. 21. 8., 62. 10. Je to v-ná pravda. Us. Šd. Tomu listu má se všudy věrná víra dáti. Let. sl. I. 304. Pověděl v-nou pravdu. Za věrnou pravdu to přijala. Ler. Přietel věrný jest, jenž brání hřešiti. Hus I. 378. Dva, tři věrní přátele jedna duše v rozdílném těle. Us. Tč. To vše jest v-ná a pravá pravda. Let. sl. V. 82. — **čím ke komu.** Čeleď má **k** své hospodě v-na býti srdcem. St. — **jak.** Jest věrný **za** nehet. Č. — **v čem.** Jest i v nejmenším věren. Bern. Čiň, co ti gazda káže a buď mu vždy ve všeckem věrný. Na Mor. Tč. A sě ve všem věren čině. Dal. 63. V tom ti chci věren býti. Hr. rk. 225. Pane Jindřiše, v. v Bohu příteli. Hus III. 281. — **nad čím.** Měj diek, v. sluho, byls nad málem věren. St. N. 238.

Věrohodný, vz *Hodnověrný*, toto lepší.

Věrojatně = *pravděpodobno*, wahrscheinlich. Brt. Hanuš měl v. pravdu. Bdl. Obr. 88. Kteří všichni v. ku římské církvi se přiznávali. Čas. duch. MP.

Věrojatnosť, i, f., die Wahrscheinlichkeit. Šd. Vz Věrojatný.

Věrojatný = *co víru jímá, k pravdě podobný*, glaubwürdig. Tč., Bdl. U Slovinců m. našeho *věřiti* obyčejné *verjeti* a *verjamiti* vzniklo vztažením z *verjo jeti* m. stbul. *věrą jęti* a strus. *věru jati*, dle něhož Rusové posud aspoň *věrojatie, věrojatnostь, věrojatnyj* atd. říkají. Ht. Brs. 277. Na v-tnou skutečnosť božského původu zjevení souditi lze. Čas. duch.

Věrokvět, u, m., ailanthus, der Götterbaum. Dch.

Věrolomec, mce, **věrolomce**, e, m., der Wortbrüchige. Hlč., Div. z och.

Věrolomně, wortbrüchig. Pomsta krevní příbuzným v. popraveného Šturma svatou byla zajisté povinností. Ddk. IV. 18.

Věrolomnosť, i, f. = *věrolomství*.

Věrolomný = *nevěrný*, *víry prázdný*, wortbrüchig, treubrüchig. Hank.

Věrolomství, věrolomstvo, a, n., die Wort-, Treubrüchigkeit, der Treubruch. Biskup řezenský zasýlá zprávu o tomto v-ství; Oba byli hotovější voliti muky těla nežli v-stvo. Ddk. V. 90., Koll. I. 144.

Verona, y, f., mě. a pevnosť prvního stupně ve Vlaších. Vz více v S. N. — *Veroňan*, a, m. — *Veronský*. — **V.**, y, f. = *Veronika*. NB. Tč.

Veronáč, e, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Veroňan, a, m., Veroneser. Us. Vz Verona.

Veronika, *Verunka, Veruna, Veruška*, y, f. = jméno ženské. Vz S. N. — **V.** = veronica, rozrazil lékařský, Ehrenpreis, m. Rstp. 1149.

Veronský, Veroneser-.

Věropis, u, m, = *věroučení*. Šm.

Věrosilný, glaubensstark. Šm.

Věroslabý = *slabověrý*. Sš. Sk. 241.

Věrosloví, n. = *věrouka*. Rk.

Věrosoud, u, m., die Inquisition. Šm.

Věrosoudce, e, m., der Inquisitor. Šm.

Věrošílenosť, i, f., der Fanatismus. Šm.

Věrotřeštěnec, nce, m., der Fanatiker im Glauben. Šm.

Věroucí věrnosť.

Věroúčastnec, ence, m., der Glaubensgenosse. Vid. list. 1816.

Věrouch, a, m. = *věřílek, tupověrec*, der Bigotte, Dummfromme. Nz.

Věrouka, y, f., *věrověda = soustavné předložení, vysvětlení a odůvodnění nauk katolické církve o víře v Boha a jeho činy*, die Glaubenslehre, Dogmatik. Hý. Když počali hloubati v křesťanské v-ce. Ddk. VI. 7.

Věrovací, Betheuerungs-. V. průpověď. Dch.

Věrování, n. = *věru říkání*, die Betheuerung, der Schwur. Ješto by je dobrým svědomím bez přísah a v. provésti mohli; Kteréžby škody bez v. a bez přísah dokázali, ty jim máme a slibujeme dáti a úplně a docela zaplatiti; Kteréžby škody dokázati mohli svědomím slušným bez v. a bez přísah; Dobrým svědomím a bez přísah a bez v-ní okázati. Listy z l. 1456., 1467., 1482. (Tč.). Slova ta uvádí v-ním amen, amen. Sš. J. 89. Ješto by je dobrým svědomím bez přísah a v. pokázati mohli. Arch. II. 279. V. kupecké. Žk. By viece věřili lidé jich skutkóm než jich řeči neb v.; Hněv, z něhožto vychodí svár, popuzení, zloba, nepodobné v. a křivé přísahání. Hus I. 102., III. 180. (Tč.). Věříme Vám bez přísah a v. Sych. Kupeckému v., panenskému slibování, ženskému plakání

a lidskému pochlebování,... radímť ať žádný nevěří. Rým. Kupecké v. a ženský pláč na korec se neměří. Č. M. 329. Zaplatiti se všemi škodami, ježto by dobrým svědomím bez přísah a v. mohl prokázati. Faukn. 2., Tov. 161., 67. V. v strč. právě od *víra*, fides, der Glauben, also auf seinen Glauben nehmen, die Betheuerung, Bewährung. Nalezá se bez přísah v.: beru to k své víře n. duši, neb k své cti. Tov. k 116. Vz více v Gl. 360. V. = odvoláním se na víru svou pravdivosť slov svých dotvrzovati. Tov., Pr. 1869. str. 737. a násl. Cf. Kn. dr. LXI. — *Pozn.* Věrujíce užíváme předložkového akkusativu *na*, *pro*, *skrze* a předložkového lokalu *při*. Ach, na můj hloupý rozum! Pro všecky svaté! Zaklínám tě skrze Boha. Přísahal při živém Bohu. Brt. S. 3. vyd. 79.

Věřovany, dle Dolany, Wierovan, ves u Tobićova. PL.

Věrovati = *věru (na mou věru) říkati*, etwas bei seinem Glauben bekräftigen, betheuern — **abs.** Sv. Petr poče v. a řka: Neznám toho člověka. Pass. 286. Tehdy počechu v. a řkúce. Hr. rk. 241. (335.). Tři mají přisíci a čtyři věrovati. Půh. II. 141. Ktož má v obyčeji přísahati, věrovati. Št. N. 304. — **jak.** Neopatrně věrujíce. Hus I. 86. Slyši, ano lidé *křesťansky* **mezi** sebou se věrují. Pass. mus. 366. Mnozí lži, křivě se věrují. Št. Ale tuto věrují se tvrdě. Jir. Čít. po IV. tř. V-ti *cti* svou. Půh. I. 274. Obyčej **bez** rozmysla v. Št. N. 141. — **zač.** A ti jsú za to chtěli věrovati i učiniti podlé panského nálezu. Půh. II. 460. — **v čem.** V marných a lehkých věcech věrují. Hus I. 102. — **se.** Zavěruj se = zadušuj se. Us. v Krkonš. Vz předcház. — **že.** Čtyři mají v., že jest bratr jeho vlastní nedílný, že ty škody vzal jest. Půh. I. 315., II. 229. (Tč.). — **V.** = *věřiti*, glauben. - **komu.** Já mu nišť neverujem. Na Slov. u Piščan. Tč.

Věrověda, y, f. = *věrouka*. Hý.

Věrověst, a, m., der Glaubensbote, Apostel, Missionär. V-vé slovanští, die Slavenapostel. Us. Šd. Vz Věrověstec.

Věrověstec, stce, m., der Glaubensapostel. Vz Věrověst. Mor. Tč.

Verovice, dle Budějovice, Wairowitz, ves u Znojma. PL.

Věrovice, dle Budějovice, Wernsdorf, ves u Nov. Jičína. PL., Vck.

Věrovitice, Veröcze, mě. v Slavonsku. Vz S. N.

Veřovjané na mor. Valašsku. Kda.

Věrozákon, a, m., das Dogma. Rk.

Věrozvěst, a, m. = *věrověst*. Z osudů připomenutých v-stů shledává se, že..; Křesťanský v.; Každý v. má dle starého obyčeje napřed přijíti pro potřebné navedení. Ddk. II. 91., III. 92. (Tč.).

Verpán, verbán, u, m., **šp.** z něm., Lerchenbaum, *modřín*. Us. Hrp., Kal.

Verpánek, nku, m., šp. z něm. Werkbank = *stolice (stolek) ševcovská*. Mz. 366. Sedí u v-nku. Us. V již. Čech. říkají jenom: stolek. Da. — **V.** = *verpán*. Us. u Šmidar. Kšf.

Verr-es, a, m., jm. římské.

Versailles, mě. ve Francii u Paříže, podlé Nusle. Vz S. N.

Versalka, *versálka*, y, f. = *začáteční veliké písmeno*, der Anfangsbuchstabe, Versalie. Nz. Cf. Versalní.

Versalní, *versální*, z lat. = *začáteční*, *větší*, Versal-. V. litera n. písmeno, der Versalbuchstabe. Ros., Kom. Vz Versalka.

Verse, e, f., z lat. = *obrat*, *způsob nějaké zprávy*, *překlad*, *výklad*, die Version. Rk.

Versifikator, a, m., lat., veršovník, veršovec, kdo dělá verše. Rk.

Verso folio (fo. vo.), lat. = *na ruby*, *na obrácené straně*, auf der Kehrseite, kupecky. Kh.

Versta, y, f. = *ruská míle* asi 500 sáhův, 7 verst = míle zeměpisná. Jg.

Věrství, n., die Glaubenschaft. Šm.

Versura, y, f., z lat., u kupců = *odbyt*, der Waarenumsatz. Kh.

Verš, e, **veršík**, u, **veršíček**, čku, m., z lat. versus, der Vers. V. jest řádka či pořádek několika slov, v nichž krátké a dlouhé slabiky dle jistého pravidla se střídají. Sš. 3. V. jest spojení jistého počtu a druhu noh poëtických. Jg. Verš jest rhythmická řada slabik čili řada slabik taková, v níž panuje rhythmus. S. N. — **V. časoměrný**, *který se spravuje délkou a krátkostí slabik*, der Quantitätsvers. Vz Mk. Ml. 312.; Zk. Ml. II. 186., Sš. 3., 53. *V. časoměrný*: iambický, trochejský, anapaestický, daktylický, choriambický; *daktylické*: adonický: — ∪ ∪ | — ∪; archilošský: — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | —; alkmanský: — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪; ferekratický: — — | — ∪ ∪ | — ∪; safický: — ∪ | — — | — ∪ ∪ | — ∪ | — ∪; pentameter nebo pětiměr: — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | —; šestiměr n. hexameter: — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — ∪; asklepiadský menší: — — | — ∪ ∪ — | — ∪ ∪ — | ∪ —, větší: — — | — ∪ ∪ — | — ∪ ∪ — | — ∪ ∪ — | ∪ —; choriambický glykonický: — ∪ — — | — ∪ ∪ — | ∪ —. Vz *uvedená jména*, *Tetrameter*, *Alkajský*, S. N. — **Verš přízvučný**, *který se řídí přízvukem*, der Akcentvers. Vz Přízvuk, Rým, Mk. Ml. 312., 324.; Zk. Ml. II. 205.; Sš. 31., 38., 53. V. jednoduchý, složitý; dvoj-, troj- atd. stopí. Vz Mk. Ml. 315., Sš. 3., 15. V. nedoměrný n. kusý (v. catalecticus, vz Sš. 16.), nadměrný (hypercatalecticus, Sš. 16.), doměrný (v. acatalecticus, Sš. 16); vz Mk. Ml. 315. V. nedoměrný (kusý, neúplný, bezslabičný), kusý o jedné slabice (catal. in syllabam), kusý o dvou slabikách (catal. in dissyllabum), úplný, asynartetický (nesčleněný, nedočleněný), nedostopný (bezstopný); verše združené, Nz., v. pro zpěv určený (vz Sš. 51.), sklepaný, der Knittelvers. Šm. Verše rymované, nerymované. Dch. O způsobilosti českého jazyka k veršům rymovaným vz: Meč a pluh ve Světoz. 1874. č. 26. str. 303. Skladatel v-šů. V. Verše skládati. Kom. Písně z veršů složené. Kom. Pěknými veršíky někoho oslaviti. Br. Skladba veršů; chod verše se zdržuje, umdlévá. Nz. Plynnosť verše. Vz *Rhythmus*, *Stopa*, *Caesura* n. *Přerývka*, *Rozkol* (diaeresis), *Sloha*, Mk. Mluv., Zk. Mluv., Sš., KB. 1.—7. O skládání veršů ve strč. vz Jir. Nkr. 95. — **V.** = *oddělení částek větších* ku př. kapitol v písmě sv., Vers. Br. — **V.** = *sloha*, die Strophe. Zpívali jsme druhý verš.

Digitized by Google

Us. v již. Čech. Jdr. — **V.** *při toku velikého ptáka = doba od začátku broušení až do jeho skončení.* Šp.

Veršesloví, n. = *veršovnictví, umění veršovnické, veršování, umění veršovati*, die Verskunst. Nz.

Verškosti, pl., f., sartomiac, zastr. Žd.

Veršoděj, e, m., der Versemacher, Versifex. Kos. Ol. I. 37. Cf. Veršokujec, Veršotepec, Veršovník.

Veršokujec, jce, m., der Versemacher. Čím méně tvůrčí síly oněm v-pcům se dostávalo. Bdl. Mtc. Cf. Veršoděj.

Veršotepec, pce, m. = *veršoděj*. Koll. I. 349. Stal se konečně hříčkou nechutných v-ců. Bdl. v Mtc.

Veršotvorství, n., die Versmacherei. D.

Veršování, n., das Versemachen. Vz Veršesloví. Nz., Bern.

Veršovaný; *-án, a, o*, Vers-, metrisch. V. básnictví, die Verspoesie. Dch.

Veršovati, Verse machen, versificiren. Nz., Bern.

Veršovec, vce, m. = *kdo verše dělá*, der Versemacher. Us. Ne tak básníci jako raději veršovci. Pal. Dj. II. 1. 198. — **V.** = *básník*. Sych.

Veršovňa, i, f. = *básnictví*, die Dichtkunst. Bern.

Veršovně = *ve verších*, in Versen. Na Slez. Bern.

Veršovní, dichterisch, poetisch, in Reimen verfasst. Bern.

Veršovnice, e, **veršovnička**, y, f., die Versmacherin, Dichterin. Bern.

Veršovnický, dichterisch. V. umění. Vz Veršesloví. Nz.

Veršovnictví, n. = *veršesloví*, die Dichtkunst. Nz.

Veršovničkář, e, m. = *špatný veršovník*, Dichterling, m.

Veršovník, a, m., der Versemacher, Versifikator. Nz. Vz Veršovec. — **V.** = *básník*. Kom.

Veršovný = *veršovnický*. Na Slov. Bern.

Veršovský dichterisch.

Veršovství, n., die Versmacherei. D.

Veršový, Vers-. V. úprava. Kos. Ol. I. 262.

Veršt, *lépe: versta*. Jg.

Verštat, u, m., šp. z něm. Werkstatt = *dílna*, Jg., Šr., *dílnice*, V., *dělárna, pracovna*. Ros. Nyní všeobecně: *dílna*.

Verte, lat. = *obrať! Vertatur* = **ať**, nechť se obrátí. Rk.

Věrtel, e, **věrtélek**, lku, m., z něm. Viertel = *čtvrť korce*. Korec drží 4 věrtele a v. 4 čtvrtce. Kom. J. 764., Ros. V. ovsa, hrachu, naděje. S. a Ž. Hlava jako v. (veliká). Mám hlavu jako v. (na Mor.: jako čtvrť = plnou starosti). Hš. Nestrkej věrtel do čtvrtce. Us. Píchl se věrtelem do oka (ten si dal)! U Solnice. On se doví, zač je toho v. (naplatí se). Us. Zvíš o něm, než s ním v. hrachu sníš. Mus. Hrstka jistoty lepší, než v. naděje. Us. Našel pannu bez věrtele (načatou). Kron. tur. — **V.** als Flüssigkeitsmass = 128 Pinten. Dva v-le piva bílého. Mus. 1839. 229. Sud pivní, který sluje v. Prm. IV. 151. V. piva obsahoval čtyry vědra, nyní se jmenuje sud čtyrvěderní. Bck. II. 1. 378.

Vertep, u, **vertepec**, pce, m. = *jeskyně*, die Höhle, rus.

Vertepnosť, i, f., groteske Beschaffenheit. Rostl. III. b. 120.

Vertepný, zur Höhle gehörig, rus. Jg.

Vertikalní, *vertikální*, z lat. = *svislý*, vertikal. Rk.

Vertovati, z lat. vertere = *obraceti*, umwenden. — **co**: listy. — **V.** = *čísti*, lesen, blättern. V. — **V. se** = *čísti, obírati se*, lesen. — **kde**: v knihách, Pref., v registřích. V. — **Jg.** Cf. *Verte*.

Věrtuch, u, m. = *květovaný šátek na hlavu*, buntes Kopftuch. Pm.

Věru (na Slov. *veru*), *na mou věru = opravdu, zajisté, v skutku*, in der That, wahrlich, auf meine Treu, fürwahr. **Věru** je najskorej zastr. 1 os. praes. ind. od ver-iť. Ht. Sl. ml. 146. Já v. nic nevím. Us. Já to v. chválím. Us. To jest v. k zlosti. Sych. Ba věru! Us. Dch., Brt. S. 3. Veru príde syn mnoj. Er. Sl. čít. 51. Ja ce l'ubim, ja ce hcem, ja ce vera i vežnem. Sl. ps. 51. A či aj Ludmilka má zlaté vlásky? Ej veru má, kývnul Janík, práve také ako já; Poslala druhú obzrieť, čo je vo veci; i ta prišla s tým, že je veru tak. Dbš. Sl. pov. I. 214., 229. Což bych byla za to kázně hodna! věru nic. BN. V. bys mě zradila a do vězení vsadila. Zelinko milá, dybych tě znala, věru bych si šohajíčka přičarovala; A já svoji ženu na jarmark poženu a jak jí neprodám, věru ju darmo dám. Sš. P. 138., 417., 664. (Tč.). — Vz Dnes.

Věrucha, y, m. a f. = *člověk, který něco zaškvaří n. něco neslušného udělá*. U Opav. Pk.

Veruna, *Verunka*, y, f., z Veronika. Šd., Prk. Př. 28. Cf. Veruša, Verunka.

Veruňk, **verunk**, *(vejrunk, vejrunek)*, u, m., z něm. Währung = *cena, číslo*. Deset zlatých vídeňského veruňku (čísla). D. — **V.** = *plat jistý, obzvl. kupní cena a peníze nájemné ve lhůtách odváděné a vybírané na statky dědicům*, der Kaufpreis, die Zahlung, Fristzahlung. 1614. Schön, Bdl., Vinohrad prodán jest za 15 kop na tři roky, na první vánoce 5 kop, na druhé také 5 a ta dva v-ky pán napřed vzíti má a třetí veruňk na třetí vánoce. Gl. 360. Vz tam více. Po v-cích platiti = po lhůtách. Žer. Záp. I. 95.

Verunka, y, f., vz Veruna. Má milá Verunko, na co ty to lámeš? A to na znamení, že ťa Turci jelí. Sš. P. 146. — **V.** = *korunka, berunka, slunéčko*, coccinella septempunctata, u Třebíče *kankališka*. Mor. Bkř., Vck., Šd. — **V.** = *rozrazil*, rostl. Mor. Vck.

Veruša, e, **Veruška**, y, f. = *Veruna, Veronika*. Na Mor. a ve Slez. Škd., Brt., Tč. A šel najprv k svej Verušce, k svojí najstarší dcerušce; Kaj je má Veruška, ona mne nevítá? Sš. P. 118., 146. (Tč.).

Verušice, dle Budějovice, Gross-Werscheditz, ves u Žlutice. Arch. II. 464.

Verušičky, Klein-Werscheditz, ves u Bochova. Vz S. N.

Veruška, y, f. = *Veruna*. Vz Veruša, Verunka.

Digitized by Google

Věrutnosť, i, f. = *k pravdě podobnosť*, die Wahrscheinlichkeit. Měst. bož. III. 91.

Věrutný, wahrscheinlich. Rk.

Verwöhnt, něm., *zvyklý*. Us. Mor. Slováci říkají: spovýkaný a verwöhnen: spovýkati někoho. Brt.

1. **Ves**, zastr. = *všecek*. Zamúti sě ot krajin ote všech; Ajta, vsi vyrazichu vz vrahy. Rkk. 7., 9. Děti vsie tu zbožiem v jedno vladú. Ib. 69. Třetí žalobník bude ves svět. Pass. 18. (Hý.). Ves svět. Pass. mus. 360. Kat. 168., 351., 920. Vz Bž. 146., Kt. 51., *Všecek*.

2. **Ves**, gt. vsi (**ne**: vse; dle *Kosť*), instr. pl vsemi m. vsmi. Zdrob.: *véska (víska, výska)*. V., goth. veihs, praedium, skr. koř. viç, intrare, subst. viç homo agricolarum classis; οἶκος (koř. v ἱκ — ἱκνέομαι), vicus. Schl. Sskr. viç-ati, kommen, eintreten, οἶκ-ος, lat. vic-us; strsl. vesь, die Wohnstatt, das Dorf. Fk. 189., 611. Vz tam více. — V. = *více stavení sedlských po hromadě, dědina*, das Dorf, die Dorf-, Ortschaft, der Gau. Ve vsi bydleti; sedláci ve vsech. V. Do vsi jíti. D. Řezníci moravští chodí *do vsi*, když si vyjdou do některé dědiny koupit dobytčete, sice vždy *dědina*. Brt. Přijíti k někomu do vsi (návštěvou). Us. Sá., Kál. Číž to pachole po vsi chodí? Sš. P. 219. V městech i ve vsech; Ale takové aby ven hnali a honili město od města, ves ode vsi. Pal. Dj. IV. 1. 118., V. 2. 138. Skrýval se na čas po vsích (vsech) vůkolních. Ddk. II. 416. Chodil ves ode vsi. Brt. Přišli do vsi na táčky, na přástvu, na toulačku, na besedu. Us. Dst. Pohané ve vsech přebývají neb daleko jsú od města božieho. Hus III. 90. Tu v. jsem svým nákladem osadil; Vpadl mi v v. v Dobrotice bez práva v muoj základ. Půh. I. 366., II. 377. (Tč.). K svým vsím a rolím. Br. Se vsmi. Ben. Ves s kostelem. D. Každý pes z jiné vsi (o věcech, které se do hromady nehodí). Prov. Na vsi. Šm. Po vsech choditi. Rk. Hledí, jakoby 9 vsí vypálil (hněvá se). Vz Zádumčivý. C. Kysele hledí, jakoby 3 vsi vypálil. V. Kolik vsí tolik zvyklostí. Prov. Tč. Bos chodívá, komu celá ves boty kupuje. Prov. Tč., Šd. Neštěká pes pro ves ale pro sebe. Přísl. Šd. — Vz S. N. — V. *březová*. Dorf Friese, ves u Bukovic na Mor. Tč.

Vesa, e, f., v mech., die Wagschale. Na Slov. Ssk.

Vesalka, y, f., zeuzera, hmyz šupinokřídlý. Krok II. 262.

Vesce, e, f., Dörfles, ves u Jevíčka; Wes am Berg, ves u Budějovic; Wesce a) ves u Milevska, b) samota u Sedlčan; Wesetz, a) dvůr u Tábora, b) ves u Soběslavi, c) ves u Jičína, d) ves u Sobotky, e) ves u Turnova, f) ves u Roudnice, g) Wesetz bei Böhm. Aicha, ves u Hodkovic, h) Wesetz bei Swietla, ves u Čes. dubu; Westetz, vsi a) u Benešova, b) u Votic, c) u Vlašimi, d) u Skalice, e) u Nimburka, f) u Jaroměře, g) u Jesenic, h) u Dobříše, i) u Chrudimi, k) u Čáslavi, l) dvůr u Uhlíř. Janovic, m) mysl. u Sázavy; Wesze, vsi a) u Teplice, b) u Mor. Budějovic; Zabraw, ves u Vltavotýna; Vesce dolní, Unter-Westetz, ves u Chotěboře, Unter-Wesze, ves u Velešína; Vesce horní, Ober-Westetz, ves u Chotěboře, Ober-Wesce, ves u Velešína; Vesce nová, Neu-Wesetz, ves u Brandýsa nad L.; V. stará, Alt-Wesetz, ves u Sadské; Vesce Žichova, Schichowa Wesce, ves u Nadějkova. PL., Tk. I. 47., 361., III. 35., 44., 46., 86., 439., IV. 171., Tf. 394.

Vesčí, n., jm. pole v Pradlisku. Sk.

Vesda = **vesdy**.

Vesde = *všude*. Dch.

Vesdy, vesda, zastr. = *vždy*, immer, z *ves* (= všecek) + *dy*. Vesdy chvály světské žádáš. St. skl., Ž. wit. 15. 8. Cf. Veždy.

Vesec, sce, m., ves. Arch. V. 522. (Šd.).

Vesecko, a, n., Wesecko, samota u Turnova. PL.

Vesednice, e, f. = *světnice*, das Zimmer. Us. v Táb. Dch.

Vesek, ska, m., Wesek, ves u Uher. Hradiště.

Vesel, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127. — **V.**, vz Veselý.

Věsel (viesel), e, m., citrulus, zastr. Veleš.

Vesela, veselena, y, f., jm. kraví. Na mor. Valaš. Vck. V. má bílé nohy, bílé rohy a bílý ocas. Klda. I. 16.

Veselá, é, f., Fröhlichsdorf, ves u Konice na Mor.; Nepomuk, ves u Nové říše; Wesela, ves u Kamena a samota u Pardubic; Wessely, ves u Lomnice, Tk. III. 180., 323., IV. 774., V. 263.; Wessela, ves u Počátek. Vz S. N. — **V.** žertem = *díra ve hřídeli pluhu před děrami potykačnými na příč vyvrtaná, do které se potykač strká, když s pluhem zvráceným na vlačihách z pole se jede.* Dáti na v-lou, do veselé = domů z pole od orby jeti. Us. Dch. — **V.** Pojedeme s veselou z Prahy. Us. Vk. Má v-lou. Vz Opilý. Proto mu v. s ramen nespadla (byl přece vesel). Us. u Jičína.

Veselá hora, St. Laurenz, hájovna u Domažlic.

Veselák, a, m., os. jm. Šd. — **V.**, u, m. = silurská zkamenělina. Us. Zkr.

Veselaky, dle Dolany, samota u Nové Kdyně. PL.

Veselan, a, m. = *svatebník*, der Hochzeitgast. Jg.

Vesele = *s veselostí*, lustig, fröhlich, heiter. V. V. žíti, zpívati, Us., se stavěti. Har. Jen v.!; V. si počínati. Us. Dch. Hraj muziga v.; V., muziko, v-le! Us. Šd. Juro, pískej v-le. Kol. ván. 96. Hoja, chlapci, v., už to děvče moje je; Vesele, vesele, třeba sa zle děje; srdečko v zármutku, huběnka se směje. Sš. P. 189., 214. V. to vedli. Let. 167. V. tam bydlili. Pal. Dj. III. 3. 67. Mše v. sě i slovem i notú neb zpěvem počíná. Hus II. 108.

1. **Veselé**, n. = *veselí*.

2. **Veselé**, ého, n., Fröhlichsdorf, ves u Žďár; Wessela, ves u Rokycan; Schneidetschlag, ves u Chvalšin; Wesseln, ves u Neštědic; Wessiedel, ves u Oder. PL. V. vysoké, Hoch-Wessely, mě. u Nov. Bydž. PL.

Veselek, lka, m., os. jm. Ve Slez. Šd. — **V.** = *veselý člověk*. Zůstalo ještě několik veseleků pohromadě, aby to pivo dopili. Opav. týd.

Digitized by Google

Veselena, y, f., vz Vesela.

Veselení, n. Pro v-ní, zur Belustigung. Dch.

Veselenka, y, f. = *veselí*, die Hochzeit. Na Slov. u Presb. Tč. Ja na tvoju v-ku nepójdem. Sl. ps. 220.

Veselí, n., zastr. a na Mor. posud: *veselé* = *veselosť, radosť*, die Freude, Fröhlichkeit, Lustigkeit. Rozkoš a veselí z něčeho míti; v-lím plesati, poskakovati; veselí přinésti. V. V-lí si učiniti. D. S v-lím na něco zpomínati. Jel. V. v pláč se skoná. Kram. U velikém v. Troj. Pod v-lím býti = *vesel býti*, fröhlich, bei guter Laune. Walk. Alex. Dal si v. v srdci mém. Ž. wit. 4. 7. (41. 5.). Velké v. a malý statek; Veselé v. smutné živobytí. Na Ostrav. Tč. Kdo se při veselí směje, pláče po v. Tč. Pistole na stole, to moje v-lé. Sš. P. 583. Na mlatě tepeme, bijeme, pereme, byla-li sobota, bude i robota a po ní neděle, to bude v-lé (napodobení mlatby ve dvanáctero). Ve Slez. Šd. Potom už bola svadba a veselia bez konca bez kraja. Dbš. Sl. pov. I. 172. I strojil tu v. s pannami. Let. 114. Tvého veselí nic déle, enem od pátku do neděle. Sš. Ps. 461. Všakž jí bě ne do veselie. EZ. V zboru jedni druhých k modlení, k chválení i k duchovniemu v. popudie příkladem svým; Radujte se s veselím, kteříž ste v zamúcenie byli. Hus I. 299., II. 108. (Tč.). Hrozné veselé napravi pěním mnohým zvukem; Tehdy Porfyrus s královú vzesta v obě srdci novú mysl i bohaté v-lé . . .; Kdež útěchy vele jest i bez konce v-lé. Kat. 1150., 2581., 2731. — V. = *veselý den, veselý čas, slavnosť*. Jg. — V. *svatební n. pouze veselí* = *svatba*. V. strojiti, V., držeti, Troj., míti. Us. Na v. zváti. Ros. Mladé v., poveselí = druhý den svatby. Ros. Byv toho úmyslu panně sestře své nákladné svatební v. na Krumlově masopustního času vykonati. Břez. 161. O nedlho mu bolo v-lie s druhou. Ht. sl. ml. 227. Na v. huj a potom stůj! Na Ostrav. Tč. Či je to svadbička, či je to v.? Brt. Ps. 86. Aj chmeli, chmeli pěkně zelený, bez tebe žádného v-lé není. Ve Slez. Šd. Svatební v. Dač. I. 122. Stála v poli kravařenka: Je-li živa moja ženka? Tvoja ženka ešče živa, ona právě v-lí má; Žení sa mi, žení moje potěšení, ani mia nevolá na svoje v-lí; Štyry míle za Opavu oženil se vrabec s kravú; jak se sova dověděla, na v. doletěla. Sš. P. 131., 418., 697. (Tč.). Spolu u v. seděli. GR. Po tom v. královna Jitka hned třetího dne umřela. Kn. — V., Wessely, vsi a) u Něm. Brodu, b) u Přelouče, c) u Dolejšího Nýrska, d) u Tišňova, e) u Jimramova, f) u Mohelnice; mě. u Uher. Hradiště; V. nad Lužnicí, Wessely ob der Luschnitz; V. nové, Neu-Wessely, městečko u Žďára; V. předměstí, Vorstadt-Wessely, u Uher. Hradiště; V., Wesseln, vsi a) u Neštědic, b) u Čes. Lípy; V., Wessiedel, ves u Oder. PL.

Veselice, e, f., Podweselitz, ves u Nového města n. M. Vz S. N. Jan z Veselice. Arch. 1399. Mlýn na V-ci. Arch. IV. 227. — V., Wesselitz, vsi a) u Sobotky, b) u Blanska, c) u Něm. Brodu. PL.

1. **Veselíčko**, a, n. = *malé veselí*. A bude-li kdy světské v., tehdy ihned aneb po malém času mnohým pomine zamúcenim. Hus III. 110. Aj zpivaj, ptačku slavičku na mojem veseličku (na mé svatbě). Sš. P. 461.

2. **Veselíčko**, a, n., Weseličko, ves u Bernardic; Wesseličko, ves u Lipníka. PL.

Veselický = *veselý*.

Veselík, a, m., der Lebemann. Dch. — V., osob. jm. Arch. I. 184., III. 416., NB. Tč. 209.

Veseliti, il, en, ení; *veselívati* = *veselým činiti*, erfreuen, fröhlich o. lustig machen, belustigen, ergötzen. — **co, koho.** Někoho velmi v. Jg. Veselíješ mladosť jich. Št. V. město. Ž. wit. 45. 5. Víno a hudba veselí srdce. BO. — **koho, se, co čím.** Čas smutný učením v. Jg. Sliby se blázni veselí, ale moudří se jimi kají. Prov. Když se veselí zbožím. Hus II. 311. Čím se mladý příliš veselí, na starosť toho požele. Prov. MP. Dobré z daleka poznalé svým přiblížením člověka veselí a netoliko člověka ale i hovado. Hus I. 117. — Št. Kn. š. 183., Troj. 179. — **še z koho, z čeho:** z cizího štěstí. V. Veseliti se budem z daróv tvých. Hus III. 11. — Br., Ros. — **se nad čím.** Pís. slov. Veselil se Hospodin nad vámi. BO. A v-li se nad dílem rukou svojich. Sš. Sk. 80. — **se.** An sě velí svým všem v. a radovati. Hus III. 118. — **se v čem.** Radovati a v. sě budeme v tobě; Radují sě, když zlé učinie a veselé sě v najhorších věcech; V tobě sě budeme v., ale ne v sobě; Kdo sě veselí, v Hospodinu sě vesel. Hus II. 12., 311., III. 12. — **se čemu.** Nebáti se smrti, ale věčné nesmrtelnosti se v. V. — **se pro co.** Pís. slov. — **se kdy.** Veselme se v novém roce. Us., Er. P. 45. — **se s kým** = 1. *společně*, sich mit Jem. freuen, Jg., 2. na Slov. = *smíchy si z někoho dělati*, Jemanden zum Besten haben. Bern. — **se komu jak** (exultare). Služte Hospodinu v bázni a v-te sě jemu s strachem. Ž. wit. 2. 11.

Veselka, y, m. a f. = *veselý člověk*, ein lustiger Mensch, Lebemann. D. — V., f, a pl. *veselky* = *veselí, zvl. svatba*. Vz Veselí. V takové řeči vjela do mne veselka. Ehr. Pán Bůh dal veselku, dobře se nám vede. Šd. V tu chvíli veselku (svatbu) jsou slušně umluvili. Us. — V., Wesselka, ves u Olešnice; samota u Soběslavi; hájovna u Vel. Meziříčí; hospoda u Kroměříže. — V., Veselka, vsi a) u Sviň, b) u Votic, c) u Mníška; hospoda u Velešína, u Planice; samota u Sudoměřic, u Čáslavi, u Klatov; osada u Brna; V. u Psáře, Veselka bei Psař, hosp. u Vlašimi; V. ratajská, Veselka bei Rattay, hosp. u Vlašimi. PL.

Veselně = *svatebně*, hochzeitlich. Na Slov. Bern.

Veselnický = *svatebnický*, Hochzeitgäste betreffend. Jg.

Veselnička, y, **veselnice**, e, f. = *svatebnička*.

Veselník, a, m. = *svatebník*, der Hochzeitgast. Na Ostrav. a ve Slez. Tč., Šd. V-ci do rána tancovali; Čím víc v-ků, tím veselejší, tím víc vyjedníkův. Na Ostrav. Tč. — V., der Steuermann. Zl. klasy. 1855. č. 22.

Veselný = *svatební*, hochzeitlich, Hochzeit-. V. den. Jg. Vz Veselní.

Veselo, vz Veselý. — **V.** = *vesele*. Bylo tam v. Us. D. Nepochybuji, že vás (vám) rovně tak v. jako mne. Brt S. 20. Jemu jde robota (práce) v. Slez. Tč. Nic mi tu v. néní, dyž tu má panenka néní. Sš. P. 297. Dokad matka s nimi byla, v. jim bylo; V té jizbě je v. Us. Tč. Jak si pozorlivý, budeš v. živý. Na Slov. Tč. Už od hladu omdlievali a tento si ešte bystro v. poskakoval. Dbš. Sl. pov. I. 413.

Veseloherec, rce, m., der Komiker. Šm.

Veselohledý = *veselovzorný*. Šm.

Veselohra, y, f. = *veselá hra*, die Komoedie, das Lustspiel. **V.** = *dramatické vystavení směšného děje*. Jg. **V.**, *komoedie* — *dramatické představení komického (žertovného, veselého) děje*. V. o jednom jednání: *dramatický žert, blueta, proverbe*; pohybuje-li se v. v oboru nižší drastické komiky, slove *fraškou, burleskou*; má-li směr mravokárný, sluje *satirickou*. Dle kruhů, z nichž básník svou látku čerpal, jsou veselohry: *historické, salonní, konversační, občanské, idylické, fantastické*. Též *dramatické parodie* sem patří. Vz více v S. N. Podstatu komoedie hledati dlužno v rozmarném zápletku úmyslů s náhodou, kterýžto zápletek vždy souladně se ukončuje, ovšem k oslavě mravní ideje. Dramatické provedení směšného čili komického může komoedií nazváno býti. Směšné povstává všude, kde to, co jest nicotno, náhodno, vadno, bezrozumno, tak se tváří, jakoby bylo podstatno, věcno, bezúhonno, pravdivo; pravá v. uvádí takéto případy v životě pospolitém, takovéto osoby v různé mezi sebou zápletky a zmatky, z nichž však ku konci v jasnějším nad to světle probleskuouti musí záře ideálu. Jako tragické spočívá buď v charakteru buď v situaci, tak hledati na témž základě i projevy komického. Odtud rozvrhuje se komoedie v komoedii *charakterovou (povaholičnou)* a *intrikovou (spletečnou)* neboli *situační*. Leží-li směšné v rozvoji charakteru, povstává v. prvého druhu; kde však vyvíjí se ze spletek, ze situací, vzniká v. intriková . . Osoba žene se za svými zámysly, v povaze její stanovenými, avšak tím přichází v rozmarné zápletky s úmysly jiných osob, s náhodou, buďto k cíli dospívajíc, nebo je-li cíl ten nešlechetný, na jeho zmaření patřiti musíc. V charakteru takém objeviti se musí všeliká všestrannosť, veselosť, rozmarnosť; dialog musí prosáknut býti překvapujícími vtipy, živým humorem, ba i pichlavou ironií. Intriky vznikají povždy, setkávají-li se úmysly jedněch s úmysly druhých, takto sebe vzájemně křižujíce, a snaha, rozuzliti zádrhl, k novým jen zmatkům přivodí, až konečně zadrhlý uzel způsobem všecky jednající osoby překvapujícím se rozplétá; Podstata intrik spočívá tudíž ve vzájemném jednajících osob klamání. KB. 194. Vz tam více. Básník, skladatel v-hry. Nz. O řím. v-hrách vz Vlšk. 27., 351., 380.

Veselomyslnosť, i, f., die Aufgewecktheit.

Veselomyslný, aufgeweckt, wohlgemuth. Reš.

Veselosť, i, f. — *dobromyslnosť, radosť*, die Fröhlichkeit, Lustigkeit, Freudigkeit, das Vergnügen. V. Veselosť čeho, z čeho, nad čím. Brs. 105. Cf. Veseliti. Hleď v-sti bez bujnosti, sei guter Dinge ohne grosse Sprünge. Dch. Až já od vás půjdu, všecky veselosti za mnú plakat budú. Sš. P. 481. Krátká v. dlouhou často činí žalosť. Hkš. V. myslí. Jel. Z čehož na lidech dělala se v. Kom. Posvěcení chrámu s náležitou v-tí se slaví. Kom. Spadnul náhodou se schodů, když strojil masopustní veselosti. Pal. Dj. III. 3. 301. Někdy, co je k v-sti, i k užitku bývá, jestli se slušná v. s rozumem užívá; Každý radnej k veselosti než k zármutku idě. Na Slov. Tč. Člověk k práci tím schopnější bývá, když časem v. za pokrm užívá; Veselosť k zdraví tělo připraví; Mnohořečnosť k veselosti cestu zarubuje (zatarasuje); Veselosťů závistníkům připspoříš žalosti a u přátelů zůstaneš v předešlé vzácnosti. Na Mor. Tč. Jak mne v něm, maměnko, jak mne v něm nebude, všecka ta v. ja všecka za mnú půjde. Brt. Ps. 19. Veselosť a srdce čisté nad zlato jsou jmění jisté. Slez. Tč. — **V.** *povrchní*, die Heiterkeit, Freundlichkeit, Anmuth. V. tváři, čela. L. V. nějakého místa (příjemná poloha). V. — **V.** = *veselí, hody, slavnosť*, die Ergötzlichkeit, Lustbarkeit, das Fest. Sych. — **V.** = *veselka, svatba*, die Hochzeit. U Chrud. Kd.

Veselouš, e, m. = *veselý člověk*. Vz Veselka. Ros.

Veselov, a, n., Passnau, ves u Žlutice. PL.

Veselovzorný = *veselého pohledu*. Krok. I. b. 33.

Veselská *obec židovská*, Israelitengemeinde-Wessely, ves u Uher. Hradiště.

Veselské *předměstí*, Wesseler Vorstadt Sobieslau, u Soběslavi.

Veselsko, a, n., Wesselsko, samota u Německého Brodu. PL.

Veselský, ého, m., osob. jm. V. Petr, učitel a hudebník, nar. 1810. Vz S. N., Tf., H. l. 156., Šb. H. l. 303. — V. Oldř. Tk. V. 57.—59.

Veselůstka, y, f., eine kleine Lustbarkeit, der Jux. Us. Šm.

1. **Veselý**; *vesel, a, o* (vz strany skloňování *Přídavné jméno*) = *plný radosti, spokojené mysli*, fröhlich, froh, lustig, munter, aufgeweckt, aufgeräumt, freudig, vergnügt. Veselu, veselým býti; Čechové, když se jim jísti chce, nebývají veseli. V. V. muž, mysl, Us., srdce. Bern. Člověk v-lé mysli; V. a čilý; V. hodovník; Z míry v-lý; Vesel a dobré mysli; Ten je v-lá kopa. Us. Dch. Jeho bratia bez starosti, čo sa v svete robí, jedlí, pili a boli veseli; Ale som veselý, že som zdravý. Dbš. Sl. pov. I. 311., 409. Buďte tu babičky v-lé, už vám to letečko neseme. Let. sl. II. 145. Šel sem hned s v-lým srdcem. Pís. Veselá hlavěnka, veselejší srdce, přindi k nám synečku, přeju ti velice. Čes. mor. ps. 67. A já jim zaspievám tým v-lým vtákom. Sl. ps. 223. Ma nevidíte do roka veselú. Sl. ps. Šf. II. 46. Raduj se duše a buď vesela, tvého zde bydla je chvílka malá; Byla sem veselá, jak bych nebyla,

Digitized by Google

dy sem sobě nasela maděranečke do zahradečke, abe se mně ujala; Buďte panny veselý, mládenci só lacení, pět a dvacet za půl jabka a padesát za celý. Sš. P. 73., 629., 689. (Tč.). Zřídka v-lý se smutným se vespolek snese. Na Slov. Tč. Nic nenie lepšieho nežli veselu býti. Jir. exc. Pakli se dopustil břiechu a již sě kál, tehdy opět jest vesel, že jest ho ostal. Hus I. 247. Na lékaře nemyslí, kdo jest veselé mysli. Č. M. Veselá mysl půl zdraví, celé tele půl krávy. Prov. Č. Proč bych neměl vesel býti, když mi jasné slunko svítí. Us. Šd. Mezi veselými zakrnělý nebuď, aniž však rozsápaně (rozpustile, nemírně) veselý. Kom. Když se pán směje, celý dvůr veselý. Koll. Ne každý vesel, kdo zpívá. Ros. Veselý na cestě tovaříš za dobrý kočár stojí. Č. — **čeho.** Ižádný neby veselejí jeho příště nežli Volivan. St. skl. — **z čeho.** Jel. Z vítězství. Háj. My jsme z toho v-li. Brt. Ps. 196. Jest v. z vítězství. Dch. Veselý je z vína člověk, nišť na bídu nedbá. Na Slov. Tč. — **čím.** Tkadl. Tím hrdinů možem veseli býti. Dal. 79. Vesel tiem budu, když se zlým nebudeš. Kšch. 1. Vesel tiem buď. Št. Bračislav tú válkú poče vesel býti. Dal. 106. Že Tristram přišel, tím byl vesel. St. skl. IV. 44. (Alexandr) tiem poče vesel býti. Alx. V. 363. Pokušením synové boží mají v-li býti; Vesel jest hřiechem svým i ciziem. Hus I. 377., II. 311. III. 248. — **v čem.** V marnosti. Št. kn. š. 36. Aby si také byli veseli v duchu byvše zamúceni pro své hřiechy. Hus II. 108. — **čemu.** Téj řeči běchu všichni veseli. St. skl. — **přes někoho**: **šp.** místo: posmívati, vysmívati se komu; vz Smích. Kmp. — **V.** = *veselost ukazující*, äusserlich lustig, heiter, fröhlich. V. vzhled, pohled, D., obyčej, Bern., tvář, povaha, hlas, křik, dobytek, osení. Us. V. nálada. Dch. Zpíval si veselou (písničku). Brt. Veselú, mamičko, veselú jizbu máš, pokad mne, mamičko, doma máš. Sš. P. 481., Sl. ps. 363. V-lými šprýmy zakrýval úmysly své. Pal. Dj. IV. 2. 506. Na plném břichu veselá hlava. Prov. Tč. — **V.** = *veselost činící, libý, příjemný*, erlustigend, erfreuend, lustig, fröhlich, angenehm, lieblich. V. hra, háj, poselství, den (šťastný), V., nápitek, Kom., hudba, veselou zahráti, léto, Us., hody, život, Ros., trávníky. Jel. Nepochybuji, že **vás** rovně tak veselo jako mne. Brt. S. 3. vd. 35. Vesela buď **jemu** mluva má. Ž. wit. 103. 34. V-lo, bydliti v hromadie. Ž. wit. 105. 1. V. neděle, vz Neděle. Mládí se rádo strojí do vesela (do jasných barev); Veselé kousky provozovati; Býti ve veselé míře. Dch. Je zde tak v-lo, že by tu mohli mrtvi tancovať. Sk. U mamičky býval život veseličký, jak sem se vydala, starosť mi nastala. Na Ostrav. Tč.

2. **Veselý,** ého, m., osob. jm. V. Fab., kazatel a spis. Vz S. N., Jir. H. l. II. 316. — **V.** Eug., básník. Vz S. N. — **V.** J. Vz Tf. H. l. 137. — **V.** Jos. Vz Tf. H. l. 186. — **V.** *kopec*, Wesely Kopetz, ves u Hlinska.

Věsenec, nce, m., der hängt o. gehangen werden soll. Zlob.

Věsení, n., vz Věsiti.

Věsenka, y, f., prenanthes. V. nachová, p. purpurea, rostl. FB. 40., Slb. 469., Čl. Kv. 179.

Vesenný, Frühlings-. V. rostlina, planta vernalis: violka podivná. Rst. 513.

Věsený; *-en, a, o,* vz Věsiti.

Vesera n. Visera, řeka v Německu, Weser, lat. Visurgis. Vz S. N.

Veseřice, dle Budějovice, Weseritz, mě. v Chebsku. PL.

Veserské pohoří. Vz S. N.

Vesika, y, f., die Blase. Nz. lk.

Vesikator, u, m., z lat., v obec. mluvě *fisikátor = přílep zpryšťovací*, das Spanischfliegenpflaster. Rk., Nz. lk.

Věsiti, il, sen a šen, ení; *věšeti*, 3. os. pl. -šejí, věšej, V., el, en, ení = *činiti, aby viselo*, hängen, aufhängen. — **co, koho:** uši, hlavu, hubu, Us., křídla. Sych. Kat lidi věší a rdousí. V. V. loupežníky. Kom. Věšeti prádlo, zloděje. Us. Šd. Je tu kúňu (kouře), že može pantoky věšat. Mor. Brt. Věši nos = hněvá se. Us. Kšá. Hneď sa urobily prípravy, že ho pójdú věšat. Dbš. Sl. pov. I. 197. Mnoho práti, málo věšeti (o tlachalovi, který mnoho mluví a málo koná). Prov. Má vel'a prať a málo vešať. Mt. S. I. 122. Dyž němožetě dělati, jditě se do lesa věšati. Sš. P. 118. Malé zloděje věšejí, velké pouštějí. Prov. — **kde (na čem): na** kříži. V. Já bych jich věšela **na** hedvábnej šňoře, na hedvábnej šňoře **v** císařskej komoře. Sš. P. 88. A zůstal též po ni klineček, na kerem věšala věneček. Ib. 450. (Tč.). Maso vysoko přede mnou věsíš. Rd. zv. — **za co.** Mateře za prsy věšeli. Vrat. — **co, se komu kam.** Prádlo **na** provazy. Us. Maso **do** komína věšeti. Us. Šp. V. se někomu na hrdlo. V. V tem břeclavskéın poli šibeničky, budú na ně věšat sestřičky. Brt. P. 51. Druhý věší jim ne **bez** posměchu na nos listy ty a zápisy, jimiž Vendy vytvírali z cechů. Koll. I. 315. Prádlo na půdu, na žerď v. Us. Tč. Věšá se vám na vůz! Us. Šd. Nevěšejte mne na duby, objedli by mě holubi. Sš. P. 91. Hlavu k zemi v. Us. Dch. — **proč.** Věšeli je pro krádeže. Us. Ti kradú také přemnoho, avšak jich nevěšie z toho. Hr. rk. 331. — **se komu jak.** Ostýchavosť se jí olovem věšela na paty. Šml. Vz V. co kam.

Véska, y, f., Dörfel, ves u Oder; Weska, ves u Sezemic; Wiska, ves u Bělé. — **V.** malá, Klein-Wiska, ves u Hořovic. PL., Tf. 287. — **V.** *u kostela n. velká*, Gross-Wiska, ves u Hořovic. Vz S. N. — **V.** *malá*, das Dörfchen. Arch. II. 158., IV. 46.

Vesklad, u, m. = *hlína, která při orání na stranu padá a brázdu zakrývá.* Us. Jg., Šmd.

Vesko, a, n., das flache Land. Rk.

Veskov, a, m. = Beskov, Weskau, ves u Znojma. Tč.

Veskrz, durchgehends, vollends, durchaus, durch, durch die Bank, durchgängig. Všichni v., alle durch die Bank. Dch. Vychování mělo na sobě v. ráz církevní. Ddk. IV. 245. V. mokrý; v. promoknouti, hnáti. D.

Veskrzný = *veskrz jsoucí* a p., durchgängig, durchschnittlich. Zlob.

1. **Veský** = *ze vsi, vesnický*, Dorf-. V. rychtář, člověk, dvůr, život. V.

2. **Veský** = *vlhký*, feucht. Na Mor. Jg.

Vesla, zastr. = *veslal*. Výb. I. 1106. 26.

Veslání, n., immissio. Ž. wit. 77 49.

Veslař, veslář, e, m. = *kdo veslem loď žene*, der Ruderer. V MV. nepravá glossa. Pa. Správce v-řů, der Steuermann; Veslaři spustili kotve. V. Veslaři po lavičkách u kolků sedíce veslují. Kom. J. 464. — **V.** = *pták*. V-ři, steganopodes, die Ruderer, mají jako ptáci kachnovití nehet na konci hořejší čelisti zobáku, zobák jest delší hlavy a má pod spodní čelistí kožnatý lalok; na nohou jsou všecky 4 prsty plovací blanou spojeny. Vz Pelikán, kormoran, terej, fregatka, faeton, anhinga. Cf. Pták.

Veslařský, veslářský, Ruderer-. V. lavice, die Ruderbank. D. V. spolek, der Ruderverein (Blesk, Triton, Regatta v Praze), dostihy, das Wettrudern, angl. boat-race. Dch.

Veslařství, n., das Ruderhandwerk. Bern.

Veslątí = *veslovati*. Na Slov. Ssk.

Veslatý, ruderartig. Ráj II. 28.

Veslice, e, f., die Galeere.

Veslicha, y, f., der Rudergänger (die an dem Steuer befindlichen Pinnen). Šm.

Veslo, vesélko, veslíko, a, n., **vesélce**, e, n., **veslíčko**, a, n. Veslo m. veztlo od vez (vézti), Schl., Ht., Gb. Hl. 105. Cf. máslo od maz-ati. Jg. Zadní v. na lodi: *pačina, opačina*; širší konec: *peruť*; u prostřed voru: *střídě*. V. hlavní, das Steuerruder. J. tr. Veslem cloumati se musí. Vrat. Veslem táhnouti; loď o tkřřadných veslech, triremis; loď s dvěma řady vesel. Koráb o šesti veslích. Vrat. 16. Lodí se větrem i veslem žene. Kom. Loďku vesla pudí. Kom. V. leží, vesluje-li se jím, ve vlčku. Kpk. I je (jal) se na Rudolfa jako bez vesla proti vodě hrabati. Dal. 152. Máš ty člunek a i veslo, ale tebe bloudí pestvo; Nemám čluna ani v-a, všecko mi to voda znesla. Sš. P. 164. Přijel na člunč k druhému rybáři, ten mu řekl, aby nepáral veslem (stechen). Tov., Pk. v Km. 1883. 48. Tomu správa lodí neměla by býti poručena, kterýž neuměl jest držeti vesla. Hus I. 462. Bez oprati na vůz, bez vesla na vodu a bez ostruh na koně nesedej. Prov. Tč. Malým veslom sa obracá velká loď na vodě. Na Slov. Tč. Nesvěřovat vesla těm, kteří na vodách nebyli. Pk. Bez vesla na moře se spustiti. Prov. Nepouštěj se na moře bez vesla. D. V. vésti (poroučeti). Šm. U vesla seděti (správu vésti, moc míti). Býti při vesle. Dch. O řím. a řec. v-ech vz Vlšk. 317. — **V.** = *rybářské bidlo*, Fischerstange. V. — **V.** = *náčiní k veslu podobné: kopisť, lopata*, die Rühr-, Schiebschaufel. Us. V. sladovnické k míchání sladu, die Maischscheite, Maischkrücke. Zpr. arch. VIII. 64. Vz Mrhačka. — **V.** = *noha labutí a divoké husy*, das Ruder. Šp.

Veslomilec, lce, m., φιλήρετμος. Lšk.

Veslonosný, rudertragend. V. rejsek, sorex remifer. Ssav. 190.

Veslovací, Ruder-. V. kolo (u parníků). Nz.

Veslovati, *veslovávati*, rudern. — **abs.** Vodní ptáci veslují. Šp. — **jak: proti** vodě, po vodě, s velikým namáháním. Us. — **kam.** Modli se k Bohu a vesluj ku břehu. Prov. Šd.

Veslovatý, veslovitý, mit Rudern versehen, Ruder-. V-tá loď. Ros. — *Veslovité nohy*, die Ruderfüsse. Krok. II. 251., Nz.

Veslovec, vce, m., polybrus, korýš. Krok. II. 246.

Veslovka, y, f., remipes, korýš. Krok. II. 248.

Veslovnický = *veslařský*. Na Slov.

Veslovnictví, n. = *veslařství*, das Rudererwesen. Na Slov.

Veslovník, a, m. = *veslař*. Na Slov. Bern.

Veslovný, Ruder-. V. křídla. Dch.

Veslový = *k veslu náležející*, Ruder-. V. provaz, dříví, hřeb, dřevo. Jg. V. loď, das Ruderschiff. Kpk.

-veslý, -rudrig: dvouveslý. Dch.

Vesměs = *obecně, vůbec*, durch einander, insgesammt, durchgängig, ohne Unterschied, zusammen, überhaupt, im Durchschnitt. Jg. V. obecný; Což všechněm vůbec, v. náleží (obecný). V. Žere maso a jiné všecko v.; Bylo jich v. pět. D. Všudy v. rozmohlo se krve prolití. Br. Křehcí jsme lidé v. Sych. Vše v. řečeno, Alles in Allem gesagt; Celkem a v., im Grossen und Ganzen. Dch. Manželství v. obecné bylo. V. Vesměs a porůznu. Sn. trid. (Šd.). Moravští Přemyslovci čekali v. na zaopatření. Ddk. IV. 69. — **V.** = *v průměru*, im Durchschnitt. Puch., Zlob. — Vz Dnes.

Vesměsnosti, pl., f., miscellanea. Šm.

Vesměsný = *smíchaný, bez rozdílu*, vermischt, gesammt. Zák. sv. Ben. 142.

Vesmír, gt. všeho míra, m. = *veškeren svět* (mír v str̃č. = svět), das Universum, der Kosmos, die ganze Welt, das Weltall. V MV. nepravá glossa. Pa. Slovo *vesmír* jest složeno z někdejšího *veš, vša, vše* (= všechen, celý) a *mír* a proto skloňují někteří obě částky: všeho míra, všemu míru, ve všem míru n. míře, vším mírem; jiní skloňují jen druhou část: vesmíra, vesmíru, vesmírem jako: týden, týdne nebo: veškerý, veškerého m.: všehokerého. Ht. *Obé jest dobré.* Ale znamená-li *vesmír* ku př. časopis (v Praze vydávaný), potom ovšem jen druhá částka se skloňuje, gt. Vesmíra. Cf. Brs. 2. vyd. 3., Nz., Bž. 84., 147. Měl apoštolem všehomíra se státi; Od Krista všemírem vládnoucího. Sš. Sk. 112., II. 7. (Hý.). O povstání všehomíra vz KP. II. 50., 337.

Vesmírný, gesammtweltlich. Dch.

Vesna, y, f. (zastr., na Moravě posud: *vesno*, a, n.) = *jaro*. ŽKap. Cf. Vesno. Der Frühling. Cf. Sbtk. 55., 58., 104.—105., 107., 197., 216., 265. Vesny dítko (květina, die Blume). Dch. — **V.** *žití, v. věku lidského*, der Frühling des Lebens. Prvních 20 let jest v. žití. L. I jedinu druža nám iměti po púti vsiej z Vesny po Moranu (od mladosti až do smrti. Výb. I. 1270. Votke, Památky starobol. 185., Bž. 228. V. od koř.

vas, z něhož vyrostlo sanskr. vâsara, řec. ἔαρ, lat. ver, lit. vasarà, léto. Bdl. v Mtc. 1876. 69.). Rkk. Dle Bdl. v Gl. *Vesna* = die Frühlingsgöttin, der Gegensatz der Morana, die Personifikation der wiederkehrenden Erdwärme u. befruchtenden Erdfeuchte. Vz tam více.

Vesnák, vesňák, a, m. = *vesník*. Jg.

Vesnati se = *vměstnati se*, Raum genug haben, wohin hineingehen. — **se kam (do čeho, v co)**. Vaň., Vid. list. — **V. se, vesniti se**, Frühjahr werden. Letos se časně vesnalo. Na Ostrav. Tč.

Vesní = *veský, ze vsi*, Dorf-. V. lid, dívka, škola. Jg. V městě stojí dům dřevěný na způsob vesní stodoly. Pal. Dj. IV. 1. 401.

Vesnice, e, **vesnička**, y, f. = *ves*. Vrat. Jména vesnic, skloňují-li se dle I. skloněni, mají gt. koncovku *a*. Vz o tom: *Jména měst*. Ať třeba mnoho lidí, však i vesničky jsou živy. Dch. V-ci založiti; V. horská, pohorská; V-ci na tržiště povýšiti. Ddk. IV. 137., 138., 182. Kouká, jako by byl 99 vesnic vypálil. Vz Zádumčivý. Lb. V. německé, slovanské, vz KP. I. 196.

Vesnický = *veský*, Dorf-. V. lid, obyvatel, kněz. Lom., Reš. V. příběh, eine Dorfgeschichte. Dch. V. rychtář. J. tr. Vnitřní návsí, porostlé jsouc travou, mívá malou kalužinu, rejdiště to v-ké havěti; Až podnes je žid po pravidle v obci v-ké mužem nejzámožnějším; Zavedení německého práva v-ho a městského. Ddk. IV. 137., 159., 245. (Tč.).

Vesnictví, n., das Landwesen, -leben. Šm.

Vesnictvo, a, n., die Landleute. Šm.

Vesničan, a, m., pl. -né (vz -an) = *vesnický obyvatel*, der Dorfbewohner, Dörfler. Us.

Vesničánek, nka, m. = *vesničan*. Kos. Ol. I. 176.

Vesničanka, y, f., die Dorfbewohnerin.

Vesničany, několik domků u Vsetína. Pl.

Vesničí, Dorf-. Osada v. Pal. Rdh. II. 118.

Vesnička, y, f. = *malá ves*, das Dörfchen. Us. Dch.

Vesničný = *vesnický*, Dorf-. Zlob.

Vesník, a, m. = *vesnický člověk*, der Dorfbewohner. Us. Háj. — **V.** = *potok a pasekу* u Vsetína. Tč., Vck. — **V.** = *potůček* v Jakubčovicích na Opavsku. Šd. — **V.**, jméno louky a role u Zašové. Na Mor. Pk.

Vesnikář, e, m. = *vesník*, der Dorfeinwohner. Ros.

Vesnín, u, m. V. dvojlistý, majanthemum bifolium. Let. Mt. Sl. VIII. 1. 20. — **V.**, a, m., osob. jm. Šd.

Vesniti se, vz Vesnati se.

Vesníti se, vz Sníti, sich in etwas hineinträumen. Us. Dch. — **se kam (do čeho)**, Nrd., **v co**. Hlk. I. 86.

Vesno, a, n. = *vesna, jaro*, der Frühling. Na Mor. a ve Slez. Pk., Vck. Na vesno = na jaro. Brt., Šd., Tč., Kd. Bylo to právě na vesno = z jara. Kn. poh. 588., Klda. 108. Z vesna byla sem na robotě. Slez. Šd. Když je skoré vesno, sucho bývá v květnu. Klda. Na vesno se seje; Z vesna se na poli robí; K vesnu se všecko oruží polní chystá. Us. Tč. Stromy z jara a na v. opět pučí a rozkvítají. Sš. II. 185. (Hý.). Sedláčku, pusť mne do stodoly, budu ti pást na vesno voly (povídá strnad). Slez. Šd. A když bylo kole vesna, to kuřička vajco snesla. Sš. P. 434. Ty učinil jsi léto i vesno. Ž. wit. 73. 17. Na vesno je vrtel dešťa a měrka blata, na podzim měrka dešťa a vrtel blata. U Opav.

Vesnorodý, das Kind des Lenzes, lenzgeboren. V. poupě. Dch.

Vesnouti, ul, ut, utí = *vesnovati*.

Vesnovati = *snováním vpraviti*, einzetteln, einweben. — **co do čeho, kam**. Měst. bož., Tč.

Vesnovka, y, f., lepidium, die Kresse. V. obecná, l. draba, řeřicha, l. sativum, širolistá, l. latifolium. Rstp. 82., FB. 73., Slb. 704., Čl. Kv. 287.

Vesný, Frühlings-. V. lovení ryb. 1760. Gl. 361.

Veson-tio, ona, m., mě. Gallie, nyní Besançon.

Vespasian-us, a, m. V. Titus Flavius, císař římský, zemřel. 79. po Kř. Vz S. N.

Vespati = *vsypati*.

Vespěčky = *ve spaní*, im Schlafe. Háj. XVII.

Vesplousky, samota u Pardubic.

Vespod, vz Spod. Tyto v. psané zápisy. Arch. I. 411. Vespod domu leží zahrada k němu náležející. Us. Tč.

Vespol, mitsammen, mit einander. Dch.

Vespolek = *spolu, jeden s druhým, jedni s druhými, mezi sebou*, gemeinschaftlich, mit einander, zusammen, unter einander. Jg. V. se milovati. V. Neb se nelíbí rozumnosti, aby se ty osoby vespolek drážďily. CJB. 383. Všichni v. (společně) ruči, alle haften solidarisch. Dch. Zločin vespolek obmýšlený, gemeinschaftlich bezwecktes Verbrechen. J. tr. Jaké by to bylo vandrování, dyž my nejsme v. sezdáni. Sš. P. Abychom vám, uslyšíce o tom, měli z čeho všichni v. děkovati. Žer. 331. A zaň slibujem všichni v. společnú rukú. List z r. 1489. Zavázali se pomáhati sobě v. až do těch hrdel. Pal. Dj. III. 3. 145. Sebe v. darovati budú. Hus III. 309. Pěkné slova a pěkné skutky chcú v. bývať. Na Slov. Tč. Odporní sobě v. jsouce; Sousedé dlužni jsou sobě v. sloužiti. Kom. Oslové (mezkové) v. se drbí (hloupý hloupého chválí). Prov. Na se v. volajíce. Kom. Všichni v. Us. — **V.** = *hromadně, spolu*, insgesammt, alle, in Masse, durchaus, zusammen. Sych. Vz Zájmeno.

Vespolně, gemeinschaftlich. Us. Dch.

Vespolní, -ný, gegenseitig, gemeinsam, V. působení. Mus. V. poměr rozumu a citu. Krok. V. časoslova, vz Časoslovo. V. zájmeno a jak se vyjadřuje reciprocita, vz Se, Vespolnosť. V. odpor, die Kollision. J. tr.

Vespolnosť, i, f. = *vespolné působení*, die Gegenseitigkeit, Wechselwirkung. Pal. — V. se vyjadřuje: a) výrazy: mezi sebou, vespolek. Vz Se, Vespolek. — b) Výrazy *druh druha, jeden druhého* (bez substantiva!) Vz tato slova. — c) Opětováním téhož substantiva v různých pádech. Bratr bratru nevěří. Vz Vrána. Brt. S. 3. vyd. 31. Cf. Se. Také vněšně tu v. pronášeli. Sš. Sk. 32. (Hý.).

Vespolný = *vespolní.*
Vespovati = **kam jak.** Také týmže křestem býváme v Krista vštípeni, vespováni a vtěleni. Sš. II. 42. (Hý.).
Vesprim, maď. Veszprém, stoliční město v Uhrách. Vz S. N.
Vespul = *vespolek.* Všichni v. nás za ochranu prosili. List 1577. (Zkl.).
Vespust = *v rozpust.* Na Zlínsku. Brt. V. světa, in universum mundum, in immensum. Na Slov. Bern.
Vespustný = *co ve spust jest,* na Slov. V. pahorky, montes feri. Holý.
Vesský, lépe: *veský.*
1. **Věsť,** ě, m. = *zvěstovatel novin,* L.; *věštec,* der Wahrsager.
2. **Věsť,** i, f. = *oznámení něčeho, novina, pověsť, slovo,* die Nachricht, Botschaft, Zeitung. Jg., Ros. V. místo: věd-tь z věd, *d* před *t* v *s,* vz T. Schl. Předmět věsti jejich (poslů) dobro a blaho jest. Sš. I. 111. Bez v-ti prudce výrok boží běží. Exc. Onde se zlá v. pronášie. Mus. — **V.** = *návěští, znamení,* das Zeichen. Žerď za věsť ve dne měli. Výb. I. 168. — **V.** v log., vz Výrok. — **V.** = *věštba.* V. božská. Dch.
3. **Věst,** a, o, **věstý,** zastr. = *jistý, známý,* sicher, bekannt. St. skl. II. 242. Vzkazuje jim tu řeč věstú. Alx. V. v. 5966. (HP. 44.).
1. **Vesta, vestka, vestička,** y, f. = *kamizola* (na Zlínsku: *kordule,* Brt.), *šat, který se obleká na prsa přes košili, přes něj pak kabát,* z fr. veste a to z lat. vestis (Bdl.), die Weste. Kabát ten nesluší se k té vestě. D. Má na vestě z stříbra bortu. Sš. P. 534. Tobě ta kacabajka tak pasuje, jako v. prasaťu (prasati). Ve Slez. Šd. To je stará v., das ist etwas Altes, Bekanntes. Zkr.
2. **Vesta,** y, f., lat., římská bohyně. Vz S. N., Vlšk. 330., 335. — *Vestin,* a, o. Vestiny panny (vestalky. Jg.).
Vestalka, *vestálka,* y, f. V. ve starém Římě kněžka bohyně Vesty. Vz S. N., Vlšk. 207., 337.
Věstava, y, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vestaviti, il, en, ení, einstellen. Koně **do** konírny. Šm.
Věstba, y, f. = *vědomosť věcí budoucích.* Liubuše sě na své věstby vzpusti. Dal. IV. 44. Věstby hledati. BO. Cf. Věštba.
Věstě, zastr. = *jistě.* Výb. I. 1138. Vz Věst, 3.
Věstebný = *věštebný.* Vyhnal jest Saul všecky věstce (magos) a kúzedlníky (hariolos) a zbil všecky, ješto mějiechu u břichu věstebný čár. Bj. (Král. I. 28. 3.) Cf. Žena, ješto má věštebný čár (mulier habens pythonem). Bj.
Vestec, stce, m., Westetz, ves u Votic, u Vlašimi, u Jesenic. Cf. Vesce.
Věstec, stce, m., ariolus. Vz Věštec. BO.
Vestěhovati, *vstěhovati* **se kam,** sich einquartieren. Us. Tč.
Vestek = *všechen.* Ž. wit. Na nebi jsi vestek zjevně. 13. stol. Mus. 1882. 120.
Vestělati, *vestlati, vstělati,* hineinbetten, -streuen, einstreuen. — **co kam:** listí **do** slámy **pod** krávy. Us. Tč.
Vestfal, *Vestfalan,* a, m., ein Westfale. — **V.,** os. jm. Tk. I. 344., V. 263. — *Vestfalsko,* a, n., nyní provin. pruská, Westfalen. Vz S. N.
Vestfalský, westfälisch. V. země, uzenina (šunka). Us. V. mír (ukončil r. 1648. třicetiletou válku). Vz S. N.
Věsti (m. věd-ti, kořen ved, Schl., *d* před *t* v *s.* Vz Klásti. V obec. mluvě: *vedsti, vedst*). Vedu; veď, veďme, veďte; veda (ouc), vedl, den, ení; *voditi,* il, zen, ení, místy a na Slov. děn, dění; *vodívati.* — **V.** = *hnutí něčímu směr dáti prostředky hmotnými,* führen; *směr hnutí věci bezdušné dáti,* führen, leiten; *v jistém směru něco činiti,* nach einer gewissen Richtung verfertigen, führen; *směřovati, jíti,* gehen, führen, zielen; *směr hnutí věci n. osobě nějaké dáti prostředky nehmotnými a to: ukázáním cesty,* durch Zeigung des Weges führen; *provázením,* durch Begleitung führen: *důvody, radou, přemluvením,* durch Gründe, durch Beredung führen; *učením, chováním, zvykáním,* führen, unterrichten, leiten, lehren, anleiten, anhalten, gewöhnen, erziehen; *rozkazem,* durch Befehl; *předcházením,* durch den Vorgang; *příčinou býti skutku nějakého, připraviti, puditi, hnáti, činiti, příčiniti, aby co bylo,* veranlassen, Ursache einer Wirkung sein, führen; *říditi, spravovati, ujímati se, příčiniti se,* eine Sache nach ihren Umständen anordnen, derselben vorgesetzt sein, sie verwalten; *řeč, slovo v.* = *mluviti,* Rede, das Wort führen, sich verlauten; *život v.* = *žíti,* Leben führen: *provozovati, držeti,* hegen, führen; *prodloužiti, dále co dělati,* fortsetzen; *v. svědky* = *svědectvím jich spravedlivosť své pře dokazovati,* Zeugen stellen, aufführen, vorführen, den Beweis durch Zeugen führen; *k duhu jíti,* gedeihen, nähren; *se* = *jeden druhého v.,* einander o. sich führen; *chovati se,* sich aufführen; *zabaviti,* pfänden; *dařiti se,* von Statten gehen; **si** = *počínati si, chovati se, býti,* sein, thun, sich benehmen; *hněvati se, bouřiti, dováděti,* lärmen, toben, böse thun. Jg. — **abs.** Kam vede ta cesta? Jel. Vedoucí cesta. Kom. Pakli by se znal a věsti chtěl, den Beweis führen. Václ. XII. Těžko toho vodit, kdo nechce sám chodit. Hrš., Sk. Já nepotřebuju voditi, když já umím choditi. Slez. Šd. Ten člověk přišel i vedl i řekl, že Jan nemá brániti žádných cest starých. Půh. II. 400. Ten chléb dobře vede (jde k duhu). Krab. Kdo vede, ať dovede (affirmantis est probatio). Č. — **co, koho.** Nejvyšší vrchnosť v. (vládnouti); v. úřad, právo, obchod, živnosť, soud, při, útraty, život (pokojný, chudý, ctný, hanebný), válku, lid, tanec, péči n. starosť oč; mnohou, darebnou práci. V. stížnosť, něco dále věsti (prodloužiti), Kom., náklad, práci, vojnu, bitvu, boj, D., pyšný regiment, Har., počet, knihy, Jg., slepého, vítězství, Jel., svědky, Kom., křivé svědky, nářek, Sych., řeč, svědomí, svědectví, Br., hospodářství, kupectví, řemeslo, příkop, hradbu, hráz, násyp, zeď; péro dobře v. (psáti), řeč (mluviti; dále pokračovati). Us. Tu píseň stále veďte, das Lied schlagt immer wieder an. Přiletěla sem jako vzteklý drak a vedla tu křiky; Hovor o něčem v. Us. Dch. Ten vede divné řeči. Dch. Ten vede pořád jenom svou (nelze mu

véc vymluviti). Us. Dycky vedě svoju, jednu. Na Ostrav. Tč. On si vede svou práci a na žádného se neohlídá. Us. Šd. Šel, kudy ho oči vedly; Půjdu do světa, kam mne oči povedou. Šd. Ten ji (opici) vede (o opilci). Us. Sn. Tvůj bratr vede slovo. Us. Dhn. Veliké slovo vésti. Ml. Co tě vede, was fällt dir ein? Us. u Rychn. Msk. Naše holka, když prší, vede křik (křičí). Us. Vidlice vede kyvadlo. Us. Šp. Bóh všecko vede. Us. Vésti obchodní knihy, protokol, J. tr., čáru přímku, Nz., práci, Žer. 17., útraty. Abr. z G. II. 269. Všecky své tovariše v tom přemáhal a převyšoval, že jest největší péči, práci, pilnosť a náklady vedl. Bart. Jede synek z pola, jede, zajal volky, dom jich vede; A když bylo po té vojně, komendanti vedó koně; Myselko, mysel má, aj kady ty mně chodíš? Kady mně ju, švárný šohajíčku, vodíš?; Maloměršćí jdó, už jsó za vudó, každé sobě vede frajerenko svó. Sš. P. 115., 173., 278., 717. (Tč.). Mají-li strany co více vésti (probare) a ukázati. Gl. Kterak má právo veda králi o kom uvěřiti. Arch. II. 488. Bůh sám tuto odpor vede; Takto vedl Pavel obranu svou; Matouš vede řadu rodu od Davida Šalamounem. Sš. Sk. 86., 279., L. 56. (Hý.). Nejsú zavázáni vloženého odporu před se vésti; Každý, ktož otpor vloží, povinen jest jej před se vésti a ukázati před súdem; Aby ten, ktož svědomie vede, nevěděl dokonce, co a jak jsú jemu svědci jeho svědčili. Vš. Jir. 349., 361. Aby mohli tím dostatečněji živnosti své vésti. List z r. 1533. Měla v těle ženském ducha mužného, manžela pak vodila, kam chtěla. Pal. Dj. III. 3. 305. Uředníky vésti a jim penize dávati; Obilé vésti. Půh. I. 225., II. 239. Lepšie malú krivdu sniesti, jako dlhé právo viesti (ako vel'ky proces viesti). Mt. S. I. 100., Dbš. Obyč. 85. Ovad jakožto družba všudy predok vedol, piskal, výskal, tancoval, skákal, ako věděl. Sl. ps. Šf. I. 112. Nevolná mať s dietkami v plachetke zabrala sa plačici svetom, kde ju dve oči viedly. Dbš. Sl. pov. I. 205. Život prostý, útrpný a příkladný vedl; Někteří pak starší i noví učitelé ten smysl tuto vedou, že . . .; Začav svou řeč dále vésti; Že čisté učení boží vede; Snažnou práci veď. BR. II. 12. b., 49. b., 95. a., 97., 724. b. (Šd.) Že (Judáš) vedl lakomstvie proklaté, má mi v paměti býti; I pak nechce dbáti, že větší hřiech duchovní člověk vede; Aby je spravovali a nedali jim zlosti vésti; Ti, kteříž Krista následují a jeho pravdu vedú . . .; Prosím řemeslníkóv, aby věrně své dílo, své obchody vedli. Hus I. 184., 456., II. 10., III. 282. (Tč.). Když slepý slepého vodí, oba v jámu upadnou. Us. Tč. Kdožby z jiného žaloval, jiné potom vedl a ukazoval. Kol. 17. Mnohý nepřímo neveda ani svědkův . . . , druhého pohnal jest. Tov. 38. Kdo falešné svědky vede, propadá hrdlo i statek. Faukn. Měščenín proti každému též právo vedi jako zeměnín z dědin ze všelijakých, z nichž koho viní nebo kto jej. Kn. rož. 116. Někteří z nich do měst se obrátili a tam již živnosť svou vedou a tu se osadili. Zř. F. I. J. XXVIII. Každý z panského a rytířského stavu, kteříž by živností a obchodů městských nevedli. Václ. III. Nenieť to dobré zlých, že mohú svobodně svú zlosť vésti. Št. Společnosť mlčky dále v. OZ. Chce-li v. půhon před se, má zaručiti do té summy, což výš jest, nežli má . . . Vl. Zř. 44. V. zvod, exequieren. Kn. rož. 30. Než kdyžby pře nevedl, chtěl-li by sobě co kázati čísti (ve dskách), má od toho platiti jako jiní. Zř. F. I. B. I. — **co proti komu.** Pakli by ten, proti komu by tu svědky vedl, tu nebyl. Zř. F. I. S. I. Proti tomu Šponar vedl. Žer. Záp. I. 19. V. proti někomu svědomí (svědectví), Sych., odpor. Eus. — **čeho, chybně m.:** *co*. Jg. — **co o koho:** péči, starosť o koho v. V., Jel., Abr. z G. I. 83. Náklady o něco v. Bart. IV. 37. Vedla naň žalobu o ty kože. NB. Tč. 181. — **čím.** Duchem božím co v. a spravovati; vedenu býti nadějí, zlým duchem, V., lakomstvím, prchlivostí, Jel., bláznovstvím. Troj. Kolo kružidlem v. Kom. On byl k tomu tím veden, že . . . Br. Hru náhodným metáním v. Troj. Dal se tím vésti. Us. Dch. Vedeni bývše divou a příšernou obrazivostí svou. Sš. J. 13. Kdyby se byl nenechal vodiť zámysly dvoru byzantského. Ddk. III. 290. Ktož jiné zlým příkladem aneb ponúcením k hřiechu vede. Hus II. 302. — **co (jak) kde (před kým, u čeho, na čem, v čem, mezi kým).** Stížnosť si vedl u vlády. Us. Na čichž jest gruntích myslivosť vedl. Zř. F. I. Před soudem zemským každý *českým jazykem* své pře v. má. Zř. F. I. C. IX., Pr. Vz Cizozemec. U doktora vedou zrovna hraběcí dům. Us. Ten si u toho vede (říkají, když někdo za nepatrnou příčinou dlouhé řeči má)! V Držkovsku. Kdm. A vítaj, můj milý, jak se ti v světě vedlo?; Jak se mu tam vede v cizí krajině? Sš. P. 186., 593. (Tč.). Zdali při svou vedu před lidmi čili před Bohem? Pavel hned mezi židy jako mladec nějakou přednosť vedl; Při moři se obchod s kožemi vedl; Vezdy podlé břehu loď vedouce; Velitelé či starostové ti v osadách římských po římském právu řízení města vedli. Sš II. 11., 20., Sk. 122., 192., 195. (Tč.). Bartoň činí odpor tej žalobě, kterúž žid vede před věrným právem. NB. Tč. 65. Jak se tam u Vás vede? Us. Šd. Soud pozoruj, co se před ním děje. Pr. Praktyku však mezi těmi musíme vésti, mezi kterýmiž jsme se zrodili. Žer. 317. Vše ve světě se vede ne naším rozumem, ale božím soudem (řízením). Us. Šd. Jinak v údolí, jinak na horách hospodářství se vésti má. Us. Tč. Vedli ho v protokole za nemocného šp. m.: zaznamenali v protokole, že jest nemocen. V radě rozumně si vésti. Pam. kut. Slovo ve společnostech vésti. Ml. V městech veliká se vedou kupectví. T. — **koho kam (jak, do čeho, k čemu, nač, před koho, v co, mezi koho, proti komu).** Tito mne vedli do nouze. Us. Vojsko do pole, do bitvy; někoho do temnice, do žaláře, Us., do šatlavy, V., koně do brodu v. Sych. Ta cesta vede do lesa. Us. Slečnu do divadla v. Ml. Naši mě do toho vedli (= nutili). U Rychn. Přk. Do součtu toho veďme část druhou. Šim. 144. Aby duše lidské poustkou života vedl do zaslíbené vlasti. Sš. Sk. 84. Měla babička kozilka ráda, vodívala ho do vino-

Digitized by Google

hrada. Sš. P. 607. Neb mě sama vodívala do zahrádky na růže. Er. P. 415. Opavou vedla cesta do Polska. Ddk. IV. 130. Brána, ježto vede do královy zahrady. BO. Ta cesta do vlasti nebeské vede; Buoh vedl lid ten do země slíbené. Hus II. 290., III. 18. V. někoho do nebe. Chč. 382. I vede ji do svej jatky. Kat. 927. Svatá Markyta vodí žence do žita. Pran. Tč. Tvá povinnosť tě k tomu vede. V. Vede mne k tomu mysl; Dítě k dobrým skutkům v. Jel. Nesvorné k míru v. Kom. Ta cesta vede ku bráně; nevěstu k oltáři v.; někoho k dobrému, k zlému v.; cnosť nevede vždy k slávě; vojsko k útoku v. Us. V. koho k přísaze. Boč. Svój úřad k spasenie lidem v. Št. V. někoho k šlechetnostem *dobrým příkladem*. Kom. Jeho vývoj k původu jmenovaných vzorů v. sluší; Věc ku předu vésti. Us. Dch. Prostředky k samostatnosti národa českého vedoucí. Ddk. II. 305. Ta (cestička) tě k nám bude vodit; Veď ji ku krámečku. Er. P. 121., 162. Už Aničku nesú s pannami mládenci a Juřenka vedů kati k šibenici; Aj nedaleko přes cestu vedém k Novákům nevěstu. Sš. P. 99., 429. Zoře vede k paměti první světa početí; Nyní kat již vede pannu k odpravě; Všecko k tomu vede, že psán list v Efesu; Hádání takové zřídka vede k nadějnému výsledku. Sš. Bs. 22., 67., II. 4., Sk. 72. (Hý.). Nesu já ti novinečku, ale nedobrú, že už tvoji nejmilejší ku sl'ubu vedů. Slez. ps. Šd. Sněm držán v Praze, na kterémž k tomu vedeno, aby Čechové pod poslušenstvím papeže stáli. Dač. I. 77. Vaše milosť nás naučeniem svým zpravila, že má žalobník svú žalobu vésti k obžalovanému. NB. Tč. 141. Novoměstští vedli k tomu (= směřovali), aby měli se staroměstskými společnosť. Skl. III. 203. V. koho k někomu, Alx. 1133., ku kázni. Št. Porozuměl, k čemu paní vede. BN. Beránek mlčí, když ho k smrti vedú; Vede jako slepé k zatracení; Ta cesta vede k spasení; (Toto jho) vede k věčnému odpočinutí; Vede je k tomu, aby svého otcě nebeského následovali; Ba běda nám kněžím, nevedeme-li lidu k spasení; Netoliko jsú sami dobře živi, ale i jiné k tomu vedú. Hus I. 111., 442., 473., II. 51., 268., 301., III. 27. (Tč.). Hříšné slasti vedou k propasti. Prov. Šd. Pozorlivosť v každej věci měti nezaškodí, nebo mnohých nepozornosť ku potupě vodí. Na Slov. Tč. Rovná cesta tě jistě k cíli vede. Us. Tč. Mládež k Bohu v. Kom. I syny své k tomu vedli. Arch. I. 71. Vésti se k poklidu (žalobu odložiti). Pal. Dj. II. 2. 405. Vedu to k jeho právu, lege ihm den Eid auf. Gl. 361. Vz Vedení. Vodu na Tábor vésti (= marně pracovati; město Tábor leží vysoko a má podnes nouzi o vodu); Někoho na opice voditi (mámiti). V. Ta cesta na smrť vede. Apol. Hlídače na zloděje; zločince na popravu; někoho na led, na vrch, na přísahu v. Us. Vodu na rybník, na mlýn; větry s pilností na vorty v. Vys. Vedl sem je na lodičku poplavit na vodě. Sš. P. 258. V. nevěstu na oddavky, někoho na šibenici. Er. P. 301., 489. Pavel na areopag veden byl. Sš. Sk. 205. V. někoho na meze. Vš. Jir. 402. *Svatým slovem* lidi na dobrú cestu vedl. Pass. 226. Jižto když vediechu na muky. BO. Cěsta, ježto vede na púšť. BO. Když ji před súdci vediechu. Dr. v. 60. Nemilostiví katové opět ji (Barboru) před starostu vediechu. Pass. 36. (Hý.). A zjímaní vedeni budou mezi všechny národy. Sš. L. 193. Ty ny vedi proti Polanóm. Rkk. 31. Vedl jej před kněze. Rkk. 44. Lid v hromadu voditi. V. V blud vede důvěra; Někoho v záhubu. Sych., v pokušení v. Jg. Trojmoc dvoučlenu rovná se trojmoci části první, pak trojnásobnému čtverci jejímu vedenému v část druhou . . . Šim. 126. V boj vedi mé sbory. Rkk. 17. V. někoho u vězení. Kat. 2656., Hus I. 56. Běda, ktož jiné zlým příkladem v hřiechy vede; Ďábel své sluhy v zlé vede. Hus II. 302., 348. (Tč.). Plné stáje vedou v ráje. Prov. Tč. — **co, koho v čem (při čem).** Rodičové mají v tom skutečnou práci v. Kom. V lovích práci v. Jel. Vedl vás v jeho cestách. Št. Vedl ho v sloupu oblakovém. Br. Obchod v něčem v. V. Aby při soudu svou spravedlnosť v žalobách i odpovědích v. mohl (kn. Tovač.). Pr. Pyšně v čem si v. Kom. I ve při z toho vznikající činné sobě vedl. Ddk. II. 227. Práci v něčem vésti. Abr. z G. II. 115. Anička ve své odpovědi před se vede, že jí ty čáry dala připravené. NB. Tč. 247. Jak prvoapoštolé pro sebe v té věci si vedli. Sš. II. 20. — **co, koho, se čeho nač, na koho (čím jak, kde).** Něco na dobré; obilí na velikou cenu v. = dražiti. V. Kmen na štěpí v., V., keř na loubí (na odry). Us. Bude-li chtíti ten, na čiž dědiny se právo vede, tomu odhádání odpor činiti má . . .; Pakli by ten, na kohož se právo vede, těch příčin před úřadem nepokázal; Tehdy se bude moci na své správce v.; Tu má napřed v. se každý na ty dědiny, kteréž se ve správě ze jména jmenují, a cožby se na těch dědinách nedostalo, tehdy teprv má se v. na jiné dědiny. Zř. F. I. C. XXX., XXII., G. IX. Vedu se toho na desky, beziehe mich auf die Landtafel. Gl. 361. Ta věc mne na to vede. Kom. Kdož by na koho před soudem co vedl buď řečí n. svědomím (svědectvím). Pr. Náklad nač, D., na kostel v. Vrat. Stížnosť nač v. Kom. Války na záhubu v. Mk. Na někoho pozornosť vésti. Us. Dch. Důvod na to povedu slovy. Kos. Ol. I. 249. Chtěl na ni takovou neslušnosť v. BN. Ona vedla hroznou ktetbu naň. Us. Vk. Pořád sa mi to na mysl vede (staví před oči). Na Zlínsku. Brt. Vésti nějakou duši ďáblovi na oferu (někoho duševně kaziti). Ehr. Má se na dědiny právo vésti. Vš. Jir. 189. Pravila, že jí dány byly (klenoty) od Václava ze Svojšína a na to i svědky vedla jest; Chtěl zde pány, celú radu podtrhnúti veda je na to, by zrušili zápis v městských knihách. Arch. III. 338., IV. 356. (Šd.). U Kaifáše svědkové na něho falešní vedeni. BR. II. 123. Že mi mé zboží nespravedlivě držela a úředníky vodila na to; Vedu se toho na úředníky i na knihy úřední, na landfrid i na pány, na jeho list, na plný vyšší úřad, na panský nález. Půh. I. 224., 225., 229., 254., 327., II. 99., 101. Tu páni mají nalézti, na koho mají spravedlivě vésti; On se vede na její svědky; Tu

jsem se musil právem zemským naň v.; Poňovadž se obapolně na úmluvčí vedů, mají je postaviti na posudku. Půh. I. 264., II. 66., 198., 454. (Tč.). Přidůce k nemocnému ihned vedů ho na to, aby najprve Bohu odkázal, totiž jim (kněžím); Pakliť sě k tomu žádný ze jména, jenž by toho chtěl na mě vésti, nezastaví, tehdyž . . .: Oniť vědie, kteří Čechové a kterak mnohé a nehodné věci sú na mě vedli. Hus I. 310., III. 275., 282. (Tč.). Na něčí statek se v. (zabaviti jej). Zříz. zem. — **co (se nač, na koho), proč.** Kdož ty dědiny prosoudí, nemůž se pro nesprávu na svého správci v. Zř. F. I. C. XVII. VI. zř. 17. Tedy se můž v. na ty dědiny pro nesprávu třetinů výš, ius suum exequi ob evictionem in bonis illis ultra duplum. VI. zř. 137. Žalobník žalobu vede na obžalovaného pro slyšení věci od jiného; Žalobník *na miestě* ženy svej k němu žalobu vedl pro to pochválení. NB. Tč. 250. Skrze zboření té zdi na nás veliké žaloby vedli. List z r. 1447. Vedla skrzevá to neslýchanou melu. Mor. Šd. Štvrtý stojí u maštale, rukama lomí: Za čo som já, můj božíčku, muzigu vodil? Sš. P. 317. Mikuláš z Prachňan mnohé práce a starosti vedl pro Horu Kutnou. Dač. I. 345. Mohl by se vésti pro nezprávu. Vš. Jir. 189. Pavel více ze všetečnosti lidu než pro nějaký soud na areopag veden byl. Sš. Sk. 205. Kázáním veliký náklad vedl. Št. Na muky pro nevinu někoho vésti. Kat. 2985. — **co proti komu.** Škaredé věci proti sobě vedli a vyhledávali. Dač. I. 176. I kázali konšelé, aby žalobu vedli proti sobě. NB. Tč. 280. JMti praveno tam o mně, že já proti JMti i proti zemi zde vedu. Arch. III. 297. Proti němuž mistr J. Hus vede písma st. i nového zákona, že nejhorší člověk lepší jest než ďábel. Hus III. 241. — **co za koho, za co.** Při za někoho v. K své při něco za průvod v. Jg. To on za málo si vede (počítá). Bern. — **co, se, si (kdy, jak, podlé, vedlé čeho, bez čeho, po čem, čím, pod čím, zač, si s čím, v čem, při čem, na čem, z čeho, přes koho).** Podlé úhelnice kouty v. Kom. Život podlé své vůle v. V. Vše se mu podlé žádosti vede. D. Život bez starosti a práce v. V. Vede se mu vše po struně. Aug. Poručil jsem při svů . . . urozenému pánu N. na zisk i na ztrátu, tak aby již na místě mém při mou vedl *soudem* před p. hejtmanem. Tov. 151. Od vyjití dvou nedělí po výpovědi . . . má appellující v šesti nedělích appellací sobě k místu v. Kol. 35. Více věcí pod jednou relací v. Vz Obeslání. Pr. Voditi někoho za nos. Us. Vz Sliboval. Us. Dch., Lb. A já chodil, leda chodil, leda děvče za nos vodil. Sš. P. 240. Viděli jsme, aňo obžalovaný vede vuol za rohy. NB. Tč. Vésti si s poklidem. Dch. Vedli sobě při této synodě lidé nejšpatnější s největším hlukem. Ddk. II. 275. Za ručičku si tě k oltáři povedu. Er. P. 294. Svó miló za roko vodíl. Brt. P. 106. Včilej mosím kolíbat, za ručičku vodívať, hulaj, bélaj, malé. Brt. P. 80. Vodili se za ruce. Us. Za obojek ves svět vodí. St. skl. I. 131. Svój život v dobrém vedúce. Výb. II. 18. (Pass.). Ku pohanským modlám *všemi činy* někoho v. Anth. I. 55. Povedu si koho na provázku. Sš. P. 576. Posílám ti lásku po provázku a konopu po holi, aby se ti vedlo po voli; Že si z múdra vedeš, že si z múdra chodíš a robit neumíš. Sš. P. 514., 547. Podlé kompaktat své náboženství vedli a řídili. Čr. Aby tam vedla prádlo v čistotě (hleděla si ho) Us. Vk. Řečník když jemu písař svědky po dskách jmenovati bude, má je vésti po jednom až do všech. O. z D. Jeden přes druhého nářek vedou. Us. Brt. Koně, vola na oprátce, prase před sebou na provaze vésti. Us. Má se v. třetinů výš. Arch. V. 73. Kdyby byl sobě vedl po moudrosti řeči (Pavel), obávati se bylo. Sš. I. 165. Po světsku a hříšnu si vede; Vede důvod od většška k menšku; Velitelé v osadách římských po římském právu řízení města vedli; Aby představenci a náčelníci církve podlé příkladu jeho (Pavlova) péči o stádo svoje vedli; A právo královské po otrocku veda. Sš. II. 216., L. 125., Sk. 195., 235., 265. (Hý.). Ukazuje pravidlo, podlé něhož ona vedena býti má. BR. II. 1. Život v nečistotě vésti. V. Týmž pořadem něco dále v. Zř. F. Pyšní, lakomí a zvláště smilní, zapomenouc věčného pokoje, nevedů skutków svých v duchu svatém, ale k práci ohavné s ďáblem; Aby po své vuoli lid vedl svů cestů; Málo jest u dvora papežova božie pravdy, již by vedli vedlé zákona božieho. Hus I. 136., 406., II. 112. Rozkošný život beze vši práce na úsilí a krev robotného lidu v. Chč. 375. Stav vdovský v modlitbách v. Chč. 451. Vyvolení synové boží vedeni bývají duchem svatým v skutcích svých. Hus I. 463. Sv. Marek v udávání okolíčností nejživěji a nejmalebněji si vede; Jako apoštol v epištole naší hned při samém pozdravení si vede. Sš. Mr. 3., II. 6. — **při čem.** Takovou práci při slovu božím veda. Bart. II. 15. Vede si při tom něžně a útle a s pokorou. Sš. II. 13. — **co, se komu.** Dobře si svou věc vede. V. Dobře se mu vede. V. Vede si nářek. Th. V. komu ruku (při psaní). Us., T. Oslu když se dobře vede, tehdy jde na led tancovať. Us. Dal se tedy Lipolt vésti vznešenějším podnětům. Ddk. II. 385. A když mi se vše takto vede (se daří). Us. Nám se to nic vésti a dařiti nechtělo. Ler. Jak se ti tam v Brně vedlo? Us. Sd. Ako sa ti vodí? Sl. ps. 43. Řeč učitelům vede (Pavel). Sš. II. 26. (Hý.). Bože môj, šak sa mi zle vodí. Sl. ps. 91. Mysleli si, že to už jeho obyčej veselým byť, i keď sa mu zle vodí. Dbš. Sl. pov. I. 413. Děkujíc pánu Bohu šťastně se nám vede. Pal. Dj. IV. 2. 340. Mé lidi nutil, aby jemu desátek vodili. Půh. II. 436. Vede si ji (opici = jest opilý). Us. Vrů. Stížnosť sobě v. Us. Dch. Náš pán, náš král jede z Opavy, vede sobě hrubé vojsko, samé husary. Sš. P. 762. — **co, se s kým.** Obchod s někým v. Har. Se mnou se nešťastně vede. V. Vedou se s ním. Us. Skutky s rozumem vésti. Troj. Nečistoty s ženami vésti. Martim. Vésti s někým tovaryšství, s úřadem jednání. Šm. Ach Bože, můj Bože, co sa se mnú vodí (se mnou se děje), že mia každý člověk zdaleka uhodí? Sš. P. 402.

A tak si s ňú hore vedla, žádnému ju dat nechtěla. S. P. 134. Začal som sa s dievčatkami vodiť. Sl. ps. 185. S pannami se vodíte. Er. P. 389. Jenom se budete s galánama vodit. Sš. P. 560. Vybral sa i on na poľovačku a všetkým činem sa mu s tou liškou tak vodilo, ako jeho bratrovi. Dbš. Sl. pov. I. 10. Keď sa každú chvílu s iným milým vodziš. Sl. ps. 85. Kdo s opilci se vodí, brzo bez kabátu chodí. Moravan 1878. 57. Dávaje jí tu vinu, žeby ona na jeho ženě pěknú řečí základ vymluvila slibujíc s ní živnosť vésti. NB. Tč. 223. Turek nepřestával s císařem válek vésti. Dač. I. 191. Osly s drvy vésti. BN. Dobré sa mi s ním vodí, len že mä za nosom vodí. Mt. S. Lépe jest ženu k hrobu nésti, než se s ní k oddavkům vésti. Prov. — Vz Opilec. — **co, koho, kudy (po čem, čím, přes co, skrze co): po** zahradě, Us., po polích, po lese, Rk., po pravé cestě. Us. Každý můž vodu po svých gruntech vésti. Vl. zř. 496. Budeme sa vodiť po lúce. Dbš. Obyč. 154. Vésti vodu žlabem, stokou, strouhou, trubami; větry štolou do dolů. Us. Vys. Původem a radou úředníkuov vedena jest voda struhami vnové zdělanými. Dač. II. 3. Veď nás po té svaté cestě. Sš. P. 789. Aby duše lidské poustkou života vedl do zaslíbené země. Sš. Sk. 84. (Hý.). Na trubách, po nichž se voda vede na hrad pražský. Arch. I. 511. Z Moravy vede cesta do Vagovce přes Strážnici. Ddk. III. 51. Opavou vedla cesta do Polska. Ib. IV. 130. V. někoho drsnou cestou. Č. Ustaviv sobě mlýn i vedl naň vodu skrze mú obec, skrze mé zboží. Půh. II. 409., 538. Muž zlý vede ho cestú nedobrú (Šal. prov.); Túto modlitbú zprávě boží sě porúčieme, aby nás ráčil pravú cestú vésti. Hus I. 260., 325. (Tč.). — **co za kým.** Někoho za sebou voditi, auf Jemanden einwirken; jej klamati, betrügen, täuschen. Us. Dch. Hněv žalosť za sebou vodí. Č. To je čtvrtý rok, co ty za mnou chodíš a mé zarmoucenou za svým srdcem vodíš. Čes. mor. ps. 184. Jož teho mládenca po krchově nesó, jeho nejmilejší za ňém k hrobu vedó; Dyž tys nechcela, mělas mně povědít, měl'as mě za sebou dvě leta nevodit. Sš. P. 79., 262. (Tč.). Cf. V. *se s kým.* — **koho, co odkud kam.** Nz. Ta si z toho vede (mnoho si na tom zakládá). Us. u Rychn. Čsk. Chystej, pane, púta, vedeme rekruta z té moravské dědiny. Čes. mor. ps. 255. Jož teho mládenca do hroba vložili, jeho némiléší dvá vod hroba vedli; Z daleka se vedeme, novinu vám neseme. Sš. P. 79., 740. (Tč.). Kde najdu cestičku, kde jakú stezičku, která vede přímo ze světa? Obec. ps. Šd. Tři kúpím provazy a káži jeho katovi vésti z jednoho rynku na druhý a káži jej oběsiti, syny níže a otce výše. NB. Tč. 237. Rod svůj od koho v. Us. Důvod vede z nemožnosti a z nemístnosti takto; Vede důvod od nemožnosti a neshody; Ze slov těch ne zlý důkaz se o tradici vede; Nový důvod pro vyslyšení prosby za ně vede Pán z jich hodnosti a zásluhy o syna. Sš. I. 49., II. 27., 184., J. 264. Zdali pak důstojenství počátek z těchto dob vede, není sice zjištěno, ale podobá se velice ku pravdě. Ddk. III. 11. V. někoho z města na popravu, na muky. Pref. 298., Výb. I. 298. Z řeky po trubách vodu do ulic vésti. Troj. 93. Lidi z hřiechóv vésti. Hus I. 433. — **koho po kom.** Zpraveni jsme, kterak při nás nepohnutě stojíš i s přáteli, jiné po sobě vedeš. Dač. I. 128. Ten člověk všecky lidi po sobě vede i táhne. Anth. I. 80. — **co** atd. **jak dlouho.** Jméno vladaře vedl **po** tři léta. Us. **Do** smrti kletbu na ni vedl. Us. Vk. Tu jej náš šuhaj porozprával všetko, ako sa mu vodilo **od** malička. Dbš. Sl. pov. I. 22. Taková svatá kázeň **za** dlouhé časy po apoštolech vedena byla. BR. II. 81. b. — **kdy.** Už i louka zkvětá, kde sem tě vodíval *minulého leta*. Mor. ps. Tč. Ještě **na** sklonku léta 1179. vedl si vítězně; Tudy vedl r. 1108. své vojsko. Ddk. IV. 33., 133. (Tč.). Vz *Co jak.* — **se.** Věc dobře se vede. D. Jak se vede? Us. Ať se šťastně vede. V. Takž vede se i oné vyšehradské listině. Ddk. II. 320. Neveď se tak (= jdi volně), máme daleko. U Kr. Hrad. Kšť. Kde se dobře vodí, tam se dobře (rádo) chodí. Pk., Tč., Šd. — **si (jak).** *V. si = počínati si, chovati se, býti.* On si dobře vede. Sych., Ros. Vedla sobě, vedla, jako samojedna, s vysoke stoličky na nizučku sedla. Sš. P. 382. Vedl si **nad** svůj stav. Vede si jako malé děcko. Us. Vrů. Šafářova dcera, ona sobě vede, ona sobě myslí, že pro ňu král jede. Sš. P. 699. Brzo pykal Benedikt toho i jal sobě opět vésti co papež. Ddk. II. 159. (370.). Vésti si hanebně, nenáležitě, skoupě a skrbně, pyšně, zdařile, mravně, chvalitebně, udatně, pokorně, vážně, mírně, V., zpupně, Kom., směle, brdě, Us., slavně, vysoko, útratně, hrdinsky, mužsky. Cyr. Vede si (hněvá se) až hrozno. Us. V. si poctivě, pokojně, moudře, rozumně. Bs. V. si nedbale, nešetrně. Us. Dch. Vedl sobě pansky; Pyšně si vede a v paty ho zebe. Brt. S. 44., 76. (Šd.). V. si nejapně. Pk. V. si hrdo (pyšně), nízko (skromně). Mt. S. Vysoko se vynáší, zhůru sebě vedě. Sš. P. 386. Protivníci počínali již sobě v. směleji; Tento počal sobě zase v. neposlušně; Vedliť sobě tam ukrutně; Obleženci vedli sobě chrabře. Ddk. II. 356., 257., 289., IV. 24. Nedivte se, se Slovenskem že si pyšně vedu. Hdk. C. 5. Lukáš **v** udajech chronologických velmi chudě, hubeně a skoupě a jenom všeobecně si vede; Když nezištně sobě vede; V odsečených větách a zámlkách sobě vede žalosť; Ještě sobě zas naproti tomu v záslubách skrovněji vodí; Stručně jen a krátce při tom sobě veda; Přísněji a ostražitěji sobě vedla strana druhá. Sš. Sk. 186., 241., L. 186., II. 13., Mt. 205., 257. (Hý.). — **si co.** Stížnosť si vésti. Kom. Hoře si vede (hořekuje). Bern. Vede sobě žalosť. Sš. L. 186. — **si co do koho.** Stížnosť do někoho si v. Us. — **si kde. Při** stole mírně si vedl. Pam. kut. — **si proč.** Pro tak malou věc tak si vedl (se hněval)! Ros. — **co od koho.** Při od koho v., den Process im Namen eines Anderen. V., J. tr., Er. Kdož z těch lidí, kteří od jiných pře vedou . . . . Zř. F. I. Cf. *Vésti co odkud.* —

Digitized by Google

se o čem. Aby se ohledal, kterak by se vedlo o dobytku. Martim. — **že.** Ale žalobnice před se vede, že jí ty dva zlaté dal; Anička vždy vede, že by ona jí ty čáry dala. NB. Tč. 32., 248. — **se supin.** Vedl koně plavit, kovat. Us., Šd., Ksm. v Moravanu 1878. 108.

Vestibul-um, a, n., lat. = *přededveří,* der Vorhof; *vchod do domu, v užším smyslu předsíň n. předpokoj*: nyní = *předsíň,* die Vorhalle, der Vorsaal. S. N.

Věstidlo, a, n., das Weissagungsmittel. A tudy poslušností svou neobmezenou a smrtí svou co věčným oslavy otcovy sloupem a v-dlem zasloužil oslavy svojí u otce. Šš. J. 262.

Věstín, a, m. V. hrubý, Gross-Wiestin, ves u Olešnice; V. malý, Klein Wiestin, ib. PL. Cf. Věstínek.

Věstínek, nka, m., Klein-Wiestin, ves u Olešnice. Tč. Cf. Věstín.

Věstitel, e, m. = *zvěstovatel,* der Verkünder. — **V.** = *věštec,* der Wahrsager. Jg.

Věstiti, il, štěn, ění = *zvěstovati,* ankündigen. — **co komu.** Us. Že jim věstí radostnou pro veškeren lid zprávu. Šš. L. 35. — **V.** = *hádati,* rathen, weissagen. — **co z čeho, odkud.** L. — **v čem.** Jimž nevěstilo se o něm; Leč netoliko proroci v-li o ní (události té); Kněžský prorok o budoucnu jeho věstí. Šš. I. 142., Sk. 7., L. 29. (Hý.).

Vestka, y, f. = *malá vesta,* eine kleine Weste. — **V.,** vestia. Rostl. I. 248. a.

Věstka, y, f. = *věštkyně,* die Weissagerin, Wahrsagerin. Noci, kněžno temná, věstko přetajemná. Šš. Bs. 34.

Věstník, u, m., der Anzeiger. Drobný v., kleiner Anzeiger; v. záloženský, Anzeiger für Vorschusskassen. Us. Dch.

Věstný, verkündend, weiss-, wahrsagend, Seher-. V. kniha, das Seherbuch, znamení, das Wahrzeichen, die Vorbedeutung, das Omen, stanice, die Signalstation, výstřel, der Signalschuss. Dch.

Věsto, adv. = *věstě, jistě,* gewiss. Us. u Bavor.

Vestoň, ě, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Věstonovice, dle Budějovice, Wiestonowitz, ves u Třebíče. PL.

Vestřední, centricus, centrisch. V. klobouk (středem na třeni připevněný). Rst. 514.

Vestřev, a, m., Neustadtl, ves u Olešnice.

Vestříbro, a, n., jm. skály a pole u Unčova. Pk. v Km.

Vestringova, y, f., vestringia. Rostl. I. 245. a.

Vestrum, lat., gt. pl. zájmena *tu.* Strany překladu vz Nostrum.

Věstuše, e, f., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Věství, n. = *jestvi,* substantia. Z v. mateřina urozen. Ž. wit. 226.

Vesuv, a, m. = *sopka u Neapole.* Vz S. N.

Vesuvian, u, m. = *nerost,* idokras. S. N., Bř. N. 173.

Vesvrchně, zastr., insuper. Ž. wit.

Vesýlko, *lépe: vesélko.* Vz Veslo. Jg.

Veš, vši, veška, všička, veštička, y, f., die Laus. V MV. nepravá glossa. Pa. Vši, pediculina, jsou bezkřídlí hmyzové, mají masitý, vtažitelný, čtyřmi štětinkami ozbrojený rypák, hruď není článkovaná, břich skládá se ze 7—9 článků. Tykadla jsou sedmičlánková a nožky mají pohyblivé drápky k přidržování. Vši žijí cizopasně na teplokrevných obratlovcích. *V. dětská,* pediculus capitis, šatní, p. vestimenti, *muňka obecná,* phtirius pubis (jest kratší a širší předešlých a zažírá se do kůže lidské celou přední částí). Vz Frč. 134., Schd. II. 522. V. jesetří, kapří, velrybí. Vz Schd. II. 528., 522., 527. V. sviňská, slepičí *(čmelík),* psí, ovčí *(klišťák).* Jg. V užším smyslu: veš člověčí: *hlavní* (vejce její *hnidy* slovou), *šatní, mouřeninská* (malá, černá), *hacní* n. *múdní (muňka), nožní* (v amer. lesích); *vešky v rukou* (jistá nemoc). Jád. V. šatní *(bebelka).* Lk. Vz ještě *Veška.* Vši, na Zlínsku: *hyd.* Brt. Líný jako veš. Us. Dch. Má muňky, mlynářské, drobné, bílé blechy = vši. Us. Sml. Vši míti, česati, sháněti, Us., bíti, zabíjeti, louskati. V. Vší zbýti. Jád. Mast na vši, D., proti všem. Ras. Má vši, až z něho kapají. Ros. Všmi se rozlezl Herodes (vši ho sežraly, umřel na všivou nemoc). Eus. Ze vši by kůži odřel (o příliš skoupých). Reš. Špatný a hrdá potvora co veš (vzrostu malého, ale pyšný). Vz Pýcha. Mus., Č. Pyšní se jako žebrácká v. (že veš ráda vylezá, jest znakem pýchy. Jg.). Č. Ten se vypíná a za ňadry mu vši na vardu (míč) hrají. Jg., Č. Škoda, že tvou hlavu vši žerou (že ji nosíš na všední den). V Kunv. Msk. Pro krejcar by veš přes strnisko do Prahy hnal (o šetrném). Us. Msk. Má v prdeli zelené vši = nic. Má v prdeli vši a v hlavě motolice. Us. Lezly mu jak brány po kabátě (vši = měl jich hodně). U Olom. Sd. Cpe se jako veš na strup (= mermomocí). Vz Palírna. Mřk. Tak čuší jako veš pod chrastvou. Dbš. Obyč. 43. Staví se jako v. na strupě (o pyšném). Us. Holk., Dř. Veš sťatého svatého jest hůře na tom nežli veš živého darebáka. Hnš. Leze na mne pořád jako v. na strup (o dotěravém). Mor. Šd. Pryč s komorníkem, co neplatí (řekl žebrák a vyhodil blechu n. veš z košile); Padne veš do múky, zdá se být mynářkou; Dotíravý jako veš; Střásl to se sebe jako žebrák veš; Tak vyhlíží jako v. v base; Domácí veš nekúše tak strašně jako cizí; Vši možeš jen život vzját; Přiňdě veš do kožucha, těžko ju dostaneš; Žid a veš jest jedna spřež; Hnida je horší než veš. Ve Slez. Tč. Zasadil si v. do kožicha (obtížného člověka na krk si uvázal. Vz Nesnáze, Neprozřetelný). Č. Veš kašle (vana sine viribus ira). Jg. Hrdým býti jako v. Mus. Mluv tehdáž, když hus prdne a veš zakašle. Prov. Veš mu plece přelezla (říká se o zlobivých). Reš. Kdo má mnoho vší, ten má také mnoho štěstí. Mus. 1853. 471. Jak lze na někoho vši poslati? Vz Mus. 1855. 49. Vz Veška. — **V.** *u soukenníků.* Z vlny ježky vybírati (Distelkörner), vši (ostny bodlákovitých rostlin), chrunty. Us. Ntk. — **V.** *v botan. V. žebrácká, lupen menší,* xantium

strumarium, die Spitzklette, D.; *sviňská*, conii species, der Schierling; *slonová*, pediculus elephantis, anachardium. Ms. bib. 121. str. 160. Vši slonové = peckovice ledvinovníku (anacardium). Vz Rstp. 320., Kk. 238.

Věša, dle Káča, heliconius, hmyz motýlovitý. Krok. II. 262.

Věšací brašna, die Umhängtasche. Dch. V. svaz, vz Věšátko. Nz. lk.

Věšadlo, a, n., **věšák**, u, m. = *náčiní, na něž se něco věší*, die Schwebe, Hänge, der Aufhäng-, Kleiderrechen, Kleiderständer. V. v komíně, der Rahmbaum. D., Šp. V. na šaty, der Kleiderrechen, -ständer; v. nástěnný, der Wandrechen; v. na prádlo k sušení ho). Us. V. na kartoun, die Hänge der Cottonfabrik. V. na klíče, na ručníky. Us. Dch. — V. *ve stavitelství, zpěradlo*, das Hängewerk, die Hängesäule. Šp., Čsk. V. železné, das Hängeeisen. Šp. V. železné ku podpoře střechy, ku podpoře mostu. Vz Zpr. arch. XII. seš. 1., IX. 27. Vz S. N. — V. *tkadlcovské*, na němž visí *hýva* (místo podnožky). Hlk. — V. = *podstavec na chléb*, die Brothange. Dch. — V. = *bidélko na hrnce*, der Topfschrank. — V. = *stromek u čihadla, na nějž se klec věší*, das Hochgericht. — V. = *léčka s prutem na lapání ptákův*, die Schnellschleife, Höhmasche. Puch.

Věšák, u, m., vz Věšadlo. — V., rhipsalis, Ruthenkaktus. V. přeslenatý, r. cassytha. Vz Rstp. 683.

Věšatec, tce, m. = *viselec, ku šibenici odsouzený*, der zu hängende. Us. Hk.

Věšátko, a, n. = *svaz věšací*, suspensorium. Nz. lk.

Věšatky, pl., f., *druh hrušek*, eine Birnart. Na Mor. Bkř.

Věšba, y, f. = *polička k pověšování šatův a jiných věcí*, das Hängebrett. Na Hané. Jg.

Vešcek = *všecek*. Vešcek plod země. Ž. klem. 104. 35.

Vešci, palpebrae, zastr. D. exc.

Věščba, y, f., vz Věštba.

Veščebnosť, i, f. Když jim bieše řekl: Budete jako bohové totiž takú múdrosť veščebnosti majíce, zlé i dobré vedúce. Leg. o zvěst. p. Mar.

Veščík, a, m. = *věštec*. Na Slov. Dbš. Obyč. 5.

Věščút, a, m., Wieschczont, ves ve Skočovsku ve Slez. Tč.

Vešde, zastr. = *všude*, überall, durchaus. Dal.

Vešdy, zastar. = *vezdy, vždy*. Ž. wit. 18. 15.

Vešelín, a, m., osob. jm. Let. Mt. S. IX. 2. 17.

Věšení, n., das Hängen. V. se na hrdlo. V.

Věšeti, vz Věšiti.

Věšidlo, lépe: *věšadlo*. Jg.

Věšín, a, m., Wieschin, ves u Rožmitala. PL., Tk. III. 38. — V., osob. jm. Šd.

Veška, y, f., vz Veš. — V. *zákožní*, acarus, die Milbe. Kom. J. 218. Vešky mě kouší na dlani (svrbí mne dlaň). Bern. Má ten vešky v nose (chytrý)! Bern. Vybral mu vešky (špačky, vz Trest). Ros., Č. — V. *srdečná* (= *zármutek*). Reš. — V. *listní*, Blattläuse. — V., y, m. a f. = *všivý člověk*, ein Lausiger (Schimpfwort). Ros.

Vešken (zastr. *vesken*), jen v rodě muž. v nom. a akkusat. sg. = *všechen, veškeren*, aller, ganz. V. svět. Troj. A vešken lid přibyl k němu. Sš. J. 136. Ščepán opat i vešken konvent. List z r. 1456. Aby svět vešken byl podražen pod jich poslušenství. Chč. Ciesař vešken se Bohu poručil. Pass. 803. Vešken národ sě vzhrozí. Pass. 13. Slíbil mu jej vešken (dobytek) zase vrátiti a nevrátil; Ten vešken nadbyt pobrala. Půh. I. 302., II. 123., 260., 497. (Tč.). Vešken den nedělní má ztráven býti v duši ....; Byť vešken svět lidí svědčil a tak by nebylo, tehdy všech svědectvie jest křivé; Všák viem, že zmaže sě vešken v hovnách vědomě, nesměl by před krále, aby jemu nesmrděl; Na túto dvú přikázánie vešken zákon visí i proroci (Mat. 22. 40.). Hus II. 366. (Tč.). Vešken plod země. Ž. wit. 104. 35. — Dal.

Veškeren, -ra, -ro; akk. veškeren, -ru, -ro; u novějších: *veškerý, á, é*, gt. veškerého, é, ého atd., dle Nový. Jg., Mkl. Dle Zk.: *Veškeren, -ra, -ro*; akk. veškerého n. veškeren (toto u neživých), -ru, -ro; pl. nom. -ři, -ry, -ra, akkusat. -ry, -ry, -ra, *ostatní pak pády od* **veškerý**, á, é. — V. = *všechen, všecken*, aller, alle, ganz, gesammt. Veškeren dobytek veliký i malý. Půh. II. 93. Znamenám se s veškerou úctou (podpis). Dch. Veškerý náklad, summa, majetnosť, užitek, průmysl, ministerstvo, mocnářství, J. tr., vynáška (Gesammtbetrag), výnos, Nz., důchod roční, clo, odpadky, tlak, obsah. Šp. V-en lid vyšel proti němu. Flav. Po ten v-en čas slunečného světla neviděl. V. V-ré vojsko. Kram. Veselil se v-ren lid země. Br. V. břemena, cena, hodnota, jmění, náhrady, náklad, příjem, summa, užitek, výdaje, výlohy, výnos atd. Šp.

Veškerenství, n., das Gesammtwesen. Šm.

Veškerenstvo, a, n. = *celek*, das Gesammtall. Nej., Dch. Věštec písní volá k pánu v-stva. Fr. Květ.

Veškernosť, i, f., universitas. V. pražská, Prager Universität. Ros.

Veškerný = *všeobecný, celý*. Ros., Kat. 1707.

Veškero, a, n., das All. Souměr v-ra. Dch.

Veškerosilý zápas, das Pankration. Dch.

Veškerosť, i, f. = *celosť, vše*, das Gesammte, Ganze, Universum, totalitas. Nz. V. světa. Víd. list. V. věcí, die Gesammtsache. J. tr.

Veškerý, vz Veškeren.

Veškovitosť, i, f. = *všivosť*.

Veškovitý = *všivý*. Ros. — *V-tí*, pediculina. Krok. II. 269.

Veškrna, y, m., osob. jm. Šd.

Vešky, pl., f. = *hedvábné růžičky* (zelené nebo červené) *na kožišě* (dubňáku) v předu po obou stranách prsou; v zadu slují *lapky, ořešky*. Na mor. Valaš. Vck.— *Vešky*, Frostbeule. Na Slov. — Vz Veška.

Digitized by Google

Vešlý, eingegangen, eingetreten. V. nepřítel. Jd. — **v co:** ve zvyk, Kom.; nález v moc v. V. Lidem v léta vešlým (obstarožným). O vod. — **odkud kam:** z chudoby **do** panství. Mudr.

Vešní, Läuse-. D.

Věšťany, dle Dolany, Weschen, ves u Teplice. Vz S. N.

Věšťář, e, m. = *věštec.* L.

Věšťba, věštba, věsťba, y, f. Vz Věsť. V. = *výpověď prorocká, věštění, hádání, hadactví,* die Wahrsagerei. Jg. V. = zvěstování věcí tajných a budoucích způsobem nadpřirozeného nadšení. Blř. Po kterém vědmě n. věštbě. Št. Za věšťbu. V. Povedla se mu věštba. Sych. Libuše spustila se na své věsťby. Dal. Cf. Sbn. 28.–31., 33., 12., 19., 415., Sbtk. 31.—34., 266., 268., 308., 309., 314., 321., 323., 331. Po věštbě státi. Št. Co-li pomóž mezi dvěma manželoma ta věštba, který má umřieti prve. Št. Ob. v. 10. Dvě věglasně děvě vyučeně věščbám vítězovým. LS. v. 50. Věščba vítězová = *umění řečnické.* Dle S. N. = vaticinia a dle Šf. (v Mus. 1864. 8.) = carmina heroica = zpěvy vítězův. Dle Kořínk. vyd. *věščba = vědění, vědomost.* V tom smyslu čte se v olom. bibli v I. král. 2. 3., kdež se lat.: quia Deus scientiarum dominus est vykládá: neb všie veščby Buoh pán jest. Vítěz znamená dle Jir. Sl. pr. tolik co *znalec zákonů.* Tedy jsou veščby vítězovy = zpěvy, kterými se zachovávala vědomosť práva. Dle Bdl. Obr. 111.—115. = *zpěvy o vítězích.*

Věštbář, e, m. = *věštec.* Pulk. 181.

Věštbářský, prophetisch. Abych došla světla o tvé způsobnosti v-ské. Koll. I. 256.

Věštcování, n. = *věštění,* die Wahrsagerei.

Věštcovati = *věštiti,* wahrsagen. Rozml. Pet. s Jul.

Věštcový, Seher-. Knieže věštcový a hadačkový, princeps magorum et incantatorum. BO.

Věštčí, věšťčí, zastr. **věstčí** = *hadacký,* Wahrsager-, prophetisch. V. duch, Příd. k Cyr., obličej, Aesop., dívka. V. V. dar. Us. Vešťčím jakýmsi duchem jemu se zdálo. Ler.

Veště, ěte, n., na Mor. = *podvržené dítě,* der Wechselbalg. Sš. P. 153.

Věštěbna, y, **věštebnice,** e, f., das Orakel. Rk.

Věštebnosť, i, f., das Wahrsagungsvermögen. Leg. 65.

Věštebný, Weissagungs-, weissagend. V. duch, Leg. 62., zápal. Cf. Věstebný.

Věštec, tce, **věštěc,** ťce, m. = *kdo věští, hadač,* der Wahrsager, Weissager, Prophet. V MV. nepravá glossa. Pa. Přistoupili hadači a věštci. V. Hůl, jakéž věštci při svých věšťbách užívali. Br. Věštec domní sě, jehož sám nevie. BO. Hadači, věštci a kúzedlníci (Dan. 2. 2.). BO. Blesk, v. bouře. Dch. Jsou ve vaší osadě kouzelníci, věštci a zaklínači? Ddk. IV. 293. Mlčte bídní věštcové v různých končinách věštící o záhubě v slavských rodinách. Hurban. V. lyrou hýbe národy. Květ.

Věštecký = *od věštce,* Wahrsager-. V. slovo. Hlas. III. 440.

Věštěk, štka, m. = *věštec,* der Wahrsager. Kor.

Věštění, n., das Wahrsagen. Us.

Veštěpiti, il, en, ení = *vštěpiti,* einpflanzen. Koll. Čit. 330.

Veští, n. = *vjití,* das Eingehen. Smrť bude šťastné věštie v dědictvo kraje nebeského. Št. Uč. 153. b. Šťastné v. v dědictvo nebes. Št. Ani v nás ostal duch k v. vašemu. BO. — **V.** = *vchod,* der Eingang, introitus. Tajné v. BO. — Ž. wit. 120. 8., 67. 25. V., introitus. BO. Ukaž nám v. do města. BO. V. v chrámu. BO.

Věští = *hadacký, tajných věcí povědomosť mající,* weissagend, prophetisch, Wahrsager-. V. dívka, V., panna, Troj., bába Dal., děvečka, Br., duch. Jsa věštím duchem, aby toho nechal, napomenut. Har. II. 123. Snažovávali se také věštím duchem uměti hádati. Ib. 125. — *V. duch* také = *bytosť nadpřirozená člověku věštbu vnukající,* der Wahrsagergeist, Genius. Sám ďábel v. V. Z ponuknutí duchů věštích. Háj. Děvečka mající ducha věštieho. ZN. Děvečka ta měla věštího ducha. Sš. Sk. 194., II. 149. (Hý.). Jsa věštím duchem, aby toho nechal, napomenut. Har. II. 123., — **V.,** ího, m. = *věštec, hadač,* der Wahrsager. V. budoucích věcí. Ptal se svého věštího. Štelc. Jsi hloupé věští. V Krkon. Kb. — **V.,** v Krkonš. = *divoký.* Lítá jako v. = běhá divoce. Kb.

Věštice, e, **věšťička, věštkářka,** y, **věštkyně,** ě, f. = *hadačka, prorokyně,* die Wahrsagerin, Prophetin. D., V., Pulk., Kom., Troj. Vz S. N., Sbtk. 27., 297. — **V.** = *čarodějnice,* die Hexe. Šestinedělka nesmí v noci ven choditi, aby jí věštica ošklivé děcko nepodvrhla. Poh. z Rožnovska. Bayer. — **V.** = *kukačka,* der Kukkuk. Na Slov.

Věštičný = *věštecký,* Wahrsager-, prophetisch. Bern.

Věštík, a, m = *dítě věštící podvržené.* Vz Věštice. To není vaše děcko, to je v., to vám věštice podhodila. Nár. poh. (Slav.). 144.

Věštilec, lce, m., der Mystiker. Šm.

Věštín, a, m., Wieschtin, ves u Kašperských hor. PL.

Věštírna, y, f., oraculum = *místo, kde se věštby udílejí,* das Orakel. S. N. V. delfská, dodonská, olympijská. Vz Cimrhns. Myth. 4., 42., 95. (Šd.).

Věštiti. V. z karet. Ddk. IV. 294. Vz Věstiti.

Věštivý, wahrsagend (als dauernde Eigenschaft).

Věštka, y, f. = *věštice.* D. Vstala věštka, zděla pravdě cestu. Sš. Snt. 68. — **V.** = *malá věsť, pohádka.* Jg.

Věštkář, e, m. = *věštec.* Zlob.

Věštkářka, y, f. = *věštice.*

Věštkyně, vz Věštice.

Věštní, -ný = *věští,* Wahrsager-, Propheten-. V. duch, Zlob., ptactvo. Cyr. Volání věštné děvečky. Sš. Sk. 195. V. doupata. Koll. I. 72.

Digitized by Google

Věštník, a, m. = *věštec*. Vns.
Věštný = *věštní*.
Věšťování, n., das Wahrsagen. Papr., Rd. zv.
Věšťovati = *věštiti*, wahrsagen. Jg.
Veštvati, hineinhetzen. Vz Štváti.
Vet = *rychle, na, tu, hle, tu ti jest*, da, siehe da. Vet ti zbraně vraha tvého, pojdi! Rkk. 20. Aniž vet každý, kdož latině umie, má rozum hluboký. Výb. I. 673. — **V.**, vz Veta.
Veť = *tak jest, ano*. Mor. a Slov. D. Kmen ve: vět-iti, pří-vět-ivý, oběť (ob-věť), vět-a. Vz Veceti. Kvitne růža, kvitne, veť aj moja bude; přijde taký šuhaj, čo ju trhat bude. Sl. ps. Šf. I. 36. — **V.** = *však, vždyť*. Veť víte! Veť jsem mu dal. Na Mor. Šd. Veť sme my nepřišli na nijakú vádu, ale sme my přišli pre tu našu mladú. Sl. ps. Šf. I. 169.
1. **Veta**, y, f. (zastar. *vet*, u, m.). O původu vz Mz. 367. *Užívá se skoro jako příslovce v těchto frasích.* Jest s ním v.; jest o něm v.; jest po něm v. = jest s ním konec, jest po něm, es ist aus mit ihm, er ist verloren, es ist um ihn geschehen, es ist mit ihm vorbei. Zdálo se býti veta po sboru (m.: zdála: vz Shoda, Věta bezpodmětná). Pal III. 1. 204. Hledí, aby jen brzy s ním veta byla a světlo mu shaslo. Reš. Lapí-li lev zvěř, jižť jest v. s ní. Reš. Učiníš-li tak, v. jest po tobě; Veta po nás byla; Již v. po mně bylo (m. byla); Veta bylo po říši německé. V. Už je po něm v. Vz Smrt. Č. Bylo po jeho pokoji veta. Dch. O Bože, rozbože, už je se mnú veta. Sš. P. 11. Esli ho promrháš, bude po něm veta, nenandeš ho nikte, bys zešel kraj světa. Sš. P. 534. (Tč.). Po lásce v.; Po radosti je v. Er. P. 162., 178., 258. Vženou-li koho do šachmat, jest po něm v. Kom. V. bylo po armádě. Har. Brzy s ním byla v. Reš. Již jest veta (zle). Ros. Bude v. (zle). Na Zlínsku. Brt. Že by bylo Turkům veta tu jaký díl země držeti. Har. II. 143. Již jest veta, má milá teta. Ros., Č. — *Na vet* = *ano i*, ja sogar, auch, selbst. Koll. — **V.**, *vet* = *náhrada, odměna, odplata*, der Vergleich, die Geltung, Vergeltung, Vergleichung. Jg., V. Vetu za vetu dávati (mstíti se. Vz Msta). D., Č. M. 555. Daj šest hřiven, buď s tobú vet (= budiž tak s tebou věc srovnána). Hr. rk. 662. (Výb. I. 1270). Veta za vetu. Vz Pomsta. Sd., Lb. S někým na vetu bráti. Rvač. — **V.** = *oddělení lesa k mýcení*, der Schlag. Les po vetách mýtiti, seti. Us. — **V.** = *základ, sázka*, pignus, die Wette. Veta (oč jde? co platí?)? Ros.
2. **Veta**, y, m., os. jm. V. z Chlumčan. Žžk. 8.
Věta, y, f., **ne**: *sada*, sententia, enuntiatio, der Satz. *Předvěta, závěta, mezivěta, obvěta, vstavka*, vz tato slova. Cf. Věť, Veceti. *Věta* jest slovné vyjádření myšlénky. Gb. V. vyslovená jest výraz, který jistou myšlénku znamená. Gb. Uv. 7. Věta jest myšlénka slovy příslušnými vynesená. Zk. *Hlavní částky věty jsou*: *podmět, výrok a jejich spojení* (spona). *Podmět* jest to, o čem se co vypovídá; *výrok* jest to, co se o podmětu vypovídá; částka, kterou se výrok ku podmětu připíná, *slove spona* čili *copula*. Vz tato slova. Věta, která má jen tyto tři části, slove **holou** (enuntiatio nuda; cf. Brt. S. 3. vyd. 5., 12.), opak její větou **rozvinutou (rozvedenou, rozšířenou, přioděnou**, en. amplificata, dilatata; cf. Brt. S. 3. vyd. 5., 12.), ve které totiž mimo hlavní části i části vedlejší se sbíhají, kterými se části hlavní ba i vedlejší určují n. doplňují. Zk., Gb. ve S. N. — *Rozvinuje se pak přívlastkem* (vz Přívlastek), *přístavkou* (vz Přístavka), každým zevrubnějším určením přidaným k výroku n. *určením příslovkovým*, konečně *předmětem*. Dobrý náš otec žije v Praze u svého bratra.

Otec	žije
náš dobrý	v Praze
	u svého bratra.

Zk. Cf. *Úsudek*. O látce a o formě vět vz Gb. Úv. 41. a násl. Věta *holá* a *rozvinutá* pokládají se za větu **jednoduchou** (en. simplex; cf. Brt. S. 3. vyd. 5., 12., Vm. N. o v. 28.). V. jednoduchá, která sama v sobě plný smysl drží, jest věta **hlavní**, enuntiatio primaria, der Hauptsatz. (Cf. Bž. N. o v. 35.). Každá část věty jednoduché (kromě spony), opět ve větu proměniti se může; ale takové věty nemají samy o sobě dostatečného smyslu, nýbrž jen ve spojení se svou větou hlavní ho dosahují a proto také věty **odvislé n. vedlejší** (en. secundaria, der Nebensatz; cf. Vm. N. o v. 31., Bž. N. o v. 35.) slují. Když podmět ve větu celou jest proměněn, jmenuje se tato **podmětnou**; když předmět celou větou se vyjadřuje, sluje větou **předmětnou**. Ukázal, cokoli měl = ukázal své jmění. Tedy jest věta *cokoli měl*, větou *předmětnou*, poněvadž povstala z předmětu *jmění*. Kdo nemocen jest, užívá léku = nemocný užívá léku. Věta *kdo nemocen jest* učiněna z podmětu *nemocný*, tedy jest větou *podmětnou*. Když *výrok* jest celou větou, slove **výroková**: Bůh jest, jenž vše stvořil = Bůh jest stvořitel všeho; když *přívlastek*, slove **přívlastková**: Člověk, který jiným závidí (= jiným závidící), nemůže býti šťasten; když *určení příslovkové*, **příslovková**: A vyšel na pole k večeru = vyšel na pole, když se chýlilo k večeru. (Br.). Celek, jejž činí věta hlavní se svými větami vedlejšími, jmenuje se větou **složenou** (en. composita, multiplex; dle Km. *podvětí*; cf. Brt. S. 3. vyd. 123., Vm. N. o v. 30.); jinak skládá se hlavní v. zase s hlavní větou a takový celek hlavních vět jmenuje se větou **mnohonásobně složenou** n. **souvětím**. Dle Gb. ve S. N. Dle Zk. jest věta **složená** ta, která ze dvou aneb více vět *jednoduchých* v jedno se spojuje. Jednoduché věty jmenují se členy věty složené. Drží-li tyto členy samy v sobě plnou myšlénku (jsou-li větami hlavními), slove věta *souřadně složená*, die Satzverbindung. Otec oře a syn vláčí. Pakli jeden člen částí jest druhého tak, že se jím druhý co do místa, příčiny, úmyslu atd. omezuje, slove věta *podřadně složená*, das Satzgefüge. Když otec oře, syn vláčí. V první příčině jsou členy věty složené větami hlavními, v druhé pak jest člen, který se omezuje n. doplňuje, větou hlavní,

Digitized by Google

člen pak omezující větou vedlejší. Zk. Cf. Bž. N. o v. 35. Má-li v. více podmětův a jeden výrok (otec, matka a syn pracují) nebo naopak (otec česá, skládá a odváží ovoce), slove větou **svinutou** n. **staženou** (cn. contracta, constricta, coarctata). Vz ku konci více o ní. Cf. Bž. N. o v. 31. Věty **tvrdící** a **záporné** (affirmativae, negativae): v prvních pojíme představy (žák jest pilen), v druhých se dělí (žák není pilen). Zk. Vz později více. — **O větách jednoduchých.** 1. **Věty úsudkové.** Na pěkný kvítek i včela letí. Čistota půl zdraví. Bůh svatý jest. Br. Nájem není lichva. V. Právo jest věc svatá. V. Člověk jest tvor rozumný. Kom. — Brt. S. 3. vyd. 10., Zk. Skl. 386. Cf. Vm. N. o v. 13., Bž. N. o v. 31. — 2. **Věty přací.** Vz Přací. — 3. **Věty rozkazovací.** Uč se. Nepokradeš. Dej sem. Brt. S. 3. vyd. 11., Vm. N. o v. 13. — 4. **Věty zvolací.** Tak jsem se lekl! To je hrůza! Otec žije! — 5. **Věty možnosti.** Mnohé věci mohou svornosť zrušiti. V. Tím hrdinou můžeme veseli býti. Dal. Kdyby jinde pohnán byl, mohl by o tom půhonu nevěděti a nevěda nestáti. Vš. To bys as neudělal! Jak mohl bych? — 6. **Věty tázací.** Vz Tázací. — 7. **Odpovědi.** Vz Tázací. — **Věty bezpodmětné** *(osobní podmět se nevyjadřuje)* a) *při slovesech zjevů zvl. přírodních.* Zahřmělo a zablesklo se. Loni nám potlouklo. Na jednou zaťukalo na okno. — b) *Při slovesech zvratných a trpných.* Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Jak se vám jelo? Za moje žito ještě mě bito. — c) *Při záporném slovese* **býti**, *při slovesech* **přibývati** *a* **ubývati** *a při* **podmětných** *slovesech složených s předložkou* **na.** V tu hodinu hospodáře doma nebylo. Peněz přibylo, ctnosti ubylo. Napadlo sněhu. Do sklepa nateklo vody. Vz Podmět. — d) *Při neosobných slovesech s dativem.* Tanulo mi na mysli. Rozleželo se mu. Dobře mi sedlo. — e) *Při slovese* **jest** *s příslovci a se jmény podstatnými, jež mají téměř platnosť příslovcí.* Dobře Vám bylo. Přešlo, bylo tma. Počalo zima býti. Nebylo Vám toho třeba. Nebylo-li tě hanba? Již čas obědu bylo. Radosť bylo na to patřiti. Bylo by hřích ublížiti mu. Již veta po mně bylo. A od té chvíle bylo tomu strašidlu konec (Kda. Poh. II. 251.). Vz Shoda (III. 328. b.). — f) *Při* **akkusativě** *počtu určitého od pěti počínajíc i neurčitého a při pádech předložkových počtu přibližného a podílného.* Čtyři sta jich zbylo. Sotva čtvrtý díl živých zbylo, ostatek pobito. Téhož léta vypáleno jest Roudnice větší díl. Stojím, jakoby mne umřelo půl. Soudců větší počet se sjelo. Masa bylo hojnosť. Bylo nás hromadu. Polovice nás nespalo. Vz Akkusativ (I. 18. a.). Vz Shoda (III. 327. b.). — *Pozn. 1. Sloveso pršeti* jsouc bezpodmětným doplňuje se někdy *instrumentalem:* Pršelo kamením, krví; někdy *akkusativem:* Pršelo drobné krupičky; jindy bývá *podmětným:* Prší, prší déšť. Vz Pršeti. — *Pozn. 2.* Genitiv při *záporném* slovese *býti a některých jiných slovesech podmětných* jest *pravidlem za podmět* věty *kladné:* Není koňům ovsa, není sena. Takových věcí ať se neděje. A nezůstalo ve zdi žádné mezery. Je-li však sloveso *býti sponou,* vyjadřuje se podmět i ve větě záporné *nominativem.* Není učeník nad mistra. Ten člověk není od nás. — *Pozn. 3.* Při slovesech *přibývati* a *ubývati* místo má *vazba bezpodmětná,* míněno-li přibývání a ubývání celku o nějakou neurčitou část: Vody přibylo, ubylo; pakli míněn *celek všecek,* nastupuje vazba podmětná: Dva dělníci přibyli, jeden ubyl. Vz tato slovesa — *Pozn. 4.* Při slovesech sice bezpodmětných vyskytuje se druhdy obecný podmět *to,* ukazuje-li se k něčemu dříve označenému, anebo mluví-li se s důrazem u výkřiku. Viděl jsem ho kdysi, bylo to (že jsem ho viděl) o vánocích. To pršelo! Vz Ten. — *Pozn. 5.* Některá *substantiva kolikosti* pojí se též v **nominativě** *se slovesem neosobným:* Hromada jich tu bylo. Na stromě sedělo kopa ptáků. Veliká síla lidu se sešlo. V okamžiku bylo zajíců plná louka. — *Pozn. 6.* Starší čeština užívá tytýž *nominativu o počtě určitém i neurčitém,* pojíc jej se slovesem *osobním.* Těch sedm svatých na zemi se poklonivše duše pustili. Král rozkázal, aby devět měšťanů postavili se na hradě. Vz Shoda. (III. 328. a.). — Brt. S. 3. vyd. 12.—14. Cf. Vm. N. o v. 12., Mkl. S. 346.--369., **Shoda.** — **Věty výpustkové,** *eliptické.* Svoji k svému (i. e. se hlaste, hleďte, se mějte a p.). Věty výpustkové jsou věty nedokonalé; mají platnosť vět úplných, ale tvaru vět úplných nemají. Sbíhají se zejména: 1. *v rozmluvě.* Kdes byl včera. V Lužánce. Sám? S bratrem. Vm. N. o v. 13. Na mor. Zlínsku: Šak já vám povím, dám, až enom (větou takovou vyhrožuje se trestem, pomstou do budoucna)! Pomož nám! Ale pomožu, pomožu. Že by to drahé bylo, néni. Dajte mi kúsek! Na mor. Zlínsku. Vz Brt. v Mtc. 1878. 29. — 2. *V příslovích, zvoláních* a p. Pěšky jako za vozem. Chvála Bohu! Sláva mu! S pánem Bohem! Ticho! Pozor! Zajíc! Vm. ib. 13. — **Věty pleonastické.** Já sem sa hnal *že* na maso a vy ite kýšku. Mám za ním peníze, šel sem k něm', *že* ho budu upomínat. Chtěli sme *že* k vám ít. Šél na rolí *že* prasotom na trávu. Vzál oba k sobě, aby im bylo *jako* veselo (jako = prý). Ale ona, že půjde pro tatíčka, že jí mosija jako šaty dat. Na mor. Zlínsku. Vz Brt. v Mtc. 1878. 29. — **Věty záporné.** Při těchto větách rozeznáváme a) *věci spojené: podmět a výrok,* b) *sponu,* c) *částku, jíž se spojení ruší, záporné slovce:* **ni, ne.** *Tato částice klade se ve větách:* 1. *z pravidla před sponu a kde samostatné spony není, před slovo, v němž spona jest.* Smrť zlá věc není. Mudr. Nájem není lichva. V. Závisť rychle slávě neškodí. V. Ruka má nebude ti k obtížení. Br. — 2. *Když se sloveso opisuje, přikládá se* **ne** *v čase budoucím a v celém rodě trpném k slovesu pomocnému.* Nebudeš míti dílu se mnou. Br. Nechť nejsem zahanben na věky. Br. Nebude vyhlazen rod ten. Br. Nebyla mu zjevena řeč Hospodinova. Br. Nevyznávali ho, aby ze školy nebyli vyobcováni. Br. — *Pozn. Záporné* **ne** *přikládá se i k jiným slovesům neúplným.* Soudce nemá samého sebe mstíti. V. Nesluší zisku hledati z věci cizí. Kom. Nechce ho znáti. Us. — 3. *Při*

Digitized by Google

časích minulých rodu činného nepřipojuje se **ne** *z pravidla k slovesu pomocnému, nýbrž k příčestí.* Nevolal jsem. Br. A kdož by se neděsil? Br. Pojedl a okřál zase, nebo byl nic nejedl ani nepil tři dni a tři noci. Br. — *Pozn. Při plusquamperfektu* (čase předminulém) *připíná se někdy k slovesu pomocnému byl, a, o.* Ještě pak nebyl vyšel do půl síně, když se k němu stalo slovo toto. Br. Kdyby Jan nebyl kázal, nebyli by pokání činili. Kom. — *Ve větách záporných může i* **více záporných** *částek býti tak však, že všecky k zapírání výroku směřují,* a) *když se přísudek ode všech podmětů téhož rodu odděluje.* Žádný člověk nelituje mne. Br. Nikdo se v to nechce oddati. Dal. Nic těžšího nad to není. Kom. — b) *Když se činnost podmětu ode všech předmětů téhož rodu odděluje.* I neřekl nikomu. Rkk. Nikoho nemají. Pass. — c) *Když se činnost od podmětu tak odděluje, aby se to na vše časy, na vše místa, na vše způsoby táhlo.* Opatrnosti nikdy nezbývá. Prov. Vítězství se nikam neklonilo. Rkk. Já nikoli neoblíbím si těch věcí. Br. — d) *Někdy se více vztahů těchto všeobecných v jedné a též větě sbíhá.* Žádný jemu žádné překážky nečinil. Háj. Žádný toho z nich nikdež nižádnému nepronášel. Pass. — *Pozn. 1.* V případech naznačených táhlo se záporné *ne* k výroku, jímž se svazek mezi podmětem a výrokem rušil. — *Pozn. 2.* Strany genitivu ve větách záporných vz *Genitiv.* — *Když se záporné* **ne** *k výroku netáhne* (vz předcházející pozn. 1.), *nýbrž k pojmům samým, které se u větě spojují, tehdy věty takové mezi věty záporné počítati nelze. Zde se může* **ne** 1. *přikládati k přísudku* t. j. k pojmu, jejž za přísudek soudíme, ve kterážto příčině, ač pojem ten v sobě zápornosť nese, nicméně se činem tvrdícím k podmětu přikládá. Slova úst jeho jsou nepravá. Br. Jest nedbalý svého dobrého. Kom. Svornosť bratří jest nepřemožená. V. — 2. *Přikládá se k podmětu.* Nečistota jeho na něm jest. Br. V tom jest veliká nespráva. V. Nevšichni soudcové zlí jsou. V. Nemnozí o tom vědomosť mají. V. Nekaždý vejde do království nebeského. Br. — 3. *Ale i jiné části věty mohou představy záporné v sobě míti.* α) Nekaždému duchu věřte. Br. Nevždycky dobře kvapiti. V. — β) Všecky její nedostatky doplním. Br. Oba v nedověru upadli. V. Mysl jejich neohebnou oblomil. Br. — γ) Učili se nerouhati. Br. Chceš-li se nebáti vrchnosti, čiň dobře. V. — *Pozn.* Někdy m. **ne** klade se: **bez, u.** Byla bezdětkyně. Br. Hledal bezhrdlí tvého. Br. Vz bezpraví, beznohý, bezvodný atd. Vdovec bez hospodyně jest velmi ubohá (nebohá) věc. Jg. Cf. Bez-, Ú-. — *Pozn.* 2. Slovo **nic** *má zhusta moc tvrdící do sebe* znamenajíc vůbec vše to, co není a váže se jako jiné subst. Něčí řeč v nic obrátiti. Br. *Ale jinak je, táhne-li se k samému výroku.* On mi o tom nic neřekl. Svěd. — *Pozn.* 3. *Když se věty, jichž výrok zápornosť v sobě má, zapírají, tehdy vyrostají z nich věty, jež do sebe formu mají vět záporných, avšak smyslem tvrdící jsou.* Nebylo mi neznámé. V. Není nemožné. V. Tyto jahůdky nejsou nechutné. Byl. — Zk. Skl. 375.—384.; Zk. Ml. II. 73.—74. Vz tam více. — Cf. **Ne, Zápor.** — **Věty podřadně složité.** A) **Věta příslovečná,** adverbialná (en. adverbialis) vzniká tedy, když se příslovečné omezení výroku věty hlavní větou podřadnou vynáší aneb když se větou vedlejší místo, čas, příčina, účel aneb jiné vztahy děje hlavního vytýkají. Odtud dělí se *věty příslovečné* na *věty místa, času, příčiny, úmyslu* atd. Počínají se z pravidla vztažnými spojkami. Vz Příslovečný. — I. **V. místa n. místná** *omezuje výrok hlavní věty podlé místa a jeho směrův.* Tyto věty přivazují se ku hlavním větám vztažnými příslovci. 1. *Kde, kdekoli; v hlavní větě: tu, tam, odtud.* Kde jsou ovce, tam buď i pastýř. Pass. Kdežť se koli příhodné vidí, tu přebývej. Br. — 2. *Odkad, odkud, odkudžto; v hlavní větě: tu, tam, odtud, odtad.* Odejdu tam, odkudž se zase navrátím. Br. — 3. *Kam, kamo, kamž, kamžkoli; v hlavní větě: tamo, tam, tu.* Kam strom ohýbáš, tam roste. Prov. — 4. *Kady, kudy, kudykoli, kudykolivěk; v hlavní větě: tady, tudy, tu, tam.* A vyšli tam, kudyž se vystupuje na horu. Br. — 5. *Pokad, pokud; v hlavní větě: potad, potud.* Dal mu louky potud, pokud potok teče. Us. — Vz *uvedená příslovce, tam více příkladů.* — *Pozn.* Při jednostejnosti podmětův užíváme i *přechodníků* tak, že se spojky ty podrží. Utíkal z Čech kam moha. Pulk. Vz Transgressiv, Zk. S. 441., Zk. Ml. II. §. 102. Cf. Brt. S. 3. v. 144., Bž. N. o v. 50., Vm. N. o v. 46. — II. **V. času n. časová,** en. temporalis, *vytýká dobu, ve které se děj věty hlavní udál.* Tyto věty přivazují se k větě hlavní spojkami vztažnými, na které se ve větě hlavní z pravidla souvztažnými částicemi ukazuje. *Způsob jest indikativ,* když řeč jest o věcech skutečných; *konditional* (vz **Konditional**), když řeč jest o věcech pouze myšlených n. závislých na okolnostech možných. — 1. *Když, v hlavní větě: tehda, tehdáž, tehdy, v tom, tož, tu.* A vyšel na pole, když se chýlilo k večeru. Br. Vz Když. — 2. *A, ano, an.* a) *O ději současném n. právě předcházejícím.* Jan Čapek přišel do hvozdu a my snídali (právě když jsme snídali). Svěd. Přišli tam, an již slunce vzešlo. Br. — b) *Velmi často s praesentem* (= lat. dum). A všecky moci své sebrav, an se tomu lid dívá, hnal na něho. Troj. Vz *A, An.* — *Pozn.* Místo: *a, an, ano* klade se někde: *kde, kdež,* Vz Kde. — 3. *Jak, jako, jakž, jakž jen, jakž brzo, jak rychle, jak mile, jak libě; ve větě hlavní: tak, takž, hned, ihned, a, ant.* — a) *Když řeč jest o ději, za kterým z příma děj hlavní věty nastupuje.* Jakž z té koupele vystoupil, hned byl zdráv. Pass. — b) *S konditionalem, je-li řeč o ději pouze možném.* Jak by od něho odstoupila, již by zbloudila. Br. — c) *Vytýká se doba, od které hlavní děj v skutku trvá.* Nebylo toho ani půl hodiny, jak odešli od nás. Svěd. — 4. *Co.* Vz *Co.* — 5. Spojky: *než, nežli, dříve než n. nežli, prve než n. nežli, před tím než,* priusquam, antequam *kladou se kdy?* Vz *Než.* — 6. *Až, aže = až když.* Vz *Až.* — 7. *Dokad, dokadž, dokud, dokudž, dokavad, do-*

Digitized by Google

kavadž, pokud, pokudž, pokavad (i); v hlavní větě: *dotad, dotud, dotavad, potud, potad.* Kdy se kladou? Vz Dokad. — 8. *Jeliž(e)* pojí se obyčejně s *až*, quando, donec, als bis, ausser bis. Vz Jeliž. — *Pozn.* 1. *Místo vět časových může se dáti*: α) *substant.* Toho všeho při lovení třeba bývá (když se loví). Us. Po svém příjezdu rozkázal. Háj. — β) *Přechodník při jednostejnosti podmětův.* Jiní naučivše se cizím jazykům vlastní svůj jako nehodný potupují (když se naučili). V. Vz Transgressiv. — *Pozn.* 2. α) *Zvláštní způsoby mluvení*: *jedva že, ledva že, sotva že, jen že .... i, ledva ... již (a již), jen ... a již; ještě ne .. když n. již* (a již), *již — když (a).* Jen se ukázal a již utekli. Jg. Ještě pak nebyl vyšel do půl síně, když se k němu stalo slovo toto. — β) *V první větě může býti přechodník.* Jedva svítání dočekav opět s svými na les jel. Pass. — *Pozn.* 3. Strany futura v těchto větách vz Věta podmínečná. (Když se uzdravíš, snadno dohoníš, cos zanedbal). — Vz Zk. S. 444., Zk. Ml. II. §. 103., Bž. N. o v. 51., Brt. S. 3. vyd. 139., 140., Vm. N. o v. 47., Mtc. 1878. 29. — III. **V. příčiny n. příčinná,** en. causalis, *vytýká příčinu výroku hlavní věty.* Vz **Příčinný** a přidej: 7. *Jako.* Vz Jako. — 8. *Ne žeby — ale že, ne že — ale aby (než aby); ne jakoby — ale že, ne aby — než že n. ale že.* Vz jednotlivé tyto spojky. — *Pozn.* Věty příčinné, mají-li s hlavní větou týž podmět, vynašejí se *také přechodníkem.* Nemoudřes jistě udělal číně tak (žes tak činil). Br., V. Vz Transgressiv, Zk. Skl. 454., Zk. Ml. II. §. 104. Cf. Brt. S. 3. vyd. 131., 132., Vm. 49., Bž. N. o v. 56. — IV. **V. účelná,** en. finalis, *jest věta vedlejší, když se jí účel n. úmysl vytýká, který příčinou jest děje hlavní věty.* Vz **Účelný.** — *Pozn.* Místo věty účelné užíváme také *přechodníku* pomocí sloves *chtíti, mysliti, míti, chystati se.* Matka tvá a bratří moji stojí vně chtíc tebe viděti. Br. Vz Transgressiv, Zk. S. 460., Zk. Ml. II. §. 105. Cf. Brt. S. 3. vyd. 132., Mtc. 1878. 28., Vm. 50., Bž. N. o v. 57. — V. **V. účinková n. sousledná, výsledečná,** en. consecutiva, *pronáší to, co věta hlavní za sebou nese, co jejím účinkem n. výsledkem jest.* (V těchto větách musí se tvarů prostoznamných aneb budoucího času vyvíjejícího se užiti, když účinek vytknouti chceme jako něco takového, co se státi může neb musí neb co se teprv stane, ne však co se již děje n. kde výsledek čili účinek děje nějakého v jeho úplnosti chceme vyjádřiti. Jest tak mdlý, že pořáde jen sedí. Us. Ten vozík jest tak lehký, že se k němu jen jeden kůň zapřáhne. Tn. 207., 208.). V hlavní větě jsou slovce: *tak, tak velice, tak vysoko, tak daleko, tak velmi, taký, takový* atd. Věta vedlejší počíná se: 1. s *že.* Vz Že. — 2. *Jakož, jakž.* Vz Jakož. — 3. *Až*, adeo ut, bis, so dass. Vz Až. — 4. *A s konditionalem.* Vz A (ve větách účinkových), Zk. S. 462., Zk. Ml. II. §. 105., Brt. S. 3. vyd. 134., 136. a násl., Vm. N. o v. 52., Bž. N. o v. 54. — VI. **V. podmiňovací, podmínečná, podmínková,** en. conditionalis, *drží v sobě důvod možný, za kterým hlavní věta platnosti nabývá.* Nevstoupí-li ve skutek výrok věty vedlejší, tedy také ne výrok věty hlavní a naopak. (V těchto větách užívá se futura, kde se na budoucnosť poukázati má vyjímaje případy, v nichž i ve větách samostatných praesens za futurem klásti dovoleno. Nepřijdeš-li, nečekáme. Tn. 207., 208.). *Věty tyto počínají se:* 1. s *-li.* Vz -li. — 2. *Jestliže.* Vz toto. — 3. *Kdy,* řidčeji *když.* Vz Kdy. — 4. *A* s konditionalem. Vz A. — 5. *Ač.* Vz Ač. — 6. *Leč.* Vz Leč. — *Pozn.* 1. *V. podmiňovací vynáší se také indikativem.* Zdrž se sváru a umenšíš hříchu (zdržíš-li se). Br. — *Pozn.* 2. *Nebo přechodníkem.* Zdali kdo nalezna (kdyby nalezl) nepřítele svého, propustí ho po cestě dobré? Br. — *Pozn.* 3. *Je-li v. podmínečná rozlučovací* (disjunktivná), *vynášejí se členy rozluky* a) *imperativem,* někdy s: *již, jižť.* Peklem jim hroz neb pěkně jich pros, nic při nich nespravíš. Br. Ale mluv slova má k nim, jižt oni slyšte nebo nechte. Br. — b) *Leč — leč.* Vz Leč. — c) *Výrazy*: *buďže — buďže (neb, nebo), buďto — aneb.* Buďto že jíte anebo pijete anebo cokoli činíte, všecko k slávě boží čiňte. Br., Kom. Vz Konditional, Zk. S. 467., Zk. Ml. II. §. 107., Brt. S. 3. vyd. 137., Mtc. 1878. 29., Vm. 53., Bž. N. o v. 57. — VII. **Větu vymiňovací, vymínečnou, výminkovou** *lze připočísti k větám podmiňovacím. Jest k hlavní větě v tom poměru, že se výrok hlavní věty jinak ve skutek uvésti nedá, než když se obsah věty vedlejší ve skutek uvede. V. hlavní jest vždy záporná aneb smyslu záporného.* Spojky jsou tyto: 1. *Leč.* Vz Leč. — 2. *Leč jedině.* Vz toto. — 3. *Leč až, leč když, leč-li,* vz tato slova. — Vz Zk. Skl. 474. Cf. Vm. N. o. v. 53. — VIII. **Věta připouštivá, připouštěcí,** *koncessivná*, en. concessiva, *připouští, co hlavní větě na odporu jest.* Vz **Připouštěcí.** — *Pozn. 1. V. připouštivé lze i souřadně vynésti.* Jazyk malý úd jest, avšak veliké věci provodí. Br. — *Pozn. 2. Vynáší se také přechodníkem.* Blahoslavený jsi, že mne nikdy neviděv avšak jsi v mě uvěřil (ač jsi mne neviděl). Pass. Vz Transgressiv, Zk. S. 476., Zk. Ml. II. §. 108. Cf. Brt S. 3. vyd. 38., 39., Mtc. 1878. 29., Vm. N. o. v. 54., Bž. N. o. v. 57. — IX. **V.** *srovnávací* n. *komparativná*, en. comparativa, *když činnosti a vlastnosti dvou věcí srovnáváme a srovnávajíce k jednostejnosti aneb rozdílnosti způsobu, stupně a míry ukazujeme.* Vz **Srovnávací.** — *Poznam.* Strany futura v těchto větách vz Věta podmínečná. Jak si to zařídíš, tak to budeš míti. Us. Tn. — Vz Zk. Skl. 483., Zk. Ml. II. §. 109. Cf. Brt. S. 3. vyd. 144., 145. Vm. N. o. v. 51., Bž. N. o. v. 54. — X. **Věty poměrné** n. *proportionalné,* en. proportionales, *když se věci v počtu a kolikosti srovnávají aneb když se poměr jmenuje, podlé kterého se co zvětšuje n. zmenšuje. Jest to zvláštní druh vět srovnávacích.* — 1. *Jelikož — jelikž.* Vz *Jelikož.* — 2. *Kolik, koliko, kolikož, kolikoli, kolikožkoli.* Vz *Kolik.* — 3. *Kolikráte — tolikráte,* vz *Kolikráte.* — 4. *Kolikátý — tolikátý.* Vz *Kolikátý.* — 5. *Kolikerý — tolikerý.* Vz *Kolikerý.* — 6. *Co, což,* vz *Čím.* — *Pozn.* Místo: *čím — tím* klade se:

jakž — tak se superlativem n. kdo — ten s komparativem n. superlativem. Vz *Čím — tím.* — 8 *Jak, jakž, jakož,* v hlavní větě: *vedlé (podlé) toho,* vz **Jak.** — Vz Zk. Skl. 497., Zk. Ml. II. §. 110. Cf. Brt. S. 3. vyd. 145., Bž. N. o. v. 54. — XI. **V. omezovací** (en. determinativa, restrictiva), *omezuje větu hlavní podlé rozličných vztahův a okolností.* Počíná se 1. s *pokudž,* vz *Pokudž.* — 2. *Jelikož,* vz *Jelikož.* — 3. *Jakž, jakož, jako,* vz Jakž. — 4. *Co, což,* vz *Co.* — Vz Zk. Skl. 501., Zk. Ml. II. §. 111. Cf. *Věty obmezovací a vztahové.* Brt. S. 3. vyd. 145., Vm. N. o v. 51. — XII. **V. výlučná, vylučující, vylučovací, vynímací** (en. exclusiva, exceptiva) *jest ta, kterou se něco z výroku věty hlavní odděluje.* 1. *Jen, jenom, jediné, jedno,* solum, nur. Vz Jen. — 2. *Toliko,* vz *Toliko.* — 3 *Než,* vz *Než.* — 4. *Kromě,* vz *toto.* — 5. *Mimo,* vz toto. — Vz Zk. Skl. 508., Bž. N. o v. 49., Zk. Ml. II. §. 112. Cf. Brt. S. 3. vydání 125. — **B) V. přívlastková, přídavná, přídatková** (en. attributiva, adjectiva) *jest ta, která přívlastek jména podstatného opisuje.* Věty tyto počínají se od *zájmen vztažných,* která se vždy na substantiva táhnou, s kterými v rodě a čísle se srovnávají. v pádě však výrokem věty vedlejší se řídí. Ve větách podstatných vztažných táhnou se vztažná zájmena na ukazovací zájmena. *Způsob jest indikativ,* když řeč jest o věci skutečné; *konditional,* když řeč jest o věci pouze myšlené. Počínají se 1. s *jenž, jež, jenžto, ježto.* Vz *Jenž,* — 2. *Který, kterýž.* Vz *Který.* — 3. *Jakýž,* když se spolu k jakosti a povaze jména, na kteréž se táhne, hledí. Bude soužení veliké, jakéž nebylo od počátku světa. Br. Vz *Jakýž.* — 4. *Ký,* ale jen ve starší češtině. Ty pěješ, jako Lumír, ký slovy i pěním byl pohýbal Vyšehrad i vše vlasti. Rkk. — *Pozn.* 1. V obyč. mluvě užívá se *co* a *jako* místo: *který* a *jenž.* Vz *Co, Jako.* — *Pozn.* 2. *An* stává m.: *jenž, který.* Vz *An.* — *Pozn.* 3. Věty vedlejší jsou i tehdáž přídavné, když místo přídavných zájmen vztažných příslovce vztažná: *kdež, kam, odkudž* na jména podstatná se táhnou. Již se přibližoval místu tomu, kudy scházejí s hory olivetské. Br. — Vz **Přívlastkový.** — Zk. Skl. 511.—518.; Zk. Ml. II. 67.—68. — Cf. Brt. S. 3. vyd. 16., 9., Vm. N. o v. 46., 44., Bž. N. o v. 48. — **C) Věty podstatné** n. *substantivné jsou věty* **podmětné a předmětné.** *Tyto povstaly z podmětů a předmětů vět* a poněvadž se podmět a předmět z pravidla jmény podstatnými vyslovují, tedy se věty podmětné a předmětné nazývají větami *podstatnými. Tyto dělí se na několik způsobů,* které se tvoří aneb pomocí zájmen vztažných aneb tázacích aneb pomocí spojek. *Odtud lze rozděliti podst. věty na vztažné věty podstatné, na tázací věty podstatné a na spojkové věty podstatné.* (Cf. Brt. S. 3. vyd. 141.; Vm. N. o v. 39., 41., Bž. N. o v. 42. a násl.) — I. **Vztažné** *věty podstatné jsou vedlejší věty, jimiž se podmět aneb předmět věty hlavní zájmeny vztažnými kdo, co, který, jenž, kdokoliv, cokoliv opisují.* — 1. *Ve větě hlavní ukazuje se zhusta na hlavní větu zájmenem ukazovacím* **ten,** kterým se i pád věty hlavní vytýká, jmenovitě, nestojí-li vztažné v nominativu. Ten, kohož se mnozí bojí, také mnohých se bojí. Mudr. — *Ve vztažné větě podstat. klade se* a) *indikativ,* když se cosi skutečného, jistého vyslovuje. Kdo křivě svědčí, nebude živ do roka. Svěd. Kdo má široká plece, ten mnoho unese. V. — b) *Konditional,* když řeč jest o věcech pouze myšlených aneb na okolnostech závislých. V poslední příčině v. vedlejší zhusta na se béře povahu vět *podmiňovacích. Ve větě hlavní stává indikativ, imperativ, konditional.* Všecko, což by koli rozkázali vám zachovávati, zachovávejte a čiňte. Br. To kdožby pravil, v hrdlo by lhal. Br. Kdož by se sám povyšoval, bude ponížen. Br. — 2. *U dvou vztažných vět vedlé sobě stojících* a) *může místo druhého vztažného zájmena státi:* **on.** Koho smrť dosáhne a on nic paměti hodného nečiní, toho památka zahyne; b) *mohou se sloučiti, mají-li týž výrok.* Cožkoli komužkoli sliboval, toho nikdy nezdržel. Háj. — 3. *Strany shody zájmen* **kdo, jenž** vz *Kdo, Jenž.* — 4. *Zvláštní způsoby mluvení jsou, když se k slovesům býti. nacházeti se, míti, nalézati se, přijíti, shledávati se, pozůstaviti atd. podmět n. předmět větami vedlejšími opisuje.* V té příčině se zájmena ta s *konditionalem* pojí, čímž se ku *způsobnosti, hotovosti* aneb *ochotnosti podmětu* myšleného ukazuje. Vz jednotlivá ona slovesa. Řídký tu byl, kdožby s někým tahanice neměl. Kom. Není, kdoby činil dobře. Br. Mají jiní, kdoby je napomínal (mějme i my). Kom. Pozůstavil toho, kdoby jej před nepřátely zastal. Br. — *Pozn.* 1 *Indikativ se klade,* když se ke skutečnosti hledí. Spíše najdeš toho, kdo umí zboží dobývati nežli dobytého ostříhati. Mudr. — *Pozn.* 2. *Po slovesech býti a míti skracuje se věta podstatná i tak, že se m. konditionalu klade* a) *infinitiv.* Jest v pravdě čeho politovati (čeho bychom litovali). V. Ale nebyl kdo toho napraviti. Kom. Neměl se na čem převézti. — b) *Přechodníkem.* S druhé strany nebyl kdo dědin osévaje (kdoby oséval). Háj. Milý Jene, není tebe kdo zde opatře. Svěd. — Vz **Substantivní,** Zk. Skl. 398., Zk. Ml. II. §. 99. Cf. Brt. S. 3. vyd. 141., 142., Bž. N. o v. 44. — II. **Tázací věty podstatné — závislé** *(otázky* **nepřímé**). Vz **Tázací.** — Cf. Zk. Skl. 404. a násl., Zk. Ml. II. §. 115., Brt. 3. vyd. 131. — III. *Věta podstatná* **spojková,** *ve které se předmět výroku věty hlavní spojkami opisuje. Takových vět se užívá* 1. *po slovesech uznamenání, myšlení, projevování, tvrzení a vyhlašování* (verba sentiendi et declarandi), *když se jich předmět větou podstatnou opisuje spojkami a to* a) *spojkou* **a,** *která se nejvíce se zájmeny osobnými pojí: a já, a ty, a my, a vy, a on (an), a ona (ana), a ono (ano), a oni (ani), a ony (any), a ona (ana);* — α) *s indikativem,* když řeč jest o skutečnosti a to nejraději po slovesech uzříti, viděti, uznati, slyšeti, nalézti, zdáti atd. Viděl je a oni se s těžkostí plavili. Br. Nalezne vás a vy spíte. Br. Lačnému se ve

snách zdá, an jí, žíznivému, an pije. Br. — β) *S konditionalem z pravidla po záporných slovesech* uznamenání, vědění, tvrzení a když řeč jest o věcech pouze myšlených n. domnělých, v kteréžto příčině se sloveso pomocné bych, bys, by atd. spojce samé přikládá. Neviděl jsem, aby mu co ukradli. Svěd. Nenaděj se, aby jej strachem naklonil. Br. — *Pozn. Spojka* a *se také vypouští.* Nevěří, by se měl navrátiti. Br. — b) *Spojkou* **že** a to: α) *s infinitivem*, je-li řeč o věcech jistých a skutečných. Po slovesech uznamenání, poznání, myšlení, vzpomínání, doufání, seznání, mluvení, prokazování, oznamování, připovídání, zapovídání, osvědčování atd. Zvěděl, že usilují ho zabiti. Br. Zdá se mi, že se již utíkati strojí. Háj. Opověz mne, že nemohu jíti. Svěd. — β) *S konditionalem* po týchž slovesech, když řeč jest o věcech domnělých, pouze myšlených. I pocítila na těle, že by uzdravena byla. Br. Mnozí se domnívají, že by správcům obcí nebylo potřebí umění a moudrosti. V. — *Pozn.* **Že** *se někdy vypouští.* Mněli, aby od tebe musil umříti. Št. — c) *Spojkami* **jako, jak, kterak**. *Tyto věty rozeznávati jest od závislých vět tázacích.* V němčině se klade dass, v lat. akkus. cum infinit. — α) *S indikativem.* Oznámili, jak množství prchá. Br. Vidíme to na oko, kterak život náš plný jest bíd. Borov. — β) *S konditionalem.* A ten obžalován jest před ním, jakoby mrhal statek jeho. Br. Věděl jsem zajisté, kterak by to nesnadné bylo. Svěd. — *Poznam.* 1. *Také může býti akkus. cum infinit.* Boha na nebi býti poznává. Kom. Znám se člověkem býti. Mudr. Vz Akkusativ. — *Pozn.* 2. *Je-li hlavní věta záporná, klade se genitiv cum infinit.* Já jsem nikdy tebe s nepřítelem sjíti se neviděl. Mudr. — *Poznam.* 3. *Když podmět věty hlavní a vedlejší týž jest, může se jméno výrokové i do nominativu klásti.* Pravil se býti nevinen. Háj. Čisti se býti mněli. Br. Ti se praví býti apoštolé. Br. — *Pozn.* 4. *Spona* **býti** *se někdy vynechává.* Uzřeli jej ztrýzněna. Pass. Ve všem uzřel se přemožen. Pass. Vida se slepa. Pass — *Pozn.* 5. *Při jednostejnosti podmětů může se věta vedlejší pouhým infinitivem vynésti.* A myslíme my bez viny býti? Br. Domnívali se Čechy křikem zastrašiti. V. Vz Slibovati, Doufati atd. — *Pozn.* 6. Po slovesech znamenání, vidění, nalezení skracuje se věta podstat. *přechodníkem.* Uzřel jej bojujícího (bojovati). Troj. Viděl jej vstavšího. Pass. — Při jednostejnosti podmětů může se klásti i nom. přechodníku. Uzřel se na soudě stoje. Pass. — (Cf. *Věty vyjadřovací.* Brt. S. 3. vyd. 129.). — 2. *Po časoslovech chtění, žádosti, úmyslu, snahy, puzení, rozkazování a přivolování klade se spojka* **a** *s konditionalem, poněvadž věta vedlejší obsahu jest pouze domnělého, myšleného.* V lat. ut, a je-li vedlejší věta záporná, ne, ut ne, v něm. dass, auf dass, damit, um zu. — a) *Slovesa chtění, žádání a domlouvání-se.* Vz: chtíti, přáti, žádati, prositi, domáhati se, domlouvati se, žádostivu býti atd. Žádám, aby se dobře měl. Bř. Žádostiv byl, aby poddaní jeho jím se spravovali. V. Prosil jsem, aby nedlil mi ukázati toho. Kom. — *Pozn.* Je-li *chtíti* = tvrditi, domnívati se, klade se po něm *že*. Chtí tomu někteří, že jest to v podobenství řečeno. Troj. — Cf. *Věty žádací* v Brt. S. 3. vyd. 132. — b) *Slovesa usnesení se na čem a umyšlení*; vz usnésti se, uraditi se, ustanoviti se, zůstati na čem atd. Uradili se na tom, aby brali se do další krajiny. Br. Myslil jsem sobě, abych k vám přišel. V. — c) *Slovesa snažení a usilování.* Vz: dychtiti, hleděti, snažiti se, přičiniti se, starati se, ucházeti se, pokoušeti se, mysliti, pracovati, pečovati, pilnu býti, snažnu býti, vynakládati, zasazovati se, státi atd. Dychtí po tom, aby úřadův obecných dojíti mohl. V. Nestůj o to, aby byl soudcím. Br. Také *viděti, hleděti*, znamenají-li *pečovati*. — (Cf. *Věty* **snahové** v Brt. S. 3. vyd. 133.). Vz **Snahový**. — d) *Slovesa namlouvání, napuzování, puzení.* Vz: napomínati, namlouvati, nutiti, puditi, pobízeti, vésti, přivésti, míti se, nésti se, býti atd. Mají ho k tomu, aby vůli jejich bedlivě konal. V. Nouze je nutila, aby bránili svých životů. Troj. — e) *Slovesa rady, rozkazu a ustanovení*, vz: raditi, poraditi, poručiti, nařiditi, přikázati, rozkázati, ustaviti, ustanoviti. Nařídili, aby jedni druhým škody nečinili. V. Král ustanovil, aby nebojoval. Troj. (Cf. *Věty* **rozkazovací** v Brt. S. 3. vyd. 133.). — f) *Slovesa přivolování a dopouštění*, vz: dovoliti, dopustiti, odpustiti, připustiti, přivoliti, dáti atd. Nedopustils mi, abych políbil synů svých. Br. Dovolili mi toho, abych tak činil. Svěd. — *Pozn.* 1. *Spojka* **a** *se vynechává.* Káže poslu, by se páni sjeli. Rkk. — *Pozn.* 2. *Místo* **a** *klade se: jak, kterak s konditionalem.* Usiluje o to, jak (kterak) by tě zabil. Br. — *Pozn.* 3. Když slovesa ta v *imperativu* jsou, klade se často **ať** k vytčení důvěry, s jakou mluvící vykonání rozkazu očekává. Rozkažte lidu, ať se usadí. Br. Nechte to, ať zlořečí. Br. — *Pozn.* 4. *Větu vedlejší lze často vytknouti* α) *substantivem.* Všecko umění na zvelebování jeho vynakládali. V. — β) *Infinitivem.* Hledí se lidu obecnému zalíbiti. V. — *Pozn.* 5. Po prositi, žádati, napomínati, přikazovati, poroučeti stojí také **že** *s indik.*, tvrdíme-li něco nebo očekáváme-li něco s jistotou. Vás žádáme a napomínáme, že budete pozor míti. Br. Vz jednotlivá. — 3. *Po slovesech činění a působení* (verba agendi) vyslovuje se větou vedlejší *účinek*, který z činnosti sloves těch vyrostá. Sem patří: a) *slovesa činiti, působiti, spraviti, zjednati, dovésti, přivésti, obdržeti, vymoci.* Po nich se klade: α) spojka **že** *s indik.*, když se o skutečném účinku mluví. Lež činí, že často lidé nevěří pravdě. Št. K tomu přivedli, že se jich poddaní strachují. V. Vz jednotlivá uvedená slovesa. — β) **a** *s konditionalem*, když řeč jest o věci pouze myšlené aneb když v. hlavní záporna jest. Bůh tak způsobil, abychom po těchto věcech došli oněch věčných. Št. Nedařilo se, aby naň ránu kolmo udělal. Svěd. — *Pozn.* Po *imperativu* klade se i *ať*. Způsob, ať to vře, až by kypělo. Br. — b) *Slovesa státi se, díti se, přihoditi se, udati se, býti,*

přijíti, přistoupiti. Vz jednotlivá. Po nich stojí: *α*) **že** *s indik.*, když účinek se za věc skutečnou mysli. I stalo se, že oni šetřili ho. Br. Proto se stává, že nenáhlý náhlého přebíhá. Kom. — *β*) **a** *s konditionalem*, když účinek z úmyslu vyrostá aneb když věta hlavní záporna jest. Velmi řídko to přihodilo se, aby po vzácném otci také vzácní synové byli. Mudr. Nebývá to v kraji našem, aby vdávána byla mladší dříve než prvorozená. Br. — *Pozn. Infinitiv se klade.* Ne všechněm se toho najíti dostává. Kom. — (Cf. *Věty* **vyjadřovací, vysvětlovací** v Brt. S. 3. vyd. 130.). — 4. *Po slovesech zdržování, zbraňování, odhrožování, zapovídání, oddalování klade se z pravidla spojka* **a** *s konditionalem k vytčení úmyslu, by se jmenovaná činnosť ve skutek nepřiváděla; v. vedlejší jest tedy záporná* (vz Pozn. 2.). V lat. klade se: ne, ut ne, quin, quominus, v něm. dass nicht, damit nicht, ohne dass, ohne zu. *Sem patří*: a) *Slovesa pobíhati, varovati se, zdržovati se, vystříci se, odraditi* atd. Vz jednotlivá. Střežež se, abyste bludem nešlechetných lidí nebyli pojati. Br. Někteří nezdrželi se, aby odevříti neměli. Kom. — b) *Slovesa brániti, hájiti, zabraňovati, zbraňovati, zahajovati, překaziti, zdržeti, odporovati, staviti, zastaviti, překážeti, v cestě býti, na odpor býti, překážku n. odpor činiti* atd. Vz jednotlivá. Tak umějí lidem překážeti, aby nikteréhož kůru nebyli tovaryši. Št. Chtěl jim, aby toho města nestavěli, činiti překážku. Háj. — c) *Slovesa odhrožování a zapovídání.* Vz odhrožovati, odstrašovati, zapovídati, zakazovati, zapoučeti atd. Odhrožovali je, aby neslavili toho dne. Br. — *Poznam.* 1. **Že ne** klade se, když řeč jest o pouhém účinku, který z úmyslu podmětu věty hlavní nevychází. Ledva že se zdržel, že nepadl. Pass. Aj zadržuje řeku tak, že nemůže pospíchati. Br. — *Poznam.* 2. *Vynáší-li se přímý směr k cíli, tedy jsou věty vedlejší* **tvrdící** *a počínají se spojkou* **a** *s konditionalem.* Zadržoval jsem potoky, aby se zastavovaly vody. Bern. — *Pozn.* 3. Větu vedlejší lze po slovesech zabraňování a zapovídání vynésti také *α*) *infinitivem.* Právo vám zakazuje jej povolati. V. — *β*) *Substantivem.* Odhrožoval jej od stavení. V. — (Cf. *Věty* **zabraňovací** v Brt. S. 3. vyd. 133.). — 5. *Po slovesech radosti a žalosti, pochvaly a hany.* Ta mají za sebou spojku **že**, kterou se skutečná příčina účinku toho duševního vytýká. *Sem patří* a) *slovesa radosti, smutku, žalosti, podivení, studu.* Vz jednotlivá. Těším se, že jsi zdráv. Us. Zastyděli se, že v nich doufali. Br. Vz radovati se, zalíbiti si, veseliti se, zarmoutiti se, rmoutiti se, teskliti, litovati, těžce nésti, styděti se, hanbiti se, rozhněvati se atd. — b) *Slovesa toužení, posměchu, chlubení, pochvaly, obviňování, kárání, děkování* atd., vz jednotlivá. Tu pochvalu měli, že jsou víry své zdrželivi. V. Tobě z toho děkuji, že mých prací želíš. Troj. Chlubil se, že se syn jeho nesměnil. Mudr. — *Pozn.* 1. Místo *že* stojí: *proč, kterak.* Žalovala mi, kterak škodu vzala. Svěd. Cyrilla trestali z toho, pročby byl slovensky boží službu zpívati ustanovil. Pass. — *Poznamenání* 2. *Místo věty vedlejší stává α*) *přechodník* při stejnosti podmětů. Radovali se nalezše ho živého. Flav. — *β*) *Subst.* Těší se svému vysvobození. Troj. — (Cf. *Věty* **vyjadřovací** v Brt. S. 3. vyd. 130.). — 6. *Po slovesech bázně a strachu a nebezpečenství klade se* a) *spojka* **a** *se záporným konditionalem, když bázni snažnosť přileží, aby se do domnělého nebezpečenství nepadlo.* (Když si přeji, aby se něco nestalo, a bojím se, že se to stane). *Věta hlavní jest z pravidla tvrdící.* Bojím se, abyste se neodchýlili od spravedlnosti. Br. Jest se obávati, aby ten lid nad nás větší počtem nebyl. Háj. — *Pozn. Spojka* **a** *se někdy vynechává.* Bál se, by ho nezahubili. Troj. — b) *Když se bázeň na domnění zakládá aneb když se příčina bázně z prosta vytýká, klade se* **že.** Způsob jest *α*) *indik.*, když řeč jest o skutečné aneb jisté věci. Jest se obávati, že ti, kteří přítomni byli a to všecko slyšeli, mlčeti nebudou. V. Bojím se, že již učedlníci převýšili v tom umění své mistry. V. — *β*) *Konditional*, když řeč jest o věcech pouze domnělých. Bojíme se, že by se snad nám i vám nedostávalo. Br. Nebezpečenství jest, že by jedno druhým zastíněno býti mohlo. Kom. — c) *Je-li v. hlavní zápornou, klade se m.* **že** *s konditionalem spojka* **a.** A tak se obávati nebude, aby v té věci nad ním kdo zvítězil. V. — *Pozn.* 1. *Spojka* **a** *se vypouští.* Aniž se budu báti, by mi co mohl učiniti. Br. — *Pozn.* 2. Místo *že* klade se i *zdali.* Bojí se, zdali by chybil z té cesty. Št. — *Pozn.* 3. Slovesa bázně mají za sebou také *infinit.* Lidé nemoudří bojí se umříti. Mudr. — Háj., Pass., Koc. — Vz **Obavný.** Cf. Brt. S. 3. vyd. 134. — 7. *Po výrazech výrokových.* Zde se opisuje větou podstatní podmět hlavní věty tak, že věta hlavní nic jiného v sobě nedrží než výrok, který se činí o větě vedlejší. — a) *Slovesa* **bezosobná**: *odstupte, vzdal se to ode mne, daleko budiž ode mne, daleko jest od toho, daleko jest toho chyba,* kterými se činnosť věty vedlejší mocněji zapírá a od podmětu odděluje. Ve větě vedlejší klade se **a** *s konditionalem.* Odstup to od nás, abychom utíkati měli. V. Vz jednotlivá. — *Pozn.* 1. Jdou-li tyto výrazy za nějakou větou, tedy ji z mocna popírají a m. *nikoli* stojí. Co tedy umříti má Jonata? Odstup to! Br. — *Pozn.* 2. Když se při těchto výrazech větě vedlejší jiná naproti staví, víží se věty tyto v lat. vazbou: tantum abest, ut . . ., ut etiam; tantum abest, ut . . ., ut contra; v něm. weit entfernt dass . . ., vielmehr; es sei ferne dass . . ., vielmehr; weit gefehlt dass . . ., vielmehr; v češtině počíná se věta druhá spojkami *α*) *nýbrž.* Odstup to ode mne, abych měl zle činiti vám, nýbrž napomáhati budu k blahu vašemu. — *β*) *a.* Odstup ode mne ten hřích, abych přestal modliti se za vás a učiti budu vás cestě dobré. Bibl. — *γ*) *Ale.* Odstup to ode mne, abych zkaziti chtěl dědictví jeho, neníť toho, ale muž s hory Efraim pozdvihl ruky své proti Davidovi. Br. — *δ*) *Neb, nebo.* Odstup to, aby v Bohu byla nešlechetnosť, neb on podlé skutků člověku odplácí. Br. —

ε) *Někdy se bez spojky druhá věta přiřaďuje.* Odstup to ode mne, abych vás za spravedlivé vysvědčil; dokavadž dýchati budu, neodložím upřímnosti své od sebe. Br. — ζ) *Poněvadž, že, jakž,* ku kterým se někdy přidává: *i, naopak,* aby se protivnosť myšlének zaostřila. (*Poněvadž* má Vš.). Tak daleko jest ode mne, abych vás miloval, že vás i v nenávisti mám. — *Pozn. Místo výrazu neosobného klademe:* Nedejž Bůh toho, aby (měl dáti dědictví otců svých tobě). Br. — b) *Výrazy: nedaleko od toho jest, nedaleko chybí, blízko jest odtud, o málo chybí, o málo jest, na mále jest — vypovídá se o činnosti věty vedlejší, že v skutek uvedena nebyla, ale že k tomu málo scházelo. Po nich se klade:* α) **že** n. **že ne** — *s indik.* Již málo chybělo, že jej zabiti chtěl. Har. O málo chybělo, že ho v hlavu neudeřil. Har. — Br., Jg., Koc. — β) **Že** *s konditionalem,* zřídka **a.** Málo chybilo (chybělo), že by všecko město hrobem bylo svých měšťanův. V. Nic nechybělo, aby nebyl nejbídnějším. — *Pozn.* Místo těchto výrazů klade se také: *skoro, téměř.* Skoro by uhodl. Jg. Téměř jsou mne již v nic obrátili. Br. — *Pozn.* 2. *Také skráceně: málo ne, o málo ne, bez mála ne.* Pročež od kněží bez mála zabit nebyl. V. — c) *Po výrazích: sluší, náleží, přileží, přísluší, slušnu býti* atd. klade se **a** *s konditionalem.* Vz jednotlivé. Nám náleží, abychom se před nimi opatrovali. V. — *Pozn. Místo věty vedlejší klade se* α) *inft.* Nenáleží nám tak učiniti. Br. — β) *Subst.* Nepřísluší bláznu česť (aby byl ctěn). Br. — d) *Po výrazích: potřebnu, užitečnu, prospěšnu, škodnu, spravedlivu, obyčejnu býti atd.* klade se **a** *s konditionalem.* Vz jednotlivé. Jest vám užitečné, abych odešel. Br. Obyčejné jest, aby nevídané věci divnými a nemožnými se zdály. Kom. — Št. — *Pozn. Spojka* **že** *s indik. se klade,* když výrok činíme o obsahu věty vedlejší jako o věci skutečné, událé. Co nám prospívá, že nám to slíbil? Us. — Br., Troj. — *Pozn* 2. *Místo věty vedlejší klade se také infint.* Potřebno jest to učiniti. Us. Marnostmi se zanášeti volno není. Kom. — Br., Troj. — e) *Sem hledí i výrazy záporné: možné není, lze není, nemůže to býti, nelze mi toho učiniti, chybiti nemůže* atd. Po nich klade se **a** s *konditionalem. Věta vedlejší jest* α) *tvrdící,* když o nemožnosti výroku jejího mluvíme. Možné není, abyste ohavné smrti ušli. Vrat. Není možné, abychom se všem zachovali. Kom. — β) *Záporná,* když celá myšlénka drží v sobě pojem nutnosti. Není možné člověku na světě, aby nehřešil. V. Vz Lze není. — *Pozn.* Věta vedlejší vynáší se také *inft.* Není možná toho netajiti. Br. — f) *O adjektivech: patrné, podobné k víře, jisté, zjevné, zřejmé, zřetelné, vědomé jest* atd. klade se spojka **že** *s indik* Vz jednotlivá. Zřejmé jest, že obecné právo mu odporuje. V. — *Pozn.* Je-li v. hlavní záporna, klade se zhusta **a** *s konditionalem.* Není podobné k víře, aby prorok mínil ty lodí. Br. — g) *Po jménech podstatných, s kterými se o obsahu jejím výrok činí: vlastnosť, povaha, obyčej, mladosť, vina, pochvala, vada, právo, láska, rozkoš* atd. Věta vedlejší počíná se α) spojkou **že** *s indik.*, když výrok činíme o tom, co jest. Předkové naši tu pochvalu vždycky měli, že jsou víry své zdrželiví. V. Toť jest povaha zlého, že se nemůže než zlým za dobré odplatiti. Háj. — β) Spojkou **a** *s konditionalem,* když výrok činíme o tom, kam se věci nesou, co se díti má. Totoť jest přikázání jeho, abychom milovali jedni druhé. Br. To právo přirozené jest, syn aby se svých rodičů bál. Mudr — *Pozn.* Místo v. vedlejší stává také *infinit.* Nesnadné umění jest penězi uměti vládnouti. Mudr. Jest pokrytstvo chtíti slouti tím, jímž kdo není (že chtějí slouti). Št. (Br., Mudr.) — Zk. Skl. 396.—440., Zk. Ml. II. 54.—58. Vz tam více. — D. **Řeč nepřímá.** Vz **Řeč.** — **Věty souřadně složité** n. coordinované (= *souvětí,* dle Km.). *To jsou věty samostatné, hlavní, v jeden větší celek tak spojené, že každá z nich o sobě plný smysl má. Věty mohou souřadně složeny býti* a) *smyslem toliko:* Svornosť tuží, sváry nuzí. Dobré mysli buď dcero, víra tvá tebe uzdravila. — b) *Zájmeny a příslovci, kterými se na větu předcházející ukazuje.* Poveďme ho ještě na hrad královny naší, tam se snad upamatuje. Právě vcházel jsem do domu, v tom spadla cihla se střechy. — c) *Nejhustěji se skládají spojkami. Sem patří věty spojovací n. slučovací, odporovací a příčinné.* Rovněž tak dělí se spojky, kterými se tyto věty vynášejí. — A) **Věty spojovací neb slučovací** (enuntiotiones copulativae) *vznikají, když se dvě n. několik vět, které mezi sebou shodné jsou, v jeden celek spojí. Spojení toto se děje spojkami:* 1. Spojkou *a.* Vz A. — 2. Spojkou *i.* Vz I. — 3. *Také, také i.* Vz Také. — 4. *Též, též i, tolikéž.* Vz Též. — 5. I jiné části řeči: *nejprve, předně, pak, potom pak, to, tož, nad to, mimo to, dále, naposledy, posléze, konečně* atd. Vz jednotlivé. Sama od sebe země plodí, nejprv bylinu, potom klas, potom plné obilí v klasu. Br. — 6. *Spojkou zápornou: ani, aniž.* Vz Ani. — 7. *I — i.* Vz I — i. — 8. *Ni — ni, ani — ani.* Vz Ani — ani. — 9. *Tak — jak, tak (dobře) — jako i, jak — tak i, jakož — tak* jsou vlastně srovnávací, ale kladou se i v jiném smyslu. Vz Jak — tak i. — 10. *Ne tak — jako* (jako více). Vz toto. — 11. *Jakož — tak ani, jakožto — tak také ne.* Vz Jakož. — 12. *Nejen (nejenom, nejedno) — ale i (ale také, než i, nébrž i, nébrž také), netoliko — ale i (ale také).* Vz Nejen. — 13. *Nejen (n. netoliko) ne — ale ani ne (ale ani ne); netoliko (nejen) — ale ani ne; ne toliko (nejen) ne — ale ani.* Vz Nejen ne. — 14. *Nerci — ale i (a i, ale také i), nercili — ale (ale také, ale i, ale také i).* Vz Nerci — ale i. — 15. *Jednak — jednak.* Vz Jednak. — 16. *Brzo — brzo, ono — ono, již — již.* Vz tato. — 17. *Dílem — dílem, díl — díl, něco — něco, na díle — na díle, s částky — s částky.* Vz Dílem atd. — 18. *A to, totiž.* Vz Toto. — B) **Věty odporovací** (en. adversativae) *vznikají, když se věty a myšlénky, které sobě odporné a příčné jsou, proti sobě staví.* Spojky, kterými se věty jedna druhé na odpor staví, jsou: 1. *A.* Vz A. — 2. *Ale.* Vz Ale. — 3. *Než.* Vz Než. — 4. *Nébrž, nýbrž.* Vz Nébrž. — 5. *Pak.* Vz Pak. — 6. *Však.* Vz Však. — 7. *Avšak.*

Vz Avšak. — 8. *Ale — však*. Vz Ale však. — 9. *Jednak*. Vz Jednak. — C) **Věty rozlučovací** (en. disjunctivae) *vznikají, když se věty a slova, která se vespolek vylučují, v jedno pojí*. Rozloučenosť vět vynáší se spojkami: 1. *Neb, nebo, aneb, anebo, neboli* Vz Aneb atd. — 2. *Leč — leč*. Vz Leč. — 3. *Buď — buď, buď — aneb, buďto — aneb, buď — neb*. Vz Buď — buď. — D) **Věty příčinné** (en. causales). *Když se věta k větě tak přiřadí, že druhá příčinu aneb důvod, na němž se platnosť věty první zakládá, v sobě drží, slove v. taková větou příčinnou*. Spojky příčinné: 1. *Nebo, neboť*. Vz Nebo. — 2. *Zajisté*. Vz Zajisté. — 3. *Sic jinak, sic jinač, sic bez toho, sice jinak*. Vz Sice jinak. — E) **Věta výsledná** (*zavírací, závěrná*, en. conclusiva) *vzniká, když se věta k větě tak přiřadí, že druhá to přináší, co by mělo vyjíti z první věty n. co se z ní dá vyvoditi*. Spojky jsou: 1. *Proto, protož*. Vz Proto. — 2. *Teda, tedy*. Vz Teda. — 3. *Tudy, odtud, odkudž, podlé toho, podlé čehož, z toho, z čehož*. Vz Tudy atd. — Zkl. Skl. 521.—578.; Zk. Ml. II. 48.—53. — Vz Souvětí v S. N. a v tomto slovníku. — *Když věty souřadně složité některé části společné mají, tehdy se stahují. Věty, které takovým způsobem vznikají, slovou* **stažené, svinuté, sražené**. Každou takovou větu lze tudy rozvésti u věty, z nichž povstala, jako: Předešlé věci a příhody se obnovují. Tuto větu rozvésti lze na věty: Předešlé věci se obnovují a předešlé příhody se obnovují. — *Při větách stažených sbíhá se*: 1. *aneb více podmětův*: Pocty a darové oslepují oči moudrých. — 2. *Aneb více přísudkův*: Víra jest základ a kořen všeho dobrého. — 3. *Aneb více předmětův*. Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Na umění, ctnostech a pobožnosti všecka naše dokonalosť záleží. — 4. *Aneb více přívlastkův*: Smrk kůru má počernalou, lepkou, hebkou a jako řemen ohebnou. Zk. Ml. II. 53. Cf. Zk. Skl. 522. a násl., Brt. S. 3. vyd. 126., Vm. N. o v. 35., Bž. N. o v. 36. — *Pozn.* Věty svinuté nelze někdy rozvésti ve více vět: Slíbiti a dáti jest dvojí. Hloupost a pýcha na jednom stromě rostou. Bž. — **Činná** *věta jak se převádí do* **trpné**, vz Akkusativ a Instrumental. — Skladba, vázání a slučování, způsob, tvar, ústrojí, ústrojnosť, hlavní slovo n. část, člen, článek, spojení, spojenosť, spojitosť, složitosť, složenosť, dělidla, vazba, smysl, tvoření, spojování, stažení, sražení, skrácení, rozvinování věty n. vět; nauka o větách; větu tvořiti, skládati, rozvinouti, provésti, vyvésti, rozvésti, rozložiti, stáhnouti, sraziti, skrátiti atd. Nz. V. výpustná (elliptischer Satz), žádací (Heischsatz), ve filos. Hš. Vz Soud. Ty věty paralelně se nesou. Sš. I. 47. Tři věty uvádí apoštol z dotčeného žalmu; Ale jak se má věta ta slyšeti; Aby věta ta rovno běžela s větou předešlou; V. dvoučlenná ta jednu myšlénku pronáší z dvojí strany, z theoretické a praktické; Ještě větu tu o moci a moudrosti boží potvrzuje jinou větou všeobecnou; V. poslední dvojím způsobem se béře; Dí zajisté Pavel vloženou či vsutou větou; Slova... činí spolu větu zavřenou; Dvě účelné věty sebe vespolek, druhá prvou vysvětlují a stupňují; Na počátku věty něco klásti; A vece dále zápornou větu ku předkladné připojujíc; Avšak věta sama prostranněji zní; Jakoby větu znova přejímal a opakoval; Výrokem tím apoštol větu předešlou shrnuje a dovršuje a potvrzuje; Věty poslední rovnoběžny jsou; Ana věta tím světlejší se stává; Věta přístavečná, samostatná; Passivně větu váže apoštol; Rovnoběžny jsou věty, ne však tožemluvny; Věty ty bezpoječně a bezvazně po sobě následují; Snadněji plynou věty podlé vulgaty; Nedobře účelná v. v přeložení některém bývá zaměněna na větu výslednou; Zřídka sv. Jan periodickým způsobem věty váže, na našem místě ale periodicky věty poutá; Dle toho věty řádně plynou; Ještě pak zápornou větu osvětluje kladnou větou; Tu myšlénku pronáší v. přivtělená. Sš. I. 52., 54., 64., 105., 166., 169., II. 12., 21., 26., 36., 54., 55., 67., 86., 114., 115., 117., 133., 159., Sk. 40., 47., 129., 24., 87., J. 102., 206., 240. (Hý.). Sepsati na drobno, ve kterých větách se snášejí a ve kterých nic; Větu jakousi ani tvrditi ani zapírati nechtěl. Pal. Dj. III. 3. 86., 91. Celé věty, der Kontext. Ten ohnivě zastával větu, že císař podlé práva nazývá se pánem světa. Ddk. II. 238. — **V.** = *průpověď, vyrčení*, der Ausspruch, die Sentenz, der Lehrsatz. Věta nebo zásada samozřejmá, axioma, der Lehrsatz, v. poučná, poučka, theorema. Nz. Obsažitá v. tahle chová naučení; Věta tedy dotčená nemůže v celé strohosti se bráti; V. či sada ta z přírody vzata jsouc všeobecnou platnosť má; Věta ostroslovná, záhadná (oxymoron). Sš. I. 64., 83., II. 135., J. 24. (Hý.). V. základná (fundamentalis). Šim. 49. V. položená (v log.) = thesis. Jdč. Log. 88.

Vefati = *vetíti*. Na Slov. Bern.

Vetčas, *vet čas (ve-t-čas)*, **večas**, adv., zastr. = *v tento čas, právě, nyní, tu chvíli*, gleich, im Augenblicke, jetzt. Leg., St. skl., Bj., Hr. rk. 375., Bž. 153., 216., St. Stáše rozličně se proměnije, ve ťčas tvář v starosti, ve ťčas (druhdy — druhdy) v mladosti ukazuje. Pass.

Větčejší, zastr. = *větší*, grösser. Leg. E. 18.

Vetčení, vz Vetkati.

Větčí, vz Veliký.

Větčina, y, f., die Mehrzahl. Us. Deh. Vz Většina.

Větčiti, vz Většiti.

Vetech, vz Vetchý. — **V.**, tchu, m., subst. = *schylek něčeho, úbytek, schodek*, die Neige, Abnahme, das Vergehen, Schwinden. Tudy na holičkách a na vetchu jsou výklady, dle nichž...; Když svět na svrchovaném vetchu se ocitnul. Sš. J. 13., II. 84. (Hý.). Jak se octla celá na vetchu. Sš. Snt. 51. Les na vetech měsíce (na schod) posekaný. Reš., D. Sukně vetchom (stařobou) s něho opadlá. Leg. Měsíc je na vetchu (ubývá). Jg. Vz Vetek.

Vetek, tku, m., die Mondabnahme, letztes Viertel. Už je vetek; měsíc jest na vetku; Déšť na vetku trvá osm dní. Na Mor. Tě. Setina vetku. Ib. Bayer. Hrách se má seti na vetku. Mor. Kda. Cf. Vetech.

Věter, tru, m. = *vítr*. Na Ostrav. Tč. Na Slov. *veter*. Bern.

Veteran, *veterán*, a, m., z lat. = *zasloužilec, starý zkušený bojovník, zkušený obchodník* n. *učenec* atd., Rk.; *vysloužilý vojín*, der Veteran. Vz S. N.

Veteranská jeskyně u Turecké Ršavy. Vz S. N.

Veteranský, *veteránský*, Veteranen-. V. oděv, spolek. Us.

Věterčátko, a, n. = *větérek*, Vz Vítr. Pl.

Větérec, rce, m., vz Vítr. Hdk. L. k. 18.

Větérek, rku, m., vz Vítr.

Věterenko, a, n. = *větříček*, vz Vítr. Z jednej strany v. provjévá, z druhej strany moj tacičko pozjérá. Sš. P. 443.

Veterinaire (fr., veterinér) = *dobytčí lékař*, der Thierarzt.

Veterinářský *ústav* = *ústav k vzdělávání dobytčích lékařův*, der Veterinärkurs.

Veterní = *větrní*. Na Slov. Bern.

Veternice = *větrnice*. Na Slov. Ssk.

Věterník, u, m. = *větrník*. Mor. a slov. Tč., Slov. let. VI. 255.

Veternosť = *větrnosť*. Bern.

Veteřov, a, m., Wieterau, ves u Žďanic na Mor. Tč. Arkleb z V-va. Arch. III. 190.

Veteš, e, f. = *věc nějaká stará, špatná, capart* (i staré železo), die Trödelwaare, J. tr., alte Lappen, Lumpen. V. Cf. Vetchý, Bž. 73., 226. V., der Schuhfleck. Na Slov. Bern.

Vetešina, y, f., der Schlendrian. Rk.

Vetešní, Trödel-. V. živnosť n. obchod (vetešnictví), řád, smlouva, J. tr., trh, V., báv, pytel. Dch.

Vetešnice, e, f. = *která veteš spravuje neb prodává*, die Flickerin, Trödlerin, Krämerin. D.

Vetešnický, Trödler-. V. obchod, Jg., trh, Ros., řemeslo, živnosť (vetešnictví). Šp.

Vetešnictví, n., das Trödlergewerbe, Trödelei, Altflickerei. D., J. tr.

Vetešník, a, m. = *kdo veteši spravuje a s ní obchod vede*, der Trödler, Flicker, Krämer. V. Kdo staré láta, v-ník jest. Kom. J. 505.

Vetešný, -ní. Brikc. Vz Vetešní.

Větev, tve, **větevka, větvička, větvice**, e, **větvinka**, y, f. = *haluza, ratolesť*, Jg., *snět, sněter, smět, směter, kloník*; bez listí: *parkos*; suchá *(suchár)*, ulomená, tenká *(snítka, rozha)*, jako vidlice: *rozsocha, letorosť*, mladá: *letina*, dvouletá: *smítka*, jednoroční: *letorosť, rozha*; odseknutá: *klest, klestina*; v. svěsité, visuté. Šp. V. v botan. = každý jednotlivý pobočný prodloužený výrostek n. výhonek rostlin aspoň tříletý. Vz předcházející a S. N. U Domažl. *suk*. Něm. der Zweig, Ast. Mezi hustými větvami. BO. V jeho větvách. ZN. V. prutovitá, trnitá, hladká, kostrbatá, přímá, položená, oblá, rozeklaná, pýřitá, ostrohranná, široko rozkladitá, štíhlá, zprohýbaná, tuhá, ohebná, převislá, sukovitá, huňatá, rovnovážně odstálá, jehlancovitá, vrchol činící (smrk), svislá, tenká, vystoupavá, vidličnatá n. rozsošnatá (když se peň ve dvě stejné větve rozděluje, které opět a opět stejně se dělí (u jmélí), větve roztroušené n. ostříčné, nesteiné, přeslenaté, do kruhu kolem kmene postavené. Čl. V. suchá, čerstvá. Us. Dch. Odeněk n. peň rozptyluje se v částky, které větve, panohy, baluze n. konáry se nazývají. Rostl. Neužitečné, suché větve odsekati. V. V. nastavěti. V. vinná. V. březová, dubová, borová atd. Us. Naběhl na ostrou v., že sobě oko vyrazil. Ddk. II. 408. Nesu větvici olivovou. BO. Větve lámati, polámati, vyklestiti, poklestiti, oklestiti. Šp. Za zvěří se žena ostrou větvicí přišel o jedno oko. Ddk. V. 250. Brzy vysedá (dosedá) na větvičku (před časem mudruje. Vz Mudráček, Holobrádek). Prov. Lb., D., Č. Ufal v. pod sebou (ztratil úřad, dobrodějce. Vz Úřad, Dobrodějce, Neprozřetelný). Č., Lb. Bůh vysokým stromům lehko větve oklestí. Prov. Tč. Dostati se na zelenou větev **šp.**, m.: najíti ptáče ve hnízdě; v božím klínč seděti a p. Bačkovský. — **V.** = *rod*, der Zweig. V zemi žil z moravské větve jen Ota III.; Otíkem Kunratovičem vedlejší v. znojemská vymřela. Ddk. III. 210., IV. 111. — **Větev** = *třída, odvětví*, der Zweig, die Gattung. V. nebo třída státní služby, der Zweig des Staatsdienstes. J. tr. V. průmyslu, der Industriezweig. Šp. V. podkopu. S. N. XI. 104. — **V.** = *prst*. Na dvou ratolestech deset větviček drží jeden peň (na dvou rukou deset prstů). Ve Slez. Šd.

Větevnatý, ästig, zweigig. V-tý strom. Rostl. I. 89. a.

Větevní = *ku větvím se vztahující*, Ast-, Zweig. V-ní úd (na větvi stojící). Rostl. I. 84. b.

Větevnosť, i, f., die Aestigkeit. Dch.

Větevný, ästig, Ast-. V. uzel, der Astknoten. Dch. V. dřevo, Bj., BO.

Vetchnouti, *vetchati* = *vetknouti*, hineinstecken. Vz Vetkati. — **co kam**: nůž do chleba. Na Ostrav. Tč.

Vetchosť, i, f. = *sešlosť*, das Alter. Roucho tvé nezetlelo v-stí. V. Něco dlouhého času v-stí zahladiti. V. V. života. Kram. V stopách v-stí nechoďme. Sš. I. 58. Obuv v-stí jest zahynula. BO. Starosť a času v.; Staří Čechové jsú práva svá zemská latině psaná měli, kteráž jsú času v-stí potracena. Vš. Jir. 5. 144. — **V.** = *s vedlejším ponětím špatnosti, zetlelosti*, die Schütterheit, Baufälligkeit, Hinfälligkeit. V. šatu. Jg., D.

Vetchozrakosť, i, f., presbyopia. Schb.

Vetchý; *vetech, tcha, o*; komp. *vetčejší*, vz Ch. Cf. vatas, n., Jahr, adj. bejahrt, skr. vatsa, Jahr, ἔτος, Jahr, lat. vetus, strslov. vetъchъ. Fk. 179. — **V.** = *starý, dřevní, starobylý*, alt. Neb i žádný v nový stav nevstúpí, kdyby nepykal u vetchém býti. Št. V. rybník (starý). Br., BO. V cisternu vetchú; Vetchý (vetus) blud otšel jest; Vetchu (vetustam) jest učinil koži mú. BO. Jablka nová i vetchá. BO. V-ché slovo jest, že ze zlých obyčejů dobrá se práva líhnú. Vš. Jir. 147. — Rkk. — **V.** = *s vedlejším ponětím sešlosti, špatnosti*, schlecht, alt, mürb, baufällig, hinfällig, abgenutzt, abgetragen. Plášť strhaný a v. V. V-ché plátno, v. šat. Us. Čím který vetčejší a zašlejší (štít) byl, tím víc byl vážen. Kom. To v. sukno se již drtí. Us. Dch. Takový mu život jako měsíci, někdy plný, někdy na vetech. Č. M. 59.

Digitized by Google

Věti, vz Víti, Váti.

Vetiška, y, f. = osob. jm. Mor. Šd.

Vetiti (vet, veta) = *nahrazovati*, vergelten, ersetzen, wett machen. Plk. — **se** = *zmáhati se*, gedeihen, wachsen. Ten se zvetil. Na Zlínsku. Brt.

1. **Větiti,** zastr. = *mluviti, kázati*, sprechen, reden. A svet národóv našinských hlasom hroma vetí: Kdo chce žít, nech vloží ruku v ruku mojich detí. Sl. ps. Tč.

2. **Větiti** = *pomáhati?* — **koho čím:** nuzného svou štědrotou. Víd. list. — **se,** kümmerlich leben. Chudák se jen tak větí. Us. Zkr.

Vetka, y, f. = *zdvíž obilí*, der Getreide aufhub. Mor.

Větka, y, f., vz Větev. Vký.

Vetkání, n. = *vbodení*, das Einschlagen, Einstecken. Us. — **V.** = *útek*, der Einschlag, Eintrag der Weber. V.

Vetkaný; *-án, a, o*, eingesteckt, eingeschlagen, eingestochen.

Vetkati, *vtekati; vetkávati, vtěkávati, vetknouti, vteknouti, vtknouti*, ul, ut, utí a vetku, vetčeš atd., vtekl a vetkl, vetčen, ení; *vtýkati* = *vbodnouti, vpichnouti, vložiti, vsaditi, vraziti, vštěpiti*, ein-, hinein-, aufstecken, einfügen, einschlagen; *tkáním vpraviti*, einweben, einwirken, einschlagen, eintragen. — **co:** niti (**do** něčeho). Ros. Vetknu meč. BO. — **co (komu) kam?** prsten **na** prst. Ob. pan. V. **do** země oštěp, Eus. prut. Háj. Klín do díry, prst do huby. Us. V. osten v zemi, Háj., meč v bok odporníka. V. Kopal, až peníze našli a vykopali, z nichžto on okolo 20 zl. do svého vrecka vetkal. Let. Mt. sl. VIII. 1. 79. Dobije ho praslicú, vetká ho **pod** lavicu, zatká ho okenicú. Slov. ps. Tč. V. mech **mezi** dýle; Všecko do sebe větkol (= snědl). Na Ostrav. Tč. Vetknouti růži do vlasů. Kos. Ol. I. 289. — **co kam jak.** Meč bieše vetčen v nožnice až **do** jilcóv. Bj. — **koho nač:** děti na koly. L., Star. let. — **co kde.** Korouhev **na** samém vrchu vtykal. L. A leckdes (monstranci) postavil vtekna hůl k tomu připravenou v zemi neb v hnoji. Bls. 56.

Vetknutí, n., die Hineinfügung, Einschlagung, Einstechung. Brikc.

Vetknutý; *-ut, a, o*, eingefügt, eingeschlagen, eingestochen, vz Vetkati. V-té lešení (kde se díry do zdí dělají), das Ausschussgerüst. Cf. Vytknutý.

Vetkosť, i, f. = *vetchosť*. Novotný. Na Zlínsku. Brt.

Vetký = *vetchý*. Na Zlínsku. Brt.

Vetla, y, f. = ves. Arch. I. 503.

Větlička, y, f. = *větvička*. Vz Větev. Us. na Táb. Dg.

Větník, a, m., pasyphaea, korýš. Krok. II. 248.

Vetnouti, ul, ut, utí; *vtíti*, vťal, vťat, vtěti; *vtínati, vtínávati* = *vseknouti, vrubnouti*, einhauen. — **co:** ránu, Reš., sekeru. V. — **(komu) čím kam:** sekerou **do** stromu, **v** strom. Jg. Vťal mu tím tesákem až do kosti. Ros. — Jg.

Větný, Satz-. V-ná figura či propovědná, die Satzfigur, figura sententiae, otázka, die Satzfrage.

Veto, lat. = *zapovídám, nepovoluji*. Slovem veto zavrhovali starořímští tribunové lidu usnesení senatu, odtud v. = *zavržení něčeho, právo zavrhovací*. Rk. V. absolutní, suspensivní. Vz S. N.

Větočásť (vetočiasť), i, f., der Satztheil. Na Slov. Ssk.

Větočlen, u, m., dle něm. Satzglied = *člen, část věty*. Km.

Vetor, u, m. = *vítr*. Na Slov. Vz Vítr.

Větosled, u, m., die Satzfolge. Nz. Vz Zk. Skl. str. 688.; Zk. Ml. II. 145., Brt. S. §. 519. Cf. Slovosled.

Větosloví, n. = *nauka o větě*, die Satzlehre. Bž. 1., Dch., Nz. Vz Skladba.

Větospoj, e, m., die Satzverbindung. Ssk.

Větospojsloví, n., die Satzverbindungslehre. Ssk.

Vetování, n. = *odplacování*, die Vergeltung, Wettmachung. Cf. Veta.

Vetovaný; *-án, a, o*, wettgemacht, vergolten, etsetzt. V. Vz Veto.

Vetovati, *vetovávati*, Gleiches mit Gleichem vergelten; ersetzen, wieder gut machen; wetteifern; wetten. — **co** = *nahraditi*, ersetzen. L. — **V.,** wetten. A mají také jiný lstivý klobůček, že vetuje se neb zakládá takto: Oč platí, pane, že nedáš mému synu kostelu? Hus I. 447. — **co čím** = *platiti*. Us. — **čeho na kom** = *stíhati čeho na kom*, sich seines Schaden an Jemanden erholen. L. — **s kým čím.** Aniž vetuj s ženou pitím v víně. Lom. — **oč.** Pešín.

Vecpati = *vecpati*, hineinstopfen. Na Ostrav. Tč.

Větr, zastr. = *vítr*, der Wind.

Větrací = *ventilační*, Ventilations-. V. zařízení. Zpr. arch. VIII. 89.

Větrák, u, m. = *povětrník, větrní mlýn*, die Windmühle. Mor. Ktk. Na Mor. a ve Slez. místy větřák. Semleli jsme na větřáku. V již. Mor. Šd. Na větřák ísť (jíti). U Opavy. Klš. — **V.** = *vzdušní šachta*. Cf. Větrník. Zpr. arch. XII. 10. **V.** = *v pivovaře přístroj ku zchlazování mladinky*, der Windflügel, Windkessel, Ventilator. Zpr. Arch. VIII. 67., KP. V. 62. — **V.** = *nástroj čisticí obilí*, dělí zunu od jádra; zrno, zadinu a plevy. Us. Rgl. — **V.,** a, m. = *fučík*.

Větrakyně, ě, f. = *chlubná ženská*, die Windmacherin. Jg.

Vetrál, u, m. = *vatrál*. V-lem sa ozbrojiti. Let. Mt. sl. IX. 1. 38.

Větrati, *větrávati* = *větrem chladnouti*, auslüften. — **abs.** Sklepy se otvírají, aby v. mohly. Ros. — **V.** = *čerstvým vzduchem naplniti*, auslüften. — **co čím:** pokoj otvíráním. — **V.** = *čichnouti*, auswittern, verriechen, an der Luft verderben. To pivo již větrá. Bern. — **V.** = *větřiti*, wittern. — **koho:** pes srnu větrá. Na Ostrav. Tč.

Větravo, adv., windig. Na horách je dycky v. Us. Tč.

Větravosť, i, f., die Windigkeit. Šm.

Větravý, windig. V. déšť = *déšť s větrem*. Na Ostrav. Tč.

Vetřelec, lce, m., der Eindringling. Dch. Co tu chce ten v.? Us. Tč. Zakročil brannou mocí proti v-ci. Ddk. IV. 14.

Digitized by Google

Vetřelství, n., das Eindringen. To je v.! Us.

Vetřelý, eingedrungen. V. host. Us. Dch.

Vetřenec, nce, m. — *vetřelec*. Dch., Tjř., Č.

Vetření, n., die Einreibung. — V., *v. se*, die Eindringung.

Větření, n., die Lüftung. — **V.**, das Wittern. V. psů. Č.

Větřenka, y, f., knovltonia (anamenia), rostl. pryskyřníkovitá. V. mnohokvětá, rigida; malokvětá, vesicatoria: útlá, gracilis; chlupatá, hirsuta; mrkvolistá, daucifolia. Rostl. III. a. 26.

Vetřený; *-třen*, *a*, *o*, eingedrungen, eingerieben. Nejsú vetření ani jakým fortelem v poručenství vešlí ani vprošení. Vš. Jir. 243. — **kam jak**: mocí. Vš.

Větřený; *-en*, *a*, *o*, gelüftet, luftig, der Luft ausgesetzt. Bern.

Větřeti = *větrati*.

Větřev, třvi, f., das Windreep (v lodnictví). Šm.

Větřice, e, f. = nemoc v obličeji, v hlavě atd. větrem (průvanem) způsobená, *růže*, der Rothlauf. Dostal v-ci, je celý spuchlý. Us. u Nách. Hrš. — **V.** = *větší vichr*, *vichřice*, stärkere Windhose. Dch., Kšá., Vk., Rgl., Brt. P.

Větříček, čku, m., das Windchen, Lüftchen. V. libý, tichý, podletní; v. dělati. V. V. nás občerstvuje. Kom. Žádný v. nejde. Brn. V. vane. Pofukuj, větříčku, pofukuj, jihový. Vz Vítr, Vichřice.

Větříčíček, čku, m., sehr kleines Lüftchen. Nej.

Větříčkový, Wind-. Choď k v-vej materi. Dbš. Sl. pov. I. 60.

Vetřídění, n., die Einklassirung. Dch.

Vetříditi, il, ěn, ění, einklassiren. — **co**: pole.

Větřidlo, a, n. = *povětrník*. Vký. — **V.** = *větrová plachta*, *vetrilo*. Na Slov. Let. sl IV. 204.

Větřík, u, m., sanfter Wind, das Lüftchen. Tichý, libý v. V. Špatný v. mu uškodí. Vz Rozmazaný, Tělo. Mus. — Č. Vz Vítr.

Vetrilo, a, n., vz *Větřidlo*.

Větřina, y, f. = *vyvětralosť*, *chuť větrová*, *vzdušina*, der schale Luftgeschmack. Pivo dlouho stojící páchne v-nou. Us.

Větřínek, nku, m. = *větérek*. Us.

Větřínkový = *od větřníku*, Lüftchen-. Pl.

Větřisko, a, n., das Unwetter. Dnes je tam škaredé v. Us. Šd.

Větřiti, il, en, ení; *větřívati* = *vítr dělati*, Wind machen, *chlubiti se*, Wind machen, D.: *větrem slíditi*, *čenichati*, *znamenati*, wittern, winden, spüren, Witterung haben, Wind haben o. bekommen; *třeštiti*, toben; **se** = *provětrovati se*, *na větru býti*, frische Luft schöpfen, sich lüften. — **abs.** On hned v. počal (třeštiti, čenichati). Háj. Nepoznal svú chybu, tak mladý člověk jen větří. Slez. Šd. Důvod větří (pozbývá platnosti). Plk. — **co**, **koho**. Pes zajíce větří. Jg. On větří víno, D., pečení. — **čím**: oháňkou (vítr dělati). Na Ostrav. Tč. — **po kom**, **po čem**: po kuchyních. L. V. po děvčatech. Us. Jelen po vzduchu čerstvém větřil. Č. — **za kým**: za holkami (za nimi běhati). D. — **kam** (čím): do Vlach (zamýšleti). Arch. II. 440. Stál na jednom miestě hor. hlavou a očima na všetky strany vetril. Dbš. Sl. pov. I. 566. — **se**: *plašiti se*. Kůň se větří. Us. Kšá., Sych.

Vetříti (u Opavy *vetřeť*, Klš.), vetru, vetři, tra (ouc), třel, en, ení; *vtírati*, *vtírávati* = *do něčeho třiti*, einreiben; *cpáti*, *namluviti*, eine Lüge aufdringen, in den Hals stecken; **se** = *vtlačiti se kam*, *vjíti*, sich eindringen. Jg. — **abs.** Bednář vtírá (vtěrákem oškrabuje t. j. drážku do doužek dělá, ve kteréž dno se upevňuje). D. — **komu co**, **se kam (do čeho, nač, mezi co, v co, k čemu) jak**. Masť koni do neba v. Db. Vdírajíce se do klášterů zpívali tam písně husitské. Pal. Dj. V. 2. 395. K službě se nevtírej a požádán jsa neodpírej. Us. Šd. Vetřel mu to (lež) **do huby** (nacpal); něco do hlavy, tabáku do nosu. Ros. V. se do nějaké společnosti. Sych. On se do všeho vtírá. V. se do úřadu. Ros., Stelc. Vřelé povětří **naň** vtírá odevšad. Ráj. **Skrze** dary na ten úřad se vetřeli. V. V. se na koho. D. Vetřev se na jmenovaný úřad. Skl. II. 195. *Mocí* do přístavu se vetřeli. V. — Sych., Ros. V. se **v** boj. Troj. Ve věci boží se vtírati. Br. Nevetřel se v úřad. Sš. II. 193., Br. II. 645. a., 650. Nešlechetník vetřel se mezi dvořany **ku** králi. Dač. I. 186. Mocí v držení něčeho se v. J. tr. — V., Kom. Mezi ně se vtírali. Ros. V-ti se **ke** komu. D. Řemeslníci neb žáci vetrúce se mezi rytířstvo překážejí jednání, právům zemským a obecnému dobrému. Arch. IV. 450. V. se *chytrostí* na biskupskou stolici. Har. I. 285. Že se nikdo nemá *samoděk* **a o** ujmě své **k** mučenictví vtírati. Sš. II. 160. Ale o svojí kdo vlastní vině do kněžské se vtírá do svatyně. Sš. Bs. 167. — **se kudy kam.** Díl zhoubců vetřel se **přes** most do Starého města pražského. Dač. I. 227.

Větřitý = *vzdušný*, Luft-, luftig, windig. Ktk. Voda projevuje se nám ve způsobě trojí: v tuhé, tekuté i větřité. Květy 1871. 195.

Větřivě, luftig, windig. Slad v. prodělati = do vzduchu rozptylovati. Zpr. arch. VII. 30.

Větřivý = *kdo rád větří*, flatterhaft. — **V.** *průkop*, die Flattermine. Bur.

Větrňák, u, m. = *větrní mlýn*. Mor. Tč.

Větrnatosť, i, f., die Windigkeit. V. krve, pneumathämia, dělohy, physometra, hrudníku, pneumothorax. Nz. lk.

Větrně, windig. V. sebú točíš. Tkadl. I. 6.

Větrní, **výtrný**, Wind-. V. kotel (vz KP. II. 109.), síla, smršť, Windhose, mlýn (*větrník*, *větrovec*, *větrák*, *větrňák*, *povětrňák*). Šp. V. pec (v dolech, vz KP. III. 85.), komín, patro, Wetterhorizont, Hrk., kolo, matice (růže), Us., dvéře, jáma, lutna (die Wetterlutte), lapák (Windfang), peření (Wetterschlag), přehrada (Wetterscheider), proud, střída. Hř. — **V.** *Jeníkov*, vz Jeníkov v S. N. Vz Větrný.

Větřní, Wettern, ves u Krumlova. PL., S. N.

Větrnice, e, f. = *puška, větrovka*, die Windbüchse. D. — **V.** = *koniklec luční n. visutý, zvonek kuchyňský*, pulsatilla pratensis, die Küchenschelle. Rstp. 6. — **V** *kuželovitá u varhan*, die Kegelwindlade. Dch. Cf. Větrník. — **V.**, die Schiffrose. Cf. Růže (ku konci), Větrný, Větrojev. — **V.** = *větrná neštovice*, die Windpocke. L. — **V.** = *zadnice*, der Hintere. Us.

Větrnictví, n. = *marná chlouba*, die Windbeutelei. D.

Větrnička, y, f. = sasanka hajní, pohařina, anemone nemorosa. FB. 69.

Větrník, a, m. = *lehký člověk, pudivítr, fučidlo, větroplach*, der Sausewind, Windbeutel. Puch., Sych. — **V.** = *mlynář na větrném mlýně*, der Windmüller. D. — **V.**, osob. im. — **V.** u, m. V. *korábový, lodní* = *plachta lodní*, das Segel. Loď větrníky hnáti. Jel. V. na jinú stranu obrátichu. Pass. 798. Král' káza větrníky vše rozpieti. Alx. V. v. 531. (HP. 13.). Bez vesel i bez v-ka do Hispanie připluli. Pass. mus. 533. V. MV. nepravá glossa. Pa. V-ky se spravovati = štěstí věřiti. Knst. — **V.** = *větrné kolo*, das Windrad, *křídlo*. V. Vz KP. II. 18., 19. V. elektrický, elektrisches Flugrädchen. Ck. — **V.** = *větrní kotel*, der Windkessel (bei der Feuerspritze). Nz. — **V.** = *věječka*. Jeho v. jest v jeho ruce a čistí své městiště. M. — **V.**, die Windfege, der Bläser. Prm. r. V. 26. — **V.**, *větrnice*, die Sturmlatte. Nz. — **V.** = *čtyři krajní, silné brky ve křídle*. Us. Imt. Káně má v-ky zastřižené, aby nemohlo uletěti. U Jižné. Vrů. — **V.** = *větrní mlýn*, die Windmühle. V. Vz KP. II. 18.-19., S. N. Jest bohatá, vzadu má v-ník, s předu má vodní mlýn a při tým les kúsek. Ve Slez. Tč. — **V.** = *díra ku vpouštění větru někam*, der Ventilator. V. ssací, saugender V., foukací, blasender V., lopatkový, Flügel-, šroubový, Schrauben-, kolový, Rädervent. Bc. V. ruční, strojový. Hř. V. ve světnici, ve spod měchu. Ros. — **V.** = *korouhvička na střeše směr větru ukazující*, die Wetterfahne. D., M. Jak v. víří, bude brzo déšť; Větrníček vírníček, vyviruje větříček a větříček deštiček. Na Ostrav. Tč. Když v. vrzí, bůde brzo déšť. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *provaz, jímž se síť proti větru upevňuje*, die Windleine. Sp. — **V.**, rostl. = *královské zelí, zrádce, kotačka, máčka*, eryngium, die Mannstreu. Sl. 588., Rstp. 2069. — **V.**, Wietrník, ves u Skalice a samota u Liškova. PL. *Pod v-kem* = pole v Pozlovicích na Mor. Sd.

Větrníkový = *na větrníky*. M.

Větrnina, y, f., die Windigkeit. Luft-, Windregion. PL.

Větrno, windig. Dnes jest v. Ros. Na horách jest dycky v.; Kde je v., tam je zdrávo. Na Ostrav. Tč.

Větrnosť, i, f. = *vítr*, der Wind, die Luft. Nej. — **V.** = *větry zavřené, mnoho větrův*, die Winde, Windigkeit, pneumatosis. V. žaludka, Byl., prsní, hrudní, pneumothorax, břišní, tympanitis. Vz Čsk. lk. IV. 195., II. 106., III. 39., 254., VIII. 237. V. osrdce, pneumopericardium. Nz. lk. Prostředky proti v-stem. Dch. Koprník rozhání v-sti žaludka. Byl. — **V.** = *zvětralosť*. V. střeva (na vzduchu (jsoucího). Ras. — **V.** = *vlastnosť větrného*, windige Beschaffenheit. Jg.

Větrný (-ní) = *větrový*, Wind-. Vz Větrní. V. vejce (jalové), V., den, Jel., kotel (silná báně Heronova u stříkaček, S. N.), Sedl., lutna (trouba obyč. z prken sbitá a na šachtě nasazená, jíž se má jako komínem zjednati průvan v dolech), S. N., shvězdění (vítr přivodící), Troj., kolika (nadutí větrem), nadutina, otok (nezdárný porod), Ja., slad, Techn., šachta (kolmá díra do země k dolům proražená k odvádění škodlivých větrův aneb ku přivádění čerstvého vzduchu, S. N.), Tkadl., hole, Krč. 253., 346., 648., 703., bouře, BO., hybostroj, der Windmotor, Dch., věž, Cimrhnz., neštovice či jalové. Windpocken, Nz. lk., mlýn (větrák, větrník), stroj, přirozenosť ovoce (že nadýmá), Us., dvéře (v dolech, jimiž se spravuje koulení větrů), harfa (aeolova), hvězda (vodorovný kruh rozdělený na 32 rovné díly, k nimž vedeny jsou přímky od středu značící rozdílné úhly obzoru), kolo (větrem hnané), pec (k roztápění rud). Vz S. N. V. díra z pecí, das Luftloch, síla (větru), žentour (větrem hnaný). Vys. Tvoja sestra na vetrnom zámku. Dbš. Sl. pov. I. 430. Zima v. (ude. 1790. Málem by mne byl v-ný vůz ctižádosti vlekl. Sš. Sk. 280. V-mi slovy něco odmudrovati. Dch. Ani daróv ani v-né a padlé chvály nežádám. Vš. Jir. 10. Nedomnievej se, by to dechnutie v-né byl duch sv. Hus II. 158. — **V.** *nohy* = *rychlé*, schnell. Jel. V. člověk (*lehkomyslný*), D., pověsť, Troj., chlouba (*prázdná, marná*). Jel.

Vetrober, u, m. = *větrojem*, okénko, jímž vítr táhne, der Windfang. Nz. Křídlo v-ru. Šp.

Větrobouře, e, f., der Windsturm. Šm.

Větrobýl, u, m., angraecum, der Angurek, rostl. V. libovonný, a. fragrans, žlabatý, a. carinatum. Vz Rstp. 1518.

Větrocar, u, m., aeromantia. Aqu.

Větrohled, u, m., der Windzeiger.

Větrohybák, u, m., der Windmotor. Dch.

Větrochyt, u, m. = *větrober* (při větrohybáku) Dch.

Větrojem, u, m. = *větrober*. Nz.

Větrojemný, windfangend. V. trouba. Techn.

Větrojev, u, m. = *matice větrná, růže větrná, růže kompasu*, die Windrose, rose du compas, rose de vents. Nz.

Větrokřídlý, windschnell, windbeflügelt. Koll.

Větrokůň, koně, m., das Flügelpferd, geflügeltes Pferd. Koll. I. 124.

Větrokvapný, windschnell. Šm.

Větrokvět, u, **větrokvítek**, tku, m., anemone, rostl.

Větrolapač, e, m., der Luftschnapper. Rohn.

Větroloď, i, f., das Luftschiff. Mns. VI. 418.

Větroměr, u, m. = *větroznak, stroj ukazující směr větru*, das Anemoskop, der Anemometer. Vz S. N., Stč. Zeměp. 601. V. Wollastonův, Schmidtův. Ck.

Digitized by Google

Větromlýn, u, m. = *větrník.* Na Slov. Ssk.

Větroň, ě, m., Aeolus, bůh větrů.

Větronohý = *rychlý*, schnell, windfüssig. V. pes, Plk., jelen. Č.

Větropán, a, m., v báji = *vládce nad větrem*, der Windkönig. Dch. V pohádkách českoslov. tré bratrů: Sluncepán, Měsícpán, Větropán, k nimžto se na dozvědy dochází a z nichž je podlé pověsti moravské V. téměř vševědoucí, neboť slunce jenom ve dne, měsíc jenom v noci vše vidí, vítr však ve dne i v noci věje. Hš.

Větroplach, a, m. = *lehký, větrný člověk, fučík, větrník*, der Windbeutel, Springinsfeld. Dch., Jg.

Větroplachý, windig. V. propověď. Dch.

Větroplaška, y, f., geckenhaftes Frauenzimmer. Šm.

Větroplašský = *větroplachý.* V. rozum. Kos. Ol. I. 11.

Větropl̃ášť, ě, m. = *větroplach.* U Olom. Sd.

Větroplavba, y, f., die Luftschifffahrt. Vz KP. II. 60., S. N.

Větroplavec, vce, m., der Luftschiffer, Luftfahrer. Mus. Vz S. N.

Větroplavecký, Luftschiffer-.

Větroplavectví, n. = *větroplavba.* Dch.

Větropud, a, m. = *větroplach.*

Větropudný, windtreibend. V. trouba. Techn.

Větrorychlý, windschnell. V. pták, kůň. Prch.

Větroskok, u, m., der Luftsprung. Rk.

Větrosled, a, m., psí jméno. Mus.

Větrosloví, n. = nauka o vznikání větru, směru, síly a rychlosti jeho a jich měření, die Anemologie. S. N.

Větrostroj, e, m., die Aeolipile. Rk.

Větrošatý, luftiges Kleid habend. Koll.

Větrošice, dle Budějovice, ves. Arch. V. 543.

Větrošumný, windrauschend. V. klus. Dch.

Větrotichý, windstill. V-ché moře. Krok. II. 321.

Větrov, a, m. = *větrný vrch* (v Praze). Tk. III. 36. Na Větrově. Us. — **V.**, *vsi* u Dnespek, u Neveklova, u Tábora, u Votic, u Dobříše; *samoty* u Bechyně, u Mladé Vožice, u Soběslaví, u Votic; *dvůr* u Nadějkova; *hospoda* u Sudoměřic. PL., Arch. V. 568.

Větrovač, e, m., v horn., der Focherjunge. Hř.

Větrování, n., die Lüftung, Wetterführung, -losung, -haltung, der Wetterwechsel. Hř. V. přirozené, umělé. Hř., Pl.

Větrovati = *provětrávati, větrati*, lüften. — **co**: dílnu. Šp. Cf. Váti, Větřiti.

Větrovec, vce, m. = *větrný mlýn*, die Windmühle. Ros. Vz Větrník.

Větrovel, a, m. = bůh větrů, Aeolus. Víd. list. 1816. 180.

Větrovír, u, m., der Wirbelwind. Tč.

Větrovisko, a, n. = *místo větrné.*

Větrovitý, windig. V. krajina. Ros.

Větrovka, y, f. = *větrná puška, větrnice*, Jg., *střelná zbraň vzduchem*, S. N., puška, která se nabíjí vzduchem a bez hřmotu střílí, die Windbüchse. Vz S. N., KP. II. 89. — **V.**, samota u Vinohrad. — **V.** = *prdel.* Us. Vrů.

Větrovnice, e, f. V. varhan, der Windkasten. Vz KP. II. 327.

Větrovod, u, m., v horn., der Wetterkanal, die Wettersaige. Hř.

Větrovský, ého, m., *žertem o větru.* Pan Větrovský. Melou se Prášek s Větrovským (o chumelenici sněhu). Us. — **V.**, osob. jm. Arch. I. 516. V. Max, vz S. N., Jir. H. I. II. 317. — **V.**, Wietrowsky, samota u Strakonic. PL.

Větrovůz, vozu, m., windschneller Wagen. Pl.

Větrový, Wind-. V. počasí, Ros., jezd, rychlost, Tabl., křídla, L., dutí, ZN., déšť, der Windregen. Tč. Letěl na peřiu vietrovém. Ž. wit. 17. 11. V. mast (proti nadýmání, od nadýmání těla). Us. Šd. V-vé pokroutky, rotulae menthae piperitae, Pfefferminzzeltchen. Nz. lk. Budú míti konec vaše slova větrová (jalová, windig, leer, nichtssagend). BO. (Jako) gdyž se vyvrátí javor ot moci větrové. Alx. B. 92. (HP. 74.). — *V. bylina*, die Osterblume. Vz Větrnice.

Větrožalm, u, m., der Windpsalm. Ticho všudy, jen sám tvorci zpívá v-my sever sichravý. Koll. I. 27.

Větrožil, a, m., das Chamäleon. L.

Větrožilec, lce, m., aeriphilon v. aelion, pták. Aqu.

Větrplášť, ě, m. = *větroplach.* U Olom. Sd.

Vetru, vz Vetříti.

Větrušice, dle Budějovice, Wedruschitz, ves u Žatce; Wietruschitz, ves u Zdib a samota u Mělníka. PL. Vz S. N, Tf. 286., Tk. I. 378., III. 53., 62., V. 163.

Větry, pl. od *vítr.* Míti větry, die Blähung. Us. Vz Vítr.

Většechný = *většetný.* Us. u Petrovic. Dch.

Většejší, vz Vetchý.

Většek, tška, m. = *větší část n. počet*, major. Vede důvod od větška k menšku. Sš. L. 125., II. 181. (Hý.).

Většem. Ktož málem učiní pomoc, jakoby většem pomohl. St. Cf. mor. z větša = z většího.

Vetšení, n., das Altwerden, Veralten.

Většení, n., das Grösserwerden. — **V.**, das Grössermachen, die Vergrösserung. Jg.

Většený; *-šen, a, o*, vergrössert. Jg.

Vetšeti, el, ení = *stárnouti*, alt werden, veralten. V. — **abs.** Šaty vetšejí, D., věci v-jí. Kom. — **kde.** Roucho tvé nevetšelo **na** tobě. Br.

Většeti, el, ení, *většívati*, grösser werden. Aqu.

Většetný, *většetnější*, noch grösser. Koupil jsem voly ještě v-ší. Us. u Petrovic. Dch.

Větší, kompar. adjekt. *veliký.* Vz Veliký.

Většidlo, většidelko, vetšítko, a, n. = *náčiní k zvětšování něčeho*, ein Werkzeug, womit man etwas vergrössert. Jg.

Většík, u, m. = *co nad počet jest*, der Uiberschuss, das Plus. Snop na v. Us. Hra na v-ka (v kartách). Šm., Dch.

Většina, y, f. = *větší počet*, der Zuwachs, die grössere Zahl, Majorität. Cf. Vícnosť. Strsl. vęštьšina, ὑπεροχή, eminentia. Cyrill. Jerus. (velmi staré zlomky). Je sě glasy číslem prěgliedati, i věčinu provolati v národ. LS. v. 83. Cf. Šf. v Mus. 1864. 9., Bdl. Obr. 126. Hanka špatně vyložil slovo *věčina* od *vet* = sněm, tedy prý = nález sněmu. Bdl. Jistota všeobecného úsudku na v-ně případků spoléhá. Marek. V. hlasů (větší počet) poměrná (relativná), prostá (absolutná, nadpoloviční). Nadpoloviční v. hlasů; znamenitá většina hlasů, eminente Majorität der Stimmen. J. tr. Nabyli v-ny; získati, zjednati většinu hlasů; po většině, grösseren Theils. Dch. V-nou přemoci. Dch. Velikou hlasů většinou uzavřeno bylo, aby koruna česká přijala se pro Kazimíra. Pal. Dj. III. 3. 284. Dovodí od v-ny k menšině; Právo porady a hlasování po v-ně. Sš. J. 216., Sk. 53. (Hý.).

Většiti, il, en, ení; *většívati*, grösser machen, vergrössern. V. — **co (čím)**. Us. Panovničí moc a právo v. neb menšiti. Pal. Dj. V. 2. 5. — **se** = *většeti*. — **se čím**. Ras.

Většítko, vz Většidlo.

Většmi = *více*. Na Slov.

Vetterin, a, m. V. Pavel, kněz a spisov. v 17. stol. Vz Jir. H. I. II. 317.

Vetterské jezero ve Švédsku. Vz S. N.

Vetter-us, a, m. Vz Jir. H. I. II. 317.

Vetula, y, f. Koka v. = *jalová*. U Vsetína. Vck.

Vetunk, u, m., z něm. Wette. Reš. V. vyhrati, prohrati (základ, sázku). Reš.

Větvatý, ästig. Rst.

Větveň, ě, m., ernodea, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 256. b.

Větvěti, ěl, ění = *větve dostávati*, Aeste bekommen. Past. rkp.

Větví, větvoví, í, **větvíčko**, a, n. = *větve*, Aeste, Zweige, das Geäste, Gesträuch, Gezweig, Reisig, Laub. Kmen se v haluzi (ratolesti), ve větvičky a větví rozkládá. Kom. J. 107. Pod jeho větvím; Mezi hustým větvím ptáci sedí. BO.

Větvice, e, f. = *větev*. Kos. Ol. I. 46.

Větvička, vz Větev. Rst. 86.

Větvičník, u, m., evernia, die Astflechte. V. žlutý, e. vulpina, trnkový, e. prunastri. Vz Rstp. 1832., Let. Mt. sl. VIII. 1. 11.

Větvina, y, f. = *větev*. — **V.**, rostlina, atragene, die Atragene. V. modrá, žlutá, fialová, přeslínatá. Rostl. V. horní, a. alpina. Vz Rst. 43., Slb. 667.

Větvitý, větvivý = *plný větví*, ästig. V. koruna (stromu), Mus., trubky, Krok, čmýří. Rostl. Jg.

Větvokvětý = mající květy na způsob větví. V-tý řešetlák, rhamnus ramiflorus. Rostl. III. b. 484.

Vetvořiti, il, en, ení, *vetvořovati*, hineinbilden. Dch. — **co kam**.

Větvovatý, větvovitý = *na způsob větví zřízený*, zweigartig, astförmig. Vrba hluchá jest keř v. Um. les. — Jg.

Větvoví = *větví*. Stánek ze zeleného v. BR. II. 598. a.

Větvovka, y, f., isidium, lišejník. Rostl. I. 273. b.

Větvový = *od (z) větví*, Zweig, aus Aesten, Reis-. V. dříví, Um. les., stan, Kom., ublí, Techn., třislo, die Buschlohe. Šp.

Věv, u, m. = *vání větru*, der Windhauch, -zug. Teplý věv. Mor. Tč.

Vevábiti, il, en, ení, hineinlocken, verführen. — **koho kam**. Us. Tč.

Věvačka, y, f. = *věječka, vějadlo, vějíř*, der Fächer. Nejprve oheň rozedmú někakú v-kú. O 7 vstup.

Věvadlo, a, n., die Luftpumpe. Šm. Vz Vývěva.

Vevaliti, il, en, ení; *vevaleti*, 3. os. pl. -ejí, el, en, ení; *vevalovati*, ein-, hineinwälzen. — **co**: sud **do** sklepa. Jg. Kdo sám seba v nečom chválí, do potupy sa vevalí. Na Slov. Tč.

Vevandrovati, einwandern. — **kam**: do města. Us. Tč.

Vevanouti, v horn., einwittern. Šm.

Vevařiti, il, en, ení, *vevařovati*, einkochen. — **co kam**: nudle do polívky. Us. Tč.

Vevázati, váži, al, án, ání; *vevazovati*, einbinden, einstricken. — **co kam: (do čeho, v co)**.

Vevčice, dle Budějovice, Wewtschitz, ves u Znojma. L.

Vevedení, n., die Einführung.

Vevedený; *-en, a, o*, eingeführt.

Vever, a, m., **veverka, veveřička, veveřinka**, y, **veveřice**, e, f., sciurus, das Eichhörnchen. *Veveřátko*, a, n. *Vever*, Ros., *veveřice, veverka*, V., *veverek*, Smil v. 1440. Dříve také: *popelice*. Bdl. Obr. 63. V. křepká. Rd. zv. V. obecná, s. vulgaris; čtverožíhá, quadrivittatus; veloocasá, magnicaudatus; uzdatá, capistratus; popelavá, cinereus; horní, alpinus; černožíhaná, nigrovittatus; útlá, tenuis; dlouhořepá, macrurus; největší, maximus; madagaskarská, madagascarensis; dvojbarevná, bicolor; kokosník, s. Plantani; palemník, s. palmarum; dvojžíhaná, bivittatus; výtečná, insignis; brasilská, aestuans; malá, pusillus; běložíhaná, albovittatus; štětinatá, setosus; rusá, flavus, Ssav., bělouchá, nejmenší. S. N. V. žlutohnědá. Holub I. 175. V. sibiřská. KP. III. 351. Cf. Frč. 338, Schd. II. 411. V. díry sobě dělá. Kom. Jako v. vylezl, vydrápal se na strom (rychle). Us. V. jest černá nebo hnědá atd., pod břichem bílá. Klda. I. 16. Dyž sem já byl malým veveřátkem, přeskočil sem tři jedlice řádkem a včilej, jak sem už staré veveřisko, nemožu doskočit z buku na jedlisko. Čes. mor. ps. 268. Súsedé jim snosie veveřice a jiné věci k snědku. Pč. 35.

Veverčák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Veverčátko, a, m. = *mladá veverka*, junges Eichhorn. Vz Vever.

Veverče, ete, n. = *ruchadlo*, poněvadž je Fr. Veverka vynalezl. Us.

Veverčí, veveřičí. Eichhorn-. V. hnízdo, ocas. Vz. Veveří. Ros.

Veverek, rka, m., vz *Vever*.

1. **Veveří**, n., Eichhorn, zámek u Brna, ves u Lomnice v Olom.; Piberschlag, ves u Nových hradů. PL. Vz S. N.

2. **Veveří**, Eichhorn-. V **ocásek**, kostrava, festuca sciuroides, rostl. FB. 12. Čl. Kv. 111.

Veveřice, e, f. = *veverka*. Vz Vever. — **V.**, e, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Veveřička, y, f., vz Vever.

Veveřičník, a, m. = *pes veverky honicí*, der Eichhornhund. Sp.

Veveřina, y, f., das Eichhornfell. Rk.

Veveřinka, y, f., vz Vever.

Veveřisko, a, m., vz Vever.

Veverka, vz Vever. — **V.**, y, m., osob. jméno. Bratří Veverkové, vz KP. III. 225., S. N. — **V.** Emilian, spis., nar. 1816. Vz Sb. H. l. 303. — **V.**, samota u Budějovic; osada u Třebíče.

Veverovitý = *k veveru podobný*. **V.** ssavci hlodavci mají uši i ocas srstí pokryté, předních čtyřprstých končetin užívají jako rukou: veverka, poletucha, svišť horní, sysel. Vz Frč. 388., S. N.

Veveřský. V. Bytýška, Eichhorn-Bittischka, městečko u Tišňova na Mor. Tč. — V. železné hamry, Eichhorner Eisenhammer, u Tišňova na Mor. Tč.

Veves, vsa, m., osob. jm. Šd.

Vevésti, vedu, dl, den, ení; *vevoditi*, il, děn, ění; *veváděti*, ěl, ěn, ění; *vevozovati*, ein-, hineinführen. — **koho kam (do čeho, v co)**. Vz Vésti.

Vevezení, n., die Einführung.

Vevezený; *-en, a, o*, eingeführt.

Vevézti, zl, zen, ení; *vevoziti*, il, žen, ení; *vevážeti*, el, en, ení, ein-, hineinführen (zu Wagen o. Schiffe). Vz Vézti. — **co kam kým (do čeho, v co)** koňmi.

Vevinouti, nl, ut, utí, einwickeln, einwinden. — **co do čeho.**

Vevinutí, n., die Einwindung, Einwickelung.

Vevinutý, faltig, eingerollt. Rst.

Veviti, il, it, ití, vevíjeti, einflechten, einspulen. — **co kam (do čeho)**. Us. Tč.

Vevjati = *vváti*, hineinwehen. — **co kam.** Vítr vevjal sněhu **do** síně sparami. Na Ostrav. Tč.

Vevléci, vz Vevléknouti.

Vevlečení, n., die Einschleppung.

Vevlečený; *-en, a, o*, eingeschleppt. Us.

Vevlékání, n., das Einschleppen.

Vevléknouti, nl, ut, utí; *vevléci*, vleku, kl, čen, ení; *vevláčeti*, el, en, ení; *vevlékovati*, *vevlékati*, *vevlékávati*, ein-, hineinschleppen. — **co kam (do čeho, v co)**. Vz Vléci.

Vevnitř, inwendig. Rk.

Ve vnitřku = *vnitř*, inwendig, darin. Ros.

Vévoda, vévoditi, vévodský atd. vz *Vojevoda* atd. *Vévoda*, dux. Ž. wit. 67., 28.; 103. 17.

Vevolání, n., die Hineinrufung.

Vevolaný; *-án, a, o*, hineingerufen.

Vevolati, *vevolávati*, hineinrufen. — **kdo kam (do čeho, v co)**. Us.

Vevoz, u, m., die Einfuhr. Šm.

Vevozné, ého, n., das Einfuhrsgeld. Šm.

Vevrácení, n. V. řas, das Entropium. Šm. Vz Vchlípení.

Vevroubiti, il, en, ení, vz Vroubiti. Us. Dch.

Věvrov, a, m., Webrowa, ves u Horšova Týna. Pl.

Vevrtání, n., die Hineinbohrung.

Vevrtaný; -án, a, o, eingebohrt. Us.

Vevrtati, *vevrtávati*, *vevrtovati*, ein-, hineinbohren.

Vexace, e, f., z lat. = *svévolné obtěžování*, die Neckerei, Plage, Vexation. Us. S. N.

Vexirovati, v obec. mluvě *fexirovati*, z lat. vexare = *týrati, trápiti* **koho.** Bk.

Vexl, e, m., z něm. der Wechsel = *měna*. V., Ros. Na v. peníze dávati (na směnku). Klat.

Vexlíř, e, m. = *penězoměnec*, der Wechsler.

Vexlířský, Wechsler-. V. list směnný. Ros.

Vexlovati = *měnu držeti*, 2. *měniti*. V., Ros.

Vexovati = *vexirovati*. V.

Veyzové páni, vz Dal. 150.

Věz, vz Věděti.

Vězati, ligare, *vázati*, *vězniti*. — **koho kde.** Jako mě zdě věza, tak ju v tvrdě hradě. Rkk. 29. — **co kam zač.** Skočich s koně, viezech na suk za střiebrnú uzdu. Rkk. 62.

Vezba, y, f., die Fahrt. Na Slov. Ssk.

Vězba, y, f. = *vazba*, die Gefangenhaltung, die Haft. A pán vzem jej z vězby královy i nesl jej do Čech. Arch. III. 43.

Vezda, zastr. = *vezdy*, *vždy*, allezeit. St. skl. I. 131.

Vězda, y, f., v obec. ml. = *hvězda*.

Vezdajší = *vezdejší*.

Vézdara, y, f. = *píštala z vrby*. U Zábřehu. Kck.

Vezde, vezdě, zastr. = *všude, všudy*, überall. Dal. Vezde **ke** všem dřevom, **ke** všem stranám brachu sě lesem. Rkk. 9. Tak budeš vezde prospěšen. Smil v. 439. Že nás budou moci v. se statky našimi stavovati. Arch. II. 398. Lidé jsú zastrašeni, že v. dávati budú. 16. III. 301.

Vezdejšek, šku, m., die Welt. Pl.

Vezdejší, kompar. (vz Nynější) = *co vezda (vezdy, vždy) jest*, *každodenní*, *obyčejný*, täglich, alltäglich. Přestává na chatrné živnůstce a každodenním vezdejším poživení. V. V. tesknosti, angustiae quotidianae. BO. V. potřeby. ZN. Chléb v., Br., zimnice. Jád. Chléb náš v. miení sě každá potřeba tělestná k živení zde na světě. Hus I. 328. Totě příliš v. D. — **V** = *zemský*, *obyčejný*, *časný*, irdisch, zeitlich, hiesig, gemein. V. věci, Kom., Br., život. V. Již pomýšleti musel na konec v. pouti. Ddk. III. 169. Aby v. tělesné vidění námi hýbalo. Arch. III. 454. V hrobě přestává každá v. lopota. Sych.

Vezdejšnosť, i, f. = *tento svět*, das Leben, die Dinge hienieden. Ros.

Vezdění, n., die Einmauerung.

Vezděný; *-ěn, a, o*, eingemauert. V. poklady. Us. — Koll.

Vezditi, il, ěn, ění; *vezdívati*, einmauern. — **co kam (do čeho, v co)**.

Vezdů(v) *vrch*, les v Provodovsku u Luhačovic na Mor. Sk.

Vezdy, vesdy, zastr. = *nyní vědy, každý čas, stále*, allezeit, immer, täglich. Dal., Rkk., Ž. wit. 15., 8. Vezdy sě Boha bojéše. Hr. rk. 7. a j. Abychom tím listem na jeho zboží vezdy mohli sáhnouti. Půh. I. 281.

Vězeň, zně, m., pl. -zni, zňové; *akkus. a instr. pl. vězny* šp. místo: *vězně* (akkus.) a *vězni* (instr.); podlé *Muž.* Der Gefangene, Verhaftete, Arrestant. Šel v poutech jako vězeň. V. Jak by měl vězně vazbou držeti. 1552. Nách. 124. Spolčence jeho co říšského vězně střeží. Ddk. II. 427. Propustil vězně válkou jaté. Pal. Dj. IV. 1., 13. Opeřený v. na mřížkách klece smutně klobe. Dch. Váš spolupřísežný matku toho vězně podlé práva mohl obstaviti. NB. Tč. 37., 44. Na vězně, jakoby sami vězňové byli, pamatují. BR. II. 19. b. Vězněm byl, protrávil 20 gr. Arch. IV. 93. Vězňové jmají prázdni býti; Jest vězněm; Aby se ti vězni měli postaviti na menovitý den. Půh. I. 200., II. 60., 208. (Tč.). Já jsem z země a vězeň muže svého (vz Žena) a proto jsem nemohla státi ku právu. Půh. II. 596. Aj vysvobodce vězňóv zrazen jest. Hus. II. 80. Vězněmi (vězni) na zámku byli. Kom. Zajatých vězňův. V. Dohlédač k vězňům, hlídač vězňův. J. tr. Vz Vš. 571., Žena. O vězněch starší doby vz Zř. zem. Jir. R. 15., 36., 26., T. 39., U. 16. — V = *zajatý, chycený*. V. Vězně propustiti. D.

Vězenec, nce, m. = *vězeň*. — V. = *druh kesírku*. U Domažlic. Slm.

Vězenek, nka, m. = *vězeň*. Na Slov. Kartig.

Vezení, n., das Führen, Fahren. V. na voze, na lodi. V.

Vězení, n. = *držení u vězení*, das Festhalten in Banden, im Kerker. — V. = *stav vězeného*, die Gefangenschaft, Verwahrung, Verhaftung, Haft, Gewahrsame, der Verhaft. Do v. (do chládku) někoho bráti, vzíti, dáti, zavésti; se dostati, uvrženu býti; do v. přijíti, V., Kom., vsaditi, vrci. Kram. V tom sklepě u v. držán byl. Har. Odvrátil si v. Jakubovo. Ž. wit. 84. 2. V-ní pro dluhy, der Schuldenarrest. J. tr. Připraviti někoho do v., Jemanden ins Gefängniss bringen; žádosť za v. někoho, Arrestgesuch, n.; trest v., die Arreststrafe. J. tr. Královnu paní naši Její Milosť aby prostu a prázdnu z v. učinil beze všelikterých nátiskův. Pal. Dj. III. 3. 277. V Utrechtě vykázáno mu toto v. Ddk. II. 77. V-ním stížiti. Zlob. Seděti u v., Us., živu býti. Flav. V tuhém v. seděti. Kram. V. někomu přitížiti. Sych. U v. někoho držeti, Dal., míti. Mus. Z v. někoho propustiti. Vrat. Z v. ujíti, D., v. policejní, vyšetřovací (n. vazba), trestní; u vojákův: domácí, kasární, na strážnici, praporní, plukovní, brigadní, posádkové, pevnostní, táborní, vazba u profosa, v celách o samotě a v temnici. Vz S. N. Ženění, ženění, horší než v., z vězení pomůže, od ženy nemůže; Potěšení vzali, do v. dali do Brna, do Brnečka, do Brna. Sš. P. 507., 662. (Tč.). Dlouhé v. trpěti; V. se někomu prodlévá. Brt. II. 11., IV. 6. Proněžto u v. držán býti nemá, než propuštěn vedlé práva; Kázal ji vsaditi do v.; Povolali jsú na fojta: Dáváš-li se u v.? NB. Tč. 107., 119., 274. A tak byv do v. dán povinnosti svého úřadu konati nemohl; Že by se státi mohlo, aby zarytý a neústupný člověk do v. se dostal; Nejtěžší a nejsmutnější v. míti; Na památku svého vyvedení z v. aegyptského; Že on to v. pro ně dobromyslně podniká; Pro jméno Kristovo do v. daný; Do v. proto se dostal, že . . .; Z v. těžkého propustiti. BR. II. 17. a., 22., 81. a., 126. b., 651., 652. b., 723. a., 73. b. (Šd.). Kteří by sirotci po cizích gruntech se tloukli, takové mají fojt a starší pomocí a radou naši vyzdvihovati a v-ním dostatečným i zaručením k službám svým ujišťovati. List 1614. (Tč.). Tak v ďáblovém v. dotad vězie. Pass. 20. Jeden, jehož král Nabuchodonozor u v. držal z lidu židovského; Že jej chtěl v-ním pokázati. Kšch. 3., 4. Ze sobě nic tak velmi nestýská o to v. Arch. III. 393. Držel mě ve svém v. a připravil mě ku škodám; Mé lidi bil a jímal a ve svém v. držel a hrdloval jako zlé lidi; Do dnešního dne drží jej u v.; Jeho samého vsadili u v.; Ty lidi vsázel v hanebné v.; Jakož jsem u v. byl, tu mi se moci uvázal mimo panský nález v lúky, v roli atd. Půh. I. 239., 284., 302., II. 187., 300., 586 a j. Tobiáš pochovávaje židy, které sú zabíjeli pohané, když sú byli u v. v Babyloně. Hus II. 269. V-ním zjištěný, *lépe než*: vyšetřovací vazba. V-ním a usmrcením trestati, *lépe*: vazbou a na hrdle. Vz -ání. Pk. V-ním koho trestati. Er. Do v. někoho připraviti. Er. — V. = *místo, kde vězeň se drží, žalář*, der Block, Stock, Kerker, das Blockhaus, Gefängniss. V., Kom. V., pol. *więzienie*, u Jihoslovanů *tamnice n. tavnice*, u Rusů *temnice*. Západní Slované týž předmět tedy nazvali podlé vazby, v níž tu odsouzenec se nalézá, východní Slované jinou vlastnosť za názvodárnou si vybrali, totiž *tmu*, která na tom místě panuje. Gb. Z v. se vylámati. J. tr. V. stavěti, vylámati; vypáčiti dvéře u v. Us. Do v. někoho vsaditi. Rk. Že její bratříček ve velkém vězeňu hluboko pod zemju; Byl sem ve v. tři leta pod zemí. Sš. P. 393., 213. (Tč.) Potom v. lámali sobě volně. NB. Tč. 102. — Vz Rb. 274., Vlšk. 58., 60., Zř. zem. Jir. J. 16., 18., S. N.

Vězeňka, y, f., die Eingekerkerte, Gefangene. Hlas.

Vězenský, Kerker-. V. pouto. Nl. V. ulice v Praze, Stockhausgasse. Dch.

Vězenství, n. = *stav vězného, vězení, vazba*, die Gefangenschaft. Do v. někoho odvésti. Šf. — V., das Gefängnisswesen. Šf., J. tr. Znalec vězenství, der Gefängnisskundige, způsob v., das Gefängnissystem. J. tr.

Vězený; *-en, a, o*, gefangen, eingekerkert, in Haft gehalten. Abych zvěstoval tichým, poslal mě, abych léčil skrúšené na srdci a abych pravil v-ným odpuštěnie a zavřeným otevření. Hus II. 16.

Vězeti, 3. os. pl. -zí a -zejí, el, en, ení = *nemoci z místa*, stecken, haften, kleben; *býti, zdržovati se, meškati*, worin (wo) stecken, sein, sich aufhalten; *ve vězení (vazbě) býti*, in der Gefangenschaft, im Verhaft sein. Jg. V. z venzeti, vezeti, vězeti. Jir. Cf. Venznouti. — **abs.** Zde, tu to vězí. Us. Tu trn vězí (tu vlk leží). Prov. Doma pořád v.

Digitized by Google

Us. Tuto vězel suk a uzel, jenž rozvázán či raději rozťat býti musel. Šš. Sk. 179. (Hý.) Zajisté důvod k tomuto rozhodnutí vězel hlouběji. Ddk. III. 213. Nechal ho v.; Loď vězí; Kde tak dlouho vězí ten pomatený?; Kde pořád vezíš? Us. Dch. — **kde** (**v čem, na čem, mezi čím, u čeho, při čem, pod čím, za kým, podlé čeho, komu jak**): v blátě, v nejistotě, v nebezpečenství, v neštěstí, v nouzi, v dluzích; v té věci něco vězí. V. V myšlénkách. D. V. v chobotu (v nesnázích). D. V hříších v. Br. Zlí mravové v dětech vězejí. Reš. Loď vězí v písku; v. v starosti, bázni, žalosti, zármutku; klíč vězí v zámku. Bern. Ve zlém. Šm. V tom vězí statek komorničí (= statek za to ručí). Tov. Věci, ježto v súdě vězí. O. z D. Co by se koli ve dskách zanedbalo neb zavedlo, v tom komorničí statek vězí a trpí. Tov. 66. Potom jmáš teprv upomínati, ať také naplní, což slíbil, jenž napřed v slibě vězal (durchs Versprechen gebunden sein). Kn. rož. 229. **Při** každém díle vězíš. Reš. V-ti v bludu. Kat. 2612. Já bych nechtěl v jeho kůži v-ti ani **za (na)** minutu. Us. Mnohý mudrák vězí v chatrném kabátě, a velký darebník ve stříbře a zlatě. Na Mor. Tč. V tom klukoví nic dobrého nevězí. Us. Dch. V jednom sudě vína mnoho pravdy vězí. Us. Tč. Zdaliž kdo věděti mohl, že v tejto díře tak dlouho v. mám? Žer. 1591. V-ti v těžkých mukách. Er. P. 506. Sami již v tom vězejí. Čr. Apoštolé v předsudku povšechném o říši pozemské v-li; Církev korintská veškera v hádkách oněch v-la. Šš. J. 100., I. 163. (Hý.). A tak v ďáblovém vězení dotad vězí. Pass. 20. V. v hrdle smrti. Kom. Kdo nemastí, vězí v chrastí. Č. Vím já dobře, co v něm vězí (vře). Vz Znání. Č. V. **v** trní **za** rohy, Zlob., za šaty, Us., v dluzích **po** uši, D., po krk. Mt. V knihách **bez** přestání v. Bern. Vězí mně to **v** mysli, v paměti. Pořád mi to **na** mysli vězí. Us. Loď na skále vězí. Bern. Vězí na malování. Ros. Vždy mu na krku vězí. Bern. Vězí některým na mysli. Kom. Na tom statku vězí (váznou) dluhy, **správně**: na tom statku leží dluhy, Šb., jsou dluhy, Us., statek je dluhy stížen, Š. a Ž., na statku dluhy zůstávají, statek jest zadlužen, Brs. 3. vyd.; Slov. I. 248., statek jest závadný, zavazený, na tom statku jsou dluhy, závady. J. tr. Vz Statek. Aniž také mizí ta nesnaze, jež na slovech těchto vězí. Šš. L. 50. Ma pečeť podlé jeho (pečeti) vězí. Půh. I. 377. *Stálým okem* v něčem v. Bern. V. **mezi** nadějí a strachem. D. V-ti mezi životem a smrtí. Us. Dch. Aspoň se ví, co za ním vězí (= jaký jest.) Us. Dch. **Při** vazbě té ovšem nesnada vězí v dovětě. Šš. II. 19. Stále **u** milenky v. Jg. V. u koho (ve vězení býti). St. skl. **Za** tím něco vězí. D. **Pod** tím zakuklením něco vězí; Pod drsnatou skořepinou vězí chutné jádro. Sych. — **kde jak dlouho.** Kde vězíš *celý boží den?* Us. On by tam celý den vězel. Us. Dch. Kdybych nebyl v tomto hundslochu pět celých nedělí ležel a vězel. Žer. 10. — **zač, za koho.** Nevíš, kde za kůži vězíš. Reš. Kdežby má pečeť zaň vězela, tu mi slíbil ji bez mé škody odvaditi. Půh. II. 538. — **kde s kým.** V-ti s někým pod jedním klobúkem (= býti s ním srozuměn). Šml. — **kde kdy.** Ještě před týdnem, v sobotu vězel v dluzích, ale nyní jsou již zaplaceny. Us. — **proč.** Pro něhož ta panna vězí (= uvězena jest), kterúž viděste mučiece. Kat. 2625. — **že.** Kde to vězí, že to nejde ku předu? Us. Dch. — Vz **Věziti.**

Vězič, e, m. = *kdo koho vězí*, der Einkerkerer. Koll. Zn. 79.

Vezír *(vesir)*, a, m., arab. = *státní rada n. ministr tureckého sultana.* Veliký v. n. velvezír = první ministr turecký. Rk. V. = titul pašů se třemi koňskými ohony, jinak i titul nejvyšších tureckých úředníků; veliký v. = nejvyšší úředník a vlastní náměstek sultanův. Vz více v S. N.

Věziti, il, en, ení; *vězeti*, el, en, ení = *činiti, aby vázl, vězel, držeti ve vazbě, ve vězení, v zajetí*, festhalten, gefangen halten, im Arrest halten, zurückhalten. Cf. *Vězati.* — **abs.** Proti tomu Tuček mluví, že jeho Kuna v některý čas byl za pana N . . . zaručil a dlúho vězel (= ve vazbě byl, war in Haft). NB. Tč. 28. Ale lidé moji i dnes vždy vezie (= jsou ve vazbě) a těžkú vazbú je připravují. Arch. II. 25. V mírné zemi byl jsem jat a k tomu pobrali mi koně i peníze a vězel jsem. Půh. II. 313. — **koho (oč).** Kdě Kruvoj vězí Vojmír (akkus.) i jeho lepú dceř. Rkk. 18. Také že vězel (= věznil) německé lidi chtěje na nich penieze mieti. Pč. 25. Kteříž je věziii. V., Br. Má jej staviti a jej držeti a věziti, až se tomu dosti stane za jeho škody. O. z D. Jest nám z Uher dáno věděti, že (císařovnu) Její milosť tvrdě vězí. Arch. I. 5., Pal. Dj. III. 3. 279. Král osvědčoval se, že vězil svého úřadníka nevěrného. Pal. Dj. IV. 2. 225. Vězel mě jest o to, že sem mlýna odevzdati nechtěl. NB. Tč. 66. Vězil jej nemaje k němu žádné viny. Půh. II. 562. — **koho jak.** Král strýce svého vězal **pod** glejtem. V. Jakož praví, že se jemu *moci* vězí, toho nemá jinak zpravovati. Půh. II. 455. — **jak dlouho.** Již ho 10 neděl vězí. Ros. — **koho kde jak: v** kládě, v půtech, Brikc., ptáka v kleci, Jg. (Lom., Mus.), **na** zámku **do** své vůle. Apol. Vězil mě na svém hradě. Půh. II. 440. V-ti někoho v žaláři. Št. N. 239. Dal zjímati mnoho měšťanů a věziti je na radnici. Pal. Dj. V. 1. 201. (Šd.). Mohl-li Vladislav knížete Otika na Křivoklátě věziti. Ddk. II. 437. — **se s kým** = *věziti koho*, gefangen halten. Zapovídáme, aby žádný lidí bráti a s nimi se vězeti nesmělі. Arch. IV. 36. Čechové se s králem Václavem jímali a vězeli. V. A s nimi se vězeli. Skl. II. 392. — Ros.

Vezkerka, y, f. V. malá, Klein-Wezkerka, samota u Smíchova. V. veliká, Gross-Wezkerka, samota tamtéž. PL.

Vezmouti, šp. m.: *vzíti.* Jv.

Vezna, zastr. = *vesna.*

Vězná, é, f., die Arrestantin. D. Cf. Věznice.

Vězné, ého, n. = *žalářné*, das Schliessgeld. D.

Věznice, e, f., der Arrest, das Gefängniss. Us. J. tr. Cf. Vlšk. 75. — **V.** die Arrestantin. Rk. Cf. Vězná.

Vězniční, Arrest-, Gefängniss-. V. potřeby, místnosť, kázeň, stavba, úředník. J. tr.
Vězničný, ého, m., der Gefängnissmeister. J. tr.
Vězník, a, m., *vězeň*. Pulk. 115. — **V.**, osob. jm. V. Adam. Žer. Záp. I. 113., 139., 149. — V. Jind. Ib. I. 216.
Věznitì, il, ěn, ění = *věziti*. — **koho.** Rk. — **jak dlouho kde.** První **od** jara 1164. vězněn byl na Přimdě. Ddk. III. 261.
Vězno, a, n., místo v Čech., Wiesenau. Mus. IV. 318.
Veznohý, extalus, zastr. Ms. Lex. clem.
Věznový. V čísle věznovém, in numero captivorum. BO.
Vězný, ého, m. = vězeň. D.
Vezoplat, u, m., das Fahrgeld, der Fahrlohn. Na Slov. Ssk.
Vězovati, vz Věziti.
Vezpod = *vespod*, cf. Spod. To die každému samci člověku, pacholíkovi neb muži i starému, aby s jiným mužským pohlavím nečinil jako žena, by vezpod byl; První rúcho vezpod skryté, koltr, plátno bílé, jest nevinnosť v duši. Hus I. 193., III. 165.
Vezříti, el, en, ení; *vzírati*; *vzírávati* = *v něco zříti*, *vhlédati*, hineinsehen, einblicken. — **(komu) kam: v** obličej. Leg. **V. na co, na koho.** St. skl., Leg. Vezřete na mě. Pass. 16. Vezřiž na mě hřiešného. Hr. rk. 365. I vezře ten na své tělo. Hr. rk. 61. Tomu dítěti, jakž brzo v oči vezřel. Pass. mus. 328. Nězahlidaj na tu bortu, ani na ten faborek, vezřičiž (= vezřetež) mu do maštalně, jaky tam ma pořundek. Sš. P. 534. **K** obraně mé vezři. Ž. wit. 21. 20. Vezři na nepřátele mé. 16. 24. 19. By byl Olibrius na tu svatú děvičku nevezřel. Pass. mus. 320. V. **do** čeho. Us. Tč.
Vézti, vezu, vez, veza (ouc), zl, en (vežen, vlivem tvaru *vožen* ze IV. tř.), ení; *voziti*, il, žen (neústrojné *vozen*), ení; *vozívati* = *vozem n. lodí násti*, fahren, führen; **se** = *vozem n. koněm n. lodí se nésti*, fahren, schiffen, reiten; *sklouzati s něčeho dolů*, rutschen. Jg. Vz Nésti. — **co, koho:** dříví. V. Voziti dříví, dokud jsou pěkné časy. Us. Dch. Voziti drva. Arch. II. 194. Voziti pocestné. J. tr. Mé nevěrné děvče pryč sebú vezete. Sš. P. 579. Voziti hrnce = spě chrápati n. čelem po něčem tvrdém jezditi. Sn., Zkr., Dř. Už mi tak nebude, jak mi bylo kdysi, dyž mne vozíval můj koníček lysý. Brt. P. 37. Už ho vezou (mají). Bern. — **co, koho, se na čem:** na voze, na lodi, V., D., na koni. Kom. Náklad na voze v. D. Už toho jalenka na kolese vezú a tého myslivca na krchovo nesú. Sš. P. 523. Na čem by si se radši vez? Na tej kolese a já na tym koňu. Slez. Šd. Na trakaři do lesa v. Er. P. 378. Dyby im na táčkách vdolky vozil, tož sa nedovozí. Mor. Brt. Jiný se v povětří vezl o jednom kole na voze (= byl kolem lámán). Dh. Pro Buoh, treskcete mne sami a nedajte mne haněti a na mně se voziti. NB. Tč. 244. Voziti se na vozičce. Vz Vozička. Brt. — **co komu:** víno. Har. Svatej Jiří jede k nám, po věnečku veze nám. Er. P. 58. Votvírejte se všecky závory, vezem vám nevěstu samý fábory. Čes. mor. ps. 233. Veze on jí postelenku, v postelence kolébenku; Už ti páni z vojny jedú, svojim paňám dary vezú; Haj, haj husičky přes cestu, vezeme Martinkóm nevěstu; Votvírète rodičové vrata, vezeme vám plnó fůro zlata. Sš. P. 90., 463., 486. (Tč.). — **komu.** Ten kabát ti veze (= sluší). U Jižné. Vrů. — **kam (nač, do čeho, k čemu, mezi co, za co).** Ženichova niva nikdá nerodivá, když na ňu šohajek hnoja nevozívá. Sš. P. 487. Divoký ten lev vsazen jest nejprv na Vyšehradě, odtud pak vezen na pevný hrádek Křivoklát. Ddk. II. 424. Kněz Zbiněk pobrav svátosť kostelní vezl ji na Roudnici; Voziti uhlí k horám k šmelcování na prodaj; Mnohé staré, pěkné klenoty houfně vezli k předělání na minci novou. Dač. I. 11., 148., 255. Lidé, kteří sem potřeby na trh vozí. Arch. V. 323. A svým bych také vám voziti nedal do vašeho města. Arch. V. 346. Psota po psotě leze a duše se do pekla veze. Hus III. 111. Povezu ji k doktorovi. Er. P. 176. Už můj milý z lesa jedzě, malované dřevo veze, veze ci ho po rynečku ku svej milej k okenečku. Sš. P. 275. Aby hnuoj k stavóm vozili a jinú potřebu. List z r. 1423. (Tč.). Vezu kolomaž nekam za Brno. Sš. P. 79. Vezli je mezi ovce. Us. V. něco ku břehu. Har. Víz ho k té (tobě)? = mám ho vézti k tobě? Kb. Vezl na trh cibuli, zase přinesl ošlejch (prodělal). Prov. Led do lednice v. Sych. Obilí do stodoly. Do lesa dříví voziti (zbytečnou práci konati). V. — **co za kým:** potravu za vojskem. Us. Taky chce, aby za ní na vozíčku vozil (chce nositi vlečku, dělati paní). U Žamb. Dv. — D. — **koho zač:** za peníze. Us. — **kudy, po čem:** po vodě. Har. Po dráze se vézti. Us. Dch. Kázal okované vozy přeseň (přes lid) vézti. BO. Aby mohl své kupectví vézti skrze Kunovice. NB. Tč. 271. V. se po někom = týrati, haněti. Jazyk se po nebi i po zemi vozí, bylé i nebylé v hromadu plete. Kom. Závisť se po jiných vozí. Mudr. Vz Msta, Kleveta. C. — **v čem.** Zedmula se Vltava tak, že v Praze na staroměstském náměstí lidé vozili se ve člunech. Pal. Dj. III. 3. 55. Honza ten mě bude vozit v krytém vozu. Er. P. 146. Jedou myslivci od Vídně, vezou Janóška v košině; Keď ťa vezmem, budem ťa bit, nebudem ťa v koči vozit. Sš. P. 569., 258., Sl. ps. 252., Dbš. Obyč. 154. Moja paní mamo, na čim se vezu? Moravec na voze a Němec na koze a můj nejmilejší v zlatým kočáře. Sš. P. 709. Vozili jsme se v člunu po rybníce. Sych. Vz *V. se čím*. — **co, se čím.** Páni šesti koňmi v komorních vozích se vozí. Kom. Neboj sa, nevěsto, že ťa bude bijať, kúpí ti kočárek, bude ťa vozívať, bude ťa vozívať bílými kozami. Brt. P. 87. Voziti psem zelí (do nouze přijíti). Lom. — **se, co odkud: s** vrchu. Us. Z lesa dříví voziti. Er. P. 394. Již ju vezó **od** maměnky ze vrat, pěkně vám děkujem maměnko na stokrát. Sš. P. 459. Pravě, že by to víno hajtman na Skalici mocí vzal, když je z Uher do Moravy vezl. NB. Tč. 281. Nerádi knížata němečtí svolovali, aby peníze z jich zemí ven se vozily. Pal. Dj. IV. 2. 505. Obilí ze země aby veženo nebylo; Aby nedopouštěl

obilí ze země voziti. Arch. IV. 497., V. 294. (Šd.). Ven z ostrova málo se vozí (vyváží). Har. — proč. V. někoho ze záplaty širokého tolaru. Jv. — co s kým, kdy. Tam sem vzal pušku a tu s sebú vozím. Pal. Dj. IV. 1. 157. Veliké náklady učinil s ní se po zemi voze. Půh. II. 73. Vozili jsme se s ním v kočáře. Us. Šd. Hřešiece zjevně a vezúce s sebú hřiechóm mnohé věci, jako pyšné rúcho, pasy a j. Hus I. 168. V horku vez plášť s sebou, v dešti sám pojede. Č. — co kde. Nevěřím mu, kdyby se krájel a — kdyby pravdu pod pavuzou na voze vezl. Č. — se komu kde. Noha se mi ve střevíci vozí (je mi veliký). Us. — jak. Skorej kolesa vyvrátí, kdo *chytro* (spěšně) voz veze. Na Slov. Tč. Někteří po cizí trudné práci zvykli se voziti řečmi úštipnými a ujíjedavými. Jel. 1. Kamení na spěch voziti. Let. 345. Ve středu vezli jsme se se špatným větrem. Pref. 502. Voziti se na kom s pohrdáním. Chč. 445. A tu pomním, že jsem s otcem svým k němu do Prahy jezdil *vozem* veza. Arch. I. 176. — kdy. Vz předcházející. O třech králích do Olomouce vezena byla. Žer. Záp. II. 87. V kázáních po všech se vozíte. MP. — se po kom. Čechy pálili po sedlácích se vozíce. Let. 195. Ten se rád po lidech vozí. Bl., Dch., Vk. Závisť se ráda po cizích vozí. Prov. Pk. — se. Býk se vozí (skáče na krávy, honí se). Us. — co proč. Otvíraj macičko nový dvůr, vezeme něvestu na vybůr. Sš. P. 464. — se komu. Maš jarky, čuo sa jim chrbaty vozia (= tlusté ovce). Na Slov. Šd.

Vezvati, appellare. Homil. opat. z 13. stol. 152. 16. Cf. Vzývati.

Vezvýšiti, il, en, ení, erheben. Mus. VII.

Věž = *vezmi*. Na Slov. — V., vz Vázati.

Věž, e (z: věže, e; jindy a ve Slez., na Mor. a na Slov. posud *věža*; na Mor. a ve Slez. také: *veža*), **vížka, věžička, věžka**, y, f. V. = stavení, jehož výška u srovnání se základní plochou jest znamenitě veliká, der Thurm. S. N. V MV. nepravá glossa. Pa. V. čtverhranná, Har., strážná (hlídka), Kom., branná, Troj., vodní, V., cedníková, filtrační, der Filterthurm, Šp., hradební, hladomorna, kostelní, školní. Vz S. N. O věžích řím. a řeckých vz Vlšk. 65., 67., 68., 71. V. babylonská, Dal. 5., porcelánová v Nankingu, svatoštěpánská ve Vídni. S. N. Věža hodinářská (na které je hlídač). U Opav. Klš. V. okrouhlá, kulatá. Šp. Střecha, okno, makovice, cimbuří věže (na věži, věžní). Nz. Schody na v., hodiny na věži. Šp. Městečko věžemi se okrašluje. Kom. Věži vzíti. Br. V. silnosti. Ž. wit. 60. Věže jako vodárny, světlárny, hvězdárny. S. N. Bratr bratru jako silná věže. Ms. Hejly na v. lákati (= hloupé zaváděti). Dch. V. od makovice stavěti. Kom. V levici držel kostel o dvou věžích. Ddk. IV. 272. Novou věž založiti. Dač. I. 62. V. neotřesná a neobořitelná. Sš. I. 148. V. lešená (sloužící za lešení). Vz KP. I. 206. V metylovskej věži zlato (zlatá) kula leží, sedzi tam kohutek, mo (má) zelené peří; O pozdřičiž (= pozdřijtež = pozřete) ma macičko s vysokej věže, ežli ten můj mily z vojny nějedzě; Ta komenská veža pěkně malovaná; Ta brněnská veža velice vysoká. Sš. P. 389., 410., 499., 532. (Tč.). Z rady a z naučenie nepřietelkyně jejie nepřietelé a protivníci její udělali sú věži, s niežto by sě jie zevně protivili; Jako věže zeď převyšuje, tak doktorové světí naučením i životem jiný obecný lid přesahají. Hus III. 3., 100. Je vysoký jako veža. Na Mor. u Bzence. Šd. Ten staví věže (v povětří). Č. — U věže, dům v Praze. Vz Tk. I. 323., II. 552. — V. = *vězení, žalář ve věži*. Do věže se dostati, uvrženu býti; do věže shoditi, uvrci. V. Ve věži seděti. Vrat. U věži někoho držeti. Dal. Pokroč z věže ven. Rkk. Musí do věže, v kázeň páně jíti. Št. Pískal v černé věži (v Praze = byl v ní mučen). Bdl. Věží trestáni budete. Zř. selské. Dán na bílou věži. Bl. Mnozí sobě věže, spravedlivě v ni vsazeni jsúce vedlé práva, ani hanby nic nevážie a řiekají: Však pro kozy nenie. Vš. Jir. 289. A druzí jsú nedávno z věže vyšli pro tuto daň; Ihned u věži sazen byl; Ve věži dvě neděle seděl; A kdo by přes to prosil, ten má trestán býti věží. Arch. I. 229., II. 488., V. 445., 474. (Šd.). — V., *figura šachová*. S. N. — V., Wież, ves u Němec. brodu. Pl.

Veža, věža, vz *Věž*.

Věžatka, y, f. V-ky (pleurotomida), *měkkýši*, mají dlouhou špičatou ulitu s hrboly podlé závitků: v-tka babylonská, pleurotoma babylonica; vrápovka. Vz Frč. 240.

Věžatý = *věž mající*, gethürmt. Vz S. N., Tk. I. 268., II. 552., V. 263. V. zámky. Ráj. V-tá stavení. S. N. X. 253.

Vežde = *všude*, überall. Nosíme na sobě osidlo naše, vežde máme při sobě tajného a domácieho nepřietele. Pass. 7. (Hý.). Vždycky a vežde. ZN.

Veždy = *vždy*, immer. V. z vš-dy od veš. Ht. Sl. ml. 154. — V. = *všude*, überall. Cf. Vežde. BO. Ve všem a veždy. ZN.

Věžecký, ého, m. V. Petr. Tk. IV. 235., V. 69., Pal. Dj. III. 2. 144.

Věženka, y, f., rostl., turritis. V. plchá, malokvětá, přirozevřená. Flora.

Věženosný, thurmtragend. V-ný slon. Mus.

Věženský, ého, m., osob. jm.

Vežeuu, vz Vehnati.

Vežerce, dle Budějovice, ves u Mnichovic. Tk. IV. 252.

Věžička, y, f., vz Věž.

Věžiti, il, en, ení; *věžívati*, thürmen. Vlny se věží. Víd. list. Oblaka se věží. Us. Dch. — se kde. Jaká kletba nad námi se věží! Sš. Bs. 195.

Věžitý, thurmartig, thürmig. V. koruna, die Thurmkrone. Dch.

Věžka, y, f., vz Věž. Sš. P. 475.

Věžky, pl., f., Weschek, ves a) u Přerova, b) u Kroměříže. PL.

Věžná, é, f., **Věžné**, ého, n., Wieżna, ves a) u Bystřice, b) u Tábora. Vz S. N.

Věžné, vz Věžná.

Věžní, -ný = *od věže*, Thurm-. V. pán, D., hodiny, Sedl., oblouk, střecha, římsa, zvon, kříž, báně, makovice, Šp., loď, Dch., Kpk., výsosť. BO.

Digitized by Google

Věžnice, e, f., Wieschnitz, ves u Řehořova v Jihlavsku. — **V.** horní, dolní, malá, vsi u Polné. PL.

Věžníčky, pl., f., Wieznicky, ves u Benešova.

Věžník, a, m. = *věžní strážce*, der Thurmwächter. Us. — **V.**, osob. jm. Vz S. N. — **V.** = *pes domácí, ovčácký*, der Hof-, Ketten-, Schäferhund. V. Dle Presla je v. z plemene chrtovitých. Jg. Kdožby v-ka ukradl. Práv. man. 525. Horšíť jsú nežli v-ci; V. nemóž tak zlý býti. Hr. rk. 407. Když přijde chrt, na toho pustíme v-ky neb na chrta nesluší nežli v-ci. Pal. Dj. V. 2. 503. S v-ky sedláci aby nechodili na pole, leč by je pojímali na provazy. Arch. IV. 497.

Věžníkov, a, m., Wieżnikow, ves u Zbraslavic.

Věžníky, dle Dolany, Wieżnik, dvůr u Vlašimi. PL.

Vežnouti, *vežiti*, mit der Sichel hineinfahren. — **kam**: do druhého záhona, sobě do ruky. Us. Tč.

Věžnov, a, m. Červenka z V-va. Vz S. N., Jir. H. 1. II. 318.

Věžný, vz Věžní. — **V.**, ého, m. = *hlásný*, der Thürmer. Dch.

Věžovatý = *věžatý*, gethürmt. Reš.

Věžovitý, thurmartig. Us. Dch.

Věžovka, y, f., turritis, das Thurmkraut, rostl. Slb. 714., Rostl. I. 217. a.

Věžový, Thurm-. V. loď, das Thurmschiff. Dch. V. hodiny, D., sklep. Mus.

Vežrati, vz Vžráti.

Věžucha, y, f., pyrgoma, *vinýš*. Krok II. 130.

Věžule, e, f. V. šroubovitá, měkkýš břichonožec, turritella terebra. Vz Frč. 243.

Vežvald, a, m., os. jm. V.

Vgezd = *Újezd*. Vz V.

Vgichnouti, chnul a chl, utí, hineinspritzen. — **kam jak.** Voda vgichla rázem do zahrada. Na Ostrav. Tč.

Vhabati = *spěchati*, eilen. — **kam (do čeho).** Boč.

Vháčkovati, einhakeln. — **co kam.** Us. Tč.

Vhádzati = *vházeti*. Na Slov. Bern.

Vhaliti, il, en, ení, *vhalovati*, einhüllen. Nrd., Dch. — **co kam (do čeho, v co).** Vz Haliti. Smrť nevhalí tě v stín svých perutí. Dch.

Vháněti, vz Vehnati.

Vharcovati kam = *rychle vjeti*, schnell hineinfahren. Na Ostrav. Tč.

Vhatlati, hineinschmieren, schlecht einschreiben. Na Ostrav. Tč.

Vházeti, vz Vhoditi.

Vhečmati = *naházeti, namačkati* bez ladu a skladu, *vtlačiti*, einstopfen, einpferchen. Na Hané. Bkř. — **co kam.** Vhečmala šaty do truhly. Us. u Kr. Hradce. Kšť. Vhečmáš-li pak to přece do něho (vleješ-li pak mu to do hlavy)? V Kunv. Msk.

Vhled, u, m., die Einsicht. Šm.

Vhlédati; *vhlédnouti, vhlídnouti*, dnul a dl, utí; *vhlížeti*, el, ení, ein-, hineinsehen, Einsicht nehmen. Nz., Bkř. — **kam (v co, do čeho).** Us.

Vhlídnosť, i, f. = *vlídnosť*, die Freundlichkeit. Měl velikou vhlídnosť k chudým. Němc.

Vhlídný = *vlídný, přívětivý, příjemný*, freundlich, holdselig. Ros.

Vhlobiti, il, en, ení, *vhlubovati* = *v hloub vraziti, vbíti, vniknouti*, eindringen, einsenken. Plk., St. skl. — **co**: kůl. — **kam**. Zatiem dále před sě vhlobi do Libye. Alx. V. v. 2150. (HP. 51.). V. kůl do země. Us. Tč. — **se v co** = *zahloubiti se*, sich vertiefen. Č.

Vhloubení, n., das Einsenken, Eindringen, die Vertiefung. Kos. Ol. I. 279.

Vhloubený; *-en, a, o*, eingesenkt, vertieft, eingedrungen. List s choboty vhloubenými. KP. V. 155.

Vhloubiti, il, en, ení, *vhlubovati* = *vhlobiti*. — **co kam (do čeho, v co).** Us., Č. Osleplosť vhloubila jej (Pavla) v život vnitrný. Sš. Sk. 110. V. mlýn, vz Vehnati. — V. se do něčeho. Us. Tč.

Vhltava, y, f. = *Vltava*, zastr. Kn. Mat. Beneš.

Vhltnouti, tnul a tl, utí, *vhltati*, gierig hineinschlucken, verschlingen. — **co kam**: do sebe. Us. Tč.

Vhlubinec, nce, m., trogolus, pavouk. Krok. II. 249.

Vhmožditi, il, ěn, ění, hineinquetschen, einstampfen. — **co kam**: mokré prádlo **do** džbera. Us. Tč.

Vhněsti, einkneten. Vz Hněsti. — **co kam**: chléb do píšťaly. Us. Tč.

Vhnízditi, il, ěn, ění, *vhnízdívati*, einnisten. — **se kde.** Vhnízdil se **u** nás. Sych. Vrabec se vhnízdí, kde je dobře, žid, kde je co bráti. Mor. Tč. — **co komu kam.** Nač mi zhoubce prve naše zření **do** dna srdce mého vhnízdilo? Koll. I. 51.

Vhnojiti, il, en, ení, *vhnojovati*, hineinmisten. — **co kam**: slámu **pod** krávy. Us. Tč.

Vhod, vz Hod.

Vhodboj, e, m., os. jm. Bern.

Vhodec, dce, m., Eukairit, nerost. Miner. 222.

Vhodění, n. = *vhození*. Na Slov. Bern.

Vhoděný = *vhozený*. Na Slov. Bern.

Vhoditi, vhoď, dě (íc), il, zen, ení (na Slov. — děn, ění); *vházeti*, el, en, ení; *vhazovati* = *někam do vnitř hoditi*, ein-, hineinwerfen. Jg. — **abs.** Vhodilo tam (říká se, když při ohni jiskra někam zaletěla a zápálila). U Prostěj. Přikryl. — **koho.** Mne tu mamička v-la, leda ve vínku chodila. Sš. P. 156. — **co, koho kam**: něco **na** oheň, Lom., zločince na kůl v. D. V-it **v** peklo. Štelc. Šat na stůl v. Us. Vrah tě v oheň hodil. Sš. Bs. 6. Mnohokráte jazyky i mrtvé vzkrisujú a živé zase naprotiva do hrobóv vhadzujú. Na Slov. Tč. Ševcova se rozhněvala, skury do peca vházala. Kld. ván. 121. Šel a všecko to do sebe vházel: ovce, ovčáka **i** se psem Voříškem. Er. Sl. čít. 23. Až půjdeš podle moře, vhoď ten prsten do moře, vylej si svoje hoře; Snad mia milý pán Bůh do tej vody vhodil, do tej vody vhodil, do tej hlubočiny, že sem si nevšímal chudobnej děvčiny; Tu bysta mia zabili, do chrastiny vhodili; Do tej jámy

vyryté vhážu všecky zabité; Tak oni mě pobili, do luže mě vhodili, já chuďátko, nebožátko, kolínka mně vrzaly. Sš. P. 93., 99., 105., 570., 688. Kteříž je dali zmrskati, do vězení vházeti. BR. II. 442. — **kam jak**: Toho aby **do** peci **po** hlavě hodil. Záv.

Vhodnosť, i, f. = *slušnosť, náležitosť*, die Schicklichkeit. V. vtipu. Jel.

Vhodný = *v hod jsoucí, včasný, slušný, náležitý*, fähig, geeignet, angemessen, entsprechend. V., D. Za v-ných podmínek; v. chvíle, prostředek, dar. Dch. Z toho si Přemysl Otakar vzal vhodnou záminku, aby přednesl svou žádosť. Ddk. V. 343. Připodobňuje lid tehdejší židovský k nevhodným dětem. BR. II. 50. — **čemu**. Aby všecky strany (díla) sobě vhodny byly. Pont. o stat. — **k čemu**. J. tr., Nz. V-ná k tomu příležitosť; Nastal v. okamžik k jednání; Doba vhodná k takovému podniku. Ddk. III. 117., 134., V. 246. — **pro koho**. Podmínka pro Přemysla Otakara obtížná, pro papeže však vhodná. Ddk. V. 305. — **V.** = *vlídný*, freundlich. Jest nevhodný (nevrlý). D.

Vholubiti se, sich in eine Taube verwandeln, die Gestalt einer Taube annehmen. Vholubení se ducha sv. Sš. I. 46.

Vhon, u, m., der Eintrieb. Rkp. vodň.

Vhoru = *zhůru*, auf, hinauf. D.

Vhostiti, il, stěn, štěn, ění, **se**, sich niederlassen, sich einnisten, niederlassen. — **se kam**. V-la se jakási nedůvěra i nevole **mezi** krále a pana Jindřicha z Lipé; Kdekoliv bída **do** vojska se vhostí, tam vždy hyne kázeň všeliká; Vhostil se byl v duši jeho červ pochyby. Pal. Dj. II. 1. 429., III. 3. 124., 154. — **se kam (v co) s kým**. Koll. I. 224.

Vhostné, ého, n., das Einlager, Einkehrrecht. Rk.

Vhoupnouti se, pl, utí, sich hineinschwingen. Šm.

Vhousti, einsingen, vz Housti. — **koho v co**. Vhude mne v sny hluk ponůcek. Č.

Vhození, n., das Hineinwerfen.

Vhozený; *-en, a, o*, hineingeworfen.

Vhrabati, hineinrechen. — **co odkud kam**: bláto **s** cesty **do** škarpy. — **se komu jak kam**: oběma rukama **do** vlasů. Us. Tč.

Vhřeznouti, zl, utí = *pohřížiti se*, einstülpen, einsinken. — **v co**. Sal.

Vhrknouti, knul a kl, utí. — **kam**. Slzy mu **v** oči vhrkly, stiegen ihm in die Augen. Us. Prngr. Všeci vhrkli na ráz **do** síně. Us. Tč.

Vhrnouti, nul, nt, utí, *vhrnovati*, einscharren, einstreichen, einrollen. — **co kam čím**: peníze rukou **do** sáčku. — **se**, schaarenweise eindringen. — **se kam**. Do jednoho statku se nechtěly v. a do hospody se vkročiti ostýchali. Sk.

Vhroužení, n., die Immersion, der Eintritt eines Himmelskörpers in die Verfinsterung. Šm.

Vhrýzti, einnagen. Byl. Vhryzl se mi provaz **do** kůže, když jsem se houpal. Us. Tč. Vz Hrýzti.

Vhuňať = *vháněti*. Na Ostrav. Tč.

Vhupnouti, pnul a pl, utí = *vskočiti*, hineinhüpfen, hineinspringen. — **kam (do čeho)**, Koll., **kudy**: dveřmi. Us.

Vhybati; *vhybnouti*, bnul a bl, ut, utí, einbiegen. — **co kam, (v co, do čeho)**. Us.

Vcházení, n., das Hineingehen, der Eingang. V. a vycházení. V. páry, die Dampfeinströmung; otvor ku v. páry. Šp. Líbí se mi tvé v. se mnou do vojska. 1. Sam. 29. 6. — **V.** *(zauzlení)* střeva do sebe, die Verschlingung der Eingeweide. Ja. — **V.** = *místo, kudy se vchází*, der Eingang, Eintritt. Br. Ze síně do jiných pokojů v. (přístup) jest. Kom.

Vcházeti, vz Vejíti.

Vchlebiti, il, en, ení, zastr. = *v chléb obrátiti*, in Brod verwandeln o. einschliessen, verbroden. L., Hil.

Vchlemtati, -tám a-ci, einschlabbern. — **do** sebe všecko vchlemtati. Ros.

Vchlípení, n., das Einwärtsgebogensein, inversio. V. víčka, entropium. Nz. lk.

Vchlípený; *-en, a, o*, einwärtsgebogen, invertirt. V. víčka.

Vchlípiti, il, en, ení, vchlipovati, einwärts biegen, invertiren. — **co kam**. Us.

Vchloustnouti, *vchrstnouti*, tnul a tl, ut, utí = *vstříknouti*, hineinspritzen, einschütten. — **co komu kam**: vodu **do** očí; vodu **na** někoho. Us.

Vchlupnouti, pnul a pl, utí = *do nějaké tekutiny vpadnouti*, in etwas Flüssiges hineinfallen. Na Slov. Bern. — **kam**: **do** vody.

Vchod, u, m. = *vcházení, přístup*, der Zugang, Eingang, Eintritt. V. k něčemu, **do** domu; Jeden jest všechněch k životu v. V. Přístup a v. do něčeho. Br. V. *domem*, **za** rohem (um die Ecke). Dch. V-dy a východy, Zu- und Ausgänge. J. tr. Že Kristus jest obětován, hotov jest v. v království. Hus II. 252. V. do hrobu prostopádný, svislý či kolmý aneb vodorovný. Sš. J. 191. Volný v. **k** někomu míti. Sych. Ta věc stojí hned při vchodu. — **V.** = *počátek řeči, písně*, der Eingang, Anfang. Kom. Jak zní v. k té písni? Sych. — **V.** = *vjití*, das Eingehen, der Eintritt, Eingang. Vchod žil (žílek). V. V. vrátný = *vchod žaludku do střeva*. Schd. II. 353. V. kýlný. Nz. lk.

Vchodiště, ě, n., der Eingang. V. kýly, die Bruchpforte. Nz. lk.

Vhoditi, vz Vejíti.

Vchoditý = *vchod mající*, einen Eingang habend. Jg.

Vchodné, ého, n. = *vstupné*, das Eintrittsgeld. Ht. Sl. ml. 88.

Vchodní, Eingangs-. V. vrátka.

Vchodný, Eingangs-. V. nebes koba. Sš. Bs. 185.

Vchodový, Eingangs-. Šm.

Vchopiti, il, en, ení; *vchápati, vchopovati* = *v něco chopiti, chytiti*, auf-, hineinfangen. Vchopená jiskra do troudu. Orb. pic. — **se**, sich aufraffen. Troj. 18.

Vchoz, u, m. = *vchod*, der Eingang. Št. — **V.**, a, m. = *vchodící*, der Eintretende. Št.

Vchrstnouti, vz Vchloustnouti.

Vchůd, gt. vchodu = *vchod*. U Opav. Klš.

Vchuchliti, il, en, ení, *vchuchlovati* = *do vnitř vtlačiti*.

Vchuchnouti = *vdechnouti*, hineinhauchen (říká se o teplém dechnutí do rukou). Na Ostrav. Tč.

Vchumeliti, il, en, ení; *vchumelovati, vchumlati, vchumlávati* = *chumelením zavinouti, ukryti*, einwickeln, rollend einchliessen. Jg.

Vchybati co kam, hineinwerfen: kameně do vody; snopky do stodoly na vidlách či videlkami. Us. na Ostrav.

Vchýliti, il, en, ení; *vchylovati*, hineinneigen. — **se kam.** Když se vchýlí (do rovu), uzře prostěradla. ZŇ.

Vchýn, a, m., os. jm. V. Petr. Vz Tk. V. 207., Arch. III. 482.

Vchyna, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Vchynice, dle Budějovice, Wchinitz, ves u Lobosic. V. bílé, Chinitz ves u Chlumce v Bydžov. PL., Arch. II. 483. Vz S. N., Tk. V. 187.

Vchynský, ého, m. V-ský Jiří. Tf. 279., 297.

Via, lat. = *cesta*, der Weg. Na lístech (na nápisech) naznačuje *via* místo, kudy pošta má jíti za adressatem. Via Lvov = Lvovem, přes Lvov. Kh.

Viac = *více*. Na Slov. Ssk.

Viacej = *více*. V již. Mor. a ve Slez. Šd.

Viackrát, na Slov., *véckrát*, na Mor. = *víckrát*. Šd.

Viacrazy = *vícekrát*. Král sa v. zpytuje: Čo jej chybí? Dbš. Sl. pov. I. 209.

Viadnút = *vadnouti*. Slez. Šd.

Viadukt, u, m., z lat. = *cestovod, uměle zřízená cesta zvl. mosty přes údolí, bahna* atd., der Viadukt. Rk. V. karlínský. Vz KP. I. 247.; Vlšk. 70., S. N.

Viachranný. Skupenina strieborných v-ných tanierov. Let. sl. I 327.

Viala, vialka, y, f., vz Viola.

Vianoce = *vánoce*. Na Slov. Šd.

Viatik, u, m., z lat. viaticus (liber) = modlicí kniha sestavená pro cestující kněze. Mus. 1849. I. 93., Arch. IV. 222.

Viatik -um, a, n., lat. = *peníze na cestu, potrava, posila na cestu*. Rk. Vz S. N.

Viazanica, e, f. = *kytka*, der Strauss. Na Slov. Ssk.

Viazati = *vázati*. Na Slov.

Viborgova, y, f., viborgia, rostl. vikvovitá. Rostl. I. 229. b.

Vibrace, e, f., z lat. vibratio = chvění se pružných těl. S. N.

Vibrato, it., v hud. = *rozechvěně*. Mlt., S. N.

Vicaník, a, m. = *Viceník*, osob. jm. Let. sl. V. 330.

Vice, z lat. = *na místě, místo někoho, Vice versa* = obráceně, naopak. *Viceadmiral*, místoadmiral; *vicedirektor*, náměstek ředitelův atd. Rk.

1. **Více, víc,** ze staršího *viace*, z toho *viece* a z toho *více*. Ht. V obec. mluvě také *víceje*. Vz Bž. 51., 137. Na mor. Zlínsku: *věc*, ale v městech tamtéž *víc*. Brt. Na Slov. posud *viac*. Šf., Tč., Šd. — **V.** = kompar. ku *mnoho* n. k zastar. *vele*; superlat. *nejvíceji, nejvíce, nejvíc*. *Pojí se s genit. kolikosti*, (vz Genitiv kolikosti), Zk.; *je-li příslovcem, nepojí se s genitivem*. Pije méně léky, více je chválí. T. — **V.** = *větší množství*, mehr. Více nad jeden groš nevezme: A což v. jest (k tomu). V. Víc vojáků, peněz, zásluh míti. D. V. podati. Žádati víc než patří; píti v. než se chce; Co chcete v.: nic v. D. Ani slova v. Us. Nemám nic více. Us. Má víc než já. Víc to nestojí; V. než rozumí, chce mudrovati. Pán Bůh má v., než rozdal. Sestoupilo se více lidí (= mehrere; několik lidí = einige); Kolik máte (příjmů)? (Zvědavému odpovídají: Můžete mi pomoci, abych měl víc?). Dch. Jeden přátel sic osoží, ale víc pomožů mnozí. Na Slov. Tč. A tomu jest na let 40 neb viec. Arch. I. 173. To je nad víc (= zbývá). Na Zlínsku. Brt. Paklí by se o tu otázku v soudu páni vládyky dělili, tehdy na kterú stranu jich více bude, při tom má zůstáno býti. Zř. F. I. C. XVI. Letos sešlo se více daní (*ne: na* daních). Ht. Brs. 281. Esli nam da o groš více, to buděm měť na střevice. Sš. P. 740. Vieceť jest Abrahamuov ve světě. NB. Tč. 211. Že se dvénásob více pastev, nežli by jich tím rybníkem zatopeno bylo, v příležitých místech těm lidem dáti mají. List z r. 1577. (Tč.). Jemu zboží více drží nežli ve dskách mají; Mám k němu více mluviti; A více kop třiceti těch mi jest zapřela. Nic více psáno nebylo než ta slova; Tu neměl více než holý plat; V té vsi jest v. než za dva dvory. Půh. I. 121., 180., II. 125., 251., 392., 612. (Tč.). Tak běře nespravedlivě viece nad to, než ta věc stojí neb v pravdě platí; Čiem viece dobudeš, viece držeti žádáš; Aby, kto má mnoho, dal mnoho chudému a kto má viece, aby dal viece. Hus I. 218., 284., II. 303. (Tč.). Zvěři bylo viece než nyní. GR. Umí více než hrách vařiti. Čím v. kmotrů, tím víc šelem. Kde dva, tu rada, kde víc, tu zrada. Trp mile, dáť pán Bůh více. Maje, než dlužen, málo víc, pojede do Drbalovic. Prov. Více dnů než klobás. Bayer. V. ohně v. dýmu, v. lidí v. břichů. Němc. Dr. pov. 125. Je ho víc nežli je ho viděti. Vz Křikloun. Lb. Čím více dáte, tím hůře. Prov. Tč. Mluv méně s jinými a v. s sebou. Tč. Více lidí v. vidí. Us. Dch. — **V.** *znamená větší sílu, činnost, moc vnitřní*, mehr. V. ji teď miluji než kdy jindy. Us. V. mu svět voní než kněžstvo. Kram. Tady čím v. se (člověk) přičiní, tím hůř. Dch. Hluk vždy v. slábl = slábl víc a víc. Km. Chutě, chutě na robotu, nebojte se hoši potu, nebolejí ruce více jako nohy po muzice. (Mlat o osmero). Na Slez. Šd. A dluh, kterýž jsi mi dlužen, Bohemť odpůštiem, jedné aby mi viec hanby neudělal; Mluvě, že jich neukradl ani kořisťoval, než že to viece učinil z kunštu (Scherz). NB. Tč. 90., 238. Abychom tudy čím dáleji tím víceji nezahynuli. List z r. 1636. Učiniti zlé kterékolivěk z přikázánie, jest viece neposlušenstvie nežli poslušenstvie; Člověk co viece žádá, o tom viece pracuje; Častokrát modlenie viece lkáními než řečmi, viece pláčem než větrem brté se koná; Ktož mě jedie, ještě budú lačni, to jest viece žádostivější; Z přirozenie i z božieho přikázánie má více člověk milovati otce a máteř a příbuzné nežli jiné; Viece se přibliží k ohni hořícímu, totižto k mladé ženě. Hus I. 143., 209., 306., 329.,

441. III. 189. (Tč.). On velmi viece voláše. ZN. Víc může s hůl moci, nežli s plný pytel práva. Více bolí od jazyka nežli od meče (rána). Prov. Šd. V. jazyk nežli meč protíná. Us. Šd. Čím více chlapce prosíš, tím ho víc popouzíš. Čím kdo více vodu pije, tím víc žízně v sebe lije. (Lom.). Čím se víc lejnem (hovnem) mažeš (hýbá), tím více smrdí. — V. *znamená větší stav, úřad* atd., mehr. Jest v. než já. Us. — V. *znamená trvání, prodloužení stavu n. činnosti nějaké*, mehr, länger, ferner a) *záporně = již ne*, nicht ferner, nicht mehr. Nebáti se v., neplakati v. V. Nelezli tam více. Kom. Již více nežije. Us. Neprší více (přestalo). Boj se Boha, styď se lidí, nehřeš v., pán Bůh vidí. Prov. Já nežádám víc světské rozkoše. Sš. P. 73. Otejdu a v. nebudu; Neuzřu člověka více. Ž. wit. 38., 14., Ezech. 11. Žádnou odpověď víc!; On nepřijde v. Dch. Len že som tě našla, už tě viac nevratím. Sl. ps. Šf. I. 91. Stromy opršalé nedávajú viac žjadnej tône (stíne) v úpalu slnečnom. Na Slov. Tč. Pánu Bohu prisáhám, že sa priahat (zapřáhat) viac nedám. Ib. Tč. Tak tě již více oko mé do smrti nespatří. Pís. ve Slez. Šd. A kdo mě vychoval, leží v černej zemi, ten by rozkazoval, vjec (víc) mu možná není; Až já věneček pozbydu, tenkráte já už víc veselá nebudu. Sš. P. 495., 798. Já do jejich věcí nechci v. nic míti. Žer. 315. Více se ho na nic tázati nesměli. BR. II. 100. Nejvyšší purkrabí pražský oznámil, že král J. M. pana Jana Žampacha mincmistrem jmíti nechce, aby jeho víceji neposlouchali. Dač. I. 119. Nedotýkej se mne viece. Hr. rk. 133. Hanbú se viece do Dévína nevrátichu. Dal. 27. Viec mi vás sde jest neviděti. Dal. 51. Tu ti zradní Uhři vytáhnouce šably své ty provaze zpřetínali, tak že mosta víceji zdvihnouť nemohli. Kron. hrad. (Tč.). Ukáže dobrým svědomím od těch rychtářóv, že jí víc v tom žádný nepřekáží; Aby sobě to přepustili a o ty věci se v. nepohonili. Půh. I. 265., II. 577. Protož nedám se viece nésti těm nosičům k hřiechu; Sedíce bez noci v světle, neb víc noc tam nebude. Hus II. 358., III. 168. (Tč.). Vz ještě v Jg. Slov. — *Pozn. Více* klade **prý** *se někdy* **chybně** m.: již (již ne). On více nepřijde m.: On již nepřijde. My se více (m.: již) neuvidíme. Já tam v. (m.: již) nepůjdu, poněvadž prý v. jen tehdáž se užívá, když jest protivou slova *méně*. **Ale že tomu tak není,** tomu učí předcházející příklady; tedy příklady posléze uvedené nejsou špatny. *Ale v již. Čech. se* **více** *ve smyslu* **již** *neužívá*. Nebudeme už dlouho spolu. Kts. — b) *Tvrdivě*, jam, ultra, amplius, ferner, länger, weiter, mehr, sofort, schon. Tak Bedřich knížectví obdržel a s svým jazykem viec držel. Dal. Žeby poručenstvie udělati chtěl žádaje od něho rady, koho by viece k tomu zavolati jměl. NB. Tč. 197. Mimo tu úmluvu držel mě více než rok; Držal to v. než tři leta. Půh. II. 407., 440. Cf. Arch. I. 57. (1395). Já tě za manželku chci pojíti a s tebú viec ostati v posvátném manželství. Troj. — V. = *raději, spíše*, lieber, eher, vielmehr. Mohli pro sousedství aneb v. pro strach činiti. Har. Tím v. D. — *Sebe více = nejvíce*, noch so viel, noch so sehr. Kdyby sebe více běžel, nedohonil by ho. Us. — *Víc a víc, víc a více = vždy více*, immer mehr, mehr und mehr. Vždy v. a více tě chváliti budu. Br. Aby viecež viecež právi byli. M. Horkosť přirozená viecež viecež roste. EM. I požehná jemu Hospodin, an obohatie viecež viecež. BO. — Št. — **V., lépe:** *několik (kde žádného srovnání není, nýbrž toliko neurčitý počet vyjádřiti jest)*. K této faře náleží více obcí (několik obcí; pět i více obcí atd.). Byl tam v. (několik) dní. Bylo tam v. členů jednoty (několik členův). Více (několik) osob bylo přítomno. — Š. a Ž., Jv., Šb. Sešlo se více (několik) občanů. Rs. Má v úloze více (několik) hrubých chyb. Brs. 2. vyd. 254.; Brt. S. 3. vyd. 30. 6. Seleucia, jméno více (několika) měst. Rs. Vyniká ve v. (v několika) vědách. Cf. S viece koňmi přijedu. GR. Mysl více věcmi zaměstnaná roztržitá bývá. Kom. Did. 76. S v. vírou poslouchal, šp. m.: s větší věrou. Pk. — **Oč více** *vyslovovali staří instrumentalem*. Což jest víc desíti hřiven jedním grošem (o groš). Ten znal před námi, kdy jest obžalovaný za ten šafrán peníze bral, že mu žalobník řekl, kterakby krejcarem viece byly (= o krejcar). NB. Tč. 15. Což viece desieti hřiven jedniem grošem; Jedním dnem v.; Aby nebylo mezi rokoma viece šesti neděl dále jedniem dnem. Kn. rož. 82., 54., 53. — *Nejvíceji, nejvíce, nejvíc*. Kdo n. řemesel umí, nejspíše ve psí bývá. Prov. Co n. V., Kom. Oplzlosti co n. stříci se má každý. Kom. — *Více při positivu místo komparativu*, vz Komparativ.

2. **Více**, e, n. = *sněm*, concilium, der Rath, die Versammlung. Viece zlobivých oblehlo mě, concilium malignantium obsedit me; Ot viece velikého, a concilio multo. Ž. wit. 21. 17., 39. 11. Starostové na vícich čili sněmech nařizovali. Pal. Dj. I. 81. Vz Věce, Viece.

Víceadmiral, a, m. = Feldmarschallieutenant. Kpk.

Vícebarevnosť, i, f., die Mehrfarbigkeit. V. nerostů. Vz Schd. II. 17.

Vícecifrový, mehrziffrig. V. číslo. Šim. 33.

Vícečlenový, mehrgliederig. V. činitel, poměr. Šim. 29., 79.

Vícedenní, mehrtägig. V. vazba, žalář. S. N. XI. 52.

Vícedílný, mehrtheilig. Um. les. I. 138.

Vícedobý, mehrmomentig. V. sloveso, vz Časoslovo.

Vícehlasý, mehrstimmig. Šm.

Vícehlavý, mehrköpfig. Rst.

Vícehodinný, mehrstündig. Šm.

Víceje m. *více* v obec. mluvě. Vz Víc.

Vícekrát, D., *víckrát*, mehrmals. Br. Víckrát a víckrát ho neuvidíte (nimmermehr). Us. Brt.

Víckrátý, mehrmalig. D.

Vícekvětý, mehrblüthig. Slb. 531.

Víceletý, mehrjährig. V. žalář. S. N. V. nepřátelství. Ddk. II. 222.

Vícelistý, mehrblättrig.

Vícelupenný, mehrblättrig. Rst.

Víceměsíčný, mehrmonatlich. V. žalář. S. N. XI. 52.

Digitized by Google

Vícemilice, dle Budějovice, Litzomielitz, ves u Heřmanova městce. PL., S. N., Tk. IV. 662., V. 263.
Vícemilov, a, m., zastr., nyní Nimburk v Čech.
Vícemily, Wetzmühl, ves u Vimberka; Witzomil, ves u Soběslavi.
Vícemužný, mehrmännerig. V. moták. Sedl. F. 80.
Vícen, cna, m., osob. jm. NB. Tč.
Vícena, y, m., osob. jm.
Vícenásobný, mehrfältig. Um. les.
Vícenice, dle Budějovice, Witzenitz, ves a) u Klatov, b) u Náměště, c) u Jaroměřic.
Vícenitný, mehrfädig. V. květy. Rost.
Vicenza, y, f., mě. v Benátsku. Vz S. N.
Víceovitný, mehrwendelig. Rst.
Vícepatrový, mehrstöckig. V. dům. Dch.
Vícero šp. m.: *několik*, mehr. Toto slovo jest nestvůra asi taková, jako kdyby se řeklo; méněro, málero. Staří ho neužívali. Šb., Šr., Os., Brs. 2. vyd. 254. Cf. Vícerý.
Vícerodný. V. rostliny, mehrfrüchtig. Kk. 37.
Vícerý, mehrfach, mehrerlei, **špatné** *slovo tvořené dle něm.*, mehrere. Jg. Cf. Vícero.
Vícestranný, mehrseitig. Šm.
Vícestvie, n. = *vítězství*. Rkk. 20.
Vicešpán, a, m. = *místožupan*, der Vicespan.
Vícetný = *vícný*. Rk.
Víceúhelníkový, mehrwinkelig. V. čísla. Šim. 170.
Vícevaječný, mehreiig. Rst.
Vice versa, vz Vice.
Vícevláda, y, f., die Oligarchie. Rk.
Vícevrstvý, mehrschichtig. V. blána. Zl. klasy 1816. č. 15.
Vícez = *vítěz*. Bž. 42.
Víceziti = *vítěziti*. Bž. 42.
Víceženství, n., když muž více žen má, die Vielweiberei, polygamia. Scip.
Vicí = *k viti náležející*, Winde-.
Vicinalní, vicinální, Vicinal-. V. dráha. Zpr. arch. X. 2.
Vicinov, a, m., jm. polí u Veselíčka. Pk., Tč.
Vicišpán, a, m., vz Vicešpan, der Vicegespann. Na Slov.
Vícka, y, f. = *malá věc*, eine kleine, unbedeutende Sache. Us., V. Svatokupec slove ten, jenž svatú vícku prodává, i ten, jenž kupuje. Hus I. 394.
Víckov, a, m., Witzkow, ves u Tišňova. PL.
Víckovice, dle Budějovice, Witzkowitz, ves a) u Lubence, b) u Jilemnice, c) u Klatov. PL., Tk. I. 436.
Víckrát, vz Vícekrát.
Vicmanov, a, m., Witzmanow, ves u Mnichova Hradiště.
Vícnosť, i, f. = *většina*, die Mehrheit. V. hlasů. Šf. Strž. 222.
Vícný počet, die Mehrzahl. Šm.
Vicomělice, Witzomělitz, vec a) u Bučovic, b) u Heřmanova městce. PL.
Vicoměřice, dle Budějovice, ves u Kojetína. Tč.
Vicomte (fr., vikônt) = *místohrabí, podhrabí* (titul šlechtický). Rk.
Vicov, a, m., Wetzow, ves u Plumlova.
Vícov, a, m., Witzow, samota u Přeštic. Tk. V. 171., 229.
Vícovská *myslivárna*, Wetzower Jägerhaus, u Plumlova. Tč.
Victoria, e, f., lat. = *vítězství;* v bájesl. řím. *bohoně vítězství*. Vz S. N. — **V.** = 12 planetoid. S. N. — **V.** regia, nádherná vodní květina. Vz S. N.
Vičák, u, m. = *míchanina ovsa a viky pro dobytek*, eine Mischung von Hafer und Wicke. Na mor. Valaš. Vck. Cf. Troják.
Vičanka, y, f., vorticella, býložilec. Krok.
Vičar, a, m., osob. jm. — **V.** = *prodavač viky*. — **V.**, u, m. = *vičenec*. Mor. Šd.
Viče, *Vidče*, Witsche, ves u Rožnova.
Víček, čka, m., osob. jm. Arch. I. 97.
Vičen, čna, m., osob. jm. Arch. I. 419.
Vičenec, nce, m., bylina pícní, ligrus. Vaň. V., onobrychis, die Esparsette. V-nec obecný, o. sativa. Vz Rstp. 391., FB. 104., Kk. 255., Čl. Kv. 387., Slb. 529., Schd. II. 310., Čl. 30.
Vičeniště, ě, n., das Esparsettefeld. Van. Hosp. 63.
Víčenka, y, f., V. ozdobná, operculina complanata, prvok. Frč. 12.
Víčer = *večer*.
Vičeti, el, ení, quicken. Rk.
Viči. Vy milí viči. Sš. P. 756.
Vičí = *vičný*.
Vičice, ves v Chomůtovsku, vz S. N.; ves u Kojetína. Tč.
Vičina, y, f., vz Vičinky.
Vičinky, pl. = *vičina*, das Wickenstroh. U Opav. Klš.
Vičisko, a, n., das Wickenfeld. Us. Šd.
Vičiště, ě, n. = *vikviště*, das Wickenfeld. L.
Vička, y, f. = *vika*. Vz toto. — **V.** = *navíječka*, die Aufwinderin, Weiferin.
Víčkatý = *víkatý*.
Víčko, vz Víko.
Víčkodrž, e, m., u puškářů, das Deckeleisen. Šm.
Víčkokam, u, m., der Kümmigstein, Venusnabel, Operkulit. Šm.
Víčkonosný = *který víčko nosí*. V-ní, pomatophora, řád červův. Krok II. 241.
Víčkov, a, m. Z V-va Přemek. Vz Cf. 394., Žer. Záp. II. 191.
Víčkovec, vce, m., osob. jm. Tov. 5. — **V.**, sciodaphyllum, rostl. Rostl. I. 258. b.
Víčkověnka, y, f., opercularia, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 257. a. Vz Víčkovka.
Víčkovice, e, f., phasianella, plž. Krok II. 125.
Víčkovka, y, f., opercularia. V. mařenovitá, rostl. Rstp. 843. Vz Víčkověnka.
Víčkovkovitý. V. rostliny, opercularieae: víčkovka. Rstp. 791., 843.
Víčkový = *od víčka, zvl. očního*, Augenlider-. V. chloupky, masť, Bern., chrustavka, die Lidknorpel, štěrbina, die Lidspalte, obínadlo, die Lidbinde, žláza; změknutí chrupavky v-vé, tarsomalacia. Nz. lk. Zánět žláz v-vých. Schb.
Víčkule, e, f., scalpellum, vinýš. Krok II. 130.

Digitized by Google

Vičník, a, m., jm. holubí. Slez. Šd.
Vičník, a, m., osob. jm. Žer. Záp. I. 35., 158., 265.
Vičnisko, a, n. = *vičisko*.
Vičný, vičí, vikový — *od viky*, Wicken-. Vičné lusky. Hosp. list.
1. **Vid**, a, m., jest prý tolik co *Svantovít*. V sedmdesiatej siedmej krajine ešte za starého Vida žil jednou král'. Mt. S. I. 55. Na svatého Vida, co nebude nikdá, auf St. Nimmerstag. Vz Nikdy. Mus., Č. — **V.**, osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
2. **Vid**, a, m., lagepus, zastr. (pták). Rozk.
3. **Vid**, u, m. = *vidění, zrak, oko*, das Vermögen zu sehen, das Gesicht. Vôkol na spôsob lišky poprezeral dobrotu a úrodnosť zeme, na kol'ko stačí l'údsky vid. Let. sl. II. 16. Jenž s pánem toliko na videch někdy a zřídka obcoval; Byv k tomu ode Pána videm pobodnut; Ihned byli poslušni vidu toho. Sš. I. 3., Sk. 191. (Hý.). Ulekú sě u Vlaslava súcí, upěchu vzhoru na stráň otsud skryto před Čstmírovým videm. Rkk. 23. — **V.** = *co se vidí, podoba, pohled, vidění*, der Anblick, was man sieht, das Ansehen, Aussehen, Gesicht, die Erscheinung. S videm zevnitřním souhlasí mysl ohnivá, mit dem äusseren Aussehen. Č. Neukázalo se lidu v tom vidu ono město. Měst. bož. IV. 97. Mojžíš uzřev divil se vidu. Sš. Sk. 80. Dle slov Pána Bůh způsobu či vid nějaký má. Sš. Není o něm ani vidu, ani slychu. Us., Tč., Č., Koll., Rst. — **V.** *nerostu*, der Glanz. Vz Nerost. Vid nerostů záleží v lesku, v barvě a průzračitosti nerostů. Je buď *kovový* (má-li nerost kovový lesk, kovovou barvu a je-li neprůhledný) aneb *nekovový* (nemá-li nerost některé z těchto vlastností). Bř N. 76. V. polokovový. Ib. 76. — **V.** = *vida*, die Idee. D. — **V.** (*figura*, die Figur), mluvnický, grammatische Figur, Abweichung von der gewöhnlichen Ausdrucksform; zvukový, phonetische, musikalische Figur; obsahu, Figur des Inhaltes; slovný, die Wortfigur; rozměrový, figura scansionis; skladebný n. slovoskladný, fig. syntactica; slohu n. slohový, die Stilfigur. Nz. Je tu vid v písmě sv. nového zákona veleřidký. Sš. II. 144. (Hý.). Šetření vidů slovesných nepohodlnějším se nám vidí a nepohodlnějším. Kos. **V.** *jest zvláštní způsob mluvení, který se od obyčejného způsobu v mluvení odchyluje a kterým řeč plnější, kratší, živější a mocnější se stává.* Dělí se na vidy *mluvnické* nebo *grammatické* a *řečnické*. První odchylují se od obyčejného způsobu, jak se v mluvnici vymezuje, druhé pak k tomu se nesou, aby řeč učinily živější, lahodnější a mocnější. **V. mluvnické**. Vz (čísl. znamenají stránky v Zk. Ml. II. 150.—184.): allegorie, jinotaj 177., alliterace, souliternosť 173., alluse, narážka 171., anafora, opakování za začátcích 167., anakoinosis, k soudu podání n. porada 183., anakoluth, výšin z vazby 159., anticipace, předjímání 152., antimetabole, opačnosť s přestavením 179., antitheton, protiklad 179., apokrisis, vz response, aposiopesis, zamlčení 183., apostrofe, obrácení řeči k někomu, 180., assonance, souznění 173., asyndeton, bezspoječnosť 171., diaporesa, rozpakování 183., distribuce, rozčástění n. zjednotlivení 176., ekfonesis, vzvolání 182., ellipse, výpustka 153., emfasis, důraznosť n. významnosť 171., epifora, opakování na koncích 167., epitheton, přímětek n. příčinek 175., eufemismus, lepomluv 172., gradace, postupování 172., harmonie, souhlasnosť 173., hendiadys, obdvojení 158., hyperbole, nadsazování n. nadsázka 172., hypotyposis, vyobrazení věcí 174., hysteron proteron, konecpřed 158., individualisace, interrogace, otázka 182., interrupce, přetržka 171., ironie, opačné dotýkání nebo úsměšné mluvení 179., isokolon, rovnosť členů n. rovnočlení 174., komparace, přirovnání n. připodobení 177., koncesse n. synchoresis, připouštění 184., congruence, shodnosť ve slově a věci 173., konsonance, srymování 172., kontrast, rozmar 178., korrekce, napravení n. odvolání 183., kumulace, hromadění 170., litotes, zjemňování 153., meiosis, zmalení n. zmenšení 172., metafora, přenůška 159., metonymie, přijmenování 164., onomatopoiia, napodobení zvuků n. zvukopodobí 173., oxymoron, vtipné sobě odpírání 176., pallilogie, opětování 168., parafrasis, obtlumočení 170., paraleipsis, pominjení 184., paronomasia, hra v slovích 173., perifrasis, pleonasmus, nadplněk 150., ploke, polysyndeton, mnohospoječnosť 171., prolepsis, soběnamítání n. předchvacování řeči 184., prosopopoiia, zosobení 181., response nebo apokrisis, odpověď 182., sermocinace, jinomluv 180., simile, podobenství 177., subjekce, sobě odpovědění n. podvržení 182., symploke, sousnova n. opakování na začátcích i na koncích 168., synekdoche, přimínka 162., synchoresis, vz Koncesse, synokeiosis, přivlastňování věcí sobě odporných 178., tmesis, rozpolení 158., tropus n. zástupka. 159., visio, vidění 181., zeugma, spřežka. 157. — *Vz jednotlivá tato slova*, Zk. Ml. II. 150.—184. a **Figura**.
Viď (= viz), **viďte**, gelt, nicht wahr? viď, že nemáš peněz? Us.
1. **Vida** (vidouc, -ouce), vz Viděti. — **V.** = *hle!* sieh! sieh doch! en! ecce! Vida, jak se rozdírá! Us. Vida, vida, seht doch 'mal! Dch.
2. **Vida**, y, f. Vida vysuhá (na Slov. nadávka ženským). Dbš. Obyč. 45., Mt. S. I. 117.
3. **Vida**, y, f., **vidka**, die Idee (slovo novější). Marek., Nz., Pal. Vz S. N.
4. **Vida**, y, f. = *Sudice*. Er. Vz Slovanský sborník 1883. č. 1. a násl. (Z pozůstalosti Erbenovy).
Vida, y, f. Z Vídy Jan atd. Vz Tk. II. 552., V. 263.
Vidák, u, m. — *strana lícná*. Býti na v-ku = všem na očích, na místě, kde vše pozorovati lze, Aller Augen ausgesetzt sein. Ve Slez. Pk., Klš.
Vidalov, a, m., samota u Sobotky. PL.
Vidánek, nku, m. — *místo pod přístřeškem* před vchodem do chalupy, kde obyčejně lávky, někdy i malý stůl bývá, kde se jídá a odkud vše pozorovati lze — *ťudr*. Seděli sme ve v-nku; brotice postavil do vidánku. U Uh. Hrad. Tč.

Digitized by Google

Vídání, n., das öftere Sehen. Řídké v., botové neznání. Pk.
Vídaný; *-dán, a, o,* öfters gesehen. Málo kdy v. V. U nás nevídáno. Zlob. Pro mužobojstvo sta sě súd neslýchaný, ni v českej zemi vídaný. Dal. 175. (107. 4.).
Vídati, vz Viděti.
Vidba, y, f. = *vidění.* Ješto vidba i slyšba myslua jest a rozumova. Šš. I. 390.
Vidčanské *paseky*, Witscher Paseken, domky u Rožnova. PL.
Vidče, ves u Rožnova.
Vide, lat. = *hleď, viz,* sieh.
Vidě = *viděl*; **viděch** = *viděl, a, o jsem.* Kat.
Videc, dce, m. = *kdo vidí*, der Sehende. Jakmile se jim rodné a bytné světlo přičiní, ihned je chápají a tudy se vidci stávají. Klade písmo co nějakého vidce. Šš. J. 167., II. 33. (Hý.). Cf. Jestiť to zpěv vidcův. Šš. Sm. bs. 164.
Vidécí = *vidoucí*, sehend. — **V.** = *k vidění sloužící*, Sehe-. V. žilna, der Sehenerv. Hlas I. 228.
Videcký. V-ké paseky, Witscher Paseken, u Rožnova. Tč.
Viděcký, Kreis-, Gespanschafts-; landmännisch. Cf. Viděk. Podlé zdání jejich v-kej vrchnosti. Sl. let. 301. — **V.**, ého, m. = *dozorce, dohlížitel okresní, župní,* der Distriktsvorsteher, Gespan. A já zrubám ještě pana v-ho. Hdk. C. 290.
Viděčan, a, m., na Slov. = *krajan*, der Landsmann. Bern. Cf. Viděk.
Viděčanka, y, f., die Landsmännin. Na Slov. Cf. Viděk.
Viděčnosť, i, f., die Landmannschaft. Na Slov.
Viděčný = *viděcký*, landsmännisch. Na Slov.
Vidědlnosť, i, f. = *viditelnosť*, die Sichtbarkeit. D. — **V.** = *síla zraku*, die Sehkraft. O vod.
Vidědlný, vidělný = *viditelný*, sichtbar. V., Hus. I. 46. — **V.** = *viděcí*. Byl. Božstvie nenie stvořenie ani hmotné, okem tělestným v-né. Hus I. 61.
Vídek, dku, m. = *vídeňský* (peníz), der Pfennig. Mus. III. b. 17.
Viděk, u, m., na Slov. = *celá krajina až po obzor*. Ja sa obzrem po vidieku, azda dač na prekúsnutie najdem. Dbš. Sl. pov. I. 34. — **V.** = *kraj*, der Distrikt, Kreis. Bern. A dau (dal) vyhlásiť po celom vidieku. Er. Sl. čít. 70. V liptovskem v ku. Dbš. Obyč. 92. — **V.** = *stolice*, die Gespanschaft.
Vidlcový, vidlný, Gabel-.
Videlec,lce, m., *vidlce*, e, f., pl. *vidlce* = *vidle.* L. — **V.** *u pily*. Příčka mezi vidlci.
Vidélky, pl., f. = *vidle.* Šd.
Vidělnosť, i, f. = *vidědlnosť*.
Vidělný = *vidědlný*.
Vidělý = *viditelný*, sichtbar. 1617.
Videm, a, m., Udine v severových. Italii, ve Furlansku. Vz více v S. N. — *Videman*, a, m. — *Videmský*.
Vídeň, dně, f., zastr. *Viedně*, ě, f., zakládá se na jméně cizím rodu ženského, die Wieden. Gb. v Listech filol. 1880. 114.; na Slov., Mor. a ve Slez. *Víděň*, dňa, m. Tč. Strčes. tvar *Viedně* má se k pozdějšímu tvaru *Víděň* jako puščě k poušť, země k zem, správcě ku správce. Gb. ib. Sg. nom. *Vyednyc* v Mst. v. 147. V., Vienna, Vindobona, Wien, hl. mě. Rakouska v Dolních Rakousích. Vz více v S. N. Moravští hoši říkávají německým, aby vyslovili: Moja matka je z Vídňa, ti pak vyslovují: sviňa. Tč. Ještě jsú poslové moji u Viedni a já žádné odpovědi nemám; Vědětiť dávám, žeť sem p. Děpoltovi poručil, aby u Viedni kúpil, což muož najdrahnějšieho peněz při tom nelituje. Arch. IV. 7., 16. (Šd.). I ve Vídni lidé bídní. Prov. Jg., Č., Tč., Šd. I ve Vídni mají zuby. Hlš. — **V.**, dňa, m., Wien, Klein-Wien, ves u Vel. Meziříčí. Tč. Dyby ja věděla, že jich z hrobu zvihnu, nosila bych hlinu od Těšina k Vidňu. Sš. P. 491. — *Víděňák, Vídňan, Vídeňan,* a, m., der Wiener-. — *Vídeňka, Vídeňačka, Vídňanka, Vídeňanka,* y, f., die Wienerin. — *Vídeňský*, Wiener-. V. (mince nová), pásmo, pískovec. Bř. N. 268., 246. V. ulice, Wienergasse, předměstí v Brně; předměstí, Wiener Vorstadt, v Budějovicích a v Plzni. V. kongress či sjezd, les, mír. Vz S. N. Cf. Tf. 8., 40., 47., Tk. I. 628., II. 552., III. 662., IV. 744. V. měšťan. V. i. e. peníz. Krejcar má 4 v-ské. V. řízky (po vídeňsku), Wiener Schnitzel. Dch. Hýlečku Hurákovské, zahré mně za vídenský (¼ kr.); počké mně do novýho, já nemám hotovýho. Sš. P. 616. Javorina sa skládá veskrz z v-ho čili karpatského pieskovce. Let. sl. VIII. 1. 5. V-ská hora, Kahlenberg. Cf. Holajka. Šd. Nejsem dlužen ani v-ho = nic; Vydal sem se do v-ho (= vydal jsem všecky peníze). Us. Džl. Nemám ani v-ho. Us. Šd. Že jsú oni ten purkrecht ne na v-ské, ale na horské peníze kupovali od Jiříka (cf. Horský = kutnohorský); Kupitel peněz nemaje podvolil se z núze a z mošenie, aby mu dále pohověl, že mu penězy v-skými třetí peniezе platiti chce. NB. Tč. 29., 153. Na zimu sto včel za v-ský, na jaře za krejcar. Us. Šd. Kde v-ský cinká, otvírají se všecky dvéře. Prov. Tč. Jest na v-ský jako čert na hříšnou duši. Tomu by u zadku v-ský neukroutil. Vz Lakomý. Prov. Ani za v-ský mu do vínku nedal. Sych. Cf. Vindra. — **V.**, ého, m., osob. jm. V. Šimon. Žer. Záp. I. 41., 80.
Vidění, n. = *patření*, das Sehen. Vz KP. II. 120., Schd. II. 350., S. N. Znám ho od v. D. Zlí budou odděleni od v. božího. V. Vidění duchem. Us. Neb vše cesty mé před tvým v-ním. Ž. wit. 118. 168. V. tělestné (prorocké, duchovní). Sš. J. 157. Směnka výplatná po vidění, zahlbar nach Sicht. Nz. V. dvouoké, Binokularsehen. Nz. lk. Měla zdraví i v. (zrak). Hr. rk. 39. Pýcha záleží velmě na v., tak že žádá pyšný od lidí nad jiné vidien býti; Od v. pocházie žádanie; Obcování ve v. a v mluvenie jest popúzenie k chlipnému myšlení; Padúcie před v-ním tvým (Anblick). Hus II. 253., I. 276., 55. Již není k v., šp. m.: již ho neviděti, není ho viděti. Jg. Tu jest slon k v., lépe tedy: tu lze slona viděti, tu se slon ukazuje atd. Není na něm nic k v., šp. m.; není na něm

nic viděti. Pk. — V. = *zkoprnění těla bez vlády, ano duch činný všeliké obrazy si tvoří*, die Vision. V. = vnitřní zjev, který beze všeho podnětu vnějšího představuje se našemu vědomí s živostí smyslného pocitu působě tím mam, že se domníváme viděti něco skutečného. Vz S. N., Sbn. 337. Marné tvé v. Er. P. 468. Jiříkovo v. Dch. Ale to jest jinorodé v., v. duchovní; Vidění to bylo tedy za bdění, vidomé a zřetelné, vněšné, smyslné, ne pak vnitrné a duchovní; V. prorocké. Sš. J. 234., Sk. 122., L. 104. (Hý.). Potom poznachu, ež jest někaké v. viděl. Pass. mus. 276. Viděl v., visionem habuit. BR. II. 446. Nic nebuď tobě do tohoto spravedlivého, neb sem mnoho trpěla skrze v. Hus III. 114. V. příšer. Ja. U v. něco viděti. U v. býti, ležeti. — V. = *věc viděná*, das Gesicht, die Erscheinung, das Gespenst. V. hrozné (strašidlo), noční (ve snách = sen); pominul jako v. noční. V. zmizelo od očí mých. Kom. — V. *zvl. zjevení se Boha, andělů, svatých, věcí skrytých pomocí jejich*, das Gesicht, die Erscheinung. Br., Kram. — V. = *visio, figura řečnická*, když mluvící, jsa jako u vytržení, vypisuje, co se mu na mysli ukazuje. Vz příkl. v Zk. Ml. II. 181.

Vídeňka atd. Vz Vídeň.

Vídeňský, vz Vídeň.

Viděný; *-děn, a, o*, gesehen. Vyložiti karty na viděnou. Us. — **kde.** Staročeská byla ctnosť, rád byl viděn v domě hosť. Prov. Šd.

Vidersperk, a, m., jm. šlechtické rodiny v Čech. Vz S. N.

Viděsta (dual), zastr. = *viděli*; *viděstě* = *viděli jste*. Kat.

Viděti, vidím (místy hlavně na Moravě vizu, vizeš, vize, vizemy, vizete, vizú, Vck.; zastr. vidiam — vidiu, vizu, vizi, Bž. 172.), 3 pl. *vidí* (**ne:** *vidějí*), viz, vizme, vizte; v obec. mluvě: viď; viďme, videamus, ZN., vida (ouc), děl, děn a dín, ění; *vídati, vídávati, vidívati* (na Zlínsku vidévat. Brt.) = *zrak míti, moci zříti*, sehen; *spatřovati*, sehen, wahrnehmen; *znamenati, pozorovati*, sehen, merken, bemerken, ein-, ersehen; *dostati*, bekommen, sehen; *dočkati se, dožíti*, erleben, geniessen, ausstehen, wahrnehmen, bekommen; *naleznouti*, finden, sehen; *pečovati, starati se*, sehen, zusehen, sorgen, sich bekümmern; *zkusiti*, versuchen, sehen; *zdáti se*, scheinen, vorkommen, dünken; *rozvážiti*, überlegen, sehen; *jednati*, sehen, handeln, reden; *líbiti se*, gefallen, gut dünken. Jg. — Strany časování v strč. vz Kt. 90. — V., koř. vid, videre, ἰδεῖν m. Fιδεῖν. Schl. — **abs.** Nechtěl jsem v. Dáti se v. Us. To bys, viď?; Vy jste sluhou, viďte? nicht wahr?; On už přijde co nevidět, ehestens; Tma tady, není ani vidět; Dal se viděti, war spendabel; Vida, vida, schau, schau!; Viď, že ano? Dch. Jen se dej přece vidět (přijď k nám). Us. Dhn. Přijdu k vám zajisté. Budu vidět! Us. Ach drahá duša! veď ja vidím na akej si mně ty pomoci. Dbš. Sl. pov. I. 42. (Šd.). A teď ste měli vidět! Er. Sl. čít. 24. Ten vidí (o opilci)! Us. Sn. A Beran vece: Jáť nevizi! NB. Tč. 106. Mají pláště dlúhé a široké atd., aby byli vidíni; Slepí vidí, klecaví chodí, malomocní se čistie (Mat. 11.); Již-li boží dělníci jste, vizte; A jakož vizi, tehdy ti najlépe ve vinici božie pracují; My vidíme, čeho sme se vystřiehli a vy vizte, co ste ztratili. Hus I. 453., II. 14., 65., 67., 247. (Tč.). Vyvedl Hospodin z prsti všeliké dřevo krásné viděti. BO. Žide, kup tu hůl, vidíš, jak dobře mlátí; Viděly jste, oči, co ste kupovaly a ty hubo mlč (pravil cikán hryza křen). Us. Bayer. Po nebi hvězdy chvátá a co pod nosem, nevidí. Us. Šd. Byl jsem slepý a již vizi. ZN. Boj se Boha, styď se lidí, nehřeš více, pán Bůh vidí. Prov. Vida nevizi. Tkad. Dělati se nevida. V. Slyše neslyš a vida neviz. Č., Ms. Mus. Vidúce a chtíce. Jel. Rozuměji a vizi. Št. Nevídali! Nevídáno! Vizte (zkuste), pořídíte-li co. Viz (uvaž), co děláš. Bern. Viděti byl břeh, šp. m.: *bylo*; Jsou viděti vodopády m.: jest v. v. Vz více v Ht. Brs. 279. Jsou viděti vojáci, šp. m.: jest viděti vojáky. Dk. — **co, koho:** strom, přítele; Ať tě nevidím! Us. V. sny. V. Viz pokoru mú. Ž. wit. 9. 14. Jest ho viděti. Bylo ho tam viděti. Sych. V. sen = spáti. Bern. Nevidím tu celý rok ani krejcaru (nedostávám). Us. *Rád koho n. co v-ti* = milovati, přáti; *nerád v.* = nenáviděti. Nerád jsem to viděl. Us. V. dým. BO. Nikde ho neviděť. Us. Šd. Jak živ sem to ještě neviděl. Us. Šd. Nevím, kde sem to už viděl; Není ho ani viděti; Hledíš, jako dybys mne ješče neviděl. Us. Šd. Viděl Abrahama (je mu 50 a více let). Us. Zkr. Bylo vídávat modré plaménky. Us. Tč. Už tomu bude dvě leta, co sme se neviděli. Us. Šd. Což doma něco špatného vídal? Us. Já tu nic nevizu. Mor. Tč. A krev ukazoval, kterou krev očitě viděl. Let. sl. V. 164. Keby som ti, milý, ten klobúk viděla. Sl. ps. Šf. 37. Slovenky rád vidí, za rod sa nestydí. Sl. ps. Slov. 182. Bol by si viděl jednoho princa, bol medený i paripa mu bola medená; Hybaj mi z očú, ani ťa len vidieť nechcem. Dbš. Sl. pov. I. 113., 259. (Šd.). Vidím matku ztrápenu. Bž. 132. Nechtěl v. nedostatků. Us. Dch. A viza zló a zló, dal se na prošení. Na Hané. Aniž víme, bychme jej kdy vídali. NB. Tč. 177. Cos vidělo, všeckos chtělo, na hříchy si nepomnělo; Můj koníček sa leká, viďa Turka z daleka, že tam bude vojna veliká; Rád nás viděl, po druhé zas přijdem; Palili ho beze vši milosci, bylo vidac jeho svate kosci. Sš. P. 17., 572., 625., 786. (Tč.). Viděti smrť, dni dobré, záhubu (= zkusiti); A mládenci vaši vidění viděti budou. Sš. J. 48., Sk. 22. (Hý.). Za nimiž (za hříchy) jdoucí metly boží vidí: Nic více než což přítomně tělesný zrak vidí. BR. II. 19. a., 611. a. Velmi bych toho nerád viďal. Arch. IV. 90. Za mužem ji viděl (provdanou); Neb již vizi krále svého, jenžto mě čeká. Pass. 133., 25. Přišli sú řkúce, že sú vidénie angelóv v-ly, jenž pravie, že živ jest; Vnes neb vlož neb stiehni prst svój siem a viz ruce mé n. zkus prstem; Blahoslavené oči, kteréž vidíta ty věci, kteréž vy vidíte; Ten, jenž skrze okna a mřieže hledí, to což se vně děje, vidí, ale on vi-

Digitized by Google

dien nemóž býti; Mnozí jsú, ježto cizí nedostatky dobře vidí, ale sami sebe v své psotě nechtie viděti; Mnozí mnohé vidí, ale sami se nechtie viděti. Hus II. 139., 155., 329., III. 29., 180. (Tč.). Jak tě vidí, tak tě za to mají (na oblek se hledí). Hš. Kdo mnoho viděl, ten i mnoho věděl. Hš. Lesem šel a stromů neviděl; Bůh pravdu vidí, ale nehned poví; Kdo v službě nebýval, ten bídy nevídal; Běda té kuchyni, která nevídá hospodyni; Dobrý člověk se neleká, když šibenici vidí; Kdo nic nového nevídal, ten i starému rád. Us. Šd. Co kde vidí, vše míti chce (vz Zloděj). Lb. Kdo koho vidí, ten toho šidí. Čtyry oči více vidí, než dvě oči. Více očí více vidí. Us. Čeho oči (oko) nevidí, toho srdce nežeií. Prov. Čo oči nevidia, to srdce neboli. Mt. S. I. 118. Což oko vidí, na tom se srdce neoklamá. — **koho, co čím:** vlastníma očima, V., holým okem. Lk. Nemohli sú ho, jehož sú člověkem viděli, jako Boha nevidomého mysliti všudy přítomného. Hus III. 103. V. něco svýma očima, Anth. I. 46., tělestným okem. Hus I. 47. Rozkošno jest očima v. světlo. BO. Nyní svýma očima tělesnými jste v-li. BR. II. 76. a. *Cf. co kdy.* — **co, koho kde (na čem, v čem, před čím, pod čím, při čem, u koho).** Viz zase, **před** sebou uzříš (= opatrný nebude oklamán). Prov. Pravila, že Nádherovu před jejím domem očitě viděla, když jsú Aničku popadli. NB. Tč. 248. Nevidel viac pred sebou ani cesty ani chodníčka. Dbš. Sl. pov. I. 239. Což na mně vidítě, na sobě čekajtě. Sš. P. 10. To je mu na očích v. Us. Dch. Dělám, co mu na očích vidím (o čem myslím, že si toho přeje). Us. Džl. Hlupec jenom vidívá chyby na jiných a své zapomíná. Kmp. Čech. 151. Na něčí postavě něco v. Smil v. 1679. Na zemi vidín jest. BR. II. 8. b. Nebo svět svého na nich nic nevidí. Chč. 616. Tak ho vidie mudrci zde na světě; Jakož zřejmo vidíme na těch, jenž držie úřad a důstojenstvie. Hus I. 161., III. 286. (Tč.). Viděla bába jehlu na věži a věže neviděla. Us. Šd. Byla-li v tu chvíli z domu, čili doma v městě vidiena. NB. Tč. 85. Tého ludě lutují, koho vidá v bídě. Na Slov. Tč. Když bližního vidíš v psotě, nečekej, až přijde pro tě. Na Mor. Tč. Vidím jednu cúdeníci v hore. Dbš. Sl. pov. I. 39. Kteří v divech božích neviděli leč vyskytnutí se přesycenosti vínem. Sš. Sk. 21. Že ona královna Ester vidúci se v velikém nebezpečenství. Pass. 6. Vůli boží v něčem viděti. Št. N. 73. Otec nebeský, jenž vidí v skrytě, ten odplatí tobě (Mat. 6.). (Boha) vidie světí v nebesiech. Hus I. 304., 61. (Tč.). Jistiny sem **při** něm žádné neviděl. NB. Tč. Biskupa olomúckého vídáme vždycky při osobě králově. Ddk. VI. 162. V. koho při práci. Us. Dch. Viděl jsem ho **pod** fíkem, Sš. J. 34., **u** strýce. Us. Smrt má velmi bystré zraky, vidí jima pod oblaky. Anth. Jir. I. 92. Cizí vidíš pod lesem a své nevidíš pod nosem (svých chyb neznáme). Pk. Pod nosom si neviděť. Mt. S. Viděl jsem ho **na** stromě. Us. To jsme na něm viděli. Us. Vidí se na tváři, na očích, že.. Us., D. Vidím na něm bídu. Mt. Viděl jsem ho v kostele. Us. V. něco v duchu, v mysli (znamenati). Jg. Když v duši naší móžem netělesné viděti Boha. Št. Rád ho **u** sebe vidí. Oj vidzim ja ma dzévucho vidzim **po** tobě, oj, že mi ty lepši přaješ nežli já tobě. Sš. P. 410. **Při** někom něco v. Us., Kom. Mrvu z cizího oka chtíti vyvrci a ve svém břevno neviděti. V. — **proč (kam).** Pro oči nevidí. Prov. Jg., Šd. Pro tenkosť se to nevidí. Us. Nevidí si pro nos **do** huby. Vz Tlachal. Č. **Od** radosti ani nevidí ani nepočuje; Ani nevidím od hladu. Mt. S. — **čeho, špatně** m.: *co.* Jg. **Ale:** Ale viz kupčení velikého (zde *s emfasí*)! Hus I. 435. — **co od koho.** Pref. Každý to chce následovať, co od krále vidí. Na Mor. Tč. Cf. *V. co proč, jak dlouho.* — **co odkud (kam): z** očí (rozuměti). Bern. Z výsledku je viděti, že.. Ml. Z toho se v. dá, že... Bern. D. Viděli jsme s návrší bitvu. Ml. Zdě ny viděti Vlaslava s hory. Rkk. 22. Inu ano, ale když z toho člověk nic nevidí (žádného prospěchu nemá). Us. S té hory může **do** všech domóv v. Arch. III. 23. Z toho se na oko vidí, že mé království není světské. BR. II. 376. b. Aby učedlníci byli potvrzeni u vieře, že on jest bohem, vidúce div z jeho moci. Hus II. 49. Již vidí Lazara z daleka, jehož nechtěl jest v. z blízka. Hus II. 248. Že šatu se vidí obyčeje lidí. Prov. Šd. — **co jak, nač.** Na ty brejle bych dobře viděla. Us. Na oči nevídím, na uši neslyším. Sš. P. 31. Na oči kale neviděla. Sš. v Osv. 1873. 34. — **kam.** Nevidí si **na** rozum. Němc. III. 62. Už na to dobře nevidím. Us. Dch. — **o čem.** Nech o tom vidí mudrci (starají se). Bern. O nejvyšším dobrém hned budeme v. (mluviti). Bern. Již vizme o miestu a času a o zpósobu k modlení. Hus I. 299. — **co do koho.** Jakou pak ty špínu do mne vidíš? U Rychnova. To jim do sebe dachu viděti. Dal. 82. Co se vám vidí do něho? Hr. rk. 237. Co se vám vidí do Krista? M. Trojí velikosť vidíme do sv. Mikuláše. Št. Zřiedlně (zřejmě) to vidíme do opilcův (na opilcích). Št. — **si (kam).** Nevidí si **do** huby (mluví neopatrně, zpozdile, nerozumně, necudně). Us. Dch., Všk., Vrů., Šd., Bdl. Viz **za** se před sebú uzříš. Anth. Jir. I. 154., Lb. **Do** sedmého nebe vidí (opilý). Mt. S. I. 102. — **co kdy, jak dlouho.** V-ti něco **ve** snách, ve spaní, u vidění. V. Kočka v noci vidí. Us. Dívča, dívča, laštovička, vídal sem ťa od malička. Sš. P. 225. **V** tu noc zretelne bolo videť na nebeskej obloze viezt sa bieleho muža. Let. sl. II. 115. Do roka kôrku chleba nevidí. Mt. S. I. 49. V. něco ve snu. Kat. 886. Sv. Simeon před svou smrtí svýma očima syna božieho jměl v. Anth. Jir. I. 77. V súdný den budeš okem tělestným v. Hus I. 4. V-ti těla božieho okem tělestným **na** mši nemóžem; Já nezčastná *každý den* své muky vizi. Hus I. 383., II. 97. Nevidí **od** mladosti. Us. Co **do** sv. Jiří vína vídáme, to o sv. Havlu neobíráme (víno záhy rozkvetlé pomrzává). Pran. Tč. — **co, koho jak (kde).** Člověk vše **dle** svého zraku vidí v světle nebo v mraku. V. něco **na**

své oči. Us. Řečného novináře zřídka kdo *rád* vidí. Mor. Tč. Povez — že mi, milá, koho vidíš račej? Sl. ps. Šf. I. 42. Tu krev *očitě* viděl. Let. sl. V. 164. Všetko sa radovalo, len Matejovi bratia strpli a boliby sa neviem kde radšej videli ako práve tu; Zmrklo sa a v tej hore ani na piaď dobre vidieť nebolo; Sedí neborka, sedí a krivo sa jej vidí, že sestry už dakde tancují a ona nie. Dbš. Sl. pov. I. 36., 336., 329. (Šd.). Ani *okem* jsem ho neviděl. Us. By na své oči viděli všecku péči a snažnosť. Pal. Dj. III. 3. 63. Na licho vidí, kteří . . .; Některým se dle vazby řeckého textu vidělo, že první tři ku prorokům se čítati mají. Sš. Mr. 65., Sk. 149. (Hý.). Něco několikerým *způsobem* v. Kom. L. 43. I Buoh ví, že toho nerád vidím, co sě vám stalo. Arch. IV. 88., V. 302. Dobře vizi. GR. Aby tě viděla v tvém obličeji. Kat. 810. Odkudž na oko se vidí, že . . . . Odkudž se *zřetedlně* to vidí, že . . .; Zdá se jim, že *dobře* vidí, ale jsou slepí jako krt. BR. II. 12. b., 13. a., 22. a., 58. b. (Šd.). Vidien móž býti Buoh *trojím obyčejem;* Aby vidúce *telestně* neviděli *duchem* hodně; Pán Ježíš vida z kořen myšlenie zlého kněžstva, položil . . . . Hus I. 383., II. 71., 102. (Tč.). V-ti něco **po** skutcích. Chč. 623. Bůh vysoko, ale vidí *daleko.* Prov. Šd. Bežali, bežali, videli z ďaleka, že milý s ostruhou pobádá koníka. Mt. S. I. 8. — **co komu.** Panenka čistá, má lekniček tři sta a když leze na hůru, vidať jí holú ďúru. Ve Slez. Šd. — **s infinit.** Viděl jsem ho psáti. Vidím ho běžeti. Us. Neminulo sedum let, Janka viděť z vojny jeť; Dyby mně nebyly hory na závadě, viděl bych svou milou chodit po zahradě; Ach má mamulko milá, poďte se podívat, jak mě srdečko bolí, viďa ju s jiným stát; Hořké bylo mé vzdychání, když jsem je vidíval jezdit za ní. Sš. P. 93., 200., 349., 396. (Tč.). Jestliže se komu nevidí pod jeho panováním a za ním býti. Čr. Vidí se mi zde přidati. Bl. Toho se vidí troje příčiny býti. BR. III. 5. b. Prve pak, než bych to učinil, v-lo mi se vám o tom napsati. Žer. (342., 351.). Vše to ničím se býti vidělo (zdálo). Bern. Nevidí se mi mnoho o tom psáti (nelíbí se). V. Nevidí se mi (nelíbí se, nechci) všecko vyčítati, na tom přestati. Kom. Vidím se ti nevěděti (zdám se). Bern. Vidělo se (líbilo se) mi odejíti. Us. Vidí je kráčeti; Vidím ptáka létati. Kom. Viděl to město oddané býti modloslužbě. Br. Vidí se (zdá se) mezi rokleмi státi. Kom. Vidín byl jíti z pokoje. V. Když sem tě viděla mezi lotry viseti, nevěděla sem, by ty byl spasitel světa. Hus III. 79. Vz *Akkusativ* (dva akkusat.), *V. se komu, že.* — **S přechodn. určitým.** Vidím ho jdoucího. Sv. Neviděl Hospodina z mrtvých vstavšího; Viděli jsme hvězdu jsoucí na vzchod slunce. Pass. Viděl loď plavící se. Us. Cf. Jir. Nkr. Str. 77. a násl. — *Ale obyčejnější jest* **infinitiv.** Vz: Věta podstatná *spojková,* III. c, pozn. 6. a cf. Uzřel jej bojujícího. Troj. — **že.** Vidím, že běží. Us. Viď, že přijdeš? Us. Již vizi, že dobrý nebloudí, blázen jest, ktož cizozemce dobrým soudí. Dal. Vidělo se mi (zdálo se), že s ním chodí. Us. Videl aj to dobre, že už nebude dl'ho kašu dúchať (žíti). Dbš. Sl. pov. I. 324. Odkudž se všelijak v. může, že páni biskupové olomoučtí k tomu žádného práva nemají. Žer. 344. I vidíme, že obecně zle sú živi, protože nedóstojně sú v kněžství vstúpili. Hus I. 447. Makajte a vizte, žeť duch těla nemá, jakož vidíte mě mieti; Když vidie, že jich bližní na duši sú zemřeli. Hus II. 144., 357. (372.). — Leg., Flav., Vš., Toms. — **an.** Vidím ho, an sem běží, Us., an lelky chytá. Sych. Vyznal jest, že jest vídal, ani ženú dobytek. Arch. IV. 276. Jakož sem to vídal, an zadek obrátil k oltáři a k ní tvář a mluví s ní, chechce se s ní; Aby se nepohoršili, když by viděli, an s Kananejskú velmi lehce se obierá slyše ji; Má plakati, když vidí, ano jiný hřešie. Hus I. 130., II. 98., 357. (Tč.). Vz An. — **aby.** Viz (postarej se), abys přítele našel. Bern. Rád bych viděl, aby ta věc skončena byla. Us. Jak živa sem neviděla, by kramářka fúsa měla. Brt. P. 129. Vidělo se mi za slušné, abych vypravoval. Br. Viz, aby toho nečinil. Pass. — **se.** Rádi se vidí. Us. Co se dobré vidí, to čiň i u lidí. Na Mor. Tč. Rádi se vidíme, pre tú tvoju mater nechať sa musíme. Sl. ps. Slav. 112. Veliká ta chytrosť nepřátel se vidí. BR. II. 334. a. Ten se viz, já za žádného odpovídati nebudu. Vš. Vz Spona. — **se komu (zač)** = *zdáti se, líbiti se.* Vidí se mi ta věc nehodná na muže moudrého. Sych. Vidí se mi za dobré a tělu užitečné. Rgl. zdr. Odtáhl tak daleko, jakž mu se za dobré vidělo. Abr. V. 310. To se mi vidí za nejlepší býti. Db. Vidí se mi za slušné. Anth. Jir. II. 115. Mně se též za dobré vidí. Dh. 11. Jak se mu za dobré vidí. Žer. 330. Jak se vám ten kůň vidí (= líbí)? Mor. Šd. To sa predca každému vel'a videlo (líbilo). Dbš. Sl. pov. I. 177. Aby s ní (loukou) činili, jak se jim v. bude. List z r. 1561. (Tč.). Aby písmům z vůle boží poslým rozumu, jaký by se jim viděl, nedávali. BR. II. 101. a. Mezi tím vidí se mi, abyste přece na p. Berku s tím poselstvím dojíti ráčili. Žer. 332. Vidělo mi se z jedněch staročeských kněh psaných přijieti a položiti. Dač. I. 31. Vidí mi se připomenouti. Ler. Co se tobě dobré a pravé vidí, učiň nám. BO. Vidí se mi za potřebné, za právo. Kom. Bohu se jinak vidělo (líbilo). Jg. Učiňte, co se vám za dobré a spravedlivé vidí (zdá se). Br. Co se mu vidělo dobře. V. Vidí se mi za pilné, za velikou, za pilnou potřebu. Š. a Z. Aby ta práva mohl a moc měl dáti volně a svobodně . . . a prodávati zde v království českém neb kdeby se jemu koli vidělo a zdálo. Zř. F. I. A. II. Nevidí se mi všecko vyčítati. Kom. Nevidělo se mi toho učiniti. Sych. — **kudy: skrz** prkno (= dobrý zrak míti). T. Ta skoupá kráji krajíčky (chleba), že je skrze ně viděti. Us. Dch. — **adv.:** bystře, dobře, nedobře, špatně, daleko, na dál, v dál, na před něco v. Us. — **V.** *Vidím se nucen (nucena), pohnut* jest podlé německého; dostačí: jsem nucen, pohnut atd., uznávám toho potřebu a p. Brs. 254., Brt. S. 3. vyd. 177

Digitized by Google

Vidhostice, Wiedhostitz, ves u Lubence. PL. Vz S. N.
Vidí, lat. = *viděl jsem.* Vz S. N.
Vidice, Widitz, ves u Kutné hory; Wiedlitz, ves u Hajdy. PL. Vz S. N.
Vidič, e, m. = *člověk zvědavý.* Vidiče vedou a nevidič na peci leží. Č. M. 77. — **V.** = *vidoucí,* der Seher.
Vidim, i, f. = Videm, Udine. — **V.,** ves u Medonos. Tk. I. 361., Pal. Rdh. I. 130., S. N.
Vidimace, e, f., die Vidimirung.
Vidimovati listinu = *úředně osvědčiti,* beglaubigen, vidimiren. BK.
Vidin, u, m., ve filos., das Ideal. Na Slov. Sek.
Vidín = *viděn,* vz Viděti. — **V.,** mě. v Bulharsku. Vz S. N., Arch. III. 473.
Vidina, y, f., die Sehkraft, nové slovo, snad jest lepší = *vida;* staré ideal, das Ideal. Jg. — Šf. Rozpr. 83., Sä., Nz.
Vidinář, e, m., der Idealist. Rk.
Vidinně, nové slovo, *lépe: idealně,* idealisch. Jg.
Vidinnost, i, f., nové, *lépe: idealnost,* die Idealität. Jg.
Vidinný, *lépe: idealný,* ideal, idealisch. Jg. — Nz. V-ná lepost. Kam. Kdož jest Plato? Labuť vzletlá do v-ných světů. Šš. Bs. 188.
Vidinství, n., der Idealismus.
Vidinstvo, a, n. = *vidinnost,* das Ideale. Jg.
Viditel, e, m., der Zuschauer, Seher. Kom.
Viditelně = *očitě,* sichtbar. V. mezi námi přebýval. Boč.
Viditelnosť, i, f. = *patrnosť,* die Sichtbarkeit. Ros. — **V.** = *mocnost vidění.* Voda růžová v-sti posiluje. Ms. med.
Viditelný = *mohoucí vidín býti, patrný, spatřitelný,* sichtbar, sichtlich, beschaulich, anschaulich. V. znamení neviditelné milosti. V. V-ná hlava církve. Us. Šd. Dyť je v-ná věc, že . . . Us. Tč. Posuzujeme události jediné dle zevnějšího, v-ho výsledku. Ddk. III. 173. (207.) — **čím.** Hvězdy pouhým okem v-né. Us. Tč. — **V.** = *vidoucí,* sehend. Ros.
Vidívati, vz Viděti.
Vidka, vídka, y, f., die Idee = *vida* (nové slovo od Pavlovského). Veselíme se z té vidky. Sych.
Vídka, y, f. = *shlednutí, vidění čeho,* der Augenschein, die Beaugenscheinigung. Žlob. Má nevidky (o tom, kdo ve dne špatně a večer nic nevidí). Us. — *Nevidky = bez vidění, nevida,* ohne zu sehen. Handlujme (měňme) na hodinky nevidky. Us. — Troj.
Vidla, y, f. = *vidle.*
Vidláč, e, m., les u Týna na Mor. Pk.
Vidláček, čka, m., vz Vidlák. — **V.,** der Gabelhahn. Šp. Vz Vidlák.
Vidlačka, y, f., vz Vidlák.
Vidláční plachta, das Gaffensegel. Šm.
Vidláčník, u, m., v lodnictví, der Gaffelbaum. Šm.
Vidlák, a, m. = *špičák, jelen,* jehož paroby jen dva konce mají, der Gabler, Gabelhirsch, Spiesser. Jg., Puch. — **V.** = *kohout koroptví, dokud není vybarven,* der Gabelhahn. Jg. — **V.** = *hoch, který začíná za děvčaty choditi — výrostek.* Na Světelsku. Sř. **V.,** osob. jm. Žer. Záp. II. 53., Tk. V. 87. — **V.** = *kdo vidle dělá, prodává.* — **V.,** u, m. = *réva vysoko řezaná, jako u domu.* Us. — **V.** = *plavuň vidlačka, špárek, čertův spar čili čpár, vlačeha, sv. Jana pás, medvědí lapa, moří noha, jelení skok n. růžek,* lycopodium, der Bärlapp. Vz Rstp. 1771., FB. 4., Kk. 95., Slb. 86., Č. 171. — **V.** = *ohnuté vidle k tažení,* die Zuggabel. — **V.** = *přímět, pajeď, dobrá neštovice, červ,* der Fingerwurm, das Finger-, Nagelgeschwür. Ja.
Vidláky, osada u Kutné hory.
Vidlář, e, m. = *kdo dělá vidle,* der Gabelmacher. Tk. II. 376., 381. Cf. *Vidlák.* — **V.,** osob. jm. Šd.
Vidlářka, y, f., die Gabelmacherin. Us.
Vidlatosť, i, f., die Gabelförmigkeit. L.
Vidlatý = *k vidlím podobný,* Gabel-, gabelig, gabelförmig. Jg. V. Ohon. Ziak. Cf. Vidličnatý.
Vidle *(v obec. ml. vídle),* gt. vidlí; *vidly* (zastr.), gt. videl; *vidlice,* gt. -ic; *vidličky,* -ček, f., pl. = *náčiní o 2 n. více koncích,* die Gabel, Forke. V. hnojné, obilné *(podávky),* stajní (Stall-), senné *(podávky),* stelivé nebo k stlání, Us., trérohé, V., třírohé, Us., trojné (třírohé), dvourohé, Šp., samorostlé, dřevěné k vytřásání obilí ze slámy *(výtřasky),* Š. a Ž. (Walter), třírohé: *třírožka;* na seno a slámu také: *rohatiny;* větev ve dvě ramena se dělící: *vidlice, rozsocha, soška;* u sítě: *rozsoška, soška;* na pile: *kalhoty;* na pumpě: *krakorec;* u košikáře: *pokutlik.* Vidly, del, f. V. Vidlice, tridens. Bj. Vidlemi, vidlicemi napíchnouti. D. Seno hráběmi se hrabe, vidlicemi v kopy a na kůlny se snáší. Kom. V. ježevčí (kterými se ježevci zapichují). Šp. V. na řízky (řepové). Wld. Pokradl dvoje vidly hnojné. Pč. 23. Míti oči na vidličkách (o nevyspalém). U Olom. Sd. Musíme špasovať spolu, pravil Jan a lehtal Marynu hnojnými vidly. Ve Slez. Tč. V-ce, tourquette, podporovala mušketu při měření a střílení. S. N. V. 580. Cf. Kopáč, Výtrasky, Podávky. — **V.** *ve mlýně = dvojaté dřevo při veliké vodě místo sochoru,* die Umlassgabel. Jg. V. k tažení (vody), die Zuggabel, der Hebel, Hebearm. Us. Vidlemi stavidlo táhnouti, vodu na mlýn táhnouti; v. — páka k tahání stavidla na veliké vodě. Vys. — **V.** *snovací,* die Schergabel. D. — **V.** = *rohy,* Hörner. S vidlami svýma se naň spustím (o kozlu). Rd. zv. — **V.** = *paroh, který má jenom dvě výsady,* die Gabel. Cf. Vidlák. Šp. — *Vidlice = kosť klíční či osí,* clavicula, das Schlüsselbein (spojuje kosť prsní s lopatkou). Krok, Sal., Vký. — *Vidlice = rozsocha,* der Zwiesel. Vidle se skládají ze dvou rozsoch čili videl, říká se tedy: jedny, dvoje, troje, čtvery, patery vidly. Na Ostrav. Tč. Jedna vidla se ulomila. 16. Tč. Vidlice n. vidličky, rozsochaté dřevo k držení tenat, die Netzgabel. Kom. — *Vidlice zámečnická,* die Sprenggabel. Rohn.; *u prsku na peci,* die Ofengabel. Us. Vidly od pece, die Ofengabel. Us. Šd. Tak krásně umyté ruce jako vidlice u pece. Jir. Ves. čt. 33. Vidélkama

Digitized by Google

od peca valila mne přes plecа. Ps. Slez. Šd. *V. v horn.*, die Bohrgabel. Hrk. *V-ce u voje*, die Deichselgabel. Čsk. *V-ce olovičná v prakt. geometrii*, die Lothgabel, Nz., ve fysice, der Wagebalken. Nz. *V-čka kotvičná*, die Ankergabel. Sp. *V-ce na kolečko vroubkovací*, die Rändelradgabel. Šp. *V-ce ku kyvadlu*, die Pendelgabel. V. nese, vede kyvadlo. Šp. *V-ce k vytahování průpalnice*, Zündröhrchenausziehgabel, přístroj dělostřelecký. S. N. XV. 228. — *Vidličky*, -ček, pl., f. v obec. mluvě a na Slov. také *vidlička*, y, f., (sg.) = *malé vidlice na stůl k jedení masa atd.*, die Fleisch-, Essgabel. V., Kom. Polívky lžícemi, jiná jídla nožem aneb vidličkami berou se. Kom. V. dvojné, dvourohé, trojné, trérohé. Us. V. předkládací, Vorleggabel, na ústřice, na hlemýždě. Dch., Nf. Bral ho na vidličku = domlouval mu. U Rychn. Dhn. Křičí (bříská, vříská) jakoby ho na v-ky brali. Us. Zas tě na v. berou (zase křičíš)? Us. Cf. Nůž. Co že? Vidličky nože! Us. Snídaní na vidličku, vz Snídaní. Také by se snad mohlo říci: snídaní *dopolední*, naproti snídaní *ranímu*. — *Vidlička, vidlice ladicí*, Stimmgabel. Mus., Rk. Vz KP. II. 281., 287. — *Vidličky jako znamení potupy n. ku dráždění koho vztáhnuté dva prsty* (ukazatel a prostřední. Vidliček někomu podávati (dráždíti ho, posmívati se. Vz Posměch). BR. II. 22. b., C., Br., Kom., Dl. Nepodávej psu vidliček (zlého nedráždi). Mus., C. V-ček a špiček nasbírati. Vz Hana. Pam. Kut., C. — *V-čky = první lístky u řepy.* Slepice rády v-čky zobají. U Kr. Hrad. Kšť. — *V-čka, plavuň*, lycopodium, der Bärlapp. Šp.

Vidlice, vz Vidle.

Vidlický, ého, m., osob. jm. Šd.

Vidlicovitý, gabelförmig. V-té buňky, g. Zellen. Šp.

Vidličák, a, m. = *vidlák*, der Gabelhirsch. U N. Bydž. Kšť. Vz Vidlák.

Vidličatěti, ěl, ění, gabelig, zackig werden. Vaň. Hosp. 115.

Vidličatosť, i, f., die Zackigkeit. Jg.

Vidličatý, **vidličitý**, gabelig, gabelförmig, spiessig. V. dub. Zlob.

Vidlička, y, f., vz Vidle.

Vidličkář, e, m., der Gabelschmied, -händler.

Vidličkářka, y, f., die Gabelschmiedin, -händlerin.

Vidličkatý, gabelförmig. V-tá dutohlavka, cladonia furcata, lišejník. Let. Mt. sl. VIII. 1. 11.

Vidličkovadlo, a, n., u nožíře, der Gabelrichter. Šm.

Vidličkovati, gabeln. — **kde**. Větve u některých keřů vidličkují, rasochují, do rasoch vyrůstají. Na Ostrav. Tč.

Vidličkovitý = *vidličnatý*. Tč.

Vidličkový, Gabel-. V. kolíček. (Stift.) Šp.

Vidličky, vz Vidle.

Vidličnatý, gabelästig, gabelförmig, gabelspaltig. Slb. Jemela má větvičky v-té. Us. Tč. V-tá haluz, bylina. Us. Tč.

Vidličný = *vidličatý*. Kosť v. (vidlice), Sal., kůl, V., míra, Um. les, rozsochatka. Nz. V. plachta, das Gaffelsegel, ráhno, Gaffelraa. Dch.

Vidlík, a, m., nebalia, korýš. Krok II. 248.

Vidlinka, y, f., u soustruž., die Pinne (der spitzige, eiserne Zapfen in den Pfeilern der Drehbank). Šm.

Vidlisko, a, n. = *násada u vidlí; špatné vidle*. Čím jich přikryjeme? Čapatého v-skem, Jeníčka hrabiskem, Františka měkkou peřinkou. Slez. koled. Šd.

Vidlitý, Gabel-, gabelförmig. V. bidlo, die Gabelstange. Čsk.

Vidlok, a, m., tubulo, ssavec jelenovitý. Ssav. 335.

Vidloň, ě, m. = *Neptun*. Vid. list.

Vidlonoš, e, m. = *kdo vidle nosí*, furcarius. Lex. vet.

Vidlonožec, žce, m. V-ci, schizopoda, die Spaltfüsser, členovci, malí korýši mořští měkkého těla. V. sleďový, mysis spinulosus. Frč. 104.

Vidloroh, a, m., discranocerus, sajka. Ssav. 337.

Vidloš, e, m. = *vidlák, vůl s vidlovýma rohama*, ein Ochs mit gabelförmigen Hörnern. Dbš. Obyč. 51.

Vidlovati, gabeln. — **co**: snopy (na vidle strkati, napichovati a dále podávati). Tč. — **se**. Stromky se vidlují (rozdělují se na dvé, tak že vidle činí). Když se snopky k sušení postavují, též se vidlují t. j. sláma se na dvé rozdělí a snop se se zrním na vrch postaví. Na Ostrav. Tč. — **se s čím**, sich abplagen, abrackern. Co by se člověk dycky v-val s tú robotú. Na Ostrav. Tč.

Vidlovitý, **vidlovatý**, gabelförmig. Dch.

Vidlový, Gabel-. V. páka u vozu. Šp.

Vidlozubec, bce, m. V. priezračný, dichodontium pellucidum, mech na kamení a v horských potocích. Let. Mt. sl. VIII. 1. 13.

Vidložka, y, f., die Kapuze (am weltlichen Kleide). Šm.

Vidly, vz *Vidle*.

Vidma, vz *Vědma*.

Vidmený = *nápohledný*, na oko, Schein-, Trug-. V. přítel. Lex. vet.

Vidmo, **vidno**, a, n. = *den, světlo*, das Licht. Na Slov. — **V.**, die Lichtgestalt, das Farbenbild. V. rozličných plamenů, slunečné, s čarami Frauenhofrovými, sodíku, rubidia atd. Vz KP. II. 140.—143., III. 530., S. N. Vidmo duhové, prismatisches Farbenbild. Nz. — **V.** = *vidění, přízrak*, das Gesicht. Vidění v-a; Ovšem se Pavel netáhne tuto ani k nálezům sněmu jerusalemského ani k vidmu Petrovi danému. Sš. J. 301., II. 17.

Vidmojev, u, m., das Spektroskop. Ck.

Vidmuchov, a, m., Widmuchau, osada u Fryštatu ve Slez. Tč.

Vidna *(Vidnava)*, y, f., Weidenau, mě. ve Slez. Šd.

Vídňan, a, m. = *Vídeňan*. Vz Vídeň. Pal. IV. 1. 364.

Vidnava, y, f., vz *Vidna*.

Vidnavské vojtství, Vogtei Weidenau, osada ve Slez. Tč.

Vidniti se, Tag, hell werden. Mor. Tč.

Vidno, vz Vidný. — **V.**, subst., adv. = *jasno, světlo*, Licht, hell. Již jest v. = *den*.

Digitized by Google

Ještě bylo v., když jsme odešli. Brn. Odtud není v. ten zámek (akkus.) — není ho viděti. Na Slov. Pred mnou vidno, za mnou tma; Ten topol král'ovi zavadzal. Mrzelo ho, že mu z okna ďaleko vidno nebolo; Prišol na širokú pustatinu, ktorej konca kraja vidno nebolo; Prišly ešte za vidna do zámku. Dbš. Sl. pov. I. 50., 47., 254., 337. (Šd.). Za vidna — za dne, za světla. Ht. Sl. ml. 86. Do vidna sedávati — do rána. Němc. Dom. živ. slov. Už je vidno (světlo), čemu ještě světlo poliš? Na Ostrav. Tč. Vy ste po tme búdol a po vidne tancoval. Lipa I. 126. — Z toho je v. — patrno (nové). Jg., Dch. Ze všeho toho vidno, že ... Km., Šš. II. 54.

Vidnosť, i, f. — jasnosť, die Deutlichkeit.

Vidný — *světlý*, hell, klar. Na Slov. — **V.** — *viditelný*, sichtbar. Koll. — **kde čím.** Hvězdy na nebesích okem vidné. Koll. I. 48. — **V.** *umění (plastické)*. Jg.

Vidochov, a, m., Widach, ves u Nové Paky. PL. Vz S. N.

Vidok, u, m. — *vyhlídka*, die Aussicht. Na Ostrav. Tč.

Vidokruh, u, m., der Horizont, pol. Mus. XI. 192.

Vidolibý, angenehm zu sehen, wohlgestaltet. Div. z och. 140.

Vidolice, Wiedolitz, ves u Radonic. PL. Vz S. N.

Vidom — *vidomě*. Bobulky vidom očima rostly. Km. Čím bližšie dochodili, tým čiernějšie to bylo, akoby na vidom očí čierné mraky boly rástly; Bobul'ky na vidom oči sa rozdúvajú a rastú. Dbš. Sl. pov. I. 23., 223. Cf. Vidomočí.

Vidomě — *vidomky, patrně, očitě, viditelně, zřejmě*, sichtbar, zusehends. V. — **V.** — *vida* (onc). Vědomě a v. (s úmyslem). V. — Jg. Při takovémto sklamání tolikerých nadějí českých nebylo se čemu diviti, že nespokojenosť ve všech krajích zmáhala se opět v. a nebezpečně. Pal. Dj. III. 3. 254. Dále vyčítá, které jest Kristus v. z mrtvých vzkřiesil, to véz dievčičku, mládce a Lazara. Hus. II. 354.

Vidomen, zastr. — *viditelný*. Kat. 1743.

Vidomky — *vidomě*. V., D. Nevidomky se vykradl. Sych.

Vidomočí — *vidomě*. Chorá pri ňom okrievala na vidomočí. Dbš. Sl. pov. I. 497. Od toho okamženia na v-čie stárnul. Mt. S. I. 80. Rastie na vidomočima, na vidovčima. Mt. S. I. 94. Vz Vidom.

Vidomosť, i, f. — *zrak, oči*, der Anblick, die Augen, das Gesicht. Nevidomosť — sleposť. V. — **V.** — *patrnosť, viditelnosť*, die Sichtbarkeit, Augenscheinlichkeit. Pal., Hil. V. církve — *viditelnosť*. Šš. II. 134., L. 171. (Hý.).

Vidomý; *vidom, a, o* — *viděný, viditelný*, sichtbar. Slepý o vécech v-mých. Měst. pr. Klanějíce se svátosti v-mé jako Bohu. Bls. 86. Nevěříme, by v těch vidomých způsobách bylo tělo n. krev Kristova. Bls. 112. Duše jest věc nevidomá. Ms. Sol. 14. Papež jest církve hlava v-má. V. nepřátelé. Jel. V. překážka. Žer. V-mé to jest. Kom. Nebyla církev v. dříve. Šš. II. 134. Člověk jest tvor ve světě v-mém. Proch. Dj. bib. I. 8. Jenž učinil nebe i zemi, v-mé všecky věci i nevidomé. Št. N. 10. V-mý účinek. Pal. Dj. III. 1. 161. Aby v-mo bylo; Nedůvěra obou mocnářů proti sobě byla v-má i vědomá. Pal. Dj. IV. 1., 281., IV. 2. 480. Kristus jest obraz nevidomého Boha. ZN. V-mé jest, že an: čas ani miesto slove svaté, jedné pro účinky svaté neb pro život svatý; Že Kristus byl jest i jest vódcě vidomý, jenž jest byl milosrdný, tak nesúdil jest všetečně, ani odsuzoval; Po tvém vstúpení, ačkoli nevidomý jsi, však mě rač dary tvé milosti často navštěvovati. Hus V. 118., II. 275., III. 103. (Tč.). Cf. Listy filol. 1882. 118. — **V.** — *vidoucí*, sehend. Nevidomého udělati — *zraku zbaviti*. V. Že muož býti která barva před v-mým člověkem, an jie viděti nemuože. Pass. 1495. Slepý-li je či vidomý. Kat. 290. A toho sú dokázali na slepém již na vidomém, jehož byl pán Ježíš osvietil, že když jest pravdu vyznal o Kristovi, ihned sú ho ven vyvrhli. Hus I. 251. Nevidomý — *nevidoucí*. Ve Slez., na Ostrav. Tč. Klš. — Troj., Sych. — **V.** — *vážený, ctihodný*, geehrt, ehrwürdig. Na Slov. Bern.

Vidoň, ě, f., Widon, ves u Miletína.

Vidonice, Widonitz, ves u Pecky.

Vidonín, a, m., Widonin, ves u Křižanova. PL., Arch. III. 190.

Vidonky, Widonky, samota u Miletína. PL.

Vidoočimý, augenscheinlich. Na Slov. Ssk.

Vidopis, u, m., V. kostelní, historia ecclesiastica. 1404.

Vidoslovec, vce, m., der Ideolog. Rk.

Vidoucí — *kdo vidí*, der Sehende. V. — **V.** — *prorok* (zastr.), der Seher, Prophet. Přid. k Cyr.

Vidoucnosť, i, f., die Kraft zu sehen. Ros.

Vidoucný — *vidoucí*, sehend. Ros.

Vidourek, rka, m. — *kdo má malé oči*, der Kleinäugige. V. — **V.**, inceduls, pták. Aqu. — *V-ci*, nictilopae, animalia monstrosa. Aqu.

Vidov, a, m., Widow, ves u Budějovic. Arch. III. 485. — **V.** — myslivna u Zlína. Tč.

Vidovati, vidiren. Cf. Vidimovati. — **V.** — *vídati*, öfters sehen. U Opav. Klš.

Vidovatý — *vidovitý*. Rk.

Vidovčí, vz Vidomčí.

Vidovel hora. Vz Tk. I. 35.

Vidovice, Widowitz, ves u Dnespek.

Vidovitý — *kdo se v košilce narodil, košilátko*, das Sonntagskind. Č.

Vidovle, Widobl, ves u Postoloprt. PL.

Vidovník, a, m., der Geisterseher. Šm.

Vidrholec, lce, m., samota u Benešova. — **V.**, vz *Fidrolec*. Sedí na v-ci — má postavení velmi nejisté. U N. Bydž. Kšť.

Vidrkauf, u, m., z něm. der Wiederkauf. Peníze na v. jsou peníze půjčené pod jistým ročním platem, jichžto summa, pokud se z nich úrok platí, vyzdvihnouti se nemůže, ale dobře ten, který takové peníze přijal, summu složiti a navrátiti a tak úroků sprostiti se může. 1623. Gl. 303. V. — plat, který se zase za výplat kupuje. 1517. Cf. *Výplata.*

Digitized by Google

Vidrkaufník, a, m. = *překupník*. Žer.
Vidrkom, a, m. Wiederkum, samota u Klatov.
Vidrovica, e, f. = *vidrovka*. Mor. Šd.
Vidrovka, y, f. = *vysoká čepice z vydří kožešiny*, die Otermütze. Jir., Šd., Hk.
Viducí = *viditelný*. Od protivenství všěch nepřátel našich viducích i neviducích. Ž. Klem. 139.
Vidvazoda, y, f. Ztrávili noc u vsi jménem V., za našich dnů již neznámé. Ddk. IV. 28.
Vídyňský = *vídeňský*. V. peníz. Na Ostrav. Tč.
Vidzený = *vážený*, angesehen, beliebt. U Opav. Klš.
Vidžin, a, m., Witschin, ves u Teplé. PL.
Viec, **věc** = *již*, schon, zastr. Jir.
Viece, consilium. Neskryl jsem milosrdie tvého a viery tvé od viezie velikého. Ž. wit. 49. 11. Vz Více, 2., Věce, 1.
Viecemir, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Viecež viecež = *víc a více*. Vymýšlejíc vždy viecež viecež Št. Obohatie ho viecež viecež. BO.
Viečina = *většina*. Na Slov. Ssk.
Viedecký, ého, m. = dohlížitel k okrsku. Na Slov.
Viedomo, vz Vědomo.
Viehlas = *věhlas*.
Viele = *mnoho*, viel. Není toho viele. Slez. Šd.
Vieliczka, y, f., Magnum sal, mě. v Haliči. Vz S. N.
Vienie, n. = *vání*. V. větra. BO.
Vienna, y, f., mě. ve Francii, Vienna Gallicarum, Vienne. — Vienňan. — Viennský.
Viera, zastr. = *důvěra*. Jir. Vz Víra.
Vierius, a, m. V. Matěj, † 1680. Vz Jir. H. l. II. 319.
Vierouka = *věrouka*. Na Slov. Ssk.
Vierwaldstättské jezero. Vz S. N.
Vietz, e, m., spisov. Vz Tf. H. l. 192.
Viezba, y, f. Jatu vedl viezbu (captivitatem), vstupuje na výsosť. ZN.
Viezt = *vézti*. Na Slov. Ssk.
Vieže = **víže, váže**. Kat.
Viežente, n. Pak s viežením jdúce zasě, ostaněchu jí u mase. Kat. 2372. Tak dle Erb. vydání. Ale dle Gb. (v Listech filol. 1882. 316.) má se čísti *zvězení*.
Vigan, u, m. = *šaty s drickom a rukávami*. Na Slov. Dievčatka nosia vigan. Dbš. Obyč. 8.
Vigantice, dle Budějovice, Weigelsdorf, ves u Koldštýna; Wigantitz, ves u Rožnova. PL., Tč., Vch.
Vigilie, í, f. = *noční stráže*. — **V.** = *pobožnosti před velikými svátky v noci v kostele konané*, der Fest-, Vorabend. S. N. I já, když sem byl žákem a zpieval sem s jinými vigilie, tak sme zpievali, jedné abychme odbyli; neb jiní sú penieze brali a námi zavláčili i zaorali. Hus I. 307.
Viglotati = *viklati, klátiti něčím*, schütteln. Na Mor. Vck.
Vignette (fr., *viňet*), obyč. *vinětka*, Nz., obrázek za okrasu typografickou obyč. ve mědi rytý, k čemuž někdy sloužilo vinné listí. Rk., S. N. Vigneta na láhvi s vínem. S. N. V. 186.
Vigoroso, it., v hud. = *silně, rázně*. Mlt., S. N.
Viheň, vz *Výheň*.
Vihlav, a, m., vz *Výjohlav*.
Vihně, vz *Výheň*. — **V.**, ves u Šťávnice. V. mají ocelové koupele. — *Vihňanský*. V. teplice, koupele. Tabl. poes. II. 55.
Vihy! *křik na koně, aby táhli*. Bern.
1. **Vích** (zastr. *věch*), u, m., **vícha, věcha**, y, f., **víšek**, šku, m. = *hrsť, snopek n. chomáč slámy* atd., *věchet*, der Wisch, Büschel, Scheuer-, Strohwisch. V. slámy, sena, hrachu, vz Hrách. Š. a Ž. Hrách zralý, když se trhá, bývá svinut do víchů. Us. Dch. Hrách jest na víchách (ještě nevázaný). Jg. Viděla v noci něco do stavení lítat, jak plamenný víšek a nezapálilo. Er. Sl. čít. 25. Víšky vinné křoví vázati. V. Víšek u lišně vozové. Us. — **V.** = *znamení prodeje vína, piva* atd., der Bier-, Weinkranz. Dobré víno i bez víchů vypijí. Prov. Č. M. 30. Zmokl pod víchem; míti hlavu pod víchem; býti často pod víchem (podnapíjeti se. Vz Opilství). Č., Sych. Pilnější víchy než kostela. Ros. Pod vích víno darovati, Wein ausschenken. Na Slov. Z práznej pivnice vystrkuje zelenú víchu (kdo mnoho mluví). Na Slov. Tč. Kdyby neměl hlavu pod víchem (= kdyby nebyl opilý). Mor. a na Slov. Něme., Sd. Co se týče trhuov a víchuov vystrkování. Arch. V. 488. — *Znamení prodaje*. Pod víchem prodánu býti. V. — **V.** = *znamení zahájení něčeho ku př. louky* (slaměný vích). Um. les. Vích slámy uvázaný na stromě, na tyčce do země jedním koncem vstrčené na znamení, by nikdo nic netrhal, tamtudy nechodil a p. Us., Pdh. II. 412. Z vrchu má vích nevinnosti a ve vnitřku plný zlosti. Na Ostrav. Tč. Žáden není podla písma vzdálený od hríchu, preca každý predstavuje nevinnosti víchu. Na Slov. Tč. — **V.** = *stromek postavený na dostavěné budově*. Us. Mtl. **V.** = *stroj na ryby*. Har. — *Víchu* na někoho vystrčiti (vykřičeti ho. Vz Kleveta). Na Slov., Bern., Bart., Č. Z hněvu tajnosť tvojú na zjav pod víchu vystrčí člověk nedověrný. Na Slov. Tč.
2. **Vích**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vícha, y, f., cethosia, hmyz motýlovitý. Krok II. 262.
Vícha, vz Vích. — **V.**, y, m., osob. jm. Šd., Arch. I. 249.
Vicher, vícher, chru, m., na Slov. *víchor* = *vítr veliký bouřící, v kolo povětří pudící, vichřice*, der Sturmwind, Wirbelwind, Windsturm, Orkan, die Windsbraut, das Ungewitter. D., V., Nz. Vicher. BO., BR. II. 149. a. Vicherek, rku, m. Ve Slez. Šd. Vícher. V. Strom sílí se vichrem a člověk bojem v pokušení. Hkš. V. (rarášek) točí (honí) se do kola. Pt. V. a chumel v kolo divně se točí. Kom. Jedno se vicher zatočí. Žk. 230. V tom času zatočil se jakýs nový vicher po Praze. Bart. Moře vichrem nadúté; déšť s větrem a vichrem. V. Pravé fučidlo, co vicher, zavrtí se, tu běží zase. Prov. Vz Vichr. — **V.** = *bouře, nepokoj*, der Aufruhr. Kom. Cf. Tk. I. 419. — **V.** = *zelí bez hlávek, jímž se krmí dobytek*. U Netol. Vik. — **V.**, osob. jm. V. Jan. Tk. V. 137., Petr 96.

Digitized by Google

Vichiriti, il, en, ení = *ohlásiti*, anzeigen. — **co**. Kdibi nekeri kupec blanarske veci privezl, ma je najprve poctivemu cechu v. Let. sl. III. 166.
Vichlať něco = *pletichati*. U Opav. Klš.
Vichly, pl., m. = *pletichy*. Udělal mnoho vichlův. U Opav. Klš.
Vichna, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. III. 479.
Víchor, u, **víchorec**, rce, m., na Mor. a Slov. = *vicher*. Letěl jako v. Dbš. Sl. pov. I. 260. Přírodný v.; dunot, vanot nějakého v-ru. Sš. Sk. 18. Je-li v., říká se, že se někdo oběsil. Vck. — V-ry dělati = chlubiti se; grossprahlerisch sein. U Litovle. Kčr. — **V.**, a, m., der Lärmer, Brausekopf. U Olom. Sd.
Víchora, y, f. = *vicher*. Strhla se tam v., pazdeří nám pobrala. Sš. P. 676.
Víchoří, n. = *vicher*. Přišlo na mě v-ří, pobralo mi pazdeří. U Brna. Sš. P. 677.
Víchořice, na Slov. = *vichřice*.
Víchořiti se, aufbrausen, Lärm machen. U Olom. Šd.
Víchorný, stürmisch. V-ná vášeň. Sš. Bs. 202.
Víchorožívný = *vítr živící, způsobující*, sturmerregend.
Vichov, a, m., Wichau, ves u Jilemnice. PL.
Víchoví, n. = *víchy*.
Vichr, u, m. = *vicher*. Státi vichru. Dch. Vichr prudce na plachty udeřil. Ler. Dujný v. Dch. Kdo výše stojí, vichru v ráně jest a pádem se na kusy rozkotá. Shakesp. Tč. Velký vichr, velké vlny. Vz Mor. Šb. Cf. Vicher.
Vichrati = *vichřiti*, wettern, wirbeln. Na Ostrav. Tč. Vz Vichřiti.
Vichření, n., das Stürmen, Wirbeln. Ráj.
Vichřice, e, f. = *vicher, bouře větru prudkého*, der Sturmwind, das Ungewitter. Ros. Hrozná v. věje. Pís. br. V. fučí a burácí. Pt. V. burácí. Dch. Až těžká v. pomine. Kom. Když v. silně kvílí, sypají staré baby mouku a sůl Melusině na okno, aby se utišila. Mus. 1833. 490. Hlas, ako čoby v-ca lipy lámala. Mt S. I. 89. - Sych., Zlob. — **V.** = *nepokojné časy, války, protivenství*, Stürme, Widerwärtigkeiten. Divné života v. Br. Válečné v. Kom. V. hněvu božského. Br.
Vichřiti, il, en, ení; *vichrovati* = *burácetí*, stürmen, brausen, toben. To se tam vichří (činí vicher). Ros. Vítr vichřil **po** celou noc. Us. — **kde**. Vítr v peci ohnivé vichří. L. Artikul, který **mezi** kněžími a Augustou v-ván jest byl (= uvažován, erwogen, ventillirt). Br. — **čím** = *bouřiti co*, bestürmen, beunruhigen. V. slovem. L. Žádného neutiskujte, žádným nezmítejte, nevichrujte. BR. II. 209. b. Už zase vítr sněhem vichrá, vichře, vichří. Na Ostrav. Tč. — **koho** = *zmítati sem tam*, herumjagen. Br. — **se čím** (zmítati se). Kom. — **co:** otázku (uvažovati). Ros.
Vichrnice, e, f. = *vichřice*.
Vichrobitný = *nepokojný, bouřlivý*, stürmisch. Ráj. I. 135.
Vichroďas, a, m. = *zlý duch vichru*. Kln.
Vichronohý, windschnell. Vký.
Vichrovati, vz Vichřiti.
Vichrovír, u, m., der Wirbelwind, die Windsbraut. Na Slov. Tč. Víly vábí mužských ku plesům v-rů. Kuzmany.
Vichrovka, y, f., das Fockstagsegel, Sturmklüver. Čsk., Kpk.
Vichrový = *od vichru*, Wirbelwind-. V. bouře, D., vítr. ZN., BO., Leg.
Vichterle, a, m., os. jm. V. Frant., spis. Vz S. N.
Vichtorin, a, m. = *Viktorin*. U našeho mynaťa, je tam děvče jak záťa, chodívá tam fojtov syn, je mu jméno Vichtoryn. Sš. P. 670. (130.).
Vija = *pryč*, weg. Mě srdce bolí, voda v něm stojí, vija, vija ven, uhodím tě zlatým kamenem. Čes. mor. ps. 33.
Vijáček, čku, m., die Weife. Hk. Vz Viják.
Vijačka, y, f. = *véjačka*, die Wurf-, Windschaufel. V-kou obilí víti, čistiti. Na Mor. Mtl., Tč.
Vijadlo, a, n., **vijátko** = *svíjadlo, nástroj k navíjení nití*, die Winde, Abwinde, Garnwinde, Haspel. Aqu., Reš.
Viják, u, **vijáček**, čku, m. = *vijadlo, svijadlo*. Jg. V. na navíjení peřených zradidel, die Federhaspel. Šp. Strčiti přadeno na vijoky, z vijoků zvíť (sesoukati). Na Ostrav. Tč. Šicí stroj se samohybnými viják. Dch. Cf. Tkadlcovství.
Vijákový, Winde-. V. šrák, kozlík, stoják, stojánek, stavec u tkadlce. Us.
Vijan, u, m. = *obinadlo*. Šel.
Vijavka, y, f., maurandia, die Maurandie. V. vždy kvetoucí. Vz Rstp. 1142.
Vijavý = *nepravidelně a rozmanitě zatočený a zkřivený*, hin und her gewunden, gedreht, gebogen. V. větve číšníku trnatého. Rst. 514.
Vijivý, *lépe: vijavý*. Rostl. I. 38. b.
Vijka, y, f., Schneeungewitter, n.
Vijmostojný, spiralständig. V-né listy, květy na ose postavené, takže vynikají v čáře, ježto jako vint na šroubu běží. Rst. 514. V. had. Br.
Vijohlav, viohlav, víhlav, a, m. = *pták*, yunx. der Wendehals. V. obecný (*vrtohlav*, na Slov. *krutohlávek*), yunx torquilla. Vz S. N., Jg.
Vijoun, a, m., ophidum, ryba holobřišná. Krok I. d. 108.
Vijovať = *víti*, winden. Brt. P. 143.
Vika, y, **vikev** (BO.), kve, **vička**, y, f. *lépe* než: *vyka* atd., rus. vika, pol. wyka' něm. die Wicke, z lat. vicia. Vz také Mz. 367. V. ptačí n. planá, v. cracca, obecná, v. sativa, Rstp. 392., v. hrachovitá, křovištní, lesní, kašubická, úzkolistná, hrachorová, plotní, ozimá, jará. Puch. Listeček z osiky padl mi do viky, nebudu sa, milo (milá), ženiť, až budu veliký. Sš. P. 319. — Cf. FB. 105., Kk. 255., Čl. Kv. 387., Slb. 550., Čl. 30., KP. III. 255., Schd. II. 310., S. N. — **V.**, *čes. tanec*. Vz S. N.
Vikaň, ě, f., Wikan, ves u Machova. PL., Tf. 267., Tk. I. 84., 417., III. 86.

Digitized by Google

Vikaňovitý. V. rostliny, schizaeaceae: pnulka, rozčar, páchnule. Vz Rstp. 1776., 1778.

Vikář, e, m. = *místo něčí zastávající, třídník, střídník,* z lat. vicarius, der Vikär. V. V. apoštolský, generalní, kapitulní, biskupský, císařský, říšský. Vz S. N. O titulu vz Veledůstojný.

Vikař, e, m. *kdo víka dělá,* der Deckelmacher. Jg.

Vikářství, n. *úřad vikářský,* das Vikariat.

Víkatý, víčkatý = *víkem, víčkem opatřený,* bedeckelt. V. baničky mechů, tobolka blínův atd. Rst. 514.

Vikel, kla, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vikeř, kře, m., osob. jm. Mus. VIII. 328.

1. **Vikéř** (zastr.), **vikýř, vykýř, výtiř,** e, m. = *díra ve střeše ku provětrání a uklízení sena a slámy,* das Dachfenster, Kappfenster, die Dachlucke. V. Slovin. ahker, mrus. alker, pol. alkierz, m. arkýř (arkéř, alkýř) z něm. Erker. Jg. a Grimm ukazují k lat. arcus n. arca. Mz. 17., 368. Vikýř. V.

2. **Vikéř,** e. m., osob. jm. Arch. I. 256.

Vikev, vz Vika.

Vikhart, a, m. V. Simon. Vz Tf. 23.

Viklač, e, m., **vikladlo,** a, n. = *nástroj k viklání,* Werkzeug zum Bewegen. V. rejstříkový u varhan. Vaněk.

Viklák, a, m. = *člověk viklající se zvl. u víře,* der Schwankende. 1619.

Viklan, u, m. *viklavý kámen,* der Wakkelstein. Vc., Dch.

Viklání, n. = *hýbání,* das Wackeln. V. zubem, kůlem. Us. V-ním (commotione) viklána bude země. BO. — **V. (se)** zubu, kůlu, Us., hlavy. Jel. — **V., v. se** = *nestálosť,* das Wanken, der Unbestand. Kom.

Viklantice, dle Budějovice. V. nové a staré, vsi u Čechtic. PL.

Viklati, viklám a viklu, eš atd. viklej a vikli, al, án, ání; *viklávati,* zastr. *vikliti* = *hýbati, pohybovati,* bewegen, wackeln (mit etwas). — **co z čeho:** kůl ze země. Us. — **se (čím).** V. hlavou, nohama, stolem, D., právy. Dch. Těmi řečmi viklaše se úmysl králův. Troj. — **na čem:** na ústavě, *german.* a **šp.** m.: *viklati čím* (ústavou). Brs 2. vyd. 254. — **se.** Zub se mu viklá. Us. Tady se to viklá. Us. Šd. V. se = *nestálým býti,* schwanken, unbeständig, unstät sein. V., Br., Jel. — **se v čem:** ve svém předsevzetí. Hlas. Národ v oddanosti své k Petrovi netoliko se vikle, nýbrž . . . Ddk. II. 152. — **se od čeho:** od víry. Sš. L. 201. (Hý). — **se komu čím.** Pakli bouřkami rohy býkovi se neviklají, nelze se dobrého roku nadíti. Us. Tč.

Viklavosť, i, f., die Wankelhaftigkeit. — **V.** = *nestálosť,* die Unbeständigkeit. Všeliké v-sti a vrátkosti výhost davše setrvejte. Sš. II. 55. V. u víře. Plk.

Viklavý = *viklající se,* locker, lose, wacklig. V. zub, V., hřebík, Jel., kolo. D. — **V.** mysl = *nestálá, vrtkavá,* schwankend, unstät, wankelmüthig, Aesop., štěstí. D. — Jg.

Viklef (Wickliff), a, m. Vz S. N., Tk. III. 662.

Viklefista, y, m. = *přívrženec Viklefův.*

Viklefství, n., der Wickliffismus. Sly přísné rozkazy, aby varovali se všeho v. Pal. Dj. III. 1. 342.

Viklér, u, m. = *ženský plášť,* jaký před 30 lety nosívaly. Kšá., Tyl.

Vikletice, dle Budějovice, Wikletitz, ves u Žatce. PL. Vz S. N.

Viklice, Wiklitz, ves u Chabařovic. PL.

Vikloň, ě, m. = *jméno viklavého kamene n. balvanu.* Us. Jg.

Víko (zastr. a posud na Mor. *věko*), **víčko,** a, n. = *zavíradlo, přikryvadlo,* der Deckel. Ve víčkách, vz -ách. **V.** = *pokryvadlo, poklop, poklopec, příklopec;* u máselnice: *příklop, prskáček, cunda.* V. elektoforu. Vz KP. II. 201. V. kotlové, der Mannlochdecker. V horn. Bc. V. truhlice, V., **u** džbánu, **na** krabici, na škatuli; jest pod víkem. Us. Sklenice s víčkem. Víko snímatelné, abnehmbar; v. rakve; v. zavříti. Us. Dch. Víčko u hodin, der Uhrdeckel; víko u jímadla, der Theervorlegdeckel; víko průlezu; záklop, der Mannslochdeckel; u bedny, na bednu, Kistendeckel; v. zasaditi, přivříti, přiraziti. Šp. V. = nadhlavní deska, nadhlavnice, abacus, viereckige Platte, welche den Knauf einer Säule bedeckt. Sp. — Řezníci mají masa na víkách. Us. — *Víčko* = *ošatka.* — **V.** *v rostlinství* = *tílko okrouhlé otvor baničky zaklopující.* Rostl. V. = díl hořejší plodu, po příčném švu se oddělující, u nejmnožších mechův, u blínův, hrnečníkův, též jiného ústroje dříve poklopeného n. př. kalich blahovičníkův, malá čepelka na vřecech lačkovek, operculum, der Deckel, das Deckelchen. Vz Rst. 189., 191., 227. Cf. Kk. 88. *V. klové* = vyvýšenina bradavicovitá na osemení, pod níž leží kel (obvodní) semen palmových, papilla embrytega, embryotegium, die Keimwarze. Rst. 163. — *Víčko oka* = *klapka, mihavice, náočník, povčje,* na Mor. *schlopka,* das Augenlid, der Augendeckel. Víčka u očí mu odřezali. Obrácení víček do vnitř (vz Vchlípení), opuchlosť víček, boule na víčkách. Ja. Srostění víček, symblepharon. Nz. lk. Zúžení víček, blepharophimosis, křeč víček, blepharospasmus, mžikání víček, nectitatio palpebrarum, růže víček, erycepelas palpebrarum, mazotok víček, seborhoëa palpebrarum, vlčí zrno víček, chalazion, ochrnutí víčka, ptosis palpebrae, poblaničná rakovina víček, epithelioma palpebrae, přirostění víček, symblepharon, odchlípení víček, ectropium, difterie víček, diphtheritis palpebrarum, spálenina víček, combustio palpebrarum, rány víček, vulnera palpebrarum, ječná zrna víček, acne hordeolaris palpebrarum; srostlá víčka, ankyloblepharon; výlev krve do víček, haemorhagia palpebrarum, zánět vaziva podkožního víček, blepharitis phlegmonosa, uhlík víček, anthrax palpebrae, vodnatosť víček, oedema palpebrarum, bradavice víček, verruca palpebrae, žíravý vřed víček, lupus palpebrae. Schb. Ač dám víčkoma mýma dřímání. Ž. wit. 31. 4.

Vikomt, vz Vicomte.

Vikoty, pl., m., das Gequicke. Kvičími vikoty rozdurděný Jupiter. Ssk.

Digitized by Google

Vikov, a, m., Wikau, ves u Stříbra.
Vikový, Wicken-. Cf. Vika. V-vý chléb. Sš. P. 765.
Vikstein, a, m. V. horní a dolní, vsi v rakous. Slezsku, v Opavsku, Wigstein. Vz S. N.
Viktor, a, m., křest. jm. Vz S. N.
Viktoria, vz Victoria.
Viktorin, a, m., osob. jm. Vz Vichtorin.
Viktorovský mlýn u Bechyně. PL.
Viktualie, lií, f., pl. — *potraviny, jezivo, věci, které slouží ku potravě* (máslo, sýr, mléko, ovoce, mouka atd.), Lebensmittel, Mundvorrath, Viktualien. Rk.
Vikuňa, ě, f., auchenia vicuna, druh lámy. Vz Schd. II. 428., Krok I. b. 82., S. N.
Vikuš, e, m., z arcus, vz Arkýř. Zeď udělámy, na nie vikušie střiebrné (propugnacula aurea, bašty). BO.
Vikva, y, f. V. = *vika obecná*. Vz Vika. Rstp. 395.
Vikvenec, nce, m. = *vičenec obecný*. Rstp. 391.
Vikvice, e, f. = *vikev ptačí, vrabčinka*, vicia cracca. Vz Rstp. 394.
Vikviště, vikvoviště, ě, n. = *pole vikvové*, der Wickenacker.
Vikvovina, y, f. = *vikvová sláma*, das Wicken-, Wickstroh. Us.
Vikvoviště, vz Vikviště.
Vikvovitý, wickenartig, wickförmig = *k vikvi podobný*. V. rostliny, vicieae: cizrna, bob, vikev, šocovice, hrách, hrachor, lecha. Vz Rstp. 345., 346., 393.
Vikvový = *od vikve*, Wicken-. V. píce, lusk, bob. Us., D.
Vikýř, e, m., z arkýř a to z něm. Erker, die Dachlucke. Vz Arkýř. Gl. 363.
Vikýřový, Erker-. V. okno. Zpr. arch. XII. seš. 2. str. 4.
1. **Vila**, y, m. a f. = *bloud, blázen, šašek*, der Raps, Narr. Komu vila mil, nikdy moudrý nebyl. Č. M. 211. Neboť jest muž vila všaký, jenž sě kto před ženú súdí. Dal. 9. (3. 40.). Vždy nemúdrosť každý v. mní, aby to múdrosť byla. Výb. I. 837. 5.
2. **Vila** (*víla*, instr. *vilou*, *pl.* vil, vilám, vilách, vilami), y, f., nympha, die Nymphe. Slovo *víla* vyskytá se nyní jenom u Jihoslovanův a u Slováků (Koll. Zp. I. 412.). Víly = nadpřirozené, dobré i zlé, mladé, spanilé panny v tenké bílé roucho oblečené bydlící ve skalách, na vrších a stráních, v hustých lesech, ve vzduchu a ve vodě. Krok, Brt. Jsou vily pozemské, povětrní, vily vodní = rusalky. Rk. V. horská, květinová, Blumenfee, růžová, Rosenfee, proročice, wahrsagende Fee. Dch. Vz S. N., Sbtk. 21., 22., 196., 303.
Viláček, čka, m. = *vlček* (vilk = vlk), das Wölfchen. Ach vilačku vrać mi ju, bo mi duma vybiju. Sš. P. 730.
Vilamovice, dle Budějovice, ves u Skočova ve Slez. Tč.
Vílanec, nce, m., Willenz, ves u Jihlavy.
Vilani, ho, m., osob. jm.
Vilantice, dle Budějovice, Wilantitz, ves u Dubence.
Vilášek, ška, m., osob. jm.
Vilčatý = *vlčatý*. V. strom, haluz (na které jest mnoho suchých vlků). Na Ostrav. Tč.
Vildštein, a, m., Wildstein, městečko v Chebsku. Vz S. N., Tk. IV. 744.
Vilec, lce, m., cobaea, die Cobäe, rostl. V. obecný, c. scandens. Vz Rstp. 1087.
Vilejš, e, m. V-ši, lepadidae, členovci, svijonožci. V-š stvolnatý, lepas anatifera, srstnatý, scalpellum vulgare, ryhovaný, pollicepa cornu copiae, hladký, pollicepa glaber. Vz Frč. 86., Schd. II. 528.
Vilém, Vilím, a, m., Wilhelm. V. z Poděbrad. Dal. 153. — Vz S. N., Sbn. 559., 561., 589., Tk. IV. 745., V. 63.
Vilémice, dle Budějovice, Willomitz, mě. v Kadaňsku. PL. Vz S. N.
Vilémina, y, f., Wilhelmine. Vz S. N.
Vilémov, a, m., Wilhelmau, ves u Humpolce; Wilimow, mě. u Golčova Jeníkova; Willomitz, mě. v Kadaňsku. PL. Vz S. N., Tk. IV. 745.
Vilémova hora, Heilbrunn, městečko u Nových hradů. PL. Vz S. N.
Vilémovice, dle Budějovice, Wilimowitz, ves u Kutné hory; Willimowitz, ves a) u Třebíče, b) ves u Ledče, vz S. N.; Wilmsdorf, ves u Javorníka ve Slez.
Vilení, n., die Unzucht, fornicatio. BO.
Vilhartice = *Velhartice*. Tk. II. 101., III. 11., 18., IV. 745., V. 263., Pal. Dj. IV. 1. 104.
Vilibald, a, m., křest. jm. Vz S. N.
Vilice, e, f., Willitz, ves u Mladé Vožice. PL.
Vilička = *plátěná pokrývka lýtek*. Na Hané. Bkř.
Vilie = *štědrý večer* (místy na Slov. z lat. vigilia). Květy 1869. 12.
Vilifelinový. V. kyselina, Villifellinsäure. Šp.
Vilík, a, m., os. jm. Slez. Šd.
Vilíkovský, ého, m., os. jm.
Vilim, a, m., os. jm.
Vilímeč, e, m., Wilimetsch, ves a) u Telče, b) u Želetova. PL.
Vilímek, mka, m., os. jm. V. Jos. Rich., nar. 1835., čes. spisovatel. Vz S. N., Tf. H. l. 129., Šb. H. l. 304., Sbn. 771. — **V.**, Willimek, ves u Humpolce. PL.
Vilímov, a, m., Wilhelminenthal, železárny u Nepomuk; Wilhelmshof, ves u Bystřice v Brněnsku; Williman, ves u Litovle; Willimow, ves u Letovic. PL.
Vilímovec, vce, m., Wilimowetz, osada u Německého brodu.
Vilímovice, dle Budějovice, Willimowitz, ves u Kutné hory. V. horní a dolní, vsi u Třebíče.
Vilímovský mlýn, Willimer Mühle, u Jihlavy.
Vilímovští, vz Žer. Záp. II. 91., 393.
Vilímů mlýn, Wilima Mühle, u Hrotovic.
Vilín, a, m., Willin, ves u Nadějkova. — **V.**, u, m., hamamelis, der Zauberstrauch, rostl. V. virginský, h. virginiana. Vz Rstp. 774.
Vilink, vz Velink.
Vilínovitý. V. rostliny, hamamelideae: vilín, kuska. Rstp. 774.

Digitized by Google

Vilinský. V. studánka, Feenbrünnlein. Dch.

Víliti, *víliti,* il, ení = *vilniti, smilniti,* huren, der Wollust fröhnen, Unzucht treiben, zastr. — **abs.** Když by oni v-li; Aniž vilněme, jakož jsú někteří vílili; Jisti z obětí pohanských modl a v.; Ktož vílí, v své tělo hřešie; K hýření přivedla (svedla) sluhy, aby vílili. ZN., BO. — **s kým.** St. skl. Jiný, jenž maje ženu svú, i bude v. s jinú. Hr. rk. 351. Vílil jest lid se dcerami moabskými. BO. V-li s ním a v kochání živi byli. ZN. Ďáblom, s nimižto sú vílili. BO. — **v čem.** V cizoložstvie v. BO. Kto nepravě hromáždí, ten jiným tlumačí a v jeho zboží jiný bude v. (Eccl. 14. 4.). BO. — **kde: před** někým etc.

Vilitý; *-it, a, o,* ausgegossen. V-tá voda. Us. Lépe jest nám umříti, nežli nepomstíti nevinné krve úkladně vilité milých bratří našich. Pal. Dj. III. 3. 148.

Vilk, a, m. = *vlk.* Na Mor. Tč. Cf. Bž. 32.

Vilkodlak, a, m. = *vlkodlak.* Mor.

Villa, y, f. = *dům na venkovském statku, letník,* Rk., *letohrádek.* Vz S. N. O řím. villách vz Vlšk. 516.

Villach = *Běľák.*

Villarska, y, f. = *plavín,* rostl.

Villani, iho, m., jm. šlecht. rodu ital. Vz S. N., Sb. H. 1. 304.

Villikace, pl., f. = *královské statky,* Landgüter. Pal. Dj. II. 331.

Vilma, y, f., synodus, ryba. Krok. I. d. 109.

Vilmberk, a, m. Proček z V-ka. Tov. 4.

Vilna, y, f. = *vlna.* Bž. 32.

Vilně = *chlipně,* wollüstig, geil. A s děvuškami tvými v. chlípí. Hdk. C. 94.

Vilnice, e, f. = *smilnice,* eine Wollüstige, Hure. Tu, ješto v. sedí. ZN. Hluboká jáma jest v. BO.

Vilničí, Huren-. Syn v.; Potká jej žena v rúše v-čiem. BO.

Vilník, a, m. = *chlipník,* der Wollüstige, Hurer. Jest mezi nimi v. nebo lakomec. ZN. Nepřiměšovali k vilníkóm anebo lakomcóm anebo dráčóm nebo modlosluhám. ZN.

Vilniti, il, ění = *smilniti.* Vz Víliti.

Vilno, a, n., mě. v Litvě, Willna. Jg., Tk. III. 543. — *Vilňan,* a, m., pl. — né. — *Vilenský.*

Vilnokvět, u, m., salacia, die Salacie, rostl. V. senegalský, s. senegalensis. Vz Rstp. 208.

Vilnosť, i, f. = *chlipnosť, smilnosť,* die Geilheit, Wollust. Zdali malá jest v. tvá?; Ponesú v. vaši synové vaši; Po všech ohavnostech a v-stech. BO. Aby se v-sti vystříhali. Sš. II. 124. K nečistotě a vilnosti těla nakloněný. V. Okušení v-sti. Troj. — **V.** = *nezbednosť.* Jir.

Vilný = *smilný, chlipný, kurevný,* geil, wollüstig. V. Masti v-ných žen. BO. Rty v-né ženy jsú jako plásť strdí. BO. V. žena, roucho, plameny, vášně, schůzka. Jg. Tamo Zbyhoň vilný, tamo plaka děva. Rkk. 28.

Vilosť, i, f. = *nemoudrosť, bláznovství, šálenství,* die Thorheit, der Wahnsinn. Cf. Víla, Vilý. Dle jiných = *chtivosť, rozvášněnosť milostná,* die Begierde, Leidenschaft. K tomu jí připudí silná milosť, že jí nadjide taká v., jež často při takých bývá. Dal. 66. (39. 14.).

Vilotnice, e, f. = amazo. Rozk.

Vílov, a, m., Gilau, ves u Nové Kdyně.

Vilovice, dle Budějovice, Wellowitz, ves u Roušperka.

Vilství, n., fornicatio, die Hurerei, Geilheit, Wollust. Následuje v. domu Achabova. BO. Ona se nechce káti svého v. ZN.

Vilstvo, a, n. = *vilství.* Plodilas vilstvo s mnohými svými milovníky. M. Z v-stva a nestudu. ZN. V-stvo, jakéž i mezi pohany nenie. ZN. Sv. Magdalena bez počtu svého v-stva nečistotú jsúc zkálena. O vstup.

Vilštein, a, m., Wildstein, ves u Blovic. Vz S. N., Tk. IV. 745.

Vilý = *nemoudrý, bláznivý.* Dal. Jg. Cf. Vilosť.

Vilzof, a, m., os. jm.

Vím, vz Věděti.

Vímar, a, m., mě. v Německu, Weimar, Vimaria. V. — *Vímařan,* a, m. — *Vímarský.*

Vimberk, a, m., mě. v Plzeňsku, Winterberg. Vz S. N., Tk. III. 49. — *Vimberčan,* a, m. — *Vimberský,* ého, m.; také osob. jm. Mus. 1880. 225.

Vímnati, *výmnati,* eutern, Euter bekommen. Us. Kráva vímná. U Turnova. Vysoká (v Kutnohorsku) vímná, bude pršeť. Tč. exc.

Vímnatý = *vemenatý, mající veliké vemeno,* grosseuterig. U Ronova. Rgl.

Viň = *vědí.* Viň co to? Na Mor. (u Buchlovic).

Vina, y, f. (**ne:** *vinna*) = *přiznaná komu příčina zlého,* die Schuld, das Verschulden, die Verschuldung. Viny mladosti mé. Ž. wit. 24. 7. Někomu vinu přičísti, přičítati, dáti, dávati; vinu na někoho vzkládati, sčítati, cpáti; za vinu komu dávati; vinu s sebe odložiti; pokuta za vinu. V. Beze vší viny. Troj. Na někoho viny hledati. Dal. Před nímž jest naše v. dovedena. Št. Ve vinu něčeho upadnouti. Kom. Čí jest vina?; neměti viny, býti bez viny. D. Na někoho vinu klásti. Sych. Viny si na někoho smýšleti. Háj. Otcové nejsou toho vina, **lépe:** Otcův to není vina, otcové tím nejsou vinni. Jg. Vinu někomu prominouti. Kram. A to bývá bez jich viny, ale vinú stran. O. z D. Vinu na někoho strkati. Ros. Dávati někomu vinu o co. Han. výb. Jemu v tom ničemž viny nedávají. Skl. I. 126. Tuť chci slyšeti, z čeho mi vinu dáš. Ps. o zášti. Aby každý stál a odpoviedal úředníku, z čeho jemu vinu dá. O. z D. Jemuž vinu dávají. Kn. rož. 69. Na tom i ty neseš vinu, **german.** a šp. m.: tím i tys vinen. Cf. Brs. 3. vyd. 254. Kde v. pomsty nemá, tu mnozí práva nechavše jinak svou vůlí vedou; Nevědomí každou vinu vymlouvá; Co se stane bez čí vůle, toť viny v sobě nemá; Tu buď trestáno, kde se vina najde. Rb. Vz Vš. 571. Dávati někomu něco za vinu. J. tr. Vina byla na vůdci; Odpusť nám naše viny; Jeho vinou se věc opozdila; V. rodí vinu; Jeden strká vinu na druhého; Není to jeho vinou. Us. Dch. Já sem vzkázala, že mu polovici uhradím, když to čítá mou vinou. U Dobrušky.

Vk. To není milosť, kterou hříšník dává, když k vůli vině vinníkovi přává. Shakesp. Tč. Naše viny obyčejně vymlouváme a na jiných vzkládáme. Na Mor. Tč. Len ma srdca bolí, láska je na vine; Urob si, céro má, jako ti je vóla, aby ti nebola mamenkina vina. Sl. ps. 145., 335. (Šd.). Vinu jemu dávali z toho a diel dobrý byli příčina jeho smrti. Let. 12. Já před Bohem bez viny zůstati chci; Aby na den sv. Bartoloměje stáli v Znojmě před císařovou radou, kdežto my také naši pošlem, aby tu nám z viny dané odpovídali; Prve sou nám z ničehož viny nedávali; Aby ti lidé stáli ku právu před nimi a odpovídali, kdožby jim z čeho vinu dal. Pal. Dj. III. 3. 273., IV. 2. 283., V. 1. 328., V. 1. 236. (Šd.). Pokutu tuto chtěl vykonati veřejně, jakož byla i vina spáchána; Papež brevem ze dne 7. října výslovně zprostil krále vší viny. Ddk. II. 402., V. 122. (Tč.). Miloval jsem s černýma očima, esi ťa nedostanu, či to bude vina?; Pobila mě matička, pobila mě pro vinu, že ty chodíš za jinú. Sš. P. 230., 303. (Tč.). Zrušila jsem lásku ne o své vině (= ujmě): že (= než proto, že) jsou nás podvedli, od sebe rozvedli falešní lidé. Er. P. 186. b. První vina odpuštěna, druhá v. odpuštěna, třetí vina zadržena. Slez. hra. Šd. A skrze to ona fojtovi z toho krádeže vinu dává; Já tobě v ničem viny nedávám; Tu že židovi z těch peněz žádná v. dána nenie; Dává jemu vinu v puol osmu zlatém; Žalobníci mohli jsú slušné vedlé práva svú vinu (Unbill) a nepravosť jim učiněnú obžalovanému odpustiti; Jiřík nedával žádnému žádné viny před konšely; Jeden druhému vinu dával, že jest jej na horách zrúbal, oblúpil . . .; Vinu jemu dávajíce z prolité krve a z vraždy; Dá-li mi v čem vinu, chci jemu odmlúvati; A dal mi vinu v lžíci a v hřebeni a odvolal se Mrdáčka, že u Jiříka hřeben našel; Jakož mi vinu dávají tito dobří lidé v 16 zl., že by za mě dali; A v té chvíli žádná v. nebyla naň dána; I podáváme to zase na právo, tu kdež právo běřem, abyste nás o ty viny naučili, jestli vina čili ne; Pane fojte, přišel sem chtě každému práv býti, ktož mi z čeho vinu dá. NB. Tč. 6., 7., 24., 27., 95., 96., 99., 108., 125., 132., 142., 168. Když na mně viny neměli (nenalezli). Bl. Živ. Aug. 28. Vinu někomu z čeho dávati. Bart. IV. 33. Když jsme mrtví byli u vinách (v hříších). BR. II. 648. b. V čemž mi najviec v. dáváš. Hr. rk. 423. A na váš liud bude hledati v-u. Dal. 4. 27. Vinu mi dáváte. Alx. H. v. 413. (HP. 69.). I všeho činu kterú těmto ludem vinu dáváš, ež je mučíš hlavně? Kat. 3059. Z krádeže své stříbrnice jim vinu dal. Pass. mus. 335. Jednou vinou dvakrát vinen býti příliš by bylo. Anth. Jir. III. 353. Kdežto v. lehce sejde, tuť ráda vóle zlá panuje. O. z D. Z toho vysvítala náramná vina židů; Touto svobodou přitužuje a zvětšuje se v. Ananiášova; Že na Petra v. sčítati se nemůže; Pro ztužení a ostrožení viny jejich vece; Apoštolům se vinou dávalo, že . . .; Nechce ochrnulec nějakou vinu na Pána strkati; Nechce tím umenšiti vinu jejich, něbrž raději stížiti; Člověk viny osobné sobě shromažďuje; Tedy tím nějakou v. na Pána umítl; Dotčené osoby jimi (slovy těmi) žádné viny na sebe neuvedly; Svrchovanou vinu do sebe míti; nějakou vinu sebou obnášeti; vině podléhati; Vinu veškeru sobě připisuje, aniž ji na svůdce a stoupence a rádce uvaluje; Z toho, co tudíž správce činí, jasně vina jeho vyniká. Sš. Sk. 39., 55., 56., 62., 66., J. 84., 118., 159., 281., L. 12., 128., 152., 156. (Hý.). Vinu na někoho klásti; Všecka v. na tě spadne; Komuž vzato, ten jest v vině. Smil v. 476., 643., 722. Z čehožby nám kolivěk byla v. dána, to od nás přijato nenie; Aby každý stál a otpoviedal úředníku, z čeho jemu vinu dá; A nám všem, kteříž sme v zápisu byli, vinu v tom dávají. Arch. II. 270., 486., V. 311. (Šd.). On svých vin odbyl; Jí mají práví býti, z čehož jim ona vinu dá; Tu jim vinu dávám z toho zboží a z dušie; Což bych jemu viny dal před nimi; Viny na mě zamýšleje vpadli mi bezprávně v mé zboží. Půh. I. 111., 140., 250., 280., II. 195. (I. 149., 167., 169., 203., 298., 371., II. 3., 61., 144., 174., 278., 306., 451., 605., 618. — Tč.). Jim (židóm) smrť Kristova jest u vinu položena; Jistě nebyl by bez viny; Člověk druhému dluh neb vinu odpustí, když nad ním se nemstí, ani se miení mstíti; Činicieho toho, jenž činí hřiech, bez pochybenie vinu má, ktož moha potresktati zmešká polepšiti; Abychom jim z srdce viny, když zavinie, odpůštěli; My pak na hada, i na Evu, i na Adama a tak na Boha vinu cpáme. Hus I. 158., 189., 334., 457., II. 389., 433. (Tč.). Nižádné viny k smrti na něm nenalezám. GR. Pán za vinu odpovídej hlavou a kníže zemí. Pk. Desátá v. se kárá; První v. omyl, druhá návyk, třetí zatvrzelosť. Pk. Často lidé hynou klevetníků vinou. Us. Šd. O vinách půhonných vz také Kn. drn. LV. Vz strany přísloví: *Dluh, Housti, Kulka, Nadrobiti si, Opiční, Píti, Vroubek, Zajíc.* — **V.** = *pokuta,* die Poenalgelder, sie wurden den höheren Landrechtsbeamten gezalt, um die Partheien vor unüberlegten o. muthwilligen Klagen oder vor unnöthiger Behelligung des Gerichtes durch Ausserachtlassung der Rechtsformen abzuschrecken. Gl. 363. Proč jsú viny nalezeny od starých pánóv? pro strach ztráty, aby viděl i ktož pohoní i ktož se póhonu dopustí, že právo jich klidu a na zisk nic netbá; než nechtí-li pro pokoj a pro cnosť sebe nechati, ale aspoň pro strach ztráty. O. z D. Tu vinu mistři bráti mají a obraceti na vosk před boží tělo. 1538. Nách. 116. Aneb dáš viny centnéř stříbra. V. Úředníci (při soudu) nemají žádných vin a pokut vyprošovati. Zříz. Ferd. Jak pokuty neb v-y bráti máme. Chron. igl. p. 36. Ve vinu pánu a držiteli statku upadl. 1576. Upadl jest ve vinu summy 70 peněz; Ten šest gr. bílých perkmistru v vinu upadl. Lum. 1857. 882. (z r. 1576.). Menších vin má rychtář polovici. Mus. 1847. 533. Pod vinou jednoho groše a ten nemá odpuštěn býti. 1538. Nách. 118. Ty viny (veliké) i pokuty budú toliko na nás přislušeti. Ib. Cf. Kn. drn. LV., Arch. 513., Vš. 342. Aby dal viny do cechu 3 gr. č. Sedl. Rychn. 38. 19. Každý bude povinen

Digitized by Google

půl věrdunku viny dáti; Půl věrdunku viny do cechu propadne; Má beze vší milosti 50 břiven viny dáti. Cech. řád. šev. opav. z r. 1546. (Šd.) Že by svrchupsaný konšel viny nebyl již dlužen. NB. Tč. 43. Ten polož v-y 10 gr. Exc. ze 16. stol. Již takové v-y všecky netbanlivostí učedníkóv jsú zminuly a od žádného se neberú. Vš. Jir. 339. S úřadem se o vinu smluvila, že se jest póhonu dopustila. Arch. I. 167. Všech svých vin odbyl i ve velikých i v malých knihách. Půh. I. 273. O vinách, které se propadají k úředníkom menším, vz Vš. Jir. 339. Leč bez viny, leč buď s vinú, jáť se vždy uvieži v dědinu; Pro hus, kozu nebo krávu křesťana dáš na popravu s malú vinú v ruce katu; Mnohý dědiny násilím drží, bez viny. Smil v. 725., 1283., 1288. Odpytaj viny, nechcej činiť jinú. Na Slov. Tč. **V.** = *stížnosť*, die Beschwerde. Máš-li vinu proti některému úředníku atd. Vš. Nemají ke mně žádné v-y = čím by mne vinili. Výb. I. 1060. Nemá ke mně žádné v-y er hat keinen Grund mir zu schaden; er hat mir gegenüber keinen Grund zur Beschwerde. Gl. 363. Kterak pána a otce mého, viny k němu nemajíce, jali sú. Arch. IV. 14. Nemaje ke mně nižádné viny. Půh. I. 119., 125., 161., II. 169., 308., 420. (Tč.). Stane před lidem, vyličuje svú vinu. BO. Beze vší viny i bez odpovědi. Půh. I. 135.

Vinačka, y, f., die Weintrinkerin. D.

Vinák, a, m. = *pijan vina*, der Weinsäufer, οἰνοπότης. Aj člověk žrout a v. Sš. L. 79. (Hý.).

Vinan, u, m. = *sůl z kyseliny vinné a jiné zásady*, tartras, weinsteinsaures Salz. Rst. 24. V. ammonatý, draselnatý, hořečnatý, chininný, rtutičnatý, sodnatý, vápenatý, železitý, železnatý, Kh., hliničný, Jg., Čs. lk. IV. 125., měďnatodraselnatý. KP. V. 12., 13., 24., Prm. IV. 248.

Vínanový. V. kyselina, die Weinsteinsäure. Šp.

Vinař, e, m. = *vincour*. V. Zlosť sedlákův, radosť v-ův (horko). Šp. Vz Nástroje (pro vinaře a zahradnické), Tk. II. 552. Zlé zle zatratí a vinici svú poručí jiným vinařóm (Mat. 21. 41.). Hus II. 66. Je-li na sv. Matouše pěkný den, mají vinaři naději na dobrou sklizeň. Pran. Tč. Když jest červen studený, krčí v. rameny. — **V.** = *kdo víno prodává*, der Weinhändler. — **V.** = *pták, cvrčala, crh*, turdus, minimus nostras, die Roth-, Weindrossel. Us. — **V.**, os. jm. V. Frant., hudebník, nar. 1825.

Vinařce, Vinořce, Vinořice, dle Budějovice, Vinařitz, ves u Loun. Arch. II. 181. Vz S. N., Tk. I. 87., III. 132., V. 119., 181.

Vinaře, něm. Weinern, ves u Radonic; Winař, ves u Čáslavi. PL., Tk. III. 67., V. 263.

Vinaření, n., der Weinhandel, -bau. D.

Vinařice, dle Budějovice, Weingarten, ves u Jirkova; Winaritz, ves a) u Ml. Boleslavi, b) u Labské Týnice, c) u Loun, d) u Slaného, e) u Berouna. PL., Tk. III. 662., IV. 394., V. 139., 145.

Vinařický, ého, m., osob. jm. V. Kar. Al., kanovník, čes. spis. † 1869. Vz S. N., Tf. H. l. 204., Šb. H. l. 304.

Vinařiti, il, ení, Weinbau, Weinhandel treiben. D.

Vinařka, y, f., die Weinbauerin, -händlerin. — V-ky = letní hrušky.

1. **Vinárna**, y, f., Weinpresse, samota u Lobosic. PL.

2. **Vinárna, vinárnička**, y, f., das Weinhaus, -zimmer. Us.

Vinárník, a, m., der Weinschänker, Weinhändler.

Vinařský, Winzer-; Weinhändler-. V. kosíř, V., píseň, Us., škola, obyvatelstvo, Dch., motyka, kopáč, nosatec. KP. V. 161.

Vinařství, n., der Weinbau, Weinhandel. Vz S. N., KP. V. 145. atd., III. 276.

Vinařstvo, a, n., die Winzer, Weinhändler.

Vinary, dle Dolany, Winar, ves u Přerova, Tč., u Nového Bydžova a u Uherska (Vinaře). PL. Cf. Žer. Záp. I. 42.

Vínavka, y, f., die Weinbirn. Šm.

Vínce, e, n. = *víno*. Popíjeli dobré v. Dbš. Sl. pov. I. 94. Nesie sliepka súdok a v tom súdku dvojaké vínce. Ib. I. 488. (Šd.).

Vincek, cka, m. = Vinzenz. Vz Vincenc. — **V.** = *malá železná kamna*. Mor. Bkř., Mtl.,

Vincenc, e, m. = *Čeněk*. Vz S. N. Slunce-li na sv. V-ce (²²/₁) svítí, budem hojnosť žita, vína míti. Pran. Tč. O V-ce vody plné koleje, na dobré víno ten rok naděje. Šk. Jak na sv. V-ca je velký vêtr, to je málo vína. Ve Slez. Šd. — **V.**, kanov., † 1171. Vz Šb. H. l. 304., Sbn. 129.

Vincencov, a, m., Vincenzdorf, ves u Prostějova. Tč.

Vincenky, pl., jm. lesa u Přerova. Pk.

Vincéř, e, m. = *vincour*. Luk. 13. 6.

Vincka, y, f. = Vincentia. Us. Šd.

Vínco, a, n. = *vínce*. Čierno korenia kopala, v červenom víncu varila. Sl. ps. Šf. I. 143.

Vincour, a, m., **vincéř**, e, z něm., der Winzer, zastr. = *vinař, vinohradník*. — **V.** *horní*, Aufseher des Weinberges. Pk. v Mtc. 1880. 119. Chce-li míti v-ra, aby jemu důchodů jeho hleděl. Půh. brn. 1490. f. 73., Mz. 368.

Vincourek, rka, m., os. jm. Mor. Šd.

Vincura, y, f. = *Vincenc*. U Místka. Škd.

Vinčík, a, m. Z V-ka Mikuláš. Tk. IV. 528., V. 114.

Vinčtyř, e, m., z něm. Weinstein = *vinný kámen*. Us. u Rychn.

Vinda, vindra, y, f. = *vídeňský*. Cf. Wiener, Gb. Hl. 120. Nemá ani vindy (vindry, ani vindry peněz), nicht einen Heller oder Pfennig. Ani za vindru nestojí. D. Nedostaneš ani vindry. — Jg., Č. M. 618.

Vindelicia, e, f. = *země Vindeliků*. Vz S. N., Vindelikové.

Vindelikové = za starodávna *národ* v částech Bavorska, Švýcarska, Badenska, Virtemberska a Tirolska. Vz S. N.

Vind-ex, ika, m., osob. jm. Vz S. N.

Vindikace, e, f., z lat. = *msta, obrana, žaloba vlastnická*, die Rache; die Vertheidigung; Zurückforderung einer Sache.

Vindikovati si co = *jako vlastnictví sobě osobovati,* sich als Eigenthum anmassen, zurückfordern.

Vindiš, e, m., os. jm. Us. Šd.

Vindra, y, f., vz Vinda.

Vindryshoner, nee, m., der Pfennigscharrer. Mus. V. 263.

Vinduška, y, f., Winduschka, mlýn u Votic. Pl. — **V.,** virus. V.

Vindyš, e, m. V. Jos., farář a spisov. † 24/12 1857. Vz Sb. H. I. 304.

Vinec, *vínec,* nca, m. = *vínek,* der Kranz. V. preclíků se dostává u Frýdka za 5 kr. Na Ostrav. Tč. — **V.,** Winetz, ves u Ml. Bolesl. Pl.

Víneček, čka, m., das Kränzchen. Vz Věnec.

Vinečka, y, f. = *malá vina,* eine kleine Schuld. Zabil Adam Evičku pro maličkú v-čku. Sš. P. 138.

Vinečko, a, n., vz Víno.

Vinečný. Úřad v-ných hor, das Bergamt, dem der Bergmeister präsidirte und das Weinbergrecht behandelte. Gl. 363.

Vinejš, e, m. V-ši, tortricida, hadi mající hlavu slabě oddělenou, ústa sotva rozlišitelná, ocas kratičký tupý. V. červený, tortrix scytale, turecký, eryx turcica. Vz Frč. 328.

Vínek, nku, m., zvl. *vazadlo okolo čela* atd., das Diadem. Tomu bych dala vienek svoj s hlavy. Rkk. Pokud já mám můj zelený vienok (na hlavě). Na Slov. Z kapucného hlúba spadla a bolo po vienku (o padlé panně). Mt. S. I. 99. Korunný v., das Diadem. Vz *Věnec.* — **V.,** das Taufband, u Opavy *uzělek.* Klš. Král daroval jej (schodek) rok na to druhorozenému synu Svatoplukovu co kmotr do vínku. Ddk. II. 395. Při křtu kladou kmotři dítěti penize na památku do vínku. Penize do vínku. D. Ani za vídeňský dítěti do vínku nedal. Sych. — **V.** = *závdavek,* dos. Zákony světské vyžadovaly ještě vínek, čímž nevěsta od rodičů byla jaksi koupena. Ddk. IV. 303. — **V.** — hra muzikantů ženichovi před svatbou. Na Zlínsku. Brt. (Mtc. 1878. 133.).

Vinen, vz Vinný.

Vinění, n., die Beschuldigung, Anklage. Proti tomu činí odpor, že se jí v tak velikém dluhu jejieho v. nezná než ve dvú zl. NB. Tč.

Viněnka, y, f. = *vinná jahoda,* die Weinbeere. I zdali sbierají s trnie v-ky a s bodláków (n. s hlohožie) fiky (Mat. 7. 16.)?; Protož nesbierají s nich lidé v-něk, jenž by víno daly, aby duše věrných lidí obradovalo. Hus II. 292., 294. (Tč.). Hrozny, na jejichžto stopce vinná zrna (v-ky) visí. Kom.

Vineta, y, f. = *staroděrné město slovanské na pobřeží baltickém.* Koll. Vz Volyn.

Vinětice, dle Budějovice, ves. Arch. I. 529.

Vinětka, y, f., vz Vignette.

Vínĭ, n. = *vání,* das Wehen. V. větru. Jel., V., Háj.

Vinic, e, m., os. jm. Šd.

1. **Vinice** (vlastně: *vinnice:* svět-nice, štěp-nice, Jg.), e, **vinička,** y, f. = *vinohrad, trata révou vinnou posázená,* der Weinberg, Weingarten. Rst. 514. Vinice, V., D., Kom., vinnice. Br., V. Vinař vinici kopá. Kom. V-ci řezati, Br., V., vysázeti, Břez. 244., Ž. wit. 106. 37., štěpovati, dělati, Ler., krýti, kopati, z jara zdvíhati. 1592. Škodu na vinicích dělati. Br. V. nová (novina, mladý les. Šp.). V-ci krýti (révy zasaditi). V. vypodlomená. Hnojení, ošetřování, omlaďování vinic. Us. Přední práce na vinici: odkrývání, řezání, kopání (první, druhé, třetí), dělání rozvodů, vrážení tyček, vázání, smítání, plení, hnojení, sbírání, paběrkování, přikrývání vinných kmenů. HN. V-ce řádkové (keře jsou sázeny v řádkách) a matené (v nichž keře nejsou v řádkách sázené). Velké v. dělí se v menší, jež se čtvrťmi nazývají. Čk. 156. Klásti ve vinici rozvody; révy podlamovati, tyčky nabíjeti, vrchy rév sekati. 1592. Cf. Klobouk, Kopačka, Kozlík, Kráče, Krecht, Podlom, Povaz, Přeložiti, Kamenování, Řezba, Rozvod, Shoditi co, Školka, Truhlice, Tyčení, Zakládání vinic, Zdvižka. Vz o tom více také v Čk. 188., KP. V. 145. a násl. a o štěpování rév. Čk. 189. Kterýž vinici dělati má. Arch. I. 356. Vinice má vyvolená, tak si mi učiněna hořká přieliš; Aj dělník na vinici dělá; Jako vinice zevnitř jest suchá a nelíčná, ale vnitř jest zelená a rozkošná, tak jest cierkev svatá. Hus I. 298., 312., III. 14. (Tč.). Práva vinic. D. Než reví zokatí, hleď v-ci skopati; Panna Maria na zasvěcený den zavádí dělníky do vinice ven; Čím dříve v říjnu opadává ve v-ci listí, tím úrodnější bude rok příští; Do Jana Křtitele v dobrém roce, polovic odkvetou v. Šk. Vinice jsou bídnice; osení jistší živení. Č. V. bídnice, chmelnice dělnice, pole hnojnice, ale louka vždy si houká. V. bídnice, chmelnice pouhá dělnice; zahrada, častá náhrada; louka, ta si již fouká, dobré pole, neprodávej vole; Vinice nechce modlitby ale motyky; Který pán na své v-ci seje obilí, ten pán i s tou v-cí zkobylí; a který pán má na své v-ci rovno, ten pán i s tou v-cí stojí za hovno. Kdyby byl sv. Bartoloměj sv. Matouše bratrem: byli bychom šťastnější ve vinicích, protože co sv. Bartoloměj slíbí, sv. Matouš zkazí. Šp. — V. libeňské u Prahy. O řím. a řeckých v-cích vz Vlšk. 106. O českých v-cích vz Tk. II. 552., IV. 5. Cf.: Hospodářský. — **V.** *Páně* = *úřad duchovního pastýře,* die Seelsorge. Bylo to víno z duchovní v. ducha svatého. Sš. Sk. 22. Ktožť v tomto životě svých věcí hledá, ještěť jest do v-ce božie nepřišel; V-ce naše zakvetla jest, t. po všem světě kvietie dobrých ctností rozplodila jest. Hus II. 65., III. 33. Na v-ci Páně pracovati. Us.

2. **Vinice,** e, f., hájovna u Slabec; samota u Vyšehradu; Klein-Třemeschoves, ves u Hořic; Weinberg, samota a) u Chrasti, b) u Vysokého mýta, c) u Jičína, d) u Berouna; Winic, samota u Čáslavi; Winice, samota a) u Skalice, b) u Kutné hory, c) u Ouval, d) u Zbraslavi; Winitz, ves u Králova městce; Winize, samota u Běchovic. Pl.

Vinický, Weinberg-, Weingarten-. V. břidlice. Vz Bř. N. 256.

Digitized by Google

Vinič, e, m., der Beschuldiger. Šd. Dch. — **V.**, das Presshaus. Slovák má troj vinič. Dbš. Obyč. 51.

Viničar, a, m., os. jm.

Vinička, y, f., Winicka, samota u Lisé u Benátek. — **V.**, vz Vinice.

Viničko, a, n., vz Víno.

Viničník, a, m. = *vinař.* Jg.

Viničný, **vinničný** = *od vinice, k vinici náležející*, Weinberg-. V. tyčka, hora, kosíř, V., údolí, Tk. II. 275., užitek, ZN., země, hospodářství, KP. V. 148., 156., 160., právo (vz Právo), stráně, vršky. Let. sl. VI. 124., koly, bidla, dílo. Ros., dělník, čeládka. úřad hor viničných. Jg. — **V.** = *na vinnici rostoucí*, am Weinberge wachsend. V. rostliny, vineales. Rostl. I. 290. a.

Viničový, Weinreben-. V. fúzy. Let. Mt. sl. X. 1. 52.

Vinieše = vinul, táhl (cizozemec do země). Výb. I. 468.

Viník, a, m., vz Vinník.

Viniklov, a, m., Winiklow, samota u Železného brodu. PL.

Vinitel, e, m., der Beschuldiger. — **V.** = *akkusativ.*

Vinitelka, y, *vinitelkyně*, ě, f., die Beschuldigerin, Anklägerin. Us.

Viniti, *vinniti*, viň (viniž), il, ěn, ění; *vinivati*. Viniti: V., Dal., Sych., D., Har., Brikc.; vinniti: Br., Kom. — **V.** = *vinu někomu dávati*, beschuldigen, bezüchtigen, anklagen; *žalovati*, anklagen; *trestati, mstíti*, strafen, rächen, zur Strafe ziehen. Jg. — **co, koho.** Nechať jedni druhé viní. Br. Vymlouvá se, an ho ještě nevíní. Prov. D. V. něčí lenosť. Marek. Něčí statek v. = zabaviti. Har. — **koho z čeho, šp.** prý m.: *v. čím.* Ale toto mínění jest **mylné**. Cf.: A také chtěl-li by jej kdo z toho domu aneb z čeho viniti, má tu na tom právě z toho práv býti; Z toho má každý vinen býti **na** právě svém. Václ. II. Měščenín, když koho viní z dluha. Kn. rož. 116. Aby jemu to, z čehož jej viní, spravoval přísahú takovú. Tov. 38. Viniti někoho ze škod. Nál. 213. Kdožby chtěl vdovy a sirotky z čeho v-ti kromě gruntův a dědictví. Zř. F. I. B.XXXIX. Chtěl-liby jej kdokoli z čeho v. Jdn. 105. Pakliby pohnaný z těch škod nevinil; Pakliby z čeho jiného v. chtěl, nemají jemu toho přisuzovati. Vl. zř. 78., 283. Byl-liby z toho viněn. V. V-ti koho ze lži, z krádeže, D., ze škody (žalovati). Kom. Jemu radu dali, by s Křivoklata jiezdy činil a Stanimira z svého kněžstva vinil. Dal. 72. 24. Kdož našeho knížete viní ze zrady. Ddk. II. 385. Mnohé ty artikule, z kterých nás viní. Bart. 114.; III. 1. Ale že jeho z nich (z peněz) nevinil, než teprv na zajtřie: Lorenc Šalda jeho viní z 10 zl. dluhu, žeby jemu těch byl dlužen za dielo; Poněvadž jest mateř jeho ženy z krádeže vinil a nařikal, ježto ona toho neučinila; Ani se k čemu znala, z čehož ji Vaněk v svých žalobách vinil; Řehoř viní vašeho spolusúseda z toho, že jsú spolu půtku jměli řeči hanlivou. NB. Tč. 24., 60., 115., 214., 243. (65., 86., 122., 261., 272.). V. někoho z něčeho. Žer. Záp. II. 28., Arch. I. 103. V-li kommissi ze slabosti. Pal. III. 1. 162. Strany obapolně v-ly sě z křivd hojných a velikých. Ib. III. 3. 60. (Šd.) Ji viní z postele i z šatnov. Půh. II. 68. Z toho, co sám činí, mnohý bratra viní. Kmp. Čech. 145. Z toho matku viní. Dh. Sirotek móž před postúpeniem dědictvie poručníka z počtu viniti. Vš. Jir. 276. Ani úřadu z toho v. nechtí. List z r. 1581. V-ti někoho z něčí smrti. Dal. 56. (124.). Smělliby ho kdo z toho v. a trestati, že císařské pečeti odtrhl; A tak k vyplnění zákona celého se zavázal i jej tak naplnil, že ho nižádný z ničeho v. nemohl. BR. II. 232. b., 634. b. Hřiešný nemóž přijíti k milosti, jelíž vyznaje dobrotu boží sám se bude viniti z hřiecha. Hus I. 88. V. někoho z kacieřstvie. Hus I. 393. Ani jich kto z toho vinil až **do** času nynějšího. NB. Tč. 155. — **koho jak.** Otec **na** místě dětí svých nevybytých, manžel na místě manželky mohou v. i zase viněni býti. Kol. 14. Jestliže by ho kto *právem* v. chtěl z té věci. Vl. zř. 107., Zř. F. I. C. XVIII. Ješitně a nemoudře ho z krutosti vinil. Sš. Sk. 56. Právem zemským někoho viniti. Arch. IV. 320. Žádný ho nemá podlé čeho z křivdy v. BR., II. 87. a. Cf. V. koho kde. — **koho, se proti komu.** Ve všem se věren číně, kněze Jaromira proti jemu (al. **k** němu) vině. Dal. 36. 26. Cf. Dal. 36. 32. Proti tomu trój lid činí, jímž se proti Bohu viní (vinným se činí). St. skl. I. 29. Mé kázanie ráda činiec, protivo se mně neviniec. Kat. 824. — **se ke komu** = *vinným se učiniti, prohřešiti se proti komu.* Chtěl' bych se k vám nevinila; S právem by sě k lidem nevinil. Kat. 371., 1663. — **koho proč:** pro 100 kop (žalovati). Ros. Ješto by **skrze** to někdo mohl z pokuty viněn býti, že . . . Zř. F. I. B. XVIII. — **koho čím.** A proto snad Bůh dcery otcovým hříchem vinil (trestal). Dal. k. 99. V. koho křivdou, Bs., neposlušenstvím. Mk. Adam vinil Evu svým hřiechem a Eva hada. St. N. 263. Na tom přísahám, jímž mě Pavel z Luže viní, bych jemu škodu učinil. O. z D. Jediné hodným svědomiem provede, že totoho účinku, čímž jeho žalobníci viní. jest nevinen. NB. Tč. 120. A **přes** to život lidský krátkostí viní; Toho se bojím, aby mne někdo krádežem nevinil. Jel. En. mor. 41., 72. Dobré lživými řečmi v. Troj. 471. Někoho zločinem v. Pal. Dj. III. 1. 107. Shledáš, žeť já tiem, čímž mě viní, vinen nejsem; Rozličnými věcmi je (mistry a kněze) viníte. Arch. II. 42., 239. (Šd.). Jímž by mě chtěl Buoh v. Hr. rk. 367. K němužto ty těmi činy, věz, ež se viníš. Kat. 1232. Čímž mě Jan Puška viní, tím jsem jemu nevinen. Půh. I. 263. Svú modlitbú se viníme a Boha k hněvu proti sobě popúzieme. Hus I. 337. V. někoho sprostenstvím; A tiem znamením jeho vinil; Neb's mne proti sobě ničímž nevinil; V. někoho svú škodú. Dal. 3., 53., 63., 136., 167. V. někoho hříchem, křivdú. Výb. I. 396., 647. Vz Průvod a vazbu: Viniti koho proti komu. — **koho kde (oč).** Každý **na** svém právě viněn býti má. Pr. Z čehož mne koli Zajíček vinil před právem, o všecky věci jsem s ním rozdíl vzal; Kteréhožto před vaší milostí viní **do** dvú neděl

Digitized by Google

v pokoj a **na** postavenie **pod** základem pod šesti kopami gr. širokých; Jakož jsú mne ti dobří lidé před vámi v-li **v** ten list, že bych jim nebyl vydal. NB. Tč. 25., 141., 176. Mají viněni býti před právem zemským; Má jej v. na právě městském. Václ. II. (Pr. 1861. 26.). Aniž má kto dále v. se na zpovědi, než jest vinen. Št. N. 335. V. někoho na jeho soudu (zemana na zemském právu). Pr. (Zříz. zem). Z mordu může **před** týmž soudem v. Faukn. Ráčí-li pán z čeho děkana před právem našim v., že . . . Jdn. 163 Před právem viněni býti mají **o** dluhy; Má jej v. na městském právě a sedláka před pánem. Václ. II. — **koho v čem.** Aby v každé věci obláště odpovledal, v čemž ho vinili. Ep. Pog. 22. Ať Mrdáček též se na kříži dviema prsty očistí v tom, v čemž jej Matěj viní; Právu svému pohoršil a vinovat jest žalobníkovi to, v čemž jeho vinil před vámi, zaplatiti; Ve které mě věci súsed muoj viní, o tej věci já nic nevím. NB. Tč. 125., 175., 245. V tom nice pána nevini. Žk. 349. V tomť já jich nic nevini. Smil v. 582. — **koho oč.** A když Bartoň tej žaloby odbude, bude-li déle chtíti o svůj dluh žida viniti, má toho **k** němu hleděti vedlé práva. NB. Tč. 65. Pan hrabě nevini o grunty. Žer. Záp. II. 106. **V** druhém kusu stav městský vinil stav panský a rytířský o piva vaření. Dač. I. 130. A k jednání těch věcí, o něž se v. budeme. Arch. II. 275. — **se komu čím.** (Tiem) se Bohu věčně vini. Hr. rk. 283. — **že.** Jeden pacholek havéřský vinil jest Zikmunda, že jest on s Jakubem jeho namlůval. NB. Tč. 272. Vinil ho, že ho pomlouval. Us. — **kdy. Za** živobytí se má v-ti. Er. Kdož by koho v. chtěl **po** vyznání kterého zločince. Václ. II.

Vinka, y, f., vitis vinifera, die Weinrebe. Let. Mt. sl. X. 1. 52.

Vinkář, e, m., der Weintrinker. Us. Šd.

Vinklantice, ves. Tk. III. 104.

Vinklář, e, m. V. Frant., katech. a spisovatel. Vz S. N. †

Vinkler, a, m. V. Frant., nar. 1839., čes. spisovatel. Vz S. N., Šb. II. I. 304.

Vinko, a, n., vz Víno.

Vinkovati — *rád víno píti,* gern Wein trinken. On rád vinkuje. Us. Puch.

Vinkověnec, nce, m., vittaria, rostl. kapradovitá. Rostl. I. 272. b.

Vinkulace, e, f., z lat. — *zácada.* Vz S. N.

Vinkule, e, f., cepola, *ryba břichoplýtevná.* Krok I. d. 107.

Vinky, pl., m. — schůze dítek do domu novorozeňátka, kde se pak obyčejně koťalka popíjí. U Nezamysl. na Mor. Bkř.

Vinkyně, ě, f. — *bakchantka,* die Bacchantin. Gnid. 81.

Viňmostojný, když údy kolem osy v závitu stojí jednoduchém, tak že závit pátý první kryje (u listů hruškových). Rostl. I. 86.

Vinná, é, f., Winney, ves u Litoměřic. PL., Arch. III. 483.

Vinnatý. V. víno, gehaltvoll, stark. NB. Tč. 64. Vz Víno.

Vinně, schuldig. Těžko jest poctivému srdci zlořeči o sobě poslouchati buď vinně neb nevinně. Žer. 322.

Vinnen šp. m. vinen, vz Vinný.

1. **Vinní** — *vin se týkající,* Schuld-. Arch. II. 287.

2. **Vinní** desátek, obchodník, závazek (povinnosť k odbírání vína). J. tr. Vz Vinný.

Vinnice, vz Vinice.

Vinničník, vz Viničník.

1. **Vinník,** a, m., *lépe než: viník* (Jg.) — *vinný,* der Schuldige. Před pány vinníky své obžalovati. O. z D. Nebyl tedy Mutina samojediným v-kem. Ddk. II. 402. Hlavní vinník. J. tr. Vinu vinníka provésti. Štelc. Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim v-ům (protivníkům, nepřátelům). Proch. — **V.** — *dlužník,* der Schuldner. V. a jistec. Ms. k. pr. — **V.** — *hříšník,* der Sünder. Běda tobě, starý vinníku! Ros.

2. **Vinník,** u, m. — *vinný kmen,* die Rebe. Holý. Bs. 17.

Vinniti, vz Viniti.

Vinnokyselý, weinsauer. D.

Vinnosť, i., f., die Schuldbarkeit, Schuld. J. tr.

Vinnotelnosť, i, f., die Weinsucht. Potv. drak. apok. 60.

1. **Vinný** — *od vína, z vína, k vínu náležející,* Wein-. V. réva, kmen, keř, les, hrozen, sud, zrno, med, trh, muška, mol n. molek (— opilec), V., BR. II. 712. a., list, Kom., nádoba, Br., květ, lis n. čeřen, tyč, droždí, ocet, polívka (z vína), duch (líh), krajina, rok, desátek, kámen (kamenec, v. stříš n. sůl; vz S. N.), D., konev, sklenice, sklep, krčma, V., kyselka, Weinsäuerling, Deh., školka (vz Čk. 187.), droždí, Weinhefe, Šp., Nz., nemoc, vz KP. V. 155., 179., 181., šenk. 1514., sběrač, sbieránie. BO. V. brání, die Weinlese, NB. Tč. 133., sazenice, luštiny, kožka, koťalka, sady, sklad, dům, Us., kal. Aqu. Z mláta vinného dělá se *lour (patěsky).* Kom. Ot plodu vinného. Ž. wit. 4. 8. V. kvašení, olej, kyselina (vz S. N.), Nz., hrozinka, kvasnice, jádro, pecička, kraj, mest, břečka, věnec, besídka, zásoba. Šp. V. spála, der schwarze Brenner o. das Pech, cladosporium pestis (houba tato může skoro veškerou vinnou úrodu zničiti); jednodenní zhouba vinné révy, der Rebentod (choroba tato, ve Francii *le blanc* nazvaná, podobá se co do zevnějších úkazů nemoci révokazem, phylloxerou, způsobené). Pta. Že jsme my seděli a čtli penieze vinné, když jest nebožtík Jiřík udeřil Matúše sekyrú; Počkej mi, až bude po vinném bránie, že já tobě dám. NB. Tč. 96., 133. Poníženě prosíce, abych je z výš psaných povozů vinných z milosti své na budoucí časy propustil. List z r. 1595. Tč. Já jsem kořen vinný pravý a vy jste ratolesti. Hus II. 63. Vz *Vinní.* — **V.** *jablko (— zakyslé jako víno),* der Weinling. Weinapfel, Jád., hrušky. Kčr. Obtěžujíce osly vínem a jahodami v-mi. Hus I. 132. — **V.** *kořen (— naběhlá křečná žíla, městka),* der Aderbruch, die Krampfader. Ja. — **V. hora,** Binaberg, ves u Krumlova. PL.

2. **Vinný;** *vinen, vinna, o,* schuldig, sträflich. **Špatně** *vinnen* m. *vinen.* Z *vina* tvo-

říme: *vin-ný*, z toho odvržením *ý* a vložením *e* pro snadnější vyslovení: *vinen*, z toho: povinen. Os. Cf. Víra — věrný — věren, rna, rno; moc — mocný — mocen, cna, cno. V rodě žen. a střed. a v ostatních pádech rodu muž. vsuvného *e* není třeba. Mk. Cf. Brs. 2. vyd. 254. — **abs.** Kdo jest vinen? D. Nejsme nic vinni, proto že hřeší proti Hospodinu. Br. Dáváme se vinni. Br., Sych. Víno není vinno, že se lidé ožírají. Prov. Kdo vinen jest, na tomť se i sukně třese. Reš. Kteréž vinné našli (shledali). Br. Za vinného uznati. Tíže vinen, kdo k zlému radí. Hkš. Jednou chycen, stokrát vinen, semel captus centies reus. Dch. Kdo za vinna uznán bude, ten budiž trestem stížen. Ddk. IV. 222. K němu ižádné viny ani příčiny vinné pro ten úřad nemáme. Arch. I. 216. Jsi-li vinen, smluv se raději a v čas rovně přijmi. Vš. II. 17. Vinného škoda a pokuta stíhá. Rb. Ale ty protiv tomu dieš: Abych já mu dal nejsa vinen? Hus I. 107. Vinnému Bůh odpouští a car spravedlivému milosť dává. Us. Šd. Vinen medvěd, že krávu snědl, vinna i kráva, že do lesa šla. Pk. — **čím.** Jest tím vinen. D. V. hříchem, V., něčí smrtí, Ros., svou smrtí, Br., cizoložstvím. Jel. Nevinen jest vším. Št. A proto jsem škodu vzal na penězích a na . . . ., tím mi jest vším vinen. O. z D. Ničím vinna nebudeš; Ty jsi, můj milej, tím vinen. Er. P. 203., 400. Nebudem tým vinna. Ht. Sl. ml. 236. Přece jsi tím, dušičko, přece jsi tím vinna. Sš. P. 43. On tím vinen nenie. Svěd. 1569. Zavržením svojím ale sami židé vinni jsou; Že ovšem vinen jest zbrodní nějakou. Sš. I. 17., Sk. 250. (Hý.). Činiti se něčím vinna. Bart. I. 31. Činiti se vinným zlodějstvím. Výb. I. 758., hříchem. Háj. 65. Jiřík slibil sě se mnú zdáti a s tiem táhl mne do trní a on mnú jest vinen (hat sich an mir verschuldet); Tím účinkem že vinni nejsú; Tu sě jest ta žena klnula a přisahala, že tiem vinna nenie; Že ona tú škodú vinna nenie; Také-lis ty tiem vinen, že sukni z tvé ženy vzali? NB. Tč. 92., 105., 115., 180., 240. A přec ničím není vinno. Er. P. 20. Ti jsú vším vinni. Pč 2. Vinný zlým; Ty mú krví vinen budeš. Hr. rk. 157., 233. V. svádou, Dh., vraždou. BO. Že žádnou měrou ničímž vinen není prokázal. Prot. 236. Já jemu ničím vinen nebyl; Čímž mě Jan Puška viní, tím jsem jemu nevinen. Půh. II. 203., I. 263 (Tč.). Dobří lidé ohledají, že tiem vinen nejsem: Shledaš, žeť já tiem, čímž mě vinie, vinen nejsem; Žeť tu bohdá shledáno býti má, kdoť čím vinen i také nevinen jest; Teď na vás praví, že jste vinni tiem rúchem, že ste je pobrali; Ty jsi vinen všemi těmi búřemi; Myť tú krví vinni nejsme. Arch. II. 33., 42., 268., III. 37., 238., IV. 144. (Šd.). Přestúpiv jedno přikázánie jest všemi vinen; Ktož chcě právě prozřieti, spatří, že světští jsú velmě kněžským neřádem vinni; Byl vinen krví rytieře svého; Adama, ač jest mými hřiechy vinen, ponechám, neb káv sě již jest svatý; Opět by byl jeho smrtí vinen; Vyznal, čím jest vinen; Jest vinen hřiechem Šimonovým; Klne člověka věda, an nenie hřiechem smrtelným vinen; Moha staviti smilstvie a nestaví, ten jest vinen smilstvím. Hus I. 120., 134., 173., 184., 189., 422., 436., II. 204., 258. (I. 274., 285., 456., II. 162., III. 108. — Tč.). Nebude vinen krví. Zlomek strčes. exodu 22. 2. (Listy filol. 1880. 131.). Kdo je čím zlým vinen. Št. Jest nalezen za vinna zločinem. Všeliký, kdož krade, zlodějstvím jest vinen. — **čím proti komu.** Že těmi haněními neměli jsú se haněti, aniž těmi věcmi proti sobě byli jsú vinni. Arch. II. 288. — **čím kdy.** Hřích ten, jímž po pádu rajském všecken svět jest vinen. BR. II. 301. — **čeho.** Když by pōvod utonul, tehdy pohnaný má se vrátiti a toho nevinen býti. Řád. (Dle Rozpr. br. Jirečků ve Vídni 1860. str. 92.). Nejsem já ti toho vinna, jenom ta tvoja furia. Sš. P. 596. Ty sám jsi toho vinen, my toho nejsme vinni. Us. na Mor. Šd. Poněvadž ti jistí svědkové nesvědčí, by oni toho účinku vinni nebyli, nemohú takovým svědomím pře své proti žalobnici obdržeti; I prosíme za naučenie, čí počátek a kto čeho vinen. NB. Tč. 105., 106. On jest vinen tím, toho, tomu. Us. na Mor. Brt. Ktož v jednom jest vinen učiněn, jest všech vinen. (Jak. 2.) Hus II. 74. — Tato vazba jest ve starších spisech řídká. Jiný příklad v Ht. Brs. 234. z Kat. uvedený nehodí se sem, poněvadž gt. *muky* nevisí na *nevinný*, nýbrž na *došly*. Vz Nevinný. — **na čem, špatně m.:** *čím*. Jg., Bs., Pk., Šr., Pal. Rdh. I. 192. — **v čem.** My pak židů v ničemž jsme vinných neuznali. Ben. V. V tom kusu páni svými nálezy ničímž nejsú vinni. O. z D. V čem se vinni dali. Bl. Živ. Aug. 59. I v jiných věcech jsou nám vinni. Pal. Dj. IV. 1. 121. On pravil, že v tom vinen nenie, a že toho jest nemluvil. NB. Tč. 250. I tento žaluje a jsa snad ně v čěm (= v něčem) vinen. Jir. Nkr. §. 386. Ktož sú vinni byli v úmrti kněze svatého. Dal. 52. Neznal jsem, by v čem velmi vinen byl; Jáť jsem tobě to psal jakožto přieteli, ižádného v tom vinna nečině. Protož zdáliť se, že bych já s jinými pány a přátely v tom tobě vinen byl. Arch. I. 78., II. 32., IV. 3. (Šd.). Ktož v jednom jest vinen učiněn, jest všech vinen (Jak. 2.): Ale zjevný hřiešník, ten sě tiše a pokorně v hřiešiech vinen dal. Hus II. 74., 315. (Tč.). Jestli v čem Bohu člověk vinen. Pass. mus. 332. — **(v čem) o čem.** Poněvadž svědkové vyznají, že Hošek o té vraždě ničím vinen nenie, tehdy své nevinny požiti jmá; Že tento pacholek v ničem vinen nebyl o těch koniech. NB. Tč. 107., 120. — **(z čeho) kde.** Z té tvrdosti jest před Bohem vinen. Št. Dával se vinen před úřadem (vyznal se). 1531. Pr. Nemají škoditi těm, ješto před Bohem nevinni jsú. Pass. 776. — Br. — **od čeho.** Nevinný já jsem od krve spravedlivého tohoto. Pref. — **komu.** Trpím těžkosť rád, neb jsem příliš vinen pánu svému. Solf. Ctitelé boží musejí bezbožným vždycky vinni býti, jako onen beránek vlku. Br. Tuť by JM. sám sobě vinen byl, ale ne my JMsti. Hol. Vinen bude ohni pekelnému. O 7 vstup. Št. Každý říká, že Marie je všem těm pletkám vinna. Us. u Dobrušky. Můj milý, tys tomu

Digitized by Google

vinen. Slez. Šd. Já tom' nejsu vinen. Na Zlínsku. Brt. Chudoba, chudoba, všecko si mi vinna, ty si mi odňala švárného šuhaja. Sl. ps. 121. Tys tomu vinen. Sš. P. 424. I chce to na mně postihnouti, ješto já jemu nic vinen nejsem a nic o té věci neviem; Byť jemu co vinna byla, žeť by ji byl zde našel. NB. Tč. 8., 247. Já jemu ničím vinen nebyl; Čímž mě Jan Puška viní, tím jsem jemu nevinen. Půh. II. 203., I. 263. (Tč.). Chudobo, chudobo, ty jsi mně moc vinna, šel by k nám syneček, nedá mu rodina. Sš. P. 386. Byl-li jemu vinen co. Arch. rkv. Pakliť bude jinak jednáno, budeť sobě Rakúský vinen, ale žádný jemu; A já jim ani konvent nic vinni nejsme, ale oni jsou nám vinni. Arch. II. 8., IV. 54. (Šd.). Kterak mám učiniti, když mi pří a já viem, že mi jest vinen?; Ty ač chceš nebyti vinen ciesaři, neroď mieti světských věcí; Vinen jest Bohu, jimž hrzie; Vinen jest těch všech hřiechóv zlosti, kteráž se děje při jeho kopérství; Múdrý na počátku své řeči dává se Bohu vinen. Hus I. 101., 181., 223., II. 409. (Tč.). Jestli v čem Bohu člověk vinen. Pass. mus. 332. Vz *Datir příslušnosti*. — **s čím** (= **čím**). Nehádej se hrbatino, je s tím tělo tvoje vinno. Sš. P. 691. — *Strany vazeb vz také* **Nevinný.**

Víno, a, n., Weine, ves u Osoblahy ve Slez. Tč.

Víno, vínko, vínečko, a (zastr. *vínce*, e), n. = *keř i jeho ovoce*, der Wein, Weinstock. Slovákům *víno* jest *nápoj*, ovoce *hrozno, hrozen*. Jg. V. v hroznich, na hroznich, hrozník vína, V., zrno vína. D. Okolo Mělníka rostly 72 druhy vína, ku př. a) *červeného*: rouči burgundské (hustozrnaté, tříhrané rouči; řídkozrnaté; šedivé rouči); rouči cinifalové n. černý cinifal; karmazín; uherka n. uhernice n. uherčina (prorok); buzín vlaský; červený arab; tarant červený; červený pryněť; červená ryvole; modř královská; modř světlá; beranice n. beranec; modrý muškát, tvrdé; drumín; velký merlink; tarant černý; inkoustové (černé, jímž se psáti může); b) *bílého*: pryněť (žlutý, zelený, prchlý); cinifal (zelený, zažloutlý), cibeba muškát n. muškát bílý; bílý arab; lampard (uherské); tarant bílý; tarant žíhaný; klenice; běl drobná; bělovačka; šopronské. Jg. R. 1857. pěstovaly se na Mělnicku tyto druby: I. Rouči 1. červené cinifalové, 2. tvrdé, 3. ušaté, 4. šedivé, 5. rané, 6. stříhané, tvrďák, 7. slabé, 8. jakubské, 9. hedvábné, 10. lánské; II. brinšt (pryněť) 1. černý, Traminer weiss, 2. bílý n. kropenatý; III. buzín (řídké); IV. bělovačka (řídké); V. cibeba bílá, Seidentraube; VI. cinifal 1. černý, 2. bílý, 3. zelený, Sylvaner grün; VII. a) chrupka, b) ušlechtilé bílé, c) ušlechtilé kropenaté, d) ušlechtilé červené růžové; VIII. lampart, Lamberttraube; IX. muškát 1. zelený, 2. černý, 3. červený, 4. žlutý; X. rivola, Velteriner; XI. tarant 1. bílý, Elbe weiss, 2. červený, Sandtraminer; XII. tramín 1. obyčejný, 2. kořenný, Muskattraminer; XIII. karmoisin, Hartwegstraube; XIV. isabela, katuba. *Kromě těchto:* běl drobná (Hennisch gelb), velká (Javor weisser); beranní ocas, bílé jakubské, arabské bílé, cibeba černá, černý moučník, klenice bílá a modrá (Wipbacher), uherčina (Römer), ryzlink (Riesling weiss), rulanské, svatovavřinské (St. Laurent), trolinské, buzín (Balsamine blau); portugalské (Portugieser blau), rouči modré a bílé (Clävner weiss), jakubské (Clävner frühblau), Krupka. Z Národ. hospodáře 1875. č. 11., 12., 45., 46. Druhy vína, jež si může milovník hroznů na zahradě aneb aspoň na poledních stěnách svého domu, na zdi hospodářských stavení a na přístupné patrovině zahradní pěstovati, byť i domov jeho nebyl v nejteplejší krajině české, a jež lze si objednati buď v zemské pomologické zahradě trojské, aneb u prof. J. Lambla v Troji, u p. nadzahradníka J. Šorše v Doubravici, u p. Urbánka v Podolí za Vyšehradem, v D. Beřkovicích, v Lodenicích u p. Čivky a jinde, jsou následovní: 1. Angevína madeleinka (Angevine Madeleine), 2. srpnové bílé i modré (Augusttraube weiss und blau), 3. basilicum (Basilicum), 4. kalabreské (Calabreser), 5. ciprové (Ciprotraube), 6. jonák démantový (Diamant-Gutedel, Chassella diam.), 7. jonák bílý (weisser Gutedel), 8. jonák chrupavý (chrupka, Krachgutedel, Chassella croquante), 9. jonák červený (Rother Gutedel), 10. jonák královský (Königs-Gutedel), 11. jonák muškátový (Muskat-Gutedel), 12. jonák pařížský (Pariser Gutedel), 13. jakubské (Jacobitraube), ranné burgundské (modré rouči), 14. růžice (Jouanentraube, rosenroth), 15. rané lánské (Frühe Lahn-Traube), 16. rané lipské (Frühe Leipziger), 17. rané malingrovské (Precoce de Malinque), 18. malvasinské (Malvasier), 19. žlutý muškát (Gelber Muskat), 20. červený muškát (Rother Muskat), 21. modrý muškát (Blauer Muskat), 22. korálový muškát (Korallen. Muskateller), 23. hallopské (Muscat de Hallop), 24. černý muškát raný (Muscat noir hative), 25. hamburské (Muscat de Hamburg), 26. uherský muškát (ungarischer Muskateller), 27. dišuća ranina (chorvátské), frühe weisse Urbanitraube, 28. modré portugalské (früher blauer Portugieser), 29. červencové (uva Juliana), 30. vanilové (Vanille-Traube). Čes. nov. V. plané, domácí, přespolní, cizí. Šp. V. se proutím k stromům, k tyčkám, k latem váže. Pt. V. sázetí, Us., trhatí, Har., sbírati, V., Hus I. 120., sběrač vína. Víno nalévá, rozinkovatí; v. mestovati (stampfen). Šp. Křoví (= víno) se pěkně raší (= vyráží, pučí). Každý vinný kmen slove *keř* a co z kořene do výšky roste, *réva či rýra;* je-li jich několik, slove nejstarší *stařec*, což platí též o jediné, když již obstárla. Jednoroční prut rychle vyrostlý slove *šlahoun;* jednoroční prut hned od kořene vyhnaný s jedním kořínkem aneb i s několika kořeny slove *matečník s kořínkem:* jednoroční prut vyrostlý ze sloupku révy dvouleté, *matečník s kolínkem*. Pupenec révový slove *oko*, menší podpuneček pod okem *podpust*. Pupenec drobet povyrostlý slove *holoubě;* odpadne-li holoubě, říká se, že holoubě *ulítlo*. Holoubě povyrostlé slove *sloupek*. Co později u sloupku n. ze sloupku vyroste, drobná ratolesť, slove *pazoch* a ony větvičky tenounké, asi na píď dlouhé, bezlisté, obyčejně ve dví se končící, slovou

ručičky, jimiž se réva za něco chytá. Kořeny révové slují *lože*; drobné kořínky hlouběji v zemi jsoucí slovou *fazory*. — *Dle barvy hroznů jest víno*: 1. *zelené*, ku př. zelený tarant; 2. *zelené do bělava*, cinifal, běl, moravka; 3. *bělavé*, běloočka; 4. *zažloutlé*, lampart; 5. *žluté*, ku př. bryněť; 6. *přižiralé*, muškát žlutý; 7. *žluté do červena*, cibeba: 8. *růžové*, rivola červená; 9. *červené*, tarant červený; 10. *červené do tmava*, tramín; 11. *fialové*, cinifal černý; 12. *modré*, rouči, karmazin, tvrďák, modřina; 13. *černé*, buzin, muškát černý; 14. *popelavé*, tarant šedivý. — *Rouči* dělí se a) *dle listí*: *v šedolisté, kulolisté, lesknolisté* etc.; dle *hroznů*: *v drobnozrné, ušaté* etc. Vz Ck. str. 126., 156. Cf Karbovati, Krytba, Kysati, Lis, Oko, Poupě (vinné), Prejtovati, Pustiti si, **Réva**, Sbírka, Vinice, Zatáhnouti, Kk. 233., KP. V. 145. a časopis *Český vinař*, který vydává od r. 1879. Josef Šimáček, správce vinohradů v Dolních Beřkovicích u Mělníka. Víno se barví (hrozen dostává barvu žlutou, modrou atd.). Dohledni mi na Dřevohostice k mým vinům, jak se opatrují. Žer. 314. Lidé ze Bzence zvláště připověděli se k vínům pravíce, že by jich robota byla. NB. Tč. 216. Jiří a Marek, mrazem nás zalek! Co vína do sv. Jiří vídáme, o sv. Havel nesbíráme (zmrzne) Co vína dopoledne o Jakubě dokvete, to také po Havle uzraje. Víno z vinice, ze sklepa pokladnice. Sv. Pankrác, Bonifác, sv. Jan a sv. Žofie jsou ledáči n. ledoví svati, protože o nich velmi často víno zmrzne; Sv. Jan nám to daroval, sv. Žofie nám to vypije (mrazem); Co červ nesní, to sud polkne (v máji); Předchůdce vína vínu vítaný (bezinky); Přítel vína, nepřítel lidí (bezinka); Kdo víno kopá, ten pije vodu; kdo v. pije, má velkých zvonů. Sp. Neuzrají-li některé hrozny vinné do mariacelské pouti, nedozraje více. Sk. Když kvete bez, ať kvete i víno. Vz Hospodářský. Lb., Tč. — **V.** *hrozinkové, řecké* = *rozinky, hrozinky*. V. V. z rajských jablek. Vz Sal. 41. 31., 116. 25. — **V.** = *nápoj z hroznů vinných tlačený*, der Wein (als Getränk). *Vína francouzská*: burgundské, bordeauxské, lunelské, šampaňské, chateaulafitteské; *vlaská*: lacrimae Christi, montefiasconské, montepulcianské, orvské; *španělská a portugalská*: portské, madeirské, malaga; *řecká*: chiošské, cyperské atd. Vz KP. III. 277. *V. uherská*: tokajské (obyč., samorodné, sladké, Ausbruch, essence, maslaš., menešské, rustské, oedenburské, jagerské, budinské atd.; *v. rýnská*: johannisbergské, hochheimské, rüdesheimské, ryzlink, assmannshauské; *jiná německá*: moselské, Liebfrauenmilch, forstské, deidesheimské, leistenské, steinské; *v. rakouská*: klosterneuburgské, gumpoldskirchenské, retzské, vöslavské, matzenské a j.; *v. slavonská*: karlovické: *v. štyrská*: luttenberské, pettavské, johannisbergské; *v. česká*: mělnické (mělničina, burgundské), žernosecké, labín, ryzlink český, bílé burgundské (chablis) atd. Vz KP. III. 277., V. 190. atd. V. mladé a nové, V., KP. V. 179., nevykysalé *(mest)*, učištěné, stržené n. stažené z droždí, zadní *(patěsky)*, zdvižené n. zevřelé (zvětralé), V., sladké, osečné nebo z oseči, sirovaté n. sirkovaté, D., vytlačené, lehké, chatrné, domácí, vodnaté, zvodnatělé, silné, kořenaté *(ozembuch)*, lahodné, trpké, kalné, stkvostné, znamenité, Har., vystálé, Br., samoteč, kapaličné, zvětralé *(lankvara, podčepky, pačepky)*, Ros., vláčkovité nebo lenivé, rosolovaté (křesovaté), Reš., staré, letošní, jedno- (lonské), dvou-, tří-, čtyř-, pěti-, šestileté atd., Ros., násladké n. oslazený ocet, Aqu., plané, mdlé, ostré, kyselé, Sal., čisté, vonné, Rss., v. kořene lepšího (druhu), Nz., červené, bílé, kalné, Š. a Ž. (Walter), těžkokapalné (podstatně dobré, schwertropfig), měňavé, Schillerwein, horké, Glüh-, hořké, Bitter-, přirozené, přírodní, Natur-, pravé, vlastní výroby, postolní, Desert-, k vaření, Koch-, na okus, Kostwein, Dch., svatojanské (posvěcené na den sv. Jana evangelisty dne $^{27}/_{12}$.), samorodné, Šd., michalské (panské), havelské (selské, špatné), vz Mus. 1854. 549., ohnivé, vařené, pěnivé, lehké, trpké, jasné, čisté, trvanlivé, netrvalé, smrduté, smradlavé, plesnivé, porušené, zkažené, řízné, nakyslé, naměnilé, slabé, jadrné, těžké, vodnaté, zvodněné, lahodné, kořenné, křenovka, mlíčné, *zufeň* (svařené, odlívané), tuhé, vláčkovité, stočené (z droždí), *burčák* (nové), staré *(stařina)*, vyleželé, pouhé, režné, chatrné, od čepu, sirkované, vápenité, lisované, rosolovaté, mestní, k porušení náchylné atd. Sp. V. dokvašující (in der Nachgaehrung), mastné (schmalzig), šumivé (brausend), vyčichlé (abgestanden), zvrhlé (aufgestanden). Šk. *Vína*: 1. *dle barvy*: *červená, růžová* a *bílá*; 2. *dle kyseliny uhličité*: *pěnící* (mousseux) a *nepěnící* (non mousseux). Nepěnící víno s hojnou kyselinou uhličitou slove *řízné*; 3. *dle kořennosti a vůně*, což dohromady *květem* (bouquet) slove: *kořenná, vonná* a *obyčejná*; 4. *dle těla č. extraktu*: *stolová, postolová* a *sladká*. Vína s malým tělem slovou *lehká* čili *hubená*, s velkým tělem *těžká, mastná*, také *měkká*, když kyseliny málo; 5. *dle kyseliny*: *mdlá, lahodná, ostrá, drsná, tvrdá* a *kyselá*; 6. *dle líhu*: *stolová, postolová* a *likérová*. Vína málo líhu obsahující slovou *slabá*, naopak *silná, ohnivá*. Víno, jehož součástky jsou k sobě v náležitém poměru, slove *harmonické, okrouhlé*. Má-li harmonické víno líbeznosť a měkkosť, slove *jemné* a jemné víno s vůní a kořennosti slove *bouquetní (květné)*. Víno harmonické, povstalé z několika nesouměrných, nazývá se víno *zcelené*. Vína k pití ustanovená slovou vína *zralá* a *vyleželá*. Staré víno, k němuž přidáno mladého, slove víno *zmlazené*. KP. V. 186. Víno kořenné, tělnaté, kyselé, líhovaté, staré. KP. V. 187. Vína z nezralých hroznů pouhým kvašením připravovaná: *kyselák, čabrňák* (Dreimännerwein). Víno *opravované* n. *opravené*. KP. V. 192. Bílé víno uměle na červeno barvené fuchsinem (anilinovou barvou), slezem, borůvkami, červenou řepou a jinými barvivy pozná se, přidáme-li k 5 kostk. c. m. vína 5 kostk. c. m. kyseliny dusičné (lučavky); promícháme-li tyto tekutiny, ztratí víno uměle barvené v krátké době červenou barvu. Pta. Prodal vědro *července* (červeného vína). Na Mor. u Bzence. Šd. *Nemoci*

Digitized by Google

vína: vláknovitosť, kyselosť, hořkosť, plesnivina; Čištění, sadrování, šlechtění vína, vz Kniha pro každého rolníka a hospodáře. Napsal Jos. Dumek. Díl II. V Olomouci 1876. a KP. V. seš. 4. Míza lahodná ze zrnatých, tlačených hroznů, kteráž z kádí do sudu přenesená *mest* a když bude vykysalá a stržená, *víno* slove. Kom. V. kyše, vře, zdvíhá se, pracuje, ujímá se, jasní se, čistí se. D. Silné víno píti, šenkovati (prodávati), nalévati; šenkýř vína; vínem přeplněný, naplněný, přemožený, obtížený; vína plný, umoklý od vína. V. Víno vzduchem nasycovati, lüften. Šk. Vínem opojený. Pal. Dj. II. 1. 305. Víno se kazí, kalí. Har. To v. má křen; je pravá břečka. Sych. Vínem se opiti. D. V. jej rozešlo (po těle). Br. Břede vínem (opilý jest). Sych. Na víně se dotrhnouti (dopiti, zcela opiti). Sych. Na v. jíti. D. Při víně, při kvasu a víně. Br. Obchod s vínem, prodej vína, čas sbírky vína, desátek z vína. J. tr. V. ženiti (s vodou míchati). Č. Moudrosť vínem zastíněná (opilý). Č. Víno čistiti, cíditi bílkem. Šp. Loček, sklenka, pohár, znatel vína. Čistého vína někomu naliti šp. (german.) m.: pouhou pravdu někomu říci, oznámiti. Potone-li u víně hruška, má v. vodu v sobě; pakliť vyplyne, víno bez vody jest. Ms. o štěp. Šťáva z čerstvých hroznů sluje *mest (břečák)*; víno se dává v sudech do sklepů na *lihy (kantněře)*; ze sudů se točí *násoskou (zdviháčkem, krokvicí)* n. *pípou*; dobré víno perlí, pění se, šumí. Pt. To v. vláčkovatí (táhne se); v. přistrojiti, připraviti, opraviti, tlačiti, vytlačiti, učistiti, čistiti, doliti, okusiti; v. tráví, leží na *matce* (na kvasnicích); se zvrhlo, hnulo, podávilo; se barví; má řiznosť, křen, chuť mestem; víno chuť tratí, počíná octěti, míti pod obručím; plat z vína, druh vína, kožka na víně; putna, bečka, láhev, sklenice na víno. Šp. Víno z kvasnic strhnouti (= čisté do jiných nádob dávati). Čk. Vína někomu na poctu podati. Dch. Kočí byli vyfintěni po svátečnu a červeni vínem. Kmk. To mluvilo z něho víno (o nepříčetném); Dali mu vína (napiti se); Potom šli spolem na víno. Us. Šd. Dáti někomu na víno. Us. Musela dáť kapitola dva sudy suchárového vína (Ausbruch). Sl. let. I. 182. Večere (= večeře), večere, lebo ťa nebývá, lebo ťa ten náš pán na víně propijá; V Trenčíně na bráně, na červeném víně, odvedli synečka, to na truc Maríně. Brt. P. 38., 112. (Šd.). Chtělo se jí vínka pit. Siez. pís. Nescem z teho vinka pic (píti). Sl. ps. 224. Víno samorod a samotok. Dbš. Obyč. 51. Vzal tam kuľač s vínom; Ale gágor ho páli i za tou štvrtou pintou vína a na jeden glg už bola pochovaná. Dbš. Pov. I. 387., 544. (Šd.). Kdo to v. pít bude, všech hříchů zbaven bude; Nepij, milá, vody, máš vínko ve vozi; Pivo, vínko dobré, vodička nejlepší; Až se já vínečka nabumbám, potom vám na dudy zadudám; Co pak je to za vínečko, dyť je samé kyselečko; Jdi sestřičko pro vínečko, zalívá mně krev srdečko; Zelenaj sa, zelenaj, zelený rozmarýn, budeš sa zelenať enom do nových vín; Lepší voděnka z kolaje nežli vínečko v poháře; Nažali sme ti žitečka, daj nám panáčku vínečka; Ve Bzenci na rynku na červeném víně vzat šohaj na vojnu, to k vůli děvčině; Vínečko milé, mám k tobě lásku, to do mne poběhneš jako po provázku; My sme vínečko pijali, pannu Marii vzývali, pannu Marii zarôšskú, našu patronku moravskú; Pile chlapci, pile víno, nech ta voda teče mimo; Vínečko, vínečko, dybys nám umřelo, ja co by siroťků po tobě zůstalo; Napila se muška vína, postavila nožky zpříma, napila se muška vodky, postavila z příma botky; On to vínečko vypije, tobě do záďů vybije, dceruško moja; Konvu vína natočil, vynesl ho na kopeček, vypil ho tam baráneček; A co un z nich pijat bude? co by jinši jak vinečko?; Svatá Kateřina, nalejte nám vína, abychme se napili a veseli byli. Sš. P. 49., 145., 152., 169., 407., 458., 555., 598., 647., 651., 653., 695., 706., 723., 754., 769. (Tč.). Dal jim sud sladkého vína. St. let. III. 53. Staré v. člověka k ženám nezpůsobného (impotentem) činí. Krab. A on v. koštoval a nelíbilo sě jemu, že bylo čerstvé; Praví, že jest ona drajlník vína od něho kúpila za 10 zl.; Mám dva drajlinky vína; Já jsem jemu proto vín nechtěl naložiti . . .; I kúpil ode mne dva drajlníky vína za 52 zl.; Přišli jsú o jarmarce v Brodě ku panu Pavlovi do jeho domu na víno; A já dám jemu svých vín koštovati a ten koštujíc: To jsú vína dobrá, ale mé jest ještě vinnatější (weinhältiger, stärker); Že jest v ten čas bylo víno u Javorníčka na čepu; Když bylo na sv. Bartoloměje večer, jsúce na víně u Jiříka Korytnáka v jeho domu, viděli sme; Když sem šel s vína, potkal mne pan Kyrvis; Tu jemu vínu dávaje, že sem byl prodal nebožtíku p. Bařickému bečici vína bez ortu za 2 zl.; A tu máš 3 drajlinky vína; Obstavil našemu jednomu měšténínu drejlník vína na kantněři. NB. Tč. 20., 38., 43., 53., 64., 93., 186., 195., 200., 281. Kníže přijal nás čestně a daroval do hospod vínem a rybami, senem i ovsem; Na jednu pak hospodu, kde stáli Čechové, přišli také na v. kněží a žáci; Točeno v. pro lid v hojnosti. Pal. Dj. V. 1. 65., 2. 36., 2. 101. Šel na víno, víno cedit (= močiti, hlav. o opilcích). Us. u Žamb. Dbv. By věděla, že si taký ako je tvoj otec dobrý, vo víně bych ťa kúpala. Sl. ps. Šf. II. 36. Víno, víno, nápoj milý, vysuší krev, krčí žíly, ba i měšec zslabuje, když se často v hrdlo leje. Jir. Ves. čt. 281. Ty dvoje huony dědiny pod vínem. Arch. I. 165. Vínem hostě opatř. BR. II. 303. b. Víno je nápoj k obveselování smutných případný. Kom. Rozjařen jsa vínem, které trampoty rozpouští. Hlk. Kupoval u mého muže a u mne vína. Půh. I. 224. Ktož písmo lidu obměkčuje, ten jim jedu u víno nalévá; Každý člověk najprve dobré v. postavuje, a když sě zpijí, tehdy to, kteréž horšie jest (Jan 2.); Jako v. mladým dětem jest nezdravo, tak st. zákon, vedlé litery, malé a mdlé víry zahubuje; Sluha boží má běžeti před vínem jako před jedem; Víno zpuosobí, že i múdrý zblúdí. Hus. I. 260., II. 33., III. 9., 188. (Tč.). Natočil nám z bečky dobrého vína a kázal, abych mu pomohl

přetáčeti. Us. Šd. Sebral chuť na v. Mor. Brt. Víno octovité není dobré k pití; Víno sílu dává údóm a tělo zahřívá, ale vtip ku pochopeni velice zatmívá; Proti zármutku i v. někdy pít nevadí; Každý své víno miluje, jaké se mu zrodí; Kdo často dle obyčeje jazyk vínem moči, ten též i lež komukolvěk rád mluví do očí; Víno tělu užitečné mnoho hlavě škodí. Mor. Tč. Víno škodí hlavě, v zbytku je nezdravé; Hlava se mu od vína zatočila; Kdo sa vína zbytečně napije, čo mal (měl) mlčat, před všemi odkryje: Víno pité s žinčicí nedobre sa snáša, hurtování veliké v žaludku prináša; Jaký je kdo v náchylnosti, to víno zjavuje; Víno je zrcadlo mysli, to oznámí tebe (tobě), k čemu je kdo nakloněný a jaký je v sebe (sobě); Užitečná vec je v., keď sa skrovne pije, srdcu veselosť dodává, údy posilňuje; Bez zpósobu pité v. v zbytečnosti nakloňuje k bezbožnosti; Víno vypité zebrívá; Jasnú hlavu, zrelý rozum víno ti pomúti, jak ho zbytkom pijaš; Víno zbytkom pité mnohých hádže o zem na ulici. Na Slov. Tč. Proti vínu inkoust nic nezmůže. Šml. Bez konce potřeba: když je víno, není chleba. Bayer. Húba, ryba, dyňa, sviňa potrebuje pohar vína. Mt. S. I. 118. Po vodě roste tráva (po dešti) a po víne moudrá hlava. Č. Kdo vínko dusí, brzo nouzi zkusí. Č. Víno pité v zbytku není k užitku; Oheň železo probuje a človéka víno; Víno pité v zbytečnosti vede múdrých k bláznivosti; Víno nové, přítel nový, každý se jich bojí; Červík z vína hlavu mútí, jazyk mnoho mele; Víno skrovné k zdraví rovné, víno zbytečné neužitečné; Víno v skrovnosti slúží k čerstvosti; Víno je zrcadlo náchylnosti, vyjevuje i tajné skrytosti. Na Mor. Tč. Slunce palčivosť, vína vůně a kořennosť. Šk. Co zaviníš opilý, toho vínu ty viny nedávej, neníť v. ničímž vinno, ale kdož pije víno. Kom. Cat. Nepřilívej horkého k teplému, nedávej vína mladému. Proch., Pk. Víno hřeje, ale nešatí. Šd. Člověka při víně poznáš: co je v srdci střízlivého, to na jazyku opilého; Mladý kůň a mladé v. stejně bujní; V. jest dobré a přece lidi se schodů shazuje. Šd., Tč. Víno nemá závory. Pk. Pálené (víno) spáč, víno skáč. Mt. S. I. 93. Ten-li med pije, jenžto na brti leze, neb ten-li v. pije, jenž je kopá? Vz Zisk.; K trunku dobrého vína patří také divočina; Pro mladého jed, pro starého med (víno). Vz Nápoj. Lb. Kdo víno pil, vypij také droždí (kdo měl vždy jen radosti, okus také žalosti. Vz Neštěstí, Voda). V., Lb. Víno mu hlavu sbilo; V. jej rozešlo. Vz Opilec. Lb. Starosti jsou jed a víno jest protijed; Každá věc má své tajemství a tajemství vína jest radosť; Víno umí zapečetiť brány zármutku a uzavříť dvéře každé starosti; Víno zraje vlastně pro staré a ne pro mladé; Víno jest jed, nebo dělá z moudrých lidí blázny. Z Ebersovy Uardy II. 170. Hospodáři litoměřičtí vínem téměř se dusí, hladem pak se umořují. Balb. Tlakem se víno z hroznů dobývá a trápením přichází člověk k dokonalosti. Hkš. To je v., aby jím děti strašil; V. není vinno, že se lidé ožírají; Víno, ženy z mnohých lidí blázny činí, všichni vidí; V. vzbuzuje k zpěvu, voda k hněvu (Har., vz Nápoj); Voda mladým, v. starým; Sklenka vína mysli přidá; Dobré v. i bez víchy (věnce) vypijí. Vz Pokora. Č. Panská milosť a v. v konvi dřevěné přes noc zvětrají. Záv. Hloupej Klíma dá vejce za žejdlík vína. D. Kdo si vína váží, z žalu se vyráží. Hrš. Viz, by dosahuje vína nerozlil piva a pak by snad nedosáhl i vína. St. Vínko hreje, vínko páli, vínko múdre hlavy šiali. Lipa I. 97. Ve škaredém sudě můž také býti dobré víno. Hkš. Vejce dnešní, chléb včerejší, víno lonské nejlepší; Drž se starého vína a přítele; Starý přítel a staré v. nejlepší; Víno dobré nepotřebuje ukazatele a vyhlasatele; Májová voda vypije víno (deštěm květ hyne); Je-li na sv. Urbana (v máji) slunečno, bude dobré víno; Je-li o sv. Bartoloměji den pěkný, bude pěkný podzimek a dobré víno. Šp. Na Štěpána-li vítr duje, vínem sudy naplňuje; Slunce na sv. Bernardina připovídá mnoho vína; Svítí-li slunce na Felixe, bývá vína ještě více. Klda. Jasné vánoce, mnoho vína a ovoce; Na sv. Václava českého bývá zase vína nového; Jak na sv. Vincenca je velký větr, tož je málo vína. Ve Slez. Šd. Mráz když na Martina uhodí, rok dobré víno urodí; O Vincence vody plné koleje, na dobré víno ten rok naděje; Chladno a večerní rosy v máji nám hojnosť vína dají; Na sv. Urbana je-li krásně a obloha čistá, bude na víno zajisté mnoho třeba místa; Je-li vymačkaných zrnek (vinných) na vinici hojnosť, bývá vína v nádobách i ve sklepě dosť. Šk. — V. *strojené*, der Kunstwein. V. přistrojiti, připraviti. V. strojená: *pelynkové*, *vománkové*, Kom., *medové* (med s vínem vařený), V., *ovocné*, z jablek, hrušek (*jabčák*, *hrušťák*), z jahod, malin, ostružin, bezinek, jalovce, moruší, višní, broskví, meruněk, sliv atd. Š. a Ž. (Walter). V. z rajských jablek. Sal. — V. *palmové*, der Palmenwein. Vz Rstp. 1613., 1627. — V. *májové* z mařinky vonné, der Waldmeister. Vz Rstp. 839., Schd. II. 284. — V. *omanové*. Kk. 166. V. ocúnové, vinum colchici, Zeitlosenwein. Šp. — V. *husí* = voda. Napij se husího vína. Us. Šd. — V. *dávivé*, vinum stibiatum, der Brechwein. Šp. — V. *pálené*, *žžené* = *pálenka*, *kořalka*, der Branntwein. V. Vz Rstp. 246. V. *žžené* do 15. století, od roku 1448. víno pálené sloulo. Vz Pálená. Mus. 1877. 397. — V. = *bylina*: v. plané (*blešník*, *všivec*), delphinium staphisagria, Lauskörner, V., Kom.; v. sv. Jana (*rybes*), ribes, die Johannesbeere, a to červené a černé); *psí* (*potměchuť*, *sladká*, *hořká*, *myší dřevo*, *červené n. vodní psinky*), solanum dulcamara, die Alpranke; *lilek černý*, *spánek*, solanum nigrum, der Nachtschatten. Jg. Divoké víno (loubinec břečtanový, wilder W.). Dch.

Vinobob, u, m., schinus, der Pfefferbaum. V. obecný, s. molle. Vz Rstp. 332.

Vinobračka, y, f. = *vinobraní*. Přišel čas a v čase v. Hdk. C. 334.

Vinobraní, -brání = *sbírání n. sbírka vína*, die Weinlese. Br. Kdyžby hory o v. vyvolány byly, tehdy . . . 1576. Lum. 1857. 858. Vz KP. III. 267., V. 172., Vlšk. 107.

Digitized by Google

Při každém v. dva funty vosku bez všelijakých výmluv vydávati jmá. List z r. 1536. K v. dolňák nože brúsí. Na Slov. Tč. V. přešlo, vína nemám. Sš. P. 614.

Vinočerv, a, m., bibio, červ, zastr. Rozk.

Vinočervený, weinroth. Chym. 275.

Vinodus (jiní: *vínodus*) — *vinný molek, kdo mnoho vína pije*, der Weinsäufer. D., Kom.

Vinoduska, y, f. — *vinačka*, die Weinsäuferin. D.

Vinodusý člověk — *vinodus*.

Vinohled, u, m. *V. ku skoumání neporušenosti vína, Oenoskop, n. Dch. Vz Vinoměr.

Vinohorenský, Weingarten-. V. zřízení. 1784.

Vinohorský, ého, m., osob. jm.

Vinohrad, u, *vinohrady*, pl., m., **vinohradí**, n., **vinohrádek**, dku, m. — *vinice*, der Weinberg. V. Víno z vlastních v-dů. Us. Dch. V tom Tuček, jakožto odpovídatel, v-dy prodal. NB. Tč. 28. Já pohlédám na Velehrad, na ten maměnčin vinohrad; Poprodej v-dy, vyplat mě, milá, z vojny; Toto je ten chodníček přes ty v-dy, co sem já jím chodíval k milej na přezvědy. Sš. P. 190., 581., 796. Našla sem oříšek mezi v-dy. Brt. P. 50. Pole vinohrádky řečené, jež v sobě 27 čtvrtí vinohradních od jednej zákopy ke druhej úplně zavierá. List z r. 1478. Vpadl jí ve dva v-dy ve bohutické hoře. Půh. II. 89. V-du netřeba modlitby ale motyky. Prov. Tč. — **V.**, ves ve Frýdecku ve Slezsku; Weinberg, ves u Brna; Winohrad, ves u Místka, PL.; jm. lesa a polí u Moštěnic na Mor. Pk. — Vz Vinohrady.

Vinohradky, pl., f., *hrušky*. Na Zlinsku. Brt. Druh *hrušek* na Mor. Vck.

Vinohrádky, pl., m., *údolí* u Brna; *sady* u Těšetic na Mor. Tč., Pk. Cf. Vinohrad.

Vinohradní, Weinberg-. V. čtvrť. Cf. Vinohrad. V. příkop, kopačka, hora. 1478.

Vinohradnice, e, f. — *vinařka*, die Weingärtnerin. Jg.

Vinohradnický — *vinařský*, Weingärtner-.

Vinohradnictví, n. — *vinařství*, die Weingärtnerei.

Vinohradník, a, m., der Weingärtner, Weingartenbesitzer. Pk., Dch.

Vinohradský, Berg-, Weinberg-. V. obec, úřad. Rk. V. povinnosť, Bergdienst, právo, Weinberg-, Bergrecht. J. tr. V. jablka, Weinäpfel. U Litovl. Kčr.

Vinohrady, dle Dolany, jindy *Hory viničné*, Weinberge, předměstí Prahy. S. N. — **V.**, jméno místa u Čelechovic na Mor. Pk.

Vinoch, a, m., osob. jm. Sd.

Vinochlast, a, m. — *vinodus*. Us. u Berouna.

Vinokal, u, m. — *vinný kal*, der Weinsatz. Zlob.

Vinokeř, kře, m., der Weinstock. Šm.

Vinokys, u, m., die Weinsäure, Weinsteinsäure. Šm.

Vinola, y, m., osob. jm. Šd.

Vinolist, u, m. — *vinný list*, Weinblatt, n. Rozk.

Vinoměr, u, m., vz Vinohled.

Vinopal, **vinopalník**, **páleník**, **palírník**, a, m. — *kdo víno (kořalku) pálí*, der Branntweinbrenner. D.

Vinopalka, y, f., die Branntweinbrennerin. Us.

Vinopalky, pl. *(výpalky, spalky)*, vz Kořalka.

Vinopalna, y, f., die Branntweinbrennerei. Us.

Vinopalnice, e, f. — *vinopalka*.

Vinopalník, a, m., vz Vinopal.

Vinopalný, Branntweinbrenner-. V. (vinopalský, překapovací, přeháněcí, přepalovací, pálicí, destillační) kotel, der Destillirkessel. Šp. V. břečka, der Lutter, Luter (z lat. lutum). Dch.

Vinopalovic mlýn, Winopaler Mühle, u Slaného.

Vinopalství, **vinopalstvo**, a, n. — *pálení kořalky neb lihu z kapalin k tomu se hodících*, die Branntweinbrennerei. Jg., Zpr. arch. VIII. 101., Kos. Ol. 109.

Vinopití, n., das Weintrinken. Chodili ve v-tích (in vinolentiis). ZN.

Vinoplodistvý, weinerzeugend. V. země, das Weinland. Vký.

Vinoř *(Vinař)*, e, m., ves u Brandýsa. Vz S. N. Z Vinoře Adam. Vz Jir. H. I. II. 319., Tk. I. 78., 81., II. 552., V. 171.

Vinorodý, weinerzeugend. Tatra v. Koll. I. 149.

Vinošedý, weingrau. D.

Vinouti, vinu, viň, vina (ouc), ul, ut, utí — *do kolečka točiti*, winden, wickeln; **se** — *kroutiti, ohýbati se*, sich winden, sich wikkeln; sich krümmen, Ausflüchte suchen. Jg. Vz Kt. 69., Bž. 188. — **co**: papír, přízi, niti (víti). D. — **koho, se kam (čím)**. Niti na prst v. Us. K némužto lidé v. se budú jakožto ku pánu svému. Arch. II. 211. Jeseň ve tmavý lupen smavá jab'ka vine. Vrch. Rád k sobě vine dobré sluhy boží. Šf. Ať se tvoji k tobě vinú. Smil v. 1340. Neviňte jich k sobě, ale (zažeňte je). Hus I. 134. Někoho k sobě v., Leg., dary. Záv. V. se k někomu. Kom., Br., Troj. Kdo zlé k sobě vine, o tom se soudí, že . . . . Rb. Pod stín zásluhy Krista utíkati a vinouti se. Br. Řečník důvody do syllogismů vine. Kom. Do srdce se vine a v kapse leze. Č. — **co, se jak (kam)**. Niť do klubka v. Us. Mládenci do kola se vinou. Kde se potůček vinul křivolako. Koll. I. 90. Všichni řádové církve se okolo pána co věčného středu vinou. Sš. L. 87. Potůček *hadem* se vine. Brt. Instr. 16. Tam se člověk **k** tomu (božskému) **s** úctou vine; Křesťané tyršti ale s tím vroucnější láskou se k víře vinuli; Soluňané horoucí *láskou a úctou* se k němu (k Pavlovi) v-li; Kteří (židé) se k Bohu nevinuli láskou; Vineš s láskou se k své otčině; Ale ruce jeho nevinou v zájemném se ke mně milování. Sš. Sk. 169., 243., II. 237., L. 153., Bs. 171., 172. — **se odkud kam**. By z nich zápach vinul před boží se tvář. Sš. Bs. 18. — **se**. Vine se réva, D., pes (choulí se). D. V. se jako had. Ros. Potok se vine. Us. Dch. — **se kam kdy**. **K** tobě se v mej núzi vinu. Hr.

Digitized by Google

rk. 153. — **se odkud**: s cesty (nebylovati se). Us. Proto žalosť veliká z tvorů všech se vine. Sš. Bs. 57. — **co z čeho.** Děvuška trhá kvítečka a vine z nich věnečky. Slez. Šd. — **se kudy.** Chmel se po tyčkách vine. D. Řeka kvítím se vine. Jbl. 330. Plamen po zemi hadem se vine. Brt. Instr. 16. Potůčkové *údolím* se vinou. Hlas.

Vinovať, i, f. = *jinovať*, der Reif. Na stromech, když se chytne v., přijdou strnadli. Na Ostrav. Tč. Dy je v advent na stromách v. a vítr, to se urodí ovoce. Ve Slez. Šd.

Vinovatosť, i, f., die Schuldigkeit. Koll.

Vinovatý; *-vat, a, o = dlužen, vinen, povinen*, schuldig. Na Mor. posud tohoto slova užívají. Vck. — **abs.** Právo jest od předkóv nalezeno i těm k obraně, kteříž nic v-ti nejsúce od nezbedných k súdu přitaženi bývají. Vš. Jir. 133. — **komu.** Byl-liby kto komu co v-vat. Arch. I. 251., IV. 12. Má mi platiti, což mi v-vat. Půh. II. 344., 425., 603. Ten jest v-vat perkmistru 5 gr. bílých. Vš. Pakli by jemu syn mnoj co p-vat byl. Hlc., Ps. o zášti. — **v čem komu.** Tkad. — **čím.** Jest mu dluhem vinovat. Ms. pr. kut., Vš. Věrú pánu p-vat jsi. Arch. I. 17. On těmi škodami p. není. Dsky I. 157. Aby dluhové, jimiž jsem vinovat zuostal, napřed byli zaplaceni. Výb. II. 360. 32. — **čím čeho.** Tedy on takovú řečí žádnej pokuty v-vat nenie. — **s inft.** V-ti buďů jemu sami odpovídati. V. jest žalobníka z toho rukojemstvie vyvaditi. NB Tč. 148., 149. (5., 23., 40., 108., 132., 144., 164., 175., 176., 225., 262., 275., 281.).

Vinověda, y, f., die Weinkunde. Dch.

Vinovědec, dce, m., der Vinolog. Dch.

Vinověř, e, m. = *barvínek, zimostráz*, die Waldrebe.

Vinoves, vsi, f., Weisskirchen, ves v Čechách. Berg. exc.

Vinovice, e, f. = *vínovka*. Rk.

Vínovitý, vínovatý = *jakosť vína mající*, weinig. V. nápoj. Rostl.

Vínovka, y, f. = *vínovice*, der Franzbranntwein; Cognac. Rk. — **V.** = *kyselina vinná*, die Weinsteinsäure. Šp. — **V.** = *vinná krčma*, die Weinschenke. D.

Vínovlk, a, m. = *vinodus*.

Vínovna, y, f., die Weinstube. Dch.

Vínovník, a, m., der Weinschänker. Rk.

Vínový = *vinný*, Wein-. V. dříví, D., kyselina. Chym. V. jablka = vinná. Vck. V. sklenky. Us. Šd. Na vínovej ratolesti muožeš sladkno hrozno jesti. Sl. pov. Šf. II. 132. Naši vás vzkázali pozdravovat, abyste jim darovali v-ho listí do zelé. Slez. Šd. Azda jej vínová zmútila sklenica oči, že naopak spatruje predmety. Lipa II. 243.

Vinozelený, weingrün. D.

Vinoznalec, lce, m., der Weinkenner.

Vinoznalství, n., die Weinkunde. Dch.

Vinš, e, m., z něm. Wunsch = *žádosť, přání, želání, kyžba*, der Wunsch, das Verlangen. Kom. L. 19., D., St. skl. — **V.** = *vyjevení žádosti té slovy*, der Wunsch, die Anwünschung. V. dobré cesty. Kom. J. 154. V. svůj přidati. Kom.

Vinšováček, čka, m., der Wünschler. D.

Vinšování, n. = *žádání, přání*, das Wünschen. V. komu čeho, k čemu. D. V. všech nejlepších věcí. Žer. 1591. Vz Vinš.

Vinšovaný; *-án, a, o*, erwünscht. V-ho konce dojíti. V.

Vinšovati, *vinšovávati*. Vz Vinš. **V.** = *žádati, přáti*, wünschen. — **komu čeho od koho**: zlého od Boha. V., Br. — **co**: dobré zdraví a dobrého zdraví. Ros. Budeme se rádi mjať, dobré všetkym v. U Rožn. Tč. Co si to v-ješ? Sš. P. 783. — **čeho kdy.** V bídách smrti si v. Br. — **s inft.** S tímť se dobře míti vinšujem. Žer. 213.

Vinšovnice, e, f., die Gratulantin.

Vinšovník, a, m., der Gratulant.

Vinštajn, u, m., **šp.** z něm. Weinstein, *vinný kámen*. Ms. Alch. 5. a.

Vinštíř, e, m., **šp.** z něm. Weinstein, *vinný kámen*. Aqu.

Vint, u, m. = *šroub, točenice, závitek* = jednotlivé oběhy dílu skrouceného (Rst. 514.), der Schraubengang, z něm. Gewinde. Mz. 309. — **V.** = *barva*, die Farbe. V.

Vintera, y, m., osob. jm.

Vintíř, e, m., Günther. Vz S. N. — **V.** Jos., rada a čes. spisovatel, † 1869. Vz S. N., Tf. H. l. 178., Šb. H. l. 305.

Vintířov, a, m., Winteritz, ves v Kadaňsku. Vz S. N. — **V.**, Wintiřow, ves u Tábora. PL.

Vintovka, y, f., rus., gezogenes Rohr. Rk.

Vintovník, u, m. Vz Vint. V. = nástroj, nebozez, kterým se vinty provrtávají, der Schraubenbohrer. Us.

Vintuška, *hyntuška*, y, f. = *druh kolébky*, která se dělá z loktuše uvázané na blízké dva stromy nebo koly, aby tam dítě spalo v čas práce na poli, eine Art Feldbett. Na Mor. Tč. Vdova nemeškala, březu ohýbala, v-ku vázala, syna do ní kladla; Máti nemeškala, bučí zohýbala, v-šek vázala, synačka tam dala. Sš. P. 140., 142.

Vinutí, n. (vz Vinouti) = *čin vinoucího*, das Wickeln, Winden, Rollen. — **V.** = *něco vinutého*, vinty v šroubu ku př., das Gewinde. — **V.** = *dílo tkadlcovské* (plátno, ubrusy) ještě nerozvinuté, nenastříhané, das Gewebe, die Leinwebe. Us. — **V.** = *prádlo do výbavy*. Na Policku. Kšá.

Vinutice, e, f. V-ce, volutina, měkkýši břichonožci, mají vejčitou úlitu s patrnými závitky s ústím štěrbinatým. V. blamatá, voluta vespertilio, ethiopská, cymbium aethiopicum. Vz Frč. 236., Schd. II. 536.

Vinutina, y, f. = *něco vinutého* ku př. cesta, údolí, die Windung, Krümmung. Us. Dch.

Vinutka, y, f., peneroplis planata, kořenonožec. Vz Frč. 9. — **V.**, das Gewinde. Ssk.

Vinutý; *vinut, a, o*, gewunden, gewickelt. V. V. šaty (vinutí). Faukn. Rukama v. (bědujíce). Tkad. V. skrýše lišky. Dch. V. penížek, numularia. Byl. 359.

Viny, pl., f., die Poenalgelder. Vz Vina.

Vinýš, e, m. V-ši, cirrhopoda, živočiši krve studené s mnohými chapadly rohovitými, svinutelnými. Krok. I. b. 71.

Digitized by Google

Vinýšokam, u, m., cirrhopodolitha, zkamenělina vinýšů. Vz Krok. I. c. 82.
Viohlav, vz Vijohlav.
Viola, y, f., z it. = *nástroj hudební, větší než housle*, die Viole. D. Hráti na v-lu. Us. Vz KP. II. 307., Mlt., S. N. — **V.** = *fiala*, das Veilchen. Vz S. N. — **V.**, y, f., osob. jm. Pal. Dj. II. 304.
Violento, it., v hud. = *prudce*. Mlt.
Violet, fr. = *fijalový, barvy fijalové*, veilchenblau, violett.
Violeť, i, f. — *violová barva*, veilchenblaue Farbe. V. anilová. Vz Prm. III. č. 3.
Violine, f., it. violino = *housle*, die Geige. Vz S. N., Mlt.
Violinista, y, m., dle Despota, houslista, der Violinist. Rk.
Violka, y, f., viola, das Veilchen. V. vonná, v. odorata, srstnatá, v. hirta, psí, v. canina, trojice, v. tricolor, hrubokvětá či zahradní či štěpná, grandiflora; polní, parviflora. Vz Rstp. 104., Fiala, FB. 78., Kk. 220., Čl. Kv. 301., Slb. 648., Čl. 58., S. N.
Violkovina, y, f., violinum, das Violin. Rst. 49.
Violkovitý. V. rostliny, violariceae: violka, chyboroh. Vz Rstp. 104., Kk. 219., Slb. 648., Schd. II. 293.
Violon, u, m. = *basa*, die Bassgeige. Vz Mlt., S. N., Hd.
Violonbass, u, m. = *dřevěný hlas otevřený v pedále*. Mlt.
Violoncellista, y, m. = *kdo hraje na violoncello*, der V-list.
Violoncello (-ončelo), a, n., it. = *malá basa, cello, basetl*, die Kniegeige, das Violoncell. Jg., Rk. Vz KP. II. 307., 308., Mlt., S. N.
Vipava, y, f., Wippach, mě. v Krajinsku ve vipavské dolině. Rk.
Vipler, a, m., osob. jm.
Vipsani-us, a, m., osob. jm. lat. Vz S. N.
Vir, a, m., Wir, hospoda u Zbraslavic. Pl.
1. **Vír**, u, m. (od koř. *vr* ve vříti. Cf. Gb. Hl. 146.), der Wirbel, Strudel. *V. u vodě, na vodě, vodní* — *místo, kde voda vrtí se v kolo, zátočina*, der Wasserwirbel, Wirbel, Walm, Mahlstrom. V. Na Mor. též *víro*. Hý. Dělali se vírové pojednou běh lodí zastavující. Ler. Ve víru bývá čert a proto se mu lidé vyhýbají. Mus. Vodu, kde se točí, vírem n. kotlinou nazývej. Kom. Jakoby se v. po něm zavřel. Ros. V. do hlubokosti své vše schlcuje a požírá. Br. — **V.** *vodní* — *obžerný, lakotný*, der Nimmersatt. V. — **V.** *sněhový*, der Schneewirbel. Dch. — **V.** — *vícher*, der Wirbelwind. Nz., D. V. vzdušný. Stč. Zmp. 597. — **V.** = *točivé bubnování*, der Wirbel. Vírem bubnovati. D. V. bubnovati, tak že každá palička dvakrát na buben dopadá. Čsk. — **V.** citů. Hdk. L. kv. 27. V. smyslnosti, písní, vášní, pochybností. Čch. Bs. 30., 35., 59., 65. V. náruživosti. Ft.
2. **Vír**, u, m., něm. Wühr, ves u Kunštátu na Mor. Tč.
3. **Vír**, a, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 647., 968.

1. **Víra** (zastr. věra), y, f., instr. sing. věrou, pl. gt. věr, dat. věrám, lok. věrách, instr. věrami, v ostatních pádech podržuje se í. Vz Míra. — **V.** = *pravda*, die Wahrheit. To se k víře podobá, jest k víře podobno (-bné); k víře nepodobný; k víře podobná příčina, výmluva. V. Podobá se k víře; k v. podobnosť. Nz., D. Tomu bych dal za víru. Us. Ve množstvu milosrdie tvého uslyš mě u vieře spasenie tvého. Ž. wit. 68. 14. Moci a vůlí boží, kterýž je může i chce věrou darovati. BR. II. 515. Že by to k vieře podobné nebylo, by žid jie ze vsi přídúcí bez základu (ohne ein Pfand) pojčívati jměl. NB. Tč. 67. Není to k víře podobné, což zákonníci praví; Věci k víře nepodobné. BR. II. 175. b., 217. b. — **V.** = *věření v něco, přijímání za pravdu, o čemž nám schází vlastní poznání*, der Glaube, Glauben, das Fürwahrhalten. S. N. V. (subjektivně jako vniterní stav něčí) = ochotné přijetí nauky Kristovy a jí životem svatým osvědčování. Sš. I. 23. Slepá v. (beze všech důvodův). Marek, S. N. K víře přivésti = přemluviti. V. V-u něčemu dáti, přiložiti. Háj. Víra mu do hrsti přišla (nechtěl věřiti až po škodě. Vz Škoda). Č., Plác. Někomu víru dáti na jiného, Glauben beimessen wider Jemanden. Řd., J. tr. Ze lži lidé neumírají, jen že potom víry nemají. Hkš. K zprávám nejistým víry nepřikládali. Skl. I. 56. Že dobrú věrú žaluje. CJB. 395. Aby, ktož slyší slovo boží, přidal k němu víru. Chč. P. 48. b. Falešným šohajíčkům víry nepřidávejte. Sš. P. 302. Místo *víru dáti, přiložiti* doporučuje Ht. Brs. 276. a 277.: uvěřiti; sr. však předcházející doklady. V. není pouhé povolování pravdám nauky křesťanské, nýbrž ji celou utrobou a myslí svojí pochopení a jí celého člověka a všech mohutností jeho, mysli, citu a vůle dokonalé podrobení; Menší stupeň víry, v. počátečná, v. vezdy rostoucí, zmáhající a zdokonalující-se; ve víře se vždy rozhojňovati; Měli tedy oni ovšem víru v Krista, ač jen zavinutou, touchou a touhou jenom se jevící; Že by člověk z víry samé mohl ospravedlnění dojíti; V. jest výminka, prostředek, osnova, kořen, na němž ospravedlnění stavěti se musí, poněvadž jest začátek a síň všeho obrozeného života; Že zmařena, neplatna učiněna, zničena, vyprázněna jest v., že všechnu hodnotu, sílu a moc potratila; Pevnosť, odhodlanosť víry, jarosť víry, utužení víry; Abraham nevrtkal, neviklal se u víře; víra jeho neoslabovala nýbrž vytrvala a ostála i obdržela proti všelikým námitkám nemožnosti tuto se naskytujícím; Opisuje povahu víry Abrahamovy; V. ta všecko přesahovala, takové výše dosáhla, tak horovala, že . . . .; V. podobně se dokonává vyznáním; V. u člověka má rozličné stupně a již rozhodnější a osvícenější jest, již v obojí stránce té nedostatek má nějaký a mdlobě podrobena jest; Potvrzeni byli v té, kterou byli ujali, víře v Pána co messiáše; Předce ujali víru v Krista a tu vylíčuje apoštol požehnané následky víry té; Tou zradou nemají se dáti zviklati ve víře; Abyste se nezviklali u víře, abyste jistoty

Digitized by Google

v ní neztratili; Apoštolé měli se svízely svými ve víře utužovati; Ale v. ta se měla spolu účinlivě projevovati; Stálosť a nevrtkavosť u víře; Živou a horlivou vírou se před jinými vynaznačoval Štěpán a víru tu skutky v životě dokazoval; V. jeho byla vněšná a nepronikla až ku podmanění sobě rozumu jeho, tím méně prostoupila hloub žádostí a tužeb jeho; Důvěra z víry počáteční vzešlá; Měli zajisté zavitou víru v prostředníka, ač ještě rozvita nebyla; Z čehož viděti, že sami divové nestačí k zarození víry v srdcích lidských, nýbrž že k tomu zvláštní milosti boží třeba; Ke stupni víry člověka hleděl; V. zárodná, vz Zárodný. Sš. I. 25., 26., 38., 46., 48., 54., 57., 110., 133., J. 41., 61, 217., 249., 230., II. 238., Sk. 69., 97., 168., 171., Ms. 35., 42. (Hý.). Víru něčí podvrátiti. Us. Dch. V. hory přenáší. Na Mor. Tč. V. uzdravuje. Us. Z babských povídaček nejde člověku víra. Šml. v Osv. 1880. 141. Víra jest dar boží. Dač. I. 288. Sv. Pavla na víru obrácení. Us. Šd. Otčenáš a apoštolské vyznání víry mají lidu vštípeny býti v jazyku latinském i zemském. Ddk. IV. 281. Bojíte se, snad malé víry jste? Sš. P. 16. Drží (hřebík, uzel) jako helvetská víra, jako stará víra, jako židovská víra. Us. Kfk., Sd. Zachová to, jako žid víru. Vz Sliboval. Lb. Ale skutkem a pravdou musí každý víry a pokání dokazovati; Odpuštění hříchů by nebyl došel, kdyby sám byl víry pravé neměl; V tom záleží, aby člověk z víry pravé přikázání boží ostříhal; Bude k věčnému životu přiveden a to ne pro svou víru ale skrze víru. BR. II. 13. a., 39. a., 112. a., 631. a. U víře své tvrdě stojí. Pass. mus. 365. Božská podstata lépe věrou dosažena a poznána býti může, nežli hlubokým a bedlivým zpytováním. V. Viera jest základ a kořen všeho dobrého. Št. Kn. š. 7. V. jest založenie věcí nadějných a neviděných; Jenž bludí u vieře o těch věcech; Vieru měj živú, milováním omaštěnú; Učenie sě od viery počíná; Pro hřiechóv rozmnoženie lidé ho (Krista) nevidie živú věrú; I vece jim: Co blázniví jste malé viery?; Vedlé miery viery člověka bývá milosť božie dána; Hřeší-li tak, tehdy viery nemá aneb u vieře vrtlá; Viera bez skutkóv mrtva jest; Kněžie a zákonníci majíce velikú péči o platy a o tělestné potřeby, jsú malé viery; Pane, přimnož nám viery; Zaslúžil jest sobě, že ho Ježíš naučil i o svém božství vieře; V. a ústy vyznánie viery člověka nespasí bez naplnění vóle božie; S pravú věrú na naději čaká jeho v nebi požívati po tomto životě; V. jest první ctnosť od Boha vlitá, na niž jako na dně neb krumfeštu má každá ctnosť založena býti; V. jest o těch věcech, jichž nyní nevidíš, neb by (bys) viděl, již by viery z toho neměl; V. jest založení věcí, o kterýchž naději máme, duovod věcí neviditelných; Kořen vyznání jest víra srdce; Všelijaké přijímá*(Bóh), jenž k němu živú věrú jdú; V. jest o minulých i o budúcích věcech; Také naděje jest toliko o dobrých věcech, ale v. o dobrých i o zlých; Z toho dóvodu viery a poznánie vezmi, že té viery živé zlí nemají a cožkoli mají, mrtvú vieru mají; Od pravé viery odstoupiti. Hus I. 4., 86., 332., 383., II. 10., 48., 49., 50., 230., 296., III. 26., 153., 155., 156., 159., 292., 301. (Tč.). Víra naději nic nepůjčuje. Pk. — V. = *náboženství*, der Glaube, die Religion. Pravá v. obecná křesťanská; od pravého vyznání víry odstoupiti, odpadnouti. V. Obrátil se na katolickou víru. Sych. V té víře do smrti setrvám. St. skl. K víře nějaké se přiznávati. Mus. 1880. 457. Článek víry. Sych. Kolik děr, tolik věr, kolik mlynářův, tolik měr. Prov. Kolik mlynářů, tolik měr, kolik farářů, tolik věr. Vz Mínění. Bl. 296. Víru vyznávati; k víře nutiti; vyznávatel víry, vyznání víry. J. tr. K víře a ke křtu nemá nikdo nucen býti. Rb. Víry otců svých odstoupiti, se odříci. Zk. Dal se na jinou víru. Sych., Jg. Přejíti na jinou víru, *lépe*: dáti se, obrátiti se na jinou víru. Jv. Není naší víry; Oba jsou rozdílné víry. Šd. Víry rušitel. Reš. Přednesli-li co ve článcích svých, ježto by bylo proti víře a pravdě; Kážete to, co z víry není. Pal. Dj. III. 3. 80., V. 1. 202. Nepotřeboval on nějakého ve víře doplňování; Hluboké vnikání v podstatu víry; Hlavitý článek křesťanské víry; Ochotné přijetí víry jejich; Tudy musili apoštolé především v hlavitých městech ohniska víry založiti; Tou naukou podvracovali celou víru křesťanskou; Víru čistu, přesnu a nepokálenu zachovati. Sš. I. 3., 21., 24., 28., 143., II. 9., L. 121. Křesťanské víry veliký protivník. Pass. 31. Kacieř jest dnes, co dieš, když zajtra bude držeti obecnú vieru? Také hlúpým a sprostným vieru tvú zvěstujme. Hus II. 232., III. 90. (Tč.). — V. = *dověrnosť*, das Zutrauen, Vertrauen. Tak v. a láska se tvrdí. Har. Nejsme do nich té víry, žeby závazkem svým věrně stáli; Zmrhali si víru. Sych. Víra v moc; Mějte víru, že . . . .; pevné víry býti, že . . . Us. Dch. Společná v. vaše a moje. Sš. I. 23. Víru a přízeň ke mně ukázal. Us. Víru někomu v něčem míti. Alx. Však jmě vieru k vojevodě. Rkk. 10. Kristus věrou v srdce přijat bývá. BR. II. 10. a. Nejsú viery a naděje veliké k Bohu, aby jim dal hodného vladaře duchovnieho; Ukázal, že ta žena jest věččie viery než to knieže. Hus I. 460., II. 404. Vieru živou k Bohu míti. Chč. 302. Kde není lásky, tu není víry. Prov. Šd. Všech sto jmieše mocná paže, k Výhoňu v utrobách statnú vieru. Rkk. 30. — V. = *hodnosť víry, kredit*. Svědek víry hodný. Solf. Tuto poslední vůli pro lepší víru i váhu vlastní rukou podpisuji. L. K větší víře toho. Zlob. Kdo mluví bez míry, nedávej mu víry (ten má málo víry); Obyčajné málo víry, kde je mnoho řeči. Na Mor. Tč. V mnohých vecách víra sa k věrení zmenšuje. Na Slov. Tč. Bůh vie, čím to oni vám zaplatia, nebo je chudoba, neb i ty koze na víru (na úvěr) vzali. Sl. let. VI. 341. Kdyby hned měl za víru (kdyby mu věřili), nevyhrál by. Us. Vk. Naše víra je nyní velmi nízko vzata (málo vážena). U Rychnova. Já bych mohla dělat všecko možné, nemám víry. Us. Vk. Ten jest znal pod svú dobrú vierú, že jest jich Jakub

Digitized by Google

na to navedl. NB. Tč. 272. Kristu víru přidati. Šš. J. 61. Přijímali ku své víře a duši, že jest v pravdě tak. Pam. Val. Mezíř. 195. Kterým dobrodiní prokazoval a plnou víru dával. Ddk. III. 31. Pravím, králi, při mé víře. Smil. Což ještě nemáte víry? Br. Osud Táborův poddavších se na česť a na víru; Vojín český ve válce jatý propuštěn-li na česť a na víru; Vězňové jatí měli všichni svobodu míti, urození na česť a na víru, jiní za rukojemství; Slibujeme sobě pod našimi ctmi a vírami, že sebe nikterak neopustíme. Pal. Dj. III. 2. 77., IV. 1. 468., V. 1. 68., V. 1. 219. (Šd.). Slíbil pode ctí a pod věrú býti s Pražany. Let. 27., Tov. 109. Za věrú k někomu sníti (věrou jsa ubezpečen). Dal. 86. Na tvú vieru a duši sestru ti porúčiem. Št. To ctí a věrou svou skrze ruky dání slíbili. V. Tobě velikú víru dávají; Slibujem naší dobrú věrú bez zlej lsti; Slibujem naší dobrú věrú křesťanskú sami za sě; Pod ztracením cti a víry naší slibujem; Vyznali jednostajně a na svú vieru vzali; Vyznala i svědčila a to berúc k své vieře, že to nijak nenie. Arch. II. 14., I. 144., 195., 200., 421., 425. (Šd.). Čtyři mají na svú víru vzíti, že jsú právě přisáhali; Mají na svú víru vzíti, že jim svědomo, že jest ty škody vzal; Slíbil mi pod věrou a pode té pře stracením, aby... Půh. I. 216., 260., 338. (I. 149., 307., 310., 382., II. 160.). Očím před ušima víra. Prov. Šd. Kde víry máš, užívej jí, ne však na zmar. Lb. Cf. V. — *věrnosť.* — **V.** — *věrnosť*, Treue u. Glauben, die Treue, das gegebene Versprechen, Wort. V-u držeti, zastati, vyplatiti, vyvaditi, zdržeti, Wort halten; víry nezdržeti; s věrou se chybiti; k víře dáti, poručiti; na svou v. slíbiti; věrou a slibem se zavázati; víru zastaviti, zavaditi, zavázati; na svou česť a víru slíbiti něco (cf. V. = *hodnosť víry*); na mou víru; víry a slibu manželského nezachovati; něco k víře pověděti (v tajnosti). V. Žije s ňum (s ní) na víru, žijú spolem na víru (v divokém manželství). U Opav. Klš. Slíbili si víru = zasnoubili se. Na Slov. Dbš. Obyč. 15. U dievčaťa věra ako v koši diera. Sl. ps. 81. U vieře sobě státi. Alx. 1113. Vieru od někoho čekati. Alx. Králova to ráda slíbi i da jemu na to vieru. Kat. 579. Na víru někoho vzíti = k věrnosti zavázati; víra manželská = věrnosť; člověk víry prázdný. S. N. V-u někomu držeti, Br., zachovati. Solf. Zachová, jako žid, víru. D. Prov. Víru svou rušiti. Apol., Dal. 105. Apol. V-u k někomu zdržeti, slíbiti. Dal. 23., 28. Uhřie viery nezdržechu. Dal. 79. Na něčí víru a věrnosť se bezpečiti. D. Chud nevěren, chodoba vieru lámá. Smil., Č. M. 175. Zlato, stříebro vieru lomie. Smil v. 459. Svou v. někomu slíbiti. Rkk. Ctí a věrou zavázati. Bráti něco na svou víru a duši (Cf. V. — hodnosť víry). D. Na víru koho vzíti. St. skl. V. plzká (nestálá). Viera vieře pomáhá, kdež jsú dva sobě věrná. Mus. Pravím vám pod svou věrou. Č. exc. Aby byl odsúzen cti a víry. Tov. Také jest mnohá ženská viera jista jako v plotie diera. Boč. Přislíbiti na svou česť a víru, na svou víru a duši. J. tr. Ctí a věrou. Václ. VII. V něm není víc víry než v komáru sádla. Bayer. Na penězích, opatrnosti a víře vždycky spíš při počtu se nedostává nežli nadbývá. Hkš. Polož míru a drž víru. Pk. Víra víře pomáhá. Č. — **V.** = *důvěrnosť k někomu, že zaplatí*, der Glaube, Kredit. V. lepší než hotové peníze. Ros. Na v-ru něco někomu dáti (na úvěrek, půjčiti). Na víru bráti, vzíti. Bern. — **V.** = *svěřené zbožie*, das anvertraute, geliehene Gut. Svú víru (i. e. rukojmím) vypravuje. Kn. rož. §. 128. — **V.** = *stolní kruh, podklad*, der Tischring, das Tischblatt, Tischrad. V. — **V.** *mužská* = *bylina, máčka, vysoký bodlák*, eryngium campestre, die Mannstreue, Brackendistel. Kom. J. 136.

2. **Víra**, y, f., zastar. = *pokuta peněžná za zabití*. Šf. V. z ver (vir — muž) a gelt (pretium — cena), znamená cenu muže, cenu člověka, v nejstarším zákoně německém taxa za člověka ustanovená v penězích podlé jeho stavu, das Wehrgeld. Pal. Dj. I. 1. 180., I. 2. 309. (Šd.). Šf. Strž. I. 356., Šb. Stř. I. 155.

Víratka, y, f., spirographis, červ víčkonosný. Krok II. 242.

Víravský, ého, m., osob. jm.

Virbice, e, f., Wirbitz, ves u Bohumína ve Slez. Tč.

Virbiš, *biribiš*, e, m., hra v karty. Obt.

Vírečnì červi, turbellaria. Nz. Vz Víření.

Vírek, rku, m., der Wirbel, Strudel. Vz Vír. Us. Dch. — **V.** = *hlubina*, die Tiefe, der Schöpfort. Dch. Vz Víro.

Víření, turbellaria, *vodní červi*. Vz S. N. IX. 638., Vírečnì.

Víření, n., das Wirbeln. — V. bubnů. Us. Tč., Dch. V. kotlů. Nrd. Bld. 33.

Víření ka, y, f. V. maloústá, vorticella microstoma, nálevník. Vz Frč. 19.

Virga, y, m., far. 1612. Vz Jir. H. l. II. 320.

Virgas, u, **virgáš**, e, m., z lat. virga = *bití, výprask prutem, šlehání*, Ruthenschläge. Dostal virgas; Dám ti virgas. Na Mor. Kmk., Šd., Vck. U N. Bydž. *virgáž*, e, f. Odnesl si notnou v. Kšf. — **V.** = *prut, metla*. Na Slov. Bern.

Virgasovati = *vybiti prutem, metlou*. Na Slov. Vz Virgas.

Virgati = *vyhazovati jako kůň*, ausschlagen. Na Slov. Plk. Vz Virgnuť.

Virgili-us (dle staršího pramene *Vergilius*), a, m., *slavný římský epický básník*, 70.—19. př. Kr. Vz S. N., Slm. 371.

Virgilka, y, f., virgilia, rostl. vikvovitá. Rostl. I. 229. a.

Virginia, e, f. = *krajina v sev. Americe*. Vz S. N.

Virgini-us, a, m., jm. starořímského rodu. Vz S. N.

Virginský tabák. Vz S. N.

Virgnuť = *vyhoditi*, ausschlagen. — **čím.** Kobyla zadnyma nohama virgla. Dbš. Obyč. 72. Vz Virgati.

Virgule, e, f., z lat. virgula = *proutek, hůlka*, die Schlagruthe. V. k hledání pokladův, kovů atd., die Wünschelruthe. Vz S. N., KP. III. 67. — D. — **V.** *k rozměřování a kroužení kamene mlýnského*, die Messruthe.

Jg. — **V.** = *znaménko v písmě*, ein Strichlein in der Schrift. Vz Virgulovati. — **V.** = *hruška máslorka*, eine Art Butterbirn. Rstp. 516.

Virgulovati = *poznamenati něco čárkou, háčkem, závorkou*, virguliren. Šp.

Virchy = *vrchy*. Bž. 32.

Viriath-us, a, m., Lusitan, *vůdce svých krajanů proti Římanům*, † 140. př. Kr.

Viribus unitis, lat. = *spojenými silami*, heslo rakous. císaře Františka Josefa.

Viřidlo, a, n. = *náčiní k víření*, das Drehwerkzeug. Mus. XI. 180.

Viridomar-us, a, m., vůdce Aeduův za Caesara.

Vířiti, il, en, ení = *točiti*, drehen, wirbeln. Hodinu celou viřily bubny, wirbelten. Bur. — **co.** Ros., L. — **se.** Voda se víří. D., Ros. V. se v tělocviku, zwirbeln. V. se úkročmo, schrittzwirbeln, únožmo, spreizzwirbeln, skřížmo, kreuzzwirbeln. Kučera. — **kde proč.** V obou reků srdci láska pro ni víří. Tč. exc. Hlava rozkoši mu víří. Čch. Petrkl. 47. — **kudy.** Psi *bezdnem* lesa víří. Kká. Td. 127. — **jak (s kým).** Volně jako meteor v bujném letu láska víří. Čch. Bs. 49. Do kola s dívkou v.; S mnohým v tanci v-la má noha. Čch. Bs. 78., 79.

Viriva, y, f., pták. V. chocholatá, colius leucotis. Holub I. 56.

Vířivý, wirbelnd. Proud v. Dch. V. vítr, pohyb, oblak. Stč. Zmp. 588., 661. V kole vířivém. Čch. Bs. 77. — **V.** touha. Čch. Petrkl. 30.

Vírka, y, f. = *úvěr*, der Kredit. Ms. 1568. Bráti u kupce na vírku. Na Hané. Bkř. Cf. Víra.

Virné, ého, n. = *víra*, das Wehrgeld. Vz Víra, 2. Kdoby s biskupem zle nakládal, má 10 let pokání činiti a třikrát více virného dáti, než za kněze, jenž nezemřel. Ddk. III. 125.

Vírník, a, m. V. obecný, gyrinus natator, brouk potápník. Vz Frč. 190., Schd. II. 509., S. N., Krok II. 251. — **V.** = *hrdelní soudce*, cf. Víra, 2. — **V.**, u, m. = *kohoutek na střeše, který se točí, duje-li vítr, větrník*, der Wetterhahn. Na Ostrav. Tč.

Víŕník, a, m. V-ci, rotatoria, Räderthiere, jsou červi článkovaní. V-ci a) *krytoocasí*, tubicolarina: krytovířník (rosolový, pětirohý, dlouhobrvý); b) *dlouhoocasí*, philodinea: dvouvířník obecný: c) *krátkoocasí*, hydatinea: bublenka (ušatá, obecná); d) *obrnění*, brachionea: brotenka. Vz tato slova a Frč. 56.—59. — Schd. II. 532.

Vírnoplod, u, m., gyrocarpus. Rostl. I. 234 a.

Vírný, wirbelnd. Iason brankou oka vnikl vile vltavské v útrobu vírnou, in den wirbelwogenden Busen. Dch. V. skráň (v níž víří). Čch. Petrkl. 27.

Víro, a, n. = *hlubina* (i nevírná). Nechoďme se tam koupat, je tam víro. Utopil se ve víře. Spadl do víra. Us. na Mor. Kd. Cf. *Vír, Vírek.*

Virola, y. f., virola. Rostl. I. 235. b.

Víronitník, u, m., gyrostemon, rostl. lipovitá. Rostl. III. b. 251.

Víroplod, u, m, gyrocarpus, rostl. V. americký, g. americanus. Vz Rstp. 1295.

Víroplodovitý. V. rostliny, gyrocarpeae: víroplod. Rstp. 1294.

Vírovati = *vír dělati*, wirbeln, kreiseln. Vký.

Vírovatý, wirbelhaft, wirbelig, strudelig. Reš.

Vírovice, dle Budějovice, Weirowitz, ves ve Znojemsku. Tč.

Vírový, Wirbel-, Strudel-, Kreis-. V. běh L.

Viršink, a, m. V. Leop. Fr., spisov., † 1844. Vz Šb. H. l. 304.

Virtembersko, a, n., Würtemberg. Vz S. N. — *Virtemberčan*, a, m. — *Virtemberský.*

Virtoves, vsi, f., Wirthsdorf, ves u Strakonic.

Virtualní, *virtuální*, virtuell. V. rychlosť, die virtuelle Geschwindigkeit; zásada, princip v-né rychlosti. Nz.

Virtuos, a, m., z lat. = *hudební výtečník, znalec, výborný hráč na některý nástroj hudební*. Vz S. N. V. na housle, der Virtuos. Us.

Virtuosita, y, f. = *výtečnosť ve hře, mistrovství, virtuosnosť*, die Virtuosität, Meisterschaft.

Virtuosní = *výtečný ve hře*, virtuos. V. pianista, houslista. Nz.

Virtuosnosť, i, f., die Virtuosität. Nz.

Virvas, u, m. = *hluk*, der Lärm. Na Zlínsku. Brt.

Víryhodnosť, i, f. = *víry hodnosť, hodnověrnosť*, die Glaubwürdigkeit. Kom.

Víryhodný = *víry hodný, hodnověrný*, glaubwürdig. V.

Víryprázdný = *víry prázdný*, treulos. V.

Viržinka, y, f., *druh doutníků*, Virginiecigarre. Zkr.

1. **Vis**, a, m. = *druh pavouků* klíšťovitých, uropoda. Krok II. 249.

2. **Vis**, a, m., it. Lissa, ostrov u Dalmacie.

3. **Vis**, u, m., od viseti, v tělocviku. V. je všeobecný název veškerých cvičení, při kterých nějak visíme. Kučera. V. na žebříku, vz Řebřík; na hrazdě, vz Hrazda, Kruh; v. v zápatí, v (na) nártech, hačmo, v podpaždí, stehnoma, pokos (kosý), vznesmo (pokos), plavmo, ležmo, pobok, o patách, o loktech, střídmo, v přednártí, v zápěstí, v podkolení. Tš., KP. I. 474.—507.

Visa ve stře. právě, vz Pr. 1869. str. 626. Cf. Visum.

Visací, vz *Visecí*, Hänge-. V. zámek, řemen, šroub, podpora, svítilna. Šp., hodiny, Tč., rohožka, Hängematte, lešení či klecník, der Fahrstuhl, Dch., tyč (u mostu řetězového). Zpr. arch. VIII. 16. V. lampy římské a řecké. Vz Vlšk. 154.

Visačky, pl., f. = *druh hrušek* velikých a sladkých na Vsacku. Vck.

Visadlo, a, n., das Hängewerk. Rk.

Visahy, pl., f. = *druh hrušek* na mor. Valaš. Vck.

Visák, u. **visáček**, čku, m. = *vak u sedla, tlumok*, die Satteltasche. V. — **V.** = *vůbec tobolka, váček*, das Felleisen. V. — **V.**, der Bänderzopf. Na Slov. Ssk. — **V.**, a, m., *chytrák, šibal*, der Schalk, Galgenstrick. Ros.

Visalec, lce, m. = *oběšenec*, der Gehängte. Bart. 209. 14.

Visalka, y, f. = *šibenice*, der Galgen. Jdi třebas na v-ku. V. — **V.**, scopolina, rostl. Vz Slb. 358.

Visatec, tce, m. = *který visí*, der Hängende. Visí, visí visatec (hruška, žalud), pod ním čoubá chlupatec (prase), visatec upadne, chlupatec ho popadne. Pohád. Č. Cf. *Visúnik*.

Visatka, y, f., *ptáček*, ein Vogel. Ros. — **V.** = *pták na lepu visící*, ein Vogel, der an der Leimruthe hängt. Ros. — **V.** = *visák* (a), m., der Schalk.

Visátko, a, n., das Gehänge. Zlob.

Visatý, visutý = *visecí*, Hänge-, hängend. V. zámek, das Vorhängeschloss, D., jablka. BO., vůz. Alx. H. v. 78. (HP. 61.). Kdyby v-té spadlo, chlupaté by to popadlo. Mor. Šd. Visí, visí visaté, pod visatým chlupaté; to chlupaté by rádo, dyby to visaté spadlo (kočka a slaniny). Mor. Šd. Cf. Visatec.

Vis-à-vis (fr., vizaví) *tváří v tvář, naproti*, gegenüber.

Visáž, e, f., z fr. visage = *tvář, vzezření, osoba*, das Gesicht, Angesicht, die Gesichtsbildung. Rk.

Visbaden, a, m., Wiesbaden, mě. v Nassavsku. Vz S. N.

Viscount (ang., veikaunt, viskaunt), vz Vicomte.

Visecí, visutý. V. zámek, hodiny. Us. Vz Visací.

Viselák, a, m., osob. jm. Šd.

Viselčí = *od viselce*, vom Gehängten. V. kosti. Jád.

Viselec, lce, m. = *kdo visí; šibeničník*, der Gehängte. V., BO. Když čehos v-cóm uřezují. Št. Kn. š. 8. Přijal v-lce na milosť (= visícího na kříži). Sš. Jednoho také v-lce z mrtvých vzkřísil. Pass. 990. Hnáty se polámaly dvěma viselcům. Sš. J. 293. Svěsiv hlavu, jakýž způsob bývá viselců. BR. II. 395. a. — **V.** = *šibenice hodný, šibeničník*, der Galgenstrick, Galgenvogel, Galgendieb. V. — **V.**, stravadium, rostl. V. červený, s rubrum. Vz Rstp. 604.

Viselecký, galgendiebisch. V. kluku, cos to udělal? Us. Vz Viselec.

Viselice, e, f. = *šibenice*, der Galgen Ros. Cf. Viselnice.

Viselka (*višolka*), y, f. = *sněženka*, das Schneeglöckchen. V prus. Slez. Zkl. — **V.**, parus pendulinus, die Beutelmeise.

Viselnice, dle Budějovice, jm. vrchu u Brezna na Slov. Dbš. Obyč. 163. — **V.**, pl. = *šibenice*, der Galgen. Na Slov. Zaviedol ho ta pod v-ce; Už opuštenejšieho na svate nebolo, ako tohto tu pod tymi viselniciami. Dbš. Sl. pov. I. 34.

Visenberk, a, m., Wiesenberg, ves v Olomoucku. Vz S. N.

Visera, y, f., Weser, Visurgis, řeka v Německu. Vz S. N.

Viseti, 3. pl. visí, vise (íc), el, ení; *visívati* = *zavěšenu, pověšenu býti*, hängen; *nachýleným býti*, nicht gerade stehen, hängen; *strměti*, über etwas hängen, ragen; *vznášeti se v povětří*, in der Luft hängen, schweben; *závislým býti*, abhängen, abhängig sein. Jg. — **abs.** Nedaleko Nysy už ovčáček visí. Sš. P. 133. Niť visela. BN. Spolu brát, spolu viset. U Jižné. Vrů. A nic tu nenechám, enom ten klíneček, co visel věneček. Brt. P. 29. Byli jednou tři bratři: jeden lhal, druhý kradl a třetí visel. Us. Šd. Bodejž visel jako sysel. Vz Proklínání. Lb. By visel! V. Co má viseti, neutopí se, a by voda přes šibenici běžela. Prov. Č. Stěna visí (jest nachýlena). Rozepře visí (není rozhodnuta). D. — **kde.** Obraz visí **na** stěně. Us. Všecko na ni visí jako na luudě. D. Kolo na čepích visí. Vys. Pták visí v povětří (vznáší se). L. Má naděje v tobě visí. L. Skála visí **nad** mořem. Jg. Nad hlavou meč mu visí (hrozí). V. Visel **u** stodoly. Us. Visí tam v komůrce na hřebíčku. Er. P. 133. A nad námi hory na spadnutí visely. Har. II. 66. V-ti na kříži. Chč. 613., Štelc. Majdalenka leží pod zeleným stromem a ty budeš viset **za** širokým domem. Sš. P. 137. Šablenka visí mně na stěně v kasárni. Čes. mor. ps. 357. Chci to jeho listem ukázati, ježto u něho jeho pečeť visí. Půh. II. 116. Visí metla boží nad hlavami našimi. Ler. Na které (šibenice) mia dajú, na tech budu visat. Sš. P. 99. O růžičko nejkrásnějši, na vysokém křičku visiš. Pís. Šd. Visí na něm úhona. Dch. V. na dřevě. Dal. 38. U rúcha kněze zvonci visie, když čěstu života s zvukem jazyka skutkové ukazují. Hus. I. 168. By na šibenici visel! V. — **na čem, na kom.** Ctnosť a štěstí visí na tenké niti. C. Láska na příteli visí i když byla uražena. Ddk. VI. 121. Nynější uspokojení země jako na niti visí. Pal. Dj. IV. I. 122. Život visel toliko na vlase. Us. Že mnoho na obřadech oněch viseli. Sš. I. 164. Na tůto dvů přikázání vešken zákon visí i proroci. (Mat. 22. 40.). Hus II. 366., I. 63. Jeho život na niti visí. Sych. Svět na Bohu visí (zavislý jest). Kom. *V. na čem* = *závislým býti*. Br., Hus. Ta věc visí na povolení úřadu vyššího. J. tr. — **komu kde.** Záplatovaná torba visí mu **po** boku. Bes. mlád. Meči jim po bocěch visa. Rkk. 54. — **odkud. Z** bot cáry mu visely. Sych. Visí z vůle jeho. Mudr. Sukničku mám roztrhanou, visí od ní knoty. Er. P. 244. **Od** chomouta visí držadla. Kom. A ze mne bude visívávat palášek dolů z koňa. Sš. P. 601. Tomu nemluv o zármutku, kdo z rozkoše visí. Na Slov. Tč. — **od koho, od čeho** = *závislým býti*. Us. Škola od dobré vůle obce visí, **chybně** m.: Škola dobrou vůlí obce trvá. Vst. Veškery věci od Boha visí. Sš. I. 25. (Hý.). Ne od síly visí mnoho, ale od pilnosti. Na Ostrav. Tč. **Správně**: *v. na kom, na čem*. Brs. 2. vyd. 254. Cf. *V. na čem*, *Býti na čem, při kom*. — **kde, jak.** Mnohý visí **za** ostruhu. Alx. V. v. 1763. (HP. 43.). Před Holení na rohu, ja visi tam zdechlá žaba, visi za nohu. Sš. P. 367. (Tč.). Kdyby ti visely pentle **přes** ramena. Er. P. 22. **V** kmentové košili budu viseti. Er. P. 487. Za ručě nuzně visiechu na sucě. Výb. II. 11. (Pass.). — **čeho.** Visí toho ovoce jako cimbuří (o neurčitém počtu. Jinak nikoliv). — **jak dlouho.** Kyselica kyselá štyry roky visí. Sl. let. II. 145. Nesem, nesem kyselo, štyry leta viselo, na pátý rok spadlo, jak spadlo, zvjadlo. Sš. P. 771. **proč.** Měl bych pro málo v., i visel bych pro všecko. NB. Tč. —

Digitized by Google

(odkud) kam. Viselo to až **na** zem. Har. Spletání vrkočův, aby až **do** pat viselo. Chč. P. 216. Jest také znamenitě vyminěno, aby lidé břehů svých užívali tak jako prvé i vrby roubáním i to, což do vody visí. Arch. IV. 209. Zábrdovský vrchní, ten má zlého drába, visí mu karabáč **s** ramena **na** záda. Sš. P. 512. — **adv.**: dolů, napřed, ven v. D. Vdávala bych sa, kdyby jen přišel, aby leliček dolů nevisel. Brt. P. 16.

Visetový. Dřevo v-vé (fisetové, rujové, žluté uherské, albánské), das Visetholz. Šp.

Visící, herabhängend. V. kořeny okřehku. Rst. 514. — **V.** = *závislý na čem*, abhängig. J. tr., Nz.

Visikator, u, m. = *vesikator.*

Visikatorový = *vesikatorový.* V. zelina, ranunculus acer, pryskyřník prudký, scharfer Hahnenfuss. U Opav. Klš.

Visio, lat. = *vidění* (něčeho nadpřirozeného). Rk. Vz Vidění. — **V.**, *vidění, figura.* Vz Zk. Ml. II. str. 181., Mk. Ml. 305., *Vidění.*

Visionář, e, m., z lat. = *kdo mívá vidění.* Vz Vidění, S. N.

Visir, u, m. = *hledí u přílby*, das Visier. — **V.** = *muška* (u střelné zbraně). — **V.** = *dioptr* (u měřických nástrojů). S. N. — **V.** = *znakovatel, cejchovač*, der Fassmesser, Aicher. Kh.

Visirovati = *měřiti*, zielen, Rk.; *cejchovati*, aichen, visiren. Kh.

Visita, y, f. = *návštěva*, der Besuch, die Aufwartung, Visitte.

Visitace, e, f., z lat. = *přehlídka, prohlídka*, die Untersuchung, Besichtigung, Visitation. V. řádná, mimořádná, kostelní. Vz S. N. V. kanonická, již koná každoročně na jednotlivých osadách vikář, generalní v-ci koná biskup. Pkt. Jíti na v-ci. Us.

Visitační, Visitations-. V. hostina. Kos. Ol. I. 164. V. kniha, protokol. Mus. 1880. 458.

Visitator, a, m. = *přehlížeč, vyšetřovatel*, der Untersucher.

Visitka, y, f., die Visittekarte.

Visitkový, Visittekarten-. V. format, fotografie.

Visitovati = *přehlížeti, prohledávati, vyšetřovati*, besichtigen, unter-, durchsuchen, visitiren. Rk.

Viska, vz Ves. — **V.**, Wischka, samota u Nadějkova; Wiska a) ves u Brtnice, b) osada u Třebíče. PL. — **V.** (Véska) v Bolesl., vz Blk. Kfsk. 765., 766., 772., 774., 775., 808.; V., dvůr popuplužní u Kácova, ib. 61.; V. hrad, ib. 531.; V., dvůr poplužní v Cheb., ib. 450., V. v Litoměř., ib. 196.; V. (Véska malá), u Prahy, ib. 426.; V. hořovská (Véska velká, Gross-Wiska), u Prahy, ib. 487.; z Visky Joach., ib. CXXXVIII.

Viskača, dle Káča, lagostomus, der Pampashase, zaječí myš. Vz Schd. II. 416.

Viskati, *viskávati* (z *iskati*, *v* přisuto, cf. Gb. Hl. 118.) = *vši hledati, bíti*, lausen, Läuse suchen. — **koho.** Us. — **komu co.** Us. — **se.** Us.

Viskeř, kře, f., jm. vrchu u Svijan.

Viskosní = *vazký.* V. hmota. Stč. Zmp. 655.

Visky, pl., f., Mühldörfer, ves u Litovle; Wisek, vsi u Rokycan a u Boskovic. PL.

Visla, y, f., *Visle*, řeka v Polště, die Weichsel, lat. Visula, Vistula, Visela. Visla a Visle. V. Vz S. N. — **V.**, ves ve Slez. nad Vislou. Šd.

Visle, ete, **vislátko,** a, n. = *morče, mořská sviňka*, das Meerschweinchen. Us. v Hradec. Jg.

Vislobob, u, m., gustavia, die Gustavie, rostl. V. nádherný, g. augusta, ozdobný, g. speciosa, baňatý, g. urceolata, čtveroplátkový, g. tetrapetala. Vz Rstp. 604.

Visloplod, u, m., eccremocarpus, rostl. trubačovitá. Rostl. I. 246. b.

Vislý, hängend, herabhängend. L.

Vismar, a, m., Wismar, mě. v Meklenbursku. Vz S. N.

Vismburk, *Visenburk*, u, m., hrad pustý. Vz Blk. Kfsk. 530.

Vismo, herabhängend. Stoj v. = stoj, při němž za ruce visíme. Km.

Vismut, bismut, u, m., *lépe* než *vizmut* (Jg.), das Wismuth, vismuthum, bismuthum, *kalík*, polokov stříbrné, načervenalé barvy, Jg., prvek kovový, vz S. N., KP. III. 136. O původu slova vz Mz. 369. V. klencový, rhomboedrisches oder gediegenes Wismuth. Nz. Cf. Šfk. 289. V. bílý, načervenalý. Vz Kov, Bř. N. 209.

Vismutový, Wismuth-. V. popel, kysličník, Wismuthoxyd, soli, -oxydsalze, Nz., běl, zásaditý dusičnan vismutový. S. N. V. 28.

Visnar, a, m., osob. jm. Šd.

Visnice, e, f., ves v Kadaňsku. Tf. 193.

Visnouti, nul, utí, herabhängen. — **si co kde.** Na prsou dáváš v. si křížek. Sš. Sm. bs. 191. — **odkud.** Lalok od pléce visne. Ovid. Met. II. 854. Překl.

Visolec, lce, m., v horn. die Hängekuppe. Šm.

Vissemburský Tas. Dal. 155. — Tk. IV. 328., 427.

Vista = *vidění; à vista, po vidění*, nach Sicht. Směnka à v. = hned výplatná. **Skř.** Cf. Směnka. Rk.

Vistamente, it., v hud. = *rychle.* Mlt.

Vistelně = certo. Greg.

Vistonice, dle Budějovice. V-ce dolní, Unter-Wisternitz, městečko u Mikulova; V. horní, Ober-Wisternitz, ves tamtéž. PL.

Visucí = *visutý*, Hänge-. V-cí hodiny. Zlob. Klinkají zvoncemi na řetízkách visucími. Har. II. 168. V. vrš. Hus I. 58.

Vis-um, a, n. = *viděné; pohled; schválení něčeho po vidění* na př. listu průvodního. *Visum repertum*, lat. = *zpráva ohledací, nález ohledací, nález lékařský po ohledání raněného nebo zabitého*, der Untersuchungs-, Fundbericht. Rk.

Visúnik, u, m. Visí, visí v., pod ním behá behúnik, keď v. odpadne, behúnik ho popadne. Dbš. Sl. pov. I. 483. Cf. Visatec, Visúrik.

Visur, a, m., os. jm. Šd.

Visúrik, a, m. Visí, visí v., pod ním sedí bibúrik; Boha prosí bibúrik, by odpadnul v. Dbš. Slov. pov. I. 488. Cf. Visúnik.

Visuf, i, f. = *výšina, vrch, stráň*, der Abhang, die Höhe. Us., Šp.

Digitized by Google

Visuté, ého, n. — *sousedná vrstva horniny na sluhách (žilách) ležící*, das Hangende. Nz., KP. III. 69.

Visutec, tce, m., diazona, mlž dvojvěnečný. Krok. II. 130.

Visutosť, i, f., die hangende Beschaffenheit. Jg.

Visutý = *visící*, *visecí*, *visatý*, *visucí*, hangend, Hänge-. V. pečeť, most, V., svícen, huba, D., lože, Kom., uši, Har., hora, Us., kalendář. Šm. Kromě v této příhodě, ač by kdo z visuté nebo ležaté strany při hoře měřené jiný pramen nalezl. CJB. 303. V. horniny, vz Bř. N. 237. V. stěny (bez spodní podpory), die Hängewand. Vz S. N. V-té zahrady. Vz S. N. V. podpora, die Hängstütze, lešení, das Hänggerüst, Nz., hodiny (visací, nástěnné, Wanduhr), zámek (visecí, petliční, Vorhängschloss), Šp., rým, schwebender Reim, schody, hängende Treppe, Dch., ucho (koňské), Db., život (svislý, der Hängebauch), Nz. lk., deska, die Hängeplatte. S. N. XI. 570. Dlouhý šat o v-tých rukávech. Ddk. IV. 254. List pod jejich pečetmi v-tými; V. pečetě na pergameně; Original takového milostivého potvrzení celej a neporušenej s pečetí císařskou na černém a žlutém hedvábí v-tou. Listy z l. 1441., 1502., 1577. (Tč.). Nemá list obranní od desk jinak vydán býti než pod pečetí přitištěnú, ne s v-tou, než přitištěnú. Vš. Jir. 382. List s v-tú pečetí; Požičela jsem jemu v-tého voza s sperlachem. Půh. II. 296., 605.

Víšek, ška, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Víšek, vz Vích. — **V.**, os. jm. Pal.

Višeň, šně, f., vz Višně.

Višeňka, y, f., vz Višně.

Višeňov, a, m., Wiesen, ves u Broumova. V., hrad. Vz Blk. Kfsk. 1047.

Višeňsko, a, n., Wischensko, samota u Klatov.

Višinka, y, f., vz Višně. — **V.**, vinnice u Prahy. — **V.**, y, m., osob. jm.

Víškov, a, m., Wischau, mě. v Brněnsku. PL., Sbn. 580.

Víšková, é, f. V. Anna. Vz Blk. Kfsk. 1035.

Viškovec, vce, m., Wischkowetz, osada u Hrozenkova.

Viškovice, dle Budějovice, Wischkowitz, ves a) u Plané, b) u Vimberka, c) u Mor. Ostravy, d) u Bílovce. PL.

Víškovské předměstí v Kojetíně, Wischauer Vorstadt in Kojetein. PL.

1. **Višňák**, a, m. — *kůň višňové barvy*, der Braun. D. Tam koně v-ka hladko hřebelcuje. Hdk. C. 203. — **V.** — *holub višňové barvy*. Ft. — **V.**, os. jm.

2. **Višňák**, u, m. — *višňové víno*, der Weichselwein. D.

1. **Višně**, ě, (zastr. a na Moravě a Slov. *višňa*, i), f., *višinka*, *višnička*, *višenka*, nejistého původu, vz Mz. 88. — **V.** — *ovoce*, die Weichsel. *Višně jsou zakyslé*, *třešně sladké*. Jg. V. trpká, přihořklá, kyselá. Us. V. červené (sklenovky, amarelky č. amrhele), černé (Weichsel). Čl. *Višně černé*: kyselice, višničky, černičky; uherky, vlastní višně; královky; *červené*: amrhele, hamrale, hamrle kyselé; amrhele návinné; amrhele sladké. V. lotovka, muškatelka. Dumek. Vz Třešeň. Ach, dybys byl přišel, jak měsíček vyšel, byla bych ti dala do klobůčka višeň. Čes. mor. ps. 125. Sadil jsem si višeněčku v humně. Brt. P. 52. Ješče je tam kerási višňa (na stromě); Utrhni mi jednu višinku. Us. Šd. Mám já srdce jako višňa, že můj milý chodí z pyšna. Sš. P. 348. Zrovna tak, jako dyž dáš volovi višni (ani si toho nevšimne = to nic nevydá). V Hradecku. Kšť. Za času hrušky česati, višně trhati, i svým časem jahody sbírati. Prov. S velikými pány není dobře višní jísti. V. — **V. strom**, cerasus, der Weichselbaum, die Kirsche. Vz S. N. V. obecná, c. vulgaris; *stálekvetoucí*, c. semperflorens; *plná*. Rstp. 479. Vyjednáš mne snadně, zachvěješ v-kú, panenka ci spadně; Měla sem milýho, už nemám, kerak jinýho zas vydělám? jinýho mně bude snadně, zatřasu višinkó, on mně spadne; Namlóval tenké tenkó v zahrádce pod višenkó; dyž pro tó tenkó jeli, stříbrný vozy měli. Sš. P. 383., 384., 758. (Tč.). Cf. FB. 101., Čl. Kv. 375., Slb. 514., KP. III. 274. Višně v národním podání slovanském, vz Sbtk. 160. až 165. — *V. bobková* = *střemcha bobková*, padus laurocerasus; *mořská n. židovská* = *mochyně boborolka*. Vz Rstp. 482., 1126., Kk. 252., 253., Čl. 39. V. planá červená; v. nízká, měchunka. (V.). Ja. — **V.**, Weichseln, ves u Krumlova.

2. **Višně** *z Větřní*, jm. staré rodiny vládycké. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1448.

Višnec, šnce, m., nerost, das Rothspiessglanzerz. Min. 206.

Višnička, y, f. — *malá višně*. Vz Višeň.

Višninka, y, f. = *višnička*.

Višňov, a, m., Wischniow, samota u Veselí. PL.

Višňová, é, f., Wischenau, městečko ve Znojemsku Vz S. N., Tk. IV. 127. Cf. Višňový. — **V.**, Wischnowa, ves u Dobříše. PL.

Višňové, ého, n., ves na Mor. Žer. Záp. I. 64.

Višňové, ého, n., Wischenau, ves u Soběslavi. PL., Tk. III. 37. Vz Blk. Kfsk. 479., 610.

Višňovec, vce, m. = *antimon*. Vz S. N. — **V.** — *jídlo*, der Kirschkuchen.

Višňoví, n. = *mnoho stromů višňových*, Weichselbäume. Ros. — **V.** — *višňový strom*. Vz Višně. Ms. o štěp.

Višňovice, e, f., **višňovka**, y, f. — *višňové víno* (kořalka), Kirschbranntwein. — **V.** — *vesta ze sukna barvy višňové*. Na Zlínsku. Brt. — **V.**, jm. místa u Hulína Na Mor. Pk.

Višňovina, y, f., das Weichselholz. Na Ostrav. Tč.

Višňovka, y, f., der Weichselbranntwein, das Kirschenwasser. — **V.** — *cesta višňovím vysázená*, die Kirschenallee. Us. u Měln. — Cf. Rstp. 200., Kk. 229., 253., *Višňovice*. — **V.** = *višňová hůlka*. Us. Šd.

1. **Višňovo**, a, n., die Kirschfarbe. Na v. barviti.

Digitized by Google

2. **Višňovo**, a, n., jm. místní. Let. Mtc. sl. IX. 1. 42.
Višňovsko, a, n. (Višov, Wischow, ves pustá v Plzeňsku). Vz Blk. Kfsk. 870.
Višňovy, Wischenau, městečko ve Znojemsku. PL. Vz Višňová.
Višňový (zastr. *višněvý*), Weichsel-. V. strom, V., víno (višňák), barva. D. V-vý knedlík (višněmi nadívaný), der Weichselknödel, lihovka (= višňovka). Dch. Tato nejstarší pečeť kapitoly zavěšena jest na hedbávných šňůrách v-vé barvy. Ddk. IV. 272. Dej té trávy koňu mému, koňu mému v-mu (vz Višňák); Slunečko zachodí za les javorový a rosička padá na stromek višňový; Postůj můj formánku v tom v-vým hájku. Šš. P. 192., 416., 785. (Tč.). — **V. Brod** (lépe: *Vyšší, Vyšný Brod*, Jg.), Hohenfurt. V. Kal. 10. — **V.**, ého, m., osob. jm. V. Jan. Vz Blk. Kfsk. 968.
Višňůvka, y, f. = *tréstka z višňového dřeva*, das Weichselrohr. Us. Tč.
Višný, ého, m., os jm. Na Slov. Šd.
Višov, a, m., ves v Táborsku. Vz Tf. 287. Blk. Kfsk. 1448, Višňovsko.
Višova, y, f., Wischow, ves u Přeštice.
Višovatka, y, f., Scheiben, ves u Vimberka.
Vít, a, **Vítek**, tka, m. — *jméno muže*, Veit. Sv. Vít, vz S. N. O jiných Vítech vz tamtéž, Tk. I. 198., V. 263., Sbn. 519., 775. Sv. Víta ruka, Dal. 50., kostel, Dal. 35., 50., 53., 82. Sv. Víta chrám v Praze vz KP. I. 157., Tk. I. 628., II. 552., III. 662. Sv. Vít kořen štípl, sv. Petr ten ho natrhl, sv. Prokop ten ho dokop, sv. Markyta vede žence do žita. Prov. Na sv. Víta, co nebude nikdá (snad: Na sv. Vida? Vz Vid.). Sv. Vít káže síct, sv. Jan seče sám. Na sv. Víta (¹⁶/₆) na jednom konci se stmívá, na druhém svítá; Na sv. Víta hlava léhá, u nohou se svítá (nejkratší prý noc). Na Zlinsku. Brt. Sv. Jan mléko dal, sv. Vít mléko schyt; Na sv. Víta o půl noci svítá. Ve Slez. Šd. Na sv. Víta celý den svítá; Sv. Vít přijde mléko pít (více se dojí); Sv. Vít na lžičku, sv. Jan na sběračku (o sv. J. ještě více se dojí); Na sv. Víta celou noc svítá. Er. P. 79. Kdo seje na Víta, škoda je žita. Tč., Hrš. — *Sv. Víta tanec*, chorea, nemoc napadající mladé lidi, nejvíce děvčata mezi 10. a 15. rokem; takoví lidé na způsob tancujících se pohybují, rukama rozličně házejí, dokud jich křeč nemine, der Veittanz. Jg. — *Sv. Víta* na hradě praž. proboštství, děkanství a kapitola. Vz Blk. Kfsk. 1448. — **V.**, osob. jm. V. Kaš. Vz Blk. Kfsk. 670.
Víť, vz Viď.
Víta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127. Vz Vitha.
Vítací, Bewillkommnungs-. V. list, řeč.
Viták, a, m., os. jm. V. Ant., spisov., nar. 1835. Vz Sb. H. I. 304.
Vitala, y, m., os. jm. Vck.
Vitalní, *vitální*, z lat., života se týkající, důležitý, vital.
Vitan, a, m., os. jm. Pal. Rdh. 127.
Vítaná, vz *Vítaný*.
Vítané, ého, n. Dostaneš vítaného (přivítají tě výpraskem). Us.
Vítání koho, die Bewillkommnung, der Gruss. Háj. Kak se máš, proč že nám v-ní nedáš? Hr. rk. 431. Děkuju macičko za vaše vítaní! Šš. P. 409. Proti kterýmžto Pražané vyšli dávajíce jim vítánie. Let. 141. Přívětivé jim i poctivé v. činili. Bart. 4. 19., 1. 28. Vítání někomu dáti. Žk. 8., Pass. 778. Dali mu poctivé v. (uvítali ho). Pass. mus. 328. Že nahoru s stolce svého vstav i da jim všem vítánie. Kat. 1486. Jaké v-ní, také snídaní. Na Ostrav. Tč. — **V.**, Wittana, ves u Hostouně. PL., Blk. Kfsk. 130.
Vítanov, a, m., ves u Hlinska.
Vitanovice, die Budějovice, ves u Mladé Vožice a u Turnova. Vz S. N., Arch. III. 470., Blk. Kfsk. 604.
Vitanovský, ého, m. V. z Vlčkovic, jm. staré rytířské rodiny české. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1448.
Vítaný; *vítán, a, o*, bewillkommet, willkommen. Vítán nám buď! V. host. V. pomoc m.: milá, vz Slov. II. 738. Mír ten byl králi asi tím v-nější. Ddk. IV. 75. Host nezvaný jest nejvítanější, když okáže paty. Shakesp. Tč. Peníze jsou i v ošumělém měšci v-ny. Prov. Tč. — *Vítaná, přivítaná*, der Willkommen. Na vítanou (přivítanou) píti. D.
Vitas, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vitásek, ska, m. V. Jan, hudebník, nar. 1771. — *V. Jindř.*, čes. spisovatel, nar. 1817. Vz S. N.
Vítati, *vítávati*, z *větiti* = *osloviti*. Jg. — **V.** — *přicházejícího osloviti, s radostí pozdraviti*, bewillkommen, willkommen heissen; *vítánu býti*, willkommen sein. — **abs.** Vítej, vítejte (buďte v-ni)! Us., Kom. Vítaj Francek! U Opav. Pk. Vítaj! Odpověď: Bodaj zdráv, vítaj také! Mor. Vck. Vítaj, Janko, vítaj, už tak dávno čakám na teba. Dbš. Sl. pov. I. 76. Vitajte, děti moje, vítajte! Na Slov. Šd. Vítaj, ženičko, dyž si přišla. Čes. mor. ps. 281. O vítej ztracená, vítej opuštěná, vítej holubičko, vítej má ovečko; Vítaj, vítaj, můj prvnější, ty Janíčku hledaj inší; A vitajce moj tacičko zdaleka, dali sce (ste) mia za cudzeho člověka. Šš. P. 67., 131., 443. (Tč.). Kdo má peněz dosti, vítej milý hosti. Rým. — **koho** (*akkus.*, **ne**: *gt.* Vz Slov. I. 391.). Vítám tě atd. Kom., Sych., Ros. Vítám vás všecky! Odpověď: Děkujem pěkně, vítáme tě (vás) taky. V již. Mor. Šd. Slunce nás vítá. Pícek. Odebrali jsme se k legatu Julianovi, kterýžto vítaje nás objal Prokopa i vedl ho do zvláštního pokojíka. Pal. Dj. III. 3. 74. Ešte som len z koňa zchádzal, už ma milá vítala. Slov. ps. Ach kaj je ma dceřička, že mne ona nevítá?; A všeci ju vítali, edem její dcera ni; Vítám vás, vy milí páni, je-li bratr mezi vámi?; Klašterne to panny idu, co dzieatko vítac budu. Šš. P. 85., 174., 736. (Tč.). — **koho kde: v městě, před** městem atd. Vítej u nás, kníže! Hlas. Vitajteže u nás (praví se příchozímu, a on odpovídá: Ďakujem pekne, akože sa máte?). Na Slov. Dbš. Obyč. 40. Vitajteže pri nás, vitajte. Dbš. Sl. pov. I. 15. Sestry sobě ruky podávaly, děťatka se v životě vítaly. Šš. P. 5. — **koho kam: mezi** sebe. Br. Vítaj, milý, vítaj k nám, cos donesl, pověz nám.

Digitized by Google

Sš. P. 796. Vítám vás **na** jarmark. Us. Tč. Vítám vás **k** slovu božímu (pozdravují se lidé jdouce do kostela). Us. Msk. Vyrudlé ty děti země **v** lůno vítá. Sš. Bs. 61. — **koho odkud:** z cesty. Rk. Vítám vás z jarmarku, **od** slova božího (z kostela jdoucího). Us. Msk., Tč. — **komu.** Vítej nám! Us. Dch. Že som ti nerekla: Vitaj mi, Janičko. Sl. ps. 80. — **kdy:** hned **po** jeho příchodu, **za** krátkou dobu atd. — **jak:** radostí a plesáním. Berg. V. někoho biskupem. L. Vítal mne kmotrem (**ne:** -**co** kmotra). Brt. S. 3. vyd. 65. *Pěkně* vás vítám. Us. Dch. My vás všecky *přátelsky* vítáme. Us. Brt. Proč nejdete otce *pěkným slovem* vitať? Mor. Tč. Vítám vás *slovem božím* (= od slova božího, vz nahoře). V Třeboňsku. *Zle* ho vítal. Dbš. Sl. pov. I. 260. Obímali sa a vitali *za dlho, za dlho.* Dbš. Sl. pov. I. 396. Vitaj syn muoj, vitaj mi **na** storaz. Er. Sl. čít. 55. V. někoho **se** strachem. Pov. 130. Ze srdca ho vitajte. Brt. P. 165. A již císař přijel, jehož Čechové *slavně* vítali. Dač. I. 81. Arcibiskup *jménem* celého sboru vítal je *řečí laskavou.* Pal. Dj. III. 3. 67. V-li se vespolek *uctivě.* Ib. IV. 2. 79. (Šd.). Panovníci němečtí vítali zajisté **s** potěšením všelikou příležitosť, aby . . . Ddk. II. 388. (Tč.). Vítej slunce s modlitbou v ústech a s prací v rukou. Prov. Pk., Šd., Tč. Dobře slunce s modlitbou vítati a s prací v rukou se s ním loučiti. Prov. Tč. Dle šatu vítají, dle rozumu provázejí. Prov. Šd. Pěkně se to vítá = vítám vás pěkně V Krkonš. Kb. V. někoho **k** sobě (zvátí). Plk. Vítej k nám (buď vítán). Apol. Vítej mi (buď vítán) **do** obydlí meho, Us., do domu. Rk. V. někoho **s** jásotem. Us. — **se s kým.** Br., Pref.

Vítava, y, f. = *slavná vítaná* feierliche Bewillkommnung. Ros. Sotva odbyl vítavu, jal se nás místiti. Kos. Ol. I. 185. (161.).

Vítavky, pl., f., vz Třešně.

Vítavský, ého, m., osob. jm. Vck.

Vítavý, bewillkommend. Č.

Víťazlivý, siegreich. Ale v tom on vytrhol v. meč na nepriateľov a ten jich tak sekal, že sa zem triasla, čo sa mŕtve telá na niu váľaly. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 390.

Víťazský, siegreich. David bol prv valach (pastýř), potom voják, potom král v. Na Slov. Tč.

Víťažiti = *vítěziti.* Na Slov. Tč.

Vitberk, a, m., Werdenberg, ves u Oder. Pl.

Vitče, e, n., ves u Rožnova. Vck.

Vítečka, y, f., vz Vítka.

Víteěník, u, m., spartium, der Pfriemen. V. sitinový, s. junceum. Vz Rstp. 352., FB. 102., Čl. Kv. 375

Víteěnosť, i, f. = *vítěznosť,* pol.

Víteěný = *vítězný,* pol., zastr.

Vítěj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vítějovec, vce, m., **Vítová,** Heinzendorf, ves v Policku. Vz S. N.

Vítějovice, Vítějice, dle Budějovice, ves u Netolic. Vz S. N., Blk. Ktsk. 654.

Vítek, tka, m. = Vít. Abys nepohodil Vítka (Bartka = aby se ti něco nestalo, abys neonemocněl chtěním a p.). Ve Slez. Šd. — **V.,** osob. jm. V. Ojieřovic z Landšteina. Dal. 169.—171. — **V.,** čes. malíř. Vz S. N. — **V.,** Witek, samota u Vltavotýna.

Vítěl, e, m., zastr. = *vítání.* Luk. 10. 4.

Vitelli-us, a, m. Aul. V., řím. císař, nar. 16. po Kr. Vz S. N.

Vitelsbachovec, vce, m. Kunrat V. Ddk. III. 263.

Vitelsbašský příbuzný. Ddk. IV. 62.

Viteň, tně, f., ves v Klatovsku. Vz S. N.

Vitěněves, vsi, f. Vz S. N., Vitiněves.

Vitěnovský, ého, m., os. jm. V. Mat. Vz Blk. Kfsk. 1165.

Vítěšovice, dle Budějovice, Kriebaum, ves u Chvalšin. Vz S. N.

Vítěz (na Slov. víťaz, Ssk.), e (dříve -a), m. = *kdo jiného mocí překonal,* der Sieger, Uiberwinder. V MV. nepravá glossa. Pa. Strany původu vz Mz. 88. Mkl. B. 317. odvozuje slovo to od staroněm. viting. — Ž. wit. Hab. 19. Ctnosť učinila nás v-zy *nad* štěstím. Jel. Když vítězové vrátili se do ležení svého, shledali je vydrancované od Sasův. Ddk. II. 289. V. nájezdný octnul se z nenadání v nebezpečí zajetí. Pal. Dj. IV. 2. 435. Ten, kdož za v-ze v při zůstal . . ., má žádati práva za dopomožení. Bdž. 151. Třetí den vítěz smrti ukázal se novým člověkem. Hus II. 138. Kdo pravdu zastává, vítězem zůstává. Prov. Tč. Přemocný jest v., kdo zajatým milostiv jest. Š. a Ž. Odměny vítěze římského a řeckého, vz Vlšk. 43., 45., 365., 394., 401., 407. — **V.** = *hrdina,* der Held. St. skl., Šf. Věštby vítězovy = carmina heroica. Šf. v Mus. 1864. 8. Cf. Bdl. Obr. 111., Věštba. — **V.** = *věštný řečník, moudrý rádce.* Kat. 3112. — **V.** = *vítězství* (zastr.), der Sieg. Aesop. Alexandra velikého triumfové a vítězové pořád se vypravují. Walkenb. Alex. — Vz Vítězitel.

Vítězený; *-en, a, o = přemožený,* besiegt. Ziak.

Vítězil, a, m. = *vítěz,* der Sieger. Cyr. 104.

Vítězilosť, i, f. = *vítězení.* Tam pouť koná statná v. Sš. Snt. 70.

Vítězilý = *kdo vítězil,* siegreich. O lotře, kdes to vzal, žes najprve tomu v-mu králi v radosti přisazen? Hus III. 122.

Vítězitel, e, m. = *vítěz,* der Sieger. Háj. V-lé zmocnili se věží. V. — **čemu.** Všelikému štěstí v-lé jsou. Bur. Vald. Ctnostní všelikému šípu štěstí v-lé jsou. Mudr. — **nad kým.** Pís. br. — **proti komu.** Štelc.

Vítězitelka, y, **vítězitelkyně,** ě, f., die Siegerin. Lom.

Vítězitelnice, e, f., die Siegerin. Ctib.

Vítězitelnosť, i, f., die siegende Beschaffenheit. Zlob.

Vítězitelný = *vítězící,* sieghaft, siegreich. Jel., Háj., V. oběť, korouhev.

Vítěziti, il, en, ení; *vítězívati,* siegen, obsiegen, überwinden. — **abs.** Ten v-zí, kterýž zabit bývá. Hus I. 166. Pravda vždycky vítězí, pomáhá pánu i knězi. Prov. — **nad kým.** Rkk., Jel., Vrat. Dobré nad zlým v-zí. Prov. Tč., Šd., Č. Bože, daj víťažiť nad zlobú sveta. Na Slov. Tč. — **nad kým kdy.** Již **po** roce po tomto proroctví v-zí živoucí církev nad císařstvím. Ddk. V. 6. — **čím.**

Digitized by Google

Obyčej má ustavičností ne spěšně kvapě v. V. Poláček jeden Rychlík jménem vítězil lidmi (= potáhl lid po sobě) řka, že by on byl král polský. Mus. 1828. 1. 102. — **čemu**, zřídka. Cf. Vítězitel čemu. Vámť jsem bojoval, vám vítězil! V. — **kde**: v bitvě.

Vítězivý, siegreich. V. koruna (diadema), ZN., zbraň. Tč.

Vítězka, y, m., osob. jm. V. Jan. Tk. V. 75. — **V.**, y, f., die Siegerin. Tč.

Vítězlivý = *vítězný*, siegreich. V. národ. Jg.

Vítězně, siegreich. Us., Ddk.

Vítěznice, e, f., die Siegerin. Ms.

Vítězník, a, m. = *vítěz*. Šm.

Vítěznosť, i, f., die Sieghaftigkeit. Ros., Dch.

Vítězný = *k vítězi n. k vítězství patřící*, Sieg-, sieghaft, siegreich. V. znamení, kámen, V., oblouk, oslava, D., brána, Sych., vůz, Jel., památka, plesání, Ráj, činy. Troj. V. průvod, tažení, Šb., věnec. Dch. V. pásky, brány, památky, oblouky římské a řecké. Vz Vlšk. 17., 45., 116., 148., 60., 458. — **V.** = *vítězící*, siegend. V. církev. Aqu. V. panna Maria. S. N. Král v-ný **nad** ďáblem. Hus III. 167. V. Soběslav založil mu cestu. Ddk. IV. 28. V. lid. Ddk. IV. 216. (Tč.) — **v čem**. Byl ve věcech a bězích válečných šťastný a v. V. — **V.** *bylina devětsil*. Čern. Herb. 27.

Vítězohlasný, siegverkündend. V. průpověď, die Tirade. Šm.

Vítězoslav, a, m., Siegbert, Viktor. Berg.,

Vítězosláva, y, f. = *triumf*, der Triumph. U v-ě domů se vrátili z pole. Č. Na znamení v-vy. Ddk. V. 228.

Vítězoslaviti, il, en, ení, den Triumph feiern, triumphiren, Nej.; dle Brs. 232. *lépe*: *vítězství slaviti* atd. — **kde**. Aby Kristus jedin v srdci jeho v-vil. Sš. L. 185. — **nad kým (jak)**. Zjevně v-viv nad nimi v sobě; Kristus sám o své vlastní moci a síle nade zlodtuchy v-zil. Sš. II. 207., 214.

Vítězoslavně, triumphirend. Kos. Ol. I. 149. Již pak v. Pavel vyhlašuje, že ... Sš. I. 167. (Hý.).

Vítězoslavný, Triumph-, siegreich. V. věnec, Hlas., brána. D. exc.

Vítězotah, a, m., der Triumphzug. V. vládyk israelských. Sš. II. 113. (Hý.).

Vítězový, Sieger-. V. oblouk. Balbi. — V. věštby. Vz Věšťba.

Vítězozpěv, u, m. = *vítězný zpěv*, der Triumpfgesang. Sš. I. 96., Nz.

Vítězsky, siegreich. V. se obránil. Pass. 785. V. hospodinu sloužiti. Pass. mus. 318. V. jich dobýval. Alx. M. v. 70. (HP. 91.). Alx. B. 77. (HP. 74.). Bože, otčě svaty, ježtos' mé tělesenstvie do té doby v rozličném boji v. zdržel. Pass. 26. (Hý.). Mučedlníci v. proti nim se měli. Pass. 954. V. se s kopím pudě. Alx. (Výb. I. 162. 1.).

Vítězský = *vítězi příslušný*. Sieger-, siegreich. Pulk., Leg. V. rov. Alx. V. v. 835. (HP. 21.). V. koruna (diadema). BO. Vytekl sobě na česť korúhev v-skú. Bj. — **V.** = *vítězný*, siegreich. V. boj. Výb. I. 604. V. řeč. Alx. Šf. v. 45. (HP. 95.)., BO. — **V.** = *věštný, moudrý v řeči*. V. Sibyla. Kat. 1803.

Vítězství, í, **-stvo**, a, n. = *získání bitvy, přemožení nepřítele*, der Sieg. V. jemu náleží; V. před časem hlásati; V-ství přivedlo naň strasti. Dch. Lidé, kteří málo síly mají, tehdy v křiku v. hledají. Mor. Tč. Bůh a štěstí dají nám v. Slez. Tč. Který v hrsti mal vítězstvo, bývá ponižený. Na Slov. Tč. Že Čechové dobyli u Mailberka stkvělého v., jest (jisto). Ddk. II. 295. V-ství obdržeti. Mark. 1. 153. V. někomu dáti. Výb. I. 31. V. obdržeti, dostati, odnésti, dosíci. V. V. bojem dobyti, slaviti, D., ztratiti. Háj. Pamětné znamení v. Br. V-m někoho dařiti. Rkk. Největší v. sebe samého přemoci. V. V. obdržeti, *lépe* než nabyti. Kos. V. nad nepřítelem dosíci šp. prý m.: nepřítele překonati, potříti, ale toto mínění jest mylné. Vz nahoře. Prostež za nás pána Boha, ať nám ráčí, přijdeliť na bitvu, ščestie a v. popřieti a dáti. Arch. II. 45. (Šd.). V. dojíti. Bart. 4. 18. Bozi nám vícestvie dajú; Vícestvie sě nikomu nekloni. Rkk. 11., 50. Kdež boje nenie, tu nenie v., kdež nenie v., nenie odplaty; A měli sú to v. Římenínė od Boha, ač sú mněli, by jich bohové jim to v. dali; Je přemohú a nad nimi v. obdržie. Hus I. 310., II. 308., III. 295. (Tč.). V. nepřichází bez práce. Hkš. Před časem nad v-stvím neplesej, strany přísloví o tom vz: Den, Hody, Hop, Krčma. Lb.

Vítězův. V. věščba. Vz Věščba.

Vítěž, e, f., Witesch, ves u Sedlčan. PL.

Vitha, y, m., osob. jm. V. ze Rzavého (Vita ze Zrzavého). Vz Blk. Kfsk. 1448. Vz tamtéž o Vithové.

Vitherit, u, m. = *uhlan barnatý*. Vz Schd. II. 38.

1. **Víti**, věji, vz Váti.

2. **Víti**, viji (v Opavsku také: vim. Mkl.), vij, vije (íc), il, it, ití; *vijeti*, *vijívati* = *svijeti*, winden, abwinden; *plésti*, flechten, winden; *točiti*, *přísti*, spinnen. Jg. — **abs.** Pavouk vije (tká). Orb. p. — **co**: niti. Us., přízi, D., věnec (plésti), V., tabák (točiti). D. Vijem veniec a vplietam doňho ružu. Dbš. Obyč. sl. 130. V. piero = kytku vázati na znamení, že ženich je přijat. Němc. VII. 276. Ženci a žnečky vijte věnečky. Brt. P. 133. Budu je v. BO. — **co kam**: niti na klubko (v klubko). D. — V. — **co komu**: věnec. Us. Vijem ti pérko, veru ti ho dám. Ps. sl. 218. V. někomu věneček. Er. P. 424. Můj vínečku fialový, vila sem ťa šuhajkovi; vila sem ťa holckaja, rozpletám ťa naříkaja. Sš. P. 440. — **co, se jak**: Had se vije v kotouče. Us. Kytky u věnec v. Gnid. V. **se kolem čeho**. Rk. Vila ona věnečky: jeden vila harasem, druhý vila hedbávem, třetí vila v všem zlatě. Sš. P. 524. Had **okolo** štítu se vijící. Dač. I. 209. — **z čeho**. Švarno dievča perečko vije z červenej ružičky, bielej lalije. Sl. ps. 220. Vila vinky z mateřinky, uvila jich pět. Čes. mor. ps. 72. Vila věnec ze slziček. Er. P. 149. Víte věnce z polských květóv svému vyprostitelju. Rkk. 36. Kdo nestřídmě jí a pije, z trní korunu si vije. Prov. Šd. Panny z kvítí věnce vijí. Dh. Z trnů věnec víti. Kká. Sedělo děvča v trávě zelenej, vilo perečko z růže červenej. Sš. P. 330. — **čím**. Vijíc rukama pla-

kala. Us. -- **co odkud. S** motovidla klubka v. Kom.

Víti, n., das Winden, Flechten. Vz Víti. Sv. Jiří kořen buří, aby rostla tráva, všelijaké kvítí na věnečky vítí. Sš. P. 768.

Víti, n. = *vání*, das Wehen. V. větrů, Krab., ohně. Hlas.

Vítice, e, f. = *pochodeň, svíce*, die Fackel, Leuchte, das Licht, die Kerze. Vychaziechu proti němu s korunami a s víticemi tancujíce s pištci a bubeníky — cum coronis et lampadibus (světly) ducentes choros. (Judit. III. 10.). BO.

Vítice, ves založená od Víty. Pal. Rdh. I. 136. V., dle Budějovice, ves a) u Čes. brodu, b) u Želiva, c) u Vodňan. PL., Tf. 354., Tk. III. 662., IV. 644., V. 263., Blk. Kfsk. 1448.

Vítichov, a, m., Wititzhof, dvůr poplužní v Cheb. Vz Blk. Kfsk. 1168.

Vítík, a, m., os. jm. Mor. Šd.

Vítín, a, m., ves založená od Víty. Pal. Rdh. I. 136. V., Witine, ves u Neštědic; Wittin, ves u Chlumce a u Ševětína. PL., Blk. Kfsk. 657., 866.

Vítiněves, vsi, f., Witinoves, ves u Jičína; Wittingau, ves u Starého města v Budějovsku. PL. Vz Blk. Kfsk. 394., 536., 777.

Vítinka, y, f., Wittinka, ves u Rokycan.

Vitíř, lépe: *vikéř*. Jg.

Vitislav, a, m. = *Svatovít*. Krok II. 376., Tk. Čes. Dj. 18., Šb. Stř. II. 239.

Vítka, y, f., osob. jm. Arch. I. 427.

Vítka, y, f. = *vítí obilí*, das Worfeln. Žito z první v-ky. Us. Dnes máme vítku. Us. Sd., Brt. v Mtc. 1878. 45.

Vítkati = *vybíti někomu*, durchprügeln. Na mor. Valaš. Vck.

Vitkorožka, y, f., larra, hmyz žilnokřídlý. Krok II. 261.

Vítkov, a, m., Wigstadtl, mě. v Opavsku.

Vítkov, a, m., Witkow, ves u Písku. Vz Blk. Kfsk. 201., 1179. — **V.** = *Žižkov, hora u Prahy* (před rokem 1420.). Vz Vítkův, S. N., Tf. 288.

Vítkovec, vce, m., zámek v Litom. Vz Blk. Kfsk. 846.

Vítkovice, dle Budějovice, Witkowitz, ves a) u Lubence, b) u Jilemnice, c) u Klatov; Wittkowitz, ves u Mor. Ostravy; Witzkowitz, ves u Klatov. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 14., 926.

Vítkovici, *potomci Vítka z Prčic*, † 1194. Vz Čes. vč. 1880. 106., Dal. 152., 154., S. N., Tk. I. 207.

Vítkovický. V. předměstí v Mor. Ostravě, Wittkowitzer Vorstadt in Mähr. Ostrau.

Vítkovna, y, f. V. Anna. Tk. V. 223.

Vítkovská *železárna*, Eisenwerk Witkowitz, na Mor. Tč.

Vítkovský, ého, m., osob. jm.

Vítkový, ého, m., osob. jm. V. Kašp. Vz Blk. Kfsk. 318.

Vítkův, ova, ovo. Vítkova hora, kteráž potom (po 1420.) Žižkova n. Kalich sloula. Tk. II. 279., IV. 745., Pal. Dj. II. 2. 106. — **V. kámen,** Vitigstein, Wittinghausen, hrad ve Vyšebrodsku. Vz S. N., Tk. IV. 380.

Vitký = *hbitý*, flink. Mor. Tč., Mtl.

Vitla, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vítlův, ova, m. V. Jan. Tk. V. 125.

Vitmanka, y, f., wittmannia, rostl. kluziovitá. Rostl. I. 218. b.

Vitmov, a, m. = *Vitiněves*, Wittingau. Blk.

Vítobor, u, m., mě. Wittenberg.

Vítoch, a, m., osob. jm.

Vítochov, a, m., Wittochow, ves u Bystřice v Brněnsku. PL.

Vítod, u, m., polygala, die Kreutzblume. V. a) pospolitý, p. vulgaris: větší, major, ostrokřídlý, oxyptera, alpská, alpestris; b) čuprinatý, p. comosa; c) dlouhonožičný, p. major; d) hořký, p. amara: pravý, genuina, předhorský, alpestris, drobnokvětý, parviflora; e) senega, p. senega; f) jedovatý, p. venenosa; g) dávivý, p. poaya. Vz Rstp. 112., FB. 86., Čl. Kv. 325., Slb. 652.

Vítodovitý. V. rostliny, polygaleae: vítod, ratanhia. Rstp. 111., Slb., 652., Schd. II. 312., S. N.

Vítold, a, m. Tk. III. 528., 543., IV. 745.

Vítolec, lce, m., Wittoletz, samota u Vltavotýna. PL.

Vítomín, a, m., ves. Arch. I. 531.

Víton, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vítona, y, f., Liebstein, ves u Přeštic. PL.

Vítonice, Widowitz, ves u Hajdy. PL.

Vítonice, Wainitz, ves u Znojma; Witonitz, ves a) u Dol. Kralovic, b) u Bystřice n. Hostýnem, c) u Prostějova. PL. Vz Blk. Kfsk. 348., 365.

Vítonický dvůr, Wainitzer Hof. Na Mor. Tč.

Vítonín, a, m., Wittonin, ves u Něm. Brodu. Vz Blk. Kfsk. 698.

Vítorad, a, m., osob. jm. Šb. L. I. 29., Tk. Čs. děj. 15., Šb. Stř. II. 143.

Vítoraz, i, f., místo v Rakousích, Weitrach, Weitra. Zlob. Vz S. N., Pal. Dj. I. 2. 223., I. 1. 131.

Vítoslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Pŭh. II. 384.

Vítoslava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vítošov, a, m., Witeschau, osada u Zábřehu na Mor. Tč

Vítoul, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vítouš, e, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vítoušek, ška, m., cf. Vít. Dyž tě Bůh povolal, můj zlatej Vitoušku. Čes. mor. ps. 180.

Vítov, a, m., ves založená od Víta. Pal. Rdh. I. 136. **V.,** Witow, mlýn u Vlašimi; ves u Slaného; Witthal, ves u Něštědic. PL. Vz Blk. Kfsk. 1448. — V. (Bítov), jména lesa blíže Polně v Klatovsku. Ft.

Vítová, é, f., Heinzendorf, ves u Březové; Witova, mlýn u Vizovic; Wittowa, ves u Holešova v Olom. PL. — **V.** Kateřina. Vz Blk. Kfsk. 1045.

Vítovec, vce, m., osob. jm. V. ze Hřebene Jan, válečník 15. stol. Vz S. N.

Vítovice, ves založená Vítem. Pal. Rdh. I. 134., 136. V. dle Budějovice, Widowitz Vítonice; Wittowitz, vsi u Hořepníka a Nového Rousinova. PL., Tov. 4., Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 1448.

Digitized by Google

Vítovják, a, m., osob. jm. Vck.

Vítovský, ého, m., osob. jm. Šd. Vz Blk. Kfsk. 964. — *Vítovská myslivárna,* Wittowitzer Jägerhaus, na Mor. Tč.

Vítr, gt. větru, **větřík,** u, **větříček,** čku, **větérek,** rku, m. V., gt. větru, vz í, vok. větre a větře (je-li vítr zosobněn). Mkl. Mimo nom. a akkus. sg. krátí se ve všech ostatních pádech a v celém plur. *í* v *ě*. V. od vě (vě-ji), vz Tr., Šrc. 124.—126. Vietir. Ž. wit. 1. 4. Zastr. a posud na Mor. *větr;* na Slov. *vetor.* **V.** = *silné hnutí vzduchu,* der Wind, *na rozdíl od větříčku,* die Luft, das Lüftchen, *a na rozdíl od bouře a vichru, jenž jest násilné jeho pohybování,* der Sturm, die Windsbraut. Jg. V. veliký, bouřlivý, V., mořský, příjemný, mírný, tichý, lahodný, teplý, ostrý, silný, tuhý, drsnatý, studený, lední, Us., palčivý, sžíravý, osuhlý (sychravý), ve Slezsku, Šd., sněhový, Dch., palavý (palčivý), slez., Šd., ražný (= silný, prudký), na Mor., Šd., foukavý, Bern., podzimní, Kom., sušný, suchý, malý, odporný, zpáteční, Sp., passátní, vz KP. III. 361. V. horský, ssací, periodický (pravidelný), náhodný či neperiodický, vířivý, buran, slabý, neznačný, řádný, silný, samum (v. jedovatý), harmattan (v. lojový), chamsin, solano, sirocco, taifun n. tyfon, hurrikan, dešťonosný. Stč. v Mtc. lidu č. 16. str. 86. 100., 92., 99., Zmp. 583., 585., 587., 588., 599., 605., 612., 642. V. dle pravidelnosti: a) *nepravidelný:* orkány atd., b) *pravidelný:* mořský, zemský, passaty buď severových. n. jihovýchodní. Tl. 126. O větru vůbec a o jeho původu vz KP. III. 360., 361. V. nejslabší: *vánek,* potom *větřík, vítr, vicher malý, vicher silný, orkán.* Tl. Dělá se v.; je bez větru, es ist windstill. Větrů píseň. Čch. Bs. 21.. Ve větru plášť těsněji přibaliti; neslyšel jsem zvoniť, vítr to zanášel; vítr prudký, že by člověka porazil; v. nám to donášel; býti pod větrem, in der Lee sein. Us. Dch. Déšť s větrem a vichrem; bouří se větrové; bouře větru; moře zbouřené od větru; moře větry nadutě; větry se zmítati. V. V. dělati rukou, šátkem, vějířem Us. Když se povětří hýbe, povstává odtud v. Koll. Bůh větrů n. nad větry. D. Studení větrové váli. Vrat. V. věje, dme, čiší, dmýchá, šumí, fučí, fičí, fouká, táhne, duje, se tuží, hučí, se tiší, se utišil, utichl, ulehl, přestává, přestal, se točí. Us. V. mračna k sobě táhne, V., na mne věje, D., z kniežeckých lesóv věje, Rkk. 60., se dělá, se zdvihá, se strhuje, D., buří přes vlasti, Rkk. 15., žene, Har., korábem zahrává, Sych., prach do povětří sebou bere, prach žene, D., v listí šepce. Č. Tuhý vítr přestáti, Us., vystáti. Bern. Jak vítr zavál, oheň se zňal. Sych. Byl v. Us. Bohdej ho byl vítr zanesl! Us. Vítr se napravil, obrátil, počal (přestal) váti, se proměnil, se mocnil, bouří; síla větru (větrná). Sp. Vítr prach s obličeje země smete. Ž. wit. 1. 4. Místo bouře vetérec tam hraje. Hdk. C. 39. Nech prší prudce, jen leje, nech vítr piská, hrom bije, já odtud jít musím. Ps. slez. Šd. Už je po větře; tu je trochu za větrem; za lesem je za větrem. Us. Tč. Proti větru scáti = marně se namáhati. Us. Tč. Fouká-li silný vítr, někdo prý se oběsil. Us. Má vlasy do větru (rozcuchané). Us. u Jižné. Vrů. Není mu honiti se za větrem (nepotřebuje pracovatí). U Polič. Kluk se dal do větru (= utíkal). Mor. Valaš. Vietor bude zpievať a žalosť zavievať. Na Slov. Tč. Duje vietor, duje, z dola poťahuje. Sl. ps. 181. Studený vetríček na moju tvar veje; Duní vetor, duní v tom zelenom gruni, pase valach ovce v otrhanej huni. Sl. ps. Tč. Kde slunce nehreje a vetor neveje. Na Slov. Němc. Kde ani slnko nedosvieti, ani vetor nedofúkne. Mt. S. I. 90. Vz *Plavba* v S. N. Lg. Jde mu pod vítr, hoví mu a má proč. Bart., Bl. 297. Hněvati se naň, je jako láti větru, že mi srazil klobouk. Vítr se lámal s hukotem o rohy panského domu; Zmizel, jakoby jej vítr smetl. Šml. Dostali jsme se za vítr (zbavili jsme se nouze). Jnda. Je tu vítr jako na Vyšehradě = prudký. Us. u Litomyšle. Bda. Bodejž do toho zlej vítr zavál. Er. P. 407. Vystavte mě za dveře, nech mě větr provějе; Dyž bude, můj synu, větříček fúkati, to ťa bude, synu, máti kolébati; A ty tvoje černé vlasy po dunaju větr plaší; Tichý větr pofukuje, už sa vojsko pohybuje; Liboce se, liboce lísteček zelený na lúce, ešče by se libotal, dyby ním větříček fukotal; Větr-li to fučí, lebo voda hučí, lebo sa šohajek se svů milů účí (loučí)?; Fuč, větříčku odpoledne, shodz jabličko lebo ze dvě; Větříček ovějá, slunéčko ohrjévá; Stodolenka prázná, větr do ní věje, kerý dobrý galán, zdaleka se směje; A to jedno (jabučko) je červavé, fúkne větr, ono spadne; ono spadne, odgúlí se, mé srdenko zarmútí se. Sš. P. 22., 140., 165., 173., 280., 304., 438., 518., 553., 784. (Tč.). Již se vítr o něho točí (smrť mu hrozí). Bart. 30. My jsme odporného, oni pak pohodlného větru užívali. Ler. Vítr, kde chce, věje a hlas jeho slyšíš, ale nevíš, odkud přichází aneb kam jde. Sš. J. 46. Když loď nemohla čeliti větru. Sš. Sk. 281. (Hý.). Vetry ho i tam hnaly, kde by si nebol zažiadal; Upravil ho k tretiemu bratovi, čo bol kráľ nad vetrom; Otvorenýma dverma zaveje na králeviča tichý vetrík; V poli sa všetko vetrom hýbe. Dbš. Sl. pov. I. 130., 141., 171., 502. (Šd.). Kteraký jest tento, že moře i větrové poslúchají jeho?; Ač vietr čije, avšak nevie, kde sě počíná, ani kde se skoná, a dme, kam chce. Hus II. 48., 234. (Tč.). Deště v říjnu měsíci, silné větry v prosinci; Odkud fučí v. na den zvěstování p. Marie, odtud fučí až do Jana. Kda. Je-li večerní záplava červena, budou větry. Brt. Duji-li větry v adventě, bude příštího roku ovoce, neboť takto se stromy pojímají; Pofukuje-li v. na boží tělo u prvního oltáříčka, obilí bude v penězích hned po novém; pakli u druhého, zpeněží se nejlépe před vánoci. Na mor. Zlínsku. Brt. Při silných větrech dávají na práh díži, koště a hřeblo, by větřice neuškodila stavení. Mus. Je-li trvalý a silný v., říká se, že se nepřítel tlačí do země. Mus. 1854. 546. Větrové na konci února zvěstují úrodný rok. Tč. Lehké mysli na větru staví a takové zámky též vítr

Digitized by Google

svalí. Hkš. Jižní v. přináší krátké a prudké bouřky, vítr východní zřídka přináší déšť. Tč. Když je vítr v adventě, to se stromy honcují; Velké větry v adventě, mnoho ovoce na gruntě. Ve Slez. Šd. Honí větry po pol'u = nic nedělá; Pes štěká a vítr odnáší; Tresť se neklátí bez větru; Větru nelze udusiti. Šd. Je-li jasno na sv. Mauricia, bývá v zimě mnoho větru. Prov. Tč. Vz *Větříček*, *Vicher*. — **V.** *s ponětím směru*, mit Bezug auf die Richtung. Čtyři hlavní, úhelní (Kom.) větry: východní, vzchodní, od východu, ranní; západní, od západu; polední, od poledne, jižní, od jihu; půlnoční, od půlnoci, severní, od severu. V. poboční, stranní. Vítr mezi východem a polednem (východopolední, východojižní). V. V. mezi polednem a západem (polednozápadní, jihozápadní), severozápadní, severovýchodní. V. nešporní (africký). Br. Tah větru. D. Větry mořské, Seewinde, odzemní, Landwinde. Nz. Víz, od Tatar zlý jde viater. Hdk. C. 313. Zaduchaj, vetříčku, z půlnoci a zroň mi jabličko jedno, tři; Zavěj, větříčku z dunaje, shoď mně jabličko lebo dvě. Sš. P. 438. Dolní v. = jižní. U Olom. Sd. Veje vetor, veje a to všetko od hor. Na Slov. Tč. Severní vítr (polák) v červnu je dobrý, ale nesmí býť tuze studený (říkává se, že věje žito do krajiny). Ve Vsacku. Vck. V. puolnoční jest studený, polední horký. A protož skrz vietr puolnoční hrnozy, strachové a protivenstvie se znamená. Hus III. 56. Studený v. ze strnisk duje. Us. Tč. Na boží narození ráno soudí se z větru, jaký bude rok: východní v. přináší válku, západní mor, půlnoční hlad, toliko poledňový zvěstuje rok dobrý; Odkud vane vítr na boží narození, odtud chodívají mračna až do Jana Křtitele; na Jana se pozoruje pro druhou polovici roku. Na mor. Zlinsku. Brt. Korouhvička po větru se obrací. Vítr protivný, pohodlný, dobrý. Ptáci letí proti větru. Po větru, s větrem. Plátno po větru natahovati. V. Po větru jeti, jíti, plouti. V. z zadu. Za větrem. Ticho od větru. D. Patř, odkud v. věje. Jak v. věje, tak plachty obracují. Na Slov. Kam v., tam plášť (o nestálých). V. V. západní (vlhký), jižní (teplý), severní (studený), východní (suchý; v létě teplý, v zimě studený). Tl. Duje-li vítr proti lodi, sluje protivný v. a loď pluje *do větru*; fouká-li vítr šikmo od předu, sluje přídošiký v. a loď pluje *k větru*; přichází-li od strany do pravých úhlů s kýlem, slove širý v.; duje-li šikmo od zadu, slove zádišiky v., duje-li přímo od zadu, slove zadní v. a loď pluje zadním větrem n. po větru. — **V.** *s ponětím rychlosti*, *nestálosti*, *nejistoty*, *marnosti*, mit Bezug auf die Schnelligkeit, Unbeständigkeit, Unsicherheit, Vergänglichkeit. Běží, co by ho vítr nesl. V. Běží jako vítr. Us. Nad v. rychlejší. Přijel jako na větru. Kat. Žer. Do větru poušťěti (nepozorným býti). Slova mimo uši s větrem pustiti (nedbati jich). Br. Větry dělati (chlubiti se). Do větru mluviti. D. Neštěbetají jen tak do větru (ptáčkové). Na Mor. Brt. (Mtc. 1877. 145.). Rána do větru. Us. Dch. Peníze na v. vyhoditi. Šml. Premihla ako vetor pomedzi nich. Mt. S. I. 109. Větrem se živiti, od větru živ býti. Kdo se větrem krmí, neutyje. L. Do větru bouchati, třepati (nadarmo). Bern. Vítr lapají, vodu měří. D. Slova na v. sází. Vš. Byl-li kdo bit a pak utíká, praví se, že dostal vítr. Na mor. Valaš. Vck. Má oči jen ve větru; Je všecka jen do větru. Us. Němc. Nár. bibl. IV. 37. Jim dobytek žere, jako by na v. házel (rychle). U Solnice. Frch. S větrem co přišlo, s větrem rádo mine (Cf.: Mnoho hluku, málo tuku; Mnoho vůně, málo pečeně). Dbv. exc. Kdo na větry pozoruje, zrna nerozsívá. Na Mor. Tč. Kdo větrů šetří, nebude síti, a kdo oblaků̊v, nebude žíti. Pk. Starosti fouknl do větru jako kotouče z dýmky (nic si jich nevšímal). Šml. Kdo se po větru točí, tomu napadá prach do očí. Vz Moc. Lb. V. vzíti = na útěk se dáti. U Jižné. Vrů. Slova u v. padla, lépe: byla marna, byla na vítr sazena. Km. Počasí po větře poznáš, otce po dítěti. Prov. Tč. Při dobrém větru na bouři pamatuj. Šd., Hkš. Co se větrem nastavuje, větrem hyne. Pk. Na makovičce korouhvička podlé větru se obrací; Po větru korouhev točí. Vz Nestálý. Lb. Ne jeden v. vždycky věje (ne vždy štěstí); Po větru se obrací (nestálý); Jak vítr věje, tak slunce hřeje; Vítr od Dunaje, Dunaj za ním (jižní vítr přináší déšť); Jiný v. věje (štěstí jde buď k lepšímu n. horšímu); Do světa bouchati, do větru třápati (vz Tlachal); Vítr v noci po ulicích honiti (toulati se); Vítr jak duje, tak plachty obracejí (každý za štěstím. Kam v., tam plášť); Utíká, jako v. (vz Útěk); Po všech větřích se rozejíti (rozprášiti se, v nic obrácenu býti); Vše to šlo, hnalo se za větrem (zmizelo, jako statek, přízeň. Vz Zmizení); Ofouknl ho šťastný vítr (vz Štěstí); Větrem se živiti (na fatku se živiti. Vz Mlsný); Někomu větru nahnati (Vz Strach); On to vše jako v. mece (zhola nedbá); Pohrůžky něčí po větru pustiti; Slova na v. sázeti (vz Nedbalý, Nevšímavý); Větrem podšitý; Větry, fuky dělá; Mnoho jsem já takových větrů viděl (o pyšných); Spravila to jako v. mouku; Spraví on to, co v. pastuší chalupu (vz Ztřeštěný, Chybování); V. za vodu ručí (oba nejistí. Vz Podobný, Půjčka); Stín lapá a v. honí; V. do čepice chytati; Oheň na váze a vítr loktem měřiti (marnou práci konati. Vz Marný). Přijel jako na větru (vz Spěch). Č. — **V.** = *povětří*, *vzduch*, die Luft, der Wind. Volnosť větru. Nechoditi na vítr. Us. Duch a vítr do sebe táhnouti. V. V. oblevný, mrazový, Rk., suchý, vlhký, dobrý, nedobrý, zlý, teplý. Šp. Je jako na větru (veselý, čerstvý). U Žamb. Dbv. Blázen je jak mechur (měchýř) vetrom naplněný. Na Slov. Tč. Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou, srdce ohněm a dobře bude. Prov. Tč. Je jako v. v pytli. U Žirovnice. Vlk. Hospodář má páchnouti větrem a hospodyně dýmem. Prov. Šd. Stavitel musí k dílu svému poušťěti i slunce i v., aby se vysušilo a ztvrzovalo dílo jeho. Us. Tč. Služky by krmila nejraději větrem (dává jim málo jísti). Us. Němc. Je-li člověk celý den na větře. Us. Kominem větru naháňal. Sš. P. 680. — **V.** *v hutnictví* = *vzduch, který se měchy do*

peci n. výhně žene; u horníků = vzduch v dolech. Zlé větry v dolech jsou: švub, dušak, bicí větry. S. N. V. do peci pustiti, zavříti; Větry špatné v dolech dusí; Vítr do dolů vésti; Větry šachtami dobře táhnou; V. dobrý, čerstvý (nezkažený, v dolech) Vys., dušný, mdlý, požárný, špatný, hřímací či třaskavý, zdravý, zlý. Hř. — **Přenes.** Měv více větru — volnosti. V. Spoléhaje na vítr dvorský. Skl. II. 7. Poznal, že v. se obrátil. Stnk. Než nadchnutý súc zlým vetrem s hnevem a s hrozbou od nás vyhledával. Sl. let. VI. 153. Když větrové náruživosti a příběhové zevnější naň doléhají. Šš. I. 42. Podme-li větřík přiezni, raduje se, chlubí se; ale podme-li větřík utrhánie odtud, odkud dýmal větřík chvály, tehdy ihned se k hněvu obrátí. Hus II. 17., 18. (Tč.). — **V.** = *dech, duch*, Athem, m. Studený i teplý v. z jedněch úst vypouštěti. Prov. Vz Lhář. Č., Lb. Větrem zapuditi, odehnati. V. — **V.** = *pára*, der Dunst. V. Vychází smradlavý vítr z té jeskyně. Jg. — **V.** — *čich, čuch*, die Witterung, Luft, der Geruch, Wind. Pes má živý v. L. Pes béře vítr, větrem = větří; Pes má dobrý v.; Větrem bráti, hledati. V. dobrý či čelní foukající od té strany, od které má přijíti zvěř; Pes bere hořejším nebo spodním větrem, když hledaje nos do výše zvedá aneb k zemi snižuje. Šp. Ucítil vítr, ale neví odkud. Vz Nepozorlivý. Č. — **V.** — *zpráva, nářečí*, die Nachricht, Kunde, der Wind. V. míti, dostati. D. — **V.** *v žaludku*, die Blähung, der Wind. Má větry, trápí ho větry; prášek pro větry. D. Vítr ze sebe pustiti, větry pouštěti. V. Nadmutí větrem. Větrů plný (nadutý). Zaražené větry (v těle), verschlagene Winde. Dch. Větry se mu spustily, zarazily. Us. Šd. Vdychujú detom do úst, aby sa jim vetry pohly (= pohnuly). Let. mtc. sl. X. 1. 47. — **V.** *zlý ho obešel* — *ranila ho mrtvice*, der Schlag. Na Mor. Jg. Zlý vítr ho ranil, se oň pokoušel. U Vsetína. Vck. Zlý v. ho přešel. V Uher. Hrad. Tč. Postřelen zlým větrem. Bdl. — **Pozn.** U Rychnova n. Kn. lid skoro všecky nemoci na vítr svádí a táže-li se kdo, čím ochuravěl nemocný, odpoví se mu z pravidla: Dostal zlý vítr. Ft. — *Větry u vrat* = *křídla*, die Flügel. Us. — **V.**, osob. jm. — **V.** *španělský* — *pokroutky*. Hsg.

Vitra, y, f. — *provaz skroucený z prutův obyč. březových*. Na Mor. Dšl., Vck. — **V.** = *prut*, die Ruthe. Vyťal mu vitrou. Na mor. Valaš. Vck.

Vitrati, zastr. — *reptati, žehrati*, murren. — **o kom.** O mistru pravedlném vitrachu. M.

Vítřice, dle Budějovice, Witschitz, ves u Žatce; Gross-Witschitz, ves u Podbořan. Vz Blk. Kfsk. 1448.

Vitriol, u, m. (z lat. vitriolum, z vitrum. Mz. 369.) — *skalice, sůl korová*, der Vitriol, V. železný (nickamínek zelený, skalice zelená), der Eisenvitriol; medný (skalice modrá), der Kupfervitriol; cukrový, bílý, der Zuckervitriol; stříbrný, Silber-; olovný, Bleivitriol, Bleizucker, Jg., míšený, gemischter Vitriol, černý (černá skalice, voda měďná, das Kupferwasser, Šp., Kupfervitriol. Nz. lk.). Cf. KP. IV. 621. Vz Skalice.

Vitriolna, y, f., die Vitriolhütte. Rk.

Vitriolový, Vitriol-. V. olej, D., břidlice. Krč. 264. V. huť = vitriolna. Rk.

Vítrkovice, dle Budějovice, Dittersdorf, ves u Opavy. PL.

Vitrný, zastr. = *větrný*. Aqu.

Vitrování, n. — *větrání*. Horní v. Dač. I. 123.

Vitrovír, *větrovír*, u, m., der Wirbelwind.

Vitruvi-us, a, m. V. Pollio M., řím. spisov. o stavitelství za Augusta. Vz S. N.

Vitsenka, y, f., witsenia, rostl. šafránovitá. Rostl. I. 268. b.

Vitů, osob. jm. Strany skloňování vz -ů.

Viturka, y, m., osob. jm. Šd.

Vitý; *vit, a, o*, gewunden. V. příze, věnec. Us.

Vitych, a, m., osob. jm. V. Jetř. Vz Blk. Kfsk. 1449.

Víva, y, f., danaus, hmyz motýlovitý. Krok II. 262.

Vivace (viváče), *vivacissimo*, it. = *živě, s největší živostí*, lebhaft, feurig. Hd.

Vivari-um, a, n., lat. — *ohrada na živá zvířata*. Rk.

Vivat, lat. — *ať žije!* er (sie, es) lebe!

Vivati, vz Váti.

Vivatovati = vivat rufen. Lipa I. 125.

Vivianit, u, m. = *anglarit, mullicit*, nerost. Vz Bř. N. 146., Šfk. 245., S. N.

Vivianka, y, f. = viviania. Rostl. I. 219.

Vivisekce, e, f., z lat. = sekce živého zvířete k účelu experimentalnímu. S. N.

Vívka, y, f. = *vějka, čistění obilí*, das Worfeln. Us. na Mor. a ve Slez. Klš., Pk., Mtl. Dnes smy vívku měli. Pk. — **V.** = *všecko obilí vívkou pojednou vyčistěné*. Ovsa bylo jen tři vívky. U Opavy. Klš.

Vivo = *vivace*.

Vix, u, m., z něm. — *leštidlo* (anglické atd.). Šp.

Víz, vz Viděti.

Víza (visa), y, f. = *žaloba pohnaným ohledaná*, které ohledání bylo ve knihách půhonných zaznamenáno, načež původ na půhonu nic nesměl měniti. (Z lat. visa). Vložení vízy nic jiného není, než pohonu zdvižení n. čehokoli jiného obstavení a zabránění, aby dále jinak hýbáno žádným obyčejem ani opravováno nebylo, než tak, jak jest vidíno, aby zůstalo. Vš. 571. O víze, která příleží pohnanému. Vz Vš. Jir. 144. Na kterúž (žalobu) se víza vloží. Vš. Jir. 55. Pohnaný vízu klade. Ib. 130. Na poručníka sluší vízy klásti. Ib. 74. Ib. 16. 31., 51., 111., 127., 130., 143.—145. Jg. Prokuratorové Abraham Hroch z Mezilesic a po něm Jindř. z Písnice vložili vízy čili odpory do desk proti zápisům řečeným; Vložené vízy byly vyzdviženy. Mus. 1880. 228. Vz více v Jg., Mz. 369., Gl. 364., Zř. zem. Jir. O. 15. — **V.** = *dalekohled*, das Fernglas, Perspektiv. Na Mor. Brt., Šd., Vck.

Vizák, u, m. — *co vizne*, alles, was stekken bleibt. Ros.

Vízel, e, m., bylina, galium aparine, das Klebekraut. Cf. Svízel. — **V.**, vicia cracca. Presl. — **V.**, *hromový kořen, hromový výstřelek*, asparagus, Reš., aspergula. Aqu. — **V.**, rubea. Aqu. — Jg.

Digitized by Google

Vizelka, y, f., mollugo, rostl. koukolovitá. Rostl. I. 239. b.
Vizení = *vidění*, zastr. Vzkazuji vám, abyste sem přišli ihned z v. listu tohoto. Arch. IV. 172.
Vizerka, Wizerka, ves u Nebušic. PL.
Vizerov, a, m., Eckersdorf, ves v Kladsku.
Vizgotati = *hučeti, pískati*, pfeifen. Na Hané. Bkř.
Vizi, vizu, zastr. = *vidím*. Výb. I. 1067. 1., Kat. 310.
Vizin, a, m., osob. jm. Na Vsacku. Vck.
Vizír, vz Visír.
Vizitace, e, f., z lat., *lépe*: *visitace* = *prohlížení, dohlídka*, die Untersuchung, Besichtigung.
Vizitační, *lépe*: *visitační*, Untersuchungs-, Besichtigungs-. V. právo. D.
Víziti, il, en, ení = *soužiti*, quälen, plagen, drücken. — **koho čím.** Rk. — **V.** = *scházeti, spadati se teskliwosti*, abnehmen, abmagern, abfallen. Drůbež zvyklá vycházeti se vízi, zavřeš-li ji. Us. Dch. — **kde.** Ten člověk se v žaláři zvízil. Us. Dch.
Vizitovati = *visitovati*, visitiren, untersuchen, besichtigen. O sv. Bernarte, by nynie v val t. j. navštievil kláštery! Hus 1. 265.
Vizka, y, f. = *strakaté morče*, cavia asperea, das Meerschweinchen. Ssav. 293.
Vizkacha, y, f., lagostomus, ssavec. Ssav. 263.
Vizkovice, e, f. = *vizková kůže, kůže morčí*, der Meerschweinchenbalg. Šp.
Vizmut, vz Vismut.
Vizmutiční, vizmutičitý, Wismuth-. Šm.
Vizmutnatý, Wismuth enthaltend. Šm.
Vizmutový, Wismuth-. Šm.
Vizna, y, f., mě. v Polsku. Vz S. N.
Víznerov, a, m., Wiesnerhof, dvůr a mlýn u Vys. Mýta. PL.
Viznoh, a, m., osob. jm. Viznoh (Viznog) a Oslav, učenici sv. Cyrilla a Metoděje. Sborn. velehr. I. 115.
Víznouti, vz Váznouti. — *V. se* = *hubnouti*. Vz Víziti. Us. Dch. — **V.** = *udeřiti*, schlagen. Us. u Zábřehu. Vck.
Viznov, a, m. Mat. z V-va. Arch. IV. 344.
Vízop, u, m. = *isop*. Let. Mtc. sl. X. 1. 46.
Vizopuch, a, m., scolopender (piscis). Rozk.
Vizov, a, m., Quintenthal, ves u Šacléře. PL.
Vizovice, dle Budějovice, lépe než Vyzovice, mě. na Mor. NB. Tč.
Vizte světa obludného (gt. u výkřiku a zvolání). Brt. S. 50. 4.
Vizuš, e, m., ezochius (piscis), zastr. Rozk.
Vizva, dual = *vizme*, zastr. Vz Viděti.
Vizyna, y, f., Wiesenschaft u polské Ostravy ve Slez. Tč.
Vižełec, lce, m. = *pes lovecký*, der Spürhund. Ms. pr. pr. 149.
Víži, vz Vázati.
Vižina, y, f., Wižim, ves u Dobříše. PL., Tk. I. 439.
Vížka, vz Věž. — **V.**, Wiescka, ves u Plané. Vz S. N. — V., zašlá ves v Táb. Blk. Kfsk. 650.
Vížky, pl., Wischek, ves u Nasavrk. PL., Blk. Kfsk. 923.

Vižla, y, **vižlice**, e, f. = *vižlenec*, der Spürhund. Bern.
Vižle, ete, n., pl. vižlata = *mladý pes lovecký, slídník*, der Spürhund. Nomencl.
Vižlenec, nce, m. = *vižle*.
Vižlice, e, f., vz Vižla. — **V.** = *daremná ženština*, ein liederliches Weib. Puch.
Vižlín, u, m. = *hledík větší, vlčí huba, umrlčí hlavička*, antirrhinum majus, das Löwenmaul. Rstp. 1140.
Vjacej = *více*. Na Slov. Šd.
Vjadnouti = *vadnouti*, welken. Na Mor. a ve Slez. Klš. — **komu.** Jak se já mám zelenať, dy mně už listí vjadne. Sš. P. 264. — **za kým kdy.** Má maměnka neví, ani neuhodne, **za** kým mé srdenko **ve** dně v noci vjadne. Sš. P. 200. — Vz Vadnouti.
Vjati, vjeti = *váti*, worfeln. U Příbora. Mtl.
Vje = *vjo*. Vje! koníčku, vje! vje! vje! už je s nama tuze zle. Bart. P. 61.
Vjeděk, u, m. = *okres*, der Distrikt. Na Slov. Němc. III. 253.
Vjednati, vz Jednati. — **se kam, v co** = *vetříti se*, sich eindrängen. Když se Prokop u Franovo poručenstvie nynie vjednal, on vie kterak. Arch. IV. 356. Aby se v to *pořádkem* vjednal. Sedl. Rychn. 40.
V jedno něco vzíti. Vz Jeden. Veškera panství jemu náležitá měla vždy pospolu a v jedno držána býti. Pal. V. 2. 476.
Vjecha, y, f. = *vícha*. Vz Vích. Na Slov. Dobré víno, ryby, panna bez vjechy bývá predaná. Phld. I. 2. 7.
Vjechati = *vjeti*, hineinfahren. — **kam (s kým).** Niž (než) **na** její hrob vjechol (= vjechal). Brt. P. 148. V. **s** koňmi **do** vody. Na Ostrav. Tč. A jestli Moskal časem do vsi vjechal. Kká. Td. 8. — **V.** = *vjíti*. Vz Jechati.
Vjésti se do něčeho = *vežrati se*, sich hineinessen, hineinfressen. Na Ostrav. Tč. Vz Vjísti se.
Vješut, vješit, zastr. = *marně*, vergeblich. Vješut jich drzostné vzpieránie. Exc.
Vjeti, vjedu, vjeď, vjeda (ouc), vjel, et, etí; *vjížděti*, ěl, ěn, ění, einfahren, einreiten, einschiffen. — **kam: do** hospody, V., do dvora. Ros. Tyto boty jsou dosť velké, snadno do nich vjedu; Všichni čerti do něho vjeli; Vjel do toho (do něčí řeči) jako hlupák do kaše, er fährt hinein, wie der Peter in den Hirsebrei. Us. Dch. Král Vladislav *slavně* vjížděl do Prahy; Do země interdiktem stížené nesměl legat ani vjížděti; Otakar vjel do Prahy *slavným způsobem* dne 17. října. Ddk. III. 257., V. 104., 304. (Tč.). Vjeli do Vídně asi v pěti stech koních. Pal. Dj. IV. 1. 88. Nelze **na** to pole vjet. Us. Rána zrovna do klobouku vjela. Vká. Td. 8. — **kam kdy.** Dne 23. pros. vjel také král slavně do Říma. Ddk. II. 159. — **komu kam.** Oheň mu vjel **do** srdce. Us. Dch. Štěpáne, jak Cyrillovi **v** bok vjedeš (člunem ve vodě), kdysi křivák na tě vytasím. Sk. Střelná rána vjela jí **do** života. Us. Šd. Pozor, ať mu nevjedeš **na** nohy. Us. Dch. — **jak.** **Se** dvěma koňoma má vjeti do města Krumlova. Arch. III. 246. V. někam **na** koni, na voze. Us. Dch. Každý

Digitized by Google

má sám svým životem vjeti neb miesto sebe panoši poslati. Arch. I. 62. Vz Vjeti *kam*. — **V.** = *vjati*. U Příbora. Mtl.

Vjetí, n., das Einfahren, Einreiten, Einschiffen, die Einfahrt, der Einzug. V. do země. D.

Vjezd, u, m. = *vjetí*, die Einfahrt, der Einzug. V. na voze, **na** koni, na lodi. V. krále **do** města. Jg. Vjezd jeho podobal se slavnému vjezdu panovníkovu. Pal. Dj. III. 2. 131. V. do Vídně trval téměř celý den. Pal. Dj. V. 2. 297. Tichý a neokázalý byl v. ten. Šš. J. 200. Násilný v. Spytihněva do Moravy; Dne $^{8}/_{4}$. držán jest slavný vjezd v Mohuči; Načež se odbýval slavnostní v. do Prahy; Vyšla mu vstříc a vykonala dne $^{12}/_{3}$. za zvonění všech zvonů slavný v. do Prahy; Když kníže Soběslav slavil svůj v. na Vyšehrad. Ddk. II. 196., II. 76., 256., IV. 102., 282. (Tč.). — **V.** = *místo, kudy se vjíždí, příjezd*, die Zu-, Einfahrt. Jg., J. tr. Ten dům nemá žádného vjezdu. Ros. Gervázi u vjezdu se stavil. Kká. Td. 54.

Vjezdný, Einfuhr-, Einfahrts-. V. výhybka, der Einfahrtswechsel (u železnice). Dch. V. vrata (u kůlny). Zpr. arch. VIII. 81.

Vjidu, zastr. = *vejdu*, vz Vejíti.

Vjímati, in sich empfangen, aufnehmen.

Vjímavý, empfänglich. Rk.

Vjísti se, vjím se, vjedl, dení, vz Vjésti se. — **kam (do čeho, v co).** Než by se to do plic vjedlo. Krab. V. se v něco. Lk.

Vjíti, vz Vejíti.

Vjití, n. = *vchod*, der Eingang. V. — **V.** — *místo, kudy se vchází, vchod, přístup*, der Eingang. Br.

Vjízd, u, m., vz Vjezd. U Opavy. Klš.

Vjízda, y, f. = *vjezd*. Na Ostrav. Tč.

Vjížděti, vz Vjeti.

Vjo! volá se na koně, aby jeli. Mor. Šd., Kda. Cf. Vjokať, Vje.

Vjodnúť = *vadnouti*, welken. Na Ostrav. Tč.

Vjokať = koně křikem *vjo* pobízeti. U Opavy. Klš.

Vjoneček, čku, **vjonek**, nku, m., pol. = věneček. Er., Brt. P. 144.

Vjoť = *váti*, wehen, worfeln. Na Mor. Tč.

Vjoznúť = *váznouti*, untersinken. Na Ostrav. Tč.

Vjunek, nku, **vjuneček**, čku, m. = *vínek, věneček*. Cf. Vjoneček. Jak mně též ty můj vjuneček ukradněš, to se též, ty můj synečku, na tum vojnum dostaneš. Brt. P. 151. Vz Věnec, Šš. P. 376.

Vkáceti, vz Vkotiti.

Vkaditi, il, ěn, ění, einräuchern. — **kam čím**. Us. Tč.

Vkamaráditi se kam, in Kameradschaft treten. V. se **do** něčí společnosti, **mezi** soudruhy. Us. Tč.

Vkanouti, ul, ut, utí; *vkanovati* = *vkapnouti*, eintropfen, einfallen. — **kam.** Vkanul v srdce mé duch sv. Aqu.

Vkapati; *vkapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vkapovati* = *po kapkách líti*, eintropfen, tropfenweise eingiessen, V.; *po kapkách vpadati*, tropfenweise einfallen, hineintropfen. — **abs.** Již všecko vkapalo. Ros. — **komu čeho, co kam.** Vkapni mu oleje **do** ucha. Us. Vkaplo jí **z** nosu do hrnce (říká se o hospodyni, když se hněvá). Na Ostrav. Tč. Vkaplo mu **za** krk. Us. Tč.

Vkapky, adv. = *kvapem, na kvap*, eilig, od koř. kyp. Vkapky měl to činiti. Št.

Vkasati, *vkasovati* = *do vnitř kasati, vstrčiti, vecpati*, einthun, einstecken. — **co:** košili. Us. Jg., Mtl., Vck. — **si co kam.** V. si šaty **pod** opasek, aby byly kratší. Us. Tč.

Vked, u, m. = *vyraženina*, der Ausschlag. Knih. lék. 1544.

Vklad, u, **vkladek**, dku, m. = *vkladení*, das Einlegen, die Einlage, Einschaltung, das Einschiebsel. Vkladek tento v tištěném exempláři později pérem přidán. Arch. V. 20. Pozn. Rukopis D tu čte v. povstalý z domnění, že . . . . Šš. Sk. 202. Vkladek, *násek* = vložená jednotlivá slova, incisum, *κόμμα*; vkladek, *záběha*, der Exkurs, die Einschaltung, eingeschaltete Erklärung, Abhandlung, die strenge genommen in irgend eine Doktrin nicht gehört, n. př. pojednání o výměru (definici) v nauce o slohu. Nz. — **V.** = *peníz pod úrok v některém ústavě uložený*, die Einlage. S. N. Cf. Šim. 175. V. ryzý, hrubý. Stč. Alg. 191. Vklad prvotní, ztenčený, zadržalý (rückständig), splacený; v. ztrátou ztenčený, základní; v. doplniti, zvýšiti, Šp.; v. do knih zapsati, dáti do záložny; vklad ze spořitelny si vyzdvihnouti. Us. Svůj v. vybrati, vyzdvihnouti. Dch. — **V.** = *podíl společníka ve společném jmění ode všech společníků v jedno složeném*, die Einlage, der Antheil. S. N. V. základní; v. do denníku, do rejstříku, do knih zapsati, v knihách zaznamenati. — **V.** = *zápis některého práva ve knihách veřejných*, intabulatio, die Einlage, Einverleibung, Intabulirung, Einschreibung, Eintragung. Cf. Vtělení. Vz S. N., Zř. zem. Jir. G. IV., H. I., Žer. Záp. II. 191. Žádosť za vklad do knih. J. tr. Domy mající v. knihovní, lépe: domy, které jsou dány, zapsány, vloženy do knih. Šb., Brs. 2. vyd. 255. Vkladem do desk zjistiti, dskami pojistiti. D. Vklad na vklad, der Supersatz, die Superintabulation. J. tr. Že ten grunt do vkladu doložen není, to se za příčinou slušnou stalo. 1613. Dřevní v. věnný propustila dobrovolně; A bez jeho vůle žádný v. desk nemóž dojíti. Arch. II. 50., 485. A nevím, čemu by v tom čase dosti učiniti nemohl kromě vkladům, kteří do desk brněnských dostati se mají. Žer. 342. Než vklady trhů, věn a zápisů dlužných též správních, tolikéž smlouvy, to mohou (úředníci desk), kdy a jak se strany svolí, při přítomnosti obojí strany opraviti n. doložiti n. ujíti i propustiti, pokudžby se strany, kterýchž se vlastně a ne jiných dotýkalo, snesou. Zř. F. I. C. XIX. V-dy trhové. Faukn. V. ve dsky vepsaný. Zlob. V. v knihy městské. Měst. pr. Ke vkladům obeslati = právně žádati, aby se ve dsky vložilo. Jg. Ot kladóv ve dsky úřad má bráti rozličně podlé věcí rozličných n. vkladóv. O. z D.

Vkládací, Einlege-. Šm.

Vkládač, *vkladač*, e, m., der Einleger.

Vkládačka, y, f., die Einlegerin. — **V.**, die Einlegmaschine. Skv.

Digitized by Google

Vkládání, n., das Einlegen, die Einlage. Červenka nemuož v-ním těch svých řečí dostatečně prokázati, že by dluh zaplacen byl. NB. Tč. 63. V-ním se ciziny do našich věcí. Ddk. II. 185. Anižto která lidská v to v. toho zlého přetrhnouti nemohla. Lct. 152. Penieze v církvi sv. od v. rukú berú, skrze kteréž v. duch sv. bývá dán. Hus III. 232. V. přestupných dnů. Stč. Zmp. 129.

Vkládanina, y, f., die Placage. Bur.

Vkládaný; *-án, a, o,* öfters, wiederholt eingelegt. Us.

Vkladatel, e, m., pl. -lé = *kdo kam co vkládá,* der Einleger. Úroky v-lům vyplatiti. Us.

Vkládati, vz Vložiti.

Vkladba, y, f. = *vkládání, vklad.* V. do knih.

Vkladek, vkladka, vz Vklad.

Vkladenka, y, f., die Akzie. Šm. — *V-ky,* das Einlegeholz. Šm.

Vkladné, ého, n., die Intabulationstaxe, Einverleibungstaxe. J. tr.

Vkladní, -ný, Depot-, Einleg-, Tabular-, Einlags-, Intabulations-. V. list, lístek, knížka, arch, Nz., Rk., povolení, kniha, doložka (Intabulationsklausel), listina, žádosť (Intabulations-), Šp., J. tr., kvaterny = knihy, kam se vklady (do desk) píší. Výb. I. 970. V. povolení (povolení ku vkladu knihovnímu), die Intabulationsbewilligung. J. tr. — V. = *vložený,* eingelegt, eingeschoben. Slova ta jenom v-ným přípiskem se býti zdají. Sš. Sk. 294. Vsouváme vkladné e v gt. pl. pro snadnější vyslovení: jablko — jablek. Bž. 104.

Vkladník, a, m. = *vlastník vkladní listiny, akcionář,* der Aktionär. Nz.

Vklagati, einmischen. — **co, čeho kam:** písku do vápna. Na Ostrav. Tč.

Vklamati se = *klamem někam se dostati,* durch Betrug wohin gelangen. — **se kam, v co.** Boč.

Vklápnouti. Ten nejde okolo hospody, aby tam nevklápl, einschlüpfen. Dch.

Vklátiti, il, cen, ení = *klátě vtlouci,* abschlagend, schüttelnd hineinthun, hineinbringen. — **co kam, do čeho:** ořechy. — **V.** = *vklagati,* einmischen, einquirlen. Na Ostrav. Tč.

Vkleče, chybně, m.: *kleče* (-ic, -ice). Kleče modlil se. Klečíc modlila se. Klečíce modlili se.

Vklejstrovati, hineinkleistern. Na Ostrav. Tč.

Vklepání, *vklepnutí, vklepávání,* n., die Einklopfung.

Vklepaný, vklepnutý, eingeklopft, eingeschlagen.

Vklepati, *vklepávati; vklepnouti,* pnul a pl, ut, utí, einklopfen, klopfend einschlagen. — **co čím kam (v co, do čeho): — do** zdi, v zeď kladivem.

Vklesati, vz Vklesnouti.

Vkleslosť, i, f., die Eingefallenheit.

Vkleslý, eingefallen. Kůň vkleslého hřbetu. L.

Vklesnouti, snul a sl, utí, *vklesati,* hineinsinken. — **kam odkud:** s hráze do vody. Us. Tč.

Vklíčiti, il, en, ení, *vklíčovati,* einklammern. — **co kam:** větu v závorky. Sš. J. 23.

Vkliditi, il, zen, ení, *vklizovati,* einheimsen. — **co kam:** seno na půdu. Us. Tč. — **se kam,** sich einquartiren. Na Ostrav. Tč.

Vklínění, n., die Einkeilung. Us. V lék. paragomphosis. Nz. lk.

Vklíněný; *-én, a, o,* eingekeilt. V. kříž, crux immissa, když trám či tyč nad příčnicí něco vynikala či vysedala, vklíněna či vetkla jsouc v část přední trámu. Sš. J. 288.

Vklíniti, il, ěn, ění; *vkliňovati,* einkeilen. — **co čím kam (v co, do čeho).** Maďaři od Pečengů vytisknuti byvše do velkomoravské říše se vklínili, jí také ku zhoubě západního Slovanstva i osvěty zhroutili. Kmp. Č. 130.

Vklon, u, m., der Einbug. Rk.

Vkloniti, il, ěn, ění, *vkloňovati, vkláněti,* hineinbiegen. — **co se kam.** Halúze se vkláněly **do** vody, **u** vodu. Us. Tč.

Vklonúti, ul, utí = *vpadnouti,* einfallen, nachfolgen. — **kam (kdy).** Nemúdří **u** veliké hoře vklonú. Št. Té pak (Dionysia tyranna) třetieho a horšieho prvních žádám ještě mieti bojeci se, by **po** tvé smrti horší nevklonul (= nepřišel) na tvé miesto. 4 stěž. ctn.

Vklopiti, il, en, ení; *vklopovati,* stürzen. — **co komu kam: na** hlavu. Ros.

Vklopotati = *rychle vjeti,* hineinfahren. — **komu kam:** meč v hrdlo mu v-tal. Boč. exc.

Vkloubený; *-en, a, o,* inartikulirt. Nz. lk.

Vkloubiti, il, en, ení, inartikuliren.

Vklouzati, vz Vklouznouti.

Vklouzlý, eingeschlichen, eingeschlüpft. Apol. — **kam:** do světnice. Do podkroví vklouzlý. Kká. Td. 219.

Vklouznouti, znul a zl, utí; *vklouzati, vklouzávati, vkluzovati* = *rychle někam vjíti, vskočiti,* ein-, hineinschlüpfen. Kom., Ros. — **kam: do** díry. D., Kom., Ros. V. do šatu, do rukávu. Us. Dch. Švec mu honem pod rokó podleze a do nebe vklózne. Er. Sl. čít. 49. Tak aby tlačil netoliko žádosti, ale i neužitečná myšlení, jenž vkluzují v duši. Hus I. 348. Do punčošek tenkých vklouzla nožka bílá. Kká. Td. 149. — **kam jak.** Čtení vulgaty *(s pohany)* jenom nějakým nedopatřením, snad dvojitým téhož slova přeložením do onoho verše vklouzlo. Sš. Sk. 116. Vklouzl obouma nohama do vody. Us. Tč. — **odkud kam (proč).** Slova ta vklouzla semhle **z** páté kapitoly té epištoly **pro** snadnější bez mála vazbu se slovy následujícími. Sš. II. 31. Vklouzl s ledu do vody. Us. Tč. Nie po svete rozšírená nepravosť, ale čo **z** nej **do** srdca tvojho vklzne, sotí ťa do propasti. Lipa. 273. — **kdy čím kam. Při** té hře a zpěvu se prsty pod rukávek košilky vklouzne, jakoby liška utíkala. Čes. mor. ps. 12. — **kudy. Skrze** rozsedliny voda vklouzá. Kom.

Vklouznutí, n., das Einschlüpfen.

Vklouznutý; *-ut, a, o,* eingeschlichen. Bern.

Vklznouti = *vklouznouti.* Na Ostrav. Tč. Na Slov.

Digitized by Google

Vklznutí, n. = *vklouznutí*. Na Mor. a Slov.
Vklznutý = *vklouznutý*. Na Mor. a Slov.
Vkodrejniti se, sich einwühlen. Šm.
Vkochati se do koho, sich verlieben, lieb gewinnen. Ve Slez. Tč.
Vkolébati, *vkolíbati*, ein-, hineinwiegen. — **co komu kam**. Vlnky jí ho vkolíbaly v šáteček. Kamar.
Vkoli, vz Veklati.
Vkolíbati, vz Vkolébati.
Vkoliti, il, en, ení, *vkolovati*, einpfählen. — **co kam**: kůl do země. Us. Tč.
Vkolostinný, um-, kreisschattig.
Vkolotati = *vevířiti*, *vtočiti*, einwirbeln. — **koho kam, v co**. Č.
Vkopání, n., die Ein-, Vergrabung, Verscharrung.
Vkopaný; *-án, a, o*, eingegraben, eingescharrt.
Vkopati, -pám a -pu; *vkopávati*; *vkopnouti*, pnul a pl, ut, utí, ein-, hineingraben. — **co**: sloupy (do země), V., v kypřici (v běhounu hnízdo pro ni špicem vysekati). Vys. — **se, co kam**: **do** země. Hlas. Kopali, až se vkopali do zřídla, do vody, **k** vodě. Us. — **co kam čím**: díru do země motykou; něco nohama **do** díry. Tč. — **s kým**. Před tou výhní ďas, ten podkasalec, s rasem do země sloup v-li. Koll. I. 342.
Vkořenělý, eingewurzelt, eingealtet. V. (zastaralé) opilství. J. tr.
Vkořenění, n., die Einwurzelung. V. V srdce v. (vložení v mysl). V.
Vkořeněný; *-ěn, a, o*, eingewurzelt. Zůstal sedět jako v-ný. Ehr. 18. V. zvyk, Kom., hřích, Jel., strom. — **jak dlouho**: **od** přirození. V. — **kde, v čem**. Kram.
Vkořeněti, ěl, ění = *vkořeniti se*. Jg.
Vkořenilý = *vkořenělý*, eingewurzelt. K stromu hluboce v-mu. BR. II. 681.
Vkořenitel, e, m., der Einwurzeler. L.
Vkořeniti, il, ěn, ění; *vkořenívati*, *vkořeňovati* = *vštípiti*, einwurzeln lassen, wurzeln machen; *se* = *kořeny hluboko pustiti*, an-, einwurzeln. — **co, se kam**. Něco v mysl, v srdce v. V. Ve správu města se v. (zmocniti se). V. Vkořenilo se v nás to zlé. Jel. Turci se v uherskou zemi v-li. Bart. V. se **do** země. Us. Tč. Má býti snaha jejich vezdy víc a více vůli boží v povahu svou vkořeňovati. Sš. J. 86. (Hý.). Kdo do srdca **od** malička zlosti vkořeňuje, potom sa ve veku vetšém ťažko napravuje. Na Slov. Tč. Těžko ostí vydobytí, když se vkoření. Na Ostrav. Tč. — **se kde (s kým)**. Proutíčko to ležíc na zemi zase na některých místech se vkořeňuje. Byl. Ďábel, když se kde i se svým královstvím vkoření. BR. II. 77. b. Jak se ta lež jejich hrubě **v** srdcích židovských vkořenila. BR. II. 133.
Vkositi, il, en, ení, hineinschneiden. — **komu čím kam**. Jak kosil, to mu kosou vkosil **do** nohy. Na Ostrav. Tč.
Vkotaliti, il, en, ení, hineinschieben, -wälzen, -rollen. — **co kam**: kouli **mezi** kuželky, **do** kuželek. Us. Tč. Cf. Vkouliti.
Vkotiti, il, cen, ení, *vkáceti*, hineinwerfen. — **co odkud kam**: dřevo **s** vozu **do** dvora, **s** cesty do příkopu. Us. Tč.
Vkotviti, il, en, ení, *vkotvovati*, einankern. — **co kde**: loďstvo **v** přístavě, **u** břehu.
Vkoukati; *vkouknouti*, kl, utí, hineinblicken, -sehen, einen Blick hineinwerfen. — **kam kudy**: do světnice okénkem. Us. Tč.
Vkouliti, il, en, ení, *vkouleti*, hineinrollen, -schieben, -kugeln. — **co kam**. Us. Tč. Cf. Vkotaliti.
Vkoupení se, der Einkauf.
Vkoupiti se, vkup, vkoupě (íc), il, en, ení; *vkupovati*, sich einkaufen. Aniž se tu kdo vetřieti, vprošovati neb vkupovati může. Vš. Jir. 34. — **kam**: **do** země, Zlob., do úřadu, Ros., do stolic. Kom. V. se **v** úřad. Br., J. tr., Er., Smil v. 655. Zatím má se do poctivého cechu vkúpit a mezi bratry zbývať. Sl. let. I. 61. Duchek švec chtě sě do cechu řemesla ševcovského vkúpiti. NB. Tč. 288. Kteříž koli pozemské zámky drží, i do země se kdežkoli vkoupili. Arch. V. 455. Bernard se vkoupil do Moravy. Bdl. (Úvod k Tov.). Že se vkúpil v to arcibiskupstvie. Let. 14. A také někteří z úředníkóv v úřad od svých pánů se vkupují. Arch. IV. 448.
Vkouřiti, il, en, ení, *vkuřovati*, ein-, hineinrauchen. — **co, se kudy kam**. Vítr v-il dým **do** světnice; dým se vkouřil pecem do jizby. Na Mor. Tč.
Vkousnouti, snul a sl, ut, utí; *vkousati*, -sám a ši; *vkousávati*, ein-, hineinbeissen. — **(se) kam**: **do** chleba, **v** chléb. Vkousal se do oříšku. Kká. Td. 202.
Vkouti, vkují, ul, ut, utí; *vkovati*, einschmieden. — **co kam (do čeho**, Pref., **v co)**. Us. V. něco do železa. Us. Tč.
Vkouzliti, il, en, ení; *vkouzlovati*, *vkouzlívati*, ein-, hineinzaubern. — **koho kam, v co**. Puch. V. obraz **na** plátno. Us.
Vkovati, vz Vkouti.
Vkra, y, f., řeka, die Ucker, die Wicker. Jg.
Vkráčeti, el, ení, *vkračovati*, vz Vkročiti.
Vkrádati se, vz Vkrásti se.
Vkrádce, e, m., der Einschleicher. — **V.** *zboží zapověděného*, der Einschwärzer. L.
Vkradu, vz Vkrásti.
Vkrájeti, vz Vkrojiti.
Vkrápati, *vkrapovati*, *vkrápnouti*, eintröpfeln. — **co kam**: **do** rány. Us. Tč. Cf. Vkropiti.
Vkrápěti, vz Vkropiti.
Vkrásti, vkradu, dl, den, ení; *vkradnouti*, ul, ut, utí; *vkrádati* = *vkradmo vnésti*, einstehlen, einschwärzen; — **se** = *tajně někam se vlouditi*, einstehlen, sich einschleichen. — **abs.** Nechtie do Prahy pūštěti, leč se kto vkrade. Arch. IV. 389. — **co, se kam**. Zboží **do** země, L., se do domu. Us. **V** panský dům se vkradnou (myši) po tichu. Puch. Že sa vkradla ľubosť do srdienka. Sl. ps. č. 97. Vkradl se do země Soběslav. Ddk. III. 165. Zloděj vkradl se do světnice. Us. Tč. Vkradl se **mezi** ně. Us. Šd. — **se komu kam**. Že se jí do srdečka vkradl. Kká. Td. 56. — **se kam jak**. Jed se v tělo vkrádá v chodu tichém. Sš. Bs. 201.
Vkrčiti, il, en, ení, ducken. — **co kam**: hlavu **mezi** ramena. Tč.

Digitized by Google

Vkřesati, einhauen. — **co kam (v co) čím**.

Vkresliti, il, en, ení. — **co kam**: obrázek do knížky. Us. Tč.

Vkřivený; *-en, a, o — vehnutý*. Rst. 514.

Vkřiviti, il, en, ení, *vkřivovati*, einwärts krümmen, einkrümmen. — **co kam**.

Vkrmiti, il, en, ení; *vkrmovati = krmením něčemu navykati*, durchs Füttern angewöhnen. — **koho jak**. Tak sokoly **do** těch ptaků najlépe vkrmiš (dávaje jim dříve jejich maso jísti). Ms.

Vkročení, n., der Eintritt. Mýto při v. do Čech zaplatiti. Ddk. V. 279.

Vkročiti, il, ení; *vkráčeti*, el, ení; *vkračovati, vkročovati, vkročívati, vkráčívati = vstoupiti*, ein-, auf-, betreten, einschreiten; *vmíchati se, odporovati*, einstehen, eingreifen, Eingriff, Einhalt thun; *uvázati se v co*, antreten. Jg. — **kam (komu)**: **do** domu, V., do chrámu, do věčnosti, Kom., někomu do prostřed cesty. D. Slunce vkročilo do znamení lva (vstoupilo). Us. V. do ostrova. Sl. let. II. 23. Opovážili jsme se do vašeho poctivého příbytku v. Us. Brt. Šlechticové městům vkračovali do živnosti jejich. Pal. Dj. V. 2. 420. Její milá máti do komory vkročí, svoje bílé nohy všecky v krvi zmočí; Jak do komory vkročila, hned svůj vrkůček zbořila. Sš. P. 150., 433. (Tč.). V. **pod** střechu, D., **mezi** bojující. Us. **Na** jeviště v., die Bühne betreten. Us. Dch. Jak na krchovo vkročila, samy zvony zazvonily. Sš. P. 4. — **kdy**. Koncem února vkročil na půdu německou. Ddk. IV. 59. — **kam proč**. Pro něž kdo do čeho vkročí, něch se (si) všecko dobře zočí. Na Ostrav. Tč. — **odkud kam**: **z** pokoje **na** síň. Kom. — **v co (kam, komu jak)**. V. v stav manželský; někomu v cestu. V. Neduhu lékařstvím v cestu v. Flav. V statky sobě náležité v. = se uvázati. Jg. Synové dědičně v ten úřad vkročovali. Pláč. Že jim žádný v to nikdá ani král nevkračuje. Bart. 220. 16. Poněvadž v poručenství to vedlé pořádku nevkročili. Sd. kn. op. Aby při tomto našem vladařování jemu v to nevkročovali *nižádným způsobem*; A JMKé v to vkračováno a saháno býti nemá. Zř. F. I. A. II., VII. A k těm dnům svátečním soudové se držeti nemají, leč by v to některé důležité a od práva uznalé příčiny vkročily. Kol. 19. V. v řeč. Krab., Šm. V. v dědictví, v úřad, Th., v něčí práva. Solf. Ta věc v to vkročila. Bibl. Kdyžby přímluva od pana N. v to nevkročila. Apol. Obilé k městům na trhy svobodné vézti bránie a po vsech ladovati dopouštějí a tudy města hubie vkračujíce jim v jich živnosti a obchody. Arch. V. 395. V článku druhém vedla města žalobu na pány a rytířstvo, že vkračovali jim v živnosť jejich městskou. Pal. Dj. V. 2. 27. V. v něco = překaziti něco. Pref. VII., Čr. Aby každého dne zpívali, lečby slavnosť některého dne neb svátek v to vkročil. Arch. rychn. Král český nemá desk zemských v moc bráti ani nikterakž v ně vkračovati. Beck. II. 1. 20. Slib můj v mém příchodu učiněný nebyl by nejistý, kdyby v to příčiny nebyly vkročily. BR. II. 589. b. V dědictvie v. Vš. Jir. 203. V spravovánie a řiezenie v. Vš. Jir. 275. Avšak nebylo by mi se zle zdařilo, kdyby neštěstí opět nebylo v to vkročilo. Žer. 1591. Někteří páni a rytíři dělají slady a vaří piva na prodej vkračujíce měšťanům v jich živnosti a obchody. Pal. Dj. V. 1. 242. Nemá v to, co se víry dotýče, vkročovati a to spravovati. Čr. — **kam jak**. Mezi ně nějakým *mezivládím* vkročil zákon. Sš. I. 66. V to jsou jim stav panský **bez** práva a vejsady v-li ladováním. Dač. I. 130. On dal v odpověď, že nevkročí *nohou* ani za most. Ddk. II. 83. Muselo se *tomu* v. vstříc novým patentem. Skl. V. 189. **Do** sporů mocí vojenskou v. Šb. Stř. 23. — **kudy**: přes práh. Us.

Vkrojiti, il, en, ení; *vkrájeti*, el, en, ení; *vkrajovati*, einschneiden. — **co kam (do čeho, v co)**: chléb do polívky, v polívku vkrájeti. Us. Do jablučka vkrojila, hned nožíček zlomila. Brt. P. 95. Jak jednú doňho vkrojila, hned ten nožíček zlomila. Sš. P. 435. Vkrojil díru do chleba. Us. Tč.

Vkropiti, il, en, ení; *vkrápěti*, ěl, ěn, ění, *vkropovati*, eintropfen, einträpfeln. — **co komu kam**: vodu do očí. Byl., Br.

Vkroucený; *-cen, a, o*, einwärtsgedreht. V. čnělka stála u prostřed kuklíků. Rst. 514.

Vkrouhliti, il, en, ení, konkav machen. Pro krátkozraké máš okulary vkrouhlené. Us. Tč.

Vkroutiti, vkruť, vkroutil, cen, ení; *vkrucovati, vkrouceti*, ein-, hineindrehen. — **co čím kam (do čeho, v co)**: bílou niť **do** červených nití. Us. Tč.

Vkřoviti, il, en, ení, *vkřovovati*, einwurzeln.

Vkrušiti, il, en, ení, *vkrušovati*, einbrokken. — **co kam**: chléb do polívky. Na Ostrav. Tč.

Vkrúžať, einschneiden. **co kam**. I hlúby do zelí v. na kružacích nožách. Na Ostrav. Tč.

Vkrýti se kam (vz Krýti), sich hineinverstecken. Us. Tč.

Vkuji, vz Vkouti.

Vkukliti, il, en, ení, verlarven. Us. Dch.

Vkulhati (se) do čeho, hinkend eingehen. Ros.

Vkuliti, il, en, ení; *vkouleti*, el, en, ení, einrollen. — **co, se kam (do čeho)**: do jámy. Us.

Vkup, u, m. = *vkoupení*, der Einkauf. Jg.

Vkupné, ého, n., die Einkaufsgebühr, -taxe. J. tr. Dal jsem 2 zl. v-ho. Us. Tč.

Vkupný, Einkaufs-. J. tr. Drží mi mého člověka purkrechtního, Filippa Pýška z Šenice v-ho. Půh. II. 505.

Vkupování, n., das Einkaufen. Neboť tu o své újmě v ten úřad se vtírání aneb v. apoštol nic nepraví. BR. II. 712. a.

Vkupovati, vz Vkoupiti.

Vkus, u, m. = *krasocit*, der Geschmack. V. čistý, vytříbený, jemný, útlý, ušlechtilý, pravý, spanilý, dobrý, špatný, zkažený, zvrhlý, stavitelský; v. vyšlechtiti, vytříbiti; vkusu prázdný (nevkusný); vkusu se příčící; vzdělání, vytříbení vkusu. Nz. Aniž se ku vkusu řeckému snižovati. Sš. I. 154. (Hý.).

Vkusiti, il, en, ení = *okusiti*. — **čeho:** pokrmu. Vrat., Br. — **co**, vz Zakusiti.
Vkusně, geschmackvoll. V. se šatiti. Us.
Vkusný, schmackhaft. Nápoj v., **lépe:** *chutný*. Jg. — **V.**, geschmackvoll, elegant. Nz. V. šat. Us. Dch., Šp. V. práce. Dch.
Vkusový. V. úsudek, úsudek krasochuti, das Geschmacksurtheil. Nz.
Vkutaliti, il, en, ení; *vkutáleti*, el, en, ení; *vkutalovati*, ein-, hineinwälzen. — **co kam, do čeho.** Ros.
Vkutati, vkutiti; il, cen, ení, *vkucovati, vkutívati*, einschurren, einschüren. — **co kam.** Pes, co nesežere, vkuce do sypké hliny. Us. Tč.
Vkutý, vz Vkouti.
Vkvapati = *vkapati*.
Vkvapiti, il, ení; *vkvapovati* = *kvapně vjíti*, eilends eintreten. — **V.** = *vkapati*, eintropfen. V.
Vkvapky = *na kvap*. Vz Kvap.
Vkvasiti, il, šen, ení, *vkvašovati*, einsäuern.
Vkydnouti, dnul a dl, ut, utí; *vkydati* = *vhoditi*, ein-, hineinwerfen. — **co kam (do čeho, nač, v co).** Plné káry hříchů v srdce jeho vkydá. Rvač. V. někomu něco **na** hlavu. Ros., Br. Při té práci javše slovenského čižmára jej vkydli v koryto. Koll. I. 344. Setřené koření v roucho v. Db.
Vkypěti, ěl, ění. — **kudy jak. Přes** mrtvolu kmeta vkypěli jsme *horskou bystřinou*. Čch. Bs. 69.
-vl (-vle) = *připona jmen osadních jednotných:* Litovl (Litovle). Jir.
Vlač, e, f. = *vlečka*, die Schleppe. Jel. — **V.** = *druh řasy jako huspenina pod vodou se táhnoucí*, eine Algenart. — **V.** = prvotní hmota, z níž v ústrojných tělech vlákna se tvoří, der Faserstoff. — **V.** = *vlačiha*. D.
Vlačák, u, m. = *provaz lodnářský, že se vláčí*, das Ziehseil. Na Slov. Plk.
Vlačba, y, f. = *vláčení*, das Eggen. Us. Jg., Tč.
Vláče = *vlačiha*. Us. Psčk.
Vlačebné, ého, n., das Eggengeld.
Vlačební, -bný = *ku vláčení náležitý*, Eggen-. V. brány. Reš. V. robota. Mus. IX. 281.
Vlačebnice, e, f., die Eggerin. Jg.
Vlačebník, a, m. = *kdo zavlačuje*, der Egger. Reš. Vz Vlačec.
Vlačec, čce, m. = *vláčebník*. V. — **V.** = *druh sítí*, eine Netzart. Šp.
Vlačeha, y, f. = *vidlák, špárek, čertův spár čili špár, sv. Jana pas, medvědí lapa, moří noha, jelení skok, jelení růžek, plavuň vidlačka*, lycopodium clavatum, der Bärlapp. Rstp. 1771.
Vlačej, zastr. = *ryby nalovené jedním tahem sítí*. Jir.
Vláček, čku, m., die Flocke. V-ky světlové (Lichtflocken) = světlá tělesa u slunce se objevující. Vz S. N. V. sněhové. Dch.
Vláčení, n., das Schleppen, Ziehen. — **V.** branami, das Eggen. Reš. Vz KP. III. 218.
Vláčenice, e, f. = *vláčení*, die Schlepperei.
Vláčený; *-čen, a, o*, geschleppt, geeggt. V. pole.
Vláčeti, vz Vláčiti.
Vlačice, dle Budějovice, Wlatschitz, ves v Čáslavsku. Vz S. N., Arch. I. 540.
Vláčicí = *ku vláčení sloužící*, zum Schleppen dienend, Schlepp-. V. provaz. Bur.
Vlačidlo, a, n. = *náčiní k vláčení*, ein Ziehwerkzeug; *brány vlačebné*, die Egge. Reš., Kká. Td. 312 — **V.** *dělati*, Geschleppe machen = vývrh zaječí (Gescheide) nebo jiné zvěři n. mrchu po zemi n. po sněhu za sebou vléci, aby se tím lišky nebo jiné šelmy na určité místo přivábily. Šp.
Vlačiha, vlačuha, y, f., pl. *vlačihy, vlačuhy* = *dvě dřeva na jednom konci spojená, na nichž se pluh vozí, svlak, vláky*, die Pflugschleife, -schleppe. D., Ktk., Hk., Brnt., Sbk. — **V.** = *saně*, die Schlitten. Na Slov. Bern.
Vlačík, u, m. = *vlačiha*. Us. u Libáně. Mý.
Vláčil, a, m., osob. jm. Šd.
Vláčilík, a, m., osob. jm. Šd.
Vláčiti, il, en, ení; *vláčeti*, el, en, ení; *vláčívati* = *tahati, smýkati*, schleppen, ziehen; *branami pole přetahovati*, aby se hroudy rozdrobily a símě se zahrabalo, eggen; **se** = *smýkati se*, sich schleppen; *toulati se*, herumschweifen. Jg. Vleku — vláčím (stupňováno). Vz Gb. Hl. 141. — **abs.** Pták vláčí (= nosí na hnízdo). Us. Brt., Vrů. Dotud vlk vláčí, až ho také povlekou. Prov. — **koho, se, co.** V. Zlato vláčel, stříbro vyvlačoval. Sš. P. 329. Vláčí se jak brány. Na Zlínsku. Brt. V. pole. Us. Sn. — **koho, se kudy.** Vláčili ho **po** poli, Leg., po zemi. Us. Po zemi se vláčeti, těžce živu býti. Kram. Oráč vláčí po záhonech a úvratech. Kom. Lud až po dnes verí v Zmoka, ktorý v podobe zmoklej vrány dolu *komínom* peniaze vláči. Let. Mt. sl. IX. 1. 39. Cikáni v-li se po české zemi a lidi mámili. Let. 23. Vláčeli mnou po písku a kamení, až jsem všeho s sebe do košile pozbyl. Har. II. 93. Kázal železné brány po něm (lidu) vláčiti. BO. A po něm se drobí vláčie. Alx. V. v. 1752. (HP. 42.). — **co, koho čím, kým:** koňmi. T. oj. Pole branami v. Ben. Někteří sú koňmi vláčeni i viseli. Št. Včera vláčil jedním koněm. Mor. Šd. Vláčel jsem je mrchou vranou. Er. P. 152. Oře jím a vláčí (dělá jím, co chce). Us. Kšá. Přijdeť čas, že vašimi hubami vláčeti budú po zemi. Let. 203. — **kde.** Horko se **pod** oblakem vláčí. BO. Jana Krásu dal potom koňmi v ulicích vláčiti. Pal. Dj. III. 1. 355. — **co, koho jak (kudy): za** vlasy Štelc. Pole **přes** záhony v. Us. Hned jimi **po** zemi **na** břiše vláčeli. Trip. Zuby hovad s prchlivostí vláčejíce je na zemi. V. Šťastní na koních skáčí a nešťastný *pěšky* se vláčí. Č. M. 153. Po jednom je (vozy) ven vláčiece **bez** koní. Let. 78. Avšak často **za** vrch vláčen; A'na sě za vrch vláčita. Žk. 198., 477. K uocasu koňskému jej přivážíc vláčili jej **do** smrti. GR. — **co za čím.** Ledva že za sebou, za patou nohy své vláčiš. Puch. Večer pred Jánom vláča devy dlhé prúty z brabutia za sebou, aby sa mládenci **za** nimi vláčili. Let. Mt. sl. X. 49. **Páči sa mi,**

Digitized by Google

páči, čo sa za mnou vláči v kabáte, v klobúčku. Sl. ps. 293. Koho neráda, ten sa za mnou vláčí. Sš. P. 212. Mám takú sliepočku, čo za sebou črevce vláči (=jehlu). Mt. S. I. 137. Brázdy za někým v. Br. V. se za kým, vz Panstvo. — **co kam odkud**. Nedá z sebe rozumy v. Rváč., Č. M. 517., Mus. Střeva ze sebe v. Dal., Výb. II. 11. (Pass.). Len se tak ako tmola z izby do izby vláčila. Dbš. Sl. pov. I. 354. Děti moje, nekraďte, jen *domů* vláčejte (napomínal cikán děti). Bayer. — **se komu.** Sukně se jí vláčí. Jg. — **se s kým.** Všude se s ní vláčela (tahala, ji s sebou vodila). Us. Já se s tím nebudu vláčet. Us. Sd. V. se s kým = za vlasy se tahati.

Vlačitý = *co se vláčí, táhne*, was sich zieht, zähe. V. boule, die Lymphgeschwulst, mokrosť, die Zähigkeit der Säfte. Ja.

Vláčka, y, f. = *vláčení branami*, das Eggen. Podílná v. (když se dobře vláčí). Na Zlínsku. Brt. — **V.** = *bílá příze tenká*, das Steppgarn. Us. — **V.** = *babí léto*, der Sommerfaden. D. — **V.** *ve víně* = *vada, když se víno táhne jako nit, lepkosť*, das Fadenziehen. (Do takového vína hází se petržel zelená). Byl. — **V.** = *lepkosť*, die Zähigkeit. Berg.

Vláčkování, n. V. vína, das Zähewerden. Šp.

Vláčkovatěti = *vláčkovitěti*.

Vláčkovatosť = *vláčkovitosť*.

Vláčkovatý = *vláčkovitý*.

Vláčkovitěti, ěl, ění, sich ziehen wie der Wein, lang werden. Víno v-tí. Vz Vláčka, KP. V. 182.

Vláčkovitosť, i, f., die Zähigkeit. V. vína. Vz Vláčka, KP. V. 182.

Vláčkovitý, -vatý = *vláčku mající*, zäh, flockig. Vz Vláčka. V. víno, V., Jg., Šd., KP. V. 182., Let. 149. V. sraženina. Šp. V. výplivek. Sych.

Vláčkový. V. víno. Vz Vláčka. — **V.** *dratev ševcovská* (z vláčky), der Weissgarndraht. Us. Dch.

Vláčky, pf., f. = *brány*, die Egge. Pár kartáčů dělá vláčky (jedna vláčka se jmenuje obyč. kartáč). Na Ostrav. Tč. Dievčata Slováčky, sedajte na vláčky. Mt. S. I. 32.

Vláčnatosť, i, f., die Fasrigkeit. V-osť mladého masa jest příčinou, že se při žvýkání nerozdrobuje jako zralé maso. Dr. Šel.

Vláčně, lento, v hudbě. Dch.

Vlačník, a, m., v horn., der Schlepper. Hř., — **V.**, der Egger. Vus.

Vláčník, u, m., *kokotice, kopřivník, kazilen, hubilen, zezulina*, cuscuta, die Flachsseide. Slb. 372.

Vláčnina, y, f., zähes Wesen. Rostl. I. 26. a.

Vláčnoklkatý, zähflockig. V. sraženina. Šp.

Vláčnosť, i, f. = *hebkosť*, die Geschmeidigkeit. V. kůže. Us. Šp.

Vlačný. V. střída v horn. Vz Střída. Hř. V. tření = *vlečný*, gleitend. Kod.

Vláčný = *jemný, hebký*, sanft, gelind, biegsam, zäh. V. ruce, kůže. Us., Berg., Vid. list., Šp. V. len = měkký, hebký, jemný; opak: tvrdý, drsný, ostrý, tupý. Hk. V. límec (ne příliš do tuha škrobený). Us. Dch. — **V.**, schleppend. Každý sedlák chodí vláčným krokem, jak by vláčil. Na Ostrav. Tč.

Vlačuha, vz Vlačiha.

Vlad, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vláda, y, f., instr. vládou. **V.** = *moc, síla*, Kraft, Gewalt, Macht, f. Nemá žádné vlády v údech. Us. Bez vlády (ruka). Us. V. v ruce, v noze, Lk., rukou, die Regung, Bewegung, Bewegungskraft. Ros. Je celý jako bez vlády. Us. Šd. Když nemá čo jésť ani pit, nebývá při vládě. Na Slov. Tč. Nemá v těle vlády mnohý, kdo je mladý. Na Mor. Tč. **V.** *duše*, die Seelenkraft. Kde vláda, tam pravda, kde vládnější, tam silnější. Č., Pk. Na kom v., na tom pravda. Vz Moc. Č. — *Odtud* = *právo k řízení něčeho n. nakládání s něčím, zvl. pak správa státu, panování, řízení nejvyšší*, die Regierung, Verwaltung, Lenkung, Oberhand, Herrschaft, Gewalt. Jg. Sbrn. sp. 1841. 147., S. N. Vláda mocná, dočasná; Vládu konati, nad sebou míti, pod něčí vládu se dáti; vlády se zmocniti; v. smrti. Us. Dch. V. ústřední, Centralregierung, Nz., kabinetní, Pol., zemská. Šd. Vláda císařská, královská, papežská, rázná, obezřelá. Šb. Dj. II. 285., 279. Vládu a správu nad někým míti. Kom. Vládu nad lidem vésti. Zlob. V. knížecí. Ruka **k** v. slabá. Ms. sněm. Pod něčí vládou státi, býti. Vrchní v. D. O nejvyšší vládu bojovati. Berg. Žízeň po vyšší osvětě, konečném cíli všech vlád a vládních způsob; Nyní biskup Jindřich s knížecím stolkem vzal na se vládu v zemi. Ddk. III. 295., IV. 87. Dal mu velkú vládu na nich, aby sa ho báli. Na Slov. Tč. V níž (církvi) Bůh nejvyšší vládu ozvláštním a významným a mocným způsobem vede. Sš. Sk. 97. Nedávno ještě nominativ vládu držel v knihách řeckých; Kristus dříve vládu celé oblasti, nade kterou měl panovati, ujíti musel. Sš. L. 36. II. 114. Jak se komu dáš do vlády, snad potom musíš mřít hlady. Na Mor. Tč. Z velké vlády velké činy. Na Mor. Tč.

Vládání, n., zastr. = *panování, vláda*, die Regierung, das Herrschen, Walten, die Verwaltung. Sv. Prokop mezi všemi stoje a v. sě boje. Hr. rk. 43. Boží v. Ž. wit. 61. 12. Zařízení spásy nadesláno je stvořením veškerých věcí a jich se strany boží v-ním. Sš. II. 105. Dávám úplně a mocně ku požívání, vládání. Arch. II. 64. Dal jim jest moc i v. nade všemi běsy. ZN. Jenž nad pěti dcat rytieři v. jměl. Bj. — **V.** = *jmění, jímž hospodář vládne*, das Vermögen, Gut. Dbš. Obyč. 51.

Vladař, e, m., u starších obecně: *vládař*. **V.** = *držitel, dohlížitel*, der Eigenthümer, Besitzer, Inhaber, Gutsverwalter, Aufseher. V. V. pořádný, nepořádný n. násilný. Rb. 274. V. nad žalářem n. v. žaláře, Zk., žalářní. BO. V-řem býti **něčemu** n. **nad** něčím. Zk. A buď v. kraje postoloprtského. Dal. 36. Cf. Dal. 130., 152., Výb. I. 947. 29. Kdyžby Václav držal dědinu neb jinú věci tělesnú vládl, kterúžby Jan pravil, že by byla jeho a ten v. řekl by, že jest vlastní

Digitized by Google

pán té věci... CJB. 387. Protož byl-li jest obžalovaný dobré víry v., dlužen jest navrátiti věc s požitky toliko přijatými sečta užitečné a potřebné náklady. CJB. 427. V. nad vojskem. Troj. Vladař (villicus) měl o zdárnou správu statních statků pečovati. Ddk. IV. 207. Byl vladařem na Lúce u opata; Byl několik let vladařem u Šebora. Půh. II. 159., 348. (Tč.). Poznal jest volek vladaře svého a osel pána svého, ale Israel mne nepoznal. Hus II. 199. V. nad čeledí, praefectus familiae; Kdež není vladaře, zhyne obec; K sluze řekl, jenž byl vladařem nad jeho vším zbožím; Biechu vladaři nad dělníky; Ustanoví v městech vladaře nad špiží. BO. Někdy se vládař v mě vpeří a mě svú holí udeří. Žk. 159. Jměše v-ře, villicum (Luk. 16. 1.); Vládaři služeb božích, dispensatores; Kolikžkolvěk vládařóv (possessores) rolních neb domových biechu, ti prodávajíce přinosiechu peniezе. ZN. Vz Starosta. — V. = *země pán, panovník*, der Herrscher, Beherrscher, Landesherr, Landesfürst. V., S. N. Na hřbitově zdám se býti všemocným já vladařem. Ltk. exc. — V. *domu rožmberského*, der Regent, Majoratsherr. Břez. 60., V. — V. = *kdo provozuje vládu, moc ve jménu jiného*, gubernator, regent, der Statthalter, Landpfleger. Cf. Tk. IV. 162., 167., S. N. Jsa purkrabí i v. Půh. I. 296. Beřte již a neste vladaři (Jan 2.). Hus II. 33. — V. *za župní ústavy v Čechách = úředník župní v důstojnosti úředníků župních čtvrtý*, der Kreisvogt. S. N. Vz tam. — V., der Schaffner. Lečby který člověk u svého pána v-řem byl. Maj. car. V. *sirotčí = poručník*, der Vormund. — V., osob. jm. V. Tomáš. Tk. II. 100., V. 263. — *V. hora*. Tk. IV. 218. — V. = vlastní jm. jednoho z nejznamenitějších diamantův, der Regent. S. N. — Vz více o v-ři v Gl. 365.

Vladaření, n., die Verwaltung, Regierung. Sych., Mus. 1880. 37.

Vladařice, dle Budějovice, ves v Cheb. Vz Blk. Kfsk. 14.

Vladařiti, il, en, *vladařovati, vladařívati*, walten, herrschen, regieren, gebieten. — **nad kým.** Us. Dch. — **kdy.** Po něm bratr vladařil. Mus.

Vladařka, y, f. = *držitelka*, die Besitzerin, *paní*, die Gebieterin. Tkad., Mus.

Vladárna, y, f. = *soudnice, vládnice, příbytek vladařův* či praetorium. Vedou tedy Ježíše od Kajfáše do v-ny; Vešel tedy opět do v-ny Pilát; V-ny v provinciích ovšem praetoria (strážnice) slouly. Sš. J. 277., II. 157. (Hý.).

Vladařský, Vogt-, Herrscher-. V. právo (vz Právo), Jg., moc. Arch. III. 112.

Vladařství, n. = *držení*, der Besitz, die Besitzung. V. Dům bude k jmění, držení, k dědickému v. neb poživání. Mus. 1839. 459. Vzdal jest manželce své všechen statek svůj k dědičnému vladařství. Mus. 1880. 491. — V. = *správa, řízení, panování*, die Verwaltung, Regierung, Beherrschung, Herrschaft. V. V. a správu držeti. V. Jeho v. je konec. D. Pán mój odjímá ode mne v. (Luk. 16. 3.); Po smrti, když se v. skoná, již čas nebude k zaslúženie. Hus II. 297., 302. (Tč.). A páni to rušie velejíce kněžím panovati, súditi a lidi hrdlovati dávajíc jim svú moc u v. Hus III. 249. Vydej počet z v. svého, neb již nebudeš moci vlásti. (Luk. 16. 2.). Hus II. 297. — V., die Würde des Regenten einer grossen Adelsfamilie. V. neb panství rodu z Rožmberka. Vl. zř. 128. — V. = *kraj, nad nímž někdo vládne*, das Gebiet, Reich, die Vogtei, Herrschaft, Landvogtei, der Staat. Daleko protáhnouti své v. V. V. válkami dobyté. Reš. To v. hosti v sobě mnoho lidu. Dch.

Vladařstvo, a, n. = *vladařství*. Tkadl. II. 60.

Vladařův; *ova, -ovo*, dem Herrscher gehörig. Us.

Vladatel, e, m. = *vladař*. Krok., Let. Mt. sl. IX. 2. 17.

Vládati, zastar. = *vládnouti*. — V. = *moci, s něco býti*, vermögen. Na Slov. — **s inft.** Nevládal to unésti. Plk. Ale aj opasem sa statočne proti hladu, aby som vládal kyjom lomiť. Mt. sl. I. 52. — **abs.** Už len budem tak robiť, ako budem vládať; No dievky moje, už nám je na dnes dosť: zložte sa a odýchnite si, abyste zajtra ďalej vládaly; Samú prvú vzal do roboty Ježibabu a ťal ju trojačitým korbáčom, ako len vládal; A běžal s mliekom, ako len vládal; A běží, čo len vládze. Dbš. Sl. pov. I. 39., 336., 373., 478., 479. (Šd.). Dokiaľ sa ľud lepšie vládal (= se lépe měl) a víno lacinejšie bolo. Sl. let. VI. 290.

Vládce, e, m. = *vládnoucí*, der Walter, Gebieter. Jg. Zlatý světla vládce (slunce). Dch. Z níž (kniby přírody) mohli bytosť jednoho, nejvyššího, nadsvětového, dobrotivého vládce poznati. Sš. Sk. 170. Dobrý kůň má potřebí dobrého jezdce a bujné tělo statečného vládce. Prov. Tč.

Vladek, dka, m., osob. jm. Arch. III. 190.

Vládení, n. = *panování*, das Herrschen. V. Úředníkóm v jich úřadu a v jich v. na ničem nepřekážeti. Arch. II. 328. Kterýž (lid) Hospodin dal tobě k v. Kar. 87.

Vladěnín, a, m., Bladen, ves v pruském Slez. Vz S. N., Tk. IV. 565., 569.

Vladeš, zastr. = *vládnoucí*. Kat. 1244.

Vladiboj, e, m., osob. jm. Jg.

Vladiboř, e, m., osob. jm.

Vládický, vz Vládycký.

Vladictví, vz Vládyctví.

Vladičín (Vladešín), a, m., ves v Táb. Vz Blk. Kfsk. 647., 650.

Vladík, a, m., osob. jm. Šd.

Vladikov, a, m., Wladikau, ves v Třebíčsku.

Vladimír, a, m. = *vládnoucí pokojem*, jméno mužské. Vz S. N.

Vladimiř, e, f., Lodomeria. V. volyňská a V. nad Klazmou či V. záleská. Vz S. N.

Vladimiřice, vz Vladmiřice.

Vladimírov, a, m., Wladimirhof, dvůr v Brněnsku. Tč.

Vladimiřský. Tk. II. 119., 135., III. 662., V. 216.

1. **Vladislav**, a, m., jméno muž. Vz S. N., Dal. 100.—111., 114.—118., 129., Žer. Záp. I. 277., Tk. I. 628., III. 662., IV. 745., V. 228., Tf. 394.

Digitized by Google

2. **Vladislav,** i, f., mě. v prus. Slezsku, Loslau; městečko na Mor. v Třebíčsku.

Vladislavička, y, f. Nechcel vziat si V-ku za manželku. Sl. let. I. 19.

Vladislavovice, Václavice, Vadislavice, dle Budějovice, ves u Benešova v Táborsku. Vz S. N., Tk. I. 439., III. 77., V. 158., Blk. Kfsk. 151., 346.

Vladislavovic, e, m. = *potomek Vladislavův.*

Vladislavský. V. síň v Praze. Vz KP. I. 164. V. sloh. Ib. I. 161. V. biskup, Tk. II. 363., III. 421., IV. 530., rod. Ddk. III. 248.

Vladitel, e, m., **chybně.** Vz -tel (konec).

Vladiti, vz Laditi, einstimmen. Dch.

Vladivoj, e, m., jm. osob. Vz S. N., Pal. Rdh. I. 127., Tk. I. 102. V. při novém panství zachovati se chtěje vzal Čechy od Jindřicha II. v léno. Ddk. II. 62.

Vladivosť, i, f. = *vlády chtivosť,* die Herrschsucht. Pk.

Vladivý = *vlády chtivý,* herrschsüchtig. Pk.

Vládka, y. f. = *vládkyně.* Reš.

Vládkyně, ě, f., die Herrin, Gebieterin, Herrscherin. Us. Dch.

Vladmiřice, Vladimiřice, Ladměřice, dle Budějovice, ves u Manetína. Vz S. N.

Vládně, mächtig, kräftig. Na Slov. Bern.

Vládní, Regierungs-. V. list, noviny, právo (vladařské), radní, úřad, věstník, vynesení. J. tr. V. kommissař. Šp. V Polsku moc v. tou měrou klesala, kterouž svévole mocných se vzmáhala. Ddk. II. 18. V. opatření. Mus. 1880. 515. Vz Vládný.

Vládnice, e, f., vz Vladárna.

Vládnieše, zastr. = *vládl.* Kat. 3., 2592.

Vládnosť, i, f. = *síla, moc,* die Stärke. Jg.

Vládnoucí, verwaltend, regierend. V. rada. Dch.

Vládnouti, dnu, dni, dna (ouc), dnul, ut, utí; *vlásti* (m. vládti, *d* před *t* v *s*; praes vladu, zastr.), vládl, en, ení; *vládati, vládávati, vladovati.* Cf. něm. walten, Gb. III. 125. — V. = hýbati, užívati podlé zdání, bewegen, regieren, rühren, brauchen; v držení míti, vladařiti, besitzen, innehaben, walten u. schalten; spravovati, říditi, panovati, regieren, lenken, verwalten, herrschen, beherrschen. Jg. — **abs.** Protože od přirození bývá obmeškáno, což se od mnohých vůbec vládne (was gemeinschaftlich besessen wird), tedy urburéři naši ty propojičitedlnosti k větší vlastnosti, jakž mohou, a k kratšímu cíli propůjčte! CJB. 293. Pán Bůh vládne. Us. Vládzete (= můžete ještě jíti)? Vládzem. Na Slov. Kd. Ulap ma a vraz ma, koľko vládzeš, do toho olova; Dvíhaj sa hore na nohy, ak sa eště vládzeš. Dbš. Pov. I. 101., 345. Kde vládnou poručníci, zřídka bývá pokoj v zemi, zvláště poručníkuje-li žena; Vratislav chtěl vládnouti, poněvadž cítil v sobě k tomu sílu. Ddk. II. 118., 340. (Tč.). Vládneť, jako hus v nebi. Mus. Kdež jich mnoho vládne, tu řádu nebývá. V. Tu žádné umění nevládne (moci nemá). Plk. — **čím.** V. polem, Herr des Schlachtfeldes sein. Us. Dch. Ještě dobře vládne sebou, ist noch bei Kräften. Us. Šd. Vládli toliko středem země. Šb. Lit. I. 14. Nekaždý jest ten šťastný, čo bohactvom vláda. Ht. Sl. ml. 250. Národ ohromným vlivem svým Europě vládnoucí. Kos. Ol. I. 44. V. mohl každý jen svým vlastním dědičným zbožím. Pal. Rdh. I. 178. Byla-li sem já kdy s tebú, nevládla sem sama sebou; Naša mama nama nevladne. Sš. P. 17., 635. Jindřich vládl značným jměním vlastním; Vlastně jenom vůle císaře Fridricha vládne říši českomoravskou; Robert vládl bohatými vědomostmi; Templáři na Moravě vládli skrovnými statky; Čechové vládnou raději pluhem nežli mečem. Ddk. III. 189, IV. 12., V. 206., 241., 353. Že purgmistrem ani konšelem v Brodě nebyl, aby pečeti jejich vládl, než jsú oni jemu ji pro svú potřebu dáti musili. NB. Tč. 69. Majíce druhdy . . . vidomě a skutečně blahostmi těmi vládnouti; Lid duchovním smyslem z Abrahama pošlý veškerým oborem světa v. měl; Že ve svých potomcích jí (zemí zaslíbenou) v. bude; Římané oborem světa v. se pravili. Sš. II. 29., 37., Sk. 86., 101. (Tč.). Zle jest, když ženem slabé dítě vládne; Psí duše tvá dřív vlkem vládla, který pro vraždu byl oběšen. Shakesp. Tč. Pravou nohou nic nevládne. Auth. II. 357. Úřady v. Ms. Aby každý z vás uměl svým osudím vládnouti v posvěcení a ve cti. ZN. V. daní; *Dědicky* vlásti budú zemí; Vládneš svou duší; Muži, ježto mečem vládnú BO. Aby dojdouce věku dospělého ani z lučišť střileti, ani jinou braní v. a bojovati nemohli; Jeden člověk vším všudy vládne; Kteříž jim (městem) až podnes vládnou. V. Bůh štěstím vládne. Šd. On drží to zboží a vládne jím; On jsa jejich pán a vladna jimi, toho mi jim nekáže plniti. Půh. II. 430., 586. Svými náklonnostmi vládnouti umějte; Aby svými žádostmi a vášněmi vládl. BR. II. 279. a., 640. b. V. věrou, Chč. 136., Rakúsy. Dal. 136. Každý zástupem vládne; Vládne milostí. Alx. V. 1462. (HP. 36.), 737. (HP. 18.). Poďte požehnaní otcě mého, vládněte připraveným sobě královstviem (Mat. 25.); Jestli jich dóvod dobrý, tehdy jistě králové mají vlásti biskupy; Papež jest viece vzácen světu a mocí svú, jíž má, viece vládne; Tento centurio byl jest pohan usazený od Římanóv, aby vládl tiem městem; Blažení tiší, neb oni vlásti budú zemí. Hus I. 147., 181., 267., II. 45., 426. (Tč.). Vládl lidmi všemi. Hus I. 392. Když jsem byl mlád, čtyrmi jsem vlád. Er. P. 14. Ten vládnieše všemi králi. Kat. 3. Nemohu rukou, nohou v. Us. Nemohu v. pérem = nemohu psáti. Sych. V. mečem, Dal., mnohým bohatstvím a zbožím, nějakou krajinou, V., světem, Kom., zemí. Rk. Kdyžby Vácslav držal dědinu neb jinú věci tělesnú vládl. CJB. 387. Písař, jenž dskami vládne; Ač by tu seděl i s ženú i vládl tiem zbožiem. Kn. rož. 1., 98. Jenž vládneš Israelem. Ž. k. 79. 1. Vládl všemi úředníky. Břez. 225. Den sv. Medarda deštěm vládne. Břez. 252. Ať antikrist nevládne námi. Dač. Aby branami vládli. Bls. 63. Člověk bude jím (koněm) v. Št. Ř. 135. a. V. bude myslí. Ib. 134. b. Chyba člově-

Digitized by Google

kem vládne. Prov. Dáti sebou v. V. Sluha pánem chce v. Sych. Sebou v. = svým pánem býti, v moci se míti. Sych., Kom. V. oščepem a mečem, Dal. 28., Bj., zbožiem. LS., Mus. 1880. 85. Spisovatel formou dovedně vládne. Mus. 1880. 272. V tom jest panna Bonuše řekla, že vedlé práva a řádu zemského mám svým i sester svých statkem vlásti. Arch. III. 365. Pojďte požehnaní otce mého a vládněte královstvím vám připřipraveným. Chč. P. — **jak.** Kteříž *dobře* vládnú kněžie, dvojí ctí buďte ctěni. Hus I. 139. Oni vládli jsú, ale ne **ode** mne; kniežata sú byli, ale já jich nevolal. Hus II. 226. Neobmezeně, moudře, rozvážlivě atd. vládnouti. Us. — **čím kdy jak: po** něčí smrti. Us. Děti vsie tu sbožiem v jedno vladú. Sněm. v. 4. Dokud sebou ve zdraví vládne. Lk. A on vládl jako mocný hospodář vzhůru i dolů tiem statkem **podlé** práva městského. NB. Tč. 265. Tehdá má i móž spravedlivě statkem i zbožím svým v. Arch. III. 366. Proti ďáblóm, jenž sú kniežata a vladaři zlých lidí, vládnúce jimi **v** zlosti a táhnúce je a vedúce u věčné temnosti. Hus III. 245. **Ve** všem starém zákoně králové vládli sú kněžími a biskupy. Hus I. 465. — **čím jak dlouho.** Téměř **po** 20 let vládl Hradcem Králové. Pal. Dj. III. 3. 310 — **nad kým** (hlavně tehdáž, znamená-li v. = *panovati*). Nad stavem věcí v., die Situation meistern. Us. Dch. Abyste nad mužem vládla. Er. P. 73. Kdo vládne nad myslí svou, statečnější jest nad dobytele měst; Jenž ovšem nyní nad judskou zemí v. má; Pilat jménem Římanů vládl jenom nad Judeou a Samarií. Sš. I. 127., Sk. 65., L. 49. (Hý.). Neb mu bieše ciesařem dána moc, ež vladnieše nad nimi. Kat. 2592. Plato dvoje přikázánie vydal těm, jenž vládnú nad jinými. Anth. 78. Bude-li nad vámi cizozemec vlásti. Dal. 4. 19. Nad svými vášněmi v. umějící. BR. II. 712. a. Nade vším vládl; Vládniechu nad bělí. BO. Angel, jenž nad vodami vládnieše; Bude nad nimi vlásti **v** prutu železném. ZN. — D., V., Sych., Štelc. — **komu jak** (stará vazba, již nyní málo užíváme). Budeta im oba v jedno vlásti. Rkk. 73. Mužu vlásti mužem západobno. Ib. 97. Volte muža mezu sobú rovna, ký by vládl vám **po** železu. LS. v. 105. Gore mužem, imže žena vlade. LS. v. 96. Kristus tak tě draze vykúpil, aby tobě sám vládl. Hugo. Jsa chrabr hoden byl, by jiným vládl. Shakesp. Tč. Sám Kristus tobě vládl. Št. Mužům žena vládne. Kom. Aby dívka zemi vládla. Dal. Když bude vlásti chudým, cum dominatus fuerit pauperum. Ž. wit. 9. 10. (31.). Vládneš živým i mrtvým. Modl. při žalt. poděbradském. Cf. *Πάντεσσιν ἀνάσσειν, τριτάτοισιν ἀνάσσειν, ἄνδρεσσιν ἀνάσσειν, δώμασιν.* Hom. Il. 38., 288., 255., VI. 397., Odyss. I. 402. Imperare alicui. Vz Mocen, Panovati, Mus. 1878. 149. (Jir.), Bdl. Obr. 28. — **kde.** Václav a Kunrat **na** Moravě vládli; Zvolený nechať vládne tam nahoře **v** říši. Ddk. IV. 10., VI. 131. Vroucí v srdci mu vládne tužba; Pokoj Kristův vládni v srdcech vašich; V listu **k** Římanům všelijak předmět vládne. Sš. I. 24., II. 219., 4. Ježto vládne v dušiech i v sbožie. Hr. rk. 237. Jemu sluší **po** světě vlásti. Hus. I. 403. On v tom domě vším vládne. Us. Dch. — **kde jak, kdy.** A vládl již očividně v novozákonné církvi **skrze** ducha sv. v apoštolech; Dar jazyků ještě za Irenea a Justina v církvi vládl. Sš. Sk. 62., 20. Toho času v těch vlastech vládnieše od ciesaře jeden. Pass. 19. — **čím proč.** Proňž nevládnieše svým zrakem. Hr. rk. 119. — **za kým.** Nevládzem za vámi = nestačím. Na Slov. Tč. — **se komu.** Už se mi nevláde ruka ani noha. Hdk. C. 144. — **čím odkud kam.** Otakar vládl všemi zeměmi od baltického až **k** jaderskému moři. Ml. — **s inft.** = *moci*, können, na Slov. Vidíš, syn môj, já som už človek starý, robiť na teba nevládzem. Dbš. Sl. pov. I. 173. Je malička, nevládla by robiť. Na Slov. Němc. Tak uvjazal, že sa ani hnúť něvládal. Ht. Nevládzem už po vrškoch chodiť, ani ovečky dojiť. Na Slov. Tč.

Vládnutí, n., das Lenken, die Bewegung. V. prstem, rukou, pérem. Us. — **V.** = *držení, spravování*, der Besitz, die Waltung, Schaltung. Vz Rb. 274. V. od toho dne má býti počítáno, ve kterémž dědictví před soudem odevzdává se (mu). Brikc. pr. m. 27. b. V držení a v. býti n. něco míti. Zlob. V. dnem a rokem pokojně vydržalé bývá stálé a nepohnutelné. Pr. Nemajíť jim (židům) ižádného vládnutie poručiti nad křesťany. Št. Petr Vok postoupil panství roudnické smlouvou jistou k dědičnému držení a v. paní Polixeně rožmberské; Koupiti dům k dědičnému v. Mus. 1880. 224., 492.

Vládný = *silný*, stark, kräftig. Kdo vládnější, ten mocnější. Bern. V. ruka, Koll. I. 231., náboženství. Sš. Sk. 195. Nemóže býť vládná chlipnosť, kdě není sytosti. Slov. Tč. Cf. *Vláda.* — **V.** = *panující*, herrschend, waltend. — **čím.** Šelma lesem vládná. Ráj. — **s čím.** Kebych bola znala, že si taký zrádný, nebol by si veru s mojim srdcem vládný. Koll.

Vladobažnosť, i, f., die Regierungssucht. Bdl.

Vladobažný, herrsch-, regierungssüchtig. Šf.

Vladochtivosť, i, f., die Herrschgier. Šm.

Vladochtivý, herrschbegierig. Rk.

Vladomluvný, mit kräftiger Sprache. Krok. I. b. 142.

Vladomoc, i, f., die Regierungsmacht. Pl.

Vladomocnosť, i, f., die Souverenität, Dynastie. Šm.

Vladopaní, n., die Herrschersfrau. Pl.

Vlador, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vladořice, Wladarz, ves u Lubence v Chebsku. Vz S. N.

Vladorodný, zum Herrschen geboren. Krok. I. a. 4.

Vladota, y, m., osob. jm. Ms. 1132.

Vladovati = *vládnouti*. Na Mor. Vck. — **čím.** Zkusil mečem v. Kda. — **jak: v** lásce. MM. 302.

Vládycký, vladycký, u některých: *vládický* = *vládykovi příslušný, od vládyky,*

Digitized by Google

adelig, ritterlich. V. stav, V., práva, Ms. pr. kut., nálezy, potaz. Zříz. Ferd. V. potaz vynesli. Vš. Jir. 79. Za starých komorníkem nemohl býti než zeman a v. člověk. Ib. 134.

Vládyctví, n. = *stav vládycký*, der Adelstand. V.

Vládyctvo, a, n. = *vládyctví*; *vládykové*, die Adeligen, der Adel. Zlob.

Vládyčí, *lépe* než *vladičí* = *vládycký*, adelig. Žádného za pána přijíti nemáme, leč by stav svůj v. do čtvrtého kolena provedl. Pal. Dj. V. 2. 19. V. rod, Rd. zvíř., rozkázání, Háj., jmění. Dal.

Vládyčín, a, m., Vladetschin, ves u Milevska. PL.

Vládyčka, y, f. = *vládkyně*. Šb. Stř. I. 276.

Vládyční, adelig. V. dvůr. Arch. II. 476.

Vládychtivosť, i, f., die Herrschbegierde. Jako příčina zvláštní uvádí se ctižádosť a v. manželky; Nespokojenosť rozdmychována v-stí kněžninou. Ddk. III. 141., IV. 42.

Vlády chtivý, herrschbegierig. Us.

Vládyka, vladyka, y, m., die Despota = *vládce*, der Herrscher, Walter, Regierer; *vládyka*, y, f. = *vládkyně*, die Herrscherin, Walterin. **V.** = *vladař domu a čeledi šlechtické, otec čelední*, pater familias, das Oberhaupt der Familie, das Familienhaupt. Výb. I. V., hlava zemské rodiny jakožto hospodář jejího statku a representant její při vyřizování záležitostí veřejných. S. N. Když ženatého vládyku pohonie k hradu, právo jej komorníkem hrazským pohnati trhem a doma, kdež ženu zastúpí na její sboží. Kn. rož. 16. Vladycam e familia sibi eligentes. Gl. 365. Vladyku si z roda vyberúce. Sněm, v. 5. V. čeledi Přemyslovců. Ddk. II. 318. Urozené v-ky pana Jindřicha Kokorského. 1557. Slíbil mi podpory učiniti dobrými vladykami; Jan ty škody ukázal v-ky zachovalými; Sedm vladyk dobře zachovalých a usedlých. Ddk. I. 131., 202., II. 229. Tyto věci běžie obecně mezi v-kami. Hus III. 196. — **V.** = *přísedící soudu zemského, jichž podlé Háj. 12 bylo*, ein Wladyke, als Beisitzer des adeligen Gerichtes, später der Landrechte. Káže kněžna vypraviti posly po vsie kmeti, léchy i vladyky. LS. v. 30.-41. Neb ten čas slúli vládyky ti, kteříž po knížeti první místo drželi a jinými obecnými lidmi vládli a od toho, že vládli, vládyky slúli. Háj. — **V.**, *co do řádu, prvních časů zdá se i nejvyšším osobám v zemi, pokudž vladaři byli domů svých, dáváno*, Jg., *velmož*, der Wladyke als adelige Person, zunächst von allen Hohen des Landes, sofern sie ihre adeligen Häuser repräsentirten. Jg., S. N. V črn les tamo, kam sě vladyky sněchu, sedm sich vladyk s udatnými sbory. Rkk. 30. — *Později rozeznáváno mezi vládykami a pány vyššími, byl to tedy titul šlechty nižší, rytíř*, der Wladyke als kleinerer Adel. Jg., S. N. Král pro zásluhu hodnú muož chlapa za vládyku vyvýšiti. Vz Jednoštitný a více v Gl. 365. Kde vladyka Zbyhoň? Rkk. 28. Cf. Tov. 123., Tk. II. 342. V soudu zemském sedají král, nejvyšší purgkrabě pražský, hofmistr zemský, zemský maršálek, komorník zemský, 12 osob z pánův a 8 z vladyk. Zříz. Ferd. Nově jmenovaný v. až do třetího kolena slul *slovutný panoše*, pozdější *urozený vládyka*. Gl. 365. Cf. *Vládičí*. K takovým buď se zachováno podlé starodávního obyčeje jako k jednoštítným v-kám. 1604. — *Vládyky slouli též radní znamenitějších měst v Čech.*, der Rathsherr in grösseren Städten. — **V.** *v církevní slovanštině* = *biskup*. — **V.** = *volný člověk*. To je čerchmantský v. U Černíkovic. — *Vládyky* = *druh hrušek podlouhlých, žlutě zelených, sladkých*, eine Birnart. Us. Dch. — **V.**, osob. jm. V. Štěpán. Tk. II. 224. V. Ondřej atd. Tk. V. 263. V. Mik. Vz Blk. Kfsk. 1232.

Vládyková Marta. Tk. IV. 439.

Vláha, vlaha, vlážka, vlažička, y, f., od vlh (vlhnouti, *l* se stupňovalo v *la*. Ht. Cf. Gb. Hl. 146.) = *vlhko, vlhkosť, mokro, mokrosť, voda*, die Feuchte, Feuchtigkeit, Nässe. V. Vláhu vytáhnouti (usušiti); vláhu míti; bez vláhy. V. Rozhor k odvádění vláhy; vláhy dodává stromu kořen. Kom. Bez vláhy nerůste setí a ostříž bez vody. Ctib. Hád. Pot chlebu první vláha. Šd. — **V., vlažička** = *teplý déšť*, warmer Regen. Us., Hlas., Krab. Vláha s nebes. Us. Dch. Vláhu, vlažičku obloho dej; Vlažička spadne a hned omladne pole i luh. Vinař. Kdy tichá vlažička šustí mezi listí zmlazené. Č. R. stol. 42. Když máj vláhy nedá, červen se předá. Pk. — **V.** *porodní, voda*, das Frucht-, Kindswasser. Us. — **V.** = *nápoj* (žertem), der Trunk. Chutná v. pro vyprahlý chřtán. Sych. — **V.** = *vlažnosť, mírná teplosť*, die Lauigkeit, Laulichkeit. Rohn.

Vlahký = *vlažný*, feucht, kühlfeucht. V lese je v. vzduch. Na Ostrav. Tč.

Vlahnouti, feucht, frisch, erfrischend werden. — **kdy**. K večeru vzduch vlahne a vlaží člověka. Na Ostrav. Tč. — **čím**. Kněžie vlahnou rozkošemi. Hus I. 237.

Vlahoditi (vz Lahoditi) **se ke komu**, sich einschmeicheln. Na Mor. Tč.

Vlahodný, einschmeichelnd. V. milosť. BN.

Vlahojemnosť, i, f., hygroscopicitas = *vlastnosť těl natahovati vláhu a pouštěti a tím se rozšiřovati a smršťovati*. Rst. 514.

Vlahoměr, u, m., der Feuchtigkeitsmesser, Hygrometer. Vz KP. II. 341.

Vlahoměrství, n., die Hygrometrie. Nz.

Vlahovitý = *vlhký*, feucht. Na Slov. Bern.

Vlahovka, y, f. V. pramenná, philonotis fontana, calcarea (druh mechu). Let. Mtc. sl. VIII. 1. 14.

Vlahútka, y, f. = *zdrobnělá vláha*. Není v zemi už ani v-tky. V již. Mor. Šd.

Vlahý = *vlažný*, lau. V. voda. Us. — **v čem**: ve čtení. Vid. list. — **V.** = *vlhký*, feucht. V. půda. Rgl., Kos. Ol. I. 199. V. prsť, Čch. Bs. 92., zraky. Ib. 73.

Vlach, a, m., pl. Vlachové, Vlaši, u starých také Vlaší. C., Mk., Hš., V. O původu vz Mz. 89. **V.** = *člověk z kmene gallského čili keltského*, Gallus, Celta. Šf. Cf. Valach a S. N. — **V.** = *zvl. obyvatel Italie*, der Wälsche, Italiener. — **V.** = *(vlaský) kupec*, der Gewürzkrämer. Zlob. U Uh. Hrad. Tč. — **V. na Slov.** = *valach, pastýř*. Šf. — **V.**, jm. muž. = Vladislav. Gl. 366. — **V.** Jar.,

Digitized by Google

prof. a spisov. Vz Tf. H. l. 164. — **V.** Bernarnd, čes. stavitel okolo r. 1540. Vz S. N. V. Mart Vz Blk. Kfsk. 1165.

Vlachen, chna, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. I. 144.

Vlachinský, ého, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vlachna, y, f., osob. jm. Pal. Pdh. I. 127.

Vlachník, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. V. 138.

Vlachňovice, dle Budějovice, Wlachnowitz, ves u Třeboně. Vz Blk. Kfsk. 657.

Vlachobřezí, n. = Březí Vlachovo. S. N., Jg. Dle Č. (Dod. pod Vlachův) špatně m.: Vlachovo březí, jako Kralohradec m.: Králové Hradec. Vz Vlachovo.

Vlacholhota, *Vlachova Lhota,* y, f., ves u Klobouk na Mor. Tč.

Vlachov, a, m., Wlachau, dvůr u Něm. brodu; Wolledorf, ves u Mohelnice. V., ves zaniklá v Plzň., vz Blk. Kfsk. 1056.

Vlachová, é, f., osob. jm. V. Voršila. Vz Blk. Kfsk. 1094.

Vlachové, ého, n., Wlachey, ves u Čes. lípy. PL. Vz Blk. Kfsk. 537., 805.

Vlachovice, dle Budějovice, Wlachowitz, městečko v Kloboucku na Mor. Vz S. N. — **V.,** ves u Nov. města v Brněnsku. PL.

Vlachovka, y, f., Wlachowka, samota u Libně. PL.

Vlachovo Březí, gt. Vlachova Březí, Wällischbirken, městečko u Strakonic. PL. Vz Vlachobřezí. Vz Blk. Kfsk. CL.

Vlachovský, ého, m., osob. jm. Vz Žer. Záp. II. 191.

Vlachy, pl., m., gt. Vlach, dat. Vlachům, lok. Vlaších, instr. Vlachy — *vlaská země,* Italien. Jel., D. Cf. Čechy, Tk. I. 93.

Vlachyně, ě, f. = *Vlaška,* eine Wälsche.

Vlaječka, y, f. = *vlajka.* Šm.

Vlaječný, Flaggen-. V. stožár, ozdoba, žerď, tyč, loď.

Vlaji, vz Vláti.

Vlajka, y, f. = *prapor lodní,* die Flagge. S. N. Ozdobení vlajkami, die Beflaggung: vlajkami ozdobený, beflaggt; vlajkou vytýčiti, flaggen; v. se vlaje, die F. wogt, flattert; vlajkou opatřiti, beflaggen. Dch. V. jest buď na posledním stěžni, buď na zvláštní tyči (na parnících) buď na soherice (chorv., die Gaffel) na plachetních lodích. Kpk. Barka ozdobená císařskou vlajkou a vyložená zlatohlavem. Ddk.

Vlajný praporec, fliegende Fahne. Dch V. peruť.

Vlak, u, m. = *vláčení, vlečení,* das Schleifen, Schleppen. Vlakem jíti = zdlouha. Us., Sych. — **V.** = *náčiní, na němž se něco vláčí, smyk,* die Schleife. Dříví vlakem voziti = vláčeti. — **V.** *na pluh, Vlače,* vz Vlačiha. — **V.** = *velká rybářská síť, nevod, vatka,* das Zuggarn. — **V.,** vz Železnice, der Zug, Train. **V.** = *řada železničných vozů jedním n. více parostroji* (lokomotivami) *tažená* (fr. train). S. N. V. osobní (personka), nákladní, smíšený (**ne:** míchaný), kurýrní, rychlovlak. Pt. V. toulavý, der Bummelzug, zábavní, der Vergnügungszug, záložní, der Reservezug, nákladní, Last-, zvláštní, Sonder-; vlak se hnul; pospoj vlaků; provázeč vlaků, der Bahnbegleiter; vlak odpraviti, vypraviti, zastaviti; vlak se vyšinul, vyjel z kolejí. Us. Dch. V. průvozný, der Transitozug, Šp., nemocnicový, der Hospitalzug. Nz. lk. Lístek k vlaku, die Zugskarte. Šp.

Vlaka, y, f. = *vlajka.* Koll. Cest. I. d. 1. hl. 4. — **V.** = *vlak, síť.*

Vlákati, hineinlocken. Us. — **koho kam.** Mniši dceru jednoho souseda, vlákavše ji do kláštera svého, zabili. Dač. I. 213.

Vlákenina, y, f., das Fibrin, der Faserstoff. V. rostlinná, svalová. Vz Šfk. 649., 642., Schd. II. 359.

Vlakénko, a, n. = *malé vlákno.* KP. V. 182. V-a semenná či chamová, spermatozoa. Nz lk.

Vlákenný = *co z vlákna jest,* Garn-, Faser-. Us. V. síť. Šp.

Vláknatěti, ěl, ění, faserig werden. Techn. III. 256., Us., Bž. 191.

Vláknatoplod, u, m., acioa, rostl. Rostl. I. 231. a.

Vláknatosvalový, fibromuskulär. Nz. lk.

Vláknatý = *brzatý,* složený z vláken či brz, faserig, fibrosus. Nz. lk., Šp., Dch., Rst. 514.

Vlaknílek, lka, m., cistella, der Fadenkäfer. Sm.

Vláknina, y, f. = *vláknitá věc,* das Fibrin, der Faserstoff. Rostl. Dle Č. Dod. *lépe: vláč.* Vz toto. Cf. Rst. 33., 514., KP. I. 34., V. 20. V. z masa či masná, das Muskel-, Fleischfibrin, Nz., krevná, das Blutfibrin. Nz. lk., Šp. V. rostlinná, das Pflanzenfibrin. Šp. V. dřevěná, das Lignin, zvířecí, der Thierfaserstoff.

Vlákninatý, fibrinosus. Nz. lk.

Vlákninový, Fibrin-, Faserstoff-. V. válce, Fibrinstoffcylinder. Nz. lk. V. výrůstky, výpotek. Nz. lk.

Vláknitosť, i, f., die Fasrigkeit. Ssav. 16.

Vláknitý, *lépe než vlachnitý — vlákna v sobě mající,* faserig, zaserig. V. dřevo, křemen atd. Jg., Pr. Chym. V. černé uhlí, Faserkohle, sloh, fasrige Kultur, Dch., řepa, fasrige Rübe, Nz., nádor, Fasergeschwulst, chrustavka, -knorpel, rakovina, -krebs, chrustavka síťková, Fasernetzknorpel, sarkom, Fasersarkom. Nz. lk.

Vlákno (vlek. Bž. 228.), **vlakénko,** a, **vlakence,** e, n., **vlakenečko,** a, n. = *vše, co se nitmi táhne, vláčka, příze,* das Garn, Gespinnst. *Zvl. nepředená níť konopná, lněná, lýčko tenké na stromích a co tomu podobného,* das Flachskorn, ungesponnener Faden, Fasern, das Gewebe, Gespinnst, woraus die Pflanzen bestehen. V. = onen tvar hmot, při němž délka značně předčí tloušťku a kdež na příč velmi jest ohebné, podél dosti mocně vzdoruje přetržení. Zvířecí látky jsou nejvíce tvaru vláknitého, jako maso či svaly, nervy, kosti, a tak i rostliny z největší části skládají se z vláken. S. N. V., fibra, die Faser. V. vůbec díl tenký niťovitý z látky rostlinné. V. rostlinné či brza rostlinná, fibra vegetabilis, svazky cevné nebo lýkové, jež v rostlinách jednoděložných jsou vzdálenější, ale ve dvojděložných hlavně skládají dřevo a lýko; niti sklipaté, jež u hub dělají stélku nebo u plísňovitých celou rostlinu skládají. V. dřevní, dřevové,

fibra lignea, die Holzfaser, skládá se ze sklípků prodloužených, jinými sklípky naplněných. V. škrobovaté, vz Škrobovatina. V. šťávnaté, paraphysis, der Saftfaden, v. útlé, niti n. vlasu členatému podobné, kteréž u větším množství nachází se okolo ústrojů rozplemeňovacích a mezi nimi u mechův a jatrovek. Vz Rst. 514., 6., 187., 196. Cf. Kk. 82., 84. V. nervové, prvotní, svalové, bavlněné, lněné. Vz Schd. II. 332., 330., 157., Nz. lk. Ten len jest tlustého vlákna. Us. Lepší na v. jest hlídký nežli slepý len. Zlob. V. vodní. Zpr. arch. IX. 19. V. délková, obdélná, Längsfasern; v. paprskovité, die Radialfaser, jadrové, Kernfaser. Nz. lk. Tvoření, vazba, obal, splstění se (die Verfilzung) vlákna; nenaskočené (ungeschwellt), příčné (Quer-), podélné (Längsfibrille), dřevené (Holz-), usněné (Leder-), kožní (Haut-). Šp. Prvotná vlákna čilek, die Primitivfasern der Nerven. Dch. V-a stružků, Reibelfasern. Šp. Vz S. N.

Vláknokam, u, m., der Fibrolith. Šm.

Vláknokožný. V. rostliny, trichodermi: hvězdomet, kaziroh, chlupoblaň, hlenotrus, prachoráž, hruboráž. Rstp. 1969.

Vláknokrab, a, m., phasmatocarcinus, der Fadenkrebs. Šm.

Vláknovatina, y, f. = *vláknovina*. Krok. III. 441.

Vláknovec, vce, m., inocarpus, Faserfrucht. V. obecný, i. edulis. Rstp. 1297.

Vláknovina, y, f. = *vláknina*. Šp.

Vláknovitosť, i, f., die Fasrigkeit. V. bramborů, die Fadenbildung der Kartoffeln. Choré brambory, poměrně dosti škrobnaté, pučí skrovnou silou majíce velmi tenké nitkovité odrostky, které skoro s to nejsou, aby na povrch ornice se prodraly. Pta.

Vláknovitý = *plný vlákna*, faserig. V. maso, konopí. Us.

Vláknovka, y, f., eolis, plž zadožábrý. Vz Frč. 229., Šedýl, Keřil. Cf. Schd. II. 536.

Vláknový = *vlákenný*. V. hmota, pásmo. Šp.

Vlakochodný = *vlakem chodící*, langsam gehend. Holý.

Vlakonohý = *vlekonohý*, schleppfüssig.

Vlakorouchý, Schleppkleid tragend. Holý.

Vlákovec, vce, m. = *vláknovec*. Rostl.

Vlakový, Zugs-. V. personal. Zpr. arch XI. 5.

Vlakuš, e, **vlakuše**, e, f. = *vlačná skříň, vlačný koš, vlačný okov*, der Schlepptrog, -hund, -schlitten. Hř.

Vláky, ův, pl., m., u pluhu = *vlak, vlačiha*. Na Mor. a ve Slez. Táhne se jako v. Slez. Šd.

Vlaločiti, il, en, ení, *vlaločovati*, einlappen (u hodinářů). Šm.

Vlámati, vz Vlomiti.

Vlani = *v loni*. Na Slov.

Vlání, n., das Flattern. V. praporu, Us., citů, das Wogen. Ddk. V. křídel. Čch. Petrkl. 48.

Vlapan, a, m., der Sitzer, Hocker. U Olom. Sd.

Vlapati; *vlapnouti*, pnul a pl, ut, utí = *polapati, polapiti*, einfangen. — **kam**. Co lakomec vlapil v měšec. Exc. Vlapil sem komára do rukou. Pták se vlapil do klítky. Na Ostrav. Tč. — *Vlapnouti* = *uhoditi*. U Prostěj. Vch.

Vlar, a, m., potok padající nad Trenčínem do řeky Váhu. Pal. Dj. I. 2. 180. Cf. Vlara.

Vlara, y, f. = *Vlár*. — **V.** = myslivna u Brůmova na Mor. Tč.

Vlarský průsmyk, Wlarapass, hospoda a mlýn u Bilnic na Mor. Tč. V. železnice. Šd. Vpadli do Moravy prechodom vlarským. Slov. let. III. 150. (Sd.).

Vlas, u, **vlásek**, sku, **vlásečck**, **vlásček**, sečku, m. **V.** *vůbec, bez rozdílu od chlupův*, das Haar, die Haare. Vlas, chlup, crinis, pilus. V. Vlasy = výrostky kůže nitovité, tenké, silné, tuhé, pružné, rohovité, délky a barvy rozdílné. Exc. Vz Sfk. 663., Schd. II. 345. V. = trubkovité částky v kůži rostoucí. Krok. II. 286. Na Zlínsku gt. pl. vlasí m.: vlasů. Brt. Kléšťky, jimiž vlasy vyškubávají, vyrvávají. V. V. v nose *(chlupy)*. Reš. Dlouhé vlasy na krku koňském *(hříva)*. V. Vlasy obrostati. Reš. Vlasy na brvách (chlupy). L. Čechové rozeznávají *chlup a vlas*, onen na těle mimo hlavu, tento na hlavě rostoucí. Jg. U zvířat: *chlup, srsť*; u vysoké zvěři: *srsť*; u bylin: *runina, hunina, kosmina*; u prasat: *štětina*; na nohou koní dole: *rousy*. Šp. Míšek vlasu, der Haarbalg; prut, stonek vlasů, der Haarschaft, vír vlasů, der Haarwirbel; pochva vlasu, die Haarwurzelscheide, cibule vlasu, der Haarzwiebel. Nz. lk. Vlas má *kořen* a *trubku* čili *prut*; chlupy jsou srsť krátká; na obličeji: *vousy*, na rtu hořejším: *kníry, valousy*; na lících: *licousy*; na rtu dolejším: *krňousy*; v chřípích: *frňousy*; nad očima: *obočí, obrvy*; po kraji víček: *řasy, brvy, pavučí*; *chlupy*: ohanbové, podpažní, ořitní, přídové (na prsou a břichu), paždné, berečné či holenní, stehenné. Vz S. N. Vlasy nahromaděné v žaludku. Čs. lk. IV. 27. Dříve mi na dlani vlasy vyrostou než se to stane (dříve pojede čert na praseti). Mtc. lidu 1880. 18. Vyškubněte v. z dlaně (= udělejte nemožné). Ehr. Mezi vlasy a kopytem koni otevři. Rk. kd. Máť on peněz, co žába vlasův. Mus. Jest na tom pravdy, co na žábě vlasů. Jg. O žabí vlasy se hádati (o nic. Vz Hádka). D., Č. Ani za vlas. Vz. Nic. Č. Na vlas. Vz Důslednosť. Č. — **V.**, *vlasy na hlavě člověčí*, das Haar, Haupthaar, die Haare. Vlasy dlouhé: *kštice*; na předním díle hlavy: *čuprina*. S. N. V. hlavy, Reš., vlasy na čele. D. V. krátké, kadeřavé, točené, sčesané a ozdobené, nesčesané, rozchlupacené, kostrbaté, zmatené, spletené, šedivé n. bílé, V., kučeravé (kadeřavé) n. sčečeřené, česané, Reš., rozčechrané, rozkudlené (na Slov. rozkondolené, rozšuchořené), hladké (učesané), Bern., černé, rusé, ryšavé, kaštanové, černé co havran, strojené, prosté, hrubé, tenké, hnědé, rezavé, husté, řídké, suché, mastné, namazané, natřené olejem, prstýnkovaté (kudrnaté). Us. *Barviva* na vlasy: sloučeniny olovnaté, praeparaty stříbrnaté, prostředky měďnaté, barviva třislová, čerň slonová, olej ořechový; cibule na vlasy, eau de Bahama, poudre d'Italie,

Digitized by Google

pomade taunique rosée, servesta, kallomaryn, eau Berger, eau de Fées, eau de Florid. Vz Prm. II. č. 12. Vlasy nepoddajné, nepovolné, popeřené. Úprava vlasů, vz KP. I. 39., u Římanů a Řeků, vz Vlšk. 178., 180. Milánský balsam na vlasy, Čs. lk. IV. 27.; Náhlé ošedivění vlasů, ib. V. 337.; O v-ech růžencovitých, ib. VI. 158. Česání krátkých vlasů nežádá mnoho času (= malá věc jest brzo hotova, kurze Haare sind bald gebürstet); Na málo vlasu netřeba mnoho času; Nemnoho vlasů, nemnoho času. Dch. Vlasy jako les (husté), jako koudel (zcuchané), jako hřebíky (tvrdé), jako chundeláč; chundel vlasů; má vlasy v jednom chundeli. Na Policku. Kšá. V. černé jako uhel. Us. Šd. V-sy ostříhané podlé rendlíku. Us. Shlaď mu vlásky; Vyhrň mu s čela vlásky; Vlasy mu už prokvetají (= šediví). Us. Šd. Ještě mě naposled za vlasy vyvlečou. Čes. mor. ps. 227. Tomu visí vlasy jako konopí na kuželi; Čas co lidem na vlasu ubral, to na vtipu jim přidal. Shakesp. Vlasy do pása = po pás. Mt. S. I. 189. Janko, šuhaj švarný ako kalina a strieborné vlasy sa mu len tak jasaly; Druhému by boly vlasy dúpkom stávaly od strachu. Dbš. Sl. pov. I. 501., 327. Dúpkom mu vlasy hor stávajú (= hněvá se; bojí se velmi). Mt. S. Vlasy stojí dúbkem. Slez. Dch. Poslal mi hrebének žlté vlasy česať. Sl. ps. 213. Ty máš vlasy jak kavka (černé), jako myší ocas (krátké). Us. Šd. Ten se (= si) začal vlasy s hlavy trhati. Slez. Šd. Vlasy do sličných kadeřů a vrkočů stočené a vábně spletené. Sš. L. 83. Její černé vlasy po vodě plovaly, její černé oči k nebi se zvíhaly; Její černé vlasy do dunaju plyly (plynuly); Její bílé vlasy po vodě se plasí (plovou); Ach můj vrkůčku rozmilý, ze zlatých vlásků pletený; Mé pěkné husté vlasy neplachnete kde chcete, jak jste prve pláchaly, kdy jste svobodné byly; Žulte vlasky česala, žulte vlasky do země do travičky zelenej; Ráda na púť chodím, kostel navštěvuji, ráda se v něm modlím, vlasy si spravuju; Nedá sobě vzíti se své hlavy vlasa. Sš. P. 88., 89., 145., 433., 436., 439., 635., 716. Jakož vlásek s hlavy nezahyne, tak najmenšie částka času bez odplaty nebude; A po malém času zalíbí se jie jiný s kadeřavými vlasy aneb mladší než první. Hus II. 389., III. 206. Životem svým stojím za to, že vám ani vláskem hnuto nebude. Pal. Dj. III. 3. 91. Vlasy jeho jako ratolesti palmové (= kadeřavé). Pís. Šal. 5. 11. (Hus III. 65.). Vlasy nebyly jako u Němců odznakem volnosti; Vyšel-li hoch z let prvního dětství, vykonalo se na něm ostříhání vlasů (postřižiny); U Němců pouze nevolní sluhové nosívali ostříhané vlasy, na Moravě a v Čechách tak dobře volní jako nevolní; K temenu hlavy sčesané a v dlouhých kadeřích až na ramena splývající vlasy náležely k slušnosti i vznešenosti; Větší část zachovaných postav mužských z 12. věku honosí se touto úpravou vlasů. Ddk. IV. 245., 246. (Tč.). Máš vlasy jako škutina. Slez. Šd. Vlasy hladiti, hřebenem česati, sčesati, přihladiti; až vlasy (vzhůru) vstávají; za vlasy škubati, tahati, bráti, vzíti; v-y vytrhati, vyškubati, vyrvati, rváti, oholiti, ostříhati. V. V. ozdobují hlavu. V. pustiti, nechati růsti, Bern., vlasům dáti růsti; Pěkné vlasy nositi; v. splésti, Reš., nechati růsti. Kom. Má vlasy jako ježek. Každý v. různo stojí, se dělí, ježí. Bern. V-y mi vzhůru stály; za v. popadnouti, smýkati; nůžky na v., tkanička, pytlíček, želízko, prach na v.; v-sy mi lezou; vlasu zšíří; všecko ví na v. D. Až v. k hůře vstávají (od hrůzy). Ros. Vlas vzhůru se pjal do ježka. Us. Má vlasy dlouhé až na ramena, po ramena, po pás. Us. Šd. Bolí ho vlasy. Vz Opilý. Umejou ti deště v máji hlavu a havrani ti vlasy učešou (o sirotku). U Žamb. Dbv. Byly panny, byly, pěkně si chodily, vlásky měly učesané, pentličkami proplétané; Aj ty naše Kačo, proč se nečešeš, jako iné panny vlasy neneseš? Brt. Ps. 15., 86. (Šd.). Za vrch vlasů někoho rváti. Reš. Někoho k pobožnosti jako za vlasy táhnouti (nutiti). Kram. Jakby za vlasy táhal (nepříjemno). Us. Vlasy sobě z hlavy trhati. Har. Musil svých vlasů nastaviti (trpěti). V. Lezení vlasů trpí (má). Kom. Jehlice z vlasův. Rkk. Tenký jako vlas. Dal. Žádnému ani vlasem nehnul. Hlas. Vlásek najmenšiemu z nás, ač ho konečně milovati budeme, nezahyne. Hus I. 233. Nůžky na vlasy, štipce na vytahování vlasův. Cn. V. česati, spraviti, mazati, natírati, upraviti, stříhati, barviti. Šp. V. do žíhonu, pramen vlasů. Šp. V. prchá, prší, oprchává. Lk. Vlasy mu lezou. Us. Dch. Řeřichovou vodou hlavu smáčeti, zdržuje vlasy, aby nepršely (nepadaly). Čern. Češe své zrůstlé vlasy; Mé pěkné husté vlasy; Česala jich (vlasů) hřebeněm, dělala z nich pramenč; Rozčesala vlase po svém zlatém páse. Sš. P. 436., 439., 444. (Zb.). Na veliký pátek česávají se slovenské dívky pod vrbou, aby měly dlouhé a pěkné vlasy. Vz Sbtk. 136. Mladému dítěti se nemají do roka česať vlásky; též se mu nemají nehty stříhať, sic by kradlo. Hrš. Ani na v. nechybí (málo); Není na něm ani jednoho v. dobrého; ani jednoho v. nemá otcového (z otce svého). Bern. Aniť v. s hlavy nespadne (neboj se); Stojí při tobě, dokud který v. Ros. Ani za vlas (nic). V. Ani za v. nevážiti, o něco nedbati. Bern. Ani za vlas neustoupím. Br. Tam za vlas nevládne. Žalansk. Ani o v. lépe; všecko je na vlas; něco na v. dokázati. Us. Dch. Ani za v. to nestojí. Bdl. Ani za vlas nebyla horší než ostatní. Stnk. Stalo se na vlas, jak usoudili. Sá. Těch novin nikomu nezjevi za žádný vlásek. Kat. 945. Neumí ani za vlas (za mák). Ani o v. není lepší (jinší). Na vlas všecko ví, D., dovede, vykoná, Us., si pamatuje, Zlob., nikam nemoci. Kom. Ve vlasech si ležeti, šp. dle něm.: einander in den Haaren liegen místo: svářiti se, býti na štíru, ve sváru s někým, někomu do vlasů se dostati, vz násl. Něco za vlasy přitáhnouti, *german.* m.: přes přívozy něco vléci, přes pařezy váleti. Brs. 2. vyd. 211. Už si jsou ve vlasech. Us. Msk. Ten je s každým hned ve vlasech. Us. u Rychn. Dhn. Vjeli si do vlasů. Us. Stnk. Tuhá hádka povstala, že sa jeden druhému do vlasóv dávali. Dbš. Sl. pov. I. 71. Najprv sa dali do kyjóv a potom za vlasy. Na Slov.

Digitized by Google

Tč. Stále si byli ve vlasech. Us. Kšť. Čert nespí; podaj mu vlas, uchytí ťa celého. Mt. S. I. 88. Ústa líbá, vlasy rve (neúpřímný). Šd. Na vlasu visí (vz Nebezpečenství); Dlouhé vlasy, krátký rozum (Sych.; vz Žena); Dostali se sobě do vlasů (poprali se; vz Trest); Jakýs se vlasy zvedly; Každý v. různo se ježí (vz Leknutí); Příjemno, jakoby za vlasy tahal (vz Nemilý); Ani dobrého v. na něm; Místem jako v., místem jako klas, místem jako psí ocas (o špatném přádle). C. Někde jako vlásek, někde jako klásek, někde jako myší ocásek (o též věci). Er. Tenký hlásek jako vlásek. Těžko mu utíkati, když ho drží za vlasy. Páni se perou, sedláci nastavte vlasův. Us. Kde se páni rvou, poddaní vlasů půjčiti musejí. V. Nepřítel rád by hlavu sťal, ale Bůh ani vlasu nedá. Hkš. Bez chyby nikdo není, i v. má svůj stín. C., Šd., Pk. Kdo čemu chce, dá se jedním vlasem přitáhnouti. Prov. V. holky je silnější než dva volky; Koho děvče vlasem táhne, toho volem neodtáhne; Panenský v. táhne jak ďas. Slez. Tč. Hází-li dívka vyčesané vlasy do peci, hlava jí zezrzaví. Us. Dítě, které se s dlouhými vlasy narodí, brzo umře; Vlasy rostou po žíle hovězí, nehty z páry žaludkové; Proč se mají vyčesané vlasy spalovati? Vz Mus. 1853. 472. O jiných pověrách vlasu vz Mus. 1855. 53., 184. — **V.** *strojené n. cizí, vlásenka*, falsches Haar, die Perücke. Reš. — **V.** = *míra*, $^1/_{12}$ čárky. — **V.** = *točité péro v hodinkách*, die Spiralfeder, Spirale. Sedl. Vlásek Breguetův, die Breguetspirale; vlásek časoměru, chronometru, die Chronometerspirale; míra na vlásky (vláskoměr), das Spiralfedermass; vlásek popustiti, protáhnouti. Dch. — **V.** *na klobouku, na tkanině, sukně, kožišině*, der Uiberzug, der Strich, das Haar. Jg. Proti vlasu. D. Klobouk na půl vlasu, na dlouhý vlas. Sl. let. III. 315. — **V.** = *nit u udice*, vlasec, die Angelschnur. V. Ryby na v. chytati = na udici. Ros. — **V.** *u rostlin* = *vlášení, vlášeničko*, Faser, f. Vlasy okolo košťálu. V. Sedí panna v komoře, vlasy má na dvoře (mrkev). Slez. Šd. — **V.** *ženský*, bylina. Kom. Netík vlas ženský, adiantum, capillus Veneris, Krullfarn, Frauenhaar, n. Rstp. 1790., Kk. 91. — **V.** = *červ tenký jako nit ve střevech*. Ja. — **V.** *živý* = *pajeď, vřed*, který až do kosti zžírá, der fressende Wurm. Jád., Čern. Jak zaháněji živý v. v očích? Vz Sbtk. 28., 308., Mus. 1855. 329.; *červ v prstě aneb v noze*. Lk. — **V.** *živý* = *jméno žížal*, k dlouhému vlasu podobných. Vz Schd. II. 531., Jg. — **V.** *žabí, žabinec potoční*, conferva rivularis, der gemeine Wasserfaden, rostl. Vz Kk. 81. — **V.** = *ohon* (vlasatice), der Schweif. Stč. Zmp. 248. — **V.**, a, m., osob. jm.

Vlasáč, e, **vlasák**, a, **vlasáček**, čka, m. = *vlasatý*, der Langhaarige. V. Slováci jsou v-či. Na Mor. Tč.

Vlasáček, čka, m. = *živý vlas*, der Haar-, Wasserfadenwurm.

Vlasačka, y, f., die Langhaarige. Jg.

1. **Vlasák**, a, m. = *vlasáč*.

2. **Vlasák**, a, m. = *kdo vlasy kupuje a prodává, kdo má obchod s vlasy*, der Haarhändler. Šd.

3. **Vlasák**, a, m., osob. jm. *V. Jos.* V., čes. spisov. nár. 1802. Vz S. N., Tf. H. l. 195. — *V. Ant. N.*, far. a spisov., nar. 1812. Vz S. N., Tf. H. l. 160. — **V.** *z Hlavačova Dav.*, spisov. † 1586. Vz Sb. H. l. 305., Sbn. 904. — **V.** *Frant.*, spisov. Vz Sb. H. l. 305.

4. **Vlasák**, a, m., samota u Náměště na Mor. Tč.

Vlasař, e, m. = *vlasák*, 2.

Vlasařka, y, f., die Haarhändlerin. Jg.

Vlasařství, n., der Haarhandel. Jg.

Vlasata, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlasatec, tce, m. = *ječmenka*, elymus, Haargras, n. Slb. 148. — **V.** *včelový*, trichodes apiarius, členovec pestrokrovečník. Vz Frč. 186.

Vlasatěnka, y, f., trichia. Rostl. I. 274. b.

Vlasatěti, ěl, ění, haarig, faserig werden. Us. Šd.

Vlasatice, e, f. = *kometa*, der Komet. Žer. Záp. I. 178. V. periodické, neperiodické; hlava či jádro, vlas či ohon v-ce. Stč. Zmp. 251., 261., 246., 247., 248. — **V.**, dle Budějovice, Vostitz, mě. u Mikulova. Vz S. N.

Vlasaticový, Kometen-. V. jádro, dráha, zjev, látka. Stč. Zmp. 242., 245., 248., 249.

Vlasatka, y, f., trichia, Haarstänbling, m. V. šerá, t. rubiformis, lesklá, t. nitens, nahnědlá, t. fallax. Vz Rstp. 1968., Slb. 176. — **V.**, comatulum, hvězdýš. Schd. II. 541.

Vlasatosť, i, f., die Lang- o. Starkhaarigkeit. D.

Vlasatý, *vlasat, a, o* = *vlasák, vlasáč, vlasáček*, haarig; *dlouhovlasý*, langhaarig; *chlupatý*, zottig. V. V. hlava, Ler., šelma, Šd., šuhaj. Sl. ps. Šf. II. 71. — **V.** = *bez pokryvky hlavy*, ohne Kopfbedeckung. Pod Ještěd. Sá. Zůstaňte, jste vlasatý. U Hořic. Hrš. — **V.**, capillaceus, haarfasrig, jako ze samých vlásků složený. V. kořen. Rst. 515. — **V.** *žíla* = *kloubní*, der Nerve. V. — **V.** *hvězda, vlasatice, kometa*. V. — Jg. — **V.** *z Domaslaví*, jm. strčes. rodiny vládycké. Vz S. N. Cf. Žer. Záp. II. 191., Blk. Kfsk. CXXXVIII. — **V.** Jos. Vz Jir. H. l. II. 321. (V 18. stol.).

Vlásček, čku, m. = *vlásek*. V-ky na zelinách. Bern.

Vlasec, sce, m. = *vlas na ryby*. Cf. Vlas. Hlč. — **V.**, calander, pták, zastr. Rozk.

Vlásecek, vz Vlas.

Vlasecní, Haar-. V. jehla. Zlob.

Vlasečnice, e, f. = céva v těle živočišném, vas capillare n. serosum, *ceva syrovatečná*, das Haar-, Kapillargefäss. Nz., Schd. II. 360. Rozšíření v-čnic, teleangiectasia. Nz. lk.

Vlasečnicový, Kapillar-. V. pouzdro (vak, obálka), das Kapillargefäss, závitek, -schlinge. Nz. lk.

Vlasečník, u, m., der Haarmantel (beim Frisiren). Šm.

Vlasečnosť, i, f., die Kapillarität.

Vlasečný, Haar-. V. čárka, der Haarstrich. Nz. Cf. Vláskový.

Digitized by Google

Vlásek, vz Vlas.
Vlasem — *s vlas, za vlas*. Vz Vlas. Nikdy neotpovieš vlasem, ale vždy hotovým časem. Kat. 2846.
Vlasenec, nce, m. Že žádný ještě pro víru od soudu zemského souzen a odsouzen nebyl ani Husita, ani kališník, ani člen jednoty bratrské, ani Vlasenec, ani Mikulášovec. Mtc. 1882. 102. (Šd.). Sekta Mikulášenců n. Vlasenických v Čech. v 15. stol. Původem byl Mikuláš z Vlasenice, vsi u Pelhřimova, sedlák neučený a sprostý. Pal. Dj. V. 1. 271. — **V.**, der Haarbeutel. Rohn.
Vlasení, vlášení, í, **vlasenıčko, vlášeníčko**, a, n. = *vlásky* n. *chloupky na kořenu rostliny, čmýři, čmýřičko*. V., Kom. V., capillus, die Faser, das Wurzelhaar, částky vlasům podobné na mrcasech, n. zcela kořen (mechů, jatrovek) skládající. Rst. 515., Kk 15., Schd. II. 171. — *Vlášení = žíně ocasné, koňské*, Rossschweifhaar, n.
Vlasenice, ves a) u Pelhřimova, b) u Tábora, vz Blk. Kfsk. 459., 850., 899., 900., 1172., c) u Borotína. Vz S. N. — **V.**, das Haargewebe. Ob. pan.
Vlásenický, ého, m., osob. jm. Vz Sbn. 757., Jir. H. 1. II. 321. († 1495.).
Vlaseníčko, a, n., vz Vlasení.
Vlaseník, a, m. = *vlasenkář*. Rohn.
Vlasenina, y, f. = *mnoho vlasů*. Zlob.
Vlasenitý = *vlasení mající*, faserig. V. kořeny. Mus.
Vlasenka, y, f. = *paruka*, die Perücke. — **V.** = *zákeřník*, rostl. Slb. 118. — **V.**, Wlasenka, ves u Police. Pl.
Vlasenkář, e, m. = *kdo vlasenky dělá*, der Perückenmacher. Jg.
Vlasenkářský, Perückenmacher-.
Vlasenkářství, n. = *parukářství*, die Perückenmacherei.
Vlasenko, a, n. = *vlasení*.
Vlasenky, pl., f. = *prstýnky*, druh housenek. Rgl.
Vlasenný = *co z vlasů jest*, Haar-, hären. V. sítko. V. V. honně, BO., roucho. Sal.
Vlasice = *lasice*. Us. na Mor.
Vlasina, vlásina, vlašina, y, f. = *žíně*, das Schweifhaar der Pferde. Jel. — **V.** = *sklona, pletka na ptáky*, die Haarschlinge. Aesop. — **V.** = *vlasenná roucha*, das Haartuch. Ras.
Vlasinný = *z vlasin*, hären, Haar-. V. roucha, žínka. Ras.
Vlasisko, a, n., ein garstiges Haar.
Vlasiti, il, en, ení. — **co**: kůži, streichen, krämpeln. Us.
Vlasitka, y, f., die Trichine. Rk. Vz Svalovec.
Vlasitý = *vlasatý*, lang-, starkhaarig. Troj. V. monada, trichomonas. Nz. lk.
Vláska, y, f., ortrosa, keř, zastr. Rozk.
Vlaské, ého, n., Blaschke, ves u Šumperka na Mor.
Vlasko, a, n., Italien. Cf. Vlašsko.
Vláskoměr, u, m., das Spiralfedermass. Šp.
Vláskovatěti, ěl, ění. Víno vláskovatí, zieht sich. Us.
Vláskovatosť, i, f., die Kapillarität. Nz.
Vláskovatý, vláskovitý = *jako vlásky tenký*, haarförmig, haardünn. V. nohy, krok, listy. Rostl. Vz S. N.
Vláskovec, vce, m., trichina, cf. Svalovec; v. vodní, gordius. Vz Schd. II. 531. V. medinský. Čs. lk. I. 93.
Vláskovitosť, i, f., *vláskovatosť* = prolínavosť, vzlínavosť (kapillarita) slove úkaz ten, že v přeúzkých trubičkách chovají se kapaliny jinak, než toho žádá zákon o trubicích spojitých, totiž aby v trubicích spojitých stavěly se povrchy kapalin do jedné roviny vodorovné. V úzkých trubičkách po obou koncích otevřených a z části do kapaliny vnořených vystoupí totiž kapalina nad vnější povrch kapaliny, jestliže kapalina trubičku vlhčí, zůstává však pod vnějším povrchem, nevlhčí-li kapalina trubičky. Vz S. N., KP. II. 55.
Vláskovitý = *vláskovatý*.
Vláskovka, y, f., nais, červ. Krok. II. 242.
Vlaskový ořech, die wälsche Nuss. Na Ostrav. Tč. Cf. *Vlaský*.
Vláskový, Haar-, Kapillar-. V. trubička (vlasová), štětec, der Haarpinsel. Nz. V. lišej, osutina počasná, lichen pilaris. Šel. Vz Vlasový.
Vlásky, vz Vlas. — **V.**, Laschkles, ves u Kaplice v Budějovsku; Wlaski, několik domů u Frýdka. Pl.
Vlaský m. vlašský (z vlach + ьský), *s* z šs. — **V.** = *Vlachům náležející*, italienisch. V. jazyk, Us., země, plátno (kment), komín, polívka n. šíp (jed), V., ulice. Dostati v. šípu; Umříti po vlaském šípu; Nakrmiti koho v-kou polívkou (otráviti). Č. Chtějí tomu, že vlaským šípem, jako mu venduška říkají, postřelena byla. Petr Vok 119. Vz Šíp, Polívka. V. kupec (kořenář), krám, buben (kotel). Us. V. praktika, účetnictví, die doppelte Buchführung. Kh., Skř. — *Vlasky, po vlasku* mluviti. — **V.** *v botanice*. V. bedrník (krvavé koření), pimpinella sanguisorba, V.; bez (šeřík, Slb. 373.), tyringa vulgaris, der spanische Holler; bob (turecký hrách), smilax hortensis, wälsche Bohnen, V.; bodlák, cyrene; busin (druh červeného vína); viola (bílá a červená), wälsche Viole; koukol (snět pšeničná), kopr, foeniculum (V., Slb. 589.); kopřiva, urtica romana (V.); mateřídouška (vonný thým, thymián, D.), thymus, der Thymian; jehlice (lesní myrtus, D.), ruscus aculeatus, der Mäusedorn; ořech (V., Cl. 120.), nux juglans, wälsche Nuss; třešně (V.), cornus; vřes, erica italica. (V.). Na Markétu-li prší, vlaské ořechy se stromu srší. Tč. — **V.** *ještěrka* (= *křeček*), wälsche Eidechse. Kom. — **V.** *ruda*, bolus armenicus. Sal. — **V.** *kosť, laská, natní, navní, vnarná*, ganglion, das Oberbein. D.
Vlaslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vlasmo, a, n. = *srsť*. Maž na robu koni nedotýkaje se vlasma. Db.
Vlasnatý = *vlasinný*, hären. V. sítko. Vus.
1. **Vlasní, -ný** = *od (do) vlasů*, Haar-. V. jehla, Reš., okrasa, Aqu., dráty. Techn. V. pletina, das Haargeflechte.
2. **Vlasní** = *vlastní*, eigen. Na Mor. a Slov. Ostal jest po jeho synu náměstek, dieťě jeho vlasnie. NB. Tč. 12. Prijď smelo

Digitized by Google

jak ku své vlasné. Sl. ps. Šf. II. 132. V. jméno. Na Ostrav. Tč. Ja sem dítě vlasní naše. Sš. P. 779. Vz Vlasný.

Vlasnice, vlasečnice, f. = *céva vlásečná, vláskovitá* = kapillarní. S. N., Čs. lk. IV. 330. — **V.**, *jehlice z vlasů*. Čs. lk. III. 61.

Vlasný, vz Vlasní. — **V.** = *vlastní*. U Domažl. Šb. D. 18. Vz Vlasní, 2.

Vlasodobný, haarartig. Šm.

Vlasokrasavice, e, f., Weib mit schönem Haar. Vký.

Vlasokrásice, e, f. *vlasokrasavice*. Vký.

Vlasokroužek, žku, m., die Locke.

Vlasokubec, bce, m., calytrix, rostlina myrtovitá. Rstp. 683.

Vlasokvět, u, m., trichosanthes, die Haarblume. V. obecný, t. anguina, okurkový, t. cucumerina, hořký, t. amara, trojlístkatý, t. trifoliata. Vz Rstp. 626.

Vlasomasť, i, f., die Pomade. Rohn.

Vlasoprach, u, m., der Puder. D.

Vlasostřižna, y, f., Vz Holírna.

Vlasostrojný. V. jehlice, die Nestelnadel. Dch.

Vlasošumný. V. mládež, οἱ καρηκομόωντες. Vký.

Vlasovatěti = *vlasatěti*.

Vlasovatý = *vlasatý*, behaart. Lex. vet.

Vlasovec, vce, m. = *červ dlouhého nitovitého těla*, filaria. V. koňský, f. papillosa, krevní, f. immitis, medinský, f. medinensis. Vz Frč. 82., Nz. lk.

Vlasovisný, am Haare hängend. V. meč. Koll. I. 174.

Vlasovitý = *vlasy porostlý*, haarig; *jako vlas*, haarartig. D.

Vlasovka, y, f., trichomanes. Rostl. I. 38. — **V.**, agaricus crinitus, der behaarte Blätterschwamm.

Vlasovník, u, m. = *vlasovka*.

Vlasový = *od vlasů*, Haar-. V. barvy. Ros. V. vrch. Ž. wit. 76. 22. V. míšek. Vz Čs. lk. X. 77. V. berdečka, der Haarkeim, pochva. Nz. lk. V. cop, Haarzopf. — **V.** = *tenký jako vlásek*, haardünn. Rst. 515. V. kříž při dalekohledu. KP. II. 170. V. trubka, čárka. Nz., Jg. V. štětec. Nz. V. svorníček, das Spiralklötzchen, kroužek n. kotouček, die Spiralrolle. Šp. V. vlhoměr. Stč. Zmp. 617.

Vlasozubka, y, f., trichostomum rigidulum, mech na kamenech při potocích. Let. Mtc. sl. VIII. 1. 13.

Vlast, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlasť, i, **vlastka, vlastička**, y, **vlastice**, e (zastr. *vlastec*), f. V. od vlad (vlád-nu), vlad + ť, vlasť, *d* před *ť* v *s*. — **V.** *znamená slov.* = *mocnosť, vládu*, die Gewalt, Macht. D., Kat. 1804., 1843. *U Čechů místo n. země, kde něco ve své vládě máme: země otcovská, otčina*, das Vaterland, die Vaterstadt, Heimat, der Geburtsort. V. V. jest země, k níž hned od narození co obyvatelé náležíme. Ku př. Dobrovského vlasť byla země uherská, Děrmet jeho otčina a Horšův Týn v Čech. domov jeho. Šk. Vz Otčina, Domov. **V.**, že ji za své vlastnictví máme n. za to, čím máme sami vládnouti. Gb. Do vlasti se navrátiti; vlasti někoho zbaviti; z v. vyhnati; v-i své a země statečně zastávati, brániti, hájiti; pro v. bojovati. V. Z v-ti vypověděti. Reš. V-i zbaveným býti. Us. Nesmí býti ve své v-ti. V. Vně, kromě v-i býti. Reš. V-i se odpřisahnouti. Reš. Pro v. hrdla složiti. Kom. Jedná se (jde, běží) o dobro v-i; v. zbouřiti; v-i se zpronevěřiti; k obraně v-i se hrnouti; v. válkami v pustotu obrátiti. Sych. Láska k vlasti. D. Úctu dej cizině, lásku v-i. Š a Ž. Kdo ve vlasti žiješ, žij a jednej pro vlasť. Rb. Moje srdce ako v ľade, lebo moju vlasť opúšťam a v cudzi kraj nohy púšťam. Dbš. Obyč. 97. Nevděčný je, kdo na svú v. lahko zapomíná; I kde Tatra strmá čnéí, i kde vlna Labom hučí, vlasť je slovanská. Na Slov. Tč. V. svoja každému milá. Na Ostrav. Tč. Taký člověk potupení získá, který cizí mravy do své vlasti vtíská. Na Mor. Tč. Jak miluješ ty v., an jazyka sobě nevážíš? S bratry tě a vlasti on jediný spojuje. Starý vršov. Každý život svůj obětovati povinen jesť, když na v. vrahem zhoubným udeřeno. Kmp. Č. 80., 129. V. občanům ne méně drahá vezdy býti má jako děti. Ib. 151. (Šd.). Měsíc točí se kol země, se zemí pak kolem slunce; srdce tvé se toč kol vlasti a tak s vlastí kolem tvůrce. Jbl. Své vlasti neznaje běh, ty-li jsi Čech? Dch. Se vším jsem spokojen, co Bohu ke cti, vlasti k prospěchu. Shakesp. Tč. Volati k svatým, jenž jsú v nebeské vlasti. Arch. III. 223. Jedna toliko v. Turn. V. nebeského královstvie neujímá lásky, ale přispářie. Hus I. 129. Láska k vlasti tvé proudí v žilách tobě, nabyla jsi ji v lůnu matky své, ssála jsi ji spolu s mlékem mateřským; Pamatuj sestro, abys každého ctila, kdo pro vlasť pracuje perem, zbraní anebo pluhem. Čtení v Brně 1867. III. 188. Ti, kdož jsou daleko od své vlasti, mnohých těžkostí okoušeti musejí: tak i my od vlasti jsouce vzdáleni všecko trpělivě neseme, avšak k své vlasti chvátáme. BR. II. 599. b. (V mládeži) v. svou naděj chová. Kká. Td. 74. Živ buď vlasti, přátelům, vzdají česť tvým popelům. Pk. Proti své krvi bojuje, kdo svou v. nemiluje. Lb. Přátelství jest bohatému milosť, chudému důchod, vyhnanci vlasť. Prov. Tč. Ctnostného vlastí jest celý svět. Us. Tč. Svá v. každému nejmilejší a mně má; Ve vlasti nenajde hudec přítele. Č. Strany přísloví vz ještě *Jazyk*. — **V.** = *sbor*, gens. Vz Ž. wit. vyd. Gb. 264., BO. — **V.** = *krajina, země*, das Land, die Landschaft, der Gau, Staat. Z jiné vlasti (cizozemec). V. Rozličných vlastí lidé. Pulk. Přijíti z dalekých vlastí. Us. Kublajevna uslyše, že vlasti na záchodě, v siech že vlastech luda mnoho živo. Rkk. 45. V. babylonská. BO. Vhoru na konie, s koni za vrahy přese vsie vlasti. Rkk. Bystro spěcháše, ot muže k mužu, ot silna k silnu po všickej vlasti. Rkk. 7. A nikdy i v jednej strasti neostavíš žádné vlasti; Daj jim milé požehnánie, abychu šli do svých vlastí bez bolesti i bez strasti. Hr. rk. 137., 361. — **V.** *u rostlin* = *ona krajina, v kteréž rostlina která doma jest*, das Vaterland. Rejže má obyt v bahnech, ale vlasť v Indii. Rostl. — **V.** = *oddělení*, das Reich. Církev bojující má 3 vlasti. Ctib. — **V.** = *podíl*, der Theil, Antheil. Ž. wit.

Digitized by Google

Vlasta, y, f. = *jméno ženské.* V. = družka Libušina a po její smrti vůdkyně bojovných dívek proti mužům povstalých. Vz S. N., Dal. 15.—28. a násl.

Vlasfce m.: *vlastice.* Vz Vlasť. Však sě podda v. ona. Alx. M. v. 75. (HP. 92).

1. **Vlastec,** Vlastetz, ves u Písku. Pl., Blk. Kfsk. 650.

2. **Vlastec** = *vlasť,* vz Vlasť (počátek).

Vlastěj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127.

Vlastějov, a, m., Wlastiejov, ves u Sušice. Pl., Tf. 289., Blk. Kfsk. 121.

Vlastějovice, dle Budějovice, Hammerstadt, městečko u Dolních Kralovic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 697.

Vlastek, stka, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlastěna, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlastenčiti, il, ení, patriotisiren. Pal. Dj. IV. 1. 136., Kam.

Vlastenec, nce, m. = *v zemi rodilý,* eingeboren, das Landskind, der Landsmann; 2. *s ponětím milovníka vlasti,* der Patriot. D., Kb. V. od kosti, ein eingefleischter Patriot. Dch. Co asi přihodilo se při dvoře knížecím a ve vůkolí Prahy, to vztahuje Kosmas co horlivý v. ke vší zemi. Ddk. II. 191. Pravý a šlechetný v. kromě národa a vlasti nic dražšího nezná; Kdo pro národ mnoho dobrého podniká i uskutečňuje, ten pravým v-cem jest. Kmp. Č. 145., 85. Každý v. o svůj humenec a vlasti šípek. Prov. Šd. — V. = *vlastník,* der Eigenthümer. Já jsem toho domu v. U Žamb. Dbv.

Vlastenecký = *vlastenci příslušný,* landsmännisch, patriotisch. Jg. V. podnik. Dch. V. dar, povinnosť. — V. = *co ve vlasti jest,* vaterländisch. Ros. — V. = *vlastní,* eigentlich. Ros.

Vlastenectví, n. = *vlastenecké smýšlení, láska k vlasti.* D. V. = účinlivá láska k vlasti a národu svému jevící se hlavně v obětovném podporování jejich zájmů a hájení jich proti všelikým na ně činěným útokům, der Patriotismus. S. N., J. tr. V. jeho nebyl křik než skutek. Koll. I. 442. V. není snem mozku šíleného. Marek. Kde cizinství od mnoha let předňosť mívá, tam málo šlechetného v. bývá; V. v toho jen ňádrech může rozbiti stan svůj, kde s ctností spanilou k národu lásku pojí. Kmp. Č. 81., 153.

Vlastenečkování, n., das läppische Patriotisiren. V. titěrné. Kos. Ol. I. 194.

Vlastenečkovati, läppisch patriotisiren.

Vlastenečník, a, m. (lépe: *vlastník),* der Eigenthümer. Ros.

Vlastenečnosť, i, f. = *vlastnosť,* die Eigenthümlichkeit. — V., der Idiotismus. Hlas 3. 22.

Vlastenín, vlastěnín, a, m. = *zeměnín, rolník,* der Landsmann. — V. = *vlastenec,* der Landsmann. Hlas I. 310.

Vlastenina, y, f. = *mateřština,* die Landessprache. D.

Vlastenka, y, **vlastenkyně,** ě, f. = *v zemi rodilá,* die Landsmännin; 2. *milovnice vlasti,* die Patriotin. Us. Jg., Tč. Vlastenkyně Koll. I. 58., Mus. 1880. 276. — V., der Idiotismus. Slov.

Vlastensky, patriotisch. V. smýšlející muž. Mus. 1880. 476.

Vlastenský = *vlastní,* eigen, eigenthümlich. Reš. V. manželů spříznění. BR. II. 657. — V. = *zemský, z té vlasti,* Land-, Landes-, vaterländisch. V. vojsko, D., jazyk, řeč, láska. D. Dělati válečné přípravy a zastírati je potřebou v-skou. Dal. Dj. IV. 1. 159. V. historie. Kmp. Č. 141. — V. *s ponětím lásky k vlasti,* patriotisch. V. snažnosť, Berg., krajanka. Zlob.

Vlastenství, n. (objektivně), *vlastnictví* (subjekt.), das Eigenthum. J. tr., Nz. V. míti. Brikc. K v. odevzdati. D. Žaloba o v. nějaké věci (vlastnická), die Eigenthumsklage; v. ducha, geistiges Eigenthum; v. společné, Gemeinschaft des Eigenthums; navrátiti někomu v. nebo někoho k v., Jemanden in sein Eigenthum wieder einsetzen; v. požitečné, das Nutzeigenthum. J. tr. Ani kterého v. (Eigenthumsrecht) nezachovávaje. List z r. 1482. (Tč.). Církev majetkem a v-stvím božím jest. Šš. I. 159. — V. = *vlastenectví,* der Patriotismus. D.

Vlastenstvo, a, n. = *vlasť.* Zlob.

Vlásti, vz Vládnouti.

Vlastibor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. V. 192.

Vlastiboř, Lastiboř, e, f., ves a) u Soběslavi, b) u Držkova. Vz Blk. Kfsk. 1449.

Vlastibořice, dle Budějovice, Lastibořitz, ves a) u Českého Brodu, b) u Turnova. Vz S. N., Blk. Kfsk. 604.

1. **Vlastice,** e, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

2. **Vlastice,** e, f. = *vlasť.* Vz Vlasť, Vlasfce a cf.: zbožice, chyžice, ložice, kytice, vodica. Sirá v.! Rkk. 35.

Vlastík, a, m., irundia, ryba, zastr. Rozk.

Vlastikar, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlastimil, a, m., der Vaterlandsfreund. Šm.

Vlastimila, y, f., osob. jm. Jg.

Vlastimilenství, n., die Vaterlandsliebe. Šm.

Vlastimilovník, a, m. = *vlastenec.* Krok.

Vlastimilovný = *vlasti milovný,* das Vaterland liebend.

Vlastimír, a, m., osob. jm. Vz S. N.

Vlastina, y, f. = *vlasť,* das Vaterland. Jg. Ta mi jistě vlastiny boje zpraví, mnoho známého vypraví. Dal. Jir. 2. (*Pozn.* Zdali to není akkus. pl. od vlastin, a, o? Bdl. Obr. 28.). — V., das Eigenthum. L.

1. **Vlastislav, Vlaslav,** a, m., osob. jm. Vz Dal. 29., 31., 36., 39., Tk. I. 6., 7., 435., Pal. Rdh. 127., S. N.

2. **Vlastislav,** i, f., Watislaw, ves u Třebenic. Vz S. N., Dal. 31. a 39. — V., hrad založený Vlastislavem, stál u nynější vesnice V-ví na jižním sklonku Středohoří. Vc. Pravěk 406. Cf. Blk. Kfsk. 25., 196.

Vlastiš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlastišov, a, m., Lastischow, ves u Votic. Pl.

Vlastitě = *vlastně,* eigentlich. Knob.

Vlastitel, e, m. = *vlastník,* der Eigenthümer.

Digitized by Google

Vlastitelka, y, f., die Eigenthümerin. Jg.

Vlastitelský, Eigenthümer-.

Vlastiti, il, štěn, ění = *přivlastňovati*, zueignen. — **co komu:** sobě titul. L. — **se k čemu.** Marek z Us.

Vlastitý, eigentlich. V-té Loga v lidu israelském působení; Tu Pán nejpředněji k v-té náuce prohlídá. Šš. J. 19., 263. (Hý.). — **čemu.** Což všecko samolibosti obyčejno a v-to bývá; Ze slov řeckému slohu v-tých sličně zavírá se. Šš. I. 138., Sk. 184. (Hý.).

Vlastivěda, y, f., die Vaterlandskunde. Us. Dch.

Vlastivrah, a, m., der Vaterlandsfeind. Van.

Vlastivý = *vlastní*, eigenthümlich. Presl. Nositelka v-ho řádu; Náhledů svojich v-vých následovati; Sv. Lukáš události svaté a vlastivé země na náměstí a odiv veškerého světa uvodí. Šš. Sk. 178., 185., L. 49. (Hý.). V. působnosť. Šš. — **komu.** Jen k tomu, co Janovi v-vo jest, připatříme. Šš. J. 277. (Hý.).

Vlastiznalství, n., die Heimatskunde. Dch.

Vlastizrádný, Landesverrath beabsichtigend. V. smýšlení. Šb. Střd. I. 333.

Vlastně, kompar. *vlastněji*. — **V.** = *jako vlastenství*, als Eigenthum, eigen. Věřiteli vlastně se dáti, ažby zaplacen byl. Reš. — **V.** = *samému náležitě, zvláště*, eigenthümlich, eigen, eigends, eigentlich. Jakoby jemu samému v. a osobně učiněni byli (skutkové); v. malovati, treffend; něco v. podobného před oči postaviti. V. Lék každému neduhu v. přináležející; očitě a v. něco viděti. Kom. V. vzato, im Grunde genommen; V. to není nic jiného než . . Dch. Rod tento, z něhož vyšla nová kněni česká, pochází v. od samého císaře Lidéře. Ddk. III. 196. Dna v rukách v. chiragra sluje. Kom. Pokudžby se strany, kterýchž se v. a ne jiných dotýkalo, snesou. Zř. F. I. C. XIX. Vlastně to jezero jest díl moře. Har. Toho jsem v. neviděl. D. V. mluviti (ne přeneseně). L. — **V.** = *jistě*, sicher. V. mu to řekl. D. — Dal.

Vlastněnec, nce, m. *vlastník*, der Eigenthümer. Zlob.

Vlastnění, n., die Zueignung. Křivé v. sobě statkův. Ddk. II. 267.

Vlastněný; *-ěn, a, o,* zugeeignet, geeignet. Bern.

Vlastní = *někomu náležející, což čího jest* (v obec. mluvě: *vlasní*) *a to* a) *co jest díl těla něčího,* eigen. Vlastní rukou se podepsati. Písmo v. ruky, zápis v. ruky, vlastní ruka; jistota vlastní rukou psaná. V. Pečeti naše přitisknouti a přivěsiti jsme nařídili a vlastní rukou podepsali. Pam. Val. Meziř. 133. Vlastníma očima viděti. Nosí v. vlasy (ne cizí). — b) *Od někoho vycházející, jím učiněný,* eigen. Svého vlastního stínu se báti. V. Aby sobě vybral dle vlastní vůle. Ddk. II. 209. Vlastní rozum král v hlavě. Vlastní chvála v oči práší, jiných chvála česť přináší. Prov. Tč. Z vlastní vůle, spontan. Us. Dch. Dle vlastního uznání; Vlastní silou. Us. Dch. To jsou v. slova jeho; Zlá rada vlastního pána bije. Us. Z v-ho vnuknutí to učinil. Sych. V. chvála z hrdla smrdí. Prov. Vlastní chvála nestačí. Za v. chválu se každý ostydí. Na Slov. Tč. — *Poznam. K zájmenům přivlastňovacím,* žádá-li toho *důraz*, přidává se slovo *vlastní*. Své vlastní jmění promrhal. Kl. To je tvůj vlastní hřích. Bž. 153. Jak mluvíš o cizích, uslyšíš také o svých vlastních. Us. Tč. Svého vlastního zákona si nevšímáme. V lat. překládá se pak zájmenem *ipse*. Nostram ipsorum legem negligimus. Kos. Vz Zájmeno. — c) *K čehož užívání sami právo máme,* eigen. V. dům, kout a kuchyně, člověk (poddaný chlap). V. V. kůň, statek, zboží. D. Své vlastní věci žádati na podstatě, sein eigenthümliches Gut von der Masse fordern. Svá vlastní směnka. J. tr. Na jejím vlastním jmění. Půh. II. 123. A já jsem se k svému dědictví neodevzdanému připověděl a držím se toho jako svého vlastního. NB. Tč. 12. Ve vesnicích vlastních. Bj. V. hnízdo peklo i ráj. Ros. Lodí jeho v. Har. Velmi rádo v. při cizím hyne. Přijda čert pro cizí pobere i to, což jejich vlastního bylo. V. Nic v-ho neměti. Us. Ve svém v-ním může učiniti každý podlé své libosti; Kdo chce, co chce se svou v. věcí učiniti, může. Pr. — **V.** = *ne jinému obecné, osobě samé náležející, jí se týkající,* eigen. Moc svou vlastní míti; vlastním jménem jmenovati, zavolati. V. V. užitek, zisk. Lepší v. chudoba, než cizí bohatství. Koll. V. obrana. V. jméno, vz Jméno. V. jména v označování zvířat, vz Šrc. 99.—101.; strach vysloviti jméno vlastní, ib. 405.—408. V. správa, eigene Regie. Dch. Nejlepší přítel ve vlastní kapse. Dch. Toho všeho pro lepší svědomí svú sem vlastní pečeť k tomuto listu přivěsil. Arch. II. 54. V. náklady, eigene Regie. Šp. V. obchod, Propre-Handlung. Nz. Pořádek čeledi šel mu nad vlastní. Us. Frch. — **čemu.** Ta bylina jest v. té krajině. Us. — **V.** = *s ohledem na rození, přirozený,* eigen, leiblich, eheleiblich, vollbürtig. V. bratr, sestra, bratří. Kom. V. děti. Za vlastního uznati, přijati. V. syn, Br., matka, otec. Státi se nepřítelem svých vlastních. Dch. Vzali ho za v-ho, an Kindesstatt. Sd. A tak všichni vyvolení jsú bratřie duchovní vlastní otcem i mateří, jenž zvláště řiekají spolu pánu Bohu: Otče náš!; A tak jich děti pojímaly sú se vlastní (Adamovy a Eviny). Hus II. 339., III. 205. Moudrý otec, který své v. dítě zná. Shakes. Tč. Němému v. strýc nerozumí. Prov. — **V.** = *vzhledem na vlasť.* V. řeč, jazyk (mateřský), die Mutter-, Landessprache. V. kraj = *vlasť*, das Vaterland. Kdo se za řeč v. stydí, hoden potupy všech lidí. Prov. Tč. — **V.** = *v bytnosti něčí založený*, im Wesen eines Dinges begründet, eigen, eigenthümlich. Každý má svou vlastní křehkosť. Kmp. Č. 141. — **komu.** Všecko vědět i vidět jest jemu vlastní. Kom. To je v. tomu člověku. Us. Br. — **koho** (gt.). Toť jest Boha samého v. Br. — **V.** *pán věci*, der Eigenthümer. CJB. 387. Vz Vladař. — **V.** *postava*, die Lebensgrösse. Har. V. soud, die rechte Gerichtsbehörde. V. zlomek, der echte Bruch. Šim. 60. — **V.** = *zvláštní*, besonders, eigen. To ve v. knize zapisuje. Us. — Byl. — Vz **Vlastný.**

Digitized by Google

Vlastnice, e, f. = *které něco vlastně náleží*, die Eigenthümerin. Smrť veliká v. veškerenstva. Dch. — **V.**, pl., f., die Töchter von Cousins und Cousinen. U Olom. Sd. Vz Vlastník.

Vlastnický = *k vlastnictví se vztahující*, Eigenthums-. V. žaloba, die Eigenthumsklage. Jg. V. právo, das Eigenthumsrecht. Vz Právo. J. tr., Mus 1880. 504. Popíral biskupství olomouckému v-ho práva ku Blansku. Ddk. III. 68.

Vlastnictví, n. = *právo vlastenství*, das Eigenthumsrecht; 2. ve smyslu objektivném všecky věci hmotné, k nimž někomu přísluší právo vlastnické. Vz S. N. V. soukromé, das Privat-Eigenthum, sedlské, der bäuerliche Kleinbesitz; něco ve své v. dostati; něco svým v-tvím míti. Us. Dch. V. osobní, pozemkové, dědičné. Mus. 1880. 503., 527. Novotné království dáno u v. stolici Petrově; Pravidla života klášterského vymáhají dokonalého zřeknutí se všelikého v. osobního; Země cizí nestávaly jsou se společným v-ctvím panujícího národa, nýbrž državou koruny; Darování, jež přijímá biskup Jan u v. církve své za přítomnosti mnohých vznešených svědkův. Ddk. II. 57., 102., 143., 219. (Tč.).

Vlastnička, y, f. = *vlastnice*, die Eigenthümerin. V-kám hradu trenčanského. Sl. let. VI. 135.

Vlastník, a, m. = *kdo má právo vlastenství*, der Eigenthümer, Eigner. Ros., Kram., Les. um. *V., lépe než majetník*, vz toto. V. (ztracené věci) nechť se ohlásí. Us. V-kem skladu býti, einen Verlag inne haben. Dch. Všeliké zboží bez vlastníka připadá zeměpánu; V-ku věc jeho navrátiti. Ddk. IV. 200., 226. (Tč.). Bratr muoj v. nebožtík. Půh. II. 501. — **V.** = *druhý bratranec*. V-ci = děti bratranců nebo sestřenic, die Kinder der Cousins und Cousinen. Us. mezi Olom. a Lipníkem. Cf. Vlastnice. — **V.**, osob. jm.

Vlastniti, il, ěn, ění = *osobovati*, eignen, zueignen. — **co komu**. Us. Měl moc a vůli v položené lhůtě práva církve své znova sobě v. a pohledávati. Ddk. II. 269. Kazimír, král polský, vlastnil sobě právo k trůnu českému. Pal. Dj. IV. 2. 14., II. 1. 287. — **si čeho, šp.** m.: *co*. Brt.

Vlastnivka, y, f., das Eigenschaftswort. Šm.

Vlastnivý, aneignend. Šm.

Vlastnomluv, u, m., der Idiotismus. Dch.

Vlastnomocně = *z vlastní moci*, eigenmächtig. Zlob.

Vlastnomocnosť, i, f., die Eigenmächtigkeit. Šm.

Vlastnomocný, eigenmächtig. Šm.

Vlastnopis, u, m. = *rukopis od samého spisovatele vlastní rukou psaný*, die Eigenschrift, das Autograph. Někteří učenci katoličtí to za jistou věc tvrdili, že Marek latinsky psal, an v. jeho v Benátkách tomu nasvědčuje. Sš. Mr. 4.

Vlastnořečnosť, i, f., der Idiotismus. Na Slov. Jg.

Vlastnorodnosť, i, f., die Originalität. Šm.

Vlastnorodý, originell. — **V.**, von echter Geburt. Čarodějka Kirke, v-dá sestřenice Aietova. Cimrh. Myth. 310.

Vlastnoručně, lépe: *vlastní rukou*, eigenhändig. Ješto tak málo v. pokřestil; Slova v. psaná; I vytasili se Benátčané s prvopisem, jak pravili, v. od sv. Marka napsaným v latinské řeči. Sš. I. 164., II. 68., Mr. 4.

Vlastnoruční, *správně*: *vlastní rukou dělaný, psaný*, eigenhändig. Nz. Král zmocnil ministra v-čním listem od 1. ledna, *lépe*: král zmocnil ministra listem vlastním nebo ručním daným dne 1. ledna. List v. nebo lépe vlastní rukou psaný (eigenhändiges Schreiben) rozeznává se od listu vlastního či ručního (Handschreiben) tím, že onen list jest psán rukou královou (jako na př. listy k jiným mocnářům), ale tento že jest od krále jen podepsán (na př. listy k ministrům). Šb. V. podpis. Rk. V. práce. Dch.

Vlastnoruký = *vlastnoruční*. Posléz ve v-kém přípisu obsah listu vystavuje. Sš. II. 5.

Vlastnoslovnosť, i, f., die Etymologie. Ros.

Vlastnosť, i, f. = *vlastenství*, das Eigenthum. V. věci koupené; z vlastnosti n. z poddanosti vysvoboditi, vyhostiti. Reš. Samého Boha jest v., samým slovem, co chce, činiti. BR. II. 35. b. — Pr. měst., Mus., Zák. sv. Ben. — **V.** = *co komu vlastního jest přirozením n. zvykem*, die Eigenschaft, Beschaffenheit. V., D. V. slove to, čím nějaká věc se rozeznává od jiných. V. podstatná a připadná. Vz S. N. V. nelze mysliti o sobě, ale vždy při jiném. Přirozená v. a povaha (přirození). V. V. a povahu toho času. V. V. některé věci vykládati. Reš. V. řeči, Reš., mluvení. Br. Kristus má a chová v sobě bytedlně celý poklad božských vlastností. Sš. II. 201. My u knížete při všech jeho skvělých v-tech, které jej zdobily, takového sebezapření nehledáme. Ddk. III. 209. Bohatství tu v. má, že z moudrého hlupce udělá. Prov. Tč. V-sti nerostův: tvaroslovné n. morfologické, fysikalní (barva, lesk, průhlednosť, tvrdosť, hutnosť atd.), chemické (z čeho jsou složeny a jak sloučeny, jaké látky a v jakém množství lze z nich dostati), optické (barva, lesk, průhlednosť). Bř. Vz Znak, Schd. II. 14., 19. — **Pozn.** *Vlastnosť vyjadřuje genitiv vlastnosti, někdy i instrumental vlastnosti*, vz Genitiv, Instrumental. Na označenou vlastnosti užíváme také předložek **s** a **o**. Předložky **o** užíváme, když jest jméno podstatné určeno jménem číselným. Král dal novému městu za erb orla o dvou hlavách. Stavení hradu o trojím ponebí bylo. Koráb o šesti veslích. Vz O. Byl to člověk starý s hlavou šedivou. V zahradě bylo mnoho stromů s ovocem překrásným. Beran se zlatýma rohama. — Brt. S. 88. (3. vyd.). — **V.** = *samomilenství, sobectví*, die Eigenliebe. Kde panuje v. Hugo.

Vlastnota, y, f. = *vlastnosť*. V. boží. Sš. I. 122.

Vlastný = *vlastní*. V-né jméno. Mor. Tč. Vzali si ma, vzali za syna v-ého, zo mňa vychovali junáka švarného. Sl. ps. Volila by som byť jeho žena v-ná. Sl. ps. 372. I měl bratra v-ého. NB. Tč. 206. V-ná je-

Digitized by Google

nom Galatie. Šš. II. 3. Svými v-nými pečeťmi utvrdili sú. Arch. V. 387. Tomu na svědomie a pro lepší jistosť má v-ná pečeť s mú dobrú volí přivěšena jest k tomuto listu. List z r. 1413. K svému v-ému držení. List z r. 1514. Tč. Drží mi mé v-né nezaplacené zboží Sušice. Půh. II. 410.

Vlasto = *vlášte*. Výb. I. 155.

Vlastovčí, v ob. mluvě: *lašťovčí*. Schwalben-. V. hnízdo. D. — **V.** *ocas (dvojnásobný šíp)* = *násep*, jehož popředí v podobě otevřených klešti vybíhá ve stranu k nepříteli obrácenou; dvé takových klešti vedlé sebe dvojnásobným vlastovčím ocasem jmenujeme, der Schwalbenschweif. Čsk. V. lejno. BO.

Vlastovice, vlaštovice (v obec. mluvě *laštovice*), *vlastovka, vlaštovka, vlastovička, vlaštovička, vlaštovenka* (v obec. mluvě *lašťovka, lašťovička*, u Opavy *vlaštůvka*, Klš.), y, f.; **šp.** *vlašťovka*, hirundo, die Schwalbe. V. jest přisuto: lastovica — vlastovice. Gb. Hl. 118. Vlastovice v MV. nepravá glossa. Pa. Cf. Šrc. 57. V. mořská, vz Schd. II. 502. V. domovní (jiřička), dýmová (vůbec: vlastovice, lašťovka), rorejs, břehovka. Jg. V. obecná, břehule či břehovka, purpurová. Vz S. N., Frč. 355. V. europská, jihoafrická. Holub I. 201. V. šveholí. Kom. V. švitoří: Většímu větší, menšímu menší; kdo nechce vzíti, proutečkem po řiti, až vřískne! Na Vsacku. Vck. V. jarná, zlítná, Er., družná. LS. Z rána prý zpívá: Já jsem časně vstala, devět políček obletala a ty ještě spíš? Brt. Když má pršeti, litají v-ky při zemi; má-li déšť brzo přestati, vznášejí se vysoko do vzduchu. Pran. Tč. V-ky umírají (nescípají). Us. Mus. V-ky pijí, bude pršet. Šp. a Tč. Má kútky jako vlaštovka (koutky ustní, široké). Ve Slez. Šd. V. jest ptákem posvátným . . . . jejího hnízda přilepeného chrání posvátná úcta lidu a největší pustoň neodvážil by se ublížiti milému ptáčku tomuto nebo hnízdu jeho. Brt. v Mtc. 1877. 143. V kterém domě v. přebývají, tam bývá boží požehnání. Sk. V-ka šveholí, že jí nic nebolí. Slez. Šd. Okolo zahrádky laštověnka litá, zkázala mně milá, že mě nepřivítá; Přeletěla laštovečka přes ten černý les, a co ty mi laštověnko nového neseš? Za našimi humny zelená se, sedí tam laštověnka, švitorá se; já ju budu poslúchati, co ona mně bude povídati; ona mně žaluje, že je zima, že můj milý chodí za jinýma. Sš. P. 300., 316., 370. Má bílá hubička, keď ti ščebetala jako laštovička; Lepší byla moje nebožčička, ščebotala jako laštovička. Sš. P. 232., 238. Druhá k němu švitořila jako vlaštovička. Er. P. Vlaštovička sedí na lati, bude štěbetati: Vstávej Jeníčku! Er. P. Polská v. šveholí: Byly jsou tu stohy, brhy, již tu není nic. Us. Tč. Živí se jako vlastovka (den ke dni, z ruky do úst). Dch. Jedna vlastovka nedělá jara. Prov. Tč. O Marie narození vlastovek tu více není. Prov. Tč. Okolo Zacharyáše a Reginy ubírají se v-ky do ciziny. Kda. O pověrách v-ek se týkajících vz Mus. 1853. 488. V. letem mouchy chytá. Sych. Laštovic v domě svém nechovej (lidí nevděčných a klevetných). Mus., Lom. Den začíná v-ička, večer končí zpěv slavíčka (napřed pracuj, potom požívej veselí). Přísl. rus. Slyší-li kdo ponejprv v-ci nevida jí, bude po celý rok pomlouván; Vybere-li kdo v-ky nebo shodí-li jim hnízdo, dojí v tom domě krávy krví. Na mor. Valaš. Vck.

Vlastovicovitý, vlaštovicovitý, schwalbenartig. Krok. I. c. 121.

Vlastovičenec, vlaštovičenec, nce, m., junge Schwalbe. Jád.

Vlastovičí, vlaštovičí, v obec. mluvě: *laštovičí, lašťovičí*, Schwalben-. V. hnízdo, Aqu., zpěv, Hlas., kámen, V., ocas, D., ptáče. Ž. wit. Ezech. 14.

Vlastovička, vz Vlastovice.

Vlastovičník, vlaštovičník, v obecné ml. *lastovičník, lašťovičník*, u, m., chelidonium, das Schöllkraut, Schwalbenkraut, rostlina. *V. větší (krvavník, nebeský dar, celdunё)*, ch. majus, ušelnatý. Rostl. Vz S. N., Rstp. 63., Čl. Kv. 222., 284., Kk. 211.

Vlastovičníkovitý, vlaštovičníkovitý, Schwalbenkraut-. Rostl.

Vlastovičný, *vlaštovičný* kámen, Schwalben-. Byl.

Vlastovník, u, m. = *vlastovičník*.

-vlasý, ve složeninách: krátko-, dlouhovlasý.

Vlasyně, ě, f., nyní: *vlasina*. Hank.

Vlašák, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vlašan, a, m., osob. jm. Slez. Šd.

Vlašánek, nka, m., osob. jm. Slez. Šd.

Vlaščě — *zvlášte*, singulariter, zastr. Ž. wit. 140. 10.

Vláščie, vlaštie, zastr. = *vlastní, zvláštní*. Kat. 2298., Dal. 204., Hr. rk. 135. Pokora je vlaštie ozdoba. Výb. I. 685. — St., St. skl., Pass. V. zvěř. Ž. wit. 79. 14.

Vlaše, ete, **Vlašátko**, a, m., ein junger Italiener. Ros.

Vlašec, šce, m., osob. jm. Tk. V. 94.

Vlašek, ška, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. I. 521.

Vlášek, ška, m., osob. jm. Šd.

Vlášení, vz Vlasení (žíně). Kat. 2251. — **V.** = *mrcas*, die Wurzelfaser. Šp. V. = drobné a jemné kořínky u stromu. Rgl. — **V.**, der Federbusch. Kom.

Vlášeníčkatý, capillatus, haarig. V. kořen = vlášením obrostlý. Rst. 515.

Vlášeníčko, vz Vlášení. V-ka, Wurzelhaare, pili radicales. Nz. V. nabobnělo, nabubřelo, naběhlo, naskočilo; hrubé v. Šp.

Vlášený: *-en, a, o* = *vlasený, žíněný*. Mor. Šd.

Vlášť, n. = *žíně*. V. z koňského, kravského, z volského ocasu, z koňské hřívy. Na již. Mor. Šd.

Vlašim, ne: *Vlašim*, ě n. i, f., město v Benešovsku v Čechách. Vz více v Tk. II. 296., III. 663., IV. 745., V. 263., S. N., Tov. I. 14., 4., Blk. Kfsk. 896. Z V-mě. Pč. 8., Arch. I. 61. (1399.). Gb. v Listech filol. 1882. 124. doporučuje gt. Vlašimě. Cf. Ten je bydlem z Jiřimě. Pč. 2. Vz Chrudim, Boleslav a p. — *Vlašiman*, a, m. — *Vlašimský* = z Vlašimi. — **V.**, ého, m., osob. jm. V. Mart. Tk. V. 71.—73. V. Jan. Vz Blk. Kfsk. 882.

Digitized by Google

Vlašim, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vlašín, a, m., osob. jm.
1. **Vlašina** = *vlasina*.
2. **Vlašina**, y, f. = *vlaská řeč*, die wälsche Sprache. V. Vz Vlaština. — V. = *lid vlaský*. Us. Tč. — V. — *koňské žíně*, das Rosshaar. Us. u Nové Kdyně. Rgl. Trhání vlašin z klisního ocasu. Jel. En. m. 26. Cf. Vláší, Vlášení.
Vlašinový — *z vlašin*, hären. V. síto. Us.
Vlašiti, il, en, ení, zum Italiener machen. Smrž.
Vlaška, y, f. — *Vlachyně*. Vz Vlach. — V., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. III. 445.
Vlašsko — *Vlasko*.
Vlašský — *vlaský*.
Vlaště, vlašče, zastr. — *zvláště*, insbesondere. Pass. 325. Vz Vlaščě.
Vlášti, vlášči, vz Vlaščie. V. přietel, přiezň. St.
Vlaština, y, f. — *vše, co vlaského, zvl. řeč*, wälsches Wesen, wälsche Sprache. Vz Vlašina. Us. — V. = *zelí*. Na Slov. D. V., vulgo *kél*, brassica oleracea, Kohl, Kohlkraut. Mt. S. X. 1. 50.
Vlaštnosť, i, f. — *obzvláštnosť, zvláštní obchod, důvěrnosť*, die Vertraulichkeit, besondere Freundschaft. Tkad.
Vlaštovčí *ocas*, vz Vlastovčí.
Vlaštovčinec, nce, m. = *vlaštovčí trus*, der Schwalbendreck, -koth. Šd.
Vlaštověnka, y, f. = *vlastovice*. V. švihoce, vstávej synku do práce. Čes. mor. ps. 138.
Vlaštovica, e, f. — *vlastovice*. U Uher. Brad. Tč.
Vlaštovice atd., vz Vlastovice. BR. II. 79. a.
Vlaštovička, y, f., vz Vlastovice. — V., Wlastowitz, ves u Opavy. PL.
Vlaštovičky, pl., Schwalbenfeld, ves u Vel. Meziříčí. — V., Wlastowitz, ves u Opavy. Tč.
Vlaštovičník, u, m., Schwalfenhof, samota u Krumlova. PL.
Vlaštovka, y, f., vz Vlastovice.
Vlaštovník, u, m., asclepias syriaca, rostl. Vz S. N. — V. — *krvavník, celdún*, chelidonium, das Schöllkraut. Nz. lk. Vz Vlastovičník.
Vlátati, einflicken. — **co kam**: kus sukna do kabátu. Us. Tč.
1. **Vláti**, vlaji, ál, án, ání = *vlniti, pohybovati*, hin und her bewegen, in Wallung bringen. — **co**. Bouře vlaje (vlní) vodu. Jg. — V. *se* = *vlniti se, vláti se*. Korouhve se vlají, die Fahnen wehen. Dch. — **(se) kde**. V zlatých kadeřích vláli se vláskové jeho. Hank. Nesmírný ocean v. se bude mezi námi. Johan. Odtud vlál zas **na** dómu milánském prapor císařský. Ddk. III. 237. Plášť **mu kol** ramenou vlál; Rozkoš neobsáhlá **v** jeho ňadrech šumně vlála. Čch. Bs. 12., Petrkl. 51. — **kdy**. Vlajou-li silně korouhve **v** křížových dnech, bude v létě mnoho bouří. Dne ²⁵/₁ 1142. vlála dle zprávy letopisce **v** bitvě **na** Hoře vysoké vexilla rosea v českém voji. Ddk. IV. 216. — **(se) kudy**. Myšlénky již jasněji vlají se jí **po** mozku. Česk. vč. Moje šedivá brada **přes** prsy vlaje. Hank. Ňadrem vlálo prvé lásky přání. Čch. Bs. 30. — **jak**. Prapor plápolem se vlaje, wogend. Dch. — **odkud**. Božího hněvu metly **s** výše vlály (blesky šlehaly). — **se čím kam**. Šátkem si vlajíc **na** ramena. Kká. Td. 67.
2. **Vláti** — *vlíti*. Na Slov. Bern.
Vlátí, n., die Eingiessung, Begiessung. Sejí oves, růste bez vlátí, kopou zlato, ale bahnatí. Sš. Bs. 194.
Vlatice, pl. Mikuláš z Vlatic. Arch. III. 188.
Vlatocha, y, m., osob. jm. Mor. Šd.
Cláva, y, f., řeka na Mor. S. N. V. 458.
Vlaverýn, a, m. V. Václav. Vz Blk. Kfsk. 984.
Vlavosrstný, hirsutus, zottig. Vký.
Vlaziti, il, ení — *vlézti*, hineinkriechen. Vz Laziti.
Vlažení, n., die Befeuchtung.
Vlažený; *-en, a, o*, befeuchtet.
Vlažička, y, f., vz Vláha.
Vlažinka, y, f., Wlaschinka, hospoda u Jamnice. PL.
Vlažiti, il, en, ení; *vlažívati* — *vlahou napouštěti*, feucht machen, befeuchten, netzen. V. — **co (čím)**: luka vodou. Déšť zemi vlaží. Us. Tč. Chléb v. (chléb z peci vyndaný vodou potírati, aby se leskl). Vz Pekař. — **co odkud jak**. Z číše štěstí pozemského vlaž **ve** střídmosti svoje chtivé rety. Čch. Mch. 95. — V. = *vlažným činiti*, lau machen. D.
Vlažně — *málo teple*, lau, laulich, lauwarm. Ros. — V. = *nehorlivě, chladně*, kaltsinnig. V. milovati. Jel.
Vlažněti, 3. pl. -ějí, ěl, ění; *vlažnívati* — *vlažným se státi*, lau werden. Již láska vlažní. Troj., Sych.
Vlažniti, il, ěn, ění, *vlažnívati*, lau machen. Ros.
Vlažno — *ani horko ani studeno*, lau; *mokro, vlhko*, feucht. D.
Vlažnosť, i, f. — *mírná teplosť*, die Lauigkeit, Laulichkeit. Ros., Reš. — V. *v pobožnosti*, die Lauigkeit in der Andacht. Kom. Znamená se mezi nimi jakási v. Kram. V. náboženská = zanedbávání náboženských povinností, die religiose Lauheit. MP. 119. — V. — *vláha, mokrosť*, die Feuchtigkeit. V.
Vlažnota, y, f. = *vlažnosť*. Jg.
Vlažnoučko. Je tu v. (teploučko), es ist weicherlwarm. Dch.
Vlažnounký, lieblichlau, weicherllau. Dch.
Vlažnouti, ul, utí = *počínám vlažným býti*, lau werden, lauen. — **kde**. Voda ze studnice **na** slunci vlažne. Jg. — Troj. — V. = *vlhnouti*, feucht werden. Bern. — Jg.
Vlažnutí, n., das Laulichwerden. Na Slov. Bern.
Vlažný; *vlažen, žna, o* = *vláhu mající, mokrý*, feucht. Vlažné zdá se sítí než přichází slunce. V. — V. = *mírně teplý*, lau, laulich, lauwarm. V. Ve v. vodě se koupati. Us. — V. — *nevroucí, chladný*, lau, kaltsinnig. V. milosť, Jel., úmysl. Kom. — **v čem**: **v** pobožnosti. Scip. Treskce člověka u víeře v-ho n. studeného. Hus II. 386. — V. *příze* — *málo kroucená*. Us.

Digitized by Google

Vlcký (m. vlčský), *vlcky*, Wolfs-. V. obyčej. M. V. vytie. Hus II. 170. Ktož jest s vlky, musí vlcky výti. Prov.

Vlča = *vlče*. Na Slov.

Vlčák, a, m., Wlčak, samota u Zdounek. PL. — **V.** Adam. Vz Blk. Kfsk. 1095. — **V.**, u, m. = *vlk*, neplodný výrostek na stromě. Us. Rgl.

Vlčata, Vlčeta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. V. 99.

Vlčatín, a, m., Wlčatin, ves u Val. Meziříčí. PL.

Vlčátko, a, n. = *mladý vlk*. Vz Vlk.

Vlčatý = *k vlku podobný*, wölfig. — **V.** = *nedosytý* (jako vlk), hungrig, unersättlich. Us. — *Vlčatá barva*, Wolfsfarbe. V. V. kabát, Drsk., sukno. Let. slov. V. 72.

Vlčavka, y, f., die Wolfsziege. Rk.

Vlče, ete, n., pl. *vlčata*, *vlčátko*, a, n. = *mladý vlk*, junger Wolf. Us.

Vlčec, čce, m. = *vlk*.

Vlček, čka, m. = *malý vlk*, ein kleiner Wolf. V. Proto vlčka bijí, aby se starý vtipil. Jg., Č. Vlčka po chodu poznáš. Prov. Hš. Prosím ťa vlčku, vrać mi ju, lebo mia doma zabijú; Paslach (pásla jsem) husky na lesku (nebo: nade všu), vzal mi vlček najlepšu. Sš. P. 543., 730. — **V.** = *postranní prut na stromě, vlče, vlk*, der Nebenschoss, Nebenzweig, der Wasserschoss. Trip. — **V.** = *mléčný zub*, der Milchzahn. Řezání vlčků n. zoubkův. V. — **V.** = *osná stolice*, ku př. na šindel, die Schneidebank. Vz Stolice. — *Vlčkové* (kteří po obilí běhají, větrové ve psí dni). V. Vlčkové běhají po poli, po obilí (když klasové obilní vánim větru vlnky dělají). Č. Cf. Sbtk. 25. — **V.** = *nádorec tvrdý*, halva, *v pletivě aneb ve žlázce kožní schovaný*, ratheroma, die Balg-, Sackgeschwulst. Ja. V. medovatý, jikrnatý, lojovatý, slaninovatý, na hubě (svalek), na klapce. Ja. Vz S. N. — **V.** = *malá vosa mouchy chytající*. Na Mor. — **V.** = *zvonovitá síť k lapání koroptví*, das Glockengarn. Šp. — **V.** = *prohlubeň ve stěně lodní, ve které veslo leží, veslují-li*. Vz Svláčka. — **V.**, osob. jm. V. Jan B. Jos. (Vlčkovský), spisov., naroz. 1805. Vz S. N., Šb. H. l. 305., Tf. H. l. 176. — **V.** Václav, český spisovatel, redaktor a vydavatel Osvěty atd. Vz S N., Šb. H. l. 305., Tf. H. l. 137., 140., 142., 170. — **V.** z Čenova Václ., spisov. a vojevůdce. Vz S. N., Šb. H. l. 305., Sbn. 833., Jir. H. l. II. 321. O jiných **V.** vz v Tk. (v rejstřících), Blk. Kfsk. 1449. — **V.** z Dobré Zemice a z Hulčína, jméno starožitné rodiny slezské. Vz S. N. — **V.**, Wltschek, samota u Bernardic.

Vlčenec, nce, m. = *vlčí měsíc, prosinec*. V.

Vlčenice, dle Budějovice, Wlčenitz, samota u Zavlekoma.

Vlčenka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlčeta, y, m., vz Vlčata.

Vlčeti, el, ení = *divočeti*, verwildern. Us. Dch., Vlk.

Vlčetín, a, m., něm. Wlčetin, ves u Čes. Lípy; Wltschetinetz, ves u Kamenice n. L.; Wltschetin, ves u Počátek. PL. Cf. Kristin z Vlčetína v Jir. H. l. II. 320. Vz Blk. Kfsk. 1449.

Vlčetinec, nce, m., Wltschetinetz, ves u Kamenice n. Lab. PL.

Vlčeves, Vlčoves, vsi, f., ves v Táborsku.

Vlčí = *od vlka, vlku náležející*, Wolfs-, wölfisch. V. kůže (vlčina), kožich, útok, V., chrup, barva, střevo (nenasytné; 2. nenasycenosť, nenasycený hlad; též obžerný člověk. V.). D. Má v. střevo. Pravé v. střevo. Vz Žrout. Prov. V. žaludek. Us. V. přirození, Rad. zv., hlas (vytí), Kom., huba, tlama, ocas. Us. V. zub = špičák. Ja. Ukázal mu v. zoubek. Prov. V. hlad (nemoc, když se kdo nasytiti nemůže). Us. V. právo (právo silnějšího), důl n. jáma, udidlo (n. koňské; tvrdé), Us., doupě, srsť, dráp. Šp. V. lakota, skok. Kal. Přátelé mnozí ve vlčej koži. Na Slov. Tč. Má ovčí rouno a v. srdce. Prov. Pk., Šd. Vyberie sa milý bračok pre vlčie mlieko. Dbš. Sl. pov. I. 478. V háji z vrb šerých oči vlčí třpytí se jak svíčky. Kká. Td. 220. — **V.** udice (*na vlky*, kaplan), pes (vlčák), ohrada, bouda, jáma, tlučka, vnada, nástroj; štvanice (na vlky). Šp. Zvěř chytána do vlčích jam. Ddk. VI. 39. — **V.** *tlama* = *ryba*, apua encrasicholis, das Wolfsmaul. V. — **V.** *kopec* = *mohyla*, das Hühnengrab. — **V.** *měsíc*, *vlčenec* = *prosinec*. V. — **V.** *moucha*, angula. Žid. — **V.** *huba*, *neduh rtů*, když se spolu čelisť hořejší rozsedá, lycostoma, der Wolfsrachen. Ja. — **V.** *zrno* = *zatvrdlosť, po ječném zrnu na oku zůstalá*, chalazion, das Hagelkorn. Ja. — **V.** *mhla* (mha) nebo *tma* = *neduh oční*, die Tagblindheit. Ja. Či si vlčí tmu dostal? Dbš. Pov. I. 86. — **V.** *v botan.* V. oko = chomáč ratolestí stromových, ježto v kole jsou srostly, mající barvu načervenalou. Mus. 1853. str. 490., 863., 164. Jir. V. česnek (= planý), jahody = vlčí střešně, l'ulok, atropa belladonna, die Tollkirsche, Let. Mt. sl. VIII. 1. 31., dl'apa, heracleum sphondylium (proti vlčí tmě), Mt. S. X. 1. 48., jablko, Osterluzei, hrách, huba (vz Vyžlín), lýko větší a menší (lýkovec lékařský), daphne mezereum, Seidelbast, vz Rstp. 1316., 1319., mák (rolní, panenka, pukavec, tleskanec, ohníček, pleskanec, papaver rhoeas, die Klatschrose, vz Rstp. 60., Čl. 21., bob, lupinus, Čl. Kv. 377.; mléko (lycogala, der Milchstäubling; v. m. červené, l. miniatum, vz Rstp. 1965.), mor (vz Voměj), psí mor, aconitum lycoctonum, vz Rstp. 23., noha n. nůžka, oko, pepř (lýkovec lékařský, vz Vlčí lýko, Rstp 1316.), Čl. 131., voměj. Jg. Cf. FB. 118., Slb. 732. — **V.**, ves v Přešticku; **V.**, Wltschen, ves v Lounsku, vz S. N.; hájovna u Dol. Beřkovic. PL. *V. kopec*, Heinrichslust, zámek a hájnovna u Mohelna na Mor. Tč. *V. hora* u Zašové. *V. doly*, *Vlkovy*, jm. míst u Žadlovic. Pk. *V. most*, ves v Uhřích. Pal. Děj. V. 1. 306. Cf. Blk. Kfsk. 1449.

Vlčí brána v Praze, vz Tk. V. 166.

Vlčice, e, f. = *vlčí samice*, die Wölfin. V. — **V.**, Wildschütz, ves u Trutnova; Wildschitz, ves u Blovic; Vltschitz, ves u Strymilova. PL., Tk. III. 121., 179. Cf. Blk. Kfsk. 1449.

Vlčídol, u, m., Wlčidol, samota u Kouřimi; ves u Kroměříže. Vz Vlčí.
Vlčídoly, pl., Wlčidol, ves u Zdounek. PL.
Vlčí důl, Wolfsthal, ves u Zákup. PL.
Vlčí hora, Wlčihora, samota u Chrudimi; Wolfsgebirge, samota u Rychnova. PL. Vz *Vlčí* (konec).
Vlčí hory, Wlčí Hory, ves u Humpolce. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1449.
Vlčíhrdlo, a, m., osob. jm. V. Jan. Vz Tk. V. 66. V. ze Všehrd, rodina vládycká, jež kvetla v 15. a 16. stol. Vz S. N.
Vlčíkeř, kře, m., ves na Mor. Tk. I. 437.
Vlčí kopec, vz Vlčí.
Vlčina, y, f. = *vlčí kůže*, das Wolfsfell. — **V.** = *vlčí smrad*. D. — **V.** = *vlčí mysl*, die Wolfsbeschaffenheit. Plk. Kdo v-ny nestačí, liščiny nasaditi. Č. M. 254. — **V.**, potok na Slov. Slov. let. I. 216. — **V.**, samota u Jihlavy.
Vlčince, jm. polí u Veselíčka. Pk.
Vlčinec, nce, m., Wlčinetz, ves u Rychnova; hájovna u Sviň; jm. lesa u Bílovce; jm. louky u Ústí u Vsetína. Vck.
Vlčíněves, vsi, f. = *Volšnice*, ves. Vz Blk. Kfsk. 1449.
Vlčí pole, Wischopol, ves u Sobotky. Vz S. N.
Vlčík, u, m., *látka na oděv*. Pam. Valaš. Meziř. 187.
Vlčka, y, f. = *vlčí mhla*. Rgl.
Vlčko, a, n. = *vlček*. Co v. ham, to je už tam. Mt. S. I. 129.
Vlčkov, a, m., Wlčkow, ves u Litomyšle; samota u Kamenice n. L. Vz Blk. Kfsk. 196.
Vlčková, é, f., Wlčkowa, ves u Holešova na Mor. PL.
Vlčkovice, dle Budějovice. Z V-vic, rod rytířský. Vz S. N. V. a) ves u Vožice, b) Wölfsdorf, ves u Král. dvora, c) ves v Plánicku v Plzeňsku, vz S. N.; d) u Ústí n. Lab. a Jaroměře. PL., Tk. I. 87. Vz Blk. Kfsk. 1449.
Vlčkovský. V. paseky na Holešovsku na Mor. Tč. — **V.**, ého, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1449.
Vlčkový — *vlčatý*, schwarzgelb, wolfsfarbig. V. sukno. Kn. rož., Gl. 366.
Vlčků mlýn, Wltschker Mühle, mlýn u Jihlavy. PL.
Vlčno, a, n. — *místo v lese, kde je mnoho vlků*. Šp.
Vlčnov, a, m., Wlčnow, ves a) v Chrudimsku, vz S. N.; b) Wltschnau, u Uher. brodu, c) Wltschow, u Zavlekoma, d) Wolfsdorf, u Nového Jičína, PL.; les u Zděchova na Vsacku. Vck. Cf. Blk. Kfsk. 1089.
Vlčnovský dvůr, Wltschauer Hof. u Uher. brodu na Mor. Tč.
Vlčok, a, m., eine Wespe, die Fliegen fängt. Na Slov. Ssk.
Vlčoves, vsi, f., Vlčoves, ves u Tábora.
Vlčovice, dle Budějovice, Weltschowitz, ves u Frankstadtu na Mor. PL.
Vlčura, y, f. = vlčí kožich, der Wolfspelz, die Wildschur. D., Schd. II. 401.
1. **Vléci**, *vlíci* (v obec. ml. vléct), vleku, -češ, -če, -čeme, -ete, -kou; vlec, vlecte (v obec. ml. vleč, vlečte), vleka (ouc), vlekl, čen, ení; *vléknouti, vlíknouti*, kl, ut, ut; *vláčiti, vláčeti, vlíkati*. Vz Péci. Řec. ἕλκω, Gb. Hl. 125., Bž. 43. Strb. vlěšti, vlъką, trahere. Gb. v List. fil. 1883. 129. — **V.** = *po zemi táhnouti, smýkati*, schleppen, auf der Erde hinziehen, schleifen; **se** = *táhnouti se, smýkati se*, sich schleppen; *zdlouha jíti, lézti*, kriechen, sich schleppen, langsam gehen; *trvati*, dauern, sich in die Länge ziehen. Jg. — **co, koho**. Kůň vleče vojevodu. Rkk. Jedva vleče nohy (jedva chodí). Us. Pobitých dvě stě povleků. Alx. V. v. 2048. V. bravy. Urb. 1390. — **co za kým**. Oděv, šaty za sebou v. D. Nohy za patami v. Us. Pod tym javorem krasna muzika, tanči tam pod nim švarna děvečka, za ni se vleče pentla zelena. Brt. P. 177. Slúžíce ďáblu, světu a tělu pro velmi marnú odplatu, za niž se vleče jiná odplata, jenž jest odlúčenie chvály věčné radosti. Hus I. 442. — **co kam odkud**. Obilí ze stodoly **na** půdu, **do** komory. Us. Nehospodyně všecko z domu vleče **k** židovi. L. Vleče se co moucha z pomyjí (zdlouha). V. Nešlechetnosť se vleče **k** hanebnému konci. Jel. Kdo **v** porobu Slovensko mi vleče. Hdk. C. 25. Už sa ten Janíčko do Kubáňov vlečie. Sl. ps. 241. Čo je život, který sa mdlo a bolestně k hrobu jak tôňa vlečie? Na Slov. Tč. An loď její vlečeš na propasť. Sš. Bs. 201. Vlekli Pavla **na** náměstí **k** vrchnosti. Sš. Sk. 193. (Hý.). — **co, koho, se kudy (jak)**. Šaty **po** zemi. Us. Oko po všem v. (pozorovati), V., ucho po něčem (po lidech, Cyr.) v. = poslouchati. V. Vz Oko, Ucho. V. někoho po ulicích. Us. Dch. A teraz už po třetí raz vliekol sa žobrák hore dedinou. Dbš. Sl. pov. I. 84. Jednak do rady se plete, jednak po radnicích sebou vleče. Jir. Ves. čt. 384. V. se po městě, Výb. II. 4., po zemi. Br. II. 684. b. Oheň se *dýmem* po zemi vlekl. L. Mhla po zemi se vleče. Bl. V. něco *ulicemi*. — **co čím**: provazem. Dobrý kůň předkem seče a zadkem vleče. Prov. Tč. — **se čím kam**. Řeka svými vodami v moře se vleče. L. — **se (jak dlouho)**. Vleče se plášť, D., víno (vz Vláčka), nemoc (dlouho trvá), zima, Ros.; válka již **za** čtyři léta se vleče. V. Čas se vleče, plouží, die Zeit schleicht. Dch. Hodiny se vlekou. Šp. Vleče se jako sedm drabých let (zdlouha), jako morová rána (zdlouha), ako smola, ako slepý jašter. Us. Bda., Mt. S. I. 98. Jaj, veďže sa vlečješ ako slimak s droždiama. Na Slov. Šd. Chvála jako mlha sě vleče. Hus III. 127. Od r. 1170. spor ten stále se vlekl. Ddk. IV. 6. Co se vleče, neuteče, zloděje Bůh najde přece. Vz Zločin. Aufgeschoben ist nicht aufgehoben. Rb., Č., Mt. S., Koll. — **se kde**. V potoce voda zvolna se vlekla. Br. — **se kdy**. To se v rozličných časích vleče. Kom. Kteréžto zajetí v rozdílných časích se vleče. BR. II. 6. b. — **se při kom**. Br. — **se s kým**: s opilým. Us. — **co, se jak**. Len tak z nohy **na** nohu sa vlekla. Dbš. Sl. pov. I. 181. Okápalec vleče se *okápale*. V již. Mor. Šd. Spor o investituru vleče se napořád ještě co černá nit veškerou tehdejší historií německou. Ddk. II. 445. Štěstí **o** berlách se

vleče a neštěstí lítá na křídlech. Č. M. 153. Tu koň vleče v střmenech vojevodu. Rkk. 49. Sěbo kóň po sobě vlèče. Alx. V. v. 1760. (HP. 43.). Jedno vleče se po druhém; Po skutku vleče sě obyčej, po obyčeji zatvrzenie, po zatvrzenie zúfalstvie, po zúfalstvie nekánie atd.; Každý od přirozenie hluchý jest němý, neb poněvadž nemóž slyšeti ihned od narozenie, také nemóž se naučiti mluviti a tak po hluchosti vleče sě němota. Hus I. 394., II. 89., 321. **Přes** přívozy co vléci, bei den Haaren herbeiziehen. Us. mor. Tč. — **proč**. *Hladem* sotně nohy vlekú. Alx. 1115., Výb. I. V. někoho **za** nohy. Us.

2. **Vléci**, vz Vlehnouti.

Vlečák, u, m., das Schlepptau.

Vlečení, n., das Schleppen. V. šatu atd. po zemi. Us. Ucha v. = *pozor*. V. Vz Vléci.

Vlečenina, y, f. = *vlečení*, das Geschleppe. D.

Vlečený; *-en, a, o*, geschleppt. V. loď = *vlečná*, bugsirtes Schiff. Kpk.

Vlečka, y, f., v obec. ml. *šlep*, z něm. die Schleppe. Na mor. Zlínsku: táhlo. Brt. Šaty s vlečkou, der Schlomper, das Schleppkleid. Dch. Jindřich VIII. r. 1187. paním zakázal nositi drahocenné šaty o dlouhých vlečkách. Ddk. IV. 252. Vidíš, ani po sobě smýkají dlúhé podolky, hustým prachem jako oblaky v povětří dělajíce. Hugo. Vz Ocas. O v-kách u Římanův a Řekův vz Vlšk. 165. — **V.**, Schlepptau, n. Loď do vlečky vzíti, ins Schlepptau nehmen. Šm.

Vlečkář, e, m., Schleppträger, m. D.

Vlečkový. V. šaty, das Schleppkleid. Dch.

Vlečný, Schlepp-. V. dráha, loď, lodice, parník, lano (vz Vlečák), šavle, kolej, plášť, štětice, der Schlepppinsel. Dch.

Vlehnouti, hnu, ul, utí; (*vléci*, vlehu, zastr.), vlehl, žení = *do něčeho se položiti*, sich hineinlegen. Jg. — **abs.** Nepřítel, lid vlehl = dal se v ležení, ubytoval se. Zlob. — **kam (jak): do** lože, do zálohy, Us. Tč., do peřin, do postele, Ros., do kůže, V., do práce (do ní se dáti), die Arbeit kräftig unternehmen, Ros., **na** své lůžko. Jel. Řekové na Trojanské náramnou *moci* vležechu (2. edit. vtekli). Troj. Vlehnu *svým životem* **a s** jedním pacholkem (v zástavu se dám). Faukn. Kdož by zápis měl na peníze s ležením a jsouc opomenut do ležení, *podlé* zápisu vlehl, tehdá na jednu osobu a kuoň nemá více za noc a den na útratu položeno býti než 18 gr. slezských: wenn Jemand eine Verschreibung ums Geld, worin wegen Einlegung der Exekution gedacht wird, hätte, und der Schuldner nach geschehener Ermahnung gleichwol seiner Verschreibung nicht nachkäme, der Gläubiger aber dieser verschriebenen Exekution wirklich gebrauchte, so soll ... Zř. zem. op. a rat. 1562. XXXVI. 17. Jeden na druhého neukazuje ani se jeden druhým vymlúvaje jmáme a slibujeme vjeti a vléci anebo miesto sebe poslati v též ležonie panoši. List z r. 1482. Tč. Se dvěma koňma mámy vlehnúti **do** Prahy do hospody etného hospodáře. Arch. II. 63. V prvním případě mají až do úplného zadostučinění pánové rakouští vlehnouti do města Lavy. Ddk. VI. 168. Vz Vležení.

Vlehnutina, y, f. = *vlehnutí* = *polámání v zádech*. V Krkonš. Kb. Vz Polámání.

Vlek, u, m. = *vlečení*, das Schleppen, Ziehen. Svým vlekem dělati t. j. ne nad sílu, jak stačí. Na Mor.

Vlekadlo, a, n., das Schlepptau. Světz.

Vlekavý, schleppend. Us. Dch.

Vleklý, sich schleppend. V. choroba (= dlouhá). Jmt.

Vléknouti, vz Vléci.

Vlekonohý, εἰλίπους. Lšk.

Vlekošatý, Schleppkleid tragend. V. Helena. Lšk.

Vlekoucí, schleppend. Vz Vléci.

Vlence. V. dolní, Unter-Wlenetz, ves u Berouna; V. hořejší, Ober-Wlenetz, dvůr u Berouna. PL., Tk. I. 84., 416., III. 125. Prodala Anešce, dceři své, ze Vlence. Arch. III. 512. Cf. Blk. Kfsk. 5.

Vlenec, nce, m., aracamptis, rostl. Flora 180.

Vlepený; *-en, a, o*, vz Vlepiti. Koll. I. 130.

Vlepiti, il, en, ení; *vlépati*, *vlípati*, *vlepovati*, einkleben, einkleiben. — **co komu (kam)**. V. někomu několik pohlavků. Us. Jg., Klš., Vck. Vlep mu jednu! gieb ihm einen Schlag! Us. Šd., Dch. V. někomu dvojku (špatnou známku na vysvědčení dáti). Us. Vck. Vlepil mu to do účtů, do knihy, einstellen. Šd. Jak mně to vlepil mezi oči, hned jsem ho drapl, vor den Kopf schleudern. Us. Šd. V. někomu něco na nos (namluviti, nabulíkovati). Ros. Ta slova v paměť se mi vlepila. L. Své oči v někoho v. (upříti). L. Vlepím ti jednu **za** ucho, že se hned svalíš. Us. Šd., Tč. Oči **v** talíř vlepil. Kká. Td. 156.

Vleptati se, -tám a -ci se, al, ání = *vežrati se*, sich einfressen. — **se kam (mezi co)**. Ja.

Vlептba, y, f., die Inkarnation. Poslání to se dálo včlověčením, vleptbou ... Sš. II. 45. Vz Pletitba.

Vleš, e, m., ciromagus, pták, zastr. Židk.

Vlétati, vz Vletěti.

Vletava = Vltava.

Vletění, n., das Hineinfliegen.

Vletěti, 3. pl. -tí, vleť, tě (íc), ěl, ění; *vlétnouti*, *vlítnouti*, tnul a tl, utí; *vlétati*, *vlítati*, *vletovati*, ein-, hineinfliegen, darauf fliegen. — **(komu) kam.** Zajíc vletěl **do** houští, fuhr hinein. Us. Dch. Berunko, vlítni do nebe. Čes. mor. ps. 25. Pták vletěl do hnízda. Us. Pečený holub žádnému do huby nevletí. Prov. Ptáče **mezi** ta kola vlefalo. Kat. 2796. V-la husička do našeho dvora. Sš. P. 386. V. **v** nebe. Kat. 854. Vlítla (slepice) mezi hrnce. Er. P. 62. I vletě na horu v nebe, pojem matku svú bez liuti. Jir. Anth. I. (3. vyd.) 106. 53. Pták vletěl **na** strom. Us. — **kudy kam.** Laštovka jednou dírou do stodoly vletěla a druhou vyletěla. Us. Tč. — **kam jak.** Co malým *ptáčkem* **do** knih vletí. Č.

Vlétí, vz Vlíti. Us. Tč.

Vletice, Wletitz, ves u Sedlčan. PL. Cf. Blk. Kfsk. 146., 650.

Digitized by Google

Vletořečný, vz Vltořečný.

Vlev, u, m., der Einguss.

Vlévadlo, a, n., der Inguss, Einguss, der Trichter. Nomencl.

Vlévání, n., *vlívání*, das Eingiessen, der Einguss, vz Vlíti. — **V.** = *působení, vliv*, der Einfluss, die Influenz. Nebeských světel v. V. Pranostykář hvězd působení, v. a účinky rozvažuje. Kom. V-ní moci planet. Br. Takové moci od náchylnosti a v. nebeských hvězd pocházejí. Byl.

Vlévati, vz Vlíti.

Vlevek, vku, m. = vlev.

Vlezení, n., das Ein-, Hineinkriechen. Us. Bern.

Vlezený; *-en, a, o.* Byl v díře vlezený, šp. m.: *zalezlý*, verkrochen. Na Zlínsku. Brt.

Vlezlý = *dolízavý, smělý.* To je člověk vlezlý. Us. u Nov. Bydž. Kšť. U Jilemn. Vz Vlezný.

Vlezný = *dotíravý, všude se vtíravý*, sich mit Gewalt aufdringend. Us. u Olom. a Prostěj. Šd., Vch. Vz Vlezlý.

Vlézti, vlezu, vlez, vleza (ouc), zl, ení; *vleznouti*, ul, utí; *vlézati*, ein-, herein-, hineinkriechen, einsteigen, hineinklettern, einfahren. Us. Jg. — **abs.** Má bídy, co vleze. Us. Brt. Dostali vína, co vlezlo. Mor. Vck. Dej pozor, aby sem nikdo nevlezl. Us. Dch. — **kam.** Myš vlezla **do** díry. Us. Co ti do hlavy (v hlavu) vlezlo? Us. — Háj., Ros. V. **v** dluhy. Us. Meč v jeho čelo silně vlezl (ranou). Troj. V. **pod** lešení. Us. V. **na** strom. Har. Někomu na krk v. Sych. Do čehos to vlezl?; Nerád bych do něčeho vlezl. Vlezla do mne zima; V. do pasti. Us. Dch. Byl jeden pes, ten do pece vlez (vlezl). Čes. mor. ps. 14. My ščebelko přervéme, **ku** svej milej vlezeme. Brt. P. 142. Vlk vlezl do jámy. Us. Na tvém rozumě záleží vlézt k ščastí neb k bídě. Na Slov. Tč. Vyšvácám (vyšvíhám) ti, co do tebe vleze. Mor. Šd. Bude dobrý, až pes na lísku (al. na lišku) vleze (nikdá). Prov. Jg. Byl tam jeden starý pařez, a já jsem tam podeň vlez. Slez. ps. Šd. Dám ti, co do tebe vleze; Nadal mu, co do něho vlezlo. Us. Brt. Vynadati, vyláti, vybouchati, vymlátiti atd. někomu, co do něho vleze. Us. Šd. Vlezl **za** pec pod peřinu. Kol. ván. 22. On jí vlezl do police, potlókl jí všecky hrnce; Jak jsi stará, tak jsi hlúpá, jak by vlízal do dúry?; V Židenicích na rynko podlí pernikáře vlezl židák na kozo. Sš. P. 607., 641., 687. (Tč.). Kdo chce, milá, ryby jesti, musí na kraj člúna vlézti. Sš. P. 780. Svoboda pod lavici vlezla. Dač. I. 287. Nemá ani tolik, co by za nehet vlezlo. Prov. Tč. Březen, za kamna vlezem, duben, ještě tam budem, trnopuk (máj) s kamen fuk! Tč. — **kam za kým.** Vlez za mnou na půdu. Er. P. 243. — **kudy.** Železo po železe, kde je dírka, všade vleze (klíč). Slez. Šd. Leze, leze po železe, najde dierku, do nej vleze. Mt. S. I. 133. Leze, leze po železe, nedá to pokoj, až to tam vleze. Us. — **kam jak.** V. **do** vody **v** kožichu (o hloupém). Us. Vrů. Vlez *kradmem* do dvora. Us. Bayer.

Vleže, chybně m.: *leže*, vz Vkleče.

Vležení, n., das sich Hineinlegen, die Einquartierung. Zlob.

1. **Vlh**, kořen ku: vláha, vlažím a p. Bž. 31.

2. **Vlh**, u, m. = *vlaha*, der Saft; *vlhkosť*, die Feuchte. Na Slov. Bern. — **V.** či *Blh*, potok na Slov. Dbš. Obyč. 9., 152.

Vlha, y, f. = *pták šplhavý*, merops apiater. V. Vz S. N., Schd. II. 451., Frč. 357. V. = *včelník*, der Bienenfresser. Pdy. Nesnadněť se žluva a v. drozdu přirovná. Bl. mns. V. nubická, merops nubicus. Holub II. 260. Když v. okolo stavení poletuje, bude pršeti. Us. na Zlínsku. Brt. — **V.**, y, m., osob. jm. Mor. Šd., Vck. Kmotře Vlho, poď na pivo! Nemám peněz! Prodej oves! Brt. — **V.**, y, f., jm. polí u Hovězí na Vsacku. Vck. — **V.** = jednotlivé chyše na Vsetínsku. Tč. — **V.** = *Volha*, řeka. Krok. II. 140.

Vlháci, Wlhacy, několik domků u Vsetína. Pl.

Vlhavy, ves u Hluboké. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 351.

Vlhavý, nässig. Rk.

Vlhce, *vlhoučce, vlhounce* = *mokře*, feucht. V.

Vlhčák, a, m., hydera, hmyz. Krok II. 254.

Vlhčení, n., das Feuchtmachen. Us.

Vlhčený; *-en, a, o*, angefeuchtet Dch.

Vlhčina, y, f., feuchter Boden. Dch.

Vlhčiti, il, en, ení, *vlhčívati*, feuchten, an-, einfeuchten, feucht machen. — **co čím**: papír namočenou houbou.

Vlhkavý = *návlhlý*, feucht. V. vzduch. Us. u Třeboně, u Počátek. Zelený.

Vlhko, vz Vlhký. — **V.**, a, n. = *vlhkosť*, die Feuchtigkeit. V. Kamení vlhkem se drobí. Dch. Dvéře se páčí od vlhka. Sych. — **V.**, adv. = *vlhce*, feucht. Plk.

Vlhkobalvanovitý, feuchtklumpig. Šp.

Vlhkoměr, u, m., der Hygrometer. Sedl., Nz. lk. Vz Vlhoměr.

Vlhkosť, i, f. = *jakosť vlhkého*, die Feuchtigkeit, feuchte Beschaffenheit. V. — **V.** = *vláha, mokro*, die Feuchte, der Saft. V. země; plný v-sti (mokrý). V. Přirozená v. (mízka). Reš. V. v těle. V. v oku bílková (bělečná), sklenná. V. kloubní. Tečení v-sti z ucha. Ja. V. vzduchu, vzdušná (prostá či absolutní a poměrná či relativní). Stč. Zmp. 613., 487., 489. Vz KP. II. 59.

Vlhkostný, -ní = *plný vlhkosti*, feucht, voll Feuchtigkeit. Ms. bib. V. nemoc (od vlhkosti). Plk.

Vlhkota, vlhkotina, y, f., die Feuchte, Feuchtigkeit. Šm.

Vlhkotobolník, u, m., aescobolus, houba. Rostl. I. 274. b.

Vlhký; *vlhek, hka, o*; *kompar. vlhčí, vlhčejší*; *vlhoučký, vlhounký* = *trochu mokrý*, feucht. V. Galgan roste v zemi vlhké. Byl. V. rok (ve kterém často a mnoho prší). V. houba, cukr, Šp., zahrada. BO. V. dráha = *moře*. Šbk. Kůže na vlhko solená. Šp. Oblekl sváteční šat, kmotr krejčí jej byl za vlhka vyžehlil. Sk. Na hromnice jsou stěny vlhké. Us. Tč.

Vlhlavy, pl., Wihlaw, ves u Budějovic. PL.
Vlhna, y, f. = *vlna*, die Woge, zastr.
Vlhnouti, hnul a hl, utí, feucht werden V. — **abs.** Šat, zeď vlhne. Us. Vck. — **kdy. Před** deštěm a **v** zimě před kopným časem vlhnou kameně. Mor. Tč. — **čím.** Suché věci *deštivým počasím* rády vlhnou. Jg. V. parami. Us.
Vlhnutí, n., das Feuchtwerden. Us. Bern.
Vlhoměr, u, m., das Hygroskop, Hygrometer. V. strunový, z čápího nůsku, vlasový. Ck. V. Saussureův, Danielův. Ck. Vz Vlhkoměr, Stč. Zmp. 617.
Vlhošť, ě, m., Wilhoscht, samota u Ouště; Wlhoscht, ves u Jičína. Vz Blk. Kfsk. 80., 786.
Vlhota, y, f. = *vlhkosť*. Jg.
Vlhotina, y, f. = *vlhkosť*. Rostl. III. 90., 113. Tak je to dřevo vlhké od té v-ny tam venku. Mor. Šd.
Vlhotobol, u, m., ascobolus, der Schlauchwerfer, rostl. V. otrubnatý, a. furfuraceus. Vz Rstp. 1938.
Vlhoučký, vlhounký, vz Vlhký.
Vlch, u, m., arcium, zastr. Bhmr.
Vlchevník, a, m. = *čarodějník*, der Zauberer, ὁ μαγεύων. Sš. Sk. 96. (Hý.).
Vlchování, n., die Zauberei. A takto je obloudil a omámil kouzly, kejkly a v-ním svojím. Sš. Sk. 96.
Vlchovec, vce, m., osob. jm.
Vlchovice, e, f. = *čarodějnice*, die Zauberin, zastr. MV.
Vlchvec, gt. vlchevce, m., zastr. = *čarodějník*, der Zauberer. Jg., Bž. 32. V MV. nepravá glossa. Pa.
Vlíbati, küssend beibringen, mittheilen, einküssen. — **co komu.** Dobrá mi rodička své jméno vlíbala. Mus. — **kdy jak.** Mluvo milá, hudbo velesladká, jižto **z** mládí **v** libem úsměchu vlíbala mně milovaná matka. Sš. Bs. 180. Když mne máté chovala, tenkráte mně **v** horkém citu lásku k vlasti vlíbala. Šd. exc.
Vlíceti, el, en, ení, schleppen; *se*, sich schleppen, gehen. Vz Vléci.
Vlícovati, einvisiren. Čsk.
Vlídně, vlidně, na Slov. *vľudně* = *lidsky, přívětivě, laskavě, dobrotivě*, leutselig, freundlich, sanftmüthig, menschlich, höflich. Vlídně, V., vlidně. Br. V. se **k** někomu chovati. Sych. A na jich prosbu v. pověděl. Sš. Sm. bs. 80. Vždycky v. jednali se svými poddanými. Ddk. IV. 200. Kardinal vlídně nás přijal. Pal. Dj. III. 3. 73. I pes ne hned kousne, vlídně-li naň promluvíš. Hkš.
Vlídnosť, vlidnosť, i, f. = *přívětivosť* atd., vz Vlídný, die Freundlichkeit, Humanität, Leutseligkeit, Höflichkeit. Jeho v. získala mu všechna srdce. Dch. Vlídnosť, kterou apoštolům prokazovali, nebyla leč vynucená a zištná. Sš. Sk. 61. V-sti každému se zavděčíš. Č. Bez vší v-sti býti. V. V. každého člověka ozdobuje. Ros. — **V.,** na Slov. *titul školních učitelův*. Vaše v. Plk.
Vlídný, vlidný (v-líd-ný, Pk.); *vliden, dna, o; vlídňoučký.* **V.** = *přívětivý* atd., freundlich, human, leutselig, höflich, menschlich. Vz Vlídně. Vlídný, vlidný. V. Na něco vlídným okem pohlížeti. Us. Dch. Šla deputace česká děkovat za čestné a v. chování se **k** nim. Pal. Děj. III. 3. 70. Více nežli sečí, získáš vlídnou řečí. Prov. Km., Šd. — **ke komu.** Laskav a vlíden buď ku všechněm. Kmp. Č. 116. V. všude dojde. Berg. V. odpověď atd. Us. — **komu.** Buď nižším vlídný. Kom. — **čím.** Kdo slovy jest vlídný nejsa k tobě z srdce upřímný, též ty podobně mu čiň. Kom. Katon pouč., Ros. — **s kým.** Jsú se všemi lidmi vlídní. Ms. (Č.).
Vlidský dobytek = *pronajatý lidem, aby z něho platili*, an Andere um Geld vermiethetes Vieh. Us.
Vlichotiti se, sich einschmeicheln. — **kam** V-til se v jeho přízeň. Brt.
Vlichotný, einschmeichelnd.
Vlíkavý, schleppend. Us. Dch.
Vlíkna, y, f., die Schlepperin. Jg.
Vlíknouti, vz Vléci.
Vlinec, nce, m., nerost, der Strahlspärkies. Krok II. 111.
Vliněves, vsi, f., Weisskirchen, ves v Mělnicku. Vz S. N. Jindřich z Vliněvsi. Arch. III. 499. Cf. Blk. Kfsk. 1144.
Vlinouti, ul, ut, utí = *vlíti*, eingiessen. — **co kam:** kapku **do** číše. Jg. — **se.** Jg.
Vliňoves, vsi, f. = *Vliněves*.
Vlínská Anna. Vz Blk. Kfsk. 883.
Vlinský, ého, m. V. z Vliněvsi, vládycká rodina česká. Vz S. N., Blk. Kfsk. 882., 883.
1. **Vlípati,** vz Vlepiti.
2. **Vlípati** = *lpěti, lipnouti, váznouti*, stecken o. kleben bleiben. — **kam.** Kladivo vlípá **do** kamene. Plk. — **čím kam.** Smrť **ve** všecky svými ostrými vlípá zuby. Jel.
Vlísati se = *pochlebenstvím vetříti se*, sich einschmeicheln. — **čím kam (ke komu, do čeho):** do něčí přízně, do něčí milosti. Us. Tč. Některé se k nim vlísáchu Dal. 29. — **jak.** Utekl jest z města pražského a potom za glejtem zase se vlísal. Let. 212.
Vlisovaný = *vtlačený*, eingepresst. Šp.
Vlisovati = *vtlačiti*, einpressen. Šp.
Vlistovati = *v listy zapsati*, einregistriren. — **co.** Mus. VI. 189.
Vlišiti, il, en, ení, *vlišovati* = *zmenšiti, zbaviti*; zastr. — **čeho.** Ale hledající Hospodina nebudú vlišeni všeho dobrého. Ž. wit. 33. 11.
Vlítati, vz Vletěti.
Vlitava, y, f. = Vltava.
Vlíti, vliji, vleji (zastr. vlém), vlij, (v ob. ml. vli n. vlej), vleje (íc), il (zastr. vlel), it, ití; *vlévati* a *vlívati*, eingiessen, einflössen. — **co, se kam (kde):** pivo **do** konvice, Ros., víno do rány. Ras. Ilza **u** Pasova vlévá se **do** Dunaje. Ddk. VI. 21. Jakoby se jedna ústředná mluva či prařeč byla v ducha mluvce vlila; Leč jazykové ty maličernosti nevlévají na smysl; Věc neobyčejná vezdy podivnosť svou na mysl lidskou vlívá znova; Vezdy skrytým ostane tajemstvím, jakou měrou působení božství na prospěch v moudrosti vlívalo. Kto v tvé stromy vleje živnou mízu? Sš. Sk. 20., 135., L. 40., 48., Bs. 188. (Hý.). I vlil pánbuoh

Digitized by Google

zase v mě dušičku (okřál jsem po nemoci). Arch. III. 41. (Šd.). Řeka ta vlévala se do moře u přístavu efeského Panormus řečeného. Sš. II. 75. (Hý.). — **co kde jak.** Kristus v církvi tajemným způsobem vlívá dary své milosti. Sš. II. 20. (Hý.). — **(kdy) proč.** Druh na druha **v** životě **k** ukřepení a posilení nábožnosti blahodějně vlívá. Sš. I. 116. (Hý.). — **co čím.** (Ještěrka) jedu jest plna a uštknutím svým jed vlévá. BR. II. 13. a. — **se komu kam.** Byla bych volala na svého tatíčka, ale sa mi vlila voda do srdečka. Sš. P. 126. — **co odkud kam.** Slunko **od** blankytu **v** kvítí oheň vlívá. Sš. Bs. 14. Bůh vlévá lásku v srdce naše. D. — V., Jel. Vím já, co se do něho vlévá (seč může býti). Č. Vodu do rybníka v. Horkou vodu **na** šaty v. Us. — **co komu.** Údům život v. Us. — **čeho kam.** Vlej naň vody (část, něco vody). Št.

Vlití, n., das Eingiessen, die Eingiessung, der Einguss. Jel.

Vlitnouti, vz Vletěti.

Vlitý; *vlit, a, o,* eingegossen. Věc v. D. — **kam.** Voda **do** nádoby v. Us. — **V.** = *vštípený,* eingeflösst. — **komu.** Lidem ta vážnosť jako vlitá jest. Br. — **kam.** Rozum jest paprslek božské moudrosti v duše lidské vlitý. Byl. Jed vlitý v církev svatů. Chč. v Mus. 1880. 541.

Vliv, u, m., **šp. prý** m.: *působení, účinek, přičinění, moc* a p., der Einfluss. V. míti na něco **šp. prý** m.: působiti v něco. Jaký v. ta věc má, **šp. prý** m.: jaký účinek má, jak působí. V., slovo prý nečeské m.: působiti v něco, přičiniti k něčemu. Tak povídají rozliční brusiči. **Ale** slovo *vliv* jest téhož kmene s dobrým slovem *vlévání* (vz toto) a dobře tvořeno, tedy můžeme i slova *vliv* dobře užívati, ovšem i ostatních slov a obratů nahoře uvedených. Slova *vliv, vplyv a průziv* jsou dobře tvořena. Jejich kořeny jsou: li(-jati), ply(-ti), zi(-jati, inf. zějati ve strb. a fontibus antiquioribus alienus est. Mkl. Lex.). Při tvoření subst. od těchto kořenův otevřených příponou ъ zamezen hiat hláskou *v* (srov. (zabí-v-ati a zabí-j-eti m. -ati) jako v strb. izlivъ, prilivъ, slovin. liv, zaliv, doliv, naliv, počiv, nbulh. zaliv, mlrus. załyv, rus. zalivъ, izvivъ (koř. vi), počivъ, adj. čivъ, čes. záliv, příliv, odliv, doliv, doliv-ka; strbulh. pokryvъ, nbulh. pokriv-ъ = čes. pokrývka, rus. podmyvъ, naplyvъ, proryvъ, pol. napływ, vpływ, hluž. kryv. Prk. V. okolí, půdy, vodstva, výšky. Stč. V. přitažnosti sluneční a měsíční, místní či lokalní. Stč. Zmp. 90., 543. Podléhati něčímu vlivu; vlivu nabývati. Mus. 1880. 263., 476. Vliv jeviti **v** něco, **na** něco. Nz. Cf. Brs. 2. vyd. 257. Měl veliký vliv (na něm se vše otvíralo a zavíralo. Prov.). Pk. Za příkladem **a** vlivem německým rozdílové stavů již tehdáž ve vlasti naší určiti byli. Pal. Rdh. III. 103. Uhry zůstávaly prázdnými všeho cizího vlivu, mohouce tudíž vedlé přirození svého se zvelebovati; Jediné vlivem Ekharda stalo se, že při biskupství se zachoval; Jaromír nedosáhl nikdy více moci a vlivu a zemřel úkladnou smrtí r. 1038. Ddk. II. 59., 61., 77. (140., 256., 261., 285., 466., IV. 79., 98., 187., 188.). Leč onen list byl beze hlubšího vlivu; Jiní vykládají ta slova o vniterném vlivu; Veškeren v. Pavlův při spisování evangelia Lukova byl prostředečný; Saduceové vlivem svojím ve vyšších kruzích nemálo mocni byli; Blastus tento jistě nějaký v. měl u krále; Muži ti nemalý na církev v. vyvírali. Sš. I. 155., II. 31., L. 3., 45., 146., Sk. 184. (Hý.).

Vlívati, vz Vlíti.

Vlivný, einflussreich. Všechna místa vlivná svými nášlapníky osadili. Sš. Sk. 46. (Hý.).

Vlk, a, m., **vlček,** čka, *vlčák,* a, m.; *vlčice,* e, f. (= *vlčí samice); vlče,* ete, *vlčátko,* a, n. *(mladý vlk).* Vlk, pl. vlci, v ob. mluvě: vlcí. V. slove také *zimní slavík.* Šp. Pol. vilk, rus. volk, srb. vuk; MV. vilk. Jg. V., kořen varg (lacerare), valk (trahere), skr. valka, varka, goth. vulfs, vulfas, strsl. vлъkъ, lit. vilkas, lat. lupus, řec. λύκος, něm. der Wolf. Schl. Cf. Gb. Hl. 27., Šrc. 35., Fk. 397., 609., Bdl. Mtc. 1880. 10. U myslivců slove: *lesní pes.* Šp. V. obecný, lupus vulgaris, černý, l. Lycaon, bílý, hřivatý, mexický, l. jubatus s. mexicanus. Vz S. N., Frč. 392., Schd. II. 401. V. stepní. Vz Schd. II. 501., 402. O dělání jam na vlky vz Zř. zem. Jir. 22. V. vyje. Kom. Železa, tenata na vlky. D. Vlk sápá (trhá), se těká (ist läufig); vlky lapati, honiti, loviti, stříleti, štváti; oštěp, pasť, lov, honba, truhlík na vlky; vytí vlků. Šp. V. s vlky vyje. Jeden je liška, druhý je vlk (nikomu z nich nevěřiti). Dch. Od zlého člověka vzdaluj se jak ovca od vlka; Co má masar v jatce zabiť, to v. neuchopí; Nesplodzuje vlk barana ani medvěd vtáka; Ťažko ovci bojovať naproti vlkovi. Na Slov. Tč. Jeden v. do mnohých ovec směle se oddává, nebo ví, že proti němu žádná nepovstává; Vlk v ovčí koži .psoty namnoží. Na Mor. Tč. Kam's dal štyry ovce? Milý ty můj pane, přišel mně vlk na ně; Vrána liči (počítá, kolik pecnů) a na vilka křiči: Počkej vilku na maličku chvilku. Vilk nečeka, do lesa utěka. Sš. P. 133., 742. (Tč.). Nikdá vlk vlkovi nevyklal; Čo vlčko ham, to je už tam. Mt. S. I. 98.. Nebude z vlka beranina. Ib. I. 129. Čo je vlkovi najpodobnějšô? Vlčica. Nesúci iba vlkom na újesť. Ib. I. 139., 92. Chcel by mať aj vlka sytého, aj barana celého; I v. sytý i baran celý. Mt. S. Když v. zemře, nenosí ovce smutek. Hnš. Dravého vlka do vlastního ovčince pustiti; Jako hltaví vlci vrhli se rytíři na bezbranný lid. Ddk. II. 391., IV. 107. (Tč.). Já mám jistě nic za zlé nemám, že nechtěl vlka kousat (do nebezpečenství se vydati). Žer. 17. Co nad vlky ukrutnějšího, co dravějšího? Žal. 116. Jakž sě k stádu vlk připrne, každé skotě strachy trne. Anth. I. 34. Po uhersku vlka volati jest v útěku spásy hledati. Pal. Dj. III. 2. 442., III. 3. 306. Co jest nad vlky dravějšího? co obžernějšího? a co nesytějšího? Z vlka hltavého ovečkou učiněn. BR. II. 45. a., 577. a. Narodil se's malý, abys mne učil vlky z kamnovce vyhánět (vz doleji). Rubeš. **Vlk** sní i bratra

svého. U Jižné. Vrů. Hltá (hlce) jako vlk; V. nebledi na vybrakované (béře, nač právě přijde); V. béře i brakované (sečtené, vybrané, znamenané); Čekaj barane, ež tě vlci sežerú; Býváme jako mezi vlky. Ve Slez. Šd. Vojsko vlkem (jako vlk) po loupeži hnalo. Exc. Když pastýř před vlkem srší, toho se stádo rozprší. Alx. V. v. 264. (HP. 7.). Vlk na ovce rád vždy vyje. Alx. (HP. 2.). Ej já posielám vás jako ovce mezi vlky; Než jsú vlcie hltaví, psi kúsaví, svině nečisté; Běda, běda pastýřóm takým, v pravdě zlodějóm a lotróm a hltavým vlkóm; Ale ihned se vlcie ukáží, neb jako vlcie vzdvihnúce hlavu vysoko i vyjí. Hus I. 166., 301., 444., II. 170. (Tč.). Jako v. se krade k bravu; Jak vlk, jenž zaskočen byv smečkou při zdechlině, se slepě na ni vrhá. Kká. Td. 78., 170. Přijdú mezi vás vlcie draví. ZN. Nedaj vlkom ovce pásti. Smil v. 1298. Kdež mníš všicku svú péči slože, chovaj se tu vlka z ovčí kože. Smil. Co u vlka v zubech, to mu Jirka dal; Vlk mezi kozami, čert mezi babami. Kal. Těžko berana s vlkem smířiti. Brt. Tu v. leží. Ctib. Hád. Sobě vlk ostronos, sobě ježek kadeřav; Učiň se ovcí a vlci hotovi; To nebyla ovce, co s vlkem se procházela; Běda ovcím, kde vlk soudcem; Když v. búdu rozháže před hromnicoma, po hromnicách ju zase musí budovat. Šd. Nepřizývej vlka ku pomoci; V. i nemocný stačí na ovci; Těžko vlku maso nejísti a bojovníku víno nepiti; Vlk koží platí; Zvykne-li vlk do stavadel choditi, tam brzo po stádu veta; Starý v. psům zábava; Kdyby vlků v lese nebylo, dávno by pastuchové hladem zemřeli. Pk. Kdo chce vlky zlapati, dej jim nejprv mrchu sápati; Ať přeskočil v. strouhu, nepřeskočí řeku (byť i jedno překonal, druhé nepřekoná); Nevyloudíš u vlka kože (vz Lakomý); Aby člověk vlkem nebyl, netřeba mu hned, aby měl čtyři noby. Lb. Sytý v. se uspokojí, lakomec nikdy. Hkš. Ne proto vlka bijí, že je šerý, ale že ovce snědl; Člověk má býti člověka bohem a stal se druhého vlkem; Člověk člověku vlkem; Když jdeš k vlku na hody, měj psa s sebou; Drou kozy vrby a vlci kozy a vlky sedláci a sedláky židi a židy páni a pány juristi a juristy čerti. Prov. Tč. Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Prov. Poruč vlku berana; Vlka do ovčína zamknouti; Vlka na kulhavém koni honiti; Kaž vlku orati, sytému sedláku se postiti (vz Chybování); Vše domů přijde, co vlci nesnědí (časem vše se objasní; n. o tom, kdo se velikou nadějí kojí. Vz Škoda). Co vlk schvátí, nerád vrátí; Vlk co vezme a uchvátí, nerád toho zase vrátí; A tys jakýs kostrbatý, co bys vlka viděl; Ježí se, jako by pět vlků viděl; Potkal vlka; Vlk na něho dechl; Vlci mu za ušima vyjí (Vz Leknutí); Má se co vlk v jámě (bídně; vz Bída, Chudoba); Tuť v. leží — a zajíc spí (tuť nebezpečenství a on nedbá); Vlka za uši držeti (na stopě čemu býti); Vlka za uši držeti a hady v klíně nositi nebezpečná věc (vz Nebezpečenství); Těžko vlka za ucho držeti; Drží vlka za uši (vz Nesnáze); Hladový jako vlk; Vlka by snědl; Pravé vlčí střevo (vz Hlad, Žrout); Uvidíme, či v. kozu ponese (vz Vzdorný); Ať se octne, kde vlci vyjí! Třebas ho vlk vzal (vz Kletba); S vlky honil a krkavci ho snědí (vz Trest); Vem ho v.! Huš tele na vlka (vz Výkřik); Ten tam, co by ho vlci snědli (vz Zmizení); Až se vlk s ovcí ožení (nikdy; vz Spíše); Onotě všelijak můj vlku (časové už nejsou, co byli, vz Čas); Loupež vlku vydírati (vz Pozdě); Usmíval se naň jako v. na šťávu (vz Smích); Vlka míní a v. do dveří (o čem nenadálém; vz Hrom); Vlk se zmíní a on v síni; Rozvažuje si to jako vlk hvězdy (vz Hloupý); Skrotl co vlk v jámě (vz Skrocení); Vyjí o něm vlci v lese (vz Kleveta); Vlky z měděnce (z kamnovce) vyváděti (šlakovati po tajném čím úmyslu, vz Tajemství); Vlku cestu do lesa ukazovati (vz Marný); O železném vlku rozprávěti (o něčem nesrozumitelném); Jest na něho laskav jako vlk na berana (vz Nepříznivý, Nenávisť); Straní se od něho jako v. od sítí; Ba tak právě, tu v. leží (vz Uhodnutí); Můžť někdo tak mnoho štěkati, že vlka z lesa vyštěká (vz Váda); Budeš ty dotud štěkati, až na se vlka z lesa vyštěkáš (vz Výstraha); Bude moci dobře býti: kozy cely, vlci syti; Porovnání se učinilo, tak aby vlci syti byli a kozy v cele zůstaly (Sych.); Dobře bývá, když jsou vlci syti a kozy celé; Tak suď, ať v. syt a koza cela (Smil); Jest z vlčího hnízda, nebude než v.; V. v rouše ovčím; Nevyloudíš u vlka kůže; Nelze jest než s lidmi lidsky býti a s vlky vlcky výti. Č. Ktož jest s vlky, musí vlcky výti. Št. 204. Hladový jako vlk; Dotud vlk vláčí, až ho také povlekou (vyvlekou. Vz Zločin). Vlk dotad nosí, až sám ponesen býti musí. St. skl. Vlk si vždy příčinu na berana najde. Milují se jako v. a beran. Rci vlku páteř a on vždy k ovci. Já vlku páteř a on vždy berana. Učí vlka páteřům a on by raději ovci (vz Zvyk). Vlk ovcí nenechá. V. Vlk od ovce utíká (o nemožné věci). Bern. Vlkovi berana vydříti, vytrhnouti (o těžké věci). Bern. Vlk snědl komára řek: Vždyť jest lépe než nic. Mus. Není dobře stáda vlku poručiti. Vlkovi mluv: Nebo! on zuby vyčeří na tebe. (Cf. Pes jaký do chrámu, taký z chrámu). Koll. Vlk změní srsť, ale ne povahu. V. Nebude z vlka oráč. Z vlka ne brzo bude oráč a ze zemana žák. Z vlka nebude beran, ani ze psa ohař (slanina). Nebude ze psa slanina a z vlka beranina. Nebudě ze psa slanina, ani z vlka ovca. Na Slov. Tč. Je s ním jako s vlky tance (těžké pořízení). Us v Hradecku. Kšť. Darmo (těžko) vlkem orati. Věkem vlkem orati nebudeš, an rohóv nemá. Mus. My o vlku a v. z lesa (a vlk za humny). Již kůži prodáváš a ještě vlk za humny. Vlka na se z lesa vyvolati. Netřeba vlku do háje ukazovati cesty. Vlkovi ukazuješ horu (děláš, čeho netřeba). Bern. V. vlka neruje. Vlk s vlkem vyje. Lb. Musí tuhá a tvrdá zima býti, aby měl vlk vlka jísti (vz Zlý). V. V chřapavý zvon nezvoň, vlka na kulhavém koni nehoň. Mladé vlky krmiti (nevděčné). V. Chová mladé vlky. Z kance na staro

Digitized by Google

řezaného, žida křtěného, vlka doma chovaného, přítele třikrát mířeného, řídko z toho bývá co dobrého. Rým. Beran vlku kalí vodu. Zkazil vlku vodu (pod ním stoje). Mus. Co kůň a vlk zkousají, vůbec říkají, že se potom nerádo hojí. Vlk leže netyje (málo vyzaháliš). Vz Pracovitosť. Mus. V. tu nebéře, kde má mladé (tak lotři někteří mimo bydliště kradou). Prosí zaň Boha co vlk za kraví ocas. Leze co vlk (pes) po břiše. Vz Lstivý. Vlka po chodu (po srsti) poznáš. Vlk po srsti a beran po rounu poznán bývá, pták po peří a liška, že dlouhý ocas mívá. Rým. Známť vlka po rounu a po pazouřích. Ptáka po peří, vlka po srsti, člověka po řeči poznáš. Č. Sobolem vlka krýti (zlobu krýti lahodností). Viděl vlka (když kdo chřapí n. ochřapěl). Proto vlčka bijí, aby se starý vtipil (vz Mládí). Žid křestěný, vlk skrocený, to je nepřítel smířený; Každý v. jest šerý; Mol v drahém rouše, živá ryba na suše, vlci mezi kozami, žák mezi pannami, kozel v zahradě, Němec v české radě, můž to každý rozuměti, že ty věci bez škody nemohou býti. Sp. — **V.** = *nesytý, obžerný, lakomý člověk*, ein gefrässiger o. geiziger Mensch. Ros. — **V.** = *pokrytec*, der Heuchler. To je v. v rouše beránčím. Kal. — **V., vlky**, pl. = *kožich vlčí*, der Wolfspelz. Kožich vlky podšitý. Reg. zd. — **V.** = *šamrha dutá*, která spagátem zatočená po zemi se točí hučíc, zastr. czyha (Mz. 135.), der Kreisel. — **V.** = *osní stolice*, na níž bednáři douby a obruče ostruhují, die Schnitzbank. D., Kom. — **V.** *u varhan*, der Wolf. — **V.** *u provazníka* = kus dřeva homolovitého, jež na oblině má několik žlábků, do nichž niti se vkládají a s nímž pak k běhounu se postupuje; za ním se niti stáčejí, před ním, jsouce ještě od sebe odděleny, se pouze skrucují. S. N. VI. 1016. Vz Mrcmrc. Die Lehre. Aby stočování stejněji se dělo, dává se mezi šňůry vlk. Techn. — **V.** = *nástroj k tlučení vlny*, aby vlákna lépe byla rozdělena, der Wolf. Techn. — **V.** = *hák k vytahování něčeho ze studny*, der Wolf. — **V.** = *kolo mlýnské na vrchní vodě*, na něž voda shůry nepadá, nýbrž jen do půl n. ještě do menšího dílu kola, das Sackschaufelrad, Kopfrad. *Mlýn* s takovým kolem slove také vlk. — **V.** = *jáma v dolech na vody*, der Wassersumpf, -sack. Šp., Pam. kut. Tůně, požerák, topidlo, žump, žumpa, žumpník. Vys. — **V.** *mořský* = *ryba*, lupus marinus, canis carcharias, der Seewolf. — **V.** = *lupenný řepík*, die Klette. — **V.** = *neužitečná, planá ratolesť na stromu, omlaď, vlček, panoha, stolo*, der Schössling, Nebentrieb. V. suchý, vedlé kterého se kůra zelená a pak zarůstá; ta zarostlina se také zove suchý v., dürrer Knorren. Na Ostrav. Tč. — **V.** *u svíce, zloděj* = nerovný knot na svíci a vůbec kde co nějaké věci darmo užírá. Us. V. = kousek knotu, který do loje spadl a svíčku plaví, der Räuber. — **V.** = *choroba rostlinná*, sideratio. — **V.** *řitní n. na zadku* = *zapálení od šoustání zadku chozením n. ježděním na koni, opruzení*, der Wolf, intertrigo. Nz. lk., Reš., Kom. Chůzí vlka dostati. Us. Bkř. Tu má vlka. Bern. — **V.** = *žravý vřed, rak*, der Wolf, ein fressendes Geschwür, das Krebsgeschwür, ulcus exedens. V., Ras., Ja. — **V.** = *kvas, červ, nemoc dobytčí* (ocas upadá), der Sterz Quaswurm. — **V.** *břišní* = *vřed ohnivý, pryskýř litý, oheň sv. Antonína*, der Gürtel, die Blatterrose. — **V.** = *krtice u koně od kolen až do kopyta*. Db. — **V.** = *počasná osutina na nose a na lících, lišej žravý*. Vlk červeňovitý = počasná osutina mající tvar motýla a jevící se pouze ve tváři, lupus erythemados. Šel. — **V.** = *dvojzub železný zahnutý*, kterým se dřevo zachycuje, když se má na šindel přiříznouti. Bk. — **V.** = *vlčí zub, špičák*, der Schieferzahn. D. — **V.** = *spousta železa na půdě peci*. — **V.** = *souhvězdí*. Stč. Zmp. 24. — Vz Vlček. — **V.**, osob. jm. V. z Konecchlumí, V. z Kvítkova. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1449. — **V.** Jos., spis. Vz Tf. H. l. 195. O jiných V. vz Tk. (v rejstřících). — **V.**, a, m., něm. Wlk, samota u Milevska. PL.

Vlkančice, dle Budějovice, Wlkantschitz, ves u Sázavy. PL.

Vlkanec, nce, m., jm. místní. Vz Arch. III. 490.

Vlkaneč, nče, m., ves v Habersku v Čásl. Vz S. N.

Vlkanka, y, f., Wlkanow, ves u Miletína. PL.

Vlkanov, a, m., Wilkenau, ves u Ronšperka; Wlkanow, ves u Haber. Tf. 266. — Z V-va, rodina patricijská. Vz S. N., Sbn. 920., 928., 938. Cf. Blk. Kfsk. 1449.

Vlkanovský, ého, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1449.

Vlkava, y, f., ves u Nymburka. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 1449. — **V.**, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vlkobijce, e, m., λυκόκτονος. V. Apollo. Ndr.

Vlkoč, e, m., lupis (languor), zastr. Rozk.

Vlkodav, a, m. = *pes hafan*, canis familiaris molussus, der Bullen-, Bärenbeisser. Ssav. Vz S. N.

Vlkodlačka, y, f., satirium, die Faunblume, Bocksgeile, der Stendel. Šm.

Vlkodlak (na Slov. *vlkolák, vrkolák*), a. m. = *chlupatý člověk*, haariger Mensch. Us. V. z vlk + dlak (tlak), jenž značí chlup, srsť. Jir. v Mus. 1863. 15. — **V.** = *člověk, který jistým časem do vlka se proměniti a po čase opět člověkem býti uměl*, der Werwolf, Wärwolf, Wehrwolf. D. V. = osoba, z níž v noci duch ve způsobě vlčí obcházel. Vz Jir. v Mus. 1863. 11. — **V.** = *bůh polní*, Faunus. MV. — **V** = *strašidlo, larva pekelná, mrtvý z hrobu vstávající*, u Srbů = *upír*, der Vampyr. Vz Jg., S. N. — **V.** = *jisté zvíře*, der Vielfrass. — **V.** = *hltoň, žrout*, der Vielfrass, grosser Esser. Jg. — **V.** = *lakomec, lichevník*, der Geizhals, Wucherer. U Místka. Škd. Na Slov. Plk. *V Oparsku nadávka*: Ty v-ku (= nezbedo)! Zkl., Klš.

Vlkohryzený; *-en, a, o*, vom Wolfe angefressen. V. maso. 1357.

Vlkojed, u, m. = *rak vůkol sebe leptající, vlk, vřed rozjedlý, pajed, červ*, das Krebsgeschwür. Ja.

Vlkojedý = *rozjídavý*, krebsartig, fressend. V. vřed. Ja.

Vlkolácký. Cf. Vlkolák. Poznala, že je ve v-kých rukách. Dbš. Sl. pov. I. 205.

Vlkolák, a, m., vz Vlkodlak. Dbš. Sl. pov. I. 201.

Vlkoň, ě, m., osob. jm. NB. Tč.

Vlkonice, dle Budějovice, Wlkonitz, ves a) u Vimberka, b) u Horažďovic. Arch. III. 500., PL., Tk. III. 50. Vz Blk. Kfsk. 38., 155.

Vlkonín, a, m., ves. Tf. 287. — **V.**, jm. lesa. Dch.

Vlkopesy, *Volfimce*, Wolfschlinge, ves v Litomř. Vz Blk. Kfsk. 561.

Vlkoprdy, dle Dolany, kopec u Rožnova na Mor.

Vlkosovice, dle Budějovice, Wlkosowitz, ves u Tábora. PL. Vz Blk. Kfsk. 850.

Vlkoš, e, m., Wlkosch, ves a) u Kyjova, b) u Přerova. PL. — **V.**, osob. jm. Tk. V. 145., 178.

Vlkoška, y, f. = *stráň a polnosti* na ní u Vsetína. Vck.

Vlkošov, a, m., Wilkischau, ves u Manetína, vz S. N.; Wilkischen, ves u Stříbra. PL. Vz Blk. Kfsk. 448.

Vlkouš, e, m. V. zubatý, anarrhichas lupus, ryba. Vz Frč. 297.

Vlkov, a, m., Wolfsberg, ves u Poděbrad, vz S. N., Arch. III. 484.; Wilkau, ves u Horosed; Wlkau, ves u Vel. Meziříčí; Wlkow, vsi a) u Dubé, b) u Divišova, c) u Budějovic, d) u Veselého, e) u Nové Paky, f) u Chlumce n. Cidl., g) u Uhlíř. Janovic, h) u Rokycan, i) u Letovic. Vz Blk. Kfsk. 1449.

Vlková, é, f., Wlkowa, samota u Smiřic; Schlesisch-Wolfsdorf, ves u Oder. PL. — **V.** z Kvítkova Alžběta. Vz Blk. Kfsk. 1449., 61.

Vlkování, n., vz Vlkovati.

Vlkovatěti, ěl, ění. Strom vlkovatí = ve vlky vyrůstá, bekommt Räuber, Nebenschösslinge. Kom. Did. Cf. Vlk. Tvář, nos v-tí, wird lupös. Nz. lk.

Vlkovati = *na vlku (stroji) vlnu čistiti, čechrati*, mit dem Wolf (Maschine) die Wolle lockern. Vz Vlk. Techn.

Vlkovec, vce, m., Wlkowetz, ves u Benešova v Budějovsku. PL.

Vlkovice, dle Budějovice, Wilkowitz, ves u Plané; Wlkowitz, ves u Lišova; Mährisch-Wolfsdorf, ves u Fulneka. PL. Vz Blk. Kfsk. 657.

Vlkovitý, na způsob vlka, wolfsartig. — **V.** = *žravý, nesytý*, gefrässig. Ros.

Vlkovna, y, f., **vlkovina**, jáma na vlky, Wolfsgrube, f. Us. Šp.

Vlkovský, Wlkowsky, dvůr u Milína. PL.

Vlkovský dvůr, Leitomischler Hof, dvůr u Litomyšle. PL. V. hájovna, Wlkauer Hegerhaus, na Mor. Tč.

Vlkový, Wolfs-. V. pec či kusová, der Stückofen. Nz. Obřezá se . . . na tej jistej vlkovej kosě. Výb. I. 819. Lepšé sú zuby v-vé nežli jazyk ludský. Na Beskyd. Tč.

Vlkovyj, e, m. = *kdo při honbě na vlky napodoboval vytí vlků*. Šp.

Vlksa, y, m., osob. jm. 15. stol.

Vlksice, dle Budějovice, ves v Milevsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 155.

U Vlků v Praze. Vz Tk. II. 141.

Vlků mlýn, Wolfsmühle, u Dačic. Tč.

Vlky = *lopún, lopuch*, lappa, die Klette, rostl. Slb. 413.

Vlkýš, e, m., Wilkischen, ves u Stříbra. Vz S. N., Blk. Kfsk. 358.

Vln, u, m. = *vlnění*, das Wogen. Vrch.

1\. **Vlna, vlnka, vlnečka**, y, f. = *srsť ovčí*. V. V., strněm. volla, lit. vilna, skr. ûrnâ (m. varnâ z vr = var, tegere), ἔριος, ἔριον, lana, die Wolle. Schl. V. jest druh vlasů či chlupů krátkých, měkkých, kadeřavých. Jg. V. zvířecí jest srsť, která svou kudrnatostí se hodí k předení a plstění; hlavně srsť ovčí a kozí. Vz S. N. Vlna = druh chlupů dlouhých měkkých více nebo méně zprohýbaných, hustých, snadno však oddělitelných. Rst. 515. Cf. Schd. II. 157. V. = ostřižené roucho. Exc. V. střižená (rouno), Reš., mrskaná, vymrskaná, vybitá, Ros., ovčí, kozí, Kom., *dlaka* (vlna málo kadeřavá a tvrdší), Nz., hrubá, tenká, anglická, berlínská, hamburská, česaná, vyrovnaná, hebká, jadrná, dobře chumáčená, obecná, jednostřižná, dvoustřižná (podzimní, zimní), rozštěpená, splstěná, pružná, skroucená, hladová n. umořená, ostrá a stonkovatá, mastná, ploská, prymkářská (Posamentirwollgarn), harasová, kastorová, lesklá, odstínová, drsnatá, psí; nejspodnější na nohou ovcí: *kajda*; ušlechtěná, Šp., albanská, angorská, beranní, cápová (cápovice, Zakelwolle), skopová (Hammel-), červená, česaná, česká, čištěná, flamantinská, jará, jehněčí, jirchářská, kažmirská, kloboučnická, polská, kozí, letní, merinová, nečistá, ovčí, panská, praná, pěkná, prostřední, pruská, se sciplých n. padlých ovcí, s lysinek, sprostá s ročňátek, střižná, srbská, uherská, vemenní, venkovská, vikunní (Lamm-), zastřižená, zdechlinná, zimní. Kh. V. hallská (Haller Wolle) na pletení nohavek (spředená bavlna). Šd. Chlupy od vlny. Reš. Trh na vlnu. D. Dílo z vlny. Reš. Práce s vlnou. D. Žok, hyžle (die Wollkratze), přádelna na vlnu; chundel, vzor vlny; obchod s vlnou. Šp. Vlnu stříhati, čistiti, přebírati, česati (D.), čechrati (Reš.). Us. V. česá se (myká se) a krumpluje se, přede se od přadlí vlny. Kom. Vlnu šlehati, mrskati, bíti, sraziti, Us., tisknouti, barviti. Nz. V. se barví zelení jodovou. Vz Prm. III. č. 13. a násl. Vlna se valchuje, česá a přistřihuje. Š. a Ž. Klobouk z jadrné vlny, ze zadní vlny. Us. Šd. Jedů kupci od Hulína a ptajú sa, po čem vlna. Po dvacíti, po třicíti, poďte kupci kupovati. Brt. P. 28. Dobře, že pán Bůh svini vlny nedal, žeby jí čistě chovati neuměla. Mnoho výčesků (vřesku), málo vlny. Jest vlny na koze, jako chlupů na žábě. Jiný nově sobě vymýšlí otázky o vlně kozí. Jel. Enc. m. 6. Více křiku nežli vlny. Žena silná hledala vlny a lnu a dělala jest v múdrosti rukú svú; ruku svú vztáhla k silnému dílu a prstové její drželi sú vřeteno. Hus III. 165. Je z každej vlny, ene z dobrej ni (říkají o ničemníkovi). U Opav. Klš. Vz Kozí,

Digitized by Google

Hádka (daremná). Č. Otázky o vlně kozí. Jel. Vadí se o kozí vlnu. Us. Více mu jde o vlnu než o ovce; Dere s něho vlnu; V lepší vlně chodí (lépe si stojí) L. Z přední vlny člověk (pěkných mravův). Č. Ovce vlnu rostí a skrblík se postí pro jiného. Šd., Č. M. 56. — Myslivci říkají, že zajíc má vlnu, ostatní pak zvěř srsť (ale mluví i o zaječí srsti). Us. Jenž dává sníh jako vlnu, mlhu jako popel trúsí. Ž. wit. 147. 16. — **V.** *na rostlinách = vlasy dlouhé, husté, měkké, kadeřavé, rovně nebo přes kříž ležící*, Wolle. Čistec vlnatý. Rostl., V., Cf. Kk. 101., 106., Schd. II. 273. — **V.** *filosofická*, lana philosophica, das Zinkoxyd, v lučbě. Nz. — **V.** *skleněná*, vz KP. IV. 583.

2. **Vlna, vlnka, vlnečka**, y, f., strněm. vëlla, skr. ûrmi, lit. vilnis, fluctus. Schl. V., koř. *vl* (váti, váleti); v. = válená, pohnutá voda, val vody. Hš. **V.** = *voda větrem zbouřená.* Jg. V. = zvláštní způsob hybu, při němž částky tělesa konají malé jakés dráhy v sobě uzavřené a ruch u jedněch povstalý sdílí se posloupně způsobem zcela obdobným částkám sousedním. V. povrchu kapalin; vlna strun a provazů, pružných tyčí, v pružném ústředí. Vz S. N. Zvuk vln. Ž. wit. 64. 8. Vlna vodná Ib. Hab. 10. Vlna světelná, zvuková. Vz KP. II. 119., 275., 280. Vlny zvukové ohybné, Beugungswellen. Nz. lk. Vlny hrnoucí se, valící se, Sturzwellen; pískové vlny, Sandwellen; rozčeřené vlny, aufgekräuselte Wellen; Vlny kloužou na břeh; Vlny se dmou; Voda vlny hází; Než vlnami dověje zvuk hodin (na věži); Proud se po peřeji vlnek dále valí; Voda vlny činí. Dch. Bylby kníže, vraceje se přes Řeznou, ve vlnách jejích bezmála o život přišel. Ddk. III. 29. Vlny vrou před bouří zmítavou. Shakesp. Tč. Velké vlny bily, lodi přikrývaly. Sš. P. 16. Vln divoký tlum. Hdk. Tichúčko prejala vlnka člnok z ruky sluhov a podala druhej, druhá ho podala tretej a tak si ho podávaly vlnky jedna druhej, tichúčko lahúčko, až si ho dopodávaly k jednomu ďalekému, ďalekému ostrovu. Dbš. Sl. ps. I. 34. Vlny vodní, mořské, V., šplíchající. Pt. Vlny vyhazovati, D., hnáti. Berg. Vlnami se sem tam zmítati. D. Moře se vlnami valí. Kom. Vlna za vlnů se válé. Rkk. Přelívání vln. Zlob. Vlny se obrážejí o lodí. D. V. stojatá (ve fysice, stehende Welle): vrch, plocha, délka, ohyb, ohýbání, žlábek, důl vlny (vln). Nz. Vlny ženských prsou; Ůst svěží vlny; Rtů ladné vlny. Čch. Bs. 43., 45., 77. Hruď dvojicí vln svůdných povypjatá; Ňader hebká vlna. Čch. Petrkl. 32., 33. — **V.** *přenes.* Vlnami starosti a péče se zmítati. V. Spí jako na vlnách (na vodě; pokojně). Us. Utichly vlny vášní, citů bouř. Stašek. — **V.**, *vlny klasár*, vz Vlček.

Vlnáček, čka, m., der Wolleträger, motýl. Šm.

Vlňák, u, m. = *vlněný šátek*, ein Wolltuch. Us. Zb., Vck., Sk., Bka., Brt., Kmk., Šd. — **V.**, a, m. = *vlnař*. Tk. II. 373., 381.

Vlňanka, y, f., wollenes Umhängtuch. Ve Slez. Tč. Vz Vlňunka.

Vlnař, e, m., der Wollarbeiter, Wollhändler, Wöllner. Vz Vlňák. Arch. IV. 361.

Vlnařiti, Wollhandel treiben.

Vlnárna, y, f., die Wöllnerei. Rk.

Vlnařský, Wollhändler-.

Vlnařství, n., der Wollhandel.

Vlnatěti, ěl, ění; *zvlnatěti*, wollig werden. To sukno vlnatí (chlupatí). Ros.

Vlnatice, e, f., argolasia, rostl. V. obecná, a. plumosa. Vz Rstp. 1549.

Vlnatiti, il, cen, ení = *vlnatým činiti, chlupatiti*, wollig machen. — **co.** Ros.

Vlnatka, y, f., erinenm, rostl. V. topolová, e. populinum, březová, e. betulinum, ruměnná, e. roseum. Vz Rstp. 1987.

Vlnatohlavý, wollköpfig. V. žarkovín, lachnea eriocephala. Rostl. III. a. 120.

Vlnatokvět, u, m., erianthus, druh trávy. Rostl. I. 265.

Vlnatolusk, u, m., trigonia, rostl. Rostl. I. 230. b.

Vlnatoplodý = *vlnatý plod mající*. V. javor, acer eriocarpum. Rostl. III. b. 207.

Vlnatosť, i, f., die Wolligkeit. Dch.

Vlnatý, wollig, wollreich. V. stáda. Zlob. — **V.** *sukno* (hrubý vlas mající), wollig. — *Vrba vlnatá*, salix lanata, die Wollweide, D., čistec, rostl. Rst. 515.

Vlnavý. K stáří on a ona k mládí v-vé vinou se rádi. Č. Růž. st. 38.

Vlněc, ňce, m., nemoc, noli me tangere. Rozk.

Vlnění, n., das Wogen, der Wellenschlag, die Wellenbewegung, Undulation. Vz Vlniti. Theorie vlnění (světla); nauka o v.; výklad na v. Nz., KP. II. 119. Duch v. Ž. wit. 10. 7. Nárazné v. (při zemětřesení). Dch. V. citů. Čch. Bs. 65.

Vlněnice, e, f., ein wollenes Kriegskleid der alten Böhmen. Háj. r. 824.

Vlněníčko, a, n., wolliges Wesen. Byl. 212.

Vlněníčkovatý = *vlnatý*, wollig (von Kräutern). V. paličky. Byl. 346.

Vlněnka, y, f. = *vlněný šat*, ein wollenes Kleid.

Vlněný = *z vlny dělaný, tkaný*, aus Wolle, wollen. V. sukno, košile, dílo. Kom. V. šat, zboží, plsť, nohavky (Fussocken), aksamít (poloaksamít, Plüsch). Dch. V-né látky: sukno, flanel, vatmol, mor, orlean, žinka, mohér, tibet, kažmír, damašek, astrakán, plyš. Š. a Ž. Ač můj kabát vlněný, není vyloupen, ale z mých mozolů koupen. Na Mor. Tč.

Vlněti, ěl, ění, wollig werden. Ros.

Vlnice, e, f., oxytropis, die Spitzfahne, rostl. Č. Kv. 385., Slb. 540., FB. 104.

Vlničkovatý = *trochu vlnatý*. V. květy. Rostl. III. 502.

Vlničník, a, m., der Wollspinner. Kom. o spr. 48. Vz Vlnař.

Vlnina, y, f., das Wollzeug.

Vlninář, e, m., der Wollenzeugmacher.

Vlnistý — co má na sobě mnoho vlny. V. ovca. Na Ostrav. Tč.

Vlniti, il, ěn, ění, *zvlniti, vlnívati* = *vlnatiti*. Ros. — **V.** = *vlny (vodní) dělati*, Wellen machen. — **co.** Vítr vlní vodu. Jg. — **se.** Voda, jezero, moře atd. se vlní. Jg.

Digitized by Google

Vlnitý = *vlnatý*, wollig; *čeřitý*, wellenförmig, wogend, gewellt, wogig, Wellen-. V. proud, kraj, pohyb, kruh, nůž (Chartreusemesser), vzduch. Dch.

Vlnivý, undulatorisch. V. otřesení. Nz. V. kadeře. Čch. Bs. 31.

Vlnka, vz Vlna.

Vlnkatý. Mezík v., minium undulatum, druh medu ve křovinách. Mt. S. VIII. 1. 14.

Vlnkovaný; *-án, a, o*, wollig. V. plocha. Krok. III. 444.

Vlnkovitý = *vlnitý*, wollig. V. semeno.

Vlnný = *plný vln*, wogenreich. Ž. wit. 148. 8., 106. 25. V. hory. Troj. — **V.** = *na vlnu*. V trh, der Wollmarkt D.

Vlnobarvírna, y, f., die Wollenfärberei.

Vlnobicí, wellenschlagend. V. stroj. Háj.

Vlnobitelný, wellenschlagend, stürmisch. 1791.

Vlnobití, n. = *bití vln*, der Wellenschlag, die Brandung. Zdvihlo se v. Št. Kdo pochybuje, podobný jest v. mořskému. ZN. V. mořské. V., hrozné, ukrutné. Ros. Klatí se moře v-tím. Jel. — Mezi ustavičným mysli naší v-tím. Jel., Jg. V. skutečnosti. Mus. 1880. 273.

Vlnobitnosť, -bitosť, i. f., stürmische Beweglichkeit. Scip.

Vlnobitný, -bitý = *vlnící se, zedmutý, bouřlivý*, stürmisch, wogig. V. moře, V., bouře. Vinařický, život. Dch.

Vlnočesač, e, m., der Wollkämmer. Jg.

Vlnočesačka, y, f., die Wollkämmerin.

Vlnodárný, wollespendend. V. ovce. Zl. klasy. 1856. č. 20.

Vlnodav, u, m., der Wogenschwall. Pl.

Vlnodělič, e, m. = *kdo vlnu dle druhů dělí*, der Wollsortirer. Dch.

Vlnohar, a, m., salamandra, zastr. Rozk. Hank.

Vlnohlavec, vce, m., der Wollkopf. Šm.

Vlnohlavka, y, f., eriocaulon, der Eckhalm. V. štětinatá, e. setaceum, sedmihranná, e. septangulare. Vz Rstp. 1693.

Vlnojev, u, m., der Wellenapparat. Ck.

Vlnolom, u, m., der Wellenbrecher. Zpr. arch. XI. 15., 16. Vz Vlnolomič.

Vlnolomič, e, m. = *vlnolom*. Maják v-mič. Dch.

Vlnoměr, u, m., cirometr, der Wollmesser. Vz S. N.

Vlnoneslý, -nesný, -nosný, wolltragend. V. ovce. Reš.

Vlnonoška, y, f., lanigerus, plž. Krok. II. 125.

Vlnopád, u, m., der Wasserfall. Č.

Vlnopralec, lce, m. (v Jg. Slov. *chybně* vlnopratec), der Wollwäscher. Rohn.

Vlnoskok, u, m., fluctuatio, vlnění. Ž. wit. 54. 23. Cf. Vlnobití.

Vlnostřež, e, *vlnostřížec*, žce, m., der Wollscherer. Ctib. II. 97., Ryt. kř.

Vlnostřižka, y. f., die Wollschererin. D.

Vlnotepec, pce, m. = *mykač, vlnočesač*. Vz Vlna.

Vlnotiskárna, y, f., die Wollendruckerei.

Vlňovací stroj. Vz KP. I. 406.

Vlnování = *vlnění*.

Vlnovati = *vlniti*, Wellen machen.

Vlnovatý, -vitý = *na způsob vln vodních*, wellenförmig. Ros. — **V.** = *plný vlny*, wollicht. V. peří. Krok. — **V.** = *vlně podobný*, wollähnlich V. stélka hub. Rst. 515.

Vlňoves, vsi, f., Weisskirchen, ves u Mělníka.

Vlnovitý, wogig. V. krajina. Němc. Vz Vlnovatý.

Vlnovka, y, f. = *flanel*, das Flanell. Dch. — **V.**, die Wellenlinie. Stč. Alois. — **V.** = *chlupatá housenka*, die Wollraupe. Teplý.

Vlnovlasý, wollhaarig. Šm.

Vlnový = *od vlny vodní*, Wellen-. V. čárka, Mus., lázeň. Nz. lk. — **V.** = *od vlny*, Woll-. V. přádací stroj. Mus.

Vlnozdmutý, durch Wogen angeschwollen. Pl.

Vlnoznalství, n., die Wollkunde. Rk.

Vlnozvučivý, wellentönend. Vinař.

Vlňunka, y, f. = *vlňanka*, wollenes Umhängtuch, Plaid. Na Ostrav. Tč.

Vloček, čku, m., die Flocke, flocculus. Lapání vločků, sbírání peří, das Flockenlesen (der Kranken). Nz. lk.

Vločkovitý = *vláčkovitý*, flockig. Nz. lk.

Vlodiště, ě, n., der Einschiffungsort. Šm.

Vloditi, il, én, ění, einschiffen. Úprava přechází v přístrojnosť, vlodí-li se **na** loď mužstvo. Kpk.

Vloha, y, f. = *co v člověka přirozením vloženo, schopnosť*, die Fähigkeit, Geistesanlage, Kapacität, Naturgabe, das Talent. Nz. Jg., MV., St. skl., Chmelen. V. = přirozené nadání. S. N. V. přírodní. Sš. I. 124. (Hý.). Ten hoch má dobré vlohy. Us. — **V.** = *vášeň*. (Kostečníci) jmají v sobě zlú vlohu. Hr. rk. 343. — **V.**, *vložka*, y. f., v papírnickém obchodě = 5 složených čtvrtek, eine Lage. Us.

Vloch, a, m., osob. jm.

Vlochuně, vlochyně, ě. f. Brusnice vlochuně, vaccinium uliginosum, Heidelbeere, f., rostl. Vz Rstp. 985., Čl. Kv. 271., FB. 67.

Vlokati, einschlürfen. Us. Dch.

Vlom, u, m. = *vlomení*, der Einbruch. D. V horn. *zálom, vrub*. Hř.

Vlomek, mku, m. = *vlom*, der Bug. Šp.

Vlomiti, il, en, ení; *vlámati, vlamovati*, einbrechen. — **co kam: do** jeskyně. Pref. Trámy v zeď městskou vlomiti. Arch. IV. 249. V. díru do zdi. Tč. — **se (komu) kam (jak): do** domu. Ros. Vlámati se někomu do sklepa, **na** sýpku. Us. Šd. *Mocí* se do kostelů vlamují. Čr. Vlomil sa do toho = vložil se v to. Na Zlínsku. Brt.

Vloni, vz Loni, Dolc. Už mi tak nebude, jak mi bylo vloni, vykvetla mi růža na suché jabloni. Sš. P. 471.

Vlončiti, il, en, ení, *vlončeti*, el, en, ení, *vlučovati*, einverleiben, innig verbinden. Jg.

Vloudil, a, m., der Einschleicher. Dch. Vz Vloudilec.

Vloudilec, lce, m. = *vloudil*. V našem listu také o takových podchozích v-lcích mluví. Sš. II. 17.

Vloudilý, eingeschlichen. V. cizozemec. Kom. L. Pro v-lé liché bratry. Sš. II. 16.

Vlouditi, vluď, dil, zen, ení (na Slov. děn, ění); *vluzovati* = *chytře někam vpraviti*, hineinbringen, einlocken, einreden, ein-

Digitized by Google

schwatzen; *se*, sich einschleichen, einstehlen. Jg. — **co, se kam.** Potravu **do** nemocného. L. Ctnosť do žáka v. (vpraviti). L. Někoho **v** strasť v. St. skl. Do měst se vluzují. Čr. Pojď, zde si zasedneme a nechť se hudba v sluch nám vluzuje. Shakesp. Tč. V. někoho v zákoň (= v klášter). Hus I. 429. Že nejeden bludař se v mysl a srdce Korešanů vluzuje. Sš. II. 191. Tito učitelé, kteří se mezi Korinthské vloudili. BR. II 614. a. Se v co. J. tr. V. se v mysl něčí. Štelc. V. se do Čech. Kom. V. koho do lesa. L. Mnoho omylů do toho vydání se vloudilo. Sych. V. se do někoho (přízeň jeho si získati). V. V. se do dědictví. J. tr. Vloudil se **mezi** ně. Br. Sen **k** mysli toulavé se vluzuje. Jel. — **se koho kam čím.** Hledí (jej) lahodnou řečí v. Dh. V. se řečmi lahodnými v něčí přízeň. Us. **V** duši tělesnými *smysly* se v. Jel. — **se jak.** Zvyk zlý *pomalu* se vluzuje. Kom. *Kradmo* se v. Us. Dch. — **se s čím.** S milostí nedověra se vluzuje. Jel. — Kom.

Vloukati, *vlukati* — *vlákati.*

Vloupání, n., der Einbruch. Krádež v-ním, der Einbruchsdiebstahl. Dch. V. se zlodějů. Mus. 1880. 281.

Vloupati, *vloupávati*, einschälen. — **co:** díru. Jg. — **co kam.** Hrách **mezi** boby **do** jednoho hrnce v. Us. Tč. — **se,** einbrechen. — **se kudy kam.** Vloupal se *ťamny* **do** světnice. Us. — V. — **odkud kam.** V-li se **ze** zahrady do domu, **na** něho Us. Vck.

Vloupení, n. = *vloupání.* Dch.

Vloupil, a, m., der Einbrecher. Us. Dch.

Vlouzení, n., das Einlocken, die Einschleichung. Jg.

Vlouzený; *-en, a, o.* V. zboží, eingeschmuggelt. U Solnice.

Vlov, u, m., starker Zaunast. D. — **V.,** a, m., Blov, Flöhe, Flahe, ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 722.

Vlovina, y, f. = *vlov.*

Vloviti, il, en, ení, *vlovovati* = *lově vehnati*, einjagen. Jg.

Vložek, žku, m., **vložka,** y, f., das Einsatzstück, die Einlage. V. konopný, die Hanfeinlage, lněný. Šp. Všecko, co verš 14., 15. praví, za vložek berou. Vložka a vsuvka ta zdá se nejlépe přitéhati.. Sš. I. 39. Vz Vloha.

Vložení, n., das Einlegen, die Einlegung. V. **mezi** něco (mezi boby). D. V. **v** mysl, V., **na** stůl. Us. V. jmění = vklad, die Einlage. Us. Vz Vložiti. V. se v něco, die Dazwischenkunft, das Dazwischentreten. Dch., J. tr. A od potvrzení, kteréž by král jeho Milosť dáti ráčil i od vložení vkladu do desk zemských obě straně společně mají zaplatiti. List z r. 1550. A to zboží jmáme osvobozovati od každého člověka za plná tři léta od desk v. List z r. 1482. (Tč.). Ráčili byste přečísti na něm (srdci) napsaný můj vděčný úmysl a jisté v. k pilnému se napotom odsluhování za tak mnohá i prve i nyní mně činěná od V. M. dobrodiní. Žer. 15. V. žaloby a zapsánie v pohonné knihy; V-ní, zapsánie a prožalovánie žaloby. Vš. Jir. 404.

Vložený; *vložen, a, o,* eingelegt, eingeschaltet, inne liegend. V. psaní, D., průpovědi. Us. V. archy, die Einlagsbogen. Dch. V. kroužek (zapuštěný), die Einlegescheibe. Sp. V. stafylom, das Interkalarstaphylom. Nz. lk. — **kam.** Žádosť od apoštola na Korinthské v-ná, aby ho za tyranna neměli. BR. II. 604. Trest na někoho v. Šb. Jho v-né na hlavu t. j. na vóli rozumu člověka, jest milovánie laskavé Boha nade všechny věci a blížnieho jako sě. Hus II. 54. — **kde.** Láska je len prevelikě súžení, na mém srdci ťažký kameň v-ný. Ps. sl. 172. Protož všichni tito artikulové v těchto knihách vložení a vepsaní za zřízení, práva a nálezy obecní držáni a jmíni bez přerušeni býti mají. Zř. F. I. A. III. — **proč.** Lid jízdný i pěší **pro** ochranu hradu pražského sem v-ný. Mus. 1880. 83.

Vložitel, e, m., der Einleger. Jg.

Vložitelka, y, f., die Einlegerin. Jg.

Vložiti, 3. pl. -ží, vlož, že (íc), il, en, ení; *vklásti*, vkladu, dl, den, ení; *vkládati* = *v něco, do něčeho klásti*, ein-, hineinlegen; *vepsati*, eintragen, einschreiben, einschalten; *vštípiti*, eingeben, einpflanzen, ans Herz legen, dem Gemüthe einprägen; *říci*, sagen, zuflüstern, ausstreuen; *vstaviti*, einschalten, einfügen; *položiti*, auf-, darauf-, hinlegen, setzen, aufsetzen. Jg. — **abs.** Aby budoucně každý kup dle bedlivého uvážení tu, kdež náleží, protokollován neb vložen byl. Pam. Val. Mezíř. 133. — **co (komu):** kšží. D. Odpor kšaftu v. Pr. měst. V. odvolání z rozsudku, die Berufung gegen ein Urtheil. J. tr. Vloží ci un (= on, Bůh), vloží taku staru babu, co ci něvyleze za tři dni na lavu. Sš. P. 309. Sulík odpor vložil; Ten díl, jakož otec Kateřinin vkládá jí a její muži Přisnakovi. Půh. I. 209., II. 237. (Tč.). Chudobná děvečka rovně je dar boží, neviš ty, synečku, co ti pán Bůh vloží. Sš. P. 309. — **co, se kam (komu kdy; do čeho, k čemu, mezi co, v co, nač, před co, pod co, za co jak).** V. něco do veřejných kněh. J. tr. V. dříví do kamen, peníze do záložny, do psaní (do listu). Us. Dch. V. něco **do** truhly, Ros., tělo do hrobu (**za** všeobecného pláče), něco do počtu, do paměti, do mysli (někomu). V., do knihy, do řeči. Jel., do kněh zemských (vepsati), Ros., městských. Nál. Utržené peniažky vloží do voštin (er macht in Wachs). Dbš. Obyč. 102. Krupina, Krupina, nešćasná dědina, ta mně mú mamičku do země vložila. Sš. P. 491. Do nich vložil ostatky svatých (do oltářů); Biskup *každou neděli* 12 denárů vložil do schránky u sv. ostatků; Při kladení kamenu základního vkládaly se některé ostatky v pouzdře uzavřené do základního kamenu nebo také pod práh. Ddk. III. 268., IV. 169., 260. (Tč.). Byly schváleny a do desk zemských vloženy. Pal. Dj. IV. 2. 124. Vložen jest ten prodej do desk zemských. Dač. I. 142. Zlaté ti žezlo chci do ruky vložiti. Shakesp. Tč. Potěšení moje švárné, kdy se s tebú srdce zejde! Ja zejde se v onej době, dy mě hrobař vloží k tobě. Sš. P. 294. V. se do něčeho (vz vložiti *se v co*) = *o něco se opravdově přičiniti.* Musím se již

Digitized by Google

sám do toho vložiti. Ros. Úřad se do toho vložil. Ml. Kdybych se do toho sám nevložil, byli by pořád na stejné. Us. u Rychn. Neměl nižádného práva, do volby biskupa pražského se vkládati. Ddk. II. 458. Nebude vkládati se do věcí náležejících k víře a k církvi. Pal. Dj. III. 3. 194. Někoho k někomu do příbytku v. J. tr. Jej má svú rukú stieti a hlavu jemu mezi nohy vložiti. Arch. II. 91. Mezi Slovany osadníky německé vkládali. Sb. Lit. 20. I divíme se tomu, že ti lidé takovou věc o nás smýšleli a mezi poddané naše vkládati smějí. Pal. Dj. V. 2. 470. Kosatec mezi prádlo (proti molům) v. Byl. Mezi listy obrázek v. Us. Mezi přátele se v. Dvě kron. Kdo mi to v mé srdce vloží? Hr. rk. 359. Někomu nějaká slova v ústa v. Kr. Kdo by se v tu starosť vložil. Skl. II. 98. Prosím, rač kázati ve dsky jemu vložiti; A nemá žádnému vkládáno býti, leč se najde, že sám prve to ve dskách měl. Tov. 61., 62. Ač by stav svój proměnila vdova která a muži vložila ve dsky. O. z D. A ten (výpis) v rejstra soudu komorního vložen býti má. Zř. F. I. A. XVI. Dětem svým něco v dsky vložiti. Kn. rož. 43. Někoho v počet přátel v.; něco někomu v mysl, v paměť v.; Vkládám v lidi své učení. V. V. něco někomu v srdce. Br. Pozemky v dsky zemské v. V.. Zříz. zem. Něco v kroniku v. Pulk. Vkládám mu to v uši (říkám). Jel. V. se v co = *o něco se opravdově přičiniti; prostředníkem něčeho býti; vkročiti v něco.* Br., Ros., Trip., Solf., Ctib. V to se stavové nevkládají, neb při tom toho zůstavují. Zř. F. I. A. VII. Ktož sě v jeho páteř vloží, tomuť tisúc hřiechóv složí. Hr. rk. 329. V české věci Ferdinand se nevkládal. Prot. 140. Prose mne, abych se v to vložil. Arch. II. 43. Píší o to, v to se mezi námi vkládajíce. Arch. IV. 404. (Šd.). Cf. Přiskočiti v co. Aby se v to nevkládali a nepletli. V. Vrchnosť se v to vložila. Kom. V. se někomu v jeho práva. J. tr. Dopustili, aby taková věc ve dsky zemské vložena byla. Pal. Dj. V. 1. 317. Toto pak toliko pod způsobem přímluvy předkládám nevkládaje se vám v právo, které jako vrchnosť nad poddanými svými máte. Žer. 350. Lidé sobě stěžovali, že jim Jan Sošol dříve sekal a v ten les se vkládal. List z r. 1581. V rov tě vložila. Hr. rk. 123. Věci dvě dobré modlitebníkům potřebné v mysl vkládá; Aby Bůh ráčil v srdce jeho vkládati, co by měl mluviti. BR. II. 26., 662. (Šd.). Věno manželce ve dsky vložiti věnným právem; Plat někomu ve dsky v. k věnnému právu; Nevložil pohonu ve dsky; On prorazil dietěti hlavu, že by mu prst v hlavu vložil. Arch. I. 145., 464., V. 322. (Šd.). Bóh v to čisté tělo se vložil. Kat. 1954. Vložiti někomu něco v srdce. Št. N. 56. Vložil mu odpor v desky; Pan Jan vložil své ženě věno ve dsky zemské; Mé dědictví ve dsky vložil Smlovi Hvězdlickému; Jakož jest byl úmluvčí mezi mnú a Janem, aby mi zahradu ve dsky vložil; Zboží ve dsky vložiti svobodné a žádnému nezavázané. Půh. I. 180., II. 79., 183., 427. Hlavu káza své dievce vložiti v mošnu; Vložil jest u púto nohy mé. BO. Chce-li sám ruku vložiti v oheň, sám sebú bude vinen; Zdá se, že by ty řeči něco byly, vložiece v to matku božie; ale nic nejsú: ktož sebú Boha nectí, nemóž jeho skrze jiné ctíti. Hus II. 299., III. 150. Vložili jsou je na káry; na knihy 2 prsty v.; něco na místo, na oheň, na hranici; co na koho (ruku = položiti; chopiti jej; bíti ho). V. Žádosť na někoho v. Sych. Někomu něco na srdce v. D. Vítr na Němce se vložil. Star. pís. Na někoho úřad v. Dač. I. 139., 345., Cyr. Naučiť bída kouzliti, když není co na zub vložiti. Č. N. 177. Kdyžby kdo koho pohonil a naň žalobu vložil. O. z D. Pakli pohnaný ve dsky na se vloží (in der Landtafel mit Bezug auf seine Person eintragen lässt) a před písařem osvědčí. Kn. rož. 38. Jmá to s právem vše na chudé v. Hr. rk. 343. Na cestu něco vložiti. Us. Dch. Pán Bůh těžký kříž na něho vložil. Us. Šd. Za celých šestnáct roků, co jsme byli s nebožkou, nevložil jsem prsta na ni (nebil jsem jí). Us. Šd. Vložili naň kříž, aby jej nesl za Ježíšem. Sš. L. 209. (Hý.). Na města daň vložili. Pal. Dj. V. 1. 211. Jaromír osobně vložil ruky své na biskupa našeho. Ddk. II. 255. Což's té vlny vzal? A on řekl: Jáť neviem, což jsú mi vložili na vůz. NB. Tč. 219. Ktož na koho útok vloží. Arch. III. 312. Vidělo-li by se jeho milosti božské kdy na nás bídy vložiti. BR. II. 11. a. Ktožby kolivěk kletbu na ně vložil, ten každý propadne do komory naší královské 10 zl. List z r. 1495. (Tč.). Vloži na svú služebnici lavici vína. BO. Všecku pilnosť na to vložil. BN. Drva na rámě v. Rkk. 19. Vz ramena vložichu bystrá kopie druzí prvým, tako druhým třetí. Rkk. 50. Vloží železné jho na tvé hrdlo, až tě i potře. Hus I. 57. Vložil pytle na dva sluhy; Odvázavše oslíka a oslici jemu sú přivedli, rúcho své na ně vložilí, spasitele vsadili a podlé něho sú šli; A když jí nalezne, vloží ji na ramené své. Hus I. 399., II. 124., 259. — **čeho kam.** Mladší síla do obchodu vložila nového života **šp. m.**: nový život. Vz V. Brt. — Br., Kom., Jel. **Pode** vsie drva (stromy) vložie oběti bohóm. Rkk. 17. — **co po kom.** Mně měla paní Anna Kelmová vložiti **po** své dceři dva lány v 15 kopách. Půh. II. 288. — **co oč.** Kámen mlýnský vložen byl o hrdlo jeho. Sš. L. 165. (Hý.). — **co jak.** Příměřie **pod** základem v. Arch. I. 62. Mé věno drží, ježto mi mój muž **z** milosti vložil **na** všem, což tu v Pornicích má. Půh. I. 181. **Na** odpor tomu výkladu vkládá svůj výklad pravý. BR. II. 23. — **co kde.** Že jí spínadla **před** otcem jejím do měšce vložil. NB. Tč. 273. Vložiš jí (ženě) věno tu **na** Voticích. Arch. I. 171. Vloživ mi osm hř. gr. platu na svém zboží k věnné zástavě; Vložil jsem jeho ženě věno na svém zboží; Své i svého otce dědictví na Dambořicích Blažejovi vkládala. Půh. I. 251., 350., II. 17. (Tč.). Br., Kom., Jel. V. **před** oči. V. V. **za** zadek, za hřbet (odložiti). V. — **co proti čemu**: odpor proti něčemu v. Pr. Proti němu vložil jsem odpor. Půh. II. 260., 49. — **se čím kam.**

Digitized by Google

Jaz se tiem v tvú milosť vložim. St. skl., Hr. rk. 175. — **co kam proč.** Abyste tento list náš **pro** věčnú paměť ve dsky zemské vložiti rozkázali. Zř. F. I. B. XVI. — **koho kam z čeho.** Když pojmeš komorníka na koho, tehda vlož jej ve dsky z té pře, z niež trój póhon. Kn. rož. 75.

Vložka, y, f. = *vložek*, der Einsatz, die Einlage, das Zwischenstück, der Zwickel. Šp. Kšá., Prn. V. konopná, die Hanfeinlage, bavlněná, die Baumwolleinlage Šp. V. květinová, Nf., kotlová, Kessel- (dává se do parních kotlů, aby se kotelní kámen na ní usazoval). Hrm. 51. — **V.** *papíru* = *pět složených čtvrtek*, eine Lage. Us. — *Vložky* Deckeln zum Dazwischenlegen. Us. Dch. — **V.,** die Parenthese, der Schaltsatz, *vstavka, vsutá věta*. Nz., Šš. Mr. 5. — **V.** knihtiskařská. KP. I. 336.

Vložkový. V. roucho, das Stopftuch. Nz. lk. V. plech. Šp.

Vložní, iho, m. = *vložník*.

Vložník, a, m. = *ubytovník*, der Quartiermeister. J. tr.

Vložný, ého, m. = *vložník*. Rk.

Vlstek, stku, m. = *libček*, leuisticum ligustra. Rkp. vodň.

Vlše, e, f., murena, ryba, zastr. Rozk.

Vlt ve *vltořečný*, undifluus. Bž. 32. Cf. násl.

Vlť, i, f. = *vlna*, unda, die Woge, lit. valtis. Cf. Vltava. Šf., Bdl. Obr. 99.

Vltati, hin und her schwenken, wogen. — **čím.** Voda stromy, balvany vltá, vlce. Na Ostrav. Tč. — **se kdy.** Voda se vltá, vlce **v** čas povodně i vyvlce se někdy přes břehy. Na Ostrav. Tč.

Vltava, y, f. (dříve *Vletava*, snad i *Vlta*, Č. Dodt.), lat. Vultava, Moldau, řeka v Čechách. V. Aj, Vletavo, če mútiši vodu? Rkk. 71. Vz Dal. 15., 87., 121., 139., Tk. I. 628., II. 553., Čechy ve S. N. V. z *vlt* (vláti) a koncovky *-av, -ava, -avo* = undifluus, wasserreich. Šf. Cf. Vlť, Vltati a Bdl. Obr. 99., Vltavý. Co řekneš V-vě, donese to zítra do moře. Hnš. — **V.,** Fulda. Slov. let. VI. 99. — **V.,** os. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Vltavice, dle Budějovice. V. dolní, Unter-Wuldau, ves u Plané; V. horní, Ober-Wuldau, ves u Vimberka. Vz S. N.

Vltavín, *a, o,* Moldau-. Vyschlo lože Vltavino. Koll. I. 135.

Vltavotýn = Týn n. Vltavou.

Vltavsko, a, n. = *vltavská župa* v Bechyňsku. Vz Tk. I. 628., S. N.

Vltavský, Moldau-. V. břehy. Us. — **V.,** ého, m., osob. jm. V. ze Schlangenfeldu, jm. rodiny patricijské. Vz S. N.

Vltavský týn. Vz Týn.

Vltavý = *vlnivý*, wogig. Když je povnď (povoď = povodeň), to potom se voda cela vlce (vltá), je vltavá. Na Ostrav. Tč.

Vltořečný, zastr., na řeky bohatý, flussreich. Výb. I. 3. Dle Č. (v Dod.) v. = *vltavořečný*, *Vltavín*. Dle Šf. od *vlť* (vz toto). Cf. Bdl. Obr. 99., Vltava.

Vlučiti, zastr. = *vmrštiti, rychle vpraviti; vluči* = *vpravila*. Kat. 1558.

Vlúdiť sa, vz Vlouditi a p. Na Slov. Bern.

Vlúdnosť, i, f. = *vlídnosť*. Na Slov. a na již. Mor. Šd.

Vluka, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vlulati = *uspati*, einlullen. Kln. 207.

Vlumati se kam = *vlámati se*. Na Ostrav. Tč.

Vlumiti se = *vlumati se*. Na Ostrav. Tč.

Vluna, y, f. = *vlna*, die Woge. Zbúrila more a veliké vluny za nim vyhadzuvala. Dbš. Sl. pov. I. 134.

Vlůni. Až dá-li Bůh v. Vz Nevšímavý. Č. Vz Loni.

Vlunový = *vlnitý*, wogig. Vz Vluna. Na Slov.

Vlupati, *vylupati*, vz Vloupati, vyloupati. Na Ostrav. Tč.

Vlupič, e, m., der Einbrecher.

Vluzovati, vz Vlouditi.

Vlykací = *pohlcovací*, Absorptions-. V. síla. Nz. Cf. Vlykavosť.

Vlykání, n. = *pohlcování*, die Absorption, die Verschluckung. V. kysliku. Šp.

Vlykati = *pohlcovati*, verschlucken, absorbiren, einschlürfen. Šp., Dch. — **co kam jak. Na** jeden lyk to pivo do sebe vlykal. Na Ostrav. Tč. — **něco do sebe** (spolykati), einschlürfen, einsaugen. Dch., Bk. Některé hmoty paprsky do sebe vlykají. Hrm. 5.

Vlykavosť, i, f. = *vlykací síla*, das Absorptionsvermögen. Nz.

Vlys, u, m. = prostřední čásť břevnoví nade sloupy mezi architravem a karnysem, pak i dlouhá, úzká prouha, táhnoucí se nahoře na stěně blíže stropu ve směru vodorovném, das Fries, franc. frise. Vz S. N., Vlšk. 6—8., 19., 23. Vlys postranný, das Seitenfriesstück (bei Thüren). Nz. Vlys kulatých oblouků, obloučkový, das Rundbogenfries. Šp. Obrazy pro vlysy a okrouhlé pole v loži. Dch. V. hlavní, veliký, nadokenní. Us.

Vlysovací, Fries-. Šm.

Vlysový, Fries-. V. podlaha. Zpr. arch. XI. 41.

Vlž, i, f. = *matka křišťálová*, die Mutter der Krystalle. Hlatí tyčkovce málokdy možna na vlži sedících vydobyti, poněvadž vlž jest velmi rozdrolivá a sypká. Krok. II. 113. — **V.** = *matečni louh*, die Mutterlauge, zastr. Kál.

Vlžina, y, f. = *vlhkosť*, die Feuchte. Krok. II. 177.

Vlžový. Vlžové hmoty, das Muttergestein. Mus IX. 209.

Vm-. Touto skupeninou počíná se jen několik slov složených s předložkou *v:* vmetati, vmísiti a p. Ht.

Vmačkati; *vmačknouti*, knul a kl, ut, utí, eindrücken. — **co kam čím:** prstem zátku **do** láhvice. Šaty do truhly, **v** truhlu v. Us. Tč.

Vmačknutí, n., der Eindruck. Nz. lk.

Vmáchnouti, mit breiter Seite hineinschlagen. — **čím kam:** *měchem* **do** vody, sebou do plesa. Na Mor. Tč.

V mále, vz Málo.

Vmásti, vmatu, átl, ten, ení = *vplésti*, einflechten, einwirren. — **co kam (do čeho, v co).** Vmátl ho **do** té bryndy a teď neví, jak ho vyvésti. — **se kam.** Na Mor. Tč.

Digitized by Google

Vmastiti, il, štěn, ení, hineinschmieren. — **co kam.** Všecek lůj musíš **do** toho v., aby ti to nevrzalo. Vmastím ti jeden **na** hlavu, že budeš na mne zpomínat. Na Ostrav. Tč.

Vmateřiti se, il, en, ení = *zdomácněti*, einheimisch werden. — **kde.** Ty byliny jsou u nás vmateřeny. Duš. 32. (Puch. exc.).

Vmatlati, hineinschmieren. — **co kam.** Svoje jméno **na** vysvědčení. Us. na Mor. Tč.

Vmazati, *-zám* a *-ži*, einschmieren, einsalben. — **co kam:** hlínu **do** děr.

Vměniti, il, ěn, ění, *vměňovati*, einwechseln. Jg.

Vměsek, sku, m., das Einschiebsel. V hud.

Vměstiti, hineinlegen, placiren. — **co.** Chtěli sice někteří tuto teprv cestu arabskou v. Sš. Sk 115. (Hý.). — **se,** Platz haben, hineingehen. U Opavy. Klš. — **se kam.** Mám takého vola, čo sám si staju spraví, všetek sa **do** staje vmesti, len nohy mu von trčia. Mt. S. I. 134. Cf. Vměstnati.

Vměstknati, *vměstnati; vměstknávati, vměstnávati* = *vecpati*, hineinbringen, eindrücken. — **co, se kam: v** nádobu. Us. V. něco **do** něčeho. Us. Rk. Ty vozy se do dvora ani v. nemohly. Tč. exc. Všecky (hosti) **na** stůl vměstná. Kká. Td. 336.

Vměšovati, vz Vmísiti.

Vmetání, n., das Hineinwerfen. V. plev na oheň. BR. II. 14. a.

Vmetati, -tám a -ci, vmetaje a vmece, tal, án, ání; *vmésti*, vmetu, tl, ten, ení; *vmítati* — *vhoditi*, hineinwerfen. — **co.** Tu král Matiáš jal se vmítati všeliké obtíže. Pal. Dj. V. 1. 116. — **co kam:** původce různic **do** žaláře. Kram. Kotvy do moře. Troj., V. Vmeci tě **v** sklepy. Kamaryt. — **čím.** Chvoštištěm vmetl smetí **do** jámy. Us. V. všecky u věžiu. Dal. 144. Některé zbil i vmetal v jednu studnici. BO. Odpíráš pomoci vmietaje mi v to syna mého běhy. Arch. II. 29. Aby tato řeč nebyla vmítána v lidi. Pal. Dj. IV. I. 94. — **kam jak.** Do Vesuvu, hory ustavičně hořící, **po** hlavě sebou vmetal. Jir. Ves. čt. 386.

Vmetek, tku, m., embolus. Nz. lk.

Vmetkový, embolisch. Nz. lk.

Vmetnutí, n., embolia, das Hineinwerfen. Nz. lk. V. do hlavní tepny sítnice, embolia arteriae centralis retinae. Schb.

Vmignouti, hineinschwingen, -schlagen. — **co kam**: do ohně. Us. na Ostrav. Tč.

Vmísení, n., die Einmischung.

Vmísiti, vměs. il, šen, ení; *vmíchati, vmíšeti*, el, ení; *vměšovati*, einmischen, einmengen. — **co, se kam.** V. se **v** boj. Troj. — Plk. Něco **k** něčemu v. Krab. Vmísil se **mezi** ně, Br., St. skl., **do** rvačky. Sych., Jg. Pakli z úmysla které penieze měděné nebo olověné vměšoval by mezi dobré. Arch. III. 244. Arcikníže Albrecht nepoznán jsa mezi vojáky se vmísil naslouchaje jejich výkladům a rozmluvám. Ddk. Vmísila se (vložila se) do rozepře. Km. 1880. 414. Do listiny omyl se vmísil. Ddk. V. 260. Režnou mouku do ječného těsta v. Us. Tč. Neb se tak mnoho lidí dobrých i měst v to vmísí. Arch. IV. 387. V. se v něco. Chč. 379., J. tr. Spor o věno, v nějž později také císař Fridrich se vmísil, trval dále. Ddk. V. 149. Až pak do rozpravy se vmísil. Kká. Td. 326. Kterak škodlivě ta panovánie pohanská vmiešena sú u vieru. Chč. (Mus. 1880. 539.). — **co kam čím, jak.** Nikoli **bez** úmyslu vmísil markrabský notář Eliáš tato slova **do** zmíněné listiny. Ddk. V. 181. Kopistí vmísil svou zášť do lásky naší. Na Ostrav. Tč.

Vmístati se = *vejíti se*, Platz haben. — **kam.** Semkněte se trochu, ještě dva se mohú mezi vás vmístať; Ta sklínka se mi do kapsy nevmisce. Na Ostrav. Tč.

Vmístiti, einreihen. — **co kam.** Musíš ty hrnky všecky **na** policu vmístiti, všecky se tam vmistajú, Platz finden. Na Ostrav. Tč. Cf. Umístiti.

Vmíšati, vz Vmísiti. Na Ostrav. Tč.

Vmíšení, n., die Einmischung, Ingerenz. Dch.

Vmítati, vz Vmetati.

Vmlasknouti, sknul a skl, utí. — **co komu**: hubičku, Jemanden einen Schmatz geben. Us. Dhn.

Vmlčečky = *mlčečky*. Tkadl. II. 41.

Vmluviti, il, en, ení; *vmlouvati* — *přemluviti v něco*, bereden. — **v co.** Nedejte se v nic zvláštního vmluviti. Arch. 1520. — **se kam, k čemu: k** službě, k obědu. L. Mladý mnich vmluvil se před Hendricha. Dač. I. 168. Valouni v-li se do města Kostelce n. L. Dač. I. 221. Ke dvoru knížete se vmluvil. Ib. 158. Vmluviti se **k** někomu do služby. Na Ostrav. Tč.

Vmočiti, il, en, ení; *vmáčeti*, 3. pl. -čejí, el, en, ení = *namočiti*, einweichen. — **co kam: v** ocet, něco **do** čeho v. Us. Jg. Nohy do potoka v. Us. Tč.

Vmodliti, il, en, ení, einbeten. — **kam: do** pekla. 1559. D. exc. — **se,** sich einbeten.

Vmodřiti, il, en, ení, einbläuen. Šm.

Vmoknouti, sich einträuken. — **kam.** Všecka voda **do** země vmokne; Namaž boty mastnotou a nechej je státi, až to vmokne do kože. Na Ostrav. Tč.

Vmotati, hineinhaspeln, einwickeln. — **kam.** V-la se niť **do** brda a všecko pásmo potrhala; Vmotal se **mezi** ně a včil neví, jak ven. Na Ostrav. Tč.

Vmrštiti, il, ěn, ění; *vmrskati, vmrsknouti*, knul a kl, ut, utí, einpeitschen. — **co kam (v co, do čeho).**

Vmrviti, il, en, ení, *vmrvovati*. — **co, čeho komu kam.** V. sena do slámy kravám, slámy do hnoje. Na Ostrav. Tč.

Vmrznouti, zl, utí, einfrieren. Jg.

Vmudrovati se kam. Vz Mudrovati. Vmudrujte se celí v zemský prach. Čch. Bs. 103.

Vmutiti, il, cen, ení, *vmucovati*, hineinzerstossen. — **co čím kam:** mutokem (Stössel) vmutila řepu do kobzoli **pro** prasata; Vmuti všecko do sebe. Na Ostrav. Tč.

Vmydliti, il, en, ení, einseifen. — **co kam (v co, do čeho).** Celou libru mýdla v to prádlo, do toho prádla vmydlil. Us.

Vmyk, u, m. V. vrchní, spodní, obvinem; v-kem bůsti, Croisé stossen. Tš., KP. I. 559.

Digitized by Google

Vmysliti se, il, šlení se, sich hineindenken. — **se kam (do čeho).** Hlas. V. se do něčího stavu. Us. Tč. Nenít snadno v. se náležitě do příběhův od Kozmy tuto vypravovaných. Ddk. II. 443. — **v co.** Hank.

Vmýti, *vmývati se*, sich einwaschen. Voda se vmyje do břeha a potom ho vymyje. Na Ostrav. Tč.

Vmýtiti. — **co jak.** *Dohadem* jiní **beze** vší potřeby čtení Libyjanů v. usilovali. Šš. Sk. 72. (Hý.).

Vn. Z této skupeniny souhlásek vysouvá se *v*: kynúti (kynouti) m. kyvnúti. Vz Vysouvání souhlásek. Kt.

Vnače, Vnačky, Natschung, ves u Jirkova. PL. Vz S. N.

Vnad, u, m. = *vnada, návěští, naučení.* Neb ot jeho řeči vnadu často měla utěšenie. Kat. 416. Vz Vnada.

1. **Vnada,** y, f. = *nástraha, pokrm, kterýž se zvěři, ptákům a rybám nastrahuje, aby polapeny byly*, esca die Lockspeise, der Köder, Anbiss, das Geätz, Geäss. V. **V.**, *též zvířatům lesním*, die Schleife, Witterung (bei Jägern). D. **V.** = *vnadidlo, nástraha, újeď.* Pt. Udicí, na niž se vnada dává, ryby chytá rybář. Kom. V. ptákům. D. V-du nastražiti. Reš., Sych. V-du zasaditi. Šp. V. v železech a pasti; jehla na vnadu. Šp. Lišku na újeď, na vnadu přivésti; lišku na vnadě, na újedi chytiti; bouda při újedi, při vnadě; přivnaditi, přivábití, navnaditi na újeď, na nástrahu, na vnadu. Šp. Co v. na udici jsou statky a rozkoše světa. Hlkš. Chytrosť svou divně přihrazují jako jámu a osidla na zvěř a ptáky vnadou. Bls. 109. — **V.** = *choutka*, das Gelüste. Prostřed Sas přijide kněziu detinná vnada, i je sě se panici v řecě chladiti. Dal. 87. (50. 28.). — **V.** *přenes.* = *půvab, vab*, der Lockreiz, Reiz, Anreiz, die Lockung. Vnady rozkošného kraje jsou nad vyobrazení, übertreffen die Darstellung. Lum. 1855. 1094. An je lásky mocná jala vnada. Šš. Bs. 185. Všecky řeči a vnady k tomuto cíli strojené míjely se s účinkem. Pal. Dj. III. 3. 88. Čertovy vnady; v. hříchu; vnady a rozkoše těla rozehnati. V. Vnadu (dary) někomu poslati. Háj. Zlému vnadu dává. Kom. Tanec jest ďáblova v. Boč. Dvůr pro mne vnady nemá. Č. Vnadu někomu položiti (nástrahy činiti). Č. Vnady ženy bujné, svěží. Šb. Stř. I. 488. Jeť hádankou to místo, proto v něm ta v.; Její lesk i vnada všech jaly zrak. Kká. Td. 22., 30. — **V.** = *nývěští, poučení*, die Nachricht, Belehrung, zastr. Dá mu vnadu, kadyby ven z lesa vyjel. Výb. I. 189. Dětem vnadu dáti. Výb. I. 902. Sv. Prokop dá mu vnadu. Hr. rk. 21. Dámť mu čistou v-du. Dh. 114. Cf. Gb. v List. filolog. 1882. 114. — Kom., Dal., Har. — **V.** = *obyčej, způsob*, die Sitte, Gewohnheit, zastr. Po své velebné vnadě za stůl sěsti. Výb. I. 863., Kat. 1212. Dvůr po kněžskej vnadě. Výb. I. 1096. 29., Alx. V. v. 204. (HP. 5.). Kak byl milostivý za mladu, doňadž nevzě horší vnadu. Alx. V. v. 1923. (HP. 46.). — Dal. — **V.** = *dráha, cesta*, die Bahn. Slunce pošed v svej vnadě. Výb. I. 157.

2. **Vnada,** y, m., osob. jm. Tč.

Vňáda = *vnada.* Na Slov. Tč.

Vnadec, dce, m., amphithoë, kývoš. **Krok.** II. 245.

Vnadění, n., die Köderung.

Vnaděný, geködert.

Vnadící, anreizend. Dch.

Vnadidlo, a, n. = *vnada.* Mus. XI. 287. Otakar přiměřenými v-dly snažil se získati v Německu Jindřicha. Ddk. VI. 181.

Vnadiště, ě, n., v obec. mluvě **chybně:** *mladiště* = *místo, kde vnada zvěři se klade*, die Witterung auf Thiere. Jg.

Vnaditi, 3. pl. -dí, -vnaď, -dě (ic), il, ěn, ění; *vnadívati* = *na vnadu chytati*, ködern, locken, körnen, körren, kirren, ätzen, ein Aas legen. — **co, koho:** ryby. Rohn., Dbš. Pov. VII. 42. Aby mu každý rok železa vnadil. Slov. let. V. 214. Zas bys novou oběť vnadil. Kká. Td. 237. — **čím.** Vnaď krále vynášením jí, chval ctnosti její a vnady. Shakesp. Tč. Apoštolé zbožím nevnadili. Hus I. 429. — **koho k čemu:** k milosti. V. Bohatství vnadí k nešlechetnosti. V., Kom. — **koho kam.** Pořád ho **k** sobě vnadí (= vábí). Us. Aby Němců **do** Čech nevnadil. Háj. S pánem se nevaď, psa proti srsti nehlaď a frejíře do domu nevnaď; pán tě upěře, pes tě zžíře a frejíř ženu zliže. Rým. — V. **v** svůj dům. Rad. zv. Dci **na** otce vnadieše = vnadila, nástrahy činila. Výb. I. 95., Dal. 18. — **co kudy jak.** Národ římský **po** rozlehlých svých krajinách ji (lásku) *všemi způsoby* podpíral a vnadil. Puchm. — **se** = *učiti se po vnadě jíti, cvičiti se*, sich üben, lernen. Cf. Vnada. Trn se z mladu ostře pučí, sám se vnadí štěnec rúčí. Alx. V. v. 309. (HP. 8.).

Vnadivec, vce, m., brosimum, rostl. kopřivovitá. Rostl. I. 260. b.

Vnadnosť, i, f. = *vnada*, der Reiz (Eigenschaft). V. zpěvu. Sych. V. mladistvé postavy. Hš.

Vnadný = *vábný, vábivý, plný vnady*, reizend. V. bohatství, zvuky. Ráj. Tato věc má cosi vnadného do sebe. Us. Dch. Stretněm milú, ju polúbím, stisněm jej ruky vnadné. Sl. ps. Šf. II. 152. V. spanilosti plyne vnadná celá její postava. Č. V. tělo. Vrch. V čistou náruč vnadnou zemi jímá. Kká. Td. 220. — **V.** (zastr.) = *cvičený, způsobný, obvyklý, známý*, geübt, kundig. V. pes, slídník. St. skl., Alx. V. v. 2314. (HP. 56.). — **kde: v** některém domu. Výb. I. 1094.

Vnadoplný, reizvoll, charmant. V. kráska. Chmelen.

Vnáhle, plötzlich. Bž. 216., Aqu. Neb mohlyby nám tak vnáhle ty smyšlené věci ukázány býti. Arch. IV. 117.

Vnárodnění, n. = *vtělení do národu*, die Aufnahme in die Nation. Hý. Obřízkou se vsynění a v., vdětění do lidu božího dálo. Šš. L. 26. (Hý.).

Vnárodniti se u koho, nationalisiren. Mus.

Vnarov, a, m., Urowitz, ves u Vimberka. PL.

Vnášeč, e, m., der Einträger (dělník ve skelních hutěch). Šm.

Digitized by Google

Vnášeti, vz Vnésti.

Vnať, i, f., **lépe** než obecné *nať*, radix enim est adv. *vně*. Kom. píše všude *vnať*. Pod sebe kořeny, nad sebe v. mocně hnala. Kom. Did. Seménko vždycky nejprv kořen dolů pouští a teprv zhůru vnať. Ib. — Mt. S. X. I. 47.

Vnavní, vz Navný.

V ně, in dasselbe, in sie. Vz On.

Vně, adv. = *venku*, aussen, draussen, heraussen. V. Vžeň do kostela, kteří jsou vně. Sych. Jednák vně (t. j. před domem), jednák na ulicech. Prov. V. prostý (jako ostěra), v. připevněný (prašníky na vněšné straně nitek). Rst. 515. Jak doma, tak v. mezi cizími V. Vně. krom vlasti býti. D. Už je vně = *umřel*. U Domažl. Zl. Doma i vně co jest se dálo. Bart. Úředník v. ustanovený, exponirter Beamte. J. tr. Vně na malém dvorečku přes noc ležeti jsme museli. Har. II. 17. Doma nebo vně umříti. Dh. 10. Ten, jenž skrze okna a mřieže hledí, to, což se v. děje, vidí, ale on vidien nemóž býti; Abych nalezla tě vně t. abych tě člověkem učiněného zevně viděla. Hus III. 29., 93. (Tč.). Vnitř hliněný, vně měděný; Knihy, ježto byly psány i vnitř i vně. BO. Vně okáči, doma krti slepí jsme. Prov. Šd. — *S genitivem*. Jedna ale v. jich jsouc okolo nich pochází. Šš. P. 728. Vévoda Leopold II. meškal právě tenkrát vně země. Ddk. IV. 46. (IV. 25.). To se stalo v. kostela. Cf. Mkl. S. 516. V. města = krom města. D. — *Poznam*. *Vně* užívají mnozí **chybně** ve smyslu adv. *vnitř*, innerhalb. — *S předlož*. S lidmi vně z církve přebývajícími. Br. Petr stál u dveří vně. Br. Vně z země. Vš. Když prosí vně o nevěstu u zavřitých dveří, tedy zpívají vzájemně vně i vnitř sobě odpovídajíce. Šš P. 426. — V. zůstati = venku (nevjíti; 2. nepřijíti). Zlob. — *Od vně*, **lépe**: z venku, z venčí. Jg. Jádro s klem od vně patrným. Rostl. Vz Ven.

V nebe vstoupení — *na nebe vstoupení*, die Himmelfahrt.

V nebe vzetí = *na nebe vzetí*, assumtio.

Vněd = *vjed, vjev*. Dal.

Vnedojípě, vz Nedojípka.

Vněchlup, u, m., danais, die Danais. V. vonný, d. fragrans, okrouhlolistý, d. rotundifolia, rostl. Vz Rstp. 803.

Vněchlupka, y, f. = *vněchlup*.

Vnějšek, ška, m. = *vnější strana*, die Aussenseite. Dle vnějška sobě podobní. Us. V. číše. Šš. L. 118.

Vnější = *co vně jest* (z venku, z venči, zevnitřní, vz toto), Aussen-, äusserlich. Vlastně jest to kompar. Č.; *opak vnitřní*. Mk., Výb. I. 652. Vnitřní i vnější. St. Mysl vyletuje z myšlenie vnitřnějšieho ke vnějšiemu. Ms. Kdo by jen v těch věcech vnějších poslušenstvie držal. O 7 vstup. V. znakové nerostův. Krok. V. proměny. Bž. 223. V. úhel, der äussere Winkel. Nz. V. člen. Stč. Alg. 88. Zbaviv se takto vnějších nepřátel jal se Vratislav přihlížeti k opravě zemí vlastních; V. znamení tohoto potvrzení, podání totiž korouhve. Ddk. II. 203., III. 10. (Tč.) V. členy srovnalosti (t. externi). Sim. 80. V. oběžnice, Stč. Zmp. 166., lesk. Mus. 1880. 437. — *Poznam*. Někdy **špatně** *ve smyslu vnitřní*: Nástroje vnější: plíce, žaludek, střeva atd.

Vněkloubní = *klouby vně mající*. V. živočichové, exomera. Ssav. 52.

Vněm, u, m. = *vnímání*. Tužby a vněmy. Kapras O spaní a snu.

Vněmnosť, i, f. = *vnímavosť*. Šš. J. 73. a.

Vněmný = *vnímavý*. Cf. Vněmnosť.

Vněnitka, y, f., **vněnitec,** tce, m., exostemma, die Exostemme. V. karybejská, e. caribaeum, úzkolistá, e. angustifolium, dlouhokvětá, e. longiflorum, květnatá, e. floribundum, chocholíkatá, e. corymbiferum, peruvská, e. peruvianum, rostl. Vz Rstp. 801.

Vněobjadří, n., äusseres Samenweiss, exospermium. Rst. 515., 138., Kk. 55.

Vněobplodí, n., epicarpium, die Aussenhaut — vněšný povlek plodu, jenž shoduje se s pokožkou listovou a často obzvláště s plodů dužnatých dá se sloupnouti. Rst. 515., 142., Kk. 56. Cf. Obplodí.

Vněplodí, n., exocarpium. Vz S. N.

Vněplodný, **-plodý,** exocarpeus, *plody vně mající*. V. lůžko. Rostl. I. 77. a.

Vněřadý = *vně řady mající*. V. okvětí. Rostl. III. 6.

Vnes = *dnes*, heute. Us. na Plaště. Prk.

Vnesení, n., das Hineintragen. Kdežby která byla vnesena, má toho v. užiti (wohin eine heimgeführt würde). Zř. zem. op. rat. 1502. Od andělů **do** nebe v. BR. II. 263.

Vnesený; *-en, a, o*, hineingetragen. V. míra. ZČ. 20.

Vneslav, a, m., osob. jm. Rkk. 50.

Vnésti, vnesu, vnes, -sa (ouc), sl, sen a šen, ení; *vnositi*, il, en, ení; *vnášeti*, 3. pl. -šejí, šej, šeje (íc), el, en, ení; *vnášívati*, hineintragen, eintragen, ein-, hineinbringen. Jg. — **co.** Čert ho tam vnesl. Us. Šd. Vnes neb vlož neb vtiehni prst svój siem a viz rucě mé. (Jan 20.). Hus II. 155. — **co kam (na čem; do čeho, nač, v co, nad co, mezi co, k čemu):** do domu, do hrobu, V., zboží do lodí, něco do kněh, D., někoho do nebe (= 1. chváliti, V.; 2. vznésti. Jel.). Rád by ho na rukou do nebe vnesl. Vz Donésti. Č. V. něco **na** dům radní. Har. Něco na sklo. Ms. alch. Kdo vás **v** tento život vnesl. Jel. — Kom. V. **nad** výsosť země. Rukov. sv. Aug. Peníze **mezi** lidi v. J. tr. Něco **k** soudu v. Šp. V. do veršů rozmanitosť. Nz. Válka do Moravy vnesena byla. Ddk. II. 294. Do letopisů paměti vnášeti. Kom. Sukno do komnaty vnesl. NB. Tč. 178. Statek, **na** který je (žena) vnesena t. j. statek ten, na který se vdala a věno jí pojištěno bylo. Tč. exc. Zisku nespravedlivého nevnášej v příbytek. Mor. Tč. Nového cosi vnášíš v uši naše. Šš. Sk. 203. K jednej ctnej vdově v duom ho vnesli. Pass. mus. 344. Lsti své a lúpeže požitky nazývají, když lúpež vnesena bude v komoru. Hus III. 194. Takové penieze mezi lidi vnášel. V. Statek mně znamenitý, veliký pokraden jest a k nim vnesen. Arch. IV. 70. Stejné díly na přímku v. Us. Tím vneseny k nám vzory nové. Anth. I. 3. vd. IV. — **kam jak.** Z toho srozumiete,

jaké neobyčejné poselstvie s pohruožkami na nás přišlo jest a vneseno. Arch. III. 306. — co kam s kým. Stánek svědectví vnesli otcové naši s Josuem do državy pohanů. Sš. Sk. 86. (Hý.). — co kudy. Neroďte břemen nositi v neděli, aniž vnoste skrze brány jeruzalemské. Hus I. 114. — koho čím: chválou. Tkad.

Vněšník, a, m. — *člověk vně čeho jsoucí*, der Auswärtige. Církev boží více rostla a u v-ků (jinověrců) vážnosti nabývala. Sš. Sk. 59. (Hý.).

Vněšnosť, i, f., die Aeusserlichkeit, Aussenseite. Na mnoze ve v-stech zákona zatonuli. Sš. J. 27. (Hý.).

Vněšný, rus. — *zevnitřní*, der äussere. V. srovnalosť úsudkův. Marek. V. kalich hlaváčův. Rst. 515. V. náměty. Sš. Mt. 12. V. úcta. Sš.

Vnetěše, pl. Mates ze Vnetěš. Arch. IV. 344.

Vnětí, n., einzelne Empfindung, perceptio. Nz.

Vněústí, n. = otvor vněšné blány vaječné, jestli vejce dvojnásobnou blanou opatřeno, exostoma, der äussere Eimund. Rst. 515.

Vněveč, *v něveč = v něco*. Zdaliby ty věci tak zašlé vněveč lepšieho byly ještě uvedeny. Arch. II. 33.

Vněvoliti, il, en, ení = *s nevolí vyhnati*. — koho kam. A ledva mne ta moja macička v-la ven (alias: vyhnala kyjem). Sš. P. 208. Ledva mne ta moje matička vněvolila v len (= proti mé vůli přijměla, přinutila abych plela len). Sš. P. 208.

Vněvýtrusí, n., exosporium. Vz S. N.

V nic, in Nichts. V nic obrátiti, annuliren. D.

Vniče, zastr. = *vnikla*. Kat. 937. — **V.**, pl., Wnitsch, dvůr a myslivna u Křivoklátu. Pl.

Vnide, zastr. = *vejde*. Kat. 682., 3403.

Vnidu, zastr. = *vejdu*. Vz Vejíti.

Vnik, u, m. — *vniknutí*, der Einbruch. Jg. V. vody. Dch. — **V.** = *úzký průchod*; *tenká sítka na ptáky*, ein Vogelnetz. L.

Vnikání, n., das Eindringen, die Endosmose. Šp. Matornější v. v podstatu nauky. Sš. II. 10.

Vnikavec, vce, m., oxiporus, hmyz. Krok. II. 251.

Vnikavosť, i, f., die Eindringlichkeit. Dch.

Vnikavý, eindringlich, einschneidend. Dch.

Vniklý, eingedrungen, eingebrochen. V-lé vody. Dch. — **kam (odkud)**. Voda ze stok do sklepů vniklá. Us. V lůno jednotlivých rodin vniklý zásadní spor mezi trůnem a oltářem; Zapotřebí bylo vypuzení Bavorů do země vniklých. Ddk. V. 201., 283. (Tč.).

Vniknouti, knul a kl, utí; *vnikovati, vnikati*; *vnikávati* = *do vnitř se dostati*, sich eindrängen, eindringen; *vpadnouti, dostati se, přijíti*, fallen, ein-, hinein-, verfallen, gerathen. — **kam (s kým z čeho)**. Do těch zemí vnikl. V. do čeho. Br. S vojskem do města v. Us. S vozy do lesa vniknouti. Us. Z protivenství někdy člověk i v zoufalství upadne a vnikne. Tkad. V. v něco. Tkad., Leg. Vniknouti v boj. Troj. Pakli věci vniknou v mysl. Jel. Poláci měli v. do severní Moravy. Ddk. V. 296. V. v něči srdce, v ducha činohry. Dch. V ducha úlohy své (role) v. Nz. Epištolu a evangelium čti každý srozumitelně a bleď v. v jich smysl. Ddk. IV. 287. Ve známosť v. Kos. Ol. I. 72. Smrť v celé člověčenstvo vnikla; Tím více vniknouti může v tajemství boží. Odtud ony smutky vnikly v tok můj prudký. Sš. I. 63., II. 196., Bs. 18 (Hý.). V takovúto jsme smlúvu vnikli a vstúpili; A ten, ktož ot nich to zbožie přijme, ten má také v ta ve všecka práva svrchu psaná v. Arch. I. 199., IV. 374. (Šd.). V. v slib. Št. N. 37. Byli-li skutečně vnikli lichoapoštolé mezi Galaty. Sš II. 4. (Hý.). V. ku předu. Dch. Neb když jsú s vozy do lesa vnikli, tu se vozové zaměstnali, že každý chtěl jeden před druhým býti. Let. 82. Jenom náhlá noc zabránila, že zároveň s nepřítelem nevnikl do města. Ddk. III. 235. — **kam jak**. Tím Pavel vniká v počátky veškerého dějinstva podlé dvojího směru jeho. Avšak poněvadž skrze křest pohané se židy v jednotu vnikli; Řeč ta *hluboko* vnikla v útrobu posluchačů tu přítomných. Sš. I. 61., II. 45., Sk. 29. *Mocí* tohoto listu vnikáme i vstupujeme . . . Arch. III. 241. Noví apoštolé (humanismu) sami ještě velmi povrchně v opravdovou humanitu vnikli. Mus. 1880. 477. — **odkud kam**. Jindřich měl sobě nařízeno, s jižní strany v. nepřátelsky do této polské provincie. Ddk. II. 84. — **kam s kým kdy**. Úmluvy, ve kteréžto Bůh vnikal za stara s lidem israelským. Sš. II. 98. — **kam kudy**. Sníh vnikne přes tu nejmenší špárku do jizby. Na Ostrav. Tč. Kdež jsem jinoch vnikal *drahou* těsnou v člověčenstva doby starobylé. Sš. Bs. 189. (Hý.). Příkopem a branou do hradu v.

Vniknutí, n., der Einbruch. V. vody do sklepů. Us. Dch.

Vnímání, n., die Perception, Auffassung. Dk. P. 8., 71. Vz Vnímati. V. uhlíku. Vz Schd. II. 223.

Vnímatel, *vnimatel*, e, m., der Percipient, Empfänger, Auffasser. — **V.**, přijímatel, recepteur, die Kraftmaschine, Umtriebsmaschine. Nz.

Vnímatelka, *vnimatelka*, y, f., die Empfängerin, Auffasserin. Č. Jez. 181.

Vnímatelnosť, *vnimatelnosť*, i, f., die Perceptionsfähigkeit. Bůh v schopnosti a v-sti k spáse klamati se nemůže.

Vnímatelný, *vnimatelný*, apprehensibel. Rk.

Vnímati, *vnímávati, vníti* (vejmu) = *do vnitř bráti*, in sich fassen, percipiren, auffassen, aufnehmen (einen Eindruck), begreifen, hineinnehmen. — **co**: sladké zvuky. Č. — **co čím**: zrakem. — **co kam**. V mateřskou svou útrobu vnímáš všechnu žalobu. Sš. Bs. 2. — **se proti komu** = *zpouzeti se*. St. sk.

Vnímavosť, i, f. = *schopnosť ku vnímání*, die Empfänglichkeit, Receptivität, Fassungsfähigkeit. Šf., Nz., Pal. V. smyslů. Mus.

Digitized by Google

Bystrá v. Dch. Znal Kristus v. pohanů. Šš. I. 140. V. nsnč. Šp. Vnitřní v. Dk. P. 111.

Vnimavý = *rád vnímající*. empfänglich, fassend. V. duch, mysl. Mus. 1880 363., 146., 486. — **pro co.** Srdce pro krásoty přirozenosti v. Kamar.

Vnislav, a, m., osob. jm.

Vniter, *vnuter*, drin, im Innern. Na Slov. Koll. I. 345.

Vniterně, vz Vnitřně.

Vniterní, vz Vnitřní.

Vniternosť, i, f. die Innigkeit. Nz. Učení všecka zavírám, v-sti želeji. Slov. ps. (Tč.). Vz Vnitřnosť.

Vnití, n., das Eingehen. Sal.

Vniti = *vjíti*, vz Vejíti. Hr. rk. 468., Bž. 50. Nenieť dóstojen sěm vniti. Pass 29. (Hý.). Dvaja zostali pri bráne a druhí vnišli dnu (dovnitř). Lipa. 338. Tak vnišel ako daky duch. Mt. S. I. 96. — **kam.** Nedá mu vniti **u** vaše domy. BO. A to jemu jmá **ve** daky vniti, aby toho žádný přietel nemstil. Arch. II. 91. Pane, staloť se jest, jakož's přikázal, a ještě miesto jest, v něž mohú zvaní vniti. Hus II. 255. Vnšol **do** hostince. Dbš. Sl. pov. I. 3. — **V.**, vz Vnímati.

Vnitr, u, m., nové m.: *vnitř, vnitřek*. Ve vnitru. Mus. VIII. 436.

Vnitř (z v-n-j-utř, kdež *n* předsuto po předložce, vz Prk. Př. 15.); stč. vňutr, Bž 10.; u Opavy posud. Klš.; adv = *do věci, v prostřed čeho, do něčeho*, in das Innere, hinein, herein, einwärts. Všed v. Ben., Br. V. — **V.** = *ve věci, u prostřed čeho*, innen, inwendig, innerlich, innerhalb. Chléb má střídu v. dírkovanou; Zevnitř kůra, v. lyka jsou. Kom. V. i zevnitř lichota. Prov. Mus. Povrch je hezký, ale u v. to nestojí za nic. Dch. Při tolikerých živlech rozkladu u v. i zevně byla nejnutnější potřeba toho. Ddk. IV. 117. Jen zevnitřní nebývá u vnitř týž. Shakesp. Tč. Vnitř hoříc, zevnitř mrznouc. Žer. 311. Byl u vnitř plac prázdný až do druhé zdi. V. Když pravě sami se v. spatříme, shledáme v pravdě, že větčie strana z nás křesťanóv modloslúžením jest zprzněna; To bývá zjevně, neb v. hlasem neb jinými znameními čitedlnými; Ač ten, jenž jest zevnitř nás člověk, boří se a hyne, však ten, jenž v. jest, obnovuje se den ote dne; Hledáš-li kterého miesta vysokého neb miesta svatého, v. daj chrám Bohu; Aniž jest pochybenie, by ho v. nenaučil milostivý spasitel, jakož ho zevnitř naučil; Hlas ovčí jest: Budete hřiechóv zbaveni! v. hltánie žádosť, aby dali penieze; Ten vás v. navštieve vydá svědectvie o mně. Hus I. 168., 93., 117., 304., II. 164., 169., 195. (Tč.). — *S genit.*, innerhalb. V. kostela. V. Shřielo se srdcě mé vnitř mne. Žalt. wit. 38. 4. (Č.). V. i zevnitř města. Har. V. země nesluší jeho ovšem hledati; Spojili se někde v. země, snad u Plzně; Loupežné zástupy uherské tak často v. země své spatřovali; Prost jsa všeliké starosti u v. říše; Obce Zábřeh atd. u vnitř této kotliny; Listinami zjištěných dat o silnicích u v. země máme ovšem velmi pořídku; Odpůrci způsobil nepokoje u v. vlastní říše jeho. Ddk. II. 85., 132., 145., IV. 97., 127., 135., VI. 113. — *Se subst. s předložkou* **v.** V. v domě. Ros. Přijel v. do vlasti. BO — **V.** *má moc substant. a pojí se s předložkou.* U v. nás jest. Kram. U vnitř pukající (jako měchýřky oříčkův, vomějův); u v. prostý (jako ostěra sleziníkův); u v. připevněný (jako prašníky na svých nitkách). Rst. 515. V., z v., od v (z vnitř liší se od: zevnitř = z venku). Všecky tyto věci zlé pochodí z vnitř, V., z vnitřku. Br.

Vnitřek, třku a třka, m. = *vnitřní část*, das Innere, Inwendige. V. kůže. Šp. Do v-ka hleděti. V. Všecky tyto zlé věci pocházejí z v-ku. Br. U v-ku. Br. Do v-ku, k v-ku země. Šm. Do vnitřka země. Dch. V. osoby. Šš. I. 118.

Vnitřeně = *vnitřně*. Sl. ps. Šf. II. XIII.

Vnitřku = *vnitř*. D.

Vnitřně, na Slov. *vniterně* = *uvnitř, vnitř*, inwendig. Vnitřně a zevnitřně. Reš.

Vnitřní = *co vnitř jest*, u Opavy *vňutřný*, Klš., na Slov. *vniterný*, der innere, inwendige. Vnitřní místo, úd (jako srdce), myšlení, moře (středozemní), V., hnutí, vnuknutí, puzení, D., smysly, Kom., úhel. Sedl. V. bouře mnou zmítá. Jg. V. sloh nerostů složených. Vz Bř. N. 51. V. kůra, die Innenrinde; v. ozubení, die innere Verzahnung. Šp. V. příbuznosť dějů, Lep. Děj I. 1., ústrojí státu, Kř. Stat. 2., oběžnice, důvodnosť, Stč. Zmp. 166., 628., stav, byt říše, zmatky, rozbroje, Šb. Stř. II. 40., 168., nepokoj, cena spisu, život. Mus. 1880. 64., 367., 425. Vnitřní pochody: myšlení, cit a j.; appercepce, vnímavosť, napětí. Dk. I., 111., síla. Us. V. planosť řeči, die innere Haltlosigkeit der Rede; jazyk vnitřního jednání úřadů, innere Verkehrssprache der Aemter. Dch. V sudidla; Chtěl se zbaviti nepřátel vnitřních již proto, že od cizích nebyl bezpečen. Ddk. II. 155., 405. (Tč.). Pro jeho vniterné vnukání, die innere Eingebung. Proch. Dj. bibl. I. 10. V. členové srovnalosti, t. interni. Šim. 80., Stč. Alg. 88. Ministerium vnitra nebo minist. věcí nebo záležitostí vnitřních. J. tr. Okraje vniterné oděvu toho podšity jsou damízem a výložky či lemůvky stužkami pěkně obtaženy. Šš. P. 761. Jen lesklá jména mají knížat, za slávu zevní vnitřní klopotu. Shakesp. Tč. Vniterný ukon duchový. Šš. J. 72. (Hý.). V-ho pak očištění dáti nemohu. BR. II. 13. b. Proto k naší nemoci přislušie, aby náš čich i v. i zevnitřní bodla, bolesť trápila . . . .; Zjevná věc jest, že jeho (boží) milosrdenstvie jest jemu v. a věčné; Protož jako proti zevnitřním cizím nepřátelóm, též také proti vnitřním domácím duši nepřátelóm učte se pilni býti; Bude tam bolesť bez konce i v. v duši i zevnitřní na těle; Pokušenie některé jest v., jako když má člověk od těla hnutie k smilstvie, ano ho nižádná věc k tomu nevábí; Jsú i klěcaví, že žádosti v. pravé k Bohu a k dobrým skutkóm nemají. Hus I. 293., 294., 468., II. 47., 87., 255.

Vnitřnosť, i, f., na Mor. *vňutřnosť*, Klš., na Slov. *vnuternosť* = *jakosť vnitřního*, die Innigkeit. D. — **V.** = *vnitřek*, das Innere, Inwendige. — *Vnitřnosti* = *vnitřní částky těla, střeva, drob*, σπλάγχνα, lat. viscera, die

Digitized by Google

Eingeweide. V. — ústroje čidlové, dychací, zaživací, močové, pohlavní, krevní, vz tato slova a S. N., Droby. V. člověka, hovada, Ros., zvířecí. V-sti žertvy (věštění z nich u Římanů), vz Vlšk. 517. A v-sti mé pohnuly se ve mně. Pís. Šal. 5. 4. Tak mi líto zástupu toho, až se ve mně v-sti pohybují. BR. II. 69. b. — **V-sti** = *části většího celku*, ku př. u tkadlcovského stavu: cívka, člunek a p., u stroje: kotel, řemeny, kola a p. U Žamb. Dbv.

Vnitřnostný = *co u vnitř jest*, innerlich. V. semena žabinců či řas. Rst. 515.

Vnitro, adv., **lépe**: *vnitřnost, vnitřek*. Jg. Ministerium vnitra. J. tr. Zdáť se, že směr této vojenské silnice byl z vnitra země přes Hranice. Ddk. IV. 133. Tataři po všech těchto cestách zaplavovali v. Moravy. Ddk. V. 227. (Tč.).

Vnitrocírkevní věci, innerkirchliche Fragen. Dch.

Vnitroeuropský, inneneuropäisch. V. krajiny. Šb. Stř. I. 385., II. 58.

Vnitrokloubní, v zool. endomerida, pl. Nz.

Vnitropupí, n., omphalodium, der Nabelgrund, der Grubengrund. Nz.

Vnitrorakouský, innerösterreichisch. V. země: Rakousy dolní a horní, Salcbursko, Tyroly s Vorarlberkem, Štýrsko a Korutany. Kř. Stat. 5., Ddk. VI. 54.

Vnitrosdílný. V. znamení (na železných drahách), das Interkommunikationssignal.

Vnitrozemec, mce, m., der Binnenländler. Dch.

Vnitrozemí, n., das Binnenland. Šb.

Vnitrozemní jezero, der Binnensee. Dch. V. hory, Mittellandsgebirge. Nz. Vz Vnitrozemský.

Vnitrozemský = *vnitrozemní*, mittelländisch, Binnen-. V. clo, jezero, moře, obchod, plavba. Nz. V. teplota, žár, podnebí, krajiny, voda. Stč. Zmp. 508., 509., 552., 619., 749.

Vnitřplodník, u, m., endocarpon, rostl. lišejník. Rostl. I. 274. a.

Vnitřplodný = *plod vnitřku mající*, endocarpeus. Rostl. I. 77. a.

Vniutro-, Binnen-. Na Slov. Ssk.

Vniuž, vniž, zastr. = *jako*. Jir., Výb. I. 46., 145., 163. Cf. *Vňuž, Vniž*. Bž. 216.

Vniveč (**ne**: *v niveč*), akkusativ; vnivčem, lok. Zde jest předložka *v* zdvojena: v-ni-ve(v)-č (*č = če — co*) = *v nic*, in Nichts. D., T., Bž. 55. V. něco obrátiti. D., Solf. Proti sv. Petru vnivčemž zvítěziti nemohl. Leg. V. se neplésti. Arch. II. 239. (Šd.). Ach, veru že nás zlostná macocha na vnivoč priviedla. Na Slov. Dbš. Pov. IV. 50.

Vniž, *vniuž*, zastar. **V.** = *ve kterouž*, in welche. Vniužto dobu se súmrači. St. skl. **V. i. e.** *měru* = *jako*, als wie. V. pták = jako pták. St. skl. Oklučiuce ny vňuž vlci ovce. Rkk. V. vůl = jako vůl. Výb. I. 145., 163. Jazyk mají vniž meč v sobě; Vniž roj; Kdaž jsú měkci vniž mák zralý: Pyrop svieti vniž plameň; Mútě sě (piesek) vniž moře samo. Alx. V. v. 210. (HP. 6.), v. 1044., v. 1092. (HP. 27.), v. 1551. (HP. 38.), v. 2179. (HP. 53.).

Vnočiti (stupňováno z vniknouti, Gb. Hl. 111.), il, ení, zastr. = *vraziti, doraziti*, eindringen. — **kam**. Ač který pes **k němu** vnočí. Alx. V. v. 1626 (HP. 39.). Na nebe má oči a do blata vnočí. Prov. Tč. Hlavu do stěny v. Na Ostrav. Tč. To husté jich (těch slov) opětování má slova ta tím hlouběji v., vhloubiti **do** útroby naší. Sš. J. 108. (Hý.). Vsie sě vzmuži, vsie **v** Tatary vnoči. Rkk. 51. — **kam jak**. Vojmír vnoči na ně chrabrú rukú. Rkk. 23. Oboumа nohama do hnoja v.; **S** pravdou **na** koho v. Na Ostrav. Tč.

V ňom, v ob. mluvě m.: *v něm*. Vz On.

Vnoření, n., die Immersion. J. tr.

Vnořený; *-en, a, o*, eingetaucht. — **kam**: **do** vody. Us.

Vnořiti, il, en, ení = *pohřižiti*, eintauchen; *vkrásti se*, sich einschleichen. Jir. — **co kam**. Hlavu **do** vody v., eintauchen, einsenken. Tč. — **se kam**. Gore ptencem, **k** nimže zmija vnori (hoře ptákům, **k** nimž zmije vnoří). LS. v. 95. Vz Bdl. Obr. 139. Pan Tadeáš jen **v** obraz sousedky se vnořil; Ve chladné proudy se vnoří. Kká. Td. 32., 88.

Vnosení, n., das Hineintragen.

Vnosený; *-en, a, o*, eingetragen. Bern.

Vnositel, e, m., der Eintrager. Jg.

Vnositi, vz Vnésti.

Vnoska, y, f., ein eingeschobener Satz. Cvičení mluvnická jsou: přeměnky, periody se vnoskami atd. Kom. Cf. Věta, Vsuvka.

Vnouče (**sp.** *vňouče*), ete, n., vz Vnuk.

1. **Vnouček**, vz Vnuk.

2. **Vnouček**, čka, m., osob. jm.

Vnoukati, *vnouknouti*, eingeben, einflössen (ins Herz). Dch. — **co komu**. Us. Tč. Cf. *Vnuknouti*.

Vnově, von neuem, neuerdings. Kterýžto mlýn jsme nyní v. ustavili; Abychom jim jeden jarmark v. vysaditi ráčili. Listy z let 1482. a 1651. (Tč.). Vedena jest voda struhami v. zdělanými. Dač. II. 3. Své v. získané apoštoly. BR. II. 40. b. V. **krstít** = z nova křtíti. Slov. let. III. 119.

Vnucení, n., das Aufdringen. Us.

Vnucenosť, i, f., die Aufgedrungenheit. Dch.

Vnucený: *-en, a, o*, aufgedrungen. Toto vnucené nástupnictví bylo příčinou svrchu dotčených schůzek. Ddk. III. 88.

Vnucovati, vz Vnutiti.

Vnučátko, a, n., vz Vnuk.

Vnuček, čka, m., vz Vnuk.

Vnučka, vz Vnuka.

1. **Vnuk** (**ne**: *vňuk*), a, **vnouček** (zastr. *vnuček*), čka, **vnučíček**, čka, m., **vnouče**, ete (zastr. *vnúče*), **vnoučátko**, a, n. = *syn mého syna nebo dcery*, der Enkel. V., MV. *Vňuk* v obecné mluvě, taky na Mor. Tč. Otec stojí, syn mu visí, vnúče po svete robi bláznov (peň, hrozen, víno). Mt. S. I. 139. Čo pradedo ztratil, v. navrátí. Na Slov. Tč. V. Joziášův. BR. II. 6. b. Od svých vnúčat. Půh. II. 405. To písmo móž i vnúčatóm sě dostati. Hus I. 54. — **V.** = *synovec, synovkyně, neť*, der Neffe, die Nichte. O ty můj milý synu a vnuku! já jsem tvé matky bratr a tobě ujec vlastní. Biancof. 96.

Digitized by Google

2. **Vnuk**, u, m. = *vnuknutí*, die Eingebung. Milosť vnuku vniterného; Proroci vnukem ducha sv. mu předpovídali; Kdo si všímá toho vnuku vniterného, ten při chází ke mně. Sš. Sk. 136., 237., J. 110. (Hý.).

1. **Vnuka, vnučka, vnučička**, y, f. = *synova n. dceřina dcera, vnukyně*, die Enkelin. V. — V. = *synovkyně, neť*, die Nichte. Jedna vaše vnučka má býti korunována královnú. Biancof. 108. Nebo jmieše vnuku jeje. Alx. M. v. 32. (HP. 90.). Vz Vnuk.

2. **Vnuka**, y, f. = *druh knedlíků v mlíce vařených*, die Nocke. D. Vlasky: gnocco. Jg.

Vnukání, n., die Eingebung. Slovem božím nerozumí vniterná v.; Naučí pak duch sv. vnitrným v-ním a neviditelným vlěváním pravdy; V-ním ducha sv. se říditi. Sš. J. 94., 236., II. 61. (Hý.). Někteří v. ďáblovu to přičítají. BR II. 127. a. Z božího vnukání (vnuknutí). Kom. Vnitřní, přirozené v. D.

Vnukaný; *-án, a, o*, eingegeben (in den Sinn, ins Herz). Dle smyslu duchem svatým v-ného. Sš. II. 61.

Vnukati, vz Vnuknouti.

Vnuknouti, knul a kl, ut, utí; *vnukati, vnoukati, vnukávati, vnukovati = znamení dáti, kynouti; v mysl dáti, učiti*, Jg.; *vniknouti*, eindringen. — **čím**: okem (znamení dáti). V. — **komu čím (aby)**. Tím nám vnuká, abychom nad jeho rodinou drželi ruku. Sych. Vnukali jim, aby milovali spravedlnosť. V. — **co komu** *(v mysl dáti)*: radu. V. V. někomu lásku. Us. Dch. Tento neobyčejný muž vnuknul našemu Břetislavu mnohou dobrou myšlénku; Čím těžší přístup k lásce, tím prudčeji oheň vnuknul milujícímu syn Veneřin; Jemu teprve ta idea musela býti vnuknuta. Ddk. II. 105., 108., V. 352. Ježíš spasitelná myšlení nám vnuká: Prorok vyučoval jenom to, co mu duch sv. vnukal; Duch sv. vnuká nám modlitbu tu dětinnou, vroucnou a něžnou. Sš. L. 178., I. 124., II. 46. (Hý.). Což vám ďábel vnuká, to s chutí mluvíte. BR. II. 334. a. — **jak**. Ješto **skrze** ducha sv. byl prorokovi slova ta vnuknul. Sš. L. 60. Ros., Jel., Reš. — **kam**. Abychom **v** pokoj a mír vnuknúce. Záp. vol. Jiř. za spr. (Č.). — **co kam**. Dobré **v** srdce v. Kor. V žádosť v. Jel. **Do** útlého srdce všechny ctnosti vnukala. Us. **V** každou z nich tvá ruka obraz slunka vnuká. Sš. Bs. 2. — **s inft.** Nebo zlí duchové vnukají hříchy činiti. V. — **že**. Volá nás vnukaje nám, že nadarmo nebojujeme. V. Jako by mu byl duch boží vnuknul, že ... Ddk III. 119. — **co komu kam: do** srdce. Us.

Vnuknutí, n., die Eingebung, Inspiration *(vdechnutí, v mysl vmítání)*. Z tvého v. V. Z vlastního v. (sám od sebe). D. Z dobrého v. mu pověz své příčiny. Us. Tč. Duch sv. pravil k Filippovi vnitrním vnuknutím. Sš. Sk. 103. Tři jsú věci, jimiž plní se hřiech: v-tie, libosť a přivolenie; buď pamětí neb tělestnými čichy. Hus I. 347. V. božské. Němc. Z božího v. to pochází. Ros. — **V.** = *co vnuknuto jest*, das Eingeflösste, der Gedanke. Dobré v. mu na srdce přišlo. Kram. — Solf., Boč.

Vnuknutý; *-ut, a, o*, eingegeben, inspirirt. V. myšlénka. Us. Dch.

Vnukovství, n., die Enkelschaft (vlastnosť vnukova). Bern.

Vnukovstvo, a, n., die Enkel.

Vnukový; *vnukův, -ova, -ovo*, dem Enkel gehörig. Jel.

Vnukyně, ě, f. V. Vz Vnuka.

Vnušiti, il, en, ení, *vnušovati = v uši pojati, pustiti*, ἐνωτίζεσθαι. — **co**. Vnušte slova moje; Aby vnušili slova, co jim říci hodlá. Sš. Sk. 23. (Hý.).

Vnuter = *vnitř*, einwärts, hinein. Na Slov.

Vnuterne = *vnitřně*. Na Slov.

Vnuterní = *vnitřní*. Na Slov.

Vnuternosť, i, f. = *vnitřnosť*. Na Slov.

Vnutiti, vnuť, tě (ic), il, cen, ení; *vnucovati, vnutívati*, einnöthigen, aufdringen, einzwingen. Jg. — **co, se komu (jak)**. Protestanté **proti** vší mluvitosti slovu tomu vnucují smysl ... Sš. II. 57. (Hý.). V. někomu něco domlouváním. Us. Chtěl mu v. domnění, že ... Dch. Když nechce, so byste se mu vnucoval. Us. Šd. Vnutil mi to. Us. Vnucuje se nám myšlénka, zdali ... .; **Se** strany české přímo mu vnucena příležitosť ku provedení zásady tuto vyslovené. Ddk. III. 271., IV. 81. (Tč.) Víru Kristovu přemoženým násilím v. Šb. Stř. II. 278. — **co komu proč**. Jenž do ruky mi vnutil meč vám **ku** odporu. Kká. Td. 290. — **koho kam**. Blk. Vnutil si to do hlavy, že .... Dch. Vz násl.

Vnutkati, *vnutkávati = vnucovati*, aufzwängen, aufnöthigen. — **co kam**. Vnutkali **do** mne opojnou bryndu. Sych. — **se jak kam**. V. se mocí (v něco) = *vetříti se*.

Vnutnati, dringend einprägen. Šm.

Vnútornie = *vnitřní*. Na Slov. Turci mali (měli) vplyv na v. záležitosti jejich. Lipa 158. Kde počíná sa marnosť, tam přestává cena v-ná. Lipa 375.

Vnútornosť, i, f. = *vnitřnosť*. V. země. Na Slov. Tč.

Vňutř = *vnitř*. Ž. wit. 108. 18.

Vnutrek = *vnitřek*. Na Slov.

Vňútri = *vnitř*. Na Slov. Ssk.

Vňútro = *vnitro*. V již. Mor. Šd.

Vnuž, vňuž, vz Vniž. Tak bolesťú ohrazena bieše vňuž (= jako) temným oblakem. Hr. rk. 119., 117. Cf. Hr. rk. 33., 83., 101., 117., 119., 153. a j., Rkk. 50., Zk. skl. 491.

-vo, *přípona jmen podstat. rodu střed.*: pítí — pi — pi + vo, pali — vo, steli — vo. D., Č. Střevo. Bž. 231.

Vo- v násloví m.: *o*, kde *v* jest přídechem: vobaliti, voběd, vobilí atd., vz: Obaliti, oběd, obilí atd., **O**, **V**, Gb. Hl. 118.

Vo, předložka m.: *v, ve*. Kup mi, matko, koníka, mír vo vlasti zaniká. Sl. ps. Tč.

Vobec, bce, m. = *obec*. Item v., kteráž k nadepsanému dvoru přísluší. Arch. V. 566.

Vóbec = *vůbec*. Vš. Jir. 116. Protož věříme všem vóbec dobrým lidem. NB. Tč. 288. Vyznáváme tiemto listem ovšem v., ktož jej uzřie aneb čtúc slyšeti budú. List z r. 1461. K tej otázce najdříve diem každému vóbec ... Hus I. 471.

Voběd, u, m., v obecné mluvě = *oběd*. Mus. 1847. 532. (z r. 1455.).

Vobiš, e, m., osob. jm. Šd.

Voblakomiti se = *oblakomiti se, ulakomiti se* Us. u Rychn.

Voblaty, vz Oploty, ves.

Voblice, e, f. = *štěpinka*. Vezmu-li voblici, hned tě praštím. U Nepoměřic. Rč.

Voblízka, y, f. Má voblízku = oblizačku. U Rychn. Msk.

Vobluhy, dle Dolany, Wobluch, samota u Duespek.

Voblunov, a, m., Oblanov, Weigelsdorf, ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 938., 939.

Vobnož, vz Obnož. A před te naše (vor unserem Haus) u lože (u louže) rozkvětajó tam dvě růže, jedna je bílá, druhá červená a majó pěkný vobnože. Sš. P. 466.

Vobora, vz Obora. *U vobory*, jm. polí u Čer. Janovic. Pk.

Vobořil, a, m., Wobořil, mlýn u Ml. Vožice. — **V.** = osob. jm.

Voborník, a, m., osob. jm. Us. Šd.

Voborny, Woborny, samota u Planice.

Vobory, vz Obrovice.

Vobranní list. Vz Zř. zem. Jir. C. 29., Obranný. Má žádati v-ho listu. Arch. V. 21.

Vobratany, dle Dolany, ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 878.

Vobrázek, zku, m., v obec. mluvě m.: obrázek, vz Obraz. Hanačko, děvečko, srdce moje, můj zlaté v-ko. Sš. P. 601.

Vobraziti, il, en, ení, abbilden. — **se kde**. Až v-zí se Kristus ve vás. Sš. II. 46.

Vobřev = *lýkový provaz*. Vký. Vz Obrev.

Vobřidí, n. *(Obřit, Obřič)*, ves Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 855.

Vobrovský, ého, m., osob. jm.

Vobrvaň, ě, f., *Obrvaně*, ves v Čáslavsku. Vz Blk. Kfsk. 696.

Vobsedlati = *osedlati*, satteln. — **co komu**: koně. Sš. P. 173.

Vobstarati = *obstarati*, v obec. ml. Šak ona se ti ta mázdřička po tom nehoji vobstará (budeš tam míti zase kůži jako dříve). Us. u Kunvald. Msk.

Vobstáti = *obstáti*. Já se vojny nebojím, já sem malej, vobstojím. Us.

Vobžinky, vz Obžinky.

Vocaď = *odsud*. Us.

Vocas, vz Ocas.

Vocasa, n., pl. = *vexace, dlouhé řeči*, lange Reden. Us. u Počátek. Lidé u notářů a j. často říkají: Co mi taková v-sa dělat budeš! Zl.

Vocásek, ska, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 965. — **V.**, vz Ocas.

Vocel, vz Ocel. — **V.**, a, m., os. jm. V. Jan Eraz., nar. 1803., † 1871., prof. a spisovatel. Vz S. N., Tf. H. l. 114., 115., 124., 154., 155., 166., 170., 178., Šb. H. l 305. Jg., L. 652. — **V.** Jan a Řehoř, vz Blk. Kfsk. 1450.

Vocelka, y, m., osob. jm.

Voctář, e, m., der Essigmacher, -händler. Us. — **V.**, e, m., osob. jm.

Voč, i, f., Wotsch, ves v Kadaňsku u Klášterce. Vz S. N., Blk. Kfsk. 104.

Vočadla, del, pl., n., Wočadla, samota u Ml. Vožice.

Vočadlo, a, m., os. jm. V. Jan, prof. a spis., naroz. 1814. Vz S. N., Tf. H. l. 175., 178., Šb. H. l. 306.

Vočehovský, ého, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1262.

Vočechov, a, m., vz Očihov.

Vočelice *(Očelice)*, hrad. Vz Blk. Kfsk. 682.

Voči, v obec. ml., vz Oko.

Vočichovice, dle Budějovice, vz Očihovec.

Vočitka, y, m., os. jm. V. Fr., † 1797., hudeb. Vz S. N.

Vočkovati, vz Očkovati.

Vod, u, m. = *vodění, vedení*, die Führung, Leitung. Po vodu koně. Výb. I. 96., Dal. — **V.**, *lépe: vodič*, ku př. u Woltayova sloupu, der Leiter. Jg., Plk.

1. **Voda** (zastr. *vůda*), **vodka, vodička, voděnka, vodinka**, y, f., **vodice** (zastr. vodica), e, f. V., skr. uda, řec. ὕδωρ, lat. unda, goth. vatô, strněm. wazar, aqua, das Wasser. Schl. Cf. Src. 152., 181. Voda, aqua. Ž. wit. 17. 12. **V.** *jest těleso kapalné* (a skládá se z kysliku a vodiku. Tl.); čistá v. jest bez barvy, bez chuti a bez zápachu; voda dešťová; pramenitá nebo říčná jest *měkká*, je-li skoro tak čistá jako dešťová; *tvrdá*, obsahuje-li v sobě tvrdé částky: vápno, sádru atd.; *léčivá n. mineralní* (kyselky, hořká, slaná, sirnatá); mořská; voda *ve vzduchu* jeví se ve způsobě *páry, deště, mhly, mračen*; voda *ve tvarech pevných je: sníh, jíní, kroupy, led*; v. nasycená (nerostem), krystalisační (která je ve krystalech v tuhém stavu), slaná (rapa). Bř. N. 109., 110. Cf. Štk. 68., Schd. II. 135., 232., KP. III. 88., 40., 355., 363., 364. Voda plynná (vodní pára), meteorická. Stč. Zmp. 486., 536. V. činí prameny, studny, potůčky, potoky, říčky, řeky, veltoky, jezera, moře, močály, bahniska atd. Us. V. stojatá, stojací (mrtvá), tekoucí (živá), mořská, jezerní, Us., říční, potoční, studničná. V., matičná (Grundwasser). Us. Živá či pramenitá, V., vz Sbtk. 78., 79., 144. (v. živá také = v. oživující a voda mrtvá = v. mrtvící. Cf. Umřel hladnou smrtí. KB.), rourní, dešťová (nebeská, nestálá, nápadní, dešťovice; rybník o nebeské vodě: dešťové a sněhové; mlýn nebeský — o nebeské vodě), sladká (opak. slaná, mořská), mineralní (kovná), dobrá, špatná, horká, teplá, vlažná, studená, pitná, k pití, hašená, Jg., překapaná, vstřikaná, pouhá, svrchní n. hořejší, spodní n. dolejší, nadržená, vymývací, Nz., sněhová, vřelá, kalná, zmrzlá, svěcená, S. a Ž. (Valter); vařící, vroucí, čerstvá, stálá, odražená, ostuděná, mastná, ohřatá, překapaná (prostočistá, přeháněná, prepařovaná, destillovaná), slaná (solní, Sool-), sanytrová, veliká (povodeň), u mlýna nachytaná, nadržená *(zástava)*, zbytečná, napájecí (k napájení), pozdější, das Nachwasser, nasáknutá, das Sickerwasser, solná, Salzwasser, shnilá, Faulwasser; jistá, kyselá, zdravá, nezdravá, mdlá, vypařená (= překapaná), čistá, nečistá, špinavá, sražená (niedergeschlagen), bahnitá, spotřebovaná, kyselinu solnou obsahující, v trubách zemdlená, (do něčeho) pojatá, auf-

Digitized by Google

genommen, bezsolná, čištěná, lučebné čistá, přirozená, mělká, hluboká, sražená, odtěkající, sádrovitá, alkalická, draselnatá, kyselinu sirkovou obsahující, sirková, čpavková, k provozování něčeho, Betriebs-, k vymáčení (macerační), Mazerations-. Šp. Voda pozemská, kontinentalní, vnitrozemská. Stč. Zmp. 746., 748., 749. Voda vrchovičná (z vrchoviska). V Kunv. Msk. V. podzemní, šachtovní. Us. V. zpáteční, dolová (Štk. 326.), vystouplá. Vys. *Mineralní* ku př. bilínská, ferdinandská, mariánská či z mariánských lázní, františkova z františ. lázní či františkolázeňská, karlovarská (mlýnská, z náměstí, teresiánská, vřídlová, zámecká), gleichenberská, selterská, zaječická (Seidschützer). Kb. Vody mineralné jsú: šťavice, kyslé vody, kvasné vody, mädokyše, mädočky, mädačky. Dbš. Obyč. 67. V-du píti; o vodě a chlebě žíti (špatně). Při vodě vychovati (bez kojení). V. vře, klokotem vře. Ve vodě vařiti. Us. Vodou skropiti, pokropiti, zakropiti, politi, mokřiti, napojiti, vymyti, obmyti, vyčistiti; obmytí vodou (křest); u vodě se koupati; vodou se omyti, umyti, zmýti; vyšplechtati se vodou; ve vodě máčeti. V. V-u na něco líti, vodou něco politi. D. Vody do rybníka napustiti. D. Pustiti vodu na louku. Vodu někam po trubách vésti. Us. Není hoden, aby mu střevíce zul, aby mu vody podal. V. Není hoden vody mu podati (není tak hodný jako on). Us. Vodu vážiti, tahati hákem, v putně nositi. Us. Vody nabrati. Rkk. Vodu zkaliti. Jak živ nikomu vody nezkalil (neublížil). Kram. Sběh, sbíhání, sháněni, sraženi, scházení, sjití, stok vody. D. V. do země vniká a z ní se prýští; ze zmrzlé vody je led, ze zmrzlé mhly jinovatka. Pt. Kapka, číše, putna vody; vodu cmírati; v. na paření, k mytí; čistý jako voda. Us. Slunce vodu pije; vodu pustiti, spustiti; nedostatek, chudosť, síla, hojnosť, ztráta, stav, hladina, sloup, obsah, jímavosť, kapka, stáčka, náliv (Aufguss) vody (vod). Nz. Objem, opatření, zásoba, vážení, přívoz vody. Šp. Vodu s omytých brambora slíti, abgiessen; něco s vodou míchati, vodou zadělati; Letos je o vodu zle, an Wasser arge Noth; Miska pod květník na proteklou vodu; Voda pro potřebu, das Nutzwasser; To je dření s tím nošením vody; Hody z pouhé vody, ohne Saft und Kraft; Nemusíte daleko pro vodu, máte ji u huby; Naber, navaž vody; Dříví plavené, syrové, nevyschlé, vodou napité špatně hoří; Hnáti vodu stroji do kašny, do domu; Udělal to jen z jedné vody na čisto (povrchně, nedbale); Vodu hřáti; v. do trouby vstoupá, stroje utáhnouti nemůže; voda proráží, se blýská; vodu čerpati, táhnouti, tlačiti, pohotově míti, trhnouti, odtrhnouti (abbrechen), hnáti, do-, přivážeti; do čerstvé vody něco dáti, vodou sklenice vypláchnouti; ve vodě ležeti; kůže ve vodě ochabují; kůže v čerstvé vodě máchati atd. Šp. Vodu hraditi, nadržovati, zpititi (zpět vésti), pouštěti, odváděti, odraziti; vodou stádo napájeti; vodou topiti, stroj hnáti; v. se vaří (úvarem, klokotem, klokočkem), se čistí; jest nouze o vodu; jímavosť, nasáklivosť vody; měch, štoudev, káď, putna, sud, konev, džbán, kotel, vědro, kadečka, hrnek, koryto atd. na vodu; spád, spousta, výška (malá, nejmenší, největší, obyčejná, pravidelná průřezní), paprsek vody. Šp. Počkej len, mlynárka, urobím ti škodu, stanem na mlýnicu, odrazím ti vodu. Mt. S. I. 20. V. se stává nezdravému zřiedlem zdravia. Na Slov. Tč. Máme daleko na vodu, šla na vodu. Slez. Šd. Dobrá v., eine Heilquelle. Us. Šd. Voda čistá jako sklo. Us. Šd. Manča je na vodě (= šla pro vodu). V Kunv. Msk. V. je tak potrebná jako krv v člověčom alebo zvieracom tele. Na Slov. Tč. Voda zdravá se zjevila, kterouž se mnoho lidí zhojilo. Břez. 162. I taky vody jsou na ty oba rybníky vyměřeny. Ib. 241. Vod rozvodnění vymlouvalo před právem nestojícího; Vodu nápadní na gruntu svém každý k své potřebě mohl pojíti; Vody na gruntech svých užívej, jakž umíš, ale zase ji do toku starého poustěj. Vz Zř. zem. Jir. D. 40, E. 23, 24. Beru ťa, vodičko, pěti prstama a pátú dlaňú, aby švarní pacholci chodili za ňú. Sš. P. 760. Odbudem to krátce z jedné vody na čisto. Ehr. Nežádá vody = umřel. Bdl. To je jako vodu do řeky nositi (marno). Jrsk. Byl volom (volům) na vodu. Na Zlínsku. Brt. Z nohavic mu v. crčela. Sk. Nevydělá si ani na vodu, co jí v chlebě sní. U Litomyšle. Dř. Jest jako v. v koši (nestálý). U Litomšl. Bda. Voda mu teče do prdele (do bot = je mu zle). Us. Nalila jí přes cestu kouzelné vody. Km. 1883. 31. Otři se dělanou vodou a bude ti hned dobře. U Kr. Hrad. Kšť. Pan pater sám měl oči na vodě, když kázal (slzel). U Rychn. Aby komorníka načíranou vodou politi mohl; Odkud tedy máš vodu živou? Pij z této vody; napiti se živé vody; Pramen vody vytryskující do života věčného; V. lepší, vydatnější; V. živá, životodárná, živorodná, obživující a obrozující k životu věčnému, běžná, živoucí; V. člověka občerstvuje, úrodnými činí země a krajiny; Vykládá jí povahu vody klada ji naproti povaze obyčejné vody; Mocnosť, sílu, vytrvalosť a dosah působnosti oné vody poznati; Vody užiti; V. ve vodometech vysoce vypryskuje, vytryská a vyskakuje; A kormoutila se voda; Hnutí, vzprysknutí, zkormoucení a vzvírání vody; Vodu do vření a vzvírání uvésti; Čímž účinkové vody se z přirozeného běhu vyjímají a v řadu nadpřirozených kladou. Sš. Sk. 105., 63., 67., 68., 80., 82., 83., 161. (Hý.). Aby jemu vodu k užitku rybníkuov udělaných přes pole sedlákuov a súseduov svých vodl; Voda svacená (svěcená), krstitedlná. Arch. II. 178., III. 454. (Šd.). Právo k dešťové vodě, k vedení vody (vodní), jus aquae ductus. Vz Právo. O vodě a činnosti její skalotvorné vz Krč. 37. Kyselé vody u Libwerdy. Vz Krč. 329. Šlo dievča na vodu, cez pánovu zahradu; Vyndú na studničku, kde celá dedina čerpáva si pitnú vodu; Nestojí to za glg (= hlt) vody. Dbš. Obyč. 7., 24., 46. (Šd.). Leteli ponad hory a doly, až zastáli pri studničke, kde Anička vodu brala; Musel byt už vel'mi smädný, lebo si hneď v prvom dome vody pýtal,

aby sa mu dali napiť; Že iba tam dostane vody piť; Podajže mi, dievka moja, trochu vody, podaj; Za to dostal kúštičok chleba, co mu nebolo ani na trirazy do úst, a vody toľko, že si ledva konec jazyka ovlažil; Bola som práve vtedy na vodu. Dbš. Slov. pov. I. 154., 189., 205., 265., 442. Aby mi jeho milosť poslala lahvičky plné vodou Sl. let. II. 11. Ty vodu piješ, já víno. Pal. Dj. III. 3. 265. Dievča na kvet vodu ločká. Sl. ps. 88. Šuhajkova láska a moja sloboda, naše milování jako v koši voda. Sl. ps. Šf. II. 126. Je jako vodou nalitý (= slabý a bez barvy, churavý, nabubřený). Mor. Šd. Co sem sa pod okny nastál, studenéj voděnky naptál, nechtěla má milá stati, studenéj voděnky dati; Voděnka studená jako led. Brt. P. 20., 15. Aj ta voda není čistá, napršalo do ní lista; Neměl mu kdo pro voděnku jíti, šla mu pro ňu jeho stará máti; Až té voděnky nabere, holuby se mne sežene; Pivo, vínko dobré, vodička najlepší; Nejsem naučena z pobarů pijati, než sem naučena k voděnce lihati. Sš. P. 3., 6., 92., 145., 147. (Tč.). A ty jez ten chlib s vodum (s vodou). Sš. P. 787. Sedí jako nad slivami vodu měříc. Ctib. Hd. Ta sklenice je čista jako voda. Šd. Na sv. Jana idé voda do žbana nebo: Na sv. Jan vody dej žbán. Slez. Šd. Števanko rástol ako z vody a bol pekný ako panička. Dbš. Pov. VII. 74. Piš jeho slova na vodě. Hkš. V. rybám dal Bůh. Bž. Blahoslavená v. rozumu nekalí. Bž. V. je dobra hlavé. Bž. Nejlacinější lék v., kdo mu rozumí; V. mladým, víno starým; Nech piva, pij vodu, nečiň kapse škodu. Prov. Šd., Č. Plíce krm větrem, žaludek zemí, kůži vodou, srdce ohněm a dobře bude. Č. Raději pij vodu v radosti nežli med v žalosti; Nezvou vola, aby pivo pil, ale aby vodu vozil; Jez chleba a pij vodu, nepřijdeš na chudobu; Máš-li chléb a vodu, nemáš hladu. Prov. Tč. Ohně nelze upáliti, vody utopiti, větru udusiti a pravdě zahynouti; Slovo vypustiv, vodu rozliv, nikdy nechytíš; Těžka shoda s ohněm voda; V. všecko opere krom černé tváři a zlého jazyka. Hkš. Nelievaj vodu do potoka. Mt. S. I. 119. Krev není voda; Márna práca košom vodu načierať. Mt. S. I. 129., 119. Kapka vody vínu neuškodí. Vz Neštěstí. Lb. V řičici vodu nositi (V.); Do Dunaje vodu nositi; Dříví do lesa, vodu do řeky nositi; Vodu v stoupě tlouci, s ohněm míchati; Vodu na váze a vítr loktem měřiti; Vody měří, vítr lapají (vz Marný); Jemu se zdá, že jest moře do kolenou, ale zvíř, když mu se v hrdlo vody nalije (vz Marnotratný); Které vody nejprv dojde, tu pije (dospělá panna i z nižšího stavu ráda béře); Vody by mu nepodal (když se někdo někomu rovná, jako by s ním na bratrství píti chtěl, an druhý špatnosť jeho proti sobě vida ani by mu vody nepřipil); Vodu vař, zůstane voda, nedáš-li krup, nebude kaše (vz Chybování); Až se v. s ohněm shodne (vz Nikdy); Teče mu v. do střevíců, do huby (vz Nesnáze); V. nehodí se ani do bot, neřkuli do břicha. (Vz Víno). Č. U nás není v. kmotrou. Sk. Pili kradené vody (o smilných). Lom. Čím kdo více vodu pije, tím víc žízní v sebe lije. Lom. Sytý vody doteče. Mus. Jak se zhyzdíš jednou vadou, nesmyješ se žádnou vodou. Rým. Slibuje hory doly a když k skutku přijde, nepodáť vody (neučiní nic dobrého). Na Tábor vodu vésti (vz Vésti co kam) = nadarmo pracovati. V. Dotud se děbánkem pro vodu chodí, až mu se ucho utrhne. Do moře vody přilévati (vz Marný). D. Do lesa dříví nikdá nevoz, a do moře vody nenos. Břeh orati, písek vázati, vodu hrabati. Rád by ho na lžíci vody utopil. V. Utopil by ho na lžíci vody; Voda úkropu není řidší (vz Podobný). Beran vlku kalí vodu. Svině když kaliště mají, na čistou vodu nedbají. Lom. Má řeči co vody (mnoho). Zazobal vole a již má řeči co vody. Sych. Skočil by pro něho do vody (do ohně). Š. a Ž. Duben hojný vodou, říjen pivem a vínem. Tč. Když slunce táhne vodu, vytahuje prý zároveň mnoho žab, hadů atd., kteří potom časem svým s deštěm zase spadávají. Mus. Když slunce vodu táhne, bude pršeti. Us. Brt. Dívky odcházejí na nový rok (ze služby) a nastupují (do služby) ten den před třemi králi světit vodu; i když chasa na staré službě zůstane, odchází přece ty dni na svobodu. Na Zlínsku. Brt. Vz Sečka. Zdá-li se o kalné vodě, onemocní někdo buď z domu nebo z rodiny. Na mor. Valaš. Vck. Od šesti hodin do půl noci voda mrtví, od půl noci do šesti hodin žije. Kda. Strany pověr o vodě na sv. tři krále svěcené vz Mus. 1855. 182. — **V.**, *zvl. shromážděná voda buď tekutá buď stojatá = studna, potok, řeka, rybník, louže, jezero, moře* atd. *V. tekoucí:* pramen, potůčky, potoky, řeky, veletoky; *stojatá:* studny, nádržky, rybníky, jezera. Tl. Kolo na vodě (vodní, mlýnské); brus, který se vodou (kolem) táhne; v. hučí, šumí; na vodu se dáti (plouti); po vodě jeti, jezditi, voziti se (plaviti se); bitva na vodě; po zemi i po vodě pospíchati. V. Voda běží, se valí, se hrne. D. Utopil se ve vodě, padl do vody. V. na mlýn. D. V. do moře vchází. Har. Pod vodou plouti. Kom. Po vodě k děvě kytice plyne. Rkk. Po vodě pustiti (aby ploulo), Us., se vézti. Har. Loď proti vodě táhnouti. Voda podbírá, podmílá, podrývá břehy; v. má prudký tok, teče; vody přibývá, ubývá. Us. Práce mu jde čerstvě jako voda; Nadháněti někomu vodu na mlýn; Čas ubíhá jako voda; V. roste, odpadává, padá; Šlo to jako po vodě; On bere všecko jako veliká v. Dch. V. odpadní, odtékající. Šp. Spád, průtok, přítok, přívoz, přivádění, tok vody; voda mělká, hluboká; vodu držeti, hraditi. Šp. Rozhraní vod, předěl, die Wasserscheide. Š. a Ž. Pramen, zřídlo vody. Vovu na mlýn vésti. Us. Cesta po vodě, der Wasserweg. D. V. jest veliká, malá. V. šustí, Kom., se rozmáhá, Kram., písek sadí. Har. Vody v řece přibylo, ubylo. D. Vojsko na vodě. Kom. Voda zpěněná pod jezem; proud vody. Pila, mlýn, kolo na vrchní (spodní) vodu; lednice při spodní (vrchní) vodě (vz Mlýn); voda spodní, která od spodu na kolo teče (mlýn spodní vody, se spodní vodou, mlýn na spodní vodu; kolo

Digitized by Google

na spodní vodu, se spodní vodou; žlab na spodní vodu); v. malá (potoční, mlynář na malé vodě); v. dobrovolná (která bez překážek, bez stavidel na kola jde jako u lodních mlýnů; kolo na dobrovolné vodě, kde voda proudí bez jezu a žene kolo na spodní vodě. Snad by bylo lépe: volná voda?). Vys. Vodu, kde teče, proudem; kde se točí, vírem a kotlinou (hlubinou); kde sama se požírá, požeradlem (prohlubní); kde bezedná jest, propastí nazývej. Kom. Vodu zbytečnou z rybníku, z náhonů žlabem jalovým pouštěti. Vys. Právo k vedení sobě vody, spád vody, škoda od vody, cesta po vodě. J. tr. Vodu kdo vážiti může (smí), může i k studnici choditi; Kdo má právo k vodě, má právo k stezce, ale však ne k cestě (Rb.); Vody nápadní neboližto dešťové při starobylém způsobu a užívání zachovávány buďte. Pr. Kde v. svobodný odpad měla. Er. V. naráží na lopatky kola mlýnského; vodou podháněti; výhon proti vodě, popřič vody. Nz. Voda tekoucí na souši a) dle velikosti: pramen, potůček, potok, řeka (vz Řeka), veletok; b) dle hloubky: mělká, hluboká. Tl. Mlynář na velké vodě; voda na práhu (v žlabě před stavidlem). Vys. V. vratní v hornictví, voda na hlubině šachty ze skal podzemských nashromážděná; voda hořejní nazývá se vodou drnovou; vodu temniti, temeniti = vodu v šachtě hřadou příčnou staviti. Am. Moje milé jahody spadly ste mi do hlubokej do vody; Voda mu byla po pažie. Mt. S. I. 12., 62. Ťažko je plavit proti bystrej vodě. Na Slov. Tč. Velká v. ve svém běhu málo zvuku činí. Mor. Tč. Povídá se a voda běží. U Žamb. Dv. Voda teče, aby nebyla ryba bez vody (řeč se mluví, aby huba nestála). U Žamb. Dbv. V. nemá trámů (říká žid). Chlapec roste jako z vody. Us. Šd. Po lichých žlabech kalná voda teče. Něme. Má zuby jako na vodě (hýbají se mu). U Žamb. Kf. Stůl stojí jako na vodě (hýbe se, špatně stojí). U Rychn. Ptřk. Dnes jsem spal, jakoby mě do vody hodil. Us. Úž je za horičkou za vysokou, za vodičkou za hlbokou, za horou za vysokou, za vodou za hlbokou. Ht. Sl. ml. 201. Zapisuje Puotoví ... se všemi městečky, rybníky, s mlýny, s vodami; Toho všeho spolu, lesu, městiště i toho, což v. topí za jeden lán má míti; Že sú jim nechtěli pomoci příkopa toho dělati, kterýmžby ta voda scházeti měla; Ten rybník mají naháněti tak, aby byl pln vodú; Kdyby na rybník vodu hnal a škoda se stala na tom rybníce; Aby ryby nahoru nešly proti vodě; Trúby opravoval, aby v. na město šla do pivováru; A co se pak dotýče ruoznice, kteráž jest mezi týmiž stranami o vodu spádní s polí lemuzských; Aby týž Malešovský rybníky, kteréž má staré, držal podlé starodávnieho drženie, vodami netopě výše, poněvadž hrázemi dobrými nejsú opatřeny; A což se pak hráze dotýče a toku vody; Po zemi i po vodě; A na té veliké baště, kterúž Turci majú na vodě Sávě. Arch. I. 534., II. 322., IV. 207., 211., 212., 260., 271., 307., 314., 469., V. 330. (Šd.). Vody tekoucí i netekoucí. List z r. 1477. Pustila sa cváľajúci dolu vodou a prišla k domu ... Vtedy on už bol za horami za vodami; A tak im tá priaca z pod rukú ako voda išla. Dbš. Slov. pov. 217., I. 401., 539. Na statcích panských vzniklo mnoho nových cel po vodách i po zemi. Pal. Dj. V. 2. 30. O lásko, lásko, buď mezi námi, jako ta vodička mezi břehami. Ps. slez. Šd. Všetky sľuby i slovíčka vzala dunajská vodička, vzala, vzala, zamútila a mně žialu narobila; Má svojú milú z druhéj strany vody; Stála kačka na ľade po kolena ve vode; Koníčky som brodzil, len ma milý pán Boh do vodenky shodzil; Ťažko je rybičke hore vodou (= proti vodě) plavať. Mám za vodou frajerečku, mám za vodou za hlbokou a za horou za vysokou; Ceče voda, ceče voda, ale smutná. Sl. ps. 32., 43., 46., 75., 156., 197., 208. (Šd., Tč.). Dunaju, Dunaju, vodička tekúcá; Při brodě na vodě koně vodu pijú; Mala som frajera, to je pravda jistá, ale mi ho vzala ta vodička bystrá. Sl. ps. Sf. II. 44., 47., 125. (Šd.). Vody na potoce, až luloce a ve studni, až dudní. Kda. Dybych věděla, můj nejmilejší, že si ty za vodů; Za vodu, vodičku, za voděnku, hraje si má milá s holuběnku. Čes. mor. ps. 81., 149. Já bych si chodila, jak ryba po vodě, včela po včelínku; Na prušánských dolinách voděnka sa točí; Či to husičky na tej vodě chodija sobě po slobodě? Brt. P. 7., 49., 85. (Šd.). Jak sa's milý kúpal, dyž ťa voda vzala?; Dyž barvínek kvetl, levandule zrála, vzala mi ho voda, voděnka z Dunaja; Já se nezastavím, já jsu voda prudká, co jednó zachvátím, více nenavrátím; Vodo, voděnko studená, navrať mně mó miló, esli mně jí nenavrátíš, namluvím si jinó; Byla bych volala na svého bratříčka, dyž mia zalévala dunajská vodička; Hojte (= jděte) husy po vodince a hledejte sobě pastevnice; Pusť husičky po vodince, ony poplavú k tvojí matince; Její bílé ruce vodú plavú prudce; Šel dudáček hráti na hody a padl pozpátek do vody; Černú pantlú krk zatáhla, po vodince je (dítě) pustila; Dolů, synu, dolů vodú (plyň) a já ešče pannú budu; Kaj ty jeděš, můj Janičku? Jedu orať za vodičku; Přes bystru vodzičku mam-li k tobě brodič?; Ten kameň ve vodě v povod se obrati, tvůj vinek zeleny vic se nevrati; Bystra voda vyliva, všecky lučky přikryva; Voděnku vypila, kaliska nechala; V. lužová; Pijte, chlapci, pijte víno, nech ta voda teče mimo. Sš. P. 98., 116., 117., 127., 133., 145., 152., 156., 157., 244., 309., 378., 439., 532., 593., 651. (Tč.). Mnoho vody ujde, než vy to dokážete. Koule. Takým sa robí, akoby vody ani zmútit nevěděl. Na Slov. V. nejradši s kopca běží. Ve Slez. Šd. My spolu (držíme) jako ryba s vodou (rus.). Šd. Každý rád na svůj mlýn nahání vody; Ráda kočka ryby jí, než do vody nechce; Peníze má za vodou a chtějí mnoho od přívozu; Neiděš s kožichem do vody (slez.); Puštěn koráb na vodu, dán v ruce boží; Stojatá voda hnije (smrdí, zapáchá). Šd. To je voda na můj (váš) mlýn. Šd., Č., Pk. Púšťá vodu na svůj mlýnek. Slez. Šd. Darmo proti vodě plouti. Pk. Voda a zloba nemá stání. Pk.

Voda jest dobrá služka ale zlá paní; Sejdou se vody s vodami a lidé s lidmi; Kam vodě dolů, tam teče. Tč. I v. má zuby; Oheň a voda dobří jsou sluhové ale zlí pánové. Hkš. Nechati vodu běžet a kámen ležet. Behajíc ako ryby po vode. Mt. S. I. 87. Hej od vody (vz Odehnati)!; Ohledal mu vody (vz Výprask); Přišla voda, zavři vrata (vz Výstraha); O té veliké vodě (vz Dávno); Voda, kam se odhradí, tam teče (vz Hloupý). Lb. Tiché vody břehy podrývají. Č. Tichá v. břehy myje (ryje, láme, podmílá, podrývá, bere). Mus. Tichá v. bývá hluboká; V. tichá podrývá břehy, neboť hlubší bývá; Víří se ráda v. tichá. Jg. Ještě dotud mnoho vody uteče (uplyne, odběhne; vz Čas). Vodu, která uplynula, mlynáři nepouštějí na mlýn; Co spomůže vodu bíti?; Stojatá voda ráda se zsmradí (hnije a smrdí); Darmo proti vodě plouti, plovati (vz Marné počínání); Tichá v. břehy podmílá, prudká před se běží; Buďsi voda kalná, jen když se mele; Při samičké vodě mlýn (ironické divení)! vz Výkřik; Jde mu všecko co z vody (vz Štěstí); Co by se po něm v. slehla; Jakoby kámen do vody (do moře) vhodil (vřítil, uvrhl); ztratil se jako sůl ve vodě (vz Zmizení); Ohledal mu vodu (vz Trest); Jde to jako z vody (vz Kámen, Snadnosť). Č. Jakoby se voda po něm zavřela (ten tam). Ros. Utekl se v kožichu do vody. Hraje jistého, nejde s kožichem do vody. Sych. Chodí celý pod vodu puštěný (smutný, sklopený). Umí dobře s ručnicí pod vodou. Tec voda, kam pán káže, třebas na makovici (buď si, když tak pán praví, byť pak byla pouhá lež). Mus. Tec voda, kam pán káže (dějž se boží vůle). Jako voda, kam jí dolů, tam teče. Mus. Což přeběhlo a jako s vodou preč uteklo. V. V malé vodě malé ryby bývají. (Malá ryba idě z malej vody. Na Slov. Tč. Z malej vody malé ryby. Mt. S. I. 127.). Blaze rybám u vodě. Má se jako ryby ve vodě (dobře). U veliké vodě velké ryby. Ros. U vodě ptáky lapati (nemoudře jednati). V. Pustil se na vodu bez vesla; Mlynář sedí na kolesi a vodička mu žítko nosí. Š. a Ž. (Valter). Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy valnější; Kam voda má spád, tam teče. Šp. Ne vždy hody, také někdy vody. Tč. Vodopis Čech, vz v S. N. II. str. 315.; Rb. 274. Na veliký pátek ráno, než vyjde slunce, jizba se zamete a smetí vyhodí se dolů vodou, aby blechy vymizely. U Vyzovic na Mor. Šd. Na sv. Matěje voda břehy omeje. Šd. Voda již kvete (když o sv. Bartoloměj v podzim ozelená jsouc znamením, aby se lidé už nekoupali). Sk. O božím těle do vody směle. Na Zlínsku. Brt. Na sv. Alexeje ($^{17}/_{3}$) s hor se v. proudem leje; Teče-li v úterý masopustní voda kolejí, bude úrodný rok na len. Tč. Do sv. Jiří jest všecka v. jedovatá, proto se v ní nemá nikdo koupati; O sv. Janě Křtiteli jest prý voda prašivá, proto se do toho dne nemá nikdo koupati. Mus. Strany pověr o vodě vz Mus. 1855. 184. — **V.** = judicium aquae, das Wasserordale. Kn. rož. Po některých žalobách na vodu mecíc. Št. Pod nimi svatocudná voda. Rkk. 73. Zkouška vodou dělá se při loupeži atd. Ddk. V. 240. Přejíti přes tekoucí vodu jisté hloubky a šířky, judicium aquae frigidae. Ddk. IV. 240. — **V.** = *tekutina k vodě podobná*. V. voňavá, kolinská, pálená n. žžená, ječná, židovských višní, Čern., Us., silná, zlatnická, žravá, prožeravá, prožerací, ostrá, loučící (lučavka), D., ammoniová, anatherinová na ústa, Binelliova, božská, cíděcí, dehtová, hořká, jodnatá, kemptenská, karmelitská, k líčení, kmínová, královská, lavandulová, leptavá, měďná, myrtová, na skvrny, na ústa, oční modrá, opijová, orientská, pomaranční, pro stěnice, sirnatá, sirovodíková, solná, slezská, strontnatá, spikanardová, tisícokvětá, ústřicová. Kh. Voda bromová, hygroskopická, okysličená. Vz Šfk. 61., 71., 74.. Bř. N. 87., 110. V. bobkovišňová, pekelná. Vz Rstp. 482., 1622., Kk. 253. V. čpavá, zásaditá (jako zásada), bromová. Nz. V. barytová, bílivá, cementová, chlorová, sirnatá, sirovodíková, vápenná. Vz KP. IV. 386., 442., 145. a 622., 440., 596. a 626., 628., 415., 374., Šfk. 58. V. kyslíkem nasycená, větrná, sedlická, sodová (sodovka), hořčíková, goulardská. Vz Čs. lk. I. 188., II. 157. a IX. 94., I. 304., V. 331., 410., IV. 155. V. hořkomandlová, z rostlin mandloňovitých, zubní milánská Ib. II. 18., IV. 197., 309. Voda odhlenivá, Dephlegmationswasser, v. ze dřeva francouzského (lignum guajacum) proti dnavé nemoci. Dch. Voda krystalová, das Krystallwasser, v lučbě. Nz. Vz Šfk. 73. V. kyselnatá, Säurewasser, otrubná, Kleien-, kamencová, Alaun-. Šp. Vody Robertské (kondensační vody, z odpařované šťávy cukrové se vyvíjející). KP. V. 95. V. hydratová. KP. V. 13. V. krášlicí; v. k mytí vlasů: athenská rozmarinová, královny anglické. Prm. III. č. 12. V. klihová, Leim-. Vz Prm. IV. č. 24. (str. 286.). V. medová (medovina, med pitný dětem, hydromel infantium, Kindersäftchen, Kindermeth). Nz. lk. V. železnatá či ocelková. Š. a Ž. Vody kořenné, Bitterquellen, sirné (smradlavka), Schwefelquelle. Š. a Ž. V. povětrná (meteorická, das Meteorwasser). Nz. lk. V. sádrovitá, gypshaltiges W., alkalická, draselnatá, kalihaltiges, alkalisches W. Šp. V. silná (rozředěná kyselina dusičná). Vys. V. hořkomandlová sehnaná, v. z hořkých mandlí sehnaná, concentrirtes Bittermandelwasser; a. antihysterica foetida, v. smradlavá, stinkendes Wasser; a. aromatica spirituosa, v. aromatická lihovaná, v. k posilnění plodu· a. aurantii florum, voda z květu oranžového, Pomeranzenwasser; a. calcis, voda vápenná, Kalkwasser; a. carminativa, v. větrová, blähungtreibendes Wasser, Windwasser; a. carm. regia, v. větrová králova; a. castorei, v. ze stroje bobrového č. bobrová; a. cerasorum nigrorum, voda třešňová, Kirschwasser; a chlori, v. chlorová, chlor tekutý (voda solíková), Chlorwasser; a. cinnamomi simplex, voda skořicová prostá, einfaches Zimmtwasser; a. cinnam. spirituosa, v. skořicová lihovaná, geistiges Zimmtwasser; a. chochleariae, v. lžičníková, Löffelkrautwasser; a. creosoti, v. kreosotová, Kreosotwasser; a. destillata simplex, voda destillovaná čili překapaná

prostná, destillirtes Wasser; a. fragorum, v. jahodová; a. hydrosulphurata, v. sirovodíkem nasycená, Schwefelwasserstoffwasser; a. laurocerasi, voda bobkotřešňová, Kirschlorbeerwasser; a. persicae foliorum, voda z listu broskve; a. petrosilini, v. petrželová; a. phagadaenica decolor, voda leptavá neb spudivá n. fagadaenická bezbarvá; a. phagadaenica lutea, voda leptavá fagadenická žlutá, starodávná voda proti lišejům; a. plumbica, v. olověná, Bleiwasser; a. rosarum, v. růžová čili růžená, Rosenwasser; a. rubi idaei, v. malinová, Himbeerwasser; a. Goulardi, v. Goulardova, Goulard'sches Wasser; a. vulneraria acida Thedenii, Thedenova v. na rány, Theden'sches Wundwasser. Nz. lk. Vz *Voda, Vodička*. — **V.** = *tekutina, vlhkosť v těle živočišném*. V. krevní, srdeční, moč (vodu pustiti, ceditii), s vodou (na vodu) jíti: v. porodní. Jg. Dělá, jakoby v něm ani vody ani krve nebylo (nevšímavý). Č. Voda se sbíhá v ústech. Lk. V. v žaludku. Vz Vstoupiti komu odkud kam. Bieše vodů telný. Hod. Vody plodové, das Geburtswasser. Nz. lk. — **V.** *hnojní* = *hnojnice*. — **V.** *červená* (neduh ovcí). Ja.

2. **Voda**, y, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1143.

Vodackati. Chorlavé decko bolo by ho mohlo v tuto hodinu v. sem i tam. Lipa II. 369. (Šd.). Za sebou ho vodí, vodácka (klame). Mt. S. I. 112.

Vodácký, Wasserträger-, Wasserleiter-, Wasser-. V. sekera, vůz. Ros.

Vodáctví, n., die Wasserträgerei, -leiterei. Jg.

Voda červená, Rothwasser, městečko v Olom. Vz S. N.

Vodačka, y, f., die Wasserträgerin, -leiterin. Jg.

Voda dobrá, ves v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 694.; ves Táb., vz ib. 850.

Vodák, a, m. = *vodař, sluha při vodárně*, der Wasserleiter, Brunnenmeister. Ros., Tk. II. 389., Sp., Tč., Kšá. — **V.** = *kdo vodu váží*, der Wasserschöpfer, -zieher. — **V** *kdo vodu nosí, prodává*, der Wasserträger, -verkäufer. — **V.** = *kdo vodu pije*, der Wassertrinker. — **V.**, Wodak, a) samota u Bělé, b) mlýn u Ledče. PL. — **V.**, a, m., osobní jm. — **V.**, u, m. = *nádržka na vodu*, der Wasserbehälter. Mor. Šd.

Voďák, u, m. = *voděјka, provaz, na kterém se dobytek na pastvu vodí*, das Leitseil. Us. u Chrud., u Bydž. Hk., Mý.

Voda kalná, Trübenwasser, ves v Jič. Vz Blk. Kfsk. 938., 1239.

Voda kamenná, Steinwasser, ves v Žatecku. Vz Blk. Ktsk. 1149., 1153.

Vodáků *mlýn*, Wodakische Mühle, u Štěpánova na Mor. Tč.

Vodan, a, m. = *bůh pohanský*. Krok — **V.** = *Neptun*. — **V.**, u, m. = *vodičnatan*, das Hydrat. Vodan železničný (hnědel). Pr. Chym. Nz.

Vodana, y, f. = *královna vodních panen*, die Seekönigin. Dch.

1. **Vodanka**, y, f., samota u Černošina. PL.

2. **Vodanka**, y, f. = Naiadka. Lšk.

Voďanka, y, f., hydrocharis, der Froschbiss, rostl. V. žabí, morsus ranae. Vz Rstp. 1472., Kk. 129., Čl. Kv. 130., FB. 22.

Voďankovitý. V. rostliny, hydrocharideae: voďanka, řezan, otela, vodozel, zakruticha. Vz Rstp. 1472., Kk. 128., Slb. 227., S. N.

Voda odolená, **Odolka**, ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 502.

Vodař, e, m. = *kdo s vodou zachází*, der Wasserführer, -leiter. Ros. — **V.** = *správce vodostroje*, der Pumpenaufseher, Kunstwärter, Wasserleiter. V. Vz Vodák.

Vodárek, rka, m., osob. jm. Šd.

Vodáreň, rně, f. = *vodárna*. Na Slov.

Vodařiti, il, ení, ein Wasserträger, Wasserleiter sein. Jg.

Vodařka, y, f., die Wasserträgerin, -leiterin. Jg.

Vodárna, y, f. = *stavení, v němž se voda strojí z řeky* atd. *čerpá a po trubách do města vodí*, der Wasserthurm, das Wasserwerk. Ros. Vz KP. II. 109., Vlšk. 74., S. N. — **V.**, Wodárna a) samota u Chrudimi, b) hospoda u Rosic na Mor. PL.

Vodární, Wasserthurm-, Wasserwerks-, Wasserleitungs-. V. věc, kommisse, práce. Us. Dch., Zpr. arch. XII. 12., 13.

Vodárnický, Wasserleiter-. V. úřad.

Vodárník, a, m. = *vodař*. Ros.

Vodařský, Wasserträger-, leiter-. V. řemeslo. Ros.

Vodařství, n. = *vodáctví*. Jg.

Voda stará, ves v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 335.

Vodba, y, f., der Betrieb z. B. der Eisenbahn. Šm.

Vodbička, y, f. = *železná n. dřevěná závora se šňůrkou nebo se řemínkem k zavírání a k otvírání dveří*, cf. Petlice. Psčk. V. = dřevěná n. železná *závora* (závlaka) na jednom konci uvnitř na dveřích volně upevněná; druhý konec se řemínkem nebo provázkem nadzvihuje a, má-li se zavříti, zase spouští. Spustí-li se, zapadá za skobu a přidržuje dveře, že se neotvírají. Chtějí-li domácí lidé, aby z venku nemohl nikdo řemínkem v-ky nadzdvihnouti a otevříti, vtahují celý řemínek dovnitř, který jinak dírkou ven vystrčen bývá. Us. v Domažl. Dle popisu pana K. Hájka, děkana a vikáře v Domažlcích. Cf. *Vorbička*. Až pudeš ze dveří, vezmi za vodbičku: Vopatruj vás pán Bůh, můj zlatej tatíčku. Er. P. 326. b.

Vodce, e, m. = *vůdce*, dux, der Führer. Na Slov. posud *vodca*. Dbš. Sl. pov. I. 390.

Vodcovství, n. = *vůdcovství*. Na Slov. Lipa 14.

Vodební, Betriebs-. Šm. Vz Vodba.

Vodec, dce, m., na Slov. = *vodič*, der Leiter. Které hmoty mluno pohlcují a dále nevodí, slovou špatní vodcové, jinak dobří vodcové. Pr. Chym. 48.

Vodehnal, a, m., osob. jm.

Voděhrady, ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 611.

Voděјka, y, f., vz Voďák. Mý.

Vodelenovy, ves v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 449.

Digitized by Google

Voden = *vodný, rozvodněný.* Výb. I. 1097.
Voděna, y, f. = *voda.* Mus. VI. 155.
Vodění, n., die Führung, Leitung. Us. V. elektřiny drátem. Dk. P. 3.
Voděnka, y, f. = *vodička,* das Wässerchen. Vz Voda. — **V.** = *česnečka, vodinka, voda vařená s roztlučeným česnekem a s mastnotou, polívka,* die Wasser-, Knoblauchsuppe. Na Mor. a ve Slez. Kčr., Sd., Šd.
Voděnkový, Wasser-. V. polívka. Vz Voděnka. U Olom. Sd.
Vodepříti = odepříti, v obec. ml. Nemohl jsem jim toho v. List z r. 1563. (Tč.). A já sem jemu toho vodepřel. Arch. V. 326.
Voděra, y, f., Wodiera, mlýn u Nepomuk.
Voděrad, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Voděrád, a, m., der Wasserfreund. Bern. Cf. Vodička.
Voděradky, Wodieradek, ves u Říčan. Tk. I. 78., 412.
Voděradský, ého, m., os. jm. V. z Hrušova, stará česká rodina. Vz S. N. a Blk. Kfsk. LXXXIV. a 1450.
Voděrady, od Voděrada. Pal. Rdh. I. 136. — **V.**, dle Dolany, Wodierad, ves u Kostelce n. Orl.; *V. polní,* ves u Kolína; *V. černé,* ves u Čern. Kostelce. S. N. Vz Blk. Kfsk. 1450. V. mimo ty vsi a) u Nadějkova, b) u Chomútova, c) u Ml. Boleslavi, d) u Malé skály, e) u Litomyšle, f) u Zlaté studny; samota u Unoště. PL. — Tk. III. 663., IV. 263.
Voděry = *pšeničné, žitné otruby.* Na Mor. Ktk.
Vodětín, a, m., Wodietin, myslivna u Opočna. PL.
Voděvzdorný, wasserfest. V. dlažba. Zpr. arch. IX. 38.
Vodiak, a, m., Abodiacum, mě. Sl. let. VI. 39.
Vodica, e, m., osob. jm. Šd.
Vodice, e, f. = *voda.* Vz Voda. St. skl. Voda vodice, zlá neštovice. Z nár. pověr. Opav. týd. (Šd.). — **V.**, ves v Pacovsku u Netolic, v Bolesl., v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 1450., S. N.
Vodicí = *k vodění sloužící,* Leit-, Führungs-, Ableitungs-, Leitungs-. Vodicí vřeteno, šroub trouba, ojnice, těhlik, těhlice, tyč. Techn., Šp. V. drát, der Leitungsdraht. J. tr., čára, die Führungslinie. Nz. lk.
Vodič, e, m. = *který vodí,* der Führer, Leiter. V. za ruku, k něčemu, D., koní. Zlob. Hoře vám, vodičové slepí. ZN. Už som ja bol na nohách a onedlho i moj v. prikvitnul, aby sme čím skôr pút po meste nastúpili. Lipa 265. — **V.** *vlaků,* der Zugführer. Dch. — **V.** = *závodčí, poddůstojník mezi desátníkem a šikovatelem,* der Führer. — **V.**, der Vortänzer. U Olom. Sd. — **V.** *u myslivců* a) *vůdce hejna zvěři,* das Vorthier. D.; b) *pes:* vodiče upraviti, cvičiti na přední a zpáteční cestu; v-če odtáhnouti. Šp. Vz Pes. — **V** = *kov atd., který elektřinu, teplo, zvuk snadno pouští, vodí,* der Leiter. Špatný vodič tepla. Pr. Chym. 38. V. jednodvoupólový; dobrý (dobrý elektrovodič), špatný; v. tepla (teplovodič). Nz., Bř. N. 60. V. elektřiny, tepla, zvuku, špatný. Vz KP. II. 196., 330., 274., 277.
Vodíček, čku, m. = *vodítko,* das Leitband. Slez. D.
Vodičitý = *vodík v sobě mající,* wasserstoffhältig. V. kostičník, kysličník, uhličník. Pr. Chym. — Jg., Šp.
Vodička, y, f., das Wässerchen. Vz Voda. — **V.** = *tekutina vodě podobná,* gebranntes Wasser, der Geist. V obec. mluvě v. = die Tinktur. V. na ústa, Mund-, k mazání, na skvrny, Flecken-. Dch. V. ku spájení, Löthwasser. Šp. V. kolínská, na zuby, Us., Giobertianova (k oživení zašlého písma). Mus. 1880. 116. V. z dýmky. Vz Moček. Us. Šd. V. pálená, líh; melisová, voňavá, na ránu, D., čpavá, Sych., na n. pro oči, V., císařská, goulardová, k čištění kůže, manheimská, na pihy, poplatinovací, postříbrovací, pozlacovací, skořicová, zlatá, žaludeční atd. Kh. — **V.**, die Führerin, Us., die Vortänzerin. U Olom. Sd. — **V.**, y, m., os. jm. Vz S. N. V. Frant., nar. 1812., spisovatel. Vz Šb. H. l. 306. — *V. Jan,* ku konci 16. stol., spisov. Ib. 306., Jir. H. l. II. 326. — *V. Jan Kr.,* † 1784., spisov. Vz Jir. H. l. II. 326. — Vz Blk. Kfsk. 1450. — **V.**, y, m. = *kdo rád vodu pije,* der Wassertrinker. D., Reš. Cf. Voděrád.
Vodičková, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1450.
Vodičkový. V. ulice v Praze, Wassergasse.
Vodičnatan, u, m. = *sloučenina vody se zásadou nějakou, kde voda místo kyseliny zastupuje,* hydras, das Hydrat. 100°/₀ vápna páleného a 32°/₀ vody činí v. V. barvičitý, ciničitý, cínový, drasličitý (kamínek žíravý, leptavý), hliníkový, ladičitý, měditý, sodičitý, strontičitý, vápničitý (vápno hašené), železito-železičný, železitý. Vz Pr. Chym. 19., 25., 155., 156., 166., 179., 173., 212., 206., 219., 226., 257. a j. a Jg. Slov.
Vodičnatý = *s vodíkem sloučený.* V. kazičník, kostan, kostičan, kostičník, kysličník, luničnatan, siran, siřičník, surmičitan, surmičnan, uhličník, zemničník. Vz Pr. Chym. a Jg. Slov.
Vodidlo, vodítko, a, n. = *čím n. v čem se děti vodí,* das Leit-, Gängelband, der Gängelwagen. Jg. Na Slov.: *vodiček.* Dítě na vodítkách voditi. D. V. Hunterovo. Nz. lk. — **V.**, die Führung (an dem Gasbehälter). Šp. — **V.** *kotvičné,* das Ankerplateau, die Ankerrolle (v hodinách). Šp., Dch. V. tyčinkové, das Führungsstäbchen. Nz. lk. — **V.** rovnoběžné, die Parallelführung zur Cirkularsäge. Skv. — **V.**, der Leitfaden (kniha). Dch.
1. **Vodík**, a, m., ursa, astrum, zastr. Rozk.
2. **Vodík**, u, m., der Wasserstoff, das Hydrogen, hydrogenium. Rst. 515., Bř. N. 106., 228. V. jest plyn bezbarevný, nevonný, velmi lehký, 13krát lehčí než vzduch, slouží tedy k plnění balonů. Pr. Chym. 117. V. siřičnatý. Čs. lk. V. 74. Vz více v S. N., Šfk. 30., Kk. 61., Schd. II. 228.
Vodíkosirník, u, m. V. ethylnatý, Aethyl-Sulfhydrat, amylnatý, Amyl-Sulfhydrat, draselnatý, Hydrothionschwefelkalium, methylnatý, Methylsulfhydrat, amonatý, Schwefelwasserstoff, Schwefelammonium, barnatý,

Schwefelbarium, vápenatý, Schwefelcalcium. Nz. *V-ky*, Hydrothionschwefelmetalle. Nz.

Vodíkový = *od vodíku*, Wasserstoff-. V. bořičník, luničník, prvouhličník, sitaničník. Pr. Chym. 104., Krok. I. c. 140. V. plamen jako reagens. Vz Čs. lk. IV. 12. V. pol, Hydrogenpol, Wasserstoffpol, m., kyselina, Wasserstoffsäure. Nz.

Vodilec, lce, m., **lépe**: *vodík*, das Hydrogen. Jg.

Vodílek, lka, m., osob. jm. Šd.

Vodilka, y, f., hydrastis, rostl. pryskyřníkovitá. Rostl. III. a. 26., 29.

Vodinka, y, f. = *polévka z maštěné vody, úkrop*. Vz Voděnka, Voda. Pk., Klš.

Vodipur, u, m., der Leitnagel, v horn. Šm.

Vodisko, a, n., schlechtes Wasser. Šš. P. 708.

Voditel, e, m. = *vodič*.

Voditelka, y, **voditelkyně**, č, f., die Führerin, Leiterin. Jg.

Voditelnosť, i, f., die Leitfähigkeit, das Leitungsvermögen. V. tepla v půdě, Bodenwärmeleitungsvermögen, n. Sp.

Voditelný, lenksam. Dch.

Voditi, vz Vésti.

Vodítko, vz Vodidlo.

Vodítkový brot, der Sicherheitsmesser (an der Gabel in Ankeruhren). Šp.

Vodiuci = *vodící*, zastr. Bž. 26.

Vodivosť, i, f. = *voditelnosť*. V. tepla, proudu elektrického. Vz S. N. XI. 6., KP. II. 196. V. tepelná Čs. math. X. 235. V. thermoelektrická, galvanická. ZČ. I. 246.

Vodivý, Führungs-, leitend. V. pravítko, das Führungslineal, drát. Šp., roura, das Leitungsrohr, patradlo, die Leitungssonde. Nz. lk.

Vodka, y, f., das Wässerchen, vz Voda. — **V.** = *pálená voda*, der Geist, Spiritus. V. z jeleního rohu, Tab. lid., francouzská, jalovcová, sirková. Kh. V. třešňová. Vz Rstp. 480. **V.** = *trávenina na mouchy*, das Fliegengift. Mor. Bkř., Mtl.

Vodkář, e, m. = *kdo vodky pálí n. prodává*, der Branntweinbrenner, -verkäufer.

Vodkařiti, il, ení, Branntweinbrennerei o. Branntweinhandel treiben.

Vodkářka, y, f., die Branntweinbrennerin, -händlerin.

Vodlejch, a, m., osob. jm.

Vodlezla, ves v Plz., vz Blk. Kfsk. 288.

Vodloh, u, m., z odložiti = *odklad*, der Aufschub. V Kunv. Msk.

Vodlochovice, dle Budějovice, Wodlochowitz, ves u Votic.

Vodlovati, zastr. = *vyjeviti*, offenbaren, sagen. — **co.** Ktorí vyhoreli, netoalů škodu v-li. Sl. let. V. 158. (III. 52.).

Vodluvati = *vodlovati*.

Vodměniti se komu = *odměniti se*, v obec. ml. Us. Já se (mu) vodměním, také ho vošidím. Šš. P. 385.

Vodna, y, f., die Muse, zastr. Rozk.

Vodná, é, f. *(Vodné)*, ves u Kamenice n. L. Vz S. N.

Vodnač, e, m. = *vodnatelný*.

Vodnačka, y, f., na Mor. = *vodnice, vodnatka, vodní řepa*, die Wasserrübe. Rstp. 86., Kk. 213., D. — **V.** = *vodnatelnosť*. Bern. V-ku míti. Na Slov.

Vodňanka, y, f., hydrocharis, der Froschbiss. Rostl. I. 271.

Vodňanská, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1456.

Vodňanské hory, Freigebirg, několik domků u Vodňan.

Vodňanský, vz Vodňany.

Vodňany, dle Dolany, mě. v Čech. (v Písecku). Vz více v S. N., Tk. II. 361., 398., III. 392., 423., IV. 745., V. 263., Blk. Kfsk. 1450. Z Vodňan Václav, spisov. poč. 16. stol. Vz Jir. H. l. 327. — *Vodňaňan*, a, m. — *Vodňanský*. Chytří Vodňanští, vz Č. Mudrosl. str. 480. — **V.**, ého, m., os. jm. Vz S. N. — **V.** (Bosák Jan), v 16. stol., spisov. a kněz. Vz Jir. H. l. II. 91. — *V. Adal. Tob.*, spisov. poč. 17. stol. Vz Jir. H. l. II. 327., Jg. H. l. 653. — *V. z Uračova Nath.*, spisovatel, † 1621. Vz Jir. H. l. 327., Jg. H. l. 653. *V. z Radkova Václ.*, spisov. † 1564. Vz Jir. H. l. II. 328. Cf. Blk. Kfsk. 1450.

Vodnár, u, m. = *lour, patěsky*. Vz Lour. Der Träberwein. Kom. — **V.** = *olisované mláto polité vodou a ukysalé*, das Träberwasser. Mor. Šd.

Vodnař, e, m., der Wasserträger. V. žumpový (v dolech). Šp. — **V.** = *znamení nebeské*, der Wassermann. V., Ště. Zmp. 24. — **V.** = *had mořský*. V. kroužkovaný, hydrophis fasciata, dvojbarevný, pelamys bicolor. Vz Frč. 330.

Vodnařík, a, m., os. jm. Vz S. N., Šb. H. l. 306.

Vodnárna = *vodárna*. Mor.

Vodnařský, hydraulisch. Plk.

Vodnařství, n., die Hydraulik. Šm.

Vodnatě, wässerig. Us.

Vodnatec, tce, m., der Wassersüchtige. Šš. L. 140.

Vodnatelka, y, f., die Wassersucht, hydrops. Na Slov. Sd., Dbš. Obyč. 106.

Vodnatelník, a, m., der Wassersüchtige. Na Slov. Bern.

Vodnatelnosť, i, f., vz Vodnotelnosť.

Vodnatelný, vz Vodnotelný.

Vodnatěti, ěl, ění; *vodnatívati, zvodnatěti*, wässerig werden. — **abs.** To víno vodnatí. Ros. Páry vodnatějí. Ště. Zmp. 619. — **kdy.** V mokrý rok kobzole v-tějí. Mor. Té. — **V.**, Wassersucht bekommen. Ten člověk v-tí.

Vodnatiti, il, ěn, ění, *vodnatívati* = *vodnatým činiti*, wässerig machen. Ros.

Vodnatka, y, f. = *vodnačka*. U G. Jeníkova. Kál.

Vodnatosť, i, f., die Wässerigkeit; der Wassergehalt. V. vína Jg. V. řeči (slohu) jest seslabení myšlénky dlouhým opisováním. Jg. — **V.** = *míza, šťáva*, der Saft. V. krve, hydraemia; kloubní, V., byliny. V. bylin vzniká z trvalého mokra a z jiných příčin. Pta. V. spojivky, oedema conjunctivae; v. víček, oedema palpebrarum. Schb.

Vodnatý = *plný vody, vodou proniklý*, wässerig. V. jablko, otok, V., krev, páry, Kom. J. 48., víno, Krab., řípa, Ros., pivo, Us., kyselina sirková, ammonion, dvojuhlan měditý v., kostan měditý v., trojsíran, síran

Digitized by Google

vápničitý v. (sádra), kysličník vápničitý v. Pr. Chym. V. tok. čpavek (wässeriges Ammoniak). Šp., zemáky. Sd. Bílá piva ta zlá a v-tá nyní dělají. Jir. Ves. čt. 20. V. mhla. Stč. Zmp. 624.

Vodnavý, wässerig. Skliepkovina (Zellengewebe) v-vá. Mt. S. IX. 1. 58.

Vodné, ého, n., das Wassergeld, Wassereinfallgeld, die Wassersteuer. Šp. — **V.**, vz Vodná.

Vodně, ě, f., zastr. = *povodeň*, die Fluth. Ž. wit.

Vodnění, n. = *namáčení*, die Wässerung. Postup v. koží; v-ním zbavuje se kůže špiny a krve. Šp.

Vodněti = *vodnatěti*. Ros.

Vodní, **-dný** (zastr. *voden, dna, o*) = *vodě vlastní*, Wasser-. V. barva, tok, Us., vír (také = obžerný člověk), bublina, V., erupce, Stč. Zmp. 509., meteorace, Stč. Zmp. 641., běh, Aqu., plocha, hladina, síla, povětroň, samotlak, pramen, paprslek, Nz., známka. J. tr. Těžší železo nežli vodní mokrosť. Břez. Pro hroznú pohromu hluku mořského a plýtvání vodného. Pass. 12. (Hý.). — **V.** = *od vody, na vodu*, Wasser-. V. konev, okov, štoudev, džbán, žlab, stoky, strouhy, BO., měchýř, V., číše, Br., smršť, S. N., nádoba, BR. II. 303., příkop, Zlob., Pal. Dj. IV. 1. 158., Arch. I. 353., jáma, Kom., nádržka, Sych., srub, brázda, měch, Us., věž, Nz., šachta, střída, Šp., lutna, die Wasserlutte, povalek či střecha, die Wasserbühne, Bc., hadice, Wasserschlauch, m., Šp., hustič (přístroj v plynárně). Zpr. arch. IX. 86., kohoutek, der Wasserbahn, strž, koryto, trouba, malta, kotel, roura, tahadlo, Šp., postel (vantroky), strouha, vnímatel. Vys. — **V.** = *co u vod n. ve vodě jest, obývá*, Wasser-. V. hořčice, eruca, ořech (kotvice), tribulus aquaticus, myš, had, pavouk, blecha, muška (jepice), pes (který z vody nosí), V., včela (ho	ořitka strakatá, naucoris cimicoides. Frč. 139.), potkan, zloděj, Tč., drůbež, housenka, Wasserraupe (Infusionsthier), Dch., jitrocel, alisma plantago, šťovík, stvoření, slepička, D., bylina, Har., lilium, Us., pepř, Ros., růže (stulík žlutý), Us., Slb. 241., řebříček (řebratka bahní, hottonia palustris), Rstp. 1230., FB. 66., rosička (zblochan vzplývající, glyceria fluitans), FB. 12., tulipán, Slb. 241., pětipružník (helephorus aquaticus, Frč. 189.), meloun, Čl. 88., česnek (ožanka bahní, scordium, der Lachenknoblauch), Nz. lk., Us., živočich. Kom., hmyz, káně, kos, zvěř, laštovka. Us., rostlina (vz Kk. 258.), kmín, žába, ptactvo, plž, metlice, Šp., panna, rusalka. Dch. — **V.** = *co se vodou dělá, žene, co se k vodě vztahuje*, Wasser-. V. mlýn, brus, šňůra n. závaží, V., stroj, škoda, váha, čerpadlo, S. N., Us., ortel, Ms. pr. pr., clo, znamení (v papíře), J. tr., krajina, hranice, stavba, Šp., trkač Montgolfierův, závit (vz Šroub Archimedův), KP. II. 112., 104., hospodářství (vz 50. výroč. zprávu jednoty ku probuzení průmyslu v Čech. za rok 1882.), boj, Vlšk. 519., 40., stavba, stavení, hráz, mýto, J. tr., cesta, lázeň, tlakoměr, tlakostroj, Nz., koupel, honba, lis (hydraulický), Šp., hranice (lednění), hřídel. Vys. V. stavitelství, dílo, das Wasserwerk, šachta, J. tr., zdvihadlo, Wasserhebmaschine, práce, záklopka, Wasserventil, hodiny, Wasseruhr, závěra, Wasserabschluss, Šp., stanice, Wasserstation, nebesa, Wasserhimmel am Nordpol, dozorce, der Kunststeiger. Hrk. V. kůl (k naznačení výšky vody). S. N. XI. 74. V. čára (u parního kotlu nejvyšší mezní čára vodního prostoru), sklo (rozpustné, Wasserglas: draselnaté, Kali-, sodnaté, Natron-, smíšené, Doppel-, ustalovací, Fixirungs-), Zpr. Arch. IX. 29., Nz., Prm. IV. 37., kolo (na spodní vodu, kolo spodní, *spodák, hřebenáč*, unterschlächtiges, unterschlägiges Wasserrad; na střední vodu, kolo střední, *poloukorečné kolo, vlk*, mittelschlächtiges W.; na zadní vodu, rückschlächtiges W.; na svrchní vodu, kolo svrchní, korečné, oberschlächtiges W.); v. kolo dřevěné, železné a smíšené. Vz Prm. III. č. 4., č. 20., 18. Nátěr vodním sklem na zdi. Vz Prm. 1878. č. 2. V. věci. Hus I. 67. V. křest, die Wassertaufe. Arch. III. 221., Odp. br. V-ní křest se může křestem žádosti a krve nahraditi; Křest v. jest lázeň obrodu. Šš. Mr. 74., J. 49. (Tč.); Na krstu vodném duch sv. duši čistí. Hus. I. 51. — **V.** = *vodu v sobě mající*, Wasser-. V. jezero, pára, sraženiny, Stč. Zmp. 486., 613., Ž. wit. 106., 35., bouře, ib. 68., 6., 46., 65., 406., potok, St. skl., Alx. V. v. 229. (HP. 6.)., studnice, BO., pramen, BO., koba, Čch. B. 12., roviny, doliny, Ráj, kaše (s vodou a ne s mlékem zadělaná), V., smršť, sloup. Nz. Vodní obal zemský. Stč. Zmp. 740. V. spousty. Ib. 754. V. mok v lebce, v oku. Ddk. P. 5., 21. — **V.** *hodiny*, die Wasseruhr. V. — **V.**, *vodné tele* = *vodné tělo* (vz Vodnotelnosť), *vodnatelnosť*, die Wassersucht. Hr. rk. 325. Jinak vodné tele léčí. Desat. káz. bož. A aj člověk jeden vodnotelný bieše před nim t. maje tu nemoc, jenž slove vodné tele. Hus. II. 360. Vodní otok, oteklosť, kýla, průduch (neduh oční). Ja. — **V.** *baba, světlonoš*, malý chlapčok s kahancom v ruce. Dbš. Obyč. 116. — **V.** *brána a uličky*, Wasserthorvorstadt v Kroměříži. Tč. — **V.** *Jeně*, ves ve Slez. u Vratislavi. Pal. Dj. V. 1. 104.

Vodnice, e, f. = *vodní řepa, vodnatka, okrouhlice*, Jg., *vodnačka*, brassica, die Wasserrübe. Šp. Cf. Čl. Kv. 299., FB. 77., Čl. 15. — **V.** = *kožený pytel na vytahování vody z dolů, kůže n. měch vodní*, der Wasser-, Lederschlauch, Ledersack. D. Vz Cálovka. — **V.**, der Wasserbehälter. Nech zavre Hospodin v. v oblakoch, tak aby ani dážď ani rosa nepadala na zem. Na Slov. Tč.

Vodnicový, Wasserrüben-. V. semeno. Puch.

Vodničky, pl., f. = *vodní neštovice*, varicella aquatica, Wasserpocken. Ja.

Vodničniště, ě, n., der Wasserrübenacker. Us.

Vodník, a, m., os. jm. V. Val., spisov. slovin. Vz S. N.

Vodník, a, m., v obec. mluvě *hastrman*, z něm. Wassermann = *vodní strašidlo*, na Slov. *molek*. Jg., Dch. Na Mor. *hastrman*, jinde *basrman* n. *besrman*. Vck., Brt. Teklo se mne jako s v-ka. Us. Na Mor. představují si v-ka obyčejně jako chlapečka, oblečeného

Digitized by Google

v zelený kabátek, s hlavou kučeravou a někdy s kloboukem na hlavě. Bývá však druhdy i velikým člověkem, obyč. myslivcem, ale i v jiných podobách se objevuje. Poznati ho lze z toho, že mu z levého šosu voda kape. Druhdy béře na se i podobu zvířecí, nejvíce zaječí. V. obývá ve hlubokých tůních. Největší moc má ve vodě a to o polednách. Láká lidi rozličnými věcmi, jež zavěšuje na vrboví, chrastí a j. Bývají to zejména zelené nebo červené šňůrky, botky a j. Kdo se v těchto věcech zhlídne (komu se nějaká věc zalíbí) a některou si vezme, propadá jeho moci. Duše utopených mívá v paláci křišťálovém ve vodě a to v hrnečku pod pokličkou uschované. Kdo však jedl chléb dvakrát pečený, k tomu nemá práva žádného, toho zápase s ním nepřemůže. Staří lidé věří zarputile na v-ka. Vck. Rybáři prý člověka topícího se z vody nevytahují, aby se jim v. nemstil. Mus. Když se hoši společně vykoupali, strojí se spěšně. Kdo nejdříve je hotov, jmenuje se táta, druhý máma, třetí dědek, čtvrtý bába a poslední vodník. U Smidar. Kšť. O v-cích vz více v Mus. 1853. 469., 1855. 46., 1856. 58. a 59., v Km. 1874. 76., v Kuldovi I. 230., v S. N., Sbtk. 23., 99., 137., 188. — **V.** = *vodař*. — **V.** kulovitý, *potápník*, hydrobius globosus, brouk. Vz Frč. 189. — **V.**, u, m. = *rejkán, náčiní ku kladení osnovy*. Techn. I. 321., Krok III. 302.

Vodninec, nce, m., hyphydra. Rostl. I. 266. a.

Vodnitel, e, m. — *vodnatelný*, zastr. Rozk. Hank.

Vodniti, il, ěn, ění, *vodnívati* — *močiti*, wässern. Šp.

Vodnohořček, řečku, m., der Hydromagnesit, nerost. Miner. 337.

Vodnoklas, u, m., orontium. Rostl. I. 263.

Vodnokrevnosť, vodokrevnosť, i, f. = *vodnatosť krve*, wässeriges Geblüt, das Phlegma, der Schleim. V.

Vodnokrevný, vodokrevný = *vodnatou krev mající, slinavý*, phlegmatisch, schleimig. V.

Vodnomořový. V. kyselina, Blausäure. Presl. Chym. 145.

Vodnosť, i, f. = *vodnatosť*, die Wassermenge; die Wässerigkeit. Jg., Ja.

Vodnostudenosť, i, f. = *vodnokrevnosť*, der Schleim. Ja.

Vodnotelák, a, m., limphaticus, der Wassersüchtige. Lex. vet. Týž lék jest dobr i v-kům (= vodnatelným). Lék. kn.

Vodnotelce, e, n. = *vodnatelnosť*. Jád.

Vodnotelenství, n. = *vodnotelnosť*. Jg.

Vodnotelnosť, vodnatelnost, vodnotělnosť (zastr. *vodnotelenství*, *vodnotelství*), i, f.; dříve: *vodné tele* (= *vodné tělo*; vz Vodní) a odtud: vodnotelnosť. Jg. **V.** = nepřirozené nashromáždění vody (tekutiny syrovatečné či syrovatiny) v některých částkách těla, hydrops, die Wassersucht. V. břišní, hydrops abdominalis serosus, ascites verus, hydrocoelia, die Bauchwassersucht, der Wasserbauch (v. rozlitá, ascites diffusus, die freie Bauchwassersucht; v. v měšci, a. saccatus, die Sackbauchwassersucht; v. bludná, a. spurius, die falsche Bauchw.); prsní, hydrops pectoris, hydrothorax, die Brustwassersucht, die Wasserbrust (plicní, h. pulmonum; v. mezerní, h. cavitatum pectoris, die Brusthöhlenwassersucht; srdečníka, h. pericardii, die Herzbeutelw.; prsní blány, h. pleurae, die Rippenfellw.); v. horká prsní, h. pectoris acutus, die hitzige Brustw.; v. podkožní, ascites subcutaneus, das Wasser unter der Bauchhaut; hlavní, hydrocephalus, die Kopfwassersucht; v. hlavní zevnitřní, die äussere Kopfw., der Wasserkopf; v. stavcová, h. articuli, die Gelenkw.; v. v kosti, hydrosteon, die Knochenwassersucht. Ja. V. mozku, hydrocephalus, oka, hydrophthalmia, páteřnice, hydrorrhachis, v. vaku tíhového, hygroma (Nz. lk.), v. mázdry ovčí, hydramnios, dělohy, hydrometra, ledvin, hydronephrose, osrdce, hydropericardium, vejcevodu, hydrosalpinx, hrudní, hydrothorax, varletnice, hydrocele, kloubní, hydrarthros atd. Vz více v S. N., Čs. lk. II. 194., 225., V. 85., VI. 183., IX. 106. V. u srdečních vad. Vz ib. I. 280., IX. 319., 367., III. 33. Vz také S. N., Kámen (v těle). Čtvrtodenní zimnice, vodnotelnosť, souchotiny smrtelné jsou. Kom. J. 311. Routová voda prospívá v-sti. Čern. Prsní kořen v. zahání. Sych. Podražec léčí v. Rostl. Peltram vypařuje v. V.

Vodnotelný, vodnatelný, vodnotělný, vz Vodnotelnosť, wassersüchtig. V. člověk. Hus II. 360. Žena velmi v-ná. Dač. 124. V. vřed, Wassersuchtgeschwür. Ja. — **V.** = *vodnatý*, wässerig. V. kobzole. Na Ostrav. Tč.

Vodnotelství, n. = *vodnotelnosť*. Ja.

Vodnotok, u, m. — *vodotok*. Bern.

Vodnotráva, y, f., hydrochloa. Rostl. I. 265.

Vodnovlhkosť, i, f., phlegma. Med.

Vodnovlhký, phlegmatisch. Jg.

Vodnozemní = *obojživelní*. V. živočich, amphibium. D.

Vodnož, e, f., der Setzling.

1. **Vodný**, vz Vodní. — **V.** = *prozračitý jako voda*, wasserhell. Rst. 515.

2. **Vodný**, ého, m., osob. jm. Mus. 1880. 257.

Vodobázeň, zně, f., die Wasserscheu. Šm.

Vodoběh, u, m., die Wasserströmung, der Wasserlauf. Mus.

Vodočar, u, m., hydromantia. Aqu.

Vodočilka, y, f. = *vodožil*. Šm.

Vodočistý, wasserklar.

Vododěsnosť, i, f. = *vodobázeň*. Rk.

Vododyšný, wasserathmend (in der Landschaftsmalerei). Dch.

Vodohlas, u, m., *hudební nástroj píšťalní*, který píská tlakem vzduchu při pádu vody ve vodometech, die Wasserorgel. 1404.

Vodohnusenství, n. = *nemoc psí, pominutosť*, die Wasserscheu. Rostl. III. 110.

Vodohojebný, Wasserheil-. — V. ústav. Šm.

Vodohřejný. V. kamna, Thermosyphon. Dch.

Vodohrkač, e, m. V. při žlábku střechy ke svádění vody deštěm nashromážděné, der Wasserspeier an der Dachrinne. Dch.

Digitized by Google

Vodohustě, wasserdicht.
Vodohustý, wasserdicht. V. vrstva, pánev, uzavření. Zpr. arch. VII. 87., VIII. 60. V. dlažba. Zpr. arch. VIII. 112.
Vodohyb, u, m. (k pohybování lodí), der Hydromotor (zur Schiffsbewegung). Dch.
Vodochod, u, m., die Wasserleitung. Dch.
Vodochodec, dce, m., der Wassergänger. Šm.
Vodochodky, pl., Wasserschlittschuhe. Šm.
Vodochody, dle Dolany, Wodochod, ves a) v Roudnicku, b) u Zdib. Vz S. N., Tk. I. 362., III. 34., 44., Blk. Kfsk. 839.
Vodochudý, wasserarm. V. poušť. Nár. listy.
Vodojasný = *vodný*, wasserhell, wasserklar. Rst. 516.
Vodojem, u, m., das Bassin, das Wasserbecken, die Cisterne. Čch. Mch. 29., Balbi. Koupel ve v-mu. Dch. Vz Vlšk. 55., 85., 206. V. zřídelní. Zpr. Arch. VIII. 112. Znečišťování vodojemů. J. tr. Stromořadí po jedné straně širokým a hlubokým obroubeno v-mem, z něhož se čerstvá voda do parku rozchází. Ddk. Vál. it. 70.
Vodojemný, wasserfassend. V. láhev. Stč. Zmp. 631.
Vodojev, u, m. = *vodoměr*. Hrm. 25.
Vodokam, u, m., der Hydrolith. Rk.
Vodokap, u, m., die Traufe.
Vodokapný, Traufen-. Šm.
Vodoklas, u, m., orontium, die Wasserähre. V. virginský, o. aquaticum. Rstp. 1654.
Vodoklen, u, m., platanus, die Platane. V. západní, p. occidentalis, východní, p. orientalis. Rstp. 1379., Kk. 144., S. N., Čl. 125., Schd. II. 275.
Vodoklenovitý. V. rostliny, platanae: vodoklen. Rstp. 1379.
Vodoklop, a, m. V. čárkovitý či vodní komár, ranatra linearis, hmyz polokřídlý. Vz Frč. 139., Schd. II. 522.
Vodokoryto, a, n. = *vantroky*. Břez.
Vodokoule, e, f., die Wasserkugel. Šm.
Vodokrálovna, y, f., die Wasserkönigin. Dbš. Sl. pov. I. 140.
Vodokrev, rve, f., phlegma. Rozk.
Vodokrevník, a, m., der Phlegmatik. Rozk.
Vodokrevnosť, i, f., vz Vodnokrevnosť.
Vodokrevný = *vodnokrevný*. Rkp. ok. r. 1450.
Vodokropný, wasserträufend. L.
Vodokrty, dle Dolany, ves v Přesticku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 338., Arch. IV. 35.
Vodolanovice, ves v Bolesl. Vz Blk. Kfsk. 844.
Vodoleč, e, f., Woteletsch, dvůr u Plaňan.
Vodoléčitelna, y, f., Wasserheilanstalt, f. Šm.
Vodoléčitelný, Wasserheil-. V. ústav.
Vodoléčitelský, Wasserheil-. V. ústav. Světz. 1869. 247.
Vodoléčitelství, n., hydrotherapia, vz více v S. N.
Vodoléčivý = *vodoléčitelský*. V. ústav. Na Slov. Tč.
Vodoléčný = *vodoléčivý*. V. místo. Na Slov. Tč.
Vodolékařství, n., die Wasserkur. Šm.
Vodolenka, y, f., Wodolenka, lázně u Sušice. PL.
Vodolenov, a, m., Wodolenow, ves u Sušice. PL.
Vodolenský, ého, m., osob. jm. Mus. 1880. 501.
Vodolez, a, m. = *nořec*, der Taucher. Na Slov. Šd.
Vodolibice, e, f., ancslea. Rostl. III. a. 7., 26.
Vodolibý, wasserliebend. L.
Vodolice, dle Budějovice, Wodolitz, ves u Bilína; ves v Žatec. Vz Blk. Kfsk. 633.
Vodolist, u, m. = *bodlavá palma*, ilex aquifolium, die Walddistel. D.
Vodoliv, u, m. = *lití vody*, das Wassergiessen. Tu se také opětovala s velikým plesáním lidu ceremonie v-vu druhého. Sš. J. 132.
Vodolka, y, f., vz *Voda odolená*.
Vodolov, a, m., Wodolow, ves u Náchoda. PL.
Vodomalba, y, f., die Aquarellmalerei. Ssk.
Vodoměr, u, m., der Pegel, Normalpfahl, Aichpfahl, Wassermesser, Wasserstandzeiger. Nz., Šp., Dch., Zpr. arch. VII. 16., X. 8. Trubka u v-ru, das Wasserstandrohr. Šp. V. Siemensův. Zpr. arch. IX. 64. Vz více v Prm. III. č. 13. V-rem se pozná, jak vysoko voda v parním kotlu stojí. Hrm. 25.
Vodoměrka, y, f. V-ky, hydromici (hmyz vodní), mají tělo štíhlé, vespod srstnaté, tykadla dlouhá čtyřčlenná, nohy tenké, střední a zadní velmi prodloužené. V. bahenní, hydrometra lacustris, krátká, velia currens, štíhlá, limnobates stagnorum. Vz Frč. 139., Schd. II. 522.
Vodoměrný, hydrometrisch. Dch. V. přístroj. Us. V. rourky. Stč. Al.
Vodomet, u, m., der Springbrunnen, die Springquelle, die Cascade. Vz Vodotrysk. Nz., Dch., Šp., Š a Ž., Ck., Čch. Mch. 28. V. hydrostatický, hydrostatischer Springbrunnen. Nz. Na protější straně od kaplnky (kapličky) sa nachádza velkolepý v. Na Slov. Tč. V. nehnutelný, nositelný, přetržitý. Sdl. Vz KP. II. 98., 110., Vlšk. 74., 85., 90., 95., 116.
Vodomil, a, m. V-lové, palpicornia, jsou brouci vodní okrouhlého, plochého těla s kyjovitými tykadly a dlouhými makadly. V. černý, hydrophilus globulus. Vz Frč. 189., 190., Schd. II. 502.
Vodomilec, lce, m. = *vodomil*. Nz.
Vodomost, u, m. = aquaedukt, vodovod. Zpr. arch. VIII. 112.
Vodomyš, i, f., plix (had). Rozk.
Vodomyšl, a, f., ves v Pís. Vz Blk. Kfsk. 126.
Vodoň, ě, m., Neptun. Jg.
Vodoně, *vohoně, svodoně, hodoně*, e, f. = *svodnice*, der Abzugsgraben im Felde. Mor. Šd., Bkř.
Vodoněa, e, f. = *vodoně*. U Uh. Hrad. Tč.
Vodoněka, y, f. = *vodoně*. Mor. Mtl.
Vodonec, nce, m., Wodonetz, ves u Hrotovic. PL.

Digitized by Google

Vodoník, a, m., stinochus (monstrum). Rozk. (Hank.).
Vodonořec, řce, m., der Taucher. Kln.
Vodonositel, e, m., der Wasserträger, pol.
Vodonositelka, y, f., die Wasserträgerin, pol. Jg.
Vodonosný, wasserführend. Hrk., Zpr. arch. VIII. 104.
Vodonoš, e, m. = *přístroj k hašení požáru*, der Hydrophor. Dch. — **V.** = *vodonositel*. Aqu.
Vodonoše, e, m., lixa, zastr. Lex. vet., BO.
Vodonoška, y, f., die Wasserträgerin. Johanit. 86.
Vodonošní = *k nošení vody sloužící*, Trag-. V. hůl. Us. v Budějov. Jda.
Vodopád, u, m., der Wasserfall. Rohn. Hřímavý hluk vodopádu; V. se skály dolů se řítí. Us. Dch. V listu našem na jeden práh, sráz a v. pravidelnému proudu se v cestu klade. Šš. II. 4.
Vodopanenka, y, f. = nymfa. Mt. S. I. 60.
Vodopiják, vodopijan, vodypijan, a, **vodopijec**, jce, **vodopil**, a, m., der Wassertrinker. Kom. J. 823., Har., Bl., Aqu.
Vodopijan, a, m. = *vodopiják*.
Vodopijení, n., das Wassertrinken. Varuj se také od přílišného smilstva a v. Rps. lk. (Hrš.).
Vodopis, u, m. = *popis řek, moří, vod*, die Hydrographie. Vodopis Čech vz v S. N. II. str. 315.
Vodopisec, sce, m. = *kdo vodopisy dělá*, Hydrograph, m., Us.; 2. *kdo z vody hádá*, der Hydromat. Háj.
Vodopisný, hydrographisch. V. mapa (mapa řek), hydrographische Karte, Stromkarte. Nz., Stč. Zmp. 386.
Vodoplný, wasservoll. L.
Vodoprázdný, wasserfrei. Kyselina bezvodá, v-ná, wasserfreie Säure, Säureanhydrat, acidum anhydrum. Nz. lk.
Vodorod, u, m., *lépe*: vodík, das Hydrogen. Jg.
Vodorodný = *vodu rodící*, wassererzeugend. V. páry. Ja.
Vodorovnosť, i, f. = *roveň, hladina*, das Niveau. Nz. Poměry v-sti. Nz. Vz KP. II. 96. Rafička v-sti. Šp.
Vodorovný = *váhorovný, rovnovážný, tak rovně položený jako voda v přirozeném stavu, obzorný*, horizontal, wasserrecht, wagrecht. V. průmět (Projektion), plocha, hranol, roveň, vrstva, kruh (obzorový), čára, hodiny sluneční Nz. V. skla, Nieveaugläser, hřídel, die Horizontalwelle, Šp., vrub. Tč. exc.
Vodoryv, u, m., hydrocleys. Rostl. III. 10.
Vodoskok, u, m. = *vodotrysk*. L., Čch. Bs. 168.
Vodosliz, i, f., undina, der Wasserschleim. V. slívovitá, u. pruniformis, brachovitá, u. sphaerica. Rstp. 1877.
Vodoslon, a, m., das Flusspferd. Berg.
Vodosloup, u, m., die Wassersäule. Šm.
Vodosloupový, Wassersäule-. V. stroj. NA. IV. 9.
Vodospád, u, m. = *vodopád*.
Vodosplav, u, m., die Wasserableitung. L.
Vodosraz, u, m. = *vodopád*. Div. z. och.
Vodostavba, y, f. = *vodní stavba*, der Wasserbau. Nz.
Vodostavitel, e, m., der Wasserbaumeister. Šm.
Vodostavitelství, n. = *vodní stavitelství*, die Wasserbaukunst. Nz.
Vodostřik, u, m. = vodomet. Šm.
Vodostroj, e, m. = stroj hnaný vodou a určený opět ku zdvihání vody v dolech, der Wassermotor, das Wasserwerk. Ros. V. sloupový, die Wassersäulmaschine. Nz. Vz KP. II. 113., S. N.
Vodostrojce, e, m., der Hydrotechniker. Šm.
Vodostrojní, Wasserwerks-. V. společnosť. Dch.
Vodostrž, e, f., der Wasserbruch. Šm.
Vodostudenosť, i, f., die Wasserkälte.
Vodosvětí, n., die Wasserweihe. V. u podvečer svátku *svíček* (sv. tří králův). Anth. I. (3. vyd.). 4.
Vodosvodný, Wasserableitungs-. V. žlab, trubice. Zpr. arch VII. 54., 59.
Vodoš, e, m. = *vodní had*, die Natter, Wasserschlange, natrix. Kom.
Vodošlap, a, m., hmyz vodní. V. čárkovaný, hydroporus lineatus. Vz Frč. 190. — **V.**, der Wassertreter.
Vodošumný, wasserrauschend. Jg.
Vodotah, u, m., der Wasserzug. Jg.
Vodotažný, wasserziehend, -schöpfend. Parní stroj v. Zpr. arch. IX. 11., XII. 19.
Vodoteč, e, m.; **vodoteč**, i, f. = *strouha na odpad vody dělaná*, die Wasserrinne. Brikc. Jest ruoznice o některakú v. a rybník. Arch. V. 285.
Vodotečný. V. strouha, die Wasserrinne. Mus. IX. 285.
Vodotěk, u, m. = *vodotok*. Na Slov. Bern.
Vodotlačidlo, a, n., das Wasserdruckwerk. Krok.
Vodotlačný, Wasserdruck-. V. pumpa. Šp. Vz Vodotlaký.
Vodotlak, u, m., der Wasserdruck. Šp.
Vodotlaký. Wasserdruck-. V. napínák = stroj k napínání mázder při pitvání. Úv. živl. Vz Vodotlačný.
Vodotoč, e, m. = *kolovrt*, das Wasserrad. Šp.
Vodotočina, y, f. = *strouha, rýha, příkop* atd., die Wasserleitung, der Wassergraben. Ros., Pam. arch 1868. 63. S potoky, v-mi, rybníky. 1601. Arch. V. 530.
Vodotok, u, m., der Wasserableitungskanal (im Felde usw.). Sf., Mg. — **V.**, hydrorrhoea, z dělohy těhotných. Vz Čs. lk. I. 182., III. 49.
Vodotrysk, u, m. = *vodomet*. Kká. Td. 108., Čch. Mch. 42.
Vodouka, y, f. = *vodovka* = *úkrop*, die Wassersuppe. Kol. ván. 16. Us. u Jič.
Vodouš, e, m. = *sluka*. V. bahní, totanus glareola. Frč. 346.
Vodovaný, gewässert. Ros.
Vodovati, wässern. — **co**: plátno. Us.

Vodovážky, žek, pl., f. — *skleněná trubice, vinným lihem naplněná k ukazování vodorovnosti*, die Wasserwage, Nivellierwage, Libelle. Prm. III. č. 5., Ck., Sedl. F. 217. Vz KP. II. 97.
Vodověk, u, m. — *severní vítr*. Aqu.
Vodovitý — vodě podobný tekutostí, barvou a chutí, wasserartig. Rst. 516.
Vodovka, y, f. — *úkrop*. V Krkonš. Kb., Lng.
Vodovládný, wasserbeherrschend. Jg.
Vodovod, u, m. = *vedení vod*, die Wasserleitung. Um. les. — **V.** = *stavba k vedení vody*, die Wasserleitung, der Aquadukt. Vz KP. I. 224.—227., II. 108., Vlšk. 517. Hliněné, železné roury asfaltované na v.; v. přetrhnouti. Us. Dch. V. horský, Bergwasserleitung. Zpr. Arch. VIII. 104. V. kurentní (v běžné trati). Ib. VIII. 60. Stavění v-du. Šš. L. 132. — **V.** Sylviův, aquaeductus Sylvii, v anatomii = kanál, kterým 3. a 4. komora mozková spojeny jsou. V. závitkový, aquaeductus cochleae, kanálek vedoucí z dutiny závitku ušního do dutiny lební zadní stěnou kosti skalné. V. síňový, a. vestibuli, počíná v síni ušní a končí na zadní ploše kosti skalné. S. N. XI. 279.
Vodovodce, e, m., der Wasserleiter. Jg.
Vodovodní stavby, Wasserbauten. J. tr., Vlšk. 71. V-né umění = vodovodství. Nz. V. roury, trouby, Wasserleitungsröhren. Zpr. arch. VIII. 71., VI. 30.
Vodovodství, n., hydraulique, die Wasserleitungskunst. Nz.
Vodovrch, u, m. — *vodomet*. D.
Vodový, Wasser-. V. sloup, barva, síla. Dch. V. polívka, Us., len, gewässert. D. V. kamna, der Wasserofen, zátvor, Wasserschluss, m. Nz. lk.
Vodozdvih, u, m. = *zdvíhání vody*, das Wasserheben. Šp.
Vodozel, i, f., bootia, die Bootie. V. srdčitá. Vz Rstp. 1475.
Vodozemní živočich (ve vodě a na zemi žijící), das Amphibium. Nej.
Vodoznačný. V. trubice, das Wasserstandglas. Hrm. 25. V. otvor, roura u napáječe. Ib. 21.
Vodoznalský, hydrognostisch. Šm.
Vodozrad, u, m., der Hammstock (ein mit Zeichen versehener Stock bei Mühlen, an dem man sehen kann, ob ein Müller das Wasser zurückhält). Šm.
Vodozvedací, Wasserheb-.
Vodožil, a, m., hygrobia, hmyz. Krok. II. 251.
Vodpustiti = *odpustiti*, v obec. ml. Šš. P. 474.
Vodr, u, m. = *patro* (nad mlatem), das Scheuergerüst. V jihozáp. Čech. Sb. D. 18., Vrů., Psčk., Šg.
Vodranec, nce, m., ein zerlumpter Mensch. Vz Odranec. Us. — **V.**, ves v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 466.
Vodraněk, ňka, m., osob. jm. Šd.
Vodrant, a, m., Wodrant, ves u Čáslavi. PL.
Vodrážka, y, m., osob. jm.
Vodří, n., Rebstock am langen Pfahl. Slov. Bern.
Vodrica, e, f., Wödritz, potok na Malých Karpatech. Mt. S. VIII. 2. 40.
Vodřický, ého, m., osob. jm.
Vodříti — *odříti*, v obec. ml. Čes. mor. ps. 271.
Vodsadník, u, m. = *kámen, jenž na rohu ulic a silnic bývá*. V Kunv. Msk.
Vodsedálek, lka, m., osob. jm.
Vodstrana, y, f., samota u Dobříše. PL.
Vodstržej, e, f. = *trativod*, Wasserkanal, m. Us. u Petrovic. Dch.
Vodstvo, a, n., das Wassersystem. — **V.** = *všecka voda*, das Wasser. Bohové v-a. Cimrhnz. Myth. 4. V. Čech, vz Vodopis.
Vodšprajcovaný. Už seš hezky v. — už ti dohráli, už nemáš nic. V Kunv. Msk.
Voduch, a, m. V. stříbřitý, argyroneta aquatica, pavouk. Vz Frč. 121.
Vodule, e, f. Vodule, hydrachnidae, roztoči, mají kulovité tělo. V. červená, hydrachna cruenta, škeblová, h. concharum. Frč. 115.
Vodulovitý. V. hmyzi, hydrachnea. Nz.
Voďunka, y, f. — *voděnka*, das Wässerchen. Cf. Podnišćunka. U Těšína. Tč.
Vodurovati = *strniště po druhé orati*. U Příbr. L. Šbk.
Voduška, y, f., die Schwimmaus, hydromys, ssavec bobrovitý. V. ryzobřichá, bělobřichá. Ssav. 284.
Vodvářka, y, f. — *odvářka*. Dh. 115. — **V.**, y, m., osob. jm.
Voflanec, nce, m. — *políček, facka*. Us. u Jilemn.
Vogesus, vz Vosegus.
Voglej, e, m. = *Aquileja*, od *vogel* — *úhel*, poněvadž jest Aquileja v úhlu sever jaderského moře. Vz M. P. Slov. velehrad. II. 146.
Voha, y, f., sphaerococcus, rostl. Krok. III. 505.
Vohančice, dle Budějovice, Wohanschitz, dvůr u Golč. Jeníkova; Wohantschitz, ves u Tišnova.
Voháňka, y, f., vz Oháňka. — **V.**, y, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1450.
Vohař, e, m. — *myslivecký pes*. Vký. Vz Ohař. — **V.**, Wohař, ves u Mirovic.
Vohaveč, vče, m., vz Ohavec.
Vohdan, a, m., slovan. bůh. Krok. II. 383.
Voheň, v obec. ml. Vz Oheň.
Vohľač, e, m. — *záletník*. Na Slov. Tk. II. 376., Sd., Němc. A teraz som väčší, chodí k nám vohľačá. Sl. ps. 250., Cf. Dbš. Sl. pov. I. 114.
Vohľadničky, pl., f. = *ženy, které k nevěstě se posýlávají na přepačky* (na přezvědy). Mamka vítá švárné v-ky. Pokor. Z hor. 149.
Vohľadný — *co náleží k vohľadům*. Písně v-né. Vz Vohľad. Dbš. Obyč. 12.
Vohladovati, die zukünftige Braut besuchen. Na Slov. Bern.
Vohľady, pl., m. = *námluvy, ohledy, zálety*, das Freien. Vz **Ohled**. Suhaj šel na vohľady. Us. I šol Janíčok v v-dy bez materinej porady. Sl. ps. Šf. I. 143. Ach Bože, prebože, čo sa bude robit? začínajú ženy

Digitized by Google

na vohl'ady chodit. Sl. ps. 269. Toto je ten chodník medzi vinohrady, po ktorom som chodil k milej na v-dy. Mt. S. I. 17. Zobudí ma Janíček súsedov, keď on pôjde z vohl'adov. Sl. ps. 143.

Vohlav, vz Ohlav.

Vohlížeti se = *ohlížeti se.* Sš. P. 141.

Vohnice, ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 910.

Vohnišov, a, m., ves v Hradecku. Vz Blk. Kfsk. 682.

Vohnišťovice, dle Budějovice, Wonischen, ves u Ronšperka.

Vohnout, a, m., osob. jm.

Vohnoutek, tku, m., der Gebogene. Proutek v., sedí na něm kohoutek. Er. P. 61. — **V.**, Wohnautek, samota u Lomnice v Budějovsku. PL. — Vz Blk. Kfsk. 647.

Vohoně, e, f. = *svoznice, místo, kudy se voda svádí.* Na mor. Valaš. Bkř. Vz Vodoně.

Vohovoriť sa = *vymluviti se*, sich ausreden. On sa v-ril, ako vedel. Dbš. Sl. pov. I. 10.

Vohrabec, bce, m., místní jm. Arch. V. 524.

Vohrada, y, f., vz Ohrada. — **V.**, y, m. = neohrabaný člověk, ein ungeschickter, plumper Mensch. Us. u Kolína. Brnt.

Vohralík, a, m., osob. jm.

Vohřivý = *ozhřivý.* V. kůň. Us. Db.

Vohryzek, zku, n., vz Ohryzek. — **V.**, zka, m., osob. jm.

Voch, u, m., u provaz., der Schüttelreiter (ein Rahm auf einem Fussgestell). Šm.

Vocha, y, f., zostera. V. mořská, z. marina, Seegras, n. Vz Rstp. 1668., Kk. 116., Slb. 230., Schd. II. 272.

Vochechule = *ochechule.* Jel. Enc. m. 27.

Vochlář, e, m. = *pazderník*, der Hechler. Ros.

Vochlařiti, il, ení, Hechelmacherei treiben. Jg.

Vochlářka, y, f. = *pazdernice*, die Hechlerin. Ros. — **V.**, die Hechelmacherin. Jg.

Vochlárna, y, f., die Hechelkammer. Šm.

Vochlářský, Hechler-, Hechelmacher-. Jg.

Vochlářství, n. = *vochlářská živnost*, die Hechelmacherei. Jg.

Vochle, vochlice, vochlička, y, f., m. hachle z něm. die Hechel, Hachel (vz Mz. 370.) = náčiní, na němž se len zdrhuje. V. Prve než vytřený len přádný jest, na řídké vochli nebo strhovačce se strhuje. Kouble. Vochli první strhovačka a druhé pačíska říkají. Kouble. Žito je jako vochle (hustě urostlé). U Poličky. Sn. Přes vochli svých úštěpků něco n. někoho protáhnouti. Ohláš. Vz Vochlovati.

Vochlice, e, f. = *malá vochle*, kleine Hechel. — **V.**, rostlina, scandix, das Nadelkerbel. V. hřebenatá, s. pecten Veneris, vlaská, s. australis. Vz Rstp. 755., Čl. Kv. 346., FB. 94., S. N.

Vochlicovitý. V. rostliny, scandicineae: vochlice, třebule, krabilice, čechřice. Vz Rstp. 702., 755., Slb. 600.

Vochlička, y, f. = *vochle*, die Kratzel. — **V.**, y, m., *nadávka* = člověk nepořádný, spustlý, přihlouplý, ein unordentlicher, verwahrloster, dummer Mensch. Us. u Král. Hradce, u Jilemn. Kšť.

Vochličkový, Kratzel-. V. příze (z koudele), werkenes Garn. D.

Vochličky, vz Drhlen, S. N.

Vochličný. V. jehla. Byl. 225. Vz Vochlice.

Vochlovací stroj, die Hechelmaschine. Techn.

Vochlovač, e, m., der Hechler.

Vochlovačka, y, f., die Hechlerin, das Hechelweib. Jg.

Vochlovati = *vochli česati, len, koudel čistiti*, hecheln, kämmen. — **co čím.** Len a konopě trlicí se trou, tož se hachlují (vochlují), an zůstane tam pazdeří, tuto koudel. Kom. — **V.**, přenes. = *přetřepávati*, hecheln, tadeln, durch die Hechel ziehen.

Vochna, y, f. Ms. 15. stol.

Vochomůrka, y, f., *lépe*: *muchomůrka*, agaricus muscarius, der Fliegenschwamm, houba. Vz V.

Vochov, Bochov, a, m., ves v Plzeňsku. S. N.

Vochovitý. V. rostliny, zostereae: vocha. Rstp. 1667.

Vochovka, y, f., die Seegrasmatratze. Šp.

Vochoz, a, m., Wochos, ves u Tišnova. PL., Blk. Kfsk. 256.

Vochoza, y, f., Wochosa, myslivna u Jaroměřic. PL.

Vochrnda, y, m. = *ospalec*, die Schlafhaube. Ty v-do! U Košic. Cf. Ochrnělý.

Vochtab, u, m. = *oktáv.* Mistra Jana Husi upáliti sú kázali v uochtab sv. Petra a Pavla. M. J. z Pr. 9.

Voigt, a, m. V. Mikul. Vz Tf. H. l. 94. — **V.** *Aductus a Sto Germiano*, spisov., † 1787. Vz Jir. H. l. 328.

1. **Voj a voje**, e, f., ale ve východních Čech. *masc.* Šb. U Nov. Bydž. m. a f., *voje*, e, n. Vz *Oj*, Bž. 48., 73. Ukrad jim od koles voje. 1588. Máš za sebou (v zadu) voje (říkají, nezavírá-li kdo za sebou dveří)? U Rychn. Msk., Hsp.

2. **Voj**, e, m., z koř. vi, vz *i* v *oj.* Cf. Gb. Hl. 144. — **V.** = *vojsko*, das Heer, die Armee, Truppen, das Kriegsheer. Jg. Do řad sě voje postavichu. Rkk. 48. Bujno zvoláše Čstmír na voje. Ib. 17. I pozřesta lisima zrakoma na královy voje; Sraziti nám drbí Luděk voje, voje své pod jednu ránu; V osvětě plno bleska z králevých vojev. Ib. 10., 11. Voj reků, Truppe; v. létací, fliegendes Corps; V. ustoupil; v. nepřátelský rozprášiti. Dch. Ani jednomu ani druhému voji nedařilo se po vůli. Ddk. III. 170. Ten troup v svou paměť vtěsnal celý voj překrásných slov. Shakesp. Tč. Voj přední, die Vorhut, zadní, Nachhut, Arriergarde, poboční, Seitenhut. Čsk., S. N. XI. 57. Záloha předního voje. Čsk. Když bitva svésti se má, staví se vojsko v šiky a dělí se na přední voj, jenž bitvu začíná (z pravidla myslivci), hlavní voj, jenž ji provádí, a záložní voj, jenž ji rozhoduje, v rozhodné době totiž táhne záloha v boj, skládajíc se z pravidla z těžké jízdy a dělostřelstva, a vítězství její aneb porážka bitvu rozhoduje. Pt.

Vojácký = *vojáku příslušný*, soldatisch, Soldaten-. V. boty, Zlob., zvyk, Ryt. křest., poslušenství. Jel po vojácku.

Vojáctví, n. = *vojácký stav*, der Soldatenstand. V. provoditi.

Vojáctvo, a, n. = *vojsko*, die Soldaten.

Vojač, i, f. = *vojenstvo*. Na Slov.

Vojáček, čka. m. = *malý voják*. — **V.**, os. jm. V. Kašp., nar. 1790., učit. hudeb. — **V.** Hynek. hudeb., nar. 1825. — **V.** Václ., prof. a spisov., nar. 1821. Vz S. N., Šb. H. I. 306., Tf. H. I. 163., 177., Jg. H. I. 653. — **V.**, Wojaček, samota u Berouna. PL.

Vojáčik, a, m. = *vojáček*. A ja noboráčik, musim být v. Sl. ps. 200.

Vojačina, y, f. = *vojáci*, die Soldaten. D. — **V.** = *vojenská služba*, der Soldatendienst.

Vojačiti, il, ení = *vojákem býti*. — **s kým.**

Vojačka, y, f., die Soldatenfrau. — **V.** = *vojanda*. Mus. 1880. 249. — Šátek na vojačku uvázati = *na babku*. V Tábor. Da.

Voják, a, **vojáček**, čka, m. = *bojovník, válečník, dráb*, der Soldat. V. Voják pěší, V., starý. nováček. V. na posádce na pevnosti osazený. V. Dobrovolný v. (dobrovolník). Kom. V. lehce oděný. V. v brnění (oděnec). D. V-ky po městech, po vsech rozložiti, Kom., do města položiti. D. V. na vodě, na zemi, vysloužilý. Us. Oddělení vojáků: vojáček, Militär Erziehungsknabe. Dch. Voják s vojákem závodí v hrdinských úmyslech Tč. exc. Šuhaj zaplakal a šel za vojáka. Kdy vojáci mašírují, bývá pluta. Kda. Ostatní děti dá vojákama (= na vojnu). V Kunv. Msk. Před hudci stanul jako v. v pluku (zpříma, hrdě maje dosti peněz). Dbv. exc. Voják v hladu, v. v sytu, vždy dobrého má pobytu. Lum. Kupec pravdomluvný (je jako) v. milosrdný. Mt. S. I. 100. Chodívá za vojáky; Je bujný jako v. Us. Šd. Za těch dob nebyli v-ci námezdní věcí zhola neznámou. Ddk. II. 266. Víc sa ludě bojá vojny od vojny vzdálení než v-ci nepřátelóm v čele postavení. Na Slov. Tč. Los (heslo) vojákův. V. Za v-ka vzíti; pod vojáky se dáti; za vojáka se dáti, jíti. Us. V-ky do města, do vsí vložiti. J. tr. Voják sprostý, zavaděč, desátník, šikovatel (u jízdy: strážmistr), poručík, nadporučík, setník (u jízdy: ritmistr), praporník (u jízdy: vrchní strážmistr), podplukovník, plukovník, general (g. major, g. poručík, g. jezdectva n. jízdy, g. zbrojmistr, g. maršál). Bubeník, trubač, tesař, měřiči, minaři, sapaři, pumaři, mostaři, cestaři, vozatajstvo, sbor zdravotnický atd. Š. a Ž. (Valter). V-kem si libuji. Er. P. 433. b. V-ky sčítati, popsati, přehlížeti. Čsk. Už bol súci za vojáka. Dbš. Sl. pov. V. 541. Král se tomu podivil, co to za vojáček byl; Třeba seš ty hodné jonák, ty seš přece jenom voják. Sš. P. 107., 713. Voják najatý potud zač stojí, pokud tlusto a mokro. Pk. Jazyk není špatný v.; Jazyk nešpatný v. Bž. Vz Vojsko. — **V.**, Wojak, samota u Něm. brodu. PL. — **V.**, os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1133.

Vojákovati = *vojačiti*. Us.

Vojáků mlýn, Soldatenmühle, mlýn u Semil. PL.

Vojakyně, ě, f. = *vojačka*. Har.

Vojan, a, m., zastr. = *voják*. Leg., Pulk., Výb. I. 435. Striebro v-nóm rozdal. Pass. 804. — **V.**, osob. jm. Šd.

Vojana, y, f. = *vojanda*. Mor. Šd.

Vojančina, vojačina, y, f. = *život vojanský*, das Soldatenleben. Us. Klš., Čsk. Ta v-čina mu neslouží. Us. Sd. — **V.**, das Kriegswesen, Militär. Je při v-ně; byl u v-ny; přišel z v-činy. Us. Sd., Šd.

Vojančiti, il, ení = *vojačiti*. Mor. Sd.

Vojanda, y, f. = *vojanská kurva, nevěstka*, Soldatenmädchen, -hure. D. Co pak si myslíš, že sem taková v. jako ty? Us. Msk. Vz Vojanka.

Vojanec, nce, m., osob. jm. Šd.

Vojanka, y, f. = *vojanda*. Mor. a Slez. Šd., Pk. — **V.**, *žena vojákova*, des S. Frau.

Vojankyně, ě, f. = *vojanka*. Vyzerala ako dáka v-ňa. Dbš. Sl. pov. I. 25.

Vojanský, vojácký, Soldaten-, soldatisch. V. živobytí, D., sluha, Šm., služba. Jg. Po vojansku, nach Art der Soldaten. Dch. — **V.** *maso* = *divoké, zbytné*, wildes Fleisch. Jg. — Vojensky (jako nepřítel) do země vtrhnouti. Troj. Vz Vojenský.

Vojanství, n. = *vojanská služba, živobytí*, der Soldatenstand, das Soldatenleben; *válečné věci*, das Kriegswesen. D.

Vojanstvo, a, n. = *vojáctvo*.

Vojárna, y, f. = *kasárna*, die Kaserne. Mtl., Čsk., Kda. Vz S. N. XI. 113.

Vojata, Vojeta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vojatování, n. = *porodní bolesti*, die Geburtsschmerzen. Na Slov. Němc. III. 318. Vz Vojetění.

Vojatovati = *porodní bolesti míti*, Geburtsschmerzen empfinden. Na Slov. Pagr. Už mi žena vojatuje, daj Buoh, aby sa šťastlivě povalala. Němc. — Vz Vojetiti.

Vojek, jka, m., osobní jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. V. 78.

Vojelka, y, f., vogelia, rostl. Rostl. I. 241. b.

Vojen, a, m., zastr. = *vojín*. Leg. Radosť vzevzně z ust vojnóv Zábojevých. Rkk. 13. V. *kníže*. Dal. 29., Tk. Čes. d. 12., Pal. Dj. I. 109.

Vojenice, dle Budějovice, Wojenitz, ves a) u Rokycan. b) u Třebechovic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 127.

Vojenka, y, f. = *vojna*, der Krieg. Jak z v-ky přijechal, do macičky pospichal, na okenko zaklepal. Sš. P. 92. — **V.** = *světnice*, do níž tuláky zavírali a k vojsku odváděli, byli-li schopni. Na Vsacku. Vck. — **V.** = *vojanda*. Kda. 42.

Vojennosť, i, f., die Kriegsmanier, der Kriegsgeist. Jg.

Vojenný = *vojanský, vojenský*. Ms. pr. m., Sedl.

Vojensko-lékařský sbor, militär-ärztliches Korps, obstarává ve vojště službu lékařskou. Má ve svém počtu generalního stábního lékaře, General-Stabsarzt, vyšší stábní, Ober-Stabsärzte a stábní lékaře, Stabsärzte, plukovní lékaře, Regimentsärzte, nadlékaře, lékaře. Vz S. N. XI. 281.

Digitized by Google

Vojensky, nach Kriegsart. Do Čech v. vpadli. V. Až by on v. ke zděm pražským přitrhl; Pana Ceňka i p. Arnošta v. porazil; Albrecht sebrav se v. vkročil do Čech. Pal. Dj. III. 3. 292., III. 2. 184., V. 1. 13. (Šd.). Proti cizozemcóm v. táhli; Města i jiní nepřátelé jsú vojensky na hotově. Arch. III. 250., V. 329. (Sd.). Čechové sebravše se v. i jeli do Mišně. Chron. 476. V. na někoho jíti. Dal. 207.

Vojenský = *k vojně náležející, od vojny*, kriegerisch, Kriegs-. Vz **Válečný**. V. žold, oděv, palcát, lůžko, praporec, bubeník, lid, řád, V., plat, chytrosť, pacholíci (stracenci, záškodní chasa), Kom., kuchyně, zástupy, oddíl, učiliště, míra, lékárnictví, kazatel, zdravotnictví, doprava, skotoléčitelství, cvičení, oděvárna, pohyb, pekař, pekárna, rozpočet, zemiště, chování, Čsk., česť, sluha, zvyk, cvičiště, porada, Dch., spotřeba, rukavice, rukavičkárna, useň, dělník, Šp., právo, kázeň, rada, sněm, štít, ležení, kaplan, kněz, vysloužence, stav, služba, D., nováček, vůdce, Sych., přepáska, láhvice, článek, zřízení, soud, soudce, soudnice, žalář, peněžna (pokladnice), ranhojič, policie, písař, důstojník, pokřik, Bur., umění, Hlas., šatlava, Us.; duchovní správce a správa, hranice, intendantura, invalidovny, lékařství, nemocnice, oděvárny, opatrovny, intendance, osady, pevnitelství (fortifikace), trest, povinnosť, účetnictvo, škola, zákonodárství a soudnictví, vz o tom více v S. N.; cvičení, přísaha, hotovosť, kabát, Šm., zpěv, píseň, námořstvo, loď, správa, Nz., auditor, podniknutí, rozkaz, mládež, kolej, pravidlo, kommissař, úřad, úředník, půjčka, zajatý, zákon, kancelář, moc, ministerium, cvik, výplatna, účtárna, místo nadací, erar, nadání, článek, důchod, lékař, zběh, odpuštěnec, obchůzka, objížďka (noční, denní; Patrouille), velitel, náhradník, exekuce, pomoc, pomezí, osoba, rok, sbor, stráž, J. tr., rozpočet, byt, sloh. Šp. V. ústav, úřad, vězení, velitelství, dozorství, vz Rf. 125., 126.; vojenské zřízení Rakouska vz Rf. 68.; hleděti k někomu dle vojenského zákona, souditi někoho vojenským soudem; v. hudební nástroje a silnice u Řím. a Řekův, vz Vlšk. 363., 69.; v. stavitelstvo, vz Stavitelstvo, Úřad. Náš Václav je už třetí rok u vojenských (= vojákem). U Zbir. Lg. Vojenské žaludky vždy dobře tráví. Shakesp. Tč. Též hlas a pohyb měly cosi v-ho. Kká. Td. 45. — **V.** *maso* = *vojanské, divoké, zbytné*. Jád. Vz Plenný. — **V.** *osada* u Rudoltovic na Mor. Tč.

Vojenství, n. = *vojenský stav*, das Militärwesen, das Kriegswesen. D. Ministr v. Dch. V. na zemi a na moři. J. tr. V. římské a řecké. Vlšk. 408.

Vojenstvo, a, n. = *vojenství*. Žižka, válečník vynikající spolu i dokonalou známostí vojenstva vůbec i dary vůdcovými. Pal. Dj. III. 1. 330. — **V.** = *vojíni*, dasMilitär.

Vojenšťák, u, m. = *knoflík na vojenském kabátě*. U Klobouk na Mor. Bka.

Voješice, ves v Táb. Vz Blk. Kfsk. 238.

Vojeta, y, f., vz Vojata.

Vojetění, n. = *pracování ku porodu, bolestění*. Cf. *Vojatování*. Stenání a v. to se ozývá také v útrobách lidských. Šš. I. 91. (Hý.).

Vojetice, Vojtice, dle Budějovice, ves v Sušicku. Vz S. N., Tk. I. 402., III. 70., Arch. III. 500.

Vojetín, a, m., Wojetin, ves a) u Bystřice v Brněnsku, b) u Dokes. Vz Blk. Kfsk. 918.

Vojetiti, il, ěn, ění = *ku porodu pracovati, bolestiti*, vz *Vojatovati*, kreisen. — **abs.** Příroda nemůže teď leč v., bolezniti, avšak poroditi tu slávu nemůže. Šš. I. 90. — **jak.** Smrť v bůlech v-la. Šš. Sk. 26. (Hý.). — **se.**

Vojevání, n., die Kriegsführung. V. Žižkovo. Dk.

Vojevati = *bojovati*. Rkk. 48. Ti vítězi vojevali. Alx. Cf. Bž. 204.

Vojevoda, vojvoda, vejvoda, vývoda, vévoda, y, m., dle Despota; **vejvodík**, a, m. Vévoda, vz *é* z *oje*. Kořen ved (ved-u). Schl. Vz Gb. Hl. 133., Bž. 24, 94. **V.** = *vůdce, náčelník rodu, čeledi a záhy i vůdce ozbrojené čeledi*, das Familienhaupt; *vůdce vojska*, der Heerführer. Křižáci zvolili sobě na sněmu církevním v Clermontě dne 26. listopadu r. 1095. jiné v-dy. Ddk. II. 358. (III. 163.). Vývoda. V. Tu koň vleče v středmnech vojevodu. Rkk. Hannibal v. Karthaginenský. Mudr. Vz S. N. — **V.** = *vladař země, který za času vojny vojsko vede*, der Herzog. V., Br. — **V.** = *pán země, která jméno vévodství nese*, der Herzog. V. moldavský, V., roudnický. Veliký v. Us. Strany titulu vz Jasnosť. — **V.** = *úředník nad salaši*, der Amtmann über die Salaschen. Na Mor. D. — Vz **Vojvoda**.

Vojevoďanka, y, f., die Tochter des Wojwoden. L.

Vojevodic, e, m. = *syn vojevodův*, der Sohn des Wojwoden.

Vojevodice, *vojvodice, vévodice*, e, f., die Heerführerin. Pulk. 27.

Vojevodicová, é, f., die Gemahlin des Wojwoden. L.

Vojevodin, a, o, zastr. = *vojevodův*, a, o, dem Heerführer, Herzog gehörend. Pulk. 86. Vz Vojvodin.

Vojevodina, y, f. = *manželka vojevody*, die Wojwodin. Pulk. 398.

Vojevoditi, vojvoditi, vejvoditi, vývoditi, vévoditi, il, ěn, ění; **vojevoděti, voj-, vej-, vý-, vévoditi** = *vojsko vésti*, das Heer führen; *panovati*, herrschen, zastr. Výb. I. 1., Jg. — **abs.** Ve vlasti, kde Olomuc vévodí. Rkk. 45. Kdež pak zlosť vejvodí. Jel. — **nad čím.** St. skl., Troj. Nad knížetstvím. Leg. — **komu.** Vsiak ot (otec) svej čeledi vojevodí = panuje, jest jejím vůdcem. Sněm. 1. (Rkk. 69.). Cf. Vlásti komu. Protož tělo v rozkoši chodí, když mu duše nevévodí. Vz Mus. 1860. 76. — **kde.** Ctib. Ona v mém srdci vejvodí. St. skl. — **čím nad koho.** Elena (Helena) krású nad jiné všecky vejvodieše. Troj. III. 7. — Vz **Vojvoditi**.

Vojevodka, vojvodka, vejvodka, vývodka, vévodka, y, f., **voje-, voj-, vej-, vý-, vévodkyně**, ě, f. = *vůdkyně vojska*, die Heerführerin, Puchm.; b) *panovnice vojevodství*, die Herzogin.

Digitized by Google

Vojevodová, voj-, vej-, vý-, vévodová, é, f. — *manželka vévodova*, die Gemahlin des Herzogs, die Herzogin. Kram.

Voje-, voj-, vej-, vý-, vévodovic, e, m. — *syn vévodův*, der Sohn des Herzogs. Guido 104.

Voje-, voj-, vej-, vý-, vévodovna, y. f. — *dcera vévodova*, die Tochter des Herzogs. Jg.

Voje-, voj-, vej-, vý-, vévodský, herzoglich. D. Vz Vojvodský.

Voje-, voj-, vej-, vý-, vévodství, n. = *vojvodská důstojnost, stav*, herzogliche Würde; *vojvodská země*, das Herzogthum. Kom. J. 688., Pulk.

Vojevodstvo, a, n. = *vojevodství*.

Vojevodův, *voj-, vej-, vý-, vévodův, ova, ovo*, dem Herzog gehörig. Jg.

Vojevůdce, e, m., der Heerführer. Vz Vojevoda.

Vojevůdcovský, Heerführer-. Rozhodné nadání v-ské hodilo se snad pro národ dobývačný. Ddk. V. 353.

Vojhák, a, m., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vojice, ves v Hořicku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1450.

Vojická, é, f. Vz Blk. Kfsk. 1450.

Vojický, ého, m. V. z Nové vsi, rytířská rodina česká. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 813., 887.

Vojič, e, m., stratiotes, die Krebsschere, rostl. Slb. 227.

Vojíčko, a, n., vz Oje.

Vojicha, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Vojik, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vojín, a, m. — *voják*. Rkk. — **V**., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vojina, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vojinský, Kriegers-. Sm.

Vojinstvo, a, n., die Kriegerschaar. Cf. Čeledinstvo. Dch.

Vojiř, e, m., osob. jm. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1450.

Vojiřová, é, f., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1450.

Vojirovský *mlýn* u Dobříše. Pl.

Vojislav, Vojslav, a, m. V. Branišovský z Branišova, jm. starožitné rytířské rodiny v Čechách. Vz S. N.

Vojislavice, Vojslavice, dle Budějovice, ves u Křelovic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 222. — **V**. v Táb. Vz ib. 212., 489., Blk. Kfsk. 1450.

Vojiště, ě, n., der Kriegsschauplatz. Dch.

Vojiti, il, ení — *vojovati*, Krieger sein. Dch.

Vojiti. Krávy se drobánko vojdou (chůzi se na nohy otuží). Us. v Kunv. Msk.

Vojivný, zastr. — *bojovný*. Vojivný Vlaslav. Rkk. 22. — Cf. Bž. 37.

Vojka, y, f., vz *Oj*. Jinam vojkou obrátiti; Obrátil voj zpátkem. Vz Úmysl. Č. M. 578. — **V.**, osob. jm. ženské ve 14. stol. Mus. 1880. 467. — **V**. = *kurva*, die Hure. U Žamb. Msk.

Vojkov, a, m., ves v Sedlčansku. Vz S. N., Arch. III. 188. — **V.**, hájovna u Říčan. Vz Blk. Kfsk. 1450.

Vojkovice, dle Budějovice, ves u Veltrus. — **V.**, něm. Wickwitz, ves v Jachimovsku v Chebsku, u Velichova. Vz S. N. — **V**., Woikowitz, vsi a) u Židlichovic, b) u Frýdka. Pl. Vz Tk. I. 77., 402., II. 264., III. 70., 86., IV. 745. Vz Blk. Kfsk. 1015., CXI., 716., 930.

Vojkovský, ého, m., os. jm. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 1451.

Vojkůvka, y, m. = osob. jm. na Vsacku. Vck., Šd.

1. **Vojmír,** a, m., vlastní jméno. Pal. Rdh I. 127.

2. **Vojmir,** a, m., mě. v Sasích, Weimar, Mus., také Výmar.

Vojmistr, a, m., der Heerführer. Pcht.

Vojna, *vojnička*, y, f. = *boj, válka*, od vi (víti, vázati i. e. přemoženého). Hš. Der Krieg. Vz *Válka*. Vojna domácí, V., v cizí zemi, Us., obhajná. Kom. V. výbojná či offensivní, obranná či defensivní. NA. III. 78. V. žab a myší, batrachomyomachia. Dch. Stará vojna (vz Opilý). V-nu volati; na v-ně zůstati, umříti, padnouti, zahynouti. V. Jest vojna; strhla se v. Us. K v-ně se chystati, strojiti; v-nu vypověděti, provolati; na v-nu vstáti, se odebrati. D. Na v-ě zajatý. Vrat. Vstachu k vojně. Rkk. Na vojnu jeti, táhnouti, jíti; v-nu vésti. Ros. V-ny výtržníkům a mordéřům neprospívají; K vojnám stavové nutkáni býti nemají. Vz Zř. zem. Jir. C. 43., A. 29. Vojnu počíti, začíti, pozdvihnouti. Us. Má se k v-ně. Šm. Neiď na vojničku na bielom koníčku. Lipa 358. Vezme si šabličku, pôjde na vojničku; Podaj, milá, tu šabličku, ta já idem na vojničku. Sl. ps. 63. Nepřestávali vojny troubiti, až ji stroubili časem svým. Brt. S. 20. Jede synek do vojny, zatočil sa sedumkráte na vraném koni. Čes. mor. ps. 259. Dyž do vojny přijeli, na holú zem si lehli; Bude vojna, bude, kdo pak na ňu půjde;? Král na vojnu zavolal, sedláček se zastaral: koho na tu vojnu dam? syna žádného němam; A císař pán proti němu, budú držet spolu vojnu; Mám koně vraného, zostra kovaného; sedla bych na něho, jela bych na vojno; Moravči vojáci, to só hodní páni, jak vojnu začali, na Boha volali; Byla vojna, byla, byla patalia, bylo za Moravů krví po kolena; Bude v., bude mor, pudó na ňo chlapci z hor, pudó na ňo železňáci (hamerníci); Pracho (-u) není hani zrnka, to bude v. velká; Jiříkovšči chlapci, v. pominula, na ňu nepůjdete. Sš. P. 80., 87., 107., 173., 444., 591., 593., 683., 716. (Tč.). Do vojny jela, šavle neměla. Ps. mor. Jak do vojny dojela, tři sta mužů srazila. Brt. P. 68. Obnovena stará nařízení o volání na vojny; Doléháno naň, aby volal také na vojnu. Pal. Dj. IV. 2. 376., V. 2. 273. A také na nich znám, že již na ty vojny mnozí duokladuov nemají; Kněz Bedřich nynie mi vzkázal, žeby onna strana volali na vojnu; Slyším, že netajně mluvie, že nynie p. Jiřík i oni s svú stranú vojnu na mě volají. Arch. I. 229., IV. 26., 403. Dřiev ve třech dnech na vojnu vstaniechu. Dal. 32. Vojnu na Prusy učiní; Z vojny se vrátiti. Dal. 147., 153. Vojna po zemi i po moři. Vod. Dobře se těm správcům v. na pikarty hodila. Bart. Alexandr na vojnu se s mocí zdviže; Když se na vojnu vybra

Alx. V. v. 404., 376. (HP. 10.). Na vojnu vstáti, jeti. Alx. Pro niž se v. stala Řekóm s Trojí. Alx. Špatný pokoj lepší než dobrá v.; V. slavná lepší než hanebný pokoj. Hš. I v dobré vojně chleba se nedostává. Č. M. 363. Kůň vášnivý, zbraň tupá, ručnice netrefná zle poslouží vojně. Pk. Po vojně udatných mnoho. Lb. V nejkrutší vojně a v největší nouzi přítele poznáš; Přítele poznáš ve vojně a v nouzi; V. se penězi vydržuje, vojna se z krve raduje. Tč. Bez jednoho vojáka bude v.; Kde v. vládne, bratrstvo slábne; Vojna o Boha nedbá, ani pána nezná. Šd. Vojna k pokoji pracuje; Z vojny vzniká oheň. Mor. Tč. Ani na vojne všetkých nepobijů. Mt. S. I. 126. V. bez šrámů není; V. nebývá každému hojna, ale jen někomu; Vojna pro jednoho kojná, pro druhého chrt, pro třetího smrť; Co ve vojně nepřítel nedobral, dobírá přítel; V. se dá dobře slyšeti, ale těžko viděti. Č. Zřídka v. bývá komu hojna. Rb. Vz Štědrý. Kdo doma dojídá, na vojně ho nezastřelí (nezabijou). Jg. — V. = *stav vojenský*. Na v-ně býti; na vojnu se dostati, vzíti, zapsati, odvésti, Us., se dáti, se nehoditi, jíti, najímati, Sych., bráti; z v-ny přijíti. Us. Ona má dukáty, z vojny mě vyplatí; Proč pak mě tak slabounkého na vojnu vzali? Ces. mor. ps. 228, 263. Jedna sestra bratra měla, do vojny ho dat musela; Snad ho voda vzala, lebo na vojno šil; Aby Janoška do vojny dostala; Že musíme na vojnu na pěší; Páni, vojenščí páni, nač sty vy mia na vojnu vzali?; Maměnka s tatínkem plakale, dež mě na to vojno chetale (chytali); Na tej vojně, tam je hojně, dajů koníčka pod šohajíčka, to je dobře; Vyplaťte mě z vojny, néni dobře na ní; A sám se dám na vojnu. Sš. P. 173., 223., 567., 569., 572., 577., 591., 595., 598. (Tč.). Tenkráte ještě chytali na vojnu. Brt. Kerý je bohatý, z vojny se vyplatí a já su chudobný, mosím ít do vojny; Šohajíček švarný, na rozmysli stojí, má-li sa oženit, hoja! lebo na v-nu jít; Co vy páni myslíte, že mne na vojnu chytíte?; Sama kralovna cedulenku psala, abych synečka z tej vojny dostala; Neplač, milá, o mě, že su na tej vojně; Ale já ťa věrně nemiluju, já mám svého ve vojně; Přesedla k němo, šeptala jemo: Můj zlaté Josífko, nechoď na vojno. Brt. P. 18., 63., 66., 70., 88., 91., 112. (Šd.). Já za jinou nepůjdu, radši se dám na vojnu. Ps. slez. Šd. Když jsi se dal na vojnu, bojuj. Lb. Chromota ho od vojny osvobodila. Sych. Vzal na vojnu (= dal se sám na vojnu). Mor. Šd. Když syneček na vojnu vzal, své panence přikazoval. Sš. P. 113. Dybych ho nutil, on by se rmútil, vzal by na vojnu. Ib. 408. Vzali sme na vojnu z dobré vůle. Ib. 588.

Vojnar, a, m., osob. jm.

Vojnice, vz Ojnice. — **V.**, ves v Strakonicku. — **V.** (Vunice veliká, Gross-Wunitz), ves v Libochovicku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 40.

Vojnička, y, f., kleiner Krieg. Bern.

Vojničky, Klein-Wunitz, ves u Libochovic.

Vojník, a, m., Diener des Sultan. Tur. kron.

Vojníkov, a, m., Wonikov, ves u Písku.

Vojnín, a, m., Wohnung, ves u Radonic. Pl., ves v Kadaňsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. CXL., 180., 346., 666., 1206.

Vojnoměstec, stec. m., Wojnomiestetz, městečko u Žďára. Pl.

Vojnovati = *službu vojenskou konati*, Kriegsdienste leisten. Pravíce, že z české země v. nemají. Arch. I. 227. — Bdl. Obr. 154.

Vojnovice, dle Budějovice, Wanowitz, ves ve prus. Slez. v Kačersku. Šd. — **V.**, Kriegsdorf, vsi a) u Rymařova, b) u Libavé na Mor. Tč.

Vojnovický *mlýn*, Kriegsdorfer Mühle, v Rymařovsku na Mor. Tč.

Vojnův *městec*, Wojnomiestetz, městečko u Žďára.

Vojný, zastr. = *k vojně náležitý*, Heer-, Kriegs-. V. šat.

Vojorady, pl., m. = *vojenské řady*. Zbraňou odiatý, sriadiv v-dy, chodie sem i ta. Sl. let. II. 7.

Vojovati = *bojovati*, kämpfen. — **kde**. Jak jó bedem (já budu) na tej vojně vojovač. Brt. P. 151. — **proti komu**. Andělé ve službě boží pro spásu lidskou proti nepříteli ďáblu vojují. Sš. L. 35. (Hý.). — **V.** = *pracovati ku porodu*, kreisen. Bern.

Vojovice, dle Budějovice, Wojowitz, ves u Nepomuka.

Vojový = *ojový*, Deichsel-. Jg.

Vojska, y, f., vz Vojsko (konec). — **V.**, y, m., osobní jm. vymř. šlecht. rodiny na Mor. Vz S. N.

Vojsko, a, n. zastr. *vojska*, y, f. = *lid válečný, množství bojovníkův, vojenský lid, voj*, das Heer, Kriegsheer, Militär, die Armee, Truppen. Jg. Vojsko. Ž. wit. Moys. 4. Vojsko, lok. ve vojsku, nyní zřídka ve vojště (Br., Ben. V., Troj., St., Sych.: ve vojště. Cf. Bž. 104. Vojště jest lok. sg. z vojsk-ě. Prk. V. nepřátelské, pěší, ztracené (které bitvu začíná), ššikované, V., přední, zadní, jízdné, zemské, vlastenské, vybrané, valné. D., na zemi, na moři, rozsazené. Us., námořské, Nz., řadové n. pěší, pozorovací. J. tr., obsadní (Okkupationsarmee). Rk., technické [vojenské stavitelství (zemjni), zákopnické, pionérské, vz Zemjní, Zákopnický]. Rf., pozemní, námořské n. námořní; pozemní: pěchota, jezdectvo n. jízda, dělostřelstvo. V. stálé, stehendes Heer, vozové (u starých národů, bojovalo s vozíků válečných), Lpř. J. Dj. I. 28., průchodné, S. N. XI. 240., chaldeové. BO. I. pěchoty: setnina 60—200 mužův, 2 setniny = divise, 2 divise = prapor, 4 prapory = pluk, 2 pluky = brigada, 2 brigady = divise pluková. Jízda: setnina = švadrona, 2 švadrony = divise, 4 divise lehkých jezdcův = pluk, těžkých pak jezdcův (kyrysníkův a dragonův) 3 divise = pluk. Dělostřelci: 6 děl a 2 houfnice = batterie. Š. a Ž. (Valter). V. se skládá z pěchoty, jízdy (jízdectva, jezdectva), dělostřelstva, vozatajstva, sboru stavitelského, zákopnického a zdravotního. Pěchota se dělí na setniny, jízda na eska-

Digitized by Google

drony (švadrony) o 100—200 m.; 3–4 setniny činí prapor n. bataljon; 2–4 prapory pluk (tem. regiment), více pluků s určitou posilou dělostřelstva a jízdy činí armádní sbor. Pt. Představení vojska: 1. poddůstojníci: zaváděč, desátník, četař, šikovatel (u jízdy: strážmistr); 2. důstojníci: poručík, nadporučík, setník (u jízdy: ritmistr); 3. štábní důstojníci: major (praporník, u jízdy: vrchní strážmistr), podplukovník, plukovník, generál, polní maršálek (Vz Voják). Mimo ty jsou při vojsku lékaři, polní duchovní v hodnosti důstojníkův. Pt. Ostatně vz Pevnosť, Tábor, Voj. Voják, Vojenský, Batterie atd. V. na zemi: pěchota, jízda a dělostřelectvo; v. pomocné na zemi: hradebnictvo s podkopnictvem, zákopnictvo, zdravotnictvo, vozatajstvo, vojenská policie, polní četnictvo. V. dělí se na sbory armádní, tyto se skládají z 2—4 vojenských divisí, divise z 2–3 brigad, brigady z plukův a praporů (u jízdy z jízdeckých divisí, u dělostřelstva z batterií), prapory a jezdecké divise z setnin a škadron, setniny, škadrony a batterie z čet. Vz více v S. N. Také strany vojenských úřadův. O vojsku námezdném a pomocném římském a řeckém vz Vlšk. 429., 440., 441., 426., 437. Táhli s vojskem vybraným. Flav. V. sbírati; v. nepřátelské pobiti, zahnati, V., poraziti. Flav. V. zříditi, D., šikovati, ššikovati, ušikovati, V., spraviti, Har., shromážditi, spořádati, Kom., napraviti. Mus. V. doplniti, odraziti, míti připravené, odvolati. Dch. V. se sešlo, shromáždilo. V. se k nám válečně strojí, Flav., polem táhne (do Vlach). Sych. Vůdce vojska. D. Vojsko k bitvě vésti. D. V čelo vojska se postaviti. Sych. S vojskem se hnouti. Vrat. S nepřátelským vojskem se sraziti. Us. Celým vojskem sraziti. Kom. V. utíká, D., polem se položilo. V. rozehnati. Služba v řadovém vojsku; v. do příbytků vložiti, do bytův; v. ubytovati; k vojsku přiraziti. J. tr. Bezpravné najímání vojska; vkládání, vložení vojska do bytů; ubytování vojska; opatření v. potravou. Er. V. rozložiti, spravovati, na pochodu řiditi, potravou zásobiti (vz Válečný). Rf. Ženou se jako rozbité v. Č. Tu znamenali Poláci nedostatek potrav u vojště svém. Ddk. II. 428. Vojsko silné vojvodou, země svobodou (rusín.). Kmp. Čech. 81. Kudy v. chodí, tráva se neurodí. Prov. Pk., Šd. — **Vojska**, y, f., zastr. Z vojsky jerusalemské. BO. Hlava nad římskú vojskú. Leg. mus. 281. I sebrachu převelikú vojsku. Rkk. 46. Kdoby se kolivěk kradl nebo šel, nebo jel, aneb vezl od nás z vojsky, když bychom polem táhli. Žžk. Psali Jiříkovi o to do vojsky; Chtěli, aby do vojsky přijeli. Arch. III. 48. Markrabě k nám do vojsky přitáhl jest. Arch. III. 14. Osm mil od ciesařovy vojsky se vzdálil. Pass. 824. Ciesař še vší vojskú jel. Pass. 803. I zanese pět siehóv u vojsku. Rkk. 13. Uzřel slona v oné vojště. Št. Kn. š. 128. — Br., Troj., St. skl., St. let., Let. — V. = *množství*. Dva jednoho pán a tři vojsko. V. Dva jednomu pán a tři celé v. Ctib. Nebeské v. V. — V. = *tábor, ležení*. Br. — V., Wojna, samota u Pochovic.

Vojskovod, a, m. = *vojevůdce*, der Heerführer. Dch.

Vojskový, Heeres-. Čsk. Kochala jednoho hoška v-ho (vojenského). Čes. mor. ps. 176.

Vojský = *vojenský*, Heer-, Kriegs-. Č. — V. = *divý*, ve frasi: v. maso. D. — V. — opatrovatel žen a dětí šlechty za dob všeobecné zemské hotovosti na Litvě; později pouhý titul. Kká. Td. 16., 371. a j.

Vojslav, a. m., osobní jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. I. 130., 381., 390., III. 663., Arch. III. 190.

Vojslava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Mus. 1880. 467.

Vojslavice, dle Budějovice, Woislawitz, ves u Vimberka. Vz Vojislavice.

Vojstvo, a, n. = *vojsko*, das Heer. Zlob., Bern.

Vojština, y, f. = *vojsko*. Za ní (četou) se vznáší Turků ryk a mladých dívek před v-nou utíkání. Gusle od Kappra 159.

Vojt, a, m. = *starosta*, der Vogt. J. tr. Ota držel hodnosť ochránce čili vojta biskupství olomúckého. Ddk. II. 227.

1. **Vojta**, y, m., vz Vojtěch. — V., os. jm. Pal. Rdh. I. 127.

2. **Vojta** = *hra*, Woitaspiel. — V., der Vogt, Kleinrichter. Na Slov. Ssk. Vz Vojt.

Vojtaš, e, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1055.

Vojtěch, a, **Vojtěšek**, **Vojtíšek**, ška, v obecné mluvě Vojta, y, m.; vok. V-chu, řídčeji: V-še. V. svatý. Dal. 15., 55., 56., 74., 90., 113., Tk. I. 628., II. 553., III. 663., IV. 52., 67., S. N. Prší-li na sv. V-cha, není ovoce. Na mor. Valaš. Vck. Na sv. V-cha když prší, trnky (slívy) se neurodí. — V. sv., St. Adalbert, ves v Tepelsku. Vz S. N. — V., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., S. N., Tk. V. 84., Jir. H. l. II. 329., Jg. H. l. 653., Blk. Kfsk. 1262.

Vojtěcha, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Vojtěchov, a, m., Woitechow, ves u Bystřice v Brněnsku; Woitiechow, ves u Mohelnice; Wojtiechow, ves u Richenburka (Podhradí). PL.

1. **Vojtěchovský** *mlýn*, Woytiechow, mlýn u Neveklova.

2. **Vojtěchovský**, ého, m., osob. jm.

Vojtek, tka, m., osob. jm. mor. Šd., Vck.

Vojtěšek, ška, m. = *Vojtěch*.

Vojtěšice, dle Budějovice, Woitieschitz, ves u Roketnice; Wojtieschitz, ves u Merklína.

Vojtěšín, a, m., *Vojtěšino*, ves v Cheb. Vz Blk. Kfsk. 278. — V., Woitiešin, ves u Bezdružic. PL.

Vojtěška, y, f. = *Vojtěcha*, jm. ženské. — V. = *rostlina k píci, bohatý jetel, lucinka, tolice vojtěška*, medicago sativa. Rstp. 358., Kk. 255., Čl. Kv. 379., FB. 102., Slb. 533., Schd. II. 310., Čl. 30., KP. III. 262. Na Slov. *čudlek*. D. V-ky naseti. Zlob. V. raši. Puch. Vz více v S. N. — V. = *pramen v zahradě kláštera břevnovského*. Zpr. arch. XII. 3. — *Vojtěšky* = *hrušky*, eine Birnart.

Vojtěškový, Lucern-. V. pole. Zlob.

Vojtěšský. V. kostel. Svatovojtěšský kostel. St. Adalberts-Kirche. Us.

Vojtice, vz Vojetice.

Vojtíšek, ška, m., vz Vojtěch. — **V.**, osob. jm. V. Ant. Fab., nar. 1771., hudeb. Vz S. N.

Vojtíškov, a, m., Woitzdorf, ves u Krumperka. PL.

Vojtovati, Wojta spielen. Vz Vojta.

Vojtovice, dle Budějovice, Woitzdorf, ves u Javorníka ve Slez. Tč.

Vojtovství, n. = *starosťví*, *opatrovatelství*, *správní úřad*, die Vogtei. J. tr.

Vojtství, n. = *mlýn* u Vel. Karlovic na Mor. Tč.

Vojtův *mlýn*, Wojtamühle, ves u Jechnic. PL.

Vojvoda, y, m., der Heerführer, Herzog. V. vojský. BO. K svému vévodě jíti. GR. Nikdy nedopouštělo se, aby tam k vlastní moci vévoda volen byl. Ddk. III. 7. Po něm Vratislav v Čechách vévodů byl. Pass. Vz **Vojevoda**. — **V.** *valašský* měl dohled ke všem salašim. Vck.

Vojvoďanka, y, f., jm. srbského časopisu v Zemuni r. 1851. Milor. Medakovičem vydávaného. Phld. II. 2. 38.

Vojvodic, vz Vojevodic.

Vojvodík, a, m., osob. jm. na Vsacku. Vck.

Vojvodin, a, o. Bratr Boleslavóv v-din. Pulk.

Vojvodina, y, f. = *vojvodství*, jihosl. S. N.

Vojvodine, e, m., ves v temešské stolici v Uhřích.

Vojvoditi, *vévoditi*, Heerführer, Feldherr sein, herrschen, beherrschen. — **abs.** Má-li odtud vévoditi plémě německé nebo československé. Ddk. VI. 91. Tu závisť, pýcha a marnosť vévodí. Šš. L. 74. (Hý.). Ve vlasti, kdě Olomúc vévodí. Rkk. 45. — **kým.** Mnú kniežata vévodie. BO. — **komu.** Vz Vojevoditi. Zde se rozkládá vesnice s kostelem vévodícím celé krajině. Ddk. Vál. it. 40. Ta kaple celé krajině vévodí. Dch. — **kde.** Na těchto vrcholcích rozkládají se vesnice a vévodí jednotlivé dvorce. Ddk. Válk. it. 40. Nyní rozum již jak orel zmládlý vévoditi bude na svém trůně. Šš. Bs. 165. Ve všech rodiech sem vévodila, in omni gente primatum habui. BO. — **nad kým (čím).** *Upravou* vévoditi nad jinými školami. Kos. Ol. I. 112. Ktož se s krotkostiu obchodí, nad nepřátely vévodí. Anth. I. 43. Jež nad milostí vévodí. Alx. V. v. 762. (HP. 19.). Nad nepřátely vévodí. Ib. v. 1438. (HP. 35.). Prozřete a nedajte ďáblu nad sebú vévoditi. Hus III. 274. — Vz **Vojevoditi**.

Vojvodka, y, f., die Herrscherin. Dch.

Vojvodkyně, ě, f. = *vojvodka*, *vévodkyně*.

Vojvodová, vz Vojevodová.

Vojvodovic, vz Vojevodovic.

Vojvodovna, vz Vojevodovna.

Vojvodský, **vévodský**, Heerführer-, Herrscher-. Úřad falckrabího byl vážnější a výnosnější i nad samý úřad vévodský. Ddk. II. 236. Nudle do polívky, jemné (vévodské), Suppennudeln, feine, Herzogsnudeln. Dch. Vz Vojevodský.

Vojvodství, vz Vojevodství.

Vojvodův, vz Vojevodův.

Vok, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., S. N., Pal. Dj. III. 1. 124.

Vokabul, u, m., z lat. = *slovo*, die Vokabel. L.

Vokabulář, e, m., z lat. = *slovník obsahující pouhá slova bez způsobu mluvení*. Jg.

Vokáč, e, m., osob. jm. V. Sim. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1451.

Vokáčová, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1451.

1. **Vokal**, **vokál**, u, m., z lat. = *samohláska*.

2. **Vokál** (Vokalius) Jan, poč. 17. stol., spisov. Vz Jir. H. I. 329. — *V. Václ.*, knihtiskař. Vz tamtéž. — Vz Blk. Kfsk. 1451.

3. **Vokal**, u, m., Vokaly, kterékoli by přišly, aby těmi stavidly pustil na svůj rybník. Arch. IV. 212.

Vokálek, lka, m., osob. jm.

Vokalisování, n. V. předložek. Vz Předložka, Bž. 8.

Vokalista, y, m., dle *Despota* = *zpěvák kostelní*. Rk.

Vokalní, **vokální**, z lat. V. hudba = *hlasová* = *zpěv*. Rk. Opak: hudba instrumentalní. S. N. V. koncert. Mlt.

Vokativ, u, m., z lat., v mluvnici = *pátý pád*. Us. V. jest ve skloňování jmen a zájmen ta forma, jíž užíváme, když nějaký předmět, který naproti nám stojí jako osoba druhá, přímo oslovujeme: otče, matko! Ve větě má místo osamotnělé a přichází tu často v průvodu interjekcí: *ó*, *ach*, *nuže* atd. V dualu a pluralu rovná se nominativu. Gb. V. se klade v promluvách, když se v řeči k druhému obracíme aneb když vyšší moc za pomoc žádáme. Synu, oblibuj sobě cvičení od mladosti své. Br. (Zk.) V. jest pádem *volání* neb *oslovování*, jenž jako mezislovce u větě jest bez spojení. Brt. S. 3. vyd. 34. V-vem přímo jmenujeme osobu, kterou voláme. Bž. 63. V již. Čech. *sesilňuje se vokt. k zvýšení důrazu sociativem*: kočko s kočkou! mamlase s mamlasem!, nebo přídavným jménem téhož kmene: rozpustilče rozpustilej, nebo pouhým zdvojením jako jinde: Kubo Kubo! chlapče chlapče! Kts. — *Vokat. sg. I. skloň.* (Páv — Strom) měl v strčeš. pravidelně koncovku **e**; teprv později objevuje se **u**. Kt. **U** přijímají nyní jména ukončená v: *h*, *ch*, *k*: podruhu, draku, ženichu; ale Bůh a člověk mají jen: Bože, člověče; sedlák, služebník, pták, duch mají někdy **e**; ostatní slova mají raději **e** než **u**; *r* se mění u životných v *ř*: bratře, Petře, mimo cizí slova: Müllere, professore, doktore a husare, v nichž se *r* obyč. nemění; syn ma synu, Jan má Jene. Vz tato slova. Kz. — *Poznam.* Přípona byla původně **o**, přehlasováním přešla obecně v **ě** a toto **ě** pozbylo časem i zjevné své jotace: chrústě, paně, Jeně — chrúste, pane, Jene. Jir. Cf. Bž. 80. — *Vok. sg. II. skloň. muž.* (Hráč — Meč). *Přípona* **i**; **e** *místo* **i** *mají* a) *všecka na* **-ce** *mužskou osobu značící*:

Digitized by Google

soudce, vůdce, strážce, tvůrce, škůdce, zrádce, obhájce (= nom.); b) *ukončená v -ec a -ic s proměnou* **c v č**: otec — otče, chlapec — chlapče, Němče, biřiče, dědiče, paniče; tak i: strýče, kněže; *ale bezživotná v -ec mají pravidelnou příponu* **i**: věnec — věnci, očistci atd. Kz. Cf. Brs. 3. vyd. 6. Tedy **prý** správce a *ne*: správče; **ale** vok. *správče je* od *správec*, a *správce* od nom. *správce*. *Vokak. jmen, která se podlé* **Žena** *skloňují, má příponu* **o**: ženo, rybo; *ale při jménech osobních klade se často hl. v obecné mluvě nominat. místo vokativu* (na Slov. téměř všude. Kl.): Anna, pojď sem! Us. Pane Straka! Paní kmotra! Pane mistr! Hej holka modrooká, nesedávej u potoka. Čes. ps. Marku, mój evangelista. Pass. Vz Jir. Nkr. 76. — Slova dle vzorce *Kosť* skloňovaná mají **i**, jenom milosť a jemnosť ve spojení se slovy *pán*, *paní* mají nom. za vok. Brs. 9.

Vokázati, vz Okázati. Jakž tito listové šířeji a světleji všecky ty věci a artykule v sobě drží a vokazují. List z r. 1522. Tč.

Vokázka, y, f., v obec. ml. m.: *okázka*, *ukázka*.

Voklikov, a, m., Woklikow, samota u Vysokého mýta. PL.

Vokna (Okny), něm. Woken, ves u Mimoně. PL. Vz Blk. Kfsk. 12., 14., 775.

Vokno, a, n., v obec. ml. m.: *okno*. A Kačenka z vokna kóká. Sš. P. 158. a j.

Vókol = *vůkol*. — **V.** *subst.* Všetko do vókola popálila. Dbš. Sl. pov. I. 45.

Vokolí, n. = *okolí*. Us.

Vokotrè, e, f. A tak ti čtyři musili tu v oko trè platiti a za jiné ji hraditi; Jan, Pastucha řečený, a Blažek z Týna s jakous v-čí nenapravitelnou byli postaveni za hejtmany. Bart. 10. 21., 223. 23. Vz Trčeti.

Vokoun, a, m., vz Okoun. — **V.**, os. jm. V. Petr, rytíř z Vokouniusu, spisov., † 1805. Vz S. N. — *V. Jan Ant.*, kněz a spisov. poč. 18. stol. Vz Jir. H. l. 329., Jg. H. l. 653. — **V.** *Tob.*, † 1628. Vz Jir. H. l. 330., Jg. H. l. 653. — Cf. Blk. Kfsk. 1451.

Vokounek, nka, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1095.

Vokounštein, a, m. Petráček z V-na. Vz Blk. Kfsk. 1384.

Vokov, u, m., vz Okov. — **V.**, a, m., Wokow, a) dvůr u Benešova, b) ves u Pelhřimova. PL., Arch. III. 500. Vz Blk. Kfsk. 264. (v Cheb.), 1172. (v Táb.).

Vokovice, dle Budějovice, Wokowitz, ves u Prahy.

Vokřada, y, m., v obec. ml. m.: *okřada* = *ošumělý, schátralý člověk*. U Kr. Hradce. Kšť.

Vokrapek, pka, m. = *baba* (kdo naposled uhodil cepem). U Kvasin.

Vokřesanec, nce, m., ves v Čásl., vz Blk. Kfsk. 641., 703.

Vokřešice, *Okřešice*, ves zaniklá v Litoměřicku. Vz Blk. Kfsk. 845.

Vokřín, u, m. = *okřín* (ošatka).

Vokřínek, nka, m., Wokřinek, ves u Poděbrad.

Vokrouhlice, dle Budějovice, Wokrauhlitz, samota u Písku. PL. Vz Blk. Kfsk. 700.

Vokrouhlický, ého, m., os. jm. Vz S. N., Blk. Kfsk. CXL.

Vokroulík, a, m., vz Okrouhlý.

Vokružba, y, m., *nadávka* u Chrud. Boř.

Voksa, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Arch. II. 59. Vok z Valšteina, řečený Voksa. Arch. III. 240. (Šd.).

Vokšice, dle Budějovice, ves u Jičína, Wokschitz. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 721., 774.

Vokurka, y, f., vz Okurka. — **V.**, y, m., osob. jm.

Vôl = *vůl*. Na Slov. Ssk.

Vôľa, e, f. = *vůle*. Na Slov. Ssk.

Volaci, Rufs-, Anrufs-. Dch.

Volaco = *ledaco*, mor.; na Slov. *volačo*. Jide k nám šohajek, v. mně nese. Sš. P. 284.

Volač, e, m., der Rufer. O puolnoci klope voľač na dvere. Dbš. Sl. pov. I. 15. — **V.** Pán to ale nechcel veriť a málo chybelo, že si neborák sluha voľač neutržil. Dbš. Sl. pov. I. 211. Dobrá rada stojí vždy za voľač. Ib. III. 77.

Voláč, e, m., die Kropftaube. Us. Škd.

Volačí = *něčí, ledačí, ledakterý*. Na Mor. a Slov. Tč. Zelený víneček na hlavě prokvetá, volačí syneček ode mňa ho pytá. Sš. P. 417. To moje hrdielko len ako hrkálko, nehoden ho slúchať volačí šuhajko; Na voláčém dvore hrebičky mi voňá; Budeš-li má, či v-čí iná? Sl. ps. 12., 54., 75. (Tč., Šd.).

Volačka, y, f., die Ruferin. Jg.

Volačo, vz *Volaco*. Na Slov. V tom volačom dvore dobrá voda. Mt. S. 874. Chce se s tebou o volačom poradiť. Er. Sl. čít. 51. Nechci proti rozumu volačo robiti; Neprišel môj milý, volačo ho zašlo. Na Slov. (Sl. ps. 264.). Aby by vás pekne prosila, kebyste mali tu lásku i rozkázali, žeby mu volačo sebou dali. Němc. Čo mi je, to mi je, len mi je v. Sl. ps. 138.

Volačvo = *něco*. Vz Volačo. Nepísal mi milý, v. ho zašlo. Sl. ps. 174.

Voľade = *někde, kdesi*, irgendwo. Na Slov. Daleko až hen tam voľade za červeným morom. Er. Sl. čít. 67. — **V.** = *někam*, irgendwohin. Musím ťa ja v. medzi ľudi zaviesť. Dbš. Sl. pov. I. 173.

Volado = voľakdo = *leckdo*. V. mně za klobúčkem pérko vzal. Brt. P. 69.

Volaják = *volajako*.

Volajako, einigermassen. Na Slov. Bern.

Volajaký = *ledajaký*, irgend ein, Jemand. Na Slov. Ssk., Bern.

1. **Volák**, a, m. = *skoták, pacholek u volů*, der Ochsentreiber, Ochsenjunge. **Jg.**, Němc., Vrů. Ze všech dvorů jezdějí tam voláci. Us. Ntk. — **V.** = *dohlížitel k volům*, der Ochsenaufseher. U Kr. městce. Psčk. — **V.** = *kdo voly prodává, honák, volař*, der Ochsenhändler.

2. **Volák**, a, m., osob. jm. V. Frant., spisovatel, † 1865. Vz S. N., Šb. II. l. 306., Tf. H. l. 144.

Volakam = *ledakam*, irgendwohin. Na Slov. Ssk.

Voľakde = *někde*, irgendwo. Na Slov. Luďa, čo robíte, že kosy klepáte? azda sa v. na kosbu sberáte? Na Slov. Tč.

Digitized by Google

Voľakdesi = *voľakde*. Na Slov. Plače za jednym synom, ktorý je v. vo svete. Dbš. Sl. pov. I. 46.
Voľakdo = *někdo*, Jemand. Na Slov. Fa. Tu mu v. klepe na dvere. Dbš. Sl. pov. I. 418. V. jim pošepnul. Ib. II. 94.
Voľakedy = *jindy*, sonst. Není víc jak v. Pokor. Z hor. 95. Otroci, ktorí v. s ním víťazstvo slávit domnievali sa. Lipa 252.
Voľakelko = *několik*, einige. Na Slov. Ledva urobil v. krokov. Dbš. Sl. pov. I. 418.
Voľakerý = *ledakterý*. Na Slov. Je-li ono poctivé? Jak jste vy voľakeré. Sš. P. 731. Mala som frajera, jako trebars kerá; ver mi ho odňala ruka v-rá. Sl. ps. Šf. I. 71.
Voľako = *nějak*, irgendwie. Na Slov. Kd.
Voľakto = *leckdo*. Na Slov. V. mi za širáčkom perko vzal. Sl. ps. 264.
Voľaký = *nějaký*. Na Slov. Eh, v-ké pletky. Hdk. C. 360. Dakde v-ká čistinka (vysekaný les). Němc. VII. 82.
Volalance (snad *Volavce*, pustiny), v Boleslavsku. Blk. Kfsk. 1451.
Volán, u, m. = *násbérka*, die Falbel. U Zbir. Lg.
Volaná, é, f. = *hra*, při které ten, kdo vyvolán byl, míč do výše hozený chytiti má Hra na v-nou. Us.
Volanec, nce, m. = *koho před soud volají*. Lepší mlčenec (kdo mlčí) nežli v. Prov. Mus. I. b. 68.
Volánek, nka, m., hudeb., nar. 1761. Vz S. N. — **V.**, nku, m., *v-ky*, calendae. Desátého v-ka dubnového, jenž jest třímecítmý den března měsíce. Čtení Nikod. A. ij. (č.).
Volání, n., das Rufen, die Anrufung, der Zuruf, der Ruf, Anruf. V. V. ponocného, Jel., na někoho, za někým, D., k právu. Brikc. Oběť v-ní, hostia vociferationis. Ž. wit. 26. 7. V. slávy. Dch. A v. mé k tobě přijď. Dch. V. o pomoc. Dch. Přišel chlapec na v. Němc. Nařízení o v. na vojny. Pal. Dj. IV. 2. 376. V. mé vešlo v uši jeho. Ž. kl. Slyše stráže v. pastušino otvoři mu bránu přes Vltavu. Rkk. 31. — **V.** = *ohledy, zálety*. Má-li děvče milého, tedy k ní večír chodí a volá na ni u okénka, aby mu otevřela. Tomu říkáme volání. Na Domažl. Němc. Drob. pov. 24. Jíti na v. Nl.
Volanice, dle Budějovice, ves u N. Bydž. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1451.
Volanky, pl. = calendae, *koledy*, zastr. V Našinci. 1880. — Pet. Com. Hist. schol. 1404. Vz Volánek.
Volanská, é, f., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 778.
Volanský, ého, m., osob. jm. Blk. Kfsk. 822., 890.
Volaný; *-án, a, o*, gerufen. Zatím zašel landfrid v-ný. Půh. II. 50.
Volař, e, m. = *volák*. Šd., Vrů. Keby mi len prišel koňár nebo volár, dala by mu perko, čo koštuje tolár. Sl. ps. 245. Volaři, volaři, kdě ste voly pasli? Ztratila sem věnec, ktery ste ho našli? Sš. P. 378.
Volařík, a, m., demin. slovo *volař*. Pásli voly volařici při tej našej rúbanici. Sš. P. 182. — **V.**, osob. jm. Šd., Vck.
Volařiti, il, ení, Ochsenhandel treiben, Ochsenbauer sein. Jg.
Volařka, y, f., die Ochsenhirtin, -händlerin. Jg.
Volárna, y, f., der Ochsenstall. Dch., Zpr. arch. X. — **V**., y, f., Freudeneck, ves u Kolína; Wolarna, myslivna u Nechanic. PL. V., osada u Karlovce na Mor. Tč.
Volařský, Ochsentreiber-, Ochsenbauer-. Obzerajů sa, či by dáku voliarsku kolibu nedopáčili. Er. Sl. čít. 70.
Volařství, n., die Ochsenhirterei. Bern.
Volary, dle Dolany, Wallern, městeč. v Prachaticku. Vz S. N.
Volatec, tce, m., tetraodon, der Spiegelfisch. Sm.
Volatečko, a, n., vz Vole.
Volatel, e, m. = *volač*.
Volatelka, y, **volatelkyně**, ě, f., die Ruferin. Jg.
Volatěnka, y, f., splochnum, rostl. mechovitá. Rostl. I. 272. b.
Volatěti, ěl, ění; *zvolatěti* = *vole dostávati*, kröpfig werden. Ros.
Volati, prvý vzorec sloves V. třídy: vol-ám, -áš, -á, -áme, -áte, -ají; volej (-jme, -jte); volaje (íc); volal, a, o; volav, (vši), sup. volat; budu volati; volal jsem, byl jsem volal, volal bych, byl bych volal. Tak se časují slovesa, která před třídnou známkou **a** mají souhlásku tvrdou aneb obojetnou: běhati, bouchati, čekati, dělati, hlásati, hledati atd. Vz Kt. 75., Bž. 25, 35., 196., 197., Ht. Sr. ml. 292., Zk. Ml., Slov. I. 162. *Volávati*. **V.** = *křičeti*. Na Slov. též: *zváti* i *jmenovati*, rufen; nennen. — **abs.** Vzhůru vola Vneslav. Rkk. Proč pak voláš? Ros. Tu viděl, jak jiný chlop něse cosi na rameně a volá: Kaj ho mám postavif? Slez. Šd. Ach, kdož to tam volá, pokoja mi nedá? Sš. P. 160. Pak což se dotýče nepřátel, tu svolili se všichni, aby byla volána vojna ihned. Pal. Dj. V. 1. 60. A zástupi voláchu řkúce; Mnozí sú voláni, ale nemnozí vyvoleni. (Mat. 20.). Hus II. 3., 62. — **koho** (*akkus.*). Dala by si volat (pozvati) štyry panny. Sl. ps. 23. Potom sa ho zpýtal, čí je? ako ho volajú (= jmenují)? Dbš. Sl. pov. I. 214. Volaj dělníky a daj jim mzdu jich; Nadarmo volaje svědka Boha činí Bohu neposlušenstvie; Když činíš oběd neb večeři, neroď volati přátel a bohatých (Luk. 14.). Hus II. 62., 109., 442. (Tč.). — **co**: vojnu (pobízeti k ní). V. V. šichtu (ohlásiti, konec šichty oznámiti). Vys. Toť jest, co svět volá (žádá, v čem si libuje). Us. A ty pozornj, jak to vše mistr volá (jmenuje). Ms. 16. stol. Práva v. NB. Tč. 235. — **koho** (akkus.) **odkud kam**. Volal psa **z** boudy. Us. Kdy **s** nebe vola hlas boží, dušička sě s cělem (tělem) luči. Sš. P. 19. Že **na** tebe s nebe volalo. Brt. P. 181. Na dreve stojí, Boha sa bojí; kričí, volá z hora **do** dola, ľudi budí a nik sa neohlási (= kazatel). Mt. S. I. 135. Vola duch sv. Petra **od** modlitby **k** činnému životu. Sš. Sk. 125. I udá se nám jíti mimo Andrluov duom a oni z jeho domu na nás volají. NB. Tč. 279. A krev bratra tvého volá **ke** mně z země. (Gen. 4.). Hus I. 157. — **koho** (gt.), **čeho**. Leží tam sy-

neček porúbaný všecek, volá vody studené. Sš. P. 329. Dcera volala pomoci. Brt. S. 3. vyd. 44., Sš. P. 104. A když bylo již půl noci, ceruška volá pomoci. Brt. P. 129. Provinujicím promíjí, bloudících volá. Kom. Volejte jich. Br. — **kam.** Ten hřích **do** nebe volá. D. Někomu do duše v. (silně domlouvati). Do boje lid v.; Ta krev volá do nebe. Us. Dch. Volá do útrob. Hdk. L. kv. 40. Volali sme ju do jizby; či šla? nešla! Slez. Šd. I volána do zbraně. Ddk. II. 224. Neb vy (vás) také k sobě volá Bóh do svej osobi (vlasti). Kat. 2548 Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Pořek. Šd. Tu jeho zasě volali **k** vozu. NB. Tč. 24. Volali **na** vojnu; A Přibík tím pohrdal a nestál a druhá strana volala na právo. Arch. IV. 26., 270. (Šd.). Jestli pak (na sv. Pavla) vítr bude váti, budou na vojnu volati. 1790. Šd. Jděte na východy cěst a kterěžkolivěk naleznete, volajte na svatbu. (Mat. 22. 9.). Hus II. 379. Vz *Volati ke komu.* — **(čím) ke komu (kam).** K Bohu v. = prositi. Už na lože líhámy, k tobě Bože volámy; My k tobě voláme, o pomoc žádáme, náš milý patrone. Sš. P. 52., 69. (Tč.). K svatým volati. Cr. Tak vždy volali ku právu a my jsme jim přáli práva; Poněvadž židovka ku právu volá práva, jsme jí přáli, naučenie od vás žádajice, kterak jie o to rozděliti máme; A tak obě straně ku právu volají; Ale k těmu jest vždy žalobník volal, že to světle prokázati chce; Žalobník ku právu volá a žádá před se práva; V tom sě ti rukojmie ku právu volají, poněvadž hotových peněz nemají ani jmieti mohú beze lsti. NB. Tč. 9., 18., 23., 157., 183., 212. Volaje vždy k tobě v nebe. Hr. rk. 367. Sirotci k němu voláchu. Dal. 158. Mezi čtřmi hřiechy, kteříž k Bohu volají, vražda jest prvý a zvláštní; Když kto zabije člověka, moci nebeské v. budú k Bohu řkúc; A to volánie činí Bóh, jenž volá ku pokánie; V. bude ke mně a já uslyšim ho a zvelebim ho; K němu (k Bohu) volají, aby se ráčil smilovati; Nepřišel sem volat spravedlivých, ale abych volal hřiešné ku pokánie; Protož na jeho spoléhaj pomoci, k němu volaj, ať tě zbaví zlého a nedá padnúti v pokušenie. Hus I. 157., II. 83., 212., 413., III. 121. (Tč.). Rkk. Hlasem svým volal jsem k Hospodinu. Ros. Věc cizí k pánu svému volá. C. — **ke komu skrze koho.** Jan křtitel, skrze něhož Bůh k víře a k pokání volá. BR. II. 12. a. Bóh volá člověka skrze každé stvořenie. Hus II. 21. — **koho kam, k čemu.** Mne ke kaši voláte, snědúc napřed zvěřinu. Prov. V. někoho k odpovídání. Ml. Králům, když volali koho k úřadům vyšším, odúmrtní právo podávalo možnosť. Pal. Dj. III. 3. 230. Volal všecky k té svatbě. Hus II. 363. — **na koho, na co:** na služebníka. Br. Volá na Abrahama (= o pomoc volá; 2. dáví se). Evička na Boha volala. Sl. ps. 131. Já bych na tě, srdenko zlaté, volala. Čes. mor. ps. 266. Což na nás voláš, spáti nám nedáš? Er. P. 42. a. Na kohos, Martinku, na kohos ty volal, keď na ťa velký dub v čirých horách padal?; Jak byla za vraty, volala na braty; Ujela půl cesty, volala na sestry; Včelinky nebrňá, -to mia milý volá, volá mia syneček na dvě tři slova. Sš. P. 98., 146., 339. (Tč.). Velikán počal v. na své bohy a jim zlořečiti. Tč. exc. Všetky dievčence volá na tanec. Dbš. Sl. pov. I. 339. Volal na svatáména (i. e. Ježíš, Maria, Josef; eufemis.). Na Zlínsku. Brt. Slyš, volá na tě Kuba, až se mu leskne huba. U Táb. (Kol. vân.). A fojt hned jest volal na súsedy nahoru, aby žádnému nedali ven. NB. Tč. 72. Někoho na pomoc v. V., Vrat. 32. Jakož na Suchého Črta volají, uprošen mu rok nemocný. Půh. II. 64. Na ně volachu; Na ľudi v. Dal. 29., 30. Slyším, že vojnu na mě volají. Arch. IV. 403. Kterak hřešie, jenž prvú a věčnú pravdu volají na svědectvie zjevné křivdy. Hus I. 109. Ten kabát volá už na nový (je chatrný). Us. Msk. — **(ke komu) oč.** O pomoc v. V. O jiné jakékoli pře všecky mohl každý v. se ku královskému soudu komornímu. Pal. Dj. IV. 2. 279. Poněvadž zasě ku právu o to volají, prosíme vás za naučenie; A o to ku právu volají, že chtí zvěděti . . . NB. Tč. 61., 136. V. K úřadu o pomoc v. (**lépe než:** v. úřad na pomoc. Brs. 3. vyd. 257.). J. tr. Cf. Slov. II. 738. Pustil sa do pustej noci, že, koho stretne, toho volať si bude vo kmotry. Dbš. Pov. V. 66. — **(koho) jak.** Stoje *hlasem* volal. Flav. Stojí pod okénkem, hlasem volá. Sl. ps. 98. A slyšel, jak *z co hrdla* volá. Slez. Šd. Od prvej ženy mu ostalo dvoje detí, volali jich *Evičkou* a *Janíkom.* Dbš. Sl. pov. I. 230. Baba chodí volat *vo kmotry* (zváti); Prišly sme vás volať vo družice (tak zvou děvy na svatbu). Dbš. Obyč. 1., 15. Chlapečka volali *Dražkom.* Pov. 477. Aj poslyš, *rachotem* náhle volá hlahol; Aby (kněží) volali *hlasem* sedmera hromů, hlasem jako když lev řve. Sš. Bs. 19., II. 129. Se mnohých stran doléháno naň, aby *dle* úřadu svého volal také na vojnu. Pal. Dj. V. 2. 273. Při tom jie bratr zabitého strýčený zuostaviti nechce, než volá *na místě* sirotka ku právu; Jiřík obžalovaný *dobrovolně* volal, aby . . . NB. Tč. 17., 72. Veliká obec nám přísně přikázala, abychom *biřicovým hlasem* kázali v. po všem městě takové dni. Arch. IV. 384. *Vším srdcem* k tobě volámy. Výb. II. 16. (Pass.). *Žalostně* volal: Bože můj! BR. II. 751. a. *Jedniem hlasem* volachu. BO. V. hlasem hrozným. Let. 41. *Z mocna hrdla* vola (Vojmír) k bohóm. Rkk. 20. Když hřiešnie volají *srdcem* k Ježišovi. Hus II. 942. Vz *V. kde.* V. někoho jménem. J. tr. Všecky ze jména volal. Ben. V. V. hrdlem. Kat. 2109. — **(koho) čím.** V. někoho psancem (= prohlásiti). Gl. 366 Pražané dali v. biřicem. Bart. 230. — **proti čemu.** Volají proti tomu všickni. Jel. Kazatelé proti hřichům v-li. Štr. — **se kam (k čemu, před co, na co)** = *odvolávati se, táhnouti se, žádati.* V. se k právu, Reš., Solf., k účtu, Pr. měst., ku pořadu práva (den Rechtsweg verlangen). Apol., Rk. Raději tedy pán se volá k prvějšímu výroku svému vlastnímu. Sš. L. 119. K tvému se soudu volám. Kom. V. se k zjevnému slyšení, k soudu. Bart. I. 32., 35. Tertulián se volá k povšechnému všech církví svědectví. Sš. L. 2. — Br.

Digitized by Google

Před pána aneb úředníka se volal, toho žádnému aby nehájili. V. Volám a táhnu se na jejich paměť. Ms. 1551. V. někoho před soud. Us. Potřebí jest, abychom fojta, na kteréhož se Jiřík volá, před sě vzali; A volám se na ty pány, kteříž penieze ode mne přijali; Dále sě žalobník na svědomie těšínské volá (beruft), kteréžto . . . NB. Tč. 52., 83. Judaisté se volali na Jakoba; Harant z Polžic volá se na Odoarda Balbosa; Volali se ještě na příkaz či zákaz jim výše daný. Šš. II. 10., 52., Sk. 60. (Hý.). Ktož by koho zabil a měl toho jakou výmluvu volaje se na právo, má uručiti pod slušný základ, aby ku právu dostál. Vl. zř. 437. Neb jestliže by který oznámil úředníkům, že svědků nepotřebuje, než na listy a desky se volá, ten povinen není úřadu platiti ani od svědkův. Tov. 76. — **za kým.** Vandroval šuhajko z mesta von, milá za ním volala z okna von; Kričela, volala potom za nimi. Mt. S. 1. 16., 57. (Šd.). Obzérala sa nazad, akoby ho za sebou volala. Dbš. Sl. pov. I. 258. Každá věc za svým pánem volá. Rb. — **kdy.** Nemá duše ani tela a *každý deň* **k** Bohu volá (zvon). Mt. S. I. 133. Raz **v** nedeľu volala ho, aby sa dal ískať. Dbš. Sl. pov. I. 465. Po tom **po** vyslyšenie svědomie volá nožíř ku právu. NB. Tč. 223. Volajmy k něj (k ní) **ve** dne v noci, by nám ráčila pomoci. Hr. rk. 365. V každé přísaze Boha k svědectvie přísežník volá. Hus. I. 104. — **kde.** **V** tom plátně volá jedna niť druhou (= je řídké). Us. u Skuhrova. Dhn. Co pak jsi se nestyděla **před** lidma na mě volat? Er. P. 180. Co ste na ložích šeptali, v ulicích volají. Arch. IV. 146. Kázal v. **ve** všem královstvie **po** listech. BO. Já jsem hlas volajícího **na** poušti; Volá Bóh na púšti každého, aby ho miloval. Hus II. 21., 439. (Tč.). — **po čem.** Všecko volá po jiné přirozenější spojbě. Šš. J. 15. Mlynář poče v. po sv. Remigi. Pass. 131. Že byl milosrdný a držel poslušenstvie božie, protož Kristus volal ho po sobě; Pán Ježíš prodlil jest odpovědí pohance kananejské, jenž jest běžéc po něm volala řkúc: Pusť ji, neb volá po nás (Mat. 15.). Hus I. 259., 310., II. 95. (Tč.). — **kudy.** Teď ho volaly věci tak vážné **přes** Alpy. Ddk. II. 158. **Po** městě v. Er. P. 482., Arch. IV. 384. Sami *trhem* (= po trhu) volejte. Žžk. 4. Král kázal v. po všem království. Jir. Anth. I. 162. Biřic volal po vše vojscě. BO. Trhem volejte, ať všichni vzhůru jsou. Žal. 78. — **proč.** Šla milá na zdávání, šohajek v okně stál, **od** veliké žalosti na maměnku volal. Šš. P. 349. Nepraví oni, **za** kterým účelem ho (Petra) volají. Šš. Sk. 118. **K** většímu důrazu se volá k úmluvě učiněné od Boha s Abrahamem; Petr pro potvrzení věci těch k vlastnímu vědomí apoštolů se volá; Pán pro matku či pro příbuzenství volán byl ku svatbě. Šš. Sk. 43., 63., J. 39. (Hý.). — **co zač.** Co voláte (= žádate) za to zelí? U Přer. Kd. — **s infinit.** Volali ju (ji) pomáhat (inft. účelný: aby pomáhala). Na Zlínsku. Brt. — **o čem.** Biřič volal o jich zavinění; Biřič volal o nich. Bart. 231. 25., 231. 31. — **akkus. s inft.** Zlodějem těch věcí pán tebe býti volá. Zyg. — **se** (pass., jmenovati se), an etwas, an Jemanden appelliren, sich an ihn wenden, sich worauf berufen; genannt werden. Jeden způsob se volá štěpení, druhý kopulování, třetí očkování atd. Koll. Já sa volám Hodný. Na Zlínsku. Brt. Jak se volá? Němc. VII. 94. Volá se (říká se), ten kámen že s nebe spadl. Na Mor. Jak sa voláš a kterak se píšeš (= kterak tobě říkají přezdívkou a které jest tvoje pravé jméno)? Na mor. Valaš. Rucil do kotla psa, ktorý sa volal Perašin. Er. Sl. čít. 73. — *Pozn.* Na Slov. a mor. Valaš. odpovídají k otázce: ‚Jak mu říkají' buď jménem křestním aneb převzdívkou; na příjmení třeba se otázati: Jak sa píšeš? Šd. — **aby.** Volali ho, aby k nim přišel. Us. K tomu Blažková volá, aby černá Václavova k ní provedla, což jest mluvila. NB. Tč. 86.

Volatice, e, f., strumaria, rostl. česnekovitá. Rostl. I. 268. b.

Volatka, y, f., splachnum, das Schirmmoos. V. baňatá, s. ampullaceum, žlutá, s. luteum, červená, s. rubrum. Vz Rstp. 1807.

Volátkatý = *volátko mající*, kleinkröpfig. Rst. 516.

Volátko, vz Vole.

Volatnice, e, f., ve mlýnech, die Kropfschwelle. Šm.

Volatobřichatý. V. koruna některých hubihrachů (trubkovitá po straně silně vypuklá). Rst. 516.

Volatosť, i, f., die Kröpfigkeit. Jak zažehnávají v.? Vz Mus. 1855. 55.

Volatý = *vole mající*, kröpfig. V., Rst. 516. V. holub. D. V. natahuje měchy (spricht, singt). U Litovle. Kčr.

Volava, y, f., Wohlau, mě. ve Slez.

Volávati, vz Volati.

1. **Volavčí,** *od volavky*, Reiher-. V. peří, D., sádlo. Ras.

2. **Volavčí,** ího, m. (od volati), der Ausrufer, praeco, welcher, durch den Oberstkämmerer nach Eröffnung des Gerichtes aufgefordert, die Parteien aufzurufen hatte, dass sie ihre Klage vortragen. Vz Tov. k. 66., Gl. 366. Mají státi (menší úředníci) na lavici na druhé straně proti meči hejtmanovu, aby ode všech vidíni byli a po nich má státi volavčí. Tov. 47.

Volavě = *vábně*, lockenderweise. Bern.

1. **Volavec,** vce, m., *Volavce*, Wohlawetz, ves u Turnova. Vz Blk. Kfsk. 532., 534.

2. **Volavec,** vce, m. = *kdo volá*, der Rufer. V. u her. Kon. A tak rozuměj, že sv. Jan jest v. božie káže na púšti a volaje lid ku pokánie. Hus II. 21. — **V.** *při soudu* (půhončí), der Rufer, Vorlader; *oznamovatel, zvěstovatel*, Herold, m. Rad. zv., Kom., V., taxator, deklamator. Bck. II. 3. 341. V olomúckém právě jsú půhončí a volavci. Tov. 33. — **V.** = *honec* (při honbě), der Treiber. Háj. — **V.** = *volavý pták*, der Lockvogel. Ptáčník skrze volavce přivábě ptáčky chytá. Kom. V. svolává ptactvo k nastražené vnadě. Sych. V., vabič; ten buď po čihadle běhá n. v kleci (kletkách, spěnici) zavřen jest. Pt. Vz Ponožka. — **V.** = *vabič, svůdce*, der Anlocker, Verführer. Kom. — **V.**, *ves*. Arch. III. 501.

Digitized by Google

Volavice, e, f. = *volavka*. Na Slov. — **V.**, ciconia. Bhm.

1. **Volavka**, y, f., na Slov. *volavice*, pták brodivý, der Reiher, ardea. V. popelavá, a. cinerea, nachová, a. purpurea, bělostná, a. alba, bukáček, a. minuta, vz více v S. N. V. šedá n. šerá n. popelavá, b) peřestá n. bukač; bělostná; tichomořská; kvakva; čuprýnatá; bukáček; pěknoplecá; čubará; rezovlasá; nachová. Presl V. kladivouš, scopus umbretta, malá, obrovská, a. goliath, stříbřitá, a. egretta. Holub I. 134., 153., 53., 218. V. luční, der Wiesenreiher. Dch. Cf. Frč. 347., Schd. II. 467. V. huká. MM. V-ky nad míru vysoce létají. Kom. V-ky sokolem lapati, loviti; sokol na v-ky; lov, honba, bouda na volavky. Šp. — **V.** = *píšťala* na srnčí, kachny, zajíce, kuroptve, holuby, tetřívky atd. Us. Hk.

2. **Volavka**, y, f., Wolawka, a) mlýn u Vlašimi, b) ves u Litomyšle. PL. — **V.**, y, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1025.

1. **Volavý** = *volající, vábivý, vábný*, lockend, Lock-. V. pták, píšťala. Jg., Šp.

2. **Volavý** = *volatý*, kropfig. Mus., Pass. 881. V. krk. Na Ostrav. Tč.

Volba, y, f. = *volení*, die Wahl, Kuhr. V. kuličkami, die Wahl mittelst Kugelung, doplňovací, die Ergänzungswahl, náhradná, Ersatz-. Dch., Šp. Volba zvoláním, voláním (akklamací); způsob, den volby; rozmluva v příčině volby; právo k volbě (k volení). Přímé volby do říšské rady ve Vídni konaly se v Praze poprvé dne 5. listop. 1870. K užší volbě přikročiti, přistoupiti, J. tr., volbu před se vzíti. Volby rozepsati, **ne:** vypsati. Os. Rozsudí volbou ustanovte. Kká. Td. 74. Volbu konati, vykonati, k volbě navrci. Us. Dch. Volbu potvrditi; V. prostředků. Mus. 1880. 373. a 471. V. píce, die Futterwahl. Šp. Někomu svobodnou volbu nechati, **german. a šp. m.:** na vůli někomu něco nechati. Brs. 3. vyd. 257. Volbu ověřiti, **lépe:** schváliti. Brs. 3. vyd. 167. Jak Kozma byl zvolen, o tom lze souditi z voleb předešlých; V. jeho zkoušena byvši od metropolity Adalberta shledána jest od něho platnou. Ddk. II. 335., 457. (Tč.). O volbách římských a řeckých vz Vlšk. 64. Vz Volení.

Volbiště, ě, n., der Wahlort, die Wahlstätte. Rk.

Volbram, a, m., osob. jm. Dal. 170. Vz S. N.

Volčátko, a, n., vz Volče. Reš.

Volče, ete, n. = *volčátko, volek, volček, mladý vůl, junec*, der Jungochs. Popásal za humny u stodůlek volčata. Sk. Za päťdesiat rimských sivé volčata. Mt. S. I. 18.

Volčec (vlčec), čce, m. Bodlák v., carduus marianus, eine Art Distel. Vz Slb. 398.

Volček, čka, m., vz Volče. — **V.**, osob. jm. Šd.

Volčík, a, m., osob. jm. Vck.

Voldaní, n., předměstí v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 1119.

Voldřický, ého, m., osob. jm.

Voldřich, *lépe*: *Oldřich*. — **V.**, os. jm. V. Jan, spisov. Vz Tf. H. l. 193. — V. Ferd., spisov., † 1800. Vz S. N.

Voldřichov, a, m., ves v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 1179.

Voldřichovský *dvůr* v Chrud. Vz Blk. Kfsk. 196.

Volduchy, dle Dolany, Wolduch, ves u Rokycan. PL., Tk. V. 220., Arch. V. 573.

1. **Vole**, e n. ete, n., pl. volata, **volátko**, a, **volatečko**, a, n., na Slov. *vola, volka, volička*, y, f. = *nádor pod hrdlem (zvětšení brzlíku)*, struma, der Kropf, Blähhals. Vole boubelnaté, cévnaté, smíšené. Vz více v S. N. Léčení, vyříznutí volete. Vz Čsk. lk. VIII. 259., 331. V. školní, der Schulkropf. Nz. lk. Má zlatá matičko, je bohatá. Můj zlatej synáčku, je volatá. Má zlatá matičko, má dukáty. Můj zlatej synáčku, ve voleti. Sš. P. 225. Zlá žena v. nadúvá hněvem jak morák. Na Slov. Tč. V. u člověka. Kom. Kosatec v. sstravuje. Byl. Jak lid vole zahání? Vz Mus. 1853. 479. — **V.** = *hlíza hrdelní, hrdelnice u prasat*, die Bräune. — V. *ptačí* = *míšek pod hrdlem*, v němž první trávení potravy se děje, dříve než do žaludku se dostane, der Kropf. V. Má už v. jako pančochu (nakrmené kuře a p.). Mor. Šd. Letěl holub do pole, by nazobal své vole; dyj (kdy) své v. nazobal, po jaborách posedal. Sš. P. 269. Zrnkem po zrnku kuřátko naplní svoje volátko. Us. Tč. Ptáci v. nacpávají. Kom. Má prázdné v. Ros. Nazobal vole (najedl se hodně); 2. kdo úřadu dopad statku sobě nahnal, vz Blahobyt; o pyšných. Vz Pyšný. Č.). Nesyté v. (nenasycený člověk). V. — **V.** = *ohyb u komína, aby plamen přímo vzhůru nešlehal*, der Kropf. Komín s voletem. Řad. stav. — **V.** *v rostlinstvu* = hrb dutý silněji neb slaběji čnějící na straně dílu trubovitého. Rst. 516

2. **Vole**, ete, **volátko**, a, n. = *volče*.

Vóle, zastar. = *vůle*. Vz toto. Ž. wit. 102. 21.

Volební, Wahl-. V. certifikat (*lépe*: certifikat o volbě, Šb.; *ale zobecnělo to*), čas, den, kandidat, kommisse, kulička, okres, okršlek, pletichy, plnomocenství, protokol, řád, shromáždění, uchazeč, zákon, občas, die Wahlperiode, pikle, pletichy, neplechy, Wahlumtriebe, světnice; v. listy k nahlédnutí vyložiti, auslegen, sál, návrh, síň, jednání, svoboda, výbor, J. tr., boj, řeč; k volebnímu osudí přistoupiti, an die Wahlurne treten. Dch. V. sjezd ve Frankfurtě; v. akt; Sešel se po starobylém obyčeji sněm v.; Čtyři kmenové zřídili jsou sobě po desíti vyvolených do výboru v-ho. Ddk. V. 316., II. 286., 333., III. 5. V. list (vz List), rozpis (Wahlausschreibung), právo, Šp., sbor, Rk., ruch, král, stát, Us., říše, kapitulace, census, S. N., provolání. Dch.

Volebnost, i, f., die Wählbarkeit. V. k úřadu soudcovskému, die Wählfähigkeit zum Richteramte. List n. dekret v-sti.

Volec, lce, m., osob. jm. Šd.

Voleč, lče, m., Woletsch, ves u Pardubic. PL.

Voleček, čka, m. = *mladý vůl*. Vz Volek, Vůl.

Volée (fr., volé) = *let ptactva*, der Flug; *důstojenství, stupeň*, Würde, f.; *haut v.*, *vyšší stavové*, höhere Stände. Rk.

Digitized by Google

Volechvín, a, m. Svitava z V-na. Arch. III. 551.

Volek, lka, **voleček a volček**, ečka, m. = *mladý vůl*. Vz Volče. V. Pán Bůh stvořil (spářil) dva volky a čert spolky, hleď každý své tobolky. Prov. Volek nechce vody píti. Sš. P. 624. Že s nimi pasala na hradiskoch (hradiskách) volky. Sš. P. 355. Co je to za švárné, dyž sú volky párné. Brt. P. 136. Už mne volek líže (říká, komu je zima, hl. když se v noci odkryje). Na Mor. Brt., Sd. Obližuje tam volek (= je tam zima). Brt. Vz Vůl. — **V.** = *sochor*, jímž se vůz, na němž dlouhá dřeva naložena jsou, řídí. Na Hané. Bkř. — **V**, osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Jg. H. l. 653. — **V.** U volka v Praze. Vz Tk. II. 140.

Volen, a, m., *bolen*, salmo leucichthys, der Silberlachs. D. V. se chytá do slupi. Us. V. do slupi padá. Sš. Bs. 201.

Volenec, nce, m. = *kdo volen jest*, der Erwählte. Ros., Pulk. — **V.** = *kdo volí*, *volitel*, *volič*, der Wähler. Byl jedním z volenců krále. V. Smlouvali se všickni tři stavové a volili v-ce ze všech tří stavův. Pal. Dj. V. 2. 331. V-ci byli ze všech tří stavů vybráni na to, aby volili a snesli se na místě vší země o krále. Bart. Pán podací najlepšieho nezná, též i v-ci; Volenci měli by zavrhnúc všechny tělestné přiezně toho volití . . . Hus I. 462., 464. (Tč.). Vz Volení. — **V.**, der Churfürst, jichž bylo sedm a kteří císaře německého volili. V. Jsouce v-ci říšskými. Šb. Lit. I. 38. V-ci císařští duchovní i světští. Mus. 1844. 220. Že v-ci chtí jiného císaře opatřiti. Ib. 221. — **V.**, os. jm.

Volenecký = *volenci náležitý*, Wähler-, Churfürsten-. Jg.

Volenectví, n., die Churwürde. Zlob., Dch.

Volení, n. = *vybrání*, *volba*, das Wählen, die Wahl, Kuhr. Bez v.; Když mu bylo na v. dáno, aby . . . . V. K v. přistoupiti, den v.; schopnosť k v. D. V. krále, představeného, biskupa, císaře; hlas v., právo k v.; v. schopný. Us. — Jg. Sněm o volení krále sestoupil se teprv na zejtří. Pal. Dj. III. 3. 272. Ale kteréž knieže v. rodí; V. krále říšského. Dal. 112., 146. Volení vám dáno: Zvolte sobě dnes, co vám libo. BO. Prvé v. jest přichýlenie k dobré osobě z přirození žádosti; a tím v-ním volí člověk Boha, ctnosť; Druhé v. jest, jímž člověk přichýlen jest, aby lepší stranu volil; Tak jest jistota veliká v tom v., že nelze jest volenci pochybiti; Ne pro lidské dánie ani pro v. kto ihned jest pastýřem pravým, ale kohož Bóh volí. Hus I. 462., 463., II. 223. (Tč.). Vz Volba.

Volenica, e, f. = *vyvolená*, *zasnoubená*, electa, sponsa. Dvanásť dievčat odišlo a Janko so svojou volenicou ostál. Dbš. Sl. pov. I. 78.

Volenice, Wolenitz, ves u Peruce; Wollenitz, vsi a) u Březnice, u Strakonic. PL. Vz Tk. I. 87., V. 263., Blk. Kfsk. 334.

1. **Voleník**, a, m. = *volenec*, der Churfürst. Dal. 83.

2. **Voleník**, a, m., osob. jm.

Voleniště, ě, n. = *voliště*, *místo k volení*, der Wahlort, die Wahlstätte. Plk., Mach č.

Volenka, y, f. = *vůle*, das Willchen. A v piatok si, dušenka, moja, bude-li v. tvoja. Sl. ps. 351.

Volenník, a, m. = *voleník* 2.

Volenov, a, m., Wollenau, několik domků u Klatov; dvůr u Banova na Mor. PL. — **V.**, *Volenovy*, ves v Plz. Vz Blk. Kfsk. 1104.

Volenovice, dle Budějovice, Walla, ves u Ml. Boleslavi. PL.

Volenský, churfürstlich. Bern.

Volenství, n. = *vůle*, der Wille. Ps. ms. — **V.** = *důstojnosť volence*, na Slov., die Churwürde. Zlob. — **V.** = *právo k volení*, die Wahl, Chur. Bern. — **V.** = *statek*, *na němž volný sedí*, freies Bauerngut. Vložil (do desk zem.) dva volné sedláky ve vsi Porubě, kteréžto v. ke statku dobroslavskému náleželo. 1574. Z. d. opav. — **V.**, *Volensko*, *Volný dvór*, dvůr a jednotlivé domky u Šenova ve Slez. Tč.

Volenstvo, a, n. 1. churfürstliches Haus; 2. das Churfürstenthum; 3. der Churfürst. Bern.

Volenti non fit injuria, lat., chtějícímu neděje se bezpraví (kdo chce kam, pomozme mu tam).

Volený; *volen*, *a*, *o*, gewählt. V. král. D. Volení boží. V. Na volenou někomu něco dáti. Šm. V-mu králi českému. Pal. Dj. III. 3. 298. A tyto skutky ducha sv. sám Bůh otec skrze svého syna milého vnitřně ve svých v-ných působí a činí. Dubčanský, Ukáz 197.

Volešek, ška, m., Woleschko, ves u Terezína.

Voleška, y, f., Woleschek, ves u Jesenic. PL. Vz Oleška. Vz Blk. Kfsk. 526.

Voleško, a, n., pustý dvůr v Táb. Vz Blk. Kfsk. 650.

Volešky, jm. míst. u Kostelce na Mor. Pk.

Volešlo, a, m., osob. jm. Arch. I. 356.

Volešná, é, f., Elsch, ves u Hajdy; b) Woleschna, α) dvůr u Vlašimi, β) ves u Vlašimi, γ) samota u Štok, δ) ves u Přibyslavi, ε) ves u Rakovníka. PL. V. horní, V. závišná, Ober-Woleschna, ves u Studené na Mor. Tč. Vz Olešná.

Volešnice = *Olešnice*. — **V.**, Wolleschnitz, ves u Mohelnice. Vz Olešnice.

Volešnický, ého, m. V. Jiří. Vz Blk. Kfsk. 1094.

Volešník, a, m., ves. Arch. V. 541. V., ves v Buděj. Vz Blk. Kfsk. 351., 352.

Volešny *dolní* a *horní*, Ober-, Nieder-Ullischen, ves u Šumberka na Mor. Tč.

Voleti = *voliti*, wählen. — **co.** Že musím, děvucho, tebe opustiti, volel bych raděj kamení voziti. Slez. pís. Šd.

Voletice, Woletitz, ves u Vys. mýta. Arch. III., 490., Blk. Kfsk. 517.

Voletín, a, m., Woletin, hájovna u Rokycan. — V., ves v Jič. Vz Blk. Kfsk. 1239.

Voletiny, Wolta, ves u Trutnova.

Volevce, pl., ves. Arch. V. 568.

Volevčice, Wollepschitz, ves u Mostu. Vz S. N. — **V.**, Wolewtschitz, ves u Telče.

Volevec, vce, m., zastr. = *volatý*, kropfig. — **V.**, Wolewetz, samota u Votic. — **V.**, irundo, piscis. Aqu.

Digitized by Google

Volevý, zastar. — *volatý*, kröpfig. Leg. 537.
Volf, a, m. V. Ad. a Mart. Vz Jg. H. l. 653.
Volfartice, dle Budějovice, Wolfersdorf, ves u Čes. Lipy. Vz S. N., Blk. Kfsk. 456.
Volfínce (Vlkopesy), Wolfsschlinge, ves v Litomř. Vz Blk. Kfsk. 561.
Volfířov, a, m., Wolfirsch, ves u Dačic. Pl.
Volfovský mlýn, Wolfische Mühle, ves u Rakovníka.
Volfram, u, m. = *šél, chvořík*, wolframium, das Wolfram, Scheel, kov. Vz Šfk. 295., KP. IV. 181., S. N.
Volfsberk, a, m., Wolfsberg, ves u Rumburka. Vz S. N. — **V.**, ves a návrší u Poděbrad. Ft.
Volfštein, a, m., zřícený hrad u Třeble. Vz S. N.
Volga, y, f. = *Volha*. Vrat.
Volha, y, f. = *řeka v Rusku*, Wolga, největší řeka v Europě. Vz více v S. N.
Volhar, a, m., der Bulgar. — *Volharsko*, a, n., Bulgaria. — *Volharský národ*, bulgarisch. — *Volhary*, pl., f., Bulgaria. Kram., Šm.
Volhyn, a, m., osob. jm. Arch. V. 555.
Volhyně, ě, f., zastr. = *Volyň*, Wolhynien. V.
Volí = *od vola*, Ochsen-. V. roh. — **V.** *oko* = *blatouch*, caltha palustris, rostl. Us. Mtl. Vz Volský.
Voliako = *jaksi*. Na Slov. Naposledku sä už len v. premohla. Erb. Sl. Čít. 70. Tu jim tá hora v. dlho trvala; To som si už i ja tak v. myslel. Dbš. Sl. pov. I. 66., 173. (Šd.).
Voliakosi = *jaksi*. Na Slov. Jšiou v. biedne horami lesami. Dbš. Sl. pov. I. 537.
Voliaký = *jakýsi*. Na Slov. Má v. ale nevel'mo široký peniaz (je chud). Mt. S. I. 100.
Voliar, a, m. = *volař*. Na Slov. Šd. Cf. Voljar.
Voliarský = *volařský*, Ochsen-. Na Slov. Ssk.
Volice, e, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.
Volicí, Wahl-. V. sbor, způsob, hlas, lístek, shromáždění. J. tr., Šp.
Volicí = *který volí*, der wählende.
Volický (m. voličský), Wähler-. V. právo. Vz Právo, Voličský.
Volič, e, m. = *volicí, volenec, volitel*, der Wähler. J. tr. V. poslance zemského. Ovšem se dosáhlo pravého opaku toho, čeho voliči vlastně chtěli dosáhnouti. Ddk. III. 273.
Volíček, čka, m., vz Volík.
Volička, y, f., die Wählerin. Us.
Vůlička, y, f. = *vůle*. Vz toto.
Voliční, Wahl-. Sm.
Voličský, *volický*, Wähler-. V. listina, právo. J. tr., Ddk. III. 88., VI. 101. V. třída, die Wählerklasse. S. N.
Voličství, *volictví*, n. = *voličské právo*, das Wählerrecht. J. tr.
Volichov, a, m., Wolichow, ves u Něm. Brodu. Pl., Arch. I. 531., Blk. Kfsk. 698.
Volík, vz Volče.
Volimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

1. **Volín**, a, m., mě. strslov. na východu Odry. Jg. — **V.**, vz Volyn. Arch. V. 543.
2. **Volín**, u, m. = *volský chlév*, der Ochsenstall. D. — **V.** = *voleniště*. Leška.
Volina, y, f. = *smrad volský*, der Ochsengeruch. V-nou smrděti. D.
Volinský, ého, m., osob. jm. V. Mat. Vz Blk. Kfsk. 1036., 1110.
Volíř, e, m. = *volař*, der Ochsenhirt. Kom.
Volisko, a, n., ein grosser, hässlicher Ochs. D.
Voliš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Volišov, a, m., Wolschow, ves u Sušice.
Volišovice, dle Budějovice, byly ves v Prácheňsku. Vz Tk. I. 85., 417.
Voliště, ě, n. = *voleniště*. J. tr.
Volitba, y, f. = *vůle, bažitba, bažení*. V. pleti. Sš. II. 93. (Hý.).
Volitebnost, i, f. = *volebnost*, die Wahlfähigkeit, passives Wahlrecht. Právo k sedání v lavicích značilo v. ku kmetovství zemskému vůbec. Pal. Dj. III. 3. 229.
Volitel, e, m. = *volič, volenec*, der Wähler. Nz.
Volitelka, y, **volitelkyně**, ě, f., die Wählerin. Us.
Volitelnost, i, f., die Wählbarkeit, Wahlfähigkeit. Balbi Zem., ŘZ. 1850. č. 1. § 15.
Volitelný = *právo voliti mající*. V. říše. D. — **V.** = *volen býti mohoucí*. Jg.
Volitelský, Wähler-. V. právo krále českého, Čechův. V., Dal. 83., 89., 102. V. kmen, der Wählerstock. Dch. Všeliké péče v-ské; v. porady, v. výbor; Odříci se v-ho práva. Pal. Dj. IV. 1. 27., 30., IV. 2. 23., V. 1. 17.
Volitelství, n., das Wahlrecht. Jg.
Volitelstvo, a, n. = *volicí sbor*, der Wahlkörper, die Wählerschaft. J. tr., Dch.
Voliti, 3. pl. -lí, vol, vole (íc), il, en, ení; *voleti, volívati*. — **V.** = *chtíti*, wollen, Willens sein; *raději chtíti*, lieber wollen; *obrati jedno n. několik mezi jinými, vybrati*, wählen, kiesen, köhren. Vz Zvoliti. Jg. — **abs.** Vol nevol, volme neb nevolme, volte neb nevolte (= chtěj nechtěj. Vz Nucení). Č., V. Vůl něvůl. Na Ostrav. Tč. Vol nevol sednul člověk na kozla. Na mor. Valaš. Er. Plesnivý chléb vol neb nevol předce sme jedli. Ler. Vol neb nevol s ním jsme dále táhnouti musili. Har. II. 19. Mysl soudí, vůle volí. Prov. Šd. Volme nevolme, není zbytí. Sych. — **co, koho.** Pán volil věci tělu odporné. V. Větší počet krále volí. Sych. To já volím (= mám raději) než to. Na Ostrav. Tč. Raději dobrou smrť než mrzký život volil. BO. Ambrože biskupa (= biskupem) volte. Pass. 117. (Bž.). Učiníš to, co on volí; Abychom hřiechu nevolili a což ty voliš, to ať volíme; V. nemámy, než což Buoh volí; A když volé, tehdy nehledí, aby ze všech najlepšieho v ctnostech volili; A že Bóh volí vše dobré, protož, ktož Boha miluje, ten volí a tak i miluje vše dobré. Hus I. 325., 357., 384., 462., III. 128. (Tč.). — **co komu.** Jak po zahradě chodila, místo jablonce volila; Mládenec má vůlu, on si volit může, co mu srdce káže; ale panna ne tak, ona musí čekat, až jí synek zkáže. Sš. P. 455., 474. (Tč.). Tu mě jest odvedl

od práva tím kusem, že oni měli sobě v. dva a já dva; Že má sobě Boček jednoho ubrmana v. Půh. II. 391., 553. (Tč.). Ale již zavržena jest moc lidu, aby požádal a volil sobě hodného kněze. Hus I. 461. — **čeho**: volitelů, **šp.** m.: *co.* Brt. — **co, koho čím, kým (kdy).** V. někoho knížetem. Pass., starostú. Št. O obec. věc. 135. Bůh si čistú pannu matkú zvolil. Št. Kn. š. 71. V. někoho knězem. Dal. 95. Volivši chotěm syna božieho. Št. N. 19. Též Bóh má vóli, již volí, aby ty ďábla a hřiech pobil. Hus I. 325. V. někoho losem. V. Václav byl volen římským králem ještě za svého otce zdravie. Let. 2. Karel, markrabie moravský, volen jest římským králem. Scr. II. 450. Tedy ho biskupem volili, Pass., králem. Pass. — **koho za co:** za krále, za faráře, D., za kníže, Háj., za předsedu. V. za družičku. Er. P. 156. V-li Kazimíra sobě za krále. Pal. Dj. IV. 1. 5. Aby nikdo nebyl volen za biskupa, komu není 30 let. Ddk. IV. 34. Sobě pannu za manželku v. Reš. V. si někoho učitelem n. za učitele, **ale ne: co učitele.** Brt. — **kam: do** rady. Rk. V. někoho **v** konšelský úřad. 1529. Mus. 1880. 493. V. někoho v česť (v čestný úřad). Alx. 1097. Taký buď volen v prelátství. Hus I. 462. — **co, koho z čeho, odkud.** Z toho jedno si vol. Us. Správce z lidu v. Kom. Zvolili ho ze sebe za vůdce. Kn. poh. 401. Vol ze dvého; Vol ze dvého jedno sobě. Kat. 2698., 3201. Matku z nějakého stavu sobě v. Št. N. 9. — **mezi čím.** Mus. — **koho jak.** Někoho **z** vůle jednostejné v. Háj. Dobře volil. Us. Dch. Jedněmi hlasy někoho v. (jednohlasně). Bck. II. 2. 177. I volili sme sobě hadčí s obú stran s přivolením a s radú urozených pánuov. List z r. 1447. Vol přítele **po** své mysli. Č. M. 229., Pk. Vz *V. k čemu.* — **kde.** Krále **na** hradě pražském v. Pr. Biskup tamní býval pokaždé na sněmě volen. Ddk. III. 60. — **si kdy.** Hoduji a mládež si **při** hudbě volí (= hoví, přejí si); Nic nepijí ani nejedí, ani sobě při hudbě nevolí. Kld. Mor. poh. 131. — **proč.** O běda jim, kteříž sobě dóstojenstvie v křesťanstvie volé pro rozkoš, pro lakomstvie, pro pýchu a kteří sě o né vadie a súdie. Hus II. 364. — **koho nač (s kým):** na císařství, Karyon., na české království. Dač. I. 59., Žer. Záp. II. 77. My s nimi máme jiné **k** sobě v. na těch umrlých miesto. Arch. I. 67. V. někoho na něčí místo. — **k čemu:** k posouzení podaných prací. Konšely k úřadu v. Mus. 1880. 553. *Dobrým úmyslem* **bez** přichýlenie tělestného měli by v. několiko dobrých k biskupstvie; Volen k dóstojenstvie k biskupskému neměl by býti ten, kterýž menších úřadóv spravovati se neučil; Jediný sám Bóh od věčnosti volí své, kteréž ráčí, k spasení. Hus I. 460., 462., II. 231. (Tč.). — **v čem.** Otpoví dać móž v tom v. (vůli míti), že musí naň žalovati. Kn. rož. čl. 118. — **na jak dlouho: k úřadu do života.** Mus. 1880. 553. Členové sněmu zemského volí se **na** šest let pořád jdoucích. — **s inft.** Já s tebou více bydleti nevolím (nechci). Ros. Raději volím zemříti, nežli ... Br. Volil by někdo plný džber blech hlídati, nežli jednu všetečnou dívku pod svou stráží míti. Sych. Volím mládencom byť, volím šabľu nosiť. Ht. Sl. ml. 239. Volím tobě to všechno dáti; Já s tebou volím být raději na nebi; Neplač, neplač, milá máti, třetího dne volím vstáti; Volím já jít domů a ráno skoro vstát; Něchcu isć (jísti) ani pici, volim sobě lehnuci; Nechtěl sem tě zarmútiť, volil sem jabka zkusiť. Sš. P. 34., 18., 50., 398., 85., 788. (Tč.). Všetko sa minulo, čo ma (mě) malo (mělo) těšiť, volil by som radšej na tom svete nežiť; Volila by som byť jeho žena vlastná. Sl. ps. 120., 372. Sedum let čekať, ťebia nedostať: radši si volím synka vychovať. Čes. mor. ps. 188. On už to volí hevaj u vás nechati. Slez. Šd. Volím důma zůstať než se trmáceť. Na Ostrav. Tč. Zajisté já v neštěstí lvem býti volím nežli v štěstí slimákem. Koll. I. 205. Jednak volil po královsku vjeti do Jerusalema. Sš. L. 184. Duchovenstvo volilo raději na vždy ztratiti hodnosti své. Ddk. II 240. Věcí prv neslýchaných raději slyšeti nežli jich zakusiti volili. Ler. Volili raději s nepřítelem jistý pokoj učiniti, nežli nejisté vítězství za drahé peníze kupovati. V. — **aby.** V., by měla obec biskupa. Hus I. 478. Zatracenec měl by v., aby raději ta pravá pomsta byla, než aby on netrpěl. Hus I. 227. Volil bych si raději, abych ... Jel.

Voljar, a, m. = *volar.* Na Slov. Sl. ps. Šf. II. 160.

Volka, y, m., osob. jm. Šd.

Vólka, y, f. = *malá vůle,* ein kleiner Wille, kleine Neigung. Na Slov.

Volkání, n., vz Volkati.

Volkati. *vůlkati* (zastr. *volkovati, folkovati*), *voličkovati, volkávati, volkovávati* — *povolovati, někomu po vůli býti,* den Willen thun, zärtlich, gefällig sein, in Allem zu Willen sein, nachsehen, durch die Finger sehen, nachgeben. Jg. — **komu.** Bern., Tkadl., Koll. — **sobě na někom** (libovolně s ním nakládati). Plk. — **komu o čem.** Skl. (Mus. V. 409.).

Volkavě, nachgiebig, nachsichtig.

Volkavosť, i, f., die Nachgiebigkeit, Nachsichtigkeit. Bern.

Volkavý = *který volká,* nachgiebig, nachsichtig. V. otec. Bern.

Volko, a, m., osob. jm. Šd.

Volkovati, vz Volkati.

Volkový (vz Volek), Rinds-. Do kádě jednu volovou a v-vou kůži položiti. Sl. let. III. 158.

Volkrm, ě, f., bodium, obilí, zastr. Rozk.

1. **Volky** = *nevolky,* na Mor. a Slov. = *vol nevol, chtě nechtě, chtěj nechtěj.* Vz Voliti, abs., Bž. 217., Ht. Sl. ml. 155. Na Ostrav.: *vůl něvůl.* Tč.

2. **Volky,** ův, pl., m. = *vidle,* die Heugabel. Ms. arch. kostelec.

Vollends, völlig, něm. A ten byl toho ten největší původ, aby díla pozemní zastavena a přetržena byla (vollends unterbrochen wurden). Háj. V té bitvě Hannibal od Scipiona jest přemožen a poražen (vollends geschlagen). Sigm. z Púch. V 60 dnech všecka země osákne a uschne. Tamtéž u Zk. — Mk.

Digitized by Google

Volnar, a, m., osob. jm. Šd.

Volnavě = *zvolna*, langsam. Šel v. U Rychn. Msk.

Volně = *dobrovolně, hotově, ochotně, rád*, bereit, willig. V. někomu sloužiti. V. Volně něčeho se odsloužiti. Žer. Pochybovati neráčíme, že se v tom stavové v. ukáží a nápomocni budou. Nar. o h. a k. Nižádný neměl by v. hřešiti; Nižádný k Bohu se neobrátí, jedné v.; Druhé jest (služba lidská) uvedená dobrovolenstviem, tak že jeden člověk podá se volně druhému v službu pro odplatu tělestnu. Hus I. 430., II. 275., 349. (Tč.). — **V.** = *pohodlně, snadno*, gemächlich, bequem, ungehindert, leicht. Do těsného sudu vsadil, v němž ani seděti ani ležeti v. nemohl. V. Tam může vůz v. obrátiti. Ros. Není mi hrubě volně. D. — **V.** = *svobodně, podlé vůle, bez překážky*, frei, ungebunden. V. k něčemu se přimlouvati. Zř. F. I. A. III. Aby v. mluviti mohl, cožby chtěl; Může s ním v. mluviti. V. Volně se mohu procházeti. Har. V. mysliti. Jel. V. horliti. Dch. A tej lúky s tiem mlýnem v. a bez všelijaké překážky užívati mají. List z r. 1587. Vše, co chceš konati, konaj v. BO. Takovou svobodu ve svém vězení měl, aby i kázati i psáti volně mohl. BR. II. 667. b, Aby voda v. šla. Arch. IV. 212.

Volněti, -ěji, ěl, ění = *volným počínám býti*, weit werden, Bern.; nachlassen. L.

Volní mlýn (který volové táhnou), Ochsenmühle, f. Ros.

Volnice, e, f. = *volné trhovisko na voly, maso, chléb* atd., der Freimarkt. Žádný masař, který by neměl svého cechu, nebude míti v našem městě slobody na v-cu, která má trvať od rána až do poledne v sobotu. Maso, které jest na v-ci zabito, jestli se neminulo, žáden nemá slobody do jatky ho vnésti. Sl. let. V. 324.

Volníček, čka, m., osob. jm. Šd.

Volník, a, m. = *volný, svobodník*, der Freibauer. 1566. Vz. Gl. 368. — **V.** = *cizí masař*, fremder Fleischer. Rkp. 1585. Boč. exc. — **V.**, der Freibacker, Freibäcker. Vz Volný, Volnice.

Volniti, il, en, ení, freier, geräumiger, weiter machen, nachlassen. Bern. A zrak se volní obtěžkaný k pláči. Kká. Td. 7.

Volno, vz Volný. — **V.**, adv. = *svobodno*, frei, erlaubt. V. máš. Sych. Jest vám v. Dch. Když kdo klupe na dvéře, říká se: Volno! Na Mor. Tč. Není každému co libo, to volno. Prov. — **s inft.** Nelíbil-li se sňatek manželský, volno bylo pojatou propustiti. Kom. Jim volno bylo vcházeti. Br. Vz Potřeben býti. Když basilejský sbor již dal byl toho příklad, bylo i věřícím volno vstupovati s Čechy ve vyjednávaní mírná. Pal. Dj. III. 3. 53. — **V.**, na Slov. = *volnosť*, die Wahl, Erlaubniss. V. dáti někomu, míti. Bern. — **V.** = *snadno, příjemno*, gemächlich, geräumig, leicht, angenehm. V. mu létati, jako ptáku. Kom. Tu nám aspoň v. Ráj.

Volnočinný, willkührlich. L.

Volnoduchý, freigeistig. Dch.

Volnokroký, langsam gehend. Us. Vk.

Volnokvětý = *s volnými květy*, laxiflorus. V. ostrožka. Rostl.

Volnolatnatý, freirispig. V. květy. Rostl. III. 20.

Volnomluvnosť, i, f., die Sprechfreiheit. L.

Volnomluvný, freiredend; langsam redend. Us. Vk.

Volnomyslník, a, m., der Freigeist. Sm.

Volnomyslnosť, i, f. = *volné myšlení*, das Freidenken. L. — **V.** = *neostýchavosť*, die Freimüthigkeit. Hanka. — **V.** = *ochotnosť, hotovosť*, die Bereitwilligkeit. — **Jg.**

Volnomyslný, freidenkend. Jg.

Volnonosný, freitragend. V. styky kolejí. Zpr. arch. XI. 2. 2.

Volnoplýtevník, a, m. V-ci, eleuterata, die Kiefermäuler. Sm.

Volnoprašníčný. V. rostliny, freibeutelige Pflanzen, corisanthereae. Nz.

Volnořekosť, i, f. = *volnomluvnosť*. Jg.

Volnořeký, volnořečný (Vk.) = *volnomluvný*. Mus.

Volnorodý, freigeboren. Dch.

Volnorostlý, freiwüchsig. Dch.

Volnosemenný = prostosemenný, loskernig, nucleatus. Nz.

Volnoslužba, y, f. = *ochotná služba*, die Gefälligkeit, freundschaftlicher Dienst. Žer. 1615

Volnoslužebnosť, i, f., die Dienstfertigkeit.

Volnoslužebný, dienstfertig. Plk.

Volnosť, i, f. = *hotovosť, ochotnosť*, die Willigkeit, Bereitwilligkeit, Nachgiebigkeit. V-ti dokázati. V. Volnosť k službě. Us. Pomohlť sem jemu vida jeho stálů v. k sobě. Arch. III. 378. — **V.** = *užívání své vůle, svých sil* atd., die Freiheit. Kde mezi mnohými věcmi vybrati sobě v. se dává, máš se rozmýšleti dlouho. Kom. V. průmyslu či průmyslová, die Gewerbsfreiheit. Nz. V., ty nebes dcero!; V. pospoje, náboženská, duchová (ducha, die Geistesfreiheit). Dch. V. živnostenská, die Gewerbefreiheit. Šp. V. kolu ubrati, beim Rad Luft abnehmen. Šp. Zabezpečena Němcům neobmezená v. šířiti obec svoji. Ddk. IV. 25. Bez lúbosti řeči není volnosti národa. Na Slov. Tč. — **V.** = *prostrannosť, plac*, die Geräumigkeit, der Platz. V. V. místa, šatu, postele, vězení. — **V.** = *neostýchavosť*, die Freimüthigkeit. Plk.

Volnoš, e, f., alstonia, die Alstonie. V. dlouhoplodá, a. scholaris. Vz Rstp. 1055.

Volnota, y, f. = *volnosť*. Dch. Vladislav nabyl více v-ty proti Kunratovi. Ddk. III. 131.

Volnoteplý, lau. L.

Volnotoký, freifliessend. V. řeka. Tesař

Volňounký, allmälig. V. postup. Dch.

Volnověrec, rce, m., der Freigeist. D.

Volnověrectví, volnověrství, n. = *volnosť u víře*, die Freigeisterei. D.

Volňoves, vsi, f. (Vlíněves), ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 9.

Volnovládce, e, m. = *samovládce*, der Alleinherrscher, pol.

Volnovládný, -vládý, selbst-, alleinherrschend, autokratisch. L.

Volnovládství, n., die Republik. L.

Volnozedník, a, m., Freimaurer, m. Dch.

Volnožábrý = *volné žábry mající*, eleutherobranchius. V. ryby. Krok. I. d. 105.

Volnůstka, y, f. = *volnost*. V-tku jakouž takouž způsobiti. Čr.

Volnuška, y, f., limodorum, der Dingel. V. brudná, l. abortivum. Rstp. 1508.

1. **Volný**; *volen, lna, o*; 1. *ochotný, hotový, rád*, willig, bereit, bereitwillig, folgsam, erbietig. V. služba. Žer. Připověděli jim v. slyšení. V. Ucho v. Us. Teprve když po třetí rozkázal, byl volen uposlechnouti. Němc. Tvůj v. strýc, bratr, sluha. Žer. — **k čemu**. K službě v. V., Žer. 338. — **komu**. Dobrý jest každému volný, přívětivý a snadný, každého k sobě rád pustí. V. — 2. **V., sobě v.** = *svobodnou vůli mající, volnosť mající, svobodný*, frei, freien Willen habend, ungebunden, unabhängig. Jg., Ž. wit. 67. 10., 93. 1. Volným byl na Moravě každý, kdo náležel k zemi a k národu, pokud soudním výrokem nebyl z obce vyhoštěn a v nevolnictví prodán; Kdo byl mužem volným, směl zbraně nositi. Ddk. IV. 154., 211. (Tč.). Vet jsi ty, dcero má, sebe volná, kedy robit máš, puož (= půjdeš) ode mňa. Sš. P. 467. Dy sem byla mladá, byla sem si volná, mohla sem, kam chtěla, jíť. Ib. 494. (Tč.). Já jsem pod mocí jiného, ty pak jsi sobě volný; Manželka po smrti svého manžela jest sobě volná. BR. II. 35. b., 497. b. Pokolení lidské sobě volné jest. Kn. Jest sobě volný. Pass. mus. 319. V písmě někdy slove on sám Buoh volný. Hus I. 325. Volnému vůle, spasenému ráj. Pk. V. jsou myšlénky lidské. Us. Obec v., republika. Šm. — **v čem**. Člověk jest volný ve správách svých. Us. — **sobě**. Sobě volným býti. V. Sobě v. pán. D. Každý sám sobě volen a svoboden býti chce. Br. Syn sobě volný bývá doskočný. Št. Dítě sobě volné k hanbě přivodí rodičku svou. Kom. — *Ve zlém smyslu*: *sobě v.* = *rozpustilý*, ausgelassen. Bern., Tkad. A prosím tebe, úplně v tom doufaje, že mně proti takovým sobě volným nepokojníkům raden a pomocen budeš. Arch. IV. 16. — *Více trpně*. Abys volnější byl (na cestě), zavazadly se neobtěžuj. Kom. V. hlava (nezajatá), hlas (ohebný), mrtvola (netuhá), kaše. Us. V. přednášení, řeč, pád, plyn, teplo, kladka, obchod. Nz. Jíti volnou cestou; Smířlivosti nechati volných cest; v. pospoj, čára, vstup. Dch. Ty máš sobě všecko volné. BR. II. 35. b. V. rým, místo, návrh, drahokam (neobložený, nezadělaný). Dch. V. osa (ve fys.). V. těsto (opak: tuhé). U Opavy. Klš. V Opavě pro drahotu ustanovili volný trh masařský a pekařský, na němž venkované směli prodávati. Žkl. exc. V. přístup do zahrady. V. kyselina. KP. V. 179. Huba u koně buď volna, u člověka pravdiva, u psa lapna. Prov. Tč. Nechť ta hříbata jdou volnou. Schz. Nyní bude volná (polka). Us. Bf. — **V.**, *více činně, volnosti užívající*, frei, freimüthig. Volným jazykem pustil se naň. — **v čem**: v práci. Us. — **kde**. Budeš volen v jejie domu. St. skl. — **V.** = *na vůli zůstavený*, frei, der freien Wahl überlassen, willkührlich. Dá mu to ve volné užívání. L. V. přecházení mezi učebnými ústavy, die Freizügigkeit unter Lehranstalten; V. kreslení. Dch. — **V.** = *neženatý*, frei, ledig. L. — **V.** = *prázdný, svobodný*, frei. — **od čeho, k čemu, čeho**. V. od nebezpečenství. L. Musí k tomu v. čas míti, aby se všemu naučil. V. Každý lazebník městský má jmíti královský les volen ku pálení a ku potřebě lázně této. Arch. II. 394. (Šd.). — *V. list* (svobodný, bezpečný), der Frei-, Sicherheitsbrief, freies Geleit. L. — *V. povětří*, freie Luft. Byliny nemají slunce volného. Byl. — *V. přístup*, freier Zutritt. V. vchod. Sych., přístav. Nz. — *V. průchod*, freier Durchgang. Br. V. průchod to má. Kom. Jeho vinou pustosti se volný průchod dává. Sych. — *V. dech*, freier Athem. Byl., Puch. — 3. **V.** = *prostranný, netěsný, pohodlný, široký*, geraum, geräumlich, nicht enge o. knapp, bequem, gemächlich. V. Volný střevíc, kabát, světnice, dům. Us. V. pohyb, ZČ. I. 101. V. prostranství; Do volných bot hupnouti. Dch. Volné šaty; Límec okolo krku není dosť volný. Šd. — **V.** = *nesilný, slabý, netuhý*, gemach, gelind, nicht streng. V. luk, oheň, L., pohybování. Jg. — **V.** = *váhavý, zdlouhavý*, langsam. Volnou přechází kolem stolu. Schz. Šel volným krokem. Kmk. V. vůl. Us. v Krkonš. — **kam: do** roboty, do práce. Tč.

2. **Volný**, ého, m., os. jm. V. Luk., bás. v druhé pol. 17. stol. Jir. H. l. 331. Vz S. N., Jg. H. l. 653. — **V.** Jiří, básn., † asi r. 1745. Vz S. N., Jg. H. l. 653. — **V.** Řeh., spisov., † 1871. Vz S. N.

Voľo, a, n. = *vole*, der Kropf. Ve Slez. Klš., Šd. Máš v. jako hrnek. Šd.

Volodár, a, m., osob. jm. Mt. S. VIII. 1. 51.

Volohlav, a, m. = *volohlavý*.

Volohlavý, ochsenköpfig. L.

Volokam, u, m., vz Bezoar.

Volomóc, e, f. = *Olomouc*. V Buděcku a u Konice na Mor. Tč.

Volontair (fr., volontér), z lat. = *dobrovolník*, kdo koná službu nebera za to žádného platu (obchodnický, lékárnický v.). Vojenský v., vz Dobrovolník, S. N.

Volopas, a, m., der Ochsenhüter. L.

Volopich, a, m. = *hlupec*, Dummkopf, m. Us. u Vorlíka a Táb.

Volos, vz Veles, Jir. v Mus. 1863. 143.

Volotrk, a, m. = *volopich*. V již. Čech. Ndk., Vrň.

Voloty, gigantes. Krok. II. 383.

Volouch, a, m., osob. jm.

Volov, a, m., Wohlau, mě. ve Vratislavsku. Vz S. N., Arch. V. 457., Tk. Dj. V. 1. 378.

Volovací = *volský*, Ochsen-. Na Slov. Kráľovnu zašili do v. kože. Dbš. Sl. pov. I. 213., II. 65.

Volovatěti, ěl, ění = *volovatým* (hloupým) *se stávati*, ochsenhaft, dumm werden; *volatěti*, kropfig werden. Plk., Ros.

1. **Volovati se**, läufig sein, rindern. Ve Slez. Klš., Šd. Kráva se voluje, kobyla chce koňa. Pk.

2. **Volovati** = *svolovati*, genehmigen. My k tomu zápisu a listu volujeme a svolujeme. Žžk. 16.

Volovatka, y, f. = *pucher*, die Pflaumentasche. Puch.

Volovatosť, i, f. = *hlouposť, neohrabanosť*, die Ochsenhaftigkeit, Ochsigkeit. — V., die Kröpfigkeit.

Volovatý = *na způsob vola, neohrabaný, hloupý*, ochsenhaft, ochsig. Us. — V. = *volatý*, kropfig. V.

Volovec, vce, m., rostlina, das Rindsauge, buphthalmum. V. srdcolistý, b. cordifolium, vrbolistý, b. salicifolium, Rstp. 874., křovatý, b. frutescens, stromnatý, b. arborescens. — V. = květec, rmen barvířský, anthemistinctoria. Rstp. 892. — V. = *řemen z volí kůže, volská žíla*, der Ochsenziemer. Dostaneš volovcem. Us. Lšk., Tč. — V. = *vrch* pod holou počanskou v Gemersku na Slov. Mt. S. IX. 2. 20. — V., Wolowiec, ves u Domaslovic ve Slez. Tč.

Voloviar, a, m., der Ochsenhändler. Na Slov. Šd. V. našel si ho pod volom. Dbš. Pov. VI. 59.

Volovice, e, f. = *volová kůže*, die Ochsenhaut. D. V. těžká, die Pfundhaut, vlhká, suchá. Šp. V. na podešvy. Šp. — V., dle Budějovice, Wolleschlag, ves u Prachatic; Wolowitz, ves u Zakolan ve Velvarsku. PL. Vz S. N.

Volovina, y, f. = *volové maso*, Ochsenfleisch, n., D.; *volovice* Us. — V., *suzy* (slzy) *volské, bílá kořalka*. Us. u Vsetína. Vck. — V. = *hloupé jednání*, dumme That. To je v.! Us. Bkř. Cf. Volovství.

Volovinec, nce, m., der Ochsenmist. D.

Volovka, y, f., Wolowka, ves u Nov. města n. Met. PL.

Volovna, y, f. = *chlév volský*, der Ochsenstall. Us. Ntk.

Volovoko, volovočko, a, n. = *volovec*, das Rindsauge.

Volovský = *volovatý, jako vůl hloupý*, ochsenhaft, ochsig, ochsendumm. D.

Volovství, n. = *hlouposť*, die Ochsenhaftigkeit. D.

Volový = *volský, od vola*, Ochsen-. V. kosť, kůže, choroba, lalok, žíla (býkovec), jazyk. Us. Na v-vou koži by toho nenapsal (mnoho toho jest). Us. na Mor. Až do třetiny lúky v-vé. Nách. 63. (1433.). Kúpil jsem patera jha volová. ZN., BO. V. maso, Brt. S. 24., rohy. Jir. Ves. čt. 376. A byliby tento list kterak porušen neb pokažen na písmě, na pergaméně oblitím, volovými dírkami. Arch. IV. 47. — V., v botan. V. jazyk planý, badinec obecný, echium vulgare, der Natterkopf. Rstp. 1113., V. V. oko (květec, blatouch, žluťák), caltha palustris. Reš. Vz Volský. — V. *oko* = *malý vdolek*. Us. u Nepomeřic. Rč. V. oko = vejce smažené tak, že bílek činí podkladek, žloutek pak maje podobu oka sedí na bílku; dává se ku př. na čočku. Ft.

Volskové, skův, pl., m., žili v Latiu. Vz S. N.

Volský = *volový*, Ochsen-. V. hlava, oko, kopyto, Us., hnůj (volovinec, D.). D., roh, krev, kůže (volovice, volovina), slabina, usně, maso (volovina). Šp. Narodil se z volského kopyta (= hlupák). Us. Dch. — V. = *na voly*, Ochsen-. V. chlév (volovna, volárna), trh. D. — V. *kopyto*, také neduh koňský, když se kopyto ke koruně rozpadá, die Hornkluft. Ja. — V. *mlýn, od volů tažený, žentour*. Us. — V. *práce* = *trudná, těžká*, die Ochsenarbeit. Šp. — V. *jazyk* = *hadinec obecný*, echium, der Natterkopf, rostl. Čl. Kv. 228., FB. 53. — V. *ucho* = *jitrocel větší*, plantago major. Slb. 290. — V. *oko*, buphthalmum, das Rindsauge, rostl. Slb. 427.

Volstvo, a, n., eine Menge Ochsen.

Volšanský. V. hájovna, Wolschaner Hegerhaus, u Volšan na Mor. Tč. — V., ého, m., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 965.

Volšany, vz Olšany. — V., ves u Nové říše. — Odvezli ho na Volšany, do Košíř (na hřbitov u Volšan, u Košíř u Prahy = umřel). Us.

Volše, e, f., vz Olše. Pod Mrákotínem zelená volše, koupjil synek koně za dva groše. Sš. P. 786.

Volší, n. = *olší*. Na kterémžto pastvišti jim v. sekati brání. List z r. 1581. Lonky dvě, jedna slove pod Volší. Mtc. 1882. 160. Pastvisko pod rybníkem hůštěnovským slove Volší. List z r. 1581. Tč. — V. ves a) u Telče, b) u Vel. Meziříčí; samota u Počátek na Moravě. Tč. — V. *mlýn*, Erlenmühle, u Rudic na Mor. Tč.

Volšín, a, m., Wolschin, několik domků u Dobříše. — V., ves u Buděj. Vz Blk. Kfsk. 655.

Volšina, y, f., Wolschen, ves u Mimoně; Wolschina, ves u Uher. Hradiště. PL. Vz Blk. Kfsk. 12.

Volšnice (Vlčíněves), Waldschnitz, ves v Litmř. Vz Blk. Kfsk. 561.

Volšový = *olšový*, Erlen-. V. dříví. Us. List z r. 1581. Tč.

Volta, y, m., slav. fysik italský, † 1827. Vz S. N.

Voltair (Voltér), a, m., francouz. filosof, historik a básník, † 1778. Vz S. N.

Voltaism-us, u, m. = galvanismus. KP. II. 213.

Voltajský sloup (Voltův), po vynalezci Voltovi, neb galvanský, po Galvanim tak nazvaný, Voltaische o. Galvanische Säule. Pr. Chym.; *voltanka*. Plk. Voltovský sloup. Rk.

Voltametr, u, m. = nástroj k určování poměrné síly elektrického proudu. Vz KP. II. 223., S. N.

Voltanka, y, f., vz Voltajský.

Voltářík, a, m. = *pustý hrad* na výšině u Dlažkovic v okr. lovosickém. Dch.

Voltice (Voletice), ves v Chrud. Vz Blk. Kfsk. 517.

Voltigeur (fr., voltyžér) = *metelník, přemětač* (voják k hbitým obratům určený). Rk. Vz S. N.

Voltovy kouty = několik chalup u Kuklen. Kšť.

Voltuše, Woltusch, ves u Březnice. Vz Blk. Kfsk. 126.

Voltyně, Woltin, ves u Bernardic. PL. Vz Blk. Kfsk. 174.

Volumen, gt. volumina, n., lat. = *balík spisův; 2. svazek n. díl knihy; 3. objem něčeho.*

Volumenometr, u, m. = *nástroj k měření objemu*. Vz KP. II. 59.

Digitized by Google

Voluminosní = *tlustý, tělnatý, veliký objem mající, mnohodílný*, voluminös, umfangreich.

Voluty, pl., m. = kotoučky u sloupu ionského. Madiera.

Volův, *-ova, -ovo*, dem Ochsen gehörig. V. hlava, maso. Na Ostrav. Tč. — V. *v bot.* V. ucho. Vz Volský. Mtc. S. VIII. 1. 23., 31.

Volyň, ě, f., něm. Wolhynien, země slovanská mezi Polskem a jižní Rusí. Rk. Vz více v S. N. — **V.**, *Volyn*, Wollin, ostrov při ústí Odry. Vz S. N. — *Volyňan*, a, m., pl. -né; *Volynec*, nce, m. — *Volyňanka*, y, f. — *Volyňský*, Wolhynier. — **V.** *Jak.*, kněz a spisov. Vz Jir. H. I. 331. — Mus. 1880. 23., 34., 248.

Volyně, ě, f., Wohlau, ves u Prostějova; Wollin, mě. v Písecku. Vz S. N., Tk. V. 203., III. 663., IV. 745.

Volyňka, y, f., říčka v Čechách, přítok Otavy. S. N.

Volynský, ého, m. Vz Jg. H. l. 653.

Vomáčka, y, f., vz Omáčka. — **V.**, y, m., osob. jm. Mus. 1880. 372. — **V.** = *kdo se do všeho plete*. Us. Brnt. Tys pravý kmotr V-ka! — **V.**, f. Womačka, hájovna u Buděj.

Vomachejl, vomachel, u, m. = *mléková omáčka na knedlíky*. U Kostel. n. L. — **V.** = *polévka ze smetany a vajec*. Us. u Košic. Brnt.

Voman, u, m. = *oman lékařský*, inula helenium. Vz Rstp. 872.

Vomanový, vz Voman. V. koření. Db.

Voměj, oměj (na Slov. *omej*), e, m., rostlina, aconitum, der Sturm-, Eisenhut. Cf. Kk. 207., Schd. II. 295. V. 1. *jedhoj*, a. anthora: v. tenkolistý (v obec. mluvě: jedhoj, dobrý míšek), nitnolistý, dlouhotobolný, nahnutý, blaholebečný, hájní, malý; 2. *psí mor*, a. lycoctonum, v. fousatý, draslavý, kostrbatý, pyrenejský. V. psímor (psí mor, vlčí mor, v. vlčí), půlnoční, hlinožlutý; 3. *šalomúnek*, a. napellus, der Eisenhut, Hundstodt. V. dvojkvětý, prodloužený, podivný, pololebečný, ostrožkolistý, tupý, hustokvětý, světlokvětý, nahnutý, ostrý, otevřený, úzkolistý, kalohroznatý, utěšený, vztyčený, listenatý; 4. *svolina*, camarum. V. obecný, a. camarum (v obec. mluvě: voměj, šalomounek, zlý mníšek), zobanitý, strakatý, peřestý, útlý, nicí. By voměje a kozlíku nebylo, jako pán by povětří chodilo. Č. M. 302.; 5. *pnivina*, anabates. V. srstonitý, brvitý, kroucený, lysý, hakovitý. Vz Rostl. III. a. 46., Rstp. 22. — **V.** = *kamzičník srdčitý*, doronicum pardalianches. Vz Rstp. 915. — **V.** *štírový* = *pryskyřník ledvinitý*, ranunculus thora. Rstp. 11.

Vomějolistý. V. pohoněna, anemone pensilvanica. Rostl. III. a. 24., 32.

Vomějovina, y, f., das Akonitin. Vz Rst. 49.

Vomějovitý, sturmhutartig, aconiteus. V. rostliny. Rostl. I. 216. a

Vomelky, pl., m. = *opišky*, slupiny z prosového zrna. U Kostel. n. L. Ktk.

Voměral, u, m., z lat. humerale, das Linnentuch der Priester. Gl. 368.

Vomice, Womitz, ves u Rosic na Mor.

Vomitiv, u, m., vomitori-um, a, n., lat., prostředek dávicí, Brechmittel, n. Rk.

Vomizín, a, m. Dostal se (přišel) do V-na (přišel na mizinu. Vz Marnotratný, Prodělání). Č.

Vomolásati se. Svíce se v-sají (dole se odštěpují). U Sebranic na Mor. Ktk.

1. **Von** = *ven*, hinaus. Na Slov. Pomôžem ti von z klietky. Mt. S. I. 94. Uz teraz nebolo možno ani dnu ani von. Dbš. Sl. pov. I. 249. Pustil to jedným uchom dnu, druhým von. Mt. S. Rodina ma (mě) v. z domu vyhnala; Von do pola junač (mládež) mladá, v tebe národ náděj skládá. Sl. ps. 128. — **V.** = *venku*, draussen. Tam v. zima, či ná prímete? Dbš. Obyč. 13.

2. **Von**, něm. Wir sprechen von Büchern. Mluvíme **o** knihách. Ich komme von den Eltern. Přicházím **od** rodičův. Ein Betrag von 5 fl. Částka pěti zlatých (**ne**: od pěti zl. Vz Betrag). Von Seiten . . . Z toho veliká k ní **od** lidí láska byla. Háj. — Mk.

Vôňa, ě, f. = *vůně*, der Geruch. Na Slov. Už jim bila do nosa v. z tej hrušky. Dbš. Sl. pov. I. 302.

Vonačejší, vz Onaký. V. hoch; Já jsem holka v., vonačí. Er. P. 228., 139.

Voňačka, y, f. = *voňavka, vonička, kytka vonná*, der Blumenstrauss. A mně duši svoji dala za v-ku. Pokor. Z hor. 82. V neděli nejde žádná bez v-ky do kostela. Němc. Dom. živ. na Slov. Z v-ček dýchají písně polokvětné. Hdk. C. 133. — **V.** = *voňavé věci*. Bern.

Voňadlo, a, n., die Riechessenz, das Riechfläschchen. Jg.

Voňahdy = *onehdy*. Na Slov. Ssk.

Voňamta, y, m. = *ožralec*, der Säufer. Us. Rgl.

Vonásek, ska, m., osob. jm. Šd.

Vonaskovský *mlýn* u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 22.

Voňati = *voněti*. Na Slov. Ssk.

Voňatý, riechend. Krab.

Voňavě, duftend. Větry, vejte voňavěji lesem. Koll. I. 54.

Voňavička, y, f. = *voňavá vodička*, wohlriechendes Wasser. Bern.

Voňaviny, pl., f., Parfumeriewaaren. Rk.

Voňavka, y, f. = *něco voňavého, voňavá voda*, wohlriechendes Wasser. Zlob., Scip. Láhvička s v-kou; v-kami napuštěný. Dch. O v. římských a řeckých vz Vlšk. 99., 189., 218. — **V.** = *hnojnice* (iron.). Upadl do v-ky. Us. — **V.** = *voňavá kytka*, Blumenstrauss, m. V. — **V.** = *nádobka s voňavými věcmi*, Riechfläschchen, n. D. — **V.** = *druh trávy*. Jg. V. = tráva vonná, voňavá, tomka vonná, anthoxanthum odoratum, das Riechgras. Vz Rstp. 1723., Kk. 110., Slb. 132., 482. — **V.**, y, m., osob. jm.

Voňavkář, e, m., der Parfumeriehändler, Parfumeur. Us.

Voňavkářka, y, f., die Parfumeriehändlerin. Us.

Voňavkárna, y, f., die Parfumeriefabrik. Us.

Voňavkářství, n., die Parfumerie.

Voňavky = *druh letních hrušek*, eine Birnart. Jg.

Digitized by Google

Voňavosť, i, f., der Wohlgeruch. V. mirry a kadidla; V-sti na prach rozdělené a roztlučené; A tecto v-sti jejie. Hus III. 37., 38., 56. (72., 103.).

Voňavý, riechend. V. V. vodička. Us., masť, Sych., ocet, Duftessig, Dch., tráva. Šd., růžička. Dbš., chrobák, Moschusbock, Klš., vička, lathyrus odoratus. Mt. S. VIII. 1. 8. Milý mój, růžička voňavá. Sl. ps. Šf. II. 63. Navoňáš se kvítka voňavého, napatříš se líčka červeného; Ej Janku, Janičku, voňavý hrebičku, jaks ty mně zavoněl v tom čirém polečku; Pásl tam syneček štyry vraný koně na zelené votavě, natrhala sem mu voňavého kvítí za klobóček na hlavě; Vonavy hřebičku nad všecky vonnějši, komu cě zaněcham moja znejmilejši?; Voňavá, voňavá, z rozmarýnu kytka, ešče voňavějši Šilůčkova dívka. Šš P. 206., 228., 277., 368., 562. (Tč.). V-vé věci. BO.

Vondání, n., die Abmüdung.

Vondati, vz Vundati.

Vondra, y, **Vondráček**, čka, **Vondráš**, e, **Vondrášek**, ška, m. = Ondřej. Vz Vondrák. — **V.** Jos. Vz Jg. II. 1. 653.

Vondráček, čka, m. V. Frant., hudeb. † 1781. — **V.** Jan, prof. a spisov., nar. 1830. Vz S. N., Sb. II. I. 306.

Vondračka, y, f., Wondratschka, samota u Prahy.

Vondrák, Ondrák, a, m. = Ondřej. Vz Vondra. — **V.**, osob. jm. — **V.**, u, m. = *ozher*. Us.

Vondrášek, vz Vondra.

Vondřej, e, m., osob. jm.

Vondřejkovice, vz Ondřikovice.

Vondřejovice (Ondřejovice), dle Buděj., ves zašlá, nyní Marianovice, ves v Táborsku. Vz Blk. Kfsk. 150.

Vondřichov, a, m., Wondřichow, ves v Písku.

Vondroušek, ška, m., osob. jm.

Vondrovic, e, m., osob. jm.

Vondrušek, ška, m., osob. jm.

Vondy. Chci k vám vondy i vondy časem svého žáka poslati. BN.

Vóně, ě, f. = *vůně*.

Voněčka, y, f. = *voňavka, nádobka vonná*, das Riechfläschchen. Výb. I. 338., Ssk.

Vonehdá = *onehdá*. Us.

Voněkras, u, m. V. letní = dobromysl voněkras, origanum majorana, der Majoran. Vz Rstp. 1175., Kk. 177., Čl. Kv. 253., FB. 61.

Vonen, vz Vonný.

Voněň, ě, m., osmia, *hmyz včelovitý*. Krok II. 262.

Vonění, n. — *čin voníciho, táhnutí vůně do sebe*, das Riechen. Od dlouhého vonění k růži bolí hlava. Us. — **V.** = *zapáchání*, das Riechen. D. — **V.** = smysl, jímž voníme, der Geruch, Geruchsinn. V., Kom.

Vonénka = *voňavka*. Jg.

Voneš, e, m., osob. jm. Arch. I. 353.

Voněti (na Mor. místy a dříve *voňati*), 3. os. pl. -ní a -něji, voně n. voněje (ic), voň n. voněj, ěl, ěn, ění; *vonívati, vonívávati* = *vůni z sebe vydávati*, riechen, duften, Wohlgeruch von sich geben; übel riechen: *páchnouti, zapáchati, smrděti*. — **abs.** Ani jedie, ani vonějí. BO. Smrdí robota, voní chlebíček (nerád pracuje a rád by jedl = lenoch). Ve Slez. Šd. Dokud růže voní, každý stojí o ni. Prov. Šd. Vonnými věcmi napuštění vonějí. Kom. Doma mu slano ani mastno není, jinde voní kadidlo a koření. Rým. To maso již voní (zapáchá, smrdí). Ros. — **co**: víno. Us. Cožkoli slyší, vidí, vonějí (čijí). Kom. Či já to mám v. (věděti), co se mu zaráčilo? Us. Šd. — **čím**: vínem, Ros., zvěřinou, sudovinou, D., růžemi. Us. A kdyby se kadidlem od hlavy do paty nakadila, kostelem v. nebude. Němc. Dr. pov. 140. Tyto knihy sv. písmem voní. Št. Kn. š. 6. Voní prkovou mastí (= smrdí kozlem). Bdl. Ňadra jí voní samým balšámem. Er. P. 93. b. Už ti nevoňajú rozmarinom líčka. Ht. Sl. ml. 233., 207. Postielka klobúkem voňala. Ib. 232. V. mastmi. Hus III. 9. V tó Vavřincě cesta posepaná soló, vonijó tam chlapce samó levandoló. Šš. P. 562. Ne všecko pižmem a kadidlem voní. Prov. V. fialou. — *Pozn*. Nyní říkáme více: Voní ti *jako* růže, fiala atd. Mladej voní tuze, co fiala, růže. Er. P. 279. b. Voňá, jak růže voní. Mor. Šd. Ty voníš jak cibula a smrdíš jak česnek. Slez. Šd. — **po čem** dle němec., šp. m.: *čím*. Brt. v Km. Bude-li víno v. po plesnivém sudu. Ms. o štěp. — **komu (jak dlouho)** = *chutnati, líbiti se*. To jídlo mu vonělo (chutnalo). Reš. Zisk mu dobře voní. Ros. Práce mu nevoní. Us. Svět mu **od** mladosti vonél. Sych. Nevoní mu ta rada. Sych., Br. Škola klukovi nevoní. Us. Dch. Voní mu sukňa (má rád ženské). Mor. Šd. Jí voní vdaj. Ib. Šd. Tělesným lidem toliko tělesné věci voní. BR. II. 161. a. — Kom. — **jak**. Ta jabl'ka voňaly **na** daleko. Dbš. Sl. pov. I. 371. Pečeně mu **z** daleka voní. Us. — **od čeho**. I tak přišly výborné jídla na stól, čo len tak celý zámok od nich voňal. Dbš. Sl. pov. I. 348., Pov. 348. — **kde**. **V** zahradě všecko započalo pěkně v. Mor. Šd. Ve volačém dvore hrebičky mi voňá. Sl. ps. 54. Ej, čo to, sestra, za jedénia, že **po** všeckom dvore vonia? Sl. ps. Šf. I. 141. Povol si, synečku, dokad jsi svobodný, pokud ti rozmarýn **za** klobúčkem voní. Šš. P. 502. Málo sú v-li v první cierkvi svaté. Hus III. 20. — **k čemu: k** růži. Us. — Ros., Lék. kn., Rad. zv. — **adv.**: libě, pěkně, příjemně, líbezně v., D., zle, nelibě (smrděti). V.

Vonica, e, f. = *kytka, jakou chasa nosívá za kloboukem*, ein Strauss. Na Mor. Brt., Šd. Má za klobúkem vonicu. Šd.

Voníček, čku, m., das Riechpölsterchen, sachet odorant. Dch.

Voničitan, u, m., osmas. Soli v-ny. Presl. Chym. 265.

Voničitý, osmicus. V. kyselina. Presl. Chym. 265.

Vonička, y, f. = *malá (příjemná) vůně*, kleiner, lieblicher Geruch. Us. — **V.** = *věc voňavá*. Nemáš žádnou v.? Us. na Mor. — **V.** = *kytka voňavá, kytka z vonného kvítí*, der Blumenstrauss. Na Mor. V., Šd., Pk., Vck., Klš., Kld. I. 46. Na Ostrav. vonička a růnička. Tč. V. přírodní i umělecká. Tč. Tu máš, Janku, můj Janíčku, z rozmarýnu máš

Digitized by Google

v-čku; Ani mně nevoní rozmarýn v-ka, jak mi zavoněla přespolní děvečka; Počkej, šohajičku, zaplať za voničku, budu na tě volat, až pojedeš orat; Keď tam půjde má milá, utrhne si voničky; keď tam půjde jej milej, napije se vodičky; Ptal sem já ho v-čku, šak mně ji nedalo; A já ti uviju k neděli v-čku; Ach komu ja smutna v-čku hotuju?; V-čku mu dala, vršky ulámala, može synek poznať, že je láska malá; Ale ti dám v-čku z červeného hřebíčku; Není to v. na poli trhaná, ale je v. v krámě kupovaná. Sš. P. 184., 225., 303., 331., 373., 512., 583., 598., 750., 785. (Tč.). — **V.** = *květina voňavá*, die Blume (kytka, der Strauss). U Přer., na Zlínsku. Kd., Brt., Tč. Má v zahrádce pěkné voničky. Na mor. Valaš. Šd. Má v hlavě voničku (= opilý). Máme pěkné v-ky. Mor. Vck. — **V.** = *nádobka s něčím voňavým*, das Riechfläschchen, Flakon. D.

Voničkář, e, m., der Blumenzüchter, -händler. Us. na Mor. Šd.

Voničkářka, y, f., die Blumenzüchterin, -verkäuferin. Mor. Šd.

Voničník, u, m., nerost, Osmid. Miner. 240.

Vonidlo, a, m., das Riechmittel, die Parfumerie. Šb.

Vonidlový, vonidelní, Riechwasser-. Šm.

Voník, u, m., das Osmium, v lučbě. Nz.

Vonikati, *Sie* sagen. Ml.

Voníkov, a, m., vz Vojníkov.

Vonikras = *voněkras.*

Vonina, y, f. = *věc vonná*, die Spezerei, das Aroma. Šš. J. 293.

Vonitelnosť, i, f., die Riechbarkeit.

Vonitelný, riechbar. D.

Voniti, il, ěn, ění, wohlriechend machen. — **co:** šaty. L.

1. **Vonka**, y, m., osob. jm.

2. **Vonka**, adv. = *ven*, hinaus. Na Slov. Starý, starý, pusť ma v. Sl. ps. Šf. II. 134. A ani sem ani tam nemohol sa v. dostať. Mt. S. I. 60. Vyndi, milá, vyndi chvilku v. Sl. ps. 151.

Vonkajší = *vnější*, äusserlich. Na Slov. V. nátlak. Lipa 161. V. pomoc. Ib. 160., 164.

Vonkoncom = *venkoncem.* Na Slov. Skalnaté, v. neúrodné vrchy. Lipa 262. A chcel hneď, aby tá pančka za neho šla. Ale tá veru nemala ku tomu v. vôľu; Dovoľte mi pri tomto vašom ohni trochu sa obhriať, lebo ma nočnia zima celkom zdrobila, už v. ďalej nevládzem. Dbš. Sl. pov. I. 123., 139. (Šd.).

Vonku = *venku*, draussen. Na Slov. Tč. Vonku vyl vetor a sňah sykavo na sklá okienka plieskal. Lipa 207. Milý idze z v. dnuka. Sl. ps. 194.

Vonky. Potom začali voskom šetko rúče z dnuky i vonky (= z venku) lepiť. Dbš. Sl. pov. I. 539.

Voňlavý = *voňavý.* U Úpice. Kdm.

Vonlivo, a, n. = odoramentum, das Räucherwerk. ZN. Apok. 18. 12., 13.

Vonně = *voňavě*, wohlriechend. Bern.

Vonno, vz Vonný. — **V.**, adv. = *vonně.* St. skl. III. 114.

Vonnodechý, duftig, lieblich athmend. Pl.

Vonnodřev, u, m., das Balsamholz, myrospermum, rostl. V. peruanský, m. peruiferum, pýřitý, m. pubescens, toluanský, m. toluiferum. Rstp. 347., Kk. 256., Rostl., S. N. V. 585.

Vonnodýmný, Duft emporwirbelnd. V. oběť. Pl.

Vonnomasť, i, f., duftende Salbe. Sto liber vonnomastí drahých na pomazání těla Páně vynaložili. Šš. J. 57.

Vonnosť, i, f. = *jakosť vonného*, der Wohlgeruch, Duft. Krása a v. růže. Boč. — Štelc., Br., Hil., Kauble. — **V.** = *věc vonná*, etwas Wohlriechendes, das Rauchwerk. V-stmi kaditi. Zlob. Vonná masť a jiné vonnosti se rodí. Ziak. — Plk.

Vonnostrom, u, m., mirodendron. Rostl. I. 218. b.

Vonný = *co libou vůni vydává*, wohlriechend. Vonnými věcmi kouřiti; v. masť, V., Bj., byliny, Kom., dým. Čech. Bs. 149. Kytice vonná z viol a róží. Rkk. V. kořen. Byl. V. hrušky, Brt., vína. KP. V. 186. Vzata frase od oběti vonných. Šš. II. 125. Ale to mněť vonno nenie (nevoní mu to, nelíbí se mu). Arch. II. 413. — *Přenes.* Častokrát spravedlnosť naše před Bohem smradí a nám se zdá vonná. V. — **V.**, v *botan.* V. klas, stachis germanica; sítí, andropogon schoenanthus, das Kameelheu, -stroh; šípek, Weinrose, f.; thým (thymián, vlaská mateřídouška, thymus, der Thymian); *třtina.* D., Kom., Byl.

Vono, eufemismus m.: *hovno.* V. nám provedli. Mus. III. d. 47.

Vonoklasy, dle Dolany, Wonoklas, ves u Dobřichovic. Vz Unčklasy.

Vononoška, y, f., das Riechfläschchen, Flakon. Šm.

Vonšov, a, m., *Onšov*, ves v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 20., 21., 340.

Vonšovec (Onšovec), vce, m., ves v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 900.

Vonšovice (Onšovice), dle Budějovice, Wonschowitz, ves u Benešova v Budějovsku. Vz Blk. Kfsk. 485., 896.

Vonšovský, ého, m., Wonschowsky, dvůr u Dobříše. PL.

Vonuce, vz Onuce.

Voňuchna, y, f., olina, rostl. řešetlákovitá. Rostl. III. b. 508.

Vonuše, pl., f., *druh hrušek*, eine Birnart. Na mor. Zlínsku. Brt.

Vopadušky, pl., f. = nezralé ovoce se stromů spadlé. Us. u Nov. města na Mor. Bkř.

Vopálač, e, m., vz Opálač. Nejste než v-či a sršňové bez medu. Koule.

Vopálecký, ého, m., osob. jm.

Vopálka, y, f., vz Opálka. Us. — **V.**, ves v Plň. Vz Blk. Kfsk. XXIII.

Vopar, u, m. = *opar.* Us.

Vopatov (Opatov), a, m., ves u Čásl. Vz Blk. Kfsk. 639., 690.

Vopatovský Jan, poč. 16. stol. Vz Jir. H. I. 332.

Vopatrovati = *opatrovati.* Us.

Vopenec, voponec, nce, m. = *openec, zádušník, budra, popenec obecný*, glechoma hederacea, die Gundelrebe. Rstp. 1180.

Vópenka, y, f. = *vápenka*, der Kalkofen. Na Ostrav. Tč.

Vopchati = *vepchati*, einstopfen. Na Slov.

Vopich, u, m. = *opich*. Us. Db.

Vopišky = *opišky*. Co tam jest (jísti) budeš? Vopišky s plevama. Sš. P. 742.

Voplotec (Óplotec), ves v Plzň., vz Blk. Kfsk. 331.

Vopona, y, f. = *openec*. Strojte, pajmámo, s voponó, už se vám ženci přiženó. Sš. P. 558.

Voprada, y, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Vopraf, i, f. = *opraf*. Us. Podé (podej) mně, má milá, biča e (= i) voprati. Sš. P. 393.

Vopred = *vpřed, napřed*, vorwärts, voraus. Na Slov. Šd. Trochu postála a hneď zas v. utekala. Mt. S. I. 57., Dbš. Sl. pov. I. 8. Bežali v. Dbš. Sl. pov. I. 113. (Šd.).

Voprechtice (Oprechtice), dle Budějovice, ves v Plzň. Vz Blk. Kfsk. 1056.

Voprejskati, vz Oprýskati.

Voprcha, y, m., osob. jm. V. Mat. Vz Blk. Kfsk. 1219. — **V.** z Vračova Adam. Vz Ib. 1061., 1218.

Vopršal, a, m., osob. jm. V. ze Zhoře Mik. Vz Blk. Kfsk. 890. — **V.**, a, m., Woprschal, samota u Miletína.

Vopršálek, lka, m., osob. jm.

Vor, u, **vorek**, rku, **voreček** a **vorček**, čku, m. = *břevna řadem spolu svázaná, kteráž po vodě se spouštějí, místem* (též na Mor. a na Sloven.) říkají: *plť*, die Tafel, das Floss. Bck. II. 1. 90., V. Vor dříví. D. Stěnová tabule drží 12—13 kmenů 18 loket délky a jmenuje se v.; spojeným vorům (více jich svázaným) říkáme *prám*; 24 vorů jmenuje se *pramen*. Um. les. Vor k přeplavení: *vor, svor, svorec, srub*; vor prkenný, dřevěný (dříví), *borák* (v. z borového dříví); v. trámový (z trámů); kladák; přední (předák); druhý: spížník, šesták, sedmák, osmák, devítník, desátek, poslední: *šrekař* n. *zadák*; v. je dobře uložen (když není přetížen), jest přeložen (přetížen); náklad na voru: *svršek*; v. zkosený (když se stočil: stočil-li se v půlkruh, říká se: *bok se nalil)*; pusť svírkou = popusť vor; vorem k břehu přiraziti; v. přitřel na písek (uvázl); vor se zažral (do písku); vory převáděti (jinam plaviti). Šp. Vor lánem k lapači (vz Lapač) přivazují. Břevna spojená jako vor. Ler. — **V.** = *lísa z proutí rokytového*. Reš. — **V.** = *plachta přes celý vůz, do které se obilí sype m. pytlů*. V., Us. Turnov. Jsi špinavý, černý jako v. Us. — Vz Vořina.

Voráč, *lépe*: *oráč*. Jg. — **V.**, e, m. (z *vor*) = *sochor s hákem, kterým vor k břehu se přitahuje* (voradlo).

Voráček, čka, m., osob. jm.

Voračice, dle Budějovice, dvůr ve Voticku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 493.

Voračická, é, f., os. jm. V. z Paběnic. Vz Blk. Kfsk. 1452.

Voračický, ého, m. V. z Paběnic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1452.

1. **Voračka**, y, m., osob. jm.
2. **Voračka**, y, f., vz Oračka.
3. **Voračka**, y, f. — *železné oko na hřídel*. U Kouřimi. Psčk.

Voračky, pl., f., masopustní slavnosť v Čech. (v Domažlicku). Vz S. N. Hať dáte hodně na v., sic nebudem s vámi tančiť. Us. Němc. V-ky jdou; chodí po voračkách (boši oblekou se za maškary a chodí s muzikou dům od domu a vybírají peníze na veselí). Psčk.

Voračov, a, m., Woratschen, ves u Jechnic. Vz Blk. Kfsk. 286.

Voradlo, vz Voráč, 2. Puch.

Vorák, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I 127.

Voral, a, m., os. jm.

Vorař, e, m., der Flosschiffer, Flösser. Šm.

Vorarlberk, a, m., severozáp. část Tyrolska. Vz S. N.

Vorařský provod po (na) řece, der Flossbetrieb auf dem Flusse. Dch.

Vorasice (Orasice), ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 91.

Voraska, y, m., osob. jm.

Vorati, vz Orati. Us.

Vorausgesetzt, němec., ač, ač ovšem, však . . . -li. Professoři, ač jsou-li slušně honorováni. Když pak správce obce způsobí si víru a vážnosť při lidu, teprva má k nápravě a proměně obyčejův a mravův jeho, však jsou-li zlí a nezpůsobní, přikročiti. Mk.

Vorba, y, f. = *orba*. Us.

Vorbář, e, m., das Kataster, Urbarium. Šm.

Vorbes, a, m., spisov. Vz Tf. H. l. 195., Jg. H. l. 653.

Vorbička, y, f. = *vodbička*. Němc. Pozdvihl v-ku, otevřel a vešel do sence. U Domažl. Až půjdeš ze dveří, vezmi za vorbičku. Němc. Drob. pov. 13. Vz Vodbička.

Voreček, čku, m. = *malý vor*. — **V.** = *plůdek*, každý list plodový zavřený, vaječka nebo semena obsahující, buď oddělený, co jednoduchý pestík, jako u pryskyřičníků, mochen, jahod, buď spojený, jako u ocúnu, třevdavy a j., carpellum, das Karpell. Vz Rst. 516., 125.

Voreckový = *plůdkový, plodu náležející*. Cf. Voreček. Vz Rst. 516.

Vořehledy, dle Dolany, Wohřeled, ves u Spálen. Poříče.

Vořech, a, m. (Ořech), ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 371.

Vořechov, a, m., Wořechow, ves u Letovic.

Vorek, rku, m. = *malý vor*, das Flösschen. — **V.** = *měch, pytlík*, der Sack. Na Mor. a Slov. a ve Slez. Vzal v. kobzolí na pleca. Slez. Tč. Obuchem se podpasa, podpira se vorkem. Sš. P. 684. — **V.** = *cumel, dudel, mlzek, žmolek z papky pro děti*. Na Mor. u Místka a j. Šd., Škd.

Vořekovský, ého, m. V. Václ. Vz Blk. Kfsk. 1034.

Vorel (Orel), rla, m., ves v Chrud. Vz S. N. — **V.**, os. jm. V. Pav. Vz Blk. Kfsk. 1133. — **V.** Jos. Vz Jg. H. l. 653. — **V.** Karel. Vz Jg. H. l. 654.

Vorenka, y, f. V. fialová, janthina communis, mořský plž. Vz Frč. 235.

Vořešany. Z V-šan Tarnavanský. Blk. Kfsk. 1271.

Digitized by Google

Vorhand, něm., vz Předa. Kdo má povinnosť? Na Mor. Mřk.
Vorch, u, m. = *kde se těží v horách*, Ort im Berge. Na Slov. Bern.
Voříkov, a, m., ves v Sedlčansku. S. N.
Voříkovec, vce, m., samota u Sedlčan.
Voříkovský, ého, m., os. jm. V. z Kundratic. Vz S. N. — **V.**, vz Blk. Kfsk. 965.
Vořina, y, f. = *dřevo, které se skrze ucha (ušeni) dřev vor činících prostrkuje a vor pohromadě drží*, das Durchschlagholz. V Buděj. Jg., Šb. D. 14.
Voříšek, šku, m., vz Ořech. — **V.**, ška, osob. jm., hudeb., † 1825. Vz S. N. — **V.** Rom. Václ., spisov., nar. 1821. Vz S. N. — **V.** Symfor. Vz Blk. Kfsk. 1200.
Voříšková, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1262., 1016.
Vorkap, vorkaf, u, m. = *surovina, z níž se něco vyrábí*. V. do klobouků (srsť a jiné látky). U Počátek. Jndr. To je z dobrého v-fu (z dobré látky). U Boskovic na Mor. Ktk.
Vorklebice, dle Budějovice, Worklewitz, ves u Čes. Lípy. Vz Blk. Kfsk. 1452.
Vorkovatý = *na způsob vorků*, beutel-, sackartig. L.
Vorlech, a, m., Worlech, předměstí v Králové dvoře.
Vorlechský dvůr, Hof Worlech, u Králové dvora.
Vorlice = *orlice*. Us.
Vorlický, ého, m. V. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1452., Jg. H. l. 654.
Vorlíček, čka, m. = *orlíček*. Us. — V. Frant., čes. spisov., † 1865. Vz S., N. Šb. H. l. 306., Tf. H. l. 144. — V. Mart. Vz Blk. Kfsk. 1037.
Vorlička, y, f., ves u Chrud. – Vz Blk. Kfsk. 196.
Z Vorličné, titul několika rodin v Praze. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1452.
Vorličný Pav., † ok. 1590., spis. Vz Šb. H. l. 306., Tf. H. l. 76. — **V.** Jan, spisov., † asi 1575. Vz Jir. H. l. II. 332., Jg. H. l. 654.
Vorlík, a, m., osob. jm. — **V.**, ves u Čimelic. Já jsem z V-ka. Er. P. 375.
Vorlov, a, m. (Orlov), ves u Miletína v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 639. — **V.**, vz Orlov.
Vorlovský, ého, m. V. Adam. Vz Blk. Kfsk. 1025.
Vořmany, ves v Žatecku. Blk. Kfsk. 313.
Vormerkschein, něm., *záznamní lístek*. Hnš. — Vz Blk. Kfsk. 647., 659.
Vormus, a, m., mě. německé Worms. V. Nyní *Vorms*. — *Vormuský* biskup. V. Vz S. N., Tk. II. 46., 55.
Vornat, *vornát*, u, m., z lat. = *mešní roucho*, das Messgewand. Us. Vz Ornat. — **V.** = *sedlák* (přezdívka). Us.
Vorní = *orní*. Us.
Vorník, a, m. = *vorař*.
Voroplavba, y, f. = *plavení vorů*. Pokrok 1883. č. 82. 4.
Voroplavný = *plavný s vory*, flössbar.
Voroteč, i, f. = *strouha mezi poli*. U Vítkova v Písecku. Šg.
Vorovec, vce, m., os. jm. V. Štěp., čes. sochař ku konci 17. stol. S. N.
Vorovka, y, m., os. jm. V. Karel, prof. a spisov. v Praze. Vz Tf. H. l. 175., 195.
Vorový = *z voru*, Floss-. V. dříví, D., most (z vorů). Nz.
Vorspiegelung, něm., der Vorwand. *Pod* dobrým přátelstvím je k sobě pozval. Provozuje *pod rouškou* práva svůj hněv nad nimi. *Za* přímětím pozval je na svůj hrad. Mk.
Voršila, Voršilka, y, f., z lat. Ursula. Vz o ní v S. N., Ursula. Sv. Voršila jíní násila. Er. P. 91. Podlé svátku sv. Voršily celá zima prý se nachýlí. Moravan. Us.
Voršilka, Voršulinka, y, f. = *Voršila*. — **V.**, jm. věže na Karl. Týně. — *Voršilinka*, y, f. = *mniška z řádu sv. Voršily*, die Ursulinerin.
Vort, vz Ort. Dač. I. 56.
Vortel, u, m. = *ortel*. NB. Tč. 122.
Vortova, y, f., Wortowa, ves u Hlinska. PL.
Vorudka, y, m., osob. jm. Mus. 1880. 496.
Vorvaň, i, f., rus. = *rybí tuk*. Techn. V. = tuk z lebek rozličných rybossavců vyndaný a k pálení atd. připravovaný, der Thran, Wallrath. Vz více v Šfk. 482. a Vorvanina. — **V.**, ě, m. = *ssavec*, der Pottwall, physeter macrocephalus. V. obecný, mnohohrbý; perutoš (v. mastnovák, malook). Ssav. Cf. Frč. 374., KP. III. 380., S. N.
Vorvanina, y, f. = *rybí tuk, spermacet*, der Thran. Chym. Vz Vorvaň.
Vorvaninný, Wallrath-. V. olej (spermacetový). Sp.
Vorzug, něm. Předkládali své věci obecným. Mudr. Václav Čechy Němcům předložil, gab ihnen den Vorzug. V. v předml. ad Aen. Sylv. Sie sollen den V. haben. Mějte před námi. Mk. Předek míti; Místo komu před kým dáti. Jg., Sš. P. 468.
1. **Vos** = *vás*, euch. Co sem vos v domě mrzela. Sš. P. 468.
2. **Vos (vosa)**, f., ale ve vých. Čechách *masc.* Šb. Střčil hůl mezi vosy (někoho podráždil). Č. Ostatně vz Os, Hmyz, Osa, Vosa.
Vosa, y, f., vespa, die Wespe. *Vosa* m. *osa*. Bž. 48. U Opavy a na Zlínsku: *osa*. Brt., Klš. *Vose*, ete, *vosátko*, a, n. Cf. Schd. II. 511.—512. *Vosy bylinné*, phytospheces, mají hruď a břicho celou šířkou srostlé a příkyčlí dvoučlenné. Vz Pilatka, Pilořitka. — *Vosy duběnčivé*, gallicolae, jsou malí blanokřídlí hmyzové s křídly málo žilnatými; zadek jest spojen s hrudí tenkým článkem. Vz Žlabatka, Podružnice. — *Vosy larvomorné*, ichneumonidae, jsou cizopasné vosy, které snášejí vajíčka na tělo nebo do těla larv jiného hmyzu, zejména housenek. Břicho u hrudi bývá úzké. Vz Lumek, Lumčík. — *Vosy žahadlové* (aculeata) mají břicho s hrudí tenkou stopkou spojené. Vz Mravenec, Kodulka, Lesklice, Kutilka. Vz Frč. 163.—169., S. N. — *Vosy společenské* (vespariae) mají štíhlé hladké tělo, přední křídla úzká, podélně složitelná, tykadla kolínkovitá. Vosa obecná, vespa vulgaris, v. polní, polistes gallica, samotářská, odimerus spinipes; sršeň. Vz Os, Hmyz, Frč. 169. A co

zbyde na vocet, ať de (= jde) strašit vosy. Čes. mor. ps. 212. V. obecná před deštěm pilně snáší. Prov. Tč. Vosa medu nedá. Sk. Vz *Os*, *Voš*.

Vosahlová, é, f. V. Ludm. Vz Blk. Kfsk. 1045.

Vosalovský dvůr u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 1042.

1. **Vosátko,** a, n., vz Vose.

2. **Vosátko,** a, m., osob. jm.

Vose, ete, n. junge Wespe. Vz Vosa.

Vosecký, ého, m. V. Frid. Vz Blk. Kfsk. CXXXVII. 9., Vesecký.

Voseč, e, m., ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 1196. a 1452.

Voseček, čka, m., osob. jm.

Vosečno, a, n., vz Osečná.

Voseg-us, a, m. = *pohoří v Elsasku*, Vogesen, Wasgau. *Méně dobře*: *Vogesus*. Vz S. N.

Vosej, e, m , ves v Táborsku. Blk. Kfsk. 649.

Vosek, vz Osek. — **V.**, Wosek, ves a) u Rokycan, b) v Milevsku. Vz Blk. Kfsk. 1452. — **V.** (Osek velký) = stanice sev. záp. dráhy mezi Poděbrady a Kolínem. Ft.

Vosekati. vz Osekati.

Voselec, vz Oselec.

Voselné, ého, n. (Oselné), ves u Budějovic. Vz Blk. Kfsk. 350.

Voselovice, dle Budějovice. Vz Veselovice.

Vosenice (Osenice), ves u Jičína. Vz Blk. Kfsk. 307.

Vosenky, vz Třešně.

Vosep, spu, m., vz Osep.

Vosí, Wespen-. V. hnízdo, Dch., žahadlo. Us. Píchl do vosího hnízda (popudil na sebe někoho). Us. Kšá. Do vosího hnízda sáhnouti, *lépe*: Sršně na sebe drážditi. Brs. 211.

Vosíček, čka, m., dvůr a mlýn u Nov. mě. nad Met. Vz Blk. Kfsk. 638.

Vosidlo, a, n. = *osidlo*. Pass. 8.

Vosík, u, m. = *osík*, *hřib osík*, boletus rufus, der Röhrenpilz. Vz Rstp. 1917. — **V.**, ves u Litomyšle. — **V.**, jméno lesa u Čer. Janovic. Pk.

Vosikov, a, m., Aspendorf, ves u Šumberka na Mor.

Vosina, y, f., Wossina, dvůr u Dolejšího Nýrska.

Vosk (zastr. *osk*), u, **voštěk**, voštku, **voštíček**, čku, m., lit. vaszkas, něm. das Wachs, lat. cera. Schl. Cf. Gb. Hl. 125 , Bž. 44. — **V.** = *dílo včel, v němž med chovají*. V. Vz o něm v Šfk. 483. Vosk bílý n. lipový, bílený, žlutý (nebílený, Jg.), jarý, kordovský, litecký, malabarský, na láhve, panenský, parojkový, stromový, zelený, Kh., čínský, myrikový. Vz Šfk. 484., 499., Kk. 11. V. z voskovníku, vz Rstp. 1415., S. N. Vosk uherský na vousy. Us. V. japanský, palmový. Prm. V. č. 1. str. 3. V. myrthový; včelí, rostlinný. Ktk. Vosk na vlasy. Dch. A to je vosk, und das ist nichts? Vyhlíží jako vosk (žlutý). Us. Dhn. Vosk za měkka do formy líti se dá. Kom. Tři libry vosku káže dáti Bohu a sobě vezme, aby prodal. Hus I. 445. Malířství na vosku, Wachsmalerei. Ktk. Žlutý jako vosk, bledý jako z vosku. Barva vosku. Obchodník s voskem. Poskvrna od vosku. Deska voskem potažená. V. na střevíce, na boty. Včelař vosk rozpouští. Kom. Voskem vyobraziti. D. V. táhnouti; otisk ve vosku; lis, cedidlo na vosk. Šp. Z vosku něco tvářiti, lípati (bossovati, bossiren). Nz. K matce boží platí vosk (bojí se své ženy. Vz Manželství). Č. — **V.** *pečetní* nebo *španělský*, das Siegelwachs, -lack, Petschierwachs. Vz Kk. 236. V. červený, černý, dámský, poštovní, hnědý, modrý, zelený, žlutý, zlatový. Vz S. N. (Pečetní). Pečetní vosk = látka pryskyřičnatá, která roztopena jsouc v tenkých vrstvách na věci se vkládá, aby pak pečeť nějaká do ní se vtiskla. S. N. Na vosku roztopeném pečeť se vytlačí: jak zatvrdne, k vytlačeni síla tvá nestačí. Mor. Tč. Při tomto listu kus vosku vidíme, ale pečeť to nenie. NB. Tč. 167. On k ledačemus v. přitlačí (o ledacos přisahá). Ros. — *V. pozlacovací n. rozpalovací*, das Glühwachs. Kh. — **V.** *kamenný, tuhý dehet, kamenné máslo*, die Steinbutter. Krok. V. zemský, ozokerit. Vz KP. III. 147., Schd. III. 62. — **V.** *palmový*, das Palmenwachs. Rst. 41. — **V.** *ušní*, das Ohrenschmalz.

Voskář, e, m., der Wachszieher.

Voskaření, n., die Wachszieherei.

Voskařiti, il, ení, Wachszieherei betreiben.

Voskářka, y, f., die Wachszieherin. — **V.**, Woskářka, samota u Prahy.

Voskářský, Wachszieher-. V. řemeslo.

Voskářství, n., dle Wachszieherei. V. = *řemeslo, zabývající se zděláváním vosku vůbec a zhotovováním voskových svíček a sloupků zvláště*. Vz S. N.

Voskel, u, m., Ozokerit, m., nerost, *pryskyřice*. Miner. 591.

Voskenec, vz Voštěnec.

Vosknatosť, i, f., Wachsbeisatz, m.

Vosknatý = *s voskem smíšený*, mit Wachs vermischt. Ros.

Voskodrv, u, m. = *voskovec*.

Voskojedec, dce, m., die Wachsschabe. Aqu.

Voskolep, a, **voskolepič**, e, m. = *voskotvárce, keroplastik*, der Bossirkünstler, Wachsbossirer. Nz. Vz Voskotvarnictví.

Voskolepník, a, m. = *voskolep*. Koll. Čít. 152.

Voskomalba, y, f., die Wachsmalerei. Šm.

Voskotvar, u, m. = *voskový slepek, voskotvárné dílo*, bossirtes Werk. Nz.

Voskotvárce, e, m. = *voskolep*.

Voskotvarnictví, n. = *ceroplastika, keroplastika, voskotvarné umění, voskolepictví*, die Form-, Bossirkunst. Nz.

Voskotvarný, Bossir-. V. umění, vz Voskotvarnictví. Nz.

Voskotvorec, rce, m. = *voskolep*.

Voskovač, e, m. = *voskovatel*. Šm.

Voskování, n., das Wichsen.

Voskovaný; *voskován, a, o*, gewichst, mit Wachs überzogen. V. boty, střevíce, Ros., plátno, D., dřevo. Prm. IV. 219.

Voskovatel, e, m., der Zimmerwichser. Šm.

Digitized by Google

Voskovati, wichsen. — **co**: plátno, podlahu v pokoji. Us. — **co čím**: nit čistým voskem. Us. Tč.
Voskovatina, y, f. = *ušní hnůj*, cerumen aurium, das Ohrenschmalz. Vz S. N.
Voskovatý = *vosku podobný*, wachsartig. Jg.
Voskovec, vce, m. = *voskovník, strom, z jehož ovoce vosk se připravuje*, myrica, der Wachsstrauch. V. obecný, m. cerifera, karolinský, m. carolinensis, dubolistý, m. quercifolia, srdcolistý, m. cordifolia. Rstp. 1414., Slb. 269., Schd. II. 275., S. N. V. 584. V. nizozemský, aethiopijský. — **V.** = *černá topol*, populus nigra, die Schwarzpappel. Jg.
Voskoveň, vně, f., ceroxylon, die Wachspalme. V. andeská, c. andicola. Vz Rstp. 1635., Kk. 121.
Voskověnka, y, f., cerinthe. Rostl. I. 244. b.
Voskovice, e, f. = *vosková svíce*, die Wachskerze. D., Šd. Na rozmnožení světla v-cemi v hlavním chrámě ustanovil týhodně 30 grošů. Ddk. V. 43.
Voskovina, y, f. = *prvek voskový*, cerinum, der Wachsstoff. Rst. 516., Presl. Chym. 2. 197. — **V.** = *laskomina*. U Jilemn., Ktk.
Voskovitý, wachsartig. Rst. 516. V. zvrhlosť, wachsartige Degeneration. Nz. lk.
Voskovka, y, f., cerinthe, die Wachsblume. V. větší, c. major, menší, c. minor. Vz Rstp. 1112., Čl. Kv. 228., FB. 54., Slb. 362., S. N. — **V.**, bougie. Čs. lk. IV. 235.
Voskovna, y, f. = *dílna vosková*, die Wachssiederei, -giesserei. Ktk.
Voskovnictví, n. = *voskářství*. L.
Voskovník, a, m. = *s voskem zacházející*, der Wachsarbeiter, -zieher-, -bleicher. — **V.**, u, m. = *sloupek z vosku*, der Wachsstock. — **V.** = *voskovec strom*.
Voskovníkovitý. V. rostliny, myriceae, Gageln.
Voskovníkový V. cesmína, ilex myricoides. Rostl. III. b. 461.
Voskový = *z vosku*, Wachs-, von Wachs, wächsern. V. tabulky (ku psaní), V., obsah, Wachsgehalt, leštidlo, Wachswichse, Šp., svíce, sloupek, Ros., mýdlo (k němuž vosk přimícháno), D., pochodně, obraz, nos, pomáda, masť, flastr, olej. Us. Práva co voskového nosu sem tam natahovali. Sych. — **V.** = *ve vosku*, Wachs-. V. červ n. mol, Wachsmilbe, f. Ros. — **V.** = *vosku podobný*, Wachs-. V. barva, lesk. D.
Voskožlutý, wachsgelb. Zlob.
Voskres. Kristus v. = *vzkřísil se, vstal z mrtvých*. Tak se pozdravují křesťané na Rusi o veliké noci. Šd.
Voskrz = *veskrz*. Na Slov. Ssk.
Voslář, e, m., osob. jm. Vck. — **V.**, der Eseltreiber. Vz Oslář. Us.
Voslavice, dle Budějovice. V. malé, Klein-Woslawitz, ves u Vel. Meziříčí. V. velké, Gross-Woslawitz, ves tamtéž. PL.
Voslep = *slepě*, blind. Na Slov. Ideš v. za nima.
Vosletín (Osletín), a, m., ves v Táb. Vz Blk. Kfsk. 151., 650.
Voslice, vz Vozlice.
Voslov (Oslov), a, m., ves v Pís. Vz Blk. Kfsk. 649.
Voslovice, dle Budějovice, Wasslowitz, ves u Herrnsena u Čes. Lípy. PL.
Vosluchov, a, m., ves u Prahy. Blk. Kfsk. 606.
Voslýn (Osly), a, m., ves v Pís. Vz Blk. Kfsk. 335.
Vosmík, a, m., osob. jm.
Vosná, é, f., Wosna, dvůr u Nov. města n. Met. PL. — **V.**, ves v Táb. Vz Blk. Kfsk. 341.
Vosňák, u, m., *český národní tanec*. Vz S. N.
Vosní nůž. Vz Osní.
Vosnice, místní jm. Arch. III. 385.
Vosník, a, m., osob. jm. Šd.
Vosno, a, n., ves zaniklá v Hrad. Blk. Kfsk. 637., 681.
Vosnovice, dle Budějovice, Höslowitz, ves u Bítova.
Vosojné, ého, n., Fasona, dvůr a myslivna u Manetína. PL.
Vosojny (Osojně), ves zaniklá, nyní dvůr v Plz. Vz Blk. Kfsk. 467.
Vosoudov, a, m., Endsmannsdorf, ves u Želetavy.
Vosov, a, m. V. malý, Klein-Wosow, veliký, Gross-Wosow, vsi u Dobříše. PL. Vz Blk. Kfsk. 118.
Vosová, é, f., Wossowa, ves u Vel. Meziříčí. PL.
Vosovitý, wespenartig. Šm.
Vosovka, y, f., St. Prokopi, lázně u Sázavy.
Vosovský, ého, m. V. z Adláru, rodina vládycká. Vz S. N.
Vospěl, a, m., osob. jm. Šd.
Vospělů *mlýn* u Telče. Tč.
Vostal, a, m., osob. jm.
Vostalů *mlýn* u Kamenice na Mor. Tč.
Vostárek, rka, m., osob. jm. Šd.
Vostaš, e, m., Wostasch, ves u Police; samota u Skalice.
Vostašovice (Ostašovice), dle Budějovice, hrad. Vz Blk. Kfsk. 682.
Vostatek, tka, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1072., 1073.
Vostatky, pl., m. = *poslední dni masopustu*, vz Ostatky.
Vostějkovice, dle Budějovice, Wostejkowitz, ves u Jemnice v Brněnsku.
Vosterský, ého, m., osob. jm. Blk. Kfsk. 233., 239., 1452.
Vostojavka, y, f., Wostojawka, myslivna u Ledče.
Vostip, a, m. V. Jan. Blk. Kfsk. 1045.
Vostopovice, dle Budějovice, Wostopowitz, ves u Brna.
Vostřebal, a, m., osob. jm.
Vostří, n. = *ostří*. Us.
Vostro conto = *váš účet*, it., u kupců. Kh.
Vostrojiti koho = *ustrojiti*. Us. u Jilemnice. Ktk.
Vostromeč, e, m., zám. v Tábor. Blk. Kfsk. 155.
Vostroměřická, é, f. V. Hedvika. Vz Blk. Kfsk. LXXXIV.

Digitized by Google

Vostromíř, e, f., vz Ostromíř.
Vostromířská z Rokytníka. Vz Blk. Kfsk. 1452.
Vostromířský z Rokytníka. Vz Blk. Kfsk. 1452.
Vostrov, a, m., vz Ostrov. — **V.**, Wostrow, myslivna v Milevsku. PL.
Vostrovce (Ostrovce), ves v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 73.
Vostrovcová, é, f. V. z Kralovic. Vz Blk. Kfsk. 1453.
1. **Vostrovec**, vce, m., Wostrowetz. V. dolní a horní, vsi u Čimelic. Vz Blk. Kfsk. 650. PL.
2. **Vostrovec**, vce, osob. jm. O. z Kralovic. Vz Blk. Kfsk. 1452.
Vostrovská, é, f. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Vostrovský, ého, m. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Vostrovy, pl., Wostrowy, samota u Mnichova Hradiště. PL.
Vostružeň, vz Ostružno.
Vostružina = *ostružina*. Us.
Vostry, Wostry, samota u Hořovic.
Vostrý, ého, m., osob. jm. — **V.** (Ostré), ves v Táb. Vz Blk. Kfsk. 1222.
Vosule, Wossule, ves u Prachatic. PL.
Vosy, dle Benátky, Wosy, samota u Ml. Vožice.
Vosyka, y, f., vz Osyka. — **V.**, y, m., osob. jm. V. Fr., ředitel škol. a spisov. Vz S. N. V. Is. a Václ. Vz Blk. Kfsk. 1076.
Vosym (Osy), a, m., ves v Plz. Blk. Kfsk. k. 587.
Voš, i, f. = *veš*, die Laus. Na Slov. Čuší jako voš pod chrastou. Mt. S. I. 88. Načo voš kašle, keď nemá pľúc (proč něco podnikati, co převyšuje síly). Mt. S. I. 123. Vz Voške, Veš.
Vošahlík, a, m., osob. jm. Šd.
Vošalík, a, m., osob. jm.
Vošata, y, m., osob. jm.
Vošatka, y, f., vz Ošatka, Košatka. — V., *čes. národ. tanec*. Vz S. N.
Voščený zastr. = *voštěný*.
Voščiti, zastr. = *voštiti*.
Vošednice, vz Osečnice.
Vešelín, a, m., osob. jm. Arch. V. 566.
Vošička, y, f. = *hruška václavka*: *pleskačka, planečka, čáslavka španělská, královna, pasovka*, die Plutzerbirn. Vz Rstp. 516.
Vošitka = *ošitka*. Us.
Voške = *vešky*, Läuse. Keď stě mu zo zadku obuškom voške treli. Na Slov. Šd.
Voškeruše, e, f. = *jeřáb oskeruch, oskeruše, oskoruše, oskoruch*, sorbus domestica. Vz Rstp. 512.
Voškloubnouti, bnul a bl, utí. Ceny vobilní (obilní) voškloubly = jsou menší. Kb.
Voškobrchský z Voškobrch. Vz Blk. Kfsk. 901.
Voškorník, u, m., xanthium strumarium, rostl. Mt. S. VIII. 1. 24.
Voškrd, u, m. = *oškrd*. Us.
Vošlanda, y, m. V. Pav. Vz Blk. Kfsk. 989.
Vošna, vz Vosna.
Vošňák, u, m., osník, nůž bednářský. V Krkš. Kb.
Vošoust, a, m., der Lump. Us. Holk.
Vošta, y, m., osob. jm. Šd.
Vošťál, a, m., osob. jm. — **V.**, cerarinus (kámen), zastr. Rozk.
Vošťanka, y, f., rus. = *voskové plátno, klejanka*, die Wachsleinwand. D.
Vošťankář, e, m., der Wachsleinwandverfertiger. Techn. I. 203.
Vošťankový, von Wachsleinwand. Techn. I. 121.
Vošťavek, vka, m., Woschtiavek, samota u Křelovic.
Voště, ěte, n., der Wechselbalg. Us. Boč. exc.
Voštěk, u, m., demin. slova: *vosk*. L.
Voštěnec, nce, m., ceratus, das Wachspflaster. Dle Jg. v dotat. lépe než: *voskenec*.
Voštěný = *z vosku, od vosku*, Wachs-. V. svíce, Alx. HP. 1., mýdlo. Techn.
Voštěrálek, lka, m., osob. jm. Mus. 1880. 448.
Vošti, n., die Bienenzellen. Zlob.
Voštíček, vz Vosk.
Voština, **voštinka**, y, f. = *včelní komůrka, chaloupka*, die Bienenzelle. V. — **V.** = *vosková buňka prázdná*. Hk. V úle jest jenom v. Šd. — **V.** = *plást*, die Wabe, der Wachskuchen, die Wachstafel. D., Prm. — **V.** — *kal vosku n. medu*. V-ny dotlačovati. Vz Pozdě. Č. Šašek med líže a voštiny mu v hrdle váznou. Č. M. 82. Pravidelně jde med z úst; kdežto v-ny v hrdle váznou. Hrb.
Voštinář, a, m. V. chodí po světě skupovat u včelařů voštiny a med a prodává velkým obchodníkům ve městech. Der Wachskuchen-, Honighändler. Na Slov. Dbš. Obyč. 100.
Voštinatý = *plný voštin*, wabenreich. V. med. Us.
Voštinný, wabig, Wachsscheiben-. Dch.
Voštinovatý = *jako voštiny*. Lišej v. Krok. I. a. 94.
Voštinový = *z voštin*, Wachs-. V. koule, Wachswinde. D.
Voštip, a, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1193., 1097.
Voštipka, y, f., samota u Prahy.
Voštiralý = *okoralý*. Vz Oštíralý.
Voštiti = *voskovati*. L.
Voštník, a, m. = *voskář*. Tk. II. 375.
Voštnost, i, f., die Gelblichkeit, Wachsfarbe. V. barvy. Sal. 26. 16.
Voštný = *žlutý jako vosk*, wachsfarbig Ja.
Vošťovice, dle Budějovice, Woschtiowitz, ves u Sobotky. PL.
Votace, e, f., z lat. = *hlasování*, die Abstimmung, Votirung.
Votáčka, y, f. = *otáčka*. Žádný z pánuov ani z vládyk z soudu zemského aby nemluvil a v-ček žádných aby k stranám nebylo. Arch. V. 506.
Votajkovitý. Vaše pšenice nebyla v-tá (žádný klas nevyrazil později). V Kunv. Msk.
Votanka, y, f., Wotanka, samota u Chrasti.
Votant, a, m. = *hlasující*, der Stimmgeber, Votant.

Digitized by Google

Votava, y, f., v obec. mluvě = *otava*. — V., y, m., osob. jm. — V. Bartol., hudeb., † 1787. Vz S. N. — V. Pav. Jir. H. l. II. 332., Jg. H. l. 654.
Votelec, lce, m., dvůr v Čásl. Blk. Kfsk. 379.
Voteleč, lče, m., Wotelesch, dvůr u Plaňan.
Votěra, y, m., osob. jm. Šd.
Votěšice, ves v Plzeňsku. Vz Blk. Kfsk. 484.
Votěšín, a, n., ves v Plzeň. Blk. Kfsk. 668.
Votěž = *otěž*. Us.
Votěžník, a, m. = *otěžník*, vozka otěž držící. Vlč.
Votchat = *vopchat*.
Votice, Otice, dle Budějovice, mě. v Táborsku. Vz S. N., Otice. Od Oty. Pal. Rdh. I. 135. Cf. Blk. Kfsk. 241. — V., ves u Říčan.
Votický *Řeh. (Říha)*, spisov. ku konci 15. stol. Vz Jir. H. l. II. 332.
Votík, a, m., osob. jm. Arch. I. 256., II. 140.
Votíková, é, f. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Votín, a, m., Wottin, ves a) u Klatov, b) u Vel. Meziříčí, c) u Jihlavy. PL., Blk. Kfsk. 1452.
Votivní, z lat. = *slibný*. V. desky, obrazy, malby, oltáře. Vz S. N. V. chrám ve Vídni.
Votka, y, m. V. Jan, kněz a spisov. Vz Tf. H. l. 182. — V., y, f. = *otka*. Us.
Votmice, vz Otmice.
Votoček, čka, m., osob. jm. V. Jindř., sochař, nar. 1828.
Votočka, y, m., osob. jm.
Votoch, u, m. = *poslední čtvrť měsíce*. Jaký v., taký nov. Němc. III. 253.
Votovati = *hlasovati, hlas odevzdati; o něco se usnésti*, abstimmen, votiren, beschliessen.
Votráviti = *otráviti*. Us.
Votrhánkovic *mlýn*, Wotrhanker Mühle, u Unoště.
Votrotice (Otrotice), ves v Čásl. Vz Blk. Kfsk. 573.
Votroubek, bka, m., osob. jm. Šd.
Votruba, y, f., vz Otruba. — V., y, m., osob. jm.
Votrubec, bce, m., os. jm. Mus. 1880. 372.
Votrubů *mlýn*, u Třebíče. Tč.
Votrušice, vz Větrušice.
Vottava, y, m. V. Šeb. Vz Jg. H. l. 654.
Votule, v Jg. Slov. **chybně** m.: *rotule*. Č.
Vot-um, a, n. = *slib učiněný Bohu*. — V. = *mínění projevené hlasováním, hlas*; v. consultativum, hlas poradný; v. decisivum, hlas rozhodný; v. separatum, hlas zvláštní, náhled n. zdání zvláštní; v. virile, hlas virilní n. osobní (ve sněmu) atd. — V. *důvěry n. nedůvěry*. Vz S. N.
Votuší, ího, n. (Votuzy, Otuže), ves v Jič. Vz Blk. Kfsk. 810.
Votvovice, dle Budějovice, Wotwowitz, ves u Velvar.
Votvrňů mlýn u Dačic. Tč.
Votýpka, y, f., vz Otep. — V., y, m., os. jm. V. Jos., kněz a spis., † 1870. Vz S. N., Jg. H. l. 654. — V., Jos., učitel. Vz Ib.

Vouditi, *vúditi*, il, ěn, ění = *spojiti*, eingliedern. Rostl. III. a. 114.
Voucherka, y, f., voucheria, řasa žabincovitá. Rostl. I. 273. a.
Vous, u, m., *fous*; *vousy*, pl., m. Vous jen jeden vlas, der Bart. Vz S. N., Fousy. Vousy, valousy, krňousy, licousy. Š. a Ž. U Opavy: fus, a, fusky, pl. m. Klš. Vousy zaječí, Bart., kočičí. Fůsek = *chmýř*, der Milchbart. (Cf. Má pod nosem pápení; Bije sa s housatama; Má ještě mléko na bradě). Na Slov. Míti vousy jako strniště, jako struhadlo (tvrdé, povyrostlé); Někomu vousky hladiti, den Bart streicheln; Vousy k holení namydliti, holiti, stříhati; Do vousů mumlati, in den Bart hineinbrummen. Dch. Ten člověk je vous na vousu (má husté vousy). Tbz. Má-li někdo jenom kníry, říká se potupně: Má pod nosem fůsa a v hubě viks. Na Vsacku. Vck. Ona taky má pod nosem fousa; Nejez slanin, narostou ti fousa. Mor. Šd. My se pod vous usmíváme; Rozježený vous; Do vousů vždy mručel. Kká. Td. 199., 114., 148. Vousem stříhá, prská. Ib. 294. Kde jsou vousy, tam je rozum. Sk. Kdyby měla paní teta vousy, byla by panem strýcem. Bayer. Do vousů si něco pověditi (pravdu). Sm. To mi nejde pod vousy (nelíbí se). Ta holka má vousy (rozum). Má tři vousy pěti řadami (málo; vz Holobrádek). Č. Vz Vlas, Vlšk. 181. a S. N. — *Vousy sv. Ivana* = *kavil pernatý*, stipa pennata, das federige Pfriemengras. Kk. 110., Čl. Kv. 101., FB. 8., Schd. II. 262., Čl. 155. — *V-sy u rostlin* v otépkách buď přímo postavené, buď hvězdovitě rozložené. Rostl. V. = chomáč nebo řada široká hustá chlupů na listech anebo částkách květových. Vz Rst. 516., 174. V. na vinici = drobné kořínky okolo révy, fazory. Čk. Proč má ječmen vousy? Šd. — V., ves zašlá v Žatecku. Blk. Kfsk. 599.
Vousáč, e, m. = *vousatý*. V. chlupatý (nadávka). Mor. Šd.
Vousačka, y, f. = *vousatka*.
Vousák, a, m. V. zelený, bucco viridis, pták. Frč. 359.
Vousan, a, m., pogonias, pták. Krok. I. c. 118.
Vousatcovitý. V. rostliny, myoporineae. S. N. V. 584., Rstp. 1209., 1715.
Vousatec, tce, m. = *vlasatec, řežnice, ječmenka*, elymus, das Haargras. Slb. 148., S. N.
Vousatěnec, nce, m., myoporum. Rostl. I. 246.
Vousatěti, ěl, ění, einen Bart bekommen. Us.
Vousatiti, il, ěn, ění, Jemanden den Bart wachsen lassen. — **co**: něčí líce. Měst. bož. II. 11.
Vousatka, y, f., andropogon, rostl. Čl. Kv. 100., FB. 7., Slb. 131., S. N., Rstp. 1715.
Vousatosť, i, f., die Bärtigkeit. Rk.
Vousatý, *fousatý*, bärtig. Ten jest celý v. Us.
Vousek, sku, m., das Bärtchen. — V., *vousky*, pl. V. boží, die Küchenschelle, Osterblume. Rk. — V ska, m., der ein Bärtchen hat. Rk.

Digitized by Google

Vousenka, y, f., haeruca, der Bartwurm. Šm.

Vousinatý = *vousatý*. Pl.

Vousisko, a, n. = *špatný, ohavný vous*, hässlicher Bart. Šd., Č.

Vouska, pl., n. = *vousy*. Vz Vous. Mor. Šd.

Vousnice, e, f. = *vousatka*. Šp.

Vousoholič, e, m., der Bartscherer. Rk.

Vousovatý = vousatý. Rk.

Vovčí = *ovčí*. Us., Pass. 10. (Hý.).

1. **Voves**, vz Oves.

2. **Voves**, vsa, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 966., 999.

Vovita, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Voyage (fr., voajáž) = cesta, pouť, Reise. f.

Voyageur (voajažér), a, m. = *pocestný, poutník*, Reisender, m.

Vóz = *vůz*, zastr. Ž. wit. 67. 18. Posud na Slov. Vz Vůz.

Vozabal, a, m., os. jm. Blk. Kfsk. 1045.

Vozabalka, y, f., os. jm. Blk. Kfsk. 1223.

Vozabul, a, m., os. jm. Blk. Kfsk. 1069.

Vozač, e, **vozař**, e *(vozár, a)*, m. = *vozka*, der Fuhrmann. Na Slov. Bern.

Vozačka, y, f., die Fahrt, der Weg. Na Slov. Ssk.

Vozák, a, m. = *kůň do vozu*, das Wagenpferd. U Rychn. Hosp. — **V.**, osob. jm.

Vozakovec, vce, m., myslivna u Karviny ve Slezsku. Tč.

Vozár, vz Vozáč. V. železo viezli. Dbš. Sl. pov. I. 90., Němc. Čím lepše koně zaprähneš do voza jedného, víc utratíš, jestli nemáš vozára dobrého. Na Slov. Tč. — **V.** = *převozník*. Č. 1. 164.

Vozař, e, m., vz Vozáč. — **V.**, der Wagenfabrikant. Šd.

Vozáreň, rně, f. = *vozárna*. Na Slov. Bern.

Vozařiti = *vozařem býti*, Fuhrmann sein. Bern.

Vozářiti, vz Ozářiti.

Vozárna, y, f. = *kůlna na vozy*, das Wagenhaus, die Wagenschupfe. — **V.**, die Wagenfabrik. Šd.

Vozařství, n. = *vozatajství*, das Fuhrwesen, Fuhrmannswesen.

Vozataj, e, **vozatajek**, jka, **vozatajík**, a, m. = *vozič, vozka, kočí, vozník*, der Wagenknecht. Tk. II. 389., Bž. 18., 230., Bj. V MV. nepravá glossa. Pa. Jest to proti přirození, aby v. koni, rozum libosti poslouchal. V. V. povojní, der Stangenreiter. Čsk. Dobrý v. okročí zlý šlak. Ctib. Hád. Neb v-je sú měli pokorného a tichého, jho sladké a břiemě lehké; Jede-li v. na koni a zle vóz spravuje, tak že se chýlí k převrácení, musí býti pokřik na v-je, ale ne na vóz; A jakož v. veze vóz, tak Buoh vedl lid ten do země slíbené. Hus II. 54., 117., III. 18. (Tč.). — **V.**, der Wagenlenker. Us., Alx. HP. 82. V. římský a řecký vz Vlšk. 42., 376. — **V.** = *kdo z platu lidi vozí*, der Lohnkutscher. Dal. k. 94. — **V.** = *souhvězdí*, der Fuhrmann, Bootes. V. — Vz Vozotaj.

Vozatajík, a, m., vz Vozataj. — **V.**, u, m. = *kování na konci oje, formánek*, das Deichselbeschläge. Us. u Plaňan. Vz Vozka.

Vozatajský, vozatajný, Fuhrmanns-.

Vozatajství, n., das Fuhrwesen; **vozotajstvo**, a, n., das Fuhrwesenkorps, der Train. V. = vozy, koně a všecka náčiní k dopravování vojenských potřeb. Vz S. N. K vozatajské polní švadroně patří ritmistr, nižší důstojníci, nižší zvěrolékař, léčící kovář, strážmistrové, desátníci, trubači, vojáci, kováři, koláři, sedláři, sluhové. Vz více v Rf. str. 62., 109. a násl., Čsk. I. 5. 36. Cf. Vozstvo.

Vozati = *vázati*. Na Ostrav. Tč.

Vozba, y, f. = *vezení*, das Fahren, Gefahre, die Fahrt. Od vozby platiti. Pref. V. na dráze, po železnici; v. tam a zpátky; v. klusem (klusná); v-bu zastaviti, přetrhnouti; v. o závod. Us Dch. V. obilí. Tč. Nemá jeho i žádnú špíží, vozbami, nošením z města Kadaně fedrovati. Arch. II. 278. Máš vóz a spřeženie volová k vozbě. Bj. V. lodná. Aqu., D. — **V.** = *vozatajství*. Vozbou se živiti. S kramářem mluv o vozbě. BO. V. železničná. Šp. — **V.** = *vůz*, der Wagen. Sv. Zlatoúst oblak ten zove vozbou královskou. Šš. Sk. 10. — **V.** = *náklad*, die Fracht. Celá v., půl vozby. Jg. — **V.** = *cesta vozová*, der Fahr-, Fuhrweg. Zlob.

Vozce, e, m. = *vozka*.

Vozček, ečku, m. = *malý vůz*, kleiner Wagen.

Vozčík, a, m., der Fiaker. Šm.

Vozd, u, m., vz Hvozd.

Vozdecký, ého, m., osob. jm. Šd.

Vozděčko, a, n., Wosdečko, ves u Mohelnice. PL.

Vozditi, vz Hvozditi.

Vozdnice, *Hvozdnice*, e, f., hrad v Hrad. Blk. Kfsk. 1071.

Vozdrakov, a, m., Wozdrakow, mlýn u Nadějkova. PL.

Vozebné, ého, n., der Fuhrlohn.

Vozebný, Fahr-, Fuhr-. V. kolo (u šicího stroje). Dch.

Vozec, zce, m., der Waggon. Šm.

Vozek, zku, m. = *vozík*. Na Slov. Bern.

Vození, n., das Führen. Od sena v. pokládámy 1 gr. Půh. II. 239. Vz Vézti. — **V.** = *vodění*.

Vozený; *-en, a, o*, geführt, gefahren. Vz Vézti. — **V.** = *voděný*, geleitet.

Vozerovice, dle Budějovice, dvůr v Selčansku. Vz S. N. — **V.**, hájovna u Votic.

Vozher, ozher, hru (zastr. *vozker)*, m. = *nečistota z nosu tekoucí, sopel*. V. Vz *Ozher*. Der Rotz, Schnuder. Vozhri. MV. Což z vozhera soudili (staří se domnívali, že výmět z blan nosních jest výmět z mozku). Kom. Lab. V. (ozher) z nosu vysmrknouti. V. V. tahati, smrkati. D. Ozherem káleti. Kom. Mezi mrzutými smetmi a vozhry. Bls. 119. — **V.**, *ozher od svíčky* = *oharek*, die Schnuppe. V.

Vozhře, voskře, ete, n. = *malý chlapec* (uvozhřený), der Rotzbube. Rozk.

Vozhřiti, ozhřiti = *vozher vymítati, sopliti*, rotzen. — **abs.** Kůň vozhří. Sych.

Vozhřivě, ěte, n. = *vozhře*. Veleš.

Vozhřivec, vce, m. = *uvozhřený*, der Rotzige. Ros.

Vozhřívěti, ěl, ění = *vozhřivým býti počínám*, rotzig werden. Aqu. — **abs.** Kůň ten vozhřiví. Ja.

Vozhřivice, ozhřivice, e, **vozhřivka, ozhřivka**, y, f. = *nemoc, rýma, smrkačka* (u Opavy: *smrktavost*. Klš.), der Schnupfen, Strauchen, die Steindruse. V. V-ku míti. D. Majoránová voda jest dobrá proti v-ci n. reumě. Čern. — **V.** = *psí nemoc*, v obec. ml. *vozkřivka*, die Hundsseuche. Us. Vz Vozhřivka.

Vozhřivosť, ozhřivosť, i, f. = *jakosť vozhřivého*, die Rotzigkeit. D. — **V.** = *psí nemoc, psí mor, psí nákaza*, die Hundsseuche, Staupe. Ja. Vz Vozhřivice.

Vozhřivý, ozhřivý = *soptivý*, rotzig. V. nos, D., kůň v. Ros.

Vozhrový = *vozhřivý*. Db.

Voziar, a, m. = *vozár, voska*. Lipa. 184.

Voziareň, rně, f., die Wagenschoppe. Na Slov. Ssk.

Voziarský, Fuhrmanns-. Na Slov. Ssk.

Vozicí jeřáb, die Krahnwinde. Šp.

Vozič, e, m. = *vozka*, der Fuhrmann. — **V.** v hor., der Förderer, Hundstösser, Wagenstösser, Schlepper. Hř. — **V.**, der Fuhrmann, Lastführer. Šd. A vy vozičé, spravujte (šňorujte) biče. Sš. P. 755.

Vozíček, čku, m., ein kleiner Wagen. Vz Vůz.

Vozíčka, y, f. = *vozní cesta*. Na Slov. — **V.** = *klouzačka*, na niž se hoši vozíja (klouzají), die Schleifbahn. Na Mor. Vck., Brt.

Vozíčkář, e, m., der Kärrner. Us.

Vozidlo, a, n. = *prostředek dopravovací*, das Fahrzeug (vůz, kára, kolečko). S. N. XI. 74., Zpr. arch. IX. 69.

Vozierač, e, m. = *vozorák*. Na Slov. Šd.

Vozihnoj, e, m., der Mistausführer, -knecht. Zlob. — **V.**, osob. jm. Šd.

Vozík, u, **vozíček**, čku, m., v obec. mluvě: *vozejk, vozejček*, ač se nepíše: vozýk. Cf. kon-ík, ps-ík, nož-ík, nos-ík. Mk., Bž. 26. Ein kleiner Wagen. V. V. dětský, Kinderwagen, ruční, Hand-, dvoukolý, na piano, Dch., na pytle, na kaši, Breikutsche (v továrnách). Šp. Já sem dnes ráno kola namazal, by mně přes Brno vozejk nevrzal. Sš. P. 701. Závodní v., Rennwagen. V. Vozík sena. Us. — **V.** *v knihtiskařství* = *náčiní, na něž se klade forma připravená, opatřená víkem a rámečkem*. Techn. III. 432. — **V.** *u provazníka*, dvě kolečka kamením obtížená k napínání pramenů, když se provaz plete. Us.

Vozíkati = *voziti*. Na Slov. Bern. Veď vás už len po jednom budem v. Dbš. — kde. V-la je na slniečku, aby sa prevetrily. Dbš. Pov. V. 79.

Vozílek, lka, m., osob. jm. Šd.

Vozisko, a, n., elender Wagen. Tč., Vck. — **V.** = *uvozené, ujezděné místo* buďto ve sněhu od saněk aneb někde na břehu, kady v létě chlapci po řiti dolů jezdívají, der Fahrplatz, die Fahrbahn, der Tummelplatz. U Bzence na Mor. Šd.

Voziti, vz Vézti.

Vozivo, a, n., v horn., die Fördermasse, das Hauwerk, Fördermaterial.

Vozivod, a, m. = *vodař*, Wasserführer, m. L.

Vozka, y, m., dle *Despota* = *vozič, vozataj*, der Kutscher, Fuhrmann. V., Vš. Vozka koně před sebou žene. Kom. Špatný v., který neumí obrátiti (kdo se neumí vymluviti. Vz Výmluva, Výmluvný). Č. — **V.** = *hřídel u pluhu*. Us. — **V.** = *formánek na oji*. Vz Vozatajík. — **V.**, *souhvězdí*. Stč. Zmp. 21.

Vozkův, -ova, -ovo, dem Fuhrmann gehörig. Us.

Vozlice, Wozlitz, samota u Benešova v Buděj. — **V.** (Voslice), ves zaniklá v Táb. Blk. Kfsk. 212., 489.

Vozmo, zu Wagen. Us. Šd. Jízda v. a koňmo, das Fahren und Reiten. Dch.

Vozmydlo, a, n. = dítě, které jako mýdlo z rukou chůvy na zem sjíždá, ein unruhiges Kind. U Olom. Sd.

Vozna, y, f., plaustrum, zastr. Rozk.

Voznák, a, m., osob. jm. Slez. Šd.

Vozné, ého, n. = *plat od vožení*. D. Vz Vozný.

Vozní = *vozu se týkající*, Wagen-. V. kolo, Br., cesta (voznice), kůň, kůlna. Šp. — V. pospoj, der Fahrten-, Wagenverkehr, náklad. jízda, der Wagenverkehr. Dch. — **V.**, Fahr-. V. most, třída, die Fahrklasse der Eisenbahn, lístek, řád, pořádek, cena. Us. Dch. V. stříkačka. NA. IV. 13. — **V.** příze, Mulegarn, vřeteno, Mulespindel, stroj. Techn. — Vz Vozový, Vozný.

Voznice, e, f. = *vozní cesta*, der Fahr-, Landweg. Sych., Šd., Dch., Šp., Kšá. — **V.** = *plachta na vůz*, die Wagendecke. Na Mor. Šd., Kčr., Džl. — **V.** = *prkno na spodku vozu ležící*, das Wagenbrett. Na Mor. Džl. — **V.** = *vozní sud*, das Fahr-, Wasserfass, Wagenfass, die Leite. V. na hnojnici (hnojná), Jauchfass. Dch. V. na ryby, na víno, na vodu k hašení ohně. Us., D., Šp. — **V.** = *vozárna*. — **V.**, dle Budějovice, Woschnitz, ves u Hajdy; Wosnitz, ves u Kr. Hradce; Woznitz, ves u Dobříše. — V. nové, Neu-Wosnitz, samota u Kr. Hradce. Pl.

Voznický, Fuhrmanns-. V. krčma. Dch.

Voznictvo, a, n. = *vozatajstvo*. L.

Vozník, a, m. = *vozní n. tažní kůň*, das Wagenpferd. Někto k věnu ženě své přidává vóz a vozníky najlepšie čtyři; Kdyby pro pět kop zajal čtyři v-ky, ješto by každý stál za deset kop, zlá by to rozšafnosť jeho byla a tomu, komuž zajímá, škodná. Vš. Jir. 218., 328. Pobral mi z dvorův vozníky. Půh. I. 154. Právo k svému mají i k svrchkům: k vozu, vozníkům, k loži ... Tov. 78. — V., Háj., Har., Zel. — **V.** = *vozní n. tažní vůl*. — **V.** = *vozka, vozataj*. S. N., Klš., Pal, Dj. III. 2. 217., Koll. — **V-ci**, die Besatzmannschaft der Wagenburg. Gl. 368. — **V.** = *kolář*, Wagner, m. Troj., Židk. — **V.**, osob. jm. Šd.

Vozno, zu Wagen. Div. z ochot. 22.

Vozný = *vozní*. V. kolo, BO., Ben. V., kůň, St. skl., střída, die Förderstrecke, Hř., Bc., cesta (voznice), lístek, die Fahrkarte, pošta, die Fahrpost, Dch., clo. D.

Vozomistr, a, m., der Fahrmeister (u dělostřelců). Dch.

Vozorák, *bozorák, bosorák,* a, m. = *vozierač, vzírač,* augur, haruspex. Vz Vozorstvo. Na Slov. Sl. let. I. 91.

Vozorka, y, f. = *žena vozorákova.* Sl. let. I. 91.

Vozorstvo, a, n. Čarodejnictvu (t. j. umelcům, ktorí umeli vyrývati a vyčítati smysl z nakupených čar a vrážek čili primitivným čtenářům) podobné je i *bozorstvo* čili *vozorstvo* t. j. nadpřirodzená moc mať *vozor, vzor* čili vhľad do tajných alebo budúcich vecí. Ti, ktorí sa s tým u Rimanov zaoberali, nazývali sa *augures, aruspices* atd., u Slovanov *bozoráci, vozoráci, vozierači,* ktoré meno preišlo i do maďarskej mluvy (boszorkány). Tá povera ľudu o strigách, čarodejniciach, vrážodejniciach a vozorkách t. j. tá bludná mienka ľudu, že sú takí nadprirodzenou, od diabla pochádzajúcou mocou nadaní ľudia, hlboko zaryla sa do nevzdelaného, ľahkoverného ducha ľudského. Následkem tohoto bludenia, jestli sa dačo prihodilo, čoho príčinu neznali si udať, ihneď uzavierali na *porobenie a na strigy.* Ssk. v Sl. let. I. 91. (Šd.).

Vozotaj, vz Vozataj. Pč. 15., 29.

Vozotajový. V. města, urbes quadrigarum. BO.

Vozotajský, Fuhrmanns-. V. pacholek. Bč. 33. Vz Vozatajský.

Vozotajstvo, a, n., vz Vozatajstvo.

Vozovic Bartoloměj. Vz Blk. Kfsk. 1244.

Vozovka, y, f. **V.** = *váhy bez spouští, závaží a misek.* — **V.** = *vozová cesta,* Fahrweg, m. Us. — **V.,** Wozowka, samota u Prahy.

Vozovna, y, f. = *vozárna,* pol. L.

Vozovník, a, m., der Wagenmeister; Wagner. Vz Vozník. Dch.

Vozový, Wagen-, Fahr-. V. cesta, Ros., kolo, Reš., tábor. Bur. V. zeď (Táboritův). Čch. Bs. 85. Vz Vozní, Vozný. Nešlechetnosti k němu lnou ako bláto k v-u kolu. Reš. V. hradba Žižkova, die Wagenburg. Vz S. N., Pal. Dj. III. 1. 331. V. vojsko. Lpř. J. Dj. I. 28. V. dráha, die Fahrbahn, stříkačka čtyřkolová, pospoj. Dch. V. vzvuk, BO., stráž, die Trainwache, Čsk., kůň., Km., skříně, Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 4. Nápisy na vozových tabulkách. Opav. týd. Šd. Nezakryje hanby své, ani kdyby vozovou plachtu roztáhla (o ženské nepočestné). U Žamb. Dbv. V poslední bitvě s Uhry zmocnil se nepřátelské hradby vozové. Ddk. VI. 143. Stály nyní dvoje hradby vozové proti sobě: městská šestiřadová, panská jedenáctiřadová; Kázal svým pěším sedati na koně vozové. Pal. Dj. III. 3. 152., IV. 2. 458.

Vozstvo, a, n., der Train; die Wagenburg. V. bitevní, Gefechts-, zavazadelní, Bagage-, opatřovací, Verpflegs-. Čsk. Vz Vozotajstvo.

Voztrhati něco, zerreissen = *roztrhati.* Us. u Jilemn.

Vožďaň, ě, f., Woždan, samota u Týna n. Vlt.

Voždy = *vždy,* immer. Na Slov. Mt. S. VIII. 1. 59. Aby brať ta v slaviansveta sbore obrazom svornosti v. bola. Lipa 175. U mojej mamičky v. chlieb na stole. Sl. ps. 364.

Vožech, u, m., vz Ožech. — **V.,** a, m., os. jm. Šd.

Vožechovic *mlýn,* Wožechmühle, u Kralovic.

Vožení, n., das Fahren. Štelc.

Voženílek, lka, m., osob. jm.

Vožera, y, m. = *ožera,* der Süffling. Us. Msk.

Vožice, e, f. V. mladá (nová), mě. v Táborsku. Vz S. N., Tk. III. 75., V. 93., 153., II. 553., IV. 745., Blk. Kfsk. 112. — **V.** *stará,* Alt-Woschitz, ves u Ml. Vožice. Vz Blk. Kfsk. 891.

Vožický, ého, m., osob. jm.

Vožiti = *vážiti,* wägen, schätzen, hochachten. Na Ostrav. Tč.

Vožky = *vážky.* Na Slov.

Vožný, ého, m. V. na Litvě = general, malý šlechtic usedlý, roznášel obsýlky, ohlašoval intromisse, činil ohlédání, předvolával obžalované atd. Kká. Td. 20., 371. a j.

Vožrutný = *vyběračný,* genäschig. Us. u Humpolce. Cf. Žrutný. Krjk.

Vp se někdy přesmykuje: Kvap m. kavp od koř. kyp. Kt. Vz Y (stupňováno).

Vpáčení, n., vz Vpáčiti. V. kosti, der Knocheneindruck. Šm.

Vpáčiti, il, en, ení = *mocně vundati,* mit Gewalt einthun. —, **se kam (do čeho).** Sal., Ras. — **čím.** Sochorem do domu se vpáčiti, einbrechen.

Vpád, u, m. = *vpadnutí,* das Einfallen, der Einfall. V. řeky do moře; v. učiniti, udělati (také = na nepřítele se obořiti); vpádem dobývati. V. Vpád nepřítele. D. V. do země činiti. Aqu., Žř. zem. Jir. L. 16. V. válečný, loupežívý. Us. V českém překladu spisu ‚Manipulus juris Brunensis' z r. 1631. překládá se výboj, incursio, slovem *výstupek,* který slove v. na dům. Ddk. IV. 230. V. na někoho učiniti. Koc. Před vpádem nepřátelským někoho zachrániti. Sych. Náhrady škod vpádem nepřátelským učiněných. J. tr. Náhlý v. Dch.

Vpadací, Mündungs-. V. místo. Dch.

Vpadající, klappend. V. soubra. Dch. V. jáma, der einfallende Schacht. Hrk.

Vpadání, n., das Einfallen, der Einfall. V. světla, der Lichteinfall. Dch. — **V.** = *vpád.* Skrze to v. přišla jsem o 40 kop gr. Půh. II. 258.

Vpadati, vz Vpadnouti.

Vpadlina, y, f., die Einsenkung. Dch.

Vpadlosť, i, f., die Eingefallenheit, Eingesunkenheit.

Vpadlý, eingefallen, eingesunken. V. oči, D., Dch., Šd., Čch. Mch. 29., tváře. Us. Kamének do střevíce vpadlý, nevyjme-li se, tlačí. Kom.

Vpádní = *ku (od) vpádu,* Einfalls-. V. stanoviště, Einbruchstation. Mus. I. 6. 92. Vz Vpádný.

Vpadnouti, ul, utí; (zastr. *vpásti,* vpadu), vpadl, dení; *vpadávati, vpadati, vpadovati* = *v něco padnouti,* ein-, hinein-, hereinfallen; *dostati se, přijíti,* fallen, gerathen; *skočiti, dotříti, doraziti, obořiti se,* einfallen. Jg. — **abs.** Noc vpadá. V. — **kam (komu kde, jak; do čeho, v co, nač, mezi co).** V. do

Digitized by Google

jámy; Jakoby do vody padl (zmizel). Ros. V. do země, do ležení. D., Háj., Kom. V. někomu do rukou. Šm. Labe u Hamburku do moře vpadá. V. Petr s mečem do zástupu vpadl. Kom. Se dveřmi do domu v. (nemotorně něco vyvésti). Do Čech vojensky vpadal. Let. 67. Lid pasovský vpadl do Čech. Dač. I. 352. A Beckovskému vpadli do jeho dvora a vzali mu mocí čeledína; Aby poručeno bylo vpadnouti do zemí tureckých. Pal. Dj. V. 2. 224., 513. (Šd.). Dvě řeky do zátoky vpadají. Ler. Který (potuoček) vpaduje do potoka Tichý nazvaného. Sl. let. VI. 78. Vpadli do Bechyně. Pč. 28. Vpadl mi do mého dvora i pobral mi, což jsem měl; Vpadl mi v mé věno a to zdržel osm let; Vpadl mi v mú tvrz v Vzdunky; Vpadl mi v mé zboží a to mi zahubil; Vpadl mi v mé lidi a nedal mi jich mocnu býti; Vpadl mi v mój les v Švarzvald; Vpadl mi v mú zástavu. Půh. II. 599., I. 147., 163., 245., II. 257., 267., 400. (Tč.). Tu na šlechtice vpadli, do tváří jim svítí. Kká. Td. 248. V. v bláto po kolena. Jg. V. někomu v řeč, V., v něčí nelásku, L., v chorobu, v nemoc. Us. Padl lotrům v ruce. Jel. V. v zlosť, v hněv. Us. To dobře v to (do toho) padlo (se hodilo). Us. Moje zlá myšlenie i hnutie vpadují v pokušenie; Aby lid nevpadl v modloslúženie; A v tomto mordu mnozí preláti a kněžie vpadli sú v nehodnosť kněžstvie; My kněžie chudobu opustivše vpadli sme v žádosť cizích věcí; Vpadnouti v nemoc. Hus I. 7z., 77., 233., 281., 331. (Tč.). Pes, nač padl, to sápal. Kom. V. na jazyky lidí (do pověsti přijíti). Us. Vpadli na lotry v tom všem kraji na jeden den. Sněm 1547. V. mezi Tatary. Vrat. — kam proč. Moj pratel skrz nešťastí vpadel do chudoby. Na Slov. Tč. Pro malú věc v žalosť vpadne. Smil v. 1578. Jsú mnozí lidé, ješto pro rod v nebezpečné hřiechy vpadají. Pass. 8. (Hý.). — kam čím. Slibuji nepřekážeti ani v to kterú pří vpadati. Arch. II. 325. — jak (kam kde): dobře vpadati, klappen. Dch. A mé srdce *všemi zvony* vpadlo lesům ve choral. Kká. Td. 81. V. někam *mocí*. Arch. I. 57. Ta strúha odtud *tokem* svým vpadá do Moravy mezi trávníky městskými a staroměstskými. List z r. 1482. Brannou mocí vpadl do Rakous. Ddk. III. 127. Jan ze Sovince mi vpadl ve Vážany pravú mocí. Mtc. 1882. 76. Vpadl mi v šest hřiven gr. platu tu v Švabenicích bez viny a bez práva svými syny; Jemu pravú mocí vpadl jest v meze a v potoky. Půh. I. 230., II. 81. (Tč.). — kde jak dlouho. Od 15 let vpadal mi v Heřmanicích. Půh. II. 110. — kam kdy. Dle něho (kronikáře) vpadl Soběslav již 16. ledna do Slezska. Ddk. III. 51. Vpadl mi po otcově smrti v hrad v Sovinec; V pravém lantfridu vpadl v městečko Byteš. Půh. I. 64., II. 293. (Tč.). — komu. Vpadly mu oči, tváře. Us. Vpadl jí a drží bezpravně její dědictví. Půh. II. 45.

Vpadnutí, n., das Einfallen, der Einfall. V. do vody. V. očí. Nz. lk. — V. = *útok*, der Anfall, Angriff. V. na nepřítele. Jg. V. nepřítele do země. Násilné v. do cizího nemovitého statku. J. tr.

Vpadnutý; *-ut, a, o* = *vpadlý*. Pozri tú tvár v-tú. Lipa II. 268. — od čeho. Líca v-té od hladu. Dbš. Sl. pov. I. 90.

Vpádný, einfallend. V. voj, střelba. Us. Dch. Vz Vpádní.

Vpadovati = *vpadati*. Vz Vpadnouti. Na Slov. Bern.

Vpáchnouti, hineinduften. — kam. Zavři, ať nám smrad nevpáchne do jizby. Us. Tč.

Vpálení, n., das Einbrennen.

Vpálený; *-en, a, o*, eingebrannt. V. znamení, Brandzeichen, n. — kam. Nápis do skla v-ný. Sl. let. I. 326.

Vpáliti, vpal, vpále (íc), il, en, ení; *vpalovati*, einbrennen; *vběhnouti*, hineinrennen. — co čemu: znamení koni. Hlas., Mach. Jak já mu jednu vpálím (udeřím ho)! Us. Mtl. Vpaluj čmáry. Hdk. C. 137. — kam. Však já to nějak do té stížnosti vpálím. Us. Dch. Vpálil medvědu na kožich. Us. Dch. Zrazu vpálila (přiběhla) stará striga do izby. Er. Sl. čít. 59. V tom vpálil (vletěl) drak do dverí. Dbš. Sl. pov. I. 27. Čožeby ja peňazí nemal? pomyslil si kráľovič a vpálil zrovna *dnu*. Dbš. Sl. pov. I. 383. Dobehnul až k jednej jaskyni a vpálil dnu ako do bezpečného úkrytu. Dbš. Pov. VII. 46. V. znamení do nohy, Rk., ránu, broky do těla; znamení v čelo. Us.

Vpalovací = *enkaustický*, enkaustisch. Nz. V. způsob, železo. V. malování, malířství. Nz. Vz Vlšk. 97. — V., zum Einbrennen dienend. Jg. V.

Vpalování, n., das Einbrennen. V. znamení. Vz Vlšk. 252., 264.

Vparovati, hineindunsten. — kudy kam. Kyselina do jizby dveřmi vparovala. Na Ostrav. Tč.

Vpásti, vpasu. Když se ti ptáci za nějaký čas do toho osení vpasou (navnadí). Č. exc. — V., vz Vpadnouti.

Vpastovati se = *vpásti se, nahleděti se*. Přietelé sě vpastováchu. Hr. rk. 437.

Vpašovati, einschmuggeln. — co kudy kam odkud: tabák z Uher přes hranice do Moravy. Us. Tč.

Vpatka, y, f. Jestliže by který obyvatel pro některý účinek zboží a statku svého odběžel, takovému hejtman náš vpatku činiti nemá. Arch. II. 401.

Vpátrati se, sich hineinforschen. Šm.

Vpatřiti, il, ení, hineinsehen. — se kam (v co). Šm.

Vpažení, n. Sličné a spolu důrazné vřadění a v. souvztažných členů. Šš. I. 168. Vz Vpažiti.

Vpažiti, il, en, ení, *vpažovati*, einschäften. Vz Pažiti. Čsk. — co kam: nůž do hloubku zelí, einschneiden. Na Mor. Tč.

Vpéci, vz Péci; *vpékati, vpíkati, vpekávati*, einbacken. Us., Ros. — co kam. Uzené maso se vpeče do chleba a taký chléb slove *plecovník*. Na Ostrav. Tč.

Vpečetiti, il, ěn, ční, *vpečeťovati*, das Siegel eindrücken. — co kam: svoji pečeť do vosku. Us. Tč.

Vpelešiti, il, en, ení, einnisten. Šm.

Vpeliti, il, en, ení, *vpelovati*, versetzen. — co komu. Takovou ti vpelím, že se pětkrát otočíš. Us. u Litovle. Kčr.

Digitized by Google

Vpepřený; *-en, a, o*, gepfeffert. Dch.
Vpeření, n. Svědčíce, že každé kvapné v. se takořka do středu samé zahrádky, bez předběžného ohledání půdy ... Šf. III. 4. Vz Vpeřiti.
Vpeřiti, il, en, ení = *včiniti, vstrčiti, vraziti, vtlouci*, hineinthun, hineindrängen, hineinschlagen; **se**, sich eindrängen, eindringen; *vepřiti se, dáti se do něčeho* (peřím = pru). Jir. ad. Žk. 159. — **co (se komu) kam (jak). Do** cizího statku ruce v. (antasten). V. Vpeřiti se do sebe a pěstiti škaredě. Kom. Vpeřil se mu do vlasů (popadl ho za vlasy). Us. V-li se do sebe. Kom. I baby se do toho v-ly. Drsk. Aby také do milé vlasti naší se nevpeřili (nevnikli). Vrat. Němčinu jim do hlav v-li. Kos. ol. I. 18. V čelo se mu *pěstí* svatý hněv můj vpeří. Hdk. C. 354. Až i vpeřil v srdce jí ty střelky. Koll. I. 37. Sic sám pohan tebe v moře vpeří. Sš. Bs. 187. Ten dobrý druh vpeří se v škodu, počne s ním svádu. BN. Někdy se vládař v mě vpeří; Tak se druh ve druha vpeří **za** vrch tak nelítostně. Žk. 159., 462. Lichva se **ve** všecky statky i lidi vpeřila. V. — Kom., Hlas. — **se komu kde**. Komár vpeřil se mu, kdež neměl žádných chlupů, **mezi** nosem. Aesop. — **se proti komu**. Ctib. — **V.** = *brk ptáku do hlavy vstrčiti a tím ho usmrtiti*. Us. Ktk.
Vperu, vz Veprati.
Vpchání, n. = *vstrčení*.
Vpcháti = *vstrčiti*. Na Slov.
Vpiati = *vpíti*. Vz Vepnouti.
Vpich, u, m., *náčiní barvířské*, der Einstecher. Rohn.
Vpichnouti, chnul a chl, ut, utí; *vpíchati, vpichovati*, einstechen, einbohren, spiessen. D. — **co kam (do čeho, v co) komu**. Us. Zrak v soka vpíchl (Tadeáš). Kká. Td. 37.
Vpichnutí, n., das Hineinstechen.
Vpichnutý; *-ut, a, o*, hineingestochen.
Vpichovati, vz Vpichnouti.
Vpíjeti, vz Vpíti.
Vpilovati, einfeilen. **co**: vrub. Ros. — **kam (do čeho, v co)**.
Vpiplati, hineinschmieren, schlecht hineinschreiben. Na Ostrav. Tč. — **V.** = einthun, einpanschen. Ros. — **co, čeho kam**. Vpiplal **do** mouky mnoho koření. Us.
Vpiprati = *vbabrati*, hineinschmieren. — **co kam čím**: *rukama* vpipral tu maltu **do** okna. Na Ostrav. Tč.
Vpírati, vz Veprati, Vepříti. — **se v co**. NB. Tč. 192.
Vpis, u, m. = *zápis, vepsání*, die Einschreibung, Verschreibung. Poněvadž sobě takový v. do desk zemských tak velice obtěžují a váží. Pal. Dj. V. 1. 412. (Šd.).
Vpísati = *vepsati*. — **co kam**. Vpisal svoje jméno **do** knihy. Na Ostrav. Tč.
Vpisek, sku, m., die Zuschrift, Glosse. Přece pak jiní slova verše 12. mají za v. a vstavek Lukášův; V. ten byl později vypuštěn. Sš. Sk. 111., 167. (Hý.).
Vpisné, ého, n., die Einschreibgebühr. V-ného dáti. Zlob.
Vpisný = *od vpisu*, Einschreibungs-.
Vpisování, n., die Einschreibung, Eintragung. Matěj praví, že jest při rejstřiech nebyl, a že o tom v. nic nevie. NB. Tč. 47. V-nie, vymazovánie a propúščenie z desk. Vš. Jir. 161. Co se v. ve desky zemské dotýče. Arch. V. 498.
Vpisovati, vz Vepsati.
Vpíši, vz Vepsati.
1. **Vpíti**, vz Vepnouti.
2. **Vpíti**, vpiji, il, it, ití; *vpíjeti*, el, en, ení; *vpívati* = *do sebe píti*, trinken, einsaugen. — **co, se kam** = *vtáhnouti se*, einziehen, sich hineinziehen. Voda se **do** mouky vpije. Br., Nrd. Bld. 20. Vpili se do dobré chuti. U Kr. dvora. A jest tento smysl **tak** do srdce vpit. Žer. Apol. 7.
Vpitý; *vpit, a, o*, eingesaugt. V. voda. Us.
Vpjantati, vz Vplantati.
Vpláceti, el, ení = *všívati*. Reš.
Vplakati se kam, durchs Weinen gelangen: **do** úřadu. Ros.
Vplantati, *vpjantati*, einfitzen. — **se kam**. Niť se **do** brda, do osnovy vplantala; Palica se mu **mezi** nohy vplantala a upadl. Na Ostrav. Tč.
Vplatek, tku, m., die Einzahlungsgebühr. Tč. Berní vplatky, Steuereingänge. Dch.
Vplatiti, il, cen, cení, einzahlen; **se** = *vkoupiti se*, sich einkaufen. — **kam (do čeho)**: do úřadu. Ros.
Vplátovati, einplätten. Ros.
Vplav, u, m., das Einschiffen. Mus. II. 162.
Vplavati, *vplaviti*, vz Vplouti.
Vplaviti, il, en, ení, *vplavovati*, hineinschwemmen, ein-, hineinflössen, einschiffen, hineinschaffen. — **co kam**: zboží **do** města, koně do hlubiny. — **se kam**, sich einschiffen: **mezi** ostrovy. Pref. Vz Plouti.
Vplaziti se, il, ení, ein-, hineinkriechen. V. — **kam (do čeho, v co)**. Us.
Vplemeniti, il, ěn, ění = *rozšířiti*, einführen, ausbreiten. — **co kam**. Švýcarské krávy v-nil **na** Moravu. Tč. — **se kam**. Týž mor i **do** Čech se vplemenil. V.
Vpleniti, il, ěn, ění, *vpleňovati*. — **kam**. Dub už do pně ořešáku vpleněn, žalud roste místo ořechu. Koll. I. 95.
Vpleskati, *vpliskati*; *vplesknouti*, *vplisknouti*, sknul a skl, ut, utí; *vpleštiti*, *vplištiti*, il, ěn, ění = *do něčeho vplesknouti*, *vstříknouti*, *vhoditi*, einplätzen, hineinpatschen, hineinwerfen, hineinschlagen. — **co kam**: lejno **na** tváře něčí. Br. V. maltu **do** putny, bláto do kaluže. Us. Tč. Pohlavek někomu **za** ucho vpleštiti. Tč. Vpleštil mu to **mezi** oči = v oči pověděl. Ros.
Vplésti, *vplísti*, vpletu, vpleť, tl, ten, tení; *vplétati*, *vplítati* = *pletením včiniti*, einflechten; *vmíchati*, einmengen, einflechten. — **co, koho, se komu kam (do čeho, v co, mezi co, nač)**: **do** plotu. D. Někoho do kola, Háj., do mnohých těžkostí v. V. někoho **na** kolo. D., Reš. Vpletl se v blud. Jel. Provaz se mu vpletl **mezi** nohy. Us. Kdo by dívčičku nedospělou porušil, ten má v kolo vpleten býti. 1647. Mus. 1880. 162. Vpletl se nám do řeči; Spadl s vozu a noha se mu vpletla do kola; Vpletl se mezi nás. Us. Šd. Avšak tu nová věc se do toho vpletla. Ddk. IV. 6. Perle do něho vpleteny. Er. P. 482. Ba i laikové někdy

Digitized by Google

v kněžský stav vpleteni bývali. Pal. Dj. IV. 1. 107. Odpusť, že tak nedokonale sem muky tyto vpletla ve znělky. Koll. I. 361. Vpletli se v bolesti mnohé. Hus I. 281. — **kam kdy. Po** smrti **do** kola jej vpletli. Dač. I. 97. — **kam jak.** On jest pastýř, jenž ne sám se **v** ovcě **s** pýchú a *všetečně* vpletl. Hus II. 224. — **koho.** Nehledajme výmluv, omluvy starším našim nepomohly, ale dále je vpletly. Št.

Vpleštiti, vz Vpleskati.

Vpleťba, y, f. = *vpletění, vtělení*, die Menschwerdung, ἐνσάρκωσις. Časové vtělení či v-by Páně. Sš. J. 15. (Hý.).

Vpletení, n., die Einflechtung. D., Veleš.

Vpletění, n. = *vpleťba.* V. syna božího. Sš. L. 19.

Vpletený; *-en, a, o*, eingeflochten. — **kam**: vzorek **do** punčochy v-ný. Us. V. do kola. Háj.

Vpletěný; *-ěn, a, o* = *vtělený, včlověčený*, menschgeworden. Hlas panny byl hlas pána v ní v-ho. Sš. L. 20., J. 28.

Vpletichati = *pletichami vpraviti*, einprakticiren. Ros.

Vpletiti se, il, ění = *pleť, tělo lidské přijíti, člověčenství na se vzíti, státi se člověkem, vtěliti se*, Mensch werden, incarnari. — **abs.** Vpletil se syn boží; Slovo se vpletilo; Že v něm (v Šimonu) logos tělem se stal či se vpletil. Sš. L. 19., J. 21., Sk. 97. (Hý.).

Vplichtiti, vplichti, il, těn, ění = *vmíchati*, einmengen, einmischen. — **se komu kam: do** řemesla. Zlatohv. V. se **k** něčí straně. Puch. Vplichtil se **mezi** ně. Us. Jak ale to s nimi dopadne, kterého z nich vrchnosť při polnosti ponechá a který se vplichtí do císařské služby. Sk.

Vplištiti, vz Vpleskati.

Vplíti, vpliji, vplij, il, it, ití; *vplivnouti, vplinouti*, vnul a vl, ut, utí; *vplivati* = *v něco plivati*, hineinspeien. Ros. — **kam komu: do** obličeje, **v** obličej. Us.

Vplivadlo, a, n., der Spuckkasten. Rohn.

Vplivati, vz Vplíti.

Vplížiti se, vplíž, žil, ení = *vplaziti se*, sich einschleichen, eindrängen, hineinkriechen. — **kam (jak).** Tadeáš zas v levo **k** silnici se vplížil. Kká. Td. 154. Hlemýžď se vplížil **do** díry. Jg. Vladislav vplížil se **po** tichu do pokoje. Bes. ml. (Tč.).

Vplně, vollends. Ty smlouvy dlužen jsem v. zadržeti a splniti; To v. o registrách platí. Arch. II. 323., 515. (Šd.).

Vplnúti = *vplvati.* Na Slov. Bern.

Vplocati = *vpláceti*, einzahlen. Na Ostrav. Tč.

Vploditi, il, zen, ení, *vplozovati*, einpflanzen. Plk. — **se**, sich einpflanzen, sich vermehren. Ž. wit. 106. 38.

Vplouti, vpluji, vploul, utí; *vplynouti*, ul, utí; *vplaviti, vplovati, vplavati* (vplovám a vplovu) = *plouti v něco*, einschwimmen, einschiffen. — **kam jak.** Jungmann **bez** hluku vplul do nezhledné výše. Tč. exc. Vplouti šťastně **s** rozvitými plachtami **do** přístavu. Mus. — *Vplynouti* = *vtéci*, einfliessen. D. — *Vplouti* **kam komu**, hineinspucken. Na Ostrav. Tč.

Vploužil, a, m., der Einschleicher. Dch.

Vploužiti se = *vplížiti se.*

Vplstiti, il, štěn, ční, einfilzen. Jg. — **se**, sich einfilzen, verhärten. Nádor se vplstil. Sal. I. 19.

Vpluštiti, il, čn, ční, hineinschlagen. — **komu čeho kam**: vody **do** očí. Na Ostrav. Tč.

Vplúť, hineinspeien. Na Slov. Bern.

Vpluvati = *vplivati.* Na Slov. Bern.

Vplvati = *vplouti.* Na Slov. Bern.

Vplyv, u, m., pol. = *vplývání, vlévání*, der Einfluss, die Einwirkung. Krok., Mus. *Lépe: vliv*, vz toto. V. jest něm. Einfluss (vplynouti). Os., Brs. 3. vyd. 258. Jenžto (blud) zlým vplyvem a vlivem mamičů povstal. Sš. II. 31. Tiché krasoumy vplyvem okrášlily lásku nám. Koll. I. 234.

Vplývati = *vplyv (vliv) míti, působiti*, einwirken. — **kdy nač jak.** Již **před** porážkou u Augsburku vplývala církev východní **na** maďarský národ *nemalou měrou.* MP. v Čas. duch. 1882. 478.

Vpočísti, einrechnen, vz Čísti. — **co kam (do čeho).** J. tr., Rk.

Vpočtení, n., die Anrechnung. V. v díl povinný. J. tr.

Vpodací (právo) = *podace.* Gl. 368.

Vpodsíti, seji, el n. il, et, etí; *vpodsívati*, einsieben. — **co kam.** I koukol **mezi** obilí vpodsíval. Ros. V. něco **do** něčeho, **v** něco. Us.

Vpochlebovati, *vpochlebiti*, **se kam: v** úřad, Kom., **do** stolic, durch Schmeicheleien hineingelangen, erlangen. Kom.

1. **Vpojiti**, il, en, ení; *vpojovati* = *spojiti, připojiti*, einfügen. — **co, se kam: v** církev. D. V. **do** ní (komory české) opět Polsko; Že páni strany římské vpojili **v** se hlas kněžstva svého; A jiné země v Němcích do téhož království dědičně vtěleny a vpojeny jsou. Pal. Dj. II. 1. 465., V. 2. 66., V. 2. 172. A cožby kolivěk dobyli, to má v království vpojeno býti. Arch. V. 443.

2. **Vpojiti**, il, en, ení; *vpájeti*, el, en, ení, *vpojívati* = *poje vpustiti*, einflössen. — **co sobě kam: v** paměť. L. Blud v někoho v.

Vpošvený; *-en, a, o.* V. střevo, invaginirt. Nz. lk.

Vpošviti, il, en, ení, invaginiren.

Vpouštěcí, Einlass-, Eingangs-. V. kohoutek, trouba. Šp.

Vpouštěč, e, m., der Einlasser. V. páry (srkač), der Dampfinjekteur. Šp.

Vpouštění, n., das Einlassen.

Vpouštěný; *-ěn, a, o*, nach und nach eingelassen. V. páry.

Vpouštěti, vz Vpustiti.

Vpoutati, in Fesseln legen. — **koho kam.** V-la ho **k** sobě. Us. Tč.

Vpouzdření, n. = *vtěsnání, sevření*, die Einsackung. Nz. lk.

Vpouzdřený; *-en, a, o*, eingekapselt, eingesackt, saccatus. Nz. lk.

Vpouzdřiti, il, en, ení, einsacken, einkapseln. Nz. lk.

Vpracovati, *vpracovávati* = *v pracování vycvičiti*, an die Arbeit gewöhnen. — **koho.** L. — **se do čeho**, sich einarbeiten. Us. Tč.

Vpřásti, hineinspinnen. — **se kam.** Pavouk se vpředl **do** okna. Us. Tč. Vz Přísti.

Vprášati se = *vprošovati se.* Vz Vprositi. Já se jim tam v. nebudu. Slez. Šd.

Vpraštiti, il, ěn, ění, hineinschlagen. — **co kam:** kámen **do** okna. Us. Tč.

Vpratati, vz Pratati. — **co kam.** Čiastka cestovatelov na záživnější pokrm navyklá i nekolko sto klbás a hodnú zásobu piva **do** žalúdka vpratala. Lipa 259. — **se kam.** Milý zlatušký frajer vpratal sa **do** suda. Mt. S. I. 71.

Vpřáteliti se, sich befreunden. — **kam.** V-lil se do domu našeho. Us. Tč.

Vpráti se = *vedrati se,* sich eindrängen. — **kam.** Rád by se **mezi** nás vpral. Mor. Šd.

Vprátiti. — **co komu.** On mi to v. nechtěl. Půh. I. 173.

Vprava, y, f. = *vpravení.* L.

Vpravdě = *v pravdě.* Vz Pravda.

Vpravení, n. = *napravení,* die Einrenkung. Nz. lk.

Vpravený; *-en, a, o,* vz Vpraviti. V. noha, eingerenkt. Princ podzemné dvierka tu v-né rozotvorí. Mt. S. I. 60.

Vpravitelný, einsetzbar, einfügbar. V. znak. Stč. Alg. 4.

Vpraviti, il, en, ení; *vpravovati* = *náležitě vsaditi,* einsetzen, einpassen, einfassen, genau einfügen; *uvésti, vundati,* einthun, einführen, hineinbringen; *vpuditi, přivésti koho kam,* wohin bringen, einsetzen, eindrängen, hineintreiben, einzwängen; *lákati,* hineinlocken, hineinziehen; *cvičením způsobným učiniti,* auslehren, abrichten; **se,** *přijíti, vjíti,* hineinkommen, einziehen; *naučiti se,* sich einüben, sich einstudiren, sich dareinfinden. Jg. — **co, se, koho kam jak.** Čípek **do** zadku si v. (vstrčiti). Lk. Do věci, do svého postavení, do těžkých poměrů se v.; v. vůz do kolejí, něco do škatule, Us., Dch., něco do formy, Šp., držátko do kosiska. Tč. Kdož **v** duchu dovede se v. do 11. věku. Ddk. II. 348. V. se do řeči. Kos. Ol. I. 98. Tabule ve stěnu v. Dch. Kteří (nepraví křesťané) křivé mínění svoje podloudně v mysl jiných křesťanů v. usilovali. Šš. II. 19. V dobu se v. Dch. Dovede mne *několika slovy* **na** dobrou cestu v. Sk. Vše takto vpraviv do pořádku. Kká. Td. 73. Někoho **v** osidla v. (vplésti). V. Ruku vyvinutou do kloubu v. Us. Zboží do lodí. D. Někoho do zbroje v. = 1. ozbrojiti, 2. rozhněvati. V. Nemohl ptáka do klece v. (vlákati). Us. Omáčku **na** pečité v. (vlíti). Rostl. Nevědí se do správy úřadů jak v. V. V. se do nějakého úřadu, do nějakého jazyka (vycvičiti se). Ros., Kom. V. se do obchodu, Kom., do práce. Ml. To pravidlo nemohu si do hlavy v. Jd. — **se v co:** v okolnosti. Mus. 1880. 147. Velikým *namáháním* se vpravil v tuto věc. Us. Ve všecky věci umějí se vpraviti. V. se v cizí povahu, myšlení, Šb. Stř. I. 479., v poměry. Mus. 1880. 274. — **co čím:** močením, einätzen. — **se s čím kam:** s vojskem **do** města se v. (přijíti). Br

Vpravo = *v pravo.* Vz Pravo.

Vpravování, n., das Einfügen, Einrichten. V. do kloubů. Kom. — **se do stavu** nějakého. Kom.

Vprázdniti se, il, ění = *uprázdniti se,* sich Zeit nehmen. — **k čemu.** D.

Vprdati se = *míchati se,* sich einmischen. — **do čeho.** Na mor. Valaš. Vck.

Vpřed jíti, vorwärts gehen. Us. Tč.

Vpředný, opak zpětný. Dk. P. 56.

Vpředu, vz Vpřísti.

Vpresovati, z něm. = *vtisknouti, vlisovati.* Ros.

Vprchnouti, chnul a chl, utí; *vprchati; vpršeti,* el, ení, *vprchávati* = *prchaje vjíti,* hineinfallen, tropfenweise hineinregnen. — **kam.** Každá kapka dešťová, která do květu vprchne. — **kudy.** Malou dírkou vždy přece vprchá něco deště. Jg. — **V.** = *vběhnouti,* hineinlaufen. — **kam (mezi koho).** Vrat.

Vpříč, napříč = *v příč, na příč.* V. mu přišel. Tč.

Vpřirozeniti, il, én, ění, zur Natur machen, angewöhnen, aneignen. — **sobě co.** Plk.

Vpřísti, vz Přísti; *vpřádati,* einspinnen. — **co kam (do čeho, v co).** V kukli se v. Hdk. L. kv. 33.

Vprositi, il, šen, ení; *vprošovati,* durch Bitten hineinbringen, einbitten; **se,** durch Bitten hineinkommen, sich einbitten oder einbetteln. Jg. — **co, se kam.** Nepřijmou, leč co **do** nich vprosíš. Kom. V. se do stolice (v kostele). Kom. V. se v úřady. V., J. tr., Vš. Jir. 34. Vprošuje se do vnitř prosbou cifrovanou. Pokor. Z hor 153. (Šd.).

Vprostraniti, il, ěn, ění, erweitern. Šm.

Vprošení, n., die Erlangung durch Bitten. Páni to obé mají zdvihnúti a v nic i dánie i v. takové obrátiti. Vš. Jir. 271.

Vproudění, n., die Einströmung. V. plynu; dyksa k v. plynu, Gaseinströmungsdüse. Šp.

Vprouditi, il, ění, einströmen. Dch.

Vprovázeti, el, ení, hineinbegleiten. Us. Tč. — **koho kam.**

Vprovoditi, il, ěn, ění, einbegleiten. Šm. — **co kam.**

Vprskati; *vprsknouti,* sknul a skl, ut, utí; *vprskávati,* hineinspritzen. — **co kam (do čeho, na koho).** Vprskl naň vodu.

Vpršítiti = *vprsknouti,* hineinspritzen, hineinstreuen. — **co kam. Na** záhon několik zrnek v., **do** země. Mor. Šd.

Vprv = *v prv.* V. příští úterý, den nächst kommenden Dienstag. Seydl. exc.

Vprýštiti, il, ění. — **kam.** Vprýštivše v Jordan přebředli před králem. Bj.

Vpuditi, il, zen, ení; *vpouzeti,* el, en, ení; *vpuzovati,* hineintreiben. — **koho kam (do čeho, v co).** Us., Č.

Vpuklý, tief eingebogen, zastr. D.

Vpumpovati, einpumpen. — **co kam:** vodu do džberu. Us. Tč.

Vpůsoba, y, f., der Einfluss; *lépe:* vliv. Dch.

Vpustiti, vpusť, vpustě (íc), il, štěn, ční; *vpouštěti,* ěl, ěn a ín, ění, ein-, hineinlassen. — **co, se kam.** V. vodu **do** rybníka, okov n. se do studny, Us., trám do cizí stěny. J. tr. V. se do někoho = dáti se do něho. D. Jestližeby kdo po listu obranném v držení nevpustil. Zříz. F. I. C. XXIX. Srp

Digitized by Google

v cizí žeň v. (míchati se do cizích věcí). Prov. Jg., Šm. Kámen do vody v. Us. Dch. Eva přivolila hadu ďáblu a tak smrť v sě i v nás v-la. Hus I. 114. Vpusti Buoh otrápenie snové **na** Adama. BO. — **co, koho:** šťávu, den Saft einlassen. Šp. Má pomněti, že když Kristus vyvrže z něho ďábla, jenž v něm smrtelným hříchem přebývá, že, vpustí-li potom zasě ďábla, bude jemu mnoho hóře než prve. Hus II. 106. — **co čím.** Febus druhdy svú střelú mor vpoušti. Jel. Enc. m. 48. — **kam jak.** Vpuštěn byv od strany své **bez** všelikého odporu **do** hradu, biskupa Heřmana dal jíti; Shledav brány zavřené a bradby lidem osazené, nebyl **přese** všecko osobní napomínání vpuštěn. Ddk. II. 415., 416. Věru pravím vám, že vdova tato chudá viece **nade** všecky v-la jest **v** pokladnici; Patří, aby nic zlého **s** přivolením v srdce nevpustila **s** libostí. Hus II. 269., III. 106. — **odkud.** Neb všichni **z** hojnosti v-li sú, ale tato **z** své chudoby vše, což jest měla. Hus II. 269. (Tč.). — **kdy.** Pakli by **v** drženie po zvodu skutečně nebyl vpuštěn. Vš. Jir. 83.

Vpustné, ého, m., das Einlassgeld. Šm.

Vpustní, Einlass-. Šm.

Vpuščka, y, f. = *vpušťka*, der Einlass. Na Ostrav. Tč.

Vpúšťati = *vpouštěti*. Na Slov.

Vpušťátko, a, n., u zlatotepců, der Einlass. Šm.

Vpuštění, n., der Einlass. V. páry. Šp. Vdově pro nevpuštěnie v drženie skutečné věna jejího ve třech letech a 18 nedělích móž list obranní dán býti. Vš. Jir. 381.

Vpuštěný; *-ěn, a, o*, eingelassen. Us.

Vpušťka, y, f., vz Vpuščka.

Vputiti. Zbi tučné jich a vybrané Izrahel vputil (Proch.: překážku učinil). Ž. w. 77. 31. Dle Gb. vydání: (A) zaby tuczne jich, a vzvolenczie isralské obmeska.

Vputovati, hineinwallen. — **kam.** Více než 20 procesí v-lo do města ku sv. p. Marii. Us. Tč. Plato . . . byl jen plavcem, v kraje pravdy ploval, do krajiny samé nevputoval. Sš. Bs. 188.

Vpuzení, n., das Hineintreiben. Jg.

Vpuzený; *-en, a, o*, eingetrieben. Us.

Vpýchnouti, chnul a chl, ut, utí = *vdechnouti*, einblasen, einhauchen. Reš.

Vpytati se = *vprositi se*, sich einbitten. — **kam: do** služby. Na Ostrav. Tč.

Vr ve: vír, vříti, vřídlo, var, vařiti, veřeje, zavříti, závora atd. Bž. 31.

Vrab, u, m. = *řasa, záhyb, zmrsk*, die Falte. Klín, lůno jest řasa či v., jejž činí opasek na oděvu pod hrudí. Sš. L. 74. — **V.,** a, m. = *vrabec.*

Vrabcovitý = *ku vrabci podobný*, sperlingsartig. V-tí ptáci, passerini (fringillidae). V-tí ptáci mají zobák krátký, silný, kuželovitý: pěnkava, jikavec, vrabec, zvonek, čížek, stehlík, zvonohlík, hýl, ořešník, jiřice, čečatka, kanár, sněhule, snovač, kardinál, vdova rajská. Vz Vrabec, Frč. 353.

Vrabčací = *vrabčí*. Na Slov. Len čo poskočí deň o v. skok. Dbš. Obyč. 101. V. hlava. Sl. let. I. 319.

Vrabčák, a, m. = *vrabec*. Us.

Vrabče, ete, n. = *mladý vrabec*. Sš. P. 697. — **V.,** Prabsch, ves u Budějovic.

Vrabčí, Spatzen-, Sperlings-. V. hnízdo, hlas, Jg., nožky, -beine, hastroš, -schreck. Us. Dch. Tam našly celé mestiska jahód veľkých ako vrabäcie hlavy. Dbš. Pov. V. 76. — **V.** *jazyk* = *kokoška*, rostl. D.

Vrabčice, e, f. = *vrabčí samice*, das Weibchen des Sperlings. Rd. zv. 160.

Vrabčík, a, m. = *malý vrabec*, kleiner Spatz. — **V.** *V-ky* = *odřezky vepřového masa při krájení sádla ku škvaření*. Us. Mý.

Vrabčinec, nce, m. = *vrabčí trus*, der Spatzenmist, -auswurf. Šd.

Vrabčinka, y, f. = *čočka*, die Linsen. Us. u Plz.

Vrabčinky, pl., f. = *malé třešně*. Cf. Ptačky. U Přer. Kd. Vz Vrabčirka.

Vrabčirka, y, f. = *vrabčinka, ptáčnice*, Vogelkirsche, f. U Opavy. Klš.

Vrabčiti, il, ení. Slad vrabčí (když kořínky v chumáče srůstají). Zpr. arch. VII. 57.

Vrabčník = *vrabečník*.

Vrabčov, a, m., Brabschow, samota u Sušice; Wrabtschow, mlýn u Kutné hory.

1. **Vrabec,** bce, **vrabeček,** čka, **vrabčíček,** čka, m. *(vrab*, Ros., *vrablec*, Sych., vrabikové, MV., na Slov. a ve Slez.: *vrabel*, na Zlínsku: *brablc); vrabčice*, e, f.; *vrabče*, ete, *vrabčátko*, a, n. = *mladý vrabec; v., cvrlík, vrabčík*. V., passer, der Spatz, Sperling. V. domácí, p. domesticus, polní, p. montanus, skalní, p. petronius. V. královský; v. pospolitý, philetaerus socius. Holub I. 217., 90. Strany odvozování vz Šrc. 57., 70. Vrabikové. MV. Vz Pták, Frč. 353., Schd. II. 445., S. N. V. švitinká, cvrliká. Kom. V. šibří (jako sokol). V. volá v zimě: Pusť mě, sedláče, do stodoly, budu ti na vesno pásať voly! Na vesno pak praví sedláku: V řiti, v řiti! Na Vsacku. Vck. V-ce honiti, chytati, lapati, stříleti. K vrabcům patří také: kanárek, konopásek, pěnkava, stehlík, dlask, jikavec, jiřice, polňák (úpolník, štilipec), čížek atd. Vz Vrabcovitý, S. N. Poďte, poďte chlapci, budeme mít vrabce; poďte, poďte děvčata, budeme mít vrabčata. Čes. mor. ps. 14. Z hora vrabci obzobali, z dola panny oblámaly. Sš. P. 322. Jako v. písku, v ní (ve vodě) třepetá se Zoška; V. křikloun. Kká. Td. 148., 197. Jako pták, jenž vysoko letí, a vrabec leckam letící, též lánie darmo řečené (Šal. př. 26.); Dva vrabcě duši a tělo znamenáta, koláč lásku, šest mierek oleje šestero milosrdenstvie a pop pokoru. Hus I. 250., II. 45. Mladý v. učí sa čvirikať od starého. Mt. S. I. 124. Je toho, co vrabec na ocasu unese (málo). U Opav. Klš. Vrabců nechytíš velikým (tureckým) bubnem; Na v. nechoď s velikým (tureckým) bubnem. Dch. V. se ohnízdí, kde je dobře, žid, kde je co bráti. Mor. Tč. Tak chytí ptáčník, když líčí na stehlíky, též někdy s nimi vrabce. Kká. Td. 102. Nebudú ti tie vrabce nádobné (draho tu pletku zaplatíš). Mt. S. I. 101. Starého vrabce plevami neošidíš. Šd., Pk. By slavík jak krásně zpíval, přece vrabce nenaučí; Kdo se vrabců bojí, nech prosa neseje. Pk. Vrabci v trní (už jsou na bezpečném místě. Vz Bezpeč-

nosť, Vtipný); Už to vrabci po střechách zpívají (je to známé); Tu písničku vrabci na střeše zpívají (O tom už aj vrabci na streche čirikajú. Na Slov. Mt. S. I. 93.); Medle, uč ty vrabce (orlici) litati (vz Všetečný); Chce učiti v. litati; V. by unesl jeho jmění (vz Chudoba); Mají se jako vrabci přede žněmi (vz Blahobyt); Vrabce vydělá a hus projí (ztráví i. e. víc utratí než vydělá. V. Vz Marnotratný. Šetrnosť); Hledí co těhotný v. (vz Mrzutý); Hledí co nedopeřený v. (hloupě, vz Hloupý); Vypravuje se jako v. z Čech (o nevýpravném); Co jednou z úst vrabcem vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi; Sváří se co vrabci o cizí proso; Vrabci se hádají o cizí proso (o těch, již si o cizí při nesnázi dělají. Vz Hádka); Lepší v. v rukou, nežli orel v povětří; Lepší v. v hrsti, nežli zajíc v chrastí (než na střeše pět; než jeřábek v lese; nežli čáp na střeše); Nesluší za vrabcem vejci házeti. Č. Je tlustý jako ženatý vrabec pod kolenem (= suchý, vyzáblý). U Kr. Hradce. Kšť. Žádnému pečený v. (holub, pták) do huby (do úst) nevletí (každý musí pracovati). Čeká na pečené vrabce (vz Lenoch). Sych. Pečení vrabci aby jim v ústa litali. Lom. Jde mi z tebe strach co z pečeného vrabce (co by mne blecha kousla). D. V. na střeše zisku nenese. Vz Hospodářský. Tč., Šp. O pověrách vrabců se týkajících vz Mus. 1853. 488.

2. **Vrabec**, bce, m., osob. jm. Tk. V. 89., 187., Blk. Kfsk. 1217., 1133. V. Fr., čes. malíř, † 1799. Vz S. N.

Vrabečnice, e, f., rostl., passerina, die Spatzenzunge. V. vlnitá, p. hirsuta, barvířská, p. tinctoria, Rstp. 1319., Čl. Kv. 162., FB. 34., Slb. 240., S. N., velkokvětá, grandiflora, jednokvětá, uniflora, niťkovitá, filiformis, strboulatá, capitata, dužná, orientalis, šicholistá, dioica, kališnatá, calycina, sněžná, nivalis, klasatá, spicata. Rostl. I. 234., III. 120.

Vrabečník, a, m. = poštolka, falco tinnunculus, der Spatzenfalk. D.

Vrábek, bka, m. = *vrabec*. Nevideu ani ftáčka ani vrábka. Dbš. Sl. pov. I. 537.

Vrabeł, bła, m. = *vrabec*. Na Slov. a ve Slez. Šd. Sedí v. na makytě, krútí řiťum rozmanitě; lidé idú do kostela, ptají se ho, co to dělá? Já nedělám nic, poľubte mě všecí v řic. Slez. Šd. — **V.**, snad eufemismem zpotvořeno z *ďábel*, der Geier. Jdi do v-bla; V. tě tam nis (nesl). Na Ostrav. Tč.

Vrabí = *vrabčí*. Ros. — **V.** *símě* = *kamejka lékařská*, lithospermum officinale, der Steinsame, rostl. Jg., Čl. Kv. 227., FB. 53. — **V.**, n., městečko v Brandýsku n. Lab. Tk. V. 220. Vz Blk. Kfsk. 1453.

Vrabík, a, m. = *vrabčík, vrabec*. Na Slov. Němc. VII. 298. Tu nechyrovať ani vtáčika ani vrábika. Mt. S. 97. Blúdi po tých horách dľho sám a sám, nikde ani vtáčika ani vrábika. Dbš. Sl. pov. I. 344. Nechť já sokol s ostruhami, tatík vrabík bosý. Hdk. C. 79.

Vrabina, y, f., Wrabina, hájovna u Stoda. PL. — **V.**, jm. hor a lesů u Přeštic.

Vrabinec, nce, m. = *Vrabník*. Blk. Kfsk. 53.

Vrablec, blce, m. = *vrabec*, vz toto. Je veliký jak v. v hrsti. Mor. Šd.

Vráblic, e, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Vrablica, e, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Vrablík, a, m., osob. jm Vck.

Vrábník, a, m. = *bravník*, die Misteldrossel, turdus viscivorus. Frč. — **V.** = *prskavec*, die Schnarrdrossel. — **V.** = *poštolka*, der Thurmfalk. Pdy.

Vrabník, a, m. = *Vrabinec*, Sperlingstein, hrádek v Děčínsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 53.

Vrabov, a, m., Wrabow, ves u Vlašimi.

Vrabří, n., Worhabschen, ves u Stříbra.

Vrabsko, a, n., Dietrichstein, ves u Čimelic; Wrabsko, hájovna tamtéž. PL.

Vrabský, ého, m. V. z Vrabí, jm. šlechtic. rodiny. Vz S. N. Cf. Blk. Kfsk. 453.

Vracati z vratjati = *vraceti*. — **kdy.** V desiatý deň začal sa vracať. Sl. let. II. 12.

Vracedlo, a, n. V. par, retour d'eau. KP. V. 60., 61.

Vracek, cka, m. = *Vratislav*. Gl. 368.

Vracen, cna, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vracena, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Vracení (od vraceti), **vrácení** (od vrátiti), n. V. vypůjčené věci, die Zurückstellung. Us. — **V.** = *zpátečné otočení na cestě*. V. posla domů, die Zurückschickung. Us. — **V.** = *dávení, blití*, das Erbrechen. — **V. se** = *zpět jíti, návrat* (také bez se. Vz Se), das Zurückgehen, die Rückkehr. V. se roční dne nějakého. Jg. Vrácení se nemoci, neduhu, die Recidive. Nz. lk. Jejte (= jeďte) milej s Bohem, s milejm panem Bohem, vemte na v. jablíčko červený. Sš. P. 514.

Vrácený; *-en, a, o*, zurückgegeben, zurückgestelit. Poněvadž ten list a zápis má sobě zase v-ný. Pal. Dj. V. 1. 392.

Vraceti, vz Vrátiti.

Vracka, y, f., osob. jm. = Vratislava. Pal. Rdh. I. 128., Gl. 368., Dal. 21.

Vraclav = *Vratislav*. — **V.**, Wratzlaw, ves u Vys. mýta. PL. — **V.**, Breslau, samota u Šenova ve Slez. Tč.

Vraclavka, y, f., Kleinbressel, ves v Krnovsku ve Slez. Šd., Tč.

Vraclavské předměstí ve Vys mýtě. *V. vrchy*, samota u Vys. mýta. PL.

Vřácnouti, cnul a cl, ut, utí = *udeřiti*, einen Schlag geben. — **koho čím.** Na mor. Valaš. Vck.

Vracov, a, m., městečko v Kyjovsku na Mor. Vz S. N. Dle Pal. Dj. I. 2. 256.; dříve: *Pracov*. — **V.**, hrad Kunštat. Vz Blk. Kfsk. 886. — **V.**, ves u Planice. Vz Tk. I. 361. — **V.** Pamatuj na V. (na vrácení se; vrať se v čas). Č.

Vracování, vz Vrácení.

Vracovice, dle Budějovice, Edenthurn, ves u Znojma; Wratzowitz, ves u Vlašimi. Cf. Blk. Kfsk. 896.

Vračka, y, f., osob. jm. Dal. k. 10.

Vračkov, a, m., ves pod Řípem. Tk. III. 102. Cf. Blk. Kfsk. 1453.

Vračkovice, dle Budějovice, ves u Vlašimi.

Digitized by Google

Vračovice, ves u Chocně.

Vřadění, n., die Einordung, Einreihung. Nz.

Vřaděný; *-ěn, a, o,* eingeordnet, eingereiht. V. slova. Us.

Vřaditel, e, m., der Einreiher. Šm.

Vřaditi, il, én, ění; *vřaďovati,* einreihen, rangiren. — **co, koho kam:** vojáka **do** šiku. Us. V. nový předmět do sbírky, knihu do knihovny, slovo do slovníku. Us. Skonav u vysokém stáří dne 30. června r. 1139. vřaděn jest od papeže Klimenta III. dne 30. září r. 1189. **mezi** svaté; Dle jich postavení měli by comites mezi barones, mezi přední hodnostáře v zemi vřaděni býti. Ddk. II. 449., IV. 203. Někteří Barnabáše **k** apoštolům vřaďují těm, kteří vlastně a povýtečně tím jménem slují. Sš. Sk. 167.

Vřadný, Schlag-. V. slovo, das Schlagwort, das Stichwort. Nz., Dch. V. slovo ve slovníku.

Vřadování, n., die Einreihung. — **V.** = *směřování otázky slovné ke dvěma nebo více členům.* Zvěděli, kdo chce s kým býti. Já všecko, co jak jest, vyložím. Brt. S. 3. vyd. 131. V. otázek, vz Otázka, Tázací.

Vrag, a, m. = *čert.* Na Slov. Němc. I. 294. Vz Vrah.

Vrah, a, m., pl. vrahové. D. **V.,** vragъ, goth. vargs inimicus, skr. varh (m. vargh) ferire, destruere. Schl. **V.** = *nepřítel,* der Feind, hostis. Ž. wit. Deut. 27. a 41., Dal. 103., 160., 166. a j. Slovo v. od polovice 14. století ustoupilo slovu *nepřítel.* Jir. v Mus. 1864. 150. Nyní zase oživá. Nebojíce se vrahóv, by nás kdy mohli přemoci; Zpupných nepřátel a vrahóv. Troj. Že jsem pohnal vraha svého, jenž jest zabil mého bratra. Arch. II. 79. Aj ty vraže, běs v tě! Rkk. 12. Sekyra na ně dlubny kludí, když se před svým vrahem súdí. Dal. Náš dávný v. ďábel. Pass. 8. (Hý.). V. a nepřietel (hostis); Když vyjdeš proti vrahóm (hostes) tvým v boj. BO. Bíte mého vraha. NB. Tč. 251. Můj háj zelený mi vrahovia (= vrahové) zoťali. Na Slov. Tč. Každý, ktož nenávidí bratra svého, v. neb vražedlník jest. Hus I. 154. Moudrá hlava chystá vrahům pád. Shakesp. Tč. Své vrahy mlátí; bůřiti v v-hy; na vrahy pospěti; kus ščita vrahu otrazi. Rkk. Úhlavní a ukrutný v. nepřítel Turek. Har. — **V.** = *hlavní nepřítel, zlý duch, ďábel,* der Arge, der Teufel. V. MV. nepravá glossa. Pa. — **V.** = *zabojce, kdo někoho zabil,* der Todtschläger, Mörder. V. otce, matky, bratra, V.; vrahem svým býti. V. V. krále, úkladní, D., dětí. Svůj vlastní v., D., J .tr., v. samého sebe. D. Vrah ctí něčí. V. Vraha vyhledati. Er. V. tajný. Th. Loupežný v., der Raubmörder. Dch. Žaloval si v. vrahovi, krahulíček jestřábovi, že mu mladé vyhubili a samičku zastřelili. Sš. P. 698. Spáchal-li Němec vraždu, v. buď knížeti zapraviti má 12 talentů řezenských denárů, buď zbaven býti pravé ruky; K vypátrání vrahův a zlodějů byli přicvičeni. Dch. IV. 170., 229. (Tč.). Ďábel byl jest vrah n. morděř od počátku, neb zabil jest Adama, prvého člověka. Hus I. 154. Vz Morděř v Jg. Slov. — **V., lépe:** *brah, brh* = *dříví v lese složené,* geschlichtetes Holz im Walde. Jg. — **V.** = *metla,* die Ruthe. Drbati někoho vrahem totižto metličků na zadku. Boč. ms. Olom.

Vrahbí, ího, m. = *bratrův vrah,* der Brudermörder. Puchm.

Vrahkyně, lépe: *vrahyně.* Jg.

Vrahobojstvo, a, n., κρατερῇ ὑσμίνῃ (nehezký překlad). Vký.

Vrahovice, dle Budějovice, ves u Prostějova. Aleš z V-vic. Tov. 5.

Vrahovský, feindlich; mörderisch. V. ukrutnosť. Th. — **V.** *mlýn,* něm. Wrach, ves u Sedlčan.

Vrahový, Feindes-; Mörder-. Dch. V-vá země (nepřátelská). BO. A pak běda vrahům vrahovým. Pokor. Z hor. 17. Vz Vrahovský.

Vrahožily, pl., Frauschiele, ves u Teplice. PL. Vz Blk. Kfsk. 862., 863.

Vrahyně, ě, f. = *nepřítelkyně,* die Feindin; *vražedlnice,* die Mörderin. Pk.

Vraj = *praj, prej, prý.* Vz Prý, Ht. Sl. ml. 146. Na Slov. Sd., Němc. Bohatši vraj mocnější. Mt. S. I. 100. Ani meno tvojho otca v. neznajú. Lipa 208. — **V.,** e, m., osob. jm. Na Vsacku. Vck.

Vrak, u, m. = *trosky rozbitého korábu.* Rk. — **V.,** zastr. = *kámen drahý.*

Vrákati = *krákati, za vlasy tahati.* U Německého brodu. Brnt.

Vralek, lku, **vralík,** u, m. = *japík,* lithion, das Lithium, prvek kovný. Pr. Chym. Vz S. N., Nz., Lithium.

Vraličitý, Lithium-. Vz Vralík. Presl. Chym. 193.

Vralík, vz Vralek.

Vralíkový = *vraličitý.* V. kysličník. Presl. Chym. 14.

Vralnoslída, y, f., der Lithionglimmer, ne rost. Miner. 456.

1. **Vran,** vz Vraný.

2. **Vran,** a, m. = *havran,* der Rabe. V MV. nepravá glossa. Pa. Žeť v. oka nevykline. St. skl. V. 208.

3. **Vran,** a, m. = *kůň vraný,* der Rappe.

1. **Vrana,** y, f. = *svačina,* die Jause. Na Slov. Plk. V. vysoká, o 3. hod., v. nízká, o 6. hodině. Plk.

2. **Vrana,** y, f., **vranka** = *díra na (v) sudě, zátkovnice, ozředlo,* das Spundloch. Us. na Mor. Baiz., Šp. Prišiel k prvému sudu, vranku odrazil a zavolal. Dbš. Pov. III. 74.

1. **Vrána** (na Mor. a Slov. *vrana),* **vranka, vranečka,** y, f. Strany krácení *á* vz Brána. Cf. lit. varnas, Gb. Hl. 125., Šrc. 47.—49. *Vráně,* ěte, n. = *mladá vrána.* V. obecná (popelavá), corvus cornix, die Krähe, Nebelkrähe, černá (Černý jako v., jako havran. V.), c. corone, die Rabenkrähe, Frč. 356., Schd. II. 270., 447., S. N., bílá. V. kváká, kváče, Dal. 25., kráká, krákorá. Pt. V-ny lapati, loviti, stříleti; v-ny krouží nad lesem. Šp. V., kavka černá, krkavec horní, krkavec skalní č. alpský. S. N. Když ras mrchu dře vrány obletujíce volají: Náš, náš, náš, náš! Ale straka nedaleko na stromě sedíc domnívá se míti větší právo, i ozývá se: Švagře, nechte toho! Švagře, nechte toho! Na mor. Zlínsku. Vz Straka. Brt. Vrána křičí: Cože mně někdo dá? cože mně někdo dá? V zimě:

Digitized by Google

drek, drek; v létě: koláč, koláč! Na Vsacku. Vck. Chodí jako v. (otrhaný). U Lukavice. Dhn. Roztrhaný jako v. U Žamb. Kfk. Má černé nohy jako v. Šd. Jak skřivan též i v. mile zpívá, když nevšímáno jest. Shakesp. Tč. Tys jistě klobal s vranami na měkkotě (říkají tomu, kdo má uklobaný nos). U Třebonina. Rč. Proč vrána letí nad kostel (hádanka)? Šd. Máme takého staříka, je v něm ran, není v celém světě tolik vran (úl). Šd. Ať na ňu vrany nekvačú, černé oči ať neplačú; Zakryte tu krev červenú, ať ji vrany něglubajú; Jen ty vrano ni nebróké (nebroukej), jen ty mně do voči kóké (koukej); Než v. k vraně doletěla, patero mladých vyseděla a to šesté vajičko pokazila. Sš. P. 84., 158., 697., 761. (Tč.). Toľko lačných detí ako vran. Mt. S. I. 96. An již zčernal jako v. Hr. rk. 425. Vrána přinesla jim dítě (říkají dětem, když se někde dítě narodilo); V. nosí děti. Us. Zvu vás jako hosti, neb přinesla mé Saře Jankelíčka vrána. Kká. Td. 212. Už v. přiletěla (už žena slehla). Us. Bdl. Vrána letí, dělá: kvá, kvá, kvá, nese už Hanýska k vám, k vám, k vám. Slez. Šd. Na vránu pokřikují: Vrana letí, nemá dětí a my máme, neprodáme. Na Mor. Vck. Když ty přijdeš mezi vruny (vrány), musíš kvákat jako uny (ony). Na Ostrav. Tč. Keď si prišiel medzi vrany, musíš kvákať jako ony. Dbš. Obyč. 96. Ten kdo přindě mezi vruny, musí kvokať jako uny. Slez. Tč. Medzi v-mi kvákej jako ony. Mt. S. I. 122. Vrany již na něho pijí litku = brzy umře. U Olom. Sd. V. kváká, déšť krápá. Mor. Tč. Nepomůže vráně mýdlo. Chytrý co mladá v. Kom. Když sokol oprší, i v. ho ukluve. V. vráně neublíží. Šd. Jeden jestřáb mnoho vran vzpúzie. Dal. 76. V oči si mi ako liška a krem očí ako v. Mt. S. I. 98. Když se v. zjestřábí, hleďte se ptáci; V. vedlé vrány sedá, jeden druhému roveň hledá (graculus graculo assidet); V. podlé vrány sedá, rovný rovného si hledá (D.) V. vráně oka nevykline (Dch., nevyklibne, nevydľube, nevyklube, vz Zlý. Cf. Zloděj zloději, šibal šibalu neuškodí. Solf.); Lepší v. v pytli jedna než na vrbě tři; Nemysli, že jsem já vráně z ocasu vypadl. Načež druhý: aniž já strace (o pyšném); Sedí (číhá ubohý) jako v. na úhoře (má se chudobně, špatně, vz Chudoba). Č. Těžce v-nu věchtem zabiješ. Smil. Žena věrná, milá, jest divná co v. bílá. Lom. Kolik vran bílých, tolik macech dobrých. Domnívá se, že lapil bílou v-nu. Ros. Zlá obrana sobě vrána. Bž. V. nenechá svého kvákání. Ros. Dostaneš koláče, až ho v. nakváče. Hledíš, co v. v kosť (hledí co hvížď = upřeně, s vyvalenýma očima). Msk., Klš., Brt. Já o strace, on o v-ně (já o hruškách, on o slivách = nerozumíme si). Na koho vrány, na toho straky. Bern. Když na koho počnou straky řehotati, již i vrány kváčí (jak pomlouvá jeden, pomlouvá i jiný). Kmp. Kam v. letí, tam ji slyšet kvákati. Vz Zvyk. Šp. Nad kým v. kváče, tomu prý se přihodí neštěstí. Mor. O pověrách vran se týkajících vz Mus. 1853. 487. — 2. V., y, m., os. jm. V. Šm., čes. spisov., † 1856. Vz S. N., Šb. H. l. 306. — *V. Mik.*, v 15. stol. Vz Jir. H. l. II. 332. — V. Adam. Vz Blk. Kfsk. 1095.

Vraňák, a, m. = *vraný kůň, vraník*, der Rappe. Slez. Šd.

Vraňany, dle Dolany, Wranian, ves u Mělníka. Tk. III. 58.

Vraňás = (ve) Vraňanech. Bž. 83.

Vranatý = *vraný*. Mám koníčka vranatého, shodí tě do voděnky. Sš. P. 655.

Vranča, e, f. = *potok a údolí* v Nov. Hrozenkově. Vck.

Vraňča, e, f. V. hrubá a malá, oddíly Nov. Hrozenkova na Mor. Tč.

Vrančice, dle Budějovice, Wrantschitz, ves u Březnice. Tk. I. 437., Arch. II. 467., Blk. Kfsk. 334.

Vrančiti, il, ení, schreien wie die Katzen.

Vrandžeti = *vrangati*. Mor. Šd.

Vrané, ého, n., Wrana, městečko ve Slánsku. — V., ves ve Zbraslavsku. Vz S. N., Tk. I. 47., 84., 87., 415., IV. 745.

Vráně, ěte, n., junge Krähe. Us.

Vranec, nce, m. = *vraný kůň*, der Rappe. Č., Kamar. Kdo pojede na tom vranci? Hdk. C. 239. — **V.** = *samorostlík, kristoforova tráva, samorostlík klasatý*, actaea spicata. Rstp. 25. — **V.** = *plavuň vranec*, lycopodium selago, rostl. Rstp. 1773. — Cf. FB. 3., Slb. 660. — **V.**, corna, ryba., zastr. Rozk.

Vraneč, ně, m., dvůr u Bítova na Mor. Tč.

Vraneček, čku, m., selaginella. V. brvitý, s. ciliata. Č. Kv. 79., FB. 4.

Vranek, nku, m. = *kopanina*, Eisentitan, m., rostl. V. lupenatý, zrnitý. Krok.

Vránek, nka, m. = *vranec*, der Rappe.

Vrangati, *vrandžeti* = *ptáti se, doprošovati se, škebrati*, betteln, flehen. Na Mor. Pořád tu cosi vrangá, vrandží; Jdi, nevrangej už! Šd.

Vrangula, y, m. = *kdo vrangá*. A jdi už, ty v-lo, pořád mi tu vrandžíš. Mor. Šd.

Vraní (*vranní*, D.) = *od vrány*, Krähen-. V. péro, noha, zobák, hnízdo, Us., obyčej. povaha. Ros. — **V.** *oko* = *kuří oko na noze*, das Hühnerauge. Mor. Brt., Sd., Bdl., Tč. — **V.**, *v botan.* V. ucho, peziza aurantiaca. Mt. S. VIII. 1. 11. V. noha, plantago coronopus, der Krähen-, Hahnenfuss, V.; noha planá, p. Wulferii; oko (1. borůvky, myrtové jahůdky, černé jahody, myrtilli, Heidelbeeren; 2. pořád zelený zemokříček; 3. semeno kulčiby, strychmos nux vomica, das Krähenauge, die Brechnuss; 4. paris quadrifolia, Wolfsbeere); střevec mechový, moehringia muscosa. Ja., D., Krok, Rstp. 1061., 1242., 1669., Kk. 127., 175., Čl. Kv. 286., 128., FB. 73., 20., Slb. 709., 192., 366., Schd. II. 270., Čl. 150., S. N. — **V.** *hora* v Šárce. Tk. II. 264., III. 99. — **V.** (Vrané, Wranay), ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 87., 1206., 430.

Vranice, dle Budějovice, Wranitz, ves a) u Kácova, b) u Zahrádky, c) u Litomyšle. Cf. Blk. Kfsk. 60., 905.

Vranický, ého, m., os. jm. V. Pavel, hudeb., † 1808. — **V.** Ant., hudeb., nar. 1761. Vz S. N.

1. **Vraník**, a, m. = *vranný kůň*, der Rappe. Ja. Dal si v-ka svého vraného osedlať. Dbš. Pov. VI. 17.

2. **Vraník**, a, m., Wranik, ves u Uhlíř. Janovic. PL.
Vranín, a, m., Kuna, ves u Lišova. — *V. dolní a horní*, Unter-, Ober-Franing, vsi u mor. Budějovic. PL.
Vraninec, nce, m., ves, nyní: Vranice. Tk. I. 406., 408., III. 73.
Vranisko, a, n., eine grosse o. abscheuliche Krähe. Us.
Vranistvěti, ěl, ění, dunkelgrün, schwärzlich werden. Us.
Vranistvý, schwärlich, dunkelgrün = *náčernalý*. V. obilí (bujné). Vký.
Vraniti, il, ění = *hubu otvírati, troubiti*, maulaffen. — **kam**. Co nám vraníš **na** naše jídlo? U Žamb. Dv. — **se**. Oves se vraní (o ovsi bujném). U Klatov. Kd.
Vranka, y, f. = *vraná klisna*, schwarze Stutte. Postůjte, postůjte, hnědovrané vranky, až já se odprosím mojé kamarádky; A ty naše vranky majů zlaté caňky, papírové pobočníky, železné prostranky. Sš. P. 455., 683. (Tč.). — **V.**, vz Vrána, 2. — **V.**, *ryba*. KP. III. 386.
Vranko, a, m. = *vraník*. Na Slov. Dbš. Obyč. 51., Pov. III. 18.
Vranní, vz Vraní.
Vranný, vz Vraný.
Vrano, vz Vraný. — **V.**, adv. subst. = *černavo*, schwärzlich. Ms. alch. (Jg.).
Vranohnizd, a, m. = žluna, picus niger, der Schwarzspecht. D.
Vranokřemec, mce, m., schwarzer Mangankiesel, nerost.
Vranoleštěn, u, m., nerost, das Schwarzspiessglanzerz. Mineral.
Vranosť, i, f. = *černá barva*, schwarze Farbe. Ros.
Vranoš, e, m., os. jm. V. z Čečína. Vz Blk. Kfsk. 903.
Vranov, a, m., Frain, městečko ve Znojemsku; Wranau, ves v Brněnsku; Frohnau, ves u Falknova a u Ronšberka; Braunau, ves u Sušice; Franowa, ves u Staňkova; Rabendorf, ves u Mimoně; Wranow, vsi a) u Benešova v Budějovicku, b) u Bechyně, c) u Votic, d) u Nasavrk, e) u Rokycan; dvůr u Třebechovic; Wranowa, ves u Stříbra. PL. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Vraňov, a, m., ves v Plzň. Vz Blk. Kfsk. 330., 872., 1212.
Vranová, é, f., ves u Kunštata; Braune, ves u Mohelnice; Wranowa, myslivna u Hořovic, ves u Letovic.
Vranová *Lhota*, Braunöhlhütten, ves u Jevíčka. Tč.
Vranovcovitý. V. rostliny, parideae: vranovec, kruticha, trojatek, chopatec. Rstp. 1569., S. N.
Vranové, ého, n., Wranowey, a) ves u Malé skály, b) samota u Hodkovic. PL. Cf. Blk. Kfsk. 1453.
Vranovec, vce, m., paris, die Einbeere. V. čtyrlistý, p. quadrifolia. Rstp. 1569., Kk. 127., Slb. 192., S. N. — **V**. Matěj. Vz Blk. Kfsk. 1025.
Vranovice, dle Budějovice, Branowitz, ves u Zelovic; Wranowitz, vsi a) u Březnice, b) u Rokycan, c) u Prostějova. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 126.
Vranovská *ves*, Frainersdorf, ves u Znojma.
Vranovsko, a, n., Wranowsko, ves u Lomnice v Jičínsku. PL.
Vranovský, ého, m., osobní jm. — **V.**, Wranowsky, mlýn u Nepomuka. PL.
Vránový, corvorum, Krähen-. Dětem v-vým. Ž. wit. 146. 9.
Vransko, a, n., Wransko, samota u Hodkovic. PL. — Cf. Tk. I. 87., III. 131., Blk. Kfsk. 1453.
Vranský, ého, m., osob. jm. Tk. V. 65.
Vraňucha, y, f., oenas, hmyz. Krok. II. 255.
Vranuša, e, f., *jm. kraví*. Mor. Brt.
Vranův *mlýn*, Wranaumühle, u Brna.
Vranůvkov, a, m. *(Vranov)*, ves u Plzně. Vz Blk. Kfsk. 127.
Vranůvky, pl., f., *druh hrušek* na mor. Valaš. Vck.
Vrany, ves zaniklá v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 599.
Vraný, **vranný**; zastar. *vran, a, o*: od vranъ, corvus. Schl. **V.** = *černý, vraní barvy*, rabenschwarz. V MV. nepravá glossa. Pa. V. barva, V., smůla. Kom., vlasy, Hlas., kůň (vraník). D., Vrat. V. barva jest černosť uhlová s leskem. Rostl. Tvoj koník vranný, ostrokovaný, pokopal by ma podkovičkami. Sl. ps. Tč. Dala sem ti pérko jako galanovi, tys ho dal do hrantu vranému koňovi; A já ti to dovedu, že si pro tě dojedu čtyrma koňma vranejma jako zeman ze mlejna; Kerého mně dáte? Teho-li vraného (koně) lebo teho hlinku? Sš. P. 222., 269., 579. (Tč.). Vrané (černé) mraky. Kká. Td. 5. Pro mne toliko noc vraná. Nár. bibl. V. 33. — **V.**, ves u Zbraslavi. Pk. III. 87. — **V.**, ého, m., osob. jm.
Vranžeti = *vrangati*. Na Mor. Šd.
Vráp, u, m., **vrápa**, y, f. = *skrčení kůže n. jakéhokoliv svrchku*, die Runzel der Haut usw. Kůže starce vysychá, po ztrátě své pružnosti dostává vrásky a vrápy. Krok. II. 529.
Vrápatý = *vráskatý, řasnatý, záhybnatý*, gefaltet, runzelig. Nz.
Vrápek, pka, m., limnochares, pavouk. Krok. II. 249.
Vrápenec, nce, m., die Hufeisennase, rhinolophus, ssavec (netopýr). V. podkovní, menší, trojzejkový, podobný, pahrbečný, hedvábný, larevnatý, obecný, potvorný. Krok. Cf. S. N., Frč. 395. Schd. II. 393. — **V.** = *druh plžů*. Krok.
Vrapice, **Rapice**, dle Budějovice, ves u Buštěhradu. Vz S. N., Tk. V. 173.
Vrapka, y, f., zastr. = *houf, množství, počet*, Hauten, m. Hus. V. lidí. Dch.
Vrápnatý = *plný vrápů*.
Vrapolist, u, m., rytidophyllum, das Faltenblatt. V. vroubkovaný, r. crenulatum. Rstp. 977.
Vraponitec, tce, m., rytiphlaea, der Runzelfaden. V. barvířský, r. tinctoria. Vz Rstp. 1868.
Vrapoun, a, m., plectorhynchus, ryba. Krok.
Vrapovaný; *-án, a, o* = *faldovaný, skládaný, nabíraný*. V. punčochy, boty, čižmy, sukně. V již. Mor. Šd., Vck.

Vrápovka, y, f. V. mřížovaná, cancellaria cancellata, měkkýš. Vz Frč. 240.
Vrápuch, a, m., sanella, plž. Krok.
Vrapule, e, f., sepidium, hmyz. Krok. II. 254.
Vrapýš, e, m., amphisbaena, had. Krok. I. c. 129.
Vřas, u, m. = *vřes*. Zaluž. II. k. 21.
Vřasa, y, f. = *vřes*. Rk.
Vráščitý, runzelig. V. čelo, skráň, stařík. Tč., Dch., Vrch.
Vrásek, sku, m., zastr., obyč. **vráska**, y, f. = *svrasklina*, die Runzel, Falte. — **V.** *čela*. V. Obličej vráskami se potahuje. Kom. Stařecí věk vrásky přináší. Kom. Vrásky na tváři. Har. II. 59. Vrásky na starém čele v potu plavaly. Sml. Do Nydrlandu pro vybílení svých vrásek jezdí. Ler. Čelo vráskami popjaté. Šml. Aby ji vzal on sobě slavnú cierkev nemající poskvrny ani vrásky t. j. všedního hřiecha. Hus II. 38. Čelo vráskami zorané. Troj. Vrásky míti. D. — **V.** *kůže* (zvířecí), Hautrunzel. V. — **V.** *sukně* = *záhyb*, v obec. ml. *fald*, Falte, f. V. — **V.** *v knize* = *oslovské ucho*, Eselsohr, n. Rohn. — **V.** = *vada*, Fleck, Narbe, Mackel. Beze vší úhony a vrásky. V. — Br., Lom. Vz S. N.
Vráska, vz Vrásek.
Vráskal, a, m., complista, zastr. Ruk. vodň.
Vráskati, *vráskávati*; *vraštiti*, il, čn, ění; *vraskovati* = *vrásky dělati*, runzeln, falten. — **co**: čelo, D., Ros. Nevrašč sě ani tvé tváři. BO. — **se** = *vrásky dostávati*, runzelig werden, Runzeln bekommen. Mým dobrodiním velmi málo mládenec smyslí a proto málo se vraští. Jel. Enc. m. 14. Vraští se hrdlo, Jel., tvář, Hus., čelo. Us. — **se čím**. Čelo se mu starostmi vraští, Us., zármutkem. Kom.
Vráskatěti, -ějí, ěl, ění; *zvráskatěti* = *vraštiti se*. Vz Vráskati. Ros., Jg.
Vráskatiti, il, ěn, ění, *svráskatiti*, *zvráskatiti*, runzeln. — **co**. Nej.
Vráskatý, runzeltaltig, runzelig. Rst. 516.
Vráskavosť, i, f., die Runzeligkeit. Us.
Vráskavý = *plný vrásek*, runzelig, voll Runzeln. Zlob.
Vráskočelý, mit runzeliger Stirn. V. kmet. Pl.
Vraskoň, ě, m., acioa, die Acioa, rostl. V. sladký, a. guianensis. Rstp. 470.
Vraskosenka, y, f., fabiana. Rostl. II. a. 77.
Vraskoun, u, m., alyxia, die Alyxie, rostl. V. hvězdnatý, a. stellata. Vz Rstp. 1068.
Vráskov, a, m., Raškov, něm. Nikles, ves u Šumberka. Tč.
Vráskovatění, n., das Runzeligwerden, die Runzelung.
Vráskovatěti, -ějí, ěl, ění = *vraštiti se*. Vz Vráskati.
Vráskovatiti, il, ěn, ění, runzeln. Jg.
Vráskovatosť, **vráskovitosť**, i, f., die Runzelung, Runzeligkeit.
Vráskovatý, **-kovitý** = *vráskavý*. Mus. I. b. 60.
Vraský = *svraštělý*.
Vraslav = *Vratislav*. Bž. 48.
Vřásný = *řásný*, faltenreich. Chodíme jiní v šatu vřásnějším. Bech. (V Rozb. 1841.).
Vraspír, a, m. = os. jm. Vck.
Vrastvie, **vrastvo**, a, n. = *nepřátelství*. Poslednie budi jeho vrastvo = vrahovo jednání, loupežení, zbojnictví. Rkk. 17. Obnovichu vrastvie s Tataříny. Rkk. 49.
Vraškov, a, m., ves v Litomř. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Vrašov, a, m., ves. Vz Blk. Kfsk. 1453.
Vrašovice, dle Budějovice, místní jméno. Arch. V. 571.
Vraštění, n., vz Vraštěti, das Runzeln.
Vraštěti, ějí, ěl, ění = *vrásky dostávati*, runzelig werden. — **komu**. Hlava mu vraští. Us. — **na koho**. Co na mě vraštíš (čelo stahuješ, se mračíš)? Na Ostrav. Tč.
1. **Vraštil**, a, m., der Fälter, Narbenmacher; der Hirnfalter, Trübblickende. Dch. — **V.**, osob. jm., Šd., Blk. Kfsk. 1262.
2. **Vraštil**, a, m., Wraschtil, samota u Nové Paky. PL.
Vraštiti, vz Vráskati.
Vrat, u, m. = *vracení se*, die Rückkehr. L. Na vratách = na zpátečním pochodu, der Rückmarsch. Zlob., Šm. Bod vratu, der Rückkehrpunkt. Šln. I. 67. — **V.** = *ruční vrátek*, v horn., die Haspel; *vrat koňský*, *žentour*, der Göpel, Pferdegöpel, das Kehrrad; **těžný** konský v.; námořný koňský v.; v. parní (vrátek), der Dampfgöpel; v. vodní, der Wassergöpel, Hř., brzdný, die Bremshaspel, der Bremsgöpel; vzdušní, die Lufthaspel. Bc. — **V.**, Wrat, ves u Malé Skalice. PL. Vz Blk. Kfsk. 803., 844.
Vrať, i, f., hud. nástroj. Samku na vrať dudej. Kol. ván. 231.
Vrata (na Slov. a Mor.: *vráta*), gt. vrat; **vrátka**, tek, **vratečka**, eček, pl., n. Vz Játra. V již. Čech. vráta, gt. vrát, do vrát. Kts. V. od vrt (vrt-ěti), *r* v *ra*, vz *r*. Cf. Gb. Hl. 147. **V.** = *sbitá prkna k zavírání, křídla*, Thorflügel, m. U vrat brány. Br. Brána má své zavření, vrata, závory a hřebeny. Kom. *Části vrat:* běhoun, meče, chlapačka, sova, klepáč. Vz Vrateň. U Nivnice. Kch. Zavři vrata. Šd. Má hubu pořád rozklábanu jako vrata (pořád hubuje). Mor. Šd. Otvíráš hubu jako vrata. Šd. Deš sem bela malý děvče, tó maló děvečkó, dívali se na mne chlapci skrz vrata dírečkó, a včil sem se vdala, včil se na mne nedívajó celému vratama. Brt. P. 106. Vyšla přede vrata, chyčila (chytila) se plota; Na člupečku sedávala: Poďte chlapci k nám, naše vrata nevrzají, já je zalévám. Sš. P. 497., 632. (Tč.). Odprovázel ji za vrata, tam jí dával cukrata. Slez. ps. Šd V. kamenem založiti (aby se nezavírala). Us. Ty hlediš na to jako na nová v. Us. Šd., Tč. Dívá se jak na nová v. Us. Vck. Čudoval sa ako tel'a na nové v. Dbš. Pov. II. 83. Na všecko ústa otvírá jako kráva na nová vrata. Hu tele na nová vrata. Prov. Dvojná v. Aqu. — **V.** = *dvéře velké u domu*, das Thor, die Pforte. Zadní v., v. kostelní, V., u stodoly n. stodolní, zahradní, Us., do dvora, D., posuvná, Schubthor. Šp. Veliká v. hradu pražského. Vz Dal. 41. V. římská

a řecká, vz Vlšk. 67., 76., 87. V. otevříti. V. Vrata zůstanou otevřena. D. Otvírejte nám vrata, nesem milého brata; Jak k nebeským vratům přišly, na ty vrata zabušily; Otevři mně nebes vrata, když dokonám pouť života; Vrata votevřený, mečem založený. Sš. P. 20., 24., 57., 731. (Tč.). Kterak jemu ten čtvrtek před květnú nedělí přede dnem u domu práh, okno a v. čáry polili. NB. Tč. 248. Jeho Milosť téměř od svých nás vrat odstrčila. Pal. Dj. IV. 1. 160. Mají se postaviti u vratech králových na hradě. Arch. II. 495. Budou tedy v. pravdy a milosti boží do kořán pro všechny lidi otevřena. Sš. J. 37. Neb na kohož spadne ztráta: Zavři před ním, dějí, vrata. Alx. V. v. 342. (HP. 9.). Host, který v tvých vratech jest. Hus I. 118. Nešlehej v cizí v. prutem, aby nepraли do tvých sochorem. Šd. Suď se, suď, ale k smíření vrátek nezavírej. Šd. Trpělivosť železná vrata probíjí. Tč. Pěkné slovo železná v. otvírá. Hkš., Bdn. Nekoukej na v., ale za ně (hleď, abys od zadu k úrazu nepřišel). Lb. Zanechal sobě v.; Zanechal sobě kozích vrátek; Nemohl najít kozích vrátek, Sš.; Umíť on najíti kozích vrátec (vz Vrátce), kudy by vyklouzl (o opatrném). C. Vz Dvéře. Slov. let. IV. 203. — **V.** *v jezu*, das Schleussenthor. Vz Podlaha. Nz., Šp. — **V.** = *vrátnice*, porta, vena portarum. Nz. lk. — **V.**, Brod, ves u Budějovic. PL. — **V.** *kamenná*, ves zaniklá u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 944.

Vrátar, a, m. = vrátný. Na Slov.

Vrátati, einrechnen. Na Slov. Dbš.

Vrátce, tec, n., pl., *vrátka*, kleines Thor. MV. Kozích vrátec hledati, vyhledávati = tajiti se. V. Nemohl kozích vrátec najíti. Sš. Vz Vrata (ku konci), Vtipný. — **V.**, samota u Maršovic.

Vratec, tce, m., *hora u Stodůlek*. Tk. II. 273.

Vrateč, vz Vratič.

Vrátečka, pl., n., *malá vrata*, das Thürchen. Us. — **V.**, y, f. = *vratič*, tanacetum vulgare. Na mor. Valaš. Vck. Vz Vrátečník, Vratička.

Vrátečník, u, m. = *vratič*, tanacetum, Rainfarn, m. Vz Vrátečka, Vratička. Nz lk. — **V.** = *ratolesť vinná plodná*, ein fruchtbarer Rebschoss. D.

Vrátek, tku, m. = *krček* (vrat = krk). Kat. 743. — **V.**, vz Vrat. — **V.**, vz Vrátký.

Vrateň, tně, f. = *vrato, vrata*, der Thorflügel D., Šp., Rgl., Bž. 229., Psčk. **V.** = polovice vrat, křídlo vrat. Dvéře jsou otevřeny jako v. U Bydž. Nk. Ve vratech vratně se pnuly. Kkš. Td. 192.

Vratena, y, f, osob. jm. Pal. Rdh. I. 128.

Vrátění, n. = *vrácení*. Na Slov.

Vratěnín, a, m., *Vráteny*, něm. Fratting, městečko ve Znojemsku.

Vratenská župa. Tk. I. 77.

Vrátenství, n., der Thorwächterdienst. D.

Vrátený, vz Vratěnín.

Vrátěný; *-ěn, a, o* = *vrácený*. Na Slov. Sl. let. I. 20.

Vrátice, e, f. = *tenké prkno na šalování při dělání rákosového stropu*. Us.

Vratič, vratyč, e, f., **vratička**, y, f., rostl., Rainfarn, m., tanacetum, das Wurmkraut, Jg., Rstp. 909; *vratička* dle Rstp. 1775. botrychium, die Mondraute. V. od vracení, že k dávení dávali to koření. Ja. V. obecná. Jg. Cf. Kk. 165., Čl. Kv. 192., Slb. 448., Schd. II. 283. Kaše z v-če. Kuchař. kn. ze 16. stol.

Vratička, y, f., botrychium. V. trojitá, b. ternatum, obecná, b. lunaria, heřmánkolistá, b. matricariaefolium. Čl. Kv. 76., FB. 3., Slb. 87., S. N., Sbtk. 52., 325.-326. — **V.** = *vrátečník*, vratič. Kdo na cesty nastupuje a vratičku (vratič) si utrhne, domů se vrátí. Mus.

Vratičkovice, vz Vračkovice, Blk. Kfsk. 93.

Vratičový, Rainfarren-. V. voda, Čern., semeno. Ja. Vz Vratič.

Vratidlo, a, n. = *válec stavu tkadlcovského, na kterém osnova jest navinuta*, der Spann-, Webebaum. V. V. osnovní n. horní, Ober-, dolení n. spodní, Unterbaum, zadní, Zettel-, Kettenbaum. Vz Tkadlcovství. MV. Plátno na v. navinouti. D. Jiné jest v. prsní, na které se tkadlec při díle podpírá. D. — **V.** = *kolo na hřídeli, točidlo*, das Wellrad. *Stojaté v., zdvihák, stožár, klanýř*, die Winde. Nz. — **V.**, das Flechtband. Samson k Dalile: Kdybys sedm vlasů hlavy mé k v-dlu přivila. Kn. soudců 16. 13. — Vezmi s sebou v. (vrať se brzo); Zapomněl s sebou vzíti v. (nevrací se); Nemůže v. najíti (k odchodu se vypraviti). Jg., C. Vz Vracov. Cf. KP. II. 23., 24.

Vratiklas, u, m., stachytarpheta. V. jamaický, s. jamaicensis. Vz Rstp. 1201.

Vratikov, Vratkov, a, m., ves u Boskovic na Mor. — **V.**, Frattigsdorf, ves v Dol. Rakousích. Šb.

Vrátil, a, m. Pamatuj na V-la (brzo se vrať). Us. Hrt. Cf. Vratidlo.

Vrátilec, lce. m. = *vrátilý*. Kram. exc.

Vrátilý = *kdo se vrátil*, der zurückgekehrte. Hist. schol.

Vratimír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vratiplachta, y, f. V. hlavní, Grossgaffelsegel, přední, Vorgaffelsegel, zadní. Kpk.

Vratiprst, u, m., digitus versatilis, die Wendezehe, u ptáků. Rk.

Vratiprstec, stce, m. = *vratiprstý pták*, der Wendezeher. Rk.

Vratiprstý, vz Vratiprst a Vratiprstec. Rk.

1. **Vratislav**, i n. ě, f. Gt. V-vi, Pal. Rdh. I. 30. Cf. Boleslav, Chrudim a p. (Gt. V-vě, Skl. I. 326., Faukner, Gb. v Listech filol. 1882. 124.). *Nedobře*: Vratislava, y, V.; ve Slezsku: *Vraclav*, i, *Břeclava*, y, mě. ve Slezsku, Breslau. Vz S. N., Tk. I. 629., V. 107., 129. Před V-vem se položichu. Dal. 138. Věru bědná to náhrada za odstup V-vě a vůbec celého Slezska. Ddk. II. 178. — **V.**, *župní hrad* v Chrud. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1154. — **V.**, *Vraclav*, ves u Vys. Mýta.

2. **Vratislav**, a, m., pl. V-vové. Bž. 67. — **V.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Dal.

Digitized by Google

43., 80.—90., 78., 79., 130., S. N., Tk. I. 629., II. 553., III. 663., IV. 745., V. 263. *V. z Mitrovic*, spisov., † 1635. Vz Sb. H. l. 307., Tf. H. l. 74., Jir. H. l. II. 333. — *V. Jan Václ.* a *V. Max.* v 17. stol. Vz Jir. H. l. II. 333. — O V-vech po bitvě na Bílé hoře vz Blk. Kfsk. 1453., 1454.

Vratislava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128. Vz Vratislav, 1.

Vratislavan, a, m., pl. -né, der Breslauer.

Vratislavice, dle Budějovice, též *Zibřidice*, Seifersdorf, ves v Jablonsku v Čech. Vz S. N., Blk. Kfsk. 537., 794.

Vratislavka, y, f., ves u Tišnovic na Mor. Tč.

Vratislavsko, a, n. = *okolí Vratislavské*. Pal. Dj. II. 2. 23.

Vratislavský, Breslauer. Kapitula v. Pal. Dj. IV. 2. 98. Kníže Boleslav V-ský. Pal. Dj. II. 1. 406. — V. Dan. Vz Blk. Kfsk. 1454.

Vratisluň, ě, f., crozophora, das Krebskraut. V. obecná, c. tinctoria. Vz Rstp. 1343., Schd. II. 277.

Vratiš, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vratišov, a, m., Wratischow, vsi a) u Nadějkova, b) u Rynárce. Vz Blk. Kfsk. 155.

Vratišovice, dle Budějovice, vz Vračovice. Bohuněk z V-vic. Arch. III. 190.

Vrátiti, vrátím, vrať, vrátě (íc), il, cen, ení; *vraceti*, ejí, cej, ceje (íc), el, en, ení; *vracovati, vracívati, vracovávati*. Jg. Vraceti, **ne**: vráceti, ale vrátiti, a **ne**: vratiti; tato slovesa činí výminku. Ostatní slovesa na -iti a -eti mají a to před -iti krátkou, před -eti dlouhou samohlásku n. dvojhlásku: střeliti — stříleti, valiti — váleti, pustiti — pouštěti. Šm. V. od vrt (vrtěti). Gb. Hl. 147. Vracovati. Ž. wit. 77. 39. — **V.** = *zpět otočiti a protivný směr dáti*, umwenden, zurückgehen lassen; *zase dáti, zase v ruce uvésti*, zurückgeben, zurückstellen; *vrhnouti, blíti*, speien, brechen, sich erbrechen; **se** = *zpět jíti*, zurück-, um-, wiederkehren. Jg. — **abs.** Co vlk chvátí, nerád vrátí. Prov. Po chvíli ho počalo nadúvať, až i počal vracať a aj to krýdelce vydal, čo ešte ako malý chlapec bol zjedol. Dbš. Pov. I. 370. A počátek ten abyste učinili vracovati, jakož ste počátek učinili bráti. Arch. V. 337. Znamenaje, kterak ohavno jest nevrátiti, když móž vrátiti. Hus I. 338. — **co, koho.** Proč ho vracuješ? Jg. V. peníze; V., svěřenou věc. Kom. Vlk co vezme a uchvátí, nerád toho zase vrátí. Prov. Dyž sem šel do nebe, Pámbů mne vrátil. Brt. P. 32. Plat v. Dch. Křesťané posly zase v-li. Pass. 823. Má v. lichvu, to věz, zisk z pojčených věcí. Hus II. 391. — **čeho** (*správně*: **co**). Fojt nenie povinovat mlynářovi tej hřivny vracovati; A což těch pernátuov dotýče, nenie povinovat jich vracovati. NB. Tč. 152., 282. A ty pane sousede, vrať mně mého housete. Sš. P. 729. — **koho, se odkud (jak).** V. někoho s cesty. Us. V. se z dalekých měst, Kom., z vojny. Dal. Vrať se milé vod Jevička, vrať mně klíče vod srdyčka. Sš. P. 315. Až se domů z vojny vrátím. Er. P. 462. Stretne dakoľko chudobných ľudí, čo práve vtedy vracali sa z panského domov. Mt. S. I. 63. Vrátil se ze světa (domů). Us. Šd. Opat Vibald vrátil se z výpravy křižácké již 8. září; Nedávno vrátil se Vladislav vítězně z Italie, nyní vrací se jako vítěz z Uher. Ddk. III. 164., 257. (Tč.). Lépe jest s cesty se vrátiti, nežli špatnou cestou do konce jíti. Na Slov. Tč. Bojím se, že se z vojny vrátí *špatným člověkem*. U Jič. Ltk. — **co, se komu.** Br. Letos ani setí se mi nevrátilo (z polí). Us. Šd. Starodávní časové už sa ně (= mně) nevrátíja. Brt. P. 78 Lebo mě se (= si) ty vež (vezmi), lebo mi věnec vrać; Hululu, hululu, ztratila košulu; kdo našel, nech vrátí našemu dífati; Lahko sa ti vrátá ty dary, Matušku; Jsi-li taková přadlena, napřeď mně do rána na všecka ta vřetena; stane-li se to, tedy ti zrak vrátím. Sš. P. 378., 508., 689., 767. (Tč.). Chtěl-li sem, aby mi zase vrácen byl. NB. Tč. 152. Psal Vám, žádaje o ovce, abyste je človíčku nebožátku vrátili; Poněvadž jmenuješ, ktoť jsu vzeli, kaž sobě vrátiti a opraviti to, muožeš-li. Arch. II. 148., IV. 390. (Šd.). Vrati mi koně, ať já je zase vraci; Vzal-li které peníze za odhádku, ty jemu vrať zase; Měl mi nadbyt v. po mé ženě. Půh. I. 337., 387., II. 613. (Tč.). Péči o něm měj! a cožkolivěk předáš, já když se vrátím, vrátím tobě (Luk. 10. 35.); Že vracuje naději zúfalým. Hus II. 327., III. 122. (Tč.). Vracěsta sě rozkošem. Rkk. Vrať sa, milý, zpoza vody, vrať mi klúče od slobody. Sl. ps. Vrať mi, milá, co je meho, ja ti vratim, co je tveho: vrať mi, milý, můj věneček, ja ti vratim prateneček. Sš. P. 227. Vratiž mě mému mistru Jezu Kristovi. Pass. 24. (Hý.). Jak do světa zavandroval, Marjance sě něvracoval. Sš. P. 791. (Tč.). Já mu to vrátím. Ros. Pakliby kdo něco k sobě přijal, musí to králi darmo v. Zř. F. I. A. XIX. Žadateli přílohu v. Přílohy žadateli se vracejí. Us. V. pomstu vrahům svým. Ž. wit. Deut. 41. — **co, se kam (do čeho, k čemu, v co, nač):** do Velehrada. Dal. Ale teraz už vďačne by sa bola vrátila do počestnej chudoby svojej, ale darmo. Dbš. Sl. pov. II. 36. Vrátil se k svým povahám. Kom. Více se ke mně nevracej. Lom. Čápové k hnízdu se vracejí. Ml. V. se v hospodu, Har.; obec v stav předešlý, Th., se v dědiny. Rkk. Vrať se domů. Us. Šd. Vrátiv se do Němec, shledal tam mnoho změněno; Povoleno, aby směli se v. do vlasti. Ddk. II. 300., 429. (Tč.). Vrátili sú se do Galileje v své město Nazaret; Vrátím se do domu svého, odkud sem vyšel! A vstavše v tu hodinu, v-li sú sě do Jeruzaléma (Luk. 24.). Hus II. 23., 100., 139. (Tč.). Na širé moře se v-li. Dch. V. se na své místo. Žer. Záp. II. 154. K věci se v. Dch. V-la se k matce. Er. P. 171. Vrať sa, šohaj, vrať sa ke mně, potěš smutné srdce ve mně. Sš. P. 392. Všickni opět se k zaměstnání svému vrátili. Sš. J. 35. Kto mě vrátí k mej radosti? Hr. rk. 157. Mohu se ku právu zase v. Půh. II. 350. Ale čaká, aby sě k ní vrátil. Hus II. 357. V dědiny vráti se byvšie blahosť. Anth. I. 11., Rkk. 9. Vyšiel na polovačku a toto je už tretí deň, čo sa domov nič nevracia. Mt. S. I.

57. — **čím.** Krví v. (dáviti se). St. skl. A sen už mra krví vrací. Alx. V. v. 1758. (HP. 43.). — **se.** Zpátkem, na zpátek se vrátiti; zase domů se v. V., Ž. wit. 103. 29. Vrať se zase (bylina, kokoška). Čern. Aby sě nevracievali. ZN. Nevracij sě. ZN. Jak z domu vyšel, vi, jak se vrátí, neví. Dch. Čím dálej zajdeš zlú cestu, vie sa vracať musiš. Na Slov. Tč. Prešol den, prešol i druhý a on sa len nevracal. Dbš. Pov. I. 9. Ešte sa ten kameň vo vode obráti, ale moja mladosť nikdy sa nevráti; Chcel nechcel musel sa vrátiť. Mt. S. I. 9., 60. (Šd.). Odtud sě jest nebožtík nevrátil, ale nalezen jest dne šestého mrtvý. NB. Tč. 93. Lid sem sobě potratil, sám sem se sotva vrátil. Sl. let. III. 38. Už se nevrátí = zemřel. Bdl. Jdeš-li nepravou cestou, poznaje to nemeškej se vrátiti. Kmp Č. 122. — **se proč.** Pro tu hanbu se nevrátichu; *Hanbú* se viec do Děvina nevrátichu. Dal. 39., 27. List komorníkovým kázáním v-la. Půh. II. 575. Pohoniču můj, vrać že se mi prúů. Sš. P. 450. — **se s kým.** Domů se svými rejthary se vracoval. Dač. I. 185. Vrátil sa s ovcami **na** košiar ako nie ten (jako by to on nebyl). Dbš. Pov. I. 377. Vrať se se mnů **k** své radosti; A jedni sa se mnú vraťte a jedni mně pro ňu jeďte. Sš. P. 46., 83. (Tč.). — **se (kam) kdy (jak).** Po chvíli se vrátil. Us. Šafář se vracel **v** noci domů opilý. Us. Tč. Po skončených slavnostech vrátil se král zase **do** Němec; Až **od** krále **o** půl noci bude se vraceti do stanu svého; **V** rouchu kajicném vrátil se **k** velikonocům do Polska; Ota vrátil se r. 1140. v nejlepších létech svých do vlasti. Ddk. II. 153., 411., 434., III. 12. (Tč.). Po takových pěstotách, prosbách a zámluvách apoštol opět vrací se **k** důvodům novým; An voják po bitvě sice domů se vrací. Sš. II. 50., 142. (Hý.). Po mnoha časích Markrabina milosť vrátila mi mé. Půh. I. 285. — **se kudy kam.** Jinou *cestou* **do** města se v-li. Troj. 486. Vrátili se Pavii, kolem Milána **přes** jezero Komské a přes Alpy **v** příštím roce bídně domů. Ddk. IV. 10. Jinú cestú sě v-li do své krajiny. Bibl. 1425. — **co zač.** Za smrť věčný život v. Kat. 3226. — **se odkud proti komu.** Člověk vrátil se **s** vozu svého proti tobě. Hus I. 399. — **koho kde.** Vrátili ho už **na** půl cestě (z půl cesty). Us. Šd. — **co, se jak (odkud kam).** Tvůj tatík vracel se **z** hospody **za** 50 kr. (neutrácel tam více než 50 kr.). U Dobrušky. Vk. V. se **s** nepořízenou. Šb. Tí sa tam nevedeli prenačudovať, čo ho tak *na náhle* vrátilo. Vrať se zase **v** dobrém zdraví. Us. Dch. A jedněť sě pak zasě, dá-li Buoh, **ve** zdraví vrátím. Arch. II. 41., IV. 30. Rád bych, by sě vám dobře vedlo a bohdaj byste **se** v skuoře ve zdraví k nám **s** dobrými novinami vrátili. Arch. V. 314. (Šd.). Tak sě domov ve zdraví vrátil. Pass. mus. 357. Nevraceli se **po** delší čas. J. tr. Sebráno zde mnoho kořisti a vesele domů se vráceno; Vrátil se **s** pokojem do Čech; V-li se veseli **k** domovu **v** naději dlouhého pokoje; Bořivoji vráceno jest **s** boží pomocí opět panství jeho. Ddk. II. 319., 369., 435., 443. (Tč.). Vrátili se **na** koních; A ty (koně) jsú zase v-li **v** polu kopy, **ve** stu grošóv. Pč. 28., 42., 44. Kdožby kupoval kradené, aby vrátil *darmo.* Arch. V. 498. I řekl Pilat jim jejich pyšnou řeč **v** opačném smyslu vraceje. BR. II. 375. a. S kořistů vrace sě lepá děva. Rkk. 20. Vydaj mi to a jáť tobě to zase vrátím **z** své moci. Půh. II. 564. Když by se **s** vítězstvím vrátil. Pass. mus. 282. Holubice, jenž se **s** zelenú olivú vrátila; Každý z nás **s** pláčem a **s** bolestí z břicha sě vyvalil a nah **s** kvielením a **s** bolestí v zemi sě vrátí. Hus III. 2., 133. (Tč.). Dlužník vesele běře, ale smutně vrací. Šd. Vrať se nevěstou (= jako nevěsta). Us. Božím trestem dříve zahyneš, než vítězem (jako vítěz) se vrátíš z války té. Shakesp. Tč. Vyjel teletem, volem se vrátil (jako vůl). Č. M. 209. Třetidenní zimnice **přes** den se vrací. Lk.

Vratitvar, u, m., v mineral., der Gyroid. Vys.

Vrativeslo, a, n., das Richtsteuer.

Vratívoj, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. II. 61., 100.

Vratizpěv, u, m., der Refrain. Rk. Vz Vratka.

Vratižír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. I. 61.

Vratka, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 128., Mus. 1880. 467. — **V.,** der Refrain. KB. 160. Vz Píseň, Vratizpěv. — **V.** Vratky v naše vlastní pole vorali. Půh. I. 368.

Vrátka, pl., n., vz Vrata. — **V.** = *vrácení.* Kld.

Vrátkomyslnosť, i, f., die Unbeständigkeit. Sš. Sk. 274.

Vrátkosť, i, f., die Schwäche, Hinfälligkeit. Aby opata co nejlépe ošetřovali ve vzmáhající se vrátkosti jeho. Ddk. IV. 48. V. důvodů poznati; Všeliké viklavosti a vrátkosti výhost davše setrvejte; A jemu se viděla nemalou býti vada ona vrátkosti Markovy. Sš. I. 14., II. 55., Sk. 187. (Hý.).

Vratkov, a, m., Wratkow, ves a) u Čes. brodu, b) u Chotěboře, c) u Sedlce. PL., Arch. I. 517.

Vrátkový, Haspel-. V. lano, Br., jáma. Hř.

Vrátký; *vrátek, tka, o* = *k závratu náchylný,* zum Schwindel geneigt. Us. — **V.** = *co se rádo zvrátí,* gern, leicht fallend, labil; *nestálý, nepevný,* hinfällig, unstät, nicht fest, schwach, heiklich. Viz kak jest tento svět vrátek: dnes snad chodíš zdráv i jasen a v jutře budeš snad uhasen. St. skl. Člověk jest křehký a v. 1404. Vrátká paměť. Us. Hrp. V. štěstí. Us. Říše, ve které panuje jediný jazyk a jediný mrav, slaba jest a v-ka. Ddk. IV. 192. Jsouce vůle nestálé, vrátké a kolísavé. M. Proch. V. soud (schwankend). Dch. Člověk mysli vrátké a nestálé; V. zásady; Ale důvod, za kterým to činí, vrátek a ničemen jest; V. pověsť; Postavení jeho k národu židovskému bylo mnohem vrátčejší než . . .; V-ka byla jeho spravedlnosť. Sš. I. 42., 138., II. 102., Sk. 141., 273., 275. (Hý.). V. sbožie. Hr. rk. 275. Hospodní milosť vrátka jest; Tento svět jest vrátek. Alx. V. v. 274., 1868. (HP. 7., 45.). —

v čem. V mé víře vrátkým jsi mne učinil. Shakesp. Tč. — nač: na hlavu (komu se hned hlava točí). U Vys. mýta Hrp. V. na zimu = choulostivý. Us. — Výb. I. 1127. 32.

Vrátna, y, f. = *polovice vrat*, der Thorflügel. Us. Vz Vrateň. — **V.** = vrch na Tatrách. Phld. I. 1. 19.

Vrátná, é, f., die Pförtnerin. Us. Šd., V.

Vrátnaj, e, m. = *vrátník*, pylorus. Rostl. III a. 76.

Vrátné, ého, n., die Thorabgabe. To našemu pánu dal gubernator za služby královskej dluh, aby v. vybíral, jako tomu jest obyčej. Ssk. v Sl. let. I. 292.

Vrátní, Thor-. BO.

Vrátnice, e, f. = *světnice vrátného*, die Thorwächterstube. A potom ho vedli v-cí. Bl. Přišel do v-ce (= do šatlavy). Mor. Šd. — **V.**, das Thorbrett. Šp. — **V.** = *jaterní trubice, žíla krevní k jatrám vedoucí*, vena portae, die Pfortader. Krok, Nz lk. Vz Vrata (konec). V. = žíla, která přijímá skoro veškerou vratnou krev z kanalu zažívacího v břiše, ze sleziny, ze slinivky břišní a z měchýřku žlučového. Vz S. N., Schd. II. 364., Čs. lk. II. 136., V. 268. VIII. 285., 293. Zánět v-ce, pylephlebitis, ucpání v-ce, pylethrombosis. Nz. lk.

Vrátnicový, Pfortader-. V. soustava, -system. Nz. lk.

Vrátnictví, n., das Thorwächteramt.

Vrátnictvo, a, n., die Thorwächter. Vybráni k v-ctvu, in ostiarios. BO.

Vratníček, čka, m., osob. jm. — **V.**, čku, m. = *nebozez*. U Vítkova. Sg.

Vratník, a, m = *tahač, tahoun*, der Haspler, Haspelknecht, Haspelzieher, v horn. Hř. — **V.**, u, m., der Wendekreis, -punkt. — **V.**, *vratovák*, der Thornagel. Šp.

Vrátník, a, m. = *vrátný*, der Thorwächter, Portier. Us. Sl. let. III. 260. — **V.**, u, m., pylorus, der Pförtner, unterer Magenmund. Nz.

Vrátníkový, pyloricus. Vz Vrátník. Nz. lk.

Vratno, zurückkehrend. — **V.** = *zpět*, zurück. I posla Čstmír kořisť v. ludem. Rkk. 20. V. krajinú. Rkk. 15. V. se dáti, se ubírati. Sš. L. 151., II. 43. My v. přišli k vám jakožto vítězi. Jg. Cf. Horno. — **V.**, a, n., Wratno, ves u Mšena. Vz Blk. Kfsk. 17., 782.

Vratnoklas, u, m., stachytarphata. Rostl. I. 245. b.

Vrátnovství, n., die Steuermannskunst. D.

Vratný = *vracující se*, zurückkehrend. V. bod, der Rückkehrpunkt, čára, die Rückkehrkante, Vnč. 13., 108. Tebe zase někam pošlu, tys vratný. Us. na Mor. Nejsi vratná (nevracíš se hned). U Rychn. V. posel. Kšá. V. služebnice. ZN. V. tah, der Rückzug, die Doppelschlinge (ve stenografii). Těsnop. 17., 23., 28. Vratná rovnováha. ZČ. I. 75. — **V.**, samota u Netolic.

1. **Vrátný**, *od vrat*, Thor-, Thür-. Děvka v. Ctib. — **V.**, ého, m., dle *Nový* = *strážný dveří*, der Thorwächter, -steher, Portier. Tk. II. 293., III. 20. V. římský a řec. Vz Višk. 78., 81., 87., 89., 255. Na tureckém pomezí vrátné (vrátný) pěknó dceru má. Sš. P. 124. Jest vrátným veliké bohyně Diany. BR. II. 452. a. Proto tieží sě rúhavé mluvenie, že Bóh ustavil jest člověka, aby byl vrátným duše; Prosme toho v-ho (Krista), aby nám otevřel rozum. Hus I. 225., 219. — **V.** = *správce lodí*, der Steuermann. Šb. D. 24., D. V. = *vůdce prámu*. Hk. — **V.** = *spodní ústa žaludková*. V. vchod (vchod žaludku do střeva). Vz Vrátník. Schd. II. 353., Hlas. — **V.**, osob. jm.

2. **Vrátný**, ého, m., os. jm. V. Kar., hudeb., nar. 1819. Vz S. N.

Vrato, a, n. = *vrateň*, der Thorflügel. D.

Vratoch, a, m. = Vratislav. Gl. 368.

Vratolom, u, m. = *petarda*. S. N.

Vratolomno, halsbrecherisch. Rk.

Vratoviště, v horn., die Haspelstätte, Hornstätte. Hř., Bc.

Vratový, Thor-. V. zámek, kování. Zpr. arch. XI. 40. V. jáma, v horn. Vz Jáma. V. tečna, die Rückkehrtangente. Šln. I. 67.

Vrať se zase = *zasevratec, vratič*, rostl. Vz Vratič.

Vratyč, e, m., tanacetum vulgare. Let. Mt. Sl. VIII. 1. 25., X. 1. 44. Vz Vratič.

Vratýček, čku, m., das Mutterkraut. Pk. Cf. Vratyč.

Vřava (na Slov. *vrava*), y, f. = *vření hlasné, hluk*, das Getöse, Geräusch, die Unruhe, der Lärm. Mus. — **V.** = *hluk mluvících*, das Gerede, der Lärm. Mnoho rvavy, málo správy. Plk., Č. M. 80. Strhla se v táboře mezi vojíny veliká v. Us. Veliká vřava byla. Dač. I. 228. Venku v. zněla. Kká. Td. 212. V této vřavě vydával plukovník rozkazy své; Myslilo se, že nová s Italem nastane v. Ddk. Zvenku doznívaly války vřavy. Tč. exc. A byla taková v., by byl kdo jediné počal, hrozná vražda by se byla stala. Pal. Dj. V. 1. 375. Poznáš po řvavě, co je ve hlavě (po řeči). Koll., Č. M. 69.

Vravení, n., vz Vravot.

Vřavití, **řvavití** (na Slov. *vraviti*), il, en, ení = *vřavu činiti, hluk*, Getöse machen, lärmen. Nevřavte děti tolik; Řvaví a neví proč. Na Mor. Tč. — **na koho**, Lärm schlagen. U Uh. Brad. Tč. — **V.** = *mluviti, praviti*, reden, sagen. Na Mor. a Slov. — **abs.** Ej, čo to za strom? cudzinec vraví. Lipa 177. Řeči sa vravia a chlieb sa je (jí). Lipa I. 4. — **co.** Mnoho vraví, málo spraví. Mt. S. I. 121. — **s kým.** Som ustatý a mal bych s tebou ešte nečo vraveť. Lipa 194. — **o čem.** A aj o tej se vravelo, že je striga. Er. Sl. čít. 65. — **na koho** (= pomlouvati ho). Na Mor. Tč. — **ke komu.** Voda ke kamení vraví. Mor. Tč. — **co komu.** Malé útlé děvčátko vraví mamke svojej. Na Slov. Tč. Rozpomeň sa na tie sluby, čvos mi vravieval. Z Liptova. Tč. — **jak.** Len čo vel'a do sveta vravíš. Mt. S. I. 90. Koruna bez hlavy, bez jazyka vraví, necítí, nežije a srdce mu bije (= zvon). Mt. S. I. 137. Slovenskej sa reči zlobivo nerúhaj, v nej ty oslov hory, doly, v nej vrav ludu, čo ho bolí. Sl. ps. (Tč.). — **že.** Ale vravia, že ti ju nedadia. Slov. Tč. Ale ako se vraví, že za dobró aby dobró nečakal, tak sa aj tu stalo. Dbš. Sl. pov. I. 391.

Vravor, u, m., der Lärm, das Getöse. Na Slov. Takýto v. sa strhol medzi tým. Phld. III. 1. 3.

Vrávor, u, m., das Taumeln. Bž. 223.

Vrávorač, e, m., der Taumler. — V. = *motouz*, gyrinus, der Taumelkäfer. D.

Vrávorání, n., das Taumeln. D.

Vrávorati, v obec. mluvě: *bráborati*; v již. Čech. *brýborat.* Kts. = *motati se, potáceti se*, torkeln, taumeln, schwanken. V. zpátkem. V. — **kde: pod** tíží. **Na** nebi hvězdy vrávoraly. Sládek. — **komu.** Nohy mu vrávorají. Dch. — **proč.** Ó, vás v mozek mečem tupým bodli a zle **z** toho vrávorá duch podlý. Šš. Bs. 198.

Vrávoravý = *vrávorající, motavý*, taumelig. D. V. chůze. Rostl.

Vrávorčiti, il, ení = *vrávorati*. — **odkud kam.** Má širokou cestu, vrávorčí z jedné strany na druhou. U Rychn. Ntk.

Vravot, u, m. = *vravení, hovor*, das Gespräch. Lipa I. 78. Cf. Vraviti.

Vravúška, y, m. a f. = *žváč*, der Plauderer, die Plaudererin. Koll.

Vřavý, vřivý = *vroucí*, siedend. V. voda. Na Ostrav. Tč.

1. **Vraz,** adv., auf einmal, sofort, zugleich. Na Mor. a ve Slez. Klš., Tč., Šd. Oba v. (současně) přišli. Na Ostrav. Tč. Nemá v. nic do huby, gar nichts. Slez. Šd. Nemáme v. nic v domě. Slez. Šd.

2. **Vraz,** u, m., der Anstoss, Anprall. Dch. V. a odraz, der Stoss u. Gegenstoss. Dch.

Vraza, y, f. = *los.* Cisioj. mnichov. Bdl. Obr. 54.

Vrazda, y, m., osob. jm.

Vrazdil, a, m., samota u Grodiščc ve Slez. Tč.

Vrázditi, il, ěn, ční, die Thür oft aufmachen. Na Slov. Plk. — **se** = *vrzati se*, bei der Thür viel aus- u. eingehen, wetzen. Koll., Plk.

Vrazebně = *nepřátelsky.* Vz Vrah. Nepřátelé Páně nehned v. proti církvi povstati se opovážili. Šš. Sk. 32. (Hý.).

Vrazený; *-en, a, o*, eingedrückt, eingeschlagen. — **kam.** Širák má hluboko **na** oči v-ný. Lipa III. 300. (Šd.).

Vrázeti, el, ení = *v řeči dlouze něco vyslovovati, táhnouti.* Ten vrází. Na mor. Valaš. Vck.

Vrazidlo, a, n. = *závora, která se ve strouze vráží až na zem, aby se voda zadržovala*, die Schleusse. Na Ostrav. Tč. — **V.**, hospoda u Grodišče ve Slez. Tč.

Vrazík, a, m., cerambyx, hmyz. Krok II. 256.

Vraziti, vrazím, vraz a vraž, ze (íc), il, žen, ení; *vrážeti*, -ejí, vrážej, eje (íc), el, en a ín, ení; *vrážívati.* — **V.** = *vbíti, vtlouci, silou vpraviti*, mit Gewalt hineinthun, hineinstossen, einschlagen, einstecken; *uhoditi, zaraditi, praštiti*, anschlagen, auf etwas stossen, anstossen, anschmettern, anprellen, anrennen, aufstossen; *doraziti, udeřiti na co, do něčeho vskočiti*, hineinstürzen, einfallen, sprengen; **se** = *vbodnouti se*, ein-, hineindringen; *míchati se*, sich einmischen, in etwas mengen, eindrängen; *do vnitř zpět jíti*, einschlagen, zurücktreten; *vpadnouti, vjíti, zvl. silou*, hineinstürzen, hineinfallen; *utéci*, sich flüchten, wenden. Jg. — **co:** koly vrážeti. Us., D. — **co, se kam (komu, s kým; do čeho, nač, v co, mezi co, k čemu):** hřebík **do** stěny, Ros., kord někomu do těla, kůl do těla, do země, si trn do nohy; v. do dveří; víno se mu do hlavy vrazilo D. Vejce do polívky v. (vmísiti). Us., Ml., Šm. Lodí vrazily do sebe. Us. Vraziti se do boje. Troj. Leknutí se **mu** vrazilo do všech údův. Ml. Takovou (ránu) ti vrazím, že sobě ihned zuby sbírati budeš po zemi. Us. Kčr. Vrazil mu do oka; vrazil náhle do pokoje; do někoho zúmyslně v. Dch. Vráží koník do zástupu. Sk. Vrazil oči do země (sklopil je). Sá. Vrazil do Čech = vtrhl. Zůstala, jakoby nůž do ní vrazil. Hned ten nůž do tebe vrazím. Us. Nádcha v-la se mu do hlavy. Us. Šd. Žalosť se mu do srdce vrazí. Slez. ps. Zavolá: Za mnou, chlapci! a vrazí ako hrom do nepriatelského vojska. Dbš. Pov. I. 450. Mnohokrát i sebe i jiné do potupy vráží. Na Slov. Tč. Vraziv mu oštěp mezi ledví smrtelně ho zranil; Knížeti Svatopluku vrazil oštěp mezi plece. Ddk. II. 373., 411. Nůž do sebe vrazila. Er. P. 476. Vrazila nožéček do levýho bočka, z té rány vykvetla červená růžička. Sš. P. 149. Král zůstal, jakoby mu byl meč do prsou vrazil. Er. Sl. čít. 1. Mnoho tisíc do podniku vrazil. Kos. Ol. I. 110. Mnich do krále vostrej nůž vrazil. Dač. I. 168. Do bláta mne dvakrát vrazil. Jir. Ves. čt. 48. Když děsná jízda v-la do Spiže. Pal. Dj. III. 3. 104. Jakž se říká: Hřebík sobě do hlavy v-li. BR. II. 719. V. v místo = vtrhnouti. J. tr. Oštěp v šelmu vrazil. Kká. Td. 137. Takovou měl těžkou správu, že se mu v-la v hlavu (opil se). Ežť Bóh svú mocí vrazí vy i s vašimi pochlebníky v túhu s hořem. Kšch. 1 Žeťby nás rád v škodu vrazil. Arch. III. 63. V dřevo vrazí mlat; Hlavama v sebe vrazista; Krepce v helm mu vrazi ránu. Rkk. 12., 43. Směle učinila, sama jim v hrdlo jich lež v-la. Hus II. 105. Klobouk si na hlavu vrazil. Dch. Vrážeti někomu na paty (= pronásledovati ho). V Bystersku. Sn. V. na odpor. Šb. Pohané zhanobili ještě mrtvolu a uzeťavše hlavu v-li ji na kůl. Ddk. II. 49. Něteo jim starostlivého nebylo vraženo na mysl. Jel. Enc. m. 64. Vrazi (Jaroslav) kruto na Kublajevica. Rkk. 55. V-ti **ku** předu. Dch. V dluhy se vraziti. Br. Hory v doly vraziti a pět za sudu počítati. Prov. D. Žbán ji **na** hlavu vrazil. Us. Někoho na kůl v. D., Šm. Lodí na břeh vrazila. Lodí vrazily na sebe. Us. Lodí vrazila na dno. Ml. Smrtelnou ránu někomu v. Th. Jestřáb vráží na holuba. D. Chorúhvi tu sbory (se sbory) na most vrazia (vrazily). Rkk. 33. V-li **mezi** lidstvo. D. Vrazil se mezi ně (vmíchal), Ros., mezi nepřátely. Dal. Mezi nepřátely sě vrazi. Dal. 28. Sotva že zazrel Martinko milý šumných dievčin veselý shon, sotva dopočul spievať tie Víly, do duši mu vrazil ten tón, vrazil mu do nôh. Sldk. — **čím kam:** hlavou **do** zdi, D.; lodí **na** loď, na písek. Jg. Hlavami v sebe v. Rkk. Čím do čeho, vz Země. Č. —

kde: na cestě, v ulici. Us. Což v-la zde **při** hranicích vojska společenců císařských na nepřítele zbraňujícího jim východu ze země. Ddk. II. 86. — **kam proč.** Zapověděl vrážeti do obydlí **pro** kořisti. Pal. Dj. IV. 2. 557. — **kam jak.** Budě lepšej, čím sa *hlbšej* **do** pamäti vrazí. Na Slov. Tč. Uhodil sochorem tak tuze, až **na** píď zhloubí jej do skály vrazil. Tč. exc. **V** lesklé své zbroji vrazil Vladislav **v** čele svých věrných **do** středu nepřátel. Ddk. III. 235. Že nás svět ten klada **v** povrhel vráží **na** nás pořád **s** horší sápí. Šš. Bs. 184. Matyáš uherský *rychle* vrazil se po druhé do země české. Let. 202. Dobré či zlé noviny, že tak sem vrážiš *prudkým způsobem?* Shakesp. Tč. Samo sobě osten neb ostruhu *hloubě* vráží. BR. II. 419. a.

Vráziti se, il, ení = *často ze světnice vycházeti a zase do ní se vraceti.* Mor. Také u N. Kdyně. Rgl. Nevraz se pořád. Proč se pořád vrázíš (= vrzáš)? U Fryšt. na Mor. Dšl. — **čím (po kom).** Ta celý den hubou vrází (křičí). Nevraz po mně pořád hubou (nevaď, nebádej se pořád se mnou). Ib. Dšl.

Vrazny, Brohsen, ves u Jevíčka. Cf. Vražná.

Vrazný, anprallend. Us. Dch. V. vlna, die Stosswolle. Us. Dch.

Vraž, e, **Vraže,** e, f., Wraž (od Vraha. Pal. Rdh. I. 132.), ves u Benešova; *Vraž,* Wraž n. Wrasch, vsi a) u Lodenice, b) u Písku, c) u Nov. Kdyně; samota u Dobřichovic; V., nádraží u Písku; V. nová a stará, vsi u Písku. PL., Arch. II. 450. V., Heinrichshof, dvůr u Jamnice. Tč. O Vraži v Pís. v Blk. Kfsk. 650.

1. **Vráž,** e, m. = *zsinalost, modřina, jizva, šrám,* blaue Strieme. Na Mor. a Slov. D. Neuzřím-li v rukou jeho vráže hřebu. Šš. J. 298.

2. **Vráž,** e, f. = *věštba, hádání,* die Wahrsagung, das Loos, die Hexerei. Z. wit.

Vraža, dle Káča. Dal Petr na Matěje vražu (= volil ho losem za apoštola na místo apoštola Jidáše. V. Cisiol. z 13. stol. Vz více v Gl. 368. Cf. Nevražiti, Vráž, 2., Vraže.

Vráža, e, f. = *vražení, vsek, vseknutí.* Dávne písmo bolo striami, čŕtami a vrážkami vyrývano na kamenných, kovových a drevených, často i voskom natieraných daskách, jako sú nám ku pr. ešte podnes známe tak rečené rováše, rúbaše, vrúbaše. Jako prvotné písanie t. j. dlabanie a vyrývanie strií, čiar a vrážok bolo zriedkým, tak ešte zriedkavejší boli tí, ktorí z nich znali vyčítat smysel nimi naznačený. Lud teda obdivoval ich i pre vyrývanie i pre vyčítanie smyslu z nakopených strií, čiar a vrážok, a následkem toho pripisoval im i dáku tajnú nadprirodzenú silu. Lahko sa dá uverit, že takí znalci písma hľadeli i vykoristit túto mienku sprostého ľudu, a to tým viac, že chcejúc omámit, použili k obdivuhodným účinkom sebe známe, sprostému ale neznáme sily prírody. S figliarstvom takým najviac zaoberaly sa potom ženské, tak že mena strig, čarodejnic a vráždejnic všeobecnejšími sa staly, nežli strigúňov, čarodejníkov a vrážodejníkov. Sasinek. Sl. Letopis I. 91.

1. **Vražba,** y, f. = *čáry, kouzla,* Zauberei, f. Na Slov. Plk. V. hviezdných očí. Sldk. 68.

2. **Vražba,** y, f. = *vražda,* der Mord, zastr., ale na Ostrav. a ve Slez. posud. Tč. Sami vražbu nad sobú spáchámy. Rkk. 53. Cf. Vražebný, *Vražda.*

Vražbiti, il, en, ení = *vražditi.* Na Slov.

1. **Vražda,** y, f. V. z vrah-da, vz H (před -da). Ht. **V.** znamená vlastně *nepřátelství* (vz Vrah), die Feindseligkeit; nyní obyč. = *ubiti, zabiti,* die Ermordung, Mordthat, Blutschuld, der Mord, Todtschlag. Vz také Vražditi. Jg. V. = zločin, jehož se dopustí, kdo proti někomu v úmyslu, aby jej usmrtil, tak činí, že z toho smrť jeho skutečně pojde. S. N. Toto slovo se ve Slez. a na Ostravsku málo zná, více říkají: *vražba, vražebný* člověk. Tč. Vražda zúmyslná, úkladná, loupežná, zjednaná, prostá, vz více v S. N.; obmýšlená, Šm.; v. **nad** otcem, V., nad matkou, nad bratrem, nad králem, nad sebou spáchaná. D. Pokus vraždy. Šm. Pán tu na mysli má veškeru řadu vražed. Šš. J. 152. Vraždy se staly. BO. Sv. Petr vraždu trojí pokládá a pomstu těch vražd rovnú nazývá. Hus I. 157. Že někdo jen jednou zabil, neospravedlní vraždu. Hnš. Krvavá vůle za skutek vraždy byla vážena. Sych. V-du spáchati, vraždy se dopustiti, dočiniti. V. Z nenadání, z nedopatření v-dy se dopustiti. D. V-du nad někým spáchati, V., provésti. Eus., J. tr. Spáchal stárek v-du oškrdem. Sych. Účastník n. společník v-dy. D. V. nemůže býti dlouho skryta. Tč. Vz Vražba 2., Zabití, Rb. 274. — V., scandalum. Ta cěsta jich vrazda jim. Ž. wit. 48. 14. Cf. Vraže.

2. **Vražda,** y, m., osob. jm. V. z Kunvaldu. Vz S. N. Blk. Kfsk. 1454.

Vražda Lhotice, Wražda-Lhotitz, ves u Dol. Kralovic.

Vraždění, n., das Morden, die Mörderei. Rk.

Vražditel, e, m., der Mörder. Pcht.

1. **Vražditi,** il, ěn, ění, znamená: *vrahem (= nepřítelem) činiti,* verfeinden; význam: *zabíjeti, usmrcovati,* morden, jest novější. Jg. — **koho čím:** nožem. Us. — **koho proč.** Ruka ta, kterážto **z** lásky **k** tobě vraždila tvou lásku. Shakesp. R. III. Tč. — **nad kým** (tato vazba zdá se lepší býti než vazba: v. koho). — **koho kde kdy.** Syn vraždí **za** nepřítomnosti otcovy milce jeho **v** komnatě macešině. Ddk. III. 279.

2. **Vražditi** = *prositi, doprošovati se úsilovně,* betteln, dringend bitten. — **oč.** Ten se o to navraždil. Na Hané. Bkř.

Vraždivosť, i, f., die Mordsucht. Us. Dch. Horoucí v-stí rozpálený. Us. Dch.

Vraždivý, mordsüchtig. V. zrak. Shakesp. R. III. 12. Tč.

Vraždnictví, n. = *vražda.* Na Slov. Baiz.

Vraždný = *vražedlný,* mörderisch. Na Slov. Zlob. V. dělo, meč. Dch.

Vraždy chtivosť, die Mordbegierde, Mordgier.

Vraždy chtivý, mordgierig, -begierig. V. vojín, S. N. V. 138., šik. Hdk. L. kv. 112.

Vraže, e, f. = sors, clerus, das Loos. Na rúcho mé pustili jsú vrazy; Vrazú rozdělil jim zemju. Ž. wit. 21. 19., 77. 54., 124. 3., 30. 16., 67. 14. Cf. Vraža. — **V.**, scandalum. Vrazu položili mně. Ž. wit. 139. 6., 49. 20. Cf. Vražda. — **V.**, vz Vraž.
Vražebnice, e, f. = *čarodějnice*, die Hexe. Na Slov. D.
Vražebník, a, m. = *čarodějník*, der Zauberer. Na Slov. D.
Vražebný = *vražedlný*. V. člověk. Na Ostrav. a ve Slez. Tč. Cf. Vražda, Vražba. 2. V. čin, vojna, mörderisch. Na Ostrav. Tč. Tu sídlil v-bný akýsi duch proti moravskej države. Mt. S. X. 1. 27.
Vražec, žce, m. = *vražedlník*. Na Slov. Plk.
Vražedlivě = *vražedlně*. Troj.
Vražedlivosť, i, f., die Mordlust. Jg.
Vražedlivý = *vražedlný*. Boč. ex. 1522.
Vražedlkyně, ě, f. = *vražedlnice*. Fer.
Vražedlně = *vražedlným způsobem*, mörderisch. Vojska se v. speřila. Troj.
Vražedlnice, e, f. = *vražednice*, die Mörderin. V. plodu, otce svého. Us. D., Ctib. H.
Vražedlnický, Mörder-. V. meč, Troj., zbraň, Zlob., skrýše. Rk.
Vražedlnictví, n., die Mörderei, Mordlust. D., Plk.
Vražedlničí = *vražedlnický*. V. lesť. Troj. 22.
Vražedlník, a, m. = *vraždy pachatel, vrah*, der Mörder, Todtschläger. V. **V.**, *zbytečně* m.: *vražedník* (od vražda s příponou *-ník*) V. znamená vlastně *nepřítele*; později *ubíjce*, Mörder, Tödter, m. V-ník, homicida. ZN. Vz Vrah, Vražditi. Úkladný v. (vrah). D. Ten slove mordéř, kterýžto, když druhého zabí, zbožie od něho béře a v. slove, jenž bez rozumu z hněvu pro pomstu z malého vážení n. ze sváru v krčmě n. jinde učiněného s druhým bojuje, zabí jej. Brikc. V. z hlavy na svém právě měl vinen býti. Zř. zem. Jir. R. 38., A. 7., X. 10. Dva bratrové obstavili jsú zde v-ka, kterýž jim otce zabil žádajíce naň práva. NB. Tč. 75. Ďábel jest v., oni také. BR. II. 334. V. sám svój jest každý smrtelný hřiešník; V-kóv mnoho jest kněžie. Hus I. 384. (Tč). V-ka jest pokuta mečem trestání, mordéře úkladného do kola vpletení. Pr. měst. V. (bratra) do pytle s psem a kocourem, s hadem a opicí zašitý do vody uvržen býval. Pr. měst. Vražedlníci a mordýři do kola pleteni bývají. Kom. — **V.**, ves zaniklá v Boleslavsku. Vz Blk. Kfsk. 844.
Vražedlnosť, i, f. = *vražedlnictví, vraždy páchání*. Troj.
Vražedlný = *ku vraždě se schylující, úkladný*, mordsüchtig, mörderisch, Mord-. V. z *vražda, l* se vsulo, vz Vražedlník, *Vražebný, Vražda*. V. člověk, Štelc., město, Plk., rada, Ros., úmysl, Troj., žádosť, D., nenávisť. Kom. V. lidé. BR. II. 12. b. Byv ducha v-ho. Ib. II. 64. — **V.** = *kdo vraždu spáchal*, wer einen Mord begangen hat. Ros., Br. — **V.** = *ku vraždě náležející*, Mord-. V. skutek, V., psaní, zbraň, D., J. tr., meč, Zlob., nástroj. Us. — **V.** = *s vraždou, zabíjením spojený*, mörderisch. V. boj, Troj., válka. Šb. Stř. II. 27. V. zlosť. BR. II. 9. a. Skrze v. hněv bratrská přiezeň jest zhynula. BO.
Vražedně, mordlings. Rk.
Vražednice, e, m. = *vražedlnice*.
Vražednický = *vražedlnický*, Mörder-. Kníže právě vyvázl z rukou v-kých. Ddk. IV. 251.
Vražednictví, n. = *vražedlnictví*.
Vražedník, a, m. = *vražedlník*.
Vražednosť = *vražedlnosť*.
Vražedný = *vražedlný*. V. bitva. Ddk. II. 286. Vzal konec v-nými dýkami; Národ český přemožen ve v-dné bitvě; Strojeno se s obou stran k boji tím v-dnějšímu. Pal. Dj. II. 1. 201., 205., III. 3. 144.
Vražek, žka, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vrážek, žka, m. = *věštec*, der Wahrsager. Na Slov.
Vrážel, a, m., osob. jm. Na Vsacku. Vck.
Vraželina, y, f. = *čáry, též prostředky k nim*, die Hexerei. Dch. Cf. Vražiti.
Vražení, *vrážení*, n., das Einschlagen, Anprellen. V. hřebíku do prkna; v. lodí na písek atd. Vz Vraziti. — **V.**, vz Vražiti.
Vražený; *vražen, a, o; vrážený; vrážen, a, o*, eingeschlagen, eingestossen; angeschlagen. V. do země kůl. Us. Chodí kolem mne s očima do země v-nýma. Sá. Ves. rom. 83. Vejce na vodu v., zadušené. V. V. **k čemu**. Brikc. Vz Vraziti.
Vrážeti, vz Vraziti.
Vraží, Mörder-, Feind-, feindlich. Těžká jest hlína, již v. noha ve skále udupala. Thz.
Vražice, e, f. = *vražedlnice*. Na Slov. Sl. let. VI. 316., Pk. — **V.**, Prossnitz, ves u Chvalšin.
Vražiti, il, ení; strsl. = incantare, wünschen, eine Wünschformel recitiren; *nevražiti* = verwünschen, Jemandem Uibles wünschen, verfluchen, Feind sein. Vz více v Gl. 369. — **V.**, augurari. Nebudete v. ani budete tbáti snóv. BO. — **V.** = *čarovati*, zaubern. Na Slov. — **V.** = *vrážeti, dorážeti*, drängen, bedrängen, verfolgen. — **na koho.** Na Ostrav. Tč. Pes na tuláka vraží. U Kostelce n. O. Ktk.
Vrážiti, il, en, ení, runzeln. — **co:** tvář. Na Slov. Bern. — **se**, Runzeln bekommen, *scvrkati se*. Ib.
Vražka, y, f. = *vražedlnice*. Na Slov. Sl. let. V. 122.
Vrážka, y, f., das Einschlagen. V. krve do těla, der Einschuss. Us. Dch. — **V.** = *vráska*, die Runzel. Na Slov. Bern. — **V.** = *věštkyně, hadačka*, die Wahrsagerin. Na Slov.
Vražkati, vz Vrážiti.
Vražkavě, runzelig. Na Slov. Bern.
Vražkavosť, i, f., die Runzeligkeit. Na Slov. Bern.
Vražkavý, runzelig. Na Slov. Bern.
Vražkov, a, m., ves v Roudnicku. Vz S. N., Arch. I. 165., Tk. V. 117., I. 79., Blk. Kfsk. CXLI., 471., 472.
Vražná, é, f., Wražna, samota u Mladé Vožice. — **V.** = Vražné. — **V.**, jm. lesa u Trbek na Mor. Pk.

Vražné, ého, n., ves v Táborsku u Sudoměřic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 358., 495. — **V.**, Brohsen, ves u Jevíčka na Mor.; Petersdorf, ves ve Slez. a u Nov. Jičína na Mor. Tč., Vck.

Vražno, a, n., Wražno, ves u Plas.

Vražný = *vraždný, vražedlný*, mörderisch. V. meče. Vid. list.

Vražodějnice, e, f. = *striga, čarodějnice* t. j. ženská, která se vyznala ve vyrývání a dlabání stril, čiar a vrážok. Ssk. Sl. let. I. 91. Vz Vráža.

Vražství, í, **vražstvo**, a, n. = *nepřátelství*, die Feindschaft. Obnovichu vrastvie s Tatařiny. Rkk., Kos. Ol. I. 100.

Vrba, vrbka, vrbička, y, f., salix, die Weide, rostl. V. Vrba babylonská (smutková, plačivá), s. babylonica, bílá (vlaská, bělice), s. alba, bobková (pětimužná, hořká), s. pentandra, červenavá, s. rubens, červená (červenice), rubra, dvoubarvá, bicolor, jednomužná, monandra, lesní (jíva), capraea, jizerská, iserana, hluchá (popelka), triandra; křehká (křehovka), s. fragilis, lesklá, s. splendens, luční, s. pratensis, mandlová (mandlovka), široká, amygdalina, marulkolistá, nepetaefolia, mnohokvětá, multiflora, nachová, s. purpurea, ohebná (košařská), s. viminalis, písečná, arenaria, popelatá, cinerea, žlutá (potočnice), salix vitellina, požehnaná, sphacellata, roučí, praecox, rokytí, s. acuminata, rozklaná, s. fissa, rozmarinolistá, rosmarinifolia, síťkovaná, reticulata, slezská, silesiaca, sněžná, nivea, šedá, glauca, ušatá, aurita, velolistá, grandifolia, vlnatá, lanata, vodní, aquatica, zakončitá, acuminata, zlatolejčí, helix, ztupená, retusa. Presl, Krok, Um. les. Vrba mořská (drmek, Abrahamův strom), vitex agnus castus, der Keuschbaum. V. Vz Rstp. 1303., 1405.—1407., Kk. 148., Čl. Kv. 140., FB 27., Slb. 269., 270, Čl. 111.—112., KP. III. 308, S. N, Sbtk. 13., 18., 29., 42., 128.—139. V. dudlavá, hohle W. Na Ostrav. Tč. Pěstování košové vrby, Korbweidenzucht. Dch. Dievča vije veniec, píšťalku mládenec z vrby krúti. Mt. S. I. 39. Staviti, postaviti suchou vrbu = postaviti se na ruce, nebo na hlavu nohama vzhůru (hra chlapců). Us na Mor. a v Chrudimsku a j. Brt., Sd., Kd., Hrb., Vck., Brv. Kdybys se na vrbu pověsil, neudělám ti to. Us. u Viškova. TJ. Odpusťte, švec umřel, kam duše přijde? Bude mět očistec na suchej vrbě. Ps. mor. Šd. Ten synek roste jako vrba (rychle). Us. Šd. V. dává proutí, z něhož se pletením košové a lísy dělají. Kom. Vrby oklestiti. D. Straku na vrbě ukazovati (leere Hoffnungen machen). To je straka na vrbě (to jest ještě daleké). D. Lepší vrána v pytli než na vrbě tři. Ros. Kde v., tam i voda; Všady se co v. ujme. Č. Vz Hruška. Hloupý jako v. U Žamb. Kf. Na vrbě nezrají hrušky (= člověk hrubý nemůže býti zdvořilým). U Žamberka. Dbv. Smutný ako v. Mt. S. I. 130. Sedlák je jako v., čím více ji obrůbáš, tím hustěji roste. Tč. Sedliak ako vŕba, čím ju viac obtínaš, tým viac mladí sa. Dbš. Obyč. 48. Spustil se Boha, chytil se vrby (zle učinil). Ve Slez. Šd. Jestli v. vypučí před Jiřím, bývá žnivo před sv. Annou. Kda. Kolik týdňů před sv. Jiřím v. se rozzelená, tolik týdňů před sv. Annou se žne. Na Zlínsku. Brt. Strany pověr vrby se týkajících vz Mus. 1856. 65. — **V.**, y, m., osob. jm. V. Jak. Vz Jir. H. I. II. 335., Blk. Kfsk. 1055. — **V.**, jm. pole u Radvanic. Pk.

Vrbač Idě to jako na vrbač = rychle na odbyt, jako na dračku; Na v. něco házeti = mezi lid n. děti, aby si to posbírali. U Opavy. Klš.

Vrbák, a, m. = *děd*, der Grossvater. Na mor. Valaš. Vck.

Vrbaňa, ě, f. = *babička, stařena*, die Grossmutter. Na mor. Valaš. Vck.

Vrbas, a, m., osob. jm. Mor. Šd. = **V.**, *řeka* v Srbsku. Pal. Dj. I. 2. 300.

Vrbaš, e, m., osob. jm. Šd.

Vrbata, Vrběta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. IV. 326.

Vrbátky, dle Benátky, Wrbatek ves u Olomouce. PL.

Vrbatý, reich an Weiden. Lex. vet.

Vrbčany, dle Dolany, ves v Čáslavsku. Vz S. N., Tk. V. 125., I. 78., 81., 404., IV. 646., Arch. II. 175., Blk. Kfsk. 526.

Vrbče, ete, n., *druh planých hrušek*. Us. Dch. — **V.** = *mlýn* u Budějovic. — **V.** = *přívoz* u Mělníka. PL.

Vrbecka, n., pl. Na vrbeckoch = role a pastviny u Luhačovic na Mor. Sk.

Vrbek, bka, m., os. jm., malíř. Vz S. N.

Vrbelečka, y, f. = *vrbová píšťalka*, eine Pfeife von Weiden. Otloukej se v-ko. Na Mor. u Vyzovic. Šd.

Vrbena, y, f., z lat. verbena, rostl. Vz Vrbenka Mz. 372.

Vrběna, y, f., das Eisenkraut. Byl. 381.

Vrbenecký *mlýn*, Webenzmühle, u Měřína na Mor.

Vrbenka, y, f. = *sporýš*, verbena, das Eisenkraut. Slb. 302.

Vrbenský, ého, m., osob. jm. S. N. — **V.** Vikt., spisov., † 1632. Vz Šb. II. I. 307., Jir. H. I. II. 335. Cf. Blk. Kfsk. LIII. — **V.** *břidlice a křemenec*, z Vrbna pocházející. Krč. 488. — V. ulice (původně: *Ve vrbí*) ve Valaš. Meziříčí. Pam. Val. Mez. 98. (Šd.).

Vrběta, y, m., vz Vrbata.

Vrbětice, ves u Nasavrk. — **V.**, Wrbietitz. ves u Vlachovic na Mor. Tč.

Vrbětický Mik., spisov. Vz Jir. H. I. II. 337.

Vrbětín, a, m., Wrbietin, samota u Benešova. Tk. V. 112.

Vrbí, vrboví, n. = *vrby*, das Weidengestände, Weidicht, salices. Ž. wit. 136. 2. Mladistvé vrbí (jíví) = pruty k pletení košů. V. Vrbie podlé tekúcích vod. BO. Vrbie, jehož rodí se po polích velmi mnoho. BO. I vskočí s svými mezi Němce a tak jich zbiechu na miestě více než sedmdesát kromě těch, co po vrbie a mezi lůžemi a jamami zbiti biechu. Let. 100.

Vrbice, e, f. = *malá vrba, vrbina*, Weidenbusch, m. — **V.**, *rdesno, vrbka, sv. Maří košile, vrbičná košile, žabinec*, polygonum persicaria, das Flöhkraut. V. — **V.**, lysimachia, vz Vrbina. — **V.**, das Weidenröslein, epilobium, vrbovka kopinatá. Na Slov.

Plk., Rstp. 544. — **V.** = *kyprej obecný*, lythrum salicaria, der Weiderich. Rstp. 557., Kk. 245., Čl. Kv. 330., Slb. 556. — **V.**, Felbern, ves u Netolic; Fürbitz, ves u Horosedel; Fürwitz, ves u Lubence; Wrbitz, vsi a) u Sedlčan, b) u Jičína, c) u Král. městce, d) u Vamberka, e) u Chotěboře, f) u Stříbra, g) u Čestic, h) u Roudnice, i) u Budína, k) u Pavlovic, PL., l) u Kobylí na Mor. Tč. Cf. Blk. Kfsk. 1454.

Vrbický, ého, m., os. jm.

Vrbicovitý. V. rostliny, lythrarieae, weiderichartige Pflanzen. Vz Kk. 245., Slb. 556.

Vrbičany, dle Dolany, vsi a) u Lovosic, b) v Slánsku. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 234., 243.

Vrbička, y, f., vz Vrba. — **V.**, y, m., osob. jm. Tk. V. 79., 80. — **V.**, Klein-Fürwitz, ves u Valče.

Vrbičky, pl., f., ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 624.

Vrbičný, von Flöhkraut, Weiderich.

Vrbík, a, m., osob. jm. Tk. IV. 5.

Vrbíků *mlýn* u Lipnice.

Vrbina, vrbinka, vrbinečka, y, f. = *vrbiště, vrboví*. V. — **V.**, lysimachie, Weiderich, V. obecná n. žlutá (kyprej), kytkovitá, skropená, hájní, penízková. Flora, Rstp. 557., 1234., Čl. Kv. 267., FB. 65., Slb. 297. Keď už přišli ku v-ně Sl. ps. Šf. 74. Po bocích Hronu, po obou, přirudlá v. roste. Hdk. C. 69. Okolo řek, na řečiskách jsou obyčejně v-ny. Tč. Jak by (ovce) snad již byly ve v-ně. Kol. ván. 152. Na pastvách a v-nách. Arch. I. 411.

Vrbinář, e, m., der Weidenbäume besorgt. Na Slov. Bern.

Vrbinečka, y, f. = *vrbinka*. Us.

Vrbinka, y, f. = *malá vrbina*. — **V.** = *spořiš*. Ja.

Vrbinový, Weiden-. V. chmel. Bern.

Vrbisko, a, n. = *velká n. ohyzdná vrba*.

Vrbiště, ě, n. = *kde mnoho vrbí roste*, das Weidengestäude. V.

Vrbitý, weidig. Dch.

1. **Vrbka**, y, f., epilobium, das Weidenröslein. V. úzkolistá, chlupatá, pýřitá, chlumní, podhorní, růžená, čtverhraná, bahní, horní. — **V.** = *rdesno (vrbice)*. — **V.** *sladká, lilek sladkohořký*, solanum dulcamare, Hintschkraut, n. — **V.** bodlavá (žlutý zob), hippophaë, der Weidendorn. Flora Presl., D. — Rstp. 544., 1122., Čl. Kv. 330., FB. 89., Slb. 558., Schd. II. 306., Sbtk. 254. — **V.**, Wrbka, vsi u Ledče a Budína. V. hrubá i malá, Gross-, Klein-Wrbka, vsi u Velké, b) ves u Kvasic na Mor. Tč. — Vz Blk. Kfsk. 691.

2. **Vrbka**, y, m. V. z Vrbice Mich. Vz Blk. Kfsk. 1155.

Vrbna, Wrbna, hájovna u Veselí. — **V.** *u lesů*, ves v Lounsku. — **V.** *nad Vltavou*, ves v Mělnicku. S. N. — Hrabata z Vrbna. — **V.**, vsi u Koldštýna a Šumberka na Mor. PL.

Vrbní *mlýn*, die Buschmühle u Vel. Vrbna na Mor. Tč.

Vrbno, a, n., Würbenthal, mě. ve Slez. v Bruntálsku a ves u Blatné, Šd., vsi u Prahy a v Žat. Cf. Blk. Kfsk. 429., 92.

Vrbny *české*, Böhmisch-Fellern, ves u Budějovic; V. německé či suché, Dirnfellern, tamtéž.

Vrbný *plaz*, samota u Čížova.

Vrbolistý, weidenblätterig. V. byliny, Tč., dub. Dch.

Vrbonice, dle Budějovice, ves ve Znojemsku. Vz Tk. I. 437.

Vrbosmol, u, m., das Saliretin. Rst. 516., 48. — **V.**, pyrostria, rostl. mořenovitá. Rostl. I. 257. a.

Vrbova, y, f., salipoma, keř, zastr. Rozk.

Vrbová *Lhota*, ves u Pečck.

Vrbovec, vce, m. = *vrbový prut*, Weidenruthe, f., Weidenstock, m. Dostaneš v-cem, jak nepřestaneš: Vezmi v. a vyrůbej mu, co do něho vleze. Na Mor. Tč., Šd. — **V.**; Vrbovce, e, n., Urbau, ves u Znojma; Wrbowetz, hospoda u Přerova. — **V.**, místní jména v Dol. Rakousích na sever a jihových. od Mistelbachu. Šb.

Vrboví, vz Vrbí.

Vrbovina, y, f. = *vrbina*. Bern. — **V.** = *prvek ve vrbě obsažený*, das Salicin. Presl. Chym., Rst. 516.

Vrbovinný, Salicin-. V. síran, dusičnan, solnovodičnatan. Chym. II. 318.

Vrboviště, ě, n., das Weidengebüsche. Rst. 516.

Vrbovitý, weideartig. V. rostliny, saliciueae: vrba, topol. Vz Rstp. 1404., Kk. 147., Slb. 269., Schd. II. 274.

Vrbovka, y, f., epilobium, das Weidenröschen. V. kopinatá, e. spicatum. Vz Rstp. 544., Vrbice, Kk. 244., Čl. Kv. 330., Slb. 558., Čl. 68. — **V.** = vrbová studně u Čes. Třebové. Bud. zahrád. Šd.

Vrbovky, pl., f. = *jablka červená*, rothe Aepfel.

Vrbový, *z vrby, od vrby*, Weiden-. V. líska, Weidenhurde, košík, kůra, třísIo. Šp. V. plot, prut, Ros., list, kočička, strom, D., sazenice, les. Us. — **V.** *jablko* (zimní). Us. — Jg. — **V.** *huba* (na vrbách), polygorus ignarius. Mt. S. VIII. 1. 12. — **V.** *mlýn* u Kutné hory.

Vrbský, ého, m., samota u Vorlika. — **V.** *mlýn* u Kosovy hory.

Vrbula, y, f., jm. kraví. Slez. Šd.

Vrbulče, ete, n., druh jablek. Us.

Vrbů mlýn = *Vrbový mlýn*.

Vrbůtek, tka, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vrbůvky, pl., f. = druh jablek nábořklých. Na Mor. Vck.

Vrcati se = *vrtěti se, tančiti*. Na Slov. Sl. ps. 34. Vz Vrceti se.

Vrcení, n., vz Vrtiti.

Vrcený, gerührt, gedreht.

Vrceti sa = *vrtiti se*, tančiti. Vz Vrcati se. Vrcela bych sa, nemám kolesa, dupkala by som, ale som bosa. Sl. ps. 22. Kúp mi, mamička, sukňu zelenú, budem sa vrceť každú nedzelu. Sl. ps. 22.

Vrci, vz Vrhnouti, Vrhati.

Vrcoch, u, m. = *konec visící z roztrhané sukně, otřepky, cancory*. U Jilem.

Vrcotilka, y, f. = *která ráda běhá*. V Kunvald. Msk.

Vrcov, a, m., Wrzow, ves u Borovan. PL. Vz Blk. Kfsk. 1454.

Vrcovice, Wrtzowitz, ves u Záhoří v Písecku.

Vrcovský. V. občiny, samota u Záhoří.

Vrča, e, m., dle Bača, der Brummer, Knurrer. Nech toho starého vrču (vrčivého psa); Pojď sem, ty vrčo! Mor. Šd.

Vrčala, y, m. = *kdo vrčí* der Brummer, Knurrer. Mor. Šd.

Vrčanlivý, zischend, knarrend. Na Slov.

Vrčany, dle Dolany, Wrčen, ves u Nepomuka.

Vrčati = *vrčeti.* Na Slov. Ssk.

Vrčava, y, f., myslivna u Slavkova na Mor. Tč.

Vrčelivý = *kdo vrčí,* knurrend, knurrig. V. člověk (hněvivý), pes. Us.

Vrčení, n., das Knurren. V. psa, Us., liščí. V. V. člověka mrzutého (broukání), das Murren, Brummen. Plk. — **V.** = *vyrčení,* die Aussage. A hotova jest na jich v. přestati. NB. Tč. 40. Snad chybné čtení.

Vrčeny, samota u Poděbrad.

Vrčeti, vz Vrknouti.

Vrčice, dle Budějovice. Prodal Světišovi z Vrčic. Arch. III. 471.

Vrčivosť, i, f., die Knurrigkeit, Zanksucht. Jg.

Vrčivý pes, knurrig, murrend.

Vrčný = *vrčící, vrčivý,* knurrend. V. přeslice. Mus. VII.

Vrčoun, a, m. = vlaštovka mořská, trigla hirundo, ryba. Schd. II. 502.

Vrčovice, ves v Pís. Vz Blk. Ktsk. 1178., 1184.

Vrdavý = *koktavý,* stotternd.

Vrdlice, e, f. = *hrnec drouuchý,* der Henkeltopf. Čes. vč. 1847. 75. V Jg. Slov. je: *vrhlice.*

Vrdlouhati, *zkažené m.: v hrdlo lháti.* Us. Mk. Cf. Gb. Hl 97. Ne abych vrdlouhala. Us. Vk. Přišla domů, vrdlouhala, že to nebyla. Čes. mor. ps. 202.

Vrdlouhavý = *kdo rád vrdlouhá.* Vz Vrdlouhati. Us. Barták.

Vrdov, a, m. Racek z Vrdova. Arch. III. 188.

Vrdovský *mlýn,* Wrdyer Mühle, u Čáslavi.

Vrdy, dle Dolany, Wrdy, ves u Čáslavi v Čech. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1454.

Vřec, vz Vřece. Mor. Brt.

Vřece, e, vřecko, vřecouško, a, n., na Slov. *vreco, vrecúško* = cilicium, Kleid von Ziegenhaaren. V MV. nepravá glossa. Pa
V. = *pytel, měch,* der Sack, Beutel. Na východ. Mor. a Slov. Němc., Brt., Šd., Kd. Dvanásť vriec bolo hotových plných peňazmi. Dbš. Pov. III. 69. Měchýře jsou vrecka na peníze. Koll. Sýrové v. Bern. Chudobné vrecko pobierá všecko. Na Slov. A turáků plné vrecko. Hdk. C. 276. Klinec z vreca sa vykole, ačkolvěk sa skrývá. Na Beskyd. Tč. Žid s vreckem chodí. Na Slov. a Mor. Tč. Skrytě šidlo vykole sa z vreca; Pohaněním aneb chvalů česť vyhledávat je tak jako dým do vreca chytať; Člověka ctnosť ozdobuje a peňáze vrecko; Kdo sa tiskně jak klín z vreca, i dobrým sa zhnusí; Jakobys sypal na plachtu hrach z vreca prázného, tak vychádzá múdrosť řeči z jazyka prostého. Na Slov. Tč. (Drotar) kapsu si poscele, vrecom sa odzeje, ešče sa mu, ešče, o frajerce sneje; Nechoď k nám, nechoď k nám, ty nemeckô vrece. Sl. ps. 97., 271. Nech jeu otevre hodne na široko svá vrecka. Nitra VI. 243. Zde jsme potkali na cestě i vesničanky víno do Rjeky nesoucí a sice v kožených vrecech, jako jsou naše dudy. Koll. III. Cest. 1. 59. Ulap mačku a vezmi ju ku sebe do vrecka. Dbš. Pov. I. 85. Kopal, až peníze našli, z nichžto on okolo 20 zl. do svého vrecka vetkal. Let. Mt. S. VIII. 1. 79. Nekupuj prasa vo vreci; Kňazské vreco je vel'ké; Priatel pán Boh a rodina vrecko; Sedliaci odhazují, páni do vrecka schovávajú, čo to (Sopel)? Mt. S. I. 120., 121., 127., 137. (Šd.). Nejeden pro svojo vrecko (= břicho) přišel o všecko. Proch. M. — **V.** *v hornictví = kůže volská sešitá, ve které se dříve rudy a kybře, voda z dolu vytahovaly,* der Erzsack, Treibsack. Sp., Am. Vřece odraziti, zavěsiti. Vys. — **V.** = *list nebo díl jeho ztrubovatělý na jednom konci otevřený nebo víkem přiklopený* (na př. láčkovka, špirlice), ascidium, der Blattschlauch. Rst. 516., Schd. II. 254.

Vřecienko, a, n. = *vřeténko.* Na Slov. V. ze slivy, praslička z javora. Sl. ps. 21.

Vrecisko, a, n., ein hässlicher Sack. Na Slov. Bern.

Vřeckatý = *vřecem opatřený,* beschlaucht. Rst. 516.

Vreco, vz Vřece.

Vřecko, a, n. = *sklípek rozšířený a obyčejně také prodloužený,* semena hub a lišejníkův obsahující, der Sporenschlauch. Vz Rst. 57., 205., 218., 223., 228., 516., Kk. 76., 81.

Vřeckonosný = *mající vřecka,* sporen-, schlauchführend. Rst. 516.

Vřecný, *vřecový,* Sack-. Vz Vřece.

Vřecoň, ě, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vřecovina, y, f. = *vřecová příze,* das Sackgarn; *plátno hrubé na vřece,* die Sackleinwand. Bern.

Vřecový, Sack-. V. příze, das Sackgarn. Bern. Vz Vřece.

Vřecúško, vz Vřece. Mt. S. I. 188. Vo vrecúšku (dievka) repku mala. Sl. ps. 371.

Vřed (ve Slez. *vřid*), u, **vředek, vřídek,** dku, **vředík,** u, **vředíček, vřídeček,** čku, m., **vředisko,** a, n. **V.** = *jizva nebo rána, z nížto tenký, ostrý, leptavý talov vytéká,* ulcus, das Geschwür. D. V. *místní* ku př. po úrazu; Je-li příčinou jeho nemoc všeobecná, slove *symptomatický* n. *diskrasický* ku př. přijičný, krtičný, kurdějní, z oblitiny, při ozhřivce. Na každém vředu rozeznáváme *okraje čili krajiny, zpodinu čili dno, výměšek a okolí.* V. zatvrdlý, oklikatý, necitlivý (nehojící se), bujný n. zbytný (maso zbytné, divoké, vojenské), citlivý n. zanítěný n. jízlivý, nečistý n. snětivý, plazivý, zastaralý. Vz S. N. Kromě toho v.: koltunový (Weichselzopfgeschwür), křivičný n. dvojkostný, rhachitisch, lepkovlhký, lymphatisch, mléčnatý, močový, Harn-, ohnivý n. pryskyřní n. oheň sv. Antonína n. pryskyř litý n. vlk břišný, osutinovatý (vyraženičný,

po vyrážknině), píštělní (střílový, kysavý, píšťala, píšťadlo), rakovitý (obžíravý, rozžíravý, rozjitřující, Ros.), rozjedlý (rozjídavý červ, vlk, vlkojed, pajed), rozsedlý, rtutěný, slaný, smrdutý v nose, svrabovitý, škraloupovatý n. strupovatý, vodnatelný, zadečný, tajemný n. tajný, prsní, na játrách, střevní, na slezině, boční, masitý v nose, v hrdle, růže n. ohnivý vřed, zajitřený, zahnojený; hnůj z vředu, živý vlas (v., když až do kosti ožírá). Jg. V. dvanáctník prožírající, Čs. lk. I. 266., IV. 316., VI. 209., chronický v žaludku, III. 211., 217., 226., tuberkulosní dutiny ústní, IX. 211., plazivý, X. 403., počasný v měchýři močovém, X. 407., v. rohovky, IX. 86., léčení vředu. III. 299. Dužnicový v. rohovky, ulcus corneae parenchymatosum, povrchní vřed rohovky, ulcus corneae superficiale (errosivum), v. žíravý spojivky, lupus conjunctivae, proděravěný v. rohovky, ulcus corneae perforans, v. rohovky s hnisem, ulcus c. cum hypopio, žíravý v. víček, lupus palpebrae. Schb. V. žíravý (vlk, lupus); v. žaludkový, u. perforans. Nz. lk. V. omladnicový, Puerperalgeschwür. Ib. Vlaského kopru voda jest dobrá proti vředům na plících. Čern. V. se zavřel, Kom., se kvasí, se provalil, vřed puknul. Sych. V. v kůži, na plicích. Lk. Tys jako nezebraný vřed (= nevrlý, nedůtklivý). Na Mor. Vck. Těžký vřed ho narušoval. Šš. P. 775. Čím víc buděš penicírom do vreda parchati, tím vatšú bolesť sám sebe sobě) buděš vzbudzovati. Na Slov. Tč. Pijavka nechytá se vředu. Bž. Nedůtklivý jako v. (jako nežit). Mus. — **V.** = *psotník*, Fraisen. Na Mor. a Slov. Má v.; chytil ho v., dostal v. Mor. Šd. Třese sebou, jakoby ho vříd vzal, s ním (= jím) třepal; Dítě leží, jest ve vředé. Na Ostrav. Tč. Bodaj ťa vred búdzal na našem prielazku! Sl. ps. 69. Bodaj ťa, synečku, metalo vředisko, až by ťa bodilo na naše smetisko. Šš. P. 343. — **V.** = *padoucí nemoc*, die hinfallende Krankheit. Us. na Mor. a ve Slez. V. lámavý, padoucnice. V. dostane prý se z leku. Aby ho nedostal, neb aby jej ztratil, dělají na Mor. takto: Polekal-li se kdo člověka, vyžádá si od něho několik vlasů, zapálí je a podkuřuje se tím; oškvarek z nich nemocný vypije. Totéž dělá se s chlupy psa nebo kočky, polekal-li se jimi někdo. Na mor. Val. Vck. Od ní pomáhá prý také hořký lopůn, který se musí na sv. Jana Křtitele mezi ³/₄ 12—12 hod. o polednách vykopati. Pod ním se najde uhlí, a to je od toho vředu. Toto uhlí na drobno se roztluče a nemocný s vodou je vypije, když cítí, že vřed naň jde. Ib. Vck. V. ju drží. Šd. — **V.** *suchý* = *lámání, hostec*, die Gicht. Mor. Šd. — **V.** *suchý* = souhrn všech lehčích nemocí, zvl. píchání v údech. Chodí po něm suchý vřed. Mor. Vck. — **V.** = *mrtvice, boží ruka*, der Schlag. Na Slov. D.

Vředění, n. = *hnisání*.

Vredikati něco někam = *vstěhovati, uložiti, odkliditi*. Ty věci sme všecky do sklepa v-li. Us. na mor. Valaš. Vck.

Vředisko, a, n. = *ohavný vřed*, ein hässliches Geschwür. Us. — **V.** = *zlý vřed*, Fraisen. Bodaj ťa, synečku, metalo v., až by ťa bodilo na naše smetisko. Šš. P. 343.

Vřediti, zastr. = *škoditi*, schaden. Luk. X. 19.

Vřednatosť, i, f. = *vředovitosť*. Jg.

Vřednatý, vz Vředovitý.

Vředování = *činění vředu*, das Geschwürmachen. — **V.-se, v.** = *obracení-se do vředu*, das Geschwüren. V. souchotivé břišní (vředovitosť břišní), phthisis abdominis s. purulenta, die Bauchschwindsucht; v. chřtánu (souchotí), phthisis trachealis, tracheitis ulcerosa, ulcus tracheae, die Luftröhrenschwindsucht, das Luftröhrengeschwür; ohryzku, phthisis pharyngea, pharyngitis ulcerosa, die Schluckkopfschwindsucht; plic, phthisis pulmonalis, purulenta ulcerosa, die Eiterlungensucht; ratolestí dychavičných, phthisis bronchialis, bronchitis ulcerosa phthisica, die Bronchialschwindsucht. Ja.

Vředovatě = *vředovitě*.

Vředovatění, n., die Eiterung. Rostl.

Vředovatěti, -ějí, ěl, ění; *zvředovatěti*, eitern, schwürig werden, exulceriren. — **komu.** Rána mu vředovatí. Us.

Vředovati = *vřed činiti*, schwürig machen. — **co:** oči. Ja.

Vředovatina, y, f. = *vřed*, das Geschwür. D.

Vředovatiti, 3. pl. -tí, il, čn, ční, *zvředovatiti* = *vředovatým činiti*, schwürig machen. Ros.

Vředovatosť = *vředovitosť*.

Vředovatý = *vředovitý*. Nz. lk.

Vředovina, y, f. = *vředovatina*. Kos. Ol. I. 259., D.

Vředovitě = *vředovatě*, geschwürartig. Ros.

Vředovitosť, vředovatosť, na Slov. *vřednatosť*, i, f., das Geschwür. V. Vlaského kopru voda zahání v. oči. Čern. V. střevní. Ja.

Vředovitý, vředovatý, na Slov. *vřednatý*, eiterig, schwärig. V. Vředovatá nemoc, Kda., nos, Nz. lk., Lazar. Kom. V. žebrák, Br., růže. Ja. V. jako Lazar. Prov. Ros. — **kde: na** hřbetě. Aesop. — **V.** = *křečovitý*. Vz Vřed (padoucnice). Od toho času, co se polekal, je v-tý a padne vám na zem, jak kus dřeva. Mor. Tč.

Vrejdovati co kam: vůz **do** kůlny, Ros., vůz **pod** kůlnu, hineinlenken. Us.

Vřele = *horce*, heiss, siedheiss. V. Vřele milovati, doporučiti, vzpomínati a p., *lépe*: upřímně a p. Pdg. II. 397., Brt.

Vřelec, lce, m. = *horkokrevný člověk*, der Hitzkopf. Mor. Bkř., Šd.

Vřelokrevný člověk = *vřelec*. Šm.

Vřelosť, i, f., die Hitze (des Wassers), die Verve. V. V. vody. Volk. Vnitřní v. Dch. — Kká. Td. 70.

Vřelý = *horký, jako co vře*, heiss, siedend. V. Vřelá voda, Har., polívka, kaše. Ros. Zemie vřelú krev pije. Rkk. — *Přenes.* V. nálada, srdce, slova díků, dík, podpora, péče, přátelství; krásně o tom psalo vřelé pero. Dch. V. náruč. Čch. Bs. 86. Cit svůj vřelý musím v ňadrách krýti. Chmelen. Žalosť leží v srdci vřelém jako oheň pod popelem. Mor. Tč. V. smutek všech jej

Digitized by Google

doprovázel. Kká. Td. 8. Však sotva muži slze vřelé vynutil z očí suchých žal. Čes. ps. Šd. Přemysl na spiknutích proti císaři vřelý a činný bral podíl. Ddk. IV. 85. Vz Vřele.

Vřémě, vřemene, n. = *čas, počasí*, die Zeit, das Wetter. Kram., Rostl. I. 24.

Vřemeno, a, n., vz Vřémě. — **V.** = *břemeno*. Na Ostrav. Tč.

Vření, n., das Sieden, vz Vříti. V. vody u ohně stojící. Us. V. opozděné, v. při nízkém tlaku. KP. II. 343., 87. — **V.** = *pohybování-se vnitřní*, das Brausen, der Brudel V. a hlučení moře. Kom., Jel. — **V.** *krve, mysli*, die Wallung, Aufwallung. Šm. Vnitřní v. Mus. 1880. 155. Doba v. a tření nesmírného. Pal. Dj. IV. 1. 394. V takovémto myslí v. a tření psal p. Ptáček Táborským. Pal. Dj. IV. 1. 82.

Vřenice, e, f., arctotheca, rostl. Rostl. I. 255. a.

Vřepiti, il, en, ení = *vetknouti, vraziti*, einstecken. — **co komu kam**. **V** bok mu rohatinu vřepí. Us. Nehty **do** vředu v. (nežita se dotknouti). V. Vřepil se do něho = dal se do něho. Ros. Peklo, jenžto ve vás kolotá, do poklidných chcete útrob vřepiť. Sš. Bs. 204. Vz Řepiti.

Vreptati, -tám, -ci, al, án, ání, bineinmurmeln. V.

Vřes (zastar. *vřas*), u, m., calluna, die Heide, das Heidekraut. V. obecný, c. vulgaris. V., Kom., Rstp. 992. Cf. Kk. 194., Čl. Kv. 269., FB. 67., Slb. 383., Čl. 89., S. N., Hdk. L kv. 84. Na pustině vřesem porostlé. Arch. V. 535. — **V.**, *lépe*: step, die Steppe, Heide. Rostl. III. b. 125. — **V.** *vlaský*, erica mediterranea; syringa vulgaris. — **V.**, myrica, die Myrike. Ger. 17. b.

Vřesa, y, f., jm. lesa u Luhačovic na Mor. Sk.

Vřesce, e, n., ves v Táborsku. Vz S. N., Tk. III. 36., Blk. Kfsk. 849.

Vresčák, a, m., der Schreier. Na Slov. Bern.

Vresčati = *vřeštěti*. Na Slov. Bern.

Vřesec, sce, m. = *Vřesce*. PL.

Vřesen, sna, m., zastr. = *září*, September. Arch. II. 406. Cf. Vřes. U Rozk. = *červenec*. Stalo se to první den měsíce septembris, jináč vřesně. Arch. II. 406.

Vřesín, a, m., **Vřesina**, y, f., ves u Klimkovic ve Slez. Tč.

Vřesinský mlýn u Vřesiny ve Slez. Tč.

Vřesk, místy **břesk**, u, m. = *křik bolesti n. strachem vynucený*, der Schrei, das Geschrei vor Schmerz o. Schreck. V. dětí, Kom., kozí, zaječí, D., sviní, Reš., kočičí, ovčí, žabí. Ros. Psí v. Kká. Td. 170. V. dravce. Kká. Š. 105. S vřeskem pomsty játra jemu klove. Vrch. O víně. 167. Vřesk bubnů. Čch. Bs. 172. — **V.** = *povyk, křik*, der Lärm, das Geschrei. Trub divý vřesk. Čch. Mch. 63. — Br. Mnoho vřesku, málo zisku (a málo vlny; jalová řeč). Č. Vz Křikloun. Nadělali vřesku. Dch. Třesk vřesk, trma vrmá ako v pekle. Mt. S. I. 97. Děti dělají velký v. Us. Tč. Toho Pavla není než chlouba a daremní v. BR. II. 592. b. Mor. Vck.

Vřeskač, **vřískač**, e, m., der Schreier, Quäker. D.

Vřeskati, vz Vřeštěti.

Vřeskavosť, **vřesklavosť** (zastr. *vřeslavosť*), i, f. = *křiklavosť*, die Neigung zum Schreien, Quäken. Ros.

Vřeskavý, **vřesklavý** (*vřeslavý*, zastr.), **vřesklivý** = *vřeskající, křiklavý*, schreiend, quäkend. V. nástroj, žába, hlas, Zlob., píšťala. Kron. tur. Ti lidé jsou náramně žvaví a než méď břenkavá vřeskavější. Jel. Enc. m. 57.

Vřeskev, kve, f., sadugala (rostl.), zastr. Rozk.

Vřesknouti, vz Vřeštěti.

Vřeskný, *břeskný* = *vřeskavý*. Dch.

Vresko, a, n. = *vrecko*. Vz Vřece. Němc. III. 334. Gazdiny přijdouce z kostela vezmou každá v., v něm je lněné neb konopné semeno. Na Slov. Němc.

Vřeskot, u, m. = *vřesk*, das Geschrei. Rozutekli se s v-tem a s křikem. Sá.

Vreskotati = *vřeštěti*. Na Slov. Bern.

Vřeskovice, **Břeskovice**, dle Budějovice, ves u Přeštic. Vz Blk. Kfsk. 587., Arch. III. 479., Tk. III. 75., IV. 419., V. 42., S. N.

Vřeský, ého, m., osob. jm. Slez. Šd.

Vřeslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vřeslavosť, i, f., vz Vřeskavosť.

Vřeslavý, vz Vřeskavý.

Vřesna, y, f. = *zdla obecná*, gala commune, das Gagel. Vz Rstp. 1416.

Vřesná, é, f., dvůr u Drahova. S. N. Vz Blk. Kfsk. XVIII. 906.

Vřesník, a, m., Wřesnik, ves u Želiva. Vz Blk. Kfsk. 222. — **V.**, ves v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 592., 792.

Vřesnovitý. V. rostliny, ericaceae. Vz Rstp. 986., Slb. 382.

Vřesný, Heidekraut-. Po nebi hvězdic jest rozseto, lesem jak zvonců vřesných. Nrd. Kosm. ps.

Vřesovcová, é, f., os. jm. Vz Blk. Kfsk. 1455.

Vřesovec, vce, m., phylica, rostl. V. bezfousý, červený, drobnohlavý, drobnolistý, dvojbarevný, elliptičný, jednostranný, jehličnatý, hlavatý, hroznatý, chlupatý, kařelný, klasatý, kopinatý, kostrbatý, kulatý, latnatý, lesklý, mozolatý, největevnatější, olivovitý, olysalý, palistnatý, podhnutý, popencovatý, pramenitý, rojovníkolistý, rovnovážný, rozevřený, rozmarínolistý, ruňatý, sosnolistý, sosnový, srdčitý, stopečnatý, střechovitý, stromovitý, šupinatý, trojsochaný, tymiánolistý, úžlabičný, válcovitý, vřesovitý, východní, vyvýšený, zčernělý, zdělený, zimostrazolistý. Vz Rostl. III. b. 550. Die Heide, das Heidenfeld. D., Jg. — **V.**, vce, m., osob. jm. V. z Vřesovic. Vz Blk. Kfsk. 1455.

Vřesoví, n. = *mnoho vřesů pohromadě rostoucích*, die Heide. Rst. 516. V. na půšti. BO.

Vřesovice, dle Budějovice. Z V-vic, jm. šlechtické rodiny v Čech. Vz S. N., Tk. IV. 745., Blk. Kfsk. 1455., Vřesovec. Z *V-vic Václ.*, spisov. v 16. stol. Vz Jir. H. l. II.

337. — Z V-vic Wolf, † 1569., spisovatel. Vz Jir. H. l. II. 339. — V., Břesowitz, ves u Prostějova. Tč.

Vřesovina, y, f. = *vřesoviště*, die Heide. Č.

Vřesoviště, ě, n. = *místo, kde vřes roste*, der Heideplatz. Kk. 194., Nz. — **V.** = *pustina, lada.* D., Š. a Ž.

Vřesovištní = *z vřesoviště*, Heide-. V. bylina, půda, země. Rostl.

Vřesovitý, heideartig. V. rostliny, ericineae, ericaceae, heideartig. Rostl., Kk. 192., Schd. II. 285., S. N., Nz.

Vřesovka, y, f., die Heideerde. Rk.

Vřesový, Heide-, von Heiden. V. květ, med. Us.

Vřeščovský, ého, m., os. jm. Dal. 155.

Vřešť, i, f. = *vřeskot.* Kdy zas my tři se sejdem k vřešti? Shakesp. Makb. Tč.

Vřešťák, v ob. ml. *břešťák*, a, m. = *kdo vřeští*, der Schreier. — **V.** = *zajíc*, der Hase. Us.

Vřešťal, a, m. (*břešťal*, Us.) = *vřešťák.* — **V.**, osob. jm. Šd.

Vřešťan, a, m., der Brüllaffe. V. rezavý, mycetes seniculus, vz Frč. 398., medvědový, ursinus, barnavý, fuscus, žlutoocasý, flavicaudatus, černý, niger, rezavoruký, rufimanus. Ssav. 145. — Jg. Vz Vřešťoun.

Vřešťánky, dle Beuátky, ves. Tk. V. 124.

Vřešťany, pl., ves. Arch. II. 453.

Vřeštění, n., das Schreien, Kreischen, Quäken.

Vřeštěti, 3. pl. -ští, vřešti, ště (íc), ěl, ěn, ění; *vřeskati, vřískati, vřesknouti* a *vrísknouti*, skl a sknul, ut, utí; *vřeštívati* = *vřesk vydávati*, schreien, kreischen, quäken. Ve Slez. a na Mor. *vřeščeť*, Klš., Tč., *břeštěti.* Us. Vck. — **abs.** Ani nevřeskni. Us. Nesere to, nešti to a jak to chytneš (a jak s tým pohneš), vřeští to (= řetěz). Na Mor. a ve Slez. Šd. Vřeští, jakoby ho dřel. Pk. Hned vřeští, jak kdyby ho na vidličky (na nože) bral. Šd. Zajíc vřískl. Kká. Td. 329. Zajíc, koza, žába vříská, vřeští. Kom., D., Zlob. To vřeští (špatně zní). D. — **proč:** bolestí. Us. — **o čem.** O tom ani nevřeskni. Bern. — **komu kde.** Nevřešť mi tu **poza** uši. Mt. S. I. 108. — **odkud.** Z louky vřískl chřástal. Kká. Td. 46.

Vřeštitel, e, m. = *vřešťoun.*

Vřešťoun, a, m. = *druh opic nového světa* (širokonosých). V. rezavý, mycetes seniculus, medvědovitý, m. ursinus, černý, m. bellzebub. Vz S. N., Vřešťan. — **V.** = *vřešťák.* I to je v. (kluk). Us., Kká. Td. 166.

Vřešťov, a, m., Bürglitz, městečko v Hořicku. Vz S. N., Tk. III. 190., IV. 745., V. 220., Blk. Kfsk. 293., 567. — **V.** *malý*, Klein-Bürglitz, ves u Hořic. — **V.**, hrad v Čech. Pal. Dj. IV. 2. 382., Arch. III. 487.

Vřešťovský, ého, m. Pan Aleš V. Pal. Dj. III. 1. 384.

Vřet, a, m., zastr. = *lasice bílá*, z něm. Frette a to z vlas. furetto. Mz. 416. Cf. Schd. II. 398.

Vřetánko, a, n. = *vřeteno.*

Vřeten, a, **vřetenáč**, e, m., **vřetenice**, e, f. = *had, zmije*, die Kupferschlange, Kreuzotter. Plk., Bern. U Opav. Klš., Dch. — **V.** (radius) a kosť loketní (ulna) činí dohromady kostru předloktí (antibrachium). S. N. XI. 285. V. hlemýžďový, modiolus. Nz. lk. Vz Vřeténko, Vřetenní.

Vřetenáč, e, m., vz Vřeten.

Vřetenář, e, m. = *kdo vřetena dělá n. prodává*, der Spindelmacher, -verkäufer. Tk. I. 375., 381., Šd., Troj.

Vřetenatka, y, f., fusisporium, der Spiedelschimmel, rostl. V. žlutá, f. aurantiacum, zemáková, f. solani. Vz Rstp. 1984., Kk. 74. — **V.** *obecná*, clausilia biplicata, *hlemýžď.* Vz Frč. 251., Schd. II. 536., Čl. 187.

Vřetenatý, spindelförmig. Ja.

Vřeténce, e, n. = *cívka*, die Spule. Mor. D., Kd.

Vřetenice, e, f. V. obecná, veretillum cynomorium, polyp láčkovec. Vz Frč. 34. — **V.**, vz Vřeten. Dle Tč. na Ostrav. = *slepýš*, die Blindschleiche. Pretvára sa na potvory: na hada a v-cu, na myš, žábu, jaštericu. Lipa III 367. Tenšie je od vretenice a vyššie než váža (= dážď). Na Slov. Mt. S. I. 135. A čelom smraštěným jed mu vretenica varí. Sldk. 129. — **V.**, jm. místní. Arch. V. 548.

Vřeteničí, *od vřetenice*, Kreuzotter-. V. jikry, genimina viperarum. Olom., Jir. Anth. I. 3. v. XL.

Vřetenisko, a, n., eine abscheuliche Spindel. Bern.

Vřeteniště, ě, n. = *dřevo střely, na kterém je špička připevněna*, der Pfeilschaft. Troj., Sal. V. = šípiště, der Schaft. Vký.

Vřetenka, y, f. V. páskovaná, tornatella fasciata, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 231.

Vřeténko, **vřetýnko**, a, n. = *malé vřeteno*, kleine Spindel. — **V.** *v uchu* (sloupeček), modiolus, nejtlustší část osy závitku ušního, die Spindel. S. N. XI. 285., Krok. — **V.** *ruské*, fusulina, *nálevník.* Vz Frč. 13.

Vřeténkovatý, **vřeténkovitý**, querlförmig. D.

Vřeténkový, Spindel-. V. hodinky, die Spindeluhr. Dch. Vz Hřídelový.

Vřetenní, radialis, *pramenný, paprskovitý* (Nz. lk.), Spindel-, v anatomii = části na straně palce ležící. V. tepna (arteria radialis), v. sval vnitřní a zevnitřní (musculus radialis internus et externus). S. N. XI. 285. V. kosť = pramenní. Vz S. N. X. 33. Vz Vřeten.

Vřeteno, **vřeténko**, **vřetenéčko**, a, n., v již. Čech. *předeno.* Kts. V. od vrt, vart (vertere), skr. várt-ana-m. Schl. **V.** = *sloupec, okolo něhož se něco točí, hřídel, osa*, die Welle, um die sich etwas dreht, die Spindel, Achse, Spille. D., MV. *V. ku předení* = dřevěná tyčka, na obou koncích tenčí než u prostřed a dole opatřená kovovým kroužkem. Vz S. N. *V. kapesních hodinek* = kuželovitý závit na hřídelku kolеček hnacích, na němž navinut jest řetízek. *V. šroubu* = válcovitá část, na níž jsou závity vypukle nařezány. Ostatně značí se jménem v. často i jiné otáčivé válcovité části strojů, jako hřídele a pod. S. N. V. u lisu (vinného), V.; v. lepavé, ostré, zubaté, Rohn., duté, vodicí, Techn., vozní, vodní, Mus., vrtací, Šp., k předení (okolo něhož niti se vinou), V.; v. šroubu. Vz

KP. II. 14. V. kotvy, der Ankerschaft. Kpk. V. hnací, die Treibspindel, soustruhu či soustružní, Drehbankspindel, Šp., mlýnské (v žentouru), vz Prm. IV. 199.; v. v uchu, columella der cochlea im Ohr. Nz. Dávají pozor, až by upadlo vřeteno na zem děvě té, kterou který zamiloval; Upadlo mně břetýnečko, podý (podej) mně ho, mé srdečko; Nedává pak otřipač ten vřetena, leč ho políbí děva. Sš. P. 762., 763. (Tč.). Máš prsty jako v-na. Slez. Šd. Na Hané představuje se Šperechta jako žena, jež vřeténkem kolovratu dítkám břich probodá. Ddk. III. 185. Křidélka u vřetena, die Spindellappen. Šp. Křivý jako vřeteno; Otáčí se co v. Č. Mohl by ho na vřetenė roztřásti (suchý jest). Bern. Přadlí předou buď na kolovratě aneb na v-ně s přeslenem. Kom. Obchodu svého hledíme, jako chudá žena po vřetenė. Ctib. Přítel n. příbuzný po vřetenė = po přeslici. Když by kdo umřel bez kšaftu ani kterého přítele po meči aneb po vřetenė maje. V. Přietel byl jemu po otci t. j. po meči, ale ne po mateři t. j. po vřetenė; Pakliby nižádný přietel pravý po meči neb po v-nu neznostal; Na nejbližšie přátely po straně meče, na nejbližšie po straně v-na. Arch. II. 114., IV. 259., 258. (Šd.). Po v-nė od Ismaele pocházeli. Putov. sv. 348. Vz Meč, Přeslice, Pokolení. V. hřídel špulířní, D., hřídel kola vodního. Vys. — V. = *hlavní stopka* n. řapík složeného listu, pokud jsou přikryty kvítím n. lístky, rachis, axis, die Spindel. Rst. 55., 57., 117., 178., 181., 182., 516., Kk. 38., Čl. Kv. XXIX. — V. = *hlavní větev květenství*. Čl. Kv. XXIX., Schd. II. 207. — V. = úzký, způsobem vřetena uzavřený průchod ve krávě, jímž tele projíti má a nemůže. Vz Kužel. Us. Hk.

Vřetenoměr, u, m., das Spindelmass.

Vřetenovatý, -vitý, spindelig, spindelförmig, -artig. V. kolo (líční). V. tykadla. Str. I. 7. V. buňka (Zelle). Šp., Nz. lk. — V. *v rostlinství* slove tělo oblé ku konci se ztenčující na př. kořen mrkvový. Rostl.

Vřetenovitě, spindelförmig. V. nabubřený kořen. KP. V. 169.

Vřetenovitý, vz Vřetenovatý.

Vřetenovka, y, f. V. jedlá, fusus antiquus, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 237. — V. = *vřetenové hodiny*, die Spindeluhr. Vřetenovky opakovací, die Spindelrepetiruhr. Šp. Pouzdro, sklíčko na v-ky. Šp.

Vřetenový, Spindel-. V. chod, můstek, -kloben, křidélko, -lappen, špalíček, -stöckel, Šp., **kosť**, die Speiche, Nz. lk., čep, die Spindel (zum Rad). V. stojan (u soustruhu), ukotvení. ZČ. I. 22., 158.

Vřetenský *mlýn*, Spindelmühle, u Vrchlabí. PL.

Vřetenucha, vz Vřetenuška.

Vřetenuchák, a, m. *V-ci* (hmyz), zygenidae. Vz Vřetenuška. Nz.

Vřetenuška, y, f., zygena, der Bastardschwärmer, motýl. Vřetenuška mateřídoušková, zygena minos, Quendelschwärmer; v. tužebníková, z. filipendulae, der Erdeichelschwärmer; v. smedníková, z. peucedani, Haarstrangschwärmer; v. ligrusová, z. onobrychis, der Esparsettenschwärmer; v. zimolezová, z. lonicerae, Geisblattschwärmer; kozinková, z. Achilleae, Tausendblattzygene; běloskvrnná, z. syntomis, Weissfleck; čičorečková, z. Ephialtes, Rothringel; jetelová, z. trifolii, Wiesenkleeschwärmer. Km. 1878. 248., S. N. V. 509., Frč. 180., Schd. II. 515., 547. V. cihlová, z. fausta; červenohrdlá, z. laeta; chrastavcová, z. scabiosae; čtveroskvrnná, z. punctum; třeslicová, z. brizae; horská, z. exulans; komonicová, z. melitoti; ligrusová, z. carniolica; štírovníková, z. angelicae. Stn. I. 43.—46.

Vřeti = *vříti*. Mor.

Vřetino, a, n. = *vřeteno*. Na Ostrav. Tč.

Vretka, y, f., die Schraube. Dch.

Vretník, u, m., axis, die Spisse. Na Slov. Bern.

Vřetovice, dle Budějovice, ves u Brandýska u Slaného. Vz S. N.

Vřez, u, m. = *vříznutí*, der Einschnitt. Jg., Šp., Nz. lk. Když se dřevo cejchuje, vřezy do něho se dělají a číslo kupce se v ně zaznamená. Mor. Tč. — **V.** = *důchod půhončích záležející ze stravy aneb z peněz místo ní*, die Verköstigung des Gerichtsboten o. jene Geldabgabe, welche ihm als Reluirung für seine Verköstigung bezalt wurde. Vz Pr. 1869. 226. Vz více v Gl. 369. Obyčejně vyřezal půhončí třísku ze dveří a vzal ji sebou, aby se v případě kommisse ji mohl vykázati. Tříska musela výřez úplně krýti. Tč. exc. Výklad slova *vřez*, incisio, zaříznutí, kterýž soudní sluha musil udělati na dveřích pohnaného a pak na zvláštním vrubu . . . podávají Erbenova Regesta I. 810. Byl-li kdo k soudu pohnán a před soudem prokáže své právo, nemá ani *vřez* (výživu komořího), ani póhonné, nýbrž pouze soudci dva denáry složiti. Ddk. IV. 231. Cf. *Řez*.

Vřezací, zum Einschneiden dienend. V. železo, das Schneideeisen. Techn.

Vřezání, n., das Einschneiden mit dem Messer. — **V.**, sculptile, das Schnitzwerk. Ž. wit. 77. 58.

Vřezanice, e, f. = *vřezané dílo*, das Schnitzwerk. Ž. wit. mus. 77. 58.

Vřezaný, mit dem Messer eingeschnitten.

Vřezati, vřežu a ži; *vříznouti*, znul a zl, ut, utí; *vřezávati*, einschneiden. V. — **co, se kam (do čeho, v co)**: do stromu nějaké znamení, Ros., **čím**: nožem. Oči černé, oči jako tá trnečka, ony sa vřezaly do mého srdečka. Brt. P. 17. Tak se mi ta Slovač v srdce vřezala. Hdk. C. 55. Niť se mu vřezala do masa, do prstu Us. Šd. Šuhajkové očka, jako tá trnnočka, veť sa mi vrezali do mojho srdečka. Sl. ps. Šť. II. 120. Ťažko je zabývať, čo videlo oko, keď sa mi vrezalo do srdca hlboko; Umrem, maňka, umrem pre vtáčka jedného, který sa mi vrezal do srdénka mého. Sl. ps 66., 166. Ta hodbavná šnorečka, velice tenučká vrezala sa mu ona do jeho srdečka. Sl. ps. (Tč.) Postavy lidské do slonové kosti v. Mus. 1880. 393.

Vřezek, zku, m., der Einschnitt, die Signatur. V. litery, die Signatur am Buchstaben. Nz.

Vřezík, a, m., prionus, hmyz. Krok III. 207.

Vrh, u, m. = *vržení, hození, výhoz, odhoz, hod, vrhnutí,* der Wurf, Schub, Schlag. Jg. Sp. V. kostkou. Us. Čára vrhu, die Wurflinie. Čsk Dálka vrhu. ZČ. I. 117. Jedním vrhem. Kámen k vrhu. D. O poslední vrh hráti. Pešín Prodrom. V. šikmý, vodorovný, vzhůru, dolů. Nz. Osm vrhů ztratí švec u toho stolu. Hr. rk. 373. A tak sa ihra i vo tri vrhy opakuje. Mt. S. I. 144. Ba tak som hnala jedním vrhom domů, ako by mi na veky dáka mamuňa za patami bola. Na Slov. Šd. — **V.** = *počet po jednou vržený,* der Wurf. Dal mi mandel raků na tři vrhy (na vrh 3 kusy počítaje). Us. Dch. V. peněz. Us. V. vajec = tři. Dala do košíku pět vrhů vajec (15.). Prohrál tři vrhy bobů. Us. u Chocně. Ktk. Zatnul svojím čekanom do zeme a hneď neprelomný múr otočil sa vo tri vrhy okolo všetkých. Dbš. Pov. IV. 30. — **V.** = *dřevěný stroj ku hrabičné kose.* Us. — **V.,** die Art, der Schlag. Sedm kop kaprů velikého a sedm kop prostředního vrhu. Gl. 370. Jednoho vrhu (druhu). D.

Vrhák, vz Valášek. Mý.

Vrhání, n., das Werfen. Vz KP. I. 517.

Vrhaný; *-án, a, o,* wiederholt geworfen

Vrhati, vz Vrhnouti.

Vrhavec, vce, m., Wrhawetz, ves v Klatovsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1454. Bohuslav, Jetřich z V-ce. Arch. IV. 378., 45. (Šd.).

Vrhavka, y, f. Čirůvka vrhavka, russula emetica, der Speitäubling, rostl. Vz Rstp. 1894., Čl.

Vrhcáb, u, m. = *kámen, jakýmiž se na vrhcábnici hraje,* der Damen-, Brettstein. V. *Vrhcáby, vrcáby,* Damenspiel, z strněm. Wurfzabel, Worf-zabel (zabel z lat. tabula, tabella), Wurftafel, Würfeltisch. Vz Mz. 86. V češt. jest první částka něm. slova přeložena. Gl. 370. Hra ve vrhcáby, vrhcábní, V., na vrhcáby. D. Hráti ve v-by, Chč. 375., V.; v-by hráti. Kon., Lom. Na koních krytie a jestřáby, vrhcáby a také věci pilně strojie. Hus I. 236.

Vrhcábní hra, Damen-, Brettspiel, V., Troj., kámen, Brettstein, Ros., dska, Damenbrett.

Vrhcábnice, e, f., vz Vrhcáb, na Slov. *oštábla,* Plk., *oštabla.* Bern. V. = vrhcábní deska, das Damenbrett, Spielbrett. V.

Vrhcábnička, y, f. Komonka v-ka, fritillaria meleagris, die Schachblume. Rstp. 1582.

Vrhcábník, a, m. = *kdo vrhcáby dělá, prodává,* der Damenbrettmacher. Troj.; *kdo v ně hraje,* der Damenbrettspieler. Jel., V., Tk. II. 375., 381.

Vrhel, hle, m., der Auswurf. On špatně kašle, samé vrhle po něm viděť. Na Ostrav. Tč. — **V.,** osob. jm.

Vrhkonohý věžník = rychlý na nohy. Vký.

Vrhkosť, i, f. = *hbitosť,* die Flinkheit. Na Slov. Plk.

Vrhký = *hbitý,* flink. Na Slov. Plk.

Vrhlice, e, f. = *hrnec na mléko* (dole úzký), *krajáč,* v Strakonicku: *bezkrejtka* (Hů.), der Milchtopf. Vz Vrálice. Rgl. Šg., Němc., Nl. Budem je prodávat za v-ce. Er. P. 241. Z plných vrhlic. Němc.

Vrhlík, u, m. = *hrnec na květiny,* der Blumentopf. Us. Šml. U N. Kdyně. Psčk. — **V.** = *selská kožená čepice,* eine Art Mütze. Us. Jg. — **V.** v geomt., calotte.

Vrhliti se = *vrhati se,* sich heben, auflockern. — **co.** Mráz zem vrhlí, ona se vrhá. Na Ostrav. Tč.

Vrhlý, geworfen. V. prkno. — **V.,** aufgelockert. — **kdy.** Po mraze jest zem vrhlá. Na Ostrav. Tč.

Vrhmo, wurfweise. D.

Vrhně = *ledajako,* obenhin. Na Slov. Bern.

Vrhnouti, hnu, hni, hna (ouc), ul, ut, utí; *vrci,* vrhu, žeš, že, žeme, žete, hou; vrz, vrzme, vrzte; vrha (ouc), hl, žen, ení; *vrhati, vrhávati.* Ros. *Vrci* a jeho tvarů více se užívalo nežli *vrhnouti.* Vrci m. vrhti. Vz Ht., Filolog. listy 1883. 129. — **V.** = *hoditi, metati,* werfen; *dáviti se, blíti,* erbrechen, sich übergeben; *roditi,* setzen, schütten; **se** = *hoditi sebou, lehnouti,* sich werfen, sich legen; *skočiti, padnouti, lítnouti,* sich wohin werfen, fliegen, springen, fallen; *vrci losy,* losen; *podati se, obrátiti se kam, uchýliti se,* sich wohin wenden, sich werfen, gehen; *vybortiti se,* sich werfen; *zdařiti se,* gerathen. Jg. — **abs.** On vrhne (dáví se, blije). Us. Psice vrhne (rodí), Ja., zvíře vrhne. D. Cf. *V. co,* Mladé míti, roditi (poroditi. Brs. 3. vyd. 258.). Hovado vrhne (loušti, zaluskuje, dostává zuby). D. — **co:** los, V., náspy (dělati). Rkk. Kráva vrhla tele **šp.** m.: otelila se. Cf. Ohřebiti se, Okotiti se, Okoziti či Okozliti se, Oprasiti se, Obahniti se. Brs. 3. vyd. 258., Ht. Brs. 288. Strom vrhá stín, *lépe:* dělá, činí. Vz Slov. III. 665. Holub vrhl holoubata, **šp.** m.: vyseděl. V. pole, strnisko = *podmítati,* stürzen. Klš., Mtl. V. hřebí (los), Pal. Dj. I. 2. 329, kotrmelec. Mor. Brt. — **co, koho, se (čím) kam (do čeho, nač, mezi co, v co, k čemu, za co, pod co, před co).** Někoho do cisterny, Br., do vězení, se do moře v. (skočiti). Us. Někomu do náručí se v.; V. se do boje. Dch. První vrhl hořící pochodeň do Milána. Ddk. III. 249. Tehdá fojt sám vrhl ty tři zlaté k Vaškovi do jeho domu. NB. Tč. 119. Šebek mincíř vrhl svou ženu do šachty; Fridrich Rucký do studnice sebou vrhl. Dač. I. 90., 234. Kyselica kyselá, štyry roky visela, na pátý ju strhly, do potoka vrhly. Sl. let. II. 145. Světlo na něco v.; na něco se v.; v. se na kolena. Us. Dch. Vrhnuvše se na ně přinutili je couvati až k řece Moravě; Všichni vrhnouce se na zem konali modlitby kajicné; Taková událosť vrhá zvláštní světlo na rod královský; Načež celé shromáždění vrhši sebou na tváře vyslechlo modlitbu. Ddk. II. 145., III. 98., 279., IV. 291. (III. 102., IV. 263., V. 217.). — Tč. Tu jste jim dali konečný rok k vašemu ortelí a řkúc, komu by se vaše nalezenie nelíbilo, ten svobodně muož se vrci na vyššie právo. Arch. IV. 342. Vrhl se na jeho svědky. Půh. II. 146. Z loma vsie kamenie na Němce vrhú. Rkk. 37. Zdeslav sě na zemiu vrže. Rkk. 44. **Na** obeň

něco v. V. Okem na někoho v. Us. Sebou na postel v. D. Neví, na kterou stranu se vrci. V. Vrci na Hospodina péči svou. Ž. wit. 54. 23. Kdo z vás bez hřiechu jest, prvý vrz na ni kamenem. Hus I. 223. Když se (šelma) v kořisť vrhá dravým spárem. Čch. Mch. 73. V. se na vědy, **správně:** oddati se vědám. Kmp. Vrhl se na vyráběni strojů, **správně:** dal se, pustil se do vyrábění, na vyrábění; jal se, začal vyráběti stroje. Brs. 3. vyd. 258. V. kosť **mezi** psy. Us. Tam se mezi kořisť vrhú. Alx. V. v. 1838. (HP. 44.). V. co mezi kola. Kat. 2790. Hůl na zemi v. Br. Podezření, pomluvu na někoho v. Jd. V. lidi v záhubu, Rkk. 53., se v nebezpečenství. V. V. se v útěk, v nepřítele, v smrť. Dch. Život štěstím v žalosť vrhla mělkým. Koll. I. 172. (Kus masa) v obličej otci vrhla. Pass. mus. 348. Klerikové vrhli sebou tváří k zemi. Ddk. IV. 278. Vrhni sa mu k nohám. Lipa 109. V. kouli ke zdi. Us., Tkadl. V. se k někomu = útočiště míti. D. Vrhli sú tvým zákonem **za** sě. BO. Což bude před tě vrženo. Hus I. 90. Někomu jeho chyby pod zuby v., ins Gesicht werfen. Dch. — **se oč.** Vržem se o ni (sukni Ježíšovu). Hr. rk. 255. — **čím oč.** V. knihami o zem (nechati učení). V. V. sebou o zem. — **čím po kom.** I vrže (Záboj) po vrazě (kamenem). Rkk. 12. — **čím:** kostkou, V., ocasem. D. Neví, kam sebou vrci. Sych. Vrz sebou. BR. II. 212. a. Hluk mořský vrže korábem daleko. Výb. II. 57. Vrz na ni kamenem. Ctib. — **co komu (kam):** psu chléb, Hus, kosť. A to mluvice vrhli se jí na šíji. Bes. mlád. Obrátiv koně vrhnul mu v tvář rukavici; Vrhnul se Vipertovi v náruč. Ddk. II. 327., 444. Tak řečený *oheň pekelný* vrhl se mu na palec. Pal. Dj. III. 3. 260. — **se.** Neví kam se vrci (obrátiti se, uchýliti se). D., Let. 179. Kdo ví, jak se štěstí vrhne. Ros. Vrhla se deska, stůl (zbortiti se), usně. On se dobře, zle vrhl (zdařil). Us. Příloh, strniště se vrhne (po prvé oře). Na Ostrav. Tč. Písma nesměli Davidova zapřieti a jinam se neuměli aniž mohli vrci. Hus II. 374. — **jak.** S úšklebkem pak vrhli pohled stranný na plášť vetchý. Čch. Mch. 18. Akože ho vrhneme či dolů hlavou a či dolů nohama? Mt. S. I. 76. S pláčem a nářkem dobromyslnému knížeti k nohoum se vrhnuv jal se vypravovati. Ddk. II. 390. **Přes** přívoru vrci, über die Schnur hauen. Tč. Krásou zavražděný Božej a syn jeho Bořita **bez** rakve a bez rubáše a beze vší církevní slávy **o** nahém těle vrženi byli do jámy. Ddk. IV. 306. — **nač.** V. na oves, den Acker zum Hafer stürzen (po prvé orati). Slez. a mor. Šd. — **kdy.** Na povel vrhli se k zemi. Tč. exc. **Po** mraze zem se vrhá, lockert sich. Na Ostrav. Tč. Po nočním pochodu vrhl se se 6000 lidu válečného na ležení Bořivoje; Viprt vrhl se na to do hradu; I vrhli se tudíž dne 8. října na Polany. Ddk. II. 393., 417., 428. (Tč.). Kam jest sebou vrhl **od** té chvíle, jakž z Uher od krále přijel. Bart. V husté tmě křesťtěné náspy vrhů. Rkk. 51. — **čím, co, se odkud:** vrhl z rukú dskami. Bibl. V. něčím **od** sebe. Us. V. se se skály do propasti. Jd. Vz *V. co kam.* V. z úst, ausspeien. Dch. Všichni tito z toho, čím oplývají, vrhli v dary Bohu. Sš. L. 191. Kteříž se miení od země jinam vrci a odtrhnouti. Arch. II. 203. Sám se s koně ruče vrže. Rkk. 42. Kameň vrhů z praka. Alx. V. v. 1524. (HP. 37.). Inhed z rukú lučišče vrže. Hr. rk. 19. — **(se) kudy.** **Přes** přívoru vrci (provinitì). V. V. se přes zeď (skočiti). Mus. — **se po kom:** po otci (zdařiti se). V., Sych., Bl. Po kom se vrhl? Č. Vrhl se po předcích. Us. Bůh ví, po kom se ten hoch vrhl. Us. Ntk., Sá. — **se kdy kam (na koho):** v boji. Jd.

Vrhnutí, n. = *hození, vrh,* der Wurf. V. jisker, der Funkenwurf. Šp. V. kostky, kameny. Šp. — **V.** = *dávení,* das Erbrechen. Zlob. V. lejnem (zvrácení se střeva). Čs. lk. — **V.** = *luštění,* das Schieben der Zähne bei Pferden, der Schub. D. Vz Vrhnouti.

Vrhom, ununterbrochen. Na Slov. Ssk.

Vrhulka, y, f. = *drobný déšť,* schwacher Regen. Us. v Jg. Slov. **chybně** m.: *mrhůlka.* Č. Cf. Mrholiti.

Vrch, u, **vršek,** šku, **vršíček,** čku, m., pl. *vrchy,* ale také *vrcha.* Mk. Vrcha (pl.) ve vých. Čechách. Šb. Cf. lesa, bora, dola, hájka, chrba. Šb., D. V., lit. virszus, lat. vertex. Schl. **V.** = *hoření, nejvyšší částka nějaké věci, opak: spodek,* der Obertheil, das Obere, Oberste einer Sache. Vrch stromu, střechy, domu, hory atd., der Gipfel, Wipfel, Giebel, die Koppe, Höhe. Virchy, cacumina, vertices. V MV. nepravá glossa. Pa. Vrch vzdušný. Stč. Zmp. 592., 593. Na Mor.: *půda, hůra.* Jdi na v. Us., Ž. wit. 67. 22., 7. 17. — *Na vrchu, po vrchu, svrchu = na hoře,* oben, auf. V. Hned na vrchu to leželo. Us. Má rozum na vrchu (chytrý, opatrný). U Žamb. Dbv. Dva dni sem na vrchu ležel, třetí mě pohřbili. Pís. Kostel na vrchu postavený. Arch. IV. 35. Na vrchu býti (vrch míti). Dch. A přece měl na vrchu (pravdu). Us. Vk. Chce svou vždy míti na vrchu. Us. Po vrchu to leží, že to nemůže býti. Bl. 70. Průvodní a po vrchu ležící věc. Skl. V. 390. Dostati se na koho s vrchu. Dch. Má na něj s vrchu, s kopce (má chuť do něho). Č. Vždycky musí na vrchu míti svou (v hádání). Na vrchu býti. On svou na vrchu postavil. Kom. — *Vrchem = ne dolem,* nach oben, von oben, oberwärts. Zase to, co snědl, vrchem vrátil (dávil). V. Chalupa vrchem vroubená, spodem zděná. Zlob. Jede vrchem = na koni. Slez. Šd. Vrchom dolu. Na Slov. Šd. Voda teče vrchem (přetéká). Us. Šd. Šel vrchem nebo spodem, nebylo ušlapaného chodníku. Us. Šd. Odtud (táhne) krajem hory Surovej a hore vrchom a hore k východu vrchom k polskému Vlčkovému. Sl. let. V. 328. (Šd.). S tím sa vychytili na vrch, tam sa porobili na kolesa a dolu vrchom pustili. Er. Sl. čít. 61. Jde si on horami vrchami večer pri peknom mesiačku. Dbš. Pov. I. 93. Leť sokole vrchem a já půjdu dolem. Sš. P. 101. — *Od vrchu.* Je pěkné zelené (obilí) od vrchu do země; Bylbych ju dal zlačić od vrchu do země, zlaté litery kole mne; Bylbych tebe ozlatil od vrchu až do dna. Sš. P. 10., 129., 172. (Tč.).

Ježibaba ho od vrchu do spodku očima merala (měřila). Dbš. Pov. I. 39. — *Na vrch, do vrchu, za vrch.* Nedala sem jí na vrch (= za pravdu). Us. Vk. Jadol, pil, až mu oči na vrch vyšly. Mt. S. I. 106. Najiedol sa, až mu oči na vrch išly. Dbš. Pov. I. 409. Pravda vyjde na vrch. Us. Šd. To sa na vrch kývá. Mt. S. 110. Na vrch Javorníčka stójí vraný kůň. Brt. P. 89. Vyvésti někoho na opice, na vrch střechy, na vrch makovice. Prov. Tč. Vychodí olej na vrch. Hybaj do vrchu! Dbš. Pov. I. 228. No len ta (tam), vo meno božie, do toho vrchu!; Probujeme ešte raz do toho vrchu (vylézti) Dbš. Pov. I. 345. Do vrchu naplniti (přeplniti). V. Teď ho pak uprala žena, k své vuoli za vrch (za vlasy) vláčela. Db. 145. Stará baba už tak rástla od pýchy, keď videla svoju dievku za vrch stolom pri kráľovi sedieť. Dbš. Pov. I. 237. Za vrch hlavy vláčen; A'na sě za vrch vláčita. Žk. 198., 447. A když mu kdo řekl, že jest kněz, hned s každým o to chtěl za vrch jíti. Arch. I. 184. — *Pod vrchem.* Měl jsem hlavu trochu pod vrchem (bál jsem se). Němc. — V. stromu, střechy, domu, hory atd. Us. Seděli vrch stola. Mor. Za vrch stola sedává krstná mať Dbš. Obyč. 3 Na vrchu na hlave. Sl. ps. 208. Chotár Kulíškův začíná se v půl vrchu. Sl. let. V. 328. Keď prideš ku železnej hore, zakutáľaj hore vrchom to železnó jabľčko; Mám ja takú paničku, čo má v sebe paličku, na vrch hlave krastičku a červenú sukničku. Dbš. Pov. I. 344., 556. Ňjeto hori ňjeto vrchu nad Kriván. Phld. I. 1. 20. V. klobouku = tytlík. Matúš vstana i chytila sě oba za vrch. NB. Tč. 96. Za skleneným vrchom, za drevenou skalou (= nikde). Mt. S. I. 102. Mezi dvoma vrchma biely brav leží (mouka na neckách); V ktorej krajine sú najvyššie vrchy (kde sú najhlbšie doliny)? Mt. S. I. 133., 139. (Šd.). Vzal ho za vrch hlavy. Us. Šd. Nevěsta se ženichem (zasedne) vrch stolu. Němc. Sl. svat. V. stromu; drží ho za vrch (za vlasy); v. stavení (makovice); v., špic na domě neb na čem jiném; v., výsosť hory; od paty nohy až do vrchu hlavy. V. Vrchy pahorků (stráně). Kom. V. jedle; vrchy sekati. Na vrch hlavy se mu vysmáti. Us. Za vrch vlasů někoho rváti. Reš. Rukama lomiti i za vrch se rváti. Štelc. Přední v. sedla (knoflík). D. Na vrchu skály bohům obětovati. Rkk. Střela od nich zhůru vystřelená vrch hlavy jejich je trefila. Čr. Dosáhl ho za vrch i udeřil jím pod se. BN. Keď už oni přišli vrch hory vysokej; Stojí hruška v poli, vrch se jí zelená, sedí pod ňó šohaj, milenku objímá. Sš. P. 148., 334. (Tč.). Od pat až do vrchu hlavy nebylo na něm žádné poskvrny. Mal. bibl. 2. král. 14. 25. Od paty až do vrchu hlavy nenie v něm zdravie; Vyšel a na vrchu hory sě postavil; Buděť hora domu božieho připravena na vrchu hor, a pozdvižena bude nad pahorky. Hus I. 293., III. 4., 28. (Tč.). Nekdy ludě vrchy čiňá ze samej rovniny. Na Slov. Tč. Kadeřavý vrch (hlavy), vrtkavá mysl. Hš. Trefil v vrch hrušky. Prov. Mus. Někoho na vrch střechy vyvésti, einem eine Brille auf die Nase setzen. D. Jest blázen na vrch hlavy (až ho hlava bolí). Prov. Někoho na vrch hory (makovice) vyvésti = za blázna míti. Vz Blázen. Č. — **V.** = *hora, vyvýšenosť země, kopec, chlumek, pahrbek* atd., der Berg, Hügel, die Anhöhe, mons, collis. V. — vyvýšenina povrchu zemního pod 3000—4000 nad hladinou mořskou. Rst. 517. Vrchy, vrcha, Jg., vz na hoře. Vrch malý, povlovný; údolí se všech stran horami n. vrchy obsazené; Stál na nějakém vrchu dívaje se tomu, co se stalo. V. Z vrchov zdroje i potoky vystúpujú. Na Slov. Tč. Dají mně tam koně, čižmi s ostrohámi, prinkati si budu vrchy, dolinami. Sl. ps. Šf. II. 56. Ručal strašno, že sa všetky vrchy a doliny ozývaly. Dbš. Pov. I. 202. K modru vrchu. Rkk. Aby se on mohl v tom městě na sedmi vrších neb pahrbcích vzdělaném volně usaditi. BR. II. 703. a. Při vrších a horách. Us. Vrši se promodrujú. Rkk. S vrchu n. vrchem dolů, do vrchu, k vrchu jíti. Us. Šla jsem na vrcha. Us. v Bolesl. Čím vyšší v., tím hlubší údolí. Vz Výška. Lb. S vrchu dobře hleděti, po rovině dobře jíti. Č. Vz Pahorek, Hora. — **V.** *ruky* = *hřbet,* der Rücken. Ros. — **V.** = *náhrobek,* der Grabhügel. — **V.** *hanby n. Ladin* = *hrma,* der Schamberg, Schosshügel. Ja. — **V.** = *břicho,* der Bauch. Vršek se ztratil, přicházejí krajané (slehla). Us. — **V.** *na míře,* na př. žita, der Haufen. Vrchem měřiti, dáti, gehäuft. Ros. Vrchem plný. D. S vrchem naměřiti. Vrchem něco vynahraditi. Nudž. Měřiti na rovnou míru bez vrchu. Boč. — **V.** = *povrchní, vnější strana, svrchek,* die Aussenseite, Oberfläche, das Aeussere. Po vrchu se mu ošklivosť vysypala. Kom. Vrchem je to oschlé, spodkem je voda. Us. Brt. Já ti budem kašu variti a po vrchu makom mastiti. Sl. ps. 318. Aby ju ten čert nikde na vrchu zeme najsť (najíti) nemohol. Dbš. Pov. 435. — **V.** = *nejvyšší stupeň, výsosť,* das Höchste, der höchste Grad. Město na vrch štěstí a moci se vyneslo. V. Na vrch důstojenství přijíti. Kram. Summa a vrch všeho. Vrchu umění dosíci; Vrch vtipu lidského Kom. V. dobrého. Vš., Br. V tom v. pravé moudrosti záležel. Br. Všemu zlému (hříchům) na vrch vzešlo. Pláč. Nectnosti na vrch vzešly. Bs. Náruživosť, uzel dospěl svého vrchu. Nz. Vrchu nabyti; vrch míti, podržeti. Us. Dch. Na jméno Ježíše je v. zimy. U Solnice. Je tam vrch všeho zlého (hlavní peleš nepravostí). Us. Dbv. V mojej krajine bol vrch chlebu, a už vyše pät sto rokov, čo žiadneho chleba sa nerodí; Pred časy bola táto krajina v. vínu. Dbš. Pov. I. 388., 389. Strana Ptáčkova dostala se mravně takořka na v. v zemi; Jest velice pochybno, zdaliby kurie římská byla kdy odhodlala se k vrchu přísnosti, kdyby byla neměla od nespokojenců podnětu vášnivého. Pal. Děj. IV. 1. 14., IV. 2. 281. (Šd.). Pohanství v Uhřích opět vrch obdrželo; Pomohla králi k vrchu žádosti jeho; V Němcích sice drželi přívrženci jeho napořád ještě vrch; Vladislav obdržel v., ale pod jakými znameními? Ddk. II. 157., 287., 348., 418. (Tč.). Vůdcové, vrch a původové všeho

zlého. Bart. V. dobrého, summum bonum. Kom. Na v. důstojenství nějakého kdo přišel, těší se z toho. Hš. Je to v. veškerých milostí. Sš. II. 45. Tu (při odhádání) vrch, tu makovice, tu zámek práva jest; Relacie všech odúmrtí a práv na vrch dovedených tu se zapisovati mají. Vš. Jir. 206., 355. A do Říma nenie proč poslati, ano tu jest v. všie Antikristovy zlosti; Neb sú již syna božieho ďábelníkem nazvali a ukrutnú smrtí zamordovali a tu jest dokonal sě vrch jich zlosti; A onu ovci zažene na vrch pýchy, onu v jámu lenosti, onu v trnie lakomstvie. Hus II. 10., 104., 169. (Tč.). Když radosť vrchu dostupuje, již žalosť se ohlašuje. Prov. Šd. — V. *práva = panování čtvrté, které se děje po odhádání ve dvú nedělích, to slove v. práva*, der letzte Grad der Execution, das zur Geltung gebrachte, gerichtlich anerkannte Recht o. der durch Exekution zu Ende geführte Process. Nález. pr., Ros. Vz více v Gl. 370. Právo na vrch vyšlo. Faukn. 11., 53. Na vrch práva dojíti nechati. Vš. Vrch práva k někomu míti. V. Musí na v. práva k odhádání dovésti. Vš. Jir. 83. — V. *práva = přísné držení-se práva*, strenges Recht. Náleželo králi samému jakožto hlavě a vrchu práva vložiti se v ty rozbroje. Pal. Dj. V. 2. 428. Vrch práva, vrch křivdy; Vrch práva největší a nejhlavnější křivda; Vrch práva pouhá křivda. Reš. — V. *= jedny parohy*, ein Geweihe. Patnádst vrchuov jeleních. Záp. měst. 1452. — V., Wrch, osada u Liblína. — V. *Poličan*, osada u Bílých Poličan. — V. *sv. Šebestiana*, Sebastiansberg, ves v Chomútovsku. Vz S. N. XI. 285. — *Ostrý* v., jm. lesa; Šibeniční v., jm. lesa. Arch. V. 530. — *V. babiného dolu*, jm. polností v Polánce na Vsacku; *V. lánu*, jm. polností tamtéž. Vck. — V., jm. pole u Lesnic na Mor. a j. Pk. — V. *kocourů*, jm. lesa u Pelhřimova. Pk.

Vrcha, őv, n., vz Vrch. — **V.**, samota u Chrud. — **V.**, ves u Turnova. — **V.**, jm. polí u Zlína a j. Brt.

Vrchař, e, m. *= vlastník anebo nájemce salaše*. Na mor. Valaš. Kda., Nl.

Vrchbělá, é, f., Neudorf, ves u Bělé.

Vrchcáb *= vrhcáb*.

Vrchcábnice atd. *= vrhcábnice* atd.

Vrchčitý, hügelig. V. rolí. D. exc.

Vrchdily, pl., m., jm. polí u Zlína. Pk.

Vrchek, chku, m. *= vršek*, der Gipfel. Sych. — **V.** *= movité jmění*, bewegliches Gut, Möbel etc. Když jest ta vdova tu s zetěm svým zbýti nemohla, brala sě jest i s sirotky i s tiem statkem svým, totižto vrchkem k bratru svému neženatému. NB. Tč. 201.

Vrcheň, chně, m. *= víko*, der Deckel. Na Slov. Zo zlata trublu, v. z kryštálu, a na tom vrchni pekuú fijalku. Sl. ps. 191. No už v. z pánve sa dvíha. Jir. Ves. čt. 278. Klincami zadrvia v. na truhlu. Dbš. Obyč. 109. Stol bez v-ně. Sl. let. I. 295. Chlapi nesú čiernym báršoňom obitú truhlu, na jejže v-chni bolo videť . . . Lipa 343. Vz Vrchnák.

Vrchének, nku, m. *= malá vrcheň*. Na Slov. Bern.

Vrchlabí (na vrchu Labe, Pal. Rdh. I. 141.), n., mě. v Jičínsku, Hohenelbe. Vz více v S. N. — **V.** *dolní*, Nieder-Hohenelbe, ves u města V-bí. — **V.** *horní*, Ober-Hohenelbe, ves tamtéž. Vz S. N. — Cf. Blk. Kfsk. 1454. — *Vrchlaban*, a, m., pl. -né. — *Vrchlabský*, von Hohenelbe.

Vrchlabský, vz Vrchlabí. — **V.**, ého, m., osob. jm. V. Pav. Vz Blk. Kfsk. 1110.

Vrchlice, e, f., der Gebirgsbach. Rk.

Vrchlický, ého, m. V. Jarosl. (Emil Frida), nar. 1853., slav. čes. básník. Vz Tf. H. l. 134., 136.

Vrchlík, u, m. *= kulovitý povrch*, kugelförmige Oberfläche. V. rtuti v tlakoměru. Vz KP. II. 55. V. koule. Jdč.

Vrchluž, e, f., samota u Poděbrad.

Vrchmoc, i, f. *= vrchmoci*, die Oberhoheit, die Obermacht. Ddk. II. 14. A já člověk jsem pod v-cí postavený; Ale oni neuznávali v-ci těch pánů cizích. Sš. L. 76., J. 147. (Hý.).

Vrchmocí, n. *= vrchmoc*. Vladislav z vězení na trůn povolán požívav v. na krátce, užil ho přece. Pal. V. něčí uznávati. Sb. Stř. I. 15., 44.

1. **Vrchnák**, a, m. *= vrchní moc mající*, der Macht, Ansehen hat. Plk.

2. **Vrchnák**, u, m. *= víko*, der Deckel. Na Slov. Plk. Cf. Vrcheň.

3. **Vrchnák**, a, m. *= kdo je na vrchu, kdo sedí na koni*. A vem pravdu máš povie sám v.; tu zmyšiem sa o hlade a smäde na tom koni. Dbš. Pov. IV. 85.

Vrchnář, e, m. *= správce, představený*, der Befehlshaber. Na Slov. Kom.

Vrchnatý, bergig. Šm.

Vrchnáš, e, m. *= vrchnář*. Už bolo všetko oproti kmenu slovenskjemu obráťeno, zákonodárstvo, dikateristé, v-še. Phld. II. 1. 3.

Vrchně *= zběžně*, obenhin. Vus. — **V.**, hauptsächlich. Že právo od žádného jiného než v. a předkem od Boha (bylo ustanoveno). Zř. F. I. A. 1.

Vrchní, n. *= co na vrchu jest*, der, die, das obere, Ober-. Jg., Ž. wit. 77. 56. V-ní čelisť, Kom., voda, díl dvoru, D., živel (oheň, obloha). V. V. stavba, sklep, kvašení pivních mladinek, Dch., vítr (severní), Olom. Sd., peřina. Sš. P. 776. S vrchní skůrky (chleba) voda teče, z spodní skůrky myš uteče (o špatném chlebě). Slez. ps. Šd. — **V.** *= přední, co do moci, do důstojenství*, ober-, mächtiger, ansehnlicher, höher, vorzüglicher. V. moc míti; na v. místě býti. V. Vrchní soud, právo, úřad, pán, sudí (soudce), horní mistr, D., písař, Ros., kuchař, Us., vláda, velení, správa, Us., nadlesní, Ddk. IV. 141., cech, Oberzunft, f., Šp., důlní, Dch., vůdce, Pal. Dj. IV. 2. 502., vojenský lékař, dohlídka, dozor, velitelství, velitel, vlastenství, vlastnictví, vlastník, výběrčí, finanční rada, poručník, panství, léno, zástupce státní, poručenství, poručnictví, rozsudí, poručník, představený (starosta), J. tr., dozorství, úředník, kommissař, ředitel, poštovský úřad, zemský soud, přehlídka. Šp. U vrchnie chudobě ostane (in summa egestate). BO. V. jak je otec, dobře řídí obec. Na Mor. Tč. — **V.** *= svrchovaný*. Kat. 2619., 2998. — **V.**, subst. *= před-*

stavený, der Obere, Vorgesetzte. V. města, kláštera, Ros., **nad** tesaři. V. — **V**. *lhota*, Ober-Lhota, ves u Klatov. — **V**. *mlýn*, Obermühle, u Slaného.

Vrchnice, vz *Vrchňová*. — **V**., Würgnitz, ves u Tušimic. Vz Blk. Kfsk. 1100. — **V**., *krůvka kamen*, die Ofendecke. U Jílov. Mý. — **V**., die Obererde. Na Slov. Ssk.

Vrchnictví, n., die Superiorität. Biskupství pražské povýšením na arcibiskupství odvázal od v. mohuckého. M. Proch. Čas. kat. duch. — **V**., n. = *úřad vrchního*, die Amtmannswürde, Amtmannschaft. Č.

1. **Vrchník**, a, m. = *vrchní, nejvyšší úředník*, der Oberamtmann. Ros. — **V**. = *plukovník*, der Obrist. Sych.

2. **Vrchník**, u, m. = *svrchník v kartách*, der Obermann, Oberbub. Ros. — **V**. = *víko úlu*. Rozml. o vč. 50. Na Slov. i *víko* vůbec. Bern.

Vrchnoduchovenský, Oberkirchen-. V. rada, der Oberkirchenrath. D.

Vrchnoloucký *zad*, Oberlangendorfer Grund u Sovince na Mor. Tč.

Vrchnomocnosť, i, f. = *vrchní moc*, die Oberherrschaft, Obergewalt. Víd. list. 1816.

Vrchnomocný = *vrchní moc mající*, die Oberherrschaft habend. Víd. list. 1816.

Vrchnoopatrovnický, obervormunschaftlich. V. schválení. Us.

Vrchnopanský, oberherrlich, oberherrschaftlich. D.

Vrchnoporučenský, obervormundschaftlich. Rk.

Vrchnoporučenství, n., lépe: vrchní poručenství, die Obervormundschaft. Pelikán.

Vrchnoprávní, obergerichtlich. Zlob.

Vrchnoředitelský, Oberamts-. V. úřad, das Oberamt. D.

Vrchnoředitelství, n., die Oberamtmannschaft, das Oberamt.

Vrchnosť, i, f. = *výsosť*, die Höhe. V. nebe. L. — **V**. = *přednosť*, die Oberhand. V. nad . . . D. Při dvořích nejvíce vrchnosti mohou pochlebníci. Plk. — **V**. = *vrchní panství, vláda, moc, úřad*, die höchste Gewalt, Oberherrschaft. V. míti nad něčím; vládařství a vrchnosť; oni mají rovnou v.; nejvyšší v. vésti; v-sti dosíci; v-sti a správy nad jinými se ujímati. V. V-stem od Boha zřízeným poručeno bylo. BR. II. 24. a. Tuto ne tak dalece o v-sti a soudu světa, jako o Bohu, vrchnosti nejvyšší, mluviti ráčí. BR. II. 21. b. Předkem JMK. ráčí míti moc a v. . . . nad tím nade vším. Zř. F. I. A. IV. V. a panství nad někým sobě osobovati. Apol. — **V**. = *ten, kdo vrchní vládu n. moc vykonává; dříve také pán patrimonialní, šlechta*, die Obrigkeit, Herrschaft, der Herr. S. N. Nejvyšší v.; Jakáž bývá v., takoví také jsou poddaní; V-stí býti. V. Řádná v. D. Na svých gruntech každá v. ustanoviti může, co chce. Kom. Aby v-sti byly, všechněm na tom záleží, aby mocnější mdlejšího nepotlačoval. Kom. Poslušenství poddaných jest největší sláva vrchnosti. V. města. Har. Pyšný jako městská v. U Žamb. Dbv. Buď v poslušnosti tvojej vrchnosti; Ku jakým mravóm sa v. zevniterně chýlí, k takým mravóm celá obec obyčajně cílí; V-sti sa obávaj; V. ctnostlivá cti nedobývá; Obec sa tak spravuje, jakou v. vidí. Na Slov. Vrchnosť má býti štít dobrým a kladivo zlým; Žádný svou vrchností pohrdati nemá; Za příkladem své v-sti jdou domácí i hosti; Kde se v. práva strhne, tu nebývá řádu; V. činí, ne co může, ale co náleží; Žádná v. nezalíbí se všem; V-sti jsou zřízeny ku správě a opatrování jiných; V. je dvojí: duchovní a světská; Náleží každému poslouchati v-sti své a ji v poctivosti míti. Vz Rb. 14.—20. K čemu jsou zřízeny v-sti a které jsou jejich povinnosti k poddaným a nižším. Vz Rb. 20.—24. Kterak se mají zachovati ti, kdož jsou postaveni v úřadech a povinnostech veřejných? Vz Rb. 24.—28. Chceš-li vrchnosti se nebáti, čiň dobře; V. živý hlas zákona božího; V-sti kdo utrhá, pomsty boží neujde; Nesluší se v-sti mocí se protiviti; Hříchové v-sti nemají býti na škodu obci; Jak v-sti tak poddaní mají své povinnosti; Jako při člověku rozličné jsou práce údův, tak v obci jiné náleží vrchnosti a jiné poddaným; Dvojí se lidé na svět rodí, jedni k správě, druzí k poddanosti; Právo panuje nad v-stí; Menší v. ustupuje větší mocnosti; V-sti nejsou k strachu dobrým skutkům ale zlým; Ničeho se více obávati nemá jedna každá v., která lidských těžkostí doslýchá, jako aby nekvapila s výpovědí; Bídná v., pod níž chudý nejspíš utrpí. Pr. Vz *Úřad, Soud, Soudce*, Rb. 274. — *Mladá v.* = *synové a dcery panské*, junge Herrschaft. D. — **V**. = *pán a paní*, Herr und Frau. V. jest na panství. Us. — **V**. = *svršek*, die Oberfläche. V. poboční opisovati. Sedl.

Vrchnosta, y, m., der Major. Garvod. II. 7.

Vrchnostenský (m.: *vrchnostský*), obrigkeitlich, herrschaftlich. D. V. úřad, D., robota, povinnosti. Mus. 1880. 513. V-ským pořádkům činíme zadosť zaplacením daní a cla. Sš. I. 130.

Vrchnostenství, n., obrigkeitliches Amt, oberherrliche Gewalt. Johanit. 152.

Vrchnostlivý, oberherrlich. Rps. 1684.

Vrchnostní, obrigkeitlich. J. tr.

Vrchnostovati, vor der Herrschaft Process führen. Puchm.

Vrchňová, é, f., dle *Nová* = *vrchnice, vrchního manželka*, die Oberamtmannin. Us. D. Strany tvoření vz Důchodňová.

Vrchňovati = *býti vrchním*, amtiren. Šd.

Vrchnovládně, hochstellig. Šm.

Vrchol, u, **vrcholec**, lce, **vrcholek**, **vrchůlek**, lku, **vrcholík**, u, **vrcholeček**, **vrcholček**, ečku, **vrcholíček**, čku, m., **vrcholka**, **vrcholečka**, y, **vrchol**, e, f. = *vrchní část, konec nějaké věci*, der Gipfel, der Scheitel, die Spitze. Stoja hory vlevo, na jich vrcholi na vysokej zíra jasné sluněčko. Rkk. 18. V. střechy. Mus. V. hory = nejvyšší bod temene hory. Vz Hora. V. skály. Dch. Rovno kráčajúc na vrchol vrchu. Sl. let. II. 202. Až po dnešní den zdobí v. jeho (Říp) kaple sv. Jiří. Ddk. III. 8. Na v-ly svých černobílých praporů zavěšují Tataři hrsť vlny. Ddk. V. 224. V. křivky (horní a spodní), Stč. Dif. 148., vlny mořské (hřbet). Stč. Zmp. 755. V. kuželosečky. Vnč. 10. —

Přenes. V-lu slávy, štěstí dojíti, dostoupiti; v. něčeho míti; na v. něco hnáti. Dch. Na v. slávy a moci dospěti. Sb. Stř. I. 151. Stál na v-lu své moci a slávy. Šb V. vášně. Dk. P. 127. Říše dosáhla nejvyššího v-lu moci. Lep. J. Dj. I. 26. V. poesie, rozkvětu literatury. Mus. 1880. 273., 276. R. 1003. dosáhla tudíž Polska vrcholu moci své; Stálté zajisté té doby na v-lu moci své; Po smrti Oty III. král Vladislav dosáhl v-le své moci a vážnosti; Tradice vydávala německou korunu za v. moci pozemské. Ddk. II. 63., 135., III. 244., V. 322. (Tč.). Až lidé v-lu svatosti dostihnou. Šš. II. 116. Vrcholku dojíti. Dch. Drží se jen takořka ve vrcholcích dějin, aniž sestupuje do podrobností. Pal. Dj IV. 2. 63. — **V.** *neb roh = bod, ve kterém se řezají přímky*, der Scheitel, die Spitze. V. jehlance, Sedl., úhlu (úhlový), trojúhelníku (trojúhelníkový). Nz. V. úhlu jest průsečník obou ramen. Blř. V. kužele. Us. Úhel vrcholu či vrcholový. Nz. V. osový = bod, jímž se křivka se svými osami protíná; v. hrotu (roh, die Ecke). Jdč. IV. 73., II. 29. (Cf. Jdč. I. 7. 27.). V-ly či aspidy = ony dva body ve dráze oběžnice nějaké, z nichž jeden slunci nejblíže, druhý od slunce nejdále jest. Stč. Zmp. 162. Rovnice v-lu, Scheitelgleichung, f. Nz. — **V.**, *vrcholek, vrcholka = pích mlýnský, má způsob berana a zdvíhá se klaničkou*, die Stampfe Us. — **V.** = *horní část stromu, špička, palička, vrník*, die Spitze, der Wipfel. Schnutí v-le. V. useknouti. D. K dzětom svým pospíchala, všecky je pověšala na haluzku lipovú a sama na v-lu. Sš. P. 91. (Tč.) — **V.**, a, m., osob. jm. Vz Blk Kfsk. 1094. — Vz Vršek.

Vrcholák, u, m., terminalia, der Katappenbaum. V. úzkolistý, t. angustifolia, mauritský, t. mauritiana, v. katapa, t. catappa, molucký, t. moluccana, olysalý, t. glabrata, širolistý, t. latifolia, belerský, t. bellerica, v. chebulu, t. chebula, gangesský, t. gangetica, kopinatý, t. angustifolia, citronový, t. citrina. Vz Rstp. 529., Vrcholatík.

Vrcholákovitý. V. rostliny, terminalicae: svitoul, vrcholák, strbouleň, kleják. Vz Rstp. 528., 529.

Vrcholatík, u, m., terminalia, rostl. Rostl. I. 234. a. Vz Vrcholák.

Vrcholatý, vielgipfelig. V. Olymp. Dch., Nej.

Vrcholcový = *na vrcholci*, Spitz-. Do neho zapravený je i v-vý křížok, na vrcholcovej ploche je obraz spasitel'a. Ssk. v Sl. let. I. 10.

Vrcholec, lce, m. = *vrchol, témě*. Vyšli na v. jednoho vyššieho vrchu. Sl. let. II. 12. Vz Vrchol.

Vrcholek, lku, m. = *vrchol*. V. hory. Dch. Vz Vrchol.

Vrcholení, n. = *kulminace*, die Kulmination, der Gipfelpunkt. Bod, čas v. Nz. V. jest nejvyšší postavení slunce nad obzorem, jemuž odpovídá postavení nejnižší, připadající pod obzor náš a jež bychom v-ním půlnočním nebo spodním nazvati mohli. Stč. Zmp. 53.

Vrcholí, n., der Gipfelpunkt. Dch.

Vrcholica, e, f., die Coulotte. Na Slov. Ssk.

Vrcholíčný = *dundelený*, trugdoldig 1. na způsob vrcholíku rozvětvený (v. lodyba, větev n. př. zeměžluč pěkná), 2. květy ve vrcholík rozstavené. Rst. 517.

Vrcholíčnatý = *na způsob vrcholíku rostoucí*. Rostl. III. c. 91. Vz Vrcholíčný, Čl. Kv. XXIX.

Vrcholík, u, m. = *dundel*, cyma, die Trugdolde, Afterdolde = květenství, jehož větve v rozličných výškách vřetena krátkého vynikají, anebo není-li ho okolo středního květu, a pak rozdílným způsobem jednoduše nebo mnohonásobně se rozdělují n. p. kalina, svída. Vz Rst. 495., 517., 97., Kk. 40. V. = květenství, jehož větve stále do vyšších stupňů se rozvětvují, při čemž každá větvička květ předcházející (mateřské) větevky přerůstá; jest pak buď *jednoramenný* (lichoklas a lichohrozen), jestliže z každé stopky květní vždy jen zas jedna stopka vyniká, z této opět a t. d., neb *dvouramenný čili vidličnatý*, když z každé větevky pod konečným květem dvě vstříčné větevky vynikají, neb *víceramenný*, jako u černého bezu. Čl. Kv. XXIX. — Schd. II. 208.

Vrcholíkatý = *dundelatý*, nesoucí vrcholíky anebo složený z nich jako na př. lata mavuně obecné, trugdoldentragend. Rst. 517.

Vrcholíkový = *vrcholíku náležející*, Trugdolden gehörig. Rst. 517.

Vrcholina, y, f. = *nejkrajnější konec*, část, das äusserste Ende, der äuss. Theil, ἀκρωτήριον. Vlšk. 7. — **V.** = *návrší*. Pl.

Vrcholist, u, m., spathelia. V. jeřabinový, s. simplex. Vz Rstp. 287.

Vrcholiště, ě, n. = *bod vrcholení*, der Kulminationspunkt, Höhepunkt. Na Slov.: vrcholišťo. Ssk.

Vrcholiti, il, ení, kulminiren, *horovati*. Čsk., Š. a Ž. Hvězda vrcholí (dosahuje nejvyšší výšky nad obzorníkem, nad obzorem). Astron., Stč. Zemp. 51. — **kde kdy.** Té doby v-la právě v Čechách vážnost a autorita slov Luterových. Pal. Děj. V. 2. 457. — **nač.** Když útrapy na lid israelský v. počaly. Šš. Sk. 80.

Vrcholka, y, f., der Gipfel, Höhenpunkt.

Vrcholnatý = *mnoho vrcholů mající*. wipfelreich. D.

Vrcholný, Scheitel-. Jg.

Vrcholový, Scheitel-. Vz Vrchol. V. bod, trojúhelník, úhel. Nz. V. rovnice kruhu, ellipsy, hyperboly. Jdč. IV. 58., 74., 102., 10.

Vrcholtovice, dle Budějovice, Wrcholtowitz, ves u Neustupova. Pl.

Vrchomezí, n., Hohe Mense. 3334'. Krč. 337., Bž 9.

Vrchopláň, ě, f., das Bergplateau. Šm.

Vrchoplodý. V. mechy, akrokarpe Laubmoose. Dch.

Vrchoslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127. — **V.,** i, f., oreodoxa, rostl. V. ztepilá, o. sancona, volatá, o. regia. Vz Rstp. 1633. — **V.,** Rosenthal, ves u Krupky.

Vrchoslavice, dle Budějovice, Wrchoslawitz, ves u Kojetína; něm. Seidenschwanz, ves v Čech u Jablonce. Vz Brkoslavice, S. N., Blk. Kfsk. 534., 805.

Vrchoslávnice, e, f., oreodoxa, rostl. Rostl. I. 267. a. Vz Vrchoslav.

Vrchota, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Mus. 13. 224., Pal. Děj. V. 2. 430., Arch. I. 238., III. 487. — **V.,** y, f., samota u Třeboně.

Vrchotice, dle Budějovice, ves v Sedlecku v Táb. Vz S. N. Jan z Vrchotic. Arch. III. 189.

Vrchotická, é, f., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1454.

Vrchotický *z Loutkova,* jm. staré rodiny. Vz S. N. Cf. Blk. Kfsk. 1454.

Vrchov, u, m. Kožiari kože šikujú na chrbátku alebo i na vrchovom t. j. přese vrch koně mají přehozené visáky kůže po obou bocích. Slov. Dbš. Obyč. 102.

Vrchová, é, f. = *Vrchovec,* ves. Tč.

Vrchovaný, gehäuft, reichlich. Do v-ho dne, ad perfectum diem. RO.

Vrchovatě = *hojně, přehojně, vrchovaně,* überschwänglich, überflüssig, reichlich, häufig, im vollen Mass, gänzlich. Tém se v. platí. V. mu to odplatila; Čehož on v. se pomstil. V. Doplnil v. počet svých hříchův. Sych. V. pravdivý, höchst wahr. Dch. Povinnostem v. dosti činiti. Šb. Stř. I. 53. A strach padá na mne v. Sš. Snt. 96. Dáno bude v. Br. V. něčeho doličiti. Šf. V. se pomstili na nich všeho posměchu. Čr. Vyhlazení v. sobě zasluhovala. BR. II. 412.

Vrchovati = *vršiti, vrch dělati,* häufen; *vrcholu dostoupiti,* die Oberhand gewinnen, den Gipfelpunkt erreichen. — **abs.** Tak vrchuje řeč jeho, an . . . Sš. II. 124. Tu počala v. jeho víra. Sš. — **nad co.** Láska boží vrchuje nade všechen čas a prostor. Sš. I. 96. — **kde.** V tom dání syna božího vrchuje lidomilosť boží; U ďábla nenávisť pravdy vrchuje; V apoštolech v-li darové ducha svatého; Poslušnosť Páně vrchuje ve smrti, a v té smrti vrchuje také ponížení jeho; Ve vjezdu Páně do Jerusalema všechno pozemské putování jeho vrchovalo; Hlava církve Petr, v němž apoštolství víry v-lo; Všecky zámluvy boží starého zákona v-ly v zámluvě, že . . . Sš. J. 55., 150., II. 115., 166., L. 186., Sk. 98., 159. (Hý.). — **nad čím.** Bude nad ním v. Dbš. Obyč. 28. — **co odkud.** Z úst mladých dietek, Hospodine, chválu jsi vrchoval. Živ. Jež. 14. stol. (Č.)

Vrchovatosť, i, f., reichliches Mass, die Uiberschwänglichkeit, der Kulminationspunkt. Jg., Dch. V. míry, Jg., oslavy. Sš. Sk. 27.

Vrchovatý = *vrchovaný, vrchem naměřený,* aufgehäuft voll. V. míra, Ziob., Br., Dch., pomsta. Jest v-tý čas. D. Zasloužil toho měrou v-tou. Dch. V-tou měrou něco někomu spláceti. Us. Dám ti to plno i v-to. Na Ostrav. Tč. Dej míru v-tou a prodej, zač můžeš. Us. Kdo komu plnú odleje, jemu zase v-tú. Ctib. Hád. Již se mu v-tá nalévala. Bart. 16. Dávejte a dáno bude vám, mieru dobrú a plnú a natlačenú a osutú (n. v-tú) dadie v lóno vaše; Ať slove miera osutá neb v-tá. Hus II. 267., 273. (Tč.). Nalil mu opět v-tou. Vz Pomsta. Lb. — **V.** = *vršitý, kopcovitý,* bergig, hügelig. D.

Vrchové, ého, n., Wrchhaben, ves u Dubé. Vz Arch. III. 473.

Vrchovec, vce, m. = *vršek stromu,* der Baumgipfel, na Slov. Tu si trochu vydychnul a dostal sa až do samučického v-vca; Sadli si na v. jednoho stromu. Dbš. Pov. I. 146., 428. (Šd.). — **V.,** Hohendorf, ves u Valaš. Meziříčí; Wrchowetz, předměstí tamtéž. Vz Vrchová.

Vrchovecký, ého, m., osob. jm. Slez. Šd.

Vrchoví, n. = *vrchol.* V. bodláku. V.

Vrchovina, y, f., das Hoch-, Bergland. Phld. II. 4., 121., S. a Ž. Odtud (táhne) pres Oravu hore svinkovým potůčkem na jeho v-nu, od v-ny pak po podvrch na Kresy. Sl. let. V. 328. (Šd.). — Byl jsem nahněvaný, chytnul bych ju za v-nu (za kštici, beim Schopf) a proto jsem tam ani nešel. Slez. Šd. Studnice, v., cesta, zuoŕie (epitheta s. Marie). Modl. ms. — **V.,** dvůr u Chocně; vsi u N. Paky a u Turnova. — **V.** — stráně a polnosti u Vsetína na Mor., Vck; role a loučky v Jakubčovicích u Opavy, ve Slez. Šd. — **V.** = samota u Trnavky, na Mor. Tč. — **V.,** vsi v Boleslavsku a Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 1454. — **V.,** y, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Vrchoviny, ves v Hradecku. Vz Blk. Kfsk. 1454. — **V.** = *vrchovec.* Na Slov. Ssk.

Vrchovisko, a, n. = *krajina, v níž řeka některá prvé ručeje své sbírá,* das Quellengebiet. Km., Pl. V. řeky. Šb. Stř. II. 125.

Vrchoviště, ě, n. = *vrchol stromu,* der Gipfel. — **V.** = *metla,* die Ruthe. Lom. — **V.** *řeky* = *pramen, počátek,* die Quelle, der Ursprung. Potok od svého v. jde. Br. Část poříčí u vřídla slove v. řeky, das Quellengebiet, Quellenland. Cf. Temeniště, Vrchovisko. Blř., Š. a Ž., Stč. Zmp. 6., Nz. — Kom., Jel. V. života. Léna ta vztahovala se od v. řeky Plznice až k Šarfenberku. Ddk. II. 464. S v. vody vždy živého. Pal. Dj. II. 1. 308. Ó ty v. zahradní, studnice vod živých a tekoucích z Libána. Ps. Šal. 4. 15. — z **Vrchovišť,** jm. starožitné rodiny. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1454.

Vrchovišti, n., die Spitzen der Pflanzen. Puchm.

Vrchovištnatý = *mající mnoho vrchovišť,* quellenreich. V. pohoří. Krok, II. 142.

Vrchovištný — *od vrchoviště, pramenitý,* Quellen-. V. voda, studnice. D.

Vrchovitosť, i, f. = *vrchovatosť.* Na Slov. Bern.

Vrchovitý = *hornatý,* bergig, hügelig. V. Levý břeh Dunaje jest vrchovitější. Ddk. II. 146.

Vrchovné, ého, n., ves = Vrchovina.

Vrchovnice, Wrchownitz, ves u Hořeňovsi. PL. Cf. Blk. Kfsk. 923.

Vrchovník, u, m. Na v-ku, jm. místní u Alinkovic napajedelských na Mor. Šd.

Vrchovský, ého, m., Wrchowsky, myslivna u Protivína. — **V.,** jm. paseky u Vizovic na Mor. Tč.

Vrchový, Berg-, Gipfel-. V. míra. Us. Vz Vrch. — **V.,** bergbewohnend; auf Bergen wachsend. V. rostliny. Rst. 517. — **V. kůň** = *na kterém se po vršich jezdí,* das Bergpferd. Na Slov. Kd. Cf. Vrchov. Také das Reitpferd. Na Slov. Ssk.

Vrchpráví, n., die Oberherrlichkeit. Studnice v. národního. Pal. Děj. IV. 2. 15.

Vrchstol, u, m. = *místo za vrchom stola, vrch stola*, der erste, vorzüglichste Platz beim Tische, bei einer Tafel o. einem Mahle. Cf. Sednete si tam na vrch. Pohrabný otec za vrchstolom zasedá. Na Slov. Dbš. Obyč. 110.

Vrchti, vz Listy filolog. 1877. 303.

Vrchtitý = *vrchovatý*. Ve Slez. Šd.

Vrchulek, lku, m. Olej v-lkem zdávený (= v stoupě tlučený). BO. Ač zopicháš blázna v stúpě jako ječné krúpy, v-lkem zhóry tepa. (Prov. 27. 22.). BO.

Vrchura, y, f., jm. polí u Mezic na Mor. Pk.

Vrchy, pl., m., Wrchy, samota u Čáslavi, u Vys. mýta, u Kouřimi; ves u Neustupova; vápenné peci u Tachlovic; Berg, dvůr u Třeboně; ves u Turnova. Cf. Blk. Kfsk. 657.

Vrchytý (šp. m. *vršitý, vrch mající*. Jg), hügelig. Um. les. V. pomsta (m.: vrchovatá). Vký.

Vriací = *vroucí, vařící se*. Devät v-cich hrnkóv. Dbš. Pov. I. 22. Bohatstvo skorej nežli vriaca (vřící) voda vajce spraví človekové srdce zatvrdlivým. Lipa 370.

Vriaco. Svolá čeleď a káže v kotloch olej na v. hriať (až by vřel). Dbš. Pov. III. 74.

Vriadenie, n. = *vřadění*, die Einordnung. Na Slov. Ssk.

Vriadiť = *vřaditi*. Na Slov. Ssk.

Vrica, e, f. = *vřídlo*, der Sprudel. — **V.** = *řeka a ves* na Slov. Sl. let. VI. 109. (Šd.).

Vřicka, y, f., jm přítoku vtékajícího do Turce na Slov. u Vrútek. Sl. let. VI. 130.

Vřid, u, m. = *vřed*, das Geschwür. Na Mor. a ve Slez. Klš. V. si strhla. Šd. — **V.** = *psotník*, die Fraisen. V. s ním třepe; Přišel do vředu skrze zubání. Na Ostrav. Tč. — Vz Vřed.

Vřídek, dku, m. = *malý vřed*, kleines Geschwür. V. Vyhodí-li se komu na konci jazyka v., je to trest, že lhal. Kda. Vz Vřed, Vříd. Kda.

Vřídelní, Quellen-. — **V.** kámen. Vz Bř. N. 130. V. sůl, das Sprudelsalz. Dch. V-ní **leknín**, nymphaea thermalis. Rostl. III. a. 3., 9.

Vřídlo, a, n. = *vřelý pramen, teplice*, heisse Quelle, der Sprudel. Nz., Mus., Krok. Cf. Bř. N. 252., KP. II. 58., Stč. Zmp. 783. Na Slov. vriedlo. — **V.** = *pramen vůbec, zdroj, zřídlo*, die Quelle. V. nemoci. Nz. lk. Že plyne z zřídla upřímného srdce mého. Puch. — **V.** *řeky* = *počátek*, die Quelle, der Ursprung. Blř. — **V.** *u pekařů* = *průchod, otvor do chlební peci*, das Ofenloch. Us. Jg.

Vřídlovitý, sprudelartig. Dch.

Vřinčeti, el, ení, schellen. Šm.

Vřinouti, hineinfliessen, -rinnen. — **odkud kam jak**. Voda v-la **se** záhonu potůčkem **na** cestu. Us. Tč.

Vřisek, Vřesek, sku, m., Žižkenschloss, myslivna u Holan u Čes. Lipy. Vz S. N. — **V.**, Žižkenschloss, zámek pustý tamtéž, vz Blk. Kfsk. 845.

Vřiskač, e, m., vz Vřeskač.

Vřiskati, Vz Vřeštěti.

Vřiskavka, y, f. = *vřiskavá hláska*. Kos.

Vřiskavý, kreischend. Dch., Ml.

Vřisko, a, n. = *zduté vlny*. Vký. — **V.** = *vřídlo*. Na Slov. Koll.

Vřiskot, u, m., das Geschrei, Geplärre. V. dětí. Nrd. Ball. 33. Nastal vřiskot. Kká. Td. 242. Nosový v. dud. Shakesp. Tč.

Vříšť, ě, f., Wřischt, ves u Jimramova.

Vříšťský. *V. železná dílna*, Writscher Eisenwerk u Vříště. Tč.

Vřitenice, e, f. = *ryba mořská*, scombrus, die Makrele. — **V.** = *had*, die Aaleidechse. — **V.** = *slepýš*, die Blindschleiche. Na mor. Valaš. Vck., D. — **V.** = *hluchý had na polích*, die Otter, Feldotter. Kom. V., had létající, vipera. BO.

Vříti, vru, vřeš, vře, vřeme, vřete, vrou; vři, vřeme, vřete; vra (ouc); vřel, vřen, ení = *vařiti se*, sieden, kochen, brudeln, strudeln; *bouřiti se, hýbati se, nepokojným býti*, kochen, brausen, wallen, unruhig sein; *mrzeti*, verdriessen, mürrisch, verdriesslich, böse auf Jemanden sein; *zlosť na koho míti*, Jemandem grollen. Jg. Vz Listy filolog. 1883. 139. — **abs.** Vře voda. D. Když to vře a kypí. Kom. Tintily vantily, šišky vrou, wasch mir den Pelz, mach ihn nicht nass. D. Moře vře, krev vře. Us. Vře zdroj (vypryskuje s šelestem), mraveniště (hemží se). L. Dokud se nesjednáte, vždy Němci budou vříti a papeže popouzeti. Pal. Děj. IV. 1. 146. Víno vře. Us. Pk. — **po čem.** Srdce jeho vřelo po pravdě. Pal. Dj. IV. 1. 389. — **po čemu.** Vřeť každému srdce po jazyku svému. Dal. Vz *Po* s dat., Jazyk. — **kde: u** ohně. Ras. V. **v** kuchyni. Dal. Kroupy vrou u vodě. Krab. Žluč ve mně vřela, když jsem to slyšel. Us. Šd. Vre v ňom (zlobí se). Mt. S. I. 111. V něm jen tak vrelo. Mt. S. Vřela válka v Čechách. Pal. Dj. IV. 2. 462. Vře to tam jako v hrnci. Us. — **od čeho (proč).** Všecko ve mně vřelo od zlosti. Us. Šd. A tak vrelo v drakovi od jedu ako v kotle. Dbš. Pov. I. 106. — **jak dlouho.** Čtvrť hodiny vřel povyk. Kká. Td. 207. — **kde.** Kroupy vrou **u** vodě. Krab. V. v kuchyni. Dal. Vře mu pomsta v srdci. Bopomozi v hrnku nevře. Prov. Voda vře v hrnci. Šp. Vříti bude ve mně žluč. Us. Ona v jeho milování vře. Sych. Milosť **pod** pokryvkou vře. Posud to ve mně vře. Ros. Vojna **mezi** nimi vřela. L. Cos zlého vře teď **nad** mým osudem. Shakesp. Tč. Kdo ví, co v hrnci vře, když je pod pokličkou. Č. Co v srdci vře, v ústech kypí. Prov. Šd. Vz Kypěti. — **čím.** Srdce láskou vře, D., zášťím. Gníd. Hněvem vřela. Kká. Td. 239. Velikým horkem slunce vře ta jistá zelina. ML. 115. a. V. láskou k bližnímu. Sš. Zem ta kacířskými vřela kvasy. Čch. Mch. 13. A tak by ulil oheň smilstvie, jímž tělesenstvie vře. Hus I. 279. Vz *Hořeti*. — **čím proti komu, na koho.** Vražedlným trápením vrúce zvláště proti Plzeňským. Arch. III. 418. Mé srdce vře proti nim hněvem. Šbk. Hněvem na někoho v. Rk. — **jak.** Voda *klokotem* vře. Us. — **ke komu.** Vře srdce k Bohu. Pass. — **na co, na koho.** Na svou vlastní krev

vřela (se hněvala na příbuzné). Plk. — s infint. Má ocel vře skoupat se v srdci jeho. Šbk.

Vřítiti, il, cen, ení. — **co kam** = *vhoditi*, hineinwerfen. Rk. — **se (kam) v co** = *vpadnouti*, einfallen, sich hineinstürzen, eindringen. V. Hunové, vřítivše se přes Don do Europy, jedním rázem roztřískali říši gothickou. Šf. I. 468. Vrútí se řeka Turec do Váhu. Pok. Z hor. 199. Vřutil Jas Jasěnku v dunaj hluboký. Sš. P. 777. Vrútil sa do zámku ako zbojník. Dbš. Pov. IV. 66.

Vřívek, vku, m. = *vřívka, šumivka*, das Brausepulver. Šm.

Vřívka, y, f., vz Vřívek. Rk.

Vřivosť, i, f., die Wallsüchtigkeit. V. krve. Dch. — V. hrachu, Kochbarkeit, f.

Vřivý, kochend, siedend heiss. V. voda. Us. Tč. Přijdú dnové na vás a vzdvihnú vás na tluky, a ostatky vaše v hrncích vřivých. Hus I. 236. — **V.** = *vařivý*, gut kochbar. Náš hrách je vřivý. Us. Šd.

Vříznouti, vz Vřezati.

Vříznutí, n., die Einkerbung, der Einschnitt.

Vříznutý; *-ut, a, o*, eingeschnitten, eingekerbt.

Vrk, u, m., das Knurren, Gurren. Vrk holubí, das Girren. Ros. On ani vrk ani mrk (ani nepromluvil ani naň pohlédl). Us. Šd. — **V.**, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Vrkač, e, m. = *nástroj, kterým děti vrkají, chřestí*. Mor. Hrb. — **V.**, der Knurrer.

Vrkačka, y, f. = *vrkač*. — **V.**, die Knurrerin. Šm.

Vrkání, n., das Girren, Knurren. Us. Dch.

Vrkavice, e, f. = *vrkačka*, die Knurrerin (z. B. von Katzen). Šm.

Vrkavý holub, girrend. Ros.

Vrklivosť, i, f. = *vrčivosť*, die Knurrigkeit. L.

Vrklivý = *vrčivý*, knurrend; *svárlivý*, zänkisch. L.

Vrknouti, knul a kl, utí; *vrkati, vrčeti*, el, ení; *vrkávati, vrčívati*, knurren, gnurren, schnurren, grollen, knarren; *nevrlosť, hněv svůj jeviti*, murren. Jg. — **abs.** Vrčeti jako pes, liška, lev, moucha, kolo. D. Který vrčívá, rád kousává. Ros. Vrkati jako holub. Us. Ani vrkl, ani cvrkl (nepromluvil. Vz Vrk, Mlčení). Č., D. On ani vrkl ani mrkl. Šd. Kolovrátek vrčí. Us. Tč. Jazyk sladké řeči má, ale srdce vrčí. Mor. Tč. Proč jsú vrčeli národové? M. — **na koho.** Pes vrčí na kočku. Us., Er. P. 9. Nač kdo vrčí, pán Bůh mu to strčí. Prov. Tč. Kdo na koho vrčí, vždy mu něco strčí. Lb. Vrčí na sebe jako psi (hněvají se). D. Vrčí na tu pannu (má na ni oko, chce ji míti). Ros. — Sych. — **(komu) kde.** Kočka **při** peci vrčí. Tč. Vrčí mi **v** žaludku jako v mlejnici. Šml. V teplých jizbách veselo vrčí kolovrátky. Pok. Z hor 49. (Mladému králi) volač vrčalo v hlave. Dbš. Pov. I. 52. Bylo toto některým v mysli těžké a vrčeli **nad** tím. Čr. — **po kom.** Dycky po mně vrčíš jako pes. Us. Tč. — **kdy.** Co do Juří vrčí, to po Juří mlčí. Mor. Tč., Šd. Kolik týdní před Juřím žáby vrčí, tolik týdní po něm zase mlčí. Slez. Sd. Když holubi v zimě hodně vrkají, bývá odměk. — **komu.** Zezulenka mu kuká, holoubek mu vrká: spi. Sš. P. 69. — **s kým.** Rad. zv. — **proti komu.** Plk. — **jak (komu).** Holub pěkně vrká, do okenka kuká: děvečko moja. Sš. P. 756. (Holub) žalostivo vrka hoře vsiemu lesu. Rkk. 27.

Vrkoč, e, **vrkůček**, čku, m. = *zapletené vlasy zvl. ženské, zapleták, drdol, pletenák, čupryna*, der Zopf. V. Pannu vedúc za vrkoč. St. skl. Můj vrkůčku rozmilý, ze zlatých vlasů spletený. Sš. P. 443. A prve bylo zlé znamení, když které v. uřezali. Bls. 124. Neplač, Marjánko, nemáš proč, lepší čepeček než vrkoč; vrkoček musíš zapletat, pod čepec vlásky rozčesať. Čes. mor. ps. 234. Nic se má milá, nic se nevrkoč, dostaneš čepeček aji vrkoč. Džl. Nevrkoc, děvečko, nevrkoc, lepší obalenka než vrkoč; lepší obalenka ze slámy nežli vrkoček hedbávný; Můj vrkůčku zelený, po dukátě placený; Můj vrkůček zelený za peníze stříbrný, kdo ho bude rozplétati? syneček milý; Chycil on ju, chycil za oba vrkočky a vřucil (vřítil) un ju v ten dunaj hlubočky. Sš. P. 441., 442., 477., 777. (Tč.). Neuřezal vlasóv i s v-čí. BN. Na přástkách čert drživá tarmark o vrkoče a o panenství. Rvač. Nebo mnohá dva vrkoče nese a panenství její v stodole n. v lese. Rým. — **V.** = *každé pletení vrkoči podobné*. V. česneku, cibule = svazek, pleten, der Bund. Us. — **V.** *čepu*, das Schwanzschraubenende. Čsk. — **V.** = *záhyb, řasa*, die Falte. Jg. — **V.** *malinký*, vertigo pygmala, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 251. — **V.** = *tlustý ze šňůrek černých zkroucený pásek, jejž vdané ženštiny kolem hlavy otáčejí*. Na v. dávají si bílý čepec s coky (mřežkami). Na mor. Valaš. Vck. — **V.** = *jídlo*. Na kulatém prkénku barevným papírem obloženém leží z těsta upečený věnec; v něm jsou bůlky zastrčeny as čtvrtloketní; na těch je zase menší věnec nastrčen, nad tím zase menší; tak jich bývá až pět vždy menších a menších tak, že pečivo má podobu homole cukru. Na povrchu jsou švestky, hrozinky a p. nalepeny. Nahoře je rozmarýna se strakatými fábory. Takový vrkoč dává v masopustě při slavnosti přástevnické král královně. V Domažl. Němc. — **V.**, osob. jm.

Vrkočátka, tek, pl., n.; **vrkočky**, f., pl. = *hrušky*.

Vrkočík, u, m., das Zöpfchen. Bern.

Vrkočka, y, f. = *menší nůše z drobného proutí, přeplétaná na třech místech silnějším proutím na způsob ženského vrkoče*. Us. Č., Kál.

Vrkočný, Zopf-. V. stužka, das Zopfband. Bern.

Vrkočový = *od vrkoče*, Zopf-. V. stužka. Jg.

Vrkoláč, e, m. **V.**, *oskáč = veliké kameny ve Vltavě*. Puchm.

Vrkolak, lépe: *vlkodlak*, der Währwolf.

Vrkoslav, brkoslav, a, m. = *pták chocholouš, zimostrad*, bombycella. Vc. Pr. z. č. 161. — **V.**, osob. jm. Mus. 1880. 254. Cf. Blk. Kfsk. 1110.

Vrkoslavice, dle Budějovice, Seidenschwanz, ves u Jablonce. Cf. Blk. Kfsk. 534., 805. Vz Vrchoslavice.

Vrkošek, šku, m. = *vrkoček, vrkoč.* Ešče hodnější, můj najmilejší, až na mně v. uhlédáš. Brt. P. 17.

Vrkot, u, m. = *stálý vrk, vrkání*, das Knurren, Girren. V. holubí. V. psí (vrčení). Ros.

Vrkotati, -kotám a koci, ceš atd. — *vrkati*, knurren, girren. — **V.** = *reptati, odmlouvati*, murren. — **proti komu.** L., Plk.

Vrkotavý = *vrčivý*, knurrend, murrend. Br.

Vrkú, *hlas holubí.* Vrkú, vrkú, dej mi húlku v ruku, v ruku! Slez. Šd.

Vrkýš, e, m., lepidopterus, ryba Krok. I. d. 107.

Vrla, y, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vrlík, a, m., osob. jm. Mor. Šd

Vrlina, y, f. = *váha na studni.* Na Slov. Ssk.

Vrliša, e, m., osob. jm. Mor. Šd

Vrlouhati, zkažené z: *v hrdlo lháti.* Vz Vrdlouhati.

Vrlý v: *nevrlý.* Šd.

Vrma, y, f. Tresk vresk, trma vrma ako v pekle; I budete mať poňatie o tejto trme vrme. Mt. S. I. 97., 170. Tu povstala trma vrma, Wirrwarr. Lipa I. 119. (Šd.).

Vrnach, u, m. Nullus nostrorum camerariorum super quacunque causa homines ipsorum citare vel tenere, quod vulgariter vrnach dicitur, audeat sine fratrum nuntio speciali. CD. 3. 150., Erb. Reg. 600. Er. Reg. doporučuje čtení vinnych = vinník, Gl. 370.: vinach (viny, die Pönalgelder).

Vrňavý, wimmernd; grantig, mürrisch (o dětech). Rk.

Vrncoch, u, m., *vrncochy = třísně, třásně; roztrhané kusy dolů visící*, Zotten, Fasern. Us. Hk. Cf. Cancor.

Vrncochatý = *frncochatý*, zottig, faserig. V. kořeni. Koubl.

Vrnčák, u, m. = *dětská hračka*, provrtaný oříšek, v němž jest prostrčeno dřívko, které se navinutou nití točí. Ktk. exc.

Vrnčeti, el, ení = *bručeti*, summen. Plk.

Vrndavý = *hubatý, zlé huby*, der ein loses Maul hat. V. děvče. Us. u Jič.

Vrndžati, *verndžeti = vrnčeti*, summen. U Uh. Hrad. Tč. Kamen vrndží, frčí letě. Na mor. Slovác. Hrb. A já bych k vám chodívával, ale u vás muchy vrndžá. Sš. P. 700.

Vrnec, rnce, m., osob. jm NB. Tč.

Vrnění, n. = *brkání*, das Schwirren. Nz. lk.

Vrněti, ěl, ění, *vrňoukati = nevrlým býti, kňourati*, wimmern. Sá. Dítě vrní, bude plakati. Us. Dch. — **V.** = schnurren. Kočka vrní (přede). Moucha vrňala (vrněla). Baiz. — **V.** = *přísti*, spinnen. — **kdy.** V zimě budeme zas v. (onomatop. slovo). V Kunv. Msk.

Vrngati = *vlnovitě po trávníku házeti kameny tak, aby zvuk vydávaly.* Na mor. Slovác. Hrb.

Vrnívrnívrní. Kocúr vrčal si veselo: vrnívrnívrní! Dbš. Pov. VI. 96.

Vrňoukati = *vrněti.*

Vrnožiti, il, ení = *švitinkati*, zwitschern, schwirren. — **abs.** Králíček (pták) neboli polní kanárek vrnoží sedě na suché halouzce Na Zlínsku. Brt.

Vrobel, bla, m. = *vrabec*, der Spatz. Us. na Mor. Tč., Škd.

Vrobiti, il, en, ení, *vrobovati = v porobu uvésti, dáti, podrobiti*, unterjochen. — **co, se komu.** Tělo vrobuje duši světu. Šf. V. se žádostem. Št. Nevrobujme sě světu. Šf. N. 186. 14. Chlúba táhne srdce člověčie k sobě, aby pýše vrobila je. Št. Vrobil se králi ukrutnému i vše svě plémě. Výb. I. 765., Št. — **V.** = *včiniti*, hineinarbeiten, -thun. — **co kam:** ďúru do desky. Us. Tč.

Vročení, n., die Zeitangabe, das Datum. Nz., Mus. 1880. 559. Vročení k l. 965. Mus. 1880. 293. To v. může se vztahovati jen ku slavnému průvodu. Listina bez v. sice, ale nejspíše téhož roku 1178. vydaná, jest první psaná výsada. Ddk. III. 36., 42., 97., IV. 25. V. uvedených příběhů velice snadno se vykonati může; V. jednotlivých událostí ve skutcích apoštolských vylíčených. Sš. Sk. 4. Datum či v. nebývá bez připojeného roku. Jel. Enc. m. XIV.

Vročený; *-en, a, o*, datirt.

Vročiti, il, en, ení, *vročovati = datovati*, datiren. Nz., Ddk. III. 116. Napřed v., antedatiren, nazad či nazpět v., postdatiren. Nz. — **kdy.** Vročen ortel **ve** čtvrtek. Arch. IV. 358.

Vročování, n., die Datirung, das Datum. Vz Vročení. Sš.

Vrodění, n. = *vrození.* Na Slov. Bern.

Vroděný = *vrozený.* Na Slov. Bern.

Vrodilý = *vrozený*, angeboren. V. mrav, Ziak., výmluvnosť. Sš. I. 7. Celá síla v-lé vroucnosti; Bráti slovo ve významu v-lém; V. krása křesťanské víry. Sš. I. 7., II. 99., 173. (Hý.). Projevila v-lý svůj vděk. Sš. Snt. 153. (Šd.).

Vroditi, il, zen, zení; *vrozovati, vrodívati = vploditi, vštípiti*, eingebären, einpflanzen, von Natur mitgeben, damit ausstatten. Jg. — **co, se kam (proč).** Příroda vrodila **v** nás, abychom se milovali; Vrodila v nás přízeň. L. Duch života vrodil se (v člověka) **z** rozkazu božího. Lom. — Jg.

Vrodný = *přirozený.* Když Bůh vrodných větví neušetřil. Sš. I. 117.

Vrodziti = *vroditi.* Na Slov. Bern.

Vrojiti se, hineinschwärmen, sich einbauen. — **kudy kam.** První zástupové lidu toho **přes** Čechy **do** Francie se vrojili. Pal. Děj. III. 3. 311.

V roklích, Wroklich, samota u Něm. brodu.

Vroň, ě, m., corethes, pták, zastr. Rozk.

Vrona, y, f. = *vrána.* Us. u Těšína. Brt. P. 148.

Vrostati; *vrůsti*, vrostu, vrostl, ění, einwachsen. — **kam.** Ten keř všechen **do** plotu souseda vrostl. Ros.

Vrosti = *vrůsti.*

Vrostlice, e, f. = *tělisko v hornině zarostlé.* Bř. N. 2., 236.

Vrostlooký. V-cí korýši, edriophthalma, die Sitzaugenkruster: blešivci, stejnonožci,

berušky vodní a zemní, sviňky, hrdlonožci. Vz Frč. 100.

Vrostlý = *který vrostl*, eingewachsen. D. V. = s jiným dílem srostlý, tak že jest do něho zapuštěný n. př. plody čárničky psané do stélky. Rst. 517. — **kam.** Skála vrostlá v zemi. Kká. Td. 129. Stál tu po sta leta s bradou v zemi vrostlou. U Žamb. Dbv.

Vrostnúť = *vroditi se*. Us. Na Slov. Bern.

Vrotiti = *vrátiti*. — **co komu**. Co kupujeme, plotme (plaťme) si, co půjčujeme, vroťme si. Na Ostrav. Tč. — **se odkud,** um-, zurückkehren. Ib. Tč.

Vrotný = *vrátný*, der Portier. Na Ostrav. Tč.

Vroub, u, m., vz Vroubek. V. kolesní (u děla). NA. III. 96.

Vroubal, a, m., amphitrite, červ. Krok. II. 242.

Vrouban, a, m., syngnathus, ryba volnožabrá. Krok I. d. 106.

Vroubání, n., das Hineinhauen. Us. Tč.

Vroubaný; *-án, a, o* = *vdlabaný*, ein-, hineingehauen. V. rúny. Sl. let. I. 195.

Vroubati, ein-, hineinhauen. — **co čím kam**: vruby sekerou **do** dřeva, aby se mohla kůra otesati. Na Ostrav. Tč.

Vroubec, bce, m. = *vroubič*. U Hořic. Hlk. — **V.**, das Kerbholz. Šm.

Vroubečkovaný; *-án, a, o*, crenulatus. V. řešetlák, rhamnus. Rostl

Vroubek, bku, m. = *malý vrub*, der Kerbzahn, die Kerbe. Nz. V-ky dělati, einkerben V. u punčochy, die Nätheln oder Firmerlen, Us., na štěpě n. hrboly. Zlob. Vroubky jsou oka obrácená po hladké straně Škl. žen. prací. V. povstává pícháním do půl oka. Ib. Máš u mne v. (zavroubeno): Má už prve na vrubě. Vz Vina. Č. Běžíme si nařiznout do vrubu nový vroubek. Humory 1883. č. 18. — Vz Vrub.

Vroubenák, a, m., plicatula, plž ustřicovitý. Krok II. 129.

Vroubenatka, y, f. = *vroubenák*. Krok. I. c. 105.

Vroubení. vz Vroubiti, die Einfassung, Einkerbung; *veřejný prodej, dražba*, die Versteigerung, Licitation. Us. (Plaňan.).

Vroubený; *-en, a, o*, vz Vroubiti, eingekerbt, eingefasst. Vyletěla holubička z vroubeného okonečka Kld. ván. 26. — **čím**: vyzdobou. Dch. Jezero horami v-né. Us. Dch.

Vroubič, e, m., das Kerbholz. Zapište to na vroubič. U Hořic. Hk.

Vroubík, u, m. = *roubík, oblý kus něčeho*, eine Stange. Us.

Vroubiti, vrub, vroubě (íc), il, en, ení; *vrubovati, vroubati, vroubívati* = *vřezati, vtíti*, kerben, einkerben, einhauen, einschneiden; *štěpovati*, einpropfen; *obrubovati*, säumen, einsäumen, einfassen; *dražbou prodávati*, versteigern, licitiren. (Us. u Plaňan). Jg — **co**: sekeru (vtíti), V., strom, šátky. Rk. Lem sedmikrás jej vroubí zářivý a zdobný. Kká. Td. 14. — **co kde**: vruby **na** stromě sekati a vroubiti. Zlob. **Na** vrubu něco v. (znamenati, co se vydává n. přijímá). Ros. — **co, se čím**. Svit měsíce vroubí stříbrem vršky stromů. Us. Dch. Blankytem se vroubí, s hvězdami se snoubí. Sš. Bs. 110. Pláště a řízy vroubeny jsou dlouhým třepením. Jir. Ves. čt. 76. — **co kam**: sekyru **do** někoho v. (zatíti). Lom., Trip., Schön. Do srdce někomu ctnosť v. Us. — **kudy**: **po** městě (toulati se, herumschlänkern). Us.

Vroubkatý = *vroubkovaný*, gekerbt. Nz.

Vroubkonoh, a, m., tarsa, kývoš. Krok II. 245.

Vroubkovací, Rändel-. V. stroj, kolečko. Techn. I. 384.

Vroubkování, n., das Kerben, Einschneiden. Jg.

Vroubkovaný; *-ván, a, o*, gekerbt, kerbig, eingeschnitten. V. tělo. Us. V. list = po kraji opatřený malými, tupými, zaokrouhlenými zuby (vroubky). Čl. Kv. XXIX Kladka v-ná na šňůru, gekerbte Schnurrolle. Šp.

Vroubkovati, kerben. — **co** — *vroubky na něčem dělati*, kerben. Zde se vroubkuje a vysekává (bílé šití), hier wird couvrirt und ausgehackt. Dch.

Vroubkovatosť, i, f., die Gekerbtheit.

Vroubkovatý = *plný vroubků*, voll Kerben, gekerbt, gerändet, gesäumt. Zlob. Vz Vroubkovitý.

Vroubkovitý, *vroubkovatý*, kerbig. V. listy, papír, Tč., kloub, das Charniergelenk. Nz. Ik.

Vroubl, u, m., der Knebel. U Litovle. Kčr.

Vroubopysk, a, m., crenilabris, ryba okounovitá. Krok. I. d. 108.

Vroubovaný; *-án, a, o* = *zejkovaný*, gekerbt. Vz Vroubený.

Vroubovati, vz Vroubiti.

Vroubýš, e, m., gliphysodon, ryba. Krok I. d. 107.

Vroucí = *co vře, vaří se*, siedend, wallend. Vz Vříti. Vroucí voda, V., kov. Reš. Hrnec v. **při** ohni. Rváč. V. hrnec. Hus II. 199. — **V.** = *vlnící se*, schäumend. V. pěny, Troj., moře. — **V.** = *velmi horký*, südheiss. V. úkrop, Hus, olovo. Pass. Mest najvrúčejí jest, tak že velikým vřením svým každú nečistotu a hnis z sebe vymietá. Hus III. 94. V. vietr. BO. — **V.** = *horlivý*, inbrünstig. V. modlitba, Ros., láska, D., Sych., milosť. Troj. V. žádosť. Arch. rychn. Na modlitbách vroucích milosti a pomoci boží hledati. BR. II. 394. b. V. přání. KB. IV. — **V.** = *prudký, náhlý*, rasch, hitzig, jäh. Jsa vroucího ducha. Br. — **k čemu**: k zlému. Br. — **V.** *přátelé*, innig. Hus. V. poměr, díky, Dch., láska, Us., Čch. Mch. 50., polibek, Čch. Bs. 3., přízeň. Čch. Mch. 74

Vroucně = *horlivě*, inbrünstig, eifrig, innig. V. se modliti, Kom., milovati. Sl. ps. 157.

Vroucniti, il, ční, zur Inbrunst fachen. Dch.

Vroucnocitý, gluthfühlend. Dch.

Vroucnosť, i, f. = *horlivosť*, der Eifer, die Innigkeit, Inbrünstigkeit, Hitze, Gluth, Brunst, Inbrunst. Z pravé k Bohu v-sti. Br. Se vší v-stí. D. Srdečná v., seelenvolle Innigkeit.

Digitized by Google

Vroucnota, y, f. = *vroucnosť*. Šš. J. 199. V. lásky, přítulnosti; V-tu té přítulnosti dále vyjevují slova; Ta byla v. Marie Magdalské. Šš. II. 48., 175., J. 297. (Hý.).

Vroucný = *z vroucí*, **n** *se vsulo* = *horlivý*, brünstig, inbrünstig, heiss, eifrig. V. modlitba, Ros., láska, Us., účastenství. Dch.

Vroučeti, vz Vručiti.

Vrouhvice. V. ať jsou při každém předním voze, aby rovně za jedno šli vozové (Mus. 1828. II. 18.), die Seitenrippen (hervorstehende Balken an den vordersten Wägen, damit die nachfahrenden nicht vorfahren können); Jg. myslí, že se má snad čísti korouhvice. Gl. 371.

Vroukati = *skvrčeti*. — **kde**. V tobě střeva vroukají. Reš.

Vroutek, tka, m., Rudig, mě. u Podbořan Vz Tk. I. 156., 429., S. N. — **V.**, *tvrz*. Pal. Dj. IV. 1. 65., Blk. Kfsk 1454.

Vrovnati, einreihen. — **co kam**: **do** řady. Rk. Knihy **do** polic **v** jich oddělení jsem vrovnal. Hanka. Co ven trčí, k druhému v. Us. Tč. — **koho; se komu (čím, v čem, na čem, kdy)**, gleichstellen, gleich sein, gleichen. Jemu se žádný v. nemůže. V., Br., Sych. Zajíci se během nevrovnáš (= nevyrovnáš). Jel. V. se komu v čem (vyrovnati se). Jel. Chtěli jste se mně v. Skl. II. 176. My jediného Boha jmámy, jehož i jednomu nevrovnámy; Proto ež sé směl Bohu vrovnati. Hr. rk. 237. Ti sě horníkóm vrovnají. Ib. 401. Vz Vyrovnati. Hradecké bílé pivo mohlo **před** lety hamburskému vrovnáno býti. Jir. Ves. čt. 21. Mnozí z rytířstva, ježto chtěli v. se pánům, ochudli. Pal. Dj. V. 161. **Na** ostří sekeře se meče jejich (dřevené) vrovnají. Ler. Nemůž se žádný vybrati, by mohl se Pánu v. Ndž. Milosť nad milosť, tak že se jí nemůže v. žádná milosť; Všecky věci jeho nejdůstojnějších apoštolů věcem v. se mohou. BR. II. 299. b., 614. Nynějšie dielo nemóž sě jiej v. Dal. 83. Věrnému příteli žádný v. se nemůže; Turci Uhrům v. se nemohou. V.

Vrovně = *stejně*, gleichviel. Obého v. směs. Ras.

Vrovnosť, i, f. = *rovnosť*, *stejnosť*, die Gleichheit. Pass. 463.

Vrovný = *rovný*, *stejný*, gleich. Jg.

Vrození, n., das Eingebären.

Vrozenosť, i, f. = *přirození*, das Angeborene, die Natur. Nauka v-sti. Dk. P. 71.

Vrozenství, n. = *vrozenosť*. Šm.

Vrozený; *-zen*, *a*, *o*, an-, eingeboren, kongenital. V. dobrosrdečnosť. Sk. V. náklonnosť přírody, Puch., jazyk (přirozený), L., vnada (znamení mateřské), neduh, Ja., pud. Č. V. slabosť, povaha. Us. Dch. Přeměštila se výborně a při tom své vrozené dobrosrdečnosti neztratila. Sk. V-ná láska rodičů k vlastním dětem protiví se takovému ustanovení. Ddk. II. 185. V. význam slova. Šš. II. 133. V-ný nedostatek řas, alopecia ciliarum adnata; v. černá skvrna spojivky, melanosis conjunctivae adnata; v. malorohovka, microcornea adnata. Schb. — **komu**. Krasocit člověku v-ný. KB. 1. Jistá práva každému člověku v na jsouce všem občanům svata býti mají; Každý člověk jistý způsob rozumování aneb filosofování má, jenž mu vrozen jest. Kmp. Č. 130., 158. (Šd.).

Vrozuměti, ěl, ěn, ění, *vrozumiti*, il, en, ení, einen Begriff geben; **se**, Begriff bekommen. Hank.

Vrsec, sce, m., Wrsetz, ves u Kopidlna. Vz S. N., Tk. II. 207., III. 78., Blk. Kfsk. 783.

Vrskati; *vrsknouti*, rskl, nutí; *vršéti*, čl, ění, knirschen. — **kde**. Sníh **pod** nohami vrská n. vrští. Us. (Marek). Cf. Vrzgati. — **V.** = *házeti*, schleudern. Krávy tak vrskaly přes vrželinu, že hrudy za sebou uvrskovaly (vrhaly). Na Ostrav. Tč.

Vrskmany, dle Dolany, Wurzmes, ves v Chomútovsku. Vz PL., Arch. III. 541., Blk. Kfsk. 313.

Vrskosť, i, f., detestatio, zastr. 1418.

Vrslen, **brslen**, u, m., der Spindelbaum, evonymus europaeus. D.

Vrsnovati = *nepokojným býti*, unruhig sein. Us. u Poč. Kšá.

Vrsta, y, f. = *versta*, russische Meile. Rk.

Vrstaš, e, m., nepo, pták, zastr. Rozk.

Vrstev, stve, f. = *vrstva*. Rk.

Vrstevec, vce, m. = *vrstevník*. Vrstevcům mým; Ani v-cům ani potomstvu; U jiných v-cův. Pal. Děj. I. LIX., II. 1. 92., IV. 1. 390. (Šd.).

Vrstevnatě = *ve vrstvách*, schichtweise V. složený. Pr. Chym.

Vrstevnatosť, i, f. = *svrstvení*, die Schichtung, v horn. Hř., Nz.

Vrstevnatý, Schicht-, geschichtet. V. zákal, der Schichtstaar. Nz. lk.

Vrstevně = *po vrstvách*, *jedno po druhém*, schichtweise. V. něčím něco posypati. Kouble.

Vrstevní, Schichtungs-, schichtweise, geschichtet, schichtig. V. plocha, die Schichtungsebene. Hř., Nz. V. míra, das Schichtmaas, Nz., čára (která spojuje na mapě místa stejné výšky). Mus. 1880. 376. V. mapa, útvary, tvářnosti, stupeň. Stč. Zmp. 473., 680., 700., 709.

Vrstevnice, e, f., **vrstevníčka**, y, f. (dle jiných: vršovnice. Ros.) = *posada rybářská*, der Fischerkorb. V. — **V.** = *ženská téhož věku*, die Zeitgenossin. Us. Jg., Šd., Tč., Mus. 1880. 148. — **V.** = křivá čára, ve které protíná vodorovná rovina povrch dané krajiny. Vnč. 53. V., isohypsa = čára značící obvod vrstvy stejné výšky, die Niveaulinie. V. aequidistantní či stejnostupňové, hloubkové či isobathy. Stč. Zmp. 467.—469., Dif. 260. V. hloubkové či isobathy = čáry spojující body stejně hluboko pod mořskou hladinou položené. Stč. Zmp. 745. — **V.** = *na mapě čára, stejné nadmořské výšky spojující*, isohypsa, die Schichtenlinie, Niveaukurve. V. jsou (ekvidistantní) stejnostupňové a nestejnostupňové; tu rozdíl v. výšek sousedních nestejný, tam stejný. Stč. Zem., Zpr. arch. IX. V. hloubková, isobatha = čára, spojující body stejně hluboko pod mořskou hladinou položené. Vz Stč. Zmp. 745. — **V.** = *ženská, která o žních ve přístodolku jsouc obilí s vozu složené v přístodolku do vrstev skládá*. Us. Hk.

Vrstevnický, zeitgenossisch. Dch.

Vrstevnictví, n. = *jedno stáří*, gleiches Alter. Bern.

Vrstevnička, y, f. = *vrstevnice*. Bern.

Vrstevník, a, m. = *kdo vrstvy dělá*, der Schichtenmacher. Ros. — **V.** = *člověk téhož věku, stáří, spoluvěký*, gleich alt, gleichen Alters, der Zeitgenosse. D., Sych. Všecky tyto osoby byly v-ci Spitihněvovi; V Pasově byl zejména prvním v-kem našeho biskupa Jana biskup Engelbert; Helmold v. Jindřicha Lva a znamenitý letopisec Polabanů; Jest to jenom mínění, jak právě v-kům bylo na snadě; Když císař zemřel, píše jistý v., zemřely s ním spravedlnost a pokoj v zemi; Mnohostranné vzdělanosti, kterouž vynikal nad největší částí svých v-ků. Ddk. II. 194., 214., III. 162., IV. 55., 107., V. 47. (Tč.). Vz *Rovenník*, *Rovňák*. — **V.** = *druh*, der Gespann, Kamerad. D. — **V.** = *kdo v též řadě bydlí*, der mit Anderen in derselben Reihe wohnt. Na Mor. Us.

Vrstevný tovaříš = *soudruh, druh rovného stavu*. Jir. Ostatně vz Vrstevní. Nz.

Vrstně = *vrstevně*, reihweise. Cant.

Vrstok, u, m. Dají mně i tobě snítku do vrstoku. Hdk. C. 321.

Vrstovnictví, n., zastr. = *vrstevnictví*. — **V.** = *penězoměnectví*, das Wechslerwesen. Ros.

Vrstovník, a, m. = *vrstevník*. Na Slov. Koll. V tvrdých časů boji ten ľud náš pozříme, v-ci moji. Sldk. 2. — **V.** = *penězoměnec*, der Wechsler. Rös.

Vrstva, vrstevka, y, f., **vrstev**, stve, f. Koř. vrd = růsti anebo vrt = vrátiti. Gb. Hl. 107. Ct. Ht. Sl. ml. 50. Na Mor. a ve Slez. *brstva*. Pk., Hý., Klš., Bkř. — **V.** = *řad, pořad*, die Schichte, Lage, das Lager, Flötz. Jg. **V.** = protažený pořad čehokoli, ležící na povrchnosti druhého, *lože, lůže*. Vys. V. cihel, kamene. Hrk. Krajní v. tašek na střeše, die Saum-, Randschichte, vzdušná či vzduchová, die Luftschichte, pokožková, Epidermisschichte, olejovitá, oelartige Sch., kalená, Anschwöde-; hořejší v. louhu, tlustá, tenká v., kaše, Brei-, kaše řepové, Rübenbrei-, leštidla, Wichs-, kožná, Haut-, korová, Rinden-, v lisu, die Press-, rybího tuku, Thran-, rohová, Horn-, Šp.; v. nakrájených jablek, dolejší, střední, svrchní; přecházení, měna, stavba vrstev. Dch. V. tyčinková, die Stäbchenschichte, brdečková, Pupillarkörper, mezizrnová, die Zwischenkörnerschichte. Nz. lk. V. vzdušná, sněhu, fotosferická u slunce, výšková; v-vy mořské, říční, smíšené, stejnomístné či isotopické, různomístné či heterotopické; rozeznáváme rozličné tvářnosti těchto vrstev, jako na př. litoralní, pelagické atd. V-vy přímořské, sladkovodní, vegetační. Stč. Zmp. 253., 481., 196., 546., 691., 702., 814. V-vy neutralné. ZČ. I. 222. Podávají už na vrstvu (ve stodole). Us. Jda. Když obilí se žne srpem, jsou *vrstvy*, co se pokaždé z hrsti na *pokladku* položí (jednotlivé hrsti). Na této pokladce jsou jenom čtyry vrstvy a tam na té šest vrstev, die einzelnen Würfe im Schwaden. Mor. u Bzence. Šd. Z vrstvy na vrstvu ji klaď. Koll. I. 423. Dvě vrstvě rajských jablek. Bj. Vrstvou, vrstvami něco klásti = řad vedlé řadu dělati n. řad na řad dávati. D. Obilí v stodole vrstvami se skládá, Us., po vrstvách. Kom. Klaď maso do láku vrstvou, polože jalovcového chvoje a vrstvu masa. Boč. Klaď vrstvu olova na vrstvu vápna. Vys. — *V. lidí*. I rozložili (učeníci) veškeren lid po hromadách a řadách a v-vách podlé počtu. Ss. Mt. 209. Zakládali moc svou na vrstvách národů nižších. Pal. Dj. V. 1. 4. Osoby vyšších vrstev společnosti. Dch. V. vrstvy národa, lidské společnosti, obyvatelstva. Mus. 1882., 262., 267. — **V.** *dřev*, das Jahr, der Ring. Us. V. ve dřevách = *léta*. L., Šp. *V. dřeňová*, v. stélky lišejníkové prostřední, die Markschichte. Rst. 202., 517. *V. korová, korní*, v. vnější stélky lišejníkové, die Rindenschichte. Rst. 204., 517. *V. kretečková*, v. stélky lišejníkové podkorní, kretečky obsahující, die Brutzellenschichte. Rst. 202., 517. *V. lýková* = lýko vrstvu zvláštní mezi tělem dřevovým a korou dělající, die Bastschichte. Rst. 59., 517. *V. sklípkatá*, díl kůry ze mnohých plástů sklípkových složený. Rst. 70., 517. — **V.** *vřeckonosná*, v. čepele pleškové lišejníků vřecka obsahující. Rst. 204., 517. — **V.** = *rovnoběžná usazenina hornin*, die Schichte. V. hnědého uhlí. Vys. Vrstvy hornin: souběžné, vodorovné, nakloněné, zprohýbané, skroucené, převrácené, spodní, hořejší. Vz Hora (prvohory atd.). Bř. Hlava (či konec vrstvy, das Schichtenende, Nz.), mohutnost, naklonění, přešinutí, spád, uložení, východ vrstev. Vz Schd. II. 78.—81., KP. III. 45. V. protiklonné (antiklinalní), souklonné (synklinalní), překocené, komárovské, benešovské, werfenské, seisské, kampilské, grödenské, vyššího rakouského vápence jakož i reiflingského dolomitu a vápence, lunzské, grossdornské, starhembergské, krössenské, partnašské, arlberské, adnettské, hierlatské, algäuské, grestenské, oberlamské, vilské, czorstynské, rogožnické, teplické, jizerské, bělohorské, chlumecké, březenské, rokycanské, perucké, rossfeldské, šrambašské, hohenemské, orlovské, šipkovské, jantarové, nummulitové, burgberské, kressenberské, kosinské, vicksburské, jacksonské, claibornské, žatecké, eggenburgské, gaudenzdorfské, zagorské atd. Vz Krč. 9. 188., 189., 395., 489., 626., 627., 628., 632., 633., 640., 641., 643., 644., 683., 684., 686., 687., 689., 700., 701., 752., 738., 749., 743., 794., 796., 807., 809., 841., 844., 845., 847., 854., 907., 940., 947. Nerostné v., Mineralschichten. Dch. Zacpaná i otevřená místa v hořící vrstvě. Zlato kopaje velikou vrstvu jeho nalezl. Háj. — **V.** *korná na ledvinách, nervová, svalnatá* (v těle). Ssav. — *Vrstvou* = *pořadem, jedno po druhém*, reihweise. Aby se vrstvou regiment měnil a jednak muži jednak ženy jej držely. Kom. — **V.** = *způsob, plémě, rod*, die Gattung, der Schlag, das Gelichter. Jedné vrstvy lidé. Reš. — **V.** = *versta*, ruská míle.

Vrstvář, a, m., der Täfeler; Bedecker, Böhner, Pflasterer. Na Slov. Bern.

Vrstvec, stevce, m. = vrstevník. Pal. Rdh. III. 252.

Vrstvení, n., die Schichtung. Hř.

Vrstvený; *-en, a, o,* geschichtet. V-ný kámen Us. Dch.
Vrství, n. = *vrstva,* das Gelichter, der Schlag. Kdož z jejich v. není. Reš.
Vrstvičkatý, ein wenig, hie und da geschichtet. V. pískovec. Zlat. kl. 1856. č. 26.
Vrstviti, il, en, ení; *vrstvovati* = *vrstvami klásti,* schichten. — **co:** obilí. D. V. plodiny (na druhy rozdělovati). Um. les. — **kde.** Obilí **ve** stodole v-ti. Us. Klš. — **odkud. Od** zátyně a stěny vrstvuje se podál obilí. Puch. — *V. se* = *přeměňovati se.* Vojáci se vrstvují. Ros.
Vrstvitosť, i, f., die schichtweise Lagerung. Vápenné skály vyznačují se svou v-stí. Květy 1869. 299.
Vrstvitý, geschichtet. V-té horniny, kameny. Nz.
1. **Vrš**, i, f. = *úřad, postavení nad čím,* das Amt. Pastýř nehoden své vrši. St. skl., Výb. I. 1098., Alx. V. v. 266. (HP. 7.).
2. **Vrš**, e, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. III. 19., V. 264., Arch. III. 417. Cf. Blk. Kfsk. 1454.
3. **Vrš** = *vrše.*
4. **Vrš**, e, m. = *verš, sloka,* der Vers, die Strophe. Na Mor. Vyzpíval dva vrše. U Strážn. Šd. Dala bych si zvonit sedemdesát vršů, to by bylo pěkně k mojemu sobášu. Sš. P. 500., Brt. P. 57.
5. **Vrš — vrš** = *brzy — brzy.* Vrš plaklala, v. zpívala, v. na Janoška volala. Sš. P. 165.
Vršák, a, m. Drozd v. (který má hnízdo vysoko). Us. u Rychn. — **V.**, Wrschak, samota u Něm. brodu. — **V.**, jm. lesa u Buhučovic ve Slez. Šd.
Vršan, a, m. = *obyvatel hor,* der Gebirgsbewohner, opak: kovňan. Na mor. Valaš. Vck.
Všany, dle Dolany, Würschen, ves u Mostu. Tk. I. 410., Blk. Kfsk. 1149. — **V.**, Frischau, ves u Znojma. Šb. Lit. I. 65.
Vršatec, tce, m., zámek na Slov. Slov. let. VI. 138., IV. 336.
Vršátko, a, n. = *vrchoviště,* die Quelle. D. exc.
Vršava, y, f., Wrschawa, a) myslivna u Koryšan, b) jednotlivé domy u Kostelce, c) samota u Košika; několik domků a) u Zlína, b) u Napajadel; Frischau, ves u Nov. města na Mor. Tč.
Vršček, šečku, m. = *vršeček.* Jg.
1. **Vrše**, e, **vrš** *(vrž,* D.), e (dříve -i), **vrška**, y, f. = *špatná malá bouda,* schlechtes, niedriges Häuschen, das Loch, der Winkel, zastr. V., Mat. verb. — **V.** = *košík z vrbového proutí k lovení ryb, který se proti proudu klade,* die Fischreuse. V. Cf. KP. III. 388. Rybář vrší loví. Kom. Vrška na chytání vrabců. Us. Úhořová v. D. Naháněti ryby do vrší. Bart. 197. 7. Vrš přes noc se potápí. Kom. Pod podobenstvím vrše; Co se míní tou vrší? BR. II. 62. Aby ryb nelapali ani vrší vytřísali. Smila Osav. zř. selské. Nalezl sem hořčejší nad smrť ženu, jenž osidlo lovcóv jest a vrš srdcě jejie, púta jsú rucě jejie; Podobné jest královstvie nebeské vrši puštěné v moře, jenž v sě béře všeho plodu ryby; Mezi křesťany jsú dobří i zlí jako u vrši jdú dobré ryby i zlé a na mlatě zrno i pleva. Hus I. 276., 323., II. 381. Nepůjde ten po druhé do líčky ani do vrše. Prov. Jg., Šp. Smála se vrše bahnu a už sama v něm se plouží. Č. M. 92. — **V.** motýlní, das Schmetterlingsnetz. Am. — **V.** *U vrše* v Praze. Tk. II. 553.
2. **Vrše**, e, f. *V. síťkovaná,* nassa reticulata, měkkýš břichonožec. Vz Frč. 238.
Vršec, šce, m., mě. v Uhrách. Vz. S. N.
Vršecky, Wrsched, samota u Mirovic. PL.
Vršeček, čku, m., vz Vrš (= sloha). Protož my všickni dnešní vršečky tobě zpívat budem až na věky. Sš. P. 736. — **V.**, vz Vrch.
Vršek, šku, *vršíček,* čku, m., der Berg, Hügel. Z dola se mračí, přijdú-li pršky? Před naším oknem zelené vršky; Kulaly sa, kulaly s vršku do doliny; Ach co by sa dolinky s vrškami srovnaly, co by sa mé nožky po nich nelámaly; Ona stojí u oltáře mezi družkami, jako kvítek lelujový mezi vrškami. Sš. P. 120., 407., 514., 784. (Tč.). Mračí se, mračí, bude-li pršet? Před našima (okny) je zelené vršek; Nechoď, šohajku, k nám přes vršky, doliny; Pastýř žene tamto stádo s hory vrškem dolů, ženě dává bič, palicu a sám bere troubu; Sluněčko zachodí za vršek jaborovy, moja milá plače, že ju hlava bolí; Hory, hory, hory jsú, za horama vršky jsú; Už se zelená zámeckej vršek. Sš. P. 120., 263., 270., 292., 297., 333., 411., 424. (Tč.). Čes. mor. ps. 61. Koľko-da si prešel vrškov od Trnavy? Keby moje nuožky něchodily vršký, vedely by tancovať; ale moje nuožky musia chodiť vršký, nuž nevedia tancovať. Sl. ps. Šf. I. 116., II. 112. Nechodz k nám, šuhajko, vršký dolinami. Sl. ps. 241. Čo vršok prejdeš, to iný kroj najdeš; Poďme na maliny, budeme sa dívať z vršku do doliny. Dbš. Obyč. 9., 167. Milá jelovica sä pustí do skoku hneď z vršku hneď do vršku; Ide on, ide ces vršky, ces doliny; Vidí pred sebou na holom vršku jeden vysoký zámok a pustí se vrškom; Táhne vršky do Oravy. Dbš. Pov. I. 182., 429., 430., V. 328. (Šd.). — **V.** *stromu* atd., der Gipfel. Vršky z rákosí janofikového (lék). Dch. exc. Olamuje vršky, užíná vršky na turkyni. Mor. Šd. Jedličko zelená, neopouštěj vrška, jak mě opustila má panenka hezká; Májový vršečku, ty jsi mi na závadě, nevidím synečka chodívat po zahradě; Voničku mu dala, vršek ulámala; možeš, synku, vědět, že je láska malá; Choditi na vršky (do cukrovaru okružovat cukrovku, za čež nať a vršky dostávají). U Prostějova. Vch. Růžičku jsi mi dala, vršky's otrhala, tak jsem poznal, má děvucho, že je láska malá. Ps. slez. Šd. — **V.** *ruky,* der Handrücken. Dch. Ostatně vz Vrch, Vrštěk, Vršťok. — **V.**, ška, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127. — **V.**, role u Zlína. Pk. — **V.**, Wrschek, samota u Votic.
Vršení, n., die Erhöhung, Zuspitzung. Bern.
Vršený; *-en, a, o,* erhöht, zugespitzt. Bern.
Vrševici = *Vršovci.* Bž. 17.
Vrši, něm. Wrsi, samota u Semil.

Vrší, n. = *vršky*. Stinná, sežírá turkyňové vrší; Olamuje ve vinohradě vrší. Mor. Šd.

Vršice, Wrschitz, ves u Kouřimi. PL.

Vršíček, vz Vrch.

Vršík, u, m. = *vršek*. Us.

Vršina, y, f., **vršinka** = *vrch*, die Spitze, Höhe, der Gipfel. Nad v-ny lesné (slunce pokročí). Rkk. — Mus. — **V.**, jm. místní. Pk.

Vršinsky, Wrschinsky, samota u Bubenče u Prahy.

Vršisko, a, n., ein grosser Berg. Bern.

Vršiti, il, en, ení; *vršívati* = *vrch činiti, naplňovati*, häufen, anhäufen, vollenden. — **co**: stoh. Ros. — **se**. Dnes se vrší štěstí mého míra. Puch. Vrší se jeho sláva. Ráj. — **co kde**: hnůj **na** voze. Dch. — **V.**, triturare, conculcare. V MV. nepravá glossa. Pa. Když na navštívení panny Marie (2 7.) prší, 40 dní se voda vrší (prší). Na Zlínsku. Brt.

Vršitosť, i, f., die Hügeligkeit. Koubl.

Vršitý = *vrchovitý, hornatý*, bergig, hügelig; hochgipfelnd; gehäuft. Puch., Dch. — **V.**, Wrschity, samota u Netolic.

Vrška, vz Vrše. Má tú trubů na ten rybník pro dolévku púščeti vody v létě i v zimě, ta vždycky aby šla s půl druhé vršky takové, jako na mřeny kladou. Arch. IV. 211.

Vrškamen, e, m. (r. vrch, vršek a kámen) = kámen, který na jiném kameni vyvýšeném sedí pevně sice, avšak za silnějšího nárazu poněkud lehounce se viklá. Us. u Petrovic a Obděnic v Berounsku. Dch. V Jg. Slov. nesprávně vyloženo. Dch.

Vrškov, a, m., jm. potoka v Tachovsku. Arch. I. 508.

Vrškovatý = *hornatý*, bergig, hügelig. Okolie tutějšie už zvätša v-té krajšin tvarnosť na seba berie. Lipa 259. V. pobřežie to tratí. Ib. I. 164.

Vrškovci, pl., paseky u Vsetína na Mor. Tč. —**V.**, několik domků tamtéž. PL.

Vrškovský, ého, m., Wrschkowsky, sam. u Sušice.

Vrškový = *od vršku*, Hügel-. Jg.

Vršlica, e, f. = *vršnice*, astrantia major. Mt. S. X. 1. 47.

Vršnica, e, f. = *vršlica*. Na Slov. Šd.

Vršov, a, m., Wrschow, ves u Chrudimi. Cf. Blk. Kfsk. 923. — **V.**, ves zaniklá v Litoměř., vz Blk. Kfsk. 845.

Vršovan, a, **Vršovec**, vce, **Vršovic**, e, **Vršovčan**, a, **Vršovičan**, a, m., **Vršovský**, ého, m., jméno rodu staročeského. Jg. Vršovci. Dal. 58.—63., 69., 91., 92., 94.—99., 126., S. N., Tk. I. 629.

Vršovati = *vršiti*.

Vršovec, vz Vršovan. — **V.** ze Sadlna. Vz Blk. Kfsk. 60., 1454. — **V.** A já zas zaběhnu tu pod kopec, dyby snad zaběhly na vršovec. Kol. ván. 152.

Vršovice, dle Budějovice, Wirschowitz, ves u Opavy; Wrschowitz, vsi a) u Sedlce, b) u Prahy, c) u Loun. Vz Tk. I. 629., II. 553., III. 663., IV. 745., V. 264., Blk. Kfsk 1454.

Vršovičanský, Werschowetzer-. Pokolení nešlechetné v-ské zhynulo jest. Pulk. 207.

Vršovka, y, f., Wrschowka, ves u Nov. města n. M. V. hrad tamtéž. Vz Blk. Kfsk. 1455.

Vršovská, é, f., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 827.

Vršovský, ého, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1455.

Vršťala, y, m., osob. jm.

Vrštěk, šťku, m. = *vršek, kopec*. Tu v. a tu jáma, ej, predsa kosa dobre kosí. Mt. S. I. 34. Rozmarín bielý v. má. Sl. ps. 67.

Vrštěti, ěl, ění = *pískati, zpívati*. Pinkava vrští. U Žamb. Kf. — Žíla mi vrští (přeskakuje). Us. Vz Vrskati.

Vršťok, u, m. = *vršek*. Chcela som odrezať v. Dbš. Obyč. 164. Povedz, milý, čo si myslil, keď si na vysoký v. vyšiel? Mt. S I. 37. Keď som išiel cez (přes) v., postrelal (postřetl) som orieštok (ořešák) lieskový. Sl. ps. Tč. Keď sa my minieme, minie sa krajina, jako by odpadol v. z rozmarína. Lipa II. 257.

Vršůvek, vku, m. = kopec u Vršovic v Opavsku. Slez. Šd.

Vršůvky, pl., f., *druh sladkých jablek* na Vsacku. Vck.

1\. **Vrt**, kořen ku: obrat, vřeteno, vrátký, vrata, vrátiti atd. Bž. 31.

2\. **Vrt**, u, m. = *jedno vrtnutí, zatočení*, einmaliges Umdrehen. Vrtem se obrátil. Us. Vrtem tam byl. Zlob. Když jsem pak kvapně navštívila příbytek jeho, tuť bylo vrt sem, vrt tam. Cf. Frc. Kon. O smrti. V. sem vrt tam = neposeda. Us. — **V.** = *jedno zatočení nebozezem*, die Umdrehung des Bohrers. Ros. — **V.** = $^1/_4$ *hřivny*. 1348. — **Vrty**, pl. = *díra ve spodu nohy*, Wunde an der Fusssohle. Jád.

Vrť, ě, f. = *úvazek z prutu krouceného*, die Wiede. Um. les. — **V.** = příční dřevo spojující jednotlivá dřeva vorn. Us. na Labi. Špd.

Vrta, y, m., osob. jm. Šd.

Vrtací, Bohr-. V. mlýn. Sedl., Us. V. věž. Vz KP. III. 49., 50. V. náčiní, nářadí, das Bohrzeug. Hř. V. stroj. Sedl., Zpr arch. VIII. 36., S. N. V. stroj ruční. Zpr. arch. X. 64. Úhlový v. stroj universalní. Zpr. arch. XI. 40.

Vrtač, e, **vrtáček**, čka, m. = *kdo vrtá*, der Bohrer. D. — **V.**, hmyz, der Holzkäfer. D. — *Vrtáček* = *nebozízek*. D., Šd. V-ček na jablka, der Apfelbohrer. Šp.

Vrtačka, y, f. = *nástroj kolářský, na němž se loukotě vrtají*. die Bohrlode der Wagner. Us.

Vrtadlo, vrtadélko, vrtátko, a, n. = *nebozez*, der Bohrer, die Bohrmaschine. V. V. zámečnické řemenem točené, D., zednické, Us., s kotoučem. Techn. V. přímé, Geradbohrmaschine, Šp., jehlové, die Nadeltrephine. Nz. lk. Vz Nebozez, Vrták, Vlšk. 467., NA. III. 125.

Vrták, a, m. = *chroust*, der Bohrkäfer. D. — **V.** *lodní*, teredo navalis, der Schiff-, Pfahlwurm. Ja. — **V.** = *člověk tvrdohlavý, zabedněný, vrtohlavec*. Us. Rgl., Kšá. — **V.** = *ovce, která má motolice*. U Kr. městce. Psčk. — **V.**, osob. jm. Tk. III. 20. — **V.**, u, m. = *nebozez*, der Bohrer. Šp., Kál., Vck., Ktk.,

Šd. V. na železo, na dřevo. Hk. — **V.** = *tanec*, Wirbeltanz, m. — **V.** = *vrtadlo*, der Bohrer. D. V. k odstraňování kusů cévek z měchýře, vz Nástroj k operaci na pyji; v. na zeleniny a zemčata, se lžičkou na zemčata; v. na řetkev (aby se tence a stejně krájela). Cn. V. strojový, trychtýřovitý ku stavbám vodním. V. dlátový, doražný. Čsk. V. na obruby, das Fassungsmaschinchen. Šp.

Vrtal, a, m. = *kdo si rád peníze vypůjčuje*, der Pumpmeier. Dch.

Vrtálek, lka, m. = *beruška vrtavá*, limnoria terebrans, korýš. Vz Frč. 102.

Vrtalka, y, f., criopus (terebratula), Kriopen. Šm.

Vrtalkokam, u, m., der Terebratulith, Modelstein. Šm.

Vrtanec, nce, m., artolica (ferculum gratum), zastr. Rozk.

Vrtání, n., das Bohren, die Bohrung. V. = dělání děr šroubovitými nebo dlátovými nástroji, jež slovou nebozezy. V. dřeva, kovů. S. N. XI. 286. V. díry nebozezem, das Bohren, die Bohrung. Us. V. ruční, das Handbohren, strojné, das Maschinenbohren, zemní, das Erdbohren, Hř.; v. dvoumužné, v. lanem, das Seilbohren, v. studen. Vz KP. III. 27., 53., 66. — **V.** *v hlavě*, das Stechen. — **V.** = *hloubání*, die Grübelei. D. — **V.** *(lstivé) si dlužení*, das Pumpen, der Pump. Dch.

Vrtanina, y, f. = *vrtina*, der Bohrspan. Šp.

Vrťanka, y, f. = *mouka na žerně semletá, též kaše n. polívka z mouky takové*, Mehl, Mehlbrei. Us. na mor. Valaš. Č.

Vrtaný; *-án, a, o*, gebohrt. V. rubíny, kamínky. Šp. V. dřevo, kov. Us. V. studny. Vz KP. III. 28., 54., 55., Stč. Zmp. 510. V. díra s nábojem prachu. Vz ib. — **V.** dřevo = *hlupec, trouba*, Dummkopf, m. Us. u Rychn., u Želiva, u Jindř. Hradce a j. Dhn., Šš. — **V.,** jm. vrchu u Hostýna na Mor. Vck.

Vrtárna, y, f. = *dílna, kde se vrtá*, die Bohrstube. Techn. I. 102.

Vrtatelný, bohrbar. V. hmota. Techn.

Vrtati, vrtám (zastr., ale posud na Mor. a ve Slez.: vrci), *vrtávati* = *díru nebozezem dělati*; *hloubati*, bohren, drillen; grübeln, spintisiren. — **abs.** Nevrtaj, rozštiepíš. Mt. S. Ten červ (hřiech) pořád vrtá; Někteří po kusu řezáni, jiní vrtáni, jiní vařeni... byli. Hus I. 183., III. 288. Nedá jinak, kdyby mu koleno vrtal. Us. Vrů. Ten jen pořád vrtá (hloubá). Us. — **co (komu).** Mol šaty i knihy vrtá. V. Červík trámy vrtá. Jel. V. skálu. Vys. To mi to hlavu vrtá (v hlavě leží). Cf. Vrtochy. — **koho** = *peníze si od něho vypůjčovati*, Einen pumpen. Dch. — **čím (kam).** Díru **do** prkna nebozezem v. Vrtá jako nebozezem. Mst. Kdo chce vrtať nebozicom, musí sílu mati (míti). Na Slov. Tč. — **kam.** Světlo **v** oči jeho vrtá. Lk. — **kde: v** tuhém (něco nesnadného dělati). Lom. Nerád v tvrdém vrtá (o lenochu). Prov. V-lo mu to v hlavě. Us. Šd. To mně pořád v hlavě vrce, proč to povídal. Mor. Šd. Šli ďalej, ale pánovi počalo v hlave vrtať. Dbš. Pov. I. 211. — **kudy.** V-lo mi to mozkem (nedalo mi to pokoje, pořád jsem o tom přemýšlel). Us. To mi vrtá hlavou. Šm. — **co proč.** Dal by se **pro** grešli v. Us. Dal by si pro krejcar koleno v. Šd. Dal by si za groš vrtať koleno. Us. Šd. Dal by si pro slívu koleno vrtať = *lakomý*. U Litomyšle. Bda. — **nač:** na uhlí (aby se našlo). Zpr. arch. X. 18. — **co na kom:** peníze (vydlužovati si), pumpen. Us. Dch. — **se.** Vrceme (vrtáme) se jako krtek (in der Erde wühlen). Slez. Šd.

Vrťátko, a, n., der Querl. Us. Šd. — **V.,** a, m. V. A. Jar., spisov. čes., nar. 1815. Vz S. N., Šb. H. l. 307., Tf. H. l. 204. Jg. H. l. 655.

Vrtavec, vce, m. V. bylinářský, ptinus fur, brouk. Vz Frč. 186. V. úsilný, anobia pertinax, brouk. Vz Mus. 1853. 499.

Vrtavý = *kdo rád vrtá*, bohrend, nagend. V. červ. Bech.

Vrtba, y, f., dvůr u Hořejší Bělé v Manětínsku. Vz S. N. *Z Vrtby*, jm. starožitné rodiny. Vz S. N., Pal. Dj. II. 1. 370. — **V.,** Wrtwa, ves u Plas. PL. Cf. Blk. Kfsk. 357. — *Z Vrtby* hrabě Jan atd., vz tamtéž 1455.

Vrtce = *vrtkým způsobem*, lubrice. Reš.

Vrtejš, e, m. V-ši (acanthocephala, die Kratzer) jsou vakovití červi s rypákem vychlípitelným a háčky pokrytým. V. obrovský, echinorhynchus gigas, okouní, e. proteus, kachní, e. polymorphus. Vz Frč. 68., Schd. II. 510., 513.

1. **Vrtek,** vz Vrtký.

2. **Vrtek,** tka, m., limnoria, kývoš. Krok II. 246.

Vrtel, tla, m. = *věrtel*. Na vých. Mor. a ve Slez. Šd., Klš., Tč., Bkř. Mám hlavu jako vrtel. Vck. Přinesla do mléna tři vrtle ječmeňa. Sš. P. 252. Dostal za mne v. kaše. Slez. Šd. Ty máš prdel jako vrtel. Slez. Šd.

Vrtěl, a, m. = *neposeda*. — **V.,** osob. jm. Šd.

Vrtelka, y, m., osob. jm. Šd.

Vrtělka, y, f., der Kreisel. Na Slov. Ssk.

Vrtěna, y, m., osob. jm. Šd.

Vrtěná, vz Vrtěný.

Vrtění, n., vz Vrtiti. V. hlavou, das Kopfschütteln. Us. Dch.

Vrtěný; *-ěn, a, o*. Vrtěná = *starodávný tanec slovácký*. Vz Brt. P. 48. V-ná píseň. Vz tamtéž.

Vrtěříž, e, f., ves u Nedvědic na Mor. PL.

Vrtěšice, dle Budějovice, Wrtieschitz, ves u Golč. Jeníkova. Vz Blk. Kfsk. 34.

Vrtěti, vz Vrtiti.

Vrtice, e, f. = *bednářské kružidlo na kroužení dna*, der Zirkel der Fassbinder. Us. u Berouna.

Vrticí stroj = *máselnice*.

Vrtidlo, a, n. = *nástroj, jímž se co vrtí, zvl. kopisť*, alles, womit etwas gerührt, gewendet, gedreht wird, das Rührholz, die Rührstange. V. V. k vrcení másla. D. — **V.** = *soudek, v němž se máslo vrtí*, der Buttereimer. D. — **V.** = *hřídel, rumpál, vratidlo, točidlo, jímž se z dolů ruda na den váží*, der Roll-, Wendelbaum, die Haspel. Rudy na vrtidlách ze země vážili. Pam. kut. Rudu vrtidlem z dolu táhnouti. Vys. — **V.** = *člověk vrtivý, neposeda, pudivítr*, ein

Digitized by Google

unruhiger, unstäter Mensch. Sych. Co se pořád vrtíš, ty vrtidlo! To v. nemůže ani chvilku poseděť. Us. Šd.

Vrtihlav, a, m. = *vrtohlav.*

Vrtík, u, m. = *vrtoch*, die Grille. Má vrtíky. U Olom. Šd. — **V.**, a, m., terebellum, plž. Krok II. 126.

Vrtil, a, **vrtílek**, lka, m. = *neposeda*, der Rutschepeter. Us. — **V.**, osob. jm.

Vrtilka, vrtílka, y, m. a f. = *vrtkavý člověk*, ein unruhiger, unstäter Mensch. Nesnadno té vrtilce v hod učiniti. Sych. Hostinská okolo nebo ako vrtielka. Dbš. Pov. III. 62. — *Vrtila*, f. = *vrty, odřená pata*, Wunde an der Ferse vom engen Schuh. Ms. bibl. — *Vrtilka*, y, f., der Dreher zum Zwirnen. — *Vrtilka*, der Kreisel. Na Slov. Plk. Vz Vrtělka.

Vrtilko, a, n. = *vrtidlo* (*na máslo*), *máselnice*, das Butterfass. Us. v Krkonš.

Vrtina, y, f. = *vrtanina*. Šp.

Vrtinoha, y, f. = *vrtící se noha*. Pk. — **V.**, y, m. = *vrtil*. Na Ostrav. Tč. Vz Vrtipata.

Vrtipata, y, m. = *větrník, pudivítr*, der Windbeutel. Vz Vrtinoha.

Vrtiřiť, i, **vrtiřitka**, y, f. = *neposeda, vrtil, kdo vždy řití vrtí*, der kein Sitzfleisch hat. Děti to jsú v-ti. Na Ostrav. Tč.

Vrtiska, y, m., osob. jm. Šd.

Vrtiš, e, m., osob. jm.

Vrtiti, il, cen, ení; *vrtěti*, ěl, ěn, ění; *vrtívati, vrtívávati, vrtnouti*. V., vertere, skr. kořen. vrt — vart, versari, lit. vertu, werde. Schl. — **V.** = *obraceti, točiti*, umdrehen, umrühren, herumrührend bewegen; *vrtěním dělati*, buttern, die Butter rühren, schlagen; **se**, sich drehen, umdrehen, bewegen, sich wenden, hin und her drehen, kreiseln. Jg. — **abs.** Vrť sem vrť tam (o nestálém). Ros. Vrť sem vrť tam (chtě nechtě) musil to udělati. Ros. Vrť sem, vrť tam, všudy krušno. Št. Vrť se jak vrť, nic na to nedá smrť. Pk. Dnes vrtíme (tlučeme máslo). Us. — **co, koho**: máslo (vrtěním dělati). Us. Víno na zbyt pité mysl vrtí. Kom. Po poli širokom tancúvajú skokom: koho raz pochytia, tak ho dlho vrťia, až pokial v ich hrsti dušu něvypustí. Ps. slov. Šd. — **(se) čím**. V. vřetenem. L. Hbitě vřetenem vrtěla. Ml. V. hlavou (kroutiti, točiti, pochybovati). Ros., D., Lom. Pes vrtí ocasem. Us. V. sebou, řití, Us., myslí (vrtkavým býti). Výb. Pod ocas nepřátelům ... úlisně nelezl a jako pes ocasem **k** nim nevrtěl. BR. II. 693. a. Vrtí pořád mlýnkem (točí). To mně pořád ještě vrtí mozkem. Us. Šd. Vrtí kolem u studně, na voze (točí). Us. Šd. Vrtí hlavou, nepotáhne. Bl. Jak ptáček zpívá, dycky vrtí řiťú. Na Ostrav. Tč. Kto-li mluví s člověkem sem i tam vrtě okem. Jir. Ves. čt. 58. Na zajíci sedí, kdož se zadkem vrtí. Smil. — **co kde.** Máslo v soudku v. Ml. V. ječmen na žernách, auf der Handmühle mahlen. Tč. — **komu kde.** Ale to ovocia a to hrozno vrtilo Ježibabe v hlave. Dbš. Pov. I. 41. — **se (kde).** Vrtí se co šiška **na** másle. Vz Neposeda. D. Ani se nevrtne (nehne). Jg. Vrť sa, dívča, vrť sa, já sa budu dívať. Brt. P. 71. Vrtí sa ako cíha. Mt. S. I. 98. Vrtí se jako čamrda, jako šipka, Us., jako šprtálko (obratná). Mor. Šd. Sem tam se vrtí. Kom. Nevím, kam se vrtnouti (se uchýliti). Us. Kdo se **v** kole štěstí příliš vrtí. Mudr. Co se v jeho srdci vrtí. Jak se mu to v mozku vrtí. Puch. Až se doktoru mozek v hlavě vrtí. Paprocký. V mysli své se vrťte (o tom přemýšlejte). BR. II. 249. a. Na zelené prti kornútka sa vrtí, kornútka nevrť sa, strela ti do srdca. Sl. ps. Tč. **Na** mysli se mu to vrtí. Jel. Rozum slepě se **mezi** věcmi stvořenými vrtí a motá. Kom. V. se **okolo** čeho. Rad. zv. Či byste ma neprenocovali? I velmi vďačne! vrtila stará baba okolo neho. Dbš. Pov. I. 520. Smrť **před** očima se mu vrtí. Port. o stat. Vretienko vrtí sa jako **na** hody chlapča v ruke materinej. Sldk. 163. — **čím nad čím.** Vrtěl hlavou nad tím. Sych. Šd. — **se kudy: po** pokoji. Troj. Žádosti všelikými oklikami se vrtí. Š. a Ž. — **čím za kým**: hlavou. Kom. Lab. 152. — **kdy.** Ludvík **při** tom sebe korunování hlavičkou vrtěl. Dač. I. 66.

Vrtítko, a, n., der Windfangsanker (bei Uhren). Šp.

Vrtivka, y, f., vorticella, der Wirbelwurm. Šm.

Vrtivý = *který se vrtí*, beweglich, drehbar, schwebend. V. prašníky na přetenkém konci nitkovém na všecky strany snadně se otáčející n. př. u tulipánů, lilijí, pupalek, šalvějí. Rst. 517. V. vičenec. Rostl.

Vrtka, y, f. = *přeslen, přaslínek, obrtlík*. Tu máš praslicu, vreteno a vrtku. Dbš. Pov. I. 352., Er. Sl. čít. 68.

Vrtkač, e, m. = vz Vrtláč. Reš.

Vrtkání, n. = *točení, hýbání*, das Drehen. — **V.** = *točení-se, hýbání-se*, das (sich) Bewegen, Herumdrehen. Neslušné v. V. Stálý bez v. Br. V. v mysli. Bibl. Vz Vrtkati.

Vrtkati, *vrtkávati* = *příčinu k vrtění-se dávati, rozpakovati koho*, Einen wanken machen; *vrtkati se, rozpakovati se*, schwanken, wanken, anstehen. — **co, koho.** Tak dlouho mysl jeho vrtkali, až ... Štelc. — **kým**: sebou. Plk. — **kde.** Vrtkáchu **mezi** sebú, co mají činiti. Let. 30. Nevrtkal se **ve** víře. Sš. I. 57. Podobně vrtká překlad předložky *ἐπὶ* při slově Štěpána. Sš. Sk. 135. (Hý.). — **se.** Nevrtkal by se (nepochybovalby). BR. II. 172. a. Knížata slezští počali se v. Pal. Dj. V. 1. 37. — **se v čem.** Br. — **se na čem**: na mysli. Th. — **proti čemu.** Člověk svědek, kterýžto proti víře svého svědectví vrtká (= vrtká se) a pochybuje, zlého domněnie jest. Ms. pr. hor.

Vrtkavě = *nestále*, unbeständig, wankend. Tento se v. páčí (zpět postupuje) a postává. Kom. J. 886.

Vrtkavec, vce, m. = *vrtkavý člověk*, ein wankelmüthiger Mensch. Kor.

Vrtkavosť, i, f. = *náklonnosť k vrtkání*, Beweglichkeit, Unstäte, f. — **V.** = *nestálosť*, die Unbeständigkeit, Wandelbarkeit, Flatterhaftigkeit, Veränderlichkeit, Flüchtigkeit, der Wankelmuth. V. mysli, na mysli. V. a závrať. V.

Vrtkavý = *hýbající se*, beweglich, wankend. — **V.** = *nestálý*, wandelbar, unstät, unbeständig, schwankend, wankelmüthig,

flatterhaft, flüchtig, veränderlich. V. mysl, V., ženská, Troj., štěstí. Us. Stálý bývej, vrtkavý hned nepřebíhej. Dch. Výmluvnosť svou toliko na v-vém jazyku zakládají. Jir. Ves. čt. 381. V-vé ve vojně bývá štěstí. Lipa 81. Když vidí pěknějšího, hned potupí prvního, velice je v-vá. Sl. ps. Tč. Ve všem dobrém stálý a ne nějaký jako třtina v-vý. BR. II. 49. Nestálosť vrtkavého štěstí. V. V. hřídlo. Vz Nestálý. — **na čem**: na mysli. V. — **v čem.** Znáš mužské pohlaví, když vás nejvíce milují, již lásku jinde slibují, jsou v lásce v-ví. Prov. Šd. Člověk v mysli v-vý nic trvale nestaví. Prov. Šd.

Vrtko, vrtky, vrtkem, adv. = *rychle*, schnell, flink. Běž vrtko; přiňď vrtky; obrať se vrtkem. Na Ostrav. Tč. No, teraz už len rezko a vrtko, schnell und hurtig. Mt. S. I. 71.

Vrtkom = *vrtkem.* Vz Vrtko. Na Slov.

Vrtkomyslnosť, i, f. = *vrtkavosť mysli*, der Wankelmuth. Jg.

Vrtkomyslný = *vrtké mysli*, wankelmüthig.

Vrtkonohý, schnellfüssig.

Vrtkosť, i, f. = *vrtkavosť, rychlosť*, die Behendigkeit. Na Slov. Plk. V. očí. Vš. — **V.** = *nestálosť*, die Unbeständigkeit, der Unbestand, der Wankelmuth. V. mysli, D., žen, Troj., štěstí, Br., rady. Jel. Škodlivou jazyka neskrocenosť a v. vypisuje; K uvarování se v učení v-sti; Zástupové svou v. prokázali. BR. II. 786., 654., 436. (Šd.). V. ustaviti. Št.

Vrtky, dle Dolany, Wrtka, ves u České lipy. PL. — **V.**, vz Vrtko.

Vrtký; *vrtce, vrtko.* — **V.** = *hýbavý, rychlý, obratný*, beweglich, behend. Kompar. vrtčejší. V. kolo štěstí. Mudr. V. oči, Reš., Lom., jazyk, Jel., Kom., příhody. Jel. V-ký jako živé stříbro, jako rtuť. Pk. V. moře. Tč. exc. Vintalko vrtký chlapík vyšmikol sa mu. Dbš. Pov. I. 327. Husár dvíha kyj na neho. On vrtký vyskočí a zachlopí dvere. Dbš. Pov. I. 544. Ale nerač naň velmi o to kvapiti, nebť jest velmi dvorný člověk a k tomu velmi vrtký. Arch II. 158. Chcel Števana ovaliť kyjačiskom; ale Števan vrtkejší hodil mu vajce do čela. Dbš. Pov. VII. 82. — **V.** = *nestálý, nejistý, proměnný, vrtkavý*, unbeständig, veränderlich, wankend, abwechselnd, wankelmüthig. V-vá odpověď, Br., mysl. Tkad. V. kramář. Dch. Jak by život lidský byl vrtký a nestálý, toho nám mnohé příklady dosvědčují. Let. Sl. V. 258 Šohaj mladý, ale vrtký a švárný. Lipa I. 6. Žeť jest smysla jen vrtkého. Jir. Ves. čt. 57. Mysleli, že se docela již v mysl vrtkou oblekl. Sš. J. 288. A protož toho, co sem psal, tak nechte a mne v to, že bych vrtké mysli byl, neobláčejte. BR. II. 379. a. Mezi lidmi vrtkými kolik jest hlav, tolik smyslů se nalezá. BR. II. 654. b. V. svět. Št. Tak bude vrtek a nedostatečen jich zámysl. Bj. Úmysly ženské jako tresť vrtké. Troj. V. pozornosť naproti pozornosti strnulé. Marek. Člověk vrtkého mozku. Kom. V. srdce neustavné; Srdce v dobrém ustanovené není vrtko jako povětřie; Máme nebyti mysli vrtké a neustavičné; Panny a vdovy vrtké myslcc; Máť súdce ustanovilé mysli býti ne vrtké; Znamenaj běh lidský a v tě v. rozličnosti, viz aby stál v úmysle pravdy: Učiniť ta túlanie mysl vrtčejší a rozbrojnější. Št. Vrtké mysli i dobré se znechutí. Bž. — **k čemu**: k dobrému i k zlému v. Boč. — **v čem:** v řeči. Reš. V mysli vrtek býti. Št.

Vrtláč, e, **vrtlák,** a, **vrtkač,** e, m. = *vrtlavý, vrtký*, ein wankelmüthiger Mensch. D., Star. let. I umřel vrtlák na boží narození. 1431. Bls. 15.

Vrtlání, n., vz Vrtlati. Červ ten jest v duši tesklivé v. a oheň ten jest věčné těla pálenie; V kterémžto v. jsú mnozi v tomto času Antikristovu a zvláště kněžie; Aby všechna v. zákonníku s jeho rotú přestřihl a nám naučení dal, řekl jest . . . Hus II. 47., 50., 368. (Tč.).

Vrtlati, *vrtlovati* = *pochybovati*, zweifeln, schwanken. — **abs.** Rukopis vrtluje. Sš. Jest člověk nemocen a velé jemu v postní den jiesti mléčné a on vrtlá nevěda, má-li to učiniti, aby neshřešil, čili nemá. Hus III. 108. — **v čem.** Hřeší-li tak, tehdy viery nemá aneb u vieře vrtlá. Hus II. 49. — **proti komu** (= *mluviti, hádati se*). Vrtlali sú proti němu (disputarunt adversus illum). ZN. Ale člověk svědek, kterýžto proti víře svého svědectví vrtlá neb pochybuje, zlého domnění jest a hoden zavržení. CJB. 413.

Vrtlavosť, i, f. = *vrtkavosť, pohyblivosť*, die Beweglichkeit. Sal. — **V.** = *nestálosť*, die Unbeständigkeit. Aesop.

Vrtlavý = *vrtký, vrtkavý, nestálý*, beweglich, unbeständig. D. V. štěstí, Aesop, v. a nestálý život. Jel.

Vrtlík, u, m. = *ohnivo u nášlíku*, das letzte Glied an der Deichselkette. Us.

Vrtlíkovic mlýn, Wrtlikenmühle, u Manetína.

Vrtlíkovitý = *obrtlíkovitý* = na způsob překocené, krátké, nízké homole, jako plod myšpule, kreiselförmig. Čl. Kv. XXIX.

Vrtlosť, i, f. = *vrtlavosť.*

Vrtlý = *vrtlavý*, schwankend. D.

Vrtnouti, tnul a tl, ut, utí = *jeden vrt učiniti*, einmal drehen, bewegen, wenden, rucken. Ros. — **se, sebou** = *hnouti se, obrátiti se*, sich wenden, sich bewegen, sich begeben, gehen. Vrtla sebou stolice a on se na zemi octl. Kom. Kam se jen vrtnu (jdu), všudy za mnou. Us. Nevěděl, kam se v. (jíti, odebrati). Us. Postavil jsem kosu a chtěl jsem ji nabrousiť; kosa se mně vrtla a uřezal jsem se na prstech. Mor. slez. Šd. — **se kam, na koho:** na nepřátely. Dal. Krávy se mu potom vrtly **na** pravo. Slez. Šd.

Vrtný = *rychlý, obratný*, flink, beweglich. Holka v. jak čamrda. — **V.**, Bohr-. V. díra, das Bohrloch, Hř., tyč, Bc., trouba, Bohrröhre, věž, Bohrthurm, dláto. Hrk.

Vrtoduch, a, m. = *vrtlák, nestálý člověk*, ein wankelmüthiger, unstäter Mensch, der Wirbelgeist. Vrtoduchem poražený. D.

1 **Vrtohlav,** a, **vrtohlávek**, vka, m. = *pták, vrtohlav*, na Slov. *krutohlávek*, picus torquilla, der Wende-, Drehhals, Halsdreher. Schd. II. 532., D. — **V.** = *dloubal*, der Zweifler, Grübler. Sych.

2. **Vrtohlav**, u, m. = *nemoc některých zvířat zvl. ovčí* (příčinou její je stěhování se jednoho druhu hlíst z řádu motolic — diostoma hepaticum — do těla ovčího. Vz S. N.), der Schwindel. Boubel v-vu, coenurus cerebralis.

Vrtohlavec, vce, m. = *vrtohlavý člověk*, der Schwindler, Grillenfänger, Flatterer, Flattergeist. Plk., Sml., Kram., Šd. — **V.** = *vlčí jahoda*. Jg.

Vrtohlávek, vka, m. = *vrtohlavý člověk*, der Kopfdreher, Grillenfänger. **V.** = *kritik*, *posuzovatel* (s příhanou). — **V.** = *pták*. Vz Vrtohlav.

Vrtohlavěti, ěl, ění, schwindlich werden. Ta ovce vrtohlaví. Us. — **z čeho.** Z toho, co jsem viděla, dosud v-vím. Květy 1869. 18.

Vrtohlavice, e, f. = *motolice*. S. N.

Vrtohlavina, y, f. = *neduh vrtohlavosti*. V. ovec. Us. Dch.

Vrtohlaviti, il, en, ení, schwindelig machen. Ros.

Vrtohlavný = *vrtohlavý*. Reš.

Vrtohlavosť, i, f. = *nemoc zvl. ovcí*, *závrať*, der Schwindel (der Schafe), Koller, die Staupe. Nz. lk. Vz Vrtohlav, 2. — **V.** = *vrtkavosť*, *vrtká mysl*, der Wankelmuth, die Flatterhaftigkeit. Jg.

Vrtohlavý = *komu se hlava točí* (neduhem), kopfscheu, drehig, schwindelig. Jg., Dch. V. ovce (vrtohlavá, motoličná, motolicová) n. vrtačka. — **V.** člověk = vrtkavý, nestálý, wankelmüthig, unbeständig. V. — **V.** = *divný*, *hloubavý*, grillenhaft, wunderlich, Grillenfänger.

Vrtoch, a, m., **vrtoduch** = *vrtlák*, *vrtohlavec*. Pravý v. Vz Nestálý. Č. — Kom. — **V.**, u, m., *vrtochy*, pl., m. = *nepokojnosť*, *zkormoucení mysli*, *hýblata*, die Schrulle, Mücke, Laune, Grille, das Hirngespinst. On má své v-chy (podivnosti, Launen). Dch. To mi dělá v-chy (starosti). Us. Bkř. Mnohý v. vnukne doba. Kká. Td. 355. Vážil to za ženský v. Šml. ve Světz. 1881. 306. Míti vrtochy aneb býti ve vrtoších (hrubě se starati). Ros. V hlavě vrtochy míti (vrtké mysli býti). D. V-chy si zahnati, zapuditi něčím. D. To jest pouhý v. Sych. — **V.**, Vertach, lat. Virdo, řeka v Bavorsku. Sl. let. VI. 39.

Vrtocha, y, f. = *vrtoch*, die Grille, das Hirngespinst. V. = domnění beze všeho podmětného důvodu. Mark. Log. 116.

Vrtoleb, lba, m. = *vrtoduch*. L.

Vrtoš, e, m., nepo, pták, zastr. Ždk.

Vrtošiška, pl., das Grillenwerk (in den schönen Künsten, ein flach erhobenes Bildwerk, welches aus mancherlei in einander geschlungenen willkührlichen Zügen besteht). Šm.

Vrtošivec, vce, m., ein Grillenfänger. Rk.

Vrtošivosť, i, f., die Schrulligkeit, Grillenkrankheit, hypochondriasis.

Vrtošivý = *vrtochy mající* (nov.), schrullig. V. svědomí, das ängstliche Gewissen. MP.

Vrtoška, y, f., eine Unbeständige, die Grillenfängerin. Reš. Syr. 79.

Vrtošný, grillig. Dch., Kruz. 97.

Vrtous, a, **vrtouš**, e, m., **vrtoduch** = *člověk vrtkavý*. D., Apol., Šm.

Vrtověz, i, f. = *houžev*, die Wiede, zastr. Rozk., St. skl. IV. 212.

Vrtovka, y, f., terebella, mořské zvíře. Rk. — **V.**, y, f., trichota, prvok. Krok. II. 521.

Vrtrák, a, m. = *utrhač*, susurro. Slova v-kóv; Nebuď nazván v-kem!; V. oprzní duši svú. BO. Nebudeš sokem ani v-kem (hancem ani tajným utrhačem, criminator nec susurro). Luk. 19.

Vrtrání, n., das Murren. Ze závisti pochází nenávisť, vrtránie .... Št. Hluk v. (tumultus murmurationum); v. se vzniméše proti Mojžešovi; V své nepokoře i u v. reptali sú proti Hospodinu. BO. Svárové, závisti, purnosti (animositas), v. (detractio), šeptánie (susurratio). ZN. Chvála nebo v. M.

Vrtrati, vrtrám a vrtři, zastr. = *reptati*, *žehrati*, murren. — **proti komu.** Proti mně vrtráchu všickni nepřietelie moji. Ž. klem. Výb. I. 759., 1062. 8. Vrtrali židé proti Bohu. O 7 vstup. Vrtrali a hubľali proti nám; Vrtral jest lid proti Mojžíšovi; Všecka vojska vrtrala proti Demetriovi. BO. — **o kom.** O mistru pravedlném vrtrachu. EM. V-li o službě mém; Nevrtři o králi (ne detrahas regi). BO. — **proč.** Ihned opět vrtrali **pro** nechuť manny. O 7 vstup. Št.

Vrtřic = *vrtrajíc*, vz Vrtrati. Výb. I.

Vrtule, e, f. = *šroub*, Schraube, f. V. měřicí, čepová, nuzná (Noth-). Bur. Loď s parní v-lí, das Proppellerschiff, Schraubendampfschiff. Lodí o v-li a kolesech není. Kpk. — **V.**, e, f. = *druh plžů*, terebra. Krok. V-le (terebrina) mají dlouhou, šroubu podobnou, hladkou ulitu s ústím vejčitým, u spodiny vykrojeným. V. skvrnitá, terebra maculata. Vz Frč. 240.

Vrtuliti, il, en, ení = *šroubovati*, schrauben. Bur.

Vrtulna, y, f. = *šroubovna*, der Schraubenstock. Bur.

Vrťunka, *vrťanka*, y, f. = *hrubá mouka* na žernách (Handmühle) uvrcená. Kaše z vrťunky vařená. Na Ostrav. Tč. Chléb z v-ky. Ib. Tč.

Vrtva, vz Vrtba.

Vrty, pl. = *díra ve spodu nohy*, *vrtilka*, zastr., die Wunde an der Fusssohle. Jád. — **V.** = *vrtnutí*, das Umdrehen. Žádné nohy, žádné rohy, vrty sem, vrty tam, z místa přede nikam (= dvéře). Ve Slez. Šd.

Vrtýlka, y, f. = *vrtoch*, *čamrda*, der Kreisel. Na Slov. D.

Vrub, u, **vroubek**, bku, **vroubeček**, čku, m. = *vůbec každé zaříznutí*, *vříznutí*, der Einschnitt, die Spalte, Kerbe. Vrub = zářez mezi dvěma zejky ostrý. Rst. 517. Vruby na stromě sekati a vroubiti. Zlob. Vrub u střely, u luku, u kuše, do tětivy, v péře (Spalte). V. (vseky) na jedli. Sl. let. VI. 77. Vruby rovnoběžné. Šp. V. sřezati (znamení zaříznuté; 2. polepšiti se). D. V. útrpnosti, des Mitleids Einschnitt. Dch. — **V.** = *právo v lese cizím dříví poráželi*, freier Holzschlag im fremden Walde. — **V.** = *zvl. zářez na paměť* ku př. zářez k naznačení počtu pinet od sládka odebraných, das Kerbholz, der Kerbstock. MV. Vz Rabuše. Na Slov. Rezka, Rováš, Vrúbaš. Vz tato slova.

Cf. Brs. 89. Vz S. N. V. hornický (na nějž zaznamenával se náklad). Všecko obilí sčísti a na vruby nařezati; Vruby hajných, šafářky na sýry a máslo. Gl. 371. Cf. Povrubčí. Ten omyl se musí na tvůj vrub čítati; Někomu něco na vrub psáti, znamenati; jednati na vlastní vrub. Dch. U každého měl něco na vrubu (každý se naň hněval). Us. Dbv. Počet na v. J. tr. Byl bych tak učinil i na svůj v. Šml. Chtěly-li míti pomsta krevní a zášť strannická také své oběti, tož nesluší toho na jeho v. zapisovati; Na v. knížat moravských; Také i mnohý převrat připadá jediné a výhradně na jeho vrub. Ddk. II. 406., 444., V. 281. Žádnému nemá se dáti kľúča od valchy, dokud postavu na vrub nenařeže (= dokud se neznamená). Sl. let. V. 61. Také co který den dělníků dělá, na to vinaří s lidmi pořádné vruby míti a toho při tom šetřiti mají, aby . . . . každá díla zvlášť povrubována byla; Padá to na vrub drzosti jeho. Mus. IX. 66., 1880. 482. Udělals opět jeden vroubek. Vz Vyhrůžka. Lb. Na vrub (rabuši) nařezati. D. Pivo na v. bráti (na úvěr). Us. Každý béře na svůj v. (každý za sebe počet činiti bude. Vz Osud). Ros. To jde (se béře) na jeho v. D. Máš u mne vroubek. Máš prve na vrubě (jižs prve provinil). Ros. Máš toho mnoho na vrubě (mnohos již zavinil). Lb., Sych. Napište to na můj v. D. V-by spojiti. Na v., ze v. = na vlas. V. On vše ze vrub vyhledává. V., Kom. Ze vrub nový (z brusu n.). Zlob. — V. *na stromě k štěpování, výhon*, der Einschnitt zum Pfropfen, Zlob.; *roub*, das Pfropfreis. D. Vruby = hůlčičky 6—7 palců dlouhé z rév ku štěpování rév nařezané. Čk. 189. D. — *Vroubek, vroubky*, pl. = *při tkání punčoch oka obrácená*, umgewendete Maschen. — V., ne líc **sukna**, die unrechte Seite. Vše z vrub na líc obrátiti, z vrub na vrub převrátiti. D. Církevní a státní pořádek na vrub převrátiv dřevní stav věcí k obnově přiváděti se podobal. Ddk. II. 145. — V. = *kraj*, der Rand. Zlob. — V. = *zub na opasku myslivců*, kam věšívají zastřelenou zvěř; bývá jich několik a slují dohromady vrub. Světz. 1874. 553.

Vrubáš, e, m. = *rováš, rúbaš*, das Kerbholz. Na Slov. Sl. let. I. 91. Vz Vrub.

Vrúbati = *vtíti*, hineinhauen. Na Slov. Bern.

Vrubatý, schartig. Šm.

Vrubčák, u, m. = *kolečko vroubkovací*, das Rändelrad, Rändelrädchen. Šp.

Vrúbek, vz Vroubek.

Vrúbel, ble, m. = *výstřelek, výpuk, odnož, odrostek*, der Sprosse. Na Mor. D. — V. = *uříznutá větvička, která na jiný strom štěpovati se má, vroub*, das Propfreis. Na štěpku ujaly se všecky vrúble. Mor. Šd. — V. = *roubík*, na Mor. *róbl, knutel, ostrouhaný oklestek, jímž se povřísla na snopech zakrucují*, der Knebel. Šd., Džl. Cf. Jeden nesl kosák, druhý povriesla, tretí koľky (vrúble) na snopov vázania. Dbš. Pov. I. 538.

Vrubený; *-en, a, o = vruby nařezaný*. V. list. Rst. 517.

Vrubí, n. = *vruby*, Kerbhölzer. Schön. exc.

Vrubík, u, m., v horn., die Kerbe, welche die Bergleute bei der Bohrung der Schiesslöcher machen. Šm.

Vrubiště, vruboviště, ě, n. = *místo, kde se stromečky chovají a roubí*, die Pelzschule. D.

Vrúbiti = *vroubiti*, einsäumen. — **co čím**: šátku červenou nití. Na Ostrav. Tč.

Vrubitý, vrubnatý = *plný vrubů*, gekerbt. Č.

Vrubkáč, e, m., die Kronenlage, v bot. Šm.

Vrublík, u, m. = *malý vrúbel, roub, roubík*, das Propfreis. Mor. a Slov. Šd.

Vrubní, Kerbe-. — V. šev, die Unternaht. D.

Vrubník, u, m., u ševců, das Steppradel.

Vrubnúti = *vtíti*, hineinhauen. Na Slov. Bern.

Vruboretec, tce, m., moromops, ssavec rasonosovitý. Ssav. 163.

Vruboš, e, m., cymodorea, kývoš. Krok II. 246.

Vruboun, a, m., ateuchus, brouk. Vz Frč. 188., Prm. 1878. č. 9.

Vrubovací = *štěpovací*, Pfropf-, Pelz-. V. nůž. D.

Vrubování, n., das Propfen, Pelzen.

Vrubovaný = *vruby mající, zoubkovatý*, gekerbt. D. V. válec. Šp. — V. = *štěpovaný*, gepelzt. D.

Vrubovati = *vruby řezati*, einschneiden, kerben, einkerben. — V. = *štěpovati*, pfropfen, pelzen, zweigen. — **co**: hrušky. Rk.

Vrúcati, vz Vrútiti. Na Slov. Bern.

Vrúcnosť, vz Vroucnosť. Na Mor. a Slov.

Vrúcný = *vroucný*. Na Mor. a Slov. Sl. let. VI. 44.

Vručálek, lka, m., osob. jm. Šd.

Vručeti, el, ení = *vrčeti*, knurren. Kočka vručí. Č. — **na koho**. Když sem já šel k svej milej, pes na mne vručel. Sš. P. 208.

Vručiti, il, en, ení; *vroučeti*, el, en, ení = *v ruce dáti*, einhändigen. — **co komu**. On mi vručil meč tento. Lípa III. 119. List mnichu vručí. Kká. Td. 309. — **co komu s čím**. Vroučeli jim pramen vlasů svých spolu se hrstí trávy. Krok. — **co komu kam**: v jeho ruku. Us.

Vrunbek, bku, m. = *vroubek*. Bodej cě, kochanku, ve svěcě zabili, nežli mů hlavičku vrunbkem obvinuli. Sš. P. 363.

Vřunditi se = *vmluviti se*, ins Gespräch kommen. — **se kam**. Vřundil se **mezi** ně. Na Ostrav. Tč.

Vrůsti, hineinwachsen. Vz Růsti. — **komu kam**. Kolena mu v kámen vrostla. Vrch. Dou. J. 160. Leč otázka jak trn mi v srdce vrůstá. Kká. Š. 63. Nehet mi **do kůže** vrostl. Us. Tč.

Vruták, u, m. = *vrutidlo*. Plk.

Vrutě, = ves *Vrutice* u Mělníka. Jg.

Vrutice, Webrutz, ves u Štět v Litom. — V. *Kropáčova*, Wrutitz, ves v Benátecku. Vz S. N., Tk. I. 629., III. 663., V. 205. — V., Wrutitz, vsi a) u Mělníka, b) u Lysé. PL., Arch. III. 507. Vz o V-cích v Blk. Kfsk. 1455.

Vrutidlo, a, n. = *svěradlo, točenice, šroub*, die Winde, Schraube. Sedl.

Vrutík, u, m. = *šroub*, die Schraube.
Vrútiti, il, cen, ení, hineinstürzen. A prvý bača kulačok zdvihne: ‚Za dobré zdraví' — k ústom ho prihne, dobrých pár glgov si vrútí. Sldk. 25.
Vrutka, y, f., *jm. pramene u Hrubé skály*. Jg.
Vrútky. Václ. z Vrútek. Tk. V. 173. — **V.**, ves nad sv. Martinem na Slov. Šd.
Vrv, i, f., zastr. = *provázek, šňůra, špagát*, der Bindfaden, Strick. Jako v. (zona, pás, der Gürtel), jíž se přepasuje. Ž. wit. 108. 19. V MV. nepravá glossa. Pa.
Vrvati = *vyrvati*, auszausen, duchbeuteln. — **komu zač**. Vrvi, vrvi synáčkovi za kudly. Slez. Šd.
Vrvný = *z vrví*, von Stricken.
Vrýhati, einfurchen, eingraviren. — **co, se kam**. Kůže se rýhala, až se do živého masa vrýhala; Starosť vrýhala své znamení **na** jeho čelo. Na Ostrav. Tč.
Vryp, u, m. — *vrýpnutí* (v mineralogii) = *barva prášku nerostu*, der Strich. Vz více v Bř. N. 76., Schd. II. 18. Jest hureł lesku polokovového, vrypu modravě černého. Presl. V. barevný, bezbarvý, slabě barvený. Bř. V. krájený, tlačený; břeh vrypu. ZČ. I. 25.
Vrýpati; *vrýpnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vrýpávati*, ein-, hineinkratzen, einritzen, eingraviren. — **co čím kam (do čeho, v co, k čemu, nač)**. Prstem dírku do něčeho v.; Vrýpal se až ku kořenu; Rýpali se kyji a on mu vrýpl jednu na hlavu (schlug ihn). Us. Tč. Vz Vrýti.
Vrysovati, einzeichnen. — **co čím kam**. Us. Tč.
Vrýti, vryji, vryj, vryje (íc), yl, yt, ytí; *vrývati*, eingraben, einstechen, einschneiden, einritzen. — **co kam: do kovu, do kamene, do dřeva, v kov**. Vz Vrytý. A kroniku sta let do kamene vryla. Hdk. C. 49. Lopatou hnůj do země vryla; Písmena do kamene v. Us. Tč. — **čím**: močením, D., rypadlem vrýpati. — **se kam (v co, pod co, mezi co, do čeho, jak)**. Ten žiaľ sa mi do duše vryl. Sldk. 29. Vrýti se pod skálu, Háj., v něčí srdce. Kram. Když se pak mezi ně (lidi) závisť vryje atd. Rým. Pod skálu v zemiu se vry (vryl). Dal. 60. Každé slovo vrývalo se bolestně v srdce jeho. Němc. Bodáky již se snad brzo vryjí do prsou bližního. Us. Tč. Můj zrak se v černou vodu vrývá. Nrd. Bll. 15. (Ta sudba) *břitce* v srdce se mu vryla. Kká. Td. 163.
Vrytí, n., die Eingrabung atd. Vz Vrýti.
Vrytý; *vryt, a, o*, eingegraben, eingeschnitten, eingravirt. Stojí co vrytý. Us., Háj. — **kam**. Vryto jest to v srdce naše. Kram.
Vryznúti = *vraziti*, hineinstürzen. Na Slov. Od ryzať = běžeti. — **kam**. **Do** tej brány vryzly kone ako strely z kuše vyhodené. Dbš. Pov. II. 34., 39.—40. Cf. Němc. VII. 194. — **V.** = *hoditi*. Vryznul ním **do** země. Dbš. Pov. V. 61.
Vrz, u, m. — *vrznutí*, das Knarren. Jedním vrzem odešli (jedním otevřením dveří, po jednou). Ros. Všichni jako jedním vrzem vytáhli z města. Kram. Jedním vrzem peníze z truhel se nekoulívají. Pam. kut. Půjdeme jedním vrzem (i. e. dveří = najednou). Us. Šml., Mg., Šd. Kněží evangeličtí dne 29. října 1622. jedním vrzem z Prahy vyjeli. Skl. V. 233.
Vrzačka, y, f. = *špatná musika*, schlechte Musik. Musí být u každé vrzačky. U Král. Hrad. Kšť. Vz Vrzna. — **V.** Chtěla jsem botky s vrzačkou (vrzavé) a švec mi neudělal. Slez. Šd.
Vrzadlo, a, n. = *čím se vrzá*, das Knarrzeug. Us. Dch.
1. **Vrzák, vrzal**, a, m. = *kdo vrzá*, der Knarrer. Ten vrzal pořád se vrzá (chodí sem tam dveřmi). Us.
2. **Vrzák**, a, m., osob. jm. Mus. 1880. 375.
3. **Vrzák**, u, m. = *věc rozvrzaná, vrzavá, rozladěná* n. př. vůz, housle. Us. Šd.
Vrzákův *mlýn* u Kamene v Chotěbořsku, PL., u Telče na Mor. Tč.
Vrzal, a, m. = *vrzák*. — **V.**, osob. jm. Arch. I. 422.
Vrzala, y, m. = *kdo se pořád vrzá*. Us. — **V.**, osob. jm. Tč., Vck.
Vrzálek, lku, m. = *vrzák*. V. vůz, piano, Klimperkasten. — **V.** = *chatrný mlýnek, krcálek*, eine kleine, schlechte Mühle. — **V.**, lka, m., osob. jm. Šd.
Vrzalík, a, m., osob. jm. Šd.
Vrzanec, nce, m. = *svítek ze sdojků* (mleziva). Us. Marek., Hk.
Vrzání, n., das Knarren, Knirren, Zwitschern. V. kola. Tkad. I. 66. V. cínu, das Geschrei des Zinns. Nz.
Vrzanice, e, f. — *nepřetržité opětované vrzání; vrzavá věc*. (Na nějakém potupném obraze byl vypodoben) kurfirst saský maje na ruby kožich a za klobonkem v-ci aneb kohouta plechového, jak na kostelích stává. Skl. III. 379.
Vrzati (na Slov. *vrzgati*), *vrzávati*; *vrznouti*, znul a zl, ut, utí, knirren, knarren. — **abs**. Ty dvéře vrzají. Kom. Vůz, kolo vrzá. D. Kolečka vrzají. Ros. Ptáci vrzají (zpívají, zvl. když počínají zpívati, zwitschern). Vrzá kozodoj, hýl, čížek. Us. Nevrzej (nechtěj žváti)! Nevrzej (**se**) pořád (nechoď sem a tam z pokoje do pokoje atd). Us. Stále se vrzá. Us. Vyschlé boty vrzají; Postel vrzá; Zuby prstem tříti, až vrzají. Dch. To dítě pořád vrzá (pláče). U Jilemn. Špatně vrzá (o nevalném řečníku); Rád vrzá (i. e. žve. Vz Mluvení, Tlachal). Č. Pořád vrzáš (= tlacháš), nemůžeš huby zavříť. Us. na mor. Valaš. Vck. Přeskočil zídku, aby nebylo slyšeti vrata vrznouti. Kom. Hospodský, nalejte, aby kola nevrzala (abychom neusnuli). Us. Na čiupečku sedávala: Poďte, chlapci, k nám, naše vrata nevrzají, já je zalévám. Sš. P. 632. Vrzati řeč vzdělaná ani bonchati nesmí. Koll. I. 418. Nejhorší koleso najvjáce vrzgá. Na Slov. Čím kolo u káry horší, tím více vrzá. Us. Šd. — **komu**. Vrzají mu boty. Us. Šd. Kolo mu vrzá, Kudrna mazá. Sš. P. 701. Boty mně vrzají. Us. Kterému chochu boty vrzají, brzy se ožení. Mus. 1853. 478. — **kde**. Kosti v těle vrzají. Kom. Vo dverach ani nevrzglo. Dbš. Pov. III. 82. Vržou-li stromy v lese, čekají lesníci deště. Tč. Korouhvičky **na** domích vrzaly. Us. — **na čem**. V. na

houslích (skřípavě hráti), stümpern. D. — po kom. Staří ptáci jak zpívají, mladí po nich tak vrzají. Ros. — čím: dveřmi. Jg. Vrzgať nohami (= vyhazovati, ausschlagen). Na Ostrav. Tč. Ustavičně tím vrzáš (skřípeš). Us. Vck. — nač: na housle (skřípavě hráti). Ros. V-la na basu. Er. P. 257. — se jak. Bez potřeby pořád se v. Ros. Vrata vrzla ostrým hlasem. Kká. Td. 48. — kdy. Skřivan mosí na hromice vrznúť, dyby měl aj zmrznúť. Na mor. Val. Vck. Na hromnice musí skřivánek vrznouť, kdyby měl zmrznouť. Na Mor. Tč. Na sv. Dorotu skřivánek mosí vrznúť, dyby měl zmrznúť. Mor. Šd. — se odkud kam. V. se pořád ze světnice a do síně. — komu kudy. Namaž si kolo, ať ti nevrzá přes celé Brno. Šš. P. 701.

Vrzava, y, m., osob. jm. V. Ondř., vz Blk. Kfsk. 965.

Vrzavě = *skřípavě*, knarrend. Ros.

Vrzavka, y, f. = *pták, kozodoj*, strix. Har. — V. = *sdojky, mlezivo*. Vys.

Vrzavosť, i, f., knarrende Beschaffenheit. Ros.

Vrzavý, knarrend, schnarrend. V. vůz, Ctib., vrata, Raj., schody, tetřev, der Rackel, Rackelhahn. Dch. V. boty. Šd.

Vrzeti, el, ení, knistern, rasseln. — kde. Písek mezi zuby vrzí. Když chodíš po zmrzlém sněhu, vrzí ti pod nohama. Na Ostrav. Tč.

Vrzg, u, m. = *vrz, vrznutí*. Na Slov. Šd.

Vrzgati, vrzgnouti, vz Vrzati. Na Slov. Cf. Vrskati.

Vrzgavě, knarrend, knirrend. Na Slov.

Vrzgavosť, i, f. = *vrzavosť*. Na Slov. Bern.

Vrzgavý = *vrzavý*. Na Slov. Bern.

Vrzgnouti = *vrznouti*. Vz Vrzgati. Na Slov.

Vrzgoliti, vrzgotati = *vrzati na hudební nástroj*. Šd. V. na varhany. Na Zlínsku. Brt., Mtc. 1878. 6.

Vrzigati = *vrzati*. Naše dvéře vrzigajú, já je zalévám pro tebe, synečku, studenú vodičkú, že ťa ráda mám. Šš. P. 632.

Vrzgot, u, m. = *vrzot, vrzání*. V. obločnic. Lipa III. 301. Vrzgotem dvier zo svojich driemot prebudená. Phld. III. 3. 325.

Vrzgotati = *vrzgati*. Na Zlínsku. Brt.

Vrzgút, u, m. Čtyry slúpy, dva vrzgúty, na prostředku tabule (na prostředku cupy dupy. — Hádanka: humno, mlat). Na Mor., ve Slez. a Dbš. Pov. I. 513. (Šd.).

Vrzna, y, f. = *vrzačka*. Us. v již. Čech. Jdn. — V. = *ženská, která se pořád vrzá*. Us.

Vrzot, u, m., das Geknarre. Kos. Ol. I. 167. V. dveří. Us. Tč. V. kol. Us. Tč. — V., das Gekratze. V. houslí. Tč.

Vrzotati = *vrzati*.

Vrzoukati = *vrzati*. Na Mor. Vrzouká pták, čížek, vůz. D.

Vrzugati = *vrzati*. Mor. Vck.

Vrzuk. Kolo namazané mu dělá: vrzuk, vrzuk! Cf. Vrzugati. Na Mor. a ve Slez. Šd.

Vrzukadlo, a, n. = *co vrzuká*. Mor. Šd.

Vrzúkati, iterat. slovesa *vrzati*, knarren. Na Mor. a ve Slez. Šd. — abs. Okno vrzúká. Šd. Když těžký vůz jede za tuhé zimy po sněhu, to vrzúká, že to daleko slyšeti. Na Ostrav. Tč. — komu. Boty mu vrzúkají. Mor. Šd. Kolo mu vrzúká. Šd. — kudy. Vítr oknem, dveřmi vrzúká (vrzuk dělá). Ib. Šd.

Vrzula, y, f. = zasmažená (zapražená) polívka. U Frenštáta. Bkř. — V., *nadávka ženským*. Ve Slez. Šd.

Vrzuta, y, f. = *cundula, nepořádná ženská*. Slez. Šd.

Vrzútati = *vrzati*. Slov.

Vrž = *vrš*.

Vržán, u, m., vz Kruchánek. U Polné. Brnt.

Vržanina, y, f. = *podmítané, podvrhnuté pole*, gestürzter Acker. Ve Slez. Klš., Šd.

Vržanisko, a, n. = *vržanina*. Ve Slez. Klš.

Vržanov, a, m., Wržanow, ves u Jihlavy.

Vrždění, n. = *vrzání*. Na Slov. Ht. Sl. ml. 124.

Vržděti, ěl, ění = *skřípati, vrzati*, knarren, knirren. Us. na Mor. a Slov. Na Slov. *vržďať*. Ssk. — abs. Vreteno vrždí. Sldk. 522. — kde. Sníh vrždí pod nohama. Plk., Brt., Šd., Vck., Tč. Vrždělo by to v rukách. Mor. Šd. — komu. Boty mu vrždí. Mor. Šd.

Vrždžati = *vrzgati*. Na Slov. Bern.

Vrželina, y, f., das Brachfeld, zum ersten mal geackert. V. se vláčí, potom vypýří a pak se do ní oves zaseje. Na Ostrav. Tč. — V. = *padoucnice*, die hinfallende Krankheit. Na Slov. Plk. — V., vz Vrskati.

Vržení, n., der Wurf. Us. V MV. nepravá glossa. Pa. — V. = *boule*, die Beule, das Apostem. Na Zlínsku. Brt. Též na Slov. Plk. — V. hornin, der Sprung. Vz Bř. N. 237., Krč. 189.

Vrženina, y, f. = *vyrážka na obličeji*, der Ausschlag im Gesichte; *osypanina* po větší části těla. Na Mor. Šd.

Vrženinovitý, engbrüstig, schwer Athem holend. Na Slov. Bern.

Vrženovitý = *vrženinovitý*. Na Slov.

Vržený; *-en, a, o*, geworfen, geschleudert. V. stín, Schlagschatten. Nz. — kam: v propasť, Čch. Mch. 112., do vody. Us. Vz Vrhnouti.

Vržlina, y, f. = *osypky*, der Ausschlag. Na Slov. Plk. — V. = *krtice, hrče, hostec*, Skropheln. Na Slov. Dbš. Obyč. 106.

Vržnice, e, f., vz Trajektorie.

Vržno, a, n. Děpolt z Vržna. Arch. IV. 379.

Vržný = *co se vrci může*, Wurf-. V. kotev, der Wurfanker. D.

Vs *se někdy přesmykuje*: kvas m. kavs od kys, vz Y (stupňováno). Kt.

Vsacan, a, m. = obyvatel Vsacka. Mor. Vck.

Vsacko, a, n. = *okres vsetínský*, das Vsetiner Gebiet; pole u Vsetína na Mor. Vck.

Vsacký = *ze Vsacka*. Mor. Šd.

Vsad, u, m. = *místo ku přechovávání přes zimu zelin a květin*, der Einsatz. Us. Dch., Zlob.

Vsadění, n. = *vsazení*. Na Slov.

Vsaděný; *-ěn, a, o* = *vsazený*. Na Slov.

Vsaditel, e, m. = *kdo vsadil*, der Einsetzer.

Vsaditelka, y, **vsaditelkyně**, ě, f., die Einsetzerin.

Vsaditi, vsaď, dě (íc), il, zen, ení; *vsázeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vsazovati*, *vsázivati* = *v něco, do něčeho saditi*, ein-, hineinsetzen; *vzhůru saditi*, auf etwas setzen, aufsetzen; *umístiti, dáti, vpraviti*, wohin bringen, einsetzen. Jg. — **abs.** Vsaď, vyhráš snad. Pořek. Vrů., Šd. — **co, koho.** V. hus (začíti ji krmiti na zabití). Us. Bkř. Už jsem chléb vsadil. Us. Šd. Tu (purkrabí) oba vsadil. Arch. I. 179. Přikazujemť, abyste jej hned kázali v. Ib. V. 306. Jak jednú rýčem zaryla, hned tam jablunku vsadila. Sš. P. 435. Vražedlníka v. NB. Tč. 75., 85. V. zuby, okno, záplatu, mezník, Us., peníze, D., spodek (ve mlýně s., zasaditi). Vys. — **co komu:** zuby. Us. V. někomu facku. Us. Šd. Tak ti jednu vsadím! Us. Šd. — **co, koho kam (do čeho, nač, v co, mezi co, ke komu, za co): do** vozu, do postele, Ros., do žaláře, do vězení, V., D., do věže, V.; stromy do země, chléb do peci, Us., kámen do zlata, D., Ml., provolání do novin (*lépe:* vložiti, vkládati). Bs. Dal v. do vězení některé utrechtejře: v Praze do železné klece. Dač. I. 58., 84. A fojt vsadil jej do klády. NB. Tč. 6., Půh. I. 186. Aby svědomí její, kteréž se po súdě dálo, k její při bylo vsazeno (přiloženo). NB. Tč. 268. Kázal mne do šerhovny v. BN. A kteréhožkolivěk člověka řádného do toho domu vsadíme, ten té svobody také požívati má. List z r. 1447. Co s tou krví dělala? do zahrádky vsadila. Sš. P. 49. V-li do soudu zemského Albrechta z Aušavy. Let. 291. Seménko, by i do zlata bylo vsazeno, nebude-li do země vsáto, žádného užitku nepřinese; Vsazen byl do vězenie v panskú kázeň. BR. II. 58. a., Arch. III. 315. (Šd.). Do soudu vsazen býti má. Vl zř. 390., Zř. F. I. A. XI. Jestliže by ho chtěli na který úřad městský v. Václ. III., Zř. F. I. A. XXVIII. V. někoho v úřad, O. z D., ve vazbu. Zř. F. I. U. XVI. V. někoho **na** koně. V., V. někoho na kůň, na zajíce (rozhorliti). Č. Na úřad, na království. V. Vsadil Janka na koníka (rozhorliti). Prov. V. koho na koho = štváti. L. Vítězitele jim na hlavu vsadí. Aesop. Někoho na soudnou stolici v. Us. Dch. Je-li některý chlapec špinavý, říká se mu: Na co, Juško, aby sis tak vsadil řepu na krk (na nohy atd.), ujala by se ti. Us. na Mor. Hrb. Dal ho jíti a v nějaký dle jména neznámý zámek vsaditi. Ddk. II. 430. V. na ohnivý kuoň, Výb. II. 72., na kolesě, Dal. 79., na úřad. Václ. III. Jdi k pravoučěom neb k juristám, ať oni nějaký klobuček na né vsadie, jímž by před Bohem ten hřiech přikryli; Julianus poběhlec, jehož čert byl na ciesařstvie vsadil; Šalomún na jeho místo vsadil Sadocha; Čert ji na papežovo miesto a jejie frejéř vsadil, že byla učená. Hus I. 101., 180., 465., II. 30. (Tč.). Císař žádal od nich, aby král jejich vsadil se v jeho věci a byl mu postaten v jeho potřebách. Pal. Dj. IV. 2. 87. V. koho v olej vrúcí. Výb. II. 1. Protož, milý pane, rač se v to ještě v. a jim psáti, aby v tom pracovali. Arch. II. 411. Sv. Blažeje súdce v žalář vsadil. Pass. 204. Kázal ji v temný žalář v. Pass. mus. 319. Kázal jeho vsaditi v kládu, ve lvovú rokli. BO. Bude hanba veliká od přátel a budú mě kleti a potom vsadie mě v žalář; Mluvil-liby nepokorně, ale v. jeho v kládu, aby přišel k sobě a pokořil sě. Hus I. 268., III. 195. (Tč.). Oba k sobě črt v peklo vsadí. Hr. rk. 273. Vsaď mu jednu (**za** ucho). Us. Šd. Své věrné s sebou do své radosti poběře a jako za svůj stůl vsadí. BR. II. 250. b. V. někoho **v** kúpiel, Sal., ve vazbu, D., u věž, Dal. 103., v důstojenství. Martim. V. někoho mezi vězně. Us., D. — **se s kým oč.** Oč se vsadíme? Us. Vsadil bych o nevím co. Us. Vsadil se s ním o zlatku. Us., Rk. — **co kdy: ve** hře. J. tr. — **kde.** V. stromy **v** zahradě. Us. Dřevo v. **podlé** běhóv vodných. Ž. wit. 1. 3. Břetislav jatého bratrance **mimo** zemi dal v. a střežiti. Ddk. II. 303. Vzal jemu dělníka pro zlodějstvie a toho doma **u** sebe vsadil. Arch. III. 37. Vsadil jej v Praze. Us. Přepis zohledal sem, v němžto smlúva jest vsazena. Arch. II. 34. (Šd.). — **co s kým kam, kde.** Společně s dvěma loupežníky **v** Štokravě jest vsazen. Ddk. II. 76. Již (ďáblové) tě cele i s duší u peklo vsadie. Kat. 1382. Druhá strana nemajíc kým určiti i dal se jeden z nich s člověkem vaším v. Arch. I. 229. — **co nač.** Na první klouče vsadíme tisíc zlatých. Shakesp. Tč. Kela (kolik) si vsadil (peněz) na to číslo? Us. na Mor. Tč. Hlavu na to vsadím, že je to pravda. Us. Šd. — **co jak.** Náš služebník kdy žaloval na toho zloděje, ješče ho **na** řetěz vsadili a do třetího dne drželi. Sl. let. 160. — **koho kam proč.** Herodes popadl jest Jana a svázal a vsadil ho **do** žaláře pro Erodias, ženu bratra svého (Mat. 14.). Hus II. 15. V-la jsem růži **k** své libosti. Er. P. 150. Vsadil jsem jej k žádosti jich. NB. Tč. Husa **u** vězení vsadil papež nám **na** hanbu. Žb. — **co kam čím.** Císař v-dil **na** hlavu jeho vlastní rukou korunu královskou. Ddk. II. 306. — **že.** Dám se v-ti (= vsadím se), že to tak nedopadne. Us. u Rychn.

Vsadné, ého, n., die Inseratgebühr. Rk., Šm.

Vsadní plat = *vsadné*. Šm.

Vsadník, a, m. = *osadník*. Veleš.

Vsadný hřeben, der Steckkamm. Dch.

Vsádzati = *vsázeti*, vz Vsaditi. Na Slov.

Vsádzka, y, f. = *vsázka*, der Einsatz. Na Slov. Ssk.

Vsah, u, m. = *vsažení*, das Eingreifen, Hineinlangen. — **V.** = *rozsah*, intensita. Hk.

Vsáhnouti, nul, ut, utí; (zastr. vsahu), vsáhl, žen, ení; *vsáhati*, *vsahovati*, eingreifen. — **kam (nač, do čeho, v co).** Rk. Vsáhl mi v mé dědictví. Půh. I. 365. V-ti v něčí právo. Šp. To vsahá **do** mého oboru. Na Mor. Tč. — **čím kam:** rukou **do** putny. Us. Tč.

Vsáhnutí, n., der Eingriff. Opovážlivé v. ve práva něčí. Us. Dch.

Vsák, a, m., der Dorfbewohner. Ros.
Vsákati, vz Vsáknouti.
Vsáklý — *co se vsáklo*, was sich eingezogen hat. V. voda. Jg. Zvyku v-ho se zbaviti. Šš. I. 134. — **kde.** Déšť je už celý v haleně vsáklý. Us. Šd.
Vsáknouti, knul a kl, utí; *vsákati, vsakovati = vtéci, vpíti se, vtáhnouti se*, einfliessen, sich einziehen. Ve *Zlínsku*: vsiknúť. Brt. — **co.** A ptáčátko hodné rosné perly vsáká. Hdk. C. 248. Země vsákla tu všicku řeku, ještě bieše saň vypustila z úst. ZN. — **kam.** Voda **do** země vsákla. Kom. Až ta voda vsákne do písku. Us. Tč. Zob maličkého ptáčka jednu (perlu vody) po druhé vsáká **v** útlý krček. Hdk. — Ros. — **čím (co kam).** Země vsákne vodou. Us. u Uh. Hrad. Tč. Ešte jedno polúbenie, nímž duša dušu do seba vsiakla. Lipa 316. — **se.** Voda se vsákne. D.
Vsáknutí, n., die Imbition. V. hnojnice, die Jauchenaufnahme. Šp.
Vsakož = *však* — *že*, zastr. Ž. wit.
Vsaký = *všaký, každý, všeliký*, zastr. St. skl. II. 157.
Vsáti, n., die Einsäung. Kom.
Vsatsané, obyvatelé města Vsetína a okolí. Kda., Vck.
Vsatsko, Vsacko, a, m., okolí města Vsetína. Vck.
Vsáti = *vsíti*. Slov.
Vsátý; *vsát, a, o*; **vsatý**, *vsat*, eingesäet. Vz Vsíti. *Vsatý* snad *lépe* než *vsátý*, cf. daný. Proch. V. símě. Jg. — **kam: v** trní. Br. Símě boží v ně jednou vsaté. Br. Zrno vsáté **do** země dobré jedno větší užitek nežli druhé přináší. BR. II. 59. b. Semeno **do** země vsaté užitek stý učinilo. Zlob. — Br. Semeno **mezi** trní v. Štelc. Kúkol vsatý mezi pšenici jsú zlý lidé mezi dobrými. Hus II. 436.
Vsávací, Saug-. V. průduchy, Saugkanäle, síla, die Aspirationskraft, provětradlo či ventilator, der Aspirationsventilator. Nz. lk. Vz Ssací.
Vsávadlo, vsavadlo, a, n., der Aspirator. Nz. lk.
Vsávání, n., das Aussaugen. Soustava v., das Aspirationssystem. Nz. lk.
Vsazení, n., die Einsetzung, der Einsatz. V. chleba do peci; v. koho do vězení, do stavu předešlého; v. stromu, peněz, D., kamene. Vz Vsaditi.
Vsazený; *vsazen, a, o*, eingesetzt. — **kam: do** vězení, do kotla, do rybníka (ryby), Jel., **na** kůň. Jel. Kameny **v** zlato v-né. BO. Vzrostla-li mocně bylina **na** novinu v-ná. Ddk. II. 55. — **kým.** Dřevo sv. Arnulfem v. Pass. 526. — **kdy.** Chléb již **přede** dnem **do** peci v. Us. Šd. — Vz Vsaditi. — **V.** *živnosť* (živnosť s nemovitostí spojená), radicirtes Gewerbe. Rk.
Vsázeti, vz Vsaditi.
Vsázka, y, f., na Ostrav. *vsodzka*, der Einsatz. Tč.
Vsažitosť, i, f., die Intensivität. Šš.
Vsažitý, intensiv. Bolesť Páně ovšem větší a vsažitější byla, než . . . Šš. L. 186. (Hý.).
Vsažnosť, i, f., intensio, die Intensität. Názorlivosť jest sídlo původní v-sti a čilosti duchovní. Mus. (Pal.).
Vsažný, intensiv. Pal. Mus. I. b. 109.
Vsebrati, vseberu, al, án, ání, *vsebírati*, wohin einsammeln. — **se kam.** Dievky **na** Dievín sie vsebrachu. Dal. k. 9.
Vsedač, e, m., der Aufsitzer. Kôn i v-če uvirhl u moře. Ž. wit. Moys. 1.
Vsědající, zastr. — *jezdec*. Jir.
Vsedání, n., das Auf-, Einsitzen. V. **na** koně. Jel.
Vsedař, e, m. — *vsedač*. Ztluku vóz i vsedaře jeho. BO.
Vsedati, vz Vsednouti.
Vsedě, chybně m.: *sedě, sedíc, sedíce*. Vz Vkleče.
Vsedlooký — *vsedlé oči mající*, hohläugig. Plk.
Vsedlosť, i, f. V. kosti prsní, *prohyb* der Einbug. Nz. lk.
Vsedlý, eingesessen; eingebogen. Vsedlá kosť. — **kam: na** trůn v. král. Us. Tč.
Vsednouti, ul, utí; (zastr. *vsésti, vsísti*, vsedu), vsedl, zení; *vsedati* (Ž. wit. Hab. 8.), *vsedávati* — *v něco sednouti*, einsetzen; *dáti se do někoho, osedlati koho*, angreifen. — **abs.** Vsedejte! A vsedavše hnachu do boje. Troj. Vseda pro něco nevstati — nevážiti si toho. V. — **kam (nač, do čeho, mezi co): na** koně (na kůň). V., Ž. wit. 75. 7. Vseda na kuoň bode jej. O 7 vstup. Št. A když jest vstal kuoň, vseda pacholek naň i jel **k** bráně. NB. Tč. 120. I vsedachu vsi na ručie koně. Rkk. 45. Vseda na mój kóň jediž do Prahy. Arch. I. 171. (I. 368., IV. 486.). Viděl jsem, ano muž vsědá na kóň na červený. BO. Tvój list nás nalezl a my vsedáme na vóz jedúc k testi. Arch. IV. 399. Do lavic vsésti. Vš. Jir. 35. Vstane-li s majestátu svého král a ze súdu odejde, móž na miesto královské najvyšší purkrabí vsésti. Vš. Jir. 33. Dokavadž těchto časuov na nejvyšší stolici vsed, závirky neučinil. Hus III. 314. Na lodí. Troj. Pták leckdes na strom vsedne. Us. Komu přeje štěstí, pomůže mu na kůň vsésti. Prov. V. na někoho = *osedlati ho*. Ros. V. **do** vozu. Ros., do sedla; do skály = štolou do jisté hloubky přijíti. Vys. Vsedl **mezi** ně. Us. Tč. — **odkud kam.** S koně **na** koně vsedal. Er. P. 484. A z kostela JMK. zase na kuoň vseda, má ode všech až do hospody provozen býti. Arch. V. 463. Mohl **bez** úrazu na hřbet lva vsiesti. Jel. Enc. m. 74. I vložili sú na ně (na oslici a na oslíka) rúcha svá i kázachu jemu na ně vsiesti. (Mat. 21.). Hus II. 3. — **kam jak.** *Skokem* **na** kóň v. Alx. — **kam kdy.** Až by **po** ráně vsed **na** řiť. Dh. **Při** pokřiku hned vsedá na koně, aby honil. Pal. Dj. V. 2. 358. — **kde kam.** Já jemu v zemi vsedl **k** světskému právu. Půh. II. 260.
Vsek, u, m., die Incision. Us. Ssk.
Vseka, y, f., das Incisum. Na Slov. Ssk.
Vsekání, n., das Hineinhauen.
Vsekaný; *-án, a, o*, hineingehauen.
Vsekati, *vseknouti*, hineinhauen, -schneiden. — **co, koho kam (čím).** Jakž je v pleci vsěkú, vzbodú. Alx. V. v. 1800. (HP. 44.). V. někomu šablou **do** hlavy. Us. Tč. — **kde.** Ovesnou slámu do režné **na** sekačce v. Us. Tč.

Vseknutí, n., das Hineinhauen.
Vsenec, nce, m., pentria, zastr. Vcleš.
Vsésti, vz Vsednouti.
Vsetín, a, m., město v Novo-Jičínsku na Mor. Tč., Vck. Vz S. N.
Vsetínská *huť*, Wsetiner Glashütte, na Mor. Tč.
Vschádzati = *vzcházeti*. Slov.
Vschod, vschopiti, vz: *Vzchod, vzchopiti*.
1. **Vsi**, vz Ves.
2. **Vsi**, zastar., vz Všecken.
Vsiak = *však*. Sněm v. 1.
Vsidy = *všudy*. Na Slov. Ssk., Výb. I. 1094. 31., 1104. 11.
Vsiestrašivo = *velmi strašlivě*. I vzúpichu skřekem v. Rkk. 51.
Vsichnouti, eintrocknen. U Olom. Sd.
Vsikač, e, m. = *klystír*. Na vých. Mor.
Vsikati, *vsiknouti* = *vsákati, vsáknouti*, einspritzen. Na Mor. Brt. — **kam.** Voda vsikla **na** nás. — **co odkud kam.** Vsiknul sem **ze** stříkačky vodu **na** něho. Na Ostrav. Tč.
Vsikov, a, m., Aspendorf, ves u Šumperka na Mor. Tč.
Vsilati, vz Vsýlati.
Vsíní, n., das Einsäen. V. semene, vz Vsíti. Háj.
Vsis, a, m., antheroma, žabronožec. Krok II. 243.
Vsisko, a, n., ves u Olom. Tč.
Vsísti, vz Vsednouti.
Vsíti, vseji, vsij, vseje (ic); vsel a vsil a vsál (zastr. vsiel); vset, vsit, vsát; vsetí, vsíní (Háj.); *vsívati, vsévati* (zastr. vsievati) = *do něčeho, v něco síti*, einsäen; *ztratiti*, verlieren; *vštípiti, vpraviti*, verursachen, einflössen, einpflanzen, einsäen. Jg. — **co**: semeno. Br. Opěts to vsil (ztratil). Ros. — **co kam (nač, do čeho, v co).** Nivu držal, ježto se na ni puol páta mpta vsívá. Půh. II. 110. V. semeno **na** záhony. Jel. Vsil na to pole 10 korců. Ros. V. semeno **do** země. Br., Zlob. Jetelinu do ječmeňa. Us. Tč. Semenko, nebude-li do země vsáto, žádného užitku nepřinese: Ne všecko obilí rozsevač do země vsívá. BR. II. 58. a., 609. b. Ďábel v čistú zemi vsál jest lež. Hus II. 58. Zrno jest vsieno v zem. ZN. V. bludy **v** lid. Odp. br. 1514. — Lom.
Vsívati. Vz Vsíti. *V. se* = *vsúvati se, dávati se več, míchati se*, sich einmischen. — **se v co.** V sujnú řeč se vsívá. Výb. I. 156.
Vsjohnúti, *všohnúti* = *vsáhnouti*. Na Ostrav. Tč.
Vskákání, n. = *vskok*.
Vskákati, vz Vskočiti.
Vskakování, n., das Einspringen, Einfallen. Jel.
Vskakovati, vz Vskočiti.
Vskázati, vz Vzkázati. Na Slov.
Vskládati, vz Vzkládati.
Vsklanice, e, f., tinna (oblek), zastr. Rozk.
Vskočení, n., der Sprung, Einfall. V. do jámy, do vody, Us., do vojska. Jel. Den sobě ku v. do města uložili. V. Protože sú v Kocíně o to v. do Prahy radu brali. Let. 74. V. v řeč, v jednání, die Interpellation (Unterbrechung einer Rede o. Verhandlung). J. tr.
Vskočiti, vskoč, vskoče (ic), il, ení; *vskákati*, -kám a -či; *vskakovati*, ein-, hineinspringen, in etwas springen, auf etwas springen, auf-, anspringen; einfallen, Einfall thun. Jg. — **(komu) kam (do čeho, nač, mezi co, v co, k čemu).** V. **do** řeky, do pokoje, Ros., do cizích domů (nepřátelsky). Br. Vskočil nepřítel do města. Jel. Vskakuje pták ptáku do hnízda. Jel. V. někomu do řeči. Pal., D. V. **na** stolici. Us. Na mysl mu to vskočilo. Kom. Vskočil na kůň a přimísiv se k zástupu prodral se až k samému knížeti. Ddk. II. 411. V. na drva, na koniec̆ek, Rkk. 19., 63., na oř. Jir. Anth. I. 29. Filip Pánu v řeč vskočiv jest potrestán. BR. II. 357. Starým lidem v řeč vskakovati. Reš. — Br. V. v cestu, in den Weg einfallen. Dch. V. **k** vrchu ku hradovu (hradnímu). Rkk. 19. A ona vyskočila k němu na lodí, ten na ni s kordem. Svěd. 1569. Roztrhše roucha svá vskočili mezi zástupy. Sš. Sk. 168. (Hý.). I vskočí mezi to hospodář i rozklidí jich. NB. Tč. 106. Statečně mezi ně v-li. Kn. V. mezi lidi. D. V. **v** příkop. Us. V hřbet jim skočiti. Mus. Někomu v řeč v. V., Kom., J. tr., Nz. — **za kým.** Vidouc jedna žena, že její muž hoří, vskočila za ním do ohně. Dač. I. 325. Za nepřítelem **do** příkopu. Cyr. — **po kom.** Výb. II. 62. — **kam proč.** Král hněvy vzhóru vskočí. St. skl. IV. 342. **Z** netrpělivosti Pánu v řeč vskakovala. BR II. 241. — **jak.** Odpůrcové jejich *každou chvíli* jim **do** řeči vskakovali. Pal. Dj. III. 3. 90.
Vskok, u, m. = *vskočení*. V. — **V.** = *ihned*, allsogleich. Takové psaní uvedl nejv. purkrabě vskok direktorům a stavům v známosť; Poručeno bylo, aby rozejdouce se všecky brány městské opanovali, což se všecko v. vykonalo. Skl. 769., 805. Po přísaze šli stavové v. do příbytku kardinála. Ib.
Vskokan, a, m., der Hineinspringer. Na Slov. Bern.
Vskoře, vz Skoro.
Vskresiti = *vzkřísiti*. Na Slov. Bern.
Vskřiknouti, vz Vzkřiknouti.
Vskřísenec, nce, m. = *vzkříšený*. Sš. II. 89. (Hý.).
Vskřísiti, vz Vzkřísiti.
Vskůře = *v skoře*.
Vskury, dle Dolany, Skur, ves u Slaného. Tk. I. 410., II. 553., III. 135.
Vslánětí se, jest iterat. ku: *sloniti*, acclinari. Gb. ad Kat. 2096.
Vslaviti, il, en, ení, *vslavovati* = *oslaviti*, feiern, preisen. — **co, koho.** St. skl., Ž. wit. Moys. 2. — **se čím**: smělým činem. Č.
Vsloniti = *zasloniti*, beschatten. — **se čím.** Jeho (Ježíše) sě svatým prsem vsloně (Jan). Hr. rk. 221.
Vslopati, hinunterschlingen, -schlürfen. Vz Vclopati. Us.
Vsloviti, il, en, ení, *vslovovati*, anrufen. Ž. wit. 19. 18.
Vsložiti, vz Vzložiti.
Vsluní, lépe vslunní, adj., zastr. — *vyslunní*, sonnig V. místo. Jel.
Vsmeknouti, knul a kl, ut, utí = *vstrčiti*, hineinziehen, -schieben. — **kým kam.** Vsmekl ním **do** světnice. Ros. — **se kam.** Kom.

Vsmiešiti sě = irridere, *posmívati se*, verlachen, verspotten, zastr. — **komu.** Hospodin vsmieší sě jemu. Ž. wit. 36. 13.

Vsmieti sě, deridere, *posmívati se*, verlachen, zastr. — **komu.** Ty vsmieješ sě jim. Ž. wit. 58. 9.

Vsmrděti sě, corrumpi, stinkend werden, zastr. Vsmrdiely sú sě jiezvy mé. Ž. wit. 37. 6.

Vsmrknouti, knul a kl, ut, utí — *smrknutím do sebe vtáhnouti*, in die Nase ziehen. Ros.

Vsníti se, sich hineinträumen. Vz Sníti. — **v co.** Les se vsnil v jarní chvíle. Hdk. Ls. k. 29.

Vsobiti, il, en, ení — *včiniti, vpraviti, vtěliti*, einverleiben, einfügen. — **co kam (do čeho).** Krok.

Vsodzka, vz Vsázka.

Vsohnúť = *vsjohnúti* (*s* jest siplavé). Na Ostrav. Tč.

Vsoliti, il, en, ení, einsalzen. — **co kam.** Něco soli **do** polívky v. Na Ostrav. Tč. — **co komu:** pohlavek (versetzen). Us. Kčr., Všk., Mtl.

Vsopati, *vsupati*, vz Vsoptěti, *Vsupati.*

Vsoptěti, ěl, ění, *vsoptívati, vsoptovati.* Vz Soptěti. Pavel vdýchal, vsupal, vsoptěl, vsoptíval či vsoptoval na učeníky (ἐμπνέω). Sš. Sk. 107. (Hý.).

Vsosati, einsaugen. — **co kam:** do sebe. U Uh. Hrad. Tč.

Vsotiti, il, cen, ení; *vsáceti*, el, en, ení = *vstrčiti*, hineinstossen, -stecken. — **co kam:** prst **do** úst. Baiz. 15.

Vsoukati, *vsoukávati* = *soukáním vpraviti*, hineinspinnen, -drehen, -spulen; *vtáhnouti*, hineinziehen, nach und nach verschlucken. — **co, se kam.** Jitrnici **do** sebe v. Us. Již to do sebe vsoukal (snědl). Us. V. se do díry. D. V. niti do cěvky. Us. Tč. Do mluvy vsoukávati se počnou nesmysly. Kos. Ol. I. 179. — **co odkud kam.** Všecky buchty **z** talíře **do** sebe vsoukal. Us. Šd. — **kam jak.** Na sebe tak libě fofrují, jakoby se **s** paní Favorínou **po** nitce **do** sebe v. chtěli. Jir. Ves. čt. 383. — **čeho kam.** Svých rukávóv vzhóru vsuče. Kat. 2404.

Vsouklina, y, f. = volvulus, ileus, invaginatio, vpouzdření střeva. Vz Čs. lk. II. 31., 57., Vsouklý.

Vsouklý. V. seškrcené střevo. Čs. lk. I. 209. Cf. Vsouklina.

Vsouti, vsuji, vsuj, vsuje, ul, ut, utí, *vsouvati*, einschütten, einschieben, einschalten. — **co.** (Vsuvné) *e* vsouváme tam, kde by jinak skupenina souhlásek byla nevyslovitelna neb neoblíbena. Bž. 36. Jiní ne jeden docelek a doplněk vsouvajíce skládají věty. Sš. II. 160. (Hý.). — **co kam.** Ořechy **na** řešata v. Ms. o štěp. Vsuli popel **na** své hlavy. ZN. V. něco **do** něčeho. Us. Tč. Své voje vsouval již **v** země polské. Kká. Td. 183. A myšlénku tu vsul **v** řeč svoji. Sš. II. 162. — **kam jak.** **Do** řady **po** dvou členech v. Šim. 165. — **kde proč.** **V** genitivě vsouvá se **k** odstranění nelibých skupenin **na** konci pohyblivé aneb vsuvné *e*, jako: služba — služeb. Zk. Ml. 3 9.

Vsouvací, Einschaltungs-, epenthetisch. Nz.

Vsouvání, n., die Einschiebung, Einschaltung. V. jest vkládání hlásek do neoblíbených skupenin souhlásek. Bn. V-ním snaží se slovanština neoblíbené, drsné a nepohodlné skupeniny souhlásek jemnějšími učiniti a přibírá k tomu konci buď samohlásky pohybné neb stálé, buď souhlásky. O pohybných *samohláskách* jsme již mluvili. Ze stálých pak zvl. ruské *o* a *e* povšimnutí zasluhuje, jimž se dvoučlenné skupeniny s *l*, *r* na druhém místě rozvádějí: hlava, rus. golova, hrad, rus. gorod, pléna — pelena, břeh — bereg. Mnohem četnější jsou případy, kdy vsutím některé souhlásky nově skupeniny vznikají: nazhlas, brablena, letojšek, kolémbat sa, kolembač, handrlák, mňásť (másti). Na Mor. Brt. v Mtc. 1878. 6. Vz L, N, S, Z, Ž, D, T, K, P, Bž. 48., 49., Vm. 38., Mus. 1867. str. 271., Ht., *Přisouvání*, *Vsuvka.* — **V.** dnů přestupných (interkalace). Stč. Zmp. 127. V. (interpolatio) nových členů mezi dané členy posloupnosti arithmetické. Šim. 165. Ďábel v-ním svojím působí. Sš. II. 93. (Hý.).

Vsouvnouti = *vsunouti.* Šm.

Vsouvnutí, n., die Invagination. V-ti střeva. Nz. lk.

Vsouvnutý, involvirt, invaginirt. Šm.

Vspílati = *vlíti.* — **co kam.** Nebo lidé duchovní všecky své bludy vspielají **v** ten lid. Chč. P. 21. b. Vz Hlm. 20.

Vspínati, vz Vzpínati.

Vspírati, vz Vzpírati.

Vspod = *v spod, ve spod*, unten. Zlob.

Vspodejmouti, vz Vzpodejmouti.

Vsrdečněti, ěl, ění, gemütlich, herzlich werden. Mus. XI. 424.

Vsrknouti, knul a kl, ut, utí; *vsrkati, vsrkovati* = *vsrkna vpíti*, einsaugen, einschlürfen. Jg. — **co kam:** vodu **do** sebe v. Sf. — **co odkud.** Řeřicha vlhkosť **ze** země vsrká. Sf. — **co jak.** Přes stéblo pivo **do** sebe vsrkej a hned se opiješ. Na Ostrav. Tč.

Vsrknutí, n., die Einsaugung.

Vsrknutý; *-ut, a, o*, eingesaugt.

Vssání, n., die Einsaugung. V. třísloviny, das Aufsaugen des Gerberstoffes. Šp.

Vssáti (u Opavy: *vcicať*, Klš.), vssaji a vssu, ál a al, án, ání, *vssávati* = *vpíti vssaje*, einsaugen. D. — **co kam (do čeho).** Rk.

Vssatý; *-at, a, o*, eingesogen. V. voda. Šp.

Vssavadlo, a, n., das Einsaugungsmittel. Šm.

Vssavosť, i, f. = způsobilosť ku vssávání, die Einsaugungsfähigkeit. Šp.

Vssavý, einsaugungsfähig. Us.

Vssednouti, sich hineinsetzen. — **kam.** Já jemu dobře **k** svěckému právu vssedl. Půh. II. 261. (Tč.).

Vstah, vz Vztah.

Vstáhnouti atd., vz Vztáhnouti.

Vstachu, zastr. = *vstali.* Kat.

Vstaj, e, m. = *vstání.* V protivě pádu a vstaje pronáší Simon určení Páně pro jiné. Sš.

Vstalec, lce, m., der Aufwiegler. Šm.

Vstaloš, e, m., starma (ryba), zastr. Rozk.

Vstalý = *který vstal*, der aufgestanden ist. Když byly 4 hodiny, už sem byla vstalá (= vzhůru). U Dobruš. — **odkud**: z mrtvých v. Pref. Viděli jej z mrtvých vstalého. BR. II. 188. a. Že by z mrtvých v-ho poslúchali. Hus II. 249.

Vstanec, nce, m. Z mrtvých vstanci (nábož. spolek), die Resurrektionisten. Dch.

Vstání, n., das Aufstehen. **Z** mrtvých, **od** mrtvých v. V. Už mi umrel, neborák, pan Boh mu daj veselia z mrtvých vstánia. Dbš. Pov. I. 184. Po svém z mrtvých v-ní. BR. II. 71. a. Kristovo z mrtvých v. znamená i činí naše duchovnie v-ní od smrti hřiecha k životu milosti; I svého z mrtvých v. oslavu jest pověděl, aby, když by, an mře, viděli, jakož jim jest pověděl, tak že z mrtvých vstane nepochybovali; Neb jistě jeden život jest smrti a druhý z mrtvých v.; Neb Kristovo z mrtvých v. jest naše obživenie i z mrtvých v.; V němž (těle) také z mrtvých vstal a nám naději dal z mrtvých v. Hus I. 112., II. 78., 133., 150., III. 41. (I. 385., II. 138. Tč.).

Vstaňta (zastr. dual) = *vstaňte*. Kat.

Vstáti, vstanu, vstaň, vstana (ouc), vstal, ání; *vstávati*. V již. Čech. stát, stanu, vz V. — **V.** = *vzdvihnouti se od sezení n. od ležení, klečení*, aufstehen; *povstati, vzjíti*, sich erheben, erstehen. Jg. — **abs.** Bylo mně líno vstáti. Sych. Vstal a odebral se. Us. My jsme vstali. Ž. wit. 19. 3. Již vstal. D. Vstaň, auf! Čsk. Nechce se mu vstávať. Us. Dch. Kdyby tak včil naši staří vstali, co by ti tomu říkali? Us. Šd. A on vstav i bude před námi vyznávati. NB. Tč. 11. Tehdy hned křik vstal, že jednoho zabili. Ib. 72. Vstávejte, děti, vstávejte, hned slunce vyjde. Němc. Vstávaje a léhaje na modlitbách trvati. Sych. Travička vstává. Rkk. Ta podlaha se bortí (vstává). Sych. Starý neborák zo dňa na deň slábnul, až raz i obľahnul, ani viacej nevstál. Dbš. Pov. I. 310. Odbila druhá hodina, vstávej, vstávej, duše věrná a pokleknì na kolena; Ach, mamičko, vstávajtě, požehnání mně dávajtě; Nevydám sa, švarný šohajíčku, zalomila bych svoju hlavičku; dycky bych plakala stávaja léhaja, že sem si ťa nevzala; Tatíčku, stavajte, požehnani dajtě, bostě ho nědali, jak stě umírali; Nevstane robota, nevstane už více, hrany jí zvonili na staré hrabice; Staň, děvečko, vospalá!; Buch! na okenečko, stávaj galanečko, daj koňům vody; Všici hospodáři vstanó ráno, běží, náš hospodář ješče doma spí; Sv. Jiří vstává, zem odemyká, aby tráva růstla. Sš. P. 55., 100., 338., 489., 513., 540., 587., 613., 768. (Tč.). Vstanú falešní prorokové a dadie znamenie veliká a zázraky (Mat. 24.). Hus II. 9. — **odkud**. V. od stolu, od jídla. Us. Dch., Žk. 152., Hr. rk. 225. Ot stolóv tu vstáchu páni. Rkk. 41. Ne (ale, než) ot vzchoda a v zemiech búřa vstáše. Rkk. 45. Vstávej, Jeníčku, od milej. Er. P. 320. Vstal od soukenníka (vypověděl mu z práce). Sedl. Rychn. 37. 12. Vstaň, o vstaň od země a obrať se ke mně. Sš. P. 67. V. ode sna. V. V-ti z lůže. V. Vstávej časně z lože, pán Bůh ti pomůže. Tč. Tys teprv vstávala z postele. Er. P. 228. Vstávej s lože bílého. Er. P. 472. Přišel sem k vám v poledne, stávala si z postele, nebudeš hospodyňkó! Sš. P. 540. Gdyžť vstane s postele. Alx. BM. v. 14. (HP. 81.). Vstanu z ložce žádostí svých tělesných a z bludu pohanského. Hus III. 35. Vstáti z mrtvých. Kom., D. Z mrtvých vstana královstvie své vzdělám; Umra nezahynu, nýbrž z mrtvých vstana do slávy nebeské půjdu. BR. II. 244. b., 366. b. Hodné jest, aby dobří vstanúc z mrtvých v témž těle měli v něm utěšenie; Když vstanú z mrtvých lidé, každý v svém řádu; Kristus ne sám toliko vstal jest z mrtvých, ale i jiné s sebú vzkřiesil, aby . . .; Vstav z mrtvých Ježíš jeden den, ukázal sě najprve Maří Magdaléně; Co jest řečeno: Kristus jest vstal z mrtvých? Obžil jest. Co jest: Obžil jest? Byv na těle mrtev, jiiž živ jest a již neumře. Hus I. 35., 237., II. 134., 137. (Tč.). Jak po třetí hlasem zavolala, jeja (její) mamička hned z hrobu vstávala; Můj tatíčku starý, byste z hrobu stali!; A když přijde soudný den: Vstaňte mrtví z hrobu ven! Sš. P. 193., 503., 777. (Tč.). To dítě z té nemoci zdrávo vstalo. Pass. 130. Z mrtvých v. Kat. 1307. Potom ten člověk vstav z nemoci po některém času roznemohl sě zasě. NB. Tč. 189. Vstaň z peca, ty holý, dy robenka něni. Sš. P. 12. Stavajte, maměnko, z hlubokého dola (= z hrobu). Sš. P. 491. Vsta Libuša s otnia zlata stola. LS. v. 99. Vstavši vzhóru z tej podlahy. Kat. 858. V. z mdloby. Kat. 2549. Abychom mi vstanúce z hřiechóv smrtelných již neumierali; Kteříž se v hřiešiech nezastarají, brzy mohú z hřiechóv vstáti; Vstaň z toho odpočinutie a lože tvého; O křesťané! z bluduov vstaňme, dobré nám dané poznajme. Hus II. 142., 354., III. 30., 263. (Tč.). — **kam (k čemu)**. Časně vstávať k dílu činí sílu. Dch. Vstav k životu nesmrtednému byl jest od takého obcovánie s nimi odlúčen. Hus II. 164. Neklan káže v. k vojně. Rkk. 16. A kraj celý ze sna bdělý k blahu vstává života. Sš. Bs. 35. — **komu**. Vlasy nám vzhůru vstávaly. D. Vy buchlovské zvony, na dva hlasy zvoňte, vy moji rodiči, vy mně hore vstaňte! Sš. P. 491. (499.). — **nač, na koho: na** vojnu. Alx., Dal. Na vojnu vstachu. Výb. I. 144. 8. Vstávav prve hotově i na modlitby i na kázanie a chodiv pěš pro naše spasenie. Hus I. 124. Na něj musíš časně ráno v. Vz Chytrý. Lb. — **v čem**. Vstaň, Hospodine, v hněvě svojem. Rkk. 49. Cf. Povstaň, Hospodine, v hněvu svém. Žalm 7. 7. — **před kým, proti komu**. Pýcha se domnívá, že židlice a lavice mají před ní vstávati. Tč. exc. Proti někomu v. = 1. aby ho poctil, 2. odbojně. Jg. V. proti někomu s velikú ctiú. Dal. 49. Vstane lid proti lidu. Pass. 9. (Hý.). — **kde (v co)**. V zemi vstal (povstal) muž. Jg. Vstane jedno slunce po vsiem nebi, vstane Jarmír nad vsiú zemiú opět. Rkk. 33. Bieda vstane tužšia po krajinách. Ib. 50. Také nemá žádný pán **na** sūdě **v** potaz v. Arch. II. 503. Když německý jazyk v zemi vstane, našeho rodu česť stane. Dal. Vlasy **na** mně vzhůru vstávají. Sych. — **jak**. **Na** hromu lehne, na hromu vstane (pořád kleje). Č.

Ten dnes *levou nohou* (**na** ruby) vstal (vz Mrzutý, Nevrlý). Č. Prach *sloupem* vstává. Brt. Instr. 16. Vlasy dûpkom vstávají. Na Slov. Vstanú kyje **nad** kyje, kopie nad kopie. Výb. I. 37., Rkk. 37. Kdo vstává ráno **po** levém boku, bude míti toho dne neštěstí. Na mor. Valaš. Vck. Takým omyl ným vzkřiešenim vstávají ti, kteříž podlé domnění babinského mnie, by hřiechóv byli prázdni, když sě zpoviedají, ale z úmysla hřiechu nevypustie. Hus II. 142. Vzhůru řítú vstává. Mor. Šd. A Duns Scotus tomu učil, že veškery ženy vstanou **v** mužském pohlaví. Sš. II. 116. V. proti někomu s velikú ctiú. Dal. 49. — **kdy. Se** sluncem v-vá. Os., Jv. V. **na** úsvitě. Aqu. V. o 4 hodinách, ve 4 hodiny. Us. Já vstávám raníčko **za** svítání. Er. P. 210 Ráno vstala **před** sluncem. Sá. Vím, že vstane **při** vzkříšení v poslední den. Sš. J. 186. (Hý.). Ty ráno spáváš, já **přede** dnem vstávám. Pal. Dj. III. 3. 265. Mlč, matičko, mlč a neplač, šak já vstanu třetí den zas. Sš. P. 50. Jak v nedělú ráno stala, na ulici umetala. Sš. P. 792. Nedovol' deťom ráno hore chrbátom vstávať (na Mor.: vzhůru řitú. Šd.). Dbš. Obyč. 6. Z rána. Us. Vstalť jest této chvíle. — **odkud jak, k čemu, nač, v čem, kdy.** *Dvěma způsobama* vstáváme z mrtvých, skutečně dle ducha a v naději a nádbě dle těla. Sš II. 213. Vstane z mrtvých božskú mocí. Hr. rk. 165. Kdož vstane **od** stolu **s** touž chutí, s kterouž k jídlu sedl? Shakesp. Tč. Musie všichni *svými těly* z mrtvých v. Kat. 57., 2014. Vstal jest Bóh z mrtvých svú mocí. Hus II. 132. V. k soudu z mrtvých. Kat. 2067. Aby jeho pomocí vstali z hřiechóv k milosti a k spasení. Hus II. 25 Dyž se ho dosť nabily, do jámy ho shodily a z tej jámy on ubohý nemohl vstáť na nohy. Sš. P. 688. Neb když v něm (v Kristu) z mrtvých vstaneme, takéž v něm kralovati budeme. Hus I. 323. Prve nežli páni ze soudu vstanou. Nál. 159. Třetí den z mrtvých vstal. Hr. rk. 87. Všichni z mrtvých vstanú v den súdný. Anth. I. 48. A když ho zbičují, zabijí ho a den třetí z mrtvých vstane (Luk. 18.); Lazar po čtyřech dnech vstal z mrtvých. Hus II. 77., 356. (Tč.). Že **při** vzkřesu z mrtvých všichni v tom věku vstaneme. Sš. II. 117. Nébrž také **podlé** žalmu **za** noci vstávali křesťané. Sš. Sk. 118., 62., 164., 36. Dřiev ve třech dnech **na** vojnu vstaniechu. Dal. (Šd.). — **proč.** Vlasy mi vstávaly *hrůzou*. Jg. I. 126. Vstachu voje **na** kniežecie slova. Rkk. 16. Ráda bych já vstala z hrobu, ale nemohu **pro** mdlobu. Er. P. 470. Nač bych já ti **k** *vůli* stávala, svou postelku barouchala? Sš. P. 218. **Ve** jménu Jesu Krista vstaň a choď. Sš. Sk. 35., 37. Seda by pro to nevstal (neváží sobě toho). V. — **zač.** Já bych za to sedna nevstal. Vz Nepatrný. D., Lb. — **kam.** Ráno vstaňme **do** vinice (Pís. Šal. 7. 12.). Hus III. 90. — **s kým (kdy).** Mužie ninivetští vstanú **v** súdný den s národem tiemto, to věz s kněžským a s zákonnickým a odsúdie je. Hus I. 195. Aj že s Bohem vstali sú lidé, vieme. Hus II. 134. Patnáct krejcarů s ním vstává (= má 15 kr. denně). V Kunv. Msk. — **s adv. (kdy, jak** atd.). Kto včas ráno vstáva, toho pán Boh požehnáva. Mt. S. I. 126. Kdo časně vstává, Bůh mu žehnává. Hrš. Záhy vstávej, příklad dávej. Tč. Ráno vstává, koňům dává v jaborovém lísku. Sš. P. 753. Vstaň, ovčáčku, časně vzhůru, nežli bude svítati. Slez. Šd. Nechce se mu ráno vstávati. Dch. Já sem nezaspala, já sem skoro stala. Sš. P. 558. Lehce lehce, lehce vstane (o nemajícím starosti). Us. Dch. Jdi skoro spat, ať skoro staneš. Mor. Šd. Když matička ráno vstala, hned nevěstu fackovala; Vstaň Aničko, hore (vzhůru), vstaň srdečko moje; Stávej, starý, stávej hore, kdosi u naší dcery je; Dcera ráno stanula, matka se jí pytala: Dcero, dcero, dcero ma, s kym si to tam buřila?; Zvolila sem sobě to švarné pachole, keré ráno stává, vraným koňom dává; Teprův mně chceš ovsa dávat, když nemožu hore stávat; Uvidiš u nás, co dělávám, že ráno stávám, kravičkám dávám, na trávu chodívávám; Já ráno stávám, malenkám (kravičkám) dávám, kúdělenku přádávám. Sš. P. 138., 155., 167., 345., 454., 531., 540. (Tč.). Kdo pozdě vstává, celý den poklusává a sotva do noci dohoní, co zanedbal. Kmp. V čile vstav. Kat. 1049. Z mrtvých vstal Kristus právě brzce. Hus II. 439. Je-li jasno, záhy vstávej, pakli mračno, déle spávej. Č. M. Kdo nerád stává, utre si ústa. Mt. S. Kdo ráno vstává, tomu pán Bůh dává; kdo dlouho líhá, tomu ubíhá. Prov. Tč., D. Kdo se lení časně ráno vstáti, zřídka k lůžku spokojen se vrátí. Vz Lenosť. Lb. — Vz **Spona.**

Vstava, y, f. = sinus v mth. Jdč. III. 11.

Vstavač (později *vstaváč*), e, **vstaváček,** čku, m., rostlina, orchis, das Knabenkraut, die Ragwurz. Kom. V. obecný, o. morio, bahní, o. palustris, samčí, o. mascula, bledý, o. pallens, bezový, orchis sambucina, drobnolistenný, o. militaris, hnědý, o. fusca, širolistý, o. latifolia, blamatý, o. maculata. Vz Rstp. 1499., Kk. 134., Čl. Kv. 132., FB. 22., Slb. 218., Čl. 136.—137., Sbtk. 254., Mt. S. I. 21. V. stinkový, coriophora, kulatý, globosa, lékařský, mascula, osmahlý, ustulata. Flora Presl. — V. = *skočec, mládenčí bylina,* satyrium, die Fuchsboden. V VM. nepravá glossa. Pa. — V. *královský,* regium satyrium (větší; menší pětiprstice). Byl.

Vstaváčkový, Stendel-. V. smaha. Volk.

Vstavačovitý = *mudatkovitý,* orchideus, orchisartig. V. rostliny, orchideae. Vz Rstp. 1498., Kk. 132., Slb. 211., Schd. II. 272., S. N.

Vstávati, vz Vstáti.

Vstávavý, Aufsteh-. V. sklenice. Ck. V. poliha, danthonia decumbens, tráva. Mt. S. VIII. 1. 17.

Vstavek, vku, m., die Episode; das Einschiebsel (v hud.). Nz., Hd. Slova ta mají za nějaký v. Sš. Sk. 104. (Hý.). Vz Vstavka.

Vstavení, n. = *postavení,* die Stellung, Haltung. Sv. Katerina svú ručici na svém čele učini drahé v. Kat. 1642. Cf. Listy filol. 1882. 308. — V. = *botka s kaší neb masti.* Učiň koni v. ne velmi horké. Db.

Vstavený; *-en, a, o = vložený,* eingeschaltet, eingestellt. Nz.

Vstaviti, vstav, vě (ic), il, en, ení; *vstavěti,* věji, ěl, ěn, ění; *vstavovati, vstavívati* = *do něčeho postaviti,* hineinsetzen o. stellen, einsetzen. Jg. — **koho** (na něčí místo postaviti). Kom. — **co kam (do čeho, mezi co, nač, več):** víno **do** chladných sklepů, Kom., něco do prostředka, V., něco do ohně. Vys. V. co **mezi** co. V. V. korunu **na** hlavu. Flav. BO., Sš. Sk. 65., Ddk. II. 306. a j., Šb. Stř. II. 274. Čepec na svú hlavu v. BO. V. *někomu* příklady v oči. Hlas. — **se jak:** na hlavu. Pass. — **čím co kam.** Svýma rukama posvěcenýma korunu jemu na hlavu vstavil. Arch. III. 124. — **co kam kde, kdy.** Kliment vstavil 25. prosince králi i manželce jeho **na** hlavu korunu císařskou; Geisa dal sobě **v** Bělehradě stoličném v-ti na hlavu korunu; **V** neděli dal sobě a manželce své **v** kostele lateranském od Innocence II. korunu císařskou na hlavu v. Ddk. II. 159., 264., III. 52.

Vstavka, y, f. = *věta samostatná vložená* do věty bez všelikého zevnějšího spojení, ein eingeschobener Satz. Neradímť, věř mně zkušenému, samoten se tam pouštěti. Zk. Věta ta by se za vstavku považovati musila; Slova:... co v-ku závorkami obejmují. Sš. J. 23., Sk. 129. (Hý.). Velmi zanímavá mythologická v. (Episode). Šf. Rozpr. 1865. 112.

Vstavný, eingeschoben. Vstavné *d:* sedidlna, světidlna. Anth. I. 3. vyd. IV.

Vsťecť sa = *vtéci se.* Na Slov. Bern.

Vstěhování, n., das Ein-, Hineinziehen. Us.

Vstěhovati se, einziehen, einwandern. — **(s čím, s kým) kam.** **Se** vší čeledí **do** cizího domu se v. Háj., Kram., Ros. V. se **na koho,** sich gewaltsam bei Jemandem einquartiren. Šd. Kn. opav. V. se do těla. Kom. V-val jsem se do domu biskupského. Dač. I. 343. Lečby se do města v-li. Arch. II. 400., Sl. let. V. 115.

Vstěkati se, vz Vztekati.

Vsteklík, a, m., osob. jm. Tč.

Vsteklosť, i, f., vz Vzteklosť.

Vsteklý, vz Vzteklý.

Vstibiti, il, en, ení, *vstibjati, vstibovati,* hineinstecken. — **co kam:** nůž **do** kapsy. Us. na Ostrav. Tč.

Vstihnouti, hnul a hl, ut, utí, *vstihovati,* eindringen, begreifen. Za právo majíce k vám pro naučení právních věcí poslati, **čemužby** rozumové naši v. nemohli. NB. Tč. 214.

Vstirák, u, m. = *útorník,* der Bodenzieher. D.

Vstoje, chybně m.: *stoje (ic, ice).* Vz Vkleče, Slov. III. 674.

Vstonati, vstonám a vstoni. Vz Stonati. — **V.** = *počíti stonati, rozstonati se,* krank werden, stöhnen, ächzen. — **čím.** Když hlava vstóně mdlobú. Alx. V. v. 156. Vstonal by svým bokem. Hr. rk. 277., Výb. I. 235.

Vstoupající, steigend. Nz. V. ceny Us.

Vstoupati, vz Vstoupiti.

Vstoupavý = *vzestoupavý, vstávavý,* aufsteigend. Nz. V. okvětí. Rostl. Vz Jg.

Vstoupce, e, m. = *dědic, nápadník,* der Anwärter, Nachfolger, Erbe. Hus.

Vstoupení, n. Vz Vstoupiti. **V.** = *do vnitř stoupení, vjití,* der Eintritt, Auftritt. Za v. prositi. Zříz. Ferd. V. **do** rady. Apol. V. do práva kupitele. D. V. do sebe, die Einkehr in sich selbst. Dch. V. do kláštera. Us. Dožádali se, aby jim v. bylo dáno přede pány. Bart. Prosili sú v. před konšely a před obce. Let. 148. A slove cizoložstvie, jako v cizie lože vstúpenie. Hus I. 197. — **V.** = *nahoru vstoupení,* die Be-, Ersteigung, das Auffahren. V. Páně; den božího v., Christi Himmelfahrt. V. Vz S. N. Boží v., ascensio domini. Na boží v. nebo na den božího v. Us. Šd. Na den v. Hus II. 141. **Na** nebesa v.; Čas v. jeho **v** nebe. BR. II. 3., 236. b. (Šd.). Nazejtří v den v. Páně zmocnili se útokem tvrze. Pal. Dj. IV. 1. 204. Prší-li na boží vstoupení, bude málo osení a píce pro dobytek. Mus. — **kam: na** nebe, Us., na nebesa. V.

Vstoupený; *-en, a, o,* eingetreten. Syn lidí řádné, poctivě a křesťansky v stav manželský vstoupených a spolu sešlých. List z r. 1515. Mus. 1880. 490.

Vstoupilý, eingetreten. — **kam.** Podlé původce Krista s nebe přibylého a **do** nebe v-ho. Sš. II. 52. (Hý.).

Vstoupiti, vstup, vstoupě (ic), il, en, ení; *vstoupnouti,* pnul a pl, utí; *vstoupati, vstupovati* = *stoupiti v co, do čeho,* ein-, hineintreten; *vzhůru stoupiti,* steigen, in die Höhe steigen, empor steigen, aufsteigen, auffahren, hinaufsteigen, aufgehen; auf etwas treten. Jg. — **abs.** Vstoupiv jim zdraví vzdal. Dal. Voda vstupuje (vody přibývá). D. Barometr vstupuje. D. Vstupte! Herein! Dch. — **kam (komu, do čeho, več, pod co, nač, k čemu).** V. do stavu manželského. D., Ddk. III. 98., Šd. Když malý pán Ježíš do nebe vstupoval, matičku svou milou na zemi zanechal. Sš. P. 18. Vstup do sebe (zkoumej se) a uvidíš, že máš dosť výstupku; Vstup do seba, snaď uvidíš, žes příčina sám své bídě. Na Slov. Tč. V. do spolku. Us. Tč. Do stremeňa som mu vstúpil. Mt. S. I. 89. Snadno vstoupíš do dluhů, těžko pak z nich vyjdeš. Na Mor. Tč. Cera má teprv nehrubě dávno do 16. léta v-la. Žer. 315. Vstoupil do služeb knížete Vratislava; Vstupujeme do časů světoborného boje Velfovců a Ghibellinův; Tím také do svazku příbuzenského s Velfy byl vstoupil. Ddk. II. 277., III. 11., 127. (Tč.). Když do brány vstupovali. Sš. Sk. 36. Tu akoby bes do neho vstúpil, začal sa obrykovať na sluhu. Dbš. Pov. I. 241. Ktožbykoli do šraňkóv vstúpil, když páni súdie... Arch. V. 16. Do nebe vstoupím. BR. II. 324. b. On (Kristus) najprvní do nebe vstúpiv potomním údóm svým královstvie nebeské otevřel. Hus III. 92. V. **do** zahrady, Ros., do šiku, do řeči (řeč přerušiti); Voda vstupuje do trouby; Slunce vstoupilo do znamení skopce. D. V. do chrámu, Us., do lože, Troj., do techniky, Pt., do šlépějí otce svého. Ml. Víno do hlavy mu vstoupilo. Ml. Zákon vstoupí do života, lépe: vejde ve skutek, nabude platnosti. Šb., S. a Ž., uvede se. Brs. 3. vyd. 258. Čert v Strachkvasa vstoupil. D. V. **pod** střechu. D. V. někomu **na** nohu. Us. Vstoupilo mi to na mysl. Jel.

Ani to na srdce jich nevstoupilo. Skl. II. 112. Že poslušným na mysl a srdce jejich to nikda nevstoupilo. Ib. II. 491. A jakž po smrti pána bude, má (druhý purkrabí) hned na místo jeho beze všech prostředkuov a odtahuov v. Zř. F. I. B. XXX. Když chceš, aby tě spieše z desk vypustil, vstup mu v odpověď tří pří. Kn. rož. 95. V. na horu. D. Slunce na býka vstupuje. D. Na katedru učitelé vstupují. Kom. V. na školy vysoké. Pt. V. v manželství. J. tr., Dbš. Obyč. 15., NB. Tč. 288., V., Dač. II. 159., 116., Št., Pass. 27. (Hý.). Chč. 451. Tu již Pavel ve svatyní vstoupá. Sš. Sk. 159. V něčí šlépěje. Us. Orel vstúpí v oblaky. Anth. I. 32. V-ti v jistbu. Dal. 97. Duch sv. v ni vstúpil. Kat. 2180. Duch sv. vstúpil v apoštoly. Št. N. 181. Ač chceš v jeho sled (šlapěj) v. Hr. rk. 139. Kdo v cizí lože vstúpa. Hr. rk. 351. V turnaj v. GR. V-pil v nebe; Poňavadž v kněžstvo jest vstúpil, má Krista v kněžstvie následovati; Ďábel v něho v-pil; Vstúpím-li v nebe, ty jsi tam, sstúpím-li do pekla, jsi tu; Aby jinudy v ovčinec vstúpili; A vstúpiv v jednu lodí, prosil ho od země odvézti; Vstúpili v chrám, aby se modlili. Hus I. 19., 179., 205., 318., II. 223., 277., 314. (Tč.). Vstoupiti zase na cestu spravedlivou; Tak vstoupivše sotva na půdu Čech a Moravy, jali se přepadati židy. Ddk. II. 130, 359. V. na něčí místo. V., Dač. I. 192. Nemóže na nožicu vstúpiti. Rkk. 61. Kdy mor vstúpí na liudi. Alx. 1142. Ani jest to na mé srdce vstoupilo. Chč. 606. A potom (Antikrist) porče sě (řekne) jako Kristus na nebesa v. Pass. 12. (Hý.). Pročež Kristus pán na jeho místo vstoupil. BR. II. 17. a. Tomu na mysl sobě v. nedadouce, že by sobě vás nic manželé neváželi. Ib. II. 801. a. Potom vstúpil na nebesa. Kat. 13., Hus I. 19., na kříž. Ib. 1305. Vstúpil jest na pravici Boha otce; Ani na srdce člověka vstúpilo, které věci připravil Bůh milovníkům svým; A teď vstúpil jest na lodičku. Hus I. 3., 41., II. 49. (II. 75., 146., 273., III. 88. Tč.). Vstup sem ke mně do mé jámy. Er. P. 469. A ještě výše šarkan vstupoval k nebi. Němc. K stavu manželskému vstoupiti. Bart. Časem svým vstúpím k otci na nebe; Vstupuje k horám ctnosti. Hus II. 128., III. 37. — **komu kam.** Vz V. kam. V-lo mi na mysl, že… Us. Nevstupuj mi do poctivosti (vz Poctivosť). Mt. S. I. 108. Ani nám na mysl nevstoupilo. Prot. 207. Stúplo mu cosi do hlavy. Mor. Šd. Do počestnosti někomu vstupovati (jeho cti se dotýkati). Brt. S. 168. Slzy mu hned do očí vstoupily. Us. Dch. — **v co (s kým, jak).** Vz V. kam. V jaký poměr nové markrabství moravské v-lo ku království českému, naznačil opat Jarloch. Ddk. IV. 115. V. s někým ve smlouvu, Výb. II. 396., v úmluvu; v slib mezi sebou v. Arch. I. 52., 53. V poručenstvie v.; Když sirotek léta má a ve skutečné drženie sbožie svého v-pí a počet konečný od poručníka přijme, teprv jest jemu povinen láti neb děkovati. Vš. Jir. 246., 276. V-li jsme v jednotu. Tov. 5. V. v mužská léta. Smil v. 1421. Nebyl by tak u veliké hřiechy vstúpil. Pass. mus. 320. Inhed sta spolu v boj vstúpila. GR. Pro přiezeň přisahají, aby ji potvrdili aneb aby v ni v-li; Již tak jest v obyčej utrhánie vstúpilo, že již ho nemají za hřiech; V-ti v biskupstvie; Ač dobře skonáme, vstanúce po něm z mrtvých v radosť věčnú vstúpíme. Hus I. 100., 230., 449., II. 136. (Tč.). V-ti v radu, Troj., v přátelství. Ml. V súd s knížaty o ten zámek vstúpil. Boč. 1475. V-ti v dědictví, Reš., Šm., v pokání, V., ve službu. V. v něco — *vložiti se v něco.* Na Zlinsku. Brt. Vedlé strany v., ingredi cum aliqua parte litigantium, mit der Parthei erscheinen. Vl. zř. 8. Pod takovými výminkami nechtěl ve smlouvu v. Ml. — **komu nač.** Někomu na odpor. Kram., BR. II. 246., 702. a., Kom. Lab. 39. — **kdy kam (nač, več).** Po ní na království vstoupil. Flav. Jako dědicové po nich ve zboží v. měli. Hus. Mistr J. Rokycana vstoupil po knězi Prokopovi Velikém na přední místo. Pal. Dj. III. 3. 161. Po svém z mrtvých vstání vstoupil na nebe. Ml. Teprv v měsíci červnu zase na italskou půdu vstoupil; O knězi Jindřichovi víme určitě, že pod velmistrem Gerbertem Assalitem vstoupil do řádu johanitského; Po té v-il kněz do cely; V polovici srpna v-lo se na půdu italskou. Ddk. III. 180., 277., IV. 320., V. 42. (Tč.). Petr a Jan vstupovali do chrámu v hodinu modlitebnou devátou; Potom po 14 letech opět vstoupil jsem do Jerusalema v Barnabem. Sš. Sk. 35., II. 16. (Hý.). Aniž světí byli sú v nebe vstúpili, jakož již vstúpili sú po Kristovu vstúpení. Hus I. 71. Prv než vstúpíš do práva, vstup do srdca svého, by si sobě neb jiným nevzbudil co zlého. Na Ostrav. Tč. — **čím kam.** Nohou na něco v. Us. A vstoupil tím v příbuzenství s Bohem. Ddk. III. 50. Dříve než v chrám vstúpí nohú. Kat. 34., 1197. Pravú nohú na hlavu mu vstoupila. Pass. mus. 321. Že v tě vstúpí pravým uchem. Hr. rk. 357. Myslí svou k Bohu v. Hus. — **komu odkud kam.** Když komu voda ze žaludku v ústa (do úst) vstoupí, říká se: červ se mu uštil, n.: had se v něm pohnul. Lk. Od lidské přírody Kristovy vstoupá apoštol k nadlidské a nadtvorové bytosti jeho; Vstupuje od nerozumné přírody k člověku. Sš. J. 20., I. 91. (Hý.). V. z nízka k najvyššiemu. Št. N. 153. Malují angela, an pozdravuje panny Marie a nad ní děťátko malé, jakoby s nebe v ni v. chtělo; Zuby tvoje jako stáda střížených ovcí, kteréž sú vystúpily z kúpadla. Hus II. 236., III. 44. (Tč.). — **proč kam.** Ne pro své zaslúženie, ale pro naše vykúpenie dobrovolně jest na sv. kříž vstúpil. Pass. 20. (Hý.). Kněz neb biskup, vstúpiv z lakomstvie v obrok, na vždy bude zatracen; Již z těch příčin každý sobě vyber, pro ty-li příčiny vstúpil jest v manželstvie, aby dobře v manželstvie vstúpil. Hus I. 369., III. 201. (Tč.). — **proti komu.** Bavoři nyní zjevně proti Frankům a Švábům do zbraně vstoupili. Ddk. III. 22. — **s kým kam, v co (kdy).** S rody panujícími do užšího spojení rodinného v.; Pak vstoupil král s družinou na den slavnosti do četných lodí, aby se po Dunaji vydal na cestu do sv. země. Ddk. III. 57., 158.

(Tč.). S kterýmiž jsú v jednání přátelské v-li. List z r. 1532. Mus. 1880. 498. Jak sem s vámi v zápis vstoupil, ty sem věci obmýšlel. Let. 353. Jako frejíři neupřímní při panně toho nehledají, aby s ní v stav manželský v-li, ale neřády provodili. BR. II. 636. a. By měli nynie v též s Kristem a s jeho apoštoly v., málo by kněží bylo. Muž s ženami mnohými v manželstvie v. nemóž, ani žena s mnohými muži. Hus I. 182., III. 200. (Tč.). Ač by boži přikázanie sdržel a s Evú i s dětmi **bez** smrti v blahoslavenstvie věčně vstúpil. Hus I. 184. V-il v stav manželský Jan Kabalů s pannou Mandalenou. Dač. II. 2. — **jak kam.** V. **bez** smrti v blahoslavenstvie. Hus. Vz předcházející. Vstoupil jsem však (**do** Jerusalema) **podlé** zjevení. Šš. II. 16. (Hý.). Podlé poručenstvie **v** to vstúpil a ne *kvaltem*. NB. Tč. 200. Kristus svým *tělem* v nebe vstoupil. Žal. 94. Vstúpí-li (biskup v biskupství) jinudy než *Kristem* a tak než tú *cestú*...; A z světa tohoto hnul sě jest na nebe, když jest *mocně* na nebe vstúpil; Vstup *výše* t. j. měj miesto věččieho dóstojenstvie, než si sě domněl; A to proto, že sem já *milostí* v tě vstúpil. Hus I. 414., II. 195., 365., III. 87. **Po** žebříku **do** pekla v. Chč. 626. Hospodin vstupí **na** oblacě **na** lehkém. BO. — **kudy.** Nerv *malými dírkami* **z** dutiny lební **do** nosu vstupuje. Mus. 1880. 182. Kdo jinudy vstupuje než *dveřmi*, zloděj jest a lotr; Vstupuje **k** ctnostem sv. **přes** púšť modloslužebenstvie. Hus I. 445., III. 37. (Tč.). — **kde kdy kam.** Již **před** léty otec jeho byl vstoupil **v** Jerusalemě **do** řádu Johanitů. Ddk. IV. 41.

Vstrašiti, il, en, ení = *strachem vehnati*, hineinschüchtern, durch die Furcht hineinjagen; *zastrašiti*, in Furcht setzen; *se*, in Furcht gerathen. — **koho čím kam.** St. skl. II. 248.

Vstrčení, n., die Einschiebung, der Einschub. D.

Vstrčený; *-en, a, o*, eingeschoben, eingesteckt. V. věc. D. Ruce za ňádra v. V.

Vstrčhuba, y, m. a f. = *kdo do všeho mluví, se míchá*, der in alles hineinredet.

Vstrčiti, vstrč, vstrče (íc), il, en, ení; *vstrkati, vstrkovati, vstrkávati* = *vpraviti, vtlačiti, vundati, vbodnouti, vteknouti*, einstossen, einstecken, einfügen, einschieben, einstechen. Jg. — **co.** Všudy musí nos v. Prov. Náhledy své někomu v. Phld. II. 3. 86. Tak ti jednu vstrčím (vsadím, dám za ucho)! Us. Šd. — **co, koho kam (komu; do čeho, več, mezi co, za co, nač).** Někoho **do** žaláře, do chlíva. Us. Meč do pošvy v., V., něco do kapsy. V. něčeho do něčeho. Kom., Jel. Nemkiňa tichá ráda sa pichá; keď do nej vstrčiš, hneď ona zvrčí (= dbenka, zbelka, mútovník, tlukadlo v máselnici). Mt. S. I. 136. Vstrčím mu jich pár (několik pohlavků). Us. Šd. V. někomu něco do ruky. Us. Tč. Všecko by mu vstrčil do chřtánu. Us. Šd. Bláznivý do všeckého vstrkuje svoju ruku. Mor. Tč. Do čeho to pán Bůh duši vstrčil (o hloupém)? Us. Šd. V. co v co. Jel., Pulk. A jakož svině najprve pysk vstrčí v lajno atd. Vz Utrhač. Hus I. 230. Vytrhl trn z cizí nohy a vstrčil do své. Prov. V. podhorní do náboje (ve mlýně). Us. Meč svůj v život v. Háj. Hůl mezi vosy. Vz Vosa. Č., D. Ruku za pás. Ros. Se za koho. Šm. Brejle na nos v. Kom. Na kůl, na rožeň. V. Na svini by i zlatohlav vstrčil, přece sviní zůstane. V. Rádby naň psí hlavu vstrčil. Na někoho úřad v. (vložiti). V. Již křižáci táhnou městečko od městečka, ves ode vsi, pálí, berou, bijí, na koly vstrkují. Pal. Děj. V. 2. 268. Protož na učedlníky jeho tu kuklu vstrčiti chtěli, jakoby oni jej ukradli. BR. II. 131. b. — **jak kam.** Má **bez** milosti **na** kuol vstrčen býti. Arch. V. 489. — **kde.** **V** městě Vídni jest na kůl vstrčen nějaký zrádce Francouz. Dač. I. 190. — **se.** Zvěř se vstrká, když do houštiny zalezá, sich drücken. — **se oč mezi kým.** Slibují pode ctí a pod věrů a pod tů pří, oč by se mezi námi vstrčilo, nepřekážeti. Arch. II. 325.

Vstrčka, y, f., das Einsatzstück. Na Slov. Ssk.

Vstřebací, Resorptions-. V. vřed. Nz. lk.

Vstřebání, n., die Aufsaugung, Resorption, Absorption. V. hnisu, die Eiterresorbtion; úbyt v., die Resorptionsabnahme; přibývání v., die Resorptionszunahme. Nz. lk.

Vstřebati, -bám a -bi = *střebaje vpiti*, aufsaugen, ab-, resorbiren, einschlürfen. — **co kam, do čeho.** Rost., Nz. lk.

Vstřebavý, Resorptions-. V. proud. Nz. lk.

Vstřediti, il, ěn, ění = *do středu dáti, vbodnouti*, ins Centrum stecken, geben. Jg., Šp. — **co kam (mezi co, do čeho).** Č.

Vstreknúť = *vstříknouti*. Na Slov. Bern.

Vstřeliti, vstřel, il, en, ení; *vstříleti*, lej, leje (íc), el, en, ení; *vstřelovati*, hineinschiessen. — **co kam.** V. **do** něčeho. Ros. V. střelu **v** bok. Solf. Takové žádosti jim v srdce vstřeloval. BR. II. 17. a. Dvě střely v srdce její vstřelil. Pass. mus. 350., Dal. 93. Zlou žádosť v mysl vstřelují. BR. II. 563. b.

Vstřepati = *vtřepati*, hineinschütteln. — **co, se odkud kam:** housenky **se** sebe **do** vody v. Us.

Vstřetiti, il, cen, ení = *potkati*, begegnen. — **koho s kým.** St. skl. III. 153. — **kde.** Byl posud na tom místě, kdež vstřetila jej Marta. Šš. J. 186.

Vstřeviti, il, en, ení = *vštípiti, jako ve střeva dáti*, eingeben. — **komu co.** Že jí vstřeví ducha sv. Cant.

Vstrhna, y, f. = *vstrhnutí*. Jako ptáčník piščelkú sladce spieje, kdež sě ptáčkův v. zdiejie. Cat. Bib. I. 27.

Vstrhnouti, vz Vztrhnouti.

Vstříc, *lépe*: *v stříc*, vz: Stříc, Dnes. Vz také: *Proti*, poznam. 2. Strč. vstřiecu = v střiecu m. v střietju. Jáz pójdu vstřiecu jim včelo. Rkk. 11., Kt. Hleděti čemu v., entgegensehen. Us. Dch. Umínil jsem jíti v. Pal. Dj. III. 1. 28. Oni mu do Chrudimě v. přijeli; Když císař místu se blížil, vyjeli mu v.; Vytáhli mu v. Ddk. II. 192., III. 200., IV. 86. (Tč.). Vyšel jest král vstřieci nám. BO.

Vstřícnospeřený, gegenüber stehend gefiedert, opposite pinnatus. Nz.

Vstřícný (lépe: *střičný* = *vstříc postavený*. Jg.), oppositus, gegenständig. V. předek, protější předek, protějšek, der Gegenort, v horn. Hř. V. listy. Rostl. V. listy = dva naproti sobě v stejné výšce osy vynikající. Čl. Kv. XXIX.

Vstřiecu, zastr. = *vstříc*.

Vstřih, u, m., der Einschnitt mit der Schere. Šp.

Vstříhati, vz Vstříhnouti.

Vstrkati, vz Vstrčiti.

Vstříhnouti, hl, ut, utí, *vstříhati*, hineinscheren. — **kam čím**: nůžkami, Us., nožicemi. Na Ostrav. Tč.

Vstřik, u, m., das einmalige Einspritzen, die Injektion. Šp. Voda vstupuje do kondensatoru čtyřmi vstřiky. KP. V. 106.

Vstříkání, n., das Einspritzen. Voda ku v. Šp.

Vstříknouti, knul a kl, ut, utí; *vstříkati*, *vstřikovati*, einspritzen, hineinspritzen, injiciren. — **co kam**. Vstřikl žluč **do** oči otce mého. Br. V. něco **v** ránu. Rk. — **čím**: plácnutím na vodu atd.

Vstříknutí, n. = *vstřik*.

Vstřikovací, Injektions-, Einspritz-. V. kohoutek, trouba. Šp.

Vstřikování, n., das Einspritzen, die Injektion. V. podkožní jako lék v oční praxi, jodu do kloubu, roztoku chininu ve střídavce, vodíku siřičnatého, podkožní v asphyktickém stadiu cholery, podkožní atropinu při padoucnici, morfia, strychninu. Vz Čs. lk. III. 18., I. 280. a. III. 299., II. 30., V. 74., 297., IX. 85., 166., X. 342. Léčení příjice podkožním v-ním sublimatu. Ib. X. 381.

Vstřikovati, vz Vstříknouti.

Vstrk, u, m. = *rozepře*, *nevole*, der Hader, Streit. Schön., Mus. X. 269.

Vstrkati, vz Vstrčiti.

Vstrkávací šroub, die Vaterschraube. Rk.

Vstrkovní, Einschieb-. Šm.

Vstrnouti, ul, utí = *uváznouti*, stecken bleiben, erstarren. — **kde**. Šíp v kosti strnul. Sal. Hrot v něm vstrnuv zůstal. Troj. 413.

Vstrouhati, -hám a -ži, hej a vstruž, -haje a -že (íc), al, án, ání; *vstrouhnouti*, hnul a hl, ut, utí; *vstruhovati*, einschaben. — **co kam**. Vstruž **v** to mýdlo. Jád. — **čím**.

Vstrpy, dle Dolany, ves u Vodňan. Tk. III. 37.

Vstruh, u, m. = *pstruh*, die Forelle. Děkuji JMti dobrých těch vstruhóv. Arch. II. 411., 424.

Vstuha, y, f., lia, oblek. Rozk. Vyznali kožišníci a pasieři, že sú měšečníci zdejší vstuhy svobodně prodávali i barvili sobě i týmž kožišníkuom od časuov krále Václava. Záp. měst. 1453. Vz Vstuhař.

Vstuhař, e, m. = *stuhař*, *kdo stouhy neb vstuhy dělá*. Petra vstuhaře. Záp. měst. 1447.

Vstuhy, dle Dolany, byly vsi v Budějovsku. Vz S. N., Blk. Kfsk. 579.

Vstup, u, m. = *vstoupení*, der Eintritt. Místo vstupu, der Eintrittspunkt; v. nahoru, das Aufsteigen. Nepřemožitelný byl v. do země české; Zabránil pomocem válečným v. do Slezka; Přepadl hrad Kladsko, do kteréhož mu vstupu bráněno. Ddk. II. 86., 354., 435. (Tč.). — **V.** = *úvod*, *počátek*, der Eingang, die Vorrede, Einleitung. Šf. I (ani) vstupu k řeči nestrpě. Ráj.

Vstupadlo, a, n. = *náčiní ku vstoupání*, die Eintrittseinrichtung, der Eintrittsort. Us. V-dlem ne vzchodem purpurovým přijíti musie ku odpočívadlu zlatému; Odpočívadlo zlaté znamená sě věčný život, kterýž sě svatým zde slibuje, k němuž jest v. purpurové t. Kristovo umučenie. Hus III. 40. (Tč.).

Vstupárna, y, f., der Eintrittsort, die Eintritts-, Einsteighalle. Šp. Vz Vstupadlo.

Vstúpati atd., vz Vstoupiti atd.

Vstupce, e, m., der Nachfolger, Erbe. Pakli dcerky nebude mieti, ale bude mieti vstupce v dědictvie bratří svú. Hus III. 194.

Vstupeň, pně, m. = *stupeň*. Št.

Vstupenka, y, f., die Eintrittskarte. Us. Šd.

Vstupné, vz Vstupný.

Vstupní, Eingangs-, Einsteig- atd. V. pochod, der Eröffnungsmarsch, lístek, die Einlass-, Eintrittskarte, zpěv, Eingangsgesang, Dch., šachta, der Einsteigschacht, Steigeschacht. Zpr. arch. VIII. 60., XII. 22. Vz Vstupný.

Vstupníci, pl., m., die Ascendenten. Rk.

Vstupný, progressiv; opak: sestupný. Návod v., který od nejvzdálenějších důvodů k nejbližším pokračuje. Marek. Vz Vstupní. — **Vstupné**, ého, n., dle Nové = *plat za vstup*, das Eintrittsgeld. Vstupného jest 20 krejcarův. V. činí 20 kr. V. do řím. a řec. divadel. Vz Vlšk. 353.

Vstupovací, Steige-. V. kolečko, das Steigerad. D.

Vstupování, n., das Eintreten, der Eintritt. Odkudž obyčej vzešel při v. libati práh. Ddk. III. 39. — **V.** = *vzhůru jití*, die Auffahrt. D.

Vstupovati, vz Vstoupiti.

Vstupující, der Eintretende. Aggregáty o jednom kořenu pořádají se dle v-cích mocností téhož kořene; V. řada, jejíž členové po sobě jdoucí rostou; Řada v. a padající dle toho, zdali členy po sobě jdoucí rostou neb klesají; Činitele dle v-cích mocností veličiny některé spořádati. Šim. 31., 164., 185. — **Vstupující dolů**, **šp.** m.: sestupující. Vz Slov. II. 703.

Vstvoriti = *vetvořiti*. Na Slov.

Vstyčiti, vz Vztyčiti.

Vstyd, u, m. = *styd*, *stud*, Scham, f. Nemáš žádného vstydu. Na Ostrav. a Slov. Tč.

Vstyditi se = *styděti se*, sich schämen. Na Slov. Tč. — **abs.** Když ťa uvidá pracovať, budú sa vstydiť. Tč. — **zač**. Za vlastní chválu sa každý vstydí. Tč.

Vstychati se = *ostýchati se*, sich scheuen, fürchten, zastr. — **se čeho**. Všech se vstychají. O 7. vstup. — **s inft.** Pass.

Vsuče = *vsoukaje*, zastr. Svých rukávóv vzhóru vsuče. Kat. 2404.
Vsuji, vz Vsouti.
Vsunouti, ul, utí = *vtlačiti, vstrčiti*, stecken, einthun; **se**, eindringen. — **se kam, mezi koho**. Troj. — **co kam (v co)**: svině ústa v bláto vsunou. Výb. I. 350. — **co proč**. Sv. Lukáš vsunul řádky ty o Jerusalemu toliko pro příbuznosť obsahu. Šš. L. 138. (Hý.).
Vsunutý; *-ut, a, o*, zwischengefügt. V. stěna v rostl., die Zwischenplatte. Vz Rst. 517.
Vsupati = *vsopati*. — **nač**. Na učeníky. Šš. Sk. 107.
Vsušiti, il, en, ení, *vsušovati*, hineintrocken machen. — **co komu**: pohlavek, Jemanden ein Kopfstück versetzen. U Opavy. Klš., Šd.
Vsutek, tku, m. = *vsuvka*, das Einschiebsel. V. ten vzat je z řeči Gamalielovy. Šš. Sk. 260.
Vsutí, n., die Einschiebung, Einschaltung. Rk.
Vsutý; *-ut, a, o*, eingeschaltet, eingeschoben; *r* je vsuto ve slově: povraz m.: povaz. Nz. V. střevo, intus susceptum. Nz. lk.
Vsuvatelný, einschiebbar. Článkové v. Krok. II. 260.
Vsuvek, vku, m. = *vsuvka*. Všecko, co se tuto praví, za v. berou; Ovšem neprávten v. Šš. I. 39., J. 225. (Hý.).
Vsuvka, y, f., die Einschiebung, Einschaltung, das Einschiebsel, epenthesis. Vz Vsutek, Vsuvek, Vsouvání, Přisouvání. Hlásku ve středosloví přidanou zoveme vsuvkou. Bž. 35. Sřibro — stříbro, zámutek — zármusek, kapati — krapati, pomlska — pomláska, prior — převor, koň — komoň, vydati — vyndati — zandati, kámen — křemen, sřádati — střádati. Č. — **V.**, das Einschiebsel. Že slova ta jen mimochodnou vsuvkou býti praví. Šš. — **V.** — *vpošvení*, intus susceptio. Nz. lk.
Vsuvný, einschiebbar, einschieblich. Pohyblivé aneb vsuvné *e* se vsouvá v genitivě pl. k odstranění nelibých skupenin jako: perla — perel. Zk. Ml. 39.
Vsvěditi se, il, ění = *páliti, svrběti*, brennen, jucken; *soužiti*, quälen. — **se čím**: závistí. Št. (Výb. I. 734.).
Vsýchnouti, chl, utí = *seschnouti se*, eintrocknen. Zlob.
Vsýlati, hineinzusenden pflegen. Us. Tč.
Vsynění, n. = *přijetí za syna*, die Aufnahme an Sohnesstatt. Nepotřebujeto zákona co nějakého k tomu v. průchodu. Šš. II. 45. Obřízkou se v. a národnění, vdětění do lidu božího dálo. Šš. L. 26. V. to děje se vírou; V. boží se dostává z víry; V. naše zásluhám rodného syna božího připisovati dlužno. Šš. II. 33., 43., 46. (II. 45. L. 26., J. 269. — (Hý.).
Vsyniti, il, ěn, ění, an Sohnes Statt annehmen. Šš. Vz Vsynění.
Vsynouti se, ul, utí = *vsunouti se*. — **mezi koho**. Kr.
Vsypání, n., die Ein-, Aufschüttung. V.
Vsypaný; *-án, a, o*, ein-, aufgeschüttet. Us.
Vsypati, -pám a pu, zastr. *vespu*; vsypej a vsyp (zastr. vespi); vsypaje, vsypě (ic), zastr. vespa; vsypal, án, ání; *vsypati, vsypovati*, einschütten, aufschütten. — **co (komu) kam**: mouku **do** sudu. Us. Ten mu vsypal broků do zadnice! Us. Ktk. Vsypej ještě koňům do žlabu. Us. Tč. Tehdy pán Bóh **na** tvář naši užitek svátků vespe, když . . . Hus II. 410. Mnoho domnění do pytle se vsype, ale plný nebude. Prov. V. něco v hrnec. Jád. — **co nač**. Hus. V. něco **mezi** korn. Us. o štěp. V. v dsky své zboží. Chč. 616. — **co kdy kam**. Po jejichž upálení jest popel jejich **do** vody vsypán. BR. II. 884. b. — **co odkud kam**. Maličko země z podlahy stanové vespe v ni. BO. — **komu čím kam**. Někteří reitháři vsypíc sirou (koni) do rohu pálí mu ji. Db. — **čemu**: penězům (= rozhazovati je, vergeuden). — **komu**: člověku (= velmi nadávati, aufheissen). Na Hané. Bkř.
Vsýsti, lépe: *vsésti, vsísti*, vz Vsednouti.
Vsývati, vz Vsíti.
Vš. Tato skupenina souhlásek *v násloví v obecné mluvě* zaniká: šak — však, šecek — všecek. Ht.
Vša! Tak volime zahánějice slepice. Us. Brnt., Kšť.
Všade = *všude*, überall. V. dobre, doma najlepšie. Dbš. Obyč. 96.
Všaděbol, a, m. = *všudybyl*, ein geschäftiger Müssiggänger, Faselhans.
Všadedomci, pl. Ako lúpežní v. posuli sa so všetkým činóm. Mt. S. X. 1. 36.
Všadiaľ = *všady*. Kădiaľ šli, všadiaľ sa dovedúvali na škrupinový zámok. Dbš. Pov. I. 344. Sobral sa ďalej a traja psiskovia v. s nim. Dbš. Pov. VII. 92. A ľud od všadiaľ sa hrnie. Sldk. 175.
Všady, überall. Člověk musí tak dělať, aby bylo v. dobře (= aby všem vyhověl). Us. Brt., Šd. Všady škody opovídám. Půh. I. 193. Pravda má přátely, ale ne v. Prov. Tč.
Všadybyl = *všudybyl* — kdo do všeho nos strká, všudy svou bradu omáčí, kdo by rád jedním zadkem na dvou svatbách seděl. Us. Mřík.
Všaj = *všude*, überall, überallhin. Na Ostrav. Tč.
1. **Však**, a, o, vz Všaký.
2. **Však**, z *všako* (zastr. vsako), *všakť, všakže, všakž, všakož*. V obec. mluvě: šak, vz v, vš. V. od veš a jak (m. jako). Ht. Sl. ml. 156., Bž. 219. Vz Ht. Sr. ml. 330. Klade se: 1. *když výrok první za platný připouštíme a spolu jemu naproti něco stavíme, což též za pravdu stvrzujeme omezujíce tím první výrok*. A dívám se, jak to s námi prudce jde ne bez lítosti sic, avšak také ne bez strachu. Kom. Někteří s sebou mírněji zacházeli, však hádky a nedorozumění prázdni nebyli. V boji tělestném mnozí raněni bývají, avšak ne hned padají. Hus III. 308. — *Zhusta se předkládají spojky*: **a, ale**. Zdaliž neprodávají pět vrabců za dva haléře? A však ani jeden z nich není v zapomenutí před Bohem. Co

jsou spolu mluvili, to na jevo nevyšlo: ale však z toho, co se potom stalo, poznati se mohlo, že jsou o příjezdu krále do Čech rokovali. Vz Avšak. Však po ale, vz Ale 9. — 2. *V závětích po větách připouštěcích, řidčeji po větách podmiňovacích.* Byť také muž nemiloval tebe, však ty jej miluj. Št. Ačkoliv o tom věděl, však nepřišel. T. Vz Věta připouštivá. Hlédaj, sv. Jan křstitel kaký byl svatý, však umřev nemohl do nebes. Št. Uč. 116. b. Král Mathias, ač byl vzrostu nevelikého, však měl v sobě mysl velikou. Bart. Ale ač mám na ni mnoho dobrých lidí, však chci od něho jeho právo přijíti; Ač bych měl toho svědomí, však chci míti na panském nálezu dosti. Půh. I. 135., II. 307. Neb ač Saul jim za krále dán byl, však se to ne z milosti, ale z hněvu božího stalo. BR. II. 7. b. Ale však věz, že, ač Bóh všudy jest, však jinak a jinak. Hus I. 318. A naposledy byť se ujali všichni ti roubové, nebudou však jen zákrskové. Kom. A kdyby stud měl, však by toho nemluvil. Svěd. Ve větách připouštěcích sesiluje se zhusta v *nicméně však, však vždy přece, s tím se vším.* Vodil je v bezpečnosti, však vždy předce pokoušeli. Br. — 3. *Předkládá se před větu vedlejší, kterou se věta hlavní místněji omezuje.* Tresci syna svého však tak, aby na zdraví škody nevzal. Tělu potřebí pokrmu však tak, aby nebylo přecpávání a přelívání. Kom. — 4. *Když výrokům učiněným věty naproti stavíme, které moc důvodův odrážejících, vyvracujících i stvrzujících v sobě mají.* a) *Po otázkách, na něž odpovídáme.* Čemu jest tobě ta péče? Však bez toho býti můžeš. Což ještě potřebujeme svědectví? Však jsme sami slyšeli z úst jeho. — b) *I po jiných výrocích.* Neber, však tvé není. Ale bloude, zde hledíš, však pak zlato jest všecko to. Pí a hoduj, duše má, šak máš dost na leta mnohá. Sš. P. 20. Nic to, má milá, nic to, však to z lidí přišlo, z lidského návodu, poručeno Bohu. Sš. P. 298. Počkaj, v. vy tu nebudete dl'ho kašu dúchať! Dbš. Pov. I. 489. Neučte vy, strýčko, vlka do chrasti, však on tam sám cestu zná; Bože, daj zdravia a chleba, v. nám viac netreba. Exc. — c) *Zhusta stojí i místo* **zdaliž ne, což ne, či ne** *a když věta záporna jest, místo zdaž,* **což, či.** I co pak to? dím já; však jste pravili, že sebou střileti budeme od jednoho kraje světa k druhému .... = zdaliž jste nepravili. Můj milý bratře, proč jsi ty ho pral? však jest on tobě jak živ nic neublížil. Svěd. 1569. — *Obzvláště se sbíhá v témž smyslu při slovesech uznamenání.* Však jsme sami viděli, však jsi o tom sám slyšel, však toho dobře pocítíte atd. Jen strpení, však se to podá; V. se mu dobře stává!; V. já vím, kam to bije; V. já ho dostanu; V. já mu povím; V. vás dobře znám; V. se vyrovnáme. Us. Dch. Však vám, vy zhniloši! Šd. Cf. *Věta odporovací.* — **V.** = *ovšem, ano,* freilich, ja wohl! A protož takovým v. obyčejem zapsali jsme a zastavili tu ves, že ... List z r. 1467. Tč. A poněž v zemi této obývala v. mnoho let a ten purkrecht od 1. až do 6. súkopa jest prodán ... NB. Tč. 168. Půjdeš? Odpověď: (v)šak. Mor. Šd. Pověz tatíčkovi, aby k nám přišli. Však jim povím. Mor. Šd. — Vz Zk. Skl. 556.-561., Zk. Ml. II. 109.-110. Více příkladů vz v Zk. Skl. a v Jg. — *Poznam.* Dle Ht. Brs. 263. kladlo se *však* vždy tak často za jinými slovy jako s počátku vět. Cf.: O nichž v. vědomosti neměli; Král v. že by přál sobě; Z Vídně v. aby neodjížděl; Nic méně však. Skl. I. 20., 269., II. 85., 294. a j. Sr. i předcházející věty. Vz Šak.

Všák! Vz Vša! Us. u Jižné. Vrů.

Všákati, *všáknouti* = na slepice *všák* křičeti. — **na koho.** Všákni na slepice. U Jižné. Vrů.

Všako = *však.* Ž. wit.

Všakovak = *všelijak.* Na Slov. Dosť ho neborká žena v. zaobchádzala; Dosť král v. i hrozil i prosil; Počalo mu byť pravda v., srdce mu klepalo; Tak začali kl'učky metať a v. zaobchádzali otca. Dbš. Pov. II. 14., I. 70., 76., 257. (Šd.). Prinutenými byť videli sa latinské a švabašské písmeny v. medzi sebou skládať alebo čiarkovať a ociazkovať. Lipa 280.

Všakovaký = *všelijaký,* allerlei. Na Slov. Nasl'uboval jej v-kých věcí. Dbš. Pov. I. 158. Vz Všakový.

Všakovsky = *všelijak.* Na Slov. Najprv len pekne ho vítaly, v. vábily, aby čo len slova z neho vyvábily. Dbš. Pov. IV. 69.

Všakový = všelijaký, allerlei. Vz Všakovaký. Na Slov. Tč. Zelia v-ho korenia (koření). Na Slov. Tč. Následkom týchto trudín jazykozpytných a literárných čistily sa slovanské nárečia od v-vých špín, prílepkov a zpotvorenin cudzoživelných. Lipa 284. Bolo tam drahých jedal a nápojov, bolo hudby a tancu i v-vej zábavy. Ht. Sl. ml. 168. V-vé sladké veci; Na stole stály v-vé jedlá; V-ví ju pýtali, ale ona nemala vôl'u ani za jednoho z nich. Dbš. Pov. I. 52., 258., 312. (Šd.).

Všakož = *však.* Ž. wit. 48. 16.

Všaktě, všakť = *vždyť, přeceť.* Vz Však. V. člověčí potvrzené úmluvy nikdo neruší. Sš. II. 36. (Hý.).

Všaký; *šak, a, o* = *každý, všeliký,* jeder, allerlei. Hom. opat. V., vsiak č. vsak od veš. Bž. 158. Znamenaj to člověk všaký. Hr. rk. 5. a j. Tělesným plodem nahraditi, což na však den i na však čas smrť ujímá. Št. Zimnici, ješto na všaký den bývá. Jád. Vsiak imie vieru k voievodie. Rkk. Podlé kázanie všakého; Chtě mu navrátiti všaké bydlo. Kat. 373., 1733. Tehdáž na všaký den očekáváno papežova legata do země. Pal. Dj. IV. 1. 161. Tu jsou skladem všaké (= všelijaké) ručnice. Koll. I. 314. K tomu jsme ty tři mlýny na všakú noc svým nákladem a na náš groš musili osaditi; Na všaký rok také sedm hřiven zachovati mámy; Jakož od starodávna uloženo jest na všaký rok vydávati. Listy z l. 1447., 1461., 1482. Tč. Na však den. Št. Kn. š. 123. A komuť jsú hotovi na však den; Když JMti manželka velice byla obtiežena a na všaký den sebe čekala. Arch. III. 52., IV. 428. (Šd.). A to poznánie sv. Bernart nazývá zrcadlem, v kteréžto zrcadlo pravý kajíci na všaký den ne-

přestává hleděti. Hus III. 144. Na všaký den hlad rostieše; Chodieše na všaký den modlit sě jie. BO. Hynemy na všakú hodinu. ZN. — Vz Mus. 1880. 123.

Všamo = *na vše strany*, allerseits. Hospodine! tys všeho pravda, jenž v. dosaháš. St.

Všamoběžný, vz Všamo. V. žíly listové, jejichž svazky z řapíku vynikše a rozdělivše se jako paprsky, běží ku všem stranám v jedné rovině a se řapíkem úhel dělají. Rst. 517.

Všamorostoucí, všamorostlý. Vz Všamo. V. rostliny, jejichž stonek roste netoliko nasazováním nových svazků cevových na konci již stávajících, anobrž i okolo nich. Vz Rst. 67., 517.

Všantati se = *šantavě vlézti, vjíti*, schleppend eingehen. Ros.

Všantročiti, il, en, ení, durch Betrug, Schacher wohin bringen. **co kam.** Že všantročia hrad do ruk Jana Sigmunda. Sl. let. II. 108. Bolo povstánie politické namerené proti cudzozemcom, kterých Peter všantročil do Uhorska. Sl. let. IV. 181. (Šd.).

Všatký = *všecek*. Na Slov. Něm. III. 329.

Všavý (**lépe**: *všivý*. Jg.). Ros.

Vše. Tak zaháníme kočky. Cf. Šc! Brt.

Všćepiti = *vštípiti*. Na Slov.

Všćera = *včera*, zastr. NB. Tč. 240.

Všćieviti, visitare, *navštíviti*, besuchen, zastr. — **koho.** Všćievil nás. Ž. wit. Zachar. 78.

Vše, neutr. adj. ves, vz Všecek. — **V.** = *vždy*, *stále*, immer. Hr. rk. 33.

Vše- *ve složených*: všemohoucí, všetichounko (velmi ticho).

-vše, přípona přechodníku času minulého, pl.: zavola-vše. Vz Transgressiv.

Všebarvý, alle Farben habend, allfärbig. V. záplaty. Koll. I. 130.

Všebaživý, nac Allem strebend. Šml.

Všebojný, alles fürchtend. Na Slov. Bern.

Všebor, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. I. 629., Arch. III. 477.

Všeborectvo, a, n. (**šp.** m.: všeliký boj). Vký.

Všebořice, dle Budějovice, Schöbritz, ves v Ústecku. Vz S. N. — **V.**, Scheboritz, ves u Dol. Kralovic. Vz Blk. Kfsk. 1455.

Všebořicí, alles umwerfend. V. vichr. Čch. Bs. 65.

Všeborsko, a, n., Schöbor, samota u Sobotky. Tk. V. 146.

Všeboženství, n., der Pantheismus. Vz Všebožství.

Všebožiště, ě, n., das Pantheon. Koll. Výkl. 41.

Všebožnice, e, f., das Pantheon. Dch.

Všebožství, n., die Allgöttlichkeit, Allgottwesenheit, der Pantheismus. Nz.

Všebudivý, alles weckend. Sm.

Všebůh, -boha, m. = *velebůh*. Diana mezi dvanáctero všebohů či velebohů se počítala. Sš. Sk. 228. (Hý.).

Všebytenstvo, a, n. = *všecky bytosti*, alle Wesen. Krok. I. c. 25.

Všebytí, n., das Allsein. Rk.

Všebytně, überall gegenwärtig. Na Slov.

Všebytnost, i, f., die Uiberallgegenwart.

Všebytný, überall gegenwärtig. Na Slov.

Všecek, všecken, všechen (zastr. *všichen, všicken, všitek, ves*), **veškeren, všeckeren, všecheren,** m.; *všecka, všechna, všeckerna* (zastr. *všieckerna*), *vše* (zastr. *vsia*), f.; *všecko, všeckno, všechno, vše* (zastr. *vsie*), n.; *genit.*: všeho (zastr. vsia), m., n.; vší (zastr. vsiei), f.; *dat.*: všemu (zastr. vsiemu), m., n.; vší (zastr. vsiei), f.; *akk.*: všeho (u životných); všecek, všechen, všecken, vešken, veškeren (u neživotných; zastr. všicken, všitek), m.: všecku, všecknu, všechnu (zastr. všichuu, všicku, všiecku, všiucku, vsiu, vsi), vši, f.; všecko, všeckno, všechno, všeckerno, vše (zastr. vsie), n.; *lok.*: všem (zastr. vsiem; *v ob. mluvě: všom*), m., n.; vší (zastr. vsiei, všickei), f.; *instr.*: vším, m., n.; vší (zastr. vsiú), všeckou, f. **Plur.** *nom.* všickni, všeckni, všichni, všeci, všeckerni (u životných; zastr. všieni, všecí, vsi); všechny, všecky, všeckny (u neživotných), m.; všecky, všechny, všeckny (zastr. vsia), f.; všechna, všecka, všeckna, vše (zastr. vsie), n.; *gt.*: všech, všechněch, m., f., n.; *dat.*: všem, všechněm (zastr. vsiem), m., f., n.; *akk.*: všecky, všeckny, všechny, vše, všeckerny (zastr. vsie), m., f.; všecka, všechna, všeckna, vše, (zastr. vsia), n.; *lok.*: všech, všechněch (zastr. vsiech), m., f., n.; *instr.*: všemi, všechněmi (zastr. vsiemi), m., f., n. Jg. Cf. Bž. 146., Ht. Sr. ml. 51., Listy filol. 1878. 52. O skloňování na Zlínsku vz Mtc. 1878. 17. Této číslovky užívá se tam (na Zlínsku) pravidelně ve smyslu německého ganz v nominativě i v akkusativě obou čísel: Su všecek mokrý, mám ruku všecku zmoženú, byli všeci pobiti, jste všecky ušmúrané. Brt. Tvaru *všecken v již. Čech. se neužívá*, nýbrž: fšechen, chna, o; pl. fšichni; pro neživ. muž. f. a n. fšechny; lok. sg. fšom, instr. fším. Kts. *Všecken skloňuje se u Čechů v prus. Slezsku dle* **Nový**: všeckého, všeckým atd. Šb. — **V.** = *každý*. *žádného nevyjma.* Vz Každý, Celý. **Celý** bývá *přívlastkem*, **všecek** v *přísudku* Km. 1880. 301. Hledí-li se k *úplnosti číselné*, užívá se neurčité číslovky *všecek*. Vz Brt. S. 3. vyd. 180. V Alx. vždy *všechen*, kde mi často *celý* klademe. Cf. *Celý*. Tys naše všech naděje. Bž. 153. Pro všechen svět vás prosím; Přes to vše; Jen přijď beze všeho všudy; Při všem přičinění jsem se k ničemu nedostal; Přičiním se vší mocí; Šalomounova píseň všech písní, canticum canticorum Salomonis, das hohe Lied Salomons; Hledal ho po všech místech, allenthalben, Allerorts; Ještě není všeho konec, es ist noch nicht aller Tage Abend; On nemá všech (smyslů) pohromadě, er ist nicht recht bei Trost; Přítel všech není přítelem nikoho (l'ami de tous ne l'est de personne); Je s tím po všem, es ist damit vorbei; U všech (čertů, hromů), das Wetter drein!; Nyní je po všem, nun ist Alles vorüber; Se mnou jest po všem, mit mir ist's aus; Fuj u všech (čertů), pfuj Teufel; Dle všeho se podobá, že ..., es hat allen Anschein; Mně se všecko zdá, že nepřijdou; Když je člověk nemocen, přestává všecko; Všechno je pro všecky, ale ne všechno pro každého; Promluvím s ním pro všechno, für jeden möglichen Fall; Všichni

vůbec vidí, že ..., Alle Welt weiss, dass ...; Pro všechno tebe žádám, ich beschwöre dich; Tomu všechno projde, se promine, dem geht alles durch; To jde nad všechno pomýšlení, das übersteigt alle Begriffe; Je toho na všechny čerty; Kde se to po všech peklech vztekáš, wo reiten dich alle Höllenteufel um?; Všechen zoufalý; Kdyby jen už byl u všech kozlů! Us. Dch. To zas doktor náš je všechen zlatý. U Dobruš. Vk. Přišel domů všechen zavšivělý; Václave, všechen zlatej. V Kunv. Msk. Má-li deset liber, tak má všechno; Nechoď tak beze všeho (obleku); Velcí tady zemřeli dva všeho (im Ganzen). U Rychn. Vk. Bloudím zde již všecek umdlený; Chvíli váhal všecek zaražený. Jg. To už je všecek oves. Brt. Tož ti to dám a je po všem; Das ho vem se vším všudy!; Běž ku všem všudy, hol dich der Geier!; Do všecké práce jsem sám. Us. Šd. Stín mne tu jest a mysl všecka jinde. Pk. Hněvem a žalostí byl všecek bez sebe; Pro všecko na světě!; Ale pro všecky svaté, co se to děje?; Na všecek způsob (Šp.: na každý pád). Brt. S. 47., 69., 72. Všecky panenky z trávy dó, ty se na ně díváš. Brt. P. 114. Všecko, všecinko, všecinečko. Šd. Rozumí všemu, černému i bílému. Ctib. Hád. Všecka byla pekná. Na Slov. Svýmu muži všecinko přeje. Us. Šd. Anička maličká kdě si byla, že si sa tak všecka urosila?; Na koníčka dežď padá, i já moknem všecek sám. Sl. ps. Šf. II. 34., 52. Už mi, Bože, nespomože, všecek široký svet. Sl. ps. 137. Přišel tam Janeček, unavenej všecek; K Lužanům je cesta zaprášená všecka; Je skrvácený všecek; Jeníčku můj milý, jste všechen opilý. Er. P. 126., 142., 497., 498. Všecko až dopodrobna, omnia et singula. Sněm. trid. (Šd.). Na tom světě nic stálého, on je všecek marný, moje leta tady idů rovno s hodinami; Všechno, co kde živo jest, prokazuje Bohu česť; Leží tam syneček, porubaný všecek a má púta; Mé srdečko všecko rozželené; Lepší je jeden milý jak všecek svět rodinný. Sš. P. 65., 69., 121., 259., 784. (Tč.). Na mši svatou zvonijou, všeckny panny na ni dou. Čes. mor. ps. 293. Jednomu státi jest za všecky a všem za každého. Ddk. V. 222. Všechen jsem ztrnul; Všechen svět vůkol objel. Ler. Nemá všech (smyslů) doma. Mus., Kmp. Č. 157. Za jedinkou noc všecken ošedivěl. Žal. Všechen zhovaděl. Ros. Drkotalo všecko tělo mé. Kom. Nech se noviny ustojá, netreba hned všemu veriti. Phld. I. 2. 7. Psi jeho tělo všecko snědhu (snědli). Dal. 162. Ta brána jest nyní všecka zazděna. Har. I. 154. Toho roku nepřítel město Tovačov všechno vyraboval; A tak zmocnivše se Švejdští města je jsou všechno vyrabovali. Kron. hrad. (Tč.). Při všicku ztratíš; Má jemu písař podruhé přísahu všicku přečísti. Vš. Jir. 69., 94. Je všecka ocundraná. Koll. Ten sněm dlouho se protáhl až přes všecek masopust. Čr. Moc aby měli beze všecké překážky. List K. Lichtensteina r. 1595. K těm hlaváčům všecka obec byla připojena strachem velikým víc nežli z dobré vůle. Bart. Všecken v něčem býti, všecken se vynaložiti, vynasnažiti; všeho se vynaložiti; všecku pilnosť přičiniti; všecko (= celé) tělo umyti; nad to nade všecko (k tomu); po všem = naposledy; vším hlasem zpívati, křičeti; všichni dokonce (veskměs, pojednou, zároveň, společně, úhrnkem); se všech stran; což všechněm náleží. V. Všechno všechněm přihoditi se může. Kom. Všecek skormoucený. D. Všecken se zarmoutil, Jel., trnul. Sych. Lepší jest jeho malík, nežli ty všecken. Mus. Všecken jsi nevrlý. V. Svět všechen ve zlém leží. Ros. Ves most otřásá se pod jejich davem. Rkk. Přiběhla všeckna poděšená. Sych. Všecko se k tomu podobá. D. Bohem všecko stojí. Sych. Všecko všudy. Vůkol všeho kostela. Har. Vší země dobyl. Dal. Všeho hojnosť. D. Má všeho na zbyt. Us. Všeho má, nač jen pomyšlení jest. Sych. Všeho jsem tam jen jednou byl. Ves zvěř leský. Rkk. Ves svoj um zbierajte. Rkk. Všecko dělá (měří) na dlouhé lokte. Us. Všeckno snáší, všemu věří. Br. Všecko ve všem. Orb. p. Již jest po všem (veta. Zlob.). Us. Se vší pilností. Kom. Přede vším. Us. Všichni a jeden každý zvláště. D. Mám vás všech dosť. Sych. Pro dobré všechněch nás. V. Všech všudy jest sedm. Har. U všech všudy (i. e. ďáblů). Us. Ke všem musíš rovnosť míti, chceš-li pravým soudcem býti. Po vše časy, D., dny, Us., po všecky věky. D. Poplenichu vsie vlasti. Rkk. Po vsiech (všech) po krajinách. Rkk. Všeho všudy dostal jsem 5 zl. Přede vším potřebuji peněz; ve všem všudy. Šm. Jich erbové budúcí jmají vzíti třetí část z těch mlýnuov všiech požitkuov; My purgmistr a rada i všickna obec města Hradišče; Paklibychom toho všeho nezdrželi na všem neb na díle, tehdy ...; Že znamenavše a pilnú myslí všickni zespolka váživše lepšie kláštera našeho; S lidmi kmetčími, dědinami, lukami, lesy i všemi a všelikými té vsi příslušnostmi; Známo činíme tímto listem všiem vuobec, ktož jej uzřie a nebo čtúc slyšeti budú; Opat i všichen konvent kláštera; Purgmistr, konšelé i všecka obec; Skrze žádnú lesť ani kterak jinak postúpiti bez závady se všemi věcmi nahoře jmenovanými. List. hrad. z r. 1423., 1441., 1456., 1467., 1470., 1478., 1479., 1514. (Tč.). Přes to přese všecko poďme k pánu; Po tej při die žalobník mezi všechny: Milí páni ...; A prve než jsme jemu jej okazovali, pověděl nám všeckno znamenie, jaká při tom listu pečeť a jaké písmo; Všechny dluhy poručil jest otci svému; A fojt jest všecku svú při vypravil; Kterážto na všicknu obec sě odvolala. NB. Tč. 7., 11., 85., 188., 280., 250. Ve vší dobré přízni; Abychom po vší zemi brali; Ti byli na posudku všichni před plným úřadem; Na všechny oddíly zveden úřady; Mají té paní vsieho postúpiti i s požitky; Má jemu 30 kop gr. za všechno dáti; Nadbyt sobě všecek zachoval; Všechnu listinu podlé listu obdržal na něm. Půh. I. 286., II. 10., 75., 201., 237., 349., 379., 626. (Tč.). Dcera byla všecka uplakaná. Us. Vši tu věc poklidí. Alx. Vše sě řecká země vzhrozí; Což kniežat na všem světě; Nevědie všie své moci. Alx. Hněvám se, až se všechen třesu. 1534. Anobrž tebe všeho, jaký jsi ve svých vášních, obyčejích a ná-

klonnostech, ukazuje (oko tvé); Po všem světě zatmění slunce bylo; I do srdcí nahlédá a všecko zná; Všecko všudy spravuje; Jdouce na všecken svět; Ani pokrmu lidem od Boha všechněm všudy vůbec propůjčeného neužíval; Aby ho všichni všudy národové vyznávali. BR. II. 29. a., 129. b., 176. a., 183. b., 188. a., 226. b., 669. (Šd.). Na ten všicek způsob; Přes to přese všecko chciť se rád k tomu přičiniti; Nalezl jsem tedy všeckerny kusy tak úplně státi v knihách jeho; Všicku tu ves Hradešice téměř Vilémovi tímto listem dáváme. Arch. II. 404., III. 12., 298., V. 520. (Šd.). Jeho všecka mysl leží v konvičkách. V. Tu obec všechna na tom se snesla. V. Všecken jsi nevrlý. V. Vstane nad vsiú zemiú; Vstane po vsiem nebi; Roznosí sě radosť po vsiej Praze; Oblečena bě vsia v zlatohlavě. Rkk. Litery vší české abecedy. Bl. Ciesař hněvy sě v tu dobu veškeN potřese. Kat. 1390. Všicku svú mysl u Buoh upřeli. Št. N. 73. 17. Poslal ke vší obci jejich. Abr. z G. Dávaje všichnu potřebu; Mají vždy i každého času všichnu svú pilnosť v Bohu a k Bohu přiložiti; Čáp mladý, když otec jeho peřie starostí zbude a nemož létati, nosí jemu jiesti a nosem pozdvihuje jemu křídl i jeho všeho; Převrátil jest města ta i všicku okolní krajinu; To připsánie přesahá všichnu chválu světskú bez konce; Najprve má Buoh milován býti nade všecko vším srdcem, vší duší, vší myslí; Chlúbú všichnu věčnú odplatu bychom ztratili; Tento kněz všichnu kněží starého zákona, a jáhen všechny proroky znamená, jenž . . .; Všicku svú pilnosť máme k Bohu obrátiti; Potom svobodněji tě všemu světu budu zvěstovati; Čaká jie všechna řieše nebeská, čeleď božie, andělé i všichni světí; Tak ten Antikristus jest všecek lhář. Hus I. 60., 114., 150., 192.; 258., III. 26., II. 324., 337., 351., III. 103., 127., 303. (Tč). Té všie noci bludiechu; Všecka věže se třásla; Ciesař se vší vojskú jel; Ciesař sě ze všeho rúcha svlekl; Všemu světu příklad ostavil; Tys poklad všeho lidského národa; Matúš všecku zemi aegyptskú na vieru obrátil; Všecku obec zachovali; Všecka česká zemie; Měšťéné ze všeho města přišli; Andělé poselsky všecek svět ostražují. Pass. 781., 802., 803., 804., 805., 818., 833., 849., 887., 949. (Brt.). Všecku řeč sv. Cecilie jemu pověděl; Kázal ji všecku noc v horúcie lázni žéci. Pass. 1006., 1017. (Brt.). Světlosť veškeN žalář osvietila; Všecka obec se sběhla dívajíc se jemu. Pass. mus. 320., 367. A by veš svět získal. ZN. Veš svět stvořil; Jako u posteli veš den váhati bude. BO. Šli, ano všecka cesta plna bieše rúcha. Bj. Naplněno jest všecko město rozbrojením (confusio). ZN. Všicko to; Všecko tělo své potopil. GR. Všecken se v náboženství židovské vydal. BR. II. 624. Časem vše přijde, co se neztratí; Všichni jsme z krve a z masa; Ne vše pravda, co se mluví; ne vše krása, co se líčí; Všecko s mírou i s prací; Všeho moc škodí; S ním se všeco trhá, er hat Pech. Us. Tč. Všeci lidé všecko vědí; Ne všichni jsou svatí, co si otírají o kostel paty; Každý o sebe, Bůh o všecky (se stará); Po všeckém nic; Vše s Bohem a rozumem (konej); Všeci svatí teplo (= na vše svaté), sv. Martin zimu (přinese; ve Slez.); Všecko jednaké, kyjem nebo dřevem. Us. Šd. Vz **Všetek.** Ne (není) všecko zlato, co se blyští. Ne všecko pižmem a kadidlem voní. Jde všecko jako po líhách (Na Slov.). Vše domů přijde, co vlci nesnědí. Ještě všeho nedopil. Do třetice všeho dobrého. Všeho do času, pán Bůh na věky. Ke všemu se hodí. Čas všemu přijde. Ke všemu říká: Amen. Nechoď se vším na trh. Nesebral (havránků) všech. Jest všech botů pravý dvořák (D.). Nenarodil se ten, co by se líbil všem. Koll. Lže na všecky hambalky. Prov. — *Před vztažnými zájmeny se vynechává.* I stloukly kroupy po vší zemi (vše), cožkoli bylo na poli. — *Vše, všecko, všechno = naskrze, docela, všichni, sám,* něm. lauter. To jsú vše ďáblové mnozí. Kat. 1224. S pravé strany seděli Hlavsa, Rozvoda, vše konšelé. Let. 400. Tehdáž v této krajině všecko ještě pohané byli. Žalan. 40. V tom ostrově jsou všecko Rekové. Pref. 76. Okolo něho stálo 60 rekův, vše mužův vládnoucích mečem. Br. Toho jsem škoden patnáste jelenóv a 20 vepřóv a 30 sviní vše divokých. Půh. I. 231. Pět jich a všecko knížata. V. Všecko pekaři. Prov. Jestliže takoví všecko ve světě soudové bývají. Kom. A které jste tam všecko byli včerá na té svadbě? Us. Šd.

Všecinečko = *všecinko.* Us. Šd.

Všecinko = *všecko.* Svýmu muži v. přeje. Us. u Kyšperka. Šd.

Všeckerno = *všecko.* Kat. 1787.

Všeckernosť, i, f. = *všecko.* A to, cožť sě jest tryščalo, v. jest již přestalo. Hr. rk. 173.

Všeckerný = *každý.* Všeckerny k sobě přichýle. Hr. rk. 505. a j.

Všeckojedec, dce, m. = *kdo všecko jí,* pantophagus. Aesop. 191.

Všeckomohoucí = *všemohý.* Dch.

Všeckomohý = *všemohoucí.* Krok I. d. 19.

Všeckosť, i, f. = *všechnosť,* die Allheit, Gesammtheit. Plk.

Všeckověd, a, m. = *vševěd,* der Allwisser.

Všecno. Pro v. podobněje, znamenitěje i užitečněje byloby nám to učiniti všem zespolka. Arch. V. 269. (Šd.).

Všečiň, ě, m., Faktotum. Cf. Všeděl, Všehyb. Rk.

Všed, ši, še, přechod. min. času slovesa *vejíti.*

Všedek ve frasi: Všedek a všecek, totus quantus, ganz und gar. Zlob.

Všeděl, a, m. = *všečiň.* Rk.

Všedeněk, ňku, m. = *všední den,* ein Werk-, Wochentag. Jg.

Všedenní, alltäglich. V. zvyk. Us. Tč.

Všedílně = *ve všech dílech,* in allen Theilen. Tělo nečinící v. celosť. Měst. bož. III. 25.

Všedně = *každodenně,* täglich. V. V MV. nepravá glossa. Pa. — **V.** — *v jiné dni, krom neděle a svátku,* an Werktagen. Ros. — **V.** = *jako všedního dne,* wie an Werktagen. V. si choditi. — **V.** *hřešiti* — všedního hříchu se dopustiti, lässlich sündigen. D. — Svět soudí v., jako v. smýšlí. Klepera. Nedělně mluvil v dobrém rozmaru, všedně ve zlém (uhlazeně — sprostě). U Žamb. Dbv.

Digitized by Google

Všednec, ence, m. = *všední den?* cotidie, zastr. Rozk. 58.
Všedněti, ějí, ěl, ení; *všednívati*; zvšedněti, *všednovati*, alltäglich, gemein werden. - **kde.** V apokalypse duch Janův svátkuje, v jiných spisech všednuje. Sš. Zj. 344. (Hý.). **čím:** častým na něco patřením. Měst. bož.
Všední = *každodenní*, täglich. V. V. práce, Zlob., zimnice. Kn. lék. V. zkušenosť. Stč. Zmp. 502. — **V.** = *obyčejný, častý, běžný*, alltäglich, gemein, banal, platt, gewöhnlich. V. mluvení, V., hřích (malý), Kom., šaty (na všední den), roucho, Ros., propověď, Nz., den. Kom., Pass. mus. 277. V. hřiech, že deň každý jsme v tom hřiechu; V. hřiech nevyhánie ducha sv.; Nečiniv dosti za v. malé hřiešky. Hus I. 23., 384., II. 51. Nosí hlavu na všední den (o chorobném; chodí na posledních). U Kroměř. Hz.
Všedniden, dne, m. = *všední den*. Us. u Hrbova.
Všedník, a, m., der Alltagsmensch. Šm.
Všednosť, i, f., die Alltäglichkeit. Č., Mus. 1880. 154. V. života. Dch.
Všedobr, u, m., rostl., Meisterwurz, f., imperatoria. V. horní, i. ostruthium. Vz Rstp. 743. — **V.** = *merlík všedobr*, chenopodium bonus Henricus. Rstp. 1280., Čl. Kv. 154., 343., FB. 31., 93., Slb. 591., 249., Schd. II. 278.
Všedobřílek, lka, m., der Allerweltfreund. Šm.
Všedobrota, y, f., die Allgüte. V. boží. Sš. II. 109.
Všedobrovolící, alles Gute wählend. Buoh jest všemohúcí, vševědúcí a v. Hus. I. 82.
Všedobrový, von der Meisterwurz. Bern.
Všedobrý = *nejvýš dobrý*, allgütig. V. král. Ráj I. 250.
Všedrtič, e, m. = *kdo vše rozdrcuje*. LP. II. 168.
Všedržitel, e, m., der Allerhalter. V. Bůh. Hank. M. 27.
Všeduch, a, m., der Allgeist. Duch jsi, ku v-chu přeletíš. Koll.
Všedůstojný, allehrwürdig. Vidouce Boha býti v-na. Sš. I. 28.
Všedušenstvo, a, n., die Allbeseeltheit. Am.
Všeeuropský, alleuropisch. V. jednota. Kos. Ol. I. 52.
Všehanlivý = *všekarhavý*. Bern.
Všehdašný, *všekdašný*, beständig, unaufhörlich. Šm., Novoroč. 1824. 183.
Všehdy = *vždy*, immer. Na Slov. Plk.
Všehellenský, panhellenisch. V. slavnosti. Vz Vlšk. 364.
Všehlediště, ě, n., das Panoptikon. Dch.
Všehmotenství, n., der Materialismus. Hš., Nz.
Všehodárce, e, m., der Allspender. V. Bůh. Čch. Mch. 28.
Všehodržec, žce, m., der Allhälter. Aqu.
Všehohlas, a, m. = sedmihlásek, pták. U Jilemn. Ktk.
Všehochuť, i, f., das Neugewürz. Šm. V. koření (ovoce myrty všechutné). Vz Rstp. 595., Kk. 247., S. N.
Všehoj, e, m., das Universalheilmittel. Koll. I. 62. — **V.**, rostl., panax, der Ginseng. V. nynzin, p. vernm, pětilistý, p. quinquefolium, trojlistý, p. trifolium, lžicatý, p. cochleatum. Vz Rstp. 768., S. N.
Všehojedec, dce, m. = *všeckojedec*. Aqu.
Všehojící, alles heilend. V. lék. Vz Všehoj. Hdk. L. kv. 26.
Všehojitelný = *všehojící*. Rejdiště činů krvavých pohřbí v klínu svém v. sestra dne. Tč. exc.
Všehojovitý = *ku všehoji podobný*. V. rostliny, araliae. Rostl. I. 258. a.
Všehomír, u, m., *lépe: vesmír*.
Všehomocnosť, i, f. = *všemohoucnosť*. Jg.
Všehomocný = *všemohoucí*, allmächtig. V.
Všehootec, tce, m., der Allvater. Rk.
Všehosvitný = *přechytrý?* Jest v. chytřec. Č. M. 530. V. lhář. Mus. II. d. 62.
Všehozor, u, m., das Panorama. Šm.
Všehradiště, ě, n., Wscheratsch, ves v Litoměř. Vz Blk. Kfsk. 866.
Všehrd, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Všehrdy, od Všehrda. Pal. Rdh. I. 136. V., dle Dolany, Tschern, ves u Chomutova; Wschehrd, ves u Kožlan. Vz Blk. Kfsk. 1455. Z Všehrd Vikt. Korn., právník, † 1521. Vz S. N., Šb. H. l. 307., Tf. H. l. 204., Jir. H. l. II. 339., Jg. H. l. 655.
Všehrotivý, alles wie mit einem Pfeile verwundend, allverwundend. Šm., Dch.
Všehyb, a, m., Faktotum. Vz Všečiň. Rk.
Všehybavý, alles bewegend. Nazývaje se bohem v-vým. Sš. Sk. 97.
Všech, a, m., osob. jm. Arch. I. 257.
Všechen, vz Všecek, Každý.
Všecheren, rna, o = *veškeren, všecek*, alle, alles, ganz. Jád.
Všechlapy, dle Dolany, Wschechlab, vsi a) u Bilína, b) u Teplice; Wschechlap, vsi a) u Vlašimi, b) u Bechyně, c) u Loučína, d) u Volyně. Vz Blk. Kfsk. 392., 1163.
Všechmohúcí = *všemohoucí*. Bůh je v. Us. na Slov. Tč.
Všechnina, y, f. = *všeckosť*. Šm.
Všechnosť, i, f., die Allheit. — **V.** = *summa*, die Summe. Co to dělá ve v-sti? Zlob.
Všechov, a, m., Wschechow, ves u Tábora. Vz Blk. Kfsk. 1221., 1227.
Všechovice, dle Budějovice, Wschechowitz, vsi a) u Tišnova, b) u Bystřice n. Host.
Všechromy, dle Dolany, ves u Říčan. Vz S. N., Blk. Kfsk. 20.
Všechválce, e, m., der Optimist. Dch.
Všechvaty, dle Dolany, Schechwat, samota u Benešova.
Všeionsko, a, n., Panionium. Cyr.
Všejamy, pl., ves v Bolesl. Milota ze Všejam. Arch. III. 549. Vz Blk. Kfsk. 834.
Všejany, dle Dolany, Wschejan, ves u Loučína. Cf. Blk. Kfsk. 1455.
Všejednostejný, durchaus einerlei. Jel.
Všejidák, a, m., der Allesser. Krok III. 430.
Všejímající, **všejímavý**, Jeden gewinnend. Šm.

Všekarhavý, alles tadelnd. Na Slov. Bern.

Všekary, dle Dolany, Schekarschen, ves u Staňkova. Vz S. N. Cf. Blk. Kfsk. 331., 589.

Všekaz, a, m., der Allverderber. Šm. — **V.**, termes, die Holzmade, Holzlaus, Papierlaus, der Klopfer. — **V.** — *hmyz rovnokřídlý*. Krok. V. kousavý, termes bellicosus. Vz Frč. 148.—149., Schd. II. 519.

Všekazovitý — *ke všekazu podobný*. Krok. II. 258.

Všekdašný — *všehdašný*.

Všeknižství, n., die Allbücherschaft. Šm.

Všekoře = *Všekary*. Blk.

Všekrásný, unendlich schön. Hlas. II. b.

Všekrát. Budiž poznamenáno jedenkrát za v., einmal für immer. Pal. Dj. III. 1. 151.

Všekres, u, m., der Pantograph (ein Werkzeug zum Nachzeichnen und Verkleinern der Risse). Šm.

Všekujíř, e, m. — *kdo všeliké lsti kuje*, der Intrigant.

Všekutil, a, **všekutílek**, lka, m. — *kdo vše kutí*, der Tausendkünstler. Us.

Všel, e, f., ferbula (červ), zastr. Rozk. Cf. Všela. — **V.**, vz Vejíti.

Všela, **všelka**, y, f. = *čmelík*, die Hühnerlaus. U Nov. Byd., na Mor. Mý., Vck.

Všelakot, a, m., der Pantophag. Šm.

Všeláska, y, f., die Alliebe. V. boží; Pán dle v-ky své pospíchal k oněm zármutkům podati potěchu. Sš. I. 61., J. 255. (Hý.).

Všelaskavý, allliebend. Náuka o v-vé prozřetelnosti boží. Sš. Sk. 208.

Všelibice, Schelwitz, ves u Čes. lípy. Cf. Blk. Kfsk. 537.

Všeliby, Wschelib, ves u Náchoda; osada u Jičína. Cf. Blk. Kfsk. 531.

Všelico, gt. všeličeho atd., vz Co, allerlei, mancherlei. D. Ba zdá se mi, že z mučidla mluvite, kde z nucení se mluví všelicos. Shakesp. Tč. Chudému se nedostává všeličeho, lakomci všeho; I dítěti všelicos obtížno jest jakož i muži. Us. Tč. — S příklon. **s**: *všelicos* V-cos čísti. Us.

Všelidskosť, i, f., das allgemein Menschliche, die Humanität. Us. Č., Kos. Ol. I. 168.

Všelidský — *ke všemu lidu se vztahující, zvl. vzhledem na jeho osvětu a blahosť*, allgemein menschlich, human. Dch. V. filosofie. SP. II. 179. V. soustava. Stč. Alg. 7.

Všelijak, adv. — *všelijakým způsobem*, auf alle Art o. Weise. V. V. o něco pečovati. Har. V. neposkvrněný. Kom. V. o něco se snažiti. Kram. Ten to v. plete, der macht damit allerlei Wirren. Dch. V. se vymlouval; Má se v., es geht ihm nicht gar besonders: Jde to tam v., sie helfen sich, wie sie können. Us. Šd. Vždycky sú se i ke mně v. přátelsky zachovali. List z r. 1536. Tč. Vida, že sem Bohu v. křiv, jeho soudů sem se zhrozil; Bůh tento národ v., aby ku spasení mohl přijíti, byl opatřil. BR. II. 498. b., 226. b. (Šd.).

Všelijakobarvý, allerhandfärbig, verschiedenfärbig. Šm., Čes. vč. II. 225.

Všelijakosť, i, f — *rozličnosť*, die Mannigfaltigkeit. Ros.

Všelijaký — *rozličný*, allerlei, allerhand, mancherlei, mannigfach. V. věci má na prodej. Us. Na světě jsou všelijací lidé. D. Čiňte modlitby za v. lidi. Br. Všecek a v. statek po něm pozůstalý na dědice jeho připadnouti má. Nar. o h. a k. V. piva, vína, Bier-, Weingattungen. Dch. Tys jako v. Matěj (chceš brzy to, brzy ono). U Košic v Čech. Brnt. Páni bez práce pokrmy jeďá v-ké, preto majú bez všej síly těla ledajaké (— špatná, slabá). Na Slov. Tč. V zahálení sa naučiš v-kej zlosti. U Uher. Hrad. Tč. Není o to, ale přijdou v-cí lidé, unterschiedliche Leute. Us. Šd. Lidé v-cí v skutku ne jednací. Na Mor. Tč. Ožením se, nevyspím se, přijde na mne v-ká darka, potom nesmím pozvihovať žbánka. Sš. P. 650. Bez našie a jiných všech a všelijakých lidí všeliké překážky. 1503. Tč. Všecka v-ká obecní obilí mají k obecnému dobrému obrácena býti. List z r. 1581. Ženo ctná i bohabojná nad mládence v-ké. Dh. 55. Lidé v-ho stavu, řádu a povolání; V-ké nemocné uzdravoval. BR. II 60. a., 156., 208. b. (Šd.).

Všelik, a, o, vz Všeliký. — **V.** = *všelik, všeliký*, adv. — *každým způsobem*, auf jede Weise, dle Č. = *však*, aber. Na to v. netbajte. Ms. Žádosť veselé světského, jenž jim v. nedá přijíti ku plné radosti. Orl. mond. Všelik nám tvá divoká řeč nic dobrého nezjednala. Tkad. — St. skl. — **V.**, a, m., pannis (ryba), zastr. Rozk.

Všelikady, auf verschiedenen Wegen. Kady chodíš? v-dy. Přijde se tam v. Us. Šd.

Všelikaký — *všeliký, všelijaký*. Kat. Hájiti a brániti slibujem do statkóv našich v-kých i životóv; Toho statku manželka jeho požívala, držela, vládla, mocna byla bez překážek v-kých. Arch. I 200., IV. 368. V. stvořenie. Hr. rk. 103. A se svým svrchním i zpodním zbožím i nadbytky v-mi jmají se odstěhovati, kam se jim bude líbiti; My měščené jmámy v-kú potřebu ku zasepostavení dáti a vypraviti; V. roboty, daně; Bez v-kých poplatkuov, daní a robot k nám příslušných. List hrad. z r. 1423., 1441., 1447., 1502. Tč. Zbav od zlého, to věz všelikakého, jenž by nás potkati mohlo; Též v sboru všech zlých přebývají v-cí duchové nečistí; Nevzal jest člověčenstvie z nie, jiuž by činil v-ké divy; V. panovánie jest krátké, to věz, každé panovánie tohoto světa jest malé. Hus I. 358., 459., II. 35, 387. (Tč.).

Všelikam, wo immer hin, hierhin und dorthin. V. hleděti. Puchm.

Všelikde = *ledakde*, hie und da, an verschiedenen Orten. Koll. Kde to roste? Všelikde! Kdes byl? Všelikde. Us. Sd.

Všelikdo, gt, všelikoho atd., wer immer, irgend mancher. V. sem přichází. O to by se hlásil v. Us. Šd.

Všelikerosť, i, f., die Mancherleiheit, Mannigfaltigkeit. Šm., Jg., Rostl. Vz Všelijakosť.

Všelikerý; *všelikeren* (dle kolikeren), jederhand, jederlei, allerlei, mancherlei. Jg. Cf. Bž. 147., 158.

Všelikéž — *všelik, každým způsobem*, auf jede Weise. Mus.

Všelikosť, i, f., die Allheit; die Allerleiheit. Jg., D.

Všelikozor, u, m. = *všehozor*. Šm.

Všeliks = *zcela, ovšem*. Kat. 2645.

Všelikterak = *všelijak*, auf verschiedene Art. Posměch v. vymyšlený. Har. V. svou práci odbyti. — BR. II. 698. a.

Všelikteraký = *všelijaký*, verschieden, aller Art, allerhand, allerlei, mancherlei. Pro v-rá nebezpečenství dále jeti mu nedali. Háj. Bez odporu a zmatku všelikterého. Zlob. Osel v. jho nese. Rad. zv. Aby potom páni a rytířstvo mohli svobodně kupovati v-ké dědiny svobodné. Pal. Dj. IV. 2. 376. Má-li jemu paní Elška svrchupsaná ortelné penieze o v-ké náklady na poselstvie atd. naložené navrátiti; On ten dům přijal bez přikazy v-ké a to je vám svědomo; A my jim máme ty jisté peníze zaplatiti úplně a docela beze vší zlej lsti i zmatkuov v-kých. NB. Tč. 174., 263. List z r. 1456. Tč. Bez odpornosti v-ké a beze lsti; A aby (ten peníz) od každého za v-kú kúpi bez odpornosti po všech trziech a obchodech byl brán jednostajně. Arch. III. 243., 244. (Šd.).

Všelikterosť, i, f. = *všelijakosť*, die Allerleiheit. Jg.

Všelikterý = *všelikerý, všelijaký, všeliký*, jeder. Ros., Nál. 217. V. strůmek si můžeš vybrať. Us. Tč.

Všeliky, *všelik*, adv., utique. Strpěl byl bych všeliky; (Obéť) dať bych byl všelik. Ž. Kap. 54. 13., 50. 18.

Všeliký; *všelik, a, o* = *každý*, jeder, aller, sämmtlich; allerlei, vielerlei, mancherlei. V. člověk. Ž. wit. 38. 12. V v-ké světlosti a barvitosti; To nad v-kou pochybnosť postaveno jest; Cesty v-kým směrem paprskující. Dch. Vyrost mně kvíteček, zamodralý všecek všeliky barevnosti, měla sem na něm dosti. Sš. P. 394. Trh na koňský a hovězí i v-ký jiný menši dobytek. List z r. 1651. Tč. V-ká múdrosť od Hospodina. BO. I kto by nedužívý nešel k takovému lékaři, jenž všeliké nemoci léčí. Hus II. 261. V. červíček. V. V. rozum to převyšuje. Kom. V. měření děje se skrze tříhraník. Kom. Po smrti v. závisť klesá. V. možnosť na to vynaložil. Sych. Kosatec v. zpuchliny rozhání. Byl. V. stvoření boží dobré jest. Br. Při všelikém soudu rovné buď právo původu i obeslanému. Kol. 9. V-ké záležitosti zemské náležejí k působnosti sněmu zemského. ŘZ. 1850. č. 1. §. 7. Vz Každý. — V. = *rozličný*, allerlei, vielerlei, mancherlei. Všelijaké neužitečné otázky přednášeti. D. Slouží jim v. lid. Flav. Zboží všelikých druhův (dle Brs. 2. vyd. 259. správně: všeliké zboží, poněvadž už *lik* ve *všeliký* znamená *druh*).

Všelinečo. Trebárs zjedla i húsku i prasiatko, ešte potom i v-čo požúlila za tým kochom. Dbš. Pov. IV. 35.

Všelistý, Allblatt-. V. pryskyřník, ranunculus auricomus. Rostl. III. a. 30., 57.

Všelisy, dle Dolany, ves v Mlado-Boleslavsku; V. *malé*, ves tamtéž. Vz S. N., Tk. III 63.

Všelítostný, sich aller erbarmend. V. spasitel. Čch. Mch. 76.

Všelízálek, lka, m., Naschmaul; der Allerweltdiener.

Všelka, y, f., vz Všela. Padaly naň všelky. Us. Aby všelek nenatrousil. Us. Ehr.

Všemáti, Allmutter. Vz Máti. V. Sláva. Koll. V. příroda. Dch. Diana efeská jako nějaká v. považována byla. Sš. II. 75. (Hý.).

Všember, a, m., der Allpreller. Šm.

Všembera, y, m., osob. jm. Vz Tk. IV. 745.

Všemdala, y, f. Má-li kto dvě dceři a těch jedné dějí Machna a druhé V-la. Zák. Karl. IV.

Všemila, y, f., osob. jm. Háj. r. 1090.

Všemilosť, i, f., die Alliebe; Allgnade. Dch., Šm.

Všemily, Schemmel, ves u Čes. Kamenice. Cf. Blk. Kfsk. 867.

Všemilý, allgeliebt. Chmelen. Bs. 48.

Všemina, ves u Holešova na Mor., Wschemina.

Všemír, a, m., osob. jm., Allfried. Krok I. c. 25.

Všemírný, alle Welt betreffend. V. Bůh. Č.

Všemoc, i, f., die Allgewalt. V. božská. Us. Tč. Ježíš v-cí svou jejich zálohy zmařil. Sš. J. 128. (Hý.).

Všemocenství, n. = *všemoc*. V. papežovo. Šb. Stř. II. 110.

Všemocnosť, i, f. = *všemohoucnosť*. D.

Všemocný, allmächtig, allvermögend. V. vladař, Us., Bůh, pomoc. Tč. Bůh milosrdný vztáhl v-nou ruku svou nade mne. Bs. mlád. (Tč.). Ve slově *zalíbilo* v-ná neodvislosť se vystihuje. Sš. I. 168. (Hý.). V. ruka Páně. Háj.

Všemohoucenství, *všemohúcenství*, n. = *všemohoucnosť*, die Allmacht. Leg. II. B. 10., A. 31. 1b.

Všemohoucí, allmächtig. V., Kom. V. Bůh. Us. Dědici lakomců jsou v., neb mohou vzkřísiti mrtvé (zakopané tolary). Prov. Tč. Bůh nejvšemohúcější. Štít. sv. Aug.

Všemohoucník, a, m., der Allmächtige. Hlas. Vz S. N.

Všemohoucnosť, i, f. = *moc vše učiniti*, die Allmacht. Šm.

Všemohoucný, allmächtig. Šm.

Všemohouctví, n. = *všemohoucnosť*, die Allmacht. Jehož v. všecko řiedí. Rkp. 14. stol. Č.

Všemohúcenství, n. = *všemohoucnosť*. Jsa (Kristus) Buoh věčný ve svém v. Pass. 8. (Hý.).

Všemohúcí = *všemohoucí*. Buoh jest v., protože, co by ráčil učiniti, to by ihned mohl učiniti. Hus III. 255.

Všemohúcnosť, i, f. = *všemohoucnosť*.

Všemohutenství, n. = *všemocnosť*. BO.

Všemohutně, allmächtig. V. spásu světa osnovati; Mocně a v. všechny věci vyvodí. Sš. I. 169., L. 18.

Všemohutnosť, i, f. = *všemohoucnosť*, die Allmacht. Sš. L. 18. A ta v. boží se právě v tom projevila; Uznání v-sti boží; V zázracích se jeví v. boží; Vědomí o v-sti. Sš. I. 21., 57., 169., J. 168. — Pís. 1529.

Všemohutný = *všemohoucí*, allmächtig. Jg. Vidouce Boha býti v-tna; Jest zajiste

v-ným v síle moci jeho. Sš. I. 28., II. 186. (Hý.).
Všemohutství, n. = *všemohoucnosť*. Ms. Ruk. sv. Aug.
Všemoudrosť, i, f., die Allweisheit. V. boží. Sš. J. 262.
Všemoudrý = *nejvýš moudrý*, allweise. Jg. V. Bůh. Koll. I. 181.
Všemožně = *dle vší možnosti*, aus allen Kräften, nach Kräften, allmöglich. V. někomu překážeti; V. se vynasnažiti, se přičiniti. Mus. 1880. 278., 145. Práva církve v. rozhojňoval a chránil. Ddk. V. 82. V. pracuje, aby se očistil. Sych. V. *prý* **šp.** m: všemi způsoby n. obyčeji, ale můžeme i onoho slova užívati.
Všemožný, allmöglich, erdenklich. D., Sych. V-nou měli o to péči, aby . . . Ddk. IV. 48. Navrátil se opět, zahrnut jsa v-nou poctou, do Lutycha. Ib. IV. 188. V-né případnosti. Dch. V-ým způsobem. D. Činiti někomu v-nou česť. Sych.
Všemrati, hineinmurmeln. Na Slov. Bern.
Všemyslice, dle Budějovice, Schemeslitz, ves u Týna nad Vltavou. Cf. Blk. Kfsk. 351.
Všeň, ě, f., Wschen, ves u Mnichova Hradiště. PL. Vz Blk. Kfsk. 604., 805.
Všeňák, a, m. = *mladá veš;* **všeňáček**, čka, m., **všeňátko**, a, n. = *vešička* sotva vylétlá. Ve Slez. Šd. Vz Všeně.
Všenárodový, allen Völkern zukömmlich, allgemein. V. církev. Sš. J. 175.
Všenásobný = *všelijaký, všeho druhu*, allerhand, allerlei. Zlob.
Všenaučný, allbelehrend, encyklopädisch. Dch. V. spis. Krok I. a. 7., Pal. Rdh. I. 21.
Všenaukopisný, encyklographisch. Šm.
Všeně, **všíně**, ěte, n. = *mladá veš*, junge Laus, Staublaus. D. — **V.** = *husí veš*, die Gänselaus. Zlob. Vz Všeňák.
Všenec, nce, m., pentria (červ), zastr. Rozk.
Všenesmrtelný, ganz unsterblich. Nej.
Všenic, get. všeničeho atd. (vz Nic), Alles und Nichts. Šm.
Všenice, Wschenitz, ves u Rokycan. PL.
Všenočný, allnächtlich. Len zármutok je mojím všedním a v-ným druhom. Lipa 301.
Všenory, dle Dolany, ves u Zbraslavi. Tk. III. 663., V. 264. Pojedeme drahou do Všenor.
Všeobčanský, kosmopolitisch. Šm.
Všeobčanství, n., der Kosmopolitismus. Šm.
Všeobčerstvivý = *vše občerstvující*, Alles erfrischend. Jimiž (obrazy) mocný a v. proud milosti spasitelových se vypisuje. Sš. J. 132. (Hý.).
Všeobecně, allgemein, universal. Šm. Ta věc v. známa jest. Us.
Všeobecník, a, m., der Universalist. Plk.
Všeobecno, a, n., das Allgemeine. Šm.
Všeobecnosť, i, f., die Allgemeinheit. D., Nz., Mus. 1880. 291. Učiň to pro v. Dch. Objevují se statuta Otova již u větší v-sti. Ddk. IV. 223.
Všeobecnoumnický, allgemein logisch. V. tendence. Květy 1843.
Všeobecnůstka, y, f. = *myšlénka obecná*, der Gemeinplatz, die Gemeinheit, locus communis. Č.
Všeobecný = *všem obecný*, allgemein, universal. V. V. platnosť, die Allgemeingiltigkeit, Nz., popis, posvícení, die Kaiserkirchweihe (St. Galli), pospoj, náhona, polizeiliche Generalstreifung, Dch., zásada, Mus. 1880. 516., povstání, amnestie, Šb. Stř. II. 293., 191., položení obchodu, allgemeine Situation des Geschäftes. Šp. Idea o člověku v-ném či rodovém. Sš. I. 63. V. přítažnosť, pravidlo, Stč. Zmp. 243., 565., ZČ. I. 67., 183., zmatek, Us., čáry prostorové, Vnč. 79., přírodopis, vlastnosti těl, ZČ. 1., 11., představa. Dk. P. 89. V. sbor křesťanský (církev), V., smutek, Sych., logika, úsudek. Marek. — *V. v rostl.* = náležející většímu shluku úďů prvořadému na př. *pokryvka v-ná*, na okolíku složeném u výniku paprsků umístěná; *okolík v-ný*, díl okolíku složeného z paprsků čili stopek sestávajícího. Rst. 517.
Všeobětný, alles opfernd. V. láska. Lum.
Všeobjímací, alles umfassend. V. klenba nebeská. Stč. Zmp. 19.
Všeoblíbený, allgemein beliebt. Šm.
Všeobsáhlosť, i, f., die Allumfassung. Vylíčiti v. apoštolství. Sš. I. 22. (Hý.).
Všeobsáhlý, allumfassend. Ač Kristus všemocen a v. jest. Sš. II. 91. (Hý.). — Čch. Bs. 128. V. hymna. Vrch.
Všeobsažný, alles umfassend. Myšlénka jedné v-né církve boží za nemístnou a nesmyslnou se považovati přestala. Sš. I. 12. (Hý.).
Všeočistný, alles reinigend. Budoucí smrť Kristova v-ná. Sš. Sk. 124. (Hý.).
Všeokrouhlý = *se všech stran okrouhlý*, ganz o. überall rund. V. kámen. Har.
Všeostrov, u, **všeostroví**, **všeostrovstvo**, a, n., Polynesien, f. Šm.
Všeotec, otce, m., der Allvater. Bůh není otcem částečným, nybrž v-otcem. Sš. I. 55. (Hý.).
Všeotectví, n., die Allvaterschaft. Sš. I. 55. Přidal slova ta o v. božím. Sš. II. 107. (Hý.).
Všeoživný, alles belebend. Šm.
Všeoživující, alles belebend. V. slunce. Stč. Zmp. 83.
Všepadly, **Šepadly**, dle Dolany, ves u Nové Kdyně. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1056.
Všepetely, vz Šepetely.
Všepis, u, m. = *jeřábek, čapí nos, opice*, pantographum, der Pantograph, Storchschnabel. D., Nz.
Všepisectví, n., die Pasigraphie. Šm.
Všeplatnosť, i, f., die Allgiltigkeit. Dch.
Všeplnivý, allerfüllend. Pro zjednání sobě té v-vé působivosti vítězně veškery části a strany světa prošel. Sš. II. 114. (Hý.).
Všepodmanivý, allbesiegend. Šm.
Všeposáhlý, allerfassend, allumfassend. Dch., Šm.
Všepotroucí, alles aufreibend. Šm. V. hrom. Hlas.
Všepožírný, allverzehrend, allverschlingend. Dch., Šm.
Všepřítomný, allgegenwärtig. V. Bůh. SP. II. 30.

Všeprobuzení, n., allgemeines Aufwachen. Mus. XI. 427.
Všeprohýřivý, alles durchbringend. Nej.
Všeprospěšný, gemeinnützig. Šm.
Všeptati, einflüstern, einschwätzen. Šm. - **co komu kam: do ucha**, Us. Tč., **v** ucho. Us.
Všerad, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Všeradice, Wscheraditz, dle Budějovice, ves u Dobříše. Vz S. N., Tk. III. 663., V. 43., 223., Blk. Kfsk. 905.
Všeradiště, ě, n., Wscheratsch, ves u Litoměřic. PL.
Všeradov, a, m., Wscheradov, ves u Hlinska.
Všerať, i, f. — *vespolná válka*, allgemeiner Krieg. Vký. Svět ne všemírem, nýbrž vširatí nazvati. Kos. Ol. I. 153.
Všeraz, m., Scheras, ves u Telče. PL. Vz Blk. Kfsk. 53.
Všeředný = *šeredný*? V. tvář. Leg. 35.
Všeřídící, allwaltend. V. Bůh. D.
Všeříše, e, f., das Allreich, allgemeines Reich. Římská v. Sš. Sk. 135.
Všeříšní, das ganze Reich betreffend. V. silostřed. Am.
Všerobec, bce, m., osob. jm. Arch. I. 409.
Všerobský Franěk. Jir. H. l. II. 342.
Všerodný, alles tragend, gebärend, hervorbringend. Us. Bern.
Všerub, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. IV. 176., 271., Arch. I. 206., Blk. Kfsk.
Všerubec, bce, m., osob. jm. Arch. I. 515.
Všeruby, dle Dolany, mě. v Plzeňsku. Schörau o. Wscherau. Vz S. N. Tk. III. 118., V. 264. — **V.**, *Nový trh*, Neumarkt, městečko u N. Kdyně. Vz S. N., Blk. Kfsk 280., 358.
Všeselov, a, m. Jan řečený Burda ze V-va. Arch. I. 165. (Šd.).
Všesemenství, n., die Panspermie (nauka, dle níž celá příroda a v ní uzavřené hmoty jsou semenem budoucím). Rostl. I. 185. a.
Všesil, u, m., Topas, m. Beneš. Kniž.
Všesilný, allstark. Jg.
Všeskvělý, allglänzend, hochglänzend. Dch.
Všeslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Dal. 146. — **V.**, i n. ě, f., ves. Tk. V. 52.
Všeslavský, allslavisch. V. báj. Koll. I. 272.
Všeslitovník, a, m., der Allerbarmer. Šm., Dch. V. Bůh. Us. Dbv.
Všeslitovný, allerbarmend. V. Bůh. Dch.
Všeslovanský, panslavisch. Šm., Mus. 1880. 172. V.ští apoštolé. Koll.
Všeslovanství, n., der Panslavismus. Šm.
Všesměrný, in allen Richtungen schreitend. Šm.
Všesoky, dle Dolany, Wschesok, ves u Zbraslavic.
Všesouhlasný — *cele souhlasný*, allstimmig, vollkommen übereinstimmend. Pal.
Všespasný, allerlösend. Šm.
Všespěvavý, überall oder alles singend. Na Slov. Bern.
Všespolnosť, i, f., die Solidarität. Dch.
Všespravedlnosť, i, f., die Allgerechtigkeit. Sš. J. 262.
Všestary, dle Dolany, ves a) v Králové-Hradecku, b) u Říčan. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1456.
Všestatný, vollends edel, tapfer. Dch.
Všestejný, ganz gleich. Dch.
Všestoletý, -ní, allhundertjährig. Krok.
Všestranně, allseitig. V. něco zkoumati. Us. Tč., vylíčiti. Mus. 1880. 578., otázku projednati, durchgreifend behandeln. Dch.
Všestrannosť, i, f., die Allseitigkeit. Us.
Všestranný, allseitig, durchgreifend. Šm. Nz. V. rozvoj, vzdělanosť, Us., ústup nepřátelský, Tč., zkušenosť, Mus. 1880. 17., působení, Sb., známosť něčeho. Spatřovali ve všestranném smíření záruku pokoje. Ta okolnosť ta jest nám nejlepším svědectvím v-né péče jeho. Ddk. III. 92., V. 225. Tč. V. rovnováha. ZČ. I. 74.
Všestrašivo, adv., schrecklich. Rkk.
Všestudy, dle Dolany, Schössel, ves u Jílkova; Wschestud, ves u Veltrus. PL., Arch. II. 183. Vz Blk. Kfsk. 1456.
Všestvo, a, n., die Gesammtheit. Šk.
Všesud, a, m., smyšlené jméno. Kká L. 27.
Všesulov, a, m., Schösselhof, ves u Křivoklátu. Vz S. N.
Všesvaky, dle Dolany, osada. Vz Blk. Kfsk. 151.
Všesvatosť, i, f., die Allheiligkeit. Sš. J. 262. (Hý.).
Všesvatský, Allerheiligen-. Fučí-li na v-ském měsíci moc vítr, urodí se příští rok ovoce. Kda.
Všesvatý, allheilig. Kristus sluje u Daniela svatým svatých či v-ým. Sš. Sk. 58. (Hý.).
Všesvět, u, m., die Allwelt. Dch.
Všesvětový, allweltlich. V. město Řím. Ddk. II. 20. Pojišťují dějinám husitským důležitosť a zajímavosť v-vou. Pal. Dj. III. 1. 311. Idea, že nastalo náboženství všesvětové; Půtka ta otáčela se o bytí a nebytí církve v-vé křesťanské a o její v-vé působení. Sš. Sk. 175. (Hý.).
Všesvětý = *všesvětový*. **Že týž** apoštol v-tým apoštolem od Boha učiněn byl. Sš. Sk. 107.
Všešimy, dle Dolany, Wscheschim, ves u Čern. Kostelce. PL., Arch. III. 529.
Všeškodlivý, gemeinschädlich. Nz. lk.
Všetaty, dle Dolany, ves a) u Kostelce n. L., b) u Rakovníka. Vz S. N., Tk. III. 55., V. 48. — Vz Blk. Kfsk. 409., 1145. — V. všetati = všichni zloději. Bž. 67., 73., —
Všeteck, *tcka*, *o* = *všecek*. **NB.** Tč. 2. 160. Všeteck diel; Všetci podruzi; Mluví, že jejie prst lepší jest, než ona všeteka. Ib. 163., 181., 230.
Všetecstvo, a, n., zastr. — *všetečnost*. Št.
Všeteč, i, f. — *všetečnosť*, der Vorwitz. Ani z v-či do jeho práv se vplétaje. Č. — **V.**, ves u Týna n. Vlt.
Všetečenství, n., zastr. = *všetečnost*. Tkad., Ctib., Šm.

Všetečiti, il, ení, — *všetečným býti*, vorwitzig sein. O tajných věcech mudrovati a zbuohdarma v. Č. exc.

Všetečka, všetyčka, y, m., dle Despota; f. dle Žena = *všetečný člověk, sadílek*, ein vorwitziger, kecker Mensch, der Klügling, Naseweis. To je v. Us. — Kom., Reš., Vrat. — **V.**, y, m., os. jm. Vz S. N., Blk. Kfsk. 1450. — **V.**, y, f., Wschetetschka, mlýn a) u Neveklova, b) u Berouna.

Všetečná, é, f. = *zvědavosť, chtivosť, dotíravosť při svatbách*, die Hochzeitschau. Však vy ste chodívala na v-nou. Us. u Dobrušky.

Všetečně, neugierig, naseweis, keck, vorwitzig, verwegen, kühn. Ten se v. nafukuje! Dch. Když kdo bližního přemítá na svědomí a u mysl jemu v. sahá. BR II. 31. a. V. (muthwillig) se souditi. CJB. 391. Ne v. neb ledakteraks, ale řádně něco dělati; Že svého bližnieho proti božímu přikázánie v. velmi zlým pokládáš. Hus III. 26., 243. (Tč.). V. v to vlezl. Kram. V. nos do něčeho strkati.

Všetečnice, e, f. — *všetečná žena*, ein vorwitziges Weib. Bel.

Všetečnický = *ku všetečníku se vztahující*. V.

Všetečník, a, m. — *všetečka*. Šm., Rk., Aqu., Ctib., Boč.

Všetečnosť, i, f. — *vada všetečného, zvědavosť*, die Neugierde. Neugier, Neugierigkeit. V. = přemrštěná vadná zvědavosť. Blř. Mnohořečný blázen v-sti vazen (= vězeň). Kom. — **V.** = *doskočnosť*, der Vorwitz. Něčí v. zkrotiti. Aesop. — **V.** = *opovážlivosť, nevázanosť, drzosť*, die Verwegenheit, Keckheit, Frechheit. Skromný duch ozdobí, v. hanobí. Dch. Všetečnosť ode všech zhaněná má zatměné oči; V. jidě ku svoji bídě. Mor. Tč. Zastavuje soud nezřízený, kterýž pochází ne z povinnosti, ale z v-sti a nenávisti. BR. II. 31. a. I kaká to v., nébrž kaké to blázňovstvie; Kterak veliká byla jest v. člověka proti Bohu aneb k Bohu, že chápal sě člověk neposlušenstvie. Hus II. 226., I. 295. (Tč.). V., Kom., Háj. — **V.** = *lehkomyslnosť*, der Leichtsinn, Muthwille. Ku v-sti vykládati. Berg.

Všetečný = *zvědavý*, neugierig. *Strany přísloví* vz: Čelo, Červený, Hasiti, Holoplusk, Kaše, Kuře, Medvěd, Nos, Oheň, Omočiti si, Opilec, Pastýř, Pléva, Potřásti, Proč, Proso, Prst, Příhoda, Přičichnouti, Raditi, Rýč, Sršeň, Smrť, Svrab, Svrběti, Toul, Tříti (se do čeho), Válka, Vejce, Vrabec, Zpomínati, Zvědavý. — **V.** = *doskočný*, vorwitzig, naseweis. V. soud. BR. II. 1. Mnoho slyšeti — věc bezpečná, mnoho mluviti — věc všetečná. Hkš. V. mnohověda. Pal. Děj. IV. 2. 115. V. mysl ženská. Us. — **V.** = *drzý*, keck. V. soud lidský. Kom. V. otázka. Sych. — **V.** = *opovážlivý, odvážlivý*, verwegen, kühn. V. bouře a vzpoura. Dch. Provazolezci jak v-ční a opovážliví jsou. Kom. — V. — **k čemu**: k stavu manželskému. Hus III. 211.

Všetečstvo, a, n. — *všetečnosť*. Ne z v-stva poslúchati. Št. 35.

Všetek, tka, o = *všecek*, na Slov. a ve Slez. Čo všetko zem, maťuška naša, v útrobách svojich skryté nechová; Kto nič nemá, ten žiádá si mnoho, žiádá všetko. Lipa 274., 283. Maderán (marjanka) zelený všetek potrhaný; No len otvor (otevř), už sem všetek zmoknutý. Sl. ps. 17., 70. To malé gazdovstvo, ktoré si mal (měl), aj to si už všetko prežral. Sl. ps. Moja hlava po všetkých školách vycvičená; Kde si to kuriatko vzal? Počkaj, počkaj! poviem to u pánov. Nepovedz, dám ti ho všetko (celé). Dbš. Obyč. 124., 146. Budeme se rádi mjať, dobré všetkým vinšovať. Čes. mor. ps. 89. Panstvo sa pozvalo zo všetkých strán. Er. Sl. čít. 55. By nie *ale*, bylo by všetko celé. Phld. I. 2. 7. Keď zalúbilo sa pánu Bohu povolať ho k sebe, tu všetko: malé velké, mladé staré, bohaté chudobné plakalo na jeho hrobe; Na to dosť skoro bola svadba a tanec nad všetky tance; Oni múdri, rádiby boli sami všetko dostať a najmladšiemu aby ostála z koláča diera; Tak skákala, dobre sa všetka nepotrhala; Svätý pokoj a láska je nado všetko; Abyste mali na zimu všetkého na dostač v dome. Dbš. Pov. I. 40., 55., 257., 378., II. 49., 90. (Šd.). Pro všetkých bohov ťa prosím; Pod hodinou bolo po všetkom; To všetko pôjde na tvoj rováš; Všetko mi na priek robí; Všetko by zo seba ta dal (příliš štědrý); Všetko mu do hrdla pchá (přeje mu); Všetkého bylo dosť, len pomíkačov málo; Kto je v peci, myslí, že sú tam všetci. Mt. S. I. 94., 97., 98., 103., 111., 119., 120. (Šd.). Všetkým je v očiach; Medzi všetkými on je najinakší; Bez bylja bez kvetu slúži všetkemu světu (sůl). Mt. S. I. 98., 100., 138. Nemálo dní tam pomeškali, kým všetké okolité kraje sebe podrobili. Sl. let. II. 13. Prídu do tej (izby), kde sa svietilo, a tam za vrch stola všetkým činom taký starý ako tá stará (ganz derselbe Alte). Dbš. Pov. I. 337. (Šd.). Nies' hladný, Izmaelko, moje všetko? Phld. III. 1. 51. Ostalo teda všetko, ako bolo, alles blieb beim Alten. Dbš. Sl. pov. II. 4.

Všetělesný, ganz körperlich. Nej. V. člověk, ein durchaus sinnlicher Mensch. Dch.

Všetice, dle Budějovice, Wschetitz, ves u Neveklova.

Všetichounko — *velmi ticho*, ganz still. S hory dolov ticho v. Rkk. Vz Vše.

Všetkorozžierajúci jazyk plamenný. Lipa 323.

Všetký, vz Všetek.

Všetoč, e, m. = *všetečný*. U Kojetína. Bkř.

Všetok — *všetek* — *všecek*. Na Slov. Ht. Sl. ml. 98.

Všetřapy, dle Dolany, Schönstrapp, u Brna. Šm.

Všetul, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.

Všetula, y, f. — *všetečka*. Us. Šd.

Všetulavý, herumschweifend. Na Slov. Bern.

Všetuly, dle Dolany, Wschetul, ves u Holešova na Mor.

Všetvorce, e, m. = *tvůrce či stvořitel veškerenstva*, der Schöpfer des All. Šš. Sk. 170. Nazývaje se Bohem v-cem. Ib. Sk. 97. (Hý.).

Všetvořivý, allschöpferisch, allschaffend. Dch., Šm.

Všetvorný, allschaffend. V. ruka. Šš. L. 78. (Hý.).

Všetvorstvo, a, n., die Gesammtschöpfung. Dch.

Všetýček, čka, m. = *všetýčka*. Tabl. Poes. I. 65.

Všetýčka, y, m. = *všetečka*. Vrat. Jaký jest to v. a rúbač. BR. II. 228. a.

Všeučiliště, ě, n., die Universität. Šm.

Všeuměl, a, **všeumělec**, lce, m., der All-, Tausendkünstler, Passler. Šm., Dch.

Všeumělecký duch. Vlč.

Všeumělství, n., die Tausendkünstlerschaft. Šm.

Všeumělý, pansophistisch. Šm.

Všeúsoba, y, f., das All-Ich (ve filos.). Dch.

Všeuznaný; *-án, a, o*, allgemein anerkannt. Šm.

Všeužitečný, gemeinnützig. Šm.

Vševěd, a, m., **vševěda**, y, m. a f., der Allwisser. D., Jg. Učiň mě vševědem, učiním tě boháčem. Č. M. 214.

Vševěda, y, m., vz Vševěd. — **V.**, y, f., die Pansophia. Dch. Ne snad náhlým jí bezpotřebně v-dy vlitím. Šš. Sk. 32. (Hý.).

Vševědce, e, m. = *vševěd*. Israelité před samým v-dcem zbrodně svoje zapírati se opovážili. Šš. I. 38. (Hý.). — **V.**, der Pansophist. Dch.

Vševědecký, pansophistisch. Dch.

Vševedicnosť, i, f. = *vševědomosť*. Na Slov.

Vševědivý, allwissend. Mlčte, či jste v-vá? Us. u Dobrušky. Vk.

Vševědkyně, ě, f., die Allwisserin, Tausendkünstlerin. Šm.

Vševědnosť, i, f. = *vševědoucnosť*, die Allwissenheit. MM., Šš. L. 148. (Hý.).

Vševědný, alles wissend; *vševědoucí*, allwissend. Dch., Ráj.

Vševědomosť, i, f. = *vševědnosť*. D.

Vševědomý = *vševědoucí*. Jg.

Vševědoucí, allwissend. D. Buoh jest vševědúci, proto že vie a zná všecky věci, i kteréž sú nám minuly i ty, kteréž jsú nám budúcie. Hus III. 255.

Vševědoucnosť, i, f. = ona vlastnosť boží, dle níž má Bůh vědomosť o všem, die Allwissenheit. Vz S. N.

Vševědoucný = *vševědoucí*. Ráj.

Vševědství, n., die Allwisserei. Šm.

Vševelebitelný, allgemein gepriesen. Vidouce Boha býti v-na. Šš. I. 28.

Vševětší = *větší a větší*. Ptáci vždycky v. byli. Kda. 210.

Vševid, u, m., das Panoptikon. Dch.

Vševidec, dce, m., der Allseher. Vzývá v-dce Boha. Šš. II. 16. (Hý.).

Vševidice, e, f., die Allseherin. Bern.

Vševiditelnosť, i, f. = *vševidomosť*. Bern.

Vševiditelný = *vševidomý*. Bern.

Vševidnosť, i, f. = *vševidomosť*. Bern.

Vševidomosť, i, f., das Publikum, die Öffentlichkeit. Bern.

Vševidomý, öffentlich, alles sehend. Bern.

Vševidoucí, alles sehend. V-dúcí Bôh nikda ho nevidel ani neuvidí, pápež vída ho jen zřiedka, král' častějšie, sedliak každý deň (sobě rovného). Mt. S. I. 134. Buoh jest v.; Že jest Buoh v., nikdež se s hřiechem neukryješ. Hus III. 61.

Vševidoucnosť, i, f., die Allsicht. Jg.

Vševily, dle Dolany, Wschewil, ves u Březnice. Tk. III. 38., 43. Vz Blk. Kfsk. 127.

Vševlád, a, m., Pancratius. Šd.

Vševláda, y, f., die Allherrschaft. Protestace proti v-dě římské. Pal. Dj. IV. 2. 4. Pán ukazuje vševládu svou nad životem a smrtí; Po nastoupení v-dy svojí v celé Palestině. Šš. J. 308., Sk. 142. (Hý.).

Vševládce, e, m., der Allherrscher. Dch.

Vševládnosť, i, f., das Allregieren (als Eigenschaft). Šm.

Vševládnoucí, alles beherrschend. V. čas. Ndr.

Vševládný, allbeherrschend, allgebietend, allvermögend, allwaltend. V. člověk, Faktotum. Šm. V. prst boží. Us. Tč. V. láska, Nej., Bůh. Ráj.

Vševlastnictví, n., der Kommunismus.

Vševolný, sehr nachgiebig. Bóh z své v-né dobrotivosti jest najdobrotivějšie dobré. Hus I. 62. (Tč.).

Vševýrazný, ganz ausdrückend, zutreffend. V. slovo. Čch. Bs. 59.

Vševýšný, allerhöchst. V. Bůh. Víd. list. 1816.

Všezahřívavý, allerwärmend. Šm.

Všezachovatel, e, m., der Allerhalter. Dch.

Všezhoubný, allvernichtend. Šm.

Všezkrocující, allbezwingend, allmildernd. Šm.

Všeznatel, e, m., der Allkundige. Šm.

Všezor, u, m., das Panorama. Šm.

Všezorní, panoramatisch. Šm.

Všezpěv, u, m., der Chorgesang. V. s hudbou. Koll. I. 407.

Všezvěd, a, m. = *kdo vše zvídá*, der Allergrübler, Neugierige, Naseweise, Spion. Kom., Sych.

Všezvědavý, **všezvědný**, neugierig, naseweis.

Všezvědnosť, i. f. = *zvídavosť*, die Wissbegierde, Neugierde. D.

Všezvědný = *zvídavý*, wissbegierig, neugierig. D.

Všežerný = *všežravý*. Bern.

Všežravosť, i, f., die Allfresssucht. Jg.

Všežravý, allfressend. Jg.

-vši (-v, -vši, -vše), *přípona* neurčitého přechod. min. času rodu žens. sg.: zavolav, -lavši, -lavše. Vz Transgressiv.

Vši, *akk. sg. f.* ku *všecek*, vz toto.

-vší, přípona určitého přechodníku minulého času rodu žen. sg.: zavolavší. Vůdce s vojiny útok na nepřítele učinivšími zabit jest. Vz -**lý**.

Vší, vz Všecek.

Všicek = *všecek*. I strnul v. a padl na zemi. Čtení Nikod.

Všicken, vz Všecek.

Všickeren = *všeckeren*, Vz Všecek. V. lid. GR. Až sě v-ni užasú lidě. Kat. 3087. To sú v-ni viděli. Hr. rk. 61.

Všička, y, f. = *malá veš*, *všeňák*, junge Laus.

Všidní = *všední*. V. kabát. Něme.
Všídno = *všedně*. Pro v. budu ten kabát míti. Us. — *K všidni* = ke každodenní potřebé, zum alltäglichen Gebrauche. Rk. *Ve všidni = ve všedním dnu*. U Nov. Kdyně. Rgl.
Všíkati; *všiknouti*, knul a kl, utí = *psiknouti*, zischen. — **na koho**. Neb coť to škodí, by pak na tě všikali všichni lidé. Jel. Enc. mor. 33.
Všímačný = *všímavý*, vz toto. Us. Vck., Šm.
Všímati sobě n. si; *všimnouti*, mnul a ml, ut, utí; *všímávati* = *pozorovati, smysly k něčemu obrátiti*, auf etwas sehen, etwas bemerken, wahrnehmen, inne werden, Acht geben, beobachten; *někdy s ponětím zvláštní šetrnosti, vážnosti, vážiti sobě, ctíti*, schätzen, achten, ehren, auf etwas halten. Jg. — **si (ne: se) čeho, koho** (gt.): škody. V. On si ho, toho všímá. Ros., D., Sych. Nikdo si dýmu nevšiml. Jg., Brt. S. 3. vyd. 43. Kdo si mála nevšímá, není více hoden. Prov. On si jí všímá, sie ist Gegenstand seiner Aufmerksamkeit; Toho hrdopyšky si nemusíš všímati; Ona tím chce, aby si jí svět všímal. Us. Dch. Mluvnic řeckých bedlivě jsem si všímal. Bž. Předml. Všimli jste si toho hlnku? Us. Všimni si, Nanynko, všimni, jaký má císař pán šinly. Čes. mor. ps. 61. Dycky mně maměnka říkávala, bych si mládenců nevšímala. Sš. P. 401. Na jakých vědomostech sobě Jindřich a tudíž i doba jeho nejvíce zakládali a kterých sobě nejvíce všímali. Ddk. III. 186. Nevšímá si mé dobroty. Us. Šd. Praví králové sobě cetek a šupek nevšímají. Sš. L. 125. Kdo ctí národ, všeho si rád všímá, co mu národ v paměť uvádí. Koll. V onucích-li táta chodí, děti si ho nevšimnou, pakli o kapsu se hodí, najde lásku upřímnou. Shakesp. Tč. Pracovití lidé si nevšímají zahalečův. Us. Tč. — **kdy**. Toho neopomeneme *během* tohoto našeho historického líčení zvláště sobě všímati a poznamenávati. Ddk. II. 290. Že nevšímáno sobě **při** posluhování vezdejším vdov jejich. Sš. Sk. 67. — **jak**. *Bedlivě* si něčeho v. Us. Však *ve* dvoře si zatím všimli *s* pozorností. Kká. Td. 16. — **kde**. Každé maličkosti si **v** domě všímá. Us. Když si mne nevšímáš v hospodě **před** lidma. Er. P. 263. — **pass.** Jest všímán jako hrách u cesty *(špatně)*. Prov. — **čeho jak dlouho**. Druhdy velicí mužové, aby bezpečně žili, i ctnosti, i umění a vtipu svého **na** čas jsou všímali a tajili (= skrývati se s čím?) Walkmb. Růž. zahr.
Všímavičný = *všímavý*. Je to v. žena. Us. u Rychn. Črk.
Všímavosť, i, f. = *pozornosť, šetrnosť*, die Achtsamkeit, Beachtung, Beachtsamkeit, Beobachtungsgabe. Us.
Všímavý = *pozorný, šetrný*, achtsam, aufmerksam. D. Buď v-vý, ale ne zvědavý. Č. M. 288. Všímavému nestrkej po lopatě, sapienti pauca. Dch. Že vandr v-mu a učelivému tovaryši užitečný jest. Pam. Mez. 205. — **čeho**. Historicí tiché velikosti národů málo všímaví. Šf. I. 577.

Všimný, achtsam wahrnehmend. Dch.
Všině, vz Všeně.
Všinec, nce, m., der Lausmist. V hlavě má samé všince. Dostaneš v. = nic. Na Ostrav. Tč.
Všinok, a, m. = *všička*. Strčil sem mu v-ka do hlavy, Laus in den Pelz. Na Ostr. Tč.
Všinouti se kam: na koně, hinaufspringen, es besteigen. Hlč.
Všitek = *všecken*. Tehdy sě v. lid za ním obráti. Hr. rk. 253. Slibujem všitkni společnú rukú nerozdílnú. Arch. II. 326.
Všíti, všiji, všij, je (íc), il, it, itý; *všívati*, einnähen. — **co kam (do čeho)**. Apol. — **kam (v co)**. Us. — **čím**: jehlou, hedvábím, nití.
Všití, n., das Einnähen. Jg.
Všitý, eingenäht. V. znak. Kká. Td. 82.
Všiv, a, m. = *všivec*, der Lauskerl. Počkej, však ti dám, až tě dopadnu, ty všive všivý. Na již. Mor. Šd.
Všiva, y, m. = *všiv*. *Všiva* a *všivál* nejškaredější nadávka dětská na mor. Zlínsku. Brt.
Všivácký = *všiváku přístojný*, lausig, schlecht.
Všiváctví, n., die Lauserei. Us.
Všivač, e, **všivák**, a, m. = *všivý chlap, všivec, otrhanec*, der Lauskerl, Lausichter. — **V.** = *špatný tabák*. D.
Všivačka, y, f., Lausichte. Bern.
Všivajzna, y, m. = *všivák* (nadávka). Ty v-no! U Kr. Hrad. Kšť.
Všivák, a, m., vz Všivač.
Všivál, a, m. = *všivák*. Mor. Šd. V. všivavý. Šd. Vz Všiva.
Všivanda, y, m. a f. = *všivák*. Us.
Všívati, vz Všíti.
Všivavec, vce, m. = *všivač*. Mor. Šd.
Všivavěti, ěl, ění, lausig werden, Läuse bekommen. — **komu**. Tele nám všivaví. Us. Šd.
Všivavý, läusig, voll Läuse. Us. Šd.
Všivcový, Läusekraut-. V. semeno (hnidošové), delphinium staphisagria. Nz. lk.
Všivec, vce, m. = *všivý člověk, všivák*. Vz Všivač. Ros. V. všivý. Mor. Šd. — **V.**, *bylina*, das Läusekraut, pedicularis. V. bahní, p. palustris, lesní, p. silvatica, Rstp. 1155., krkonošský, sudetica, planý, sceptrum Carolinum, zobanitý, rostrata. — **V.** = *ostrožka révolistá*, delphinum staphisagria. Rstp. 21. Cf. Kk. 189., Čl. Kv. 244., FB. 58., Slb. 308., 586., Schd. II. 291., Nz. lk. Semeno: kapucínské semeno. Rostl. — **V.** = *čistec lesní*, stachys silvatica, der Mäuse-, Ratzenpfeffer. D. — **V.** = *kýchavice*, sabadilla. Nz. lk.
Všivěti, ěl, ění; zašivěti = *všivým se stávati*, Läuse bekommen. Zlob.
Všivice, e, f. = *všivosť*.
Všivina, y, f., die Läusesucht, Läusekrankheit. Šd.
Všiviti, il, en, ení; *zašiviti*, lausig machen. — **se s čím**, eine lausige Arbeit unternehmen. Zlob.
Všivok, a, m. = *všivač*. Na Ostrav. Tč. V-ku všivý. Tč.
Všivoň, ě, m. = *všivač, všivák*. Mor. Kd., Šd.

Všivosť, i, f. = *všivá nemoc*, die Läusesucht. Též u rostlin. Vz S. N. V., phthiriasis, *všivice* = nemoc povstalá přílišným rozmnožením se vší na těle jednotlivcově. Vz S. N., Čs. III. 292., II. 253. V. řas, p. ciliaris. Sch. Povšechná v., die Läusesucht. Nemoc ta Agrippova liší se od v-sti. Šš. Sk. 148. (Hý.). — **V.** = *všiváctví*, die Lauserei. D.

Všivota, všivotina, y, f. = *všiváctví*. D. — **V.**, y, m. = *všivák*. Us. Šd., Vck.

Všivula, y, f. = *všivá ženská*. Mor. Šd.

Všivý = *plný vší*, voll Läuse, läusig. V. hlava. Boč. — **V.** = *špatný, chatrný*, schlecht, lausig. V. peníze, D., výstupek. Sych. — **V.** = *ode vši pocházející*, Läuse-. V. nemoc. V. Vz Všivosť. — **V.** *koření*, vz Všivec. — **V.**, jm. stráně u Vsetína. Vck.

Vškatuliti, il, en, ení, einschachteln. Mus. XI. 179.

Vškrobati = *vškrábati*. Na Ostrav. Tč.

Vškrybati = *vškrábati*. Na Ostrav. Tč.

Vškubati, hineinrupfen, -schleissen. — **co kam**: kačí peří do husího. Us. Tč.

Všlapati; *všlapiti*, il, en, ení; *všlápnouti*, pnul a pl, ut, utí; *všlapovati*, eintreten, hineintreten, einstampfen. — **(co) kam čím**: **do** země nohama v. něco (šlapáním včiniti). Us. Bosou nohou do bláta všlapil (vstoupil). Pref.

Všlapiti, vz Všlapati.

Všlepiti, il, ení, auf etwas treten. — **kam**. Všlepí naň záhuba, calcet super eum. BO.

Všmiknúť sa = *mihnouti se*. Na Slov. Dbš. Ob. 151.

Všňořiti, il, en, ení. Premenili zlotu hnedky, v-li ji v zlaté cetky. Hdk. C. 165.

Všol, a, m., argas, pavouk klíšťovitý. Krok. II. 249.

Všom, lok. sg. m. a n. *v obecné mluvě* k *všecek* místo: *všem*. Ve všom. Vz *Čom*.

Všoř, e, m. = *vširač*. Ostrav. Tč.

Všoulati se kam = *tiše přijíti*, leise kommen, sich einschleichen. Mor. Bkř.

Všoup, u, m. = *všoupnutí*, der Einschub z. B. bei Stellenbesetzungen. Dch.

Všoupka, y, f., der Einschub. Šm.

Všoupnouti, pnul a pl, ut, utí. — **co čím kam v co**: truhlík rukou **do** stolu. Us., Rk. Ruce **za** pás všoupl. Kká. Td. 73.

Všoupnutí, n., vz Všoup.

Všoustati; *všoustnouti*, stnul a stl, ut, utí; *všoustávati*. — **co**. Já to tam všoustl. Ros. — **co kam (do čeho, več) jak**: mocí.

Všplichati, *všplichnouti*, chnul a chl, ut, utí, hineinplätschern, einplanschen. — **co čím kam (do čeho, v co)**.

Všroubiti, il, en, ení, *všroubovati*, einschrauben. — **co čím kam**: šroub **na** matku; hřebík **do** desky dlátkem. Us. Tč.

Všroubování, n., das Einschrauben. V. svislých rour do vodorovných. Zpr. arch. VII. 28.

Všroubovati, vz Všroubiti.

Vštěchtati, vz Štěchtati.

Vštěpiti, il, en, ení, *vštěpovati*, vz Vštípiti.

Vštepovati, hineinsteppen. — **co kam**: jméno **do** šátku. Us. Tč.

Vštěpovati, vz Vštípiti.

Vštětičkovati, einpinseln. Šm.

Vštěvovati = *navštěvovati*, besuchen. Ž. wit. (Č.).

Vštípení, n., die Einpflanzung, Einprägung, Einimpfung, Einpfropfung. Us., Mus. 1880. 140.

Vštípený; *-pen a, o; vštěpovaný*, eingepflanzt, eingeprägt, eingeimpft, eingepfropft. V. strom, V., neštovice (očkovaná). Jg. — **od čeho**. Od přirození v. V.

Vštípitel, *vštěpitel*, e, m., der Pflanzer. — **V.** = *očkovatel*, der Impfer. D.

Vštípiti, vštěp, vštípě (íc), il, en, ení = *vsaditi*, einpflanzen, einprägen, einimpfen, einpfropfen. — **co**: strom, Us., neštovice. D. — **V.** — **co komu kam**: **do** hlavy. D. Bůh každému jeho přirození vštípil. Kom. V. něco do paměti. Dk. P. 79. Lásku někomu vštěpiti. Dch. Aby jim celý výkon tím důrazněji byl vštípen, panoval obyčej; Mohli se přiznávati k zásadám, kteréž uherský král Štěpán sv. vštěpoval svému synu; To vštěpiž každý sobě do paměti; Otakar vštípil si dobře staré pravidlo, že . . . Ddk. IV. 142., 192., 287., VI. 10. (Tč.). V. jim hleděl lásku **k** Bohu, k bližnímu. Sš. J. 95. Něco v oči v., in die Augen einprägen. Us. Dch. Otec můj vštípil mi do srdce zásady mravné a ctnostné. Us. Tč. Něčí výklady **v** paměť si v. Mus. 1880. 140. Vštěpiti něco **nač**, aufpfropfen. Nz. V. štěpek do planého výrostku. Pc. Roub v dobrý kmen v. BR. II. 495., 614. a. Bůh nám vštípil pud lásky k němu v srdce naše; Avšak nutnou a nevyhnutelnou potřebu vrchnosti Bůh vštípil v povahu lidskou a v řád světa; Pán nauku, kterou vně hlásá, v útrobu vštěpuje; Měli (židé) uznati Krista a co přirozené ratolesti vštípeni býti do pravé olivy; Bůh vštípil v naši přírodu živly všeho dobra. Sš. I. 125., 129., J. 47., 249., L. 171. (Hý.). — **kdy**. Jestliže jsme my **za** zimy tohoto věku **v** smrť Kristovu vštípeni. Sš. I. 69. (Hý.). — **jak**. Duchovnímu bylo uloženo, alespoň *Otčenáš* a *Věřím v Boha* dítkám v. v latinském jazyku i v mluvě lidu. Ddk. IV. 246. Nebo jestli ty **proti** přírodě vštípen jsi v štěpnou olivu; A věrcové **vírou** v potomstvo Abrahamovo vštípeni bývají; Jenž (zlolidé) **pod** zástěrou slibnou a tajemnou, ano posvátnou pokličkou bludy se v mysl lidé v. usilují. Sš. I. 115., II. 33., 117. (Hý.).

Vštítiti, il, ěn, ění = *zaštítiti*. Pass. mus. 303. 2.

Vštíviti, *vštivovati*, besuchen. — **koho čím**. Bóh vštíví nejednoho chudobú. Ms. rajhr. v. 20.

Vštrykovati, hineinstricken. — **co kam**: paty do starých punčoch. Us. Tč.

Vštuchnouti, hineinstossen. — **koho, kým kam**: **do** vody. Na Ostrav. Tč.

Vštuřiti koho kam, hineinstossen. Na Ostrav. Tč.

Všturknouti, knul a kl, ut, utí = *vštuřiti*. Ib. Pč.

Všu = *vši, všecku.* Kat. 1119; *všú = vši.* Kat.

Všude, vz Všudy.

Všudy (zastr. *vsudy, vsidy*), **všude,** *adv. místa = na každém místě,* überall, durchgängig. Smrť vždycky a v. očekává. V. V. dobře, doma nejlépe. Ros. To máte všudy. Kram. V. chléb o dvou kůrkách. Kdo je všudy, nikdež není. Vz Řemeslo. V. koukol mezi pšenicí. Všudy musí nos vstrčiti. Všecko v. prohledá. Us. Bylo všech všudy dvanáct. Har. Ve všem (všeho) všudy je toho tři lžíce. Č. Zdi všudy padají; Beze všeho všudy, ohne Weiteres; Všech všudy, prach a broky, Bomben und Granaten! Dch. Zdá mi se všechno všudy, že to dělá 50 kr. Us. Křikl naň, aby toho ku všem všudy nechal a si připospěl (přispíšil). U Rychn. U všech všudy, co tam děláš? Us. Vrů. Všude ti věku ubude (říkají tomu, kdo z besedy nebo z návštěvy chce odejíti). U Olom. Sd. Dal ti jí všudy zvonit, všudy na vše zvony, aby bylo slýcháno po turecké zemi. Sš. P. 125. Na pahorku sedla všeho všudy jednou. Němc. Jistec jistce svého všudy obstaviti může. NB. Tč. 89. Chování jsou všudež s poctivostí. Ddk. II. 247. Kdy by to učinil, hnali by ho ke všem všudy. Kos. Běž ku všem všudy (= k čertu). Bdl. Všudy bylo, všudy bylo a včil není nic. (Praví vlaštovka přiletujíc na vesno). Slez Šd. Ve všem všudy. Dh. 61. Zabolela mě hlavička, ba i boleć budzė, obmuvil mě můj kochanek mezi luďzmi všudzė. Sš. P. 388. Když král Matiáš urovnal se o všecko všudy. Skl. I. 328. Co je Němec, to je Němec všudy. Koll. I. 317. Jim sě dává, jim se kupuje a chudý všudy v núzi leží; Buoh vždy a všudy jest a zná všechny věci; Jakož král zemský jest všudy v svém královstvie mocí a spravením, též Bóh jest ve všem světě; Bóh všudy jest bytem i mocí. Hus I. 220., 291., 318. (Tč.). Kromě nebe všude závisť. Us. Tč. Všude lidé, v Chomůtově Němci; Nahému je všude zima; Boséhо všude tlačí; Prov. Šd. Všudy byl, nikam nedošel. Vz Hloupý. Lb. Všude je něco. Us. Dch. — *Všudyť.* Všudytě chléb jísti. Ros. — Kom. — *Všudež = všudy.* Všudež ho hledal. Us.

Všudybud, Všudybyl, a, m., der alte Uiberall. Kmotr Všudybyl (tulák). Č. Cf.: Všudy byl a nikam nedošel. Prov. Vz Všudy.

Všudybyl, a, m = *všudybud.* — **V.** = *kapustka, lapsana,* das Warzenkraut. Slb. 467.

Všudybylka, všudybudka, všudybydka, y, f. = *která všudy jest,* die alte Uiberall. Jg., Němc.

Všudybytnosť, i, f. = *všudypřítomnosť,* die Allgegenwärtigkeit. Vz S. N.

Všudybytný = *všudy jsoucí, všudy bytující,* allgegenwärtig. Th. div., Dch. S strany božství svého v-tný jsa. BR. II. 673. b.

Všudybyvka, y, m. = *všudybylka.* Č.

Všudymístný, allerorts. Vniterně a v. sloužení Bohu. Sš. J. 72. (Hý.).

Všudypřítomnosť, i, f., die Allgegenwart. Koll. I. 17. V. božská. Ros.

Všudypřítomný, allgegenwärtig. D.

Všulati, einrollen. — **co kam:** slívky do halušek. Na Ostrav. Tč.

Všustnouti, stnul a stl, ut, utí, *všustati,* hineinwerfen. — **co kam:** prach, písek **do** okna, do očí. Na Ostrav. Tč.

Všuškati, einflüstern. — **co komu kam: do** ucha. Us. na Mor. Tč.

Všvihnouti, hnul a hl, ut, utí; *všvihati, všvihovati,* mit der Ruthe einhauen. — **se kam: na** koně (vskočiti), sich wohin schwingen. Hlas.

Vt. Tato skupenina souhlásek v násloví zvláště ve slovech jednoduchých zaniká, ku př. úterý, strč. vtorý a vterý. Ht. Z ní vysouvá se **v**: žíti m. živti, šíti m. šivti. Vz Vysouvání souhlásek. Kt. — *Vt někdy se přesmykuje*: chvat m. chavt od koř. chyt. Kt. Vz Y (se stupňuje).

Vtácký = *ptačí.* Na Slov. Už by z celého v-ho rákoša nič nebolo bývalo. Dob. pov. IV. 74.

Vtáča, ete, n. = *ptáče.* Na Slov. a Mor. Já vím sice pri potoce o jednom vtáčaci; Pásla som ja vtačurieky, vtáčata, ej spadlo mi jedno vtáča do blata. Sl. ps. 39., 311. Zaspievalo v. na kosodrevině, čo komu súdeno, veru ho nemině. Sl. ps. Tč. Ej sedí, sedí na kolaji vtáča, pěkné perenka hedbávem otáča. Sš. P. 545. — Mt. S. I. 31.

Vtáčacie = *ptačí.* Nechybelo jim iba v. mlieko. Dbš. Pov. I. 512.

Vtáčatko, a, n. = *ptáčátko.* Na Slov. a Mor. Ps. sl. 3.

Vtáček, čka, m. = *ptáček.* Na Slov. a Mor. Jož nám ten v. oletěl a ochetil (uchytil) nám pérko; Ty junáčku vtáčku, ty malé junáčku, ty neseješ, nevořeš, jenom dycky hodueš; Já su malý žáček, zpívám jako vtáček. Sš. P. 248., 728., 736. (Tč.). Tu nikde ani vtáčka ani máčka. Mt. S. I. 97.

Vtáčenec, nce, m. = *ptáčenec.* S drobnými v-nci do pole letěla. Sl. ps. Št. I. 78.

Vtáčenička, y, f. = *jahoda,* die Beere, fragaria vesca. Mt. S. VIII. 1. 42., X. 1. 53.

Vtáčený; *-en, a, o,* eingerollt. — **Jak: se** strany v-ný. Us. Dch.

Vtáčeti, vz Vtočiti.

Vtačí = *ptačí.* Nic mu nechýbä, iba v. mlieko. Mt. S. I. 121.

Vtačicko, a, n. = *malé vtáče.* Ej hešo, hešo (husch! weg!), hešo vtačicka, nejezte očička. Sš. P. 92.

Vtáčik, a, m. = *ptačík, ptáček.* Na Mor. a Slov. V tom hájičku zeleném, v. spíva krásne; Čo ten v. povedá, čo tak pekne spíva?; Povedz-že mi, povedz, ty vtáčik jarabý. Sl. ps. 45., 53. (Šd.).

Vtáčuriatko, a, n. = *ptáčátko.* Na Slov. Ak to moje v. zahyne . . . Sl. ps. 311.

Vtačuriek, a, m. = *ptáče.* Pásla som ja vtačurieky, vtáčata, ej spadlo mi jedno vtáča do blata. Vz Vtáčuriatko.

Vtáčurienka, y, f. = *ptáče.* Pásla som s-ky, vtáčata. Sl. ps. 311.

Vtah, u, m., der Einzug.

Vtahač, e, m., der Herbeizieher = řemen neb špagát, kterým se obrtel do díry vtahuje. Na Ostrav. Tč.

Vtáhnouti, ul, ut, utí; (zastr. vtahu), vtáhl, vtažen, ení; *vtáhati, vtahovati = někam táhnouti, táhna vpraviti,* ein-, hineinziehen, einschleppen; *vepsati,* in die Bücher

einschreiben, einziehen; *vjíti*, einrücken, einziehen. Jg. — **co, koho, se kam: do** lesa, opilého do domu; vítr do sebe, vodu do sebe v. Us. Nepřítel do naší země vtáhl. Ros. Voda se vtáhla do země. D. Had se vtáhl do díry. Jg. V. něco do kněh (Zlob.), **správně:** zapsati, vepsati, vložiti, dáti vtěliti. Cf. Brs. 3. vyd. 259., 269. Nebudete-li tiši, hned vás do knihy vtáhnu, **správně:** zapiši, ve knize zaznamenám atd. V. se **pod** most. Er. Sl. čít. 60. Vzala kahanec do ruky a vtiahla sa **na** prstoch do tej izby, kde spali. Dbš. Pov. I. 58. A **v** ně (grunty) žádnému se vtahovati nedal, Eingriffe thun; Kdo by se do mého vtahoval. Arch. I. 88., 89. Vtáhla třevíc na své nohy. BO. Ďábel vtáhl jest lid v svú vrš a zahrnul v sieti své. Hus II. 280. Jazyk v hrdlo sě vtiehne, ústa zmlknú, žíly vadnú. Hus III. 136. (Tč.). — **jak.** Každý *mocí* bude vtažen. Hus II. 235. A měšťanóm také se jest zdálo, že by **přes** ten artikul **k** některým věcem vtahováni byli. Arch. V. 451. *Mocí* **do** koruny české v. Zř. Frd. Koně **za** ocas do konírny v. Us. Tč. Vz V. co kam. — **koho po kom** Když na nebe vzat budeš a mě po sobě vtáhneš, tu mě učiti budeš. Hus III. 94. (Tč.). — **(odkud kam) čím. K** blahoslavenstvie má člověk vtažen býti **z** marnosti světa *provázkem* dříve řečeným. Hus III. 165. — **čím.** Co někdy z úst vrabcem vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. Prov.

Vtáhnutí, n., die Einziehung.

Vtáhnutý; *-ut, a, o* = *vtažený.*

Vtahování, n., die Einbeziehung. V. biskupa do pře bezdůvodné bylo se stalo, aby... Ddk. III. 32.

Vtahovati, vz Vtáhnouti.

Vtaj = *tajně, tichmo, potichu.* V. se modliti, něco říkati. Slov. liturg. Šd.

Vták, a, m. = *pták,* der Vogel. Na Mor. a Slov. a na Policku v Čech. Zkr. Uletel im ako vták; Ver je to chodák, ani olovený v.; V., čo do svojho hniezda trúsi; Šikovný ako olovený v. Mt. S. I. 54., 102., 122. (Šd.). Tie dve staršie boly do roboty ako osy a tá najmladšia do práce ako olovený v. Dbš. Pov. I. 350., Er. Sl. čít. 67. Na vtáky chodiť. Mor. Šd.

Vtal, vz Vetnouti.

Vtanúti, zastr. = *vnuknouti.* Jir. Anth. I. 46.

Vťapati, *vťapnouti,* mit kleinen Schlägen hineinhauen. — **co čím kam:** hřebíky kladivem *do* zdi. Na Ostrav. Tč.

Vťapkati = *vťapati.* Na Ostrav. Tč.

Vtaraniti, il, ěn, ění = taranem vbíti, mit dem Sturmbock hineinschlagen. Us. Tč.

Vtasiti, il, en, ení = *vundati, vložiti, vstrčiti, vraziti,* einthun, einstecken; **se** = *vběhnouti,* eingehen, eindringen. — **co, se kam:** meč **do** pošvy. V., Šš. J. 271. V-ti ruce **pod** pažie. Tkad. Pes do kuchyně se vtasil. Velenský. — **co kam jak.** Siemu **v** srdce **po** jilce meč vtasi. Rkk. 55.

Vtati, vz Vtíti. Na Slov. Bern.

Vtažení, n., die Einbeziehung. Dch.

Vtažený; *-en, a, o,* eingezogen, einbezogen. — **kam.** Z toho kořene prach do nosu v-ný. Byl.

Vtažitosť, i, f., intensio, die Kraft. Chym., Krok.

Vtažitý, intensivus. Rostl. I. 136. a.

Vtě = *vtal.* Výb. I. 1122. 17.

Vtéci, vteku, kl, ční (vz Téci); *vtékati, vtekati, vtěkati* = *v něco téci,* ein-, hineinfliessen; *vběhnouti,* einfallen, eindringen. — **kam.** Řeka vtéká **do** moře. D. Nepřítel vtekl (vrazil) do města. Troj. Voda vtéká do sklepa. Us. Tč. V. **mezi** co. Kom. Málo řek můž **v** ní vtěkati. Dal. V hrad vtéci (vběhnouti). Pulk. — **kam jak.** Prorazil jim lodičku, tak že jim voda *hrkem* vtékala. Er. Sl. čít. 42. A vtekli *jednomyslně* do divadla Sš. 226. (Hý.). Řekové **na** Trojanské náramnou *mocí* vtekli. Troj. Vtéci **do** města **s** vojskem. Troj. — **se.** Nepospiší-liť, věz, žeť zmeškáš, žeť se jiný vteče. Arch. II. 8. S tím on sě vtek **na** mú věži. Půh. II. 20.

Vtečení, n., das Einfliessen. — **V.** = *vetčení.*

Vteda = *tehdy,* slez. Když druzí odpočívají, v. já nejvíc musím robiť. Ib. Šd.

Vtedajší = *tehdejší.* Na v. čas pre rozvoj kultúry zaiste prajným. Sl. bajesl. Paul. Tóth. I. 75.

Vtedy = *tehdy,* damals. Na Mor., Slov. a ve Slez. Tč. Len v. je dosť, keď bijú. Na Slov. a Mor. Šd. Vtedy's mi, milý môj, vtedy's mi sľuboval. Sl. ps. 72. V. mohol kúpiť za groš, čo len chcel; Každý v., keď má kedy: Kto môže kedy, nech robí v. Mt. S. 98., 125., 126. (Šd.). Na veľa odpísal kráľ z vojny, že aby ho v. a v. čakali domov; Jde k najmladšiemu synovi, ktorý v. ešte tuho spal. Dbš. Pov. I. 235., 294. (Šd.)

V tej, v té = *v ten čas.* Na Ostrav. Tč.

V tejmu, *po tajmu,* heimlich. Ostrav. Tč.

1. **Vtékati,** *vtěkati,* vz Vtéci.

2. **Vtekati,** vz Vetkati.

Vteknouti, vz Vetknouti, Vtéci.

Vteknutí, n. = *vetknutí,* die Einstechung. — **V.** = *vpád,* der Einfal. V.

Vtelen, a, m. V. nad Jizerú. Arch. I. 544.

Vtělenec, nce, m. = *vtělený,* ein Eingefleischter. Cyr. 75.

Vtělení, n. = *vepsání do desk,* die Einverleibung, Intabulirung. **V. do** kněh pozemkových. Us. Šd. — **V.** = *vzetí na sebe podobu tělesnou,* die Inkarnation, Verkörperung. V. Kristovo, D., Páně. V. boží, Mariä Verkündigung. Háj. O Kristovu v. Hus I. 77. Aniž po v. jest viece milosrdný, ač viece skutkóv činí milosrdných. Hus I. 294. (II. 27.).

Vtelenský, ého, m. V. z Vtelna, vládycká rodina. Vz S. N. Vz Blk. Kfsk. 1456.

Vtělený; *-en, a, o,* einverleibt, intabulirt. Us. Dch. — **kam:** dluhy **do** kněh v-né. Us. Čechy a Morava nebyly jsou zeměmi v-nými **do** říše římské. Ddk. II. 456. — **V.,** inkorporirt, eingefleischt, leibhaft. To je v. ďábel. Us. D., Šd. A když toto lidé poznají, vzvědie, co jest duchóv zlých a ďáblov v-ných. Hus I. 249. — **komu.** Tím stane se (žid) jednak v-nou židovi spořivostí, ještě více však svou vybroušeností praktického rozumu... Ddk. IV. 159. Mažové tito hověli pudu Němcům v-mu **k** rozšiřování-se. **Ddk.**

IV. 187. (Tč.) — **kde.** Bez zbraně a bez voje pouhá osoba Fridrichova čili v osobě v-ná legitimita zdrtila vzpouru. Ddk. V. 167. — **kým.** Ďáblem vtělení čarodějníci. Cyr.

Vtělín, a, m., Wtielin, samota u Lipníka. PL.

Vtěliti, il, en, ení; *vtělovati, vtělívati* = *v jedno tělo spojiti, jednotiti*, einverleiben, zu einem Körper machen; *dskami zapsati*, einverleiben, intabuliren (D.); **se**: *v jedno tělo se spojiti*, sich inkorporiren; *člověkem učiněnu býti, tělo na se přijíti*, Mensch werden. Jg. — **co, se komu.** Vtěleno jest to ženám od přirození. Troj. Lidé mají se jeho (Ježíšovým) údóm v. Hus I. 7., III. 216. — **se.** Jediné syn (Ježíš) vtělil se; Když sě syn boží vtělil. Hus I. 45., II. 82. (I. 323., II. 14. — Tč.). — **co, se kam (v co, kde).** Její krása v mysl se mu vtěluje. Troj. Mají je za měšťany přijíti a je v se v. Mus. 1880. 499. Marie když jest přivolila a řekla: Staň mi se vedlé slova tvého, ihned syn boží vtělil se v ni a byl jest člověkem pravým; V tělo Jesu Krista se v. Hus II. 236., III. 154., 291. Žebra v kosti prsní v. Sal. V zlaté bulle Karel IV. připojuje a vtěluje knížectví polská a slezská v korunu českou. V. Když se jsa Bohem v životě panny Marie vtělil. Hus. Něco v něco v. Nz. — **se kde.** Vz předcházející. Jaro v ní se vtěluje. Čch. Mch. 35. Pán se v tobě vtělí, jímž svět stojí celý. Šš. Bs. 12. Hlásce a nástroj Loga či slova ve prorocích mluvivšího a **mezi** námi se vtělivšího. Šš. Sk. 83. Jsa Bohem v životě panny Marie sě vtělil; Bóh, jenž sě v břiše panny vtělil, na svět jest bez hřiechu přišel. Hus II. 3., 87. (Tč.). — **se proč.** Pro pokoj vtělil se syn boží. Hus I. 379. **Z** vóle otce i syna i sv. ducha syn boží vtělil sě. Hus I. 61. Syn boží sě vtělil, **aby** od hřiechuov lid vykúpil. Hus III. 160. — **odkud.** Vtělil sě jest (Ježíš) **z** ducha svatého. Hus I. 46. — **čím (se komu kde, kam).** Tak řád hostům **u** sudího vtěloval se *stykem*. Kká. Td. 19. Boha nade všechny věci milovali, jeho následovali . . . a veň se milostí vtělili. Hus III. 292. Má býti hned naložena na otok střieda s solí a máť sůl mačkáním n. hnětením vtělena býti. Ras. — **co, se kam (k čemu, do čeho).** Země od Karla **ke** koruně české připojené a vtělené. Er. Což se privilegium cís. Karla dotýče, kterýmž vtěluje a připisuje množství zámků a zemí do království Českého. Zř. F., I. B. XI. Dal si tu smlouvu **do** veřejných knih v. (zapsati). Us. Hlavní péče byla navěsti Čechy, aby vstoupili do jednoty se sborem a vtělili se takřka do něho. Pal. Děj. III. 3. 87.

Vtelno, a, n., Wteln, ves u Mostu. Tk. I. 363., III. 34., 44., 60., V. 176. — **V.** *jizerní*, Iserwtelno, ves u Mladé Boleslavi. PL. — **V.** *mělnické*, Melniker Vtelno, ves u Mělníka. PL. Vz S. N., Arch. III. 480., Blk. Kfsk. 1456.

Vtělování, n., die Einverleibung. — V. či umísťování pocitů = ona činnosť duševní, jíž duše pocity tělesné do těla přenáší. Blř.

Vtentotiti, hineinthun (ein Flickwort). — **co kam.** Us. v Uh. Hrad. Tč.

Vtepati, hineinschlagen. — **co kam**: kolek v zemi. BO. — V., *vtěpati*, hineinwerfen. — **co kam**: snopky do súseka. Na Ostrav. Tč.

Vteperiti, il, en, ení. Na Slov. — **nač.** Vpratať a na silu v. (spoléhati?). Phld. I. 1. 36.

Vtěrák, u, m. = *bednářský nástroj, jímž se desky na dno oškrabují*, der Kamm, Bodenkamm. Šp., Skv. — **V.**, *zatěračka*, die Gargelsäge. Šp.

Vteřina, y, f. = *sekunda*, 60. díl minuty, eine Sekunde. Sedl. V. odměřená, skočná, eine springende Sekunde. Šp. — Vz KP. II. 284.

Vteřinovky, pl., f. = *hodiny vteřinové*, eine Sekundenuhr. Šp.

Vteřinový, Sekunden-. V. kyvadlo, Sedl., hodiny (vz Vteřinovky), kolo, můstek kola v-ho (Sekundenradbrücke, Sekundenradkloben), pastorek kola v-ho, Sekundenradtrieb, m. Šp.

Vterník, a, m., gnathophyllum, korýš. Krok.

Vtěrný = *dotíravý*, zudringlich. — **ke komu.** Smrť ku starochům vtěrná, k mladým licoměrná. Kká. Td. 257.

Vteročlen, u, m. V. poměru, der Nachsatz eines Verhältnisses. Slk.

Vterokněz, e, m. = druhý velekněz (u židů), zástupce a náměstek velekněze, der Sagan. Šš. L. 50. (Hý.).

Vterouhličník, u, m., deuterocarbonium. Presl.

Vterý, vtorý, strslov. = *druhý*, der andere, zweite. *-terý* je přípona komparativu -τερο, původ. -tara, nom. -τερος, δεύτερος. Schl. Cf. Bž. 143. Úterý, vtorý to jest druhý (den) po neděli. V. I minu deň prvý i minu den vterý. Rkk. 7. Vzskoči řad třetiech na vteré. Ib. 19. U vtorej meč křivdy kárajúcí. Ib. 72.

Vtesání, n., das Hineinhauen.

Vtesaný; *-án, a, o*, eingehauen, eingemeisselt, eingravirt. — **kam.** Hrobky do skalních stěn v-né. Lp. J. Děj. I. 30. Náhrobník z bielého mramoru so v-ným doňho nápisom. Sl. let. I. 192. (Ssk.).

Vtěsnání, n. = *sevření*, die Einengung, Einzwängung, Einsackung. Nz lk.

Vtěsnaný; *-án, a, o*, eingeengt, eingezwängt, eingesackt. Us. Vz Vtěsnati.

Vtěsnati, einengen, einzwängen, einsacken. — **co, koho, se kam: do** loďky. Hlas. V. **v co.** Ros. V. hrnek **mezi** ostatní. Us. Tč. Základy psychologie v. v úzký objem několika archů. Dk. — **čím:** mocí, mačkáním.

Vtěsniti, il, ěn, ění = *vtěsnati*. Dch.

Vtěthati = *vecpati*, hineinstopfen. — **co kam.** Strm.

Vtíkati = *vetknouti*. Na Slov. Bern.

Vtip, u, m. V., *v* (předložka) + *tip*, tiepati, s-tiepati = štípati. Jir. V. ze *v-tep*, patří tedy ku tepati (bíti). Vz více v Šrc. 209. — **V.** = *přirozená schopnosť snadného pojímání a chápání*, indoles, natura, ingenium, die Anlage, das Talent, der Verstand, Witz, Scharfsinn, der Kopf, die Anlage. Vz S. N. V. ve mluvě obecné též co duševní nadání vůbec, v užším smyslu značí spojení dvou představ, na kterých se vytkne nějaký posud

se skrývající styk, tak že rázem netušená, překvapující souvislosť se objeví. Dk. P. 97. *V.* se liší od *důmyslu*, že onen snadné pochopení, tento hluboké pronikání znamená; že onen jest rychlý jako blesk, tento vždy delší přemýšlení, zpytování v sobě zavírá. Ondrák. V. přirozený, D., dobrý, bystrý, ostrý, rychlý, schopný, hbitý, tupý, olověný, V., vysoký, hotový, neschopný. Jel. Co v. tvůj převyšuje, nechti poznávati. Mor. Tč. Lid rád brousí svůj v. na opilci. Us. Ve slovních půtkách těchto vynikal zvláště Rokycana vtipem vždy hotovým a trefným. Pal. Dj. III. 3. 91. V. hubený. Jel. Enc. m. 4. Kteřiž z přirozenie svého jsú vtipu mdlého. Hus II. 255. Vtipu tupého byl. V. Nejjemnějšího a nejostřejšího vtipu lidé. Ler. Rozecpalé břicho nepůsobí bystrého vtipu. Hš. Vtipu třeba časem, rozumu vždycky. Č. M. 202. Bedlivosť v učení zostřuje v. zatupený. Mor. Tč. Bez vtipu. D. Kdo ti to řekl? Nikdo, jediné můj v. Us. Ostrosť, bystrosť, rychlosť, schopnosť, hbitosť vtipu; Ostrého vtipu a dobrého soudu; Ostré mysli a vtipu, V., cvičeného a bystrého vtipu. Štec. Kdo bystrý má v., spěšně věc prohlídne. Kom. Hotového vtipu býti. Jel. V. ostřiti, Jel., protírati. Kom. Z vtipu a mozku svého něco vyhledati. Har. Nic není, co by se vtipu nepoddalo. Kom. Vtipem dostihnouti; osvícení vtipu. V. Ani původ ani výklad proroctví písem svatých nezáleží na vtipu lidském (= na soudu, úsudku). BR. II. 811. a. Škoda vtipu dodává. Berg. Nechodí pro v. na jarmark (nepotřebuje cizího rozumu). Sml. — V. = *myšlénka*, der Gedanke, Einfall, witzige Einfall, Witz. V. z patra či bez zámyslu (improvisovaný), žahavý, mdlý, nudný, jalový, mělký, Nz., hledaný, planý. Ondrák. V. zdařilý, trefný, řízný, pádný, jemný, hrubý, dělaný, temný, duchaplný, nucený, původní n. nový, otřepaný, odvětný, vážný, žertovný, parodistický, vz více v S. N. Vtipy přes pařezy vláčené (= špatné). Č. Vtipy dělati, vtipem stříleti. Šm. Ten se fantil, že má být za vtip (terčem vtipu). U Dobrušky. V. nevhodný, nevčasný, jadrný, svižný. Mus. 1880. 10., 271. Ten zobe vtip jako holub hrách. Shakesp. Tč. Než vyřkneš v. nějaký, který komukoli nemilým býti může, ať tobě napied dobrosrdečnosť zavře ústa. Exc. Znají Boha mudrci svými vtipy a dóvody. Hus II. 369. Vtipy honiti. Nz. V. se líbí. Ondrák. Větší jest písma svatého moc nežli vtipy lidské. Štelc. — V., a, m. = *vtipný člověk*. — V., ironicky = *nevtipa, hlupec*. Vtip se, vtipe. Ros.

Vtipáčkování, n., die Witzelei. Šm.

Vtipáčkovati = *vtipkovati*. Rk., Šm.

Vtipák, a, **vtipáček,** čka, **vtipek,** pka, **vtipálek,** lka, **vtipoch,** a, m., **vtipař,** e, m. = *mudrlant, mudroch*, der Witzbold, Witzling. Jg.

Vtipec, pce, m. = *vtipák*. Toho se bál, aby některý úštipný v. té kejklířské ozdoby v smích neobrátil. Jel. Enc. m. 65.

Vtipek, pka, m. = *vtipák*, der Witzling. Pal. Rdh. I. 145. — **V.,** pku, m. = *malý vtip*, ein kleiner Witz.

Vtipení, n., das Errathen. Na Slov. Bern.

Vtipený; *-en, a, o*, errathen, leicht bemerkt o. gefasst. Na Mor. Bern.

Vtipiti se, vtip. vtipě (ie), il, ení; *vtipovati* = *vtipem dosíci, pochopiti, porozuměti, domysliti se*, abnehmen, muthmassen, begreifen, bemerken, fassen; *uhodnouti, trefiti, na to přijíti, sám na něco mysliti, přijíti*, den Einfall haben, selbst daran denken, einfallen, die Hand anlegen. Jg. — **abs.** Hloupému napověz, moudrý se vtipí. Ipse vtip se, za nos chyť se; Proto vlčka bijí, aby se starý vtipil. Na Slov. Smutno, když se kuchta sama nevtipí, až se jí to dá po lopatě. Us. Kdo se nechce vtípiti, toho musíš hnípiti; Kdo se cítí, ten se vtípí, er fühlt sich getroffen. Dch. Kto sa cíti, nech sa vtípi. Mt. S. I. 124. Nevtipil se, ač jsme mu to po lopatě na rozum dávali. Sych. Když blázna bijí, tedy se moudrý vtipuje. Br. On se hned vtipil (dovtipil, uhodl). Ros. Nevtipí se sám od sebe. Sych. Vtip se, vtipe, vtip (vz Vtip, na konci). Ros. Vtipil se holeček (uspíšil se, přenáhlil se). Ros. — **s inft.** Ani se nevtípil připiti mu. Us. Abyste se vtípili mne opatrovati. Br. — **aby.** Nevtípí se, aby dluh zaplatil. Us. — **že.** Přece se vtipil, že tam šel. Us. — **se čeho.** Nechť k tomu Václav něco řekne také, zda bych se ještě vtipil řeči jaké. Ms. (Mus. V.). — **se k čemu.** Rk. — **se v co.** Ani jsou se v který strach vtipovali (ani jim strach na mysl nepřišel). Výb. — **se do čeho.** Jak sa on vám do té latiny vtípí, to on to potom pochopí, nebo má schop dobrý. Mor. Tč.

Vtipka, y, f. = *vtipná žena*, eine Witzige. Hněvk. — **V.** = *vtip*. Ssk. — **V.** = *epigramm*. D.

Vtipkář, e, m. = *vtipák*. Mus. 1880. 22., Dch.

Vtipkovati = *mudrlantiti*, witzeln. D.

Vtipně = *vtipným způsobem*, witzig, scharfsinnig, kunstvoll, künstlich. V. nalezený stroj. Sych. V. něco nastrojiti, sestaviti, napsati. Us. — Kom.

Vtipnosť, i, f. = *smyslnosť, důmyslnosť, důvtipnosť*, die Witzigkeit, Scharfsinnigkeit, Feinheit der Gedanken. V. Vybízeli ho, aby se svou v-stí vytasil. Sych. Opět omrzela mě všechna v. má a vše, což sem pod sluncem pilně upracoval, mieti chtě dědice po sobě Hus I. 283.

Vtipnouti, einkneifen.

Vtipnůstka, y, f., der Witzfunke. Šm.

Vtipný = *vtip mající, rozumný, moudrý, důmyslný*, von guten Anlagen, geistig, witzig, scharfsinnig, klug, verständig. V., Kom. V. hlava. D. — **k čemu.** Ti ačkoli nejsú tak vtipní k duchovním věcem jako oči t. jako knězie. Hus III. 43. — **jak: nad** míru v. V. — **čím:** uměním v. Hus I. 426. — Strany **přísloví** vz: Čert, Dvořák, Hodina, Klíč, Kopa, Kvítek, Paták, Sedlo; o vtipném, opatrném jednání vz: Beran, Břeh, Čečatka, Chytrosť, Klíma, Kosa, Myš, Prodělati, Psaní, Vrabec, Vratce. — **V.** = *vtipně udělaný*, sinnreich, witzig, kunstvoll, nach Kunst gemacht. V. vedení, Har., důmysl, D., mathematické učení, Kom., kouzla, Ráj., nápad. Šm. V. klam, propověď, slovo; Hned ve mládí jídal vtipnou kaši, den Brei des Witzes

essen. Us. Dch. Nejed vtipnou kaši (o hloupém). Us. Šg., Kšá. Šel pro vtipné semínko (byl poslán aprilem). U Olom. Sd. Je (není) vtipného semena (= vtipný). Mor. Šd. V. vypravování. Mus. 1880 157.

Vtipoch, a, m., vz Vtipák.

Vtiposlov, u, m. = *vtipné rčení*, bonmot, Witz-, Sinn-, Scherzwort, n. Nz.

Vtipovati sě, suspicari. Proč sě vtipujete hor rozsedlých? Ž. wit. 67. 17.

Vtipovec, vce, m. = prudens, zastr. Rozk.

Vtipový. V. paměť. Dk. P. 81.

Vtíral, a, m., der Eindringling. Dch

Vtírati, vz Vetříti.

Vtíravec, vce, m., der Zudringling. Rk.

Vtíravosť, i, f. = *dotíravosť*, die Zudringlichkeit, Aufdringlichkeit. Č., Dch., Němc.

Vtíravý = *dotíravý*, zudringlich, aufdringlich. Č., Dch. Nebuď v-vý jako žid. Us. Tč. V. cizáctvo. Dch. — **kam**: do řeči, do roboty. Us. Tč.

Vtisk, u, m. = *vtlak*, der Eindruck. D., Krok. Vtisky prstovité. Nz. lk.

Vtiskati, vz Vtisknouti.

Vtiskavý, deprimirend. Šm. Vz násl.

Vtisklavý, vtiskavý = *vtíravý*, zudringlich. Na Ostrav. Tč.

Vtisknouti, sknul a kl, ut, utí a štěn, ění; *vtiskati, vtiskovati, vtiskovávati* = *vtlačiti*, eindrücken; **se** = *vtlačiti se*, sich eindrücken; *vtírati se*, sich eindrängen, aufdringen. Jg. — **(komu) co, se kam**: něco **do** knihy, D., do vosku, Jg., ruku do bláta. Ros. Někomu tolar do ruky v. Us. V. zločinci znamení, einschröpfen. J. tr. Katerina je herská, však se jí každý vtiská. Sl. ps. Tč. Ovce ztrácá mléko, jak sa zučá (navyknou) v hromadu vtiskati. Slov. Tč. Ret plamenný vtiskl na rtů vonné kvítí. Čch. Petrk. 32. Kolik palců vtisklo svou stopu v okraje tvých blan (= tvé knihy)? Čch. Mch. 5. Písně slovenské vtiskují se hluboko do duše. Tč. exc. Zavolala sluhu na stranu a dačo mu vtiskla do ruky. Dbš. Pov. I. 227. Armada turecká do portu v. nemohla (= se v.). V. **Na** místo jiného se v. Martim. Chudý všudy musí **za** dvéře aneb pod lavici se v. Prov. V. něco **ve** vosk. Us. Něco někomu v pamět v. Kram. — **se kudy kam**. **Skrze** brány **do** táboru se vtiskli, Cyr., branami. Us. — **co čemu jak**. Kníže Vladislav tímto samosprávným činem teprve vlastně vtiskl své říši ráz pravé svrchovanosti; Způsobem tímto snažil se celému podniku v. ráz klerikalní. Ddk. IV. 108., VI. 75. (Tč.).

Vtisknutí, n., das einmalige Eindrücken, der Eindruck.

Vtisknutina, y, f. V-ny mozkové (impressiones digitatae) v anatomii = brázdy na vnitřních plochách kostí lebečních. S. N. XI. 286.

Vtisknutý; *-ut, a, o* = *vtisklý*, eingedrückt. Nz., Rst. 517.

Vtisnouti = *vtisknouti*, hineindrücken. — **co kam**: někomu krejcar do ruky. Na Ostrav. Tč.

Vtištěný; *-ěn, a, o*, eingedrückt, eingedrungen. Téměř všecky fary lepšie po Praze držie v-ní fáráři a praví fáráři jsú vyhnáni. Arch. III. 197.

Vtištiti, il, ěn, ění = *vtisknouti*. — **co kam jak**: řádky **mezi** řádky **na** novo vtištil. Na Mor. Tč.

Vtištné, ého, n., die Inseratgebühr. Rk.

Vtíti, vz Vetnouti.

Vtknouti, vz Vetknouti.

Vtlačati = *vtlačiti*. Na Slov. Bern.

Vtlačenec, nce, m., podalyria. Rostl. III. 4.

Vtlačení, n., das Eindrücken, die Eindrückung. Us. Šp.

Vtlačený; *-en, a, o*, eingedrückt. Vz Rst. 517.

Vtlačiti, il, en, ení; *vtlačovati* = *včiniti*, *vtisknouti*, *vecpati*, eindrücken, einzwängen, hineindrängen, einprägen. — **co**. Břich i prsa vtlačil. Kká. Td. 250. — **co, se kam (do čeho, več)**. Někoho do koutka v. Us. Dch. Ti Uhři nemohli mu nic učiniti, až ho na rynk v-li. Hrad. Kron. Tč. Zběř tatarská do Moravy se v-la. Sl. let. III. 26. Rydlo vtlačuje do kovu prohlubené čáry. ZČ. 25. V. něco do vosku, ve vosk. Vz Vtisknouti. — **se jak kam**: *mocí* **do** kostela. Us. — **se s kým kudy kam**. S nimi spolu **přes** most až **na** zámek se vtlačili. Háj.

Vtlak, u, m. = *vtlačení*, der Eindruck. Us. — **V.** = *vtisk na smysly*, der Sinneseindruck. Tabl.

Vtlcť = *vtlouci*. Slov. Bern.

Vtlouci, vtluku, češ, če, čeme, čete, kou; vtluč; vtluka (ouc), vtloukl, vtlučen, ení; *vtloukati, vtloukávati*, einklopfen, einschlagen, einbläuen. — **co, se čím kam**: koly palicí **do** země, **v** zemi v. Us. Nemohu mu nic do hlavy v., einbläuen. Us. Jg., Dch. Vtloukli se do bytův uherských a je plenili. Pal. Dj. V. 2. 152.

Vtmeliti, il, en, ení, *vtmelovati*, einkitten. — **co jak kam**. Roury byly konci svými vtmeleny do válcovitých nádob. ZČ. I. 113.

Vtočinec, nce, m. = *ptačinec*. Na Ostrav. Tč.

Vtočiti, il, en, ení; *vtáčeti*, čej, čeje (íc), el, en, ení; *vtočovati* = *točce se vniknouti*, *vlézti*, aufdrehen, hineindrehen. — **co**: sílu, ctnosť. Sn. trid. Šd. — **co, se kam**: šroub **do** díry (vtisknouti), Us., pivo do džbánu (naliti, eingiessen, einlassen, einzapfen). Znala se v. **mezi** stůl a hosti. Kká. Td. 30. V. se **v** něco. Sldk. 273. — **odkud**: **ze** sudu víno **ve** sklenici v. — **se kde**. A když sě (liška) v miestě jí vtočí. Hr. rk. 387.

Vtok, u, m. = *vtékání*, die Einströmung, der Einfluss. Us., Jg., Dch. Nad vtokem Třeble do Pěny. Ddk. III. 163. Kam má ten járek svůj v.? Mor. Tč. — **V.** = *činění*, *působení*, *vliv*, Einfluss, m. Krok., Puch. — **V.** = *pták, vták*. Na Ostrav. Tč.

Vtom, m.: *v tom*, vz Ten.

Vtomnosť, i, f., die Immanenz, immanence. Nz. Při vši té nejvniternější spojitosti a v-sti s Bohem; Dokazuje Pavel věty své ideou v-sti či immanence boží; Slova ta vytýkají ustavičnou v. a podstatnou vzájemnosť, která mezi otcem a synem jestuje. Sš. Sk. 209., J. 229. Vz Perichoresa. (Hý.).

Vtomný = *immanentní*, immanent. Nz. V-ným základem života našeho je Bůh. Sš. Sk. 209. (Hý.).

Vtonouti, versinken. Mus. II. a. 3.

Vtopiti, il, en, ení, *vtopovati*, eintauchen. **se kam: do** duše, **v** duši. Dch.

Vtorek, rka, m. = *úterek*, Dienstag. Ve Slez. a na vých. Mor. Tč.

Vtorouhličník = *vterouhličník*.

Vtorý, vz Vterý.

Vťoť = *vťal*, *vťíti*, hineinhauen. — **co kam čím**. Sekyrou znamení do stromu. Us. na Ostrav. Tč.

Vtouliti se, vz Vtuliti se.

Vtovaryšiti se, sich zugesellen. — **se kam; odkud**: v. se **do** nějaké, **z** nějaké společnosti. Us. Tč.

Vtožan, u, m. = *prášek z kysličníku drasličitého sloučeného se vtožikem*. Chym. 77.

Vtožičník, u, m. = *sloučenina vtožíku s vodíkem*. Chym. 76. V. drasličitý, kostíkový. Chym.

Vtožík, u, m. = *prvek chemický*, bromium, das Brom. Presl. Chym. 21., Rst. 517. a 18.

Vtožíkový. V. kyselina. Presl. Chym. 77.

Vtřásti, vtřesu, vtřes, vtřesa (ouc), vtřásl, vtřesen, ení; *vtřásati*, *vtřásávati*, hineinschütteln, einrütteln. — **co kam**: obilí **do** pytle. D. — Jg.

Vtřepati, hineinschütteln. Us. — **co kam**: prach **do** mouky; těsto do polévky na *šrolky*. Ostrav. Tč.

Vtrhač, e, m., der Einreisser. Dch.

Vtrhnouti, nl, ut, utí; hl, žen, žení; *vtrhati*, *vtrhovati* = *rychle a silně vtáhnouti*, *do vnitřka trhnouti*, *vstrčiti*, hineinziehen, hineinreissen; *vojensky vtáhnouti*, *vjíti*, einziehen, einbrechen, einrücken, einfallen, nachrücken. — **(koho) kam**. Sotva ho **do** domu vtrhl. Ros. V. do země, einbrechen. Dch. Voda vtrhla do břehu, přetrhala jej a vtrhala se do louky; Díra se vtrhla do země a učinila propasť. Us. Tč. Křižáci až **k** Nitře vtrhli. Šb. Všichni vtrhli k jedné straně. Kká. Td. 128. Také Lipolt sv. byl do nich (bojů) vtržen; Vojsko vtrhlo plenic do země Bodrcův. Ddk. III. 50., 163. Do třetího nebe vtržen. Čr. Všecka jich rota by **na** mne vtrhla. Arch. IV. 403. (Své vyvolené) do oblaků **k** sobě vtrhne. BR. II. 115. b. V. do hospody. V. — **s čím kam**. Nepřítel s vojskem **do** země vtrhl. Ros., Br., V. S náramným počtem do Polska v. Háj. Sebral vojsko a vtrhl s ním do údělu Kunratova. Ddk. III. 133. Vtrhna s koňmi za vrata, do dvora, **pod** šopu. Mor. Šd. — **komu kam**. Nám do kraje v. míní. Arch. IV. 17. Vtrhali se jeden druhému do vlasů. Us. Tč. — **jak kam (kdy, kudy)**. Z nenadání vtrhnul tudíž Boleslav **s** jara r. 1002. do hořejších Lužic; Soběslav vtrhl dne 18. října 1132. do Slezska; Král spořádal své šiky **k** bitvě a vtrhl *prudce* **přes** Litavu do pomezí německého. Ddk. II. 62., III. 50., 145. (Tč.). Jan Zamojský vtrhl vojensky do země. Dač. I. 188. Aby sám *vojensky* vtrhl **mezi** jich města. Pal. Děj. IV. 1. 205. Vtrhše *polem* do Moravy drahně zámků dobyli. Kn. *Vojensky* do země vtrhl. Let. 48. Chtěl-liby kdo mocí vtrhnouti do koruny české. Zř. F. I. B. X. Neb **před** tím vtrhše **na** mě polem dobyli sú mi posádky. Arch. IV. 410. Matyáš brannou rukou do Moravy vtrhl. Mus. 1880. 454. — **proč**. Král Mathiáš uherský **z** návodu pánů českých vtrhl do Čech. Dač. I. 39. — **odkud kam**. Bedřich vtrhl **do** Čech **od** jihozápadu. Ddk. IV. 26. — **komu čím kudy**. Obrajt také ztvrdnul, kamarád mu vtrhnul **po** zádoch kyjákem. Sš. P. 536. — **co kam**. Vtrhni střevíce **na** bosou nohu a běž (čerstvě obIekni)'; Nechoď bosky, vtrhni něco na nohy. Na Mor. Šd., Sd., Ktz. — **kým kam**. Dvěma vojsky **do** Uher vtrhl. Háj. Vojskem vtrhl do uherské země. Anth. II. 115. Velmi *silnú mocí* do Moravy vtrhli. Háj. 79. — **kudy kam**: *branami* **do** města dobytého.

Vtrhnutí, n., der Einmarsch, die Invasion. Šm.

Vtrhnutý; *-ut*, *a*, *o* = *vtržený*, eingerückt, hineingerissen. Bern.

Vtřísknouti, *vtřískati*, hineinschlagen. — **čím kam**: kamenem **do** okna; všecko **na** hromadu v. Us. Tč.

Vtropiti, il, ení = *houfně vjeti*, *vtrhnouti*, einziehen (mit Truppen). Ros.

Vtrousiti, vtrus, vtrouse (íc), il, šen, ení; *vtrušovati* (vtrusovati, Ros.), *vtrousívati*, *vtrušovávati* = *troušením včiniti*, *vsypati*, einstreuen; *namítati*, *vytýkati*, Einwürfe machen, einwerfen; **se** = *troušením se vmíchati*, *vlouditi se*, *vjeti*, sich einstreuen, sich allmählig einschleichen. — **co**. Neměli vtrušovati věcí nových. Pal. Dj. III. 3. 181. Ďábel kúkol vtrousil, aby pšenici udusil. Hus III. 271. — **co kam**: pověsť **mezi** lidi, V., lesť **v** lidi v. Štelc. Něco v něčí mysl v. Kom. Vymyšlené řeči **do** lidí v. Sych. Semeno do trávy se vtrousilo. Us. Do města mnoho žebráků se vtrousilo (vloudilo). Ros. Holub vtrousil na mísu. Us. Tč. V lidi to vtrušují, že .... Čr. Vůbec za jistou věc **mezi** lidi v-li. Ler. Že některá ač nepatrná čtení do verše našeho se v-la. Sš. II. 45. Nedbají vtrušujíce do ní zpěvy **v** jazyku prostonárodním; Vtrušujíce v lidi to, **že** .... Pal. Dj. IV. 1. 239., V. 2. 470. V lidi mnohé bludy v-li. 1532. — **co kde**. Odporná strana v této rozepři n. ve spisech této rozepře své námitky sem tam vtrousila. Ros. — **co komu**. Sám si vtrousil, hat sich blamirt. Na Ostrav. Tč. — **jak**. Že *na způsob* basiliška hledal v. jed svůj mezi Čechy. Pal. Děj. III. 3. 108.

Vtroušení, n., die Einstreuung. Dch.

Vtroušený; *-en*, *a*, *o*, eingestreut. Vz Rst. 517.

Vtrušování, n., das Einstreuen. Neustoupati tomu židovstva do křesťanství v. Sš. II. 20. (Hý.).

Vtržení, n., das Hinreissen, die Hinreissung; das Einreissen, der Einbruch, Einzug. Pokusiti se o v. do země. Ddk. II. 85. V. do třetího nebe není v moci člověka. Hus III. 151.

Vtržený; *-en*, *a*, *o*, vz Vtrhnouti. Kto má krátký nos v-ný. Jir. Ves. čt. 58. (Šd.). — **čím**: strastí **v** něco. Dch.

Vťuc, vťuci = *chťúc*, absichtlich. V. to okno vybila. Na Ostrav. Tč. Ve Slez. Pk., Mtl.

Vtučec, čce, m. Kterému koni by plece schlo, neb že by se vtučec vrazil. Rps. kd.

Vtúlati, vz Vztúlati.

Vtuliti se, il, ení, sich hineinbiegen, -schmiegen, verbergen, hineindrücken. Cf. Touliti se. Pl.

Vtulýš, e, m., inachinus, korýš. Krok II. 247.

Vťupati, pu, hineinschlagen. — **co kam čím**. Vťupej ty haluze **do** otipky, kolky do zemé jakým klockem. Na Ostrav. Tč.

Vtvořený; *-en, a, o*, angeschaffen. V-né dary přírody. Dch.

Vtvořiti, il, en, ení; *vtvořovati* = *v něco vtvořiti*, in etwas schaffen. — **V.** = *na mysl vložiti*, eingeben, einflössen. V.

Vtyčení, n., die Einpfählung, das Einstecken einer Stange. Jg.

Vtyčený; *-en, a, o*, eingesteckt.

Vtyčiti, il, en, ení, einstecken (eine Stange, einen Pfahl). — **co**: kůl. — **kam: do** země.

Vtýkati = *vetknouti*.

Vtynouti = *vtonouti*, versinken. — **kam: do** vody. Jak člověk do dluhů vtyně, už z nich více nevytyně. Na Ostrav. Tč.

1. **Vůbec** (zastr. *vóbec; v-obec*). Jg. V. místo: *v uobec* (v obec), vz *Ó* (se rozkládá v *uo*; později *ů*). Dnes, **V.**, Gb. Hl. 73., 76., Bž. 125., Vůči, Vůkol. Jest to akkus., jehož nyní užíváme za příslovce. — **V.** = *obecně, zjevně, veřejně*, öffentlich. V. vydati, v. na světlo vydati, v. vytisknouti dáti knihu; zjevně v. čísti, v. oznámiti; a ten dekret v. provolati dali; v. o tom rozprávějí; hra v. ukazovaná. V. Vůbec něco prodávati. D. Když se těchto práv napravení v. vyhlásí. Zř. F. I. U. XVIII. — **V.** = *obecně, povšechně, bez výminky jednoho neb druhého*, insgemein, allgemein, insgesammt, überhaupt. V. známý, notorisch bekannt. J. tr. Je v tom vše v. a zvlášť, es ist darin alles und jedes; On v. jest nevinný. Us. Dch. Jmění v. = hrubé. Dch. A téměř všechněm v. bylo známo, že . . . BR. II. 5. a. (Šd.). Přikazujem všem vůbec a jednomu každému z poddaných našich. Zř. F. I. A. II. Právo voliti má v. každý občan říše rakouské, který . . . ŘZ. 1850. č. 1. §. 12. Což všem v. náleží (obecný); v. běžný, v. zvyklý. V. Každého v. člověka mysl tam jde. Kom. Vůbec všem a jednomu každému zvláštně (obzvláštně. V.). Jel. V. známý, užitečný. D. Co vůbec prospívá. Kom. Co kůň a vlk skousají, vůbec říkají, že se potom nerádo hojí. Prov.

2. **Vůbec**, bce, f. = *obec*, die Gemeinde. Aby v vůbcích svých měli vůli a svobodu. 1534. (Nách. 115.). Přimluvil se, aby vůbec (= v obec) zjevně přijat byl. BR. II. 81. b. — **V.** = *obecný pozemek ladem ležící pro potřebu občanů.* V Policku. Zkr.

Vůbecnice, e, f. = *obecnice*.

Vůbecný, allgemein. Na pana G. v-né veci spuštěné. Sl. let. I. 250. Vz Obecný.

Vůbeť = *v oběť*. Vký.

Vůbydlí = *obydlí*, zastr.

Vuc, e, m. = *ocel indijský*, Wootz, v lučbě. Nz.

Vučání, n. = *vučení*, das Summen. Na Slov. Hlý.

Vučati = *vučeti*. Na Slov. Bern.

Vučený; *-en, a, o*, eingelernt. Tu pekelné sa snujú pletichy a v-né hrajú sa úlohy. Lipa 125.

Vučeti, 3. pl. -čí, el, ení = *bzučeti, bručeti*, summen, sumsen. — **abs**. Vučí včela, D., zástup včel. — **komu kde**. Vučí mi něco **v** uších. Sych.

Vůči = *v oči*. Po *v* měnívali staří *o* (ó) v *uo* (*ů*). Jest to akkus., jehož za příslovce užíváme, tedy **ne**: *vůčí*. Vz *Vůbec*, (uo); V uohavnosť jsú mie vzali (v ohavnosť). Ben. V. pojí se jen se jmény **živých** *bytostí* a mívá u sebe *dativ* a nikoli *gt*. V. táhl nepříteli. V. **U jmen věcí** lze užívati vazeb jiných: hledě **k** tomu, vzhledem **k** tomu a předložek *při, k, do* a p. Jak můžeš mlčeti při (k) takové drzosti? Brt. 3. vyd. 259. Vůči postavení svědkův obviněnému, Gegenstellung des Beschuldigten und der Zeugen. Vz Postaviti. J. tr. V. takovému svědectví byla zajisté osiřelá jeho dioecese v nejlepším pořádku; O tom nelze nám v. nedůstatku všech zpráv dotyčných ani domněnky vysloviti; Že dojde odpověď záporná, bylo v. tomu, co se na Libici bylo přihodilo, s jistotou očekávati; To zejmena stalo se v. Uhrům. Ddk. I. 186., 187., II. 47., 144. (II. 207., 417., III. 10., 18. — Tč.). Že sme Zbyňkovi vuoči řekli. Arch. III. 13. V. = zjevně. Smil v. 1394., 1404. A papež přivolí, že jemu tak říekají vuoči i píší. Hus I. 404. — **V.** = *v oči*. Co by sůl vůči sypal. Bl. 296. Jiného svědomie nemá než Kroměřížského ženu, ani jeho vuoči (vor Augen) jmieti mohla. NB. Tč. 247. Ten jsa obeslán má tam puštěn býti k tomu tázání, aby jemu to v. znal. Zř. F. I. W. IX. A mluvil před dobrými lidmi, ježto mu to vuoči poznají. Ps. o zášti.

Vůčihledě růsti (v oči hledě, před očima, rychle), zusehends. Č., Sá., Tč. Počet stoupenců Belových množil se v. Ddk. II. 203. Vz Očihledě.

Vůčihledný, augenfällig.

Vučně, summig, murmelnd. Bern.

Vučnosť, i, f., summende Beschaffenheit. Bern.

Vučný, summend, murmelnd. Bern.

Vůda = *voda*. Vký.

Vůda dobrá = Dobrá voda, ves. Vz Blk. Kfsk. 696.

Vůdce, e, m., *vok. sg.*: *vůdce*, **ne**: *vůdče*, vz **-ce**. Der Führer, Anführer, Anleiter. V. horský, Bergführer, roje, Schwarm-. Dch. Jazyky ženské zchytralí jsou vůdci. Shakesp. Tč. V-vé jsme vám byli do jámy. Štr. Synové biechu jich vódcemi. BO. Za mnou jako za vůdcím k věčné slávě pospíchej; Se svým vůdcím. BR. II. 74. a., 373. a. Je v. na silnici ku Passovu. Pč. 22. Smyslové jsou duší vůdcové k moudrosti. Kom. V. cesty, Pref. Za vůdce ho přijal. Us. Hvězda jim byla za vůdce (vůdcem). Us. V. tance. V. I šla napřed Judyt vůdcím jsouci všech žen. Br. V. lidu, vojenský (vz Válka). V. A běda vódcóm knežím, že lidu tohoto na paměť nepřivodie . . .; Povýšil sem tebe mezi lidem

Digitized by Google

a dal sem tě vódcí nad lidem mým; Neb nemuožem míti lepšieho vódce; Ktož jsú vódcie lida a kto dávají vódcě lidu, ti sě opatřte, a ti také, kteříž chtie býti vódcie; Následovati bude Krista, prvého vódci; Najprve vódce jejieho a korúhevníka Abele nevěrně sú zahubili. Hus I. 196., 446., 473., II. 275., 419., III. 6. (Tč.). Ze školy hospodář a vůdce z knih — nemnoho po nich. Prov. Tč. Vůdcem vojsko stojí a vůz musí za vojí; Lepší stádo jelenů pod lvem vůdcem nežli houfy lvů pod vůdcem jelenem. Č. O vůdcích řec. a řím. vz Vlšk. 427., 429., 437.

Vůdcovati, Führer sein. Dch.

Vůdcovský, Führer-, Feldherrn-, Heerführer-. V. velení. Dch. Vratislav II. zmocnil se v-ské korouhve císaře Rudolfa. Ddk. IV. 194. V. hodnosť. Šf.

Vůdcovství, n., die Führung, Leitung, Anführerstelle. Šf. Přes Koubu na Řezně táhli Čechové za v. Oldřichova k Ulmu. Ddk. IV. 10.

Vůdcův, -ova, -ovo, dem Anführer gehörig.

1. **Vůdčí,** ího, m. = *vůdce.* S nejvyšším vůdčím Lorencem. Skl. I. 214. V. roje (vojenského), Schwarmführer. S. N. XI. 120.

2. **Vůdčí,** leitend, Leit-. V. myšténka, hvězda. Dch., Čch. Bs. 66.

Vúditi, vz Vouditi.

Vůdka, y, f. = *vodka,* der Kornbranntwein. Ve Slez. Tč. Lepší vudky nežli butky (botky) = pijan raději si kupuje kořalku nežli obuv. Slez. Šd.

Vůdkyně, ě, f., die Führerin. V. družek. Ráj. Hvězda v., der Leitstern. Dch.

Vufka, y, m., osob. jm.

Vůhledy = *v ohledy,* vz Ohled.

Vůhni = *v ohni,* vz Oheň.

Vuch, a, m., osob. jm.

Vukle, í, pl., f. = *kadeře.* Na Slov. Plk. V. = krátké vlasy; též pletence na skráních polských židů. Na mor. Valaš. Vck. Vz Pejs.

Vukodlak, a, m. = *vlkodlak.* V chor. pomoří: kodlák, kudlák.

Vůkol m.: *v uokol* (= v okol). Vz *Vůbec, Vůči,* V, Bž. 215. — **V.** = *kolem, okolo, dokola,* ringsherum. V. obejíti, oplésti, hleděti, V., sebe hleděti, seděti, ležeti, státi. D. Kyrysaři v. pancířem oblečení. Kom. V. trůnu. Kom. Město leží v. v moři. Har. Kázal všem v. sebe státi. Smil. — **V.** = *bez pojmu kola n. okrouhlosti, v tom kraji,* in der Gegend, wenn es auch nicht ringsherum ist. Země v. úrodná; v. země porty bezpečné. Har. Lidé proti nim vůkol šli. Skl. II. 300. V. jíti (= světem, umgehen). Výb. 741. Nepřátelé se v. hemží. Dch. Po zemi pak v. a v. u města leží lid královský. Žer. 18. Oheň před ním půjde a páliti bude vókol všecky nepřátely jeho. Hus II. 12. — *Něčím n. s něčím vůkol jíti,* **german.,** *lépe:* zanášeti se, zacházeti s něčím, obírati se, mit etwas umgehen, sich beschäftigen. Jg. S čáry vůkol jíti (čarovati); lstivě se mnou v. jdeš; se lstí, neupřímně, nevěrně a neprávě s někým v. jíti; jak se s právy obírá a v. jde; ukrutníci toliko mocí v. jdou a té užívají bez práva. V. Ale oni Čechové pod obojí s urážlivou válkou v. jdou. Skl. II. 469. S jakými obmysly ona (strana odporná) v. jde. Skl. IV. 268. Že jest s takovými věcmi neslušnými v. nechodil. NB. Tč. 115.

Vukolak, a, m., vz Vukodlak. Kd. I. 359., II. 472.

Vůkolí = *v okolí,* im Bezirke, im Umkreise, in circuitu. Vz Vůkol, Vůči. V. jeho. V. Ačkoliv mám správu, že i v tom městě i jinde v. v městečkách ještě pozůstávají. V. Všecky věci v. jeho. Ben. V. — *Odtud,* **vůkolí,** n. = *okolí,* **lépe:** *okolí.* Cf. Slov. II. 352. Der Bezirk, Umkreis, die Gegend. V Praze i v tom vůkolí. V. Kněží toho v. Kom. Město má mnoho mil ve svém v. D. Hrad Znojmo s v-lím (= s okolím). Ddk. II. 180. Co té doby v Praze a ve v. (= v okolí) obou hradů sídelních se dělo, to zůstalo neznámo. Ib. II. 417.

Vůkoličný, *lépe:* okolní, herumwohnend, nachbarlich.

Vůkolní, lépe: *okolní,* was umher ist. Jg. Vz Vůkolí. V. sedláci. Ddk. II. 408.

Vůkovy = *v okovy,* vz Okov.

Vůl (zastr. *vól*), gt. vola, **volec,** lce, **volek,** lka, **volík,** a, **voleček a volček,** ečka, **volíček,** čka, m.; **volče, vůlče** (zastr. *volé*), ete, **volátko, volčátko,** a, n. Bos, *βοῦς*, der Ochs. Strany odvození vz Šrc. 27.—28., 30. Vůl, pl. volové (zřídka: voli). V. domácí (polský, švýcarský, uherský, český), bos taurus domesticus, hrochavý, b. grunniens, americký, b. americanus, Bison, divoký (bůvol), bubulus, Büffel, zubr, africký, b. cafer, pižmový, b. moschatus, Bisamochse, tur, urus, Auerochs, indijský, b. indicus, Zwergochs; plemenný (býk), der Zuchtochs. Jg. (Kom., V., Us.). Obyčejně celý vůl slove býk, řezaný n. kleštěný vlastně *vůl.* V. tažný (který táhne), Jg., V.; mladý vůl také: *junec, junek, bulík, běhoun, běhounek*; trkavý: *bodoun*; černohnědý: *sazek*; sivý: *sivoň, sivek, sivák, mourek, moura*; plavý: *plavoň, plavek*; přičernalý: *brna, barna, paloň*; bez rohů: *šatavec*; s širokými rohy: *široň*; v. podsedlní; náruční, brázdní, opraťák; jochař, krumpolák; povoz s voly, obchod s voly; jho na voly; pacholek u volů (volák); vola ostnem, bodcem, bičem pobádati. Šp. Spřežení volů. V. Vůl krmný n. důbrý. Jg. V. řve, bučí. Šp., Pt. Stádo volů. Nechati krávu státi volem (nedojiti jí). V Policku. Sn. Na vola na Zlinsku se volá: tihy (v levo)! hač (v pravo)! hajs (v před)! hoj, hojhoj, hogni (couvni); hoha (stůj)! Brt. Sedliak mu všetko vyrozprávau a ukázau mu svojho syna volovi v uchu (= ve volově uchu). Dbš. Pov. I. 44. (Šd.). Začal gazdovať tak, že muchy lapal a voly púšťal. Lipa I. 24. An dřieve byl volem, trávu jedl. Kčch. 3. Jako nevydovný vůl (tvrdošíjný troup, neohbitá věc). Bl. 297. Vůl volská. Vz Rod. Prk. Kúpala se milá v mořu, pásla volečky ve zbožu (v obilí); A bratr jí poslal štyry voly párné; Pod javorem pod zeleným oře dívča volem černým; Přišli na ně, přišli drábi, volečky jim zajímali; Dával som im voly, čo vorali v poli, ešče mi ho nechcú dať; Moja milá má štyry volečky, ona založí přes ty kopečky; nechť si založí neb nezaloží, šak my vyjedem s pomocí boží;

Tři sta volů máme, to jim zanecháme. Sš. P. 115., 130., 134., 182., 403., 459., 799. Krv z neho ako z vola revala. Mt. S. I. 90. Pije jako v.; Leží jako shnilý vůl. Us. Šd. Tys jako vůl (hloupý) Us. Dhn. Však ty víš, kam vola bijou (nejsi hloupý). U Rychn. Hsp. Chtělby míti z jednoho vola dvě kůže (i trestati i pokutu vzíti); Z jednoho vola dvou kůží se nebéře; Nejsou na jednom volu dvě kůže; Jeden vůl nemá dvou koží (Rusky. S jednoho vola po dvou kožích nederou a s jednoho gruntu po dvou daních neberou). Jg., Č. Vůl spadl do jámy (o pilné práci ve svátek. Vz Práce); Hotový v., jen trávu žrát; Rozumí tomu co v. hvězdářství; Vz Hloupý; Vola uhodili na chlupy a prošlo mu to do mozku (Vz Naražení); Vůl berana porodil (když boty zul maje pod nimi vlněné punčochy); Volům kroky, jelenům skoky (není vtip a rozum u všech týž); Vůl kování nepotřebuje n. kdo chce volem zůstati, netřeba mu z ostra nastupovati (nemusí hlavy namáhati, se učiti)· Řval by vůl, ale zacpává mu ústa blanami (Vz Porušený soudce); Snědl v. blány (kožišník se soudil s řezníkem a dal soudci blány, řezník pak vola, jenž soud vyhrál; vz Nespravedlivý. Lb.); Hodí se k tomu jako v. do kočáru. Č. Vůni vůl netyje. Pk. Je náručního vola bratr. Bda. Čím větší v., tím má větší rohy. Vrů. Těžko starého vola učiti tabaf. Sd. Pitomého vola nenaučíš tabaf. Msk. Co chcete od vola než hovězinu? Dch. Z rudy může býť zlato, z vola nebude vták; Vola nekúpíš za babku. Na Slov. Tč. Nedávej kůň za píšťalu, ani vola za ptáka. Č. Býval volem a nyní nechce zůstati ani koněm. Č. Kdo mladými voly oře, dělá křivé brázdy. Prov. Tč. Příroda pevněji táhne než sto volů. Pč. Nedává Bůh vola za rohy. Pč. Ani v. s dvěma smrtmi neumírá; Hrne se do toho jako vůl do kůpy sena; Pracuje jako v. (silně); Běda tomu domovi, kde rozkazuje tele (kráva) volovi (na Slov.); Vůl zůstane volem, a bys ho do Vídně hnal; Když člověk do Vídně vola pošle, osel na zpět přijde (na Slov.); By vedl vola do Paříže, komoň z něho nebude (Smil): Či v., dře za rohy (Mus.); Musím jej hnáti co vola na most (Mus.); Dá se prositi jako vůl na most; Svého jazyka česť jako vůl (— vola) za rohy upustí (Dal.). Jg. Cizím volem se chleba nedooreš; Nezvou vola, aby pivo pil, ale aby vodu vozil; Vola za rohy, člověka (mluvku) za jazyk lapají (za řeči chytají. Mt. S. I. 98.). Volovi seno, koňovi oves, pacholku buchtu, vždy se práce dobře koná; Láska k poli krmí voly; Tučný v. krmí stůl. Šp. — **V.** = *přezdívka nízká.* Ty vole! Aby ho přes svět zvodil, přece bude v. Ros. — **V.**, volu, m., *štít domu.* — **Vůl — nevůl** = *volky nevolky, chté nechté.* U Opavy. Klš.

Vůlče, ete, n., vz Vůl.

1. **Vůle**, *lépe: vole.*

2. **Vůle**, e, f. (zastr. *vóle*), instr. sg. vůlí a volí (starší), *vůlička.* Koř. vl (strb. dovlěti = sufficere) — vólě, vůle. Gb. Hl. 146. Vz o vůli S. N. — **V.** = *síla n. moc duševná, kterou chceme,* der Wille, das Vermögen zu wollen, die Erkenntniss, das Begehrungsvermögen. Vůlí, Skl. I. 288., s volí. Ib. II. 238. Cf S. N. V. = mohutnosť duše, něco s poznáním chtíti aneb o to se snažiti. MP. 31. Pokazba a porušba vůle; V. podajná, učelivá. Sš. I. 30., 21. (Hý.). Činnosť vnitřní úmyslem řízená slove vůle. S. N. Chceš být dobrý, tehdy vólu ku rozumu spojuj; Vóla člověkovi škodí, jestli s rozumem nechodí Na Slov. Tč. Práca je snadnějšá, když vůla schopnějšá; Jak od zlého se chceš osvobodiť, musíš s rozumem, ne s vůlí chodiť. Na Mor. Tč. Duše pamětí na Boha vzpomíná, rozumem k němu hledí a volí se ho drží a chápá. Hus III. 105. Mysl soudí, vůle volí. Lb., Km., Bž. Vyprázdni rozum ot marných myšlení a vůli ot marných žádostí. Hus III. 125. Vůle moc jest, dobré milovati a chtíti, zlého nenáviděti a nechtíti. Kom. Člověk má rozum a vůli, aby dobré poznal a činil. Us. — **V.** = *jevení oné moci v rozličných případech, chtění,* der Wille als Aeusserung des inneren Vermögens, da man etwas will. Ne lidským chtěním, ale božskou vůlí ty věci se dály. Bart. Bude-li v tom vůle boží. Er. P. 461. Přes jich vůli k tomu jich tisknúti nikoli nemáme; Ale to ostavuji u panské vóli. Arch. I. 207., II. 503. V. živé dcery obmezena jest vůlí mrtvého otce. Shakesp. Tč. Moc provozovala se netoliko jménem, ale volí císařovou. Pal. Děj. IV. 2. 51. Bez našich vóle a obecních lidí a jiných pánóv; Drží mi mój díl bez mé vóle; Což oni tam zjednají, že to vuole jeho jest a to chce držeti i toho potvrditi. Půh. I. 183., 221., II. 515. (Tč.). Jakož věrný manžel s manželkú svú jsú jedno u vóli vieru sobě držiece, tak . . .; Vóle božie jest mnoho mocnějšie nežli slunce v svém běhu, jenž k vóli božie běží; Aj tu máš, že zapověděl jí vóli k hřešenie a to jest počátek kánie a želenie druhý; Každý má se plně poddati vóli božie a nereptati proti Bohu, cožkolivěk ho potýká; A tak připodobní člověk svú vóli boží volí, když nic jiného nevolí, než což Bóh chce, aby on volil. Hus I. 198., 325., II. 150., 369. (Tč.). Kdo své vůle nepřemůže, ten šťasten býti nemůže. Šd. Při svorné vůli vše jde do hůry. Pk. Ona mu řekla, že se do vůle boží nebojí (pokud je vůle boží). Kn. poh. II. 188. Bez v. není skutku. Jg. Svou vůli vůli cizí podrobiti. Kram. V. moudrá, nemoudrá n. nemravná. Pž. Nemohu při nejlepší vůli; lid říká: Nemohu, bych na krásně chtěl. Vůle za skutek. Rb. Dobrá v. právo ruší. Bž. Vůle krvavá za skutek krvavý bude vážena. Rb. V. skutečná, opravdivá. J. tr. Podroben jest něčí vůli; jest při něčí vůli. Nz. O vůli řec. a řím. bohů vz Vlšk. 21. Cf. Chtění. — **V.** = *to, co kdo chce,* der Wille, das, was man will. Nechte jí, ať dělá svou vůli. Us. u Dobruš. Vk. Vydaj (= vdej) sa len, vydaj, tovařiško moja, šak sa věru zdovješ, jaká je to v. Sš. P. 425. V. či rada boží předvěková. Sš. I. 158. Viemť já, chtěj já neb nechtěj, musímť činiti tvú vóli. Troj. Jedna v.; jedna mysl a v.; jedné vůle býti, jednostejnou vůli míti; sjednati se s vůlí druhého.

Digitized by Google

V. Chce, aby se stala jeho v. Dějž se vůle boží (co Bůh chce). Buď v. tvá jako v nebi tak i na zemi. Hus I. 324. V jednu vůli sjednocení. Zlob. Vůli něčí plniti. Kat. 2028. V nich nebeský král kraluje milostí, že vóli jeho plní; Když přikazují, což není proti boží vóli, aby to zachovali a činili; Skutky pokúšieme Boha, když bez nůze božie vóle chceme jisti býti; Vóli boží protiví se, kteří přikázánie božieho neplnie; Každý, ktož činí vóli otcě mého, ten mátě má, sestra má i bratr mój jest; Neb on jest věděl dobře, že má utrpěti a že vóle své otec Bóh nepromĕnie; Tak svú vuoli vznáši před vuoli boží zlým skutkem. Hus I. 323., 453., 354., 384., II. 76., 190., III. 160. (Tč.). — V. = *úmysl, zámér, zámysl, chuť*, die Absicht, Lust, der Vorsatz, das Vorhaben. Činiti něco z něčí vůle. J. tr. Vůli k něčemu míti. Us. Dch. Keby ma počuls, čvo je k mojej vôli; Čvo mi je po mladej, keď nemám vôli v nej! Veru si mi k vóli, ale si nie k vóli tej mojej materi; My sa něhneváme, ale do spievánia vôličky němáme. Sl. ps. 14., 15., 123., 385. Ťažko je mně umřit, kaď mia nic nebolí, šohajička si vzít, keď mej vůle néní; To je mně, mamulko, to je mně k vůli; Co je po tej frajirce, keď k ní vůla není. Sš. P. 354., 405., 782., Brt. P. 59. Prišla mu vôľa poznovu sa oženiť. Ht. Sl. ml. 240. Bude-li vaše v., tož přijde za to 1 zl. Slez. a mor. Šd. Bratia aj mali (měli) aj nemali vôľu do nich streliť; Pozorúval on to za istý čas a keď to neprestávalo, napadla ho veľka vôla prezvedieť sa o tom. Dbš. Pov. I. 2., III. 88. No či ste rozmyslely sa už? Odpověď: Ach nuž ako božia vôla!; Spievajme si na vôlu (= do vůle). Dbš. Obyč. 14., 157. (Šd.). Kdo vôlu má k jakej zlosti, poznáš ho z příležitosti; Jedna práca k druhej vôlu napravuje. Na Slov. Tč. Nedal si vůli zlomiti (přemluviti). Němc. Kdo svú vůli k práci přidá, také práce mnoho vydá; Práce bez vůle nejde ke konci. Na Mor. Tč. Dříve než bych o vaší konečné vůli vyzvěděl. Žer. 346. Vůle má průchod. Bart. 3. 5. Vóle jeho na něm ptáš; Nižádný nemóž se vymluviti zde v světě člověk, by nemohl mieti vôle, jíž by žádal pomoci biednému z biedy; Člověk má svú voli podobniti k vóli boží ve všech věcech; V jich rozumiech a výkladiech jeho vóli poznáme; Konečně každý hřiech koná se volí a má hniezdo u voli; Nižádný nebývá zlý bez vóle. Hus II. 84., 268., 369., III. 36., 112., 113. (Pč.). V. Z dobré, z čisté dobré vůle; ne ze zlé vůle; té vůle a žádosti býti; tu vůli míti; v. měnitelná; jiné vůle býti. V. Byla má v. to učiniti. Us. Pakli tvá vůle v tom nebyla, nic to mně ani tobě ke škodě nebuď. Háj. Z dobré v. někomu něco učiniti. J. tr. Ne jednostejní, než rozliční a mnozí sú póhonové a tak nesčíslni, jak nesčíslné sú křivdy a škody, kteréž se jedněm od druhých radú, řečí, skutkem nebo úkladem dějí; nebo by pak k skutku dovedeny nebyly, dieti si mínie voli nebo radú, jako vražda, zrada a jiné k tomu podobné; A z té každé křivdy, škody mysli umíněné nebo skutečně dovedené, kteráž by se stala nebo státi měla, múž pohoněno býti; neb mnohé sú nepravosti, na kterýchž se netoliko účinek skutečně dokonaný a dovedený pomstú práv popravuje, ale také sám úmysl a sama vóle přísnosti se práv mstí a káže. Nešlechetnosti, na kterýchž netoliko skutečná zločinnosť, ale také úmyslem uložená a umíněná, by pak nebyla k skutku dovedena, vedlé světských práv tak přísně, jako skutečně páchaná, kázána bývá, poněvadž vóle a mysl jest, kteráž hřešie . . . Vš. Však to při vůli vaší buď. Břez. 205. — V. = *vlastní vůle, dobrá, volná, svobodná, svá vůle*, der Wille, freie Wille, eigener Wille. Z dobré, vlastní v. (rád, chtě); z čisté dobré vůle; s plnou, čistou, dobrou volí; podlé mé v. a libosti; Vůli někomu pustiti (povoliti). V. Mládenec má vůlu, on si volit může, co mu srdce káže. Sš. P. 474. Ješče jednu dceru má, ať ji vůle nedává, jako mně ju dávala; kam sem se dostala? Sš. P. 23. S dobrou a svobodnou vůlí. Na vůli mu to zanechávám (zustavuji). Us. Celé město po své vůli spravoval. Smrž. Vše podlé své v. činí. D. Zůstaviti někomu volbu svobodnou, frase dle Brs. 3. vyd. 259. nová a nečeská. Míti svou vůli, na vůli. Dch. Hostinské děvčátka, malú vůlu máte, to je vaša vůla, co si zazpiváte. Sš. P. 555. Aby v tom vůli dal. Er. P. 286. V tom aby vůli měl (odvolati se). A ti lidé mladí i také sirotci vkročíce ve statky sobě náležející budou potom vůli míti takové půjčky splatiti aneb jich tak nechati. Kld. Zanechal ho při jeho vůli svobodné. Br. Zanechali jim toho na jich svobodné vůli. Skl. II. 106. Svou vůličku provésti. Skl. II. 263. Pracovati po vůli. Brt. Na vůli míti; někomu na vůli nechati. D. Dáti komu vůli. Reš. Já jim v tom vůle nedám. Č. Ale tím neruší se svobodná v. člověkova. Sš. J. 109. Jež (nauka) poměru svobodné vůle a milosti boží se týká. Sš. II. 168. A chtěl-liby kdy v městech pražských býti a se osaditi, toho má vůli a svobodu tu všecku má míti a jí užiti, jako jest kdy prve měl a jí užíval. List z r. 1532. Mus. 1880. 497. Když by otec byl chtěl dáti macoše penieze, měl toho vuoli; Že se ten trh před nimi stal tak, když jest prodávatel duom ten prodával, že jest ženu svú k tomu zavolal ptaje se jí, také-li vůle její jest k tomu prodají. NB. Tč. 199., 258. Avšak chtěl-liby který ze sirotkův aneb vdova dobrovolně u pána svého sloužiti, ten každý vůli toho míti bude. List z r. 1595. (Šd.). Kovářům pak dědičným, kteříž druhdy zisk měli jsú, ale nyní již že zisk přestal, i chtěli by k své vůli práva kování vydati, tohoť nedopúštíme; Jinak zleť by se dálo v naší obci a obecném dobrém. kdyžby jedenkaždý díl svůj k svej vůli dělal. CJB. 313., 355. Pán má vuoli statek jemu propustiti. Žer. L. I. 137. Protož die sv. Bernart, že svá vole jest zatracenie t. j. pro vóli zlú; A tak jest Ježiš ne své vóle, ale Boha otcě vóle poslúchal; Hřiech tak jest k vóli přiměřený, že, není-li volen, tehdy nenie hřiech; Jestliže vuole k tomu nepřidá úplné, nenie manželstvie. Hus I. 191., II. 32., III. 113., 201. (Tč.). Tvůj dům tvá vůle.

Prov. Šd. A chce-li póvod svú volí, aby on sám komorník pražský dobyl sobě komorníka ot úřadu tej popravy, v niež mu jest pohoniti s ním, daj jemu 5 grošóv. Kn. rož. 4. Již mnozí práva nechavše svú vóli vedú; Vedou každý k své vůli své mysli i zámysly v těch úřadich. O. z D. Že z nářku cti každý toho vůli má před JMK. obeslati, poháněti; Že JM. to sám z své vůle bude moci učiniti a na přáteli podati; Toho my i budúcí králové čeští máme na vuoli; Jestliže by kdo po listu obranném v držení nevpustil, toho vůli má. Zříz. F. I. A. VII., XVIII., XXVIII., C. XXIX. Ten každý vůli toho má. Vl. zř. 35., 142. Heřmanice ves s mlýny se všemi, což k tomu slušejí, s řekami, s lukami i se clem, s lesy, s pastvinami, s horami i se vší volí i s plným panstvím, se všemi užitky . . . Dsky. Kterýmž přirození proti vůli odchází. Byl. Straně nechává se na vůli; soudci zůstavuje se na vůli. Řd. Každý má na vůli (nezbajuje se mu); to ti zůstává na vůli; má toho vůli; zůstavuje se na jeho vůli; neurčité vyjevení vůle. J. tr. Dobrá vůle právo ruší. Pr. S dobrou, svobodnou vůlí; vedlé, podlé vůle. Us. Míti v něčem vůli. Ml. — V. = *nepořádná žádosť, vášeň, msta*, der Muthwille, Ausbruch irgend einer Leidenschaft z. B. Wollust, Hass usw. Aby Bůh také odbojnou vůli naši sobě podčiňoval. Sš. II. 154. (Hý.). Vólu tvoju premáhej a jej panovať nedaj. Na Slov. Tč. Kdo svou vůli následuje, nepřátelům posluhuje. Na Mor. Tč. Pakliby své vuole užívaje co počínati chtěl. 1525. (Šd.). Svá vóle = svévolnosť. Smil 1917., 937. S nimi svú vóli měl a k čemuž on chtěl a k své vóli je nutil. Půh. II. 300. Ktožby chtěl se mnú svú vuoli mieti; Již mnozí práva nechavše jinak svú vóli vedú; Dokonal svú vóli nad mú dcerkú a s ní sě rozvedl. Arch. II. 31., 488., IV. 345. (Šd.). Vuoli svú s ní měl a česť jí odjal (podávil ji). GR. Vzal vdovu i nesl ji do lesa i jměl s ní svú vuoli. Pč. 11. Vóli svú má v nich. Hus I. 322. Kdo své vůle nepřemůže, ten šťasten býti nemůže. Pk. Vůli svou provoditi, míti, učiniti. Us. Svou vůli nad někým provésti. Br. Nad manželkou jeho nestydatou vůli provedl. V. Svou vůli měl s dívkami. Háj. Svou vůli ve všem prováděti. Reš. Vůli skrátiti, D., zlomiti. Br. Kdyby po psí vůli bylo, žádné by klisny na světě nebylo; Kdyby bylo po vůli psí, nezůstalo by kobyly ve vsi. Č. — V. = *libosť, chuť, přání, žádosť*, der Wille, Wunsch, das Wohlgefallen, Gefallen, Belieben, die Lust, Neigung. Líbezná v. (libosť). V. To je mně, mamulko, to je mně k vůli. Sš. P. 405. Šel, kamž jej vůle nesla. Rvač. Dějž se v. boží; do vůle boží (vz Trampoty). Č. Svou vůli oznámiti, provésti, zjeviti; věc zůstává, jest, zůstavuje se při jeho vůli; záleží na něčí vůli; to visí na vaší vůli. J. tr. Vůli něčí činiti. Br. Projevení, pronešení vůle; o něčem podlé vůle a libosti nařizovati; proti vůli něčí. J. tr. Někomu na vůli dáti, nach seinem Wunsche handeln. Dch. Mějž to vůli svou. Dch. Dojdi k nám, šohajku, je-li tvoja vůla. Sš. P. 782. Chtěla jsem mu vůli udělati. Šd. Vůle-li jednou do srdce se vloudí, marně co rozum namítá a soudí. Brodz. Je to na vůli boží. Us. Šd. Já vám to tedy udělám za vůli. Us. Budu tedy psáti, když v tom bude vaše v. Us. Vk. Néni pravda, mój přemilý, robila sem ti po vůli. Sš. P. 358. To sa mu po vóli stalo. Ht. Sl. ml. 237. Ale videl vôľu Jánošíkovu ísť po zboji, tedy vzal ho sebou do Moravy. Dbš. Obyč. 88. Chyť ma ty najprv, mój život ti je na voľu; Vyplnil vôličku mladej paničky, z radosti mu podala ručičku. Dbš. I. 104., IV. 26. Dali ste ma, dali, ně po mojej vóli (= vdali, habt mich verheirathet); Šuhajík Moravan, za teba vólu mám; ale mňa moja máť za teba něchce dáť. Sl. ps. Šf. II. 59. 118. (Šd.). Chodz, kde ti vóla, není som ti závistlivá; Chodievaj, šuhajko, de je tebe vôľa, de ti je vôlička. Sl. ps. 64., 181. (Šd., Tč.). Najvíc vóla ženská panuje na zemi; Nedaj jazyku po vóli, zdržuj ho od zlosti. Na Mor. a Slov. Tč. Chodí mu za vôľou; Za svět by mu vôlů nezlomil; Vyberaj si z kola, jaká je ti vóla, milá moja ľalija! Mt. S. I. 89., 112., 149. Vůli něčí naplniti; Jest prý JMC. v. celá a dokonalá, aby . . . . Mus. 1880. 249., 254. Tudiž se podal (Petr) vůli jeho (Páně); Aby tím se k vůli boží nahnul. Sš. J. 214., I. 102. (Hý.). Vědouce, že v tom jistá vůle JMC. naplněna bude; A na tom v. JMC. jistě naplněna bude. Bck. II. 2. 405. Staň se po tvej vóli. Hr. rk. 371. Namluvil se do vůle. Har. II. 169. Bude-li v tom v. mého otce, i já k tomu přivolím; Do vůle se najede. Abr. z G. II. 336., VII. 45. Něčí vůli učiniti. V., Smil v. 119., Arch. I. 13. Svých srdec vůli napasú. Ib. v. 887. Nezvedlo se po jeho vuoli; V tom buď vůle vaše; Má vuole k tomu nenie, byť on tam byl; Jiného nehledíš, než aby dovedl své vuole; Žádajíce na milém pánu Bohu všickni jednú volí. Arch. I. 14., 83., II. 9., 10., III. 205. (Šd.). Ľud tento zvyknul, keď začne, i veseliť sa do tej svojej dobrej vôle. Dbš. Obyč. 24. Prídú tvoji rovesníci a môžeš sa s nimi do dobrej vôle ihrať. Dbš. Pov. I. 174. Do samej samučičkej vôle sa nachlastal. Mt. S. I. 103. Vůli otce nebeského před vůlí pěstounů stavěl; Proto, že jest ta vůle boží, aby lidé Boha poslouchali. BR. II. 207., 606. b. Po své vůli jsem je měl. Pass. mus. 321. Má v. jest umřieti. Kat. 2976. Odplata blahoslavenstvie jest nasycenie bez nedostatku vóle věčné radosti a všeho dobrého jměnie; Aj teď proti vóli otcově a mateřině Ježíš naplniv vóli otce Boha dal jest naučenie; Milosrdenstvie jest v., jíž kto chce pomoci biednému z biedy; Učinil Petr vóli Kristovu, mnoho ulovil; Choť svému choti najmilejšiemu má svú vóli v hodných věcech poddati; Aby ne každý svatý k své vóli, když by on zamienil, z tohoto světa vystúpil; Úfámť pánu Bohu, žeť to miesto zachová do své vóle. Hus I. 470., II. 30., 268., 280., 369., III. 63., 283. (Tč.). I já ufám jeho sv. milosti, že mě jest přijal, ač sú oni vyvrhli, protože káži přes jich vóli jeho sv. slovo. Hus II. 203. Mnoho jí slibováše, ačby jeho vuole naplnila. GR. Nebude po čertotvě vůli; Nouze vůli hamuje.

Kom. — **V.** — *volnost*, Freiheit, f. Budiž vám v tom vůle. Kos. Toliko suché dříví mají vůli odnésti. Arch. rychn. To je divná v. tělu. U Dobruš. Vk. — **S předložkami**. **Do** vůle — *do libosti*, nach Belieben, nach Lust, zur Genüge, satt. Můžeš s nimi hráti do vůle. Us. Němc. Dnes je piva do vůle, heute ist Freibier. Dch. Naprosil, naplakal se do vůle. Us. Džl. Čtveračili do vůle. Ksm. Nashledavše se do vůle, obrátili sme se zase dolů. Brt. S. 60. Najiedli sa všetci do dobrej sytej vôle. Dbš. Pov. III. 64. Zdornjo mně kdosi, lebo já komu, lebo se mne kdosi do vůle naprosí. Sš. P. 233. Do vůle se napiti, nahleděti, Har. II. 65., I. 165., se natoulati. Vrat. 65. Týž Šerka (platí) z pustého dvora 50 gr. a při sv. Havle tolikéž do vuole páně i své. Arch. I. 353. Daj jim bělpucha do vôle. Dal. 164. V. Do vůle míti. D. Masa do vůle se najedli. Vrat. Do vůle se vynaříkati. Br. Do vůle se natančili. Us. — **K vůli** = *k libosti*, zu Gefallen, nach Willen, nach Wunsch. K vůli snadnosti příkladů. Gb. v Listech filol. II. 171. Veru si mi k vôli (líbíš se mi). Sl. ps. 123. Jenom k vůli vám jsem přišel; k vůli vám to udělám: K vůlivá tobě bych se nehl. Mor. Šd. K vůli tobě tam přijdu. Us. Šd. Nech sa k vôli stane tej tvojej rodine. Ht. Sl. ml. 237. Proč by neplakaly, dyž hlavěnka bolí? musijó zaplakať šohajovi k vůli. Sš. P. 210. Jemuž k vůli král zpronevěřil se slibu danému. Ddk. II. 418. Dvé aspoň v sídle tom se chová k vůli plodu. Kká. Td. 125. Daj mi, Bože, dačvo ukrasť lebo kone, lebo voly, lebo dievča k mojej vôli. Sl. pís. 168. Keď nechce, nech nechce, nech si robí k vôli. Ib. 347. Raz bol kráľ velmi veselý, azdaj by celému svetu bol k vôli urobil; Urob mi to, urob k vôli. Dbš. Pov. I. 194., 452. (Šd.). Celú noc v milosti sú strávili a sobě k vůli byli; Jemu k vůli ráda býti chci. BN. Ne svému zkaženému přirození, ale Kristu k vůli živi býti mají. BR. II. 498. a. Nezdá se práce nésti k vůli přítele. Št. Každému bez vybírání k vůli bývaly (nevěstky). Har. Toho požívá k své vóli. Půh. II. 343. K vóli lida svého nezabil ho; Člověk každý dlužen jest Bohu vrátiti i duši i tělo k jeho vólí; A ony budú mieti, jakož samy budú chtieti, jeho k své vóli. Hus I. 309., II. 391., III. 269. (Tč.). Tobě k vůli vůl se neotelí. Č. M. 192. K vůli hospodáři musí se druhdy i psu šetrnosť prokazovati. Šd. Šel tam k vůli většímu tichu (pro větší ticho, za příčinou většího ticha). Šel tam k vůli vlastnímu prospěchu (za svým prospěchem). Vz doleji. K mé vůli; hejtmanu k vůli býti musila. V. K vůli tobě. Kom. Někomu k vůli býti (žádosť jeho plniti). Jel. Žena, která každému k vůli bývá (nevěstka). V. K vůli něco někomu učiniti. V. Učiň mi to k vůli. D. K vůli někomu mluviti (co rád slyší). V. — *Pozn.* **K vůli** *jakožto předložka pojí se obyčejně jako v pol. s* **dativem** *jména* **osoby, řídčeji** *jména věci; ve druhém případě uživejme raději předložek* **pro, za**. Cf. Mkl. S 514. — **O vůli** své živu býti (jak sám chce), nach seinem Wunsche. Dělati co o své vůli. Dch. Ona o své vůli netroufala by si to. Us., Vk., D. — **Po vůli** = *po žádosti, po libosti*, nach Willen, nach Wunsche, nach Belieben, nach Gefallen. Po vůli jiného se stavěti (pochlebovati); nejíti po vůli (nedařiti se). V. Hospodaří po své vůli. Har. Nečiniti po něčí vůli. Dal. Po své vůli někoho míti. Nebude po čertově vůli (odtud toho bude až potud). Prov. Něco mu není po vůli (mrzí ho to). Ros. Žádné veliké kamenné stavení za rok vyvedeno býti nemůž; po vůli (pomalu, allgemach) jíti musí. Kom. Did. Někomu po vůli býti; Stane se mu po vůli. Us. Dch. Císařová co správce říše byla mu v tom arci po vůli a vyhlásila pole k příštímu roku. Ddk. II. 202. Pojďme po vůli (zdlouha). Us. Tč. Jdu po vůli svého otce. Smil. Lítala som, mój šuhajko, po poli, hledala som frajerenku po vóli; Maňka nedovolí: žes jej ty, Janíčko, žes jej né po vóli; Svému milému (kráčala) po vóli. Sl. ps. 40., 58., 286. (Šd.). A on jest jie (hřebíky) vysypal po vóli. NB. Tč. 121. Že jí vychovali synečka po vůli. Sš. P. 487. Mám se po vůli boží. Us. u Bydž. Nk. To Čechům nebylo po vůli. Pal. Dj. III. 3. 70. Aby se ti vedlo po vůli. Sš. P. 514. Sedliak zpievá v poli, to je mně po vóli, já puojdem zaň. Anth. Brt. 102. (Kol.). No, už to mi je po vôli. Mt. S. I. 93. Jsou živi po vůli boží. Št. Není mu už po vůli. Smil. Po svej vóli přebývati. Alx. Jmámy zemiu po svej vóli; Po něčí vóli učiniti; Nechce-li po našiej vóli býti. Dal. 7., 73., 125. To vše bude po tvej vóli; Něco k něčí vóli říci. Kat. 3117., 3236. — **Proti vůli** něco činiti, gegen den Willen, gegen den Wunsch. Ros. Velká vec je všecke veci časne opustiť, ale vatšá proti vóli vóla obrátiť. Na Slov. Tč. Proti jeho vóli před Děvín se brachu; Proti voli jeho na stolec vznide. Dal. 19., 56. Někdy bývá něco na počátku proti vóli a potom s vólí. Hus II. 258. — **Podlé, vedlé vůle**, nach Wunsche. V. Podlé mé vůle se to státi mělo. Us. Velmi je jich málo, kterým by se vždy, kedy chcú, podla vůle stalo. Na Slov. Tč. Byli vojíni tito na větším díle Francouzi a Vlaši, kteří podlé své vůle sobě provodili. Pam. Val. Meziříčí 115. Na smyšlénkách podlé své vůličky ustrnuji. Pal. Děj. V. 1. 173. To drželi devět let a požívali podlé své vóle. Půh. II. 7. Římané podlé své v., jaké chtěli (krále), lidu židovskému dosazovali. BR. II. 9. b. — **Zvůle** = *podlé vůle*, nach Willen, nach Wunsche. Zvůli toho, deshalb. Na Ostrav. Tč. Z vůle něčí někoho povolati, Zlob., odpověď dáti. Háj. Ze své vůle, freiwillig. Dch. Z boží vůle gatě důle (dí se žertovně, když někdo má dostati po řiti). Z vůle Boha Hospodina. Us. Nebylo to z vůle mej, nebylo to z vůle tvej, a bylo z vůle pána Boha, že su, synečku, žena tvoja. Brt. P. 6. Takové víno aby brali z vůle panské (i. e. od pána, ač-li by je měl). Pk. Byl sem uveden do země ne z jedné vuole (einstimmig); To jednati, což by z jedné vuole bylo. Arch. II. 19. Z vůle všech stavů. Kn. Z jednostejné nás všech vuole a svolení zastavili sme a zapsali ves naši. List z r. 1467. Tč.

Ta jízda těch poslů není z vůle vší země. Bart. Společníci z jedné vóle. Vš. Jir. 272. Mohliby se dobře na to rozpomínati, že, když král Albrecht byl sem uveden do země ne z jedné vůle, že ste jemu ani zemi jeho uvedením nic dobrého nezjednali; Slušněji by tobě bylo to jednati, cožby z jedné vůle bylo a ku pokoji sloužilo; Zůstali sme konečně a z jedné nás všech vůle na tom; Vyhlášen jest z vůle vší země za nejvyššího hejtmana království českého. Pal. Dj. IV. 1. 119., 120., 129., V. 1. 29. (Šd.). Bude Boha z plné vóle milovati. Hus II. 253. Není-li z vůle, přestaň na mále. Vz Spokojený. Lb. — **Za vůli** = *k vůli*. Prosím tě, udělej mi to za vůli. Us. u Dobrušky. Vk. Udělal sem mu aspoň za vůli, nemá mi co vyčítati. U Rychn. Přk. Poněvadž již na ten čas za vůlí pána Boha (nach dem Willen) léta svá přirozená má. Pam. Val. Mezíř. 104. — **Na vůli.** To jest ještě na mej vůli. Er. P. 233 Vždyť máš na vůli. Us. Šd. Kněz zemanóm dá na vóli. Dal. 83. — **V.** = *povolení, dopuštění, schválení*, der Wille, der Beifall, die Be-, Einwilligung, Zulassung. V. Mimo vůli mou; proti mé v.; s volí knížete. Bez vůle mé aby se nic nedálo. Ros. Mou vůlí se to nestane Jg. S volí a vědomím správců. Apol., Er. Mimo vůli a vědomí; bez vůle a vědomí; činiti něco z něčí vůle. J. tr. Jezdil tam z vůle pána svého. Er. A při z úmysla bez vůle stran aby neodkládali. Zř. F. I. Jestliže by měšténín smlouvu udělal se sedlákem s volí pána jeho. Václ. II. Když ona sezná, že jest to učinil s jejie volí. O. z D. Synové ani dcery bez vůle otců svých k manželství se nazamlouvejte. Kol. 40. Aby hned při zápisu poznamenáno bylo, že úřad pro dobré sirotčí k tomu vůli dal. Ib. 53. S volí svých rodičův. Bs. Bez mé vůle to učinil. Ml. Nětco koží do Matúšovy pivnice s jeho volí a rozkázáním nesla. NB. Tč. 181. Rukojmí postavovati nemá, leč by se to dálo s volí a vědomostí vší rady. Bdž. 3. A o to již do Hory vypraven jest Jarohněv náš od naší strany, aby k tomu vůli dali. Pal. Dj. V. 1. 18. Páni čeští dali k tomu plnú vóli. Let. 170. S jeho volí tam jezdil. Pč. 10. Bez vuole a vědomí podkomořího. 1581. Tomu na svědomí pečeť svou vlastní s mým jistým vědomím a vůlí k tejto dobré vůli přitisknouti jsem rozkázal. List hrad. Ale od Petra z Chrasta my jsme žádné vuole neviděli svědčící Přibíkovi; A tu se bohdá bude s vaší obojích volí jednati. Arch. II. 449., IV. 83. S voliu néčí něčeho dobyti. Dal. 158. — **V.** = *svobodné volení, moc, obrati, co se líbí*, der Wille, freie Wille, die Wahl, Willkühr, das Gutbefinden. Na svobodné vůli míti; na vůli dáti, nechati; k svobodné vůli něco připustiti; při vůli zanechati, zůstaviti (moc dáti, dovoliti); dáti na vůli někomu, aby . . . V. Z vlastní vůle; Svobodnou vůli míti. D. Na vůli měl obětovati. Br. On má toho vůli. Ros. Dal mu v tom vůli. Háj. Nikdy není proroctví lidskou volí. Ben. V. Na mé vůli to jest. Jel. V. volná, svobodná, libá. Nz. Zůstaviti někomu něco na vůli. Mus. 1880. 126. Ešče jednu dceru má, ať jí vůle nedává, jako mně ju dávala. Sš. P. 23. Pouštì dětem vůli. Us. Šd. Když má vula svobodu, sama činí škodu. Na Ostrav. Tč. Skočil s koně, dal mu vůli. Pok. Z hor. 185. Matúš dal ženě vůoli, aby své schovala, kdežby mohla. NB. Tč. 181. To jest na svobodné vůli. Abr. z G. II. 17. Toho ty vůli máš. Arch. II. 141. Ve všem mu vóli dali. Alx. V. v. 724. (HP. 18.). I panenstvie i manželstvie jest na vóli panny; Když dobře živ jsi, netbaj řečí zlých lidí; na vóli naší nenie, co by každý mluvil. Hus III. 222., 228. (Tč.). — **V.** = *rozkaz*, der Wille, Befehl. Něčí vůli plniti, vyplniti, Jg., vyváděti. Troj. — **V.** *poslední* = *poslední pořízení*, der letzte Wille. Vůli svou poslední pronésti, oznámiti, ve spis uvésti, sepsati, V., vyhotoviti; při poslední vůli na někoho paměť míti. Sych. Posl. vůle seznalá a podepsaná; svědkové p. vůle pod přísahou vysvědčiti mají tehdáž . . .; p. vůli odpírati, odporovati. Er. P. vůli potlačiti, podvrhnouti, J. tr., okrojiti, kürzen, beschnippen. Dch. P. vůle, kšaft. Co je kšaft; kdo mohl kšaftovati a kdo nic; čeho potřebí k platnosti pořízení posledního, o stvrzení kšaftu, vz Rb. str. 165.—176., Kšaft, Rozkázání, Pořízení, Závěť. — **V.** *(vóle, zvóle, zvůle)*, die Freiheit zur Benützung der Wege, Flüsse, Teiche, Tümpel usw. oder die Freiheit gewisse Sachen zu benützen, die entweder Gemeinde- o. Privateigenthum sind, weil man sie eben benützen muss z. B. Wege, Bäche, um Wasser zu schöpfen. Ale vší zvolí míní se svoboda a zvolnosť po obecním nejprve a potom i po zvláštním cizím, aby ji každý po obecním i po cizím mohl k svému míti . . . . A ta zvóle jest najprve v obcích, v řekách, stezkách, které musí jíti přes cizí; neb žádný tak bohatý býti nemůže, aby k svému všudy po svém a přes své a ne přes cizí a súsedské mohl jezditi, voziti, honiti, choditi . . . Vš. Jir. 312. Při obecních gruntech též svobody a vůle v lesích a v pastvách jako jiní lánici požívati mají. Priv. Tov. 78. — **V.**, *zvůle*, die Jagd und Fischerei. Obora panská, ve které se zvěři nemálo chová, pokládá se té zvůle v 100 zl. (MS. LA.). Gl. 367. — **V.** *dobrá* = *přátelství, náklonnosť*, guter Wille, die Geneigtheit, Ergebenheit, Gewogenheit, gute Laune. Dobrá a náklonná v. k někomu. V. S dobrou volí sloužiti. Ben. V. V dobrou vůli s někým vjíti. Bibl. Tady čím více hledí člověk dobrou vůli zachovať, tím hůř. Býti s někým na dobré vůli, auf gutem Fusse stehen; S někým se na dobrou vůli dáti. Us. Dch. Buďte rádi, že si jdu k vám pro děvče, dobrá v. mě k vám vedla. Brodz. Já vždycky říkala, aby s ním měli dobrou vůli, ale na mne nedali. Us. Chci míti se sousedy dobrou vůli. Us. Hsp. Zbývaloť tedy jen ještě pojistiti sobě dobrou vůli pražského biskupa. Ddk. II. 208. Chlieb so solou a skutok s dobrou vôľou. Mt. S. I. 127., Dbš. Pov. III. 27. Při některé chvíli prodal jest Matěj Janovi z dobré vuole duom se vším příslušenstvím. NB. Tč. 260. Odpověděl, že děkuje jim za dobrou vůli; Byv již v dobré vůli s M. Rokycanou; Ačkoli nazývali se sobě otcem a synem, nebyli

však v dobré vůli vespolek. Pal. Děj. III. 3. 94., IV. 1. 83., 2. 438. (Šd.). Dobrú vůli přátelskú někomu ukazovati. List z r. 1515. Mus. 1880. 490. Sláva na vysokosti Bohu a v zemi pokoj lidem dobré vůle. Hus II. 268. Moudrá i v tom se pozná hlava, že co musí, z dobré vůle koná. Hkš. Strany **přísloví** vz ještě: *Pokoj, Soused, Svornosť, Tvář*. Dobrá v. chleba jídá, zlá ani koláčů nechce. Sych. Dobrá v. koláče jí, zlá hlavu tepe a řídké pivo pí. Prov. Dobrá vůle mošnu kůle. Č. Vz Rb. 265. — 2. *Radosť, dobrá mysl*, die Fröhlichkeit, Heiterkeit. Dobrou vůli míti. V. Kdo chce užiti dobré vůle, musí pokusiti nezvůle. Prov. Bude-li dobré vůle, dobře pochodíte. Sych. Dobré vůle býti; dobrou vůli spolu měli. Do dobrej sytej vôle sa s ním nateší. Mt. S. I. 88. Jest-li potřebí, ještěť bych pojčil 12 zl. pro tu dobrů vuoli, žes mi zaplatil. NB. Tč. 27. Veselšie ale povychodia zpoza stolov a spievajú i vykrúcajú sa ešte do lepšej vôle. Dbš. Ob. 3. Na vínovej ratolesti muožeš sladkno hrozno jesti, tak i při mladej osobe spravíš dobrú vuolu sobě. Sl. ps. Šf. II. 132. S opatem sobě dobrů vóli a radosť učinila. Jir. exc. Nebol v najlepšej vôli. Lipa I. 19. Kdyby byl v dobrej vůli, nebručel by. U Dobrušky. Vk. Král byl trochu dobrej vôle. Ht. Sl. ml. 208. Až raz keď mu otec veľmi dobrej vôli bol, opýtal sa ho. Dbš. Pov. I. 187. Vz Rozmar, Rozpoložení. — 3. *Zábava, zvl. kvas, hody*, die Unterhaltung, Gasterei, das Gelage, Gastmahl, der Schmaus. K tanečníkům na dobrou vůli odešel. Ler. Ať k nám na dobrou vůli přijde. BN. Jsou veseli a dobrou vůli sobě udělali. Št. N. 318. Dne ⁸/₁₁. udělal kurfürst saský všem přednějším knězím dobrou vůli, kteříž dali se k tabuli jeho najíti. Skl. V. 177. Byl jsem na dobré vůlí (podnes ku př. v Krkonš. Kb.). Ros. Hody a dobrou vůli někomu přistrojiti. V. Oddali se na dobrou vůli a hody; dobrou vůli udělati, na dobrou vůli pozvati. V. — 4. *Hostina 8 dní po svatbě*, ein Gastmahl am 8. Tage nach der Hochzeit. Us. — 5. *Křtiny*, das Kindsmahl. Sych. — 6. *Postoupení nějakého práva*, die Cession, freiwillige Abtretung einer Sache, auch die Urkunde darüber. Tov. k. 180., Ros., Žer. My jsme jim podali dobré vůle, aby se sami mezi sebú přátelsky smluvili. NB. Tč. 193. Jmám dvě vsi, jednu zápisnou, řečenou Hlízov, s jejím příslušenstvím, s listy, zápisy a dobrými vólemi na ni svědčícími. Dač. 118. A ktožby kolvěk tento list náš jměl s věřiteluov našich svrchu psaných dobrú vuolí, ten má a míti bude túž plnú moc. List z r. 1467. Tč. Ktož by ten list s mou neb erbů mých dobrou a svobodnou vůlí měl, ten má .... Ib. Také nám okázal list dobré vuole od Habarta a od též paní Machny; Praví, že má naši dobrú vuoli v knihách malostranských vepsanú. Arch. I. 510., 511. (Šd.). Ten jistý list má s dobrú volí jistcovú; I nezdá se pánóm, by těm byla ukázána dobrá vóle; A já k tomu dávám svú dobrú vóli; Já po smrti Albrechtově mám jeho list s jeho dobrú vuolí na ty peníze. Půh. I. 309., II. 325., 356., 563. (Tč.). Jestliže by kdo komu dědiny které neb jakou spravedlnosť listem neb dobrou vůlí postoupil. Zř. F. I. H. III. — V. *zlá = nesvornosť, hněv, nepřátelství*, die Feindschaft, Uneinigkeit, der Zwist, böse Wille, schlechte Laune. Ve zlé vůli s někým býti. V. Míti s někým zlou vůli; Byl na mne ve zlé vůli. Us. Dch. Dal se ve zlou vůli s děvčetem. Dvrsk. Začínal zlou vůli (hádati se). Us. Dbv. Lepšej zlú vólu zabiť nežli oběti činiť. Na Slov. Tč. Povídala, že byla u nich hrozná zlá v. (mrzutosť). Us. u Dobrušky. Vk. Král že vzal k nim zlou vůli pro jejich napomínání. Pal. Děj. IV. 2. 308., Arch. IV. 116. Muož to váženo býti, že žalobník ze zlé vůle své to činí; Ale neporozuměl jsem tomu, byť která zlá vuole mezi nimi byla; A tak jest měl tu zlú vuolí v sobě; V tu chvíli ve zlé vůli byl s ženú svú. NB. Tč. 115., 235., 254., 258. Pasúce zvláště tělo ve zlé vóli. Hus I. 130. Vz Rb. 274. — V. *= prostranství, prostor k volnému pohybování-se*, Raum eines Ortes, leerer Raum. Je tu malá vůle. Us. Kolo má ve žlabě dost vůle (nikde nechytá). Vys. Bylo to dlouho zacpáno, teď to dostalo vůli: Ten šat má dosť vůle, ist bequem. Us. Dch. V tom chlévě jest dost vůle. Us. Vk. Podívám se tam, jak je tam asi vůle. Us. Vk. Tam bude míti větší vůli. V Kuny. Msk. U nás je málo vůle. Us., Ntk., Črk. Jest-li v té hospodě velká v.? Us. Nemá vůli (nemá volnosti, říká lid, když kráva v případě kužele oteliti se nemůže). Vz Kužel. Us. Hk. — **V., dobrá vůle** *= vřídek* (bolačka), *neštovice nebo rána sama od sebe na těle povstalá*, ein Geschwür; také *rozpůlený nehet*. Na Mor. Bdl., Bklf., Vck. Má na ruce boží vůli. Mor. Šd.

Vulfenka, y, f., wulfenia. Rostl. 243. a.

Vulgarní, z lat. = obyčejný, sprostý, všední, nízký, pouliční, vulgär. S. N.

Vulgata, y, f., z lat. *= obecné čtení latinské bible u katolíků, jež schválil sbor tridentský*, die gewöhnliche latein. Uibersetzung der Bibel.

Vulgo, z lat. *= obecně, v obecné (nižší) mluvě*, insgemein, gewöhnlich, im gemeinen Leben. Rk.

Vůlivá. *K v. = k vůli*, zu Gefallen, zu Lieb. Mor. K v. němu bych se ani nehl (nehnul). Sk., Škd., Šd.

Vulkan, Vulkán, a, m. *= bůh římský* Vulcanus, bůh ohně, jenž se vyobrazuje jako kovář. — **V.** *= sopka, vrch oheň vyhazující*. Vz Sopka. Der Vulkan.

Vulkanický *= sopečný*, vulkanisch. V. erupce, zjev, činnosť, otvor, zemětřesení. Stč. Zmp. 511., 722., 773., 783., 789.

Vulkanism-us, u, m. *= učení některých zemězpytců, že naše země povstala působením ohně*; přívrženci toho učení slovou *vulkanisté*, der Vulkanist. Rk.

Vulkanisování, n., das Vulkanisiren. V. guttaperchy. Zl. klasy 1856. č. 18.

Vulkanisovaný; *-án, a, o*, vulkanisirt. V. model. Nl. V. kaučuk. Šp. Guttaperča a kaučuk, nabyvše rozpuštěním v sírouhlík u větší pružnosti, slovou v-nými. Zl. klasy. 1856. č. 14.

Vulkanisovati, vulkanisiren. Vz Vulkanisovaný. — **co: guttaperču, kaučuk.** Šp., Zl. klasy 1856. č. 18.

Vulkanista, y, m., vz Vulkanismus.

Vulkanový, *vulkánový.* Vulkan-. V. olej. Šp.

Vulkanský, *vulkánský,* vulkanisch. V. ostrovy = liparské u Sicilie; průmyk (ze Sedmihradska do Valachie). Vz S. N.

Vulna, y, f. = *vlna.* Nebožtík otec těch sirotků je zavolav před nimi pověděl o vulně na sukno. NB. Tč. 262.

Vůl — něvůl, vz Vůl (konec).

Vulpinit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 129.

Vulturn-um, a, n., bylo mě. v Kampanii.

Vulturn-us, a, m., byla řeka v Kampanii.

Vůňati = *voněti.* Na Ostrav. Tč.

Vunda, y, m., osob. jm.

Vundati, vondati, *vundávati, vundávávati,* z *v-dáti* n. spíše z *ú-dati.* Jg. **V.** = *dávati v co, vkládati, vstrkati,* hineingeben, hineinthun. — **co kam: do** hrnce, D., **na** uhlí. Db. Vezmi routy a balšamu, vundej to v pytlík. Lék. kn. 1544. V. co **k čemu.** Poh. v Lit. — **co kam proč.** Svá vlastní jména vundali **z** marné pýchy **do** obleček. Koll. I. 290. — **sobě** = *počínati sobě,* treiben. Co sobě pak vundáš? Ros. — **se** = *párati se, zaměstnávati se,* sich bemühen, sich abarbeiten, sich abgeben. Co se tam vundáš? Ros. — **se s čím, s kým.** Ros., Us.

Vune. Ale jich (černých očí) nemajó, haní neprodajó, vune jich kramářke (vony jich kramářky) same ráde majó. Sš. P. 253.

Vůně, ě, **vůnička,** y, f., der Geruch. V. libá, dobrá, zlá, protivná, Jel., spálená, Us., libezná, D., milostná, Ler., juchtová, Šp.; nemilá v. = zápach. Nz. V. květiny, pryskyřice atd. V. vína, die Blume, das Bouquet. Šk. Čich vůně, jak co páchne, cítí a rozeznává. Kom. Pížmo libou vůni vypouští. Kom. Vůni vydávati. Br., Kom., vanouti, vůni růží do sebe táhnouti. D. Kosatec šatům libou vůni dává. Byl. Zlou vůni od sebe dávati. V. Té vůně nikdo snésti a číti nemůže. Ler. V. z kadidla jest libá; Bohu jako libá v. příjemný. BR. II. 195. a., 854. a. Cedrus svú vóní hady zapuzuje, tak doktorové svatí ďábly a kacieře naučením svým; Jacinktus také jest květ aromatský červené barvy, vóně rozkošné; Nosem vuoni dobrú a zlú rozeznáváme; V. mandragor znamená ctnosti. Hus III. 23., 68., 85., 91. (Tč.). Člověk po řeči, bylina po vůni se zná. Prov. Čím víc ztřeš koření, tím víc vůně dává. Mor. Tč. Vůní vůl netyje. Pk. Mnoho v., málo pečeně. Dbv. O vůni květin vz Sbtk. 50. Tu toliko drží se, kde v. ctnosti cítí. Kom. Vóně ctností jsúce naplněni; Kristova dobrá vuoně jsme. Hus II. 136., III. 9.

Vůněplnosť, i, f., Geruchfülle, f. Dch.

Vůněplný, vollduftig. Dch.

Vunice, dle Budějovice. V. malé a velké, Klein-, Gross-Wunitz, vsi u Libochovic. Vz Vojnice, S. N.

Vůnička, y, f., vz Vůně. — **V.** = *něco voňavého* na př. kytka, V., na Mor. vonička, der Blumenstrauss.

Vůninosný, dufttragend, duftig. V. vzduch. Hdk. L. kv. 50.

Vuo. Ale toho, bratře milý, aby věděl, žeť já mám s Medkem vuo (vo, o) hrdla činiti. Arch. V. 312. (Šd.).

Vuobyčejný = *obyčejný.* V. leženie. 1482. Tč.

Vuoči = *v oči.* NB. Tč. 42. Vz Vůči.

Vuohradě = *v ohradě.* Arch. I. 206. Vz V.

Vuokřídlí = *okřídlí.*

Vuoravy, pl., jm. místní. Arch. III. 519.

Vuostuzení = *v ostuzení.* Žena porušená jest viece nehodna k manželstvie a jest v. lidském, jest-li zjevno porušenie. Hus I. 206.

Vůpolky = *vejpůlky, v půli,* in der Mitte. V. ho vzal a udeřil ním o zem. Na mor. Valaš. Vck.

Vuře = *oře.* Vz Orati. Vuře šohaj, vuře v zelenym hóhoře (úhoře). Sš. P. 220.

Vurm, a, m. V. Jg., spisov., nar. 1825. Vz S. N., Šb. H. l. 307. — **V.** Jos., spisov., nar. 1837. Vz S N., Šb. H. l. 307.

Vůsa, *lépe: osa.*

Vusín, a, m., osob. jm. Vz S. N. — **V.** Kašp., knihkupec, 1700.—1720. Vz Jir. H. l. II. 342.

Vůsmý, *lépe: osmý.* U Něm. brodu. Brnt.

Vůstiti = *vtékati,* einmünden. Vz Ústiti.

Vůtec, tce, m. = *kdo vodí na poutě, písně a modlitby předříkává, vůdce,* der Vorbeter. U Rychn. Črk.

Vůterní = *úterní.* Mor. Šd.

Vůtka, y, f. = *druh sítí.* Hosp. noviny 1856. 13. Zb. exc.

Vuvny (Humny, Ovny), ves u Prahy. Vz Blk. Kfsk. 1205.

Vůz (*zastr. vóz*), gt. vozu, **vozík,** u, **vozíček a vozček,** zečku, m., v obec. mluvě *vozejk, vozejček.* Vůz m. vozъ z vez (vézti), vz E. Der Wagen. *Části vozu: oj (voj, kluk, tažadlo)* s předním a zadním *formánkem,* která se *vidlicemi (rameny)* končí; na oji jsou *váhy (příčny) svorníkem (rozporníkem)* připevněné; v zadu pod ojí je *náprava,* na ní *šárka, oplín (oplen),* na které se *fasuňky* n. *řebříny (žebříny, drabiny)* zavěšují; přední náprava spojena jest se zadní *rozvorou;* na voze jsou *koše, košiny;* strany kola vz Kolo. Pt. Kruh spojující oj s vozem: *klemzera.* Šp. Dřeva, aby fasuňky do kol nepadaly: *klanice; u hnojníku (korby)* jsou delší, u fasuňkového vozu kratší. Jg. Kola točí se na *osách;* mezi násadkem a osami jsou *snice;* na zadních kolech vozu je mezi osami a násadkem *židlo,* mezi nímž je rozvora. Pod židlo táhne se řetěz, aby se řebříny nešoupaly. Vck. Přihrádka u košiny (s předu): *kelňa.* Mor. Kch. Vůz má 2—4 kola a na osách či nápravách jejich leží část k nesení břemen určená; přední náprava souvisí s ním pomocí silného hřebu; s přední nápravou spojena jest voj; na zadním konci voje visí váhy; vozy železničné slovou vagony. Vz S. N. Vz také: *Bok, Drabce, Fasuněk, Kačírky, Kolo, Kranclovka, Lišeň, Lon, Lonek, Mečík, Náboj, Nákolesník, Nejšle, Oplen, Oštěr, Otajky, Pás, Pavuza, Piksla, Platník, Podbit, Podjíždě, Podníška, Poloupásek, Ráf, Rozpěrák, Rozvora,*

Digitized by Google

Rozvorní, Stahorák, Šárka, Špačník, Tradlenka, Zákolesník, Zákolník. **Vozy:** nákladní, kočáry, kolesky (kolesnice, drážky), dostavníky, rychlíky, bryčky. Pt. V. kočí (Kutsche), o dvou kolách *(kára)*, V., krytý, visutý, na zboží, na 2 a více osob, D., komorní (karosse), Kom., vojenský, Reš., obkročitý (Wurst), na cestu, řebřinový, fasuňkový, hnojní (hnojník). špížný. Us. V. zdvihákový (na němž je zdvihák pojezdný). Zpr. arch. XI. seš. 3. str. 13 Vůz s košatinou, hasičský, nábytkový (Möbel-), kropicí, Spreng-, pohřební, Leichen-, dopravný, Streif-, parní (Lokomotive), Dch., pro raněné, nemocné, s pokladnicí vojenskou, se střelivem, potravní, Čsk., dřevený (s dřevěnou nápravou, dřeveňák), železný (se železnou nápravou, železňák, Dlž.), Us. v Kunv. Msk., výhlední, Aussichtswagen (nepokrytý, na železnicích), železniční (osobní, nákladní, uhelný), Zpr. arch. XI. seš. 2., 3. a 4., valný (nekovaný), Pam. Val. Meziř. 228., pícní, válečný, Pal., na kaši, Breikutsche, Šp., okovaný. Půh. I. 338. V. rekvisitní (s potřebným náčiním vojenským n. hasickým), Us., trámový, Balken-, kozový, Bock- (na hlavní části válečných vozů), prskounový, zdravotní, pontonový, muniční, NA. III. 167., 135., 101 . 96., bitevní. Čch. Bs. 147. Vz Fasuněk. V. vedlejší n. přidaný, Beiwagen, na poštách. J. tr. V. dvoukolí, dvoukolnice, kolec, hárovec, háránek; prázdný, kovaný, nekovaný *(bosý, bosák)*, čtverospřežný, šestispřežný, jednospřežný (na jednoho koně, s jedním koněm), ruční n. pěší (který lidé táhnou). Šp. Vůz řec. a řím. vítězný, dostižný, nákladní. Vz Vlšk. 462., 370., 257., 260., 108., 256. V. v horn.: uhelní, rudní, rumový, Kohlen-, Erz-, Bergwagen, Kohlen-, Erz-, Berghund, německý, deutscher Hund, uherský, ungarischer Hund. Hř. Sedadlo na voze. Na voze jeti, Reš., vézti, voziti. V. Jízda vozů, der Wagenverkehr. Dch. Hrad vozů, die Wagenburg. Dch. V. přeložiti, přetížiti, überladen. Šp. Po voze, per Achse; Tam vozy přímo jezdí; něco do vozu dáti; něco s vozu na jiný vůz přeložiti; v. rozehnati, zastaviti. Dch. Za vozem (pokřik na kočího, že mu někdo vzadu na voze sedí)! Us. Dch. Na vůz sedati. Har. Jel vozem po kamení, až to hrčelo. Sych. Do vozu zapřáhnouti. D. Kotčí vůz spravuje. V. Vozem zajeti, něco zvrhnouti; vozem zarejdovati; v. zavříti, hamovati, zahamovati. D. Vozem pro něco jeti. Sych. Vůz na hladko, na ostro (zavřený, zahamovaný). Slez. Šd. Jedú voze s vojákama, krev sa leje kolajama. Sš. P. 124. Na voze-li jedu, též mohu spadnout pod vůz. Kká. Td 282. V. strojiti, upraviti, namazati. Us. Hybaj, Janoško, hybaj za vozy, jak ty uvízneš, kdo ťa založí. Brt. P. 85. Vojáky do vozu vpraviti, einwaggoniren. Čsk. Vozy mali ťažko naložené, to vel'a drahého tovaru viezli; Zastrčil bič do blata, že mu tam lepšie bude stát ako napred voza za lesicou; Dohonic senový v.; Nebolky ho sobral ani na tri tárne (nákladní) vozy. Dbš. Pov. I. 524., III. 37., VII. 15., 51. (Šd.). Chodí syneček okolo voza, jakoby hledal kósek železa, kósek železa. kósek litiny, on chce oklamat švarné divčiny; Co je ve vozi, všecko je moje a ješče sem zapomněla věnečka zeleného doma na stole; Poskákali z voza, báli se Francóza; Už je zle, už je zle a bude hůř, už pro nás chystajó v košinách v.; Krvi po kolena, plné voze masa, co to pohynula bojanovská chasa; A dybys byl dobrý muž, kupjal bys mi nový vůz. Sš. P. 239., 450., 574., 575., 592., 681. (Tč.). Aby jel se svú ženú ke dskám, že vozu svého k tomu puojčiti chce; Aby měli řetěz pod vozem; Než o těch jízdách kuoň sú mi dorazili, bodaj se mohl již do vozu hoditi Arch. IV. 324., 443., V. 330. (Šd.). Na vozi. NB. Tč. 120. Nečiňte nám škody a nekácejte nám vozuov. NB. Tč. 251. Přehodili je (mrtvé tělo) pytlem a vložili na v. korbičný. Skl. V. 83. V. jest obilím naložen; na vůz obilí, něco naložiti. Us. V. spravovati (řiditi). Br. V. s nákladem. D. V. strká. V. nabokovati (když po obou stranách tolik naložíme, že má v. jaksi břicho, boky); v. zdvihati, heverovati. Šp. Pěšky jako za vozem, gehüpft wie gesprungen; Zlatý vozíček — padne zlatý hřebíček (u zámožného hledej práce). Dch. Blázen s vrchu vóz popustí, kdě ho mal hamovať. Na Slov. Tč. Má Filipa na předním voze (je chytrý); V Kunv. Msk. Před vozem mu idú kolesa; Aby ti vóz neškriepal, pomasť mu kolesa; Mnoho asi v. neunese. Pořek. Mt. S. I. 94., 103., 126. (Šd.). Má namazaný vůz, až vrzá. Šd. Sánka cigánka a vóz pán. Mt. S. Když vůz namažeš, jak bys třetího koně připřáhl. Pk. Prázdný vůz nejvíc hrčí. Hkš. Bývá pod vozem, kdo bývá na voze; Hodíš se zadu na v., abys brzo vypadl; Pane Bože drž vůz; Drž pane Bože káry, ať se v. nezvrátí (nedej Bůh v tom nebezpečenství zahynouti. Vz Nebezpečenství); Já o voze a on o koze (vz Nedorozumění). Č. Převrátil káru, spraví si vůz (napraví neštěstí v lepší). Sych. Nevěřím mu, kdyby pravdu na voze vezl pod pavuzou. Nemazaný vůz těžce se táhne. Obrátil v. zpátkem. Vz Řeč. Kdy jeden na vůz nakládá a dva s vozu, nebrzo ho naloží (když jeden šetří a dva utrácejí, ničeho se neušetří). Vz Šetrnosť. Mus. V. koně táhne (co má konať představený, koná podřízený. Vz Opačný). V. Jest ho potřebí co pátého kola u vozu. Platný jsi mi co páté kolo u vozu. Je páté kolo u vozu. Us. Šd. Bába s vozu, kolům (koňům) lehčeji. Mus. Kozla platen pěkný v., když koně na nic; Když se koně oprou, vůz musí; Má namazaný v. až vrzá. Šp. — **V.** = *co se na voze po jednou veze*, die Fahrt, ein Wagen voll, Fuder. Vůz dříví. V., sena, D., hnoje, Us., otavy, jetele, slámy. Š. a Ž. Abyste nám každý z vás vůz sena přivezli do Plzně; Aby přivezli na hrad 30 vozuov lesu. Arch. IV. 169., 326. Má 5 vozů sena a 9 vozů otavy. Us. Šd. — **V.** *u pily*, der Sägewagen. Sedl. — *Vozík provaznický*, der Seilerwagen. — **V.** *na nebi* = *medvědice*, arcturus, der Wagen. V. Vůz větší, ursa major, der grosse Bär, v. menší, ursa minor, der kleine Bär. Troj.

Vůzek, zku, m. = *malý vůz, vozík*, ein kleiner Wagen. U Opavy. Klš.

Vůzka, y, f., das Wagen-, Rädergestell. Us.

Vůznice, e, f. = údolí u Nové huti v Křivoklátsku.

Vvaliti = *vevaliti.*

1. **Vy**, nom. pl. zájmena *ty*. Vy, gt. vás, dat. vám (zastr. vom), akkus. vás (zastr. vy), lok. vás, instr. vámi; dual: nom. a akk. va, v f. vě, gt. a lok. vaju, dat. a instr. váma. Vz Ty. Místo gt. *vás* klade se *váš* kdy? Vz *Já*. Vám dáno jest znáti tajemství. Br. Kdo bude po vás děditi? Us. Na vás jest pořádek. Us. Dám se mezi vámi najíti. Dievčie ruka na vy k vládě slaba. LS. v. 106. Buďa vama nechal bych ho, ich an euerer Stelle. Na Mor. Brt. Jak je vám, wie befinden Sie sich? Mor. Šd. — *Kdy se klade a kdy vynechává?* Mluvíte. Vy cestujete, oni sedí doma. O tom vz Já. — **Vy**, *mluví se k jedné osobě z uctivosti* (lépe než: *oni*); vz Oni. Užívá-li se ho o jedné osobě, klade se při něm spona slovesa býti do pl., ale adjektivum a příčestí do singl. Vy jste dobrý (**ne**: dobří). Vy jste se zmýlil (**ne**: zmýlili). D.

2. **Vy-**, *předložka neodlučitelná znamená směr děje ze vnitřku, z něčeho ven, odněkud ven neb pryč*. vyjíti, vyorati, vykopati, vyhnati. — *Oddělení od čeho, pozbavení čeho*: vyloučiti, vyděditi. — *Dosažení čeho úsilím*: vyprositi, vymodliti, vynutiti, vydělati, vyběhati. — *Konečné dohotovení, dokonání*: vybubiti, vyhladiti, vyhasnouti, vyčichnouti. — Se **se**, **sobě** *znamená úplnosť, sytosť*: vyspati se, vyběhati se. — *Znamená směr odněkud vzhůru, nahoru* (m.: *vz*): vystoupiti, vylézti, vyletěti na dům. Jg. Vz více v Tn. 116—125., 195., Mkl. S. 201. — *Slovesa* **přechodná** *vůbec a časoslova* **nepřechodná pohybování** (vz Pře-) *s předložkou* **vy** *složená řídí* **akkus.**, **ne** *genitiv*. Vyvrátiti město. Jeden druhému oko vybodl. V. Dobře tu cestu vyjezditi. Us. Zk. — **Vy** píš s y, je-li předložkou, nepatří-li ku kmeni: vy-lézti; *ale*: viseti

Vý- *předpona, klade se ve jménech s předložkou* **vy-** *složených, nejsou-li verbalia*: výboj, výrost, výhost, výbor, výběrek, výborný, výklad, výpis, výčep, výdělek, výlet, výtka, výkupné, výstražný, výmazné, výsluní, východní, *ale*: vybojování, vybrání, vybraný. Jg., D., Pk. Pr. 44., Bž. 217., Mkl. B. 416.

-vý *přípona adjektiv*: mořivý, vadivý, myslivý, běhavý, dřímavý, hravý, kousavý, naříkavý, plakavý, zpěvavý, stonavý, vrzavý, žravý, žvavý. Vz Mkl. B 219., 223. *Této přípony užíváme* 1. *místo gt. přivlastňovacího* (vz **-í** přípona, 1.). Dubové listí (dubu). Rkk. Opona chrámová (chrámu). Krk pávový. — 2. *Místo gt. podmětného* (vz -í přípona, 2.). Květ chrpový. Blýskání hromové. — 3. *Místo gtiva předmětného* (vz -í přípona, 3.). Stráže žalářová. Spojení kloubové. Vz Zk. Skl 308.—315.

Vyapatekářovati, durch Apothekerei gewinnen. Ros.

Vyarendování, n., die Verpachtung. Bern.

Vyarendovaný; *-án, a, o*, vermiethet, verpachtet. Bern.

Vyarendovatel, e, m., der Vermiether, Verpächter. Bern.

Vyarendovati = *na úrok dáti*, vermiethen, verpachten. Na Slov. Bern., Lipa 198.

Vyarestovati = *arestem vymoci*, durch Arrest erhalten, erarrestiren. — **co sobě na kom** = *arestem vymoci*. Ros.

Vyargumentovati, durch Argumente beweisen. — **co komu**. Kos. Ol. I. 206.

Vybabiti, il, en, ení. — **co**: *babením získati*, durch das Hebammen gewinnen. Ros.

Vybabrati, ausschmieren; také *vypaprati*, *vybibrati*. — **co kam**. Všecku barvu vybabře **na** jednu stěnu. Na Ostrav. Tč.

Vybacati, v dětské řeči, schlagen, auspeitschen (in der Kindessprache). — **komu čím**: proutkem. Us. Tč., Šd.

Vybačiti, il, en, ení — *odpustiti*, verzeihen, vergeben. — **komu**. L. Na Slov.

Vybačovati = *přestati bačou býti*. Na Slov. Tč. Už som vybačoval, už som vysalašil, už som si valašku na klinčok zavesil. Sl. ps. Tč.

Vybadač, e, m., der Ausforscher. — **V.** = *násilník, kdo kšafty mění*. Aqu.

Vybadání, n., die Ausforschung.

Vybadaný, ausgeforscht. Bern.

Vybadati = *zvěděti, vyšetřiti*, er-, ausforschen. — **co od koho.** Plk.

Vybádati = *vypíchati*, ausstechen, austreiben. — **V.** = *vycinkati, domluviti*, ausschelten. Us. Rgl.

Vybadavý, erfinderisch; launenhaft, mürrisch. V. dítě. U Místka. Tč.

Vybafřiti, il, en, ení = *vykouřiti*, ausrauchen. — **co**: tři doutníky. Us. Kšť.

Vybaggrovati. — **co**: řečiště. Zpr arch. XII. seš. 4. str. 18. Vz Bagger.

Vybahniti se, il, ění, sich ausschlammen. Us.

Vybájiti, il, en, ení, ersinnen. — **si co**. Dafne je mladá, šumná nymfa, ako si ju len snivosť krásnoduchej Hellady v. mohla. Phld. III. 1. 64.

Vybaliti, il, en, ení, *vybalovati*, auspacken. — **co**. Us. Dch.

Vybambušiti, il, en, ení = *vykuchati*, střeva vyvrci (z prasete). Na mor. Valaš. Vck.

Vybaňčiti, il, en, ení, *vybaňkovati* — *baňkami vytlouci, vyfackovati*, mit Maultaschen schlagen, das Maul abbläuen. — **koho**. Ros. — **komu co**: hubu. Us.

Vybanění, n., die Ausbauchung. V. nádoby. Us. Dch.

Vybaněný; *-ěn, a, o* = *baňatý*, ausgebaucht. V. láhev, žbán. Us. Dch.

Vybaniti, il, ěn, ění. — **co**: hrnec (baňatým učiniti), ausbauchen. Jg., Dch.

Vybaňkati. — **co**. Pořád mu baňkal, až to přece vybaňkal. Vz Baňkati. Na Mor. Šd.

Vybantovati, aussuchen, ausstöbern. — **co**: peníze. U Olom. Šd. — **odkud komu**: z kapes. Mor. Šd.

Vybaraniti, il, ěn, ění, herausbringen, herausholen (*vyzvěděti*). — **co odkud**. Z toho barana nic nevybaraníš, kdybys celý den do něho baranil. Mor. Šd.

Vybárati si co = *vybírati*. U Olom. Sd.
Vybáravosť, i, f. = *vybíravosť*, die Leckerhaftigkeit, Lüsternheit. U Olom. Sd.
Vybáravý, gelüstig, lecker. U Olom. Sd.
Vybařiti = *vypařiti*, ausbrühen. Na Slov.
Vybarvení, n., die Ausfärbung. Šp.
Vybarvený; *-en, a, o*, ausgefärbt. V. pták. Us.
Vybarviti, il, en, ení, *vybarvovati*. — **co**: barvu (barvením spotřebovati, Farbe verbrauchen). Ros., obraz (barvami vystrojiti, ausfärben). Baiz. V. něco = *vyložiti, vysvětliti*, erklären, verdeutlichen. Mor. Vck. — **se**. Srnec, zajíc se již vybarvil (vylínal, abhären). Us. V. se = ukázati, jakým jest, přiznati barvu. U Nov. Bydž. Kšť.
Vybáti se, *vybojím se*, der Furcht entgehen. Bern.
Vybatoliti, il, en, ení = *vypraviti*, langsam herausbringen. — **se**, sich ausschicken, herausgehen. Kdy pak se přece vybatolíš? Us. — **se z čeho**. Us.
Výbava, y, f. = *vybavení, vyproštění*, die Losmachung, Befreiung, Erlösung. — **z čeho**. Rk. — **V.** = *vypravení*, die Ausfertigung. D. — **V.**, na Slov. = *práce*, das Geschäft, die Verrichtung. Bern. — **V.** = *vybytí*, die Ausstattung, Aussteuerung. D. V-u slušnou dceři vykázati. Sych. V. svatební. Er. Každá dcera (dle dědičného práva českého) vdávajíc se opouštěla dosavadní svou domácí hromadu či nedílný spolek rodinného jmění a vstupovala do hromady cizí; věno bylo její v-vou; obdrževši je neměla dále nižádného práva k rodinnému dědictví, pokud který hromadník ještě byl na živě. Pal. Děj. II. 1. 403.
Výbavce, e, m. = *vybavitel*, der Retter. V. národa; Tyto vlastnosti uschopňovaly jej (Mojžíše) býti sprostitelem a výbavcem národa; Kristus v. a osvoboditel. Šš. Sk. 82., II. 55. (Hý.).
Vybavenec, nce, m. = *vyproštěný, spasenec*, der Befreite, Erlöste. Ráj.
Vybavení, n., die Losmachung, Befreiung. V. (reprodukce) představ: prosté, návodné či zprostředkované, dle zákona současnosti, dle zákona posloupnosti, v. rozvojné, návojné, nezměněné n. vázané. Dk. P. 42.—49., 79. Operace v. lůžka, die Nachgeburtsoperation. Nz. lk. — **V.** = *výbava*, die Ausstattung.
Vybavenina, y, f., das Befreite. Dk. P. 43.
Vybavenosť, i, f., die Befreiung. V. z dědičného ponížení. Mus. 1880. 275.
Vybavený; *-en, a, o*, befreit. V. představa. Dk. P. 43. — **V.**, ausgestattet. V. dcera. Us.
Vybavitel, e, m. = *výbavce* = *osvoboditel*, der Befreier, Losmacher, Erlöser. L.
Vybavitelka, y, f., die Befreierin. Jg.
Vybaviti, il, en, ení; *vybavovati* = *vyprostiti, vysvoboditi*, befreien, los machen, erlösen; *vyplatiti*, befreien, auszahlen; na Slov. *vykonati*, verrichten, thun; *vybyti*, ausstatten. — **co**: práci, na Slov., dceru (vybyti). Us. — **co, koho odkud čím**. Někoho z nebezpečenství pomocí jiných. Bolesť z hlavy veršemi. L., Dch. Z pozdních potomkov Moravy někto ten kraj náš z otroctva vybaví. Ht. Sl. ml. 211. To ovšem činí, když vás vybaví z otroctva země k nebes rozkošem. Shakesp. Tč. Štítný vědu středověkou ze sítí a cechovních pout školských vybavil. Mus. 1880. 469. Řád cestný z pondra vybavuje. Kká. Td. 322. Biskupství pražské i olomúcké v-la se z dosavadní církevní nečinnosti. Ddk. II. 349. Představa A prostřednictvím n. návodem představy B vybavena byla. Dk. P. 44. — **jak.** Představy podobné **na** vzájem vybavují se. Dk. P. 46. Vladislav se odhodlal zrušiti jednotu ve správě a prince vedlejší **podlé** domácího řádu vybavovati. Ddk. III. 278. Právo to nebylo ztenčeno, nébrž vybaveno *způsobem* náměstným. Šš. II. 35. Hrozil, že přijde s vojskem do Rakous a vybaví jej *živou mocí* z rukou těch, kteří ho drželi. Pal. Dj. IV. 1. 362. — **od čeho:** od bolesti. Us.
Výbavné, ého, n. = *výbava*. Hdk.
Výbavný, Aussteuer-, Ausstattungs-. V. věno. U Vys. Kadm.
Vybavování, n., vz Vybaviti. V. představ. Us. Dch. — **V.** dcer, das Ausstatten.
Vybavující, auslösend. V. ústrojí (nervy), Auslösungsorgane. Květy 1869. str. 308.
Vybdělý = *bděním unavený*, durchs Wachen erschöpft. Č.
Vybděti se, ěl, ění = *bděním zemdlěti*, durchs Wachen sich schwächen, sich abwachen. Jg.
Vybeblati = *beblavým hlasem vysloviti*, stammelnd aussprechen. — **co.** A tak slova divně vybeblají. Na Ostrav. Tč. U Brušperka. Mtl. Preľaknutý kupec ledva voliak vybeblal, prečo a načo tú trojružu odtrhnul. Dbš. Sl. V. 15.
Vybečeti, el, en, ení; *vybeknouti*, kl, ut, utí = *bečením obdržeti (o dítěti)*, erblöken, erplärren; **se** — 1. *bečením zhuběněti*, sich abblöken, 2. *do sytosti se nabečeti*, sich ausblöken. Us. Nech ho, ať se vybečí; Ta kráva se všechna vybečí. Brt.
Vybednění, n., das Austafeln, Ausbolen. Ros.
Vybedněný; *-ěn, a, o*, ausgetafelt. Ros. V. vůz, der Verschlagwagen. Dch.
Vybedniti, il, ěn, ění; *vybedňovati* = *dskami atd. vyobložiti*, austafeln, ausbolen. — **co čím:** pokoj krajinami (prkny). Zlob. — **odkud:** zboží ze sudu *(sud otevříti a zboží vyndati, rozbedniti, vyndati dno)*.
Vybědovati, sich bis zu Ende plagen, quälen, ausleiden. Již vybědoval — dobědoval, ausjammern. Us.
Výběh, u, m. = *vyběhnutí*, das Aus-, Herauslaufen. V. z domu, na pole. V. korábu z přístavu. Us. — **V.** = *výpad obležených*, der Ausfall, der Angriff. — **V.** = *zájezd*, der Streifzug. — **V.** = *výmluva*, die Ausflucht. — **V.** = *výtok*, das Auslaufen flüssiger Dinge. Bern. — **V.** *dřeva* = *strmění, čumění ven*, der Auslauf. Bern. — **V.** = *výhon, místo plotem ohrazené, kam se hovězí dobytek na zdravé povětří vyhání*. Krávy jsou na výběhu. Us. Dch. — **V.** = *holé místo* (bez stromů) *zatažené plachtami, na které se zvěř z komor vyhání a tam střílí n. chytá*, der Lauf. Šp. — **V.** *(odchylka)* = *úhel*, jejž zavírá směr od země ke slunci a oběžnici

vedený, die Elongation. Vz Stč. Zmp. 167., S. N. — **V.** = *šlahoun*, der Schössling. U Chocně. Ktk.

Vyběhač, e, m. = *který vybíhá*, der Auslaufer. — **V.** = *kdo výpady činí*, der Auslaufer. Bern.

Vyběhalý, *vyběhaný*, ausgelaufen.

Vyběhání, n., das Ablaufen, die Erlangung durchs Laufen.

Vyběhaný; *-án, a, o*, durchs Laufen erlangt.

Vyběhati; *vyběhnouti*, ul, utí; (zastr. *vyběci*, vyběhu), běhl, ženi; *vyběžeti*, el, ení; *vybíhati, vybíhávati, vyběhávati, vyběhovati* = *během vyjíti*, aus-, herauslaufen; *strměti*, vorlaufen, vorspringen; *obnášeti, činiti*, sich belaufen; *vytéci*, ausfliessen, auslaufen; *oběhati, obstarati, opatřiti*, belaufen, laufend verrichten; *během unaviti*, durchs Laufen ermüden; **se** = *dosti běhati*, sich auslaufen, genug laufen; *unaviti se*, sich ablaufen, sich matt laufen; *během se občerstviti*, sich auslaufen; *během ujíti*, entrinnen, entlaufen, entgehen. Jg. = **abs.** Až mne zavoláš, vyběhnu. Us. Vybíhá trám, dřevo (strmí z něčeho ven). Us. Řeka vybíhá (přetéká). V. Čas vyběhne. D. Hrách (přezralý) vyběhl (= vypadal, fiel aus) Us. Kš. Vyběhlo zatím půl třetího sta let. V. — **co**: peníze, si almužnu. Us. — **koho**: koně (během unaviti). Bern. — **odkud (proč)**. **Na** jeho hlas **z** domu vyběhl. Us. Ven ze sebe vybíhá. Kom. Voda z nádoby děravé vybíhá. Kom. Vyběhl synaček z choja, vítaj Aničko moja; To Cvečkovo peří dolů vodů běží, zastav ho, Aničko, vyběhna ze dveří. Sš. P. 234., 399. Co chvíla z domu vybíhala. Mor. Šd. Stranování ono **z** kolejí nauky křesťanské a jednoty víry v roztěpy **a** rozmíšky a rozbroje nevybíhalo. Sš. I. 155. Všichni takměř lidé ven z sebe vybíhajíce ve světě, čím by mysl kojili, hledají. Kom. Myši vyběhly z svých skrýší. BO. — **proč**. Aby měštěníné, kteříž sú proto a pro strach mnozí vyběhli, zase do města sie navrátili. Arch. I. 213. — **jak.** Vyběhla **bez** kytlice. Sych. Zdá mi se, že by jeden **po** druhém byl vyběhl. Hus III. 285. Z miery vyběhnouti. St. Kopí v ostrý hrot vybíhá. Us. — **komu.** Mohl jest dělati a vyběhati sobě. Hus II. 242. Dej pozor na mlíko, aby ti nevyběhlo, nevykypělo. Us. Dch. — **s čím.** Mynářka vyběhla s velikú lopatú, zabila babulku (krávu) pěkně dubenatú (gefleckt). Sš. P. 538. S čímžby člověk vyběhl, to jest jeho, a což by na dědině ostalo, to jest... Půh. II. 58. — **kam (s čím jak)**: **na** ulici, Us., na moře s pěti koráby. L. V. na lov. Sych. Nepřítel vybíhá až **k** městu. Us. **Z** ležení **do** okolních krajin na lov v. Sych. V. do zahrady. Na horu vyběhla, okénkem vyhledla; kavky-li letíja, či Turci běžíja?; Ta gulatá řepa, ta křičí ze sklepa, že, jak na ně ven vyběhne, že jim hned vyklepá (vybije). Sš. P. 125., 705. Prasata vyběhly **na** dvůr, **na** zahradu. Us. Tč. Vyběhnu ven **až pod** jednu vrbu. NB. Tč. 105. Ve své jsa Bůh zavřen velebnosti vyběhl jest *vší věcí* **nad** náš rozum. Exc. — **nač.** Vyběhlo **to na** 100 zl. (činilo to). Us. — **(co) kudy.** **A** dům vyběh oknem ven. Er. P. 15. Židé všechno **po** vesnicích vyběhají. Ros. — **si co v čem.** V závodech si něco v. (běháním získati). D. — **s infinit.** Deti moje, mohly byste, povedá, vybehnút dač zastrelit. Dbš. Pov. I. 2. — **se.** Vz na hoře. Hodně jsme se vyběhali. Vyběhal se, proto dobře spí. Us. Šd. Kděže si sa ty tu vybehala (jaks sem přišla)? Němc. VII. 244. Vyběhal se zámek (otvíráním otřel, spotřeboval). L. — **se komu** (během ujíti). Utrhačům se ani duchovní nevybíhají. Lom. — **se v čem.** V řečech i skutcích žádný se jim vyběhati (ujíti) nemůže. Br.

Vyběhávač, e, m. = *vyběhač.*

Vyběhávati, vz Vyběhati.

Vyběhlec, hlce, m. = zběh, *odpadlec*, der Ausreisser, Abtrünnige.

Vyběhlice, e, f. = *něco vyběhlého, vyrostlého, jmenovitě vyrostlá řípa.* U Poděbr. Vz Vyběhlík. Fa.

Vyběhlík, u, m., der Aufschössling. Z vysázených malých řípek byla velká část vyběhlíků. Pokrok. Vz Vyběhlice. — **V.**, der Auflauf, *nákyp*, jídlo. — **V.**, a, m., ein Ausgelaufener.

Vyběhlosť, i, f., das Auf-, Auslaufen.

Vyběhlý = *který odněkud vyběhl*, entlaufen, entsprungen. V. mnich, Apol., pohoří. Dch. Kromě našich v-lých a uteklých měščan. Arch. I. 199. — **odkud**: z kápě. Fil. Měšťané **pro** zákon boží **od** nás utekli a v-hlí. Arch. I. 218. Žid křtěný, vlk chovaný, mnich z kláštera vyběhlý vše jednostejní. Bl. 296.

Vyběhnouti, vz Vyběhati.

Vyběhnutí, n., das Auslaufen, der Auslauf. V. násilné a náhlé. V.

Vybejvati, vz Vybývati.

Vybeknouti, vz Vybečeti.

Vybělalý, weiss, bleich geworden. Us.

Vybělaný. U Malínů v poli sú ovečky v roli, pěkné bílé, vybělané. Vz Vybělalý. Sš. P. 771.

Vyběleti, el, ení, weiss werden. Plátno tak vybělelo jako sníh. Us. Tč.

Vyběliti, il, en, ení, vz Vybíliti.

Vybelkotiti = *vysloviti.* U Místka. Mtl.

Výběr, u, m., **výběř**, e, f. = *výbor, výběrek, výběrka*, die Auswahl, das Sortiment. D. Koř. br- výběr a vybierati (*r* stupňováno v ěr). Gb. III. 146. Zboží v náležitém, ve velikém výběru, Waaren im angemessenen, grossen Sortiment. Nz. Květný v., die Anthologie. Dch. V. = sklad rozmanitého zboží, das Sortiment. Nz. Bylo toho až na v. Koll. Je toho dnes na trhu na v. Us. Vejce na výběr tři za groš, čtyři bez výběru. Jg. V. slov. Us. Na predaj a na výber. Dbš. Pov. V. 30. Móš na v., hast die Auswahl. Us. Šd. Mezi nahnilými jablky malý v. Us. V. umělý, přirozený. Osv. 1871. 47. Táhne se apoštol k v-ru stravy (delectus ciborum) a nápoje předepsanému. Sš. II. 215. Knihy na v., das Sortiment. — **V.** = *vybírání*, das Einnehmen, die Einnahme. V. cla najmouti. Sš. L. 53. (Hý.). **V.** peněz, das Incasso. V. směnky obstarati, das Incasso eines Wechsels besorgen. Škř. — **V.** = *vybrané zboží*, auf Borg genommene Waare. Má za ní mnoho peněz za samý výběr. U Chocerad. Vk.

Digitized by Google

Výběra, y, m., osob. jm. Sd.
Výběrací, aus-, einhebend. V. úřad. Us.
Výběrač, e, m., der Aus-, Herausnehmer. V. kamenů = přístroj k odstraňování kamenů z pole. KP. V. 42. — **V.**, der Auswähler. — **V.** cla, der Zolleinnehmer. Reš.
Výběračka, y, f., die Schöpfkelle. Čsk. — **V.**, die Ausnehmerin, Auswählerin, Einnehmerin. Us.
Výběračný = *vybíračný*.
Výběradlo, a, n. = *výběrač*. V. kamenů (přístroj ve škrobárně). Zpr. arch. VIII. 88., X. 45.
Vyberaná, é, f., die Aushebung (der Soldaten). Bude vojna, bude v., nepustím milého, radšie pojdem sama. Sl. ps. Tč.
Vyberaniti, il, ěn, ění = *beranem utlouci, upěchovati*, ausrammen. — **co**: břeh. Ros.
Vyberaný; *-án, a, o*, ausgewählt. Čo len živo zažiadal, priam bolo všetko na ubrúsku, samé v-né jedlá a pečenky. Dbš. Pov. III. 59.
Vyberati = *vybírati*.
Výběravý. V. slučnost, die Wahlverwandtschaft. Šp.
Výběrce, e, m. = *výběrač*.
Výběrčí, ího, m., podlé *Dnešní*, der Einnehmer, Steuereinnehmer. V. berní a platů, cla (celný), V., vrchní, daní, nápojní berně, D., posudného, Schön, desátků, Kom., loterní. Šm. Také což na tě jest položeno peněz k placení dluhů, že nemeškáš toho položiti u v-čích. Tov. 3. V. zemský. Žer. Záp. II. 52. Bedřich ihned po vítězství pražském vypravil do země v., kteří jí byli velmi za obtíž. Ddk. IV. 31. Vz Berník. — **V.**, Einnahms-. V. pokladnice, úřad. J. tr. Poštovní v. list (jímž vybírati lze dlužné pohledávky do 200 zl.).
Výběrčický, Einnehmer-. V. služba. 1684.
Výběrčík, a, m. = *výběrčí*. Bern.
Výběrčivý = *vyběračný*.
Výběrectví, n., die Einnehmerei. Dch.
Výběrecní štace, die Einhebungsstelle. Úpl. trest. zák.
Výběrek, rku, m. = *výbor*, das Ausgelesene, der Auszug, die Auswahl. V. z otázek. Kram., Koll. I. 223. — **V.** = *výminka*, die Ausnahme. Hil. — **V.**, die Abgaben, Steuer, Kollekte. — **V.** = *brak*, der Ausschuss, Auswurf, die Ausschusswaare. Bern.
Výběrka, y, f. = *výběrek*. D. Bez v-ky = napořád. Rad. zv. — *V-ky*, Sammlungen, Leistungen. Na Slov. — **V.**, y, m., osob. jm.
Výběrna, y, f. = *celný úřad*. Berg. V. daně, Steueramt.
Výberně, mit Auswahl. Na Slov.
Výběrnictví, n., der Eklektismus. Mus. XI. 430.
Výberník, a, m. = *vyběrač*. Na Slov.
Výběrnosť, i, f., selekce, die Möglichkeit der Auswahl. V. organismů. Stč. Zmp. 807.
Výběrný. V. knihkupectví, Sortimentsbuchhandlung. Skř. V. peněžnictví, das Incassogeschäft. J. tr. Výběrné požitky, fällige Nutzungen. J. tr.
Vybesedovati se = nabyti se na besedě. Už ste se vybesedovali? Us. Šd.

Vybetonování, n. V. caissonu. Zpr. arch. XII. seš. 2. str. 25.
Vybetonovati, betonniren. — **co**: stoky. Us.
Výběžčitý, výběžkatý = *výběžky vypouštějící*, stengelsprossend. Rst. 518., Čl. Kv. XXIX.
Výběžec, žce, m. = *výběžník*, der Auslaufer. Šm.
Výběžek, žku, m., der Ausläufer, Vorsprung, die Spitze. V. kopce slove brdo. Tč. exc. Ta výspa má ostrý v. Us. Dch. Odvětví výběžků karpatských. Ddk. V. 228. V. stavby. Dch. V. hory, odstřelek, poboční, výpustek. Š. a Ž. V. říše (jako Dalmacie). Kř. Stat. 4. Českomoravská výšina táhne se s výběžkem k Drahanům; Hřbet západní jest v. výšiny u Drahan; Pohoří táhne se zde na 30 mil s nesčíslnými v-ky; Hrady byly na příkrých v-cích horských nebo na ostrovech a mezi řekami vystavěny. Ddk. IV. 125., 126., 128., 212. (Tč.). — Dva krátké v-ky dogmatické. Sš. II. 150. (Hý.). V. do moře. Balbi. V. u sloupů. Vz Vlšk. 8. — **V.** *v rostl.* = *výrostek*, větev na zem prostřená a z uzlů vedlejší kořeny a pupeny vyhánějící, der Ausläufer. Kk. 23. Vz Šlahoun. Schd. II. 185., Slb. XLVII., Kk. 23.
Vyběžení, n., das Auslaufen.
Vyběžeti, vz Vyběhati.
Vyběživý = *co vybíhá*. V. psineček, agrostis stolonifera. Krok III. 379.
Výběžka, y, f. = *výrostek z kořene*, der Schössling. Jg. V. = odrostek po celé délce listnatý a z konce kořeňující prýtující lodyhu jako u zběhovce plazivého, jestřábníka chlupáčka, der Sprosser. Rst. 518. *V. stélková* = kretečka na stélce matici lišejníkové na způsob šupiny n. lupínku s povrchem zůstávající spojená, die Lagersprosse, Seitensprosse. Vz Rst. 202., 516.
Výběžkatý = *výběžčitý*.
Výběžnatý. V. svlačec, convolvulus imperati. Rostl. III. b. 138.
Výběžník, a, m. = *výběžce*.
Výběžný = *vybíhající*, auslaufend, streifend. V. rota, D., vojsko. Bur.
Vybičiti, il, en, ení = *dovésti*, ausrichten. Us.
Vybičovati = *bičem vybiti*, aus-, abpeitschen. — **koho jak**: notně. Us.
Vybídce, e, m., der Herausforderer. Rk.
Vybídka, y, f. = *vybídnutí, vybízka*, die Aufforderung. D.
Vybídnouti, dnul a dl, ut, utí; *vybízeti*, el, en, ení, auffordern, antreiben, aufmuntern, herausfordern. — **koho k čemu**: k boji, Jg., k větší pilnosti. Petr také v říši českomoravské vybízel k tažení křižáckému; Dne 9/1. vybízí z Modřic k přispění almužnami herburským pannám; Čechy k válce v-zel. Ddk. IV. 91., V. 260., 146. — **na co**: na kordy. D. — **co odkud**. Vybídl svornosť z domu. Us. na Mor. — **aby**. Vybídl ho, aby se s tím vytasil. Sych. — **koho** (*gt.*, *šp. m.*: *akkus.*). V. svých vrstevníků k jídlu m.: své vrstevníky. Vz Vy-. Brt.
Vybídnutí, n., die Aufforderung. K takovému tažení stalo se v. Ddk. III. 283.

Vybíhač, e, m., vz Vysýpač.
Vybíhající, auslaufend. V. žíla a žebra listová u bodláku nachýleného. Rst. 518.
Vybíhal, a, m., osob. jm. Šd.
Vybíhání, n., das Auslaufen. Us.
Vybíhati, vz Vyběhati.
Vybíhavý = *který vybíhá*, auslaufend, ausschweifend. V. myšlénky. Jg. V. pýr obecný. Rst. 518., Dbš. Obyč. 100.
Vybiják, e, m., die Flasche, ve fys. Na Slov. Ssk.
Vybijáky, pl., m., die Oelpresse. Na Slov. Plk.
Vybíjaní, n. V. vosku, das Wachsziehen. Slov.
Vybíjaný, na Slov. V. klobúk. Lipa II. 255. Poznáš jich po vybíjanom širáku na hlavě. Dbš. Obyč. 55. — **čím**. Aby hotovili zlatom a diamanty v-né kantáre, erboben. Dbš. Pov. I. 313. — **V**. *šelma*. Vz Šelma. Šd. To je figliar od kosti a majster klincami v-ný. Mt. S. I. 96. Vz Vybíjený.
Vybíjecí kladivo, der Zweckhammer. D.
Vybíječ, **vybiječ**, e, m., der etwas herausschlägt. V. vlny, der Wollkrämpler. L. V. elektrický, der Auslader. Nz. Vz KP. II. 200. Vz Vybiti. — **V**. = *výbojník*. Pûh. A tu nikdo, kdo by proti v-čům jí bránil. Gusle od Kapra. 38.
Vybíječka, y, f., das Markirbeil, v horn. Bc. — *Ostatné* vz Vybiječ.
Vybíjedlo, *vybijedlo*, a, n. = *čím se zbraň vybíjí neb z ní vytahuje*, das Ausladzeug. Bur.
Vybíjení, n., das Ausschlagen. V. elektrické. Vz KP. II. 200., Vybiti. — **V**., die Plünderung. K prosbě Soběslava Boleslav vojakům svým všelikého v. a plenění zapověděl. Ddk. II. 428.
Vybíjený; *-en, a, o*. Item z v-né vlny osnov aby žádný nedělal. Sedl. Rychn. 38. — **V**. = *prohnaný*, durchgetrieben. V. šelma. Na Mor. Brt. Vz Vybíjaný.
Vybíjeti, vz Vybiti.
Vybílení, n., das Ausweissen, Bleichen.
Vybílený; *-en, a, o*, getüncht, ausgeweisst. V. světnice. Us. — **V**., gebleicht. V. plátno. — **V**. barva, durchs Färben verbraucht. Us.
Vybíliti, ím, il, en, ení; *vybělovati*, ausweissen, -tünchen, -bleichen. V. — **co**: dům, pokoj = obíliti; plátno (bílé učiniti), vápno (bílením spotřebovati). Us. — **co kde čím**: plátno **na** slunci, chemickými prostředky, Us., kosti deštěm a větrem. Č.
Vybírací, eklektisch. Dch. Vz Vyběrací.
Vybírač, e, m., der Einnehmer, Sammler. Františkány vydával za podvodné v-če peněz. Ddk. V. 186. Vz Vyběrač.
Vybíráček, čka, m., ein wählerischer Mensch, Ausklauber, Näscher. Puch.
Vybíračný, **vyběračný**, wählerisch, wahlsüchtig, leckerhaft. Nebuď tak v-čný, však tě to neotráví. Us. Ten má v-čný jazýček, der hat eine feine Zunge. Dch. Je velice v-čný. Šd., Tč. — **v čem**: v jídle. Us. Tataři v potravě nebyli příliš v-čni, psi, žáby, hadi, koňské mléko a proso byli u nich v obyčeji. Ddk. V. 223.
Vybírák, u, m., der Hohlhobel. D.
Vybíral, a, m., osob. jm. Šd.
Vybíralík, a, m., osob. jm. Šd.
Vybíranec, nce, m., der Ausgeklaubte. Zlob.
Vybírání, n., das Aussuchen, die Wahl. Předchozím v-ním, anticipando. Šp. V. daně, die Steuereinhebung. Šp.
Vybíraný; *-án, a, o*, herausgenommen, ausgewählt, erhoben. V. daně. Us. — **odkud**. Žáčku, žáčku učený, ze všech škol v-ný, a ty víš, nám povíš, co je jeden. Sš. P. 76.
Vybírati, vz Vybrati.
Vybíravě = *vybíračně*, wählerisch. Proch.
Vybíravý = *vybíračný*. Srdce naše velmi jest věc vybíravá. Kom. Cent. 34. Sych. Tys cosi v-ho! Dl. V. jazyk. Nrd. Ball. 20.
Vybírka, y, f. = *výběrek*, *výběrka*, die Auswahl.
Vybiti, biji, bij, (v obec. mluvě: vybí), bije (ic), il, it, itý; *vybíjeti* (na Slov. *vybíjati*), vybíjej, el, en, ení = *vytlouci*, aus-, herausschlagen; *násilně otevříti*, einschlagen, ausbrechen; *bitím vypuditi*, *vyhnati*, herausschlagen, heraustreiben, herausdrängen; *děravým učiniti*, löcherig machen, austiefen; *vyryti*, abdrücken, ausprägen, prägen; *bije vystihati*, ausschlagen; *vymačkati*, auspressen; *čechrati*, die Wolle schlagen, kardetschen; *bitím spotřebovati*, *způsobiti*, durchs Schlagen machen, hervorbringen, bewirken; *uprati*, *sbiti*, aus-, durchprügeln; *pobiti*, alle völlig wegschlachten, todtschlagen, ausrotten; *se*, sich durchschlagen, befreien. Jg. — **abs**. Hodina vybíjí. Hodiny nemohou vybiti. Vybila tvoje hodina (čas tvůj přišel). Us. — **co, koho**: hřeb; někoho (vytlouci); domy, vsi, města atd. = pleniti, Cyr., Háj., Dal., V., D., Skl. 26. Často vybíjely mě. Ž. wit. 128. 1. A ona vezme metlu a vybije ho ven. Dbš. Pov. I. 17. Kostel vybil, z něho věci sebral. Mtc. 1882. 76. Luza vybíjela domy. Us. Dch. V. díru, Šp., vosk (pressen, ziehen), Dbš. Obyč. 100., kondensator. Čs. math. X. 223. Nehaž kamenem, vybiješ okno. Slez. Šd. V. cihly, formen. Slez. Šd. Vybili mlýn v Božejově a co jsú tu vzali, to jsú všecko strávili u Petra. Tč. 2. Když jsú k tomu mlýnu přišli, nemohli jsú pro psy k němu přístupu jmieti, aby jej vybili a tak jsú zasě odešli. NB. Tč. 113. I vybíjeli jsú listy falešné pravіece, by to byl papežóv interdikt. Arch. III. 293. Vybíjel muoj duom. Pûh. II. 475. Pěchota vybila klášter sedlecký. Dač. I. 250. V. důl = vykopati, L., axamit, Ros., obrazy (vyrážeti, vyrývati), L., dílo (vyvýšiti), V., olej (vytlačiti), koukol, Jel., vlnu (čechrati, česati). Us. Všecky hřebíky vybil (spotřeboval). D. Všecky vybil = pobil. Bern. — **co, koho, se odkud**: hřeb z prkna, Us., dno ze sudu, Zlob., někoho ze želez (vysvoboditi). Vrat. Někoho z domu (vyhnati). V., Ros. Někomu něco z hlavy v. (vymluviti). Us. Něco z dítěte v. (bitím způsobiti). Us. Ze zástupu se vybil (prodral), Troj., z dluhů. V. Chce Hrdibona z jeho domu vybiti a jeho šacovati. Tč. 23. Poněvadž Mikuláš branný Václavovi jistce jeho dlužníka z rukú vybil... NB. Tč. 19. Lebo som už všetky čertovské figle z něho vybil. Dbš. Pov. I. 534. **Od** stola ho vybil (vyhnal). Ehr. 13. — **co komu**. Pych mi učinil chtíc mi dědinu v., Frevel

am fremden Gute. Půh. II. 498. Kolikrát mně vybila! Us. Šd. Ja kdyby mne všeci bili, přece by mě nedobili, já su synek jediný, vybiju všem z dědiny. Sš. P. 570. Všem truhly vybili. Let. 27. Máslo, sýry i jiné domovité věci, jim pokoje vybivše, pobrali. Arch. IV. 91. Člověka mě vybili; Našemu člověku vybili dvéře a zámky. Půh. I. 243., 183. Cf. Mtc. 1878. 58. V. někomu zuby, oko, okna. Us. Vybili mu, co se do něho vešlo. Sych., Dch. Cf. *gécnút*, *gécat*, géc ho! (= žduchnouti), *čepcovat* koho, *vyčepcovat* komu, *česnút* atd. (udeřiti: tak ťa česnu!), chlopit (chlóp ho!), vychlópat komu, křápnút koho, lisknút, liščit po hubě (lisk ho!), řiznút po hlavě (řiz ho!), škrábnút (škráb ho!), šmignút prutem (šmig ho!), žignút čaganem, strčit komu jednu, takovú ti usuším! (vlepím), někomu vycasnovat, vycúhat, vyčesat, vydrat, vylátat, vyłépat, vymłátit, vyohýbat, vyopálat, vyožíhat, vyráňat, vyróchat, vyřezat, vysmýkat, vystrúhat, vystřapcovat, vystřílat, vyšúpat, vyzpovídat, vyzvářat; vyspořádat koho. — Dostaneš młatu, řezu! počkaj, ty dostaneš, nabereš, zebereš, obzobeš, vydržíš! Na Mor. Mtc. Brt. — **co komu odkud čím, jak**. Někomu oko kamenem vybiti. Us. Tč. Ani klínem mu to z hlavy nevybiješ. Us. Šd. Tu mi člověka pravú mocí z klády vybili od mého rychtáře. Půh. I. 221. Žižka chvíle té octnul se v takovém nebezpečí, že bojovníci jeho jen stíží vybili ho cepy z rukou nepřátelských. Pal. Dj. III. 1. 395. Vybila ho mať lopatou z kuchyně. Mt. S. I. 52. Klín klínem vybíjeti (zlým zlého dobývati). Us., Koll. I. 342. Domy brannou rukou v. (pleniti). Troj. Bych mu pěstí zuby vybil. Hr. rk. 405. V. důl hlinou, Us., podlahu prkny. D. — **co kde**: **na** zlatě (vyryti), Jel., arch **v** tiskárně. L. Slzy mně kapaly, **po** drobném kameni jamky vybíjaly. Sš. P. 287. Sluzenky kapajú, **na** tvrdém kameni jamky vybíjajú. Sš. P. 354. **V** Praze někteří židy vybili. Dač. I. 295. **Pod** lavkú mu vybije, starú metlú přikryje. Sš. P. 745. V jeho dvoru vybil jemu zámky na komorách. Půh. II. 53. Vybili mlýn **pod** Načeracem. Tč. 1. Ďabel z kolibky vyletěl, tři kola jest v okně vybil. Sš. P. 780. Až my umřeme, zkážeme sobě zlaté litery vybít na hrobě. Sš. P. 797. — **proč**. Gazda ho vybil pre pieseň. Tatry a more. 150. — **kdy**. **Ve** dne ma vybije, v noci ma obejme. Sl. ps. 211. **Po** tej tmavej noci vybiješ si oči. Sl. ps. 299. — **kam**. Keď išiel, stavali tam košiar pre ovce a vybíjali **do** země diery železným kolom. Dbš. Pov. VII. 14.

Vybití, n., vz Vybiti. V. noční = *výboj*. Vš. Jir. 153. Kaž sobě dáti komorníka na ohledánie v. nočnieho; Po v. hned má to, co se jest jemu stalo, súsedóm oznámiti. Vš. Jir. 153.

Vybitý; *vybit, a, o*, abgeprügelt. V. cesta (vyjezděná, ausgefahren). — **V.** = *vyloupený*, erbrochen. V-té nebo vylúpené truhly. Vš. Jir. 153. Má jemu ukázati dóm vybitý. Arch. II. 102. — **odkud**. Železa ze mlýna v-tá. Tč. 2. — **V.** = *vymrskaný, vycvičený, zběhlý, honěný, chytrý*, durchtrieben, beschlagen. — **v čem**. V chytrostech vycvičeni a vybiti jsouce. Br. V zápasení velmi schopní a vybití. Cyr. — **nač**. Na všecko všudy vybitým býti. Cyr. — **kde**: **na** zlatě (vyrytý, abgedrückt). Jel.

Vybízecí konjunktiv, conj. adhortativus. Ndr. 351.

Vybízeti, vz Vybídnouti.

Vybízitel, e, m., der Aufforderer.

Vybízka, y, f., vz Vybídka. D.

Vybížka, y, f. = *vyběžení, vyběhnutí*, der Auslauf. — **V.** = *vpád*, der Streifzug, die Streiferei. D.

Vyblabnouti, herplappern. Sou to tuponi, leda vyblabnou své méno. U Uher. Hrad. Tč.

Vybľabotati = *vybleptati*. Ráno už svitlo Jáchymkovi v hlave, čo to v-tal. Dbš. Pov. I. 158.

Vyblafkati se, sich ausbellen. — Pes už se v-kal. Ta fena (zlá žena) ještě se nevyblafkala. Mor. Šd.

Vyblaniti, il, ěn, ění = *vyplaniti, vysekati*, bolzen, ausroden. — **co**: les. Ros. — **V.** = *vyžvaniti*, ausplaudern. — **co**. Co slyšíš, vyblaníš. U Kr. Hradce. Kšť.

Vyblavkati, vz Vyblafkati.

Vyblázniti, il, ěn, ění = *šaškováním něco získati*, durchs Narren etwas erlangen, bekommen. — **se**, ausnarren, aufhören ein Narr zu sein. Již jsi vybláznil, již jsi se vybláznil? Jg. Blázen se v-zní a trochu se vyprázdní (si kapsu). U Rychn. Ntk.

Vyblblati, herausstottern. Kln., Bern.

Vyblebtati, vz Vybleptnouti.

Vyblečeti, vz Vybleknouti.

Vyblediti, il, ěn, ění, bleichen. Posp.

Vybledlosť, i, f., die Blässe, Verblichenheit. Jg.

Vybledlý, bleich geworden, verschossen, abgeschossen, ausgeblichen, verblasst. V. písmo, Dch., Mus. 1880. 408., **malba**, Us., **barva**, šat, obličej, Us. Tč., černidlo, inkoust. Tč. V. bázeň (verschwunden).

Vyblednouti, dnul a dl, utí, ver-, erbleichen, verschiessen. Fiala vybledla. Us. Látka, obraz, písmo vybledlo. Us. Původní smysl metafor vybledl. Dk. P. 94.

Vyblednutí, n., die Verblassung. Dch.

Vyblechovati, ausbleichen. Sukenko modre vyblechuje. Sš. P. 594.

Vyblejsknouti, sknul a skl, utí = photographiren (žertem). Dal se v. Vz Oblejsknouti. Us. Dř., Kšť.

Vybleknouti, knul a kl, ut, utí; *vyblekati, vyblekovati* (na Slov. *vyblečeti* a *vyblačeti*, 3. pl. -čí, el, en, ení) = *vytlachati*, ausplappern, ausschwatzen, mit etwas herausplatzen. — **co**: tajnosti. Kom. — Sych., Ros. — Co rektor vyblačí (vyzpívá, durch Singen erwerben), to rektorka vyvláčí (vydá). Bern. — **co proti komu**: hanění. Eus., Trip. — **co o kom**. Smrž.

Vyblekotati, ausbellen, ausstottern. Us.

Vybleptnouti, *vyblebtnouti*, tnul a tl, ut, utí; *vybleptati, vyblebtati, vybleptovati* = *bleptavě vypověděti*, herausstottern; *vybleknouti*, ausplauschen, dumm ausschwatzen, mit etwas herausplatzen. — **co**. Ros., D., Sych., Tyl., Dch. Hned vybleptne, co mu slina na jazyk přinese. Us. Ntk. — **komu**. Co kde slyší, hned to sousedce vyblepce. Us. Tč.

Výblesk, u, m. = *vybleskuutí*, das Aufblitzen. Smet.

Vybleskuouti, *vyblysknouti*, sknul a skl, utí; *vybléskati*, *vybleskávati* = *bleskem se vyjeviti*, hervorschimmern, hervorblitzen. — **odkud**. Bludné proudy z dolin vybleskují. Hlas. Z ňáder ven se vybleskla jí dýka. Čch. Bs. 169. Nad to vybleskuje z tvorů boží božskosť t. j. velebnosť, velicí; Ze slov těch patrně vybleskuje, že... Sš. I. 28., J. 51. — **co kam**. Perla slávy Páně měla **na** vše strany vniternou záři a jasnosť vybleskovati. Sš. J. 262. — **kde: na** východu záře vybleskla. — **se**. Jak se vyblyskuje, bude pršet. Us. Tč. — **se kde. Na** západě se vyblyskuje. Us. Tč. — *Vyblýskati se* = *přestati blýskati*, verblitzen. D. — Jg. — **V.** = *vyblejsknouti*. Us. Tč.

Vyblinkati, *vyblinknouti*, knul a kl, utí = *vybliti* (v dětské řeči). Us. — **V.** = *roztlouci*, zerschlagen. — **co čím**: okna kameny. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vybiti*, durchprügeln. — **komu jak**: **po** hlavě, že to blinká, dass es schallt. Na Ostrav. Tč.

Vybliti, bliji, il, it. ití; *vyblivati*, *vyvrhnouti ze sebe*, ausspeien, auswürgen, ausköken. D. — **co**. Co sní, vyblije. Us. Kusy krve vyblil. Us. Ten to tam všecko vyblil (vytlampal, ausplaudern). Ros. — **co proti komu, na koho** = *vyliti*, ausgiessen. Svůj hněv. Ros.

Vyblitý, ausgespieen. Vypadá zrovna jako v. Us. Ntk.

Vyblivač, e, m., der Ausspeier, Kotzer. L.

Vyblknouti, knul a kl, utí; *vyblkati*, *vyblkovati* = *vyšlehnouti jako plamen*, *vychrliti se*, *vzplanouti*, auflodern, hervor-, autwallen, herausbrechen, emporflackern, herausdampfen, herausschlagen. — **abs**. Pred vyblukujúcim pál'om (plamenem) pece. Na Slov. Dbš. Obyč. 73. Jak se voda vaří, začíná vyblkovať; Voda vyblkuje a jak jí nepřikryješ, vyblká všecka, in Bläschen aufgehen. Na Ostrav. Tč. — **jak**. Náruživosti vyblkly v plameň. Lipa. 167. Tím mohutněji požár ten vyblkne. Proch. — **(komu) kde odkud**. Ptákovi neustavne plameň **z** pyska vyblkoval. Dbš. Pov. I. 108. Len na prostriedku izby vatra, z ktorej svetlý plameň vyblkuje. Dbš. Pov. I. 22. **V** tom domě (Bern.), z té díry plamen vyblkuje. Koll. — **kam**. Oheň vyblknul **nad** střechu. Na Ostrav. Tč. Nedlouho, aj plamen vyblukoval (vyblkoval) **od** země až nebes **do** stropu. Koll. I. 122.

Vyblknutí, *vyblkání*, *vyblkování*, n., das Hervorbrechen des Feuers.

Vybloudití, il, dění a zení, aus dem Irren herauskommen, sich herausfinden. — **odkud**. Nemohl z lesa vybloudití. Jg.

Vyblunkati, *vybluňknouti* = *bluňkem vyjíti*, hervorklucksen, -plumpen. Ros.

Vyblutý = *vyblitý*. Na již. Mor. Šd.

Vyblyskavý, aufblitzend. Dch.

Vyblysknouti, vz Vybleskuouti.

Vybobčiti, il, en, ení, ausklatschen. U Brušperka. Mtl.

Vybobněti, *vybopněti* atd., vz Bobněti, herausquellen, auslaufen. Ros.

Vybobrovati = *bobruje vyjíti*, hervorwaten wie ein Biber. — **V.** = *vyklopýtati*, hervorstolpern. Ros.

Výboč, i, f., **výbočí**, n. = *vybočení*, der Umweg, Absprung, Umschweif. Vz Úskok.

Vybočenec, nce, m. = *vybočený rým*: čini, míní. Puchm.

Vybočení, n., die Ausbiegung, Ausbeugung, Ausschreitung. V. z mezí. Us. Dch. — **V.**, die Ausbauchung, Bauchung. V. u kotla. Us. V. (vyboulení) plechu kotelního. Šp. V. sloupu. Nz. V. ku předu (hrb prsní či přední), lordosis. Nz. lk.

Vybočilý, säbelbeinig. Šm.

Vybočiti, il, en, ení, *vybočovati* = *z cesty na bok straniti*, ab-, auslenken, aus der Bahn lenken, auf die Seite lenken, weichen, abweichen, abschweifen. — **odkud: z** cesty. V. ze silnice. Us. Tč. Spisovatel vybočuje příliš daleko z mezí slušné a střízlivé polemiky. Mus. 1880. 475. V-čil apoštol **od** napomínání započatého. Sš. II. 162. — **komu**, auf die Seite treten, ausweichen. Us. Tč. — **kam: na** postranní cestu. Us. Tč. — **se na koho**: vůl se na něho vybočil, trat ihm entgegen. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *boky čeho vycpati*; *na bok vykřiviti*, ausbauchen.

Výbočka, y, f. = *záhyb*, *zkřivení*, die Krümmung. Nz. lk., Stč. Zmp. 614.

Výbočnosť, i, f. = *výtržnosť*, die Extravaganz. Dch.

Výbočný, lateral. V. bod. Jdč. IV. 82.

Vybočování, n., vz Vybočení. V. či derivace projektilů vystřelených z rybovaných děl. ZČ. I. 180.

Vybodákati, *vybohdákati* = *bodákáním*, *bodej*, *bohdej říkáním získati*, sich etwas durch Schelten, Verwünschen erwerben. — **si co**. Hleď, abys sobě něco nevybodákal. Ros.

Vybodení, n., das Ausstechen. Us.

Vybodený = *vybodnutý*, ausgestochen. Oči v-né. BO.

Vybodnouti, ul, ut, utí, *vybůsti*, bodu, bodl, den, dení; *vybodati*, *vybádati*, *vybodovati* = *vypichnouti*, *pobodnouti*, aus-, herausstechen, durchs Stechen herausholen. — **co, koho**: díru (bodnutím učiniti); koně (pobodnouti, spornen). D. — **co, komu**: oko. V., Háj. Nežli sa priblíži, hrozné mu vibodně okále. Hollý. — **čím**: nožem. Us. Krajícem chleba oko sobě vybodne. V. — **co odkud**: někomu hněv **ze** srdce v. Krok.

Výboh, a, m., osob. jm. Sl. ps. Šf. II. 156. — **V.** = *modla*, ein Abgott. Koll.

Výboj, e, m. = *vybití* (vz Vybiti) *domu*, *násilné dobytí se do domu a bití někoho v něm*, *útok*, *útok na dům a pobrání tam majetku* (Kn. drn.), gewaltsamer Einfall in fremdes, unbewegliches Gut, die Heimsuche. S násilím na majetku provedené přepadení obydlí čili vloupení nazývá se v případě pouhého zničení věcí *hrdosť*, v případě současného oloupení **pak** výboj, násilí, vis, violentia, excursio. Ddk. IV. 231. V. noční ve Hradkově vsi. Arch. II. 36. Stala se mi škoda výbojem. Kn. rož. Komu se v. noční děje, má na sousedy volati. Vš. V. aneb zjevné lúpení. Št. Kdyžby měštěnín pro v. utekl z města. Sob. 159. Z výboje jeden póhon

i právo pohoniti jako z plena. Kn. rož. 163. Učinil moc a v. na mém zboží, z chalupy mého člověka vybil. Půh. brn. 1447. V. činiti noční věcí. Půh. ol. 1412. Ihned súsedóm v. má oznámiti. Arch. III. 175. — V., die Ausschreitung, Gewaltthätigkeit. V-je nemalé proti řádům činil. Gl. 371. V MV. nepravá glossa. Pa. Na právo v. učinil, Gewaltthätigkeit. Čr. — V., der Eroberungskampf, die Offensive. Vz S. N. Slované zbraň nosili k obraně, nikoli k výboji. Šf. Bídný v., schnöde Eroberung. Dch. Spolek k výboji, das Trutzbündniss. Čsk., Šb. Hodlal výboje své až k moři baltickému rozšířiti; Zřekl se výbojů svých v Polště a hodnosti královské; Čím více výbojů, tím hojnější důchody komory královské; Následkem jeho světových výbojů vyšinuli se v první řadě Rusové a Němci; Za naší doby nazvali bychom takový poměr spolkem na v. a odboj. Ddk. II. 47., 141., 143., V. 215., 302. (Tč.). — V. elektrický. Vz Čs. math. X. 220.

Výbojce, e, m. = *výbojník*. — V., der Eroberer. Vilém výbojce; Nestal se výbojcem z pošetilé žádosti a msty. Ddk. II. 298., 136. — Šb.

Výbojek, jku, m. = *co vybojováno jest*, das Erkämpfte, Eroberte. Dch.

Výbojmo, offensiv. Šm.

Výbojně, offensiv. Hvls. Posud pokračoval obranně (defensiv), nyní v. (offensiv) mluviti počíná. Sš. J. 125. (Hý.). V. vystupovati posud neviděli jsme kmen českoslovanský. Ddk. IV. 97.

Výbojnice, e, f., die Einbrecherin atd. Cf. Výbojník.

Výbojník, a, m. = *kdo se výboje dopustí*, der gewaltsame Einbrecher, Hausstürmer, Plünderer. Vz Výboj. Proti násilníkuom a v-kuom domuov . . . . Arch. III. 175. Tak synové v-kóv. Ž. wit. 126. 4. — V. = *hajitel, obrance, bojovník*, der Vertheidiger. V. církve. Smrť sv. Jer. — V. = *jelen*, který z řevniště ostatní jeleny odehnal, der Platzhirsch. Sp.

Výbojnosť, i, f., die Eroberungssucht. — V., die Gewaltthätigkeit.

Výbojný = *násilný, násilnický*, gewaltsam, gewaltthätig. Vz Výboj. — V. = *útok činící, dobývavý*, eroberungssüchtig. V. válka. Rk. Slované nebyli národem výbojným. Šf. Strž. 478. Slované nevedli život v-ný. Pal. Dj. I. 75. Království po světsku v-né. Sš. J. 280. V. choutky, výprava, politika, tažení. Šb. Stč. II. 159., 294., 137. — V. = *k výboji sloužící*. V. oděni. Sš. II. 143. V. zbraň. Čsk.

Vybojování, n., die Eroberung.

Vybojovaný; *-án, a, o*, erobert. V. země. Us.

Vybojovatel, e, m., der Eroberer. Us.

Vybojovatelný, was erobert werden kann, überwindlich, bezwinglich. — V., erobernd. V. ruka. Aesop.

Vybojovati, *vybojovávati* = *bojem dostati, získati*, erobern; *přemoci*, besiegen, überwinden, bestürmen, bekämpfen. — **co (komu)**: město, V., zemi. D., Har. V. hrad. Sl. let. I. 293. Vybojuješ-li chválu tohoto světa i všechna královstvie. Hus I. 83. V-ju tam sobě péknej modrej kabátek. Čes. mor. ps. 250. Můj bratříček na vojnu jede: což on si tam vybojuje? Sš. P. 752. Táhli proti pohanům, aby si v-li místo mezi blahoslavenými. Ddk. V. 308. Napatrite sa vy tých prospechov, ziskov, ktoré si v-te. Lipa. 78. — **jak**: *útokem*. Kom. — **koho odkud**. Boha z nebe v. chtěli (bojem vyhnati). Sokol. Že sú sě z tak velikých hřiechóv a z moci ďábelské vybojovali. Hus I. 85. — **co pro koho**. Aby celý svět pro Krista vybojoval. Sš. Sk. III. 282. — **co za koho**. Až do smrti vaď se pro spravedlnosť a Buoh vybojuje za tě nepřátely tvé. Hus I. 255. — **na čem**. Oř n. hynšt, na němž by vybojoval a dobyl všie oslavy a všech královstvie tohoto světa. Hus I. 83. — **co s kým**. S ním móžeš celý celičičký svet vybojovat. Dbš. Pov. I. 291.

Vybojovnice, e, f., die Erobererin. Us.

Vybojovník, a, m. = *výbojník*. Brikc. — V., na Slov. = *přemáhatel, vydobytel*, der Ueberwinder, Besieger, Eroberer. Bern. — Jg.

Vybojovný = *přemáhající, vítězící*, besiegend, bezwingend, erobernd. Bern. — V. = *mohoucí býti přemožen*, überwindlich, bezwinglich. Bern.

Výbojstvo, a, n., numen. Veleš.

Výbok, u, m. = *stranné obydlí, zákout*, abgelegenes Gebäude. L.

Výbol, u, m., vz Hrádek.

Vyboleti, el, ení; *vybolívati* = *přestati boleti*, aufhören zu schmerzen. — **koho**. Již ho zuby vybolely. Ros. — **komu**. Všecky zuby mu vybolely = od bolesti vybolely. Ros.

Vybombovati = *vydělati*, verdienen. — **si**. V-val si = špatně pochodil, nic z toho nemá. — **na čem**. Na tom baranu málo vybombuje. Na Zlínsku. Brt.

Vybopněti, vz Vybobněti.

Výbor, u, m., od vý — bor, bor od br (bráti), vz Bráti. Gb. Hl. 146. — V. = *vybrání, vybírání, výběrka*; *volení*, das Aus-, Herausnehmen, Auslesen, Auswählen. V průvodu měli 300 jízdných na výbor (vybraných). V. Na v. = *na vybrání*, Bern., Mý., výborný. Ros. Veru ti vezieme nevestu na výbor. Sl. ps. 382. Taký v. (ideal) chválím. Us. Dbv. Sám Bůh shrnul se všech stran sem valem všecky výbory a ozdoby této perle za skříň. Koll. I. 40. Sám ten v. událostí evangelických tomu nakládá. Sš. L. 3. (Hý.). — V. = *něco vybraného, jádro, květ, tresť*, der Ausschuss, das Komité, der Kern, die Elite. V. (jádro) vojska, D., lidu, šlechty, slov, Us., sousedstva, radních pánův, Sych., věřitelů, obecní, J. tr., stálý, permanent, pospojní, Verkehrskomité, dočasný, zeitweiliger, sjezdový, Kongress-, jednací, Geschäfts-, správní, Verwaltungs-, pořádací, v. bezpečnosti, Sicherheits-, Dch., zřizovací, Gründungs-, jednoty, Vereins-, živnostenský, Gewerbe-, Šp., spolku nějakého (spolkový), městského, okresního, zemského zastupitelstva (městský, okresní, zemský), Us.; úd, člen, sedění, jednání výboru. J. tr. V. čítací. Nz. Výbor zemský v Čechách, vz S. N. II.

315. V. voliti, rozmnožiti, rozšířiti; v. spravuje spolek, se radí, se usnáší, činí návrhy atd.

Výbora, y, m. = člověk chytrý, rozumný. U Přerova. Bkř.

Vybořiti, il, en, ení; *vybourati*, *vybořivati*, *vybourávati* = *sbořiti*, *vylámati*, zerstören, einbrechen, zusammenwerfen, erstürmen. — **co**: brány, Br., stavení, dům, D., pec. Vys. — **čím**: brány střelbou z děl, pec motykou. — **co odkud (jak)**: dřevo z domu, Br.; město ze dna, Kom., z kořen. Troj. Srdce mu tlklo, akoby sa mu vyboriť chcelo z prs. Mt. S. I. 110. — **se**. Vybořila se tam veliká díra, veliký kus zdi. Ros.

Výborně, gut, vortrefflich, wohl. V. se daří. V. V. něco uměti, Har., smýšleti. D. To nám v. prospělo. Sych. V. ti to sluší. D. Není žádné věci, kteráž by Kristu v. nebyla známa. BR. II. 750. a.

Výbornice, e, f., eine Vortreffliche. Us.

Výborník, a, m. = *výborný člověk*, *jeden z nejlepších*, ein Vorzüglicher. Nej. Patnáct tisíc s sebou vedeš vojska, z v-ků vybraný to výbor. Gusle od Kapra 156. — **V.** = *člen výboru*, ein Auschussmitglied.

Výbornosť, i, f., die Vorzüglichkeit, Vortrefflichkeit. Troj. V. zboží. D.

Výborný = *vybraný*, *velmi dobrý*, trefflich, vortrefflich, vorzüglich, ausnehmend, fein, auserlesen. V. krása, myšlení, výmluvnosť, rozumnosť, dílo, Troj., zdraví, Jel., kuchyně, Dch., známka na vysvědčení, Us., kazatel, BR. II. 58. a., víno, mládenec, Jel., muž, řečník, spis, nápad; v. jest věc pokoj v domě. D. Má v. nosíček. Sych. Výborné jest. V. Vodu u víno v-né proměnil. BR. II. 75. a. I zvláště v-né opatrnosti pánům purkmistru a radě města Hradiště. NB. Tč. 272. Hlad a práce v-né koření. Prov. Šd. A že jest v. otec, protož . . . Hus I. 316. — **čím**: krásou; město dílem a stavením v. Troj. — **k čemu**: k vratnicstvie vrat. Glag. Vítr k cestě v. Čsk. vč. — **od čeho**. Spisové od jadrnosti v-ní, **šp.** m.: jadrností. Ht. Obr. 18.

Výborovna, y, f. = *místnosť*, *ve které výbor se schází a sedá*. Us.

Výborový = *od výboru*, *z výboru*, Wahl-. V. příbuznosť. Pr. Chym. 8. — **V.**, Ausschuss-. V. člen, úd, J. tr., schůze. Us.

Výborství, n. = *úřad výboru*, das Amt eines Ausschussmitgliedes. V. vzdáti, přijati. Us.

Výborstvo, a, n., das Komité. Šm.

Vybortovati. — **co**: keř (révu) = okolo něho zemi až na lože (na kořeny) odstraniti (za příčinou kladení jí do krechtu). Čk.

Vyboskati, *vyboskávati* = *zulíbati*, abküssen. — **koho**. Vyobímala, vyboskávala svojho muža. Na Slov. Er. Sl. čít. 71. Vyboskával i moju starú. Lipa I. 2. — **koho jak**. A ako tak spal, přišla matka a v obidve líca ho vyboskávala. Dbš. Pov. I. 46.

Vybósti. Což mohú v. z koní (= bodali koně, co mohli). Alx. V. v. 1360. (HP. 33.).

Vybotněti, vz Vybobněti.

Vybouchnouti, *vybuchnouti*, chnul a chl, utí; *vybouchati*, *vybuchati*, *vybuchovati* = *s bouchnutím vyletěti*, auspuffen, hervorplatzen, heftig hervorbrechen; *bouchačkou* atd. *vystřeliti*, platzen, puffen, Schall erregen; *vytlouci*, *vybiti*, *sbiti*, Jemanden ab-, ausklopfen, abpuffen; *vybleptnouti*, ausklatschen, ausplaudern. Jg. — **abs**. Bouřka a vichřice brzo silně vybuchla. Šb. Rána vybuchla. Ros. — **odkud**: rána z děla vybuchla. Ros. Vichřice z úskalin vybuchla. Č. Někoho z domu (vytlouci). Rk. Oheň vybouchl z cukrovny. Na Mor. Tč. — **kudy**. Oheň střechou vybuchl. Č. — **koho** n. **komu** = *vytlouci*. Us. Vybouchal mu, co se do něho vešlo. Us. — **kde**. Zlý větr v šachtách vybúchl a vše zasypal. Us. na Ostrav. Tč. — **jak**. Oheň pod popelem doutnal maje tím jistěji v plamen vybuchnouti. Šš. Sk. 65. — **co** n. **s čím** = *vybleptnouti*. Bern. — **se**. Teď jste se vybouchali (bouchačkou nastříleli). Us.

Vybouchnutí, n., vz Vybouchnouti.

Vyboulene, bolzig.

Vyboulenec, nce, m. = *vyboulený*, bolzig.

Vyboulení, n., die Bauchung. Šp. Vz Vybočení.

Vyboulenosť, i, f., die Bolzigkeit. Ros.

Vyboulený; *-len*, *a*, *o*, bolzig. Vyboulené oči (vypuklé, ven strmící). Ros. V. plody lišejníků = v hrbečky či bradavice napuchlé, hervorschwellend. Rst. 518. V. stěna, kachle (vypouklý). Slez. Šd. — **V.**, vz Vyboulenec.

Vyboulina, y, f. = *vyboulení*. S. N. V. 218.

Vybouliti, il, en, ení; *vybulovati* = *vyvaliti*, herausrecken. — **co**: prsa, Us., oči. Ros. Oči vyboulil, jakoby chtěl vystřeliti. U Rychn. Vk. — **co proč**. Vybouliti oči velikou tlustostí. Br. — Vz Vybúliti.

Vybouněný; *-ěn*, *a*, *o*, tief ausgehöhlt. Rk.

Vybouraný; *-án*, *a*, *o*. V. kámen, der Bruchstein. Dch.

Vybourati, vz Vybořiti.

Vybouření, n., die Allarmirung. Několik hodin postačí k v. a k ozbrojení veškeré země. Ddk. IV. 212.

Vybouřiti, il, en, ení, imperativ vybuř, přechod. vybouře (íc) = *bouřením zbuditi*, *vyburcovati*, *vypuditi*, durch Lärmen aufwecken, herausjagen, herauslärmen; *bouřiti přestati*, verbrausen, auslärmen, ausstürmen. — **abs**. Již vybouřil, vybouřilo. Us. Bouře, válka vybouřila. D. — **koho** (vyburcovati). Us., Ros. — **z čeho**: ze spaní. Rk. — **odkud**: z domu. Ros. — **se**. Až se v-ří, bude zase dobře. Us. Šd.

Vybouširi, il, en, ení = *vybleknouti*, ausschwatzen. Na Slov. Plk.

Vybouzeti, wecken, er-, auf-, hervorwecken. Dch. Vz Vybuditi.

Vybožiti, il, en, ení = *pro Boha vyžádati*, ausbitten (um Gotteswillen). — **co na kom**: peníze. Us. na Mor.

Vybrací lístek (v knihkupectví), der Wahlzettel. Dch.

Výbrak, u, m. = *výměsek*, die Ausmusterung. V. koní. Čsk.

Vybrakování, n., die Ausbrackung. V. koží, die Häuteausscheidung. Šp.

Digitized by Google

Vybrakovaný; *-án, a, o*, ausgebrackt, ausgemustert, ausgeschieden, ausrangirt. V. herka, zbraně, Dch., zboží (brak), die Ausschusswaare, das Brackgut. Šp. Vlk nehledí na v-né (nevyhledává). Prov. Šd. Z v-ných a vykrmených kusů veliké příjmy přicházejí. Koubl. — **odkud**. Sběř vojenská z různých pluků v-ná. Mus. 1880. 253.

Vybrakovati = *vybrati*, ausbracken, ausmerzen, ausschliessen. V. — **abs**. V. zboží, D., ovce, dobytek. Hlas. Vše, co bylo na komorách, do čista v-li (ukradli). Sá.

Vybraliti se, il, ení = *na jevo přijíti*, ans Licht kommen. Us. na Slov. Am.

Vybraná, é, f. Zde máte zboží na v-nou, zur Auswahl. Us.

Vybráňati = *vybřinkati někomu*. Mor. Šd.

Vybranec, nce, m. = *vybraný*. Tkad., Ráj., Bart. Žeby jak v-ci, taktéž i jiní poddaní pohotově se zbrojí bývali. Sl. let. V. 166. — **V.**, der Privilegirte. Aby sa každý súdil ako človek a obyvatel krajinský a nie ako v., kterému len právo preto viac práva ako druhému prislúcha. Phld. III. 2. 162.

Vybrání, n., die Auswahl. Vz Vybrati. Na n., ku v. Us. Nápojů měl na v. Kká. Td. 115. Bylo toho na v. Dch., Mus. 1880. 19. — **V.**, die Einkassirung, das Inkasso. Obstarati v. směnky (směnečné summy). Skř.

Vybrániti, il, ěn, ění; *vybraňovati*, na Ostrav. vybruniť, Tč. = *bráněním něčeho dosíci*, durch die Vertheidigung erhalten. — **sobě co**. Ros. — **se**. Mám šablenku ocelovú, na dva boky vybrúšenú, já sa v-ním. Sl. ps. 345. Vz Uhnouti. On je šuhaj malý, on sa nevybrání. Sl. ps. 282.

Vybranosť, i, f., die Eleganz. Rk.

Vybraný; *-án, a, o*, ausgewählt, auserlesen, ausgesucht, exquisit, distinguirt, gewählt. V. lid, Us., vojsko, Flav., šelma. Us. Ne mnoho kněh měj, ale vybrané. Kom. Vz Vybrati. V-né výrazy (Šš.), ples, der Eliteball, společnosť, obecenstvo, zbraň, zdvořilosti, ukázka, oběd, fein, jemnosť, oblek. Dch. V. ovoce (1. výborné, 2. špatné, z kterého lepší vybráno jest). Us. V. spisy, obsah knih. Us. V. kopa, ein Ausbund, Ml., hovor. Kká. Td. 48. S nejvybranějším mužstvem prorazili k Ikonii. Ddk. III. 170. — **v čem**. V udatstvě v-ný. Alx. V. v. 776. (HP. 19.). — **V.** = *jasný*, hell, heiter. V. obloha. Us. Klš.

Vybrati, vyberu, vyber, bera (ouc), bral, án, ání; *vybírati, vybírávati, vybrávati* = *vyprázdniti*, ausleeren, ausnehmen; *vyloupiti*, ausplündern, ausrauben, wegnehmen; *vyndati, vyníti*, aus-, herausnehmen; *sebrati*, einsammeln, einziehen, eintreiben; *koupiti*, abnehmen, auf Borg nehmen; *voliti, odděliti*, auswählen, auslesen, aussuchen; *vypráskati, vyšlehati*, ausklopfen, durchprügeln; **se** = *jíti odněkud, vyjíti*, ausziehen, sich begeben; *dařiti se*, sich be-, vorfinden; *jasniti se*, sich ausheitern, sich auswölken, heiter werden. Jg. — **abs**. Nevybírej, abys nepřebral. Kdo vybírá, přebere. Vz Žena. D. Kdo ustavičně béře, by sebe více měl, přece vyběře. L. Víc je zamračeno než vybráno (vyjasněno). Us. Ntk. A já bych vybrala, až bych baj (= i) přebrala, není žádnej milší, nežli ten nejprvší; Nevybírej, nepřebírej, abys nepřebrala, aby si ty nedostala, čeho bys nerada; Mynáříček dobře mele, z pěti měchů jeden bere a mynářka ešče lepší, ta vybírá, kerý větší. Sš. P. 80., 297., 680. (Tč.). — **co**: studnu, měšec, peníze, dluhy, D., město (vyloupiti), clo, med (přehlídnouti), V., ptáky, jámu, domy (vyloupiti; hrad, Háj.), vojáky (na vojnu bráti), hnízdo, daň, berni, plat, poplatky, Us., příplatky těžířův. Vys. Již mnoho vína vybrali (koupili). Ros. Podstatu a pozůstalosť dědici již vybrali, die Masse und Verlassenschaft. J. tr. V. peníze, nachnehmen. Hué. V. desku (vydlabati, vykrojiti), kopyto. Db. Mýtný vybírá mýto. Us. Šd. Neplač, milá, neplač, nenaříké více, šak si můžeš vebrat na sta, na tisíce (mládenců). Brt. P. 111. Některou děvici si v. Sš. P. 725. Vybrati omáčku. Šp. V. zemáky. Us. K jari idú, podrezávať a súš vyberať (suché plásty, voštiny z úlů). Na Slov. Dbš. Obyč. 100. V. grunty, Grundfeste graben. 1603. Synové pojímachu ženy, které vybírachu. Bib. Iob. 3. Předměstí zapálili a vybrali. Arch. IV. 428. Sbierku vybrali. BR. II. 609. A vybral Segedín a Varadín a tu vzal znamenité zboží. Pal. Dj. V. 2. 270. Kopidlno vybral (vyloupil). Let. 301. Lidi vybral (vyloupil); Aby tři přisáhali, kteréž z nich p. Doběš vybeře. Půh. I. 148., 307. (Tč.). Toho jsú ptačenci, kto je prve vybeře. Smil. — **co, se odkud (kam)**: chléb z hradu v. Háj. Něco ze spisu, Har., z pytle; litery z přihrádek v. Kom. Vejce, ptáky z hnízda; z mnohých vůdce, kamení, pole, Us., vodu z hlubin, rudu z ložiště v. Vys. Ze sta peněz jeden vybírati. Har. Ze země, z domu se v. (vyjíti, jej opustiti). V. Z lodí **na zem** se vybrati. Troj. Všechnu vodu z kašny v-li; Nemocný se z lůžka sotva vybral; Droby ze zvířat v.; Z ovoce pecky, jádra v. Us. Dch. Vyberaj si z kola, jaká je ti vôľa. Mt. S. I. 149. Vybírali z nich (z kronikářů) řídká zrna. Ddk. II. 92. Sádlo z něho vybrali. Us. Šd. Oj dalas mi ju (peřinku), dala, peří's z ni vybrala; Vybrala bych z padesáti, ze sta jednoho; Vyber ty sobě z těch pěti, kerá tebe bude chceti. Sš. P. 374., 418., 725. (Tč.). A že mi nevybierali sukni z rukú, jako vám vybierali. NB. Tč. 240. V. se odněkud = vystěhovati se. Bart. IV. 30. Vládyku si z roda vyberúce. Rkk. 69. Ne teprv nyní tobě, o Jerusaleme, začal sem dobře činiti, ale dávno sem tebe z jiných národů vybral a k své poctě obrátil. BR. II. 104. b. Tu mi jest z tvrze vybral, ješto neměl vybrati; I úroky z toho zboží vybrali. Půh. I. 336., II. 93. Z těch řečí mož býti vybráno, kteří rodiče mají býti viece ctěni; Čisté rozumy z písma sv. a knih pohanských vybierá. Hus I. 151., III. 22. (Tč.). — **co čím**: mocí (vyloupiti), V., lopatou, lžicí. D. Vybírej ženu ne očima ale ušima. Šd. Dej koni roh struhem čistě vybrati, až by roh se potil. Rk. Kd. Hedbávnou rukou přítele vybírej a drž železnou (a železnou třímej). Č., Šd. — **co jak**: s velikou pilností vše v. Vys. V. něco **dle** váhy. D.

Digitized by Google

Rudu do čista v. *Spěšněji* se vybeře než sebeře. Tč. Plat na roky (na lhůty) z něčeho v. Arch. I. 156. V. vodu do klamonu (do klamony) = do kapky. U Bydž. Kšť. — **co, se na co.** V. si podlé libosti. Er. P. 489., Čes. mor. ps. 191., Sš. P. 136. Můžeš si vybírat, co chceš, k libosti. Sš. P. 597. I vybera se se vším z země. Dal. 6. Na službu již 5 zl. vybral. Vybírá se na čas. D. — **se kam: na** cestu, na věčnosť (umříti). Us. Vyberajúc sa do trhu. Dbš. Obyč. 105. Na tretí den sa s jedlom do hory vybrali. Dbš. Pov. V. 97. Vybrali se ze zámku do mlýna. Šml. V. se na vojnu. Alx. 1101. Snad sú sě na jhru vybralí (= vyšli). Alx. V. v. 1506. (HP. 37.). V. se na koho = *vytáhnouti naň.* Dal. Vybrati se z tohoto světa do onoho na věčnosť (umříti). Dvě kron. — **co kam.** Švestky do košíku vybírati. Us. — **co kde.** Kde mezi mnohými věcmi vybrati sobě volnosť se dává. Kom. Ptáky v lese v. Ml. Vyberala som si medzi mládencami. Sl. ps. Šf. II. 46. Tak vybíralo se clo polské také v Hradci opavském; Mýto tak zvané chomútné na Olšavě u Uher. brodu z každého koně tažného vybírali. Ddk. II. 440., IV. 8. (Tč.). Vybírala sobě mezi mládencami, jako lesní vtáček mezi malinami. Sš. P. 382. Z nosa před jinými vybírať holuby. Na Slov. Tč. Na sněmu v-li z každého stavu po osmi osobách. Dač. I. 114. Aby na tom zbožie sobě v-li. Arch. I. 157. — **se s kým odkud (z čeho).** Dal. S málem luda se v. Alx. — **(co) komu.** Nejlepší věc si vybral. Můžeš si vybrati. Ros. Vybral si vojsko. Flav. Oči mu vybral (vyloupal). Us. Koukejme na něj, ten by si rád vybíral! Da schaue man!; Mnoho si vybíráš, málo si vybereš. Us. Dch. Vyznala, že do Slezska zajíždějí a lidem peníze z měšců vybírají. 1594. Pk. Líbí-li se císaři zůstaviti Uhrů s pokojem anebo válku sobě v. (voliti). Ddk. II. 145. Vyber si, cérečko, kerý se ti líbí. Ps. mor. Šd. Poznaj si ju, vyber si ju. Dbš. Pov. I. 78. Vybírala sobě, jež (= až) sobě přebrala, jež tu najkyslejšu malinu dostala; Vybíral mně bílý (šátek), ja nescu takový, kupte mi, tatíčku, červený; Měli ste si vybrat nevěstu bohatů. Sš. P. 382., 443., 542. (Tč.). Snadno si vybírati, když je v čem. Pk. Pes psovi najlepše zná blchy vyberať. Mt. S. I. 128. Pes psu blechy vybírá. Prov. V. komu = *vyšlehati.* Vybral mu z kapsy drobečky n. Vybral mu vešky (špačky) = vyšlehal mu. Us. Vybereš tomu (= pořídiš), co Kec u Jankova. Prov. — **koho k čemu:** k práci, k studni. Us. Kteřížby (z vládyk) od nás aneb od budúcích našich k takovémn soudu vybráni byli. Zř. F. I. A. X. 2. Aby 12 osob z pánuov k takovému soudu vybráni byli. Zř. Vl., Arch. V. 12. Pán jeden k tomu vybrán býval. Zř. 1545. p. 10. Vybírá k zaříznutí tučnou hus. Us. Tč. — **se proti komu.** Proti němu z města se vybrali (vytáhli). Háj. — **se za kým.** Ženy za svými muži se vybraly (odešly). V. Kázal jim rozprodati statky své a v. se z města za svými muži. Pal. Dj. V. 2. 497. — **co za co.** Za posla vybrán jest jistý Bolen. Ddk. II. 391. Vyberiem si za ženku bystrů, švárnů Slovenku, vyberiem si Ančicu, čo vie variť žinčicu. Sl. ps. Tč. Poláci a Rusové za nápadníka do pole se vybrali. Ddk. III. 49. — **se z čeho.** Vz *V. odkud.* Natalia z toho snu se vybrala. Pass. 797. (Ona) z toho viděnie se vybrala. Ib. 771. V. se z nehody, z pohromy. Šml. Vybírá z místa, Standgeld abfordern. Us. Šd. — **si v čem.** V jídlech si vybírati. Dch. V holčičkách sobě v. Er. P. 247. Počal sobě vebírati v těch hezkéch děvčátkách. Sš. P. 685. Kdo sobě v krmích vybírá, často potom nemá sýra. — **co na kom.** A plat na týchž lidech vybíraje. Arch. V. 533. Desátkuov dále na lidech aby nevybierali. Ib. III. 250. Na nich vybral svój dluh. Půh. II. 185. — **kdy.** Listy se vybírají z poštovních schránĕk o 9. hod. dopoledne, o polednách atd. Us. Vybereme raky při měsíčku v noci. Er. P. 402. Aby se vybral v šťastnou hodinu pro dobrou gazdinu. Na Slov. Němc. Aby Hašek na každý sv. Martin po 50 gr. vybieral. Arch. II. 206. Mám bratru postúpiti, k tomu ten úrok svatojirský vybera ve dvú nedělech po sv. Jiřie. Arch. IV. 401. Po svatbě sa vybrala svojho otca navštíviť. Dbš. Pov. I. 55. — **jak dlouho.** Ze spořitelny půlletně 100 zl. po 20 let vybíral. Šim. 176. — **s infinit.** Vybrala sa otca navštíviť. Dbš. Pov. I. 55. — **se.** Aspoň se jeden vybral (zdařil). Ros. Vybírá se (jasní se). Us. Až se vybere, budeme kositi. Us. Čistě se vybralo co rybí oko (jasný to den). Mus. Po dešti hezky se vybralo; Snad se to vybere, že nebude pršet. Us. Dch. Obloha se vybrala. Us. Kd. Dnes se zase drobet vybralo. Us. Šd. V. se = *vystěhovati se, jíti do vyhnanství.* Bart. II. 25. Smluvivše se i vybrali se (odešli) hotovi k boji. BO. Tož se je nom už vyber (už pojď, vyprav se, neotálej jíti). Us. Vck.

Vybrázdění, n., die Ausfurchung. V. mozku na laloky. Dch.

Vybrázděný; *-ěn, a, o,* ausgefurcht, vz Vybrázditi. V. sloup. Stč. Zmp. 45.

Vybrázditi, il, ěn, ění, *vybrazďovati* = *brázdami vykrojiti,* ausfurchen. — **co:** úhor. Hlas. — **se komu.** Čelo se mu už v-lo. Us. Tč.

Vybrdnúti = *vybřednouti.* Vz Vybřésti, Vybrdol. — **odkud.** Sotva sám vybrdol z nebezpečenstva. Sl. let. V. 134.

Vybrdol = *vybředl.* Ten v. šťastlivě. Dbš. Pov. I. 450. Vz Vybrdnúti.

Vybrebtati, vz Vybreptati.

Výbředník, a, m., der Strander. Šm.

Vybřednouti, vz Vybřésti.

Vybřehnouti, hnul a hl, utí = *na břeh vyjíti,* ans Ufer kommen. D. exc.

Vybreptati, *vybrebtati,* -breptám, -brepci, *vybreptávati* = *breptavě vysloviti,* herausstottern; *vytlampati,* ausplappern, ausplaudern. — **co.** Ros. — **jak.** S těží co vybreptá.

Vybřésti, *vybřísti,* bředu, dl, dení; *vybřednouti,* ul, utí = *bředěním vyjíti,* herauswaten; *vyplésti se,* sich herausmachen, herauskommen, sich herauswinden. — **abs.** Již jsme vybředli (z nebezpečenství vynikli).

Digitized by Google

Ros. — **odkud**: z vody, Us., z pokušení. Br. V. z lesní houštiny. Dch. Chtěje z těžkých svých nesnází poněkud v. Mus. 1880. 226. Protož chceš-li v. z těchto povodní, drž se Kristova slova. Hus I. 95. — **čím**. Z nichž svou mocí a opatrností nijak v. nemohl. Br. — **kam: na** sucho. Měst. bož. Jak těžko tu bezpečně na sucho v. Sš. Sk. 158.

Výbřeží, n. = *břeh v moře vnikající*, ins Meer sich hineinstreckendes Gestade. Pl.

Vybrchati se = *vychřibiti se*, zu Strauch werden. Na Ostrav. Tč.

Vybřinkati, *vybřinkávati* = *břinkaje získati*, ausklimpern. — **sobě co**: peníze. Ros. — **V.** = *vybiti, vyfackovati*, durchprügeln, abohrfeigen. — **komu jak**. Tak ti po hubě vybřinkám, až ti červená vyskočí. Us. na Mor. Šd. — **V.** = *roztlouci*, zer-, ausschlagen. — **co komu čím**: okno kamenem. Us. Šd., Tč.

Vybřísti, vz Vybřésti.

Vybřiti, il, en, ení = *břitvou vyholiti*, ausrasiren. Šd.

Vybřitý; *-it, a, o* = *břitvou vyholený*, ausrasirt. Má v-tou bradu, rus. Šd.

Vybrkaný; *-án, a, o*, aus dem Neste ausgeflogen. Ti ptáci sú už v-ní. Na mor. Valaš. Vck.

Vybrkati, vz Vybrknouti.

Vybrknouti, knul a kl, utí; *vybrkati, vybrkávati, vybrkovati* = *vyletěti*, auffliegen, weg-, herausfliegen. Jg. — **abs.** Tuším, že peníze již všecky vybrkaly. Ros. — **odkud.** Holúbky z hájika vybŕkli, vybŕkli, aby sa nikdy nevrátili. Sldk. 456. Pták vybrknul **mi z** klece. Jg. Vz Vybrnknouti.

Vybrněti, ěl, ění, ausbrummen. Jak se vybrní, přestane. Na Ostrav. Tč. — **V. co komu**, ausplauschen; **se**, sich ausplauschen. Ib. Tč.

Výbrnice, e, f., údolí u Nové huti za Berounem.

Vybrnknouti, knul a kl, utí = *vybrknouti*. Vtáčky vybrnkli. Dbš. Pov. I. 80. Vz Vybrknouti.

Vybroditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *vybrodivati, vybrozovati*, ausschwemmen. — **co.** Široka přikopo, hdo (kdo) tebe vybrodil? Sš. P. 347. Hlyboký potůčku už sem ta vybrodil, genug waten. Čes. mor. ps. 190. — **koho kde**: koně **v** řece (brozením vychladiti, vymyti). Ros., Us. — **se komu odkud.** Leckterýs pak ještě divný žert divně mu se z huby vybrodil. Hlk. S. I. 30.

Výbrodka, y, f., eleotris, ryba břichoplýtevná. Krok. I. d. 106.

Vybrojiti, il, en, ení, *vybrojovati* = *vybouřiti*, durch Unruhestiftung bewirken. — **sobě** co. Ros. — **se na koho** = *vojensky se vystrojiti*, einherstürmen, einhertoben. — **se jak na koho**: se vší mocí. Milič. — Jg.

Vybrokovati = *vybrakovati*. Na Slov. Bern.

Vybroubiti, il, en, ení = *vyroubiti*. — **co**: dům. Us.

Vybroukati, *vybrukovati* = *ubroukati, vyláti*, ausschelten (durchs Murren). — **koho**. Ros. — **si co nač.** Vybroukal si hůl na záda. Ros.

Vybroulíti, il, en, ení; *vybrulovati* = *vyvaliti*, herauswälzen, aufsperren. — **co**: oči, glotzen. Ros.

Vybrousený; *-en, a, o*, ausgewetzt, geschliffen. Us.

Vybrousiti, il, sen a šen, ení; *vybrušovati*, schärfen, wetzen, ausschleifen. — **co**: meč, nůž, Ros., rozum (vycvičiti). Kom. Sekerečku ocelovú vybrúsim. Sl. ps. 318. — **čím**: pilníkem, V., mramor drobným pískem. Us. — **kde.** Každé slovo, keré jednúc chceš mať na jazyku, musíš ho dobre vybrúsiť dvakrát **na** pilníku. Na Slov. Tč.

Vybroušenec, nce, m., ein Gentleman. Dch.

Vybroušení, n., die Ausschleifung. Šp., Dch. V. rydla ocelového. ZČ. 25.

Vybroušenosť, i, f., der Schliff, die Geschliffenheit. V. vtipu. Sych.

Vybroušený; *-šen, a, o*, geglättet, geschliffen. Ta má v-nou (hubu, ta jí jede)! Us. Šd. V. jazyk, věk (gebildet). Kom. V. rozum (vycvičený), člověk. Us. Kniha vybroušeným pérem psaná. Kom. — **jak.** Mám šablenku ocelovú, **na** dvo boky vybrúšenú. Sš. ps. 345.

Vybrouzati = *chůzí ve vodě rozmočiti*, im Waten durchnässen. Jg. — **co**: boty. Us. Dch. Vybrouzané boty. Us. Dch.

Vybrouzdati = *vybrouzati*. Us.

Vybrsati se = *sebrati se, vyléčiti se*. — **se z čeho**: z rány se brzy v. Na morav. Slovác. Hrb.

Vybručeti, 3. pl. -čí, el, en, ení, *vybrukovati*, heraussummen, herausknurren. — **co.** Celý den vybručel.

Vybrunknouti, kl, utí, wegschnellen, abspringen. — **komu odkud.** Jehla mi z ruky vybrunkla. Us. Dch.

Vybrúsený = *vybroušený*. Na Slov.

Vybrúsiti = *vybrousiti*. Na Slov.

Vybrviti, il, en, ení, *vybrvovati* = *vybarviti*, ausfärben. Aj hned ona tam **na** obe boke krvú vybrvila. Na Slov. Šd.

Vybrydnouti, dnul a dl, utí, herauswaten. — **odkud**: z vody, z bryndy, z neštěstí. Na Ostrav. Tč.

Vybrýžditi se = *vyjasniti se*, hell werden. Už se zase vybrýždilo. U Domažlic.

Vybubkovati = *vyvaliti se*, hervorwirbeln. — **odkud kam.** Z každé boudy vesele kouř vybubkoval **do** jasného nebe. Garvod. II. 94.

Vybublati, *vybublávati* = *bublavým hlasem vypověděti*, brummend sagen; *bublaje vynutiti*, durchs Brummen erreichen. — **co.** Konečně to vybublal (obdržel). Us. — **si co nač**: hůl na záda. Us. — **V.**, ausplaudern. Ros.

Vybubnování, n., das Austrommeln. V. večerní, der Zapfenstreich. Skl. V. 189. Vz Čepobití.

Vybubnovaný; *-án, a, o*, ausgetrommelt. V. čtverák = povedený. Us. u Počátek. Nvk.

Vybubnovati = *bubnováním vyhlásiti, vyvolati*, auspauken, austrommeln. — **co**: krádež. D. V. včely (bubnováním vyhnati).

Digitized by Google

Šm. — **koho zač:** za šelmu (vyhlásiti). — **co kudy**: ztrátu **po** městě. Ros. — **koho odkud.** Studenti professora ze školy, z kolleje vybubnovali. Us. — **se.** Už jsi se snad vybubnoval (dosť nabubnoval). Us. Vybubnoval se (dostal se na buben). Šm. Dej se vybubnovati. Us.

Vybubřeti, el, ení, auf-, herausschwellen. Us. Dch.

Vybuditi, buď, dě (ic), il, zen, ení; *vybouzeti,* zejí, zej, zeje (ic), el, en a ín, ení; *vybuzovati,* erzeugen, hervorbringen, aufwecken. — **co.** Nechválí ani zaječiny, protože prej vybuzuje melancholii. Jir. Ves. čt. 379. — **koho z čeho:** lenocha ze spaní. Us. — **čím:** voláním, taháním ho.

Vybudnouti, dl, utí = pobytti. Tu noc len tam ešte vybudli. Na Slov. Dbš. Pov. I. 207. (Šd.).

Vybudovaný; *-án, a, o,* erbaut, gegründet. Us. Šd.

Vybudovati = *vystavěti,* aufbauen, erbauen, gründen. — **co:** chrám, SP. II. 23., dům, kostel. Us. Šd., Tč., Vck. V. sobě murovaný budunek. Na Ostrav. Tč. — **co komu kde:** chalupu **na** své půdě. Us. Aby v-ván byl chrám Bohu **po** světě. Sš. II. 102. Starý zákon zdál se právě na skutcích vybudován býti; Církev na základě apoštolů vybudována jest; Herodes Veliký v něm (v městě Sebastě) chrám témuž císaři vybudoval. Sš. I. 26., Sk. 15., 95. (Hý.). — **co jak.** Skorej s radú nežli se silou, čo chceš, vybuduješ. Na Slov. Tč. — **si co proč.** S tímto si apoštol osnovu vybudoval pro další dovozování svoje. Sš. I. 45.

Výbuch, u, m. = *vybuchnutí,* die Explosion, Detonation. V. parních kotlů. Vz KP. II. 366. V-chy v uhelnách. Vz KP. III. 139. V. sopečný, vulkanischer Ausbruch; kužel v-chu, der Eruptionskegel. Nz. V. v dolech, schlagendes Wetter. Dch. V. třaskavých plynů. Hrk. Náhlý v. Kká. Td. 72. — V. vášně. Mus. 1880. 363., Dk. P. 7., 128. V. citu, der Gefühlsausbruch. Dch. V., der Knalleffekt (v divadle). Nz. Že se při výbuchu tom, ve kterémž mnozí čelní Čechové podíl mělі, hlavně o vyproštění Břetislava jednalo; Čekalo se jen na příchod rytířského krále anglického, aby přešlo se k zjevnému výbuchu; Rozčilení to r. 1248. dospělo k výbuchu. Ddk. III. 26., IV. 83., V. 266. (Tč.).

Vybuchancovati někoho = *dáti mu do zad několik buchanců.* Us. Šd.

Vybuchati, vz Vybouchnouti.

Vybuchnátovati = *vybuchancovati.* — **koho.** Dobre ho vybuchnátovala a potom vystrčila von. Dbš. Pov. I. 79., Phld. II. 2. 52.

Vybuchnouti, vz Vybouchnouti.

Vybuchnovať = *vybuchnátovati.*

Vybuchnutí, n., die Detonation. S. N. V. parního kotlu. Hrm. 68.

Výbuchový, Siede-. V., explosivní var, der Siedeverzug. Šp.

Vybuchtovati, *vybuchcovati* = *vytlouci,* durchprügeln. — **koho,** Ros., **komu.** Us.

Vybujelý = *bujně vyrostlý,* hoch emporgeschossen. V. révi, Raj., dřevo.

Vybujeti, el, ení, *vybujněti,* ěl, ění = *bujně vzrůsti,* hoch emporschiessen, üppig aufwachsen. Strom vybujněl. Jg. — **kde k čemu.** Žena v těsnu vybujněla **k** hrdinství. Nej. — Jg.

Vybujnělý, üppig aufgewachsen. V. kmen rodu lucemburského uschl. Pal. Děj. IV. 1. 4.

Vybujněti, vz Vybujeti.

Vybukati = *bukaje vyhnati,* heraussummen, -küben; **se** = *přestati bukati,* aufhören zu küben. Již se ten bukáč v-kal. Ros.

Vybúliti, il, en, ení; *vybulovati* ausglotzen (= *vyvaliti*). — **co na koho.** Na nás vybuluje své blikavé oči. Us. Tč., Proch. Vz Vybouliti.

Vybumbati, austrinken *(vypiti),* o dětech a pijácích. Us. — **co.** Všecko pivo v-bal. Us. Dítě všecku vodu vybumbalo.

Vyburáceti se, austoben. Až zlostný pán se vyburácí. Kká. Td. 187.

Vyburcati, *vyburcnouti,* cnul a cl, utí, mit Gepolter hinauswerfen. — **co kam, odkud:** stolky, hrnce **na** dvůr; někoho **z** hospody. Na Ostrav. Tč. — **V.,** mit Gepolter hinausfallen. — **kudy kam.** Šel po tmě ven a vyburcnul dveřmi **na** dvůr. Na Ostrav. Tč.

Vyburcovati = *burcováním zbuditi,* aufrütteln, aus der Ruhe aufscheuchen, wachschütteln. Dch. — **koho z čeho:** ze sna, V., ze spaní, Rk., Šd., Bkř., z nečinnosti. Ml. Sousedy z obcí vyburcoval. Kká. Td. 251.

Vybušiti, il, en, ení = *bušením dobyti,* durchs Hämmern gewinnen, erwerben, erhämmern. — **co.** Ros. — **koho** = *vybouchati, vytlouci,* abklopfen, abprügeln. Ros. — **co komu (kam).** V-li mu dveře. Dbš. Pov. VI. 92. Fúk! vybúšil mi zpod kochu puškár zrovna **do** tvari, dobre že mi oči nevytiekly. Dbš. Pov. III. 79. (Šd.).

Výbušný, Explosions-. V. podpalky, jimž dáno jméno torpillos. S. N. XI. 239. V. látka, Explosionssubstanz, -stoff. Dch. V. plocha. NA. III. 163.

Vybuzovati, vz Vybuditi.

Vybystřiti, il, en, ení, *vybystřovati,* scharf, klar machen; **se,** scharf, klar werden. Čekej, až se voda vybystří, uvidíš až na dno. Na Ostrav. Tč. — **se komu.** Oči se mu vybystřily. Ib. Tč.

Výbyt, u, m. = *výbava.* Zlob.

Výbytek, tku, m. = *zbytek, ostatek,* der Rest. Úřad věštce, břímě přenáramné, jest to z rájů zemských v. Sš. Bs. 202. — **V.** = *nadbytek,* der Ueberschuss. Mus. — **V.** = *výbyt,* die Ausstattung. Zlob.

Vybyti, vybudu, vybydu, yl, yt, ytí; *vybývati* = *přetrvati, vystáti,* verbleiben, aushalten; *odbyti,* abfertigen, entfernen; *ze statku podílem odděliti,* abfertigen; *ze své moci propustiti,* freilassen; *vyděditi,* enterben; *činiti,* leisten, verrichten. — **abs.** Vybývá něco = zbývá. Us. Sám pán Bůh ví, jak vybyti budou. Dač. I. 261. Valouni placením spokojeni a odtud vybyti jsou. Ib. I. 221. Co vybývá (zbývá), to dostaneš. Us. — **co, koho.** Vybyl (vyčkal) tam rok.

Digitized by Google

Ros. V. děti, syna, dceru = *podílem odděliti*. D. Syna, sluhu, statek, dědictví = *ze své moci propustiti*. V. V. robotu, platy, zkoušku, trest, nemoc, desátek = *odbyti, dáti, činiti*. D., Zlob. V. pole = *prodati*, verkaufen. Na Slov. V. koho ven = vyhnati. Na Zlínsku. Brt. V. povinnosti císařské i panské, tak i obecní. 1763. Petr vybyl všecky přítomné. Sš. Sk. 119. A ještě to musili úředně vybývati (vymáhati). Us. Vk. To ona ta processi všechna vybývala (řídila, vodila). U Dobrušky. Vk. Ona mě strojila, leda mia vybyla. Sš. P. 448. — **co komu.** Vybyl jsem si už robotu. Mor. Šd. Dyť ten chlap vybejvá (= vydržuje) si několik děvek. U Dobrušky. Vk. — **komu po čem.** Vybude mi ještě po zaplacení dluhů. Us. — **koho odkud** (vypraviti, odbyti): posla z města. Zlob. Aby Židů všechněch z města vybyli. V. Někoho ze země. Plk., J. tr. Čeledína z domu v. BR. II. 83. b. Tu mi moci vzal a z púta vybyl člověka mého. Půh. II. 201. Vy můžete z toho vybyti (sich herausziehen) ukážíce na mne a na jiné, že bez nás toho učiniti nemůžete. Arch. II. 165. Syn v domě ostati může nemaje se obávati, že by jej vybyli z něho; Otrok či rob může z rodiny vybyt býti podlé práva o otrocích. Sš. J. 148. Kolínští všecky sedláky a čeleď jejich z města vybyli. Mus. 1880. 36. Brambory ze země se vybývaly (— dobývaly). U Dobrušky. Vk. — **koho (odkud) čím.** Vybyli jste mne **od** sebe. Br. Někoho od svých očí v. Cyr. Dceru **ze** statku výpravou a věnem. D. Jestliže by pak po smrti císařově vdala se opět, měl budoucí král český vybyti ji šesti tisíci kopami grošů z celého toho věna. Pal. Děj. III. 3. 238. Tam může vybejt zábavu 20 krejcary (odbyti). V Kunv. Msk. — **čeho.** Tajně těch služebníků Páně vybyti chtěli, aby hlas pustili, že se z vězení vylámali. BR. II. 443. — **kde.** Na dobrém místě člověk dlouho nevybude. Na Ostrav. Tč. Vybyl jsem si na vojně tři roky (pobyl). Mor. Šd. — **čeho kolik.** Naměřila jsem mu z toho kusu na šest košil a ještě **na** dva dobré lokte toho plátna vybývá. Us. Šd. — **komu kdy.** Čas, který mi **po** mnohých zaneprázdněních vybývá. Mus. 1880. 209. — **co komu jak.** Petr Vok nechtěl jim platy a věci **v** té míře, jak toho žádali, vybývati. Mus. 1880. 236. — **s kým čeho.** Nebť s jednou (ženou) stesku vybývá (zbývá), i psoty dosti s ní bývá. Rad. zv. — **se komu** — *oddati se*, sich Einem überlassen, ergeben. Na Slov., Bern. — Vz Vybytí.

Vybytí, n., das Verbleiben, Aushalten. Tu není k v., hier ist nicht auszuhalten. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *zbývání, zbytí*, der Uiberschuss. — **V.** = *vypravení, odbytí*, die Abfertigung. V. posla. — **V.** = *odstranění, zbytí*, die Entfernung, Fort-, Abschaffung. V. koho, mince lehké z země. V. — **V.** = *vydědění*, die Enterbung. Bern. — **V.** = *propuštění, osvobození* ku př. z moci otcovské, die Freilassung. V. syna, statku, poddaného. Bern. — **V.** = *zaopatření*, die Unterbringung. V. dcery, dětí. — **V.** = *konání*, die Leistung, Verrichtung. V. roboty. D.

Výbytné, ého, n., vz **Výbytný**.

Výbytník, a, m., der Freilasser. Na Slov. Bern.

Výbytnosť, i, f. = *co se dává nevěstě*, Ausstattung, f. Us. Výbyt, **Výbytek**, Výbytné.

Výbytný = *na výbyt se vztahující*, Ausstattung-, Apanage-. — *Výbytné*, ého, n. *výbytná*, é, f. = *výbytek*, die Ausstattung. Na výbytnou (na výpravu). Us. V. **výprava**. D.

Vybytý; *vybyt, a, o*, abgefertigt atd. Vz Vybyti. V. syn 1. = odbytý, který svůj podíl obdržel; 2. z moci otcovské vyšlý, V., 3. vydědilý, dědictví zbavený. V. Syn od otce nevybytý. Er. Než kdyby po ní věno jmenoval, by pak ho nedal, tehdy tím jmenováním věna po ní jest vybyta. Zř. F. I. F. XIV. Mám již trest vybytý, práci, robotu vybytou. Mor. Šd. Poručil pozemek dávno vybyté dceři provdané, která již dostala věno. Sá.

Vybývající, restlich, freibleibend, überschüssig. V. lhůta, čas. Dch.

Vybývati, vz Vybyti.

Vybzdíti se, il, ění = *přestati bzditi*, aufhören zu feisten, furzen. Ros. — **V.** = *provětrati se*, sich auslüften. Půjdeme se vybzdit. Us.

Vybzdorovati = *vyvzdorovati*, austrotzen. — **co proti komu**. Nic proti tatínkovi nevybzdoruješ. Na Ostrav. Tč.

Vycáchnouti, *vycachovati* = *vyčpěti*, verduften. Semletá káva vycáchne. Na Třeboňsku.

Vycákati, *vycáknouti*, knul a kl, ut, utí; *vycakovati*, ausspritzen. — **co:** vodu, péro. Us. — **kam.** Nevycakuj **na** zem. Us. — **odkud:** vodu z necek. Us.

Vycamrati = *vyžvaniti*, ausschwätzen. Co slyšíš, vycamráš. U Kr. Hradce. Kšť.

Vycaniti, il, ěn, ění = *vycamrati*. — **co.** Všecko vycaniš. U Kr. Hradce. Kšť.

1. **Vycapati** = *vybiti*, durchprügeln, schlagen. — **koho.** Na Slov. Bern. — **komu.** Já jsem mu vycapal. Na mor. Valaš. Vck.

2. **Vycapati** = *vyjíti capaje*, herauszappeln. Us. — **se kudy.** Přece se tím blátem vycapal (vyšel). Ros. — **co kudy:** cestičku *blátem*. Us.

Vycaplati = *vyzraditi, vypověděti*, ausplauschen, verrathen. Vz Caplač. U Jilemn.

Vycárati něco = *vynositi a rozházeti*. U Kr. Hradce. Kšť. — **V.** = *vyliti*, ausgiessen. Vycárej tu špínu. U Bydž. Kšť. — **V.** = *vychoditi*. Vz Cárati. — **V.** *vymáchati*, ausschwenken. Us.

Vycasnovati někomu = *vybiti*, durchprügeln. Na mor. Zlinsku. Brt.

Vycátati, auswaschen. — **co:** ránu. U Olom. Sd.

Vycecati = *vycicati*. Na Slov.

Vycecíkati, vollständig aussaugen. — **koho.** Tele krávu v-lo. Mor. Šd.

Vycéckati = *vypátrati, najíti*, ausforschen, finden. — **co.** On vše v-ká. U Kojetína. Bkř.

Vyceconiti se, il, ění, sich ausweinen, ausschluchzen. U Olom. Sd.

Vycedený = *vycezený*. Na Slov. Hoj či chceš zaplakať tvárou skormutenou nad krvou slovenskou márne v-nou? Lipa 347.

Vycediti, ceď, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *vycezovati* — *ceděním vyliti, vypustiti*, ausseihen, ausseigen, saigern, vergiessen. V. — **co odkud**: vodu **z** hrnce. Us. Zima dešťových vod množství z oblaků vycezuje. Troj. — **co proč**. Kristus pro nás svou krev v. ráčil. Ros. Krev pro vlasť v. Us. Pavel každou chvíli hotov byl krev pro Krista v. Šš. Sk. 237. Já mnohou slzu v-dil jsem pro tě. Us. — **co za koho**. **Na** věčné své lásky zjev vycedil pán **za** tě krev. Šš. Br. 3. Vycedil za nás svou krev. Šd. — **kde**. Vycedil pro nás svou krev **na** kříži. Us. Tč. — **kam**. Všecko mléko v-dil z hrnka **do** lotky (krajáče). Na Ostrav. Tč. — **jak**. Moudrosť jsme **do** dna vycedili. Štud. ps. Tč.

Vycechovati, auszeichnen, konsigniren. — **co kdy kde jak**. Svůj cejch **na** dřevě v. Us. **Při** prodeji dřeva v-li mi dva trámy **v** lese po 5 zl. Us. Tč. Vz Vycejchovati.

Vycechtati, *vycechtovati* = *vyklepati semeno z rostliny*, den Samen aus der Pflanze ausklopfen. V Krkonš. Kb.

Vycejchovati = *vyznamenati*. — **co**: stromy. Us. Cf. Vycechovati.

Vycejkati = *vystříkati, vyšplíchati*. — **co (odkud)**: vodu **z** necek. Us. Rgl. Vycejkáš víc vody nežli přineseš. U Kr. Hradce. Kšť.

Vycelení, n. V. rány, das Verharschen.

Vyceleti, eji, el, ení; *vycelívati* = *zaceliti se, zahojiti se*, heilen, verharschen. Rána vycelela. Ros. A počal viděti a vycelel tak, že jasně viděl všecko. Šš. Mr. 35. (Hý.).

Vyceliti, 3 pl. -lí, il, en, ení; *vycelovati* = *něco celým učiniti, vyplniti*, ganz machen, ergänzen. — **co**: ránu. Bern. — **se** = vyceleti. Rána se vycelila. Bern.

Výcelný, zollbar. Rk.

Vycelpati = *marně vypotřebovati*, unnützer Weise verbrauchen. — **co**: mouku. Us. Jg.

Vycementovati, auscementiren. — **co**: nádržku. Zpr. arch. VIII. 63., IX. 45.

Výcena, y, f. = *summa vyceněná, vysazená*, der Schätzungsbetrag, Anschlagsbetrag. J. tr., Nz.

Vycenění, n., die Schätzung, der Werthanschlag. J. tr.

Vyceněný; *ěn a, o*, abgeschätzt. V. summa = výcena. J. tr.

Vycenitelný, schätzbar. Us.

Vyceniti, il, ěn, ění, *vyceňovati* = *cenu určiti*, abschätzen; *cenu oznámiti*, ausbieten; *ceně prodati*, versteigern, feilbieten, licitiren; *v. zuby* = *ukázati*, fletschen, weisen. — **co**. Co jsem vycenil, ještě jsem neshrábl. Pk. — **co na koho**: zuby. Us. Jg., Šd. — **co v čem**: v penězích. J. tr. — **co jak**: **dle** hodnoty peněžité. J. tr. V. dům **na** 10000 zl. Us., Vrat. — **co čím**. Někteří mají tváře kyselé, že nechtí smíchem zuby vyceniti. Shakesp. Tč.

Vycepování, n., die Abhobelung, Ausbildung. Us.

Vycepovaný; *-án, a, o*, abgehobelt, ausgebildet. Us. Šd.

Vycepovati, *vycepati* = *vymlátiti, vyklepati*, ausdreschen; *vycvičiti*, abhobeln, abschleifen, bilden, abrichten. — **co kde**: obilí **na** poli. Ros. — **koho (komu)**. Hezky toho chlapce (sobě) vycepoval. Ros. Dejte ho do města, aby ho tam trochu v-li. Us. Šd. — **co z čeho**. Co z toho chlapce vycepáme? Us.

Vycérati = *vyščěrat*. Na Slov. Bern.

Vyceřiti, il, en, ení; *vycérati, vyceroväti* = *vyštěřiti, vyceniti, vyšklebiti*, fletschen. — **co na koho**: zuby. Bern. Vlkovi mluv: Nebe! on zuby vyceří na tebe. Č. M. 35. — **co kam**. Zosňal celý hnát z pouta a kamaráti (psi) vycerili zuby **do** toho. Dbš. Pov. II. 81. — **kde**. Už dávno **pod** kuoškom zuby vicierau. Na Slov. Šd.

Vycerkati (vycerklati?), abzirkeln. — **co**. Pont. o stat. 42.

Vycestiti, *vycestovati* = *z cesty vyjíti*, vom Wege abweichen, abschweifen; reisend profitiren. — **odkud**: **z** mezí sobě uložených. Zlob. — **co**. Jdi, ty hloupý Janku, co ty bys mohl vycestovati? Us. Šd.

Vycezení, n., die Ausseihung, Vergiessung. V. krve. Ras.

Vycezený; *-en, a, o*, ausgeseiht, vergossen. Vz Vyceditі.

Vycezovací, Saiger-. V. náčiní, Us., pec, der Saigerheerd. Nz.

Vycezovati, vz Vyceditі.

Vycicati, *vycecati, vycucati, vycuclati, vycicávati* atd., *vycucnouti* = *vyssáti*, aussaugen, ausnutschen. — **co**: korbelíček piva. Us. — **co odkud**: zřídka sobě lidé co z prstu vycucají. Č. To vyznat musíme podlé našeho porekadla, že sa to z prsta nevycicia (nevymysli). Lipa 326. V. šťávu z hroznů, krev z rány; Dítě všecko z vačku vycucalo. Us. Tč. Tele v-lo krávě všecko mléko z vemene. Šd.

Vycickati = *vycucati*. Na Ostrav. Tč.

Vycicúškaný = *vystrojený*. Na Slov. Ssk.

Vycíditi (na Mor. *vycouditi, vycuditi*), vyciď, vycídě (íc), il, zen, ení, na Slov. -děn, dění; *vycizovati* = *vykliditi, vyčistiti*, reinigen. V. — **co**: studnici, strouhu, Ros., koně. D. Vyciďte starý kvas. ZN. — **co odkud čím**: hnůj z chléva vidlemi v. Us. Někoho kyjem (vytlouci mu). Us. Buď pilen všeliků zlosť z královstvie svého vycíditi. Št. — **komu**. Vycúdím ti (vybiji). Na Slov.

Vycifrovati = *vystrojiti*, aufputzen. Na Slov. Ft. Sestry se v-ly a šly na tanec. Dbš. Pov. I. 340. Má valašku ze slievkového dřeva v-nú (ozdobenou). Němc.

Vyciganiti, il, ěn, ění, erlisten, herausschwindeln. — **co na kom**. Na Mor. a ve Slez. Tč., Klš.

Vycihličkovati, ausbiegeln. Na Ostrav. Tč.

Vycihliti, il, en, ení, mit Ziegeln auslegen. — **co**: síň. Rk.

Vycichovati = *vyčichnouti*. Na Slov. Bern.

Vycikati se = *oceditі se*. Na Slov. Dbš. Obyč. 105.

Vycíliti, il, en, ení; *vycilovati* = *vymeziti*, bestimmen; *dostici*, erzielen. — **co.** V.
Vycindati = *nemotorně vybiti*, verplanschen. — **co**: vodu. Us.
Vicinglétati komu = *umíráčkem vyzvoniti*, das Sterbglöckchen läuten. U Uher. Hrad. Tč.
Vyciniti, il, ěn, ění; *vycinovati*, ver-, auszinnen. — **co**: hrnec. Vys.
Vycinkati. *vyciňkati*; *vycinknouti* = *cinkáním vypuditi*, herausklingeln. — **koho**. Us. — **sobě nač**: na pivo. Us. — **komu** = *vyhubovati ho*, herunterputzen. Sych., D., Šd., Fch., Kf., Dch., Vck., Ktk. Všecko mu v-kal (= *vyčetl*, vorwerfen). U Kr. Hradce. Kšť.
Vycivenosť, i, f. = *hubenosť*, die Magerkeit. Na Slov. Daktorích Slovákov v. Phld. I. 2. 4. Z duševnej v-sti boli sme ráno jako poloblázniví. Phld. III. 2. 145. (Šd.).
Vycivený, ausgemergelt, *hubený*. Na Slov. Ssk. Nuž berte si len, berte si, naši páni! Zlodeji berú, berú žobráci vycievení. Sldk. 609.
Vyciveti, el, ení = *vyhubněti*, mager werden. Na Slov. — **jak**. Vycivel na triesku. Dbš. Pov. III. 46.
Vycivěti, ěl, ění = *vyčkati*, erlauern. — **koho**. Ros.
Vyciziti, il, en, ení; *vycizovati* = *vyhnati*, *vypuditi*, entfernen, wegjagen. V.
Vyclení, n., die Verzollung. Us. V. zboží. Nz. Povinný v-ním. Šp.
Vyclený, verzollt, vermauthet. V. zboží. Us., J. tr.
Vyclitelný, verzollbar.
Vycliti, il, en, ení; *vyclívati* = *clo platiti*, verzollen. — **co**: zboží. Zlob., J. tr., Nz.
Výclunek, nku, m. = *část stavení ven strmící*, der Gebäudeflügel. Us.
Vycmírati = *vybryndati*, aus-, verplanschen. — **co**: vodu. Us. — **čeho** (mnoho).
Vycmouditi, il, ěn, ění = *vykouřiti*. Na Slov. Us.
Vycmoulati = *vylokati*. Na Slov. Bern.
Vycofkati, vz Vycoufnouti.
Výcoch, u, m. = *hnojní kluza*, der Kanal von der Mistlache.
Vycochniti, il, ěn, ění = *vybiti*, durch-, abprügeln. — **koho**. Na Slov., Bern.
Vycokati = *vyhnati*, wegjagen. Na Slov. Bern.
Vycouditi = *vyciditi*. Na Mor. a Slov.
Vycoufnouti, *vycoufati*, zurückweichend entkommen. Ros.
Vycouhati = *vycúhati*.
Vycouchlina, y, f. = *vyčouchlina*. Šm.
Výcpa, y, f., das Ausfüllsel. Šm.
Vycpálek, lka, m., osob. jm. V. J., prof. v Rychn. n. Kn.
Vycpání, n., die Ausstopfung.
Vycpanice, e, f., die Ausstopfung. NA. III. 13.
Vycpanka, y, n., Polster, n. Šm.
Vycpaný; *-án, a, o*, ausgestopft, ausgeschopft.
Vycpatel, e, m., der Ausstopfer.
Vycpatelka, y, **vycpatelkyně**, ě, f., die Ausstopferin.

Vycpati, *vycpávati*, ausstopfen. — **co, koho čím**: ptáka koudelí, Us., podušku peřím, D., polštář ostřižky, Kom., břicho pokrmy, Lom., srdce pýchou. V. V. slamník slamou, díry mechem. Tč.
Vycpávač, *vycpavač*, e, m., der Ausstopfer. V. ptáků. Us.
Vycpávačka, vycpavačka, y, f. = *vycpatelka*. Bern.
Vycpavka, y, f. = *čím se vycpává*, die Füllung. Bern.
Vycrčeti, vycrč, el, ení, *vycrkati*, *vycrknouti*, knul a kl, utí, *vycrkovati* = *crkem vytéci*, aussickern, auströpfeln, ausfliessen. — **co kam (odkud)**. Vycrkl všecku kořalku **do** sebe; vodu z hrnce **na** zem (vylil); Pes se vycrkl na každý kámen. Us. Tč. Vycrklo mu ze sklenky na košili. Us. Tč. — **kudy odkud**. Mnoho vína **ze** sudu *tou dérou* vycrčelo. Jg. — **co**: korbelíček piva (vypiti). Us. Ona nic pořádného nedá, jen tak něco vycrkne. Us. Dch.
Vyctění, n., das Bewirthen, die Bewirthung; die Ausschmähung.
Vyctěný; *-ěn, a, o*, bewirthet. — **V.**, ausgescholten, geschmäht.
Vyctiti, il, ěn, ění, *vyctívati*. — **koho kde (u sebe)** = *vyčastovati*, beehren. V. — **koho**. Vyctil ho až hanba (= *vyhubovat*, ausschimpfen, ausschelten, ausschmähen). Sych. — **čím**: rozkošnými krměmi. Ler. — **co komu**. Chtějíc sobě obroky neb dary biedné vyklekati, vyklaněti, vymodliti a vyctiti. Hus I. 85. Alespoň jedno dítě se mu v-lo (= vydařilo). U N. Bydž. Kšť.
Vycucati, vz Vycicati.
Vycuclaný; *-án, a, o*, ausgesogen. V. ženská, ausgenützt, deflorirt. Us. na Mor. Šd.
Vycuclati, vz Vycucati.
Vycúditi, na Slov. a na Mor. = *vyciditi*, reinigen. — **co**: studnu. Us. Šd.
Vycudovati = *vyhubovati*, *vyplisniti*. — **komu** n. **koho**. Na Mor. a ve Slez. Mtl., Klš., Šd.
Výcudky, pl., m. = *pocudky*, *pozadky*, das Ausgesiebte des Getreides. Na Slov. Bern.
Vycudriti komu = *vysekati*, *vydrati*. Na Slov. Phld. II. 2. 51.
Vycúhati komu = *notně vybiti*, tüchtig durchbläuen. Na Mor. Vck., Brt. — **čím**. Vycúhal mu řemenem. Mor. Šd.
Vycuchati, *vycuchávati* = *cucháním spotřebovati*, verstreuen. — **co čeho**: píci. Ten té píce vycuchal (neurčitou měrou). — **komu, koho** = *vyhubovati*. Us. Kšť.
Vycuchtovati = *vybiti*. Na mor. Valaš. Vck.
Vycukati, *vycuknouti*, kl, ut, utí. — **co**: míč (vyraziti do výšky, in die Höhe schlagen), Us., pivo (vychlastati, aussaufen). Bern.
Vycukřiti, il, ení. — **co**. Již jsme cukr v-li, verbrauchen. Us. Šd.
Vyculati se. Sedí panna v komoře, vyculať se nemôže a přišel k ní sluha a pak se vyculala (latka s mlékem. Hádanka ve Slez.). Šd.
Vycumlati, ausschlotzen, aussaufen. — **co**: cumel atd.

Vycupati, ausstampfen, abdreschen, abprügeln. — **co čím kam**: díru do bláta *nohama*. — **koho** (vytlouci). Ros. — **V.** = *vybiti*, durchprügeln. Mor. — **komu čím jak**: prutem dětem po hřbetě, po řiti. Tč. — **V.** = *oklepati*, *vyklepati*, ausklopfen. — **co čím**: peřiny rákoskou. Na mor. Valaš. Vck. — **V.**, auszupfen. — **co jak odkud**: nitky z plátna. Us. Tč. Plátno na cupaninu. Us. Tč.

Vycupkati, na Slov. = *vybiti*, abprügeln.

Vycupovati, z něm. auszupfen = *vyškubati*, *vytrhati*. D. Vz Vycupati.

Vycúrati se = *vyscati se*. Na Slov. Bern.

Vycuřiti, il, en, ení = *psici vyklestiti*, eine Hündin ausschneiden. Bern.

Vycuzditi = *vycuditi*, *vycuhati*, *vybiti*, durchprügeln. Na Slov. Dbš. Pov. I. 367.

Vycválaný; *-án*, *a*, *o* = *vycvičený*, *vykáraný*, *způsobný*, durchgehobelt, dressirt, ausgebildet. Mor. Bkř., Šd. Ten ještě není v-ný. Šd., Sk. Má necválaná děcka. Mor. Šd.

Vycválati, herausgallopiren, ausrennen. — **s čím odkud**: s koněm ze dvora v. Us. Tč. — **V.** = *vycepovati*, *vykárati*, *vycvičiti*, aushobeln, ausbilden, dressiren, abrichten. — **koho**. Mor. Šd., Dch. — **co, koho**: všecky konty v. (vyběhati), koně (projeti, durchs Gallopiren ermüden). Bern. — **se** (cválánim se unaviti). Us., Šm.

Vycvaňhati sobě co = *cvaňháním získati*, ausmanschen. Ros.

Vycvečkovaný; *-án*, *a*, *o*, mit Zwecken, Zwecknageln beschlagen. Na Mor. Tč.

Vycvečkovati, mit Zwecken beschlagen. — **co čím**: podešvy cvočky. Mor. Tč.

Vycvičená (kázeň), é, f. Poslal syna na v-nou do města. Us. Č.

Vycvičenec, nce, m., absolvirter Zögling. Šm.

Vycvičení, n. = *vzdělání*, *zdokonalení*, *vybroušení*, *vycvičenosť*, *vybroušenosť*, die Schulung, Uibung, Unterrichtung, Ausbildung. Jg., Nz., Dch. Podrobné v., Detail-Ausbildung. Dch. V. ve sv. písmě náleželo ku každému dobrému vychování. Ddk. IV. 246.

Vycvičenosť, i, f., die Ausbildung, Kultur, Gewandtheit, das Bewandertsein, die Routine. Jednatelská v. Dch.

Vycvičený; *vycvičen*, *a*, *o*, ausgebildet, eingeschult, geübt, abgerichtet. — V. mysl, V., vojáci. D. — **v čem**: v umění. V. V. v boji. Pís. Šal. 3. 8. — **kde**: ve všech školách. Er. P. 50. — **jak**. Síly odborně vycvičené, fachlich geschulte Kräfte; Kůň jezdecky v., ein zugerittenes Pferd. Dch. — **k čemu**: k výmluvnosti. V. — **nač**. Har. Vz Vycvičiti.

Vycvičiti, 3. pl. -čí, il, en, ení; *vycvikati*, *vycvičovati*, *vycvikovati* = *vzdělati*, *zdokonaliti*, *vypěstovati*, ausbilden, schulen, abrichten, dressiren, üben, unterrichten, lehren. Vz Vycvičený. — **co koho**: rozum, žáka. Us. — **koho k čemu**: k zdvořilosti, Bern., ku chvále boží. Kom. — **čemu**. Vycvičili je svým šejdům. Har. — **v čem**: v rytířských hrách. Zlob. V. se v umění. Bern. V umění vycvičený. V. V. se v řemesle válečném; V bitvě jsou tak výtečně vycvičeni, že . . . Ddk. II. 431., V. 222. On v zbrani nebyl nikdy vycvičen. Shakesp. R. III. (Tč.). I vycvičen byl Mojžíš ve vší moudrosti egyptské. Sš. Sk. 80. (Hý.). — **kde kdy**. Na školách pražských okolo roku 1074. byl vycvičen. Ddk. IV. 120. — **čím**: učením-se svůj rozum v. — **se**, sich ausbilden. Us.

Výcvik, u, m., die Ausbildung. Válečný v. tehdejšího lidu českomoravského. Ddk. III. 237. Je na v-kách, er ist in der Ausbildung. U Opavy. Klš. Mnoho peněz na v. dětí vynaložiti. Us. na Ostrav. Tč.

Výcvika, y, f. = *výcvik*. Ten člověk nemá žádné výcviky, nepochodil ještě světa. Na Ostrav. Tč.

Vycvikanosť, i, f. = *výcvik*. Šf. v Mus. 1848. 260.

Vycvikati, vz Vycvičiti.

Vycvikovaný; *-án*, *a*, *o* = *vycvičený*. Jmt. — **v čem**: v umění. Kos. Ol. I. 139.

Vycvikovati, vz Vycvičiti. — **V.** = *skuliny ve zdi vyplniti*, *prostrčiti*, zwicken, ausfüllen. Nz. — **co čím**: zdi drobným kamením. Mus. *Lépe: vyčkajovati*. Vys. — **V.** = *cvikem*, *ve cviku vyhráti*. Us.

Vycvokati = *vypiti*, austrinken. Na Slov. Bern.

Vycvrčeti, vz Vycvrknouti.

Vycvrkání, n., das Ausgiessen, Ausleeren. — **V.**, das tropfenweise Austrinken. Bern.

Vycvrkaný; *-án*, *a*, *o*, tropfenweise ausgegossen, ausgeschöpft. — **V.**, tropfenweise ausgetrunken. Bern.

Vycvrknouti, knul a kl, utí; *vycvrkati*; *vycvrčeti*, 3. pl. -čí, el, ení; *vycvrkovati*, *cvrkaje vyhnati*, herauszirpen, -schwirren; *docvrčeti*, auszirpen. — **sobě** = *cvrkati*, zirpen, schwirren. Hodně sobě vycvrkuje. Ros. — **co komu odkud kam**. Vycvrkne mu kapku z korbele do sklenice (crkem vylije, tropfenweise ausgiessen, ausleeren). Us., Jg. — **se** = *cvrkaje se unaviti*, müde zirpen; *vyštěbetati se*, sich ausplaudern.

Vycvrlíkati = *cvrlíkaje dobyti*, ausschwirren. — **si co**. Vrabec si někdy smrť vycvrlíká.

Vycvrnknouti, knul a kl, ut, utí = *vyhoditi*, *že to cvrnkne*. — **co**: dva zlaté. Oper. hanác. Neházej kamením, vycvrnkneš okno a bude zle. Us. u Kr. Hradce. Kšť.

Vyčabrati se, sich schwer wohin begeben. Vz Čabrati se. Nemůže se nijak v.; Než on se vyčabrá! Mor. Šd. Na Slov. Ssk.

Vyčaditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ční; *vyčazovati*, ausräuchern. — **koho čeho** (**čím**) z kuchyně. Jg. — **sobě co**: oči. Kom.

Vyčadnouti, dl, utí = *dým ztratiti*, den Rauch verlieren. Snad to vyčadne. Ros.

Vyčachrovati, austschachern. — **co na kom, od koho**. Us. Tč. Vz násl.

Vyčachřiti, il, en, ení; *vyčachrovati* = *vyměniti*, austschachern, auswechseln, austauschen. Bern.

Vyčák, a, m., osob. jm. Arch. II. 72.

Vyčákaný; *-án*, *a*, *o* = *vyšlákaný*. Mor. Šd. Vz Vyčákati.

Vyčakati, vz Vyčekati.
Vyčákati = *vyšťákati*, ausspritzen. Mor.
Vyčalouněný; *-ěn, a, o*, anstapeziert. V. salon. Kos. Ol. I. 246. — **čím**. Vnitřek schránky krásnou látkou v-ný. Dch.
Vyčalouniti, il, ěn, ění, austapezieren. — **co čím**: hedvábím. Us.
Vyčankati. — **co**. Keď vám takje dopisy poposjelau, ktorje on sám na pôvodľoch súkromňe viňutkau a vičankau. Na Slov. Phld. I. 1. 58. (Šd.).
Vyčápaný; *-án, a, o* = *vymletý* (deštěm). V. skála, ausgehöhlt. Na mor. Valaš. Vck.
Vyčapěti, ěl, ění, irgendwo hocken, sitzen. — **kde jak dlouho**. Celý den by tam vyčapěl. Mor. Šd. **Do** večera **u** vás vyčapěla. Ib. Tč.
Vyčapkati, ausspritzen, verschütten. — **si co odkud**: víno **ze** sklenice (stříkáním vylíti). Leška.
Vyčápkati = *vyfackovati*, abohrfeigen. Na Slov.
Vyčapotati se. Pusť páva po potoce, nech sa tam vyčapoce. Mor. Brt. Ps. 94.
Vyčapy, dle Dolany, něm. Wittschapp, vsi u Čáslavi a Jaroměře. Vz S. N. — **V**., ves u Budějovic na Mor. Tč. Petr a Pavlík z Vyčap. Arch. III. 188., IV. 381. (Šd.).
Vyčárati = *vyznačiti*. Na Slov. Bern.
Vyčarkovati, auslinieren. — **co kde**: řádky v knize. Mus. 1880. 110.
Vyčarovati, *vyčarovávati* = *čarami vyznačiti*, durch Striche auszeichnen. — **co**: směr nějaký. — **V**. = *vykouzliti*, hervorzaubern, heraushexen; durch Zauberei sich zuziehen. — **si co**. Puch. — **koho čím**. Ďábla ďáblem nevyčaruješ. Us. Tč. — **co odkud čím**. Staré baby chtějí nemoc **z** dětí tatrmánkem v. Na Ostrav. Tč. — **V**. = *vyčachrovati, vyměniti*, austauschen, auswechseln. Na Slov. Bern.
Vyčasení, n., die Ausheiterung. Bern.
Vyčasený; *-en, a, o*, ausgeheitert. Bern.
Vyčasiti, *vyčasniti*, il, en, ení; *vyčasovati* = *vyjasniti*, verklären. D. — **se**, sich ausheitern. Vyčasilo se. D. Kdyby pán Bůh dal, aby se vyčasilo. Us. Zb. Budeme čekati, až se vyčasí. Us. Tč., Krjk., Šd. Po dešti se v-lo.
Vyčastování, n., die Bewirthung. V. někomu dáti. Mus. 1880. 404.
Vyčastovaný; *-án, a, o*, bewirthet.
Vyčastovati, *vyčestovati* = *častováním uctíti*, traktiren, mit einem Schmause bewirthen. — **koho** *(akkus.)* **čím**: lahůdkami. Sych. — **jak**. Někoho **bez** jeho škody vyčastovati, schadlos halten. D. — **adv**. Štědře, Sych., skvostně. D. — **kde**: **v** zahradě v besídce, **pod** košatým dubem atd.
Vyče, sturea, zastr. Veleš.
Vyčečeřiti, il, en, ení = *vyježiti*. Ros.
Vyčechrati, aufbauschen, auflockern. Us. Vz Načechrati. — **co**: peřiny, mouku. V. si vlasy, sich ausraufen. U Uher. Hrad. Tč.
Vyčekati, *vyčkati, vyčekávati, vyčkávati*, abwarten; *čekaje dosíci*, erwarten; *přečkati*, er-, überleben; *dočkati se*, er-, ablauern. Jg. — **abs**. Čas se vyčkati musí. Bern. Ja bych čekala, nič nevyčkala. Sl. ps. 263. Nuž sadol si tam a tam vyčkával. Dbš. Pov. III. 91. — **co, koho**: kázání. Bern. On ani 6 měsíců nevyčkal. V. Tam výsledek Vladislavova podniknutí vyčkal. Ddk. III. 111. (II. 79.). Samo-li tě štěstí nevyčká, na koni ho nedoboníš. Šd. Vyčkaly myši kocoura, tancují (dočkaly se, že odešel). Ros. — Nemohli v., **ažby** . . . Dvě kron. — **jak dlouho**. Těšil tú paničku, aby už len vyčkala **do** pokona. Dbš. Pov. IV. 68. Celou hodinu v. Us. Dch. **Za** tři dni jsem tam vyčekal. Har. — **čeho**. Vyčkej času, jako husa klasu. Prov. Nepriatelia sú za nami, máme jich vyčkať? Lipa 248. Aby mohli v. lepší příležitosti; Bylo ť třeba v. návratu biskupova; Vyčekej příštího dne. Ddk. II. 263., III. 33., IV. 319. — **(co, čeho) kde**. Tč. Výsledek tohoto svolání měli asi nejspíše **k** císařskému nařízení biskupové naši **ve** Voroně v.; Vojsko nechť pokojně **na** místě vyčká, co osud o něm rozhodne. Ddk. II. 337., 393. (III. 72.). — **jak. S** pokojem a **bez** starosti nechť prý vyčeká nového poselství. Ddk. II. 253. — **s čím**. Dch. Biskup v odpověď vzkázal, aby s pohřbením vyčkáno bylo, až on sám přijde. Ddk. IV. 305. — **za kým**. Nebudem sa s vašim synom shovárať, ale budem za inšími vyčkávať. Sl. ps. 312. — **na koho kým**. Pochopy dal na ni v. a vhodným okamžením odnésti. Kld. II. 55.
Výčelišťák, a, m., gnathobolus, ryba holobřišná. Krok I. d. 108.
Vyčeliti, il, en, ení, *vyčelovati* = *čelem* (předkem) *voru vyjeti*. Us. — **se** = *vyčesáním vlasů do výšky velké čelo učiniti*, durch Haarfrisur eine grosse Stirn sich machen. Ta se v-la a neslnši jí to. Us. u Kr. Hradce. Kšť.
Vyčenichati, aus-, heraussspüren, -schnüffeln, auswittern. — **co**. Dch., Lpř.
Vyčený čemu: věšč̌bám vítězovým. LS. v. 50. Vz Věšč̌ba.
Výčep, u, m., der Ausschank, Schank. J. tr. V. všelikého druhu vína, *lépe*: prodej všelikého vína. Ib. V. piva přes ulici, *lépe*: prodej piva přes ulici. Brs. 2. vyd. 259. Drobný v., der Kleinschank. Dch. Odváděti peníze z výčepu. Pal. Dj. II. 1. 381. K vydržování třináctého kanovníka vykázal na místě prebendy týhodně 12 denárů z výčepu medoviny v Kroměříži. Ddk. V. 44. Cf. Výlev.
Výčepák, u, m., der Schanktisch. Dch.
Vyčepcovati komu = *vybiti, vypohlavkovati*, durchprügeln. Mor. Brt., Šd.
Vyčepčiti, il, en, ení = *vyčepcovati*. Na Mor. a Slov. Jg., Phld. II. 2. 51. — **V. se**, sich behauben. Na Slov. Ssk.
Výčepek, pku, m. Soudek skoupý na v-pky. Čch. Bs. 8. Na výčepky, zum Ausschank. Dch.
Vyčepiti, il, ení, ení = *čepením získati sobě co*. Ros. — **V**., aus der Angel heben. Us. Ssk. — **komu** = *vybiti*, durchprügeln. U Olom. Šd.
Výčepna, y, f., die Schenkstube, Schänke, Schenkstätte. Dch.
Výčepní, Schank-. V. právo, das Schankrecht; v. živnosť, die Schanknahrung. J. tr. V. místnosť, die Schanklokalität, Dch., sloupec. Wld.

Výčepnický. V. život, die Schanknahrung. Dch. V. bratrstvo, Schänkerkonfraternität, f.
Výčepník, a, m., der Schankwirth, Schänker. Bratrstvo v-ků, die Schänkerkonfraternität. Dch.
Výčepný = *výčepní,* Schank-. V. pivo, stůl, živnosť. Dch., Zpr. arch. IX. 106.
Vyčepovati (na Slov. také *vyčepiti)* = *čepem vypustiti,* verzapfen, ausschänken. Dch., Suk, Bern. — **co** = *vytáčeti,* auszapfen; slovo nové místo staršího vytáčeti. Vz Vytočiti, Vyliti.
Výčepy, pl., m., ves u Znojma. Vck.
Vyčeřiti, il, en, ení; *vyčeřovati* = *vyšklebiti,* ausfletschen. — **co na koho.** Vlkovi mluv: Nebe! On zuby vyčeří na tebe. Prov. Koll. Čít. 99.
Vyčerkaný; *-án, a, o.* Takovými jinými znameními jedněch na druhých vyčerkanými zatmívají rozum neumělejších. Jel. Enc. m. 58.
Vyčerniti, il, ěn, ění; *vyčernívati, vyčerňovati* = *černidlo zpotřebovati,* die Schwärze verbrauchen; *zúplna počerniti,* ausschwärzen. Mnoho vyčerňuješ (černidla potřebuješ). Jg. — **co čím:** inkoustem (celé počerniti).
(K) vyčerou = *k večeru.* 1643.
Výčerp, u, m. = *vyčerpnutí,* das einmalige Ausschöpfen. L.
Vyčerpání, n. = *vybrání,* die Ausschöpfung. Úplné v. předmětu. Mus. 1880. 526. V. programu. Us. Vz Vyčerpati.
Vyčerpaný; *-án, a, o,* ausgeschöpft.
Vyčerpatel, e, m., der Ausschöpfer, Excerpist. Neunavný v. starých knih. Tč.
Vyčerpatelný, erschöpflich. Krok.
Vyčerpati, *vyčerpnouti,* pnul a pl, ut, utí; *vyčerpávati* = *vyvážiti,* auspumpen, ausschöpfen. — **co:** vodu, D., studnu. — **co odkud:** vodu **ze** studny, slova z knih. Us. — **V.** = *do konce probrati,* erschöpfend behandeln. — **co:** program, látku, *lépe:* vyříditi, ukončiti, provésti, probrati. Brs. 2. vd. 259.
Vyčerpavý, erschöpfend. Šm.
Vyčerstvěti, 3. os. pl. -ějí, ěl, ění = *vyčerstviti se,* sich erfrischen. V. — **kde: na** vzduchu, **v** síni.
Vyčerstviti, il, en, ení; *vyčerstvovati* = *čerstvým učiniti.* — **co, se.** Us. — **kdy.** Vyčerstvilo se **po** tom dešti, es hat sich ausgefrischt. Dch.
Vyčertiti, il, ěn, ění, *vyčertovati.* — **co kdy.** Každou neděli musí všecko vyčertiti (u každé muziky býti). U Žamb. Dbv. — **koho** = *vyláti.* Ros. — **se** = *nakleti se.* Us. Jg.
Vyčervenati se, roth werden. — **kde.** Nebe se na západě vyčervenalo, jako by hořelo. Us. Tč.
Vyčerveniti, il, ěn, ění, *vyčerveňovati* = *červeně vybarviti,* roth ausfärben; *mnoho* n. *málo červené barvy zpotřebovati,* rothe Farbe verbrauchen. Ros. Cf. Vyčerniti.
Výčes, u, **výčesek,** sku, m. a pl. **výčesky** = *co se z vlasu, ze lnu, z konopí* atd. *vyčesá,* Kämmlein, Abfallsel vom Kämmen, Hecheln. Výčes ze lnu (pačesky), z vlny, s koně (česanina); Mnoho výčesků, málo vlny. Bern.
Vyčesání, n., das Auskämmen.
Vyčesaný; *-án, a, o,* ausgekämmt. V. vlasy.
Vyčesati, -češám a -češi; *vyčesávati, vyčesnouti, vyčísnouti,* snul a sl, ut, utí; *vyčesovati* = *hřebenem, štětkou, kartáčem vyčistiti,* auskämmen, ausbürsten, striegeln, mit der Bürste ausputzen; mit dem Besen auskehren. — **co, koho:** vlasy (hřebenem vyčistiti), Us., koně (hřebelcem vyčistiti, striegeln). Ros. — **co odkud čím komu:** špínu, vši, hnidy hřebenem s hlavy. V. hlavu hřebenem, koně hřebelcem, šaty štětkou n. kártáčem. — **koho, co komu** = *za vlasy vyrvati, vykrákati,* durchprügeln, striegeln, durchwalken, zausen, durchhecheln. Ros., Šd., Brt. V. někomu hřbet. Us. Dbv. — **co odkud kam.** V. vlasy s čela **za** uši. Us. Tč. — **co komu odkud.** Vyčesal mu tučné (lačné) z libového (vydrbal mu slušně. Vz Trest). Jg., Č.
Výčesek, vz Výčes.
Výčeskový = *co je z výčesků,* von gekrämpelter Wolle o. Flachs. V. sukno. Us.
Vyčestovati = *vyčastovati.*
Výčet, čtu, m. = *vyčtení,* die Aufzählung, das Verzeichniss. Nz., Sš. Mt. 24. V. dobírky, die Specifikation der Nachnahme. Dch. Ve výčtu šetří apoštol toho pořádku. Sš. II. 62. Hlavní nesnáze o půhonech řešena jest hojným výčtem všeho toho, co jíti mělo před soudy městské. Pal. Děj. V. 2. 294. V. knih. Rk. V. zevrubný, die Specifikation. Šp.
Vyčeti, el, ení, quäken. Zajíc vyčí. Orb. p.
Vyčetlý. Že jest muoj úředník nevyčetlý. Půh. II. 493. Vz Vyčtený.
Výčetmo = *výčtem, vyčítaje.* V. uzavírati, per inductionem. Krok.
Výčetně, taxativ. Dch.
Výčetník, a, m., der Ausrechner. Rk.
Výčetný, Aufzählungs-, Induktions-. V. důkaz (demonstratio per inductionem). Šim. 118.
Vyčičati se (o dětech) = *vyscati se,* wiescheln. Ros.
Vyčičrati, kümmerlich ernähren, aufziehen. Na Slov.
Vyčíhání, n., die Erlauerung. Us.
Vyčíhaný; *-án, a, o,* erlauert. Us.
Vyčíhati, *vyčíhávati; vyčíhnouti,* hl, ut, utí; *vyčíhovati,* erspähen, ausspähen, er-, ablauern; *vyjíti,* herausgehen. — **abs.** Sotva včíhl, hned zas vyčíhl (vyšel). Ros. — **co, koho.** Ros., Us. Vyčíhal příležitosť, při níž došlo ke sporu. Ddk. VI. 79. Číhal naň, až ho vyčíhal. Kočka vyčíhala myš. Šd. To chlapci dobře vyčíhali. Kká. Td. 45. — **co komu v kom.** Jenž vyčíhává v každé děvě oběť svou. Němc. — **koho kde: v** zahradě zloděje v. Us. Šd. — **co na kom,** Einem etwas ablauern. Dch.
Vyčichl, a, m., osob. jm. V. Jan. Vz Blk. Kfsk. 1133.
Vyčichlý, verduftet, geruchlos. Us. Tč. V. kapky. Us. Mně už všecky zemských kvasnice rozkoší jsou vyčichlé a mutné. Koll. I. 205.
Vyčichnouti, chnul a chl, ut, utí; *vyčišeti,* ší, el, ení; *vyčichati, vyčichovati* =

přestati čichnouti, verduften, aus-, verriechen, den Geist verlieren, verfliegen; *vypátrati*, ausspüren. — **abs.** Víno, kořalka vyčichne. Všecko teplo vyčišelo (vyčichlo). Přikryj pivo víčkem, aby nevyčichlo (nevyvětralo). Dch. — **V.** = *oschnouti*, trocken werden. Až to žito trochu vyčichne. V Kunvald. Msk. Dříve vyčichla tráva a obilí se mohlo brát. Us. u Rychn. Ntk. — **kde.** Fialky na slunci vyčichnou. Tč. — **komu odkud.** Co pak již onano hostivosť Filippa II. vyčichla lidem z paměti? Skl. V. 28. — **co.** On vše vyčichá. Us.

Vyčichnutí, n., die Verriechung. Bern.

Vyčichnutý; *-ut, a, o*, verrochen. Bern.

Vyčichrovati = *vyčistiti* a *vyvětrati*, reinigen u. auslüftern. — **co:** sudy. Mus. IX. 67.

Vyčiliti, il, en, ení, *vyčilovati*, entnerven. Šm.

Výčin, u, m., die That, Unternehmung. A súsedné národové slyšiac o jich v-noch a skutkoch. Sl. let. II. 23.

Vyčínati = *vyváděti*. Na Slov. Ssk.

Vyčiněný; *-ěn, a, o*. Ta kůže jest již v-na (zbavena chlupů, vydělaná). Na Hané. Bkř., Brt.

Výčinek, nku, m. = *výčin, konečný účinek*. Dch.

Vyčiniti, il, ěn, ění, *vyčiňovati* = *vyndati*, herausnehmen; *vyčistiti*, reinigen; *dočiniti*, gar arbeiten, recht auswirken, ausarbeiten, ausgärben. Jg. — **co:** kůži (= vydělati), obilí (= vyčistiti). Us. Jazyk v. (vystrčiti), BO., světnici, kuchyni (vyčistiti). Na mor. Val. Vck. — **co odkud:** z truhly (vyndati). Mand. — **komu** = *vyhubovati mu, vypeskovati koho*, ausschelten. Ndk., Pm. — **komu jak.** Vyčinil mu takovým způsobem, že ... Kos. V-nil mu až běda. Us. Kšf.

Vyčírati, vz Vyčřeti.

Vyčíslení, n. Stč. Alg. 86.

Vyčísliti, il, en, ení. — **co:** hodnotu zlomku, Stč. Alg. 83., determinanty. Zh. 38.

Výčist, u, m. = *průchod v úlu*, das Abgangsloch. Šp.

Vyčistědlný, reinigbar, vertilgbar, verzeilich. Nevyčistědlná (t. že nemož lehce býti vyčistěna) jest vina prodávánie služby duchovnie. Hus III. 238.

Vyčísti, vyčtu, vyčti, vyčta (ouc), vyčetl a vyčtl, čten, ení; *vyčítati*, na Slov. *vyčitovať* (Šd.) = *jistý počet odděliti a někomu odevzdati*, aufzählen, auszahlen; *pořádkem napočísti*, herrechnen, herzählen, nach der Reihe angeben, nennen; *vypravovati, pověděti*, hersagen, erzählen, aussagen; *vytýkati*, vorwerfen, vorrücken, vorhalten; *přečísti*, auslesen, durchlesen; **se** = *z počtu se vyvésti*, sich ausführen. — **co:** peníze (vypočítati), V., ryby, chleby, Ros., knihu (přečísti). Jg. V. čtveru věc. Alx. Chceš-li sám přijda ke dskám peníze vyčítati, čili jinému k vyčítání poručiti, anebo byla-liby toho jaká jiná potřeba, zase od desk žádnému jich nevyčítaje, vyzdvihnouti. Vš. Jir. 235. V. příčiny něčeho. Us. Kdo by je (zmatky) vyčetl?; Co bych kováře neb vápenníky a jiné dělníky vyčítal?; V. dobré skutky. Hus I. 200., 237., II. 317. — **čeho.** A vyčítať tu těch měst a míst do 16. kapit. Br. — **co odkud.** Některé z nich vyčítá. V. Něco z knihy. Us., Br. Něco z očí něčích v. Us. Netajím, že sa z tých zpráv dá vyčítať boj pohanstva proti křesťanstvu. Sl. let. IV. 179. Zo slnka možno vyčítať zlodeja (uhodnouti). Dbš. Obyč. 94. Zo sliatého vosku vyčituje potom čarujúca svoje veďmo (věštbu). Phld. III. 3. 292. — **co komu (jak).** Vyčetl mu 1000 zl. **na** hotově. Ros. Někomu příklady v. (povídati), Jel., pravdu (vyčítati, vytýkati), dobrodiní (vytýkati). Ros., Br., Kram. Vyčítajíce mu tím. Skl. II. 187. Večítala be mně, že já nemám statku; Káča mu vyčítala, koli mu grošů dala. Sš. P. 256., 688. Svědomí mu to vyčítá. Šd. Tu jim vyčítali a vypsali každému z nich život jich. Bart. 22. Sám chybný jinému nevyčítej, mit Butter auf dem Kopfe gehe nicht an die Sonne. Dch. Nemá co jeden druhému vyčítať. Vz Vada. L. Kolik jsi mně šátků dala, že jsi mně je vyčítala?; Tam ti budou vyčítat, že není nic tvého. Er. P. 270., 302. Kom. — **co komu kdy jak:** v nahodilém pohnutí (vytýkati), Sych., s haněním. Reš. Něco v krátkosti v., Byl., krátkými slovy. Ojíř. V. někomu něco hanlivými slovy. Kká. Td. 321. Vždy **do** desátého vyčítajíce stínali. Pass. 825. Protož mu je (peníze) odtud **proti** cedulce, že je přijal, vyčísti moci budete. Žer. 348. Když již vyčetl ctnosti a moci jejie **pod** podobenstvím dřivie voňavého. Hus III. 56. Patriarchy, kteréž vyčítá až **do** Adama. BR. II. 211. Spasitel v súdný deň vyčte šest skutkóv milosrdných. Hus I. 140. — **co kde.** Mládenec prenášal velikú knihu z jednoho na druhý (stůl) a **na** každom stole vyčítal dakoľko mien **z** tej knihy. Dbš. Pov. III. 65. I vyčítá Bóh tu **v** zákoně mnoho příbuznosti. Hus I. 207. — **proč.** Nevyčítati všeho pro tesknosť. Jel. — **se z čeho před kým** (z počtu se vyvésti). Ze všeho se vyčetl. Ros. Z hřívny se vyčítati musíš před pánem. Kanc. — **se.** Napřed se vyčítejme (přede hrou vylosujme říkánkami). Mor. Šd. — **že.** Vždycky jenom mně vyčítá, že mám kabát plný záplat. Er. P. 273. a.

Vyčistiti, vyčisť, vyčistě (íc), il, štěn, ění; *vyčišťovati* = *čistým učiniti*, ausreinigen, rein machen, säubern, aussäubern, ausputzen, ausklären; *čistěním vyndati*, reinigend absondern; *vyhladiti*, poliren; **se**, sich reinigen, sich ausleeren, purgiren. **Jg.** — **co:** komín, obuv, šaty, pokoj, zuby, nádobí, oči, uši, rány, stoku, vodu, obilí, vlnu, žaludek (život, tělo = vyprázdniti). Us. V. hodiny. Uš. Šp. Pán duši vyčistí; Vyčisť nečistoty zlého skutka, ktož Bohu dóm připravuje myslí; Kazatel má vypraviti své sieti t. j. řeč vyčistiti, jíž má lidi z moře tohoto světa Kristovi loviti. Hus I. 336.; II. 209., 279. — **co čím (od čeho):** sklenice vodou, V., zlato ohněm, Jg., mozek kýcháním, Kom., žloutenici potem (vz Žloutenice). Lk. Od viny utrpením duši vyčisťiti; Pravie-li (kněžie), že oni mají moc, aby vyčistili svým odpuštěním neb zadrželi kajíciemu, tehdy lživě a marně pýchají; Nikodem tiemto sv. čtením byl jest vyčištěn

Digitized by Google

z nevěry. Hus II. 159., 228. Aby byl vyčištěn pokáním. Šf. A vyčistiv ji dary ducha sv. ode všech hřiechóv sobě ji za manželku pojal. Hus III. 50. (Tč.). — **co komu:** koni kopyta. D. — **co od čeho:** rolí od pýře, Kom., obilí od plev, Šp., zemi od zlodějův, Jg., vosk od medu. D. Vyčisť se ode všech světských věcí. V. Od hříechu věrně vyčistil; Chtěli je v. od hřiechóv; Připraviece jemu dóm t. j. vyčistiece duši od hřiechóv; Zlá mysl, nebude-li prve báznú převrácena, od hřiechov obvyklých nebude vyčištěna. Hus I. 166., 183., II. 5., 266. (Tč.). — Bern., Br. — **co kdy:** vodu po vypálení n. destillování. Vys. — **co, se z čeho (odkud):** se z viny, Jg., plevy z obilí, D., skvrny ze šatu. Us. Každý z nás prinese bílý chléb, slaninu, jestli vyčistíte z té hory brezinu. Sl. ps. Tč. Již má veliké znamenie, že mu pán Bóh ty hřiechy z duše vyčistil. Hus I. 247. — **co kde.** Nemají moci, aby koho v duši vyčistili od hřiecha, ani aby čistého od hřiecha, když by chtěli, učinili nečistého. Hus II. 342. — **co po kom.** Hod památný posvěcenie chrámu, kteréž sú byli učinili Machabejští, když sú chrám po pohanech v-li a jeho posvětili. Hus II. 418. — **proč.** Maria Magdalena přišla k Ježíšovi a nohy zmyla a prve pro žalosť a pro milovánie od hřiechóv jest vyčištěna. Hus II. 271. (Tč.). — **jak.** Buoh ji (duši) *svú mocí* vyčistí od poškvrny; (Kněz) nemóž mocí svú duše hřiešného od poškvrny v.; Vyčistím ostatky domu Jeroboam, jakož bývá dóm vyčištěn až do čistoty. Hus I. 30., 340., 447. (Tč.). — **se.** I řekl sem kněžím a v-li sě a přišli k ostražení bran a k svěcenie svátku. Hus I. 132. Víno se vyčistilo. Us. *V. se = vyprázdniti se*, sich entleeren. D.

Vyčistivý = *který vyčišťuje*, reinigend, purgirend. V. věc. Rns.

Vyčiščovati = *vyčišťovati*. Na Slov. Bern.

Vyčišeti, vz Vyčichnouti.

Vyčištění, n., die Reinigung. Vz Vyčistiti. A smrť jest našo v. Hus III. 278. V. hřiechóv. Hus I. 320. Bývá přísaha k v. od zlého t. j. aby ukázal sě ten čist, na němž kladú vinu. Hus I. 100. (Tč.).

Vyčištěný; *-ěn, a, o*, gereinigt. Vz Vyčistiti. — **čím.** A když přijde nalezna jej (dom) chvoštišti vyčištěn a okrášlen. Hus II. 100. — **od čeho.** V-ný od malomocenstvie měl se ukázati kněžím. Hus II. 341. (Tč.). — **čeho.** Když bude duše všech skvrn vyčištěna. Št.

Vyčišťovací, zum Reinigen dienend, Reinigungs-. V. kotel, Techn., lékařství. Sal. 226. 36.

Vyčišťování, n., öftere Reinigung.

Vyčítání, n., das Her-, Aufzählen. V. V. rodu. Jel. — V., die Vorrückung, Vorhaltung, Vorwerfung. V. zločinu. Reš. — V. = *čtení*, die Durchlesung. V. knihy. Bern. — Vz Výčitek.

Vyčítanka, y, f. = *říkačka, říkánka*, jížto přede hrou se vyčítuje, das Loos, Loosen. Vz Vyčísti. Na Slov. Dbš. Obyč. 141.

Vyčítaný; *-án, a, o*, hergezählt, aufgezählt. Us. Sotva peniaze boli v-né. Na Slov. Dbš. Pov. I. 453. (Sd.). — V., vorgeworfen. Bern.

Vyčítati, vz Vyčísti.

Vyčítavě, vorwurfsvoll. Ptal se trochu v. Sk. V. namítati. Dch.

Vyčítavý = *plný výčitků*, vorwurfsvoll. Dch. Pojednou se jala bednářka hlasem plakati a spustila vyčítavou. Sk. V. zor., Čch. Bs. 143.

Výčitek, tku, m., Č., **výčitka**, y, f. — *vyčítání, vytýkání*, der Vorwurf. Vz Vyčítání. Dělati někomu v-ku, výčitky. Us. Výčitky činiti; Proti v-ku se ohraditi; Pichlavé v-tky, spitzige Vorwürfe; Výčitek odčiniti, den Vorwurf wett machen; Vydati se výčitkům; Výčitek mimo sebe pustiti; V-tky minouti, über die Vorwürfe hinweggehen; Ten v. jde na něj, trifft ihn; Nemyslil jsem, že si tam půjdu pro výčitek; Nezůstalo mu to bez výčitek; Pro svatý pokoj přijal jsem ten v.; Bylo to nějakých výčitků! Dch. Výčitka svědomí. Šd. Za liché výčitky někoho pokárati. Us. Bedřich zahanben a se všech stran výčitkami zasypán jsa slíbil, že příčiny žaloby odstraní; Ta v. padá na volící knížata; Aby odvrátil od sebe v-tku věrolomnosti. Ddk. IV. 62., VI. 33., 79. (Tč.). V ostré seči metá naň výčitky a důtky. Kká. Td. 151. Aby nedůvodnosť výčitek jemu předvrhaných ukázal. Šš. Sk. 75.

Výčitný, vorwurfsvoll. V. slova. Hdk.

Výčitok, tku, m. = *výčitek*. Na Slov. Ssk.

Vyčitování, n. = *vyčítání*. Na Slov. Bern.

Vyčitovaný; *-án, a, o = vyčítaný*. Na Slov. Bern.

Vyčitovatel, e, m., der Hererzähler, Durchleser. Bern.

Vyčitovati = *vyčítati*. Vz Vyčísti. Na Slov. Šf. — **koho.** Při hrách kedykoľvek potrebno niekomu prevzať prvú úlohu ťažší lebo nemilú, vždy takého vyčitajú zpomedzi seba. Dbš. Obyč. 141. — V. = *naříkati*, klagen. Na Slov. Ako tak vyčituje, otvorí sa odrazu stena. Er. Čít. 68. (Šd.).

Vyčívený; *-en, a, o*. Starý, starý vězeň, v-ný, lysý. Lipa I. 219. (Šd.).

Vyčkajovati = *vystrkati něčím drobným, vyšibrovati*, mit etwas Kleintheiligem ausfüllen. — **co čím kde.** Rozpuklinu ve zdi kaménky v. Doucha ex usu, Vys.

Vyčkání, n., das Abwarten. V. málokomu uškodilo, ale nedočkavosť bez počtu lidí zavedla. Hkš.

Vyčkati, vz Vyčekati.

Vyčkávání, n., das Abwarten, Temporisiren. Dch.

Vyčkávaný, erwartet. V. žena. Čes. nov.

Vyčkavý = *kdo vyčká, trpělivý*, der etwas abwartet, geduldig, abwartend, temporisirend. Jg., Dch.

Vyčkov, Víčkov, a, m., byl hrad na Mor. u Stražka. Vz S. N.

Vyčlánkovati = *článků zbaviti*, ausgliedern. L. — V. = *vymknouti*, ausrenken. Bern. — **se**, entwischen, entschlüpfen. — **se kam.** Ačkoľvek vlny morské západním vetrom zbúrené dosť velikých baranov válaly, vyčlánkovali sme sa do kúpela. Lipa 266.

Vyčmáchati = *vymáchati, vyprati.* — **co kde.** Vyčmáchej tu hadru v čisté vodě. Mor. Šd.
Vyčmouditi, vyčmuď, il, zen, ení, na Slov. děn, ční, *vyčmuzovati, vyčmoudnouti,* dnul a dl, utí = *vykouřiti,* ausrauchen. Otevř okna, ať trochu jizba vyčmoudne. Na Mor. Tč. — **co:** dvě fajfky. Na Slov. Bern. — **kdy:** za den. Bern.
Vyčmuchati = *vyčuchati, vysliditi,* ausspüren. — **co kde.**
Výčnělek, lku, m., der Fortsatz, processus. V. řasový, der Ciliarfortsatz, lůžkový, der Alveolar-, jehlancový, der Pyramiden-, trnový, der Stachel-, nadpažný (nadpažek), acromion; v. lebky (násadec), der Schädel-, hákovitý, der Haken-; v. postranný kosti patné, sustentaculum tali; v. kostní, der Knochenfortsatz. Nz. lk.
Vyčnělina, y, f., ἐκφορά. Vz Vlšk. 5.
Výčnělka, y, f., vz S. N. X. 43.
Vyčnělosť, i, f., die Vorragung. Dch.
Vyčnělý, hervorragend, vorwärtsgestreckt. — **kam:** ku předu. Us. Dch.
Vyčnívání, n., das Hervorragen. Římsa o velikém v. Zpr. arch. XI. 41.
Vyčnívati, hervorragen, vorstehen. Us. Dch., Šp. — **odkud.** Jednotlivé vozy se zavazadly vyčnívaly z této směsice jako malé pevnůstky. Tč. exc. Jenom některá místa z vody vyčnívají jako ostrovy. Us. Tč.
Vyčnuť = *vyčítati,* vorwerfen. — **co komu.** U Opavy. Klš.
Vyčochniti, il, ční = *za vlasy vytahati, vykrákati,* zausen. — **komu.** Us.
Vyčouhati, *vyčuhovati* = *ven čníti,* hervorragen. Dch., Vck. — **kam jak. Na** dobrou ruku **nad** zem to vyčouhá. Us.
Vyčouhlý, hervorstehend. Dch. — **odkud:** kámen ze skály v. Us. — **V.** = *vytáhlý a slabý,* aufgeschossen und schwach. Us. Je velký? Je takový v. Us. Ntk. — **V.** = *vyzáblý, hubený,* hager. Nz. lk. V. jako sítí. Us.
Vyčouchlý = *vyzáblý,* mager. U Berouna. Dch. — **V.** = *zchytralý,* klug. U Jižné. Vrů.
Vyčouti, vyčuji, ul, ut, utí; *vyčouvati, vyčúvati* = *vyslýchati,* aushören. Na Slov. Bern.
Vyčpárati = *vypchati.* Na Slov. Ssk.
Vyčpěti, *vyčpiti,* ěl, ěn, ění, *vyčpívati* = *vyštípati, čpěním pokaziti,* ausbeissen. — **co (čím).** Však by to oči vyčpělo. Ros. Všecky věci perné a čpavé kousavostí svou mocnou vyžírají a vyčpívají. Byl. — Jg.
Vyčpulitelný = *co lze vyšpuliti,* aufwerfbar, ausreckbar. V. pysky. Ssav. 140.
Vyčpuliti, vz Vyšpuliti.
Vyčreti, el, en, ení a et, etí; *vyčírati* = *vyvážiti,* ausschöpfen. — **co.** A osudie jeho vyčru. Jer. 48. 12. — **co odkud:** vodu ze studně. Na Slov. Bern.
Vyčreviti, *vyčrevovati* = *vystřeviti, vypitvati,* ausweiden. Na Slov. Bern.
Vyčteně = *vyčta,* aufzählend. V.
Vyčtení, n., vz Vyčísti. V. pramenů. Mus. 1880. 576. Sám u desk buď nebo jiného k v. peněz pošli. Vš. Jir. 236. V. hrůzných výstupů. Ddk. IV. 238.
Vyčtený; *-en, a, o,* aufgezählt. Vz Vyčísti. Pojistil jim všecky jejich země i statky zejména vyčtené. Pal. Dj. IV. 2. 82. — **V.,** vorgeworfen. Měla bych to všecko od něho vyčtené. Us. Šd. — **V.** = *kdo účty vydal.* Úředník nevyčtený = v počtech jsoucí, ein in Verrechnung stehender Beamte. J. tr., Pal. Dj. IV. 1. 219. Jemu vzal jeho mlynáře nevyčteného s jeho poplatky; Úředník nevyčtený. Půh. I. 250., 291., II. 589. (Tč.).
Vyčtnouti = *vyčísti.* Na mor. Valaš. Vck.
Vyčtu, vz Vyčísti.
Vyčtveračiti, il, en, ení, durch Schelmerei erhalten. — **si co:** bití. Us.
Vyčtveřiti, il, en, ení = *hrou získati,* durch Spiel gewinnen. Ros.
Vyčubati komu čím, durchprügeln. U Olom. Sd.
Vyčubrati = *vybíti.* Na Slov.
Vyčuditi = *vypuditi.* — **koho.** U Žamb. Kf.
Vyčúhati = *vyčíhati.* — **koho kde: za** okny. Na Ostrav. Tč.
Vyčuhovati = *vyčouhati.*
Vyčuchati, *vyčuchávati* = *vysliditi, vyhledati, vyčmuchati, vyčíhati,* ausspüren, ausspähen. — **co.** Přece to vyčuchal. Us. Pes zajíce vyčuchal. Ros. — **kde: v** komoře, **na** půdě, **za** pecí atd.
Vyčuchnouti = *vyčichnouti.* Otevři okno, aby to tu trochu vyčuchlo. Mor. a Slez. Šd.
Vyčulati = *vyčurati.* Na Ostrav. Tč.
Vyčupčiti = *vyšlehati,* auspeitschen. Na Slov. Bern.
Vyčurati se, *vyčičati se* = *vyscati se* (o dětech), harnen, pissen, wischeln. Vz Vyčulati. — **kam.** Vyčurej se **do** brnce, **na** dvůr. Us. Šd.
Vyčurditi, il, ční = *vynadati,* aufheissen. To sem mu vyčurdil! Us. u Rychn., u Něm. brodu a j. Hvlk., Msk.
Vyčurchati = *vytrhati,* ausreissen, ausraufen. — **co komu:** vlasy. Na Ostrav. Tč.
Vyčúvati, vz Vyčouti.
Vyčvachovati = *vystříkati.* — **co kam:** vodu **na** někoho v. Na Mor. Kld. 182.
Vyčvati = *vyštvati.* — **koho čím:** psy. Na Mor.
Vyďábliti, il, ení = *ďáblů vynadati.* Na Mor. Šd.
Vydací peníze = *vydány býti mohoucí,* ausgebbar. Us. V. list n. ukázka, der Ausfolgschein, Extraktionsschein, Nz., povolení (p. k vydání, die Erfolglassungsverwilligung). J. tr.
Vydadati se = *vyspati se* (o dětech), ausschlafen (in der Kindersprache). Us.
Vydachu, zastr. = *vydali.* Kat.
Výdaj, e, m. = *vydání,* die Ausgabe. Hospodář má všecky výdaje a příjmy sčítati. Koubl. V. na nejvyšší dvůr, die Civilliste. J. tr. Má veliké v-je. Us. Šd. Pokladnice na výdaje (výdajní, výdajová), die Ausgabskasse; Ve výdajích (ve vydání) býti, in Ausgabe stehen; Počísti n. počítati něco mezi výdaje, etwas in Ausgabe stellen. Nz. Podaj a v. nějaké zásylky, Auf- und Abgabe einer Spedition. Dch. Není velkých příjmů bez velkých výdajův. Pk. Vz Vy-

dání. — V. = *vdavky*, die Heirath, Ausheirathung, Heirathsfähigkeit. Tč. Dívka na výdaj. Na Slov., na Mor. a ve Slez. Plk. Všecky (dcery) na v. byly, heirathsfähig. Sš. P. 118. Byltě tatíček obstarý, měl na výdaj tři dcery. Sš. P. 119. Kral' má krásnu dcéru na vydaj; Mal jednu jedinú dcéru Kvetušu a tá už bola na vydaj súca; Mladá kňažna bola už hodná na vydaj. Dbš. Pov. I. 313., 415., II. 4. (Šd.). Devy vydaju nedočkavé. Mt. S. X. 1. 50. Ešta sa s bábkami (loutkami) hrá, už na vydaj myslí. Phld. III. 3. 254.

Vydájeti, vz Vydojiti.

Výdajiště, ě, n. V. směnky = *místo, kde se směnka vydala*. Dch. Vz Směnka.

Vydajné, ého, n., die Ausgabsgebühr. Na Slov. Ssk.

Výdajnosť, i, f., die Ergiebigkeit. V. pramene. Dch.

Výdajný = *co dobře vydá, sporý*, ergiebig, ausgiebig. Us. na Mor. a ve Slez. Jg., Klš. Laskavé slovo není těžké, ale v-né. Hkš. — V. = *co se může vydati*, verfügbar, disponibel. V. peníze, summa. Pr., J. tr. V. jmění, Us., hotovosť v pokladně. Mus. 1880. 399. V. fond. Nz. — V = *co se vydání týče*, Ausgabs-. J. tr. V. článek či položka, die Ausgabspost, sloupec, die Ausgabsrubrik, pokladnice, die Ausgabskasse. J. tr., Nz. V. kurs, měna = kurs či měna, za niž se nové cenné papíry upisovatelům vydávají, der Kommissionskurs. Skř. V. kniha. — V. dívka, heirathsfähig. Bern.

Výdajový = *výdajný*, Ausgabs-. V. pokladnice (p. na výdaje), článek n. položka, die Ausgabspost. V pl. také: články či položky výdajův. Nz.

Vydaná, vydatá, é, f. = *vyvdaná, provdaná*. Ltk.

Vydánek, nku, m. = *vydání*. V peněžitém v-nku. Sl. let. IV. 142. Vz Vydánky.

Vydání, n., *vydávání* = *ven dání*, das Herausgeben, die Heraus-, Ausgabe. V. pokrmů ze spižírny. Us. V. směnky na někoho, die Wechselziehung. — V. = *dodání, odevzdání, odvedení*, die Uiberlieferung, Uiberantwortung, Einantwortung, Verabfolgung. V. listu. — V. = *oddání v moc*, die Uibergabe, Auslieferung, Entlassung. V. koho na smrť, zloděje k právu. — V. = *vystavení*, die Preisgebung, Aussetzung. V. koho v nebezpečenství. V-ní něčeho v šanc. Mus. 1880. 486. — V. = *vrácení*, das Herausgeben. V. groše na zlatý. — V. *dcery* = *vdání*, die Verheirathung. Za to vaše v. děkovať vám budu. Sš. P. 828. — V. = *dělení*, die Vertheilung, Ausgabe, Auslage. V. — V. *knihy* prvé, druhé atd., die Auflage. Nz. Do nového v. mnoho omylů se vloudilo. Sych. Přimnožené v. knihy, vermehrte Auflage, souborné v., Gesammtausgabe. Dch. V. opravené, rozšířené, laciné, skvostné, velínové, přehlédnuté, rozmnožené, valně rozmnožené, nezměněné. Us. V. knihy v Římě se událo. Sš. Sk. 3. Člověk starého v. (ze starého světa, starých mravův a obyčejů). Us. Dbv. — V. *nálezu, rozsudku*, die Schöpfung eines Urtheiles o. Erkenntnisses. — V. = *vypouštění z sebe*, das Vonsichgeben. V. blesku, světlosti, počtu, Us., páry. D. — V. *počtu, rozkazu, kletby* na koho, *otázky* atd., das Herausgeben, die Legung. — V. *peněz*, D., V., v. zařízené, die Herausgabe, Ausgabe. Har. Příjmy a vydání do knihy zapisovati. Kom. Mnoho v., málo příjmů. Ros. V. na stavení. D. Mám veliké vydání. Us. Příjem a v. rovnati. V. V. (výdaj); ve v. (ve výdajích) býti; něco položiti u v.; počísti, počítati mezi vydání (mezi výdaje); kniha v. (výdajův); sloupec, etat vydání; úvěr k vydávání; náležité v., náležitosť výdajův; denník v.; článek, položka, skontro, summa, denník, výplatní arch v. (výdajův); v. (výdaje) běžné, mimořádné, určité, neurčité; v. na hotovosti, na osvětlení; v. uhraditi, příjmem založiti; jiná rozličná v. Šp., Nz. Z příjmuov a v. sirotkuom anebo na potřeby sirotčí pořádný počet činiti. List z r. 1581. Tč. V. krýti, *lépe:* uhraditi. Jv.

Vydánky, pl., die Ausgabe. V-ky až po 50 zl. předseda povoluje. Mt. S. VIII. 1. 91. Vz Vydánek.

Vydaný, *vydávaný*; *-án, a, o*, ausgegben. V. peníze, Us., summa. J. tr. Kdyby jeden neb druhý chtěl ze služby vystoupiti, má nahraditi cenu za něho vydanou. Ddk. IV. 151. V. práce, obrazy n. figury, Anaglyphen o. Anaglypten. Nz. — **zač**. Peníze za zboží vydané. Us. — V., herausgegeben. V. kniha. Br. — **kde jak**: v Praze nákladem Fr. Šimáčka. — V. = *ustanovený*, festgesetzt. — **od koho**. Právo od Boha vydané. Kom. Byla vojna vydaná od císaře Jana. Sš. P. 107. Viděla sem a znala sem zákon a proroky od Boha vydané. Hus III. 80. — **kde o kom**. Podlé nařízení božího o takových synech v zákoně vydaného. BR. II. 7. b. — **na koho**. Zákon na žákovstvo vydaný. Sych. — **jak**. My úmluvci od múdrých a opatrných pánuov měst pražských *mocně* vydaní a zvolení (bevollmächtigt). Arch. I. 224. — V., ausgesetzt. — **čemu**: krajina povodním v. Dch. V. závisti. Ráj. — V., ausgegeben, gehalten. — **zač**. Za pána vydávaný. Us. — V. = *vdaná*, verheirathet. — **za koho**: za hodného muže. Us. V. — V. *v bídě*, šp. m.: *postavený*. Pdg. I. 138.

Vyďapiti se = *namanouti se*. U Písku. Šbk.

Výdara, y, m., ein Wohlgerathener. To je člověk v.; To sú výdary ty jeho děti! Na Ostrav. Tč. Často ironicky: Ta si vzala pěkného v-ru! Ta má dceru pěknou výdaru! Šd., Klš., Pk.

Výdarek, rka, m. = *vydařenec?* D. exc.

Vydařenec, nce, m. = *vydařený, výdara*. Na Hané, Bkř., ve Slez. Šd.

Vydaření, n., vz Vydařiti.

Vydařený; *-en, a, o*, vz Vydařiti.

Vydařilý člověk, V., vtip, gerathen, wohlgerathen. Trip. — **k čemu**. Luth. artik.

Vydařiti se, il, ení = *zdařiti se*, gerathen, wohlgerathen. — **abs**. Dílo se vydařilo. Us. Dva se vydařili. V. Ty hodinky se vydařily; Ten se vydařil! To se v-lo! Dch. Lov se nevydařil; Záměr jeho se v-řil. Us. Muži srdce smělejšího se v-li. Ler. — **se komu**. Vydařily se mu děti. Us. Že se

mně šuhajek vedařiti nemůže. Sš. P. 656. — **se po kom**: po otci. Us. — **se z koho.** Vydařil se z jiných. Ros. Že sta sotva jeden se vydařil. Ros. Že sekty této nevydařil se žadný čelnější theolog. Pal. Děj. IV. 1. 396. Z Pikhartů také by se snad někdo v-řil, ježto by . . . . Čr. — **se čím**: dobrou myšlénkou (vyznamenati se). Ta břitva se vydařila svým dobrým ocelem. Dch. — **se na co.** Však se někdo na to zelí vydaří (přijde zloděj). Us. — **jak.** To manželství se nešťastně v-lo. Dch. Ale účinek toho v-řil se *naopak*. Pal. Dj. V. 1. 170. V dobré konce se mu to v-lo. Kos. Ol. I. 146. Velkomyslnosť Ptáčkova v-la se jim ke zlému. Pal. Dj. IV. 1. 95. Bohatstvo se v-lo v konce zlé. Kos. Ol. I. 146. — **kde.** Aby se vydařil na poli chlebíček. Er. P. 76. — **kdy.** Říše ztratila panovníka, jaký se jen za staletí jednou vydaří. Ddk. III. 75. (Tč.). — **že.** Též se mi to vydařilo, že jsem někdy zahřešil a lál (= accidit, přihodilo se mi); Někdy se to též vydaří, že se poškvrníme (accidit). Ve Slez. Šd. — **aby.** Vždy někdo se vydaří (najde), aby mi pravdu oznámil. Žer. 331.

Vydarování, n., die Verschenkung. Bern.

Vydarovaný; *án, a, o*, ausgeschenkt, verschenkt. Bern.

Vydarovati = *podarovati*, verschenken. — **co**: knihy. Bern.

Výdatek, tku, m., die Ausflussmenge, v mech. Nz. — **V.** = *vydání*, die Ausgabe, Kosten. L.

Vydati, vydám, 3. pl. vydají a vydadí (BR. II. 78. a), vydej, vydaje (íc), al, án, ání, *vydávati* = *ven dáti, od sebe dáti*, aus-, herausgeben, aushändigen, ausantworten, überantworten, ausliefern, ausfolgen, hinaus-, übergeben; *vystaviti*, aussetzen, blossetzen, preisgeben; *obětovati, dáti*, hingeben, opfern, aufopfern; *ostatek vydati, vrátiti, doplatiti*, den Uiberschuss herausgeben; *vdáti*, (Kat. 244.), die Tochter verheirathen; *vypouštěti*, von sich geben; *v. peníze*, ausgeben, anbringen; *ploditi, vynésti*, bringen, hervorbringen, tragen; *oznámiti, ohlásiti*, bekannt machen, ausfertigen; *pronášeti*, vorgeben; *vydáviti*, ausspeien, von sich geben; *v. počet*, Rechnung, Rechenschaft geben, ablegen; *okázati, označiti, dáti znáti*, anzeigen, andeuten, zu erkennen geben; *vyjeviti*, offenbaren; *uložiti*, auferlegen, aufgeben; *poslati*, schicken, verhängen; *vlastnosť n. jakosť něčeho ustanoviti*, ausgeben, die Beschaffenheit einer Sache bestimmen; *vypustiti*, hervorragen lassen, vorrücken; *sporým býti*, ausgeben, ergiebig o. ausgiebig sein; **se** = *poddati se, jíti, dáti se*, sich begeben, sich verfügen; *oddati se něčemu, pustiti se do něčeho, počíti*, sich ergeben, sich verlegen, darauf legen, sich über etwas machen, sich befleissen, unternehmen; *obětovati se*, sich aufopfern, sich hingeben; *poddati se, ukázati se*, sich ergeben, sich zeigen; *vdáti se*, heirathen; *vypuknouti*, ausbrechen. Jg. — **abs.** Vydává žito (hodně sype), mouka (mnoho se z ní napeče), roh dobře (má silný hlas), pes (štěká). Us. Tvář myslí zrcadlo, vydá hned, co tam padlo. Č. M. 266. Vydať, Bože, vydať, ale vedieť ako! Sl. ps. 328. (Šd.). — **co, koho**: peníze, knihy, plod, zákony (ustanoviti); přikázání, poručení (oznámiti); paprslky, V., učení, Br., jatého, Jel., žalostné hlasy, Troj., karty, D.; země vydává obilí, plody atd.; v. noviny, světlosť, jasnosť, smrad, zvuk, hlas, pivo n. víno (prodati), počet, otázky, úsudek, chválu; kámen vydává oheň, Us.; strom vydává ovoce, dům činži; ortel smrti v., D.; v. vůni, Kom., zloděje, zločince. Zlob. V. kvitanci, rozkaz, summu, náhradu, směnky (ausstellen), J. tr., svědectví o něčem. Br., Chč. 616. Měl mu v. 6 zlatých a vydal mu jen čtyry, dva zlaté mu zadržel. Us. Šd. V. málo (mnoho) řeči (málo n. mnoho mluviti). U Olom. Sd. Kvilbu v. Sš. II. 49. Zpomněl na mne pán Bůh můj, abych vydal počet svůj. Sš. P. 776. V. svolavon, pozov (troubiti, aby se myslivci sešli). Sp. Také když jsú svědectví vydávali neb přisahali, tehdy pokuty peněžité byly jsú jim uloženy. CJB. 407. O plování Holanderuov jsou obzvláštní spisy a knihy vydány; Dítě hrozný hlas vydávalo; Kalendáře a pranostiky vydával; Krištof Harant vydal knihu tištěnou řečí českou o svém do země svaté putování; Spis svuoj a omluvu vuobec vydali. Dač. I. 190., 196., 158., 222., 245. Císař vydav tento list, směl jej také zrušiti; Za to vykoupil Vladislav křesťanské otroky od všech židův a vydal dotčený zákon. Ddk. II. 336., IV. 155. Že je (hřivny) v. nechce, leč mu Toman vrátí jeho. NB. Tč. 144. Naučení k orteli, podlé práva rozsúdíce, vydáváme; Abyste nám na to zřetedlnější naučení, na kterém místě a kterými slovy Černý Václ. Blažkovi tu řeč hanlivú odvolati má, vedlé práva vydati ráčili. NB. Tč. 266., 236. V. listy, ausfolgen. Arch. II. 40. Slibujem ty úroky vydávati a platiti. List z roku 1467. Naučení dvoje vydal. BR. II. 216. Vydej počet z brava svého. Dal. 111. Vydal list, komuž chtěl. Půh. I. 235. Přebývat přišel si, ale ne aby zákony vydával; Slovo božie, to věz Kristus, odpúštie hřiechy, ale kněz úřad svój vydává. Hus II. 355., III. 220. U méj maňky hudci hrajú, mladšú sestru vydávajú (vdávají). Sl. ps. 336. Už máme svatbičku, vydáváme Aničku. Brt. P. 80. Jak najstarší (dceru) vydaval, tři sta tolarů s ňu daval; Včil nám mosíte dcerečku vydati; Zle ste mia, maměnko, zle ste mia vydali, jak byste mia byli za humno vyhnali. Sš. P. 118., 427., 495. (Tč.). Matka na to nědbala, tým dálej ju vydala. Sš. Vydával sestry. Půh. II. 215. Dcerku vydati. GR. — **čeho, chybně,** *leč by to byl partitivní genit.* Ten vydal penêz (neurčitou měrou). Vydati hradu **šp.** m.: **hrad** (celý). Brt. Právě se modliti jest, v žalosti lásky lkání z srdce, ale ne krásných slov vydávati. Hus II. 316. Proto mosili úrokóv vydávati. Půh. I. 231. — **co, koho, se k čemu (proč).** Vydám všecky k zabití, Bibl., k meči. Pláč. V. se k vůli něčí. Troj. K vyzvání soudcovu vydal soused svědectví. Ml. V. někoho k potrestání. Us. Vydav jej (Petra) čtyřem čtverníkům vojáků k ostříhání. Sš. Sk. 140. Knížeti vydána byla k obživě župa

kladská. Ddk. II. 352., 435. (Tč.). Nenie náš obyčej na otázky o obecnosti učiněné práva konečného k orteli vydávati. NB. Tč. 266. A též měštěné mají vydávati ke cti a chvále velebné svátosti tělu našeho pána Jesu Krista do kláštera našeho osm měřic čisté pšenice; Plat náš, který se nám vodtud vydává k stavení. Listy z l. 1447., 1507. (Tč.). Vydáni jsú tito páni k jednání a rozsúzení mocnému. Arch. II. 275. Vydal mi svú vlastní sestru ku pravému manželství. Půh. II. 203. Aby nám je (listy) vydal k naší potřebě. Půh. II. 255. — **co odkud**. Vydával od sebe jasný blesk. V. Páni z Rosenberka neradi svých dcer ven z království vydávali. Břez. 2. Všecké chyby hneď ze seba vydať musela škola. Na Slov. Tč. Do Jerusalema se bez mála již byl Agrippa z Caesarey před začátkem slavnosti paschálné vydal. Sš. Sk. 142. A také ať pospíší shledati se s těmi po ly, kteří jsú od země vydáni. Arch. II. 8. Ti lidé slíbili sú k tomu kostelu plat vydávati z toho zboží; Purkmistru každého téhodne na vychování jeho z důchodů obecních puol druhého zlatého vydáváno bylo. Listy z l. 1456., 1581. Z svého srdcě vydadie řeč. BO. Z jedné rozepře v druhou se vydávati. Štr. Plod ctnosti jako ovoce z sebe vydává. Hus III. 52. Hlas žalostný od sebe v. Ml. V. potravu ze špižírny, Kom., něco z rukou, Us., vůni ze sebe. Byl. Králové čeští nemají na léna, kteráž ke koruně české náležejí, vydávati listů z kanceláře německé, než z české. Zř. F. I. B. V. Hora stříbro ze sebe vydává; rudu z dolů v. Vys. Ze sebe vydávati = vydáviti. Bern. — **co, koho čemu (kam)**. V. někoho nebezpečenství, lsti, Jel., nepřátelům, právu; v. někomu spisy, Us., chválu. Tkad. Kdožby kolivěk v městě osedlý byl, tomu vydati má (písař) přísahu touž, jako při soudu zemském. Václ. XXVIII. Odvolávajícím se akta vydána býti mají. Kol. 36. Komorník každému z práva vydávati se má, sich zur Verfügung stellen. Vš. 333. Včil nám mosíte dcerečku vydati. Sš. P. 427. Vydati se každé příhodě; V. se řečem a posměchu. Dch. Čierna zem, čierna zem, vydaj mi mamku ven. Sl. ps. 127., Mt S. I. 17. A pověz ty jim tam, že sem sa vydala bystrému dunaju. Sš. P. 145. Jak jí na šaty zjednali, hned ji těm hochům vydali; Jo vom (já vám) to zaleju vodů ze srdečka, čemu scě mě vydali, dyž bylach maličká? Sš. P. 429., 485. (Tč.). Nevíte, že, komu se vydáváte za sluby ku poslušenství... Sš. I. 72. Radili jsme, aby 10 hř. vydala Markovi po dceři svej. NB. Tč. 210. Míšeň vydána jest zase knížeti Vratislavu; Kníže zdráhal se vydati Svatopluku nějaké zboží rodinné; Zpěčoval se v. Jindřichu česká lena; Vydal mu tvrz. Ddk. II. 306., 358., 464., VI. 79. (Tč.). Pakli by se ti ubrmané nemohli smluviti, ale kterak by jim tato dva páni rozkázali neb rady vydali, tak mají bez odporu vypovědieti; Věřímť vám, že vy toho jemu nedáte vydati; Úředníci menší aby žádnému výpisuov z desk nevydávali. Arch. II. 286., IV. 65., V. 468. (Šd.). Toho mu slíbil nikdy nevydávati bratru svému; Mratovi byla rota vydána; Neprošel podlé roty, jakž mu vydána; Listy mé vydala otci svému; Nevydal mi dílu (podílu), jakož jiným bratřím vydával; Vydala peníze Šipově ženě. Půh. I. 241., 261., II. 350., 352., 599., 614. (Tč.). Sv. Pavla písmo buď jemu vydáno, jenž die ....; Aj náramně sě chudí nám vydávají. Hus I. 91., II. 249. Nenie, kto jemu peniez vydada. BO. Aby se protivným věcem vydali. Chč. P. 170. b. Protož jim přikázánie vydal o spravedlnostech sobě libých. Chč. Jsme vydáni té největší bídě, **lépe**: jsme postaveni v největší bídě. Brt. — **co, koho, se nač (jak)**. V. někoho na smrť, Bibl., na oběť, Pref., na nebezpečenství, Troj., na posměch, Jg.; v. (odebrati) se na pití, na ožralství, na rozkoše, V., na hledání stříbra. Háj. V. něco na jevo. Th. Otázky na někoho v. Eus. Vydati něco na útratu. Kom. V. úsudek na koho. Martim. Na 50 zl. 50 kr. vydal (vrátil). Us. Peníze na něco v. (nakládati). V. se na skládání knih. Us. Svědectvie a žaloby *velikým křikem* naň vydávajíce. M. J. z Pr. 7. V. se na advokatství, řečnictví. J. tr. Vydala sa na sedliacký chlieb (= do selského stavu), hat einen vom Bauernstande geheirathet. Dbš. Pov. II. 39. Vydán naň acht; Kterýž věrů netoliko na tvou, nýbrž i na naši zřejmě se vydal; Statky klášterů těch vydal na pospasy; Menší rolníci vydávali se na žebrotu. Ddk. II. 175., 259., III. 264., VI. 11. (Tč.). Naučení někomu na něco vydati. NB. Tč. 169. V. se na hledání. KB. V. Aby, co na posly vydá, do počtu mezi stavení nekladl. Žer. 333. V. se nač = usilovati oč. Bart. II. 2. Papež vydal klatbu na krále Hendricha; Všichni se na pýchu a marnivosti světské vydávali; Vydal se na to, aby krále zamordoval; Holanderové vydali se na nové, jim prve neznámé, mořské plavení. Dač. I. 162., 173., 186., 190. Již tedy apoštol cele na zastávání důstojenství svého se vydává; Komu jde o blaho církve a o spásu vlastní, ten se na modlení vydá; Klatbu na vás vydají. Sš. II. 12., Sk. 84., J. 249. (Hý.). Na pití, skákání n. veselosť se vydadí. Ler. Zdály se vám mé řeči velmi nesvětlé a nesrozumitelné, jako bych vám cizím jazykem mluvil a na vás pohádky vydával. BR. II. 367. b. Vědomě se na smrť vydal. V. Na to zboží vydal jsem 300 hř. hotových; Aby mi vydával na každý rok 15 hř. gr. Půh. I. 155., II. 309. (Klatbu) nynie vydávají na ty, ktož Krista vyznávají; Klatbu na svatokupce v.; Neb sú vydali pokutu na ně; Vešken statek svój byla jest vydala na lékaře a od nižádného nemohla jest uzdravena býti. Hus I. 251., 435., 461., II. 403. Soud smrti na lidi hříšné bez pokání v.; A již na to i odpustky vydává (církev); Životy své pro Krista na smrť vydávají. Chč. 383., 443., 631. *Všemi spůsoby* na rozkoše se vydati. Š. a Ž. — **co, se kam (do čeho, k čemu, nač, v co)**. V. se k úřadům. Kram. V. se na cestu, D., na moře. Har. Vydal krupobití na jejich hovada. Br. Život co na masné krámy vydává. Vz Masný. Č. Knihu na světlo v. V. Aby byl ten zloděj na hrad pražský vydán.

Václ. VIII. V. někoho někomu do rukou (zraditi). V. Někoho v něčí ruce v. Br. Jej katům v ruce vydal. BR. II. 83. Do šírého světa se v. Dch. V-li se do Hory. Dač. I. 33. Čo kto má v komore, vydává do kuchyne. Mt. S. I. 125. I vydal se odtud do Polska, do Francouz; Říše naše do rukou cizích vydána nebude. Ddk. II. 398., 464., III. 8. (Tč.). Jakmile do Hispanie na cestu se vydám. Šš. I. 143. Tento legat jest prve vydán do Čech, než smy do Říma přijeli. Arch. II. 233. V. se na pochod, na tažení. Šb. Nevydávajte (nevdávejte) mia na druhú dědinu, keď mia tam vydáte, banovat budete. Sš. P. 495. Z Augšburka vydal se císař na Ulm; Neprodleně vydal se na cesty po obvodu pražského biskupství; Vydal se na výpravu korunovační do Říma. Ddk. II. 165., 241., 438., 207. Engelanderové vydali se vojensky na moře. Dač. I. 189. V té tísni nezbývalo císaři leč vydati se ještě v listopadu k dolejšímu Dunaji. Ddk. II. 175. Nemoha (apoštol) ku Galatům opět v. se. Sš. II. 4. (Hý.). Ty násilníky ku právu vydali. Půh. II. 291. — **co, koho, se v co (čím proč).** Něco v cizí moc, v nebezpečenství, V., hrad v moc něčí, Plk., se v nebezpečenství pro zisk v., Ml.; se v pláč, v nezbednosť, v službu, Kom., v posměch, Jg., v pýchu, Har., v smilství, v rozkoše, Th., v pohanění. Us. Br. Tou řečí v posměch se vydal. Ml. A směl-liby pak přes to kdo poručení toho JM. sobě tak lehce vážiti a v něco toho se vydati (sich einlassen). Žer. V. někoho v obžalovanosť, v nebezpečenství života, město v plen. J. tr. Dozrála v letech, tak že ji možno v ten svatý stav vydati. U Žamb. Dbv. V. se v směšnosť. Kos. Ol. I. 259. Naši jakž nejprve své nepřátely shlídali, v takový křik se vydali . . . . Ler. V. se v šanc; Nerozpakoval se, stádce své zase v. v pohanství. Ddk. II. 377., 427., III. 98. (Tč.). Vydal mu syna svého v rukojemství. Šb. Nadarmo se o místnější toho vědění namáhali někteří vykladatelé na pouhý zdař v domysly přeliché se vydávajíce; Proto vydal se Bůh ve strázně ohavné; Vydán byl Kristus v přebolestnou smrť od otce; Aniž ve chvály církve Korintské se vydává (apoštol); Tudy se v rozličné pro dobytí smyslu domněnky vydáno; Opět se v uvažování věcí těch vydává; Ale anjelé nevydali zákona božího v ruce lidu samého, nébrž v ruce prostředníka; Chtěl, aby se pán jemu ve službu vydal. Sš. J. 39., I. 50., 57., 160., II. 11., J. 24., II. 39., L. 58. (Hý.). Vydala se Maria Magdalská v hříchy; Vykladači v rozličné dohady se vydali; Pohané vydali se ve službu bohům a bohyním lichým; Jidáš vydal se v osidla ďáblova; Štěpán obšírně se ve chválu boží vydává. Sš. L. 87., 117., 150., 196., Sk. 75. Vydali nás nepřátelům v moc. Žal. 32. V lakomství se vydávati nesluší; V rozkoše těla se vydávají; Vy, kteříž ste se ve všelijaké nešlechetnosti vydávali; Všechněm v službu se vydávati; Maje odpočinouti v práci se vydal; Velmi ráno hned se v práci zase vydal; Nechť jest třebas tak, že se podlé vůle Páně v chloubu nevydávám; Všecken se byl v náboženství židovské vydal; Kteří se v modlářství jako onen Achab vydávají. BR. II. 29., 37. a., 33. b., 101. b., 215. b., 615. b., 624., 639. b. (Šd.). — **komu co, jak krom koho.** Vz Odvolání. Pr. — **co, se z čeho.** V. počet z něčeho. Kom. V. počet z každého slova. Hus I. 87. Nikdy se nevydám ze svého (nikdy si nezadám ani slovem). Us. u Rychn. Vydal se z drobných (peněz). Us. Klš. Ze všeho se vydal. Us. Dch. Z nichž i z sebe mají v. počet pánu Bohu. Hus II. 298. A když se ze všeho vydali, z domu vyhnáni byli. Tč. exc. V. se z peněz, z pokladů. V., Har. — **co, koho za koho, zač.** Vydati něco za pravdu; za někoho peníze v., D.; něco za jisté vydávati, Kom., v. se za nejlepší. Br. Za nás vydal krev svou. Us. Vz Vydávati se za Čecha. Us, Har. Vydati dceru, se za muže = vdáti se. V. Ak mamka svolí, za vás se vydám. Sl. ps. 332. Kde máš, mamko, dcerku svoju, dcerku svoju, ženku moju? Vydává sa za jiného, za Janíčka fojtového; Hned sem sa vydávala za synka švarného. Sš. P. 131., 483. Najlepšie ľúbi sa mi len náš popelvár a ak ma máte vydávať, nuž vydajte ma za neho. Dbš. Pov. II. 4. Slibuje už dcerku za šuhaje vydat. Pok. Z hor 149. Jednoho sirotka, děvečku starší, máti za muž vydala. NB. Tč. 210. Mne mój otec za muž vydal; Když mě vydával za muž, slíbil po mně dáti 20 hř. Půh. I. 367. (378., II. 220., 287.). Vydával se za veřejného úředníka. J. tr. Podvodníci klamali lid, za čarodějníky a hadače se vydávajíce; V-val se za biskupa; Musil králi za něho v. dvě župy; Nepravě vydával se za něco, čímž nebyl; Vydává jej za pramen domnělého zla. Ddk. II. 348., 419., III. 150., VI. 210. (Tč.). Do Rošťárnika za košiarnika, do Betliara za metliara vydala se (Pořekadlo o chudém vdaji). Dbš. Obyč. 102. Z lásky vydal Kristus krev svou za nás; Ježíš Kristus vydal sebe samého za hříchy naše; Syn boží za nás na smrť se vydal; Kristus vydal sebe samého za nás v oběť a žertvu Bohu k vůni blaholíbezné; An i Kristus vydal sebe za církev na smrť; Zeměplazové za nečisté a ohavné se vydávají. Sš. I. 60., II. 6., 29., 124., II. 133., Sk. 123. (Hý.). V. se za pána (= *činiti, dělati se.* Cf. Kým se činíš? Hus.). Žer. Záp. II. 114. Sám se za příklad vydal. BR. II. 641. a. Vydali sme mezi sebú za ubrmany. Arch. II. 275. Čechům Ladislava za pána do let rozumných v. nechtěl. ZN. Počet v. za duše poddaných. Hus II. 302. — **se za kým.** Vydal se za Uhry jeda dnem i nocí, aby nepřítele co nejspíše stihnul. Ddk. II. 408. Ona chtěla v. se za manželem na cestu do Uher. Ddk. II. 194. — **co jak:** zločince podlé smlouvy vydati. Ml. Vydali do posledního. D., Š. a Ž. Vydati knihu na svůj náklad. Us. Knihy *svým nákladem* v. J. tr. Aby bez vší odpornosti vydáni byli (zločinci). Zř. F. I. W. XI. Takoví nemají od nich přijati býti, než mají pánům jich beze všeho zmatku vydáváni býti. Zř. F. I. J. XXVIII. V. něco *tiskem.* Us. Šd. Vydal se z peněz do posledního krejcaru. Us. *Jednú svadbú* dve dcery vy-

Digitized by Google

dati, jednú metlú dve izby vymjesti. Phld. I. 2. 7. Spis **o** sobě v. Kř. stát. Předml. Vybráni mužové, kteří *jménem* království českého měli vydati se na cestu ke sboru. Pal. Děj. III. 3. 56. Tacitus o Pragermanech ve mnohé stránce dobré svědectví vydává; Aniž také zákon **bez** účelu a velikého prospěchu vydán byl; Ješte sami lidé svými *zbrodněmi* **a** nepravostmi se mu (ďáblu) v službu a otroctví vydávají; Kteří *slibem* Bohu v službu se vydali; **S** takovou slávou a velebou vydán zákon Israelitům; Vydává Petr klatbu na Šimona **podlé** moci od Boha udělené; **Po** suchu do Pergy se vydali; Ač při tom nevolili *slepě* a **bez** věhlasu vydávati se v propasť smrti. Sš. I. 38., II. 41., 93., Sk. 55., 90., 99., 156., 171. (Hý.). Vydán jest **na** výměnu za četné německé velmože ve válce zajaté; Odtud **za** pomocí krále Ladislava vydal se na cestu do Říma; Tak vydal se **pod** skrovným jen průvodem na cestu do Němec; Jenom **na** rozkaz jeho vydají se rukojmí císaře; Soběslav zrádným způsobem vydal uherského Gejzu Belovi; **Podlé** potřeby vydá na ně za šest neděl po skutku kletbu říšskou. Ddk. II. 135., 323., 393., III. 215., IV. 24., VI. 167. (Tč.). Což jemu **s** práva **k** naučení vydáno jest; Pravili, že by pečeť jich nebyla, pod kterúž takové listy vydávají, než pravili, že to jest jejich sekret; A což ostalo stříebra, to jest knězi Ondřejovi vydáno na kalich vedlé rozkázánie otce jich. NB. Tč. 45., 69., 262. Na mocné ubrmany a přátelské smluvce, kteréž jsme s obú stranú jednostajně mezi sebú volili a mocně vydali; Jakož o tom výpověď všech čtyř ubrmanuov, kterúž jsú jednosvorně v Jihlavě udělovali a nám **pod** jich pečeťmi napsanú vydali, šíře ukazuje. Arch. I. 223., II. 271. (Šd.). Ten list mi jest vydal **bez** mej vôle Staníkovi; Tu mi jeho máti **v** těch penězích 3 mar. platu vydávala. Půh. I. 179., II. 54. (Tč.). Vydej súd **vedlé** svědectví a vedlé práva. Hus I. 188. Lidi klamají, když **na** penězích milosť řečí svou vydávají. Ib. III. 138. V. knihu **s** názvem: Církevní dějepis. — **co kde.** Psaní **na** poště se vydávají. A máť **před** nimi veškeп počet nákladů býti vydáván. CJB. 297. **Na** Božeje vydán jest ortel smrti **v** plné radě knížecí. Ddk. II. 406. Kteřížto však před Bohem počet svým časem vydati musejí z toho, co .... Arch. III. 201. Jakýž by mezi námi přepis vydali, aby mi toho list správný vydali. Půh. II. 50. Vydáte počet před svým králem. Hus I. 87. Mandragory vydaly sú vóni svú v branách našich. Hus III. 91. — **co, se odkud kam kdy.** Fijala, fijala, bodaj sa prijala, že by mňa moja mať **na** jeseň vydala (vdala). Sl. ps. Šf. II. 61. Abych se mohla *ten rok* vydači, tebe, Frančišku, tebe dostači. Sš. P. 752. **Po** dvou dnech vydal Vratislav na to darování list stvrzovací; Vydal jest r. 1098. rozkaz, aby ...; Dne 29. září vydal Jindřich ještě jednu listinu; Toliko **na** zprávu o ochotném přijetí Bořivoje v Praze na zpětný pochod se vydal; Otakar sám vydal se **v** říjnu do Vídně. Ddk. II. 282., 366., 401., 417., V. 332. Nemyslím, abych se dříve tří neděli na cestu vydati mohl. Žer. Také **při** svém žehnání jich v předpovídání budoucích věcí se vydává. Sš. L. 41. Pán nechtěl, aby **za** pobytu jeho na zemi apoštolé se ku pohanům na vyučování vydávali; Do Jerusalema se bezmála již byl Agrippa z Caesarey **před** začátkem slavnosti paschalní vydal. Sš. J. 202., Sk. 142. (Hý.). Země v den poslední mrtvé své vydá. BR. II. 132. a. Že měl rychtář **na** každé léto vydávati a klásti je, kde já bych kázal; Vydavše jemu *první rok* 4 hř. již na páté léto jemu nic nevydali. Půh. I. 340., II. 187. Z každého slova prázdného vydadie počet v den súdný. Hus I. 263. — **jak dlouho.** Mala pýtačov na každý prst desať, ale ona za žiadného isť nechcela a vždy len na tom stála, že nevydá sa **do** roka a do dňa. Dbš. Pov. V. 65. **Za** 30 let se nevydáš. Klda. Toho mi nevydával, aniž vydává **po** pět let. Půh. II. 375. — **co, se kam proč.** Vladislav vydává se **ve** prospěch Vipertův na bojiště. Ddk. II. 461. By mi pro takovou práci mou na jisté summě vydáno býti mělo. List z r. 1599. Kristus vydán jest pro hříchy naše; **Z** lásky vydal Kristus krev svou za nás; Vydal se Kristus na smrť za nás pro shlazení hříchů našich; An pro dobrodiní také pohané v díky se vydávají. Sš. I. 57., 60., II. 7. 131. (Hý.). Životy své pro Krista na smrť vydávají. Chč. 631. Pro dar křivý súd vydávají. GR. — **se kudy.** Císař sám vydal se Čechami nazpět do dolejších Němec. Ddk. II. 385. Vydal se Filipp cestou jinou od anjela vykázanou. Sš. Sk. 102. — **se kam v čem.** Nad jiné pak vydal se Břetislav ve věcech politiky zahraničné na cestu nebožtíka otce svého. Ddk. II. 347. U věcech uherských každý vydal se na jinou cestu. Ddk. II. 266. — **se s kým kam. Do** hádky se známými se v. Ros. V. se s někým do nebezpečenství. Bern. Zdali se vydává Pán s nimi v rozpřádání důvodův. Sš. J. 109. Se spisem na veřejnosť se v. KB. III. S ním společně vydal se do Prahy ke knížeti. Ddk. III. 12. — **co proti komu:** svědectví. Us. V. se proti komu. Výb. II. 47. Jež (anathemata) církev proti bludařům v posloupnosti času vydala. Sš. II. 10. — **co, se čím.** V. se daněmi. Act. m. Ferd. Ton smýkáním smyčce v. Hd. Hned se vydá tváří, co se v srdci vaří. Č. M. 266. Mnohú muku bitím v. Kat. 2400. V tom se velesličným příkladem vydává apoštol pro veškeré náčelníky církve. Sš. II. 170. — **se kam, nač jak. S** prvním větrem **na** moře se vydáme. Har. Na moře **bez** vesla se vydati. Ml. S obzvláštní pilností na něco se vydati. Byl. Vydal se na to vší snažností, aby ... Plác. — **aby.** Vydal ho, aby byl ukřižován. Br. Na to se vydal, aby jezdil na pouť. Háj. Vydal se syn, aby nespravedlnosť, jež je v nás, spravedlivostí samou podvrátil. Sš. II. 8. (Hý.). Půh. II. 577. — **se.** Město se vydalo. D. Chystaj, mamko, peřiny, vydavať se budu. Sš. P. 427. Začal sem se vyptávati, má-li chuť se vydávati (vdávati). Sš. P. 287. Vydám sa já, vydám, vydám sa já ráda, lebo je to pekně, keď je žena mladá. Sl. ps. Šf. II. 61.

Digitized by Google

Kňahňa sa vyslovila, že viac s nikým tancovať nebude, čoby sa priam ak živ nemala vydať. Dbš. Pov. I. 412. Radši bych umřela, lež (= než) bych sa vydala; Barborka sa vydávala, fojtového Janka brala; Dy sa milá vydá, kam já budu chodit?; Ja, moja děvečko, nestaraj sa, uvij si věneček, vydaj sa. A na což bych já sa vydávala? Není koňům ovsa, není sena; Vydať sa je vydať, ale odvydávať; něni to, můj Bože, chleba vypožčjávať; Jo sa vydovać něbudu, jech (sem) mlado, nimom (nemám) rozumu; Já sem sa vydala, leda muža měla, leda ludé řekli, že jsu mladá žena; Přiletěl k ní kraholíček malý vták, budeš-li sa, laštověnko, vydávať? Sš. P. 94., 131., 241., 265., 426., 462., 495., 692. (Tč.). Vydať sa je vydať, ale odvydávať! veru, to len neni chleba vypoščávať; Kedz sa dzievča vydá, jakoby umrelo, akoby ho vecej na svece nebylo; Kedz sa dzievča vydá, jakoby vymrel svet; Ryba z vody vynde, ráda by do vody, keď sa divča vydá, ráda by slobody; Keď sa dzievča vydá, jakoby vymrel svět, jakoby odpadol s červenej růže kvet; Budem sa ja vydávať, keď sa bude suchý javor zelenať; Prišiel som sa vyzvedati (vyzvídati), či sa budeš vydávati. Sl. ps. 18., 144., 165., 221. (Tč., Šd.). Ťažko se zeleňať suchým haluzinkám, ešte ťažšie vydať chudobným dievčinkám. Sl. ps. Môj ručníček červený upadol mi do vody, budem sa ja potom vydávala, až keď budů jahody; Dievčatká, dievčatká, moc nepreberajte, kým ste ešte mladé, vtedy sa vydajte; Lem spivajme sebe, poky času máme: šicko to prestane, keď sa raz vydame. Sl. spv. I. 34., VI. 211., 231. (Šd.).

Vydatí, n. = *vdání*. Lipo, lipo lipatá, škoda mého vydatá (= výdaje). Sš. P. 472.

Vydatkový, Ausgabe-. V. knihy. L.

Vydatně, ausgiebig. V. ho podporoval, *lépe:* účinně, platně, velmi, s dostatek. V. působiti. Us. V. ji podporoval; Aby s to byl v. státi při králi. Ddk. II. 318., IV. 6., V. 153. (Tč.).

Vydatnosť, i, f., die Ausgiebigkeit. Dch. V. síly parního kotlu. Hrm. 18. Cf. Vydatně.

Vydatný = *vydajný, sporý*, ausgiebig, reichhaltig. V. strava (živná, výživná). Krok. Nejsou rostliny všecky stejně vydatné. Pr. Chym. V. síla. Kř. Stat. 1. Méně v-tna byla jeho činnosť literarní. Mus. 1880. 474. V. pomoc, podpora, výtěžek ze stříbrných dolů. Ddk. II. 168., 285., III. 4., 232., IV. 70. (Tč.). Vydatnější jest slovo *Na* (= tu máš)! nežli: *Naděl pán Bůh!* Šd. Cf. Brs. 2. vyd. 259.

Vydatý, vz Vydaný (vdaný). Na Mor., na Slov. a ve Slez. Já jsem vydatá v Podvihově. Slez. Šd. Roby svobodné jsú chvály hodné, jak jsú vydaté, jsú jenom plodné. Slez. Tč. Kral Zigmund nemal mužského potomka jediné dceru Alžbetu, vydatů za Albertom rakúskym. Phld. III. 3. 215.

Výdava, y, f. = *výdaj, vydání*, die Ausgabe. Na Slov. Phld. I. 5. 200.

Vydávací, Ausgabs-, Verlags-. V. list. Dch. V. právo, úřad.

Vydávač, *vydavač*, e, m., der Herausgeber, Verleger. Jichžto zákonóv jeden jest mistr a v. Kristus. Hus III. 84. V. pokrmu, obilí, V., zákona, Aqu., dcery, knihy. Bern.

Vydávačka, *vydavačka*, y, f., die Herausgeberin. D.

Vydávačův; *-ova -ovo*, dem Herausgeber gehörig. Us.

Vydávání, n., die Herausgabe, der Verlag, die Emission. V. díla po sešitech. Us. V. časopisu, Mus. 1880. 149., bankovek. J. tr. O v. na mne té otázky. BR. II. 83. b. Protož má obžalovaný ten dluh v tejto při žalobnici zaplatiti a potom odbuda jie, má-li pak k žalobníci o přijímánie anebo vydávánie co mluviti, o to bude moci k nie hleděti a na nie dobývati právem. NB. Tč. 32. — V. = *vdávání*, das Heirathen. Přenešťasné v., dyž otec, mateře není; Pěkně vám děkuji, můj tatíčku milý, za dobré chování, za zlé v.; Nechaj toho vydaváňá, ty si ešče hrubě mladá. Sš. P. 139., 147., 706.

Vydávatel, *vydavatel*, e, m., der Herausgeber, Emissär, Verleger, Aussteller. V. (vydávce) směnky, listiny, der Aussteller eines Wechsels, einer Urkunde. Nz., J. tr. Jako pravý Bůh a v. zákona. BR. II. 34. a. 790. a. V. stravy, Us., zákona, Bibl., práv, knihy. Jel.

Vydávatelka, vydavatelka, vydávatelkyně, ě, f., die Herausgeberin. D.

Vydávatelna, *vydavatelna*, y, f., das Ausgabebureau. V. novin. Us.

Vydávatelstvo, *vydavatelstvo*, a, n., die Herausgeber, Verleger. Krok. I. a. 17.

Vydávati, vz Vydati.

Vydávce, *vydavce*, e, m. = *vydávatel*. Mus., Nz. V. směnky, der Trassant. Šp.

Výdavčí, ího, m. = *vydávatel*. Kom. Prax. 208. — V., adj., Ausgeber-.

Výdavek, vku, m., = *co vydáno*, die Ausgabe, Herausgabe. V. peněz (vydání, náklad), die Ausgaben, Auslagen. Sl. let. II. 154. Priehľad příjmov a výdavkov. Let. Mtc. sl. V-ky na vydobytie a opravenie hradu. Sl. let. I. 293. — Na Slov. *také*: *vydávenina*, das Ausgebrochene; *vdavky*, die Heirath. Bern.

Vydávení, n., das Erbrechen, Speien; Ausquetschen, Auspressen.

Vydávenina, y, f. = *blina, dávenina*, das Gespieene.

Vydávený; *-ven, a, o* = *co vydáveno*, ausgebrochen, ausgespieen. — **V.** = *vytlačený*, ausgequetscht, ausgepresst. V. míza. V. — **odkud (z čeho).** Rostl.

Vydáviti, vydav, il, en, ení; *vydavovati* = *vytlačiti*, auspressen, herausdrücken, aus-, herauswürgen; *vytisknouti, vytlačiti násilně*, auspressen; *vyvrhnouti ze sebe*, speien, von sich geben. — **co odkud (čím, jak, proč)**: víno rukama z hroznů (vytlačiti). Leg. Někoho mocí z panství. Tkad. V. vody z kořenί. Db. Z velikého hněvu žluč ze sebe vydávil. Záv. Všecky klevety ze sebe v. Sych. — **co kudy: skrze šat** (vytlačiti). Lék. kn. V. vodu proštipem. Db. — **co**: jídlo (ze sebe vyvrhnouti). D., BR. II. 850. b. — **se.** Kdyby se mohl vydáviti. Ros.

Vydávka, y, f., die Ausgabe. V. listů na poště. J. tr. Mámy letos hrubě velké v-ky. U Opavy. Klš. — **V.** = díl trámu

Digitized by Google

neb fošna, která ze stěny, na které jest položena, vyčnívá, na kterou pak plotev se klade, der über die Mauer hervorragende Theil eines Balkens. Na Ostrav. Tč.

Vydavovati, vz Vydáviti.

Vyděďbati, vz Vydědžbati.

Vydědění, n. = právní jednání, jímž někdo ve svém posledním pořízení vylučuje někoho z dědictví, na koho jinak jest povinen pamatovati dědičným dílem, die Enterbung. Vz více v S. N. Zlořečenstvím od otce daným z domu v. Hus I. 151. Přišel k vydědění. Sych.

Vyděděný; *-ěn*, *a*, *o*, enterbt. — **proč od koho**. Syn pro marnotratnosť od otce v-ný. Us. Vz Vydědění, Vydědilý.

Vydědicí, Enterbungs-. V. příčina. J. tr.

Vydědilosť, i, f. = *vydědění*. Jg.

Vydědilý = *vyděděný*. V. syn. V.

Vyděditi, il, ěn, ění; *vydědovati* = *dědictví zbaviti*, enterben. J. tr. — **koho**. V. Kdožkoli chce, vydědě syna, dědicem učiniti kostel, hledaj jiného, jenž by přijal, než Augustina. Hus III. 195. On jej vydědil. Ddk. IV. 71. — **koho proč**: pro neposlušenství. Kom. Pro špatnosť svou vyděděn byl. Ddk. II. 37. — **z čeho**: ze statku, Trip., z práva. Dch. Z domu ho vydědil. Msn. Or. 64. — **se**. Byloť sice dovoleno některým potomkům vyděditi se a zakládati takořka rody nové. Pal. II. 2. 360.

Vydědžbati = *vyděďbati*, *vydědžbovati*, herausschnitzen, -meisseln. — **co odkud čím**: něco z kameňa dlátkem. Na Ostrav. Tč.

Výdech, u, dchu, m. = *vydechnutí i to, co se vydychuje*, das Aufathmen, die Exspiration, der Hauch. Jg., Nz. lk., Pl., Dch. Šelest výdechu, das Exspirationsgeräusch. Nz. lk. — **V.** v theologii = spiratio, die Hauchung, das Hauchen, Gehauchtsein. V. ducha svatého nespoléhá na osobném působení otce a syna, avšak není také pouhým postupem přírodným, nýbrž jest osobodějný úkon. Sš. J. 248., 249. (Hý.).

Vydechlý = *scíplý*, krepirt. Na Slov. Bern.

Vydechnouti, *vydychnouti*, *vydchnouti* (zastr. *vytchnouti*), nul a chl, ut, utí; *vydýchati*, *vydychávati*, *vydychovati*, aus-, aufathmen, ver-, aushauchen, den Athem von sich geben. V. — **abs.** Nedal mu ani v., er liess ihn nicht zu Athem kommen. Dch. Mám krátký dech, nemohu vydychovati. Us. Dch. — **si**. Keď už hodný kus bola prebeia, myslí si, že si trochu vydychne; Tu si trochu vydychnul a dostal sa až do vrchovca. Dbš. Pov. VI. 29., I. 146. — **co**: vůni, ducha. Us. — **sobě** (odpočinouti si). Jel., Solf. — **sobě od čeho**: od prací. Kr., Us. — **sobě kde**: před soudnicí. Kom. — **jak**: silně. Dch. — **co odkud**. Tak ducha svého z těla vydechá. Msn. Or. 57.

Vydechnutí, n., das Aufathmen.

Vydechnutý; *-ut*, *a*, *o*, ausgeathmet.

Vydechování, n., die Perspiration. Nz. lk.

Výdechový. V. brázda, die Exspirationsfurche. Nz. lk.

Výdej, e, m. = *vydání*, *výloha*, die Ausgabe. Výdeje vypočítati, D., vynaložiti. Us. Jakou cestou dojíti prostředků žádoucích k takovým výdejům mimořádným. Ddk. II. 366. Není velkých příjmů bez velkých výdejů. Prov. Tč. Vz Výdaj, Vydání.

Výdejný, ausgiebig. Vlastní ruka těžká, ale v-ná. Prov. Tč.

Vydejřiti se, il, ení = *vytrhnouti se*. — **z čeho**: ze spaní. Us. Rgl.

Vyděkovati, *v-ti se*, den Dank aussprechen, ausdrücken. Nemůžeme se dosti v. Brt. — **zač komu**. Za to Bohu dosti v. nemůže. Kom. — **čím se komu zač**. Kom., Žer.

Výděl, u, m. = *vydělaná summa*, der Antheil. Jg.

Vydělání, n., das Verdienen, der Verdienst. Vz Vydělati. — **V.**, die Gerbung, Gerberei. V. syté, satte G., v. na hnědo, braune G., v. stejné, gleichmässige G., v. tříslem dubovým (dubení), G. mit Eichenrinde, Eichengerberei, pevné, špatné, skončené, dokonalé v.; v. podešvic, Sohlenledergerberei, Sohlengerbung; v. koží propichováním, das Punktirverfahren; rychlé v., die Schnellgerbung; zásady rychlého v., die Schnellgerbeprincipien, zbavení v., die Entgerbung; řízení v., die Gerbeprocedur; postup v., der Gerbeprocess; výsledek v., das Gerberesultat; v. výtahem, extraktem, die Extraktgerbung. Šp.

Vydělaný; *-án*, *a*, *o*, verdient, erworben. V-ný spravedlivý peníz stálosť mívá a vylichvený jak oheň tráví. Us. Bž. — **V.**, gegerbt. V. kůže, na Mor.: *vyčiněná*. Brt. V. tříslem dubovým, eichengegerbt; dobře, rychle, nedokonale v. kůže; v. výrobek, das Gerbeprodukt. Šp.

Vydělati, *vydělávati* = *získati na čem*, erarbeiten, gewinnen, erwerben, verdienen; *vyčiniti na čisto*, ausarbeiten; *vyložiti*, *vyzdíti*, be-, auslegen, aufbauen; *představiti*, *vyobraziti*, bilden, vorstellen, ausdrücken; *skončiti*, *ustanoviti*, ausmachen. Jg. — **abs.** Vyděláno jest (skončeno, ustanoveno, jisto). Puch. Kdo dělá, vydělá. Š. a Ž. Více dvě oči než dvě ruce vydělají (dohlídkou v hospodářství). Šd., Tč. Kdo chce v., musí někdy prodělati. Vz Zisk. Lb. Kde se tisíce vydělají, mohou se sta obětovati. Us. Šd. Loupiti není koupiti a na konec vždy více proděláš než vyděláš. Prov. Šd. Tak veliká činže, ty platy, ta drahota, to se dá vydělat! Us. Dch. Vydělá, kdyby zdi hořely. U Žamb. Dbv. — **co (ne: čeho)**: chléb, pole, D., kůži (na Mor. vyčiniti, Brt.). V., pec, ložiště, pramen, žílu, horu, štolu, díl (hory = z nich nerosty dobývati). Vys. V. podešvice, Sohlenleder gerben. Šp. Ešče mi ho (trojník) mila dala, co ho cěžko (těžko) vydělala. Sš. P. 135. Mějme spolu, co vyděláš, však škoduj sám, co proděláš. Lom. Vrabce vydělá a hus projí. Ne aby vrabce vydělal a hus ztrávil! V. V. něco = *vyndati*. Na Mor. Brt., Kd. — **co na čem**: na zboží; na tom se nic nevydělá. D. Málo na tom vyděláte. Jir. Dh. Na zapověděných penězích se vydělávalo. Dač. I. 265. Na něčem v. BR. II. 62. a. Lépe vydělati na mlátě (blátě) nežli prodělati na zlatě. Č. Vydělal, co Michal na sviních (prodělal).

Digitized by Google

D. — **při čem**. Při tom mnoho vydělal. D. Při sudě 2 zl. v. Us. — **si co**: mnoho peněz. Us. V-li si ručky (přílišnou prací ruce unavili). Č. M. 124. Co si sám můžeš v., o to ani nepros. Bes. mlád. — **si co nač**: na spodky (dostati výprask). Us. V. něco na zlato (vyobraziti). Jel. Bětuška musela vydělávati na nemocného otce i na sebe. Us. Vydělal na kočku zvonec = nic. Mor. Brt. — **co čím**: studnici mramorem (vyzdíti). Troj., vápnem, Rk., něco rukama, prací, dílem. Us. V. holice mastnotou. Šp. — **se v čem**. V těch pracech se v. (děláním se unaviti). Cyr. — **kde**. Kůže v tříselnici vydělati, in der Lohbrühe, v prostoře řídkovzdušné, im luftverdünnten Raume. Šp. Děti vydělávají ve škole až hrůza, treiben Dummheiten. Na Mor. Tč. Aby **na** svých gruntech také struhy dostatečně vydělali, kudy by voda jíti měla. Arch. IV. 211. — **co jak**. V. kůže z kamence, weissgerben. Šp. — **odkud**. Aby hned **od** toho miesta, kdež ta voda stojí, ti staří příkopové vyděláni byli tak zhloubí a zšíří, aby ta všecka voda z těch rolí vypadnůti mohla. Arch. IV. 207. Šaty z truhly, chléb ze stola, buchty z trouby atd. v. = vyndati. Na Mor. Šd.

Vydělávací, Gerbungs-. V. látka. Tech. I. 362. V. náčiní. Us. — **V.**, Erwerbungs-. V. ústav.

Vydělávač, e, m., der Gerber. V. podešvic, der Sohlenledergerber. Šp.

Vydělávání, n., vz Vydělání. V. chleba, der Broderwerb. Dch. — **V.**, die Ausarbeitung, Gerberei. V. juchty, die Juchtenbereitung, koží, die Gerberei, konic, Rossledergerberei; v. hemlockým tříslem, die Hemlockgerberei; v. kovy, die Metallgerbung; v. kamencem, die Alaungerbung; deska k v., die Zurichttafel; v. dle starého obyčeje, althergebrachtes Gerbeverfahren. Šp. V. koží bez třísla. Vz Prm. 1878. č. 3.

Výděleček, čku, m., ein kleiner Verdienst. Vz Výdělek.

Výdělečný, -ční, Erwerbs-. V. cena. V. vysvědčení, J. tr., činnosť, provod. Dch. V. nadbytek, der Uiberverdienst. Šp.

1. **Výdělek**, lku, **výděleček**, čku, m. = *zisk*, der Gewinn, Profit, Erwerb, Verdienst. Nz. V. míti **na** něčem, Ros., z něčeho. Kr. mosk. V. odnésti; na v. kupovati. V. Nezpůsobilý k v-lku, erwerbsunfähig. Šp. Jest bez výdělku (bez výživy), erwerblos; Koupě na zisk, na výdělek, der Spekulationskauf; Ujma na výdělku; Co na výdělku někomu ujde, der Entgang am Gewerbe. J. tr. Procento v-lku, das Verdienstprocent, sazba v-lku, der Verdienstsatz, účet z v-lku, die Verdienstrechnung, daň z v-lku (výdělková), die Erwerbsteuer. Šp. Čistý v. = čistý výnos, netto provenu, reiner Gewinn, Reinertrag (z čeho všecky výlohy se odpočítaly). Us. Šd. Dělá z menšího v-lku. Us. Oni dělají svatbu z v-lku, na v. (um zu verdienen, des Gewinnes halber). U Dobrušky. Vk. Ty peníze stržili jsme za čtyry stromy a ostatní měli jsme v-lkem. Us. V. někomu přebírati (o něj jej připraviti). U Bydž. Kšť., Dch. Lid náš umí sice vydělávati, ale neumí také v. zachovati. Boch. Smutné živobytí, když v-lku není; Za svým výdělkem jíti; V. nalepšiti. Dch. Spěšná práce nad výdělkem pláče; Šetrnosť — jistý výdělek. Prov. Šd. Lepší jistý výděleček než nejistý v. Sk.

2. **Výdělek**, lku, m. = *co vyděleno jest*, das Ver-, Ausgetheilte. Bern.

Vydělení, n., die Aus-, Vertheilung. Bern. — **V.** = *uřízení*, die Resolution, Zusage. Bern.

Vydělený; *-en, a, o*, vz Vyděliti.

Vydělič, vydělitel, e, m., der Austheiler. Bern.

Vydelití, il, ení, *vydelovati* = *delinu položiti, dřevenou podlahu dáti*, den Fussboden legen. Na Ostrav. Tč.

Vyděliti, il, en, ení; *vydělovati*, seinen Theil hinausgeben, betheilen. — **koho**: syna (podíl jeho mu dáti). V. Mě už rodiče v-li. Us. Šd. Šak mia mamička vydělí, dá mně peřiny bez peří. Sš. P. 603. — **komu**. Takovýto chotár sme mu vydělili. Sl. let. V. 329. — **V.** = *odděliti, odstraniti*, entfernen. — **odkud**. Kdož by komu ve vinobradě oblonky vykradl, toho mají z hor vyděliti. **Od** toho zboží svého vydělen. Lum. 1857. 882. a 883. Z r. 1576. — **V.**, zusagen. Bern.

Výdělkář, e, m., der Spekulant. Šp.

Výdělkářstvo, a, n., die Spekulation. Kos. Ol. I. 79.

Výdělkový, Erwerb-. V. daň (daň z výdělku), die Erwerbsteuer; V. daň z výroby cukru, die E. auf Erzeugung von Zucker. Šp., Ddk. V. 345. List na v-vou daň, der Erwerbsteuerschein. Šp. V. činnosť. Kř. Stat. 2.

Výdělnosť, i, f., die Abgesondertheit. L.

Výdělný, abtheilbar, absonderbar. L.

Vydělovač, e, m., der Austheiler. Bern.

Vydělování, n., die Aus-, Vertheilung, Zusage. Bern.

Vydělovati, vz Vyděliti.

Výdělový, *od výdělu*, Abtheilungs-.

Vydemonstrovati, z lat., vordemonstriren. Kos. Ol. I. 246.

Vydeptati = *vyšlapati*, austreten. — **co**: cestu, chodník **po** trávníku. Na Ostrav. Tč.

Vydeptavač, e, m., der Austreter. L.

Výděr, u, m. = *vydírání*, repetundae, die Erpressung. Žije více z výděru než z výdělku. Na Mor. Tč. — **V.** = *záděr* na prstech, der Neider. Na Mor. Tč.

Vyděrač, e, m., der Berauber, Erpresser, Aussauger. Reš.

Vyděračství, n. = *výděr*. Us.

Vydeřiti, il, en, ení, *vydeřovati*, herausschlagen. — **co komu čím odkud**. Tú ranú oštiep z ruky mu vydeřil. NB. Tč. 104.

Výděrka, y, f. Prv's mě utíral zlatů výděrků, včil mě utíráš leskovú hůlků. Sš. P. 532.

Vyderu, vz Vydříti.

Vyděsiti, il, en, ení; *vyděšovati* = *vystrašiti*, heraus-, aufschrecken. Vz Vyděšený. — **koho**. Us. — **co odkud**. To mi radosť **ze** srdce vyděšuje. Nej. Najednou byl jsem vyděšen ze svých myšlének silným zahřměním. Tč. exc. — **koho čím**: střelbou.

Vyděšeně, erschreckt, entsetzt. V. hleděti. Us. Šml.

Digitized by Google

Vyděšený; *-en, a, o,* erschreckt, aufgeschreckt aufgescheucht, entsetzt, verstört, ausser sich vor Schrecken. V. tvář. Nz. lk. Přiběhl jako v. Us. — **čím:** strachy. Hlas. Harfa vichrem v-ná. Čch. Mch. 54. — **odkud.** Pták střelbou z lesa v-ný. Us.

Vydevříti, vru, el, en, ení; *vydevírati* = *vyloučiti*, ausschliessen. Na Slov. Baiz.

Vydežmovati = *desátek vybrati*, auszehnten, *aneb odbyti*, den Zehnten vollenden, abzehnten. Na Slov. Bern.

Vydchnouti, vz Vydechnouti.

Vydchnutý; *-ut, a, o,* ausgehaucht, ausgesprochen. Slova lehce v-tá se víc nevrátí. Tč. exc.

Vydílení, n. = *podělování* (žebráků), die Betheilung. Na Mor. Kld. 21.

Vydírač, e, m., der Erpresser. Nesvědomití vydírači. Ddk. IV. 176. Vz Vyděrač.

Vydírání, n., die Erpressung. Příspěvky vybírati a jakékoli jiné v. zapověděno bylo. Ddk. IV. 35.

Vydírati, vz Vydříti.

Vydistillovati (vypáliti), destilliren. — **co kudy: skrze** alembik. Vys.

1. **Vydíti**, *vyďol*, vyděju, austhun, ausziehen; říká se jen o kabátě, kaftaně, vestě. — **co komu, koho z čeho**: někomu kabát, někoho z kabátu; Vyďol sem kaftan; Vydij vestu. Na Ostrav. Tč.

2. **Vydíti**, aussprechen, aussagen. Vz Díti 2. — **co kde.** Co on **mezi** nimi vydí, toho mají býti poslušni. Půh. I. 263.

Vydívčiti si co, il, ení = *vysloužiti*. V-la si tam fagana. Na již. Mor. Šd.

Vydiviti se, il, ení = *nadiviti se*, sich genug wundern. — **se čemu.** Tomu se nemohl vydiviti. Háj.

Výdlab, u, m., eine gemeisselte Vertiefung. Dbš. — **V.**, eine Schnitzerei, Skulptur. Božského to socha výdlabu. Šš. Snt. 37.

Vydlabací, Hohl-. V. železo, pilník, D., dláto. Techn.

Vydlabání, n., die Ausstemmung, Ausmeisselung.

Vydlabaný; *-án, a, o,* ausgemeisselt. Us. — **kde čím**: díra dlátem **ve** dřevě v-ná. Us.

Vydlabati, *vydloubati*, -dlabám n. -dlabi, -dlabu; *vydlabovati*, ausstemmen, ausmeisseln, aushöhlen, auslöchern. V. — **co:** díru, sloup. D. — **co čím kam.** Vydlabal dlask **do** dubu zobákem svým několik dírek jako ostrým dlátem. Sych. — **co kde:** díru v prkné. Us.

Výdlabek, bku, m., die Höhlung. Šm.

Vydlabiti, il, en, ení, *vydlabovati* = *vymačkati*, ausdrücken. Ros.

Vydlachniti (*střídku nepravidelně vykrojiti*), im Brode die Krume schlecht ausschneiden. — **co.** Kdo pak ten chléb zase tak vydlachnil? U Rychn. Ntk.

Vydlátovati = *dlátem vydlabati*, ausstemmen. Us. Šd.

Vydláždění, n., die Auspflasterung.

Vydlážděný; *-ěn, a, o* = *vydlážený*.

Vydlážditi, *vydlážiti*, il, en, ení; *vydlaždovati, vydlažovati*, aus-, bepflastern. — **co čím komu:** cestu kamením. V. Samými tolary chodníček vydláždím. Čes. mor. ps. 129. Podlahu dal leštěnými kameny v. Ddk. IV. 261.

Vydlažďování, n., die Auspflasterung. V. ulice. Us.

Vydlážený; *-en, a, o* = *vydlážděný*, gepflastert. — **čím.** Cesta k nebesům je samou dobrou volou v-ná. Lipa 391. Zdejší chrámy jsou drahým českým kamením v-né. Koll. I. 277.

Vydlažovatel, e, m., der Auspflasterer. Bern.

Vydlíti, ausharren. Vz Dlíti. — **co:** čas. Na Ostrav. Tč.

Vydloubati, aushöhlen. — **co kam:** díru (duču) **do** země. Us. Ten by mi ještě oči vydloubal (o zlém člověku)! Us. Dch.

Vydlužitel, e, m., der Darlehensnehmer. Dch.

Vydlužiti, il, en, ení, *vydlužovati* **si** (**ne:** *se*), entlehnen, ausborgen, erborgen. — **si čeho n. co od koho:** peníze n. peněz. Us. — **nač:** na směnku. — **se**, schuldenfrei werden. — **se kdy.** Za hodinu se vdlužíš, ale za rok se nevydlužíš. Us. Tč.

Výdma, y, f. = *výše vydmutí*, das Aufschwellen, Aufblasen; der Höhenpunkt der Anschwellung. Vz Stč. Zmp. 799.

Vydmechnouti, *vydmýchnouti*, chnul a chl, ut, utí; *vydmechovati, vydmychovati* = *vydechnouti, vydýmati*, aus-, herausblasen, ausathmen, aushauchen. V. — **co**: svíci (shasiti). L. — **odkud.** Cosi **z** nádoby vydmýchlo ven (jako dech vyšlo). Kom. — **co kudy:** dým ústy a nosem vydmychuje. Br. — Jg.

Výdmoměr, u, m. = *nástroj ku měření výškové změny (stoupání a klesání) hladiny mořské*, der Limnimeter, Fluthmesser. Stč. Zmp. 764.

Vydmouti, vydmu, ul, ut, utí; *vydýmati, vydymovati* = *vydechnouti*, den Athem ausblasen; *dma vyvrci*, herausblasen; *dým vydávati*, ausdünsten; *nafouknouti*, aufblähen, aufblasen; *zvýšiti*, anschwellen; **se** = *nafouknouti se*, sich aufblasen, aufblähen; aufschwellen. Jg. — **co:** měchýř, líce (nafouknouti). Jg. — **co, se odkud:** žloutek a bílek **z** vejce (dmutím vyvrci). Jg. Nil vydmul se z břehův. Us. — **se.** Vydmul se jako holub. Sych. Vydýmá se moře, řeka. Us. — Jg.

Vydmuchati, *vyduchati*, aus-, herausblasen. — **abs.** Musíš dmuchati, až vydmucháš. Na Ostrav. Tč. — **co odkud:** oheň z jisker, z uhlí. Ib. Tč.

Vydmutí, n., die Aufblähung, Anschwellung. V. hladiny mořské. Stč. Zmp. 759. — **V.**, der Netzbusen. Šm.

Vydmutý; *-ut, a, o,* aufgebläht. V. voda.

Vydmychnouti, vz Vydmechnouti.

Vydniti, il, ěn, ění = *vydnívati* = *až do dna vyvážiti*, bis auf den Boden erschöpfen. — **co za koho.** Život svój jsi za nás vydnil. Modl. ms.

Vydniti se, *vydnívati se*, tagen. Až se vydní. — **kdy.** V zimě se pozdě vydnívá. Us. Tč.

Výdoba, y, f., *lépe: výdělek*, der Erwerb. Rk.

Digitized by Google

Vyďobání, n., das Aus-, Aufpicken (mit dem Schnabel).

Vyďobaný; *-án, a, o*, mit dem Schnabel a) ausgehöhlt, b) aufgeklaubt. V. višně.

Vyďobati, *vyďobávati = vyklubati*, auspicken. — **co kam čím**. Slepice zobákem díru do másla vyďobala. — **se odkud**. Z vajec kuřata se vyďobala.

Vydobiti, il, en, ení = *vytvořiti*, ausbilden. — **co**. Rk.

Vydobřeti, el, ení = *vyceleti*, heil werden. Na Slov. Plk.

Vydobřiti se, besser werden. Jsem nemocna, třa čekať, až se to zasej vydobří. Slez. Šd.

Vydobrykati, *vydobruchati = udobřiti*, gut machen. — **koho, se s kým**. Na Ostrav. Tč.

Vydobytek, tku, m., die Errungenschaft. Na Slov. Zaslepení svojimi hmotnými vydobytkami. Mt. S. IX. 2. 87. Týmto v-tkom rozplameněný bol i národní duch slovanský v Polsku. Sl. let. IV. 181. A toto bolo najdrahocenějším v-tkom valnejšieho rozvoju kultury. Sl. bájesl. Paul. Tótha I. 95.

Vydobytel, e, m. Carevna rozjedovaná v-la Benderu Ivanoviča Panina za polného vodcu oproti rebelantovi vymenuje. Lipa 246.

Vydobyti, -dobudu a -dobydu, yl, yt, ytí; *vydobývati = vyndati, vytáhnouti, vytrhnouti*, herausbringen, herausziehen, hervorholen, tief herausholen; *vymoci*, erringen; *způsobiti*, machen, bereiten. — **se** = *vymoci se, moci vyniknouti*, sich herauswinden, entrinnen, sich herausmachen. — **co**: pařezy, D., zub, Sych., kořeny (v mathem.). Sedl. Meč ten vydobyla, sama se probila. Sš. P. 186. — **co čím**: mocí něčí vlasť. Ráj. — **co, se odkud**: z pošvy meč, D., z lesů pole (udělati), Us., se z hříchu, Kram., olovo z hor. Vys. Mne v-byl z bahna hlubokého. Kom. V úmyslu maje z hlavitého toho Malousie města (Efesa) evangeliu valného průchodu v. Sš. I. 154. — **čeho**, *lépe: dobyti čeho*. V. si úctu, *lépe*: úcty, dobyl si úcty, zjednal si úctu. V lednu chopil sa kněžic zbraní, aby Prahy vydobyl. Ddk. IV. 110.

Vydobytí, n., die Eroberung. V. Sicilie. Ddk. IV. 99.

Vydobytný = *mohoucí vydobyt býti*, erwerbbar, erreichbar. Vid. list.

Vydobývající, erobernd. Měl čosi vydobývajúceho v držaní a oku svojem. Lipa 223.

Vydobývání, n., vz Dobývání, Vydobytí.

Výdoj, e, m. = *výdaj*, die Heirath. Už sú všecky dcery na výdoj (dospělé) a žoden nepřichodí. Na Ostrav. Tč. — **V.**, das Ausgemelkte, die Melke.

Vydojčiti, il, en, ení = *vykrmiti*, aufsäugen. Slov. D. Ej mamo, mamo, vy ste ma dobre vydojčili. Dbš. Sl. pov. I. 89.

Vydojení, n., das Ausmelken.

Vydojený; *-en a, o*, ausgemelkt, abgemelkt. V. mléko, kráva. Us.

Vydojiti, il, en, ení; *vydájeti*, el, en, ení, *vydojívati, vydojovati*, aus-, herausmelken, völlig melken. — **co, koho**: mlezivu, Sych., mléko, Us., krávy. Ros. Nažni travy, vydoj kravy, vyžeň jich do pola. Sš. P. 497. — **čeho jak**. Pokud prázdnin nevydojí **do** kapky. Kos. Ol. I. 183. V. něco také = *vyssáti*, aussaugen. V.

Vydokonaliti, il, en, ení, vervollkommnen. — **se v čem**, sich vervollkommnen. Na Ostrav. Tč.

Vydolati co na kom, ertrotzen. Tak dlúho okolo něho chodil, až na něm všecky peníze vydolal. Na Ostrav. Tč.

Vydoleti, el, ení = *vystačiti*, ausreichen. Tu, dieťa drahé, tu máš, zapi, lež spor, môj synku, aby vydolela, až dôjdem ku čerstvým prídom žriela. Phld. III. 1. 54.

Vydolévati = *na dolívku spotřebovati*, zum Nachguss brauchen. — **se kam**. Vydolévalo se do 13 beček 9 másů vína. Mor. Šd., Sl. let. IV. 147.

Vydoliti, vz Vydolévati.

Vydolovaný; *-án, a, o*, vz Vydolovati. V. vinohrad. Mor. Šd.

Vydolovati = *vinici rozvody vzdělati*, mit Ablegern, Senkern aussetzen, auspflanzen. — **co**: vinici, Bern., vinohrad. Mor. Šd. Vz Dolovati.

Vydorozuměti, ěl, ění, vollkommen begreifen. — **čemu**. Já sem tomu dobře vydorozuměl. Us. Tč.

Vydostati, herausbekommen. — **se**, herauskommen, sich losmachen. Na Ostrav. Tč.

Vydoufati, erhoffen. — **co na kom**. Co jsem doufal, konečně jsem na něm vydoufal. Na Mor. Tč.

Vydoulaný; *-án, a, o = buclatý*. V. klučík. U Smidar. Kšť.

Vydouti, duji, ul, ut, utí; *vydouvati = vydmouti, nadouti*, aus-, herausblasen. Us. — **co**: měchýř. Jg. Vítr moře vydul. Jg. — **co jak**. Vítr vodu v sloup vydul. Štelc. — **co odkud**. Podúvaj větríčku, podúvaj na skále, azda mi vyduješ z mójho srdca žiale. Koll., Sl. ps. 117., Sl. ps. Šf. II. 58. — **se**. Moře se vydulo. Us. — **V.** = *vypiti*, austrinken. — **co**. Vůl vydul plné koryto vody. Mor. Šd. Ten důl z puténky, až vydúl celou puténku. Mor. Šd.

Vydoutnalý, ausgeglimmt. V. kořen. Vrch.

Vydováděti se, ěl, ění = *dosti dováděti*, genugsam treiben, schäckern, sich herumtummeln. Už se tam dosť v-děl. Us. Šd. — **V. se** = *přestati dováděti*. Us.

Vydovédač, e, m., der Ausforscher. Na Slov.

Vydověděti se = *dověděti se*. Na Slov.

Výdovka, y, f. = *vydávka*, die Ausgabe. Na Ostrav. Tč.

1. **Vydra**, y, f., lutra vulgaris, die Otter, Fischotter. V. Vz Frč. 390., Schd. II. 399., KP. III. 348., 352., S. N. V. europská nebo obecná, kanadská, karolinská, brasilská, Jg., hnědá jihoafrická. Holub I. 216. Lapání vyder; pes na vydry. Us. V. loví, vychází na lov; živí se rybami, raky a žabami; hvízdá, vychází z vody, potápí se, piská; pasť, železa, síť na vydry; lov vyder; vydry lapati, stříleti. Šp. Bojí se jako v. Vz Strach. Č. Chytil vydru (říká se, když někdo do vody spadne). Ros. Tys chytřejší než v. Dh. 128. Ten je jako v. (hbitý). U Žamb. Kf.

Digitized by Google

2. **Vydra**, y, f. = *vydrovka*. U Nivnice. Kch.

3. **Vydra**, y, m., osob. jm. V. Stan., prof. a spisov., † 1804. Vz Jg. H. l. 655., Tf. H. l. 185., Šb. H. l. 307. — Dětřich z Vydry. Vz Tk. V. 230., 233., S. N.

Vydráběti, vz Vydrobiti.

Vydrabovati, vz Drabovati.

Vydračkovati, ausspänen. Na Slov. Ntk.

Vydrahniti se, il, ění = *vyjasniti*, sich ausheitern. U Olom. Sd.

Vydrahovati = *na stopu přijíti, vyšlakovati*, auf die Spur kommen. — **koho.** Pes zajíce vydrahoval. Č. Zloděje drahovali, až ho přece v-li. Us. Šd.

Vydralina, y, f. = *smola, výmol*. U Opav. Klš.

Vydrancování, n., die Plünderung. V. města Us.

Vydrancovati = *vyloupiti*, ausplündern. — **co**: město. V. — **proč**: pro odpor vojsku činěný. — **kým.** Město vojskem vydrancováno bylo.

Vydranec, nce, m., der Wasserriss. Šm.

Vydrání, n., das Herausreissen, Entreissen, der Verlust. První vyhrání z kapsy v. Us. Tč.

Vydranisko, a, n. = *vydraná, vymletá cesta*, ausgespülter Weg. Nelze tu přejet po takovém v-sku. Slez. Šd.

Vydránkati, *vydránkávati* = *vyškebrati*, aus-, erbetteln. — **co od koho.** Bern. Od jalovej krávy tele v. Mt. S. I. 128. — **si co.** Dbš. Pov. II. 87. Vz Vrangati, Vyvrangati. Šd.

Vydraný; *-án, a, o*, herausgerissen, entrissen, ausgeraubt.

Vydrápání, n., das Auskratzen; das mühsame Hinaufklettern.

Vydrápaný; *-án, a, o*, ausgekratzt; mühsam hinaufgekrochen. Us.

Vydrápati, -drápám a -drápu; *vydrapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vydrápiti*, il, en, ení; *vydrapovati* = *drápáním dobyti*, aus-, herauskratzen, herausreissen, ausscharren; **se** = *obtížně vylézti*, schwer hinaufklettern, mit Noth herauskommen. — **co.** Kdes to vydrápal (gefunden)? Na Mor. Tč. — **co čím**: nehty. V. Nehty by ho rád vydrápal (když se teprve po smrti na koho vzpomíná). Ros. — **co komu**: oči. D. Bál sa, že mu zlá žena doma oči vydriape. Dbš. Pov. I. 19. Laskav naň, div mu očí nevydrápe (o zlobivých, nenávistných). Ros. Osudu na svete nič a nič nezdolá: len odvaha, len tá ho uhnete, tá mu vydrapí svoj kus blaha. Lipa II. 387. — **co čím kam**: nožem v kameny (vrýti). Pref. — **co, se odkud**: něco někomu z rukou, Us., něco z písma (vyškrábati), Apol., se z rokle. Us. Jehož bych já nehty ze země vydrápala. Dh. 12. Pes nohama drápal, až kosť ze země vydrápal. Us. Tč. — **se kam: na** strom. Hlas., Sych. Vydriapala sa teda na jeden vysoký strom a tam čekala zorničku. Dbš. Pov. I. 51. I vydriape sa ti čo na najvyššieho stroma do samého vrcholca a pozerá na všetky strany, či by tam dakde v tých horách ohňa nebolo. Dbš. Pov. VI. 66. Nuž ten skoro vydriapal se na tú vrbu. Dbš. Pov. VII. 94. V. se na skálu. — **jak.** Po dlouhém namáhání tam se v-pal. Us.

Vydrapení, n., das Herausreissen. Bern.

Vydrapený; *-en, a, o*, herausgerissen.

Vydrapiti, il, en, ení, *vydrapovati*, heraus-, ausreissen. Bern. Vz Vydrápati.

Vydrapkati = *vydrápati*. Bern.

Vydrář, e, m., der Otterfänger.

Vydrásati = *vyrvati*, herausreissen. Dch. — **co komu odkud.** To vše mně z mysli hněv můj zuřivý vydrásal hříšně. Shakesp. Tč.

Vydrati, deru, dral, án, ání, na Slov. tý, tí; *vydírati, vydrávati* = *vydrápati* atd., ausreissen, auszerren, auszupfen; *vynutkati*, abdringen; *třením vyhloubiti*, aushöhlen; *vylupati*, abprügeln. — **co komu**: vlasy, Jg., oči. V. Mně se bráníš a vydíráš. Us. Rgl. Kdo mi mou řeč vydírá, chce mi také rozum a život, česť a právo mého národa urvati. Kmp. Č. 152. Zástupové jejich do všelijakých krajů na picování rozesýlaní hubili zemi vydírajíce chudině poslední její zásoby. Pal. Dj. III. 3. 143. A vojska polní ostatek jim vydrali. Chč. P. 6. — Kom. — **co.** Vydral všecko peří (sedral). Us. V. písmo, ausraufen, ausradiren. Nz. — **komu nač**: sobě na šaty (dráním získati). Jg. — **co, se komu odkud**. V. se z díry. Us. Někomu sekeru z rukou, Svěd., se komu z rukou. Kom. Chléb z rukou nuzným vydírati (vylupovati). Kom. Vydírá mně to z ruky. Us. Šd., Vck. První výhra z kapsy vydrá; Kdo první vyhraje, si z kapsy vydraje. Na Ostrav. Tč. By tě rukou naší vydral supů drápům lakotným. Čch. Mch. 66. V. někomu něco z náručí. Čch. Bs. 71. Výkřik se mu z prsou vydral. Us. Vydírají se z prsou slova. Pal. Dj. V. 2. 307. Ani pak činie zpět (umgekehrt), porúčejí ho ďáblóm a žádají, aby jeho duši vydrúce z prsí do pekla vzěli. Hus II. 203. — **co kde.** Vydřel mi to z rukou **na** ulici, **ve** stodole atd. — **komu kde** = *vybiti*: na dereši, auf der Prügelbank. Dbš. Obyč. 81. — **komu, koho** (vybiti), ab-, durchprügeln. Mor. Vck. Na Slov. Bern. Otec mu dnes notně vydral. Mor. Vck., Brt. Vydírati koho, aussaugen. Us. Dch. — **komu čím**: pěstí (vylupati mu). D. — **se kam: do** výše (vydrápati se). Jg. Pes pořádem vydírá se ven, rád by se **mezi** pse (psy) **na** ulici vydral. Mor. Šd. — **se.** Koleso se vydralo. Bern.

Vydrati, n. = *vydrání*. Na Slov.

Vydratovati, bedrahten. — **co čím**: hrnec silným drátem. Us. Tč. — **si co**: několik grošů. Us. Kšť.

Vydratý = *vydraný*, vz Vydrati. Na Slov.

Vydrážditi, il, ěn, ění, provociren. — **koho čím**: nadávkami. Us. Dch.

Vydražení, n., vz Vydražiti.

Vydrážení, n., vz Vydrážiti.

Vydrážený; *-en, a, o*. V. lišta, die Nuthleiste (beim Messtisch). Nz.

Vydražiti, il, en, ení; *vydražovati* = *zdražiti*, vertheuern. Jg. — **co komu.** Rk.

Vydrážiti, il, en, ení, *vydražovati, vydrážkovati*, v obec. mluvě *vyfalcovati*, ausfalzen, auskehlen, u tesařů a u truhlářů. Nz. — **co**: desky. Us. — **čím**: prknem.

Digitized by Google

Vydrbání, n., das Auskratzen; Durchprügeln.

Vydrbaný; *-án, a, o*, ausgekratzt; abgeprügelt. Us.

Vydrbati, -drbám, a drbi; *vydrbnouti*, bnul a bl, ut, utí; *vydrbovati, vydrbávati* = *vyškrábati*, auskratzen; *vytlouci, vylupati*, ausgerben, durchprügeln; *pravdu pověděti*, einem es gut sagen. — **komu** = *vylupati*, abprügeln, durchbeuteln, karniffeln, Dch.; 2. *pravdu pověděti*. Solf. Vydrbal mu slušně. Vz Trest. Č. — **co čím**: prstem, auskratzen. — **co kam**: dírku do papíru. Tč. — **co odkud**: kobzole z řádkův. Cf. Vydlubati. Na Ostrav. Tč. Kobzole zpod natě, herauskratzen. Ib. Tč.

Vydrbčiti, *vydrbkati* = *vydrbati*. Slov.

Vydrbina, y, f. = *kurva*, die Hure. Us. u Plz. Prk. Př. 27.

Vydrbkati = *vydrbati*. Bern.

Vydrcati, *vydrcnouti*, cnul a cl, utí = *vyraziti*, heraus-, ausschlagen, herausstossen. — **co komu odkud**. Vydrcl mu z ruky pohárek, chléb. Us. Šd. — **koho čím odkud kam**: koho pěstí z jizby za dvéře. Na Ostrav. Tč. — **se odkud**, einer Sache los werden. V. se z nemoci. U Olom. Šd.

Vydrdati = *nalézti, vyslíditi, vyčenichati, vyhledati*, auffinden, aufsuchen, aufspüren. Na Mor. Bkř. — **co**. Přece kdesi cosi vydrdal. Mor. Šd.

Vydrdlati = *vymluviti, vyškamrati*. — **komu co; se**. Mor. Šd.

Vydřechu, zastr. = *vydřeli*. Kat.

Vydrémati se = *vydřímati se*. Bern.

Vydření, n., die Er-, Auspressung, Abdringung. Jg.

Vydřený; *vydřen, a, o*, erpresst, abgedrungen. V. mandle (z kože svlečené). V.

Vydřepiti, il, en, ení, ersitzen. — **co**. Šm.

Vydřeti = *vydříti*. Bern.

Vydřetí, n. = *vydření*. Slov. Vz Vydrati.

Vydřetý, vz Vydrati.

Výdřeva, y, f., v horn., die Zimmerung = každé dolní pojištění a podporování dřívím. Vz S. N., Dřevení.

Vydřevení, n. = *výdřeva*.

Vydrganec, nce, m. = *podmáslí*, die Buttermilch. Na Slov. Plk.

Vydrgati, *vydrgnouti, vydrgovati* = *vyraziti*, herausschlagen. Na Slov. - **co komu odkud**: z rukou. Bern.

Vydrháč, e, m. = *nástroj k vydrhání*, der Ausreiber, Durchstecher.

Vydrhnouti, hnul a hl, ut, utí; *vydrhovati* = *drhnutím vyčistiti, vytříti*, ausscheuern, putzen; *vydrati, vybíti*, abprügeln; *vyláti*, ausschelten. — **abs**. Šenkovna prázdna, jakoby vydrh (jakoby vymetl). Us. Msk. — **co kdy**: lavice každou sobotu v. Us. — **co**: nádobí, cín, Ros., len, Us., sklenici (vyčistiti; 2. na Slov. = *vyprázdniti*). Bern. — **co čím**: pískem, Dch., sklenice přesličkou, zuby chlebem. — **co jak**: prádlo z vody, auswinden. Us. Tč. — **se kde**: v koupeli. Bern. — **komu**: *vyplísniti*, abprügeln, durchbeuteln. Mtl.

Vydrhnutí, n., die Ausscheuerung.

Vydrhnutý; *-ut, a, o*, ausgescheuert. V. nádobí. Us. Dch., Šd.

Vydrholec, lce, m., vz *Fidrolec*. Co pak jsou ty slívy na v-ci (na místě, kde je každý může otrhati)? Us. Msk.

Vydrhování, n., das Ausscheuern. Us.

Vydrhovati, vz Vydrhnouti.

Vydrchati = *vyplésti*, aus-, herausfitzen. — **co odkud**: nitky krajní ze šatky; vlasy někomu z hlavy. Us. Dch., Tč.

Vydrchmati se = *vyspati se*, ausschlafen. Pořád by drchmal! nemůže se už v. Na Mor. Šd.

Vydří = *vydrový*, Otter-, Fischotter-. V. kůže, maso (vydřina, vydrovina), hlava atd. Šp. — **V.**, n., Widern, ves u Plavska. — **V.** *kostelní*, Kirchwidern, ves u Dačic. V. střední, Mitter-Widern, ves u Dačic. V. zadní, Hinter-Widern, ves u Telče. PL. — Albrecht z Vydřie. Arch. IV. 5. Cf. Tk. V. 287., S. N.

Vydřiduch, a, m. = *vydřiduška, vydřigroš, lakomec, dráč, vydírač, odírač, odřihost*, der Schinder, Erpresser, Wucherer, Pfennigfuchser, Schaber, Gelderpresser. Koll. I. 359. Židé jsou strašní v-vé. U Jižně. Vrů. To je v.! Us. Praprohnaný v. Dch. Nesvědomitý v. Kšá. (Publikani) v-vé byli; V-vé byvše lakomstvím jste zhřešili. BR. II. 25. a., 245. b. — **V.** = *kdo se příliš mnoho učí*, der Büffler. Us. Brnt. Vz Dříč. — **V.**, u, m. = *lom* u Rokycan. Zpr. arch. VIII. 92.

Vydřiduša, e, m. = *vydřiduch*. Na Ostrav. Tč.

Vydřiduška, y, m. a f., vz Vydřiduch.

Vydřigroš, e, m., vz Vydřiduch. On ti je celý v. Mt. S. Umřel Darmoděj, nastal Vidřigroš. Prov.

Vydřímati se = *dřímaje vyspati se*, ausschlummern. Us.

Vydřina, y, f. Vz Vydří.

Vydřiskura, y, m. = *vydřiduch*. Ve Slez. Tč.

Vydřistati se = *dřistačky, běhavky, úplavice pozbyti*, den Bauchfluss verlieren. Mor. Až se v-stá, zase bude dobře. Us. Šd.

Vydříti (u Opavy *vydřeť*, Klš.), vydru, dři, dra (ouc), el, en n. ín, ení; *vydírati, vydérávati* = *vytrhnouti, moci vzíti*, aus-, herausreissen, entreissen; *odříti*, abschinden; **se** = *moci se osvoboditi, utéci*, sich losreissen; *vypínati se*, sich brüsten, stolz sein. Jg. — **co**: peníze, život, V., pole; lišku (odříti). Jel. Rád by sbožie vydřel. Hr. rk. 107. a. Židé nás v-li. Us. Tč. Co jednouc vlkovi do hrdla padlo, to těžko vydrieť. Phld. I. 2. 7. — **odkud**. Duše naše jako vrabec vydřiena jest z osidla lovcového. Ž. wit. 123. 7. — **co, se komu odkud**. V. někomu z rukou hůl, Kom., dítě. D. Loupež vlku vydírati (o věci nebezpečné). Ros. Poslední kousek (sousto) by mu z huby (z hrdla) vydřel. Us. Poslední babku někomu v. Sych. Vz Lakomý. Vydři se jako pták z ruky čížebníka. Kn. přísl. 6. 5. V-la se mu z náručí; Vydřel se z domu; V-lo se mně to z huby, ani sem to tak neminil (vyklouzlo mi to, es entschlüpfte mir). Us. Šd. Jím vítězství z rukou vydřel. Pal. Děj.

Digitized by Google

III. 3. 155. Mohutný pastýř vlku nebo lvu ovci uchvácenou z úst vydírá a vyrývá. Sš. II. 8. (Hý.). V. prsy z těla. Kat. 3022. Tvú duši vydrú črtie z tebe. GR., ZN. Vydřel by jednomu z hrdla. Vz Nesyta. Lb. V-li nám všecko. Us. Tč. Proukázání toho, že mi se nějak to nevydřelo, ale že jsem s dobrým rozmyslem tu klatbu vynesl. BR. II. 624. a. Ty by si byl vydřel krahujcu svú drahú. Rkk. 28. Jeden Němec chtěl jí to děťátko vydříti, aby je zamordoval. Let. 195. Lakomá pak žádosť k tomu člověka ponouká, aby bližnímu chléb vydřel; Jednu škodu vezma a jako plášť sobě vydříti dada, stroj se k jiných křivd podnikání. BR. II. 30. a., 221. b. A takž se jim i vede: oni mněji, by tudy zbohatěli a pán Buoh jinudy jim vydře pojednú, co oni zachovají zle po mnohé časy. Hus III. 249. Tím nesnáze se vydřeš tomu. Št. N. 11. V. někomu = *vybiti*, durch-, abprügeln. Mor. Vck. **Od** jalovej kravy tela vydrieť. Mt. S. I. 128. To město z rukou věrných křesťanů vydřel a opanoval. V. — Háj., Br., Rkk. — **jak**: mocí. V. — **se jak proti čemu**. Proti proudu *mocí* se v. Aesop. — **co na kom**. Us. — **se v čem**. Aby se v neznámých uměních příliš nevydírali (nevypínali). Reš. — **se čeho**. Ižádný člověk počnúc ot krále až do tkačete nemohl se toho práva (zemského) vydřieti neb zniknúti. O. z D., Arch. II. 488. — **se kam**. Pes, jak jenom se může vydřít ven, hned je na ulici. Us. Šd. — **adv**. násilně, tejně, kradí vydírati. V.

Vydrkal, a, m., osob. jm.

Vydrmochati. — **koho z čeho**, ausfitzen, entwirren: z nití (vyplésti). Ros.

Vydrnkati = *vyběhati*, auslaufen. — **si co**. Us. Šd. — **V.**, ausklopfen. — **co komu odkud**. Hůlčička jim všechen prach z kamizol vydrndala. Poh. mor. 21.

Vydrnknúti, auf einmal austrinken. Na Slov. Ssk.

Výdrobek, bku, m. = *kousek z něčeho vydrobeného*, der Brocken. Šd.

Vydrobení, n., vz Vydrobiti.

Vydrobený; *-en, a, o*, vz Vydrobiti. Má v. zub. Cihla ta jest v-na. Us. Šd.

Vydrobiti, il, en, ení, *vydrobovati, vydrobívati*, aus-, herausbröckeln. — **co čím**: zub trháním. — **se komu**. Vydrobil se mu zub. Us.

Výdrolek, lku, m. = *vydrolené obilí*. Vz Vytroliti.

Vydroliti, il, en, ení, vz Vytroliti.

Vydrouženec, nce, m., geodia, der Kugelschwamm. Šm.

Vydrovice, e, f. = *vydrovka*. Brt., Šd.

Vydrovina, y, f., der Otterbalg, das Otterfell, das Fischotterfell. Nz. lk. — **V.** = *vydřina*. Vz Vydří. — **V.** = *chuť po vydře*, Ottergeschmack, m. D.

Vydrovka, y, f. = *čepice z vydří kožešiny*, eine Mütze von Otterfell. Us.

Vydrový, vz Vydří.

Vydrsniti, il, ěn, ění, rauh machen. Rejže vydrsní jen žaludek, ale síly nedodá. U N. Kdyně. Rgl.

Vydrtiti, il, cen, cení, *vydrcovati* = *vytroliti*, ausreiben. Jg. — **co**: zrna. D. — **co odkud**. Vydrtil ze snopů mnoho zrna. Us. Šd. — **se komu kde**. Že bylo obilí suché, hned na poli se mu mnoho vydrtilo. Us. Šd.

Vydrů Jan, osob. jm. Vz Ů. Tč.

Vydruš, *vydrouš*, e, m., exidratea, zastr. Rozk. Hank. Sb. 62.

Vydrutovati = *vydratovati*. Na Ostrav. Tč.

Vydrůvka, y, f. = *vydrovka*. Us. Vck.

Vydrúzgati = *vybiti*. Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vydružiti, il, en, ení, *vydružovati*, ausschliessen. — **koho odkud**: **ze** společnosti. Na Ostrav. Tč.

Vydrviti, il, en, ení = *vylstiti*, herauslisten, durch Ränke erhalten. Na Slov. V tom dopálil starý na čiernom oblaku s búrkou a ľadovcem, dobre všetku tú pšenicu nevydrvil. Povieda mu ten žnec, veď že mi tú pšenicu všetku nevydrvte. Dbš. Pov. I. 44.

Výdrž, e, f., *při tělocviku*. V. únožmo (vznos), přednožmo (přednos), zanožmo (váha) a) pobok, b) pokos; v. paží, trupu, nohou; v. předpažmo, upažmo, vzpažmo; v. předkloňmo, zakloňmo, ukloňmo; v. přednožmo, zanožmo, unožmo; v. na řebříku, vz Řebřík; v. na hrazdě, vz Hrazda; vz také: Bradla, Kruh. Tš., KP. I. 574.

Vydržání, n. = *vydržení*. Bern.

Vydržaný = *vydržený*. Bern.

Vydržati = *vydržeti*. Bern.

Vydržecí, Ersitzungs-. V. lhůta. J. tr.

Vydržel, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vydrženě, tenuto, v hud. Šm.

Vydržení, n., das Aushalten, Erdulden, die Verjährung. Vz Vydržeti. To není k v., *lépe*: toho nelze vydržeti. Km. V. let právních, die Verjährung. V. pokojné let; v. času a let právních; v. času právem vyměřené. Pr. měst. Pokojné v. času právního. Er. Vz Rb. 274., S. N.

Vydržený; *vydržen, a, o*, ausgehalten, erduldet, verjährt. Vz Vydržeti. V. právo, ersessen. Vz Právo. Vydržené držení. Jg.

Vydržeti, drž, drže (íc), el, en, ení; *vydržívati, vydržovávati, vydržovati*, aushalten; bleiben; standhaft bleiben; beobachten; verjähren; freihalten. — **abs**. Ty peníze vydrží, *lépe*: vystačí. Km. IX. 157. Že jsú ty služby vydržány. Arch. I. 521. Synečku hybký, neboj se bitky, a jak dnes vydržíš, vydržíš dycky. Čes. mor. ps. 286. Vydržíš (= však ty dostaneš)! Mor. Šd. Počkaj, vydržíš (= budeš bit), Janíčku, žes nám popásl travičku. Sš. P. 137. Aj počkaj, Janku, vydržíš, že sa jednej nedržíš. Já sem sa jednej přidržel a přece sem vydržel (byl jsem bit). Sš. P. 657. Počkej, ty vydržíš. Na Mor. Brt., Mtl., Sd., Vck. Vydržíš, jak nebudeš ticho. Tč. — **co, koho**: průbu, D., rány, Ros., svůj čas, svou hodinu, Us., slavnosť, Plk., pole (setím zhoršiti). Us. V. rudu (vytlouci, das Erz aushalten), vodu (nástavkem vodu zvýšiti, aby potom kolo silněji hnala). Vys. V. čas, právní léta. J. tr. V. školy = na ni náklad vésti, na ni nakládati. Brs. 260. V. koho = *za něho platiti*, D., *jej chovati*. Brs. 2. vyd. 260. Vz

Digitized by Google

Chovati. Jdi vydržovati tvaroh (připravovati). U Černíkovic. Bůh mě sílí, že to vydržím. Us. Dch. Vydržiavajú radostník (= dělají hostinu z radosti, že se jim narodilo dítě). Dbš. Obyč. 3. Než pokud (pronajatá role) rodí, dotud ji drží a vydrže ji, když roditi nechce, vrátí ji. Zř. selské 1525. Pověděl jest, že po uvázanie Jana ze Studeného v ty dědiny na ného přišlé léta pokojná vydržal. Arch. III. 345. Že sú léta pokojně vydrželi to zboží držíce; Když ukáží, že jsú léta vydrželi, tehdy jemu nemají odpovídati. Půh. I. 209., 258. (II. 144., 274., 448., 471.). — **(koho) jak.** Někoho **na** své útraty v Praze vydržovati. Puch. V. něco časem právním, ersitzen. J. tr. V-vati někoho *zdarma*. Šim. 152. On ji tam vydržuje na své peníze. Us. Vk. Divoké kachny zřídka v-žejí **na** ránu. Us. — **čemu.** Ti ludé, aby tomu horku vydržat mohli, musá dračí maso pod jazykem nosiť. Na morav. Valašsku. Er. Čít. 46. — **co jak dlouho.** Chcejuc ich až **do** skončenia výpravy tej vydržiavat (= vydržovati). Mt. S. IX. 1. 12. Krásné počasí na sv. Matouše vydrží ještě čtyry neděle. Pran. Tč. Za právo nalezujem, že Vaník tu při obdržel proti Janovi a má pokojíka požiti, jakožto rok a den vydržal. Arch. IV. 347. — **proč.** Nechoď **k** nám, synečku, do té našé síně, pro tu našu lásku vobá vydržíme (budeme biti). Sš. P. 398. — **co čím.** Markrabí dle starého obyčeje panovníků sebe i dvůr svůj dával zemí vydržovati. Ddk. V. 5. — **kde.** Vydržel **u** něho celou hodinu. Jg. V. **v** dolech (vytrvati). Us. — **v čem:** ve službě, v mučení (stálým zůstati). Us. V bitce obyčejně ten v-ží (je bit), kdo je příčina. Mor. Tč. Kanovníci v tom zboží vydržali léta pokojná. Půh. II. 462. — **s kým.** Nelze s ním vydržeti. Jg. Ona vydrží s tou homolí od sv. Václava až do .... Us. Vk. — **z čeho:** z kamene (o pružině, melivo z díry běhounové vyhnati). Vys. V-vati vojsko z daní. Šb. — **co kdy:** časem právním, ersitzen. Rk. Statek lety zemskými vydržeti. Ros. Kdož jest které dědictví **před** shořením desk zemských tři léta a 18 nedělí pořád zběhlých pokojně **bez** naříkání vydržel. Zř. F. I. E. XXXVI. — **o čem, čím:** o hladě = hlady. — **adv.:** dobře, zle, dlouho. Us. — **proč kde.** Pro zlou službu **u** něho nevydržel. — **se.** Svadba sa vydržiavala taká, akej nebolo ani nebude. Dbš. Pov. I. 301. Májová koťata nejlepší, ale zřídka kdy se vydrží. Prov. Tč.

Výdržka, y, f., das Aushalten des letzten Tones. Bern.

Vydržování, n., die Erhaltung. V. odborné školy od společenstva. Us. Šp. V. války. Vz Přechování, Vydržení.

Vydržovatel, e, m., der Unterhalter, Unterhaltgeber. Dch.

Vydržovati, vz Vydržeti.

Vydštiakati = *vyďubati.* Zlob.

Vydubařiti, il, en, ení = *vybiti.* Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vyďubati; *vyďubnouti,* bnul a bl, ut, utí; *vyďubovati, vyďubávati* = *vydobati,* auspicken. Bern. Sikora vďube dírku do ořecha, by vyďubala zrno. Na Ostrav. Tč.

Vydubiti, il, en, ení, beizen. — **co:** teletice. Techn. — **V.** = *vybiti.* Na mor. Valaš. Vck.

Vyďubkovati, vz Ďubkovati. U Olom. Sd.

Vyduccný = *vydutý,* hohl. V. tykev. Světz.

Vyduckaný, ausgestampft. Mor. Šd.

Vyduckati, stampfend herausschlagen. — **co:** důlek. Na Mor. Šd.

Vydudlati, vz Dudlati. No a **keď** aj vynde z domu a nieco predsa vydudlá. Mt. S. I. 181.

Výducha, y, f. = *vůně,* der Duft. Pl.

Vyduchati, *vyduchnouti,* chnul a chl, ut, utí; *vyduchovati,* na Slov. = *vyfukovati,* herauswehen, -blasen. — **co.** Když jí nevyduchá (větřík). Hdk. C. 147. Vydúchajme ty plevy. Dbš. Pov. I. 92. — **V.,** den Alkohol verlieren. Na Slov. Ssk. — *Vydúchnuť,* erlöschen. Na Slov. Ssk. — **V.** = *douškem vypiti,* austrinken. — **co jak.** Priľahne si k jezeru a vydúcha ho ako dáku hoľbičku vína; Tí osmi vypili, koľko chceli a to vyšnie ten lokaj do ostatnej kvapky vydúchal. Dbš. Pov. I. 553., 568. Sadol **k** stolu a vydúchol první pintu vína, ani tvár nepremenil. Ib. I. 532. Vz Duchnouti. Vz Vydmuchati.

Vyduji, vz Vydouti.

Vydůlený, ausgehöhlt. Slb.

Vydulý, aufgebläht, hochgeschwellt. Aqu., Us. Dch. Vydulé oči obrátily se ku stropu. Stn.

Výdum, u, m. = *výdumek.* Májek výdumy barevnými, pentlemi a pozlátkem ověšený. Sš. P. 755.

Vydumati, ersinnen. L.

1. **Výdumek,** mku, m. = *vyfouknuté vejce,* leeres Ei. V. z vejce. Us. Cf. Výfuček, Vyfouk, Výfuk.

2. **Výdumek,** mku, m., die Ersinnung.

Vyduna, y, m., osob. jm. Arch. I. 236.

Vydundati, vollends austrinken. Us. Šd.

Výduněk, ňku, m. = *výdumek.* U Vys. mýta. Hrp.

Vydunouti = *vydouti,* aus-, aufblasen.

Vydupaný; *-án, a, o,* durchs Stampfen aufgewirbelt. — **čím:** prach konstvem vydupaný. Pal. Dj. II. 1. 39.

Vydupati, *vydupovati,* ausstampfen. — **co kde čím.** Obilní zrna v Uhrách **na** poli dobytkem vydupati dávají. Us. Dch., NA. IV. 53. — **co odkud.** Armady **ze** země se nevydupují. Us.

Vydurditi se = *vyzlobiti se,* auszürnen. U Olom. Sd.

Vydurchovanec, nce, m. = *hrubý písek skrz hlavík neprošlý,* Kiesel und Grobsand. Us. Am.

Vyduřiti, il, en, ení = *vyhnati, vyplašiti,* verscheuchen, hinausjagen. Na Slov. Koll.

Vydurkati, *vydurkovati* = *vypuditi.* Na Slov. Ssk. — **V.** = *tlačiti,* drucken. Us. Tč.

Vydurmati = *vycucati, vypiti,* aussaugen. Ros.

Vydusiti, il, šen, ení; *vydušovati koho = udusiti*, erwürgen. Us., Bern. Hodně ho vydusil = *ubil*. Ros. — **co** = *najednou vypiti*, austrinken. Us. — **co odkud:** bolesť tajemství z srdce vydusí. L. — **V.** = *ubiti*, abprügeln. — **koho**. Ros.

Výdušky, pl., m., sg. *výdušek = výdumek*. Slov. let. II. 145.

Výdušný = *větrní*, Luft-. V. jáma. Hř. V. větrní proud, ausziehender Wetterstrom. Bc. V. prostor, der Ausblaseraum, otvor, die Ausblaseöffnung. Bc.

Výduť, i, f., aneurysma, der Aderkropf, die Blutadergeschwulst. V. srdečnice, Čs. lk. I. 209., tepny břišní, II. 95., krkavice, III. 402., v kosti, IV. 155., tepny kyčelní, VI. 386., oblouku aortového, V. 217. atd. Cf. S. N. V. chlopní, Klappenaneurysma; aneurysma anastomoticum, v. větevnatá, průtočná; a. arteriosovenosum, v. žilotepenná; a. circumscr., ohraničená, v. obmezená, druhotná; a. cirsoideum, v. městková; a. consecutivum, v. druhotná; a. cylindricum, v. válcovitá; a. dissecans, v. rozštípením; a. fusiforme, v. vřetenitá; a. herniosum, kýlnatá; a. mixtum, v. smíšená; a. m. ext., v. smíšená zevnější; a. m. int., výduť smíšená vnitřní; a. primarium, v. prvotná; a. sacciforme, měšcovitá, v. vakovitá; a. spontaneum, v. samostatně, samovolně vzniklá; a. spurium, v. rozlehlá, nepravá; a. traumaticum, výduť úrazem, z úrazu; a verum, v. pravá.

Vydutec, tce, m., elodes, hmyz. Krok. II. 252.

Výdutek, tku, m., eine Höhlung im Wege. U Bydž.

Vydutí, n. = *nadutí, v. měchýře*, die Aufblähung. — **V.** = *vyvýšení, zvýšení*, die Hebung. V. moře. V. — **V.** = *břicho, vydutina, výduť*, die Aushöhlung, der Bauch. V. lodí. V. — Jg.

Vydutina, y, f. = *vydutosť*, die Aushöhlung. Us. V. čáky. Čsk.

Výdutka, y, f., die Puffe. Šp.

Vydutopoddutý, konvexkonkav. Us. Ssk.

Vydutosť, i, f. = *vydutí*. Ráj.

Vydutovidutý. V. plocha. Stč. Dif. 233.

Vydutovypuklý. V. plocha. Stč. Dif. 233.

Vydutý; *vydut, a, o*, ausgeblasen. V. vejce. — **V.** = *nadutý*, aufgeblasen, aufgebläht. Bern. = **V.** = *vyvýšený, vydaný*, bauchig, erhaben. V. koule, Kom., nebe, v. země do moře (vrch visící). Bern. V. víko (gewölbt). Šp. V. loď.

Vydůvoditi, il, ěn, ění, erweisen. Ros.

Vydvihnouti = *vyzdvihnouti*.

Vydvořiti = *vyšperkovati*, aufputzen. Ti se umějí v. U Kvasin.

Vydýchati, vz Vydechnouti.

Vydychnutí, n., vz Vydechnutí.

Vydychnutý, vz Vydechnutý.

Vydychovač, e, m., der Aufathmer. — **V.** = *odváděč vyvinujících se par*, der Exhaustor. Šp.

Vydychování, n., die Aushauchung, Ausdünstung. Vz Rst. 253.

Vydýliti, il, en, ení, *vydylovati*, ausdielen. — **co:** jizbu. Na Ostrav. Tč.

Vydýmati, vz Vydmouti.

Vydynchovati, z něm. austünchen. BR. II. 104. a. — **co čím:** komoru vápnem v. V.

Vydynovati. — **co od koho** = *častým dynováním dostati*, abnöthigen (durch vieles Reden). Ros. — **V.** = *zkusiti co*. Ros.

Vydžubati = *vydubati*, aushacken, auspicken. Na Ostrav. Tč.

Vydžbániti, il, en, ení. — **co.** Všecko v-ní (při džbáně vytlachá). Bl.

Vydžgávati, *vydžgati, vydžgnouti = vycpati*, ausstopfen. — **co čím:** boky, měch senem, slamou v. Mor. Šd. — **V.** = *vyraziti*, ausschlagen. — **co komu, čím odkud.** No, vydžgej mně oko! Vydžgnul rukou tabulku z okna. Mor. Šd.

Vydžice, Wischitz, ves u Heřmanova městce. PL.

Vyetymologisovati, durch Etymologie erklären. — **co odkud.** Co ale znamená Daphne? Meno toto z řečtiny samej v. nemožno. Phld. III. 1. 63.

Vyfackovati = *vypoličkovati*, abohrfeigen. — **komu.** Ros.

Vyfajčiti, il, en, ení, na Slov. = *vykouřiti*, ausrauchen. — **co:** faifku. Phld. III. 2. 185. — **V.** = *vyvésti*, ausführen. Tys to v-čil (tys tomu dal)! Mor. Skd.

Vyfákati se nač *(vysrati se)*. V obec. mluvě.

Vyfakliti, il, en, ení, *vyfaklovati = vybiti, vysvětliti*. Na Slov. Ssk.

Vyfaráříti, il, en, eno. — **si co** = *jako farář si získati*, als Pfarrer erwerben. — **V.** = *přestati farářiti*, das Pfarramt aufgeben. Us.

Vyfarbiti = *vybarviti*. Na Slov.

Vyfařiti, il, en, ení = *z farnosti odloučiti*, auspfarren. Šd.

Vyfarmatringovať = *vybiti*. Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vyfarniti = *vyfařiti*. — **se odkud.** My sme se z té farnosti vyfarnili. Mor. Šd.

Vyfašlovati, abbinden, auswickeln.

Vyfatinkovati, ausschmarotzen. Bern.

Vyfifliti, vz Vyfintiti.

Vyfiglování, n., die Auskünstelung. Na Slov.

Vyfiglovaný; *-án, a, o*, ausgekünstelt. Na Slov.

Vyfiglovati, auskünsteln. Na Slov. Bern.

Vyfikaný = *vyšlehaný, honěný*. V. člověk, šelma, Us., zloděj. Sych.

Vyfikati; *vyfiknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyfikávati, vyfikovati = prutem n. metlou vyšlehati*, schwippen, auspeitschen. — **komu.** Ros. — **V.** = *vyšperkovati*. Na Slov. Ssk.

Vyfiknouti se = *vyfintiti se*. Us. Vz Vyfikati. — **V.** = *vytrysknouti*. Tak to vyfiklo, až mě to celého zafókalo. V již. Mor. Šd.

Vyfiklý = *vystrojený, vyfintěný*, aufgeputzt. Mor. Vck.

Vyfiltrovati, abfiltriren = *procediti*.

Vyfintění, n. Úplné v., volle Wichs. Dch.

Vyfintěný; *-ěn, a, o*, aufgeputzt, ausgeschniegelt, aufgestrichen. V. hlava, ein Zierkopf. Dch. Vždycky v-ný málo k čemu dobrý. Č. M. 99.

Digitized by Google

Vyfintiti, vyfifliti, il, těn, ění; *vyfintovati, vyfiflovati* = *vyšňořiti*, aufputzen. Vyfintěná fiflena, Sych., vyfiflená ženská. D. — **se**. Ta se v-la! Us. Dch.

Vyflákaný; *-án, a, o*, vz Vyflákati. — **V.** = *všemi mastmi mazaný*, durchgetrieben. To je v. člověk! U Kost. n. O. Ktk.

Vyflákati = *vybiti*, abprügeln, pleschen. — **komu**. Us. Šd., Tč. Já ti jich vyflákám, co se do tebe vejde! Us. Ktk.

Vyflariti = *promrhati*, verschwenden. Slov. Plk.

Vyflekací. Dostal pořádný v. list = dostal na záda, byl bit. Ehr. 105. — **V.**, f. = *výprask*. U Něm. brodu. Holk.

Vyflekati: *vyfleknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyflekávati, vyflečiti* = *vypleskati*, authauen, abprügeln, schlagen. — **co komu (jak)**: zadnici někomu v.; vyflekl mu jednu **přes** hubu. Ros. — **se z čeho**. Přeceť on se z toho vyflekal (vysekal). Ros. Však on se z toho v-ká, máť dobrou hubu! Us. Šd. — **komu čím**. Dy nechceš helekať, daj sobě v. (vybiť). ja starú lopatú, co leží za latú. Sš. P. 527.

Vyflekovati = *spraviti, vylátati*, ausflicken. — **co**: šat, díry, kabát. Ros.

Vyfliaskati, ausohrfeigen. Na Slov. Ssk.

Vyfliknouti, knul a kl, ut, utí, *vyflinkati* = *vybřinkati, vyfackovati, ztepati*. — **co komu**: fañouru, versetzen, abohrfeigen.

Vyflinkovati = *vyfackovati*, abohrfeigen. — **koho**. Puchm.

Vyfňukati, ausraunzend, näselnd aussprechen. — **co jak**: nosem. Mor. Tč.

Vyforbicirovati = *vybiti*. Na mor. Valaš. Vck.

Vyformaniti, il, ěn, ění = *formankou něco vydělati*, als Fuhrmann erwerben. — **si co**. Ros. — **V.** = *přestati formaniti*. Tč.

Vyformovati, vz Vytvořiti.

Vyforovati koho = *vyhnati*, hinausjagen, herausschaffen. — **co odkud**: z domu. Us. na Mor. Vck., Tč. Vz Forovati.

Vyfortelovati, listig herausbringen. Pěkně to v-val, aby ven přišel. Us. Tč.

Vyfouk, u, m. = *výdumek*. U Kvasin.

Vyfouknouti, knul a kl, ut, utí; *vyfoukati, vyfoukávati, vyfukovati*, ausblasen, herausblasen, auswehen; *ukrásti, vziti*, listig wegnehmen, wegschummeln, wegkappern, wegschnipsen; *utéci, upláchnouti*, weg-, davonlaufen, entschlüpfen. — **co (kde)**. Ve sklenných hutích sklenice vyfukují. Us. Nič to zato, že je blato, príde vetor, vyfúka to. Mt. S. I. 121., Lipa I. 80. — **komu**. Dnes nám vítr vyfoukal. Us. — **co odkud**. Prach **z** nádoby. Us. Ještě **mu** korbel **z** hlavy vyfukuje (jest opilý); Všecko mu z hlavy vyfúkalo. Bern. Tuk z kosti v. Tč. Vejce ze skořápky v. Us. Šd. Vyfoukl mu hodinky z kapsy (ukradl). Us. Vrů. — **co odkud čím, kam**. Štětičku z roury (Blasrohr) do terče vyfukovati. Tč. Fukačem všecky plevy z obilé (obilí) v. Us. na Ostrav. Tč. — **komu odkud**: z jizby (utéci). Us. Šd., Sd. — **co komu**: peníze někomu z kapsy v. (ukrásti). Us. V. komu kámen v dámě. Us. Však mu brzy všecky vyfukají (peníze se mu rozejdou). Us. Šd. — **se**. Vítr se již vyfoukal. Us.

Vyfouknutí, n., das einmahlige Ausblasen. Us.

Vyfouknutý; *-ut, a, o*, ausgeblasen. V. vajíčko. Vz Výdumek. Us. Šd. — **V.**, entwendet. V. hodinky. Us.

Vyfraškovati, herausscherzen. Ros.

Vyfrckati, vz Frckati.

Vyfrčeti, vz Vyfrkati.

Vyfrejmarčený; *-en, a, o, vyměněný*, ausgetauscht. V. koně. Že již vuoz jiný jest i koně jiné jsú za ty koně v-né. NB. Tč. 146.

Vyfrejmarčiti, il, en, ení = *vyměniti*, austauschen, erhandeln, erkaufen. — **si co od koho**: od židů. Ros., NB. Tč. 10.

Vyfrajmočiti = *vyčarovati*. Na Slov. Bern.

Vyfrejovati = *frejem dobyti*, erbuhlen. — **si co**: žebráckou mošnu. Sych.

Vyfrkati; *vyfrknouti*, knul a kl, ut, utí, *vyfrčeti, vyfrkávati, vyfrkovati* = *vychrchati*, herausschnauben, ausschnauben, herausspritzen. Us. — **co (odkud)**. Z nosu sopel v. Tč. Kůň všecek kach vyfrkal (vyházel). Bern. — **komu odkud jak**. Sopel mu z nosu **na** sáh vyfrknul. Bern. Pták mu z klece vyfrkl (= uletěl). Us. Tč. — **se**. Hodně se vyfrkal člověk nebo kůň. Hneď mu červené iskry z nosa výfrkly, keď ho fuknul; A oplan kočiš triasol sa ako osika: všetky hlavnice z popod neho vyfrkly. Mt. S. I. 89., Dbš. Pov. I. 7.

Vyfrnčeti, el, ení, **vyfrnkati**, ausschnurren, ausmurmeln.

Vyfrnděný; *-ěn, a, o*, aufgeputzt, *vyfintěný*. Ta frnda přišla celá v. Mor. Šd.

Vyfrnditi, il, ěn, ění, *vyfrndovati* = *vyšperkovati*, ausputzen. — **se**. To děvče se v-lo! Us. Šd. — **se k čemu**. K muzice se vyfrnďuje a náčení neumyje. Čes. mor. ps. 213.

Vyfrndžati, aufhören zu murmeln (zischen). Na Slov. Bern.

Vyfrknouti, knul a kl, utí = *vyletěti*, hinaus-, davonfliegen. — **odkud**. Pták z klece vyfrnkl. Us. Šd.

Výfuček, čku, m. = *prázdné vejce*. Na Slov. Bern., Ssk. Vz Výdumek.

Vyfučeti, el, en, ení = *přestať fučeti*, aussausen. Vítr již vyfučel. Jg. — **co komu odkud**. Vyfučel nám vítr sílu prachu **se** silnice. Jg. Větr vyfučí plevy **z** humna. Us. Tč. — **se**. Bern. Až se větr vyfučí, zas prestaně. Na Ostrav. Tč.

Vyfuňati = *vyňuhnati*, durch die Nase aussprechen. Na Ostrav. Tč.

Vyfujati se, sich auswehen, ausstöbern. Větr se v jal. Na Ostrav. Tč.

Výfuk, u, m. = *výdumek*. Mor. Tč. Obyčejně smrť tu ze slámy obláčejí do šatů bílých dle kroje svého a ověšují stuhami, škaroupkami z vajec čili výfuky či výdumky. Sš. P. 708.

Vyfukarovati co: žito, ječmen. Vz Fukarovati. Mor. Šd.

Vyfukování, n., das öftere, wiederholte Ausblasen. V. páry komínem. Hrm. 47. V. pískem, das Sandgebläse (ve sklárnách). Dch.

Vyfukovati, vz Vyfouknouti.
Vyfundžati = vyfrndžati. Na Slov. Bern.
Vyfutrovati, z něm. ausfüttern = *podšiti, podsaditi, vyložiti, podšívkou opatřiti,* ausfüllen, ausfüttern. — **co čím**: suknem, vatou. V. díry mechem. Us. Jg., Tč.
Vygabati, lukrativ profitiren. — **co.** Zase kdesi co vygabal. Mor. Šd.
Vygagati, *vygagnouti,* ausschnattern. L.
Vygagotiti, ausgackern (jako husy); stotternd aussprechen. Děvčata se už v-ly, ausschnattern. Na Ostrav. Tč.
Vygajdati, vygajdovati si = *vyhráti si gajduje, vyhudlati,* aushudeln. Mor. Šd., Tč.
Vygazdovati si co kde jak: pilností, erwirthschaften. Na Mor. Tč. Na Slov. Dbš. Pov. I. 554. Veru som ja gazda, veď som vygazdoval; oves som popredal, koňom som slamy dal. Sl. sp. VI. 213.
Vygichati se, sich strömend ausschütten, ausregnen; *vygichnouti* = velikým gichem (Gicht) vyprýštiti. — **kam.** Voda, oheň na nás vygichl. Na Ostrav. Tč.
Vygizditi, il, ěn, ění = *vyhyzditi,* ausleeren, ausreinigen. — **se kam, kde.** Na Ostrav. Tč.
Vyglábositi se, il, ení = *vyklábositi.* Už by se mohl v. Na již. Mor. Šd.
Vyglcati, vyklcati se = *nedělati glc* (klc), *přestať hlavou klímati, dřímati.* Mor. Šd.
Vyglejtovati, glaciren. — **co čím**: hrnce bílou glejtou (Silberglätte). Na Ostrav. Tč.
Vyglgati. A túto pintu tu nechať, to by už bola hanba! Vyglgal (vypil) eště aj tú. Dbš. Pov. I. 544. (Šd.).
Vyglondati = *vyhledati.* Brt. P. 148.
Vygmentiti, il, ění = *vynadati.* U Brušperka. Mtl.
Vygnáviti, il, en, ení. Naraz sa to aj k jeho posteli zblížilo a ho zmlacilo a vygnávilo, že ani dýchať nemohel. Dbš. Pov. VI. 19.
Vygniačiť. Vygniačilo, vigniavilo ho, že dýchať nemohel. Mt. Ss. 112. Cf. Vygnáviti.
Vygniaviti. Vygniačilo, vygniavilo ho, že dýchať nemohel. Mt. S. I. 112. Cf. Vygnáviti.
Vygombičkovati, aufknöpfen. Na Slov. Bern.
Vygrajdati = *vyšmathati,* die Schuhe austreten. — **co**: boty, střevíce. U Olom. Sd.
Vygramoliti se kam, sich mühsam hinaufarbeiten. V. se **na** kopec. Na Ostrav. Tč. — **se odkud.** Jak jsi se z té bryndy v-til? Wie bist du aus dieser Schlamastik hinausgekrochen? Na Ostrav. Tč.
Vygrcati, *vygrcnouti,* ausspeien. Co snědl, to hned vygrcal. Na Mor. Tč. Ve Slez. Šd.
Vygrgati, ausspeien *(vybliti).* Mt. S. I. 209.
Vygruchnúť, mit grossem Krach (gruch) herausschiessen. — **odkud**: z moždíťa v. Na Ostrav. Tč.
Vygruntovati, aus dem Grunde herausnehmen.
Vygúlati, herausrollen, -wälzen. Na Slov. Bern.
Vygúliti = *vykuliti,* hinauswälzen. — **co kam.** Plný sud pred hostinec vygúlili. Sldk. 92.
Vygumati = *do země díru udělati* (sochorem, zvl. na kolky, na něž se věší obilí). Na mor. Valaš. Vck.
Vygummovati co, ausgummiren.
Vygyglaný; *-án, a, o, vyviklaný.* Mor. Šd.
Vygyglati = *vyviklati, vyšvehlati.* Mor. Šd.
Vygziti se, il, ení = *nahoniti se* t. j. krávy, když se gzí, vytouží ocas vzhůru a potom utíkají, až se vygzí. V. koho = činiti, aby se gzil t. j. utekl. Na Ostrav. Tč.
Vyhabrati se, *vyhabrovati se* = *vypárati se,* sich langsam aufmachen. Ros.
Vyhačati se = *poseděti sobě* (v dětské řeči), genugsam sitzen (in der Kindersprache). Us. Šd.
Vyháčkovati = *z háčku vypnouti,* aushängen. — **co**: okno. V. písť u pumpy vodní. Šp. V. = háčkem střeva pernaté zvěři vytáhnouti, aushäkeln. Šp.
Vyhádaný; *-án, a, o* = *hádáním uhodnutý,* errathen. V-nú osobu na stranu zavésti. Dbš. Obyč. 131.
Vyhádati; *vyhádnouti,* dnul a dl, ut, utí; *vyhadovati, vyhádávati,* errathen. — **abs.** Tu hadač vyhádal, na kterom strome v dalekej hore vták na hniezde sedí. Dbš. Pov. III. 7. — **co.** Pořád hádá a předce nic nemůže v. Us. Šd. V. průměr na 16 palců. Krok. — **co komu odkud.** Cikáni mu peníze z kapsy vyhádali (hádáním o ně jej připravili, durchs Wahrsagen um etwas bringen). Ros. — **co na kom.** Vyhádal = vymluvil, ausstreiten, abhadern. V. na jalové krávě tele. Vz Výmluvný. Prov. Lb., Sych. — **se,** sich müde hadern; sich herausdisputiren.
Vyhádnutí, n., das Errathen. Bern.
Vyhádnutý; *-ut, a, o,* errathen. Na Slov. Bern.
Vyhadovati, vz Vyhádati.
Vyhádzati, vz Vyhoditi. Na Slov. Bern.
Vyhafati = *vyštěkati,* herausbelfern. — **koho na sebe**: vlka. Ros.
Vyhafriti, il, en, ení = *ubiti,* abprügeln. — **koho**: neposlušného chlapce. Na Slov. Phld. II. 2. 52.
Vyhachlovati = *vyčesati* (hachlí), aushecheln. Bern.
Vyhajati se, v dětské řeči = *vyspati se,* ausschlafen (in der Kindersprache). Už se vyhajal. Us.
Vyhájiti, il, en, ení, *vyhájívati, vyhajovati,* aushägen. — **co kde**: nějaké místo v lese (vyznačiti; podle něm. aushägen. Jg.). — **koho odkud**: z vlasti (vyobcovati, aushägen, verweisen, vertreiben, ausschliessen). L.
Vyhákati = *výskati,* jauchzen. Nevyhákej dřív, až budeš na kopci. U Rychnova. — **se s čím.** On se vším rád se vyhaká (vychlouba). U Rychn. Črk. — **co komu.** On mi vše vyhákal (vyčítal, warf mir vor). U Rychn. Črk. — **V.,** mit Anstrengung, mit Mühe etwas heraussagen, herauslesen. To trvá věky, než ten hákala něco vyhaká.

Digitized by Google

Mor. Šd. — **na koho** (= *na koně, křičeti vyhá*, auf die Pferde schreien, dass sie ziehen sollen). Us.

Vyhakmatiti, il, cen, ení = *ledabylo učiniti*. Ros.

Vyháknouti, knul, utí, *vyhakovati*, aushaken. — **co**: kybl neb kybli (z háku vypnouti, v horn.). Vys. V. řebřík. Khl. 66.

Vyhalati se = *vyhajati se* (v dětské řeči). Na Mor. a Slov. Šd.

Vyhálati = *zaháleti*. Na Slov. Bern.

Vyhalení, n., die Entblössung. Bern.

Vyhalený; *-en, a, o*, entblösst. Bern.

Vyhaliti, il, en, eno, *vyhalovati*, entblössen. — **co**: tělo (odhaliti). Bern. Pán vyjasňuje a vyhaluje oblohu mysli jejich. Sš. J. 237.

Vyháněč, e, m., der Austreiber.

Vyháněčka, y, f. = *hojdačka*, die Austreiberin. Dbš. Obyč. 8. V-ky vyženů kravičky z chlievov. Mt. S. I. 190.

Vyháňati, vz Vyhnati. Bern.

Vyhanbiti, il, en, ení, *vyhanbovati*. Už vedel, že by ho otec len v-bil, akby len toľko zkúsil ako jeho brat. Na Slov. Dbš. Pov. VI. 31.

Vyhandlovati co = *handluje získati*, erhandeln; 2. *vyměniti*, einhandeln, eintauschen. Us.

Vyhandrkovati, ermarkten. Šm.

Vyhandrlačiti, il, en, ení, erhausiren. Us. Tč.

Vyháněč, **vyhaněč**, e, m., der Ver-, Austreiber. Aqu.

Vyháněčka, **vyhaněčka**, y, f., die Ver-, Austreiberin.

Vyhánějící, hinausjagend. Kořen lodyhu v., entlassend. Rst. 518.

Vyháněk, ňku, m. = *haluz, která ze stromu vyhnala, vlk*, der Trieb, Wildling, Schössling. U Uher. Hrad. Tč.

Vyhánění, n., das Austreiben. V. rudy. Vz KP. III. 87. O v. stád vz Sbtk. 108., 135., 136., 175., 177., 186., 188. V. plodu, die Austreibung der Frucht. Šb. V. vody ze stříkačky. NA. IV. 18.

Vyhaněti, ěl, ění, sich satt tadeln. Jg.

Vyháněti, vz Vyhnati.

Vyháňka, y, f. = *výhon, přes svodnice jdoucí brázda pro stok vody*, die Wasserfurche. Us.

Vyhanov, a, m., Wihanow, ves u Vamberic a Chrasti.

Vyhanubiti, il, en, ení, *vyhanubovati*, ausmerzen. — **co odkud**. Ty fabriky všecky ryby z řek v-ly = vyhubily. Na Ostrav. Tč.

Vyhárati, vz Vyhořeti.

Vyharcovati, schnell hinausreiten. Na Ostrav. Tč.

Výharek, rku, m. = *škvarek, vyhořelé uhlí*, ausgebrannte Kohle. Na Mor. Tč.

Vyharvasiti se, il, ení = *vyhlomoziti se*. Vz Harvas, Harvasiti. Mor. Šd.

Výhas, u, m. = *vyhasnutí peci v huti*. Na Mor. Vck.

Vyhasitel, e, m., der Auslöscher. Jel.

Vyhasiti, il, šen, ení; *vyhašovati, cele uhasiti*, ablöschen, auslöschen. — **abs**. Vyhasl = zemřel. Bdl. Brzo vyhasil. Prov. D. Vždycky u korbele sedí a nikdy nevyhašuje (má pořád žízeň). V. — **co**: pec, **vápno**. A čobys' popod oblaky lietal, dopálim ťa, vyhasím ťa (vybiji ti). Mt. S. I. 103., Dbš. Obyč. 45. (Šd.). Čo ťa nepáli, nehas, aby ťa nevyhasili (nevybili). Na Slov. Ruttkaj 51. — **co kde**: v kamnech, pod kotlem. Ros. Železo ve vodě (kaliti). Vys. — **co čím**. Ale ťa tu hádám niekto kyjom vyhasil (vybil). Dbš. Obyč. 122. Vyhasím ťa ożehem. Mt. S. I. 117.

Vyhaslý, erloschen. V. oheň, Us., sopky. Vz Bř. N. 252., Stč. Zmp. 788. — **z čeho**. Bitva z paměti v. Č.

Vyhasnouti, snul a sl, utí, *vyhasínati*, na Ostrav. *vyhášati* (Tč.) = *přestati hořeti*, ver-, auslöschen. — **abs**. Oheň vyhasl. Us. Brzy vyhasl. Vz Marnotratný. Č. Nechoď milý kým sú hore, ale keď svieca vyhasne. Sl. ps. Šf. II. 132. — **kdy (kým)**. Znojemská větev vyhasla již r. 1197. knížetem Otíkem. Ddk. IV. 114. Ohně svatojanské po půlnoci už vyhasínaly. Na Ostrav. Tč. — **kde**. V kamnech již vyhaslo. Us. Šd. Uhlí pod popelem jen slabě vyhasíná. Us. Tč. — **odkud**. Ťažko je to, ťažko, dvom sa zabudnuti, keď z jich srdc nemôže láska vyhasnúti. Sl. ps. 187., Sl. spv. I. 1.

Vyhasnutí, n., das Verlöschen. Bern.

Vyhasnutý; *-ut, a, o*, erloschen. Bern.

Vyhašený; *-en, a, o*, gelöscht, ausgelöscht. V. vápno. Us.

Vyhašovati, vz Vyhasiti.

Vyhatati se, ausgehen. — **odkud**: z domu. Koll.

Vyhatiti, il, cen, ení = *hatěmi vystlati*, mit Faschinen bebrücken. L. — **co**: cestu. Jg.

Vyhatlati, ausschreiben, ausschmieren. — **co kde, kdy**. Děti křídu všecku na tabuli v-ly; Děti sešity za týden v-ly. Na Mor. Tč.

Výhaz, u, m., *lépe: výhoz*, der Aus-, Wegwurf-, Ausschuss. Jg.

Vyházení, n., vz Vyhoditi.

Vyházený, vz Vyhoditi.

Vyházka, y, f. = *vyházení*, das Auswerfen. Má peníze na vyházku. Br. Nemám nic na v-ku. Šm. Na vyházce býti (ve hře v karty, Vorhand). Us.

Vyhazov, u, m., die Hinauswerferei. Dch. Dostal vyhazov = vyhodili ho. Dali mu v. Us., Šd., Kšť.

Vyhazování, n., das Auswerfen. V. homolí, das Brodlangen. Šp. Vz Vyhoditi.

Vyhazovati, vz Vyhoditi.

Výheb, hbu, m. = *vyhnutí z cesty*, der Ab-, Nebenweg. Ros.

Vyhegati = *vytřásti*, erschüttern. Na Slov. Bern.

Vyhejčkaný; *-án, a, o*, ausgehätschelt. Nrd. Bld. 22.

Vyhejčkati, aufhätscheln. — **co**: dítě. Us.

Vyhejralý = *zpyšnělý*, stolz. U Chrud. Kd.

Vyhekati, *vyheknouti*, knul a kl, ut, utí = *ze sebe vyraziti*, schwer aus der Brust herausbringen. — **co odkud**. Těžce to ze sebe vyhekal. Vz Hekati. Us. Šd.

Vyhemzati se = *hemzaje vylézti*, herauskriechen, -krabbeln. Us. Ros.

Vyhemžiti se, il, ení, sich herauswimmeln. — **odkud**. Čekejme, až se lid z kostela vyhemží. Us. Tč.

Výheň, bně, **výhně**, ě, f. O původu vz Mz. 87. V. = *díra* (kovářské atd.) *peci, kudy se dým s ohněm vyráží, sopouch, capouch*, das Rauchloch. Jg., Šp., Hlk., Vrů., Nz. Vz S. N. VIII. 678. b., Ros. V. sopečná. Krok. — *Obyčejně pícka či ohniště a místo, kde oheň ku př. u kováře hoří*. Vz Kovář. Die Esse, Feueresse. V. polní (přenosná), die Feldschmiede. Prm. V. polní s kloboukem. Wld. — V. = *pec, ve které se rozpouštějí kovy*, der Schmelz-, Glühofen. Výheň nebo šmelcovna. Aqu. Zlato u výhni. Bern., V. — V. = *mincířská pec k změkčování plátův*. Am. — V. = *kovárna*, die Schmiede. Kovář ve výhni měchem dýmá a železo kuje. Kom. — V. Věčná v. prsou. Hdk. Les. k. 88.

Vyherdekovati komu, ausschelten. Na Ostrav. Tč.

Výherní, Gewinnst-. V. loterie, die Gewinnstlotterie, J. tr., Dch., list, Gewinnstschein, předměty, společnosť, Lottogesellschaft. Dch.

Vyhlacení, n., die Kristallisirung.

Vyhlacený; *-en, a, o*, kristallisirt. Stč. Zmp. 622. Vz Vyhlatiti.

Výhľad, u, m. = *výhled, okno*. Na Slov. Plk., Šd.

Vyhladati = *vyhledati*. Na Slov.

Vyhladění = *vyhlazení*. Bern.

Vyhľadeti = *vyhleděti*. Na Slov.

Vyhladitel, e, m. = *záhubce*, der Vertilger, Ausrotter. Jg.

Vyhladiti, hlaď, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *vyhlázeti*, el, ení, *vyhlazovati* = *pěkně uhladiti*, glatt machen, ausglätten, poliren; *vyničiti, vymazati*, ausrotten, vertilgen, aufreiben. — **co**: tvář, V., čelo, bradu (uhladiti) Us.; město, V., tyranství, Lom., poskvrnu (zničiti). D. Švec boty vyhladil. Us. Svatopluk v-dil Vršovce; To nestačilo v. úctu k němu; Tataři prý zamýšleli v. veškeré křesťanstvo. Ddk. II. 407., III. 6., V. 218. (Tč.). — **co čím**: prkno hoblíkem, mořskou pěnou, V., sklem, abglasen. V. něco vodou, mýdlem, pískem, ausglätten. Dch. Co napsáno pérem, nevyhladíš toporem. Prov. Šd. — **co odkud**: z paměti. Bern. Vyhlazen bude z lidu svého. Br. Pán Bůh ty nekající lidi metlami zde trestal a je ze světa v-dil. BR. II. 813. a. — **kde**. On vyhladí je **před** tebou. Br. Vyhladíš jméno jejich **pod** nebem. Br. — **se**. Vlny se už zase v-ly. Us. Dch.

Vyhladítko, a, n., die Glättahle. Šp.

Vyhladlosť, i, f. = *hlad*.

Vyhladlý = *vyhladovělý*, ausgehungert, hungrig. Us. Přišel domů celý v. Us. Sd. Hus je už v-dlá. Us. Dobytek ráno nakrmený je o polednách v-dlý. Mor. Šd. V. stádo. Kká. Td. 311.

Vyhladněti, ěl, ění = *vyhladověti*. Ros.

Vyhladniti, il, ěn, ění = *hladovým učiniti*, hungrig machen. — **koho**. Silná práce člověka vyhladní. Na Ostrav. Tč.

Vyhladnouti, dnul, dl, utí = *vyhladověti, zlačněti*, Hunger bekommen, hungrig werden. Na Mor. a Slov. Bern. Však tam za celý den vyhladneš; Už, jak se patří, vyhladl; Vezmi si do kapsy chléb, do večera vyhladneš. Us. na Mor. Šd.

Vyhladovělosť, i, f. = *hladovitosť*, die Hungrigkeit.

Vyhladovělý, ausgehungert, hungrig. Mus.

Vyhladověti, 3. pl. -ějí, ěl, ění = *hladovým se státi*, hungrig werden, Hunger bekommen. Až tatíček oči zamže, syneček se hladu namře, vyhladoví, nevyspí se; otrhaný nachodí se. Čes. mor. ps. 242.

Vyhladoviti, il, en, ení, aushungern. — **koho**. Dch.

Vyhladzovati, vz Vyhladiti. Bern.

Výhlas, u, m. = *vyhlášení*. Šm.

Vyhlasitel, **vyhlašovatel**, e, m., der Ausrufer. Dobré víno v-le nepotřebuje. Krab. V. umění svého. Jel.

Vyhlásiti, hlas, hlásil, šen, ení; *vyhlašovati* = *známým učiniti*, bekannt machen, ausrufen, ankündigen, kund machen. — **co**: rozsudek pře, Kom., císařský mandat, Skl. I. 37., půhon, napravení práv. Zř. F. I. C. XI., H. XVIII. Král vyhlásil tedy pole na ně k oktavě sv. Michala nejblíže příštího. Ddk. II. 322. — **jak**. V přítomnosti vaší to vyhlásil. Žer. 349. Vz V. co zač. — **co kdy**. Po vysvědčení kšaft v. se má. Kol. 56. — **co komu kde**. Jakož v městech pražských všem obcem vyhlášena jsou. Kol. Předml. — **kde kdy**. Neméně dal **v** den sv. tří králů **v** Mohuči v. všemu lidu, že . . .; Načež ho dne 31. prosince v Ingelheimě za ssazena trůnu v-li; Na novém sněmu vyhlášena kletba na každého, kdožby . . .; V létě dal arcibiskup ve veškeré dioecesi své v. obecný půst. Ddk. II. 381., 389., 445., 454. (Tč.). — **co komu**: soud, Plk., ortel, Us., stranám výpověď, Ros., jatým svobodu. Br. — **co skrze koho**: vojnu skrze herolta. Kom. — **co koho za co**: něco za spravedlnosť, za spravedlivé, někoho za spravedlivého, Br., za mrtvého, za kacíře, D., za krále, Har., za svatého, Us., za kníže. Háj. Je za šelmy v. dal. Skl. II. 213. Všecky za nevěřící vyhlašovali. V. — **Po** smrti Jindřicha II. vévoda francký Kunrat dne 8. září 1024. zvolen a vyhlášen jest na sněmu pod Vormsem za krále německého; Barbarossa krok králův vyhlašoval za nezákonný; V-li vysvěcení jeho za křivé a neplatné; Když ho o vigilii svatodušní za papeže s jménem Viktora III. byli vyhlásili; Opaty, jež teprv Palacký a sice na základě letopisů hradištských v-sil za opatovické; Chtělť asi nejspíše pozbyti oka vyhlašovati za trest boží; I vyhlásili **se** svolením knížete Vladislava kněze Menharta za biskupa v Praze. Ddk. II. 93., 290., 303., 312., 403., 408., 457. (Tč.). Ba za smrtelný hřích Čechům to vyhlašovali, jestližeby dosavadní zjednání mělo zrušeno býti. Pal. Dj. III. 3. 138. Pohanským mudrcům se líbilo věci ty hanebné za obojetné a nejetné vyhlašovati. Sš. II. 126. (Hý.). V-li za krále arcikníže rakouské Maximiliana. Dač. I. 162., 260. V. někoho za vůdce. Vrat. 150. Poněvadž sem na tom v-ti jej od sv. Václava příštího tam za úředníka. Žer. 330. Zjevně vůbec za pořádného kněze vyhlášen; Apoštoly za své nejmilejší přátely

Digitized by Google

vyhlašuje. BR. II. 1., 57. (Sd.). **Na** obecném rákoši pánů a měst uherských Ladislava za krále vyhlásili. V. — **co nač:** na prodej. D. — **co do čeho:** statek do prodeje. Berg. — **čemu:** práci (stačiti). Us. na Mor. — **koho, co čím:** cenu rozpisem. J. tr. V-ti někoho pánem. Har. V. něco cinkáním, ausschellen. Dch. Čechové v-li čekancem království čes. Friderika Hendricha. Dač. I. 264. Ona byla vyhlášena bláznem. Vk. Městem některé místo v-li. Har. V. někoho polním vůdcem. Vrat. 159. — **proč.** Na žádosť jedné strany má rozsudek odevřín a vyhlášen býti. Kol. 35. — **co o čem.** Konkurs o něčí movitosti v. ŘZ. 1850. Č. 1. §. 14.

Výhlasně = *hlasitě, na hlas,* laut; opak: tajně. Výb. I. 920. Na Slov. Ssk.

Výhlasník, a, m. = *hlasatel,* der Herold. Ziak.

Výhlasnosť, i, f., Berühmtheit, f. Lup. vit. car.

Výhlasný = *vyhlašující,* verkündend. — **V.,** ého, m. = *vyhlasitel,* der Verkünder, Herold. Kom. — **V.** = *slavný, rozhlášený,* berühmt. V. pověsť. Mus.

Vyhlášenec, nce, m. Že z něho bude jednou v. Sá. (Osv. 1873. 40.).

Vyhlášení, n., die Kundmachung, Verkündigung, der Ausruf. V. půhonu, Zříz. Ferd., boha (výpověď), Jel., kšaftu. Pr. měst. V. **za** svatého, za nevinného. D. Den po v.; Počínaje dnem v. Us. Způsob v. (vyhlašovací), die Kundmachungsart; den v., ode dne v., vom Kundmachungstag. J. tr. V-ní dětí nemanželských za manželské. J. tr. Řádné v. Šp. Podlé v. svého povinovati jsú jako rukojmie. NB. Tč. 196. V. zákona. Us.

Vyhlášenosť, i, f., das Renommé.

Vyhlášený; *-šen, a, o,* erklärt, kund gemacht, publicirt, ausgerufen. V. práva, Kom., rek, umělec. Sych. Kromě zjevných a v-ných (berüchtigt) zhoubcí zemských. Václ. VII. V. pivo, renomirt, hostinec. Dch. V. lékař, berühmt. Šd. V-ná výprava na Poláky. Ddk. II. 250. — **čím:** pánem. Har. — **za co:** za svatého, Har., za dobrého. Jel. — **kdy.** R. 1126. v-ný **proti** nim říšský acht. Ddk. III. 22. — **jak.** Lebo, abyste vedeli, ten pastier bol vel'mi krásný šuhaj a vyhlášený **na** moc. Dbš. Pov. I. 557.

Vyhláška, y, f., die Kundmachung. Kniha vyhlášek, das Proklamabuch. Dch. V. něčí viny, die Schuldigerklärung. J. tr. V. ministerská, veřejná. Er.

Vyhlašovací, vz Vyhlášený.

Vyhlašování, die Verkündigung, Kundmachung. V. puohonuov. Vz Zř. z. Jir. B. 34.

Vyhlašovaný, vz Vyhlášený.

Vyhlašovatel, e, m. = *vyhlasitel.*

Vyhlašovati, vz Vyhlásiti.

Vyhlatiti se, il, cen, ení, *vyhlacovati se* = *docela se hlatiti,* vollends kristallisiren. Svět. Útvary ty se v-ly. SP. II. 4.

Výhlav, a, m. = *vijohlav.* Na Zlínsku. Brt.

Vyhlávěti, el, ení = vykvésti. Jetel v-čl. U Rychn. Hsp.

Vyhlaviti, il, en, ení, *vyhlavovati* = *vyhladiti,* vertilgen, ausmerzen, mit Stumpf und Stiel ausrotten. Dch.

Vyhlavský, ého, m., osob. jm. V. Mar. Vz Blk. Kfsk. 1193.

Vyhlavy (Vlhlavy), dle Benátky, ves v Buděj. Vz Blk. Kfsk. 851.

Vyhlazení, n., das Ausglätten. V. zdí. Reš. — **V.** = *zhlazení, zničení,* die Ausrottung, Austilgung, Vertilgung. V. O něčí v. se přičiniti. Kram. Zákony čelící k v. pohanství v Uhřích. Ddk. II. 348. Usilováno o v. jména a jazyka českého. Mus. 1880. 484.

Vyhlazenosť, i, f. = *hladkosť,* die Glätte. L.

Vyhlazený, ab-, ausgeglättet. V-ný kov. ZČ. 25. V. čelo. V. — **V.** = *zhlazený, vyhubený,* ausgerottet. Berg.

Vyhlazovací, Ausrottungs-. Dch. — V-cí válec, die Satinirwalze. Šp.

Vyhlazovač, e, m., der Satinirer, Polirer. Dch. — **V.** = *vyhubitel,* der Vertilger. Bern.

Vyhlazovadlo, a, n. = *hladidlo, hladicí stroj,* die Satinirmaschine. Šp.

Vyhlazování, n., das Glätten, Satiniren. Šp. — **V.** = *vyhubování,* das Austilgen.

Vyhlazovati, glätten, satiniren. Vz Vyhladiti.

Výhled, u, m. = *vyhlédnutí, pohled,* die Aussicht, der Ausblick, Auslug, Ausguck. Odtud jest pěkný v. na okolí. Les v. zastřel. Sych. Místo k výhledu, der Aussichtspunkt. Dch. Zde se nám daleký v. (rozhled) otvírá. Dch. Dáti něco na v., etwas in Sicht stellen. Dch. A tak, to je jiný v.! das sieht ganz anders aus! V Kunv. Msk. Nevěsta jde na výhledy (prohlídnout si hospodářství ženichovo). U Bydž. Mý. Rodiče chtíce syna do přespolního statku přiženiti aneb dceru svou naň vdáti, vysýlají tam starosvata, aby převěděl tam všecko to, čeho jim u věci věděti třeba jest. O poselství takovém praví se, že šel starosvat na vejhledy. Lg. Přišel na výzvědy a na v-dy. Světz. 1880. 50. Hora s krásným v-dem na daleká úrodná popluží. Sš. Sk. 95. — **V.** = *právo skrze místo sousední hleděti,* die Aussicht. — **V.** = *pohledění do budoucnosti,* die Aussicht. Jaké máme v-dy do budoucnosti? Jg. Ale ač takové Pavel do budoucna v-dy měl. Sš. Sk. 237. Jaký pak to medle v. (kam pak to vede)? Us. Msk. V. (naději) na něco míti. Us. Mus. 1880. 199. — **V.** = *místo, kam hledíme.* Tyto louky, zahrady atd. činí rozkošný v. Jg. — **V.,** něm. Weyhled, ves u Jaroměře. PL.

Výhleda, výhlédka, vyhlídka, výhlídka, y, f. = *místo n. okénko, kudy se vyhlídati může,* der Gucker. V. Na vyhlédkách býti (na číhání). D. Místo v-ky, der Aussichtspunkt; Býti na v-ce. Us. Dch. A to ti prikazujem, ráno keď preč pójde ani len vyhliadkom za ním nekukni. Ale najmladšia dievka už kukla vyhliadkom za ním. Dbš. Pov. I. 84. — **V.** = *výhled,* die Aussicht, Ansicht, der Prospekt. Líbezná v-da. D. Ze svého obydlí dalekou v. míti. Sych. Děti jdou na v-ky (když matku z města čekají). Us. Pk. Nyní z mnohých oken pěkná vyhlídka na bídu. Hkš. Často také: *pohled na něco, rozhled po něčem.* Km. — **V.** = *pohled do budoucnosti,* die Aussicht. To jsou

smutné v., das sind traurige Aspekten; Na v-ku něco dáti; Nemíti žádných v-dek; Skvělé v-ky někomu dělati; Nemíti nadějné v-ky, keine Chancen haben. Dch. Dobrá to zajisté v. pro Byzantinské po zemích bažící; Tím byla zmařena výhlidka na trvalé držení zastavených Rakous. Ddk. III. 253., VI. 155. (Tč.). Vz Vidok.

Vyhledač, *vyhledavač*, e, m., der Aussucher, Ausleser. — V. = *vyšetřovatel*, der Sucher, Untersucher. Bern.

Vyhlédač, e, n., speculator, *strážný*, der Wächter. BO. V., jenž sedieše nad branú. Bj. Vz Vyhlídač.

Vyhlédadlo, a, n. = specula, *hlídka*, *strážnice*, *hlásnice*, die Wache. Hledaj na v-dle. Bj.

Vyhledání, n., das Aufsuchen, die Erhebung, Ermittelung. V. zpráv státopisných, skutečné události, die Erhebung des Thatbestandes; V., ježto se bez prodlení předse vzíti má, sofort zu beschaffende Erhebungen. J. tr. V. hodnoty, die Wertherhebung. Šp. Slíbil pánóm i vší zemi s tiem věrně a právě učiniti až do v. práv. Arch. IV. 129.

Vyhlédání, n., das Hinaus-, Heraussehen. Us.

Vyhledaný; *-án*, *a*, *o*, ausgesucht, auserlesen. Us.

Vyhledatel, e, m. = *vyhledávač*, der Aussucher, Ausleser.

Vyhledati (zastr. *vyhladati*), *vyhlédati*, *vyhlídati*, *vyhlednouti*, *vyhlédnouti*, *vyhlídnouti*, dnul a dl, utí; *vyhledávati*, *vyhlédávati*, *vyhlídávati*, *vyhleděti*, ěn, ění, *vyhlízeti* lépe než *vyhlížeti*, ejí, el, ení; *vyhlízívati*, *vyhlížívati*, *vyhledovati*, *vyhledati*, *vyhlídati*, *vyhlednouti* = *ven hleděti*, *vyzírati*, heraus-, hinaus-, aussehen; *patřiti*, *pozorovati*, sehen, schauen; *strměti*, *ven koukati*, hervor-, heraussehen, hervorgucken, hervorragen, durchscheinen, sich blicken lassen; *sočením* atd. *vybyti*, ausmerzen, vertreiben; *dobře udělati*, *vypracovati*, besorgen; *vychovati*, erziehen; *hledati*, suchen, nachsuchen, forschen, erforschen, untersuchen; *vyšetřovati*, untersuchen, erforschen; *žádati*, *pohledávati*, um etwas anhalten, ansuchen, fordern, begehren, erheischen, erfordern. Jg. — **abs**. Vyhlédají kosti jeho (vyčnívají). Br. Vyhlížeti bledý, červený, zelený, pěkný, Bern.; všecek poplašený, poděšený v., Us., zmatený, pomatený. D. Vyhlíží (vypadá) jako Petrovský (krutě), D., jako sedm drahých let (vyzáblý), Prov., jako kuchtík (špinavý). Sych. Vyhlíží jak andílek, když z krbu vyletí. Čes. mor. ps. 210. V-ží tam jako u Jankova (vz Zpousta). Lb. Vyhlídáš, jakobys na čtvrtý den švrčky žral. Slez. Šd. Vz Vypadnouti. — **co, koho**. Dobře to vyhlídl. Us. Zemřelý, má-li otevřené oči, někoho vyhledí. Us. Šd. Milá jej vyhlídá (očekává), vrata mu votvírá. Čes. mor. ps. 93. Už tři leta pomíjajú, sestry bratra vyhlídajú. Sš. P. 175. Dítě, psa, prase, husu, slepici atd. vyhlídati (vychovati), Us., blechy v-ti. D. Taková práce vyhledává (potřebuje) celého člověka. Kom. Jeden díl…, který by to vyhledal; To vše vyhledávati. Skl. I. 357., II. 110. Solní hory neb prameny v-ti a zjeviti. Nar. o h. a k. Příhodnou dobu v., den geeigneten Moment ersehen. Dch. Pekaři to umějí vyhleděti (vědí, jak si hleděti toho, by boží dar byl pěkný). U Dobrušky. Vk. V-ti něčí přátelství. Us. Kdo svú chválu vyhleduje, málo dobře postupuje. Na Ostrav. Tč. Co sme vynahlídali za oknem po něm a nic sme nevyhleděli. Us. Tč. Šak si já zas vyhledám to hezké děvče. Čes. mor. ps. 159. V. skutečnou událosť, den Thatbestand erheben. J. tr. Arcibiskup zcestná chování některých pánuov prelatuov tuze vyhledával a trestal; Z obojí strany pomocníky v-li. Dač. I. 171., 261. Vyhledávati samotu. Us. Pes dráhu zvěři vyhledává. NA. IV. 114. Tak hovorí, i hneď sa ho dá vyhladávat a vókol peklo celé pobehá. Hol. 33. Co i proti spravedlnosti božskej bylo, že bych já cudzé dluhy vyhledávati měla. Sl. let. V. 253. **(co, čeho) odkud**. Je-li dělenec složený, dělitel však pouhý, jest třeba podíl **z** každé jeho části **při** témž děliteli vyhledávati; Z rovnice hodnotu neznámé (veličiny) vyhledati. Šim. 42., 39. Dobrý malíř vyhledí a vyvábí z každého kraje něco vábivého (pilný pracovník všudy se uživí). Šml. Věru bych si šohajíčka přičarovala, ale ne každého, enom jedneho, co vyhlédá z okenečka malovaného. Brt. P. 62. Vyhlédati koho z pouti, z města (naň čekati). Mor. Brt. Krev lidu z ruky strážného vyhledávati (požadovati) budu. Sš. Sk. 238. A já vyhlednu z okna ven i uslyším ženu žalobníkovu. NB. Tč. 251. I vyhledá z něho (z klobouku) jako z krbu. Chč. 450. Z matrik něco v. Us. Šd. Syneček přišel v poledně, ona děprem z lůžka vyhledně. Sš. P. 541. Bota jim z každého kouta vyhlídá. Proch. Vyhlídá mu ze škoreň sláma. Dh. Jen kdyby z toho něco vyhlídalo (kdyby byl z toho nějaký zisk)! Us. Dch. V. **z** okna, Jel., Br., Ros., něco z kněh. Us. Věž vyhlédá z moře. Rk. Vyhlídá mu mlíčen z kalhot (košile mu vykukuje). Us. Někoho z domu vyhleděti (sočením atd. vypuditi). Ros. Něco z dějin v. V. Z vtipu a mozku svého něco v. Har. — **kudy**. V. oknem, Sš. P. 147., Plk., skulinami. Kom. Lab. 90. Vyhledni, dceruško, vyhledni oknem ven, prachy-li to idú nebo Turci jedú? Sš. P. 147. V. **skrze** okno. Kom. — **(co) kde**. Hrob **za** zdí. Us. Za tím místem věž vyhlédala. Pref. Čeho pak si **u** nás vyhlížíte (= po čem slídíte)? U Zbir. Lg. **V** pozemkových knihách něco v. Us. Šd. Zisk svoj **na** vinici Pána vyhledávať máme. Tč. exc. V-ti u někoho útočiště. Šb. Stř. III. 149. Vyhledávajíce toho **při** něm. Skl. I. 110. Nepřestávali toho při nás **skrze** znamenité přímluvy vyhledávati. Apol. Vyhledával při něm rady; Vysvěcení náleželo vyhledávati v Němcích; U dvora císařova v Italii spásu svou vyhledával; Vyhledali na statcích jeho místo vhodné pro klášter. Ddk. II. 327., III. 17., 241., IV. 39. U prostřed zámku vyhlédá okrouhlá věž. Pref. 292. Jemu páni na plném soudu rozkázali, aby v rejstřích ani ve dskách nevyhledával. Arch. IV. 448. Vyhlížel (očekával) jsem ho **před** vraty. Us. Rgl. Něco **v** knihách, Us., skryté věci v příslovích. Br. Pivo ve spilce dobře v. (obstarati). V. Aby

on (hofmistr) to **mezi** stranami vyhledal a na místě postavil. Jdn. 164. Své právo před soudem v-ti. Ml. — **(komu co) čeho** (begehren, verlangen, ansprechen, fordern). V. sobě místo, Plk., jiný byt, D., pannu. Kom. Víry posluchačů řečem svým v. Nz. Svého zisku, užitku, kozích vrátec, příležitosti, pomoci v., V., svého práva. D. Podobné pomoci vyhledával; Pasu aneb průchodu lidu svému náležitě v.; Svého vlastního zisku v. Skl. I. 87., 274., 332. Pobožní mužové to, čeho lid sprostý vyhledává, trpělivě jsou snášeli; Vyhledával spolku s Vršovci, čímž sám vlezl jest do pasti; Bořivoj jal se vyhledávati přízně Boleslava. Ddk. II. 284., 363., 399. (II. 378., 393., III. 29., 34. — Tč.). Vyhledával s ním styků přátelských. Šb. Dj. II. 273. V-val jeho milosti. Dač. I. 179., 321. Musel svěřiti se cele straně té, která vyhledávala jediné prospěchu svého a nikoli císařova. Pal. Dj. III. 3. 105. Bůh by nemlčel a na mně prvním, potom pak na vlasti mé ostejchavosti mé by vyhledával. Žer. 322. To ne proto činil, jakoby pravdy v-val, ale jen Pána za slovo lapati chtěl. BR. II. 124. a. Svého zisku více než obecného dobrého v-vá. V. Vyhleděti sobě oči. Kom. Nehleď pořáde do té knihy, vyhledíš si oči. Us. Šd. Hledí, div si oči nevyhledí. Brt. S. 127. Než ten už potom len pozerá, dobre si oči nevyhľadí. Mt. S. I. 52. Dakde si azdaj dáky nocľal vyhľadáme; Ľubka málo, že si oči nevyhľadela na tej sláve, ktorú v tom zámku našla, sich blind sehen. Dbš. Pov. I. 22., II. 35. (Šd.). V-vá sobě živnosť. Us. Šd. U našej zahrádky roste květ, pro moju galánku jede čert: vem si ju, čertičku, já nedbám, jinú si galánku vyhledám. Sš. P. 272. — **komu**. Sedláka nikde neukryješ, všude mu boty vyhlídají. Prov. Tč. — **si koho proč**: pro něco. Mus. 1880. 473. — **co, čeho v čem**. Vyhlížím v tom jako do zelí. Us. Vyhledávajíce v tom zvůle; Jakého prospěchu biskup Dětleb ve smíru tomto asi vyhledával, není nám známo. Ddk. II. 407., IV. 15. (Tč.). Že sou nás v tom obě strany s náležitou uctivostí vyhledávaly, abychom... List z r. 1626. — **kdy**. Pan Ladislav po svém útěku milosti vyhledával. Dač. I. 179. Po nebožtíkovi teprva včil se to bude všecko vyhledávať. Us. Šd. Ale ti synečka po čase vyhledám. Sš. P. 375. To se **na** ten čas vyhledalo, že k těm špitálům nemalé roty újezdné náležejí. List z r. 1581. — **co, čeho čím**. Joachym Novohradský z Kolovrat vyhledával pokut těžkých zřízením zemským pro sedlání. Dač. I. 182. Jal se ihned pustošením a pleněním kraje vyhledávati sobě náhrady nákladu válečného. Ddk. II. 352. Vyhledával toho **na** měšťanech prosbami i hrozbami. Pal. Děj. IV. 1. 14. Mnozí dobří lidé o svůj statek skrze to přišli, nejsúce svědomi a neumějíce své spravedlnosti dskami vyhledati. Arch. IV. 448. — **co zač**. Někoho za vyslance vyhlídnouti, in Aussicht nehmen. Us. Dch. Za třetí choť vyhlídl si sestru Jindřichovu. Ddk. V. 166. On jest za jeho nástupce vyhlídnut, in Aussicht genommen. Dch. — **koho oč**. Úhry o přátelství v-ti. Dač. I. 247. — **za kým**. Vyšla ze dveří a vyhlídala za ním, kam půjde. Us. Sd. — **(co) proti komu**. Slova proti někomu v. Br. Často proti ní vyhlédaje. Biancof. — **koho jak**. Kteří v. je budou s kopím v domích jejich. Br. *Rozšafnosti* svou slávy v-ti. V. Něčeho právem soukromým v. J. tr. Něčeho dychtivě v. Mus. 1880. 155. Pod záminkou rozkazu knížecího i msta soukromá neváhala obětí svých vyhledávati. Ddk. II. 405. Rys vyhlídá kořisť bystrým okem. Vrch. To mají purkmistr a rada, cožby se toho koli spravedlivě našlo, **na** své přísahy všecko v-ti. List z r. 1581. Tč. Vz V. co v čem. — **čeho k čemu**: příčiny k něčemu v. D. K daným rovnicím s *n* neznámými mají se vyhledati takoví násobitelé, aby... Sim. Opatrnosť **dle** úsudku sv. Teresie především k vedení jiných lidí se vyhledává. Sš. Sk. 16. (Hý.). — **čeho od koho, na kom**. Věcí nemožných od někoho. n. **na** někom v. Ros., Br., J. tr. — **(čeho) nač**. Na všecky rozdíly v. (patřiti). Plác. Nemá sobě naň nižádných obtižností zúmyslně v. Pr. Vyhledávalo se naň něco jiného. Dač. I. 179. Na tvou pomoc vyhlédám stále. Kom. Je na to vyhlídnut. Dch. — **kam**. Dům **na** moře vyhlédá. Bern. — **adv**. dobře, zle, nemocně, zdravě, bledě, nevrle, zarmouceně, zkormouceně. Us. Něco (něčeho) pracně, Us., pilně v. V. — **že**. To se vyhlídalo (wurde ausgespäht), že tam chodí. 1532.

Vyhledávač, *vyhledavač*, e, m. = *kdo vyhledává*, der Aussucher, Ausleser. Ben. V. — V. = *skoumatel*, der Untersucher, Erforscher. V.

Vyhledávačný, *vyhledavačný*, gern suchend, spürlustig. Reš.

Vyhledávání, n., das Aufsuchen. Vz Vyhledání. Pečlivé v., jak by otázka zpravena býti mohla. Kom.

Vyhledávaný; *-án, a, o*, aufgesucht. V. právo, angesprochenes Recht. J. tr.

Vyhledávatel, vyhledavatel, e, m., pl. -lé; der Sucher, Aufsucher, Aussucher, Untersucher. V. cti, V., pravdy.

Vyhledávatelný, *vyhledavatelný*, erforschbar. Us. — V., der zu forschen vermag. Všudy v-né oko boží. Plk.

Vyhledávati, vz Vyhledati.

Vyhledávka, y, f. = *vyhledávání*. Šd.

Výhledek, dku, m., das Guckloch. Šm.

Vyhledění, n. = *výhled*. Veselé v. Arch. III. 393.

Vyhleděti, vz Vyhledati.

Výhledí, n. = *vyhlídnutí*, *výhled*, die Aussicht. Dal. 167. — **V.**, das Lugloch bei Burgthürmen, das Visir beim Helme. Gl. 371., Jel.

Výhlediště, ě, n., der Aussichtspunkt. Dch.

Vyhlédka, y, f. = *výhleda*. Jg.

Vyhledlo, a, n. Na v-dla, in specula, zastr.

Výhledná, é, f., die Beschau. Někam na v-nou jíti. Svět.

Výhlednosť, i, f., die Sehweite. Dch.

Vyhlednouti, vz Vyhledati.

Vyhlednutí, n. = *výhleda*, die Aussicht. S druhé pak strany jest v. na Dunaj. Vrat.

Vyhlednutý; *-ut, a, o*, ausgesucht, in Aussicht genommen.

Digitized by Google

· **Výhledný** = *k výhledu sloužící*, Aussichts-. V. věž, okno. Dch. — **V.** = *hezký, souměrný*, schön, symmetrisch. Šak ty domky tam také nejsou výhledné. Na mor. Val. Vck.

Vyhlídač, e, m., der Ausluger, Ausspäher. Us. Dch. Vz Vyhlédač.

Vyhlídal, a, m. = *vyhlídač*. Dch. — **V.**, osob. jm. Šd.

Výhlídka, vz Výhleda. — **V.**, *Výhlídky*, něm. Wihlidka, ves u Lišova a hájovny u Budějovic, u Krumlova a u Vodňan.

Vyhlídnouti, vz Vyhledati.

Vyhlídnutý = *vyhlednutý*. V. místnosť. Dch. Maje určitou osobu vyhlídnutou. Ddk. II. 365.

Vyhlinovati = *hlinou vymazati*, lehmen. — **co.** Us.

Vyhlízeti, lépe než *vyhlížeti*. Vz Vyhledati.

Vyhlobený; *-en, a, o* = *vyhlodaný*. — **jak.** Je tam všetko až do země v-né (wie abrasirt) = tráva úplně vypáslá n. vyžatá. Mor. Šd. — **V.** = *vyražený*. Vz Vyhlobiti.

Vyhlobiti, il, en, ení, *vyhlobovati* = *vyhlodati*. — **co.** Zajíc řepu vyhlobil (vyhlodal, vyžral). Mor. Šd. — **V.** = *vyraziti*, herausschlagen. — **co:** klín. Vz Hlobiti. Mor. Brt. — **co jak.** Lenivosť sa musí v. **skrze** náchylnosť. Na Slov. Tč.

Vyhlodaný; *-án, a, o*, ausgenagt. V. list, gezackt. Slb. Vyhlodaný zub (kotlavý, červivý, vyžraný, vyjedený), kraj (listu). Us.

Vyhlodati, *vyhlodávati*, ausnagen, abnagen, ausbeissen. — **co.** Myši vyhlodaly sýr. D. Voda vyhlodala břeh. Ros. Červ jádro vyhlodal. Jir. Ves. čt. 394. — **co kam**: dírku **do** ořecha. Tč. — **co odkud**: jádro z ořecha. Us. Tč. — **se.** Zub se vyhlodal. Us.

Vyhloubati, vz Vyhloubiti.

Vyhloubení, n., die Aushöhlung, Lochung.

Vyhloubený; *-en, a, o*, ausgehöhlt, hohl, konkav. Us.

Vyhloubitel, e, m., der Austiefer; Ergründer, Erforscher. Šm., Jg.

Vyhloubiti, il, en, ení; *vyhloubati, vyhlubovati* = *jámu v něčem udělati, vydloubati*, austiefen, aushöhlen, tief machen; *hloubením k něčemu přijíti*, ergrübeln; *z hluboka vyskoumati*, ergrübeln. — **co:** jámu, Ros., příkop. D. Všecko chce vyhloubati (vyskoumati). Sych. — **co čím:** skryté věci svým rozumem v. Us. — **co k čemu.** Drahé kamení k nádobám v. Jel. — **co jak**: kámen **na** kropenku. Vrch.

Vyhltati = *hltavým způsobem vyžrati*, herausschnappern. Mor. Tč.

Vyhltiti, il, cen, ení; *vyhlcovati, vyhltati* = *hltavě pozříti*, ver-, ausschlucken. — **co.** Všecko žrout sám vyhltal. Jg.

Výhlub, u, m., die Aushöhlung. Čsk.

Výhlubeň, bně, f. = *vydutina*, die Aushöhlung, excavatio. Šp., Nz. lk. — **V.**, myonima, der Rattenfras, rostl. V. obvejčitá, m. obovata. Rstp. 824.

Vyhlubení, n., die Aushöhlung, Aussenkung.

Vyhlubený; *-en, a, o*, ausgehöhlt. V. loď. Us. Šp.

Vyhlubič, e, m. = *vyhlubovač*.

Vyhlubina, y, f., die Aushöhlung.

Vyhlubiti, il, en, ení, *vyhlubovati*, vz Vyhloubiti.

Vyhlubočiti, il, en, ení = *vyhloubiti*. Na Slov. Bern.

Vyhlubovati, vz Vyhloubiti.

Vyhlučiti se, il, ení = *vyliti se hlukem*, tosend herausströmen. Voda se v-la. Ms. pr. pr.

Vyhlušiti, il, en, ení, *vyhlušovati*, taub machen; *prázdným učiniti*, leer machen, vernichten. — **co.** Charpa a jiné plevelo zboží (obilí) aneb zahluší aneb aspoň klasy vyhluší. Na Ostrav. Tč.

Vyhmatati, *vyhmatávati*, heraustasten. Reš. — **co jak**: něco **po** šňůře. Reš.

Vyhmožditi, il, ěn, ění; *vyhmoždívati, vyhmožďovati* = *vymoci, vytáhnouti, vykroutiti*, erpressen, herauswinden. — **se s čím.** Sotva se s tím vyhmoždil (pracně ven se dostal). Ros.

Vyhňácnouti, cnul a cl, utí = *nezpůsobně pověděti*, unartig heraussagen. Něco v. Us. Ntk.

Vyhnal, a, m., něm. Wihnal, mlýn v Milevsku. Pl.

Vyhnálek, lka, m., osob. jm.

Vyhnalík, a, m., osob. jm. Šd.

Vyhnalosť, i, f., die Verbannung. Koll. I. 121.

Vyhnálov, u, m. = *vyhnanství*, die Verbannung, *opuštěné, zastrčené místo*. Bydlí tam, je tam jako na v-vě. Mor. Šd., Vck. Su tu jak na v-vě (osamocen). Na Zlínsku. Brt. — **V.**, a, m. Ober- Dohalitz, ves u Nechanic. Pl. Vz Blk. Kfsk. 1096. — **V.**, osada u Zábřeha na Mor. Tč.

Vyhnalovje, e, n., Wyhnalowje, samota u Chotěboře.

Vyhnalý = *uhnaný, vyhnaný*, abgetrieben. Ros.

Vyhnánče, ete, n. = *vyhnanec*. Na Slov. D.

Vyhnanči, *od vyhnance*, Exulanten-. L.

Vyhnanec, nce, m. = *z vlasti vyhnaný*, der Verbannte, Ausgewiesene. Šd., Jel., Kom. Ruthart pobyv co v. za osm let mimo diecesi svou; V. Bořivoj zemřel v Uhřích dne 2. února r. 1124. Ddk. II. 385., 451. (Tč.). Kdo ste, asnad v-cové z Troje? Koll. I. 86.

Vyhnanectví, n., vz Vyhnanství.

Vyhnanečník, a, m. = *kdo vyhnán býti má*. Ros.

Vyhnánek, nka, m., osob. jm. Šd., Vck.

Vyhnání, n., das Heraustreiben, Hinausjagen. V. zvěři z peleše. V. z města, z vlasti, ze země (vypovědění, die Vertreibung, Verweisung, Verbannung, Acht). V. Z v-ní do vlasti přišli. V. Sasů z Prahy. Mus. 1880. 81. Hodna's pro svú nešlechetnosť v. NB. Tč. 237. — **V.** zdi (vystavění), Pref., chleba. Šm.

Vyhnanice, e, f., die Ausgewiesene, Vertriebene. Mor. Šd. — **V.**, Wihnanitz, vsi u Bechyně a u Tyniště. Vz Blk. Kfsk. 682.

Vyhnanina, y, f. = *pustina*, die Wüste, f. Na Slov. Plk.

Vyhnanka, y, f. = *vyhnanice*. Šd., Ziak, Ros.

Vyhnanov, a, m., něm. Wihnan, ves u Jaroměře; něm. Wihnanow, vsi u Vam-

Digitized by Google

beřic a u Chrasti. Vz Blk. Kfsk. 400. — V. Je tam jako na V-vě. Vz Vyhnálov. Us. u Rychn.

Vyhnanský, ého, m., osob. jm. Arch. IV. 271.

Vyhnanství, í, n. — *vyhnání z vlasti.* Vz Vyhnání. Pro pravdu boží v. si zvoliti; do v. odeslati; v. snášeti; z v. povolati. Kom. Vymoci koho z v. Sych. Z v. se vrátiti. Us. Do v. někoho zavésti. Šm. V Bělehradě byv oslepen poslán jest hloub do Uher u v.; Odešel do v.; Ruthart žil u v. v Duryncích; Soběslav na ten čas ještě u v. jsoucí; Víme, že musil ztráviti více let ve v. nežli v otčině; Také Spytihněv před rokem přičiněním císařovým vyměnil v. za vlasť. Ddk. II. 161., 331., 380., 465., III. 217. (Tč.). Taková pouť v. mi sluje; Jíti na v.; I já žiji ve smutném v. Koll. I. 126., 133., 186. (Tč.). Kde zlosť má své panství, tam ctnosť má v. Na Slov. Tč.

Vyhnanstvo, a, n. = *vyhnanství.* Na Slov. Koll.

Vyhnaný, *vyhnán, a, o,* herausgetrieben, ausgetrieben. Vz Vyhnati. Dáti komu za vyhnanou. Dch. — **odkud**. Ďáblu z lidí v-mu jest to odporné a těžké, že má jich prázden býti. BR. II. 56. b. — **V**. = *vypověděný, poběhlý,* vertrieben, ein Vertriebener. V.

Vyhňápati se kde: na chodníku = *vyneřáditi se.* Na Zlínsku. Brt.

Vyhnatel, e, m., der Verbanner. Dch.

Vyhnati, vyženu, neš.., nou; vyžeň; vyžena (ouc), hnal, án, ání; *vyhoniti,* il, ěn, ění; *vyháněti,* ěl, ěn a ín, ění; *(vyhnávati), vyhánívati, vyhonívati* — *ven hnáti, vypuditi,* aus-, heraus-, hinaustreiben, heraus-, ausjagen; *vypověděti, vyloučiti, vyobcovati,* verweisen, verbannen, verjagen, vertreiben, abschaffen; *vytlačiti, vymučiti, moci vynutiti, vytisknouti,* aus einem treiben, bringen, mit Gewalt erzwingen; *uhnati,* abjagen, abtreiben, müde jagen; *vzhůru hnáti,* auf-, hinauftreiben; *honěním něco způsobiti,* ertreiben, erjagen; *vyrůsti,* aufschiessen, aufspriessen. Jg. — **abs**. Nejlépe vyháněti, když se práská (nejlépe dceru vdávati, když ženiši berou). Puch. Květina vyhání. Jelen vyhání (vyrůstá) D. Že... ďábel vyhánín bývá. BR. II. 54. a. — **co, koho**. Vyžeň je ven. D. V. zvěř. Us. Jednoho čerta vyženeš a 10 jiných vženeš. V. V-ti voly (uhnati), Ros., grunty. Jel. V. pot (vlhkosť), D., zeď, Br., stavení **na** horu, V., chléb, těsto, brázdu. Šm. Sv. Petr ho vyhání, aby šil, kde patří. Er. Čít. 49. V. plod, die Leibesfrucht. Nz. lk. Je nečas, aby psa vyhnal. Dch. Sv. Jura vyhání ven šťúra. Slez. Šd. Už strom puky vyháňa. Dbš. Pov. I. 223. Já krav nevyženu; Dočkaj mia kravačku za tú našú stěnú a já ti vyženu krávu nedojenú; Než husičku vyháněla, na májo se podívala, haj, husičko, hájhá, zelená se mája. Sš. P. 497., 542., 716. (Tč.). Jeden nespravedlivý krejcar vyhání 99 spravedlivých. Us. Kšá. A tako modlitba vyhánie závisť. Hus I. 324. — **koho (gt. šp. m. akkus.)**. Scipio Karthaginských z Hispanie vyhnal (m.: K-ské). — **koho, co odkud: ze** světnice, z postele, Us., z domu, nepřítele z města, Jel.; někoho z vlasti, ze země (vyobcovati), Kom., kolo z náboje (vystrčiti, aby palci svými do jiného kola nezabíralo; opak: vehnati, vstrčiti, dáti do náboje). Vys. Aby takový česť, hrdlo i statek ztratil a ze země vyhnán byl. Zř. F. I. B. VI. V. (vystrčiti, dáti) něco z náboje, aus dem Eingriff der Kämme setzen. Šp. Z domu a statku někoho v. Dch. Co pak mě, tatíčku, nerád máte, že vy mě **od** sebe vyháňáte? Sš. P. 435. Němci pak vyhnali Uhry ven ze zámku. Kron. hrad. Tč. Otrhana (otrhaná) chalupa a zlo (zlá) žena **k** tomu, ty dvě věci vyženu hospodářa z domu. Sš. P. 611. Stodolečka děravá a zlá žena **k** tomu, ty dve veci vyženů hospodára z domu. Sl. ps. Šf. IV. 68. Keď ma už rodina von z domu vyhnala. Sl. ps. 128. Kněží vyháněli ducha zlého z jednoho mladého člověka posedeného. Dač. I. 204. Lze-li nebe vyhnať z jeho vlastní země? Koll. I. 103. Dioklecian jest dnes ze svého království vyhnán. Pass. 46. (Hý.). Vyhnal mu lidi z jeho lesů. Půh. I. 347. Domnívaje se, že Kristus Pán tělesným králem bude a jej z království vyžene. BR. II. 9. b. Nehněvá sě, ale vyhoní taký hněv z sebe a pudí od sebe jako jed; Hlad a žiezeň od nich vyhnala dřéve řečená plnosť; Oni z viery bludné vyhnali a Kristus v pravú uvedl; Pán Ježíš vyhnal a vymetal ty lidi a věci z chrámu; Tys vyhnán z ráje; A když by mne vyhnali z města, nemám se tiem mútiti. Hus I. 167., 220., 251., 302., II. 430., III. 242. (Tč.). Sv. Barborka vyhání dřevo ze dvorka; Sv. Šimon a Júdy vyhání ptáčníka z búdy. Slez. Šd. Jeden nespravedlivý groš vyháňa z vačku aj sto spravedlivých. Mt. S. I. 120. I vyhánie z hájev vsie krahuje. Rkk. 8. Kdo chce z kuchyně psa vyhnati, snadno najde hůl. Metla vyhání děti z pekla. Prov. První vyhrání z kapsy vyhání. Vz Nespravedlivý. — **co, koho čím**: čerta zaklínáním, D., těsto kvasnicemi. Jg. Rukama vyháňajú či kolembajú (ausschlagen). Na Slov. Dbš. Obyč. 153. V. někoho psem. Er. P. 136. Máti má kyjem mne vyhnala. NB. Tč. 163. Rudu koňmi na den v. Vys. Zpouru dětí potrestáním v-ti. Kom. — **co komu**: roupy. Us. Vyhoniti si pěknou věc. Us. Dítěti blechy vyhoniti. — **co kde**: zeď vysokou **mezi** hradem a městem v. Br. — **co kam (do čeho, nač, k čemu, nad co)**. V. stavení **do** vrchu, Br., zeď do výšky. Rk. V. dobytek **na** pastvu. Us., Vel., Jel. Vody horníky na den vyhnaly. Vys. Vyhnati komín **nade** střechu. Zlob. Někoho na mráz v. Dch. Dášť sa lil, že nebolo hodno ani psa na cestu vyhnať. Er. Sl. čít. 70. Vyhnala jich (krávy) v širé pole a tam plela len. Sš. P. 207. (332.). Sú lidé v dědině, znajú tě, že nechceš stávat, kravičkám dávat a na pole ich vyháňat. Brt. P. 13. Řepa vyhnala do květu. Us. Kšá. Vyžeň svině, krávy do stáda. Us. Šd. Jediného syna na vojnu mi vzali, ostatní čeládku na panské vyhnali. Sl. ps. Vyhnali ho **k** čertu. BN. Povedzte mej materi: ešte jednu dcéru má, nech ju lepšie naúča. Mne po vôli dávala, do pekla ma vohnala; mňa bila len bylinou, nech ju bije trninou. Sl. spv. IV. 147. — **koho odkud s kým**. Můžeš tu být do rana, vyženu tě

Digitized by Google

s ovcama. Šš. P. 195. Bratra i s přívrženci jeho ze země vyhnal. Ddk. II. 459. A s tiem vás se psy vyženu. Žk. 122. — **jak.** Od toho jsem ode všeho vystrčena a vyhnána **bez** Boha a bez práva. Půh. I. 158. *Návodem* Rokycany **z** Prahy jsú vyhnáni. Let. 71. Truhlíky **po** provazech **k** hranicím (v lomech) vyháněti. NA. IV. 133. — **proč.** Choť mój, kterýž rozhněvav se mě z ráje pro ztracenie okrasy spravedlivé vyhnal... Hus III. 8. — **co kdy, v čem (odkud kam).** Přirození **ve** snách vyhoní símě. Sal. Nerosty v tunách, v kožích z dolu **na** deň v. Vys. — **v co.** Obilí v stéblo v-ní. Šp., Dch. — **se.** Snad se už vyhonili (dosť se nahonili). Us.

Vyhně, něm. Wiehen, ves u Kaplice. Vz Blk. Kfsk. 654.

Vyhněsti, *vyhnísti*, hnětu n. hnetu, hnětl, hnetl, ten, ení; *vyhnětati = vymačkati, vytlouci*, durchkneten, auskneten, heraus-, ausdrücken, pressen. — **co**: těsto. D.

Výhnětek, tku, m., die Trester, Träber. L. Vz Výhnětky.

Vyhnětení, n., die Ausknetung. Us.

Vyhnětený; *-en, a, o*, ausgeknetet. V-né těsto, hlína. Us. — **čím kde**: rukama **na** vále. Us.

Výhnětky, pl., m. = *matoliny, mláto*, die Träber. Šp. Vz Výhnětek.

Vyhněvati, gehörig in Zorn bringen; **se**, aufhören zu zürnen, sich satt ärgern, ausgrollen. Už se's vyhněval? Us. Šd. — **koho čím.** On ho tou věcí dobře vyhněval. Us. Tč. — **se.** Necháme ho, až se vyhněvá. Us. Šd. — **se na koho.** Us. — **co na kom**, durchs Zürnen erhalten, erzürnen. Mudr. Nelze na něm vyláti ani v. Jir. Ves. Čt. 6.

Výhněvý, *od výhně*, Esse-. Znoj (vapor) ohněvý žže jeho tělo a v horkosti výhněvé (fornicis) sám se sobě protiví. BO.

Vyhnigati = *vyhniti*. Na Slov. Bern.

Výhník, u, m., u kovářů = *výheň, ohnisko*, které měchem se rozdmychuje, die Feueresse. U Hořic. Hk.

Vyhniličeti, el, ení = *zhniličeti*, völlig teig werden. Hrušky vyhniličely. Us.

Vyhnilosť, i, f., das Ausgefaulte, die Fäulniss, Verwesung. Jg.

Vyhnilý, ausgefault, verwesen. V. maso, brambory. Us.

Vyhnípati se = *vyspati se dlouhým spaním*. Vstávej, dosť jsi se vyhnípal. Us. Dch.

Vyhnis, a, m., osob. jm. V. Vinc., gymn. řed. a spisov. v Příbrami. Vz Tf. H. l. 177.

Vyhnisati, auseitern. Nz. lk. — **kde.** Rána pod prstem vyhnisala. Us. Tč.

Vyhnísti, vz Vyhněsti. Bern.

Vyhniti (vz Hníti), *vyhnívati*, el, ení; *vyhnívati*, ausfaulen, auseitern. — **komu.** Vyhnilo mu oko. Ros. Mohlyť sú nám v. zuby. Hš. Mus. 1880. 463. Čekej, až ti rána pod prstem vyhnije (vyhnisá), zahojí se. Mor. Tč. — **od čeho.** Od mnohého kyselé vyhnijú nám plíce. Sl. ps. Tč. — **kde.** Kobzole v mokré zemi vyhnijú. Na Ostrav. Tč.

Vyhnití, n., das Ausfaulen; Auseitern. Vz Vyhniti.

Vyhnitý; *-it, a, o*, ausgefault. Bern.

Vyhnízditi, il, ěn, ění = *z hnízda vysaditi*, aus dem Neste herausheben. — **co, koho.** Ros., Koll. I. 304. — **odkud**, hinausschaffen. Tč. — **se** = *v hnízdě vylíhnouti se*, ausgeheckt werden.

Vyhnojení, n., die Düngung. V. vinice. KP. V. 162.

Vyhnojený; *-en, a, o*, gedüngt. V. půda. Us. On má pole dobře v-né. Us. Šd. — **čím**: ovčím, hovězím atd. hnojem, ptačím lejnem. Us.

Vyhnojevý = *vyhnojitelný, vyhnojící, k vyhnojení sloužící*, eitern machend, ausfallen machend. V. lékařství (lék). Sal., Ras.

Vyhnojicí = *vyhnojevý*. Šm.

Vyhnojitelný = *vyhnojevý*. Šm.

Vyhnojiti, il, en, ení; *vyhnojívati, vyhnojovati = dobře pohnojiti*, gut düngen. — **co**: pole., V., ránu (hnojením vyčistiti, ganz ausfaulen o. ausschwären lassen). — **co čím. jak.** Vyhnoj ten nežit až **do** kosti mastí zelenú. Sal. V-ti pole dobrým hnojem. Vz Vyhnojený. — **se jak.** Rána **bez** bolesti se vyhnojila. Us. Jg. — **odkud.** Z chlíva vyhnojiti, den Kuhstall reinigen. Na Ostrav. Tč.

Vyhnojující lékařství, die vereiternde, durch Eiterung reinigende Mittel. Sal. 229.

Vyhnouti, vyhnu, hni, hna (ouc), hnul, ut, utí; *vyhýbati, vyhybovati = uhnouti, ohnouti, obrátiti*, ausbeugen; *zajíti, odejíti*, gehen, sich verfügen; *uhnouti se*, ausbeugen, ausweichen, auslenken, ausbiegen, pariren, vermeiden, entgehen, sich entziehen. Jg. — **abs.** Vyhýbá, co čert kříži. Ros. — **(co) odkud.** V. nohu z kloubu (ohnouti). Sal. V-ti z (s) cesty. V., Troj. Časně z Prahy vyhnul (se odstranil). V. z boje, ze země. Troj., Rk. V-ti si kosť z kloubu, sich ausrenken. Us. Tč. Vyhni **od** nás, schau, dass du weiter kommst. Na Ostrav. Tč. Z cesty se mu právě nevyhýbám (není mi právě protiven). Šml. Málo z boje vyhnuv. Troj. Starci se slušně vyhýbej. Us. Tč. — **(se) odkud**: z (s) cesty. V. Vyhnite z cesty, planéty. Sldk. 353. Br., Č., Us. — **se čemu, komu.** Chtěje se kyji vyhnouti, trefil na palici. V. V. se raně. Bern. Čím více se člověk čertu vyhýbá, tím spíše se nachomejtne; Ten nedbalce se všemu vyhýbá; Tomu hrubému hulvátu (fouňovi) rád se vyhýbám; Vyhni se těm roháčům (volům); Výlohám se vyhýbat; Vyhýbati se něčemu, kde jak možná. Us. Dch. Abych se mládencům vyhýbala. Us. Vyhýbá se mým zrakům. Šd. Vyhni mi se, řeklo štěstí. Rozum byl tehdáž ještě nezkušený, nevěděl, kdo komu se má vyhýbat. Er. Sl. čít. 19. Chceme v. se všelikému nedorozumění; Synodě se vyhýbal; Aby se vyhnul nepříjemnostem; Odo jme se tu jaksi ostýchavě vyhýbati se určitějším zprávám; Aby nebyl donucen práva svého se zastati, vyhýbal se sněmu; Z církve vyloučeným se vyhýbal; Vlivu takovému nebylo lze se vyhnouti. Ddk. II. 205., 254., III. 87., 170., 199., V. 82., IV. 186. (Tč.). S nouzí se potká, kdo se práci vyhýbá. Kmp. Č. 130. Vyhni se opilému jakož i bláznu. Prov. Šd. Vyhýbá se práci co čert kříži. Us. Pk., Šd. —

Digitized by Google

čemu. Kě kostelom přijeli, zdaleka vyhýbali; Co to, pane, děláte, kostelom vyhýbáte, šibenicám se klaňáte. Sš. P. 23. Zdaleka mu vyhnul. Us. Šd. Aby si dobrý pozor dala, falešným chlapcom vyhýbala. Brt. P. 6. Opilému i pán Bůh vyhne. Mt. S. I. 126. Vyhni takovému kozlovi. Us. Pk. Když se podnapijí, zdaleka jim vyhni, jinač hned se s baňkou nebo s trkem potkáš. Vrat. Proč tedy kříži vyhejbáte? Žer. 320. Ujdeš súdóv, vyhneš nákladóm a starosti zbudeš nejedné. Vš. Jir. 212. Která je dívka poctivá, zdaleka hochům vyhýbá. Brt. Anth. 55. — Ros., Br., Kram., D. Vyhni trkavému kozlu. Sych. Tovaryšstvu ničemnému vyhýbej. Kom. — **kdy. Od** té doby mohl se jen **při** největší obezřelosti vyhnouti roztržce s císařem; Moravský žid, jenž i podnes štítí se rolnictví, vyhýbal se mu zajisté ještě rozhodněji ve 12. století. Ddk. III. 288., IV. 161. (Tč.). — **jak.** Aby jemu pozdravení nedal, **na** potkání vyhýbá. BR. II. 22. b. Vyhnu se mu **do** půlkola. Hdk. — **čeho.** Abyste nákazy vyhýbali. Kom. — **(se) kde: na** moři. D. — **kam.** Aby někam do cizí krajiny vyhnula (zajela). Ob. pan. **Na** pravo, na levo v. Br. V. se do pole širého. Er. P. 169. — **se proč.** Pro potřebu svou jsme sem vyhnuli (zašli). Troj.

Vyhnutelný, vermeidlich.

Vyhnutí, n., das Ausweichen, der Ausweg. Tu není v., da giebts keinen Ausweg. Posp., Sá. — **se čemu.** Br. V. hříchu. D. Vz Vyhnouti.

Vyhnutka, y, f., ausweichender Vorwand. Dch.

Vyhnutný = *vyhnutelný*. V čas nevyhnutné potřeby. Sš. II. 24. Podmínka a výminka nevyhnutná. Sš. Sk. 236.

Vyhnutý; *-ut, a, o,* gekröpft. Hřídel uprostřed v-tý. Šim. 97.

Vyhobliti, il, en, ení; *vyhoblovati* = *hoblíkem vystrouhati,* aushobeln. — **co:** prkno. — **koho** = *z hruba vycvičiti.* Us. — **co čím:** desku hoblíkem. Tč. — **co kam:** rýhu **do** prkna.

Výhod, u, m. = *obecná pastva,* die Gemeinweide. Na Slov. Bern.

Výhoda, výhůdka, y, **výhodnosť,** i, f. = *příhodnosť, pohodlnosť, pohodlí,* der Vortheil, die Begünstigung. Každá nehoda má svou v-du, fr. à quelque chose malheur est bon. Dch. V-dy hmotné. Mus. 1880. 484. Již ve 12. století poznávány byly výhody skládání pozemků. Ddk. IV. 143. To je mu s výhodou; Má od něho veliké výhody. Us. Mně, bratříčku, malou výhodičku (podárek), tobě za to milé pacholátko. Ps. srb. I. 132. Tož dejte se nám žičit svobodou a budeme se hájiť s výhodou. Sš. Bs. sm. 174. Když tak zlem posedlí budeme, že každý pro svou výhodu druhého obere anebo poraní, nevyhnutelně se musí lidského pokolení společnosť rozpadnouti. Cic. (Kmp. Č. 152.).

Výhodek, dku, m. = *co vyhozeno,* der Auswurf, Ausschuss, das Schlechtere. Bern.

Vyhodění, n. = *vyhození.* Na Slov. Bern.

Vyhodilka, y, f. = *prak,* die Schleuder. Jg.

Vyhodinařiti, il, en, ení, **als** Uhrmacher erwerben. Ros.

Vyhoditi, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *vyházeti,* ejí, el, en a ín, ení; *vyhazovati* = *ven vyvrci, vypuditi, odděliti,* aus-, heraus-, hinauswerfen, ausschmeissen, einen Wurf thun, vorwerfen, werfend verjagen, aussprühen, ausschlagen, ausmerzen; *vzhůru hoditi,* aufwerfen, schnellen, schiessen, in die Höhe werfen. Jg. — **abs.** Kdo vyhazuje (ve hře v karty, první vynáší, ausspielen)? Us. Kůň vyhodil. Člověk, nemocný vyhazuje (vykašluje chrchle). Us. — **co:** peníze (nešetřiti jich, 2. vz Vyhoditi nač, bestimmen); **krev** v.; vrch oheň v-je (soptí). D. **Měl** měsíčně 30 zl. vyhozeno (passirt), **lépe:** vyměřeno, vykázáno. Sotva síeť vyhodil, už ju vytahoval plnú. Dbš. Pov. VII. 73. V-ti skálu, pevnosť, podkop, Us., pěny. V. — **co kudy:** oknem, dveřmi. Us. Hlavičky jsem uřezala, okénkem jsem jich ven vyházela. Ps. slez. Šd. — **co odkud:** kamení z řemení, Kom., někoho ze sedla, D., z pokoje, Us.; se z vody v. Har. Brána ti k nám chodiť a já ťa nemôžem zo srdca vyhodiť. Sl. ps. 184. Nesuď jiných, najprv vyhoď brvno z oka tvého. Na Slov. Tč. Vyhoditi někoko z hospody. Us. Někteří ze strany evangelitských dva místodržící a s nimi sekretáře ven z oken **do** příkopu hradského vyházeli. Dač. I. 244. — **se z čeho.** Vy se z nich (práv) vyházíte. Kos. Ol. I. 135. — **čím:** Kůň vyhazuje nohou, Us., zadkem i předkem. D. Vyhazovati zemi lopatou. Hraběmi něco vyhazovati. Us. Šp. Kôň vyhodil zadníma nohama. Dbš. Pov. III. 78. — **co kam:** tvrz *prachem* **do** povětří. D. S koš očí by **na** pacholky vyházela. Mus. Na oči někomu něco vyhazovati = vytýkati. Na Slov. Kamením (kámen) naň z okna vyhodil. Svěd. Beloň zpínal sa a vyhadzoval už vopred. Šuhaj chytil uzdu a vyhodil sa naňho. Dbš. Pov. III. 20. Vyhodil kámen do panka (= do výšky). U N. Bydž. Kšť. V-ti loď, město do povětří. Mus. 1880. 363. Tehdy nebožtík Jan švec skočil na stůl i chtěl sekeru vyhoditi na Blahuta. NB. Tč. 107. Sedm konšelův okny ven na ulici vyházeli. Pal. Dj. III. 1. 24. Kalendář na mráz v-ti (je-li zima a kalendář-li klade opak). Us. Dch. Vyhodil mě za vrata, tam mě našli koťata. Sš. P. 711. — **koho s kým kam.** Kdybys i perlou byl, nejsi-li zasazen ve zlatě, se smetím tě ven vyhodí. Rbš. — **co za koho.** Mladý kůň treťa, za starého vyhazuješ peníze. Prov. Tč. — **co za kým.** To přece není za psem vyhodiť = nadarmo. U Opavy. Klš. — **kdy.** Když ovcu o Matce boží **za** plot v-dí, že sa uživí. Mor. Šd. Hráz i zákop kolem temena vrchu vyhazují křesťané **za** nočního temna. Ddk. V. 228. Vyhazují-li mravenci **na** sv. Annu kopečky, bude prý tuhá zima. Mor. Tč. — **kam proč.** Mladíci vyhazovali radostí kosírky své (klobouky) **do** povětří. Na Mor. Tč. — **jak.** Zem do třetice ho vyhodila nechtíc ho přijati (člověka s Bohem nesmířeného, oběšence, zoufalce). Mor. Šd. Hraško zakrútil pár ráz okolo hlavy svojím velikým budzogáňom, až povetria vendžalo. Potom ho vyhodil vysoko, ale vysoko. Dbš. Pov. I. 55. Ani jsem si nemohl

Digitized by Google

z kopejtka vyhodiť. Us. Tč. — **komu.** Vyhodili si (vypili několik korbelů). Slov. Šd. V. (zachovati se) všem nelze. U Opavy. Klš., Pk. — **co komu.** Já ti ho vyhodím, ale ne živého, zabolí tě srdce, pohlídna na něho. Sš. P. 117. V-li mu boty = vyhodili ho. V Bysterskn. Sn. — **se komu kde.** Neštovice se mu na tváři v-ly. D. V-dil se mu vřídek na krku. Us. Sd. V-lo se mu cosi na pysku; V-la se mu na noze modrá neštovice; Dobře, že se to na něm vyhodilo. Us. Šd. — **co komu na kterou dobu.** V-dil mu na rok 200 zl. (ustanovil). Us.

Výhodka, y, f., při hře v karty, Vorhand. Us. Zb. — V. = *prak*, die Schleuder. Reš. Vz Vyhodilka.

Výhodnosť, i, f. = *výhoda*.

Vyhodnouti. On to hned vyhodl, er hats sofort herausgebracht. Us. Dch.

Výhodný = *co lze vyhoditi*, verwerflich. Bern. — V. = *pohodlný*, bequem, vortheilhaft. Mus. V. okolnosti, koupě. Us. V. den, der Diskretionstag. J. tr. Kde plísně, pakliže (sic) pro ně v-né poměry nastanou, opět oživnou šp. m.: kde plísně za příznivých okolností opět obživnou. Brt. Dle všeho toho třeba tedy míti postavení nového knížete ke králi německému za v-né. Ddk. II. 420. — **k čemu.** Krajina východní jest k lovu v-ná. Ddk. IV. 127. — **pro co.** Ty vesnice měly polohu pro biskupa výhodnější. Zdali by to nebylo pro církev výhodnější. Ddk. IV. 143., VI. 3.

Vyhodovati = *vyjísti*, ausschmausen. — **co, koho:** statek (projísti). — **kdy.** V-li jej v krátkém čase. Jg.

Vyhogance, pl., m. = *podmáslí*, die Buttermilch. U Broumova na Mor. Vck.

Vyhojení, n., die Ausheilung.

Vyhojený; *-en, a, o,* ausgeheilt. Vz Vyhojiti.

Vyhojitelný, heilbar. V. nemoc. Us.

Vyhojiti, il, en, ení; *vyhojivati, vyhojovati*, ausheilen, völlig heilen. — **koho, se.** Ros. — **nač.** Na těžkou nemoc se vyhojil. Lk. — **koho z čeho:** ze čtvrtačky. Plk. Z poranění se v. Pk. Boleslava v-jil z této nemoci dvorský kaplan jeho. Ddk. II. 45. V. někoho z neduhu, z hřiecha. St. N. 306., 332. — **jak.** Moja milá má takovú másť, ona vyhojí za jeden ráz. Sš. P. 152. To divně, podivně vyhojil. Sš. P. 721. — **co.** Ja dochtor nemá takej masti, co by v-jil ty bolesti. Sš. P. 152. (Tč.). — **co, koho komu.** Dovezte ji do kláštera, ať mi ji vyhojí. Ps. mor. Šd., Brt. P. 115. Vyhojte vy mně ji. Er. P. 176. — **se.** Když se vyhojil, propuštěn byl. Sl. let. III. 36. Kdo ví, vyhojí-li se nemocný. Us. Dch.

Vyhokati = *výskati*, jauchzen, frohlocken. Nevyhokej, až vyjedeš (ještě nejsi na břehu). U Kunv. Msk. Cf. Vyhoukati.

Vyhokynařiti, il, en, ení, erhökern. — **si co.** Us., Ros. — **čím.** V-la si sýrem a máslem dům. Us. Tč.

Vyholdovati = *holdem získati*, ausbetteln; *násilně vybrati*, ausrauben, aussaugen. — **kdy.** On *ten rok* mnoho vyholdoval (holdem získal). Ros. — **co na kom, z čeho** = násilně vybrati. Země z peněz a statku v. Plk. Mnoho statků na nich vyholdoval. Sych. — **čeho na kom.** Kom. — Jg.

Vyholenec, nce, m. = *švihlík*, der Stutzer. Jg.

Vyholení, n. (vz Vyholiti), das Kahlmachen, Entblössen, Ausleeren.

Vyholený; *-en, a, o,* vz Vyholiti. Je tam všecko v-né jak břitvou (= tráva vysečena, vyžata, vypasena, vytrhána). Mor. Šd. V. ovoce = holičky (když květ uschne a ovoce se objeví). U Kr. Hradce. Kšť. V. paseka, der Abtriebsschlag. Škd. exc.

Vyholeti, el, ení = *holým se státi*, kahl werden. Jg.

Vyholiti, il, en, ení; *vyholovati* = *holým učiniti*, kahl, nackt machen. — **co:** paseku. Um. les. — **co komu kde:** na hlavě pleš. Ros. — **co kde čím.** V. břitvou vousy **pod** bradou; **vedlé** rány vlasy někomu v. Us. Tč. — **co jak.** Vyholil tam vše až **do** kořene (= vypásl). Mor. Šd.

Vyholotiti, il, cen, ení = *vyprázniti*, ganz kahl machen, entblössen, ausleeren. — **co:** místo. L.

Výhon, u, m. = *vyhonění*, das Hinaustreiben, der Trieb. První v. jaloviny a krav. Dbš. Obyč. 53. V. krav na pastvu. Mt. S. I. 189. — V. = *válečný výpad*, excursus, der Ausfall. Nejviece v noci takových výhonův učinil. BO. — V. = ohrazené místo, kam se dobytek vyhání, aby byl na čerstvém vzduchu. Us. Bk. — V. = *mladá ratolesť, prut*, der Schössling. V. = výstřelek pařezový ku př. z pařezu dubového, der Eichenstockausschlag. Výhon z kořene, der Wurzelausschlag. Šp. — V. = *prostřední brázda*, die Mittelfurche. Vz Obháněti. — V. = *cesta, kudy se žene*, der Trieb; *též obecné pastviště*, die Gemeinweide. V., D. V. mezi lesem a vinicemi. Zlob. Na výhoně noc strávil. Sych. Pase koně na v-ně, čím je šlehá? Čes. mor. ps. 32. — V. *ve stavitelství vodním* = hráz v řece v určité vzdálenosti od břehu vystavěná a na jednom aneb obou koncích s břehem spojená, die Buhne, Bühne. Vz S. N. V. hradicí, die Sperrbühne, kamenný, die Steinbuhne; v. (srub) jímací, die Schöpfbuhne. Nz. Mešká na výhoně. Us. Šd. Stavba v-nu, der Buhnenbau, hlava v-nu, der Buhnenkopf; v. proti vodě, po vodě, popříč vody. Nz.

Výhoň, ě, m., osob. jm. Pal. Dj. I. 283.

Vyhoncovaný; *-án, a, o,* ausgemergelt. Us. Šd. — V. = *vyhoněný*. Čemu je ten pes v. V Kunv. Msk.

Výhonček, ečku, m., eine kleine Gemeinweide. Bern.

Výhončivý, výhončlivý = *který vyhání z masa, hubne*. V. kůň, vůl. Us. — V. = *plachý*, scheu. Us. — V. = *chlipný*, geil. Us. na Mor.

Výhonek, nku, m., vz *Výhon, Prýt*, der Ausläufer. Slb. V-nek rostliny, der Trieb, Schössling. Dch. V. hory, der Gebirgsausläufer. Mt. S. VIII. 2. 36. — V. = *kus železa n. kamene u krupníku, aby vyháněl kroupy z lubu*, der Streichzahn, das Treibeisen. Us. Jg., Šp. — V. = *výhonné*. V-ku dostal pastýř tolik. Č.

Digitized by Google

Vyhonění, n., das Hinaus-, Ab-, Müdejagen.

Vyhoněný; *-én, a, o*, durchs Treiben, durchs Jagen abgemattet, abgemagert. V-ný kůň, pes. Šd. Vz Vyhnati. — **V.** = *honěním dobytý*, erjagt, abgejagt.

Vyhonír, a, m., incendula, pták, zastr. Rozk.

Vyhoniště, ě, n. = *pařeniště*, das Treibhaus. D.

Vyhoniti, vz Vyhnati.

Výhonné, ého, n., die Hirtengebühr, der Lohn für das Austreiben des Viehes. Cf. Výhonek (konec). — **V.** = *plat od výhonu*, das Triftgeld.

Výhonný. V. šachta. Vz Vyroubený. — **V., výhonový** = *od výhonu*, Trieb-. Jg.

Vyhonositi, il, šen, ení, prahlen. Kdo se honosí a nemá z čeho, brzo vyhonosí. Na Ostrav. Tč.

Vyhopcovati se při muzice, sich satt tanzen. Us. Tč.

Výhor, u, m. = holé, vyprahlé (vyhořené) místo na poli, die Schrindstelle, der Brandfleck. Jg., Pta., Rgl. V. = *vysoké místo v poli bez vlhkosti, suchopár*, kahler Fleck. To pole leží na výhoru. Us.

Vyhořalosť, i, f. = *vyhořelosť*.

Vyhořalý = *vyhořelý*. U Opavy. Klš.

Vyhořati = *vyhořeti*, abbrennen. Na Mor. a ve Slez. Vyhorali jsme. Us. Šd. — **komu**. Chalupa mu vyhorala. Tč. — **kde**. Na slině dobrá úroda vyhore, dy neprší. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *pozbyti*, verlieren. — **oč**. Vyhoral som o tri zlatky. Na Slov. Kd.

Výhorčivý = *kdo se snadno strhá, unaví*, wer bald müde wird. V. kůň. U Ronova. Rgl.

Vyhořekovati se kde: **před kým**, sich ausklagen. — **si co**, durch Klagen gewinnen, erreichen.

Vyhořelec, lce, m., ein Abgebrannter. Plk.

Vyhořelina, y, f. = *země sluncem vyhořelá*, ein von der Sonne ausgebranntes Erdreich. Us.

Vyhořelosť, zastr. *vyhořalosť*, i, f., die Ausgebranntheit, das Ausgebranntsein. Jg.

Vyhořelý = *vypálený*, ausgebrannt, abgebrannt. V. ves. Dch. Stojím jako Vulkan vyhořelý. Koll. I. 208.

Vyhořenec, nce, m. = *vyhořelec*. Plk.

Vyhoření, n., das Aus-, Abbrennen. Chodí po v. (prosit); Prosí (ptá) na v. Šd. Je tu jako po v. (prázdno, pusto). Us. Brt., Šd.

Vyhořenisko, a, n. = *pohořelisko*. Bern.

Vyhořený, na Slov.; *lépe: vyhořelý*. Jg.

Vyhořeti, el, ení, *vyhárati, vyhořívati, vyhořovati* = *vnitř n. v celém hořeti, shořeti*, ausbrennen, ausgebrannt sein, ganz verbrennen, abbrennen, durch Brand aufgezehrt werden; *vyprahnouti*, ausdorren, ausbrennen; *trest snésti*, Strafe leiden; *trpěti*, leiden, büssen. Jg. — **abs**. Vyhořel dům, oheň; obilí (vyprahlo). Us. Zámek vyhořel. V. Krutá jeho pomsta nevyhárá. Č. Nikdy tam tráva nevyhoří (nevyprahne). Er. P. 420. Už ma dvarazy pre teba ubili, tretiraz by som nerád vyhorel (trpěl). Dbš. Pov. I. 368. Oni sa svadili a ja som vyhorel; Aj Neboj sa vyhorel. Mt. S. 108., 120. Do půl třetího sta domův a dva kostely vyhořaly. Dač. I. 301. Pobíjí-li pokryvač střechu a jiskra-li mu od hřebíku odlítne, ta střecha prý vyhoří. Na mor. Valaš. Vck. — **komu**. Vyhořela mi svíčka (dohořela). D. — **čím**: louky horkem vyhořely. Us. Suchem všecko vyhořelo. Har. II. 82. — **jak**. Dům až na základy vyhořel. Celá ulice až po můj dům vyhořela. T. — **odkud**. V rukách blištia sa jim ostré nože a z jich úst vyhárá plameň zlosti. Phld. III. 3. 238. *Zcela* v., in Feuer und Flammen aufgehen. Dch. Aby láska naše zapálená jedním plamínečkem vyhořela. Er. P. 156. Neklad drevo na oheň, l'ahko i sám vyhoríš. Mt. S. I. 92. Aby se ta láska zapálila, modrým *plamýnečkem* vyhořela. Sš. P. 231. Město spolu i se zámkem všecko z gruntu vyhořelo. Kron. Kroměř. Z kořen v. Let. 142. Vyhořalo 60 domuov *ohněm domácím*. Dač. I. 160. — **odkud**. Pastieri často vidia, ako peniaze presúšajú sa, ako z nich plamienok ponad zem vyhára. Dbš. Obyč. 61. — **kde**. Vyhořela fara blízko pivovára, všecko zlato shořelo, jen olovo ostalo. Sš. P. 759. — **kdy**. *Téhož léta* vyhořal Most v noci před matkú boží na nebesa vzetí. Let. 164. — **od čeho**. Zapálil hrom kostel, od čehož všecek vyhořel. Dač. I. 41. — **s čím**. Město Klatovy vyhořalo všicko i s předměstím. Dač. I. 153. — **za koho** = *za jiné trpěti*, für andere leiden. U Brušperka. Mtl.

Vyhořivý = *který vyhořuje*. V. půda, der Brandboden. Us Vz Výhor, Výhorovatý.

Vyhořov, a, m., Wihořau, ves v Klatovsku.

Vyhořovati, vz Vyhořeti.

Výhorovatý = *vyhořivý*. V-té pole. Vz Výhor.

Vyhospodaření, n., die Erwirthschaftung.

Vyhospodařený; *-en, a, o*, erwirthschaftet.

Vyhospodařiti, il, en, ení, erwirthschaften. — **si co**. Us.

Výhost, u, m. = *vyhoštění, propuštění*, die Entlassung, Aufkündigung, Abdankung, der Abschied. Dáti v. komu. Kom. V. bráti. Št. Výhosty s neobyčejnými výminkami dávali. Skl. I. 126. Oznámiti můžeš, že jest již od p. kardinala propuštěn a že mám na něj v. Exc. Rozkazem císařským vynesen v. z města na všechny židy. Proch. Děj. bibl. II. 206. Vydaný v. z Říma; V. vynášeji nade všelikým, byť i andělem s nebe, jenž . . .; Ode času babylonského výhostu; V. křesťanů z Říma. Sš. I. 145., 147., Sk. 84., 195. (Hý.). Když jim Mojžíš bral v. Št. Kn. š. 160. Císař Klaudius vynesl v. z Říma na všecky židy. Ev. Mat. 1. — **V.** *dáti čemu* = *odříci se, opustiti něco*. V. dáti zlostem, hříchům, světu, spolkům, Kom., všelikému studu. Br. Pro Christovu lásku hříchům v. dávej. Sš. P. 51. Že dá v. řádu. Čch. Mch. 78. Ač jestli historii výhost dáti nehodlají. Sš. I. 13. Vesměs to práva, kterýmž Řím až podnes jen z přinucení v. dává. Ddk. V. 59. V. dáti zemi. Koll. I. 51. Zvl. v. dáti vojáku (ze služby ho pustiti), einen Soldaten abdanken; v. též = *list výhostní*, das Abdankungsschreiben, der Los-

brief. Ros. — V. = *propuštění z chlapství nebo tělesné poddanosti*; *též i list, jímž se to činí, list zhostní n. výhostní*, die Entlassung aus der Leibeigenschaft; der Entlass-, Freibrief, Losbrief. V. dáti (svobodu). V. Na v-ě býti (v cizině). Šm. Poddaní, kteří sobě jednají v-sty do měst a jinam, aby byli povinni JMti pánu propuštění upláceti. Břez. 236. Vz více ve Světoz. 1881. str. 519.

Výhostek, stka, m. = *vyhostěnec*.

* **Vyhostěnec**, nce, m. = *vyhoštěnec*. Sš. I. 14.

Vyhostění, n. = *vyhoštění*.

Vyhostěný = *vyhoštěný*. Bern.

Vyhostěnství, n. = *vyhoštění*, die Verbannung. Č.

Vyhostiti, il, štěn, ění, na Slov. stěn, ění; *vyhošťovati* = *vyčastovati* (na Slov.), mit einem Schmause bewirthen; *hosti odbyti, propustiti*, die Gäste entlassen; *vůbec vybyti, propustiti, vypuditi, svobodu dáti*, abschaffen, entfernen; **se** = *odstěhovati se*, wegziehen, sich entfernen, auswandern; *přestati hostiti*, sich satt gastiren. Jg. — **koho**. Legat pozvané panstvo vyhostil (vyčastoval), hat traktirt. Lesl. leg. 137. — **co**. Statek se nevyhostí, ale naskrbí (hostinami nezíská). Us. Č. V. netečnosť, nedbalosť. Vlč. — **koho odkud**. Již jsem je všecky z mého domu vyhostil (vybyl). Ros. Vyhostiti někoho ze země, ze spolku, z přátelství, Us., vojáka (ze služby propustiti), D., z poddanosti (propustiti). Reš. — **koho čím**: listem zhostním. Schön. — **se odkud**: z české země (se vystěhovati). V. Aby z pout tělesných duch se vyhostil. Sš. Bs. 36. Starší jeho bratr vyhostil se ze země české. Pal. Děj. V. 2. 113. — **(se) kam**: **na** jiný grunt. Boč. Napotom byl vyhoštěn **do** Vienny. Proch. Děj. bibl. II. 169. — **se**. Každý čeledín, buď pacholek neb děvka, aby přinesl list od svého pána, že jest počestně dosloužil a vyhostil se. Arch. IV. 499. Aby žádný žádnému čeledi neodluzoval, ani lidí úročních ani služebných, leč by se řádně vyhostili. Pal. Děj. IV. 1. 303. — **se čeho**. Vyhostil jsem se všeho. Vrch.

Vyhostlivý = *kdo vyhošťuje?* Zlob.

Výhostné, ého, n. = *plat za výhost, za vyhoštění*, das Losbriefgeld. 1483.

Výhostní = *k výhostu náležející*, Abschieds-, Freilassungs-, Entlassungs-. V. list, der Frei-, Losbrief. Žer., Faukn. Listem výhostním někoho osvoboditi. Žer. V. list, literae manumissionis, der Brief, durch den ein Dienstboth aus dem bisherigen Dienste entlassen wurde. Kterýžby koli čeledín dosloužil, má se jemu dáti list v. Gl. 371. Cf. Zř. zem. Jir. J. 28. Obmezena svoboda stěhování se poddaných, pokudby nevykázali se listy v-mi. Pal. Děj. V. 1. 198. Kdožby-koli z gruntů panských utekl anebo přišel nemaje listu v-ho. Arch. V. 482.

Výhostník, a, m., der Freigelassene. Aqu.

Výhostný = *mohoucí vyhoštěn býti*, verabschiedbar. Hlas. — **V**. = *propuštěný*, freigelassen. V. syn. Bern.

Vyhoštěnec, nce, m., *vyhostěnec* = *vyhoštěný*, der Verwiesene, Abgedankte. Č., Čch. Bs. 155., Dch.

Vyhoštění, n. = *výhost*. Čas slušný k vyprodání a v. z města jim (židům) dáti a položiti, ve kterémžby se vyprodati a vyhostiti mohli. List z r. 1514. Tč.

Vyhoštěný; *-ěn, a, o*, vz Vyhostiti.

Vyhotovení, n., vz Vyhotoviti.

Vyhotovený; *-en, a, o*, ausgefertigt. Pravidelně v-né pozvání k tomuto sněmu; Knihaři vázali po vrstvách vyhotovené rukopisy v desky obyčejně bukové nebo dubové. Ddk. III. 167., IV. 329.

Vyhotovitel, e, m., der Verfertiger. D.

Vyhotoviti, il, en, ení; *vyhotovovati, vystrojiti, odbyti, vypraviti*, aus-, verfertigen, zubereiten. — **co**: list, Us., spis, D., zápis, poslední vůli (*lépe*: zdělati, učiniti, vydati, sepsati. B. 135.), Us., někomu náhrobek. Sych. — **koho kam**: **na** cestu. Us. — **co komu (kdy)**. Jaromír dal sobě v. císařský list výsadní dne 24. dubna t. r. Ddk. II. 315. Bulla kanonisační vyhotovena jest dne 6. ledna 1485. Ddk. III. 66. (Tč.). Apoštol brzo po svém do Efesa přibytí psaní ta Galatům vyhotovil. Sš. II. 4. — **jak**. Listina, kteráž **dle** závěti Roberta vyhotovena byla, ztratila se. Ddk. V. 25.

Vyhoublý = *vyhublý*, abgemagert. V. člověk. Us. u Počát. Zlný.

Vyhoudati = *nadávati*, anfheissen. V-dal učiteli. Ehr. — **V**. = *vytýkati*, vorwerfen. — **komu co**. U Kr. Hradce. Kšť. — **V**. = *vymlouvati*, entschuldigen. — **co**. A pořád to vyhoudá. U Hořic. Hk. — **V**. = *tlachati, balamutiti*, plauschen, zum Besten haben. U Hořic a Kvasin a j. Hk. — **V. se z čeho**. Bůh sám ví, vyhoudá-li se z toho nečasu = bude-li pěkně. U Kunv. Msk.

Vyhoukati, *vyhukati*; *vyhouknouti, vyhuknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyhoukávati, vyhukávati*, ein Getöse von sich geben; mit Getöse vertreiben; herausschreien, herausgirren. — **abs**. Někdo tu vyhoukl. Us. — **koho odkud**. Holub holuba **z** kotce vyhouká. Jg. — **si co na kom**. L. — **na někoho** vyhouknouti, Einen anfahren. Us. Tč. — **se** *(dosť se nahoukati)*, sich müde schreien, girren.

Vyhoulati se = *vyhouliti se*. Us. u Hradce, v Kunvald. Kšť., Msk.

Vyhouliti se, *vyhuliti se*, il, ení = *vyjasniti se, vyčasiti se*, sich aufheitern. Us. Jg., Rgl., Krjk. Snad se to ňáko vyhoulí (vyhoulá). U Kunv. Msk. Již sotva zaprší nám, mračna se vyhoulila. U Solnice. Fch. Až se v-lí, bude zase pěkně. U Rychnova. Zdálo se, jakoby se mračilo, ale vyhoulilo se. U Hořic. Hk. — **co**. Kdož tmu zjasní, mraky vyhoulí. Sš. Snt. 138.

Vyhoupnouti, pnul a pl, ut, utí; *vyhoupati*, hinaufschaukeln, in die Höhe schaukeln; herausschaukeln, herausschleudern. — **co**. Co kolébka vyhoupala (schaukelnd grosszog), to motyka zakopala. Č. M. 223. — **koho odkud**. Vlny **z** bezedna ven vyhoupnou utonulou ženštinu. Chmel. — **koho, se kam**: zločince **na** přezmen v., schwippen, D.; někoho, se na koně, na vůz. Us. — **se kam jak**. Jakoby **na** křídlech modlitby byla se duše její vyhoupla **v** ty kraje rodné. Hrts. Vysoko **nad** celé okolí vyhoupl se

Digitized by Google

mohutný zvon. Hrts. — **se kde.** V hlavě jeho vyhoupl se roj myšlének. Hrts. — **si** = *vyskočiti si*, genug herumspringen. Mor. Šd.

Vyhourati se = *zvolna vyjíti, se vybrati*, langsam herauskommen, sich herausmachen. Osv. 1871. 2. — **odkud.** To to trvá, než se ze sinky vyhourá. Šd. Kr. z Ješt. 119.

Vyhousti, hudu, houdl, uden, ení; *vyhúdati, vyhudávati*, als Musiker verdienen; *přestati housti*, zu musiciren aufhören; *zahousti*, Musik machen, aufspielen. — **abs.** Již vyhoudli (přestali housti). Us. — **komu.** V. mu musili. Us. — **si co** (hudením získati). Ros. — Jg.

Výhova, y, f., die Ruhe, Erholung. To by bylo v těch vašich horách v. Šd. (Osv. 1873. 41.)

Vyhovarač, e, m. = *vymlouvač*. Na Slov.

Vyhovárati = *vymlouvati*, entschuldigen. Na Slov. — **se.** Ja sem sa hej (jí) vyhovával, že musím ísť s koníkem. Sl. ps. 255. Ja som nepustil, vyhovárał sa kuchár. Dbš. Pov. I. 54. — **koho.** Vidno, že chceš sám seba ochrániť, keď tak snažně vyhováráš vinných. Lipa 130. — **se na koho.** Teraz sa nebudete jeden na druhého vyhovárať. Dbš. Pov. I. 36. (Šd.).

Vyhovárka, y, f. = *výmluva*. Na Slov. Bern.

Vyhověcí prostředek, ein zweckmässiges Vorbeugungsmittel. Šm.

Vyhovění, n., das Genügeleisten, die Genugthuung. Us. Bern.

Vyhověti, -ví a vějí, ěl, ění, *vyhovovati*, genügen, genug thun, Genüge leisten, laviren. — **komu (jak).** Každému **dle** možnosti vyhoví. Us. Umí každému v. D. Moudrý času vyhoví. Sych. Tomu člověku těžko v.; On se nutí jemu v., er thut sein Aeusserstes ihm zu genügen; Tomu mrzoutovi a podivínu těžko vyhověti; Však tomu nějak vyhovíme. Us. Dch. Spis ten požadavkům časovým úplně vyhovuje. Us. Věděla dobře v. všelikým jejím vrtochům; Potřebám lidu v. Mus. 1880. 445., 513. Přenesčasná cizí máti, nemožu jí v-ti. Šš. P. 138. Jindřich snažil se jistě i tomuto zákonu církevnímu v.; Jak daleče biskup nařízení tomu vyhověl, nevíme; Dostačilo, aby se všeliké formě v-lo, oznámiti, co se stalo; Otakar s radostí vyhověl této žádosti a vypravil . . . Ddk. III. 41., 129., 290., VI. 61. (Tč.). Nemůže ani pán Bůh v. všem. Us. Ht. Pán sám a jediný všem potřebám, tužbám a žádostem člověčenstva v. může; Víra veškerým duchovním potřebám v-la; Aby pak zuřivosti své a vzteku svému v-věl. Šš. J. 106., Sk. 67., 107. (Hý.). Hněvivému vyhovíš, jestli libě odpovíš. Kmp. Č. 86. Ros., Kom. — **v čem.** Ve všem jim vyhoví. Lom., Puch. V. někomu v ráně, pariren. Šm. V tom v-ví mi Tubal, bohatý žid mého kmene. Shakesp. Tč. Nevedeli si ani tak rady s omrzelým králom, čo tomu žiadna duša na svete v ničom vyhovieť nemohla. Dbš. Pov. VI. 92. Aby jim nějak o žádosti jejich vyhověl. Šš. J. 201. — **komu proč.** Nemohu vám pro mdlobu v. Sych. — **si kdy: po cestě** (odpočinouti si). — **čím:** opatrným jednáním všem vyhověl. Us. Nemocnému v. opatrným ošetřováním. Dch.

Vyhoviti, šp. m.: *vyhověti*.

Výhovný výraz, schonender Ausdruck, Eufemismus. Šm.

Výhovor, u, m. = *vyrčení, vyřknutí, vyslovení*, die Aussprache. Šf., Šš. II. 166. V. slova toho náhodou tak se porušil; Tvrdý samé aramštiny v.; Avšak tuto znamená v. či vyřeknutí a vyslovení; V. vlastenské mluvy. Šš. J. 65., Sk. 21., 47., 252. (Hý.). — **V.** = *výmluva*, die Ausrede, Entschuldigung. Vyrozumel sem z listu velmi pilný v. strany poddaného, menem Šeba. Sl. let. I. 289. Ssk.

Výhovora, výhovorka, y, f. = *výmluva*, die Ausrede. Na Slov. Bern., Ssk. Cf. *Vyhovárati*. To je len, devenka, tvoja výhovora. Sl. ps. 216. I prvej bývaly takové zakážky a prece si v-ru našli. Sl. let. I. 301. Ssk. Dobrá v. groš. Lipa I. 62. Vz Výhovorka.

Vyhovořiti = *dohovořiti*, zu Ende sprechen. — **V.** = *vymluviti*, ausreden, entschuldigen. Na Slov. Na druhý večer přišli zase do toho domečku; vyhovorili sa, že zablúdili. Dbš. Slov. pov. I. 207. (Šd.). — **co komu odkud**: z hlavy vrtochy. Koll. — **se**, sich ausreden.

Výhovorka, y, f. = *výmluva*, die Ausrede, Entschuldigung. Na Slov. Keď však kto platnú najde si v-ku. Dbš. Obyč. Vyslal Vladislava do Viedne s podobnou v-kou. Sl. let. II. 109. Vz Výhovora.

Výhovornosť, i, f. = *výmluvnosť*, die Beredsamkeit. Na Slov. Obecenstvo svojou v-sťou osvjetil. Phld. I. 3. 133.

Výhovorný = *výmluvný*, beredt. Na Slov. Bern., Ssk.

Výhoz, u, m., **výhoz**, i, f. = *vyhození*, das Auswerfen, der Auswurf. D. Jsem na výhozu (ve hře v karty). Us. Vk. — **V.** = *nástroj k vyhazování něčeho, prak*, die Schleuder, Wurfmaschine. Reš. — **V.** = *co vyhozeno*, der Auswurf. Krok, Techn. V. námořský. Rk. V. = kužel země výbuchem podkopu vyhozený. NA. III. 162. V. země, die Erdgarbe bei der Minenexplosion. Čsk. — V. zaječí = žaludek a střeva, das Gescheide. Šp. — **V.** = *brak, výmětek, povrhel, přeběrek*, der Ausschuss, Povel. Jg., Dch. — **V.** = *oddělení, výbor*, der Ausschuss im guten Sinne. V. zemský = zemský výbor (*lépe: výbor*).

Výhozek, zku, m. = *výhoz*.

Vyhození, n., das einmalige Auswerfen, der Auswurf. Us.

Vyhozený; *-en, a o*, ausgeworfen, hinausgeworfen. V. peníze (marně vydané), práce (marná). Us. SP. II. 167.

Výhozný = *co se může vyhoditi*, Wurf-. Reš.

Výhra, y, f., der Treffer (im Lotto), Gewinnst. Hlavní v.; Na ten los připadla v. Us. Dch. V. plná, pouhá (absolutní). Stč. Alg. 189. Výhru míti.' Us. Něco do výhry dáti. J. tr. V. a prohra na jedněch saních jezdívají. Pk.

Vyhrabač, e, m., der Ausscharrer. Reš.

Vyhrabání, n., das Herausrechen.

Digitized by Google

Vyhrabaný; *-án, a, o,* ausgerecht.

Vyhrabati, hrabám a hrabi; *vyhřébsti* (zastaralé), vyhrábl; *vyhrábnouti,* ul, ut, utí; *vyhrabávati, vyhrabovati,* aus-, herausrechen, aus-, herausschaffen, aus-, herausgraben, aufgraben; *vysvětliti,* erklären, ergrübeln; **se,** sich herausscharren. — **co čím.** Slepice pazourkem zrna vyhrabala. Krtka motykou v. Us. Dch. — **co odkud: ze** země. Us. Skálu ze škarpy hrabačkou, trávu z vody hraběmi v. Us. Tč. — **se kam: na** skálu. Us. — **co kde.** Vyhrabovala tam děvečka **na** louce. Us. Šd.

Výhrabek, bku, m. = z dola vyhrabané. Sd. Vz Výhrabky.

Výhrabky, ův, m., pl. = *co vyhrabáno,* das Ausgekehrte, Ausgefegte. Na Mor. Tč.

Vyhraboliti se, il, ení, sich mühsam herausarbeiten. L.

Vyhrabovati, vz Vyhrabati.

Vyhráčati někomu = *vypráskati, vytlouci, vybiti,* ab-, durchprügeln, durchbläuen. Na již. Mor. Šd.

Vyhrací, Gewinnst-.

Výhrad, u, m. = *výhrada.* Rozsudek s výhradem práva učiniti se mohl. Bdž. 11.

Výhrada, y, f. = *díl zvláštní od jiného odloučený a k potřebě schovaný,* ein zurückgelegter Theil zu besonderem Gebrauche o. Nothfall. Jg. Co si počne ten, který nemá doma žádné výhrady? Us. — **V.** = *výminka,* die Bedingung, der Vorbehalt, die Reserve, Klausel, Einschränkung, das Reservat. Dch., J. tr. S jistými výhradami o něco s někým narovnati. Plk. Rozsudek s výhradou práva vrchního učiniti. Pr. měst. Pod výhradou, unter Reserve; zprávu podati s v-dou. Us. Dch. Tato v. protivovala se základním pravidlům života klášterského. Ddk. II. 102. Právní výpověď s výhradou vrchního práva vynésti. Er. S výhradou odvolání-se na vyšší soud; s výhradou trestu. J. tr. S výhradou všech dobrodiní právních. Ros. — **V.** = *výmluva,* die Ausrede. Us. — **V.** = *vyhrůžka,* die Warnung. Us. — **V.** = *otevření splavu.* Us. na Vltavě. Špd. — **V.,** das Ersparniss. U Dobrušky. Vk.

Výhradek, dku, m. = *místo z něčeho vyňaté,* der Ausschuss. Trest. zák.

Vyhradění, n. = *vyhrazení.* Slov. Bern.

Vyhraděný = *vyhrazený.* Slov. Bern.

Výhradí, n. = *otvor v hradbě,* die Oeffnung im Zaune. Us. Dch. V. zavříti. Dch.

Vyhraditi, hraď, dě (íc), il, zen, ení; na Slov. -děn, ění, v obec. mluvě -žen, ení; *vyhrazovati* **lépe než** *vyhražovati,* na Zlínsku *vyhrážat* (Brt.) = *hradbu otevříti,* den Zaun öffnen; *vymeziti, vyhraničiti,* auszäunen, ausgränzen, durch einen Zaun ausschliessen; *vyjmouti, vyloučiti,* ausnehmen, ausschliessen; *vyníti, vymíniti,* ausnehmen, ausbedingen, vorbehalten. Jg. — **co:** vodu (pustiti), D., troubu, víko (vyzdvihnouti). Us. — **koho od čeho:** syna od statku (vyloučiti). Pr. kut. — **koho z čeho:** ze své modlitby. Rokyc. — J. tr. — **co, koho čím.** Rozkazem svým někoho v. (sicherstellen). Plk. Pozemkový majetek mezníky v. Ddk. IV. 140. — **komu co:** právo (vymíniti). D., Us. Při tom jediné to sobě vyhrazoval, aby nemusil osobně se postaviti před králem německým; Nemohou dokázati, že císař sobě z Pomořan nějaký poplatek v-dil; V-dil si vyšetření celé věci; Vyhražoval si jen duchovní právomocnosť. Ddk. III. 62., 168., 275. (Tč.). Rokycana řekl na to, že neodpíral slyšeti jeho třebas kolik neděl, ale že si pak vyhrazuje právo dle úmluv chebských odpovídati jemu zase dle potřeby a libosti Pal. Děj. III. 3. 87. — **co k čemu:** ku kšaftu. Reš. — **co kdy.** Hned při počátku to sobě vyhradil, že . . . . Pr. Poněvadž král v to zřízení o soudu komorním v to se nepotahuje, nýbrž zřízením zemským mocnosť JM. a spravedlnosť při tom soudu náležitá se vyhražuje, protož . . . Zř. F. I. A. XVI.

Vyhrádka, y, f., die Oeffnung im Zaune, in der Barière. Dch.

Výhradně = *s výhradou,* ausschliesslich. Ti v. slouli mudrci. Měst. bož. (Ten) dar v. sobě podržel; Těžká práce rolnická spočívala skoro v. v rukou osob polovolných; Mince raženy byly skoro v. jen ve stříbře; Provdání knížecích dcer dělo se skoro v. do německých rodin; Politika Př. Otakara nebyla v. slovanskou. Ddk. IV. 121., 161., 177., 187., VI. 180. (Tč.).

Výhradní, -ný = *k výhradě náležející, vyhrazující,* ausschliesslich, ausschliessend. V. právo, Víd. list., kostel vyšehradský. Schön. Vz Výhradný.

Výhradniny, pl., n., Specifika. Rk.

Výhradnosť, i, f., die Ausschliesslichkeit. Právo v-sti, výlučnosti. Dch.

Výhradný, vz Výhradní. **V.** = *výlučný,* exklusiv, ausschliesslich, Reservat-, ausschliessend. V. výsada, pozůstavení (Vorbehalt), položka, der Reservatpunkt in der Rechnung, komorní právo, das Kammerregal. J. tr. V. prodej, der Alleinverkauf.

Vyhraná, vz Vyhraný.

Vyhrané, vz Vyhraný.

Výhranek, nku, m. = *vyhrané peníze, zisk,* der Gewinn. Na Mor. D., Brt. To je můj v. Mor. Šd. Včera jsme měli malý v. Mor. Šd. Ze svatby byl větší v. (co si hudebníci vyhráli). Us. Šd. Podělili se výhrankem. Na již. Mor. Šd.

Vyhranění, n. = určení mezí n. hranic, die Festsetzung der Gränzen; das Krystallisiren. Vz Vyhraniti.

Vyhraněný; *-én, a, o,* begränzt, krystallisirt. Dch.

Vyhrání, n., das Gewinnen, der Gewinn, Sieg. V. v běhu, v bitvě (bitvy); těžkého kusu na housle (das Ausspielen). Us. První v. z kapsy vyhání (a poslední prohrání z kabátu). Č., Lb., Tč. Vz Hra.

Vyhraničiti, il, en, ení, *vyhraničovati* = *hranicemi vyznačiti,* abgränzen, abmarken. Arch. II. 395. — **co čím:** koly.

Vyhranitelný, auskrystallisirbar. V. cukr.

Vyhraniti, il, ěn, ění, *vyhraňovati* = *meze nějaké vytknouti,* abgränzen, ausmarken, limitiren; auskrystallisiren. — **co:** meze (ustanoviti je); dub, trám (v hrany tesati, abzimmern, abkarten). Ros. — **co čím:** meze kamením. Chmela. — **co jak:** v kostky. — **V.** = *vysaditi.* V. parohy. Šp.

Vyhraňovací = *určovací, omezovací*, limitativ. Nz.

Vyhraný; *-án, a, o*, erspielt, gewonnen. V. bitva. Us. — **čím, v čem**: peníze vyhrané v kuželkách, v kartách, hudením. Us. — *Vyhraná, é*, f, *vyhrané*, ého, n. = *vyhrání*, na Mor. *výhranek*, der Gewinn, Sieg; der Siegespreis. V-nou míti, za v-nou míti (vyhráti). D. V-ná má, tvá, naše (již jsem svou věci jist). Ros. Za v-nou, za v-né dáti komu (vítězství jeho uznati). V. Dal na v-nou v dar pozlacený koflík. Har. Na v-nou něco dáti. Har. Antonius za v-nou sobě míti tušil. Har. II. 208. A bude v-ná. Kom. D. 129. Však on ještě nemá za v-nou (nemá vyhráno). U Dobrušky. Vk. Má při za ňádry v nou. Prov.

Vyhratel, e, m. = *vyhrávatel*.

Vyhráti, hraji, hraj, je (ic), ál, vyhrám, al, án, ání; *vyhrávati* = *získati, zvítěziti*, gewinnen; *vydělati*, gewinnen, profitiren; *počíti hráti*, ausspielen (im Kartenspiel); *hrání skončiti*, zu Ende spielen, ausspielen; *na hudebním nástroji dovésti*, aus-, heraus spielen, vollkommen vortragen; *hráním zlepšiti*, ein Instrument aus-, einspielen. Us. Jg. — **abs**. Kdo vyhrál? Us. Má vyhráno! Us., D. My jsme vyhráli (máme, co jsme chtěli). Bern. Vyhrajte (počněte hráti)! Us. Už je vyhráno. Us. Dch. Musika utěšeně vyhrávala. Us. Dbš. Pov. I. 564. Boly hody a veselá hudba vyhrávala. Ib. I. 144. Méně sázej, než vyhráváš. Shakesp. Tč. Vsaď, vyhráš snad. Na již. Mor. Kdo sází, prosází, kdo nesází, vyhrá. Vz Zisk. Lb. Kdo utekl, vyhrál. Vz Uprchlý. Lb. Netáhni (neber), ještěs nevyhrál (vz Výstraha); Ještěs nevyhrál (Cf. Nevýskej, ještě jsi sám nepřeskočil). Č. Vyhrává, říkají mu: sázej. Vz Neštěstí, Karbaník. Č. Kdo se stříbrnými kopími potýká, ten vyhrává, a kdož z stříbrných děl střílí, nebrzyť se chybí. Prov. Vyhrál jako onen zadu běže (zmeškal). Ros. — **co**: při, Vl. zř. 21. (vz Pře); hru (zvítěziti; 2. hru skončiti), soud, Us., boj, bitvu, V., housle (hráním zlepšiti), Us., banku, D., základ. Bern. A vyhrá-li při, který pohánie, má po dvú nedělích zase do Prahy přijeti; Ktožby při vyhrál, má to hned úředníkóm menším jmenovati. Arch. V. 21., 498. Tu vyhrávajú národnie piesne na gajdách a na fujaře. Mt. S. I. 58. Vyhral na kočku zvonec, na psa hrkávku = nic. Šd. — **co v čem**: ve hře, Us., ve vojně, v půtce, V., v loterii. Ml. — **co na kom, na čem**. Chtě na krčmáři vyjhrati. Hr. rk. 373. Na komž jest pře vyhrána, toho mají listem obeslati. Arch. V. 498. Peníze na někom v. Ros., D., Pref. Píseň na piané atd. v. = dovésti. Us. Vyhrál co Michal na sviních (prodělal). D. — **v co**: v kostky. Jel. Vyhráš jako Vavrda v kúty. Vz Nešťastný. Lb. — **čím**: během. Reš Hudením mnoho peněz vyhrál. Us. Vyhraje jako Rus u Slavkova = prohraje. U Olom. Šd., KB. 240. Kdo vyhrál v poli, vyhrál v soudu. Kká. Td. 173. — **komu kde** *vyhrávati* = zastaveníčko s hudbou učiniti, ein Ständchen spielen. Komu to vyhrávají? Us. Vínky nevěstě vyhrávati (hráti jí večer před svatbou). Mor. Brt. Tomu v hospodě vyhrávají. Us. Děti si za stodolú vyhrávaly. Us. Tč. Vyhrávali mu za okny. Us. Tč. — **nad kým**. Rodiče byli rádi, že se čerta zbyli a tak nad ním vyhráli. Val. pov. Vck. — **odkud kam**. Vyhrál z pece (s p.) na hlavu (urbem amisit, vestem recepit). Na Slov. D. — **co odkud**. Vyhráš z koláča dieru. Lipa I. 65. — **co od koho** = *na kom*. Ponévadž žid nechce odpovídati ku právu, vyhrá ode mne statek muoj. NB. Tč. 291. Pořád bych od nich vyhrával. Kld. — **co jak**. V. vedlé výhry = nevyhráti. U Olom. Sd. Při kom pravda, *odpoly* má vyhráno. Pk. Toho sú peňaze, chto si jich vyhrá za pasy. Vz Pasovati se. Na Slov. Dbš. Obyč. 71. — **jak dlouho**. Hudba vyhrávala deň i noc. Dbš. Pov. I. 493.

Vyhřáti, *vyhříti* (u Opavy: *vyhřeť*, Klš.); vyhřeji, hřil a hřál a hřel; hřát a hřán a hřít, hřet, en; hřáti, hřetí, hřití, hřání, hření (?); *vyhřívati* = *teplostí naplniti, vytopiti*, aus-, er-, durchwärmen. Jg. — **co**: pokoj, Ros., pec. Vys., Dch. — **čím**: dřívím, uhlím. Us. Těch velkých pokojů topením ani v. nelze. Us. Dch. — **komu**. Už mu tam vyhřívá. Us. Šd. Počkej, však ti vyhřeje, půjdeš-li bez kabátu (bude ti zima)! Us. Šd. Vyhřej dítěti peřiny. Us. Dch. — **co kde k čemu**. Test v ohni k hnání v. Vys. — **co jak**: ocel do červena, do bíla (do bělosti). Vys. — **se**. Bratia! vyhrial sa kôň môj, vrelou penou zaliatý stojí za vámi. Sldk. 202. — **se kde**. Slepice se vyhřívají na slunci, v prachu. Us. Tč. Vyhřívati se u teplých kamen. Us. Dch.

Vyhřatý, erwärmt. V. vzduch. Us. Dch.

Vyhrávač, *vyhravač*, e, m., der Gewinner; Ausspieler. D.

Vyhrávačka, *vyhravačka*, y, f., die Gewinnerin; die Ausspielerin. D.

Vyhrávatel, *vyhravatel*, e, m., der Gewinner. Šm.

Vyhrávatelka, *vyhravatelka*, y, f., die Gewinnerin.

Vyhrázditi = *vyhraditi*. Na Slov. Bern.

Vyhrazená, é, f. = *výminek*, das Ausbeding. Na v-nou matce má dávati. Us. Č.

Vyhrazení, vz Vyhraditi.

Vyhrazený; *-en, a, o*, vorbehalten, reservirt. V. sedadlo, místo, prostor, právo. Us. Dch. V. postavení. Ddk. IV. 160. Vz Vyhraditi.

Vyhrazovačka, y, f., das Aufziehseil. Čsk. Vz Vyhražovačka.

Vyhrazovati, vz Vyhraditi.

Vyhrážač, e, m. = *kdo vyhrážá, vyhrožuje*, der Droher. Na Mor. a Slov. Šd.

Vyhrážati = *vyhrožovati*, drohen. — **komu**. Velice mu vyhrážal; Vyhrážal si právo, sich ausbedingen. Na již. Mor. Šd. Volali a nemilosrdnému Jozefovi sa vyhrážali. Mt. S. I. 67.

Vyhražení, n. = *vyhrazení, výhrada*, der Vorbehalt. Souhlasím s vyhražením. Us. Dch.

Vyhražený = *vyhrazený*. Vz Vyhraditi.

Vyhrážeti, vz Vyhroziti.

Vyhrážka, y, f. = *pohrůžka*, die Drohung. Na Slov. Bern. Navzdor všetkým

Digitized by Google

vyhrážkám postavili se pod zástavu Matúša trenčanského. Ssk. Sl. let. I. 20.

Výhražné, vz Výhražný.

Výhražný = *výhradný*. — *Výhražné*, ého, n. V-ného platiti (z vorů při plavení dříví vraty v jezu), der Schleussenzoll, das Schleussengeld. 1684. D.

Vyhražovací, limitativ. Us. Ssk.

Vyhražovačka, y, f. = *páka, kterou se dřeva splav uzavírající vyzdvihují*. Na Vltavě. Špd. — V., das Aufziehseil der Schiffer. Vz Vyhrazovačka.

Vyhražovati, vz Vyhraditi.

Vyhrbati, *vyhrbnouti* = *vyhrabati*, ausgraben. — **co čím:** rukama, prsty kobzole z řádka. Na Ostrav. Tč.

Vyhrbení, n. V. stranou a na zad, die Kyphoskoliose. Nz. lk.

Vyhrbený; *-en, a, o*, buckelig, krumm gemacht.

Vyhrbiti, il, en, ení; *vyhrbovati*, buckelig machen, krumm machen. — **co, se:** záda. Us.

Vyhrčeti, vz Vyhrkati.

Vyhrdliti, il, en, ení; *vyhrdlovati* = *z hrdla vydříti, vymoci, vynutiti, dosíci*, abdringen. — **co, čeho na kom:** dluh, dluhu. Ros.

Vyhrdousiti = *vydusiti*, auswürgen. Na Slov. Bern.

Vyhřebati, ausscharren, ausgraben. — **co odkud.** Kura hřebe, až zrnečko ze smetí vyhřebe; Vyhřebali mrtvého z hrobu. Us. na Ostrav. Tč. — **V. někomu,** ausschelten. U Brušperka. Mtl.

Vyhřebelcovati = *hřebelcem vyčesati*. — **koho:** koně, voly. Us. Šd.

Vyhřejbati, ausnagen. U Olom. Sd.

Vyhřelý, was aufgehört hat warm zu sein.

Vyhřešení, n., die Erwerbung durchs Sündigen. — **V.,** das Ausschelten. Vz Vyhřešiti.

Vyhřešený, ersündigt; ausgescholten. Vz Vyhřešiti.

Vyhřešitel, e, m., der Ausschelter. Mor.

Vyhřešiti, il, en, ení, ersündigen. — **co.** Co vyhřešil, nebude mu požehnáno. Č. — **koho** = *vyláti*, ausschelten. Na Slov. a na Mor., Tč., Brt. — **komu.** V-šil mu, co do něho vlezlo. Mor. Šd. Tatíček mu včerá velice vyhřešili. Mor. Šd.

Výhřev, u, m., **výhřevnosť,** i, f. = *teplo*, die Hitze, der Hitzeffekt. V. dáti. D. Suché dřevo dá dobrý výhřev, Hitze. Dch. Staré dřevo dá prý více v-vu. Us. Čára v-vu (v parním kotlu), die Feuerlinie. Šim. 18. — **V.** = v řece místo hlubší, které proto nesnadno zamrzne. Us. Dch.

Vyhřévací, Wärm-. V. pánev. Nz.

Vyhřévadlo, a, n. = *pánev hřecí, vyhřévací*, die Wärmpfanne. Nz.

Vyhřevárna, y, f., vz Hřízeň, das Treibhaus, Glashaus.

Výhřeviště, ě, n. = *místo teplu (slunečnímu aneb umělému) vystavené*, ein der Sonne ausgesetzter Ort, ein warmer Fleck. Ehr.

Výhřevna, y, f. = *vyhřevárna*. KP. V. 190., Sš., Šp.

Výhřevnosť, i, f., die Wärmekraft, der Wärmeeffekt, die Heizkraft. Šp. V. uhlí, paliva, Zpr. arch. VII. 71., XI. 8., sluneční. Stč. Zmp. 516.

Vyhřevný = *výhřev dávající*. Hitze gebend, strahlend. Dříví jesenové jest velice v. Um. les. — **V.** = *snadný k zahřítí*, warm. V. světnice, kamna, Ros., rostliny, Dlj. 6., rybník. V. V. plocha, Heizfläche. Šp., Šim. 18. — V. cena, der Heizwerth (des Brennstoffes). Dch.

Výhřevoměr, u, m. = *nástroj k měření výhřevu*, der Hitzemesser. Krok. 1. a. 141.

Výhřez, u, m. = *vyhřezení, kýla, vyhřeznutí, průtrž, přepadnutí, výklop*, prolapsus, eventratio. Nz. lk. **V.** = vystoupení některého ústroje, v přirozeném stavu v dutině tělesné uzavřeného, otvorem dutiny buď přirozeným, buď získaným. S. N. V. pupečníkový, der Nabelvorfall; v. mozku (kýla mozku), die Encephalocele; v. pošvy (výklop), der Scheidenvorfall; v. jazyka, die Glossocele. Nz. lk. V. duhovky, die Iridocele. Nz. lk., Čs. lk. V. 95. V. očí, exophthalmus. Schb. V. dělohy těhotné. Čs. lk. II. 72., konečníku, der Mastdarmvorfall. IV. 267., VIII. 380.

Vyhřezení, n. = *vystoupení, průtrž*, das Hervortreten, die Vorragung, der Bruch. V. pupku, der Nabelbruch, Sal., Ja.; v. duhy do zřítedlnice, prolapsus iridis, Vorfall der Regenbogenhaut. Ja. Vz Výhřez.

Vyhřezlosť, i, f. = *vyhřezení, průtrž*, die Vorlagerung, der Bruch. V. pupku v tříslech. Sal. Vz Vyhřezení.

Vyhřezlý = *předpadlý, ven strmící*, vorgetreten, hervorragend, vorgefallen. V. otok, zadek, Sal., pupek. Ja. — **odkud.** Střevo z rány v. Sal.

Vyhřeznouti, znul a zl, utí = *ven se vydati, vystoupiti*, vorfallen, vor-, hervortreten, ausstülpen. Nz. lk. Vyhřezl pupek. Ja. — **kudy.** Když slezina **skrze** ránu vyhřezne. Ras. — **komu.** Komu zadek vyhřezne. Ras.

Vyhřeznutí, n. = *výhřez*. V. jater (kýla), die Hepatocele. Nz. lk.

Vyhřímati, *vyhřimovati*, ausdonnern. Pořád tam vyhřimuje. Us. Vz Vyhřměti.

Vyhříti, vz Vyhřáti.

Vyhřívací, Wärme-. V. pánev. Šp.

Vyhřívadlo, *vyhřivadlo*, a, n., die Wärmpfanne; v. lože (ložné), der Bettwärmer. V., Nz. lk.

Vyhřívání, n., das Wärmen, Auswärmen.

Vyhřívaný; *-án, a, o*, geheizt, ausgewärmt. V. pokoj, litina. Us. Dch.

Vyhřívárna, y, f., die Wärmstube. V zimě v-ny chudému lidu se zřizují. Vz Stat. př. kn. 1877. 124.

Vyhřívati, vz Vyhřáti.

Výhřívka, y, f. = *teplý obkladek*, warmer Umschlag.

Výhřivný, *lépe: výhřevný*, Wärm-. Mus. IV. 165.

Vyhrkati; *vyhrčeti*, el, ení; *vyhrknouti*, knul a kl, utí; *vyhrkovati* = *hrkem vylétati*, wallend, plötzlich herausfliessen, herausrennen, hervorschiessen, hervorbrechen, hervorstürzen; *hrkem vyliti*, im Schwall, plötzlich

Digitized by Google

ausgiessen; mit etwas herausplatzen. Us. — **odkud.** Vyhrkla z něho krev. Us. Náčiní vyhrklo jí z ruky (vypadlo). Us. Šd. A slzy, slzy jasné jako pramienok hôr, vyhrkly z očí deviných. Phld. III. 1. 22. Jak to uslyšel, hned mu slzy z očí vyhrkly, brachen hervor. Us. Šd., Dch. Najednou to z něho vyhrklo. Us. Šd. Jakou novinu? vyhrklo z ní. Km. Vyhrkl ze sebe (vypleskl). Us. Šd. Lid vyhrknul z kostela; ořechy z měcha (z pytle). Us. Tč. — **s čím.** Najednou s tím vyhrkl (platzte heraus, rückte heraus). Šd. Neváhal a vyhrknul upřímě se vším, co myslil. Sá. — **čím.** Tu teprve vyhrknete tím, o čem vlastně řeč býti měla jediné. Kos. Ol. I. 63. — **(odkud) kam.** Kamení vyhrklo z vozu **na** zem. Us. Tč. Vyhrkli na ně, überrumpelten, überfielen sie. Us. Šd. — **kudy kam.** Voda **přes** dřňu **na** zem vyhrkla. Na Ostrav. Tč. — **co:** tekutinu (prudce vyliti), im Schwall ausgiessen. Dch. — **co komu.** Ten mi toho vyhrkne (ironicky t. j. po skrovnu udělí)! Us. Dch.

Vyhrklý = *hrkem vyletlý*, sprudelnd, plötzlich, wallend herausgeflossen. Z krve vyhrklé vznikl okřídlený kůň Pegasus. Cimrhn. Myth. 233.

Vyhrknouti, vz Vyhrkati.

Vyhrlec, lce, m., osob. jm. Na Slov. Šd.

Vyhřměti, ěl, ění; *vyhřmívati*, ausdonnern, zu donnern aufhören. Už vyhřmělo (přestalo hřímati). Us. Teď rázem vyhřměl plamenný můj zpěv. Čch. Mch. 7. — **co.** Už se dosť uhřmělo, až déšť vyhřmělo. Us. Tč. — **se.** Až se vyhřmí, bude hezky; Už se snad vyhřmělo. Us. Šd.

Vyhřmotiti, il, cen, ení, austoben, auslärmen. Už se vyhřmotil. — **koho čím**: kyjem (*vybíti*, tüchtig durchprügeln). L.

Výhrn, u, m., der Vorschuss. Rk.

Vyhřňačka, y, f. = *žena, která vyhřňá* (vyhrnuje). V již. Mor. Šd. — **V.** = *nástroj, jímž lze vyhřňati*. Ib. Šd.

Vyhřňák, a, m. = *muž, který vyhřňá*. Vz Vyhřňačka. — **V.** = *nástroj, jímž lze vyhřňati*. Na již. Mor. Šd.

Vyhrnati, vz Vyhrnouti. Na Slov. Bern.

Vyhrncovati se odkud kam jak: na voze. Vz Hrncovati se. Us. Šd.

Vyhrnouti, ul, ut, utí; *vyhrnovati* (v již. Mor. *vyhřňati*, Šd.), heraus-, hervorscharren, herausdrängen; auf-, hinaufstreifen, aufschürzen. — **co.** Vlas zpät však v-lo decko smelo. Phld. III. 2. 113. — **co komu:** límec u kabátu, aufschlagen, kalhoty, Dch., šat, rukáv, sukni. Us. V. pysky (= pohrdavě na někoho hleděti, auf Jemanden stolz herabsehen). Us. Šd. — **si co jak:** sukni **po** kolena. — **co, se odkud.** V. **z** popela žeřavé uhlí. Jg. V. peníze z pytlíku. Ros. V. se z domu. Us. Děti vyhrnuly se ze školy, ze dveří. Us. Dch. Jindřich měl doma důstatek práce, poněvadž Polané z Moravy na něho se vyhrnuli. Ddk. II. 81. — **co jak proč. Pro** obtoužnější na židy doléhání Pavel výsady **výčtem** nějakým vyhrnuje. Sš. I. 39. (Hý.). — **se.** Vyhrň se (= vyběhni rychle). Us. Střevo se vyhrnulo. Nz. lk. Celé takořka město vyhrnulo se jemu vstříc. Pal. Děj. IV. 1. 161. Opona se vyhrnula. Us. — **se kde.** U Čáslavi vyhrnul se mu vstříc veliký dav lidu. Pal. Děj. V. 2. 405. — **co, se kam.** Vyhrnula kašu **na** mísu. Dbš. Pov. III. 81. Vyhrnula se mu polovice města jízdecky i pěšky daleko **do** polí vstříc. Pal. Děj. V. 1. 43. Vyhrňovati nos **na** někoho, verächtlich, stolz anschauen. Us. Šd.

Vyhrnovací, Roll-. Obinadlo natočené, navinuté, vyhrnovací (pěstek), die Rollbinde. Nz. lk.

Vyhrnovačka, y, f., das Streichbrett. Vys.

Vyhrnovati, vz Vyhrnouti.

Vyhrnutí, n., vz Vyhrnouti.

Vyhrnutý; *-nut, a, o*, aufgeschürzt, umgerollt, aufgestülpt. Slb., Dch. V. rukáv, nos. Rk. V. límec, kalhoty až **po** kolena, po stehna. Us. Tč.

Vyhrochati = *přestati hrochati*, ausgrunzen, ausquaken; *hrochaje si utržiti*, ergrunzen, erquaken. — **si co.** Svině si vyhrochala bití. Us. — **komu:** *vypráskati*, abprügeln. Us. na Mor. Jg., Šm., Vck.

Vyhroknouti = *vyhrknouti*. Ziak.

Vyhromovati, aufhören zu fluchen, zu donnern; sich durch Fluchen (Donnern) zuziehen. — **si co**: šatlavu. Ros. — **komu** = *vynadati*. Us. Šd.

Vyhrotiti, il, cen, ení, *vyhrocovati*, wegwerfen, wegschieben. Šm.

Vyhroužiti, il, *vyhroužeti*, el, en, ení, *vyhružovati*, unter dem Wasser hervorholen. — **se odkud.** Všecky zlé věci **z** pýchy se vyhružují, tauchen empor. Ms. (Č.). — **V.** = *vyhrožovati*, drohen. — **čím.** Teď vykonal, co vyhroužel slovy. Šbk. Hom. II. I. Vz Vyhroziti.

Výhroz, u, m., *vyhrožení*, die Drohung. Na Slov. Hol. Bs. 45.

Vyhroziti, il, žen, ení; *vyhrážeti*, -ejí, el, ení; *vyhrožovati* = *hrozbou vystrašiti*, er-, abdrohen, durch Drohung abnöthigen; *hroziti*, drohen, bedrohen. — **co na kom.** Pref. Ona sobě na něm 100 dukátů pokuty vyhrožuje. V. Lásky nevyhrozíš. Prov. Šd. — **(komu) čím.** Ješto Ananiášovi ani smrtí nevyhrážel. Sš. Sk. 56. Aniž vám zákon vyhrážeti může. Sš. II. 62. Král odvážil se samému papeži vyhrožovati svržením. Ddk. II. 286. V. někomu mstou, vypálením, Sych., trestem. Us. Rychtář kladou a kněz peklem se vyhráží. Prov. na Slov. — **komu co.** Ros. — **koho odkud.** Arch. I. 105. V-zil mě ze zboží. Půh br. 1406. V-zil mi jest z mého trhaje se za svój nuož. Půh. II. 29. — **kde.** U lakomce nevyhrozíš ani nevyprosíš. Němc Drob. pov. 139. — **že** (*s fut.*) Vyhrožuje, že uteče. Kos., Vrat.

Výhrozný, vyhrožlivý = *hrozící*, drohend. V. postava. Us.

Vyhrožovací, Droh-. V. list. Vz Psaní.

Vyhrožování, n., das Drohen. Us.

Vyhrožovati, vz Vyhroziti.

Vyhrubiti, il, en, ení, *vyhrubovati*, aus dem Groben entwerfen. Bergn.

Vyhrúšaný; *-án, a, o* = *omočený*, na př. boty, brodí-li se kdo ve vodě. Na mor. Valaš. Vck.

Vyhrúšati = *omočiti*. Vz Vyhrúšaný.

Vyhrůžka, y, f. = *hrozba, vyhrožování, pohrůžka*, die Drohung, Androhung. V-ku

prohoditi, eine Drohung lanciren; Planá v. Dch. V-mi někoho k něčemu přinutiti; Vyhrůžek si nevšímati. Ddk. II. 235., III. 106. Strany **přísloví** vz *Čert, Dědina, Díra, Harc, Hoře, Hrách, Hřích, Ježek, Kobylka, Kostel, Kůže, Kyják, Loket, Měchýř, Močidlo, Motyka, Motýl, Navařiti čeho, Pán, Pěnice, Pes, Pohrůžka, Pomoci komu, Psota, Půl, Rak, Řepa, Rybník, Schovaný, Spásti se, Spražiti se, Stoupa, Strach, Šíp, Umyti se od čeho, Vrub, Vypiti, Vziti komu co, Zaplatiti, Zeoniti.*

Výhrůžně, drohend. Hvls. V. se chovati. Us.

Výhrůžník, e, m., der Droher. Kká. Td. 209.

Výhrůžný, drohend, Droh-. V. dopis, der Drohbrief, Dch., list. Us. Nestačil Ota splniti ihned v-ho slibu svého. Ddk. III. 4.

Vyhryz, u, m. = *důlek vyhryzený*, eine ausgenagte Stelle, der Mäuse-, Wurmfrass. Jg.

Vyhryzač, e, m., der Ausnager, Ausbeisser. Jg.

Výhryzek, zku, m., das Ausgebissene, eine ausgebissene Stelle. Ten papír má samé v-ky, tak špatně jest řezán; Na hryzku (die Pfeifenspitze) jsou hned v-ky, když je hryzek měkký. Na Ostrav. Tč.

Vyhryzený; *-en, a, o = vyhlodaný*, ausgebissen, ausgenagt. V-né kraje, Wundränder. Nz. lk.

Vyhryznouti, ul, ut, utí; *vyhrýzti*, hryzu, hryzl, zen, ení; *vyhryzati, vyhryzovati = vyhlodati*, ausnagen, ausbeissen, ausschroten, zernagen; *sočením atd. vypuditi*, Jemanden herausbeissen, vertreiben, aus dem Wege räumen, wegbeissen. — **co**. Jedno líčko pobozkala, druhé líčko vyhryzala. Sš. P. 132. — **co kam**. Myš vyhryzla díru **do** chleba. Us. — **co, koho, se odkud**: jádro **z** ořechu. Us. Z úřadu někoho v. Ros. Rád se hryze a vadí, až by se z pytle vyhryzl V. V. někoho **ode** dvora. Cyr. V. koho z domu = vykousati, *vádou vypuditi*, ausbeissen. Brt., Mt. S. I. 112., Šd. Chtěl mě ze služby v. Us. Drsk. V. koho ze společnosti, Us., od sebe. Bart. I. 20.

Vyhrýzti, vz Vyhryznouti.

Výhu! výkřik při lovu. Kam.

Výhuba, y, f. = *vyhubení*, die Ausrottung. Šd.

Vyhubenělý, mager geworden. Zlob.

Vyhubeněti, ěl, ění = *vyzábnouti, vyschnouti*, mager werden. Eus.

Vyhubení, n., vz Vyhubiti. V. plevele, hmyzu škodlivého, nešvárů atd. Us. Pdl.

Vyhubeniti, il, ěn, ění, mager machen, ausmagern, aushungern, ausmergeln. V. — **koho, se čím**: prací, běháním, postem, nemocí.

Vyhubený; *-en, a, o*, zerstört, verwüstet, ausgerottet. Vz Vyhubiti.

Vyhubitel, e, m., der Zerstörer. Jg.

Vyhubitelný = *výhubný*.

Vyhubiti, il, en, ení = *vyhubeniti*. D. — **V.** = *zkaziti, vykořeniti*, zerstören, verwüsten, verheeren, ausrotten. — **co, koho**: lid i krajinu. V. — Har., Rkk. — **jak**: město **z** gruntu. V. — **odkud**: rákosí **z** rybníku. D. — **co čím**: zemi loupežem a mečem. V. Císař se rozhodl, že statky salcburské ohněm a mečem vyhubí. Ddk. III. 275 — **kdy proč**. Tam, kde za dob sv. Vojtěcha r. 995. mocná čeleď Slavníkovců **skrze** pletichy Vršovců ukrutně jest vyhubena. Ddk. II. 404. — **kde**. **U** kořene v. hloží. Hdk.

Vyhublý, abgemagert, ausgezehrt. Šp. V. bedra. Us. Tč. V. obličej s očima hluboko zapadlýma. Stn. O sl. 104. V. pole. Koubl.

Vyhubnouti, bnul a bl, utí, *vyhubeněti*, mager werden. Vyhubne dobytek, pole. Jg.

Výhubný = *vyhubitelný*, vertilgbar.

Vyhubování, n., das Ausschelten. Us. Dch.

Vyhubovaný; *-án, a, o*, ausgescholten. Dostal v-nou, er bekam einen Reisser, Ausputzer. Dch.

Vyhubovati = *vyplísniti, vyláti*, auszanken, ausschelten, ausmaulen. — **koho.** Vyhuboval ho jako psa; Vyhuboval ho, žeby pes kus chleba od něho nevzal. Vz Domluva. Č. — **komu.** Us Tč., Šd. — **koho proč**. Sych. — **V.** na Slov. také = *vyklevetiti*, ausplauschen; *vyhubiti*, zerstören. Bern.

Vyhúcat = *vyjezditi*, ausfahren. — **co**: cestu. Na Zlínsku. Brt.

Vyhučeti, el, ení, brummend hinausjagen. — **V.** = *vykypěti*. Na Slov. — **odkud**. Voda **z** hrnce vyhučela. Jg. — **se**, sich satt schreien. Us. Tč., Šd.

Výhuda, y, m. = *kdo vyhoudá, hubu otvírá, si vyjíždí*, der Maulreisser. To je výhuda! Us. Kšť., Vk.

Vyhúdání, n. = *vyhudění*.

Vyhúdati = *vygajdati*, aushudeln, ausplauschen. U Uher. Hrad. Tč. — **V.**, durchs Spiel erlösen. David lepší zahudal, svoju matičku vyhudal. Sš. P. 2.

Vyhudění, n., die Ausgeigung. Bern.

Vyhuděný, ausgegeigt. Bern.

Vyhudlařiti, il, en, ení, er-, auspfuschen. — **si co**. Us.

Vyhúdlení, n., die Abwetzung; Ausmergelung. Bern.

Vyhúdlený; *-en, a, o*, abgewetzt; ab-, ausgemergelt. Bern.

Vyhúdliti, il, en, ení; *vyhudlovati = vydrati, vyškrábati*, aus-, abwetzen; *vyhubeniti, ztenčiti*, aus-, abmergeln. Na Slov. Bern.

Vyhudlovati = *vyhudlařiti, vyhudliti*.

Vyhudlý = *hubený*, mager. Us. Vck. V-lý filéček pod paží maje. Kos. Ol. I. 94.

Vyhudování, n. Pořád veď takové v. = *výčitky*. U Rychn.

Vyhudovati co komu = *vyčítati*. U Rychnova.

Vyhudu, vz Vyhousti.

Vyhuhňati, *vyhuhňávati*, ausschnaufeln, erschnaufeln.

Vyhúkati, vz Vyhoukati.

Vyhúknouti, vz Vyhoukati. — **V.** = *rychle vyrůsti*, schnell aufwachsen. Na Slov. Obilí vyhúklo. Koll. — **odkud.** Tu stála už pred ním potvora, len akoby bola **zo** zeme vyhúkla. Dbš. Pov. IV. 73. — **komu**

Digitized by Google

kde. Ale ako ostatnie prežrely: tu jim vyhúkly strašné rohy **na** hlavách. Ib. I. 372. (Šd.).

Vyhuliti, il, en, ení, *vyhulovati* = *vyjasniti*, hell machen, aufheitern. — **se,** hell werden (o nebi). Už se to tam venku vyhuluje. Us. na Mor. Vck.

Vyhumplovati = *vyhubiti.* Na Slov. Bern.

Vyhuncovati se s kým kde, sich satt hetzen. Děti ve škole dosť se v-ly. Us. na Ostrav. Tč.

Vyhunkati, ausschaukeln. — **se.** U Uher. Hrad. Tč. — **kde:** na huskačce. Ib. Tč.

Vyhupkati, zu hüpfen aufhören, aushüpfen. Ros.

Vyhuskati = *vyhunkati.*

Vyhústi, vz Vyhousti.

Vyhútati = *vymysliti,* ersinnen, erdenken. Na Slov. Plk. Je ťažko i vyhádať a v. jak a po kom je kto komu rodina. Dbš. Obyč. 33. — **co.** Gubčík neprestajne si hlavu lámať na tom, kde sa jej on má ukrýť, ale veru nevyhútal nič. Dbš. Pov. I. 549. — **co odkud.** Ale veru milý otec zo svojej hlavy nevyhútal nic. Ib. IV. 61. — **že.** Dlho hútali, i tak i onak, až vyhútali, že si vystavajú nové stajne. Mt. S. I. 70. (Šd.).

Vyhutnuť = *vyhltnouti,* ausschlürfen. — **co jak:** na jeden hut (hlt). U Opavy. Klš.

Vyhvězditi, il, ěn, ění; *vyhvězdovati,* mit Sternen besetzen, sternig machen. — **se,** sternig werden. Nebe se vyhvězdilo. Us. Dch.

Vyhvízdání, n., das Auspfeifen, die Auspfeifung.

Vyhvízdaný; *-án, a, o,* ausgepfiffen.

Vyhvízdati, *vyhvizdnouti, vyhvizdovati, vyhvízdávati,* auspfeifen, erpfeifen. V. — **co:** celou písničku. Us. Tč. — **na koho** vyhvizdovati, pfeifen. Us. Tč. — **koho kde: na** divadle. Nej. — **si co nač:** si hůl na záda. Ros. — **komu co.** Vyhvízdal by mu oči = chytrák jest naň. Ros.

Vyhvozditi, il, ěn, ění, er-, ausmalzen. Ros.

Výhyb, u, m. = *vyhnutí,* das Ausweichen. Vz KP. I. 510. — **V.** = *výmluva, úskok,* die Ausflucht. Mus.

Vyhýbací, Ausweich-. V. kolej, das Ausweichgeleise. Us. Dch.

Vyhýbání, n., das Ausweichen. Chytré podstatným důvodům vyhýbání. 1615. Mus. 1880. 475.

Vyhýbati, vz Vyhnouti.

Vyhýbavě, ausweichend. V. odpovídati. Mus. 1880. 23.

Vyhýbavý, ausweichend. V. odpověď. Dch. Přinesli odpověď v-vou a odkládavou. Pal. Děj. IV. 1. 54. Velmožům zemským slovy zdvořilými a v-mi odpovídá. Ddk. V. 76.

Výhybka, y, f. = *vyhýbání, odcestí,* das Ausweichen, Koll.; u železnice, der Wechsel, Umbruch, die Ausweichstelle, die Weiche, Ausweiche. Hř., Bc., Dch., Šp. — **V.,** stanice buštěhradské dráhy u Kladna.

Výhybkář, e, m., der Weichensteller, Weichenwärter, Wechselwärter. Us. Šp.

Výhybkový, Ausweich-, Wechsel-. V. kolej, plotna. Bc. Vz Vyhýbací. Šp.

Výhybný. Jest nevýhybný z hospody, ist nicht herauszubringen. Ehr.

Vyhybovati, vz Vyhnouti.

Vyhýčkati, auf-, verhätscheln. — **koho jak.** Tak ji z mládí vyhýčkali. Kká. Td. 300.

Vyhýkati, durch Gigagen sich zuziehen. — **si co.** Osel sobě někdy kyj vyhýká. Ros.

Vyhýmený = *kdo má ústa k smání pořád ustrojená,* wer fortwährend den Mund zum Lächeln verzieht. V Krkonš. Kb. Je ustavičně v.; V-ná ústa. U Vysok. Lng.

Výhyňa, y, f. = *vyhynutí,* das Verderben. V. žita, obilí.

Vyhýnati, vz Vyhynouti.

Vyhyně = *vyhně.*

Vyhynouti, nul, utí; *vyhýnati, vyhynovati,* gänzlich verderben, verloren gehen, ausgehen, verschwinden, aussterben. Jg. — **abs.** Vyhynulo obilí; V-ly stromy, v. rod, Us., v-la šlechetnosť. Jel. Roste na ni dětelinka, ona nevyhyně. Sš. P. 516. Zvadla růža, vyhynul též aj kořen. Sl. ps. 71. Ten starý obyčej pomály už vyhýná. Mor. Šd. Ten rod celý už dávno vyhynul. Us. Šd. Pokrm ostávající jest ten, jehož živodárná moc nevyhýná. Sš. J. 103. (Hý.). — **kde.** Jeho památka v národě nevyhyne. Us. Dch. Mám já lúčku v širokej doline, **na** nej tráva ďatelina nikdy nevyhyne. Sl. spv. VI. 217. — **na kom.** Na něm (jím) ten rod po meči vyhynul. Dač. I. 7. — **čím:** zimou, Us., vojnou a mory, Bern., hladem. Háj. Kmenoví vinné mrazy tuhými vyhynulo. Reš. Jisto jest, že pan Hynce Ptáček umřel ve květu věku svého a že jím vyhynul rod jeho po meči. Pal. Děj. IV. 1. 101.

Vyhynulý, na Slov. vyhynutý, ausgestorben, ausgegangen, verschwunden. Jg.

Vyhynutí, n., das Verderben, Aussterben. Rk.

Vyhýrale si počínati. Vz Vyhýralý. Mus. 1880. 95.

Vyhýralosť, i, f., die Entartung. Šm.

Vyhýralý, vz Vyhejralý. — **V.,** entartet, ausgeartet. V. způsob života. Mus. 1880. 107.

Vyhýřilosť = *vyhýralosť.*

Vyhýřilý = *vyhýralý.*

Vyhýřiti, il, en, ení, *vyhýrati,* erschwelgen, erprassen. — **si co:** nemoc. Ros.

Vyhýsati, *vyhýsovati,* durch Schwelgerei sich zuziehen. — **si co:** nemoc. Ros.

Výcha, y, f. = *vícha.* Na Vsacku. Vck.

Vychabrati sa = *vybrati se, vylínati.* Na Slov. Ssk.

Vychae-us, a, m., osob. jm. V. Václ. Vz Jg. H. l. 655.

Vycháchrati = *nuzně vychovati, vykrmiti,* na př. prase, mit Noth aufziehen, ernähren. U Místka na Mor. Škd.

Vycházející, hinaus-, übergehend. Vaječník ve čnělku v. (znenáhla přecházející). Rst. 518.

Vycházená, é, f. Nějaký způsob na v-nou, ein modus vivendi. Dch.

Vycházení, n., das Ausgehen, der Ausgang. V. zadními dveřmi. Kom. — **V.** *slov* =

končení-se, der Auslaut. Proch. — **V.** *vlasů = vypadávání*, der Haarfall, das Ausfallen der Haare. D. V. střeva, ani procidentia, der Vorfall des Afterdarmes, Čern., matky, oka, das Hervortreten der Gebärmutter, des Auges. Bern. — **V.** slunce, der Sonnenaufgang. V. — **V.** z nemoci, das Genesen, Aufkommen. Us.

Vycházeti, vz Vyjíti.

Vycházka, y, f. = *vyjití*, der Ausgang, Ausflug. V-ku učiniti; Jsou dnes na v-ce; Byli jsme na v-ce. Us. Dch. Společné vycházky konati. Mus. — **V.** = *srovnávání se s kým*, das Auskommen. S tím mrzoutem jest v. těžká. Us. Dch.

Vychechlaný, vz Ochechlaný.

Vychechlati, aushecheln. — **co čím**: špatným nožem. Na Ostrav. Tč.

Vychechtati, *vychechtávati*, auskichern. — **si co**: domluvu. — **koho odkud**: z pokoje, herauslachen. Ros.

Vychladění, n. = vychlazení. Na Slov.

Vychladěný = vychlazený. Na Slov.

Vychladiti, il, zen, ení, na Slov. děn, ění; *vychlázeti*, el, en, ení, *vychladívati*, *vychlazovati* = *chladným učiniti*, kühl machen, ab-, auskühlen. — **co**: pivo, Ros., nápoj. D. — **co, koho čím**: někoho sochorem (zbíti). V. — **se** = *chladným se stávati*, kühl werden, sich abkühlen. Štč. Zmp. 538. Půjdeme se drobet v. Us. Šd. Vychlaď se, je-li ti horko. Us. — **se na kom, nad kým** = *pomstíti se*, sich rächen, sein Müthchen kühlen. V. se nad kým. Us., Ros. Nad svým bližním se vymstíval a vychlazoval. BR. II. 24. b. Ne pro sebe sem psal, abych se na něm vychladil, že mne a mé učení zlehčil. BR. II. 605. b. Ne na jednoho neb na dva z nepřátel svých připadl, aby se nad ním vychladil. BR. II. 99. b. — **se z čeho kdy**. Náruživí mladí lidé s lety z vášní svých se vychlazují. Pláč. — **se kde**. Abych se v jeskyni vychladil. V.

Vychladlosť, i, f., die Auskühlung. Ros.

Vychladlý, aus-, abgekühlt. V. nápoj. Us. V. vdolky jísti. Šm.

Vychladnouti, dnul a dl, utí = *chladným se státi*, *vystydnouti*, auskühlen, erkalten, kühl werden. — **abs**. Jídlo za'ím vychladlo. Ros. Zápal jich vychladl. Kká. Td. 155. Věc vychladla (není o ní více zmínky). Bern. Láska vychladla. Us. — **z čeho**: z horlivosti, BR. II. 125. a., Plk., z pobožnosti. Br. — **v kom**. Hned v-ne v něm svůdný žár ten horečnatý (lásky). Kká. Td. 287.

Vychladnutí, n., die Auskühlung, Erkaltung. D.

Vychládzač, e, m. = *chladič*. Na Slov.

Vychládzati = *vychladiti*. Na Slov. Bern.

Vychlácholiti, il, en, ení; *vychlácholovati*, erschmeicheln. — **si co**: domluvu. Ros. — **co na kom**. Sam.

Vychlachotati se, *vychlachtati se*, sich satt, voll lachen, sich auslachen. Mor. Šd.

Vychlachunit se nad čím, sich hell, laut auslachen über etwas. Na Ostrav. Tč.

Vychlamstati = *chlamstaje vypiti*, ausschlappern. — **co**. Pes všecko vychlamstal. Us. — **co odkud**: z mísy. Us.

Vychlamtati = *vychlaptati*, ausschleppern. — **co odkud**. Pes z mísky všecko vychlamce, vychlapce. Na Ostrav. Tč.

Vychlapati, *vychlepati*, *vychlipati* (na Slov. *vychlopati* a *vychlupati*); *vychlapnouti* atd.; *vychlapávati* atd. = *vychlemtati*, ausschlürfen, aussaufen, ausschlappern. Us. Bern. — **co odkud čím**: jazykem z putny.

Vychlaptati = *vychlamtati*.

Výchlasta, y, m. = *chlastoun*, der Trinker, Säufer. Na Ostrav. Tč.

Vychlastati; *vychlastnouti*, stnul a stl, ut, utí = *vypiti*, austrinken, aussaufen, ausschlappern. — **co**. Smola by vychlastal (mnoho pije a neškodí mu to). Slez. Šd. — **co jak**. V. 10 mázů na jedno posezení. Us. — **co odkud**: ze džbánu. Us. Krávy všecky pomyje ze žlabu v-ly. Us. Tč. Všecko pivo ze sklenice mi v-stal. Us. Tč.

Výchlavek, vku, m., ontropulus, zastr. Veleš.

Vychlázecí = chladicí, Kühl-. V. kád'. Na Slov. Bern.

Vychlazeč, e, m. = *chladič*, der Auskühler. Na Slov. Bern.

Vychlazečka, y, f., die Auskühlerin. Bern.

Vychlazeně, ausgekühlt. Bern.

Vychlazení, n., die Aus-, Abkühlung. Za příčinou v. vyšel ven.

Vychlazenosť, i, f., das Abgekühltsein. Ros.

Vychlazený; *-en*, *a*, *o*, ab-, ausgekühlt.

Vychlázeti, vz Vychladiti.

Vychlazovací = *chladicí*, Kühl-, kühlend.

Vyclazovač, e, f. = *chladič*, *vychlazeč*.

Vychlazovačka, y, f., die Kühlerin.

Vychlazování, n., die Auskühlung. Kühlmachung.

Vychlazovati, vz Vychladiti.

Vychlebovati se čím, sich rühmen. Na Ostrav. Tč.

Vychlejstnouti něco na někoho = *chloustem vyliti*. Vz Vychlístnouti. U Kr. Hradce. Kšť.

Vychlemtati, *vychlamtati*, -tám a -ci, *vychlemtnouti* = *chlemtaje vypiti*, ausschlappern, ausschlabbern. — **co odkud**: z koryta, z mísy. Us.

Vychlentati = *vychlemtati*. Mor. Šd.

Vychleptati = *vychlemtati*. Puch.

Vychlípání, n., die Ausschlürfung.

Vychlípaný; *-án*, *a*, *o*, ausgeschlürft.

Vychlípati = *vychlemtati*. — **co**. Dedová chcela Dunaj vychlipať, ale jako chlipla, teda se rozpukla a bolo po nej. Dbš. Pov. I. 426.

Vychlípení, n., die Ausstülpung. Nz. lk.

Vychlipěti, *vychlipněti*, ěl, ění = *chlipnosti pozbyti*, die Geilheit verlieren. Ros.

Vychlipitelný, ausstülpbar. Us., Ves. IV. 219.

Vychlípiti, il, en, ení, *vychlipovati*, ausstülpen. Nz. lk.

Vychlístnouti, stnul a stl, ut, utí, ausgiessen. — **co kam odkud**. Vychlístla naň s pavlače špínu = na jednou vylila. Hanka.

Vychlítnouti = *vychrliti*. Sá.

Vychlodnouti = *vychladnouti*. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Vychlomejstnouti, stnul a stl, ut, utí = *vychlastati* (žertovně), austrinken. — **co.** Us. Kšť.

Vychlopati komu = *vybiti*, durch-, abprügeln. Na Mor. Brt., Šd.

Vychloperka, y, f., tachysurus, *ryba břichoplýtevná*. Krok I. d. 107.

Vychlopiti, il, en, ení, *vychlopovati* = *vyklopiti*, ausstürzen, stürzen. — **co odkud kam**: z bábovky buchty **na** stůl. Mor. Šd. — **koho kde.** Vozka **v-pil** nás **na** cestě. Us. na Mor. Šd. — **V.** = *vytvořiti.* Na Slov. Bern.

Vychlopkati = *vyklopkati*. Na Slov. Bern.

Vychloptati = *vychleptati*. Na Slov. Bern.

Vychlostati = *chlost dáti, vybiti, vyhnati*, auspeitschen, mit der Ruthe abprügeln; herauspeitschen. Jg.

Vychlostnúti = *vychlistnouti*. — **se odkud.** V tom polievka vychlostne sa jej z hrnečka a zaleje všetky šaty. Na Slov. Dbš. Pov. I. 72.

Vychloubačnosť, i, f. = *honosnosť*, die Ruhmredigkeit. Ros.

Vychloubačný = *honosný*, ruhmredig, prahlerisch. D.

Vychloubání, n., das Prahlen, die Prahlerei. Schovej se s tím v-ním, geh' heim mit dieser Prahlerei. Dch.

Vychloubati se, vz Vychlubiti.

Vychloubavosť, i, f., die Prahlsucht. Dch.

Vychloubavý = *chlubný*, prahlerisch, ruhmredig. Us. Č.

Vychloustaný, wackelnd. Us.

Vychloustati, *vychloustnouti*, stnul a stl, ut, utí = *šoustáním vyviklati*, wackelig machen. Techn. — **V.** = *vychlastnouti*, ausschlucken, ausstürzen. — **co.** Vychloustni ten krapet vína. Us. — **odkud kam.** Voda z roury **do** nádržky vychloustla. Us.

Vychlpiti, il, en, ení, *vychlpovati* = **za** *chlupy, za vlasy vykrákati*, zausen. Na Slov. Phld. II. 2. 52.

Výchluba, y, f. = *vychloubání*, die Prahlerei. Nz. Pán vyvrací také tu v-bu jejich. Sš. J. 149. Námět a podnět k v-bě a sebechvále. Sš. II. 66.

Výchlubek, bku, m., die Prahlerei. Rk.

Vychlubiti, il, en, ení; *vychloubati, vychlubovati* = *vychváliti*, rühmen. — **co.** Kdo může vše radosti (máje) vychlubiti? MM. — **se** = *vychvalovati se, honositi se*, prahlen, sich rühmen. V. — **se před kým.** Záv. Před světem se něčím v. Mus. 1881. 477. — **se čím:** svými právy. V., Sych., D. Silou se nevychloubej. Kmp. Č. 117. Také vychloubaly se obě strany zdary svými. Pal. Děj. III. 3. 294.

Výchlubně, prahlerisch. V-ně mluviti. Us.

Výchlubný, prahlerisch.

Vychlubovač, e, m., der Prahler. V-vač sebe. D.

Vychlubování, n., die Grosssprecherei. V.

Vychlubovati, vz Vychlubiti.

Vychlupatěti, ěl, ění = *chlupů pozbyti*, Haare verlieren, aushaaren. Jak kůň v-tí, už není dobrý. Na Ostrav. Tč. Kožich celý vychlupatěl. Jg.

Vychlupati = *vychlapati*. Na Slov.

Vychlupatiti, il, én, ění, die Haare ausreissen, benehmen. Ros.

Vychlupený; *-en, a, o*, der Haare beraubt. Bern.

Vychlupiti, il, en, ení = *chlupy vytrhati*, die Haare ausreissen. Bern.

Vychlupkati = *vychlipati, vychlapati*, ausschlürfen, ausschlabbern. Na Slov. Bern.

Vychlupnouti, vz Vychlapati.

Vychlustati, *vychlustnouti*, ausplätschen, ausspritscheln. — **co odkud kam.** Bláto z kaluže **na** cestu v. Na Ostrav. Tč. — **co komu kam.** Vychlustl mu žbán vody **za** krk = chlustem *vylil*. Mor. Šd. — **komu jak: po** říti, durchpatschen. Na Ostrav. Tč.

Vychmatati, *vychmatnouti*, tnul a tl, ut, utí = *chmatem dobyti*, herausgreifen. — **co.** Jg. — **co kde čím:** rukama, tastend finden. Us. Tč. — **V.** = *vytrhnouti*, herausreissen. — **si co:** kříž (polámati). Us. — **co komu odkud.** Vychmatl mi to **z** ruky a utekl s tím. Mor. Šd.

Vychmeliti, il, en, ení, *vychmelovati*, mit Hopfen einmischen, hopfen. — **koho** *(zbíti)*, abprügeln. Us. Kron. mosk. 88.

Vychňápati někomu = *vybiti mu*, abprügeln. — **se** = hodnou hromadu lidského lejna udělati, sich tüchtig ausleeren. Na Mor. Bkř., Šd.

Východ, u, m. = *vychození, vyjití*, das Heraus-, Hinausgehen, der Ausgang. V. zboží, der Waarenaustritt. Šp. V. na koni, na voze. Bern. V. střev zadkem. Lék. kn. — **V.** = *místo, kudy se vychází*, der Ausgang, Ausweg, die Oeffnung. V. žaludka n. dno. Krok. Kde tesař nechal v. Us. Dch. Jděte na v-dy cest. Hus II. 379. V. = otvor jezevčího a liščího brlohu. Šp. V. u divadel řím. a řeckých. Vz Vlšk. 31. K v-dům se dostati. Dch. — **V.** = *konec*, das Ende, der Ausgang. Nervy a v-dy jejich. V. V. slov. Us. Přídavné jméno trojího východu, *lépe: zakončení*. Km. IX. 227. — **V.** = *záchod*, Pulk., *stolice*, der Abtritt, der Stuhl. L. — **V.** = *vzchod*, der Aufgang. V. slunce, měsíce, hvězd. V., Kom. Slunce s svým v-dem nemešká. BR. II. 38. b. — **V.** = *strana nebe a země, kde slunce vychází, vzchod*, der Ost, Orient, Aufgang, Morgen. Od východu slunce až na západ. V. Hora táhne se k v-du. D. V. hoří, západ hasí (ranní červánky jasno, večerní déšť znamenají). Us. Tři králové od v-u. Brt. P. 189. Před sluncem východem (m.: slunce). Us. Štěpán všechen v. proti říši německé do zbraně svolá. Ddk. II. 96. Půj (půjč) ty mně, má milá, bílého šátečka, ať sa já zakryju od východ slunečka; Od vychodu k západu hore zelenají Sš. P. 337., 766. S východem slunce hnuli jsme se z přístavu. Brt. S. 15. Dostal sa už potom aj k tomu slncu. Keď k nemu prichádzal, bolo priam na východe. Dbš. Pov. VII. 28. Tak Chalifovia stlali púť Izlamu, keď meč a oheň východom nosili. Sldk. 145. Mudrci přijeli od v-du slunce. BR. II. 9.

Východan, a, m. = *obyvatel východu*, der Morgenländer, Oriental. Podlé obyčeje v-nů

zvali se hosté dvakrát. Proch. Dšj. bibl. II. 141. U v-nů na jihu vůbec lidé více postu pilejí. Sš. Sk. 23.

Východek, dku, m., das Resultat. J. tr. V. vyšetřování, das Ergebniss einer Untersuchung. J. tr.

Vychodění, n. = *vychození*. Na Slov.

Vychoděný; *-ěn, a, o* = *vychozený*. Na Slov.

Východí, n., der Osten. Na Slov. Ssk.

Vychodiechu = *vycházeli*. Kat.

Vychodil, a, m., osob. jm. V. Jan, kooperator na Velehradě, spoluvydávatel Sborníku velehradského. Tč.

Vychodilý, ausgehend. Nějaká od ďábla v-lá působnost; Duch sv. od Boha v-lý. Sš. II. 93.

Vychodisko, a, n. = *místo, odkud se vychází*, der Ausgangspunkt. Zpr. arch. XI. 2. seš. str. 14., Kos. Ol. I. 284. V. paprskové. Stč. Zmp. 387. Vz Východiště.

Východiště, ě, n., der Ausgangspunkt. Čsk., Dch. V-ště obojího spisu jest totéž, **správně**: hlavní n. základní myšlénka (jádro) obojího spisu jest táž, oba spisy vycházejí z téže základní myšlénky, zakládají se na ní. Šb., Brs. 260. V. (zřídlo) čivu zrakového, der Sehnervenursprung. Nz. lk. V. plemen lidských. Lpř. Děj. I. 8. V. síly. ZČ. 5. Břetislav zvolil sobě z vlastní vůle takové v.; To asi byl podnět povahy subjektivní jsa do jisté míry v-štěm podnětu druhého t. j. objektivního; Osadil hrad Ratiboř co v-ště dalších podnikání; Vyvolil (Otakar) Štajer za v. své cesty do Štýrska; Korutany byly klíčem a v-štěm k podnikům proti Italii. Ddk. II. 182., 207., 393., V. 292., VI. 56. (Tč.).

Vychoditi, il, zen, ení, durchs Gehen gewinnen. — **co komu**, vychodil si dosť peněz. Vychodil si nožky, durchs Gehen abmüden. Č. M. 124. — Ostatně vz Vyjíti.

Vychoditý; *-it, a, o* = o zvířeti, které má široký zadek a široce chodí. U Vys. mýta. Hrp.

Východňan, a, m., *lépe východan*. S. N. V. 403.

Východně, östlich. Na zámku v Altenburku, v. od Zejza, sešel se Daniel s knížetem. Ddk. III. 198. (II. 426.).

Východní = *k východu se vztahující*, Ausgangs-. V. clo. V. (vývodný) kohoutek, der Ausgangshahn. Šp. — **V.** = *co na východě jest*. V. země, krajina, moře. V. V. církev, Indie, ocean, mys (v rus. Asii), národové, jazyk, literatury, otázka, válka. S. N. V. duběnky (turecké). Šp. Z v-dních jsi krajin vyšla, do Moravy jsi k nám přišla. Sš. P. 64. Lov předpokládá lesy, rybaření vodstva, oboje má v. Morava v míře vrchovaté. Ddk. IV. 128. V. stranu vykázal Otovi, západní poručil Kunratovi. Ib. II. 204. (Tč.). — **V.** = *co od východu jest*, Ost-. V. vítr. V. — **V.** = *k východu patřící*. V. strana domu, gegen Osten gelegen. Us. — **V.** = *od čeho se vychází*, Ausgangs-. V. stanovisko. Osv. I. 139.

Východoindický, ostindisch. V. společnosť, Us., kipsa (Kipshaut) skopovice a kozinky. Šp.

Východojihovýchod, u, m., Ost-Südost. Nz.

Východojižní, ostsüdlich.

Východopolední = *východojižní*.

Východopůlnoční, nordöstlich.

Východořímský, oströmisch. Císař v. Aleksej. Ddk. II. 299. V. císařství (řecké). Us.

Východoseverní = *východopůlnoční*.

Východoseverovýchod, u, m. Ost-Nordost. Nz.

Východový, Ausgangs-. V. otvor. Šp.

Východozemec, mce, m = *východan*.

Východozemský, orientalisch. Dch.

Vychochul, *lépe*: *vychuchel*. Jg.

Výchopeň, pně, f. = *hnětinka*, der Brodkuchen. Na Mor. D., Mtl. — **V.**, pně, m., osob jm. Mor. Šd., Vck.

Vychopiti, il, en, ení; *vychopovati* = *vyníti, vytrhnouti*, herausreissen. — **koho odkud**. Vychop mě z rukou nepřátel mých. Ž. wit. 30. 16. V. se ze sna. Rk. — **se kam**. V-li sa do iného mesta. Mt. S. I. 58.

Vychořeti, el, ení, von Krankheit abgezehrt werden. Jg.

Vychorovati = *pozdraviti se*, genesen. L.

Vychoudlý = *vychudlý*. V-mu prasátku i o žních zima. Č. M. 173.

Vychoulití se, il, ení = *choulostivosti pozbýti*, aufhören kleinmüthig zu sein. Ros.

Vychoulostivěti, ěl, ění, den Kleinmuth ablegen, aufhören furchtsam zu sein. Ros.

Vychoulostiviti, il, en, ení, den Kleinmuth benehmen. Ros.

Výchov, u, **výchovek**, vku, m. = *vychování*, die Erziehung, Aufzucht. Pol. Všechnu o výchovu nauku vyčerpati. Sš. II. 138. — **V.** = *místo, kde se mladí bažanti vychovávají*, der Autzug; *veškeří mladí bažanti v bažantnici*. Šp.

Výchova, y, f. = *výchov*, die Erziehung. Us. Bkř., Prgr. Komenský byl původce rozumné v-vy. Koll. I. 381. Kniha o národní v-vě. Koll. Cest. I. 1. hl. 4. A lichotí chase z ulic bez výchovy. Nitra VI. 168. Dluh za v-vu. Phld. III. 1. 46.

Vychovací, Erziehungs-, erziehlich. V. ústav (vychovatelna), das Erziehungshaus, Pensionat, die Erziehungsanstalt. Us. Dch., NA. III. 44., J. tr., Nz. V. náklad (n. na vychování, die Erziehungskosten). J. tr. V. činnosť, die erziehliche Thätigkeit. D. V. dům, Us., v. příspěvky dětem (příspěvky na vychování dětí). Šb. Vz Příspěvek.

Vychovalosť, i, f. = *vychování, vykrmenosť*, die Auffütterung, Auferzogenheit. Ctib.

Vychovalý = *vychovaný, vykrmený*, wohlgenährt, aufgefüttert, aufgezogen, erzogen. V. vepř. V. Tělo v-lé a vykrmené hotovo jest ke všem smilným hříchům. Bart. 339. 3.

Vychovaná, é, f. = *vychování*, die Erziehung, der Unterhalt. Dal jí na vychovanou (tolik, čeho k vychování potřebuje). Dal ji na v-nou (dal ji vychovati). Us. Jg.

Vychovanec, nce, **vychováněk**, nka, m. = *odchovanec, schovanec*. Jest můj v. — **V.** = *vyučenec*, der Zögling, Lehrling. Vld. list., Mus. 1880. 10.

Vychovánek, nka, m., der Zögling

Vychování, n., die Erziehung, der Le-

Digitized by Google

bensunterhalt, die Auffütterung. Vz Vychovati. V. dáti (vychovati); v. života; roční v. (úroda). V. Peníze na v. D. Dobré v-ní dítek. Něčí v. na starosť si vzíti. Sych. Na v. někoho dáti. Berg V. chudých stravou a obydlím (vydržování). J. tr. Pakliby spolu s týmž lidem svým stavům sloužiti chtěl, že žoldem a v-ním zároveň s jinými hejtmany opatřen bude. Skl. 327. Od své vrchnosti a kupeckých obchodů mají počtivé v., tak že místy veliký dvůr vedou. Har. II. 29., 130. Náležité v. z jistých důchodů míti; potřebným vychováním opatřený; Kteří odnikudž žádného v. nemají: Náležité v. z důchodů k tomu patřících. Er. Vz Vychovati. O v. dívek římských a řeckých vz Vlšk. 236., 51., 241, 234. Dobré v. svým dětem dáti; Mladý muž dobrého v.; Ta zpustlosť má své kořeny ve v. Us. Dch. To máš, matičko, znamení za tvý v. Sš. P. 153. Vždyť jsi z dobrého v. Sá. Vladislav odevzdal syna svého kanovníkům strahovským na v.; Dal jej na v. do kláštera; Výtečné v-ní tohoto syna podává svědectví o ušlechtilosti a vysoké vzdělanosti otcově. Ddk. III. 195., 272., IV. 120. (Tč.). Člověk je tím, čím se stal v-ním. Plato. V. měkké dělá děti líné; V. tvrdé dělá děti zdravé. Pk. — V. = výživa, der Unterhalt, die Unterhaltung, Aushaltung. V-ní svého neměti. V. V-ní četného dvora, v. vojska. Mus. 1880. 105., 36. Chudí lidé v těch špitálích v. svého jmíti nemohou. List z r. 1581. (Tč.). 1200 dukátů každého roku na v. císařové odloženo. V.

Vychovanice, e, f. = *vychovanka*. D.

Vychovanka, y, f. = *schovanka*, die Ziehtochter. Ta všech krás a ctností v. uřekla mne. Koll. I. 194.

Vychovaný; *-án, ána, o*, erzogen, aufgenährt atd., vz Vychovati. Dobře v-ný. Us. Na vychovanou. Šm. V-ný krkavec i pánu oči vyklove. Prov. Šd. — **v čem: u** víře. Us. — **jak: na** másle (rozmazlený, verzärtelt). Dbš. Pov. II. 85. — **čím.** Čím jsi, ty děvečko, v-ná? Dyť si ty tak jako malovaná! Hrachem, zelím a zemjáky, přiňdi k nám, synečku, dám ti taky. Sš. P. 678.

Vychovanstvo, a, n., das Erziehungswesen (objektivně). Vz Vychovatelství. J. tr.

Vychovárna, y, f., das Pensionat, Erziehungshaus. Vz Vychovatel. J. tr., Bałb.

Vychovatel, e, m., pl. -lé, der Erzieher.

Vychovatelka, y, vychovatelkyně, ě, f., die Erzieherin.

Vychovatelna, y, f. = *vychovárna*. V. vojenská. S. N. XI. 96., Čsk.

Vychovatelování, n., das Sichabgeben mit der Erziehung. Kos. Ol. I. 246.

Vychovatelský, Erzieher-. V. působení, Dch., práce, umění. Us. V. prospěch ze četby. KB. V.

Vychovatelství, n., die Pädagogik, das Erziehungswesen (subjektivně). Vz Vychovanstvo. J. tr., S. N., Krok.

Vychovati, *vychovávati — vyživiti až do vzrostu*, aufnähren, auffüttern, aufziehen; *vycvičiti*, erziehen, auferziehen, Erziehung geben; *vykrmiti*, ernähren, unterhalten, auffüttern, das nöthige Auskommen geben. Jg. — **co, koho.** Vychovával (vydržoval) dvůr okázalý a četný. Mus. 1880. 221. Komu by já, komu, pekne dekovala? Otcovi, materi, čo me v-la. Sl. ps. Šf. I. 67. Veru já v-vám mů sta.ú mamičku (vyživím). Sl. ps. 23. Na rováš mamičko, na rováš! Komu to děvčátko v-váš? Sl. ps. Skorej vychováš sto vrabcóv než jedného koňa. Na Slov. Tč. V-val sem dvě labutě, poplynú ti proň; Ty díťatko to v-váš, vychovajú na vojnu dáš; Co ste mě v-li, zaplať Vám Bůh všecko; Ždráva's mia, maměnko v-la, z ruky na ruky, z pljenky na pljenky prekládala; Néni mňa najlutěj jako, maměnko, vás, v-li ste mia a včil mosím od vás. Sš. P. 352., 380., 445., 457., 475. (Tč.). — **si koho:** dítě (vyživiti až do vzrostu), Kom., D., tele, slepice atd. Us. V. si prase (vykrmiti). V. Pode (půjde) o vás chvála, že ste vechovala královně husara. Sš. P. 580. Každá matička je hodná chvále, kerá vechuvá švarný pachole! dež jé vychuvá, veznó hí jé preč, musí bojuvať pod turecké meč. Sš. P. 580. — **co koho jak: z** mládí **až do** vzróstu v. Ros. V-vati květiny ze semen. Šp. Děti **s** velikou bídou a nouzí v. Us. V. někoho pečlivě, moudře, nerozumně. Us. Chudobná ma mater mala, boľastne ma v-la; Že ste ma v-li od malička. Sl. ps. 164. 359. Má stará maměnko, líto je mi vás, aj že ste vy mne těžko v-li, a já mosím pryč od vás. Brt. P. 29. Tatíček je starý, máti stará, ona ti synečka vychovala, vychovala ti ho **dle** libosti, včil ti ho zadává do věčnosti; Že ji v-li synečka **po** vůli; Má maměnka hrubě stará, ta mne těžko v-la. Sš. P. 469., 487., 566. Sv. Vojtěch byl doma zcela světsky vychován. Ddk. IV. 246. Po uhersku v-ván. Pal. Děj. V. 2. 345. V. někoho *křesťanem*. Vrat. 86. V. někoho **ve** cti, v pokoji. Alx. Plod aby v božím **zákoně** byl vychován. Hus I. 199. V. psa **na** svou nohu (= nevděčníka). Šd. — **kde** Skrze vlastní tvou dceru služebníka svého **a** to ještě **na** tvém chlebě v-val. BR. II. 507. b. Vepře na krmníku v. Chč. 375. V-ván byl **ve** škole utrpení. Vlč. — **co z čeho**: motýla z housenky. Stn. I. 41. — **koho, se v čem.** Chč. Já se v té víře narodil a vychoval (vyučil). V. Dítě ve cvičení v. Kom. V rozkoši jsi v-vána. Us. Ve zbroji v-án. Dch. — **koho s kým** Někoho s někým v. Us. Chcel by si sa ženiť a nič nemáš, akože sa so ženou v-váš? Sl. ps. 363. — **koho nač**: prase na sádlo (vykrmiti). V. Že ste vychovala na vojnu husara. Sl. ps. Šf. I. 121. Ubohé siroty, ludé na ně lajú a sami nevědá, nač své vychovajú. Sš. P. 505. Syna jim na pána v-vá. Dbš. Pov. II. 51. — **koho, se čím:** mlékem. Us. Veď ho v-la tým ovseným (ovesným) chlebom. Sl. ps. 136. Jano, Jano, chleba nemáš, čímže tie deti vychováváš? Sl. spv. III. 98. — **se.** On se sám v-vává (stravuje). Ros. Najmilejšá človékovi bývá ta krajina, kdě sa zradil a vychoval. Na Slov. Tč.

Vychovávač, vychovavač, e, m. = *vychovatel*.

Vychovávačka, vychovavačka, vychovávatelkyně, ě, f. = *vychovatelka*. D.

Vychovávání, n., vz Vychování. V. mládeže, vz Obec.

Digitized by Google

Vychovávati, vz Vychovati.
Výchovna, y, f., die Erziehungsanstalt. Koll. I. 41.
Výchovosloví, n., die Erziehungskunde. Na Slov. Ssk.
Výchovouka, y, f. = *výchovosloví*. Ssk.
Východ, i, f., *východ*, u. m. — *vyjití, vycházení*, der Ausgang, Auszug zu Fuss. V. dítěte z matky. Volk. Při té výchozi bývají k…ěží. Har. V. na hory (ohledání hor), die Freifahrung (im Bergwerk). J. tr. — **V.** = *vyjití právních osob ke spatření věci*, die Besichtigungskommission. Pr. měst., Schön. — V. v horn. = *místo, kde ruda n. uhlí na povrchu země se ukazuje*, der Ausbiss des Ganges, das Ausgehende, der Ausstrich; v. (výchozná část) vrstev, sloje, žíly na povrchnosť, *západ, kde couk n. sloj zapadá*. Am. Us. u Příbr.
Vychozelý = *volný*, abgenützt, locker. V. píst u pumpy. Hrm. 117.
Vychození, vychozený, vz Vyjíti.
Výchozí, n. = *místo, kde lože horniny na den vychází*, das Ausgehende. Bř. N. 237.
Výchozní,-zný = *od výchozu*, Ausgangs-, Beschauungs-. V. díla, Arbeiten am Ausgehenden, am Ausbiss, Ausbissorte; uhlí, ausgehende Kohle, Ausbisskohle; celík či pilíř, der Ausbisspfeiler. Hř. — **V.**, ího, n., plat za výchoz, die Beschauungstaxe. Pr. měst.
Výchozník, a, m., gerichtlicher Beschauer? Arch. ber.
Vychřadlosť, i, f. = *hubenosť, churavosť*, die Magerkeit, Dürre. V.
Vychřadlý = *churavý, vyschlý, vyzáblý*, dürr, mager, ausgezehrt, abgemergelt. V.
Vychřadnouti. dnul a dl, utí = *vyschnouti*, auszehren, dürr werden, mager werden. Ros.
Vychřadnutí, n., die Ab-, Auszehrung. Ja.
Vychrákání, n., die Ausräusperung. Na Slov. Bern.
Vychrákaný, ausgeräuspert. Na Slov. Bern.
Vychrákati, *vychrakovati*, ausräuspern, gurgeln. — **si co čím**. Odvarkom si vychrakujú hrdlo zapálené. Mt. S. X. 1. 53.
Vychráklivý, was ausgespieen werden kann. Na Slov.
Vychrámati se z čeho = *s těží se dostati*, schwer herauskommen. Už se v-mal z biedy, z nemoce. Mt. S. I. 111. No ale vraj dobrý pes sa vyliže, aj Janko skoro v-mal sa z toho. Dbš. Pov. I. 46.
Vychrániti, il, ěn, ění, *vychraňovati*, na Ostrav. *vychrúnit* = *vyčistiti, vykliditi, vyhrnouti*, ausputzen, ausräumen, ausscharren. Na Mor. a ve Slez. Šd., Tč., Klš. — **co**: příbytek, komoru atd., Vck., šaty, Brt., jizbu. Tč. — **odkud**: z jizby. Us. Tč. — **se** = *vyprázdniti se, na velkou potřebu jíti, vychňápati se*, seine Nothdurft verrichten. Šel se v. Na Mor. Šd.
Vychrápati, *vychrapovati*, herausschnarchen, aus-, verschnarchen, erschnarchen, schnarchen. — **co**: víno (chrápaje vypustiti). — **si co jak: přes** hubu (chrápáním si něco způsobiti). Ros. — **abs.** Ten tam vychrapuje (hlasitě chrápe). Ros. — **se z čeho**: z opice (vyspati se), sich ausschnarchen, schnarchend ausschlafen.
Vychřapěti, ěl, ění, die Heiserkeit verlieren. Trochu chřapím, bo sem se zachladil, ež vychřapím, zase vyňdu. Na Ostrav. Tč.
Vychřapiti, il, en, ení = *rozchřapiti, rozbíti*, brechen, zerschlagen. — **co**: hrnec. Bern. — **V.** = *chřaplavým hlasem vysloviti*, mit heiserer Stimme aussprechen. — **co**. Dlouho musiš čekati, až slovo v-pí. Na Ostrav. Tč.
Vychrčeti, vz Vychrkati. — **V.** = *vytáhnouti*, herausziehen. — **co**: vychrč meč. Ž. wit. 34. 3. (Č.). Dle Gb. vyd. *vytřiesti*.
Vychremstati, vz Chremstati.
Vychřestati, *vychřestávati*, erschnarren, Geräusch machen. — **si co**. Ros.
Vychrchati = *vychrchlati*.
Výchrchek, chku, m. = *výchrkek*, der Auswurf aus der Brust, Geifer.
Vychrchkati = *vychrkati*.
Vychrchlati, *vykrchlati*, *vychrchlávati*, ausräuspern. — **co, se**. Us. V. výchrkek.
Vychřiakať, *vychřiaknúť* = *vychrkati*. Na Slov Dbš., Sldč. 146. — **co**.
Vychřibiti se, il, en, ení, *vychřibovati* = *vybrchati se*, zu Strauch werden. Na Ostrav. Tč.
Vychříč, e, m., sincipa, zastr. Ždk.
Výchrk, u, m., der Auswurf aus der Brust, *chrkel*. V. krvavý. Na Ostrav. Tč.
Vychrkaný; -*án, a, o*, vz Vychrkati. V. krev. Jel.
Vychrkati (na Slov. *vychrákati*), *vychrknouti*, knul a kl, ut, utí; *vychrčeti*, el, en, ení; *vychrkávati*, *vychrkovati*, *vychrkovávati*, *vychrkávávati* = *ven z krku vyhazovati*, ausräuspern, räuspernd auswerfen, ausspucken. V. — **abs.** Přeplněný žaludek říhá a vychrkuje. Kom. Opilci vychrkují, plijí atd. Kom. — **co**: sraženou krev. Sych., Mus. 1880. 420., Jel. — **kde**. Nikdy zjevně **před** jinými lidmi nevychrkovali. Cyr. — **co čím**: kašlem. Lk. — **kdy: při** krkání (říhání). Lk. — **co odkud**: krev z plic, plíce ze sebe v. Us. Tč. Hus vychrkla zrnko turkyně z hrtánu. Us. Šd. — **komu nač**. Vychrknu ti na to, ich huste dir darauf. Dch.
Výchrkek, kku, m., vz Výchrchek. V.
Vychrkel, e, m. = *výchrkek*. D.
Vychrklivý, was ausgeräuspert werden kann, auswerfbar. Bern.
Vychrknouti, vz Vychrkati.
Vychrleti, el, en, ení, *vychrliti*, il, en ení, *vychrlovati*, auswerfen, ausspeien. — **co**. Vesuv vychrluje lávu. Us. — **koho odkud čím**. Aby ho z divadla kamením vychrlela, Jel., **se** stolic. Velenský. Vychrlíce z hrudi jedu dech. Msn. Or. 151. — **co na koho**: své střely, Us., svou nevoli. Měst. bož. — **co za kým**. Vychrlí za ním dech svůj krvavý. Msn. Or. 124. V-liti na někoho svůj hněv, Us., žluč. Mus. 1880. 481. Tudy zloduch veškeru zlobu, hněvivosť a krutosť na lidi vychrloval. Šš. Sk. 59. — **kde**. Nechať nepřítel **z** tisíce děl střely **u** Ostrolenky na nás vychrlil. Nár. ps. Tč.

Vychrochtati, herausgrunzen, ausgrunzen. Ros., Jg.

Vychropati se = *vychrápati se,* sich ausschnarchen, sich ausschlafen. Na Ostrav. Tč.

Vychroptěti, ěl, ěn, ění, verröcheln. Již vychroptěla. D.

Vychroptiti, il, ěn, ění, ausröcheln. — **co:** duši. Ros.

Vychroustati, *vychroustnouti,* stnul a stl, ut, utí = *chroustaje vykousati.* Us.

Vychrouti se, ul, utí. — **z čeho** = *neobratně vylézti,* unbeholfen herauskriechen. U Nov. Bydž. Kšť.

Vychrstnouti, stnul, stl, ut, utí = *vystříknouti, prudce vyliti,* aussprudeln, ausspritzen, schnell ausgiessen. — **co odkud:** vodu **z** huby. D. Ze stříkačky proud v., herausschwallen. Dch. Strouhy hřmotnou jako z věder vychrstají tíži (vodu). Kká. Td. 280. — **co komu kam.** Vychrstla mu škopek vody **na** hlavu. Ros. Vychrstla mu žbán vody **za** krk. Us. Šd. — **co jak.** Celý žbánek jedním chrstem vychrstl. Us.

Výchrtek, tku, m. = *výchrtek.* Ros.

Vychrtlosť, i, f. = *přepadlosť, vyzáblosť, hubenosť,* die Magerkeit, Hagerkeit.

Vychrtlý, ausgezehrt, ausgemergelt, mager, hager. Vz Vychrtlosť. V. člověk, D., kráva, Us., herka. Km. V. tělo, Čch. Mch. 73., Nrd. Blld. 42., chlapisko. Us. Šd.

Vychrtnouti, tnul a tl, utí = *zhuberěti,* hager, mager werden. — **kdy: po** nemoci. Us. Č.

Vychrupčiti se = *vyspati se,* sich ausschlafen. To se Nána v-čí. U Rychn. Ntk.

Vychtovati = *pohybovati,* bewegen, zastr. Ms. bib.

Vychublati se = *protlouci se,* sich durchschlagen. Na Slov. Naši dvaja synovia sú už dřiečni šuhajci, oni sa už nejako vo svete vypletú, vychublú. Mt. S. I. 58.

Vychúdati, vz Vychudnouti. Slov.

Vychudek, dka, m., myra, korýš. Krok. II. 248.

Vychudinec, nce, m., entnervter, ausgemergelter Mensch. Jg.

Vychuditi, il, ěn, ční a zen, ení = vyhubeniti, ausmergeln, mager machen.

Vychudlosť, i, f. = *hubenosť,* die Magerkeit. Us.

Vychudlý = *hubený, vyzáblý,* mager, abgezehrt. V. kůň, Sych., tvář. Dch. Sepjal v-dlé své ruce. Us. V-dlý jako třieska. Dbš. Pov. I. 18. Vz Vychoudlý.

Vychudnouti, dnul a dl, utí = *schudnouti,* mager, arm werden, verarmen. — **abs.** Bohatá někdy ta rodina vychudla. Us. Když nic nejíš, vychudneš. Us. Tč. — **komu.** Nebudeš-li jísti, břuch ti vychudne. Na Ostrav. Tč. — **jak.** Stará Ťapa o tom znala, ale keď som sa jej zpytovala, řiekla, že zabudla, až od mlčania aj na trň vychudla. Na Slov. Dbš. I. 499. — **kdy. Při** špatné stravě člověk vychudne. Us. Tč.

Vychudnutý; *-ut, a, o* = *vychudlý.* Na Slov. Vidia starého žobráka, ako proti nim vystiera v-tú ruku. Dbš. Pov. I. 318. (Šd.).

Vychuchati, *vychuchnouti,* aushauchen (říká se o teplém dýchání do rukou). Na Ostrav. Tč. — **co odkud.** Papeři **z** ruky hned vychuchneš. Tč. — **V.** = *vyhledati,* aufsuchen, ausspüren. — **koho.** Pôjdem do lesa zachúchať, môjho milého vychúchat. Na Slov. Dbš. Obyč. 153.

Vychuchel, e, m., die russ. Bisamratte, castor moschatus. — **V.** = *pižmo z tohoto živočicha,* Bisam von dieser Ratte. Krok. I. b. 77.

Vychuchmati se = *vyklubati se, vyváznouti.* — **odkud: z** nemoci, entkommen. Koll.

Vychumeliti, il, en, ení; *vychumelovati,* durchwalken, durchprügeln. — **co, koho.** Ros. — **se,** sich satt stöbern, sich ausstöbern. Us. Šd. Jak se ten sníh vychumelí, bude mrznouti. Us. Tč. — **se kam.** Sníh se **na** nás v-lil. Us. Tč.

Vychumlati, *vychumlávati* = *chumlaje vydobyti,* mit Mühe etwas herausbringen, entwirren. — **co.** Stará, bezzubá ženská chumle, chumle, až to zase vychumle (= vyžuje). Na Ostrav. Tč. — **se odkud** = *vymotati se, vyplésti se, pracně se dobyti.* V. se **z** kožicha, z pokrývky. Prk. — **V.** = *vychumeliti,* durchwalken. Ros.

Vychuravěti, ěl, ění, ganz mager werden. Ros.

Vychuraviti, il, en, ení, ganz mager machen. Reš.

Vychutnati, zu Ende kosten. — **co.** Chutnali slívky, až všecky v-li a ještě chtěli. Us. Tč.

Vychutněti, *vychutěti,* ěl, ění = *chuť ztratiti,* den Geschmack verlieren. Ros.

Vychvácení, n., vz Vychvátiti.

Vychvácený; *-en, a, o,* entrissen. — **čemu čím.** Manželku prostředkem časné smrti v-nou. Sl. let. V. 317

Vychvacovati, vz Vychvátiti.

Výchvala, y, f., die Lobeserhebung, Lobpreisung, eulogium. Nz. — **V.,** y, m., der Prahlhans. Na Ostrav. Tč.

Vychválení, *vychvalování,* n. = *výchvala.* V. někoho. Sb. Děj. II. 117.

Vychválený; *-en, a, o,* gelobt, gepriesen. Na v-né jahody s košem se nechodí. Prov. Tč., Hkš.

Vychváliti, il, en, ení; *vychvalovati,* loben, preisen, mit Lobeserhebungen überschütten. — **abs.** Jest to vrchol štěstí nemalého, nebýť vychvalován od každého. Koubek. — **co, koho:** něčí dobrodiní. Kom. Nemohl ho dosti v. Ros. Opat Jarloch vychvaluje jej co zlatý výkvět země české. Ddk. IV. 104. Jak nějaké dobrodění si dostal od koho, pamatuj ho vychvalovať před jinými z toho. Na Mor. Tč. Každý v-val své zboží, co jen mohl. Mor. Šd. Mnozí věc ctnostlivů zřídka vychvalují; Předkóv cnost vychvaluj, od něj sa nevzdaluj. Na Slov. Tč. Kdo chce ctnosti vychvalovať, musí ctnostně sám se chovať. Kmp. Č. 144., D., V. Vz také: *Chlum, Nebesa, Přimastiti.* — **koho v čem.** Žádnýť ho v tom nevychválí. Pís. br. — **koho, se čím** *(vychlubovati se).* Us. Ptáčkové nad Betlemem sladkým zpěvem Pána vychvalují. Brt. P. 163. — **se z čeho.** Čím se tam chváliti budeš, jestli zde ze všech dobrých skutků

Digitized by Google

se vychválíš, in Lobeserhebungen erschöpfen. Obran. — **jak koho: do** nebe, Us., Jg., Šd., do sedmého nebe. Us. Kšf. Nevychvaluj, nevychvaluj mou krásu **nad** jiné. Pís. Šd. — **co kde jak.** K jiným místům, v nichžto Pavel povahu církve nad jiné vychvaluje. Sš. I. 15. (Hý.). — **koho, se zač.** Za dobrotu tvoju sám se nevychvaluj a od tvého dobrodince chvály neoddaluj. Na Mor. Tč. — **co při kom.** Vychvaluje při něm velice zdrželivosť, vlídnosť a lásku jeho **k** bližnímu. Ddk. II. 323. Titovi, při němž vychvaluje původ jeho povolnosti. BR. II. 608. — **se.** Jak se vychvaluješ, obrazíš všech uši. Na Mor. Tč.

Vychvalování, n., wiederholtes Loben. Jestliže svůj úřad prostě bez v. své pilnosti konám. BR. II. 600. a — **V. se, sebe samého** = chlouba, die Grossprecherei, das Prahlen.

Vychvalovaný; *-án, a, o,* öfters, wiederholt gelobt. Vysoce v. té doby král uherský. Ddk. II. 358. V-né maso dávají psům (které se musí příliš chváliti, je špatné, jinak by je i bez chvály jedli). U Rychn.

Vychvalovatel, e, m., der Lobpreiser. Us. Tč. Že byl v-lem mistrů Vikleta i Jakoubka. Pal. Děj. IV. 1. 115.

Vychvalovatelka, y, **vychvalovatelkyně,** ě, f., die Lobpreiserin.

Vychvalovně = *chválíc,* rühmend, lobend; chlubně, prahlerisch. Bern.

Vychvalovnice, e, **vychvalovnička,** y, f. = *vychvalovatelka,* die Loberin, Lobrednerin. — **V.,** die Prahlerin. Us.

Vychvalovník, a, m., der Lobredner, Prahler. Šm.

Vychvalovnosť, i, f. = *vychvalování,* das Loben, Rühmen. — **V.** = *chlouba,* die Prahlsucht. Bern.

Vychvalovný = *chválící, pochvalný,* Lob-. V. řeč nad někým držeti (míti). — **V.** = *chlubný,* prahlend. V. člověk. Bern. — Jg.

Vychvastovati = *vychvalovati,* loben; prahlen. Ros. — **se čím.** Us. Tč.

Výchvat, u, **výchvatek,** tku, m. = *věc mocně n. pracně dobytá,* die Errungenschaft.

Vychvátiti, vychvať, il, cen, ení, na Slov. těn, ění; *vychvátati, vychvacovati, vychvatnouti* = *rychle a násilně vytrhnouti, vymoci, vysvoboditi,* ent-, herausreissen, retten; *na pospěch učiniti,* eilig verrichten. Jg. — **co:** chléb (na rychlo upéci). Vítězský svój meč vychvátě. Alx. V. v. 1611. (HP. 39.). — **co, koho odkud: z** ohně, Ros., Br.; život z rukou ukrutných tyranů. Kom. V. někoho od smrti, **od** meče. Kom. Že jej (Hospodin) vychvátil z proudů násilných, vybudoval kostel. Proch. Hyrkan odtad (z hrobu Davidova) tři tisíce talentů stříbra vychvátil. Sš. Sk 27 Člověk, jehož milosť boží ze hříchu v-la. Sš. II. 177. Budu vás z nebezpečenství vychvacovati. BR. II. 356. a. — **koho (gt., šp.** místo: *akkus.)* **odkud.** V. pohanů z otroctví ďáblova. — **čím.** Božím řízením z hrdla smrti jest vychvácen. BR. II. 442. Někoho léky smrti v. Us. — **koho čemu:** záhubě, dem Verderben entreissen. Dch. — **co komu jak:** nůž *násilím.* Us.

Výchvěj, e, m., die Schwingung. V. točivý. ZČ. I. 231.

Vychvíliti se, il, en, ení, *vychvilovati se* = *vyjasniti se,* sich aufheitern. Něme. III. 257. Že sä bolo trochu v-lo, našli to. Er. Sl. čít. 71. — **kdy.** **Po** dešti se vychvilovalo. Us.

Vychvístati; *vychvistnouti,* stnul a stl, ut, utí; *vychvistovati* = *tlakem vystříknouti z něčeho něco tekutého,* herausstrahlen, herausspritzen. Us. Tč. — **V.** = *vyfákati,* auslaxiren. — **co.** Byl by již duši vychvístal. — **se** = *chvístem břicho vyčistiti,* den Bauch durchs Laxiren reinigen. Ros., Šd.

Vychvíti, chvěji, ěl, ěn, ění, *vychvívati,* herausschaukeln. L.

Vychvojiti, il, en, ení, *vychvojovati,* mit Reisig ausstatten, aufputzen. — **co kdy:** oltáře **na** boží tělo, **o** božím těle. Us. Tč.

Vychvostati, hinauspeitschen. L.

Vychybati, *vychybovati,* hinauswerfen. Na Ostrav. Tč. — **co.** Už sem všecku slámu vychybala. Tč. — **co odkud čím:** hnůj z chléva kopáčem, někoho z krčmy. Tč.

Vychycelý = *špatně pečený,* schlecht gebacken. V. chléb. Us. Rgl.

Vychychati, hinauskeuchen. — **co kudy.** Lokomotiva vychykuje dým komínem. Na Ostrav. Tč.

Výchyl, u, m. = *vychýlení řeči,* die Digression. Kom. Ani Pavel, ani Petr příčiny těm výchylům nedali. Sš. I. 155

Vychýlení, n., die Hinausneigung. Vz Vychýliti.

Vychýlenosť, i, f., die Ausbiegung. V. v hudbě. Dch.

Vychýlený; *-en, a, o,* hinausgeneigt. Vz Vychýliti.

Vychýliti, il, en, ení; *vychýleti,* el, en, ení; *vychylovati* = *vymknouti, vyhnouti, vyndati,* herausneigen, herausbiegen, hervorragen lassen, herausschieben, aushängen; *vypiti,* austrinken, ausstürzen. Jg. — **co.** V. prsa. Us. V. kalíšek (vypiti). L. — **se odkud: z** okna, Ros., z mezí vytknutých. Kom. — **co, se kam.** Aby se na širokou cestu nevychyloval. Kom. V. se **ke** komu. Kom. Nevychyluj se ku předu. Č. M. 248. Nohy vzadu k stěnám neb vůbec do prostoru vychylovati. Sš. L. 83 — **se čemu.** Milič. Nebudeť lze upřímě se pravdě vychýliti. Št. 58. — **co jak. Na** dno rozkoše vychýlil jsem číš. Čch. Bs. 59.

Výchylka, y, f., das Ausweichen, das Hinausneigen, Ausbeugen, die Ausflucht. Us. Tč. V. **na** cestě. Us. Tč. Nedělej žádných v-lek, mache keine Ausflüchte. Us. Tč.

Vychýlovka, y, f. = říčka vtékající do Bystřice na Slov. Šd.

Vychýrec, rce, m., die Muttertrompete, der Eiergang (zastr.). Sal.

Vychýření, n., die Ausschreiung, Bekanntmachung. Na Slov.

Vychýřený; *-en, a, o,* ausgeschrieen, bekannt gemacht. Na Slov. V. hvězdář Euler. Baiz. 260.

Vychýřiti, il, en, ení; *vychyřovati* = *vyhlásiti,* ausschreien, ausposaunen, bekannt machen. Na Slov. — **se jak:** na pořekadlo se vychýřilo. Bern.

Digitized by Google

Vychýrnosť, i, f. = *vyhlášenosť*, die Berühmtheit.

Vychýrný = *vyhlášený*, berühmt. Na Mor. a Slov. Kch., Bern. Najvychýrnější v celej Europé krapavého kameňa jeskyňa. Lipa 262. Jaký je asi ten v-ný Great-Eastern anglický, ktorý vraj 10000 osob umiestiť može. Lipa 266.

Výchyst, u, m. = *výchysta*. U Jeníkova. Krjk.

Výchysta, y, f. = *výbava*, die Ausstattung. Berg.

Vychystati, *vychystávati* = *vystrojiti*, *vypraviti*, ausrüsten, bereiten, ausstatten. — **co**. St. skl. II. 79. — **se odkud.** Kdybych se odtud nevychystal dnes, půjdu až ráno. Us. — **se kam.** Veligian ihned sriadil svojich k bitke, ale **k** nej v-li se i naši. Sl. let. II. 60. V-li sme se **do** cesty, machten uns reisefertig. Na Ostrav. Tč. — **se kdy.** Poselstvo toto až kedysi čosi v septembri v-lo sa. Mt. S. IX. 1. 14.

Vychystiti = *vy-*, *proliti*, *vystřikati*, aus-, vergiessen, aus-, verspritzen. — **kam.** Krev tam pod oltář vychystěna. Sš. Mt. 343.

Vychytač, e, m., der Ausfänger.

Vychytačka, y, f., die Ausfängerin.

Vychytání, n., die Wegfangung. Us.

Vychytaný; *-án*, *a*, *o*, weg-, abgefangen. V-ní ptaci. Us.

Vychytati; *vychytiti*, il, cen, ení; *vychytávati*, *vychycovati* = *všech pochytati*, *vyloviti*, aus-, wegfangen; *vychvátiti*, *vytrhnouti*, entreissen. Jg. — **koho**: ptáky. D. Bodaj ťa v-li (na Slov. kletba)! Keď dakoho zlá nemoc vychytila. Dbš. Obyč. 44., 112. A já chovám doma takovú kočičku, co ona vychytá kde jakú myšičku. Sš. P. 692. — **koho kde**: ryby, raky **v** potoce v. Us. U nás sa najdú takú rybári, čo vychytajú ve vode ryby (vychytají divé holuby). Sl. ps. 60. — **koho, co komu odkud.** Vychytil mu **z** ruky nůž. Bern., Vck. Ze vsie núzie vychytila mie. Ps. Proč jsi mu to dal? A když mně to vychytil z ruky, er entwand mir's. Us. Šd. Vychytal ptáky ze zahrady, raky z potoka. Tč. Skoro vychytil nôž zpoza pása, vyrezal si kus masa. Dbš. Pov. I. 108. — **jak.** Vychytal ryby **na** udicu, **do** ruky (rukou). Na Ostrav. Tč. Rozišli sa a veštec vychytil sa (pustil se) nazpak za malým čarodejníkom. Dbš. Pov. V. 49. Vychytila ho zlá nemoc, v-la ho **do** konca. Dbš. Obyč. 153. V. stonožky na hnijící ovoce. Dlj. 77. Vychytati myši **do** hrnců. V. ryby keserem. Us. — **kdy.** Od strachu! už keď ma tedy zradca nevychytala, už nikdy **za** života. Na Slov. Šd. — **s inft.** = *pustiti se*, *vypraviti se.* Vychytil sa s celým svojím vojskom slncovjeho koňa hladať. Er. Sl. čít. 58. — **co, se komu, čemu.** Vychytil jednomu bič a počal s ním plieskať. Na Slov. Dbš. Pov. I. 78. Kdo až ku mne na koni vyskočí a to jabl'ko mi vychytí, za toho vám vďačne pôjdem. Dbš. Pov. I. 313. Světu, starostem se v. Bern. Ruka se mu vychytala (bolí ho od práce). Puch. — **si co**: ruku = zmoci si ji žetím (sekáním) obilí (trávy). Us. na Plzeňsku a Plaště. Prk. — **se** = *pustiti se do běhu*, *do letu*, fortlaufen. Kůň se vychytil (splašil). Sokol se vychytil. Na Slov. Hneď zbadal, čo je vo veci, vychytil sa a poď za nimi. Dbš. Pov. I. 242.

Výchytka, y, f. = *co se komu z ruky vychytí*, *vymkne*, das Ausgerissene, Entwundene. Na Ostrav. Tč.

Vychytrale, pfiffig. V. si počínati, věsti, Dch.

Vychytralec, lce, m., der Pfiffikus. Dch

Vychytralosť, i, f. = *zchytralosť*, *chytrosť*, die Durchtriebenheit. Ros. Tím stane se (žid) jednak vtělenou židovi spořivostí, ještě více však svou vybroušeností praktického rozumu a zvláštní v-stí u vyřizování obchodu všeho druhu. Ddk. IV. 159.

Vychytralý = *zchytralý*, *chytrý*, durchtrieben, pfiffig. V. liška. Zlob. V. = ferina, lišák. Vz Štverák, Matěra, Šelma vybíjená, Kostka, Kostelník, Mastikulka. Us. Brt. Ty český sedláčku, v-lý ptáčku. Na Ostrav. Tč. V. a obratný muž. Ddk. V. 276. V. odpor, Matěj. Kká. Šd. 41., 255. — **v čem.** Us.

Vychytrati, *vychytrávati*; *vychytřiti*, il, en, ení, erlisten, ablisten, pfiffiger Weise erhalten. — **na koho.** Us. — **se kde (u koho).** Berg. — **V.**, ausklügeln. — **co proti komu.** Chlapci dycky co šelmovského proti děvčatům vychytrajů. Na Ostrav. Tč.

Vychytřeti, el, ení = *chytrým se státi*, klug werden. — **jak.** Sám od sebe vychytřel, nouze ho k tomu vedla. Na Ostrav. Tč.

Vychytřiti, vz Vychytrati.

Vyjábrati se = *po dlouhém otálení se vybrati*, nach langem Zögern sich aufmachen. Že jste se přece vyjábrali. Us. u Počátek. Zlný.

Vyjačiti, il, en, ení, *vyjačovati*, *vyjakovati*, ausschreien, ausposaunen. — **co.** Na Ostrav. Tč. Prst do úst vloží a hvizd vyjačí, jako konduktor, keď odchod značí divou parou železnice. Sldk. 11. — **na koho** = *pokřikovati*, nachrufen (beschimpfende Worte). Na Ostrav. Tč.

Vyjádřeně = *světle*, klar. V.

Vyjádření, n., die Aus-, Entkernung; der Ausdruck, die Erklärung, Emanation, Enuntiation, Auslassung, Eröffnung. Nz. Dal od sebe v.; V. o něčem dáti. Dch., Mus. 1880. 251. Vyjádření slov. D. Zvolené v. Puch. Jalové, ploché v. D. Písemné v. podati. Us.

Vyjádřený; *-en*, *a*, *o*, entkernt; ausgedrückt, erklärt. — **jak.** Zeměpisná délka časem v-ná. Stč. Zmp. 66.

Vyjadřitel, e, m. = *vykladač*, der Erklärer, Ausleger. Koll.

1\. **Vyjádřiti**, il, en, ení, *vyjadřovati*, *vyjadrovati*, *vyjádrovati*, na Slov. *vyjedrovati* = *jádro ze skořípky vyníti*, aus-, entkernen, den Kern herausnehmen; *vysvětliti*, *vysloviti*, ausdrücken, erklären, erörtern, ausdeuten. — **co.** V. Slova tato vyjadřují celkem totéž, co papež ve své bulle praví. Ddk. III. 155. — **co čím komu.** Myšlénky své posuňky jiným v. Troj. Čo týmto svojím pohnutím vyjadrit chcel, neznám. Lipa

Digitized by Google

187. — **jak**: obšírně; city prostě v. Us. — **se** = *vysvětliti, vysloviti, pověděti, co chce říci, pravých slov užíti*, sich erklären, sich ausdrücken. Nemůže se v. Us. — Někdy můžeme říci: pronésti se, prohlásiti se o čem. Jv. — **se o kom, o čem, proti komu**. Dch., Vlč. Chtěl zřetelněji o tom se v. Pal. Děj. III. 3. 219. Vz násl. — **co, se kde**. Ještě pak ve třetí větě sv. evangelista se vyjadřuje o bytosti Slova či Loga. Sš. Polovici dědiny Mařatic, kteráž v též smlouvě obšírněji vyjádřena jest, z robot městských propustili. List z r. 1626. — **jak**. Nepříznivě o něčem se v., sich absprechend äussern. Dch. Abych to gruntovně vyjádřil, přivedu tuto text. V. Zřetelně se v. Us. Tč. Každý sbližný zlomek hodnotu původního úplněji vyjadřuje, než kterýkoli jiný zlomek mající menšího jmenovatele. Šim. 120. Chceme-li určitěji se v. Ddk. IV. 2. Hmotné a duševní poměry státu *čísly* v. Kř. stat. 1. Něco mathematickým vzorcem v. Štč. Zmp. 542. Apoštol věty po řecku v příčestích vyjadřuje; Prvnějším slovem spolu idea se vajadřuje, že . . .; Sv. Jan by se byl světleji vyjádřil. Sš. I. 125., II. 35., J. 287. (Hý.). Určitě se v. Šf. Rozpr. 1865. 389.

2. **Vyjádřiti**, il, en, ení, *vyjadřovati*. — **co**: síť = síť potud z vody vysoukati, vytáhnouti, až ryby v ní jsoucí nad vodou se objeví, das Netz soweit herausziehen, dass man die darin befindlichen Fische sieht. Us. Da.

Vyjadrniti, il, ěn, ění, erklären, auslegen. — **co čím**: neznámou řeč jinou známou řečí = *vyjádřiti*. Aqu.

Vyjadřovací věta, der Aussagesatz. Ndr. Vz Slov. IV. 653. b. a násl., Brt. S. 3. vyd. 129.

Vyjadřování, n., das Ausdrücken. V. myšlének. KB. 1.

Vyjachtaný; *-án, a, o = všecek bez dechu*, athemlos. Němc. VII. 107.

Vyjajkati, wehklagen, klagen. — **komu**. Škrabal sa po chrbáte a ledva vyjajkal pánovi, čo to stalo sa s ním. Dbš. Pov. I. 28.

Vyjamovati, *vyjamkovati*, Grübchen machen, aushöhlen. — **co čím**: zem kopáním. Us. Tč. — **se**. Jak se směje, to se líca jeho vyjamkujú. Na Ostrav. Tč.

Vyjařiti se, il, ení, Frühling werden. — **kdy**. V březnu se vyjaří. Us. u Uh. Hrad. Tč.

Vyjařmiti = *z jařma vysvoboditi*, entjochen. — **koho**. L.

Vyjasnění, n., die Aufhellung, Ausheiterung, Aufklärung. V. V. povětrnosti, die Ausheiterung des Wetters. Dch. V. usně, die Aufhellung des Leders; Vyjasnění barevné břečky. Šp. — **V.**, die Verdeutlichung, Klarlegung. V. výkladu, obsahu knihy. Us. Dch.

Vyjasněný; *-én, a, o*, aufgehellt, klar gelegt, aufgeklärt. V. nebe, spis. Us. V. duha. Hdk.

Vyjasněti, -ejí, ěl, ění, hell, klar, licht werden. Nebe, čelo, slovo vyjasnělo. Jg.

Vyjasnilý, heiter. V. tvář (veselá). Ros.

Vyjasnitel, e, m., der Aufheller, Erklärer. Jg.

Vyjasniti, il, ěn, ění; *vyjasňovati* = *jasným učiniti, osvítiti*, aufhellen, aufheitern, beleuchten, aufklären, ausklären. — **abs**. V jakém příbuzenství byli Damaslav a Vnislav, sotva bude lze vyjasniti. Ddk. II. 403. — **co**: smysl slova nějakého, slovo, V., mysl. Us. V. věci, klar stellen, usně, aufhellen, Šp., čelo. Koll. I. 127. — **co komu**. Chtějíce v. si mocnou změnu. Ddk. II. 444. — **co čím**: hlavu učením v. Hlas. Tímto vymezením pojmu státu národního vyjasňují se dostatečně původové i příčiny tehdejší politiky. Ddk. III. 186. — **jak**. Alespoň tak se nejlépe vyjasňuje ta událosť. Sš. I. 1. Prostředkem úmluvy v-ly obě strany postavení své **k** Jindřichu. Ddk. II. 302. — **se**. Pěkně se vyjasnilo. Us. Nebe se vyjasnilo. Jeho čelo se v-lo. Us. Tč. Tvář jeho se zase v-la. Vlč. Obloha se vyjasňuje. Us. Šd. Vyjasni se to. Us. Mysl, rozum se vyjasnily. Us. — **se kdy**. **Po** mračně se vyjasnilo. Pešín. — **se komu**. Vyjasnilo se jí čelo, mysl. Us. Už se mu vyjasňuje, es geht ihm das Licht auf. Us. Dch. — **se kde**. Když se **nad** ním (nad háječkem) vyjasňuje měsíček. Er. P. 399.

Vyjastřiti = *spatřiti, proskoumati*, besehen, untersuchen. — **co jak**. To teda pozorlive v. treba. Na Slov. Phld. II. 2. 96.

Vyjatek, tku, m. = *něco vyjatého* (novější), der Auszug. Jg.

Vyjati, vz Vyjmouti.

Vyjatí, n., die Ausnahme. Bern.

Vyjatý; *-at, a, o*, aus-, herausgenommen. Us.

Výjav, u, m. = *výjev*, die Erscheinung. Na Slov. Šd. Zmoknutí (= zmoklí) a zablatění (= zablácení) po kolena pri komičných výjavoch sme se konečne prebrodili. Lipa 272.

Vyjaviti = *vyjeviti*. Na Ostrav. a Slov. Tč. V. svů vól'u. Hol. 68.

Výjavý, sich windend. Fúzatka v., barbula tortuosa (druh mechu). Mt. S. VIII. 1. 13.

Výjazd = *výjezd*. Na Slov. Ssk.

Vyjazyčiti = *vybleptnouti*, ausplauschen. Na Slov. Bern.

Vyjdu, vz Vyjíti.

Vyje, e, *vyjce, vyjice*, e, f. = *šíje, krk, týl*, der Hals, Nacken. Vyjce chřbeta jeho. Ž. wit. 67. 14. (Č.). Vz Vice.

Vyjebati komu = *vytlouci*. Us.

Vyječeti, *vyjekati, vyjeknouti* = *jek vydati*, herausseufzen, hervorseufzen. — **co**, erstöhnen. Jg.

Vyjedač, e, m., der Aufesser, Verzehrer. Us.

Vyjédati, vz Vyjísti.

Výjedek, dku, m., *výjedky*, pl. = *zbytky píce*, Uiberbleibsel von ausgefressenem Futter. Bern.

Vyjedení, n., das Aus-, Herausessen.

Vyjedený, ausgegessen, vz Vyjísti.

Výjedky, pl., m., vz Výjedek.

Vyjedlosť, i, f., die Feistheit, Dicke vom Essen. Jg.

Vyjedlý = *vykrmený*, dick vom Essen. Jg. — **V.** = *vyžraný*, ausgefressen. V. zub.

Digitized by Google

Vyjednač, vyjednávač, *vyjednavač,* e, m., der Unterhändler, Agent.

Vyjednačiti, il, en, ení, *vyjednačovati = všecko jednakým učiniti,* Alles auf einen Leisten machen. — **se.** Klinky do hrabí se musjo v., aby byly rovny. Na Ostrav. Tč.

Vyjednalosť, i, f. V. pozůstalosti, *lépe:* dědičná pořádnosť. Kmp.

Vyjednání, n., die Verhandlung. S v-ní sešlo, hat sich zerschlagen. Dch.

Vyjednaný; *-án, a, o,* ausgemacht. To je už v-ná věc. Us. Již je košulenka vykúlaná, již je děvečka vyjednaná. Sš. P. 268.

Vyjednatel, *vyjednávatel, vyjednavatel, vyjednávač,* e, m., der Unterhändler, Agent. Jg.

Vyjednati, *vyjednávati = vymoci, vyprositi, obdržeti,* abhandeln, ausbedingen, aus-, bewirken, verschaffen, ausmachen, ausbitten; *vysvoboditi,* befreien, loskaufen. Jg. — **abs.** Dříve vyjednávej, pak jednej. Us. Dch. — **co, koho:** právo, službu, úřad (komu), D., pokoj. Us.; koho (jednáním odbyti). Teď třeba vyjednati jinou věc. Ddk. II. 230. Dal sem sobě psaní psat, abych mohl svó Nanynku vyjednat. Už je ona vyjednána od samého milostpána. Sš. P. 122. Kdo by ho vyjednal (= vysvobodil), že by mu dceru dal. Sš. P. 145. Prochar byl do vězení dán a pan Petr ho vyjednal. 1594. Ktož nejprve přijde, toho mají najprve odbyti a v. Ms. pr. — **co kde, kdy: při** papeži. V. Spornou věc při stání v. J. tr. Prostředníkem jest, kdo **mezi** dvéma stranama vyjednává. Sš. II. 39. Mělť **u** něho v. pomoc pro nejbližší výpravu císařovu do Italie. Ddk. III. 217. V. spornou věc **při** stání. J. tr. Slíbil mě v. z světských i duchovních póhonóv **ve** čtyřech nedělích. Půh. I. 227. — **co komu (nač).** Vyjednal jsem mu (sobě, si) 100 zl. na šaty. Ros., Bern. By nějaké listy na to sobě vyjednal. Er. — **co na kom pro koho:** pro sebe. Zlob. — **co na kom proti komu.** Mandát na králi proti národu lstivě v. Br. — **koho, se odkud.** NB. Tč. 243. V. někoho **z** poddanosti, Ros.; se z vojny, od vojny (vymoci, vysvoboditi). Us. V. někoho z vězení. Sš. P. 144., 145. Vz V. *co kde.* — **jak.** Takový statek **skrze** spaní se nevyjedná. Bern. V. něco *sborem* (sborně, ve sboru). J. tr. Důtklivě v. Us. — **co s kým oč, o čem (jak).** S panem Petrem Vokem o věci té důtklivě vyjednával. Mus. 1880. 237. V-ti s někým o něco, unterhandeln. J. tr. Pročež jali se císařovi přátelé v-ti s Ladislavem uherským; Poslali Ekberta do Italie, aby s Římany a se vzdoropapežem vyjednával; Také s knížetem bylo o té výpravě vyjednáváno; Vladislav dal **skrze** biskupa Daniela v-ti o korunu královskou; On v-vá o mír; Aniž by byl dříve vyjednával s císařem; Počal ihned v. o mír ovšem ne úplně **ve** smyslu Otakara. Ddk. II. 349., III. 37., 206., 208., 215., 290., V. 299. (Tč.). — **co, koho kam,** anwerben. NB. Tč. 125. A také ubrmana svého nesnadně **v** této mieře **do** Prahy v-ti mohu a zjednaje neviem, co by to platno bylo. Arch. II. 13. Když bylo v neděli po jarmarku, vyjednal mne s sebú **do** Vzdunek Šimek Sokolík. NB. Tč. 125. — **co na koho.** Opět po smrti kněze Zbynkově z nástroje mých nepřátel nepřátelé druzí vyjednali sú **na** mé kletbu od kardinála Petra. Hus III. 252.

Vyjednávací, Abhandlungs-. V. řízení. J. tr.

Vyjednávač, *vyjednavač,* e, m., der Vermittler, Unterhändler, Agent. Us. Tč.

Vyjednávačka, *vyjednavačka,* y, f., die Vermittlerin, Unterhändlerin. — **V.** = *vyjednávka, vyjednávání,* die Unterhandlung. Hneď sa pustil s ňou do v-ky. Dbš. Pov. I. 409.

Vyjednávání, n., die Unterhandlung, Verhandlung. V. se zmařilo, brach zusammen; Sešlo z dalšího v., es zerschlug sich; Dáti se znova do v., wieder aufnehmen; v. jest v plném proudu. Us. Dch. V. se rozbilo. Us. Dáti se s někým do v. Us. Mus. 1880. 453. V-ní o mír, die Friedensverhandlung. Us. Čeho nedocíleno zbraněmi, to bylo aspoň s část přivedeno k místu skrze v. Ddk. II. 429. Do v. s někým se pustiti. Us. Tč. Mezi tím dali se Vratislavští do v. s nimi o vězně své a jiní páni slezšti o příměří; Bylo i věřícím volno vstupovati s Čechy ve v. mírná. Pal. Děj. III. 3. 51., 53.

Vyjednávatel, *vyjednavatel,* e, m., der Vermittler, Unterhändler, Parlamentär. J. tr., Šp., Mus. 1880. 80. Splnomocnění v-lé odebrali se k české hranici. Ddk. III. 203.

Vyjednávka, y, f., die Unterhandlung. Cf. Vyjednávačka. Měli spolu v-ku o tu věc; V. padla na kameň, do vody, utopila se, rozbila se. Na Ostrav. Tč.

Výjedník, a, m., der Ausesser. Na Ostrav. Tč. Čím víc veselníků, tím více v-kův. Ib. Tč.

Vyjechati = *vyjeti, vyjíti,* aus-, hinausfahren, aufbrechen, abfahren, wegreiten, wegsegeln, abstossen vom Ufer. Jg. — **kam.** Dnes časně v-me **až do** města. Na Ostrav. Jak v-me **s** takým vozem do toho kopce? Ib. Tč. — **kdy. Po** otci v-li synové.

Výjem, jmu, m. = *výjimka,* die Ausnahme. D. Havrani dva bez výjemu přilétali denně k němu. Sš. Bs. 71.

Výjemný = *mohoucí vyňat býti,* ausnehmbar, herausnehmbar, exceptiv Nz. V. propověď. Mark. Log. 71.

Vyjésti, vz Vyjísti.

Vyjestřábený; *-en, a, o,* zerzaust. V-ný vlasy. Na Ostrav. Tč.

Vyjestřábiti, il, en, ení, zersausen. Větr vlasy mu v-bil. Na Ostrav. Tč.

Vyješitněti, ěl, ění = *přestati býti ješitným,* aufhören eitel o. leer zu werden. Jg.

Vyješitniti, il, ěn, ění = *ješitným učiniti, vyprázdniti,* zastr., ausleeren, eitel o. leer machen. Žalt. wit. 136. 7.

Vyjeti, jedu, jeď, jeda (ouc), jel, jev, jetí; *vyjížděti,* -ějí, ěl, ění; *vyjížďívati,* ausreiten, aus-, heraus-, wegfahren zu Wagen o. Schiffe. V. — **abs.** Zajíc vyjel (rychle vyběhl). Us. Ten vyjel! Us. Ty by byly tam co platny, vyjel Matýsek. Sš. Uvázl v kaluži a nemohl v. Us. Dříve přijel nežli vyjel (nerozvážně mluvil). Prov. Sd. — **co:** cestu (jízdou upraviti, srovnati; 2) jezděním zkaziti). Us. — **odkud komu:** z domu, z vrat, z města, Us., z ko-

Digitized by Google

lejí, Reš., z bláta. Nechtěl jsem to říci, ale v-lo mi to z huby. Us. Šd. Když ze dvorka vyjížďali, ze sta ručnic vystřílali. Šš. P. 83. Mathiáš z království vyjel. Dač. I. 221. Nemáme z toho leženie nikam vyjiežděti ani vychoditi nižádným obyčejem. List z r. 1482. Bylo jim oznámeno, že císař turecký vyjel jim ze země a že již nemají nepřátel. Pal. Děj. V. 2. 392. Kdyžby kteří zločinci z země vyjeli neb vyšli, aby zase přijímáni nebyli. Arch. IV. 498. A já v to úfaje vyjel jsem ze země; Když jsem z ležení vyjel, tu jsem hynst z hospody vyved. Půh. I. 254., 376. (Tč.). — **na čem**: na koni, na voze, na lodí. Vsaďme se a uvidíme, kerej na kerom vyjedem (který vyhraje). U Chocerad. Vk. — **kam (odkud s kým, s čím** atd.): z přístavu na moře. Har. S někým na procházku, D., na honbu, s něčím na plac v. V. Nemohl na kopec v. Rudolf vyjel z království čes. do Rakous. Dač. I. 156. A když v-li z města za bránu. Er. P. 472. Já sem na to vyjela, abych to nějak spravila. Vk. Ona hned do každého vyjede (= se dá, se pustí). Us. Vk. Sotva sme za bránu vyjeli, má milá mi psaní psala. Čes. mor. ps. 259. Vyjeď, sedláčku, na rolu! vyjeď! vyjeď! (Zpívá skřivánek). Ve Slez. Šd. Jak za humny vyjeli, vytočil se na koni. Šš. P. 85. Vyjev mezi ně, chtěl jim toho zbrániti. Dač. I. 160. Když vyjela za vrata, zavolala na bratra. Ib. 451. Vyjel s barvou ven. Us. Pokud on se na té cestě bavil, mnou tam ku Raxe jest vyjeto. Koll. I. 91. A když sem sám na cestu vyjeti měl, přijel ke mně pan Jan z Rabí; Kteřížto na ty silnice vyjevše pilně ohlédali i také paměť lidskú o tom slyšeli. Arch. IV. 24., V. 540. (Šd.). Vyjel v cestu otci svému na to jisté miesto. BO. — **komu** *vstříc*. V. Stavové umluvili se, že vyjedou jemu valně vstříc a dají mu čestný průvod. Pal. Děj. III. 3. 196. — **komu kam**. Někomu v cestu v. Flav. — **na koho čím**: otázkami (týrati). Kom. — **si na koho** (*pronásledovati, spustiti naň, osopiti se, dáti se do něho*), anfahren. Us. Nic mu neda a ještě si naň vyjede. Us. Dch. Pořád si na mě vyjíždí. Us. Šd. Ne ten jest člověk a učitel dobrý, kterýž umí na jiné vyjížděti. BR. II. 223. b. — **jak (na koho, proti komu, s kým)**. Vyjížděti na koho se sviňskými vidlami (surově, Ausfälle machen). Na Ostrav. Tč. Sám pak vyjel dne 22. prosince i s průvodem z Prahy. Ddk. II. 415. Šak já vyjedu s pomocí boží. Brt. P. 85. Někteří nevěrcové novějšího věku **proti** authentii spisu našeho **beze** všeho prospěchu si vyjížděli. Šš. Sk. 1., 2. Tak se někdy dálo v Čechách, že **na** sebe **v** kuklách vyjížděli. Dač. I. 173. Král uherský vyjel s svými lidmi dobře **ve** třech stech koních. Let. 243. Proti králům Pražané vyjeli **na** stu koních. Let. 298. Vyjeti koňmo, ausreiten. Čsk. Vyjel teletem (= jako tele), volem se vrátil. Č. M. 209., Pk., Šd. — **kdy (pro koho)**. *Léta téhož* vyjeli jsú páni po (= pro) ciesaře. Let. 92. V-li **o** desáté hodině. Us. *Ráno* vyjel zdravý, šohajíček švárný, na poledne jede celý polámaný. Šš. P. 98. Odsavad zajtra ráno vyjedu. Arch. II. 21. — **kudy**. V-ti branou. Troj. 238. V. zadními vraty. Let. 154. — **kam oč jak**. Vyjel *osobně* **ku** králi o veliké potřeby. Let. 133.

1. **Vyjetí**, n., (od *vyjeti*), das Ausfahren, Ausreiten, Ausreisen. V. V. na voze. D. — **V. do** kopce, z bláta atd., die Auf-, Ausfahrt. Us.

2. **Vyjetí**, n. (od *vyjmouti*), die Ausnahme, das Herausnehmen.

Vyjetý; *vyjet, a, o*, ausgefahren. Vyjeto dnes na pole, man fuhr. Us. — V. cesta. Vz Vyjeti. V. koleje, ausgefahren. Us.

Výjev, u, m. = *vyjevení*, die Erscheinung, Offenbarung, Kundmachung, Aeusserung. V. živobytí. Ssav. V. akustický, Nz., sopečný. Vz Bř. N. 252., Stč. Zmp. 783. V. přírodní (v přírodě). Nz. V. fysický, podružný; v-vy molekularné, v. molekularných sil soudržných, tepla, rovnováhy, pohybu, pružnosti, pevnosti, přilnavosti či adhaese a krystallisace. ZČ. I. 4., 17., 203. V. lásky. Nutný výjev bytnosti a podstaty její. Šš. J. 212., II. 134. (Hý.). — **V.** = *výstup*, die Scene, der Auftritt. Hd. Za to připisuje prostý, vznešený, něžný a pohnutlivý výjev o odevzdání matere Páně Janovi. Šš. J. 289. Rozpomeňme se jen na výjev, jak císař Fridrich zastrašil českou opposici ukázáním několika sekyr katovských; To by však bylo vedlo k podobným výjevům při Vltavě i Moravě. Ddk. IV. 72., II. 184. (Tč.). Něco na výjev dáti, uvésti, in Scene setzen, insceniren; na v. vystoupiti, in Scene treten; zkouška výjevů, die Scenenprobe; vedení výjevů, die Scenenführung; náladný v., die Stimmungsscene; proměna v-vu, der Scenenwechsel; bouřlivé v-vy způsobiti, stürmische Scenen hervorrufen. Us. Dch. — **V.** = *pohled, divadlo*, die Ansicht, die Scene, das Schauspiel. V. válečný. Č.

Vyjeveně = *vytrženě*, verwundert, starr. V. na někoho hleděti. Nrd. Bld. 10.

Vyjevení, n., die Offenbarung, Bekanntmachung, Erklärung, Erfüllung. V-ní lásky. D. To přijde k v. Kom. V. zločinu, die Angabe. J. tr. V. ze sna, ze spaní = *vytržení*, das Auffahren. Stál jako u v. Us. Šd.

Vyjevený: *-en, a, o*, kund gemacht, entdeckt, offenbart, ent-, aufgedeckt, verrathen. V. zločin. — **V.** sen, zur Wahrheit geworden. Us. — **V.** = *zblázněný*, vernarrt, *zděšený*, wild, schiech, verstört. Stál tu všecek v.; přiběhl jako v., všecek v-ný. D. Kouká jako v. Us. Jg., Msk. Lidé naň hleděli jako v-ní. Ty kluku vyjevený. Us. Ndk.

Vyjevitel, e, m., der Entdecker, Offenbarer, Verräther. Bern.

Vyjeviti, il, en, ení; *vyjevovati* = *jevným učiniti, rozhlásiti, pověděti*, offenbaren, anzeigen, kund machen, ent-, aufdecken, austragen, ans Licht bringen; **se** — *v známosť přijíti*, offenbar o. bekannt werden, heraus kommen; *jevným se učiniti*, sich offenbaren, sich sehen lassen, sich zeigen, sich erklären; *pravdou býti*, eintreffen, wahr werden; *zblázniti se*, vernarren, wild o. schiech werden. Jg. — **co**: tajemství, své srdce, D., radosť, Sych., neznámou krajinu (nalézti), Bern., hory (zjeviti). V. Svou majetnosť, seinen Vermögenstand. J. tr. Ale Zlatovláska ml-

čala a čo jak panička do nej dotierala, nechcela vonkoncom vyjaviť ničového nič. Dbš. Pov. I. 16. Jer. Makovský to vyjevil. Dač. I. 261. Jestli mluvíš to, co nevíš, bláznivosť svoju vyjevíš. Na Mor. Tč. — čeho. Skrytých tajemství svých vyjevovati mi brání (lépe: akkus.) Gníd. — (se) komu. Zkušenosť nám vyjevuje. Toms. Vyjevil se mi můj sen (stal se pravdou). Us. V-ti někomu svou žádosť. Us. Dch. — co na koho. D. Lesť na něho se vyjevila. Dač. I. 206. Bylo to naň vyjeveno. Abr. z G. Jedni na druhé viny vyjevovali. Dač. I. 287., 280. — se. Již se vše vyjevilo. Us. Sen prozrazený prý se nevyjeví. Čch. Bs. 38. Nemůže tak tajná věc býti, aby vyjevena nebyla. Prov. — odkud se. Z toho se vyjevuje, že . . . Us. Jak nedůvodna byla ta řeč, ukazuje celý jeho život a vyjeví se i z dalšího našeho vypravování. Pal. Děj. III. 3. 161. — se kde. Kovy zlaté v Čechách na poli sousedovu se vyjevily. Noví neduhové se na lidech vyjevují. Lk. Před Páně zrakem veškery země se v celém rozvoji svém vyjevovaly; Sláva boží ve spasení se objevuje. Sš. Sk. 9., I. 105. (Hý.). Na hradě pražském v-ny jsou věci od zlata. Dač. I. 261. Kdyby se kovy zlaté neb stříbrné na číchkoli gruntech vyjevily a okázaly. Nar. o h. a k. — (se) jak (kde kdy). Kovy divným způsobem se vyjevily. Vys. Neb skrze jich mluvení a hřmot jich zbraní snadno by před časem v městě jiným vyjeveni byli. Sl. Uh. I. 108. Bůh slávu jeho (Kristovu) a synovství jeho skrze vzkříšení vyjevil; Vůli pak svou vyjevil Bůh viděním Petrovi učiněným. Sš. Sk. 161., 178. Nemyslete na to, že sobě pokoutně můžete povoliti, neboť Bůh to svým časem ráčil vyjeviti. BR. II. 206. — se, komu o čem. V. se o čem, sich über etwas äussern, ausdrücken. J. tr. Nemohol starším synom o tom poklade nič vyjaviť. Dbš. Pov. III. 67. — co čím. Nemenší nad tím potěšení v-vil také císař dvojím psaním. Pal. Děj. V. 2. 336.

Výjevný, offenbarend; offenbarlich. Jg., Dch.

Výjevosloví, n., die Phänomenologie. Šm.

Vyjevování, n., die Offenbarung, Aeusserung, Aufdeckung. Jg.

Vyjevovatel, e, m., der Offenbarer, Entdecker, Aufdecker.

Vyjevovatelka, y, *vyjevovatelkyně*, ě, f., die Entdeckerin, Aufdeckerin. Us.

Vyjevovati, vz Vyjeviti.

Výjezd, u, m. = *vyjetí*, das Aus-, Abfahren, die Aus-, Abfahrt. V. V. na koni, na voze, na lodi. V. z Kandie. Har. V. a výchoz k spatření a vyšetření. Vz Výchoz. Zlob. Čekej do našeho výjezdu (až vyjedeme). Us. Tč. V. do Kutné hory. Pal. Děj. V. 1. 3. Sjednání, které se až po výjezdě legatově stalo. Arch. II. 238. Však naději se, že od mého v-du z domu vždy něco ste psali. Žer. 1591. Krátký v., die Spritzfahrt. Dch. — V. = *místo, kudy se vyjíždí, průjezd*, der Thorweg. Nz., Šp. Němám z role žádného výjizdu na cestu. U Opav. Klš. V. na násep. V. z města na hradby vedoucí. NA. III. 145., 148. V. přes pole. Us. V. hradby, die Auffahrt in den Schanzen. Čsk. — V. = *výstupek*, die Rampe. Čsk.

Výjezda, y, f. = *výjezd*. Rytieřští lidé aby se v svých službách a v-dách z země zachovávali vedlé starého vysazenie. Arch. IV. 436. Při té výjezdě i při jiných při všech toto má věidieno býti. Vš. Jir. 401. V-da stala se den sv. Kříže před sv. Václavem. Let. 155.

Vyjezděný; *-ěn, a, o*, ausgefahren. V-ný vůz, cesta. Us. Tč.

Vyjezditi, vz Vyjeti.

Výjezdný, Ausfahrts-, Abfahrts-, Abreise-. V. vrata a kůlny. Zpr. arch. VIII. 81.

Výjezdový = *výjezdný*. L.

Vyjezený; *-en, a, o*, ausgemästet. Má v-nou papuli. Mor. Šd.

Vyježený; *-en, a, o*. V. vlas, struppiges Haar.

Vyježiti, il, en, ení, seine Stacheln herausrichten, ausspreitzen. Ježek se vyježil. — se na koho. Kočka se v-la na psa. Us. Tč. — se komu. V-ly se mu vlasy. Us. — si co. Mlatci nespali, dobre si oči nevyježili, tak strehli na všetky strany. Dbš. Pov. IV. 82.

Vyjhráti = *vyhráti*. Hr. rk. 373.

Vyjí, vz Výti.

Vyjící, heulend. Pes v. věští smrť. Us.

Vyjídač, e, m., der Auf-, Verzehrer. Vz Výjedník.

Vyjídati, vz Vyjísti.

Vyjíkati, vz Jíkati.

Vyjikřiti, il, en, ení = *jikry vyníti*, den Fischroggen ausnehmen. — koho: rybu. Us.

Vyjímač, *vyjímač*, e, m., der Ausnehmer, Ausdinger. Us.

Vyjímání, n., das Herausnehmen, die Ausnahme, das Ausbedingen.

Vyjímaný, vz Vyjmouti.

Vyjímatel, *vyjimatel*, e, m., der Ausnehmer. Jg.

Vyjímati, vz Vyjmouti.

Vyjímavý = *vyjímající, výminku činící*, hypothetisch. V. úsudek. Krok.

Vyjímečně, ausnahmsweise. Šm.

Vyjímečný = *výjemný*. V. věta, enunciatio exceptiva. Nz. V. právo, jus singulare.

Výjimek, mku, m. = *úlomek z písma vyjatý*, das Ausgenommene, die Auswahl, das Excerpt.

Vyjímka, výjimka, y, f, (vz Vyjmouti), die Ausnahme. V-kou, ausnahmsweise. J. tr. Bez v-ky, ohne Ausnahme. Bž. Půjčuje přece a připouští v-ku. Sš. II. 9. U Menharta nečiněno zajisté žádné v-ky. Ddk. II. 458. V-ky jsou infinitivy kmenů na *u*. Bž. 22. — z čeho. J. tr. V-ky z těchto pravidel byly nečetné. Pr. V-ky z knihy Isidorovy. Ddk. IV. 328. — Často šp. místo: vyminka. *Vyminka* = *co vyminěno*, die Bedingung; *vyjímka* = *co vyjato*, die Ausnahme. Šf. Vz Vymínka. — V. = *poslední brázda na záhoně*, kterou se záhony od sebe oddělují. Na Zlinsku. Brt.

Vyjinačiti, il, en, ení, *vyjinačovati* = *jiným činiti*, verändern. — se kdy. Po nemoci se zcela vyjinačil, jest naskrz vyjinačený. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Vyjirchovati = *jirchou podšiti*, mit semischem Leder ausfüttern. — **co**: nohavice. Bern.

Vyjiskati, *vyjiskávati* = *vyhledati*, aussuchen. Na Slov. — **co odkud**: kamení z louky. Jg. Vši z hlavy. Us. Tč. — **co**: hlavu. Us. Tč. — **V.** = *obrati*, berauben. — **V.** (vyiskati) **komu** = *nabiti*, *natlouci*, *naklepati*. Ve Slez. Šd.

Vyjiskřiti, il, en, ení, *vyjiskřovati*, hervorsprühen. — **co čím na koho**: očima hněv. Us. Tč. — **se odkud**. Vyjiskřilo se z ohně, jak do něho hodil. Us. Tč. — **se komu**. V-ly se mu oči. Us. Tč.

Vyjísti, *vyjésti*, vyjím, vyjez, jeda (ouc), jedl, jed, jeden, dení; *vyjídati* (na Slov. *vyjédati*), *vyjídávati*. Vz Jísti. **V.** = *jeda vyhrýzti*, *vyhlodati*, *vykousati*, heraus-, aus-, abessen, ausbeissen, ausnagen, ausfressen; *vše snísti*, auf-, wegessen, aufspeisen, bis zum Ausrotten verzehren; *jedením o statek připraviti*, auffressen, durch Essen um Hab und Gut bringen. — **se** = *potravu stráviti*, die Vorräthe aufzehren. Jg. — **co**. Vředy tělo vyjídají. Us. Nepřátelé je vyjedli. Us. Cos nadrobil, vyjez. Měkký chléb kapsu vyjídá. Prov. Pk. Chodí nás leda vyjídat. Us. Šd. Jako kobylky je vyjídali. BR. II. 616. Ten človĕk nás vyjí. Us. Tč. Ale tol'ké deti koho žeby nevyjedly! Dbš. Sl. pov. V. 66. V. plné komory chleba, koláčov a pečien. Dbš. Pov. I. 552. — **co, koho odkud**. Červi vyjídají jádra z jablek. Ms. Kaši z hrnce v. Us. Vyjídá mléko z mísy; Vyjez to z toho talíře. Šd., Tč. Maje mnoho statku, zdaliž nemusí míti mnoho čeládky, kteráž jej z toho statku vyjídati bude? BR. II. 497. a. Někoho ze statku v. (jedením o statek připraviti). Br. — **jak**. Kdo dlouho vyjídá, dlouho u mísy sedí a ji vylizuje, tomu svědčí šaty nebo bude dlouho živ. Na Mor. Vck. — **se**. Háj. Jak se služebník vyjí, ide pryč. Na Ostrav. Tč.

Vyjistiti, il, štěn, ění; *vyjišťovati* = *zjistiti*, versichern, bekräftigen. Na Slov. Bern.

Vyjistotiti, il, ěn, ění = *zjistotiti*, vergewissern. Na Slov. Bern.

Vyjíšiti, il, en, ení = *jíchu vypustiti*, ausjauchen. Ja.

1. **Vyjíti**, vz Vyjmouti.

2. **Vyjíti** (zastr. *vyníti*; u Opavy *vyjsť*, Klš.), vyjdu (zastr. vyndu, vynidu, vyndeš, vynde, vyndeme, vyndete, vyndou, posud na Mor. Hý.; vz Bž. 210.), vyjdi (zastr. vyndi), vyjda (jdouc), šel, šed (ši), jití (zastr. *vyští*), *vychoditi*, il, zení; *vycházeti*, ejí, ej, el, ení; *vycházívati* = *ven jíti*, heraus-, hinaus-, ausgehen, auskommen; *vydobyti se*, *opustiti*, *rozloučiti se s čím*, herausgehen, herauskommen, verlassen o. frei o. los werden; *vyrůsti z čeho*, entwachsen; *vybaviti se*, *vybřednouti*, davon-, los-, aufkommen; *vyniknouti*, *utéci*, fliehen; *umříti*, sterben, scheiden, von dannen gehen; *pustiti* aus-, weggehen (von Flecken); *postaviti se*, *vystoupiti*, herauskommen, hervorgehen, herausgehen, hervortreten, sich stellen; *v známosť v lid přijíti*, bekannt werden, an den Tag kommen, kund werden, ans Licht kommen; *oznámiti*, *říci*, ausdrücken, herausrücken, aufs Tapet bringen; *ukazovati se*, hervorkommen, hervorscheinen, hervorragen; *růsti*, wachsen, aufgehen, ausschlagen, hervorkeimen, hervorkommen; *vystoupiti*, *vzhůru jíti*, aufgehen, emporsteigen; *přejíti*, überschreiten, übertreten, austreten, herausgehen, herauskommen; *vystoupiti*, empor-, hervorkommen, heraufkommen, emporsteigen; *proti někomu jíti*, entgegen gehen, in den Weg kommen, über ihn gehen; *počíti*, woher entspringen, entstehen, herkommen; *přicházeti odkud*, herfliessen; *obrátiti se nač*, *následovati z čeho*, worauf hinauslaufen, hinauskommen, gut o. schlecht ausfallen, Folgen haben, daraus folgen, ablaufen, gerathen, enden; *pominouti*, *vyplynouti*, *míti se ku konci*, verfliessen, zu Ende gehen, auslaufen, verlaufen; *shodnouti se*, mit Jem. auskommen, bestehen, sich vertragen; *spotřebovánu*, *vydánu býti*, verbraucht o. verzehrt werden; *vystačiti*, auskommen; *chozením vydržeti*, *dostati*, *pozbyti*, *rozšířiti*, durch vieles Gehen erlangen, ergehen; **se** = *projíti se*, sich ergehen, genug herumgehen; *chozením se sprostiti*, durchs Gehen los werden. Jg. — **abs.** Vyjíti maje, světla bez lucerny nenos. Kom. Není ho doma, vyšel. Us. Konec vyšel. Krok. Vyšlo (pustilo) to. Us. Písmo vyšlo. D. Vyšla kniha (vydána jest). Mé číslo vyšlo (jest taženo). Us. Obilí vychází (počíná růsti). Us. Slunce vychází. V. Těsto vychází. Bern. Měsíc právě vycházel; Nemocný již zase vychází. Us. Dch. Lůžko, kámen vyšel. Nz. lk. Vzdůrku provésti chtěl, vyjdiž co vyjdiž (= děj se co děj). Ehr. IV. 15. Roj vyšel. Us. Šd. Už sluníčko vychodí. Sl. ps. Šf. I. 50. Aby některé osoby, poněvadž to zmocnění již vyšlo, znovu zmocniti mohla. Žer. A kdožby správcům svým nedal úmluvy . . . časně, nežli by druhé bojemství vyšlo. Zř. F. I. C. XVII. Aby vyšel potupen. Ž. wit. 108. 7. Druhá rána hned zas vyšla, milovníku srdce prošla. Pís. Šd. Nemůže vyjíti, **šp. a germ. m.**: nestačí mu služné, příjem, mzda a p. Brt. Cf. *V. s čím.* Dosť inakších tam už probovalo vynsť (vyjíti) a nemohli. Sl. ps. Šf. I. 145. Vyndite vy, má maměnko, vyndite ven, zabavte ho na slovečko, až zametu zem; Otevř se, nový hrobe, vyndi vyndi malžene, nesu nové košule; Když bude, můj synu, vycházet hvězdička, ty budeš mysleti, že ide mamička; Dy bys byl k nám přišel, když měsíček vyšel, byla bych ti dala do klobócka višeň; do klobócka višeň, do kapse kadlátek, do pravé ručenky vyšívaný šátek; Dyž půjdeš mimo nás, mimo našich oken, jenom ty zavolaj: Má milá, vyndi ven; Slunečko už vycházá, oj! ale mně už zašlo; moje děvče povídá, že si druhého našlo; Sš. P. 3., 110., 140., 257., 281., 330. (Tč.). Stálého platu ročního vycházelo odtud 32 kop gr. Mus. 1880. 465. Kometa vycházela. Dač. I. 152. A v tom řekna to i vyšel ven. NB. Tč. 235. Až snad i příměříe vyjde. Arch. II. 40. Když bychom za těch 200 hřiven grošuov kde dědictví, aby plat neb čínž dvaceti hřiven vycházelo, kúpili; Když 16 let vyšlo a těch peněz potřebovali; A když těch pět let vynide, tehdy nám čínžovati mají. Listy z r. 1461., 1467., 1495. Vy-

Digitized by Google

šla ven ta pověsť. Br. Vycházie slunce i zacházie. BO. Ponvadž sú léta vyšla; Kdyžby zpráva vyšla, mi jest slíbil těch 80 hřiven vrátiti. Půh. I. 201., 570. Ne tak, jakož mgie oni, to vychází nyní říkáme: vypadá). Št. Ves kúpil sem a musím vyjíti a ohledati. Hus II. 253. Když slunce vychází, pomoz Bůh mrazu na plotě — slunce vycházející má více ctitelů nez zapadající. Prov. Tč. Dříve přišel nežli vyšel. Jir. Ves. čt. 359. Vyšel rok (uplynul). L. Lhůta vyšla. Us. Žena vychodila (slehla). Krab. Vyšlo pivo, víno; vyšel oheň, vyšly peníze. Us. Kalendář ještě nevyšel. Ml. — **co.** Celý den vychodí. Vychoditi hněv (chozením ztratiti), obuv (chůzí rozšířiti), boty, austreten, Sych., kunu (najíti), Us. Dch., cestu (vyšlapati). V. Vychodila devět měsiců. Jg. V. oděv (spotřebovati). U Rychn. Povedáte, že vám nechybi už len rok, abyste tie školy vychodili. Dbš. Pov. I. 29. Vychoditi školy domácí. Phld. I. 1. 30. — **odkud a z čeho:** z domu, z dluhů (vybřednouti), z mysli, z paměti, z dětinství, ze života n. z tohoto světa; Slunce z hory vychází (vystupuje); Nikdy mi z mysli nevycházíš. V. Z klevety v. St. Od věci vycházeti, etwas zum Ausgangspunkt nehmen; Pochybuje se, že z toho vyjde; Ty skvrny (po uvařených racích) z ubrousku nevyjdou; Rozpustilý kluk nevychází z trestů; Oheň vyšel z komína. Us. Dch. Vyjíti z úřadu (= vzdáti úřad). J. tr. V-ti z mrákoty, ze zvyku, z koleje; Jazýček ze hřídele vychází (se ukazuje). Kom. Vychodí z hříchu svár. Hus. Ten (díl) aby nám též z takového zlata a stříbra vycházel. Nar. o h. a k. Tak že z toho vychodí, že často pravý ztratí a křivý zištč. O. z D., Arch. II. 502. Divná řeč z jeho úst vyšla; Vyjíti z mezí; Co z toho vyjde, nejisté jest. Jel. V. z krásy (vyrůsti). Berg. V-ti z rozumu (zblázniti se). Tč. Němc. Z pláče ani nevycházela. Us. To jídlo vyšlo z chuti. Us. Tk. Ten velice vyšel z podoby, seine Gesichtzüge haben sich sehr verändert. Us. Němc., Šd. Na druhý den vyšel z hradu. Kn. poh. 178. Ježibaba kázala mu z pod metly vísť (vyjíti). Er. Sl. čít. 51. Už mi to vyšlo z paměti, z hlavy. Us. Šd. Vyjda z kostela pravil. Us. Šd. Už vyšel ze škol, ist aus der Schule bereits ausgetreten. Us. Ml., Šd. Ze slova plameň vychádzá, též i dým velký; Kosti mu z kože vychádzajú (o člověku hubeném); Jako z pytla víc otrubov než múky vychádzá, tak zlých ludí víc než dobrých v svete se nachádzá; Zpoza Tater vychodí zora červená. Na Slov. Tč. V. z řeči, o níž řeč jest (uchýliti se). Jg. Vyšel z toho, co čáp z konopí (utekl). Dač. I. 143. V. z lesa; Z úst lidí nevychodil (nepřestali o něm mluviti); V. z rady. Us. V. z něčí moci. Dal. V. z kláštera, z nemoci; Skvrna ze šatu vyšla; V. z mody, z obyčeje, z nebezpečenství; Počet vychází z přidávání, z odjímání. Us. To slovo vyšlo z užívaní. Ml. V. u někoho z milosti. Bs. Z malé chalupy veliký a znamenitý člověk může vyjíti. Bl. Návrh zákona vychází od n. z myšlénky *lépe:* zakládá se na myšlénce. Vz Základ. Šb. Z toho všeho vychází šp. *prý* m.: plyne, vyplývá, Vst.. *ale proč? i ono jest* **dobré**. Sr. ostatní. Já každou dobu, dyž vycházím z domu, běžím pod vokénko. Čes. mor. ps. 82. Dostal sa na ten Čertov hostinec, odkiaľ nedaj Bože (= nelze) viac vyjsť (vyjíti). Na Slov. Dbš. Pov. I. 383. Úfania nebolo, aby z tej choroby vyšla. Ib. VI. 83. Než sestřička s vínem přišla, už z bratříčka duša vyšla; Zpoza hor slunce vychází; Vona se tuze požala, všecka krev z ní vejde (= vyjde). Brt. P. 79., 88., 114. (Šd.). Vychodí mesiačik zpoza sivých holí (kopeň). Sl. ps. 282. Dělníkům těm vycházel z důchodů panských roční plat; Důchody z panství rožmberských ročně vycházející. Mus. 1880. 105., 224., 225. Hdzě (= kde) můj prvni noclch budzě, až ma duše z cěla vyjdzě?; Slunéčko z hory vychází, můj milý se nenachází; A z kostýlka s jiným vyjde; Vycházijó panny z tebe (z kostelíčka), jako andělové z nebe; Vyšly ryby, vyšly z Moravy do Visly, pověz mně, dcerečko, máš-li ty mia v mysli?; Ze země jsem vyšel, na ní živnosť našel, po ní chodím jako pán, do ní budu zakopán. Sš. P. 55., 187., 357., 364., 400., 506. (Tč.). Nezřídka vycházeje potají z ložnice císařovy, čistíval lidu dvorskému šat i obuv; Vyšel vítězně z tuhého zápasu; Poskytnul strýci Břetislavu, když pánové čeští ze země vyjíti byli ho přinutili, žádoucího útočiště; Země i v příčině zprávy zemské povlovně vycházela z příměho poručenství knížat; Polané ještě též noci na rychlo vyšli zase ze země; Otík vyšel z mezí své moci; Z toho vychází na jevo, že . . .; Z této listiny vychází zcela určitě na jevo, že . . .; Z tak dobré školy může vyjíti jen dobrý žák; Všeobecné vyzvání nikdy nemělo vycházeti z libovůle knížete; Vyšel z nutné toho potřeby; Prodléval tam pro obyčejné záležitosti, které vycházívají z královské kanceláře. Ddk. II. 47., 86., 110., 214., 401., 425., III. 15., 44., 287., IV. 215., 262., VI. 131. (Tč.). A protož má Jiřík v tejto při požiti svého práva, jakož prve z práva naučenie vyšlo; Již z brány vyšel; Nepří toho vylévánie čáruov,několivěk chce z toho vyjíti; Když před jeho domem křik zšel, i vyšel jest žalobník z svého domu ven s jedniem služebníkem; Jest tomu již na třetí léto, jakož ona z toho statku vyšla. NB. Tč. 92., 104., 248., 251., 282. Z toho nic dobrého nevyjde. Solf., Pal. Děj. III. 3. 279. Když se kdo roznemohl, řídký z toho vyšel. Pal. Děj. V. 2. 374. Vyzáblý a suchý hubenec, jakby včera vyšel ze špitálu. Koll. I. 282. Dvě stě hřiven grošuov, z nichž dvaceti hřiven čiňže ročního z Popovic a z Podolé vychází; Nemámy z toho ležení vychoditi; Že všech tří jezer nám a klášteru našemu obrokové vycházeli. Listy z let 1461., 1477., 1482. Tč. Z desk vyjíti (propuštěn býti). Vš. Jir. 272. A vyjde duša z řvúcej huby. Rkk. 23. Jenž (lid lehčejší) mnozstvem z čísla vynide (= nelze ho spočísti). Alx. V. v. 1280. (HP. 31.). A když ten kletý Antikrist kázati bude, tehda vynideta z ráje ta dva svatá člověky Enoch a Heliáš. Pass. 12. (Hý.). Z húsliček sladký hlas vycházel; Vyšlo z krojo a obyčeje.

Anth. Jir. I. 62., III. 3. Že by z bláta pohanských pověr vyšli. BR. II. 634. Vyjdi z této země na rychlosť. Troj. 104. Dvě olivě vyndeta z něho; V. z něčí moci. Dal. 7., 46. A nepomním, že kdy z jich rukú to zbožie vycházelo; Jako píšeš, žeby ješče z toho mohlo něco dobrého vyjíti; Tak že z toho vychodí; Vypovídáme, aby Pulaty čtyry neděle u vězení skutečném držán byl a když z něho vyjde, aby pana Bohuňka odprosil; Aby to opatřiti ráčil, aby z toho horší nevyšlo. Arch. I 176., II. 412., IV. 210., 448. Od kterých časuov ona vyšla z svého dědictví. Půh. II. 138. V. z očistce; *Boží milostí* z něčí pomsty; Z míry nevycházeti. Št. N. 104., 106., 150. Často z posmívání vychází, že ... Št. Z niežto vyšlo sedm běsóv. ZN. Materník, jenž vycházie z třiesel jejich. BO. Z úst vycházejí smyšlenie zlá: vraždy, cizoložstva, smilstva; A musímť, jsa žádostí svú přinuzen, v. z cesty božie; Havran z archy vypuštěný, jenž se zase nevrátil, znamená kacieře budúcie, kteříž vyjdou z cierkve sv., ale zase se nevrátie; Všechny duše, kteréž sú byly vyšly z beder a ledví jeho, biechu padesát; Pýcha jest kořen i počátek a královna všech hřiechuov, z níž vychodí neposlušenství .... Hus I. 347., II. 253., III. 2., 82., 178. (Tč.). Co sejde s očí, to vyjde ze srdce. Prov. Tč. Na ostatek celkom vyšla z trpelivosti. Dbš. Pov. IV. 3. Ani jediničké slovo jim z paměti nevyjde. Ler. Vycházejí mé těžké služby lidem z paměti. Shakesp. Tč. Ktož pak chce z panského poctstvého řádu nevyjíti. O. z D. Víc co dím, všechněm z paměti vycházím. Kom. V. z přieslovie. Alx. A jakž já pomním, nikdy sú z toho držénie nevycházeli, ale dosavad v pokoji sú toho požívali. Arch. I. 175. Pakli toho nevieš, že by ty byla přiebytek mój, vyndi z té hlúposti ... Hus III. 17. — **odkud (od čeho).** Opětné svržení Bořivoje vyšlo od Vladislava; Od těchto vycházelo tolik tabulek na provazcích. Ddk. II. 450., IV. 204. Vinice jich z toho, že by oheň od nich vyšel. NB. Tč. 87. Ten oheň vyšel od pana Jana Českého. Kron. Uh. Hrad. Tč. Třitceti hřiven, z nichž tři hřivny ročně od nás a našich potomkuov kaplanovi dnolepsaného oltáře vycházeti mají. List z r. 1460. Tč. A prosím pane, nač s tiem mlčeti, by to ode mne vyšlo (= že by to ode mne vyšlo). Arch. II. 46. To mámy ve dskách a z desk od nás nikdy nevyšlo. Půh. I. 250. Vyjdi ote mne, pane, nebť člověk hřiešný jsem. Luk. 5. 8., Hus II. 278. — **se z čeho**: z hněvu, z opice se v. Ros. Vychoditi se z nemoci, z ospalosti: Bolí mne hlava, snad se z toho vychodím. Us. Dch. — **komu.** Vyšly mi peníze. Jg. Ale nám a potomkům našim králuom českým aby ta ostatní jedna čtvrť desátku také pořádně vycházela. Nar. o h. a k. Teď teprv mi světlo vychází (počínám rozuměti, chápu)! V. komu ze slibu = nechtíti státi k slibu. Ms. 1449. Vyšla mu tri lumera. Us. To světlo jim nevyjde (= nevystačí). Us. Keď mu třetí rok (ve službě) vycházal, přišla ho mačička zobudit; Potrava mu vyšla. Dbš. Pov. I. 261., IV. 65. (Šd.). Kdos otevřel naše vrátka, vyšly nám ven ty telátka; Už mně, má paženko, čas vyšel, kamarádi čekají, abych šel. Sš. P. 151., 597. (Tč.). Ale ti rukojmie tiem jemu vycházejí (machen Ausflüchte) a chtěli by toho rukojemstvie prázdni býti; A nevyšla tomu hodina, až jsú přišli konšelé; Glejt mu už vyšel. NB. Tč. 136., 199., 271. A jestliže bychom toho neučinili, že by nám a naší zemi proto mohly veliké škody vyjíti. Arch. III. 306. Nevychází jí úplně její věno. Půh. II. 102. Když ti zlaté vyjdou, přátelé nepřijdou. Tč. Jemu střevo vychází (ze zadku). V. Důchodu tolik mu z toho vychází (se dává). Har. Plat mu vždy **bez** zdržování vycházel (se dával). Pr. Zle mu to vyšlo (se skončilo). Ros. Mnoho mu vychází (mnoho spotřebuje). Bern. Čas jí vyšel (o těhotných). Lk. — **kam (do čeho, před co, proti čemu, nač, nad co, za co, k čemu).** Co v srdci jest, **do** úst vychodí. L. V. **před** dům. Us. V. **proti** nepříteli. Us. V. **ku** práci. Št. V. **na** plac, na svět (naroditi se); vyjde to na jevo. Kom. Ruda vychází na den, geht zu Tage aus, heisst aus. Vys. Na procházku, na pole, na horu, na vrch, Us., na koráb (na mizinu přijíti). Th., na strom (= vylézti), Plk., na hon. Sych. Kniha vyšla na světlo. Us. Vyšlo na světlo (na jevo). Skl. I. 171. Ten pokoj vychodí (hledí) na rynek. Us. V. **k** večeru na procházku **za** město. Ml. Zadními dveřmi (ránem, nocí, večerem, soumrakem) na posleehy (špehy) v Š. a Ž., Otterad. V neděli na čerstvý vzduch si vyjíti. Ml. Vyšla gvězda do hliníka, dajcě vajce do košíka, ten košík je beze dna, nenapylní se do poledňa. Sš. P. 770. Když lid císařský odtud vyšel, vyšli také někteří měšťané ven do ležení. Kron. hrad. (Tč.) Skúlami vyjdete druhá proti druzě. BO. I vynide protiv nie ven. Kat. 433. Připrav se, aby vyšel proti svému Hospodinu. Pass. 1. (Hý.). Vyjdu si já na vršíček. Er. P. 179. Vyšel jsem si na špacír a to do uličky; Na vrch Javorníčka vychází denníčka. Čes. mor. ps. 99., 241. (Tč.). Vyšli na zahradu, obá sa obňali (objali) a hned tak zostali; Vyjda na zahradu chytila se pníčka (pně). Sš. P. 95., 492. (Tč.). Následkové porážky císařovy brzo vyšli jsou na veřejnosť. Ddk. II. 174. Naša paní nepyšná na vráta ku nám vyšla. Dbš. Obyč. 167. Jako na zbojce vyšli jste s meči a kyjí. Sš. L. 204., Hus I. 185. Všecka čeleď vyšla na ves k tanci. GR. Vyjdi na pole. BO. Vynděme na pole; V. na pole, jest kázati čtenie. Hus III. 90. Vyjde dílo na bílo (na světlo). Prov. Pk. Vyjdeť pravda na vrch, jak olej nad vodu. Prov. Šd. Chtěli v. jim *vstříc* k úctě jejich. Pal. Děj. III. 3. 67. Zahrada rtíků, kde vstříc duše duši vyjde. Koll. I. 38. Vyjdi, sluníčko, nad to naše políčko. Er. P. 76. Aj vyjde sluníčko zas nad vršek. Ib. 135. Slunce nad horu vynide. Pass. 873. Vyjdi, vyjdi sluníčko za makové zrníčko, nevyjdeš-li, vyjdu já. Čes. mor. ps. 23. Eli je žebrák, almužnu dej, a eli (jestli) sú hosté, vyjdu k nim sám; Vyndi, milý, k okénečku, máš tam modrú fialečku. Sš. P. 13., 796. (Tč.). Tu súsed muoj vyšel před duom. Přijda k mému domu volal mne, abych k němu

Digitized by Google

vyšel. NB. Tč. 78. Ej, výndže ty, ženička, výndže ty proti mne. Sl. spv. III. 85. — **na koho, nač.** Na pocestné z lesa v. Vz Vystoupiti. Us. Dá Boh ešte dožiť taký čas, že má milá ráda vynde na môj hlas. Sl. spv. III. 88. To na jedno vychází (= jest totéž). Us. Ať vám to na zlé nevyjde. Kram., Ros. Na vojáky mnoho vyšlo. Plk. Na nic dobrého to nevyšlo. Us Dch. Vyjdi, nač vyjdi. Vz Odvaha. Č. Na hodnosť vyšel, o mravy přišel. Č. Půhon na pohnaného po kmetu n. komorníku vyšel. Vz Pr. 1869. str. 191. To slovo vychází na koncovku *u*, *správně:* končí se koncovkou *u*, má koncovku *u*, jemu jest připojena koncovka *u*. Vyšel na psí triciatok. Mt. S. I. 119. To víno vyšlo na 96 zl. Sl let. IV. 237. Střední rod v litevštině vyšel na zkázu. Ht. Mus. 1857. 564. Teraz ta zlatá hruška vyschla a ak tej nebude, já na mizinu vyndem. Dbš. Pov. I. 128. Ale on nevedel, že mu to na zlô vynde. Dbš. Pov. III. 45. To jeho neposlušenství na dobré mu vyšlo. Abr. VII. 44. Mohl-liby ten sen na něco jiného v-ti; Již i některá naše proroctví na dosti chatrné věci vycházela; Ten sen na dětinskou hříčku vyšel. Abr. z G. Mladosť, moja mladosť, vyšlas mi na marnosť pro moju nedbalosť. Sš. P. 402. Na co sem vyšel, was ist aus mir geworden? Na Ostrav. Tč. Naše hospodářstvo na niveč vyšlo. Us. Na stavby nemálo peněz vychází a se vydává. Mus. 1880. 223. Výtěžek na jeden kus vycházející 8, 13 až 17 kop gr. m. tehdáž obnášel. Mus. 1880. 223. Do světa na dobrodružství vycházeti. Sb. Děj. I. 165. Aby děti dobrým vedením na dobré vyšly, to v moci naší jest. Kom. D. 54. Na kohož žaloba vyšla, ten má práv býti Janovi. Půh. II. 520. Trpělivému vše na dobro vyjde. Us. Šd. — **komu, čemu kam (v co):** někomu v cestu, V., v střic. Kom. Poraďmež se, jakby se tomu v cestu vyšlo. Sych. V. v les, Rkk., u vítr (pominouti, zmizeti). V. Nechtělo sa polepšit, musilo v zkázu vyjít. Sš. P. 787. — **(odkud) jak (na koho).** Dílo vychází ve lhůtách. Us. Daj mu v. bez škody z toho jako z čisté vody. Výb. II. 13. Vězni z žaláře s okovy vyšli. Dal. Vyšla z chrámu s pláčem. Flav. S nevodem na ně vyšli (= chtěli je chytiti). Sych. V. mocí z domu. Dýmem vyjíti (pominouti). V. Vycházejí na jevo všelijaké oplzlosti odkrytým čelem. Lucian. Voda parou vyšla (vypařila se). Vys. Jeho původem (za jeho původu) bylinář jazykem českým na světlo vyšel. Byl. Proti zákaze v. Us. Vyšli z korábi *čtverým činem.* Št. Všecky relací JMK. mají z kanceláře české pod pečetí JMK. vycházeti. Zř. F. I. A. XII. V. na prázdno, s prázdnem. Us. Dch. S dostatečnou jasností vyšlo toto mínění na den; Okradený vyšel se sousedy po stopě. Ddk. II. 302., IV. 232. Ten dobrým koncem nevyjde. Slez. Šd. To mistrným způsobem na jevo vyšlo. Dač. I. 211. Podlé níž (vniterné stránky) on sám odvěčně z Boha vychází; Vím, že to mně vyjde k spasení skrze vaši modlitbu a přispěch ducha Jesu Kristova, podlé čáky a naděje mojí; Leč bez milosti boží všechna lidská napomínání vycházejí na zmar. Sš. J. 12., II. 156., Sk. 240. (Tč.). Platy, které mimo prvnější zástavu a zápisy vycházejí. List z r. 1514. (Tč.). Vyšel z fary po zadu, tak že ho žádný neviděl. Hrad. kron. 1650. (Stav onoho světa) vychází nad všeliký smysl. Št. N. 105. Nad svů spravedlnosť nevychodí (z mezí nevykračuje). Št. A vždycky jemu ten plat vycházel bez překážky. Arch. I. 187. Všeckých přátelóv cti jednako, inač vynděš ledajako. Na Slov. Tč. Sluby vyndú na ruby. Mt. S. I. 95. Jez do polosyta, pij do polopita, vyjdou ti na plno léta. Prov. Tč. — **komu oč.** Odvedl mě od práva slibuje mi, že by mi mělo vyjíti podlé mé vůle o to, což sem měl učiniti s Hazem. Půh. II. 356. — **s kým, čím (kam).** Vyšel jsem s bratrem do polí. V. s něčím na jevo. D. Nevím, jak to s ním vyjde. Us. Tč. S ním nemůže nikdo vyjíti *(lépe: se srovnati, se snášeti, se shodnouti).* D. Vyšel (stačil) s chlebem, s penězi (D.) do neděle; dle Brt. 2. vyd. 260. *lépe:* vystačil. S otcem vždy dobře vycházel (vz nahoře). Us. Andulka vešla (= vyšla) s kamarádkó, stál on tam Janíček za zahrádkó. Sš. P. 404. Což dle smyslu s předešlým výkladem na stejno vychodí. Sš. J. 13. V-ti s málem, *lépe:* vystačiti. Brt. — **čím.** Svým platem, málem v. *(lépe:* vystačiti). Us. Plody duševními život národa na jevo vychází. KB. 1. Srovnáním rukopisů vychází na jevo. Anth. I. 3. vyd. 4. Vycházejí z vod ustavným vespolek poražením pěny zbělelé. Troj. — **kudy.** V. přes práh domu. V. Skúlami v. BO. Duha barevná vyšla po zemi. Dač. I. 123. V. branou, Us., oknem, D., lesem. — **kdy.** A listové obranní aby po jistých rozsudcích a zápisech vycházeli. Zř. F. I. C. XXIX. O vánocích slunce v 8 hodin vychází. Ml. V. za tmy. Us. Ja už na druhý den vyšel na vodičku (utopený objevil se na vodě). Brt. P. 50. Po dvou letech teprv ze žaláře vyšel. Na Mor. Tč. A vyšel ten oheň v hodinu dvanáctou; Okolo třetí hodiny na noc vyšel oheň z domu. Dač. I. 71., II. 1. Na zejtří chtěl vyjíti do Galileje. Sš. J. 34. Za chládku vycházeti. Har. II. 65. Ze země *nocí* (instr. času) vyjíti. Výb. 400. Pravil, že *svým časem* z místa toho pravda vyjde a národ český ve svobodu uvede. Pal. Děj. III. 3. 255. Na velikou noc oheň vyšel v obědy. Let. 260. Otpustili je vycházeti v noci ven před svietem (ante lucem) na modlitbu hospodinovu. BO. Devátý den vyndú lidé z svých jeskyň. Pass. 14. — **za kým.** Ani za mnou ven nevyšla. Er. P. 99. Co bech ho (= u) vás dělal, dež za mnó nevendeš (nevyjdeš)? Sš. P. 215. — **proč, pro koho.** Já přece nevyjdu pro tebe za dvéře. Er. P. 221. Vyjdzi, sluho, pro stolici. Sš. P. 13. A to již s podivením vyšlo pro učeníky. Sš. J. 220. Protož slunce vyjde! Pro svoju dobrotu vynděš na psotu. Lipa I. 56. — **kde.** Oheň vyšel v (na) Novém městě. V. V té rodině mnoho vychází (peněz). Ml. Ve vodě olej na vrch vychodí. L. Bože, když vychodieše před ludmi tvými. Ž. wit. 67. 8. Oheň vyšel u vás. Us. Co sem se tam už nachodil až do omrzení a nic u něho nemohu vychoditi. Šd. Ty numera nevyňdú v loterii. Na Ostrav. Tč. Bude-li s to na statku

Digitized by Google

zděděném vycházeti (vystačí-li). Sá. I na Moravě vyšlo jest hnutí z Olomúce. Ddk. II. 395. Dal tisknouti znamenitou knihu, jíž jest v Čechách nikdy ještě v jazyku českém rovna nevyšla. Šd. exc. Nad hostýnskú horú vychází slunečko, nastokrát buď pozdravena, má milá matičko. Sš. P. 63. Na nebesích hvězdička vychází, že se nám narodil syn boží. Sš. P. 737. Na pokoji oheň vyšel. Arch. III. 370. Sítí v bahnitých místech vychází hojně. Kom. — **v čem (nad koho).** Vyšel v špatném kabátě. Us. Ve všem vyšel jest stvořitel nad stvoření (předčil je). Exc. I nevyndeš, Bože, v silách našich? Ž. wit. 59. 12. — **se kde** Měkká strana dříví by se hned **na** palcích vychodila. Vys. — **(komu) k čemu.** Vycházelo mu ku potravě na každý den 30 měr běli (spotřeboval). Br. Vyjde to k dobru mému věčnému. Sš. II. 159. Vyjde město ku zkažení, z kořena vyvrácení. Sš. P. 787. V. k ohlednutí. Bart. II. 24. Potajemné zlosti vyjdou ku známosti. Na Mor. Tč. — **při čem.** Nemůže při tom v. (vystačiti). D. Vyšel dobře při zkoušce (prošel). Us. Brt. — **se.** Hezky jsme se vychodili. Us., Ros. Vychodil se zámek u dveří (vyběhal se, pokazil se). Us. — **aby.** Vycházejí, aby vodu vážili. Br. — **sup.** Vyšel mordovat (zabíjet, Ben.) mudrců babylonských. V. — **inft.** Když vycházejí ženy vážiti vodu. Br. — **adv.** násilně (mocí) z domu v., Šm., v. šťastně, V., zhola (ničeho nedostati). D. Vyšel již vysoko lidský vtip. Kom. Dobře n. nedobře v. (dobrý n. zlý konec vzíti). V. Dobře n. zle s ním vychází z něm., *správně: shoduje se, snáší se, srovnává se.* Brs. 2. vyd. 260. Opatrně a ne kvapky Noë vyšel. Št. Věc zle n. dobře vyjde (nyní říkají: vypadne). Št.

Vyjití, n., der Ausgang. Viděl jsem to v. a skonánie. Ep. Pog. 32. Po v. (nach Ablauf) dotčených 25 let zase polovice desátku zúplna navrácena byla. Nar. o h. a k. Po v. dvou neděli po výpovědi. Kol. 35. A to do v. těch desíti let; Abyste ho do v. svrchu psaných 10 let zachovali. Zř. F. I. A. II. Že úřad ten po v. toho polouletí vzdáti chce. Ib. B. XXXI. Dycky mně bývalo veselé v. a včil mně zarostla cesta modrým kvítím. Sš. P. 576. Opat a konvent to staré město po v. těch desíti let vyplatili. 1533. Do vyjitie roku pořád zběhlého; Do v. tří let; Po v. času vypověděleho, nach Kündigungsfrist. Arch. II. 252., III., 321., IV. 206. (Šd). Cf. Hus II. 64. — **V.**, das Auskommen. Mám své v., **šp.** m.: mám od čeho živ býti. Brt. S. 170.

Vyjitřiti, il, en, ení = *jitřením vyčistiti*, auseitern, ausschwären. Jg.

Výjizd, u, m. = *výjezd.* U Opav. Klš

Vyjizda, vz Výnizda.

Vyjíždění, n., das Ausfahren, Ausreiten, der Auszug zu Pferd o. Wagen. — **V.** na se otázkami, das gegenseitige Zusetzen, Verfolgen mit Fragen. Kom.

Vyjížděti, vz Vyjeti.

Vyjížďka, y, f. = *výjezd na koni,* die Ausfahrt. Šp. Zde se nejednalo o říšskou válku, nýbrž spíše o dobrovolnou, přiteli prokázanou v-ku vojenskou. Ddk. III. 106.

1. **Vyjma,** y, f. = *újma,* der Abbruch. Tkadl. — **V.** = *výjimka,* die Ausnahme. Mor. Šd.

2. **Vyjma,** -ouc, přechod., pojí se s akkus. Dal mi všecko v. tři stromy (*ne:* tří stromů). Vz Vyjmouti.

Vyjmati = *vyjmouti.* Na Slov. Bern.

Vyjmenovati, namhaft machen, nach einander nennen. — **co odkud.** Mnoho kapitol vyjmenuje ze zákona. Chč. 375. — **čeho.** I jiných sousedů bych mohl v., **šp.** m.: jiné sousedy *(akkus.).* Km. — **co.** Br. Tak ještě několik způsobů smrti v-jí, jen aby berunku k odletení přijměli. Ces. mor. ps. 26.

Vyjmenovník, u, m. = *jmenovatel.* Na Slov. Bern.

Vyjmouti, *vyňmouti,* vyjmu (zastr. výmu), vyjmi n. vyňmi, vyjma (vyňma, ouc), vyjmul, ut (na Slov. vyjmán), utí; *vyjíti, vyníti, vyjati, vyňati* (Bž. 50.), jal a ňal, jat a ňat, jatí (na Slov.), ňatí, nětí; *vyjímati, vynímati, vyjímávati* = *vyndati, vybrati,* heraus-, ausnehmen; *vytáhnouti, vypsati,* ausziehen, aus den Büchern nehmen; *vysvoboditi,* ausnehmen, wovon befreien; *výminku učiniti, vyloučiti,* ausnehmen, bedingen. Jg. — **co, koho:** meč, Troj., žíly, rybí kosti. D. Viňme jeho. Ž. wit. 90. 15. Aby vyňal mě. Ib. 30. 3. Meč vyňali hříšníci. Ib. 36. 4. Sv. Martin vyjma meč velikú částku svého rúcha ukrojil. Pass. 983. Žádného nevyjímaje. Us. Dva případy vyjímajíc, mit Ausnahme von zwei Fällen. J. tr. Větu vyníti. Dch. Vyjma tu maličkosť. Us. Tč. Vyňal Barbarossa drahocenný diadem a odevzdal jej králi Vladislavovi. Ddk. III. 237. Přichází-li neznámá kterás v několika algebraických veličinách jako společný činitel, jest dobře ji v. Šim. 98. Pak rejistr jest vyněl (= vyňal), aby mně vypsal . . . NB. Tč. 52. Kdyby lze bylo srdce vyníti a Vaší milosti ukázati. Žer. 15. Tu rač své drahé masti vyníti. Mast. v. 24. Vyňmúc zástavu věnnú; A ta paní Margareta stojiec vyněmši list a řkúc. Arch. II. 501., IV. 346. Vyněm střiebrné klenoty a zlaté. BO. A druhý den vyněm dva penieze, to věz oznámiv starý i nový zákon, na němž jest obraz věčného krále. Hus. II. 338. — **co, koho odkud:** jádro ze skořipky, keř z vody, někoho z pokuty, z trestání, V., dítě z plen, z police koflíky, Kom., někoho z kázně, Br., něco z kapsy, Ros., něco z kněh (vypsati); Vyjals mi to z huby n. úst (právě jsem to chtěl říci); Jest mu podoben, jakoby mu ho z oka vyjal. Us. Z té žaloby i přísahy na kříži jsou vyňati všichni konšelé zemští . . . . O. z. D. Vyjmu jej z rova. Hr. rk. 129. Vyňali mu z hrachu slaniny a maso z polívky. Prov. Ze živých vyňatu býti (umříti). V. V. se z povinnosti. Šp. Makovníčky z pece v. (= vysazovati). Mor. Šd. Ach, můj Bože, s vysosci, cos to na mne dopuscil? Vyjal si mi z růže květ, byl mi milší než ten svět. Sš. P. 85. Z berní je a město jich vynímáme. Dač. I. 127. Klíče mi vyňali z podhlaví, zámky mi zotvírali na truhlách i pobrali. NB. Tč. 118. Jakož jeho z práva chce vynímati, toho jemu pan Jan dopustiti nechce. NB. Tč. 172. Zmíněnou zde nedatovanou listinu vyňal Boček z ji-

Digitized by Google

stého kodexu; Přece nechtěli sebe v. z obecného proudu; Výsada, kterouž vyňati byli ze soudné moci úřadů župních; Jich začátek vyňat jest z Kozmy; Tenkráte Soběslav vyňal z kostela v Občanech korouhev sv. Vojtěcha; Pořekadlo to vyňato jest ze života. Ddk. II. 325., III. 154, IV. 25., 119., 217., 324. Z podpaží hlavu v. Dal. 27. Jestliže tě kto bez tvého vědomie poručníkem ve dsky dětí a statku svého zapiše, měj k tomu, ať tě odvolá zase a vyňme z poručenstvie. Vš. Jir. 241. V. někomu kosť z boku. Chč. 613. Vyně meč z pravé bedry své; V. z nožnic meče své. BO. Své vyvolené z moci ďábelbelské vyňal; Z této řeči vynimám, že.... Pak přijde ďábel a vynme slovo z srdce jich, aby neuvěřiece spaseni nebyli: Ale z toho písma Antikrist chce svú knězie vynieti svým ustavenim; A z toho dále vynmi, že ...; Z té řeči můž vyňato býti za třetí kus, to věz: kterak má býti kletba. Hus I. 45., 311, II. 71., 258., III. 168., 226 (Tč.). V. z úst nepřietele někoho. Št. Uč. 102. V tom se omlouvá a vynimá z víry. Št. Vyňma z cizie ruky trn vsadiš v svů. Smil. Matčina modlitba z mořského dna vyjímá. Prov. Šd. V. někoho n. něco **od** něčeho, eximiren. J. tr. Nemá nižádné v světě dóstojenstvie koho od té pomoci vynieti; A že Kristus z panny duchem sv. jest počat, protož od toho pokušenie jest vyňat. Hus I. 144, II. 88. (Tč.). Od tohoto postu mdlí jsú vyňati. Št. Ř. 209. a. V. od soudu, O. z D., od poslušenství, L., od muk. Ms. — **co jak**. Zlé i s kořenem vyníti. Kram. Ne ta ruka, která poznenáhla, ale která rychle sáhla do plápolu, vyňala ji (lásku) bez bolu. Č. Nůž moci někomu z rukou v. Tkad. — **si co při čem** = *vyminiti si*. D. — **kdy**. Nezapověděl ve svátek klasů vynímati. BR. II. 219. b. — **abs.** Kamének do střevíce vpadlý, nevyjme-li se, tlačí. Kom. Žádný se nevyními a nezamítá. Pešin. — **Pozn.** Německé *es nimmt sich aus* překládá se z pravidla **šp.**: *vyjímá se*, ale tento překlad se nehodí, *správně* překládáme jej: Odtud se hudba příjemně poslouchá (**ne:** *vyjímá*); Krajina jest krásna ku pohledu (**ne:** krásně se vyjímá); milé podívání na krajinu. Cf. Ty moštěnský dvorku, svědčí ti dvorkem býť Ss. P. 303. To se pěkně nese. Os., Brs. 2 vyd. 260., Brt. S. 3. vyd. 170., Brt. Obojí I tak se vyjímá **šp.** m.: se zračí, se objevuje, vyniká. Jir.

Vyjmutosť, i, f., die Ausnahme. Šm.

Vyjuchati, *vyjuchnouti, vyjuchovati*. — **si**. Bystro si vyjuchnu, freudig aufjauchzen. Hdk. C. 323. — **se kdy**. Na svadbě se v-li, potom doma nouzi drali. Na Mor. Tč.

Vyka, *lépe:* vika.

Vykáceti, vz Vykotiti.

Vykačeniti, il, čn, ční = *vyklevetiti*, ausplauschen. U Místka. Mtl., Škd.

Vykačkování, n, das Zausen, die Abbeutelung. Bern.

Vykačkovaný; *-án, a, o,* abgebeutelt, gezaust.

Vykačkovati, *vykečkovati* (kečka = kštice) = *za vlasy vykrákati*, abbeuteln, zausen. Bern.

Vykadění, n., die Aus-, Beräucherung; Vertreibung durch Rauchen.

Vykaděný; *-ěn, a, o,* ausgeraucht, ausgeräuchert.

Vykadeřavěti, ěl, ění, kraus werden. Vlasy v-ly. Us. Tč.

Vykadeřaviti, il, en, ení, *vykadeřavovati*, kraus machen, kräuseln. — **co čím**: vlasy horkými kleštěmi. Us. — **kdy**. Na ples dali si vlasy od holiče v. Us. Tč.

Vykaditi, il, děn, ění = *vykouřiti, zakouřiti*, aus-, einrauchen, beräuchern; *kaděním vypuditi*, durch Rauchen vertreiben, herausrauchen; *kaděním spotřebovati*, durch Rauchen verbrauchen, ausrauchen. — **co**: pokoje, světnice. Sldk. 233., Ros., Bern. Již všecko kadidlo vykadili (spotřebovali). Brt. — **co čím**: pokoj kadidlem, Us., jizbu jalovcem, ausräuchern, Us. Tč., včely kouřem (vypuditi). Us. — **kde: ve** světnici. Us. Šd. — **se** = *vysmraditi se, usmraditi se*, feistend Gestank machen. Pes se vykadil. Jg. — **V.** = *vysrati se*, seine Nothdurft verrichten. Us. Bkř.

Vykadlubiti, il, en, ení, *vykadlubovati*, einen Baumstamm aushöhlen. — **co**: kus kmene = tak vydlabati, že jen vrchní vrstvy dřeva zůstanou, která kadlubem sluje. Lipa se vykadlubuje obyčejně na ovesní kadluby. Na Ostrav. Tč.

Vykahlovati = *špatně práci vyvésti*, verpfuschen.

Vykakati, o dětech, auskacken. — **co**: škrkavku. Us. — **se**. Us. — **se kam: na** podlahu, **do** hrnce.

Vykakrovati, eufemismus = *vysakrovati*, fluchen. — **komu**.

Výkal, u, m. = *kal, špína s něčeho tekoucí*, ausströmender Schmutz, zvl. a) *lejno*, Exkremente, der Koth, vz S. N.; b) *semeno člověčí, cham*, der Menschensamen. V MV. nepravá glossa. Pa. V-ly, Abfallestoffe, Ausleerungsstoffe: výkal lidský, menschliche Dejektion. Dch. Výkaly zvířecí a) tekuté (kapalné), b) tuhé; vyvážení výkalů. Zpr. arch. IX. 8, 10. Guľa roztrhla Hasana tak, že jeho krev a výkal poskvrnily i samého Alibega. Sl. let. II. 114. Tok, výtok výkalu (nemoc), der Samenfluss. V. Výkal ženský, V.; vykalování noční, tok výkalný. Lk. V. horký u mužského pohlaví, akuter Männertripper, v. přiječný, venerischer Tripper, černý, schwarzer Tripper. Ja. — c) **V.** *hvězd n. hvězdný*, die Sternschnuppe. Tak slovou malá zapálená, svítící tělesa, která po obloze letěti, tam mizeti aneb na zem padati vídáme. Jg.

Vykálati, vz Vykláti. — **V.** = *obíliti, oblíčiti*, tünchen. Na Slov. Němc.

Vykálati se = *vyskákati se* (jako telata), sich ausspringen. Ros.

Vykalendářiti, il, en, ení = *z kalendáře vyvrci*, aus dem Kalender ausmerzen. — **koho**. Husa v-li. 1643.

Vykalení, n., die Härtung. V. ocele. Us.

Vykalený; *-en, a, o,* gehärtet. V. ocel. Dch.

Vykálený; *-en, a, o* = *vypláchnutý*, abgespült. Sp.

Vykáleti, el, ení, vz Vykaliti.

Vykaliti, il, en, ení; *vykáleti*, el, en, ení; *vykalovati* = *z kalu vypraviti, vymáchati*, des Schmutzes entledigen, ausspülen. D. — **co**: prádlo (vymáchati). D. — **se** = *vyprázdniti se*, sich ausleeren, hofiren. Us. Kůže se vykalí, die Haut wird abgespült. Šp. Čekej, až se voda vykalí (kalnosť ztratí, bis es rein wird). Us. Tč.

Výkalní vůz, der Fäkalwagen. Dch.

Výkalný = *od výkalu*, Samen-. V. tok. Bern.

Výkalotok, u, m. = *tok výkalu n. chamotok*, pollutio, der Samenfluss. Rostl. III. a. 4., 13.

Vykalování, n., die Pollution, der Samenfluss. Rk. Vz Výkal, Výkalotok.

Vykalužiti se = *vylužiti se*. Šd.

Vykameniti, il, en, ení, *vykamenovati*, mit Steinen auslegen. — **co čím**. Chodník až k cestě tvrdým kamenem v. Na Ostrav. Tč.

Vykamenovati, vz Vykameniti. — **V.**, hinaussteinigen. — **koho odkud: z** města.

Vykáň, ě, f., ves. Arch. II. 452.

Vykanalisovati, kanalisiren. — **co**: město. Us. Tč.

Vykančúchovati = *kančúchem vypráskati*. — **někoho, někomu**. Mor. Šd.

Vykaňdati, ausplauschen. — **komu co, se kde**. Na Ostrav. Tč.

Vykaňhati, ausschmieren. — **co**: mnoho inkoustu v. D.

Vykání, n., das Ihrzen. Ml.

Vykanouti, ul, utí; *vy-, zamazati*, verschmieren. — **V.** = *kanutím vytéci*, auströpfeln. — **komu odkud**: **z** očí mu potok slzí vykanul. L.

Vykantořiti, il, en, ení, aufhören ein Kantor zu sein. — **V. si co**, als Kantor sich erwerben. Na Ostrav. Tč.

Vykántriť = *zahnati, vypuditi*, verjagen, vertilgen. — **co, koho**: ploštice. Mt. S X. 1. 50. Moravania konečne vydobyli město, vykántrili Pankrácov ľud a položili do Skalice svoju posádku. Mt. S. IV. 2. 6. Ubiedeni ľudia prosili, aby jich (zbojníkov) pochytat a v. dal. Dbš. Pov. I. 293.

Vykapalý = *který vykapal*, ausgetropft, ausgeträufelt. — **odkud**: voda z jahodek vykapalá. Jád. — **V.** = *vyschlý, vyzáblý, churavý*, mager, dürr. V. — **V.** = *vyhynulý, zcepenělý*, krepirt. Us. Vz Kapati.

Vykapání, n., die Austropfung. Šp.

Vykapaný; *-án, a, o*, ausgetropft. Us.

Vykapati, kapám a kapu; *vykapávati, vykapovati; vykapnouti*, pl, utí = *po kapkách vypadati*, austräufeln, austropfen, aussickern; *vyhynouti*, ausfallen, eingehen, abfallen, umkommen, krepiren. — **abs**. Již všecko vykapalo (po kapkách vyteklo). Ros. Všecky ovce vykapaly (pošly, padly). Mouchy už všecky v-ly (pošly). Us. Šd. Vykapete všeci jako mouchy (hanlivě řečeno). Mor. Šd. Zlá zelina nevykape (nezahyne). Mt. S. I 121. — **co** = *kapáním vyliti*, austropfen lassen, *udělati*, durch Tröpfeln gestalten, formen, auströpfeln. — **odkud**. Vykapali a shnili jim z úst jazykové (vyhynuli). Plk. — **co kam**. Vodu **na** stůl vykápnouti. Us. — **kde**. **V** kuchyni nám vykapaly už všecky mouchy; Ve dvoře panském vykapal všecek dobytek. Us. Šd. — **komu (proč)**. Bál som sa, že mi rod vykape. Teraz i ty to istô (= oženiť sa) urobit musíš, aby mi rod nevykapal. Dbš. Pov. I. 187. Že skrze tejto ženy čarodejstvie mne moja krava vykapala. Ssk. Let. sl. I. 94. — **kdy**. Keď tohoto ostatnieho princa neoženíme, tak **s** jeho smrťou celý královský rod vykape. Dbš. Pov. I. 188. — **co kam**. Vykapej to máslo **na** kašu; Vykapal olej na stůl. Us. Tč.

Výkapek, pku, m., *výkapky*, pl. = *pivo do škopíčku vykapané*, der Hansel, das Traufbier. Mor. Tč.

Vykápěný; *-ěn, a, o*, vz Vykápěti.

Vykápěti, ěl, ěn, ění = *z kápě svléci*, die Kappe abnehmen, auskutten. Vykápěný mnich, který kápi (sukni mnišskou) shodil aneb z ní pro nehodnosť vystrčen byl. Ros.

Vykapkati = *vykapati*. Bern. Také na Mor. Tč.

Výkapky, *úkapky*, ův, m., pl. = *podčepky*, das Traufbier, der Traufwein. Jg., Suk. Vz Výkapek.

Vykaplaniti, il, ění. — **si co**, als Kaplan erwerben. — **V.** = *vykapouniti kohouta*, kappen. Na Ostrav. Tč.

Vykapounovati, il, ěn, ění, *vykapouniti, vyřezati, vyklestiti*, kapaunen, auskapaunen, kappen. — **koho**: kohouta.

Vykapsiti, il, en, ení, *vykapsovati* = *kapsy vyprázdniti, obrati*, aussäckeln. D. — **koho (čím)**: karbanem. Sych. Jarmark člověka dycky vykapsí. Na Ostrav. Tč.

Vykarabáčovati = *vymrskati karabáčem*, aus-, abpeitschen, wegpeitschen. — **koho odkud**. Ros.

Vykarabatiti = *kostrbatým učiniti*. Ros.

Vykárati, durch gute Zucht ausbilden, bessern. — **koho** (káráním vycvičiti). Ros.

Vykarbaniti, il, ěn, ění. — **co na kom**, durch Kartenspiel gewinnen. Jg.

Vykarbovati = *karbováním vyhoblovati*, aushöhlen, aushobeln. — **co čím**: uběrákem. Jg.

Vykarhati = *vyhřešiti*, ausschelten. Ros.

Vykartáčovati, ausbürsten. — **co čím**: klobouk jemným kartáčem. — **co komu**: kabát. Us., Šd., trubici. Hrm. 120.

Vykartiti, il, ěn, ění = *vytínati, vysekati, vymýtiti* (o stromoví). Us. u Rožnova. Kd. — **V.** = *zahubiti, zničiti, vyploniti*, ausrotten, zu Grunde richten. Na mor. Valaš. Vck. — **se** = *ztratiti se, zmizeti* (sich verlieren, schwinden; o plevelu, o hmyzu a žížalách). Na mor. Valaš. Vck.

Vykarvačovati, hinauspeitschen. — **koho odkud: ze** světnice. Na Ostrav. Tč. — **komu kdy jak: po** nohou na šmigrust. Na Ostrav. Tč.

Vykasaný; *-án, a, o*, aufgeschürzt. Lehce v-ný, leichtgeschürzt. Dch. V. šat, Vrch., sukně. Šd. V. vnitřnosti (vyňaté). Na Mor. Šd. V. rukáv košile.

Vykasati, kasám a kaši; *vykasovati* = *vyhrnouti (nad pasem vytáhnouti*. Ros.), aufschürzen, aufstreifen. — **co**: šaty, Bern., rukávy od košile. Zlob. V. střeva (**ze sebe**) =

Digitized by Google

vyžuti, vyníti. Mor. Sd. Vykasali rukávy, podkasali kolena a prichytili sa do roboty. Dbš. Pov. VII. 29. Nebojme sa, chlapci, nebojme sa psoty, vykašme rukávy, hajde do roboty. Sl. spv. III. 107. (Šd.). — **se** = *vyhrnouti se.* Us. — **se odkud.** Nemilí hosté sa z izby v-li (= odešli). Na Zlínsku. Brt. — **si co:** šat. Us. Ktk., Tč. — **co si jak:** rukávy až po loktě, Mor. Tč., kalhoty až po kolena. Us. — **si co kde.** Sukni si po boku v. Er. Sl. čít. 30.

Vykasirovati co *(skasirovati, zrušiti,* kassiren; 2. *promrhati,* vergeuden). Ros. — *Vykasovati = promrhati.* Ros.

Vykasovati = *vykati,* ihrzen. Na Slov. Bern.

Vykášeti, vz Vykositi.

Vykašlání, n., das Aushusten.

Vykašlaný; *-án, a, o,* ausgehustet.

Vykašlati, kašlám a kašli; *vykašlávati, vykašlovati,* aus-, heraushusten; **se,** aufhören zu husten. — **co:** krev. Us. — **co odkud.** Vykašli z hrdla, co tam máš. Us. Tč. — **se z čeho** (durch Husten los werden): z nemoci. Mus. Ze všeho se vykašle (vylže). Ros. Ne hned se z toho vykašle (z té nemoci, z té škody, příhody). Vz Nesnáze. Č., Mus. Vecpe se vám ten tak sukovatý klam do hrdla, že se z něho, dokad živi budete, nevykašlete. 1615. Mus. 1880. 475. Lid z pohaniny (= z pohanství), kteréž v Babyloně nabyl, ne ihned se vykašlal. 1617. — **jak.** Po drobno vykašlovati, hüsteln. Na Ostrav. Tč.

1. **Vykati,** *vykávati,* od *vy* (vy říkati), ihrzen. — **komu.** Us. Oni si vykají. Us. Tč., Šd.

2. **Vykati,** *jenom ve složeninách:* odvykati, ob-, při-, na-, zvykati. Jg.

Vykatovati = *vymučiti,* erfoltern, ermartern. Jg.

Výkaz, u, m., v obec. mluvě: *vejkaz* = *vykázání,* der Ausweis, die Konsignation, Anweisung, die Tabelle. J. tr., Nz. Výkaz úřední. Kř. Stat. 2. V. hlavní, zevrubný (die Specifikation). J. tr. Výkaz o výsevu, o sklizni a mlatu; Nemá žádného výkazu. Us. Dch. V. (seznam) přítomných, die Präsenzliste; v. večerů, v. nocí měsíčných, das Mondscheintableau. Šp. V. cesty, die Instradirung. J. tr. V. stravovní, Speisetabelle, prodeje kolku, Stempelverschleiss-Ausweis, dlužného kontribučenského obilí, Steuergetreideschuldenausweis; v. dluhů, Passivforderungsausweis, Passivausweis, týdenní, Wochenausweis, výsledku hospodářského, Wirthschaftserfolgs-, změn stavu, Standesveränderungs-. Šp. Výkaz souhrnný, Total-, k pochodu, Marschroute, potřebných naturalií, Naturalienerforderniss-, mužstva, Standesausweis. Čsk. V. přeplatků, Überzahlungs-, v. hodin jízdy, Stundenpass, sirotčí, Pupillartabelle, v. nedoplatků, Restenausweis, v. způsobilosti, Qualifikationstabelle, v. konečný, Final-, v. výtěžku mléčného, plaveb. Šp. Dle výkazu. Zlob., Šp. V. uchazečů či žadatelů, die Kompetententabelle, v. stavu pokladničného, der Kassastandausweis, v. náležitostí, der Gebührenausweis, v. čtvrtletní, půlletní, celoroční, v. změn v poplatcích, der Gebührenveränderungsausweis, v. o nakládání s hmotami, der Materialgebahrungsausweis, v. předchozí, der Präventivausweis, v. omezovací, der Einschränkungsausweis, Šp.; v. ubytovací, der Belegausweis. Čsk. Na tvůj výkaz nic mi nedají. Bern. V. hospodaření, účetních výsledků, příjmův a vydání; v. změn v poplatcích, nálezu, Šp., v. zadržalostí (neodbytých, nevyřízených věcí). J. tr. V. z nečeho, **lépe:** něčeho. Jv. — V. *v lesnictví* = vykázání i. e. ustanovení trávy n. dříví za plat, der Gras-, Holzausweis. Jíti na v. Us. Dch. V. vyplatiti. D. Koupil v lese výkaz. Jd.

Vykázání, n., der Ausweis. V. cesty, vz Výkaz. Vedlé v. smlůvy (smluvního listu). Arch. II. 272.

Vykázanosť, i, f., die Passirung. Šm.

Vykázaný; *-án, a, o,* aus-, angewiesen. Pohyb na v-né dráze. ZČ. I. 126. Vykázaná mzda; vykázanou práci udělati; vykázané místo (Kom.). Us. — **komu.** Povinen jest vytrvati na místě sobě v-ném. Ddk. II. 45. Dříví správci v-né.

Vykazatel, vykazovatel, e, m., der Anweiser. D.

Vykázati, vykáži, vykaž, **že** (ic), zal, án, ání; *vykazovati, vykazovávati = ustanoviti,* anweisen, bestimmen, ausmessen, zutheilen; *dokázati,* er-, ausweisen; *vyhnati,* fortjagen, aus dem Hause weisen; *kázání dokončiti,* zu Ende predigen; **se** = *ukázati se,* sich zeigen, sich sehen lassen; *prokázati se,* sich ausweisen, sich legitimiren. — **abs.** Však ste vy vykázali (= dokázali)! Lipa I. 120. — **co:** peníze (vypověděti); Vykázal všecko (zodpovídal se ze všeho). Na Zlínsku. Brt. Potřebné k něčemu peníze v. (anweisen). Ddk. III. 28. Nepravdivosť věci v., etwas Lügen strafen. Dch. V. cestu, instradiren. J. tr. V. byt (= vypověděti, kündigen). Mor. Tč. — **co komu (kde):** dříví v lese. Us. V. někomu místo, cíl, D., pole, Bern., dceři výbavu. Sych. V. cestu listům, osobám (= poslati je vykázanou cestou), instradiren Briefe, Personen. J. tr. No, ale počkaj si ho, veď ti já ukážem; Doma si bol sveril ženu na jednu starú babu. A počujte len, čo vám tá stariga teraz vykázala (= dokázala, vyvedla)! Dbš. Pov. V. 19., 35. V. někomu roční služné. Posp. Vykázal jsem si 15 zl., které u nás pro postního kazatele jsou založeny, als Prediger erwerben. Šd. Tento desátek hodlal Vratislav v. novému biskupství co první nadání jeho; Příručímu biskupu mohl arcibiskup mohučský vždy Moravu v.; Na něm záleželo, aby všeobecnému proudění určitý směr vykázal; Taky jim na místě služného byly statky na Moravě vykázány. Ddk. II. 209., 309., III. 146., IV. 208. (Tč.). Ve třídě páté jenom dvě hodiny do téhodne češtině vykázány jsou. KB. V. — **co komu k čemu.** Ondřej upokojil Belu vykázav mu veliký kraj k výživě; Vedlé kterých (usnesení) náleží biskupům suspendovaným v. část důchodů jich diocesí k výživě. Ddk. II. 197., 251. (Tč.). Přistěhovalcům území k výživě a k obývání v. Šb. — **kdy.** Za půl druhé hodiny už se mohl vykázať, die Predigt beendigen. Us.

Digitized by Google

Šd. — **co za co**: cenu za něco. Sych. Něco za vzor v. Kom. Do Sas, kdež mu Altenburk za sídlo vykázal. Ddk. III. 144. — **co komu na kom**: dluh. Ros. — **co komu odkud**: 100 zl. ze svých důchodů někomu v. Us. Měsiční mzdu z obecného měšce někomu v. Sych. V. koho z domu = vyhnati. Bern. — **koho proč** (z domu): děti pro neposlušenství (vyhnati). Kom. — **co jak**: *právem* (tvrditi), D., příklady. Kníže Bedřich r. 1186. klášteru ve Světlé pozemky vykázal *obejitím* hranic za přítomnosti hradního. Ddk. IV. 141. — **co, se čím**: listem křticím. Us. Podobnou privilejí nemůžeme se v.; Výprava jeho vykazuje se mnohými vadami. Ddk. IV. 265., V. 353. Dětem propasť ložem v. — **se z čeho**. Vykázal sa ze všeho (zodpovídal se). Na Zlínsku. Brt. — **že**. Vykazoval, že . . . (= vypovídal před svědky, na soudě a p.). Na Zlínsku. Brt. Měření v-lo, že . . . ., die Messung ergab, dass . . . Dch.

Výkazek, zku, m. = *výkaz*. Úpl. trest. zák. 16.

Vykazení, n. = *vyhubení*.

Vykazený; *-en, a, o* = *vyhubený*.

Vykaziti, kaž, ze (ic), il, žen, ení; *vykažovati* = *ztupiti*, stumpf machen. — **co**: nůž, kosu, břitvu. Ros. — **se komu**. Všecky zuby se mu vykazily. Us. Brt., Mt. S. I. 47. — V. = *vyhubiti*, zerstören, verwüsten. Na Slov. V. les. — **co**. Od polednej strany neprjátel sa hrozí, že našu milů vlasť slovenskú vykazí. Sl. ps. (Tč.). — **co odkud**: stromy ze zahrady, ryby z vody, ausrotten Na Ostrav. Tč.

Vykázka, y, f. = *seznam pro patrnost něčeho* (daně ze stavení), der Ausweis; *vysvědčení, čím se může vykázati*, das Zeugniss. Us. Tč. V. na zboží, der Waarenausweis, Nz., dříví, der Holzausweis. J. tr. Vz Výkaz.

Výkazné, ého, n. = *plat za výkaz*, das Anweisegeld, Forstrecht. D.

Výkazník, u, m., *adressář*, der Schematismus, das Adressenbuch. Čsk. V. vojenský. Čsk.

Výkazný, Ausweis-, qualificirbar. Dch. V. zboží (které třeba po vstoupení do země vykázati), das Ausweisgut (im Eingange). J. tr. Půhončí pohoněnému na soud skutečně list výkazný doručil. Tč. exc.

Vykazovací, Nachweisungs-, Liquidirungs-. Šm. V. sloupec, die Ausweisungskolonne. Šp.

Vykazovač, e, m. = *výkazník*. Šm.

Vykazování, n., die Anweisung. Jg.

Vykazovatel, e, m., vz Vykazatel.

Vykazovati, vz Vykázati.

Vykazovka, y, f., die Bolette. Šm.

Výkazovna, y, f., die Anweisungsanstalt. Šm.

Vykdákati, *vyvdákati*, ergackern. — **co**. Kura svoje vajco vykdače. Mor. Tč. — **co na kom**, erbetteln. Us.

Vykecati, *vykecnouti*, cnul a cl, ut, utí = vykydnouti, na hromadu vyklopiti. Cf. Kecnouti. Us. Šd.

Vykefati, vykefovati co, ausbürsten. Na Slov. u Piščan. Tč., Bern.

Vykejdovati, erdudeln. — **si co**. Již vykejdoval = *přestal kejdovati*, ausdudeln. Jg.

Vykejklovati = *kejklováním dobyti*, ergaukeln. — **si co**. Us. Již vykejkloval = kejklování skončil, ausgaukeln, aufhören zu gaukeln.

Vykeliti, il, en, ení, *vykelovati*, ausstossen. — **si co čím**: zub pádem na kameň. Na Ostrav. Tč.

Vykendati něco = *vyzvoniti* (s nevolí řečeno), *vyžvaniti*, ausplauschen. Všecko v-li. Us. u Kr. Hradce. Kšť.

Vykéř, vz Vikéř.

Vykev, vz Vika.

Vykl, a, m., osob. jm. Vykl, rodič zdejší, vyznal, že . . . NB. Tč. 165.

Vyklábositi, il, en, ení = *vyklevetati*, ausposaunen, ausplaudern, ausklatschen. — **co komu**. Jg., Us. — **se kde**, sich satt plauschen. Na Mor. Tč.

Výklad, u, m. = *vyložení, vykládání*, das Auslegen, die Auslegung. V. zboží. Jg. — V. = *náklad*. Berg. — **V.** *něčeho nesnadného* = *vysvětlení, vyjasnění*, die Erklärung, Auslegung, Deutung, Interpretation, Explikation, Exegese, Aufklärung, Erörterung, Auseinandersetzung. V. Výklad učiniti, udělati; výkladem vysvětliti; krátký v. některé věci; v. knihy. V. Krátký v. filosofie. Kom. Výklad slova (vyznamenání). První v. nebezpečný (ne dobře uvážený). Ros. Kterýžby tomu majestatu nějaké postranní v-dy dávati směl; V. postranný a zatmělý. Skl. II. 11., 31. V. na knihu udělati. D. V. = řeč ranní v kostele, die Exhorte, Frühpredigt. Dnes měl pan farář v. (vyložení evangelia). Us. V. — **čeho, nač**. Nz. V. na právo země české. O. z D., Anth. Jir. I. 3. vyd. IX. — V. tvrdý, nesnadný. Nz. V. řeči, snů. Šm. V. strojený, libovolný, Us., příležitostný, grammatický, KB. IV., V., etymologický, věcný, slohový, aesthetický, logický, rozšiřovací či extensivní, obmezovací (restriktivní), opravný (korrektivní), authentický, usualní, legalní, Us., slovný, Stč. Zmp. 652., prostý, srozumitelný, vědecký, popularní či prostonárodní. Dk. P. předml. a 123. Tvrdý, nesnadný v., schwere Erklärung einer dunklen Stelle; v. ten státi nemůže, kann sich nicht halten, ist nicht haltbar. Nz. Po mnohých v-dech a obapolných přisahách se zase smířili. Ddk. II. 423. Chodil tam na svačinu i na výklad (pojedl a poklepal si tam). Šml. K tomu dává starý letopisec ten v., že . . . Pal. Děj. V. 2. 329. Protož u v-dě viery řekl sem, že moci shřešiti jest viece nemoc nežli moc; V. na ono slovo; V-dem desatera božieho přikázánie učí právě činiti; V. ne tak se brzy přijme bez založenie, protož chci vždy prve čtenie položiti a potom v.; S tímto v-dem jde sv. Řehoř; A Boha, jehož sú v-dem sv. písma nepoznali, v lámání chleba sú poznali; Pakli komu se lépe co zdá neb v. nahodí, chvála Bohu, rád jsem tomu. Hus I. 88., 260., 358., II. 2., 65., 140., 216. (Tč.). V. na něco učiniti. Cbč. 625. Dlouhý v. krátký příklad. Prov. Šd. Slova tak vyložiti, aby s výkladem tím všudy obstáti

Digitized by Google

bylo. Kom. D. 132. Lepší dobrý příklad nežli písma v. Mt. S. I. 126. V. ten příčen jest spojitosti; Nesčíslné výklady o větách těchto vyneseny byly; V. ten jest proti pravému slov významu a tím více proti spojitosti a účelu řeči. Šš. Ms. 32., 43., 74. (Hý.). Tudy dáváme s vulgatou prvému v-du předek; V. místnější, dopadnější; Leč prvnější v. se co obecnější zamlouvá; Obojí v. na jedno vyniká, geht auf eins hinaus; V. učiniti o přečteném proroctví; Podrobnosti v-du neuvádí; Výklad ten nijak není oprávněn; V. ten, podlé něhož slova Páně nějakou výtku na učeníky sčítají, neobstojí s pravdou; Tomuto v-du nasvědčují slova; Namítají jiní ale proti v-du tomu, že . . .; V. prvnější zdá se předkovati; V. oklepaný, všední, uličný; Pravý slov těch v.; V. ten docela protiví se spojitosti a povaze Fariseů; V. ten docela jest násilen; Ač i tento v. téměř na stejný rozum naráží. Šš. I. 6., 11., 36., 62., 102., 104., 110., 119., 50., 203. (Hý.). Nucený v. ten však zdá se namykati na náhled Manicheovců; Leč v. náš přiměřenější jest; Rozdíl výkladů není velik, ač první v. přednosť drží; V. ten těsný jest; Aniž také obstojí v. ten; V-du tomu odporuje význam částice; Ve v-du slov těch Bratří poněkud klopýtli; V. ten s v-dem vulgaty v jedno se sbíhá a proti v-dům jiným dobře obstojí a ovšem přednosť sobě vymáhá; A to jest nejprůvodnější v. slov oněch; Slova ta nejednoho v. došla; V. ten se potýká s tím, co Pán ve verši 6. o sobě praví; Avšak v. ubližuje významu dotčených dvou slov, ale i v tom vaden jest, že . . .; Leč v. ten užší jest než slova Páně zaměřují; V. ten dosti příhoden jest; V. zkroucený a zamotaný; Ariani se v-du podobného podjali; V. prvnější hledaným se býti na oko vidí; Obšírný v. tento příčí se výroku; V. ten jest hledaný a nucený; Leč v. ten svévolně si vede; Tak rozličných v-dů dochází slovo sláva; Slova ta jsouce záhadna nejeden v. vyvolala; Leč ty a takové v-dy o své váze necháváme; Slova ta došla v-du nešťastného a nekalého. Šš. J. 15., 18., 24., 25., 49., 144., 226., 227., 230., 233., 236., 238., 251., 260., 264., 265., 269., 297., 305., 30. (Hý.). U v-du věci té mnoho tajemstvím ostává; Jest to v. slov ode Petra učiněný; V. ten neliší se od prvnějšího; V. tento zdá se nejvíce dopadati; Slovu *aneb* novou věc uvozujíc nadržuje v-du výše zmíněnému; Kterýžto v. slovům násilí činí; Leč vymyšlení výkladové před přirozeným slova dotčeného významem obstáti nemohou: Toho v-du vymáhá verš 22.; V. ten nemá ve mluvení žádného základu; Toliko v. ten ochabuje a oslabuje výraz onen; V. sv. otců smyslem vyšším, pod literou utajeným, duchovním jest, a s tímto dobře obstáti může; Všeliký přirozený té věci v. nemožným a směšným jest; A výklad tento poslední lépe přiléhá ku spojitosti řeči a k účelu apoštola: To čtení povstalo jenom pro ujemnění v-du; Ale i jiný v. se tu nepravě vynáší; V. zavrci, odmítnouti; V. posledníjší jenom vazbou lehčeji plyne: (Ti) výtečnými epištoly té v-dy prosluli. Šš. Sk. 20., 23., 28., 31., 38., 40., 42., 43., 68., 104., 144., 156., 214., 236., 241., I. 18 (Hý.). Nedivno, že v nejeden v. se vydávají; Slova ta mnohému v-du podrobena jsou; Pominouce jiných v-dů tu dva toliko předložíme, jakož nyní upovšechněných; V. první zdá se místnějším býti, jakožto vyšlý od samého apoštola; Tudy nejeden v. se tu vyskýtá; Avšak apoštol na ten n. onen v. slov žalmových neohlédá se; Nesličný v.; Ani tento v. nepřiléhá k výrazům apoštolovým; Nejeden v. o tom vynesen; O jiných v-dech pomlčíme; Výklad příjemný a vhodný, leč filologové proti němu namítají; Jakoby v-dy vyvrátiti chtěl; V. tento jest velmi vhodný a přístupný; A tento v. příléhlejší jest; V. tento příhodnější jest a slovu *καρπός* dopadnější; Místnější v. pojedinělých slov nemálo nesnází způsobil vykladatelům; Toho výkladu se drží a v. ten nemálo zobyčejněl; Ten výklad srovnává se s předmětem; Ale obojí v. ten není shoden a schoden s kontextem; Ale prázdný ten a nicotný v. potýká se s vazbou. Šš. I. 20., 21., 26., 27., 42., 46., 47., 52., 70., 73., 74., 83., 108., 115., 127., 160. (Hý.). Ale takovýto v. čelí a zří proti celému důvodnění sv. Pavla; Prostěji se nese výše položený v.; Od v-du ustoupiti; Schází se s v-dem tím věta; V. lahodný; Máme tu authentický v. apoštola duchem sv. osvíceného; V. nepravý a opovrhlý; Odtahujíce se zde nevhodných a nemístných v-dů díme; To je nejbližší v.; Nyní to činí jinotajným v-dem příběhů ze života Abrahamova; Leč v. ten ustoupá prvějšímu; Leč v. ten tautologický jest; Nevkusný v.; Větu tu nejeden postihl v.; My ku přednějšímu v-du se přirážíme; To vysvětluje dostavným v-dem; Mnohem nepravějším a zhola bludným jest v. těch, kteří . . .; Ty v-dy snadně odbyti možno; V. tento spoléhá na pavučinách marných výmyslů pantheistických vykladatelů: Avšak v. ten podivínstvím zavání; Vrátkosť toho v-du na bíledni jest; Tomu v-du nic nevadí; V-du toho se třímá sv. Zlatoúst; První v. tu jediné práv jest; V. ten je libovolen a tudy neoprávněn; Tak jedni vysvětlují slibným, an snadně přístupným v-dem; Aniž rozvratným a nejapným v-dům místa dávati; Leč ti a jiní v-dové nucení, točití, motaví a zadrhliví jsouce prvnějšímu místo postupují; Leč v. prvý nad jinými obdržuje; Odchoden a neprav je v. onen; Nejvíce odchází v. ten, jenž . . .; Výklad ten odporuje jazyku a mluvě; V. skroutilý; Poslední v. ode mnohých se přijímá a dosti slibným jest a přijímatelným; V. ten čelí proti mluvení řeckému. Šš. II. 20., 21., 31., 32., 37., 40., 44., 48., 50., 56., 59., 66., 80., 84., 90., 91., 93., 101., 109., 126., 129., 134., 160., 161., 201., 206., 209., 238., 241. (Hý.). — V. *na jiný jazyk = překlad*, die Uibersetzung, Version.

Výklada, y, m. = *otevřhuba*, der Maulaffe. D.

Vykládací, *vykladací* stůl. V. návod, interpretirende Methode. Nz. V. věta, enunciatio explanativa, Nz., pravidlo, die Auslegungsregel, J. tr., karty, Hs., spojka. Šš. Sk. 13.

Vykládactví, *vykladactví*, n. = *vykládatelství*, exegetika, die Exegetik, Hermeneutik, Auslegekunst, Interpretationskunst. Nz.
Vykládač, *vykladač*, *vykladatel*, e, pl. -lé, m. = *kdo vykládá*, der Auslader, Ausleger. V. zboží. Us. — **V.** = *vysvětlovatel*, interpres, der Interpret, Erklärer, Ausleger, Deuter, Exeget, Schriftausleger. BO., BR. II. 7. a., Nz. V. slov. Hus III. 260. V. písma. Ler., D., Hus III. 235. V. snů, cizí řeči (tlumočník). V. — **V.** = *překladatel*, der Uibersetzer. Br. — **V.** *v mathem.*, der Exponent. Vz Výklad.
Vykládačka, *vykladačka*, y, f., die Ausladerin, Auslegerin. — V. na Mor. a Slov. die Erzählerin. Šd. Má každá dědina svojích vykladáčov mužských i vykladáčky ženské. Mt. S. I. 206. Tajemství všech teď mi v. kazatel můj, chrám i svatyně. Koll. I. 64. V. karet, die Kartenschlägerin. Dch. Cf. *Vykládač*. — **V.**, *vykládalka* = *pokoruvačka*, ein Klageweib. Vz Vyložiti, Vykládání. Na Slov. Šd.
Vykládačný, *vykladačný* = *výkladný*, *vykládající*, erklärend. V. knižka, Bern., sloh. Jg.
Vykládačství, *vykladačství*, n. = *vykládactví*. Nz.
Vykládalka, y, f., vz Vykládačka.
Vykládání, n., die Auslegung. V. zboží. Us. — V. mramorem atd., die Bekleidung, Auslegung. Vz Vlšk. 97., 100. Papír k vykládání sudů, das Fasspapier. Šp. — **V.** = *vysvětlování*, die Erklärung, Auslegung, Deutung. Vykládání práv, Kom., snů, D., řeči. Bern. Aby k vaší královské obmyslnosti všeho práva vydání, v. a vylíčení od nynějšího času potom vždy příslušelo. CJB. 283. V. karet. Us. Zítra bude v. (neopakuji svých slov. Vz Nepozorlivý). Č. O v. práv, kšaftu, smluv, vz Rb. 274. V. písma. — **V.** = *překlad*, die Uibersetzung. V českém latiny v. obratnějším byl Štítný. Mus. 1880. 468. — **V.** = *nariekání*, *nářek nad zemřelým při pohřbě*, das Wehklagen beim Begräbnisse. Na Slov. Něme.
Vykládaný; *-án*, *a*, *o*, ausgekleidet, ausgelegt. V. dílo, D., stůl (květovaný), V., strop. Kom. V. stěna, stolek, podlaha, getäfelt. Dch. — **čím.** Podlaha mramorem vykládaná. Har. Tabule ze stříbra a zlata slité, mnohými drahými kameny a perlami v-né. Brt. S. 154. Ta cestečka ušlapaná, rozmarjanem vykládaná. Ss. Slez. Šd. Hole, hole můj kůň vrany, kostečkami v-ny. Sš. P. 271. Víko kadidelnice jest kameny bohatě vykládáno. Mus. 1880. 393. Dřívím vykládaný, getäfelt. Dch. Iasonův povoz září zlatých skvostů v-ný. Dch. Stěny drahým kamením v-né. Us. — **jak.** Podlaha pestře vykládaná. Čch. Bs. 69. — **V.** = *vysvětlovaný*, aufgeklärt. Us.
Vykládatel, *vykladatel*, e, m. = *vykládač*.
Vykládatelka, *vykladatelka*, y, f., die Auslegerin; die Erklärerin.
Vykládatelský, *vykladatelský*, Interpretations-. V. umění. Nz.
Vykládatelství, *vykladatelství*, n., die Hermeneutik, Exegetik. Rk.

Vykládati, vz Vyložiti.
Výkladce, e, m. = *vykládač*, *tlumočník*, der Ausleger, Erklärer, Hermeneut. Sš. J. 12.
Výkladčí = *exegetický*, exegetisch. V. částice. Sš. J. 269.
Výkladec, dce, m., die Auslage, der Auslagekasten, *výkladek*, *výkladní skříň*. Šp.
Výkladek, dku, m. = *vyčnívající ozdoba na zdech a římsách*, der Uiberschlag (in der Baukunst). Us. — **V.** = *výkladec*.
Výkladiště, ě, n., der Ausladungsplatz. Šm.
Výkladka, y, f., der Auslageschrank. Šm.
Výkladna, y, f., die Auslagshalle. Rk.
Výkladně = *výkladným způsobem*, auslegungsweise. V. to takto zní. Zlob. Tabita v. slove dorkas. ZN. — **V.**, na Slov. = *jasně*, *zřejmě*, deutlich. Bern.
Výkladní, **-dný** = *k výkladu patřící*, Auslegungs-. V. trh. Zlob. Ráno je trh na dobytek, odpoledňa výkladní (na zboží kupecké). Na Zlínsku. Brt. V. okno na zboží, das Schaufenster, skříně, der Auslagekasten. Dch. Nebudeme čekat výkladního (i. e. trhu = až do dvou hodin, poněvadž v tu dobu kramáři své zboží vykládají). Mor. Kch. Odtud: Ten má dnes výkladný den (má dnes mnoho vykládati = povídati). Mor. Dšl. Zdivo z výkladních kvadrů stavěné. Zpr. arch. VIII. 112. — **V.** = *vysvětlující*, erklärend, Auslegungs-. V. řeč, Ros., v. způsob čtení, Zlob., umění, Bern., úsudky (exponentes). Marek. V. důkaz, erörternder Beweis. Dch. V. částice. Sš. Sk. 186. (Hý.). *Ducha sv.* jest tu genitiv v-ný. Sš. Sk. 30. (Hý.). — **V.** = *světlý*, hell, klar, deutlich. Na Slov.
Výkladnice, e, f. = *umění, jež učí o znamenich sličného významu domakávati se*, die Hermeneutik. Mark. Log. 143. Vz násl. — **V.** = *výkladna*. Rk.
Výkladnictví, n. = *výkladnice*. V. vyšetřením smyslu se zaměstnává. Mark. Log. 193.
Výkladničí, Exponential-.
Výkladník, u, m., der Exponent. L.
Výkladnost, i, f., die Auslegbarkeit. L.
Výkladověda, y, f., die Exegetik. Ssk.
Vyklamati, klamám a klamu; *vyklamávati* = *vylhati*, erlisten, durch Betrug erlangen. Št. — **co na kom čím**: slib. Troj. — **koho kam.** Teraz prešvihnite popred dieru, abysme draka vyklamali von. Dbš. Pov. I. 4.
Vyklaněti si co, durchs Bücken, Komplimente erlangen. Chtějíc sobě obroky neb dary biedně vyklekati, vyklaněti, vymodliti a vyctiti. Hus I. 75. — *Vykláněti* **co odkud**: hlavu z prostěradel. Chč.
Vykláněti se, ěl, ění = *poklony činiti*, tiefe Bücklinge machen. Hluboce se v. Lesl. leg. 113.
Vyklapati = *klapaje vymoci*, erklappern. — **si co.** Ros.
Vyklápěti, vz Vyklopiti.
Vyklasalý = *ochlestalý*, *viklavý*, wackelig. Us. u Petrovic. Dch.
Vyklasený; *-en*, *a*, *o*, in Aehren aufgeschossen. V. ozimina. Phld. III. 1. 4.

Digitized by Google

Vyklasiti, il, en, ení = *klasů zbaviti*, der Aehren berauben. — **se**, in Aehren aufschiessen. Us. Tč.

Vyklasnovaný = *oklasnovaný*. V. snop. Vz Vyklasnovati. Mor. Šd.

Vyklásnovati = *oklasnovati*, die Aehren in der Garbe ausklopfen. — **co**: snop. Mor. Šd.

Vyklásti, vz Vyložiti. Na Slov.

Vykláti, *vyklati*, vykoli, vykůleš, 3. pl. -lí; vykol, klal, án, ání; vykálati = *vybodnouti*, ausstechen. — **co komu**: oči. Brikc., Koll. Dej mi pravého přítele a **při** něm mi třeba oči vykol. Č. M. 231. Nechoď, šohaji, v noci, vykoleš si oči. Sš. P. 291. Nikda vl'k vl'kovi oko nevyklal; Chcel sa prežehnat a vyklal si oko. Mt. S. I. 93., 125. Cisár mu dal oči vyklat. Mt. S. I. 27. Vykolem si oči. Sl. ps. 183. A ti by radšej dali si oko vyklat ako o koňa prist (přijíti); Dáme sa ti najest a napit, ak si dáš jedno oko vyklat. Dbš. Pov. IV. 84., I. 264. (Šd.). — **se** = *vykličiti se*, hervorkeimen. Na Slov. Plk.

Vyklátiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění), *vyklacovati*, *vyklacovávati*, durchs Schütteln, Rütteln herausbringen. — **co**: kůl. Ros. — **co jak odkud.** Vítr vyklátil strom s kořeny ze země. Us. Tč. — **se** = *váhavě, zdlouha vyjíti*, wankend hervorkommen, herauswanken. Ros. To trvá dlouho, než se on vyklátí, schleppend herauskommen. Us. Šd.

Vyklaznovati (v horn.), auskleisen. Šp.

Vyklčiti, vz Vyklučiti.

Vyklčování, n. Založena osada k v. hory. Vz Vyklučiti. Sl. let. I. 203. (Ssk.).

Vyklebetati, vz Vykleyetati.

Vykléceti a *vyklíceti*, el, ení a *vykléceti se* = *kulhavě vyjíti*, *ujíti*, hinkend heraus-, entkommen, heraushinken. — **čemu**. Sotva psom vyklécel (vlk). Aesop. — **se odkud**: z nebezpečenství. Aesop.

Vyklečeti, el, en, ení; *vyklekati*, *vykleknouti*, knul a kl, ut, utí = *kleče udělati*, durchs Knieen machen, ausknieen; *kleče vytrvati*, bestimmte Zeit knieen, ausknieen. — **co**. V. svůj trest, ausknieen. — **co kde**: v kamenu díru. Ros. — **co komu**: oko = *kleknutím vyraziti*. Ros. — **si co (jak)**, erknieen. V-la si kůži až do živa masa. Na Ostrav. Tč. Vyklečel si uložený trest. Us. Šd. Vz Vyklaněti (Hus). — **kam**: **na** stupeň vykleknouti. Us. — **jak dlouho**. V-čel půl dne, hielt es aus zu knieen, brachte zu auf Knieen. Brt.

Vyklejiti, il, en, ení, *vyklejovati* = *vyklejstrovati* = *klím vymazati*, auskleistern, ausleimen. — **co**. Us. Ros. — **co nač**. Všecek klej na boty v. Us. Tč. — **co čím**: truhličku klejem. Us. Tč.

Vyklejstrovati, vz Vyklejiti. Us. Tč.

Vykleknouti, vz Vyklečeti.

Vyklekotati = *klekotáním vyhnati*, klappernd verscheuchen. — **koho odkud**: vrabce z obilí. Na Ostrav. Tč. — **se kdy jak**. Chlapci se na veliký pátek dosť vyklekotali na klekotkách, ausratschen. Na Ostrav. Tč.

Vykleky, die Dolany, Wiklek, ves u Olomouce. V. malé, Klein-Wiklek; V. velké, Gross-Wiklek, vsi u Chlumce n. Cidl. — Vz Blk. Kfsk. 597. — **V.** = zaniklá ves v Bolesl. Ib. 1163., S. N. Cf. Arch. II. 458., III. 190.

Vyklemžiti, vz Klemžiti.

Výklen, u, m. = *výklenek*. Zpr. arch. XI. 2. seš. str. 13.

Výklenek, nku, m. = *klenutí*, die Wölbung. D. — **V.** = *klenutí ve zdi n. kaplička*, die Nische. Do v. něco klásti. Us. V. **okna**, die Fensternische; pásmo v-ků, das Fliess; hrobka s výklenky (na popelnice mrtvol spálených), das Kolumbarium. Dch.

Vyklenotiti, il, ěn, ění, *vykleniti*, auswölben. — **co**: sklep, jizbu. Vz Vyklenouti. Us. Tč.

Vyklenouti, nul, ut, utí, *vyklenovati*, auswölben. — **co**: sklep, tunel. — **čím**: cihlami, kamenem. Us. — **V.**, auswälzen. — **co**: zuby. Šp.

Vyklenutý; *-ut, a, o*, ausgewölbt, gewölbt. V. prsa. Opak: má prsa jako housličky (slabá). Us. Dch.

Výklep, u, m., das Ausgeklopfte. Výklep z hobliku. Na Ostrav. Tč.

Vyklepání, n., das Ausklopfen, die Ausklopfung. Us. Šp. V. (vyklepávání) plachetek, das Tücherausklopfen. Us. Šp. Vz Vyklepati.

Vyklepaný; *-án, a, o*, ausgeklopft. Vz Vyklepati.

Vyklepárna, y, f. = místnosť v cukrovaru, kde se vylisovaný zbytek kaše řepové z plachetek vytřásá. KP. V. 44.

Vyklepati, *vyklepávati*, *vyklepnouti* = *klepáním vybíti*, *vytlouci*, aus-, herausklopfen, herausklappern; *klepáním naostřiti*, schärfen, ausdengeln; *klepáním učiniti*, *vykouti*, klopfend bewirken, bilden, verfertigen, schmieden. Jg. — **co**: obilí, V.; kabát, šat, kosu, srp; faleš, jazyk. Bern. — **co odkud**: mák z makovic, prach **ze** šatu. — **čím**: obilí cepem, prach rákoskou, srp klepáčem, podšev kladivem. — **komu** = *vybíti*, ab-, durchprügeln, durchklopfen. Křičí, že jak na ně ven vyběhne, že jim hned vyklepá. Us. Šd. — **co komu kde**: kosu **na** hlavě. Us. Tč. V. kosu na dvoře, na mezi atd. Us. — **co jak**: **na** hladko, glatt klopfen, na měkko, weich hämmern. Us. Šp.

Vyklepávák, u, m. V. na koberce, der Teppichklopfer. Us. Dch.

Výklepek, pku, m. = *něco vyklepaného*, das Ausgeklopfte. Obyč. v pluralu *výklepky*. V. z dýmky; v-ky z mlýna = mouka písečnatá. Na Ostrav. Tč.

Vykleslosť, i, f., heraussstehende Bauchigkeit. L.

Vykleslý, herausstehend, bauchig. L.

Vyklesnění, n., die Aus-, Beschneidung eines Baumes.

Vyklesněný; *-ěn, a, o*, ausgeschnitten, beschnitten (von Bäumen). Mor. a Slov.

Vyklesniti, il, čn, ční, *vyklesňovati* = *vykleštiti*. — **co**: vrby. U Opavy. Klš. Na Slov.

Vyklesnouti = *ven klesnouti*, herausfallen; bauchig werden. L.

Výklestek, stku, m. = *vykleštěné tělo*, ein geschnittenes Kalb. Aqu., V.

Digitized by Google

Vyklestiti (na Slov. *vyklesniti*), il, stěn a štěn, ění; *vykleštovati* = *vysekati strom, aby koruna nebyla příliš plná*, ausschneiden, ausschneiteln; *vyřezati, nároků zbaviti*, verschneiden, geilen, wallachen, auswerfen. V. — **co, koho**: stromy, lesy, V., pařezy (vykopati), Us. Kfk. Štěpiř vlky škodlivé vykleštuje (na stromích). Kom. V. zvíře, koně, člověka. V., D. Staršího bratra Jaromíra dal v. Ddk. II. 59. — **koho čím**: koně rušidlem, žebadlem, ukroucením, podvázáním, klepáním. Ja. — **co odkud**: Ty z svých krajin kažte v. Hus I. 467.

Vykleštěnec, nce, m. = *půlmuž*, der Kastrat, Eunuch. Slovo to ve formě střední o v-cích se užívá. Sš. II. 59.

Vykleštění, n. = *kastrace*.

Vykleštěný; *-ěn, a, o* = *vyřezaný, vymiškovaný*, kastrirt. V. tyčinky (nemající prášníků). Rst. 518. V. zpěvák. Us.

1. **Vykleti**, *vykliti*, kliji, el, et, etí a en, ení; *vyklnouti*, ul, ut, utí; *vyklínati* = *kleti, proklínati*, fluchen, verwünschen. L. — **V.** = *kletím vyloučiti*, durch den Bannfluch aus der Gesellschaft ausschliessen. — **koho odkud.** Aby ze školy nebyli vykleti. BR. II. 351. b. — **se** = *přestati klíti*, sich ausfluchen. Jg.

2. **Vykleti se**, vykleji, el, et, etí, *vyklívati se* = *vypučiti*, hervorkeimen, hervorsprossen. Šd., Jg. Semeno, aby se vyklívalo, když je do vláhy dáš. Kom., D.

Vykletí, n., die Aus-, Verfluchung, die Verbannung durch den Fluch. — **V.** = *vypučení*, die Hervorsprossung, das Hervorkeimen.

Vykletice, dle Budějovice, ves v Žatecku. Vz Blk. Kfsk. 1254.

Vykletý; *-et, a, o*, verflucht, exkommunicirt. Vz Vykleti, 1.

Vyklevetati, *vyklevetiti*, il, ěn, ění, *vyklevetovati*, ausschwätzen, ausplaudern, ausklatschen, ausplappern. — **abs.** Kde skryta vláda jeho, sám on v-tí. Sldk. 559. — **co komu.** Ros. Nemci i najtajnejšie myšlienky srdca svojho neopatrne vyklevetali. Mt. S. X. I. 39. — **co kde na koho**, verleumdend ausklatschen. — **co komu.** K odrodilej zrade choďte a tá v-tí vám z konopí káde. Sldk. 554. — **se**, sich ausplauschen von den Fehlern Anderer. Us. Tč.

Vykliať, ausmachen. Na Slov. Ssk.

Vyklibati, vz Vyklouti.

Vykliceti, vz Vyklóceti.

Vyklický, ého, m., osob. jm. Šd.

Vyklicounovati, ausprügeln. Ros.

1. **Vykličiti se**, il, ení; *vykličovati se* = *vyrůsti*, empor-, auf-, auskeimen. — **abs.** Pšenice se vyklíčila. Troj. — **se odkud**: ze semene. Měst. bož. — **kde.** V mladém mnichu vyklíčily se zárodky onoho učení, které . . . Mus. 1880. 63.

2. **Vykličiti**, il, en, ení; *vykličovati* = *vymknouti, vymísiti*, ausschliessen. — **co.** Krok. II. 555.

Vykličkovati = *vyvinouti*, herauswikkeln, auseinander wickeln, Plk.; einer Sache pfiffig auspariren, etwas pfiffig ausbandeln. Us. Dch. — **se odkud** = *se vyvinouti, se vymluviti*, sich herausreden. Us.

Výklid, u, m. = *vyklízení*, die Räumung. Obr. čas. duch. V. před čelím, das Fronträumen. Čsk.

Vyklida, y, m. = člověk n. zvíře, jež slídí a vyklízí. U Vys. mýta. Hrp.

Vykliditi (na Slov. *vykluditi*), il, zen, zení; *vykliseti*, el, en, ení; *vyklizovati* = *vynésti*, ausräumen, wegschaffen, herausnehmen; *vyobcovati, odstraniti*, abschaffen, wegräumen; *vyprázdniti*, ausleeren, leer machen, ausräumen; *vyčistiti*, säubern, ausfegen, reinigen, ausräumen. — **co**: hnůj, pokoj. D., Ros. V. řepu, Ktz., místo, město (räumen), někoho, fortschaffen. Dch. — **co odkud**: z truhly, z komory, Ros., rudy z jámy. Us. V. někoho ze (se) světa (odstraniti). Jan Augusta. V. kacíře z církve. Apol. Někoho z domu v., Jemanden aufs Pflaster setzen. Us. Dch. Kníže Fridrich nechtěl se dobrovolně ze země vykliditi. Dch. V. 240. V. někoho z obydlí, delogiren. J. tr. Části umrtvené z těla v. Kos. Ol. I. 30. Aby se co nejrychleji z osad vyklidili. Mus. 1880. 473. Nečistoty z ulice v. Jir. Ves. čt. 376. — **co čím**: lopatou, D., chvoštištěm, V., štolu, náhon, strouhu, stoku lopatou. Vys. — **koho kam.** Sto tisíc lidí sobú na vojnu vyklidí (= odstraní). Alx. V. v. 2282. (HP. 55.). — **po kom**: po hrnčíři v., aufräumen. Us. Dch. — **se** = *vyprázdniti se.* V.

Výklidný, Bagger-. V. loď, stroj. Dch. Vz Bagger.

Výklika, y, f. = *vytáčka.* Rbš.

Vyklikovati se = *vykličkovati.* Plk.

Vykliměti, ěl, ěn, ění = *klíměním dobyti, získati*, ernicken. — **si co.** Ros. — **se**, genug nicken, ausnicken. Ros.

Výklin, u, m. = *výklenek*, die Nische. Us.

Vyklínati, vz Vykleti.

Výklinek, nku, m. = *výklenek.* Rk.

Vyklínění, n., die Auskeilung. V. žíly, sloje v horn. Hř.

Vyklíniti, vz Klíniti, auskeilen.

Vyklinkati = *vyzvoniti*, ausklingeln. — **komu.** Ros. — **co** (vypiti, austrinken). Ros. — **komu kde: na** umíráčku. Na Ostrav. Tč.

Vyklinouti, vz Vyklouti.

Vyklinovati = *klínem vyraziti*, auskeilen. — **co.** Ros., Dch.

Vyklípati = *klípaje vyjíti*, langsam fortgehen; **se** = *těžce vyváznouti*, schwer davonkommen. — **se odkud (z čeho).** Již ven vyklípal. Ros.

Vykliti, vz Vykleti.

Vyklivati, vz Vyklouti.

Vyklízeč, *vyklizeč*, e, m. = *čidič*, der Räumer, Aufräumer. V. stok. — **V.** = *nástroj hospodářský ku dělání rýh.* NA. IV. 68.

Vyklízení *(od vykliditi)*, **vyklízení** *(od vyklízeti)*, n., die Räumung, Ausräumung, Säuberung. Jg., Dch. V. řeky = výklad, Baggerung; v. lopatou, die Ausschaufelung; V. sklepních místností. Dch. V. nečistot, V., hnoje, D., neřvar, Kom., pokoje, armary atd. Us.

Vyklizený; *-en, a, o*, geräumt, ausgeräumt, ausgesäubert. V. byt. Us. Vz Vykliditi.

Digitized by Google

Vyklízený, od *vyklízeti*, vz Vyklizený.
Vyklizeti, vz Vykliditi.
Vyklížiti (vz Klížiti), ausleimen.
Vykljati = *vykleti*, *vykličiti*. — **odkud**. Puk vykljatí z jádra slovenskjeho. Phld. I. 2. 12.
Vykljesniti = ljeskovicou, najmě na cestě upraf nepatrnjeho človeka. Na Slov. Phld. II. 2. 52.
Vyklnouti, nul, ut, utí, *vyklínati*, durchs Fluchen erlangen; fluchen. — **komu**. Vyklnu mu, až ho strela vezme. Mor. a Slov. Šd. Nic si nevyklnu. Us. Chř. 445. On mu vyklne co chvíla; On mu vyklol (vyklel) dost. Na Ostrav. Tč. — **na koho jak**. Strašně na něho vyklínal. Ib. Tč.
Vyklobati, vz Vyklouti.
Vyklockati komu = *klockem* (Holzklotz) *komu vybiti*. Na Ostrav. Tč.
Vyklofati, vz Vyklouti.
Vyklofcovati = *vypohlavkovati*, abohrfeigen. — **koho**. Ros.
Vyklochtati, *vylokati*, ausschlürfen. — **co**: krev. — **odkud**: z hrnce.
Vyklokotati, -kotám a koci = *klokotem vyjíti*, *vyvříti*, aussprudeln. Bhm.
Vykloktaný, *-án*, *a*, *o*, ausgegurgelt. V. voda. Us. — **V.** = *vyžraný*, ausgefressen. V. zuby. U Kostelce n. O. Ktk.
Vykloktati, kloktám a klokci = *kloktaje vyčistiti*, ausgurgeln. — **co**: láhvici (vypláknouti), ausspülen. Us. Ústa bláznová vyklokce bláznovstvie. BO. — **co odkud**. Vyklokci žáby z vody. BO.
Výklon, u, m. = *vykloněni*. Šd.
Výklonek, nku, m. = *výklenek ve zdi*. Vz Výklenek.
Vykloniti, il, ěn, ění, *vykláněti*, *vyklonovati*, hinausneigen, vor-, hervorneigen, überhängen. Us. Dch. — **co**, **se odkud**. V. se z okna, sich aus dem Fenster lehnen. Dch., Dvrs. — **se kam**. Stromy do druhé zahrady se vykloňují. Us. Tč.
Výklop, u, m. = *vyklopení*, der Umsturz. Přišlo to na v. (= k řeči, es kam aufs Tapet). Dch. — **V.** = *výhřez*, der Vorfall, prolapsus, ectopia. Nz. lk. V. pošvy, materníku. Ja., Nz. lk. — **V.**, v horn. die Ausstürzvorrichtung, der Whipper. Hř.
Vyklopati, na Slov. = *vyklepati*. — **co z čeho**: prach.
Vyklopení, n., die Ausstürzung.
Vyklopený; *-en*, *a*, *o*, ausgestürzt. V. buchty.
Výklopiště, ě, n., v horn., der Absturzplatz. Sm.
Vyklopiti, il, en, ení; *vyklápěti*, ěl, ěn, ění; *vyklopovati* = *něco přiklopeného vyndati*, *vyhoditi*, *vyložiti*, stürzen, ausstürzen, ausstülpen, aufs Tapet bringen. — **co**: věc, Dch., desátek, den Zehend stürzen (v horn.). J. tr. V-pím to, co mám na mysli. Kos. Ol. I. 184. — **co odkud**: buchtu z pekáče. V. se z vozu. Us. Ještěr z jezera se v-pil. Leg. V-li mě z dostavníku. Kos. Ol. I. 183. — **co komu kam**. V-pil mu to na talíř, na mísu = vyčetl mu to. Us. Kšá. — **co kdy**. Co chvíle v-je žbánek plzeňského (pořád pije).

Vyklopkati, ausklopfen. Bern.
Vyklopotiti, il, cen, ení = *klopotně dobyti*, mühselig erwerben, erringen. — **co**. Us.
Vyklopýtnouti, tnul a tl, utí, stolpern, straucheln. — **kde**: na cestě. Us. Tč.
Vyklositi = *vyklasiti*. Na Ostrav. Tč.
Vykloť = *vykleti*, *vyklnouti*, ausfluchen. — **komu**. Na Ostrav. Tč.
Vykloubení, n., exarticulatio, enucleatio, die Verrenkung. V. rameuné, Čs. lk. IV. 355., 367., prstu, IX. 43., palce u nohy, IX. 41., z kyčle, X. 85., paže z plece, VIII., z nártu, IX. 121., 137., 161., zaprstních kostí. X. 177.
Vykloubiti, il, en, ení, ausrenken. — **si co**: ruku, nohu (z kloubu vymknouti). Us. Tč.
Vyklouti, vyklují, ul, ut, utí; *vykliti*, *vyklinouti*, *vyklubati*, *vyklovati* etc., vz Klouti, mit dem Schnabel auspicken, aushacken. — **co**: hrušku, jablko atd. (klofáním jamku učiniti). Ros. — **co komu (odkud)**. Cáp pacholku oči vyklubal. V. Vrána vráně (čert čertu, Hus II. 178., I. 246.) oko nevykline. Koll. I. 108., Solf. Oči z hlavy v. Lom. Takým synům oči vyklujú havrani, co česť svojich rodičí nechrání. Na Ostrav. Tč. On mi to vyklobá z dubu. Er. P. 52. Co se z toho vyklube (co z toho bude). Kšá. Ledva se vyklul ze školy a už chce jiné učiti. Hkš., Šml. Kuřata se ze skořápek už vyklula. Kld. — **co kde, kam**. Pták vykloval díru ve stromě, do stromu, v kamenu dolík. Us. Jg.
Vyklouz, a, m. Pater V. (= bývalý theolog, der Extheolog). Us. Ntk. Dyby sme tě měli viděť v-zem. V Kunv. Msk. — **V.**, os. jm.
Vyklouzlý, entschlüpft. Us. Dch.
Vyklouznouti, *vykluznouti*, *vyklznouti*, zl, utí; *vyklouzati*, *vyklouzávati*, *vykluzovati* = *klouznutím vyniknouti*, *vymknouti se*, *utéci*, entschlüpfen, entwischen, entweichen, ausschlüpfen, durchwischen, durschleiten; *prchnouti*, entfliehen, davonlaufen. — **abs**. Ujmi ho kde ujmi, všudy vyklouzne, jako úhoř. Prov. — **co**: klzačku (klouzačku), led (klouzajíce se vyhladiti). Na Ostrav. Tč. — **se**, **co komu**. Kámen se mu vyklouzl. Kom. Slovo, čo nám vyklzne, je pánom nad nami. Lipa 376. A v tom sa mu nohy vyklznú, padne. Dbš. Pov. I. 345. — **odkud**. Ryba, úhoř z ruky snadno vyklouzne. Us. Vyklouzlo mu to slovo z úst. Us. Dch. Vyklouzlo mu z péra vyznání. Pal. Děj. III. 2. 532. Někomu z ruky v. Kram. V. z kláštera (uprchnouti, vystoupiti, austreten). D. — **komu** = *utéci*. Ros. — **kdy odkud**. Všichni musejí přísahati, že v-zla jsem **před** dvacíti jen měsíci ze školy. Shakesp. Tč. — **kde**. Vyklznul **na** ledě a zlámal si nohu. Na Ostrav. Tč. Vyklzati se na ledě. Ib. Tč. — **kudy kam**. Za šťastna se pokládal, že se mu podařilo v. horními Uhrami **ku** knížeti Fridrichovi. Ddk. V. 225.
Vyklouznutí, n., das Ausrutschen, Entschlüpfen.
Vyklubati, vz Vyklouti.
Vyklučení, n., die Ausrodung. V. a vzdělání lesa. Ddk. IV. 323.

Digitized by Google

Vyklučený; *-en, a, o,* ausgerodet. V. les.

Vyklučiti, na Slov *vyklčiti, vyklučovati* = *vykopati*, ausgraben, ausroden, ausstokken, ausrotten. Jakož od starodávna vymezen jest ten lán a vyklučován (ausgesteckt). 1435. Gl. 372. — **co**: les (planiti). Šf., Zlob. V. hory. Sl. let. II. 142. V. klučovaniny. 1546. Tč. A již větší díl téhož lesu vyklučic na roli k užitku svému obrátili. List z r. 1592. — **co odkud**: z rolí. Kom. — **co komu**. Dává tři lány z lesa, aby sobě to vyplanil a vyklučil. Arch. II. 446. — **co kde**. Kusy, které sobě v našich lesích vyrúbati a vyklučovati mají. List z r. 1495. Tč.

Vyklučkovati = *vykličkovati*. — **se odkud**: z něčí společnosti, z nesnáze, sich herauswinden. Na Ostrav. Tč.

Vykluditi = *vykliditi*, ausräumen. Na Mor. a ve Slez. Klš. a Tč.

Vyklukovati si co nač: kyj na záda, durch Büberei, Herumlaufen und Treiben sich zuziehen, gewinnen. Us. — **se** = *vyběhati se*, genug herumlaufen, Büberei treiben. Ros.

Vyklupati, *vyklupovati* = *vyklepati*, ausklopfen. — **co z čeho**: knihy z prachu. Na Mor. a ve Slez. Tč., Klš.

Vyklusati, sám a ši; *vyklusávati, vyklusovati*. Vyklusal odtud = klusem odjel, heraustraben, hervortraben. — **koho**: koně (klusem projeti, ein Pferd tüchtig austraben). L.

Vykluznati = *koni uzdu z huby vzíti, aby mohl žráti*. To nestojí za vykluznání (= za to, aby se člověk do toho dal). U Vys. mýta. Hrp.

Vyklý = *zvyklý*, gewohnt. Krok. I. d. 4.

Vyklzati, *vyklznouti* = *vyklouzati, vyklouznouti*. Na Mor. a Slov. Tč., Šd.

Vykmásati, *vykmásiti, vykmásnouti* = *vytrhnouti*, herausreissen. Na Mor. a Slov. — **co**: vlas, řipu. Vck. Vykmásl mi z odolka (z límce) kus sukně. Mor. Šd.

Vykmeniti, il, ěn, ční, *vykmenovati* = *vyklučiti*. Na Slov.

Výkmih, u, m. V. skrčmo za rukama, die Hockwende. Čsk.

Vykmíniti co = *vyciganiti, šidbou si získati*, erlisten. — **si co na kom**. Na Mor. Šd., Tč.

Vykmítati, *vykmitnouti*, herausschimmern. — **odkud**. Plaménky vykmítaly ze země. Us. Tč.

Vykmotřiti, il, en, ení, durch Pathschaften erlangen. — **si co**. Us. — **V.** = *přestati býti kmotrem*, aufhören Pathe zu sein. Bern.

Vykněžovati = *přestati knězem býti*, aufhören Priester zu sein. Plk.

Vykněžiti = *z kněžství vyzouti*, entpriestern. D.

Vyknihařiti, il, en, ení, durch Buchbinderei o. Buchhandel erwerben. — **si co**. Us. — Vyknihařil = *přestal knihařiti*, aufhören Buchbinder o. Buchhändler zu sein. Bern.

Vyknísati, *vyknisovati*, na Slov. = *vykývati, vyklátiti, vyvaliti*, ausschütteln, auswackeln; **se**. Bern. — **se kdy odkud**. Po psote, po biede vyknísali sa z mesta von. Dbš. Pov. VI. 33.

Vyknošiti, hervorstrecken. Na Slov. Ssk.

Vykňoukati, sich durchs Winseln zuziehen. — **si co**. — **se** = *vykňučeti se*. Mor. Tč.

Vykňourati si co na kom, erwinseln: na matce.

Vyknouti, knul a kl, ut, utí, zastr. m. yknouti od uk v učiti. Ht., Bž. 48. V. = přivyknouti (čemu), etwas gewöhnen.

Vykňučeti se, el, en, ení, sich auswinseln. Us. Tč.

Vykobercovati = *vybiti*, abprügeln. — **koho**. Však já ty fagany zas jednou vykobercuji. V Kunvald. Msk.

Vykocený; *-en, a, o*, beim Umwerfen aus dem Wagen usw. hinausgeworfen. Vz Vykotiti.

Vykodkodáčiti = *vykodkodákati*. Bern.

Vykodkodákati, ausgackern. — **co** = *vytlachati*, ausgackern, ausplaudern; na Slov. = *vyžebrati*, erbetteln. Bern. — **si co**.

Vykodlučený; *-en, a, o* = *oddělený*. — **od čeho**. V-ný od hriešníkóv (segregatus). ZN.

Vykodlučiti, il, en, ení = *odděliti, vymísiti* (zastr.), absondern. Cf. Rozkodlučiti. — **koho**. Kteřiž rukú a jazykem vzchlemcí vody, jako sú obykli psi chlemtati, v-číš je různo (separabis). BO. — **odkud**. V-čil jsem vy z jiných ludí; V-lí sú všelikého cizokrajnieho z Izrahele. BO. — **kde**. Vykodlučte u vás prvnie úrody (oddělte prvotiny). BO.

Vykodrcati = *kodrcáním vytřásti*, ausschütteln. Jg.

Vykohátiti, il, cen, ení = *vyliti ze sklenice*, aus dem Glas hinausgiessen. — **co**. Na mor. Valaš. Vck. — **V. se** = *zdlouha se vypraviti*, langsam sich bereit machen. To je doba, nežli se vykohátíš. Us. u Kr. Hrad. Kšť.

Vykohrtiti, il, cen, ení = *vykohátiti (vyliti)*. Na mor. Val. Vck.

Vykojiti, il, en, ení; *vykájeti*, el, en, ení; *vykojovati*, aufsäugen, gross säugen. — **co**: dítě. Jg.

Vykokrhati, *vykokrhávati*, er-, auskrähen. Ten kohout si vykokrhává. Ros. — **V.** = *vykvákati, vybleptati*, ausplaudern. — **co komu**. Us. Kšť. — **co**. On již vykokrhal (i. e. poslední); Kohout už druhou hodinu vykokrhal. Us. Tč.

Vykoktati, *vykoktávati* = *koktavě vymluviti*, aus-, herausstottern. — **co**. To trvá, než on něco vykoktá! Us., Ros. Než slovo vykoktá, potřebuje půl hodiny. Us. Tč. — **jak**. Několko slov **po** maďarsky vykoktal. Lípa 186. Vykoktali odvět (odpověď) ze své tisně. Čeh. Mch. 18.

Vykolácati = *kolácaje vytáhnouti*. Já ten kul v-cám. Na Mor. a Slov. Šd.

Vykolářiti, il, en, ení = *kolářstvím získati*, als Wagner erwerben. — **si co**. Us.

Vykolati = *vykláti*. Na Slov. Ssk.

Vykolčiti, *vykolčovati* = *vyklučiti*. — **co**. Teraz choď na dúbravinu a vykolčuj tam tú chrastinu. Lipa II. 308. (Šd.). Skalnatý a trním zarastený briežok, vemi si za dvermi motyku a vykolčuj mi ho a vysaď viným kmenom. Dbš. Pov. I. 40. (Šd.).

Vykolébati se, sich schleppend fortbewegen, schwerfällig vorwärts kommen, watscheln. Než on se vykolébá. Us. Šd. Vz Vykolíbati. Vz Vykolíbati.

Vykoledovati si co = *koledováním si získati*, durch die Koleda bekommen. Ros. — **si co kde**: po statcích, u souseda atd. Us. Tč. — **co na kom** = *vyzvěděti*, erfahren. Kdyby to mohl nějak na něm v. V Kunv. Msk.

Vykoli, vykůleš atd. vz Vykláti.

Vykolíbati, *vykolébati* = *kolébaje vyhoditi*, auswiegen. Us. Tč. — **co odkud**: kůl ze země, auskegeln. — **se komu**: zub se mu vykolíbal. Na Ostrav. Tč.

Vykolíkovati, *vykolíčkovati*, auspflöcken, auspflöckeln, abpfählen. Nz. — **co**: pole. Us., půdu (k vinici). KP. V. 165.

Vykolísati, auswackeln, auskegeln. — **co**: strom. U Uh. Hrad. Tč.

Vykoliti, il, en, ení = *kolím vysaditi*, auspfählen. — **co**: břeh. — **co kde k čemu**: místo na břehu k prádlu. — **V.** = *zaokrouhliti*, abrunden. — **si co**: statek. Na Ostrav. Tč., Zlob.

Vykolkati = *vyvříti*, ausschliessen. Slov.

Vykolkovati = *vykolíkovati*. Ssk.

Vykolomaziti, il, en, ení, ausschmieren. — **co odkud.** Už sme z kolomaznice všecku kolomaz v-li. Us. Šd.

Vykolotiti, il, cen, ení = *vyhoditi*. — **co čím**: V-til to tam lopatou. Na Slov. Dbš. Obyč. 57.

Vykolupiti se, il, en, ení = *zvrátiti se, skáceti se s vozu*, vom Wagen herabfallen. Vký.

Vykolysati = *vykolíbati*. L.

Vykolytati = *hýbaje vyviklati*, auswakkeln, auskegeln. — **co čím**: zub prsty. Na Ostrav. Tč. — **co odkud**: kůl ze země. Ib. Tč.

Vykominíčiti, il, en, ení, als Kaminfeger erwerben. Jg.

Vykomizati = *vyčítati*, vorwerfen. U Opavy. Pk.

Výkon, u, m. = *vykonání*. V. = činnosť n. práce okamžitá a pomíjející, k jejímužto provedení potřebujeme jen málo času. Blř. Die Leistung, der Vollzug, die Verrichtung, Funktion, Vollziehung, Operation, der Vollzug, Process, Effekt, Akt. J. tr., Nz., Nz. lk., Šp. Dobré v-ny zpěváků. Dch. V. duchovenský, Er.; v. počítací naznačiti. Nz. Sněm může též svolán býti k mimořádnému zasednutí, aby se předsevzaly zvláštní výkony. ŘZ. 1850. V. soudní. Pr. V. jednání, der Vollzug des Geschäftes. Us. Výkonu schopný, operationsfähig; v. věcný, sachliche Leistung. V. vojenský, soudní, Akt. Čsk., J. tr. V. kněžský, priesterlicher Akt. Šd. V. umělecký, die Kunstleistung, právní, Rechtshandlung, obrovský, Riesenleistung, v. na jevišti; v. herce divadelního, zpěváka, Leistung, umělce; v. poučný, der Informationsprocess; v. v divadle. Dch. Mlčely jsou všecky kněžské v-ny; Výkony kněžské mu byly odňaty; Tvrdými slovy jal se vytýkati nenáležitosti takového v-nu. Ddk. II. 240., 336. (Tč.). V. duševní. Mus. 1880. 184. V. přímý, prostředečný n. zprostředkovaný. Dk. P. 153. V. algebraický, početní, přímý (sčítání, násobení n. zmocňování) a zpětný (odnímání a dělení); v. skládací. Šim. 9., 49., 177. Výkon exekuční, der Exekutionsschritt. J. tr. Výkon naznačený, angezeigte Operation; v. lučebný, chemische Operation. Nz. V. dvojitý, der Doppeleffekt; v. čistění, der Reinigungseffekt, vedlejší, die Nebenleistung; v. stroje, die Leistung der Maschine, konečný, die Schlussoperation, v. vydělání, die Gerbeoperation, v. listu, die Blattfunktion. Šp. V. služební, Dienstgeschäft, Čsk., exekuční, Exekutionsschritt. Šp. Znamení (signál) k v-nu, das Ausführungszeichen. Čsk. V. smyslový, die Sinnesfunktion. Nz. lk. Víra jest první v. nábožnosti; Kázání jest v. posvětný; V. vnější a chirurgický; Výkonové pokání lidského; Veškery věci jedním v-nem od otce a syna spolu učiněny byly; Soud ten jest poslední v. vykupitelský; V. úřadu kněžského. Sš. I. 57., 142., II. 97., L. 133., J. 14., 90., 217. (Hý.). V. služby, die Dienstverrichtung. Šp.

Vykonací, exekutiv. Šm.

Vykonač, *vykonávač, vykonavač*, e, m. = *vykonatel*. Bern.

Vykonalný = *vykonatelný*. L.

Vykonalý = *stalý*, geschehen, ausgeführt. V. práce. V.

Vykonání, *vykonávání*, n., die Beendigung, Verrichtung, Ausführung, Ausrichtung, Vollziehung, Vollbringung, Bewirkung, Vollstreckung, der Vollzug. Jg. V. velikých činů; to není k v. D. Něco k v. poručiti. V. Úmysl svůj k v. přivésti. Dvě kron. Vykonávání soudu. Mus. Dání statku pod výminkou, kterážby k vykonání nepřišla, může zase odvoláno býti. Kol. 47. Aby to dobré začaté mohlo k svému v. přivedeno býti. Vz konec. Er. Po v. pohřbu. Flav. V. zločinu. J. tr. V. nálezů soudních. Šb. Úmyslové k vykonání ještě nepřišli. Bdž. 169.

Vykonaný; *-án, a, o*, vollführt, ausgeführt, vollendet, abgeschlossen. Korunování na království na Vratislavu vykonané nemělo leč polovičatý výsledek. Ddk. II. 314. Keď už bol celkom vykonaný a už len tak jachtal, zavolal na Janka. Dbš. Sl. pov. I. 502. To dokonale chceme a nařizujeme, aby budoucně každý kup, ačkoli vykonaný (abgeschlossen). Pam. Val. Meziříčí 133. — **čím.** Dráha pohybem vykonaná. ZČ. I. 105.

Vykonatel, e, m., der Vollführer, Vollstrecker, Exekutor. Nz. V. závěti. Dch. V. papežského rozsudku. Ddk. III. 126. Vz Vykonač.

Vykonatelný = *výkonný*, vollziehbar.

Vykonati, *vykonávati* = *ke konci přivésti, dokonati*, zu Ende bringen, enden, beendigen; *učiniti, udělati*, verrichten, vollziehen, zu Stande bringen, aus-, vollführen, vollbringen, ausrichten, ausüben, bewerkstelligen. V. — **co.** Obcování ženské (= s ženskými) rychle život člověka vykonává (= dokonává). Krab. V. (učiniti) práci, poručení, rozkaz, poslední službu někomu, povolání své, svou přípověď, žádosť, prosbu, cestu, V., ukrutenství, Us., své vášně, Br., svou povinnosť, pokání, kšaft, skutek, čin, něco

dobrého n. zlého, pokání, D., poselství, Ros., pět mil cesty, Har., čarodějnictví, Kram., práva, ŘZ. 1850. č. 1. §. 9., Ddk. II. 325., navštívení, Vrat., přísahu. Schön. V. zločin, J. tr., studie. Dch. Preca si vykonám moje rozhřešení (domohu se ho). Sl. ps 91. K čomu čeláď je zjednaná, to nech vykoná. Slov. Tč. Nečuje sa, že by to mohol vykonať. Mt. S. I. 107. Jakú práci vykonáváš, taký plat okusíš. Na Mor. Tč. Mše sloužiti, processí vykonávati. Ddk. II. 325. Skvělé skutky vykonal. Ib. III. 288. Císař Fridrich vykonával na říši českou takový vliv, jaký žádný německý císař před ním a po něm. Ddk. IV. 67. Mathiáš svatební veselí vykonal. Dač. II. 232. Co dnes můžeš vykonati, nechtěj k zejtří odkládati. Kmp. 144. Apoštol Timotea napomíná, aby v sobě ducha božího zbudil a povinnosť evangelickú vykonával. Hus III. 310. — **co kdy**. Život v mladém věku vykonal (= dokonal). Háj. Vykonej dílo za dne. Us. Dch. Oné korunovace císařské, kteráž o letnicích pod Římem vykonána jest, nebylo potom jako věci stydné, ani více vzpomínáno; Církevní korunovace vykonána jest r. 1086 v den památky patrona zemského sv. Víta; Celou noc jednali o tom, co z rána potom vykonali; Značný jest zajisté počet dobrých skutků, jež král po této válce jest vykonal; Již dne 11/8. rozsudek den před tím vynesený vykonán jest. Ddk. II. 299., 311., 327., 331., III. 32. (Tč.). Za nížto (hodiny třetí) se veřejně ve chrámě modlitby a oběti vykonávaly. Sš. Sk. 23. — **co kde**. V chrámu pobožnosť vykonávati. Kram. Iba vtedy zbadala Ľubka, že sa soud boží nad ňou vykonáva. Dbš. Pov. II. 36. Nyní se to v Olomouci lépe vykoná a já dobrou paměť na to míti budu. Žer. 345. V tom kostelíku se služba boží vykonávala. List z r. 1581. Tč. — **co pro koho, proč.** Práci pro jiné v. V. Nečistota před jinými zbrodněmi, v úctu bohův a bohyní vykonávaná. Sš. I. 81. — **co komu, čemu.** Pohřeb tělu náležitě vykonali. Dač. I. 300. A keď si tu prácu vykonám, potom si veselo zazpievam. Sl. ps. 176. Aby právo jich jim vykonala, položil dvě libře vosku. Sedl. Rychn. 40. V. někomu slib poddanosti a věrnosti. Mus. 1880. 224. Abyste mi navrhli, jaká by se jí vejprava (výbava) vykonati měla. Žer. 349. Jakéžkoli i nejnižší služby jemu v.; Aby mu nejmenší službu v-nal. BR. II. 14. a., 209. — **co jak dlouho.** Svobodu tu Bůh v starém zákoně po veškeren čas vykonával. Sš. I. 17. Soběslav vykonával toto poručenství až do r. 1124. Ddk. II. 437. — **kudy**. Po všechněch krajinách těch vykonával blahověsť o Kristu . . .; Že Pavel po zemi cestu asi osmdesátihodinnou vykonal. Sš. I. 142., Sk. 203. (Hý.). — **čeho šp.** m.: **co.** Jg. — **co čím:** dělníci sekerami atd. práce vykonávají. Kom. — **co jak:** cestu na koni. V. V. popravu bez všech různic. Kram. Něco bez prodlení v. Pr. V. **co skrze koho**. Vrat. V. něco na vlas (= jak náleží). Pov 330. Na panské robotě uloženou práci ještě nad úkol vykonal. Kn. poh. 610. To pilně vykonávaj, k čemu si spôsobný; Vykonávej cudzé veci verne a na své nezapomínej. Na Slov. Tč. Co komu slovem připovíš, to *skutkem* v pravdě v. hleď. Rb. V. něco spěšně, opatrně, Kom., chytře atd. D. Dopustil mu vykonávati investituru *prostředkem* prstenu a berly . . . . Ddk. II. 445. V. něco na kvap. Žer. Záp. II. 164. Kterou (cestu do Korintha) prý (Pavel) *krátkým časem* vykonal. Sš. II. 5. Vykonal zajisté Kristus skrze Pavla přemnoho; Člověk obrozený veškery ctnosti své *ohledem* na Boha vykonávati má; Proto s *bázní* a *třasotem* spásu svou vykonávejte; Pořádek, v jakém se obřadové církevní za první doby křesťanství vykonávali; A spolu div ten veliký ve jménu Páně vykonávají. Sš. I. 142., II. 121., 167., Sk. 31., 35. (Hý.). Což vykonávati náleželo matkám podlé zákona, vykonala; Věrně a poslušně vykonal vůli otcovu. BR. II. 10. b., 369. — **co odkud kam:** cestu z Prahy do Benešova v.

Vykonávací, Vollzugs-, Vollziehungs-. V. nařízení, předpis, sbor, J. tr., kommisse, Šp., moc. Mus. 1880. 585.

Vykonávač, *vykonavač*, e, m. = *vykonatel*.

Vykonávání, n., vz Vykonání. V. povinností. Mus. 1880. 160.

Vykonávaný; -*án*, *a*, *o* = *častěji vykonaný*, oft o. wiederholt ausgeführt.

Vykonávatel, *vykonavatel*, e, m., der Vollstrecker, Vollzieher. J. tr. Soudní v., der Gerichtsvollstrecker. Dch. V. knížecího nadání. Ddk. III. 14. V. poslední vůle.

Vykonávatelnosť, *vykonavatelnosť*, i, f., die Thunlichkeit, Ausführbarkeit.

Vykonávatelný, *vykonavatelný*, thunlich, ausführbar. Jg.

Vykonavstvo, a, n., die vollziehende Gewalt. L.

Vykonavý, Vollstreckungs-. Šm.

Vykoncovaný; -*án*, *a*, *o*, abgefertigt, beendigt. Nemci zatým po v-ných na okruhline ihrách do hrubého sa vrátili mesta. Hol. 64.

Vykoncovati, abfertigen. Ssk.

Vykončení, n., die Spitzung. Slov.

Vykončený; -*en*, *a*, *o*, zugespitzt. Bern.

Vykončiti, il, en, ení = *zostřiti, vyšpičatiti*, zuspitzen. Bern. — **V.** = *ukončiti*, vollenden. — **co.** Dám ti radějí peníze a co tam máš (k vyřízení), tedy si to vykonči. U Rychn. Lebo sa to ani pomyslieť nedalo, žeby tu robotu dakdo do rána vykončil. Dbš. Pov. I. 40. (Šd.).

Výkonlivosť, i, f., die Leistungsfähigkeit. V. hudebního nástroje. Dch.

Výkonnosť, i, f., die Leistungsfähigkeit. Dch. Průměrná v. kotlu. Šp. Ve v-sti, in praxi. Dch.

Výkonný, exekutiv, praktisch, leistungsfähig. V. um, praktische Vernunft, Jg., mudrctví. Měst. bož. V. moc. Us. V. ředitelství, *lépe:* dopravní. Brs. 86. V. lesnictví, praktische Forstwirthschaft. Na v-né cestě či v-nou cestou, auf praktischem Wege; v lékař, Dch.; fysika pokusná a výkonná. Us. Výkonnou moc jejich obmezil. Ddk. II. 260. V. mechanika. ZČ. 22. V. úředník. Sb. V. technik. V. vytrvalosť. Mus. 1880. 275. Známosť a znalosť Jesu Krista v-ná. Sš. II. 176.

Digitized by Google

Vykontrfektovati = *vyličiti, vypodobniti*, abkonterfeien. — **koho.** Mus. 1880. 450., Kom. L. 27. 4.

Výkop, u, m. = *důl vykopaný*, die Grube, der Einschnitt. Dráha hlubokým výkopem protíná potok. Zpr. arch. VII. 27. — **V.** = *co se vykopává*, das Fossil. Soli a jiné v-py. Plk.

Vykopání, n., das Ausgraben. Času více neměl k v. nových příkopů. Ddk. IV. 213.

Vykopanina, y, f. = *vykopaná věc*, eine ausgegrabene Sache.

Vykopaný; *-án, a, o*, ausgegraben. V. příkop, zem. Dch., Šp.

Vykopati; *vykopnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vykopávati*, aus-, aufgraben, auswerfen. — **co (komu)**: hrob, Ros., studnici, V., jámu, příkop, Us., strom, poklad, D., kořen, Jel., loukoť (na spodní podduté straně vysekati, vystrouhati teslicí), Us., Dch., lišku. Šp. Vykopnouti někomu oko. Ros. Kráva vykopla mně hrotek (krajáč). Us. Šd. Všeci řepko vekupali, me sme ešče nezačali. Brt. P. 110. Řepy v. 15 záhonů. Arch. V. 556. Tělo mrtvé nebožky pohřbené v-li. Dač. I. 220. — **čím**: motykou. Us. Vykopů mi jamu vojáci šablami. Sl. ps. Tč. A ona je ferina, popadla motyku: jestli ješče hubů hneš, hned tě ňů vykopu. Sš. P. 665. V. něco nohou. Us. — **co, se odkud (čím).** V. Rudu z dolů v. Us. Nyní by se rád svýma rukama z hrobu vykopal. Háj. V. někoho z hrobu. Er. P. 470. V. kobzole **na** zimu ze země; V. někoho z jizby. Us. Tč. — **jak.** V. jámu hluboko. Us. V-li jámu **do** půl pasu. Sl. spv. IV. 130. Vykopal to až **na** doktora (stal se doktorem, ale jen bídně). Us. v Kunv. Msk. — **co komu kde. Na** tech křížných cestách hrob mně vykopajte. Sš. P. 181. — **komu kam.** Vykopu ti do řiti a vyhodím tě ven. Mor. Šd. — **proč.** Odměnou za mou práci rádi by mne teď vykopli. Us. Dch.

Vykopávač, e, m., der Ausgräber. V. lišek, der Fuchsgräber. Šp.

Vykopávání, n., vz Vykopati. V. příkopu, pokladu, stromů atd. Us.

Vykopávatel, *vykopavatel*, e, m. = vykopávač.

Vykopávka, y, f., die Ausgrabung. V. země. Zpr. arch. XII. seš. 1. V. na zdě sklepové. Us.

Vykopčiti, il, en, ení, aufhäufeln. — **co**: seno. Us. Mají takovou různici ukliditi, v-ti, vyměřiti a strany upokojiti, auskopitzen. Zř. zem. op. a rat. 1562.

Vykopečkati co: kobzole (= okolo nati pěkné řádky udělati). Na Ostrav. Tč.

Vykopiti, il, en, ení = *kopy udělati*, aufhäufeln. — **se** = *vyvýšiti se*, sich aufhäufen, sich erheben. — **se kam**: hora **do** povětří se vykopila. Krok. — **se kde: na** povrchu.

Vykopnati se (o sněhu), locker werden. Až se vykopná, budeme orati. Cf. Až sníh vykopná. Na Ostrav. Tč. Už se *vykopnívá* (už sníh taje a tu a tam viděti zemi). U Vysokého. Dch.

Vykopnívati se, vz Vykopnati se.

Vykoprtnouti, herausstraucheln. — **co**: kozla (= převrátiti, einen Burzelbaum machen). Na Ostrav. Tč.

Vykoptiti, il, ěn, ění, mit Rauch anfüllen. Jg.

Vykopytiti se, il, ění, den Hornhuf verlieren, auslaufen. L.

Vykorábiti, il, en, ení = *z něčeho korábů nadělati*, aushöhlen. Vz Vykorbeliti.

Vykorati = *vysušiti*, austrocknen. — **co.** Slunce semeno vykoralo.

Vykorbačovat = *vykarabačovati, karabáčem vyšlehati*, auskarabatschen. Phld. II. 2. 51., v již. Mor. Šd.

Vykorbeliti, *vykorbelovati* = *vykorábiti*. — **co komu kde.** Kozy nám na poli všecky dyně, řepu vykorbelily. Mor. Šd., Kčr.

Vykořenění, n., die Entwurzelung, Ausrottung. V. náboženství. Lpř. Dj. I. 38. Aby zlosť svou očím světa skryli, za vůdce si Slávy zněmčilé k v. všech vyvolili. Koll. I. 116. Aby kardinal vydal kříž na v. Čechóv. Let. 83. — **V.**, die Auswürzung.

Vykořeněný; *-ěn, a, o*, entwurzelt, ausgerottet. Vz Vykořeniti. — **V.**, aus-, durchgewürzt.

Vykořenitel, e, m., der Ausrotter. Jg.

Vykořeniti, il, ěn, ění; *vykořeňovati* = *s kořenem vytrhnouti, zhladiti*, ent-, auswurzeln, ausrotten. V. — **abs.** Zvyklosť druhé přirození, kteréž se těžce vykoření. Prov. Zrno, vržené třeba i za let nejútlejších, nedá se častokrát v. Bes. ml. (Tč.). — **co**: neúrodný strom, zlý zvyk, Kom., lidi, Har., hřích. Jel. V. nemravy. Us. Páni dědiční to město v-li. Let. 33. Zlé podezření jen smrť v-ní. Na Mor. Tč. — **co (kde) jak**: z kořen, z gruntu. V. Začali jsme ve jménu Páně vší silou vykořeňovati neřesti **mezi** kněžstvem. Ddk. III. 113. Zvyklosť, druhá přirozenosť, slúží náchylnosti, kdo ju z gruntu v-ní, hoden uctivosti. Na Mor. Tč. — **co odkud.** Předsudky z mysli. Kram. Lásku ze srdce v. Kká. Td. 301. Silný vítr všecky stromy v-nil ze země. Us. Tč. — **kde.** Sv. Štěpán si umienil v. v Uhrách církev východní. Lipa 9. — **V.**, auswürzen. — **co**: těsto.

Vykořeňování, n., vz Vykořenění. V. v mathem. = dobývání kořene. Šim. 128.

Vykorhelovati, aufhören zu saufen. Bern.

Vykořistění, n., die Ausbeutung. Dch.

Vykořistěný; *-ěn, a, o*, ausgebeutet.

Vykořistiti, il, ěn, ění, *vykořisťovati* = *kořisti nabyti*, durch Raub, Erpressung an sich bringen, ausbeuten. — **co kde, kdy**: v nepřátelské zemi, ve válkách. Us. — **jak.** Nepřítomnosť biskupa v-stil **ve** svůj prospěch. Ddk. V. 69.

Výkořistné právo, das Exploitationsrecht. Dch.

Vykořisťování, n., die Ausbeutung.

Vykořisťovaný; *-án, a, o*, ausgebeutet.

Vykorytiti, il, cen, ení = *na koryto vydlabati, vykadlubiti*, aushöhlen. — **co**: topolové dřevo; Voda louky vykorytila (nadělala v nich stružek). Na Ostrav. Tč.

Výkos, u, m., ein ausgemähter Platz. Stoja na svém záhoně nedělej výkosů do druhého záhona. Na Ostrav. Tč.

Vykosati = *vykasati; vlasy na čelo dáti.* Ve Slez. Tč. — **si co čím odkud.** Hýbáním hlavy jsi si vlasy zpod šatky vykosala. Na Ostrav. Tč.

Vykosení, n., die Ausmähung.

Vykosený; *-en, a, o,* ausgemäht. Bern.

Vykositi, il, en, ení; *vykášeti,* el, en, ení; *vykosovati,* aus-, herausmähen. — **co:** pšenici. Bern. Vezmu kosu, vořeší vykosím, a tebe si, má milá, vyprosím. Sš. P. 346. Bojovné národy keď išli podmaňovat si zeme, vykosili tamějšie obyvatel'stvo. Sl. let. V. 185. — **co kde čím kdy:** trávu **na** louce jednou kosou **za** rána, fertig schneiden, mähen. Us. Tč.

Vykoslati galaty koslavým chodem, abreiten. Na Ostrav. Tč.

Vykosmati, aus-, hinaufkämmen. — **co kam:** vlasy **na** vrch v. Na Ostrav. Tč.

Výkosť, i, *vykostina,* y, f. = *nadutí kosti,* exostosis, die Knochenbeule. Ja., Čs. lk. II. 131. — **V.** = *jízdná kosť,* der Reitknochen. Nz. lk.

Vykostění, n. = *zbavení kostí, vyndání kostí,* das Ausbeinen. Šp.

Vykostiti, il, ěn, ění, aus-, entbeinen, *kostí zbaviti, kosti vyndati.* Us., Dch., Šp. — **co:** maso.

Vykostlina, y, f. = *výkosť.* Šm.

Vykoštovati = *koštovati, zkoušeti,* auskosten, ausprüfen. — **co čím.**

Výkot, u, m. = *vykocení, to, co se vykotilo,* der Auswurf; *plod,* die Brut. L., Jg.

Vykotaliti, *vykutaliti, vykotouliti, vykutouliti,* il, en, ení; *vykotáleti, vykotouleti, vykutáleti, vykutouleti,* el, en, ení; *vykotalívati* atd., herauswälzen, herausrollen, trollen. — **co:** kouli. — **se.** Muzika zavzněla, sudy sa vykotýlaly a každý mal, čo mu len duša zažiadala. Phld. III. 1. 13. V-lil sa zelenorudý kúr. Sldk. 232. A tu se v-la jedna gul'ka zlatá. Dbš. Pov. I. 363. — **co odkud:** sud **ze** sklepa. Us. — **co odkud kam:** kouli z ruky **do** kuželek. Us. Tč.

Vykotění, n., das Gebären, die Ausheckung; Schwächung durch das viele Gebähren. Vz Vykotiti. — **V.** = *vyklopení.* Bern.

Vykotěný; *-ěn, a, o,* geboren, ausgeheckt; durchs viele Gebären geschwächt. — **V.** = *vykocený.*

Vykotiti, il, cen, ení (na Slov. těn, ění); *vykáceti,* el, cen, ení; *vykocovati* = *vyklopiti, převrhnouti,* aus-, herauswerfen, herausspritzen; *poroditi jako ovce, kočka,* werfen, lämmern, zickeln. — **co, koho odkud kam:** z vozu **do** příkopu. — **co:** vodu (vystříkati). Ros. Pýcha a lenosť vše zlé **na** svět vykotila. MM. V. vůz (*vyvrátiti,* umwerfen). Us. Vck. — **se.** Vykotilo se 5 psů. Us. Slunce se vykocuje (vychází). Qd. Všecko se v-lo (vykocením se vysypalo). Us. Šd. — **kudy.** V-li ožralce z hospody **přes** schody. Us. Tč. — **co kdy.** Když ovca plod v zimě vykotí, plod bývá silnější. Na Slov. Tč.

Vykotlati = *vyhloubiti, vydlabati,* aushöhlen, ausgraben. — **si co.** Mus.

Vykotliti, il, en, ení = *vyhloubiti,* kesselförmig machen. — **co.** Rk. Povodeň celou rolí v-la. Us. Tč.

Vykotúlati = *vykotaliti.* Na Slov.

Vykotuliti = *vykotaliti.*

Vykoudeliti, il, en, ení, auszausen, ausfransen. — **co:** kraje šátku. Na Mor. Tč.

Vykoukal, a, m., osob. jm. Šd.

Vykoukaný = *vychytralý, prohnaný.* Us. ve vých. Čech. Kd. To je v. hoch (šelma). U Rychn. Hsp.

Vykoukati, *vykouknouti,* knul a kl, utí; vykukovati = *vyhlížeti, vyhlídnouti,* herausschauen, -gucken, ausschauen; *ukazovati se,* vorscheinen, vorstossen, hervorragen. — **abs.** Zištnosť vykukuje. D. Zakopal ju tamto pod zeleným lohem, ale vykoukalo kousek fěrtušku ven. Sš. P. 136. — **koho.** Zemře-li člověk, musí se mu oči dobře zatlačiti, jinak někoho vykouká. Mus. 1853. 481. — **odkud (komu).** Dítě z okna, pták z klece vykukuje. Us. Vykukuje mu košile z kabátu. Us. Vše nám vykoukají (= *vyslídí*). Us. Když mloci z vody vykukují aještěrky do děr zalézají, čeká se déšť. Na Mor. Tč. Vykúkala z okenečka jako z růže květ. Čes. mor. ps. 72. Vím já jeden hájíček, v tom hájíčku domeček, v tom domečku děvečka, vykóká z okénečka. Sš. P. 430. — **odkud jak.** Trámy vykukovaly z omítky křížem i délkou. Němc. — **co na kom,** Jemand etwas abgucken. Us. Dch. — **odkud kam:** z okna na mimo jdoucí. Us.

Vykouleti, vz Vykuliti.

Vykoupati koho: dítě, ausbaden. Us. — **koho, se kde: v** řece, ve vaně. V-pal sa pekne v čistej vode **pod** mostem. Mt. S. I. 55. — **se kdy kde.** Takto přistrojený mužík lebo žienka musí sa **v** každý piatok večer **ve** víne vykúpať. Phld. III. 3. 187.

Vykoupenec, nce, m. = *vykoupený,* der Losgekaufte, Erlöste. D., Sš. I. 59., 134., II. 45. V-ci mohou vypadnouti z té lásky ku Kristu. Sš. J. 174.

Vykoupení, n., der Loskauf, die Erlösung, redemptio, ἀπολύτρωσις. Sš. II. 121. V. = vybavení od hříchův a vyproštění z moci a vlády ďábla. Sš. L. 27. Je zajisté v. 1. jedno *začátečné,* jímžto zbaveni býváme od otroctví hřícha a uvedeni ve svobodu synů božích a 2. *dokonalé* a *svrchované,* jímž osvobozeni budeme ode vší pochoti, pokuty a svízelů a přiúčastněni budeme k slávě nebeské. Sš. II. 86. (Hý.). Aj div se, že jede k tobě v. Hus II. 125. V. roboty (výkup roboty), die Robotablösung. Šp.

Vykoupený; *-en, a, o,* losgekauft, erlöst. — **odkud čím:** penězi z otroctví. Vz Vykoupiti.

Vykoupiti, il, en, ení; *vykupovati* = *vyplatiti,* er-, auskaufen; *vyprostiti od věčné smrti,* erlösen; *roskoupiti,* aufkaufen. — **co:** svů svobodu. Jel. Již tam všechno vykoupili (roz-, pokoupili). Ros. A paklibi nekteri z handleru anebožto židů chteli takové kože vykupovat, aby jim bili zebrane (= skupovati). Sl. let. IV. 137. Všechen svět mám vykoupiti a smrti věčné zbaviti. Sš. P. 75. Král Matiáš taková zbožie vykúpí a k rukám svým královským přivede. Arch. IV. 490. Choďme opatrně vykupujíce čas, tak že, což sme prve zameškali, to již

Digitized by Google

pokáním svatým sobě navraťme; V. zavázaného, žalářného. Hus I. 127., 180., II. 269. — **co, koho čím**: penězi, placením. D. V. mír penězi. Šb. Propuštění své dvěma sty tolary v. Mus. 1880. 33. Svou krví někoho v. Smil v. 1910., Hus II. 405., III. 268., Kat. 1304., Gh. Aby almužnami své hřiechy vykupovali. Hus II. 345. Nenie ižádné odměny, jíž by duši vykúpil na věky zatracenú. Hus III. 192. V. někoho zlatem. Št. Kn. š. 185. — **čím kde**. Lomnice bránila se devět měsícův, až ji pan Oldřich 500 kopami gr. čes. u posádky její táborské vykoupil. Pal. Děj. III. 3. 172. — **co, koho, se odkud (z čeho, od čeho)**. Apol. Od nepřátel. V. se od žencův. Šp. Abychom z hříchu byli vykoupeni, sám se ráčil za nás dáti. Št. Že jsme z hříchu vykoupeni. BR. II. 647. a. Hrad z cizích rukou v. Us. Tč. V-pil je z otroctví a ze služby zákona. Sš. II. 45. Půl příjmů vykoupí vás jistě z vězení. Kká. Td. 291. Přese všecko namáhání sv. Vojtěch nebyl s to, aby v-pil otroky z rukou židovských. Ddk. IV. 182. A ta krev nás vykúpila z muk velikých, z horúcího pekla. Sš. P. 68. Děkuju ti, moja milá, že's mia z pekla vykúpila. Ib. 112. S takovú výminkú, abychom od nich zbožie vykúpiti nemohli. Arch. IV. 378. V. někoho z věčné smrti. Výb. II. 24. Gika zajaté od Tatarů vykupoval. Koll. I. 247. A ny z pekla vykúpiti. Hr. rk. 165. Čím se z věčného zatracení v. bude moci? BR. II. 74. a. Nech junače mladé síly vykúpia z biedy rod milý. Sl. ps. Tč. Od hřiechu ho vykúpil. Hus I. 315. Od smrti nás vykúpil; Aby je z smrti vykúpě jim věčné královstvie dal. Hus I. 409., II. 6. (Tč.). — **koho (gt. šp.** m. *akkus*). V. zadlužených lidí (šp. m.: zadlužené lidi) z poroby. Brt. — **jak**. Draze's nás vykoupil. Hus III. 263. Draho's vykoupil mou duši. Sš. P. 58. — **co komu** (*= věci od někoho již zamluvené skoupiti*). Masar bradecký našim tele vykoupil; Tatíček měli dřevo v lese vycejchované a potom tam šli Jurečka a v-li jim to. Slez. Šd. Tři groše dali (pokutou), kteří se ve vsích předkupovali aneb když jeden druhému vykoupil. Pam. Val. Meziř. 220. — **se čeho**. Nelze se smrti v. Cf. Zbaviti, Sprostiti. V.

Vykouření, n., die Ausräucherung.

Vykouřený; *-en, a, o*, ausgeräuchert, ausgeraucht. V. tabák.

Vykouřiti, kuř, kouře (íc), il, en, ení; *vykuřovati = kouřením spotřebovati*, durchs Rauchen verbrauchen, aufrauchen; *uvnitř nakouřiti*, ausräuchern, ausrauchen, beräuchern; *kouřem vypuditi*, ausrauchen; **se** *= kouřem vyjíti*, ausdampfen, verrauchen; *přestati kouřiti*, aufhören zu dampfen, zu rauchen. Jg. — **co, koho**: pět doutníků, kadidlo v. (kouřením zpotřebovati); v. všechny pokoje, Ros., hroby, Br.; včely (kouřem vyhnati), Us., ocet (v páru obrátiti). Vys. Aha, povedá, to tu bude iste dáky čert v tom popeli, ale počkaj, však ho já vykúrim. Dbš. Pov. I. 490. — **co kdy**. Za den 5 cigar v. Us. Tč. — **se komu**. V-la se mu zlosť. Dch. — **koho, se odkud**. Lišku **z** díry v. Ros., Šp. Pára **z** těla se vykuřuje. Krab. Smrad jalovcem, františkem z jizby v. Us. Tč. Vykúrili ho z domu; Vykúril ho **od** seba. Mt S. Až se mu to z hlavy v-ří. Us. Šd. — **co čím**: pokoj kadidlem, františkem. — **co kde (jak)**: ocet **na** střepě. Vys. Ať se sůl vykouří **na** pánvi **do** sucha. Vys. Vůně se lehko v-ří, verflüchtigt leicht. Us. Tč. Otevři okno, až s\ dým vykouří. Us. Tč. — **se**. Uhlí se vykouřilo (přestalo kouřiti). D.

Vykousání, n., das Ausbeissen.

Vykousaný; *-án, a, o*, ausgebissen, ausgefressen, ausgenagt. V. listy šalvěje mouřeniuky (po kraji n. na konci opatřené zuby drobnými nepravidelnými). Rst. 518.

Vykousati, kousám a kouši; *vykousávati, vykousnouti*, snul a sl, ut, utí; *vykusovati = kousáním dobyti*, herausbeissen; *kousaje vypuditi*, aus-, heraus-, wegbeissen. — **co, koho, se odkud**: jádro **ze** skořepky v. (kousáním dobyti). Us. Pes psa z cizího domu vykouše (kousáním vypudí). Us. Všecky z úřadu, z domu vykousal (sočením, vaděním atd. vybryzl, vypudil). Us. V. někoho ze služby, verdrängen. Us. Šd. V-li by mě odtamtud, kdyby mohli. Us. Myš z pasti se vykousala. Us. Ten se ze všeho vykouše (vyseká, vyprosti). Us. Pes z provazu se vykousal. Us. Tč. — **co komu**. *Vykusiš* mi dlaň? Na Ostrav. Tč. To robsko by čertovi dušu vykúsalo, také má zuby! Ib. Tč.

Vykoušeti, vz Vykusiti.

Vykouti, vz Vykovati.

Vykoutkovati se *= vyzaháleti*, genug faulenzen. Ros.

Vykouzlení, n., die Hervorzauberung.

Vykouzlený; *-en, a, o*, hervorgezaubert. Jezero se svými malebnými břehy rozkládá se jako v. ráj před zrakem mým. Ddk.

Vykouzliti, il, en, ení; *vykuzlovati = kouzlem způsobiti*, hervorzaubern. — **co kam**. **Před** oči krajinu si v. Hrts. Stud v-zlil jí růže **na** tváře. Us. — **co odkud, kde**: **z** poušti, **na** pouštích ráje v. Č. Malíř krásnou krajinu na plátně vykouzlil. Us. **Před** ním ruce moje vykouzlily z půdy skalní sad. Čch. Mch. 56. — **si co**. Us. Vlč.

Vykování, n., die Aushämmerung. V. kovu. ZČ. I. 238.

Vykovaný; *-án, a, o*, ausgehämmert, geschmiedet. Us.

Vykovatel, e, m., der Schmied. Bern.

Vykovati; *vykouti*, vykuji, ul, ut, utí; *vykovávati*, aus-, verschmieden. — **co**: železo (nakovati, ukovati; 2. kováním vypotřebovati). Ros., Jg. Dýmky dřevené v., aby neshořely; v. díru. Us. Tč. — **co komu**. Vykul si **za** den dva zlaté. Us. Šd. — **co čím kde**: kladivem **na** kovadlině.

Vykožovati, mit Mörtel bewerfen, anstreichen. — **co**: dům, stěnu. Na Slov. Bern.

Vykožusiti *= vybiti*. Na Slov. Bern.

Vykrabati, *vykrabatiti*, il, cen, ení, furchen, runzeln. — **co**. Starosť obličej jeho v-tila. — **co proti komu**: čelo. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Vykrabatiti, il, cen, ení = *krabatě vyřezati*, hohlrund ausschneiden. — **co čím**: pořezem. Bech.
Vykráčeti, vz Vykročiti.
Vykráčlivě, schrittweise, ausschreitend. V. vystupovati. Bart.
Vykračování, n., das Heraustreten, das Schreiten, der Gang. V. V. sobě. D.
Vykračovati, vz Vykročiti.
Vykradač, e, m. = *zloděj*, der Aussteller, Dieb.
Vykrádati, vz Vykrásti.
Vykřádati = *vykřáti, z nemoci se pozdraviti*, genesen. Na mor. Valaš. Vck.
Vykradení, n., die Ausraubung.
Vykradený; *-en, a, o*, ausgeraubt.
Vykrahnúť = *umříti*. Na Slov. Ssk.
Vykrájeti, vz Vykrojiti.
Vykrajkovati, auszacken.
Vykrajnovati, ausschalen. Ssk.
Výkrajný, extrem. V. požadavky, extreme Postulate. Dch.
Vykrajovací, Ausschnitt-. V. nůž, vz Vykrajovák. Šp. V. stroj (na mince). NA. IV. 55.
Vykrajovač, e, m., der Ausschneider. V. usní, der Lederausschnitthändler. Šp.
Vykrajovadlo, a, n., der Ausstecher. V. na jablka, der Aepfelstecher. Šp.
Vykrajovák, u, m. = *vykrajovací nůž*, das Ausschnittmesser. V. anglický, francouzský, malý, veliký. Us. Šp.
Vykrajovaný; *-án, a, o*, ausgeschnitten, ausgeschweift. V. list = po kraji velmi nepatrně, mělce a tupě vystřihovaný. Čl. Kv. XXIX., Slb., Rst. 518., Nz.
Vykrajovati, vz Vykrojiti.
Vykrajovátko, a, n., der Ausstecher. V. na jablka, na ohryzky z jablek, der Aepfelausstecher. Šp., Dch.
Vykrákati = *vytahati za vlasy*, zausen, beim Schopf nehmen. — **komu zač**: za pačesy. Us. — **V.**, erkrächzen; **se**, auskrächzen.
Vykrákorati, *vykrákořiti*, auskrähen. — **V.**, auszanken. — **koho**. Us. Šd.
Vykralovati, ausherrschen, aufhören ein König zu sein. Us. Tč.
Vykramařiti, il, en, ení, erkrämern, durch Krämerei erwerben. — **si co jak**. — **V.**, aufhören ein Krämer zu sein, Konkurs machen. Us. Tč.
Vykramovati, auskramen. — **co odkud kam, se s čím kam**. Mor. Tč.
Vykramplovati, auskrämpeln. — **co kde**: vlnu na kramplech či štětkách. Us. na Ostrav. Tč.
Vykřaudati něco = vyžvaniti. Us. Kšť.
Vykrápati, *vykrápnouti*, *vykrapovati*, auströpfeln. — **odkud kam. Z** lampy vykráplo **na** stůl; Vodu z kropáče na lid v.; Vodu na zem. Us. Tč.
Vykřápati, ausplauschen. — **co komu**. Us. — **V.**, durchprügeln. — **komu**. Mor. Šd.
Vykrápkati = *vykapkati*.
Vykrásiti, il, en, ení, *vykrasovati*, verschönern, ausschmücken. — **co**: básnictvo. Mt. S. I. 84.

Vykrásniti, il, én, ění = *vykrásiti*. — **se**, schön werden, sich aufheitern. A čoby sa vaľal svet, nič sa neľakej, len trochu čekaj, rozjasní sa, vykrásní sa. Dbš. Pov. II. 35. Keď ale z toho lesa vyšli, rázom vykrásnilo sa vsetko. Ib. II. 85. — **kdy**. **Po** dešti zase se v-sní. Us. Tč.
Vykřástati se = uzdraviti se. Mor. Knrz.
Vykrásti, kradu, dl, en, ení; *vykradnouti*, ul, ut, utí; *vykrádati*, *vykrádávati*, aus-, herausstehlen. — **co (komu)**: domy cizích kupců v. Kram. Všecko mu v-dli. Us. — **co odkud kdy**. **V** noci šaty **z** domu v-dla. NB. Tč. 148. Šenkéřka vykradla šaty z hospody v noci. Ib. 148. Us. — **se** = *tajně odejíti*, sich wegstehlen, wegschleichen. Nevidomky se v-dl. Sych. Mně nebylo potřebí vykrádati se. NB. Tč. 243. — **se odkud**: z domu. Ros., Dch., Šd. Keď nastala noc, vykradli sa z hradu. Sl. let. II. 113. Biskup v-dl se **od** Hory. Dač. I. 57. Z Krakova se v-dla. NB. Tč. 283. Vykradl se **mu** vzdech z prsou. Sá. — **se kdy (kam)**. Včil se pěkně vykraďme ven. Us. Šd. Vśaks sě odtud v-dl v ten čas, ještě pána doma nebylo. NB. Tč. 243. V-dl se v noci k nepřátelům. Us.
Vykrášliti, il, en, ení; *vykrašlovati*; zastr. *vykrásiti*. — **co čím**: dům chvojím.
Vykráti, *vykroť*, *vykrávati* = *vykrájeti*, ausschneiden. — **co odkud**: střídku z chleba, podešev z kůže. Na Ostrav. Tč. Vz Vykrojiti. — **co nač**. Koželuh vykrává skůru (kůži vydělanou) na podešvy. Ib. Tč.
Vykřáti, křeji, ál, ání; *vykřívati* = *okřáti*, sich erholen, erfrischen. Ros.
Vykratochvíliti, il, en, ení, durch die Kurzweile erwerben. Ros.
Vykrbačiti se, durch Sparsamkeit auskommen. — **jak dlouho**. Co bychom se jen **do** jara nějak v-li! U Olom. Šd.
Vykrcati = *vybliti*, ausspeien. Na Slov. — **co**. Hop! cup! na ublisku: ver' ho prasknem tak po pysku, že vykrcia krvi misku. Sl. spv. I. 31.
Vykrčmařiti, il, en, ení = *krčmařením něco získati*, als Schänker verdienen. — **co na čem**: na kořalce. Us. Tč.
Vykrčiti, il, en, ení, *vykrčovati*, die Achseln zucken. — **čím nad čím**: ramenoma. Us. Tč.
Vykřehlosť, i, f., die Erkältung. — **V.**, das Nachlassen, die Erschlaffung. Tu se již ukázaly první stopy v-sti v odporu. Mus. 1880. 254.
Vykřehlý, kalt geworden, erstarrt. — **čím**. Je zimou všecek v. Us.
Vykřehnouti, hnul a hl, utí; *vykřehati* = *vychladnouti*, ausfrieren. — **abs**. Vykřehl jsem. Byli do dusiku na radnici vrženi, aby vykřehli. Mus. 1880. 251. — **komu**. To nám vykřehlo. Us. Vykřehne vám, vydáte-li se v té zimě na cestu. Sych. — **čím**: zimou, vězením. Mus. 1880. 28. — **kde: v** studené vodě. Us.
Vykřehnutí, n., das Ausfrieren.
Vykřehnutý; *-ut, a, o*, ausgefroren, von der Kälte erstarrt. Bern.
Vykrechtovati = *vykopati*, ausgraben. — **co čím**: stroubu lopatou. Byl.

Digitized by Google

Vykrejdovati = *vykřidovati.*

Vykřepčiti se, il, ení = *vytancovati se,* genugsam tanzen. Ten se **na** posvícení vykřepčil (vytancoval)! Us. Jg., Bern.

Výkres, u, m. = *vykresení, vykreslení,* der Abriss, die Zeichnung, das Dessin. Výkresy se rozdělují na patero: první náčrtky (skizze, croquis), provedené výkresy, studie, akty a kartony. Prvními náčrtky nazývají se nápady, jaké umělec naznačuje na papíře, by dle nich obmyšlené dílo provedl. Provedené výkresy slovou ony, jež jsou bedlivě a do podrobna vypracovány. Studie říkáme výkresům zhotoveným buď dle přírody aneb dle sádrových modellů (hlavy, nohy, ruce i celé postavy; výkresy šatů, stromů, zvířat, květin, krajin). Akty slovou figury kreslené v malířských akademiích dle živého vzoru (modellu). Kartony jsou nákresy na šedém n. bílém papíře velikosti malby, jakáž podlé nich má býti provedena. S. N. V. křídový, die Crayonzeichnung, pérem (pérový), die Federzeichnung, vrchu, die Berg- (v geom.), od ruky, die Freihandzeichnung, historický, historische Z., tvrdý, hranatý, hart; měkký, weich; okrouhlý, stavitelský, architektonisch, tušovaný, getuscht. Nz. V. pérový. NA. I. 59., 42. V. polohopisný, der Situationsplan. J. tr. Kniha s mnohými výkresy, mit vielen Illustrationen; v. uhlem, die Kohlenzeichnung, chybný, die Verzeichnung, Dch., dle vzorku, die Modellzeichnung. Šp.

Vykřesání, n., das Aushauen. V. mlýnského kamene. Us.

Vykřesaný; *-án, a, o,* ausgehauen. — **z čeho:** z kamene. — **kde.** Kameň, na nomž je vykresaný baránek boží. Sl. let. I. 210.

Vykřesati, křesám a křeši; *vykřesnouti,* snul a sl, ut, utí, *vykřesávati,* ausschlagen; ausschnitzeln (na Slov.). — **co:** kámen mlýnský. Us. Kameník vykřesal kříž, sloup. Us. Šd. Mal'ári ťa malovali, kresači ťa vykresali. Sl. ps. 338. — **koho** = *vycvičiti, vycepovati,* abrichten, abhobeln. Us. — **co odkud: z** kamene jiskru, Us., oheň. Ben. Čtverhraný kámen z kulatého v. Us. Tč. Vyučoval ho otec a vykresal z neho poriadného a statočného šuhajca. Dbš. Pov. VII. 74. Ale ti veru z milých král'evičov nič nemohli vykresat. Dbš. Pov. I. 286. — **komu** = *vynadati,* aufheissen, aushunzen; *vybiti,* abprügeln. Us. — **se** = *vycvičenu býti* (pass.), sich abschleifen, abhobeln, 2. *vyjíti, vyváznouti,* ent-, herauskommen, davon kommen, sich erholen. Ros. — **se z čeho:** z nemoci. Ros. Snad se z těch chlapců něco hodného v-še. Němc. Ešte sa z neho šuhaj vykreše. Mt. S. I. 105. Až sa ta lavečka z bramora vykřeše. Sš. P. 353. — **čím.** V. něco křesadlem; oheň z křemeňa klepadlem. Na Ostrav. Tč.

Vykreskovati, ausstreicheln. L.

Vykresliti, *vykresati,* il, en, ení; *vykreslovati, vykresovati* = *vyrýsovati,* aus-, abzeichnen, abreissen. Vz Výkres. — **co čím kde, s kým:** s kollegou obraz tužkou **na** papíře. V. něco křídou, abkreiden. Šp. — **co k čemu:** ke zkoušce. Vz Kresliti.

Vykrhati se = *vykašlati se,* sich aushusten. — **z čeho.** On pořád ještě krhá, kdyby se z toho vykrhal, tož by ho ani nepchalo. Slez. Šd.

Vykrchlati, vz Vychrchlati.

Vykřibiti, il, en, ení, *vykřibovati se,* Aeste bekommen. Vrbu zetni na jaro, ona zase se na leto v-bí; Zelí už se vykřibilo (dostalo listy). Na Ostrav. Tč.

Vykřičený; *-en, a, o,* ausgeschrieen, verrufen, übelberüchtigt. Obiralka (vesnička v Klatovsku) jest široko daleko v-ná. Ft.

Vykřičeti, el, en, ení; *vykřikati, vykřiknouti,* knul a kl, ut, utí; *vykřikovati* = *křikem vyvolati, vyhnati,* herausschreien, schreiend hervorrufen; *křikem se ohlásiti,* aus-, aufrufen, aufschreien; *křikem dostati,* erschreien, durchs Schreien erhalten; *rozkřičeti, rozhlásiti,* ausschreien; *provolati,* ausschreien, kund machen. — **abs.** Vykřikovala, že jí je najvěc lúto tych chudobných. Slez. Šd. Někdo tu vykřiknul. Us. — **co, koho.** V-knu tuto řeč. Jel. On to vykřičel (rozhlásil). Ros. Již to bířic v-čel (provolal). Ros. — **koho, se odkud.** Někoho z hospody, z domu, Us., se z vězení. Solf. — **komu** = *vyláti,* ausschelten. Na Ostrav. Tč. — *sobě vykřikovati.* Ros. — *na koho vykřikovati,* Jemanden laut schimpfen. Lom. — **co na kom** *(dokřičeti se čeho).* Ros. — **jak:** bolestně, pronikavě v-knouti. Us. Dch. — **proč:** bolestí. Dch., Us. Šd. — **koho čím:** zlodějem. Us. Brt. — **co kde.** Co doma slyší, všecko **na** ulici vykřičí. Us. Tč. — **koho zač.** Lid mne vykřičí za původkyni. Ehr. 176. Liturgie slovanská za nezákonnou vykřičena. Ddk. I. 202. — **se** = *křikem se unaviti,* sich ausschreien; *křikem ven se dobyti,* durchs Schreien loskommen; *hlas svůj křikem zlepšiti,* schreiend seine Stimme verbessern; *dokřičeti se,* aufhören zu schreien. Us. Jg.

Výkřičník, u, m., das Ausrufungszeichen.

Výkřidlí, n. A napřed v. aby jeden vedl z pravé strany a druhý z levé, aby se ohlédali jeden na druhého, aby nezúžovali ani šířili, nežby bylo v tref, aby zároveň vojsko táhlo. Mus. 1828. 2. 18. Die Wagen, welche in zwei Reihen (Flügeln) fuhren, innerhalb deren das hussitische Heer marschirte. Cf. Okřídlí. Gl. 372.

Vykřidovati, mit Kreide bekritzeln. — **co.** Us. Tč.

Výkřik, u, m. = *vykřikání, vykřiknutí,* der Aufschrei, Schrei, Ausruf. V. bolesti, bolestný, podivení, hrůzy, děsný, der Schreckensruf. Dch. Us. Strany **přísloví** vz: *Basa, Čert, Konopí, Kozel, Krkavec, Mák, Nežil, Rána, Ryba, Strach, Vlk, Voda, Žid.* — U **výkřiku** jest **genitiv:** Ach mého hoře! Vz Genitiv (příčiny).

Vykřikati, vz Vykřičeti.

Výkřikník, u, m., das Empfindungswort. D. Cf. Výkřičník.

Vykřiknouti, vz Vykřičeti.

Vykřiknutí, n., der Aufschrei, Ausruf.

Vykřikovatel, e, m., der Schreier, Ausrufer.

Vykřikovatelka, y, f., die Schreierin, Ausruferin. Šm.

Vykřikovati, vz Vykřičeti.

Digitized by Google

Vykřikovka, y, f. = *výkřikník.* Šm.

Vykřísati se; *vykřísiti se,* il, šení, sich ausmaussen, sich erhohlen, genesen. — **z čeho**: z nemoci (okřáti, pozdraviti se). Ros.

Vykříšení, n. = *vzkříšení*, die Auferstehungsfeier zu Ostern. Šd.

Vykřiti, *vykřáti*, vykřeji, křál, ání = *vykřísati se.* — **z čeho**: z nemoci. Us. Šd.

Vykřivditi, il, ěn, ění, mit Ungerechtigkeit erpressen. Jg.

Vykřivení, n., die Auskrümmung.

Vykřivený; *-en, a, o.* seitwärtsgebogen, gekrümmt. V. nohy, Säbelbeine, podpadky u bot. Šd. Ta baba má tvář jako v-ný krpec. Na Ostrav. Tč.

Vykřiviti, il, en, ení; *vykřivovati*, auskrümmen, krumm herausbeugen. — **co**: střevíce, krumm treten. Plk. — **co komu**: hubu. Us. Šd. — **co na koho**: pysky, hubu. Tč. — **co čím**: boty špatnou chůzí. Us. Tč. — **se komu**. Boty se mu vykřivují. Us.

Vykrkati, *vykrkávati* = *vychrkati, vyřihati*, ausrülpsen, ausgrölzen. — **co**. Rk. — **se**, genug grölzen. Jg.

Vykrkavčiti se, il, ení = *vypraviti se, vypárati se,* sich langsam herausmachen. Ros.

Výkrm, u, m. Způsobilosť k v-mu, die Mästungsfähigkeit. Dch.

Vykrmenec, nce, m., ein ausgemästetes Stück Vieh. Rk.

Vykrmení, n , die Mästung, Auffütterung. V. dobytka. V.

Vykrmenosť, i, f., das Augemästetsein, die Dicke. Us. V. zvířete.

Vykrmený; *-en, a, o,* gefüttert, gemästet. V. vůl, V., dobytek, Mastvieh, člověk, ausgefressen. Us. Šd.

Vykrmiti, il, en, ení; *vykrmovati*, auffüttern, ausfüttern, ausmästen; *krmením zpotřebovati*, verfüttern. — **co**: píci (krmením zpotřebovati). Us. — **co, koho**: voly (ztučniti). V. Syny jsem vykrmil a povýšil jsem jich. Hus II. 131. On tolikerý statek (dobytek) **přes** zimu **při** tak málu sena nevykrmí. Us. Tč. — **koho čím**: dítě prsama, Us., mysl uměním, prase hrachem. — **koho kde**: prase **v** krmníku.

Vykrněti, ěl, ění, *vykrňovati*, vermodern, verfaulen. — **kde**. Vrba stará v-ní **v** prostředku; Kobzole **na** mokřině vykrněly. Na Ostrav. Tč.

Výkroček, čka, m. = *kdo si pyšně vykračuje.* Na Hané. Bkř.

Vykročení, n., die Austretung. V. z rozkazu, die Uiberschreitung des Befehles, z tohoto světa (smrť). **V.** = *z mezí.* Zlob. — **V.** = *vystoupení, ukázání-se*, der Auftritt. D.

Vykročený; *-en, a, o,* ausgeschritten. Socha má pravou nohu v-nou. Dch.

Vykročitel, e, m., der Heraustreter, Uibertreter; Auftreter. Jg.

Vykročiti, kroč, če (íc), il, en, ení; *vykráčeti*, ejí, ej, el, en, ení; *vykračovati, vykročovati, vyjíti*, herausschreiten, aus-, hervortreten; *opustiti*, aus dem Amte austreten; *na horu vystoupiti*, auftreten, aufsteigen; *kráčeti, jíti*, gehen, schreiten, einherschreiten. Jg. — **abs.** Vykroč! Us. Hochu, v-čuj, ať tam brzo dojdem. Us. Dch. — **co**: boty, austreten. Us. Na Ostrav. Tč. — **odkud**: z tohoto světa (umříti); z mezí mírnosti, středmosti, povinnosti, V.; z úřadu, ze služby (opustiti), D., z pravé cesty, Sych., z pořádku. Us. A tu sotva z pod střechy v-čí — prask! Er. Sl. čít. 64. Aby raději ze zdejšího života v-li a se Pánem byli. BR. II. 599. b. Vinu sečtou na mé vyslané, že sou v tom z kommisse v-li. Žer. 324. — **kam**: **z** časného **do** věčného života v. Kram. V. **na** lavici, na divadlo. Us. Ale nikdo **za** meze pravdy nevykročuje. Sš. I. 160. Choď touto prostredňou cestou, nevykroč ani na jednu ani na druhou stranu, len pravo se drž. Dbš. Pov. IV. 73. Jak na hrázku v-la, krásné dítě porodila. Sš. P. 156. Vykročil **k** němu na horu. Ros. — **kudy**: **po** moři, po cestě. Tč. **Přes** lávku si hrdě vykračoval. Us. — **k čemu**: k chůzi v. Us. Vlč. — **si**, stolz einhergehen, einherstolziren. Ten si vykračuje! — **si kde.** Vykračuje si jako kohout **na** smetišti, jako páv po dvoře. Pk. **V** panské oboře si vykročiti. Us. — **(si) jak**. Pyšně, hrdě, D., z vysoka si vykračovati. V. Vykračoval v dobré mysli ku předu. Us. Dch. **Za** celý ten čas jsem z domu ani *nohou* nevykročila. Us. Šd. V-vati si s nechutou. Pov. 530. Chceš-li tam za hodinu dojíti, musíš dobře v-vati. Us. Tč. Vykračuje si jako pán, jako paša, Us. Šd., jako páv. Pk. — **si jak na koho**. Sic by se na ně přísněji v. musilo. Mus. 1880. 254. — **v čem.** V-je si v oděvu biskupa. Ddk. II. 200. V tom sice z mezí pravdy poněkud v-jí. Sš. Sk. 2. (Hý.). Jindy okolo bot chodíval a nyní neví jak v nich si vykračovati (o pyšných). Šd.

Vykročlivý, výkročný, zu Uibertretungen geneigt. L. V-ný stoj, die Quergrätschstellung. Čsk.

Vykrochmáliti = *vyškrobiti.* Na Slov. Bern. — **co**. Tú spodnicu i došila i vyprala, i vykrochmálila, i usušila i vypiglovala. Chlpk. Dram. II. 44.

Výkroj, e, m., der Ausschnitt. Čistý v., der Reinausschnitt. Šp. V. kůže, der Lederausschnitt. Dch. Oděv ten byl barvy pestré a někdy rozličnými výkroji vyzdoben. Ddk. IV. 252. — **V.**, das Schallloch, v hud.

Výkrojek, jku, m. = *výřezek, výstřižek, výsek, výseč,* der Ausschnitt. V-jek sukna, chleba. Us. Tč. — **V.** v měřictví = *část* kruhu obloukem a dvěma poloměry omezená, sector, výseč, výsek. Sedl., Phld. II. 4. 121., Jdč. I. 18. V. (výseč) *koule* = tělo kuželovité, jež za podstavu má vrchlík koule a za plášť křivý povrch přímého kužele, jehož strana rovná se poloměru koule. Jdč. II. 56. *V. v anatomii* = záhyb v kraji nějakého organu, incisura. V. boltcový (inc. auriculae), poloměsíčitý (i. clavicularis), nadočnicový (i. supraorbitalis); v-ky Santorinovy (i. Santoriuianae). S. N. XI. 287.

Vykrojení, n. = *výkroj*, die Ausrandung, der Ausschnitt. V. na listu žanovce stromovitého (zaříznutí mělké obyčejně ostroúhlé na konci ústroje listovitého). Rst. 518.

Vykrojenka, y, f., emarginella, plž. Krok. II. 126.

Digitized by Google

Vykrojený; *-en, a, o*, ausgeschnitten, ausgerandet. V. listy mochny jarní. Rst. 518. — V., ausgeschnitten. V. šaty. Us. V. vzorek, die Schablone. — **jak.** Lenoch (židle) v srdce v-ný (mající otvor podobný srdci). Čch. L. k. 18.

Vykrojiti, il, en, ení; *vykrájeti*, ejí, jej, el, en, ení; *vykrojovati, vykrajovati*, mit dem Messer aus-, herausschneiden. — **co odkud:** plesnivinu z pecna. Sych. Poščaj, milý, nožička, vykrojíme červíčka (z červivého jablíčka). Brt. P. 95., Sš P. 435. V. ohryzek, das Kernhaus. Šp. — **co čím (jak).** Oráč brázdy radlicí vykrojuje (rozkrojuje). Kom. Mýdlo **podlé** pravidka se vykrajuje drátem **na** tabule. Techn. V. hostie okrouhlým náčiním ostrým (krojidlem), mit dem Stecher ausschneiden. Us. Dch. V. maso nožem až **do** kosti. Us. Tč.

Výkrojka, y, f., asteriscium, rostl. V. ostrolistá, a. chilense Vz Rstp. 706.

Výkrojník, u, m., der Würstelschneider (u ševců).

Vykrojuška, y, f., trichius, hmyz. Rostl. III. b. 371.

Výkrok, u, m. = *vykročení*, der Ausschritt, Vorschritt. Div. z ochot. Volný, plný v. koně. Čsk.

Výkrop, u, m. = *vykropení*, die Besprengung. Byl jen v. hrobu (byl jen z ticha pochován). Vs. V. očistný.

Vykropení, n., die tropfenweise Begiessung. V. mrtvoly, die Einsegnung der Leiche.

Vykropený; *-en, a, o*, besprengt.

Vykropiti, il, en, ení; *vykrápěti*, ejí, ej, ěj, ěn, ění; *vykropívati, vykropovati* — *kropě zpotřebovati*, aus-, versprengen; *kropě vypuditi*, heraussprengen; *kropě vyčistiti*, durchs Besprengen reinigen; *pokropiti*, besprengen. — **co (kdy).** Všecku vodu vykropil (kropením vypotřeboval). D. V. mrtvolu. V-ti dům **na** tři krále. Us. — **koho, co z čeho:** někoho z hříchu (kropením vyčistiti). Us. — **kde.** Tou vodou **ve** chlévě a celé stavení v-la. Us Šd. — **co odkud:** všecku vodu **ze** žehnáka v. Na Ostrav. Tč. — **co čím:** hrob svěcenou vodou. — **co jak.** Prádlo dobře v. Us. Tč. — **se proti čemu kdy.** Proti kterému (pokrovu) **na** den smíru sedmkráte a opět sedmkráte krev obětí toho dne zabitých od velekněze se vykropovala. Sš. I. 47. (Hý.). — **komu.** Verweis geben. Ten mu v-pil! Tomu tam v-li (dali)! Slez. Šd. Na Slov. Phld. II. 2. 52.

Vykrošiti = *vybiti*. Na Slov. Ssk.

Vykrouhliti, il, en, ení, rund herausschneiden. — **co.** Rk. V. trámy. Tč.

Vykrouchati, vz Vykrušiti.

Vykroutiti, vykruť, kroutě (íc), il, cen, ení; *vykrouceti*, el, en, ení; *vykrucovati* = *vytočiti*, heraus-, ausdrehen, heraus-, auswinden, ausringen; *vyždímati*, (die Wäsche) auswinden; *kroucením udělati*, ver-, ausdrehen. Jg. — **abs.** Kdo nemá chuti, lahko vykrúti. Prov. na Slov. Plk., Mt. S. I. 106., 127. Nevykrúcaj, prekrútíš. Mt. S. 108. — **co:** šaty (vyždímati), D., provaz, vlasy, Us.; slovo, řeč (jiný význam dáti). L. Otec často zahladil mi vlasy, vykrútil píšťal. Phld. III. 1. 50. V. prádlo, hadry, mokrou sukni, ausringen. Mor. Šd. V. paži, armausdrehen. Vz Výkrut. Čsk. V-til pět litrů (= s chuti vypil). Mor. Vck. — **co komu.** Upadl a v-til si nohu, ausrenken. Us. Šd. Grgy ti vykrútim. Dbš. Pov. I. 353. Ráno som jej dva prsty vykrútila. Sl. let. I. 93. Otec se pýtal syna, ale černokňažník mu vykrúcal (se vymlouval), že ho nemôže teraz dát. Dbš. Pov. I. 176. Jej, to bolí! vykroutíš mi ruku! Us. Šd. — **koho jak kde.** Chytne do tance gazdu, který ji **na** oba boky **v** kole vykrútí. Němc. — **co o čem.** Nedobře slovo τόπος (místo) někteří o domě, o poli, o společnosti a jinak vykrucovali. Sš. Sk. 16. (Hý.). — **co se (komu) odkud:** z ruky. Ros. Z toho se může jiný smysl v. Kom. V. se z nemilé věci. Dch. Vykrucoval se ze svědectví. Us. Pěkně se z toho vykroutil. Šd. A veď to aj dlho bolo, čím sa z tich jam zrazou vykrútili. Na Slov. Šd. Rád by se včil z toho nějak vykroutil. Us. Šd. Raz sa ho ona spytuvala, ale sa on len vykrútol, ale vedel, z pod tej otázky. Dbš. Pov. I. 476. Od radosti vybozkávala hneď tam toho šuhaja, ale on vykrútil sa jej z rúk. Dbš. Pov. III. 56. V. se z povinnosti. Mus. 1880. 30. — **kde.** Začali **pred** kráľom vykrúcať, z akej oni kniezacej rodiny pochádzajú. Dbš. Pov. I. 30. — **co čím:** zámek holí, tyčí, sochorem. — **se komu.** Us. — **komu** = *tancovati s kým*. V-il mi. V. Krkonš. — **se.** Pes šel v. se (= vyprázdnit se). Mor. Šd. Pojme z kola dievčinu, vykrúti sa s ňou. Dbš. Obyč. 137. Poď sem, vykruťme sa spolu, a vyplňme si obapolnú vôlu. Sl. ps. 237.

Vykroužení, n., die Schweifung, Auszirkelung, Ausdrechslung. Šp.

Vykroužený; *-en, a, o*, ausgerandet, Slb., ausgekehlt, Bc., ausgeschweift. V. klobouk houby. Šp.

Vykroužiti, kruž, krouže (íc), il, en, ení; *vykružovati* = *v kruh vyměřiti, učiniti*, herauszirkeln, zirkelförmig herausschneiden; *na soustruhu vytočiti*, ab-, ausdrechseln. V. — **co:** kolo, V.; kuličky, Sych., korbel, číši (*na* soustruhu), Ros., Plk.; kámen mlýnský (běhoun, spodek = na čisto otesati a přirovnati); čtvrť, lìčnici, přírámek, Vys., hřídel (do kulata vytesati). — **si co k čemu.** Kámen mlýnský si ku potřebě své v. Žer. — **co z čeho:** kolo z prkna, Us., brejle ze skla. Kom. L. IV. 5. — **co čím.** Us. — **kam.** V. **do** výše (krouživým letem vyletěti). Ves. IV. 86.

Vykroužliti = *vykroužiti*. Kom. — **co kde.** Sklep ve hlíně v. Us. na Hané. Bkř.

Výkrovka, y, f. = díra v houslích, das F-loch. Hud.

Vykrpačiti, il, en, ení = *někomu všecko vydati*. — **co komu.** Já bych mu to musil všecko v. Na mor. Valaš. Vck.

Vykrsati se = *pomoci si z okrsku, vyniknouti*, herauskommen, sich herausarbeiten. Přece se trochu vykrsal (drobet vyrostl). Ros. — **z čeho:** z nouze. Ros.

Vykršliti, il, en, ení = *vyklučiti* (Stöcke) aushauen. D. exc.

Vykrtiti, il, cen, ení = *vyvrátiti, vybliti*, ausspeien. — **co.** Pes vrátil se k tomu, coj byl v-til. O 7. vstup.

Digitized by Google

Vykrúcanie, n., das Ausdrehen. — **V.** = *výmluva*, die Ausrede. Nepočúvala na jich v. Dbš. Pov. I. 32. (Šd.).

Vykrúcaný; *-án, a, o*, ausgedreht. V. prádlo, ausgerungen. Na Mor. Šd. — **V.**, ausgerengt. V. ruka. Ib. Šd.

Vykrucovati, vz Vykroutiti.

Výkruh, u, m., die Ausschweifung. Rk. V., *výkružek, karnis*, der Karniss (am Geschütze). Čsk.

Vykrušiti, kruš, il, en, ení; *vykrouchati* = *krušením dostati, vymnouti, vytříti*, ausbröckeln, auskernen, ausreiben. — **co:** zrna, skvrnu, šat. Bern. — **z koho co:** spěvca (zpěvce). Holý. — **co kde.** Vražedná politika v-la medzi nima propasť. Na Slov. Mt. S. VIII. 2. 34. — **co kam (komu, pro koho).** Všecek chléb v. **do** polévky; chléb **na** zem kurám, pro kury v. Na Ostrav. Tč.

Výkrut, u, m., *vykroucení*, das Ausdrehen, die Dreherei, Ausflucht. Vz KP. I 496. — **V.**, das Armausdrehen, v tělocv. Čsk. — **V.** = *úskok*, die Verschmitztheit, Verschlagenheit, der Kniff. — **V.** = *místo k vykroucení*, die Umkrümmung. — **V.** = *náčiní k vykroucení kulek z flinty*. Vz Parátko. — **V.** = *místo, kde cesta se vykrucuje, zákrut*, der Ausbug, die Serpentine. Mor. Šd. Na Slov. Sl. let. VI. 78. — **V.**, a, m. = *člověk úskočný*, der Schwindler. L.

Výkruta, y, f. = *výmluva*, die Ausrede, Ausflucht, der Vorwand. Na Mor. a ve Slez. Tč, Pk. Dobrá v. nevede do kouta. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *výkrut*, der Ausbug (na cestě). Z nižnej strany pri jednej výkrute kopec zo zeme jest udělaný. Sl let. VI. 78. — **V.**, y, m. = *člověk, který se umí ze všeho dobře vykroutiti*. Na Ostrav. Tč. — **V.**, y, m., osob. jm. Šd.

Výkrutek, tku, m., die Locke. Slov.

Vykrútilek, lka, m., osob jm. Mor. Šd.

Výkrutnosť, i, f., die Verschmitztheit, Verschlagenheit. L.

Výkrutný = *úskočný*, verschmitzt. L.

Výkruž, e, f. = *výkružka*. Bc.

Vykružati, vollends schneiden. — **co kde:** zelí na kružacích nožách. Na Ostrav. Tč.

Výkružek, žku, m. = *co vykrouženo*, die Schweifung. D. Vz Výkruh. V. ve stavit., der Ablauf. Nz.

Vykružiti = *vykroužiti*.

Výkružka, y, f., Auskehlung, die Ausscharrung, der Kehl-, Scharschnitt. Hř.

Výkružník, u, m., das Staberrad. Sedl. F.

Výkružný, Schweif-. V-ný pilník, die Schweiffeile, Ausschweiffeile. Šp.

Vykružovací, Schweif-. Vz Vykružovač.

Vykružovač, e, m. = *vykružovací hladítko*, der Schweifhammer. Šp

Vykružovačka, y, f., die Schweifsäge. Šp.

Vykružovati, vz Vykroužiti.

Vykrvácení, n., die Aus-, Verblutung. Čs. lk. VII. 227.

Vykrvácený; *-en, a, o*, verblutet.

Vykrváceti, cej, el, ení, aus-, verbluten. — **pro koho:** pro svůj lid. Us. Tč. — **se čím:** boji. Pcht.

Vykrvavěti, ěl, ění, ausbluten. Až ta rána vykrvaví, musíš ju zavázati. Na Mor. Tč.

Vykrystalování, n., das Heraus-, Auskrystallisiren. Šp.

Vykrystalovaný; *-án, a, o*, auskrystallisirt. V. cukr. KP. V. 118.

Vykrystalovati, auskrystallisiren. — **co čím odkud.** Z roztoku vypařováním něco v. SP. II. 105.

Vykrýti, aufdecken, offenbaren. Vz Krýti. — **co čím.** Spolu se tím vykrývá úcta k muži onomu proslulému. Sš. Sk. 252.

Vykrývání, n. (probělování) = *čištění* cukru v mlýnku k dosažení více n. méně bílého zboží. V. homolí = smývání zeleného syrobu, jenž zahaluje povrch krystalů slabou pokožkou. KP. V. 126, 132.

Vyksiknouti, *vykšiknouti, vyksikati, vykšikati*, auszischen. — **koho.** Knob.

Vykublati se = *vypárati se, z domu se vybrati*, langsam herauskommen. Kdo ví, kdy on se vykublá. Ros. — **se z čeho:** z nemoci (vyjíti). Koll.

Vykucati se = *vykublati se*. Pán Bůh ví, kdy se vykucá. V Kunv. Msk.

Vykuckati, *vykuckávati* — **co:** krev (vychrkati). Sych. — **co odkud:** chrchel z plic, ze sebe. Us. Klš. — **se** = *vykašlati se*, sich aushusten. Šd., Tč.

Vykučený, *vykučovaný*, ausgerodet, ausgereutet, ausgehackt. Vz Vykučiti. V. les, stráň, vinohrad. Mor. Šd.

Vykučiti, il, en, ení, *vykučovati* = *vyklučiti, vysekati, vyrubati*, ausroden, aushacken, ausreuten. Mor. — **co:** les. Šd., Tč., Vck.

Vykudlati = *za vlasy vytáhati, vykrákati*, durchzausen. — **komu.** Sych. — **komu zač: za** vlasy. U Chocně. Ktk.

Vykudličkovati = *zprostředkovati*, vermitteln. — **co.** Už jen to nějak vykudličkuj. U Žirovn. Vlk.

Vykudliti, il, en, ení, *vykudlovati* = *vykudlati*. Na Mor. Hrb., Šd., Tč. — **komu zač:** za vlasy. Hrb., Šd., Vck.

Vykudrlinkovati, durch Possen erhalten. — **si co.** Ros.

Vykuchání, n., das Ausweiden.

Vykuchaný; *-án, a, o*, ausgeweidet. V. střeva. Aqu. V. zvěř, husa atd. Jsem dnes už celý jako v-ný (= prázdný). Mor. Šd.

Vykuchařiti, il, en, ení = *kuchařením vydělati*, durchs Kochen, als Koch erwerben. — **si co:** jmění. Us. Tč.

Vykuchati, *vykuchávati* = *drob vybrati*, ausnehmen, ausweiden, ausbrechen, abfleischen. — **co:** zvěř, zajíce, D., raka mořského, Šp., ryby. Har. Seděli tam, jakoby je v-chal (= na mysli sklesli). Na Zbir. Jg. Jsem, jakoby mě v-chal (= prázdný). Šd. — **čím:** kuchyňským nožem.

Vykuchtiti, il, ěn, ění, auskochen, zu Stande bringen. — **co.** Jsem dychtiv, co ten tam vykuchtí. Us. Šd. — **co proti komu,** anzetteln, *zosnovati*. Na Ostrav. Tč.

Vykuji, vz Vykouti, Vykovati.

Vykuka, samota u Krumlova.

Vykukati, *vykukovati*. — **abs.** Již vykukala žežulka (přestala kukati), authören

Digitized by Google

Kuckkuck zu rufen. — **si co** (*kukáním dostati*, durch Kuckkuckrufen erhalten, sich zuziehen). Kukačka broky **do** těla si vykukala. Jg. — **komu.** Spodnička jí vykukuje (je delší než svrchní sukně, schaut hervor). Sp. Kukačka už vykukuje, jak dlúho máš žiť, dyby mi též vykukala, kdy tě budu mít. Na Ostrav. Tč. — **odkud: z** vozu vykukovati. Us. Z lesa v-je zřícenina. Hrts. Zakukej, zezulko, zakukej mně z rána, enom mně vykukej **přes** pole galána. Sš. P. 549. — **jak.** Hviezdička za hviezdičkou potutelně vykukávajúc usmievala sě. Lipa 338. — **odkud.** Vykukala z okenečka jako z růže květ. Čes. mor. ps. 72. Lístočky zpopod stromovej kôry už vykukávaly. Lipa 305.

Vykúkati = *vykoukati*.

Vykukleny; *-en, a, o*. V. klobouk = *do výšky zakulacený, ne plochý*, nach oben abgerundeter Hut. Us. Dch.

Vykukliti se, il, en, ení, sich entpuppen. — **odkud.** Dch.

Vykukovati, vz Vykoukati, Vykukati.

Vykulčiti, il, en, ení = *vyklestiti*, kastriren. Us. Mtl.

Vykulenec, nce, m., převzdívka, ein Spottname. Us.

Vykulhati, *v. se*, hinkend herauskommen. — **odkud: z** domu. Ros. — **se z čeho** (zdlouha něčeho pozbyti). — **kam.** Přece **na** horu se vykulhal. Ros.

Vykuličkovati koho = *kuličkami vyvoliti*, ausballotiren. Us. Tč.

Vykulichati, wie ein Kauz herausschreien. — **koho odkud.** Koho zase letos kulíšek z našeho domu vykulichá? Us. Tč.

Vykuliti, il, en, ení; *vykouleti*, el, en, ení, *vykulovati*, auswälzen, ausrollen. — **co.** Kulal kostkami, vykulal výhru. Na Ostrav. Tč. — **co, se odkud:** vejce z klína. Aesop. V-ti se z nemoci (pozdraviti se). U Žamb. Dbv. Bečku piva ze sudu. Us. Tč. — **se komu kdy. Přes** noc se nám všecka housata vykoulila (se vylíhla). Us. — **co kam:** sudy **k** vytahovadlu. Zpr. arch. IX. 111. — **kudy.** Chlapci se **po** trávě už dosť vykulili. Tč.

Vykulování, n., das Hinausrollen. V-ní sudův. Zpr. arch. IX. 113.

Vykuň, ě, m., jm. psí. Škd. exc.

Vykundati sa = *vypraviti se, vybaviti se*, sich herausarbeiten, mit Mühe aufbrechen. Co si tam bantoval tak dlúho, nemuh' si se špěš v.? Slez. Šd.

Vykuniti, il, ěn, ění = *vydrdati*, *vyhledati*. Na Mor.

Výkup, u, m. = *vykoupení*, der Loskauf, die Ablösung, der Aus-, Wiederkauf. Právo v-pu. D. Vz Právo. Peníze na v. zajatých nevolníkův. Us. V. nějakého plnění (práce, dávky); jednání o v. J. tr. Způsob v-pu, die Modalität der Ablösung. J. tr. V. roboty, die Robotablösung. Šp. V. pozemků. Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 5. Dle vlastní vůle návrat do otčiny směli sobě výkupem způsobiti. Ddk. I. 255. Zajatce bez výkupu na svobodu propustiti. Šb. Dj. II. 241. Ten byl stav lidstva dříve jeho Kristem výkupu; V. a výplata byla smrť Páně; V čem podstata onoho výkupu záleží; Hlavitá část v-pu lidstva. Sš. I. 76., II. 45., 82., 198. (Hý.). — V. = *čím se vykupuje*, das Löse-, Aufkaufsgeld.

Výkupa, y, f. = *výkup*. Že mu to vrátí bez výkupy. Mt. S. IX. 2. 10.

Vykupčení, n., die Erhandlung, Erkaufung.

Vykupčený; *-en, a, o*, ausgehandelt, erhandelt. Bern.

Vykupčiti, il, en, ení; *vykupčovati* = *kupčením získati*, als Kaufmann gewinnen. — **si co čím.** Tu drahou perlu dobré mysli těla svého vynaložením vykupčil. Ryt. kř.

Vykupitel, e, m. = *vysvoboditel*, der Befreier, Erlöser, Auskaufer. Kom. J. 997. Jak mu říkat budeme? Ježíš, náš vykupitel. Sš. P. 29. Protož znali sú v duchu, že jich v. má býti obřezán v osmý deň; Nechodím pěš kázat, jakoj' mój v. chodie. Hus I. 137., II. 340. (Tč.).

Vykupitelka, y, **vykupitelkyně**, ě, f., die Auskauferin, Befreierin.

Vykupitelnosť, i, f., die Erlösbarkeit.

Vykupitelný, erlösbar. Šm.

Vykupiti se, il, en, ení = *vybrati se, povstati*, sich aufmachen, aufstehen. — **abs.** Vykupily se hřbety hor. Jg. — **se odkud.** Když se **z** moře ti (větrové) vykupie. St. skl. Z hory slunce sě vykupí. Čas. duch. VIII. 669. — **kde.** Ktož sě kde **na** zdi vykupí. Alx. V. v. 471. (HP. 12.). — **k čemu.** K tomu pravda sě vykupi, třetie dci před boha vstúpi. St. skl. I. 185.

Vykúpiti, vz Vykoupiti.

Výkupné, ého, n. = *peníze výkupné*, das Lösegeld, die Ablösungssumme, die Ablösungstaxe, das Kaufgeld. Jg., Šd. Výkupné jest krev jeho (Kristova). Sš. II. 82. V-né za někoho dáti, zaplatiti. Us. Smlouváno se s Jindřichem o v-né; Zajati byli propuštěni bez výkupného. Ddk. II. 394., III. 10. Zaň v. si určil. Kká. Td. 173.

Výkupný, výkupový = *od výkupu*, Ablösungs-, Abolitions-, Aufkaufs-, Loskaufs-, Auslöse-, auslösbar. V. peníze, Us., povinnosť, cena, summa, kapitál, důchod, jednání. Šp. V. smlouva, der Abolitionsvertrag. J. tr. Ana cena a hodnota a tudy síla a moc v-ná tkví hlavitě v poslušenství. Sš. II. 82. V. dílo, opus redemtorium. Proch. Děj. bibl. II. 62.

Vykupovač, e, m. = *odkupovač*, der Abkäufer. Šp.

Vykupování, n., die wiederholte Loslösung, Erlösung. Vz Vykoupení. V. zajatců. Us. Nedivíme se, vyznačnjí-li kronikáři v. takových nešťastníků z rukou židovských za skutek přede vším chvalitebný. Ddk. IV. 155.

Vykupovati, vz Vykoupiti.

Vykúřati = *vykuřovati*, ausräuchern. Na Ostrav. Tč.

Vykúrený; *-en, a, o* = *vytopený*, ausgeheitzt. Pozri, či je už pec vykúrená. Dbš. Pov. I. 425.

Vykúřiti = *vytopiti*, ausheitzen. Dbš. Pov. I. 425. — **V.** = *kouřem vypuditi*, mit Rauch austreiben. — **koho odkud: z** domu. Us. Mt. S. I. 112. Vz Vykouřiti.

Výkuřný, Räucher-. V-ný papír, das Räucherpapier. Dch.

Vykuřovadlo, a, n., das Räucherungsmittel. Sofista nese v. a žíněnku, jakoby šel do lázní. Cimrhnz. Myth. 59.

Vykuřovati, vz Vykouřiti.

Vykuřovátko, a, n. = *vykuřovadlo*. Šm.

Vykurviti, il, en, ení, durch Hurerei erwerben. — **si co**. — **se**, aushuren, sich abhuren. D.

Vykusatiti, il, cen, ení, *vykusacovati*, stumpf, schartig machen. — **co**: nůž. — **V.** = *zohyzditi*, verunstalten. — **co**: řeč, slova. Na Ostrav. Tč.

Výkusek, sku, m., der Ausbiss. Dch. Jsem rád, že mám podlahu spravenou, že ty výkusy nejsou (místa hnilobou jako vykousaná). V Kunv. Msk.

Vykusiti, il, šen, ení, *vykušovati* = *zkusiti co*, ausforschen. Rostl. Us. u Chrud. Brv. — **co na kom**. Vykoušeli to na jeho dětech. Kld. 169. — **co kde**. Dávný král'u, povedz, čo u zapredaného vykúšáš národa? Hol. 104.

Vykusovatel, e, m., der Nachforscher. Slov. Bern.

Vykusovatelka, y, f., die Ausforscherin. Slov. Bern.

Vykusovati, vz Vykousati.

Vykuš, e, m. = *přístavek, pavlač n. co podobného na hlavním stavení*, erkéř (odtud: vikýř), der Erker, Altan, das Vorhäuschen, Aqu., Bibl. A na střeše věže stojiece výkušie (super terris tectum stantes per propugnacula). BO. Jako věže Davidova šíje tvá, která vzdělána jest s výkuší neb s arkéři neb střielnicemi; Jest-li sestra naše zeď, vzdělajme na tu zeď, t. na cierkev z pohanóv, výkuše neb střielnice střiebrné. Hus III. 46., 99.

Vykúšati = *vyzvídati*. — **na kom**. Vykúšál na něm, kde peníze má. Na Zlínsku. Brt.

Výkuška, y, f. = *vikýřní světnička*, das Dachzimmer. Rgl.

Vykutálený; *-en, a, o*. V. ptáček = *dareba*. U Žamb. Dbv.

Vykutáleti, vz Vykotaliti.

Vykutání, n., die Herauswühlung. Bern.

Vykutaný; *-án, a, o*, herausgewühlt. Bern.

Vykutati = *vyhrabati*, herausschürfen, auswühlen. Šp., Mtl. — **co čím odkud**. Hřebelcem pečené kobzole z popelu v-ti. Na Ostrav. Tč. Pes co nesežere, vkuce do sypké hliny, a jak má hlad, zas to vykuce předními dlapami. Na Ostrav. Tč. Kohútku jeřabý, nekutaj zahrady, vykučeš tulipán. Brt. P. 20. Nasela sem si ešče druhý (rozmarýn), v-ly ho vaše kury. Sš. P. 224. — **V.** = *vyšťourati*, herausbringen, in Erfahrung bringen. Ale sa ony to skoro dovedely, kde sú, čo sú? Vykutaly ony, že tam v jednej izbe jeste pl'no pekných dievčenic zatvorených. Dbš. Pov. I. 338. Vz Vykutiti.

Vykutí, n., das Ausschmieden. Bern.

Vykutiti, il, cen, ení; *vykucovati* = *vyhrabati*, auskutten, auswühlen. — **co odkud**: uhlíček z popela. Us. — **V.** = *vypátrati*, *vyhledati*, ausspüren. Vz Vykutati. — **co**. Ale tu veru ani on nič v. nemuohol. Er. Sl. čít. 70. A my tie (veci) vykutíme, čoby kde pod nebom boly. Mt. S. I. 55. Tam ťa (v sudě s peřím) nevykutí. Ib. I. 71.

Vykutý; *-ut, a, o*, vz Vykouti. Mám já kosu vykutú, mám já kosu dobrú. Sš. P. 544. — **V.** = *železem pobitý*, mit Eisen beschlagen. V. tajfka. Na Ostrav. Tč.

Vykůžkovati, ausfellen.

Vykvákati, *vykvakovati*, ausgackern. Kura vykvakuje, když vejce snesla. Us. Tč. Vrána vykvakuje i vykrakuje. Tč. — **co**. Trvá to dlouho, než on něco vykvákà (zdlouhavě poví). Us. Šd. — **koho** (kvákáním zapuditi, herausquäken). — **koho odkud**: z domu. Ros.

Vykvapiti, il, ení; *vykvapovati* = *na kvap vyjíti*, herauseilen. — **jak kam**. Vykvapil ne jednou jedním dechem **bez** úsilí přímo **na** horu tu. Č.

Vykvářiti = *promarniti*. Na Slov. Bern. — **co čím**. Jak túžne čekajú mnohodlúců levčata matku, keď hrozný trápí hlad a vyschlé od smadu hrdlo; než tá pres ďaleký les a pusté hušte sa túlá, neb častou blízké vykvárila háje pol'ovkou! Hol. 52. Bezbožní Čudové nemalý vykvárili hrozným vlasti podíl ohňom. Ib. 262.

Výkvasek, sku, m., das Ausgegohrene. Šp.

Vykvasitelný, vergährbar. Šp.

Vykvasiti, il, šen, ení; *vykvašovati*, vergähren, aussäuern. Jg., Šp. — **abs**. Mladinka vykvasila. Zpr. arch. IX. 43. — **co**: pivo. Us. — **se** = *vykysati se*, ausgähren, aussäuern. Pivo se vykvasilo. Us. Strup se vykvasil. — Již se vykvasili = *vyhodovali se*. Ros. — **se kde**. Okurky se v octě a zelňočce vykvašují. Na Ostrav. Tč. — **koho odkud**. V-li (= vypudili) jsme ho z chalupy, chvála Bohu. Na Ostrav. Tč.

Vykvašení, n., die Vergährung. Šp.

Vykvašenina, y, f. = *látka vykvašená*, das Gährungsprodukt.

Vykvašený; *-en, a, o*, ausgegohren. V. pivo, chléb. Us. V. látka, vz Vykvašenina. Šp. V. nápoj. Suk. Staré víno v-né má chuť i sílu. Na Mor. Tč.

Vykvésti, vz Vykvetati.

Výkvět, u, m., die Blüthe. Mus. 1880. 152. Mnich sázavský vynáší jej chválami, podlé nichž byl by musil býti chlouba a v. knížat; Opat Jarloch vychvaluje jej co zlatý v. země české. Ddk. III. 217., IV. 104. Praha po celé naše dějiny nestala se svrchovaným výkvětem vlastního ducha českého. Vlč. Řekové byli v. člověčenstva mimo zjevení boží stojícího; V. moudrosti jejich sice již opadal a utuchl; Vyšší nějaký v. křesťanské nauky. Sš. I. 25., 167., II. 191. (Hý.). V. města, šlechty (elita). Us. Vzdělanosť musí býti v-tem ducha domácího. Vlč.

Vykvetati, *vykvětati*, *vykvítati*, *vykvésti*, *vykvěsti*, *vykvísti*, kvetl, ení; *vykvetnouti*, *vykvitnouti*, ul, utí; *vykvítati*, *vykvetovati* = *květ vypustiti*, *vydati*, aus-, heraus-, empor-, aufblühen, efflorasciren. — **abs**. To krásně vykvítá. Br. Keď vykvitne růža moja. Sl. ps. 229. Vykvitnul jalovec. Sl. ps. 305. Růži vykvitnúť nik nezabráni. Sldk. 7. No, veď ono vykvitne, čo je to! Dbš. Pov. I. 86. — **od-**

Digitized by Google

kud. Z břidlice kamenečné vykvítá kamenec. Techn. Ze čtení pravda vykvítává. Br. Vykvítajú růže z jeho pekných líček. Sl. ps. 30. Píchel on ju, píchel do pravého bočka, z tej rány vykvetla červená růžička. Sš. P. 99. Věřím ti, jak to se vyskytne, že z jalovce růže vykvitne. Mor. Tč. — **kde.** Sůl **na** povětří vykvítá (rozkládajíc se mění se v květ, v prášek). Pr. Chym. **Pod** ní (pod hruškou) bílá růže vykvetá. Er. P. 173. Soli sodnaté vykvetají (effloresciren) na freskách a pokrývají je brzo vrstvou neprůhlednou. Zpr. arch. IX. 30. — **komu (kde).** Vykvitla mně bílá růže sedmi ratolestí. Brt. Ps. 157. Líčka, akoby jej dve ružičky boly na tvári vykvitly. Dbš. Pov. I. 298. — **jak.** Kraj náš vykvitne kvetom novým. Ht. Sl. ml. 230.

Výkvětek, tku, m. = *výkvět,* die Blüthe. V-ky = osutina, die Efflorescenz; v. kůže, die Hauteruption. Nz. lk.

Vykvětlík, u, m. = *vyběhlé zelí n. salát,* aufgeschossenes Kraut o. Salat. V Krkonš. Kb., Kšť., Lng.

Vykvětlý, aufgeblüht. V. květ, Čern., růže. Us. Na každé laňce přijíždí v plesu mládenců půvab vykvetlý. Hlk.

Vykvetnouti, vz Vykvetati.

Vykvetovati, vz Vykvetati.

Vykvětovati, *vykvítkovati = květy vysaditi,* beblümen. Ros.

Vykvícený; *-en, a, o = květovaný, 'ανθισμένος.* V. meděnice. Lšk.

Vykvičeti, kvič, če (íc), el, ení; *vykvíkati, vykviknouti,* knul a kl, utí, *vykvikovati,* aufquicken, ausquicken. Co ty prasata dycky vykvikujú? Na Ostrav. Tč. — **si co:** smrť. Ros.

Vykvíleti, el, ení, durchs Klagen erhalten, herausklagen. — **si co.** Us.

Vykvítkovati, vz Vykvětovati.

Vykvitlý, aufgeblüht. Bílá růže pěkně schodí, až je vykvitlá. Brt. P. 156.

Vykvitnutý; *-ut, a, o,* aufgeblüht. Kvety v-té na jarňom slnku. Dbš. Pov. I. str. IV.

1. **Vykvitovati,** ab-, losquittiren. — **koho z čeho:** z počtu. Us. Hned ji z domu v-li (= vyhnali). Us. Kšť.

2. **Vykvitovati,** *vykvetovati,* aufzublühen pflegen. Us. Tč.

Vykvokati, *vykvokávati = líhnouti,* ausbrüten, ausglucken. — **co:** vejce. Reš. — **abs.** Kvočna vykvokala = *přestala se o kuřata starati.* Us. Tč. — **V.** = *vyštěbetati,* ausplauschen. — **co.** Ta všecko vykvoká. Us. Zkr.

Vykyčkati = *vykudliti,* auszausen. Mor. Vck.

Vykyčlený; *-en, a, o.* V. stehno, Verrenkung des Oberschenkels. Nz. lk.

Výkyd, u, m., der Auswurf. Vyřítila odcizená města zlobu na mne v divém výkydu. Sš. Snt. 68. Druhého dne v. učinili (náklad, lodní náčiní, jehož potřeba svrchovaná se neviděla, do moře uvrhli). Sš. Sk. 282., 284. (Hý.).

Vykydal, a, m., osob. jm. Šd. V. Jos., děkan na Velehradě, vydavatel Sborníku velehradského. Tč.

Vykydati, *vykydnouti,* dnul a dl, **ut,** nti: *vykydávati,* herauswerfen, auswerfen, ausschütten, ausgiessen. — **co:** stáj (vyčistiti). D., Ros. Tys to vykydnul (tys to hezky řekl, vyblekl)! Us. Vše vykydáš, co uslyšíš (povíš). U Hradc. Kšť. — **co, se odkud:** hnůj z chléva. Us. Vykydla se z něho střeva. Pref. V. se z města (ujíti). Bern. O chlevníci, hnojikydové! bohdaj sami z sebe hnis smrdutých hřiechóv vykydali! Hus II. 433. — **co, se kam.** V. něco **na** mísu, Ros., na zem. Br., Kom. Gazdina ti varené hody poslala, ale já som jich na zem vykydla a doniesla som ti môj obed. Dbš. Pov. I. 41. Koření na zaječí kůži v. Db. Všecko neštěstí na hlavu jeho se vykydlo. Kom. — **se z čeho:** ze šatů (= se svléci). Žer. 321. — **co čím:** bláto lopatou v. Us. Hnůj vidlemi v. Us. — **co s čím (kam).** Arrius nečistotu svou spolu s střevy do záchodu vykydl. V. Duši s krví vykydl. Kom. — **se k čemu.** Zlosť jeho k zahubení našemu se vykydla. Mus.

Vykýchnouti, chnul a chl, ut, utí; *vykýchati, vykýchávati,* ausniesen. — **co.** Kýchá, div že duše nevykýchá. Ros. — **co komu.** Ty myslíš, že ti to mohu hned v-ti (= hned zjednati, dáti)? Us. u Olom. Šd. — **se.** Človek chudobný robí, co môže, aby sa vykýchal (= pomáhá si, jak může, aby si pomohl). Lipa I. 57. Až se vykýchá, přestane mu rýma. Mor. Šd. — **se z čeho** (*vysvoboditi*). L. On se z toho vykýchá, durchs Niesen aus einer Krankheit genesen. Us. Šd.

Vykyjákovati, *vykyjáčkovati* **někomu** = *kyjákem vybiti,* mit einem Prügel durch bläuen. — **V.** = *kyjáky vytyčiti,* ausstecken. — **co.** Mor. Šd.

Výkyn, u, m. = *vykynutí.* Šd. Vz Vykynouti.

Vykynouti, ul, utí; *vykynovati,* aufgehen. Těsto pěkně vykynulo. Us. — **z čeho.**

Vykynožiti, il, en, ení, *vykynožovati* = *vytrhati, vypleniti,* ausrotten. — **co:** plevel, zunu. Mor. Šd.

Vykynulý, aufgetrieben, locker, aufgegährt. V. buchta, vdolek. Us. Dch.

Vykypati, hinauswerfen. — **co odkud kam.** Dej pozor, bys máčky ze lžíce **na** stůl nevykypal; V. bláto (něčím malým vykydnouti ku př. lžicí); Vykyplo mi ze lžíce na zem. Us. na Ostrav. Tč.

Vykypěl, a, m., osob. jm. Mor. Šd.

Vykypěti, kyp, kypě (íc), ěl, ění; *vykypovati,* siedend überlaufen, auslaufen. — **abs.** Dej pozor, aby nevykypělo. Us., Rps. Kdynský. — **odkud.** Vykypěla mu polívka z hrnce. Us. Chudobnému i z hrnce vykypí (kdo má málo, i toho pozbývá). Prov. Chudobnému najskôr z hrnca vykypí. Mt. S. I. 126. Z míry v-ly smyslnosti víry. Čch. Bs. 30. Po chvíli, keď už bol vykypel jed zo šiarkana, sadnul si ku večeri. Dbš. Pov. I. 321. V-la jí kaše z hrnce. Us. Šd. — **odkud jak.** Vody *hukem* vykypí mé hněvy z útrob země. Čch. Bs. 134. — **kam.** Tužby ty vykypovaly samy v její obrazotvornosť. Mus. 1880. 263.

Vykýřovice, dle Budějovice, Weikersdorf, ves u Šumberka. PL.

Digitized by Google

Vykysal, a, m., os. jm.
Vykysalý, ausgegohren, vergohren. V. pivo, víno. Ros., Kom. Nevykysalá krev nezahálí (mladá krev bujná). — V. = vycvičený, vzdělaný, gebildet. Reš.
Vykysaný = *vykysalý, vykyslý*. Us. Tč.
Vykysati, kysám a kyši; *vykysnouti*, snul a sl, ntí; *vykysovati*, über-, herausgähren. — **abs.** Pivo vykysalo. Us. Vokurky už v-ly. Us. Tč. Těsto jak vykyše, z díže překypuje; Pryskýř musí sám v., aufgehen, auseitern. Us. na Ostrav. Tč. Lepšie, keď víno za mládi vykysne, jak na starosť. Lipa I. 26. — **kde:** v sudě, v pivnici. Bern. — **odkud.** Vykysá z něho kacířství. Syr.
Výkysek, sku, m., das Ausgegohrene. Aesop. 168.
Vykyslý = *vykysalý*.
Vykysnutý; *-ut, a, o* = *vykyslý*. V. cesto (těsto). Na Slov. Dbš. Pov. I. 279.
Vykystkovaný. V. čižmy. Lipa I. 6.
Vykyšný, ausgährbar. Že je pivo nevykyšný, že jsou z něho chlapci pyšní. Sš. P. 554.
Výkyv, u, m., der Pendelschlag. Úhel v-u. ZČ. I. 174.
Vykývati, *vykyvnouti*, vnul a vl, ut, utí; *vykyvovati*, erwinken, herauswinken; *vyklátiti*, herauswackeln, auswackeln. — **co:** kůl (kýváním vyndal, vyklátil). — **se.** Co sa mnoho kývá, len se vykývá. Mt. S. I. 126.
Vykýžený, *lépe: žádaný, žádoucí, očekávaný* (syn). Us.
Vylabati = *vypiti, vylokati*, austrinken. — **co:** všecku vodu. Us.
Vylacněti, ěl, ění, billiger werden. — **kdy.** Čekejme, až po žních v-ní. Na Ostrav. Tč.
Vyláčiti, il, en, ení, sich nach rückwärts beugen. — **se na čem.** Vyláčil se na zadních nohou malého fotelu. Nitra VI. 340. (Šd.).
Vylačnati = *vylačněti*. Na Ostrav. Tč.
Vylačnělosť, i, f., die Nüchternheit. Kos. Ol. I. 162.
Vylačnělý, ausgehungert. Kom. II. 329.
Vylačněti, čněj, ěl, ění = *zlačněti, vyhladověti*, aushungern, hungrig o. nüchtern werden. — **abs.** Jak člověk daleko cestuje, potom vylační. Us. Tč. Celý den sem nejid (= nejedl), už sem celý vylačnol. Na Ostrav. Tč. Nedávej mu jísti, dokud nevylační. Ros. — **kdy.** Hned po nasycení vylačněl. Krab. — **čím:** dlouhým postem. — **se.** I uložil sa tam na jednej širočiznej lúke a veru sa bol už aj vylačnel. Na Slov. Dbš. Pov. VII. 86.
Vylačnetý = *vylačnělý*. Na Slov. Dbš. Pov. I. 274.
Vyladovati, z něm. ausladen = *náklad složiti*. D. — **co:** zboží. Us. V. zemi = *vyklučiti*. Země od pralesů ještě na mnoze nevyladovaná. Šf. II. 61.
Vylahnouti = *vylehnouti*. Slov.
Vylahoditi, il, zen, ení; *vylahozovati, vylahodívati*, erschmeicheln. Načež vzniklé mezi oběma národy nevole naposledy obapolně vylahozeny a uloženy byly. Šf. II. 189. — **se.** Čelo jeho, nebe se vylahodilo. Us. Tč. — **co na kom.**
Vylajdákovati komu = *lajdáků vynadati*. Na Ostrav. Tč.
Vylajdati, ausplauschen. — **co.** Co slyší, vše vylajdá. — **co kde na koho.** Na Ostrav. Tč.
Vylákati = *vylouditi, vyvábiti*, herauslocken. — **co komu čím odkud:** někomu slzu z očí, sliby z úkrytu. Us.
Vylákavý dráždil, agent provocateur. Dch.
Vylakovati, auslackiren. — **co kam.** Všecek lak na podlahu v. Us. Tč.
Vylakviti = *vylichviti*. Č.
Výlam, u, m. = *výlom*.
Vylamač, *vylamač*, e, m., der Heraus-, Aus-, Weg-, Einbrecher. Aqu.
Vylámatel, *vylamatel, vylamovatel*, e, m. = *vylámač*. Us.
Vylámati, vz Vylomiti.
Vylanta. Na v-tech (jednotlivé domky u Fryštáta na Mor.). Tč.
Vylapati, *vylapiti*, il, en, ení, *vylapovati, vylapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vylapávati* = *vychytati*, ausfangen, *vytrhnouti, vychvátiti, vysvoboditi*, herausreissen, befreien. — **koho:** zajíce, ryby (vyloviti). D. Já dám myši vylapati, možeš ty k nám chodívati. Sš. P. 700. — **čím:** ptáky lepem. — **koho odkud:** z rukou silnějších. Ž. wit. 34. 10. Uslyšal mě a ze vsiech nuzí mých vylapil. Ib. 33. 5. — **co kde.** Majú rybári také nástroje, čo vylapajú rybky vo vode. Sl. ps. 377. — **koho kam.** Bolo nás jedenásť chlapcov neborákov, už nás v-li **medzi** katonákov. Sl. spv. III. 100.
Vylaptati = *vyblebtati*, ausplauschen. — **co komu.** Na Ostrav. Tč.
Vylapotati se, sich ausreden, ausplauschen. Ta lapuša ještě se nevylapotala. Mor. Šd. Ta vylapoce (prozradí) všecko. Mor. Vck. Taký je v-ný, hneďby svetom uletel. Pořek. Mt. S. I. 102. (Šd.).
Vylaškovati co na kom, abgaukeln, ablocken. — **se s kým**, scherzen, kosen. Us. Tč. — **co kde**, herausschnüffeln, herauskrabbeln. Na Ostrav. Tč.
Vylašovati = *vypátrati*, erforschen, Acht geben, lauschen. — **co.** Lašuje po zahradách, kde by něco vylašoval. Mor. Šd. — **kdy.** Dievčence a jich příbuzní vyľašujú v noci, ktorý šuhaj ktorej postavil máje. Mt. S. I. 197. — **kde.** Len lašovali za ním a vyľašovali na kľučovú dierku, ako on iba k tej ľaliji privoniaval. Dbš. Pov. VI. 92.
Vylatač, e, m., der Ausflicker.
Vylátati, *vylátávati* = *spraviti*, ausflikken. — **co čím kde:** záplatou. V. kalhoty na kolenách bílou latou. Mor. Tč. — V. **koho, komu** = *vybiti, vytlouci*, ab-, durchprügeln. Na Mor. a Slov. Brt., Mtl., Šd. A keď Petor zase nehýbal sa, chytil milý gazda lopatu a vylátal ho; Pochytil styk i vylátal ho dobre. Na Slov. Dbš. Pov. IV. 57., VII. 10. — **komu čím jak:** prutem po řiti. Tč.
Vyláteřiti, il, en, ení. — **komu.** Vz Láteřiti. Us. Šd.
Vyláti, vylaji, ál, án, ání, *vylávati*, auszanken, ausschelten. — **abs.** Nevyprosíš-li, nevylaješ. Prov. Bž. — **komu.** D., Mtl., Tč.

Mistr mi vylál. Us. Němc. Ta jí chleba nedala a ešče jí vylála; Vylála ti máti nebo tě pobila. Sš. P. 91., 315. — **koho**. Ros. Lebo sa na toho najmladšieho hnevali, že ho matka najradšiej videla a jich neraz vylála. Dbš. Pov. I. 264. Či ťa mamka vylála pre toho šuhaja? Sl. ps. 121. — **co na kom** — *láním obdržeti*, erzanken. Us. Nelze na něm vyláti ani vyhněvati. Jir. Ves. Čt. 6. — **koho odkud** = *láním vypuditi*, herauszanken, z domu. Ros.

Vylaziti = *vylézti*. Slov.

Vylebeniti, il, ěn, ění = *po lbu vybiti*, *vypohlavkovati*, abohrfeigen. — **komu**. Mor. Šd.

Vyléčení, n., die Heilung. V. ran. Dch.

Vyléčený; *-en, a, o*, geheilt. V-né rány. Us.

Vylečitel, e, m., der Heiler. Us.

Vyléčiti, leč, il, en, ení, *vylečovati* = *vyhojiti*, heilen. — **co, koho**: ránu, nemocného. Us. Snáze nemoc předejíti než ji v. Us. Dch. Pouta, hlad a trýzně dovedou i staré hlavy vyléčiti. Msn. Or. 66. — **koho z čeho**: z nemoci. Z té chyby se vyléčil. Us. Jejich rány z choroby sa vyléčily. Na Slov. Tč. Někoho z omylu v. Dch. Z pýchy v. Vrch. Blaho duši z bolů vylečuje. Vlč.

Výleh, u, m. = *vylehnutí*, *porod*, die Niederkunft. Koll. — **V.** = *plod*, die Brut. L.

Vylehanec, nce, m., der Bastard. L.

Vylehčelý, zastr. *vylehčalý* = *kyprý*, leicht, locker. V. země, prsť. Ms. o štěp.

Vylehčeti, čej, el, ení = *lehkým se státi*, leicht o. locker werden. — **čím z čeho**. Co z čerstvého dřeva časem a suchem vylehčí. Jg. — **kdy**. Za ten čas řepa vylehčí. U Rychn.

Vylehčiti, lehči, il, en, ení; *vylehčovati* = *lehkým učiniti*, erleichtern, leichter machen. Jg. — **co**: ječmen, Šm., koráb. L. — **komu**. Rk., Tč. — **se čím**. Řepa vypařováním se vylehčí. U Rychn.

Vylehlý = *který vylehl*, hinausgelegt. — **V.** = *vydaný*, *strmící*, hervorragend, erhaben. — **V.** = *narozený z vajec*, ausgebrütet. V. kuřata. Jg. — **z čeho**. Scip.

Vylehnouti, hl, utí; *vyléhati*, *vylíhati*, *vylíhnouti*, *vylehovati* = *ven lehnouti*, sich hinauslegen; *stačiti*, *dostati se*, hin-, auslangen, genug sein; *vyseděti* (mladé z vajec), ausbrüten, aushecken. — **odkud**: z okna. Vylehni ven z okenečka, ochladí se tvá hlavička. Sš. P. 151. Vylehni z lůžka a lehni si na zem. Brt., Rk. — **si kam: na** pavlač. Ros. — **komu** = *stačiti*. To plátno mi nevylehne (nevystačí). Us. — **proč**. Obilí vyléhá **od** bujnosti (klade se). L. — **koho**. Stala se v světě novina, vylíhla šveca kobyla. Slez. ps. Šd. Slepice vylehla (vylíhla) 10 kuřat Us., Kom. Sedla kvočna do košíka, vylíhla tam pumprlíka, pumprlík ji utek, kvočna měla smutek (počítadlo při hře). U N. Bydž. Kšť. Holubi vylíhli (vyseděli) mladé. Ros. — **se kdy**. Vylíhla se kuřata; Jedním dnem se všechny nevylíhnou; Kuře sotva že se vylehne a oschne, již běhá. Us. Ht. Ve třech nedělích kuřata se vylíhají. Ros. — **se kde**. To se v jejich mozku vylehlo. Kom., BR. II. 328. **a**. — **se komu**. Zapaří se ti hlava a potom vši se ti vylíhnou; Vylíhla se nám housata, kuřata atd. Us. Šd. — **se odkud**: **z** vajec. — Vz Prodělati (ku konci).

Vylechtati, *vylektati*, *vylechtávati*, *vylektávati*, aus-, heraus-, wegkitzeln. — **koho**. Ros. — **odkud**: **z** postele (aby vstal). — **kde: pod** paží. Us. Tč.

Vylejví, n., Willejvi, domky u Mladé Vožice.

Výlek, u, m., heftiges Erschrecken.

Vylékařiti, il, en, ení, als Arzt erwerben. Us.

Vyleknouti, knul a kl, utí; *vylekati*, erschrecken. L. — **koho**: děti. Na Mor. a Slov. Šd. — **koho čím z čeho**: ze spaní, aufschrecken. Mor. Tč. — **se**. Jak byl ten oheň, celá jsem se vylekala a od toho času jsem nemocna. Us. Šd.

Vylelkovati si co, er-, ausgaffen. Málo sobě co kdo vylelkuje. Ros.

Vylém = *vyleji*, zastr.

Vylemovati, einsäumen. Ros. — **co čím**. Slovačky vylemují si kraje košulek žlutým neb červeným hedbávem. Na vých. Mor. Tč.

Vyleniti se = *vylínati*. D. — **se komu**. Choť budzě měť sivu bradu, to mu zvařím vodu na ňu, tak se mi chlopek vyleni, brada se mu začervení. Sš. P. 799.

Výlenky, pl., f., *druh jablek*. Vz Vělenka. Mor. Bkř.

Vylenochovati; *vylenošiti*, il, en, ení, durchs Faulenzen sich zuziehen. — **si co**: nemoc. Jg. — **se kde**: **na** peci, **za** pecí atd.

Vylenošený; *-en, a, o* = *vyzahálený*. Vz Vylenochovati.

Vylepancovati někomu = *vypohlavkovati*, abohrfeigen. Na Mor. Sd., Šd.

Vylépati někomu = *vylepancovati*. Na Mor. Brt., Mtl., Vck., Sd., Šd.

Vylepený; *-en, a, o*, vz Vylepiti. — **čím**. Škatula papírem v-ná. Us.

Vylepiti, il, en, ení; *vylípati*, *vylepovati*, ver-, auskleiben. — **co čím**: krabicí malovaným papírem. Us. — **co nač**. Všecek klih **na** ty obrazy vylepil. Na Mor. Tč. — **co komu**: políček (dáti). Ros. Vylepil mu jednu (i. e. facku). Dch. — **co komu kam**. Vylepím ti jednu **za** ucho. Mt. S. I. 117.

Vylepšiti, il, en, ení, *vylepšovati*, ausbessern. — **co kde čím**: chyby **v** úloze červeným inkoustem; V. boty látami. Us. Tč. — **si kde**. Když se tu máš zle, jdi a vylepš si kde jinde. Na Ostrav. Tč.

Vyleptání, n., die Ausbeizung. Šp.

Vyleptaný; *-án, a, o*, ausgebeizt.

Vyleptati, leptám a lepci; *vyleptávati* = *leptáním vyžrati*, ausschlappern, herausschlappern. Vz Leptati. — **co**. Aby mýdlo špínu vyleptalo. Št. — **V.**, ausplauschen. — **co komu**. Kde co ví, svojí sousedě vylepce. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vychleptati*, ausschleppern. — **co odkud**. Kočka mléko **z** misky vylepce. Na Ostrav. Tč.

Vylermovati, z něm., herauslärmen = *vyburcovati*. — **koho**. Ros.

Vylesknouti, knul a kl, utí, *vyleskovati*, hervorblitzen, hervorschimmern. Mor. Tč.

Digitized by Google

Vyleščiti = *vyleštiti*. Na Ostrav. Tč.
Vyleštění, n., das Ausputzen.
Vyleštěný, ausgeputzt, glänzend gemacht. Kníže, levicí se opíraje o v. tříhranný štít a v pravici prapor drže. Ddk. IV. 197.
Vyleštiti, il, ěn, ění; *vyleštovati*, blank putzen, auspoliren. — **co**: drahé kameny. Svět. — **co čím**: podlahu voskem. Šm. — **co komu**: boty. — **co jak**. Rydlo ocelové po vybroušení vídeňským vápnem úplně **na** černo v. se musí. ŽČ. I. 25.
Vyleštovadlo, a, n. = *vyleštovací hladítko*, der Polirhammer. Šp.
Výlet, u, m. = *vyletění*, das Ausfliegen, der Ausflug. Loďstvo na výlet jest přihotoveno. Kram. K v-tu opeřiti, flügge machen. Dch. V. ptačete z hnízda. Vrch. — **V.** *jest prý slovo chybné, znamená-li vycházku, vyjížďku, procházku* atd.; výlet podniknouti (Mus. 1880. 377.), **šp.** *prý* **m.**: vycházku učiniti, vyjíti, vyjeti, míti vycházku. Studující, kteří málo se pohybují, mají podnikati výlety, **chybně** *prý* m.: studující, kteří málo se pohybují, čiňte vycházky, často vycházejte. *Ale slovo toto* **špatné není** a můžeme ho v uvedeném smysle užívati, praví o něm sám Jg., že lze ho užívati ve smysle i vlastním i přeneseném. Mš. pak dokládá v Mtc. 1874: Budiž připuštěno, že německé slovo Ausflug dalo podnět k užívání slova českého *výlet*; zdaž však slovo špatně jest tvořeno? zdaž nehodí se dobře k označení zábavné vycházky? zdaž neříkáme dosti často obrazně: Vyletíme-li si v neděli do okolí? Zdaž neříkáme: Ten letí (rychle jde)? Zdaž neznáme jiných slov utvořených právě od slova *letěti* v přeneseném významu na př. *záletník*? V Brs. 2. vyd. 260. se toto slovo také nezavrhuje. Místo výletu, der Ausflugspunkt; lovecký v., der Jagdausflug; v. vodní, po vodě, die Spritzfahrt. Dch. V. geologický. Mus. 1880. 394. — **V.** = *díra, kterou včely z úle vyletují, česno, letáč*, das Flug-, Zieh-, Einflugloch. D. — **V.** = *otvor v holubníku, kudy holubi vyletují*, das Ausflugloch. Šd. — **V.** = *vikýř na střeše*. Na Slov. — **V.** = *otvor hlavně*. Šp.
Výleta, y, m. = *výletník*. Flor. 86.
Výletací otvor = *česno v úle*, das Ausflugloch. NA. IV. 108. Vz Výlet.
Vyleťálek, lka, m. = *pták, který po prvé z hnízda vyletěl*, der Ausflügling; *také o dětech*. 1709., Dač. I. 280.
Vyletěl, a, m., osob. jm. Mus. 1880. 260.
Vyletění, n., der Ausflug. Taká bola len na vyletenia (radostí naplněná). Mt. S. I. 95.
Vyletěti, 3. pl. -tí, leť, letě (íc), ěl, ění; *vyletnouti, vylítnouti*, tnul a tl, utí; *vylétati, vylítati, vyletávati. vylítávati, vyletovati*, auf-, aus-, herausfliegen, herausflattern; *čerstvě vyjíti*, schnell herausgehen, ausfliegen, herausfahren. — **abs.** Již jsou ptáci vylítali (**z** hnízda). Prov. Klec zavříti, když ptáci vyletěli (pozdě něco činiti) V. Vyletěl, až hlavou do neba bušil. Mt. S. I. 98. Je jak andílek, jen vyletět! Mor. Šd. — **odkud**: **z** klece. Us. Už z něho duše vyletě. Výb. II. 45. Rána z ručnice v-la. Us. Dřevce **z** rukou v-lo. Lpř. J. Děj. I. 20. Vyletěl jako čert z pekla. D. Jen vyletěl z domu (čerstvě vyšel). Us. Zajíc vylítnul z houští. Us. To by člověk z kůže vyletěl! To slovo mně vyletělo z huby. Us. Šd. Pták mu z kletky vyletěl. Us. Tč. Vylecěla duša z cěla, žaden něvi, kaj lecěla; Já su malá Apolenka, vyletěla sem z komínka. Sš. P. 19., 736. Vyletěla křepelenka z prosa a já za ňú bosulenka bosa. Sš. P. 637., Brt. Ps. 85. Vyletěli na mě ze skály. Er. P. 186. Vylecěla lastovička zo skaly, zobudzila čarne očka, co spaly. Sl. ps. 302. Bodaj naraz duša z teba vyletela. Mt. S. I. 114. Je, jakoby vyletěl z divokého vejce (= divoký). U Žamb. Kf. Udeřil ho, až by duše z těla vyletěla. Us. Šd. Z prázdného duba vyletí sova (Cf. Niektorá kráva celé hovado i. e. keď niekto niečo sprostého povie; keď to tak z neho len ako vybuchne, vybuší). Mt. S. I. 99. V-la jim z Prahy hus. Dač. I. 158. — **kudy**. Do jedné díry vletěla a *druhou* vyletěla. Us. Tč. Div stropem nevyletí, aus der Haut fahren. Tč. Zatoč se, ďáble, kolečkem, vyleť vokynečkem; Veleť (vyleť), vtáčku, veleť přes te hore dole přes ten zábrdovské les; Jak ty tři tanečky do kola obešly, pod paže ju popad oknem s ňu vyletěl. Sš. P. 153., 628., 709. Sie (duša) vyletě pěkným, táhlým hrdlem, **z** hrdla krásnýma rtoma. Rkk. 26. — **za kým**. Žiaden človek nevie, ani moja mati, za kým moje srdce dobre nevyletí. Sl. ps. 41. — **jak**. Přišli dva andělé, vzali ju pod křídla, vyletěli *nízko*, vzletěli *vysoko*. Sš. P. 159. Kdo Martinka zhusta světí, statek dýmem (jako dým) mu vyletí. Č. M. 60. — **odkud jak**. Vyletě **z** toho člověka čert v černého ptáka postavě. Pass. 482. Co někdy z úst *vrabcem* vyletí, zase toho nevtáhneš čtyřmi koňmi. D., Č. M. 79. — **kam.** Vyletěl sokol **na** ten panský dvůr. Mor. ps. Šd. Zamknúc za sebou dvere vyletela von ako striga. Dbš. Pov. I. 417. Dybych byla ptáčkem, sivó holubičkó, vyletěla bych **do** pole dosť maló chvilečkó. Čes. mor. ps 122. Když dům shoří, dluh na komín vyletí. Prov. Šd. Kohout vyletěl na střechu (vzletěl). Ros. Vyletě na drvo (duše). Rkk. 23. Vyletel vták hore **nad** oblaky. Sl. spv. VI. 216.
Vyléti, zastr., vz Vyliti.
Vyletí, n. = *vylití*, das Ausgiessen. Zlob.
Výletné, ého, n. = *plat ze včel, včelné*, das Fluggeld. D.
Výletní, Ausflugs-. V. dírka v úli, vz Výlet Dch. V. místo, výbor (das Ausflugskomité). Dch. V. host, der Fluggast. Dch.
Výletník, a, m., der einen Ausflug macht, der Ausflügler. Dch. Cf. Výlet.
Vyletovati, auslöthen. — **co čím**: hrnec železný plechem. Us. Tč. — **V.**, vz Vyletěti.
Výletový = *od výletu*, Flug-, Ausflugs-, Mündungs-. L.
Výlev, výliv, u, m. = *vylití, vylévání, co se vylévá i místo, kde se co vylévá*, der Ausguss, Erguss, das Ausgiessen, die Mündung. V. slz, řeky (povodeň); v. i odlev moře. L. V. krve v kůži, die Hauthämorrhagie Nz. lk. V. krve, apoplexia, mrtvice, der

Digitized by Google

Blutaustritt; v. krve z vlásečnic, vlásečnicový, apoplexia capillaris; v. krve těžký, a. gravis; v. krve do omozečnice, a. intermeningea; sídlo výlevu krevního, apoplektischer Herd; v. krve do děloby, haematometra; v. krve při větrnatosti hrudníku, haemopneumathorax; v. krve (krvácení), haemorrhagia; v. krve od roztržení c. v, extravasatum haemorrhagicum; v-vy krevné (peteče), petechiae. Nz. lk. V. krve pod spojivkou, haemorrhagia subconjunctivalis; v. krve do přední komory, hypohaema; v. krve do víček, h. palpebrarum; v. krve do očnice, h. orbitalis; výlev krve do sítnice, apoplexia retinae. Schb. — V. = konečné lití svíček voskových, aby svíčky byly stejně voskem polity. Ktk. — V. = *výčep*, der Ausschank. Kolik's utržil dnes z výlevu? Výlevu mnoho, výdělku málo. Cf. Kolik's vylil? U Uher. Hrad. Tč. — V., *přenes.*, der Erguss. V. citu. Čch. Petrkl. 27. Duševní v., seelischer Erguss. Dch. Zcela souhlasně s tímto básnickým výlevem vyslovuje se připomenutý letopis o králi; Jen pořídku a v případech jednotlivých zaplašen byl na chvíli prudkým výlevem citů z hloubi duše vycházejících. Ddk. VI. 208., V. 48. (Tč.). Hojný výliv ducha sv.; Ten blažený výliv spustil se na syny a deery; Je list náš bezprostředním výlivem srdce apoštolova; Veškeren proud a v. milostí ode Krista se počínal. Sš. Sk. 7., 23., II. 150., J. 37. (Hý.).

Vylévací, Ausguss-. V. roura = výlevka. Šp. V. kámen, der Ausgusstein. Dch.

Vylévač, *vylevač*, e, m., der Ausgiesser.

Vylévačka, *vylevačka*, y, f., die Ausgiesserin. — V. = *vylévací miska*, die Ausgusschüssel.

Vylévadlo, *vylevadlo*, a, n., der Ausguss. Vz Výlev. Šp. V. na splachky. Zpr. arch. IX. 79.

Vylevák, u, m. = *lopatka k vyhazování vody*, die Wasserschaufel, der Wassersack.

Vylévání, *vylívání*, n., das Aus-, Ver-, Ergiessen, der Ausguss. V. moře, V., slzí, D., slov. Solf. Nepotřebné v. řeči. Br.

Vylévaný, *vylivaný*, aus-, ver-, ergossen.

Vylévatel, *vylevatel*, e, m. = *vylévač*.

Vylévatelka, *vylevatelka*, y, f. = *vylévačka*.

Vylévati, vz Vyliti.

Výlevka, y, f., das Ausgussrohr. Nz. V. železná, kamenná. Dch. Vz Trouba, Vylévačka.

Výlevna, y, f., der Ausguss, latrina. V. římská. Vz Vlšk. 90.

Výlevní, Ausguss-. V. kbelík. Šp. — V., ausgiessbar. Jg.

Vylézání, n., das Hinauskriechen. V. z dolu. Vz KP. III. 83.

Vylézati, vz Vylézti.

Vylezení, n., das Aus-, Herauskriechen. V. z díry. Us. — V. = *lezení nahoru*, die Ersteigung. D.

Vylezlý, herausgekrochen, heraufgekrochen. V. zuby (laskomina), stumpfe Zähne. D.

Výlezný. V. šachta. Vz Vyroubený. V. jáma (lezná). Hř.

Vylézti, zl, ení; *vylézati* = *leza vyjíti*, aus-, herauskriechen, aussteigen, ausschlüpfen; *na horu vylézti*, auf-, hinaufsteigen, hinaufklettern. — **abs.** Když dělať, tak se schovať; když jíst, tak vylízt. U Solnice. Vylezají-li dešťovky, očekává se déšť. Tč. — **odkud.** Vylezl z pod stola. Brt. S. 87. Když jsem šel k mé milé v poledne, právě vylezala z postele. Sl. ps. Šd. Bez pochyby vám rozum z pod čiapky vyliezol. Phld. III. 1. 3. On už z té nemoci nevyleze. Us. Šd. Na to děva z podstolí vylízá a zasedne s jinými; Dám já tobě, blázne, té zpovědi dosti, až tobě vylezou z tvé hlavěnky kosti. Sš. P. 764., 136. Každý rád, když z bláta vyleze. Prov. Tč. V. z díry, z vozu, Ros., z lodí. Us. Nastane-li jih, vyleze jezvec ze svého brlohu. Sych. — **komu.** Vylezly mu vlasy. — **kam: na** strom, na vůz, na koně, Us., z dolu na den. Vys. Daj jiesť a piť, bo nám už žalúdky na chrbát vyliezly. Mt. S. I. 74. A jak vylezal k Batovu **do** kopečka, volalo za ním. Us. Šd. Nevěsta hned ven vylezla, dva zlaté nože nalezla; I vyleze s ní na stolici a zpívá; Vylez, děvucho, na vysoký práh; Vylezla na pec, nadula hubu, pane polesný, já tu nebudu; O vylez že sv. Petře na horu a poslouchaj tych panenek koledu. Sš. P. 83., 434., 597., 682., 748. (Tč.). Vylez na pec zahřát sa. Mor. Šd. Vylez' **mezi** děti. Sš. P. 11. Brucho mu na chrbát vylezlo (jest hladový). Mt. S. — **kudy.** Aby ti vylezly týlem plíce, bokem srdce. Er. P. 198. V. děrou. Vrat. 133. — **jak kam:** po provaze **do** lodí. Har.

Vyleželosť, i, f., das Ausgelegensein. V. piva. Zlob.

Vyleželý (zastr. *vyležalý*), *vyležatý*, *vyležený*, ausgelegen. Vyleželé pivo, ovoce, Us., zboží. L. Vyležaté víno. D. Vyležené (*lépe: vyleželé*) ovoce, Us., pivo. Č. Zelí dobře v-lé. Čch. V. víno. Vz KP. V. 186. — V., durchs Liegen eingedrückt, ausgelegen. V. brloh, slamník. Us.

Vyleženec, nce, m., der Ruhefreund, Bequemling. U Olom. Sd.

Vyležený, vz Vyleželý. — V. obilí, ausgewintert. U Opav. Klš.

Vyležeti, lež, leže (ic), el, ení = *ležením vyčkati*, ausliegen; *slehnouti*, niederkommen; *ležením dostati, vyhloubiti, dobyti*, ausliegen. Jg. — **abs.** Když vyleží (žena), půjde k odvodu. Ros. Byvši u p. otce v Rakousích tam vyležela. Břez. 2. Šla do Prahy v. Us. — **co, koho**: podlahu, slamník (ležením vyhloubiti). Us. Vrchnosť zastává dobré a pokojné lidi a ne takové, kteří chtějí každou krčmu vyležeti. Dvorský. Pam. o škol. čes. Kurfiřšti (vojáci) rozuměli, že nelze jim (Glacka) vyležeti. Skl. V. 210. Když na Gabriela prší a leží 48 hodin, to (= tož) vyleží všechnu réž. Slez. Šd. V. město, nepřítele, zemi (ležením dobyti, aushungern). Br. — **si co.** Ten ležák žebráckou bůl si vyleží. Sych. V. si záda (proležeti). Us. — **(co, koho) čím.** Koho uděláte kmotrem, až žena dítětem vyleží? Sych. Vyležel jej hladem. Br. Město hladem v. Dal. 39., 52. Umínili posádku v. hladem. Pal. Děj. III.

Digitized by Google

2. 311., III. 3. 59. — **co, koho, se kde.** V městě krále N. vyležel. Příd. k. Cyr. Celou nemoc **na** hůře v-la; V-la se dosť na slámě. Us. Tč. — **co jak.** L. 1569. byli sněhové velicí, trvali až do velikej noci a obilí **na** větším díle v-li, odtud draho přišlo. Tč. exc. — **co kam**: díru **do** peřin, do slamníku. — **se.** Již jsem se vyležel. — **se z čeho**: z nemoci (ležením zdraví získati). Us.

Výležky, ů, m., pl. = *křtiny, hody dané po vyležení*, das Mahl nach der Niederkunft. Ms. 1693.

Vylhání, n., das Lügen.

Vylhaný; *-án, a, o*, erlogen. V. zprávy. Dch. V. hříčka, cit. Mus. 1880. 263., 269.

Vylhati, vylhu a vylžu, lžeš atd. Vz Lhati; *vylhávati* = *lží něčeho dosíci*, durchs Lügen erlangen, erlügen. V. — **co na kom**: peníze. Ros., NB. Tč. 243. — **se (koho, komu) odkud**, sich herauslügen. Ten se ze všeho vylže. Us. Dch. Chtěl mne **tím** z toho v. Us. A tak smrti se vylhal. Sl. let. III. 28. V. se **z** nářku. Sych. Vylže se čertům z pekla. Prov. Č. — **se čím.** Lží se nevylžeš. Us. Dch., Št. — **se kam.** A tak jsi se sem **k** nám vylhal. Us. Šd. — **že.** Vylhal se, že půjde po hospodářství. Štelc.

Vylhávka, y, f., die Noth-, Nutzlüge. Šd.

Vylíbati, abküssen. — **co komu odkud čím.** Líbáním obrazu všecku barvu vylíbali. Us. Tč. S líci zardělých stud jí vylíbáme, smutku tíž; Brzy jiní vylíbají rtové s čela ti mých políbení sled. Čch. Bs. 100., 80.

Vylice, pl., jm. místní. Arch. III. 503.

Vyliceti, el, en, ení; *vyliknouti*, knul a kl, ut, utí = *políceti*, aufstellen. — **co**: pletky. Ros.

Vylicovati se, sich ausschmücken. V-la se, jako by šla do kostela. Us. Tč.

Vylíčení, n., die Schilderung, Darstellung, das Aufzählen, Ausschmücken. Vylíčení slov. D. Vz Vykládání. Přehledné v. Dch. V. panování krále; V. hrozných skutků. Ddk. II. 338., 405. Leč apoštol nepřestává na všeobecném v. milosti a darů nám od Krista získaných a uštědřených. Sš. II. 202.

Vylíčený; *-en, a, o*, dargestellt, geschildert. — **V.**, getüncht. V. stěny. Us.

Vylíčitel, e, m., der Aufzähler, Ausschmücker, Erzähler. Aqu., Jg.

Vylíčiti, líč, líče (íc), il, en, ení = *vyličovati, vypraviti*, darstellen, erzählen; *vyčísti*, her-, aufzählen; *vyozdobiti, vyšlechtiti*, ausschmücken, aufputzen, ausstaffiren; *vyhojiti*, ausheilen (*lépe*: vyléčiti, Jg.). — **abs.** Máme vylíčeno (= vybíleno). Us. Ktk. — **co**: něčí způsoby. Troj. V. kuchyni, světnici (= vybíliti, austünchen, ausweissen). Šd. V-li jsme všecko vápno (verbrauchen). Us. Šd. Kronika jeho, vyličujíc skutky Boleslava Chrabrého, zasluhuje tudíž všeliké víry; Člověka zlého svědomí byl **by** nám Kozma jinak v-čil; V-čiv život svůj zejména vytknul, kterak ku vládě povolán jest byl; Jich postavení na knížecím dvoře jsme vylíčili. Ddk. II. 88., II. 425., III 31., IV. 210. (Tč.). V. něco = *vypočítati*, berechnen. Na Ostrav. Tč. — **co komu**: svůj smutek (pověděti). Tkadl. Těm chtěl pán vylíčiti, jak docela nepravě o sobě smýšlejí. Sš. L. 175. — **co jak (kde).** Zde jsme toliko v hlavních obrysech vylíčili činnosť velikého Boleslava; Oběžník, **v** němž pravý stav věcí **bez** obalu vylíčil, zmařil účinek císařského manifestu; Nejsme s to, abychom vylíčili **dle** souvěkých pramenů příčinu tohoto obratu. Ddk. II. 88., III. 222., V. 177. Obraz osobnosti jeho, jak jej Aeneas Sylvius dle přírody a zkušenosti neméně uměle nežli věčně vylíčil. Pal. Děj. III. 3. 265. Kamarilla dvorská pana Petra Voka císaři velmi *černě* vylíčila; V. něco věrně. Mus. 1880. 228., 463. Způsobem tím proměna poměru sličněji se vyličuje; Hodlal Pán zlobu nepřátel svých v parabole v.; Pavel opět v obecných tazích a čerchách vyličuje stav jejich před obrácením; Ještě zloduchy dle zlopovahy jejich vyličuje; Prorok **po** básnicku veliké na nebi proměny vyličuje; Lukáš vyličuje opět stručně a úhrnkem ráz prvotné církve a nenáhlý, avšak jistý rozvoj a vzrůst její; Vyličuje tu a **v** následujícím verši v ostrých protivách či v antithesách nevděk Israelitů; Slovo to složené již přirozeným významem svojím nepřátelskou přemoc a násilí vyličuje; I toto se jenom ode Petra v náčrtkách všeobecných vyličuje. Sš. L. 69., 187., II. 93, 141., Sk. 24., 57., 84., 129. (Hý.). — **co kde (jak, pro koho).** Vylíčili piňondzky (vypočítali penízky) **na** lipovém stole. Brt. P. 144. **V** kuchyni stěny v. (vybíliti). Us. Povahu prvocírkve vylíčil sv. Lukáš **ku** konci předešlé kapitoly; A ten spěch především, v jakémž verš 17. ve třech postavkách událosť vyličuje; V apokalypsi se město boží, Jerusalem nebeský, **dle** toho rozměru vyličuje; Pro pastýře člověky se v tom vyličuje vzor. Sš. Sk. 54, 145., II. 108., J. 174. (Hý.) — **o čem.** A o tom vyličuje Lukáš nyní opět právě tak, jak dříve jí při podobném udávání vzrostu církve byl povahu vniternou vylíčil. Sš. Sk. 52. — **se.** Pakli sě nevinní ukáží, zlosť sě má vylíčí. BO. — **co čím**: večeřadlo obrazy a čalouny v. (ozdobiti). Sych. Tvář vodičkou kokořikovou si v. Byl. Světnici vápnem v. Us. Tč.

Výlička, y, f. = *vylíčení*, die Darstellung. Pro lepší té události vyrozumění na veškery ty v-ky ohled bráti budeme. Sš. Mt. 241.

Vylidnatělý, entvölkert, menschenleer. V. krajina. Us.

Vylidnatěti, *vylidněti*, ěl, ění = *lidnosti pozbyti*, entvölkert werden. Jg.

Vylidnatiti, *vylidniti*, il, ěn, ění = *lidnosti zbaviti*, entvölkern. Jg.

Vylidněný; *-ěn, a, o*, entvölkert. Vystěhovali se do Multan tatarským vražděním v-ných. Proch. V. Hvězdno. Ddk. II. 123.

Vylidněti, vz Vylidnatěti.

Vylidniti, il, ěn, ění, *vylidňovati*, entvölkern. — **co.** Z doby velikého moru vylidnivšího mnohá místa v Němcích. Ddk. II. 357. Ta vojna celou zem vylidnila. Us. Tč. Vz Vylidnatiti.

Vylíhati, vz Vylehnouti.

Vylihovati = *lží vydobývati*. — **kým.** Nevylihuje králem (nevylhávaje se králo-

vým jménem) mohlby pomoc vzieti na svých lidech. Výb. I. 724. 33., St. — Cf. Vylichovati.

Vylichotiti, il, cen, ení, erschmeicheln, abschmeicheln. — **co na kom.** Rk. — **koho odkud kam.** Jest třeba z úkrytu jej v pole v. Kká. Td. 270.

Vylichovati = *lích nadělati*, vz Líha, Lícha. — **co**: pole, zahradu. Us. Šd.

Vylichvařiti, il, en, ení = *vylichviti.* Us. Nrd. — **co na kom.** Us., Tč., Šb.

Vylichvený; *-en, a, o,* durch den Wucher erworben. Vydělaný peníz stálosť mívá a v-ný jako oheň tráví. Č. M. 61.

Vylichviti, il, en, ení = *lichvou získati*, er-, ab-, auswuchern; *lichvou zhubiti*, durch Wucher zu Grunde richten. Jg., Št. — **co:** něčí statek. V. — **koho** = *lichvou zhubiti.* V. — **co na kom.** Výb.

Vyliji, vz Vyliti.

Výlimek, mku, m., pl. *výlimky* = *druh jablek*, eine Apfelart. Us. Vck., Jg.

Vylínalý = *který vylínal*, verhärt, ausgehaart. Vz Vylínati.

Vylínaný; *-án, a, o* = *vylínalý.* V. kožuch, had, kráva, hlava, kůň, pes atd. Mor. Tč., Šd.

Vylínati = *vlasy, chlupy, peří, kůži ztratiti*, die Haare, Federn, die Haut verlieren, haaren, aus-, verhaaren, sich aushäuten. — **abs.** Již vylínali. Ros. Však to tele vylíná. Us. v Táborsku. — **se** = *vylínati.* Až se kráva vylíná, lépe na sebe bráti bude. Sych. Kůň se už vylínal. Us. Šd. — **(komu) kdy.** Po nemoci vylínala mu hlava. Us. Zvířata se **na** podzim v-la. Us. Tč. — **(se) z čeho.** Ze starého peří v. Rad. zv. A ty, ktož prodav trhem na ten fortel kladeš zápisem, aby se ze správy sám vylínal a na jiného ji (se samého přeskoče) převedl, kázně panské neujdeš. Vš. Jir. 323.

Vylinděnej = *vyfintěný*, aufgeputzt. Kb.

Výlinek, nku, m. = *svlečená kůže hadí*, abgelegte Schlangenhaut.

Vylinovati = *linami vyznamenati*, Linien ziehen, entwerfen. V.

Vylípati, vz Vylípnouti.

Vylípnouti, pnul a pl, ut, utí, *vylípati* = *lípaje obdržeti*, erlicitiren. — **co čím.** Krejcarem tu louku vylípl. Us. — *Vylípati* **se kam** = *vylézti*, hinaufklettern. Keď chcel človek spať, vyliepal sa **na** strom a tam medzi konármi odpočinul si. Sl. baj. Paul. Totha. I. 63.

Vylísalý = *vylísaný.* Znali se jako v-lé kočky. U Rychn.

Vylísaný; *-án, a, o,* geschmiegelt, gebügelt. V neděli v. a v robotný dín rozčurchaný a roztrhaný jak žebrák. Na Ostrav. Tč.

Vylísati = *lísáním obdržeti*, erschmeicheln. — **co na kom.** — **co kam:** vlasy **na** stranu, **za** uši (jakoby ho kráva lísala). Us. Tč.

Vyliskati; *vylištiti*, il, ěn, ění; *vylisknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyliskávati, vyliskovati* = *liskaje vymrštiti*, schlagend hinauswerfen, hinaufwerfen. Ros. — **co čím:** míč palaestrou. Us. — **komu** = *vypohlavkovati*, abohrfeigen. Mor. Mtl., Sd., Šd. — **komu jak: po hřbetě** = *lískovkou vybíti*, durchprügeln. Mor. Tč.

Vylisování, n., das Auspressen, Keltern. V. vína, hroznů. Vz KP. V. 157., 159.

Vylisovaný; *-án, a, o* = *vytlačený*, ausgepresst. V. šťáva, der Pressaft *(výtlačky)*, víno. Šp.

Vylisovati, auspressen, keltern. — **co:** víno. Šp. Mnoho věder vína vylisoval. Bdl.

Vylistění, n. = *navrstvení listu*, der Ausbruch des Laubes.

Výlistný, extrafoliaceus, když úd na větvích bezlistných lonských sedí ku př. květy, plody u běmerky květnovětvé, boehmaria ramiflora. Rostl. I. 85. a.

Vylišiti, il, en, ení = *co lichého pryč vyvrci*, (als ungleichzählig) ausscheiden. — **koho.** Třináctého v-li. Ros.

Vyliškovati = *vylouditi*, erlisten. Ros.

Vylištovati = *zlištovati*, austafeln, mit Leisten versehen. — **co:** světnici (lišton, mazaninou vymazati, ausschmieren). Us.

Vylítalec, vz Vylítanec.

Vylítanec, nce, *lépe: vylítalec*, lce, m. — *mladý pták, který z hnízda vyletěl*, ein junger Vogel, der eben das Nest verlassen hat. Us.

Vylítaný, ausgeflogen. V. pták. Us. — **V.** = *prohnaný*, durchtrieben, pfiffig. U Příbrami. Šml.

Vylítati, vz Vyletěti.

Vyliti (zastr. *vyléti*; u Opavy *vyleť*, Klš.), vyliji, lépe než vyleji (zastr. vylém, vylím), vylij (v obec. mluvě: vylí, vylej), il (zastr. el), it (zastr. en), ití (zastr. ení); *vylévati, vylívati* = *ven líti, lijíc vypustiti*, aus-, weggiessen, ausschütten, ausstürzen; *hojně, cele rozlíti*, reichlich ausgiessen, ganz vergiessen, ausschütten, ergiessen; *litím vypuditi*, giessend heraustreiben; **se** = *vytéci, přetéci*, ausströmen, austreten, sich ergiessen; *dáti se v co, vydati se nač*, sich ergeben, sich ganz hingeben, zerfliessen. Jg. — **abs.** Kolo vylévá (jsou-li lopatky mnoho rozevřeny). Vys. Bystra voda vyliva, všecky lučky přikryva. Sš. P. 439. — **co.** Kolik's vylil (vz Výlev)? Us. Tč. V. pivo, víno, Us., krev svou (= proliti), slzy, prosby, V., sysla (litím vypuditi), své srdce (otevříti). Us. V. olej, Hus III. 10., vodu, hněv. BO. Vylém ducha mého. ZN. Dvě vědra piva sem dnes vylil (= vytočil, ausschenken). U Uh. Hrad. Tč. Plačte oči, plačte slzy vylívajce. Sl. ps. 97. Což bych já ju (vodu) vylíval, dy sem ji tam nenalal (nenalil). Sš. P. 211. Žaloby, což najkratšie móžeš, užívej; viece-li slov vylieš, viece od pohnaného honěn budeš. Vš. Jir. 55. V. požehnání. BR. II. 91. b. Mnohú's krev vylil a mnoho bojóv bojoval si. Hus I. 174. — **co, koho, se odkud:** vodu z hrnce, z lodí; sysla z díry. Us. Oblakové z sebe přívaly vylévali. Troj. Řeka vylévá se z břehu, Jel., z řečiště. V. Někoho z hospody vyliti (vyhoditi). Rk. Vylila se mu krev z nosu, z úst; V. vodu ze slévače. Us. Dch. Tolik z očí vylila slziček. Er. P. 161. Vylej ze své tísně Pánu vroucné písně. Sš. Bs. 1. Z ústrojí církve se vylívá oživný vzduch a životná krev do každého úda jejího. Sš. I. 124. (Hý.).

Digitized by Google

Raději bych dal sobě mozk z hlavy vyliti. Arch. II. 234. Jed učení zlého z sebe vylévali. BR. II. 13. a. — **co v čem.** Hořkosť duše vylévati v pláči. Vrch. — **co čím, se komu čím.** Don přilbicemi vylóti. Krok. Vylij si svoje hoře. Sš. Cementovou maltou něco v. Zpr. arch. IX. 39. A ten starý hejtman na druhé straně stál a zlatým pohárem voděnku vyléval. Sš. P. 146. Když dlouho neprší, chodí děvy k studénkám a vylévají vodu rukama z nich. Sš. P. 760. Vylévata slova marná bezpečnou svobodou. Troj. Přirození štědřeji se dary svými ženám než mužům vylévá. Kom. — **co proč:** svou krev pro Ježíše, Háj., pro vlasť. — **co kdy (kam odkud v co).** A sice na služebnice své a na služebníky své ve dnech oněch vyleji z ducha svého; Tu se vylévá v rozjařenosti mysli své ve strohou domluvu; Srdce Janovo při vypravování odporu takového v žalosť a nářek se vylévalo. Sš. Sk. 22., II. 31., J. 64. (Hý.). Víno na hodech vylévati. L. — **co kde.** Modlitby před Bohem vylévati. Jg. Svou zlosť, svůj hněv na někom, D., na psu si vyliti. Ml., Šd., Stnk. Až keď Růžena hodne vyrástla, předsavzal si pomstu svoju na nich vyliať. Mt. S. I. 56. — **co, se kam.** V. na někoho svůj hněv, V., zlořečenství, pomstu, Br., svou vzteklosť, zlosť, D., své požehnání, Ps. br.; vodu na stůl. Us. Vylite sedm bání hněvu božieho na zemi. ZN. Vylila se voda na louky. Us. Vylil si vodu za košili, za rukáv. Us. Pil by víno kolébač, kúpil si ho za babku, vylel si ho za lavku. Sš. P. 510. Z brota pomyj nabrala, na hlavu ji vylela. Sš. P. 778. Služkám prikázala, aby pomyje naň vylievaly. Dbš. Pov. I. 161. Vylial do sebe i tretiu pintu. Ib. I. 544. Lež v lid vyliti. Chč. 376. Ak pri stole prevrhne a vyleje sa pohár s nápojom alebo polievka na mladoženichov, čakaj do roka proroka (dítě). Dbš. Obyč. 28. Jako druhdy rosu vylil na mládence v peci ohnivé; Veškery potoky lásky na něho (Boha) vylejme; Vyleji ducha svého na velikou pleť; Nad to také bezpřemná mnohosť milosti boží se na člověčenstvo Kristovo z nova vylila; Festus vylévá nevoli svou na Pavla. Sš. II. 240., J. 55., Sk. 22., 51., 280. (Hý.). Na práci jich požehnání své vyléval. BR. II. 82. a., 294. Vylém na vás vodu čistú a budete očištěni ode všech poskvrn; Masť vylila na hlavu syna božieho. Hus II. 234., III. 183. (Tč.) — **se.** Řeka se vylila. D. Co se vypilo, to se vylilo, vše zmařeno. Us. Tč. D. — **se več, po čem** = *dáti se v co, vydati se nač.* V. se v rozkoše, V., v hříchy. Br. Aby trpělivosť mieti uměli ne v lání, ne v hrózy, v pomstu se vylévajíce. Vš. 445. Po pýše, po úřadech, Mus., po lakomství se v. Ros. Apoštolé vylili se ve velebení Boha; Josef Flavijský nemírně se v jeho chválu vylévá; Pán ne v prosbu, nébrž v díku činění se vylévá; Slepí zajisté byli pohané v prostopášnosti se vylévajíce; Za tou příčinou vděkem unešen a jako uchvácen vylévá se ve slavosloví. Sš. Sk. 19., 141., J. 192., L. 179., II. 8. (Hý.). V píseň vylila city své. Němc. Tudy se vylévá v ta bolná slova. Sš. L. 138. — **co jak (komu kam kde).** V sladkých rečách lež vylívá, v skutkoch podvodnosti. Na Slov. Tč. Dolinám jen plodná voda vylévá se *potokem*; Zem naň bláhu proudem vylívá; Ješto ale přece duch sv. se nad nimi takovou vylil *hojností;* Poněvadž *hříchem* také na ostatní přírodu kletba se vylila; Ano se (srdce Pavlovo) takovými slovy pěstěnými opětně vylévalo; (Kristus) všemi dary se jim vylévá, jichžto jim k dosažení spásy potřeba. Sš. Bs. 15., 166., I. 162., II. 41., 182., J. 23. (Hý.). Byť moře všecko na zem s ječením se vylévalo. Kom. A tak právě svou zlosť nad míru vylévá. BR. II. 70. b. — **co zač.** Jež (slzy) Pavel vyléval za hříchy svého mládí. Sš. Sk. 236. Kto vylé krev lidskú, vylita bude krev jeho za ni. Hus III. 9. Kristus vylel svou krev za celý svět. Us. Tč. Kristus krev vylil za lidi. Chč. 444. On vyleje krev svou za rodinu svoji. Us. Tč. Kto krev svoju vyleje za slobodu? Slov. Tč. — **co, se kudy.** Voda přes břehy se vylila. Štelc. Voda strouhou, pípou se vylila. V. něco po trávě. Er. P. 422. — **si co s kým jak: na** dobro (pokaziti, rozhněvati si ho). Us. Dch.

Vylití, n., das Ver-, Ausgiessen, der Ausguss. V. vody. Us. Nekdy bolesť bez v. slzí nemóže sa znésť. Na Slov. Tč. V. ducha svatého, effusio spiritus sancti, die Ausgiessung des hl. Geistes. Šd.

Vylitý; *-it, a, o,* ausgegossen. — **čím.** Díry cementem vylité. Zpr. arch. IX. 39. — **kde.** Krev pomsty toho násilníka na jezera březich vylitou (vergossen) posud vidí oko pocestníka. Koll. I. 113.

Výliv, vz Výlev.

Vylivák, u, m. = *lopata k vylévání vody,* die Wasserschaufel. Us. Vz Výlivka.

Vylívání, n. = *vylévání.*

Vylívati, vz Vyliti.

Výlivek, vku, m. = *výliv.* Že na každého částečný v. připadne. Sš. Sk. 23.

Výlivka, y, f., der Ausguss. Us. Šd. — **V.** = *vylivák.*

Vylízaná, é, f. = *škodlivý následek.* Má z toho v-nou (= polízanou). U Police. Kšá.

Vylízání, n., das Auslecken.

Vylízaný; *-án, a, o,* ausgeleckt. V. talíř. — **V.** = *vylisaný.* — **V.** *skála,* něm. Wilizana Skala, myslivna u Zdounek na Mor.

Vylízati, lízám a líži, vylízej a vyliž, zal, án, ání; *vylíznouti,* znul a zl, ut, utí; *vylizovati.* — **co.** Pes talíř vylízal. V. hrnky, misky. Us. Šd. Ta tam ani bečku soli nevylíže (dlouho tam nebude). Us. Dq. — **co odkud čím:** povidla, hrnce jazykem. Reval drak ešte horšie a vyplazenými jazykmi vylizoval si rozďavené pysky. Dbš. Pov. VI. 40. — **se.** Kočka se vylízala (lízáním se vyčistila). Us. Dobrý pes sa vylíže. Pořek. Lipa I. 25. — **se z čeho** = *lízáním se zhojiti.* On se ze všeho vylíže jako pes (pozdraví se). Mus., Č. Už se z toho zase vylízal (z bídy, z nemoci atd.). Kšá., Brt. Pantáta z nemoci ani za týden se nevylíže. Us. Němc. Víc z převzdívky se nevylízal (nezbavil se jí). Ehr. — **(co) komu.** Kuku! Odpověď: Vyliž mně ďupu! Mor. Šd. Vyliž mi — zadní líca (nebo: kde se mi bachoro

Digitized by Google

končí). Na Ostrav. Tč. Nevím, co si spolem vylízali (říkají, když se neví, proč se dva hněvají). Us. Šd.

Výlizek, zku, m., das Ausgeleckte. Šp. — V. = *facka, pohlavek*, die Ohrfeige, das Kopfstück. Taký ti dám v.! Us. na Mor. Škd. — **V.**, zka, m. = *mladík* (s příhanou), ein Junge. Bude-li se takovým mladým vejlizkům trpěti, že to více činiti budou. Vrat.

Vylizovati, vz Vylízati. — **V.** = *lízy učiniti*, abplätzen, anlaschen. — **co**: les. Sych.

Vylk, a, m. = *vlk*. Daj pozor na vylka, ať co neukrade. U Rožnova. Koled. ván. 92.

Vylkati, *vylkávati, vylknouti*, ul, ut, utí = *lkáním dostati*, erschluchzen. — **co**. Ros. — **si (v čem).** Ve zpívání si v. (oddechnouti, den Athem schöpfen). Jel. To jsem se nadřel, musím si vylknouti. Us. Mý.

Vylknutí, n., das Aufathmen. (V právích učení) šest set práv bez v. (oedem spiritu) k jedné věci přivozují. Jel. Enc. m. 57.

Vylnatý = *vlnatý*. V. baran. U Rožn. Kol. ván. 93.

Vyločkati = *lokaje vypiti*, ausschlürfen. Us. — Na Slov. = vyliti, ausgiessen. — **co kde**: vodu **na** cestě. Bern.

Vyloděnec, nce, m., der Schiffbrüchige, *lépe:* pobitek. Č.

Vylodění, n., die Ausschiffung, Löschung, Auslandung. V. vojska. Dch.

Vyloděný; *-ěn, a, o*, ausgeschifft, ausgelandet. V. zboží.

Vyloditi, il, ěn, ění, *vyloďovati*, ausschiffen, löschen. — **co**: vojsko, *lépe:* vysaditi, vyložiti z lodi. Vz Brs. 261.

Výlodní, schiffbrüchig. Posp.

Vylogať = *vylokati*. — **co komu**. Ty kujon, ty lotor, čo's Kristu pánu ocet vylogal. Lipa I. 85.

Výloh, u, m., **výloha**, y, f. = *co se vyloží*, die Auslage. V. sýra = bochník sýra, Käseleib. Na Mor. Už je čas, abych zavřel výlohy (= věci na krámě vyložené, sklad vyložených věcí). Us. Vk. — **V.** = *vydání, náklad, útraty*, dle něm. die Ausgabe. V. na stravu či stravné; v. obchodní, Handlungsspesen; na provozování něčeho (Betriebs-), na vozbu, na těžení; v. okresní, zemské. Šp. V-hy na úpravu lesní, Waldkultur-, na odvod lidu, Rekrutirungs-. Šp. V-hy zdravotní, na drahotu, na palivo. Šp. Všecky ty výlohy byly marny. Us. V-hy provodu, Betriebs-; v. budoucího roku, nächstjährige Auslagen; v. stavby, Anlagekosten; výlohou vydaný, verauslagt; na v-hy se zmoci, die Kosten aufbringen; v-hy, které tím vzešly; dělati si n. někomu v-hy; budu míti veliké v-hy; v-hy se mění dle toho, jak .... Us. Dch. V-hy dosáhly výše veliké. Ddk. IV. 99. Výlohy na zjednání si něčeho, die Anschaffungskosten. Us. Kdo želí malé výlohy, pozděj se učí ze škody. Prov. Tč., Pk. — **V.** = *výložky*, die Aufschläge. Na čižmách majú všetci ostrohy, na dolomáňoch rovné výlohy. Sldk. 14. Červené výlohy. Koll. Zpěv. 252.

Vylohnouť = *vylehnouti*. — **se komu.** Vylohlo se nám 10 kuřat. Na Ostrav. Tč.

Výlohový, Kosten-. V. křivka, die Kostenkurve. Zpr. arch. XI. seš. 3. str. 6.

Vylochati = *vylokati*. — **co**. Mám tu všechen smrad v., hinunterschlucken, verschlingen? Mor. Šd.

Vylojiti, il, en, ení, *vylojovati* = *lojem namazati*, mit Talg schmieren. — **co kde**: osnovu **pod** bidlem, aby se niti netrhaly. — **co komu**. Bolavé prsty si v. Na Ostrav. Tč.

Vylokati, *vylokávati* = *lokáním vypiti*, ausschlucken, aussaufen. — **co komu**: pivo. Ros., Bern. Chlap vše víno vyloká. Hr. rk. 271.

Výlom, u, m. = *vylomení, průlom*, der Durchbruch, Ausbruch, die Bresche. Jg., Šp., Čsk.

Výloma, y, f. = *co se z otcovského dědictví synovi nebo dceři vylomí t. j. oddělí a jemu připíše*, der Erbantheil. Slez. Šd. Vz Vylomený.

Výlomek, mku, m. = *výlom, vylomený kus i místo, odkudž co vylomeno*, der Bruch, Ausbruch. St. skl. IV. 70. — **V.** = *výminka*, die Bedingung. Zrobil se (= si) v., že ... hat sich ausbedungen. U Opav. Klš.

Vylomení, n., das Ausbrechen.

Vylomenina, y, f. = *něco vylomeného, výlom, výlomek*, der Durch-, Ausbruch. Ulomeny ratolesti štěpové, aby napřed planá oliva zešlechtěla, napotom i ty v-ny opět ve svou olivu vštípeny byly. Sš. Mc. 20.

Vylomený; *-en, a, o*, ausgebrochen. V. zub. Šp. Má z toho gruntu 600 vylomených, als Erbtheil zugeschrieben. Slez. Šd. Vz Výloma.

Vylomhlavy, pl., f. Dali se na útěk na v., über Hals und Kopf. Něme. VII. 336. Cf. Vylomkrky.

Vylomitel, e, m., der Ausbrecher.

Vylomitelka, y, **vylomitelkyně**, ě, f., die Ausbrecherin. Jg.

Vylomiti, lom, il, en, ení; *vylámati* (na Ostrav. *vylumat*, Tč.), lámám a lámi; *vylamovati, vylomovati* = *lámaje vyniti*, durch-, ausbrechen, aussprengen; *vybiti*, abprügeln; *vysvoboditi*, mit Gewalt befreien; *vyletěti*, auffliegen (in der Jägersprache). Jg. — **abs.** Když veliký pták (tetřev) vylomí (ze stromu vylítne, aufstehen), dělá veliký šustot. Us. — **co (se) odkud**: cihlu **ze** zdi. Us. V. dvéře **od** stěžejí. Jel. Co dostaneš (co ti dají), dej sobě z gruntu vylomiti, den Erbtheil vom Stammvermögen separiren. Vz Výloma, Vylomený. Slez. Šd. V-mil se ven ze žaláře. Us. Šd. Jiřík Dobeš vylámal se ze šatlavy. Dač. I. 123. Z vězení se v. Žer. L. I. 53., Háj., J. tr. Z pravého kmene ratolesti v. BR. II. 55. b. — **co čím**: pakou. Us. Nechodievaj do nás, neradi to máme, lebo ťa moja mať palicou vyláme. Sl. ps. 271. — **co kde**: díru **ve** zdi. Ros. Len **na** lámačce n. trdlici vylámati. Us. Ta kůrka je tvrdá, až by si na ní zuby vylámal. Us. Šd. Sulek mi vylámal komoru na Špilmberce. Půh. I. 227. V-mal kostel ve vsi. Dač. I. 111. — **co**: zeď, kus zdi, větve, dvéře, dům (vlomiti se), palec, Us., zámek, D. Vylom grgy (krk). Dbš. Obyč. 44., Mt. S. I. 115. Voničku mu dala, vršky vylámala. Sl. ps. Šf. II. 52.

V. turkyně. Šd. Domy kupecké vylamovali a drancovali. Pal. Dj. III. 3. 304. — **koho** *vybiti*, na Slov. Bern.; 2. *moci vysvoboditi*. L. — **komu co**: si zub, ruku. Ros., D. Vylomil se mi zub. Us., Šs. P. 751. Vylámali mu truhlicu. Sl. let. II. 76. — **co od čeho**. Vylomila se zeď od toho násilí. Jg.

Vylomkrky, pl., m. Běžel na v. = div si krk nezlomil. Cf. Vylomhlavy. Dbš. Pov. II. 62.

Vylopatkovati, *vylopatovati* = *vypěřiti*, aufschaufeln. Šp., Bern. — **co**: kolo. Šp.

Vylopotiti, il, cen, ení, *vylopotovati*. — **se z čeho**: z nouze, sich herausarbeiten. Us. Tč. — **si co** — *lopotováním získati*, mühsam erarbeiten.

Vylosovati = *vymísiti*, auslosen. — **co**: dobytek ovčí, berany. Svob. — **koho k čemu**: k odvodu (vojenskému).

Vylot — *vylíti*. Na Ostrav. Tč.

Vylotati = *vylátati*.

Vyloučenec, nce, m. = *vyloučený*, der Ausgeschlossene, Verwiesene, Exkommunicirte. Ros., Šb.

Vyloučenina, y, f. = *vymíšenina*, etwas Ausgeschiedenes. Tak slovou v rostlinstvu hmoty k obživení rostlin z potrav vymíšené. Rostl. V. = látka z těla živočichů vyloučená. Frč. 1.

Vyloučení, n., die Ausschliessung, Ausscheidung, Elimination; die Verbannung, Exkommunicirung; der Laufpass. V. člena **ze** spolku. Us. V. od svědčení, **od** úřadu, z úřadu. J. tr. V. cukru, die Zuckerausscheidung. Šp. V. od služeb božích. Ddk. III. 97. V. čísla z jiného čísla, Eliminirung. Šim.

Vyloučenství, n., die Ausgeschiedenheit (als Zustand). Šm.

Vyloučený; *-čen, a, o*, ausgeschlossen, ausgeschieden. — **od čeho**: od volitelnosti. ŘZ. 1859. č. 1. §. 15. V. **ze spolku**. Us. V. ze škol, relegirt. Dch.

Vyloučiti, vyluč, vylouče (ic), il, en, ení; *vylučovati* = *odmísiti*, ab-, aussondern, ausschliessen; *vyobcovati*, verbannen, exkommuniciren. — **abs**. Povždy zůstal jistý kus půdy co obecní pastviště vyloučen. Ddk. IV. 140. — **co**. Pověti říše samostatné vylučuje také všeliký poplatek. Ddk. II. 310. — **co, koho odkud**. Vyloučil je **od** Afriky. V. Kacíře od církve. Kom. V. **z** církve, Trip., ze školy. Pláč. Jmenovatele z rovnice v. (odkliditi), abschaffen. Nz. V. některé místo od něčeho, absondern, ausschliessen. J. tr. V. někoho od úřadu, z úřadu. J. tr. Ze služby někoho v., ausser Dienst setzen. Dch. V. Někoho od dědictví, od nástupnictví, Šb., od účastenství v něčem. Posp. Všeliká nebožskosť nutně z božstvi se vylučuje; Lukáš sebe od těch, jenž tam vyčítají se, učitelů antiochijských vylučuje; A Jakoba toho docela z apoštolů vylučují. Šš. J. 86., L. 1., II. 15. (Hý.). Belu Štěpán z nástupnictví v. chtěl; V. z amnestie; Knížectví olomúcké, byvši s dostatek zalidněno, zcela lehce mohlo ze sebe v. oblasť břeclavskou co zvláštní knížectví; Říše měla býti vyloučena ze svazku s říší německou. Ddk. III. 49., IV. 113., IV. 130., V. 343. (Tč.). V. ze spolku, z církve. BR. II. 81. a., 96., 846. a. — **odkud čím, jak kdy**. Otroci **podlé** zákonů starého světa vyloučeni byli ode všelikého dědictví. Šš. II. 227. On v měsíci červnu z církve vyloučil dominikány v Brně. Ddk. V. 204. Někoho výrokem papežským z církve v. Mus. 1880. 71. Slovem tím vylučuje lidské velení. Šš. L. 6. (Hý.). V. něco mastí zelenú, Sal., kyselinou. Us.

Výlučný, abzusondern, ausnehmbar; abgesondert, ausgenommen. L.

Vylouditi, luď, loudě (ic), il, zen, ení; *vyluzovati* = *vymámiti*, entlocken, ablocken. — **co, koho**: paunu. Th. Bulla papežova na odpustcich pokánie, najlepšieho kusu, zapomněla, proto aby peněz viece vyludila. Hus I. 364. Ocel jiskru vyloudí. Kmp. Č. 122. Jejž divný zpěv tvůj vyluzuje. Koll. I. 389. — **co na kom**: peníze. Sych. Snažili se v. na nich konečnou odpověď. Pal. Děj. III. 3. 177. Ondrová vyloudila na dívce její loktušku. NB. Tč. 240. Vyloudil i jiné zboží na našem otci. Půh. II. 498. Penieze na chudině v.; Zloděj na ní v-dil. Hus I. 470., 220. Ten mamič na krávě tele by vyloudil. Prov. — **co čím**. Rád by houserem berana vyloudil (klobásou polt slanin srazil i. e. menším darem větší získal). D., Č. V. co svou chytrostí. Štelc. — **co komu**: slzy, *lépe*: k slzám pohnouti, rozplakati ho. Us. Brs. 261., Km. V-dil mi mé tovaříše. Půh. I. 184. — **odkud: z města**. Us. V. **se od** někoho. Rk. Ten by z krávy tele vyloudil. Dch. Povzdech se mu z prsou vyloudil; Z hudebního nástroje krásný zvuk v. Us. Ty štědrý večere, na každém prahu úsměv ty vyloudíš neb slzu z řas. Sládek. V-dil se z vlhavého mraku. Kká. Td. 176. Z veršů těch nemohu jasný smysl v. Mus. 1880. 42. V-dil od něho peníze. Us. Šd., Bkř. V. někoho z hospody. Us. Tč. V. soupeře z hradeb, Pal. Děj. III. 3. 152., z města. Alx. — **co, koho kam**. V. někoho **na** pole, Solf., na procházku, **do** lesa. Us. A on ti ju lódil (loudil) ten kósek po kósku (kousku), až ti ju vylódil **k** červenýmu mostku. Sš. P. 136. Že jich Holý a Jan Černý odsud sebú na jeden mlýn vylúdili. NB. Tč. 113. Slezané silně vtrhli do Čech a vylúdivše Čechy po sobě i obrátili se zase na ně. Let. 54. Jeden nešlechetník vyloudiv matku svou ven **za** město zamordoval ji. Dač. I. 168. Pohled ten vyloudil na tvář jeho úsměv. Hrts. — **koho kam jak**. Všecky **před** město sobů vylúdí **pod** umluvenim přelstivým. Alx. V. v. 1979. (HP. 48.). Chytře, lstivě někoho do lesa v. Us. — **co kde**. Nevyloudíš **u** vlka kůže. Mus. **Na** tváři něčí úsměv v. Us. Pot v potnici **z** těla vyluzovati. Kom. — **se odkud** = *vykrásti se*. Troj.

Vyloukati, *vylukati* = *vylouditi*. Us. Ve Slez. V. někoho **z** jizby, **na** pole. Us. Tč.

Vyloupání, n., die Aushülsung, Auskernung.

Vyloupaný; *-án, a, o*, ausgehülst, ausgekernt. V. okurka (ze které jádra jsou vyndaná). Us. Šp.

Vyloupati, vz Vyloupiti.

Vyloupení, n., die Beraubung, der Dieb-

Digitized by Google

stahl. V. hrobu, J. tr., včel. Ddk. IV. 240. — V. očí, das Herausreissen der Augen. Potom spáchať na mně kázal horší nad smrť očí vyloupení. Koll. I. 123.

Vyloupený; *-en, a, o*, vz Vyloupiti.

Vyloupežiti, il, en, ení, ausrauben. — **koho**. Us. Tč.

Vyloupiti (zastr. *vylúpiti*), vylup, vyloupě (íc), il, en, ení; *vyloupnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vyloupati, vylupovati = z lupin vybírati, vyloušťěti*, hülsen, aushülsen, ausklauben, ausschälen, kernen; *vybodnouti, vykláti*, ausstechen; *stáhnouti kůži*, abdekken, abhäuten; *vykrásti*, ausrauben, ausplündern, berauben, bestehlen; *vylámati*, ausspalten, ausbrechen; **se**, sich hülsen, sich ausschälen. Jg. — **co**: jádro. Ros. V. dům, Us., kostel (vykrásti), Kom., oči (vykláti, 2. vyvaliti). V., Bj., BO., ZN., Šd. Navrať mně, milá, co sem ti zavdal. Nezavdal si mně jenom prstýnek, ještě si vyloupl jeden kamýnek. Sš. P. 597. Však jste mi slíbili hrdlí a bezživotí nečiniti, jedno oči v. Arch. II. 23. Několik úlů včel v. 1594. Vylup smysl své řeči. Ryt. kr. — **co komu**: oči, V., Jel., D., včely. Nohy, ruce jí povázal, černé očka jí vylúpal. Sš. P. 780. Takové nalezáme, kteřížby hotovi byli oči sobě vyloupíce nám je dáti. BR. II. 603. a. — **co odkud**: jádro **ze** šupiny. Us. Krásná jak by ji vyloupl z vosku. Us. Pozrel von oblokom: tu vidí krásný zámok, akoby ho z vajca vylúpil. Dbš. Pov. I. 268., Mt. S. I. 90. V. z pratenu kamének. Er. P. 227. V. něco ze slupky. Us. Knoflík z povláčky se vyloupl. Dch. Já tě z kůže vyloupím. Aesop. — **čím**: jádro nožem. Us. — Aesop. — **co kam**: dvéře **do** kostela (vylomiti). Ros. Lev hrozný zrak očí svých **naň** vyloupil (vyvalil). Rad. zv. — **co kde**: **v** městě dobytém. Ml. — **kdy**. V-li mu **do** rána troje včely. Us. Šd. Aby jich (včel) zloděj nevylúpal ani ve dne ani v noci. Brt. P. 165. — **jak**. Mezka mírem (= pod záminkou míru) vylúpí knězi oči. Dal. 33. — **co za co**. Oko za oko v. dali. BR. II. 24. a. — **se**. Ořechy se vyloupaly. Jg. Má úročky, ale brzo se vyloupá. Us.

Vyloupnouti, vz Vyloupiti, Vyloupati.

Vyloupnutí, n., die Aushülsung, Losschälung, das Ausschneiden. V. oka.

Vyloupnutý, losgeschält, ausgeschnitten.

Vylouskati, *vylousknouti*, knul a kl, ut, utí; *vylúskati, vylúsknouti* (na Mor. Tč.), *vyloušťiti, vyluštiti*, il, ěn, ění; *vylouskávati, vyluskovati = vyloupati*, aushülsen, ausschälen; *vyobcovati*, ausschliessen, exkommuniciren; *vysvětliti*, erklären. Jg. — **co** (vysvětliti), Scip. (vyloupati). Us. — **co odkud**: jádro z ořechu. Ros. Někoho z církve. Apol. V. hrách z lusek. Us. Tu holúbok vylúskne z neho (z orieška) strieborné šaty. Na Slov. Dbš. Pov. I. 442. — **co komu kde**: ořechy na hlavě. Us. Tč. — **komu** = *vybiti*. Na Slov. Phld. II. 2. 51. — **se**. Vylouští se hrách. Jg.

Vylouštěný, *vyluštěný*, ausgehülst, losgeschält.

Vylouštka, y, f., die Erklärung, Erläuterung, pol. L. Cf. Vylouskati.

Vylouzení, n., die Aus-, Ablockung, Erschleichung. Us.

Vylouzený, vz Vylouditi.

Vyloužení, n., die Ablaugung. Šp.

Vyloužený; *-en, a, o*, ausgelaugt. V. řízky (diffusní odpadky), die Diffusionsrückstände. Šp.

Vyloužiti, *vylužiti*, luž, il, en, ení; *vyluhovati = louhem z něčeho jisté částky vytáhnouti*, ab-, auslaugen, durchbeizen; *vodou vymýti*, ab-, auswaschen. — **co**: popeľ, měď; nové sudy v. (louhem natáhnouti dáti). Jg. — **co odkud**: sůl **z** popela. Us. — **co, se čím**. Líhem a vodou něco v. Rostl., Pr. Chym. Mokrem se pole vyluží (vymočí). Us. — **co kde**: **v** kašnách luhovacích. Krok.

Výlov, u, m., das Auf-, Ausjagen, Auf-, Ausfischen. Šm.

Výlovati, vz Vejlovati.

Vylovení, n., die Auffischung, Ausfischung. V. ryb.

Vylovený; *-en, a, o*, aufgefischt. V. mrtvola. Dch.

Vyloviti, il, en, ení; *vylovovati*, aufjagen, auffischen, ausfangen, ausfischen. — **co, koho**: ryby, Jel., raky, D., zajíce, koroptve. Jg. V. rybník. Půh. I. 148., List z r. 1514. (Tč.). Rybník mají rok držeti a v. Arch. I. 541. — **co komu**. V-vil mi rybník, řeku. Půh. II. 421., 399. (Tč.). Skopal mi rybník mój a vylovil. Arch. IV. 28. (II. 105.). — **co odkud čím**. Bočan žábě nepoví, že ju z bahna vyloví (tajný nepřítel nepoví, že chce někomu škoditi). Prov. Slez. Šd. Ryby z rybníka v. Arch. II. 177. Ryby z vody sítí v. Us. Vz Loviti.

Výlovné, ého, n. = *co se za lovení dává*, das Fischergeld. Us. Vz Výlovní.

Výlovní, -vný, Fischer-, Jagd-. V. kapr. D.

Výložek, žku, m. = *vyložený kraj na šatu*, der Aufschlag, die Epaulette. V-ky červené, D., ze sobolových kůžiček. Sych. V. jinobarvý. Dch. Je od zelených v-ků = myslivec. Světz. 1874. 583. Vojáci mají červené, zelené, modré atd. výložky. Us. Šd. Šaty máme pěkný, bílý, výložky červené. Čes. mor. ps. 257. Že mám dost kabátek s modrýma výložkami. Sš. P. 575. V. náprsní. — **V.** = *ona karta, jež sejmutím jest odkryta*, der Umschlag im Kartenspiel. Us. Dch.

Vyložená, é, f. Na v-nou býti, ausliegen. Šm.

Vyloženec, nce, m. = *vyložené dítě*, das Findelkind. Bern.

Vyložení, n. = *vykládání zboží*, die Auslage. — **V.** = *výložek*, der Aufschlag. V. na kabátě; jupka s červeným v-ním. Us. Dch. — **V.** = *vysvětlení, objasnění*, die Verdeutlichung, Erklärung, Demonstration. J. tr. V. zatemnělých slov. V. Otevru v žaltáři v. mé. Ž. wit. 48. 5. V. důvodů, die Darlegung der Gründe. Us. Dch. Nyní chceme po pořádku zabývati se s v-ním této jeho vnější politiky. Ddk. II. 347. V., der einleitende Theil des Drama. Nz.

Vyložený; *-en, a, o*, vz Vyložiti. Vykládané dno. Us. — **čím**. Čepel stříbrem v.

Digitized by Google

Mus. 1880. 393. Košík mechem v-ný, ausgelegt. Us. Žena vyložená = *vyňatá, nad jiné předčící*. Výb. I. 376, 262. Cf. Vyložiti. — V. = *zvláštní, vzácný*. Kat. 488. Dóm na ulici v-ný. Hr. rk. 217. — **čemu:** věci v boji nebezpečenstvím a mečí vyložené. Jel. — Jsem dobře vyložený **šp. m.**: jsem vesel, dobré mysli, v dobré míře n. vůli. Cf Rozmar. — Ostatně vz Vyložiti.

Vyložitel, e, m., der Ausleger.

Vyložitelka, y, *vyložitelkyně*, ě, f., die Auslegerin.

Vyložitelný, auslegbar, erklärbar. Šm. Vz Vyložiti.

Vyložiti, il, en, ení; *vykládati, vykládati (vyklasti)* kladu, kladl, den, ení; *vykládávati, vyložovati* = *ven klásti*, aus-, herauslegen, aufstellen; *na jevo dáti*, aufs Tapet bringen; *vyjmouti*, ausnehmen; *vystaviti*, aus-, blosstellen; *v něco klásti*, aus-, einlegen, furniren; *rozložiti, vysvětliti*, auslegen, erklären, aufklären, erläutern, deutlich machen; *smysl něčeho ustanoviti, rozuměti, rozum vkládati*, auslegen, deuten, nehmen, verstehen, interpretiren; *překládati, tlumočiti*, übersetzen, dolmetschen, verdolmetschen. Jg. Neser mi na krám, až vyložím (= neskákej mi do řeči). Prov. Ten umí vykládati (= ten má rozumu)! Us. Dch. Abych snad od někoho vykládán nebyl, že sobě úřadu lehce vážím. Žer. Kramáři už vyložili. Tč. 38. To slovo nemá tak vyloženo býti; Tak vykládá Sv. Augustin. Hus II. 43., 224. — **co**: zboží, Us., práva vykládati, V., text, Kom., sny, tajné písmo, D., dar, cenu (ustanoviti), Bern., karty, pohádku, rebus. Us. V-žil ruku svú. Ž. wit. 54. 21. V. dítě, **šp. m.**: pohoditi. Km., Pk. Svou moudrosť vykládati. Dch. Vyložiti volební listiny. J. tr. Vykládati erb, blasonniren. Nz. Článek o světském panování kněžstva. Pal. Děj. III. 3. 79. Kde bychom mohli svój krám vyklásti; Že takú masť za dvě hřivny zlata vykládáš (= prodáváš). Mast. v. 19., 163. Než vyložím modlitbu Kristovu, prvé vyložím, co jest modlitba; Ale zle Kristovy skutky vykládali. Hus I. 291., II. 102. V. zvěř zastřelenou = do řad položiti. Us. Škd. — **co nač:** peníze na něco = 1. rozložiti, vysázeti, 2. jimi platiti. Bern. V. něco na prodej, na zlé, na zlou n. na dobrou stranu, V.; vinu na jiného v. (strkati), Bern., Šm.; německé slovo na česko, D., spis nějaký na jiný jazyk v. J. tr. To nemůže nikterak na smělosť nebo pošetilosť vykládáno býti. Ddk. II. 66. Žádný aby v trhový den sukna moravského na trh vykládati nesměl. Sl. let. V. 57. — **co kam: na** povětří, D., peníze na stůl, Us., něco na misu. Us. — **co kdy.** Po honbě zastřelenou zvěř v. Šp. — **co, se (odkud)**. Všecko z truhly vyložil. Ros. V. se z okna. Jg. Z těchto jaz je vykládají (vyjímám). Hr. rk. 289. Co sobě vykládáme z tehdejšího stavu věcí politických. Ddk. II. 395. Že sem ji z Polsky v-il. Dh. 108. A dá-li komu Bóh které slovo z latinské řeči v., to móž dobře učiniti. Hus III. 260. Vyložiti z desk = vymazati. Tov. To zbožie ven z desk vyložiti a vypsati našim nákladem a prací. List z r. 1482. Slibuji, bude-li toho jemu potřebie, z desk v Praze v. i ve desky vložiti. Arch. II. 325. Aby mi z desk v-li věno mé, kdyžbych od nich potřebovala; Jemu slíbil ve desky vložiti ves Kobeřice k dědictví a sobě z desk v.; Slíbil mi ten spolek zase z desk vyložiti a toho učiniti nechce. Půh. I. 165., II. 6. 539. (Tč.). Z jednoho jazyka do druhého něco v. V. Některá místa z té knihy v-il. Ml. — **co k čemu:** ku prodeji. V., Kom. Volební listiny k nahlédnutí v. J. tr. Má mamičko, otvírajte, šaty k svadbě vykládajte. Sš. P. 792. Mohl bych ukázati, že vám to může vyloženo býti k lakomství. Žer. 321. Také že kosti svatých na vnadu vystavují, die sv. Bernart: — kostí svatých vykládají k zisku; I mámť úmysl, abych, což mohu, najlehčejie v-il k rozumu čtenie. Hus I. 79., II. 2. — **co kde.** Časopisy v čítárně v. Us. Jichž obsah vykládá se ve vzpomenutém listu asi takto; Na všechen způsob neopomenul císař v plné radě v. podnět tohoto povýšení. Ddk. II. 298., 306. (Tč.). Len sa tu raz stalo, že ten otec umrel. Matka, neborka, vykládala na jeho hrobe horkými slzami svoju biedu celý boží den. Dbš. Sl. pov. V. 89. Hrnú sa do domu mrtvého pohľadeť a viedieť i počúvať, ako budú **nad** ním vykládať (bědovati); Povolajúc si ženičku, ktorá by uměla pekne vykládať nad mrtvým. Na Slov. Dbš. Obyč. 108. Balšám, pryskyřici vykládali sú na tvých trziech. BO. V. zboží **v** krámě. D. V prosebním listu něco v. Bern. Nevykládach **před** očima mýma věci nepravé. Ž. wit. 100. 3. Něco **na** počátku v. Ib. 136. 6. — **co čím:** zlatem, pokoj prkny, V., něco někomu jiným jazykem v. V. Kazatel text biblický kázáním vykládá. Kom. Šperk českými granaty v., pokoj deskami. Us. Dch. V. chodby kamenem. Km. Obraz, maje pět loket zvýší a deset pídí zšíří, vykládán byl drahými kameny a křišťály. Ddk. II. 126. — **co jak**. Něco četnými důvody v.; Zprávu **v** ten smysl v. sluší, že ... Us. Dch. V-il mu to **do** široka (důkladně). Šml. Neobyčejné datování Kozmovo v-il Dobner zcela správně na neděli dne 15. června; Strana Jindřichova vykládala sobě **po** své vůli ustanovení papežská ve prospěch císařův; Jinak bude se věc míti, vyloží-li se ono místo v onen smysl; Jal se bouřlivou řečí vykládati jim vinu nenávidění čeledi Vršovců, Metropolita vykládal vormský konkordat ve smyslu císařově; Což mu císař ve zlé vykládal. Ddk. II. 225., 303., 309., 402., III. 220., IV. 10. Prokop v-il mu dle pravdy nejen celý stav svého jmění, ale také veškeré moci táborské; Vratislavským to vůbec velmi ve zlé vykládáno; Poutníkům do Říma jdoucím vykládal po uhersku, kterak ... Pal. Děj. III. 3. 74., V. 1. 66., V. 2. 504. (Šd.). Slova ta vůbec **na** příchod Eliáše před Kristem vykládána byla; I při tom významu na dvojí smysl se slova Páně v-ti mohou; **S** tím jsme celou tu událosť ve hlavních částkách vyložili; Přece sami řečtí otcové v prvnějším v tom smyslu je vykládají; Jiní slova ta vykládají o rozhojnění se zevnějším; Že by Pavel a Barnabáš snad nález sněmu podlé svého smyslu vykládali; Slova

Digitized by Google

ta na jednu stranu vykládána byla. Sš. J. 27., L. 98., II. 24., 135., Sk. 117., 183., 258. (Hý.). A nemáme slovo z slova, ale smysl z smysla vykládati. CJB. 365. Mořskou tě hvězdou mnozí vykládají (za ni tě mají). Výb. I. 330. Jména některá vlastní, co v sobě obsahují, do jiného jazyku v témž smyslu a mínění jinými však slovy vykládali. BR. II. 7. a. Máme-li vedlé jiného písma druhé vykládati, jakož světí božím darem vykládají. Hus II. 2. Mistři ty prosby rozličně v-jí a zvláště v tomto rozumu; Písma s pilností v-ti. Chč. 636., 610. V. něco v lepší, něco v jinou řeč v. (překládati). V. V. **dle** libosti, Kom., zákon dle litery. J. tr. A kteřížby písaři takové (německé) věci **na** česko v-li, těm aby strana podlé slušnosti zaplatila. Zř. F. I. C. IX. Něčí slova do češtiny v. Mt. — **co komu (za co)**. Někomu něco v. Us. Tož mi přece něco vylož (pověz). Us. Vck. Někomu něco za pýchu, za zlé, za bláznivosť, Bern., někoho za tyrana. Br. Někomu sny v-ti. Us. Tč. Tak aspoň vykládáme sobě skoupá v té příčině slova Kozmova; Bylo by lze v. si starosť jeho o to; Této synodě v-il, že oběma dostalo se již od císaře stvrzení; Nový kníže v-il zajisté císaři, kterak je mu nemožno. Ddk. II. 325., 345., 354., IV. 69. (Tč.). Keď ty budeš uskakovať za milou, vyloža ti dvě stolice, vypráša ti nohavice; A tu pustým horám, dolinám vykládaly svoj hlboký zármutok, ale darmo; Nenadbä ti priam celou bibliu vyložiť (= tajemství prozraditi). Mt. S. I. 32., 56., 92. (Šd.). Vyložte tomu pánovi ruku, veď vám je to otec. Dbš. Sl. pov. I. 206. Hrabě pomocí svou obmeškával, což mu za zlé vykládáno bylo. Dač. I. 248. Jakž on sobě mudrce v-il (jejich jednání). BR. II. 11. b. To tej panně vykládachu. Kat. 100. Ves ve dsky vložiti a sobě v. Půh. II. 42., 307. A tož ide svaté Petr před Krista Pána a vykládá mu to. Er. Sl. čít. 49. Mistři zákon boží lidu v-li. Hus II. 282. — **co proč jak za co**. A za tyranna pro vyloučení toho mezi vámi nečistého člověka mne nevykládejte. BR. II. 604. a. Aby svého bližního nepodhlídal, ale z lásky raději všecko na dobrou stranu sobě **při** něm vykládal. Ib. II. 640. b. — **co kam**. Neverím mu ani ako máčný mak a čoby priam dušu **na** dlaň v-il. Mt. S. I. 92. Usmaž mu ho z černé jíšky, vylož mu ho na dvě misky. Sš. P. 169. — **co po kom**. Tak nejedni po Zlatoustovi vykládají. Sš. II. 99. — **kdy**. Měli mi právo své ve dsky vložiti a sobě v. **na** panském semnu (sněmu). Půh. I. 116. Včera nám to v-il. Us. — **co o čem**. Vykládají to o všelijakých ozdobách. Br. Leč lépe jiní o jistotě nauky Kristovy slovo to vykládají; Nedobře někteří slova ta o službě Pavlovi propůjčené v-li; Vykládá se o seslání ducha sv. a o mluvení apoštolů v jazycích; Vyloživ Lukáš o výslechu veřejném vyličuje dojem. Sš. II. 31., 195., Sk. 17., 49. (Hý.). — **se**. Babylon město veliké jest, sbor zlých lidí, neb Babylon vykládá se pohanění a přenesení; Jericho vykládá se *neustavičnosť*; Vykládá se Damaskus *žiezeň krve* neb *krve nápoj* neb *oko krve*, neb chtie tomu, že tu Abel, první mučedlník, svú krev vylil. Hus I 459., II. 336., III. 85. (Tč.). — **se s čím kde**. V-il se se svým zbožím u pilíře, za branou atd. Ihned v-il se s žalobou. Plk. — **adv**. Zle, dobře něco v., Bern., neobšírně, V., široce, Pal., stručně, KB. V., místněji, zjevně, Dch., falešně, BR. II. 21., lstivě. Br. Někomu zle (na zlé) něco v. Br. — **že**. To sv. Řehoř vykládá, že nynie kněz má vznieti slovem božím pod pokutú smrti věčné. Hus II. 168

Výložka, y, f., vz Výložný.

Výložky, vz Výložek.

Výložna, y, f. — *výložní skříň*, der Auslagkasten.

Výložník, u, m. — *nalezinec*, das Findelhaus. Bern.

Výložný. V. deska, v horn., *výložka*, das Vorlegebrett. Bc. — V. dům — výložník. Bern.

Vylryb, a, m. — *velryba*. Hus.

Vylstění, n., die Erlistung, Erschleichung.

Vylstěný; *-ěn, a, o*, erschlichen. V. volba. Dch.

Vylstiti, il, stěn, ění, erlisten, erschleichen. — **abs**. V. též jest jako i ukrásti. Št. — **co na kom**. Us. Jg., Tč.

Výluček, čku, m., der Ausschluss. Rk. — V. — *výměsek*. Čsk.

Vylučenina, vz Vyloučenina.

Vylúčilý, zastr. — *vyniklý, zdařilý*. Jir. Na miestě v-lém ustavi sobě dóm. Výb. II. 93. 14.

Vylučiti, il, en, ení, *vylučovati* — *lukem vystřeliti*, vom Bogen abschiessen. — **co kam**. Střelec v-il šíp s hořlavými věcmi tak dovedně **na** střechu, že se vzňala. Ddk. III. 106.

Vylúčiti, zastr. — *vyloučiti*. — V. — *vyhoditi*, werfen. — **co kam**. Hneď ju hodil do vysoka, hneď zas vylúčil na strechu. Dbš. Sl. pov. I. 272. — **co odkud**. A to mi verte (věřte), tak mi sekyru z hrsti vylúčil, len tak hvižďala. Slov. Šd. — **se**. — V. **sa**, auftauchen. Tu sa vylúči Hadogaspar **na** vrch vody. Dbš. Pov. I. 57.

Výlučivosť, i, f., die Abgesondertheit. Apoštol jim v. jejich vytýká. Sš. I. 49.

Výlučivý, sich absondernd.

Výlučky, pl., f. — *co se vyloučilo, ochabky, odpadky, brak*, der Ausschuss. Na Ostrav. Tč.

Výlučná, é, f., exclusiva. Dáti někomu v-nou — vyloučiti ho, Jemand exclusivam geben. J. tr.

Výlučně, exklusiv. Avšak ani to nesmí se v. slyšeti. Sš. II. 22.

Výlučné, ého, n., die Scheidekosten (při prodeji zlata a stříbra). Skř.

Výlučný — *vylučující, vylučovací*, exklusiv, ausschliesslich. Titul ten (rabbi) ve v-ném významu se mu přivlastňoval. Sš. J. 33. V. věno. Kdm. Jednota organismu jest v-čná. Mus. 1880. 424. Výlučná věta, vz Věta.

Vylučovací, Ausscheidungs-. V. příčina, důvod, der Ausschliessungsgrund. J. tr. V. návod (způsob řešení rovnic o dvou neznámých), die Eliminationsmethode. Nz., Šim. 100.

Digitized by Google

Vylučování, n., die Absonderung. Rst. 256.
Vylučovati, vz Vyloučiti.
Vylučující, ausschliessend, exkludirend.
Výlud, u, m. = *vylouzení*, die Herauslockung. Krok.
Výluda, y, f. = *vylouzení*, das Auslokken, Ablocken, Abschwindeln. L.
Vyluditel, e, m., der Ablocker. L.
Výlůh, gt. výlohu, m. = *míšek tvarohu na lísici na vytlačení vyložený*. U Opavy. Pk., Klš.
Vyluhati = *vylhati*. Na Slov. Bern.
Vyluhovací přístroj, der Auslaugeapparat. Br. V. káď, der Auslaugebottich, Šp., tekutina, nádoba. KP. V. 47., 48. V. stroj ve škrobárně, *vyluhovadlo*. Zpr. arch. VIII. 89.
Vyluhovač, e, m. = přístroj, jímž kal se lisuje. KP. V. 86.
Vyluhovadlo, a, n., vz Vyluhovací.
Vyluhování, n., das Auslaugen. V. sody. Vz KP. IV. 406. V. dřeva. Bc. V. stružků, řízků řepových. KP. V. 48., S. N. XI. 371., 372. V. ve mlýncích odstředivých. S. N. XI. 371.
Vyluhovati co v čem: v kádi. Techn. Vz Vyloužiti.
Výluka, y, f. = *vyloučení*. V. z církve. Sš. Sk. 56. V. v log., když rozsah pojmu jednoho celý leží mimo rozsah pojmu druhého. DJ. 15.
Vylúkati = *vylákati*, herauslocken. Na Ostrav.
Vylulati se (o dětech) = *vyčurati se*. — **kam**. Vylulej se do hrnečka, lu lu lu! Na Ostrav. Tč.
Výlum, u, m. = *výlom*. Na Ostrav. Tč.
Vylumbati = *vyklestiti, vyřezati*, ausschneiden. Světoz. — **koho**: velblouda.
Vylundati se = *vytoulati se*. Cf. Lundati se. Mor. Šd.
Vylunštiti, il, ěn, ění, *vylunšťovati* = *vypiti*, austrinken. Us.
Výlup, u, m. = *vyloupení*, das Ausklauben, Ausplündern; *věc uloupená*, das Ausgeplünderte.
Vylupati, *vylupiti*, il, en, ení = *vypráskati, vyšlehati, vydrbati*, abprügeln, striegeln. — **koho**. Ros. — **co**: *peníze*. Vz Lupati. U Olom. Šd. V. hrách = *vyloupati*, aushülsen. Na Ostrav. Tč. — **komu (co)**. Já mu hodně vylupám. Er. P. 120. Hodně mu vylupal (záda, zadnici, Jg.). Ros. Vylupil mu políček (vyťal). Ros. — **komu čím**: rákoskou. Chmela. Jg.
Výlupek, pku, m. = *něco vyloupeného*, das Ausgeklaubte, Ausgeschälte, *zvl. zralý ořech, který se sám vyloupl, vyrubák, vyrubec, lušťák*, eine reife Nuss, von der die Schale von selbst weggefallen ist. Nerád ořechy louská, rád však výlupky chroustá. Prov. Č. M. 126. Chlapec jako v. (jako lusk = pěkný, hladký). Mají syna jako výlupek. Sš. P. 562. — V. = *nejlepší výbor, jádro*, der Ausbund, das Beste. Pavel Stránský, všech českých historiků jádro a v. Pam. kut. — *Ve zlém smyslu*, der Ausbund. V. všech nepravostí. Dch. V. všech čtveráků, šelem. Sych., Šd. — V. = *husa neb kachna oškubaná a vyčištěná, jak se na trhu prodává*, der Braten. Na Ostrav. Tč. — V., *výprask*, Prügel, Wichse. V. holí, v. komu dáti, D., dostati. Plk. — V., pka, m. = *odpadlec*, der Abtrünnige. V.
Vylupitel, e, m., der Ausschäler, Ausstecher (der Augen), Ausplünderer. Jg.
Vylupiti, vz Vylupati.
Vylupkati = *vylupati*, abprügeln. — **komu**. Phld. II. 2. 51.
Vylupnouti, pnul a pl, ut, utí = *jedním douškem vypiti*. Vck. — **co**: sklénku piva. Us. Brt. V. pohárek vína, kořalky. Us. Šd. — **jak**. Pohárek vína **na** ráz v. Šd.
Výlupný, aushülsbar, ausschälbar. Us. Vz Výluštný.
Vylupovací, Schäl-. V-cí mlýnek, eine Schälmühle zum Enthülsen von Samen.
Vylupovač, e, m., der Obstentkerner. V. peček. Us. Dch.
Vylupování, n., das Ausschälen.
Vylupovati, vz Voloupati.
Vyluskati, vz Vylouskati. — **V. někomu** = *vybiti*, abprügeln, durchbläuen. Mor. Vck.
Výluskný, ausschälbar, aushülsbar. Us. Jg.
Vylúšiti = *vylúčiti, vymrštiti, vyhoditi*, hinauswerfen. — **co kam**. Vylúši mech (= měch, pytlík) s dukáty **na** pleco a hajda. Dbš. Sl. pov. I. 183.
Vyluštěnec, nce, m. = *odpadlec*, der Abtrünnige. Apol.
Vyluštěný; *-ěn, a, o*, ausgeschält, ausgehülst. Vz Vylouštěný. V. hrách. Šp.
Vyluštitel, e, m., der Ausschäler, Aushülser, Erklärer. Jg.
Vyluštitelný, ausschälbar, aushülsbar. Vz Výlupný.
Vyluštiti, vz Vylouskati. V. sklenku (vypiti). Us. Šd.
Výluštný, aushülsbar. Rk.
Vylušťování, n., das Ausschälen. V-ní hrachu.
Vylúzniti, il, ěn, ění, *vylužňovati* = *vybiti*, durchprügeln, abbläuen. — **koho čím**. Na Slov. Dbš. Obyč. 45. Vylúznim ťa polenom (nepáleným popolom). Mt. S. I. 117.
Vyluzovati, vz Vylouditi.
Vylužitelný, auslaugbar. — **čím**: vodou a lihem. Rostl. III. b. 171.
Vylúžiti, vz Vyloužiti. — **se** = *vyscati se*, harnen. Mor. Šd.
Vylykati, austrinken, ausschlürfen. — **co odkud**. Vylykal všecko mléko z mísy. Us. Tč.
Vylypovati se = *vysmívati se*, verlachen. U Opavy. Pk.
Vylysaný; *-án, a, o*, kahl. V. hlava. Us. Tč.
Vylysati = *vylyseti*. — **komu kde**. Už v-sal **na** temeně; Hlava (se) mu už v-la. Na Ostrav. Tč.
Vylysení, n., die Kahlheit. Ctib.
Vylyseti, el, ení = *lysým se státi*, kahl werden. Ctib.
Vylysiti, il, en, ení = *lysým učiniti*, kahl machen. — **co komu**: čelo.
Vylyskovati = *odseknutím kousku kůry a tudy holým místečkem znamenati stromy k podtětí určené*, Bäume auszeichnen. Us. Č. Cf. *Vylizovati*.

Digitized by Google

Vymacati, *vymacávati = vymakati*. Na Ostrav. Tč.

Vymáčaný — *vymáčený*. Mor. a Slov. Šd.

Vymáčecí, Macerations-. V. přístroj. Šp.

Vymáčení, n. = *macerace*, die Maceration. V. řízků řepových. S. N. XI. 371., KP. V. 48. Studené, horké, zelené; způsob v., die Macerationsmethode; přístroj k v. (máčedlo); voda k v. Šp. Vz Vymočiti.

Vymáčený; *-en, a, o*, ausgeweicht; ausgetunken. V. voda. Us.

Vymáčeti, ejí, el, en, ení — *máčením vypotřebovati*, austunken. — **co**: jíchu, chléb. — **co kde**: housku v kávě. Vz Vymočiti.

Vymačkání, n., das Ausdrücken.

Vymačkaný; *-án, a, o*, ausgedrückt. V. citron. V. mošt. KP. V. 177.

Vymačkati, *vymačkávati, vymáčknouti*, knul a kl, ut, utí, ausdrücken, herausdrücken. — **co**: houbu. Us. — **co odkud čím**: vodu z houby rukou, víno z hroznů lisem. — **se**. Nemůže se vymáčknouti (= *vyjádřiti*, aussprechen, ausdrücken). Us. Brnt., Kšť.

Vymagnetisovati = *magnetismem vyléčiti*, ausmagnetisiren. Jg.

Vymáhač, *vymahač*, e, m., der Auswirker. Bern.

Vymáhání, n. = *výmoha, výmožka*, die Requisition. Nz. V. dluhů, die Eintreibung der Schulden. V. Vz Vymoci. V. spravedlnosti, vz Rb. 274.

Vymáhatel, *vymahatel*, e, m. = *vymáhač*. Bern. V. daní, der Steuerexequent. Šp.

Vymáhati, vz Vymoci.

Vymáchání, n., das Umschwenken, Ausschwenken, Ausspülen. V. prádla.

Vymáchaný; *-án, a, o*, ausgeschwenkt, ausgespült. — **kde**. Prádlo **v** čisté vodě v-né. — **V**. Má nevymáchanou (nevypařenou) hubu, ein loses Maul (o tom, kdo neomaleně mluví). Us. Brt., Dch., Šd.

Vymáchati, *vymáchnouti*, chnul a chl, ut, utí = *máchaje vyhoditi*, schwingend auswerfen, hinausschleudern; *vyprati*, ausschwingen, ausschweifen, ausspülen. — **co**: vlnu. D. — **co kde jak**: prádlo **ve** vodě **na** čisto v. Sych. V. košile **z** jedné vody v. Us. Jg. V. prádlo v řece, Us., kůže v potoce. Us. Šp. — **koho**, ordentlich durchwaschen. Us. Šd.

Vymachlovati = *vylouditi*, herausschwindeln. L.

Vymajcnouti, cnul a cl, utí = *dáti, vlepiti*, aufhauen. — **co komu**. Že ti jednu vymajcnu! Us. u Rychn. Gth.

Vymajdati = *vyvésti*, ausführen, ausrichten. — **co**: U Olom. Šd.

Vymájiti = *májem zeleným vystrojiti*, aus-, bemaien, belauben. — **co**: dům.

Vymajstrovati = *vymistrovati*. — **co**, ausmeistern; **nad kým**, übertreffen. Na Ostrav. Tč.

Vymakati, er-, austasten, ausfühlen. — **co čím kdy**: rukou **po** tmě, **za** tmy. — **co komu kde**. Vymakal mu v kapse dva krejcary Na Ostrav. Tč.

Vymákati, vz Vymoknouti.

Vymakávání, n., das Heraustasten, Entdecken. V. zvuků. Kos. Ol. I. 167.

Vymakčiti = *vyměkčiti*. Bern.

Vymalování, n., das Ausmalen. V.

Vymalovaný; *-án, a, o*, ausgemalt. V. pokoj. — **kde**. Ale již jej před sebou vidíme a jako **před** očima v-ho máme. BR. II. 629. b.

Vymalovati, *vymalovávati = malbou vyobraziti*, auf-, ausmalen, entwerfen; *vypsati, vylíčiti*, beschreiben, schildern, vorstellen, malen. Jg. — **co, koho**: obraz. V. Ta hradišťská brána, pěkná malovaná; kdo ju vymaloval, barvy nešanoval. Brt. P. 15. Nemoh on ho v., musel pod ním podřimovať; Jakoby ju vymaloval. Sš. P. 41., 757. — **co čím (jak)**: živými barvami, V., křídou. Us. To (jméno) šuhajkovo vymaluju zlatem. Sš. P. 27. Kázání Páně pod sedmerým podobenstvím předložené, jímž moc a důstojnosť svého učení v-val BR. II. 57. (Šd.). — **co komu (kam)**. Vymaluj mně ten obrázek, co pod srdcem nosím (nebo: který já v srdci nosím). Sš. P. 642., 299. Černé oči, bílé líčka mala (měla), ada (jakoby) si jich vymaluvať dala. Sl. ps. 29. Nocovali, nocovali tři malíři u nás, dala sem si v. trajera **na** obraz. Mor. ps., Sl. ps. 291. **V.** někomu něco na vrata. Us. — **co kde**: **na** papíře. Us. V-val **na** ní (na bráně) čtvero koní vraných. Sš. P. 599. V-val na ní štyry koně vrany. Brt. P. 15. Ješto vám **před** očima Kristus v-ván byl. Sš. II. 31.

Vymamitel, e, m., der Schwindler. L.

Vymámiti, il, en, ení, *vymamovati*, erlisten, erschwindeln, durch Betrug erreichen. — **co na kom**. Us. Jg., Dch., Tč., Šd. Ten by na jalové krávě tele vymámil (= mluvka). Bdš. — **co odkud**. Žebrá, že by **z** kamene peněz vymámil. Us. Vk.

Vymandlovati, ausmangeln, ausrollen. — **co kde**: prádlo **na** cizím mandlu, **u** hokynáře a p. Us.

Vymanění, n., die Emancipirung. Us. Dch. Obmýšlel při tom celkovité v.-se **z** pod moci velikých kňazov. Lipa 6. V.-se z jařma nadvlády, v. nevolníků. Mus. 1880. 365., 507.

Vymaniti, il, ěn, ění, *vymaňovati*, loslösen, loskaufen, emancipiren. — **co, se odkud**. V. se **z** poručnictví, ze závislosti, z poplatnosti. Šb. Národ z barbarství v-ti, z politických zařízení; Konečně podařilo se jim v. své poddané **od** soudů župních; Hluboce zakořeněna byla v rodu Přemyslovců politika zcela se v. od říše. Ddk. II. 135., IV. 313., V. 135. (Tč.).

Vymaňovací, Emancipations-. V. zákony. Mus. 1880. 504.

Vymarastiti, il, štěn, ění, ganz und gar abmachen. U Olom. Šd. — **co s kým**.

Vymarkotněti, ěl, ění = *z markoty či z markotnosti* (Trübsinn) *se probrati*, aus dem Trübsinn kommen. Markotní **po** své ženě, ale snad brzy vymarkotní. Na Ostrav. Tč.

Vymárniti, il, ěn, ění, vergeuden. Na Slov. Bern.

Vymasařiti, il, en, ení = *masařstvím si dobyti*, als Fleischer erwerben. — **si co**. Na Mor. Tč.

Digitized by Google

Vymasilý = *masem prorostlý, masitý*, fleischig. V. dobytek. U Vys. mýta. Hrt. U Ronova. Rgl.

Vymasiti, il, en, ení; *vymasovati* = *maso z kůže sdělati*, abhäuten. Jg., Šp.

Výmar, Vímar, a, m., Weimar v Německu. Vz S. N. Z V-ra Bernard. Vz Blk. Kfsk 1456.

Vymaśkati, *vymazkati* = *vymazati*, einfetten, mit Fett einschmieren. — **co kam**: máslo **na** chléb. — **co čím**: lojem. Us. na Ostrav. Tč. — **se**, sich herausschniegeln. Ib. Tč.

Výmastek, stku, m., das Fett. Šd.

Vymásti, matu, mátl, maten, ení = *co zmateno jest, vypraviti*, aus-, entwickeln, entwirren. V. — **co odkud**: ptáka **ze** sítí. V. se ze svazků. Br. Oko moje záměr mělo z bludiště se toho v. Koll. I. 359. Ďábel lakomce do divných labyrintů zaplétá, že se jim z nich v. nedá. BR. II. 719. b.

Vymastiti, il, štěn, ční, *vymašťovati* (na Mor. *vymaščovati*, Šd.) = *mašténím vypotřebovati*, beim Schmalzen verbrauchen; *mastnotou pomazati*, einfetten, mit Fett ein-, ausschmieren. — **co (čím)**. Už sem všecko máslo v-la. Us. Šd., Tč. Pekáč k buchtám v.; pekáč sádlem, máslem v. Us. Šd. — **V**. = vyvésti, ausführen, ausrichten. — **co**. Inu, tys to vymastil! U Olom. Šd. — **V**. = *vybiti*, durchprügeln, durchbläuen. Mor. Vck. — **co komu čím**. V. někomu kosti bičiskem. Mor. Tč.

Vymaškařený; *-en, a, o*. V. mumraj. Mus. 1880. 474. (Ž r. 1615.).

Vymaškrtiti, il, cen, ení, naschend verzehren. Na Slov. Bern.

Vymaštěný; *-én, a, o* (na Mor. *vymaščený*, Šd.), beim Schmalzen verbraucht. Už je všecko máslo v-no. Us. — **V**., mit Fett eingeschmiert. V. pekáč, bábovka, zámek. Us. Šd.

Vymatati = *vyhmatati*. Na Slov. Bern.

Výmaz, u, m. = *vymazání*, die Löschung. V. = opatření soudní, jímž se z knih veřejných vymazuje nějaké právo na věci nemovité zapsané. S. N. Vz tam více. V. z pozemkové knihy. Dch. Od výpisu z desk platí se výpisného tolik jako od výmazu. Ms.

Vymazal, a, m., osob. jm. V. Frant., čes. spisov., nar. 1841. Vz Tf. H. l. 144., 175., Šb. H. l. 307.

Vymazání, n., das Aus-, Einschmieren. V. kamen hlinou, pekáče sádlem. Us. — **V**. = *výmaz*. Úředníci přivolili k tomu v. Půh. II. 522. Od registr ohledánie neb v. nemá nic dáno býti. Arch. II. 485.

Vymazaný; *-án, a, o*, beim Schmalzen verbraucht. V. sádlo, máslo. — **V**., mit Fett eingeschmiert. V. pekáč. — **čím**: máslem, sádlem. Us. — **V**. Ten kůň jest už v. (již shodil zuby). V Kunv. Msk. Vz Vymazati.

Vymazatel, e, m., der Auslöscher.

Vymazatelnosť, i, f., die Auslöschlichkeit, Auslöschbarkeit.

Vymazatelný, auslöschlich, auslöschbar. D.

Vymazati, mazám a maži, maž, zal, án, ání; *vymazovati, vymáznouti* = *zamazati*, ausschmieren, auskleistern: *mazáním spotřebovati*, ver-, ausschmieren; *vypráskati*, abprügeln; *smazati*, auslöschen, wegwischen. Jg. — **abs**. Kůň vymazal (jádro i. e. černého důlku s nažlutlým kroužkem na zubech pozbyl). Us. Letos máme stodolu, jako by vymazal (= úplně plnou). U Solnice. Frch. — **co**: kamna, Us., škorně lovecké. V-ti hlínu (zpotřebovati), D. slovo (smazati), Us., chyby. V. — **co komu**: boty. Us. Vymázl mu několik dobře mířených ran. Kos. — **komu** = *vybiti*. Us. — **co odkud (kde)**: **z** desk. Dipl. 1409., O. z D. Někoho z kněh živých, D., skvrnu z papíru, Us., jméno z knihy. D. Všecku kolomaz z kolomaznice v-zal. Us. Šd. Něco z knihy dějin v.: Nevidíme podstatné příčiny, proč bychom jméno jeho z historie v-li. Ddk. II. 315., 360. (Tč.). Aby se raději takový opis jich z desk v-zal. Pal. Děj. V. 1. 412. A kdyby nám kde dskami zavázané bylo, z desk vymazati . . . List z r. 1528. Měla mu to věno z desk v. Půh. II. 5. Když se spolek z desk vymaže v tom miestě, kdež jest napsán byl, tím vymazániem a propuštěniem všichni zmatkové, nesnáze, súdové i pochybnosti zdviženy budú. Vš. Jir. 273. — **co čím**: kamna hlinou, Us., písmo svými slzami. Bern. V. něco vápnem. Zpěv. I. 172. Skuliny hlinou v. (= zamazati). Us. — **co kde**: léta **na** zubech n. jádra (vz nahoře: kůň vymazal). Us. — **co (komu čím) kam**. Vymázl mu jednu **přes** hubu rukou. Všecku mastnotu na buchty, na pekáč v-zal. Us. Tč. — **co kdy kde**. Hned té noci dal na obrazu v. podobu královu. Pal. Děj. V. 1. 66. — **se**. Po vyplnění 6. roku jádro se (u koně) vytírá n. vymazuje. Ja.

Vymazgati = *vymazati*, ausschmieren. — **co čím**: mastný talíř chlebem. Na Ostrav. Tč.

Výmazné, ého, n. = *plat za vymazání z knih*, die Löschungsgebühr. D. Daj v-zné. Tov. 62. Cf. Zámazné, Gl. 372.

Výmazný, ausschmierbar. — **V**., löschungsfähig. V-ná (propustná) kvitance. J. tr.

Vymazovati, vz Vymazati.

Vymdleti, el, ení, schwach, kraftlos werden.

Vymdliti, il, en, ení = *mdlým učiniti*, entkräften. — **co**: něčí hněv. Jg.

Výmě (dříve *vémě*, jako sémě, témě, Jir.; veymě, vaymé), gt. vymene n. vemene, n., vz Rámě; nyní obyč. *vemeno*, a, n., na Mor. *vymeno; veménko, vemýnko*, a, n. Das Euter, das Gesäuge. Výmě místo výdmě. Bž. 232. Výmě = *cecky hovadské*. V. Z jejího vemene mléko teklo. Háj. Prasátka vemeno oprasnice ssají, tele a neodstavené jehně z vemena mlezivo ssají, děvka pak mléko dojí. Kom. Odpadlo mu v. od huby (ztratil úřad, dobrodějce. Vz Úřad, Dobrodějce). Č. — **V**. = *prsy ženské*. Volk. Ot vymen mateře mé. Ž. wit. 21. 10.

Vymečovati = *vyčistiti* (vlastně o meči), ausglätten, poliren. Meč naostřen a vymečován. V. železo. Reš.

Vymědliti, il, en, ení = *mědlicí vytříti*, ausriffeln, ausräufeln. — **co**: len, konopí.

Digitized by Google

Vymedziti = *vyměziti*. Na Slov. Bern.
Vymeji, vz Vymyti.
Výmek, mku, m. = *vymknutí i kudy se vynikne*, die Entschlüpfung, der Schlupfort. Mark. Omyl. 49.
Vyměkčiti, il, en, ení, *vyměkčovati*, weich machen, durchweichen. — **čím** Deštěm země se vyměkčí. Na Ostrav. Tč.
Vyměknati = *vyměknouti*. Na Ostrav. Tč.
Vyměknouti, knul a kl, utí, weich werden. — **čím, kdy**. Deštěm země vyměkla; Země po dešti vyměkne, vyměkná; Snih teplým větrem vyměkl. Us. Tč.
Vymektati = *s namáháním a nesrozumitelně vyříditi*, ausstottern. — **co**. Sotva to vymektal. Us. Kšť.
Výměl, výmel, u, m. = *co voda vymlela, výmol, zmol*, die Bachfahrt. Us. Jg.
Vymělčiti, il, en, ení; *vymělčovati*, seicht machen. — **co**: mlýn (učiniti, aby palce čelníku do ceví kladnice méně zabíraly), aus dem Zeug treiben. Vys., Šp. — **se**, seicht werden. Jak mlynář vodu srazí, příkop se vymělčí. Us. Tč.
Výmělek, výmelek, lku, m. = *plat n. jistý díl obilí mlynáři za mletí* (výmělné, plat výmělný), die Mahlmetze, der Mahllohn, das Metzkorn. Vys. — **V.** = *užitek*, der Vortheil, Nutzen. Bern. — *Výmelek* = *výmol*. Vz Výměl. Zlob.
Výmelné, ého, n., das Mahlgeld.
Vymělní. Z v-ho obilí ze tří mlejnů obecních každého roku mnoho měřic sobě do domuov svých brali. List z r. 1581. Tč.
Vymelnisko, a, n. = *výměl*. Na Slov. Bern.
Vymělniti, il, ěn, ění = *změlniti*, ausreiben. — **co**: zrna, prsť. Bern.
Výmělný, -ní = *od vymlení*, Mahl-. Vz Výmělek. V. V-ného platiti. Zlob. V. obilí, chléb (z obilní směsice), Us., trubla. D. — **V.** = *drobivý*. V. země. Koubl. Hosp. 33.
Výměna, y, f. = *vyměnění*, der Austausch, Tausch, Wechsel, die Aus-, Umwechslung, Einlösung, Reluition. D. V. látek. Vz Schd. II. 351. V. dřevení, v horn., die Gezimmerauswechselung. Bc. V. poledníku. Stč. Zmp. 287. V. myšlének, der Ideenaustausch, peněz, die Geldumwechslung, zboží; výměnu s někým učiniti. Dch. V. vzduchu, der Luftwechsel, plynoměru, die Gasmesserwechslung. Šp. Noviny v-nou dostávati. Us. V. na železnicích, der Eisenbahnwechsel. Zpr. arch. VII. 1. Byl v Němcích na v-ně (jeho otec A. poslal ho do Němec k panu B., aby se u něho naučil německy mluviti a za to měl u sebe synka občana B., který se u něho učil česky mluviti). Obě města postoupena jim za jistou summu a na v-nu za kněze Bedřicha. Pal. Děj. III. 3. 171. Smluvili se v ten rozum, že výměnou zaokrouhlí své statky; Předsevzal v-nu statků s klášterem v Plasích; Svoluje ku vzájemné v-ně zajatých. Ddk. IV. 143., V. 42., 312. (Tč.). — **V.** = *výplata*, die Auszahlung, Auslösung. — **V.** = *výminka*, die Ausnahme. Troj. — **V.** = *výměnek*, das Ausgedinge. Mor. Šd. A ten můj slavný syn nechce mi dát výměny. Kom. To bude (cesta) na tu věčnou výměnu k pánu Bohu. Sá. Šd.
Vymeňač, e, m. = *vyměnitel*. Na Slov. Bern.
Výměnčí, Ausgedinger-. V-čí chalupa. Puch.
Vyměnéč, e, m. = *vyměnitel*. Bern.
Výměnek, výmínek, nku, m. = *co si kdo vymínil*, das Ausbedungene; *zvl. doživotí n. obydlí sedlákům statek odstoupivším*, das Ausgedinge, Geding, die Stube. Sedí na výminku. Us. Byli na čertově v-nku = dařilo se jim špatně. U N. Bydž. Kšť. — **V.** = *domek výměnkářský různo při usedlosti pro výměnkáře vystavěný*, das Ausgedingerhäuschen. Slez. Šd.
Vyměnění, n., die Aus-, Einwechselung. V. zajatých, D., peněz. V. — **V.** = *vyplacení*, die Auslösung, Befreiung durch Geld Bern.
Výměnice, e, **výměnkářka, výminkářka**, die Ausgedingerin. Us.
Výměnický, Ausgedinger-. V. chalupa. Us.
Výměničník, a, m., der Ausgedinger.
Výměničný, Ausgeding-. V-ná chalupa. Zlob.
Výměník, a, **výměnkář, výminkář**, e, m., der Ausgedinger, Stübler.
Vyměnitel, e, m., der Austauscher, Auslöser; Ausbedinger. Jg.
Vyměnitelný, austauschbar, einlösbar. Us.
Vyměniti, il, ěn, ění; *vyměňovati* = *vymíniti*, ausbedingen, vorbehalten; *vyjímati*, ausnehmen; *jedno za druhé dáti*, austauschen, wechseln, aus-, einwechseln. — **co, koho**: stavení (vymíniti). Ms. pr. pr. V. zajaté, zajatce. J. tr., Šb. Už sem veřejně záloh svůj v-nil a slubu danému dosti učinil. Na Slov. Tč. V. peníze. Šp. O celém království tak, že ani Jerusalema nevyměňuje (nevyjímaje). Br. — **si co kde**: v smlouvě (vymíniti). Act. m. Ferd. Na (ve) shromážděních těch vyměňovala by se mínění jednotlivcův. Osv. I. 41. — **aby**. Vyměnil si, aby strany sobě neradily. Us. — **co, koho komu**: dukát, desítku, Us., zajaté. K našemu vlastnímu užitku a propůjčování si je zůstavujem a vyměňujem. Nar. o h. a k. V. si úlohy. Us. Hrts. Pri Morave má paretka, pri Morave, pri Trenčíne pás. Vymeň mi ho, můj šohajko, vymeň mi ho, už je temu čas. Sš. P. 552. Jánošík junošík máš veľké poklady, vymeň že si, vymeň, ten tvoj život mladý. Lipa II. 260. — **co za, co čím**. Vojtěch stav rytířský vyměnil za roucho řeholní. Listinou touto vyměňuje Spytihněv klášterní ves Luka za obec Zhoře. Ddk. V. 182., IV. 112. V. něco penězi, im Gelde reluiren. Čsk. Našpiněný ubrousek čistým v. Dch. Jánošík junošík, veď si ty bohatý, vymeň že sa, vymeň, tvojimi dukáty! Lipa II. 260. — **jak**. Tuto jeho rozhodnou náklonnosť nechceme ovšem v základním jejím směru v. Ddk. V. 112. — **co s kým**. Židé spirští měli plnou volnosť věci své s lidmi všech stavů v-ti. Ddk. IV. 169. — **odkud**. Poručníka otcem učiněného z počtu vždycky vyměňuji. Vš. Jir. 276. Otec, duša moja, vymeň ma z vazenia. Sl. ps. Šf. II. 101.

Digitized by Google

Výměnitý, bedingt. Zlob.

Výměnka, y, f. = *výminka*, die Ausnahme. Arch. IV. 53. V. o smlouvě, die Bedingung, der Vorbehalt. Zříz. Ferd. Pod takovou v-kou. Vš. Aby za ně peníze purkrechtní skupovali s tou v-kou, aby úřad... Pam. Val. Meziř. 92. S takovú výměnkú; Leč by zvláštnie v. o tom byla. Vš. Jir. 211., 271. — **V.** = *výměnný lístek*, der Einlösungsschein. Nz. Vz Výměnný.

Výměnkář, vz Výměník. Sedlák hlava, v. prdelkář. Na Hané. Bkř.

Výměnkářka, y, f., vz Výměnice.

Výměnkářský, Ausgedinger-. V. stůl. Sá.

Výměnné, ého, n., Reluitionsgelder. Šp.

Výmenník, vz Výměník. Sá.

Výměnný = *mohoucí vyměněn býti*, umtauschbar; *k výměně sloužící*, Tausch-, Einlösungs-. V. cena, der Reluitionspreis. Čsk. V. hodnota, der Tauschwerth. Stříbro má vysokou v-nou hodnotu, zlato však mnohem vyšší. Skř. V. lístek (výměnka), der Einlösungsschein. Šp. V. koleje. Zpr. arch. X. 77.

Vymeno, a, n., das Euter. Roste tam velká travička kravám po vymena. Čes. mor. ps. 59. Vz Výmě.

Vyměňovací protokol, das Auswechslungsprotokoll. Šp. V-cí pokladnice, Geldwechslungskasse. Šp. V. cena (výměnná), der Reluitionsvertrag, J. tr., kohoutek, der Wechselhahn. Šp.

Vymenovati = *vyjmenovati*. Bern.

Vymenšiti, il, en, ení, *vymenšovati* = *zmenšiti*, vermindern. Jg.

Výměr, u, m. = *vyměření*, das Ausmessen, die Ausmessung, die Ein-, Vertheilung. Spravedlivý mezi přestoupením a trestem v., das rechte Verhältniss. Jg. V. poplatků, die Gebührenbemessung. Dch. — **V.** = *nejstručnější pronesení obsažených znaků v pojmu*. Marek. V. = výklad pojmu čili udání takových znaků, kterými se pojem od všech podobných liší. V. Bibа. v Písem. V. jest úplný výklad obsahu pojmu, die Definition. V. dle způsobu: a) rozborný (definitio analytica), b) souborný (d. synthetica); výměr dle dosahu: a) slovný (d. nominalis, který udává pouze význam slova a za slovo jiné slovo klade, Blř.), b) věcný (d. realis, který odlučuje vše, což nahodilého, vyslovuje jen, co náleží k pojmu poustatně a nutně, Blř.); výměr záporem, obrazem n. obdobou, rozlukou, kruhem; výměr odměřený, přiměřený, úsečný, neodměřený či příliš úzký, nepřiměřený, neúsečný či nadbytný. Vz Jd. 79 a násled. V. (v logice, definice) genetický (vznikový, původojevný), názevný, věcný, slovný. Nz. — **V.** = *co výměřeno*. V. pokuty, Us., pole. Vaň. — **V.** = *odpověď na úřední zadání*, der Bescheid, die Erledigung, f. V. dáti na žádosť, na žalobu; výměrem žádosť opatřiti; spis opatřený výměrem, spis s výměrem. J. tr. Vz Vyměření. — **V.** *v geometr.* = *dimense*, die Ausdehnung. Velikosť těla má 3 výměry: dlouhosť, širokosť a hlubokosť. L.

Výměra, y, f. = *míra, vyměření*, das Ausmass. J. tr. Potvrzení vykazující výměru pozemku, das Certifikat über die Area des Grunstückes. V. sazby či sazební, der Tarifsatz. Šp. V. nepřestupná (největšina), das Maximum. Nz. V. mzdy, der Lohnsatz; v. náležitosti, das Gebührenausmass. V. úbytku, das Schwendungsausmass. Šp. Knížectví znojemské zaujímalo větší výměru půdy nežli brněnské; Jitro a hon za dob Přemysla II. byly, jak se zdá, v-rou sobě rovny; Výměra úroků se měnila. Ddk. IV. 131., 143., 161. (Tč.). Vz Vyměření.

Vymerač, e, m., der Ausmesser. Slov.

Vymeránie, n. = *vyměřování*, die Vermessung. Na Slov. Ssk.

Vymerati = *vyměřovati*. Slov.

Výměrčí, ího, m., der Ausmesser. Reš.

Výměrek, rku, m. = *měřičné*, die Mahlmetze. — **V.** = *úhrnek, plat úhrnkový*, das Pauschale. V. (povolení) paliva na jedna kamna, die Brennstoffpassirung für einen Ofen. Nz. On má hezký v. paliva, potravy atd. Dch. V. úhrnkem (úhrnkový, das Pauschale). — **V.** = *vyměřený pojem*, definitum. Nz.

Vyměřenec, nce, m. = *pojem, kterým se vyměřuje*, definitum. Mark. Log. 110. Vz Vyměřenosť.

Vyměření, n., **výměra**, y, f., das Ausmessen, Ausmass. J. tr. V. doby promlčení. Us. Kus rolí tím v-ním a potud, jakž ji nyní v držení měl. List z r. 1576. Tč. V. ceny, hodnoty. Šp. V. druhu vzdělaného pozemku, Katastralbemessung der Kultursgattung. Dch. V. pole; v. okem. D. — **V.** = *ustanovení*, die Bestimmung, Satzung, der Beschluss, die Vorschrift. V-ní odvodu, části výnosu, die Quotenbemessung. Šp. V., instrukce dáti. V. Proti právnímu v. dosazen jest. Apol. Jisté v. komu ustanoviti. Pr. M. Spis v-ním opatřiti. Er. Jakož pak každý pán gruntu vedlé v. zřízení zemského tím povinen jest. Nar. o h. a k. Že se tak podlé v. našeho beze všeho porušení zachovati mají. Zř. F. I. A. X. Příčinu k v. připojiti. Řd. Vz Výměr.

Vyměřenosť, i, f., die Ausgemessenheit. — **V.** = *vyměřenec*. Mark. Log. 111.

Vyměřený; *-en, a, o*, aus-, abgemessen. V. meze, Háj., zákon, V., robota (úkol), užívání něčeho, Jel., pokrm (deputát), Br., díl, D., úsudek. Marek. Až do času od nebožtíka vyměřeného. Žer. 335. Na v-řená léta předměstí v zástavě měli. List z r. 1550. Mudrci při dokonání neděli matkám od Boha vyměřených do Betlema se dostali. BR. II. 10. b. — **komu**. Na v-né jemu artikule. Dač. I. 179. — **čím**: zákonem. Br., V. Roční summa daně přímé řádem volebním v-ná. ŘZ. On pokutu zřízením zemským v-nou o nářek cti trpěti má. Zř. F. I. W. IX. — **kde**. Pokudžby se pokuty v zřízení zemském v-né nedotýkalo. Zř. F. I. A. VII. 3. Podlé ceremonií z zákoně v-ných. Br. — **na koho**. Summa na věřitele v. J. tr. Vz Vyměřiti.

Vyměřitel, e, m., der Ausmesser, Bestimmer, Entscheider.

Vyměřiti, il, en, ení; *vyměřovati* = *podlé míry děliti*, aus-, abmessen; *ustanoviti*, bestimmen, bemessen, vorschreiben; *vymluviti*, *ospravedlniti*, rechtfertigen, entschuldigen; **se** = *vymluviti se*, sich rechtfertigen oder

entschuldigen. Us. — **abs.** Oni to učiniti povinni budou pod pokutou, jakž smlouva svatováclavská vyměřuje. Kol. 30. Vyměřují, co by jim mělo kázáno býti. BR. II. 147. b. — **co:** pole, les, cestu, staveniště atd., Us., meze, V., staniště, D., ležení, Kom., něčí dni. Br. V. stavení, cenu něčeho, platy. J. tr. V. pojmy, definiren. On má jen málo vyměřeno. Dch. — **co čím (proč):** kružidlem, D., právy, Us., poslední vůlí. V. Nikdo, jímž bychom se v. mohli, vinen není hlukem; Jímž bychom se v. mohli **pro** hluk ten a pro tu kramolu; Mohli se vyměřovati o žalobě té tím, že ... Šš. Sk. 227., 230., L. 207. (Hý.). Ježto se takovou odpovědí všudy budeš moci vyměřiti. Arch. V. 296. Sám Bůh svým rozšafným řízením vyměřuje, kdy své vyvolené z bíd chce vysvoboditi. BR. II. 11. a. Nynější kazatelé svými básněmi je (muky očistcové) divné vyměřují. Jel. Enc. mor. XII. — **co jak: na** sáhy. D. Na vous něco v. Us. V. něco podlé libosti. Karyon. V. pokuty dle zasloužilosti. Har. V. něco *úhrnkem*, pauschaliren. Nz. **K** čemuž (měřítku) by (marnoslavci) skutky jiných v-ovali; A tudy podlé různých o předešlém svátku náhledů také rozličně mezičasí to vyměřováno. Šš. II. 64., J. 98. (Hý.). Letopisy trvání celé výpravy **na** tři skoro měsíce v-ují; Nebyla toho nutná potřeba, aby vše bylo vyměřováno **v** ceně peněžité. Ddk. III. 165., IV. 169. Aby jim na klučovaniny, které sou jim od hajných mých vyměřeny **na** šíř i na dal od Hradiště **v** dlúhém kútě, potvrzení anebo nadání dal. List z r. 1563. Aby **z strany** náboženství svého ... *světle a patrně* se vyměřil, sich rechtfertigen. Skl. V. 63. — **co komu.** Drží si on bílý šátek v ruce; bílý šátek, červenú harásku, vyměrává svojej milej lásku. Sš. P. 632. V-il vůli napřed každé hnutí. Čch. Bs. 141. Již mu konec v-en, es ist ihm schon das Ziel gesetzt. Us. Dch. Avšak přes to Vašnosti nic nevyměřuji. Žer. 347. Kterémužto rybníku podlé hamu na rybníku, jakž jemu vyměřeno jest, vody upouštěti má. List z r. 1576. Cesta, kterouž Břetislav v-il říši českomoravské, jevila se jasně před duší jeho. Ddk. III. 186. — V. komu pole, trest, Us., žákům řád. Har. Vyměřujíce sobě, jak by se smluviti chtěli. Bart. 220. — **kde.** Jiné právo, v němž se vyměřuje, aby ... V. Tak jakož nadepsané dědiny, lúky, lesy a rybníci **mezi** nimi vyměřeny jsú. Arch. V. 566. Zápis toho sboru vyměřoval **v** 19 článcích určitě, co a jak věřiti se mělo. Pal. Děj. III. 3. 163. — **koho** = *omluviti, ospravedlniti*. V. — **koho, se kde (před kým, při kom, v čem, u koho a** p.) = *omluviti*. Ješto se (vojáci) nijak **v** té věci v. nemohli; Ares tam (**na** areopagu) **pro** vraždu na Halirrotiu, synovi Neptunově, spáchanou přede dvanácterem hlavitých bohů v-oval; A Alexander chtěl se vyměřovati u lidu. Šš. Sk. 146., 207., 227. (Hý.). — **se z čeho:** z pokuty (vyníti). Bart. 202. 18. Mluvil k jiným ostatniem artikuluom ze všech se vyměřuje (ospravedlňuje). M. J. z Pr. 12. Z nařčení se v. Zř. F. I. W. XIV. Aby se v-il z toho svého počínání; Žádá na Štěpánovi, aby se ze žalob na něho sčítaných vyměřil. Šš. J. 26., Sk. 74., 288. (Hý.). V. se **za** žalob (= očistiti se). Tjř. Nevyměřuje se ze žádné pokuty. Bart. 3. 1. V. se z vraždy. Brik., Pláс., Schön, Reš., Lom., Trip. — **o čem.** O božských věcech tak smýšleti náleží, jak samo slovo boží o nich vyměřuje. V. Tém se má náprava státi, pokudž o nářcích vyměřeno jest. Kol. 31. Tak jak zřízení zemské o tom vyměřuje. Zř. F. I. Q. X. — Apol. — **aby.** V jiném právě se vyměřuje, aby žádný po druhé purkmistrem nebyl. V.

Výměrník, a, m. = *přijímač platu na mlýně n. stoupách z obilí podlé míry*. Které by peníze přes neděli z opichání v. přijal, z těch peněz aby každou sobotu důchodnímu písaři počet činil. Hosp. instr. 1574.

Výměrnosť, i, f., die Ausmessbarkeit.

Výměrný = *mohoucí vyměřen býti*, ausmessbar, qualificirbar. Jg., Dch. — **V.** = *ku měření sloužící*, Mess-. V. (měřická) tyč. ZČ. 18.

Vyměřovací, Ausmess-. V-cí kommisse daně příjemní, *lépe*: kommisse, která vyměřuje daň z příjmův. Šb.

Vyměřování, n., das Ausmessen, die Ausmessung. V. nádob podlé míry, das Eichmass. — **V.** (změření) zeměpisné, místopisné, hospodářské, die Vermessung; v. hráze, die Dammvermessung. Nz. V. hráněpisné (krystallographische V.). ZČ. I. 35. V. země, der Kataster. Šp. — **V.** = *ustanovení*, die Bestimmung, Festsetzung, Vorschreibung, Bemessung. V. poplatků, die Gebührenausmessung. Šp. — **V. se** = *vymlouvání se*, die Rechtfertigung, Entschuldigung. Vz Vyměřiti.

Vyměřovati, vz Vyměřiti.

Výměrový, Ausmessungs-.

Výměsek, sku, m. = *co vymíšeno*, die Absonderung, das Exsudat. V-ky prvních prvků. Čas. mus. V. 214. — **V.** = *citat*. Div. z ochot. — **V.** *ve stilistice*, der Aphorismus. Nz.

Výměsice, e, f., die Reutgabel (eine eiserne Gabel, mit der man in Seifenwerken das Grobe absondert). Šm.

Vymésiť = *vymísiti*. Slov.

Výměsný, aphoristisch. Nz., Mark. Log. 126.

Vymésti, metu, metl a mítl, ten, ení; *vymetati, vymétati, vymítati, vymetávati* atd. = *ven mésti, vyhoditi*, aus-, hinauswerfen; *vyhnati*, herauswerfen, vertreiben; *vyčistiti*, ausfegen, auskehren; **se** = *klasy dostati*, schossen; *vyvrci se, naskočiti, vyraziti se*, ausbrechen, vortreten, hervorspringen. Jg. V již. Čech. vymětati. Kts. — **abs.** Všecko bylo, jak by vymetl. Us. Sopka vymetá. Us. Obilí již vymetalo (dostalo klasy). Vz Vymetati. Má kapsy, jak by vymet (Cf. Má kapsy plné, jako stodoly o sv. Janě = prázdné). Slez. Šd. Stodola světlá, hrdlo suché (n.: huba teplá) a kapsy jak by vymet. Slez. Šd. Ve vsi bylo, jak by vymet. Us. Vk. — **co, koho:** zemi (kopati), nečistoty, V.; ďábelství, Kom., směsici slov, Sych., mezníky (odstraniti), valy; všecky kouty vymetá (všude leze), Us., krev, pokoj, kamna, prsk, D., komín. Us. Všecky kouty, krčmy a muziky vymetá, läuft überall herum. Us. Tč.

Digitized by Google

Vymetati stoly (vyklízeti, vynášeti o svatbě, aby se mohlo tancovati). Slez. Šd. Vymec (= vyvrz) nesvobodnú i syna jejího s ní. Vš. Jir. 175. Vymeťte starý kvas. Hus I. 443. Něstrkaj se mezi chamrod', aby tě něvymetli. Slez. Šd. Kdož poklad naleznouti chce, zemi vymítá. Ctib. Hád. V ten čas vymietáše Ježíš ďábla a ten bieše němý; A tak mnohé kněžie vymietají a Kristus je přijímá. Hus II. 100., 203. Všecky trumfy vymetl (vyhodil). Na Ostrav. Tč. — **co komu**. Ktožby kolivěk komu mezníky vymetal, quicunque alicui limites ejiceret. Arch. V. 179. Ješče jednu ti povím, abys mně vymet komín. Sš. P. 617. Vymetl jí komínek (spráskl ji, zprznil, brachte sie zum Falle). Mor. Šd. — **co odkud (kdy)**. Pták mnoho peří z křídel vymetl; Nepřítele z města v. Jel. Přijde duben, zbytky vymetem z humen; přijde máj, preč dobytku daj! Pranos. Tč. Vymetla saze z kamen. Us. Šd. Některé obrazóv modliče uzřev ty obrazy si zlámal a z kostelóv vymetal. Hus I. 76. V. se **od** něčeho = *odloučiti se od čeho*. Mor. **Před** hostinou z domu vymést prach a smetí. Kká. Td. 122. Šestinedělky z loží vymietají. Arch. IV. 142. Ty, jichž hřiechové zjevní jsú, ze sboru vymietáme. Hus III. 228. Z jich břich střeva vymítají. Pass. 827. Protož jest Pán všecky věci odporné domu jeho modlitebnému z něho vymietal. Chč. P. — **odkud jak**. Víno šlem **z** sebe **srkze** kysání vymítá. Ler. Kůň vymítá ze sebe chřípěcí **ve** hrubých kusech. Db. Synové vaši z vašeho pokolenie vymietají ďábly **ve** jméno mé. Hus II. 102. Vyobcovánie je zlé, když člověka **bez** viny z obce vymietají. Ib. II. 200. — **kde**. Vymetaj **před** svojím prahem (před svojum síňum) = nestarej se o cizí věci. Slez. Šd. O by dřív byl vlastní **ve** chyši, v sousedově potom vymetával. Kol. I. 291. Ona **po** všech smetiskách vymětá. Mor. Tč. — **komu jak**. Metlu drže sedlákovi **podlé** vší potřebnosti vymetl jest. BN. — **co kam**. Mílek láskostřelý všecku zbroj svou na mne vymetal. Koll. I. 208. V. koho = vyhoditi. Us. — **co čím**: prach chvoštištěm, V., pometlem, Br., kamna štětkou. Us. Všudy námi zadní kouty vymítají. Mus. Něco kašlem vymítati. Lk. Tím člověkem všechno všudy vymetou. Us. Jednú metlú dve izby v. Phld. I. 2. 7. Jistě vymietám-li prstem božím ďábly, tehdy přišlo jest mezi vy královstvie božie; Belzebubem vymietá ďábly; Mú mocí ďábly sú vymietali; Řekli, že ďáblem ďábly vymietá. Hus II. 100., 102., 197. Ach keby ja znala, kdze budžem nevestú, vymítala bym já rozmarijú cestu. Sl. ps. 352. — **(se) koho (s kým) z čeho** v. (oba). Vš. Kůň brzo vymece (vyčistí) se ze chřípěcího. Db. — **se**. Žito se již vymetalo (dostalo klasy). Us. Otok se mu vymítá (dělá, naskakuje). V.

Vyměstiti, *vymístiti*, il, štěn, ění; *vyměšťovati* = *z místa vypraviti*, von der Stelle bewegen. — **co**. Krok, Ssav. 23.

Výměšek, šku, m. = *odměšenina*, die Ausscheidung, Aussonderung, das Exsudat. V. pohrudnice, pleuritisches Exsudat. Dch.

Vyměšenina, y, f. = *výkal*. NA. IV. 77.

Výměšně, ausschliesslich. Dostavěčně a v. se vrací k některým příkazům všeobecným. Sš. II. 228.

Vyměšovací, Absonderungs-. V. ústroje, organa excretoria, Ausführungsorgane. Vz Vyměšovadlo. Nz. V. úkon.

Vyměšovadlo, a, n. = *vyměšovací ústroj*, Exkretionsorgan, vz Vyměšovací. Nz.

Vyměšování, n., die Ausscheidung, Absonderung. Nz. V. slin. Us.

Vyměšovaný; *-án, a, o*, ausgeschieden, abgesondert. V-né látky, Ausscheidungsstoffe. Nz. lk.

Vyměšovati, vz Vymísiti.

Vyměštění, n., die Fortbewegung. Vz Vyměstiti.

Vyměštěný, von der Stelle bewegt.

Výmet, u, m. = *co se vymete*, *vymetení*, der Auswurf. Plk. — **V.** = *poslední tanec*, der Kehraus. Us.

Výmět, u, m. = *výmětek*. V-ty tuhé, tekuté, kravské. Zpr. arch. IX. 10. Výmět = chrchel. V. krví prokvetalý, blutig tangirt. Nz. lk. — **V.** = *brak*, *výhoz*, der Ausschuss. V. papíru. Mus. V. luzy. Us. Dch. — **V.**, *výmětek*, der Ballast. Šp. — **V.** = *mouční díra v moučníku, kudy padá mouka do pytlíku*, das Mehlloch. Prm. IV. 236.

Výměť, i, f. = *veliká boule na těle*, eine Art Beule. — **V.** = *malá ryba*, der Fischsatz. Vz Výmětek.

Vymetač, *vymětač*, e, m., der Auskehrer. V. ďáblů, der Vertreiber. V. V. masopustu, der Kehraus des Faschings. Dch. Cf. Výmet. — **V.** = *hoblík, který hobliny po straně vymítá*, der Grathobel. D.

Vymetáček, čka (čku), m., vz Vymetač, Vymeták.

Vymetačka, y, f., die Auskehrerin. V. vymetá kostel atd. Us. Šd.

Vymetačský, *vymetacký*, Auskehrer-.

Vymetačství, **vymetactví**, n., die Ausfegerei.

Vymeták, u, **vymetáček**, čka, m., der Wischer. V. — štětec n. kartáček, jímž se saze z trub, z cylindrů atd. vymetají. Šd.

Vymětal, a, m., osob. jm. Šd., Vck.

Vymetalý = *co naskočilo neb se vyvrhlo*, ausgebrochen, aufgesprungen. — **kde**. Proti nežitům na kolenou v-lým. O vod. — V. obilí = z něhož klasy již se vyvinuly.

Vymetání, n., das Auskehren usw. Vz Vymésti.

Vymetaný; *-án, a, o*, ausgekehrt atd. Vz Vymésti. — **V.** = *prohnaný*, durchgetrieben. Sím.

Vymetati. Obilí už vymetá (= dostalo klasy, schiesst). BR. II. 60. a. Když se to žítko v polí vymetalo. Er. P. 200. Až se ta pšenička vymetá. Ib. 104. Když záhy trn rozkvetá, záhy se žito vymetá. Pranos. Tč. Rozkvétá-li záhy trn, vymetá brzy žito. Tč. Čím spíše trn vykvetá, tím spíše žito vymetá. Šd. Vz Vymésti.

Výmětek, *výmetek*, tku, m., *výmětky*, *výmetky*, pl. = *co se vymítá*, der Kehricht, Auswurf. V. = *smět*. V. V-ky ze zlata, ze stříbra, ze železa, der Abgang. D. V. z polí. Vaň. V. = výkal, vyloučenina, lejno, trus, excrementa. Nz. lk. — **V.** = *brak*, der Ausschuss. Šp. V. člověčenstva, Auswüchse der

Digitized by Google

Menschheit. Dch. — *Výmětek, výměť = malá ryba*, kleiner Fisch, der Spross, der Fischsatz. V. Ryba nejmenší slove *plod*, něco větší *výměť*, pak kapr atd. Jest pěkná výměť, budou pěkné kapry Us. Plod (ryb) na výtah n. na výrost výmětky n. kapry třícími na tralo se nasadí. V. Lovci po lovení dostali výmětek. Us.

Vymetení, n., das Auskehren. Us.

Vymetený; *-en, a, o*, ausgekehrt. V. světnice.

Vymětiny, pl., f. = *smeti*, der Kehricht.

Vymětliti, auswickeln. L.

Vymětlivý, *vývodný*, auswickelbar. Reš.

Vymetlovati, mit Besen abprügeln. Na Slov.

Výmetné, ého, n. V. dává se mlatcům. Rgl.

Výmetný = *výbytný*. A od sv. Jeronyma co výbytná a v-ná vložka se zavrhuje. Šš.

Výmětný, Auswurfs-. V. látky, Ausschuss. Dch.

Vymětovati, auswirren, auswickeln. Reš.

Výmez, u, m. = *vymezení, výměr, vysvětlení*, die Erklärung. Kom.

Vymezení, n., vz Vymeziti, die Entfernung. Jednalo se o v. pikhartství z Čech. Pal. Děj. V. 2. 481. — **V.**, die Begränzung, Bestimmung. — **V.** = *výměr, definice*. Sedl., Měst. bož. V. = úhrnek znaků třídy, řádu, pokolení, rodu atd., die Diagnose. Přesné v. pojmu. SP. II. 45. Vz Výměr

Vymezenosť, i, f. = *vymezení*, die Einschränkung, Begränzung. Nz. — **V.**, die Bestimmtheit.

Vymezený; *-en, a, o*, eingeschränkt, begränzt, bestimmt. Nz.

Vymeziti, il, en, ení, *vymezovati*, ausschliessen, abgränzen, bestimmen. — **co**: dědictví, Br., pochybnosť, Dch., něčí moc, práva. Us. V. pojem. Stč. Zmp. 8., výměr. Mus. 1880. 431. On svoju rolu kolkolem vymezil. Us. Tč. — **co čím**: důl pravou měrou, mezemi. Vys. Vymezuje-li se souvislostí možnosť nedorozumění. Kos. — **co kde**. V. hranice **na** poli, na louce. Us. Šd. Jakož ta ves **ve** svých mezách a hraniciech od starodávna vymezena a vymieřena jest. List z r. 1467., 1477., 1482. (Tč.). — **co odkud**: zboží **z** obchodu (vyloučiti). Trest. zák. — **co k čemu**: místo ku klášteru. V.

Výmeznosť, i, f., das Extrem. Šm.

Výmezný, ausschliessend. V. pravidlo. ZČ. I. 82.

Vymezování, n., das Ausschliessen. V. jazyka ze škol. Kos. Ol. I. 124.

Vymhleti se. Už se v-lo, der Nebel hat sich verzogen. Mor. Šd. — **kde.** Až se na horách vymhlí. Ib. Tč.

Vymhourati, blinzelnd finden. Šm.

Vymignouti, vz Vymihati.

Vymihati se, *vymihnouti se*, hnul a hl, utí, schnell erscheinen. L. — **komu**. Vymigla mu myšlénka, že... Mor. Tč. — **kam**. Hvězda vymigla **na** nebe a hned zamigla. Ib. Tč. — **čím kam.** Vymignul metlou **do** vrchu. Ib. Tč.

Vymíchati, vz Vymísiti.

Vymíjeti, el, ení, ausweichen. — **komu odkud**: **z** cesty. Us. Tč.

Vymikati někomu = *vybiti*. Dbš. Obyč. 45.

Vymílání, n. V-ní břehů, die Unterwaschung. ZČ. I. 177.

Vymílati, vz Vymleti.

Vymilovati, erlieben, durch Liebe erlangen. — **co**. L.

Výmin, u, m. = *výminka*. Na Slov. Sek.

Vyminač, e, m., der Ausreiber (der Aehren usw.). Jg.

Vymínání, n., die Ausreibung. V. klasů. BR. II. 52

Vymínati, vz Vymnouti.

Vymincovati, ausmünzen. Zlob. — **co**: stříbro.

Výminčář, e, m. = *výměnkář*, der Ausgedinger. Přídomek pro v-ře. Na Ostrav. Tč.

Výminčářče = *výminčořče*.

Výminčářka, y, f., die Ausgedingerin. Ostrav. Tč.

Výminčářský, Ausgedinger-. V. statek. Na Ostrav. Tč.

Výminčoř, e, m. = *výminčář*. Na Ostrav. Tč.

Výminčořče, ete, n., das Kind eines Ausgedingers. Na Ostrav. Tč.

Výminčořka, y, f., die Ausgedingerin. Na Ostrav. Tč.

Výminec, nce, m. = *výměnkář*. Slov.

Výminečně, ausnahmsweise. Tentokráte podniknuta v. výprava zimní Ddk. V. 310.

Výminečnosť, i, f., der Ausnahmszustand. Dch.

Výminečný, ausnahmsweise. V. postavení. Ddk. VI. 165., Dch. Vyjádření opata činí z této události pouhý v. případ beze vší další důslednosti; K takovému v-mu stavu odvolává se kníže Bedřich. Ddk. IV. 266., IV. 313. — **V.**, bedingt, konditional. V. rovnice, die Bedingungsgleichheit, spojka. Nz. V. věta, vz Věta vymiňovací.

Výminek, nku, m. = *výminka*, das Ausgedinge. Us. Na v-ku býti, seděti. Us. Má u nich sedničku výminkem. Us. Vz Výměnek.

Vymínění, n., die Bedingung, Ausnahme. Dch.

Vymíněný; *-ěn, a, o*, ausgenommen, bedingt, ausbedungen. Nz. V. proměna. Us. Ht. Vymíněná (smluvená) pokuta. Šp. — **čím**. Při té moci zápisem vymíněné jest ještě jedna pochybnosť. Vš. 316.

Výminice, e, f. = *výměnkářka*. Na Slov.

Výminík, a, m. = *výměnkář*. Na Slov. Bern.

Vyminitel, e, m., der Ausbedinger. Na Slov.

Vymíniti, vymiň (m. vyměň, Bž. 195.), vymíně (ic), il, ěn, ění; *vymiňovati, vyměňovati = vyjmouti*, ausnehmen; *něco si zachovati, vymísiti, vyníti*, sich etwas ausbedingen. — **co, koho.** Toliko že on pět hřiven sirotčích vymienil. NB. Tč. 192. Zvláště toto vymínějíc, že... List z r. 1423. Tč. Vymínic tebe (kromě tebe); žádného nevymiňujíc. V. — **co, koho odkud**: **z** pravidla (vyjmouti). Br. — **koho, co při čem.** Však při tom toto jest znamenitě vymieniено, aby vodu na altéře našie púščel.

Digitized by Google

List z r. 1587. Z tej příčiny to se při tom artikuli znamenitě vymieňuje, že . . . List z r. 1581. Tč. Mstiboje při tom vyminil (vyjmul). Háj. Při prodeji domu jeden pokoj si vyminil (vyjednal). D. — **komu co**: si kus louky. D., J. tr. Nic sobě nevymieňujíce kromě berně. List z roku 1467. — **komu čeho.** Krom pět hřiven, těch jest jí vyminil, aby . . . NB. Tč. 192. — **si co od koho**: život. — **co pro koho**: pro první děti. Er. — **kde.** To se pak při tom v tejto smlouvě nade všecko znamenitě vymieňuje, že . . . . List z r. 1577. Tč. Toto mezi námi vyminěno jest, že my . . . List z r. 1467. Tč. — **jak.** Dále jesti znamenitě vymieněno. Arch. I. 219. Toto se však znamenitě vymieňuje, že, ktož s listem přiznávacím k úřadu přijde, že se to bez osobnieho přiznánie prodávajícieho ve dsky klade. Vš. Jir. 167. Tak vymienili s obú stran, ten statek aby na druhého spadl. NB. Tč. 192. — **o čem kdy.** Seznali sě obapolně, že sobě při tom trhu o penězích nic nevyminili. NB. Tč. 256. — **čím.** Ale kdy by kto sobě tu moc dskami a zápisem svým vyminil . . . Vš. 316. — **aby.** Havlis vyminil, aby jie (té čtvrti) žádnému jinému nepostupoval, než . . . . NB. Tč. 165. To sobě vymiňuji, aby jeden každý klčovaninu svú ohrazoval. List z r. 1563. — **s infinit.** Hřivna stříbra normberské váhy toliko po 7 zlatých 14 groších a 6 penězích českých platiti vyminěna byla. Nar. o h. a k.

Výminka, výminka (V.), **vymínka**, y, f. = *vyminění, vynětí*, die Bedingung, Ausnahme, Einschränkung, der Vorbehalt. S jakou výminkou; beze vší v-ky; v-ku předložiti; to nám s tou v-kou svěřeno jest, abychom . . . V. V-ku v něco vložiti; podlé své možnosti k výmince státi. Br. Hradu pražského na jisté výminky postoupili; Porovnal se s ním na niže psané výminky. Skl. I. 284., 324. Prodali jsme pastviště, aby na něm pásli dobytek a požívali ho, jak by se jim nejlépe zdálo, však pod takovou v-kou, že nám 4 hřivny gr. platu ročního platiti povinni budú. Tov. 157. Nám i sobě všecka práva příslušná s v-kami přidanými neporušitelně zachovávajíce; Propojičky s túto v-kou propůjčují se. CJB. 335., 353. Dání statku pod v-kou, kterážby k vykonání nepřišla a se nevykonávala, může zase odvoláno býti. Kol. 47. Není pravidla bez v-ky. D. Na té v-ce zavěšeno jest, volíte-li se toho odříci. Sych. V. na případ (až by se něco stalo). J. tr., Er. V. obtížná, dodávací (Lieferungs-), vedlejší. Us. Statek bez v-ky, s v-kou daný; statek pod v-kou odkázaný; něco za v-ku položiti; slušné v-ky vyplniti se mají. Er. Svoliti na jisté v-ky; zdržeti smluvní v-ky (einhalten); s v-kou, pod v-kou, bez v-ky; navrhnouti porovnání s v-kou; připověděti se, přihlásiti se k dědictví pod v-kou; věc pod v-kou odkázaná. J. tr. Nezbytná či neuchylná v. (conditio, sine qua non). Nz. Kdyby mi s tou výminkou dávána byla moudrosť, abych . . . . Kom. D. 183. Pod tou v-kou léno dávati. Er. Pokoj na tu v-ku smluven. Jv. Podlé v-něk smlouvy strany k sobě zachovati se mají; v-něk svých, jak zápis svědčí, každý se drž; v-ky jaké uděláš, jsi jimi povinen; v-ky náležité, slušné, možné všem zachovávány buďte. Rb. V-ky kšaftu, v smlouvách, vz Rb. 274. Výminek v zápisu pozůstavených každý užiti měl; V. v zápisu dskami k odkázání pozůstavená; V-ky kšaftu, kdož by sobě k zrušení nepozůstavil. Vz Zř. zem. G. 34., F. 5., 2. V. při dodávání či dodávací, Lieferungsbedingnisse; v. přepravní, Transportbedingung. Šp. Při těch tvrdých v-kách nájemce neobstojí; Přistoupil k těm v-kám; V-ky činiti; dražebné v-ky, Licitationsbedingungen. Dch. V-ky nájemné. Us. Není tedy tvrda ona v.; Pokání jim káže co první a neodbytnou v-ku pro dosažení křestu a darů ducha sv. Sš. I. 89., Sk. 29. Pan Berka peněz žádných odsud nedostane, dokud v-kám v sněmě léta 1605. položeným dosti neučiní. Žer. 334. Objevilo se poselství nabízejíc mír za v-ky velice prospěšné; Svatopluk neminil se již proto vzpěčovati této v-ce; V Poznansku stalo se dohodnutí o výminkách míru; Manuel zaslal ku králi Vladislavovi s příznivými v-kami míru dvořanína svého Bohutu; Jelikož výminek ustanovených se nešetřilo, vypukl spor . . . . Ddk. II. 148., 391., III. 214., 255., IV. 71. (Tč.). Též také i v prodeji, leč by v tom v. kteraká byla vymluvena mezi stranami; Mirúška jest pojala Pavla do statku svého a mocným hospodářem jest jej učinila beze všie výmienky; Prodal jest ten purkrecht a to polulánie synu svému Janovi pod takovú výmienkú, aby . . . NB. Tč. 213., 265., 12. *Pod tou výmínkou jest prý* **špatné** *m.*: *s tou v-kou, za těch v-nek, na tu v-ku*; **ale** vz předcházející věty a Cf.: Když kdo na sobě plat komorní zapíše pod takovou výměnků (= výminkou). Vš. Pod slušnými v-kami. Pal. Děj. IV. 1. 83. Pod těmito v-mi. 1529. Mus. 1880. 493. Ferdinand pod jistými v-kami korunován jest. Partl. Má jim glejt dán býti pod tú v-kú. Arch. II. 293. — Vz Smlouva, Vš. 571., Vš. Jir. III. 10., 14. — **V.**, *die Bedingung rozdílné od* **výjimka**, *výnimka (vynětí), die Ausnahme.* Sř. Ale oba tyto významy se často slovem *výmínka* vyjadřují. Cf. Vyminiti. — **V.** = *výměnek*, das Ausgedinge. Ten sedlák jest na výmince, má výminku. Us. Kdež v prázdné v-ce z milosti býval; Dovedli jej do v-ky; Běžela do v-ky. Kmk. II. 24., 25., 228.

Výminkář, *výminkář*, e, m., vz Výměník. J. tr., Blř. V. žije na výminku; v. na výminek dostal jizbu a tři měřice role. Us. Tč. Vejminkáři, to jsou páni, těm se musí všecko stát; jak jim nedá, tak se hněvá, hned to běží žalovať. Čes. mor. ps. 268.

Výminkářka, *výminkářka*, y, f., die Ausgedingerin. Vz Výminka.

Výminkářský, *výminkářský*, Ausgedinger-. V. chalupa.

Výminkářství, *výminkářství*, n., das Ausgedinge, der Stand des Ausgedingers. Us.

Výminkovitý, *výminkovitý*, bedingt. V. rozsudek. Krok. II. 567.

Výminkový, *výminkový*, Bedingungs-. V. věta, vz Věta vymiňovací.

Výminně, bedingungsweise. Na Slov.

Výminník = *výminík*.

Výminný, bedingt. Na Slov.

Vyminouti, ul, ut, utí; *vymíjeti*, el, en, ení, *vymínati*, *vymínávati* = *vyhnouti se*, ausweichen. Mor. — **abs.** Vymiň, počta jede, lesti nevymineš, do arestu přijdeš. Brt. P. 46. Kdekoliv's mia potkati měl, dyckys vyminůti hleděl. Sš. P. 251. Nevymínaj, nevymineš, trestu božího neujdeš. Sš. P. 251. — **komu s čím:** vymíňal mu s vozem. V již. Mor. Šd. — **(se) komu, čemu:** vozu. Us. Vymíňal blatu, aby se nezamazal. Mor. Tč. Jeli a nevyminuli nám; Vyminej se mu zdaleka. Mor. Vck. Umínila si, že tomu musí v. Kld. 82. — **kde.** Na úzké lávce se nemobli v. (vyhnouti se). Mor. Šd. — **V.** = *vyminiti*. Kořen pak vyminá se (= vyminuje se, excipitur). Bdž. 117. — **si co.** U Kdyně Rgl.

Vymiňovací věta, vz Věta vymiňovací.

Vymiňovati, vz Vymíniti.

Vyminutě, ausnahmsweise. Ukazuje list dobrý, jenž svědčí na duom i na veškeu statek a v. na to městiště. Arch. IV. 369.

Vyminutý; *-ut, a, o* = *vyminěný*, ausgenommen, except. Ani škola ani fara není v-ta. Šd.

Vymírající rod, aussterbendes Geschlecht. Dch.

Vymírání, n., das Aussterben. Býti na v. (vymření), auf dem Sterbeetat sein. Dch.

Vymířati = *vyměřovati*, ausmessen. Na Ostrav. Tč.

Vymířiti se z čeho = *vysvoboditi*, *očistiti*, sich rechtfertigen. NB. Tč. 237. Chce se z toho všeho v. a očistiti. Háj. Žalobníci k němu práva žádají, poněvadž jest člověk zlé pověsti, jakož dotčeno jest, a z toho se v. nemohl, jakož se byl podvolil; A my nadějíce sě podlé jich řeči, že on se z toho vymieří (vyvede), dali jsme jej na rukojmě pod základem 50 hřiven peněz drobných; Aby se opatřil a z toho sě vymieřil. NB. Tč. 76., 99., 237.

Vymísení, n. = *vyloučení*, die Ausscheidung. Šp.

Vymísený; *-en, a, o*, ausgemischt. V. těsto. Šp.

Vymísiti, měs, míse (íc), il, šen, ení; *vyměšovati* = *odděliti*, *odlučiti*, sondern, absondern; *vyobcovati*, ausschliessen, ausmärzen; *vymíniti*, ausbedingen; *promísiti*, völlig auskneten o. umrühren. — **co:** plevy (odděliti), D., chléb (dosti promísiti). Us. — **co odkud:** zlé **od** dobrých v. Kom. V. někoho **z** tovaryšstva. Zlob. Ledviny vyměšují z krve moč. Ssav. Lenivé vojáky z vojska v. Abr. Aby nedali se v. z počtu. kollegů svých. Pal. Děj. V. 2. 253. — **co komu** = *zachovati*, *vymíniti*. V. — **co kudy:** sliz nosem. Mus. 1880. 181. — **co čím kde:** těsto v díži kopistí dobře v., durchkneten. Us. Tč.

Vymistati, einen Ort auffinden, ausfindig machen. — **co komu.** Ještě sem si nic nevymistal, kde bych mohl spát; Dobré místo si v-stal. Na Ostrav. Tč.

Vymistrovati, ausmeistern, ausklüsteln. — **si co čím.** Us. Tč.

Vymíšení, n., die Absonderung, Ausschliessung, Ausknetung, Ausbedingung.

Vymíšenina, y, f., das Abgesonderte. Rostl.

Vymiškovanec, nce, m., der Entmannte, Kastrirte. Slov.

Vymiškování, n., die Kastrirung.

Vymiškovaný; *-án, a, o*, kastrirt. Jsi jako v. Slez. Šd.

Vymiškovati = *míšek vybrati*, *vyklestiti*, *vyřezati*, kastriren. — **co:** prase. D. V. koně. Vck., Tč., Šd. Počkej, šelmo, hned tě vymiškuju (vyhrůžka klukům). Us. Tč.

Vymítání, n., die Ausstossung. V. ďáblů, der Exorcismus.

Vymítati, vz Vyměsti.

Vymítka, y, f. = *výhoz*, *prak*, der Auswurf, die Wurfmaschine. Reš. — **V.** = *zámlčka*, die Ausstossung, Elision. Nz.

Vymítnutí, n., die Ausstossung.

Vymítnutý; *-ut, a, o*, ausgeschieden. V. železo, das Ausschusseisen. Bc.

Vymizeti, *vymízeti*, el, ení; *vymizívati* = *ztratiti se*, verschwinden. — **abs.** Dobrý řád vymizel. Pláč. Modly docela vymízejí. Br. Chvála Bohu, že už vymizeli oni přenešťastní časové. Koll. I. 139. — **komu.** Štěstí jim vymizí. Br. — **jak:** voda *parou* vymizí. Us. — **kde:** v nepříjemné samotnosti. Kartig. Ač v církvi boží zázračné působení ducha sv. docela nikdá nevymizelo. Sš. Sk. 20. Aby v součtu jedna neznámá vymizela. Šim. 100. — **odkud.** Při řešení rovnic návodem vylučovacím nakládá se s danými rovnicemi tak, by jedna neznámá z nich vymizela. Šim. 100. Z ní duch slovanský pořád víc a více vymizívá. Ht. Brs. 27.

Vymizhovati co komu = *vyčítati*, vorwerfen. Us. u Petrovic.

Vymiznutý; *-ut, a, o*, verschwunden. Hvl. 432.

Vymjaknouti = *vymoknouti*, nass (weich) werden. U Uher. Hrad. Tč.

Vymknouti, knul a kl, ut, utí; *vymykati* = *snadně vysunouti*, leicht o. schnell aus-, hervor-, herausschieben, aus-, heraus-, hervorrücken; *vysmeknouti se*, *ujíti*, *vyklouznouti*, entkommen, entgehen, ausreissen, entfahren, entschlüpfen. — **abs.** Nepatrně ušel a jako vymkl. Br. Úhoř plzký, jejž lapáš-li, vymkneť (vymkneť se). Kom. Musím jít domů, sic bych byl vymknut. Na Ostrav. Tč. — **co:** paty = *utéci*, ent-, fortlaufen. Na Hané. Bkř. V. závory, die Riegel aufsperren. Dch. — **co, se odkud.** V. měšec z kapsy. Vymkne se to z ruky (vysmekne se). D. Vymkl se mu meč z ruky. Us. V. se z hovoru. Šm. Sotva vymkne paty z domu, už někdo přichází. Mor. Šd. Čechové vymknuli se ze jha franského. Šb. Z objetí něčího se v. Us. Vymykujíce se z úkolu svého. Kos. Ol. I. 289. — **jak.** Anglický ten husita jako had plzký čím oužeji sevřen a sklíčen býti se zdál, tím hbitěji prý po každé zase vymykal se. Pal. Děj. III. 3. 69. Tuto (moc) dal sobě král Václav až do roku 1250. jen s tíží vymknouti. Ddk. V. 277. — **co čím.** Jimiž vymyká máť ta veliká svoje rozboly (jeví). Sš. Bs. 16. — **se**, sich ausrenken; sich

Digitized by Google

einer Sache entziehen. Zvon se vymknul, die Glocke kam aus der Lage. Dch. — **co, se komu**. Vymyká se mu (chce utéci). Us. Dbv. On nám dycky vymyká (se vyhýbá). Na Ostrav. Tč. V. se robotě (práci). Tč. Natírali se olejem, aby tím snáze protivníku v. se mohli. Cimrhnz. To se vymyká všemu úsudku, dies entzieht sich jeder Beurtheilung. Dch. Podňali se nového, zoufalého pokusu vymknouti se jejich svrchovanosti. Ddk. II. 409. V. se zákonu. Osv. 1879. 271. Nad to zdálo se Filippovi, že bezprostřednému vlivu božství v Kristu přítomného duše Nathanaelova se nevymkne. Sš. J. 35. — **co komu**. Vymknul si hák (tak říká lid o bolesti v krajině bederních obratlů, která povstává někdy náhle bez zřejmé příčiny, často však shybáním, zdviháním břemen a namáháním vůbec). Úpl. dom. lék. 33. Dr. Šel. Druzí opět lomcovali úšky, že mu obě téměř vymknuli (utrhli). Koll. I. 316. — **se kam.** Úhoř hladký vymyká se **na** palouk. U Žamb. Dbv. — **koho** = *zavříti před ním, nepustiti ho v dům*. Na Slov. On nás vymknul (= zamkl dům dříve, než jsme přišli, aussperren). Na Ostrav. Tč. Vz Vytknouti.

Vymknutí, n. = *výtka, vytknutí, vyvinutí, vyražení, vystoupení, vyhnutí*, die Verrenkung, Auslenkung; *podvrtnutí, strhnutí spěnačky* (u koní), *vytknutí zánožních kostí*, die Verstauchung. V. ruky, čéšky (Kniescheibe), kotníku. Šp. V. čelisti dolejší, kostí prstních. Ja. V. kloubu, vz S. N. V. čečele, Čs. lk. I. 95., ramene, II. 74., kosti pažní, I. 159., kloubu kyčelního, I. 15., víčka očního, III. 380., kosti hrudní, VII. 224., saně, VII. 97., čelisti, X. 123. atd. V. čočky, laxatio lentis. Schb.

Vymknutina, y, f., die Verrenkung, Verstauchung. Dch. V. = vymknutí údu. Pokrok 1883. č. 82. str. 4.

Vymknutý; *-ut, a, o*, verrenkt, verstaucht. V. trám, ausgekegelter Balken. Dch.

Vymlácení, n., die Ausdreschung.

Vymlácený; *-en, a, o*. V. obilí, ausgedroschenes Getreide, der Ausdrusch.

Výmladek, dku, m. = *výstřelek, výrostek* (co vedlé stromu z kořene vyrostlo), der Schössling. Sš. I. 140., Tč.

Vymladiti, vz Odmladiti.

Vymladnouti, vymladněti, jung werden, sich verjüngen. Na Ostrav.

Vymladnutí, n., die Verjüngung. Na Slov.

Vymladnutý; *-ut, a, o*. Panstvo hrnie sa do dvora, aj švagor Ryba so svojou v-tou žienkou. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 55. Vz Vymladnouti.

Vymlaskati, ausschnappern. — **co odkud jak**. Svině všecky pomyje z koryta až **na** dno v-ly. Na Ostrav. Tč.

Výmlat, u, m. = *co vymláceno*, der Ausdrusch, Erdrusch. Jg., Šp. Častá zdviž, v. bliž. Šd. Po žních sedlák zpívá, po výmlatu zívá. Pr. Výmlatek.

Výmlatek, tku, m. = *co vymláceno*, der Er-, Ausdrusch. Jg. Seznam výmlatku (mlatební), das Abdruschregister. J. tr. Vz Výmlat. — **V.** = *co se mlatcům od mlácení na zrně dává*, der Drescherlohn, wenn er in einem Quantum des Ausgedroschenen besteht, *mlatebné, měřičné*. J. tr. Nuž a cože budeš žiadať na výmlatek? Dbš. Sl. pov. II. 90.

Vymlatěný = *vymlácený*. Na Slov.

Vymlátiti, vymlať, mlátě (íc), il, cen, ení; *vymláceti*, el, en, ení; *vymlacovati* = *cepem vytlouci*, ausdreschen; *vybiti, vyhnati*, hinausprügeln; *zbíti*, ab-, aus-, durchprügeln, abdreschen. — **abs.** Požaté obilí skládáno bylo ve stohy, pak vyšlapáno nebo také vymláceno. Ddk. IV. 139. Děvečka vyšije (šitím vydělá), šohajek vymlátí, ach Bože rozbože, ti budú bohatí. Sš. P. 471. — **co**: posledy zboží (obilí). Mor. Tč. V. plný nadbyt. Půh. II. 599. V. zrno. Dbš. Sl. pov. III. 38. V. obilí. D., V. — **kde čím: na** poli mašinou (strojem), **ve** stodole cepy. Us. — **co, koho čím odkud**: Žižka římské kněžstvo cepy **z** Čech vymlátil. Pal. Cepy z něho duši vymlátil. Kn. — **jak**. Snopy **na** čisto v. Kn. poh. 610. Všecko obilí posvážeti a **do** čista v. Us. Šd. — **komu** = *vybiti mu*, abprügeln, durchprügeln, abbläuen. D., Brt. V. někomu (kůži). Tč. Jak ťa chytnu, tak ti vymlátím. Brt. Já ti vyplatím a ti vymlátím, až ti tvoje tvrdé kosti na prach rozmlátím. Čes. mor. ps. 226. — **co komu**. Švábům kůži vymlátil. Kká. Td. 122. — **komu jak čím**: **po** hřbetě pěstí. Us. Tč.

Výmlatný, ausgiebig beim Dreschen. V. obilí. Jg.

Vymlčeti, el, ení, bis zu Ende schweigen, durch Schweigen erlangen. — **abs.** Mlčel a vymlčel (mlče získal). Č. M. 78. — **co**. Nemoha ji (výmluvu) v. Skl. II. 73. — **jak dlouho.** Celý den v. Us. Tři hodiny vymlčel, ale potom pleskal jako voda, když ju zadrží. Na Ostrav. Tč. — **odkud**. Každé přísloví tajné věci k věci přirovnání a podobenství s sebou nese, toliko že se jedna z nich vymlčuje. Kom.

Vymleti, *vymlíti*, meli, mlel, en a et, ení a etí; *vymílati, vymlívati* = *mletím všecku mouku ze zrna vydobyti*, ausmahlen; *mletí skončiti*, ausmahlen, zu Ende o. fertig mahlen; *vybiti*, durchprügelu; *vymyti*, auswaschen, auswühlen. Jg. — **abs.** Již vymleli. — **co**: obilí. Us. Déšť vymlel cesty. D. Voda zem vymlela, Háj., břeh. Rk. Vymleti mouku, zu Ende mahlen. Tč. — **se**. A panstvo ako bolo prihrmelo, tak vymlelo sa to všetko (= tak odjeli, se vytratili). Na Slov. Dbš. VII. 43. — **se odkud**. Roh se **od** ouška vymlel. Vys. — **co čím**. Ty bys všecko rád hubou vymlel, durch das Mundwerk zu Wege bringen. Dch. — **co kde**. Čas vymílá mezery mezi vámi a chovancem. Kos. Ol. I. 176. — **komu** = *vybiti*, ab-, durchprügeln, durchbläuen. Hned každému vymlel. Us. Šd., Vck. — **komu, co jak**. V. obilí na hrubo, na tenko, grobes, feines Mehl mahlen. Us. Tč. V. někomu **na** hrubo, ne na tenko, aby na to pamatoval. Na Ostrav. Tč. Vymelu (vybiji) ti **po** své chuti. Er. P. 272.

Vymletí, n., das Ausmahlen; die Auswaschung. Us. Dch.

Digitized by Google

Vymletý, ausgemahlen, vermahlen. V. obilí. Us. — **V.**, vom Wasser ausgehöhlt, ausgewaschen. V. údolí. Štč. Zmp. 795., Nz. Vz Výmol. — **čím**: vodou, deštěm v. Us.

Vymlouvač = *vymlúvač*.

Vymlouvání, n. Vz Vymlúvání.

Vymlouvačný, *vymluvačný*, sich gern entschuldigend, rechtfertigend.

Vymlouvání, n., das Entschuldigen, Rechtfertigen.

Vymlouvati, vz Vymluviti.

Vymlsati, weg-, ausnaschen. — **co**. Ty musíš vše v. Us. Sd. — **co odkud**. Děti všecky cukrovinky z talíře vymlsaly. Us. Vz Vymlsiti.

Vymlsiti, il, en, ení = *vymlsati*. Mor. Sd., Šd. — **co komu**. Co najde, všecko vymlsí. Mor. Šd. Měli oni měch (pytel) ořechů, já sem jim jich vymlsil. Šš P. 610.

Výmluv, u, m. = *výminek, výměnek*, das Ausgedinge. Us. u Domažl. Nl., Němc. I. 238.

Výmluva, y, f. = *vymluvení*, die Aussprache, der Vortrag. Člověk libé výmluvy. Troj. — **V.** = *výmluvnosť*, die Beredsamkeit. Ž. wit. Deut. 2. V. Hospodinova rozplamenila jeho. Ž. wit. 104. 19. Duchovní čeští jali se (ve 13. věku) básně latinské obsahu náboženského v roucho české přiodívati užívajíce při tom nejen formy, ale, pokud stačila, i také výmluvy básnictví národního. Anth. I. 3. vyd. III. Výmluva či výmluvnosť tvá sladká. Hus. 44. V. činí veliké divy; Má v. nebuď tobě těžka (eloquentia mea non sit tibi gravis). BO. Znamenaj hlas mé v-vy. BO. Muž krásné v-my. GR. Byly-li by strany takové opatrnosti a výmluvy, tehdá budú moci samy (bez řečníka) osobně mluviti. Brikc. — **V.** = *výrok*, der Ausspruch. A on jemu toho neodepřel, než učinil jest v-vu takovú a řkúc k němu. NB. Tč. 11. — **V.** = *viny s sebe skládání*, die Ausrede, Entschuldigung, Ausflucht, der Vorwand, Behelf. V. spravedlivá, jalová; jalové v-vy užívati; jalovou v-u míti; v-u poraziti. V. V-ám místa nedati. Sych. Daleko pro v-u nechodí. Us. Každý hřích svou v-u má. Prov. Žaloba i výmluva rozepři majících, Anklage und Einrede. Kom. Kdož by koho zabil a měl toho jakou výmluvu. Vl. zř. 437. Hodná a obranná v. CJB. 385. Tato v. nemá podstaty, ist unbegründet; Kroucená, naprosto nepravá, planá. Us. Dch. Loupežníci majíce slova jejich za pouhé výmluvy jali jsou se všelikými mukami peníze na nich vynucovati; Jaromír jal se v-mi i omluvami sebe obhajovati; V-vu její, že k ničemu není zavázána, za lichou prohlásil. Ddk. II. 90., 255., IV. 268. (Tč.). To je obnošená v. U Žamb. Dbv. Však na tvé v-vě nic nenie a na mé také. Arch. V. 344. Čím jejich marné v-vy Pán smitati ráčí; Zákon přirozený měvše v-vy míti nemohou. BR. II. 116., 483. V. planá, jalová. Bart., Koule. A nic nemají v-vy, že sú jim o těch hřieších nekázali; Aby v-vy z neuměnie pro dlúhosť neměl; Aniž mají v-vy řkúce, že netbají, co duchovní činí; Protož nemají v-vy bohatci a bohaticě řkúce, že nechodil v té purpuře a v bissu; Ta dva hřiechy, pýcha a lakomstvie, máta mnoho výmluv přikrytých a chytrých. Hus I. 196., 313., 450., II. 239., 254. Kdo nerád dává, snadno v-vu najde. Pk. Lepší v. než hůl. U Litomš. Bda. U Kr. Hradce. Kšť. Lepší v. nežli psí hovno. U Rychn. Hsp. Dobrá v. člověka omlouvá. Us. Tč. V. jaká taká, jen když je platna. Us. Sd. Vz také Obrana a Rb. 274. Strany **přísloví** vz *Bíliti se, Bratr, Čert, Čistý, Díra, Drbati se, Lavice, Mydliti se, Odstěkati, Omlouvati se, Přikrývka, Řepa, Sítka, Špína, Trávníček, Útěk, Věník, Vozka, Vymluviti se, Záplata*. — **V.** = *výminka*, die Bedingung. Však s touto výmluvou, jakož jest sobě na smlouvách svatebních vymluvila. Schön. Také v tom trhu jest taková v. a vymienka, jestližeby . . . 1433. Nách. 65. Dále taková jest v. mezi námi, jestliže bych. Ib. Se všemi právy, v-kami. Ib. — Pulk., Martim. Však toho podrženi můžeme se vystříci v vami a zápisy opatrnými. Pal. Děj. III. 3. 174. Nenie-li žádných výmluv ve dskách v tom veně; Pakli jest co vymluveno a ve dskách v. stojí, to má tak držáno býti, jako dsky svědčie; Tak jakož přímiří mezi sebú máme s v-vú osm neděl napřed; S dobrú pamětí i s rozumnú v-vú učinil svój kšeft. Arch. II. 504., III. 19., IV. 351. (Šd.). — **V.** = *výminek, výměnek*, das Ausgedinge. Us. na Domažlicku. Němc. Cf. Výmluv.

Vymlúvač, e, m. = *řečník při soudě*, der Anwalt, Advokat. Vš. Jir. 7.

Vymlúvaní, n., das Ausreden. Bylo to nějakého v., da gabs ein Ausreden! Us. Dch. Daremné v. Mus. 1880. 257. Neprovedl toho, což se jest k svému v. provésti podvolil. NB. Tč. 76. Prodlenie a v. Kristovo viece ctnosti a zbožie jí dalo. Hus II. 97. Nepotřebné v. nemá žádné víry. Us. Tč. Slyš žalování, slyš též v. Mor. Tč.

Výmluvce, e, m. = *řečník*, der Redner, beredte Mann. — **V.**, der Entschuldiger. L. — **V.**, der Schiedsmann. Gl. 372.

Výmluvčí, ího, m. = *výmluvce, řečník*, der Vertheidiger, Advokat. V., NB. Tč. 151. Chce to ukázati těmi v-čími, že jsú to vyřkli. Půh. II. 184. Stůl překocený čině kletby v-čím (jako překotil stůl, tak ať padne rod Pelopův). Msn. Or. 65.

Vymluvení, n., das Ausreden, Ausdrücken, Aussprechen. Člověk hněv má v srdci, potom ukáže jej znamením a třetí v-ním rozumným neb vypsáním. Hus II. 286. — **V.**, das Herauslocken, die Entschuldigung.

Vymluvený; *-en, a, o*, ausgesprochen, entschuldigt. Měj mě v-na. BR. II. 257. a., Arch. V. 270., Hus II. 250.

Vymluvitel, e, m., der Aussprecher, Ausreder, Uiberreder, Entschuldiger. Jg.

Vymluvitelný, aussprechlich, entschuldbar, verantwortlich. Jg.

Vymluviti, il, en, ení; *vymlouvati, vymluvovati* = *vyříci, vysloviti*, aussprechen; *vše do konce pověděti*, ganz ausreden, heraussagen; *důkladně vysloviti*, ausdrücken, aussprechen, beschreiben; *mluvením způsobiti, aby něčeho nevěřil* n. *nečinil*, ausreden, aus dem Kopfe bringen, aus dem Sinne

Digitized by Google

reden; *mluvením vyvolati, vyvésti, vymoci, dostati*, herausreden, durch Reden herausbringen, herauslocken; *vymíniti sobě*, ausbedingen, vorbehalten; *vinu s někoho sníti*, entschuldigen; *vyláti*, ausschelten; **se** = *do syta namluviti se*, sich ausreden, genug reden; *očistiti se mluvením*, sich entschuldigen, sich rechtfertigen. Jg. — **abs**. A proto tak vymlúvají, že sami túž cestú běží a chtie mnoho obrokóv mieti. Hus I. 453. Když vymluví, vyjide s svými učedlníky. ZN. A všichni póhonové, kteříž se dějí k soudu zahájenému, ač to není vymluveno (ausdrücklich bestimmt), zavitíť jsú póhonové. CJB. 379. Toto jest vymluveno (durch einen Schiedsspruch entschieden), jestliže by se kterého z nás která pře dotýkala. Arch. II. 275., 278. Vymluviv (domluviv) sešel s kazatelny. Jg. — **co, koho**. Ledva to vymluvil (vyslovil). Us. Nemohu to vymluviti (vysloviti). Kom. V. koho = vinu s něho sníti. V. Vymluv mne. Us. Abych vymluvil (pověděl) všecky divy tvé. Ž. wit. 25. 7. Vymluvujiece chválu Hospodinovu. Ib. 77. 4. Komu přejeme, toho rádi vymlouváme. Kmp. Č. 156. Kázali mně otec, máti, ti mja budú vymlúvati; Jak ta slova vymluvili, v kamení se obrátili. Sš. P. 189., 775. (Tč.). Své výstupky vymlúváme. Us Tč. Vymlúval bych zlosť svú, ale nevím jako; Neposuď nikého, vymlúvej každého. Na Mor. Tč. Lečby toho našeho seznávače a správci nemoc aneb jiná hodná příčina vymlúvala. Arch. III. 253. Nevědomie každý hřiech, každú vinu vymlúvá. Vš. Jir. 384. Aniž ho vymluví ustanovenie lidské, jímž se přestupuje božie přikázánie; Velmě jest nemúdrý, ktož hřiech vymlúvá; Hřiechu obyčej nevymlúvá ani přirozenie; I kto by mohl vymluviti, neřku vypsati všecky psoty, co jich móž člověk v světě mieti. Hus I. 188., 228., 476., III. 110. (Tč.). — **co, se čím** (*na svou omluvu uváděti*). Něco slovy v. (vysloviti). Kom. V. se nevědomím, nevěděním, Knih. tovač., časem, Br., nepamětí. Er., J. tr. Kupec se vymlouval opozděním pošty. Ml. Kdež úředník svého pána vymlouvá a pánem svým sebe nevymlouvá, dobřeť jest. O. z D., Arch. II. 484. A tím aby se žádný v. nemohl. Zř. F. I. U. V. Avšak kteroukoliv příčinou z dotčených tří v. by se chtěl. Er. V. se nemocí. D., Mus. 1880. 254., Dač. I. 203. Ten v-vá se domácími péčemi; Čechové císařem se vymlouvají, že jeho nechtí opustiti. Pal. IV. 2. 154., V. 1. 148. (Šd.). Aby každý o tom věda neměl se čím v. 1525. V. se úmluvami; V-li se panem Oldřichem; V-val se potřebami kostelními, sjezdy s knížaty i rozličně jinak; Že smieš se tiem lidem vymlúvati. Arch. I. 151., II. 27., 228., IV. 145. (Šd.). A on jich (těch zlatých) **na** ní svú pěknú řečí vymluvil a vyprosil; Dávaje jí tu vinu, že by ona na jeho ženě pěknú řečí základ vymluvila. NB. Tč. 21., 223. Ani se druh druhem vymlouvaje; Jeden na druhého neukazuje ani sě druhým vymlúvaje. Listy z r. 1477., 1482. (Tč.). V. se zlou cestou. Žer. Záp. II. 102., Vš. 40., Tov. 93. Aby bezbožní ničímž se vymluviti nemohli. BR. II. 107. a. Rozkazem Kristovým se vymlouval. BR. II. 314. (Šd.). Mnohými chytrostmi kněží sě vymlouvají; Chceš-li tiem duovodem sě vymlúvati. Hus I. 396., 435. Boha nemožem ižádnú řečí vymluviti. Št. N. 106. *V. se něčím*, **lépe** *prý z čeho; ale obě vazby jsou dobré.* — **komu** = *vyláti*. Scip., Us. Správec šafáři notně vymluvil. Ml. Vymluvil mu, co se do něho vešlo. Dch. — **co komu odkud**: z hlavy (aby nevěřil, nečinil něco). Us. V. něco ze srdcí lidských. V. Vše jsem sestře vymluvil. Ml. Nedal si to v. Us. Nevymluviš si nic. Tkad. Já si to všelijak vymlouvám. Us. Němc. Něco si v. (vymíniti). Soud kn. opav. Vymluví imě tvé bratří mej. Ž. wit. 21. 23. — **koho, se odkud**: někoho z domu v. (vyvolati). Háj. Se z něčeho (vinu se sebe svalovati), Br., Solf., z vazby. Sych. Nemohu se z ničeho vymlouvati. Us. V. se z něčeho. Chč., Tkadl. II 26. Aby žádný z toho se nevymlúval; Aby nižádný proti té zápovědi učiniti nesměl a potom, jestliže by kdo jinak učinil, by *ničímž* z viny nemohl se vymluviti. Arch. IV. 442., V. 282. Adam vymlouval se z hřiechu; *Tiem dóvodem* v-vil by se Jidáš i kněžie z smrti Kristovy. Hus. I. 199., 215., II. 433. a j. (Tč.). — **se**. V. samého se. V. Jen se pořád nevymlouvej a pojeď s námi. Us. Šd. Vymlouvá se každý, ktož viece zemské než nebeské věci miluje; Ale ona se jako vymlouvá řkúc. Hus II. 253., III. 60. Nadarmo čert svou mateř bil, že se neuměla vymluviti. Kom., D. Vymlouvá se, an ho ještě neviní. Vz Ničema, Výmluva. Č., Lb. — **co od koho** = *vylákati*. — **co na kom (jak)**. V-vil na hospodáři mój list. Půh. brn. 1406. Vymluvil na ní peníze *pěknou řečí*. NB. Tč. 21., 223. Tu on na něm v-vil list *mým slovem*. V-vil na mém úředníku nadbyt, půlpata hř. gr. platu. Půh. I. 241., II. 286., 418., 542. Na někom hřiechy vymlouvati. Chč. 377. Aby, což mohú, na lidech vymluvili. Hus II. 67. Na jalové krávě tele by vymluvil. D., Č. Vymluvil by prase na svini. D., Č. — **koho, se od čeho**. Od smrti řečník se nevymluví. Rad. zv. Já jich neumiem vymluviti od hřiechu; Od toho morděřstvie vymlúvá se sv. Petr řka; Netoliko hřiešníky k sobě volá, ale jim káže, s nimi jie a je od utrhačóv jich vymlúvá. Hus I. 101., 232., 260. (Tč.). Od smrti se vymluvil. GR. — **co (se) jak**. V-vil jsem se **za** slušnými příčinami. Žer. Vz předcházející věty. V. něco **na** někom krásnými řečmi a sliby. Chč. 448. Sám se udává, kdo se bez potřeby vymlouvá. Us. Šd. To široce vymlouval. Pal. Děj. IV. 2. 270. V-vil **na** mé ženě hřebíky bez mé vuole. NB. Tč. 121. — **koho kam: na** lov. Háj. Kochan mladé kníže **pod** způsobem myslivosti **do** lesa vymluvil (vylákal). V. — **(za koho) kde**. Dále každý, tak pohnaný jako původ, sám za se vymlouvej aneb vymlouvati můž **před** soudem buď žena nebo muž. Vš. Přec právem tyto příčiny každého vymlouvají. Kol. 11. Výmienka **mezi** stranami byla vymluvena. NB. Tč. 213. Ktož je před Bohem vymluví **od** svatokupectví (biskupy); Eva na hada hřiech

Digitized by Google

počítala, když se před Bohem vymlůvala. Hus I. 415., II. 433. — **skrze co.** Aby skrze to nemohl se žádný člověk v., který.. Hus III. 305. Ač obviněný nestál by v čas uložený, aniž by hodně vymluven (omluven) byl skrze někoho. CJB. 383. — **koho v čem.** Také mistra Václava v tom sú vymlúvali. List z r. 1532. (Mus. 1880. 499.). — **se na koho** (*= vinu na něho sváděti*). Us. Na žádného se nevymlouvej. Šd. — **koho ke komu.** Polský Boleslav vymluviv ho k sobě dal ho oslepiti. Bs. — **s adv.:** To se tvrdě, měkce, krátce, dlouze vymlouvá (vyslovuje). L. Pořádně v. Jel.

Vymluvitý = *vyvaditelný*, entschuldigbar.

Výmluvka, y, f. = *výmluva*. L.

Výmluvně, beredt. Aqu. Velmi v. líčil bezpraví to. Ddk. IV. 61. Ta věc výmluvněji hovoří než... Dch.

Výmluvné, ého, n. = *výminka*, die Ausnahme, das Ausgeding. Puchm.

Výmluvník, a, m. = *řečník*. Rad. zv. 150. Vz Výmluvce.

Výmluvnosť, i, f. = *vyslovování*, die Aussprache. V-stí jest obdařen (nabyl opět řeči). Br. — **V.** = *umění dobrého, krásného mluvení, krasomluvnosť*, eloquentia, die Beredsamkeit, Wohlredenheit, Redekunst. V. = způsobnosť o každé věci dobře t. zákonům výmluvnosti přiměřeně mluviti nebo psáti. Blř. V-nosť jest vlastnosť řečníka buď přirozená aneb uměle nabytá, která mocí a důrazem slova dovede posluchače přesvědčiti a pohnouti. S. N. Bohyně v-i; K v-sti někoho vycvičiti. V. Muž jasné a opatrné v-i. Troj. V-stí dštil. Kom. V. ohnivá, Br., ušlechtilá, Háj., plná a dokonalá, Jel., svobodná, krásná, Háj., kazatelská. Mus. 1880. 468 Kolikrát se v. tvá s poctivostí potkala? Jir. Ves. čt. 382. V. jest nebezpečnější zbraň než dýka. Arbes. Tak v-stí a neumořitelnou klidností mysli nade všecky vynikal; Různé tyto zájmy vnukly s dostatek v-sti přátelům Soběslavovým. Ddk. II. 390., IV. 16. V-stí něčí srdce obměkčiti. Ib. II. 466. V. činí řečníka. Jel. Řečník k v-sti řeč cvičí. Kom. Kde celý svět mužů vší v-stí nesved' ničeho, tam ženská zvítězila laskavosť. Shakesp. Tč. Přidajme jim v. písma svatého. Hus III. 99. Kdo má mnoho v-sti, ten je bez múdrosti; V. obyčejně od pravdy se dálí. Na Mor. Tč. Hlad v-sti učí. Hkš. V. v nešlechetném člověku jest rovně jako jed v zlatém koflíku. Pr., Rb. V. bez rozšafnosti a upřímnosti nic jinač není než jako oheň v rukou dítěte aneb meč dobytý v ruce člověka nesmyslného. Rb. — **V.** = *výpověď*, der Ausspruch. V-sti Hospodinovy jsou čisté. BR. II. 147. a.

Výmluvný = *kdo o něčem dobře, pěkně a ozdobně mluviti umí*, beredt, wohlredend, beredsam. Výmluvná řeč, výmluvný muž, Troj., žena. Brikc. Častokrát svú pravdu jedna strana řečí podobnou a výmluvnou předе pány vyvede. O. z D. Paní moudrá a výmluvná; Pilný náš a v. zpravodaj, kronikář Kozma; V-nými slovy od podniknutí jejich je odvrátil; V-ný to obraz činnosti s pravé cesty zbloudilé. Ddk. II. 328., 468., III. 96., V. 282. (Tč.). Důmyslné a v-né velebení nejvyšší autority církve svaté. Pal. Děj. III. 3. 71. *Strany* **přísloví** *vz: Čert, Efeta, Kámen, Mluviti, Plach, Uměti* (s inft.), *Vozka, Vyhádati* (co na kom), *Vymluviti* (co na kom). — **kde: při** pivě. Jv. V. v kázání. Hus III. 45. — **proti čemu.** Tito jsú v-ní proti pravdě, učení ku křivdě. Hus I. 256. — **čím:** jazykem. Martim. — **V.** = *vymluvený, omluvený*, entschuldigt. Výmluvna učiniti sebe n. jiného. V. Lečby jej zašla která příčina, kteráž podlé práva výmluvna činí (rechtfertigt). Z. D. opav. Ktož pohnán jsa a za nemocna nebo ven z země jest položen a k póhonu nebo k žalobě nestojí a po malé chvíli se při svědčení nebo před soudem okáže, ten v zmatek ničímž nevýmluvný upadá. Vš. Jir. 428. — **V.** *pokrm*, rationalis esca, ἄρτος λογικός = manna, která svědčila o dobrotě a lásce boží. Desolda. — **V.** = *vyslovitelný*, aussprechbar, ausdrückbar.

Vymlzati, aussaugen. — **co:** mlzek. Vz Mlzati. Mor. Šd.

Vymňačkati = *vymačkati*. Mor. Šd.

Vymňadliti = *vymědliti*, zum zweitenmale brechen, ausriffeln. — **co:** konopě, len. Mor. Šd.

Vymňágati = *vymačkati*. Mor. Šd.

Vymnati, vymnám a vymnu = *nalévati, výmě plné mléka dostávati*, Euter bekommen, eutern. Us. Tč. Kráva vymne. Puchm. — **V (se),** sich mit weissem Nebel überziehen. Jak hory vymnajú, bude pršeť. Sr. Vymnati. Na Ostrav. Tč. Háj vymná. U Poděbr. Fr.

Vymnišiti, il, en, ení, entmönchen. Jg.

Vymňoukati, *vymňouknouti*, kl, utí = *mňoukáním něčeho dostci*, ausmiauen. — *Vymňouknouti něco = špatně provésti, skaziti*, schlecht durchführen, dumm anstellen. Ten to vymňoukl! Us. Dch., Kšť.

Vymnouti, ul, ut, utí: *vymínati = mna vymačkati*, aus-, herausreiben; *vyčistiti*, durchs Reiben reinigen. — **co:** zrna, své ruce. D. Počechu vymínati klasy. ZN. V. šev, ausrippeln. — **co odkud.** Uschlé bláto ze šatstva v. V. zrna z klasů, bláto ze šatů. — **si co.** Vstanu, jak jen si oči vymnu. Us. — **co čím:** šat rukou. — **co kdy.** Učedlníci klasy v sobotu vytrhali a vymínali. BR. II. 52 b.

Vymnožiti, il, en, ení, *vymnožovati*, aussäen. — **co kam kdy.** Letos jsem víc obilí do role vymnožil, než jsem dostal (= sklidil). Na Ostrav. Tč.

Vymný = *mající veliké výmě* (o krávě, když se má oteliti), grosseuterig. Kráva je vymná. Mor. Šd.

Vymoci, v obec. mluvě: *vymocti*, mohu atd., vz Moci, vymoz, moha (ouc), mohl, žen, ení, *vymáhati = svou mocí dobyti, způsobiti*, be-, er-, auswirken; *požadovati*, zu Wege bringen, erzwingen, erpressen; **se** = *vysvoboditi se*, sich befreien. Jg. — **co:** dluhy (na kom) vymáhati. Zlob. Žilina ma (= mne) vymohla (přemohla) a Uherská nemohla. Sl. ps. Tč. Podniknutí takové vymáhalo napnutí všelikých sil; Vymohli papežské vyšetřování proti němu. Ddk. II. 156., III. 48. (Tč.). Poslušnosť netoliko podrobení rozumu, nébrž i podrobení vůle vymáhá. Šš. Sk. 71.

(Hý.). Dáme-li tomu místo, jakž to pravda vymáhá. Šf. I. 448. Ten nic nevymůže, je sám rád, když dýchá. Dch. V. někomu plat. J. tr. Partie četiva, které vymáhají zralejší úsudek. KB. V. — **čeho.** To by zvláštního spisu vymáhalo (požadovalo). Mus. Jednak příběh ten obšírného výkladu vymáhá; Rozličný účel rozličného vypravování vymáhá; Otázky tyto veškery jistých a místných odpovědí vymáhaly; Zákon dokonalého vyplnění předpisů svých vymáhá; To však vymáhá snahy lidské a lidského úsilí. Šš. L. 81., Sk. 278., I. 155., II. 35., 111. (Hý.). Návratu ale i knížectví vymohl. Ddk. III. 96. Potřeba toho vymáhá; Hájení provincií těch velikých obětí na lidech a na penězích vymáhala. Šb. Dj. II. 40., 107. Ant práva tak vymáháš, budiž jist, máš práva dostať víc než sobě žádáš. Shakesp. Tč. — **co, čeho čím:** pohrůžkami. Berg. V. ze země dobré úrody hnojením. Us. Tč. Odpolu hrozbami, odpolu rozkazy vymohl na nich uznání léna; Soběslav násilím sobě návratu do otčiny vymoci chtěl. Ddk. III. 78., 113. (Tč.). — **co, čeho komu kde.** V té straně sobě ovšem židé některé úcty vymáhali; Ana milost boží v člověku spolupůsobení jeho vlastního vymáhá. Šš. I. 108., II. 24. (Hý.). Panství si vymoci. Dch. Věcí obtíž, která vymáhá sobě věcí obětnosť a rozhodnější sebezapření, vnadila více muže svatého; Vymáhali Šebířovi hodnosť arcibiskupskou; Gotšalk vymohl mu smíření; Otakar byl by si rád vymohl léno na země nově nabyté. Ddk. II. 47., 138., III. 267., VI. 5. Já mu bydlení vymohla zde. Koll. I. 257. Krátká řeč a pěkné slovo vymůže u pánů mnoho. Prov. Bž. On ti to u pána vymůže. Us. Svých svobod u dvora si vymáhati. Zlob. — **čeho, co na kom (kdy):** peníze. Berg. Vymohli na něm, že syna vydědil. Sych. Nelze na něm vymoci, aby to učinil. Sych. Dále vymohl na něm ještě *během* téhož roku onomu klášteru na Eugenovi bullu ochrannou; Strana klerikalní dovedla vymoci toho na papeži. Ddk. III. 125., V. 272. (Tč.). Vymáhali toho na králi. Pal. Děj. IV. 2. 282. — **co, čeho jak.** V. něčeho *násilím, mocí.* Us. S přísností vymáhal Vladislav na členech čeledi své dokonalého poslušenství; *Tímto způsobem* vymohl posvěcení nového biskupa. Ddk. II. 459., IV. 37. — **co pro koho.** Pro Kunráta vymohl výslužné 300 hř. stříbra. Ddk. V. 259. — **co, čeho proč.** Jaromír vymohl k přímluvě legatů papežských známé císařské listině o jednotě obou dioecesí papežského stvzení. Ddk. II. 317. Sláva vniterná pro vyjevení svoje vněšné vymáhá spolu takových okoličností, které... Šš. I. 89. (Hý.). — **kdy.** I vymohl jim 1. ledna r. 1092. slyšení u císaře. Ddk. II. 336. Považovali vše, co národ za posledních 18 let vymáhal, za pouhé poblouzení. Pal. Děj. III. 3. 274. — **co, čeho, koho, se odkud.** V. se z vojny. Er. P. 442. Ona má peníze, z vojny mne vymůže. Čes. mor. ps. 228. Ale pomčeno Bohu, azdaj i z pekla vymôžem sa. Dbš. Sl. pov. II. 15. Od někoho něco v. Us. Šd. Uznání to vymáhá pokoru se strany lidstva a dokonalé se řádům syna božího podrobování. Šš. J. 89. Sv. Jakob vymáhá od pohanokřesťanů, aby... Šš. Sk. 181. (Hý.). Ze země obilí v. Vaň. Někoho z vyhnanství, Sych., z bídy, Šm., se z nesnází v. Plác. — **se k čemu.** Zlato chudým dávající k věčnému životu se vymáhala. Ob. pan.

Vymocniti = *vymoci.* Scip., Ob. pan. 267.

Vymocovati = *moci vybiti, vylámati,* mit Gewalt sprengen, ausbrechen, erbrechen. — **co:** bránu. L.

Výmoček, čku, m., das Infusionsthierchen. L.

Vymočení, n., die Auswässerung, Durchnässung, Einweichung.

Vymočený; *-en, a, o,* ausgewässert, durchnässt, eingeweicht. V. kůže, gewässert. Šp. To maso je celé vymočené; V. konopě. Šd. Už je celá vymočená (= slabá). Mor. Šd.

Vymočiny, pl., f., das Auswässerungswasser.

Vymočiti, moč, il, en, ení, *vymáčeti,* ejí, el, en, ení; *vymočať* (na Ostrav.); *vymočovati, vymočívati, vymáčívati,* aus-, durchwässern, erweichen, ausweichen (im Wasser), ausbeizen. — **co:** tresku, sůl, kůži (močením vyčistiti; vyměkčiti). Us. — **co čím:** rány vlažnou vodou vymáčeti. Us. Šd. V. kávu houskou, omáčku chlebem *(máčením vyprázdniti,* austunken). Us. — **se kde.** Maso ve vodě se vymočilo (vyměkčilo se). Us. Bolavý prst ve vodě v. Us. Šd. — **se kam.** Dítě se do postele vymočilo (vyscalo se, pissen). Us. Jg.

Výmočky, ů, pl., m. = *zbytky močení,* das Auswässerungswasser, die Macerations-, Macerirungsrückstände. Šp.

Vymodelovati, ausmodelliren. — **co.** Us.

Vymoděný; *-ěn, a, o,* aufgeputzt. Us.

Vymoditi, il, ěn, ění, nach der Mode herrichten. — **co jak.** Us. Zkr.

Vymodlení, n., die Erbittung.

Vymodlený; *-en, a, o,* erbeten. V. zdraví, útěcha.

Vymodliti, il, en, ení, erbitten, erbeten, erflehen. — **co komu** (modlením vyžádati). Kom. Jsem-li z počtu zatracenců, co si vymodlím? BR. II. 114. a. Synovia s matkou putujú a vymodlia otcovi zdravia. Dbš. Pov. VI. 63. Vz Vyklaněti. — **co na kom, od koho.** L. — **se co:** knihu (modle se ji přečísti). D. Aby se tu modlitbu vymodlil, tři dušičky vysvobodil. Sš. P. 741. — **se co za koho.** V. se otčenáš za své rodiče. Us. Tč. — **se z čeho,** durchs Beten einer Sache los werden. Vymodlil se z nemoci. Sd., Šd., Dch., Kn. poh. 719.

Vymodralý, blau geworden. Us. Pl.

Vymodrati (se), blau werden. — **kde.** Červená kvítka na slunci vymodrají. — **se.** Nebe se vymodralo. Us. Tč.

Vymodřiti, il, en, ení, blau machen o. färben. — **co.** Už nemám modrého (modřičky), všecko jsme vymodřily. Us. Šd.

Výmoh, u, m. = *exekuce,* die Exekution. Zlob.

Vymohu, vz Vymoci.

Výmok, u, m., diffusio. Čs. lk.

Vymokati, vz Vymoknouti.

Digitized by Google

Vymoklina, y, f. = *mokré místo*, eine nasse, nicht bewachsene Stelle im Getreidefelde. Us. Tč. — V — *vymoklé seno, tráva* atd. Us. Šd. Vz Vymoklý.

Vymoklý, nass, durchweicht, ausgewässert. V. seno, tráva, místo na poli, vz Vymoklina. Šd. V. tarasy klesají (sesouvají se). Us. Tč. V-á místa v kobzolích zarostají žabincem. Us. Tč.

Vymoknouti, knul a kl, utí; *vymokati*, *vymokávati* = *vymočiti se*, auswässern, ausgewässert werden, ganz durchweichen, durchgeweicht werden; *vytéci*, ausfliessen. — **abs.** Obilí vymoklo (deštěm vyhynulo). Us. Šd. — **kde od čeho**. V-klo obilí **na** poli od mnoha dešťů. V. — **(komu) odkud**. Ostrosť z nosu a očí mu vymoká. Tabl. diet. Čistý med z ní (z lípy) hojně vymoká. Koll. I. 220. — **kdy odkud**. Stěna v zimě vymokla; Šťáva z jara ze stromů vymoká. Us. Tč. Země po dešti už vymokla (promokla), už můžeš orati. Us. Tč.

Vymoknutý = *vymoklý*.

Vymokřiti, il, en, ení, *vymokřovati*, durchnässen. — **co**. Ta voda louky již dosť vymokřila. Us. Tč.

Výmol, u, m. = *místo vodou vymleté, rokle*, eine ausgewaschene Stelle, ausgespülte Vertiefung, der Kolk. Jg., Nz. V. řečiště. Bibl. Navrátichu sé vody u výmol svój; Řiečný v. BO. Čerta kdyby zabil a někam zakopal do výmola, to by mu dobře udělal. Slez. Šd. Jámy a výmolové. Kom. V. potoku. Br. Do v-u padnouti. Br. — **V.** = *řečiště*, das Flussbeet, zastr. Veškeη lid po suchém výmole (alveus) převedl. BO. Zdvihnu dvanádcte kamenóv z prostřed výmola jordanového (alveus). BO. — **V.** = *země vodou vymletá a odnesená*, weggeschwemmte Erde. Aqu.

Výmola, y, f. = *výmol*. Plk., Phld. III. 3. 279.

Výmolek, lku, m. = *co vymletím odpadlo*, ku př. kámen, das Ausgeschwemmte. Zlob.

Vymoliti, il, en, ení = *vymleti*, ausreiben. Kinský.

Výmor, u, m. = *vymření*, das Aussterben. Už jsou určeni na výmor. Vz Vymření. Šd.

Vymoření, n., die Entkräftung, Abmagerung, Abtödtung. — **V.**, die Ausbeitzung.

Vymořený; *-en, a, o*, abgemagert, entkräftet, abgetödtet, abgehärmt. Už je celý v-ný. Us. Šd. — **čím**. Vinice révokazem v-ná. KP. V. 170. Je hladem celý v-ný. Us. Šd.

Vymoresniti, il, ěn, ění = *vymrskati*, durchpeitschen. U Příbora. Mtl.

Vymořiti, il, en, ení; *vymořovati* = *mořením vyhladiti, vysíliti*, aushungern, entkräften, abtödten, ausmergeln, abbeitzen. — **co, koho**. Nemoc ho vymořila. D. Mořilo mě to dlouho a jak mě ta žírka vymořila, usnul jsem. Us. Tč. V. kůže, ab-, ausbeitzen. — **koho čím:** hladem. V.

Vymostiti, il, ěn, ění, *vymostovati* = *mostem pokrýti*, bebrücken. — **co (čím):** cestu (vydlážditi). 1574. Č. Bahnivá místa hatěmi v. Um. les.

Vymotati, *vymotávati* = *zmotané vyplésti*, herauswinden, -haspeln, auswirren, herauswickeln. — **co komu**. Kdobykolivěk komu mezníky vymotal (= vytrhal), anebo přesekal anebo je jinam přesadil. Zř. F. I. E. XXI. — **se**. Kady se já, moja milá, kady vymotám? Vymotaj se, kady chceš. Sš. P. 367. Kterak sa ti, má děvečko, kterak sa ti vymotám? Vymotaj sa, kady chceš. Čes. mor. ps. 92. — **co, se odkud**. Nemůže se z dluhů v. Us. Šd. V. se z křoví, z koudele. Us. Šd. V-tal se z peřiny. Er. Sl. čít. 22. Z lesa sa voliako vymotal a přišol na širokú pustatinu. Dbš. Sl. pov. I. 254. Niť ztracenou z klubka v. Us. Tč.

Vymotoliti, il, en, ení, *vymotolovati* = *vymotati*. U Uher. Hrad. Tč.

Vymoučiti, il, en, ení, vom Mehlstaube reinigen. — **co**: ošitku (moukou posypati, mit Mehl bestreuen; 2. od mouky vyčistiti). Us.

Vymoudřeti, ejí, el, ení, zu klug werden. — **čím:** škodou. Us.

Vymouňati něco = *najíti, vyhledati*, ausfindig machen. U Přerova. Bkř.

Vymoutiti, il, cen, ení, aus dem Trüben herausholen; sehr trüb machen. Jg.

Vymozoliti, il, en, ení = *pracně nabyti*, schwer erwerben. — **si co.** Nemá nic, jenom co si vymozolí. Us. Šd. — **si co jak**: těžkou prací. Us.

Vymožení, n. = *vydobytí, vyjednání*, die Erwirkung, Einbringung, Verschaffung. D. V. pokuty. Trest zák.

Vymoženosť, i, f., die Errungenschaft. Šm.

Vymožený; *-en, a, o*, erlangt, erworben. Vratislav setrval na odvádění poplatku polského od Břetislava v-ho. Ddk. II. 232.

Vymožitelný = *co vymoci lze*, einbringlich. Nevymožitelná pokuta. Us.

Výmožník, a, m., der Wiedererwerber. Na Slov.

Výmožný, wiedererwerblich. Bern.

Vymračiti, il, en, ení, aufheitern. — **abs.** Sem tam jest vymračíno. Us. Tč. — **co.** Čelo své vymračil a usmívá se. Us. Tč. — **se z čeho**. Nebe se v-lo z oblakův. Us. Tč.

Vymramořiti, il, en, ení = *na způsob mramoru učiniti*, ausmarmoriren. — **co:** jarmaru, dvéře. Jg.

Vymraziti, il, žen, ení; *vymrazovati*, ausfrieren lassen. — **co komu**. Ten střep jsem těm ptákům již dvakrát vymrazovala (teplem led s něho odstranila). Puchm. — **se.** Ti se v-li (= vymrzli)! U Kr. Hrad. Kšť. — **koho**, durchfrieren. Byl jsem dlouho venku, zima mě v-la. Us. Tč. — **se. Jak se trnky** v-zí, potom teprv jsou dobry. Us. Tč.

Vymraznutý; *-ut, a, o* = *vymrzlý*, aus-, durchgefroren. Letos je ščudlek v. Slez. Šd.

Výmrda, y, f. = *rozstrouhaný křen s octem jako omáčka k masu*, Kren mit Essig. Maso s v-dou. Us.

Vymrdati, ausmergeln (durch fleischliche Beiwohnung). Ten člověk je už všecek vymrdaný. Us. — **co kde**. Už svůj mozek při ženských v-dal. Us. Tč. — **se**, den Beischlaf beendigen. Us.

Vymřelosť, i, f. Dáti někoho na v. (na vymření), auf den Sterbeetat setzen. Us. Dch. Vz Výmor, Vymření.

Vymřelý, ausgestorben. — **komu.** Každá láska jest už suchá v tomto životě mi v-lém. Koll. I. 203. V. národ. Us.

Vymření, n., das Aussterben, die Erlöschung. Po v. mužského pohlaví. Jest tam jako po v. Pk. Až do v. toho rodu. Šm. V tom klašteře jsou na v. Vz Vymřelosť. Ulice jsou prázdny jako po v. Us. Šd. V případě v. jeho rodu po meči celý jeho rodinný majetek měl klášteru připadnouti. Ddk. IV. 204.

Vymřený; *-en, a, o.* Býti na v-né; dáti někoho na vymřenou, auf den Sterbeetat setzen. Vz Vymření, Vymřelosť. Dch.

Vymřetí, n. V. rodu, *lépe*: vymření. Jg.

Vymřetý = *vymřelý.* Jde po izbách, všetko v-to. Na Slov. Dbš. Pov. IV. 66.

Vymřežkovati = *mřežkami vyšívati.* Us. Šd.

Vymřežovati = *mřížemi opatřiti*, vergittern. — **co**: chodbu. Us.

Vymrgati = *vymrkati*, auszwinkern. — **co.** Máš-li mušku v očích, mrgej očima, až ju vymrgáš. Na Ostrav. Tč.

Vymrholiti se, sich ausnieseln, sich aussiefern. Mrholí ze mhly, jak se vymrholí, bude všecko jako porušené. Us. Tč. Už se v-lo, bude zase pěkný čas. Us. Šd., Msk.

Vymřihlad, a, m. To je celý v. Mt. S. I. 96.

Vymříti (u Opavy *vymřeť*), mru, mři, el, ení; *vymírati* = *vyprázněnu býti*, aussterben; *mřením se skončiti*, aussterben, erlöschen, *zhubeněti*, vor Hunger mager werden, ausgehungert werden. — **abs.** Město v-elo. Us. Ten rod vymřel. Všichni vymřeli (pomřeli); oheň nechám v. D. — **čím**: hladem (vymříti a vymříti se). V. — **kým.** Tímto potomkem vymře už celý rod. Us. Tč. Jím co posledním mužským potomkem rod knížat českých vymřel; Dépoltův rod vymřel teprve 1241. Boleslavem. Ddk. II. 179., IV. 115. (Tč.). — **čemu**: plesu i hoři; Dávno jsem hoři vymřel. Us. Dch. — **jak.** Rodové sašti byli jsou **po** meči vymřeli. Ddk. II. 392. — **kdy.** Rod Batorův v 17. století vymřel; Jeho rod *počátkem* 13. věku v-řel. Ddk. II. 220., 431., 432. (Tč.).

Vymrkati, *vymrknouti*, ausblinzeln. Vz Vymrgati. — **na koho.** Vymrkl naň. — **kde.** Oheň **v** kamnech vymrkl = vyhasl. Us. — **se.** Puchm.

Vymrniti, il, ěn, ění. — **komu** (metlou ho trestati, mit Ruthen strafen). Rk.

Výmrsk, u, m. = *vymrsknutí*, *vyhození*, das Aus-, Aufschnellen; *vymrskání*, das Auspeitschen. Zlob. V. dostati. Us. Dch.

Vymrskání, n., die Aus-, Durchpeitschung. — **V.** půdy, země, die Aussaugung, Bodenmüdigkeit. Šp.

Vymrskaný; *-án, a, o*, aus-, durchgepeitscht, abgeprügelt. — **čím**: metlou. — **V.** půda, země, erschöpft, ausgenützt.

Vymrskati, *vymrsknouti*, skl, ut, utí; *vymrskávati*, *vymrštiti*, il, ěn, ění; *vymršťovati* = *vyšlehati*, auspeitschen, ausstäuben; *vybiti*, *vyhoditi*, ausschlagen, ausschmeissen, ausschnellen; *vzhůru vyhazovati*, in die Höhe werfen, sprengen, aufschnellen. — **koho** n. **komu** = *metlami n. bičem vyšlehati.* V. — **co**: nohu. Hora vymršťuje oheň. D. V. předloktí, armschnellen, kolena, knieschnellen. Čsk. Vymrštiti lišku. Vz Vymršťování. Mocně vymrskal kněží lakomú řka jim. Hus I. 300. V. pole (vysíliti). Us. — **odkud**: někoho **z** města, D., ze sedla (vyhoditi), Us., z dědictví. Šm. V jezero z břehů. Nrd. Bed. 16. Pán Ježíš lichevníky z chrámu vymrskal; Vymrskávaje z chrámu svatokupce. Hus I. 214., II. 259. (Tč.). V. koho z cesty. Dch. Otěži z rukou se mu vymrskly. Lpř. J. Děj. I. 20. — **co (komu) čím**: si oko větví. Pulk. Sobě žílu náhlým skokem, D., sobě ruku. Šm. Vymrštila se mu žíla. Mor. Šd. V. někomu bičem. Us. Tč. Brzo-li mně ven nepůjdeš, vymrskána prutem budeš. Sš. P. 14. Byl tam, co by kočce vymrskal (= krátce). U Příbramě. Šmk. — **se.** Zpruha se vymrštila. Us. Ryba se vymršťuje **z** vody. Us. Ten se vymrskl (vyfintil). Us. Víčko u pouzdra se vymrštilo. Us. Šp. — **co, se kam.** Vymrštil sa hore do povetria. Dbš. Sl. pov. III. 37. Na koňa se vymrštíš a hajda. Lipa III. 55. Vymrštil sem ho **za** dvéře. Us. Tč. Vymršťují-li se ryby často **nad** vodu, bude déšť. Us. Tč. Vymrštil se **přes** plot. Kká. Td. 84. Vymrskán byl **v** témdni Prušák **za** hranice. Ib. 200. Had **do** výšky se vymrštil. Západka vymrští se do výšky. NA. IV. 120. Losos vymrští se přes mříž. NA. IV. 121. — **kým.** Vymrskl sebou vysoko. Us. — **kde.** Vymrskal mu **na** dvoře, **v** kuchyni atd. Us. Mléko v té kávě bylo až příliš vymrskáno. U Rychn. Ntk.

Vymršení, n., die Entkräftung, Aussaugung. V. pole. Us.

Vymršený; *-én, a, o*, entkräftet, ausgesogen. V pole častým sázením cukrovky.

Vymršiti, il, en, ení, *vymršovati* = *jako mrchu vyhublým učiniti*, *zkaziti*, wie ein Schindluder mager machen, entkräften, aussaugen. — **co čím**: pole nehnojením, špatným hospodařením, častým pěstováním téhož druhu obilí atd. U Dobrušky a j. Vk.

Vymrštění, n., das Hinauf-, Hinauswerfen.

Vymrštěný; *-én, a, o*, hinaus-, hinaufgeworfen, emporgeschnellt, herausgeschnellt. Má v-nou žílu. Us. Šd. V. jedle (= vyrostlá, aufgeschossen) Kom. — **odkud**: **ze** saní. Us. Dch. — **kam: do** výšky. Us. Dch.

Vymrštilka, y, f., elaterium, die Schnellgurke, rostl. V. srdčitá, e. carthaginiense. Vz Rstp. 623.

Vymrštitelný, aus-, aufschwingbar. Krok. I. b. 76. V. jazyk.

Vymrštiti, vz Vymrskati.

Vymrštivý = *který vymršťuje*, aufschwingend.

Vymršťování, n. V. lišky = vyhazování jí na úzkých plachtách do výšky, das Fuchsprellen. Šp.

Vymrtviti, il, en, ení, *vymrtvovati* = *vyslabiti*, aussaugen (im Felde). — **co čím**: pole jetelem. Us. Dch.

Vymru, vz Vymříti.

Digitized by Google

Vymručeti, el, ení, *vymručovati* = *vyžebroniti.* — **co na kom.** Us. u Kr. Hradce. Kšť.

Vymrviti, il, en, ení = *vyhnojiti*, ausdüngen. — **co:** pole. Vaň. — V., zur Gewinnung des Düngers ausstreuen. — **co kam:** slámu **pod** krávy. Us. Tč.

Vymrzati, vz Vymrznouti.

Vymrzlý, aus-, durchgefroren. D. V-zlá země, kůže, voda. Šp.

Vymrznouti, zl, utí; *vymrzati*, aus-, durchfrieren, abfrieren. — **abs.** Vymrzlo štěpí, réví (mrazem zahynulo). V. Vynes báby v. na mráz. Mor. Šd. Když zem vymrzne, bude silnější. Us. Tč. — **čím:** zem zimou vymrzla. Us. — **kdy. Při** tuhé zimě ptáci vymrzli. — **kde.** Stromy v zahradách v-zly. Us. Tč. Vody **na** potocích vymrzly. Let. 213.

Vymrznutí, n., die Ausfrierung. Bern.

Vymrznutý = *vymrzlý.* Bern.

Vymsta, y, f. = *pomsta*, die Rache. Kom.

Vymstění, n., die Rache.

Vymstěný; *-ěn, a, o* = *pomstěný.*

Vymstíti se, il, stěn a štěn, ění; *vymstívati se* = *pomstíti se cele* sich zur Genüge rächen. V. — **abs.** On se rád vymstívá. Šd. — **čeho:** křivdy, Záv., křivd a urážek. Kom. V. se krveprolití na Tatařích učiněného. Pcht. — Plác. — **co, čeho na kom.** Zavazuji se, že se toho skutku na vás vymstívati nechci. Štelc. V. smrť bratrovu na vrahovi. Us. Tč. Hříchy v mladosti dočiněné na stáří se vymstí. Sych. — V., Plác., Flav. — **se čeho nad kým.** V., Flav., Apol. Kdožby se nad nimi v. chtěl. Skl. I. 253. Nad nimiž se vymstívati a sobě sami křivdy napravovati nemáte; Nad svým bližním se vymstíval. BR. II. 24. a. — **čeho čím:** pokutami. Plác. Věděl, že skutkem takovým **nad** oběma se vymstí. Pal. Děj. IV. 2. 86. Vojáci vymstívali **se na** hospodářích surovým s nimi nakládáním. Mus. 1880. 249. — **se komu (z čeho, zač).** Tak vymstil se kníže Vojtěchovi; Chtíc nezvedenému synu svému platně se v., starého krále za manžela pojala. Ddk. II. 46., 196. (Tč.) Takovým sňatkem zahanbila vlastního syna i vymstila se jemu z příkoří sobě způsobeného; Knížeti Břetislavu mohl se v. z křivdy nejspíše jemu odtud způsobené, že . . .; Němcům na mysl připadlo, v. se Uhrům za zrádu. Ddk. II. 196., 358., 399. (Tč.). Tak se jedni druhým vymstívali. Dač. I. 297.

Vymstívání, n., das Rachenehmen. Trestání vrchnostem svěřené obraceli na v. se jedněch nad druhými; Trpělivosť a nevymstívání se. BR. II. 24., 519. (Šd.).

Vymšiti, il, en, ení = *mechem vycpati*, mit Moos ausstopfen. — **co kde:** skuliny **mezi** povaly v. Us. Č., Tč., Vck.

Vymštění, n., das Rächen, die Rache. V.

Vymštěný = *vymstěný.*

Vymučení, n., die Erpressung, Abnöthigung.

Vymučený; *-en, a, o,* erpresst, abgenöthigt.

Vymučiti, il, en, ení, durch Peinigung erlangen, erzwingen, erpressen. V. — **co na kom čím:** přiznání skřipcem. Sych. Penieze na nich vymučoval. Tč. 16., 26. I na mně vymučil sto hř. gr. Půh. I. 186. — **aby.** Toho na mně nevymučí, abych . . . Ráj. — **že.** Já na tobě vymučím, že mne tomu naučíš. Pass. 23.

Vymudračiti, il, en, ení; *vymudrovati*, aus-, herausklügeln, abvernünfteln. — **co.** To si nedám vymudračiti. Us.

Vymudrovati, ab-, aus-, herausklügeln, abschwindeln. — **co komu.** Us. — **si co odkud:** z některé kapitoly. Kos. Ol. I. 83. Vz Vymudračiti.

Vymudrykovati = *vymudračiti.* — **co na koho.** Už zase jakési figle na nás vymudrykoval. Na Ostrav. Tč. — **co odkud.** Rozumný člověk z ničeho dycky cosi vymudrykuje; On není učený, ale on všecko ze svého rozumu tak vymudrykuje jak majstr. Na Ostrav. Tč.

Vymuliti = *vymleti.* Na Ostrav. Bern.

Vymumlati, ausbrummen. — **co.** Hodinu potřebuje, než jedno slovo vymumle. Us. Tč.

Vymunditi, il, ěn, ění = *vyšňořiti, vyfintiti*, herausputzen. Dch., Vrů.

Vymúrati, *vymurovati* = *vyzdíti*, auf-, ausmauern. — **si co:** dům. Na Mor. a ve Slez. Tč., Šd. Keď už šetko vymúrali, potom začali voskom lepiť. Dbš. Sl. pov. I. 539.

Vymurovaný = *vyzděný.* Na Mor. a ve Slez. Šd.

Výmus, u, m., das Erzwingen, Abdringen. V. nových daní. L.

Vymusiti = *vynutiti*, erzwingen. Na Mor. — **co na kom.** Tč.

Vymustrovati = *zavrci, vyhoditi*, ausmustern, verstossen, ausschliessen. — **koho:** chromé, vojáky. V. — **odkud: z** vojska. V.

Vymušení, n., vz Vymusiti.

Vymuviti, il, en, ení = *vymluviti*, ausreden. — **co komu.** U Opavy. Klš.

Vymuženec, nce, m., der Kastrat. Šm.

Vymužilý = *vyklestěný*, entmannt. Gnid. 37.

Vymužiti, il, en, ení; *vymužovati* = *vyklestiti*, entmannen, verschneiden. D., Rostl. III. a. 4., 14.

Výmy, pl., f., pigra (languores), zastr. Rozk.

Vymýcení, n., die Ausrodung. V. lesů. D.

Vymýcený; *-en, a, o*, ausgehauen, ausgerodet. V. les, paseka. Us.

Vymydlati, schnell hin und herbewegen (jak se při mydlení dělá). — **čím.** Nohama vymydlal, až se kouřilo (rychle běžel). Na Ostrav. Tč.

Vymydlený; *-en, a, o*, an-, ausgesäuft. V. prádlo. Us. Jest vymydlen (= umyt) jako sklo. Us. Němc.

Vymydliti, il, en, ení, durchs Seifen verbrauchen, ein-, ausseifen. — **co, čeho.** Všecko mýdlo vymydlila. Tys toho mýdla vymydlila (i. e. mnoho)! V. hodně prádlo (mýdlem natříti). — **se.** Ta se vymydlila (vystrojila, sich aufputzen)! Us. — **koho, komu** = *vybiti*, ab-, durchprügeln. Us. Šd. Dobře mu vymydlil. Us. Šd., Mtl. A vera

Digitized by Google

ťa vymydlím, ak si ešte nie dosť pekný. Mt. S. I. 114. V. někomu kůži, vlasy, durchprügeln. Tč. — **jak.** Já ti hlavu vymydlím bez mýdla, darebáku! Na Ostrav. Tč.

Výmyjky, pl., f. = *pomyje.* I z výmyjek člověk žije. Na Ostrav. Tč.

Výmyk, u, m., v tělocviku, der Aufschwung. V. předem, der Felgeaufschwung. Čsk. V. v rozkroku, der Mühlaufschwung; v. závěsem, der Wellenaufschwung. Čsk. V. na řebříku, na hrazdě, z rozkroku závěsem, v. kolmo, předem, do sedu. Vz Řebřík, Hrazda, Kruh. Tš. Vz KP. I. 574.

Vymykaný; *-án, a, o,* vz Vymykati. V. bavlna. NA. IV. 33.

Vymykati, auskrämpeln. — **co:** vlnu. Č. — **se**. Kdo se vymyká (vymlouvá), ten se přimyká (obviňuje). U Opav. Zkl.

Vymykavě, ausweichend. Neurčitě a v. odpověděl. Pal. Děj. IV. 1. 165. (III. 3. 113.).

Vymykavý, ausweichend. V. odpověď. Sš. J. 69.

Vymyno, a, n. = *vemeno.* Vz Výmě. Kluci říkávají schvalně: Vymyno (= ve jméno) otca i syna i ducha sv. Na Ostrav. Tč.

Výmys, u, m. = *výmysl.* Us. Sá.

Výmysl, u, **výmyslek,** slku, m. = *vymyšlení, co vymyšleno; více ve zlém smyslu,* die Erfindung, etwas Ersonnenes, Erdachtes. Jg. V. scestný. V. Zhynuli ve svých výmyslech; Abychom nepřišli v nějaké svých výmyslů zastrčení. Exc. Není to tedy lidský v. Br. Takovými slovy a v-sly mužům zálohy činili. Pulk. V. chytrý, podvodný, Luth. antik., bláznový. Jel. V. holý, pure E., planý, müssige E., lichý. Dch. Jídla od výmyslu světa (přepodivná). Us. na Mor. Dst. Ty zápisky nejsou výplody planého výmyslu. Ddk. IV. 124. Hrá všetky nôty od výmyslu sveta. Mt. S. I. 89. Dala jej aj šiat od výmyslu sveta (přepodivný). Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 17. Bledně bezdůvodný v.; V-sly ty bajivé za filosofii svrchovanou vydávali; Jest to výmysl dokona lichý; Leč to poetické jsou v-ly. Sš. I. 15., II. 192., J. 39., 225. (Hý.). Výmyslek lidský, menschliche Erfindung. Pal. Děj. III. 1. 8. Nálezky a výmyslky. Čr. Své výmyslky božímu slovu rovnají. BR. II. 33. a. A vše ty výmysly popsati, jedné což já jich vím, bylo by příliš dlúho. Hus I. 456. — V. = *plán, návrh,* der Plan, Entwurf. Proch.

Výmyslek, vz Výmysl.

Vymyslice, die Budějovice, městečko u Krumlova na Mor. Tč., Vck.

Vymyslichu = *vymyslili.* Kat.

Vymyslitel, e, m., pl. -lé, der Ersinner, Erfinder, Ausdenker. V. pověsti. Troj. Nových věcí v. Čr.

Vymyslitelný, ersinnlich. Jg.

Vymysliti, vymysli, sle (íc), il, šlen, ení; *vymýšleti,* el, en, ení; *vymyšlovati* = *myšlením najíti,* er-, ausdenken, ersinnen, erfinden, ausdichten, aussinnen, ausfinden, ausstudiren; *myslí obsáhnouti,* denken, sich vorstellen, mit dem Sinne fassen. Jg. — **abs.** Kdo vymýšlí, důvtipný jest. Kom. Čert vymyslí, diabol poštuchne. Mt. S. I. 104. — **co:** knihy, verše, V., písně, nápisy. Kom. Sám si nevěř, že čo dobrého možeš vymysleť. Na Slov. Tč. Kdo hru (šachovou) vymyslil? Kšch. 5. V. nálezky, zlosť. Hus II. 170., 174. (Tč.). Vždy něco nového v. V. Věčnosť ani vysloviti ani vymysliti (myslí obsáhnouti) nemůžeme. Kruz. V. musické nástroje. Br. — **si co:** lež, V., bohy. Exc. Ty dvě hrubě nadávaly, že si ledyco vymýšlá. Slez. Šd. Má dcero rozmilá, co si ty vymyšláš, když mi v černé zemi odpočinku nedáš? Sš. P. 499. On praví, že sobě to ona vymyslila potvorně. NB. Tč. 50. Čo hluchý nepočuje, to si vymyslí; To si ani čert nevymyslí, čo má žena v svojej mysli. Mt. S. I. 118. A práva jim nová vymyslil a sepsal, jež jsou proti právům starým. Let. čes. 291. Což sě koli zdá najtěžšieho utrpenie, to sobě vymysl (= vymysli). Pass. 23. (Hý.). V. milosrdenství pekelníkóm. Chč. 637. — **co na koho.** Kdo ví, co by si na člověka ještě vymyslila! Ten pořád na mne něco vymýšlí. Us. Dch. V. na někoho zločin. J. tr. A jakých muk na ně vymýšlejí? Kom. Ty sám nětco na mne vymýšliš. BR. II. 375. b. Lapačku na někoho vymysliti (nastražiti). Prot. 281. — **kde.** V Troji vymyšleny jsú rozličné hry. Jir. Anth. I. 118. — **co proč.** Mozek vymýšlí pro krev zákony, horká však letora chladný zákon přeskočí. Shakesp. Tč. Obé jest úmyslem dobrým a pro dobrý konec vymyšleno. Vš. 308. — **co čím**: svým rozumem, důmyslem. Že sobě židovka chytrostí svú muož v., což se jí zdá. NB. Tč. 50. — **co (kdy) jak**. Po svém mozku a libosti práva si vymýšleti. V. **Za** oné doby ustrašené mysli **v** hojné míře vymýšlely četné bájky. Ddk. V. 218. — **aby.** A kto by ty bobonky vypsal, kteréž vymýšlejí, aby pravdu potupili?; Potom vymyslil, aby je velmě mučili. Hus I. 256., II. 174. (Tč.).

Vymyslivý, erfinderisch. Čo za v-vý to zchytralec! Lipa 138. V-vý musí být panovník. Lipa 145.

Výmyslně, sinnreich. Jg.

Výmyslnosť, i, f. = *plodnosť ve vynalézání,* die Erfindungsgabe, Erfindungskraft. Jg., Nz.

Výmyslný = *plodný ve výmysly,* erfindungsreich, sinnreich, erfinderisch. Jg. — V. = *vymyšlený,* erdacht, ersonnen. L. — V. = *vybíračný,* wählerisch. L.

Vymyslo, a, n. = *kdo si mnoho vymýšlí* (o dětech), der Erfinderische. U Opavy. Pk.

Vymyslov, a, m., Kaiserhof, dvůr u Henšlova na Mor. Tč., Pk.

Vymyškovati, šp. m.: *vymiškovati.* — **se**, wie ein Mäuschen entschlüpfen. D.

Výmyšlek, vz Výmyslek. To strašidlo panslavismu jest v. zištnosti a nenávisti. Jg.

Vymyšleně = *smyšleně, nepravě,* erdichtet. V.

Vymyšlení, n., die Erfindung, Erdichtung, Er-, Ausdenkung. V. Moudrosť světa je podvodného v. Reš.

Vymyšlenina, y, f. = *vymyšlení,* die Erfindung, etwas Erfundenes. Svatopluka hnusnými v-mi zošklivit usiluje před národem. Phld. I. 4. 138.

Digitized by Google

Vymyšlénka, y, f. = *výmysl, myšlénka*, die Erdichtung, Ersinnung. Mus. II. 3. 7. Nevěřte mu, vždyť to jen jeho v. jest. Us. — **V**., něm. Wimischlenka, samota u Dobříše. — **V**., die Neumühle, u Telče. Vz Vymyšlený. Tč.

Vymyšlenosť, i, f. = *výmyslek, výmysl*, die Erfindung. Měst. bož. To je marná v. Us. Dch. V případě pouhé vymyšlenosti. Ddk. IV. 175.

Vymyšlený; *-šlen, a, o*, ausgedacht, ersonnen, aus der Luft gegriffen, erfunden. V. věc (nepravda), lež, novina, příčina, krmě (nákladná). V. V. bába (vymýšlející, jak by komu co na příkoř učinila). Us. Žádným právem ani kterým v-ným obyčejem. List z r. 1550. Tč. Obraz: puol člověka a puol koně neb jinak v-ný; Mnozí milují dlúhé, krásných řečí vymyšlených modlitby mnějíce, že čím jest řečí kraššie a delšie, tiem Bohu vzácnějšie; V-mi slovy v lakomstvie budú na vás kupčiti; Jí-li dřéve času neb po času a jedl-li jest co v-ho lakotně. Hus I. 66, 289, II. 153., III. 186. (Tč.). — **V**. *mlýn*, Neumühle. Vz Vymyšlenina.

Vymýšleti, vz Vymysliti.

Výmyslice, dle Budějovice, Weimislitz, městečko u Mor. Krumlova. PL.

Vymýšlivý, erfinderisch. Dch. Sebevražda jest v-va. Kká. Td. 238.

Vymyšlování, n., vz Vymyšlení.

Vymýtění, n., die Ausrodung. V. lesa. Dch., Ddk. IV. 244. Vz Vymýcení.

Vymýtěný; *-ěn, a, o*, ausgerodet. Vz Vymýtiti, Vymýcený. V. les. Us.

Vymyti, myji, myj, myje (íc), yl, yt, ytí; *vymývati* = *mytím vyčistiti*, auswaschen, reinigen; *vnitřek vyčistiti*, auswaschen, ausspülen; *vybrati*, ausspülen, aushöhlen; *mytím vypotřebovati*, verwaschen. Jg. — **abs**. Musil vymývati (se očistiti). Bl. Živ. Aug. 50. — **co**: vlnu, sklenici, hrnec, ránu. Us. Voda zemi vymyla (vybrala). Us. Všecku vodu vymyli (spotřebovali). Us. Jeden dvéře otvírá, druhý pohár vymývá. Šš. P. 22. — **co komu**: ránu vodou. Us. Ako postrelený skočil ku krhle, že si tvár i oči vymyje. Dbš. Sl. pov. III. 78. — **co odkud**: špínu z plátna, maso z krve. Us. — **co čím**: hubu, zuby čerstvou vodou. Us. — **sobě co kým**: někým hubu si v. (ho pomlouvati). Us.

Vymýtiti, myť, mýtě (íc), til, těn a cen, ení; *vymycovati* = *vysekati, vykopati*, aushauen, ausroden. — **co**: les, Háj., pařezy. D. — **co čím**: les pálením. D. — **co odkud**: trní z borek. Rkk. 61. — **co kde**. Kníže udělal mu volnosť v. les **mezi** potoky Šebeníkem a Odrou. Ddk. IV. 323.

Vymytý, ausgewaschen, ausgespült. V. sklenice. Us. Řeč nevymytá. Us. Dch. Nevymytá huba (nečistě mluvící).

Vymývací, Wasch-. V. voda. Nz.

Vymývadlo, *vymyvadlo*, a, n., das Auswaschinstrument. Vz Zpr. arch. X. 43. — **V**., das Waschgefäss. Jg.

Vymývati, vz Vymyti.

Výmyvka, y, f., vz Vrva, Vyrva. Na Ostrav. Tč.

Vymžikati = *častým mžikáním prach n. mušku z očí na obrv vymžikati, vypraviti*. Vz Mžikati. — **co**. Us. — **koho kam**: **k** sobě (mžikáním k sobě přivolati). **Na** Ostrav. Tč.

Vymžiti se, sich ausnebeln, ausnieseln. Až se vymží všecka mhla, bude zase jasno. Us. Tč.

Vyn = *ven*, hinaus. Na Ostrav. Tč.

Vyň = *veň, v něj*, in ihn. Na Ostrav. Tč.

Vynaběhati se, sich satt laufen. — **za kým kam**. V-la se za ním **do** města a přece ho nedostala. Us. Tč.

Vynabírati se (čeho) kde, genug nehmen, genug schöpfen. V-li tam **v** zahradě mnoho jablek. **se čeho odkud**: vody **ze** sklepa. — **se koho**, foppen, sekiren. Us. Tč.

Vynabízati se, *vynabízeti se*, aufmuntern, antreiben. — **se koho**. V-li se nás dosť, aby smo tam šli, ale my jsme nešli. Us. na Ostrav. Tč.

Vynáčený = *nadšený*. Na Slov. Ssk.

Vynačesati, vynačesávati se čeho, sich satt kämmen. — **V**., lesen. — **se čeho čím odkud**: slivek **z** haluzí hrablemi. Us. Tč.

Vynačísti se, čtu, četl, čtení = *do syta se načísti*, genug lesen. — **se na čem**. Vím psaní na zpamět a nemohu se na něm vynačísti. Č.

Vynačistiti se čeho, genug reinigen.

Vynáčiti, il, en, ení = *nadchnouti*, enthusiasmiren. Na Slov. Ssk.

Vynačudovati se = *vynadiviti se*, sich genug wundern. Plk.

Vynačúvati sa = *naposlouchati se, vynaslouchati se*, genug zuhören. Mt. S. I. 52.

Vynadati, *vynadávati* = *převzdívati, spílati*, Schimpfnamen geben, beschimpfen, aufheissen. — **komu**. To není hezké od něho, tak mi v. Us. Tč. Tak si vynadali, jak jim slina na jazyk dala. Us. Tč. — **komu jak**. Vynadal jí *kurev*, jemu šelem. Us. Vynadal mu **pod** světem (= škaredě). Mor. Brt. Vynadal mu zlodějů neb **do** zlodějů. Na Ostrav. Tč. Vynadala mu do kädejakých loptošov. Dbš. Sl. pov. I. 61.

Vynaděkovati se komu, genug danken. Nemohl se mu dosť v. Puchm. Klš. — **zač**. My za to dobrodiní nemůžeme v. se. Pal. IV. 2. 502.

Vynadělávati kde, Lärm machen. Co ty děti v-ly, když otce nebylo doma! Mor. Tč.

Vynádenníčiti, il, en, ení, als Taglöhner verdienen. — **si co**. Sych.

Vynadívati se, sich woran satt sehen. — **čemu**. Nemohu se tomu dosti v. (dosti nač se dívati). D. — **na čem**. Celé dlouhé chvíle na něm se v. nemohu. Č. — **nač**. Nemohl jsem se na všecko ani dosť v. Us. Šd.

Vynadiviti se, il, ení, sich satt wundern. — **čemu**. Nemohli jsme se tomu dosti v. Sych., Puch., Mus. 1880. 482., Šd.

Vynadobiti, il, ení = *vydobyti*. — **čeho čím komu**. Předkové naši velikými náklady slobody jsú **na** památku věčnú nám potomkom v-li. Sl. let. V. 169.

Vynadožírati, plagen. — **se koho**. Co ti ludé se nás v-li, až jsme je vypravili. Mor. Tč.

Vynadýmati se čeho, sich satt blasen. Co se těch puchýřů vynadýmával a žádného nenadul. Us. — **co**. Krk svůj v., sich aufblasen. Us. Tč.

Vynáhlati se, sich beeilen. — **abs**. Vynáhlajte sa, abyste byli brzo doma. Na Slov. Tč.

Vynahlídati se čemu, sich satt sehen. Nemoci se čemu dosti v. (vynahlídati). D. — **se odkud kde kam**. V. se z okna, **za** oknem **na** cestu, jde-li už někdo, sich satt hinausblicken. Us. Tč. — **se čeho**, genug warten, pflegen.

Vynáhliti se, vz Vynáhlati se.

Vynáhrada, y, f. = *vynahrazení*, die Entschädigung. Na Mor. a Slov. Šd. A naučí ho, čo si má pýtať na v-du; Prijal jich do služby a rybárovi dal statečnú v-du, keď mu jich len doviedol; Obom stala se vám škoda a toho bude v., kto z vás zajtrá ráno vyháda, čo je najtučnějšie. Dbš. Sl. pov. I. 22., III. 16., VI. 53. (Šd.).

Vynahraditel, e, m., der Entschädiger. Us. Tč.

Vynahraditelka, y, **vynahraditelkyně**, ě, f., die Entschädigerin.

Vynahraditelný, ersetzbar.

Vynahraditi, hraď, il, zen a žen, ení; *vynahrazovati* = *nahraditi, odplatiti*, ersetzen, entschädigen, erstatten, vergüten, einbringen, vergelten, wiedereinbringen. Jg. — **abs**. Pán Bůh zaplať a vynahraď. Us. Šd. — **co komu**: škodu, V., cenu, D., náklad. Har. Něch jim to pán Bůh vynahradzí. Sš. P. 171. Dajte kvietka, dajte rady, pán Boh vám to vynahradí. Slov. ps. Tč. Pánbu vám to zaplať a vynahraď. Šd. Veru vám to sám pán Boh vynahradí. Dbš. Sl. pov. V. 87., Mt. S. I. 63. Vynahradím tobě ztrátu. Koll. I. 397. — **kde**. On mi v-dí všecko **na** tomto světě. Bes. mlád. — **na čem**. Aby to v-dil sám pán Boh na těle, na duši, na zdraví, na statku a zavaroval od škody za to, co dáte. Dbš. Obyč. 43. — **komu zač**. Sv. Blažej za to vám všecko v-dí. Sš. P. 722. Zlé za zlé vynahradzovať bez milosrdenství, to je múdrosť zlého světa. Na Slov. Tč. Keď ja umrem, tak ma pochovajte, milého mi na pohräb volajte; nech ma on ta pekne odprevadí, veď mu za to Pánboh vynahradí. Sl. spv. IV. 150. — **jak**. Pánbu vám to *nastotisíckrát* vynahraď. Us. — **co čím**: dobré dobrým. V.

Vynáhradný, ersetzend. Bern.

Vynahráti, vynahrávati si s kým, genug spielen. Us. Tč.

Vynahrazení, vynahražení, n., die Ersetzung, Erstattung.

Vynahrazený, *vynahražený*; *-en, a, o*, ersetzt, erstattet, entschädigt.

Vynacházení, n., das Befinden. D.

Vynacházeti, vz Vynajíti.

Vynachrkati, *vynachrkávati se*, hinlänglich sich ausräuspern. Vz Chrkati. — **čeho**. Dost se plic vynachrkával, až je konečně vychrkal. Na Mor. Tč.

Vynachváliti se, il, ení, genug loben. — **co, koho**. Nemohl se ho (to) dosti v. Us. Jg., Tč., Šd.

Vynájem, jmu, m. = *vystoupení z nájmu po výpovědi*, die Ausmiethung. Dch.

Vynajíti, najdu, šel, jíti; *vynacházeti*, el, en, ení; *vynacházívati* = *naleznouti, smysliti*, finden, erfinden, auffinden, ausmitteln; **se** = *býti*, sich vor-, einfinden; *míti se*, sich befinden. Jg. — **co kde** vynajíti: **v** knize. Us. Že šak ho oni vynajdú v tom zámku. Dbš. Sl. pov. I. 67. Vždycky cosi nového na něm vynachodí. Us. na Ostrav. Tč. — **se čeho**. Vynachází se tam domů pustých (jest tam). Schön. — **se**. Jak se vynacházíte, **lépe**: jak se máte, jak se vám vede, daří? Jg. Cf. Ht. Brs. 289. — **se kam kdy**. Legitimační lístek je mu jako vyzváním, aby se **v** určitý den **k** volbě dal vynajíti, *lépe*: Legitimačním listem tímto se vyzýváte, abyste v určitý den k volbě přišel (volit přišel). — **odkud**. To že se **z** hodnověrných pamětí patrně vynachází (vyplývá). Skl. II. 71.

Vynáklad, u, m. = *vynaložení*, die Ausgabe, Auslage. Mor. Šd., Tč. Cf. Vynáloha.

Vynakládání, n., die An-, Verwendung.

Vynakládaný; *-án, a, o*, angewandt.

Vynakládati, vz Vynaložiti.

Vynaklepati se, hinlänglich klopfen. — **kde**: **u** vrat, **na** vratech. Us. — **se (čeho kde) čím**. V. se srpů kladivem **na** kameni. Us. Tč. V-pal se dosť hubou, sich satt plauschen. Us. Tč.

Vynaklínati se na koho, sich satt fluchen. Us. Tč.

Vynakřivjati, *vynakřiviti* **se čeho**, genug krümmen. To děcko se huby na nás vynakřivjalo! Us. Tč. V-il se dosti těch tyček na obruče. Us. Tč.

Vyňal, vz Vyjmouti.

Vynález, u, m. = *vymyšlení, vypátrání věci nové, které dosud nebylo*, die Erfindung. Blř. To je nový v.; Učinil zase nový v. Us. Jméno Tatarů jest v. Číňanů. Ddk. V. 216.

Vynalezatel, e, m., der Entdecker, Erfinder. Měst. bož.

Vynalezatelka, y, **vynalezatelkyně**, ě, f., die Entdeckerin, Erfinderin. Us.

Vynalezati, *vynaleznouti*, ul, ut, utí; *vynalézti*, lezl, zen, ení = *nalézti, vynajíti*, entdecken, finden, aus-, auf-, vorfinden, ausmitteln; *smysliti*, erfinden, ersinnen. — **co**. Kdo to vynalezl? Ros. V. hru v šachy. Hlas. — **co po kom**: dluh. Zlob. — **se kam kdy jak**. **Při** té synodě dali jsou se vynalézti sám císař a . . .; Že ani olomoucký ani pražký biskup nedali se při ní (synodě) vynalézti, tomu nedivíme se; Jaromír i Jan **ke** květné neděli **s** jistotou **v** Římě dali se vynalézti; **k** němu dali jsou se zejména vynalézti čtyři vévodové **s** lidem svým. Ddk. II. 166., 233., 252., 272. (Tč.). — *Oprav tyto věty dle konce článku*: **Vynajíti**. — **co kde jak**. Bůh **skrze** něho (Krista) **ku** spáse cestu **v** bezcestí **ku** podivení andělů vynalezl. Sš. I. 169. (Hý.).

Vynalezavosť, i, f., die Erfindungsgabe, -kraft, Erfindsamkeit. Dch., Mus. 1880., 158., Dk. P. 157. Jeho v. divy působí. Sych.

Digitized by Google

Vynalezavý, erfinderisch, erfindungsreich. V. duch. Dch.
Vynalezce, e, m., der Erfinder, Entdecker. V. pluhu, stroje nějakého.
Vynálezek (na Slov. vynálezok), zku, m. = *co vynalezeno, vynález*, die Entdekkung, Erfindung. Blas., Měst. bož. V. lidský. Pal. Děj. III. 3. 27.
Vynalezení, n., die Entdeckung, Erfindung. D. V. Ameriky, prostředku. Us.
Vynalezený; *-en, a, o*, erfunden, entdeckt. V. stroj atd.
Vynaleznouti, vz Vynalezati.
Vynaleznutí, n., die Erfindung. D.
Vynalezný, erfinderisch. Dch.
Vynalézti, vz Vynalezati.
Vynáloha, y, f., die Ausgabe, der Aufwand. Na Mor. Cf. Vynáklad. Tč., Vck.
Vynaložení, n., das Aufwenden, der Aufwand. V. práce, peněz, času, života, hrdla. Us. S v-ním všech sil, mit Einsatz aller Kräfte. Dch. Hotovi jsou je statečně do v. hrdla osvoboditi. Abr. II. 163. V-ním života za ovce. BR. II 341. b.
Vynaložený; *-en, a, o*, aufgewendet, verwendet. Jeho síly všecky na to v-né nestačily. Us.
Vynaložitelný, verfügbar. Ssk.
Vynaložiti, il, en, ení; *vynakládati* (zastr. *vynaložovati*) = *dáti, obrátiti, obětovati nač*, anlegen, anwenden, verwenden; *nastaviti, nasaditi, obětovati*, wagen, daransetzen, aufopfern; **se** = *sílu, práci obětovati*, sich widmen, sich verlegen. Jg. — **co**. Že by zboží vlastního nemohl vynaložiti (že by nemohl zaraziti řemesla). Sedl. Rychn. 7. I nám dal Bůh um a ramena, ať je tedy každý vynaloží. Koll. I. 403. Co vynaložili starostí (*lépe*: co se nastarali. Pk.). Raději své všecky věci i sebe v., nežli jeho se zbaviti. BR. II. 45. b. — **co, se nač, na koho**. Peníze na něco (na stavení); svou mysl, čas, pilnosť, práci, starosť, péči, snažnosť na něco; statek svůj na marné věci v. V. Na nejpilnější náklady horní peníze v. Nar. o h. a k. Mnoho peněz na výcviku svých dětí v. Mor. Tč. Žena ta vynaložila na lékaře všechen statek svůj. Sš. L. 80. Vynakládal na to zároveň všechen svůj vliv, aby knížete zachoval při stálé shodě s králem německým; Královna matka na stavbu kláštera i chrámu mnoho peněz vynaložila. Ddk. III. 186., V. 196. (Tč.). Nepřátelé měšťany prostějovské l. 1642. tak vyšacovali, že mnozí na ně 1000 zl. i více vynaložili. Tč. exc. Což jest na opravy a stavení vynaloženo; Na to, abyste milosrdenství prokazovali, všecku snažnosť vynaložte; Statek svůj všecek na lékařství vynaložila. Arch. IV. 222., BR. II. 40. a., 151. (Šd.). V. se nač, V., na práci (= oddati se jí). Bart. II. 2. Zlob., Br., Pláč. — **se čeho nač**. To sem se na toho chlapce peněz vynakládal a marně! Us. Tč. — **co, se k čemu**. V. co k službě boží, Kom., se k práci. Zlob. — **co, se zač**: peníze za chléb. Br. On by svůj život zaň vynaložil. Us. Tč. Sám se vynaložím za duše naše. Br. — **čeho, co pro koho, proč**. Své hrdlo pro něco v. Pláč., Br., Plk. Má mu škody skrze to vzaté a pro to vynaložené navrátiti. Zř. F. I. S. XXV. Pre lásku tvú stríbro, zlato rád bych vynaložil. Us. Tč. Který (Herodes Agrippa) pro vyšetření a dopídění se Petra zajisté všelikou píli vynaložiti hodlal. Sš. Sk. 145. (Hý.). Jsem hotov jako otec laskavý pro dítky života vynaložiti; Života a všech věcí svých pro mne vynaložiti neliknuje. BR. II. 619. b., 350. a. — **odkud nač**. Zde blízko tisíce zl. z důchodů nynějších na dostavení hradu přerovského sem v. musil. Žer. 348. — **aby**. Na to se vynaložil, aby to udělal. Br. — **adv.** Práci svou zle, darmo na něco v. V.
Vynamáhati, genug anstrengen. — **co nač**: své síly na něco v. — **V. se čeho**, genug verlangen. V-hal sem se té knihy od něho, až sem ji dostal. Us. Tč. — **se kde: na** světě, sich genug plagen. Us. Tč.
Vynamysliti se, ersinnen, genung nachsinnen. Hněvk.
Vynaňsť (vynaňdu, eš, vynašel) = *vynajíti*, auffinden. — **co kde**. Us. na Ostrav. Tč.
Vynapobízeti se koho k čemu, genug antreiben, anregen, zureden. Co se nás vynapobízeli, abysme s nimi šli. Us. Tč.
Vynapočítati, genug berechnen, ausrechnen, aufzählen. — **se čeho**. Už se vynapočítal dní, jak dlouho tu ještě bude. Na Mor. Tč.
Vynapomáhati se komu v čem, genug helfen. Us. Tč.
Vynaposmívati se, genug spotten. Plk. — **komu**. Us.
Vynapověděti, ěl, ěn, ění, genug soufliren. — **co komu kdy**. Div. z ochot.
Vynapraviti, *vynapravovati*, gut machen, ausbessern. — **si čeho komu**. Dosť sem se mu toho kabátu v-vil. Us. Tč
Vynaříkati se, sich satt klagen, jammern. — **se nač**. Us. Tč. — **se jak: do vůle**. Plk. — **se nad kým**. Br. A vynariekal sa celý večer nad pekným obrázkom; Tak a všelijak vykládala okolo neho a vynariekala sa nad ním. Dbš. Sl. pov. IV. 46., V. 17.
Vynarobiti = *udělati*. — **komu čeho**. Mor. Mtl.
Vynarozlévati, viel verschütten. Na Slov. Plk.
Vynasaditi, il, zen, ení; *vynasazovati* = *vynaložiti, přičiniti*, darauf o. daran setzen, wagen, aufopfern; *ceniti*, taxiren; **se** = *vynasnažiti se*, sich bemühen. — **co**: pilnosť, svůj život, V., cenu. Šm. Něco draze v. = ceniti. V. Svá hrdla vynasazují. BR. II. 855. Svůj život a česť. Biancof. — **co na co**. Všecku svou moc na něco v. V. — **čeho, co jak**: život až do vylití krve v. V. Židé všeho při tom městě až do hrdel a krve své vynasadí. Pláč. — **čeho, co proč**. Hrdlo pro něco v. V. V. své statky pro náboženství. Plk. Pobožný člověk povinen jest života i hrdla pro Krista v. BR. II. 523. a. Že pro pravdu hrdla vynasazuje. BR. II. b. (Šd.). — **se jak nač**. *Vší péčí* na to se v. umínil, kterakby . . . Kocín. — **se proti čemu**, entgegenarbeiten. Reg. zdr. — **co komu**. Krasověda umělci nedostatku v důvtipu v. (nahraditi) nemůže. Pal.

Digitized by Google

Vynasazení, n., das Daransetzen, die Daransetzung, Opferung. Oni svou věrnosť s v-ním životův a statečků svých stále zachovali. List z r. 1651. (Tč.).

Vynasazený, *-en, a, o*, darangesetzt.

Vynásledovati z čeho, folgen. A co z toho v-lo, jak otec umřel? Stal se darebákem. Nic z toho dobrého nevynásleduje. Na Ostrav. Tč.

Vynasnadniti se, il, ěni, *vynasnadňovati se* = *vynasnažiti se*, sich bemühen. Ros.

Vynasnažení, n., die Bemühung, Anstrengung, Verwendung, Bestrebung. Us. Dal si za v. své vyplatiť od duchovenstva 200 hř. stříbra. Ddk. V. 306. Již sám o svém osobitém v. mluví. Sš. II. 206. (Hý.).

Vynasnažiti se, il, en, ení; *vynasnažovati* = *vynaložiti*, ver-, anwenden; **se** = *sílu, práci na něco obrátiti, namáhati se*, sich bemühen, angreifen, trachten, Fleiss worauf verwenden, sich bestreben. Jg. — **co**: všecku práci a pilnosť. V. — **čeho kdy**. Věrný sluha vynasnažuje života svého v nebezpečné potřebě pána svého. V. — **se nač**. V. — **se oč**. Ros. — **na co (jak)**. Na to se *celým srdcem* vynasnažuj. Kom. Jezuiti vynasnažovali se na to. Skl II. 5. — **se k něčemu**, sich einer Sache befleissen. Dch. — **s inft**. V. se smazati hříchy své. Kom. — **aby**. Vynasnažili jsme se, abychom vás z vyhnanství vymohli. Sych. V-žil se, aby syna s otcem smířil. Ddk. V. 123. (III. 11., 264.).

Vynasnažlivosť, i, f., die Strebsamkeit.

Vynasnažlivý, strebsam. — **v čem**. Polní hospodář v dobrém vzdělávání rolí jest v-vý. U Solnice.

Vynasnažování, n., vz Vynasnažení.

Vynastaviti, il, en, ení; *vynastavovati* = *nasaditi, vynaložiti*, daran setzen. — **čeho**. Raději by svých životů vynasadili. Akt. a Kop. 1611. — **co**. Us.

Vynášející, austragend. — **V.** = *činící*, betragend. — **co jak**. Míra v. **na dýl** 1000 loktů pražských. Arch. rychn.

Vynášení, n., das Hinaustragen. V. smrti (děti vynášejí na smrtelnou neděli smrť ze vsi zpívajíce). Němc. — **V.**, die Emporhebung, Lobpreisung. Marnivé sebe do nebes v., eitle Selbstverhimmelung. Dch.

Vynášený; *-en, a, o*, hinausgetragen. — **odkud**: nábytek z ohně v. Us. — **V.**, emporgehoben, gepriesen. Chlubivě v. Dch.

Vynášeti, vz Vynésti.

Vynášitel, e, m., der Herausträger. — V. tajných věcí, der Verbreiter eines Geheimnisses, Ctib., práva, soudu, der Urtheilssprecher. Us.

Vynášivý = *hrdý, vypínavý*, stolz. Mus., 11. 418., Tč.

Vynáška, y, f. = *vynesení*. Dle znění v-ky. Er., J. tr. V. (summa) peněžitá, Geldbetrag, účetná, Rechnungsbetrag, fakturná (faktury), der Fakturabetrag. Nz.

Vynášní = *zpupný*, stolz. Reš.

Vynatahati, *vynatahovati* **se čeho**, sich satt ziehen, abmühen. V. se **při** práci. Us. Tč. V. se koho **odkud**: z jámy. Us.

Výňatek, tku, m., das Excerpt, die Auswahl. Výňatek z knihy, z časopisu. Us. V. z účtů, der Rechnungsextrakt, z matriky (výpis), der Matrikenauszug. Šd.

Vyňatí, n. = *vynětí*.

Vynatříti se čeho, genug reiben. Vz Tříti.

Vyňatřiti, il, en, ení = *zkusiti, vyprůbovati*, prüfen, ausprobiren, erspähen, zum Vorschein bringen. Na Slov. Ssk. — **co**: něčí věrnosť. Kartig.

Vyňatý, heraus-, ausgenommen. Vz Vyjmouti. — **odkud**. Mně cele i zdí se, že již vnuž z uma vyňata **pro** tě i omylem jata. Hr. rk. 117. Listiny vyňatá prý z tohoto tišnovského codexu mají ráz pravosti. Ddk. III. 271. Však jsa o tom prostředkem časné smrti z tohoto světa vyňat. Arch. IV. 61. Nebožtíku králi všecky věci z ruky vyňaty sou byly. Pal. Děj. V. 2. 322.

Vynaučati = *vynaučiti*. — **koho**. Vynaučala ho, ako sa to má čítať z tých knih. Dbš. Sl. pov. I. 449.

Vynaučení, n., die Belehrung.

Vynaučený; *-en, a, o*, belehrt, unterwiesen, benachrichtigt. Jir. Ves. čt. 377., Sl. let. I. 302.

Vynaučitel, e, m., der Belehrer. Na Ostrav. Tč.

Vynaučiti, il, en, ení; *vynaučovati*, belehren, unterrichten. — **koho v čem**: v umění hvězdářském. Smrž. — **koho, se čemu**. Kom. — **koho čemu kdy**. Že ve čtyřech nedělích víře té je vynaučil. Skl. I. 337. — **kde**. V Praze se tuze dobře vynaučil. Rychn. — **koho čím**. Kohos slovem vynaučil, zlým příkladom nekaz. Na Slov. Tč. — **k čemu**. K čemu přirozenosť tě vynaučila, taká obyčaj nech ti je dycky milá. Na Slov. Tč. — **s inft**. Kdo se běhať vynaučil, ten nebude státi. Na Mor. Tč.

Vynavrátiti, il, cen, ení, *vynavracovati* = *vynahraditi*. Us. Bern.

Vynazérať sa, *vynazírati se*, genug nach-, hinaussehen. Mohol sa potom vynazérať, vynačúvať, iba keď ráno prach stával na lúke. Mt. S. I. 52.

Vynázorniti, il, ěn, ění, *vynázorňovati*, anschaulich machen. — **co komu jak**: popisem. Us. Tč.

Vynažhraný; *-án, a, o* = *vynažraný*, vollends gesättigt, ausgefressen, ausgemästet. V. prase. V již. Mor. Šd.

Vynažhrati se = *vynažrati se*, sich vollends sättigen, anfressen. Na již. Mor. Šd.

Vynažraný, vz Vynažhraný.

Vynažrati, vz Vynažhrati.

Vynda = *vyjda*, zastr. Hr. rk. 241.

Vyndák, u, m. = *nástroj k vyndavání něčeho na př. zátek*, der Stöpselzieher. Cf. Zandák, der Verkorker. Šd.

Vyndání, n., die Herausnahme.

Vyndaný; *-án, a, o*, herausgenommen. — **odkud**: chléb z pece vyndaný. Us. Vz Vyndati.

Vyndati, *vyndavati*. V. místo *vydati*, vz N. Vsuvka. Bž. 50. — **V.** = *ven dáti, vyjíti (vyjmouti)*, herausgeben, -thun, -nehmen, hervorlangen. — **co**. Ještě vše nevyndal.

Us. V. čep, zátku, aufstöpseln. Us. Šp. — **co odkud**: peníze z měšce, něco z truhly, D., tegliky z ohně. Rohn. Drát ze svěračky v., aus dem Feilkloben ausspannen. Šp. Z nádoby něco v. Us. Dch. Nevěsta má tolik, co by hráběmi z Duraje vyndal (= nic). Ehr. IV. 33. Králi z tvých ledvin vyndá. BO. Kdo kupuje statky, nesmí vše z tobolky vyndati. Prov. Tč. — **co komu kudy**: *oknem*. Us. — **co kam kde**: pekáč z trouby **na** stůl. Us. Slovíčka se vyndají **na** těchto místech a vyplní se čtverci. Techn.

Vyndavání, n., das Herausnehmen. V. ukázek, vzorů, das Musterziehen. Šp.

Vyndi = *vyjdi*, zastr. Hr. rk. 91.

Vyndu = *vyjdu*, zastr.

Vynechání, n., das Auslassen, die Auslassung. V. něčeho. Mus. 1880. 323.

Vynechaný; *-án, a, o*, ausgelassen. V. lekce. Us.

Vynechati, *vynechávati*, auslassen, weglassen. V. — To se mohlo v-ti. D. — **co**: modlitbu. D. Přídavek ten v-li. Ddk. IV. 195. V. něco. Pal. Rdh. III. 257. — **co kde**: místo v psaní v. Us. V této stati v-li dvě slova. Ddk. III. 194. — **co odkud**: **ze** seznamu. Us. — **co proč**. Pro tu očitou patrnosť jich (slov) apoštol vynechal ... Sš. II. 35. (Hý.).

Vyněchu = *vyňali* (zastr.). Kat.

Vyněm = *vyňav*, zastr. V. kus z vína. Hr. rk. 221.

Vynemraviti se, il, ení — *vyprázdniti se*, sich entleeren. Us.

Vyněmši = *vyňavši* (zastr.). Kat.

Vynepřáteliti se, il, ení, aufhören Feind zu sein. Ros.

Vyneřáditi se, il, ění = *vyprázdniti se*, sich aus-, entleeren. — **kam**. Každý pták své hnízdo chválí a špatný, který se do něho vyneřádí. Sych. Každý se na mě vyneřádí, jakobych nebyl na dvakrát. U Žamb. Dbv. Kočka se v-la do kouta. Us. — **se kde**: v jizbě. Us. Šd.

Vynesení, vz Vynešení.

Vynesený, vz Vynešený.

Vyneslosť, i, f., die Eigenschaft desjenigen, der nichts mehr trägt zum B. kein Kalb, keine Eier. Jg. V. slepice, krávy. Jg. — **V.** = *vysokosť, vznešenosť*, die Erhabenheit, Höhe. V. slohu. Jg. Duch. sv. osvědčí tenkráte nejvíce v. nauky a církve mojí nade všelikou mocnosť světa. Sš. Mr. 58.

Vyneslý, der ausgetragen hat. V. kráva (vytelená), slepice (která vajec již nenese). — **V.** = *vysoký, vznešený*, hoch, erhaben. L. Vyneslé stavení. Us. Aby měl postavení v církvi vyneslejší. Sš. III. 200. An syn boží ovšem jiný, vyneslejší vývoj míti musil. Sš.

Vynésti, nesu, nes, nesa (ouc), sl, sen a šen, ení; *vynositi*, il, šen, ení, *vynášeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení, *vynášívati*, (zastar. *vynošovati*) = *ven nésti*, aus-, heraus-, hinaustragen; *pronésti, oznámiti, praviti*, offenbaren, kund thun, sagen, aussprechen, vortragen, äussern; *přinášeti, dávati, užitek nésti*, eintragen, renten, Gewinn bringen; *obsahovati, činiti*, begreifen, enthalten, betragen, sich belaufen, ausmachen; *vznésti, vznášeti, vyvýšiti*, erhöhen, hinauftragen, erheben; *vychvalovati, velebiti*, loben, rühmen, erheben; *povyšovati*, erheben. Jg. — **abs.** Výšeji litati, než křídla vynésti mohou. V. Ty hory vynášejí (užitek nesou). Nar. o h. a k. — **co**: mrtvé tělo, Kom., nález, soud, právo; Co plod a užitek vynáší; Jeden strych jiných 100 vynáší (obnáší, činí). V. To nic nevynáší. Us. Dch. Ty ji vynesou (pomluví)! Us. u Rychn. Msk. Rád slávu Vladislavovu vynášel. Ddk. III. 284. Počet obyvatelů již úplně čtyři miliony duší vynášeti bude. Pal. Rdh. II. 420. Smrť, zimu vynášeti. Němc. V. práva. Vš. Jir. 8. Svá myšlení v. Kom. D. 40. Čím srdce tvé naplněno bude, to také vynášeti budeš. BR. II. 29. Úsudek v při v.; řeč, pověsť, D.; něčí zásluhy vynášeti (chváliti); tajemství vynésti; ta služba (ten dům atd.) mnoho vynáší, Us., zákon, Šm., tejnosť rady; země vynáší úrody. Ros. Soud o něčem v. Kom. Slova v. (vyslovovati). Us. Vynáší (činí) to 100 zl. V. své umění (chváliti). Martim. V. potaz, O. z D., Zř. F. I. A. X. 2., Arch. II. 503., V. 13., rozsudek. CJB. 399. — **koho**: mrtvého. V. Vysoce někoho v., Ros., sebe samého (chváliti). V. Vynášejí hospodáře (říká se, vynese-li se dříve diž nežli se chléb do peci dá). U N. Bydž. a Kr. Hradce. Kšť. — **co odkud**: mrtvého z domu, V., něco z komory, Ros., z rady (tajemství), Zlob., peníze ze země. Us. V. zboží z lodi. Us. Tak sa do mňa malí, dobre ma už z rozumu nevyniesli. Mt. S. I. 110. Hý, koníčku, hý můj vraný, vynes ty mě ven z Moravy. Sš. P. 531. Žeby **mimo** zápověď z domu stuol vynesl. NB. Tč. 143. Smetí z domu **na** ulici nevynášej. Prov. Šd. Vynes zlobu z mysli svojí. Vrch. Tak ťažký z truchlého ponos ven srdca vynášel. Hol. 4. Dům sotva čtyři ze sta vynáší. Ml. — **co odkud kam nač**: zboží z lodí **na** zemi. D. V. něco na trh (prodávati), na jevo, V., na světlo, Jel., na plac (praviti), V. Kletba vynesena **v** spravedlivém hněvu na bezbožné plémě Vršovců. Ddk. II. 406. (III. 129., IV. 94.). Zkoušel Krista pána, vynesl tě ho na chrám vysoký. Sš. P. 34. A tak k Bohu má dušička se vynese. Er. P. 522. Vyneste mne ven na deň. NB. Tč. Pavel veškeru bohatosť dialektiky v ideách křesťanských složenou na odiv vynáší. Sš. I. 10. Vědúce, že jest kacieř, morděř a němý hřiešník, jakož sú naň ty hřiechy vynesli. Hus III 285. V. rudu na den. Dch., Vys. V. koho **do** nebe (vychvalovati). V. **Má za** to, že jeho zemanství ho vynáší **nad** tu povinnosť. D. V. se nad jiné, Us., nad svou možnosť. V. — **co nač**. V. soud, rozsudek na něco. Us. — **co kde**. Stavové **na** sněmě nález vynesli. D. V. něco **před** soudem. Mus., Arch. I. 6. — **co o čem**: úsudek o při, V., soud o čem v. Kom. O kletém císaři vynesli poslední svůj nález. Ddk. II. 389. Z toho, co jsme nadzmínili, již o účelu a příčině, proč Pavel list ten napsal, snadně soud v. můžeme; O tom nejední theologové hluboké a bystré náhledy vynášeli; Nález o ní (otázce) vynáší povšechně a věčně platný. Sš. II. 4., 168., Sk. 174. Svůj soud o tom vynáším. BR. II. 607. b. Čemu kdo nerozumí, o tom soudu vynášeti nemá. Us.

Tč. — **co kdy.** Což předpokládá, že veškerých Israelitů **při** svém z Aegypta vyjití přes tři miliony vynášelo. Šš. II. 38. A **po** bedlivém všeho toho považení **na** to výpověď vynésti ráčil. List z r. 1671. Tč. — **co proti čemu.** Kvido vynesl prý klatbu nad Polskem proti vůli duchovenstva tamního. Ddk. II. 178. Proti vší spravedlnosti v jednostejně při rozdílný soud vynášíte. BR. II. 54. a. — **co, koho, se čím (ne:** *s čím).* Ústy vynášeti med, v srdci skrývati jed. V. Jest to věc nejbláznovější, když se kto sám chválami vynáší. Jel. Enc. m. 8. To by mělo **před** právem a ne válkami vyneseno býti (austragen). Arch. I. 6. Knihou škodlivá učení v. Jel. Někoho velikou poctou v. Let. V. se svými penězi, v. se svou silou (chlubiti). D. Divy a zázraky se v. Br. — **co komu.** Zahrady mnoho jim vynesly. Us. Musí tak dělat, jak mu vynáší. Mor. Brt. To mu špatný zisk vyneslo. Us. Nic více mu jeho úřadeček asi nevynášel (než na žejdlíček vína v neděli). Šml. Chcete nám vynést spaní (říkáme, když někdo navštíviv nás posaditi se nechce). Us. — **co nad kým:** soud. Ml. — **jak.** Rozsudkové mají se **ve** slovech patrných a prostých vynášeti. Kol. 32. V Řezně vynešena jest nepochybně tato věc **na** dobro. Ddk. I. 203. Okázale, až **do** nebe se v. Us. Dch., Šd. V. něco právem, ämtlich austragen. NB. Tč. 89. Nebudeš má, nedají naši, že se tvá rodina *hrozně* vynáší. Čes. mor. bs. 148. Ja by tebe chtěla, nědaju mi naši, že se tva rodina vysoko vynáši. Sš. P. 386. Kozma jme se zásluhy Jaromírovy i *veršem* vynášeti; Kníže Vratislav při položeni základního kamene chrámu vlastní rukou vynesl 12 košů země. Ddk. II. 338., IV. 260. V. něco svými ústy. Lpř. J. Soud boží **podlé** svěřených darů vynesen bude; Že snad nějakým ukvapením nebo přenáhlením slova ona pronesl. Šš. I. 33., II. 11. Obec **skrze** starší snešení svá vynáší. Kom. — **za co.** Valerius Publikola první za právo vynesl, aby ... V. Jak mu páni za právo vynesů. Arch. II. 84. — **co s kým.** Pohnaný nic víc nemá činiti v té při s jistcem, ale jistec vynášej to s zástupcemi. Gl. 372. — **co s sebou:** mnoho peněz. Klat. — **adv.** Hrubě, přílišně se vynášeti (chváliti). V. — **se** = *zhůru se nésti, vychvalovati se, hrdčti, pyšněti, chlubiti se.* Proč by se vynášel a vypínal? V. Řídký kámen (mlýnský) se rád vynáší (trolí se; vylupuje se tam, kde jest měkčí). Vys. Slepice se už vynesla *(přestala nésti).* Us. Šd.

Vynešení, *vynášení, vynesení*, n. Vz Vynésti. V. mrtvého z domu. V. Vynášení sebe samého. V. V. práv, Jel., rozsudku, výpovědi, soudu. Us. V. klatby, die Achterklärung. Dch. Vynesením sněmu řezenského odděleny jsou zpupné statky rodu Zalského od manských. Ddk. III. 21. Vz Vynésti. Vynesení z 1. ledna atd. *jest* **prý šp.** m.: *nařízení; ale máme:* vynešení, vynáška ministerstva, od ministerstva, výroku, J. tr., tedy tohoto slova můžeme dobře užívati.

Vynešený, *vynesený; -en, a, o,* hinausgetragen, -gegeben. V. nábytek. Us. — **mezi kým.** Od nálezu krále mezi námi a městy vynešeného. Vl. zř. 536 — **jak.** (Vzbuzen) rozkazem božím *skrze* anděla v-ným; Svědectví *ústy* v-né; Starým vínem míní se staré učení boží *skrze* Mojžiše a proroky v-né. BR. II. 10., 92. a., 218. a. (Šd.).

Vynešvařiti, il, en, ení; *vynešvařovati* = *vyčistiti nešvaru,* ausputzen, reinigen; *dáti vyčichnouti,* ausdampfen, verwittern lassen; co. — **se** — *vyneřáditi se,* sich ausleeren. Ros.

Vynětí, n., vz Vyjmouti = *vyndání,* die Ausnahme, Herausnahme. Vynětí pístu. Khl. V. z obecných břemen a povinností, z trestání, V.; **od** pravidla. Jel. V. očí. Kn. rož. V. zákalu čočky lalokem, die Lappenextraktion; v. zmrtvělé kosti, die Nekrotomie; v. mozku, die Enthirnung. Nz. lk. V. vody vás v. BR. II. 682. a. Zvolení nabývali regalií prostředkem žezla, s v-tím takových, která bez odporu sluší církvi římské. Ddk. II. 456. V. kosti, die Knochenexstirpation. Nz. lk.

Vynevrliti se, il, en, ení, aufhören verdriesslich zu sein. Šm.

Vyní, n. = *vytí,* das Heulen. Vz Vytí.

Vyničiti, il, en, ení = *zničiti, snížiti,* vernichten, ausrotten. — **koho.** Scip. — **koho čím odkud:** ryby z řeky nečistou vodou. Us. Tč.

Vynidu, zastr. = *vyjdu.*

Výnik, u, m. = *vznik,* das Emporkommen. Kaubl. V-ku jiného leč v Krista nemajíce. Sš. I. 30. — **V.** = *místo, kde některý úd na bylině vyniká* (vyrostá). Čl. Kv. XXX. Cf. Rst. 518.

Vynikající, hervorragend, sich auszeichnend, hervorstechend. V. osobnost, notable Persönlichkeit; v-jící přednosti. Dch., Mus. 1880. 432. Nezůstaloť ve středověku zatajeno, psal-li v. muž dějiny své doby. Ddk. IV. 121. Vz Vyniknouti.

Vynikání, n., das Hervorkeimen, Hervorragen, Sichauszeichnen. Vz Vyniknouti. Život přírody se skládá se střídavého v. a zanikání rozmanitých tvorů. Stč. Zmp. 740.

Vynikati, vz Vyniknouti.

Vyniklina, y, f. = *vypuklina,* das Relief. Květy 1842.

Vyniklosť, i, f., das Hervorragen, die Erhabenheit. Jg.

Vyniklý, aufgeschossen, hervorgekeimt, hervorragend. Nz. lk. Bouře vyniklá, odkudž se jí nejméně bylo nadíti, vyvrátila nadějné stavení. Pal. Děj. IV. 1. 4. Muž vysoce v-lý. Mus. 1880. 478. V-lé tahy povahy. — **odkud.** Hrozen **z** révy v-lý. Sš. J. 173. Přední dva úřadové zemští byli v moci mužů z nízka v-klých. Pal. Děj. V. 2. 503. — **V.** = *vetknutý,* eingefügt. V. list na lodyze, tam vyrostlý. Cf. Rst. 518.

Vyniknouti, knul a kl, utí; *vynikati, vynikávati* = *prudce odněkud se vyskytnouti, povstati, počátek vzíti, vyjíti, vyraziti se,* plötzlich zum Vorschein kommen, entstehen, entspringen, hervorbrechen, empor-, hervorsteigen, sich erheben, hervorschiessen, heraus-, entfahren, aufschnellen, sich emporschwingen; *vypadnouti, vyřítiti se,* Ausfall thun, ausbrechen; *utéci, vymknouti se, vyjíti, zniknouti, zprostiti se,* entwischen, ent-

schlüpfen, entrinnen; *strměti, přesahati, vystávati,* hervorragen, vorschiessen, hervorstechen, sich erheben; *předčiti, převýšiti jiné,* über andere vorragen, sich hervorthun, die Oberhand gewinnen, aufkommen. Jg. Vynikati, **ne:** *vynikati.* Cf. Vysychati, Usychati, Odmykati, Přestydati, Pronikati, Přičichati, Unižiti, Uníživati, Přestíhati, Přestříhati, Bž. 29. — **abs.** Záře vyniká (vybleskuje). Us. Aby důraz lépe vynikal. Šš. II. 6. Obzvlášť vyniká její péče o vyproštění křesťanů z otroctví židovského. Ddk. IV. 155. — **odkud:** Voda vyniká ze skály. Us. Slunce z hory vyniká. V. Z osidel smrti v., Kom., z vazby, Plác., z nebezpečenství, Bibl., nepřátelům z ruky v. V. Vynikli z jeskyní (vyřítili se). V. Játra vynikla z rány. Lk. Nemohlby on tobě ani žádnému z práva a z řádu vyniknouti. Ps. o zášti. V. z úmluv (od nich upustiti). Arch. I. 20. Požehnané účinky, jenž ze spásy té vynikají. Šš L. 27. Kterak z nesnáze té v.? Šš. Sk. 48. (Hý.). — **odkud jak.** Mohl-li s tíží v. z vazeb předsudku onoho hlavitého; Jonáš nadpřirozeně z břicha žralokova třetího dne vynikl; Nebudou moci snadno v-nouti z těch svízelů. Šš. Sk. 133., L. 116., 193. (Hý.). Z rukou nepřátel sotva s celou kůži vynikl. Us. — **čím:** krásou. Us. Jeho osudové nevynikají ani rozmanitostí ani zajímavostí; Muž duchem vynikající. Mus. 1880. 9., 488. Od jakživa jen mužové čelní v národu, vynikající jak rozumem a zkušeností tak i jměním svým, dostávali se na ouřad kmetovství zemského; Vynikaje duchem a chováním svým získal sobě záhy vážnosť a důvěru. Pal. Děj. III. 3. 229., IV. 1. 104. (Šd.). Jinak vynikal rod hrabat Berkských také pobožností svou. Ddk. II. 426. (IV. 69., 210.). Tím sebráním drobtů vyniklo také velicí zázraku našeho. Šš. J. 100. — **nad co.** Mince knížete Vladislava I. všelikým cizozemským toho věku se vyrovnají, anobrž nad ně vynikají. Šb. Lit. I. 37. Tak tu nad sousedky vyniká tato krásná Srbů potomkyně. Koll. I. 53. Nade hřích Adamův přehojně vyniká milosť Kristova. Šš. I. 58. — **kudy.** Slunce **skrze** mračno vyniklo. Sych. — **komu.** Zuby dětem vynikají (rostou). Us. V. nepřátelům (utéci). Dvě kron. — **s čím na koho.** Což jim braně vzteklosť naskytne, s touť každý na ctného muže vynikne. V. — **nad co čím** *(předčiti).* Svou učeností, udatností nad jiné v. Us. Veliká skála z jezera nad vodu vyniká. V. Vynikal nad ostatní učeností svou. Ddk. II. 235. Horlivostí nad jiné v.; Nad jiné duchem svým neskonale vynikal. Mus. 1880. 472., 487. Svým rozumem nad jiné v. Pulk. V. pilností nad jiné. Hlavy schopnostmi nad obyčejnosť vynikající. KB. III. V. dokonalostí. Šš. Mat. 73. Muž ten nadobyčejný nad vrstevníky vzděláním vynikal; Lidé ti nad jiné židy učeností vynikli; Poznáním syna božího, druhé v božství osoby, v-ká křesťanství nad židovství. Šš. J. 47., Sk. 72., II. 29. (Hý.). — **kde (jak).** Zdi města **nad** vodou ještě vynikají. Zlob. **V** básni té v-ká ráz didaktický. Nz. V-kli **na** zlatotepce v cestě loupežní zloději. Dač. I. 265. Pavel vynikal **mezi** vrstevníky svými horlivostí pro ustanovení zákona a ústní jeho výklady. Šš. I. 1. Dialektika v obou listech stejnou měrou v-ká; Dva, kteří ve víře **nad** jiné spolusvědky dotčených věcí v-kali. Šš. II. 4., Sk. 15. (Hý.). V tom v-klo, co pravého a dobrého jest. Kmp. Č. 116. — **nad koho v čem,** *lépe:* nad koho čím. Jv. — **jak.** Někteří národové v-kli **přes** stav divokého přirození. Hlas. **Podlé** toho také *světleji* v-ká podobnosť poměrů Galatů s poměry Abrahamovými. Šš. II. 33. (Hý.) Jonáš tři dni a tři noci v rybě pobyv **bez** škody zdraví svého odtud v-kl. BR. II. 71. a. — **nač.** Obojí na totéž vyniká, geht auf eins hinaus; Na taková předeslaná slova tím více vyniká protiva. Šš. L. 202., Sk. 39. (Hý.). — **kam:** v svobodu. Kat. Vaň. Pohané **k** rázné a plné osobnosti jediného Boha nevynikli. Šš. Sk. 208. Těžce se prý zažívají ryby, nerády ven v-kají. Jir. Ves. čt. 378. Otázka ta vynikla v popředí. Osv. I. 46. Člověk vysoko vynikl **nad** ostatní tvorstvo. Vlč. — **kdy.** *Prvý den* vyniků vrchové hor. BO. **Při** čemž zvláště v-kl jakýs hrabě moravský Vilém. Ddk. IV. 17.

Vynímací věta, vz Věta výlučná.

Vynímač, *vynimač,* e, m., der Herausnehmer. Veleš.

Vynímání, n., die Ausnahme.

Vynímati, vz Vyjmouti.

Výnimečný, privilegirt. Chrám v seznamě far vzpomíná sa medzi farami starými a v-mi. Sl. let. I. 154.

Výnimka, y, f., vz Výminka, Smlouva. Beze vší výnimky. Bart. Žádného pravidla bez v-ky. Us. Tč. Nieje pravidla bez výnimky Mt. S. I. 119.

Vyništati, *vyništiti = vyničiti,* ausrotten. — **co kde, odkud.** Ty továrny všecky raky a ryby v řekách, z řek v-ly. Na Ostrav. Tč.

Vyništěti, ěl, ění, ausgerottet werden, sich verlieren. Mláťa cepami, aby krtice dalej neryly, lež vyništěly. Mt. S. I. 191.

Vyništiti, vz Vyništati.

Vyníti, vz Vyjmouti.

Vyniurati = *vystopovati.* Na Slov. Ssk.

Výnizda, *vyjizda, výjezda,* y, f., die Ausfahrt der Gerichtsbeamten zur Besichtigung der strittigen Gränzen, Feldschadens, der Besitzstörung usw. Gl. 372.

Vyňmeta-li = *vyjmeta-li = jestliže vyjmou* (dual). Výb. I. 133. Kn. rož. 287.

Vyňmu = *vyjmu.*

Výnocka, y, f., vippa, zastr. Rozk.

Vynocovati, übernachten. — **kde: u** někoho, **na** hůře. Na Ostrav. Tč.

Výnor, u, m. = *vynoření.* Nz.

Vynoření, n. = *výnor,* die Emersion, der Austritt. Nz. Pro v. svého nad hříchy se rozjaření. Šš. II. 27.

Vynořilý = *vytonulý,* na hladinu vody podneslý, aufgetaucht. Rat. 518.

Vynořiti, *vynuřiti,* il, en, ení; *vynořovati, vynuřovati = z hloubi, z tůně vydobyti,* aus der Tiefe herausbringen. — **co odkud.** Bůh vynořil zemi z mořských hlubokostí. L. — **se** = *vybřednouti, vyplývati z hloubi,* auftauchen, herauskommen. — **co.** **Týž** smysl

vynořují slova; Evangelium všady působivou moc svou vynořuje. Sš. I. 52., II. 195. (Hý.). — **se odkud** z hříchů. L. — **se odkud kam.** Z mračen vynořil se **na** měsíc. Vrch. V. se z vody. Us. Ze rtů povzdech vynořil se. Čch. Br. 88. Z hlavy sedmé (listu k Římanům) přerozličné nauky vynořovány; Apoštol vynořuje spolu z vlastní zkušenosti oblažívou moc víry; Člověk dobrý z pokladu útroby svojí věci dobré vynořuje. Sš. I. 82., 166., L. 75. (Hý.). — **co kde.** V sanskritě kořen *smi* radosť a smělosť vynořuje. Sš. J. 60. Vynořuje a vyjadřuje radosť tu svou **před** nimi. Sš. II. 203. (Hý.). — **co, se čím.** Hlavitá myšlénka listu našeho těmi slovy se vynořuje; Slovy těmi následek nevědomí lidí o Bohu vynořuje; Předmět a způsob modlitby se dvojím řečením v-řuje; Myšlénka ona v-řuje se dalšími slovy. Sš. I 25., 28., 92., L. 12. Vynoř vyspou sklad těch skvostných květů. Sš. Snt. 49. — **co, se jak.** Leč s takovou bohatostí věčné pravdy ty vynořuje, že...; Apoštol ošklivosť svou nad takovým lidstva počínáním v-řil slavoslovím či doxologií; Mysl dětenčí se modlitbami v-řuje; Čímž právě tužbu svou a hledání své v-řují; Neočekávanosť svou, podivení se a překvapenosť svou vynořují slovem: hle, aj; Cit uznání toho vněšně v.; Jiným protikladem panna v-řuje myšlénku podobnou; Avšak mateřštinou co mluvou srdce v-li hluboké podivení svoje mimovolné. Sš. I. 16., 31., II. 46., J. 33., J. 59., L. 22., 24., Sk. 169. (Hý.). **Na** novo se v. Dch.

Vynořující se, auftauchend. Bublinatky za čas kvetení v jistém čase na hladinu vodní se podnášející, se vynořující. Rst. 518.

Výnos, u, m. = *vynesení*, das Heraustragen, die Austragung. — V. = *vynesení potazu, nálezu, vůle, soudu, výpověď, nález*, der Ausspruch, die Sentenz, das Urtheil. V. právní, sněmovní. D. S rozmyslem v. na něco učiniti. Ms. pr. kut. Což se osazení soudu zemského dotýče a výnosů panských a vládyckých nálezuov. Zř. F. I. A. X., VI. zř. 12. Výnosem, laut Erlass. Dch. Výroky rozumí řeči a výnosy svoje t. j. věci, o nichž mluvil. Sš. Sk. 63., 185. V. o něčem učiniti. Brikc. Někomu něco výnosem dáti věděti. J. tr. — **V.**, der Ertrag, Nutzen, das Erträgniss. Vz Užitek. Živiti se z v-su zahrady. Us. Čistý v., der Reinertrag, Nettoertrag. Nz., Sp., Šd. V. cukru, der Zuckerertrag, v. dle váhy, der Gewichtsertrag, v. řepy, die Rübenfechsung. Šp. Hrubý v., der Bruttoertrag; V-su schopný, extragsfähig; V. z nájemného. Dch. Desátý díl výnosu zeměpanské mince činil první jeho nadání. Ddk. II. 280. Z výnosu země této zaopatří děti svoje. Lipa, 192. Druh či způsob v-su, der Ertragszweig. Nz. Pramen výnosů (důchodů), die Ertragsquelle; výnos (užitek) z daně z příjmů, der Einkommensteuerertrag; účet z výnosů, die Ertragsrechnung; rejstřík v-su (užitku), Ertragsregister; vycenění v-nu (užitku), die Ertragsschätzung. Šp. — **V.** = *úhrnek, summa*, der Betrag, Inhalt, Belauf, die Summe. D. — **V.**, das Produkt (v mathem.). Sedl.

Výnosek, sku, m. = *výnos, vynesení*, das Hinaustragen. — **V.**, der Schluss. Pavel ze předešlé myšlénky úmrtí s Kristem vyvodí výnosek. Sš. I. 69. — **V.** = *vynášení mrtvého*, das Leichentragen. Us. — **V.** = *užitek*, der Ertrag. Kram.

Vynositel, e, m., der Heraustrāger. V. práv, der Gesetzgeber. 4 stěž. ctn.

Vynositi, vz Vynésti.

Výnoska, y, f., **lépe**: *výnosek*. Jg.

Výnosné, ého, n. = *plat z výnosu*. Zlob. — Jg.

Výnosník, a, m. = *který vynáší*. V. práva, legislator. Kor.

Výnosnosť, i, f., die Ertragsfähigkeit, Rentabilität. Nz. V. obchodu. Tč. V. tehdejšího řemesla vojenského. Ddk. IV. 214. Plodnosť a v. pole. Koubl.

Výnosný = *vynášející*, ertragsfähig, rentabel, ertragreich, lukrativ, einträglich, gewinnbringend, vortheilhaft. V. úřad, Us., práce, žně. Kram. V. pospoj, lukrativer Verkehr. Dch. Věrné své přívržence v-mi úřady odměnil; Císař mu velmi v. hrad podal v leno; V. obchod, praebenda. Ddk. III. 30., 173., IV. 177., IV., 171. (Tč.). V. řemeslo. Tč. V. hodnosť. Mus. 1880. 471. Služba ta byla výnosna. Sš. L. 179. — **V.** = *úrodný, plodný*, fruchtbar. V. úhlehle. Kom. — **nač.** Ta role jest v-na na žito, méně na kobzole. Tč.

Vynošati = *vynášeti* Na Ostrav.

Vynotiti, il, ěn, ění, anstimmen, anheben, aufsingen. **co**: pěsničku. Na Ostrav. Tč. — V., schildern, zeichnen. — **co čím.** Mnohé věci já tu pérem v. nemožem. Na Slov. Tč.

Vyňouchati = aufspüren. U Místka. Mtl.

Vyňsť = *vyjíti*. Na Ostrav. Tč. Na Slov. Ssk.

Vynucení, n., die Erzwingung.

Vynucený; -*en, a, o*, erzwungen. V. přísaha, slib, Us., láska, Dch., zvolení (za kníže), svolení. Ddk. II. 227., 445. (Tč.). V. příspěvek.

Vynucovati, vz Vynutiti.

Vynuditi, il, ěn, ění, vz Nuditi. — **koho.** S Bohem, všední světe! vynudil mě dosti copatý tvůj rozum. Čch. Petrkl. 3.

Vyňuchati, ausspüren, herausschnüffeln. Vck. — **abs.** Kto vyňuchal, ten vyštuchal. Mt. S. I. 122. — **co.** Hľadali, hľadali ako ihlu, ale tu veru nič v. nemohli. Er. Sl. čít. 70. On to předce vyňuchal. Mor. Sd., Vck. Musíš to skrýť, bo děcka všecko vyňuchajů. Mor. Tč. Psi sa rozbehli po hore, ale **za** dlho nič nemohli v. Dbš. Sl. pov. I. 51. — **co kde.** Prase pomyje **ve** chlívě v-lo. Us. Tč. — **co čím:** svým dlouhým nosem. Us. Tč.

Vyňuchňati = *vyňuchati*. Mor. Tč.

Vynúkati, anreizen, verleiten. — **koho čím k čemu:** pěknými slovy. Na Mor. Tč.

Vynunati = *nunaje vylouditi*, herauslokken. — **co na kom.** Us.

Vynunviti, il, en, ení; *vynunvovati*, ausschneiden. — **co:** svini. D.

Vyňúrati = *najíti* (s příhanou), *vyčenichati*, ausspüren, ausschnüffeln. — **co.** Ten poňura všecko vyňúrá. Mor. Vck., Šd. Cf. Vyňuchati.

Digitized by Google

Vynutitelný, erzwinglich, erzwingbar.

Vynutiti, il, cen, ení, *vynucovati* = *dobyti násilím něčeho na někom*, er-, abzwingen, abnöthigen, er-, auspressen, abdringen. J. tr. — **abs**. Dar milosti nedá se v., zakrápá jen jak nebes vlažný déšť v pozemská údolí. Shakesp. Tč. — **co: svědectví**. Th. Zbraně české v-ly mocné provedení řádu základního; Dne 15/5. vynutil Přemysl Otakar přechod. Ddk. III. 10., VI. 61. — **co jak**: *mocí*, V., škřipcem, násilím. Sych. — **co od koho**. Ros. — **co na kom**. Plk., Sych. — **co komu**. Berg., Vlč. — **co, se odkud**. Peníze z někoho v. Berg. V. ze sebe hlas, křik. Us. Sotva jsem se z lůžka nemoci vynutil (= stěží jsem povstal). Us. Dch. — **co kde**. Teprve později uznání jeho **na** sněmu dílem prosbami, dílem pohrůžkami vynutil. Ddk. III. 88. — **co čím**: dar darem. Č. Vz *V. co jak, co kde*.

Vynutkati, *vynutkávati* = *vynutiti*. — **co z koho:** slovo. Ráj. Vynutkán bude z divadla múdrý Cato. Jel. Enc. m. 26.

Vynuzený; *-en, a, o*, ausgehungert, ausgemergelt. V. děti. Mor. Tč.

Vynuzovati = *nuzováním vymoci, vyklopotiti*, kümmerlich erringen. — **co čím**: skoupostí. Reš.

Vynynati se, sich ausschlafen, o dětech. Vynynej se! Us. Tč.

Vynzřieti, scatere. Ž. Gloss Hab. 16.

Vyobaliti = *rozbaliti*, auf-, auswickeln. V. — **co**.

Vyobcenec, nce, m. = *vyobcovanec*. Bern.

Vyobcovanec, nce, m., der Verbannte, Exkommunicirte. Šš. Sk. 213. (Hý.).

Vyobcování, n., die Verbannung, Exkommunikation. J. tr. Veliké v. čili klatba církevní, nejstrašlivější trest, který zemi postihnouti mohl. Ddk. III. 97. (Tč.). Vyobcování ze synagogy (u židů) či odzbornění bylo trojího stupně: 1. *nidduj*, jenž odlučovalo ode schůzek do sbornice a od stýkání se v obyčejných společnostech; 2. *chérem*, jímž se člověk na vždy odlučoval z církve s kletbou; 3. *šammatha*, která člověka i z národnosti židovské vynímala. Šš. J. 164. A tak sú již to v. rozšířili, že věrnému křesťanu již druhdy jest lépe obcovati s vyobcovanými od nich, nežli s těmi, kteříž jiné vyobcovávají. Hus II. 198.

Vyobcovaný; *-án, a, o*, verbannt, exkommunicirt. Zpyšněv vítězstvím svým a poddávaje se radě lidí z církve v-ných vypověděl král papeži veřejně poslušenství; Jižtě šly řeči o svržení v-ného z církve krále. Ddk. II. 274., 277.

Vyobcovati, *vyobcovávati* = *z obce vyloučiti*, ausweisen, ausstossen, ausschliessen. Aby takový člověk ode všech lidí byl vyobcován a jeho aby se všichni dobří lidé varovali. Zř. F. I. U. XXVI. A z toho vzeli su světi, že nemá nižádný býti vyobcován a jako zlý jmenován, jedné když také troje napomenutie a tresktánie zavrže a hřiechu nechce ostati; Když sám jsa v hřieše smrtelném klne, zlořečí, vyobcovává. Hus II. 202., III. 226. — **koho**. Smilníci, lakomci a zjevní boží protivníci vyobcovávají ty, jenž slovo božie káží a jich hřiechy treskcí. Hus II. 174. (II. 183., 198., 230.). — **odkud**: z církve. Sych., Ráj., Krok., Ddk. II. 231., 246., 448., VI. 203. Schultes z Vídně vyobcován s tichostí v Landshutě byl profesorem. Koll. I. 348. Pakli to učiní, buď vyobcován ze země. Pal. Děj. V. 1. 397. Aby žádný nebral od cizozemců; pakli by kdo bral, aby z nás vyobcován byl. Arch. V. 470. — **jak:** nálezem, mocí. Us. A to činie bludně, jakož i vyobcovávají *bludně*. Hus II. 203. — **koho proč (odkud kde kdy)**. Zák. sv. Ben. Je to týž Řehoř, jehož r. 1051. papež Leo IX. **na** jedné synodě římské **pro** cizoložstvie **z** církve vyobcoval. Ddk. II. 246. Pro viny z církve jest vyobcován. Ib. III. 179. (Tč.). Ktožkolivěk jest v hřieše smrtedlném, ten jest vyobcován **v** ten čas z obce svaté; K vóli ďáblově je v-li. Hus I. 253., II. 174.

Vyobčiti = *vyobcovati*. Na Slov. Bern.

Vyobímati, oft umhalsen, umarmen, um den Hals fallen. — **koho**. Vyobímala, vyboskávala svojho muža. Er. Sl. čít. 71. Vz Vyobjímati.

Vyobírati, *vyzobírati*, ganz abklauben. — **co**. Obírala, až všecko vyobírala (obrala). Mor. Tč.

Vyobjímati = *vyobímati*. — **koho**. Skočil z postele a tu potom svoje krásne děti vyobjímal, vyboskával. Dbš. Sl. pov. I. 207. (VII. 18.). Šd.

Vyobkládati, ganz zum Umschlag verwenden. — **co kde**. Všecko prutí **okolo** přísady vyobkládal, by jí kury nevyhrabaly. Na Ostrav. Tč.

Vyoblesknouti, knul a kl, utí, umschimmern. Ros.

Vyobliekaný; *-án, a, o* = *vyoblíkaný*, gekleidet. Ozve sa na zadku stojáci a v samom zlate a sriebre v-ný Ondrej. Mt. S. I. 61.

Vyobliekati, *vyoblíkati*, *vyoblékati*, kleiden, ankleiden; *vyšňořiti* (na Slov.), aufputzen. — **si co**. Neplač, mati, neplač, ani nenariekaj, len si svoju dceru pekne vyobliekaj. Sl. ps. 379. — **se (kdy, do čeho)**. A ti lidé tu snad ani nepracují, jsou vyoblékáni akoby **ve** svátek. Nitra VI. 221. Princ poslal zo samého zlata a sriebra krásne šaty Ondrejovi, aby sa aj on vyobliekal a za nimi prišiel; Vyobliekala sa do najkrajších, jaké len mala, šiat. Ib. I. 61., 69. (Šd.).

Vyoblinkovati, vz Linkovati. — **V.** = *vybíti*. U Místka. Mtl.

Vyobliti, *vyoblívati*, *vyoblévati*, begiessen, befeuchten. — **co čím**. Neborka matka plakala den i noc a všetky kúty vyoblievala sl'zami. Dbš. Sl. pov. I. 1., Mt. S. I. 98. Kde dostrehnú parobka, vyoblievajú ho tiež. Mt. S. I. 193.

Vyobmýšleti, ersinnen. — **co proti komu**. Kom.

Vyoboskati = *zulíbati*, abküssen. Mor. a Slov. Šd. Vz Vyobímati.

Vyobraceti, el, en, ení, *vyobracovati*, ganz umkehren. — **co, koho**. Ba tak ma vyobracal, že som sa až vyparil. Mt. S. I. 104. — **co, koho čím kde**. Všecku kunčinu (jetel) sme hrablemi **na** záhonách vyobracali, aby uschla. Na Ostrav. Tč. Hej, a boli

Digitized by Google

by ho statočně papekmi vyobracali, keby kraviar nebol mal desatraz lepšie nohy ako všetci takí na másle vychovaní. Dbš. Sl. pov. II. 85. — **V.**, durchs Umwenden erlangen. — **si nač:** na kabát. Us.

Vyobrazení, n. = *vypodobení, vypodoba, zobrazení, podobizna*, die Abbildung, bildliche Darstellung, Aufnahme (eines Bildes), das Bildniss. J. tr., Nz. V. v textu, na zvláštním listu. Mus. 1880. 174. V jaké velikosti v. míti si přejeme, *lépe:* obraz jak veliký míti si přejeme. Vz -ání. Pk. — **V.** = *vylíčení, před oči stavení* (okolností jadrné vyčítání, Kom.), hypotyposis, repraesentatio, descriptio, die Schilderung. Nz.

Vyobrazenina, y, f., die Abbildung. Šm.

Vyobrazitel, e, m., der Ausbilder, Vorsteller.

Vyobraziti, il, en, ení; *vyobrážeti*, el, en, ení; *vyobrazovati* = *v obrazu představiti, vypodobniti*, ab-, nachbilden, entwerfen, vorbilden, abdrücken. — **co, koho:** krajinu. Us. — Kram. — **co komu.** Mark. — **co čím:** barvami. Us. Ústy vyznávající životem také vyobráželi. Kom. Slovy něco v. = *popsati.* Us. Básně a fabule, kterýmiž někdy mudrci lidské činy vyobráželi. Kom. II. 326. Dle všeobecné známosti se tím podobenstvím vyobrazovalo, že . . . . Sš. I. 68. Komedii tu vám slovem vyobrazit. Kká. Td. 137. — **co kde: na** plátně, na stěně. Us. V obrazu Kristově všeliké ušlechtilosti vyobrazeny jsou. Kom. Na oltářích má býti vyobrazeno, kterému svatému kostel a oltáře věnovány jsou. Ddk. III. 40.

Vyobrazný, abbildlich.

Vyobřezati, ganz umschneiden. Vz Vyobřinati.

Vyobřinati = *vyobřezati.* — **co kde.** Všecky vršky na ovse sme vyobřinali, aby nezbujněl. Na Ostrav. Tč.

Vyobročení, n., die Auffütterung.

Vyobročený; *-čen, a, o* = *vykrmený, vypasený.* Život sytý, vykrmený, v-ný vedou. Bart. 343. 35.

Vyobročiti, il, en, ení = *vykrmiti obrokem*, gut füttern, nähren. — **koho.** Oko páně nejlépe koně vyobročí. V. Povie na to tátoš, len ma statočne vyobroč, zajtrá sa dáme na cestu. Dbš. Sl. pov. I. 118. — **koho kde.** Aby mi ho (koně) u sebe v-čil. NB. Tč. 11. — **co komu:** oves koňům, ausfüttern. Na Mor. Tč.

Vyobručiti, il, en, ení, *vyobručovati.* — **co:** putnu (obruči potáhnouti), bereifen. Ros.

Vyobšiti, *vyobšívati*, rund herumnähen. — **V.** = *vybiti.* Na Slov. Šd., Phld. II. 2. 52., Ssk.

Vyoctiti, il, ěn, ění = *octem vymyti*, mit Essig auswaschen. — **co komu:** ránu. Kram., Kom. Kat. pouč.

Vyočiti, il, en, ení = *vyhleděti.* — **si co.** Konečne keď si už temer oči vyočili . . . ., sich die Augen aussehen. Er. Sl. čít. 70. Dobre si oči nevyočil, keď tu nikde nic a len čo sedliačik postavil mlynček a rozkázal mu mlet. Dbš. Sl. pov. I. 29. — Mt. S. I. 52.

Vyočívati. — **co jak.** S príkladnou spokojnosťou vyočíval až do konca všetko. Lipa 195.

Vyodpočinouti, *vyodpočnouti*, etwas ausruhen. — **kde.** Až trochu na tom kameňu vyodpočnu, zase půjdu dále. Na Ostrav. Tč.

Vyodpovídati se. Nevěděl, jak se má v. (vyznati). Kda. 208.

Vyoflancovati komu = *oflance dáti*, abohrfeigen. Mor. Sd., Šd.

Vyoflinkovati koho = *vyflinkati, vyoflancovati.*

Vyoháňati někomu = *vybiti.* Mor. Šd., Vck.

Vyohýbati, *vyohnouti*, ganz umbiegen. — **co (čím).** Všecky klučky vyohýbal, jestli je kde otevřeno; V. hřebíky kleštěmi. Na Ostrav. Tč. — **V. komu** = *vybiti, vymlátiti.* Na Zlínsku. Brt.

Vyokrouhlený; *-en, a, o*, vz Vyokrouhliti. V. řeč československá. Phld. I. 2. 22.

Vyokrouhliti, il, en, ení, abrunden. — **co čím:** kraje nožem, pilníkem. Us. Jg., Tč.

Vyolejovati = *olejem vymazati*, einöhlen. — **co kde.** Us. Tč.

Vyomáčeti, el, en, ení, austunken. Us.

Vyonačiti, *vyonačovati* = *vytentotiti*, irgendwie machen. Us. Tč. — **koho** = *vybiti mu.* Na Slov. Dbš. Obyč. 45 Vz Onačiti.

Vyopálati co = *pálaním vyčistiti n. vyhoditi*, schwingend reinigen, aus-, herausschwingen. V. V. obilí. Sych. A já bych byl hlúpý blázen, dybych si ťa vzal, dyby někdo zrnko v-lal a já plevu bral. Sš. P. 332. — **koho, komu** = *vybiti.* D.

Vyopatrovati = *opatruje udržeti*, durch Pflege erhalten. — **co jak dlouho.** To nemocné dítě ledva do léta vyopatruješ; Kvítka přes zimu do jara v. Us. Tč.

Vyopíchati, *vyopichovati* **koho** = *napraviti*, verbessern, veredeln, verfeinern. Na Mor. Sd., Bkř. Cf. Opíchati.

Vyopomínati = *vyupomínati*, durch Mahnung erhalten, erwirken. — **co:** peníze, dluhy. Mor. Šd.

Vyopytovati se, alles ausfragen. Na Slov. Plk.

Vyoral, a, m., osob. jm. Tč.

Vyorání, n., die Ausackerung. Vyoráním štěrkovitého spodku plodnosť ornice se menší. Tč. exc.

Vyoraný; *-án, a, o*, ausgeackert. V. země, štěrk, podkova. Us.

Vyorati, orám a oři; *vyorávati*, ausackern, aus-, aufpflügen. — **co:** peníz, stříbro, Sš. P. 329., brázdu, eine Furche ziehen, Šd., keř. Us. Ruchadlo vyorá brázdu 22 centim. širokou a 16 cm. hlubokou. Tč. exc. Čas prý jest dobrý oráč a proto všudy brázdy vyorává. Bd. — **co kde. Na** svém gruntě vyoral hrnec s penězi. Us. Tč. — **co odkud (z čeho) čím.** Us.

Vyorávač, *vyoravač*, e, m., der Ausackerer. — **V.**, der Ausackerungspflug. V. bramborů, na brambory, der Erdäpfelausackerungspflug, řepy (pluh k vyorávání řepy, dobývač řepový), der Rübenaushebepflug, Rübenpflug. Šp., Pta.

Vyorávadlo, *vyoravadlo*, a, n. V. řepové, na řepu, die Rübenausbebemaschine. Šp.
Vyorávka, y, f. = *vyorávání*. Us. Šd.
Vyorodovati, durch Fürsprache erreichen, erbitten. — **co komu kde (u koho).**
Vyoseti, *vyosívati*, durchsieben. — **co:** mouku. Šd.
Vyosliti = *z hlouposti něco pověděti, učiniti*, eselhaft, dumm machen o. anstellen, einen Eselsstreich machen. Ten to nějak vyoslí! Tys to pěkně vyoslil! Us. Jg., Dch., Kšť., Šd.
Vyosnovati, anzetteln, aufbauen. — **kde.** Aby se na slovech těch místnější nauka vyosnovala. Sš. J. 111. — **co jak.** Zas o své ujmě na hrad útok vyosnoval. Kká. Td. 154.
Vyosobiti, il, en, ení, als Person entwickeln. — **se jak.** V-bil se takořka ze sebe sám. Pal. Děj. III. 1. 258. — **V. se** = *zapříti se*, seine Person ablegen. V. se jest zapříti sebe podlé hříšného člověka. Sš.
Vyostiti, il, ěn, ění = *ostů zbaviti*, aus-, entdisteln. — **co:** pole. Us. Tč.
Vyostření, n., die Ausschärfung.
Vyostřený; *-en, a, o*, geschärft. Pruty drevené, na způsob meča v-né. Sl. let. V. 111. — **V.** spor, scharf zugespitzt, scharf.
Vyostřiti, il, en, ení; *vyostřovati*, aus schärfen. — **co čím kde (na čem).** Us
Vyostřovadelný. Aby nebyli jako otci jich národ křivý a v. (— popouzející. Proch.). Ž. wit. 7. 78.
Vyostrožiti, mit Spornen versehen. Bern.
Vyošívati se, vz Ošívati se (práci se vyhýbati). Však já se ti vyošívám, jak vezmu bič do ruky. Us. Šd.
Vyoškrditi, *vyoškrdovati* = *oškrdem vykřesati*. — **co:** mlýnský kámen. Šd.
Vyoškýrati = *zbýti*, abprügeln. Na Slov. Plk.
Vyotevříti, *vyotvírati*, alles öffnen. — **co.** Já sem všecky okna vyotvíral, aby kouř vyšel. Us. Tč.
Vyotrkati, mit Hörnern abstossen. — **V.** = *vycepovati*, abrichten, ausbilden. U Olomouce. Sd.
Vyotročiti, il, en, ení, als Sklave erwerben. — **V.** = *z otroctví vymoci*, von der Knechtschaft befreien. Mus. X. 352.
Vyotvírati, vz Vyotevříti.
Vyozdobiti, il, en, ení, *vyozdobovati*, aus-, verzieren. — **co jak.** Misu dle vlastních plánů dal v. Kká. Td. 337.
Vyožíhati, abbrennen. — **V. komu** — *rybiti*. Na Zlínsku. Brt.
Vypaběrkovati, durch Nachlese erwerben; ganz auslesen. Ros.
Vypabúnati, *vypabouněti*, herausstöbern. — **co.** Vz Pabúňati. Mor. Šd.
Vypácati, ausschlagen, auswerfen. — **co.** U Olom. Sd.
Vypačechovati, vz Pačechovati.
Vypáčení, n., die Sprengung. V. dveří. Us. Dch.
Vypáčený; *-en, a, o*, ausgesprengt, aufgestossen. V. komory. Ddk. IV. 231.
Vypačeruvati — *vypačisati?* Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vypačisati, ausriffeln, aushecheln. — **co:** len. Us.
1. **Vypáčiti,** pač, páče (ic), il, en, ení; *vypačovati* = *vykřiviti na bok*, *zvl. násilně, mocně*, aus den Fugen, Angeln heben, aufbrechen. Jg., Dch. — **co:** dvéře, Šd., ohradu. Dch. — **co čím (na koho):** dvéře sochorem, Us. Er. P. 298., kůlem. Us. Tč. — **co kde:** loď v prostředku v. Pref. — **co (komu) odkud:** meč z rukou. Us. Dvéře ze stežejí v. Us. Dch. — **kam, odkud.** Zuby v ústa aneb z úst se vypáčily. Rac. — **co jak.** Již vrata vypáčili s rykem. Kká. Td. 58. Omlouvaje se, že dal byl moci v. brány. Pal. Děj. V. 2. 346.
2. **Vypáčiti,** il, en, ení, *vypačovati*, ausforschen (*vyzvěděti, vyzvídati*). Na Slov. — **co.** To neide po pravde. Musím ja to vypáčiť. Dbš. Sl. pov. I. 41. — **co komu (zač).** Ludmila vedela v čom je vec a tak si v-la čas, keď Ježibaba z izby vyšla; Vypáčil si driečno dievča za ženu a žil s ňou statočne a v pokoji: Mamo, povedá, mohol by som sa už aj oženiť. A vedže ai len vypač dakterú. Dbš. Sl. pov. I. 39., 139., 250. (Šd.). — **co odkud.** V. z někoho přiznání. Th.
Výpad, u, m. = *vypadnutí*, das Herausfallen, der Ausfall. — **V.** *vody* (= *výtok*), der Ausfall, Ausfluss, Lauf, Auguss des Wassers. V. Výška výpadu (nadržení), die Stauhöhe. Výpad nečistoty z domu. V. — **V.** = *vyjití n. vyjetí na nepřítele*, der Ausfall. Zdařený v. obležených. Ddk. II. 168. V. z pevnosti. Čsk. V. nepřátelský; v-dy škody někomu dělati. V. V. pro picování. D. Časté v-dy činiti. D. — *V-dy ve spisech na někoho činiti, lépe*: dorážeti naň, napadati ho, útoky naň činiti. Brs. 261. — **V.** *při zápase*, der Ausstoss, die Passe. Tš., Čsk. Rub a v., Schlag u. Ausfall. Čsk. Poloviční v. = *předhyb*. Tš. Vz Zápas. KP. I. 574. Choditi v-dem, der Fechtergang. V. do výšky, hoher A. — **V.**, der Erfolg. Ze všetkých ty jeden ke svému sa kráľovi navrať a truchlý boja výpad i pohromu vojska mu oznam. Hvl. 154.
Výpada, y, f. = *vypadání*, *ohled*, das Aussehen. Zlob. — **V.**, y, m. a f. = *kdo nehezky vypadá*, der schlecht aussieht. To je v. U Kr. Hradce. Kšť. Máma je hrozná v. a on je ještě sušší. U Rychn. — **V.** = *hrdina* (iron.), der Held. Ten Honza je v.! Us. Vk., Ptr.
Vypadající, ausfallend. Rst. 518. — **nač.** Berně na statky v. Mus. 1880. 102. Vz Vypadnouti.
Vypadalý, ausgefallen. V. vlasy. Us. Dch.
Vypadání, n., das Ausfallen.
Vypadaný, ausgefallen. V. vlasy.
Vypadati, vz Vypadnouti.
Vypadávání, n., der Ausfall. V. vlasů. Us.
Výpadek, dku, m. = *co vypadalo*, das Ausgefallene. Co zrna přes tenší síto vypadne, jest v. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *skutek za čím jdoucí*, *výsledek*, das Ergebniss, Resultat. V. vlastního usilování. Krok. II. 578. V. všelikého toho smíchání jest kyse-

lina slabá. Pr. Chym. 163. V. vyšetřování, das Ergebniss der Untersuchung. J. tr. Zkoumati v-dky přírodopisného pozorování země. Presl. Tuším dobrý toho v. (že to dobře vypadne). Us. Džl. V. mého přemyšlování. Šf. Rozpr. 1865. 376. Ton přísahou se volitelé zavázati měli netoliko k volení upřímnému a nestrannému, ale také ku přísnému tajení způsobu a v-dku jeho; Tento v. volitelského jednání chován mezi voliteli co přísné tajemství; V. dvojího vyjednávání. Pal. Děj. IV. 1. 26., 30., IV. 2. 390. (Šd.).

Vypadení, n., das Herausfallen. Jg.

Vypadlec, dlce, m. = *odpadlec, poběhlec, odštěpenec,* der Abtrünnige. V., Br. Pomsty boží na v-dlce dokročující. BR. II. 753.

Vypadlý, aus-, hinausgefallen. V. zub. Us. V. kněží (odpadlí), Scip., andělé. Kom. — **odkud**. Každý ďábel z nebe vypadlý již v hříše zatvrzen jest. Hus III. 245. Semeno z klasu v-dlé. Us.

Výpadné, ého, n., die Ausfallsstufen. Čsk.

Výpadní, Ausfalls-. V. brána. Us. Dch. Vz Výpadný.

Výpadník, a, m. = *kdo výpad podniká,* wer einen Ausfall macht. NA. III. 162.

Vypadnouti, ul, utí; (zastr. vypásti, vypadu), padl, padení; *vypadati, vypadávati* = *z něčeho ven padnouti,* aus-, herausfallen, entfahren; *prudce vyjíti, vyřítiti se,* ausfallen, herausstürzen; *vybíhati, výpad činiti, vyskočiti,* einen Ausfall thun, ausfallen; *díti se, býti, státi se,* ausfallen, werden, ausschlagen, ablaufen, herauskommen; *způsobu míti, zdáti se,* aussehen, Aussehen haben; *následovati,* sich ergeben, aus etwas folgen. Jg. — **abs.** Hodíš se zadu na vůz, abys brzo vypadl. Prov. To učinil, aby voda vypadati mohla. Us. Vypadá (vyhlíží) jako drahé časy (= špatně), hodně sebraný, jako devítiprkenná almara, Us. Dch., jako polské Jezulátko, jako drahá léta (= hubený), Šgl., jako sedm drahých časů, Kšá., jako otrapa, Vlk., jak bleskota (bledý), jako zelená sedmice (bledý, churavý), u Olom. Sd., u Kr. Hradce, Kšť., jako troje neštěstí, ve Slez. Šd. V-dala jen ji položiť do rakve. Šml. Vypadl rok (= uplynul). U Kvasin. Hřebík vypadává. Us. Vojsko otáčelo šátky ozdobně kolem čepic, tak že to jako turban vypadalo. Ddk. Přezraje-li pšenička, vypadají zrnička. Tč. exc. Ještě hůře vypadají ostatní tvrzení, *lépe*: ještě horší jsou. Šb. Jejich stavení vypadají (stačí: jsou) jako lodi (podobají se lodím). Už třikrát vypadl (s kazatelnice byl ohlášen, už měl tři ohlášky), ale kdy bude veselí, posud se neví. Na Ostrav. Tč. Vypadá čas, termín. Us. — **odkud: z** okna, Us., z církve, Eus., Šm., z úřadu, ze slávy, z lásky, z milosti, z rukávu (z lásky), V., z přízně, Sych., z klínu (z lásky), Č., z naděje. V. V. z pevnosti. Ros. I já jsem z nosu nevypadl. Č. To z toho vypadá (následuje). L. Z listiny kandidatní vypadnouti, *lépe:* v ní vynechánu, vypuštěnu býti. Brs. 262. **Od** boží milosti v. Pass. Málo (zisku) z toho vypadá, dabei schaut wenig heraus. Us. Dch. V. z paměti. Tč. Mus. 1880. 215. Ako kočiš medveďa zazrel, hneď tri hlavnice z popod neho vypadly. Dbš. Sl. pov. I. 7. Jestliže to tvrdí, z toho vypadá, že ... Jg. Záp. 44. Ač zrní vypadlo z klasů. Sš. I. 106. Jiní za to mají, že apoštol tu vypadl z vazby. Sš. I. 149. (Hý.). Aby voda z těch rolí v. mohla. Arch. IV. 207. On z místa svého vypadl. BR. II. 334. b. Angel z nebe, Adam z ráje, Judáš z biskupstvie v., proč? **pro** hřiech; Ktož jako milý syn otci Bohu duše neporučí mra, že maje hřiech smrtelný, z moci božie vypadne. Hus I. 184., III. 139. (Tč.). — **komu**. Vypadaly mu zuby, vlasy. Us. On mi vypadá, jakoby byl blázen. Us. Tč. Milá prala, protřípala (protřepávala), vypadla jí ruka bílá. Sš. P. 134. Kolik zubů komu žába ščítá, tolik prý mu jich vypadne. Na mor. Slov. Hrb. Žena mu umrela a čo deň mu to horšie vypadalo tie try dcery bez matky *nechať*. Dbš. Sl. pov. I. 334. Kdo se honí za toušem, peníze mu vypadají. Prov. Šd. Ty bys mi vypadl (z oka)! Vz Vypadnouti komu odkud. Lb. — **komu odkud**. Vypadlo mi to **z** ruky, D., z paměti. V. Nikdy mi z paměti, z mysli nevypadneš. V. Z klína vypadly jí květy. Vrch. V-dli jsme jim z rukávu (z lásky). Němc. Už som duši milej zo (ze) srdca vypadnul; Už som mojej milej zo srdca vypadnul. Sl. ps. 164., 91. (Šd.). Samej kráľovne slzy z oka vypadly. Mt. S. I. 53. Boli akoby jeden druhému z oka vypadol. Dbš. Sl. pov. I. 1. To mi z mysli nevypadne, co pro mne činiti ráčíte. Žer. 16. Ty bys mi vypadl z oka (vz Odbyti prosícího). Lb. Vypadl mu z klína (z lásky). Prov. Šd. Jakoby mu z oka vypadl (tak jest mu podoben). Vypadne ti šíp z ořecha (lekneš se, když na tebe nenadále přijde). Prov. Nemysli, že jsem vráně z ocasu vypadl. Načež druhý: Aniž já strace. Č. — **odkud (proč, jak dlouho, čím jak)**. Judáš z biskupstvie **pro** hřiech vypadl. Hus I. 184. Samej starkej vypadla slza z oka **nad** toľkou ľudskou biedou. Dbš. Sl. pov. II. 56. Ať nevypadnú (ta slova) z srdce tvého **po** vše dni života tvého. Hus I. 53. Z titulu toho cizoložstvím **na** chvíli vypadl. Sš. Sk. 158. (Hý.). — **za kým.** Žiaden človek nevie, ani neubádne, za kým moje srdce dobre nevypadne. Sl. spv. VI. 208. (Šd.). — **kam.** Angelé, jenž sú svár v nebi počeli, **do** pekla sú vypadli. Hus I. 255. — **kde (na koho)**. Že sice láska nevypadla **v** útrobě jeho. Sš. L. 164. (Hý.). Vypadnuchu na niu (ni) **mezi** dřevy (= stromy v lese). Rkk. 46. Při té návštěvě nic nevypadá, bei diesem Besuche schaut nichts heraus. Dch. Dobře v. ve tváři. Dch. — **kudy**. Zrno *tou dérou* vypadalo. Voda vypadá z rolí rozvorem. Us. — **nač, na koho**. Nákeřník na ně vypadl. Sych. Jak nepatrný podíl by v-dl na Bremy. Ddk. III. 215. Vz V. kde. — **s kým**. Jak to s ním vypadá (jest)? Us. Zle to s ním vypadá. Us. Tč., Dch. Jak ona vypadá se svojím vařením (jak se jí jakožto kuchařce vede)? Kda. Nevím, jak to s ní vypadne. Us. Dch. Já s ním dobře vypadám (se snáším, sich vertragen). Na mor. Valaš. Vck. — **jak**. To

Digitized by Google

dobře, zle vypadlo (se stalo; vyblíží, zdá se). Us. To vypadlo nám **ku** škodě. Dch. Dobře vypadá. Us. Šd. Věc špatně vypadne. Posp. V-dám já **podlé** toho, abych . . .?; **Dle** postavy vypadáš veliký; Nevypadá mi **po** chuti, er steht mir nicht zu Gesichte; Nevypadá to nejlíp, es ist damit nicht zum Besten bestellt; Věc teď vypadá jinak. Us Dch. Výsledek o něco málo menší vypadne (bude), než jej tento počet udává. Šim. 174. Krásně to vypadá, kde je chasa mladá, v ruce šabla holá. Sl. ps. Napovídal dosti srozumitelně, že potom nález papežův v jeho prospěch vypadne. Ddk. II. 265. Výprava tato vypadla velmi nešťastně. Ddk. V. 323. Výdělek vypadal chudě, *lépe:* byl skrovný. Km. Okolčnosti moje raděj **k** úspěchu vypadly evangelia; Věc **na** jedno vypadá, geht auf Eins hinaus. Leč to téměř na jedno vypadá. Sš. II. 156., L. 28, Sk. 82. Přihodilo se mu časem nočním, že mu jeden zub stranovní skutečně vypadl **bez** bolesti. Háj. 1362. Vypadl **po** měsíci (= zpronevěřilý uprchl. Vz Uprchlý). Lb., Kom. II. 329.

Vypadnutí, n., der Ausfall. V.

Výpadný, Ausfalls-. V. schůdky, NA. III. 162., brána. Dch. Vz Výpadní.

Výpach, u, m. = *pára*, der Ausdunst, Dunst, Dampf. Rostl. Kúty milými budú ti kvetinkami dýchať a sladkej výpachy vóně nosiť. Hol. 421.

Vypáchati, vz Vypáchnouti. — **V. se** = *vydováděti se*, sich satt herumtummeln. Mor. Šd.

Vypáchlý, verduftet, verflüchtigt. V. ocet. Us.

Výpachník, u, m., der Dunstschlauch. Šm.

Vypáchnouti, chnul a chl, utí; *vypáchati* = *přestati páchnouti*, aus-, verriechen, verduften, ausdampfen, ausrauchen, auslüften, verflüchtigen. — **abs.** Víno vypáchlo (vyvětralo). Reš. Sůl vypáchne-li. BR. II. 258. Moudrosť vypáchla. Dl. — **čím**: parou. V. — **odkud.** Vůně z květiny v-la. Us. — Kem., Ros. To z nich vypáchne. Abr. Duch starotáborský cele z ní vypáchnul. Pal. Děj. IV. 2. 356. — **kde.** Utržená kvítka **na** slunci brzo vypáchnou. Us. Tč.

Vypachtěný; *-ěn, a, o*, erschöpft. Ako tak raz tu von sedela a vlásky si prečesávala, pribehol v-ný jelenčok. Dbš. Sl. pov. I. 233.

Vypachtiti, il, ěn, ění, erschöpfen.

Vypájeti, el, ení, tränken. — **koho:** dobytek. Us. Bkř.

Vypajznouti, *vypajzovati* *pajzákem urobiti*. Mor. Šd. — **V.** = *upajznouti*.

Vypacholčiti, il, en, ení, aufhören ein Knecht zu sein; als Knecht erwerben. Bern.

Vypachořiti se, aufhören sich aufzublasen. Bern.

Vypakovati, z něm. auspacken = *vyložiti*, *vyndati*. — **co odkud kam:** knihy z bedny **na** stůl.

Výpal, u, m. = *vypálení*, das Abbrennen, der Abbrand, die Decharche, Ablösung (der Kanone). D. V. z děla (= výstřel). V. táhlý, das Lauffeuer; výpal na počesť, Generaldecharche. Čsk. V. doutnákem, die Lunten-abfeuerung; v. třením, Friktions-; v. nárazem, Perkussions-. Čsk. Chmat při v-lu, der Chargirgriff. Čsk. — **V.** *zla* = *vypálení*, das Ausbrennen. Msn. Or. 33. — **V.** *sluneční* (*vyhořelosť*). Jg. — **V.** = *místo výpalčivé*, ein Ort, wo das Getreide durch die Sonne ausbrennt, brandiger Ort. **Na** v-lích nic neroste. Us.

1. **Vypálati**, *vyopálati* = *vyčistiti*, *vymítiti*, *vymísiti*, ausreinigen (auf der Futterschwinge). — **co odkud:** řezanku **od** prachu. Puchm. Aby vše, co chybného, z mluvy se vypálalo, jak otruby z mouky. Brt.

2. **Vypálati** = *vyhořeti*, ausbrennen, ausflammen, zu flammen aufhören. Pec vypálala. Jg.

Vypalečkovati. Prokázána milosť odsouzeným taková, aby metali o to kostky, kteří by z nich měli zavisnouti (pověšeni býti); a tak naposledy prohráli **krky** tři, dvanácte pak jich v-li se (chytrácky vyprostili se) z provazů. Skl. V. 219.

Výpalek, lku, m., der Glühspan (v lučbě). Nz. V., spalek, das Verbrennungsprodukt. Vz Výpalky. Na Slov. výpalok. Ssk.

Vypálení, n., das Aus-, Abbrennen. Daň za v., die Brandschatzung. D. Vyhrožoval v-ním. Sych. Dáno jest vápeníkovi **na** v. první peci vápna; Na v. jedné peci tihel. Sl. let. IV. 141. Po tom v. hnala má hospodyň krávy na pole. NB. Tč. 81.

Vypáleník, u, m. = *hra míčem*, také: *kdo nevybije do kola* zvaná. Dva hráči stojí na metách, házejí si míč a trefují třetího, který je ve středu a hledí se ráně vyhnouti; vyhne-li se, musí ten, jenž netrefil, postaviti se do středu, a hra se opakuje. U Nového Bydž. Kšť.

Vypálenina, y, f., die Brandstätte; ein ausgebraunter Ort. Úhory n. v-ny **na** poli, kde dříve bylo chrastí. Us. Tč. Vz Vypáleniště.

Vypálenisko, a, n. = *vypálenina*. **Na** Ostrav. Tč.

Vypáleniště, ě, n., die Brandstätte. Rk. Vz Vypálenisko, Vypálenina.

Vypálený; *-en, a, o*, ausgebrannt. V. kámen, vápno, cihly. Us. V. znamení továrny, eingebranntes Fabrikszeichen. Šp. Vypuď je s vypálenými známkami na rukou i na těle. Ddk. IV. 222. — **V.**, niedergebrannt. V-né tvrze a zámky. Arch. III. 243. — **V.** = *chytrý*, *chytrácký*, *prohnaný*, durchgetrieben, pfiffig. Us. Němc., Vrů.

Vypalicovati = *palicí*, *kyjem vytlouci*, ab-, durchprügeln. — **komu jak:** po řiti, po kýtách. Na Mor. a Slov. Tč., Phld. II. 2. 51.

Vypáliti, pal, pále (íc), il, en, ení; *vypalovati* = *spáliti*, *popáliti*, ganz aufbrennen, alles ausbrennen; *ohněm zničiti*, mit Feuer vernichten, verbrennen; *uvnitř spáliti*, inwendig verbrennen, ausbrennen; *vysušiti*, verbrennen, austrocknen; *vytopiti*, ausheizen; *ohněm vyčistiti*, weiss brennen, durchs Brennen reinigen; *vystřeliti*, *oheň dáti*, Feuer geben, abfeuern, abschiessen, losschiessen. Jg. — **abs.** Dnes slunce vypaluje. Us. Vypal odsud (= utec). Us. Sd. Když Táboři vypálili, tedy jemu ty listy

shořely. Arch. I. 173. A tak praví, že se stalo v postě toho léta, když Hora vypálena. Arch. I. 164. — **co, koho**: dříví (spáliti), les, dům, ves, město (ohněm zničiti); cihly, pec, vápno, hrnce, ručnici (do vyčištěné ručnice něco prachu nabiti a jej vystřeliti, aby hlaveň vlhkosti pozbyla), Us., strom (uvnitř spáliti), Jg., vodu (destillovati), milíř (pálení dokončiti). Vys. V. hrnčířské nádobí, ohněstroj. Us. Dch. V. koho. Tč. 19. V. sudy. Us. Žižka kláštery vypálil. Dač. I. 33. Jisté jest, že v-li biskupské sídlo Lubus. Pal. Děj. III. 3. 50. V. stavení. Arch. II. 26. Malá jiskra velkú horu i město vypálí. Mor. Tč. Hledí, jakoby byl tři vesnice (29 vesnic) vypálil. V. — **co komu**. Chcel si ma sklamať, ale ti nevypálilo. Dbš. Sl. pov. V. 6. V-li mu devět vesnic. Pal. Děj. IV. 2. 413. V-lil si mozek (zastřelil se). Žr. Tomu jsem vypálil vole (= toho jsem napálil). U Přer. Kd. Vypáliš mi rybníky (neuškodíš mi). Komínek někomu v. (ošiditi ho; uklouznouti mu). Hleď, aby mu močidla nevypálil. Prov. Znamení komu v. Us. — **co jak**. To město z kořen v-li. Dač. I. 20. Poviedal jeho žene, že to nebude tak, ako muž povieda. Ale že jim to ešte na dobré vypáli, keď ten muž pravdu povie. Dbš. Sl. pov. IV. 92. Stříbro **na** bílo, D., hrnec na červeno, na černo (na záduch). Us. Koflík *jedním douškem* v. (vypiti). L. — **co odkud**: olej **z** květu. V. Vypálil mu peníze z kapsy (ukradl). Us. Sd. V. náboj z ručnice, z děla. Us. Čsk. — **komu co kde (čím)**: šibenici **na** čele. Us. V-lil si *jiskrou* díru **do** kabátu, **v** kabátě. Us. — **odkud kam**: **z** děla **na** nepřítele, Us., z ručnice. Rk. Vypáliti z děla **k** městu, **na** věž, na loď. — **co čím**: město ohněm. Har. I. 164. Nevypal mě očima (nedívej se na mne tak upiatě). U Lukavice. Dbn. — **za kým**. Husár nelenivý ztrhnul eště karabín z pleca a vypálil za ním. Dbš. Sl. pov. V. 27. — **proč**. Město **ze** msty vypálil. Us. Tč. V-li tou kratochvílí šest domů. Dač. I. 215. — **kdy**. Lid jeho během r. 1157. v-lil ovšem moravský hrad Podivín. Ddk. III. 216. *To léto* Uhři Horu v-li. Arch. I. 164. — **se**. Abychom se jako hrnci nečistí v-li. Hus I. 351. — **adv**. Zle mu vypálilo (nepoštěstilo se mu). Bern.

Výpalka, y, f., der Brandel. V. tření, der Friktionsbrandel. NA. III. 94.

Výpalkový, Schlemp-. V. popel, die Schlempasche. Šp.

Výpalky,ův, pl., m. = *pomyje ve vinopalně*, Schlempe, Verbrennungsprodukte, das Spülicht aus der Brennerei, Brantweinspülicht. Mor. Šd., Jg., KP. V. 144. Dělati si z někoho v-ky (spotten, höhnen). U Olom. Sd.

Výpalné, ého, n. = *plat dávaný, aby nepřítel nevypálil*, die Brandschatzung. Jg.

Výpalniště, ě, f. = *suchoparné místo*, ein trockener, von der Sonne ausgebrannter Ort. Us.

Výpalný = *k vypálení náležitý*, Brand-, Abbrand-, Abfeuerungs-, V. deska, Abfeuerungsplatte, f. Čsk.

Výpalok, lku, m. = *výpalek*. Slov.

Vypalovací, Zünd-, Brand-. V. dírka, přístroj. Jg.

Vypalovač, e, m., der Ausbrenner. V. sádry, der Gypsbrenner. Šm.

Vypalování, n., die Aus-, Einbrennung, Abfeuerung.

Vypalovati, vz Vypáliti.

Vypáněti, ěl, ění, aufhören einen Herrn zu spielen. Však on brzo v-ní. Slez. Šd.

Vypanování, n., die Ausherrschung.

Vypanovati, durch Herrschen gewinnen. **si co**: česť a chválu. Jg. — **abs**. Již vypanoval = *dopanoval*, ausherrschen. Jg.

Vypapaný; *-án, a, o*, ausgefressen, fett, dick. Us. Má papulu hodně v-nú. V již. Mor. Šd.

Vypapati, auspappen, ausessen = *vyjísti, v dětské řeči*. — **co**: kaši. — **co odkud**. Už jsi z misky všecko vypapalo, už možeš zase nynať. Na Ostrav. Tč.

Vypápeřiti, il, en, ení, na Slov. = *peřím vycpati*, mit Flaumfedern ausstopfen, anfüllen. — **co**: duchnu. Bern.

Vypapinkati, vz Vypapati.

Vypapkati = *vypapati*.

Vypaprati, *vypiprati, vypaprávati* = *vybabrati, vypiplati*. Na Ostrav. Tč. — **co**. Často som videl deti mrkvičky tejto rostliny vypaprávati a jést. Let. Mt. sl. X. 1. 48.

Vypaprikovati, auspapriciren. — **si co čím**: žaludek gulašem. Mor. Tč.

Výpar, u, m. = *vypařování, pára*, der Dunst, die Ausdünstung, Verdünstung. V. kožní, die Hautausdünstung. Nz. lk. Silný výpar třísla. Šp. V. shniliny. Ja. V. z jezera vystupuje. Us. Otravy vdýcháním v-rů měďnatých a utrýchových. Čs. lk. X. 333. Zlé výpary. Dch. — **V**. = *díra, kudy pára z chléva vychází*, das Luftloch. Us. — **V**. = *suchopar*. Ja. — **V**. = *bledé bulky na tváři dětí, když se jim zuby řezají*, der Zahnausschlag der Kinder.

Výpara, y, f. = *vypaření*, die Ausdünstung, das Dunstgas. Šd.

Vyparáditi, il, ěn, ění, ausparadiren, aufputzen. — **koho čím**: novými šaty. Jg. Tč., Mtl.

Vypárání, n., die Auftrennung.

Vyparaný; *-án, a, o*, aufgetrennt, ausgestochert.

Vypárati, *vyparovati* = *páráním vyníti*, austrennen, auftrennen; *vyčistiti*, ausstochern. — **co**: zuby, Ros., nos a chřípě. Kom. V. něco někde (ausstöbern, vypráš̌iti, vyburcovati, vyšťárati, vyšukati, vyslíditi). V. Šev v. (co sešito jest). Ros. — **co čím komu**. Čímž sobě zuby struží a vyparují. Rozm. Fil. s Prvd. Kabát nůžkami. — **co odkud**: hlínu **z** prachovnic. St. let. Podšívku z kabátu. V-rej mi trn z nohy. Mor. a Slov. Šd. V-rej mi z nohy pcháč. Mor. Šd. — **se** = *zdlouha se vypraviti*, Ros.; 2) *rozpárati se*. Us.

Výparek, rka, n. = *nedochůdče z krávy vypárané*. U Místka. Škd.

Vypařelisko, a, n. = *místo na poli vodou a sluncem vypařené*, der Brandfleck. Cf. Vypáleniště. Na Ostrav. Tč.

Vypaření, n., die Dämpfung, Ausdünstung, das Ausbrühen.

Vypařenina, y, f., die Ausdünstung, der Dunststoff. Us. Šd.

Vypařený; *-en, a, o*, ausgedämpft, ausgebrüht. Kone v-né, akoby jich vriacou vodou oblial. Mt. S. I. 100.

Vyparchati = *vypárati*, ausstochern. Na Slov. Bern.

Vypařiti, il, en, ení; *vypařovati* = *pařením vyčistiti, vypáliti*, ausbrühen; *parou vyhnati*, ausdünsten. — **co**: nádobu, zabitou drůbež. Us. Sníh osení v-řil. Us. na Mor. Slunce v-řuje role a dělá výpařiska. Na Ostrav. Tč. Tys istě dneskaj nevypařil huby (nejedls nic teplého). Na mor. Valaš. Vck. Teplo vodu vypařuje. Us. Peltram vypařuje voduotelnosť; v. vlhkosti. V. V. koho = do páry přivésti. Na Slov. V. nepřítele = střelbou zahnati. L., Šm. — **co komu (kde)**: dobytku suchou pící v nádobách. V-řím ti kšticu. Mt. S. I. 117. — **co čím**: škopek horkou vodou. Hrob dřívím obložen a vypařen. Vc. 507. — **co na koho.** A hroznějším bičíkem jich pomrští než oněch židovských kněží, neb vypaří na ně tento biček: Ven, psi nestydatí, jenž ste z mého domu jeskyni lotrovu učinili. Hus II. 124. — **se** = *páru vydati*; přestali pařiť se; do páry přijíti; pařením ustrojenu býti; s posměchem, tolik co: vzíti se kdes, vydařiti se. Vypařil se (objevil se) nějaký lotřík, který namlouval Židy. Pláč. Otevř dvéře, ať ten smrad se vypařuje. Na Ostrav. Tč. — **se na koho** = *obořiti se naň*, losfahren. Dch., Mus. 1880. 198. — **se odkud.** Voda z hrnce se vypaří **nad** ohněm. Us. Tč. — **se čím.** Běžením se v-řil (do páry přišel, se zapotil). Bern. Voda teplem se v-řuje. Us.

Výparky, pl., m. = *jemné kožešiny z potracených beránků*. S. N. Vz Výparek.

Výpařky, pl., m. = *zbytky po vypaření*, Verdampfungsrückstände. Šp.

Výparní, Dampf-. V. tlak. Stč. Zmp. 619., 620.

Výparník, u, m., das Ventil. Dch.

Výparnosť, i, f., die Verdampfungsfähigkeit. Zpr. arch. IX. 28.

Výparný, Ausdünstungs-, Verdampfungs-, dunstig. V. zápachy. Dch.

Výparoměr, u, m. = *nástroj, jímž se měří množství vody v jistém čase z určité plochy vypařené*, der Dunstmesser, Ausdünstungsmesser, Atmometer, Evaporimeter. Nz., Stč. Zmp. 614.

Vypařovací, Dunst-, Dampf-, Ausdünstungs-. V. zvonec. KP. V. 95. V. náčiní. Techn. Vz Vypařovač.

Vypařovač, e, m. = *vypařovací stroj*, der Ausdämpfer. Vz Vypařovací, Vypařovadlo.

Vypařovadlo, a, n., der Dämpfer. Vz Vypařovač.

Vypařovák, u, m. = přístroj (v cukrovaru), v němž zbavuje se spodium ostrou parou nadbytečné vody. KP. V. 95.

Vypařování, n. = nenáhlé tvoření-se par na povrchu kapalin, někdy i pevných těles, jakožto protiva vření, totiž tvoření-se par i uvnitř kapaliny spojeného s kypěním a šuměním, die Ausdünstung, Evaporation. S. N. Vz tam více a Vypařiti, Stč. Zmp. 614. V. či transpirace listů. LP. II. 126. Přístroj na v. sudů, der Fassdämpfapparat. Šuk. Při v. kamene. Prm. IV. 164.

Vyparovati, vz Vypárati.

Vypařovati, vz Vypařiti.

Výparověst, u, m., der Atmidoskop. Rk.

Výparový, Dunst-, Verdampfungs-. V. roura. Zpr. arch. IX. 55.

Vypartykovati = *vyšiditi*, wegprakticiren. — **co.**

Výpary, pl., m., vz Výpar. — **V.** = *opary*, Fäulniss der Mundwinkel. Na Slov. Bern.

Výpas, u, m., die Weide; der Weideplatz. Poslati dobytek na výpas. Býti na výpase (= na krmníku, žertem). U Opavy. Kiš.

Vypásati, vz Vypásti. — **V.**, ab-, ausschnallen. — **co odkud.** Šavli, řemen se sebe; s břicha. Us. Tč.

Vypasečený; *-en, a, o*, ausgerodet. Us.

Vypasečiti, il, en, ení, aushauen (Wald). — **co**: les.

Výpasek, sku, m. = *mzda, již dostávají bača a valach (pastýř) za práci svou na salaších.* Dostávají obyčejně po centu brynze, po osmi zlatých, po kousku políčka při kolibě na zemáky a pohanku. Us. na mor. Valaš. Vck. Vz Brt. Lid a národ. 187.

Vypasenec, nce, m. = *vyžranec*, der Aufgefütterte, Gemästete, Dicke, Fette. Us. Šd.

Vypasení, n., die Ausweidung. V. obilí. — **V.** = *vykrmení*, die Ausmästung. V-ní vepřů bukvicemi. Us.

Vypasený; *-sen, a, o*, abgeweidet. V. louka. — **V.** kráva = *vykrmená, tlustá*, ausgemästet, gut genährt, dick, fett. Cf. Pásti. V. V-ný člověk, dobytek. Má hubu (břicho) v-nou (v-né). Us. Šd. Je dobře v-ný. Přišel dom ze světa (ze služby) všecek v-ný, wohlgenährt. Us. Šd.

Vypaskuděný; *-ěn, a, o* = *vyžilý*, ausgemergelt. Ten kot je celý v-ný (hubený). Slez. Šd.

Vypaskuditi, il, ěn, ění = *vyhubeniti*, mager machen. Vz Vypaskuděný. — **V.** = *něco špatného učiniti*, etwas schlechtes thuen. — **se kde.** Kočka se přede dveřmi v-la, sich ausleeren. Na Ostrav. Tč. U Brušperka. Mtl.

Vypáslosť, i, f. = *tlustosť*, die Dicke. Reš.

Vypáslý = *vypasený, tlustý*, wohlgenährt, dick, fett, ausgemästet. — **čím.** Býk mlátom, kohout zrnem v-lý. Us. Tč.

Vypasomániti, il, ěn, ění, bordiren, fransen, ausfransen. Na Slov. Bern.

Vypasovati, vz Vypásti. — **V. se**, genug ringen. Na Slov. Bern.

Vypásti, pasu, pásl, pasen, ení; *vypásati, vypasovati, vypásávati* = *pasením vyhubiti*, abweiden; *vykrmiti*, ausmästen; *vyhlídati*, ausspähen, aufziehen. — **co**: trávu, louku. Us. Dolinu sem vypásl, halenu sem propásl (ztratil). Sš. P. 81. — **koho** = *vyhlídati*. Us. V. krávy. Us. Tč. V. někoho také = *vyčíhati*, ausspähen. U Rychn. Dbv., Vk., Kšk. — **co kým**: louku kravami, ovcemi. — **co komu**: jetelinu. Us. Šd. — **co kde.**

Digitized by Google

Kdosi nám **na** louce vypásl trávu. Us. Šd. — **se** = *vykrmiti se*; při hře dostati se z dola nahoru. U Kr. Hradce. Kšf. Dajte slaniny, nech sa vypasiem. Sl. spv. VI. 235

Vypasťovati, mit der Faust abschlagen. Na Slov. Bern.

Vypastviti, il, en, ení = *vykrmiti*, ausmästen. — **co.** A když je (tělo) vypastvím, že ztučnie. Hus III. 110.

Vypaščekovati koho, ausschimpfen. Na Ostrav. Tč.

Vypaškrtiti = *vyčenichati*. — **co.** Keď si dačo z poludnia odložila k večeri, mohla byť istá, že jej ho vyňuchajú a vypaškrtia. Na Slov. Dbš. Sl. pov. IV. 3.

Vypašovati, hinausschmuggeln. — **co.** Tč.

Vypatáčkovati, mit runden Mettalblättchen verzieren. U Olom. Sd.

Vypaťhati se = *loudavě se vyvléci*, langsam herauskommen. Ptr.

Vypati, vz Vypnouti.

Vypatí = *vypětí*. Vz Vypnouti. Bern.

Vypatkovati = *vyhladiti, vyleštiti*, ausglätten. Na mor. Valaš. Vck.

Vypatlati, *vypatlávati*, unnütz verwenden = *zbytečně vypotřebovati*. — **co.** Ženy turecké a arabské bohatší toho balsamu mnoho v-ly. Har. II. 59. — **co nač.** V-lal na to mnoho plátna. Us.

Vypátrání, n., die Erforschung, Ergründung, Ausfindigmachung.

Vypátraný; *-án, a, o*, erforscht, ausfindiggemacht, eruirt, ergründet. Us.

Vypátrati, *vypatřiti* = *patřením vyzvěděti, vyšetřiti*, ersehen, erforschen, ausmitteln, ergründen, ausspähen. — **co.** V. Nelze to v. Us. Tie dve hrubé knihy so sebou vezmite a eště daktoré krajšie (piesně) vypatrite. Lipa II. 177. — **čím:** bystrostí zraku, rozumu. Us. — **co kde:** v některém umění. — **co jak.** Nech to právem vypatrí (vyšetří). Sl. let. I 305. — **co pro koho.** Us. Tč.

Vypatrchati = *utratiti*. — **co:** peníze. Kb.

Vypatřitel, e, m., der Erseher, Ausspäher. Us. Jg.

Vypatřiti, vz Vypátrati.

Vypatrovati. — **koho.** Pacholka dobrého, žeby lidi vypatroval, aby potřebnosť chudému i bohatému byla. Arch. II. 394.

Vypatý; *-at, a, o* = *vypnutý*. Vz Vypnouti.

Vypauzovati, durchpausiren, durchzeichnen. — **co jak:** mapu **přes** tenounký slaměný papír. Mor. Tč.

Vypažení, n., das Futter. V-ní okenné (pažba okenní, očepí), das Fensterfutter. Nz.

Vypažený; *-en, a, o*, verkleidet. — **čím.** Hodbábom v-né kolesa. Sl. let. V. 108.

Vypažiti, il, en, ení, *vypažovati*, verkleiden. Vz Pažiti. — **co:** okna, dvéře. Us. Nz. — **co čím:** stěny prkny. Us.

Vypéci, vz Vypekati.

Vypeckovati, auskernen. — **co nač:** trnky na halušky. Mor. Tč.

Výpeček, čku, m., *výpečky*, pl. = *mastnota z něčeho vypečená*, Ausbackefett, n. Vytírati chlebem v-ky z pekáče. Us. Tč. Bratensauce.

Vypečení, n., das Ausbacken, Ausbraten. Šp.

Vypečený; *-en, a, o*, ausgebacken, gut gebraten. V. chléb, maso, buchta. — **kde.** Chléb v peci dobře v-ný. Us. Šd.

Vypečetiti, il, ěn, ění. — **co:** vosk (pečetěním zpotřebovati), durchs Siegeln verbrauchen. Bern.

Vypečka, y, f. = *výpeček*. Šp.

Vypěchování, n., die Ausstauchung. Šp.

Vypěchovaný; *-án, a, o*, ausgestopft, ausgestampft. — **čím.** Podlaha hlinou v-ná. Us.

Vypěchovati = *skuliny mechem vycpati*, mit Moos ausstopfen; *pěchuje vybiti*, ausstampfen. — **co:** hráz u rybníka. Ms. — **co čím.** Vz Pěchovati.

Vypejznouti, herausstehlen. Vz Pejznouti. U Olom. Šd.

Výpeka, y, f., das Ausbacken, Ausbraten. Šp., L.

Vypekačka, y, f. = *lopata pekařská u peci*, die Aushebschippe.

Vypekařiti, il, en, ení, als Bäcker verdienen. — **si co:** pěkné peníze. Brt., Tč.

Vypekati, *vypéci*, vz Péci. — V. = *celé upéci*, ausbacken, ausbraten; *pečením ven dostati*, durchs Braten herausbringen, ausbacken; *z peci vyndati*, aus dem Backofen herausnehmen. — **abs.** Slunce dnes vypeká (hodně hřeje). Us. Vz Vypékati. — **co komu.** Dnes jsem vám chléb dobře v-la. Us. — **co nač:** mouku na chléb. Us. Šd. — **co kde.** Pekař chléb **v** peci vypeká (peče). Kom. — **co odkud:** sádlo **z** husy. Us. Pekař z peci pečivo vypéká (vyndává). Us. — **se.** Chléb se dobře v-kl (upekl). Sádlo se v-klo (pečením vyšlo). Us. Jg.

Vypékati, *vypikati* = *dohřívati*, brennen. Slunce dnes velmi vypéká, vypíká. Mor. Šd., Tč.

Vypeklosť, i, f., das Ausgebacken-, Ausgebratensein. V. chleba. Zlob.

Vypeklý = *vypečený*, ausgebacken, ausgebraten. V. chléb. D. — **od čeho:** od horkosti. Byl.

Vypěkniti, il, ěn, ění, schön machen, aufputzen. — **se kdy.** Po polední se zase v-lo. Us. na Ostrav. Tč. V. **se n. někoho na** neděli. Ib. Tč.

Vypelešiti, il, en, ení = *ležením pelech učiniti*, auslagern. — **co.** Slunce (voda) v-ší zboží (pole; vz Vypáleniště). Na Ostrav. Tč. — **se kde: na** peci, sich ausliegen. Us. Tč.

Vypelhati = *vyplznouti*. Na Slov. Ssk.

Vypelichalý, entmauset. Dch.

Vypelichání, n., das Verlieren der Federn o. Haare.

Vypelichaný; *-án, a, o*, Mause-. *Vypelichané* péro, D., chlupy. Us. V. v rostlinství = oplchlý, otřený, ošoustaný. Rostl. V. pták. Vz Vypelichati.

Vypelichati = *peří n. chlupy ztratiti*, Federn o. Haare verlieren, verfedern, verhaaren. — **komu.** Vypelichaly mu šediny, Sych., chlupy.

Vypěnění, n., die Ausschäumung.

Vypěněný; *-ěn, a, o*, ausgeschäumt.

Vypeněžiti, il, en, ení, vom Gelde entblössen. — **koho.** Trh mě docela v-žil. Na Ostrav. Tč.

Vypěniti, il, ěn, ění; *vypěňovati = z pěny vyšumovati, pěnu vydati*, aus-, herausschäumen, schäumend herauswerfen. — **se** = *přestati pěniti se*, ausschäumen, aufhören zu schäumen; *jako pěna vyhoditi*, herausschäumen, schäumend herauswerfen. Jg. — **co odkud.** Co moře v. může z hlubokosti své. L. — **se.** Šťáva již se v-la. — **se odkud** V-ní se Lada z potoků. Víd. list. — **se, co jak.** Takové žádosti beze vší mírnosti a míry se v-ňují. V. Až krvavě svou vášně prudkosť v-ní, ausschäumt. Msn. Or. 42. — **se kam.** Pivo se v-lo **na** stůl. Us. Tč.

Vypepřiti, il, en, ení, *vypepřovati*, auspfeffern. — **co**: maso. — **co nač**: pepř **na** maso. Us. Tč. — **někomu** = *nabrati někoho*, Jem. einsalzen. Us.

Vypěrač, e, m. = *kdo vypírá*, der Laveur, Wäscher. — **V.** = *rýžovník*, der Schlämmer. D.

Vypěradlo, a, n. = *vypěrač*, der Laveur. V. na škrob, na náplav (na škrobárně, die Schlammwäsche, na brambory (v lihovaru, die Kartoffelwäsche). Zpr. arch. VIII. 88., 102.

Vypeření, n., die Befiederung; Beraubung der Federn. Bern.

Vypeřený; *-en, a, o*, befiedert. V. zradidlo. NA. IV. 116.

Vypercholiti, il, en, ení. Veď sa dák len v-líme, irgendwie auskommen. Mt. S. I. 111.

Vypeřiti, il, en, ení; *vypeřovati = peří vyškubati*, das Gefieder ausrupfen, der Federn berauben; *přepeřiti*, ausschalen; *peřím vysaditi*, befiedern. — **se** = *vypelichati*. — **abs.** Mlynář vypeřuje (na větráku vybírá z křídla, aby mu vítr tak ražno mlýn nebral). Slez. Šd. — **co čím (kde).** Břečku **v** jámě prkny v. Techn. Strom jeřabinami v. (obložiti, aby ptáci naň lítali a se chytali). Us., Šp. — **co**: kolo (dáti k němu lopatky). Vys. V. něco = peřím vysaditi. Br. V. studnu, aussteisen, ausschalen *(krajinami vyložiti)*. — **se.** Slepice *se* vypeřila (vypelichala). Šm., L. Jak se pták vypeří a nové peří dostane, bude zase zpívati. Us. Tč.

Vyperliti, il, en, ení; *vyperlovati*. — **co** = *perlami vysaditi*, mit Perlen besetzen, beperlen, Jg.; slzu = *proliti*. — **co komu kde.** Mocný dojem ten v-lil mnohému slzu **v** oku. Km. 1883. 432.

Vyperlíkovati = *perlíkem vybiti*. — **co**: železo. Na Ostrav. Tč.

Vypěrný, auswaschbar. Vypěrná košile. U Rychn.

Vyperutiti, il, ěn, ění, emporflügeln, mit Flügeln versehen. Šm.

Výpesk, u, m., der Ausputz, die Zurechtweisung. Dostal pořádný v. Nl. Odpor a v. Ehr. Také na Mor. Kurz.

Vypeskati, *vypeskovati* = *vyláti, vyhubovati*, Jemanden tüchtig herunterreissen, verwaschen, anhunzen, ausputzen. Dch., Šd., Vck., Jg. — **někoho.** Zlob. — **proč**: pro nepatrnou příčinu. Ml. Také na Mor. Kurz.

Vypěstikovati = *pěstmi vytlouci*, mit Fäusten traktiren. Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vypěstitel, e, m., der Ausbilder. Dch.

Vypěstiti, il, ěn, ění, *vypěstovati* = *vychovati*, er-, aufziehen. — **koho.** Vypěstuj sirotka, vytrhne ti oči. Us. Bž. — **co, koho kde**: **v** církvi. Kom. Apoštol výslovně projadřuje, že v Jerusalemě u nohou Gamaliea vypěstován byl. Sš. I. 1. Bodaj bych čím skorej v-val šlachtu v Uhrách nemeckej podobnú. Lipa 103. — **co kde čím kdy.** Co **za** něho rukama pobožných mužů **na** půdě církevní zaseto a vypěstováno bylo, to trvá podnes. Ddk. II. 89. — **co komu.** (Jedli) zeleninu, kterou sami sobě byli vypěstovali. Ddk. II. 90. — **co proč.** Aby nás v-val pro svobodu svou. Sš. II. 51. (Hý.). — **odkud**: rostlinu **ze** semene. Us.

Vypěstování, n., die Auf-, Erziehung, Pflege. V. semene, die Samenerziehung. Šp.

Vypěstovaný, erzogen, auferzogen, gepflegt. V. zelenina, símě atd.

Vypěstovati, vz Vypěstiti. — **V.** = *pěstí vybiti*. Vz Vypěstikovati. — **komu co**: hubu. Ros.

Vypestřený; *-en, a, o*, bunt ausstaffirt. — **čím**: kvítím.

Vypestřiti, il, en, ení, bunt machen, bunt ausstaffiren. — **co čím.**

Vypěti, vz Pěti a Vyzpívati. Nrd. — **co.** Vypěl bych to hoře staleté. Čch. Mch. 6.

Vypchání, n., die Aus-, Vollfüllung, Ausstopfung. Bern.

Vypchaný; *-án, a, o*, aus-, vollgefüllt, ausgestopft. Bern.

Vypchati, *vypchávati, vypchnouti* = *vycpati*, ausstopfen. Na Slov. Bern. — **co čím**: mechem. — **V.** = *vypíchati*, ausstechen, hinausstechen. — **co odkud**: dřízgu **z** nohy; někoho ze společnosti (ausstossen). Na Ostrav. Tč. — **co čím kam**: špendlíkem dírku **do** papíru. Ib. — **si co kde**: oko si vypchnul **na** trnu. Ib. Tč.

Vypchlý, ausgestochen. V. oko. Mor. Šd.

Vypiatý, vz Vypjatý.

Vypíčiti = *vystrčiti*. Us. u Rokycan. Vz Vypyčiti.

Vypíditi, il, ěn, ění = *pídí vyměřiti*, mit der Spanne (Hand) ausmessen. Ros. — **co.** — **V.** = *dopíditi se čeho, najíti*, ausfinden. Us. Vck.

Vypiglovati, z něm. ausbügeln, vyžehliti.

Vypíchací = *k vypíchání sloužící*, Stech-. — **V.** *hospodářství lesní* = *probírací* (když každý rok potřebné kmeny v lese vybíráme), die Femelwirthschaft; opak: *pasečné* neb *mýtné*. Um. les.

Vypíchaný; *-án, a, o*, eingestochen, punktirt. V. semena borčičná. Rst. 518.

Vypíchati; *vypíchnouti* (*vypichnouti*, Plk.), chnul a chl, ut, utí; *vypichovati, vypichávati* = *pícháním vyndati, vybodnouti*, aus-, herausstechen, abpiquiren. — **co komu čím**: oko nožem, Us., vzorek špendlíkem. Šp. Vypích mu vřetelem oko (žertovně). Dch. — **koho odkud**, Einen ausstechen, aus dem Sattel heben. Mus 1880. 568. V. někoho **z** úřadu. Dch., Vypíchla ji z fary. Němc. Ten archanděl Michal, on nás z pekla vypíchal. Brt. Ps. 186. Vz Vypchati.

Vypíchnutí, n., die Ausstechung.
Vypíchnutý; *-ut, a, o,* ausgestochen.
Vypichovací lesní hospodářství, die Plenterwirthschaft. Škd. exc.
Vypichovadlo, a, n., der Ausstecher. V. na jablka, der Aepfelausstecher. Šp.
Vypichování, n., das Ausstechen.
Vypichovaný, ausgestochen. V. papír.
Vypichovati, vz Vypíchati.
Vypíjavý, *vypíjavý = pijící,* trinkend, durchlassend. V. písek, Reš., papír.
Vypikovati, im Schlagen der Ostereier gewinnen. Ros.
Vypiliti = *vypilovati.* Na Slov. Bern.
Vypilníkovati = *pilníkem vypilovati,* ausfeilen. — **co kde.** Us. Šd. Vz Vypilovati.
Vypilovati (na Slov. *vypiliti) = pilníkem vystrouhati,* ausfeilen; *pilou vyřezati,* aus-, heraussägen; *vyhladiti, napraviti* (V.), ausfeilen, glätten. — **co**: nůž, Šp., sloh, spis, Dch., umění. Jel. Jak ve dne nepracuješ, večer nic nevypiluješ (pilností nenapravíš, nedohoníš). Us. Tč. Co nemá v hlavě, to vypiluje, wo kein Talent, dort ist Fleiss. Na Ostrav. Tč. — **co čím kde**: pilníkem **na** desce. Rozml. o vč. Pilkou **ve** dřevě figuru v. Us. Tč.
Vypínací, Aushäng-. V. pila. Šp.
Vypínač, e, m., der Grossthuer, Gernegross. Dch.
Vypínačný = *pánovitý,* patzig. Us.
Vypínal, a, m. = *vypínač.* Horkokrevný v. Dch.
Vypínalství, n. = *vypínavosť.* Dch.
Vypínání, n., das Ausknöpfen. — **V.**, die Uiberhebung. Dch.
Vypínaný, ausgespannt.
Vypínatel, e, m., der Ausstrecker, Ausspanner. Ráj. I. 274.
Vypínati, vz Vypnouti.
Vypínavosť, i, f., die Grossthuerei, Grossmannssucht, der Aplomb. Dch. Lidské slabosti, řevnivosť, v. a pýcha, to asi byly ty příčiny a podněty; Náklonnosť k v-sti. Ddk. II. 319., IV. 166.
Vypínavý = *vypínačný,* hochtrabend, grossthuerisch, aufgeblasen, protzig. Měst. bož., Mus. Člověk bezhlavý jest v-ný. Us.
Vypípati = *v dětinství vychovati,* mühsam von der Kindheit an erziehen. — **koho.** Ros.
Vypiplati = *vyplýtvati,* verwenden. — **co nač.** Vypiplal na to sílu oleje. Ros. — **čeho** (neurčitou měrou). — **se odkud**: z bláta, sich schmierig herausarbeiten; v. se ze špatné společnosti. Na Ostrav. Tč.
Vypírací, *vypěrací stroj,* die Auswaschmaschine.
Vypírač, e, m. = *vypěrač.* Šp.
Vypírání, n., das Auswaschen. V. zlata.
Vypíraný; *-án, a, o,* ausgewaschen. V. zlato.
Vypírati, vz Vyprati, Vypříti. — **V.**, in Abrede stellen. — **co** = *popírati.* Kn. rož. 148.
Výpis, u, m. = *vypsání, něco vypsaného, přípis,* das Ausschreiben, Ausziehen, der Auszug, Extrakt, die Abschrift, Kopie. V. **na** čisto. V. Nechtěje nám originalu, než toliko výpisu propůjčiti. Apol. V. se spisem původním srovnati. D. V. něčeho někomu dáti. Har. V. zákona, Kom., z desk, z knih. Zříz. Ferd. I. V-sy z knih zádušních vzíti. Er. V. ze žaloby. Řd. Obě strany mohou výpisu též výpovědi žádati. Er. V. z desk, vz Vš. 571. VIII. 29. 30. V-sy nám neprodleně podali. Skl. II. 39. Komorník vezma z desk v. O. z D. Kterak se výpisové z desk dávají. Tov. 61. Když král nebo sudí káže dáti komu v. z desk dvorských. Vl. zř. 376. Aby původ hodnověrný v. ukázal. Zř. F. I. A. XVI. Aby žádnému výpisů, žádných zápisů z desk nebylo vydáváno bez povolení krále aneb pánův a vládyk z plného soudu neb úředníků desk zemských větších. Ib. H. XXVIII., Zř. zem. Jir. H. 28. Výpisy a rejstříky strany časně sobě k soudu beřte. Zř. zem. Jir. C. I. Výpisové nálezuov a výpovědí k potřebám lidským vydávati se mají. Ib. H. 28. Vz Vš. Jir. VIII. 29. — V výpisech z rejster, půhonův a desk vz Žer. Záp. II. 192. V. z matriky, der Matrikenauszug. Šd. Výpis z obchodních kněh, Contocorrent (Auszug). J. tr. V. z účtů. Šp. Výpisem někomu něco oznámiti, auszüglich. Dch. Kteréž (udání) jest ztracený v. z Vincencia. Ddk. III. 166. Jednotníci nevěřili v-sům z archivu zemského podaným. Pal. Děj. IV. 2. 336. Žádný v. z desk žádného trhu, zápisu, nálezu nemá bez povolenie královského neb panského dán býti. Vš. Jir. 184. Kteréhožto listu a výsady poslali jsú nám vejpis, jak jim a na jaký zpuosob dáno a vysazeno jest; Hodnověrný v. (Abschrift, Copie). Listy z l. 1503., 1577. Tč. Žádá výpisu z desk zemských; A v té každé rozdvoji v. z desk tě zpraví; Kdyžby komu dali v. z desk zemských; Z těch desk kto chce v. mieti. Arch. II. 171., 501., 512., V. 85. (Šd.). Výpis z desk vzíti, míti; Najdú-li tam v. o tu věc, chtí podlé toho súditi; Ten v. má z desk býti. Půh. I. 205., 385., 387., II. 60., 227., 328., 450., 456., 485., 618., 622. (Tč.). O kněže! teď máš výpis od apoštola, svého oděnie a meče. Hus I. 178.
Vypísati, vz Vypsati.
Výpisek, sku, m., der Auszug, das Excerpt, die Kopie, Abschrift. Účetný v., der Rechnungsauszug, conto corrente. Nz. Výpisky z knih si činiti. Us. Chudinký v., armer Schriftabriss. Dch. Vz Výpis.
Výpiska, y, f = *výpisek.* Mus. 1880. 568.
Vypiskání, n., das Auspfeifen.
Vypiskaný; *-án, a, o,* ausgeblasen, ausgepfiffen. Bern.
Vypiskati; *vypištěti,* ěl, ěn, ění; *vypisknouti,* skl, ut, utí, zu Ende pfeifen, auspfeifen, auszischen. — **abs.** Už vypískal (ging zu Grunde, starb). — **co, koho**: celou píseň. Us. Prostořeký často vypiskne lecos (vybleptne). Us. V. koho = vyhvízdati, vysmáti se mu. V. — **si co** (pískáním dostati). — **komu co**: peníze (listig herauslocken). Us. Sd. — **koho odkud, kde**: herce z jeviště (vyhvízdati), v divadle; někoho ze skrýše (vypiskáním vylákati). — **se nač.** Já se na to vypisknu (já toho nedbám). Us. Tč.

Digitized by Google

Vypisknouti, vz Vypiskati. — **V.**, *vypiskovati*, *vypištěti*, heraus-, hervorfliessen, hervorstrahlen. Na Ostrav. Tč. — **abs.** Uřnul (uřiznul) se do prsta, že hned krev vypiskla. Zadrž dírku, ať všecka voda nevypíščí. — **odkud.** Krev z rány vypiskuje. Na Ostrav. Tč.

Výpisně, abschriftlich. Zlob. Sch.

Výpisné, ého, n. = *plat za výpis*, die Abschreibgebühr. Kn. tov.

Výpisný, Kopie-. Nevýpisné počínání, unqualificirbares Benehmen. Dch.

Vypisovací sloupec, Fakten-Kolonne, Text-Kolonne (u obchod.). Nz.

Vypisovač, e, m., der Abschreiber. Šp.

Vypisování, n., das Aus-, Herausschreiben, die Ausschreibung. V. z knihy. Us. — **V.** = *opisování*, *popis*, die Beschreibung V. bylin, Byl., země. Kom. Rozvláčné v. Dch. Nyní k v. té všeobecné pokaženosti přechází. Sš. I. 32.

Vypisovatel, e, m. = *kdo vy-*, *přepisuje*, der Abschreiber, Excerpist. V. knih nebo z knih. Us. Tč. — **V.**, der Beschreiber. V. země, geograf, der Erdbeschreiber. Kom. J. 783.

Vypisovati, vz Vypsati.

Vypistvati = *vypitvati*. Na Slov. Bern.

Vypištěti, vz Vypiskati, Vypisknouti.

Vypitati = *vykrmiti*, *vychovati*, aufziehen, ernähren. — **koho.** Jg. — **se** = *vyrůsti*, *vyjíti z čeho* (z nemoci, z mladých let), entwachsen, entkommen. — **se z čeho:** z nemoci. Us.

Vypíti, piji, vypij, il, it, ití, vz Píti; *vypíjeti*, el, en, ení = *pije vyprázdniti*, austrinken; *zakusiti*, *trpěti něco*, büssen, austrinken, wofür leiden. Jg. — **abs.** Mám již vypito (vypil jsem již). Us. — **co**: víno, sklenici vína. D. Netreba ti viac aspoň o to starať sa, co zjieš a vypiješ. Dbš. Sl. pov. III. 59. Kořalku v-li a roztočili (ze sudů vypustili). Us. Šd. Jak to víno v-li, tak komára zabili. Us. Šd. Zlé pivo vaříš, ale ho vypiješ. Mt. S. I. 102. V. sud. Jel. Kdo víno vypil, vypij také droždí. V. Ptáci proso vypili (vyzobali). Us. Brt. Moře nevypiješ, Boha nepřeváliš. — **co jak.** To provinění celý rod musil *hořce* vypíjeti (zakoušeti). V. *Těžce* to musí (musíš) vypíti (budu se mstíti. Vz Vyhrůžka)! Č. V. víno jedním douškem, auf einen Zug. Us. V. něco **do** kapky. Us. Dch. V. něco na ráz (najednou). Mor. Šd. Vypil pohár až na dno. Lipa I. 97. Na mocnú moc lék vypil. Mor. Brt. Už to na polovic v-li. Us. Šd. Vypil na vás dva žbánky piva, auf euere Rechnung. Mor. Brt. Piva očima nevypiješ. Us. Bž. V. něco **na** něčí česť. Dal. 51. Plnou sklenici na jeden doušek (lépe: jedním douškem). V. víno do kolku, V., do krapte. Us. Dobré víno **bez** věnce (bez vichu i. e. bez znamení na hospodě) vypijí. Prov. — **co v čem:** prášek v medu. Byl. — **co kde.** V-la voděnku všecku **na** potoce. Sš. P. 532. — **co odkud.** Víno z beček v-li. Mor. Šd. — **kolik.** Sedni, Káčo, na stolek, vypij vínka **s** pohárek. Sš. P. 22. V. vína **ze** dva pohárky. Na Ostrav. Tč. V. vína **za** plný pohár. Dbš. Sl. pov. I. 193. — **co komu.** Vtáci jim aj všetek mak v-li (vyzobali). Dbš. Sl. pov. VII. 84. — **kdy.** Štyry osoby 12 mášů vína **v** tak krátké době v. nemohli. Žer. 350. — **co za koho.** Musím za vás vypíjeti (zakoušeti), co jste nabryndali. Sych. — **se z čeho čím.** Vínem z mrzutosti se vypíjeti. Puch.

Vypíti, vz Vypnouti.

Vypití, n., das Austrinken.

Vypitovač, e, m., der Befrager, Ausforscher. Bern.

Vypitovačka, y, f., die Fragerin, Ausforscherin. Bern.

Vypitování, n., das Fragen, die Ausforschung. Bern.

Vypitovaný; *-án*, *a*, *o*, befragt, ausgeforscht. Bern.

Vypitovati se, fragen, erforschen. Bern.

Vypitovně, frageweise.

Vypitovní, in Fragen bestehend. V. článek, Frageartikel. Na Slov. Bern.

Vypitvání, n., das Ausweiden.

Vypitvaný; *-án*, *a*, *o*, ausgeweidet, ausgenommen. My máme okurky už vypitvané (již jsme z nich jádra na semeno vybrali). Mor. Šd. — **V.** = *vyčištěný*, *mravný*, *bez chyb*. Jg.

Vypitvati, *vypitvovati* = *vybrati*, ausnehmen, ausweiden; *vyčistiti*. — **co**: kachny, ryby atd. = *vykuchati*. Jg., Mtl., Tč. V. okurky. Vz Vypitvaný. V. mrtvolu, losprápariren, seciren. Nz. lk. — **koho** = nemravy z něho vybrati. Jg.

Vypitvořiti, il, en, ení, *vypitvořovati*, komisch ausschmücken. Vz Pitvořiti. — **koho**. Mor. Tč.

Vypitý, ausgetrunken. V. víno, pivo, voda. Vz Vypíti. — **V.**, durchs Trinken entwickelt. Dunčo odhryznul mu červený vypitý nos (pijácký). Dbš. Sl. pov. VI. 81.

Vypižlati = *tupým nožem něco špatně vyřezati*. — **co**: chléb. — **co kam**: díru do chleba. Us. Tč. Vz Pižlati.

Vypižmovati, mit Bisam ausparfumiren. Jg.

Vypjantati, ausfitzen. — **co, se odkud**: niť z osnovy; Ze špatné společnosti těžko se v. Na Ostrav. Tč.

Vypjatý; *-at*, *a*, *o*, hervorragend. Vz Vypnouti. On s v-tou pak hlavou zíral bez ustání. Kká. Td. 62. Věž hrdě v-tá. Čch. Bs. 83. V. pysk (vyhrnutý, vyšpulený, aufgeworfen). Nz. lk. — **kde.** Prsa v bílém kabátci v-tá. Us. Šd.

Vyplácati, unnützerweise aus-, verschmieren. — **co.** Všecku hlínu v-cal. Us. — **co kam.** Na toho pán Bůh všecku krásu vyplácal (o škaredém člověku). U Litomšl. Bda. — **V.**, ausflicken. Musím ty gatě každodenně vyplácati, ždy je roztrhá. U Kunovic. Tč. — **V.** *někomu*, mit der flachen Hand schlagen. Us.

Vyplacení, vyplácení (wiederholte Zahlung), n., die Zahlung, Auszahlung. V. peněz. Šim. 174. Nucené vyplácení dopisů, der Frankaturzwang. Šp. Oni po jeho smrti uvázavše se v jeho nápad i zboží těch mi peněz na vyplacení toho zboží nedali. Půh. II. 585. V. a vykvitování. Kram. — **V.** = *vyproštění*, redemtio, die Auszahlung, Be-

freiung. Zachar. 68. Mzda v-ní, Br., v. zajatých, Jg., čas k v. Us. Nechceme, aby skrze v. zase toho St. města od nich též město k většímu schuzení přijíti mělo. List z r. 1545. — *Vyplácení-se*, die Rentirung. Šp.

Vyplacený; *-cen, a, o*, ausgezahlt. V. list, franco. Us. Dch. V. zásylka, posýlka (Frankatur). Šp. Vz Vyplatiti.

Vypláceti, vz Vyplatiti. — **V.** = *plácením (látáním) zpotřebovati*, verflicken. D.

Výplacka, y, f. = *výplata*. Na Slov. V-ku si vzal a odišiel; Neviem, či lúbiť sa vám bude potom v.?; Už vám len dám v-ku a hned uvidíme aj to, ako bude lúbiť sa vám. Dbš. Sl. pov. I. 133., III. 62., 63. (Šd.).

Vyplacovati, vz Vyplatiti.

Výplač, i, f., druh údolí, das Erosionsthal. S. a Ž.

Vypláčí, vz Vyplakati.

Vyplágati = *vyplekati*. Na Slov. Bern.

Výplachky, pl., m. = *pomyje*, das Spülicht. Aqu.

Vypláchnouti, *vypláknouti*, chnul a chl (kl), ut, utí; *vypláchati, vyplákati*; *vyplachovati, vyplakovati* = *vymyti, vodou vyčistiti*, ausspülen, ausschwänken, auswaschen, ausschweifen, rein machen. — **abs.** On vypláchl (= upláchl, utekl). Us. Sd. — **co**: sklenici, nádobu, Ros., Kom., ránu. Us. Čím víc gagor vyplakuješ (piješ), více smrdí z něho. Na Slov. Tč. Vypláknvši zlatopieskú glínu. LS. v. 6. — **co čím**: nádobu, hubu, ústa vodou. Us. — **si co čím**. Někým hubu si v. (= *pomlouvati ho*). Dch., Vck., Dš. Nestojí za to, aby si jím člověk hubu v-chl. Us. Ve 14. stol. za necvičeného byl pokládán, kdo Donatem úst si nevyplákl (kdo se z Donatovy Latin. mluv. nenaučil poněkud latině). Mus. 1880. 467. — **si co na koho**. Vypláchl si na mě hubu, fuhr mich an, zankte mich aus, *vynadal mi*. Us. na Mor. Sd., Šd. — **si kde.** Vypláchni si v hubě, spüle dir den Mund aus. Mor. Šd. — **co komu**: rybník (ošiditi ho). Šm. Laskominy jen si v. (netzen). Koll. I. 280. **Ať** si dřív hubu vypláchne (= dříve sám je čist), nežli o jiných mluví. Us. — **co odkud (kam)**. Vypláknu z sebe nečistoty bludu. Eus. Vítr vyplakuje vodu z rybníka **na** břehy. Zlob.

Vypláchnutí, n., das Ausspülen.

Vypláchnutý, ausgespült. V. sklenice, forma, tvořítko. Us. Míti nevypláchnutou hubu (= bez obalu mluviti). Sych. — **čím kde**: sklenice ve střezu vodou v-tá. Us.

Vyplachovadlo, a, n., das Spülgefäss. Šm.

Vyplachování, n., öfteres Ausspülen. Vanička na v. sklenic. V. V-ní vodou. Us.

Vyplakalý, verweint. Oči v-lé. Hr. rk. 155.

Vyplakání, n., die Ausweinung. Bern.

Vyplakaný = *vyplakalý*. Pod ňou (bruškou) sedí moja milá všecka v-ná. Sl. ps. Šf. I. 66. Paní prišla domov bledá, oči vyplakané; Neborka bola veľmi smutná a neraz ju bolo vídať s v-nýma očima. Dbš. Sl. pov. I. 149., VI. 24. Čože máš oči v-né? Er. Sl čít. 68.

Vyplakati, vypláčí, er-, ausweinen; **se**, sich abweinen, satt weinen. — **co od koho** (pláčem vydobyti). D. — **se z čeho** (pláčem sprostiti se). Ros. — **co**: svou bolesť, Us. Tč., slzy. Har. — **si co**: oči (příliš plakati). Us. Nic si bě nevypláčeš. Us. A my ho tu něněchamy, švarna děvečko, choć by si ty vyplakala černe očičko. Sš. P. 589. A tak plakala, dobre si oči nevyplakala, každý boží deň. Dbš. Sl. pov. IV. 4. V-la si, by ji v národním kroji ponechala. Kká. Td. 333. — **se**. Tak som sa v-kal ako malý chlapec. Sl. ps. Šf. II. 75. — **co proč.** Pre tebe som moje oči v-la. Sl. ps. Šf. I. 91. — **se jak**. V. se **na** oko (zum Scheine). Db. V-la jsem se **do** Pánaboha. Sk. Z naš. lidu. 172. (Šd.). — **co, se nad kým**. Mnoho slz v-la nad svým dítětem; V-la se dosť nad svým neštěstím. Us. Tč. — **co kam**. Nemám už slz, ach, všetke tie bôle, v ktorých sa lásky rosilo pole, **do** Hrona som v-la. Sldk. 322.

Vyplákati, vz Vypláchnouti.

Vypláknouti, vz Vypláchnouti.

Vypláknutí, n. = *vypláchnutí*.

Vypláknutý; *-ut, a, o* = *vypláchnutý*.

Vyplakovací, *vyplachovací*, Spül-. V. vanička. V.

Vyplakování, n., das Ausspülen. V. úst, Us., sudů. Zpr. arch. IX. 113.

Vyplakovati, vz Vypláchnouti.

Vyplameniti, il, ění; *vyplameňovati* = *plamen vydati, plamenem vybuchnouti*, herausflammen, hervorflammen, flammend hervorbrechen. Krok. — **se**, aufflammen. Duchej do ohňa, ež se v-ní. Na Ostrav. Tč.

Vyplampati = *vybreptati*, ausschwatzen, ausplauschen. — **co komu**.

Vyplanění, n., das Ebnen, Planiren; die Reutung, Ausrottung. V. lesů. Us.

Vyplanělý = *vyplaněný*, ausgenützt. Šd.

Vyplaněný; *-ěn, a, o*, geebnet, planirt. V. dvůr. — **V.**, ausgesogen, ausgenützt. V. pole, půda. Na Mor. a ve Slez. Vz Vyplaněti. Šd. — **V.**, ausgerodet. V. les (vysekaný). Us.

Vyplaněti, wild, steril werden. — **kde**. Zem na horách snadně v-ní. — **čím**. Omladěmi na štěpném stromě štěpky v-ní. Na Ostrav. Tč.

Vyplanetovati co komu kde, odkud, den Planeten lesen. Cigánka mu **z** ruky, **na** rukách velké štěstí v-la. Na Ostrav. Tč.

Vyplaniti, il, ěn, ění; *vyplaňovati* = *vykopati, posekati lesy*, aus-, abhauen. — **co (komu)**: lesy, Háj., Ros., Štelc., trní, Reš., paseky, Boč., bodláky. Us. Rudlinovi dává tři lány, aby sobě to vyplanil a vyklučil. Arch. II. 446. V. pole, půdu (= *planou učiniti, vyssáti*, aussnützen, aushungern, steril machen). Mor. Šd., Tč. — **čím za co**: bodláky motykou za mzdu. — **se jak.** Bez hnojení zem se v-ní, wird steril. Na Ostrav. Tč. — **co odkud**. V-ním z země kořisť tvú (exterminabo de terra praedam tuam). BO. — **co k čemu.** V-níš k bydlení pláně. BO.

Digitized by Google

Vyplanouti = *plamenem vyblknouti*, herausflammen. — **kde**. Najednou plamen v žilách vyplane. Exc. — **V.** = *utéci, uprchnouti*, entfliehen, fliehen. Alx. Každý by rád pryč vyplanul. Alx. M. v. 22. (HP. 90).

Vyplantati = *vymotati*, herauswickeln, entledigen, befreien. Mor. Šd. — **co, se odkud.** Nevím, jak se **od** této ženy, **z** té společnosti v-tám. Tč. Šaty z davu lidu v. Mor. Tč.

Vypláskati = *vyplácati, vytlouci.* — **komu jak**. Je tam tma, mohl by **po** hubě v. Na Hané. Bkř.

Vyplaš, e, m., jméno psa slídníka. Šp.

Vyplašení, n., die Verscheuchung.

Vyplašený; *-en, a, o*, verscheucht, aufgescheucht. Jak v-ná sojka ulétať se jala. Kká. Td. 80. — **odkud.** Zajíc z lože vyplašený. Us. V. **z** houštiny pták. Us.

Vyplašiti, il, en, ení; *vyplašovati* = *zastrašením vyhnati*, ver-, aufscheuchen, aufjagen. V. — **abs.** Jeli pak nádobí už vyplašeno (m.: vypláchnuto). Us. u Dobrušky. Vk. — **koho:** ptáka, zajíce, Us., kance. Kká. Td. 72 V-la ho zpráva, že Konradin odebral se do Italie. Ddk. VI. 34. V. zvěř, koroptve, srnce, tetřeva. — **koho čím odkud**: křikem **z** obilí, ze zahrady (ptáky, zvěř. Rk.). Us. Potom vás už závisť z domu nevyplaší. Hdk. C. 45. — **se**. Us. Dch.

Vyplať, u, m. = *výplata*. Kostelníkovi vezli sme výplat snopový. Mt. S. I. 181.

Výplata, y, f. = *vyplacení, i čím se vyplácí, zaplacení, vyplacení*, die Ab-, Auszahlung. Zboží až domů, až na místo s v-tou dostaviti, eine Waare franco ins Haus zustellen. Nz. Místo, seznam v-ty; V sobotu má v-tu, v pondělí ani na ranní polívku (o hýřilovi). Dch. V. peněžy. Ler. Zítra bude v.; Arch na v-tu. Šd. V. poštovních poukázek, dobírek. V. z činu neměla místa. Ddk. IV. 229. Přišlo k v-tě (peněz). Zříz. Ferd. V-tu povoliti, nařiditi, povolení k v-tě; kolkovátko, razidlo k v-tě. Šp. Hra na v-ty. Šm. — **V.** = *vykoupení, výkup, mzda, vyplacení*, die Loslösung, Befreiung, der Loskauf. Život svůj dal na v-tu za lidstvo. Sš. Sk. 104. A sie z rukou nepřátel výplatami vyplacovati. Troj. Beze vší v-ty mělyby země ty připojeny býti k . . . V. Den v-ty (křtiny) V. — **V.** *statku* = *moc složením peněz jej sobě opět osvojiti*, die Auslösung, der Wiederkauf, das Wiederkaufsrecht. Zříz. Ferd. Také bývá trh zástavů, že jeden druhému prodá dědictví své s panstvím a v. bude. Vl. zř. 160. V. statků duchovních a zápisných, kteráž se v úterý slyší. Faukn. Statek zůstavil a výplatu sobě pozůstavil. Vl. zř. 43. Přišel-liby čas výplaty a druhý nechtěl statku postoupiti. Vš. Vz Zř. zem. Jir. G. 13., S. 28.—30. A též oni zase do těch let šestnácti nemají nám tej vsi k v-tě žádnej výpovědi činiti, než do těch let držeti a požívati. List z r. 1407. (Tč.). Smlúvu měli pro výplatu Nové vsi, kteráž od předků téhož opata zastavena jest Wolfgangovi. List z r. 1514. Tč. Obžalovaný jmá jemu jej (lán) k v-tě dáti, v čemž jej sám má. NB. Tč. 165. V těchže dnech staly se podobné úmluvy také s městem Kolínem, kteréž knězi Bedřichovi s celým panstvím do v-ty ve 3000 kopách zapsáno jest. Pal. Děj. III. 3. 224. Když králové komu tu moc propůjčili, aby na místě komory královské zástavu (zastavený korunní statek) k ruce své vlastní vyplatiti mohl. Pal. Rdb. I. 187.

Vyplátati, ausflicken. — **co: kalhoty**. Na Mor. Tč.

Výplatce, e, m. = *kdo vyplácí*, der Zahlmeister. Nz.

Výplatek, tku, m. = *výplata*, die Auslösung, das Lösegeld. Roční v. D. V. zástavy. Č. — **V.**, das Lösegeld. Zemanům jatým a za v. propuštěným. Pal. Děj. V. 2. 356. Žádám, abyste na mne v. milostivý, kterýžbych snésti mohl, uložili. Tč. exc.

Vyplatění, n. = *vyplacení*. Na Slov. Bern.

Vyplatitel, e, m., der Loslöser. Nevděčný svého v-le nechá vězeti. Reš.

Vyplatitelka, y, f., die Loslöserin.

Vyplatiti, plať, platě (íc), il, cen, ení; *vypláceti*, ejí, el, en, ení; *vyplacovati, vyplácívati, vyplácívávati, vyplacovávati* = *zaplatiti*, aus-, bezahlen, Zahlung leisten; *potrestati*, bestrafen, auszahlen; *vykoupiti*, aus-, erlösen, loskaufen. Jg. — **abs.** Vyplaceno, franco. Odesýlatel vyplatil, Frankatur-Vormerk des Absenders. Dch. Zaplať ty dluhy a jestli bych mohl kdy vyplatiť anebo moje děti, aby mi zase pustil. NB. Tč. 289. — **co, koho**. V. věc zastavenou. J. tr. Hola, hola tramtadija, až mi ho tam dostaneme, tak mi ho tam vyplatíme. Brt. P. 186. Kdo ho v-tí? Jeho frajerka; Počkej, synku, vyplatím tě, za sto zlatých dajú li tě. Sš. P. 595., 596. Rač mi toho přiti, ať já to vyplatím a držím. NB. Tč. 165. Prose, aby dobytek jim byl vrácen; a ten sú vyplatili davše po 2 gr. s ovce. Arch. I. 164. Když jsem svój dvór a tvrz vyplacoval, tehdy mi tyto všecky věci slíbil zaplatiti; Vyplacuje to zboží dal jemu těch 600 kop gr. Půh. II. 372., 540. (Tč.). V. základ. Us. V-tí Hospodin duše sluh svých. Ž. wit. 33. 23. V. svou víru = *k slovu svému státi*. V. Den svého narození v. = hostinu strojiti. Plác. — **co, se komu**: odkaz, Sych., mzdu, dům. Dal si v. 100 zl. Dch. Však já se ti v-tím (= pomstím). U Litomyšle. Msk. Vratislav zpěčoval se vypláceti bratru oněch 200 hř. stříbra. Ddk. II. 227. (II. 419.). Opat má v. každému nápravníkovi (miles) dvě hřivny. Ddk. IV. 157. Takové míření by se mi špatně v-lo, *lépe*: zlým bych ho zažil. Km. — **co, koho, se čím**: hotovými, Sych., penězi. V., Plác., Dal. — **co od koho (jak čím kde).** Komužby rychtář v svádě vzal kterú braň, tu mají od něho v. **v** groši. 1456. Nách. 331. Ten základ od židovky zase v-la. NB. Tč. 223. Nebude moci těch vsí od nich žádný jiný v. leč opat a konvent. List z l. 1481. Hukvaldy *těmi penězi* v-til od Jošta; Od něho jsem zboží vyplatil; Dobytek museli od židů v.; Tu jest on věnné právo v-til od její mateře; Tu jej museli od něho vyplacovati; Vyplacuje od něho věnné právo v Chorinicích. Vyplatí mě od honuciech mě (= vysvoboď). Ž. wit. 141. 7. — **koho** = *potrestati; vykoupiti*. V.

Ten ho vyplatil! Us. Dch. — **co, koho, se odkud**: z vojny, ze zajetí. Ros. Zastavené věci ze zastavárny **do** určité doby v. Us. Jenž vyplacuje ze ztráty život svůj. Ž. wit. 102. 4. Vyplať ňa (mne) z tej vojny. Čes mor. ps. 143. Jemu z milánské náhrady válečné 1000 hř. stříbra v-til. Ddk. III. 237. Kerý je bohatý, z vojny se vyplatí. Brt. Ps. 18. V. někoho z vojny. Er. P. 207. Obžalovaný praví, když jest ten dluh platil, že jemu žid přiřkl, že jej z rajistr káže v. NB. Tč. 34. Že bychom chtěli ty své lidi z toho platu v. a vysvoboditi. List z r. 1520. Tč. Židé se z posměchu raději v-li. Dač. I. 200. — **co jak**. Tudy byl Kristus v chrámě obětován **a dle** zákona vyplacen (vykoupen). Sš. II. 45. Kniby v-li **ve** třech kopách. Tč. 29. Tehdy žalobník móž ten lán **k** svému dvoru v., als zu seinem Hof gehörig bezahlen; Aby to fojtství zase osmnácti zlatými **k** sobě v. mohl. NB. Tč. 165., 289. Aby tu Novú ves od jmenovaného Wolfganga **k** svému držení vyplatiti mohl; Když jsou se k ruce Jeho milosti císařské vyplacovali. Listy z l. 1514., 1581. A dali sme těm lidem v. v *rovenství* náš diel. Arch I. 232. Mój list dali v. hotovými penězi; V-til tu věnnú zástavu ve dvúmecítma hř. gr. Půh. II. 250., 254. — **co čím**. Jmieše v. jeho beránkem, ač jmieše zbožie (jmění). Hr. rk. 199. V-til jej hotovými. Brt. S. 18. A ten dvuor, ježto Jeníkovi stojí v zástavě, ten mám v. svými penězi. Arch. II. 315. Nevyplatímy to jedniem vlasem. Dal. 9. V-la ho dvěma holubičkami. Hus II. 27. A já se (= si) tě nevezmo, já tě radš zaplatím, saméma tolarama tobě se v-tím. Sš. P. 379. Aby král měl čím v. zástavy. Pal. Děj. IV. 1. 129. A budú chtíti berně ukládati, abychom jich takové zmatky, což sú proti právu svévolně učinili, vyplacovali svými statky. Arch. IV. 450. (Šd.). — **co kdy**. Umluveno, že my kněží svrchupsanie ani naši budúcí vsí jmenovaných nemáme a slibujeme v. od věřiteluov našich od listu tohoto dánie do dvacíti let přišlých; To předměstí od opata až **do** desíti let pořád zběhlých od dotčených Hradišťan vyplacováno nebylo. Listy z let 1467., 1545. (Tč.). Bůh nevyplácí každou sobotu, avšak nikomu dlužen nezůstává. Prov. Šd. — **co kde**. Vyplacuje věnné právo na Chorynici. Půh. II. 541. — **co zač**. Vratislav vyplácel zase známý obrok 100 kř. stř. **za** právo mitry. Ddk. II. 314. — **proč**. My pro zašlosť prvních dluhuov vsí v. nemuožem. List hrad. 1528. Tč. — **se**. To zboží se dobře vyplácí, dle něm. zahlt sich gut aus m.: je z něho užitek, prodává se s užitkem, dobře s ním pochodil. Brs. 262. Mám já mnoho peněz, vyplatím se ešče. Sš. P. 10. Toho ale dětem a přátelům **k** hanbě že učiniti nechce, aby se měl vyplacovati. Pal. Děj. V. 1. 155. Aby zboží ta, když se dluhy vyplatí, úplně navrátili. Arch. IV. 48. — **se nač**. V-til se na svobodu. Pal. Děj. II. 1. 439.

Vyplátka, y, f., die Auszahlung. Us.

Výplatna, y, f., das Zahlamt. V. vojenská, komorní, Kameral-. J. tr. V. zemská, Landeszahlamt. Šp.

Výplatné, ého, n., das Entlass- o. Lösegeld. Vz Gl. 372. Vz Právo.

Výplatní = *k výplatě náležitý*, Löse-, Zahl-. V. peníze (výplata), Us., den, týden, D., stůl, Stč. Alg. 94., list, Zahlungsbogen. Dch. Pakliby ve v-tním zápisu neb listu stálo: do jmenovaného času. Arch. V. 116.

Výplatník, a, m., der Zahlmeister. Dch., Šp.

Výplatnosť, i, f. = *výnosnosť*, die Rentabilität, Zahlbarkeit, Auszahlbarkeit. Nz., Jg.

Výplatný = *od výplaty; též mající vyplatiti, mající vyplacen býti; mohoucí vyplacen býti*, Zahl-, Auszahlungs-, auszuzahlen, zu zahlen verpflichtet, auszahlbar, flüssig, zahlbar, rentabel. Nz. V. směnka. Šp. Na nich panstvie mieti mají, dotud a tak dlúho, dokudžby svrchupsaná summa hlavnie, totiž 400000 zl. v-tných úplně a docela zaplacena nebyla. Arch. IV. 490. V. jistina. Omyl. Ves v. Zlob. V. úřad, das Zahlamt. Šp. — **v čem**: v dukátech, ve skutečných rakouských dukátech, v ražené minci. Šp., J. tr. — **kdy**. Směnka posledního dne v měsíci v. Nz., Šp. — **V.**, ého, m. = *pokladník*, der Zahlmeister. Dch.

Výplatový, Zahlungs-. V. arch. Šd.

Výplav, u, **výplavek**, vku, m., der Ausfluss. V. řeky, die Mündung. L. — **V.**, das Ausschwemmen.

Výplava, y, f., die Ausfahrt. V. lodí. Dch.

Vyplavati, vz Vyplouti.

Výplavba, y, f., die Ausfahrt. Směr v-vy, die Ausfahrtsrichtung. Dch.

Vyplavělý = *vybledlý*, verblichen. D.

Vyplavení, n., das Ausschiffen; Ausschwemmen.

Vyplavený, ausgeschwemmt, ausgeschifft. Dch. V. prach. Šp.

Vyplavěti, ěl, ění = *vyblednouti*, verbleichen. Inkoust vyplavěl. D.

Vyplaviti, il, en, ení; *vyplavovati, vybroditi*, ausschwemmen. — **co, koho**: koně *(vybroditi)*, Ros., dříví, loď (učiniti, aby vyploula, ausschiffen, flott machen). Jg. Déšť pole vyplavil (prsť strhl, ausschwemmen). — **koho kde**: **v** řece. — **co odkud (jak)**. Dříví **z** hor po řece v., herausschwemmen. Us. Tč. Voda ze země kamení v-la. Us. Dch.

Výplavný = *mohoucí vyplaven býti*, ausschwemmbar, ausschiffbar. Jg. — **V.**, Ausfalls-. V. přístav. Dch.

Výplaz, u, m., v horn. Věc má výplazy (objevuje se na dni). Šm.

Vyplazení, n., die Ausstreckung. V. jazyka, die Vorstreckung, Ausstreckung der Zunge; der Zungenvorfall (nemoc). Ja.

Vyplazený; *-en, a, o*, vor-, ausgestreckt, hinausgestreckt, hevorgereckt. V. jazyk. Us. Má pořád jazyk v-ný jako trdlo (o volu táhnoucím). Us. Šd. Lev s v-ným jazykem. D. Má krk v-ný, entblösst. Na Ostrav. Tč.

Vyplaziti, il, en, ení; *vypláznouti*, znul a zl, ut, utí; *vyplazovati, vyplazovávati* = *vystrčiti*, vor-, ausstrecken, vorschlagen, blecken, hervorrecken; **se** = *vylézti*, auskriechen. — **co**: jazyk. V., Flav., BO. Ten

pes táhne, až jazyk vyplazuje. Us. Tak ťa capím, že hneď jazyk v-ziš. Mt. S. I. 116. — **co na koho.** Obrátiec sě k jinému jazyk naň vyplazí. Hus I. 203. — **co, se odkud.** Jazyk z huby v. Us. Had z díry se vyplazuje. Us. — **kam. Na** horu se v. Plk. Vyplazila se ještěrka na výsluní. Sych.

Vypláznouti, vz Vyplaziti.

Vypláznutí, n., das Hinausstrecken. V. jazyka.

Vypláznutý; *-ut, a, o,* hinausgestreckt. V. jazyk. Us.

Vyplažený = *vyplazený.* V. jazyk. Us. u Rychn., u Něm. brodu. Vk., Brnt.

Vyplecený; *-en, a, o* = kdo má plece vyvrtnuté n. od chůze příliš vysazené. V. volek. Us., Hrp., Msk. V. rámě, verrenkt. Nz. lk.

Vypleciti, il, en, ení = *vytknouti, vyvinouti* (hl. o koních), verrenken, verbügen. — **se.** Kůň se vyplecil (vymknul si nohu ve plecích). Us. Hk., Jg. — **co komu.** Kůň sobě nohu vyplecil. Ros.

Vyplegati = *vyplekati.* Na Slov. Bern.

Vypléhniti = *vypleniti, vyhubiti,* ausrotten. Na mor. Valaš. Vck.

Vyplechavěti, ěl, ění = *oplchnouti.* Na Slov. Bern.

Vyplechovati = *oplechovati.*

Vyplekání, n., die Aufsäugung, Ernährung, Auffütterung mit Milch. Na Slov. Bern. Vz Vyplagati, Vyplegati.

Vyplekaný; *-án, a, o,* aufgesäugt, ernährt, aufgefüttert mit Milch. Na Slov. Bern.

Vyplekati, aufsäugen, mit Milch nähren, auffüttern. — **koho:** děti, svině. Na Slov. Bern.

Vyplel, a, m., osob. jm. Šd.

Vyplemeniti, il, ěn, ění = *plémě vyhubiti, vykořeniti,* einen Stamm, ein Geschlecht ausrotten. — **co jak:** zlé z kořen. Us. — **co odkud:** svátky z církve. Žalansk. Staré stromy ze zahrady. Tč.

Výplen, u, m. = *vyplenění,* die Ausrottung. V. a vyloučení z lidu israelského. Šš. II. 10. O v-nu bludu. Conc. trid. Šd.

Vyplenění, n., die Ausraubung. V. kacířství. Mus. 1880. 484. Píšemeť o časích, za kterých silně již nastupováno na v. mikulašenství: Zvláště jej znepokojovalo v. kláštera hradišťského. Ddk. II. 241., III. 247.

Vypleněný; *-ěn, a, o,* ausgerottet, ausgeraubt, zu Grunde gerichtet. Us.

Vyplení, n. = *vypletí,* das Ausjäten. Na Slov. Bern.

Vyplenitel, e, m., der Verwüster, Verheerer, Ausrauber, Ausrotter. V. osvěty. Us. Tč.

Vypleniti, *vypléniti,* il, ěn, ění; *vyplenovati* = *vyhubiti, vykořeniti, vytrhati, vypleti, vyplemeniti,* ausreissen, ausrotten, vertilgen. — **co, koho:** žádosť, Us., protivníky. Ben. V. V. místo a pak se zemí srovnati. Ddk. VI. 61. V. zemi, Tč., plevel. Šp. — **co kde:** kacířství v Čechách. Pal. Děj. VI. 2. 72. — **co jak: s** kořeny, Jel., **z** kořen. Tkad. — **odkud.** Na fojta přísluší, aby zločince z obcování dobrých v-nil. NB. Tč. 5. Německým plemenem, z něhož byl jest sám pošel, mínil českou zemi osaditi a Čechy pomalu z ní v. Pal. Děj. III. 3. 270. Ze vší země v-něn byl. Bart. 311. Kdo símě kletby zlé z paláce v-ní? Msn. Or. 63. Vypleň ze mne chtíč cti a užitku. V. V. z srdcí žádosť bohactví. V. — **co čím:** město ohněm a mečem. Kom. Vlka (nemoc) kyselinou. Lk. — **kdy.** R. 1167. v-něno jeho arcibiskupství. Ddk. III. 262.

Vyplený = *vypletý,* ausgejätet. Bern.

Vypleskání, n., das Ausklatschen. Vz Vypleskati.

Vypleskaný; *-án, a, o,* abgeklatscht, ausgeklatscht. Bern.

Vypleskati, *vypliskati, vypleštiti, vyplištiti,* il, ěn, ění; *vypleskmouti, vypliskmouti,* sknul a skl, ut, utí; *vypleskovati, vypleskávati* = *pleskaje vybíti,* ausbritschen, abbracken; *vystříknouti,* ausspritzen; *vyvaliti oči,* anglotzen; *vybleknouti,* ausplaudern, ausschwatzen; *vyhubovati,* aushunzen. — **abs.** Vyplesknuly pěny (vystříkly). Č. — **komu.** Čistě mu vypleskal (vybil). Us. Hanebně mu vypliskal (vyhuboval). Ros. — **komu čím:** rukou (vybiti). Us. — **co, s čím** = *vybleknouti.* V. něco. Ros., Kom. V. s něčím. D. Nesvěřuj mu ničeho, on všecko vypleská. Us. Šd. Všecko vyplešti a povědí děti a blázni. Reš. — **co komu:** hubu, baňku. Ros. — **co, koho jak: přes** hubu. Ros., Zlob. Všecko **bez** všeho soudu v. (vybleknouti). Br. Než bych já ti mej hubénky dala, radši bych ti **po** tvej vypleskala. Sš. P. 690. Bez rozmyslu ledacos vyplešti. Reš. — **co na koho:** oči = vyvaliti. Na Slov. Plk. Len som oči naň vypleštil (překvapilo mě to). Mt. S. I. 106. — **co čím.** Nelibku slovy vypleštiti (kyselosť ze srdce vypustiti). Reš. V. šaty rákoskou. Tč. — **odkud kam:** vodu **z** kaluže **do** příkopu. Us. Tč.

Vypleskotati, ausplatschern. Vz Vypleskati. — **co odkud kam.** Vodu **z** vany na zem v. — **se kde: ve** vodě. Us. Tč.

Vyplesnivěný; *-věn, a, o* = *plesnivinou vyplněný, zarostlý,* mit Schimmel verwachsen. Us. Šd.

Vyplésti, pleť, pleta (ouc), pletl, ten, ení; *vyplétati* = *vymásti, vymotati, vyndati,* heraus-, auswickeln, ausflechten, herauswirren, auslösen; *pletením vypotřebovati,* ver-, ausflechten; **se** = *vymásti se,* sich herauswickeln. Jg. — **co.** Předc to vypletl (vymátl). Ros. V. pohádku. D. V. plot. Šd. Družice spievajúc vypletú mladú nevestu a dajú jej na hlavu čepiec. Sl. let. VI. 290. Všecky pruty vypletl. D. — **co, koho, se odkud.** Mysli naše z osidel vypletl. V. Měli co dělať, aby ji ze žebříka zas vypletli. Er. Sl. čít. 27. Z kterýchž (osidel) šťastný jest, kdož uvázna v nich, nohy vyplete. Vš. Šňůrku z vlasů v. Us. Tč. Někoho z bludu, Pulk., se z dluhů, Us., se z bíd. Br. — **co čím:** vypletu to proutím. Ros. Ta cesta je rozmarýnem v-na. Šš. P. 95. — **co nač:** proutí na koše (zpotřebovati). Us. Tč. — **(se) kde.** Tak ho teda s pánom Bohom len vyprav, azdaj sa len dák ve svete vypletie. Dbš. Sl. pov. I. 38. A Martinovi a Václavovi tyto sů se dědiny na jich rozdíl dostaly ... tak jakž ta polovice **mezi** nimi vymezená a vypletena jest. Arch. V. 566.

Vyplešivěti, ěl, ění = *oplchnouti.*
Vypleštiti, vz Vypleskati.
Vypléti, *vypleti* (v obec. mluvě *vyplejti* a *vypliti*), pleji, el, et, etí a en, ení, *vyplévati* = *pleje vyčistiti*, ausjäten, ausrotten, ausgrasen. — **abs**. Všichni hříchové smrtelní mají býti stavováni, treskáni a vypleni. 1433. Arch. III. 401. — **co**: trávu, Us., protivníky, BO., bludy. Pal. Děj. IV. 2. 72. Než ona ho (rozmarýnu) záhonek vypleje, ne jedno sto husarů přejede. Sš. P. 590. Nemieni než jazyk český v. a zahladiti. Arch. III. 211. Záhon prosa v. Arch. V. 556. (Šd.). V. škodlivé trnie a chamradí. Hus III. 208. Tys to pěkně vyplel (vyvedl)! Us. Tč. — **kde**. Tak stálo by lépe královstvie i úřad rytieřský, kdyby v své zemi a v svých poddaných hřiechy vypleli. Hus I. 164. — **čím**: vlastní rukou. — **co odkud**: kopřivy ze zahrady, Dal. II. 56. Němce ze země. Pulk., Vš. Jir. 5., Dal. Trávu ze pšenice v. Us. Tč. Súsedy ven vyplevemy od nás. Pulk. 13. b. A pak v té mieře než sú z Čech zlé a černé peniezе vypleli, stala se jest škoda veliká. Let. 173. Plémě jich od synů člověčích vyplel. Boč. — **co komu (jak)** (= ostře někoho dojímati, dotýkati. Ros.). Aby to všecko mohl tomu orakulum v oči vypleti. Příd. k Cyr. Trávu *kolkolem* vinice v. KP. V. 165. Koukol se musí s kořenem v. Prov. Šd.
Vypletí, n., das Ausjäten.
Vypletichati, ausprakticiren. Ros.
Vypletý; *-et, a, o*, ausgejätet.
Výplev, u, m. (*lépe*: *výplyv*) = *výtok*, zastr., der Ausfluss. Nej.
Výplevek, vku, m., verworfene Spreu. Rk.
Vypleviti, il, en, ení; *vyplevovati* = *vypleti*, ausjäten. — **co**: obilí, Zlob., neužitečné byliny. Us. — **co odkud**: nešlechetné z židovstva vyplevil. Bel., Jg. — **V.** = *plev sprostiti.* V. obilí, zrno. Prk.
Vyplchati = *vypelichati*. Zlob.
Vyplieniti, il, én, ění = *vyplisniti*, ausschelten. — **koho**. Us. v jizer. horách. Jg.
Vyplichtiti, il, én, ění = *plichty dostati*, durch gleiche Würfe im Spiele erlangen. — **si co**. Ros.
Vyplinouti, vz Vypliti.
Vypliskati, vz Vypleskati.
Vypliskyřiti se, il, en, ení, sich auseutern. Jak se oteklina v-ří, vyteče a zaschne. Na Ostrav. Tč.
Vyplisniti, il, ěn, ění = *vyhubovati*, *vyláti*, verwaschen, aushunzen, ausschmähen, ausmachen, ausschelten. Us. Dch. **koho**. Us. — **komu**. Ros.
Vyplištiti, vz Vypleskati.
Vypliti, pliji, il, it, ití; *vyplinouti*, v obec. mluvě: *vyplivnouti*, vnul a vl, ul, ut, utí; *vyplivati*, *vyplvati*, *vyplivovati* = *sliny z úst vyhazovati*, ausspeien, ausspucken, speicheln. — **co**: slinu, Us., rouhavá slova. D., jed. Kom. — **co odkud**: slinu z úst. Rk. — **co, se kam**: slinu na někoho v. Jg. Vyplil se na střevíc. Er. P. 384. Nestojí za to, aby se naň vyplil. Us.
Vyplíti, vz Vypleti.
Vyplivati, vz Vypliti.
Výpliveček, čka, m. = *slabý, vyzáblý člověk*, ein Speiberl. Dch.
Výplivek, vku, m., der Auswurf (beim Husten), Dch., die Spucke, der Speichel, Geifer. V. krvavý. — **V.**, der Ausfluss, die Folge. Blahý ten v. opisuje sv. Lukáš dále. Sš. Sk. 71.
Vyplivovati, vz Vypliti. Sych.
Vyplivnouti, vz Vypliti.
Vyplížiti se, hervorschleichen. — **odkud**: had z křoví se v-žil. Us. Dch.
Vyplkati, *vyplknouti*, knul a kl, ut, utí. — **se**, seine Nothdurft verrichten. Slepice, hus se vyplkla (řídký kuřinec, husinec vypustila). Mor. Šd. — **co** = *z huby vypustiti*, *vyklevetiti*, ausschwatzen, ausplaudern. On vždycky cosi vyplkne, po čem nic není. Mor. Šd. Ty taky všecko vyplkáš. Us. Šd.
Vyplktati = *vyplkati*. — **co**. Ta plktalena už to zase vyplktala (vyklevetila). Mor. Šd.
Výplň, ě, f. = *ozdoba, která nějakou prostoru na domě vyplňuje.* Us. V. = vyplněné či prohloubené (zapuštěné) části na nábytku, die Füllung. Prk. Vz Výplněk.
Vyplněč, e, m. = *vyplnitel*, der Erfüller.
Výplněk, ňku, m. = *čím co vyplněno*, die Füllung, Fülle, das Ausfüllsel, das Supplement. V. podlahy, die Füllung des Fussbodens (im Zimmer). Dch. V. klenbový. SP. II. 15. V. sopky. Krok. Římsa s výplňky ve vlysu; prolomené v-ky k vratům. Zpr. arch. XI. 41. V. v knihtiskárně = litý sloupeček bez písmene, tedy kratší, k vyplnění sázeného písma, die Ausschliessung. Dch. — **V.**, das Supplement, die Ergänzung zu einem Halbkreise. Nz. Úhel v-ňku (výplňkový), der Supplementswinkel. Nz. Vz Výplň.
Vyplnění, n., die Füllung. V. jámy kamením. Us. Až do v. těch let. Do v. třiceti zlatých. Listy z let 1507., 1576. (Tč.). Let dánie a v. jest pro lepšie sirotčie; V. králem let sirotkóm. Vš. Jir. 257., 256. — **V.**, die Erfüllung. J. tr. V. slibu, Us., přísahy. Měst. bož.
Vyplněný; *-ěn, a, o*, ausgefüllt, erfüllt. Blanket řádně vyplněný. Us. V-ný či skončený dvacátý rok života. J. tr. V. život. Jel. — **čím**. Prostor hmotou v-ný slove tělesem. ZČ. I. — **V.**, erfüllt. V. slib. Us.
Vyplnina, y, f., das Füllwerk. Šm.
Vyplnitel, e, m., der Ausfüller, Erfüller.
Vyplnitelka, y, f., die Ausfüllerin, Erfüllerin. Us.
Vyplnitelný, ausfüllbar, erfüllbar. Ros. V. jáma, slib. Us.
Vyplniti, vyplň, ně(ic), il, ěn, ění; *vyplňovati* = *plným učiniti*, füllen, aus-, auffüllen; *dokonati*, *doplniti*, vollenden, erfüllen; *zadosť učiniti*, *vykonati*, erfüllen, Genüge thun, beobachten, befolgen, vollstrecken; *zaplatiti* = abzahlen. Jg. — **co**: rozkaz, vůli, žádosť, prosbu něčí, poslední den života vyplniti, V., život, svou službu, Jel., sliby, D., výminku, J. tr., řádek (schliessen, u sazečů), Dch., blanket, něčí přání, šat (füttern). Us. Ten spis vyplní 5 svazků. Mus. 1880. 171. Vyplniti své slovo, D., příkop, důl, počet něčeho, Us., peníze, dluh = odvésti, složiti. Pr. měst., Schön. — **co komu**

Digitized by Google

(čím): hrnec *medem*, Us., sobě boky, Us., někomu závdavek (složiti). Pr. měst. To mi rozkoš vyplňuje. Jel. V-nili mu (zaplatili) 10 hř.; Což by mu potom mimo spravedlnosť jeho z toho domu vystávalo nedoplaceného, dlužna jest nedostatek toho vystavujícieho dluhu i *svým statkem* Alšíkovi v. i doplatiti **podlé** práva. NB. Tč. 29., 38. Tu jest seznal, že jest svój oddíl v-nil Janovi. Půh. II. 491. Jiří Otíkovi z Homole, ačkoli let nemá, léta spravedlivá dal jest a v-nil. Vš. Jir. 258. — **co čím**. V-il Bůh prázdnosť hmotou. Kom. V. bednu plátnem, šachtu kamením. Us. Co slovy připovíš, to skutkem vyplň. Rb. V. místo cifrou, eine Stelle mit einer Ziffer besetzen. Nz. To jsú přijali a řekli, že mu ty dvě hřivné těmi penězi již psanými v. chtie. NB. Tč. 29. Vz *V. co komu*. — **co kde**: v písmě. Šp. Má jí díl její **na** statku mohovitém vyplněn býti. Pr. měst. — **co za co**. Kdo peníze za grunt vyplnil se závdavkem (složil, zaplatil). Pr. měst. — **co jak**. Ether vyplňuje prostor *přetržitě*. ZČ. 3. Královské rozkazy **na** vlas vyplnil. Dbš. Sl. pov. II. 51. Sto rýnských všechna obec kr. dáti a v. povinni budou a to způsobem tímto. Pam. Val. Meziř. 94. Neželíme toho nijakž, že jsme přání tvá v každém ohledu v-li; Slovy těmi se v-lo, co bylo slíbeno; Aby *na mieste* otce v-nil slib. Ddk. III. 221., 225., IV. 98. (Tč.). V. někomu něco *podlé* vóle, Arch. I. 142., **bez** ujmy. Chč. 449. — **proč**. Čehož přirozenie učiniti nemóž, to moc královská z potřeb sirotčích Lodných vyplňuje. Vš. Jir. 255. — **kdy**. Tehdy **po** některém času Jiřík s Hampalcem v-li jsú nětco summy tej. NB. Tč. 139. An se hrozba ta nyní **při** zavržení židův a připuštění pohanů svrchovaně v-la. Sš. I. 111. — **co z čeho**. A z toho nám v-nil (zaplatil) 7 zl. NB. Tč. 132.

Výplňkový, Supplements-. Vz Výplněk.

Výplňok, ňku, m. = *výplněk*. Na Slov.

Vyplňovací forma, der Passer, die Passform. Techn. V. trojúhelník, Supplementardreieck in der sphärischen Trigonometrie. Nz.

Vyplňování, n., die Ausfüllung. V. dutých zubů plombem. Us.

Vyplňovati, vz Vyplniti.

Vyplocati = *vypláceti*, auszahlen. Na Ostrav. Tč.

Výplod, u, **výplodek**, dku, m. = *vy- n. zplození*, die Erzeugung. Buď že dvojí pohlaví k v-du člověka působí. Sš. J. 20. — **V.** = *plod* (dle Brs. *lépe: plod*), das Produkt, Erzeugniss, die Frucht. Kos. Ol. I. 147., Dch., Mš. Ukázka v-du, das Musterprodukt. Šp. V. ducha lidského. Šb. Takováto ustanovení zdají se býti v-dem politických rozmíšek. Ddk. V. 135. Ona je hrbata a on slepý, jaký v. tito lidé proukáží, bude k podívání. Na Ostrav. Tč.

Výplodek, vz Výplod.

Vyploditel, e, m., der Producent, Erzeuger. Us. Tč.

Vyploditi, il, zen, ení, produciren. — **co**: poctivé potomstvo. L. — **se kde**. Co se **u** nás vyplodí, všecko se rozveze. Us. Tč.

Vyplohnouti, hnul a hl, ut, utí, erzeugen (o žížalách, blechách a p.). — **co**. Jedna blecha vyplohne jich sto. — **se odkud**. Z vajíček se vyplohlo na tisíce housenek. Na Ostrav. Tč.

Vyplotiti, il, ěn, ění, auszäunen. L.

1. **Vyplouti**, pluji, ul a oul, utí; *vyplynouti*, ul, utí; *vyplovati, vyplavati, vyplývati (vyplynovati), vyplynouti* = *vytéci*, aus-, herausfliessen, -quellen, hervorquellen; *plováním se vynésti, vyniknouti*, aus-, herausschwimmen. Jg. — **abs**. Odkudž všecky pokuty a neštěstí vyplývají. Br. Kočí vyploul. V. — **odkud**. Z kteréž studnice vyplývá blahoslavený život. V. Z huby hovadu slina vyplynuje. Ja. Střeva z něho vyplynula. Háj. V. z přístavu. Ryby z vrše nemohou v. Us. Těší se z toho, co z jejich úsilí dobrého pro říši Páně vyplývalo. Sš. II. 158. (Hý.). Neb bychom tak vypluli z nesnází a hřiechu přísahy křivé. Hus I. 95. Z téhož pramene vyplývá i to, že... Bl. Načež vedli jej a druhy jeho na staroměstskou radnici a zmučili ho tam nemilosrdně tak, až z něho střeva prý vyplynula. Pal. Děj. III. 3. 257. Víno z mirrou přijaté žíly otvírá, aby z nich krev vyplynula. BR. II. 129. a. To z vody vyplynulo. Us. Jiný vyplynul z tapání zdráv jsa. Jel. Enc. 44. Z toho vyplývá (plyne), že... Us. Všetečnosť z povahy vyplývá. Mus. 1860. 479. Z toho přirozeně vyplývá, že... Us. Práce ony nemusely právě vyplývati z události vypravovaných; Jestliže tato jeho snaha z ryzího vyplynula úmyslu; Vyplývá z toho, že Pelhřim v únoru byl ještě na živě; Z těchto psaní vyplývá nade vši pochybnosť, že... Ddk. III. 166., IV. 13., 49., 130. Z čítání mnozí užitkové přicházejí a vyplývají. Ler. Z toho vyplývá, že... Ros. Že všeho toho vyplývá, *lépe*: ze všeho toho vychází, jde na jevo, Šb., Š. a Ž.; *ale špatné to není*, vz předcházející příklady. — **kam**. A moře **nad** ně vyplynulo. Ms. Mand. Požehnání hojně vyplývalo naň. Hlas. Dříví vyploulo na zem. D. — **na čem, v čem**: na lodi, v lodí. Us. — **odkud kam s kým kdy**. **Od** břehu pevniny **k** ostrovu, **proti** loďstvu nepřátelskému; **s čím**: s vojskem, s děly v. Us. Rozmrzelý dne 8. září vyplul se svými z Ptolomaidy zpátky do Konstantinopole. Ddk. III. 172. — **komu**. Už vyplynul čas jeho původci. Koll. I. 294. — **čím** = *oplývati*: masem. U Žamb. Dbv. — **jak**. Vyplývá samo sebou, že... Ddk. IV. 115.

2. **Vyplouti**, *vypluvnouti* = *vyplivnouti*, herausspucken. Na Ostrav. Tč. Vz Vypliti.

Vyplození, n., die Erzeugung, Zeugung. Buďme následovníci boží, abychom jeho jsúc následovníci měli vóli k v. synóv v dobrých skutciech viece než synóv tělestných. Hus I. 153.

Vyplsniti, *vyplstniti*, il, čn, ční = *plsť vybrati*. Us. Vz Plsniti.

Vyplstiti, il, štěn, ění = *plstí vyplniti*, mit Filz (Haaren, Fett) ausfüllen. Sal. I. 19.

Vypltati říká se o kameni. Hodíš-li ploský kámen na plochu vody, on plce, plce, až na druhou stranu vyplce, von der Oberfläche sich hinüberschwingen. Na Ostrav. Tč. Tedy = sjeti, sklouznouti po čem. Prk.

Vypluji, vz Vyplouti.

Vypluhaviti se = *vysrati se*, seine Nothdurft verrichten. Na Slov.

Vyplukati = *vypláchati*, ausspülen, ausschweifen. — **co kde:** prádlo **na** potoce. Na Ostrav. Tč.

Vyplundrovati, z něm. ausplündern = *vybrati, vyloupiti, vydrancovati*. V.

Vypluskati = *vypleskati*. Na Ostrav. Tč. — **V.**, nass, kothig machen. — **co:** déšť cestu vypluskal. Ib. Tč. — **se** = *vypršeti se*, sich ausregnen. Už se v-lo. Ib. Tč.

Vypluštiti = *vypleštiti*, herausspritzen. Na Ostrav. Tč.

Vypľuti = *vypliti*. — **kam.** Vypľul na zem. Na již. Mor. Šd. Kdybys mi dušu na dlaň vyplul, tož ti nevěřím. Na mor. Val. Vck.

Vyplutý; *-ut, a, o* = *vyplitý*, ausgespuckt. Na již. Mor. Šd.

Výpluvek, vku, m. = *výplivek*. Na Slov. Bern.

Vypluvnúť = *vyplivnouti*. U Opav. Klš. Na Ostrav. Tč.

Vyplúzniti, il, ěn, ění = *vypleskati*, ausplaudern. Na Slov. Bern.

Vyplužiti, il, en, ení, *vyplužovati*, mit dem Pflug ziehen. — **co kde:** brázdu okolo role v., aby voda odtékala. Na Ostrav. Tč.

Vyplvati = *vyplyvati*. Bern.

Výplyn, u, m. = *výron, emanace, výsledek*, das Resultat, der Ausfluss. Česká hudba jest výplynem bohatosti původního hudebního nadání, jemné ... Pcht. Vz Vyplynuti. Výron.

Výplynek, nku, m. = *výplyn*. Um. les. Veškera vaše horlivosť náboženská jest v. sobectví a pýchy; Nevěra jejich jest přirozený v. povahy jejich zlé a převráceného jejich směru; Soud je v. mysli; Hněvem se rozumí metonymicky či přejmenovaně v. hněvu: pokuta, trest. Sš. J. 95, I. 163., II. 242. (Hý.).

Vyplynouti, vz Vyplouti.

Vyplynutí, n. = *výplyn*. V. z jasnosti všemohúcieho (emanatio). BO. — **V.**, der Verlauf. Nová osada po v. umluvené doby připadla zase původnímu majiteli půdy. Ddk. IV. 139.

Vyplysknouti, vz Vypleskati.

Vyplyti. — **se komu.** Sochor se jim vyplyl (= vysmekl). U Rychn.

Výplyv, u, m. = *vyplynutí*, der Ausfluss. Hlas.

Vyplývání, n., der Ausfluss. V. (tok) semene. BO.

Vyplývati, vz Vyplouti.

Vyplývavý, ausfliessend. V. símě. Blm. Lev. 15.

Výplyvek, vku, m. = *vyplynutí*. V. z moci. Bdl.

Vyplznouti, znul a zl, utí = *vyklouznouti*, herausschlüpfen. — **komu odkud**. Had tobě **z** ruky vyplzl. Jel. — **od koho jak**. Milovánie nemóž býti vymučeno, než v. móže ot milujícího slzami. Sen. ms. — **V.**, na Slov. = *vypelichati, oblyseti*, aushaaren. Plk.

Vypnouti, nul, ut, utí; *vypiti, vypiati, vypjati*, pial, piat, pětí; *vypínati* = *vytáhnouti, vymrštiti*, herausspannen, herausrekken, ausdehnen, ausspannen, ausspreitzen; *vyvýšiti*, erhöhen, stolz machen; *rozpnouti, vyníti se zapěti*, losmachen, aufschnallen, aufgürten, aufthun, losknöpfen; **se** = *vystávati, strměti*, hervorstehen; *natáhnouti se do výše*, sich ausstrecken, sich aufbäumen, sich auf-, überheben; *pyšniti se*, grossthun, stolziren, sich spreizen, pochen, sich blähen; *rozvázati, rozepnouti se*, aufgehen, sich aufknöpfen. Jg. — **co:** prsty, lodní plachty, krk (vytáhnouti), Us., koně (vypřáhnouti), Bern., plech (plech pily z rámu vyníti). Vys. Bradu vypínati, den Bart hoch tragen. Us. Dch. V. pilku, die Säge ausspannen. Šp. V. spojku, das Band. ZČ. I. 29. Byla panenka čistá, měla lokniček tři sta, vyšla na půdu, vypla holú ďúru. (Hádanka: Slepice). Ve Slez. Šd. Přelož mne, kam ruky vypínám; Strom zelený široké ne hned ratolesti vypíná. Koll. I. 136., 406. Potom hlavu vypjav obraz luzný zočil; On naslouchaje vypjal čelo. Kká. Td. 78., 156. Vypni prsa! Us. Šd. — **co odkud: ze** zbroje (rozpíti). Háj. Vypni z jarma šíji. Čch. Mch. 108. Z okna vypjav hlavu. Kká. Td. 122. V. z přezky, ausschnallen. Šp. — **se kam (nad co, nač, do čeho, k čemu, proti čemu proč).** V. se na zeď, die Mauer erglimmen. Dch. Věže **do** výše závratné se vypnou. SP. II. 19. Duch pravdy nad oheň a hrůzu čelo vypjal k nebesům. Čch. Bs. 34. V. na někoho řiť. Us. Tč. Zlý a pyšný bude vždy proti tobě pysky své vypínat. Mor. Tč. Nevypínej srdce tvého nad jiných. Mor. Tč. Jenom ruce k nebi vypínala. Koll. I. 395. Z pýchy nad nikoho nevypínaj hlavy. Mor. Tč. Len vysoko nad zemí se vypial. Koubl. hosp. V. se nad jiné; nad poddané *pýchou* se v. V. Nad rovné síla jej vypnula. Ráj. Měšcem musí notně hnouti, kdo žádá na důstojnosť se v. Prov. — **co, se kde (kdy)**. Jež (budova) **v** té zemi **po** válečných šumech vypjala se **na** kacířství rumech. Čch. Mch. 12. Tak v-ná svůj zobec jeřáb na číhání. Kká. Td. 62. Na nejvyšších vrchoch vypínajú sa pekné kostoly. Lipa 259. Dům letní na výšině krásně se vypíná. Tč. exc. My se nestavili, až kdy v rudém stínu z lesů vypnula se věž v Králově Týnu. Tč. exc. Když r. 1055. Němci **při** dvoře Spytihněva II. v Praze příliš se vypínali, byli ze země vypuzeni. Ddk. IV. 191. — **co, se jak.** Vypni důmysl svůj na nejvýše. Čch. Bs. 139. Něco výše vypnouti. Us. Vypněte se rychle (v tělocviku)! Us. **Na** špičky se vypni. Hdk. C. 106. Vypnouti se pyšně **a** nadutě. Vod. Hrdě se v-ná, er hat einen Ladstock o. ein Lineal im Leibe. Dch. Srdce **do** pýchy v-ti žádnému nesluší. Mor. Tč. **Nad** slušnosť se v. Pal. Děj. IV. 1. 359. Dlouhá sakovina vypne se z předu obloukem a ku chobotu obloučkem. NA. IV. 121. — **se čím (kam)**. Štěstím, bohactvím, penězi, přátely se v. D. Touto vítěznou bitvou vypjali se Maďaři **na** chlum nejvyšší moci. MP. Zrůstem těla příliš časně vypnul se byl **do** výše. Pal. V. 2. 351. — **se**, sich strecken o. dehnen, sich emporstrecken, sich auf die Fusspitzen stellen, sich steifen, gross thun, sich patzig machen, sich in die Brust schlagen, Dch., *chváliti se*, sich loben. Mtl.

Digitized by Google

Ten se vypíná (vysoko se vynáší, vysoko si vede, s vysoka jde, vysoko se nese. Ht. Brs. 289.). Jg. Kůň se vypíná (natahuje do výše). Us. Nesluší se přílišně v-ti. V. Ten se v-ná a za ňadry mu vši na vardu hrají. D. Jižně od Štramberka v-ná se vrch vápencový. Ddk. V. 227. Chce druhého učiť, len aby vypínať sa mohol. Ruttkay 51. Hloupost bývá příčina, že se mnohý vypíná. Kamr. Ta pak šelma vystupovala, že se pomaličku nepatrně vypínala a rostla. BR. II. 870. a.

Vypnulina, y, f. = *vyvýšenina*, die Hebung, das Relief. Stč. Zmp. 469.

Vypnutí, n. = *vypětí*, die Hebung, Uiberragung. V. jedné hory nad druhou. Stč. Zmp. 460. Největší v. povrchu zemského. Stč. Zmp. 747.

Vypnutý; *-ut, a, o = vypiatý*, gehoben, stramm. Dch. V. prsa.

Vypobídati = *vypobízeti*. Vz Vypobídnouti.

Vypobídka, y, f. = *vypobídnutí*, die Auf-, Herausforderung. Ros.

Vypobídnouti, dnul a dl, ut, utí; *vypobídati*, *vypobízeti*, durch Bitten herausfordern, drängen, nöthigen. — Plk. — **koho k čemu.** BR. II. 42. b., Květy. 1869. 66. Někoho k práci vypobízati. Na Ostrav. Tč.

Vypocení, n., die Ausschwitzung, exsudatio. V. krve, die Blutausschwitzung. Nz. lk.

Vypocenina, y, f. = *látka vypocená*.

Vypocený; *-en, a, o*, ausgeschwitzt. V. kůže, geschwitzte Felle. Šp.

Vypocinovati (*lépe: pocinovati, vycinovati*, Jg.), verzinnen. Rostl. III. b. 211.

Výpočet, čtu, m., die Berechnung, Kalkulation. Us. Dch.

Vypočinek, nku, m. — *odpočinek*. Na Slov. Bern., Hol. 112.

Vypočinouti, *vypočívati si* = *odpočinouti si*, rasten, ausruhen. Mor. Šd. Najedz sa, napi sa, ulož sa a vypočiň si. Dbš. Sl. pov. V. 14. — **kde.** Ale **za** morom chcel si už v. Ib. VII. 86. I myslela, než vystre noc svoje krýdla, že u cieľa budú, kde vypočinú **u** cudzieho ľudu. Phld. III. 1. 52.

Vypočinutí, n., das Ausruhen, Ausrasten. Bern.

Vypočinutý, ausgeruht, ausgerastet. Mor. Šd.

Vypočísti, počtu, počti, četl, čten, čtení; *vypočítati*, *vypočítávati* = *rozčísti*, *vyčísti*, *sčísti*, aus-, her-, vorrechnen, her-, zu-, aufzählen, überschlagen; *počítaje najíti*, auszählen, berechnen. — **abs.** Vlídnosť ta byla aspoň vypočtená, ne-li zbytečná. Ddk. II. 329. — **co:** rok a den příběhu v. (počítaje najíti). Us. — **co komu (jak):** peníze. Us., výlohy, výdeje. D. Všechno až na peníz mu to vypočítal (rozpočetl). Ros. V. někomu jeho hříchy. Us. Dch. V. někomu něco **na** prstech. D. — **koho, se z čeho** (tak někomu něco počítati, aby nic dlužen nezůstal). On ho (se) ze všeho v-tal. Ros. — **co odkud.** Z toho příkladu může se přibližně v-tati náklad výpravy jediného křižáka. Ddk. IV. 99. — **jak: po** drobnu, Rk., **dle** průměru, dle jistého pravidla. Us. Jak opatrně vypočtena byla politika jeho na venek, svědčí spojení jeho s Uhry. Ddk. V. 352. — **co kde.** A sú u nás doma takoví hvězdáři, co vypočítajú hvězdičky **na** nebi. Sš. P. 692.

Vypočítatel, *vypočítatel*, e, m., der Berechner.

Vypočítatelka, *vypočítatelka*, y, f., die Berechnerin.

Vypočítatelný, *vypočítatelný*, berechenbar, zählbar.

Vypočítati, vz Vypočísti.

Vypočítávač, e, m., der Ausrechner. Rk.

Vypočítávání, n., das Ausrechnen, die Berechnung. Us. P. povrchu obsahu těles, úroků. Us.

Vypočítávka, y, f. = *vypočítávání*, *vylosování přede hrou, než děti počnou hráti*. Šd.

Vypočítavosť, i, f., die Berechnungsgabe. Dch.

Vypočítavý, berechnend. Dobře v. Dch., Tč. V. rozum; V. král český příliš jasně předvídal konec celého boje. Ddk. V. 48., 184. (Tč.).

Vypočívati, ausruhen. **Na** Slov. Vz Vypočinouti. Cestou prídu na krásnu lúku, kde ona vypočíva. Dbš. Sl. pov. IV. 78. — **kde.** Zabil muža na brehu, čo **pod** hustou vypočíval **z** náhody jalšou. Hol. 30., 133., 137. A k sebe též povolaj mňa, a z toľkých vydri bolestí, **v** jednom dopraj vypočívať kopci se synkom; **Na** štítoch v hlbokej vypočívalo drimote vojsko. Hol. 133., 137. (Šd.).

Vypočkati, ein wenig warten. Vypočkej trochu, až přijde. Na Ostrav. Tč.

Výpočtář, e, m. = kdo činí *výpočet*, der Aus-, Berechner. — **V.** = kniha k výpočtům pomocná. Us. Dch.

Vypočtářiti, il, ení, aufhören ein Postmeister zu sein. Na Slov.

Vypočtení, n., die Ausrechnung. Vz Vypočísti. V. náhrady. Us.

Vypočtený; *-en, a, o*, berechnet. V. sou čet. Šim. 14.

Vypočtování, n. — *vypočítávání*. Lipa. 13.

Vypočtovati = *vypočítávati*, ausrechnen. Na Slov.

Vypočtu, vz Vypočísti.

Vypočuť, *vypočúvať* = *vyslechnouti*, *vyposlouchati*, hören. Na Slov. Přišli vypočuť, co povie cisár. Sl. let. V. 178. — **co.** Starec si to všetko pozapisoval a pútnik to všetko vypočúval (vyslechl). Dbš. Sl. pov. I. 191. Ako to náš šuhaj vypočúval, zabral sa do mesta. Ib. I. 145. — **kde.** V každej veci pri dome aj žemne slovo vypočúvať nádobno. Lipa. 193. (Šd., Tč.).

Vypočúvati, vz Vypočuť.

Vypodávati, ganz reichen. — **co.** Podával seno na vidlech na húru, až všecko vypodával. Na Ostrav. Tč.

Vypodívati se čemu, sich gehörig anschauen. Člověk se týmu musí v., jak to pěkně dělá. Dost sem se mu vypodíval. Na Ostrav. Tč.

Vypodkládati, vz Vypodložiti.

Vypodkovaný, geschildet. V. koroptve, když mají kohoutkové podkovu **na** prsou. Šp.

Digitized by Google

Vypodlažiti, il, en, ení, *vypodlažovati*, dielen (das Zimmer). Šm.

Vypodložiti, il, en, ení; *vypodkládati* = *podložiti*, unterlegen. — **co čím**: jámu slamou, Puch., troubel platí. Khl. 41.

Vypodobení, n., vz Vypodobnění.

Vypodobený, vz Vypodobněný.

Vypodobiti, il, en, ení; *vypodobniti*, il, ěn, ění; *vypodobovati*, *vypodobňovati* = *vymalovati*, *vyobraziti*, *vytvořiti*, abbilden, darstellen, abformen, vorbilden. — **co**: něčí ruku. Záv. Nemohu si to v. (= vyložiti), jak tam přišel. Na Ostrav. Tč. — **koho čím**: barvami.

Vypodobizniti, il, ěn, ění, bildlich darstellen. — **koho**. Us.

Vypodobnění, n., die Wiedergabe durch Darstellung, die Ab-, Vorbildung, der Abriss.

Vypodobněný; *-ěn*, *a*, *o*, bildlich dargestellt, ab-, vorgebildet. Po levé straně jest hrob a na něm muž z alabastru v-ný. Bes. ml.

Vypodobniti, il, ěn, ění, *vypodobňovati*, bildlich darstellen. — **co jak**. Ve zvláštním potahu k lidu israelskému vypodobňoval oheň přítomnosť boží v lidu tom. Sš. Sk. 83. — **co kde**. Kněží jsou obrazitelé, majíce obraz Kristův vypodobniti v duších lidí. Sš. Sk. 238. (Hý.).

Vypodsévaný, **vypodsívaný**, ausgesiebt. V. tvořítko, ausgesiebte Form. Sp.

Vypodsévati, *vypodsívati* = *celé podsívati*, aussieben, durchsieben. — **co odkud**: prach **ze** žita. Ros. — **co čím**: tvořítko pískem (u cihlářů). Us. Úhrabky úhrabečnicí v. S. N. V. 378.

Vypohlavčiti, il, en, ení = *vypohlavkovati*. Na mor. Val. Vck.

Vypohlavkovati, abohrfeigen. — **koho**. Ros. — **komu**. Sic se musím hned oběsiť, nebo si alespoň v. Tyl.

Vypohoditi, il, ěn, ění, auf-, ausheitern. — **co**. V-dí opět nebe tvář svou. Ráj 938. — **se**, sich ausheitern. Čekáme, ažby se zase vypohodilo (vyjasnilo); Snad se nám už len vypohodí. Ve Slez. Šd.

Vypohoniti, il, ěn, ění = *půhonem dostati*, *právem dobyti*, erprocessiren. — **co na kom**. Na bratru její Ondřejovi v-nil Hanzl Ertl 30 hř.; Zboží, ježto v-la na našem otci a na nás; To zboží sirotek, čiž bylo, na mně v-nil a právem dobyl; Doptav se Mikulových peněz i v-nil je na Jindřichu. Půh. I. 229., 292., II. 405.

Vypochlebiti, il, en, ení, *vypochlebovati* = *pochlebováním dostati*, erschmeicheln. St. — **si co**: šaty. Ros.

Vypochopiti, il, en, ení, *vypochopovati*, begreifen. — **co**. Us. Tč.

Vypôjčati = *vypůjčiti*. Na Slov.

Vypojičiti, il, en, ení = *půjčiti*, aus-, wegleihen, zastr.

Vypojímati se = *pojímáním se zhubnouti*, sich durch Begatten abmergeln (vom Flügelvieh). Us.

Vypojiti, il, en, ení = *pojením vypotřebovati*, austränken. — **co**: dva škopky (vody). Puch. — **V.**, ausschenken. V. mnoho piva. Us. (Mark).

Vypojmouti koně (vypojíti) = *uzdu koni* sundati. Vypojmi koně a dej mu žráti. Us. u Kr. Hradce. Kšť.

Vypoklonkovati koho, Jem. herauskomplimentiren. Šm.

Vypokojiti, il, en, ení = *spokojiti*, zufrieden stellen, bezahlen, befriedigen. Jsi už vypokojen (vypořádán, zaplacen)? Us. u Žamberka. — **koho čím**: hotovými penězi (zaplatiti). Ros. — **se s kým**. Už to trvá půl roku a ještě se se mnou nevypokojil (nevyrovnal). U Rychn. Čsk. — **se kde**. Kdo se nevypokojí v obci, u soudu je to dražší. U Rychn. a Žamb.

Vypokutovati = *pokutou vymoci*, durch Geldstrafe erlangen. Jg. — **co na kom**. Us. — **V.**, abbüssen. — **co**: svůj trest. Na Ostrav. Tč.

Vypoledniti, il, ěn, ění. V-dněné slunce, zur Mittagshöhe emporgerückt. Ráj I. 233.

Vypolerovati, z něm. auspolieren = *vyhladiti*.

Vypolíčkovati, abohrfeigen. — **koho proč**: pro neposlušnosť. Us.

Vypoliť = *vypáliti*, ausbrennen. — **odkud**: z pušky, abfeuern. Na Ostrav. Tč.

Vypoľovati = *uloviti*, erjagen. Pôjdeme na poľuvanie, vypoľujeme zvieratko, v šestnástom roku dievčatko. Sl. ps. 373., Sl. spv. III 81.

Vypolykati, ausschlürfen, einschlucken. — **co**: všecko mléko. Us. Tč.

Vypomahací, Aushilfs-. Šm.

Vypomahač, e, m. = *výpomocník*. Čsk.

Výpomoc, i, f., die Aushilfe, Hilfe. Často stačí slovo: *pomoc*. V. v nemoci, Krankheitsaushilfe, nuzná, der Nothbehelf. On jest tam na v-ci, er leistet dort Aushilfe. Dch. Přijeli jim na v. Na Mor. Tč. Přiručí biskup dán jest pražskému Dětmarovi k výpomoci; V-cí v té příčině bylo rozřezání denárů; Tu žádal za v., aby, co započato jest, nezůstalo nedokonáno. Ddk. II. 309., IV. 178., V. 183. (Tč.). Nutná v. Šm.

Vypomoci (vz Moci), *vypomáhati*, často lépe: *pomoci*, helfen, aus-, heraushelfen. — **komu odkud**: **z** nedostatku Reš. Tu ještě jeden prostředek měl v. z nouze. Ddk. V. 210. Přislúbil paničke, čo žiadala, len či ho z biedy vypomôže. Dbš. Sl. pov. I. 9. — **si z čeho kde jak**. Pro nedostatek peněz, z něhož si jen stěží půjčkami u obchodníků vypomáhal. Ddk. VI. 59. On také v blízkém městečku leckomus při polní práci vypomáhal. Us. Tč. Vojtěch bude moci vypomáhati v čas potřeby se svolením metropolity. Ddk. IV. 36. — **Na** penězích (= penězi) také vypomohu. Kká. Td. 285.

Výpomocna, y, m., das Hilfsbureau.

Výpomocně, aushilfsweise. On je tam jen v. Us. Dch.

Výpomocník, a, m. = *pomocník*, der Aushelfer, Aushilfsarbeiter. V. v účtárně.

Výpomocný, Hilfs-, Aushilfs-, subsidiarisch, Noth-, Auskunfts-. V. prostředek, pokladna, kněz, učitel, Dch., úředník, Us., nemocnice, Čsk., manželství, Nothcivilehe. Vz S. N. XI. 172. V. duchovní (cooperator); Překročiv hranice spojil před obleženým městem svůj v-ný sbor s vojem knížete Fridricha. Ddk. IV. 276., V. 238.

Vypomstíti se, il, stěn, ění, sich rächen. Dusil v sebe jed, rád by sa bol v-stil. Dbš. Sl. pov. I. 276. — **se na čem.** Keď sa nebudem moct na tvojej osobe vyvýšit, aspoň sa na tvojej krvi vypomstím. Lipa. 337. — **se nad kým proč.** Pre tvój sa vypomstím nad vrahom úmor. Hol. 138.

Vypomstviti sa = *vypomstíti se.* Předsavzal si pomstvu svoju na nich vyliat. Ale jako že sa vypomstvit? Mt. S. I. 56. — **se nad kým.** Bern.

Výpon, u, m., cvičení tělocvičné. Kurz.

Výpona, y, f. — podélná krátká kláda, jíž první vor s druhým volně spojen jest, aby vory splavem vraty sjíždíce lépe s jezu sjížděti mohly. Us. Hk., Špd.

Výponmo hmítati, v tělocv., wippen. Kučera.

Vyponositi sa, il, ěn, ění, *vyponosovati sa*, sich genug beschweren, beklagen, ausklagen. Na Slov. Bern. — **kde.** Do hrobu si ťa položím a vezmem do neba, tam potom pred trónem božím vyponosuj seba. Hdk. 507.

Vyponosování, n., hinlängliche Beschwerung, Klage. Na Slov. Bern.

Vypopadnouti, dnul a dl, ut, utí = *vytrhnouti, vychvátiti,* ausreissen. — **koho odkud.** V-dni mě z bláta, abych neustrnul. Ž. wit. 68. 15. (Č.).

Vypopeliti, il, en, ení, ausaschen. — **co:** všecek popel, beim Ausstreuen alle Asche verbrauchen. Us. Šd. — **co čím:** pole, louku dřevěným popelem. — **se** (v popelu se vyváleti, ku př. o slepicích). Us. — **se kde.** Slepice v prachu se v-ly. Us.

Vypořádati = *srovnati,* ganz ordnen; *spokojiti,* befriedigen; *pořádkem projíti,* der Reihe nach durchgehen. — **co, koho:** dluh, Us., dny hodův. Br. V-dají všecky starce (jich zpomenouti). Sš. — **se.** Už se spolu v-li. Šd. V. se = vystřídati se. KB. V-dal se celý týden (uplynul), než … U Rychn. Msk. V. někoho = *nabiti mu,* abprügeln. Mor. Vck. — **se s kým.** Us. — **se v čem, s čím.** Až se všichni s várkami, ve várkách vypořádají (dle pořádku pivo uvaří). Ros.

Vypořádka, y, f. = *vypořádání-se.* Us. Šd.

Vyporachovati si co, sich genau berechnen. Na Ostrav. Tč.

Vyporati = *vypárati,* auftrennen. — **co čím:** nožem. Na Ostrav. Tč.

Vyporaziti, il, žen, ení, *vyporážeti* = *vypláceje část peněz si odraziti,* in Abschlag bringen. Us. Dch.

Vyporážeti, vz Vyporaziti. — **V.**, ejí, el, en, ení = *jedno po druhém poraziti,* nach einander fällen. — **co:** celý les. Us. — **kde:** stromy v zahradě. Us.

Vypořiditi se s kým o čem, il, ěn, ění, *vypořizovati*, sich ausgleichen. Us. Tč. Vz Vypořádati.

Vypořizovati = *pořízem vystrouhati.* Mor. Šd.

Vyporodek, dku, m. (**lépe:** *spratek,* Jg.), die Haut unzeitiger Thiere. Krok. II. 434.

Vyposažiti, il, en, ení; *vyposažovati* = posah, výpravu, výbytné dáti, vypraviti, ausstatten, Ausstattung geben. — **koho:** dceru = *vypraviti,* ausstatten. Ms. — Zříz. zem.

Vyposbírati, auflauben und davontragen. — **co odkud:** ovoce ze zahrady. Us. Tč.

Vyposlouchati = *posloucháním se dověděti,* abhorchen. D. — **koho,** aushören. Us. Tč.

Vyposobilosť, i, f. = *vypůsobilosť.*

Vyposobiti, zastr., vz Vypůsobiti.

Vypostávaný; *-án, a, o* = *odpočinutý,* ausgeruhet, ausgerastet. Na Zlínsku. Brt. Cf. Postávka, Postáti.

Vypostělati = *vystlati,* ausstreuen. — **co kam.** Všecku slámu **pod** krávy. Na Ostrav. Tč.

Vypostihati si na kom, vz Postihnouti si. Počkejte, však já si na vás vypostihám. Us. Šd.

Vypostiti se, il, ění = *postem zemdleti,* aushungern, sich ausfasten. Ros., Šd., Tč. Když se kdo vypostí, v ničem není kosti (vše se sní). Prov. Šd.

Vyposvícenÿčkovati se, Kirchweih zu halten aufhören. Us.

Vyposýlati, alle nach einander aussenden. — **koho kam.** Us. Tč.

Vyposýpati, durchs Ausstreuen verbrauchen, völlig ausstreuen. — **co:** písek, popel. Mor. Šd.

Vypoščati, *vypoščávati* = *vypůjčiti,* ausleihen, ausborgen. Na Slov. a Mor. (ve Strážnicku). Sl. ps. č. 24., Šd. Vz Vypožčati.

Vypoščávka, y, f. = *výpůjčka.* Na Mor. (ve Strážnicku). Šd. Vz Vypožčávka.

Vypoščúvati, reizen. — **co na koho.** Všecky psy na něho vypoščúval. Vz Poštvati. Na Ostrav. Tč.

Vypošklebiti se, il, ení. — **se čemu,** behohnlächeln. Div. z ochot. 151.

Vypošťati = *vypoščati.* Na Mor. Vck.

Výpot, u, m. = *pot,* der Schweiss, die Ausdünstung. Nastuzení působí zaražení v-tu. Rostl.

Výpotek, tku, m., die Ausschwitzung, exudatum, das Exudat. V. pohrudnice. Čs. lk. X. 263. Pakostné v-tky, gichtische Ausschwitzungen. Dch.

Vypotění, n. = *vypocení.* Na Slov.

Vypotiti, il, cen, ení = *potem vydati,* ausschwitzen; **se** = *pot vydati; přestati se potiti,* ausschwitzen. — **co:** krev, Jg., hněv, žluč. Ros. — **se kde:** v lázni. Us. — **co odkud.** Manna jest sladká šťáva, kterou mšice ze svého těla vypocují. Tč. exc. — **se z čeho:** z nastuzeniny. Us.

Výpotkový boubel, die Exsudationscyste. Nz. lk.

Vypotnati, *vypotnávati* = *vyschnouti,* austrocknen. Ros. Čekej, až sklinka vypotná. Kameně v-ly, bude brzo pršeti. Na Ostrav. Tč.

Vypotráceti, el, ení, nach und nach alles verlieren. — **co kde:** peníze po cestě. Mor. Tč.

Vypotřebiti, il, en, ení, ausnützen. — **koho nač, k čemu.** Na Ostrav. Tč.

Vypotřebovaný; *-án, a, o,* verbraucht, abgenützt. V. pára. Smr.

Vypotřebovati, ver-, ausbrauchen. — **čeho nač** (mnoho), Br., **co** (všecko). — **k čemu.** Us. Tč. — **co pro koho, kde.** V-val jsem všecek oves pro koně, všecky peníze v městě. Us. Šd.

Vypotrošiti, il, en, ení, *vypotrošovati* = *po troše promarniti*, allmählig verschwenden. — **co kde:** peníze v krčmách. Na Ostrav. Tč.

Vypotvořiti, il, en, ení = *potvorství vyhnati*, die Monstrosität benehmen. — **co odkud (z čeho):** bláznovství. Jel. — **V. koho čím:** špatným oblekem, verunstalten. Us. Tč. — **komu** = *vynadati*. Us. Tč. — **se** (*potvorství pozbyti*), die Monstrosität ablegen. Ros.

Vypoučilý = *zhovadělý*. Jest z lidskosti, člověčenství celý v. Sml.

Vypoučiti, vz Poučiti.

Vypouchliti, il, en, ení, ausbauschen. Us.

Vypouchlý, vypouklý = *pouk mající*, ausgebauscht, bauschig. V. spodky. Dch. V. vejce. D. — **kde:** ve tvářích, bausbackig. Dch.

Vypouchnouti, chnul a chl, utí = *vypychnouti*, *vyfouknouti*, auspuffen. — **odkud:** z pýchavky smradlavý prach vypouchne. Květml.

Vypouklina, y, f., v anatomii vypouklé místo na ploše některého organu. V. hlavitá (eminentia capitata), postranní Meckelova, v. čelní (e. frontalia). S. N. XI. 287.

Vypouklý, ausgebauscht, konvex. V. štít (puklíř). Anth. Jir. I. 3. vyd. XLI.

Vypoulený; *-en, a, o* = *vyvalený*, hinausgewälzt. V. oko, das Glotzauge. Nz. lk., Čch. Bs. 29.

Vypouliti, il, en, ení = *vyvaliti*, herauswälzen. — **co na koho:** oči, anglotzen. D., Tč.

Vypouštadlo, a, n. = *nástroj k vypouštění větru z varhan*, das Auslassventil. Vaň.

Vypouště, n. Letí jako v. (jako čert, jako ďábel, jako divý). U Žamb. Dbv., Kf.

Vypouštěcí, entlassend. Kořen lodyhu, vaječník čnělku v. Rst. 518.

Vypouštějící, Auslass-, Ablass-, Abfliess-, Ausströmungs-. V. kohoutek, trouba, pípa, zámyčka, Šp., otvor (na dně kotlu umístěný), KP. V. 110., trubovod, die Abfalleitung. Zpr. arch. XII. seš. 1.

Vypouštění, n., das Aus-, Weglassen. V. skladného *l*, Anth. Jir. I. 3. vyd. IV., písmen (ve stenografii).

Vypouštěti, vz Vypustiti.

Vypoutati = *z pout vyníti*, *vysvoboditi*, entfesseln, befreien. L. — **se komu odkud.** Nežertuj se lží; je to potvora, kterouž více nezmůžeš, jak mile se tobě vypoutá z úst. Kmp. Č. 143.

Vypouzeti, vz Vypuditi.

Výpověď, i, f. = *vypovědění*, die Aussage, der Ausspruch, Bescheid, der Rechtsspruch, das Urtheil, die Sentenz, Entscheidung. Výpověď božská, Ryt. křesť., právní (nález, rozsudek), Pr. měst., králova, V., Br., ubermanská. V., ústní, psaná. Pr. měst. V. soudní (vz Nález) jest té věci, o kterouž strany odpor měly, spravedlivé vedlé práva rozeznání. Pr. měst. Křivá v., falsche Aussage, Dch., zmatečná; Následkem v-di té jati jsou. Ddk. II. 326., III. 30. V té v-di výslovně toho doloženo jest, že manové... Žer. 343. Na mne jakožto pána svého takovou věc vznésti a mocné v-di z obojí strany mezi sebou ode mne o to žádali. Pam. Val. Mezíř. 94. Dle jeho v-di trvalo to kolik let. Us. Ntk. Vidíme tu v. Páně v symbolickém výkonu vtělenou. Šš. J. 305. Od nás v. ujíti i držeti chtí. Listina z r. 1532. (Mus. 1880. 499). Nálezem a v-dí svou odňal Němcům tři hlasy a přivlastnil je Čechům; v. učiniti, udělati, vynésti; král učinil v. mezi nimi o té věci. V. V-di v rozepřech konati; V. společným snešením učiněná. Kom. V-di brali z letu ptactva. Krok. Hlavní a konečné v-di, když se jedna z stran neb odsuzuje neb osvobozuje; k vyslyšení v-di původ i obviněný před právem osobně najíti se dáti mají, v. v moc svou vchází, v-dí stran poděliti. Pr. měst. V-di českým jazykem činěny býti mají. Zříz. těš. V. královská mezi pány, rytířstvem a městy o některé artikule. Tov. ms. Když by někteří nedílní měli činiti o rozdíl statku jich a v tom by nějaký rozsudek nebo v. se mezi stranami stala. Nál. 215. Cožkoli smlouvcové, na nichžby strany mocně přestaly, buď ústní neb psanou v-dí najdou, na tom též strany přestati povinny jsou. Kol. 39. V. panská, der Entscheid, Ausspruch entweder einer Herrenstandsperson im Auftrage des Herrengerichtes oder der Ausspruch dieses Gerichtes selbst. Gl. 372. Učinili dva opravce stavu rytířského v. mocnou na Vlašimi, aby všem vězňům... Pal. Děj. IV. 1. 191. Byly jsú za starých ještě jedny desky, kteréž jsú sluly ubrmanské nebo výpovědí, latině jim řiekali arbitriorum, v ty jsú se psaly v-di, kteréž jsú úředníci z podvolenie stran a z poddánie na ně činili. Vš. Jir. 363. Páni vypoviedají, aby jemu toho hradu ve dvú nedělí konečně od dnešního dne této v-di beze všeho pohoršenie postúpil; Slibujíce na jich v-di a vyrčenie přestatí a jich v. úplně a docela zachovati a přijieti. Arch. I. 168., 224. (Šd.). V tom půlletí od v-di pořád zběhlém máme a slibujeme jich potomkom těch 300 zl. dáti. List z r. 1467. Tč. Zjevně a světle povím, anobrž v. jim učiním; Osoby, na něž ta v. důjde; Jestližeť pak váš ten zákon tomu učí, aby přes vaši v. žádný dále, buď on vyslyšán neb nebuď, odvolati se nemohl. BR. II. 33. b., 116., 375. b. V-dí společným snešením učiněných zpět táhnouti, odvolávati a rušiti neslušné jest. Kom. V. má se vztahovati na to, nač se vztahuje obeslání; ve výpovědi nemá býti více přisuzováno, nežli zač jest právo žádáno; od ubrmanské v-di není odvolání; v. ubrmanskou musí každý podniknouti a jí zadosť učiniti, buď že by ta spravedlivá neb nespravedlivá byla a ne jinému než samému sobě to přičítati má, že jest k tomu svolil a na ubrmanu mocně přestal; ve v-di lépe jest důležitosti věci nežli počtu hlasů šetřiti; v. na nepřítomného a mrtvého činiti se nemá; v. má býti tak sepsána, aby strany na všecky spory a otázky měly svou odpověď a roz-

Digitized by Google

souzení. (Vz Nález). Pr. V. o něčem učiniti. Nz. O v-děch mocných a o v. krále Vladislava vz Žer. Záp. II. 192. — V. = *ohlášení právem vyměřené strany jistého závazku n. povinnosti*, die Aufkündigung, Aufsagung. Dáti služebníku, nájemníku n. pánu výpověď. Us. V. na půl léta napřed daná (**ne**: znějící). J. tr. V. nájmu, die Kündigung der Miethe. J. tr. V. na půl léta napřed věděti daná; pod pololetní v-dí něco najmouti. Er. V. měsíční, čtvrtletní, pololetní, celoroční, Us.; lhůta, čas v-di. Šp. Výpověď ústní, písemní, úřední, pololetní, na půl léta napřed; v. z bytu dostati, někomu dáti; v. obydlí; v. prostředkem práva učiněná, daná. Tehdá budeme sobě obapolně, my jim a oni nám moci v. učiniti, dadouce jedni druhým rok napřed věděti, a po tom roce ... Tov. 160. A v tom se jim od nás v. stala. List z r. 1514. Volfgang na tu Novů ves výpověď učinil jmenovanému opatu. Ib. Tč. — **V.** *z města, ze země*, der Bann, die Acht. D Vz Vypovědění.

Vypovědač, e, m., der Aussager, Kundmacher. Bern.

Vypovědati = *vypovídati*. Na Slov.

Výpovědek, dku, m. = *výpověď*. Hil.

Vypovědělý, gekündigt. Že jim vše grošmi aneb penězi dobrými hotovými zaplaceno bude na čas v-lý. List z r. 1520. Tč.

Vypověděnec, nce, m. = *vypověděný z vlasti*, der Verwiesene, Verbannte, Geächtete, Exulant. Jel., Troj. V. v místě vykázaném se zdržuje. Kom. J. 671.

Vypovědění, n. = *povědění*, die Aussage, der Spruch. V. — V. služby, nájmu (výpověď), die Aufkündigung, Aufsagung. Us. — V. na vojnu; v. války, D., pokoje, die Kriegserklärung. Dal. — V. z vlasti, z města (vyhnání), die Verweisung, Verbannung, Acht, der Bann. V-ním z vlasti trestati. V. Trestání na hrdle změkčeno bývá v-ním n. od obce odkázaním. Kom. J. 671.

Vypověděný; *-ěn, a, o*, ausgesagt; gekündigt, verbannt. Vz Vypověděti. Alx. BM. v. 71. (HP. 82.), Hus. — **odkud**: z Prahy. Bart. 229. 13. Jeho svědomí nemá přijato býti, poněvadž je v-ný z Prahy. 1529. (Mus. 1880. 493.). U člověka z Říma v-ho hospodu maje pracně rukama svýma se živil. BR. II. 534. b. Člověku z obce na poušť v-mu žalostné to bývá. BR. II. 56. b.

Vypověděti (*vypověditi*), povím, pověz, pověděl, děn a dín, dění (povězen, zení pozdější tvary; cf. *věděn a ne: vězen*); *vypovídati, vypovídávati — vysloviti, vyřknouti*, aussprechen; *říci, vyjádřiti*, ausdrücken, sagen; *pověděti, vypsati, vylíčiti*, erzählen, her-, aus-, aufsagen, sagen; *nález učiniti, vynésti*, zu Recht sprechen, (Urtheil) aussprechen; *ohlásiti konec nějakého závazku, povinnosti, stavu*, aufkündigen, aufsagen; *vypuditi, vyhnati*, verweisen, verbannen, hinausschaffen, in die Acht erklären Jg. — **abs.** To vám bylo, ani není možná v. (unaussprechlich). Us. Šd. Když vypoví, ať si vypoví, šak só ješče mládenci jiní. Sš. P. 224. Jazyk rozpustilý, co nechceš, vypoví. Mor. Tč. On už vypovídá (= viditelně slábne a schází.) Mor. Vck. — **co**: příběh, Us., nález, přátelství, pokoj, příměří, poslušenství, V., vojnu, Ros., válku. Ml. To takto vypovídáme a na věčné časy za právo ustanovujem. Zř. F. I. A. X. 2. Kdož stačí vypověděti svízele a společné ztráty tohoto pochodu? Ddk. II. 86. Blázen, co ví, to vypoví. Mor. Tč. Jestliže bychom kterých při pozapomenuli a tak jich v. obmeškali (= nevypověděli), to nebude ke škodě žádnému. Arch. II. 294. — **co komu** (vz V. co): službu, nájem, Us., peníze, jistinu, Ros., žold, V., poslušenství králi. Pal. Děj. IV. 2. 377. Aj středo, středo, jak seš dlóhá, že mně můj syneček vypovídá! Aj vypovídá, vypověděl a už včera večír s jinó seděl. Sš. P. 204. Měl jsem takovou radosť, že vám to ani v. nemohu. Us. Šd. Tatíček už nám vypovídajú (slábne). Mor. Šd. V. někomu byt. Us. Tč. Ztuhlý sval mi službu vypovídá. Čch. Jak mu to hospodský vypověděl, syn přenáramně zaplakal. Brt. S. 153. Aj mamko, zlá novina, už mně syneček vypovídá, vypovídá, vypověděl, včera večer s inú seděl. Brt. P. 84. Len tak chytá dych do seba, aby jim odrazu všetko vypoviedal; I veru, ako došiel domov, priam jej vypovedal hospodu. Dbš. Sl. pov. III. 78., VI. 61. Nyní již mě hlavička bolí, když tam jinej chodí, když už mně má milá vypovídá; Když ty ňa (mne) dokonce nechceš, já ti vypovím. Čes. mor. ps. 118., 189. Voda ho nevzala, na vojno se nedal, jenom že své milé včera vypovídal; Vyvila sem ho na věneček, už mně vypovídá syneček; Má milá mně vepovídá, já hí (jí) vypovím spíše; Má panenko milá, nic se (ty) nedurdi, když já ti vypovím, jiného si najdi; Esli mně vypovíš, já půjdu za jinú; Vypověděl mně milé (milý), připověděl zas jiné; Dež mně vepovídá, nechať mně vepoví, šak se mě zas hiné seneček namluví. Sš. P. 223., 224., 273., 309., 397., 656. V-děti někomu víru, válku. Ddk. II. 327., III. 7. — **co jak**. Věci zvláštní *zvláštními slovy v.* Kom. Až někdo zřejmým slovem vypoví. Msn. Or. 135. Případněji nedala se asi v. nevážnosť, s kterouž .... Ddk. II. 301. S pohrůžkami králi polskému příměří vypovídal. Dač. I. 161. Lživé o něm vypovídají. Sš. L. 207. Povědění v krátkých slovích smyslu mnoho vypovídající. Kom. II. 325. A cožkoli sě v té výpovědi vypovídá a přikazuje, to sě vypovieda pod základem a pod pokutami ve smlouvě hradecké. Arch. II. 274. — **oč kde.** O ty trhy takto vypoviedámy. Arch. I. 224. Tu věc mezi stranami slyšev a jak jedné strany stížnosť tak i druhé odpor se vší bedlivostí váživ, takto mezi nahoře psanými poddanými svými o takou rozepři vypovídám. Pam. Val. Mezř. 94. A cožkoli se v té výpovědi v-dá ... Arch. II. 274. — **o čem.** Takto o tom jsú v. a to na místě postaviti ráčil. 1532. Mus. 1880. 497. Kronikář v-dá o tomto mocném pánu k r. 1099., že ... Ddk. II. 335. Tu my slyševše žalobu Pražan a jiných měst takto o tom vypovídáme a nalezáme. Dač. I. 129. To všecko pilně rozvážíc takto o tom vypovídám, že ... List z roku 1557. Tč. Takto o tom vypovídají. Ros. — Trip., Aesop. — **co za co**: za

právo. V. — **koho odkud** (vyhnati): z vlasti, ze země, z města, V., z domu, D., ze škol, Br., z bytu, Th., z učení (za vyučenou dáti). Zlob. Proto vypověděl Štěpán biskupa ze země; Protivné mnichy z kláštera sázavského v-děl; Vojtěch v-děn jsa z říše, žil v Apulii. Ddk. II. 96., 199., IV. 91. Odbojný má z obce království českého býti vypovědín jako zhoubce a rušitel práva Zř. F. I. C. XXIX. V-děl mistra Jana Paška z Prahy. Dač. I. 115. — **proč**. Aby z země všem klevetníciím pro paměť vypověděna byla. Půh. Týž kronikář z přílišné oddanosti ke kapitole vypovídá mnoho o tom, co svědčí ve prospěch Jaromíra. Ddk. II. 220. V. něco z hněvu. Anth. Jir. I. 106. — **se z čeho kdy**. Stavil se po ranní v hospodě, aby do oběda se ze všeho v-dal. Us. Sd. — **co na koho**. A bědu na sebe v-dá. Sš. I. 8. — **co k čemu**. Někdy blázen k užitku pravdu v-děl. Na Slov. Tč. — **koho kam: do** vyhnanství. Šb. — **aby**. Vedlé toho páni dávají Purkartovi za právo a vypovědají, aby Jan jen mu toho hradu postúpil. Arch. 168. Najprve takto vypoviedámy, aby .... List z r. 1449. Mus. 1880. 404. — **s adv.**: dobře, hlásky ostře, dlouze vypovídati (vyslovovati), Klat., něco stručně, Kom., mocně (mocnou výpovědí vynésti). D. — **co proti komu**, tato vazba není posud doložena, *lépe*: seznati co na koho. Rk., Jv.

Vypověditelný, ausdrückbar, aussprechbar.

Výpovědné, ého, m. = plat za výpovědi. Sl. let. IV. 136.

Výpovědník, a, m. = *ztracenec, vypověděnec*, bannitus. Dokudžby toho v-ka jim nevydali. Arch. II. 100.

Výpovědný = *k výpovědi se vztahující*, Kündigungs-. V. čas, lhůta, die Kündigungsfrist, Šp., Zlob., list. Us. — St. skl. Listy v-dné nám dali; Druhý list v. mezi týmiž stranami. Arch. IV. 331., II. 469. V. člověk. Alx. V. v. 2106. (HP. 51.).

Vypovězenec, nce, m., *lépe*: vypověděnec, der Verbannte. D., Ddk. III. 6., J. tr., Ml., Šb., Pal. Děj. V. 2. 465. 7498.

Vypovězení, n., *lépe*: *vypovědění*, *vyhnání*. Jg. Vz Vypověděti, Vypovědění. V. z nájmu. Dch. V. Němců z Čech. Ddk. II 196.

Vypovězenství, n., das Verbanntsein, die Verbannung als Zustand. Šm.

Vypovězený; *-en, a, o, lépe*: *vypověděný*, vz Vypověděti, Vypověděný. D. Za vypovězenou peníze dáti (Lehrgeld, vz Vypověděti z učení). Zlob., Šm. Dokud Soběslav na živu, na změnění osudu uvězených neb v-ných knížiců ani pomýšlení není. Ddk. III. 30.

Vypovídací, Aufkündigungs-. V. list, čas. J. tr.

Vypovídatel, e, m., der Aussager. V. pravdy. Sš. J. 174. — **V.**, der Aufkündiger. Kom. J. 693.

Vypovídati, vz Vypověděti.

Vypozčať, *vypozčávať* = *vypůjčiti, -ovati*. U Opavy. Klš. Vz Vypožčati.

Vypozdvíhati, nach und nach alles aufheben. — **co**. Zdvíhal sem snopky, aby neporůstly, až sem je vypozdvíhal, trvalo to hodinu. Na Ostrav. Tč.

Vypozlatiti, il, cen, ení, *vypozlacovati*, vergolden. — **co**. Us.

Vypozorovaný; *-án, a, o*, durch Beobachtung, erforscht, festgestellt. Důmyslné v-né podrobnosti. Mus. 1880. 157.

Vypozorovati, gehörig durchforschen, betrachten. — **co kde: na** cestě, cestou. Us.

Vypožádavka, y, f., die Forderung. Jeho v-ky mě už zamrzely. Na Ostrav. Tč.

Vypožadovati, fordern. — **čeho na kom**. Ta robota (práce) vypožaduje pozoru. Us. Tč.

Vypožáhnouti, žáhl, hnutí; *vypožíci*, žehu, žžeš, žehl, žžen, žžení = *smolou vypáliti*, auspichen. Us. Dch.

Vypožáhnutý; *ut, a, o*, vz Vypožáhnouti. Ten má žaludek vypožáhnutý (umí dobře píti, ochlasta). U Plzně. Prk.

Vypožčati, *vypožčávati* = *vypůjčovati*. Vz Vypozčati. — **co (kde)**. Peníze u někoho v. U Uher. Hrad. Tč. Veru to len není chleba vypožčávať (vdavky)! Keď chleba vypožčá, kedy tedy vráti. Sl. ps. 18. Vydať sa je vydať, ale odvydávať, není to, můj Bože, chleba vypožčjávať; chleba sa vypožčjá, chlebíček sa vrátí, a mojej slobody, žáden něnavrátí. Sš. P. 426. Vz Vypožičati

Vypožčavka, y, f. = *výpůjčka*. Vz Vypoščavka. Ono slovo lepší.

Vypožíci, vz Vypožáhnouti.

Vypožičati = *vypožčati* = *vypůjčiti*. Na Slov. — **co**. Úpis na 100 zl., ktoré si bol vypožičal. Sl. let. I. 180. — **co od koho**. Si nevinná ako ten kalich laliový, čo svoje vnady od neba vypožičal. Lipa III. 301.

Vypožiti, vz Žíti; *vypožívati* = *využiti*, durch den Genuss verbrauchen, den Nutzgenuss endigen. Jg.

Vypracování, n., die Ausarbeitung. Us. Dch. V. úkolu. Us. Čsk.

Vypracovanosť, i, f, das Ausgearbeitetsein. Šm.

Vypracovaný; *-án, a, o*, ausgearbeitet. V. úloha.

Vypracovati = *vyhotoviti prací*, ausbearbeiten, verfertigen; *prací získati*, erarbeiten, durch Arbeit verdienen; *prací umdliti*, abarbeiten, durch Arbeit ermüden, zu Schanden arbeiten. — **co, koho**: knihu, V., nějakou věc. Ros. Kommisse má v. návrh, *šp.* prý m.: kommisse má zdělati n. sepsati návrh, Šb., Š. a Ž., *ale* není to špatné, vz nahoře: vypracovati knihu. V. — **co komu čím**. Co si rukama vypracuje, na to jest živ. Ros. — **adv**. Pracně a krvavě něco si v. Br. — **se**, sich durch Arbeit ermüden. Kdo se vypracoval, tomu jídlo chutná. Us.

Vypřádati, vz Vypřísti.

Vypradený = *vypředený*. Slov.

Výpradok, vz Výpředek. Na Slov.

Výprah, u, m. = *výhor, výpar*, der Brandacker. Na poli ležícím na v-hu sotva oves se daří. Us. Dch.

Výpřah, u, m. = *vypřahnutí*, das Ausspannen. K večeru, když byly výpřahy (když vypřahovali). Us.

Vypřahati, vz Vypřáhnouti.

Vyprahlina, y, f. = *půda velmi suchá*, ein sehr dürrer Boden. Um. les. 1. 31.

Vyprahlosť, i, f., die Dürre, Trockenheit. V. země, Us., těla (chřadnutí), Ja., úst, chřtánu, hrdla. D.

Vyprahlý (**ne**: *vyprählý*) = *uprahlý*, trocken, ausgedörrt, dürr, eingetrocknet. V. země, Kom., huba, krk, jazyk, D.; vyprahlý chřtán ovlažovati. Sych. V. půda, Dch., srdce. Kos. Ol. I. 87. Jsou jako země vyprahlá žízniví. BR. II. 329. — **čím**. Půda parnem slunečním v-lá. Us. Vz Vyprahnouti.

Vyprahnouti, hnul a hl, ut, utí; *vyprahati*, *vyprahovati* = *vyschnouti*, *vysmahnouti*, ein-, aus-, vertrocknen, trocken oder dürre werden, verdorren, ausdorren, versiegen, vertrocknen, verschmachten. Jg. — **abs**. Vyprahla země. Háj. Studnice vyprahly. D. Už jsem celý vyprahl, chce se mi pít. Us. Tč. — **komu**. Měšec rychle mu vyprahl. Kom. — **čím**: horkem. V., D. Obilé mnohá horkem vyprahla a uschla. Háj. 25. — **kde**. Když byli mokové v těle jeho vyprahli. Sš. J. 290.

Vypřáhnouti, hnul, ut, utí; (zastr. *vypříci*), vypřahu, přez, přáhl, přažen a přežen, ení; *vypřahati*, *vypřahovati* = *zapřažení vyníti* (*vypřóhať*, na Ostrav., Tč., *vypřihnuť*, u Opavy, Klš.), los-, ausspannen. — **abs**. K večeru, když vypřahují. Us. Brzo vypřáhl (brzo vyhasil i. e. když kdo práci nebo povolání příliš časně vzdá). Ros. Vz Marnotratný. Č. Šel jest synek do pole, vyvorať si svý pole; dyj si pole vyvoral, přijel domů, vypřahal. Sš. P. 269. Než špatně orati, raději vypřahati. Prov. Šd., Tč. Ten by rád vypřáhl (rád by se z toho vytáhl, toho sprostil). Us. Prk. — **co, koho**: vůz, voly, Us., koně. Jg. Stůj formane, nenáhlaj, vrané koně vypřahaj; Dy jsi ty tak velký pán, vypřahaj si koně sám. Sš. P. 105. — **odkud**. Nevypřihaj kobylenky z pluha ven. Sš. P. 512. Vypřáhl se z dráhy Thespisovy. Stnk. A vypřah ju, vypřah z voza, zapřah ju do tačky. Sš. P. 677. V. voly z jha. Reš. V. se z čeho. Br. — **kde**. Naprostřed brázdy nevypřahaj (uprostřed rozmluvy neustávej). Ehr. — **kam**. Kdo z nás nejdříve **na** věčnosť vypřáhne (umře)? Sych.

Vyprahnutí, m., die Eintrocknung.

Vypřáhnutí, n., die Ausspannung.

Vyprahnutý; -*ut*, *a*, *o*, ausgedörrt, eingetrocknet. Mm.

Vypřáhnutý; -*ut*, *a*, *o*, ausgespannt. Us.

Vyprahovati = *vypřáhnouti*. Slov. Bern.

Vyprachnělý, morsch. V. dub, zub. Jg.

Vyprachněti, *vyprachnivěti*, ěl, ění, aus-, vermodern. — **abs**. Vrba v-chní a zůstane dudlavou. Na Ostrav. Tč. — **kde kdy**. Vrby ve stáří uprostřed všecky vyprachnivějí a jmenují se dudlavé vrby. Na Ostrav. Tč.

Výprachtice, dle Budějovice, Weipersdorf, ves u Lanškrouna. PL. Vz S. N., Blk. Kfsk. 196.

Vyprakovati = *vyzmítati*, *vytáčeti*, ausschleudern. Sp. — **komu jak**: po hřbetě, durchprügeln. Na Ostrav. Tč.

Vypraktikovati = *praktikami dobyti*, herauspraktiziren. — **co**. Us.

Vyprání, n., die Auswaschung.

Vypraný; -*án*, *a*, *o*, ausgewaschen. V. prádlo. — **jak**: v pěti vodách. — **kde**: ve vaně, v neckách. Us. Vz Vyprati.

Vyprasiti se, il, ení, sich ausferkeln. Ta svině se již vyprasila. Jg. — **kde jak kdy**. Svině ve chlívku po půlnoci šťastně se v-la. Us. — **se komu**. Až se nám svině v-sí. Us. — **V. se kde**: za dveřmi (*vykáditi se*, sich ausleeren, seine Nothdurft verrichten). Us. Tč. — **V. co**. Starula 7 prasat v-la, werfen. Na Ostrav. Tč.

Výprask, u, m. = *bití*, *výlupek*, Schläge, Prügel. Us. Notný v. D. Chce se mu v-ku. Dostal v. Sych. V. si uhoniti. D. Dostalo se mu notného výprasku. Stnk. Kluk na v. nastrčený, der Prügelbube. Us. Dch. Čeká na tebe doma v. Us. Cf. Koho se dobrá slova nechytají, toho se musí karabáč chytati. Č. Strany **pořekadel** vz: *Dáti komu*, *Bedro*, *Kalhoty*, *Perník*, *Roupy*, *Spodky*.

Vypráskati, *vypraskovati* = *výprask dáti*, *zbíti*, aus-, durchprügeln, ausklopfen. — **komu**, Ros., **čím**: holí. Vz Vyprášiti. Už bratříček z lesa jede, pěkně sobě vypraskuje, knallt mit der Peitsche. Sš. P. 169. Vypráskal jsem mu, až byl všechen modrý. Us. Ntk. Včera mně zkázala zahorská rychtářka, že mně syna nedá, že mně radš vypráská. Sš. P. 335.

Vypřásti, vz Vypříti.

Vyprášení, n., das Ausstauben. — **V**. = zúrodnění-se, die Befruchtung. Poskonné konopě po v., aneb jak obyčejně říkáme, po pojímání už trhati se mohou. Čes. vč. 1847. 77.

Vyprášený; -*en*, *a*, *o*, ausgestäubt. Us.

Vyprášiti, praš, il, en, ení = *prachu zbaviti klepáním*, ausstäuben, ausklopfen; *zbíti*, *mrskati*, aus-, abprügeln. Jg. — **co**: pokoj, kabát, šat (z prachu vyklepati), záda (vymrskati), D., mouku (od otrub odděliti). Vys. Nastrkujíce hřbety dadouce si je v. Kos. Ol. I. 134. — **koho**. Pč. 49. — **co komu**. Vynesů ti dvě stolice, vypráší ti nohavice **za** chvilu. Sš. P. 571. V. někomu kabát, Ros., záda, Šm., kalhoty, kandu', kandoušek (zbíti ho). Sych. — **koho, co odkud**: z domu (bitím vyhnati), V., prach ze šatu (šat z prachu). Us. — **komu čím**: dutkami. — **adv**. Škaredě, notně někomu vyprášiti. Sych. — **se**. Kvítí se vyprašuje (*snoubí se*, *zúrodňuje se*). Us. Č. Už se vyprášil (= *dosť se nalhal*). V. se také = *vyprděti se*, *vykakati se*, svou potřebu vykonati, sich ausfurzen, ausleeren, *hlavně o včelách*, když z jara vyletují, aby se vyčistily. Us. Bkř., Dbv. — **se kde**: **za** stodolou atd. Us. Nvk.

Vyprašování, n., das Ausstäuben, Ausklopfen. V. (vyklepávání) šatstva. Us.

Vypratati, na Slov. = *vykliditi*, *vyhá zeti*, ausräumen. — **co odkud**: kamení z proudu. Us. — **se kam nač**. V-li sa, (odešli) na priadky a posedky do súsedov. Dbš. Obyč. 74.

Vyprati, peru, per, pera (ouc), pral, án, ání; *vypírati* = *vytlouci*, *uprati*, *vypráskati*,

abprügeln; *bitím vyhnati*, herausschlagen, herausprügeln; *praním vyčistiti*, auswaschen. — **abs.** Bílej šátek jsem ti dala, tys zašpinil, já vyprala. Sš. P. 752. — **co**: prádlo, Us., košili, šat, V., zlato, kůže. D. Celou libru mýdla vypraly. Us. V. *koho* = *vybiti mu*. Us. Kdo pere březnovým sněhem, vypere dobře všechny skvrny. Us. Tč. V. mláto, auswaschen, decken. Suk. Vyperce (vyperte), macičko, košulenku. Sš. P. 312. — **co komu**: řádně osrdí, einem die Leviten lesen. Us. Dch. Já nemám maměnky, ale mám panenku, vona mně vypere tenkó košulenku. Sš. P. 243. — **co, koho odkud.** V. někoho z domu. Ros., Šd. **Při** potocích z písků mnoho zlata vypírali. Háj. 5., Vys. — *V. se z čeho* = *vysekati se, očistiti se*, leugnen, sich rein waschen. Puch., Rk. Špínu ze šatů v. Reš. — **koho čím**: kyjem. Rad. zv. Eště ma palicou vyprali. Sl. ps. Šf. II. 157. Počal sa i s tým dubom od zeme nadhazovať, tak že (s) ním hodnú jámu do země vypral. Dbš. Sl. pov. I. 506. — **co kde**: ve třech vodách. Jád. V. prádlo v neckách, v potoce, ve vaně atd. V. si v cizím prádle vlastní (své chyby jiným přidělovati). Nrd. A v zmužilém zpupné vyprali Němce boji. Koll. I. 372. — **se.** Košela kdiž sa vypere, je belejšá sice, ale nemá, jako prvej, tej pevnosti více. Na Slov. Tč. — **jak.** Čistě, nedbale, Us., bíle. Klat. — **komu jak**: **po** hřbetě, durchprügeln. Us. Tč.

Vypřáti komu čeho. Už jsem mu všeho vypřál. Us. Šd.

Vypratí, n. = *vyprání*. Slov.

Vypratý = *vypraný*. Na Slov. Bern.

Výprava, výpravka, y, f. = *vypravení, vypravování, vystavení, výklad*, die Erörterung, Auseinandersetzung, Darstellung, Entwickelung. Výprava dějin některého národa. Marek. — **V.** *čeho* = *vyhotovení*, die Ausarbeitung, Ausfertigung, Bearbeitung, Ausfeilung. V. rolí. V. děla, die Montirung. Čsk. V. divadelní hry. Us. — **V.** = *pořízení*, die Verrichtung. Nevím, jakou tam má výpravu; Máme tam nějakou v-vu; Pojďte k nám na v-vu (něco vypořádati). Mor. Šd. — **V.**, der Lehrbrief, die Freisprechung. Nebude-li míti v-vy, kde se učil, tehdá nemá míti žádného fedrunku, dokud v-vy nepřinese. Cech. art. 1558., Sl. let. I. 59. — **V.** = expedice, úřad, die Expedition. — **V.** *někam* = *vypravení, vyslání, jízda*, die Entsendung, der Zug, die Expedition, der Aufbruch. Vojenská v. lodí na moři (armada). V. V. poslův. V. Parida do Řecka. Troj. Není od něho žádné v-vy (nelze se od něho vypraviti). D. V. polní, Ros., dobývačná, lépe: podmanitelská, výbojná. Bs. V. ven ze země. Vz Tk. II. 368. V. válečná, Mus. 188?., 232., křižácká, der Kreuzzug, MP., loupežná. Šb. U něho je vždycky jako v. chudého krále do boje. Us. V-vu věsti; den v-vy; K v-vě se chystati. Us. Dch. Křižácká v. na Čechy; V. ta vracela se zase do Čech; Diviš Bořek postaven byv v čelo té v-vy oblehl město. Pal. Děj. III. 1. 354., III. 3. 61., 225. (Šd.). Jal se pomýšleti na válečnou v-vu do Uher; Vratislav přispěl k v-vě královĕ vedlé pomoci válečné také penězi; Kníže na zdaru obmýšlené v-vy válečné velice sobě zakládal; Ona v. vzpomíná se v listu krále Viléma anglického; Ono veliké národní hnutí důležitosti světové, jemuž říká se v-vy křížové; V. vytrhla do Čech; Král v-vu na něho zdvihl; Poutnická v. do Jerusalema; Trestnou v-vu do Moravy podnikne. Ddk. II. 161., 291., 294., 305., 357., 377., 393., III. 94., 108. (Tč.). — **V.** = *ozdobné uchystání*, der Aufputz, die Pracht. Nádherná v. k nějaké slavnosti. V. Tělo královskou výpravou pochované. Troj. V. divadelní. Us. Čekali jich s v-vou znamenitou. Bart. 187. — **V.** = *ozdoba ženská*, der Schmuck. V. — **V.** = *co se komu na výpravu dává, zvl. když rodiče děti vdávají*, die Mitgift, Aussteuer, Ausstattung. Výprava dceři od otce daná; v. na klenotech zlatých. V. V-vu dáti. Br. V-vou a věnem dcera se nevybývá (další dědické spravedlnosti se nezbavuje). Pr. měst. Ta má z domu pěknou v-vu. Us. Dceři slušnú knížeckú v-vu dáti. Arch. I. 317. Věno, kteréž měla na v-vu, na rúcho i na postel; Dáti na v-u 100 hř. gr.; Slíbil v-vu od perel i od rúcha dáti. Půh. I. 120., II. 285., 504. — **V.**, y, m. = *loudal, zdlouhavý člověk*, ein langsamer Mensch. Tys v-va! To je v.! U Rychn., u Král. Hradce, u Třebíče a j. Kšť., Jsk.

Vyprávač, e, m. = *vypravovač*, der Erzähler. Na Slov. Phld. III. 3. 281.

Vyprávati = *vypraviati*. — **V.** = *vybaviti*, der Tochter die Ausstattung geben. Jaj mamička moja, budem sa vydávať; priďteže mi, priďte, vienočok oddávať a stoly pripravať. Jaj dievčička moja, já ti už nestanem, už já tebe nikdy vyprávať nebudem. Sl. spv. II. 68.

Výpravba, y, f. = *vypravování*, die Erzählung. Pouhý vněšný tvar v-by. Sš. J. 158. (Hý.).

Výpravce, e, m., der Expeditor. Vz Výpravčí. Nz. — **V.**, e, m. = *pes volně po stopě jdoucí*. Šp.

Výpravcie, zastr. = *vybavitel*. Jir. Vz Výpravce.

Výpravčí, ího, m. = *výpravce*, der Expeditor. Poštovní v. Us. Dch.

Vypráveč, e, m. = *vypravovatel*, der Erzähler. Us. Šd.

Vypravenec, nce, m. = *vypravený někam*, ein Ausgerüsteter, einer von der Expedition. Krok. II. 607.

Vypravení, n., vz Vypraviti. V. vojska, vojenské. Mus. 1880. 24., 231., Háj. Ten loudal není k v., dieser Landler ist nicht fortzubringen. Us. Dch. Důstojné v. knihy, Ausstattung. ZČ.

Vypravený; *-en, a, o*, vz Vypraviti. V-ní poslové, Deputirte. J. tr. Také glejt od sboru, ačkoli dávno v-ný, zdržován ještě v Němcích. Pal. Děj. III. 3. 56. Chci naň židovským listem v-ným ukázati. Půh. I. 233. Listy královĕ milosti od papeže kým kolivěk v-né. Hus III. 276. V-né sukno (= upravené, präparirt). BR. II. 142. b. Těch vyklučených a na roli v-ných míst volně a svobodně užívati mají. List hrad. z r. 1592. Tč.

Vypráviať = *vypravovati*. Na Mor. Brt. Keď počnem v., tu budeš nariekať. Sl. ps. Šf. I. 86.

Vypravitel, e, m. = *kdo něco vypravuje*, der Erzähler; Herausgeber. V. děl. M.

Vypraviteluý = *vymluvitelný*, aussprechlich. V. — **V.** = *mohoucí býti vyčistěn, vypraven*, austilgbar. V. skvrna. Rostl. — **V.** = *mohoucí vyslán býti*, aussendbar, ausrüstbar. Jg.

Vypraviti, prav, vě (ic), il, en, ení; *vypravovati* = *vypověděti, vysloviti, vymluviti*, mit Worten ausdrücken, aussprechen, beschreiben, ausreden; *vše pověděti, líčiti, oznámiti*, erzählen, hersagen, bekannt machen, verkündigen; *vyložiti, vyjasniti*, erklären, erläutern; *jednati o čem*, abhandeln; *osvoboditi*, befreien, frei machen, los machen; *vyplatiti*, auszahlen, die Schulden bezahlen; *vyhladiti, hladkým učiniti, vypracovati*, gerade, rein, glatt machen, reinigen, säubern, ausarbeiten, ausfeilen; *spraviti, dokázati čeho*, hervorbringen, darstellen, vorstellen, zu Wege bringen; *vyjednati*, bewirken, ausmachen, verschaffen, ausrichten, erwerben; *vyslati*, aus-, abfertigen, expediren, absenden, schicken; *výpravu dáti*, ausstatten, aussteuern; **se** = *vysvoboditi se*, sich losmachen, sich befreien, sich herausarbeiten; *vybrati se, vydati se*, sich wohin aufmachen, wohin aufbrechen, abgehen, abreisen. Jg. — **čeho, šp.** místo: *co*. Jg. — **co, koho.** V. své chvály, posly, poselství, dluh (zaplatiti), V.; něčí život vypravovati (líčiti), loď, Har.; psaní, Žer., vojsko, Háj., neobyčejné příběhy, Sych., umění vypravovati (přednášeti), Jel., bejlí (plíti), Reš., pole, role (vyčistiti), Jel., špínu, skvrnu (vyčistiti), desátky (zaplatiti), Us., úroky, Apol., husu, ryby atd. (vykuchati), Us., sukno, plátno, L., klobouk (vykrášliti), D., kůži (vydělati), Us., koně (cvičiti), dcery, syna (výpravu jim dáti), L., rudu (vyčistiti), Vys., rukojmě (vyvaditi, entlasten). Kn. rož. čl. 128. V-ví jazyk můj mluvu tvú. Ž. wit. 118. 172. V. zboží, spediren, Nz., divadelní vlak (první byl vypraven v prosinci 1883. z Kolína), Us., dělo, montiren, Čsk., úlohu (opraviti). Us. Klš. Vypravuješ věci známé. Obranná odpověď: Jako člověk hospodář, který vynáší ze skladu svého nové i staré věci. Us. Dch. Oni vypravovali odpovědi knížat do Říma. Ddk. II. 239. Dědina jest mezi Cábalů a mezi rukojmiem vyřkla, aby Cábala rukojmie vypravil a X zl. aby na tej dědině za mlýn vzal. NB. Tč. 128. Ne vše, co víš neb zvíš, vypravuj. Kmp. Vypravovati sukna. Sl. let. V. 61. Věci, jichž žádný jazyk v. nemůže. BR. II. 617. Od toho místa počíná choť v. chválu choti své. Hus III. 81. — **co jak.** Něco v prose v. Ráj. V. zboží **po** lodi. Šp. V. co *svým nákladem*, **na** svůj groš. Dipl. 1409. **Se** strachem vypravoval, že tam straší. Us. Vše **dle** žádosti vypraviti = vykonati. Bdl. V. se někam hromadně, **v** zástupech; S libostí něco vypravovati. Us. Dch. V-vati něco z konce = z nova. Us. Ltk. Dílo to je slušně a vkusně vypraveno. Mus. 1880. 174. Divadelní kus nádherně v-viti. Us. V-vati něco s velikým nadšením. Mus. 1880. 468. Král Filipp vojensky v-vil Karla. Dač. I. 152. Což Lukáš dostatkem vypravuje. Sš. Sk. 233. Vypravuje to a jiné příběhy své pořadem dle postupu časového. Sš. II. 14. Mučenictví ono s takovou zevrubností vypráběti sobě oblibuje; Císař shledal toho potřebu, v-viti se **na** Uhry s neobyčejnou mocí válečnou; To vše vypráví Kozmas **k** jedinému r. 1055.; Co nám zejména **v** tomto vzhledě Pegovští vyprávějí; V-vil **k** hraběti posly s výslovnou žádostí, aby . . .; **Ze** strachu před Štaufovci v-vil se Ekbert oklikou **přes** Čechy; V-vili poselství s biskupem Albertem v čele do tábora křižáckého. Ddk. II. 91., 97., 196., 307., 372., III. 37., 165. (Tč.). Jak se mých věcí ujímati ráčíte, s velikou chválou mi vypravují; Dotazka se na ně stala, jestli s jejich vůlí tam se v-vili. Žer. 15., 324. **Při** našej chudobe statočne do sveta sme ťa vypravili. Dbš. Sl. pov. III. 44. Široce o něčem v. Pal. Děj. IV. 1. 117., IV. 2. 99. A by měl pak **na** koni v-viti, vyprav. Arch. II. 162. Všecky příklady velmi ozdobně a s velikým posluchačů očekáváním vypraviti. V. A již v-vil sem se **na** cestu **bez** kleitu mezi velmi veliké nepřátely. Hus III. 277. V. něco slovy. Smil v. 1964. Jej chce **beze** vší jeho škody vypraviti. Půh. I. 111. **Pod** nimi (slovy božími) žádosti srdce svého vypravuji. Chč. 374. — **co komu.** Kom. Někomu vypravovati něco, Us.; někomu pohřeb, svatbu vypraviti. Us. V. někomu svou příhodu. Us. Šd. Vitaj, vitaj, můj milý, rozmilý! vypravuj mě zlé, dobré noviny, jak sa ti ve světě vedlo. Brt. P. 91. Já jim příběh zřejmě dosti vypravuji. Koll. I. 383. A Hubal richtář chodil k Hájkovi na Zviekov, aby jim dobytek byl vypraven (zajatý dobytek vydán); Ktož jest koli která zbožie královská, kněžská neb cizie dskami dědicky nebo listy prodal, takový aby ta zbožie zase vypravil tomu, čiž jest bylo. Arch. I. 165., III. 313. I budú slova tato, ještě já přikazuji dnes, v srdci tvém a vypravíš je synóm svým (povíš). Hus I. 53. — **co kde** Aby vypravovali **na** Sionu jméno Hospodinovo. Br. Vodu na slunci v. (vyčistiti, rektifikovati). Vys. Hru na divadle v. Us. Historie **v** kronikách vypravovati. Kom. Ve Sklenově jinak vypravují (*vyslovují*) než **u** nás. Na Ostrav. Tč. Ti jsú **před** námi své pře vypravili, aby námi rozsúzeny byly. NB. Tč. 128. Každému jest svobodno, své nehody před právem a súdem výmluvně a rozumně vypraviti. Arch. IV. 356. Věci vlasti své lépe **při** dvoře vypravoval a řídil (vyjednával). V. — **co se čím.** Pole hnojem v. (vzdělati). V. Zeď maltou v. Aby se jimi (penězi) Jan vypravil. Půh. I. 123. Tím základem měl jsem se v-viti od kněze Litka. Půh. II. 281., 293. (Tč.). — **co koho kam (več, k čemu, nač, do čeho, proti komu, mezi koho):** v poselství, V., J. tr. poselství, posly **ke komu**, Plác., Alx., do cizí země, Troj., posla do Moravy, Ros., se do města. Br. V-vil synka na studie. Us. Šd. V. se na pouť. Šd. Víte proč jsme se k vám vypravili (= přišli)? Us. Šá. V. něco na loď (po lodi, verschiffen). Us. Šp. V. se

Digitized by Google

v čas do školy. Us. Šla vypraviat chlapca na pole. Mor. Brt. V. rudu (z dolů), na den, zu Tage fördern. Us. Dch. Boleslav vypravil schvalní posly k císaři; Vypravil vojsko k průsmykům, posla k stolici apoštolské, do Říma; Poslové od stolice apoštolské zřídka kdy v strany jejich vypravováni bývali; Že chtí na něho v-viti se až k místu, jež byl za shromáždiště položil; Vojsko dosti četné vypravilo se na císaře; Král slíbil, že v-ví do pole 500 bojovníků. Ddk. II. 80., 222., 234., 235., 247., 322., 454., III. 217. Nežliby veliké poselství české vypravilo se na cestu. Pal. Děj. III. 3. 57. Dvakrát sám se tam do Solun vypravavoval. Sš. II. 236. Křivé svědky proti němu vypravichu. Hr. rk. 235. Račili byste ho chtíti potřebovati, v-vil bych ho k Vašnosti; Příležité (beiliegend) psaní do Krnova vyprav; Pročež vypravuji tohoto posla naschvále do Vídně. Žer. 311., 333., 346. Své lidi vojensky k Sionu v.; A sám se k té jízdě do Plzně bohdá vždy vyprav. Arch. I. 48., IV. 393. Tu jsem musel je bera mezi židy vypravovati. Půh. II. 88. V jiezdu se vypravil. GR. V. se na cestu. D. Na Aegypt se vypravil. Br. Zboží na moře v. Jel. — **koho, co, se odkud.** Nemohli jsme ji z domu vypraviti. Us. Z potřeb mých vypravi mě. Ž. wit. 24. 17. Nebo on v-ví z osidla nohy mé. Ž. wit. 24. 15. Ze všech smutkóv vypravil mě. Ib. 33. 5. V. se z dluhů. V. V. koho z vězení (vysvoboditi), 1450., Aqu., Dal. 144., koho ze slibu a rukojemství (propustiti), Faukn. 24., NB. Tč. 50., 150., 202. Smůlu z ruky v. (vyčistiti), se z postele, z jámy, z domova. Us. Vypravuje se jako vrabci z Čech (nevýpravný). Č. Než se z domu v-ví, trvá to hodinu. Us. Dch. V. (vyložiti, vysaditi, vyplaviti) zboží z lodi, ausschiffen. Šp. V-vil děvečku, pacholka z domu. Us. Šd. Mám jej nejprve v. ze všech otcových dluhóv v židech i v křesťanech. Arch. II. 315. Já tě ze všeho vypravím. Pč. 46. Nůž jemu ze žaludku v-vil. Dač. I. 203. V. se z neznámých vlastí. Alx. Z toho jeho nevypravil. Půh. I. 127. V. někoho z okov. Dal. 85. Kníže zemiu od ciuzemcóv vypravi (osvobodil). Dal. 157. Nelze se od něho v. D. Abych jemu vězně v-vil od pana Budiše. Půh. II. 268. Statek od obstavení v. (vyplatiti). Brikc. — **o čem, o kom.** Mnoho o tom vypravoval. Us. V. o něči moudrosti, Br., o svých věcech, divy o sobě. V. O ktorých historiografi takto vyprávajú. Sl. let. II. 4. Byloť tam zejména ono zboží církve olomúcké, o kterémž jsme k r. 1063. byli v-vali; Co tedy v-vuje o schůzi, můžeme považovati za skutečné; Zpravodají vypravují jen o králi a o jeho skutcích; O příběhu v-vují prameny, ale příčinu jako zamlčují. Ddk. II. 367., III. 203., 257., V. 261. Pavel při své před Agrippou obraně vypravuje o svém obrácení; Jednorozenec boží nám v-val o slávě boží; Po městě celém o svém uzdravení v-val; Co Pavel tuto v-vuje o své Petrovi dané veřejné domluvě. Sš. Sk. 275., J. 12., II. 23., L. 90. (Hý.). Ježto nenie o tom potřebie široce vypravovati. Arch. II. 210. V-val o vás a o vaší ke mně náchylnosti. BR. II. 604. b. — **se kam oč.** Papež vypravil jednoho kardinala do království polského o osvobození ze zajetí arciknížete Maximiliana. Dač. I. 166. Rádbych k Jeho milosti se v-vil o své věci. Arch. IV. 8. — Har., Cyr., Flav., Dal. — **co kdy (kam, o čem, jak, kde).** A po dakol'ko dňoch ju v-vila do cesty (auf die Reise). Dbš. Sl. pov. IV. 6. Vzav s sebou jezdce německé v-vil se v letě r. 1018. na velkoknížete Jaroslava; Císař sám v-vil se po letnicích s německým vojskem do Uher; Kronikář Pertolt k r. 1077. výslovně vypráví o lidu válečném v zemích knížete českého sebraném. Ddk. II. 87., 106., 293. (Tč.). Lukáš na dotčeném místě hádku tu *dostávkem* nějakým vypravuje teprv po založení svatosvátosti; Bratří pak ihned za noci vypravili Petra a Silu do Beroey. Sš. J. 213., Sk. 200. Při čemž se vypravuje, kdo byli; Ráno v neděli ty ženy se k hrobu v-vily. BR. II. 9., 132. a. (Šd.). Oni mezi tím vypravovali. Kom. — **co jak dlouho.** Nemožechu za tři dni v-viti (= *uhodnouti)* pohádky (propositionem solvere). BO. — **proč.** Následujícího roku v skutku v-vil poselství do Prahy k vyšetření pře; Milánští chtěli své plnomocníky vypravit za vyjednáváním k císaři. Ddk. II. 238., III. 247. A tu již pro doličení toho vypravuje obcování svoje. Sš. II. 13. Ferdinand král v-vil se do Frankfurtu při Mejnu k utvrzení sebe na císařství. Dač. I. 81. V-vil ho ku pomoci. Ib. I. 172. Proto cestu tuto v-vil pro odpustky do Jeruzalema. Koll. I. 161. Nemoha pro neustavičnosť větru odsud se v. Žer. 10. — **pro koho.** Káže kněžna v. posly po (= pro) Svatoslav, po Lutobor. LS. v. 30. V. někoho do lesa po drva. Let. 98. — **kudy.** Bezpečně byl by biskupa rovnou cestou v-vil na vysvěcení k mohučskému metropolitovi; Poselství v-lo se přes Brenner do Verony a odtud do Benátek. Ddk. II. 333., 96. (Tč.). — **se nač.** Nech, synečku, nech řezání, vypravuj se na zdávání. Sš. P. 425. Soběbor vypravil se vedle kněžice českého císaři Ottovi III. na pomoc proti Bodřicům. Ddk. II. 46. — **se.** To je doba, než se vypraví! Us. Kráva se nám už zase vypravila (ztučněla). U Opav. Klš. — **co, se s kým, s čím (kam).** S ním nic nevypravíš (nepořídíš). Us. Mladá císařovna vypravuje se s námi (reisefertig machen). Sš. P. 146. Kníže Vladislav bratrovce svého Břetislava v-vil s 300 štítníky k římské cestě; V březnu s velikým vojskem na Moravu se vypravil. Ddk. II. 94., 459. K nařízení osob nadepsaným sněmem zvolených měli stav panský a rytířský osobně s počtem koní a lidí pěších ze svých poddaných do pole se vypraviti. Mus. 1880. 229. Tohoto naschválního posla k vám s psaním tímto vypravujeme. Žer. 325. A když's sám tam chtěl jeti, nedal's mi věděti, abych se s tebú v-vil. Arch. IV. 8. Bůh jemu ten rozum odjal, aby se ani sám s mudrci nevypravil, ani někoho s nimi nevyslal. BR. II. 10. a. — **že.** Dějiny vyprávějí arci, že nedosáhl toho, proč se byl v-vil. Ddk. II. 463. — **aby.** V-vil se, aby mu pomohl. Vypravuj, abys mne potěšil. Us.

Digitized by Google

Výpravka, y, f., die Verrichtung. Mám ve městě všelijaké v-ky pořiditi. Us. Šd. — **V.**, y, m. a f. = *kdo se vypravuje*. Tys taký v. (loudal). Us.

Výprávka, y, f. = *vypravování*, *povídačka*, *klep*, die Erzählung, das Gerücht, Geklatsch. Mt. S. VIII. 1. 57. Byla to jen v. U Žamb. Dbv. Černobog uzre Devín, o ktorém v. je dávná, že zmužilá Dobroslava ho zdvihla prvá a nerozbornou poobehnala hradbou. Hol. 42. Hustým k nemu zástupom išli buď spevy, buď starodávnejšé v-ky očúvať. Ib. 339.

Výpravkyně, ě, f., die Expeditorin. V. poštovní. Us. Dch.

Výpravna, y, f. = *výpravní kancelář*, das Expedit, Exhibit, Speditionskomptoir. V. peněžní, die Geldexpedition. Šp. V. novin, zavazadel, Dch., Šp., návěští. Us. V. listů s penězi, zásylek. Us.

Výpravní, Expedits-. V. kancelář (výpravna), arch. Šp., J. tr. V. loď. Ves. IV. 7.

Výpravník, a, m. = *dopravník*, *odesýlatel*, der Spediteur, Expedient. Šp. — **V.** = *výhostník*, ein Freigelassener. Aqu.

Výpravnosť, i, f., die Ausrüstbarkeit. Pro tvou nevýpravnosť pozdě jsme vyšli (že se nemůžeš nikdy vypraviti). Us. Vz Výpravný.

Výpravný = *kdo se snadně umí vypraviti*, schnell zum Aufbrechen, zur Reise bereit. Nevýpravný. V. Výpravnýs (i. e. nevýpravný, ironicky)! Ros. On je dosť v-ný. Us. Šd. — **V.** *vojsko* = *dobře vypravené*, *vším opatřené*, wohl gerüstet, gut ausgestellt. V. — Ptajte od něho list, má-li ode mne kvitanciu neb v. list. Sl. let. VI. 317. — **k čemu.** Všichni mužie bojovníci, v-ní k bojování (expediti). BO. — **V.**, Ausstattungs-. V. hra (v divadle). — **V.** báseň, episches Gedicht, Dch., básnictví.

Vypravotiti, il, ěn, ění = *vysouditi*, im Processe gewinnen. Na Slov. Jg. — **co kde.** Jaké koľvek právo na svete v-tiš. Dbš. Obyč. 94. — **V.** = *odstraniti*. — **koho kam.** Mladšieho v-til **do** vedľajšej chalupy a čo dolezlo sa mu, to mal, biednych pár volkov. Dbš. Sl. pov. III. 68.

Vypravovací = *vyprávěcí*, erzählend. V. aorist. Šš. J. 212.

Vypravovač, e, m. = *vypravovatel*, der Erzähler. Šd.

Vypravování, n., die Erzählung atd. Vz Vypraviti. V. jest líčení událostí a dějů, které se v jistém čase zběhly. V. může míti za předmět přírodu a proměny na povrchu zemském se událé (dějepis přírody), nebo člověka a jeho osudy (dějepis lidský). Vz Dějepis. Sem náleží také bajka, anekdota, povídka. Vz tato slova. Bíba. Čf. KB. 242. V. věcí stalých. V., Abr. V. živé, poutavé, Us., dějin. Lpř. Dj. I. 13. Jan přistoupá k v. samého konu; Klidné, prosté, jemné, předmětné, avšak předce s rozvroucnělostí a s nadšením spojené v.; V. své s radostí věsti. Šš. J. 213., Sk. 3., L. 31. Sledujmež vlastní jeho v.; Kozma dává v-ním svým znáti, že . . . Ddk. II. 220., 400. (Tč.). To bude o té svatbě nějakého v.! Us.

Vypravovaný; *-án*, *a*, *o* (oft o. wiederholt) erzählt. Us.

Vypravovatel, e, m., der Erzähler. Č. Současný v. Ddk. III. 221., 247. V. povídek a pověstí. Šb. V. o smrti mistra Jana Husa. Pal Děj. IV. 1. 387. Dobrý v. není pilný pracovatel. Us. Tč.

Vypravovatelka, y, *vypravovatelkyně*, ě, f., die Erzählerin. Mus. 1880. 158., 270.

Vypravovatelský, Erzähler-. V. proud. Mus. 1880. 270., 271. V. poesie (epická).

Vypravovati, vz Vypraviti. — **V.** *se* = *vymlouvati se*. U Ještěda. Sá.

Vyprázdnění, n., die Aus-, Entleerung. V. břicha, sudu atd. V. mláta, die Träberentleerung. — **V.** = *vyvrácení*, die Widerlegung, Entkräftung. V. žaloby. Bdž. 44. Vz Vyprázdniti. — **V.** *cti* = *urážka cti*, die Ehrenbeleidigung, zastr. Pohnal súseda z v. cti. Wtr.

Vyprázdněný; *-ěn*, *a*, *o*, ent-, ausgeleert. V. prašník (který pel vytrousil). Rst. 518. V. sud, Us., pohár. Na v-ou stolici biskupskou dosednouti. Sych. — **z čeho.** Sud z vína v-ný víc se ohlašuje (necvičený více křičí). Na Slov. Tč. Varuj (šetř) peňáz, nebo člověk za ništ není, co se sebú nosí měšček z peněz v-ný. Na Beskyd. Tč.

Vyprázdnitel, *vyprazdnitel*, *vyprazdňovatel*, e, m., der Ausleerer. Jg. V. kapes, der Beutelschneider. Us. Tč.

Vyprázdniti, *vyprázniti*, dni, dně (ic), il, ěn, ění; *vyprazdňovati*, *vyprazňovati* = *prázdným učiniti*, leer machen, erledigen, aus-, entleeren, aufräumen, erschöpfen; *odníti*, *zbaviti*, *vyloučiti*, benehmen, ausschliessen, um etwas bringen, entblössen; *vyčistiti*, reinigen, aufräumen, beseitigen; *odvésti*, *vyprovoditi z těla*, ausleeren, ausziehen. Vyprazdňující léky. Kom. — **co, koho:** trublu, kapsu, Ros., sklenici, **život** (na stolici jíti). V. Radí, abychom bludů, jenž pravdu tupie a vyprazdňují, se varovali (odnímají, jí zbavují). Odp. br. V. nádobu. Dch. V-la mé dobré jméno (= zničila). Dvr. Zda nevěra jejich věrnosť boží vyprázdní (zruší)? Sš. I. 41. Kaž ulice v. Pass. 578. Novotná předsevzetí knížat nemohou starožitných práv zrušiti a v. Skl. V. 350. Všecky své krevní přátely vyprázdnil (odstranil) a pohubil. Ottersd. V. vodu (z dolu odstraniti), šachtu. Vys. — **co komu.** Měšce lidem kradí v. V. — **co, se odkud. Z** mysli předsudky v. Kram. V. vodu z dolů. Us. Nemá to na tu stranu bráno býti, jakobych z svého učení všecku moudrosť vyprazdňoval. BR. II. 535. a. Leč prve na svůj přirozený rozum zapomene a z něho se jako vyprázdní (pryč **od** sebe dá). V. Vyprázdni rozum **od** marných myšlení (vyčisť). Hus. — **co jak.** Tak že jako nějaká nádoba, až **do** dna vyprázdněni byli. BR. II. 606. a. Pokladnu do dna v. Šb. Úplně něco v. Us., Ddk. VI. 150. **V** jeden ráz pohár vyprázdnil. Vrch. Číš **za** číší vyprazdňoval. Us. — **kdy.** Pokladna na cestu *toho času* byla vyprázdněna. Ddk. V. 172. — **si co na koho:** hubu = *vyjeti si naň*, gegen Jem. losfahren, Jem. anfahren. U Opav. Klš. — **kde od čeho.** Kostel jest vzdálen od obyčejóv a skutkóv tělestných,

Digit

protož v něm mysl spieše bude vyprázdněna od tělestných věcí a k Bohu lépe obracena. Hus I. 299. — se. Poklad milosrdenství božího nikdá se nevyprázdní. Šš. II. 94. Přiď královstvi tvé, to věz, ať vyvrže se a vyprázdní kniežactvo, moc i vladařstvo i královstvie světa i hřiech. Hus I. 324. *V. se = vyprázdniti život, na stolici jíti*, sich entleeren, hofiren. — **se kam, kde**: do hrnce, **na** noční stolici. Us.

Vyprazdňování, n., die Aus-, Entleerung. Záchod pro v. břicha. Kom.

Vyprazdňovatel, e, m., der Ausleerer. Us. Tč. Vz Vyprázdnitel.

Vyprazdňovatelka, y, **vyprazdňovatelkyně**, ě, f., die Auleererin. Us.

Vyprázněný = *vyprázdněný*.

Vypražiti, il, en, ení; *vypražovati = praže vytáhnouti, vysmažiti*, ausprägeln, ausschmoren. — **V.** = *vysušiti*. — **co**. Tělo hořkosť vypražuje. Byl. Slunce celou zem v-lo. Na Ostrav. Tč. Šla a našla slaniny dosť. Obrezala hodný kus, pokrájela, v-la, omastila halušky, len tak tieklo. Dbš. Sl. pov. I. 463. — **co kde**. Plodicí ústrojí v ní vypražiž. Shakesp. Tč.

Vypražovací, Dörrung-. V. pec. Techn. II. 288.

Vypražování, n., das Dörren, Rösten.

Vypředený; *-en, a, o*, auf-, abgesponnen.

Vyprc. Hráti na v. (o kaménky, kaménky lapati). U Dobré. Bf.

Vyprcati, vyprcnouti se = *vybzditi se*, sich ausfarzen. Us. Tč.

Vyprdati = *vyprděti*. Bern.

Vyprdelati se, sich ausfarzen; sich ausplauschen. Na Ostrav. Tč.

Vyprdeliti se = *vyprdelati se*. Us. v Hradecku. Kšť. — **V. co**: ausplauschen; schlecht durchführen. Ib. Kšť. Všecko musí v. U Rychnova. Ntk.

Vyprděti, vz Vyprdnouti.

Vyprdnouti, dl, ut, utí; *vyprděti*, ěl, én, ění, aus-, herausfarzen. — **co**. Jakáž ti to baba zub vyprdla? Ros. Koza mu vyprdla zub = zub mu vypadl. U Jižné. Vrů. Slepice vyprdla vejce. Ib. Vrů. — **se**, sich ausfarzen. Us., Jg., Tč. Jak se v-dím, dám ti bzdinec. Us. Tč.

Vyprdnutí, n., die Ausfarzung. Bern.

Vyprdnutý; *-ut, a, o*, ausgefarzen. Bern.

Vyprdoliti, il, en, ení, *vyprdolovati = vyplkati*. U Olom. Sd.

Vypréčiti, abstreiten, abdisputiren. Na Slov. Cf. Vypřiti.

Vypředati = *vyprodati*, ausverkaufen. — **co komu kde zač**. Us. na Ostrav. Tč.

Výpředek, dku, m., das Spinnenbleibsel; na Slov. *výpradok*, dku, m. Ssk.

Vypředu, vz Vypřísti.

Vyprejzovati = *prejzy udělati*, Dachziegel machen. — **co**. Každodonně může 1000 cihel v. (udělati). Ros. — **komu co**: si střechu (prejzy pokrytí), mit Dachziegeln bedecken. Jg.

Vypremovati, mit Borten besetzen. — **co**: klobouk. Us. — **čím**: stužkami, kabát kožichem. Us. Tč.

Vypreparovati, auspräpariren. — **co**: žíly. Us.

Výpresk, u, m., exanthema qualecunque. Dítky vysypaly se výpreskem, který podoben byl výsypkám (morbilli). Tys. 92.

Vypresovati, z něm. (*lépe*: vytlačiti, vymačkati). V. — **co**: víno. Us. — **čím**: strojem. Us.

Vypřetakovati = *přetakem vytříbiti*. — **co**: hrách, boby, fazole. Na Ostrav. Tč.

Vypredvázanka, y, f. = *vyprovázení*, die Begleitung. Na Slov. Dbš. Obyč. 41.

Vypredvázati = *vyprovázeti*, begleiten. — **koho**. Na Slov. Dbš. Sl. pov. II. 60.

Vypřeti = *vypříti*. Slov.

Vyprevaditi = *vyprovoditi*. Dal ma v. do poľa šíreho, abych viacej neprišiel do mestečka jeho. Sl. spv. IV. 144. Vyprevaď pána kmotra! Dramat. Chlpk. I. 30.

Vypřevrátiti, il, cen, ení, *vypřevraceti*, nach und nach alles umstürzen. — **co**. Vítr všecky stohy v-cal. Na Ostrav. Tč.

Výpřež, e, f. = *vypřažení*, das Ausspannen. Ros. Udělali jsme to na jednu v. (bez přestávky). Na Zlínsku. Brt. — **V.** = *korec*, der Strich. V. pole; Pole pod čtyry v-že. Us. Č.

Vypřežení, n. = *vypřáhnutí*, das Ausspannen. Ros.

Vypřežený; *-žen, a, o = vypřáhnutý*, ausgespannt. Ros. V-né koně. Us.

Vyprchati, *vypršeti*, el, ení; *vyprchnouti*, chl, utí; *vyprchovati = prše vypadnouti*, herausregnen; *vypadnouti (vůbec)*, ausfallen, ausfliessen. — **abs**. Proso vyprchá (vytrolí se). Vaň. Obilí vyprší. Háj. Mnoho pšenice vypršelo, když byl vítr. Sych. Vypršela lhůta, čas. Us. Jakoby vypršel. Vz Neočekávaný. Lb. Až se vyprší, bude zase hezky. Us. Tč. Doba vypršela. Dch. Příměří vypršelo. Šb. D. II. 172. Až můj čas v-ší. Šš. P. 60. Hodina už vypršela. Us. Hš. Když zrno vyprší, tedy se bez užitka jeden žernov o druhý kazí. Hus I. 307. — **komu**. Pávům pera vypršela. Aesop. Vypršely mu vlasy. Us. Vypršela mu (poslední) hodina (umřel). Us. Vyprchlo mu to z ruky (vyklouzlo). Us. Tč. Až ti zoubky vypršijou, nebudou tě boleť. Šš. P. 258. Vypršelo husám peří; Těm brky brzo vypršely (zchudli). Us. Sd. — **odkud**. **Z** toho mračna mnoho deště vypršelo. Us. Vypršelo mi to z paměti. Jel. Z oblaku vyprchuje. Us. Tč. — **se**. Vypršelo se (přestalo pršeti). Jg.

Vyprchliti se, il, ení = *přestati prchliti, vyhněvati se*, auszürnen, zu zürnen aufhören. Ros.

Vyprcholiti, il, en, ení, ernähren, aufziehen. Na Slov. Ssk.

Vypriasť = *vypřísti*. Na Slov. Mt. S. I. 75.

Vypříci, vz Vypřáhnouti.

Vypřímiti, il, en, ení = *přímým učiniti*, ebnen, gerad machen. — **co**: cestu. Na Mor. — **co odkud**: hlavu z hrobu (vystrčiti přímo). Msn. Or. 92.

Vypřisahati si co = *přísahou dostati*, durchs Schwören erlangen. Pr. měst. — **z čeho**, durch den Eid reinigen. Kn. rož. 73. — **kde jak**. Tehda vypřisažeš na kříži sirotčím právem. Kn. rož. 140. — **se**. Us. Tč.

Vypřísti, předu, předl, den, ení, erspinnen. — **co**: dva zlaté (předením vydělati). Us. V. len (předením zpotřebovati, aufspinnen). Us. Kuželíček zapřádam, vyprádam, doprádam. Sl. ps. II. 8. Len kde si vypriadol zasa tolké peniaze? Mt. S. I. 75.

Vypříti, pru, přel, en, ení; *vypírati* = *zapírati*. — **jak.** V oči vypírá. Us. — **se** = *moci vychýliti se; nepřiznati se*. — **se komu (z čeho)**. Us., Šm. Kdo zapřel, právu se vypřel. Č. M. 353. Pořád se z toho vypírá; Ráda by se z toho vypřela, ale nejde jí to. Mor. Šd. — **se čeho**. On se toho hrubě vypíral. Slez. Šd. Nemáme se nikdá kříža vypírať, který pán Bůh na nás sešle. Slez. Šd.

Vypřítomniti, il, ěn, ění = *opřítomniti*, repraesentare. Ros.

Vyprliti, il, en, ení, *vyprlovati* = *vypáliti*, ausbrennen, zu Kohlen brennen. Us. Č. — **co**: hranici udělati a v. 1556.

Vyprnouti se, nul, utí = *vymknouti se, ztratiti se*, entschlüpfen. — **se komu odkud**: z očí. St. skl., Výb. I. 949., Zk. 229.

Vyprodání, n. = *výprodej*, der Ausverkauf. V. statků. Mus. 1880. 257. Zatvrzelým dána lhůta 4 měsíců k v. a vystěhování. Mus. 1880. 249.

Vyprodaný; *-án, a, o*, ausverkauft. V. divadlo. Vz Vyprodati. — **jak.** Zboží dražbou v-né. Us.

Vyprodati, *vyprodávati*, ausverkaufen, verkaufen. — **abs.** Vyprodej, kde co máš. Us. — **co**: své zásoby. Us. Dnes je divadlo vyprodáno (všecka místa jsou už prodána). Us. — **co kde**. Již v tom krámě všecko obilí v-dal. Ros. — **se** = *prodati své věci a pryč se stěhovati*, seine Sachen verkaufen und fortziehen. Jg. A když by se (cizozemec) jinde vyprodal a zde v zemi usedl, tedy má JKM. i vší zemi listem povinnosť slibiti. Zř. F. I. B. XV. Vyprodati se kdyžby pán člověku svému poddanému rozkázal; V. a zhostiti se království čes. kdož by chtěl. Vz Zř. zem. Jir. I. 31., U. 18. Museli se v. a z města vyjíti. Bart. Už jsme se vyprodali (vše jsme prodali). Us. Šd. — **se kdy**. Měl se ve čtyrech nedělích pořád zběhlých vyprodati. Kom. — **se odkud**. Musil se z města v. Ros. Nařízeno mu bylo, aby se do tří neděl z města vyprodal a vystěhoval. Mus. 1880. 492. Přinuceni byli pro veliké dluhy po svém otci zděděné v. se z království českého. Pal. Děj. V. 2. 23. — **se z čeho**. Ubohý se již ze všeho vyprodal. Us. — **se s čím**. Měl-liby dům a statky v zemích cizích, s těmi aby se vyprodal. Zlob. — **co jak.** Bláznovi ništ nerać, neb na sáhy to vypredá, co má ryfem merať (měřiti). Na Slov. Tč. Neměl ani trojníku a teď, kdo ví, vyprodal-liby se za 30 tisíc! V Kunv. Msk.

Výprodej, e, m. = *rozprodej*, der Ausverkauf. V. sukna, papíru, zboží. Us. Úplný v. Us. Dch.

Vyprorokovati co = *prorokuje vypověděti*, herausprophezeien; *prorokováním dostati*, erprophezeien. Ros.

Výpros, u, m. = **výprosa**, y, f. = *vyprošení*, das Erbitten. Čtib. V. panny (nevěsty) = vyprošení jí za ženu u rodičů. Mus. 1880. 219., Žer. Výpros k stavu manželskému = námluvy. Dač. II. 28. Nechtěl mu dcery dáti ani na v-sy. Us. Dvrsk. — *Výprosa* vin a pokut, die Erbetung des Nachlasses der Schuld o. Strafe. Zříz. 1627. — *Výprosa* = *statek manský odumřelý, který kdo, nemaje žádných zásluh, na králi vyprosil, že mu do desk dvorských zapsán byl*, ein vom Könige erbetenes Gut, das durch Heimfall an den König gelangte. Cf. Výsluha. Vz více v Gl. 373., Zř. zem. Jir. O. 20., Ib. S. 29., H. 31., Pal. Rdh. I. 187., Ottersd., Vš. Vz Vš. 571. Pakliby kdo, maje s kým jaký spolek o výprosu, seděl v tom soudu a nevstal, a taková věc byla uvedena, tehdy takový každý vedlé pokuty nadepsané trestán býti má. Vl. zř. 32. Ktož otpierá výprose, bude moci ze škod pohnán býti; Při v-sách žádná se žaloba neklade; Nedóvodné v-se odepřieti; Což kto vyprosí na KMsti, ta výprosa má ve dsky dvorské nejprve vložena býti; Mnozí v-sami nesprávedlivými o statky své jsú přicházeli. Vš. Jir. 25., 26. Zaveden s nimi soud a museli navrátiti ony tak řečené v-sy. Pal. Děj. II. 1. 21.

Výprosa, y, f., vz Výpros.

Výprosek, sku, m. = *vyprosení*. Šš. J., 231., Vus., Zlob.

Vyprositelný, erbittlich. Nevyprositelný = neuprositelný. V.

Vyprositi, il, šen, ení; *vyprošovati* = *prosbou obdržeti*, erbitten, erflehen, durch Bitten erlangen. — **abs**. Draho se kupuje, co se vyprošuje. V. Neobrániš-li se, nevyprosíš se (na vojně); Nevyprosíš-li, nevylaješ. Mus. Ktož jest vyprosil, právo královské provede. Vš. Jir. 25. Bys krví zaplakal, nevyprosíš. Vz Lakomý. Lb. — **co (se) na kom**. Aby na něm pomoci vyprosil; K tomu konci vyprosil na švakrovi svém pomocné vojsko; Pečeti jsme v-li na opatrných mužích. Ddk. III. 102., 127., NB. Tč. 72. V-sil jsem si na pánu Bohu. Kn. poh. 648. V-sil si na Pilatovi tělo Krista pána. Pref. 405. To vykonali, což sobě na pánu v-li; Aby oheň s nebe sstoupil a padesátníky Achabovy popálil, na Bohu v-sil. BR. II. 37., 70. a. To on na jeho milosti v-sil; Na Markrabině milosti v-sil sobě tvrz mou Jiříkovice; Věnného práva, jakož jsem na královĕ milosti vyprosil. Půh. II. 182., 505. Syna na modlách si v-sil. Pass. V. manské zboží na králi. Us. Kdožby na jeho MK. takovou pokutu sobě v. mohl. Zř. F. I. A. XXIV. Abyste se na JM. králi vyprosili a sem jeli. Břez. 161. — **co, čeho (komu)**: chléb (celý bochník), chleba (částku). Us. Něco toho sobě vyprosili. Skl. II. 22. Ti, kteří sobě erby vyprošují. Zř. F. I. A kdožby přes toto svolení vyprosil úřad po dnešní den, ten a takový aby česť i hrdlo ztratil. Zř. F. I. A. XXXI. — Cf. Zř. zem. Jir. C. 8., B. 2. V-li vězenému Oldřichovi žádoucího odpuštění; Vyslal bratra, aby mu v-sil pomoci; Kdyby lidem těm jistý hrabě nebyl života v-sil. Ddk. II. 115., 263., 455. A oni řekli, že sme sobě delší rok v-li. NB. Tč. 219. Nestál na tom

Digitized by Google

roce, jakož byl vyprošen p. Bočkovi. Půh. II. 461. Ktožkoli kterú odúmrt vyprosí; Poručník poručenstvie v-sil. Vš. Jir. 25., 248. — **co pro koho, lépe: komu.** Brt., Pdg. I. 137., 138. — **co na koho.** Zatočte se černé oči zhůru do nebe, ať vyprosijó pomstu na tebe. Sš. P. 121. — **co za koho, zač.** Jest jejich účelem, vyprošovati božskou milosť za jeho i veškerého křesťanstva blaho. Ddk. IV. 269. Keď som ťa nedostal za ženičku, aspoň ťa vyprosím za družičku. Sl. ps. 355. — **co čím.** V-sil na Bohu postem, modlením i jinými činy dobrými, že pohanský král dal jemu svobodu. Hus I. 132. Každého pátku posty a modlitbami vyprošovali požehnání nebes pro Vladislava. Ddk. III. 254. — **co komu kde.** Maria, matičko má, vypros nám milosť u syna. Sš. P. 72. Sobě i ostatním v Římě rozhřešení v-sil. Ddk. III. 126. **Na** modlitbách od Boha síly si v. mají. Sš. II. 143. Petr Vok jel na Lnáře, aby v-sil **při** p. Volfovi Novohradském z Kolovrat dceru **k** manželství sestřenci svému. Mus. 1880. 240. V-la nívu (agrum) u otce svého. BO. — **co od koho (kam).** V-sil ot krále listy na jich bezživotie. BO. V-la ženu mú a svú máteř ode mne **k** sobě, jakož byla nemocna. Půh. II. 564. — **jak.** Někteří královstvie **k** svobodě a dědictví sobě vyprošují. Arch. IV. 450. — **se** = *prose se vysvoboditi*, sich durch Bitten befreien, sich frei bitten. — **se komu.** Trinástý sa mu vyprosil, že by za ním zbrojí nosil. Sš. P. 105.

Výprosky, pl., m., ausgebetene Sache. Bern.

Výprosník, a, m. = *kdo výprosu obdrží na králi,* wer ein königl. Heimfallsgut erbeten hat. Vz Výprosa. D. Kto chce statek před v-ky opatřiti, to musí živ jsa dskami zápisnými zpraviti. Vš. Jir. 281. (26.). Svědkové k odoumrtí pro v-ky Oldřicha a Hynka. Arch. I. 177. Nebo tento stoje na výsluní milosti dvorské jako v. snažil se získati odemřelá léna. Pok. Děj. hořické.

Výprost, u, m. = *vyproštění,* die Befreiung. V. lidu; Cesta jeho do Říma po výprostu ze žaláře předsevzatá; V. lidu israelského ze zajetí babylonského; V. ten (světa ode vlády knížete světa) svrchovanou vůlí boží se dál. Sš. Sk. 80., 145., L. 60., II. 8.

Vyprostitel, e, m. = *vysvoboditel,* der Erretter, Erlöser, Befreier. V., Rkk., Dbv., Vč.

Vyprostiti, prosť, il, štěn, štění; *vyprošťovati* = *prostým učiniti, vysvoboditi,* befreien, los machen, erreten, erlösen. — **koho odkud (kdy): od** zkázy, V., od roboty těla. Št. Vyprosti duši mou ot nemilostivého. Ž. wit. 16. 13. A nedostatečného z ruky hříšníkovy vyproste. Ib. 81. 5. Ale že ještě i z strany těla ze zdejších strastí budeme vyproštěni. BR. II. 647. a. V. **z** rukou nepřátel, z poroby, Br., z osidel. Rkk. V. otroky z otroctví. Us. Nikdy nic jiného neobmýšlel, než jediné aby kněžice Břetislava z vazby vyprostil; Dne ⁵/₄. v-la ho smrť z dlouhé nemoci; Syn její **v** prosinci téhož roku v-stil se ze vší péče; Dále je vyprošťuje od soudu župního ve věcech právních a trestních; Tam byl Filipp za jistých podmínek z kletby vyproštěn. Ddk. III. 47., 83., 90., IV. 244., V. 37. (Tč.). Aby nás vyprostil od nynějšího věku nešlechetného podlé vůle Boha a otce našeho. Sš. II. 6. V. sebe ze spojení. Stč. Alg. 104. Z nemocí přetěžkých mnohé vyprostil; Jatých z ďáblovy moci vyprošťovati. BR. II. 1., 213. Vyprosť ny z osidl krutých Tatar. Rkk. 54. V. někoho ode všeho zlého, Chč. P. 20. b., ze zlých věcí, od bolení zubů. Chč. 379. — **koho, co čím:** ostrostí meče. Troj. — **se komu.** Já jsem se mu hned vyprostil = utekl jsem. Us. u Lukavice. Dhn.

Výprostný, Befreiungs-. V. válka. Šm.

Vyprostředkovati, vermitteln. — **co kde: u** někoho. Us. Tč. Takí ľudia v-li u Porty, že . . . Lipa 162. — **co čím.** Prevedenie plánov svojich vonkajšou pomocou zvláště spoluúčinkováním Turkov v-li. Lipa 164.

Vyprostříti, prostru, střel, ení = *prostříti,* ausstrecken, ausbreiten. — **co, se kde:** na zemi. Pulk.

Výproš, e, m. = řeč nad nebožtíkem od učitele konaná, než přijde kněz. U Vl. Vožice.

Vyprošení, n., das Ausbitten.

Vyprošený; *-šen, a, o,* erbeten. V. pán n. vládyka od strany na soudu povinen jest raditi. Zř. zem. Jir. Č. 14.

Vyproškovati = *vyprošovati,* vz Vyprositi. Plk.

Vyprošovati, vz Vyprositi. Ž. wit. 34. 10.

Vyproštěnec, nce, m. = *vyproštěný,* der Befreite, Erlöste. Ráj.

Vyproštění, n., die Befreiung, Errettung, Erlösung, Freimachung. Kom. Prostředků k v. svému hledati. Vrat. V. z otroctví. Us. Prosil za v. z klatby; Jeho syn Nemoj za své vlastní v. koupil nevolníka Valdice se ženou. Ddk. III. 134., IV. 151. Za v. ze zlého se modlím. BR. II. 122. a.

Vyproštěnka, y, f. = *vyproštěná,* die Befreite, Errettete. Víd. list. 1813. 153.

Vyproštěný; *-ěn, a, o,* befreit. Vz Vyprostiti.

Vyprotiviti se, sich genug widersetzen. Slov. Bern.

Vyprouditi, il, ěn, ění, aus-, hervor-, entströmen, emaniren. Dch., Šp. — **komu kdy.** V tom jí v-ly slz prameny. Kká. Td. 299. — **se komu odkud.** Slova ta se mi z duše v-la. Mus. 1880. 278.

Vyprouti, uju, uj, ul, utí = *vypárati,* auftrennen. — **co:** šev. Us. na Ostrav. Tč.

Vyproužkovati = *proužky vyznačiti,* mit Strichen bezeichnen. Us. Tč.

Vyprovaditi = *vyprovoditi.* Slov.

Vyprovadzač, e, m., der Begleiter. Na Slov. Hvl. 116., 184.

Vyprovázka, y, f. = *vyprovádzanka.* Na Slov. Jdu právě z v-ky. V Kunv. Msk.

Výprovod, u, m. = *družina někoho vyprovázející,* das Convoi. Hlč.

Vyprovoditi, il, zen, zení; *vyprovázeti,* el, en a zín, ení; *vyprovázívati* = *provoditi,* begleiten. — **(odkud) kam. K** lesu mě

Digitized by Google

vyprovoď. Čch. L. k. 40. Vyprovázely mne strasti **od** kolébky **až k** hrobu. Sych. V. koho **až na** nejbližší vrch, **do** lesa. Us. S užitkem jest v. ho až do prahu (zloděje). Č. Vyprovoď mia, moja milá až tam do čirého pola; Poď a vyprovoď mě do šírého pola; V-la ho až k panskému dvoru; Pusťte vy mia ze zámečku, vyprovodím frajirečku, vyprovodím ju na saláš, tam mně, milá, huběnku dáš; Štyry míle lesa, lesa březového, vyprovoď mě, moje milá, na prostřed do něho; V-la mě až k té myslivárně; Já pudu s váma, pane Kudrno, v-dím vás na starý Brno. Sš. P. 112., 136., 358., 381., 395, 701. (Tč.). Nebyl synek, nebyl blázen, když galánku vyprovázel; v-zel za uličku, dé, galánko, dé (dej) hubičku. Čes. mor. ps. 186. Vyprovoď mě **mezi** vrata, na rozcestí, na pěšinku; V-voď mě až **k** tomu rybníku na tu hráz. Er. P. 118., 193. — **kdy**. A **po** desáté hodině v-la ho Tonka **za** práh. Us. Šd. Keď dakoho vyprevádzaš **z** domu, tak že ho vyprevoď náležitě daleko, aby nevrátil sa. Dbš Obyč. 48. Oj tato, tatičku milý, vyprovoďte mne z vašej dědiny. Brt. P. 29. V. někoho z bludu, aus dem Irrthum herausführen. Na Ostrav. Tč. V. koho **s** kým ze země. Dal. 79. — **(kudy) koho**. A te (ty) nesmíš v. panenko; Červené, bílé růže sem sázel, když sem tě, má milá, v-zel. Sš. P. 247., 259. V-voď mě **přes** hájíček; **Po** ní (travičce) mě má milá vyprovází; Přes pole mě v-dí. Er. P. 100., 134., 462. V. někoho ze dveří = vyhoditi, vystrčiti. Us. Kšť. — **jak daleko**. V-voď mě **na** dvě míle. Čes. mor. ps. 68. — **jak**: **s** musikou. Er. P. 406.

Vyprozniti = *vyprázdniti*. Na Ostrav. Tč.

Vyprskání, n., die Ausspritzung. Slov.

Vyprskaný; *-án, a, o*, ausgesprüht, ausgespritzt. Bern.

Vyprskati, *vyprsknouti*, skl, ut, utí; *vyprskávati*, *vyprskovati*, sprühen, ausspritzen. — **abs**. Voda vyprskuje. — **odkud**. Voda z trouby vyprskla, jiskra z pece. Us. Z ohně vyprskuje. — **co kam**: **na** zem. Us. — **co čím**: vodu hubou.

Vypršelý = *co vypršelo, uprchlo*, verflossen, verstrichen. V. lhůta, čas. Us.

Vypršení, n. V. lhůty, der Ablauf der Frist.

Vypršeti, vz Vyprchati.

Vyprtačiti si co, als Flickschuster erwerben. Us. Šd.

Vyprtati = *prtáním vydělati*, durchs Flicken erwerben; *spraviti*, ausflicken. Ros. — **V.**, *vyprtnouti* = *vyšprtati*. V-tlo mu to z ruky. Slez. Šd., Klš.

Vypru, vz Vypříti.

Vyprůbovati = *zkusiti*, ausprobiren. Kom. — **co čím**.

Vyprúčený; *-čen, a, o* = *vykřivený*, *zkroucený*, verdreht. Na mor. Valaš. Vck. Dům je v-ný, boří se, je na spadnutí. Na Zlínsku. Brt.

Vyprúčati, *vypručovati* **se** = *bočiti se pýchou*. Na Zlínsku. Brt., Šd. Vz Průčati se.

Výprud, u, m., na Slov. = *vypruzení*, der Ausbruch z. B. der Blattern. Tys.

Vypruditi, il, zen, ení; *vypruzovati* = *pruzením ven dostati*, austreiben, ausbeizen. Ros.

Vyprútkovati něco = *vytyčiti*, *vyplésti*. — **co kde**: lísu **na** dně, ausflechten, durchflechten. Šd.

Vypružcovati = *pružcem opatřiti*, mit Kautschuk anlassen. — **co**: hadice. Čermák. cenník.

Výprysk, u, m. = *vyprysknutí*, das Heraus-, Hervorspritzen, Sprühen. — **V.** = *pramen*, der Sprudel, die Quelle. — **V.** = *náledí, které se rychle udělalo*, aufgeschossenes Eis. Dch. — **V.**, *vyražení*, der Ausschlag. Na Slov. Tys. 149.

Vyprýskati, *vypprysknouti*, sknul a skl, utí; *vyprýštiti*, il, ění; *vypryskovati*, *vypryšťovati* = *vystříknouti*, heraus-, hervorspritzen, aussprudeln, sprühen; *vyhazovati*, *vystřikovati*, ausspritzen, von sich geben; **se** = *vyskočiti*, *vyliti se*, auf-, hervorquellen, entspriessen, entspringen; *vyvrci se* (jako vředy), ausschlagen. — **abs.** Zřídlo vypryskuje (vystřikuje). Us. — **co**. Studnice vypryšťuje vodu svou. Br. — **se**. Vyprýštila se studnice, Jel., pramen. Ros. Tajná nenávisť se vypryskuje. Jel. Osypky se vypryskly (vyrazily). Tys. — **se kde**. Na horách v-kují se studénky. V. — **se odkud**. Voda vypryšťuje se **ze** skály, slzy **z** očí. D. Žáden dobrý krásy nemiluje, neb ví, že moc zlého z krásy vypryščuje. Slov. Tč. Z Krista jako z nevyvážného pramene vypryšťují se velicí darové pro nás **podlé** pochopnosti každého úda. Sš. II. 201. Ze země pramenové se vypryskují. Br. — **se kudy**. Skrze zemi pramenové se v-kují. Br. Vyprýští se skrze žíly jed. Jel. Voda *otvorem* trouby se v-kuje. — **co jak odkud**. Hory, pahrbky, skály, lesy, háje, údolí svou mocí vyprýštil jest ze země té. Kanc. Sv. Štěp.

Vypryklý = *co vypryklo, se vyprýštilo*. Vz Vyprýskati. — **kde**. Voda náhle **na** poli vyprysklá. Us. — **odkud**. Voda **ze** skály v. Mést. bož.

Vyprýštělý, hervorgequollen. V. medová šťáva. Us. Dch. — **odkud**. Skutky lidí přirozené **z** milosti v-lé. Sš. II. 8. (Hý.).

Vyprýštiti, vz Vyprýskati.

Vyprzniti, il, ěn, ění, ganz beflecken. Vz Przniti. — **V.** = *vypotřeborati*, verwenden. — **co nač**. V-zní na to hromadu mastného a přece po tom nic není. Mor. Šd.

Vypsanec, nce, m. = *vyhnanec*, der Verwiesene. Zlob.

Vypsání, n., das Aus-, Herausschreiben, die Ausschreibung. Vypsání slov, několika stran z knihy. Us. Vypsání z desk neohledali páni. Pšh. II. 547. Vypsání ceny, klatby, die Ausschreibung. Dch., Mus. 1880. 169. Us. — **V.** *slova* = *napsání*, das Aufschreiben. — **V.** = *popsání*, *popis*, die Beschreibung. V. cesty, věcí stalých, die Geschichte, země, die Geographie, rodu, das Geschlechtsregister, V., života svatých, byliny. Us. V. o ženě pyšné. Klat. V. rostlin, vz Schd. II. 253. Byl by to čin k nevypsání. Us. Dch. V. příběhů zevrubné, nestranné, pragmatické, obšírné. Mus. 1880. 86., 232. Dle v. jeho vystavěl sobě nějaký Němec

dvě míle severně vsi Bělé na strmé skále hrádek v těch místech, kde . . .; Z r. 1177 máme zcela dobré v., jakým spůsobem takový hrad na obranu byl zařízen. Ddk. II. 455., IV. 213.

Vypsaný; *-án, a, o*, herausgeschrieben. Má býti v. druhý panský nález. Půh. II. 385. Těch všech svrchuvypsaných artikuluov. List z r. 1495. — **V.**, beschrieben. Povinnosti biskupské od apoštola v-né věrně konati. BR. II. 13. a. Všecky kusy i každý zvláště v tomto listu svrchu i dole v-né. Arch. II. 278. — **V.**, ausgeschrieben, verkündigt. Už je vojna v-ná od císaře pána. Brt. P. 115. — **V.**, ausgeschrieben, regelmässig, gefällig. Má v-nou ruku (Handschrift). Us. Šd.

Vypsati, vypíši, piš, psal, án, ání; *vypisati, vypisovati = přepsati*, aus-, herausschreiben; *vymazati*, aus den Büchern löschen; *položiti, ustanoviti*, ausschreiben, festsetzen; *psáním zpotřebovati*, verschreiben; *vysvětliti, vyjádřiti, vyznamenati*, beschreiben, schildern, entwerfen, schriftlich ausdrücken. Jg. — **abs.** Vypsal, z jakých předků pošel. BR. II. 3. Viděl jsi, kterak vypisuje lotra. Hus II. 223. — **co.** Když sem to vypisal. Alb. 101. a. V. sněm (*položiti, rozepsati*, vz toto), Zříz., inkoust (všechen psáním zpotřebovati), D., země (popsati), Har., slovo (celé vypsati). Jg., Rk. Ctností tvých nemóž žádný vypsati. Výb. II. 17. V. něčí erb. Mus. 1880. 3. Chtěje způsob a povahu prokuratora vypsati. Jir. Ves. čt. 380. Pěkně to písmo vypsal. Us. Tč. Pominul jsem tuto všech osob zejména do rady sazených vypisovati. Dač. I. 331. Jeden z mnichů tohoto kláštera vypsal život Vipertův. V. hranice dioecese pražské; Ota Frysinský vypsav obšírně nehodu na březích říčky Melasa náhle se zamlčuje; Císař vypisuje sjezd do Řezna vysýlá biskupa Jindřicha s poselstvím do Prahy. Ddk. II. 290., 308., III. 170., IV. 60. (Tč.). Ježtoť mi se toho vypisovati nehodí, jakť ty věci viem. Arch. II. 17. Něčí krásu, česť i čistotu vypsati. Dr. v. 6. V. póhony i o škody i o zvody; V. nález panský. Půh. I. 386., II. 518. A kdo by mohl vše v., co sú řeč českú již změtli?; A takť vypsal jest ten dobrý muž zpósob ohavnosti, jenž se děje v kostele od kněží nynie a ve vší církvi svaté; Ženu vypisuje (popisuje) mudřec řečený Secundus; Vypsati hřiechy mistrovské (mistrů); Co bych se meškala, abych každý úd jeho vypsala. Hus I. 134., 301., 385., 453., III. 70. (Tč.). — **co, koho, se odkud:** něco z knihy, Us., koho z čeho (vyloučiti), Jg., něco z desk (vymazati). Soud. kn. opav., Půh. I. 308., Jg. V. něco z matriky. Us. Šd. V. se z něčeho = písemně se odříci. L. — **jak:** v krátkosti. Byl. — **kde.** V tomto herbáři vypisuje se přirození rozličných bylin. Byl. — **co o čem (pro koho kde).** Vypisuje se o jeho lsti; Epištoly, v nichž apoštol o svém povolání ne málo vypsal. BR. II. 9. a., 650. b. Ten obyčej má zachovávati, jakož o tom prve vypsáno stojí. Arch. V. 20. Pokusím se tuto o tom v. Vš. Jir. 99. O těchto zprávách Herodotos velmi pěkně vypsal v jedné své knize. V. — Byl. — **čeho.** Ten vypsal inkoustu (neurčitou měrou). — **co jak.** Vypisuje to v krátkosti. Byl. V. moudrosť podlé užitku. Reš. Předmět zevrubně v. J. tr. Cesty své vypsal zvláštním způsobem. Mus. 1880. 479. Vypisuje se Barnabáš podlé stavu, pokolení a vlasti; Příslovím u všech národů běžným vroucnotu lásky vypisuje. Sš. 54., II. 48. **Po** listech něco v. Pal. Děj. IV. 1. 75., III. 22. *Žertem* něco v. Jel. En. m. 5. Ten list věno mé šíře a zjevněji vypisuje. Arch. II. 65., III. 25. (Šd.). A ne darmo sv. Lukáš tak pilně vypsal jest jejie život i pokolenie. Hus II. 26. — **co nač:** cenu na veselohru. Ml. To mají vážiti hancie a zvláště kněžie a žáci, jenž vadiece se o obroky vypisují na sě, což mohú najhoršieho. Hus II. 286. — **kde.** Což se v tomto listu vypisuje, slibujem zdržeti. List z r. 1514. Tč. A v městském právě rozličným během se vypisuje. NB. Tč. 266. — **co kam.** Póhon na p. Jindřicha vypsán byl do Brna. Půh. II. 572. — **co komu.** Jakož mi vypisujete své nedostatky a škody, které se vám dějí. Arch. V. 349. — **co proč.** A pro spěch JMti tak široce toho nemohl jsem vypsati. Arch. IV. 387. — **co ku které době.** Obvyklý obecný sněm říšský vypsán jest k letnicím do Bamberka. Ddk. III. 76. Innocenc vypsal sněm k jaru 1139. do Říma. Ib. III. 82.

Vypsení, vz Vypsiti.

Vypsikati, *vypškati, vypšikati, vypšikávati, vypšiknouti, vypšikovati = vysmáti, vypiskati*, auszischen, auspfeifen. — **koho.** Ros. — **co.** Kdo to vykřik', ten to vypšik' (nemravně se zachoval, pustil zlého ducha). Vz Popšik. Us. Msk.

Vypsiti se, il, ení; *vypsívati se = vyčubčiti se, vykurviti se*, zur Genüge hündisch leben, aushuren. Ros. — **V. se** = *vycvičenu býti*, abgerichtet werden. Na Slov. Plk.

Vypsotění, n., mühsame Erwerbung; die Ausmergelung. Bern.

Vypsotěný; *-én, a, o*, mühsam erworben; ausgemergelt. Us. Bern.

Vypsotiti, il, ěn, ění. — **si co** = *psotně vydělati*, mühsam erwerben. Koll. — **V.**, ausmergeln. Bern. Abyste od hladu uchrániti a panstvu i stolici poplatky vypsotovati mohli. Koll. Cest. I. D. 1. 3. — **se kde s kým**, genug Elend ausstehen. Mor. Tč.

Vypsotněti, ěl, ění, ausgemergelt werden. Bern.

Vypsotnouti = *vypsotněti*. Bern.

Vypsouti, ausmerzen, ausrotten. — **co odkud.** Všecky stromky ze zahrady, raky z vody v. Na Ostrav. Tč.

Vypstřiti, vypstru, el, en, ení = *pestrým učiniti*, bunt machen. L.

Vypsutí, n. = *vyhubení*. Bern.

Vypsykati, auszischen. — **koho odkud:** kočky zpoza peca, někoho ze stavenia. Na Ostrav. Tč.

Vypšéknúť, einen Nieser thun, ausniesen. Na Ostrav. Tč.

Vypšiknouti, vz Vypsikati.

Vypšuknouti, knul a kl, ut, utí. Prach na pánvičce v-kl = shořel nezapáliv rány. Us.

Vyptání, *vyptávání*, n., das Ausfragen, Nachforschen.

Digitized by Google

Vyptaný; *-án, a, o*, ausgefragt, ausgeforscht. Přišli sem na v-nou. Us. Vk. — **V.** = *vyžebraný*, erbettelt. Kda.

Vyptati, *obyčejně: vyptati se, vyptávati, vyptávati se = ptáním vyzvídati, skoumati*, sich erkundigen, ausfragen, ausforschen, befragen, nachforschen; *vyprositi*, erbitten. — **abs.** Vyptávej se, kudy máš jíti. Sych. Šel pán s paňú na hůru a pítal ju o ďúru; nepítaj, nevyptáš, máš malý, nevycpáš (prsten). Mor. Šd. — **co.** Aby vyptal a zvěděl daně a užitky vévodství toho. Let. 171., Pal. Děj. IV. 2. 182. V. někomu kus chleba (vyprositi). Mor. — **se koho**: vojákův. Ml., Jg. Vyptavše se těch, kteří... Abr. Když sa lenivce vyptáváš, co dnes robil, ništ odpoví. Na Slov. Tč. Jak ji travěnky navázal, hned sa Andulky vyptával; Začal se ho un (on) vyptovač, skoro se budže vydovač (vdávati). Sš. P. 137., 462. A pakliby se JM. nemohl toho konečně vyptati, ale aby ty penieze těm lidem zase navráceny byly. Arch. IV. 303. — **čeho na kom.** Bart. II. 25., Záv. — **se kde.** Vyptejte se mezi pohany, slýchal-li kdo. Br. Po městě se vyptávejte. Jg. Byli-liby kteří Pikharti v těchto krajích vyptáni. Arch. IV. 478. — **se na kom.** Pilně se na poslech vyptávali. Er. Na každém na všecko se vyptávej. Er., J. tr. Aby v-je se toho na něm, i to před pány pověděl. Arch. V. 506. Na nich se vyptavše. Bl. Vyptávali se na něm. Bart. 193. 15. Má se nejprve v. na tom, ktož chce koho pohnati, jak se oba píší, i pôvod i pohnaný. Vš. 117. — Kram., Pref., Ben. V., Záv. — **se na co, na koho.** Na tajné věci se v. Br. Na každého člověka se vyptává. Kom. Vyptejte se na to lépe. Sych. — Háj. Počal jsem se jí vyptávať na nějakou hospodu. Čes. mor. ps. 69. Při čemž se jmenovitě na přání obce biskupské v. měl. Ddk. III. 60. V. se někoho nač. Arch. I. 78. Obadva na jednostejné věci byli vyptáváni. Bl. Aug. 41. Na něco důtklivě se v. Har. II. 48. Podlé toho, jakž se byl na čas ukázání se té hvězdy vyptal. BR. II. 10. b. — **se o čem.** Bibl. Potom pak páni čeští v-li se o tělu krále Václava. Let. 26. Pilně se na nich vyptával o řádu. Háj. — **si co, čeho od koho.** V-la sem si od svej maměnky svobodu, abych chodila do studenečky pro vodu. Sš. P. 226. Spíš od jalové krávy tele by vyptal (vyprosil). Us. Vck. Vyptati si mouky (vyžebrati). Mor. Hrb., Vck. — **jak.** Starostlivě, Kom., pilně se v. Háj. V-vej se jí zhurta, přísně hledě. Shakesp. Tč. A potom vyptávali se s obvyklou zvědavostí malých dětí, co... Bes. ml. (Tč.). — **se čeho** = *ptáním o něčem se dověděti.* Jg., Šm. V tom pohonu mají se páni velmi opatrně míti a všech věcí sluěně se v. Tov. 38. — **se kde: ve** městě. Ml.

Vyptávací = *katechetický*, katechetisch.

Vyptávač, *vyptavač*, e, m., der Ausforscher, Frager, Examinator. Us. V.

Vyptávačka, *vyptavačka*, y, f., die Ausfragerin, Ausforscherin. Jg.

Vyptávání, n., die Ausfragung, Ausforschung, Befragung, Nachforschung, Erkundigung. V. Vz Vyptati.

Vyptávaný; *-án, a, o*, öfters ausgefragt. Us.

Vyptavárna, y, f., die Nachfragekanzelei.

Vyptávati se, vz Vyptati.

Vyptávka, y, f., die Aus-, Nachfrage, Ausholung. Us. Dch., Šp.

Výptavný = *vyptávajícím způsobem zřízený*, katechetisch. Návod v. Mark. L. 127.

Vyptýliti, il, en, ení, *vyptylovati* = *vypuditi*, verscheuchen, austreiben. Zlob.

Vypucovati, z něm., **šp. m.**: *vyčistiti, vycíditi.* Jg. — **co komu**: žaludek = vypeskovati koho. Us. Kšť. Ten mu vypucoval držku, až smrděl (vybuboval mu). Us. Msk. — **koho.** Tak ho v-li a zčesali. Ler.

Výpuček, čka, m., nilio, hmyz. Krok II. 255. Vz Výpučky.

Vypučelý, aufgekeimt. V. růže, Kos. Ol. I. 289., květy. Kká. Td. 196. Byla poslední ženskou větví ze starožitného kmene rožmberského v-lou. Mus. 1880. 97.

Vypučení, n., die Herausbeugung, Hinaustreibung, das Aufkeimen. V. vody, das Aussprudeln des Wassers. Na Slov. Ssk.

Vypučený; *-en, a, o* = *vypuklý.* V. malba. Bj. — **V.** = *vydutý, nadmutý, tlustý*, aufgebläht. V. břicho, huba. Mor. Vck. Má v-nou řiť. Mor. Šd. A tu stretly velikú žábu, ktorá dívala sa na ne velikýma vypučenýma okáľma. Dbš. Sl. Pov. III. 3. Vz Vypučiti.

Vypučeti, el, ení, aufknospen, aufkeimen. — **odkud.** Vše, co vypučelo z duše básníkovy. Mus. 1880. 366. — **kdy.** *Jarem* vypučí nové kvítky. Us.

Vypučilý = *který se vypučil*, hervorgesprossen, aufgekeimt. V. ovoce. D.

Vypučiti, *vypyčiti*, il, en, ení; *vypučovati, vypyčovati* = *vypuklým učiniti, vyndati, ven tlačiti*, herausbeugen, herauskrümmen, hervorrecken, hinaustreiben; **se** = *vystoupiti ve způsobu vypuklém, vypnouti se*, sich herausbeugen, heraustreten, heraushängen; *vyraziti, rozvinouti se*, aufkeimen, aufspriessen, ausschlagen. Jg. — **co**: prsy (vysaditi, vystrčiti), Ros., břicho. Rk. Země v-la bylinu. Bib. V-ti řiť. Mor. Šd. — **co odkud**: šťávu z melounu (vytlačiti). Na Ostrav. Tč. — **se.** Vypyčují se telata (kočičí hrb dělají). Puch. Stromoví se již všechno v-lo. Ros. — **se kam.** Mázdřice do té vyhřezlosti se v-la. Sal. — **se kdy kde.** Ne každý květ, kterýž se v podletí na ratolestech v-čí, k užitku přichází. Pont. o stat.

Výpučky, pl., m. = *malé růžky* na hlavě ku př. ovčí. Na mor. Val. Vck., Brt. Ct. Rožkaňa.

Vypučněti, ěl, ění, *vypučnati*, aufquellen. Hrách v-ní, vypočná. Na Ostrav. Tč. Vz Vybobněti.

Výpučný, gekröpft. Slov. Ssk.

Vypučovati, vz Vypučiti.

Vypudění = *vypuzení.* Slov.

Vypudící = *výpudní, vypuzovací*, austreibend. Šm.

Vypuditel, e, m., der Austreiber.

Vypuditelka, y, f., die Austreiberin.

Vypuditelkyně, ě, f. = *vypuditelka.*

Vypuditelný = *mohoucí býti vypuzen*, vertreibbar. — **V.** = *vypuzovací*, austreibend. Moc v-ná žluč. Sal.

Vypuditi, il, zen, ení; *vypouzeti*, el, en, ení; *vypuzovati* = *vyhnati*, austreiben, verdrängen, fortschaffen. — **co**: nemoc, uhřivosť, prašivinu, pajed etc. Us. V. plod, abtreiben, Nz. lk., zvěř (vyhnati). Šp. Křest duchovní neduh vypúzie. Št. V. ďábly. ZN. — **co koho (akk.) odkud**. Někoho z domu, z města, V., z úřadu, D., mouchy ze světnice. Us. Spíše sysla z díry, nežli jeho z domu v-díš. Sych. Duši z někoho v. Dal. Vypuď si to z hlavy. Us. Dch, V. někoho ze země. Ddk. II. 157., IV. 215., Dal. 63., Kat. 1731. V. z někoho dušiu. Dal. 154. Neb sú Krista zahubili, Štěpána kamenovali, jiné bičovali a jiné **od** sebe vypudili. Hus III. 14. — **koho** (gt.) **odkud, šp**. *m. akkus.* Karthaginských z Hispanie v-li (m.: Karthaginské); Nepřítel našich (m.: naše) z města v-dil. Brt., Brs. 87. — **koho kam: do** ciziny. Kram. V. do vyhnanství. Sb., Vlč. — **koho čím**: kouřením, D., čerta zaklínáním. D. V. nemoc léky **na** hlavu. Lk. Aby ozbrojenou mocí v-dil papeže. Ddk. III. 264. Pavel v-dil mocí Krista Ježíše z ní (děvečky) onoho věštího ducha. Sš. II. 149. Vytrvalostí v-li vše, co ještě zbývalo ze staroslovanského pohanství. Ddk. IV. 186. — **kdy**. Věděl, co činí, vypudiv jediného dne všecky Němce z této země; Odkudž (z města) ho otec r. 1100 v-dil. Ddk. II. 224., 383. — **jak**. Její smrť v-la **na** čas v jejím srdci památku na pěstounku. Bes. ml. — **co kde**. Ale i v církvi všeliké trhování a kramaření vypuditi náleží. Sš. L. 187. V dětech křest vypúzie hřiech přirozený. Št. — **proč**. Bratr jeho byl vypuzen **na** potupu říše. Ddk. III. 214.

Vypudivý = *vypuzující*, austreibend. V. moc. Ras.

Výpudní, vz Vypudicí.

Vypudrovati co = *pudrem posypati*, pudern; 2) *pudrováním spotřebovati*, verpudern. V. libru pudru. Us., Jg.

Vypuchati, *vypýchati*, *vypuchnouti*, chl, utí = *puch vydati*, *vydýchati*, ausdampfen, schnaubend o. brausend von sich geben. — **co odkud**. Zemé vnitř hořící vypýchá (vyráží) z sebe popel. Ros. — **komu kde**. V-chla mi velká bůla na noze (aufschwellen). Na Ostrav. Tč. — *Vypuchnouti* = *puch ztratiti*, ausdampfen, ausdünsten, Geruch verlieren. Vyndej šat, aby vypuchl. Ros., Jg.

Vypuchnouti, vz Vypuchati.

Vypuchřiti, *vypuchrovati*, z něm. auspochen = *vydělati*. — **co**: rudu. Ros. — **si nač**: na šaty (puchováním získati). Ros., Jg.

Výpůjčce, e, m. = ucházeč o půjčku, der Darlehenswerber. Šp.

Vypůjčení, n., das Ausleihen. V. peněz. V.

Vypůjčený; *-en*, *a*, *o*, ausgeliehen. V. peníze = dluh. V. — **jak**. Peníze vypůjčené **pod** deset rýnských. Us. Brt.

Vypůjčitel, e, m., der Ausborger, Anleiher, Entlehner. Us. Tč., Šp.

Vypůjčiti, vypůjč, il, en, ení; *vypůjčovati* = *půjčkou vyžádati*, entlehnen, ausleihen, ausborgen, borgen, erborgen, entleihen, aufnehmen; **si (nikoliv: se)** = *vypůjčiti*, von Jem. borgen. — **si**. Pět ode tří nemohu, musím si v. Sím. 20. — **si co, čeho (z čeho) (ne: se** *něco*): něco ze mzdy, činže sobě v. (najíti, najmouti). N. V-čil si to = ukradl to. Us. V. si někoho = vyplatiti ho nebernou mincí. Us. Kšť., Šd. Peněz si v-čil. Abr. 235. Když není kde co v. ani kde co vzíti. Pal Děj. V. 2. 295. — **čeho k čemu**. Čehos k užívání vypůjčil, to též navrať. Kom. Kterých věcí od jiných sobě k použití vypůjčil. Sš. Sk. 2. — **si čeho jak. Na** věčnou oplátku peněz si v. Us. Vz Vyzajmouti. — **si čeho na koho, nač**. Arch. I. 71. Totiž té summy zlatých na nás anebo na budúcí potomky naše vypuojčíc. List z r. 1517. Tč. Že se v něm (v listu) neklade, na kterú potřebu tý peníeze v-li a obrátili. NB. Tč. 70. — **kde**. Šalda jemu býval dlužen po několiko zlatých a vypojčíval **u** něho. NB. Tč. 63. V. si peněz v záložně. Us. Šd. — **si odkud: ze** záložny. Us. Šd. V. si co n. čeho **od** někoho. Bibl., Kram.

Výpůjčka, y, f., das Anlehen, der Borg, die Anleihe. J. tr., Nz. Pokus o v-ku. J. tr. O v-ku někam běhati. Kom. V-kami se živiti. Ros. V. nucená (z donucení, Zwangsanlehen), loterní, Lottoanlehen. Šp. V. státní, Staatsanlehen; rozvrh výpůjčky, der Anlehensplan. Šp.

Výpuk, u, m. = *vypuknutí i co vypuklo*, das Herausplatzen, Herausbersten, der Ausbruch. Zemětřesení jsou toliko výpuky sopečné. Krok. Tou měrou bouře ona k v-ku dostihla. Sš. Sk. 213. — **V.** = *puk*, *pupenec* (na stromech), das Auge, Plk.; *výstřelek*, der Schössling, Sprosse. D. — **V.** *na chlebě*, *puk*, *pupek*, *hrče*, der Anlauf, Anschuss. Vck., Plk., Rk.

Výpuka, y, f. = *puk*, *výpuk*. Komu vól'a je včul sa lučišťom ukázať, do prostred kola jahňadovej nech v-ky míri. Hol. 28.

Vypukání, n., die Abpuffung; der Ausschlag (nemoc). Na Slov. Bern. Vz Vypukati.

Vypukaný; *-án*, *a*, *o*, abgepufft; ausgeschlagen, blasig. Vz Vypukati. Bern.

Vypukati, *vypuknouti*, kl, utí; *vypukovati* = *pukna vyskočiti*, heraus-, hervorplatzen, ausbersten, hervorbrechen; *propuknouti*, ausbrechen, zum Ausbruch kommen; **se** = *vypuknouti*, ausbrechen; *vypouliti se*, sich bauchig herausbeugen; *pučiti se*, ausschlagen, Knospen treiben, hervorspriessen, aufplatzen; na Slov. *vyraziti se*, *vypučeti*, ausschlagen. Jg. — **abs.** Vypuklo dno. Ros. Vojna, válka vypukla (vz Propuknouti.), Sych., oheň v-kl (= vznikl, vzňal se, vyšel, povstal). Os. *Někteří mají tyto frase za* **špatné, ale** *bez příčiny podstatné*. Cf. Brs. 2. vyd. 262. V-lo vzbouření lidu. Ddk. II. 275., Dch. Hádka v-kla. Jg. Sbr. sp. 1841. 210. Oheň, nepokoj v-kl. J. tr. Různice v-kly. Šb. Nemoci v-kly. Us. Vrba už vypukala, bekam Knospen. Tč. — **komu** = *vybiti*. U Místka. Mtl. — **(se) odkud.** Vypuklo to **z** něho (tajnosť z něho vyšla). Ros. Těžké bouře se z toho vypukly. Trip. Hrách z pukačky v-kl, ausschiessen. Mor. Tč. Nemohl se zdržeti, než vypuklo se to z něho. Čr.

Digitized by Google

Už všeci v-kali z pukačů (vydali rány). Mor. Šd. Z jeho ostnu tři ratolesti zelené vypukly. V. — **se komu kde. V** Praze **mezi** zajatými v-kla vzpoura; Ve tvrzi sv. Heleny **před** Bologní v-kl oheň v příbytku biskupově. Ddk. II. 330., III. 286. Ve vojště nemoci v-kly. Šb. Vz V. kdy. Co střízlivý na srdci má, to se opilému **na** jazyku vypukne. V. Zrna v zemi se vypukala. O Štěp. — **se na koho** V-klo se něco na něho. Ros. — **se.** Tajnosť se vypukla. Ros. Dřevo vypuká se, ač sě jest sstaral kořen jeho v zemi. BO. Vypukne sě kmen (erumpet radix). BO. — **se komu.** Hlava se mu vypukla (dostal vředy atd.). Plk. — **več.** V. v smích, v pláč (dáti se v pláč, dáti se do pláče. Os.). Us. Ml., Dhn., Vrch. Dch. Vz Slov. II. 567. — **kdy. V** srpnu v-kl ve vojsku mor. Ddk. IV. 78. Vie on dobře, že v-kne **do** léta (vypučí). Sl. ps. 281. **Za** oněch dob v-klo pronásledování Křesťanů. Sš. II. 17. V měsíci říjnu válka **na** několika místech v-la. Pal. Děj. III. 3. 259.

Vypukávati, vz Vypukati.

Vypukle, erhoben. V. řezaný drahokam, die Camée, erhoben geschnittener Edelstein. Nz.

Vypuklení, n., die Bombirung. V. plechu. Zpr. arch. IX. 36.

Vypuklený; *-en, a, o*, bombirt. V. plech. Zpr. arch. IX. 36.

Vypuklina, y, f. = *vypuklosť, vydutosť*, die Erhöhung, etwas Hervorragendes, das Schründeben, Friesen. Byl., Č., Techn. V. štítu. Msn. Or. 134. V., násadec, der Knochenfortsatz. Nz. V., protuberantia; nasedlina chrustavková, ecchondrosis. Nz. lk. V. kulovité rohovky, keratoglobus, v. kuželovitá rohovky, keratoconus. Schb.

Vypukliti, il, en, ení, *vypuklovati*, ausböschen. Sm.

Vypuklo = *vypukle*. Pověsť je čisto epická: zo samých dejov a činov vylupují sa postavy a charaktery tak v., že žiaden čitatel'... Phld. III. 2. 203.

Vypukločelistný = *vypuklé čelisti mající*. Mus. XI. 19.

Vypuklodutý, konvexkonkav. Nz.

Vypuklosť, y, f., die Bauchigkeit, der Buckel. D. V. rohovky s povlaky, kerectasia ex panno. Schb.

Vypuklovací, Relief-. Techn. I. 368.

Vypuklovati = *vypuklým činiti* (nové), erhaben, bauchig machen. Jg.

Vypuklovydutý, konkavkonvex. V-tá plocha. Stč. Dif. 249.

Vypuklovypuklý. V. plocha. Stč. Dif. 248.

Vypuklý = *vydutý, kulatě vysedlý, vyzdvižený, vydaný*, erhoben, relief, konvex, ausgebaucht, bauchig, hervorragend, hervorstechend. V. čelo, oči, Kom., V., zrcadlo, Sedl. (vz KP. II. 134.), Nz., nos, Záv., zeď, Us., nádoba, D., sochy, řezby, dílo (Basrelief), Techn., Nz., kladivo, Techn., tvary. KP. I. 106. V. úhel, konvexer Winkel, Nz., obraz, Relief, n. Dch. — **kde jak**. Spodní část kadidelnice jest dole válcovitá **a ke** středu v báň v-lá. Mus. 1880. 393. — **V.**, ausgebrochen. Vz Vypukati. Válka **na** *novo* v-lá. Ddk. III. 30.

Vypuknouti, vz Vypukati.

Vypuknutí, n., der Ausbruch. V. *bouře*. Šb.

Vypuknutý = *vypuklý*. Ros.

Výpukořezba, y, f., das Basrelief. Ssk.

Vypukovati, vz Vypukati.

Vypukující, erumpens. — **odkud**: z kůry. Rst. 518.

Vypulerovati, vyhladiti, auspoliren. V. — **co**: spis. D.

Vypumpování, n., das Auspumpen. Zpr. arch. IX. 9.

Vypumpovaný; *-án, a, o*, ausgepumpt. V. voda. Us.

Vypumpovati, auspumpen. — **co odkud**: vodu ze studny. Us. — **co na kom**: peníze. Us. Kšť.

Vypupeněti, *vypupenatěti, vypupencovatěti* = *pupence vytlačiti*, aufkeimen. Ros.

Vypupeniti, il, ěn, ění, aufkeimen machen, entwickeln. Ros.

Vypůsobení, n., die Gewinnung, Erzielung, Bewerkstelligung. Ale ve všech svoláních, kteréž mívají pro v. užitku horského... CJB. 295. Připuzeni byli k vypůsobení těch věcí; Nic sobě za nemožné nepokládá k vypůsobení (k dovedení). Troj.

Vypůsobený; *-en, a, o*, erwirkt. — **kde**. Upevnění u víře v utrobách a myslech jejich v-né. Sš. I. 161.

Vypůsobilosť, i, f., die Wirkung. Rkp. pr. hor. 77.

Vypůsobiti, il, en, ení = *činiti, vyvésti, způsobiti*, wirken, aus-, bewirken, bewerkstelligen. — **něco**. Troj. Podobenstvie člověčie v-bil. BO. — **co jak. K** jich radám všecky věci má v. Ms. pr. kut.

Výpust, u, m. = *vypuštění, i to co se vypouští; též místo kudy se to vypouští*, das Auslassen, der Auslass, das Ausflussloch, die Ausflussöffnung. Šp., Sš. I. 65. V. vody. D. — **V.**, der Baumschössling. Jg. — **V.** = *výpustek*, der Vorsprung im Gebäude.

Výpusť, i, f. = *výpust*. V. vody.

Výpusta, y, f. = *vypust*, der Auslass, das Zapfloch. Na Ostrav. Tč. — **V.** = jm. pole u Leskovic na Vsacku, u Ludkovic. Vck., Sk. — **V.**, y, m., os. jm. Šd.

Vypustatiti, il, ěn, ění = *vyhubiti*, verwüsten, verderben. Na Slov. Bern.

Výpustek, stku, m. = *co se napřed vypouští*, die Gesimsausladung, die Uiberkragung. Nz., D. V. ve stavení, das Gesimse. V. oltáře. Bibl. Troas město leželo na v-stku hory. Sš. Sk. 234. V. = chvost srubový, der Gezimmerschwanz. Br. V. vodní. — **V.** = *místo, kudy se co vypouští, výtok*, emissarium, der Durchlass, Ausfall. Vz Vlšk. 73., Nz. lk. — **V.** = *výstřelek u stromu*, der Schössling, Wildling. Jg., Tč. — **V.**, die Alkove. Na Slov. Ssk. — **V.** = *prohloubené dno*, stoky vodní před otvorem, z ní do komory vedoucím, der Sumpf. Zpr. arch. VIII. 111. — **V.** u krejčího, das Passpoil. V. lakýrkový, das Lacklederpassepoil. Šp. — **V.**, die Weglassung. V. nejlépe doplniti měrou touto; Tu jest nějaký v. a musí se doplniti. Sš. I. 65., J. 216. Vz Ellipse, Výpustka, S. N.

Digitized by Google

X. 165. — V. = *jméno jeskyně* u Křtin na Mor. Dch., Šd. — V., stka, m. = *uličník*. U Něm. brodu. Hlk. — V., os. jm. Mtc. 1882. 75.

Vypustiti, pusť, stě (íc), il, štěn, ění; *vypouštěti*, ejí, ej, eje (íc), ěl, ěn a ín, ění; *vypouštívati* = *ven pustiti, vyjíti, nebrániti vyjíti*, heraus-, aus-, weglassen, herausgehen lassen; *svobodu dáti*, frei lassen, Freiheit schenken; *vydati*, herauslassen, von sich geben, von sich lassen; *dáti slyšeti*, von sich geben, von sich hören lassen; *pominouti, vynechati*, aus-, weglassen, übergehen; *poněkud vydati*, heraus-, hervorlassen, hervorführen, reichen lassen; *uvolniti*, nachlassen, ausweiten. Jg. — **co**: duši, ducha, (duch, D.), život (= umříti), hlas, slovo (vydati), květ, jiskry, V., dobytek, Jel., moč; včely roj vypouštějí. Kom. A ako to povie, dušu v-stí. Er. Sl. čít. 65., Dbš. Sl. pov. I 489. Když vypustil ducha, kopím bok prohnali; Jak to slovo v-la, hned jí hlava odskočila; Nechtěl sokol dobrý býť, mosela ho vypustiť. Sš. P. 75., 158., 176. V. studnice. Ž. wit. 103. 10. V-stil znamenie. Ib. 134. 9. Nemoc naňho Bůh dopustil, až i duši svou v-stil. Sš. P. 791. Já som Mataj a kto dostal se do mojich rúk, ešte každý dušu v-stil. Dbš. Sl. pov. II. 16. V-li řeč o něm, že by ustúpil pravdy. Let. 178. V. den, něčí jméno. BR. II. 74. b., 211. a. A prvý sem hlas v-stil (plače po narození). Hus I. 293. Plakánie a vzdychánie v-li sú. GR. V-li havrana. BO. Tak ho dusili, že by byl málem ducha v-stil. Sych. V. ptáka, stroj, páru, kouř, smrad, Us., kámen, zeď (aby vyčnívala, überkragen), Us., šat, sukni (volnější udělati). Slovo v-stiv a vodu rozliv nikdy neschytáš. Šd. — **co, koho odkud**: něco z mysli, z paměti, V., někoho z vězení, ze služby, z přísahy, syna z otcovské moci, Us., někoho z nevole (svobodu mu dáti), Jg., krev z sebe, Lk., některé místo ze spisu, J. tr., slovo z úst, Jel., Br., vodu z rybníka. Vys. Není hodno slova z úst *před* ním v. Sych. Aby takové domnění z srdce svého vypustili. Skl. I. 316. Vodu ze sudu, z voznice, z rybníka v. Us. Dch. Tu ti ten v-stí z kapsy jedno zlató jablčko. Dbš. Sl. pov. I. 81. Já som vám dosial' ani jednu lož nepovedal, ani ďalej nevypustím z úst pustého slova. Phld. III. 2. 144. Strom z sebe vypouští ratolesti, pupeny. Us. Mnoho slov šperkovaných, lahodných z úst vypouštějí. Jir. Ves. čt. 381. (Šd.). Vyšila na něm (šátečku) dvě srdce, že ona mě vypouští ze srdce. Čes. mor. ps. 136. Aby nevypouštěl falešných slov z huby; V. něco ze srdce. Er. P. 165., 235. Každé slovo, co vypustí z huby, je lež. Us. Šd. To (takové slovo) bych ani z huby nevypustil. Us. Šd. Z knihy něco v. KB. VII. Stromoví v-ští již ze sebe pupence. Sš. L. 193. Lépe jest, dí sv. Zlatoúst, neřád vypouštěti z úst nežli řeči nečisté. Sš. II. 127. Jako s vysokého hradu snadno je střely dolů vypouštěti. Sš. II. 141. Záhony kvítí z sebe v-štějí. Žer. Památku mistra Jana Husa z kalendáře v-stil. Dač. I. 158. Má také mieti, kdež zbožie postupují neb z věže vypustie, kopu grošuov svého práva. Arch. II. 485. Nemúdrú řeč z svých úst v-stil. Dal. 131. Bůh nevolí žádnému statku všeho rozdati, ale praménky toliko jinam z něho v-štěti. BR. II. 609. b. Moře často se z břehu vypúštie; Mnie, by hřiechóv byli prázdni, když se zpoviedají, ale z úmysla hřiechu nevypustí; Patři, co v-stiš z úst v řeči, aby nebylo nic marného; Pakli v-stil svú zlosť z svých úst skrze slova nečistá a nepravá, tehdy jest hřích smrtelný. Hus I. 135., II. 142., III. 106., III. 181. (Tč.). — **co na kom**: svůj hněv (vyliti). D. — **co kam**: knihu **na** světlo, Jg., na koho psy, Us.; na vše strany v. Pulk. Na světlo nevypouštěti (tajiti). V. Kázal ho **na** potřebu v. Us. Člun vypouštěli **z** korábu **do** vody **pod** pokličkou, jakoby ... Sš. Sk. 286. (Hý.). V-la som si ja sokola pre páva, išla by som ho hl'adať, neviem, kde sedává. Sl. spv. II. 48. — **čím**: sukni aksamítem v. (nastaviti). Us. — **co kde**. V. místo v psaní, D., v knize, Ml., slovo ve čtení. Ros. **Mezi** Joramem a Oziášem v-stil tři krále. BR. II. 6. a. V této úmrtní knize zcela jest vypuštěn. Ddk. III. 191. — **jak**. Něco mlčením vypustiti (pominouti). V. Ježíš křiče velikým hlasem v-stil jest duch. Hus I. 249. **S** jeho-li, žalobníkovým, vědomím jest **na** ty rukojmie vypuštěn? NB. Tč. 99. V-stiv je **na** závazek manský (pod z...) Bl. Aug. 4. Zločinem ducha svého v-stil. Msn. Or. 61. Vz V. *koho kam*. — **kudy**. Žížaly jed žihadlem **na** nepřítele vypouštějí a nad tím samy mrou. Ht. Sl. ml. 178. V. holubici oknem. Chč. 612. — **kdy**. Již dne 18/2. v-stil zde duši. Ddk. IV. 49. Ale ako sa to stalo, ona **v** tom okamžení dušu v-la. Dbš. Sl. pov. I. 221. Že ta krásná slova v. se neměla **při** veřejném čtení. Sš. I. 137. (Hý.). — **co proč**. Mnoho příčinou krátkosti vypouštím. Har. II 111.

Výpustka, y, f. = *vypuštění, vysúvka*, die Ellipse. Vz Ellipse, Výpustek, Brt. S. 3. vyd. 195. V. spojek, vz Asyndeton.

Výpustkový srub (chvostový), das Schwanzgezimmer. Bc. V. šňůra, die Passepoilschnur. — **V.** *věta*. Vz Slov. IV. 650. b.

Vypustlý, losgelassen. V-lý z uzdy kůň, *chybně m.: vypuštěný*. Jg.

Výpustně = *schodečně, elipticky*, elliptisch. Mluví v. Sš. I. 40.

Výpustný, elliptisch. V. mluvení. Sš. I. 65. (Hý.). — **V.**, Auslass-. V. zámička. Hrm. 27. V. roura (u stříkačky). Khl. 7.

Výpustok = *výpustek*. Slov. Ssk.

Vypustošiti, il, en, ení = *vyhubiti*. L.

Výpustový, Auslass-. V. trubovod. Zpr. Arch. XII. seš. 1.

Vypuščati = *vypouštěti*. Vz Vypustiti.

Výpušček, čku, m. = *místo na látce, kde barva pustila*. Slez. Šd.

Vypuškovati = *vyklevetiti*, ausplaudern. — **co**. On všecko vypuškuje. Us. Vrů.

Vypuštěnec, nce, m. = *loupežník*, der Räuber. Proch. Ezech. 7. 22.

Vypuštění, n., das Auslassen. V. vody z rybníka. Us. — **V.** ve stavitel. = *výpustek*, die Überkragung. V. nad okny (nadokní), das Gesims über dem Fenster, die Fensterverdachung. Nz.

Vypuštěný; *-ěn, a, o*, ausgelassen. V. oko, lose Masche. — **odkud**: pel z prašníků v-ný. Rst. 519. Střela z luku v-ná. Us. — **kde**. V jehož těle tu jest krev i duše na kříži vypuštěná. Pal. Děj. IV. 1. 93. — V., abgeschnellt. V. střela. Us.

Vypušťování, n. = rozmnoženie viery a rozšiřenie kázanie, kteréžto vypuštěnie jsú jako ráj t. zahrada rozkošná. Hus III. 52.

Vyputnati, die Pferde lostesseln. Na Slov. Bern.

Vyputování, n., die Beendigung der Wahlfahrt. Bern.

Vyputovati, durch Pilgerschaft erlangen. — **si co**. Ta panna v-vala si obrázek (t. j. živý = dítě). Ros. Poutníci v-li si opět stupínek do nebe. Sk. — **odkud kam**. Z města jich mnoho v-lo na Kalvarii. Us. Tč. — **se** = *dosti se naputovati*, genug gewallfahrt haben. Us., Ros.

Vypuzenec, nce, m. = *vyhnanec*, der Verbannte, Vertriebene. V. ze země. Hlas.

Vypuzení, n., das Vertreiben, die Vertreibung. V. Bořivoje. Ddk. II. 451. V. mnichů slovanských z kláštera sázavského l. 1097. Anth. Jir. I. 3. vyd. V. V-ní barvy ze šťávy, die Saftentfärbung. Šp. V. ze země. Ta žena není k v. Us. V. plodu, die Fruchtabtreibung. Nz. lk.

Vypuzenina, y, f. = *dým vypuzováním zplozený a ochlazením sražený*, das Sublimat. Techn. I. 253.

Vypuzený; *-en, a, o*, fortgedrängt, fortgejagt, ausgetrieben, vertrieben, verwiesen, entfernt. V-ní biskupové saští vrátivše se opanovali zase stolice své. Ddk. II. 306. V. salmiak. Techn.

Vypuzovací, Austrieb-, sublimirend. V. bandaska. Techn.

Vypuzování, n., vz Vypuzení. V. barvy ze šťávy, das Saftentfärbungsverfahren. Šp.

Vypýcti, v obec. mluvě m.: *vypéci*.

Vypyčiti, il, en, ení, *vypyčovati* = *vypučiti*. V. Vz Vypučiti. — **co**: břicho, zadek. Rk. — **co kde**. Za mříží k zrakům mužským se vypyčují (prsy). Shakesp. Tim. ath. 57.

Vypyglovati, z něm. ausbügeln = *cihličkou vyhladiti, vyžehliti*. D.

Vypýchati, vz Vypuchati.

Vypylení, n., die Verstäubung. Vz Vypylený, Vypyleti.

Vypylený; *-en, a, o* = *vyprášený*, verstäubt. V. prašník, jenž se rozpukl a pyl svůj vypustil. Čl. Kv. XXX.

Vypyleti, el, ení = *pyl vypustiti*. Vz Vypylený.

Vypyliti, il, en, ení. — **se** = *vypyleti*.

Vypýřiti, il, en, ení, *vypyřovati*, von den Queckenwurzeln befreien. — **co čím**. Vrželinu vláčkami ostrými a hřebeny v-ti. Na Ostrav. Tč. — V. = *obložiti*. — **co čím**: strom jeřabinami (na ptáky). Us.

Vypyskati, *vypyskovati* = *pyskem, rypákem vyryti*, mit dem Rüssel hervor-, herauswühlen. Kteréž dítě nejprve zahřebla do hnoje a slamú přikryla, potom však obávajíc se, aby ho svině nevypyskaly, do kapustového dola vtisknula. 1666. Pk. — **koho** = *vyhubovati*, aushunzen. Na Ostrav. Tč.

Vypystvati = *vypytvati*. Na Slov. Ssk.

Vypyšněti, ěl, ění = *pýchu ztratiti*, die Hoffart ablegen. Ros.

Výpyt, u, m. = *vyptávání*, pol. L.

Vypýtati, *vypytovati* = *vyprositi, vyžebrati, vyptati*, ausfragen, ausbetteln, erbitten. Na Mor. a Slov. Vz Vyptati. — **se kam**: **na** cestu umělosti = vyptati se. Na Ostrav. Tč. Nahovoril raz sestřičku, aby v-li sa na jahody. Dbš. Sl. pov. V. 74. — **se jak**. Nevedeli rodičia, kde podela sa jim jediná dcéra, nechyrovali nikda nič o nej, trebárs vypytovali sa **na** všetky strany. Dbš. Sl. pov. IV. 27. — **co od koho** = vyprositi. Us. Tč. Skor od jalovej krávy tel'a ako od neho babku vypýtáš. Mt. S. I. 95. — **si co (zač)**. Ja som si ju vypýtal, mně ju nedala. Sl. ps. 238. Má náš král jednu dcéru, choďte mi ju za ženu vypýtať. Dbš. Slov. pov. I. 463.

Vypytlačiti, il, en, ení, als Wilddieb verdienen. — **si co**. Vypytlačil si hezký groš. Us.

Vypytlovati = *pytlováním vyčistiti*, ausbeuteln, rein beuteln. — **co**: mouku. V.

Vypytovati = *vyptávati*, ausforschen, erforschen. Jg.

Vypytvati, vz Pytvati.

Výr (v obec. mluvě *vejr*), a, m. = *dravec sovovitý*, na Mor. *čujík*, der Uhu, bubo maximus. V., Frč. 362., Schd. II. 458., MV. Cf. Šrel. 54. U Opavy *puvák*. V. šedý. Holub I. 124. Kouká (má oči) jako v. Us. Mil byl Čechům jako Tatarům výr. Dal. 36. Výr huhlá (vyje), Pt.; v. jest připoután, výry lapati, chytati, stříleti, honba na výry. Šp. Kýho výra! Brt. S. 23., Šm. Poslati někoho k vejrům = ke všem čertům. Mor. Knrz. Nestojí za výra (za nic). Us. Ehr. Ona jediná mračila a kabonila se jako výr. Stnk. Místo pouti chodí na výry (chodí na pouť ze zvědavosti). Bkř. V. ušatý za boha ctěn. Dal. 40. — V. = *člověk svéhlavý a hloupý, troup*, hartköpfiger Dummkopf. Chč. Pravý zevel, lelek, troup, výr. Prov. Poslali výra pro kus sýra, on přinesl tvaroh. Vz Hloupý. Č. Nepočínaj sobě jako nějaký hňup nebo výr, aby tudy jiným v ošklivosť neupadl. Reš. — V. = *nežit talovitý pod paží, boule, otok*, bubo. Lk., Ras., Sal. 37., 157. 6. Vz Dýměj. Drüsenbeule, f. V. = otok v tříslech, bubo inguinalis. V. — V., něm. Wühr, ves u Rovečína. PL., Arch. III. 469.

Vyrábati, treiben. — **kde**. Uvidí prý, co **po** kostele a zvlášť okolo oltáře strygy vyrábají. Na Slov. Němc. — **se** = *vylézti, vydrápati se*, sich unbehilflich von einem Orte zum anderen bewegen. — **se kam**, sich mühselig wohin schleppen. Sotva se **na** schody vyrábal. Us.

Vyráběcí, Produktions-. V. cena.

Vyrábění, n., die Produktion, Fabrikations-Erzeugung, Bereitung. Při v. lněného zboží užívá se strojův, *lépe*: vyrábějíce... zboží pracují strojem (užíváme strojův). Pk. Vz -ání. Vyrábění sody, chloru, kyseliny sirné, chlorovodíku. Čs. lk. IV. 45. O vyrábění rozličných potřeb, šatů atd. u Římanův a Řeků vz Vlšk. 223., 226., 270., 269., 288., 290., 294., 250., 255., 271. V. plynu,

Gasbereitung, f. Us. V. usní, kostěné černi, Beinschwarzerz., konic, Rosslederfab., nártovic, Oberlederfab., kůry, Rindengewinnung, lakýrek, Lackleaderfab., šťávy, Saftgewinnung, cukru, Zuckerfab., svítiplynu, Leuchtgasfab.; způsob v. (výroby), Fabrikationsverfahren; náklady na v-ní, Fabrikationskosten. Šp.

Vyráběný; -*én*, *a*, *o*, bereitet, erzeugt, fabricirt, producirt. Vz Vyrobený.

Vyráběti, vz Vyrobiti.

Vyrabiati = *vyorávati*. U Opavy. Klš.

Výrábitel, *vyrabitel*, e, m., der Erzeuger, Producent, Fabrikant. Us. Dch.

Vyrabovati, z něm. ausrauben = *vyloupiti*.

Vyrackovati = *vymřeškovati*. Na Slov. Bern.

Vyráčiti se, il, ení = *vychladiti se, hněv vyliti*, sein Müthchen abkühlen? Plk. — **V.** = *vyjíti ráčiti*, belieben heraus zu gehen. Než on se v-čí, to bude ještě dlouho trvati. Us. Šd. — **se komu.** V-čil se mu sen = *vyplnil*, erfüllen. Na Slov. a na Mor. Brt., Vck.

Výřada, y, f. = *vyřádzání*. Jest na v-du, ist zum Aergerniss. Slez. Šd.

Vyřadění, n., das Ausrangiren. V. knih z knihovny. Us. — **V.**, das Aussetzen in Reihen.

Vyřadicí čára, vz Vyřadiště. Čsk.

Vyradikovati se = *vystěhovati se*, übersiedeln. Us. na Bečvě. Tč.

Vyřadiště, ě, n. = *vyřadicí čára*, die Formirungslinie. Čsk.

Vyraditi, il, ěn, ění = *poraditi*. — **komu co.** Kdo ti to vyradil ve vodě se máchati? V Krkonš. Mš.

Vyřaditi, il, ěn, ění, *vyřadovati* = *řadami vysázeti*, reihweise aussetzen. — **co**: vojáky, richten, rangiren, aligniren; se. Čsk. — **co čím**: sad hruškami. Us. — **co odkud.** Předměty pokažené **ze** sbírek v., ausrangiren. Us. Dch. — **komu.** Tys mu vyřadil (= ublížil). Na Ostrav. Tč., Mtl.

Vyřádkovati = *na řádky rozděliti*. — **co**: záhon. — **co kde**: hrách, kobzole **na** záhoně v. Us. Tč.

Vyradliti, il, en, ení = *rádlem vyorati*, ausruhren, mit dem Hackenpfluge ausackern. L.

Výřadný = *mimořádný*, ausserordentlich. V. professor. — **V.** = *vynikající*, eximius. Vký. — **V.** = *hašteřivý, svárlivý*, zänkisch, hadersüchtig. Dyť já nejsem tak v-ný, abych někomu vyřádzal. Slez. Šd.

Vyřadovaní, n., vz Vyřadění. V. nepotřebných věcí z knihovny.

Vyřadovaný; -*án*, *a*, *o*, ausrangirt. — **odkud.** Knihy z knihovny v-né.

Vyradovati se kde, sich satt freuen. Při svatbě se v. Us. Tč. — **se**, sich enttäuschen. Radoval se, ale už se v-val, nepřišlo mu nic. Us. Tč.

Vyřadovati co odkud, ausrangiren. Nepotřebné věci z knihovny. Us. Vz Vyřaditi. — **V.** = *vyrovnati* (o koních, když vnitřní strana zadního zubu výšky druhých stran dosáhla), ausgleichen. Kůň v-val. Ja.

Vyradyrovati z ausradiren = *vyškrabati*. V.

Vyřadzati = *vyhubovati, vypeskovati*, auszanken, aushunzen. — **komu.** Slez. Šd. — **V.** = *ublížiti*, wehe thun, nahe treten. U Opav. Klš. — **V.** = *vyváděti*, treiben. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *znepokojovati*, beunruhigen. — **komu.** Nevyřadzej mu, abys mu neublížil. Na Ostrav. Tč. Vz Výřadný.

Vyrafati, ausriffeln (Flachs). Slov.

Vyraftčiti, il, en, ení = *pořídíti, vyvésti, spraviti*, anstellen. — **co.** Tys to v-čil. Us. Vck., Šd. — **V.**, irgendwie aufschreiben. — **co jak.** Tys to pěkně v-čil, ani kura tak nenaškrábe. Na Ostrav. Tč.

Vyrafikovati = *vybiti*. Na Slov. Phld. II. 2. 51.

Vyrachotiti, il, cen, ení, ausrasseln. Vůz, hrom vyrachotil. Us. Tč.

Vyrachovati, ausrechnen. — **co komu kde.** Vyrachuj mi ten počet **na** stole; V-li jsme si, kolik ta robota stojí. Na Ostrav. Tč. — **se s kým**, Rechnung legen. Us. Vz Vyrátati. Tč.

Vyramovati = *vyklestiti*, ausästen; *vyhrabati*, ausraumen. Ros. — **co**: jizbu, ausräumen; celý dům. Us. Tč. — **co odkud.** Všecky rumy jsme **z** jizby v-li. Tč.

Vyráňať komu = *vybiti*. Na Zlínsku. Brt. Na Slov. Bern.

Vyraniti se, dämmern. — **kdy.** V zimě se nechce ani v.; Dnes se pozdě v-lo **při** tom dešti. Us. Tč.

Vyrantati = *vybiti*. Kb.

Vyřasiti, il, en, ení, *vyřasovati*, falden. — **co**: sukni. Us. Tč.

Vyrasovati, erschinden. — **si co čím na kom.** Us.

Vyrastený; -*en*, *a*, *o* = *vzrostlý*, aufgewachsen. V. ako jedla. Dbš. Obyč. 43.

Vyrásti = *vyrůsti*.

Vyrastlina, y, f. = *vyrostlina*. Na Slov. Bern.

Vyrastnúti, vz Vyrůsti. Na Slov. Bern.

Výrastok, stku (a), m. = *výrostek*. Slov. Šd.

Vyrašiti, il, en, ení, *vyrašovati* **se** = *vyhnati, vyrůsti*, vorschiessen. Květina se v-la. D.

Výraška, y, f., der Schössling. Hanka.

Vyrašplovati, šp. z něm. ausraspeln, ausfeilen = *vystrouhati, vypilovati, vyhladiti*. — **co čím**: železo, klíč pilníkem. Us. Tč., Šd.

Vyrátati, *vyratovati* = *vypočítati*, aus-, berechnen. Vz Vyrachovati. Na Slov. Tu Ježibaba začala vyratovať, kolkých pobila. Dbš. Sl. pov. I. 373. — **co.** Tu čo si len koľvek zažiadali, hneď všetko hotovô mali: koláčiky, medovníky, stužtičky, ostrožky — a kdo by to tam mohol všetko vyrátať? Dbš. Sl. pov. I. 218.

Výrati = *zevlovati*, gaffen. Us. u Vorlíka. — **nač (kam).**

Vyratolestěti, *vyratolestněti, vyratolestniti se* = *ratolesti vypustiti*, Zweige bekommen. Ros.

Vyratolestiti, *vyratolestniti*, il, ěn, ění, zweigig machen. Jg.

Digitized by Google

Vyratovati, ausrechnen. Vz Vyrátati. Na Slov. Ssk.

Výrava, y, f., Wirawa, ves u Smiřic. Pl. Vz Blk. Kfsk. 707., Arch. V. 559.

Výravský, ého, m., os. jm. Šd.

Výraz, u, m. = *vyražení, vytisknutí čeho,* das Ausdrücken, der Ausdruck. Pozření plné v-zu otevřenosti. L. V. přízvuku, der Akcentstoss. Posp. — **V.** = *slovo, vyjádření,* der Ausdruck, das Wort. Pal. Rdh. III. 233. Někdy stačí ‚*slovo*'. V. pathetický (strážnivý). Nz. V. přesažitý (přepjatý, hyperbolický), hyperbolischer Ausdruck; nářečný (z nářečí), mundartischer A.; jednoduchý, einfacher A. Nz. V. tváři, citu, úžasu, žalu, útrpnosti, podivu, nevrlosti; Člověk s výrazem dobroty ve tváři. Us. V-zu nabyti, uličnické v-zy, citům v. dáti. Dch. V. o jednom rozměru (linearní), o dvou, o třech rozměrech, v. stejnorodý, různorodý. Jdč. IV. 2. Výraz v mathem. = jedna n. více veličin se znameními jakožto celek považovaná; Obecný v. pro číslo n. cifrové; V-zy algebraické vůbec dělíme v pouhé a složené a mimo to v provedené a naznačené; V. dvoučlenový (binom), trojčlenový (trinom), mnohočlenový (polynom); V. rozměrový; V-zy (algebraické) souměrné či symmetrické; v. částečně neb ohledně některých veličin souměrné; výraz se souměrnými součiniteli; Výraz geometrické posloupnosti. Šim. 9., 31., 40., 41., 77., 171. V. ‚senio confectus' bylby více než přehnaný, bylby nepravdivý; Biskup krakovský Gedeon všeobecné nespokojenosti dav v. nabídl trůn velkopolský Kazimíru; Ku konci 12. věku přichází v. mansus, lán, na němž asi 90 rak. měr vyseto býti mohlo; Srdcelomný byl v. jejich žalu. Ddk. III. 17., IV. 27., 144., 305. (Tč.). Opravuje apoštol v. svůj předešlý; Leč od povšechnějšího v-zu přechází Pavel k místnějšímu; Tím upřílišeným a přesažitým v-zem vyjadřuje; Neobyčejnosť v-zu toho; Podivuhodná jest ozdobnosť a jemnosť výrazu jeho; Kterým vybraným výrazem mysl jejich získati musil; V. ten čerpán jest ze vnitra samé křesťanské víry. Šš. II. 9., 11., 157., Sk. 191., 206., 207., J. 12. (Hý.). V. oka (měkký, snivě chtivý, čarovný). Hrts. V. obrazný. Dk. P. 94. V. vybledne, splošti se, zvrhne se ve planou frasi; Křivé užívání, zneužívání v-zu. Mus. 1880. 431., 432. — **V.** = *vyobrazení, obraz, podobizna,* der Begriff, die Vorstellung, das Bild in der Seele. V. věrný, věrnosť v-zu. Nz. On byl jakoby živý v. všelikého práva. Ddk. II. 6. — **V.** = *co se vyrazilo n. vybralo,* der Ausschuss. Býti na v-zu (přebývati). Jg., Šm. — **V.** = *výstřelek,* der Ausbruch, Trieb, Schössling. V. nový. Klády z kůry v-zy pouštějí. Um. les., Škd. exc.

Vyraziti, vyraz, il, žen, ení; *vyrážeti,* ejí, ej, eje (ic), el, en, ení, (zastr. *vyražovati)* = *udeřením vyndati,* aus-, heraus-, einschlagen, aus-, einstossen, auf-, einbrechen; *vytknouti,* ausrenken; *odděliti, odmísiti, vybrati, vymíniti,* ausnehmen, absondern, ausschiessen; *vytisknouti,* abdrücken, ausprägen; *pronésti,* aussprechen, ausdrücken; *obveseliti, potěšiti,* ergötzen, unterhalten, zerstreuen, vergnügen, belustigen; *vyskočiti, mocně vyjíti,* hervorbrechen, hervorsprengen; *převažovati,* ausschlagen (von der Wage); *růsti, pučiti se,* hervorbrechen, ausschlagen, aufkeimen, aufgehen, aufsprossen, wachsen, ausschiessen; **se** = *vytlouci se,* sich herausschlagen; *vyjeti, vyjíti odkud, vyskočiti, vyniknouti, odděliti se,* sich absondern, sich seitwärts schlagen, vortreten, hervorsprengen; *náhlé na jevo vyjíti, ukázati se,* zum Vorschein kommen, aufschlagen, hervorbrechen; *osypati se, obveseliti se, kratochvíliti, baviti se,* sich unterhalten, zerstreuen, sich ergötzen. Jg. — **abs.** Vyráží plamen, strom, zima, Us., váha (převažuje), Ros., pupen, květ, neštovice. D. Jelen vyrazil (rychle vyběhl). Us. Pes v-zil. Což mi jest dlužen, k tomu se zná, že jest ode mne bral na ten dluh, ale v. nechce (abrechnen). NB. Tč. 25. — **co, koho:** Lékařství pot vyrážející. Kom. V. hřebík. Jel., homoli (cukru, die Brode stürzen, ausschlagen), Šp., slova, notu, měchy (nechati je dmýchati), dvéře, Us., zprávu, Jel., zkormouceného. D. Síla piva vyrazila zátku láhve. Dch. Dvanást kotóčků vyrazil, třinástý narazil. Sš. P. 153. Slzy jej padaly na mramor, na kameň jamky vyrážely. Cf., Vybíjati. Sl. ps. 93. Mlat dušu vyrazi. Rkk. 13. Mnohomluvný, když se mu nedostane, o čem by mluvil, vyrazí lež. Tů prosbů: ‚Buď vóle tvá' hněv vyrazíme; neb bez hněvu, držiece jeho prikázanie, volně se jeho vóli ve všem poručíme. Hus I. 271., 327. (Tč.). — **co komu:** slzy, V., naději, Jel., oko, zub, okno, dvéře, zeď, D., si rameno, nohu, ruku. Ros. Co si raz do hlavy vzali, to si nedali vyraziť. Dbš. Sl. pov. I. 1. Červenou (marjánku) sem sila, žlutá mně vyráží (treibt). Čes. mor. ps. 126. Summu na tom zbožie zápisnú nahoře psanú sobě vyraziti chtěl (in Abschlag bringen). List z r. 1550. Tč. — **(co) čím.** Kamenem oheň v. Kom. Kyjem by z něho slova nevyrazil. Kom. D. 224. Palcátem duši z něho v-zil. Pal. Děj. II. 1. 174. Všecko čelem v. a s kořenem vyvrátiti chtěli. Bart. Kdo dluh dluhem platí, ten klín klínem vyráží. Kom. Jinak: Klín klínem vyrážeti (moc mocí odháněti). Kulkou cvok v. (das Centrum). Čelem zdi nevyrážej (nebývej proti mocnějšímu). Prov. Padnutím ruku si v. D. Něco slovy v. = vyjádřiti. Jg. Někoho hudbou vyrážeti (baviti). D. To se tímto znamením vyráží. Kom. — **co, koho, se (komu) odkud.** Strach vrahóm vyrazi z hrdl skřeky. Rkk. 13. Někoho z rozumu, ze smyslu, z mysli v. (= rozumu zbaviti); někoho ze spaní v.; někomu něco z paměti v. V. Oheň z kamene; se ze sna v. Br. Ze sudu čep, Jg., někomu peníze z hrsti, Ros., něco z ruky, se z cesty (uchýliti se) v. D. Někteří se z řádu vyráželi a prchali pryč. Kom. Spíše by z tebe jiskry vyrazil, nežli by z tebe smích vyvábil. Prov. D. Vyrazi z junoše dušu. Rkk. 26. V. někoho z domnění. Br. Lenosť z sebe v. Jel. To ho ze zdravého rozumu vyráží. V. V. někoho ze zármutku, Us., z pokojné mysli, Kom.; někoho z brku v. Vz Brk. V. koho z houfu (odděliti). Ros. V. daň z lidí pohořelých (odepsati jí). Zlob. V. koho z trudných

myšlének. Ml. Vyrážeti z gleichu (příliš daleko se pouštěti). Reš. Někoho z koleje v. (aus dem Geleise werfen); Teplo z kamen vyrazilo; Kouř z peci v-zil. Us. Dch. Zděsil se tak, až se z něho pot vyrazil. Us. Tč. V-zil mu zbraň z ruky. Us. Šd. Žarty a líbezná slova ze sebe vyráží. Na Slov. Tč. Jakoby jej z brku vyrazil (o švižném člověku). Z proužků kovu průražcem kotoučky vyrážeti. NA. IV. 55. Div z něho duši nevyrazili. Us. V-zil si z kopýtka. Vz Opilý. Sn. Žádal, aby mu posláno bylo 300 kop gr. č. a summu tu aby města z budoucí berně vyrazila (= odrazila, strhla, odečtla) sobě. Pal. Děj. V. 2. 421. A oni z města hustě se vyrazivše . . . . Let. 200. Mlčím o trápení duše a úzkosti mysli, kteráž všecku paměť z něho v. mohla. Arch. III. 202. S niem ze stienóv lesniech vyrazi. Tfas. Rkk. 22. Vyrazichu jako oheň z země tamo k chlumku iz (= z) Tatar přemnostvie. Ib. 50. Vlasta sě z svých nemúdře vyrazi. Dal. 28. Vyrazi sě z své chyše. Dal. 78. Jedny práce za druhými jdoucí vyráželi mi je (listy) ne tak z mysli jako z příležitosti. Žer. 329. Ze strachu se v. Ler. Vyrazil plamen ohnivý z peci. BO. Z těla jeho i na roucho paprskové té slávy se vyrazili; Všecky výmluvy jejich jako braň jim z ruky vyrážejíce; Obyčej měli židé po trápení zločinci víno s mirrou neb s kadidlem strojené dávati, aby se opojil a z mysli vyražen byl; Aby nedošli pravé víry, vyráží ďábel slovo z jejich srdcí; Krista a odplaty, k níž běžíte, z mysli nevyrážej; Čehož ste z učení apoštolského nabyli, toho sobě ničímž z srdce vyraziti nedejte. BR. II. 75. b., 86. b., 128. b., 229. a., 683. a., 848. b. (Šd.). V-zil z vás slovo božie; Kristus, chtě z nich ten blud v. a naučiti je; To domněnie Kristus z nich vyrazuje i die takto; Protož chtě ten neřád v. z lidí i die sv. Pavel tudiež. Hus III. 271., 172., 174., 199. (Tč.). Vyraziť si něco z hlavy do paty (nedbati toho). Mor. Šd. V. se od předsevzaté řeči (odchýliti se), V.; v. se od svého předsevzetí. Jg. Tento prut vyráží od kořene. Šp. — **(se) kam.** V. **k** chlumu (mocně vyjíti). Rkk. 50. V-zi Čmír **proti** Vlaslavu. Rkk. Aj, prudkosť vyrazi Luděkem z četných vrahóv protiv Záboju. Rkk. 11. Pot se mu na čelo vyrazil. Us. Šd. V. **před** čelní čáru, über die Frontlinie vorprellen. Čsk. Plamen z peci vyrazi **nad** vše lidi. Kat. 2912. Třetie den mořské tváři (živočichové) vyraziec se na moře řváti budú. Pass. 14. Vsi vyrazichu vz vrahy. Rkk. 9. V. **v** lutú seč. Rkk. 23. Květ v bujná poupata vyrážel; V. někoho na mělčinu (vystrnaditi ho). Us. Dch. I vyrazi Záboj v před, i vyrazi Slavoj v bok jim. Rkk. Vz V. *co odkud.* Taterě luto **na** křesťany vyrazichu. Rkk. 48. Na někoho dvéře v. Ros. Nesluší na žádnou stranu vyrážeti (se kloniti). Reš. V. se na koho (vyskočiti). Troj. — **co, se kde.** Obraz **na** penízi v. Us. Káry, vozy a jiná znamení na své minci vyráželi. V. Botu na kopytě v. Mrazina se vyráží na zdech. Ros. **Po** něm bolaví nežitové se vyrazili. Ros. Dítě po celém těle se vyráží. D. Poněvadž po vodě jeden sáh se vyrazil (v horn.). Vys. Pot krvavý *bez* všeho porušení na ni se vyrazil. Lk. Každá vyráží **v** písni svůj cit. Gníd. Něco v smlouvě v. L. Díru v klenbě v. Vrch. Na žádné básni nemá býti viděti krůpěje potu, byť i byly vyrážely na horkém čele rozpáleného básníka. Dk. Jméno patrona země, sv. Václava, povždy vyraženo jest na kraji mince. Dk. IV. 173. Vyrazí na ní rosička, jako makové zrníčka. Sš. P. 374., Er. P. 154. Pacholíci šindel ve střeše vyrazivše máj ten na střeše vystrkují. Sš. P. 772. Na hostinách, besedách a ve schůzích nevyrážejte se šaškováním, šibřinkami, kančinami a ožahavostmi. Sš. II. 126. (Hý.). — **co zač.** Každý knap má svú vlastní stranu držeti sobě a na každý týden má jemu súkeník za stravu vyrážeti (= odčítati) . . . Sl. let. V. 57. Potom udělal pánu mému fůru do Olomouce a jednu fůru do Teplice a za ty fůry vyrazil jsem já 9 gr. Svěd 1569. Nižádný koupě sirotčí grunt za zbroj nevyrážej (in Abschlag bringen). Zř. selské. Šd. Zub za dub vyrážeti dali. BR. II. 24. a. — **co nač.** Že mi to vyrazil na muoj dluh spravedlivý (abschreiben); Proto se žida právem nespustiem, neb na muoj dluh nevyrazil mi nic. NB. Tč. 291. A na mlýně předměstském což jsme jemu povinovati byli, sobě na tu lúku vyrazil. List z roku 1587. Tč. — **s kým (kam, odkud).** Se svými **na** picování vyrazil. Plác. Vyrazi Čstmír se zástupem. Rkk. 22. S ním (zástupem) **ze** stienóv lesních vyrazi Tfas. Rkk. — **kudy (kam).** Vztek *okem* vyráží. Ráj. Sebral také mnoho kořisti, ale nestačil v. **k** císaři **skrze** Moravu. Ddk. II. 81. Plamen na střeše otvory **do** výšky vyrážel. Ml. Vz Přeraziti. — **si co na kom,** kompendiren. J. tr. — **jak.** On s tím *hloupě* vyrazil; Přilož, aby teplo *hodně* vyrazilo. Us. Dch. Když ho do hradu pustiti nechtěli, dal *násilím* v. bránu. Pal. Děj. V. 2. 345. **S** válečným křikem vyrazivše vrhli se na vrata. Ddk. — **(se) jak kam, komu kam.** I vyrazi Slavoj v bok jim jako krupobitie. Rkk. 11. **Na** znamení jejich na ně v-li. Us. I vyrazi Záboj hořuciema očima v Ludiek. Rkk. Nepříteli v bok v. Rkk. Vyráží se **podlé** tvého soudu (daří se, jak si přeješ). Kom. — **se.** Vyráží se pot, nepřízeň, Us., neštovice. D. Ale snad se vyrazie někteří bránie ce odvázati té hřiešné oslice. Hus II. 130. Ale již jsem se daleko vyrazil. Vrat. — **se o čem jak proč.** O tom záměru Pavel záhadně a s pochybenstvím se vyráží ne **pro** pochybnosť, nýbrž **z** pokory. Sš. II. 176. (Hý.). — **se čím, s kým** = *baviti se.* Us.

Výrazní = *na výraz jsoucí, zbývající,* Ausschuss-, übrig, überschüssig. V. postel (postel ustlaná, na které nikdo nelíhá), das Gastbett. Us. Vz Výražný.

Výraznosť, i, f., der Ausdruckcharakter. Dch. V. mluvy, Mus. 1880. 272., budovy, slohu. SP. II. 28., 30.

Výrazný = *výrazu plný,* ausdrucksvoll, nachdrücklich. V. tvář, Us., líce. Čch. Mch. 94.

Výrazosloví, n., die Phraseologie. Šm.

Výraž, e, f. = *výražka, přední mouka*, das Ausschlagmehl. Vz Výražek. — **V.** *u sládka = co si pod rukou vyvaří*. Jg.

Vyražec, žce, m. = *želízko k vyrážení hřebíků*, das Stemmeisen. Jg. V. na špilky, das Stiftentreibeisen. Čsk.

Vyrážecí stroj, die Press-, Schlagmaschine. Techn.

Výražek, žku, m. = *výraz*, der Ausschlag. V. váhy = vyražení jazýčku nad rovnou váhu, der Ausschlag. V. Váha bez v-ku, s v-kem. Ros. — **V.** = *jazýček váhy*. V. — **V.** = *vyražená mouka, výražka, běl, výraž, vyražená či přední mouka*, das Auszugmehl, Ausschlagmehl. V. pekařský, Bäkerauszug. Chléb z v-ku. Us. Třeba chlebová (mouka), jen když potrvá, o výražek se nestarej. Us. Tč. — **V.** = *co vyrazilo* ku př. u stromu, u byliny, der Schuss. Aqu. — **V.** = *stéblo*, der Halm. V. — **V.** *v plátně*, když útek jde nad osnovu a neutkává se do prostřed, nýbrž svrchu. Opak: *Podhažek*. Hk. Vz Výražkovitý.

Vyražení, n. V. ze smyslu. Jel. — **V.**, *zábava, veselosť* (tato slova lepší), die Unterhaltung. S ženou není vždycky v. Us. Tč. Bruta přidal jim pro v. Us. Ono je to za v., dient zur Unterhaltung. U Dobruš. Vk. Divoké v. D. Jaké je to s ním v.! Us. Má v. jako žid s prašivinou. Č. — **V.** *neštovic*. Us. Vz Vyraziti.

Vyraženina, y, f. = *vyražení, něco vyraženého*: *osypky, spála, strupy* atd., Ausschlag, m. Zimnice k v-ně. V. v hubě, v krku. Ja. V-ny potírají potem s okna, aby zmizely. Mus.

Vyražený; *-žen, a, o*, aus-, herausgeschlagen atd., vz Vyraziti. V-ný rybí tuk. Šp. — **kde.** Nápisy a obrazy v mědi řemeslně v-né. Mus. 1880. 143. — **odkud: z** mysli (vytržený). V. Je jako z brku vyražený (= potřeštěný). Šd., Dbv. — **V.** *mouka = výraž, výražka*. Vz Výražek. Us. — *Cesta pro vyraženou*. D. Vz Vyraziti.

Vyrážený; *-en, a, o = častěji vyražený*. — **V.** plátno = podnožní dílo: ubrusy, servity. Hk.

Vyrážeti, vz Vyraziti.

Vyražovaný; *-án, a, o*. Modrý podstavec a v-ný a přestkvúcí len a hedvábie. V rozličných v-ných sukních. (Ex. 27. 24.). BO. Vz Vyražovaný.

Vyrážitel, e, m., der Sorgenbrecher. Šm.

Vyrážívý = *vyrážející*, ausschlagend. Síla v. jest tak hojná, že klády z kůry výrazy pouštějí. Um. les.

Výražka, y, f. = *vyražení, vynětí*, der Ausschuss. Zlob. — **V.** = *srážka*, der Abzug, Abschlag. Pr. měst. Vedlé uznání v-ky povýšiti. Vz Vyraziti. Sl. let. V. 57. Z strany v-ky z berně domovní, aby škod, které by od lidu válečného obyvatelům se staly, nahraditi mohli. Vz Gl. 373. — **V.** = *co se na stromě vyrazí*. Aqu. — **V.** = *výraž, výražek, mouka přední*, das Korn-, Ausschlagmehl. Vz Výražek. Hk., Jg., Tč., Bkř., Šd., Kšá., Tr. V. císařská, krupařská, pekařská, žitná. Kh. Třeba chlebová, jen když potrvá a na výražku nespoléhej. Č. M. 434. — **V.** = *dláto kladní, široké, na vyrážení zátek* (ve mlýně). Jg. — **V.** = *fintivá ženská*. Us. na Mor. Tr.

Výražkovitý. V. plátno (špatné plátno). Vz Výražek. Hk.

Výražkový = *z výražku*, von Auszugmehl. V. mouka, chléb, das Mundmehl-, Kornmehlbrod. Vz Vyražený. Jg., Šd., Vrů.

Vyrážlivosť, i, f. = *výražnosť*, die Ausdrücklichkeit, Deutlichkeit, Klarheit. L.

Vyrážlivý = *výražný*.

Výražní, ího, m., der Untermüller. Prm. IV. 271. — **V.** = *výražný*.

Výražník, u, m., das Rändeleisen. Šp.

Výražnosť, i, f. = *vyrážlivosť*.

Výražný, -žní = *dobře vyražený*, ausdrücklich, deutlich ausgedrückt o. abgedrückt, deutlich, klar, bestimmt. V. zvuk. Krok. — **V.** = *z výraže, výražkový*, von Korn-, Mundmehl. V. chléb, D., žemle. Ros. — **V.** = *na výraz, do zásoby jsoucí*, vorräthig, Uiberschuss-. V-žní sochor. Us. Výražní postel, náčiní, vz Výrazní. U Poličky a j. Zkr. — **V.** *cesta*, když se člověk z pravé cesty vyrazí. Marek. — *V-žní váha*, vz Výražek. — **V.** pluh s v-žní radlicí.

Vyražovaný; *-án, a, o*. V-né hedvábí. ZN. Napsané na stěně obrazy chaldejské, v-né barvami. Ez. 23. 14. BO. Vz Vyraževaný.

Vyražovati, vz Vyraziti.

Vyrčení, vyřčení, n. = *vyřknutí, výrok*, die Aussage, der Spruch, Ausdruck. Pěkné v.; při konečném v. V. Brání v. od svědků, Zeugenaussage. Tr. zák. — **V.** = *nález, rozkaz*, der richterliche Ausspruch, der Befehl. Radní v. D. — Br., Sych. Kteráž by strana takového našeho v. nedržela. List z r. 1449. A oni měšťané nadepsaní vedlé v. těch hadší dali nám 500 hř. 1447. V. páně Petrovo nedržel; To v. má se mezi nimi konati do sv. Jiří; Tu mi se nic nestalo podlé v. jich; Pakliby bylo čím hnuto do našich hadčích v., tehdy aby mi tu při propadl. Půh. I. 189., II. 72., 172., 285. Nebáli sú sě královského v. (regis). ZN. — **V.** = *zřeknutí se*, der Verzicht, die Verzichtleistung (od: vyříci se něčeho). Prodaje, odevzdávky i v., Aufgaben u. Verzichte. Zř. zem. opav. a rat. 1562. Vz Vyrčený.

Vyrčený, vyřčený; *-čen, a, o*, ausgesprochen, ausgedrückt. Vyrčen jest nález. Zříz. — Br., D. — **V.** list, der Verrichtbrief. Zř. zem. opav. a rat. 1562. Dali nám toho list svój v-ný, co bychmy měli učiniti. Půh. II. 502. Vz Vyrčení.

Vyrebrený = *ozdobený*. Na Slov. Ssk.

Vyrebriť = *ozdobiti*. Vz Vyrebrený. — **V.** = *vybiti*, abprügeln. Na Slov. Phld. II. 2. 51. (Šd.).

Výrec, rce, m., Weyretz, dvůr u Borotína. PL. Vz Blk. Ktsk. XVIII. 85.

Vyřéci, zastr., vz Vyříci.

Výřeč, i, f., die Aussprache, Aussage. Us. Vrů.

Výreček, čka, m., scops zorca (strix scops), die Zwergohreule. Rk.

Vyrečení, n. = *vyřčení*. Na Slov. Bern.

Vyřečiti, il, ení, wohlreden (nové). Jg.

Vyřečniti, il, ěn, ční; *vyřečňovati = řečně dostati*, durchs Reden erhalten. Ros. — **se s kým**, sich ausplauschen. Us. Tč.

Digitized by Google

Výřečnosť, i, f. = *výmluvnosť*, die Beredsamkeit, Aussprache. Má tvrdou v. (neobratný jazyk). D. Dobrou v. míti. Us. Má moravskou v. Pal. Děj. III. 1. 26. V. vytržení je — mlčení. Tč. exc.

Vyřečňovati, vz Vyřečniti.

Výřečný = *výmluvný*, beredt, beredsam. D. To dítě je výřečné, má výřečný jazyk (správně povídá). Us. Šd., Tč.

Vyřečtovati, vz Vyříci. Na Slov. Bern.

Vyředěti, ějí, ěl, ění = *řídkým se státi*, dünn werden.

Vyřediti, il, ěn, ění; *vyřeďovati* (zastr. vyřezovati) = *řídkým učiniti*, dünn machen. — **co**: vodu. Ms. alch.

Vyredykati = *vyrejdovati*. — **co odkud**: vůz ze dvora. Na mor. Valaš. Vz Redykati. — **se kam**. Stará se v-la na lopatu a tá šmrk! šuchla ju z ohniska do pece. Na Slov. Dbš. Sl. pov. I. 338.

Vyřehnouti, vz Vyříhati.

Vyřehotati, hotám a hoci = *řehotáním vy-, přivolati*, herauskrächzen, herausquaken. Ros. — **co** = *řehotáním oznámiti*, auskrächzen. Straka to vyřehoce. L. Žáby v-ly špatný čas. Us. Tč. Když žáby ve dne řehotajú, déšť vyřehotajú. Na Ostrav. Tč. — **si co**. Vyřehotala si žába smrť (dořehotala se jí). Jg. — **se**. Žáby se již v-ly (vykřičely, auskrächzen). Jg.

Vyřehtati; *vyřehtávati*, erwiehern. — **si**, wiehern. Ten kůň si vyřehtává. Ros. — **si co**, aus-, erwiehern. Vyřehtal si oves. Ros. — **se**. Ros. — **V.** = *řehtačkou vyhlásiti*, ausschnarren. Us.

Vyrejdovati, herauslenken. — **co odkud**: vůz z domu. Ros. Vz Rejdovati. — **si co** = *uhoniti, utržiti sobě něco*, sich zuziehen. Ros. — **se kdy**: **při** musice, sich austanzen. Us. Tč. — **se kde**. Děti se **na** náměstí **okolo** kašny dosť v-ly (vyběhaly). Us. Tč. Vz Vyredikati.

Vyrejsovati, vz Vyrýsovati.

Výřek, řku, m. = *vyřknutí, vyslovení*, die Aussprache. Zlob. A bez výřeku jednoho slova von do noci vystúpil ze stanu. Na Slov. Phld. III. 1. 40. — **V.** = *vyřídilka, huba*, das Mundwerk. Ona má taký v. Slez. Šd. — **V.** = *výřečnosť*, die Aussprache. U Opavy. Klš. — **V.** = *výraz*, der Ausdruck. Plk. — **V.** = *výpověď, vyrčení*, die Aussage, der Ausspruch. V. Cicerona. Aesop. — Kron., Bart., Ráj.

Vyřékati = *vyříkati*. Na Slov. Bern.

Vyřeknouti, vz Vyříci.

Výřel, e, m. = dyně kavon, lubenice, meloun vodní, cucumis citrullus, die Wassermelone. Vz Rstp. 618., Čl. 88., S. N.

Vyřemenařiti, il, en, ení, als Riemer erwerben.

Vyřemeniti, il, ěn, ění, mit Riemen überziehen. — **co**: chomout. Us. Tč.

Vyřemeslniti = *řemeslně učiniti*, künstlich herstellen; *řemeslem vydělati*, durchs Handwerk erlangen, gewinnen. Ros. — **co**.

Vyremsati = *vyhlodati*, ausnagen. — **co kam**. Myš v-la díru do chleba. Us. u Kr. Hradce. Kšť.

Vyremzati = *vybreptati*, ausplappern, ausplauschen. Koll.

Vyřepiti, il, en, ení; *vyřepovati* = *vymásti*, ausfitzen; **se**. Ros.

Vyreptati, reptám a repci = *reptáním způsobiti, vybroukati*, durchs Murren erlangen, sich zuziehen. — **si co**: šatlavu. Ros.

Vyřeřaviti, il, en, ení = *vyžářiti, vypáliti*, ausglühen. Us. Šp.

Výřev, u, m. = *místo, kde řeka málo kdy zamrzne*, ein fast nie zufrierender Ort im Flusse. Us.

Výřevisko, a, n. = *výřeviště*. V. drží se po celou zimu. Us. u Rychn.

Výřeviště, ě, n. = *místo, kde se pramen vyřinuje, vrchoviště*, die Quelle. Us. u Nov. Bydž. a j. Mý.

Vyřeviti, il, en, ení, Wärme gewähren. Vz Vyhřáti. Slov.

Výřevniště, ě, n. = *výřeviště*. U Kr. městce. Psčk.

Výřevnosť, i, f., *lépe: výhřevnosť*. Jg.

Výřevný, *lépe: výhřevný*.

Vyřevu se, vz Vyřvati.

Výřez, u, m. = *vyříznutí*, der Ausschnitt, Schnitt. V. zla. Msn. Or. 33. V. kamene. D. Dubové v-zy. Us. Dch. V. sleziny, splenotomia. Nz. lk.

Vyřezací, Ausschnitt-. V. (výřezná) pilka k vyřezávání dřevěných ozdůbek, die Laubsäge. Dch.

Vyřezák, u, m. = *nástroj v papírnách*, das Ausschlageisen. Techn. — **V.** na drn, der Rasenstecher. Čsk.

Vyřezanec, nce, m. = *kdo vyřezán ze života matky*, der Ausschnittling; 2) *kleštěnec*, der Verschnittene. Jg.

Vyřezání, n., das Ausschneiden.

Vyřezaný; *-án, a, o*, ausgeschnitten, geschnitzt. V. rámec, kanec, Us., kozel. V. cedule, vz Řezaný. Jakož před časy minulými smlouva se jest a zavřenie stalo mezi stranami obojími a cedule toho v-né jsú. Arch. V. 419. (Šd.). Vz Vyřezati, Vyřezávaný.

Vyřezati, řezám a řeži, 3. pl. v-jí a v-ží, v-ej a vyřež; *vyřezávati, vyříznouti*, znul a zl, ut, utí; *vyřezovati* = *říznutím dobyti, vyníti, vytíti*, heraus-, ausschneiden (nožem), aussägen (pilou); *vyklestiti*, verschneiden, kastriren; *vysekati*, aushauen (Erz); *vydlabati, vyryti, vytíti*, schneiden, schnitzeln, einschneiden, ausschnitzen; *moci vysvoboditi*, herausschneiden, losschneiden, loshauen. Jg. — **co, koho**: stromy (vyklestiti), V., koně, kance (vyklestiti, vyunuvati, vymiškovati), býka, člověka, hřebce, D., Šp., V., obraz, Us., rudu (vysekati), Pam. kut., Šm., roby. Ž. wit. 68. 32. — **co odkud (čím)**. Dítě **ze** života matky (nožem), V., Dač., I. 50.; jazyk z úst břitvou, Hol. 374.; roh z kopyt, D., něco ze dřeva. Ja. Vyřezal mu sádlo z libového (zbil ho). Us. V-zal mu libru masa z těla. Us. Často se (biskup Jošt) tím chlubil řiekaje: Jižť sem mezi Čechy sekeru uvrhl, kteráž se z nich ne brzo vyřeže. Let. 191. Budú-li naše umučenie jmieti ze dřeva vyřezáno. Pass. (Výb. II. 15.). Z pecek naušnice vyřezával. Kká. Td. 366. Že nám v-zují jazyky z našich úst a cpají do nich svoje. Koll. I. 106. — **se kam**. Ta hedbabná šňůročka vel'mi je tenučka, ona sa mi vrezala do mójho srdiečka. Sl. spv. II. 48. —

Digitized by Google

komu (čím jak) = *vybiti*. Us. V. metlou. Jel., Brt. V-li mu, co se do něho vešlo (co do něho vlezlo). Us. Vck., Dch. V-zati někomu **po řiti**. Tč. — **co komu**: jazyk, D., Sb., prsy. Pass. 36. Vz Kolo. V-ti komu pravdu, sagen. Slov. Ssk. — **co nač**. Ras. — **co kde**: **na** dřevě, D, na kamenu, Byl., **ve** dřevě. Us. V. něco na rámci, nádor v břiše. Us. — **se** = *moci se vybrati*, sich durchschneiden. Zuby se mu v-zují (mocí ven lezou). Us. Pramen se vyřízl (když před svým koncem způsobem klínu se ztenčuje. V horn.). Vys. Jen jak se to vyřízne (jak se to skončí)! V Kunv. Msk. A už sa vřezaly, už sa nevyřežú, pokad mé srdenko v poly nepřeřežú. Sš. P. 219. Užtě se to v-lo (už to povědĕl, už to přišlo na jevo). Vz Tajemství. Č.

Vyřezávací, Ausschneid-. V. stroj, pilka. Techn. II. 147. Vz Vyřezací.

Vyřezávač, *vyřezavač*, e, m., der Ausschneider. V. forem, der Formschneider.

Vyřezávačka, *vyřezavačka*, y, f., die Ausschneiderin. — **V.**, die Schweifsäge. Šm.

Vyřezávání, n., das Ausschneiden, Ausschnitzen. — **V.** = *miškování, kleštění*, castratio. Nz. lk.

Vyřezávaný; *-án, a, o*, ausgeschnitten. Hůl uměle v-ná. Us. Jedna těchto desk byla mistrně v-ná i obsahovala obrázky ze života svatých. Ddk. III. 182. V. cedule, *řezka*, na Slov. rezka = druh vrubů na smlouvách zachovávaný. Smlouva na prvopisu sepsaná na prázdném okraji tak se profízla nebo prostříhala buďto zoubkovitě anebo vlnitě, že druhý stejnopis do těchto vyřezů úplně vložiti se mohl svou stranou vyřezávanou a tak přiléhal, že oba spisy činily jeden celek. Sk. v Km. 1880. 621. (Šd.). Vz Cedule, Vyřezaný.

Vyřezávati, vz Vyřezati.

Vyřezbářiti, il, ení, aufhören ein Bildhauer zu sein. Bern. — **si co**, als Bildhauer sich erwerben.

Vyřezbovati, ausschnitzen. — **co**: obraz (vyřezati). Ros.

Výřezek, zka, m. = *ze života matky vyřezaný, vyřezanec*. — **V.** = *býk n. volek vyřezaný*, ein verschnittener Ochs, Schnittling. Reš., Sb. D. 14., Vrů. — **V.**, zku, m. = *kus vyříznutý*, der Ausschnitt. D. V. podlé něčeho. D. Vz Výřez.

Vyřezničiti, il, en, ení, als Fleischer erwerben. — **si co**. Us. Šd.

Vyřezník, a, m. = *vyřezávač*.

Vyřezovati, vz Vyřezati.

Výří, Uhu-. V. oči, peří. Us.

Vyřícení, n., das Hervorbrechen. Šm.

Vyříci (zastr. *vyřéci*, v obecné mluvě: *vyříct*, zastr. vyřku), vyrci, řekl a řkl, řečen, řečení a řčen, ení, rčen a rčení, *vyřeknouti*, vyřeknu a vyřknu, vyřekni a vyřkni, vyřekna a vyřkna (ouc), knul, ut, utí; *vyříkati, vyřikovati* = *vysloviti, vymluviti, propověděti*, sagen, aussprechen; *vypověděti, nález, soud vynésti*, Ausspruch thun, erkennen. — **abs**. Nález méně 10 osob nemůže vyřčen a délán býti. Faukn. — **co**: literu (vysloviti). Us. Ledva to vyřkl, bylo po něm. Sych. Vyříci ortel, ubrmanskou smlouvu. V. Neumím toho česky vyříci (ausdrücken). Exc. Vyřekl ta hrozná slova. Us. Jg. Vyříkal otčenáš, celou knihu, celý růženec. Us. Šd. V. písmeno *r*. Us. Nechtěl mi plniti, což sú ubrmanové vyřkli. Půh. II. 264., 288. — **v čem**. Ať se v té při vyřkne. Ros. — **co proti komu**: zlé. Br. — **co jak, na koho**. Purkmistr sám ortel na zločince **z** uvážení společného vyříci má. Pr. měst. Kol. 5. Rozsudek z domnění **na** nikoho nevyřikej. Pr. V. trest na někoho. J. tr. Vyřknul to *zhola*. Us. Dch. **Na** tom přestávám, cožkoli **k** mému dobrému vyřkli. Tč. exc. Čemu se naučil, **z** paměti vyříkává. Tč. **Podlé** toho mají vyřknúti, ktoby **k** tomu lepší právo měl. Půh. II. 60. A ti jistí hadčí **s** naší dobrů volí **a vedlé** našie obapolné prosby vyřkli jsú mocně mezi námi a nás konečně smluvili. List z r. 1447. Tč. Něco stručně, jadrně, úsečně, krátce v. Us. — **co komu**. Tak jsem jí tam hodné vyříkal (vyhuboval). U Rychn. Neb jsú nám naši hadší tak vyřkli; Tu mi králova rada vyřkla, aby mi vše sstúpil. Půh. I. 374., II. 614. — **co nad čím**. Tuť biskup vyřkl nad povstalci a nad celou dioecesí anathema; Klatbu vyřkli nad vévodou bavorským. Ddk. III. 97., 139. (Tč.). Nade kteroužto (smrtí) zvláštní kletba boží vyrčena byla. Sš. II. 35. (Hý.). — **co mezi kým**, aussprechen, entscheiden, Urtheil fällen. NB. Tč. 259. Měli na tom dosti míti, cožby mezi mnú a mezi nimi p. Albrecht vyřekl; Cožby oni mezi námi vyřkli, aby to učinil; Což oni mezi nimi vyřknou, toho mají poslušni býti; Slíbil mezi námi vyříci a konec učiniti a toho jest neučinil; Vyřkli-li jsú co ti ubrmanové mezi nimi, to sobě držte. Půh. I. 238., 330., II. 72., 429., 485. (II. 348., 516., 626). I jsme mezi stranami svrchu psanými vyřkli a mocí tohoto listu vyřiekamy. 1449. Mus. 1880. 404. A což za spravedlivé bude, ráčí mezi námi vyřéci. Arch. IV. 279. — **kdy**. **Při** poslední cíble vyřkl kněz amen. Ddk. IV. 320. — **o čem**. O budoucnosti nic nevyříká. Sš. I. 17. (Hk.). — **se čeho** = *odříci se*, auf etwas Verzicht leisten. Vz Vyrčení. Č. A byla ti jedna překrasna děvečka, co se vyříkala svého mladenečka. Sš. P. 789., 790. — **že**. Ten vyřekl, že podlé těch výpisuov z desk nemá k tomu práva. Půh. II. 331.

Vyřicovati, vz Vyřítiti.

Výříček, čka, m. = *lesní sova*, ephialtes scops, die Zwergohreule. Pdy.

Vyřičeti se, el, ení, sich auswiehern. Kůň se vyřičel.

Výřida, y, f. (vyslovuje se: *výřiďa*) = *vyřízení, pořízení*, eine Verrichtung. Mám ve městě v-du. Slez. Šd.

Vyřídati se = *odejíti*. Na Slov. Koll.

Vyřídění, n. = *vyřízení*. Na Slov.

Vyříděný; *-ěn, a, o* = *vyřízený*. Na Slov. Bern.

Vyřídil, a, **vyřídílek**, lka, m. = *kdo něco vyřizuje*, der Besorger, Ausrichter. Šd.

Vyřídilka, y, f. = *huba výmluvná* (s příhanou), *odříkačka, repetilka, brebentilka*, gutes Mundwerk o. Mundstück, loses Maul. Spoléhá na svou v-ku. Dch. Kýho šlaka,

už jsi v-ku zase našla? Sk. Ona nezůstane se svou v-kou pozadu (umí odseknouti). Vk. Má dobrou v-ku (řehtačku). Vz Váda. Jg., Č. M. 602. — **V.** = *žena takovou hubu mající*, ein Weib mit gutem Mundwerk. Plk., Tč.

Vyříditel, *vyřiditel*, e, m., der Ausrichter. Jehož Pavel jako v-le zpráv svých užíval. Sš. Sk. 232. Cf. násl.

Vyřiditi = *vyřediti, řídkým učiniti*, dünn machen.

Vyříditi, řiď, řídě (ic), dil, zen, ení; *vyřizovati, vyřizovávati* = *vyhotoviti náležitě, vypraviti, dodělati, vykonati, k místu a konci vésti*, ver-, ausrichten, ins Werk setzen, vollkommen verfertigen, vollbringen, vollziehen, vollstrecken; *oznámiti*, ausrichten, sagen, entbieten, Bericht erstatten. Jg. — **abs.** Ta věc vyřízena jest. V. — **co**: něčí poručení, práci, V., něčí rozkaz. D. Což poručeno, vyříditi. V. V. zprávu, žádosť, žalobu (erledigen). J. tr. Tys všude byl, ale nic nevyřídil. Us. Mtl. Objednávky přesně v., běžné věci v., zakázku v.; Vyřiď to dobře, aby nebyl z toho křik; Až to budu míti v-zeno. Dch. Tam byla nejlepší příležitosť v. věc založení nového biskupství moravského. Ddk. II. 210. Krištof Popel z Lobkovic revise takové vyřizoval. Dač. II. 6. Soudné kusy v. Mus. 1880. 173. — **co komu**: poselství. V. V-dil mu to. Us. Vyřiď mu mé pozdravení, *lépe*: pozdravuj ho ode mne. Mtc. XIII. 189. Abychom v-li opatu, že... Pal. Děj. V. 1. 66. — **co komu od koho**: pozdravení někomu od někoho v. Us. V-zuje kníže ti od krále pozvání k novému roku do Řezna. Ddk. II. 415. — **že.** V-dil nám, že jste zdrávi. Sych. — **co při čem.** Kterak by své kmotrovství při dítkách vyřizovati měli. Štelc. — **co kde.** V. něco na sněmě. Dch., Ddk. V. 169. Že v těch svobodných činech lidských prozřetelnosť boží úradky své v-dila; Všecky věci ty netoliko vážně a matorně, nýbrž ve veřejné schůzi slavně a velebně vyřízeny byly. Sš. J. 200., Sk. 177. U císařského dvora poselství v. Ml. Věci v říši své v-div odcestoval. — **kdy.** Císař v měsíci květnu v Augšburku v-val říšské záležitosti. Ddk. III. 251. — **co komu kam.** Nanince do okna zkázání v. Sš. P. 325. — **proč.** Pro práce nemohl toho v. V. Co na Kristův rozkaz v-dil. Sš. Sk. 110. — **jak.** Takoví půhonové tím způsobem vyřízeni býti mají. Zř. F. I. Q. XXIV. Krátce, správně, bez odkladu něco v. Dch. Něčí *pomocí* v. Us. V. vše na chlup. Us. V. něco nepříznivě. Us. Po dobrém se více vyřídí. D. — **co, se čím**: spor narovnáním. Ml. Tímto se zpráva v-zuje. J. tr. Tím se věc vyřizuje. Us. Šp. — **co proti komu**, *lépe*: provésti. Os.

Vyřidnouti, dnul a dl, utí, dünn werden. Us. Šlichta vyřidla. Us. Tč.

Výřidný = kdo dobře vyřizuje, der gut ausrichtende. Poslali jsme Julku, ona je taká v-dná. Slez. Šd.

Vyřigati = *vyřihati*.

Vyřihač, e, m., der Rülpser. Bern.

Vyříhání, n., das Ausrülpsen. Bern.

Vyřihaný; *-án, a, o*, ausgerülpst. Bern.

Vyřihati, *vyřihnouti* (zastr. *vyřehnouti*), hnul a hl, ut, utí; *vyřihovati* (zastr. *vyřehovati*) = *říháním vyhazovati, vychrkati*, herausrülpsen, von sich speien, ausbrechen; *vyprskati*, herausspritzen, hervorbringen. — **co**: vodu, Reš., jídlo. Vyřihlo srdce mé slovo dobré. Ž. wit. — **co odkud kam.** Súšéci jich plni vyřihujicí z toho v onen. Ž. wit. 143. 13. (Č.). Cf. Říhati. — **co komu** = *vytýkati*, vorwerfen. U Opav. Klš.

Výřihek, hku, m., der Auswurf. Bern.

Vyříkati, vz Vyříci.

Vyřímati, vz Vyřinouti.

Vyřinkati, *vyřindati* **někomu** = *vyhubovati*, ausschelten, aushunzen. Us. V-li mu. Vz Váda. Č.

Vyřinouti, ul, ut, utí; *vyřinati, vyřinovati* = *vypuditi, vytlačiti*, ausstossen, sprudeln machen; *vypuknouti, vyvaliti se, vytéci*, ausbrechen; **se** = *vyskočiti, vyprýštiti se, vytlačiti se*, ausbrechen, hinausfahren, herausfahren, vorschiessen. — **co.** Řeka miesto ryb vyřinula mnostvie žab (eructavit). BO. — **co, se odkud.** Krev mu valem z prsou v-la. Čch. L. k. 81. Manna z hrobu v-nuje; Také list druhý Korinthanům psaný z téhož pramene v-nul se. Z filosofie té (epikurejské) netečnosť náboženská všude se v-novala. Sš. J. 309., II. 150., Sk. 204. Z houští jezdec v-ne. Koll. I. 395. Studnice ze sebe vody s tenkými pěnkami vyřinují. Troj. Voda z pramene se v-nuje. D. — **se.** Pramen se v-nuje. D. Moře se v-nulo. BO. Zuby se vyřinajú, brechen durch. Na Ostrav. Tč. — **co, se kam (kudy).** Voda šparou všecky na zem v-nula. Na Ostrav. Tč. V-nuli se na nás jako rozškádlené vosy. Sych. Ze Šváb do Čech se v-nul. Puch. — **co, se jak.** Ó vyřiň valnou zátokou již slova milovděká; To je ta má radosť nad předobrým Bohem, co mně vyřinuje ve zpěvu tom mnohém; Aniž později nějak vyřinulo (Slovo) výronem nějakým z prabytě. Sš. Bs. 45., 5. J. 13.

Vyřisk, a, m., Wirsitz, mě. v Poznaňsku. Vz S. N.

Vyřiskati = *vyhubovati*, aushunzen, ausschelten. — **komu.** Puch.

Výřit, u, m., der Auslauf, v tělocv. Vz KP. I. 529.

Výřitec, tce, m., proctotrupes, hmyz. Krok. II. 263.

Výřitek, tku, m. = *výhozek*, der Auswurf, das Weggeworfene. L.

Výřiti, il, ení, *výřivati* = *jako výr hleděti, oči vybouliti*, die Augen glozen, aufsperren. — **na koho.** Us. — **V.** = *výrem bubnovati*, wirbeln.

Vyřititel, e, m., der Herauswerfer, Herausstürmer. L.

Vyřítiti, il, cen, ení; *vyřicovati* (zastr. *vyřiťovati*) = *vyhoditi, vytisknouti, vykydnouti*, heraus-, hinaus-, aus-, wegwerfen; *vybořiti*, einreissen; **se** = *vypadnouti, vyskočiti, vyvaliti se*, ausbrechen, herausfahren, ausfallen, herausströmen. Jg. — **co odkud.** Vyřítil to ze sebe. Ros. — **se odkud kam.** V. se z města na nepřítele. Zlob. V. se ze spaní. Us., Šm. Voda se vyřicuje ze skály (D.) do studánky. Us. V-li se na nás jak rozškádlené vosy. Sych. Aby se na nás v-ly

(příhody). V. V. se pod horu. Mand. — **jak.** Lehkým skokem z tenat se vyřítil. Msn. Or. 123. — **se odkud jak.** Řezníci novoměští z jatek svých se sekyrami na ně se v-li. Pal. Děj. IV. 1. 166. — **se kam kdy jak.** Ve čtvrtém století před Kristem plukové jejich (Galatů) pod správou Brenna či krále svého do Pannonie a Illyrika se v-li. Sš. II. 3.

Výřitkovitý. *V-tí*, čeleď hmyzu žilnokřídlého, proctotrupia. Krok. II. 260.

Výřitný, auswerfbar, herauswerflich, Auswurfs-. L.

Výřitý; *-it, a, o,* ausgewühlt. Bern.

Výřivati, vz Výřiti.

Výřivý, Wirbel-. V. tluk palic na buben, der Wirbelschlag.

Výřizek, zku, m., der Ausschnitt. Šm.

Vyřízení, n., *vyřizování* = *konání, vykonání*, das Ausrichten, die Ausrichtung, Vollbringung, Vollendung, Vollstreckung, Vollziehung, Ausführung. Dělání a v. něčeho; něco k v. poručiti, přivésti (vyříditi); po vyřízení této věci. V. Pře rozsudek jak se vyhlásí, co nejrychleji v. ať se stane. Kom. Při vyřizování věcí obecných. Solf. Něco k v. dodati. J. tr. Do v. té které pře. Exc. Konečné v.; v. věci očekávati; na v. něčeho čekati. Šp. Odsouzený na nižším právě odvolá-li se k vyššímu právu, nemá za toho držán býti, za jakéhož by ho nižší právo položilo, do v. appellací. Kol. 36. V. svého dojíti, k v. dojíti. V. pro nestání, Kontumazerledigung. Nz. Po v. svých věcí do Budína šel. Vrat. Také jemu se má odeslati podlé toho úředníka v. Pàh. II. 58. V. žádosti. Us. — **V.** = *oznámení*, die Ausrichtung. Us.

Vyřízený; *-zen, a, o,* ausgerichtet. V. věc. To jsem měl za v-nou. Omyl. V. otázka, zmatky. Dch. Tu máš za v-nou (za zprávu). Brt. S. 88. Jíti někam na v-nou; Byl někde s v-nou (se zprávou). Us. Šml., Němc.

Vyřízlivosť, i, f., die Geschicklichkeit im Ausrichten. Jg. — **V.** = *něco k vyřízení, pošta*, die Post (etwas auszurichten). Ros.

Vyřízlivý = *kdo dobře vyřizuje*, geschickt im Ausrichten. V. posel. Us.

Vyříznouti, vz Vyřezati.

Vyříznutí, n., das Herausschneiden. V. dítěte ze ženy, Čs. lk. I. 206., poštěváčku, II. 122., vaječníku, I. 32., jazyka, V. 89., šankru, X. 363., čivu, neurectomia. Nz. lk.

Vyříznutý; *-ut, a, o,* ausgeschnitten. V. list, spitzig ausgerandet. Slb.

Vyřizování, vz Vyřízení.

Vyřizovati, vz Vyříditi.

Výřka, y, f. = *výrok*. Rk.

Vyřknouti, vz Vyříci.

Vyřknutí, n., der Ausspruch, die Aussage. Rozumný v. každého jistotu zpytuje. Kom. — Hrdlo propadl vyřknutím sudího. Sych. V. mezi nimi učinil. Hau. výb. V. práva. Anth. Jir. I. 3. vyd. 1.

Vyřknutý; *-ut, a, o,* ausgesagt, ausgesprochen. V. sčítání napsati. Šim. 14. — **nad kým.** Obecnou vzpouru duchovenstva potáhl za sebou nález nad Jaromírem vyřknutý. Ddk. II. 240.

Vyřnouti, *vyřínati* = *vyříznouti*, herausschneiden, kastriren. Ve Slez. a na Mor. Klš., Tč. — **V.** = *vybiti*, durchprügeln. Ib. Klš., Tč.

Výrob, u, **výrobek,** bku, m. = *vyrobení*, das Ausarbeiten, die Ausarbeitung, Verfertigung; *co se vyrobilo, tovar*, das Produkt, Erzeugniss, Fabrikat. V. lesní. Hutní výrobkové z Joachymovských dolů. Mus. Duševní v., *lépe:* plod. Brs. 262. Umělý či umělecký v-ek, Kunstprodukt. Nz. Mlýnské v-bky, Mahlprodukte, medové v-bky u perníkáře, mléčné v-ky; umělé v-ky z vlasů, künstliche Haararbeiten; v-ky z pryskyřice, Harz-. Dch. Hlavní v-bek, Haupterzeugniss, Hauptfabrikat; první, hotový, čistěný v-ek, cukrový (Zuckerprodukt), zadní (Nachprodukt), nádherný (přepychu, Luxusfabrikat), kožišnický (Pelzgerberei-), vydělaný, domácí, cizozemský, vedlejší, proměněný (Umänderungs-), obměnný (Umsetzungs-), koželužský (Gerber-), živnostnický (Gewerbe-), jadrný, odpadkový (odpadky, Abfallprodukte), přední (Vorprodukt), průmyslový, Industrie-; v. shuštění (schlazení, Condensationsprodukt), v. rychlého vydělání, die Produkte der Schnellgerberei; v. průmyslu, Industrieerzeugniss. Šp. V. polní. Lpř. Děj. I. 32. V-ky hned na místě prodati. Ddk. IV. 182. — **V.** = *výdělek*, der erworbene Verdienst. Na Slov. a na Ostrav. Tč. Hříšný výrobek nikomu neprospěje. Bern. Lež odiďme do druhého mesta na v-ky. Mt. S. I. 58.

Výroba, y, f. = *produkce*, die Produktion, Erzeugung, Fabrikation, Gewinnung. V. přírodnin v Čechách, vz S. N. II. 315. a v S. N. článek: Výroba. V. umělecká, Kunstproduktion. Nz. V. cukrovin zavařených, umělých květin, Kunstblumenerzeugung, plynu; přílišná v., Hyperproduktion, Uiberproduktion. Dch. V. civilní, Civil-, hodin, Uhren-, syrobu, Syrup-, cukru (cukrovarnictví, Zucker-), cukranu (Sacharat-), malá, Klein-, veliká (velkovýroba, Grossfab.), usní, Leder-, nadbytečná (nadvýroba, Uiber-, Hyperproduktion), bubnů, Pauken-, klihu, Leim-, safiánu, Saffian-, mýdla, Seifen-, podešvic, Sohlenleder-, melisu, Melis-, cukru řepového, Rübenzucker-, kůry, Rinden-, roční, Jahres-, holének, Schäfte-, řemenů, Riemen-, pergamenu, Pergament-; odvětví v-by, der Produktionszweig, hodnota v-by, der Produktionswerth, poměry v-by, Produktionsverhältnisse; zbytky v-by (po výrobě, Fabrikationsrückstände); daň z výroby, -steuer. Šp. V. kandysu, Kandis-, šťávy řepové, Rübensaft-, konic, Rossleder-; úředník při v-bě, Betriebsbeamte, m., dělník při v-bě, Betriebsarbeiter, m., ředitel v-by (technický), der Betriebsdirektor. Šp. Rozsáhlá v. něčeho. Kmk. V. hospodářská. V. živočišná. NA. IV. 93.

Výróbaniny, jm. polí u Týna na Mor. Pk.

Výrobce, e, m. = *hotovitel, vyrábitel*, der Erzeuger, Producent, Fabrikant. Nz. V. plynu (plynař), surovin, Rohproducent. Šp. Nepřízeň státníků a v-ců tamějšího veřejného mínění. Hdk. (Osv. 1880. 4.).

Vyrobčík, a, m., osob. jm. Slez. Šd.
Výrobek, bku, m., vz Výrob.
Vyrobení, n., die Erzeugung. Vz Vyrobiti.
Vyrobený; *-en, a, o*, erzeugt. Vz Vyrobiti.
Vyrobisko, a, n., v horn. *vyrubané pole*, stařiny. Hř.
Výrobiště, ě, n. = *místo zhotovení něčeho*, die Erzeugungsstätte, der Erzeugungsort. Šp.
Vyrobitel, e, m. = *výrobce*.
Vyrobitelna, y, f., die Erzeugungsstätte. Úp. trest. zák. 147.
Vyrobitelný = *výrobný*.
Vyrobiti, il, en, ení; *vyráběti*, ějí, ěj, ěl, ěn, ění; *vyrobívati* = *vydělati, dělati, hotoviti*, verfertigen, ver-, ausarbeiten, gerben, produziren, erzeugen, fabriciren (von Kunsterzeugnissen). Nz. — **abs**. Kdo robí, vyrobí (vydělá). Slez. Šd. Ten dnes vyrábí, der macht Spektakel! U Místka. Šd. Vz Vyrobjati. — **co**: pole, cukr, role, kože; peníze (vyziskati, verdienen). Bern. — **co z čeho**: z nějaké látky. Techn. — **co jak**: vlastníma rukama. Us. Tč. — **co komu kde**. Vyrobte mu troška kožku na chrbte (hřbetě) = vybijte mu. Lipa I. 124. — *Pozn.* V. (od *robiti* = *dělati*, erzeugen) může vztahovati se jen ke *hmotným věcem řemeslně nebo průmyslně udělaným*, **nikoli** *ku plodům zemským*. Výrobek, das Industrie-, Gewerbeprodukt; plod, plodina, das Naturprodukt. Vz Brs. 2. vyd. 262., Výrobek.
Vrobjati = *vyráběti*, Dummheiten treiben, Spektakel machen. Děti, když jsou samy, strašně vyrobjajů. Na Ostrav. Tč. Vz Vyrobiti.
Výrobna, y, f., das Erzeugungslokale, die Werkstätte. Dch.
Výrobné, ého, n. = *výrobní náklady*, Betriebskosten. Šp.
Výrobní, -ný, Erzeugungs-, Fabriks-, Betriebs-, Fabrikations-, Produktiv-, Erwerb-. V. místo, spolek, Us., summa, cena. Nz., Šp. V. doba, die Kampagne zum B. in der Zuckerfabrikation, Dch., potřeby, Fabrikationserfordernisse, trouba, Betriebsröhre, f., náklad, Produktionskosten, spolčování, die Produktivassotiation, společenstvo, die Produktivgenossenschaft, Erwerb-, síla, die Produktivkraft. Šp. V. spolek (jednota), der Erwerbverein. Ženský v. spolek český, böhm. Frauenerwerbverein (založený r. 1871.). Mus. 1880. 276.
Výrobník, a, m. = *výrobce*. Šp.
Výrobnosť, i, f., die Produktionsfähigkeit, -kraft, produktive Kraft. Šp., Dch.
Výrobný, vz Výrobní.
Výrobotka, y, f. V. důlní, der Grubenbau. Hř., Bc.
Vyrobotovati, erwerben, erarbeiten. — **co**. Každý vesel byl z toho, což jest v-val. BO. — **si co kde**: u koho. Ros.
Výrobověda, y, f., die Erwerbskunde. V. živočišná. NA. IV. 96., 93.
Výročina, y, f. = *odpověď bohů skrze výročnici, oraculum*, der Orakelspruch, das Orakel. Č. Pan. jez. 100.
Vyročiti, il, en, ení = *výrok učiniti*, einen Orakelspruch thun, aussprechen, einen Ausspruch thun. L.
Výročitý = *výroční*, Jahres-, alljährig. Na Slov. a Mor. Jg. Děvy zpívají nápěvem v tým a jakoby posvátným takto holekajíce. Sš. P. 171.
Výročky, ův, pl., m. = *knížka výroční písně obsahující, kancionálek*, ein Jahrbuch Gesänge für das ganze Jahr enthaltend.
Výročně, alljährig. Komora knížecí při vyloučení dioecese olomúcké z obvodu církve pražské zavázala se odváděti v. biskupům pražským 200 hř. stř. Ddk. II. 227.
Výroční = *co rok se vracející*, Jahr-, jährlich. V. slavnosť (řím. a řec. Vz Vlšk. 374.), Kom., D., svátkové stálí a nestálí, V., trh, Reš., částka, účet, památka. Šp. Vz Roční. V. důchod, lhůta, cena (Jahreswerth, -preis), summa daně, služné, počet, den, plat, trh, J. tr., zpráva, pořádnosť. Šp., Mus. 1880. 383. V. svátek, poplatek, teplota, pobožnosť. Ddk. III. 320., IV. 167., 327., V. 303. K slavnosti v. do Jerusalema šel. BR. II. 14. b.
Výročnice, e, f. = *místo výroků, odpovědnice*, das Orakel. L. — **V.** = *výroční památka*, anniversarium. Llk. Dnes je v. jeho smrti. Šd.
Výročný = *od výroku*, Orakel-, Schicksal-. V. heslo. Č. Pan. jez. 79.
Výrod, u, m. = *plod*. Dch.
Výrodek, dku, m. = *odrodek*, ein Abgeartetes. Nz. — **V.**, dka, m. = *odrodilec*, der Ausgeartete, Abgeartete, Ungerathene. Měst. bož. Chléb není bez otruby a rod bez výrodka. Č. M. 403. Ač nechtějí-li v-kové býti. Sš.
Vyrodění, n. = *odrodění*, das Ab-, Ent-, Ausarten. Nz.
Vyroděný; *-ěn, a, o* = *kdo se vyrodil*, geboren. Ona už je v-ná. Us. Šd. Vz Vyrozený.
Vyrodilosť, i, f. = *jakosť vyrodilého, odrodilosť, zvrhlosť, převrhlosť*, die Ausartung. Šm. I. 215. Vz Výrodství.
Vyrodilý = *odrodilý*, ausgeartet, abgeartet, ungerathen. Vz Výrodný. D. — **V.** = *který přestal roditi*, unfruchtbar geworden. L.
Vyroditi, il, zen, ení (zastr. *vyrázeti*); *vyrozovati*; *vyrodívati* = *poroditi*, erzeugen, gebähren. Mus. II. a. 4. — **co**. Mysl lidská bludy vyrodila. Sš. I. 29. Hned zas naděj sladkých snův vyrodí. Kyt. 1876. 16. — **se** = *odroditi se, zvrci se*, ausarten, abrathen, nicht gerathen. Vyrodil se (není jako ostatní z toho rodu). Kb. — **se v co**. Citroník limoun v mnoho odrůd se vyrodil. Rost. — **se** = *pocházeti*, enasci. Reš. — **V.** = *plodnosti pozbyti, přestati roditi*, unfruchtbar werden. Ona se už vyrodila. Us. Šd. — **se kde**. Jenom v původci hříchu a v arcivrahu ďáblu se v. mohlo. Sš. J. 213. — **se k čemu**. Tak příroda vyrodí se k lepšímu stavu. Sš. I. 91.
Výrodný = *převrhlý*, ab-, ausgeartet. Vz Vyrodilý. L.
Výrodství, n. = *převrhelství*, die Ent-, Ausartung. Vz Vyrodilosť. Sš. J. 21.

Vyrochati, vz Vyhrochati (toto lepší. Jg.).

Vyróchati komu = *vybiti*. Na Zlínsku. Brt. Na mor. Val. Vck.

Vyrojenec, nce, m. = *který se vyrojil*. Šm.

Vyrojení, n., das Ausschwärmen. Dch.

Vyrojený; *-en, a, o*, ausgeschwärmt.

Vyrojiti se, il, ení = *přestati se rojiti, odrojiti se*, ver-, ausschwärmen; *rojem vyletěti*, heraus-, ausschwärmen, im Schwarme herausfliegen (von den Bienen); *houfně vyjeti, vyjíti*, herausschwärmen, häufig hervorbrechen. — **se odkud.** Včely **z** úle se vyrojily. Us. Hektor z brány se vyrojil. Troj. Hoši ze školy se v-li. Us. Tč. — **kam**. Vojska **na** pole se vyrojichu. Troj. Včely na strom se v-ly. Us. Tč. Nepřátelé v-li se **do** země. V-jí se **z** lodí na zemi a i hned **k** boji tekou. Troj. V. **se proti** komu. Troj. — **se kudy.** Vyrojí se **po** zemi a **v** povětří (duchové). Ráj.

Vyrojtiti = *vystrojiti*. Slov. Ssk.

Výrok, u, m. = *vyrčení, vypovědění i to, co se vyřeklo*, das Aussprechen, der Ausspruch, das Ausgesprochene. V. vrchnosti nějaké, *dekret, soud vydaný, nález, úsudek, výpověď, nařízení, rozsudek*, der Ausspruch, Urtheilsspruch, Richterspruch, das Dekret, die Sentenz, Satzung, Festsetzung. V. = co za právo nalezeno bylo na soudě. Mus. V. rozsudího, der Schiedsspruch. J. tr. V. učiniti, od sebe dáti, einen Ausspruch abgeben. J. tr. V. rozhodčí, Schiedsspruch. Sp. Porotní v., der Wahrspruch, das Verdikt; V-ky se rozcházejí, sind divergirend; V. klatebný, Bannspruch; Na něčí v. důraz klásti. Dch. Ovšem nelze takového výroku listinami stvrditi; V. tento může se však vztahovati jenom na Soběslava. Ddk. II 92., III. 312. Obapolně na konšelech klobúckých k v-ku přestali a oni jsú vyřkli, že . . . NB. Tč. 150. V. práva. Anth. Jir. I. 3. vyd. 1. Napřed všeobecným v-kem na ně doryvá; V. vývodkový; Avšak není odporu mezi oběma v-ky; Želání ta nejsou pouzí obřadní v-vé; Narážejí na v. Jeremijovi daný; Od věty té všeobecné přechází apoštol k podrobnějším a určitějším v-kům: Tím způsobem sobě prostýlá přístup k tomu osobitému v-ku; A pro tu příčinu v. ten individualně se nese; V. ten z nejvniternější útroby vyšlý památen jest a zasluhuje, aby . . . Jiní všelijak tu příkrosť v-ku toho zmírňují; Aby se nezdál příliš popouštěti v-kem tím od pravosti nauky, obmezuje a otěsňuje jej; K zápornému v-ku předchozímu přidává v. kladný; Nic neumaluje a neodnímá od v-ku svého; Což se zdá příčiti tomu výroku, jejž Pán zde klade; Ale že výrokové ti se nepotýkají, patrno z toho, co na onom místě se dokládá; Pro veleobšírný obsah svůj nebyl v. ten Ježíše hned v celé prostrannosti své rodičům Páně zračit; V. stupňovaný; (Šlo tu) o sepsání lidu, proto poslušen byl Josef v-ku toho. Sš. I. 39., 66., 91., II. 7., 13., 14., 28., 29., 69., 171., 178., J. 86., 88, 89., L. 46., 30., 33. (Hý.). Z výroku k něčemu právo míti. Ctib. V. jednomyslný. J. tr. V. v *logice* = proslovený soud. Dk. J. 19. Vz *Soud, Nález*. — *Výroky* = *propovědi důvtipné a plné obsahu*. Jg. — **V.** *božský, odpověď prorocká*, der Orakelspruch. L. — **V.** *v mluvnici*. *Výrok*, praedicatum, das Prädikat, Zueignungswort, das Ausgesagte, *slove ve skladbě mluvnické ta část věty, jíž o podmětu (subjektu) vypovídáme aneb že jest, aneb co jest, aneb čím jest, aneb či jest, aneb jaký jest, anebo co činí nebo trpí*. S. N. Výrok vynáší se buď slovesem (*v. slovesný*) aneb jménem (podstatným, přídavným, přechodníkem, číslovkou, zájmenem, infinitivem: *výrok jmenný*). — *Pozn.* V mluvnicích užívá se buď slova *výrok*, buď slova *přísudek a jedno za druhé se klade. Dle jiných liší se výrok od přísudku. Je-li výrokem* **jméno**, *jest jméno* **přísudkem** *a činí teprv se* **sponou** (vz Spona) **výrok**. Bratr jest nemocen: Bratr — podmět, nemocen — přísudek, jest — spona, *jest nemocen* — výrok. *Pakli jest výrokem* **sloveso,** *jest kmen slovesa* (význam) **přísudkem,** *určité sloveso pak (v němž jest také spona) jest* **výrokem**. My voláme: my — podmět, vola — přísudek, voláme — výrok. Ve větě Cyrus appellatus est rex má Mkl. S. 344. za přísudek rex a praví: abweichend vom Logiker, der darunter alles mit Ausnahme von Cyrus begreift Brt. S. 2. praví: *Spona a jméno výrokové jsou jedním a jednotným členem věty, výrokem*. Vz **Přísudek. — Vynáší se tedy výrok**: I. **slovesem**. Voda hučí. Pes skučí. Dítě pláče. Děti běhají. Bůh jest. — *Pozn.* Někdy se sloveso vynechává. Mně dnes, tobě zítra (se přihodí). — II. **Jménem se sponou**: 1. *Jménem podstatným*. Bůh jest duch. — *Pozn*. Spona *jest* se vypouštívá. Věrný přítel jisté útočiště. Vz *Spona* (býti). — 2. *Jménem přídavným*. Sen sladký jest. — *Pozn*. 1. Ve výroku užíváme obyčejně jmen přídavných *neurčitého* zakončení. Vz Listy filolog. III. 214., *Přídavný*. — *Poznam*. 2. *Někdy pro důraz přidávají se jména: muž, člověk, tvor, věc* atd. Otec tvůj jest muž válečný. Br. Opilá žena jest věc ohavná. Št. Tys člověk přísný. Br. — *Místo spony* **býti** *s jménem přídavným v přísudku kladou se často příslovce se slovesy: mám se, chovám se, činím sobě, vedu sobě, provozuji sobě* atd. Zmužilí buďte = zmužile sobě čiňte. Jest tichý = vede sobě tiše. — 3. *Přechodníkem určitým n. neurčitým*. Bůh jest shovívající. Duch sv. od otce a od syna jest pocházeje. Št. — 4. *Zájmenem*. Tys vždy týž. To péro jest mé. — 5. *Číslovkou*. Jsme tři. Ty budeš třetí. — 6. *Infinitivem*. Učeným býti jest znáti věcí rozdíly. Kom. — **Jména přísudková kladou se**: a) **v nominativ**, α) když o podmětu vypovídáme, co jest, do jakého druhu patří n. jaký jest; kde *býti* znamená *pouhé býti*, pouhou jestotu a přikládá se něco k podmětu, co *trvale* aneb i *nerozdílně* k jeho bytí a podstatě náleží; *kde se výrokem vyměřuje pojem podmětu t j. kdykoliv se podmět vyměřuje, definuje*. Bůh láska jest. Život jest krátký. Bůh jest otec všech lidí. Tělo jest stánek duše. Já jsem jeho otec. On jest statečný voják. Alžběta, královna

Digitized by Google

anglická, byla v mysli pravá mužatka. Skb. Člověk jest tvor boží. Kom. — *β) Je-li podmětem infinitiv, stává přísudek obyčejně v nominativu.* Bohatnouti není hřích, když se to děje bez úškození jiného. Kom. — *γ) Adjektiva neurčitého východu stávají též v nominativu.* Nejsem toho hoden. Kdy budete hotovi? — *δ) V krátkých větách, jichž podmětem jest ukazovací zájmeno rodu středního.* To jest lež. To jest hanba. To není pravda. — *ε) V příslovích.* Mladosť radosť. Mladí ležáci staří žebráci. — b) **V instrumentale,** *α) když o podmětu vypovídáme, čím jest, jakého povolání, řemesla, třídy vůbec;* kde *býti* jest toliko co *státi se, dokázati se, prokázati se, zastávati místo, službu* atd., *kdykoliv tedy výrokem opisuje se nějaká vlastnosť podmětu, nenáležející k pojmu podmětu n. k jeho podstatě.* Tulákem a běhounem budeš ve světě. Br. Já jsem jeho otcem = jsem mu místo otce. Já mu budu otcem; budu otcem chudých; budu vojákem, knězem; člověk jest obrazem božím. — *β) Zájmeno třetí osoby, vztahující se jakožto přísudek k předcházejícímu substantivu, stává vždy v instrumentale.* Kdybych se stal králem, byl bych *jím* jen proto rád, že bych . . . . — *γ) Po slovesech: zůstati, státi se.* Zůstaň mým ochrancem. — *δ) Po slovesech: viděti se, domnívati se, domýšleti se, dělati se, stavěti se* atd. buď s infinitivem *býti* aneb i bez něho. Domnívá se sám býti básníkem. Co se mi lepším vidí, volím. Tytoť já znám býti božími služebníky. V. Chudým se staví. Bohatým se dělá. — *ε) Po slovesech pojmenovati se, nazývati se, slouti.* Jmenují ho udatným. — c) *Když o podmětu vypovídáme,* **či jest,** *klade se přísudek, je-li* **adjektivum,** *do* **nominativu,** *pakli jest* **substantivum,** *do* **genitivu.** Ta zahrada jest matčina = mé matky. — *Pozn. Místo genitivu přivlastňovacího kladou se adjektiva přivlastňovací toliko při určitých jménech osobních sing., jsou-li bez přídavkův.* Vz **-ův** (-ova, -ovo), **-in** (-ina, -ino). — d) *Když o podmětě vypovídáme, jaké vlastnosti, jaké míry, povahy jest, vyslovuje se přísudek substantivem a klade se do* **genitivu jakosti.** On jest pěkné postavy. Žák ten dobrých mravů jest. On jest své hlavy (= svéhlavý). Studeného jest žaludku. — *Pozn. Tento genitiv často rozvádíme,* kladouce jméno podstatné do instrumentalu a přídavné jméno pádem, číslem i rodem k podmětu vztahujíce. Dobrý jest Bůh těm, jížto jsou upřímní srdcem (= upřímného srdce). Št. — III. *Slovesem* **býti** *s příslovci n. s předložkami s jich pády zvlášť tam, kde je přísudek substantivum odtažité znamenajíc stav, v němž podmět jest.* Jsme tiše. Jest po hotově. Na tobě jest ta věc. Bůh jest bez proměny. Jest mu do smíchu. On jest bez bázně. — **Zk.** *O shodě výroku s podmětem vz* **Shoda.** *Strany výroku vz:* **Spona, Věta, Přísudek,** Zk. Skl. 14. a násl., Ht. Sr. ml. 4., Vm. o větě 5., 9., Bž. o větě, Programm olom. gymnasia 1873.-74. (Pk.), Brt. S. 3. vyd. 1. a násl.

Výroka, y, m. = *kdo výrok činí,* der Aussager, Souffleur. Div. z och. 97.

Vyrokovati = *rokuje vyjednati,* durch Berathung ausmachen, festsetzen. Ros. — **co.** Ve valné hromadě dlouho rokovali, ale nic nevyrokovali. Us. Tč.

Výrokový. V. návod = dogmatický. Marek. V. hymna. Šš. L. 36. — **V.** = *k výroku věty se vztahující,* Prädikats-. Nz. V. věta, poměr věty, otázka. Nz. O v-vých dodavcích vz Vm. 23. V. věty vztažné, jimiž se opisuje substantivní výrok věty hlavní, v jazyce našem po řídku se vyskytují. Bůh jest zajisté ten, kterýž srdce lidská v rukou svých má. Žal. 26. Já jsem ten, jenž zhlazuji zlosti tvé a na hříchy tvé nevzpomenu. Hus I. 6.

Vyrolničiti, il, en, ení, erbauern. — **co.** Komu se hnůj příčí, nic nevyrolničí. Na Ostrav. Tč.

Vyrombana, y, f., hospoda u Třanovic a u Tětína na Slov. Tč.

Výron, u, m. = *výplyn, vyronění,* die Emanation, der Ausguss, Erguss. Nz. Podmínka či hypothese v-nu, die Emanationshypothese. Nz. Čistý v. jasnosti všemohoucího Boha. Proch. Děj. bibl. I. 270. Výron srdce, ducha. Mus. 1880. 277. V. citu vlasteneckého, die Emanation eines patriotischen Gefühles. Dch. Almužna je v-nem a výtokem lásky křesťanské; Dobří skutkové jsou takměř v-nové a výplynové z božího pokladu; O níž (moudrosti boží) se dí, že jest čirý výtok či v. Hospodinův; Ustavičný z otce v syna plynoucí v. všeliké vědoucnosti a všemocnosti; Výron a výplyn moci apoštolské; V. bezuzdné fantasie školské. Šš. I. 144., II. 96., J. 12., 87., Sk. 69., 194. (Hý.). Prasvětla jsou sličné výrony; Jest to v. ducha národa. Šš. Snt. 129. Světů nočních lesklý v. Hlk. Newtonova theorie v-nu či emanační. ZČ. III. 1.

Výroň, ě, m. = *kůň starý, který vyronil zuby,* ein Pferd, das die Kernung verloren hat. L.

Vyronilý, ergossen. — **odkud.** Moc a síla boží z Boha v-lá. Šš. Sk. 97. (Hý.). — **kde v co.** Jest to jako poslední žalm církve starozákonné, **na** samých mezech nového zákona ve chvalopíseň v-lé. Šš. L. 27.

Vyroniti, il, ěn, ění; *vyroňovati* = *vyřítiti, vyvrci, dáti upadnouti, pustiti,* fallen lassen, aus-, herauswerfen. — **co:** slzu. Us. Kůň vyronil zuby. L. — **co, se odkud.** Vyronil duši z chrabrého těla. Krok. V. se z koleje (pol.). L. Slasť v-la ty prorocké proudy z úst jeho; Bouře ta jen některé bojácné řeči z úst Petrovi v. mohla. Šš. L. 41., 201. — **komu.** Udeřil ho v oko, že mu hned v-lo (= vyteklo). Na Ostrav. Tč. — **co nad čím.** On v-nil slzy nad svým otcem. Us. Tč. Kto nad krivdou biedných slzu v-ní, tomu moja pieseň slávu zazvoní. Kuzmany. — **se jak.** Až krev má se klidným tokem vyroní. Msn. Or. 52.

Vyrositi, il, en, ení, austhauen (o drobném dešti). Až se mhla v-si, vyjasní se. Us. Tč.

Vyrosť = *vyrůsti.* Na Slov. Bern.

Výrost, u, m. = *zrůst,* der Aufwuchs, Auswuchs. Někoho až do výrostu krmiti, živiti. Har., Zlob. Nebohé sirotky, už se

Digitized by Google

nebudou mít dobře až do výrostu. Us. Šd. Ryby n. rybník na výrost, der Streckteich. Us. Plod ryb na v. výmětky aneb kapry třicími na hrdlo se nasadí. V. — **V.** = *vyrostlina*, der Auswuchs. Šp. Vymýtíme výrosty a mlází. Hdk. Lum. V. 259.

Výrosta, y, m., os. jm. Šd.

Vyrostající, auswachsend. V. ušty kalichové a p. Rst. 519.

Vyrostati, vz Vyrůsti.

Výrostek, stku, m. = *co vyrostlo*, der An-, Auswuchs. Kom. Vz Kk. 23. V. u zemčat. Us. V., der Ausläufer, výstřelek dlouhý niťovitý nad samou zemí vyniklý a po ní se plazící. Rst. 66., 519. V. kostní. Vz S. N. Z jádra vycházejí švihlé v-ky. Us. Tč. — **V.**, apophysis, der Knochenfortsatz. Nz. — **V.** = *stromek*, der Schössling. D. — **V**, stka, m. = *mládenec povyrostlý*, *výstřelek*, ein junger Mensch, der Aufschössling. Ros., Troj. Kázeň výrostku svědčí. Sš. II. 42.

Vyrostený; *-en*, *a*, *o* = *vyrostlý*, aufgewachsen. Mor. — **kde**, Růžičko červená, na vysokém keři v-ná. Čes. mor. ps. 134.

Vyrostiti, il, štěn, ění (zastr. *vyráštěti*), *vyrošťovati* = *činiti*, *aby něco vyrostlo*, aufwachsen machen o. lassen. — **co**. Athena olivu v-la. Us. Vlšk. — **co odkud**: **z** hor bylinu. Br. — **co čím**: ránu máslem v. a sceliti. Sal. — **co komu (kdy)**: koni jádro. Db. **Ve** dvou nedělích koni roh v-stiš. Rkp. Kd.

Výrostkovitý, ausläuferartig. V. lodyha (na způsob výrostku na zemi se kladoucí a kořenatějící, jak to mnohé mechy dělají). Rst. 519.

Výrostkový. V. kůže, die Schmalhaut, das Schmalleder. Techn.

Vyrostlina, y, f. = *něco vyrostlého*, das Gewächs, der Auswuchs. V. olova. Háj. V. na těle (boule, vole, *naběhlina*, *nádor*, die Geschwulst, tumor), Byl., masitá, sarcoma, das Fleischgewächs, Ja., na hubě, cheilophyma, das Lippengewächs, na oku, hypersarcosis oculi, das Augengewächs; v. materníku, excrescentia uteri, der Mutterauswuchs, kloubní, osteophyma articulare, Gelenkauswuchs atd. Ja. V. na předkožce. Čs. lk. VIII. 132. Ryba měla v-ny svrchu. Dač. I. 316.

Vyrostlosť, i, f., die Aufgewachsenheit.

Vyrostlý, erwachsen, aufgewachsen, grossgewachsen. V. pacholek, strom. Ros. V-stlí slovou mládenci. Kom. V. len se pleje. Sych. Vyrostlé panny se těžce uchrání. Slez. Tč. Drevo v hore když v-ste, ťažko ohybovať, tak též ťažko vyrostlé děťky vyučovať. Na Slov. Tč. — **V.** = *čemu kdo odrostl*, entwachsen. Vešla-li do světnice bosa v krátké v-lé kytlici. Sš. — **z čeho**: ze země, Háj.; z dětinství, z metly v. (odrostlý). V. Výstřelek z pařezu v-lý. BR. II. 11. b. Údy mnohé, hlavu jednu mějte, v-lou však z těla vašeho. Koll. I. 104. — **V.** — *nedobře rostlý*, *stočený*, verwachsen, schief gewachsen. D.

Vyrostnúti = *vyrůsti*. Na Slov. Bern.

Vyrustnutí, n., der Aufwuchs. Na Slov. Bern.

Vyrostnutý; *-ut*, *a*, *o* = *vyrostlý*. Na Slov. Bern.

Výrostný, vz Pobledný. V. muž. Sá.

Vyrostu, vz Vyrůsti.

Vyrošťovati, vz Vyrostiti.

Vyrotiti, im, il, cen, ení = *vytrhnouti*, *vypleniti*, *vyhubiti*, ausraufen, ausjäten, ausrotten, ausreissen. V.

Vyroubání, n. = *roubení*. Pokudž v. bylo, s pilností měl zapěchovati, aby voda nemohla podbíjeti. Břez. 163.

Vyroubati, vz Vyroubiti.

Vyroubení, n., die Zimmerung, vz Vyroubiti. V. chodníků a štol, šachet. Vz KP. III. 78., 75., NA. IV. 135. V. krokevní. NA. IV. 135., 138.

Vyroubený; *-en*, *a*, *o*, vz Vyroubiti. V. šachta ležatá. Vz KP. III. 77. V. šachta výlezná, výhonná a vodní. Vz KP. III. 76.

Vyroubiti, rub, roubil, en, ení; *vyroubati*, *vyrubati*, *vyrubnouti*, bl, ut, utí; *vyrubovati* = *vyseknouti*, aushauen; *roubaje učiniti*, zimmern, hauend verfertigen, aushauen, verzimmern; *roubení vypáčiti*, *vyníti*, das Zimmerwerk ausreissen. Jg. Vz Vyrubati. — **abs**. Cožkoli do řeky visí, buď vrby neb jakéžkoli dříví neb proutí, to aby vyroubáno a vyvrženo bylo. Arch. IV. 209. — **co**: dvéře (vysekati), Háj., důl, štolu, šachtu, náhon, stronhu (dřívím opažiti, aby se nesvalila, auszimmern). Vys., Hř. — **co z čeho**: chlév ze dřeva. — **jak**. Něco z kořen v. Žák. sv. Ben. — **co čím kde**: v lese dříví sekerou v. Žalm. Co péro napsalo, nevyrubeš sekerou. Rus. Šd.

Vyrouti, vyruji, ul, ut, utí, *vytrhati*, *vyrvati*, ausreissen, ausraufen. — **co (komu)**. V. někomu vlasy. Lib. ant. Svině vyrvala (= vyrula) zem. Us. na Plaště. Prk. Př. 14.

Vyroutiti, il, cen, ení = *vyřítiti*, herausreissen. Us.

Výrov, a, m., něm. Weirow, ves u Klatov, něm. Weyrow, samota u Přelouče; něm. Weyrowa, ves u Horšova týna. PL. Cf. Tk. I. 402., III. 71., S. N., Blk. Kfsk. 330., 366., 589., Arch. II. 450.

Výrovati nač = *jako výr hleděti*, *zevlovati*, gaffen, glotzen. Rk. Co zas v-ješ? Us. A ty, Janku, nevejruj, jen si dudky naštemuj. Kol. ván. 42.

Výrovka, výrovna, y, f. = *bouda ptáčníka*, *u které výr uvázán bývá*, die Krähenhütte. Us.

Výrovna, y, f., vz Výrovka.

Vyrovnací, Abfindungs-. V. list (sjednávací). J. tr. V. srážka (na vyrovnání), Decort, Decurt. Šp.

Vyrovnač, e, m. = *vyrovnatel*, das Stosseisen. V. mosazný. Šp.

Vyrovnačka, y, f., der Ausrichtspaten (für Pulversäcke). Čsk.

Vyrovnalosť, i, f., ebene Beschaffenheit. Jg.

Vyrovnalý = *rovným učiněný*, geebnet, ausgeglichen. V.

Vyrovnaná, vz Vyrovnaný.

Vyrovnání, n., das Ebnen, der Ausgleich, die Kompensation, Ausgleichung, Saldirung. V-ní dluhu dluhem, die Kompensation; pro v., pro saldo, per saldo. J. tr. V. zůstatku, der Saldoausgleich. Nz. V. váhy, die Gewichtsausgleichung, úhrnkové (úhrnkem), die

Pauschalausgleichung; v. odměn, der Prämienausgleich; v. pojistného; v. úroků, der Zinsenausgleich; v. účtů, die Saldirung; v. pokladničné, die Kassaabgleichung; v. valuty, die Valutausgleichung; v. hodnoty, die Valutaherstellung. Šp. Dokonané v-nání, perfekter Ausgleich; v. pohledávky, Ebnung des Guthabens. Dch. Leč v. to nerovno jest a násilno a tudy přívrženců málo má. Sš. Sk. 64. K naléhání císaře učinili v. mezi knížetem a jeho bratrancem Spytihněvem; Místo přátelského v. roztržka ještě více zvětšena; O tomto v. pozemků vystavil biskup Jindřich 1184. zvláštní listinu. Ddk. III. 206., 222., IV. 143. (Tč.).

Vyrovnaný; *-án, a, o*, geebnet, ausgeglichen. V. chlupy, Har., rouno, ausgeglichen; ovce (plnozubá, v 6. roce, když má osm zubův, ein Sechsschaufler, zusetziges Schaf, Šp.), Us., místo, geebnet. V. Placení na vyrovnanou, die Saldozahlung. J. tr. V. kůže, ausgestossene Felle. Šp. V. teplota. ZČ. III. 41. — **z čeho.** Pyramida z dělových kulí v-ná. Šim. 169.

Vyrovnatel, e, m., der Ausgleicher, Kompensator. Us., Lipa 391.

Vyrovnatelka, y, f., die Ausgleicherin, Kompensatorin. Us.

Vyrovnatelný, ausgleichbar.

Vyrovnati, *vyrovnávati = rovným učiniti*, ebnen, eben o. gerad machen, ausglätten, ausgleichen, kompensiren, berichtigen, bezahlen, begleichen, wettmachen, ins Reine setzen, paralysiren, billansiren, gleich machen; schlichten, beilegen, ausschlichten. — **abs.** Kůň má vyrovnáno (má okolo šesti let i. e. když strana vnitřní zadního zubu výšky druhých stran dosáhla, ausgleichen). Jg. Jelen vyrovná (když má dokonalé parohy, verecken). Us. Již to vyrovnáno. V. Účet jest již vyrovnán. Us. Jsme vyrovnáni. Us. — **co**: zem, síň, dláždění, Ros., místo, V., počet, Berg., cestu, hranici dříví, Us., spor. Ml. V. kůže, ausstossen. Šp. Motyka a lopata vše v-á (smrť). Us. Bda. — **co, se čím**: něco hoblíkem, V., skutky slovem. Vaň. Trojím soudem, s trojím právem se v., den Rechtsstreit durch alle drei Instanzen gewinnen. Č. Jemu se vtipem (rozumem) sotva kdo vyrovná. Us. Šd. Samojediný více jak dostatečně vyrovnával se počtem vojskům saským; Vyrovnávajíce se druhdy knížatům naším mocí a vážností dáni jsou posléze v klatbu. Ddk. II. 272., 406. Dluh dluhem v., gegenseitige Forderungen compendiren. J. tr., Nz. V. něčí spor a hádku bojem. Lpř. J. — **kde čím.** Deska závažím na druhé straně vahadla zúplna byla vyrovnána. ZČ. I. 249. — **koho komu** = *rovna učiniti*, gleich machen. Ráj. — **se komu.** Tomu se nikdo nevyrovná. Us. Dch. Kdo se mu v-ná? Us. Šd. Můj rod se tobě v-ná. Er. P. 483. Chudobna, chudobna z chalupečky malej, nevyrovnám se já selskej dceři žádnej; Možu sa vašemu synovi vyrovnať; Má kordolo jako biná, žádná se hi nevyrovná. Sš. P. 388., 542., 715. — **se komu nač.** Na práca, na krásu, to sa mu vyrovnám, na statek, bohatství, to mně není možná. Sš. P. 542. — **se komu v čem, čím:** v bohatství, D., bohactvím, gleichen. Us. Tomu muži učeností nikdo v městě se nevyrovná. Ml. Lehkomyslník se chce v všem s druhým v. Us. Tč. Jsme-li vám rovni ve všem ostatním, chceme se vám i v tom vyrovnati. Shakesp. Tč. — **se komu na čem**, šp. m.: *čím, v čem.* — **co mezi kým**: spor. Us. — **se s kým oč** = *ujednati se, pojednati se, sjednati se, smluviti se*, sich mit Jemanden abfinden, ausgleichen. J. tr. Sivé oči, sivé, coby sa zčernaly, coby sa, šohajku, s tvýma v-ly. Sš. P. 212. — **co kdy**: spornou věc při stání. J. tr. — **co, se jak**: dříví v sáh, Šp., **do** sáhu. Co **do** velikosti se mu v-ná; Spor *mírem* v. Us. Dch. Oba knížata v-li se tady zprostředkováním vážených lidí; Přívrženci hodlají s Otakarem **do** opravdy se v. Ddk. IV. 57., VI. 105.

Vyrovnátko, a, n., das Ausreibebrettchen. Rk.

Vyrovnávací, *vyrovnavací*, Ausgleichs-, Kompensations-, Vergleichs-. V. kotouč, řízení, kyvadlo, pošinovadlo, kladivo (Ausschlichthammer). Šp. V. zobrazení povrchu zemského; V. proudění vzdušné. Stč. Zmp. 455., 591. V-cí přístroj, Druckregulator, klapky (u vodovodu), Drosselklappe, f., das Drosselventil. Zpr. arch. IX. 125., X. 8., Hrm. 32. Buchar široký v. Techn. V. jednání, sněm. Us.

Vyrovnávač, *vyrovnavač*, e, m. = *rovnatel*, der Regulator. — **V.**, das Stosseisen (der Rothgärber). Šp. — **V.**, *druh nebozezu.* N. A. III. 126. — **V.** *u hodináře*, die Abgleichstange. Dch. — **V.** = *vyrovnávací kladivo*, der Ausschlichthammer. Šp.

Vyrovnávadlo, *vyrovnavadlo*, a, n. = *vyrovnávací stroj*, die Ausstossmaschine. Šp.

Vyrovnávatel, *vyrovnavatel*, e, m., der Regulator. Vz Vyrovnávač. V. tlaku u mimovodu, der Beipassregulator. Šp.

Vyrovnávka, y, f., die Gleiche? V-ky nad nálepem modraly se z dálí. Sk.

Vyrovniti, il, en, ení, *vyrovnovati*, eben machen, ebnen. — **se kde.** Cesta se **na** rovině v-ní. Na Ostrav. Tč.

Výrovský, Uhu-. V-ské a kulíší urozenstvo. Č. Oh. pís. 63.

Výrový = *k výru, k dyměji se vztahující*, Leistenbeule-, Pauken-. V. bylina, dymějová bylina, bubonium, das Sternkraut. D.

Vyrozbiti, *vyrozbíjati*, nach und nach vollends zerschlagen. Na Ostrav. Tč.

Vyrozdírati = *pomalu rozedrati*, nach und nach zerreissen. Na Ostrav. Tč.

Vyrozdlabati, *vyrozdlabávati*, nach und nach vollends mit den Fingern auseinander thun. — **co**: makovice, lusky. Mor. Tč.

Vyrozdmychati, *vyrozdmychovati*, nach und nach vollends auffachen. — **co čím:** metly zmítáním, aby se jimi na sv. Jana házelo. Na Ostrav. Tč.

Vyrozdrápati, *vyrozdrapovati*, nach und nach vollends aufreissen, aufkratzen. — **co.** Kury (slepice) vyrozdrápaly všecky řádky. Na Ostrav. Tč.

Vyrozdýmati, *povyrozdýmati*, nach und nach vollends auseinander blasen. — **co kde**: všecky ohně **na** poli v. Us. Tč.

Digitized by Google

Vyrozebrati, nach und nach vollends auseinandernehmen. — **co odkud.** Děti všecky slivky z koše v-ly. Us. Tč.
Vyrozestavěti, ěl, ěn, ění, völlig auseinander stellen. — **co kde:** svůj tovar **na** krámku. Us. Tč.
Vyrozevříti, *vyrozvírati*, nach und nach vollends öffnen. — **co.** Vyrozevřel všecky dvéře. Us. Tč.
Vyrozhlásiti, il, en, ení, *vyrozhlašovati*, überall nach und nach verkünden. — **co kde.** Ženské všecky klevety **po** dědině vyrozhlašovaly. Us. Tč.
Vyrozhřebovati, nach und nach vollends auseinander scharren. — **co.** Kury (slepice) všecky řádky vyrozhřebovaly. Mor. Tč.
Vyrozchoditi se, nach und nach gänzlich auseinander gehen. — **se kdy kam. Po** obědě **se** všecka chasa **po** sousedech vyrozchodila. Na Ostrav. Tč.
Vyrozkvésti, *vyrozkvítati*, nach und nach vollends aufblühen. — **kdy kde.** I **v** zimě mi **v** mojí jizbě všecka kvítka vyrozkvítala. Na Ostrav. Tč.
Vyrozkládati, nach und nach alles erzählen. — **co komu.** Neborák slepý vyrozkládal mu všetko, ako sa s ním stalo. Dbš. Sl. pov. I. 265.
Vyrozkrájeti, el, en, ení, *vyrozkrajovati*, tranchiren; aufhören zu tranchiren.
Vyrozmetati, *vyrozmésti*, vollends auseinander kehren. — **co kde.** Vítr všecek sníh **na** cestě v-al. Us. Tč.
Vyrozovati, vz Vyroditi.
Vyrozpínati, nach und nach vollends ausspannen, ausstecken. — **co na koho:** sítí na ptáky. Us. Tč. — **kde:** sítí **po** vodě. Us. Tč.
Vyrozpočítati, gehörig berechnen. — **si co jak.** Jak si to člověk dobře vyrozpočítá, neprodělá. Us. Tč.
Vyrozpověděti, ěl, ěn, ění, *vyrozpovídati*, gehörig erklären. — **co komu.** Až on nám to všecko v-ví. Na Ostrav. Tč.
Vyrozprávěti, ěl, ěn, ění = *vypověděti*, nach und nach vollends erzählen. Ros. — **co.** Tu princeska musela v. všetko. Dbš. Sl. pov. I. 7. Teraz celý príbeh v-val tak, jako som ho opisal. Lipa 196. — **co komu.** Tu mu v-val cíl dlouhé cesty. Er. Sl. čít. 53. Domou idúci v-la Uliana svojmu otcovi, čo a ako sa jim všetko vodilo. Dbš. Sl. pov. I. 36. — **o čem.** On nám v-val o celém světě. Na Ostrav. Tč. — **kdy. V** noci tajemstva duše svojej v-val. Lipa 332. — **jak. Do** slova mu všecko v-věl. U Rychn. — **se** = *vymluviti se*, sich satt reden. Us. Vck.
Vyrozpustiti, il, štěn, ění, *vyrozpouštěti*, nach einander auseinander lassen. — **co jak.** Všecky ptáky jednoho **po** druhém vyrozpúšćal. Na Ostrav. Tč.
Vyrozseti, seji, el, et, etí; *vyrozsíti*, il, it, ití; *vyrozsívati* = *vysíti*. — **co:** obilí. Us.
Vyrozsypati, *vyrozsypovati*, nach einander ausschütten. — **co kde komu.** Slepicím **na** dvoře zrní v. Us. Tč.
Vyroztahati, *vyroztahovati*, nach einander alles ausziehen. — **co kde.** Všecka oka na ptáky **v** lese v-val. Us. Tč.
Vyroztřasovati, nach einander zerstreuen. — **co kde.** Všude **po** hospodách tuto novinu v-val. Na Ostrav. Tč.
Vyroztratiti, *vyroztracovati*, nach einander verlieren. — **co kde: po** cestě obilí v-til. Us. Tč.
Výrozub, a, m. = *kaprolosos*, der Karpfenlachs, Lachskarpfen. L.
Vyrozumělosť, vyrozumnosť, i, f. = *srozumělosť*, die Deutlichkeit. L.
Vyrozumělý = *srozumělý*, deutlich. L.
Vyrozumění, n., das Verständniss, das Verstehen, Begreifen, die Einsicht, Erkenntniss; die Wahrnehmung, Vermerkung, Entnehmung. Což ti sloužiti bude k v. knih. Ros. K v. těžký, nesnadný. V. Dáti někomu na v., na v-nou (na srozuměnou, dáti návěští). Ros. Aby v. ono (naukám Páně) úplno a všelikého nedostatku prosto bylo. Sš. II. 208. Pro snazší věcem v. 1532. Mus. 1880. 498.
Vyrozumený, entwickelten Verstandes. Je to děvče také nevyrozumené, hlúpé. Slez. Šd.
Vyrozuměti, ěl, ěn, ění; *vyrozumívati* = *rozumem vystihnouti*, *dobře srozuměti*, *cele pochopiti*, verstehen, begreifen, ein-, ersehen, durchschauen; *porozuměti*, *seznati*, *skoumati*, wahrnehmen, ab-, entnehmen, merken. Jg. — **čemu.** Ros., Br., Sych. V. přirození nemocného. V. Když jsem tomu v-měl, že utekl (= srozuměl). V. Psaní přečetl jsem a jemu jsem v-měl, co v sobě zavírá. Bart. 235. 9. Krumlovští sousedé dobře tomu vyrozumívali, že... Mus. 1880. 247. Abyste tomu lépe v. a podlé toho známosti jisté o zdejších věcech nabyti moci ráčili. Žer. 16. Psaní vašemu sme dobře v-měli; Abychom tomu rozumějíce právo mohli nalézti. NB. Tč. 41., 135. (154.). Že pohané vyrozumějí naukám jeho; Že výrokům starozákonným nedobře v-mívají; Ani obrazu ani výkladu jeho nevyrozuměli; Kdo slovům těm dokonale v-měl; Nehned Petr vidění tomu v-měl. Sš. I. 142., II. 50., J. 168., Sk. 103., 124. (Hý.). Tomuto listu dobře bude moci král v. i jiní, kdož jej budou čísti. Arch. II. 157. Chytrosti jejich v-měl. BR. II. 276. — **(komu) odkud (o čem).** V. něčemu z něčeho, Rd., J. tr., z listův. Nz., Er. Z listu vyrozumívám, že... Sych. Z řeči něčí něčemu v. Us. Totéž platí i v příčině druhé, jakož z výrazu... v. lze. Šim. 120. Tomu můžeme v. z té nápadné okolnosti, že...; Z té listiny v-mívá se, že...; Pohříchu ze slov papežských nelze v., jakého druhu bylo to kacířství. Ddk. III. 202., V. 321., V. 326. (Tč.). Jakž jsem z psaní v. mohl. Žer. L. III. 32. Jestliže z odpovědi v-mí, že... Žer. Mám naději, že jest vás psaní mé onehdejšího dne vám učiněné již došlo, a že jste z něho o mém do tohoto města přijezdu v-měli. Žer. 351. V-měl ze psaní království Milosti, že... Pal. Děj. V. 2. 245. Čemuž z mnohých věcí stalých můžeš v. Abr. — **co pod čím.** Pod menom šimejského Kupana má se vyrozumievat župan. Lipa 6. — **co kdy. Při** tom, jaká jest starodávní prostá řeč česká, se vyrozumí. Dač. I. 31. — **čím.** Slovem svrchu položeným má se

v-mívati náš archidiaconus; Slovem curia čili curtio vyrozumíval se úplný k hospodářství zařízený statek. Ddk. IV. 275., 162. — **koho o čem.** O tom se pan N. s tím podotknutím v-mívá nadřečený zápis přiložiti, špatně m.: Panu N. se to oznamuje (dává věděti, dává na vědomí, vzkazuje se, oznamuje se, dává se na srozuměnou) s doložením (s připomenutím, nebo: oznamujeme mu připomínajíce), aby svrchu řečený zápis přiložil. Bs. O čemž se obě strany vyrozumívají, *lépe*: Což obojí straně věděti dáváme. Kmp. Cf. Brs. 2. vyd. 263. — **jak.** A toho každého mají (páni) na přátely podávati vyslyšíce při anebo po půhonu vyrozumějíce, že se cti dotýče. Zr. F. I. A. XVIII. Každého potřebě porůzno vyrozumějíc. 1532. Mus. 1880. 498.

Vyrozumitelnosť, i, f., die Begreiflichkeit, Verständlichkeit.

Vyrozumitelný, begreiflich, verständlich. Ros.

Vyrozumívání, n., das Verstehen, Verständniss. Tím výrokem jako nějakým klíčem se nám otvírá v. starému i novému zákonu. Sš. II. 43.

Vyrozumívati, vz Vyrozuměti.

Vyrozumkovati, erdeuteln. Dch.

Vyrozumovaný, *-án, a, o*, ausgeklügelt Šm.

Vyrozumovati = *rozumováním nalézti*, erdenken. Us. Tč.

Vyrozvážeti, el, en, ení, na Ostrav. *vyrozvožati*, vollends verführen. — **co kudy:** tovar po celém kraji. Us. Tč.

Vyrozvírati, vz Vyrozevříti.

Vyrputiti (se), il, ění = *zlosti pozbyti*, austoben. Ros.

Výrub, u, m., der Aushau, die Auslichtung. Škd. exc.

Výruba, y, f., v horn. = *úplná poruba*, der Verhieb, Verhau. Hř.

Vyrubák, u, m. = *vyrubce* (ořech), vz Výlupek.

Vyrubání, n. = *vysekání*, die Aushauung, Auslichtung. Vz Vyrubati.

Vyrubanina, y, f. = *kluče*.

Vyrubaný; *-án, a, o = vysekaný, posekaný*, ausgehauen, abgeholzt, niedergehauen, ausgehackt, ausgeschrotet. V. les, v. maso. Us. Ten vybřdol šťastlivě, ale jeho vojsko zostalo na širokom poli do noby v-no. Dbš. Sl. pov. I. 450.

Vyrubati, *vyrúbati, vyrubovati, vyrubávati = vysekati*. Vz Vyrouhiti. — **co:** les (aushauen), maso (ausschroten), Us. Šd., stromy. Dch. Šípinu vyrúbem, dětělinku skosím. Čes. mor. ps. 185. Vyrúbali příhradku, našli jsú za 4 zl. peněz bez sedmi bílých. NB. Tč. 198. A Hradečtí vpadše do Vyšehradu vyrubali bránu. Let. 153. Keď bola zima, museli aj ten slivník vyrúbať, aby sa voliak zahriali. Dbš. Sl. pov. VII. 83. Dvéře v. Půh. II. 419. — **co kde:** dřevo v lese. Us. Tč. — **koho odkud.** Vzal mi člověka a v-bal z klády. Půh. II. 47. — **co na koho.** Dvéře na ně v-oval. Půh. II. 419. — **se čím.** Má ten dobrú papulu, vyrúbe sa s ňou. Mt. S. I. 91. — **někomu** = *vybiti*, durchhauen, durchbläuen, durchprügeln. Us. Šd., Tč., Vck.

Vyrubec, bce, m., vz Vyrubák.

Výrubek, bku, m. = *vyrubný (vytatý) stromek*, ein niedergehauener Baum. — *V-ky = vyrubané třísky* ze dřeva, z něhož lesáci kolářům dělají loukotě. Mor. Šd.

Výrubí, n., der Aushau (místo, kde se kus lesa vyrube). Na Ostrav. Tč. Vz Vyrubisko.

Vyrubitelný, aushaubar. Vz Výrubný.

Vyrubiti, il, en, ení, *vyrubovati = obrátiti*, umwenden. Na Slov. Bern.

Vyrubisko, a, n. = *mýtina*. Vz Výrubí. U Opav. Klš.

Výrubný, aushaubar. L.

Vyrúcati, vz Vyrútiti. Bern.

Vyrúčané, pl., kmen venedský. Sl. let. VI 39.

Vyručení, n., das Bürgen, die Befreiung durch Bürgschaft. O v. zájmu vz Vš. Jir. 329., 331. V. komorníka. Vz Zř. zem. Jir. G. 28.

Vyručený; *-en, a, o*, der durch Bürgschaft befreite. Faukn. V. na postavení má od rukojmě postaven býti; V. pro zlý skutek ujde-li. Vz Kol. Jir. J. XI., XXII. Vz Vyručiti.

Vyručitel, e, m., der Ausbürger, Aushändiger. Vz Vyručiti. Jg.

Vyručitelka, y, **vyručitelkyně**, ě, f., die Ausbürgerin, Aushändigerin. Jg.

Vyručiti, il, en, ení, *vyrukovati = někoho na rukojemství n. na zápis z vazby vymoci*, durch Bürgschaft Jemanden befreien, ausbürgen; *něco od práva k užívání rukojemstvím* neb dostatečným zaručením dostati, etwas ausbürgen; **se** = *rukojemstvím se vysvoboditi*, sich ausbürgen, sich durch seine Bürgschaft von einer Haftung befreien; *z rukojemství se vytáhnouti*, sich von der Bürgschaft losmachen. Jg. — **koho.** Ach sedí tam, sedí a i seděť bude, dokud ho ma milá vyručiť nepůde. Šla bych ho vyručiť a nevím pro koho. Čes. mor. ps. 135. Přemysl nečinil nic, aby ho v-čil. Pal. Děj. I. 2. 95. Matka toho vězně o to chodila, jeho prosila a prosbú přemohla, že jest jej vyručil; A když Kubáč již řečený nechtěl jest jeho s tiem přijíti, uvedl jej zase tam, odkudž jeho v-čil. NB. Tč. 44. 150. (Tč.). Zájem od někoho v. Vš. Jir. 330. Chtěla Alžbětu v. a zastati v službách domácích. Sš. L. 20. A Hájek řekl Hubalovi: Když jest dobytek v-čen, odbývajtež podlé jiných súsedóv; Suda a Hošťálek uhodili na ně a zjímali jemu jiezdné i pěší a vuoz musili v. Arch. I. 165., V. 317. (Šd.). Turci nemeškali, vězňa vyručali. Sš. P. 145. — **koho nač, proč.** K jeho prosbě a z jeho kázání v-čil jsem jeho panoši v padesáti hřivnách gr. od Stanislava. Půh. II. 54. Pro tyto a na tyto věci se komorník vyrukuje. Vl. zř. 112—114. V-číš-li dlužníka na hotový groš. Pr. měst. J. — **koho, se odkud.** Někoho ze žaláře v. Br. Se z vězení v. Zlob. Z vězení do dvou nedělí na hotový groš se v. Pr. měst. 95. Že jsú zaň z víry slíbili a jej v-li z vězení pod 20 hřivnami; Ten kuoň chtěl v. od fojta a fojt jemu jeho na rukojmie dáti

nechtěl. NB. Tč. 151., 269. Budeš-li do žaláře věčného zatracení poslán, na věky odtud vyproštěn a v-čen nebudeš. BR. II. 22. b. Ostatek dobytka musila od něho v. v osmi kopách gr. Půh. II. 47. — **koho jak: pod** základem 50 kop na postavení v. Půh. Kdo v-čí komorníka na uvázání, na zmatek jej vede. Faukn. Jíra farář z Poříčí v-čen jest pod 15 kop gr. Jdn 81. Cechmistr bude v tom svobodu míti takového do městské kázně uvrhnouti a odtud bez porukovníků, kteří by jeho pořádně chtěli **do** práva v., nevypouštěti; Který obecný pokoj bratrský rušiti bude, **skrze** rukovníky **do** práva cechovního vyručen a potom právem cechovním trestán bude. Sl. let. V. 323. A když mne v-li do páné příjezdy... NB. Tč. 125. Úředník Skrbenský vsadil člověka pána svého do vězenie a v-čil jest jej Beněk sám druhý **na** postavenie; K jeho prosbě přivolujíce tři koně od Jiříka Šohaje v-li **v** pěti kopách **do** těchto vánoc minulých; Kterak byl v-čil Jana z Banova **v** pěti zl. **v** hotové peníze; Jáť sem se v-čil na postavenie; Mikuláše jeho rukojmie v-li z vězenie **pod** základem 20 hřiven na postavenie zasě do toho vězenie. NB. Tč. 128., 150., 151. Ten, na čiemž jest dědině bráno, zajatý dobytek mož v. **na** hotové penieze **do** dvú neděli od toho zájmu pořád zběhlých. Vš. Jir. 329. Ale Smolař v-čil se *rukojměmi* na postavení. Let. 107. Abych jemu vězně v-čil **na** postavení **pod** základem od p. Budiše. Půh. II. 89. Šli a přebili vóz a tu se ten vozataj v-čil **ve** dvú kopú, aby ty položil u Klímova syna z Horky. Tč. 50. Protož zdá-li se vám, aby v ten základ byl vyručen, v menšíť jeho nedáme; Tu purkrabí oba vsadil **a** Příbram v-čil se na postavení; Komuž bude svěřeno od strany které, to buď při jich vůli; a komu se jim nezdá svěřiti, ten se vyruč na podobný základ. Arch. I. 378., 179., II. 252. (Šd.). — **se s kým.** A Pavel neměl se s kým v. Arch. I. 179. — **co kde zač.** V-čil jsem mu kóň **u** svého hausknechta za věrdunk a za tři kopy; U mne list vyručil, ješto na 300 kop gr. svědčil. Půh. I. 284., 353. (Tč.). — **co, koho, se od koho** = *něco od práva k užívání rukojemstvím dostati.* V. peníze, Ros., dobytek. Vš. V. člověka od rychtáře. Ms. pr. cis. Vz V. *co odkud.* — **co, se čím.** Má dobytek zajatý v. dobrým člověkem. Zř. F. I. G. XXXI. V-čil se rukojměmi na postavení. Star. let. V-čiv svá dva služebníky **u** mne **z** vězení svým listem **na** postavení na ty roky. Půh. I. 178. Kteří by vězňové listy vyručeni byli, aby ti listové ve dvú neděli navráceni byli. 1449. Mus. 1880. 404. — **co komu** = *do rukou vydati.* L. Cf. Kn. rož. 140., 267.

Vyrúditi, il, ěn, ění. Zobúdzaj nás v čas ráno, ráno pred kravami, štyrma hodinami. Kravičky podojiť **a na** pole vyrúdiť (vyhnati?), na lúku zelenú, na rosu studenú. Sl. spv. V. 186.

Vyrudlosť, i, f., die Erbleichung der Farbe, die Fuchsigkeit. Jg.

Vyrudlý = *vybledlý*, geschossen, verschossen, fuchsig (von Farben). Us. Ty šaty byly v-lé a vetché. Kmk. — **V.** = *všecko, co pozbylo síly a šťávy.* V. dobytek = *vyzáblý*, v. půda = *vyprahlá.* U Krásné hory. Lg.

Vyrudnouti, dl, utí; *vyrudati* = *zrudnouti, zblednouti*; *říká se o všech barvách kromě bílé*, die Farbe verlieren, fuchsig werden, bleich werden, verschiessen. Us. Že ty kalhoty nevyrudly, tím (proto) je nosím. U Dobrušky. Vk. — **čím:** sluncem. — **jak.** Písmo v-dlo **až k** nepoznání. Mark.

Výruch, u, m., die Aufstörung. Dch.

Vyruchati, *vyruchnouti*, chnul a chl, utí, ausschiessen, ausknallen, herausknallen. — **odkud.** Jak to vyruchlo **z** toho moždíře. Na Ostrav. Tč.

Vyrukovati = *vyručiti.* Jest chudý pacholek a také se nám nezdá tak vysoko vyrukovati. Arch. I. 378. (II. 276.). V-val se. NB. Tč. 151. — **V.,** šp. z něm. ausrücken = vytáhnouti, odejíti, vyjíti **a** p. Vojsko v-valo **do** pole. Us.

Vyrumádzkati se. Žena hned zatúchla a odišla do komory a tem vyrumádzkala sa. Dbš. Sl. pov. III. 85. (Šd.).

Vyruměniti se, il, ěn, ění, roth werden. — **čím.** Tváře její studem se v-ly. Us.

Vyrumiti, il, en, ení; *vyrumovati* = *rum, odstraniti*, den Schutt abräumen. — **co.** Ros. Příd. **k** Cyr. V. jizbu. Tč. — **V.** = vybrati, odnésti, forttragen. — **co.** Děti v-ly, **kde** co. Us. U Kr. Hradce. Kšť. Hned mrtvé pacholátko žalostivě vyrumováno. Dač. II. 6.

Vyřunditi, il, ěn, ění. — **se s kým,** sich ausplauschen. Ve Slez. Tč.

Vyřundný = *výmluvný*, *výřečný*, gesprächig. — **V.** = *vyřídivý*, *kdo ochotně vyřizuje*, gefällig im Ausführen von Aufträgen. Na Ostrav. Tč.

Výrunek, nku, m., der Zahlungstermin Ros.

Vyruntovati koho ze spaní, **z** pokoje, auflärmen. Na Ostrav. Tč.

Vyrůstek, stku, m., vz Výrostek.

Vyrůsti, rostu, rostl; *vyrostati* (na Slov. *vyriasť, vyrósti, vyrásti, vyrástať*) = *vzhůru růsti*, auf-, aus-, emporwachsen, aufspriessen, gross wachsen; *vzrůsti, dorůsti*, er-, auswachsen, zur völligen Grösse wachsen; *odrůsti*, entwachsen; *ven růsti*, vorwachsen. Jg. — **abs.** Ten strom pěkně vyrostl. Us. Děti jeho již vyrostly. Us. Čo **sa** stalo nové v súsedoviech dvore? vyriastol rozmarín vyššie brány hore. Sl. ps. Húby skoro vyrostajú, ale skoro hynú. Na Slov. Tč. Čím neskoří strom vyrostá, tím pevnější stojí. Mor. Tč. Ktorí ešte deti boli, dávno už vyriastli. Lipa 197. Vyrůstly tam tři růže, žádný pro ně nemože; Vyrůstla tam jablunečka, to tej paní ze srdečka. Sš. P. 24., 179. — **komu.** Bláznovi vyrostlo veliké mluvení hned od přirození. Na Mor. Tč. — **odkud. Z** malého zrnka veliký strom, z malé příčiny veliký následek vyrůstá. Ostrav. Tč. Z dobrého semena vyroste dobré ovoce. Us. Tč. Bezbožnému z bezbožnosti pokuta vyrostá. Mor. Tč. Z ničeho ništ nevyroste. Na Slov. Tč. Vyrostli mně z něho nepřátelé. Er. P. 205. Z dost malého kvítka vyrostla mi kytka. Čes. mor. ps. 87. Co z té krvi

oroste? Vyrostla z ní růžička, z té růžičky věneček. Sš. P. 49. (99.). Zo stredu tohoto vyrástajú tri konáre; Z jeho srdca šípy vyrastaly (je nemilosrdný, ukrutník). Mt. S. I. 55., 99. (Šd.). Hlívy ze země vyrostají. V. Z pecek vyrostou křovíčka. Har. Kteréž vyrostá s velikými kořeny ven ze země. Byl. — **z čeho**. V. z dětinství. V. V-sti ze šatů, z metly, D., z podoby, z rozumu (hloupne). Us. C. Všetko, všetko sa naučím, čo má vedjeť panenka, lebo zo mňa musí virasť hodná, drječna Slovenka. Phld. II. 1. 19. — **jak** Vyrostl **na** statného muže. Dch. V. **při** tuhé práci. Jg. Vyrůstá **do** podoby máminy. Němc. Vyrůstati **u** velikosť. Put. sv. 96. Kdyby **s** něco vyrostl, tloukl by pánu Bohu do podlahy (říká se o velikém). U Žirovn. Vlk. Keď Janko na miesto vyrástol, vzal si Drndrlienku za ženu. Dbš. Sl. pov. I. 221. Vyrostlo to do semena. Sš. P. 390. Ratolesti, jež **podlé** přírody z olivy sadové vyrostly. Sš. I. 118. Ale v Aegyptě vyrostl **v** neohrabaného mlaďocha. Sš. II. 39. V slepotě a nevědomosti v. Chč. 451. Do pekla půjdeš, neb jsi vyrostl v sádlo **skrze** násilí chudých. Chč. P. 170. Len **do** kolen, konopí **po** uši má vyrůsti. Us. Tč. — **kde**. Vz *V. jak*. **Na** kom vojanská kůže vyrostla, ten vojančině neujde. U Žamberka. Kf. Debe mně tak belo, jak mně belo v loni! Verostlo mně jabko na suché jabloni; V slavkovském krchově vyrůstá břebíček, tamto odpočívá můj milý tatíček. Sš. P. 256., 489. (Tč.) Na tom našem dvore, vyrostel tam rozmarínček na strechu až hore. Sl. ps. 107. Však ja vam vyrostla ako v lese haluz. Sl. ps. 315. Vyrástol ako svrčina v hore. Mt. S. I. 98. Takto vyrostají pospolu na jediném družné na stvolu se zeleným listem růže. Sš. Bs. 170. — **kdy**. **Po** dešti jako houby vyrostly. Us. Dch. — **kam**. Vz *V. kde*. Vyrostl mu nad hlavu, ist ihm über den Kopf gewachsen. Us. Dch. Boby vyrostly po špagátě až **na** zeď. Us. — **pro koho**. Nemohla jsem ja vyrůst pro te my chytrosti. Brt. P. 101. **Na** to sem vyrůstla, abys k nám chodíval. Sš. P. 552. To děvče zrovna pro vás vyrostlo. Šml. — *Poznam. Někdy se klade m.: vznikati, kdeby toto lepší bylo.*

Vyrušati, aufrühren. — **kobo odkud:** z postele. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vykynouti*, aufgähren. Chléb již se vyrušal, již se může do peca vložiť. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *dopraviti, vytáhnouti*, herausziehen, herausschaffen. — **koho kam**. Mileho Jašanka **na** břeh vyrušali. Sš. P. 186.

Vyrušení, n., die Störung. Us.

Vyrušený; *-en, a, o*, gestört, aufgestört, aufgescheucht. — **z čeho**: z klidu. Vz Vyrušiti.

Vyrušiti, il, en, ení; *vyrušovati*, aufstören. — **co**: učení. Us. Dch. — **koho čím z čeho:** křikem ze spaní, z klidu. Us. V. někoho z dum, Vrch., ze sna. Us. — **proč**. Pro trochu vyssáté krve z poklidu se nevyruším. Kyt. 1876. 86.

Výřutek, tku, m., salvertia, die Salvertie, rostl. V. biserovonný, s. convallariodora. Vz Rstp. 537.

Vyrútění, n., der Einfall, Einsturz. Bern.

Vyrútěný, eingefallen, eingestürzt. Slov. Bern.

Vyrútiti, il, cen (těn), ení, einreissen, zerstören. — **co**. Na Slov. Bern. — **se** = *vyřítiti se*. Dvanásťhlavatý drak se vyrúti. Dbš. Sl. pov. I. 197. — **odkud**. Naši rychle sa vyrútic zo svojho táboru dali sa do nich. Sl. let. II. 55. Vz Vyřítiti.

Výrův, *-ova, -ovo*, dem Uhu eigen. V. přirození. Rd. zv.

Vyruvati, vz Vyrvati. Na Slov.

Vyrůzniti, il, ěn, ění, *vyrůzňovati*, einzeln heraustreiben, ausscheiden. Ros.

Vyrva, y, f., durch Uiberfluthung herausgerissene Stellen in den Ufern, der Ausriss. Voda dělá v-vy v zemi. Na Ostrav. Tč.

Vyrvání, n., das Heraus-, Entreissen. V. vlasů.

Vyrvaný; *-án, a, o*, herausgerissen, entrissen, entrungen. — **čím**: břehy vodou v-né. — **čemu**: půda moři v-ná. Us. Dch.

Vyrvati, *vyrývati, vyrvávati* = *rváním vytáhnouti, dobyti*, aus-, herausreissen, aus-, herausziehen; *vysvoboditi*, entreissen, schnell befreien; *vyskočiti*, aus dem Hause stürzen; *moci vzíti, vydříti*, weg-, entreissen, mit Gewalt nehmen. Jg. — **co:** zub, L., vlasy, vlnu, Kom., chlupy. V. V. koho = *vybiti*. Ros. — **co komu čím**: vlasy kléšťkami. V. Onen zločin, jímž v-la žena si lásku z ňader. Vrch. Koňovi žíně rukou, mocí. — **co komu jak**. Jak potomkům césarů vyrval **v** tváři světa sto korouhví. Kká. Td. 43. — **komu zač**: za vlasy, za pačesy. D., Sych. — **(komu) se odkud: z** rukou. U. V-val se zajíc z keře (vyskočil). L. Z tenat se v-la zvěř. Msn. Or. 125. Starý práva zvyk z rukou mrzce mně vyrval. Msn. Or. 150. O hrozná chvíle, kdy žena z ňader vyrve sobě lásku. Vrch. Z ňáder vzdech se mu vyrval. Čch. Bs. 88. Někomu jazyk z úst *kleštěmi* v. Šb. V. se z nesnázi. Kmp. Ba i těm se pokus v. jako trapným Laokoon hadům; Míchalovič **v** Jelšavě šest duší ohni vyrval Koll. I. 128., 246. (Tč.). Ješto věřícím víru z útrobu v. usiloval. Sš. II. 16. — **kdy.** Vzkřik z duše se vyrval **v** poslední okamžik. Osv. I. 377. — **se na koho** = *vrci se*. L.

Vyřvati = *řváním vyvolati*, herausbrüllen. — **koho odkud**. On by čerta z pekla v-val. Ros. — **se** = *přestati řváti*, zu brüllen aufhören, ausbrüllen; *vyplakati se*, zu weinen (heulen) aufhören. Jg.

Vyrvič, e, m., der Stöpselzieher. Suk.

Vyrybařiti, il, en, ení = *přestati rybařiti*, die Fischerei aufgeben. — **V.** = *rybařením něco si získati*, durch Fischerei erwerben. — **si co.** Us. Vo veď si ho vyrybaríš. Kyt. 1876. 24.

Vyrýbiry = *laryfary*. Klc.

Vyrycati se, *vyrycnouti se* = *vytrhnouti se*, sich entreissen. U Brušperka. Mtl. — **V.** = *vytančiti se*, genug tanzen. To sem se v-la. U Nové vsi v Kruml. Bauer.

Vyryčeti, el, en, ení, vz Vyryknouti.

Vyrýhati, *vyrýhnouti* = *rýhy udělati*, ausfurchen. — **co čím kde:** stůl, kůru nožem; Chlapci všecky lávky **ve** škole v-li. Us. Tč. — **co (komu):** Starosť už mi vrásky

Digitized by Google

v-la. Us. Tč. Million ciev tresne razom a prekl'atý hrom vyryhnú diel ohnivé gágory. Sldk. 122. (Šd.).

Vyrychtiti, z něm. ausrichten, Ros., **šp.** m.: *vypraviti, vyříditi, vystrojiti*. Ros.

Vyryknouti, knul a kl, utí, hervorbrechen. — **odkud.** V-lo to z něho (slovo). Us. Dch. — **V.**, *vyryčeti, vyrykati = ryk vydati*, herausbrüllen, zu brüllen aufhören L.

Vyrynouti = *vyřinouti*, ausrinnen, ausfliessen. — **odkud.** Mléko v-nulo z lotky (Napf). Na Ostrav. Tč. — **V.**, auswühlen. Ros.

Vyrýpati, *vyrýpnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vyrypovati = vyrýti*, auswühlen, ausgraben. — **co kde, kam čím**: Svině v poli rypákem doliky v-la. V. rýčem kus drnu; něco dlátem. V. dlátem znamení na kameně, díru **do** zdi. Us. Něco nožem, prstem v. Us. Tč. — **si co.** Dítě si všecky ospice (osypky) v-lo. Us. Tč. — **odkud.** Stromek **ze** země, sušeň z nosu v. Us. Šd. — **jak komu** = *vybiti*: po hřbetě kyjem. Us. Tč.

Vyrýsovati = *pouhými čarami vymalovati*, auszeichnen, ausreissen. Ler. — **co.** Br., V. — **co čím kde**: něčí obraz **na** papíře tuhou. Plán na nové stavení v. Us. Tč.

Vyryšavěti, ěl, ění, fuchsroth werden. Us. Tč.

Vyryšeti se, el, ení = *vyřičeti se*, sich ausbrüllen. Na Ostrav. Tč. Vz Vyřičeti.

Vyryšiti = *vyhnati, vypuditi*, austreiben. Ros.

Výrytek, tku, m. = *věc vyrytá, rytina*. U v-cích svých k hněvu jej provolali. Ž. wit. 77. 58. (Č.).

Vyrytěřovati, als Ritter (Abenteurer) erlangen, gewinnen. — **si co.** Ros.

Vyrýti, ryji, ryj, yl, yt, ytí; *vyrývati = rytím dobyti, vykopati*, aus-, herauswühlen, ausgraben; *zrýti*, aufwühlen; *vymleti*, aus-, aufwühlen; *odmlouvati*, wühlen, Ursachen zum Zanke aufsuchen; *vyrýpati, vyřezati*, ausgraben, ausstechen, ausmeisseln, eingraben, ausschnitzen. Jg. — **abs.** Divoký kanec vyrývá, bricht aus. D. On tak dlouho bude v-ti, až... (odmlouvati). Ros. — **co**: zem, drn, byliny, Us., obraz, Ros., doly. Ráj. Svině to v-la. V. Voda v-la břeh. Ros. — **co čím (nač)**: dlátem na měď. D. Svině rypákem brambory v-la. Us. Záhon lopatou na přísadu v. Us. Tč. Již (pěšinu) ručej druhdy vyryl spádem svým. Vrch. — **co čím kde**: dlátem **na** kameni, Us., Er. P. 474., na mědi, na oceli, na mramoru, Us., písmo na tabulkách, Kom., něco na knihách, Br., na srdci, V., **v** kameni. — **co komu.** Dal si pečeť v. Arch. IV. 308. — **co odkud**: z kamene, ze dřeva (vyřezati). D. Každý kořínek ctnosti ze srdce v. Kos. Ol. I. 115. Pastýř vlku ovci z úst vydírá a vyrývá. Sš. II. 8. — **co kam**: zákony **v** kov, zákony **do** kamene. Ml. Nebylo jim více dovoleno jména svá do razítka v.; Titul ten dal Otakar v. **na** své pečeti. Dal. IV. 175., V. 279.

Vyrytí, n., das Auswühlen, Ausgraben, die Eingrabung, das Ausstechen.

Vyrytina, y, f. I vyryl v-ny velmi vysedlé (eminens caelatura). Bj., BO.

Vyrytý; *-ryt, a, o*, ausgegraben, ausgestochen. Vz Vyryti. V. země, dílo, znamení, Us., břeh, obraz. Ros. V. podkop, die Flattermine; v. čára, tracirte Linie. Čsk. V. v rostl. = opatřený prohlubinkami pravidelnými drobnými, tečkovitými, nevelmi hustými n. čárkovitými, semena mučenky masné tečkami, semena pryšce srpatého čárkami. Rst. 519. — **kde**: **na** tabulce, Har., na kameně. Jel. Obraz v-tý na bráně. GR. — **kam.** Znamení **v** kámen v-té Us.

Vyrývací, *vyryvací* dláto, jehla, rypátko, der Grabstichel. Jg.

Vyrývač, *vyryvač*, e, m., der Auswühler, Ausgraber. — **V.** = *rytec*, der Stecher, Ausstecher, Graveur. V. V-ač formy, der Formstecher. Reš.

Vyrýváček, *vyryváček*, čka, m. = *vyrývač*. — **V.**, čku, m. = *vyrývadlo*. Reš.

Vyrývadlo, *vyryvadlo*, a, n. = *dláto, vyrýváček*. Jg., *rydlo, rydélko, rypadlo, rypátko*, das Grabwerkzeug, der Grabstichel. Reš.

Vyrývání, n., das Auswühlen, Ausgraben, das Eingraben, Ausschnitzen, Ausstechen, das Entreissen (vz Vyrvati). Jg.

Vyrývaný; *-án, a, o*, ausgewühlt, ausgegraben, ausgestochen, ausgeschnitzt, entrissen (vyrvaný).

Vyrývati, vz Vyryti.

Výryvek, vku, m. = *vyrývka*.

Vyrývka, y, f. = *vyrývání*. L.

Vyrzavěti, ěl, ění = *vyrezavěti*, ausrosten. — **kde.** Dno v hrnci v-lo a bude brzo ďůra v něm. Na Ostrav. Tč.

Vysácati, vz Vysotiti. — **V.**, lange hin und her stossen. Na Slov. Bern. — **odkud.** Našo statky zaujal, mňa samú z příbytku vysácal, a zle do najvatšej se sirotkami núdze zabrúžil. Hol. 178.

Výsad, u, m., vz Výsada.

Výsada, výsádka, y, f. (zastr. *výsad*, u, m.) = *vysazení, i co vysazeno*, das Aus-, Heraussetzen. Háj podlé v-dy hranic. Dipl. — **V.** = *útočiště*, der Freiheitsort, das Asyl. V. — **V.** = *co se vysadí k platu, cena, plat, taxa*, die Taxe. D. — **V.** = *spis obsahující ustanovení mezi stranami, též práva zvláštní i povinnosti a způsob užívání něčeho*, die Satzung, Aussetzung, die Verleihung; *svoboda, osvobození, patent*, Verleihung, der Freibrief, die Begnadigung, der Gnadenbrief, die Befreiung, Freiheit, privilegium. Jg. Bez výsad, s v-dou. Zlob. V. kolleje Karlovy. V. Při v-dě někoho zachovati. Zlob., Apol. V-dou koho nadati. Sych. V. neb právo krčmaření. D. V-dy biskupství českého. Háj. Něco někomu proti starým výsadám dáti; Řádné výsady míti. Zř. F. I. A. XX., W. XXII. Ti zůstaňte při výsadách měst pražských, kterýchž jsou od starodávna užívali. Václ. XVII. V. soudu směnečního a rychlého dopomožení práva. J. tr. V. průmyslová, das Industrieprivilegium, cechovní, Zunftpr., na objevení, Entdeckungspr., pominutí, přenesení v-dy, zákon o v-dách. Šp. V. přírody, das Vorrecht der Natur; v-dou opatřený, privilegirt, v-dou nadaný, chráněný, mit Pa-

tent geschützt. Dch. To místo (v krčmě) míval klíčník za v-du (vyhrazené). Kká. Td. 116. Hněv má svoje v-dy. Shakesp. Tč. Které neměly výsad na trhy od starodávna. Pal. Děj. IV. 2. 125. Jelikož takovými výsadami se chlubíš a honosíš; Pavel v-dy, na které sobě židé zakládali, výčtem nějakým vyhrnuje; Potřebno býti uznával o výsadách zákona starého mluviti; Také znamenitých výsad došlo; V. osobitá; An již v. ona lidu israelského za své vzala; Dokud (židé) nějakými v-dami od Boha obohaceni byli. Sš. I. 39., 41., II. 149., L. 11., Sk. 128. Podlé výsad napřed dotčených téhož města. List z r. 1514. Tč. Výsady na něco míti. Zlob. Sahati v cizí v-dy, pominutí, rozšíření, prodloužení, dání, propůjčení v-dy; výsadu někomu dáti, v-dou, výsadním právem někoho nadati, v. výhradná. J. tr., Nz. Privilegie a v-dy přítomné osoby následují a s nimi umírají. Pr. V. **na** vynález, na vynalezení. Šp. Vz S. N. — **V.** = *založení*, die Gründung, Anlage. Zahrada židovská (v Praze) od výsady své za Otakara stála 234 léta. Vz Gl. 373. — **V.** = *haluz, větev parohu jeleního, daňčího a srnčího*, das Ende. Šp. — **V.** = *tabulka u silnice oznamující, aby se telegrafické tyčky, dráty atd. nekazily.* Us. Ktk. — **V.**, jm. několika rolí v Žeravicích u Bzence na Mor. Šd. — **V.**, y, m. = *chlubný*. D., Us.

Vysadati = *vysedati*. Na Slov. Šd.

Výsadek, dku, m. = *co vysazeno*, das Ausgesetzte; *vysazený plat*, der Gehalt. Vrat. — **V.** = *výběžek*, der Auslauf. V. Tater. Šf. Kázala na v-dku, který s Bílé hory vystřeluje podlé potůčku Brusnice k řece Vltavě, postaviti hrad; Na vysokém v-dku, obklíčeném hlubokými údolími; Město samo jeví se na rovném v-dku svém nad srázy a vodami. Pal. Děj. I. 106., III. 1. 349., IV. 1. 400. (Šd.).

Vysadění, n. = *vysazení*. Slov.

Vysaděný = *vysazený*. Slov.

Vysadieše, zastr. = *vysadil, a, o*. Kat.

Výsadiště, ě, n. V. lodi, der Ausschiffungsplatz des Schiffes, des Dampfers. Dch.

Vysaditi, saď, sadě (ic), il, zen, ení; *vysázeti*, zej, zeje (íc), el, en, ení; *vysazovati* = *posaditi, postaviti, položiti, vyložiti odkud*, aus-, heraus-, wegsetzen; *vyhoditi, vybiti*, heraus-, herabsetzen, heraus-, herunterwerfen; *vytlačiti, vyvrci, vyhnati*, verdrängen, ab-, entsetzen, stürzen; *ustanoviti, zříditi*, ein-, festsetzen, errichten, anordnen, stiften, bestimmen, ausmessen; *nadáním osvoboditi*, privilegiren; *obložiti, vyložiti, naplniti*, besetzen, auslegen; *vysunouti*, herausschieben, hervorrücken, vorragen lassen; *vyzdvihnouti*, aufheben, in die Höhe heben; *vyčísti*, auf-, herzählen; *sázením spotřebovati*, alles setzen, aufs Setzen verwenden, zu Ende oder fertig setzen, aussetzen. Jg. — **abs.** Nedal se vysaditi a vyhnati. V. Vysázejte (peníze), legen sie auf! Us. Dch. Jelen vysazuje (rostou mu nové paroby). Šp. — **co:** dítě (vybyti, odložiti, položiti, povrci; tato slova lepší. Brs. 262.), stranu (u knihtiskařův), práva a svobodu, plat (**lépe:** *ustanoviti, vyměřiti, vykázati*, Brt. S. 3 v. 170.), Us., okno, dvéře, cenu, trh, D., lék (*lépe:* přestati užívati, Brt. S. 3. v. 170.), brambory, Ntk., vězně, Let. 48., soud, BN., růži, Čes. mor. ps. 82., zahradu, Šm., spodek (ve mlýně. Umletý spodek v obrubě výše osaditi). Vys. Úředník dva dni vysadil **šp. m.**: vynechal, zanedbal, zameškal, (po) dva dni do úřadu nepřišel, dva dni v úřadě nebyl. Brs. 263. V. (vyjmouti) společného činitele. Nz. Vysadil jich strych; vysadil kollej Karlovu (nadal, zřídil). V. — **co komu:** oko, L., městu trh (dáti). Zlob. D. Někomu peníze vysázeti (vyčísti). Ros. Známo činíme, že dobrovolně a s dobrým naším rozmyslem i jistým vědomím dali jsme i vysadili urozeným pánům i jich dědicům. Faukn. 34., 46. V. někomu plat, *správně:* ustanoviti, vyměřiti, vykázati. Brs. 263. Vz nahoře. Vysázím ti jich (ran), že tě čert nepozná. Us. Dáti si něco vysaditi, Patent auf etwas nehmen. Posp. Ta nemoc mu všecky zuby vysadila. Na Ostrav. Tč. — **co, koho čím.** Kopím ho z sedla vysadil. L. V. zahradu štěpím, kvítím, V., město majestatem (nadáním osvoboditi), Kom., strop zlatem, Pref., díru záplatou, záhon okurkami, Us., někoho právem (nadati), Us., zahradu, koly. D. Náprsník drahým kamením v. Br. Mrazem všecko obilí se vysadilo. Na Ostrav. Tč. V. okno různobarevným sklem. NA. I. 62. Duom šosovní vysazen jest listem majestatem od JMti krále českého Ferdinanda. Dač. I. 138. Potvrdil jsem výsady a list nadepsaného předka našeho, kterýmž jim to mýto dal a vysadil, ve všem znění. 1503. Tč. Když vás vidím věd a umění pole novým ducha vysazovat plodem. Koll. I. 401. Ves právem zákupním v. Mus. 1880. 465. Zvétralou zeď v. kvádry novými. Us. Kameny hrady v. Ler. — **co, koho kam: na** břeh, Har., na strom, na stůl, Us.; někoho na úřad v. Zříz. sněm. 1493., Šm. Peníze do loterie vysázeti. Us. Někoho do výšky. Rk. V-dil mne na koně, na mezka. Us. Šd. V-dil všecky kobzole **do** jednoho záhonu. Us. Tč. Město ku právu v. Mus. 1880. 553. To ho v-lo do sedla (to mu pomohlo). Šml. Peníze za vola na stůl vysázeti. Us. V-dil ho na pec. Us. Šd. V-dil ho na koč (in den Wagen heben). Mt. S. I. 56. Nevysazuj dětí na slunce (nezkušených na vysoké úřady). Prov. Jg., Č. Ryby do voznic vysazovati. NA. IV. 123. — **co nač.** Clo na opravu silnic v. Zlob. Pozná se zajisté veliká cena, která vysazena jest na svobodu knížete českého. Ddk. II. 394. V. pokutu na přestupce zákona. J. tr. — **co, koho odkud: z** lodí, Us., z královského trůnu (vytisknouti), Kom., z domu, Ros., ze svobod, Act. Ferd., kámen ze zdi, stromy ze školy, Us., někoho z úřadu, Th., z cechu. Skl. I. 72. Z míst a povolání jich jako neplatné vysazovali. Skl. II. 6. A hned na druhý den já jsem vysazen z soudu a nechodil jsem do potazu. Žer. Z nemoci v. = *vyváznouti*. Us. u Berouna. V. chléb z peci. Mor. Šd. V. květinu z hrnce na záhon. Dlj. 37. A tak ona mluví, že toho statku nic jest nepřijala, ale ze všeho vysazena jako chudá sirota. NB. Tč. 202. V. někoho ze zbožie. Dal. 187. Ze všeho (z úřadu) je

v-dil. Čr. Lstivě kmety české z Prahy vysadili ven na zemi. Pal. Děj. III. 3. 271. Vysadi jej z tvrda sědla. Rkk. 42. V. koho kopím s koně, L., s vozu. Us. — **se čemu**: nenadálým příhodám, Plk., nebezpečenství, **správně**: dáti se, vydati se v . . ., vydati se čemu. Vz tato slovesa. Brs. 263. — **co, koho za co**. Za knížata krajin je vysadil (ustanovil). Us. (Jg.). Některé místo za město v. (ustanoviti). Th. Prosil, abychom ves jeho (Krásno) za městečko v. i také dalšími milostmi opatřiti ráčili. Pam. Val. Meziř. 232. — **co v co**: klášter v faru. Zlob. Prosil jest nás, abychom jemu toho trhu přáli a k tomu abychom jemu a dědicům jeho v svobodu v-li. Arch. V. 521. Kterékoli dědiny, vinnice . . . jsú prodány aneb v úroky vysazeny. Arch. V. 222. — **co kde (jak)**: stromy **okolo** domu. Us V. růže **v** zahradě. V. V. něco **na** poli. Us. V. summu ve sloupci, auswerfen. Nz. Vinohrady na hoře v. 1514. Tč. Cla, mýta na zemi, **po** vodě v. sobě nikdo sám nemůže **bez** obdarování. Zř. F. I. A. XX. Ktož má městečko, v němžto bývá v témždni svobodný trh vysazený, na tom trhu toho dne vysazeného nemůže pán toho městečka žádnému brániti prodávati. Nál. 157. Cla a mýta aby nebyla brána než tak, jakož jsú od starodávna vysazena, po zemi i po vodě. Arch. IV. 496. — **koho nad kým**. Správce nad lidem v. Brikc. — **jak**. *Moci* tohoto listu vysazuji a dávám . . . Faukn. 92. Církev římskou **nade** všecky kostely vysadil Hil. — **proč**. Že zahrady **na** povýšení důchodů dědičně v. mohu. Arch. II. 450. — **kdy**. **V** sobotu jsem chléb vysázala. Slez. Šd.

Výsádka, y, f., pl. *výsádky, druh podlouhlých hrušek*. Mor. Šd., Vck. — **V.** = *malá výsada, arkéř*. Reš.

Výsadné, ého, n., die Privilegientaxe, Privilegiumtaxe. J. tr.

Výsadně, privilegirter Weise.

Výsadní, -dný = *výsadou nadaný, svobodný, osvobozený*, begünstigt, Privilegien-, Frei-, privilegirt, Patent-, patentirt. V. místo, V., dům, krčma, Ros., hospoda, Us., clo. D. Dům v. na šenkování piv a vín. Us. V. věc, záležitosť, závěť, soud (směnečný), J. tr., listina. Šp. V. list, jímž kdo se vysazuje; Při tom dávaje, na čežkoli týž list výsadní svědčí a se vztahuje, die Privilegienurkunde, der Freibrief, das Patent. Faukn. 47. V-dné poslední pořízení, begünstigte letztwillige Anordnung; v-dná osoba, begünstigte Person; výsadním právem (výsadou) někoho nadati, privilegiren. J. tr. S v-dním zavřením, mit Patentverschluss. Dch. Krčma nevýsadní od králů aneb která není držána pokojně bez překážky 32 let, nemá býti držána. Nál. 215. Tak důležitou listinu výsadní nevydal asi bez uvážení bedlivého kníže Soběslav. Ddk. IV. 25. Jel jsem tu, kdež jsou místa tomu od starodávna výsadná. Bart. I. 196. — **V.** = *ustanovený*, bestimmt, ausgesetzt, festgesetzt. V. právo. Pr. měst., Zlob. V. zvláštní právo. Nz. Vz Právo.

Výsadník, a, m. = *kdo statek pod jistý plat podlé výsady* (emphyteutisch) *jinému dává*, der Jemanden ein Gut emphyteutisch (gegen einen sichern Zins) übergibt. Pr. měst. — **V.** = *kdo má nějaké nadání a osvobození*, der Privilegirte. Ros. — Jg.

Výsadnosť, i, f. = *výsada*, das Privilegium. Reš., Mus.

Vysadnouti = *vysednouti* Na Slov. Bern.

Vysadnutí, n. = *vysednutí*. Slov.

Výsadný, vz Výsadní.

Výsadopisný, diplomatisch. V. jednání. Krok. I. a. 12.

Vysádzati = *vysázeti*. Slov.

Vysáhati, vz Vysáhnouti.

Vysáhlý, erreichend, hinlangend. Č.

Vysáhnouti, ul, ut, utí (zastr. *vysíci*, vysahu), sáhl, sažen, ení; *vysáhati*; *vysahovati* = *dosáhnouti*, hochreichen, hinauflangen, reichen; herauslangen. — **abs**. On tam nevysáhne. Us. — **co čím**. Co člověk oběma rukama vysáhnouti může, jest sáh. Pr. měst. — **kam: na** trám. V. rukou na někoho. Us. Never (nevěř) šuhajovi, bár sa ti prisahá, však mu ta prísaha na málo vysahá. Sl. ps. 81.

Vysáhnutí, n. = *vysažení*.

Vysáhnutý = *vysažený*.

Vysaholiti (se), ausnieseln. — **abs**. Až ta mhla vysaholí. — **se z čeho**. Až se vysaholí ze mhly. Na Ostrav. Tč.

Vysahování, n., das Hinauflangen. Vz KP. I. 481.

Vysahovati, vz Vysáhnouti. — **V.**, mit der Klafter ausmessen. Slov.

Vysáchati, vz Vysákati.

Vysákání, vz Vysákati.

Vysákaný, vz Vysákati.

Vysákati, *vysáchati*; *vysakovati, vysáknouti, vysáchnouti*, ul a kl n. chl, utí = *vytéci, vyschnouti, vykouřiti se*, aus-, vertrocknen, heraussiekern, versiegen, verdunsten, verdampfen; *vylíti, vystříkati*, vergiessen, ausgiessen; **na** Slov. *vysmrkati*, ausschnäuzen. — **abs**. Ta voda brzy vysákne. Ros. Vody vysákají. Krok. Kdyby povolil hubě, vysáklby měšec hrubě. Lom. — **co**. Tresť životní vysáknou děsné dračice. Msn. Or. 124. — **kde**. Vysákly vody v řekách. V. Až ta voda na lukách vysákne. Us. Tč. — **co, se odkud**. Vysákni dobře vodu **z** konvice (vystříkej). Ros. Silně zaťal do jabloně, červená krů (krev) z něj daleko vysíkla = vystříkla. Er. Sl. čít. 62. — **co čím**. Chlapi nos svůj prstem vysakujú (vyprazdňují). Na Slov. Tč. Cf. Vysíknouti.

Vysáklosť, i, f., ausgetrocknete Beschaffenheit.

Vysáklý = *vyschlý*, ausgetrocknet, ausgesiekert. V. číše. Č.

Vysáknouti (= vycáknouti, vypiti) sklenici vína. Us. Dch. Vz Vysákati.

Vysáknutí, vysáknutý, vz Vysákati.

Vysakovati, vz Vysákati.

Vysakrovati, genug ausfluchen. — **komu**. Us., Tč., Šd. — **se**, sich ausfluchen. Us.

Vysálání, n., das Aushauchen, Ausathmen, Ausbrennen.

Vysálaný; *-án, a, o*, ausgehaucht, ausgeathmet, ausgebrannt. — **čím**. Teplo sluncem v-né. Phld. III. 3. 259.

Digitized by Google

Vysálati, aushauchen, ausathmen, ausbrennen. Vz Sálati.

Vysalašiti, il, en, ení = *přestati na salaši žíti*. Už som vybačoval, už som v-šil, už som si valašku na klinčok zavesil. Sl. spv. III. 87.

Vysaňkovati se, genug zu Schlitten fahren. Bern.

Vysanytrovati, mit Salpeter beschmieren, anlassen. — **co**: maso. Us. Tč.

Vysápati, *vysápiti, vysápnouti*, pnul a pl, ut, utí = *vytrhnouti, vydříti*, herausreissen, zersausen, herauszausen; **se** = *vydrápati se*, mühsam hinaufklettern, ersteigen. — **abs**. Protivníci jako trnie vysápeni budú. Bj. — **co**: meč. Leg., Výb. I. 468., ŽKr., Sš. Mr. 64. — **co komu odkud**: zvíře z tenat. Us. — **se kam: na** horu. Hlas. V. se na někoho, anfahren. Us. Tč.

Vysápiti, vz Vysápati.

Vysáti = *vysíti*. Slov.

Výsaz, u, m. = *vysazení*. Zlob.

Výsazek, zku, m. = *výsada*, der Aussatz, die Ausstellung, das Leggeld beim Ausspielen. D.

Vysazení, n., die Satzung, Tarifirung. Od *vysaditi*. Dání a v. místa od kláštera pod plat do jistého času a let zastavení. Faukn. 34. Obce, které mají stejné v., gleich tarifirte Gemeinden. J. tr. V. vsí právem zákupním. Mus. 1880. 465. Matějček a Duchkova žena vedlé v. práva našeho za takový účinek koly proraženi býti měli by. NB. Tč. 6. Ne vedlé gruntovnieho v. ani z práva. 1492. Tč. ex. — **V.** = *opovržení*. Člověk pokoje mého, jenž jedl mé chleby, vzveličil na mě v. t. j. vysadil mě, mně cti nedávaje. Hus II. 186. Vz Vysaditi.

Vysázení, n., *od vysázeti*, das Be-, Aussetzen. V. stromků. Vz Vysaditi.

Vysazený; *-en, a, o*, ausgesetzt, hinausgeschafft. — **odkud**: chléb z pece vysazený (vyňatý). Us. Šd. — **V.** = *vyčnívající, vysedlý*, hervorstehend, gewölbt. Byl muž prsí v-ných a silných. Pal. Děj. V. 1. 152. Má (kůň) pěkně v-nej předek (silně klenutá prsa). V Kunv. Msk. — **V.**, tarifmässig. Záplata svědkům v-ná, tarifmässige Zeugengebühr. J. tr. — **V.** = *výsadní, výsadu mající*. Vz Výsadní. Výb. I. 629. Lidé selští pod purkrecht v-ní. Pal. Děj. V. 1. 196. Kterak mají mýto v-né od krále Jiřieho. 1503. Abychom pána a krále měli vedlé starých práv tohoto královstvie v-ných; A jestližeby kto kde jinde mimo Horu od starodávna v-nú groše neb penieze koval neb dělal; Aniž chcete o to se mnú před dobrými lidmi na to v-nými býti píšíc, že vám toho potřebie nenie; Také k tomu dvoru jest krčma s zahradú vysazená. Arch. II. 253., III. 244., IV. 409., V. 521. (Šd.).

Vysázený; *-en, a, o*, ausgepflanzt. V-né stránky na sazebné prkno rozložiti. Us. Dch. — **čím**. Místo stromy v-né. Us. Zahrada kvítím v-ná. Kom. D. 18. Tabule kameny a perlami v-ná. Har. I. 17.

Vysázeti, vz Vysaditi.

Výsazní = *výsadní*. V. dům, schenkberechtigtes Haus. Dipl. boh.

Vysazování, n., das Aussetzen. V. stromů. Us. V-ní či vykládání dítek. Sš. I. 32. Vz Vysaditi.

Vysazovaný; *-án, a, o*, ausgepflanzt. — **V.** dílo, die Mosaikarbeit. Šb. Vz Vysaditi.

Vysazovatel, e, m., der Auspflanzer. V. stromů. Us. — **V.**, der Privilegienverleiher. Vsi ty vysadil pilný v. Držislav právem zákupním. Mus. 1880. 465.

Vysazovati, vz Vysaditi.

Vysažení, n., die Hinreichung, Hinlangung. Vz Vysáhnuti.

Vysažený; *-en, a, o*, erstreckt. Vz Vysáhnutý, Vysáhnouti.

Vysážiti, il, en, ení = *v sáh vyrovnati*, ausklaftern. — **co**: dříví. Us. — **kde**: v lese.

Vysbírání, n., das Aufsammeln.

Vysbíraný; *-án, a, o*, aufgesammelt. Tam už všecky klasy jsou v-ny. Us.

Vysbírati, aufsammeln, aufklauben. — **co kde**: klasy **na** poli, **po** polích. Us.

Vyscákati, vz Vysčákati.

Vyscání, n., das Wasserlassen.

Vyscaný; *-án, a, o*, ausgebrunzt. V. moč. No jsi už v-ný, hast du schon ausgebrunzt? Us. Šd.

Vyscati, vyštiji, cal, án, ání, ausbrunzen. — **co**: kámen, moč. Co vypiješ, to zas vyštíš. Na Ostrav. Tč. — **se kam**. Jdi se v. na homolky a vyneřádit na bez (odbyti někoho). U Něm. brodu. Hvlk.

Vysčákati = *vyscákati*, durch einzelne Spritze ausspritzen. — **co čím odkud**. Lopatkou vodu ze člunu, z louže v. Cf. Čákati. Mor. Šd.

Výseč, e, f. = *výsek, výkrojek*, der Ausschnitt, Sektor. V. z koule či kulová, der Kugelausschnitt; v. kruhu či kruhová, der Kreisausschnitt. Nz., Jrl. 426., Jdč. I. 18. Vz Výsek.

Vysečany, dle Dolany, ves. Arch. I. 542.

Vysečení, n., das Ausmähen. V. louky.

Vysečený; *-en, a, o*, ausgemäht. V. louka, tráva. Us. A už je lóčka vesečená, už je Kačenka začepená. Sš. P. 445.

Výsed, u, m., die Hecke der Vögel. — **V.** (v tělocviku), das Aufsitzen. V. s dochmatem, přednožmo s obratem, zánožmo s obratem z přednožení, schylmo s obratem, roznožmo, střížmo, závitem, únožmo, únožmo (v pravo) na hřbet, únožmo (v pravo) přes jedno madlo do sedla, únožmo (v pravo přes obě madla) na krk, zánožmo na hřbet, odbočmo (za hřbet), přednožmo (na krk), skrčmo (stojka), únožmo po zpátku (n. závitem), roznožmo (po zpátku), přednožmo po bok; na koze: roznožmo (roznožka) po předu n. po zadu, únožmo (únožka), jízdmo. Tš. Vz Bradla, KP. I. 574., Roznožmo, Přednožmo, Zánožmo, Dochmat.

Vysedač, e, m., der Ab-, Aussitzer.

Vysedalý = *malomocný*, aussätzig. Lex. vet.

Vysedání, n., das Aufsitzen, v tělocv. Vz KP. I. 493. — **V.**, der Austritt. Aby při vysedání z úřadu, cokoli toho k sobě přijmou a zase vydají, pořádný počet z toho každého roku nám dělali. Pam. Valaš. Mezič. 92.

Vysedati, vz Vyseděti.

Vyseďatý; *-at, a, o = vyhřatý*, erwärmt. Ta pec byla málo v-ta. U Kvasin u Rychn.

1. **Výsedek,** dku, m., die Aushöhlung durchs Sitzen. Rk.

2. **Výsedek,** dku, m. = *sedadlo před domem*, před domácími dveřmi, které jest pod přístřeším a jež u Uher. Hradiště žoudr jmenují. Na Ostrav. Tč.

Vysedění, n., das lange Sitzen, das Aussitzen, das Ausbrüten. Vz Vyseděti.

Vyseděti, ěl, ění; *vysedati, vysedívati, vysedávati = vytrvati v sezení*, aussitzen, sitzend ausdauern, eine bestimmte Zeit im Sitzen aushalten; *vytrvati pokojně*, ruhig sitzen bleiben, unangefochten bleiben; *přestati seděti na vejcích*, aufhören zu brüten; *sezením způsobiti*, durchs Sitzen sich zuziehen; *naseděti se*, zur Genüge sitzen. — **abs.** Slepice vyseděla. Plk. Dost jsme se tam vyseděli. Us. — **co:** vejce, Reš., Ros., kuřata, Šd., Rk., mladé. V. Sova nevysedí sokola. V. Trest šestiměsíčního žaláře. Tn. K soudu aby jezdili a soud vysedávali. Zř. mor. l. 1604. Tři mladé vyseděla (straka). Sš. P. 698. Vyseděl tam trávu (sedě zmačkal). Us. Celý boží den tu vysedí. Us. Šd. Bílé ráno bych vyseděl. Us. Krkavec ani sova nevysedí holubici. Č. M. — **kde jak dlouho.** V. půl léta **na** vězení. Us. Vyseděl **v** tom městě čtyři léta. Us. Nevysedí dlouho na tvrdé stolici. Us. Proč **u** něho vysedáváš? Us. Když ti konšelé jeden rok vysedí. Sob. 18. Vysedávají **před** domem na slunci, na lávce, na návsi. Us. Celý den a celou noc v hospodě vyseděl. Us. Šd. Snad to straky na kři vyseděly. Let. 138. V. v zátiší **před** bouří. L. — **co z čeho.** Slepice z vejce kuře vysedí. Us. — **si co.** Co si tu vysedíš? Ros. V. si nemoc. Us. V-děl si měšťanství. Us. Tč. — Kom. — **kdy.** Jsem-li z počtu zatracenců, co sobě vymodlím, co **při** slovu božím vysedím? BR. II. 114. a. — **se.** Us. Až se vysedí, zase půjde. Už jsem se dost vyseděl. Us. Šd.

Výsedka, y, f. = *místo, kde se může sedati*, die Sitzbank. Reš.

Vysedlačiti, il, en, ení = *přestati sedlákem býti*, die Bauernwirthschaft aufgeben. — **V.** = *sedlačením si vydělati*, als Bauer erwerben. Us. Tč. — **co.**

Vysedlařiti, il, en, ení = *přestati sedlářem býti*, das Sattlerhandwerk aufgeben. — **V.** = *jako sedlář si vydělati*, als Sattler erwerben. — **co.** Us. Tč.

Vysedlati, satteln. — **koho:** koně. Us. Tč.

Vysedle = *vypukle*. Na Slov. Bern.

Vysedlina, y, f., jugum, etwas Vorragendes, der Rücken. BO. V. skal. — **V.** = *hrbol na těle*, ein Höcker. Ta voda vysedliny a otekliny rozráží. O vod. V-ny (záhony) mozkové, (juga cerebralia) v anatomii hrboly mezi vtisknutinami mozkovými. S. N. XI. 286.

Vysedlo, a, n., erigonum, zastr. Veleš.

Vysedlosť, i, f., die Hervorragung. V. pupku. Tkadl.

Vysedlý = *který vysedl*, der sich herausgesetzt hat. — **V.** = *ven strmící, vystouplý, vyzdvižený, vypuklý*, hervorragend. Jg. V. stěna, záda, Us., nos, Cyr., čelo, Kom., tvářnosť, Krok, pysky. Har. — **odkud.** Kopce **ze** země v-dlé. Kron. tur. Kamení **se** všech stran v. Br. — **od čeho:** zuby od laskominy v-dlé. D. — **kde.** Žebro **na** jedné straně v. Lk.

Vysednouti, ul, utí; *vysésti, vysísti* (zastr. vysedu), sedl, zení; *vysedati, vysedávati = ven se posaditi*, sich hinaus-, heraussetzen; *osaditi se*, sich wohin setzen, ansetzen; *na vyšším místě se posaditi*, sich hochsetzen; *vyvýšiti se*, sich erheben, auf-, emporheben, hervorragen; *vyjíti, slézti*, aus-, hinaussteigen, absitzen; *sídlo opustiti*, seinen Sitz verlassen, weggehen. Jg. — **abs.** Vředy vysedají. Jg. Kosti lícní (Hottentotů) velmi vysedají. Krok. **Má** cechmistr vysednúti a na místě svém za stůl jiného posaditi. Sl. let. V. 59. — **kam: před** dům. Us. V. **na** zeď, Us., na břeh. Háj. Brzy vysedá na větvičku. Prov. **Nade** všecky vysedá. Jg. **Do** něčí země v. Troj. Sedlo malované: vysedni, synečku, vysedni si na ně. Sš. P. 416. A tu sa junák hlboko zamyslil a ťažký bol vysadol na tvář jeho. Lipa 304. Vysedla si do okénka, viděla Míšenku, měl on očka uplakané jak zralů višenku. Sš. P. 216. Štyry koně brane, sedlo malovane: vysedni, synečku, vysedni si na ně. Sš. P. 416. Králová dcéra vysadla do koča. Dbš. Sl. pov. I. 4., III. 4 Rozkázal vystrojiť bohaté lode, vysedli na ne a plavili sa veselo; I hned by bol na tů paripu vysadol; Šuhaj vysadol na sivka a leteli ako jasná strela. Dbš. Sl. pov. I. 36., 196., 241. (Šd.). — **čím.** Vysedlo oko jejich tukem. Br. — **odkud:** z lodí (vyjíti), Troj., z vozu. Us. Má-li užívání panství opustic vysésti z hradu čili má přece užívati. Br. Konšelé, kteříž z úřadu vysésti mají. 1525. Z cizího vysedni v prostřed moře. Prov. Mus. Ze soudu v. (opustiti jej). Brikc. Bude-li lichva rósti na tě, viz pak, by nemusil vysésti i ze všeho. Exc. — **komu.** Náš tatínek každému hned vysedne, jak si kdo vzpomene. U Rychnova. Ntk. Vysedni si trochu výše. Us. Šd. Namáha sa, len mu tak oči vysadajů. Mt. S. I. 107. Ne tak pojednou mu vysedne (vz Odbyti prosícího). Prov. On hned každému vysedne (povolí). Prov. Hned ti vysednu (po vůli učiním, ironicky). Us. — **jak.** Kříž vklíněný, když trám **nad** příčnici něco vynikala či vysedala. Vz Vklíněný. Sš. J. 288. — **s kým kde.** Vysedne se svou rotou **podlé** břehu skály vysoké. Troj. 464.

Vysednutí, n., die Aufsitzung. Bern.

Vysedovati, vz Vysednouti.

Vyseji, vz Vyseti.

Výsek, u, m. = *vyseknutí, vysekání*, das Aushauen. Výsek ledu. Jíti do výseku (ve mlýně, jíti ledu vysekávat). Us. — **V.** (= *výseč*, sector). V. = úplný průsek dvou ploch n. těles, der Einschnitt. Jrl. 424. V. kruhu či kruhová, ellipse (schodnice), eliptický (schodniční). Nz. V. kulový (z koule), der Kegelausschnitt. V. *kruhu* = **část plochy**

Digitized by Google

kruhové omezená dvěma poloměry a oblonkem jimi z kružnice odetnutým; *při kouli* **jest v.** kuželovitá část, omezená vrchlíkem **koule** a pláštěm kruhového kužele, jehož **vrchol jest** ve středu koule. S. N. Vz Výseč.

Výseka, y, f. = *průsek*, der Durchhau. Zlob., Škd. exc.

Vysekáč, e, m. = *nástroj zlatníkův a jiných*, der Aushauer.

Vysekání, n., das Aushauen. V. lesa, der Waldabtrieb. Dch.

Vysekaný; *-án, a, o*, ausgehauen. V. led, otvor v ledě; kláda. Us. V. kat (na odpočinku). U Rychn. Msk. Jeskyně **do** skály, **ve** skálu v-ná. Us. Pdl.

Vysekati; *vyseknouti*, ul, ut, utí; *vyséci, vysíci*, seku, sekl, čen, ení; *vysekávati, vysekovati* = *sekaje vytíti, vyřezati, učiniti, vydlabati*, aus-, heraushauen, aushacken, weghauen, aushöhlen; *sekaje osvoboditi*, heraushauen; **se** = *sekáním se vydobyti*, sich heraushauen; *vyvésti se, pomoci si ven z čeho*, sich heraushauen, sich heraushelfen. Jg. — **co:** les (vyplaniti), led, D., štufu (znamení v dole zničiti), palce, cevy, rudu. Vys. V. louku. Řezník už všecko maso vysekal. Us. Vezmu paláš, vořeší vysekám a tebe, má milá, nenechám. Sš. P. 346. Jiní jeli za ním, aby soudruha svého vysekali. Ddk. VI. 197. Bránu v-li. Kn. — **co, se**: loďku **z** jednoho dřeva, V., se z nepřátel. Ze všeho se vyseká. Us. Rudu z pramene, z otesků palec na kola v. Vys. V. haluze ze stromu. Us. Šablenka brúšená na obě dvě strany, ona mě vyseká z Uher **do** Moravy. Nár. ps. Tč. Dvaja starší vždy si iba šable brúsili, žeby nimi vysekali sa trebars aj z pekla. Dbš. Sl. pov. VI. 62. V. se z něčeho. Dal. 100. — **se z čeho**. V. se z dluhů. Ros. Aby najmladší čím skorej sa vysekal z peňazí. Dbš. Sl. pov. I. 407. — **koho** = *vysvoboditi, vyhubiti*. Jg. — **někomu čím**: metlou (vybiti). Us. — **co, se čím:** šavlí, Us., výmluvou. Sych. V. kosou louku. Us. V-kal se patama = utekl. Němc. III. 129. Jakžto lěsě (= v lese) drvěném sekyrami vysěkli sú vrata. Ž. Kl. — **co kde.** V-li **na** hrázi, **mezi** křovím trávu. Us. Maso **v** poli vysekávati, ausschroten (ve vojsku). Us. Čsk. — **se kam**. Vz V. se odkud. — **co proč:** tkaninu **k** vyšívání. Us. — **co si, komu**. V. někomu záda, zadek, zachuli, durchhauen. Us. Dch. Ej otec, páčte na tu plánku, ja si tú vysekám, budeže to za posekanec. A hneď si aj vysekal ten posekanec. Dbš. Slov. pov. IV. 80. — **čeho kolik**. V-li masa **za** dvě krávy (= asi tolik, kolik váží dvě krávy). Us. — **se**. Nevím, vysekám-li se (ospravedlním-li se). Us. Vyseknouti se také = *vyfintiti se*. Us.

Vysekávač, e, m., der Aushauer. V. lesa, dříví. — **V.** = *dlabač*, der Hohlmacher. Dch. — **V.** masa, der Ausschlachter, Ausschroter. Dch.

Vysekávačka, y, f., die Aushauerin, Hohlmacherin; Ausschroterin. Vz Vysekávač. — **V.**, die Taufelhacke. Šp.

Vysekávati, vz Vysekati.

Vyseknouti, vz Vysekati.

Vyseknutí, n., der Aushieb.

Vyseknutý; *-ut, a, o*, ausgehauen.

Vysekovati, vz Vysekati. Bern.

Vysemeniti se, den Samen verlieren. Jak zboží (obilí) přezraje, tož se vysemení. Mor. Tč. Tráva, byliny se v-ly. U Hořic a j. Hk.

Výsep, spu, m. = *vysypání, i co vysypáno*, die Ausschüttung, der Aus-, Aufwurf. Pref. — **V.** = *výspa*. Ves Vážany s lidmi platnými i neplatnými, s rolí oranů i neoranů, s činžemi, s úroky, s poplatky, s výspy, s lúkami atd. List z r. 1467. Tč.

Vysepkati, den Trab gehend abschütteln, genugsam im Trabe reiten; im Trabe abgeschüttelt werden. Na Slov. Bern.

Vysésti, vz Vysednouti.

Vyséti, vysíti, seji, el a il a ál, it a át, etí; *vysívati, vysévati*, aussäen, ausstreuen. — **co (kdy) kam**. Vysil **na** zimu sto korcův. Ros. V. dědinu. Jel. — **co kam:** pšenici **na** pole. Us. — **kde čím**: **na** řešetě, řešetem, sítem (vyčistiti). Us. V. někoho na řešetí = pomlouvati. Us. Č.

Vysetí, n., die Aussäung, die Aussaat

Vysetý; *-et, a, o*, ausgesäet. Us.

Výsev, u, m. = *vysévání*, das Aussäen. Místněji udati dobu v-vu. Sš. J. 75. — **V.** = *výsevek*, die Aussaat. Us. — **V.**, der Flächenraum der Aussaat. Šd.

Výseva, y, f. = *výsev, výsevek*, die Aussaat. Us. Šd.

Vysévací, *vysevací mříž* = *prohazovačka*, Sanddrahtsieb (zum Reinigen des Sandes). Sl. les.

Vysévač, *vysevač*, e, m., der Aussäer, Ausstreuer. — **V.**, cribrator, der Räder. V.

Vysévání, n., das Aussäen.

Vysévaný; *-án, a, o*, ausgesäet.

Výsevek, vku, m. = *co se vyselo*, die Aussaat. Pole šesti korců v-ku. Mám pole na tři měřice výsevku. Šd., Sn. — *V-ky byly ve starším válečnictví českém* drobné výstřely skládající se ze sekaného železa, olova, kaménků, hřebíkův atd.; u Němců slouli der Hagel, das Gestreu. Hrnečky výsevků prachových byly podobny bandaskám a naplňovaly se buď pouhým prachem nebo se přimíchalo ku prachu sekaného olova, železa a hřebíků. Nahoru v otvor vstrčil se doutnák, který se v čas potřeby zapálil. Nádoby tyto házívaly se s hradeb na útočníky. S. N. XI. 287. V. prachový, das zum Austreuen, zum Werfen aus belagerten Orten bestimmte Pulver, Mus. 1848. II. 9.; ein bauchiges, oben schmales Gefäss, in welches Pulver, Stücke Blei usw. gegeben wurden, oben mit einer Lunte versehen; solche Gefässe schleuderten die Belagerten auf die Belagerer. Mus. 1836. 56.

Výsevka, y, f. = *výsevek*, die Aussaat. Us.

Výsevní, -ný, Aussaat-, Saat-. V. semeno, Zlob., obilí. Dch. Každé obilí není stejně v-né (nevyseje se každého stejně). Us. Dch.

Vysezení, n., das Aussitzen; Ausbrüten.

Vysezený; *-en, a, o*, ausgesessen. V-né místo (v zahradě atd.). — **V.**, ausgebrütet. — **kým**. Kuřata kvočnou vysezená. Vz Vyseděti.

Digitized by Google

Vyshrabati, heraus-und zusammenrechen. — **se čeho kde.** Co sem se toho listí navyshraboval **z pod** těch stromů. Na Ostrav. Tč.

Vyshýbati se, sich durch Bücken recht viel Bewegung machen. Us. Dch.

Vyschlec, chelce, m., druh rostlin síťovitých. Rostl.

Vyschlosť, i, f. = *zatvrdlosť, skornatění,* die Austrocknung, sclerosis. Nz. lk. V. těla. Reš.

Vyschlý = *vyprahlý, suchý,* ausgetrocknet, dürr. V. tělo (vyzáblé, churavé), V., louka (suchá, suchopárná), Kom., huba, D., země. Us. Jest vyschlý jako lunt. Prov. V. dívka, Němc., pečeně. Dch. Darmo oči vyschlé mořím. Koll. I. 191. — **čím:** postem a žízní. Kom., Dl. — **jak.** Údy **na** kosť vyschlé. Us.

Vyschnouti, schl a sechl, utí; *vysychati* a *vysýchati,* aus-, eintrocknen, vertrocknen, ausdorren, trocken werden. V. — **abs.** Ulice již vyschly. D. Studnice vyschla. Us. A jak my (vody) vás zatopíme, a my samy vysycháme. Sš. P. 776. A keď už ta čerešnička vyschla, potom milá za šuhajka išla. Sl. ps. 185. Vyschýna strom. Slov. Šd. Slzy vyschnou. Čch. Bs. 90. Jezerečko vyschlo, rybky vyskakaly, poviz mi, děvucho, esli budzěm svoji? Sš. P. 299. Tam kde mutné vyschnou času řeky. Koll. I. 197. — **kde (od čeho).** Voda v rybníce, Us., mléko v prsích vyschlo. D. Že *mně* už od samého zpěvu v hrdle vyschlo, proto nezpívám. Er. Sl. čít. 31. Slzy jí posud v očích nevyschly. Šml. I. 43. — **odkud.** Na fojtové roli studenečka stojí, jak z ní voda vyschne, to mi budem svoji. Sš. P. 344. — **jak.** Vyschl až **do** smrti. Tur. kron. Ústa vyschla mu **na** řemeň. Nitra VI. 346. Otec oženil sa znova a to bolo jeho nešťastí, lebo mu zlostná žena hryzla srdce, tak že **pod** rokom vyschnul ako trieska. Dbš. Sl. pov. I. 89. Na třiesku vyschne. Dbš. Obyč. 112. — **z čeho.** Tělo mé vyschlo ze vší tučnosti. Br. — **čím.** Tráva vyschla horkem. Let. 129. Tolik jsem přísah lásky učinil, až mně tím vyschl jícen. Shakesp. Tč. — **kdy.** Kerak my vás přikryt máme? samy zítra vyschnúť máme. Sš. P. 42. — **komu.** Čreva mu vyschly (vychladl). Mt. S. I. 105. Vysychá mu roh (počíná se mu hůře vésti). Mus. Vysychá mu. Vz Opilý.

Vyschnutí, n., das Austrocknen, die Aus-, Eintrocknung. V. těla = *chřadnutí,* die Abzehrung. D.

Vyschráněti, aus- u. aufräumen. — **se po kom, za kým.** Mnoho sem se po něm, za ním navyschráněl. Na Ostrav. Tč.

Vysíci, *vyséci,* vz Vysekati.

Vysiedlný = *vysedlý,* expressus. V. tvář, zastr. BO.

Výsich, a, m. Až k zriedlu jezera V. Slov. let. II. 189.

Vysíknouti, knul a kl, ut, utí; *vysikati, vysikovati* = *sikáním přemoci,* ächzend überwinden; *síkati přestati,* zu ächzen authören. — **V.** = *vystříknouti,* ausspritzen. — **co čím kam.** Vodu sikačkou **na** někoho vysíknouti. Na Ostrav. Tč. — **odkud.** Voda tam **ze** země vysákla (vysíkla). Mor. Šd. Lomidrevovi krv z prstov vysikla; Zaťal mečom do jabloni, červená krv z nej vysikla a jabloň zvalila sa. Dbš. Sl. pov. I. 106., V. 47. (Šd.). — **V.** = *vysmrknouti.* Mor.

Vysílanec, nce, m., der Ausgeschickte. Č.

Vysílati, vz Vyslati.

Vysílenec, nce, m., der Erschöpfte. Dch.

Vysílení, n., die Erschöpfung, Entnervung. Dch. V. půdy. Šp. V. těla mnohými pracemi. Us. Vz Vysílenosť.

Vysílenosť, i, f. = *ochablosť, skleslosť,* prostratio, die Erschöpfung, Entkräftung. Vz Vysílení.

Vysílený; *-en, a, o,* erschöpft, entkräftet, entnervt. V. tělo, člověk, hovado; Pod ním sklesl kůň v-ný. Ddk. VI. 201. — **čím.** Střílelo se koulemi však veskrz jen kamennými, kteréžto, padajíce dálkou téměř vysílené do města, nepatrné v něm dělaly škody. Pal. Děj. III. 3. 123. V. těžkým namáháním, nemocí, vilností; Národ vnitřními spory v-ný. Sb. Svět láskou vysílený. Vrch. Mth. I. 192.

Vysíliti, il, en, ení; *vysilovati* = *síly zbaviti,* erschöpfen, entkräften, entnerven. — **koho, se čím:** těžkými pracemi. — **co komu.** Ta robota mu vysílila oči, že málo vidí. Na Ostrav. Tč. — **odkud.** Človéče, či som ti ťažká? Ledva vysílil (vypravil) **z** hrdla, že nie. Dbš. Sl. pov. V. 68. — **se oč.** O kousek chleba se vysilovati. Mus. 1880. 144.

1. **Výsilka, výsilka,** y, f. = *vysýlání,* das Aus-, Herausschicken, Aus-, Absenden, die Absendung. Ku králům výsilky činiti. Skl. II. 240. V. stráže. Us. Vz Výsylka.

2. **Výsilka,** y, f. = *vysílení,* die Entkräftung. Z v-ky zrak ztratil. Us. na Ostrav. Tč.

Vysilování, n., die allmählige Entkräftung. Cf. Vysílení. V. země. Us. Pdl.

Vysilovati, vz Vysíliti.

Vysilující, entkräftend.

Vysiněti, ěl, ění, *vysinati,* bleich werden. Mrtvý vysiná. — **od čeho.** Od zimy mi vysinaly ruce. Us. Tč. — Dnes tam hodně vysiná (= za větrem zima do člověka leze). Mor. Mřk.

Vysiniti, il, ěn, ění = *siným učiniti,* blau machen.

Vysipěti, ěl, ěn, ění, *vysipovati* = *syčením vyhnati,* hinauszischen. — **koho odkud.** Husa ho ze stodoly vysipěla. — **V.** = *syče vytékati,* zischend herausfliessen. Jak voda vysipuje, začne blkať. Na Ostrav. Tč. — **kudy.** Voda **přes** kraj hrnce vysipěla. Ib. Tč.

Vysiptěti, ěl, ění = *přestati siptěti,* aufhören zu zischen; *sipté pronésti,* herauszischen. Ros.

Vysiřiti, il, en, ení, *vysirkovati,* ausschwefeln. Šp.

Vysirkování, n., das Ausschweteln. Šp.

Vysisati = *vykukovati,* herausgucken. Mor. Šd. — **odkud.** Vysisá z díry, ze dveří. Mor. u Bzence. Šd.

Vysíti, vz Vyséti.

Vysítkovati = *sítkem propodsívati,* durchsieben. — **co:** mouku. Us. Tč.

Digitized

Výsiv, u, m = *výsev*, die Aussaat. Us. Tč., Jg.
Vysívák, u, m., der Mehlcylinder in der Mühle. Skř.
Vysivěti, ěl, ění, grau werden. — **komu jak**. Až mu brada **na** poly v-la. Us. — **kde**. **Za** ušima už mu vlasy vysivěly. Us. Tč.
Výsivka, y, f. = *výsevka*.
Vysjevati = *vysévati*. Na Slov.
Výsk, u, m. = *výsknutí*, das Freudengeschrei, der Jauchzer. Puch., Kamar. Už tedy sa všetci do rovných dajte radov, kráčajte potom bez výsku. Hol. 101. Smes výsku, kvílby bez ladu a skladu. Phld. III. 1. 36.
Výska, y, f. = *ves*, **lépe**: *viska* n. *véska*. Jg. — **V.**, y, f., Dörfel, ves u Úště; něm. Fieska, ves u Žlutice; něm. Weska, předměstí v Mor. Budějovicích; něm. Weyska, ves u Sedlčan; něm. Wiska, vsi u Sedlčan, u Bělé, u Rychnova, u Chotěboře, u Blatné, u Volyně, u Brtnice, u Náchoda, dvůr u Uhlíř. Janovic, domky u Litomyšle, samota u Kunštatu a u Dačic. PL. *Výska dolejní*, Unter-Dörfles a *V. hořejní*, Ober-Dörfles, vsi u Vesetic; *V. kaplička*, Fieska Kapelle, samota u Manetína. PL. — *V. nová* v Chebsku. Vz Blk. Kfsk. 633.
Vyskácati sa = *vyskákati se*. Na Slov. Bern.
Vyskacovati = *vyskakovati*. — **odkud**. Iskřičky z ohňov bystro vyskacujú. Sldk. 391.
Výskač, e, m., der Jauchzer, Johler.
Výskačka, y, f., die Jauchzerin, Johlerin. Us. — **V.** = *výskání*, das Jauchzen, Gejohle. Při svatbách jest dost v-ky. Na Ostrav. Tč.
Vyskákanec, nce, m. = *světák*. Us.
Vyskákání, n., das Hinausspringen.
Vyskákaný = *kdo se hodně vyskákal*.
Vyskákati, vz Vyskočiti.
Vyskakovací, ἀναβατικός. Lpř. Slov.
Vyskakovač, e, m., der Aufspringer, Springer.
Vyskakovačka, y, f., die Springerin. — **V.** = *tanečnice, dívka, která ráda tančí*. To jsou vyskakovačky! Květy 1870. 321. (Šá.).
Vyskakování, n., das Hüpfen, Aufspringen.
Vyskakovati, vz Vyskočiti.
Vyskákovný, springend, hüpfend. Na Slov. Bern.
Výskal, a, m. = *hýřič, marnotratný*, der Verschwender. Co naschová Stýskal, to utratí Výskal. Lom. Nabyl Stýskal, pozbyl Výskal. Což neslušně nachová (uspoří) Stýskal, to utratí s hanbou Výskal. Reš., Jg. Co nashromáždí táta Stýskal, promrhá synáček Výskal. Lb. Nenajde-li se u Stejskala, u Vejskala se nenajde. Us. u Kr. Hradce. Kšť. Častěji se potkávati se Stýskalem nežli s Výskalem. Hor.
Výskala, y, m., os. jm. Vck.
Vyskáliti, il, en, ení, *vyskalovati*, bettelnd etwas bekommen. Na Slov.
Výskalov, a, m., trať lesa na Halenkově ve Vsacku. Vck.
Výskání, n., das Jauchzen, Gejohle. Mus. 1880. 147. Žádná věc chvalitebná není na chlubení a v. mnohém. Jel. En. m. 2. — Zdali znamenáš lanie březie (cervas parturientes) a početl si měsiece jich výskánie (conceptus earum) a zvěděl si čas jich otelenie (partus)? BO.
Výskati, výskám a výšti (na Mor. výšču, Vck.), *výsknouti*, knul a kl, utí; *výskávati* = *křičeti radostí*, jauchzen. V. — **abs.** Výr výská. Us. Chmel výská (přerůstá tyč). U Loun. Kšá. Hulaj, belaj, synu! keď vtáček zapiská, budeš ty si myslit, že to matka výská; Mládenci zpívají, vejskají, že už Marjánku dostali. Sš. P. 140., 429. (Tč.) Nepřítel vejská. Dač. I. 281. U okna stála, na dragouna volala: Dragouníčku, nevýskej, co jsi dostal, nestýskej! Slez. ps. Šd. Sova vyskřečí zas ene sovu a ta nězpíve jako slavík, ale výská zase jako sova. Slez. Šd. Nevýskej, ještěs nepřeskočil. Vz Výstraha. Sova výská. Vz Vyskřečeti. V. Ha, prve výskal, již dává na lidi. Vz Nešťastný. Prov. Nechť ještě nevýská, musíť toho ještě perně zažiti. Prov. Otec stýskal a syn výskal. Prov. Jg. — **k čemu**. Úředníkům se stýště, rytířstvo pak k tomu výště. Star. let. — **na koho**. Druh na druha výskl. Us. Tč. — **kdy**. Nevýskej **před** časem. Papr. Mnozí **z** rána výskali, na večer si stýskali. Km. **O** posvícení sedlák si vejská. Er. P. 93. — **proč**: radostí, Sych., bujností v. Kom. Lab. 60. Jak jsem se domů dostal, radostů jsem výskal Sš. P. 665.
Výskavka, y, f. = *malý tvrdý knedlík*. Ve vých. Čech. Kál.
Výskavý = *kdo rád výská*, der gern jauchzende. Us. Šd.
Vyskeř, e, f., Wisker, ves u Turnova. Vz S. N., Blk. Kfsk. 532.—534.
Výsklep, u, m. = *sklepení, hrobka*. Pl.
Vysklenařiti, il, en, ení, als Glaser erwerben. — **si co**: peníze. — **V.**, das Glaserhandwerk aufgeben. Us.
Vysklepiti, il, en, ení = *vyklenouti*, auswölben. — **co**: špižírnu. Sych., Klš. — **co čím**: komoru kamenem, cihlami. Mor. a Slez. Klš., Tč.
Vysklepničiti, il, en, ení, sich als Kellner verdienen. — **si co**: peníze. — **V.**, aufhören Kellnerei zu treiben. Us. Tč.
Výsknouti, vz Výskati.
Výsknutí, n., das Aufjauchzen. Vlč.
Vyskoček, čku, m., der Vorsprung. Šp. — *V-ky* = *obilní zrna*, jež při větí před hromadu zvátého obilí vyskočila. V. Kunv. Msk. — *V-ky* = *odrobinky, drobty másla*, které při stloukání na vrch do hrotku z máslenky vyskakují. Na Mor. a ve Slez. Šd. — *V-ky* = *silná kořalka, líh*, der Weingeist. Na Hané. Bkř. Cf. S. N. V. 378.
Vyskočená, é, f. Hra na v-nou = *hra v míč*. Krok II. 513.
Vyskočení, n., das Herausspringen. Us.
Vyskočil, a, m., osob. jm. Vz Blk. Kfsk. 1156., Mus. 1880. 500.
Vyskočilka, y, f. = *sněženka, kozí dříst*, galanthus, das Schneeglöckchen. Slb. 206. — **V.**, samota u Nepomuk a Volyně. — **V.**, hospoda u Zlíchova.
Vyskočilský *mlýn* u Hořovic.

Digitized by Google

Vyskočilý = *kdo vyskočil*, der herausgesprungene. — **odkud:** v. z domu. — **V.** = *strmící, vysedlý*, hervorragend. — **odkud: ze** země. Čern. — **kde:** skála **nad** břehem v-lá. Troj. — Jg.

Vyskočiště, ě, n., der Sprungort, Sprungplatz. Čsk.

Vyskočiti, skoč, skoče (íc), il, ení: *vyskákati*, vyskákám a skáči; *vyskakovati* = *skokem vyjíti*, aus-, herausspringen; *co síla stačí skočiti*, aus aller Macht springen; *vzhůru skočiti*, in die Höhe springen, aufspringen, aufhüpfen; *prýštiti se, prameniti, počíti se*, entspringen; *náhle se objeviti*, hervorspringen, sich schnell zeigen. Jg. — **abs.** Běžel, co mohl v. (rychle). D. Voda vyskakuje. D. Tu vyskočí slunce a tu se schová. Us. Vyskakují neštovice. D. Vyskočil ako jelen. Mt. S. I. 98. Daj si, šohaj, čižmy kovat, abys mohl vyskakovat. Sš. P. 614. Štyry kozy, piaty cap, kto vyskočí, bude chlap; i ja by bol vyskočil, ale som sa potočil. Sl. spv. II. 52. Ráno v-lo tepló slniečko. Dbš. Sl. pov. I. 169. A pryskyřuov mnoho vyskákalo (na těle). Arch. III. 56. Div, že nevyskočí duše. Alx. V. v. 1903. (HP. 46). — **odkud: ze** zálohy, z města, ze svých mezí, V., z vozu, z okna, Us., z postele; voda vyskakuje ze skály; Z kůže bych vyskočil. D. Raduje sa, dobre z kože nevyskočí. Mt S. I. 94. Člověk by z kůže vyskočil. Dch., Mt. S. I. 99. Div, že z kůže nevyskočí. Ako ju mladý kráľ zazrel, od radosti dobre z kože nevyskočil. Dbš. Sl. pov. I. 53. V-la to, vraj, Víchorica, zo země; V-čí z něho mládenec na svet súci, pekný, len akoby ho bol uliał. Dbš. Sl. pov. II. 37., III. 15. (Šd.). V. naň z trní. Er. P. 375. Počkaj, sedláče, šak ti vyskáčé z komory koláče; Počkaj, boháču, šak ti vyskáčů ty dukáty z truhle. Sš. P. 525. V-čil mu z rány, entkam aus der Schussweite. Arch. rkv. Z pošetilej nemúdrosti múdrosť nevyskočí. Na Slov. Tč. Iskričky z ohňov bystro vyskacujú. Sldk. 391. Vyskočil sám dolů z věže. Dač. I. 271. Vyskočivše z vozů počali bíti Němce. Pal Děj. III. 3. 260. Kamž jim Pán rozkázal, se plavili a z lodí nevyskákali. BR. II. 66. Kůň o dlouhých otěžích rád z koleje vyskakuje. Prov. Šd. Vždy mu z rány vyskočil. Us. Wtr. Z kře na někoho v-ti. Bl. — **kudy:** oknem. Us. D. Světelko zabasila, oknem vyskočila; Ďábel kolečkem zatočil, vokýnkem v-čil. Sš. Ps. 106., 153. Dobre moje srdce bóčkom nevyskočí. Sl. ps. 140. Nemajíc čím zaplatiti, musí kravím oknem ven vyskočiti. Prov. — **kam: ze** zálohy, z domu **na** někoho v., **na** stůl, Ros., na koně, D., na ulici. Ros. Řekové vyskáčí **na** zemi. Troj. 104. b. V. **nad** koho (pyšněti). Tkadl. Z houští k někomu rychle vyskočiti. Sš. I vyskoči Vlaslav protiv Čstmíru. Rkk. 23. Ona zaslechla, ven v-la. Sš. P. 756. — **jak kam.** Všetečnou otázkou **na** harc v. Sych. V. pomocí bidla na zeď. Dostal jsem koníčka polovraného, já jsem si aj v-čil ruče na něho. Čes. mor. ps. 263. — **komu odkud.** V-lo mi to z huby, D., z ruky; jiskry mu z očí vyskakovaly. Us. — **si co nač:** hůl **na** záda si vyskákati. Us. — **(na koho) jak.** Vesele si vyskakuje. Us. Šd. Vyskoč honem, běž na salaš. Kol. ván. 172. Dúpkom vyskoč, ale sa nepotoč. Mt. S. I. 105. Liška až k zunováňú (k unavení) prebrozno vyskakovala, potom preč odešla, když sa zunovala (unavila). Na Slov. Tč. Hore vyskočila, mezi nich běžala. Sl. ps. Šf. I. 139. Z lesa s palicí na někoho v. Vz Palice. Č. — **kde.** Oheň vyskočil **v** stodole. Us. Bielky **na** očach jej vyskokly ako upečené vajcia. Dbš. Sl. pov. V. 81. **Predo** (přede) dvermi v-val, štyry groše ukazoval. Sl. ps. 186. **Jak** já plakat budu? Na jeho hrobě vyskočím sobě. Sš. P. 663. Skála **nad** břehem v-la. Troj. 464. — **si co:** nohu (skokem vyvinouti). D., Č. — **za kým.** Vyskočil za ním *oknem*, **aby** ho chytil. — **komu.** Však ti ty tolary (stříbrňáky) brzo vyskáčou. Us. Šd. — **proč.** *Radostí* vyskakovati. Us. Hneď ju obklopily ostatnie kamarátky a ujúkajúc v-valy **od** radosti; Šol zavolať kráľovského synka. Nebožiatko dobre z kože nevyskočilo od radosti, že mu otec predca už zaz dovolil výjsť na polovačku. Dbš. Sl. pov. I. 307., 273. (Šd.). Od radosti v-čil. Pk. — **kdy. Na** sv. Josefa vyskočí beran na vršek a poděkuje hospodáři. Pranost. Tč. Ustaneš, jak v cestě z předku budeš vyskakovať. Na Ostrav. Tč. V-lo slunečko skoro ráno raníčko. Sš. P. 24. V-lo slniečko zavčas ráno, v-lo na stienku, na třňovu zahrádku. Sl. spv. IV. 147. — **(se) s čím, s kým.** Já jinou nechci než Káču, já se s ní dobře vyskáču. Čes. mor. ps. 202. Já pánu rád bych sloužil a dobrú vuoli okazoval. A ty velmi s neobyčejnými věcmi vyskakuješ (počínáš). Arch. V. 345. — **se.** Ten se dnes vyskákal.

Výskočky, pl., m. = *výpalky*. Na Slov. Bern.

Výskočnosť, i, f., die Ausschweifung. Jg.

Výskočný = *vyskakující, rychlý*, hüpfend, behend. L. — **V.** = *z míry vyskakující*, ausschweifend. V. (zápolný) sloh. Nz. — **V.** = *všetečný, mudráček*, naseweis, vorwitzig. V. V-ným svým jazykem mluvila, co jí slina k hubě přinesla. Drsk.

Výskok, u, m. = *vyskočení*, der Aufsprung. V. radosti. Us. Na výskok stříleti (když se v huštinách jen krátce míří), der Fangschuss. Potuočkem, potuočkem, koníčky výskokem. Sl. ps. Šf. I. 126. Běžeti v-kem = rychle. Kld. Do roka proroka (dítě) a potom výskoka. Mt. S. I. 89. *V. v tělocviku:* roznožmo, skrčmo, schylmo s obratem, der Drehkatzensprung, skrčmo na hřbet n. na sedlo, die Hocke nach der Seite in den Stand aufs Kreuz, auf den Sattel, v. skrčmo na sedlo kol zadního madla, die Hocke nach der Seite in den Stand auf den Sattel um die Hinterpausche (Čsk.), přednožmo. Tš. Vz KP. I. 453. — **V.** *míti* = *předejíti*, Vorsprung haben. V. Lodí jejich chtěla výskok míti před naší lodí. Har. Čímž potom veliký v. před nepřátely měli. Abr. z G. 168. — **V.** = *výpad nepřátelský*, der Ausfall. — **V.** *vody* = *výstřel*, der Sprudel, Schuss des Wassers. — **V.** *ve stavení*, *výpust*, der Vorsprung. L. — **V.** = *výběžek*,

der Ausläufer einer Gebirgskette. M. Proch. Děj. bibl. I. 152. — **V.** *na palec* = hra. Dbš. Obyč. 140. — **V.** = *kapr*, který nad ostatní z též násady jsa nejvíce vyrostl. Us. v Bohdanecku. Fr. — **V.** = *nejlepší zrno*, das beste Getreide. U Loučimi. Psčk. — **V.** = *výtok vína, samoteč*, der Vorsprung. V. kořalky = první tok. L. — **V.** = *odraženina, náhněty*, das Verbällen des Fusses; Geschwür unter den Zehen. Jg.

Vyskopiti, il, en, ení, *vyskopovati*, kastriren, entmannen. Rk.

Výskot, u, m. = *výskání*, das Gejauchze, Gejohle. Nrd. Bald. 51., Šd. V. chasy se drobet utišil. Sá. Cikánče jen v bídném čechlíku v. jeví za výskotem. Koll. I. 281.

Vyskotačiti, il, en, ení, durchs Treiben sich zuziehen. — **se** = *vyběhati se, vydováděti se*, sich genug herumtummeln.

Vyskoumací, Aufklärungs-. V. služba. Dch.

Vyskoumač, e, m. = *vyskoumatel*. Vus.

Vyskoumatel, e, m. = *vyskumatel*, der Erforscher. Us. Tč.

Vyskoumatelka, y, f., die Erforscherin.

Vyskoumatelný, erforschlich. Us.

Vyskoumati = *vyšetřiti, vypátrati, vyzpytovati*, erforschen, ergründen, ausforschen, ausgrübeln, ausstudiren, durchforschen, auskundschaften, ausholen, ausspähen, ablauern. Jg. — **něco**. Kom., D. — **čím (jak)**: bystrým duchem, zkouškami **do** podrobna.

Vyskrbiti, il, en, ení = *vyziskati*, knausernd gewinnen. — **si co čím**: málo sobě tím vyskrbí (pomůže). Ros.

Vyskřečeti, el, ení, genug schreien, zu schreien aufhören, schreiend herbeirufen. — **koho.** Sova vyskřečí zas ene sovu a ta nezpíve ako slavík, ale výská zase jako sova; Sova nevyskřečí kanárka, nýbrž sovu ještě sovatější (= jací rodiče, také děti). Slez. Šd.

Vyskřinařiti = *vysklenařiti*. Mor. a Slez. Tč.

Vyskřípati, erquitschen. — **si co**. Ros.

Vyskrtati, vorwerfen. — **co komu.** Proch. exc.

Vyskubati, vz Vyškubati.

Vyskučeti, el, ení, er-, auswinseln. — **co komu.** Ros. — **se**. Pes se v-čel. Us.

Vyskuhrati, skuhrám a skuhři, erwinseln. — **si co**. Ros.

Výskum, u, m. = *vyskoumání*, die Untersuchung, Erforschung, Entdeckung. Koll. I. 86. Způsob výskumu, die Untersuchungsmethode. Šp. To zjistiti bude úlohou rodopisných v-mů. Ddk. IV. 207. Zvyk mám radše oči zamhuřovat, nežli schválné činiť v-my. Tč. Dle výskumu přírodozpytcův. Smet. — Koll. Sl. dc. 140.

Vyskumatel, e, m. = *vyskoumatel*. Mor. Td.

Vyskumatelka, y, *vyskumatelkyně*, ě, f., die Erforscherin.

Vyskumírati, *vyskomírati*, ausjammern. Sr. skomírati, sterben. Na Ostrav. Tč.

Výskumný, Untersuchungs-. V. ústav. Rolnickolučební ústav v., agrikulturchemische Untersuchungsstation. Šp.

Vyskusiti, erfahren, ergründen. Chtěje v. jaká to veselosť. Kom.

Vyskutečniti, il, ěn, ění, ins Werk setzen. Ros.

Vyskvěti, ěl, ění, aufleuchten. Aby tím více v-la velebnosť Kristova. Sš. J. 18.

Vyskvrčeti, el, ení, aufhören zu zwitschen, wimmern. Us.

Výsky, pl., f., ves u Rokycan. Vz S. N.

Výskyd, u, m., nach Aufreissung des Baumstockes gebliebene Grube in der Erde. Na Slov. Ssk. Vz Výskytě.

Výskyď, ě, f. = *hromada kamení* (na poli sesbíraného), der Steinhaufen (auf dem Felde). Na mor. Valaš. Vck.

Vyskydenský, ého, m. V. Jan. Vz Jir. H. l. II. 342.

Vyskypati = *vařic se vytéci*, kochend ausfliessen. Mléko v-lo. U Opav. Klš.

Výskyt, u, m. = *zjev*, die Erscheinung. Zjev a v. Pána. Sš. I. 3. (Hý.). Zvolám nad jedním tu výskytem: Matko, hle ... Koll. I. 250.

Vyskytati, vz Vyskytnouti.

Výskytě, pl., f. = *jamky od vyvrácených stromů nebo od dobytých pařezů*. Na Slov. Hdk. C. 144., Němc. III. 268. Vz Výskyd.

Vyskytek, tku, m. = *co se vyskytlo*, die Erscheinung. Krok I. b. 129.

Vyskytlý, erschienen, zum Vorschein gekommen. Věc nenadále vyskytlá. Kram. exc.

Vyskytná, é, f. *V. biskupova*, Wiskitna, ves u Pelhřimova; *V. česká*, Wiskitna, ib.; *V. německá*, Giesshübel, vsi u Pelhřimova. PL. Vz Tk. I. 360., 362., III. 40., 43., S. N., Blk. Kfsk. 1098., 1171., 1173.

Vyskytnouti, tnul a tl, ut, utí; *vyskytati, vyskytovati, vyskýsti, vyskytu, tl* = *na jevo dáti, ukázati*, zeigen, erscheinen lassen; blikken lassen; **se** = *ukázati se, na světlo vyjíti, vyjeviti se*, an den Tag kommen, zum Vorschein kommen, sich zeigen, sich blicken lassen, sich sehen lassen. Jg. — **co k čemu.** Měsic zastúpi jasnosť slunečnú, že slunce svých paprslkóv nevyskytne k osviecenie světa. Troj. — **koho kudy kam**. Vždycky nás přirození *rovnou branou* **na** světlo vyskytlo. Mudr. — **co, se komu.** Měsíc světlou svou polovici nám vyskytá. Kom. V. se velikému nebezpečenství. Ms. — **co, se kam.** Vyskytl ruku ven, na niž žena, ježto dietky babí, navázala črvenú nitku. BO. Pokrytství se **na** jevo vyskytlo. Ler. Ve tmě nezůstane, ale na světlo se vyskytne. BR. II. 247. Jak jsem se **nad** vodu vyskytl. Har. — **se**. Vyskytla se příležitosť. Zlob. Podporovati takové snahy, kdekoli se jen vyskytly, vší svou mocí. Ddk. V. 307. Něco se tu vyskytuje. Us. Každého, kdož se koli vyskytl, zabili. Br. Když ranní slunce se vyskytá. V. Vyskytuje se znamení. Jel. Skály zhůru strmí (se vyskytují). Kom. — **se odkud**, z temnosti. Jel. Vyskytši se z okna, což najvíc mohla, velmi mile a laskavě naň pohleděla. BN. Hlavu z vody vyskytl. Ler. Mediolanští z těch bran nesměli se vyskýsti. Pulk. 277. Není to zem ani nebe zcela, co se z tváře její vyskytá. Koll. I. 17. V. — **co, se kde.** Ta nemoc v Hispanii (v městě, Us.) se vyskytla. V. V lícech zardělosť se v-la.

Troj. Nejdávnější stopy Slovanů v Europě vyskytují se v krajinách mezi mořem černým a baltickým. Šb. Zálesí vyskytuje se v Čechách vícekrát; Téhož roku vyskytuje se již Ondřej jako biskup v Olomúci; Vůbec vyskytuje se jméno její jen jednou v listinách našich. Ddk. II. 197., 325., 328. (Tč.). **Za** horami záře vyskytá se rudá; Loučení apoštolské teprv ve verši 13. se vyskytá; Víra odhaluje závoj, jenž **nad** pravdami božími zraku našemu přeslabému se vyskytá. Sš. Bs. 6., I. 403., J. 118. — **kdy**. Kostel sv. Mauricia v Olomúci vyskytuje se ovšem teprve r. 1257. **v** moravských listinách. Syn Naděje, jenž k r. 1160. v-tuje se jako opat v Třebíči. Ddk. III. 69., II. 436. (Tč.). **Při** některých dobách (záslony ty) **na** veřejný odiv se vyskytují; V církvi svátek ten (nanebevstoupení Páně) teprva **ve** století třetím se vyskytá. Sš. J. 58., Sk. 10. (Hý.). Podobné úkazy vyskytují se nám také ve věku středním i novém. Osv. I. 340. — **se o čem**. Není divu, že se o takovém záhadném, jednomyslném pozdvižení hlasu nejeden výklad vyskytá. Sš. Sk. 50. — **v čem**. Aby obrácení jeho (Pavlovo) tím patrněji ve své zázračnosti se vyskytlo. Sš. Sk. 92. — **se jak**. Časové ti mohou jenom **pod** výminkou pokání dokonalého se vyskytnouti; Pokrytství na jevo se vyskytlo. Ler. Sš. Sk. 41. (Hý.). Vyskytl se ostrov **na** moři. Jel. Mnohé látky **za** daných určitých podmínek v. se mohou **v** různých tvarech. ZČ. I. 250. — **se čím**. Bystrostí ducha na horu se vyskytni. Jel. Tím se jasněji boží moc vyskytá. Kom. — **se na koho** = *vypadnouti*. St. skl., Šm.

Vyskytnutí, n., das Erscheinen.

Vyskytnutý; *-ut, a, o* = *vyskytlý*. Beneš.

Vyskytovati, vz Vyskytnouti.

Vyslaběti, ěl, ění, *vyslabnouti*, schwach werden. — **čím**: prací. Us. Tč.

Vyslabikovati, ausbuchstabiren. — **co**: slovo. Jg., Jir. Ves. čt. 382.

Vyslabiti, il, en, ení, *vyslabovati*, schwächen. — **koho**. Ta cesta mě v-la. Us Tč. — **se čím**: prací.

Vyslablý, geschwächt, erschöpft.

Vyslabnouti, bl, utí, schwach werden.

Vyslabnutí, n., die Erschöpfung.

Vyslabovati, vz Vyslabiti.

Výslada, y, f., die Diffusion, v cukrovaru. Dch.

Vysladič, e, m., navrhuje Dch. pro: Diffuseur v cukrovaru. Vz Vyslazovač.

Vysladiti, il, zen, ení; *vyslazovati* = *umýváním vodou cizích částek sprostiti*, aussüssen, absüssen. Řízky řepové se vysladí (vyluhují). Vz S. N. XI. 372., Vys. — **co čím**: zlato, stříbro vodou. Vys., Ms. alch.

Vysladnouti, dnul a dl, utí, süss werden. Jg.

Vyslámiti = *slamou vyložiti*, mit Stroh auslegen. — **co**: jámu. Um. les.

Vyslancův, *-ova, ovo*, dem Gesandten gehörig. Koll. I. 392.

Vyslančík, a, m. = *nepatrný vyslanec*, der Aussendling. J. tr.

Vyslanec, nce, m. = *vyslaný, poslanec, posel*. V. = diplomat vyslaný od státu ku státu, aby tam zastával interessy toho, od koho jest vyslán, der Gesandte, Botschafter, Abgesandte, Legat. S. N. V. mandatem královským zmocněný věci řídí. Kom. V. jel k vyslyšení. Vrat. Velevyslanec, v. nebo splnomocněný ministr, ministerresident, jednatel, konsul. Vz S. N., Vlšk. 64. (řím. a řečtí). V. soudní, der Gerichtsabgeordnete. J. tr. V. papežský; Protivili se v-cům a je ztrýznili. Ddk. IV. 18., 232.

Vyslanectví, n. = *úřad a hodnosť vyslancova*, die Gesandtschaft. Kram., Presl.

Vyslání, n., die Sendung, Ab-, Aussendung. J. tr. Vz Vyslati.

Vyslankyně, ě, f., die Gesandte, Abgesandte. D.

Vyslanství, n. = *vyslanectví*. Kram. V jakém v. přišel jsi sem? Koll. I. 123.

Vyslanstvo, a, n., die Gesandtschaft. Dánské v. obdrželo následující přislíbení. Ddk. V. 65.

Vyslaný; *-án, a, o*, der gesandte, ausgesandte. V. poselstvo. BR. II. 48. — **kam**. Vojsko proti někomu v-né. Mus. 1880. 451. — **nač**. Relatoři na to od země v-ní. Zř. F. I. A. XXXVI. — **V.** = *vyslanec*, der Gesandte. V. Skrze v-né; Přednešení v-ných císařských. Skl. I. 98., 268.

Vyslati, vyšli a vyšlu, 3. pl. -šlí a -šlou, vyšli, šle (ic), slal, án, ání; *vysýlati* (vz Poslati), *vysýlávati* = *vypraviti*, ausschicken, aussenden, absenden, abordnen. — **co, koho**: vyzvědače, Kom., list. D. Jenž vysielá úmluvu svů. Ž. wit. 147. 15. Vysielá svou kázeň. BO. Vysýlám široko svůj zrak. Čch. Bs. 9. — **co, koho komu**. Flav. — **koho, co kam**. V. někoho **k** někomu, ku kommissi. J. tr. Vyslal odtud vojsko **k** Mantově; Vyslal jednatele do Čech; Vyslal sbor **proti** nepříteli; Vladislav vyslal **za** sebe Vacka do Hradce. Ddk. II. 333., 379., 407., 415. (Tč.). Vyslal ho **s** úředníky **na** pluciště na ty lúky. Půh. I. 620. V. ku pomezí. Dač. I. 176. Zlob., Byl. V. **do** západních zemí. Flav. Nevysílej zrak svůj **v** dol ni vzhůru. Čch. Bs. 63. Z hloubi jeskyně vysílá své hledy do háje. Ib. 93. — **aby**. Vyslal je, aby zvěděli. Vrat. — **co odkud**. **Do** těch slezina mnoho krve černé **z** sebe vysílá. Sal. I byli bychom někoho z sebe v-li **k** JMti. Arch. III. 24. Cf. V. *proč*. — **koho, co jak**. V. někoho **s** plnou mocí. Kram. Pročež také císař rychle vyslal **před** se 12 plukův; Berengara vyslal jest král před sebou, aby... Ddk. II. 84., 417. (Tč.). Matičné město vyslalo **na** osady své nejstatečnější občany **s** hotovým již zřízením a upravením. Ddk. V. 112. — **koho oč jak**. Let. V. někoho o potřeby královské i vší země **s** mocnými listy. Bart. 1. 7. — **kudy**. Vyslal posly **po** zemi. Us. Tč. — **proč**. V. někoho **na** výzvědy. Us., žáky své **na** svěcení, Čr., **po** špíži. Dch. Toho, **k** čemuž byli vysláni, neprovedli nikterak; Aby mu vyslal na pomoc **se** značným sborem také syna Fridricha; Kníže **v** té příčině vyšle soudce své vlastní kurie. Ddk. II. 247., III. 244., IV. 244. Svědkové kšaftovní, to jest lidé dobří, k němu na kšaft **k** žádosti jeho vyslaní. Kold. Dva z sebe vyslali na radu. Vš. 11.

Apoštolská stolice k zachování klášterní kázně ob čas vysýlala zplnomocněné přihlížitele do Čech. Ddk. V. 164. — **kdy.** V čas vojny pomoc na nepřátel'a vyslať. Hvl. 16. Roku 1039. vyslal od sebe posly do Říma. Ddk. II. 129. — **koho s kým zač, za kým.** Této povinnosti dostál Vladislav, vyslav s vojskem bratrovce svého Břetislava za králem německým; Koho vyslal do Říma za svého zástupce, není známo. Ddk. II. 419., V. 69. (Tč.).

Vyslávati = *vysýlati*. Na Slov. Bern.

Vyslaviti, il, en, ení; *vyslavovati* = *vyhlásiti*, preisen, verkünden. — **co:** něčí vítězství. Kram. — **koho, se jak (mezi kým).** Krok. Všichni vrstevníci vyslavují jej nejvyššími chválami. MP.

Výslaz, u, m. = *více nebo méně řídká tekutina* (v širším smyslu řídká cukrová šťáva); povstala ve filtru rozpuštěním zbytků cukru, das Absüsswasser. Pta. Vz KP. V. 48.

Vyslazení, n., das Süssmachen. V. v cukrovaru, das Absüssen. V. řízků.

Vyslazený; *-en, a, o*, genug versüsst. V. těsto. Us. v cukrovar. Absüss-. V. voda, der Absüssaft. Šp. V-né řízky řepové. KP. V. 48.

Vyslazovací, Absüssungs-. V. přístroj, der Absüssungsapparat, voda, das Absüssungswasser. Šp. V. způsob, die Absüssmethode. Šp.

Vyslazovač, e, m., v cukrovar., der Diffuseur. Cf. Vysladič.

Vyslazovadlo, a, n., der Aussüssungsapparat. Vz Vyslazovací.

Vyslazování, n., das Aussüssen, die Diffusion, das Diffusionsverfahren, v cukrovar. Šp. Přístroj k v., die Absüssvorrichtung; v. cedidel, filtrů, das Aussüssen der Filter. Šp., S. N. XI. 371. V. řepových řízků, die Maceration der Rübenschnitte. KP. V. 48. V. kalu. Ib. V. 86., 91. V. mláta, das Aussüssen der Träber. Suk.

Vysléci, *vyslékati*, vz Vysvléci.

Vyslečený; *-čen, a, o* = kdo je bez kabátu nebo vůbec bez svrchního oděvu, ausgezogen. Us. Brt. Vz Vysvlečený, Vysvléci.

Výslečka, y, f. = *vysvlekání*, das Ausziehen. *Opak*: *Obláčka*. Us. na Mor. Šd.

Výsled, u, m. = *výsledek*. V-dů se dobrati, domoci, dodělati. Kos. Ol. I. 50., KB. VI., Dch.

Výsledečný, konsekutiv. V. částice, Šš. J. 127., věta. Vz Věta.

Výsledek, dku, m. (slovo nové), der Erfolg, Ausgang, das Ergebniss, Resultat, Facit. Nz. Dobrých v-dků se dočiniti; Konečný v.; V. sbírky, das Sammlungsergebniss. Dch. K těmto v-kům dospěl. Us. V. hlasování, voleb. Us. V. sypání, zkoušky, žní, zklizně, těžby, Šp., pozorování, ZČ. 8., praktický. Mus. 1880. 519. V bitkách platí konečný v. Lipa 89. Boleslav očekával konečný v. války ve Vratislavi; I to prošlo bez v-ku; Jaký v. měl sjezd ten; Menhart v. jejich poselství klidně očekával; V. poselství byl příznivý; Podal zprávu o výsledku; Jindřichova snaha nezůstala bez v-ku; Dorozumění to bylo zdárným v-kem korunováno; To se může považovati za v. rozmluvy jeho s Otakarem. Ddk. II. 86., 174., III. 20., 35., 55., 139., 152., 205., V. 321. (Tč.). Kdo ve výsledek dobrou má naději, ve bdělosti pranic neulevuj, až výsledku svého pánem budeš. Km. V. hospodaření s něčím. Šp. Dokonav důvodění svá sbírá apoštol výsledky; To svrchovaný v., jehož docházíme z uvažování povahy zákona; Nemíjeli se oni (bludaři) s velikým v-dkem; V. divu tím opatrněl přede vším lidem; V. onoho hledání záhaden byl; V. záporný, kladný. Šš I. 57., II. 42., 191., Sk. 37., 209., 278. (Hý.). V. z toho vyplývající. Mus. Ta cesta byla bez v-ku m.: byla marna, zbytečna. Jaký byl v. volby, *lépe:* jak vypadlo volení, volba? Hráli s dobrým v-kem, *lépe:* s dobrým prospěchem. V. (konec) toho byl, že . . . Často dobře slovo to opisuje se větou: Na čem se usnesl n. uradil, čeho se dopátral, ať předloží. Brs. 2. vyd. 263. Také lze užiti slov: *následek, účinek, úspěch, zdar, prospěch* n. sloves s předponami -do, -vy: dochovati se koho, vyzpívati si co. Vz Brt. S. 3. v. 178.

Vysleditel, e, m., der Ausspürer. Jg.

Vysleditelka, y, **vysleditelkyně**, ě, f., die Ausspürerin. Jg.

Vysléditi (zastr.), *nyní: vyslíditi*, sleď a sliď, il, děn, ění = *vyhlédati, vyzvěděti*, ausspüren, ausforschen, ausfindig machen, ausstöbern. — **co:** zvěř. V. — **čím:** psem. Achan losem vysliděn byl. Šš. Sk. 16. (Hý.). — **co kde (na kom).** Us. Tč.

Výsledkování, n., die Schlussfolgerung. A protož ve v. takovém sluší počínati sobě mírně. Pal. Rdh. II. 171.

Výsledkovati, einen Schluss folgern. Vz Výsledkování.

Výsledně, mit Erfolg. V. mluviti. Šš. I. 70.

Výslední = *konečný*, End-. V. dojem. Dk. Vz Výsledný.

Výslednice, e, f., die Resultirende, resultirende Kraft, Mittelkraft. Nz. V. sil přitažlivých a odpuzovacích. Šm. Vz KP. II. 11., 47. Mnohoúhelník výslednic, das Gelenkpolygon; křivka výslednic, die Seilkurve. Pcl. 31., 33., Pek. 11. Čára v-dnic, das Seilpolygon. Šln. I. 5., 7. V-ce jest síla, která na těleso s takovým účinkem působí, s jakým složky. Km. 1878. 158.

Výslednosť, i, f., die Folgewirkung. Dch.

Výsledný, resultirend. V. účinek, die Folgewirkung. Dk. V. stav duše. Dk. P. 27., 118. V. pohyb, síla, rychlosť. ZČ. I. 52., 101. V. rameno prvého, druhého stupně soustavy sil. Šln. I. 16. V. věta, vz Věta výsledná v Slov. IV. 657. a.

Vysledovati = *vyplývati*, folgen. **Ze** vzorky . . . výsleduje. Zpr. arch. VII. 30.

Výslech, u, m., die Ausspürung, Konstatirung. Tatínek již službu zastati nemohl, i chodil Jakub místo něho na výslech koroptví. Sk. Z naš. lidu 48. — **V.** = *vyslyšení*, die Erhörung. Chrám zajisté vystavěný byl výslechem a výsledkem modlitby Davidovy. Šš. Sk. 88. — **V.** = *vyslýchání, vyslechnutí*, das Verhör. Předsevzetí v-chu, die Vornahme des Verhörs. J. tr. V. svědků,

die Zeugenvornahme, das Zeugenverhör. Dch. V-chu schopen, vernehmungsfähig. Dch. V. říditi, das Verhör leiten. J. tr. Křížový v., das Kreuzverhör. Dch. V. likvidační, das Liquidationsverhör. Šp. Přísednictvo u výslechu, das Verhörsassesorium; článkovitý v., artikulirtes Verhör. Čsk. Někoho na výslech vzíti. Kká. Td. 253. Hned v prvním výslechu přiznali se zajatí bez nucení, že...; Ve v-chu s nimi zavedeném jmenovali jediným původem pána svého Miroslava. Ddk. III. 30., 31. (Tč.). V. = soudní výkon, jímž nabývá soud o některé sporné věci těch vědomostí, jichž mu jest k rozeznání té věci potřebí. S. N. Vz tam více. V. u práva. Jg. V. před se vzíti. J. tr. — Vz S. N., Poslech.

Vyslechací, Verhör-. V. síň. Us.

Vyslechanec, nce, m., der Verhörte. D. exc.

Vyslechnouti, chni, chna (ouc), chnul a chl, ut, utí; *vyslyšeti*, slyš, še (íc), el, en, ení (dříve i: -šán), *vyslýchati*, *vyslýchávati*, *vyslychovati*, *vyslyšovati* = *až do konce slyšeti*, aushören, ganz anhören; *uslyšeti*, vernehmen, hören; *poslouchati*, Gehör geben, Audienz geben; *vyskoumati*, *vyšetřiti*, aushorchen; *zpovídati*, Beicht hören; *přeslýchati*, aushören, examiniren; *uslyšeti*, *skloniti se k žádosti*, erhören. Jg. — **abs**. Kdo prve odpovídá, než vyslyší, ukazuje tím, že jest blázen. Prov. Co vám chci říci, račte vyslechnouti. Us. Tč. — **co, koho**: modlitbu, prosbu, žádosť, prosícího, V., stížnosti, Kom., povahu pře, Troj., při, Zř. F. I. A. XVIII., Troj., celé kázání, Ros., někoho strany čeho, lekci, někoho (zpovídati), D., mši, svědky, žáka (zkoušeti), Us., vězně. Sych., J. tr. Hospodine vyslyš hlasy k tobě volajúcie. Rkk. 53. Obeslaný vyslyše žalobu, chce-li, může hned odpověď dáti, nach Vernehmung der Klage. Kol. 10. V. něčí zpověď; Je mi zle, aby mě Bůh vyslyšel. Us. Dch. Co mně řekne můj tatínek, jeho slova vyslyším. Sš. P. 582. A oni vyslyševše fojtovů při všecku i svědomie, žádali roku. NB. Tč. 280. Vyslyšujete chudé. Ždk. Vladislav vyslechl žalobu na Otíka vznesenou; Aby dílem další mínění strany obviňování z velezrady vyslechli; Tisíce vojínů vyslechli kázání, přijali svátosť pokání a oltářní. Ddk. II. 424., III. 35., IV. 69. (Tč.). V. příčiny různice. Dač. I. 49. Bůh modlitby vyslýchá. BR. II. 81., 511. (Šd.). Vyslyšel-liby Bůh po každé pastuchu, všecko by stádo přes léto povzdychalo. Prov. Šd. — **koho o čem.** Přemysl vyslyšav o věcech minulých, byl toho nemálo vděčen. Háj. V. strany o zvolení znalcův. Řd. Svědky o článcích průvodních. J. tr. — **koho v čem**. Strany v jich rozepřích. Er. Žalovaného v žalobě v. J. tr. Ve zpovědi někoho vyslyšeti. Dch. V jedné mé věci vyslyšte. Us. Tč. — **koho proč:** pro přezvědění, dotázání. J. tr. An nás Bůh pro svou ku Kristu lásku vyslýchá; Že pro mnohomluvnosť svou ač chladnou vyslyšáni býti mohou. Sš. II. 88., 144. (Hý.). — **co odkud.** Aby vyslechl konečně rozsudek z úst císařových. Ddk. IV. 6. — **co jak.** Něčí vypravování mlčky vyslechnouti. Us. Sotva asi s nezkalenou radostí vyslechl zprávu o zpětném pochodu císařově. Ddk. II. 86. Zloděje útrpným právem v.; Věc gruntovně vyslýchati. Mus. 1880. 292., 495 V. něco zkroušeným srdcem. Pass. 668. Když krátce lidi vyslyší v jich úmyslech a potřebách. Vš. 321. Krátce vyslyš nás podlé své povolnosti. Sš. Sk. 264. V. někoho klidně, pozorně, dychtivě. Šml. — **kde**. Vyslýchati někoho **ve** škole, **na** úřadě, na soudě. Us. Šd. Všechny řeči vyslyšal pan mincmejstr **přede** všemi úředníky. Dač. I. 341. — **kdy.** Naděje byla, že by **při** tom sjezdu některé neřády a odpory vyslyšeli. Dač. II. 19. Pozoru hodno, že apoštolé **před** modlitbou ho vyslyšeli. Sš. Sk. 37. — **co mezi kým.** Dotud, dokudžbychom toho mezi stranami vyslyšeti a rozeznati neráčili. 1545. My to všecko mezi nimi vyslyševše takto o tom vypovídáme. 1547. Tč. exc.

Vyslechnutí, n., die Aushörung, Vernehmung atd., vz Vyslechnouti.

Vyslechnutý; *-ut*, *a*, *o*, ausgehört, vernommen atd., vz Vyslechnouti.

Vysléknouti, vz Vysvléknouti.

Vyslepčiti = *vyzevlovati*, erschauen, erlauern. — **si co.** Ros.

Vyslepený; *-en*, *a*, *o* = *oslepený*, geblendet, blind. Tak na všetko zloboh Rastislavu král'u podobný: aj na hlas, aj na tvár i bledé od vlhkoty ústa, vyslepený aj zrak, na celú též postavu údov; Včil tedy v-ný a ode všeho l'udstva opuštěn lutým som Nemcom posmech a srdca radosť. Hol. 44., 391. (Šd.).

Vyslepičiti, il, en, ení = *pověděti*, *vytlachati*, sagen, ausplauschen, ausschwätzen. Na Mor. a ve vých. Čech. Šd., Sd. — **co kdy komu.** Druhý den mu to vše vyslepičil. Tr.

Vyslepiti, *vyslipati* = *oslepiti*, blenden. Baiz. — **komu co čím:** oči = *vytýkati*, vorwerfen. Plk., Šm.

Výslibek, bku, m. = *slib*, das Versprechen. Místo ní tu lípu objímám, kde mi učinila v-bky, abych ukojil své pochybky. Koll. I. 36.

Vyslíbiti, il, en, ení, *vyslibovati se komu* = *slibováním se vymáhati*, durch Versprechungen herauskommen. Mus. Ale vida svů núzi, nám sie vysliboval, že na jeho sliby pustili jsme jeho. Arch. I. 491., V. 308. (Šd.).

Výslida, y, m. a f., wer alles ausspürt. Us. Vrů.

Vyslídění, n., die Ausspürung, Ausforschung.

Vyslíděný; *-ěn*, *a*, *o*, ausgespürt, ausgeforscht. V. kořisť. Hdk.

Vyslíditi, vz Vyslediti.

Výslidný. V. chůzka, die Visitation. Obt.

Vyslíknouti, vz Vysvléknouti.

Vysliniti, il, ěn, ění, *vysliňovati*, ausspucken, ausspeien. Us. — **se**, sich begeifern. Jak se hněvá, hned se vyslini. Na Ostrav. Tč.

Vyslíniti, il, čn, ční = *slínem (neúrodnou zemí) promíchati*, schmirgeln. Na Ostrav. Tč.

Digitized by Google

Vyslintati, *vyslintovati*, ausschäumen, ausgeifern. — **co kam**. Co sní, to hned **na** šaty vyslince, dej mu slintačku pod krk. Na Ostrav. Tč.

Vyslípání, n., das Vorhalten, der Vorwurf. Musejí přes sto Arabů z rok do roka den po dni s ženami i dětmi jejich vychovávati, kteříž v-ním takovým od nich to míti chtějí, že tu bydlejí v jejich zemi, nemajíce k ní práva jako oni Arabi v ní zrození. Har. II. 88.

Vyslípati, vyslípnouti, pnul a pl, ut, utí = *vyslepiti, vytýkati*, vorhalten, vorwerfen. — **co komu (jak)**. Kristus vyslípal jim nevěru; Pán jim (židům) vyslípá: vy činíte . . .; Vyslípnuv židům nekolnosť jejich vytýká vlastnosti ovcí svých. Sš. J. 107., 150., 179. (Hý.). Já mu to svým časem vyslípnu. V Kunv. Msk. V-pnu mu pravdu do očí. Šml.

Výslípek, pku, m. = *výslipka, výčitka, výtka*, der Vorwurf. Já jsem věděla, že to bude takovej v. U Chocerad. Vk. Mlčela žena k v-kům jí činěným. Sš. Mr. 62. Podobný v. činí Pavel židům. Sš. J. 229. (Hý.). Ale na tom povšechném v-ku nepřestává; Že ten, kdo mluvil, s výtkami, domluvami a v-ky spojoval milostnosť. Sš. (Hk.).

Vyslípka, y, f. = *výslípek*. A posaváde tonž v-ku činiti může světu; Kde nějakou v-ku projádřiti hodlá; A s nemalým šetřením v-ku činí; Když Pavel v-ky činil Petrovi; Podlé toho slovo *po pleti* chová v sobě v-ku a hanu nějakou; Není to v. jako raději výstraha. Sš. J. 52., I. 23., II. 8., 24., 97., 217. (Hý.). Vz Výuka.

Vysliti, *vylívati, vyslévati*, heraus- und zusammengiessen. — **co odkud kam**. Se všech sklenic vyslíval pozůstatky do flašky. Na Ostrav. Tč.

Vyslizati *dolů*, ganz herunterkriechen. — **odkud**. Všeci z hůry vyslízali, jak slyšeli, že hore (hoří). Na Ostrav. Tč.

Vysloboditi = *vysvoboditi*, zastr. a na Slov. posud. Ž. Kl. Vz Vysvoboditi.

Vysloniti, *vysluniti, vysloňovati* = *vyhřiti*, auswärmen (von der Sonne). Dnes tam vysloňuje. Ros. — **se**. Jdi na slunce se vyslonit, sich sonnen. Šd.

Vyslopání, n., das Ausschlürfen.

Vyslopaný; *-án, a, o*, ausgeschlürft.

Vyslopati = *slopaje vypiti*, ausschlürfen, ausschlabbern. Ros. — **co odkud**. Krávy všecky pomyje ze škopku v-ly. Us. Tč., Vck.

Vyslopiti, il, en, ení. — **si co**. Ten na tom koni colingal sa z boka na bok, dobre že nespadol a grg si nevyslopil (= nezlámal, brach den Hals). Dbš. Sl. pov. IV. 85.

Vyslouchání, n., die Aushorcherei (čin). Dch. Vz násl.

Vyslouchavosť, i, f., die Aushorcherei (als Eigenschaft). Dch. Vz předcház.

Vyslouchavý, aushorcherisch.

Vysloulý, bekannt. V. dobrodinec. Us. Tč.

Vyslouti, bekannt werden. Vz Slouti. — **zač čím**: svými spisy za dobrého spisovatele v. Us. Tč.

Vysloužeuec, nce, m., *lépe: vysloužilec*, lce, m. Jg. Vz Vysloužilec.

Vysloužení, n., die Ausdienung. Bůh odplatí každému vedlé v. V.

Vysloužený; *-žen, a, o*, verdient, ausgedient. Dáti někomu za vysloužeuou (= mzdu mu dáti; 2. ze služby propustiti, z vojny). Jg., J. tr., Sych. V. chléb. Š. a Ž. Má sedm roků v-ných. Us. Brt. — **jak**. Mzda mozolně v-ná. Dch. — **čím**. Tam je má vlasť zaslíbená, krví tvojí v-ná. Sš. P. 57.

Vysloužil, a, m., osob. jm. Šd., Vck.

Vysloužilcovna, y, f., šp. m.: *invalidovna*, dům vojenských churavců (poněvadž v invalidovně jsou jen churavci vojenští, ať si vysloužili čili nic), das Invalidenhaus. Čsk.

Vysloužilec, lce, m. = *veteran*, der Ausgediente, ausgedienter (verabschiedeter) Soldat, Pensionist, Invalid. Tč., Šd., J. tr. V. vojenský. Dch., Čsk., Mach.

Vysloužilecký, Veteranen-, Invaliden-. V. znamení (z. vysloužilců). J. tr.

Vysloužilosť, i, f., der Pensionsstand. J. tr.

Vysloužilý, ausgedient, pensionirt, invalid. Dům duchovních v-lých, geistliches Emeritenhaus. V. voják. Dch. — **V.**, verdient. Muž dobře zachovalý a vysloužilý. V.

Vysloužiti, služ, slouže, žil, žen, ení; *vysluhovati, vysluhovávati* = *za službu dostati*, ver-, ausdienen, durch den Dienst erlangen; *dosloužiti*, ausdienen, aufhören zu dienen. — **abs**. Ten, ktož jest vyprosil a vyslúžil, má po list provolací poslati. Vš. Jir. 24. — **co, koho**. V-žil tam dzěvečku, tu švarnu Terezečku. Brt. P. 148. To za to, že si ma tak dobre vyslúžila (= obsloužila); Nie dosť bolo pre niu práce okolo domu, ale musela ešte aj macochu a jej dceru v-vať (obsluhovati). Dbš. Sl. pov. I. 16., 183. (Šd.). O výsluhu, kterúž jest Malovec vyslúžil. Arch. I. 183. Ten, ktož jest to vyslúžil, má osobně k úřadu desk dvorských přijieti; Kto které zbožie nebo dědictvie vyslúží. Vš. Jir. 24., 25. A matka ku každému vstávala, každé (dítě) vysluhovala, aby len neplakalo. Mt. S. I. 65. — **si co, koho**. Sloužil Jura u Kocoura, vysloužil si šaty. Čes. mor. ps. 198. Co bys pornčila, to bych činil, dokavad bych si tě nevysloužil. Obec. ps. Šd. Kto do sveta ide, vždy vyslúži si čo to. Dbš. Sl. pov. VI. 11. Vysloužiti si milosť. — **co na kom (jak)**. Ktož pak co vyslúží na králi. Vš. Třetí díl v té vsi mi drží, ješto jest otec náš nebožčík vyslúžil na Markrabině milosti do dvú životú. Půh. I. 156. Nižádný nevyslúžil jest na něm, že mu dal duši a tělo. Hus II. 69. — **kde**. Už vysloužil **na** vojně. Us. Šd. Veru si vyslúžim **pri** vás šibenici. Dbš. Obyč. 123. Co tobě bude platno, že u něho (u pána) peniežky neb kostelík v-žíš, když sobě oba na duši uškodíta? Hus III. 248. — **si co zač**. V-žil jsem si kuřátko za to. Er. P. 380. Usilujú sa vysluhovať za skrovný plat. Dbš. Obyč. 97. Hleď, abys tu zprávu dobře vyslúžil (= vyřídil). Za tu výsluhu vyslúžiš pochvalu. Na Ostrav. Tč. — **koho čím od-**

kud. Kněžím statky dávají, aby za ně mše sloužili; kněží je z pekla vyslouží svými mšemi. Chč. 376. — **koho jak dlouho.** Ale ak mi tú píšťalku dáte, nuž vás ešte len vyslúžim (obsloužím) **do** roka. Dbš. Sl. pov. III. 46. — **koho jak.** Milá Janka hneď poznala, ale nepoviedala nič, len ho s vel'kou ochotnosťou vysluhovala (obsluhovala). Dbš. Sl. pov. I. 134. — **si nač.** V. si na šaty. Ros. — **co kdy.** Vysloužil již 4 měsíce. **Za** dva měsíce vyslouží. Us. Šedesát zlatých za rok vyslouží. Us. — **proč.** Pustili o něm hlas, že pro hloupost vysloužil (službu ztratil). Sych.

Výslov, u, m. = *vyslovení,* das Aussprechen. Nad v. (nevýslovně). Vz Výslova. Jg.

Výslova, y, f. = *výslov, vyslovení,* pronuntiatio. Phld. II. 3. 102., Hol. 417.

Vyslovce, pl., ves. Arch. III. 485.

Vyslovení, *vyslovování,* n., das Aussprechen, die Aussprache. Dvoje v. mají. — **V.** = *vymluvení, rčení, říkání,* das Sagen, der Ausdruck. Není k v., jaká zlořečení ze sebe vyvrhl. Sych. V. počtu (počítání). V. *O vyslovování nesnadných vět vz Vysloviti jak.* Opovážlivosť k nevyslovení, eine unqualificirbare Verwegenheit. Dch. Skutečné a dověrné vyslovení jména Páně. Sš. Sk. 40. V. čísel; Celostné v. (čtení) zlomků desetinných, das Aussprechen der Decimalbrüche wie ganzer Zahlen; v. (čtení) svémístné zlomků desetinných, stellenweises o. ziffernweises Aussprechen der Decimalbrüche. Nz.

Vyslovený; *-en, a, o,* ausgesagt, ausgesprochen. Nechť ospravedlní mínění naše svrchu v-né. Ddk. IV. 74. Sládek je elegik v-ného rázu. Mus. 1880. 366.

Výsloví, n. = *výpověď,* der Ausspruch. Jg. — **V.** = *vyslovení,* die Aussprache. V. písmen *t* a *ť*.

Vyslovitel, e, m., pl. -lé, der Aussprecher, Ausdrücker in Worten, Beschreiber. Jg. Vz Výslovník.

Vyslovitelka, y, f., die Aussprecherin. Jg.

Vyslovitelný, aussprechbar, aussagbar. Nevyslovitelné slovo. Dch.

Vysloviti, il, en, ení; *vyslovovati* = *vyříci, vypověděti, vypraviti,* aussprechen, aussagen, ausdrücken; *vysvětliti,* vollkommen ausdrücken, aussprechen, beschreiben. Jg. — **abs.** Milovali tu zem viac nežli možno v-viti. Sl. let. II. 11. — **co:** slovo, Us., něčí jméno. V. Jak se to slovo (jméno) vyslovuje? Us. Tč. Co sám v. se ostýchá, klade na jazyk dobráku Boleslavovi. Ddk. IV. 177. Do oné vsi, kterou nelze Slávům v-viti. Koll. I. 162. — **co komu.** Já mu to vyslovím (vysvětlím). Ros. V. někomu díky, *správně:* vzdáti, činiti. Brs. 263. V. někomu přání. KB. 3. vyd. VII. — **čím.** Oni mu to tím slovem vyslovují. Scip. To právem psaným vysloveno není. Pr. měst. — **co kde:** příčinu zavření **ve** výměru v. J. tr. V Paříži jazyk francouzský nemohl vysloviti jména jeho; Biskup v jedné ze svých řečí vyslovil: Jeden přeje . . .; Tak se vyslovuje v listině . . . . Ddk. IV. 41., 299., V. 119. (Tč.). Ty věci zřiedil, jakož **na** hoře vysloveno jest. NB. Tč. 206. Ve slovech těch bohonáduch písma sv. se **vyslovuje**; To Festus jim (mocencům židovským) **v** Jerusalemě v-vil. Sš. Sk. 41., 271. (Hý.). — **co nad kým:** kletbu, Ddk. III. 22., **hluboký** svůj žal. Mus. 1880. 37. — **se o čem.** O něčem příznivě se v. Us. Tak **skoupě** vyslovuje se zde zpravodaj o této **vážné** události; Jak se to stalo, o tom nám **bude** hned se v.; Máme-li se v. o dvanáctiletém panování jeho. Ddk. I. 178., II. 130., IV. 67. — **kdy.** Slova ta **pod** zákonem **a za** vlády zákona vyslovená ne jinak **slyšána** býti mohou. Sš. II. 26. — **jak.** Zřejmě něco v.; Město Lava v-lo se **ve** prospěch Fridricha. Ddk. IV. 116., V. 202. Zlomky desitinné cifru **po** cifře vyslovovati n. čísti, Decimalbrüche ziffernweise o. stellenweise aussprechen. Nz. Dosť čistě se polsky v-val. Vká. Td. 115. V. svou žádosť slušným způsobem; V. své mínění, domněnku **bez** obalu. Us. Pdl. V-vil své výzkumy způsobem vědeckým. Osv. I. 521. Princip vyslovujeme **v** ten rozum, že . . . ZČ. I. 154. — **Vyslov několikrát po sobě:** Vím velmi veliký vrch, v tom vrše velmi veliký vlk. Volala Vilina Voršulu: Voršulo, vem vidly vod pece, vyžeň velmi velikého vlka ven. **Na** Moravě u Vyzovic. Nebo: Ty Petře, pepř vepře; jestli, ty Petře, toho vepře přepepříš, tak ty, Petře, toho přepepřeného vepře sám sníst musíš. Nebo: Rozprostovlasatila-li jest se Nabuchodonozorova dcera, čili nerozprostovlasatila jest se Nabuchodonozorova dcera? Nebo: Pan kaplan má vrabce v kapse. Nebo: Strč prst skrz krk. Nebo: Naše lomenice je mezi všemi lomenicemi ta nejlomenicovatější. Přeletělo tři a třicet křepeliček přes tři a třicet stříbrných střech. Uhlíř uhodil učenníka uhlem, ubohý učenník upadl, umřel. Pět ptačátek, pět pěnkavek ptačátek. Zaželezilo-li se železo či nezaželezilo-li se? Šla Prokopka pro Prokopa: Pojď Prokope jísť trochu úkropa. Mezi domama má má máma malou zahrádku. Cf. Er. P. 6. Na Mor. Šla Prokopka pro Prokopa: poď Prokope dóm nasypat koňom. Skákalo psisko přes příkopisko, přes pcháč, přes rozsocháč, přes Nevyrovnávalo humno. Oblemujeme-li mu to, anebo neoblemujeme-li mu to. Pět pepřů před pecú (pětkrát po sobě). Všeci ptáci v seči sú (několikrát po sobě). Petře, Pavle, pověz pravdu pravdivú, prodala-li pekařka peřinu prachovú. Pekař popadl poleno, praščil pekařku pod koleno. — **že.** V-vil se, že rozhodně ne. Us. Dch. Kňahňa sa vyslovila, že viac s nikým tancovať nebude. Dbš. Sl. pov. I. 412.

Výslovně = *srozumitelně, patrně,* deutlich, ausdrücklich, klar. V. něco vyměřiti. V. V. napsati, Eus., někomu něco pověděti. Krab. Tak, jakžto i samá práva s sebou v. přinášejí a vyměřují. Skl. II. 240. V. něco nařiditi, přikázati, něco podotknouti, připomenouti. Us. V. slova slabikovati. Jir. Ves. čt. 382. — **V.** = *jmenovitě,* namentlich, ausdrücklich. Mojžíš v. jmenuje. V. Někoho v. jmenovati. Pláč. Annalista saský vzpomíná toho v. k r. 1015. Ddk. II. 110.

Výslovník, a, m. = *vyslovitel.* Na Slov. Bern.

Výslovnosť, i, f. = *zřetelnost*, die Deutlichkeit, Klarheit. Ros. — **V.** = *vypovídání, vyslovování*, die Aussprechung. Ros.

Výslovný = *srozumitelný, zřetelný, patrný*, ausdrücklich, deutlich, klar, verständlich. V. řeč, Ros., hlas, V., slova. Kom. V. nezdar. Dch. V. nařízení, Tč., přání, dovolení, znění zákona. Us. V-ná forma křestu se udává u sv. Matouše (28. 20.). Sš. Sk. 29. (Hý.). O tom nemáme v-ho návěští; O tom nečiní se v. zmínka. Ddk. II. 149., IV. 279. — **V.** = *jmenovitý, slovný*, wörtlich, namentlich, ausdrücklich. V. poručení o něčem míti. V. V. rozsudek, úsudek. Marek.

Výslovo, a, n. = *výrok*. V. prostého lidu. Šf.

Vyslovování, vz Vyslovení. U v. zhusta vypouštíme souhlásky uprostřed slova. Vz Bž. 47.

Vyslovovaný; *-án, a, o*, wiederholt ausgesagt o. ausgesprochen.

Vyslovovati, vz Vysloviti.

Vyslučkovati = *vyvlékati, vymotávati*. Nebyl byste se v-val. Kulda 274.

Výsluha, výslužka, y, f. = *pocta za službu daná, odplata*, verdienter Lohn, die Dienstabfertigung, der Dienstlohn, Verdienst. Dáti někomu v-hu. Šd. Obohacen ohromným množstvím zlata a stříbra, neméně i ostatními dary a v-hami darován. Ddk. II. 311. Starý pastýř jde po v-hách. U Jižné. Vrů. Nič si nežiadám, iba za žmeň soli, čo by som otcovi doniesla výsluhu (výslužbu). Dbš. Sl. pov. III. 28. Jaká práce, taková v. L. — **V.** = *statek manský odumřelý, kterýž komu za jeho věrné služby od krále dán byl*, ein Gut, welches der König Jemanden für erwiesene Dienste verlieh. Cf. Výprosa, S. N., Pal. Rdh. I. 187. Žádosť, aby hojné statky stavu duchovního proměněny byly ve výsluhy zemské. Pal. Děj. III. 3. 186. Mus. — **V.** = *co se komu zvláštního ze stolu posýlá, částka jídla z hostiny poslaná*, das Bescheidessen, die Gastgabe. Jg., Dch., Sp. V-ha svatební. Vrů. Ze svatby v-hu si nésti; v-hu dostati. Us. Hledá v březině proň výsluhu (metlu). Sych. — **V.**, das Ausrichten, die Ausführung der Nachricht. Za svou v-hu zasloužíš pochvaly. Na Ostrav. Tč.

Vysluhování, n., die Bedienung, Verwaltung, Ehrenstelle. Na Slov. Bern.

Vysluhovaný; *-án, a, o*, bedient, verwaltet. Bern.

Vysluhovati, vz Vysloužiti.

Výsluhovnosť, i, f, die Dienstbarkeit, der Diensteifer, die Dienstpflicht. Na Slov. Bern.

Výsluhovný, dienstbar, dienstfertig. Bern.

Výsluch, u, m. = *vyslyšení*, das Anhören, Horchen, zu Ende Hören. Mark. — **V.** = *výslech*, das Verhör. Na Slov. Šd.

Vyslúchač, e, m. = *vyslýchač*, der Lektionen aushört. Na Ostrav. Tč.

Výslun, u, m. = *vysluní*. Šd.

Vysluněný; *-én, a, o*, sonnenbeschienen. Dch.

Výsluní, n. = *místo na slunci, kam slunce svítí*, ein sonniger, dürrer Platz, die Sonnenseite, das Sonnenlicht. Na v. se procházeti. Kom. Na v. býti, se staviti, D.; na v. se plaziti. Sych. Ta vinice leží na v. Ros. Saď víno na výsluní. Us. Tč. Fialovej kvítku, zazelenej se jen dost malou chvílku na tom v. Čes. mor. ps. 86. Jak by na v. věčnej slávy postavili spasenia zahradu. Lipa 178. By na v. zářil v barvách tisícerých. Kká. Td. 83. V v. jsme již zavili (milou), měsíce září kojili. Ps. srb. II. 14. Naše nesvornosť se na velebném v. lásky stopila. Hurban. Vz Výsluniště.

Výsluniště, ě, n., ein sonniger Ort, *výsluní*. Rst. 519.

Výslunišťní = *na výsluní, výsluništi rostoucí*. V. rostliny, Pflanzen des dürren Bodens. Rst. 519.

Vysluniti, il, ěn, ění, sonnig bescheinen. Dch. — **se**, sich ausheitern. Až se v-ní, bude vzduch čistý. Us. Tč. Vz Vysloniti.

Vyslunní, vz Vyslunný.

Výslunník, a, m., aleochara, brouk. V. lesklý, a. nitida, začazený, a. fumata, hnědonohý, a. fuscipes, červenokřídlý, a. rufipennis, truchlivý, a. tristis, vlnitý, a. lanuginosa, smutný, a. moerens, černý, a. moesta. Kk. Br., 80., 81.

Výslunnosť, i, f. = *výsluní*. Ros. — **V.** = *horkosť, palčivosť slunce*, die Sonnenhitze, der Sonnenstich. Ros. Příležitě zarozuje se vzteklosť od v-sti. Ja.

Výslunný = *na slunci ležící*, Sonnen-, sonnig, sonnenreich. V. místo, V., stráň, die Sonnenlehne, strana, D., půda, Um. les., bylina. Rostl., Škd., Tč. Vz Výsluní.

Výslužba, y, f. = *pense*, die Pension. Dáti někoho do v-by, pensioniren, quiesciren; žíti ve v-bě. J. tr. Způsobilosť k v-bě; pravidla o v-bě. Šp. Na v-bě, in Pension; V. až k ustrnutí malá; Kněz na v-bě pro chorobu, der Deficientenpriester. Dch. Zákon o v-bě, das Pensionsgesetz. Čsk. Dání do v-by, die Pensionirung. J. tr. Vz Výslužné. — **V.** = *výsluha*. Podlé obyčeje lidem dobře známého, kteří jedni druhým v-ły a pocty posýlají. BR. II. 355. a. — **V.** = *výsluha, dar za přinesení něčeho*. V-bu někomu dáti. Kda.

Výslužek, žku, m. = *výslužka*, veliká okrášlená buchta, jíž si čeledín vysloužil. Na Hané. Bkř. Když dívka na nový rok jde ze služby, dostane v. t. j. bábu (buchtu), pečivo dobré. U Uher. Hrad. Tč.

Vyslúžený = *vysloužilý*. Mor. Vck.

Výslužka, y, f. = *vysloužené*. Jaká služba, taká výslužka. Č. M. Vz Vlšk. 194., 210., Výsluha, Výslužba. V., das Bescheidessen. Po svatbě (i před svatbou, když se zazývá), posýlá se v-ka, *výyazné*. Mor. a Slez. Tč., Klš. Po hostinách dávají hostům koláče, cukroví výslužkou, kterou si domů nosí. Us. V-ky, na Mor. *šperky* (vz toto) ze zabíjaček známým posýlají. Šd.

Výslužné, ého, n. = *pense, výslužba*, der Pensionsgehalt, -betrag, Ruhegehalt, Ruhegenuss, die Pension. Obstávka v-ho, das Pensionsverbot; požívatel v-ného. J. tr. V. úředníkům, sluhům, vdovám, dětem; příspěvek na v.; právo k v-mu, třída, rozvrh, kniha, stanovy, tabulka, výkaz, účet z v-ného; náhrada za v.; návrh k udělení v-ného; přídavek k v-mu. Šp. Pojištění

Digitized by Google

v-ho. Čsk. Plné v-né. J. tr. Právo k v-mu míti, pensionsberechtigt sein. Šp. Kapitál fondu výslužného. Šp. — V. = *výsluha*. V. od stolu. Us. — V. = *co si kdo vysloužil.* Dali zloději v-ného na záda. Us. Č.

Výslužní, vz Výslužný.

Výslužnice, e, f., die Pensionärin. Kral'ovu dcéru aj so všetkymi jej v-cami do môjho domu prenesieš. Dbš. Sl. pov. I. 545.

Výslužnictvo, a, n., der Pensionsstand. Šp.

Výslužník, a, m., der Pensionär, Pensionist. Čsk., Šp., J. tr. Dočasný v. Šp.

Výslužnosť, i, f. = *výslužba, vysloužilosť*, der Pensionsstand, der Ruhestand. J. tr., Šp., Čsk.

Výslužný, *-ní = co vysloužiti lze*, was man durch Dienst erwerben kann. V. mzda. Jg. — V. = *co se k výslužbě táhne*, Pensions-. V. fond (fond výslužného), der Pensionsfond. Šp. — V., wohlverdient. A teraz zastrelil si mi tu mojho najvýslužnějšieho mládenca. Dbš. Sl. pov. VII. 39. (Šd.).

Vyslýchač, *vyslychač*, e, m. = *kdo tajné věci vyslýchá*, der Aus-, Verhörer, Aushorcher. Cf. Gl. 374.

Vyslýchanec, nce, m., der Konstitut. J. tr.

Vyslýchání, n., das Verhören, Verhör. V. lidí, V., svědkův. D.

Vyslýchaný; *-án, a, o*, verhört. V-ný svědek.

Vyslýchárna, y, f., das Verhörzimmer. J. tr.

Vyslýchati, vz Vyslechnouti.

Vyslynouti, nul, utí, berühmt werden. — **zač**: za dobrodince. Na Ostrav. Tč.

Vyslyšení, n., die Erhörung. — V., die Anhörung, das Verhör. K v. někoho potáhnouti. D. Bez vyslyšení. D., Br. Žádný (z soudců) po v. stran o ty pře nemá žádné straně rady ani kterého naučení ke škodě druhé strany dávati. Zř. F. I. C. V. Bez v. žádného neodsuzuj; Výpověď bez pořádného v. činiti se nemá. Pr. V. míti. Bž. 214. Po v. všech věcí. Us. S strany solicitování o hlavní rozepři, kteráž i knížaty a stavy slezskými o přivlastnění téhož knížectví k jedné neb druhé zemi na v. jest, nebude nic na rozmyslu, pročby se to učiniti nesmělo. Žer. 345. — V., die Audienz. Vyslanec jel k v. Vrat. Žádati za v., um Audienz bitten. J. tr.

Vyslyšený; *-en, a, o*, angehört, verhört, erhört. Vz Vyslyšení, Vyslechnouti.

Vyslyšeti, vz Vyslechnouti.

Vyslyšitelný, erhörbar, erhörlich. V. modlitba. — V., verhörbar. V. svědek.

Vyslzalý, **vyslzelý** = *vyplakaný*, ausgethränt, ausgeweint. V. oči. Cant.

Vyslzeti, ejí, el, en, ení = *vyplakati, slzením dosíci*, er-, ausweinen. — **co**. Ros. — **si co**: oči (vyplakati). Jg.

Vysmádání, n., das Durstigwerden. Mor. a slov. Bern.

Vysmádati, durstig werden. Mor. a Slov.

Vysmadění, n., das Quälen mit Durst. Bern.

Vysmaděný; *-ěn, a, o*, vom Durst geplagt. Bern.

Vysmaditi, il, ěn, ění, mit Durst plagen, quälen. Bern.

Vysmadlosť, i, f. = *vysmadnutí*. Bern.

Vysmadlý, durstig geworden. Bern. Ležela naše matuška v-dlá. Sldk. 196.

Vysmadnouti, dnul a dl, utí, **durstig** werden. Mor. a Slov. — **čím**. Slanečkem hned vysmadneš. Na Ostrav. Tč. — **kde**. Tu ti tvoj otec posielá pohár vína, lebo vie, že si sa na tejto pustatine vysmädnul. Dbš. Sl. pov. I. 195. — V., aufhören zu dürsten.

Vysmadnutí, n., das Durstigwerden. Bern.

Vysmadnutý; *-ut, a, o*, durstig geworden. Mor. a Slov. Taký bol v-tý. Dbš. Sl. pov. I. 195. Nachýlili krčach ku v-tým ústom. Phld. III. 3. 225. (Šd.).

Vysmahle, dürr, trocken. Bern.

Vysmahlosť, i, f., die Dürre, Trockenheit. Us.

Vysmahlý, dürr, trocken, eingedörrt. V. V. jídlo, pečeně. Us. Dch.

Vysmahnouti, hnul a hl, utí = *vyschnouti, vyprahnouti*, aus-, eindörren, dürr o. trocken werden. — **abs**. Pečeně v-hla. Země v-hla. Tč. V mraveništi žabku chovám, až jen dobře vysmahne. Č. Ps. IX. 231. — **kde**: **na** horkých kamnech, Us. Dch., na slunci. — **čím**: horkem.

Vysmahnutí, n., das Ausdörren, Dürrewerden, Trockenwerden. Bern., Šp.

Vysmahnutý; *-ut, a, o = vysmahlý*. Bern.

Výsmach, a, m., oederema, hmyz. Krok II. 255.

Vysmánec, nce, m., der Verlachte. Koll. Sl. dc. 1862. Zn. 70. str. 251. (I. 251.).

Vysmání, n., die Verlachung. Dch.

Vysmaný; *-án, a, o*, ausgelacht, verlacht. Jg.

Vysmáti (u Mistka *vysmjal* a *vysmjoł*, Tč.), směji, směj, smál, án, ání; *vysmívati*, aus-, verlachen, höhnen, verhöhnen, aushöhnen, verspotten. Jg. — **koho**. Jedni mne vysmáli, druzí na mne fukali. Kom. Toho jako blázna vysmívali. Kom. Lidí vysmívati není žádná věc. Bern. Vysmívať mizerného není věc chvalitebná; Matku nikdy nevysmívej ani otca tvého; Čo ho vysmíváš, že je zubatý, keď ty sám v smíchu vyškeruješ zuby jak lopaty; Chybu na jiném vysmíváš, snad ju i sám na sebe (= sobě) máš; Koho karhajú, tého nevysmívaj. Na Slov. Tč. Na to princ sa rozrehotal a šuhaja nášho vysmievať započal. Mt. S. I. 62. Báli sa Popel'číka zobudit, až se tento sám prebudil a vysmieval jich, že ako mu přišli na pomoc. Dbš. Sl. pov. I. 518. Řeč mou vysmívalo. Koll. I. 87. V. dobrou radu, šp. *prý* m. vysmáti se dobré radě, ale vz *předcházející*. — **co komu** = *směšným učiniti*. Žádný nebyl, kterýžby něco činil, aby mu toho jiní nevysmáli. Kom. Lb. — **se komu**, **čemu**. A král sedí na pavlači, vysmívá se svojí Káči. Sš. P. 104. Vysmál se mu. Ros. — Kom. — **se**. Jak kdo prebrá, nerád vidí, keď sa kdo vysmívá. Na Slov. — **se z koho**. Ob. pan. Jak sě budzěm namluvaci a z tebe sě vysmívaci; Jenom se, sestřičko, ze mne nevysmívej. Sš. P. 229., 249., 258. Vysmíval

se kotel z hrnca: O jak si ty černý! Slov. Tč. Ach, co to je za slavíček, co tak krásně zpívá, snaď se to můj nejmilejší ze mě vysmívá?; Nevysmívej se ty ze mě, z chudobné děvuchy. Slez. ps. Jak sa chceš z koho vysmívať, pohledni na sebe, zdali to, čo chceš vysmívať, též néni na tebe (tobě). Na Slov. Tč. Čo se ty domníváš, že bych já tě ráda? Já se z tě vysměju, stana za tvé záda. Sl. ps. Šf. II. 51. Z mládenců se vysmívá, když jí dává dary. Sl. ps. Ja dyž tys ňa nechtěla, aj mělas nezačínať, a ze mne sa, děvečko, ze mne sa nevysmívat. Brt. P. 82. On si holku namlouvá, pak se z ní jen vysmívá. Čes. mor. ps. 201. Sú tu lidé nic dobrého, vysmějů se z chudobného; Přes polečko chodíváš a ze mňa se vysmíváš; To sú šelmy ti pacholci ješče se z nás vysmejů; Ty se ze mne něvysmívej, z chudobnej siroty; Z nás se vysměvajů, sami nic nemajů. Sš. P. 258., 360., 534., 602., 699. (Tč.). — **se komu jak: na** vrch hlavy. Vz Posměch, Smích, Mrkvička. Č., Lb. Někomu do očí se vysmáti. Dch. — **zač.** Nechce karhaného za výstupek vysmívati. Na Slov. Tč. — **co v kom.** Snaď i to je pri tebe, čo v jiných vysmíváš. Na Slov. Tč. — **se komu s kým.** Neminils sa ženiť, mohels nezačínat, mohli sa mně s tebú ludé nevysmívať. Sš. P. 216. — **koho kdy. Za** karhání karhaného jestli kdo vysmívá, obyčajně karhanému v nenávisti bývá. Na Slov. Tč. — **se komu kde: v** duši. Vrch.

Vysmáti, n. = *vysmání*. Na Slov. Bern.

Vysmátý; *-át, a, o*, ausgelacht, verlacht. Na Slov. Bern.

Vysmažení, n., die Ausröstung. Us.

Vysmažený; *-en, a, o*, gehörig geröstet. V. ryby, kuřata. — **V.** = *smažením zpotřebovaný*, ausgeröstet. V. sádlo, máslo. Us.

Vysmažiti, il, en, ení = *smahy zbaviti, smaže usušiti*, ausschmoren, ausdörren, rösten; *smaže něco obdržeti*, durchs Schmoren gewinnen; *smaže zpotřebovati*, schmorend verbrauchen. Jg. — **co**: ryby, Ros., kuřata, kobliby. — **co jak**: ryby **na** másle. Us. Tč. — **si co odkud**: sádlo ze slaniny. Sych. — **co, čeho nač**: Tys vysmažila toho másla (t. j. mnoho) na ty šišky! Ros. Tys na ty šišky všecko máslo vysmažila. — **čemu** = *něco dokonale učiniti*. Kb.

Vysmažování, n., das wiederholte Ausrösten.

Vysmažovati, vz Vysmažiti.

Výsměch, u, m. = *vysmívání se*, das Hohngelächter, Gespötte, Verlachen, der Spott, Hohn. Jg., Dch., Vrch. Z toho si ty v. vezmeš. Us. u Rychn.

Vysmekání, n., vz Vysmeknouti.

Vysmekati, vz Vysmeknouti.

Vysmeklý, entschlüpft, entwichen, entgleist. Vz Vysmeknouti. — **z čeho**: z práva a řádu. Č.

Vysmeknouti, knul a kl, ut, utí; *vysmekati, vysmykati, vysmekovati, vysmykovati, vysmekávati, vysmykávati* = *vytrhnouti*, aus-, herausreissen; **se**, entschlüpfen, entwischen, entweichen, entfahren, ausgleiten, entgleisen. — **co, se komu odkud.** Meč z pošvy v. Vus. V. někoho někomu z rukou. Ros. Vysmeklo se mi to z ruky; Pes z provazu se vysmekl. Ros. V-la se mi ručnice, Sych., noha. D. V. se z kolejí, ze sítí. Us. Dch. Cípek se mi z ruky vysmekl. Us. Šd. Vysmekl se útočníku z paží. Čch. Mch. 80. Mívajíť i nejbedlivější spisovatelé ve spisech svých místa, kde péro se jim z ruky vysmeká. Šml. I. 42.

Vysmeknutí, n., die Entschlüpfung, Entwischung; Hin-, Herausschlüpfung. V. z kolejí, die Entgleisung. Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 2.

Vysmeknutý; *-ut, a, o*, entschlüpft, entwischt, hin-, herausgeschlüpft, entgleist. Vz Vysmeknouti.

Vysmekovati, vz Vysmeknouti.

Vysmésti, vz Vysmetati.

Výsměšek, šku, *výsměšky*, šv, pl., m. = *posměch*, der Spott.

Výsměška, y, f., die Ironie. Rk.

Výsměšně = *posměšně*, spöttisch.

Výsměšný = *posměšný*, auslachenswerth; spöttisch, höhnend. Kram. V. poznámky, Dch., smích. Hrts.

Vysmetati, ganz auskehren. Us. — **co odkud.** Všecko smetí z jizby v. Us. Tč.

Vysmětati = *vybiti*, durch-, abprügeln. — **komu jak: po** řiti. Us. na Mor. a ve Slez. Mtl., Šd.

Vysměvač, e, **vysměváček, vysmíváček**, čka, m., der Ver-, Auslacher, Spötter, Hohnlacher. D.

Vysměvačka, y, f. = *posměvačka, ženská, která se vysmívá*, die Hohnlächerin, Spötterin. Šd.

Vysměvačně = *posměvačně*, spöttisch.

Vysměvačnost, i, f. = *sklonnost k vysmívání*, die Spottsucht. Ros.

Vysměvačný = *posmívačný*. Ros. V. rolnička. Vrch.

Vysměvačův, *-ova, ovo*, dem Spötter angehörig.

Vysměvák, a, m. = *vysměvač*. Stupavčí chlapci, to sú hodní chlapci, jenom to jim škodí, že sú vysměváci. Sš. P. 699.

Vysměvání, n. = *posmívání*. Na Slov. Bern.

Vysměvati se = *vysmívati se*. Na Slov. Bern.

Vysměvavý = *vysměvačný*. Že sú v-ví ti lhotátí pacholci. Sš. P. 699.

Vysmiatý. Má v-té oči. Pořek. na Slov. Zátur.

Vysmiknúť, entreissen. Na Slov. Ssk.

Vysmilnění, n., vz Vysmilniti.

Vysmilniti, il, ěn, ění, aufhören Unzucht zu treiben. Bern.

Vysmívač, e, m. = *vysměvač*. Us.

Vysmívačka, y, f. = *vysměvačka*. Us.

Vysmíválek, lka, m. = *vysměvač*. Ros.

Vysmívání, n. = *vysměvání*. Us.

Vysmívaný; *-án, a, o*, ausgelacht, verhöhnt.

Vysmívati, vz Vysmáti. Us.

Vysmochliti se, sich ausschlodern. Už se v-lo (padal sníh s deštěm). Na Ostrav. Tč.

Vysmokliti, il, en, ení = *vylokati*. Slov. Bern.

Digitized by Google

Vysmolení, n., das Auspichen, die Auspichung. — **V.** = *vylokání*. Slov. Bern.

Vysmolený; *-en, a, o,* ausgepicht. V. konvice. Dch. V. sud. Us. Má v-ný žaludek = snese mnoho piva, je veliký piják. Us. Kšť. Leje do sebe, jakoby měl v. žaludek. Us. Šd. Šarvanci bujní (majú) fúr v-ný, z ostatnej tvári vlas oholený. Sldk. 14. — **V.** = *vylokaný*. Slov.

Vysmoliti, il, en, ení; *vysmolovati* = *smolou vymazati*, mit Pech verstreichen, auspichen, auskalfatern. — **co čím**: sud dobrou smolou v. Us. — **co.** Všecku smůlu vysmolil, das Pech verbrauchen, verpichen. Us. — **čeho**. Ten té smoly v-lil (neurčitým množstvím). Us. — **V.** = *vypiti*, austrinken. V-li 20 žbánků piva. Us. Brt., Vck., Šd. — Ty to vždy tak v-líš (= *vyvedeš*, führst aus). Us. u Olom. Šd. — **co kdy.** On **za** čtyři kr. tabáku **co** den v-lí *(vykouří)*. Us. na Ostrav. Tč. — **komu** = *vybiti*. Na Mor. Vck.

Vysmolnařiti, il, en, ení, durch Pechhandel erwerben. Ros.

Vysmolování, n., das Auspichen.

Vysmolovati, vz Vysmoliti.

Vysmouditi, il, děn, ění = *smouděním dobyti*, ausdämpfen. — **co na čem**. Málo sobě na tom vysmoudíš. Ros.

Vysmrádati, vz Vysmradnouti. Slov. Bern.

Výsmradek, dku, m. = *stará, smradlavá homolka*, alter, stinkender Käse. Us.

Vysmradění, n., das Aufhören Gestank zu machen. Us.

Vysmraditi, il, děn, ění = *smradem vyhnati*, durch Gestank vertreiben, den Gestank vertreiben; **se** = *smradu pozbyti, vyprděti se*, den Gestank verlieren, sich ausfurzen, sich seiner Nothdurft entledigen. Jg. — **koho odkud čím.** V. včely z úlu. Us. Ti smradi nás z jizby v-lí. Us. Tč. — **čím**: z pokoje, Ros., lejny a smradem. Zlob. — **se**. Ať se venku vysmradí. Us. Vysmradiv se odešel. Us. V-dil se (zmizel jako smrad). Us. — **si co** = *smraděním k něčemu přijíti*, erstänkern. Ros.

Vysmradlosť, i, f., die Ausstinkung. Us. Bern.

Vysmradlý, ausgestunken. Bern.

Vysmradnouti, dnul a dl, utí, *vysmrádati*, aufhören stinkend zu sein, den Gestank verlieren, den üblen Geruch verlieren. Us. Šd. Vynes to, ať to venku drobet vysmradne. Us. Šd.

Vysmradnutí, n. = *vysmradění*. Bern.

Vysmradnutý; *-ut, a, o* = *vysmradlý*. Bern.

Vysmradovati, vz Vysmradnouti. Bern.

Vysmrdění, n., die Ausstinkung. Tč.

Vysmrděti, ěl, ění **se**, sich ausstinken, ausfarzen, ausstinken, aufhören zu stinken. Us. Tč. — **si co**, durchs Stinken sich zuziehen. Ros.

Vysmrdlý = *vysmradlý*. Bern.

Vysmrkání, n., die Ausschnupfung. — **V.** = *vylokání*. Bern.

Vysmrkaný; *-án, a, o,* ausgeschnupft. — **V.** = *vylokaný*. Na Slov. Bern.

Vysmrkati, vz Vysmrknouti.

Vysmrkávati, vz Vysmrknouti.

Vysmrknouti, knul a kl, nt, utí; *vysmrkati, vysmrkovati, vysmrkávati*, ausschnäuzen. — **co**: nos. V. V. něco = *špatně provésti*. U Kr. Hradce. Kšť. — **co odkud**: vozher z nosu. V. — **se**, sich ausschnäuzen. Jg. — **se kam: na** zem, **do** ruky, do šátku. Já se včil naň v-kám (nicht beachten). Us. Tč.

Vysmrknutí, n., das Ausschnäuzen.

Vysmrknutý; *-ut, a, o,* ausgeschnäuzt.

Vysmrkovati, vz Vysmrknouti.

Vysmudění, n., die Be-, Ausräucherung. — **V.** = *vysmažení*. — **V.** = *vylokání*. Na Mor. a Slov. Tč., Bern.

Vysmuděný; *-ěn, a, o,* be-, ausgeräuchert. — **V.** = *vysmažený*. — **V.** = *vylokaný*. Bern.

Vysmuditi, il, ěn, ění, be-, ausräuchern. Říká se o kouři ze chvojiny; také o špatném kouření tabáku. — **co.** V-dil (vykouřil) fajku tabáku. Na Slov. a Mor. Bern., Tč. — **V. (se).** Otevř jizbu, ať (se) to vysmudne, damit sich der Rauch verziehe. — **V.** = *vysmažiti*. Bern. — **V.** = *vylokati*. Bern.

Vysmudlosť, i, f., räucheriger Gestank. Bern.

Vysmudlý, räucherig. Bern.

Vysmudnouti, dnul a dl, ut, utí, beräuchert werden, räucherig werden. Bern.

Vysmudnutí, n. = *vysmudlosť*. Bern.

Vysmudnutý; *-ut, a, o* = *vysmudlý*. Bern.

Vysmútiti se, aufhören traurig zu sein. Tento sa zarmútil veľmi a toho druhého syna už nechcel pustiť. Ale keď sa trocha vysmútil, pustil ho. Dbš. Sl. pov. I. 417. (Šd.).

Vysmýčiti, il, en, ení, *vysmýkati, vysmykovati, vysmyknouti* = *vytahati, vyvléci, vytrhati, vynésti*, herausschleppen, -reissen, -schleifen, -ziehen, -tragen; *vyměsti*, herauskehren, ausputzen; *prolézti, prohledati*, durchsuchen, durchstöbern. — **abs.** Dnes je tam vysmýčeno (nebe jasné). Hanka. Nebe čisté, jakoby je vysmýčil. Šml. — **co**: pokoj. Byli sme v lese, vysmykovali sme súší. Slez. Šd. My sme kolí už vysmýkali (z vinohradu vytrhali). Na již. Mor. Šd. To břemeno nelze vysmýčiti (utáhnouti, uvléci, unésti). Slez. Šd. Ten všecko všude vysmýčí (proleze). Us. Kšť. — **co od čeho**. Kamna od sazí v-ti (putzen). Dch. — **co odkud.** Peníze z truhly v. Ros. A ja vam chci tu saň z města vysmýčiti. Sš. P. 40. — **koho kam jak**. V. někoho ven, **do** zahrady, **za** stodolu atd., **za** vlasy. Tč. — **co čím**: pokoj smetákem (vyměsti). Us. — **se.** Už se tam vysmýčilo (vyjasnilo). U Solnice. Frd. — **se kudy** vysmýkati, schlendern. Na Ostrav. Tč. — **komu (jak)** = *vybiti*. Mor. Brt. Dítěti **po** prdeli vysmýkati. Šd. — Cf. Vysmeknouti.

Vysmýkati, vz Vysmýčiti.

Vysmyknutí, n., vz Vysmýčiti. — **V.** = *vysmeknutí*. Bern.

Vysmyknutý, vz Vysmýčiti. — **V.** = *vysmeknutý*.

Vysmykovati, vz Vysmýčiti. — **V.** = *smyček zbaviti*, von Knoten befreien. — **co**: niť. Us.

Vysmyrkovati, ausschmirgeln. Šp.

Vysnabditi, il, ěn, ění, *vysnabdívati* = *vyšetřiti, vyskoumati*, erforschen. Co tělesného neb nehodného v člověku, vše v-dí. Trat. 15. stol.

Vysnažení, n. = *vynasnažení*. Bern.

Vysnažiti, il, en, ení, *vysnažovati* = *vyčistiti*, ausreinigen. — **co čím**. Na Ostrav. Tč. — **se** = *vynasnažiti se*, sich bemühen; *vyčistiti se, vysrati se*, sich ausleeren, seine Nothdurft verrichten. Na Ostrav. Tč.

Vysňažiti, vz Vysněžiti.

Vysnažování, n. = *vynasnažování*. Bern.

Vysnažovati, vz Vysnažiti.

Vysněný; *-ěn, a, o*, erdichtet. V-né hrůzy pekla. Čch. Mch. 84.

Vysnésti, *vysnášeti*, herauszusammentragen. — **co kam: na** půdu. Na Ostrav. Tč.

Vysněžení, n., das Ende des Schneegestöbers.

Vysněžiti se, il, ění, aufhören zu schneien. Na Slov. vysňažiti. Už se v-lo. Us.

Vysnídati, zum Frühstück verbrauchen. — **co**. Už všecko jsme v-li, není už ani kávy ani rohlíků. Us. Šd. — **si co**, durchs Frühstück sich zuziehen. V. si nemoc. Ros.

Vysníti, *vysnívati*, austräumen. Vz Sníti. Tč. Ty pravdy nejsou vysněny. Mus. 1880. 273. — **V.**, den Traum verwirklichen. Co se mi snilo, to sem vysnil. Na Ostrav. Tč.

Vysnívání, n., das Austräumen, die Austräumung. Bern.

Vysnívati, vz Vysníti.

Vysnošati = *vysnášeti*, vz Vysnésti.

Vysnouti, vysnuji, ul, ut, utí; *vysnovati* = *vyplésti, vyviklati*, herausfädeln; *snováním něco udělati*, durch aufwinden verlieren. — **co**: střeva, Koll., všecku přízi. Us. — **co kam**: všecku bavlnu **na** jednu osnovu. Us. Tč. — **se odkud**. Co se z toho vysnulo? Us. Tč.

Vysnožiti se = *vysnažiti se*.

Výsoba, y, f., das Nicht-Ich. *Úsoba*, das Ich. Dch., Mus. XI. 192. (Purkyně).

Vysobniti, il, ěn, ění. Špuléřem vysobni hladce. Ms. alch. 78.

Výsobnosť, i, f., die Objektivität. Věda toho stupně v-sti dosáhla. Jičínský.

Výsobný = *vnější*. Tím se obnáší ale jenom ta vnější či v-bná stránka života Logova; Aby (čistota ta) nezůstala v-nou toliko, nébrž . . . Šš. J. 12., 215. — **V.** = *předmětný, objektivní*, objektiv. Mus. XI. 193. Cf. Výsoba.

Vysoce, komp. výšeji, výše, výš. — **V.** = *ne nízce*, hoch, sehr. V. si vážiti, v-ce učený, důstojný, moudrý, osvícený; rozumem, moudrostí v. obdařený; v. vychvalovati, o sobě smýšleti, v-ce potřebný. V. Jedle v. vzrostlá. Kom. V. vážený; v. si počínati, D., v. urozený. Aqu. V. nadaný, Dch., zajímavý spis. Us. Pán v. laskavý; V. jest si přáti; Poněvadž tyto punkty v. zapověděny jsou; Bylo by v. žádoucno a potřebí, aby . . .; V. důležitý. Mus. 1880. 85., 86., 231., 453., 455. (Pdl.). V. ho na cti zhaněl. Vš. Jir. 49. I Uhři téhož v. žádali sú. V. jsem ho napomínal. Arch. I. 277., IV. 402. (Šd.). Bůh sobě vyvolených svých v. váží. BR. II. 783. — *Výšeji, výše, výš* = *více*, mehr, höher. Nad to výše, nejvýš prositi. V. Rok i výš. Faukn. Všech nás bylo něco výše přes 200 osob. Har. **Na** nejvýš uražený. Us. Jg.

Vysocení, n., vz Vysotiti.

Vysocený, vz Vysotiti.

Vysocký, ého, m., osob. jm. V. Václ. Vz Blk. Kfsk. 1262.

Vysocovati, vz Vysácati, Vysotiti.

Vysočanský, riesig hoch. V. věž, strom. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *z Vysočan*.

Vysočany, dle Dolany, Weschekun, ves u Hajdy; Wischezahn, ves u Plané; Wisočan, ves u Žatče; Wisokein, ves u Znojma; Wisotschan, ves u Prahy. PL. Vz Tk. I. 46., 247., II. 553., III. 663., V. 124., 186., Blk. Kfsk. 1456, S. N.

Vysočec, čce, m. = osoba n. věc vysoce postavená, altissimus, excelsus. Ž. wit. 17., 14., 81. 6., Lex. 1470.

Vysočestvo, a, n. Najprv prišlo Jeho V. veliký kňaz Konstantin Nikolajevič. Phld. III. 3. 145. Cf. Vysočec.

Vysočina, y, f. V. = *krajina více než 600' n. 190 metrů nad hladinou mořskou ležící, planina n. vysoká rovina*, das Hochland, die Hochebene; 2) *pahorkatá planina n. vysoká pahorkatina*, hügeliges Plateau (Š. a Ž.); 3) *hornatina* (má-li na povrchu hory). *Největší vysočina:* mongolská, jihoafrická. *V Rakousku*: illyrská, alpská, českoněmecká, karpatská. Tl. V. českomoravská. Ddk. IV. 126., Krč. G. 275. V. zvolenogemerská či Uherské rudohoří. Krč. 254., 347. *Vysočiny v Europě*: alpská, hornatina francouzská, hornatina českoněmecká, Karpaty, Ural, skandinavská, pyraenejská, španělská, apenninská, balkánská, islandská, britská, irská. *V Africe:* berberská, tripolská, Barka, arabská, habešská, jižní Afrika, Madagaskar. *V Americe*: kordilerská, eligenská (Alleghany), venecuelská, gvianská, brasilská. *V Asii*: Malá Asie, Arabie, Indie, syrská, armenská, iranská, mongolská. *V Australii*: pevnina australská jest jen na východní straně vysočinou. Tl. Vz Země, Stč. Zmp. 793., Krč. G. 256., 255. Postavil se na v-ně, kteráž s té strany vystupuje k nynějšímu Novému městu. Ddk. IV. 29.

Vysočinka, y, f. = *malá vysočina*, eine Anhöhe. Šml.

Vysočiti, il, en, ení = *sočením k něčemu přijíti*, durch Anschwärzung erlangen. — **si co**. Ros. — **koho odkud** = *sočením vypuditi*, durch Verleumdung vertreiben. St. skl. I. 36. Vy (vás) odtadto vysočie; Vy jste mé syny odtud vysočili. Hr. rk. 55., 71.

Vysočizný = *velice vysoký*. Na Zlínsku. Brt.

Vysoká, vz Vysoký. — **V.**, é, f. (dle *Nová*), město v Čechach, *správně*: Vysoký (i. e. vrch), Hochstadt. Vz Brs. 2. vyd. 263. — **V.**, Hochdorf, ves v Jihlavsku; Wisoka, vsi u Sedlčan, u Král. Hradce, u Vys. Mýta, u Kolína, u Kutné Hory, u Holice, u Mělníka, u Milína, u Jevíčka, u Valaš. Meziříčí, u Hustopeče (Weisskirchen), samota u Prahy; něm. Wisset, ves u Kralup v Chebsku. PL. V., Waissak, ves u Jindřichova ve Slez. Tč., Škd. V. hlídka, Hohe Warte, samota u Brna.

Digitized by Google

Tč. V., hospoda u Tošonovic ve Slez. Tč. Cf. Tk. IV. 745., Blk. Kfsk. 1456., S. N. — V., hora u Přeštic, u Písku a j. Pm.

Vysokán, a, m., der Bergkoloss. Rk.

Vysokánský, sehr hoch. Us.

Vysokatý, sehr gross. Rk.

Vysoké, ého, n., Wisoka, ves u Holice; Wisoky, ves u Žďár. — *V. dolní*, Nieder-Wessig a *Vysoké horní*, Ober-Wessig, vsi u Uště; *Vysoké kolo*, Wisokoler Mühle, u Turnova; *Vysoké Mýto*, Hohenmauth, mě. ve vých. Čech.; *V. Pole*, Wisokopole, ves u Klobouk na Mor. PL. *V. Pece*, Sophienhütte, též Žofinská huť, u Mor. Ostravy; *V. Studnice*, Hoch-Studnitz, ves u Jihlavy. Tč. V. Žibřidovice, Hohen-Seibersdorf, ves u Šumberka. *V. Hora*, vz Tk. I. 126., Blk. Kfsk. 1456., S. N.

1. **Vysoko**, vz Vysoký. — **V.**, *adv.*, *kompar. výšeji*, *výše*, *výš* (v obec mluvě: *vejš*). V. = *ne nízko*, hoch. V. lézti. Us. V. hleděti (o mnoho státi); nevysoko o sobě smýšleti; kterémuž v. na mysli (chlubný). V. V. se pouštěti. D. Příliš v. se vydati. Har. V. chtíti, D., se zdvíhati. Jg. Drva v. rostlá. Rkk. V. státi, seděti. Us. Nebesa v-ko jsou nad zemí. Br. To jest mi tuze v. Us. Jak v. to stojí, šp. m.: Co to stojí? Zpíná se v. Č. Ta mlynářská chasa v. se nese. Sš. P. 394. a., Er. P. 394. a. Ti zdejší mládenci s vysoka jedou. Ib. 197. V. si vede (**ne**: dává to vysoko). Brs. 264. Tvá matička v. se vynáší, v. si vede; Ti zdejší mládenci s vysoka jdou, chudobných děvčátek si nevšimnou. Er. P. 159., 197. Vysoko hledati (když pes stopy hledaje nos vzhůru nese) Šp. Něco v. ceniti, bráti; V. hlavu ponášeti, hoch tragen; Jde mu to v. do hlavy, es geht ihm über die Hutschnur. Dch. Člověk nad ostatní tvorstvo v. vynikl. Vlč. Na měsíček hleděti, vysoko-li je ešče. Čes. mor. ps. 82. A sám pán Bůh je v. a můj tatíček hlyboko; Na náspěčkách seděla, do měsíčka hleděla, vysoko-li je ješče. Sš. P. 493., 627. On se vohlídá, jak je v. slunce. Brt. P. 102. V. vypuklá řezba. Šp. Neleží mu nic v. = krade. Bdl. Ščít i s helmem letěl nad kuoň v. Výb. II. 45. Vnitř jest ten, jenž slyší, ne kromě tebe jest: nechoď daleko, ne vysoko sě tiehni, aby ho dosáhl. Hus I. 304. Ten, jenž v. bydlí, námi nepohrdá. BR. II. 14. b. Kdo v. leze, snadno se sveze. Vz Výška. Lb. Kdo v. létá, nízko padá; Mraky jsou v., není čáky na déšť. Tč. V-ko Bůh sedí a je otcem na věky a všudy. Brodz. Do pekla hluboko, do nebe v. a nebeského soudu ku poslednímu dni dlouho čekati (k velkým nesnadný přístup). Ctib. Hád. Pán Bůh v-ko, král daleko, pravdy nikdež, jediné zavina hlavu smrti dočekati. D. Kdo v-ko začne, musí míti dobrý hlas, aneb přestati brzo; Kdo v. lazí, ten se často urazí; Pod nízkým stropem v. neskákej. Č. — *S vysoka, z vysoka = s vysokého místa*, von der Höhe, von oben, hochherab, leise, stolz. Z v-ka si vykračovati; z v. a pyšně mluviti. V. Z v. spadnouti. Har. Z v. na lidi hleděti. Kom. Jde to u něho s vysoka; Při té slavnosti půjde to s v-ka. Dch. Kráčí s vysoka. Vz Opilý. Kdo v. leze, s vysoka spadne. Lb. Začal s v-ka a hluboko padl. Z vysoka si růbeš a nízko ti padá. Mt. S. I. 112. S v. podholený (pyšný). Č. — *Na vysoce = vysoko*, hoch, auf einer Anhöhe. Aby bylo na v. hnízdo jeho. Ben. V. — *Výšeji*, *výše*, *výš = u větší výsosti*, höher, oben, oberhalb; *do větší výsosti*, höher hinauf. I korůhvů výš nad hlavú točí. Rkk. Výše dotčený. Zříz., jmenovaný, výš zůstávati; doteкl jsem výše. Har. Výše oznámený. D. A má za to užívání výš psaný Jiřík platu ročního dávati 6 zl. 1587. Tč. Svět výš tvého života necením. Us. Příčiny výš připomínané. Ler. Nad těmi pak Valachy exekuci byla, tak že jich výše 200 pověšeno. Kron. hrad. Tč. Pakliby kto byl popaden, že by výš za zlatý bral. Arch. V. 423. Výš na horu lze nebylo (jíti, lézti). Har. Zdi výše vyhnati. Pláč. Co nejvýše zpívati, křičeti. V. Tím tížeji padá, čím kdo výš leze, bez Boha co dobře činiti nelze. D., Č. Výše lbu (*gt.* srovnávací) uši nerostou. Brt. S. 3. v. 50. Věno jedno třetinú výš a druhé polovicí toliko. Vz Třetina. Vš. Votík jenom to zpraviti chtěl jinými dědinami svými třetinú výš vedlé řádu a práva. Dsky I. 134. Pôvod s komorníkem a s purkrabiným poslem má toliko vzieti, jakžby úrok na právo stané stačil a třetinu výš pro náklad. Arch. II. 500. A výše nic nepomním. Arch. I. 167. Již sú výše byli poznali božství Kristovo nežli prve. Hus II. 195. Žádných piv na škodu a ujmu toho města už výš psaného času vařiti nedal. List z r. 1545. Což jest škod mimo to výše; Že ji drží výše nežli ve dskách zemských záleží; To zboží dráže anebo výše komu prodati. Půh. I. 264., II. 78., 84. Postavil dvě jedličky vysoké výše domov (*gt. srovnávací*, označuje to, nad co něco jest. Vz Mlk. S. 515.). Tam travička raste povýše kolena. Na Slov. Ht. Sněha je výše kolen. Na Ostrav. Tč. Co je výše síly, nechaj, synu milý; Který sluha svoje pysky výše nosa nosí, tomu nesmí pán rozkázat, ale prosit mosí. Na Mor. Tč. Najmenšé stvoření jest výše vtipu tvého; Neosoží výše seba chodiť; Co výše nás, to ništ do nás; Nejez ani nepi výše potreby; Čokolvek je výše teba, ništ nemaj do tebo; Co je výše tvojej síly, to něchaj, človeče milý. Na Slov. A kdo to za mnou povie, nech výše pása zkamenie. Dbš. Slov. pov. I. 198. Tam je dievek výše pět sto. Sl. ps. 24. Což jest mimo to výše škod, za to má jemu právo činiti; Což by bylo více těch škod, ty škody má ukázati. Půh. I. 263., 390. Leč by kdo nad to výše jaké výhody měl. Václ. XVIII. Což jest nad to výše, z toho jí má odpovídati; Pakli bude co výše nad to, má Janovi práva býti. Půh I. 388., II. 382. (Tč.). Tak jest člověčí rozum v své žádosti spôsobený, že se dalež dalež, *výšež výšež* ptá i tieže. BO. Hlúbe hlúbež, výše výšež. Št. Tam travička rostě, *po-výše* kolena. Sl. ps. Šf. I. 41. Výše chce zadkem, nežli může hlavou dosáhnouti. Jg. Výšeji létati, nežli křídla vynésti mohou. V. Výše popínati, o několik dírek popíti. Jg. Čím výše vlezú, tiem tieže padnú. Hus II. 50. Čím kdo výše stojí, víc se k pádu strojí. Prov. Šd. Čím výše

vystoupíš, tím širší rozhled; Čím výše, tím horší pád; Čím se kdo výše vyzdvihuje, tím péčemi těžšími se obkličuje. Č.

2. **Vysoko,** a, n., die Höhe. Jenž nad vysokem postavil mě, super excelsa. Ž. wit. 17. 34. Tvrz na vysoce udělaná. BO. Niesom' hvezdár, predsa blúdim rád v tom hviezdnom vysoku. Phld. III. 3. 209.

Vysokoboký, hochseitig, hochbordig. V. loď. Us.

Vysokocenný, hochwerthig. Dch., Šm.

Vysokocirkevník, a, m., der Hochkirchenmann. Šm.

Vysokocit, u, m., das Hochgefühl. Šm.

Vysokoctihodný, venerabilis (titul vyšších kněží). Šm.

Vysokočelý, hochstirnig. Mus. 9. 194.

Vysokohlasý, hochstimmig. Jg.

Vysokohlavý, hochköpfig. Jg.

Vysokohledný, hoch emporschauend, erhaben.

Vysokohluboký skok, der Hochtiefsprung.

Vysokohodný, herrlich, majestätisch. Slov. Bern.

Vysokohřmitel, e, m. V. Zeus. Plk., Hvl.

Vysokohromný, hochdonnernd. V. Zeus. Kuzmány.

Vysokochůdný, hochtrabend. Šm.

Vysokokmenný, hochstämmig. Šm, Dch. V. strom. Us. Pdl., Škd. exc.

Vysokoletný, hochfliegend. V. záměry. Mus. 1880. 473., Dch.

Vysokoměr, u, m., der Hypsometer. Dch.

Vysokomluvnosť, i, f., die Grosssprecherei, Hochredigkeit.

Vysokomluvný, grosssprecherisch, hochredig, hochtrabend.

Vysokomocnosť, i, f., die hohe Gewalt, Macht. V. zemská, die Landeshoheit. Jg., Šm.

Vysokomocný, hochmögend. D.

Vysokomyslně, hochmüthig; grossmüthig. V.

Vysokomyslnosť, i, f. = *velikosť mysli,* die Grossmuth. Vus. V. Boleslavova. Ddk. II. 66. Jestliže to z v-sti činím. BR. II. 355. b. — V. = *pýcha, zpupnosť,* der Stolz, Hochmuth. V. Aby pro pýchu a v., které se Bůh protiví, nezbavovali se milosti boží. Žer. 315.

Vysokomyslný = *vysoké mysli, zpupný, hrdý,* hochmüthig, stolz, übermüthig, aufgeblasen. Mus. 1880. 487. V. žena. V. — V. = *spanilé mysli, šlechetný,* edel, grossmüthig. Us.

Vysokoněmecký, hochdeutsch.

Vysokonohatý = *vysokonohý.*

Vysokonohý, hochbeinig.

Vysokonosý, hochnasig. V-sí a pyšní lidé. Reš.

Vysokoosnový, hochkettig (beim Teppichweber). Šm.

Vysokopanský, hochherrlich. V. postava. Mtc. I. 63. 7.

Vysokopecný, Hochofen-. V. plyny. Nz. V. pochod, der Hochofenprocess. Nz.

Vysokopolarisační, hochpolarisirend. V. surový cukr. Šp.

Vysokopole, vz Vysoké.

Vysokopoložený; *-en, a, o,* hochgelegen. V. chrám. Ddk.

Vysokopýšek, ška, m., der Hochstappler. Rk.

Vysokorodý, hochgeboren. Č., Mus. I. d. 147.

Vysokorostlý, hochgewachsen, gross-, schlankgewachsen. V. jedle, chasník, člověk. Us. Drva v. v hustotě pod skalů. Anth. Jir. I. 17., Rkk.

Vysokosklepý, hochgewölbt. Ráj II. 165.

Vysokosť, i, f., die Höhe. V., Tkadl. V. těla. Jel. Neb bude nám pokoj v nebi a sláva Bohu na vysokosti; Dobrota dřeva má znána býti po ovoci, ale ne po listí, ani po kuoře, ani po v-sti; Ta zvieřata (kozy) jsú čista a ku oběti hodna a na vysokosti pastvy sobě hledají. Hus II. 132., 294., III. 43. (Tč.). — V. *duše* = *vznešenosť,* die Erhabenheit. D. V. mysli. Jel. By Buoh ze své milosti podlé své veliké v-sti při našem skončení ráčil býti. Výb. II. 36. V. sa ponižuje a nízkosť sa povyšuje. Na Slov. Tč.

Vysokostolný pán = Bůh, altithronus dominus. Hmn. 1418.

Vysokostupňový, hochgrädig. Šp.

Vysokoštítý, hochgiebelig. V. dům.

Vysokotáhlý, hochaufgeschossen. V. mladík. Zlatohv. I. 5.

Vysokotlak, u, m., Hochdruck, m., die Hochpressung. V. kůže na deskách knihy. Dch.

Vysokotlaký, Hochdruck-. V. pumpa, pára. Zpr. arch. XII. 14., 15., Hrm. 93.

Vysokoučenosť, i, f., Hochgelehrtheit, f. Bern.

Vysokoučený; *-en, a, o,* hochgelehrt. Bern.

Vysokourozenosť, i, f., hochgeborener Stand.

Vysokourozený, hochgeboren.

Vysokov, a, m., Wisokow, ves u Náchoda. PL. Vz Blk. Kfsk. 530., S. N., Arch. V. 564.

Vysokovrchý, hochwipfelig. Jg.

Vysokovyjný = *hrdošíjný,* stolznackig.

Vysokožezlý, ὑψίζυγος (vysokovládný). Vký.

Vysokúcný = *velmi vysoký,* hoch. Na mor. Valaš. Brt., Vck.

1. **Vysoký;** *vysok, a, o;* kompar. *vyšší,* sup. *nejvyšší.* Vz *-eký.* U lidu slyšeti jen *vyší,* vz *šš.* Kts. V., altus, Ž. wit. 7. 18., excelsus, ib. 77. 35., summus, ib. 18. 7. — V. = *nad povrch více méně vynesený,* hoch. V. nebe, let. Us. I díval se pán Bůh z v-ho neba na všetko. Dbš. Sl. pov. V. 90. Kristus na kříži v-kém, oni na hynstě velikém. Hus I. 175. Má v. žlab. Hš. V. hledání, das Windsuchen (má-li pes nos ve výšce hledaje zvěři). Šp. Věže s makovicemi vysokými. Kom. — V. = *neobyčejně nad povrchnosť vynikající,* hoch, erhoben. V. voda, Us., moře. V. Vez na v-ké moře. Hus II. 280. Na v. moře vzplúti. BO. V. boty. Kde jest země vyššie nade vše nebe? Pass. 30. V. vlny, čelo. Us. — V. = *vzhůru daleko strmící,* hoch. V. hora. Rkk. V. strom, Us., stavení, Kom., člověk, hrob, D., stůl, Us., pec, Techn., Vys.

Digitized by Google

V. jako jedle, Pk., jako topol, Sd., jako věž, jako hora. Šd. Brázda hluboká, sláma vysoká. Prov. Šd. Za našim humėnkem lúka široká, tráva vysoká až po kolena. Sš. P. 405. Otec v ký, matka široká, syn otrhaný a dcera hluchá (Lůh, země, vítr, noc). Mt. S. II. 137. Čím schod vyšší, tím pád nižší. Jg. Vz Chlap, Míra. — V. = více vzhůru strmící nad jiné věci téhož druhu, hoch. V. slez, althea. Dch. V. špalíčky u střevíců, v. klobouk, Us., tráva. Rkk. Seděti ve vysokém sedle, hoch zu Ross sitzen. Dch. Dáti do vysokých = utéci. Mor. Vck. Já za horou, za v-kou, ty za vodou za hlubokou. Sl. ps. Šf. II. 271. — **kam.** Věž do nebe v. Dal. — **jak: po** kolena. Us. **Na** tři lokte v. Ros. — **čím.** Cedrové dřevo vysoké výsostí. BO. — **čeho.** Tam jest hrob úzký a čtyř noh vysoký. Har. Bylo blízko dveří množství křížků sotva lokte v-kých. Har. II. 57. — *V novější době klade se na otázku* **jak vysoký akkusativ,** *ale i starší jej kladli.* Výstupek v. čtyry lokty. Har. Tři sáhy v. T. Zeď v. tři sáhy. Us. Vz Akkusativ. Brt. S. 3. vyd. 50. 3. b. — V. = *nad jiné vynikající,* andere übertreffend. — a) V. tón, hlas. V-kým hlasem křičeti. V. — b) V. barva (silná). Rostl. — c) V. stáří (o čase), *lépe:* stará léta. Dočkal se starých let. Brt. S. 3. vyd. 29. Také: veliký věk, neobyčejný věk. Pk. — d) V. cena, teplota, Stč. Zmp. 549., horečka, *lépe:* prudká, silná. Brt. — e) *V. = důležitější, znamenitější,* von grösserer Wichtigkeit, erhaben, hoch, hehr, wichtig. V. učení (kollej, umění, rozum, duch, povolání, o sobě smýšlení, V., škola, Vus., v. školy pražské, D., mysl, Jel., sloh, Jg., zvěř (vz Veliký). D. V. hrdosť. V. postavení. Mus. 1880. 475. Bere to tuze ve v-kém smyslu, predigt im hochtrabenden Stile. U Olom. Sd. Byl mysli vysoké. Výb. II. 39. V. dokonalosť. Anth. Jir. I. 3. v. IX. V. politika, Ddk. II. 184., přísaha. — **v čem.** Jablka údolní jsú svatí, v-ci v ctnostech. Hus III. 78. — V. *vyznačuje přednosť urození, stavu* atd., *vzácný, vznešený,* hoch, vornehm, edel, erhaben. Nejvyšší vrchnosť, moc, správa, důstojenství, stav, správce a služebník církve; nejvyšší právo míti. V. V. místo, Kom., osoba, Jg., šlechta, urozenstvo. Us. Nejvyšší purkrabí pražský. D. Vyšší lidé. Kom. Naposledy v posměch zavadí, kdož se s vyšším nesnadí. V. Nejvyšší kněz, kněžstvo, D., polní vůdce, V., velitelství, vojenská rada, kanclíř, Us., maršálek, admirál. D. Vyšší důstojník. Us V. sněm, úřad, *lépe:* slavný. Šb. Vysoké ministerstvo. Šb. Vy jste vysocí **před** lidmi, ale ohavní před Bohem; Což lidem vysoké jest, ohavné jest před Bohem. Hus I. 243., 253. (II. 238., 364. — Tč.). Mezi světa správci a lidmi **ve** světě v-kými a důstojnými ovšem žádného nebývá přátelství. Jel. Enc. m. 21. — *Vyšším býti = vítězem,* die Oberhand haben. V. — V. *znamená sílu,* hoch, gross, stark. Nejvyšší česť činiti; s nejvyšší snažností a starostí a péčí, bedlivostí. V. — *Na nejvyšší, při nejvyšším = co nejvíce,* im höchsten Grade, höchst, aufs höchste, am meisten. Na nejvyšší ctíti, oslavovati, něco haněti, se rozhněvati. V. — *Vyšší = hořejší,* Ober-. V. země. D. — Vz **Vyšší.**

2. **Vysoký,** ého, m., osob. jm. V. Arnošt, spisov., † 1872. Vz KP. IV. 129., Tf. H. l. 173., Šb. H. l. 307., S. N.

3. **Vysoký** *dvůr,* Wisoka, ves u Vimberka; *V. Les,* Hochwald, ves u Litomyšle; *V. Potok,* Hohenfluss, ves u Rudy. Pl. Cf. Blk. Kfsk. 356., S. N. V-ký, vrch na Vsacku. Vck.

Výsol, u, m. = *vysolení.* Na Slov. Bern. Doma tie voly na výsol zabil. Dbš. Sl. pov. IV. 82.

Vysolení, n., das Salzen, die Salzung; das Verbrauchen durchs Salzen. Bern.

Vysolený; *-en, a, o,* gesalzen; durchs Salzen verbraucht. Bern. V. maso. Us.

Vysoliti, il, en, ení, *vysolovati = nasoliti,* salzen, aussalzen; durchs Salzen verbrauchen. — **co:** maso (dobře nasoliti), sůl (všecku solením zpotřebovati, viel Salz verbrauchen). — **čeho:** soli (mnoho, část). — **co komu.** Vysolil mu 50 ran (vyťal, aufstreichen, geben). Us. — **co komu kam:** políček **za** ucho. Plk. Všecku sůl na rosol v. Us. Tč.

Vysolování, n., vz Vysolení (opakované).

Vysolovati, vz Vysoliti.

Výsoň, ě, m., herculites, zastr. Rozk.

Vysonín, a, m., Weisonin, ves u Nasavrk. Vz Blk. Kfsk. 256.

Vysoptati, vz Vysoptiti.

Vysoptělý, erloschen. V. sopka. Us.

Vysoptěný; *-ěn, a, o,* hinausgeworfen. V. kamení, das Eruptivgestein. Dch.

Vysoptiti, il, ěn, ění; *vysoptati = soptaje vyřititi,* aussprühen, auswerfen. — **co odkud.** Vesuv mnoho kamenů ze sebe vysoptil. Us. — **se proti komu,** sich auswüthen. Us. Tč.

Výsos, u, m. = *vývěva,* die Luftpumpe. Kodym. ve Květ. 1871. 403.

Výsoska, y, f. = *násoska,* der Heber. Šp. V. pro továrny lučební, octárny a p. Wld.

Výsosný, Sauge-. V. stroj. Pch.

Výsosť, i, f. = *vzdálenosť od povrchu vodorovného zemského, mořského* atd., die Höhe. V. nebeská, D., nebes, hvězdy. Sláva na výsostech Bohu, pokoj lidem dobré vůle. Ros. Na v. se vrátiti. Ž. wit. 7. 8. Hledám chleba, své živnosti, pomůž mně, Bože s výsosti; Bože na výsosti, přej mně do radosti. Sš. P. 14., 89. (Tč.). Moc dána s výsosti. ZN. Oblečenu býti mocí s výsosti. BR. II. 14. a. — V. *moře,* V., řeky, vody, čela, die Höhe, Erhabenheit. Us. — V. = *přímá vytáhlosť vzhůru,* die Höhe. V. hory, V., stromu, der Gipfel. Pan Bohuslav byl muž slušné výsosti (výšky). Pal. Děj. V. 1. 152. Mož stavěti na v., na šíř i na dál. Arch. IV. 249. Věž u velikou v. udělati. Pulk. — *Na výsosť = velice,* sehr. Diviti se na v. Ehr. 9. Také na Mor. Knrz. Byla na v. spokojena. Ehr. Na v. popuzený, uražený. Šb. Na výsosť na někoho se rozhněvati. Šb. — V. = *vznešenosť,* die Höhe, Erhabenheit, Hoheit. V. ducha, duše, mysli. Jel. Podle výsosti tvé rozmnožil si syny člověčí. Ž. wit. 11. 9. Státní v., Staatshoheit. Dch. Musíme se di-

viti mravné té výsosti. Šš. Sk. 271. — V. *stavu = důstojenství*, die Höhe des Ranges, der Würde. Us., Jel. — V. = *titul knížecích osob*, die Hoheit. Císařská V. (titul cís. princův a princezen), královská V. (titul královských princův a princezen), titul panujících velkovévodův. S. N. Cís. Výsosť, nejjasnější arcivévoda (arcivévodkyně). Sř. Vz Titul.

Výsostný. Ustavil si popy v-né (excelsos). BO.

Výsoš, e, m. = *výsos, pumpa*. Mt. S. VIII. 2. 41.

Výšoť = *vysiti*. Na Ostrav. Tč. Letos sem více višol, než jsem dostol. Ib. Tč.

Výsota, i, f. = *výsosť*. Krok II. 503. V. klenby. Čch. Mch. 106. — V. = vysoká (znamenitá) věc. Po v-tách a blýskotách bažiti. Šš. I. 126. — Čch. Bs. 121.

Vysotění, n., die Aus-, Hinausstossung. Bern.

Vysotěný; *-ěn, a, o*, aus-, hinaus-, fortgestossen; aufgestürzt. My ju opatrujeme ako v-nú sirotu. Phld. II. 1. 40. Právo národnosti našej ze škol v-né. Rtk. 3.

Vysotiti, il, cen, ení, na Slov. těn, ční: *vysocovati = vystrčiti*, aus-, hinaus-, fortstossen, fortjagen; aufstürzen, infundere, evertere. Na Slov. Bern. — **koho** = *vyhoditi*. D. — **co proč**: ruku pro peníze. Baiz. — **co kam**. Všecko **do** sebe v. (vychlastati). Baiz. Vysotil ho do pitvora; Krásnu Aničku do hlbokej vody **z** koča v-la. Dbš. Sl. pov. III. 78., IV. 51. (Šd.). Dieťa len nemôžeme v. na ulicu. Lipa III. 196. — **odkud**. Uviazali dieťa matke pred prse a v-li ju **z** domu. Dbš. Sl. pov. VI. 85. **Za** moju veštbu v-til ma pán z dvorany. Tóth. Trenč. M. 120.

Vysotúriť = *vysotiti*. Na Slov. Bern.

Vysoudění *(vysúdění)*, n. = *vysouzení*. Na Slov.

Vysouděný *(vysúděný) = vysouzený*. Na Slov.

Vysouditi, suď, dil, zen, ení; *vysuzovati = soudem vymoci, dosíci*, ausrechten, errechten, erstreiten, durch Process erlangen. — **abs**. Mají od nás plnou moc vysúditi i prosúditi. Arch. I. 183., NB. Tč. 6. — **co**: dům. Ros. A nepostúpí-li mu těch dědin, které jest vysoudil. Arch. V. 21., Vl. zř. 21., Zř. F. I. C. XXIX. Kdožby dědiny jaké vysoudil. Václ. 213. Poručníci na místě sirotků let nedošlých souditi se mohou a vysoudí-li co, k dobrému sirotkům se vztáhne. Kol 14. — **co jak**. A což ti **s** tím listem (mocným) neb poručníci jich **na** týž mocný list v-dí, toho město užive. Zř. F. I. D. XXIII. *Tím kusem* s Přísnakovú ženú chtěl **na** mně v. ves Otmice; A to v-la panským nálezem. Půh. II. 271., 513. — **co si**. Us. — **co na kom**. Solf. Své dědictví na Předborovi v-la. Půh. II. 627. Na sousedovi jmění vysoudil. Posp. — **co s kým**. **S** velikými pány málo kdo co v-dí. — **komu**. Já jsem mu vysúdil (= vyhuboval), že měl dosť. Na Ostrav. Tč. — **se na koho**, sich satt fluchen. Na Ostrav. Tč.

Vysoukati, *vysukovati*. — **si co** = *soukáním dobyti*, durchs Drehen (des Zwirnes) gewinnen; *soukaje udělati, vykroutiti*, ausdrehen; *ven vytočiti, vytahati*, herausdrehen, -ziehen; *vyhrnouti*, aufstreifen; **se**, sich aufstreifen. Jg. — **co**: provázky, nití (vykroutiti), Us., střeva (ven vytočiti), Háj., rukávy (vyhrnouti), Plk., kalhoty. Všecku koudel, konopě v-kal, verbrauchen. Us. Šd. Nosič ruky vysukuje. Sldk. 175. Chudobné dievčatko nebojí sa psoty: vysúka rukáve, stane do roboty. Sl. spv. V. 172., Sl. ps. 293. Pár okovov kávy vysúkali. Lipa 259. Tu si vysúkal rukávy a dal sa do chystania tej večeri. Dbš. Sl. pov. I. 290. Nežeňže sa šuhajko na doline, neberže si dievčátko v krinolíne: aleže si ty vezmi z Lubeníka, čo si hore rukávy priam vysúka. Mt. S. I. 45. — **co odkud**. Všecky žíly **z** nich vysoukají. Smrž. — **se kam**: **na** strom (vylézti, hinaufklettern). Us. — **co kam**: bavlnu **na** cévky. Us. Tč. — **se odkud**, sich herausdrehen, sich herausziehen, sich heraushelfen, herauskommen. Us. Šd., Šd. — **si co odkud**. Snad jsem si to **z** prstů nevysoukal (říkají tomu, kdo bez příčiny o něčem pochybuje). Dch. — **co nač**. Zpievala by si já, ale nemám noty: vysúkala mi ju stará mať **na** knoty. Sl. ps. Tč. — **kdy proč**. Ale **po** raňajšku vysúkal rukávy do roboty. Dbš. Sl. pov. VII. 77. — **jak**. Roh přiložil k ústám a naráz až **do** dna vysúkol. Hol. 189.

Vysoukeničiti, il, en, ení, als Tuchmacher erwerben. — **si co**. Včil už člověk si nic nevysoukeničí, už to řemeslo padlo. Us. Tč.

Vysoustrování, n. = *vysoustruhování*. Us.

Vysoustrovaný; *-án, a, o = vysoustruhovaný*, ausgedrechselt. V. rámě. Němc. — V. = *vyzáblý*. Je **po** nemoci jako v-ný. U Kr. Hradce. Kšť.

Vysoustruhování, n., die Ausdrechselung. Us.

Vysoustruhovaný; *-án, a, o*, ausgedrechselt. Us. Vz Vysoustrovaný.

Vysoustruhovati = *na soustru dodělati, vykroužiti*, er-, ausdrechseln. — **co**: kolečko, kouli.

Vysoušení, n., das Austrocknen, Trockenlegen. V. močálu. Vz Vysušení.

Vysoušeti, el, ení, vz Vysušiti.

1. **Vysouti**, suji, ul, ut, utí, *vysouvati = vysypati*, aus-, herausschütten; *sutím vyplniti*, ausschütten, vollschütten, ausfüllen. — **co**. Letošní úroda málo vysula. Na Ostrav. Tč. — **co, se kam**. Všecky supplikací **do** řeky vysuli. V. Národové do Europy se vysuli. V. Národ ten **na** východ se vysouval. Šš. II. 3. Jemu pak vstříc vysulo se celé obyvatelstvo. Pal. Děj. III. 2. 131. (Šd.). Když pak Kristus odsouzen byl k smrti, tu všeho práva zbaveným jej býti pokládajíce, **s** pohany se na něho vysuli a obořovali. Šš. Mr. 66. — **co čím**: jámu pískem (vyplniti). Zlob. — Pref. — **co, se odkud**: obilí **z** pytlův. Tur. kron. Tataři vysuli se z Asie. V. Žito se z měcha vysulo. Us. Tč. Vzájemně ze sebe se vysouvající báje. Mus. 1880. 365. Pražané z bran městských vysuli se do polí přicházejícímu vstříc; Uhlédavše nepřátelské jízdné vysuli se z města

kvapně **proti** nim. Pal. Děj. III. 3. 213., IV. 2. 471. Tak bude blahoslavenstvie dáno, že nebude moci býti z člověka vysuto neb od něho odjato. Hus II. 273. Vysul se jest popel z oltáře. Bj. — **se proti komu**. Židé vyhněvali se a vysuli se v pohanění proti Pánu. Sš. J. 154. — **jak**. V-li se naň s pohaněními a úkorami. Sš. J. 165. — **se po čem**: po loupeži. Ráj. — **se kde**. Neštovice **na** tváři se vysuly. Ras. — Vz Vysunouti.

2. **Vysouti**, suji, ul, ut, utí, *vysouvati*, einen Vokal in der Mitte eines Wortes o. einen Mitlaut aus einer unbeliebten Konsonantengruppe auslassen. Vz Vysouvání. — **co**: samohlásku, souhlásku. Us. — **co kde**: hlásky ve středosloví. Bž. 45. Pohyblivé *e* v některých pádech v.

Vysouvadlo, a, n., die Ausschütt-, Ausfüllmaschine. Zpr. arch. X. 22.

Vysouvání, n. **V. samohlásek** *jest vystrkování samohlásek ku podstatě slov patřících.* **V násloví** *vysutou samohlásku jmenujeme* **sesuvkou** *(sesouvání), ve slovostředí* **výsuvkou** *(vlastní vysouvání) a na konci slova* **odsuvkou** *(odsouvání).* Ht., Kt. — *Samohláska* **a** se 1. *sesula*: Háta, Lexa, merunka z: Agatha, Alexius, amarina. — 2. *Vysula se*: počla, začla m.: počala, začala. — *Samohláska* **e**: 1. *sesula se*: že m. strč. ež, biskup z episcopus. — 2. *Vysouvá se* v 1. a 2. sklonění mnohých podst. jmen muž. rodu a v 3. sklonění podst. jmen žen. rodu, když k nim samohláskový přírůstek přistoupí: orel — orla, oves — ovsa, pes — psa, lež — lži, lesť — lsti, česť — cti. — 3. *Odsouvá se*: a) u podstat. jmen rodu žen. měkkého zakončení: hráze — hráz, tvrze — tvrz, stráně — stráň, pláně — pláň, stráže — stráž, klece — klec, stáje — stáj atd. Mnohých posud v písemné řeči s neodsutým *e* se užívá. Us. — b) V 1. os. pl., řidčeji v. 3. os. sing.: půjdeme — půjdem, milujeme — milujem, může — můž. — c) U zájmen s předložkami: nače — nač (m. na co), oče — oč, zače — zač, důrazně: načež, začež, očež, pročež. — d) Ve srovnavatelí příslovcí: méně — méň (míň), šíře — šíř, dříve — dřív. — e) U příslovcí: kam, tam, sem, tak, kde dříve *o* skleslo v *e*: semo — seme — sem, tamo — tame — tam. — *Samohláska* **i**: 1. *sesula se* ve slovech: imám — mám, ihrám — hrám, iz — z; podnes však: imeno — jméno, idu — jdu. — 2. *Vysouvá se*: a) v imperat. pl.: tvořte m. tvořite, mluvte m. mluvite; b) ve slovech: veliký — velký, písati — psáti. — 3. *Odsouvá se*: a) u podstatných měkkého zakončení, tesť, hosť m. testi, hosti; loď, choť, masť, noc, moc. — b) V imperat. sing.: vedi — veď, mluvi — mluv, honi — hoň. S důrazným *ž* vystupuje **i** opět na světlo: budiž, vediž. — c) V přechodníku rodu žen. praes.: vedouci — vedouc, mluvíci — mluvíc. — *Samohláska* **o** 1. *sesula se*: oradlo — rádlo, orole — role, orolník — rolník, rýže m. oryza. — 2 *Vysouvá se* u sloves: chotěti — chtěti — chtíti, obědovati — obědvati, bychom — bychme. — 3. *Odsouvá se*, : samohláska *e* se odsouvá, 3, e. — *Samohláska* **y** 1. *vysouvá se*: lyžice — lžice, pytati — ptáti, násyp — gt. náspu, sypati — spáti, dosyti — dosti. — *Odsouvá se*: opěty — opět, ot-aky — obak, paky — pak. — *Samohláska* **ě** *se vysouvá*: buděme — buďme, nesěte — neste, vyněte — vyňte. — *Samohláska* **u** *se vysouvá*: cihla z tegula, mnich ze středoněm. munich z řec. μοναχός, kmín z cuminum, zejtra z za jutra. — Kz. — **V. souhlásek** *jest odsouvání souhlásek z prostředku slov za příčinou libozvučnosti nebo z příčiny té, že skupeniny jejich mluvidla českých úst oblíbeny nejsou.* Z neoblíbených skupenin souhlásek vysouvá čeština nejčastěji prvou souhlásku, zřídka druhou, z víceúdých skupenin obyčejné druhou. Toto v několika případech s jakousi pravidelností a důsledností vystupuje. Proměně této podléhají zvláště následující skupeniny: *dl, dm, dn, ds; stbl, stkl, stl, skt; ks, bn, pn, pt, vn, vt. Vz tyto skupeniny*: *Dl*, *Dm* atd. Ht., Gb., Kt., Kz. — 1. *d*: dadm — dám, vidm — vím, jidm — jím, jedl — jel, šedl — šel, prázdný — prázný. — 2. *t*: stláma — sláma, stloup — sloup. — 3. *b*: hybnouti — hynouti, hbnouti — hnouti. — 4. *p*: uspnouti — usnouti, sepn — sen, přilpnouti — přilnouti, lpnouti — lnouti, topnouti — tonouti, kapnouti — kanouti, oslepnouti — oslnouti; neť m. nepť, lat. neptis — 5. *v* před infinit. koncovkou *-ti* a když jest náslovné po předložce *-ob* (Gb.): živti — žíti, šivti — šíti, kyvnouti — kynouti, obvojek — obojek, obvěť — oběť, obvaliti — obaliti, obvrátiti — obrátiti, obvěsiti — oběsiti, obvlaka — oblaka. Kz. — 6. *k*, *h*: sekno (sekati) — seno; přilhnu — přilnu. — Vz D, T, V, Z, H, K, P, B, S, J, L, R, N; Mus. 1867. str. 267; a S. N. VIII. str. 655., Jir. Nkr. 11., 19., Bž. 15., 44.—48., 33.—35., Vm. 38., Mkl. aL. 198., 296.—302., Mtc. 178. 6., Odsouvání, Sesouvání.

Vysouzení, n., die Gewinnung eines Processes, das Errechten.

Vysouzený; *-en, a, o*, im Process gewonnen, errechtet. V-ný člověk po rozsudku i se statkem vydán býti má. Vz Zř. zem. Jir. I. 15.

Vysoužiti, il, en, ení, aus-, abplagen. Plk. — **koho**. Tč.

Výspa, **výsepka**, y, f. = *ostrov*, die Insel. Ráj, Č., Mus., Nz., Koll. I. 106. V. z moře tohoto se výší. Koll. I. 310. Od času, co stroskotána říše syrská, patřila v. ta (Cyprus) k římské všeříši; Schodili tedy celou tu velikou výspu (Cyprus) až do Pafa města. Sš. Sk. 135., 152. (Hý.). — **V.**, jm. pole u Kelče na Mor. Pk. — **V.** = *nahromaděný písek a nános při ústí velikých řek*, die Sandbank. Blř., Tč. — **V.**, die Schüttung? Dána mu lhota ode všech robot, platův a výspy do roka. Pam. Val. Meziř. 227.

Vyspálek, lka, m., osob. jm. Šd.

Vyspalosť, i, f., das Ausschlafen, hinlängliches Schlafen, die Ausgeschlafenheit. Bern. V. pole. Rgl.

Vyspalý, ausgeschlafen. Už jsem v. (už jsem se vyspal). Us. Jg., Tč. Nevyspalé dítě. Dch.

Digitized by Google

Vyspání, n. = *vyspalosť*. Bern. Dobré v. stojí za snídaní. Č. M.

Vyspaničkati se = *vyspinkati se, vyspati se (o dětech).* — **jak.** Spaničkej, ať se s andělkem vyspaničkáš. Na Ostrav. Tč.

Vyspankati se = *vyspaničkati se* (o dětech). Us. Sd.

Vyspaný; *-án, a, o* = *kdo se vyspal, vyspalý*, ausgeschlafen. Je vyspaný. Us. Brt. Pozná prý to, pozná, kdo se v noci žení, očka má uplakané a líčka krásu mění. Sš. P. 472.

Vysparování, n., vz Vyspárati. V. zdi. Zpr. arch. IX. 40.

Vysparovati, ausstochern, auskratzen, ausreiben. — **co čím.** Zvětralé kameny tvrdými nahraditi a v. Stat. př. kn. 1877. 106. V. zdivo cementem. Us.

1. **Vyspati**, spím, al, án, ání; *vyspávati* (cf. *vyspaničkati, vyspankati, vyspinkati*) = *spáním pozbyti*, ausschlafen; **se** = *spáti do sytosti*, ausschlafen, zur Genüge schlafen. — **co:** včerejší víno, V., opilosť. Jg. V. nemoc, smutek atd. Us. Tč. Zaspi hlad, vyspíš dva. Mt. S. I. 112. — **kdy.** Dnes po rauši (po opici) vyspává. V. Dnes po bále vyspává. Us. Šd. V. se v noci, za bílého dne pod širým nebem. — **se.** Ráda se vyspí mladá krev. Us. Dch. Pojedeme do háječku, můžem se tam vyspati. Slez. ps. Šd. Povedela si mi, že sa ci chcelo spac. Keď sa ci chcelo, teda sa vyspi. Mt. S. I. 15. Radši se može doma vyspať, než na muzice nohy vystáť (netančiti). Ve Vsacku. Vck. Až se vyspíš, dám ti šaty. Čes. mor. ps. 5. Snad ti máti lála, či sa's nevyspala? A mně máti nelála a já sem sa vyspala. Sš. P. 201. A já mo (mu) děkuju z jeho dobré noce, že se nevyspale moje černý voče (oči); Aj ráno, ráno, kde si sa vzalo, že sa mé očičko nevyspalo? Sš. P. 222., 518. (Tč.). Milá chudobo, nenajíš-li se, ale se vyspíš. Prov. Šd. — **se jak: do** sytosti, V., do červena, Us. Vk., **na** červeno. Na Mor. Šd., Kls. Dnes dlouho vyspává. Us. Šd. Ten si tu pěkně vyspává. Us. Šd. Popelčík sa dobre vyspal do bieleho rána; Po večeri ani nepomyslel na inšie, iba akoby už raz aj vyspal sa **po** chuti. Dbš. Sl. pov. I. 517., IV. 66. Zima matka, vyspiš se do hladka. Prov. Tč. Vyspí se, co se blecha převalí (velmi rychle se vyspí). U Kr. Hradce. Kšť. — **se z čeho:** z opilství, V., BR. II. 580. b., z mdloby, Us., z ožrání, V., z hněvu. D. V. se z něčeho (o tom, kdo slibů neplní). Č. — **se s kým.** Chceš-li u nás býti a se mnú se vyspati. Slez. ps. Šd. — **se proč.** Ta se může pro krásu vyspať (není hezka). Němc. — **se kde.** L'ahne si a vyspí sa dobre **v** perinách. Dbš. Slov. pov. II. 73. Lepšej sa vyspí **na** zemi, kdo je bez hodnosti, nežli na zlatej posteli, kdo má moc starosti; Rád by sa vyspal valach (pastýř) v kolibe **pri** ohni v popele. Na Slov. Tč. Pan Bůh by mě ztrestal, že si se, synečku, v mojím lužku vyspal. Brt. P. 128. Lepší je se vyspať **pod** lipů zelenů, než v pěkných peřinách se škaredů ženů. Čes. mor. ps. 237. — **se komu.** Však sa mi dosť vyspá moje černé oči. Sl. ps. 265. — **jak dlouho kde.** Celý týden u nás v-val. Us.

2. **Vyspati** = *vysypati*, ausschütten. Jir. Ves. čt. 44. — **co kam.** Vyspa svój slad **na** hromadu. Hr. rk. 399. Vyspúc i zečtěsta peniezé. Bj.

Vyspatí, n. = *vyspání*. Bern.

Vyspatý; *-at, a, o* = *vyspaný*. Na Slov. Bern.

Vyspávání, n., das Ausschlafen.

Vyspávati, vz Vyspati.

Vyspěle, zeitig, reif. Bern.

Vyspělice, e, f., estula (keř), zastr. Rozk.

Vyspělosť, i, f. = *dospělosť, zralosť*, die Reife. Bern., Jg., Dch. V. ve přesvědčení.

Vyspělý = *dospělý, sezralý, dokonalý*, reif, zeitig, vollkommen, ausgereift, gereift, ausgewachsen. V. obilí, V., věk, Br., pivo. Zlob. Ještě má nevyspělé boky. Mus. Sedm sedel v-lých. Záp. měst. 1452. V. duch, gereifter Geist, Dch., myšlénky. Sá. V. děti. Proch. V. obilíčko, dítky. BR. II. 54. b., 92. a. (Šd.). V. zvíře. Osv. I. 485.

Vyspění, n., das Reifen. V. sporů. Akad. list.

Vyspěšiti, il, en, ení. — **se odkud** = *spěšně vyjíti*, schnell herauskommen. Jakž sé ves smutek vyspěši z jejie srdce. Kat. 1002.

Vyspěti, spěji, ěl, ění; *vyspívati, vyspěvovati* = *úplně dospěti*, ganz ausreifen, vollkommen werden. — **abs.** Obilí vyspělo. Br. Kdy pak ty husy vyspějí (kdy jim uzraje peří, aby se mohly škubati)? Us. Vyspěti = v jonáka růsti. V. — **k čemu:** k dokonalosti. Us. — **(kde) več čím:** v právní moc. Trest. zák. V Alexandrii vyspěl v muže výmluvného. Sš. Sk. 219. V jaké konce vyspěla věc? Kos. Ol. I. 163. Zaměstnáním takovým vyspěl jsem v tuhé svaly a nabyl síly. Kos. v Km. 1884. — **se** = *spěšně vyjíti*. Kat. 1202.

Vyspětí, n. = *vyspění, vyspělosť*. Na Slov. Bern.

Vyspětý; *-ět, a, o* = *vyspělý*. Na Slov. Bern.

Vyspévání, n. = *vyzpívání*. Na Slov. Bern.

Vyspévaný = *vyzpívaný*. Na Slov. Bern.

Vyspévať = *vyzpívati*. Na Slov. Bern.

Vyspevný = *vyzpěvný*. Na Slov. Svedčá zeleným v-né vtáčata hájom. Hol. 341.

Vyspevování, n. = *vyzpěvování*. Na Slov. Bern.

Vyspevovať = *vyzpěvovati*. Na Slov. Bern.

Vyspidlářiti, il, en, ení, aufhören zu kargen, karg zu sein. Na Slov.

Vyspílání, n., die Bierfüllung; die Beendigung der Bierfüllung.

Vyspílaný; *-án, a, o*, in die Fässer gefüllt (vom Biere).

Vyspílati, *vyspílávati*, in die Fässer füllen, aufhören das Bier zu füllen.

Vyspím, vz Vyspati.

Vyspinkati se (o dětech) = *vyspati se*. Vz Vyspati.

Vyspíšiti, il, en, ení, zastr. *vyspěšiti* = *s pospěchem vypraviti*, in Eile ausfertigen, abfertigen, fertig machen. — **co:** dílo. L.

Vyspívati, vz Vyzpívati.
Vysplice, f., potůček u Kutné Hory. Pal. Děj. I. 364.
Vysponovati = *od spon (závorek) osvoboditi*, die Klammern entfernen. Šim. 17.
Vyspořádati, in Ordnung bringen. — **co kde**. Us. Tč. — **koho** = *vybiti*. Us. Brt.
Vyspořiti, il, en, ení, *vyspořovati*. Která místa mají se leštiti, vyspoří se. Techn. II. 195.
Vyspovídati, vz Vyzpovídati.
Vyspraviti, ausbessern, repariren. — **co komu**: kazajku. Us. — **co čím**. Obec podemletý násep silničný značným nákladem **ve** vlastní správě vyspravila. Stat. př. kn. 1877. 110.
Vyspytovati atd., vz Vyzpytovati.
Vysrání, n., die Ausscheissung, Auswerfung durch den Leib. — **V.**, die Oeffnung des Leibes, der Stuhlgang. Bern.
Vysraný; *-án, a, o*, ausgeschissen, ausgeworfen durch den Leib. V. hovno. — **V.**, erleichtert. V. břicho.
Vysrati, seru, ser, sral, án, ání, ausscheissen, auswerfen durch den Leib; **se,** den Leib erleichtern, seine Nothdurft verrichten. — **co, se**. Us. Jaké houby člověk zí (sní), také zas vysere. Na Ostrav. Tč. Co pes vysere, to zase sežere. Us. Tč. — **se kam: do** hrnce, **na** pole, **za** plot atd. — **kde: na** záchodě, **za** plotem atd. — **se komu**. Veseru se ti = nic ti nedám. Us. Vz Sráti
Vysraty, n. = *vysrání*. Bern.
Vysratý; *-at, a, o* = *vysraný*. Bern.
Vysrčeti, el, ení, *vysrkovati*, hervorrieseln. — **abs.** Až krev vysrčí, přilož kousek hubky. Us. Tč. — **odkud.** Voda ze země vysrkuje. Us. Tč.
Vysrditi se = *vyhněvati se*, aufhören zu zürnen. Na Slov. Plk.
Vysrebati, vz Vystřebati. Na Slov. Bern.
Výsredný = *výstřední*. Na Slov. Ssk.
Vysrkání, n., das Ausschlürfen.
Vysrkaný; *-án, a, o*, ausgeschlürft.
Vysrkati, vz Vysrknouti.
Vysrknouti, knul a kl, ut, utí; *vysrkati, vysrkovati, vysrkávati* = *srkaje vypiti*, ausschlürfen. — **co jak**: jedním douškem něco v. Sych. Přes stéblo pivo, vodu vysrkati. Tč. — **co, se odkud.** Obhryza maso (tyran) vysrkuje mozek **z** kosti poddaných. V. Pol. 217. Med se vysrkuje z voštin. Us. Tč.
Vysrknutí, n., das Ausschlürfen.
Vysrknutý; *-ut, a, o*, ausgeschlürft. V. vejce.
Vysršeti, el, ení, hervorsprühen. — **odkud.** Jiskry ze železa už vysršely. Us. Tč. — Z praducha-li velebného náhle myšlénky co božské vysršely? Čch. Bs. 61.
Vysrúbiti = *vysroubiti, srubem opatřiti*. — **co**: studnici. Us. Tč.
Vyssáti, vyssu, eš . . ., ál, án, ání; *vyssávati* = *ssáním vypiti*, aussaugen, ausnutschen. — **co.** Žíly mlíčné pokrm zažitý vyssávají. Kom. Krev chudých lidí v. Plk. — **koho z čeho:** někoho z peněz. Us. — **co odkud (jak).** Šťávu z hroznů v. Us. Tč. Mohla tím volněji **skrze** své úředníky vyssávati zboží církevní. Ddk. IV. 40. Tyran *daněmi* vyssává krev z žil. V. Řídko sobě co lidé z prstu vyssou. Č. — **koho čím:** lidi berněmi, Kom., daněmi. V. Kaňku pijákem. Us. Pdl. — **co s čím: s** mateřiným mlékem. V.
Vyssátý; *-át, a, o*, ausgesaugt. — **odkud.** Surovina ze země v-tá. Kodm.
Vystačení, n. = *výstačnost*, die Hinlänglichkeit. Bern.
Vystačiti (u Opavy: *vystarčiti*, Klš.), il, en, ení; *vystačovati*. — **(jak) s čím** = *dosti míti k něčemu*, auskommen, auslangen, sich womit behelfen, ausreichen, im Stande sein, können. S těmi penězi **na** celý rok nevystačí. Us. Kůň vystačí **při** té práci denně **s** x lib. sena. Šim. 81. Se slušným v. Ml., Čsk. Ta obec v-čí **s** jitrem půdy **na** hřbitov. Mtl. I. — **komu** = 1. *zároveň s někým jíti, dělati, postačiti*, einem nachkommen, gleich sein. Nevystačí mu, půjde-li čerstvě. Jg. — 2. *Dosti býti, postačiti*, genug sein, hinlänglich sein. To světlo nám nevystačí. Ros. Marnotratnému ani baně (báně) nevystačia. Mt. S. I. 129. — **kam.** Ta tyčka **do** stropu vystačí (dosáhne). Jg. V-čím s tím **až do** Vídně. Us. Tč. Ten provaz **až ke** zdi nevystačí. — **kde.** V té hlubině nevystačí. — **nač.** Rk. Ta látka nestačí **na** sukni. Zdraví na všecko vystačí. Prov. Šd. Ty peníze mi nevystačí na cestu. Us. Tč. — **k čemu.** Statku nenie, aby k placenie všem v-čil. NB. Tč. 216. Rovnice p = a : b vystačuje při neurčitém p dostatečně k vyjádření pojmu dělitelnosti. Šim. 51. — **na kom.** Což na něm v. by mohlo. Let. 205.
Výstačně = *dostatečně*, hinlänglich, genügend. Bern.
Výstačnost, i, f. = *vystačení*. Bern.
Výstačný, hinlänglich, genügend, aus-, zureichend. — **V.**, tüchtig. Bern.
Vystačování, n., das Genügen, Ausreichen.
Vystačovati, vz Vystačiti.
Vysťahuvanec, nce, m. = *vystěhovanec*. Phld. I. 1. 29.
Vystalosť, i, f., das Erstandensein.
Vystálosť, i, f. = *vyleželosť*. V. vína, die Klarheit.
Vystálounký, schwach vorstehend, vorspringend. V. žíly na šešulince lžičníka lékařského. Rst. 519.
Vystalý = *kdo vystal, vzešel*, erstanden, aufgestanden, aufgegangen. V. slunce. Č.
Vystálý = *který vystál, vytrpěl*, ausgestanden. — **V**, pass. = *vytrpělý*, ausgestanden. V. nebezpečenství. Kom. V. pokání. Sš. Sm. bs. 164. — **V.** = *ustálý, vyležely*, abgelegen, durchs Liegen geklärt. Hody z vína vystálého. Br. — **V.**, ausstehend, german. m.: nezaplacený. V. úroky. Brs. 264.
Vystání, n., das Ausstehen. **Až do** vystání toho dluhu (až se ten dluh vystál). Vz Vystálý. Zlob. — **V.** = *strpění*, das Ausstehen, Leiden. On prve nebyl **k v.**, byl k nevystání. Sych. To není k v., *lépe:* to jest nesnesitelné. Jg.
Vystanouti, vz Vystati.
Vystanovení, n. = *ustanovení*. Bern.
Vystanovený = *ustanovený*. Bern.

Digitized by Google

Vystanoviti, il, en, ení, *vystanovovati*. Bern. — **co (komu)**. Hľadže do toho mora padol mi zlatý prsteň, ten mi do večera vystanovíš (obstaráš, najdeš). Dbš. Sl. pov. I. 80. Otec jej i to v-vil; Otec v-vil hvězdičkové šaty. Dbš. Sl. pov. I. 50. Ženo, člověčina smrdí, sem ju naraz vystanov. Dbš. Sl. pov. I. 140. Vz Vystanovení.

Vystaný = *vysloužilý*, ausgedient. V. horný. Z 17. stol. Mtc. 1880. 124.

Vystarání, n., das Ablegen der Sorgen.

Vystarati, *vystarávati* = *postarati*, aussorgen. — **co**. Jg. — **se**, aufhören zu sorgen; *sestarati se*. Bern.

Vystarčiti = *vystačiti*. U Opavy. Klš.

Vystařelý = *vyležilý*, ausgelegen. V. víno. L. — **z čeho**: z rozumu (stářím rozumu pozbytí). Lk.

Vystařeti, el, ení; *vystařeti se* = *sestarati se*, ganz alt werden, von Alter aufgerieben werden.

Vystárlý, gealtert. V. člověk. Na Ostrav. Tč.

Vystárnouti, nul, utí, veralten, alt werden. Chléb už v-nul, už je suchý. Snězme chléb, ať nevystárne. — **kdy**. Po té nemoci ten člověk jaksi vystárnul. Mor. Tč.

Vystasiti se, il, en, ení = *ukázati se a rychle se zase schovati*. Sotva se vystasil a zase se schránil. Na Vsacku. Vck.

Vystati, *vystanouti*, vystanu, stanul a stal, stanutí a stání, *vystávati* (vz Vystávati) = *strměti*, *vyhlédati*, hervor-, heraus-, aus-, überstehen, hervorragen; *vyvstati*, *povstati*, entspringen, entstehen, aufstehen und hervorkommen; *opustiti*, verlassen; *ustati*, ermüden; *vystačiti*, hinreichen. — **abs**. Padá voda, vystává země. Ale čo stať sa malo, to nevystalo. Dbš. Sl. pov. VI. 58. No nestačil vždy, vystal ako děti a zpytoval. Phld. III. 1. 52. — **komu**. Vystává mu 5 zl. (jest nezaplaceno). NB. Tč. 51. — **čeho**. Nevystává peněz (nedostává se). L. — **odkud**. Z úst vyvstaly tvrdé rohy. L. V. z úřadu, ze školy (opustiti jí). L., Koll. Vystane to ze mne = jsem s to. Šf. Dali ste mi vychovánie, jaké len z vás vystalo. Lipa 333. Tráva z vody vystala. Us. Tč. Co by mu potom **mimo** spravedlnosť jeho z toho domu vystávalo nedoplaceného, übrig bleiben, ausstehen. NB. Tč. 38. Ale takej špatе a dáť sa objímať! To už z neho nevystalo. Ušiel od nej preč. Dbš. Sl. pov. VII. 72. To z teba nevystane. Mt. S. I. 111. — **v čem**. Vystali jsme všichni v té práci (ustali). Koll. — **komu**. Vystává mu límec (vyčnívá). Us. Šd. Proti tomu praví žid, že mu jest nic nedal a že jemu ty čtyři zlaté vystávají. NB. Tč. 23. — **komu (po kom jak)**. Protož muož Pavel na tom purkrechtu svého dílu dědičného slušně hleděti a dobývati, dokudž mu spraveno nebude, což jemu vystává dědičného jeho dielu **vedlé** práva. NB. Tč. 166. Ty svrchky vystávají nám **po** mateřech našich **podlé** poručenstvie. NB. Tč. 209. A cožkoli **mimo** to poručenstvie, komuž co odkázala, zbývá a vystane, to tím purkmistru a konšelóm dala. List z r. 1513. Tč. — **co na kom**. Nechoďte tam a jestli že vám na nich co vystává, však fojta jmáte; O tom panciři spravujem vás, jestliže Janovi co na bratru vystává, o to k němu hleděti muož vedlé práva. NB. Tč. 110., 144. — **komu od koho**. Jestliže ten dluh židovi od Tulpové muže vystává, tehdá žid má ten dluh provésti svědomiem hodným. NB. Tč. 67. — **kdy**. Zvadlé byliny vystávají (vyvstávají) **po** rose. Us. Tč.

Vystáti, stojím, vystůj, vystoje (íc), stál, ání; *vystávati* = *stoje vydržeti*, *vytrvati*, stehend ausdauern, die ganze Zeit durchstehen; *vytrpěti*, *snésti*, *přestáti*, aushalten, überstehen, leiden, ertragen, ausstehen, erleiden, erstehen. To jsme vystáli! Odpověď: Měli jste si sednout. Na Zlínsku. Brt. — **co, koho**: pokutu, Jg., nemoc, zimu, smrť, Ros., neřesti, neštěstí, těžkosti, V., trpkou práci, Kom., při (vybráti), Vš, dluh (zaplatiti), Šm., pole (stádem na něm se pasoucím vyhnojiti). Šp. Když sú roky vystáli. Vl. zř. 308. Že nebylo by mu možné tu slotu v.; Aby to vše déleji v. mohl; Když takoví zločincové právo své vystojí. Skl. II. 82., 83., 246. Nemohu ho v. D. Nemohu to vystáti, jest **prý** šp., **ale** srovnej předcházející. Že jsou všichni společně při sobě zavřeli to obležení, jak dlouho živi a ducha v sobě jmíti budou, v. Sl. Uh. I. 27. To nemohu vystáti. K tomu odpovídají: Šak sedíš, tak to vyseď. Na Zlínsku. Brt. Vz Soujmenný. V. muky, bolesti, Us., důlek (říkají, když někdo někde stoje dlouho hovoří), Us. Kšá., úkory, útrapy, protivenství. Sš. Kdyby tu ti dva učnia tři roky vystáli (vytrvali); Vyznáváme, že u pořádného mistra se vyučil a své tři roky vystál. Sl. let. V. 59., VI. 153. On svůj vandr vystál a se dokonale prokázal, pročež za mistra přijat jest. Pam. Val. Mez. 205. Bože môj, otče môj! čo je ten svět zmotaný! čo vystojí, čo vystojí ubohý poddaný. Slov. ps. Tč. Uctite rodičóv, že aj o vás mnohé vystojá starosti. Dbš. Obyč. 21. Co sem už vystala a ešče vystojím, ešče se, synečku, tvej maměnky bojím; Která panenka neplatívá, ať do hospody nechodívá, nemužó ju chlapci vestát (vystát), radši be mohla duma zuostat. Sš. P. 386., 719. Hrozný hlad trpěli a vystáli; Mnoho vystáli. Dač. I. 172., 207. Když již póhon vystojíš, hleď toho pilně, neopraví-li sobě pôvod roku po vzdání sůdu do dvú neděli. Vš. Jir. 126. — **čeho**. Již vystál svého (mnoho). Ros. — **čemu**. Všem bídám musíme vystáti. Jg. — Plk. — **co čím**. Mnoho tam vystál zlým nakládáním. Dch. Pole stádem vystáti (vyhnojiti). Jg. — **jak**. Všecky odpornosti hrdinskou *myslí* snášeti a vystáti. V. — **co kde, kdy**: **na** cestě, na světě. Ml. Tieto nebožata veľa vystály **při** mrchavej macoche. Dbš. Sl. pov. I. 230. Co ten člověk vystojí na tom světě! Us. Tč. Já ten šat na sobě nevystojím. Us. Dch. Radši se može doma vyspať, než **na** muzice nohy vystáť (netančiti). Na Vsacku. Vck. — **komu na kom**. Vystává-li co komu na kom (= má-li někdo co proti komu), právo jest před rukama každému. Arch. 1520. Jak to řekla, tak v tom slově vystála (slovu dostála). Us. Vk. Mistrovský syn jeden rok pořádně má v tejže službě

d by Google

vystáti. Sl. let. V. 62. — **co od koho.** Bože! co my od nich vystojíme! Us. Šd. — **se.** Čo sa vystojím, to je už ani nevypovedaná vec. Mt. S. I. 104. Víno nové se nepije, dokad se vystojí. Mor. Tč. Pivo, víno se vystálo (vyčistilo). Kůň se vystál (stáním si odpočinul).

Vystatí, n., die Ermüdung, Müdigkeit; das Aufstehen. Bern.

Vystátí, n., das Ausstehen, Erdulden; das Verharren, Ausdauern. Bern.

Vystatkovati se, stolziren. — **v čem.** Už si se dosť (na)vystatkoval v tvých nových šatech. Na Ostrav. Tč.

Vystatovati sa = *vystačiti?* A preto každý majetku svojho istý požitok hladá v tom, keď sa s ním aj v. môže. Lipa III. 198.

Vystatý; *-at, a, o* = *vystalý*, müde, ermüdet. Na Slov. Bern.

Vystátý; *-at, a, o* = *vystálý*, ausgestanden, erlitten, erduldet. Na Slov. Bern. *Lépe: vystálý.* Jg.

Výstav, u, m. = *vystavení*, das Aussezzen, die Ausstellung, der Ausstoss, die Aussetzung einer Sache z. B. des Bieres; das Propinationsrecht. Aby piva na v. blíže míle od města Olomúce v Skrbeni vařiti dal. Pům. V. piva (ze spilky) ku prodeji. Ve spilce pivo k výstavu leží. Us. — **V.** = *výstavek, strom na čihadle*, der Leimbaum. Šp. Vz Výstavek. — **V.** *velebné svátosti*, die Aussetzung des hochwürdigsten Gutes. Dch.

Výstava, výstávka, y, f. = *výstav, vystavení, též co vystaveno*, die Ausstellung, das Ausgestellte. V. = snesení rozličných věcí na jedno místo a přiměřené jich dle druhův uspořádání. S. N. V. piva (výstav). Us. V. řemeslnických, uměleckých věcí (prací), hospodářská, umělecká, Us., průmyslnická, průmyslová, Nz., hromadná, Kollektiv-, v. ženských prací, ethnografická, přírodnicko-lékařská, elektrická. Us. V. občasná (periodisch), plemenného dobytka (Zuchtviehausstellung), obrazů, včelařská, zdravotní (hygienische A.), květin; veřejná v. mrtvoly, öffent. Ausstellung einer Leiche (das Paradebett). Dch. V. hlavní, strojů, ležáku (piva), soukromá, Šp., odborná. Mus. 1880. 369. V. na lešení, Ausstellung auf der Schandbühne. J. tr. Biřic v koš ji (sťatou hlavu) metá k děsné výstavě. Čch. Mch. 72. V-u zaříditi, uspořádati. V. obrazů, světová. Vz S. N., KP. I. 94., Vlšk. 71. — **V.**, die Darstellung. V. myšlének převelepá; Ale sloh a v. listu našeho a celý způsob, jakým své myšlénky vykládá, liší se značně od způsobu . . .; V. události tak plastická, tak živá, tak dojemná a při tom tak sprostná a nelíčená jest, že se jí dosti obdivovati nemůžeme. Šš. I. 97., II. 84., J. 158. (Hý.). — **V.**, die Darstellungsgabe. Dar pěkné výstavy. Pal. Rdh. I. 325. — **V.** = *stavení*, die Erbauung, das Gebäude. Tamhle ta v. bude snad zámek nějaký. Us. — **V.** = *besídka, přístřeší*, ein Vorsprung am Gebäude, der Erker, die Vorlaube, das Vordach. — **V.** *slovy* = *výklad*, die Darstellung in Worten. L. — **V.** = *chlubnost, marnost*, die Prahlerei. Kroj a stroj toliko na v-vu. L. — **V.** = *výtka*, die Ausstellung, Rüge. Puchm. Vz Výstávka.

Vystávající, vorspringend. Rst. 519.

1. **Vystávání**, n. = *vystavění*, die Auferbauung. Bern.

2. **Vystávání**, n. = *ostatek*, der Rest. Na Slov. Bern.

Vystávaný; *-án, a, o* = *vystavěný*, erbaut, aufgebaut.

1. **Vystávati**, erbauen, aufbauen. Na Slov. Bern.

2. **Vystávati** = *zůstávati, zbývati*, übrig sein; **vyčnívati**, hervorragen; *nezaplaceno býti*, ausstehen, nicht bezahlt sein. Bern. Vz Vystati. — **V.**, vz Vystáti.

Výstavba, y, f., der Aufbau. Dch.

Výstavce, e, m. = *vystavitel*. L. V ten čas chiliasmu mají všichni páni i rytíři jakožto výstavci podřezání a vyplenění býti. Pal.

Výstavčí, Ausstellungs-. — **V.**, subst. = *strom výstavek*, vz Výstavek.

Vystavěcí básnictví, darstellende Dichtkunst. Jg.

Vystavěč, e, m. = *výstavce*.

Výstavek, vku, m. = *výstav, výstava.* V. piva. Vz Výstav. — **V.** = *výstav, strom zůstavený v pasece pro semeno n. ku potřebě zvláštní*; výstavčí strom, der Ausstand, der Ausständer. Um. les., Hk., Škd. exc., Šd. — **V.** = *strom vystavený od čížebníka*, vz Výstav. Us. — **V.** = *výtka*, die Rüge, Ausstellung. D. — **V.**, der Aufbau. Věžovitý v. Zpr. arch. XII. seš. 2. str. 6. — **V.** = *exekuce*, die Exequirung. Na Slov. Bern. — **V.**, der Bankrotte. Na Slov. Bern.

Vystavení, n., vz Vystaviti.

Vystavění, n., vz Vystavěti.

Vystavený; *-en, a, o*, vz Vystaviti. Mrtvola leží na v-ném loži. Dch. — **čemu.** Krajina v-ná vpádům. Št. Rozpr. 36. — **kdy.** V listině dne 31/1. v Kunicích knížetem Břetislavem v-né. Ddk. IV. 97.

Vystavěný; *-ěn, a, o*, aufgebaut, erbaut, vz Vystavěti. Nově v-ný klášter. Mus. 1880. 432. — **kde.** Zámok na skále v-ný. Dbš. Sl. pov. IV. 65. — **z čeho.** Dům vystavěný z cihel, z kamene. Kká. Td. 191., Er. P. 484.

Vystavěti, ějí, ěj, ěje, ěl, ěn, ění; *vystavovati* = *udělati*, auf-, er-, ausbauen, anlegen. — **co**: dům, město, V., zdi. Br. — **co z čeho.** V-viš pekny zamek z kameňa. Sl. ps. 223. Z jehožto (chrámu) zůstatků obyvatelé nynější mohamedáni mešitu si v-li. Šš. Sk. 117. V. dům z kamene, ze dříví, z hlíny, Zlob., ze žuly. Ml. — **co od čeho**: dům od kamene, šp. *dle něm.* Jg. — **jak**: podlé nákresu. Ml. — **co komu zač**: domek za 1000 zl. — **co s kým.** Us. Vz Vystaviti. — **co kde (jak).** Vratislav v-věl blíže Míšně samé poznovu hrad Gvozdec; **Kolem** chrámu dal chodbu vystavěti. Ddk. II. 319., IV. 261. V-vím klášter **mezi** horami, tam budu bývať bez milováňa. Šš. P. 229. V. dům **v** lese, **na** skále, **za** dědinou atd. Chrám boží **s** pomocí milosti Kristovy v sobě vystavujeme. Šš. II. 63. — **kdy (jak).** Praha nebyla za rok v-věna. Kmp. Č. 129. **Pod** dvě léta nebude dům ten v-věn. Us.

Nebožtík můj otec tuto chaloupku po nešťastném ohni s velikou nouzí vystavěl. Us. Tč. Vladislav r. 1121. poznovu vystavěl jest hrad Donín. Ddk. II. 451.

Výstaviště, ě, n. = *místo výstavní*, der Ausstellungsplatz, -ort. Dch., Osv. 1878. Č. XII., Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 13. V-ště obrazů. Dch.

Vystavitel, e, m., der Aussteller. Dch. Opatření zájmů v-lů; hromadný v., der Kollektivaussteller. Šp.

Vystavitelkyně, ě, *vystavitelka*, y, f., die Ausstellerin. V. ženských prací. Us.

Vystavitelný, ausstellbar. V. věci, zboží. Us.

Vystaviti, stav, vě (ic), il, en, ení; *vystavovati* = *ven postaviti, vyložiti*, heraus-, aus-, hinstellen, herausnehmen; *učiniti něčím*, aufstellen als, zu etwas machen, bestellen, anstellen, vorsetzen, über einen setzen; *přednosť dáti*, vorziehen, vorsetzen; *něco na něco vzhůru postaviti*, aufstellen, aufrichten, errichten. Jg. — **abs.** Kdo má právo vystavovati. Šp. Bylo by důležito znáti, kdy byla v-vena listina Johanitům. Ddk. III. 278. Není Řím ani Praha jednoho roku vystavena (vystavěna). D. Prov. — **co, koho.** Koho ta osoba uprostřed na krásném běloni sedící vystavuje? Kos. v Km. 1884. V. dům, V., Kom., dítě (na ulici položiti), směnu (směnku), koly, D., dvéře (vysaditi), pivo (hostinským na prodej vydávati, ausschroten), ryby, velebnou svátosť, svědky (vésti), Us.; list dlužní, listinu, obligaci, směnku **šp.** m.: napsati, vydati, složiti, od sebe dáti, udělati, učiniti, zdělati. Šb., Š. a Ž., Jv., Brs. 2. vyd. 264. V. otázku, **správně**: učiniti. (II. 439.). V. strom, ausstossen (vz Výstavek), Škd. exc., přední stráže (Vorposten), Čsk., obraz (ausstellen). Us. Malý mravček velký kopec časom v-uje, keď vesele bez prestání smetí naň zvlačuje. Na Slov. Tč. Tu obžalovaná fojta města našeho a dva konšely vystaví; A když bylo na druhém roku, žalobník vystaví svědomie jednoho dobrého pacholka, také rodiče města našeho; Dále v-li obě straně staroměstského fojta (als Zeugen aufstellen); Také ti sirotci v-li dva svědky a ti jsú vyznali. NB. Tč. II., 29. Šebor v-vil tři zachovalé a usedlé panoše; Má svědky v. a jmenovati. Půh. II. 446., 520. (Tč.). A vystavuje smrť jeho jakožto smrť náměstnou; Nyní nám přijde obsah listu vystaviti; V-vil apoštol opolnu křesťanství a tvar její ideálný vylíčil; Takto krátce v-vil povinnosti manželky. Sš. Sk. 104., I. 16., II. 55., 65., 133. (Hý.). Vystavovati chyby (= vytýkati). Ty se mu toho navystavuješ. Us. Kšť. V. okna (vysaditi). Us. Vck. — **co odkud.** Ros. Hrnec z police. Us. Že nám podstatu víry z nejhlubšího základu a z nejvniternějšího středu jasně v. mohl v celé neobsáhlosti, pokud . . .; Takový obraz vystavuje apoštol z písma svatého; Ale apoštol vystavoval osud ten židů se stanoviště absolutného s boží strany toliko. Sš. I. 10., 44., 106. — **z čeho.** Vystavjali vežu ze samých šohajků. Sš. P. 226. A tu skal jsme velkých nanosili, potom oltář podlé obřadu Staroslavů z nich jsme v-vili. Krajané mu z pomníků palác vděčný v-vili. Koll. I. 154., 264. Dům, co z dluhů vystavíš, pro jiného stavíš. Na Mor. Tč. — **kam (komu).** Pivo do vsi Lhoty vystavovati. Dipl. V. koho v nebezpečenství (vydati). Us. Sám ji zkušenou maje i jiným ji chci jako svíci jasnou na svícen vystaviti. BR. II. 607. a V. vojsko na břeh, D., něco na svícen, Ros., koho na ránu; něco na slunce, na oči. Us. Čihař vějíce na rohatinu vystaví. Kom. Na to místo své modly vystavili. Br. V. někoho na lešení, auf die Schandbühne stellen. J. tr. Poněvadž piva svá na celé panství vystavují. Pam. Val. Meziř. 131. Vystavte mě za dvéře, nech mě větr prověje. Sš. P. 22. Takové pivo do vsí, kteréž přislušejí ku klášteru velehradskému, volně vystavovati dáti mohou. List z r. 1577. Někomu něco světle na oči v. KB. V. On pyšně vystavuje rohy na svoji hlavu. Mor. Tč. Apoštoly a křesťany vůbec podobně v posměch vystavuji. Sš. II. 53. (Hý.). — **co, se komu, čemu**: pivo (vz: v. co), V., něco očím, se kulím, střelbě. Poněvadž B. osobu JMC. královstvím za nejvyšší vrchnosť v. ráčil. Skl. I. 82. Náuku svatou nemá kazatel vystavovati zlobě nepřátel Páně. Sš. L. 187. V-vil se útokům jejich. Us. Dch. V. olej v uzavřené láhvi světlu slunečnímu; V. něco účinkům slunce a vzduchu; Stěny tlaku v.; Kapaliny byli vystaveny účinku tíže. ZČ. I. 270., 282., 286. (Pdl.). V. komu chyby (kárati je). Kom. V. něco někomu (*vytýkati*), **šp.**, prý, *ale vz předcházející příklad*. — **co, se za co.** Pivo za peníze vystavovati. Boč. Vystaviti si koho za boha (učiniti), V., za kazatele, Br., za pastýře, Kom., za úředníka. Pr. měst. V. si něco za příklad. BR. II. 75. a. Jak Bůh sám skrze Isajáše za příklad se v tom vystavuje. Sš. Sk. 236. (Hý.). Jsa nad nimi za soudce v-ven. Abr. Za příklad se nám v-vil; Kristus za hlavu jest nám vystaven; Za ty se vystavovali, jakoby povinné spravedlnosti obhájcové byli. BR. II. 48., b., 101. b., 276. (Šd.). V. se za příklad. Scip., Háj. Se za krále, za proroka, za prostředníka. D. Bůh dítkám rodiče za pěstouny vystavuje. Kom. — **co kde (jak)**: strom v pasece v. (na semeno n. k potřebě nechati). Us. V nějakém bodu kolmou v. Sedl. Kapitoly ven z textu po stranách v. Novotný. Správce nad nimi sluší v. Lom. Kebych já to věděl, že bude darebný, dal bych kříž v-vit před vašima dveřmi. Sš. P. 292. Ještě Vám před očima Ježíš Kristus vystaven; Na Simeonu v-vil Lukáš druhé svědectví o Kristu na pastýřích; Byl pak stánek ten na poušti vystavován uprostřed dvanáctera pokolení. Sš. II. 30., L. 42., Sk. 87. (Hý.). Čtení způsob pod textem v. Novotný. — **koho proti komu**: svědky. Rad. zv. — **kdy.** Že za nejvyššího komorníka od pána našeho jest vystaven. Žer. Že ti ju dá, keď mu taký palác do rána vystavíš, ako je jeho. Dbš. Sl. pov. I. 464. Kunrata, kterýž se dne 18/12 1127. za vzdorokrále v-vil. Ddk. III. 22. Také se v-vil živého po svém utrpení ve mnohých průkazech. Sš. Sk. 6. V srpnu t. r. vystavili jsou protivníci jeho Heřmana

za nového vzdorokrále. Ddk. II. 287. — **proč.** Svůj tovar na prodej v. Us. Tč. Aby pro všechny časy pravidlo se vystavilo. Sš. I. 57. Obstavení rukojmie dva člověky vystavují k svědomí a ti znají, že... NB. Tč. 22. — **o čem.** Pokud vystavoval apoštol o Kristově vyšší podstatě. Sš. II. 200. (Hý.). Jan a Alexandr místněji známi nejsou a jenom domněnky o nich se vystavují. Sš. Sk. 46. — **jak.** V-vil ho *nespravedlivě* jakožto podvodníka. Dch. Pavel věci některé v takovém způsobu vystavuje, že...; Pavel všudy s důrazem to v-vuje; Světáky pán za příklad v-vuje zbožcům nějakým *důvoděním* od menška k většku; V-vuje víru se strany předmětné; Krista vystavuje napřed **podlé** předčasového jeho bytí; Tuto ale vystavuje božskou důstojnosť Kristovu jako ráz a hodnotu v poznání lidstva časem a dějinně nabytou. Sš. Sk. 278., L. 3., 157., II. 41., 165., 200. (Hý.). A tudíž v-il živé svědomí jménem Ješka Lajlocha. Půh. II. 460. — **se, co nad co (proč).** Stav svobodný pro jeho zvolnosť nad manželský v-vují (přednosť mu dávají). Br. Svá ustanovení nad boží přikázání vystavovali; V-vuje příbuznosť duchovní nad tělesnou; Ty nade mne v-vuje; Aby jedni nad druhé se nevystavovali. BR. II. 21. a., 57. b., 88. b., 101. (Šd.). Kdo je nad jiné postaven, pohromám větším vystaven. Us. Tč. — **koho po kom** = dáti na druhé místo. Scip., Šm. — **co, se čím:** město kamením v. Mand. Životem svým za příklad se nám vystavil. Kram.

Výstávka, y, f., der Vorwurf. V-ky někomu činiti. 1584. Er. Vz Výstava.

Výstavna, y, f., das Ausstellungsgebäude. Rk.

Výstavné, ého, n., das Biergeld. Šp.

Výstavní rejstřík (v pivovaře), das Ausstossregister. Zlob. — **V.**, Ausstellungs-. V. stolky řím. Vz Vlšk. 137. V. místo (výstaviště). Us. V. předměty, místnosť, Dch., budova, Us., lotterie. Šp. — **V.**, Schau-. V. okno. Šp. V. prodej, Bazarverkauf. Dch. V. lůžko (mrtvoly), das Schaubett. Vz Výstavný.

Výstavnictví, n., das Ausstellerwesen. Dch., Šp.

Výstavník, a, m. = *výstavovník*, der Bankerottirer. Na Slov. Bern.

Výstavnosť, i, f., die Ausstellbarkeit. — **V.** = *stavení*, der Bau, das Gebäude. Oheň zničil v-sti a písma. Krok. — **V.** = *zvláště pěkné, vysoké stavení*, hoher, prächtiger Bau. V. budovy. Us. Brt. V-nosť domu. - Lom., Měst. bož., Mus. — Jg.

Výstavný = *mohoucí býti vystaven*, ausstellbar. — **V.** = *vystavený*, aufgeführt, errichtet, erbaut; *vysoko vystavený*, hoch aufgeführt, hoch; *vysoký, okázalý, nádherný*, hoch, erhaben, prächtig. V. dům. D. — **V.** *zimnice*, Ja., *lépe:* protržitá, střídavá (střídavka), das Wechselfieber. Jg. — Vz Výstavní.

Vystavovací, Ausstoss-, Propinations-. V. právo (propinační). J. tr.

Vystavovač, e, m. = *vystavitel*.

Vystavování, n., das Ausstellen atd., vz Vystavěti a Vystaviti. V. korouhviček v trhové dni. 1577. Tč. — **V.** piva, der Ausstoss, die Propination. Oprávněný k v., propinationsberechtigt. Šp. Předešlí opatové jsou tu na tom klášteře piv na v. a na prodej nikda nevařili. 1547. Tč.

Vystavovatel, e, m., der Aussteller. Pdl.

Vystavovatelka, y, **vystavovatelkyně**, ě, f., die Ausstellerin.

Vystavovati, vz Vystavěti, Vystaviti.

Vystavovník, a, m. = *výstavník*. Bern.

Vysťažovati se = *vystěžovati se*, sich genug beschweren, beklagen. Na Slov. Bern.

Vystehkovati, aussteppen. Ros.

Vystěhovalec, lce, m., der Auswanderer, Emigrant. J. tr., Ddk. III. 247., II. 191.

Vystěhovalecký, Auswanderer-. V. rodina. Mus. 1880. 363.

Vystěhovalectvo, a, n., die Emigration, Emigranten. Šm.

Vystěhovalství, n., das Auswandererwesen. Dch.

Vystěhovalý, ausgewandert. V. šlechta. Ml.

Vystěhovanec, nce, m. = *vystěhovalec*. Ddk. III. 101., Krok, Kram.

Vystěhování, n. = opuštění státu, jehož občanem někdo jest, v tom úmyslu, aby se usadil v jiném a tam občanství nabyl, die Auswanderung. S. N. Hromadné v., Massenauswanderung. Dch. — **V.**, das Laufen, Fliehen, Ausziehen. Na Slov. Bern.

Vystěhovaný; *-án, a, o*, ausgewandert, ausgezogen, weggezogen. Us. Vz Vystěhovati.

Vystěhovati, *vystěhovávati* = *pryč stěhovati*, übersiedeln; **se:** ausziehen, auswandern. — **koho, se odkud jak kam kdy.** Se vším se z toho domu vystěhoval. Ros., D. V. se ze země. D. V. koho z města na předměstí. I vystěží tě z stanu tvého. Ž. wit. 51. 7. Vystěžil se Abraham z Egypta. BO. Abraham z Haran v 75. létě věku svého se vystěhoval. Sš. Sk. 76. (Hý.). Tehdáž v-la se z Čech spravedlnosť. Ddk. II. 374. Kamž (do Korinta) oni byli z Říma po vydaném výhostu Klaudia císaře se v-li. Sš. I. 145. Židé z Čech vypověděni, aby se do terminu sv. Martina v-li. Dač. I. 134. Dokavad Kristus byl na zemi, veškeren takořka vyšší svět se na zemi vystěhoval. Sš. J. 37. V. se na byt. BR. II. 599. b. Žádali, aby do Čech se směli v. Ddk. II. 123. — **se s kým.** V-la se i se syny svými. Ddk. II. 61. — **jak.** V-val se *pomocí něčí*, s velikými nesnázemi, po dlouhém loučení atd. Us.

Vysteknouti, knul a kl, utí, ausreichen. — **koho k čemu.** Nevím, vystekne-li mne k tomu; Dvú chlapů nevystekne, aby ho udrželi. Na Ostrav. Tč.

Vystělati, vz Vystlati.

Výstelka, y, f. = *nitroblána*, das Endothel. V. cev. Nz. lk. — **V.**, die Auspolsterung. Mor. Tč.

Výstelkový nádor, das Endotheliom. Nz. lk.

Vystenání, n., vz Vystenati.

Vystenati, ausseufzen, seufzend sagen. — **co.** Či som ti ťažka? Ach, nie! chcel poviedať, ale ledva to vystenal. Dbš. Sl. pov. V. 68.

Digitized by Google

Vystěnati = *vystonati*. Na Slov. Bern.
Vystěradlo, a, n. = *vystíradlo*. der Vormaischapparat. Zpr. arch. VIII. 65.
Vystěrání, n. = *vystírání*. Bern.
Vystěraný; *-án, a, o* = *vystíraný*. Bern.
Vystěrati = *vystírati*. Bern.
Výstěrbek, bku, m. Ješto jejich mínění pouhým kritického upřílišování v-kem jest. Sš. II. 173.
Vystěžiti, vz Vystěhovati.
Vystěžovati se kde na koho někomu, sich ausklagen, seine Klage vollends mittheilen. Us. Šd., Tč.
Vystíbiti, il, en, ení, *vystibovati*, ausstecken, ausstrecken, ausrecken. — **co kam**: korouhev **na** střechu, prsty **do** vrchu, někoho za dvéře. Na Ostrav. Tč.
Výstih, u, m. = *vystihnutí*, das Nachjagen, Nachsetzen.
Vystihač, e, m. = *honec, běhoun*, der Wettrenner, Wetteiferer.
Vystíhání, n., vz Vystihnouti.
Vystíhati, vz Vystihnouti.
Vystihlosť, *vystihlosť*, i, f., die Erreichbarkeit, Begreiflichkeit. Jg.
Vystihlý, *vystihlý* = *který vystihl*, der erreicht hat. — **V.** = *vystižený, vystižitelný*, fasslich, begreiflich, erreichbar dem Verstande. — **v čem**. Bibl.
Vystihnouti, *vystihnouti*, ul, ut, utí; (zastr. vystihu), stihl, stížen, ení; *vystíhati, vystihovati* = *dohoniti, chytiti*, nachjagen, nachsetzen, ereilen, einholen, fassen; *dostihnouti, vyzpytovati*, erforschen, erschöpfend behandeln, erfassen, begreifen. — **co, koho**. Kdo lásku tvou k nám vystihne? Kom. Moudrosť boží v. Br. V. pravdu. Us. Nikdo toho nevystihne. Us. Vck. Zdaliž ty příčiny těch věcí v. můžeš? Ler. Nikdo ještě lásky nevystihnul povahu a vládu čarovnou. Koll. I. 23. Beztělen vystihuje hvězd **po** nebesku šlépěje. Č. — **co čím**: rozumem (vyzpytovati, vyhledati). Us., Š. a Ž. — **co odkud**: slovo **z** knihy = *vynechati čtením*. Us. — **co jak**. Stálosť a pevnosť tu (víry) Pavel dvěma podobenstvíma vystihuje; Vystíhá pak předmět ten (modlitby) slovy; Ovšem ale člověk nevystihne docela záměry boží. Sš. II. 108., 196., Sk. 21. (Hý.). — **kde**. V přípisu svém Pavel již určitě poměr mezi sebou a čtenáři svými vystihuje; Ve slově *zalíbilo* všemocná neodvislosť se vystihuje. Sš. I. 158., 168. (Hý.). — **s infinit**. Nemohu vystihnouti zaplatiti všechny dluhy. Us. Vk. — **komu** = *porozuměti*. Nemohli tomu vystihnouti. Mor. Kld. 82., Brt. S. 40. Ty jsi chytřejší než já, nebo kdo přichází ke mně, já žádnému nevystihnu a ty proti každé nemoci znáš zelinu. Er. Sl. čít. 39.
Vystihnutí, n., vz Vystihnouti. Bern. Vz Vystižení.
Vystihnutý; *-ut, a, o* = *vystižený*. Vz Vystihnouti.
Vystihovati, vz Vystihnouti.
Vystínání, n. = *postínání, vyhlazení*, die Nieder-, Aushauung. Vz Vystínati. Bern.
Vystínaný; *-án, a, o* = *postínaný, vyhlazený*, niedergehauen, ausgehauen. Bern.
1. **Vystínati** = *všecky postínati, mečem vyhubiti*, nacheinander niederhauen; die Köpfe abschlagen. — **koho (jak)**: zajaté **do** posledního v. Us. 4000 samých koňákův, a ti úminek měli všechno vyloupiti, spáliti a vystínati. Pam. Val. Meziř. 151. Když jsou Turci Divín vzali a junákov vystínali. Sl. let. I. 283. Ssk. — **co odkud**. Všecko vrbí **z** potoka vystínali. Na Ostrav. Tč.
2. **Vystínati** = *řídnouti*, in Menge abnehmen. — **kde**. Obilí **na** tom poli vystíná (tratí se). Us. u Petrovic. Dch.
Vystínění, n., die Abschattirung, Schattirung, der Entwurf, Schattenriss. Bern.
Vystíněnosť, i, f. = *vystínění*.
Vystíněný; *-ěn, a, o*, schattirt, entworfen. Bern. — **čím**. Výkres tuší v-ný. NA. I. 58.
Vystíniti, il, ěn, ění, *vystiňovati*, schattiren, entwerfen. — **co**: obraz.
Vystírací, vystěrací, Meisch-. V. **káď** (v cukrovaru), der Meischbottig, KP. V. 47. Zpr. arch. VIII. 61., 63., 102., hřeb na v. kádi, die Haspe. Suk. V. stroj (vystěradlo). Suk.
Vystíradlo, a, n. = *vystěradlo* (nástroj sladovnický), der Vormeischapparat. Zpr. arch. VIII. 65.
Vystírání, n., die Meischung, die Ausschüttung. V. sladu. Us., Suk. Vz Vystříti.
Vystíraný; *-án, a, o*, vz Vystříti.
Vystírati, vz Vystříti.
Vystírka, y, f. = *vystírání*. V. na vystírku, na várku, der Meischguss, das Gusswasser. Suk. Suchá v., der Salat. Suk. — Cf. Zpr. arch. VIII. 61.
Vystiskati se, sich satt drücken, umarmen. Na Ostrav. Tč.
Vystižení, n. = *vystihnutí*, die Ereilung, Erreichung; *pochopení*, die Erkenntniss, Erforschung.
Vystižený; *-en, a, o*, erreicht, erwischt, gefangen, erforscht, erfasst. Vz Vystihnouti.
Vystižitelnosť, i, f., die Begreiflichkeit, Erforschlichkeit.
Vystižitelný = *mohoucí vystižen býti, vystihlý*, ergründlich, erforschlich, begreiflich. D., Stč. Zmp. 334.
Vystižný = *vystižitelný*. Boč. exc.
Vystkvíti, věji, věl, ění; *v. se, vystkvívati se* = *vyblesknouti*, heraus-, erglänzen. — **čím**. Vystkvěje odvaha smělým čelem. Č. — **se komu**. Nám se radosť vystkvějuje. Č. — **kde: na** lícech děviných dvě tu růže vystkvěly. Mus. Slunce vystkvětlo nad horami. Us. Tč. — **kdy kde**. V ranním svitu nad purpurovým pokrovem okolního pohoří osněžené strminy jako zlatem oblité se vystkvějou. Kodm. v Mtc. I. XI. 3 str. 3.
Vystlání, n., die Aufbettung, die Ausstreuung. Bern.
Vystlaný; *-án, a, o*, aufgebettet. V-ná postel. Us. Co je po domečku pěkném, malovaném, jako po lůžečku pěkném, v-ném. Sš. P. 635. Oba hleděli na lože v-né. Sš. Ale keď tu raz lepšie obzrel sa, videl v kúte postel v-nú. Dbš. Slov. pov. VII. 76. A to se tam bělá postelka v-ná, leží tam šohajek, hlava porúbaná. Sš. P. 122. — **čím jak**. Lůžko v-né peřinami až **k** podlaze (stropu).

Mor. Šd. — V., ausgestreut, durchs Streuen verbraucht. V. sláma. Us. — V. = *vycpaný*. V. nohy, prsy. Mor. Tč.

Vystlati, steli, al, án, ání; *vystélati (vystýlati)* = *ustlati*, aufbetten, das Bett machen, durchs Streuen verbrauchen, ausstreuen; *vycpati*, ausstopfen. — **co**. Pěkně vystlala tu postel. Us. Všecku slámu v-al (stláním zpotřeboval). Us. Vystlali jsme už všecko stlaní (Streu), už nemáme čím stláti. Us. Šd. V. lože. Šml. V. nohy, prsy (vycpati). Na Ostrav. Tč. — **čeho**. Ten vystlal slámy (i. e. mnoho)! Hlas. — **co čím**: ulici slamou. V. hnízda peřím, vatou. Us. Tč. Cestu kvítím v. Kos. Ol. I. 109. — **co kde**. Já ti je (lože) vystelu u prostřed dunaja, jestli na ně lehneš suchýma nohama. Sš. P. 703. — **co komu**. Slámu kravám v. Us. Tč. Měla pět dcerek a chtěla-li každé pořádné lože v., bylo oč pečovati. Sá. — **co kam**. Slámu pod krávy v. Us. Tč.

Vystlati, n. = *vystlání*. Na Slov. Bern.

Vystlatý; *-at, a, o* = *vystlaný*. Na Slov. Bern.

Vystlávání, n., vz Vystlání, Vystlati.

Vystlávaný, vz Vystlaný a Vystlati.

Vystlávati, vz Vystlati.

Vystlúkati = *vytlouci, stlouci*, buttern. Stlúkala, už vystlúkala. Na již. Mor. Šd.

Vystojím, vz Vystáti.

Výstojný = *kterého můžeme vystáti*, ausstehlich. Us.

Vystolařiti, il, en, ení, austischlern. — **si co**. Tč.

Vystonání, n., die Genesung.

Vystonati, stonám a stoni, stůněš etc., vz Stonati, *v. se*, genesen, auskränkeln. Vystonal se. Us. — **se z čeho**. Ros. V. se z nemoci, Us., z lásky. Vlč. — **kde čím**: v lázních, koupáním.

Vystonávání, n., das allmählige Genesen.

Vystonávati, vz Vystonati.

Vystončený; *-en, a, o*. V. holoubata, housata (jimž stonky už narostly) = *lopačata, stončata*. Mor. Šd.

Vystončeti, el, ení = *stonky dostati*. Holoubata, husy atd. už vystončely. Us. Tč.

Vystopování, n., das Ausspähen, Ausspüren, Festmachen. V. zveři psy. Us.

Vystopovaný; *-án, a, o*, ausgespäht, ausgespürt. V. zvěř. — **kým**: psy. Us.

Vystopovati = *vystihnouti, na stopu přijíti*, ausspüren, ausspähen, aufspüren, festmachen. — **koho**: zločince, Us., nepřítele, Čsk., zvěř. Us. — **co**. Aby (Pavel) hloub povahy své vystopoval. Sš. II. 14. — **co kde**. V-li při něm poklésku. Kos. Ol. I. 63. — **koho kým, jak**: zvěř psem, Us., **bez** psa. Šp.

Vystoupená. Dali mu za vystoupenou. Vz Odbytí. Č., Lb.

Vystoupení, n., die Aus-, Heraus-, Hervortretung, das Austreten, Ausgehen. V. slunce. Sedl. — V., die Ausweichung, Abtretung. V. ze života, ze světa, das Absterben. Těžké bude duši našie v. Hus III. 139. — V., das aus der Art Schlagen, die Entartung. V. z rodu. Bern. — V., das Austreten. Ž. wit. 30. 23. V-ní kosti stehenné z lože (vyvinutí), pupku, Ja., vody, Har., moře, V., děloby. Us. — V., das Auf-, Hervortreten. V. člověka, herce na jevišti. — V., das Hinaufsteigen. — V., die Bewegung in die Höhe. V. kouře. Bern. — V., das Aus-, Heraussteigen. V. z vozu. Us.

Vystoupilý, entstiegen; ausgetreten. V z něčeho. Us. Dch. Vz Vystoupiti.

Vystoupiště, ě, n., der Aussteigeplatz. Šm.

Vystoupiti, stup, il, en, ení; *vystoupnouti*, pnul a pl, utí; *vystupovati* = *vykročiti, vyjíti odněkud*, heraus-, austreten, aussteigen; *odstoupiti*, abtreten; *chybiti, zhřešiti*, übertreten, sündigen, ausschweifen; *vyhnouti*, ausweichen, ausströmen, überströmen, austreten; *na jevo vyjíti*, hervor-, heraus-, auftreten, hervor-, herausrücken; *vzstoupiti*, hinauf-, emportreten, auf-, hinaufsteigen, auffahren, aufgehen. Jg. — **abs**. Vystup. D. Voda vystoupla. Har. Kouř, dým vystupuje. Us. V-pil tu chlap jako hora; Nebezpečenství vystupuje. Dch. Mladší vystoupá, když se stařec kácí. Shakesp. Tč. Což jest kde vystúpeno, aby napraveno bylo. Arch. IV. 509. Vystupují hrady (druh mračen). Us. Šd. — **z čeho, odkud**: z mezí, z pornčení, z míry; řeka z břehu vystoupila, V.; z vozu, z lodí, ze služby, z úřadu, D., z domu, z řady, z povinnosti, z rozumu, Us., z kláštera, Ml., ze zvyku. Ctib. Čert z něho vystoupil (vyšel). Dal. Vystoupiti z lodi na břeh, z davu lidu, z kola. Us. Na jehož místě jezero z hlubin vystoupilo. Sá. v Osv. I. 180. Při výstupu pístu vystoupí voda ze skříně okolo ventilu zdviženého do boty. ZČ. I. 82. Kosť vystoupla z kloubu. Us. Pro vysoké stáří z úřadu vystoupiti. Ml. Zvěř z lesa v-pila. Us. Šp. I viděl jsem jiného anděla vystupujícího od východu slunce. Br. V. z práce. Šp. Z lučin vystupuje pára. Us. Oči vystupovaly mu z důlků. Vrch. V. ze spolku. Tč. Z práva nevystupujíce; Z listu nevystupujem (abstehen). NB. Tč. 85., 131. V. z dětinských let. Výb. I. 269., Alx. V. ze smysla. Výb. II. 7. (Pass.). Zdá-li se jim, že bychom z čeho vystoupili, nechť to provedou přede vší zemí; Z zvláštních osob, z nichž vystupuje-li kdo ze svého práva, může a má pohnán býti k soudu. Pal. Děj. IV. 2. 304., V. 2. 31. Lid válečný z míry vystupovati se jal. Mus. 1880. 231. Vystup sa z cesty, geh aus dem Wege! Dbš. Sl. pov. I. 90. Keď videli prichádzať rytýra v zlate, všetci mu hneď vystúpili z cesty. Ib. I. 316. A oni pravili, co je v listě psáno, z toho že nevystupujie nižádným obyčejem. NB. Tč. 151. Vystoupil-li poživatel z jakékoli příčiny z užívání jeho (zboží), připadlo zase nazpět na vévodu. Ddk. IV. 201. Adrianus ciesař tak v srdečnú radosť vstúpi, až jako z smysla vystúpi. Výb. II. 7. Jeho vlastní bratia vystupovali mu z cesty. Mt. S. I. 53. Jestližeby pak strana která nechtěla tohoto našeho rozkázánie zachovati a z toho že by vystúpila, k takovým měli bychom se jakožto k neposlušným zachovati; A jestližeby která strana z toho vystúpila a v tom se nezachovala, že JKM. s takového bez milosti ráčí základ vzieti. Arch. IV. 309.,

322. Syn božie, múdrosť věčná, tak jest u mieře tu modlitbu položil, že by co najméně byla delšie, byla by z miery vystupujiec člověku přielišná; Aby ne každý svatý k svė vóli, když by on zamienil, s tohoto světa vystúpil a v nebi se se svým milým kochal; Když duše z těla vystúpí. Hus I. 312., III. 63., 136. (Tč.). Tehda sv. Michal archangel vystúpí proti němu (Antikristovi) z nebes. Pass. 12. Z črna lesa vystupuje skála; Vystúpichu z úvala rózno; Oba z dráhy vystúpista. Rkk. 7., 9., 41. — **odkud jak.** Láska, která mu z nich ani kročej jeden vystupovati nedá. Žer. 310. Vystoupil mu s cesty v bok (seitwärts ausweichen). Jir. Ves. čt. 48. — **kam (nač): na** zem. Har. Řeka na břeh vystoupila. V. Na vysoký stupeň dokonalosti v. Kom. V. na kolbiště, na koně, na jevo, na den. Us. Dch. Vystup si, cérečko, hore na stoličku. Brt. P. 27. V. komu na um. Kos. Ol. I. 264. Voda v-la až na dolejší město. Dač. II. 23. A když se umyla, na břeh vystópila; Před našima jsó vysoký okna, zavolal syneček na náspja vystópna. Sš. P. 36., 315. Šalba vystoupila na bílý den. Jel. Enc. m. VI. Na skálu vystúpi silný Záboj. Rkk. 7. Když sem křik slyšel, vystúpil sem **mezi** vrata. NB. Tč. 105. — **na koho.** Na pocestného. Kron. tur. Z lesa na někoho v. Us. Ze tmy za zlým úmyslem na někoho v. Mk. Padúši naň vystoupili. Pass. 985. — **kam jak.** Vystoupil **na** kopec s mečem dobytým. Flav. Předsudky náboženské vystupovaly **při** něm způsobem příkrým v popředí. Mus. 1880 485. Potom podlé proroctvie sv. prorokuov vystúpí z nebes všemohúcí súdcě nad to údolé před jeruzalemským městem. Pass. 15. (Hý.). — **čím.** V. nohou ven. V. — **proti komu (jak):** proti nepříteli. Us. Proti někomu příkře v-piti Mus. 1880. 486. Proti snesení něčímu v. Us. Dch. Vojtěch ještě v tomto roce proti němu v-il s vážnou žalobou. Ddk. IV. 18. Prvý proti tvým nepřátelóm s mečem vystúpím. Hr. rk. Proti tomu bludu již byl sám vystoupil. Sš. Sk. 209. Proti takovému potupení všech starobylých práv v-li na obranu s mečem v ruce. Ddk. IV. 86. — **v čem (jak, na koho).** Jal se zjevně u věci té vystupovati. Mus. 1880. 453. A tudy Pavel s důrazem v otázkách následujících proti nim vystoupá. Sš. I. 164. Pozemky v-ly v ceně. Us. V té povinnosti rodiče často vystupují (chybují). — **kde (na koho).** Herec **na** divadle pohostinsku vystoupil. Us. On první po francouzsku v Litvě vystupoval. Kká. Td. V roztocích různých látek vystupují ochlazováním krystaly. ZČ. I. 250. V lese na pocestné vystupovali. Us. Tvar oblých boků ostře vystupoval **pod** řasou šatu. Vrch. **Na** jevišti dějepisném vystupuje jen Ota. Ddk. III. 13. Mhly, ktoré v najodlahlejších dieloch sveta vystúpily, zastíňa v spôsobe oblakov naše pole. Na Slov. Tč. — **proč.** Pro věc v., für etwas eintreten. Dch. Pro biskupství olomoucké vystupuje povždy co zástupce náčelník Otoviců. Ddk. IV. 273. Jeho ponuknutím (instr. příčiny) muži z lesa v-li. Háj. 20. — **jak.** Vz předcházející. S pevnou jistotou v., mit Aplomb auftreten; překážlivě (hemmend) v. Dch. Přišla doba, kdež kardinal Kvido se vší ostrostí vystoupiti mohl. Ddk. III. 113. Jakož jest vystúpila paní Kachna **skrze** pomocníka jejie a obtíženu žalobu vedla, kteráž se dotýče cti i hrdla jeho. NB. Tč. 79. Tehdy dva vystúpita s napatými samostřiely. Arch. III. 36. (Šd.). Počet vojska celého vystupoval daleko **přes** 20000 bojovníků výborně oděných. Pal. Děj. IV. 1. 214. Upomínky vystoupily **v** libém skladu jeho řeči znova do života. Šml. Na jihu nížiny ganžské vystupuje **nad** moře přes 700 m. vysočina Dekan v podobě trojhranu. Lpř. Dj. 17. Teploměr vystoupil o 20°. ZČ. I. 250. — **kdy. Za** jeho panování vystoupil Aegypt z dosavadní uzavřenosti. Lpř. Dj. I. 27. Vz V. proti čemu. **Po** té hrozné řeči vystúpie třie žalobníci. Pass. 17. (Hý.). — **s čím.** Učenec X vystoupil s novou theorií. Us. Pal. — **kam (k čemu, do čeho, před koho, nad co, nač, v co).** Slunce vystupující k našim hlavám dělá jaro. Kom. Roh domu vystupuje do ulice. Us. Páry vystupují do výšky. Ml. V. před někoho. Solf. V. nad všednosť. Dch. Tato cena **při** půdě dobře vzdělané bezpochyby vystoupila až k výši desateronásobné. Ddk. IV. 168. Při tom vystupuje teplota až na stupeň, při kterém těleso taje. ZČ. I. 250. V-il **nad** hlavu mou. V. — **kudy.** Střevo **skrze** ránu vystoupilo. Ras. V. **přes** celní pomezí. Trest. zák. Slyší Hostýn a aj **po** hlavě vystoupá mhla jemu nevídaná. Sš. Bs. 192. (Hý.). — **(komu) kam.** Pokrm mi vystupuje. D. Krev mu v tvář vystoupila. Us. — **se** = *vyhnouti*. Na Slov. Plk. — **adv.**: vysoko v. (cti dojíti). V. Náhle v. Sbr.

Vystouplý = *který vystoupil*, hervorgetreten, hervorgestiegen, aufgestiegen, ausgetreten, emporgestiegen, angeschwollen. V. voda, potok, řeka. Dch., S. N. XI. 74. V-lá voda už zase odpadává. Us. Dch. — **odkud.** Slunce z chlumu v. Č. Mladík z let chlapeckých v-plý. Vlč.

Vystoupnouti, vz Vystoupiti.

Vystrabení, n. = *vyléčení*, die Heilung. Na Slov. Žeby jej niečo podarovali na v. popáleniny. Dbš. Obyč. 26.

Vystrabený; *-en, a, o* = *vyléčený*, geheilt. Slov.

Vystrabiti, il, en, ení, *vystrabovati* = *vyléčiti*, heilen. Na Slov. Němc. VII. 330. Ale veť teba už ništ neboli, rány tvoje sú vystrabeny. Němc. — **se** = *vyhojiti se, pozdraviti se, okřáti, vyléčiti se*, genesen. Mt. S. I. 211., Phld. III. 3. 257. Tak se může v. Hdk. C. 175. — **se od čeho.** Od toho lieku iste vystrabí sa. Dbš. Sl. pov. III. 29. — **se z čeho.** Jaj, ten cymbal a ty husle, kterak zvučno vábí! Kdo je zaslech, ten se více z touhy nevystrabí. Hdk. C. 9. Kdo o svojí domovine zaslech, ten se více z touhy nevystrabí. Na Slov. Tč.

Vystrabočení, n. = *nastrabočení, vystrabení*. Mor. Šd.

Vystrabočený; *-en, a, o* = *nastrabočený, vystrabený*. Na Mor.

Vystrabočiti, il, en, ení = *nastrabočiti, vystrabiti*. Mor. Šd.

Výstřadný = *střídající se*, wechselweise. Kram. exc.

Výstraha (zastr. *vystřaha, vystřeha*), y, f. = *napomenutí, vystřežení, opatření*, die Warnung. Výstrahu dáti. List z r. 1522. V. Výstrahu z něčeho si bráti, vzíti; K výstraze něco míti; K výstraze od takových řečí sobě s pilností sloužili; Výstraha od modlářství pohanského. Br. V něčem v-hu míti. Troj. To mu slouží k v-ze; pro v-hu hřícha. D. Straně naučení a výstrahy nedávej. Pr. měst. Dáti někomu něco k v-ze. Byl. Býti k v-ze. Bern. Vezmi si to za výstrahu. V-hu tvou u vítr mece. Pád v-hu mající méně škodí. Us. V-hu někomu dáti **před něčím, od něčeho, z něčeho**; Někoho jiným k v-ze trestati; Příklad jiným k v-ze. J. tr. Tolik vám dávám na v-hu. Bs. V. do opravdy, eine ernste Warnung; Věrný pták Lelek lítá okolo hlavy, aby dal v-hu před zlým skutkem. Us. Dch. A v té nové pečeti jmá býti některaká proměna pro v-hu staré stracené pečeti, zur Warnung vor... Sb. 36. Jemu se již v-hy dostalo; Událosť tato sloužila knížeti za výstrahu; Že však posádka měla výstrahu, zmařil se podnik jeho; Biskup kněžím povinností svých nedbalým před zneužíváním velebné svátosti a církevních obřadů v-hy dával; V-hu před ním dává křesťanům. Ddk. III. 30., 55., IV. 28., 287., V. 195. (Tč.). Tudy apoštol ještě tu jednomyslnosť poroučí od protivy výstrahu dávaje; Předmět, k němuž se v. potahovala; Leč apoštol dále v-hu svou vyvinuje; Aby pak v. jeho tím větší měla dovahu. Sš. II. 164., 210., 221. (Hý.). Jestlis sám co o tom naslechl, dej v-hu úředníku, ať mi nedá vín plundrovati; Podlé povinnosti dobrého přítele v-hu vám dávám. Žer. 314., 322. (Tč.). Pro v-hu bludů budoucích. Bart. A v pátek po tom poslal do Prahy k Šimonovi od bielého lva dávaje mu o to v-hu; Opět měl v-hu o zradě města. Let. 74., 140. Kdež by se nepravosť kryla, tu v. dána byla. Dh. 76. V-ha od syna božího při věcech dvojích dána. BR. II. 25. Pro v-hu něco pověděti; A mož manželský skutek hodný býti trojím obyčejem, to věz: pro plod, pro dluh a pro v-hu smilstva; Již najméně sě lidé pro chválu boží pojímají, pro plod a pro výstrahu zlého a najviece pro libosť tělestnú a pro zbožie; Oni lid sú zklamali, majíce již výstrahu, mnoho sú lhali a od lidu lúpežně brali; Tu znamenaj, co jest pokušenie a od kterého pokušenie žádáme v-hy; Prosíme v-hy **od** nekonečného kánie, jenž jest najvětčie zlé člověku v tomto světě; Dobrým na v-hu chci to položiti; (Smrť) se velmě hodí k v-zě od hřiecha; Totoť sem psal potomním na výstrahu; Rada našeho spasitele jest nám v. **proti** věčnému zatracenie; Aby panny a vdovy pro v-hu těch mnohých nejistot a nebezpečenstvie, ješto se dějí v manželstvie, nebyly tak všetečný k stavu manželskému. Hus I. 194., 197., 200., 343., 344., 356., 389., II. 110., 115., 131., III. 211. (Tč.). Vždy si za v-hu ber to: Experto crede Ruperto. Lb. Pád bláznivého jest v-hou moudrého. Lb. Strany **přísloví a pořekadel** vz *Oko, Plesati, Radovati se, Vlk, Voda, Vyhráti, Výskati*.

Vystrahač, e, m., der Warner. Zlatohv. I. 98.

Vystřáhati, vz Vystříci.

Vystřáhnutí, n., die Verwarnung. V. někomu dáti. J. tr.

Vystrahovač, e, m., der Warner. Bern.

Vystrahování, n. = *výstraha*. Bern.

Vystrahovaný; *-án, a, o*, gewarnt. Bern.

Vystrahovati, vz Vystříci.

Vystrájání, n. = *vystrojování*. Vz Vystrojiti. Na Slov. Bern.

Vystrájaný = *vystrojený*. Vz Vystrojiti.

Vystrájati, vz Vystrojiti.

Vystrájeti, vz Vystrojiti.

Vystrakatěti, ěl, ění, scheckig werden. — **komu**. Zabarvil si hlavu a včil mu v-la. Us. Tč.

Vystrakatiti, il, cen, ení, scheckig, bunt machen. — **co čím**. Us. Tč.

Vystrauiti, il, ěn, ění, *vystraňovati*. — **se komu**, ausweichen. Na Ostrav. Tč.

Vystránkovati, paginiren. — **co**: knihu. Us. Tč. Šd.

Vystřapatiti, il, cen, ení = *střapatým udělati*, zerzaust, zottig machen. — **se komu**. Kalhoty u noh se mi v-ly. Na Ostrav. Tč.

Vystřapcovati = *vytřepiti*. — **V. komu** = *vybiti*, durchprügeln. Brs. — **se** také = *vysápati se*. Už se v-val, už jde. Mor. Šd.

Vystřapení, n., das Trennen, Auftrennen, Auflösen, Fasern, Zerzausen. Mor. Tč., Slov.

Vystřapený; *-en, a, o*, getrennt, aufgetrennt, aufgelöst, zerfasert, zerzaust. Mor. a Slov.

Vystřapiti, il, en, ení, *vystřapovati*, trennen, auftrennen, auflösen, fasern, zerzausen. Na Mor. a Slov. — **co**: košili, **kalhoty**. — **co čím**: prsty, jehlou. Tč.

Vystřapkati = *roztřapiti*. — **co**. Vl'kolák ručník roztrhal, v-kal. Dbš. Sl. pov. I. 202.

Vystrašení, n., das Herausjagen durch Schrecken. Bern.

Vystrašený; *-en, a, o*, durch Schrecken hinausgejagt, herausgetrieben; erschreckt. Přišel domů celý, všecek v-ný (zděšený, polekaný). Us. Šd.

Vystrašiti, il, en, ení; *vystrašovati* = *strašením vynutiti, vyhnati*, durch Schrecken heraustreiben, erzwingen; erschrecken; zu schrecken aufhören. — **abs**. Dali v. sa, ako kto má plané svedomie. Dbš. Sl. pov. II. 64. — **co na kom**: peníze. Ros., Har. — **co komu**: duši. V. — **koho čím**: pohledem, bázní, Dvě kron., pohrůžkami. Kron. mosk. Hned samým pohleděním z něho duši v-šil. Kn. — **co, koho odkud**. Krále polského z Prahy, Němce z Čech vystrašil. Háj. Z někoho duši v. Dvě kron., Rk. — **jak**. No, veď by teba aj s povrieslom v-šil. Dbš. Sl. pov. III. 9. — **se** = *vylekati se*. Kolko rázů sa vystrašíme, jak dělají hluk. Slez. a mor. Šd. — **se čeho**. Šel chlap na zálety, v-šil se kozí brady. Slez. Šd.

Vystravovati, ausköstigen. L.

Vystražiti, *lépe: vystříci*. Jg.

Vystrážiti = *vyšpehovati, kam chodí*, ausspähen. — **koho**. Vz Strážiti. Us. na Mor. Brt.

Výstražka, y, f. = *výstražné znamení*, das Warnungszeichen. J. tr. — V. = *výstražná tabulka*, die Warnungstafel. Šp.

Výstražně, exemplarisch. V. někoho trestati (na výstrahu jiných). Čsk.

Výstražní, vz Výstražný.

Výstražník, a, m., mořský ráček skořepatý. V. lasturčí, pinnotheres veterum. Vz Schd. II. 527.

Výstražný, **-ní** = *výstrahu zavírající*, warnend, Warnungs-, Noth-, Allarm-, Warn-. V. zvon, báseň, D., znamení, Zlob., list, Vš. Jir. 221., svítilna, Us. Pdl., příklad, tabulka. J. tr. V. list, der Warnungsbrief, welcher vom Gerichte auf Bitten der Witwe jenem geschickt wurde, der ihr die Mitgift nicht ausfolgen wollte; auch beim brání wurde, wenn ein neuer Besitzer auf dem Gute war, ein solcher Brief ausgestellt. Vš. 212. V. světlo. Dch. Za v. trest přivázán mu prašivý pes na plece. Ddk. II. 420. V. výstřel. Dch. — **čím**. Radů v., rozumem opatrný. Hus II. 426.

Vystrbošiti, il, en, ení, *vystrbošovati* = *vystrnaditi*. — **koho odkud**: z kuchyně. Jrsk.

Vystrčená. Dali mu za vystrčenou. Č. Vz Odbytí.

Vystrčení, n., die Heraussteckung. — V., die Aussteckung. V. korouhve. — V. = *výstrčka*. Na Slov.

Vystrčenovice, dle Budějovice, ves u Telče. Tč. — V., Wistrtschenowitz, ves u Želetavy. PL.

Vystrčený; *-čen, a, o*, herausgesteckt. V. hlava. — V., ausgesteckt. V. korouhev. — V. = *vypověděný*. V. z města. — V., vorgerückt, vorgeworfen. Na Slov. Bern. — V., ausgestossen. V. kůže. Šp.

Vystrčil, a, m., osob. jm. Šd.

Vystrčilka, y, f., Neuhof, dvůr u Jechnic; Wystrčilka, hospoda u Zbirova. PL.

Vystrčiti, strč, če (ic), il, en, ení; *vystrkati, vystrkávati, vystrkovati, vystrkovávati* = *vyndati, vystaviti*, heraus-, ausstecken, vorschieben; *vyhnati, vypuditi, vyhoditi, vyvrci, vypověděti*, heraus-, ausstossen, austreiben, hinauswerfen; *po málu vydati, vyplatiti*, nach und nach geben, zahlen; *vytýkati*, vorhalten, vorwerfen. Jg. — **co, koho**: hlavu, ruku, Us., vůz. D. Vystrkuje dítě zoubky (rostou mu). Us. On vystrkuje pořád své šlechtictví (chlubně), svou důstojnost, hervorkehren; Vystrkuje pána, den Herrn hervorkehren, prapor. Dch. Pravila jí: Vystrč prsteček a ona vystrčila koleček (z pohádky). Us. Šd. Slouchačky jsem na zad sklopil, jen fousa jsem v-čil. Slez. ps. Šd. Je tam škaredě, nechce se mně ani hlavy ven v. Us. Šd. Prečo ste ma v-li jako bludára. Lipa 331. Viechy vystrkují (prodávači). Arch. V. 394. — **co, koho odkud**: z okna, Ros., vůz z kolny. Us. V. někoho ze dveří; Sotva paty z domu v-čil, už kluci rejdili. Us. Dch. V. z okna prapor. Šd. Když ta onu chytne, tedy ji vystrčí z kola do řady děvčat. Sš. P. 732. Své úředníky vystrče z rady. Arch. II. 487. Potom mě z toho v-la. Půh. II. 156. Někoho z domu přes práh. V. Někoho z obce, z města, z vlasti. V. Kolo z náboje (vyhnati. Opp. vstrčiti, vehnati do náboje. Vz Vyhnati). Vys. — **co, koho kam: na** dům, na střechu, na ulici, Ros., někoho na déšť. V. praporec v tu stranu věže, kde hoří. Us. V. něco na mráz, kalt stellen; někoho **před** práh, na Větrov v., an die Luft setzen, Dch., **za** dvéře. Tč. Forhemetel pěknů na vrch v. Slez. ps. Šd. Tu ja poveda, budem oplana chovať, a vystrčal ho von. Dbš. Sl. pov. I. 136. I malý švec se zebral a šel do té hospody a když tam přišel, to ho začali vystrkovať von. Slez. Šd. Krále Ludvíka uherští hejtmané zavedli a jistě zradou aneb všetečností svou Turkům co na masné krámy vystrčili. V. Před. ku Kron. Ae. S. Abychme stavóv hledali vysokých, pomněme, že ďábel s nebe vystrčen u věčný oheň, protože se vysokého stavu neřádně chápal. Hus II. 94. — **co komu (jak)**: peníze **po** groši někomu vystrkati (dáti, platiti). Ros. Nechce mi dluh platiti, jen někdy mi nějakou maličkosť v-čí; Neplatí pořádně, jen to tak člověku vystrkuje. Dch. Nač mi to pořád vystrkuješ (= vyčítáš)?; Pořád mi to vystrkuje, že jsem z domu nic nedostala; Já to nechci, on by mně to potom co chvíle vystrkoval. Mor. Šd. Jeden druhému chyby vystrkuje a oba jsou si rovni. Us. na Mor. Tč. Vystrkuje mu to po malých částkách. Us. Vck. — **koho jak**. Proč ho nevystrčíte ven **po** hlavě? 1534. — **co kde: korouhev na** věži, tyč **na** poli, **v** poli. Us. Hlava jeho na dřevci vystrčena na mostské věži malostranské. Pal. Děj. V. 2. 324. — **kdy**. Aby **při** těch trhových dnech města naše takové korouhvičky vystrkovali. 1577. Tč. — **komu (kde kdy) co čím**. Oči dobrodiními vystrkají (je vytýkají). Jel. V lese **na** honbě větví oko si vystrčil. Pulk. — **co proč**. Něco **na** obavu v. Kom. — **co na čem**: vích na tyčce v. — **se** *vystrkovati* = *vylézati*. D.

Výstrčka, y, f. = *výčitka*, der Vorwurf. Scip., Lom. Bude s tebou v., man wird dich hinauswerfen. Us. Dch. — V., Wistirčka, samota u Semil.

Výstrčný, ausrückbar. Vz Vystrčiti. Šp.

Vystřebač, e, m., der Aussauger. Dch.

Vystřebání, n. = *vysrkání*, das Ausschlürfen.

Vystřebaný; *-án, a, o* = *vysrkaný*, ausgeschlürft. Bern.

Vystřebati, střebám a střebu; *vystřebiti, vystřebnouti, vystřebovati* = *vysrkati*, ausschlürfen, aussaugen; *vypiti*, austrinken; *vyjísti*, ausessen. — **co**: omáčku. Pes vystřebal vodu. Us. Kráva vystřebe plnou hrotičku pomyjí. Us. Tč. Vystřebal (vypil) ciankali a v bolestech pekelných skonal. Nitra VI. 282. Již drahně darů mých jste vystřebly (lítice; vypily). Msn. Or. 123. Vystřeb (vyjez) tu polívku. Mor. Vck. — **co kam**. Něco **do** sebe v. Us. Dch. — **co odkud kdy**. Z údů **za** živa vystřebu mok rudý tvé krve. Msn. Or. 136.

Vystřeblý, **-plý** = *hubený*, mager, dürr. V. dobytek. Us.

Vystřebávání, n., das Ausschlürfen.

Vystřebávati, vz Vystřebiti.

Vystřebnouti, vz Vystřebiti.

Vystřebnutí, n., das einmalige Ausschlürfen.

Vystřebnutý; *-ut, a, o*, ausgeschlürft.

Vystřebování, n. = *vystřebávání*.

Vystřebovati, vz Vystřebati.

Vystrecť = *vystříci*. Na Slov. Bern.

Vystřečkování, n., vz Vystřečkovati.

Vystřečkovati, aufhören zu springen, zu hüpfen, herumzulaufen; aufhören muthwillig zu sein (Muthwillen zu treiben); zur Genüge muthwillig sein; aufhören zu rindern (přestať běhati se, o kravách). — **se** = *vyběhati se, vyskákati se*, aufhören zu springen. Ros.

Výstřed, u, m., das Excentrum. Šm.

Výstředek, dku, m., die Excentricität. Ustrnul však sám na druhém v-dku. Bdl. Mtc. 1881. 107.

Vystředění, n., das Herausnehmen der Krume. Bern.

Vystředěný; *-ěn, a, o*, der Krume beraubt, ausgekrumt. Bern.

Vystředití, il, čn, ění — *ze středu vyndati, vyloučiti*, aus dem Centrum wegbringen, excentrisiren. Jg. — **V.**, die Krume herausnehmen, auskrumen. — **co**: chléb.

Výstředivosť, i, f., die Excentricität, f. Krok. III. 186.

Výstředivý, excentrisch. Síla v., odstředivá. Sedl.

Výstředka, y, f., die Excentrik (an der Eisenbahn). Šm.

Výstřední, excentrisch. V. kel (k bokům blíže stojící), trubky, Rostl., kotouč, Techn., kruh, bod, ráz (Stoss). Nz. Vz S. N. — **V.** člověk. Vz Výstřednosť. V. podivín. Mus. 1880. 450.

Výstředník, u, m. = *excentrika*, die Excentricität. Vz S. N., KP. II. 354., 358. V. expansivní. Ib. 360. V. = výstřední kotouč, die Excentrik. Šp. V. rozváděcí, rozpínací (expansivní). Zpr. arch. XI. seš. 2. str. 10. **V.**, a, m. = *výstřední člověk*, ein excentrischer Mensch. Us. — **V.**, spatangus, ježák. Krok II. 515.

Výstředníkový, Excenter-. V. obojek, der Excenterbügel, kotouč, die Excenterscheibe, tyč, Dampfexcenterstange. Šp., Šim. 84., Zpr. arch. XI. seš. 3. str. 26. V. kroužek, der Excenterring. Šim. 84.

Výstřednosť, i, f., die Excentricität. Krok, Stč. Zmp. 164. V. dráhy oběžnice. Stč. Zmp. 202. V. tepla denního. Ib. 518. V. číselná, numerische E., linearná, lineare E., Jrl. 426., Stč. Zmp. 162., Jdč. IV. 77., 102., délková. Jdč. IV. 102., Stč. Zmp. 162. V. u ellipsy = velikosť sploštěnosti její u srovnání s tvarem kruhu a určuje se jednak vzdáleností ohniska ode středu, jednak co pouhé číslo poměrem této vzdálenosti k polovičné délce velké osy ellipsy. — **V.** *v mravním smyslu* = fantastický směr mysli uchylující se od pravé míry, jež jest uprostřed protivných sobě krajností, na jednu nebo na druhou stranu. S. N. Chyba od v-sti, der Excentricitätsfehler. Nz. V. mody, die Extravaganz. Dch. Zabíhati do v-sti. Us. V. přes míru je zrovna tak nepříslušná jako sklánění se pod ní. Ddk. V. 354.

Výstředný, excentrisch. V. **kotouč** (výstředník, excentrika), die Excentrik, **v. kruhy**, exc. Kreise, v. bod, exc. Punkt, **ráz**, exc Stoss, Nz., Hrm. 100., ZČ. I. 257., **deska**, die Excenterscheibe, Šim. 83., **kruhové čáry**. Vnč. 23., v. hodnoty (minimum a maximum. Stč. Zmp. 751. — V. povaha.

Výstřeh, u, m., die Bewachung, das Aufpassen. Kterak mnoho zlého přišlo skrze nynějšího prokuratora a skrze jeho v. Arch IV. 448.

Výstřeha, y, f., vz Výstraha.

Vystřehač, e, m., der Warner.

Vystřéhati, vz Vystříci.

Vystřehnouti, vz Vystříci. Bern.

Vystřehnutí, n = *vystřežení*. Vz Vystříci.

Vystřehnutý; *-ut, a, o* = *vystřežený*. Vz Vystříci.

Vystřehovati, vz Vystříci. Bern.

Vystrékati = *vystříkati*. Na Slov. Bern

Výstřel, u, m. = *vystřelení*, *výpal*, der Schuss, das Abfeuern, die Salve, der Wurf V. poplašný, poděsný, na postrach, der Schreckschuss, Alarmschuss, návěstný, der Signalschuss, mistrovský, der Meisterschuss, četní, die Zugssalve; k výstřelu hotový, schussbereit; v. rozptýliti, den Schuss verreissen; v-ly děl vypáliti, Kanonenschüsse lösen; v-lem někoho postihnouti, zachytiti atd. Dch. V. záměrný, der Visirschuss, bořivý (bouravý), der Demontirschuss, lomivý (průlomný), der Breschschuss, odrazný, der Bricoleschuss, obloukový (oblý), Bogen-, jadrný (přes celík), der Kern-, nejlepší, der Bestsch., pozdravovací, der Salvenschuss, křížný, Kreuz-, koulový, Kugel-, hradosmitný, Rikochet-, bodný, Stech-, do trupu lodi, der Schuss ins todte Werk, obzorný (nad hladinou), Schuss zwischen Wind und Wasser, přivýšený, elevirter Sch., snížený či skloněný, gesenkter Schuss, vodorovný, horizontaler Sch., smetací, Čsk., smetavý, rasirender Sch., na zdařbůh, auf Ungefähr. Čsk. Poranění v-lem odraženým, durch den Prellschuss. Nz. lk. V. dopadavý, dopad, dopadavá koule, der Göller, göllender Sch., smítavý, rasanter Schuss. S. N. XI. 287. V. z ručnice, z děla. Us. V. houkl. Kká. Td. 242. Král Rudolf zmocnil se bez v-lu za osm dní všech měst. Ddk. VI. 138. Děla, dlouho nebyvše užívána, v-ly více porouchala sebe a svých nežli zdí hradových. Pal. Děj. V. 2. 241. V. hromný. Čch.

Výstřela, y, m., os. jm. Šd.

Vystrélati = *vystříleti*. Na Slov. Bern.

Vystřelčený; *-en, a, o* = *namočený*. V. ječmen. Cf. Vystřelečný.

Vystřelčí, Wurf-. V. zbraň, oštip. V.

Vystřelec, lce, m., der Ausschiesser. Bern.

Vystřelečný slad, graskeimiges Malz. Suk.

Výstřelek, lku, **výstřeleček**, čku, m. = *co se vystřelí*, der Schuss. Ctib. Od v-ku zapálila se stodola. Us. Domnievá se, žeť jest naň ten v. spósoben, aťby i jiní majíc naň příčinu vedlé jich jednoty jej hubili; Pro takové neslušné příčiny a v-lky. Arch. IV. 396. — **V.** = *ratolest, výhon* (mladistvý).

Digitized by Google

der Schössling, Schiebling, der Spross, Keim. Mladistvé bylinky, výstřelky. V. Štěpíř kosířem v-ky klestí. Kom. Z podťatého pařezu vyvoditi v-ky. Kom. V. cedrový. Br. Chmelový salát či chmelíček z výstřelků chmelových. Dch. Buddhismus jest v. brahmanismu. Dch. — V. = *mladý zrostlý člověk*, ein junger, aufgeschossener Mensch. D. Ten v. neopýřený chce nás vyučovati. Sych. Vy jediné už v-lky krve Arpádovej, žial mi vás velice. Lipa 153. Z Vrbovce byl, Srbů v-lek a slul Milič. Koll. I. 248. V. bez zásluhy a ctnosti. Pal. Děj. IV. 2. 65. V. z pařezu Izai vyrostlý. BR. II. 11. b. — V. *hromový, hromové koření, hromek, chřest*, der Spargel. — V. = *kořalka první, předky*, také pl. *výstřelky*, der Vorsprung eines Getränkes, die Essenz. Jg., Dch. Octový v., Essigesprit. Dch. V. samožitné kořalky. Dch. — V. *v pivováře = zadní, slabší pivo*, das Zusatzbier, die Nachwürze. Us. Jg., Zpr. arch. VIII. 61., Suk. Voda na výstřelek. Suk.

Vystřelení, n., die Ausschiessung; der Schuss. Bern. Na jedno vystřelení (ránu). D. Řídko které v. daremné a na chybu bylo. V. — V. *v cukrovarech* = vypouštění řízků řepových současně s vodou rázem z diffusoru. KP. V. 62.

Vystřelený; *-en, a, o*, ausgeschossen. V. ručnice. — V., losgeschossen. V. koule. — **odkud kam.** Lodi po moři se křižují jako veliké střely na tisíce mil od břehu ku břehu v-né. Vlč. — V. = *zkušený*. Neb na toho člověka musí řečí i svádou v-ní býti lidé. Arch. II. 165.

Výstřeliště, ě, n. = *místo, odkud se střílí*, der Ausschussraum. Šp.

Vystřeliti, il, en, ení; *vystříleti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vystřelovati, vystřílívati, vystřelovávati* = *střelbu pustiti, vypáliti*, heraus-, los-, aufschiessen, einen Schuss thun o. lösen, ab-, losdrücken, losbrennen, abfeuern; *střelením vyraziti*, herausschiessen; *vypuditi*, durchs Schiessen vertreiben; *zkoušeti*, durchs Schiessen prüfen; *zpotřebovati*, verschiessen; *pokaziti* n. *ztenčiti*, durchs Schiessen abnützen, ausschiessen; *náhle vyjíti, vyskočiti*, herausplatzen, herausschiessen, herausspringen. Jg. — **abs.** V-lil, ani nenabil (potrhlý; kdo mluví nerozvážlivě). V-il dříve než mířil. Us. Kšť. Vystřele koule nechytíš. Hkš. Jak nabije, tak vystřelí. Vystřelila zbraň (spustila). Květina vystřelila (vyrašila se). — **co**: musketu, Kom., ručnici vystřeliti = vypáliti, ručnici vystříleti = střílením zpotřebovati, ztenčiti, Us.; v. šíp; štěp listí vystřeluje. V. Zlatý peníz v. (vyhráti střílením), Jg., všecku zvěř, všechen prach, D., sud (na příč obrátiti). Troj. S tým se vyšvihol na tátoša a letel, akoby ho vystrelil. Dbš. Sl. pov. I. 294. — **(co, se) odkud.** V. z ručnice, Sych., z okna, Us., z luku, D.; evok z terče, se z prachu, Us., se z šípů. Kom. L. 20. V. z děla, Us., ze střelby, Har., z motovidla (něco hloupého říci), z domu (vyběhnouti). Us. Ryby z vody se vystřelily (vyskočily). Har. Vystřeluje kapr z rybníka (vymršťuje se). Us. Dbv. Že sta ručnic vystřílali, až Heřmánka zastřelili. Sš. P. 83. Vedela som ja, žes ty nie doma, a moc mä tajná jako moc hroma z postele dol' vystrelila. Sldk. 39. — **proč.** Na poplach v. Ml. **Ku** poctivosti, k poctě něčí třikrát z děla v. D. — **kam.** V. **k** někomu. V. **Na** jelena. Sych. V. **do** nebe (hloupě promluviti). Us. Tč. Vystřílal mu to všecko do očí (vyblеptati, herausschwatzen, herausplatzen). Mor. Šd. Bílá labuť pluje, vystřelil tě na ni jeden ze dvanácti, vystřelil tě na ni její bílé péro. Sš. P. 750. Zrnko již zelenou travkou vystřelilo **nad** roli. Brt. Instr. 14. O kýž se v kulky obrátí mé oči, by **ve** tvář vám je v-lil můj vztek. Shakesp. Tč. Na výsadku, který k řece Vltavě vystřeluje. Pal. Děj. I. 1. 108. — **kdy.** Při jeho příjezdu vystřílelo se mnoho prachu. Sych. — **komu** vystříleti = *vybiti*. Na Mor. Brt., Mtl. — **co komu**: oko. A já chovám doma takovú tu kušu, co ona vystřelí všechným vranám dušu. Sš. P. 692. — **jak.** V. někomu oko neopatrností. — **co kde**: **v** bradbě průlom. NA. III. 161. — **se.** Listí se vystřeluje (roste, pučí se). Har. Křišťalkové se vystřelili (utvořili se z huštěných a stydnoucích tekutin). Vys.

Výstřelka, y, f. = *výstřel*, der Schuss. Koll. I. 81.

Výstřelky, pl., m., der Schössling. Nepatrné v-lky hnáti. Dch. — V., der Gebirgsauslauf. Hory krkonošské a výstřelky jejich. Sb. Lit. I. 20. Vz Výstřel.

Výstřelný *k výstřelu náležející*, Schuss-. V. oheň. Jg. V. chřest, strepitus explosivus, durch plötzliche Veränderung der Stellung der Mundtheile hervorbrechendes Geräusch. Nz.

Vystřelovati, vz Vystřeliti.

Vystřelovská pole u Týna na Mor. Pk.

Výstřelový, Schuss-. Jg.

Vystření, n., vz Vystříti.

Vystřený; *-en, a, o*, ausgebreitet, ausgespreitzt, ausgestreckt.

Vystrestati = *potrestati*, ausschelten.

Vystreti = *vystříti*. Na Slov. Bern.

Vystřetí, n. = *vystření*.

Vystřetý; *-et, a, o*, ausgebreitet, ausgespreitzt, ausgestreckt. A tu milý medvěď leží v-tý, ani nehne sebou ani nedýchne. Dbš. Sl. pov. V. 17. — **kam.** Mrtvý **na** daske v. Dbš. Obyč. 108.

Vystřez = *vystříhej se toho*. Kat. Vz Vystříci.

Vystřezveti = *vystřízlivěti*. Na Slov.

Vystřežení, n., die Erlauerung, Ertappung (Erwischung) durch Lauern. — V., die Warnung. Vz Vystřežený. — V., das Sicherwehren. (Člověk) biedný a nemocný (unvermögend) k přemožení a v. od násilé a bezděčného popuzenie jedné blchy. Hus I. 84. Ode zlého v. Hus I. 227.

Vystřežený; *-en, a, o*, erlauert, durchs Lauern ertappt, erwischt. Bern. — V., gewarnt. Arch. II. 7.

Vystřežiti, il, en, ení, erlauern. A nebolo človeka, čoby mu bol mohol vyhádať alebo v., čo sa mu to robí s tou lúkou. Mt. S. I. 51. — V., warnen. — Vz Vystříci.

Výstřežný = *čeho stříci se třeba*, was zu meiden ist. Měst. bož. V. 7.

Vystříbdžiti sa. Vystříbdžilo sa povedá náš l'ud, keď vietor oblaky rozohnal a nebo sa vyčistilo. Dbš. Sl. pov. II. 37. (Šd.).

Vystříbření, n., die Versilberung.

Vystříbřený; *-en, a, o,* versilbert. V. hodinky. — **čím.** Jizba v-ná měsíčnými jasy. Čch. Bs. 184.

Vystříbřiti, il, en, ení; *vystříbřovati = stříbrem vyložiti*, versilbern, mit Silber auslegen. Jg. — **co:** kalich. — **kde:** něco u prostřed v. Us. Tč.

Vystříci (zastr. *vystřéci*), vystřehu, žeš, hou; střez, střehl a stráhl a stříhl, střežen, ení; *vystráhnouti, vystříhnouti*, ul, ut, utí: *vystříhati* (zastar. *vystřéhati*), *vystráhati, vystrahovati, vystřahovati = návěšti dáti, napomenouti o nebezpečenství*, warnen, verwarnen, warnend behüten, bewahren; **se** = *vyvarovati se, ušetřiti se, štítiti se*, sich hüten, sich vorsehen, meiden, fliehen, sich scheuen. Jg. Vz Srazovati. — **abs.** Kdo hrozí, vystříhá. Prov. Šd. A toť jsem vystřižen od jistých lidí, ježtoť sú při tom byli. Arch. II. 7. — **koho, se.** V. Vystříhala je. Ben. V. Aby se mohl každý v. a vyvarovati. Vl. zř. Úv. A někdy pokúše (ďábel) člověka v jeden čas, nemoha ho přemoci otejde, aby potom, když se on nevystřeže, spieše sklamal. Hus II. 58. I my máme pilně lid vystřéhati hlúpý a hovadný; Vystřez nás bohatcova psota, abychom ne tak jako on byli živi, a v též muky neupadli. Hus I. 77., II. 250. (Tč.). Vystřiehaje své věrné a pravě, kterak bude hrozně. Hus II. 13. — **koho, se čeho.** Někoho škody, se hříchu; Co blázni velebí, toho se vystřežeš; Všeliké zbytečnosti a nemírnosti se v. V. Zlého se v. Troj. A toho se jedno v., aby … O. z D. Vystříhal se toho, jako čert kříže. Us. Dch. Teho sa pilne vystríhaj, čo Bůh zakazuje. Na Slov. Tč. Vždy dovede vystříhati se všelikého stranníctví; Všelikého sváru s králem římským se pečlivě vystříhal. Ddk. II. 453., VI. 105. Jestliže by co v tom svolení scestného proti víře uznamenali, že nás toho vystřežete. List tábor. 1426. (Pal. Děj. III. 2. 248.). Měli napotom vystřiehati se jich a nevcházeti v žádnou s nimi přízeň. Pal. Děj. III. 3. 170. Král od duchovních toho byl vystřežen. Let. 247. Aby se života i učení farizejského vystříhali. BR. II. 71. Protož sě toho i vystřez. Kat. 316. Zlého se vystřieci uměl. Smil v. 76. V. se škody. Ib. v. 1186. V. sě věčné necti. Kšch. 2. Radil nám, jak bychom je židů vystříhali. Har. II. 45. A na to jsú znamenité pokuty dole psané, kdež se jich každý vystřiehati muož. Arch. V. 10. Vystříhajíce se jeho musímy hrubé náklady na to činiti. Půh. II. 541., 562. A když by chtěl Buoh koho vystřieci škody, zdaliby jeho nemohl vystřieci? Št. 30. Buoh syn dal múdrosť, aby uměl se hřiechu vystřieci; Kteréžto žádosti když se člověk vystřeže, ďábel nenalezne na něm, čím by měl se ho chopiti; Aby sě budúcieho hladu vystřiehli; Mají pilně patřiti, aby lakomstvie sě vystřiehali. Hus I. 109., 280., III. 134., 192. (Tč.). Maje hosta v domu, vystříhej se sporu. Prov. Šd. Vystříhli jsú sě té příhody. Troj. 475. — St. let., J. tr. — **koho, se před čím (oč):** před nebezpečenstvím, před neštěstím, před škodou, V., před pádem. Kom. Frankýn byv časně vystřahnut před těmi zálohami, hnul se k Táboru. Skl. 1054. Ale i před jiným ještě je nebezpečenstvím v-há. Sš. II. 215. To vám oznamuji, abyste se před takovým lhářem o peníze uměli vystřiehati. Tov. 97. — Br., D., J. tr. — **koho, se od čeho:** od domácích, Ben. V., se od hříchu, Aqu., od falešných proroků. St. let. Vystříhá se od toho. Jel. Od zlosti v. Hus I. 356. Od zahálky se vystříhej, v práci drž bedlivosť. Mor. Tč. Od bríchu sa jak od hada vystríhajte pilne; Pekná vec jest od zlých mravóv pilne sa vystríhať; Vystríhaj sa od obžerstva a zlej príležitosti. Na Slov. Tč. By lidstvo kázní vystříhala od záhuby. Hdk. Za vol. 13. Od nespravedlnosti a útisků mýtaře vystříhá. Sš. L. 53. V-há od cesty široké, od pýchy; Od všetečného hledání zázraků a znamení je v-hal; V-hal od učení jejich. BR. II. 31., 640., 70. (Tč.). Vystřezte se od falešných prorokuov; Sv. Ondřej v pútníkově postavě přišed od velikého hřiechu biskupa vystřiehl. Pass. 10., 31. (Hý.) Jiné od pótky vystřiehají; A od toho chtě nás sv. Petr vystřieci die; Abychom od budúciech zlých pótek byli vystřeženi a všeho zlého konečně zbaveni; Tak by s obú stranú od hřiechu se vystřiehli. Hus I. 84., 272., 356., 404. (II. 78., 292. — Tč.). Vystříhali se od všeliké vilnosti. BO. Křiví apoštolé, od nichž vystříhal sv. Pavel. Št. — Pass., Br., J. tr. — **co, se, koho z čeho.** Jazyk z nelibých řečí v. Tkad. II. 26. Jaz vy vystřiehají z toho. Hr. rk. 393. Vystřiehaj se také z toho. Smil v. 356. — **odkud.** Kdo tu pěsničku třikrát vyspívá, ten tři dušičky z pekla vystříhá. Sš. P. 47. — J. tr. — **koho v čem.** V. někoho v nebezpečenství. Kom. V tom já se nevystříhl. Půh. I. 358. V tom tě věrně vystřiehají. Smil v. 1846. Račte mi dáti věděti nemeškajíc, ať bych se uměl vystřéhati v tom. Arch. III. 59. — J. tr. Jeho v tom vystřáhli. Skl. II. 254. — **se čeho čím.** Lidé káráním se toho vystříhají. Pr. m. Šťastný, kdož příhodou cizí v-há se před svou škodou. Č. Vystřezte se škody mou ztrátou. Št. Aby se tím uměli všichni spraviti a v. Vl. zř. Us. A tak přišlo na ně to pro smrť Kristovu, čehož smrtí jeho chtěli sú sě vystřieci. Hus II. 308. — **se čeho jak.** Ač se toho obojího s pilností vystříhám. Mus. Čechové měliby se pilně varovati a ve vší snažnosti vystříhati, aby ve zprávu cizího jazyka neupadli. Pal. Děj. III. 3. 270. Protož já chtě se těch lstí a úkladóv o sobě s boží i dobrých lidí a přátel pomocí vystřieci a uvarovati. Arch. IV. 14. — **se proti komu.** Vystříhám se proti tvé milosti i proti tvým všem, auf der Hut sein, sich hüten. Gl. 374. Aby Efesanů proti bludům vystříhal. Sš. II. 76. Zjevnáť jest věc, že já i jiní páni a přátelé s jinými dobrými lidmi vystřiehli jsme se proti Pražanům i jich pomocníkóm řádně. Arch. IV. 13. Martin z Vožice vystřiehal jest Diviše proti pánu. Tč. 15. — **kde.** V parabole o marnotratci

vystříhá pán . . .; V druhé kapitole listu svého vystříhá je (Kološany) obšírně od bludů těch. Šš. L. 158., II. 192. (Hý.). — **se čemu.** Ač sě chceš vystřieci škodě. Smil v. 1656. V. se komu. Na Ostrav. Tč. — **koho proč.** Aby vystřiehl ho pro budúcí zradu. Hus II. 78. — **že.** A vystřiehaje jeho, že ty peníze zle chováš. NB. Tč. Ale Mostští byli sú vystřeženi, že sú tak nechali. Arch. IV. 406. — **aby.** Toho jsem se vystříhal, abych s nimi mnoho činiti neměl. Arch. I. 80. A jiné vystřiehl, aby v jeho z mrtvých vstání nepochybovali. Hus II. 78. Vystříhl krále, aby nebyl zabit Br. Někoho v., aby se úřadům vyhýbal. V. — **inft.** Aby se vystříhali popouzeti hněvu božího. Br. O čem v jistotě neví, tvrditi neb zapírati vystříhá se. Kom.

Vystřídání, n., die Abwechselung, der Wechsel; die Ablösung (ve vojen.). Vezmi si jiný oblek na v., zur Abwechselung. Dch. Boty na v., Stiefel zum Wechseln. Dch. Oznam o v., der Ablösungsrapport.

Vystřídaný; *-án, a, o,* gewechselt. V. boty, šat. — V., abgelöst. V. vojín. Us.

Vystřídati, abwechseln, auslösen, ablösen. — **co, koho kde (kdy).** Aby vystřídali **na** modlitbě **před** monstrancí druhy své. Čch. Mch. 77. Veškerý tento majetek přešel na premonstráty, když r. 1151. vystřídali **na** Hradišti benediktiny. Ddk. IV. 308. — **se s kým (v čem).** Syn s otcem se vystřídal, der Sohn löste den Vater ab. Posp. V. se s někým v práci. Us. — **se kde k čemu.** Aby se lid ke mši v kostele v. mohl. Zlob. — **se v čem:** v řeči. Lpř. Sl. I. 35.

Vystřídměti, ěl, ění, mässig werden. Už trochu v-měl, už tak mnoho nepije. Us. Tč.

Vystřídmiti, il, ěn, ění, mässigen, temperiren. — **koho.** Už není tak divoký, nouze ho vystřídmila. Na Ostrav. Tč.

Výstřih, u, m., der Ausschnitt (mit der Schere). Rst. 519. V. špičatý, die Spitzfuge. Šp. Cf. Výstřižek, Výstřihy.

Vystříhač, e, m., der Ausschneider.

Vystříhač, e, m., der Warner; der Bewacher, Beobachter. Bern.

Vystříhačka, y, f. = *vystříhatelka.*

Vystříhačka, y, f. = *vystříhatelka.*

Vystříhání, n., das Ausschneiden mit der Schere. Vz Vystřihnouti.

Vystříhání, n., die Warnung; Beobachtung, Bewahrung; die Hütung seiner selbst; das Fliehen, Meiden, die Meidung, Vermeidung. Bern. V. se hříchů. BR. II. 12. a.

Vystříhaný; *-án, a, o,* ausgeschnitten (mit der Schere).

Vystříhaný; *-án, a, o,* gewarnt, beobachtet, gewahrt. Bern.

Vystříhati, vz Vystřihnouti.

Vystříhati, vz Vystříci.

Vystříhatel, e, m. = *vystříhač.*

Vystříhatel, e, m. = *vystříhač.*

Vystříhatelka, y, *vystříhatelkyně,* ě, f., die Ausschneiderin.

Vystříhatelka, y, *vystříhatelkyně,* ě, f., die Warnerin; Beobachterin.

Vystříhávati, vz Vystřihnouti.

Vystřihnouti, *vystřihnouti* (Ros.), ul, ut, utí; (zastr. vystřihu), střihl, žen, ení; *vystříhati, vystříhávati, vystřihati, vystřihovati, vystřihovávati,* (mit der Schere) ausschneiden. — **nač:** na košili, na šaty. Ros. — **co čím:** nůžkami. — **odkud komu co, nač:** vystřihal si z toho kusu na vestu. Vystřihej mi z toho papíru orla. Us. Tč.

Vystřihnutí, n. = *vystřižení.*

Vystřihnutý = *vystřižený.*

Vystřihování, n., das Ausschneiden.

Vystřihovaný; *-án, a, o,* ausgeschnitten (mit der Schere) = několika výstřihy opatřený. Rst. 519.

Vystřihovati, vz Vystřihnouti. — **V.** = na vystřihách, na vystřižkách (na čumendě) býti. U Opavy. Klš. Vz Vystřihy.

Vystřihy = *vyčihy, čumenda.* Děti chodí na v. = o svatbách do domu svatebního, aby dostaly po koláči. U Opavy. Pk. Vz Výstřižky.

Výstřik, u, m. = *vystříknutí.* V-ky Geysiru. Stč. Zmp. 509.

Vystříkati, vz Vystříknouti.

Vystříknouti, knul a kl, ut, utí; *vystříkati, vystřikovati, vystřikovávati* — *stříkáním vydati,* aus-, herausspritzen, *spotřebovati,* verspritzen, *vyčistiti,* ausspritzen, *vyskočiti,* herausspritzen, herausschiessen. — **co čím:** ránu někomu vodou v. Us. — **kudy.** Roura, trouba, jíž voda ven vystřikuje. V. — **(co) odkud.** Slnce vystřieklo zpoza hory. Mt. S. I. 109. (Šd.). Vodu z huby, D., z konve. V. Ze šíje mléko vystříklo. Lom.

Vystříknutí, n., das Aufspritzen. V. vody z vodometu. Us.

Vystříknutý; *-ut, a, o,* aufgespritzt, aufgeschossen. — **odkud:** voda z vodometu v-tá. Us. — **čím:** láhev vystřikovačem. KP. V. 185.

Vystřikovací, Ausspritz-. V. stroj v pivovaře. Pokrok. V. troubel. Wld.

Vystřikovač, e, m., der Ausspritzer. — V., eine Spritzvorrichtung. Šk. V. = *přístroj k mytí láhví,* der Flaschenausspüler. KP. V. 185. V. sirouhlíku ku vyhubení fylloxery, der Ausspritzer. Šk.

Vystřikování, n., das Ausspritzen. V. semene či chámu, ejaculatio seminis. Nz. lk. Vz Nástroj k vystřikování podkožnímu.

Vystřikovati, vz Vystříknouti.

Vystřikující, ausspritzend, ejaculatorius. V. símě či chám. Nz. lk.

Vystříleti, vz Vystřeliti.

Vystříti, stru, střel, en, ení, *vystírati* = *prostříti, roztáhnouti,* ausspreitzen, ausstrekken, ausbreiten, ausspannen; **se** = *vyhrnouti se,* sich aufschürzen; *roztáhnouti se,* sich ausstrecken atd. V pivovarech ausschütten. — **co:** koberec. Us. Nemáme dál nohy vystříti, než jak je můžeme přikryti. Proch. Pořád to vystírá (vyčítá). U Kvasin. — **co komu:** číši. Šš. Růže 8. — **co kam.** Něco **na** něco v. Troj. V. koberec na podlahu. Us. Ona zemřelého vystrela na desku. Dbš. Obyč. 107. Mají to sukno potom na ránu vystreti. Sl. let. V. 61. Vystrel sa na pažiť a sladko usnul. Dbš. Sl. pov. I. 481. (Šd.), Ramena k nám vystírá, poklady nám otvírá. Šš. Sm. bs. 75. — **odkud kam kdy.** **Při** započetí várky vystírá (= *vysypává)* se šrot

z pytlů **do** vody. Zpr. arch. VIII. 65. — **co po čem.** St. skl. Vystru po ní náruč. Koll. I. 196. Ale blažen, kdo mu otvírá a své srdce po něm vystírá. Šš. Bs. 50. — **proti komu.** Vystrela proti nemu ruky a preriekla slabým hlasom; Proti nim vystiera vychudnutú ruku; Príde k vatre, kde kolom do kola sedia dvanásti mužovia; ale nepokloní sa jim, nepoprosí sa jim, len vystrie dlane proti ohňu a zahrieva sa, akoby to len pre ňu bolo. Dbš. Sl. pov. I. 497., 318., II. 48. (Tč.). — **co jak. Podlé** obyčeje svého vystíral chromec ruce. Šš. Sk. 36. — **čím:** lože kobercem. Us. Kaše řepová se vystírá míchadlem. KP. V. 41. — **se (kde, kdy).** Pan kancellista shrbený pri sedení vystiera sa, vytahuje údy. Sldk. 618. Mladý pes zaliezol do búdy a vystieral sa tam na podstlanom pazderí. Dbš. Sl. pov. VI. 94.

Vystřízběti, ěl, ěn, ění — *střízlivým se státi*, nüchtern werden. — **z čeho:** z opilství. Mor. Vck. Cf. Vystrézveti.

Vystřízbiti, il, en, ení — *střízlivým učiniti*, nüchtern machen. — **koho.** Já vás v-bím! Mor. Vck.

Vystřízlivělý — *vystřízvělý*, nüchtern geworden. Kom. L. 25. 3.

Vystřízlivění, n., Ausnüchterung, die Ausschlafung des Rausches. Dch., Posp. Císař Fridrich přispěl nemálo k v. z tohoto náboženského opojení. Ddk. V. 808.

Vystřízlivěti, *vystřízvěti*, ějí, ěl, ění — opilství pozbyti, nüchtern werden, ausnüchtern, ernüchtern, den Rausch verschlafen o. verlieren. V. — **abs.** Dřív račte vystřízlivět. Kká. Td. 167. — **čím:** leknutím, studenou vodou. — **z čeho:** z vína. Br. Vystřízvěte z lichot nerozumu. Šš. Bs. 183. A vystřízvějí z toho spánku a z těch snů. Šš. II. 129. (Hý.). Z kořalky člověk těžko vystřízví, ta člověka zniští; Jak se oženil, to vystřízvěl ze své hlupoty. Na Ostrav. Tč. — **kdy. Po** tom neštěstí hned vystřízlivěl. Us. Tč. A vystřízlivěl v tu chvíli. Mor. Šd.

Vystřízliviti, il, en, ení, nüchtern machen. — **koho.** Padl do studené vody a ta ho v-vila. Us. Tč.

Vystřízvěti = *vystřízlivěti.*

Vystřízviti, vz Vystřízliviti.

Výstřižek, žku, m., der Ausschnitt (mit der Schere), das Ausschnitzel. Jg., Šd., Šp. V. z novin. Us. Nezůstalo jen několik malých výstřižků. Tč. V. sukna, papíru. Us. — *V-ky*, die Zacken.

Vystřižení, n., der Ausschnitt.

Vystřižený; *-en, a, o*, ausgeschnitten mit der Schere. Život šatů v-ný. Kká. Td. 30. — **odkud:** záplata z celého kusu v-žená. Us.

Výstřižky, pl., m., vz Výstřižek. — **V.** = *výstřihy*. Vz toto.

Výstrk, u, m. = *výčitka*, der Vorwurf. Ros., Vck. — **V.** = *ukázka*, der Prunk, die Vorzeigung. Na v. dává se vždy pěknější zboží. Us. Poschválně k schlubnému toliko pýchy jich ukazování a v-ku přes jeden tisíc velbloudů na vodu k nápoji od Turků hnáno bylo. Lesl. leg. 149. — **V.**, ecthlipsis, die Ausstossung des Konsonanten *m* mit dem vorhergehenden Vokal z. B. tandem ad in Versen gelesen tandad. Nz. Vz Elise. — **V.** = *brak*, der Ausschuss. Slov. — **V.** = *vystrkov.* Již jsi, Vávro, na v-ku! Dch.

Vystrkadlo, a, n. Nebudeš má, ani jeho bude z tebe postr-, vystr-, zastrkadlo. Čes. mor. ps. 216.

Vystrkalov, a, m., Wistrkalow, samota u Turnova.

Vystrkání, n., das Hinausschieben. Vz Vystrčiti.

Vystrkaný; *-án, a, o* — *vystrčený*, vz Vystrčiti. V-ný prapor. — **odkud:** kluk z jizby, prapor z půdy v-ný. — **jak:** dlaň někomu **po** zlatých v-ný.

Vystrkati, vz Vystrčiti.

Vystrkávati, vz Vystrčiti.

Vystrkotati — *vystrkati.* Na Slov. Bern.

Vystrkov, a, m. = *dům nebo domy za místem*, poslední stavení za vesnicí n. za městem odlehlé, ein einsam stehendes, abgelegenes Gebäude. Kb. Zůstává na vystrkově. Us. Kšť. Bydlím na vystrkově. U Rychn. Poslali ho na v. — *vystrčili ho.* Us. Ntk. — **V.**, a, m., ves a) v Boleslavsku, b) v Čáslavsku, c) v Písecku. Vz Blk. Ktsk. 775., 222., 647. V., ves za Váhem na Slov. Šd. Cf. Sdl. I. 39., 41.

Vystrkování, n., das Hinausschieben, Aufstecken. Vz Vystrčiti. V. korouhviček o trhu. Us. 1577. Tč.

Vystrkovaný; *-án, a, o*, wiederholt hinausgeschoben, aufgesteckt atd. Vz Vystrčiti.

Vystrkovati, vz Vystrčiti.

Výstrky, pl., m. — *výčitky.* Na Mor. Vck. Vz Výstrk.

Vystrmělý = *strmící, strmný*, vorragend. V. štít věže. Č.

Vystrmeniti, il, ěn, ění = *vystrčiti.* Na Slov. Bern.

Vystrměti, ěl, ění, *vystrmovati*, heraus-, hervorragen. — **odkud:** ze zdi. Us. Dch.

Vystrmiti *(vystrmjati)*, empor-, aufrichten. — **co komu kde. Na** dědinách vystrmjajú chlapci svojim galankám máje **před** okny na 1. mája. Na Ostrav. Tč.

Vystrnaditi, il, ěn, ění = *někoho odkud vykousati, vytisknouti, vypuditi*, herausbeissen, verdrängen, ausstechen. — **koho odkud kam:** z domu **na** pole (vyvábiti). Us. Vystrnaď se odtud. Us. Ntk., Dch. Ježek v-dil krtka z díry. Us. Knrz. Rádi by ho ze spolku, z obce v-li. Us. Šd. Láska v-la z prostředku prvocírkve ona chladná a zimna slova: moje a tvoje. Šš. Sk. 52.

Výstroj, e, m., die Rüstung, Ausrüstung, Armatur, Equipirung, Armirung, Adjustirung, Ausstattung, Ausschmückung. Dch., Šp., Čsk. V. věci. Dch. V. parních kotlů, die Dampfkesselarmatur. Šp., Hrm. 19. V. důstojníkův, die Equipirung eines Offiziers; předpis v-je, die Adjustirungsvorschrift; v. pochodový, die Marschadjustirung. Čsk. Ta potřebuje výstroje, než se vystrojí (Aufputz). Na Ostrav. Tč. Co pak jen mohou vésti za výstroje (Prunk)! U Rychn. Msk. V. jízdeckých koní. — **V.**, v horn. V. důlní (vyložení důlních otvorů dřevem, zdí železem, aby se nesesouvaly) der Ausbau. V. dřevěný (dřevení, výdřeva), hölzerner Ausbau; zděný (zdění, vyzdívka), gemauerter A.;

železný, eiserner A.; neprodušný, luftdichter A.; nepromočný, wasserdichter A., Cuvelirung; střídy či střídový, der Streckenausbau; jámový, der Schachtausbau. Hř. — V., egressio, zastr. Ot vysokého nebe v. jeho. Ž wit. 18. 7.

Výstrojek, jku, m., vz Výstroj. Zlob.

Vystrojení, n. = *výstroj*, die Ausrüstung atd. Vz Výstroj. V. sokola, Dch., parních kotlů. Us. Každý musel více méně sám o své v. a vyživení pečovati. Ddk. III. 151. Vz Vystrojiti.

Vystrojený; *-en, a, o*, versehen, ausgerüstet, aufgeputzt, putzig. Cf. Výstroj, Vystrojiti. V. dělo, voják. Us. Jezdci nádherně v-ní. Mus. 1880. 89. V-ná dívka. Us. V-ná jako hůlka v měchu (= v pytli). Mor. Šk. Jsi v-ná jako panička. Na Mor. a Slez. Šd. — **kam**. Sotva ráno svitat začalo a už princezka bola **na** cestu v-ná. Mt. S. I. 57. — **jak**. Macena, mořena atd., jak jí ještě jinde říkají, bývá došek hůlkou prostrčený a co děva s ústy i rukama přidělanýma vystrojený. Sš. P. 768.

Výstrojí, n., die Parade, der Prunk. Ve skvělém v. Us. Dch.

Vystrojiti, il, en, ení; *vystrájeti*, eji, el, en, ení, *vystrojovati* = *vyřiditi, vyhotoviti, vypraviti*, zu-, ausrichten, fertig machen, ausfertigen; *vyšlechtiti, ustrojiti*, heraus-, ausputzen, ausschmücken, ausstaffiren. — **co (komu)**. V. lodi, slavnosť, hostinu, oltář, někomu veselku. Dch. V. svatbu, D., vojsko, Har., hody sousedům. Us. Turci tam v-li mnoho pěších. Us. Už jsem dobytka ani nevystrájal (nevypřáhl, neodstrojil). Slez. Šd. Nehnevaj sa, keď sa smejem (směji) a žarty vystrájam. Na Slov. Tč. Iba samé šarapatky vystrája. Mt. S. I. 90. — **co čím**: pokoj čalouny, koně stužkami. V. vojsko válečnými potřebami. Čsk. — **co, se k čemu**: k cestě. Ros. Loď ku plavbě v. Lpř. Dj. I. 27. — **se odkud kam**: **do** cizích zemí, Har., se do pole. Peš. Sestra bratra v-la **na** tu vojnu. Sš. P. 174. Tedy sem opět myslil z Efesa **do** Korinta se vystrojiti. BR. II. 619. a. — **si co z koho**. Už len posmechy vystrája z latinských bohoslužieb. Mt. S. X. 1. 29. V-jím si z tebe děsných pitek blahý požitek. Msn. Or. 130. — **se**. Ta se vystrojila (vyfintila). Us. — **se jak**. V. se někam s velikým rytířstvím. Martim. *Skvěle* něco v. Us. Dch. Aby mu bolo na osoh, že blázni vystrájajú **na** moju škodu. Mt. S. I. 76. Plných čtrnáct dní trvaly slavnosti, kteréž král na vlastní útraty v-jil. Ddk. III. 103. Proto i přední paní české v-ly se tam volně a slavně, aby mladé kněžně daly slavný průvod. Pal. Děj. V. 2. 143. Kteří na místě svém ty posly k vám v-li. BR. II. 608. b. — **co s kým**. Ale otec môj, to by som sa predca nebol ponadzal, že so mnou také žarty budete vystrájať; Tušil už, že macocha s tou privezenou strapaňou dáko šibalstvo v-la. Dbš. Sl. pov. I. 495., IV. 51. (Šd.). — **k čemu**. Králi za vázal se v-jiti ke korunovační cestě jeho do Říma 300 jízdných. Ddk. II. 409. Rychle věrné služebníky ku práci v-jí. BR. II. 42. b. V-jala svoju dívku ku muzice. Na Ostrav. Tč. — **kde**. Preslavne dobrodružstva v svete vystrájaly. Kyt. 1876. 26. Teraz môžeme **u** tej **na** skále, čo sa nám páči, vystrájať (= vyváděti). Dbš. Sl. pov. I. 307. — **koho nač (proč)**. V kterážto registra, když má komorníka v. na uvázánie nebo na bránie, má najprve výpis z desk napsati. Vš. Jir. 364. — **co kdy**. Té doby v-jili obrovské loďstvo na Anglii. Ddk. II. 298. — **s infinit**. On vystrojiv jiné kázati, sám za nimi neodpočíval. BR. II. 48. a.

Vystrojívati = *vystrojovati*. Vz Vystrojiti. Na Slov. Bern.

Výstrojna, y, f., die Ausrüstungskammer, Montourswerkstätte. V. pro důstojníky. Us.

Výstrojnice, e, f., die Ausschmückerin.

Výstrojnický, Ausstaffirer-, Ausschmückker-. Plk.

Výstrojnictví, n. = *práce výstrojnická*, die Ausstaffirerei. Jg.

Výstrojník, a, m. = *kdo vystrojuje*, der Ausschmücker, Ausstaffirer. Plk. — **V.**, u, m. = *složení mlýnské, když jsou dvě paleční kola při jednom vodním kole, hubenáč*, das Pansterrad, Maschinenrad, Rüstzeug. Techn. I. 22., Nz.

Výstrojnosť, i, f., die Ausstattung, Ausrüstung.

Výstrojný = *dobře vystrojený*, wohl ausgerüstet. Jg. V. kusy (parního kotlu). Hrm. 33. V. mlýn, gut gebaute Mühle. Us. — **V.** dílna = *výstrojna*. Dch.

Vystrouhání, n., die Ausreibung, Ausfeilung. Dvoje v. (vydražení) bieše na každých dskách. BO.

Vystrouhaný; *-án, a, o*, ausgerieben, ausgeschabt, ausgefeilt. Vz Vystrouhati. V. železo. Us.

Vystrouhati, strouhám a strouži; *vystruhovati, vystruhovávati* = *strouhaje vyníti, vyčistiti*, heraus-, ausschaben, auskratzen. Jg. — **co**: koryto, jádro. Us. — **co komu**: roh, kopyto koňovi. D. — **čím**: jablko nožem, železo pilníkem. Nožem něco **ze** dřeva v. Us. Tč. — **co kde**: **na** strouhací stolici. Tč. — **komu** = *vybiti*. Mor. Brt., Vck.

Vystručení, n., die Aushülsung. Bern.

Vystručený; *-en, a, o*, ausgehülst, der Schoten beraubt. Bern.

Vystručiti, il, en, ení, aushülsen, der Schoten berauben. — **co**: hrách. Bern.

Vystroužiti, il, en, ení, ausdrechseln. — **co**. Ros.

Výstruh, u, m. = *nástroj, jímž se v šindelech járky vystruhují*. Skládá se ze železného jednoduchého polokruhu, na obou koncích přiostřeného, jehož špice jsou každá na jiné straně trochu zahnuty, jimiž se právě žlábky vystruhují, der Ausdrehstahl. Us. Vck., Šp. Vz Výstružek. — **V.** = *žlábek v šindeli*. Na Slov. Vz Šindel.

Vystruhadlo, a, n. = *otka*, die Pflugräute. Reš.

Vystruhařiti, il, en, ení, durch Drechslerei sich erwerben. — **si co**. Us. Tč.

Vystrúhati = *vystrouhati*. Na Slov.

Vystruhovací, Ausreib-, V. nebozez. NA. 129.

Vystruhovač, e, m., der Ausreiber. Šp.

Vystruhování, n., das Ausreiben, Ausdrechseln.

Vystruhovaný; *-án, a, o*, ausgerieben, ausgedrechselt.

Vystrukovati, vz Vystručiti.

Vystrúsiti, il, šen, ení = *vydúchnouti, vypíti*. — **co**. Ale, povedá, ešte na cestu jednu pintičku a vystrúsi ju. Dbš. Sl. pov. I. 543. (Šd.).

Výstružek, žku, m. = *výstruh* (šindelářský). Vz Výstruh. Šd. Měla jsem jednoho šindeláře, dělal nám šindel, spadnul na zem; hledejte ho, najdete ho, najdete výstružek vedlé něho. Slez. ps. Šd.

Výstružník, u, m., die Reibahle. Šp. V. na čípky, die Zapfenreibahle. Šp.

Vystudění, n. = *vychlazení, vystuzení*, die Auskühlung. Na Slov. Bern.

Vystuděný; *-én, a, o = vystuzený*, ausgekühlt. Na Slov. Bern.

Vystuděti, ějí, ěl, ení = *vystuditi se*, auskühlen. — **čím**: zimou. — **kde**: ve sklepě, na ledě.

Vystuditi, il, zen, ení; *vystuzovati = vychladiti*, abkühlen. V. — **abs**. Dej to na okno, tam to hned vystydne. Us. — **co**: horký pokrm. Ros. — **co kde čím**: ve sklepě ledem. — **se** = *vystuděti*.

Vystudovalec, lce, m., ein absolvirter Student. Šm.

Výstuha, y, f., die Steife. Šp.

Vystukání, n. = *vystonání*. Mor. Tč.

Vystukati (se), sich ausstöhnen, ausjammern, genesen. Dycky vystukuje. Na Ostrav. Tč.

Výstup, u, m. = *vystoupení*, das Auftreten, der Auftritt, der Heraustritt, der Hervortritt, das Aufsteigen. V. balounu, Us., pístu. ZČ. I. 282. V. z kláštera, na lidi, před lidi. Us. V. rovný, přímý, přímý vzestup, odklon rovníkový. S. a Ž. V. hvězdy přímý, rektascense. Vz Stč. Zmp. 79. V. šroubovice. ZČ. I. 96. Úhel v-pu, der Elevationswinkel. Nz. — **V.** = *část děje divadelního, výjev*, der Auftritt, die Scene. V. komický. Us. — **V.** = *vystoupení na horu*. V. na kazatelnu. Us. — **V.**, **výstupka** = *výstupná stěna*, die Firste, Förste, v horn. Hř. Výstup kryté chodby, der Vorsprung des gedeckten Weges (ve stavitelství). Výstup, stupeň, banket, das Banket, ve stavit. Čsk. Výstupem na hradby se vystupuje. NA. III. 145. — **V.** — *pokus v učení*, der Auftritt. Kandidat měl dnes ve druhé třídě v. Us. — **V.** = *hádka*, die Scene, der Auftritt. Nemilé v-py zameziti; Pohoršlivý v., eine Skandalscene; Jen žádné v-py! Us. Dch. Došlo k nemilým v-pům. Us. Pdl. Vylíčil jí v. na hrobě. Sá. Ves. rom. 40.

Výstupce, e, m., der Uibertreter, Verbrecher, Excedent. J. tr.

Výstupec, pce, m. = *výstupek*. Na v-pci stála nad Vltavou. Er. Ps.

Výstupek, pku, m. = *výstup, vystoupení*, der Austritt. D. V. z pravdy, Pís. br., z řeči (odchýlení se). — **V.** = *vykročení, přestoupení*, die Uibertretung, Sünde, das Verbrechen, Vergehen. V. Hřeší-li kdo z nerozmyslu, výstupek jest. Kom. V-ky trestati, Br., činiti. A poněvadž skrze to i pokuty mívaly a výstupkové svůj průchod že sou mívali. Zř. F. I. A. XXIV. A pro v. vína pití kyji mláceni bývají. Vrat. Vstup do seba a uvidiš, že máš dosť v-pků (chyb). Tys mňa hledal, když sem zhynul pre v-ky moje; Nechcej nikdy pre v-ky haniti žádného. Na Slov. Tč. Nepoškvrnil jsem se žádným v-kem. U Žamb. Dbv. Výstupek čili zlí skutkové, vz Rb. 274. — **V.** = *místo, kam se vystoupiti může, jako pavlač* a p., der Erker, Vorsprung. D., Dch., Har. Na v-ku státi. Kom. Přední v. na lodi, der Bakk. Čsk. V. jícnu, hradby. Ja., Jg. — **V.** = *výšina*, die Höhe. — **V.** = *stupeň*, die Stufe. Us. Plk. — **V.** = v selských staveních malá světnička vedlé větší (vedlé *přístěnku*). Ve v-ku domácí lidé obyč. nebydlí; tam mívají jen zbytečné peřiny, šatstvo a p. věci uložené, die Alkove, Nebenstube. Us. Jdr., Pčk., Dch., Nz. — **V.** = *dědičný podíl, odbytné*, die Abfertigung eines Familienmitgliedes, die Ausfolgung seines Erbtheiles. Ve Slez. Šd.

Vystúpení, n. = *vystoupení*. Bern.

Výstupiště, ě, n., der Aussteigeplatz. Rk.

Vystúpiti = *vystoupiti*. Bern.

Výstupkový, Firsten-, v horn. V. dobývání, vz Dobývání; střída, die Firstenstrecke. Hř.

Výstupně, unmässig. Na Slov. Bern.

Výstupné, ého, n. = *plat za vystoupenou, odstupné*, das Austrittsgeld. Šp.

Výstupník, a, m. = *přestupník*, der Uibertreter, Excessmacher. Takový svévolný v. má pokutován býti. Sl. let. V. 61.

Výstupnosť, i, f., die Uibertretung. Pro v. někoho trestati. Schön. — **V.**, die Uibermässigkeit, Ausschweifung, das Uibermass. Na Slov. Bern.

Vystupňovati, hinaussteigern. Šm.

Výstupný = *vystupující*, heraustretend, ausschreitend, aufsteigend. — **V.** = *přestupující, hříšný*, übertretend, verbrecherisch, sündhaft. V. kommoce (pohybování) — přílišné. Tys. — **jak**: nad míru v. Dch. — **z čeho**: ze spravedlnosti. Kon. — **V.** = *vzhůru stupující*, Steig-. V. trouba. Sedl. Dobývání uhlí výstupnými stěnami, v. stěnování, vz Dobývání, v horn. Hř. V. proud vzdušný. Stč. Zmp. 661. V. uzel. Ib. 163. — **V.**, unmässig, ausschweifend. Na Slov. Bern. — **V.**, ungerathen. Na Slov. Bern.

Vystupovací, aufsteigend.

Vystupování, n., das Aus-, Auftreten, Aufsteigen. Vz Vystoupení, Vystoupiti. Rovina táhnoucí se znenáhlým velmi plochým v-ním až k patě českomoravské výšiny. Ddk. IV. 127. V. bublin plynových, das Aufsteigen der Gasblasen. Šp. V. koulí. Čsk. — *Přenes*. Příkré v. něčí naproti někomu, das Auftreten. Us. Pádné v., wuchtiges A. Dch.

Vystupovati, vz Vystoupiti.

Vystupující, aufsteigend. V. páry. Us. — **V.**, aus-, vorspringend. V. úhel. Čsk. V. úhel hradební. NA. III. 142.

Vystuzení, n., die Auskühlung. Vz Vystudění.

Vystuzený; *-en, a, o*, ausgekühlt. Vz Vystuděný. V-ná voda. Ler.

Vystuzovati, vy Vystuditi.

Digitized by Google

Vystužený; *-en, a, o.* Podstavec litý rourový, náležitě v-ný. Vz Výstuha Zpr. arch. XI. 19.
Vystydati, vz Vystydnouti. Bern
Vystydle = *chladně*, kühl. Bern.
Vystydlosť, i, f., die Auskühlung. Jg.
Vystydlý = *vychladlý*, kühl, ausgekühlt. V. polívka, hrnec. Us.
Vystydnouti, dnul a dl, utí, *vystydati, vystydovati* = *vychladnouti*, kalt werden, auskühlen, erkalten. V., Kom. Jídla vystydnou. Us. — **komu.** Ještě ženě nohy nevystydly a již hledá jiné. Ros. — **kde (čím)**: **ve** sklepě zimou. Vystydlo (vyhaslo) v peci. U Rychn. Msk. Polívka v-dla **na** okně. Us. Tč. Vezmi plášť s sebou, však na voze vystydneš. Us. Dch.
Vystydnutí, n., die Auskühlung. Bern., D.
Vystydnutý; *-ut, a, o,* kühl geworden, ausgekühlt, kühl. Bern.
Vystydovati = *vystydnouti.*
Vystykovati = *vyšťárati.* — **si co čím.** Vystykuj si zuby šparcháčom. Dbš. Obyč. 112.
Vystýlati, vz Vystlati.
Vystýlka, y, f., die Ausfütterung, Stren. Nic nemám kravám na v-ku. Na Ostrav. Tč.
Vystýskati se, genügend jammern, seufzen, sich ausklagen. — **kde**: **před** sousedy, **u** souseda atd. Us. Tč. — **si co**, *stýskaje vymoci*, seufzend erlangen. Ros.
Vysublimovati co, se kam. Co se v olej neobrátí, to se vysublimuje do hrdla retortu. Vys.
Vysubtilniti, il, ěn, ění, fein erfinden. Ros.
Vysúdění, n. = *vysouzení.* Na Slov. Bern.
Vysúděný = *vysouzený.* Na Slov. Bern.
Vysúditi, vz Vysouditi.
Vysudka, y, f., Wisutka, samota u Hořovic.
Vysudzovati, vz Vysouditi. Na Slov. Bern.
Vysuhý. Vida v-há (nadávka ženským). Mt. S. I. 117., Dbš. Obyč. 45. (Šd.).
Výsuch, u, m., **výsucha**, y, f. = *suchopar*, ein trockener, dürrer Ort. Žito na v-še. Us.
Vysuji, vz Vysouti.
Výsuk, u, m., *shyb*, der Beugehang. Čsk. V. na řebříku, vz Řebřík. KP. I. 574.
Vysúkání, n., vz Vysoukati.
Vysúkaný, vz Vysoukaný. V. rukávy. Dbš. Sl. pov. III. 25.
Vysúkati, vz Vysoukati.
Vysúkávati, vz Vysoukati.
Vysukování, n., vz Vysoukati. Šplhání na tyči děje se hlavně v-ním rukama. NA. III. 63.
Vysunouti, ul, ut, utí; *vysouvati* = *suna vymknouti*, heraus-, aus-, wegschieben; *vyhoditi*; **se** = *vysypati se, vyhrnouti se.* — **se.** Vysunuvši sě jedna veliká ryba chtieše jeho pohltiti. BO. — **co, se odkud**: **z** města. L. Synové Benjaminovi udatně se vysunuchu z města honiece nepřátely a tepúce. BO. — **se kam.** Vlci vysunuli se **na** stádo. St. skl. Nepřátelé se na ně vysunou. Sš. J. 225.

Výsušek, šku, m. = *něco vysušeného, vypečeného* na př. koláč, ovoce. Šd.
Vysušení, n., die Austrocknung, Trockenmachung, Ausdörrung. Bern. V. bahna.
Vysušenosť, i, f., die Dürre, Trockenheit, die Magerkeit. Bern.
Vysušený; *-en, a, o,* ausgetrocknet, trokken gemacht, dürre, trocken, ausgedörrt, mager. Bern. V. pečeně. Us.
Výsuší, n., sonniger Ort. Us. Dch.
Vysušitel, e, m., der Austrockner, Ausdörrer.
Vysušitelka, y, **vysušitelkyně**, ě, f., die Austrocknerin, Ausdörrerin.
Vysušitelný, austrocknend. V. lékařství. Sal. — **V.**, austrockbar.
Vysušiti, suš, suše (íc), il, en, ení; *vysoušeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vysušovati* = *sušením mokrosť odníti*, austrocknen, trocken machen, ausdörren, dürre machen, austrinken; *se*, austrocknen, trocken werden, ausdorren, dürre werden. — **abs.** Otcova kletba vyšušuje a matčina z kořen vyvracuje Prov. Šd. — **co**: mokré vlasy, Ros., konopě, Kom., rybník, moře, D.; korbele, sklenice, konvice vysoušeti (mnoho píti), tělo, V., hory, důl, pec. Vys. V. světnici, šaty, mokřinu. Us. Šd. Sami ničemu se nenaučivše leč korbely vysušovati. Us. Jak žřídlo vysušíš, i potok vysušíš a potom sám po opratě zuby honiť musíš. Na Slov. Tč. Smutný duch vysušuje kosti, veselý kapsy. Us. Msk. — **co komu.** Nějaký process vám žaludek vysouší. Us. Dbv. — **co kde**: kořen **v** stínu. Byl. Síti **na** břehu vysušovati. Us. Peřiny na plotě. — **co čím**: plamenem, D., hory štolou. Vys. Úst škoda, vysoušet je hádkou o zajíce. Kká. Td. 74. — **co jak**: sklenice **do** dna v. Us. — **se.** Us. Oběd se vysušil. Us. Dvrsk. Hoběnke se vysušile, napit se nám děte. Sš. P. 653.
Vysušivý = *vysušující*, trocknend, ausdörrend. Ras. Ránu vysušivými věcmi zacel. Ja. V. lék. Nz. lk.
Výsušnosť, i, f., die Austrockbarkeit. Us.
Výsušný = *co snadno vysychá*, was leicht trocknet, trocken wird. V. pole. — **V.** = *vysušující*, austrocknend. V. vítr. Us. V. kamna. Msk.
Vysušovací pec, der Garofen. Techn. II. 91.
Vysušovač, e, m. = *přístroj k sušení, sušič*, der Trockenapparat. Šp., Nz.
Vysušovadlo, a, n., austrocknendes Mittel. Sm.
Vysušování, n., die Austrocknung. V-ní půdy. Vz KP. III. 219.
Vysušovati, vz Vysušiti.
Vysušující, austrocknend. V. vítr. Us., léky (sušivé léky), exsiccantia, Nz. lk., látky (ku př. chlorid vápenatý), horko. Stč. Zmp. 619., 612.
Vysutí, n. = *výsep*, der Aufwurf. Tur. kron. — **V.** = *výsuvka, vysouvání, συγκοπή*, die Synkope, Verkürzung eines Wortes in der Mitte. Nz. V. = vymizení hlásky z prostřed slova (ze středosloví). Bž. 33. Vz Vysouvání. — **V.** *se*, die Ausströmung, Einwanderung, der Einzug. V. se národa slovanského do jiných krajin. Šf. II. 13.

Digitized by Google

Vysutý, ausgeschüttet, vz Vysouti.
Výsuvka, y, f., der Schieber. — V., der Lautarsfall. Vz Vysouvání, Vysuti. — V., *ve stavitelství vytknutý trám*, der Gerüstbalken, der zum Fenster herausgeschoben werden kann. Nz.
Výsuvný, ausrückbar. V. vazba, ausrückbare Kuppelung. Šp. — V., synkopisch. V. samohláska, v. či pohyblivé *e* v české řeči. Vz Vysouvání. Us.
Vysúzený — *vysouzený*. V. statek. Arch. IV. 363.
Vysúžení, n. — *vysoužení*. Bern.
Vysúžený = *vysoužený*. Bern.
Vysúžiti, vz Vysoužiti. Bern.
Vysvácati = *vysvécovati*. Vz Vysvětiti. Na Slov. Bern.
Vysvacnúť = *vyšlehnouti*. Na Slov. Bern.
Vysvacovati — *vysvécovati*. Na Slov. Bern.
Vysvadbiti se, il, en, ení, die Hochzeitsfeier beendigen. Už tři dni se svadbí a ještě se nevysvadbili; No že už se's v-bil (ze svatby přišel)! Mor. Šd.
Vysvadčiti, il, en, ení, zur Jause verbrauchen, aufzehren. Vše jsem už v-čil. Mor. Šd.
Vysvářati někomu, mit Puffen traktiren. Tak ti vysvářám! Na Mor. a Slov. Šd.
Vysvářiti, il, en, ení = *svárem vynutiti*, aus-, herauszanken. — **co na kom**. D. — **se s kým**, auszanken. Us.
Vysvatečený; *-en, a, o* = *ohavný, zlo řečený*. Ač kto brání vám toho, což od pána Boha přikázáno jest neb opět přikazuje činiti to, což pán činiti brání, v-ný buď všem těm, kteříž milují pána. Hus III. 223.
Vysvatění, n. = *vysvécení*. Slov. Bern.
Vysvatěný = *vysvěcený*. Slov. Bern.
Vysvatiti = *vysvětiti*. Na Slov. Bern.
Vysvěcenec, nce, m. = *vysvěcený*, der Geweihte. V-ci před konsekrací položili hostie na patenu biskupovu. Ddk. IV. 279.
Vysvěcení, n., die Ausweihung. V. někoho na kněžství.
Vysvěcený; *-cen, a, o*, ausgeweiht. Vz Vysvětiti. — V. = *znesvěcený*, entheiligt. Kostel, kterýž z úmluvy peněžité posvěcen před lidem bude, radějše v-ný před Bohem než svěcený slúti má. Hus III. 233. Vz Vysvětiti (konec).
Vysvěcovací, Ausweihungs-. V. list pro klášterní chrám v Rajhradě. Ddk. V. 260.
Vysvědčená, vz Vysvědčený.
Vysvědčení, n., das Zeugniss, der Brief, das Certifikat. V. očkovací (očkovací list), das Impfungszeugniss, odchodní, Abgangs-, o navštěvování (navštěvovací, návštěvní), Frequentations-, Besuch-, v chudoby, Armuths-, v. výdělku či výdělečný, výdělkové, Erwerbs-, Verdienst-, života (životní, živobytní = že někdo živ jest), Lebens-, mravů, Sitten-, v. dobrého chování, Wohlverhaltungs-, práce, Arbeits-, o způsobnosti ku práci, Z. der Arbeitsfähigkeit, v-ní mil či milní, das Meilencertifikat, zatímní, provisorisches Z., lékařské, ärztliches Zeugniss, o knihovním vlastenství, služební, Dienst-, úřední, ämtliches Z., o prospěchu, Fortgangs-. J. tr. V. zkušební, Prüfungs-, v. o vyčtení (účetní propuštění), das Rechnungsabsolutorium. Šp. V. zachovalosti, Wohlverhaltungs-, o působnosti, Verwendungs-, rukojemské, Haftungs-, sousedské, Insassen-. Dch. V-ní universitní, Universitäts-, gymnasijní, Gymnasial-, z obecné školy, Volkschul- atd. V. propouštěcí, na odchodnou = odchodní. V. pololetní (semestralní), čtvrtletní, celoroční; v. s vyznamenáním, prvé, druhé, třetí třídy, v. školní, Schul-. Pdl. V. nemajetnosti, Mittellosigkeits-. V. chudé, *správně*: chudoby. Vz Chudý. V. bezúhonnosti, Wohlverhaltungs-, dospělosti (k studiím universitním, Maturitäts-), o mravech. S. N. V. majetnosti, Vermögens-. Er. V. o svátosti velebné. Bart. V. mravní, nemocné, špatné m.: v. o mravech n. dobrého chování, v. zdravoty neb o nemoci; v. **přes** mravy a jmění, Šp. m.: o mravech, o jmění, o majetku. Bs. V. dáti, Pr. měst. V. naň nesvědčí. Har. V. ukázati, předkládati. Us. V-ním se prokázati; v-ní obdržeti, ztratiti; v. vyzdvihnouti, lépe: si vzíti, v. k žádosti přiložiti, žádosť v-ním doložiti, v-ním se opatřiti, v. někomu napsati, vypsati, s katalogem srovnati (kollationiren), vydati, v. někomu zadržeti, v. podepsati, kolkovati, datovati, porušiti atd. Ač se na v. póhona bránie. Kn. rož. 30. — V. = *potvrzení*, die Bezeugung, Versicherung. Bern.
Vysvědčenosť, i, f., der Ausweis. Nevysvědčenosť die Ausweislosigkeit. J. tr. Musí míti v., že má domovský list z naší obce (= vysvědčení). U Rychn. Ntk.
Vysvědčený; *-čen, a, o*, bezeugt, mit dem Zeugnisse versehen; versichert. List na v-nou, Urkunde von Zunftvorstehern. J. tr.
Vysvědčitel, e, m., der Bezeuger.
Vysvědčitelka, y, **vysvědčitelkyně**, ě, f., die Bezeugerin.
Vysvědčiti, svědč, il, en, ení; *vysvědčovati* = *svědectvím svým potvrditi, jako svědek vyříci*, aussagen, bezeugen, bescheinigen, beglauben; **se** = *svědectvím se očistiti*, sich mit Zeugnissen rechtfertigen. — **abs.** Pakli komorník požene ano více neděl v póhoně než právo a vysvědčí (bezeugt), který den pohnal. Kn. rož. 24. Čeho nejsi vědom, nemůžeš v. Rb. — **co**: poslední vůli, Pr. m.; škody, Pr. měst., půhon (ohlásiti). Mus. Svědkové kšaftovní, když pořádně vysvědčí kšaft, místo své u práva míti budou. Kol. 56. V. pravosť podpisu (písemně potvrditi), beurkunden. J. tr. V. svědectví (= dáti). Dch. Póhony z dědictví najprve vysvědčují; Za starých dob každý komorník sám své póhony jest vysvědčoval, ale nynie jeden vysvědčuje všecky a někdy ten, ktož vysvědčuje, žádného jest nepoháněl. Vš. Jir. 31. 435. (Jdr.). Kristus vzav chléb v-čil tělo své. Bart. — **co kde**: půhon **před** úředníky u desk zemských. Mus. V. půhony **na** šrancích **u** kathedry (ohlásiti). Vš. Jir. 35. Ač sou mi **na** tom sněmě dluhy mé spravedlivé býti vysvědčili. Pal. Děj. V. 2. 326. — **na koho**. Kdyžby tři páni přísežní naň vysvědčili a vyznali (wider ihn zeugen). O. z D. — **kdy**. Soud o suchých dnech adventních má minúti, než půhonové mají před se jíti a k nim žádný státi nemá a ti půhonové

mají teprv v suchých dnech postních vysvědčováni býti (anweisen). Vl. zř. 4. — **jak.** Než půhonové mají se v. až do konce (den Klageaufruf konstatiren) a potom má voláno býti po druhé. Zř. F. I. C. XI. Poslední vůli pod přísahou v. Er. — **co, koho čím (zač)**. Vysvědčuje jej člověkem spravedlivým. Eus. Něco mnohými příklady, Us., rozprávkou, Aesop., chléb tělem svým v. Štelc. Něco listem (písemně) v., bescheinigen. Nz., Šp. Jej svým hlasem za syna v-čil. BR. II. 321. Tu chléb tělem, kalich krví v-čil jest svými slovy, ustavil svým věrným hody. Hus III. 267. — **o čem.** O nevelikě knížce starých v-čil Cicero, že... V. Písma zřetelně o tom vysvědčují. Štr. Kristus v-čil o osobě své. Put. sv. VII. — Byl., Bibl., Pešín., Kram., Jg., Bart. 4. 15. — **koho zač** (cf. *v. co*). Kristus pán teď lidi nenapravitelné za pohany v. ráčil. BR. II. 81. b. — **co komu**. Tu máš, povieda, toto písmo ti vysvědčí, že bude z teba dač. Dbš. Sl. pov. VI. 62. — **k čemu**. Úředníci, hned jak se půhonové k jich súdu vysvědčie, súd zahájie. Vš. Jir. 30. — **že.** Jest nám v., že... Mus. 1880. 450. Vysvědčujeme, že tito lidé na kostel nažebrali v obci naší... Sl. let. I. 321.

Vysvědčování, n., vz Vysvědčiti.

Vysvědčovati, vz Vysvědčiti.

Vysvěditi, il, ěn, ění, *vysvěďovati = učiniti, aby svadlo, vypáliti jako mráz*, verbrennen (vom Frost), welken machen. — **co.** Mráz vysvědil osení. V. A po tom létu byla tvrdá zima, která mnoho štěpů vysvědila. Let. 129. Či jich květy v-la spála? Sš. Bs. 190. I mře dítko, jak když kvítko vysvédí zlý led. Sš. Sm. bs. 132. — **co kde.** V něm (v srdci) květ všechen dobrý vysvédila spála. Sš. Bs. 81.

Vysvěta, y, f. = *vysvěcení*. V. za kněze. Sš. Sk. 172.

Vysvětění, n. = *vysvěcení*. Slov. Bern.

Vysvětěný; *-ěn, a, o = vysvěcený*. V. chrám. Sl. let. I. 154, 196. (Šd.).

Vysvětiti, il, cen, eni; *vysvěcovati*, ausweihen. — **co:** kostel, dům, Us., kněze, C., školu, Rk., biskupy. Ddk. II. 355. — **koho nač:** na kněze, na kněžství. J. tr. — **co komu.** (Já) lože manželské jim vysvětím. Kká. Td. 214. — **jak.** Oba dal Břetislav ve svátek **skrze** arcibiskupa vysvětiti na kněze; Žádný žák **bez** určitého titulu ordinačního **na** kněžství vysvěcen býti nesmí; Vibert nedlouho před tím byl se s jménem Klimenta III. na papežství dal vysvětiti. Ddk. II. 368., III. 115., II. 299. (Tč.) — **kdy nač.** Na kněze dal se teprv dne 22. května v.; Dal se v měsíci březnu v. na jáhenství; Biskup Jan v-til o vigilii neděle septuagesima **na** počesť sv. prvomučenníka Štěpána kostel i klášter; Vzdoropapež Vibert nebyl té doby ještě na papežsví v-cen; Byv r. 1084. na kněžství v-cen, nalezal se v průvodu... Ddk. I. 246., II. 205., 281., 299., 322. (Tč.). — **kde.** Vojtěch za uprázdněného biskupství olomúckého právě tehdy vysvěcoval kleriky v Praze se svolením metropolity; Biskup Kajim dne 18/12. 1193. kněze a jáhny v tamním kostele vysvěcoval. Ddk. IV. 41., 88. (Tč.). — **V.** = *znesvětiti, znectíti*, entheiligen. Kostel, kterýž s úmluvú svěcen bude, raději vysvěcen než posvěcen řečen má býti. Hus I. 415.

Vysvětlek, lku, m. = *vysvětlení*. Nejedni slova ta za přídavek a v. sv. Jakuba považují. Sš. Sk. 181.

Vysvětleně, deutlich. Na Slov. Bern.

Vysvětlení, n., die Beleuchtung, Erklärung, Deklaration, der Aufschluss. Nz., Dch. V. klamů. Dk. P. 77. Důkladné v. Dch. V. dáti, podati; v. jest na snadě. Dch. Hlubší v. Mus. 1880. 81. V. této záhady nalézti lze v listu papeže. Ddk. II. 265. Viz toho širší v. BR. II. 11. b. — **V.**, die Erklärung, Erläuterung, Aufklärung, Auslegung, der Aufschluss. V. věcné, die Sacherklärung, Nz., věci; v. činiti. V. mandatu. Kom. Dokonalé v. Us. V. výtek. Šp.

Vysvětleníčko, a, n., eine kleine Erzählung, Aufklärung. Kom. Káz. 76.

Vysvětlený; *-en, a, o*, erläutert, erklärt, ausgelegt, erörtert. V. místo. Us.

Vysvětleti, el, ení = *světlým se státi, světlosti nabyti*, licht werden. — **komu kdy kde.** Na ta slova najednou mi v hlavě vysvětlelo. Č.

Vysvětlitel, e, m., der Erklärer, Erläuterer.

Vysvětliti, il, en, ení; *vysvětlovati = světlým učiniti*, licht, klar, hell machen, aufhellen, beleuchten; *smysl ukázati něčeho*, erklären, erläutern, beleuchten, aufschliessen, deutlich machen, verständigen, ausfindig machen. — **co (komu):** temnou řeč, slova, V., zákon Páně. Br. V. zjev přírodní. Mus. 1880. 424. Jedna lampa celou jizbu vysvětlí (erleuchtet). Us. Tč. Dovedeme si již nepřítomnosť knížete Oty v.; Řekli jsme již, že si neumíme název ten jinak v. nežli co název čekanství. Ddk. III. 243., IV. 45. (Tč.). A on takto věc mi vysvětluje. Koll. I. 166. — **co kde (proč):** v knize. Us., Br. S počátku psaná narovnání v některých artikulích k většímu rozmnožení hor vpraviti, v. a zase obnoviti dáti ráčil. Nar. o h. a k. Čehož já v. na tomto místě nechci. Žer. 329. — **co čím:** příklady, Kom., barvami (illuminovati). D. Neznámé slovo známým v. Us. Tím se vysvětluje, že... Takové jednání muže nehodné lze ovšem jen tísněmi oněch dob sobě v., ale nikterak jimi omluviti; Takovým mysli rozpoložením knížete polského v-tliš sobě snadno, že...; Že Lipolt ve výpravě jmenován není, vysvětluje se chorobností jeho. Ddk. II 375., 435., III. 66. To tímto podobenstvím vysvětluji. BR. II. 633. b. — **co odkud kdy:** místa z Livia **při** zkoušce. Ml. Z toho lze v., jak... Šim. 68. — **co jak (čím).** Ještě dvojím *záporem* věc tu vysvětluje; Věci ty Pán jemu protivou rodu plefského či tělesného a rodu duchového vysvětluje; Věc tu **z** opaku vysvětluje; Obojí slovo tudíž vysvětluje chiasmem; Což jinotajem od Hagary a Sáry vzatým vysvětluje; Poslední svůj výrok apoštol slovy proroctví starozákonného v-je; Někteří také v ten smysl slova ta v-jí. Sš. J. 20., 50., 241., I. 142., II. 5., 52., L. 36. (Hý.). — **co proč.** Listově ti **za** stejným předmětem svojím vespolek se v-jí a dopl-

ňují. Sš. II. 232 — **se** = *smýšlení své vyjeviti*, seine Meinung auseinandersetzen. Háj. — **se kdy.** Dnes se časně v-lo, es wurde bald hell. Us. Tč.

Vysvětlivka, y, f. = *vysvětlení, objasnění*, die Erläuterung, Erklärung, Glosse. Koll. V-ky aesthetické. KB. IV. Písmo sv. s v-kami. Ddk. IV. 285. Ale ani *vykoupení* nenechává bez v-ky; Slova ta nejsou leč v-kou slova. Sš. II. 82., 210. (Hý.).

Vysvětlosť, i, f., die Lichtigkeit. Šm.

Vysvětlovací *věta* = věta vyjadřující, uvedená spojkou *že*, která vyjadřuje skutek nějaký, o němž se soud činí a zhusta předchodnou náměstku vysvětluje. Zle činíme, že pokáním prodléváme. Tím řeka není horší, že z ní psi pijí. Vz Brt. S. 3. v. 130. V. spojka. Sš. II. 70.

Vysvětlování, n., vz Vysvětlení. V. výjevu. ZČ. I. 8. Minulo již ono naivní v. přírodních zjevů; V. vědecké. Mus. 1880. 423., 424. V. písem svatých. BR. II. 76. b.

Vysvětlovatel, e, m. = *vysvětlitel*.

Vysvětlovati, vz Vysvětliti.

Vysvětlující, erläuternd. V. nápis. Mus. 1880. 391.

Vysvětlý = *jasný*, hell, klar. Puchm.

Vysvíjeti se, el, ení = *přestati se svíjeti bolestmi*. Až se vysvíjí, bude zas dobře. Us. Šd.

Vysviniti se kam, kde, sich ausleeren. V. se **do** postele, **na** zahradě atd.

Výsvit, u, m. = *rychlé zasvícení, vyjevení se světla, svit*, der Lichtglanz, Lichtstrahl. Náhlý v. z nebe zakaleného. Us. Č.

Vysvítání, n., der Tagesanbruch, die Morgendämmerung. Us.

Vysvítati, vz Vysvitnouti.

Vysvítiti, svěť, svítil, cen, ení = *ven svítiti*, herausleuchten; *posvítiti*, leuchten. — **komu odkud: z** pokoje, z domu. Ros. — **kam.** Když slunce potom **na** ně vysvítí, louští se. Puch. — **kde.** V té lampě se mnoho (oleje) vysvítí. Us. Šd. — **kdy.** My **za** večer málo oleje vysvítíme, nebo chodíme brzo spat. Us. Šd.

Vysvitnouti, tnul a tl, utí; *vysvítati, vysvitovati* = *svítiti z čeho*, hervorleuchten. — **odkud. Z** toho vysvitá. Jg., Dch. Z následujících důvodů vysvitá, že... Us. Sečtelosť spisovatelova z nejednoho místa zřejmě vysvitá; Ze srovnání příkladů těch vysvitl by jejich pravý smysl a význam. Mus. 1880. 475., 528. Zdá se nám vysvítati ze zvláštní doložky, kterou nalézáme...; Což vysvitá již ze slova král; Den úmrtí vysvitá z nekrologu. Ddk. IV. 7., 221., V. 17. Slunce z mraků vysvitlo. Us. — **abs.** Už vysvitlo, es wurde hell, Tag. Us. Tč. — **kdy. Na** podzim dlouho vysvitá. Us. Tč. — **jak.** To jasně z toho v-tá. Us. Dch. To v plné jasnosti vysvitlo. ZČ. II. 29. — **kde. V** dílu tom listu onoho sličná jeho pravdolibosť vysvitá **ve** výroku, že... Sš. L. 55. Tento poposlední příklad zřejmě již v-tá v obdarováních knížete Bedřicha z r. 1187. Ddk. IV. 244.

Vysvitnutí, n., die Morgendämmerung.

Vysvitovati, vz Vysvitnouti.

Vysvléci, svleku, svlékl, čen, ení; *vysvléknouti, vysvlíknouti, vysléknouti, vyslíknouti*, ul, ut, utí; *vysvlíkati, vyslíkati, vyslékati*, ausziehen. — **koho jak (kde). Na** cestě jednoho zemana až **do** košile vyzliekli. Sl. let. I. 190. To sa musela vyzliecť do košele. Dbš. Sl. pov. I. 404., Mt. S. I. 62. V. někoho do naha. Us. Šd., Tč. — **co jak dlouho. Do** sv. Ducha nevyslékaj kožucha, po sv. Duchu obzéraj sa po kožichu. Slez. Šd. — **koho z čeho:** z kabátu, z košile. Jg., Šd. — **co:** kabát, Us., svou česť. Šm. — **co komu.** Us. Tč. V. někomu šaty. Us. Tč.

Vysvlečení, n., die Entkleidung.

Vysvlečený; *-en, a, o*, entkleidet. — **z čeho.** Sedí tam v-ný z kabátu. Us.

Vysvléknouti, vz Vysvléci.

Vysvobodce, e, m., *vysvobodič*, e, m. = *vysvoboditel* (V.), der Befreier. Aj v. věžňóv zrazen jest. Hus II. 80.

Vysvoboditel, e, m. = *vysvobodce*. V. V. mój z nepřátel mých. Hus I. 356. Pro něž pán Buoh slove každého spravedlivého v-tel. Hus I. 356. (Tč.).

Vysvoboditelka, y, **vysvoboditelkyně**, ě, f., die Befreierin. Us.

Vysvoboditelnice, e, f. = *vysvoboditelka*. Jel.

Vysvoboditi, il, zen, ení; *vysvobozovati* = *z nebezpečenství vytrhnouti, vyprostiti*, befreien, retten, erretten, erlösen, erledigen. — **abs.** Pravda konečně vysvobodí. Hus I. 378. — **koho.** V-boditi nevinného. Hus I. 189. Biedu trp a neměj, kto by v-dil tě; Prosiec za ně Boha, jsú-li v očistci, aby ráčil je v. Hus I. 56., 151. (Tč). Že zajatého kněžice v. chtěl, není počteno za zločin. Ddk. III. 47. Zdraví své v. Vš. Jir. 152. — **co komu.** To zboží mi chtěl v. a ve desky vložiti. Půh II. 85. — **čeho** = zbaviti. Přimlouvali se, že jsem pardusu vysvobozen byl. Vrat. — **koho** *(akkus.)* **odkud: ze** služebnosti, V., ze zajetí. Us. Vipert z velikého nebezpečenství ho vysvobodil. V-li knížete z nebezpečné tísně. Ddk. II. 418., 441. Kdož mne v-dí z těla smrti této? Sš. I. 81. Pták se často v-dí z léče, poutník bludný najde koleji. Koll. I. 174. Když dva lidé touž myšlénku na jednou vyřknou, říká se, že ‚v-li dušičku z očistce', která byla nejblíže svého osvobození. Us. Kšť. V. se z něčí moci. Pass. 266. Kohož král z manstvie v-dí. Vš. Jir. 396. Své vyvolené z bíd chce v.; Tebe také z nemoci, kteráž jest pokutou hřícha, v-dím. BR. II. 11. a., 39. a. Ty tři mládence z ohně v-dil; Vysvoboď mě z nepřátel mých, Bóže mój! i od těch, jenžť sú mě nenáviděli. Hus I. 469., III. 120. (Tč.). Zachovánie přikázánie vysvobozuje od věčného zatracenie. Hus I. 84. V. **od** nepřátel, D., od nemoci, od smrti, V., od bludu, od hříchu. Kram. V-dil obležené od hladu. Dač. I. 172. Vlasti v-die ot křivoty (ab injuria). BO. V. někoho od zatracenie. Chč. 611. Pravda tě v-dí od hřiecha; Aby církev od moci ďábla zlého v-dil; Aby tě v-dil od ohně a od šibenice; V. koho od zlosti světa; Jehož by mohl od pomsty v. Hus I. 7., 199., 298., 356., II. 248. (Tč.). Cf. *Vyprostiti od čeho.* — **čím:** penězi, D.,

mocnou pravicí. Vrat. Papež dekretem svým v-dil mnohé do rukou lichvářských padlé. Ddk. III. 151. Lid od ďábla svým životem v-dil; Blázen jest ten, který, ač rozumem to zná, avšak dobrými činy z biedy v. netbá. Hus I. 458., III. 140. — **kdy.** R. 1150 byl z této tvrze v-zen svými přáteli. Ddk. III. 246. — **kde.** Ty věci v-zují **před** Bohem od věčného zatracenie. Hus II. 391. Slíbil mi vinohrad v. v Ejvančicích. Půh. II. 611. — **jak.** Z berní je vynímáme a z nich *moci* královskou vysvobozujeme. Dač. I. 127. Bůh Petra **skrze** anjela v-dil. Šš. Sk. 60. Vysvobozeni jsou **s** velikou těžkostí. Ler. **Bez** cizí pomoci sami z obležení se v-li. Žer. 17. Nemóž jeho v. svú mocí od věčného zatracenie; Aby (je) milosrdně od ďábla v-dil. Hus I. 58., II. 97. (Tč.).

Vysvobození, n., die Befreiung. Žalář, ze kterého není v. Vlč. V. z manství, die Allodisirung. J. tr. Kohož král z manství vysvobodí, nebo kterýžkoli jiný pán, od toho v. z manství, když se ve dsky klade, má dáno býti sto grošóv. Vš. Jir. 396. V-ní z těžkých příhod a od hřiechóv; Z věčného zatracenie nenie v.; A ti jsú všichni v předpeklí, ješto mají k v. čáku. Hus I. 151., II. 244., III. 294. (Tč.).

Vysvobozený; *-en, a, o,* befreit, errettet, erlöst. Vz Vysvoboditi.

Vysvobozování, n., wiederholte Befreiung.

Vysvobozovati, vz Vysvoboditi.

Vysvorovati = *ze svor vyvésti,* ab-, ausspannen. — **koho:** koně, krávy. Na Ostrav. Tč.

Vysvrbění, n., das Aufhören zu jucken.

Vysvrběti, ěl, ění, *vysvrbovati,* aufhören zu jucken. Us. Bern.

Vysvrkati = *vycvrkati.* Na Slov. Bern.

Vysvrknouti, vz Vysvrkati.

Vysvrkovati = *vycvrkovati.* Vz Vycvrkati.

Vysý, zastr. = *vysoký.* Krok II. 192.

Vysycení, n., die volle Sättigung.

Vysycený; *-cen, a, o,* voll gesättigt. BR. II. 221. a. V. vepř. Vodn.

Vysyčati = *vysyčeti.* Na Slov. Bern.

Vysyčení, n., das Ausrinnen, Ausfliessen; Auszischen. Us. Bern.

Vysyčený; *-čen, a, o,* zischend, ausgeronnen, ausgeflossen. Bern. — **V.,** ausgezischt. V. herec. Us.

Vysyčeti, el, ení, zischend herausrinnen, -fliessen, auszischen. — **abs.** Voda v-la. Us. Tč. — **kudy.** Voda **přes** kraj hrnce vysykla. Us. Tč. — **co, koho kde.** Publikum v divadle kus, herce v-lo. Us. Pdl. Vz Vysykati.

Vysychání, *vysýchání,* n., das Austrocknen. V. kůže, xeroderma. Nz. lk.

Vysychatelný, trocknend. Rostl. III. a. 115. 2. — **V.,** austrockbar.

Vysychati, vz Vyschnouti.

Vysychávání, n., das allmählige Austrocknen. Us.

Vysychávati, vz Vyschnouti.

Vysychavý, *vysýchavý,* trocknend. V-vý olej, silice. Nz., Mj. 49., ZČ. I. 248.

Vysychrati, *vysychrávati,* auskühlen. Jg. Vz Sychrati. — **komu.** Vysychrá mu tam. Ros.

Vysykání, n., das Ausspritzen, Ausfliessen, Ausrinnen. Vz Vysyčení. — **V.,** das Ausbrunzen. Na Slov. Bern.

Vysykaný; *-án, a, o* = *vyscaný,* ausgebrunzt. Na Slov. Bern.

Vysykati, *vysyknouti, vysykovati* = *vysyčeti,* ausspritzen, ausfliessen, ausrinnen, ausbrunzen (na Slov.). — **co čím kam.** Stříkačkou vysykal všecku vodu **na** oheň. Na Mor. Tč. — **kudy.** Voda vysykla přes špáru. Na Mor. Tč. — **jak.** Len **na** tři siahy krv vysykla. Dbš. Sl. pov. I. 506.

Vysyknutí, n. = *vysyčení.*

Vysyknutý = *vysyčený.*

Vysykování, n., das allmählige, wiederholte Ausrinnen, Ausfliessen. Vz Vysykání.

Vysykovati, vz Vysykati.

Vysýlač, *vysylač,* e, m., der Aussender.

Vysýlanec, nce, m. = *vyslanec.* Bern.

Vysýlání, n., das wiederholte Aussenden, die Aussendung.

Vysýlaný; *-án, a, o,* wiederholt ausgesandt, entsendet. Us.

Vysýlati, vz Vyslati.

Výsylka, y, f., die Aussendung. Vz Vysilka a Vystlati. V. lidu do osad. Us. V. k sněmu, k soudu. Mus. 1880. 502.

Vysynouti, ul, ut, utí; *vysynovati* = *vyndati, vyplaziti,* herausstrecken, herausrecken (die Zunge). — **co:** jazyk. Troj., Plk. — **co odkud: z** úst. Novotný. bibl. — **se na koho odkud: z** doli. Alx. 1115.

Výsyp, u, m. = *výsep,* sypání zrna, die Schüttung. Sláma letos hojná, ale v-u málo. Us. Č. — **V.,** das Häufel, Bündel. Vz Výsypek. Tráva dobytku trhá se na stráni (na Mor.) do *nářitu,* jichž se čtyři vejdou do nóše, na Lhotkách do *výsypu,* ve Velké do přípražky, z nichž ze čtyř se naváže *batoh.* Mor. Brt. — **V.** = *výspa, ostrov,* die Insel. U Opavy. Klš.

Vysýpač, *vysypovač,* e, m. (cf.: vybíhač, odbírač, odpínač), der Stürzer, Ausstürzer, v horn. Hř., D., Šp.

Vysypák, u, m. = *hrneček na jahody;* když je plný, jahody do větší nádoby se vysýpají, ein Topf zum Erdbeerensammeln. Na Zbir. Lg.

Vysypal, a, m., osob. jm. Šd.

Vysypalík, a, m., osob. jm. Šd.

Vysypání, n., das Ausschütten, Ausstreuen. V. obilí, brambor. — **V.,** das Ausschlagen, der Ausschlag (nemoc). Bern.

Vysypaný; *-án, a, o,* ausgeschüttet, ausgestreut. On má jednu prázdnou a druhou v-nou (kapsu = nemá nic). Us. Dch. — **kde.** Obilí **na** půdě v-né. Us. — **čím:** chodník štěrkem v-ný. Us. Šd. — **V.,** ausgeschlagen. — **kde:** neštovice **po** celém těle v-né. Us. — **V.** = *vymetaný.* V. obilí. Na mor. Zlínsku. Brt.

Vysypárna, y, f., der Stürztrog, v horn. Šp.

Vysypati, sypám a sypi a sypu a vyspu; pají, sypí a pou; sypej a syp a vyspi; pal, án, ání; *vysýpati, vysypovati, vysýpávati* = *ven sypati,* aus-, herausschütten; *rozsypati,*

ausschütten, verstreuen; *sypáním zvýšiti*, *naplniti*, auf-, voll-, ausschütten. — **abs.** O sv. Duše má býti rež vysypána (vymetána), a by na skále byla naseta. Na mor. Zlínsku. Brt. — **co:** hrách, Us.; cestu, jamu, náspy. Us. — **co odkud (kde):** obilí z pytlů. Ros. Hned jeden súdek rozvalil a prach z něho vysypal. Sl. let. I. 283. Vysypejte hřebí z nádoby. Msn. Or. 148. Tehdy ona přinesla mi jest hřebíkuov i vysypal jsem je z lukna **před** ní a četl jsem sobě a ona šla preč. NB. Tč. 121. — **co kam (jak): na** město, Ben. V., na papír z mysli (koncipovati). Ros. V. jablka **do** pytlů. Us. — Kom. V. *někomu* něco na talíř = bez obalu říci. Us. Šd. V-li popel na louku, sůl z měcha do studně. Mor. Šd. Počal to uhlia na posried izby vysypať. Dbš. Sl. pov. I. 138. Vysype na mne plným *košem* všecku svou nevoli. Šml. — **co čím:** jámu kamením. V. něco třislem. Šm. — **se** = *vysypánu býti*, verstreut, ausgeschüttet o. verschüttet werden; *vymetati se* (na Slov.), schossen; *osypati se*, *vyraziti se*, ausbrechen, ausschlagen. V-ují se neštovice. D. Klasy už se vysypaly; růže už se vysypala. Us. Tč. Už sa tá fijalka dávno vysypala, už sa moja mamka dávno rozsypala. Sl. spv. III. 83. — **se jak.** Vysypal se listím kvet voňavý. Sldk. 569. — **se komu kde.** Ohnipara v-la se mu **za** uchem, **na** hlavě. Mor. Šd. V-aly se neštovice **po** celém těle, Us. Kom., **na** tváři. Ras. — **se na koho** = *vyřititi se.* Včely se naň vysypaly. Us.

Vysypávání, n. = *opětované vysypání.*

Vysypávati, vz Vysypati.

Výsypek, pku, m. = *co se po jednou vysype*, die Schüttung. V. trávy nažiti. Koll. Vz Výsyp. — **V.**, ausgestreute Sache. Bern. — **V.** = *vyraženina*, der Friesel. Hnsgr. Vz Výsypka.

Výsypka, y, f., *výsypky*, pl., morbilli, die Masern, *osypky*. Tys. — **V.**, die Getreideschüttung. Srub na v-ku obilí. Dch.

Vysypovati. vz Vysypati.

Vysytění, n. = *vysycení.* Bern.

Vysytěný; *-ěn, a, o* *vysycený.* Na Slov. Bern.

Vysytiti, il, cen, ení; *vysycovati* = *nasytiti*, ersättigen; *vykrmiti*, ausmästen. Jel., Br. — **koho, co čím:** hlad chlebem. Us. — **se.** Bude kůň švarný, až se vysytí. Ros.

1. **Výš**, vz Vysoce, Vysoko.

2. **Výš** (m.: *výše*, vz Hráze), e, *výška*, y, f. = *vysokosť*, *výsosť*, die Höhe. V., Kat. 1850. V. nebes, Vrch., hvězdná, sluneční. Us. Pyšná výše hradu. Šml. I. 16 Slunce sálalo v polední výši. Šml. I. 16. Strojek k měření výše stromu, der Baumhöhemesser. Výška muže, v mé výšce, muž prostřední výšky. D. V. hor. Us. Výška vody, stejná. Šm. V. nadmořská, absolutní, relativní. Vz Stč. Zmp. 59., 538., 793. Modrá výše (blankyt). Čch. Bs. 60. V. prostá, pravá, naprostá, povšechná, absolute Höhe, poměrná, průměrná, vztažná, relative Höhe; Stupnice výšek, die Höhenleiter. Š. a Ž. — *Na výš*, *do výše* (zastr. vz výš, vz výši) = *na horu*, *do výšky*, in die Höhe. Víc na šíř než na výš ratolesti se táhnou. V. Vzvýš. Rkk. Do výšky. D. Stavení na výš. Har. **Na** výši vyvede tě vítěz. Hab. 19. Vodu **do** výšky hnáti, do výše se pnouti. Dch. *Do* výše vztýčený meč. Ddk. IV. 241. **Na výši.** Zámek stojí na výši. Us., Žer. Chvějí se praporečky *u výši*, in der Höhe. Atal. **Na** tři střevíce *z výši*, drei Schuh hoch. Har. Všickni, ježto by meče z výši byli. V. Mříž člověka zvýši. Har. Všecko stavení bylo toliko dvou pokojů zvýši. Mitr. — *Přenes.* Leč tu se ukázala duchová výše Pavlova. Sš. Sk. 285. (Hý.). Státi na výši své doby, svého rozvoje, svého tvoření uměleckého, Us. Pdl., na výši umělecké. Mus. 1880. 153. Za nedlouho svržen s výše své. Ddk. IV. 33. Vz Výška.

Vyšacovati. **co komu:** kapsy (prohledati, durchsuchen). Us. — **se** = *mnoho peněz vydati*, sich ausgeben. Us. Šd. — **V.** = *vydrancovati*, ausplündern. Rad. zv. — **V.**, z něm. schätzen = *vyšetřiti*, *vyceniti.* Us. — **V.**, vz Vyšatiti.

Vyšafrániti, il, ěn, ění, mit Safran würzen. — **co:** polívku.

Výšák, a, m., der Hochwohner. Dch.

Vyšalamouniti, il, ěn, ění = *po šalomounsku učiniti*, weise thun. — **co.** Tys to vyšalamounil (chytře udělal, ironicky), da hast es pfiffig angestellt)! Us. Č.

Vyšálení, n., die Auslüftung, die Erlangung durch Täuschung. Vz Vyšáleti a Vyšáliti.

Vyšálený; *-en, a, o*, ausgelüftet. V-né pivo. Vz Vyšáleti. — **V.**, durch List oder Betrug erlangt, erworben. — **od koho, na kom.** Vz Vyšáliti.

Vyšáleti, el, ení, na Slov. = *sílu ztratiti*, *vyvětrati*, die Kraft verlieren, ausriechen. Víno vyšálelo. Plk.

Vyšáliti, il, en, ení = *vyšiditi*, *vyklamati*, durch List entlocken. — **co od koho.** Reš. — **co na kom:** na lidech. Ros.

Vyšamotati = *vyšamitati.* Vz Šamotati. V. oheň (šamitáním ščípy neb metly). Na Ostrav. Tč.

Vyšantati, *vyšantovati* = *vyšmatlati*, krumm treten. — **co:** obuv. V-ti kalhoty (šantavým krokem vytrhati). Us. Tč. — **V.** = *vyšiditi*, durch Trug erwerben, gewinnen. — **co.** Jg. — **se odkud:** z domu (vykulhati se). Us.

Vyšantročiti, il, en, ení = *vyšiditi*, *vyklamati*, *vylhati*, herauspraktiziren, durch Betrug erlangen. — **co na kom:** na lidech. V., Sych. Vyšantročil-li sem co na kom. BR. II. 271. a. — **V.** = *vybrati*, *vyšťourati*, hervorkrabbeln. — **co odkud:** z truhly. Mor. Tč.

Vyšapcovati = *vyšacovati.* Vz Šapcovati

Vyšapotati se kde. Nech se tam (páv v potoce) vyšapoce (vychodí?). Brt. P. 94.

Vyšarovati = *šarováním rudu křižmo vysekati.* — **co kde: v** dole. Vys.

Vyšarpati, herausreissen. — **co jak odkud.** Listy z knihy *mocí.* Na Ostrav. Tč.

Vyšastiti, il, ěn, ění, *vyšastati*, *vyšastovati* *vyhoditi*, hinauswerfen. — **co odkud:** sníh, vodu ze dvora. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vybiti*, durchprügeln. — **čím komu:** metlou. Ib. Tč.

Vyšašiti = *vyziskati*, gewinnen. — **co čím.** Co jsem tím v-šil? U Hořic. Hk.

Vyšaškovati, ausscherzen, mit Possen aufhören; durch Possen erlangen, bewirken. — **co.** Svoje živobytí už vyšaškoval. V., abtändeln, abgaukeln, abschwatzen. — **si co, koho odkud:** z kuchyně. Č. Kdo jest s ním? Jen šašek jeho, jenž srdečný žal se snaží v. z něho. Shakesp. Tč.

Vyšata, Vyšeta, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Blk. Kfsk. 1133., Arch. II. 458.

Vyšatiti, il, cen, ení, *vyšacovati*, bekleiden. — **koho jak:** pěkně. Us. Dvrs. Když na službu šla, pořádně ji v-li a včil nemá nic. Us. Tč.

Vyšatoly, dle Dolany, Wischatol, samota u Sedlčan.

Výšava, y, f. = *výšina*. Na Slov. Spatříš, jak s výšavy rubaná do hlavy svoboda v Dunaj se níží; Javor, co bloudí tamo po v-vě. Hdk. C. 65., 250. V-vy a nížiny. Phld. I. 1. 22. Vatra rozplamenila se do výšavy. Dbš. Sl. pov. II. 42. Nezná poklon a rodu v-vu. Sldk. 79.

Vyščákati = *vycákati*. — **co kam:** vodu **na** někoho. U Uh. Hrad. Tč.

Vyščání, n., die Ausbrunzung. Bern.

Vyščaný; *-án, a, o* = *vyscaný*. Bern.

Vyščastění, n. = *vydaření*, die Wohlgerathenheit. Bern.

Vyščastěný; *-én, a, o* = *vydařilý*, wohlgerathen.

Vyščastiti sa, il, ěn, ění = *vydařiti se*, wohlgerathen, glücken. Na Slov. Bern.

Vyščati = *vyscati*. Na Slov. Bern.

Vyščebetání, n. = *vyštěbetání*.

Vyščebetaný; *-án, a, o* = *vyštěbetaný*. Bern.

Vyščebetati = *vyštěbetati*. Na Slov. Bern.

Vyščebotati = *vyščebetati*.

Vyščeglení, v., vz Vyščegliti.

Vyščeglený; *-en, a, o*, abgekitzelt. Bern.

Vyščegliti, il, en, ení, abkitzeln, aufhören zu kitzeln. — **koho čím.** Na Slov. Bern.

Vyščekání, n. = *vyštěkání*, die Ausbellung, Ausplauderung. Na Slov. Bern.

Vyščekaný; *-án, a, o* = *vyštěkaný*, ausgebellt, ausgeplaudert. Na Slov. Bern.

Vyščekati = *vyštěkati*, ausbelfern, ausbellen, ausplaudern. Na Slov. Bern.

Vyščekávati, *vyščeknúti*, vz Vyščekati.

Vyščeknutí, n. = *vyštěknutí*, der Beller, das einmalige Aufbellen.

Vyščekovati = *vyštěkávati*. Bern.

Vyščépání, n. = *vyštípání*, die Aufspaltung. Na Slov. Bern.

Vyščépaný; *-án, a, o* = *vyštípaný*, aufgespalten, aufgebrochen. Vz Vyščépený. Bern.

Vyščépati = *vyštípati*, aufspalten, aufbrechen. Na Slov. Bern. Vz Vyščépiti.

Vyščepení, n. = *vyštěpení*, die Anpflanzung mit Obstbäumen. Bern.

Vyščépení, n. = *vyščépání*.

Vyščepený; *-en, a, o* = *vyštěpený*, mit Bäumen angepflanzt. Bern.

Vyščépený; *-en, a, o* = *vyščépaný*.

Vyščepitel, e, m., der Bepflanzer. Bern.

Vyščepiti, il, en, ení, mit Obstbäumen bepflanzen, aufhören zu pfropfen. Vz Vyštěpiti. Na Slov. Bern.

Vyščépiti, il, en, ení, auf-, zerspalten. Na Slov. Bern.

Vyščepovač, e, m. = *vyščepitel*.

Vyščepování, n. = *opětné vyščépení*.

Vyščepovati, vz Vyščépiti.

Vyščeračný = *vysmívavý*. Slez. Šd.

Vyščerák, a, m. = *kdo se rád vyščeřuje*. — **V.** = *pták posměváček*. Na Zlínsku. Brt.

Vyščérati = *vyčeřiti*, fletschen. Na Slov. Bern.

Vyščerbený; *-en, a, o* = *vyštěrbený*, Scharten habend, schartig. Mor. Šd.

Vyščerbiti, il, en, ení, schartig machen. — **co:** hrnec. Na Ostrav. Tč.

Vyščeřiti = *vyčeřiti*.

Výščeřka, y, f. = *posměch*. V-ky si dělati = *jiným se posmívati*. Na Zlínsku. Brt.

Vyščeřovati se komu = *posmívati se*, verspotten, auslachen. Slez. Šd. Na Zlínsku. Brt. — V., vz Vyščeřiti. — **co na koho:** zuby. Mor. Šd.

Vyščesnúti *rozčesnouti* Na Slov. Bern.

Vyščgepiti, il, en, ení, *vyščgepovati*, vz Vyščépiti. Na Slov. Bern.

Vyščicovati, aus-, abbeuteln. — **koho.** Cf. Kštice. Na Slov. Bern.

Vyščičkovati komu = *vyščicovati*. Mor. Šd.

Vyščigutati se, sich satt schlucken, *vyškytati se*. Až se vyščiguceš, až se ti vyščiguce, napij se vody, přestane se ti ščigutať. Na Ostrav. Tč.

Vyščiknouti = *vyštípnouti*, wegkneipen. — **co odkud:** růži z prostřed vrchu růžovníku. Na Ostrav. Tč.

Vyščípání, n. = *vyštípání*. Bern.

Vyščípaný; *-án, a, o* = *vyštípaný*.

Vyščípati, *vyščípnouti* = *vyštípnouti*, abkneipen, abzwicken; genug stechen, beissen; aufhören zu kneifen, stechen, beissen. — **co.** Tabák, popel ránu vyščípe. Na Ostrav. Tč. — **co odkud.** Dřínku ze dřeva vyščípnouti. — **co jak:** dřevo na dřínky, oščepy. Na Ostrav. Tč.

Vyščíření, n. = *vyčeření*. Mor.

Vyščířený = *vyščeřený*, *vyšklebený*. Vz Vyščeřiti. Má v-né zuby. Mor. Tč.

Vyščířiti = *vyščeřiti*. — **co nač.** Pes zuby na mě v-řil. Mor. Šd. Pes na tebe zuby vyščíří. Na Ostrav. Tč. — **se**, sich satt lachen. Na Ostrav. Tč.

Vyščouhraný = *vyščúhraný*. Mor. Bkř.

Vyščourati = *vyhrýzti*. Na Ostrav. Mtl.

Vyščrbiti, il, en, ení, *vyščrbovati* = *porouchati*, beschädigen. — **co oč:** kosu o kámen, schartig machen. Na mor. Valaš. Vck.

Vyščúhraný; *-án, a, o* = *vyschlý*, ausgetrocknet, trocken. V. chléb. Na Zlínsku. Brt. Na mor. Valaš. Vck.

Vyščuti = *vyštvati*, aufhetzen, an-, aufreizen. — **koho na koho:** Na Ostrav. Tč.

Vyščúvati, horchen, lauern. — **co.** Ona všecko vyščuje, co kde se děje. Na Ostrav. Tč.

Výše, vz Vysoce, Vysoko. — **V.**, vz Výš, Výška.
Výšebozi, superi; *nížebozi*, inferi. Krolmus.
Vyšebrod, u, m., vz Vyšňobrod.
Vyšebrodský, Hohenfurther. V. klášter. Vz Blk. Kfsk. 59., 164., Tk. IV. 236.
Vyšeděti, *vyšedivěti*, ěl, ění, grau werden. — **kde**. Už v-děl na čele. Us. Tč.
Vyšehnějovice, dle Budějovice, ves u Pardubic. Arch. 1399., S. N., Sdl. I. 259.
Vyšehněv, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vyšehněvští ze Solče. Vz Sdl. I. 72.
Vyšehora, y, f. (Kašna hora), ves v Písecku. Vz Blk. Kfsk. 649., 650.
Vyšehoře, Allerheiligen, ves u Mohelnice.
Vyšehoří, n., Wischehor, ves u Rudy.
Vyšehořovice, dle Budějovice, Wischerowitz, ves u Čes. Brodu. Vz Tk. I. 82., V. 190., 198., Blk. Kfsk. 704., S. N.
Vyšehrad, u, m., v již. Čech. *vyšohrad*. Kts. Vz Slovo složené. V. = vyšší hrad. Bž. 66. Die Hochburg. Atheny světoznámé město a v. veliké náuky a umy a vědy. Sš. Sk. 203. V. uherský nad Dunajem, Blindenburg. Pal. Děj. II. 2. 21., III. 1. 408. (Šd.). — **V.** = *díl Prahy*. Wyschehrad. Podlé Kosmovy zprávy (Font. II. 16.) slul dříve: Chrasten. Jir. Dán u V-du. Arch. I. 18. Ha, ty naše slunce, V-de tvrd! — Vz Tk. I. 629., II. 553., III. 663., IV. 745., Blk. Kfsk. 951., S. N., KP. I. 162., Dal. 19., 22., 23., 26., 27., 61., 100., 118., Sbn. 83., 90., 110. — **V.** = *samota* u Kašperských hor. — **V.** = *díl města Sedlčan*.
Vyšehradsko, a, n. = *okres vyšehradský*. Prodledním času vládl v Čechách, vlastně ve V-sku, kníže Krok. Šb. Lit. I. 13.
Vyšehradský, Wyschehrader. Probošt v. za to, že jest dsky staré chovával někdy prve a opatroval, ještě i nyní béře od každé kopy, což ke dskám do truhlice přichází, 4 gr. české. Vš. 147. V. kronika Dal. 3. Vz Tk. I. 629., II. 553., Blk. Kfsk. 1456.
Vyšehřeben, u, m., der Hochkamm (beim Bortenwirkerstuhle). Šm.
Vyšejditi, il, ěn, ění, erschwindeln. — **co**. Dch. Cf. Vyšiditi.
Výšek, ška, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., Tk. IV. 366., S. N.
Vyšekorint, a, m. = vyšehrad korintský, Akrokorinth. Sš. I. 153., Sk. 213. (Hý).
Výšekruh, u, m., der Höhenkreis. Smet. Astron. 12.
Výšelistý strom, ὑψιπέτηλος. Lšk.
Vyšelmovati, ausschelten, Schelm nennen. Ros. — **koho**.
Vyšemetiti, il, ěn, ění, erschwindeln. — **co na kom**. Us. Tč.
Vyšemila, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Vyšemír, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127. Tk. I. 420.
Výšemocný, autoritativ. Dch.
Vyšemrati = *vyšeptati*.
Vyšeň = *vysoko stojící*, hoch stehend, zastr. Rkk. 18.
Výšenec, nce, m., der Höhenbewohner. Nej.
Výšení, n., die Erhöhung, Steigung, das Steigen. V. se závitu, die Steigung des Gewindes. Šp. V. ploch nakloněných. Nz.
Vyšenkéřiti, il, en, ení, durch den Schank erwerben. Ros.
Vyšenkovati, z něm. ausschenken. — **co**: sud piva. Us. Vz Vyčepiti.
Výšený; -en, a, o, erhöht. Bern., Dch.
Vyšepeliti, il, en, ení, heiser, säuselnd aussprechen. — **co jak**. Ochraptěl tak, že málo které slovo hlasem vyšepeli. Na Mor. Tč.
Výšepisný, hypsometrisch. V. mapa. Koz. Atlas. Úvod.
Vyšeplati, *vyšeplávati* = *šeplaje dostati*. — **si nač**: na šaty. Ros.
Vyšeptalosť, i, f., das Schwammige. Rst. 322., 519. Cf. Vyšetalý.
Vyšeptalý, *vyšeptaný* = *slabý, vetchý, vysílený*, schwach, entkräftet, schwammig, rogel. V. hlas. Mor. Knrz. V. řetkev. Šml. V. tuřín, dumlík, řepa, zub (kotlavý). Us., D. V. košťál. Us. Vz Vyšetalý.
Vyšeptání, n., vz Vyšeptati.
Vyšeptati, *vyšeptávati*, ausflüstern, flüsternd heraussagen; aufhören zu flüstern; ausplauschen. — **co komu**. Us. Tč. — **se kde s kým**. Dosť se s ním ve škole vyšeptal. Us. Tč. — **V.**, schwammig werden. Vz Vyšetalý. Dumlík vyšeptal (vyšeptalým se stal). Marek. — **se**. Us.
Vyšerediti, il, ěn, ění, *vyšeredovati*, hässlich machen. — **co komu**. Us. Tč. — **se**, garstig werden. Čas se v-dil. Us. Tč.
Vyšeřeti, el, ení, grau werden. Us. Tč.
Vyšeřiti, il, en, ení, *vyšeřovati*, grau, dämmerig machen. — **se**, anfangen zu dämmern. Nepůjdeme domů, až se trochu vyšeří. Us. Tč.
Vyšermicovati, *vyšermovati*, ausfechten, ausscharmitzeln. Ros. — **co**.
Vyšeslav, a, m., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127., S. N.
Vyšeslava, y, f., osob. jm. Pal. Rdh. I. 127.
Výšestropý, ὑψόροφος. V. strop. Lšk.
Výšestupňový, höhergradig. Šm.
Vyšetalý = *vyšeptalý*. V. košťál. Kos. v Km. 1884. Cf. Šet.
Vyšetati = *vyšeptati*. Cf. Vyšetalý.
Vyšeter, tru, m. = *vyšetření*. Bez předchozího výslechu a v-tru. Sš. Sk. 256.
Vyšetice, dle Budějovice, Wischetitz, ves u Votic. Vz S. N., Blk. Kfsk. 238.
Vyšetín, a, m., byla ves u Černovsi. Tk. III. 34., 2 Apol. 547.
Vyšetřenec, nce, n., der Inquisit.
Vyšetření, *vyšetřování*, n., die Untersuchung, Ermittelung, Erhebung. Upustiti od v., protože skutek nezavírá v sobě zločinu, že není právních důkazův, pro nedostatek půtahův, důkazův; v. soudní zdvihnouti; někoho u v. vzíti. J. tr. V hrdelní v. upadnouti. Er. Do v. někoho vzíti. Šp. V. úplné. J. tr. V. křivky. ZČ. Výjezd k v. Ms. Zevrubné v.; Býti pro zločin u v. ŘZ. V. na svobodné noze. Vz Noha. V. soudní. Us. V. ceny; V. toho, co by asi bylo výloh,

Digitized by Google

annäherungsweise Ermittelung der Auslagen. J. tr. V. hodnoty, die Werthvermittelung. Šp. Předchozí v., die Vorerhebung, v. škody. Dch. Grafické v. zdi, klenby. Pek. 184., 196. V. číselné. Stč. Zmp. 135.

Vyšetřený; *-en, a, o,* untersucht, ermittelt, erhoben, eruirt. V. věc, skutek atd. — **kým**: soudcem. Vz Vyšetřiti.

Vyšetřitel, vz Vyšetřovatel.

Vyšetřitelnosť, i, f., die Untersuchbarkeit, Eruirbarkeit. Stč. Zmp. 471.

Vyšetřitelný, untersuchbar, eruirbar, ermittelbar. Stč. Zmp. 378.

Vyšetřiti, il, en, ení; *vyšetřovati = vyhledati, vystihnouti, vyzpytovati, vyskoumati,* er-, ausforschen, aufsuchen, entdecken, erfinden, hinter etwas kommen, ausspähen. — **co**: zločinství, D., nedostatky, Kom., čas, Vrat., rovnici, Nz., pokladnici, Šp., cenu věci. J. tr. Aesthetika vyšetřuje zákony krásy. Dk. Aesth. 3. V. ovoce (ohledati, vyceniti). Rk. 1684. — **co při kom**. Smrž., J. tr. — **koho jak**: **při** svobodě, **skrze** kommissi, J. tr., zevrubně, číselně, Stč. Zmp. 87., **bez** vazby. J. tr. By skrze ně původové toho spiknutí vyšetřeni byli. Ddk. III. 30. — **co čím**: hloubku vody olovnicí, Sych., prostředkem kommisse (kommissí). J. tr. V. ránu patradlem, sondiren. Nz. lk. — **co odkud**. Z nichž by se takové smýšlení dalo v. Ddk. III. 240. Když krejčí stříhá, hledí, aby z látky něco vyšetřil (aby mu něco zbylo). U Jindř. Hradce. Sř. — **co zač**. V. něco za slušnou odměnu. Us. Pěkně to za potřebné vyšetřil. Kom. D. 45. — **kde**. Visitace vedením pražského proboštа v říši českomoravské v-la, zdali . . . Ddk. III. 137.

Vyšetřovací, Untersuchungs-, Inquisitions-, inquisitorisch. V. čin, krok, kommisse, vězení, soud, výkon, náklady, pře, soudce, řízení, J. tr., kommissař, likvidace, řízení. Šp.

Vyšetřovanec, nce, m., der Inquisit. Uvězený v., Untersuchungsgefangener. J. tr.

Vyšetřování, n., vz Vyšetření. Vzíti někoho u v., gegen Jemanden eine Untersuchung anhängig machen; trvající v., anhängige Untersuchung. J. tr. V. historické. Nz. Drobnohledné v.; předchozí, přípravné v., Voruntersuchung. Šp. V. činiti. Dch. V. kárací, Disciplinaruntersuchung, Čsk., kázeňské. Us. V. zdvihnouti, aufheben. Čsk. Býti u v. Us. Pr. Pozatím z v. slepce bylého pustivše; Právné a soudné v.; v. hrdelné. Šš. J. 163., Sk. 205., 256. (Hý.).

Vyšetřovatel, *vyšetřitel*, e, m., der Inquirent. J. tr.

Vyšetřovatelna, *vyšetřovna*, y, f., das Untersuchungsbureau. Rk.

Vyšetřovatelstvo, a, n. = *vyšetřovatelé*, die Kommission (slovo nové). Jg.

Vyšetřovati, vz Vyšetřiti.

Vyšetřovna, vz Vyšetřovatelna.

Vyševčiti, il, en, ení, als Schuster verdienen. Us. Šd.

Výšež výšež = *výš a výš.* Aby vstupoval v. v. Št. Vz Vysoko.

Výšib, u, m. = *vyšibání.* V-bem vyprovodili ho z domu. Šd.

Vyšibání, n. = *vyšlehání.* Vz Vyšibati. Bern.

Vyšibaný = *vyšlehaný*, ausgepeitscht, ausgestäubt. Keď jich vidie, ako sa vliekli domov bosí, malí, v-ní. Mt. S. I. 75. Chcem uklonit kolena pred vaším v oba boky vyzauškovaným, v-ným a rozpjatým Bohom. Lipa 37.

Vyšibati, *vyšibávati, vyšibnouti*, bl, ut, utí, *vyšibovati*, z něm. Schub, na Slov. = *vymrskati*, ausstäuben, auspeitschen, hinauspeitschen, durchpeitschen, durschwippen. — **koho**. Baiz. Přece jedno Němče vyšibal. Koll. I. 87. — **komu**. Tak ti vyšibám, co do tebe vleze. Mor. Šd. — **komu čím**: bičem, prutem. Mor. Tč. — **(kdy) kam**. Metly **na** sv. Jana **do** vrchu v., emporwerfen. Na Ostrav. Tč. Hľa, Agar u nôh žobre tu tvojich, ozaj v prudkom hnevu čake či nevyšibeš ju do púšte zase!?; Nech v-bú ho, jak mňa, **na** púšť sveta! Phld. III. 1. 46., 57. Aj jich temer do naha vyzliekli a tak v-li do hory. Mt. S. I. 75. — **co odkud kam**, hinauswerfen. Na Ostrav. Tč.

Vyšibnouti, vz Vyšibati.

Vyšibnutí, n., vz Vyšibati.

Vyšibnutý; *-ut, a, o,* vz Vyšibati.

Vyšibovati, vz Vyšibati.

Vyšibrování, n., die Ausschieferung, Auszwickung. Nz.

Vyšibrovaný; *-án, a, o,* vz Vyšibrovati.

Vyšibrovati = *něčím drobným vycpati, vystrkati*, mit kleintheiligen Sachen ausstopfen. Us. Jg.

Vyšice, dle Budějovice, Wispitz, ves u Jamnice.

Výšice, Weischitz, ves u Březnice.

Vyšiditi, il, zen, ení, *vyšizovati = vyklamati, vylhati*, durch Betrug erlangen. — **co**. Hledí, aby něco vyšidil. Us. Ntk. — **co na kom**. Us., Tč., Ros. — **jak**: lstí.

Vyšíjati, vz Vyšíti.

Vyšikovati = *vypraviti, vyslati*, hinwegschaffen, expediren, ausschicken. — **koho kam**: **na** jiné místo. V. — Br. — **koho k čemu**, ausrüsten. Us. Tč. — **V.** = *ve svůj prospěch navléci*, zu seinen Gunsten anlegen. — **co**. Dobře to v-val. U Král. Hrad. Kšť.

Vyšilhati = *šilhavým hledem vyslíditi*, schielend aufspüren. — **co kde**: jídlo v troubě, za oknem atd. Us. Tč.

Vyšilhovati nač, schielen. Na Ostrav. Tč.

Vyšimír, a, m., osob. jm. Mus. VI. 67.

Výšin, u, m. = *vyšinutí.* V. z vazby = protisled, změtená vazba, anakoluthon. Vz Anakoluth. Nz., Sš. II. 19., L. 88. Jiní přijímají tu v. z vazby a jinopádnosť. Sš. J. 23. — **V.** *v tělocviku.* V. předem, der Felgeaufzug, výšin zadem, der Kreuzaufzug, na hrazdě, v. předem, v. zadem, vz Hrazda, Kruh. KP. I. 482., 495., Čsk.

Vyšín, a, m., ves. Vz Tk. I. 383.

Výšina, y, f., *lépe než: vyšina; výšinka = vrch, výsosť*, die Anhöhe. Vojsko položilo se na výšinách. Hlas. Nalézti výšinu nějakého místa. Sedl. V-ny opanovati. Us. Dch. Král se jal šikovati lid svůj i svedl jej dolů přes výšiny; Na Moravě rozeznává

se trojí směr výšin s tolikéž nížinami a kotlinami. Ddk. II. 264., IV. 125. (Tč.). V. skalnatá k východu srazitá. Šš. L. 34. — *Přenes.* V. slasti. Koll. I. 203. — **V.** = *rákos*, das Schilf. V-nou cesty při božím těle posypati. Us.

Výšinek, nku, m. = *vyšinutí, výšin.* Šd. — **V.,** nka, m., Wischinek, ves u Slaného. PL.

Vyšinka, y, f., Wischinka, ves u Prahy; V. *dolejší*, hospoda; hořejší, samota u Prahy. PL.

Vyšinkovati = *vyšenkovati.* Cf. Vyčepovati. Na Ostrav. Tč.

Výšinoměr,u,m.,der Höhenmesser,Hypsometer. Dch.

Výšinoměrný, hypsometrisch. Dch.

Vyšinouti, ul, ut, utí; *vyšinovati* = *vychýliti, vyndati, vybočiti stranou*, herausbewegen, verrenken; *v. a v. se* = *vychýliti se*, heraustreten, weichen; *vyskočiti (v tomto smyslu staří toho slova neužívali.* Šf.), auffahren, sich schnell heraus- o. emporbewegen, sich aufschwingen. Jg. — **abs**. Jelen vyšine = uhne se. D. Hleď vyšinouti. Sych. — **co:** jazyk. Troj. — **si co:** nohu (vyvinouti, vytknouti). Ros. — **(co, se) odkud:** vůz z kolejí se vyšinul. Us. Dch. Že veškeren obor světa z kolejí se vyšinuje. Šš. Sk. 24. Žádal, aby vrátila se zase na staré své cesty, s kterýchž neměla prý v. nikdy. Pal. Děj. IV. 1. 391. (Šd.). Z cesty ctnosti v., D., z dobrého řádu. Scip. Bouře krutým dýmáním vyšinuje se z jeskyň svých. Troj. — **se kudy**. V. se stranou. Scip. — **se kam: mezi** sloupy. Har. V. se **na** horu, na koně, Šp. m. *vyšvihnouti se na koně, vyskočiti, vskočiti, vsednouti, vymrštiti se.* Vz na hoře. Jg., Brs. 2. vyd. 264., Brt. S. 3. v. 170. Podlé toho posuď i věty: Duch lidský k znamenité výši se vyšinul (povznesl se). Us. Len tuž a horli v svätom zápalu, či z hlbin vzlietneš a či z Uralu, **k** nebu sa predca vyšinieš! Sldk. 347. Dítě **do** vrchu vyšinovati. — **se odkud proč.** Apoštol pro nával myšlének, jimiž uchvácen byl, z dráhy započaté vyšinul se. Šš. I. 39. (Hý.). Vz Přešinouti.

Výšinovid, u, m., die Höhencharte. Nz.

Výšinový = *rákosový*, Schilf-. Us. Vz Výšina.

Výšinský, Höhen-. V. dobytek, das Höhenvieh. Šp. V. plemeno skotu hovězího. NA. IV. 98.

Vyšinulý,vorspringend,herausgeschweift, v rostl. Slb.

Vyšinutí, n. V. vlaku, die Entgleisung des Bahnzuges. Dch.

Vyšinutý; *-ut, a, o,* entgleist. V. vlak (z kolejí). Us.

Vyšípati = *vyšupati*, pardus dáti, einen Schilling abstreichen. Ros. — **co kudy.** Pochytali slunko v holách, vyšípali blaho rovní. Hdk. C. 230.

Vyšiplati, herauswinden, herausbeuteln. — **co odkud.** Na Ostrav. Tč. — **V.,** schlecht ausführen, verpfuschen. — **co.** Ib. Tč.

Vyšíření, n., die Ausbreitung, Ausweitung. V. samosprávy, die Erweiterung der Autonomie. Dch.

Vyšířený; *-en, a, o,* ausgebreitet, erweitert.

Vyšířiti, il, en, ení, *vyšiřovati*, ausbreiten, erweitern. — **co.** Ženské svoje šaty vyšiřují. — **co na koho.** Ženské vyšiřují jak raci svá klepeta na mužské. Us. Tč.

Vyšiřování, n. = *rozšiřování.* Vz Vyšíření.

Vyšiřovaný = *rozšiřovaný.* Vz Vyšířiti.

Vyšiřovati, vz Vyšířiti.

Vyšišmati se odkud: z domu (nemotorně jíti), schwerfällig herauskommen. Koll.

Výšitel, *vyšitel*, e, m., der Erheber, Erhöher. — **V.** = *zdražovatel*, der Hauteur, Contremineur. Strana v-lů, la hausse; strana nížitelů, la baisse = špekulanti bursovní chtějící kursy papírů cenných zvýšiti aneb snížiti. Nz., Škř.

Výšitelka, *vyšitelka*, y, f., die Erhöherin, Erheberin.

Vyšiti, šiji, il, it, ití, *vyšívati* (vz vyšíjati), ausnähen; durchs Nähen verbrauchen. — **abs.** Děvečka vyšije, šohajek vymlátí. Šš. P. 471. — **co.** V la všecky niti (šijíc zpotřebovala). Us. D., Dch., Brt. Nebyla bys u mne jiného dělala, šatky vyšívala, peníze čítala. Šš. P. 146. — **co komu.** Už ti tvá panenka šátek vyšívá. Čes. mor. ps. 92. V. si peníze (šitím získati). Us. — **co čím:** šátek hedvábím. Ros. V. vlnou, bůstkami, suknem. Š. a Ž. Zlatem šátek vyšívá. Er. P. 449. Ja dolina, dolina, na dolině bučník, vyšívaj ty, vyšívaj, šohajovi ručník: vyšívaj ho, vyšívaj drobnými kvítečky. Šš. P. 242. Ona zlatem šila, stříbrem vyšívala. Brt. P. 80. Pokryvky zlatem v. Ddk. IV. 253. — **kde. Za** deviatými kachly plátence vyšíva (= umřela). Mt. S. I. 98 Ty budeš **v** tym domku vyšívač a ja budu k tobě chodivač. Šš. P. 387. Ach vyšij ju (košulenku), vyšij zhůru **na** přiramku, abych pamatoval, že sem měl galanku. Šš. P. 583. **Pod** jaborečkem má milá zelený šátek vyšívá; vyšívá na něm vínečck, že ju opustil syneček. Šš. P. 269. Na kanavě, na straminu, na papíře, na rámě, na bubínku vyšívati. Š. a Ž. — **kam.** Jména **na** žínku, na prádlo v. Š. a Ž. — **nač.** Co se na to vyšilo nití! Us. Dch. Ona si ledva vyšije na stravu. Us. Tč. — **jak.** Něco podlé něčeho v. Vypukle v., hoch sticken. Us. Šp. Ona ji vyšije s tulipánama. Er. P. 136. Už se láska zrušila, už ti jiná galanečka šátek vyšila; vyšila ho **do** kola, na šátečku na prostředku zlatá litera; Bo (neb) moja šatečka draho vyšita, slúžila sem za ňu blízko tři léta. Šš. P. 367., 398. (Tč.). — **kdy.** A ma ta děvucha take bystre oči, co ona vyšije černu šatku v noci. Šš. P. 748. — **jak dlouho.** Do půlnoce vyšívala, od půl noce zametala. Šš. P. 112. — **komu** = *vybiti*, durchprügeln. U Brušperka. Mtl.

Výšiti, il, en, ení = *vyzdvihnouti*, heben, erhöhen, hoch machen. — **koho.** Troj. Jal sě král ještě viece v. Jonatu. BO. Dnes počnu tě výšiti. BO. Voláchu výšiece svój hlas. BO. Příroda stromy výší. Hdk., Troj. — **koho čím:** příkladem něčím. Pass. — **abs.** Mladosť výší, starosť hrbí. Us. — **se.** Kdo se výší, bude ponížen. Vz Nížiti. ZN.,

Digitized by Google

Hus II. 314., 360. Čím se více pne a výší, tím spíšeji mizí. Lom. Sv. víra se výšila. Pass. 801. Čím se kto neřádně viece výší, tiem sě před Bohem níží. Hus I. 184. — **se kde: na** zemi. Ž. wit. 9. 18. (39.). Ktož se v světě výší, ten před Bohem jest menší. Hus II. 319. — **odkud.** Jenž výšil mne **ot** vrat smrtelných. Ž. wit. 9. 15. — **se kam.** Muž ješitný v pýchu sě výší. BO. Proč sě výšite **nad** lid? BO.

Vyšití, n., die Ausnähung. Bern.

Vyšitý; *-it, a, o,* ausgenäht; durch Nähen verbraucht. V-té niti. Us. — **čím.** Mom (mám) fortušek zlatem vyšitý. Brt. P. 153. Co to máš, děvečko, co to máš za pasem? Červené šáteček v-té harasem; A ja sem tak zdrava jako ty, mam fortušek zlatem v-ty. Sš. P. 217., 387. — **z čeho.** Ti křižáci nosili na šatech svých kříže červené ze sukna v-té. Pal. Děj. IV. 2. 535.

Vyšívací, vyšívací, zum Ausnähen gehörig, dienlich, Stick-. V. jehla, rámec. D.

Vyšívač, *vyšivač,* e, m., der Ausnäher, Stepper. Bern., Stat. př. kn. 1874. 55., Aqu

Vyšíváček, čka, m., vz Vyšívač. — **V.,** čku, m., vz Vyšívák.

Vyšívačka, *vyšivačka,* y, f., die Ausnäherin, Stepperin. D. — **V.** = *vyšívání.* Jsú z hadbábu sice, ale bez všetkej ozdobiny a v-ky. Sl. let. I. 33. — **V.** = *vyšitá věc,* ausgenähte Sache. Bern.

Vyšívák, u, **vyšíváček,** čku, m., der Strickrahmen. Šm.

Vyšívalka, y, f., die Stepperin. Dch.

Vyšívání, n. = *zhotovování výkresů na tkanině nitmi pomocí jehly,* das Ausnähen, Sticken, Stickwerk. V. květované. Č. V., krumpéřství: bohaté, vypuklé, přistřihované, francouzské, anglické. Šp. Harasové v. na rukávcích dívek súchovských na Mor. má tyto části a jména: červené ščipky, bílé ščipky, červený stínek, černá řetázka, žutá (žlutá) řetázka, červená řetázka, formička, řetázkové kvítky. Brt. V. umělé, Kunststickerei, křížové, zvýšené, Hoch-, bůstkové, Schmelz-, Dch., zlaté. Kká. Td. 319. V-ním proložený. Dch. Bílé v. jmen do prádla, ploché a vypuklé v. plišové. Š. a Ž.

Vyšívanka, y, f., das Zeichentüchel, Kantentuch. Šm.

Vyšívaný; *-án, a, o,* ausgenäht, gesteppt. V. dílo, ručník, Us., list, květ, koberec, střevíc, věncoví, stonek, kytička, arabeska, hvězda a p. Š. a Ž. Podaj mi šatu tenkú, nech zavážu svú hlavénku; a hned milá nemeškala, v-ný šátek vzala. Sš. P. 182. — **jak.** Roucho pestře v-né. Us. — **čím:** zlatem. Ddk. III. 60. Vz Vyšiti.

Vyšivatel, *vyšivatel,* e, m., der Ausnäher, Sticker, Stepper. V. řím. a řec. Vz Vlšk. 277.

Vyšívka, y, f. = *vyšívání,* die Stickerei. Šd. V. na kozlík, der Schwellerkranz (beim Sattler). Šm.

Výšjmenovaný = *výše jmenovaný.* Vz Vysoko. Na Zlínsku. Brt.

Výška, y, f., die Höhe. *V. v obecném smyslu, v geometrii, ve fysice, v astronomii.* Vz S. N. V. tlaku (tlakoměrná, die Druckhöhe); v. tlaku hydraulického, hydraulische D.; v. tlaku hydrostatického, hydrostatische D., Nz., KP. II. 53., 56.; v. překážky, die Widerstandshöhe; v. hození či hodu, die Wurfhöhe. Nz. V-y dle vyvýšenosti nad mořskou hladinu: pahorek, pahrbek, kopec, chlum, brdo, vrch, hora, velehora. Nz. V. patra, die Geschosshöhe, vody, der Wasserstand; nad obyčejnou v-ku, über dem Normale; pravidelná v., die normale H.; Orel letěl ve přehrozné výšce; náramná v.; Něco do výšky hnáti, stavěti, kroutiti; ve výšce udržovati. Dch. V. vrcholu, die Gipfel-, hřebene, hřbetní, Kamm-, prohybu, Passhöhe; v. rovníková, Aequatorhöhe; v. točny či točnová, die Polhöhe. S. a Ž. V. lisovní, die Presshöhe, v. rtuti, die Quecksilber-. Šp. Úhel výšky, der Höhenwinkel. Čsk. V. tonu. Ddk. P. 20. V. nakloněné roviny, klínu, otočky šroubové, pádová. ZČ. I. 92., 95., 97., 118. V. či krok závitku. Vnč. 115. V. zatížení, die Belastungshöhe, v. pádu, die Fallhöhe. Pcl. 45., 97. V. trojúhelníku. Jdč. I. 27. V. bodu nad obzorem (positivní a negativní); v. nadmořská; v. tlakoměrná; v. athmosfery stejnorodé, vlny mořské. Stč. Zmp. 59., 61., 524., 542., 560., 565., 566., 593., 755., 793. (Pdl.). V. hory je prostá (absolutní) a vztažná n. poměrná (relativní). V. pohoří: průměrná n. prostřední vrcholu (vrcholní); prostřední v. hřebene, prostřední v. prohybu (v. přesmyčná), v. nejvyšší hory. ZČ. V. celé vlny (vodní), hvězdy (nad obzorem). Nz. V. vody v parním kotli. Vz KP. II. 363. V. domů řím. a řeckých. Vz Vlšk. 103. Výška obloučku, die Bogenhöhe. Bc. Do výšky něco vyzdvihnouti, *často stačí:* něco zdvihnouti. Vařením ztrácí krev septická svou výšku jedovatosti **Šp.** m.: vařením jedovatosť krve septické se mírní. Brt. Oba měli stejnou výšku. Sá. Oblouk výšky (výškový, der Höhenkreis). Us. V. roviny nakloněné. Mj. 85. Sebe bral do výšky a jiné měl za onuce. Dch., Brt. Ale nadarmo skákali, bo ani do polovice tej výšky doskočiť nemohli. Mt. S. 53. Malé bylinky hezké, koukol jen do výšky žene. Shakesp. Tč. Na výšku někoho bráti = špičkovati. U Kr. Hrad. Kšť. Nebaž po výšce, strany **přísloví** o tom vz: *Nebe, Nebezpečný, Pád, Padnouti, Podkova, Příkře, Pýcha, Střecha, Strom, Vrch, Vysoko.* — Vz **Výš** a S. N. — **V.,** y, m., osob. jm. Jan V. ze Schrynychova. Arch. IV. 378.

Vyškádliti, il, en, ení, durchs Necken erlangen. — **co na kom.** Ros.

Vyškamrání, n., die Erlangung durchs Murren. Bern.

Vyškamraný; *-án, a, o,* durchs Murren erlangt, ermurrt, ausgemurrt. Bern.

Vyškamrati, durchs Murren erlangen o. bekommen, er-, ausmurren, ausbrummen; aufhören zu murren; **se,** genugsam murren. — **co.** Ledva svoji žádosť vyškemře. Us. Tč. — **komu** = *vyhubovati,* auszanken. MM.

Vyškarediti, il, en, ění. — **koho.** Když k ní přišli, ona je v-la (škaredie se vypudila). Us. Vk.

Vyškarpiti, il, en, ení, *vyškarpovati* = *škarpu mimo cestu udělati,* ausböschen. Čsk., Tč.

Digitized by Google

Vyškemrati, mrám a mři; *vyškemřiti* = *vyžebrati*, *vyprositi*, erbetteln, erflehen. Jg., D. — **co na kom čím:** prosbami.
Vyškeřák, a, m. = *sedmihlásek pták*, *posměváček*, der Spottvogel. Na Mor. Vck.
Vyškéřati, vz Vyškeřiti. Mor. Vck.
Vyškeření, n., vz Vyškeřiti.
Vyškeřený; *-en*, *a*, *o*, vz Vyškeřiti. V. zuby. Hol. 34.
Vyškeřiti, il, en ení (na Slov. *vyceřiti*), *vyštěřiti*, *vyškeřovati* (na Mor. *vyškéřati*; na Slov. *vyškeruvať*), die Zähne fletschen; ausrecken, herausstrecken, öffnen, aufthun. — **co**: jazyk, zuby. Plk. Smeje sa striga a zuby vyškeruje. Dbš. Sl. pov. I. 24. — **co na koho:** zuby, die Zähne zeigen. Us. Jg., Tč. — **co kde**. Vyskierala zuby před ním. Dbš. Sl. pov. I. 520. — **co jak**. Zubů nevyškeřuj **podlé** tvojé chuti. Na Ostrav. Tč. Bláznivosť svú skrze smíchy blázen ukazuje, když bez míry jako osel zuby vyškeruje. Na Slov. Tč. — **se**. Gamby z úst odrezal, že sa len tak zuby vyškieraly. Dbš. Sl. pov. I. 17. Zem už tak vyschla, že všude se vyškeřuje, kde byla mokřina (má trhliny). Us. Tč. — **se komu (z čeho)** = *posmívati se*, *vysmívati se*, auslachen. Mor. Vck. Cf. Vyškeřák. Přišla ku pastorkyni a tam, kde tato mozolila sa, vyškierala sa jej taká strojná a sytá: či vidiš, aké já mám pekné šaty a ty nič, iba handry! Dbš. Sl. pov. VI. 5. — **se komu jak**. Jaj aka že ste pekná! vykrikuje, a prjezočive sa jej **do** očí vyškeruje. Er. Sl. čít. 56.
Vyškeřování, n., das wiederholte Zähnefletschen. Vz Vyškeřiti.
Vyškeřovati, vz Vyškeřiti.
Vyšklbnouti, vz Vyšklubati. Na Slov.
Výškleb, u, m. = *výšklebek*. Jen kdybych slyšel nějaké v-by! V Kunvald. Msk.
Vyšklebáček, čka, m. = *kdo se jiným rád vysmívá*, der Verlacher, Spötter. Kb.
Výšklebek, bku, m., pl. v-ky, der Spott, Hohn. Us. Sd. V-ky z někoho si dělati, Jemand verhöhnen; V. na někoho dělati. Na Ostrav. Tč.
Vyšklebení, n. = *vyškeření*. Vz Vyšklebiti.
Vyšklebený; *-en*, *a*, *o* = *vyškeřený*. Vz Vyšklebiti.
Vyšklebiti, il, en, ení; *vyšklíbati*, *vyšklebovati*, ausfletschen, ausblecken; durchs Weinen erhalten; *se*, sich ausweinen. — **co na koho**: zuby, D., Šd., pysky, den Mund aufreissen. Us. Tč. — **se na koho**. Us. Tč. — **se komu (z čeho)** = Fratzen, Gesichter schneiden, Jemand aufheissen, Us. Šd., auslachen, verhöhnen. Sd. — **se**. Vyšklebuje se jako svatohorská opice. Sk. — **se komu jak**. Vyšklebovał se mu **do** očí, verhöhnen. Mor. Tč.
Vyšklebování, n., das wiederholte Gesichterschneiden, Verhöhnen.
Vyšklebovati, vz Vyšklebiti.
Vyšklhati, *vyšklhnouti*, hnul a hl, ut, utí, ausgleiten; glatt machen. — **co nač:** led na klzačku vyšklhati, glatt machen. Na Ostrav. Tč. — **kde: na** ledě vyšklhnouti, ausgleiten. — **odkud**. Ryba mu z ruky vyšklhla (vyšplhla). Na Ostrav. Tč.

Výškliba, y, m. = *posměváček*, der Hohnlacher, Spötter. Ten v. se každému vysměje. U Hr. Král. Kšť.
Vyšklíbati, vz Vyšklebiti.
Vyšklubati, klubám a klubi; *vyškubati*, škubám a škubi; *vyšklubnouti*, *vyškubnouti*, bnul a bl, ut, utí; *vyšklubávati*, *vyškubávati* = *škubaje trhati*, ausrupfen, ausraufen, ausreuten. — **co komu: křídla**, Us., chomáč vlasů, Sych., si vlasy, huse peří. Us. Vyškl'bla mu jedno piero. Dbš. Sl. pov. I 131. V-bl jsem vlasy své. BO. — **co čím**: vlasy kléšťkami. V. — **odkud.** Vlasy někomu z hlavy v. Tč. — **kdy**. **Peří na** pobabě, na škubačce všetko v-ly. Na Ostrav Tč. — **koho kam.** Rumpál ho vyskub do výše. Osv. I. 87. — **se komu jak.** Hněvivě se mu v-bla. Sá.
Vyškňuřovati se na koho, Fratzen, Gesichter machen. Mor. Šd. Vz Vyšklebiti.
Vyškobliti, il, en, ení, *vyškoblovati* = *vyškohliti*, *škoblou vyškrábati*. Vz Vyškohliti. Na Mor. a na Slov. Šd., Bern. Jsem celý, jako by mě vyškobloval (= prázdný). Mor. Šd.
Vyškoblovaný; *-án*, *a*, *o*, vz Vyškobliti. Mám žaludek celý jako v-ný. Mor. Šd.
Vyškobrtati se = *s těží vylézti*, *vyškrábati se*, sich schwer empor-, herausarbeiten, heraushelfen, befreien. Us. Šd. Nemohl se v. Mor. Šd. — **kam**. Sotva se na schody vyškobrtal. Us. u Kr. Hradce a j. Kšť.
Vyškobrtiti, il, ěn, ění, *vyškobrtnouti* = *vyvrátiti*, umwälzen; **se** = *vyšinouti se*. Na Mor. D., Brt., Šd., Mtl., Kld. I. 87. — **co kde: kozla na** trávě, einen Purzelbaum machen. Na Ostrav. — **se kam : na** zem, umfallen, straucheln. Mor. Tč. — **se komu**. A když se mně to vyškobrtlo jaksi, ani nevím, jak. V již. Mor. Šd.
Výškodnosť, i, f. = *náhrada za škodu učiněnou*, Ersatz für angefügten Schaden. Dal mu 2 zlaté v-sti. Us. Č.
Vyškodovati, *vyškodnouti* = *náhradu za škodu dáti*, Ersatz leisten, entschädigen. — **koho čím**. Za cestu, která pole jeho zasáhla, vyškodovali ho loukou. Us. Č.
Vyškohlení, n., die Auskratzung, Ausreibung; die Aufkratzung, Aufreibung, Oeffnung durchs Kratzen. Na Slov. Bern.
Vyškohlený; *-en*, *a*, *o*, ausgekratzt, ausgerieben; aufgekratzt, aufgerieben, durchs Kratzen (Reiben) geöffnet; genugsam gekratzt. Bern.
Vyškohliti, il, en, ení, auskratzen, ausreiben; aufkratzen, aufreiben, durchs Kratzen (Reiben) öffnen; genugsam kratzen. Bern. — **koho čím**. Vz Vyškrabati.
Vyškohrňaný; *-án*, *a*, *o* = *vyhlodaný*, ausgenagt. — **kým**. Chléb myšemi v. Mor. Šd.
Vyškohrňati = *vyhlodati*, ausnagen. — se, schwer kommen. Vz Škobrňati. Než on se až sem vyškohrňá. Mor. Šd.
Vyškolení, n., die Ausschulung. Dch. Vz Vyškoliti.
Vyškolený; *-len*, *a*, *o*, ausgeschult. V-né děti. Us. Vz Vyškoliti. — **V.** = *vycvičený*, geübt, geschult. Hlas jeho není dosud v-ný. Us.

Vyškoliti, il, en, ení; *vyškolovati*, ausschulen. — **co odkud.** Lhota bude ze Slatiny vyškolena a do Moravan přiškolena *lépe:* bude ze školy slatinské vyňata a přidána n. připojena ke škole moravanské. Šb. — **V.**, na Slov. = *vyplísniti*, aushunzen, ausmachen. Plk.

Výškoměr, u, m. = *nástroj*, jímž se měří výšky předmětů nepřímým způsobem jako ku př. tlakoměrem, der Höhenmesser. Šp. Sedl. F. 197., Dch., Šp.

Výškoměrství, n., die Höhemessung. Rk.

Vyškoný, ého, m., osob. jm. Mor. Sd.

Výškopisný = *hypsografický*, hypsographisch. Stč. Zmp. 460.

Vyškopiti, il, en, ení = *vyskopiti, vyklestiti*, kastriren. Na Ostrav. Tč.

Vyškorica, e, f. Na Slov. A že sa rechtorova v. spolu s ním ošialila. Dramat. Chlpk. I. 95.

Vyškortati, *vyškortávati* = *škortáním vyhloubiti*, auskratzen, ausnagen, ausschaben — **co.** Myši řepu vyškortaly. Us.

Vyškořupiti se, sich ausschälen. Ořechy se v-ly. Na Ostrav. Tč.

Vyškoudlý = *hubený*, mager. Us. Čes. vč. II. 195.

Vyškoudnouti, dnul a dl, utí, mager werden. — **po čem.** Vlach se salátem krmí, Polák po něm vyškoudne. Č. M. 461.

Vyškov, a, m., vz Viškov. Když sem já jel od své milé z Vyškovečka, z Vyškova, ztratila se mému koni podkova. Čes. mor. ps. 124. — **V.**, vrch u valaš. Klobouk. Vck.

Výškov, a, m., Waschagrün, ves u Plané; Wischkow, samota u Chrudimi, Wischkowa, ves u Postoloprt. Vz Blk. Kfsk. 605., S. N., Arch. III. 190. — **V.**, Wischau, město na Mor.

Výškovice, dle Budějovice, Wischkowitz, vsi u Plané, u Vimberka a u Morav. Ostravy. Vz Blk. Kfsk. 1456., Arch. III. 190.

Vyškovský, ého, m., osob. jm. Mus. 1880. 24., Vck.

Výškový, Höhen-. V. úhel. ZČ. I. 43. V. kruhy, rozdíly (hypsometrické), vrstvy, pásy. Stč. Zmp. 59., 459., 468., 546., 547.

Vyškrábání, n., das Auskratzen, Ausscharren. Bern.

Vyškrábaný; *-án, a, o*, ausgekratzt, ausgescharrt. Vz Vyškrábati.

Vyškrábati, škrábám a škrábu; *vyškrábnouti*, bnul a bl, ut, utí; *vyškrabovati* = *vydrápati, vyhrabati, vystrouhati*, auskratzen, ausscharren, ausschaben, ausradiren. — **co:** slovo, kaňku. V. Vyškrabuje varhany (= chrápe). Mt. S. I. 98. V. kotel. Suk. Vyškrabuje-li děvče ráda hrnky, prší o její svatbě. Mus. 1883. 475. — **co čím:** šornou koryto, díži lžicí, Ros., nožem. — **komu co:** oči. Vyškrabte si své škraloupy. Us. Vyškrábl by mu poslední sousto! Us. Kšť. — **se kam: na** strom *(vylézti)*. Vyškrábal se *stěží* na lůžko, na horu. Us. Šd. Než se člověk do toho kopce vyškrábe! Us. Dch. Ona vyzula svoje čižmy a dala mu jich obúť, aby sa vyškrábal na strom, že tam najde zlatý prútik. Dbš. Sl. pov. I. 11. — **kudy.** V-bal sa vám po tej konope až do samého neba. Dbš. Sl. pov. III. 34. — **odkud (čím).** Nemocný se z lůžka dosti těžko vyškrábal. Us. Dch. Moucha začala sebou házet, vyškrábala se z pavučiny a fuk do povětří. Er. Sl. čít. 18. Vyškrabuje vařečka kaši z hrnka. Us. Tč. — **co kde.** V listině písmo nožíčkem v. Us. Šp.

Výškrabek, bku, *výškrabeček*, čku, m. = *co se vyškrabuje*, ku př. z díže, i pečivo z toho, das Ausgekratzte, Aufreibsel. — **V.**, bka, m. = *poslední dítě z též matky, poškrabek*, der Nestkuchen. D. To děcko není zdravé, je v. Us. Tč., Kšá.

Vyškrabotati = *vyškrábati*. Slov. Bern.

Vyškrabovací, Radir-, Schab-. V. nůž. D.

Vyškrabovač, e, m., v horn., die Drillschraube. Šm.

Vyškrabovačka, y, f., v horn., der Bohrkrätzer. Šm.

Vyškrabování, n., das wiederholte Auskratzen.

Vyškrabovaný; *-án, a, o*, wiederholt ausgekratzt. Us.

Vyškrabovati, vz Vyškrábati.

Vyškrbotiti, il, cen, ení. Ovce se v-la. Kld. 1876. 412.

Vyškrčati, aufhören zu rauschen (klappern, klirren, murmeln, rasseln, schnarren, zischen). Na Slov. Bern.

Vyškřečání, n., vz Vyškřečati.

Vyškřečaný; *-án, a, o*, vz Vyškřečati.

Vyškřečati, aufhören zu schreien, plappern, plaudern, schwatzen; *vykřičeti*, ausschreien; aufhören zu quacken (von Fröschen). Na Slov. — **V.** = *vyseděti, vylíhnouti*, ausbrüten. Na mor. Valaš. Vck.

Vyškřečeti, vz Vyškřečati. Br.

Vyškreti = *vysmahnouti*. Na Slov. Bern.

Vyškrkati = *škrkaje vypotřebovati*. — **co.** Celou paklíčku sirek vyškrkal, než si zapálil. Mor. Šd. Všecky škrkačky (Zündhölzchen) jsem vyškrkal. Us. Tč. — **V.**, ausratschen. — **co kdy na čem. Na** veliký pátek chlapci poledne na škrkačkách vyškrkujú. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vyříhati*, herausrülpsen. — **V.** = *těžce vypověděti*, schwer heraussagen, herauswürgen. — **co.** Ros.

Vyškrknouti, knul a kl, ut, utí, vz Vyškrkati.

Vyškrobati = *vyškrábati*. Na Ostrav. Tč.

Vyškrobení, n., die Stärkung der Wäsche. Us.

Vyškrobený; *-en, a, o*, gestärkt. V. prádlo. Us. Už je košulenka v-ná. Us. Šd. Má rukávy v-ný tak jak pergamín. Sš. P. 660. Chodý celý v-ný. Mor. Šd. Je v-ná jako blísta. Sk.

Vyškrobiti, il, en, ení; *vyškrobovati*, stärken, ausstärken (die Wäsche); durchs Stärken verbrauchen. — **co:** čepec, Jg.; všechen škrob (verbrauchen). — **co jak. Na** neděli ti vyškrubím košulu jemným škrubem. Na Ostrav. Tč.

Vyškroučiti, il, en, ení = *vyprositi, vyžebrati něco pláčem*. — **co na kom.** Mor. Vck.

Vyškroukati, ausknurren, ausrummeln. — **koho** — *vyhubovati*, ausschelten. Jg., Šm.

Vyškrtati, *vyškrtnouti*, tnul a tl, ut, utí; *vyškrtávati* = *vypíchnouti*, *vyškrábnouti*, ausstechen, auskratzen, auskritzeln. — **co čím**: perem, tužkou. Us. — **co komu**: oko. Ros.

Vyškrtiti, il, cen, ení = *škrtě vypuditi*, herausdrosseln. — **co odkud**: duši by z něho vyškrtil. Us. — **jak**. Budú všetci vyškrteni riadom (řádem). Lipa III. 85.

Vyškrtnutí, n. = *vytržení*, der Durchstrich. Šp.

Vyškrubiti, *vyškrubovati* = *vyškrobiti*.

Vyškřupati, *vyškřupkati* = *škřupkavě sníst*i, zusammenessen, dass es knistert. — **co jak**. Všecky oškvarky sme s chlebem vyškřup(k)ali. Na Ostrav. Tč.

Vyškrviti, il, en, ení, *vyškrvovati* = *vyškvařiti*, auskröschen, ausschmoren. Pečeni obraceti, až se v-ví. Bech. — **se od čeho**. Vyčisť a vyškrv ode vší nečistoty. Ib.

Vyškrybati, einkratzen. — **co čím kde**. Něčím ostrým svoje jméno na skle, na kameňu v. Na Ostrav. Tč. — **V.**, aus-, wegkratzen. — **co odkud**: ze zdi. Ib. Tč.

Výškub, výskub, výšklub, u, m. = *řiť* husí, kachní, vůbec pečené drůbeže, od vyšklubování trhaček (odtud *špatně: biskup*). Č.

Vyškubání, n., das Ausrupfen, die Ausrupfung. Us.

Vyškubaný; *-án, a, o*, ausgerupft, ausgezupft. V. peří. Us.

Vyškubati, vz Vyšklubati.

Vyškubávati, vz Vyšklubati.

Vyškubnouti, vz Vyšklubati.

Vyškubnutí, n., das Ent-, Herausreissen.

Vyškubnutý; *-ut, a, o*, entrissen, herausgerissen. Us.

Vyškubovati, vz Vyšklubati.

Vyškudliti = *vykudliti*. Na Mor. Šd. — **V.**, geizend erlangen.

Vyškule, ete, m., der Schieler. Otec zapotec, máť kostrbatá, děti vyškulata. (hádanka). Dbš. Sl. pov. I. 485.

Vyškuliti, il, en, ení, aufhören zu schielen. Na Slov. Bern.

Výškvarek, rku, m. = *oškvarek*, Krammel. Reš. Z uhlí zůstanou v peci jen v-ky. Vz Škvár. Tč. V. z tuku. Vz Škvarky.

Vyškvaření, n., das Ausprägeln, Ausschmelzen, Ausrösten.

Vyškvařený; *-en, a, o*, ausgeprägelt, ausgeröstet, ausgeschmort. V. sádlo. Us.

Vyškvařiti, il, en, ení; *vyškvařovati* = *škvařením vypéci*, auskröschen, ausprägeln, ausrösten, ausschmoren. — **co kde**: sádlo **na** ohni, D., na pánvi. — **co odkud**: sádlo **z** husy, **čím**: pečením. Mastnotu ze sádla vyškvařovati. Us. — **kdy**. **Po** zabíjačce hospodyně vyškvařívají sádlo a škvarky nechávají na omastu k zelí, k zemákům. Mor. Šd. — *V. se*, sich ausprägeln atd. O dětech = *vyplakati se*, sich ausweinen. Až se to dítě vyškvaří, bude zase dobře. Na Ostrav. Tč.

Vyškvařování, n., das wiederholte Prägeln, Rösten, Schmoren. V. loje. Zpr. arch. IX. 52.

Vyškvračiti, il, en, ení = *vysmažiti*. Na Slov. Bern.

Vyškvrkati = *vyškvrčeti*. Bern.

Výšky, pl., f., Wisek, vsi u Rokycan a u Boskovic.

Vyškytati; *vyškytnouti*, tnul a tl, ut, utí = *škytaje vyhazovati*, ausschlucken. — **co**. Ros.

Vyšla, y, f., *nadávka ženským*. V. chudá. Mt. S. I. 117., Dbš. Obyč. 45.

Vyšlačiti, il, en, ení = *vyšlakovati*. Bern.

Vyšlahanec, nce, m., der Ausgepeitschte.

Vyšlahati, vz Vyšlehati.

Vyšlachtati, ausreiben, auswetzen, aushöhlen. Šm.

Vyšlakování, n., die Ausspürung. Bern.

Vyšlakovaný; *-án, a, o*, ausgespürt.

Vyšlakovati = *po šlaku najíti*, *vyhledati*, *vyslíditi*, *vystopovati*, aus-, aufspüren, aussuchen, ausforschen. — **koho**. Ros. — **co kde**: v knihách. Jel. — **V.** = *vyjeti*. — **co**: cestu, ausfahren. Us.

Vyšlamtati = *šlamtaje vytrhati*. — **co**: dlouhé šaty. Na Ostrav. Tč. — **se kudy**. Dosť po ulici se v., genugsam herumschlendern. Ib. Tč.

Vyšlapání, n., das Austreten.

Vyšlapaný; *-án, a, o*, ausgetreten, durchs Treten ausgehöhlt. V. cesta, Us. Dch., stezka, cestička. V této věci kráčí v-nou (obvyklou) cestičkou. Mus. 1880. 477., 482. — **kudy**. Cesta loukou v-ná.

Vyšlapati, šlapám a šlapu; *vyšlapiti*, il, en, ení; *vyšlapnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vyšlapávati*, *vyšlapovati* = *šlapnutím vyraziti*, aus-, ein-, durchtreten. — **co**: dno, obilí, Us., schody. D. V. střevíce. Tč. Vyšlapal ho jako motýl žábu. Ros. — **co odkud**: zrno **z** klasů v. Us. Lpř. J. Dj. I. 29. — **si v čem**, stolz daher gehen, schreiten. Jak si v těch šatech vyšlapuje! Ros. Ten si z vysoka vyšlapuje! Jindy okolo bot chodíval a nyní neví, jak v nich vyšlapovati. Mor. Brt. S. 100. — **komu co**. Vyšlápl mu oko. Us. Šd. Vyšlápnouti slepákovi oči (žertem = šlápnouti do lejna). U Králova Hradce. Kšť. Všecko mu vyšlapal = vychodil, dobyl. Us. Kšť. — **si jak**. Vyšlapuje si z pyšna, z hrda (hrdě si vykračuje. D.). Us. Brt. Ona si čerstvě, zhurta vyšlapuje jako srnka. Dch. — **co čím**: trávu, louku chůzí, Us., barvu botami. — **(si co), kde**. Kůže v kádi vyšlapovati, austreten. Šp. Vyšlapoval jsem si na zámku faru (tam jsem za ni žádal). Šml. — **co odkud**. Volové zrní **z** klasů vyšlapovali. Lep. Děj. I. 29.

Vyšlapování, n., das Austreten. O v-ní obilí vz KP. III. 255.

Vyšlapovati, vz Vyšlapati.

Výšleh, u, m., das einmalige Auf-, Emporlodern, Aufflammen. – V-y, protuberance, *na slunci* rozkládají se na objemu slunečním v podobě horstva a rozmanitých obyč. růžových vypuklin nad povrchem slunečním trčících a sopečným výbuchům nepodobných. Vz Stč. Zmp. 189. V-hy jsou rozžhavené hmoty plynné sopečným způsobem nad povrch sluneční vyšlehující. Stč. Zmp. 188., 195. Cf. Průžár.

Digitized by Google

Vyšlehati, *vyšlahati, vyšlohati, vyšlehnouti,* hnul a hl, ut, utí; *vyšlehávati, vyšlehovati* (zastr. *vyšležiti*) = *vymrskati,* aushauen, heraushauen; *zbíti,* mit der Ruthe ausstreichen, herauspeitschen; *vyskakovati jako plamen,* hervorbrechen. Jg. — **abs.** Plamen, záře, oheň vyšlehuje. Dch. — **jak.** Oheň vyšlehuje **přes** okna. Us. Tč. Plameny vysoko vyšlehly. Us. Dch. — **co:** bílek, abschlagen. Šp. — **kam.** Vatra vyšl'ahla **do** hora. Dbš. Sl. pov. II. 46. Slova vyšlehnuvší **před** tvář boží v choré mysli horečné. Čch. Mch. 79. — **kdy.** Dvakrát za den chleba dám **a po** třetí vyšlahám. Sš. P. 109. Někomu **na** šmigrustě v. Mor. Tč. — **komu.** Já mu vyšlohám, co se do něho vejde. Us. — **co komu čím**: oko bičem. Zlob. — **(koho) odkud.** Někoho **z** domu, Ros., z města v. Us. Plamen z peci vyšlehuje. Jg. — **se.** Moc ten stroj běhá a brzy se vyšlehá (abnützen). Us. Vz Vyšlochtaný.

Vyšlehnutí, n. = *výšleh.* Nové v. plamene, Wiederausbruch der Flamme. Dch.

Vyšlehnutý; *-ut, a, o,* ausgepeitscht. V. oko. Us.

Vyšlechtalý = *prázdný, vyšeptalý, vyšetalý.* Staví tu naproti spravedlnosti prázné nyní a v-lé spravedlnosť věčně trvalou a spasivou. Sš. II. 176.

Vyšlechtění, n., die Veredlung, das Aufputzen.

Vyšlechtěný; *-ěn, a, o,* veredelt. V. mysl. Us.

Vyšlechtilý = *ušlechtilý,* edel. 1544.

Vyšlechtiti, il, ěn, ění; *vyšlechťovati* = *ozdobiti, okrášliti,* aufputzen, ausschmücken, veredeln. V. — **koho, co čím:** strom roubením. Kristus sám si volí choť svou vystaviti a v. Sš. II. 134. — **kdy.** Jak vyšlechtěna bývá **na** den svatby choť. Sš. II. 134.

Vyšlemovati = *šlemu zbaviti,* entschleimen. — **co.** Ros., Msk.

Vyšleptati, ausstammeln. — **co.** Vz Ušleptati se.

Vyšlohati, vz Vyšlehati.

Vyšlochtaný; *-án, a, o* = *vymletý,* abgerieben, abgenützt. Kolečka jsou už v-ná. U Rychn. Msk. Vz Vyšlehati.

Vyšlu, vz Vyslati.

Vyšlundrati, ausplätschern. — **co odkud kdy**: vodu **z** vany **při** koupání. Na Ostrav. Tč. — **se kudy: po** dědině, sich satt schlendern. Ib. Tč.

Vyšlý = *který vyšel,* herausgekommen, herausgegangen, herausgegeben, entsprungen, fortgezogen, ergangen, abgegangen, verflossen a p. Vz Vyjíti. V. počet. Us. Vyšlé právo. NB. Tč. 261. V. nařízení, ergangene Verordnung. J. tr. Osoby vyšlé a vypověděné. Mus. 1880. 495. Jestliže by po vyšlém příměří válka se zase počala. Arch. IV. 458. — **jak kam.** Počátků staročeských vyšlých **ůvodem do** téhož výboru. Ht. Brs. 210. — **jak.** A po těch šesti nedělích vyšlých tiemto příměřím sobě viec povinni nebudeme. Arch. IV. 457. — **odkud. Ze** světa vyšlý, abgegangen. Křesťanství **z** pohanů vyšlé. Sš. Sk. 149. Vyhnaní z měst aneb vyšlí samoděk nevracujte se zase. Pal. Děj. III. 3. 175. Dluh vyšlý **ze** zápisu krále Sigmunda. Arch. II. 469. Slovo **ze** zvyku vyšlé (aus dem Gebrauche gekommen). Proch. — **nač.** Obeslání **n**a nás vyšlé (an uns ergangen). Zlob. — **V.** = *vzešlý,* aufgegangen. Slunce vyšlé zapuzuje mhy. Jg.

Vyšmachtaný = *vyhlodaný, vyšlehaný, vyšlochtaný.* V. díra (od kola). U Kostel. n. O. Ktk.

Vyšmachťaný = *vyšmaťhaný.* Us. Prk.

Vyšmachťati = *vyšmaťhati.*

Vyšmaniti, il, ěn, ění = *vybrati, vyšumaniti,* wegnehmen, eripere. Ros.

Vyšmárati, *vyšmarovati,* ausschmieren, einschmieren, durchs Schmieren verbrauchen. — **co čím:** bič lojem, vlasy špekem. Mor. Tč. — **co nač:** luj **na** boty. Ib. Tč. — **komu** (i. e. kůži) = *notně vybiti, vylupati,* durchwichsen, durch-, abprügeln. Na Mor. Vck., Tč.

Vyšmatati = *vyšmaťhati.* Cf. Rozkoslati.

Vyšmaťhaný, ausgetreten. V. boty, střevíce. Us.

Vyšmaťhati, vyšmatlati, krumm austreten. — **co:** střevíce, boty. Us.

Vyšmatlaný; *-án, a, o* = *vyšmaťhaný.* Us. Brt. V. boty, střevíce. Šd. V. opatek. Šd.

Vyšmatlati, vz Vyšmaťhati. — **se** = *šmatlavě vyjíti.* Us. Šd.

Vyšmátrati = *šmatráním domakati se, bedlivým hledáním něčeho se dopíditi, přijíti něčemu na stopu, dodělati se něčeho.* Mor. Šd., Zb.

Vyšmejditi, erschwindeln. — **co.** Dch.

Vyšmelcovati = *šmelcováním dostati,* z něm. ausschmelzen. — **co.** Us.

Vyšmigati, *vyšmihati* = *prutem vybiti,* durchpeitschen. Na Zlínsku a Slov. Brt., Bern. — **komu čím kde, kdy:** bičiskem, prutem **po** rukách a nohách, **na** šmigrustě. Na Ostrav. Tč.

Vyšmrncnouti, cnul a cl, ut, utí = *vyvésti,* aus-, durchführen. — **co.** Tys to vyšmrncl! U Něm. Brodu. Hvlk.

Vyšmrnknouti = *vyšmrncnouti.* Jak by se to ještě jinak dalo v. V Kunvald. Msk.

Vyšmýkati, vz Vyšmyknouti.

Vyšmyknouti, *vyšmýkati,* vz Vysmýkati. — **co.** Tys to vyšmykl (špatně provedl)! U Kr. Hradce. Kšť. — **se komu.** Vezme ťa pod pazuchu, ale ty sa jej vyšmykni a poberaj sa von; Tu sluhovia za ňou, že ju uchytia. Ona sa jim vyšmykla. Dbš. Sl. pov. I. 149., 341. (Šd.). Vyšmykla se mu noha a on hýbaj! dolů vrchem. Er. Sl. čít. 54. — **se komu odkud**: **z** ruk. Dbš. Sl. pov. III. 56. — **kudy.** Videl zlatého ptáčika cez izbu preletieť a klúčovou dierkou von sa vyšmyknúť. Dbš. Sl. pov. I. 420. — **koho** (vyhoditi). Nezlob mě, nebo tě vyšmejknu. Us. Smr.

Vyšňápati = *vyházeti,* herauswerfen. — **co:** cihly. Us. u Nách. Hrš.

Vyšnary, dle Dolany, Wischnar, ves u Litomyšle.

Vyšněrovati = *šněrováním zpotřebovati,* mit Schnüren verbrauchen. — **co.** Ros. Cf. Vyšňořiti.

Vyšní, -šný = *co výš jest, horní, hořejší,* der obere, Ober-. Us. na mor. Valaš. Brt.

V. Sasy (horní), Ober-Sachsen. Vyšní země, Oberland. D. V. Morava. Šf. Vyšní Lhoty, Ober-Ellgoth, ves ve Slez. Tč. Aj vzhoru k vyšňu hradu voji tecte. Rkk. 18. V. cesta. Us. u Vsetína na Mor. Vck. Na vyšném konci bývá (bydlí). Na Slov. Bern. Že bych se vydala do vyšnieho konca. Sl. ps. 324. Či mä vezmú, či nie na ten vyšný koniec. Mt. S. I. 26. V. parallaxa, die Höhenparallaxe. Nz. V. kruh (almukantarat), der Höhenkreis (Almukantharat). Nz. V. Brod či Vyšnobrod. V. důstojenství křesťanů; A slova následující táhnou k slovům vyšným. Šš. II. 54., Sk. 104. (Hý.). Slova vyšná pronesl Simeon. Šš. Vz Vyšnový.

Výšnica, e, f., Wissnitz, řeka. Sl. let. VI. 101.

Vyšnobrod, *Vyšňobrod*, u, **Vyšňov**, a, *Vyšší Brod*, gt. Vyššího Brodu, *Vyšněbrod*, u, m. (Vz Slovo složené). Jg. Vyšebrod, *lépe* prý než Vyšňobrod, ale i toto slovo jest dobré, vz Vyšní. V., Hohenfurth, klášter v Čechách.

Vyšnobroďan, *Vyšňobroďan*, a, m., ein Hohenfurther.

Vyšnobrodský, *vyšňobrodský*, Hohenfurther. V. klášter. Pč. 40.

Vyšnolice, e, f., anatas, pyramidales Titanerz. Min. 122.

Vyšnoněmecký = z horních Němec, oberdeutsch. D.

Vyšnoření, n., der Aufputz.

Vyšnořený; *-en*, *a*, *o*, aufgeputzt, geschniegelt. Us. Ktk., Dch. — **jak**. Kabát krásně modře v-ný. Us. Tč. Hoch svátečně v-ný. Vlč.

Vyšňořiti, *vyšnořiti*, il, en, ení; *vyšňořovati* = *ozdobiti*, *vyfintiti*, zieren, putzen, aufputzen. — **koho**: nevěstu. D. — **co čím**. — **V.** = *vyšněrovati*. U Uher. Hradiště. Tč.

Vyšnov, vz Vyšňobrod.

Vyšňový brod = *Vyšňobrod*. Vz Vyšní. Pč. 6.

Vyšnozemský = *z vyšných zemí*, oberländisch. D.

Vyšňupati, ausschnupfen. — **co komu odkud**: tabák z pixly. — **co kdy**. Dva loty tabáku za den vyšňupe. Us. Tč. — **co**. V-pal by ji (o slabounké ženštině). U Žamb. Dbv. — **V.** = *vyslíditi*, ausspürren. U Olom. Sd.

Vyšňupkati = *šňupky dáti*, Nasenstüber geben. — **koho**. Ros.

Vyšnuřiti, *vyšnurovati*, ausschnüren. Na Slov. Bern. — **V.** = *vyšňořiti*. Na Ostrav. Tč.

Vyšobaliti, il, en, ení — **se komu kam**. Vyšobalí sa mu do lodiky (loďky) troje velikých vajec. Dbš. Sl. pov. III. 14.

Vyšohnězdek, dka, m., alcio, der Eisvogel. Vj. Slov.

Vyšohrad, vz Vyšehrad, *O*.

Vyšorfovati, z něm. ausschürfen, *lépe*: vykutati. Vys.

Vyšoť, i, f. = *výsosť?* Stól jmějieše vyšoť puoldruhého lokte. BO.

Vyšoulati se = *vyváleti se*, vyplahočiti se, sich herausarbeiten. V. Svoboda.

Vyšoupnouti, pnul a pl, ut, utí, hinausschieben. — **co**. Us. — **koho odkud**: ze spolku. Vz Šoupati.

Vyšourati = *vyšlárati*, *vyhledati*, aussuchen. — **co**. Ros. — **se**. Opona v-la se zvolna do výše (vysunula se). Stnk.

Vyšourovati = *ze špíny vyvářeti*, durchs Sieden reinigen. — **co**: vlnu. Us. na Mor.

Vyšoustati, *vyšoustnouti*, stnul a stl, ut, utí = *šoustáním vyndati*, *vyčistiti*, aus-, herausreiben; *vysmýkati*, durchs Schleppen abkehren, auswischen. — **co čím, kým**: kabát kartáčem. Us. Zem jím vyšoustal (vysmýkal). Ros. — **koho** = *s posměchem a hanbou vyhnati*, tosend verlachen, auspfeifen. V. — **komu čím**: prutem (*vybiti*). Us. Vck.

Vyšovatka, y, f., Scheiben, ein Ort bei Winterberg. Puchm.

Výšovice, dle Budějovice, Waischowitz, ves u Prostějova. PL.

Vyšpačkovati = *šprýmy dostati*, erscherzen, erschäckern. — **si co**. Ros.

Vyšpalkovati = *vyšpejliti*. — **co**: ryby, vypitvaného zajíce. Na Ostrav. Tč.

Vyšpárati, *vyšparovati* = *vypárati*, *vyšťourati*, ausstochern. — **si co čím**: zuby brkem, Us., fajku špárákem, hryzek a treskou stéblem. Na Ostrav. Tč.

Vyšparchati = *vyparchati*, *vyšpárati*, auswühlen. — **co odkud**: červíky z rány. Plk.

Vyšpatniti, il, ěn, ění = *vyhoditi*, *vyliti*, hinauswerfen, -schmeissen. — **koho**. A pořád je trápil, až ho vyšpatnili. U Opočna Hrš. — **V.** = *ukrásti*. Však já ti to vyšpatním! U Rychn. — **se** = *uprdnouti se*. No tak se vyšpatni!

Vyšpehářiti, il, en, ení = *vyšpehovati*, *přestati špehovati*, aufhören ein Späher zu sein. Na Slov. Bern.

Vyšpehovač, e, m., der Späher. Bern.

Vyšpehování, n. = *vyzvědění*, *vystrahování*, die Ausspähung. Bern.

Vyšpehovaný; *-án*, *a*, *o* = *vyzvěděný*, *vystrahovaný*, ausgespäht. Bern.

Vyšpehovati = *vysliditi*, *vyhledati*, *vyzvěděti*, *vyšlárati*, ausspähen, ausspioniren, ausforschen. — **co, koho**: vojsko. V. — **kde**: v polích.

Vyšpejliti, il, en, ení = *vyšpilkovati*, ausspeilen. Us. Šp., Ros.

Vyšpekulovati, ausspekuliren. — **co**. Us. Tč.

Vyšpeliti, il, en, ení, hinausrücken. — **co odkud**: z domu. Mor. Šd.

Vyšpendliti, il, en, ení; *vyšpendlovati* = *špendlíky vypnouti*, ausspendeln. — **co**. Ros.

Vyšperkování, n., die Verzierung.

Vyšperkovaný; *-án*, *a*, *o*, verziert. Us. — **čím**.

Vyšperkovati = *vyšlechtiti*, *ozdobiti*, aufputzen, ausschmücken. — **koho čím**: náramky atd. V-vati se stříbrnými sponkami. Němc. — **koho nač**: ptáka na špár (šle pod křídla mu dáti a ho uvázati k lapání jiných ptákův). Us. — **co jak**: romanticky. Šb.

Vyšpetati co jak. Čeho je málo, i po špetkách se brzo vyšpetá (vybéře). Us. Šd.

Vyšpetkovati, kleinweise verbrauchen, ausleeren. Na Slov.

Vyšpicovati = *vysekati*, aushauen. Us. Chatrné zdivo v. a novým nahraditi. Stat.

Digitized by Google

př. kn. 1877. 108. — **koho** = *vypuditi, vystrnaditi.* Us. Kšť., Prk.

Vyšpičatění, n., die Zuspitzung. Bern.

Vyšpičatěný; *-ěn, a, o* = *vykončený*, zugespitzt. Bern.

Vyšpičatiti, il, ěn, ění = *vykončiti*, zuspitzen. Us. Bern. — **co čím kde**: v kovárně kladivem. Us.

Vyšpičkovati, auszanken, foppen, nekken. — **koho**. Us. Šd.

Vyšpidlatiti, il, cen, ení = *vyšpičatiti*. Us. Bern.

Vyšpihlati = *vytáhnouti?* — **co odkud**. Vyšpihlí ven ten nůž z pecna. Mor. Šd.

Vyšpikování, n., die Ausspickung. Us.

Vyšpikovaný; *-án, a, o*, ausgespickt. V. zajíc. Us. V. šelma. Us. Šd.

Vyšpikovati = *slaninou protkati*, ausspicken. — **co**: pečeni, zajíce. Ros. V. slaninu (všecku zpotřebovati). Us. — **čeho**. Ty té slaniny vyšpikovaly (mnoho).

Vyšpilkovati = *vyšpejliti*.

Vyšpincovati = *vyšpičkovati, vyplisniti*, auszanken, ausfoppen. Mor. Brt., Šd., Vck.

Vyšpiniti, il, ěn, ění. — **komu** = *nadati*, aufheissen. Kld. 78. — **se**. Pták se už vyšpinil (vykoupal, vyšplíchal). Slez. Šd. — **se kam**, sich ausleeren. Na Ostrav. Tč.

Vyšpintati = *vyhřešiti*. Na Slov. Bern.

Vyšpitlářiti, il, en, ení, aufhören zu kargen. Na Slov. Bern.

Vyšpižiti, il, en, ení; *vyspižovati*. **co** = *vytráviti, snísti*, den Proviant verzehren. Ros.

Vyšpláchati, *vyšplíchati*, ausschweifen. — **co kde**. Prádlo již vyprané ve vodě vyšpláchati. Us. Klš. Cf. Vymáchati.

Vyšplechati, *vyšplechnúti*, aus-, herausgiessen. Slov. Bern.

Výšplechce, e, f. (žert.), die Auslassung, Expektoration. Rk.

Výšplechka, y, f. = *výšklebek*. Dělati si z někoho v-ky, spotten, höhnen. U Olom. Sd.

Výšplecht, u, m. = *řeč vyšplechtnutá*, albern herausgeplatzter Ausdruck. Dch. To jsou tak jeho v-ty. Us.

Vyšplechtati, *vyšplechtnouti*. — **co** = *vybleptnouti*, mit etwas herausplatzen, Jg.; *vypláknouti*, ausschwenken. V. — **se, co čím**: vodou *(zmýti)*. V. — **odkud**. Vyšplechtlo to z něho. Nevím, jak to bylo, ale z něho cosi o tom vyšplechtlo. Us. Šd.

Vyšplhati, hinaufklettern. — **kam**: **na** strom. Dch. — **V.**, *vyšplhnouti*, ausgleiten. — **odkud**. Ryby z ruky hned vyšplhnou. Na Ostrav. Tč.

Vyšplíchati; *vyšplíchnouti*, chnul a chl, ut, utí = *šplícháním vyhoditi, vymyti*, ausschweppern, ausschwenken; **se** = *zmýti se*, sich abwaschen, baden. — **(co) odkud**: vodu z vany. Ros. Vyšpláchlo z něco cosi (= napověděl něco). Mor. Šd. — **se kde**: ve vodě, ve vaně. Us.

Vyšplochaný; *-án, a, o*, herausgeplatzt. V. hana. Dch.

Vyšplochati, vz Vyšplechtnouti.

Vyšplouchati, ausplätschern, ausschwenken. — **co kde**: prádlo ve vodě. — **V.**, ausgiessen, ausspritzen. — **co odkud**: vodu z vany. Us. Tč.

Vyšpotiti, il, cen, ení = *vyšmathati*, austreten. — **co**: buty. U Opavy. Klš.

Vyšpouliti, il, en, ení, *vyšpulovati*, zuspitzen, aufwerfen, muffeln. Vz Špouliti, Vyšpuliti. — **co**: hubu, pysky k hubičce. Us. Tč.

Vyšprtati, *vyšprtnouti*, tl, ut, utí = *vytočiti, roztočiti*, in drehende Bewegung bringen. — **co kde čím**: krejcar dvěma prsty **na** stole. Us. na Mor. Tč. — **komu odkud**. Ryba z ruky vyšprtla. U Uher. Br. Tč. Vřeteno mi z ruky vyšprtlo (sich drehend herausfliegen, entschlüpfen). Mor. Tč., Šd. — **co odkud**. Hráč vyšprtl fazuli z důlka (= vyfrkl). Ib. Šd. — **V.** = *vyhoditi, vyloučiti, vybrakovati*, auswerfen, ausmerzen. U Olom. Sd.

Vyšprymovati, durch Scherz erlangen, sich zuziehen. Ros. — **si co**. Us. — **se kde**. Chlapci se ve škole dosť vyšprymují. Us. Tč.

Vyšpulený; *-en, a, o* = *vypjatý, vyhrnutý*, aufgeworfen. Šp. V. pysky. Us. Šp.

Vyšpuliti, il, en, ení; *vyšpulovati*, rümpfen. — **co**: pysky, hubu, Ros., **na koho**. Vz Vyšpouliti.

Vyšramotiti, il, cen, ení, auslärmen. — **se kde**. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vyhubovati*, auszanken, ausmachen. — **komu proč**. Farář mu **za** to vyšramotil a pravil, aby se do takových věcí nepouštěl. U Frenšt. Šd.

Vyšramovati = *vysekati, stroužku prosekati*, aushauen, eine Rinne durchhauen. — **co jak**: kámen v potu tváři v. Vys. — **co kde**. **Na** některé straně kámen v. Vys.

Vyšrotovati, ausschroten. D. — **co jak**: ječmen **na** hrubo. Us. Tč. — **co komu**. Už jsem koňům všecek oves vyšrotoval. Us. Tč.

Vyšroubkovati, ausschrauben; vorsichtig herausziehen. — **co jak**. Něco dosti pěkně v. Kos. Ol. I. 208.

Vyšroubovák, u, m., *náčiní truhlářské*. Šp.

Vyšroubovati = *ven ze šroubu vyndati*, ausschrauben; **se** = *z něčeho se vytáhnouti*, sich herausschrauben, herausziehen. — **co**: šroub. — **se z čeho**. Pam. kut. — **co čím**: šroub kleštěmi.

Vyšší, der höhere. Vyšší důstojník, Oberoffizier. J. tr. Vyšší dědiny; v. postavení ve vzdělanosti, ein höherer Kulturgrad. Dch. V. nadání; citové žádosti. Dk. P. 104., 147. V. algebra, geometrie, mathematika, analysa. Stč. Děj se vůle vyššího (Boží)! Chmeln. Co vyššie nad nebe (= Bůh)?; Čo je vyššie od kostela (= střecha)? Mt. S. I. 137., 139. (Šd.). Což vyšší jest a z těch jemu škod vinu dá, za to má jemu přisáhati. Půh. I. 261. Učiní tě pán Buoh tvoj vyššieho všech národóv, jenž přebývají v zemi; Což tehdy, když vyšší (= představený) zlý bude, i zdali budeme poslúchati zlého?; Jest-li kdo vyššie na některém dobrém neb na některé milosti, i závidí jemu z toho. Hus I. 54. 90., III. 179. (Tč.). Naposledy o posměch zavadí, kdož se s vyšším nesnadí. Vz Moc. V., Č., Lb. Ostatně vz Vysoký. — *Vyšší Brod*, vz *Vyšňobrod*, Hohenfurth. Cf. Blk. Kfsk. CXLIX., S. N.

Vyštabarcovati = *vystopovati, vyhnati.* Na Slov. Ssk.

Vyštafovati, ausstaffiren, aufputzen. Berl. král. 142.

Vyštachetovati, mit Stacheten umgeben. — **co:** plot, zahradu. Us. Tč.

Vyšťákati = *vycákati,* ausspritzen. Na Strážn. na Mor. Šd.

Vyšťárati, *vyštárati, vyšťourati, vyštourati* = *vyhledati, vyslíditi,* ausstöbern, ausstänkern, aufgabeln, ergrübeln. — **co:** všecky kouty. V. Vyšťáral to (vypátral). — **co komu:** kapsy. Us. — **co kde:** ve stodole, pod poduškou. Us.

Vyšťastiti se, il, en, ení = *vydařiti se,* gerathen. Na Slov. Bern.

Vyšťáviti, il, en, ení, *vyšťavovati,* entsäften. Šm.

Vyšťávlý = *bez šťávy,* saftlos. Us. Je vyšťavlý jako tříska. U Rychn. Msk.

Výště, ě, n. = *výští.* Výště Jordanovo do moře přeslaného. BO. Vz Výští.

Vyštěbetání, n., vz Vyštěbetati.

Vyštěbetaný; *-án, a, o,* vz Vyštěbetati.

Vyštěbetati, betám a beci. — **co** = *vybleptnouti,* ausschwatzen, ausplauschen, herausschnattern. — **koho** = *štěbetáním vypuditi,* herausschwatzen. Us. — **co na kom** (*vylouditi štěbetáním,* herausschwatzen, herauslocken). Us. — **že.** Laštovky vyštěbetaly, že bude déšť. Us. Tč.

Vyštěbrati, zastr. = *vyštěrbati,* aushöhlen. Čern.

Vyštěgliti, il, en, ení, abkützeln. Na Slov. Bern.

Vyštěchtati co. Husa košťál vyštěchtala = vykousala, ausbeissen. Us. Cf. Oštěchtati.

Vyštejrati = *vyšťárati.* — **co.** A když se v lese něco ztratilo, chodil s nimi po košařích a sám všechno vyštejral. Na Slov. Šd.

Vyštěkání, n., das Ausbellen, Ausbelfern.

Vyštěkaný; *-án, a, o,* ausgebellt, ausgebelfert. — **V.,** grossmäulig, frech. Na Ostrav. Tč.

Vyštěkati, *vyštěkovati,* ausbellen; durchs Schreien u. Zanken erlangen. — **koho odkud.** Pes z domu, ze dvora ho vyštěkal. Us. — **koho na koho.** Budeš ty dotud štěkati, až na se vlka z lesa vyštěkáš (vyvoláš). D., Jg. Vyštěkovati na koho = *pokřikovati.* Na Ostrav. Tč. Slýchal jsem, jak sem živ, že zlý pes mohl by na se vlka z lesa vyštěkati. BN. — **se,** sich satt bellen. Us.

Vyštěknutí, n., der Belfer.

Vyštěknutý; *-ut, a, o,* ausgebellt. V. hlas. Us.

Vyštekování, n., die Auspfählung. Bern.

Vyštekovaný; *-án, a, o,* ausgepfählt.

Vyštekovati, auspfählen; aufhören zu pfählen; mit dem Rebenpfahl abprügeln.

Výštělek, lku, m. = *zrní z klasů vymnuté n. vyklepané.* Ty kytky daly dvě měřice v-ku. Us. Č. — **V.** = *vyloupané oříšky (výlupky).* Us. Tč.

Vyštěliti, il, en, ení, *vyštělovati* = *vylouhovati,* auslaugen. — **co:** popel. Koubl. Hosp. 63.

Vyštěňati sa = *vystonati se.* Na Slov. Bern.

Vyštěpati, aufspalten. Cf. Vyščepati. Na Slov. Bern. Vz Vyštípati.

Vyštěpiti, il, en, ení, *vyštěpovati,* bepflanzen. Cf. Vyščepiti, Vyštěpovati.

Vyštepování, n., das Aussteppen.

Vyštepovaný; *-án, a, o,* ausgesteppt. V. sukně. Us.

Vyštepovati = *vyšiti,* aussteppen, aussticken. — **co kde.** Jméno v šátce. Mor. Tč.

Vyštěpovati, bepflanzen, pfropfen. — **co kde pro koho.** V súsedově zahradě v-val tam synček dvě míšeňské jabloně: v-val edem dvě, pro svou milou, pro sebe. Čes. mor. ps. 142.

Vyštěptaný, vz Peřenodělený.

Vyštěptati = *vyštípati.* Byl.

Výštěrb, u, m. = *vyříznutí,* die Spalte. Rst. 519.

Vyštěrbati = *vyštěrbiti.* Na Ostrav. Tč.

Výštěrbek, bku, m. = *vada.* Kdo k sobě nepřihlédá a svojich vad a v-bků napraviti nechce. Sš.

Vyštěrbení, n., vz Vyštěrbiti.

Vyštěrbený; *-en, a, o* = *peřenosečný,* federschnittig, pinnatisectus. V. list. Nz. Třikrát v-ný. Vz Rst. 508., S. N. 10. 159.

Vyštěrbiti, il, en, ení, *vyštěrbovati* = *štěrbatým učiniti,* ausscharten, schartig machen. — **co:** kosu, hrnec. Us. Jg., Tč. — **V.** = *přečiniti, zhřešiti, pobloudití,* fehlen, irren, sündigen. — **abs.** A kněžie, kteřížby vyštěrbovali, aby trestal a kteréby viděl bludné, aby obrátil. Let. 126., Pal. Děj. IV. 1. 60. Bezhlavé jest a nedokonalé každé právo, v kterém se žádná vyštěrbujíciem pomsta neukládá. Vš. Jir. 289. Ti ale docela bloudí a vyštěrbují, kdo . . .; O nich obšírně klade Eusebius v historii, ač sám vyštěrbuje. Sš. II. 201., Sk. 243. (Hý). — **kde.** A ovšem tedy nevyštěrbí Bůh ani v zámluvách svých lidu israelskému činěných; Jakož Petr nevyštěrbal ve víře; Kdo ve víře nějak vyštěrbuje. Sš. I. 119., II. 25., II. 112. (Hý.). — **odkud.** A ovšem z ní (spásy) vypadnouti možno jest, kdyby s od víry v-bil. Sš. I. 166. Nechci, aby která (z obou mocí) vyštěrbovala z mezí svých. Pal. IV. 2. 397. — **kam.** Aby nevyštěrbovali ani na pravo ani na levo. Sš. II. 178. — **čím, v čem.** Pont. o stát. — **co proti čemu:** proti kompaktatům. Jel. Proti formám a chodu římského práva nevyštěrbující; Výkladové, kteří očividně proti všeliké mluvě vyštěrbují. Sš. Sk. 265., II. 198. (Hý.).

Výštěrbka, y, f. = *chyba, vada, blud,* der Fehler, Mangel, Irrthum. V-ky a záviny při nakládání s Pavlem. Sš. Sk. 263. Vz Vyštěrbiti.

Vyštěrbování, n. = *chybování,* das Fehlen, der Irrthum, das Irren. Časté jevilo se v. u víře. Pal. Děj. IV. 1. 404. Nějaké v. ve víře; Odchýlení a v. jejich ještě nebylo vykonáno. Sš. Sk. 277., II. 9. (Hý.).

Vyštercovati, *vyštarcovati, vyšturcovati* = *štercováním najíti, vyslíditi,* ausstöbern. — **co.** Us. — **se odkud** = *štercováním vyjíti.* Ros.

Vyštěření, n. = *vyščeření*.
Vyštěřený; *-en, a, o* = *vyščeřený*.
Vyštěřiti, *vyštířiti*, il, en, ení; *vyštírati* = *vysunouti, vymknouti*, herausstrecken, herausrecken, ausstrecken. — **co**: oči, herauswälzen, aufreissen, zuby, blecken, fletschen, jazyk, ausstrecken. D. — **co na koho**: zuby (vyceniti). Rk., Brt.
Vyštěrkati = *štěrkaje vypuditi nebo vymoci*, aus-, herausklappern. Jg.
Vyštěrkovati = *štěrkem vysypati*, ausschottern. — **co čím**: cestu kamením. Us.
Vyštětkovati = *štětkou vyčistiti, vyčesati*, mit einem Pinsel reinigen. — **co**: osnovu. Us. Tč.
Výšti, vz Výskati.
Výští = *vyjití, východ*, der Ausgang. Sal. Ode dne v. z života mateře. Bel. V. vodné. Ž. wit. 106. 33. Radovala se Egypt v výšti (profectio) jich. Ž. wit. 104. 38. Vešti a výště (výšti), introitus et exitus. BO. Před výštím čtvrti léta. 1455. Mus. 1880. 410. Vz Výště.
Vyštibrati, na Slov. = *vydrobiti*, (mit den Fingern) herausbröseln. Plk.
Vyšticovati, auszupfen, -ab-, ausbeuteln. Na Slov. Bern., Šd.
Vyštiji, vz Vyscati.
Vyštiknouti, *vyštknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyštikati, vyštikovati* = *uškubati, vytrhati*, ausrupfen, auspflücken. Aqu. — **co**. Rk.
Vyštilcovati = *štilce dáti*, Schnippchen geben. — **koho, komu**. Ros.
Vyštimrati = *vyškemrati* — **co**. U Rychnova. Ntk.
Výštip, u, m. = *vyštípání*, das Auszwicken, Auskneipen. V. mrazu. Jg. exc.
Vyštípání, n., die Aufspaltung, Aufbrechung, Zerspaltung.
Vyštípaný; *-án, a, o*, aufgespalten, aufgebrochen, zerspalten.
Vyštípati; *vyštípnouti*, pnul a pl, ut, utí; *vyštipovati*. — **koho** = *poštípati*, kneipen, beissen. Ros. — **co**. Slepice zrní v-ly = *vyzobaly*. Us. — **(koho) odkud**: z domu (štípáním vypuditi, herauskneipen, herausbeissen). Kousek desky ze stolu se vyštípl. Us. Šd. — **co komu jak**. I s krví sobě to vyštípal (nehtem vydrápal, auszwicken, aus-, abkneipen). Ros.
Vyštípiti, il, en, ení = *udělati, upraviti, vystaviti*, machen, zurichten, errichten. — **co**: chalupu, školu. Us. Litomyšl. — **co k čemu**: slepici k polohu. Puch. — **se**. Den se vyštípil (probral, vyjasnilo se). Us. v Prach.
Vyštípliti = *štíplým učiniti*, schlank machen. L.
Vyštípnouti, vz Vyštípati.
Vyštípnutí, n. = *vyščípnutí*.
Vyštípnutý; *-ut, a, o* = *vyščípnutý*.
Vyštipovati, vz Vyštípati.
Vyštírání, n., vz Vyštírati.
Vyštíraný; *-án, a, o*, vz Vyštírati.
Vyštírati, *vyštířati* = *vyštěřiti*. — **co**: zuby. Us. Tč. — **se** = *neslušně se smáti*, ungeziemend lachen. — **se komu**, über Jemand ungeziemend lachen. Us. u Opav. Klš. — **se na koho**, Jemanden anlachen. Ib. Klš.
Vyštířiti, il, en, ení = *vyciditi*, ausreinigen. — **co**: studnu, strouhu. Us. v Tábor. Lg. — **V.** = *k plavbě vše upraviti*, klar machen. Na Labi. Lg. — **V.** = *přední vor ve výši udržeti*. Cf. Výpona. Na Labi. Špd.
Vyštknouti, vz Vyštiknouti.
Vyštloupiti = *vystoupiti*. U Rychn.
Vyštouchati, hinausstossen. — **co čím**: dřívkem. — **koho kam odkud**: ze světnice do kuchyně. — **komu** = *vybiti*, Schläge, Stösse geben, stossen. Us. Sd.
Vyšťourati, durchwühlen, erforschen. — **co**. On všecko vyšťourá. Us. Nechoď k nám v noci, vyšťuřeš (al. vykoleš) si oči. Sš. P. 291. Novinky v. Us. Dch. — **co kde**: pečeni v komoře, sádlo na půdě atd. Us.
Vyštragati = *vyštrachati*. — **se odkud**. Nemilí hosté sa z izby v-li. Na Zlínsku. Brt.
Vyštrbení, n., das Ritzen, die Ritzung. Bern.
Vyštrbený; *-en, a, o* = *vyštěrbený, zubatý*, Ritzen habend. Slov. Cf. Vyštěrbený. V. misa. Kld. Najde tam v-nú škrablicu. Dbš. Sl. pov. I. 452.
Vyštrbiti, il, en, ení, ausscharten, schartig machen, einen Ritz machen; **se**, einen Ritz bekommen. Na Slov. Bern. — **co**. Sekeru som do tretiho razu vyštrbil. Na Slov. Šd., Ssk.
Vyštrbovati, vz Vyštrbiti.
Vyštrkati, ausklappern, ausklingen. Na Slov. Bern.
Výštrych, u, m., z něm. Ausstrich, u tkadlce částka plátna vyštrejchovaná, vyrovnaná štrýcholkou.
Vyštrychovati, *vyštrychnouti*, chnul a chl, ut, utí, z něm. ausstreichen = *vyrovnati, vyhladiti*, glätten. — **co odkud**: jméno ze seznamu. Us. Tč. — **V.**, herausputzen, hervorheben. — **koho**. Us.
Vyštrykovati, ausstricken. — **co nač**: vlnu na punčochy. Us. Tč.
Vyštudovati, *vystudovati*, ausstudiren. — **co**: vyučiti se, auslernen; *smysliti*, ausdenken. D.
Vyštufovati, v horn. = *v celosti vykopati*. — **co čím kde**. V dole nerost kladivem a želízkem v. Vys.
Vyštuchati, *vyštuchnouti*, vz Vyšťouchati. — **abs**. Kto vyňuchal, ten vyštuchal. Mt. S. I. 122. — **koho odkud**. Kráva ji vyštuchala z chlíva; Matka vyštuchala syna z hospody. Us. Tč. — **kam**: **za** dvéře.
Vyšturcovati = *šturcem vyhnati*. Ros. — **V.** = *vyhledati, vyšťárati*, ausfindig machen, ausstieren. — **koho**. Ros.
Vyštuřiti, *vyšturati, vyšturkati*, hinausstossen. — **koho kam**: **za** dvéře. Na Ostrav. Tč.
Vyšturkati, vz Vyštuřiti.
Vyšturmovati = *šturmem dobyti, dostati*, erstürmen. — **co, koho**: pevnosť. Ros.
Vyštušiti, il, en, ení, *vyštušovati* = *vyštuchnouti*. Vz Vyštuchati. — **koho kam**. Vyštušil ho za dvéře (vystrčil). Mor. Šd.
Vyštvalec, lce, m. = *šibal*, der Schalk. Jg.

Digitized by Google

Vyštvalý, gehetzt.

Vyštvati, štvu, al, án, ání; *vyštívati, vyštvávati* = *štváním vyhnati, vypuditi*, herausbetzen, herausjagen; *popuditi*, an-, aufreizen. — **koho odkud (čím)**: psy zajíce, srnku z houští. Us. Boháč mu ho (chleba) nechtěl dát, kázal ho psami ven vyštvat. Sš. P. 19. Jsme z ráje vyštváni. Kká. M. z. 17. Hrůza mě z síní vystvala. Msn. Er. 120. Vyštveš vlka z lesa (rozdráždíš odpůrce). Prov. — **koho kam**: **na** sebe. Ros. Vyštval na něho psa. Us. Šd., Tč.

Vyštvierati sa = *vyškrábati se, vylézti*, hinaufkriechen. — **kam**. Keď si môhol v. sa **na** vážu, môžeš aj dolu. Dbš. Sl. pov. IV. 63.

Vyštylovati vinici (**lépe**: vytyčiti), ausstängeln. Ros.

Vyšubati; *vyšubnouti*, bnul a bl, ut, utí, hinausschieben, z něm. Šd., Tč.

1\. **Vyšuditi** = *vyšiditi*. — **co na kom**. Na Ostrav. Tč.

2\. **Vyšuditi se**, na Slov. = *vykáleti se*, seine Nothdurft verrichten, sich ausleeren. Baiz. 285.

Vyšúchání, n., die Austretung, Aushöhlung durchs Treten; die Abnützung durchs Tragen. Na Slov. Bern.

Vyšúchaný; *-án a, o*, ausgetragen, abgenützt (durchs Tragen). Na Slov. Bern.

Vyšúchati, *vyšuchnouti*, austreten, aushöhlen; abtragen, durchs Tragen abnützen; langsam verfertigen; **se**, langsam herausgehen o. herauskommen; ausgetreten, abgetragen werden. Bern. Kedi sa len už ráz vyšúcha. Bern. — **se komu jak**. Vyšúchla sa družbovi zpod pazuchy a šuch — bola už pri svojom milom popelvárovi. Dbš. Sl. pov. II. 11.

Vyšuchnúti, vz Vyšúchati. — **V**. = *vyláti, vyšeptati*. Na Slov. Bern.

Vyšukati, *vyšukávati* = *vyhledati, vyšťárati*, ausfindig machen, ausstöbern. Us. Jg., Dch., Tč., Vck. — **co**. Řekněte vy hospodyni, každý kout by vyšukala. Kol. ván. 13. — **co kde**: **na** půdě, v komoře atd. — **V**. snopy = *roubíkem klásky ze snopu omlátiti*. Us. u Plaňan.

Vyšulati, herausrollen, auskneten. — **co odkud**. Vyšulol sem listy celé z krucenky. Na Ostrav. Tč. — **nač**. Vyšulala všecko těsto na halušky. Ib. Tč.

Vyšuliti, il, en, ení = *vyšiditi*, pfiffig abgewinnen. — **co na kom**. Us. — **V**. = *špatně vyprati*. — **co**. Ona to prádlo jen vyšulí. U Žamb. Dbv. Cf. Vz Vyšušňati. — **V**. = *vykuliti*. U Brušperka. Mtl.

Vyšulkati = *vyšulati*. Na Slov. Bern.

Vyšulovati, vz Vyšulati. Na Slov. Bern.

Výšum, u, **výšumek**, mku, m. = *vyšumování, vyloupení*, die Plünderung. Ros.

Vyšumaniti, vz Vyšmaniti.

Vyšumařiti, il, en, ení, *vyšumařovati*, durch Fiedelei erwerben. — **si co**. Us. — **se**, sich satt geigen. Us. Tč.

Vyšumělosť, i, f., das Verbraustsein. — **V**., das Nüchternwerden, die Nüchternheit. L.

Vyšumělý prášek, ausgebraust. — **V**., der ausgetobt hat, nüchtern geworden.

Vyšuměti, ěl, ění, ausbrausen, **ausgähren**. — **odkud**. V-ly z hlav milé **přeludy** mladosti. Sldk. 585. Z opilství v. (**vystřízvěti**). L. Již mu v-lo z hlavy. Us. Tč.

Vyšumiti, il, en, ení; *vyšumívati*, brausend machen, nüchtern machen. — **se**. Pivo se vyšumilo (vyčistilo se, usadilo se, ausgähren, sich setzen). L. Les se vyšumil, je ticho (ausrauschen). Us. Tč.

Vyšumniti, il, ěn, ění, schön *machen*. — **se**. Musím se **na** veselí v., **abych** byla šumna (pěkna). Na Ostrav. Tč.

Vyšumování, n., das Aufbrausen, das Aufsuchen. Vz Vyšumiti, Vyšumovati.

Vyšumovaný, ausgebraust, ausgestöbert.

Vyšumovati, vz Vyšumiti. — **V**. = *vyšťárati, vyhledati*, auffinden, ausfindig machen, ausstöbern. — **co**. Vše vyšumuje. U Král. Hrad. Šml., Kšť. U Nové Kdyně. Rgl. — **V**. = *vyprázdniti*, ausleeren, ausrauben. — **co**: dům. Ze 17. stol. Posud v Pardubsku. V. kostel (*vyloupiti, sloupiti*). Ros. — **V**. = *pěnu sebrati*, **den Schaum** abnehmen, abschäumen. — **co**: **med**. Us.

Vyšupati = *vyšlehati*, aushauen, auspeitschen. — **komu**, Ros., **koho**. Us. — **čím**: prutem. Šd. — **se kde**: **v** krčmě, **sich** austanzen (im Schleifschritt). **Na Ostrav**. Tč. Vz Vysupkati. — **V**. = *vyšupiti*. Na Slov. Bern.

Výšupek, pku, m. = *šupanice, lupec, mrskání*, der Staupbesen. D.

Vyšupení, n., die Abschälung, Abschuppung. Na Slov. Bern.

Vyšupený; *-en, a, o*, abgeschält, abgeschuppt. Na Slov. Bern.

Vyšupiti, il, en, ení, *vyšupovati*, abschälen, aushülsen, abschuppen. — **co**: ořechy, hrách. Bern. — **se**, sich schuppen (šupiny, kůži tratiti). Na Ostrav. Tč.

Vyšupkati, *vyšupkovati*, Schleifschritte machen. — **kdy čím**. Hleď, jak při tajču (valčíku) nohama vyšupkuje. Na Ostrav. Tč. Vz Vyšupati.

Vyšuřiti, il, en, ení, schief machen, werfen. — **co**. Slunce mokré desky vyšuřilo. Na Ostrav. Tč.

Vyšustati, *vyšustnouti* = něco šustného jako prach, hrách, písek a p. vyhoditi. Na Ostrav. Tč.

Vyšústati, vz Vyšoustati.

Vyšustěti, ěl, ění = *šustem vyjíti*, rauschend hervorkommen. — **odkud**: **z** domu. — **koho** = *vyšoustati, vypískati*, tosend auslachen, auspfeifen. V.

Vyšustiti, il, ěn, ění = *vyšlehati*. — **komu čím**. Maminka mu v-la metlou. U Kr. Hrad. **a** j. Prk., Kšť. Cf. Vyšupati.

Vyšustnouti, stnul a stl, utí, vz Vyšustati. — **V**., rauschend herauskommen. Bern. — **V**. = *vyšoustnouti*. V-stl ven = upláchl, utekl, lief davon. Mor. Šd. — **kudy**: dvetmi. Mor. Šd.

Vyšustovati = *šustí odrhovati*, die Blätter vom Kukurutzkolben abrupfen. Mor. Šd.

Vyšuščati = *vyšustěti*, aufhören zu rauschen. Na Slov. Bern.

Vyšuškati = *vyšeptati*. Na Slov. Bern. Také na Mor.

Vyšušňati = *špatně vyprati*, schlecht auswaschen. — **co.** Jen to tak vyšušňala. U Kr. Hrad. Kšť. Cf. Vyšuliti. Na Plaště. Pck.

Vyšušnavěti, ěl, ění = *přestati huhňati*, aufhören zu näseln. Na Slov. Bern.

Vyšušňaviti, il, en, ení, durch die Nase aussprechen, aussagen. Cf. Vyhuhňati. Na Slov. Bern.

Vyšuvěřiti, il, en, ění, *vyšuvěřovati*, schief machen, werfen. — **kde**. Desky na slunci vyšuvěřó (= vyšuvěří). Na Ostrav. Tč. — **se.** Ib. Tč.

Vyšvábiti, il, en, ení = *vystrojiti, okrášliti*, aufputzen, ausschmücken. — **co.** Ros. — **koho čím**. Cyr.

Vyšváciti, il, en, ení = *vysvatiti, vysvětiti*, ausweihen. — **V. někomu** = *vybiti*, durchprügeln. Vyšvácám ti, co se do tebe vejde. Us. na Mor. Vck., Šd.

Vyšvacnúti = *vyšlehati*. Na Slov. Bern.

Vyšvandrykati se s kým jak: po německu s p. lektorem (rektorem), sich satt plauschen. Na Mor. a Slov. Tč.

Vyšvárati = *prutem vyšlehati*, durchschwippen. Na Slov. Phld. II. 2. 52.

Vyšvárněti, ěl, ění, schön werden. To dívča tak v-lo a prve bylo tak špatné (nešvarné, nehezké). Na Ostrav. Tč.

Vyšvehlati = *vyviklati*. Mor. Šd.

Vyšvehotati = *vybleptati*, ausplappern, ausplauschen. — **co.** — **co na kom** (*vymluviti*), abschwatzen. Us.

Vyšvechtalosť, i, f., die Gehaltlosigkeit, Leere. Šm.

Vyšvechtalý = *vyšeptalý, vyšetalý*. V. propověď, gehaltlos, leer, inhaltsleer. Dch. V. hodiny (vychozené). Mor. Knrz.

Vyšvechtati, ausreiben. Hodiny se v-ly. Šp. Vz Vyžvechtati.

Výšvih, u, m., v tělocviku, der Schwung, Aufschwung. Výšvih únožmo, zánožmo, der Wendeschwung, odbočmo, der Flankenschwung, přednožmo, der Kehrschwung, přemetmo, roznožmo, z bradel. Tš. Vz KP. I. 574., Čsk.

Vyšvihání, n. = *vyšlehání*, die Abpeitschung. Us.

Vyšvihaný; *-án, a, o* = *vyšlehaný*, abgepeitscht. Us.

Vyšvihati, vz Vyšvihnouti.

Vyšvihávati, vz Vyšvihnouti.

Vyšvihlinkati, vz Vyšvihliti.

Vyšvihliti, il, en, ení = *vyšvířinkati*, auszwitschern, ausschreien. Ros.

Vyšvihlý = *člověk tence vyrostlý*, schlank emporgewachsen. D. V. člověk, strom. Us. Šd.

Vyšvihnouti, hnul a hl, ut, utí; *vyšvihati, vyšvihávati, vyšvihovati*. — **koho, komu** (= zadek, vymrskati, abpeitschen, mit der Ruthe streichen). V. — **komu co čím**: oko bičem (šlehnutím vyraziti, mit der Peitsche o. Ruthe ausschlagen). — **se.** Ten se vyšvihl (vystrojil, sich aufputzen, sich aufstutzen, ausstaffiren)! Us. Hodiny se vyšvihly (ausschwingen). Šp. Us. — **se kam: na** koně (vyskočiti, sich aufschwingen). Nej., Ml., Šd. V. se na trůn. Bdl. Připravil sa, vyšvihnul sa na kôň a prihrmel mezi panstvo. Mt. S. I. 54. L'ubosť devina je cit bez hlasu, vyšvihnúť nesmie sa **nad** zvyk času. Sldk. 300. V-hli sa na tátoša a leteli, leteli, až došli na jednu peknú lúčku. Dbš. Sl. pov. I. 288. To bol ostatní jejich cit svätejší, čo nad nízkosť zemskú vyšvihol sa. Lipa 315. Vyšvihla se rybka nad tichú vodičků, smutno šuhajovi nad jeho Aničků. Sl. ps. — **se kam jak**. Lehkým *skokem* Faeton vyšvihne se na vůz. Cimrh. Já se **u** rychlém cvalu na vůz se střelivem vyšvihnul. Tč. exc. — **koho odkud**. Vyšvihují se kopí z opuk šedých. Č. Vyšvihati kluka z postele. Us. Létavé ryby se z vody vyšvihují. Us. Šd. Vyšvihna se z prachu nízké školy začni zpívat podlé vyšší školy. Koubek.

Vyšvihnutí, n., vz Vyšvihnouti.

Vyšvikati, *vyšviknouti* = *vyšlehati*. — **co komu čím**: bičem oko. — **se** = *vystrojiti se*, sich aufputzen. Ta se dnes ňák vyšvikla. Na Plaště. Prk.

Vyšviřinkati, *vyšvihlinkati* = *vykřičeti, vyvolati*, auszwitschern. Ros.

Vyšvitořiti, il, en, ení. — **se**, sich auszwitschern. Laštovky se vyšvitořily. Us. — **V. se** = sich ausplauschen. Us. Tč.

Vyšvjargati = *vyšvárati, prutem vyšlehati*. Na Slov. Phld. II. 2. 52.

Vyšvrčati = *vycvrčeti*, aufhören zu zirpen (wie die Grille). Na Slov. Bern.

Vyšvrkati, *vyšvrknouti*, knul a kl, utí, emporfliegen (rauschend). Chrúst, pták vyšvrkl. — **odkud.** Kameň z ruky vyšvrkl. Na Ostrav. Tč. — **V.** = *vyšvrčati*. Bern.

Vyšvrlati, ausquirlen. — **co.** Mléko musíš dobře švrlať, abysi pěnu vyšvrlala. Na Ostrav. Tč.

Vyta, y, m. V. Václav, vz Žer. Záp. I. 95., 140., 176. V. Zden. Ib. I. 170.

Vytáčati = *vytáčeti*. Na Slov.

Vytáčeč, e, m. = *vývrtka*. Rk.

Vytáčená. V-nou křesati (závitkovitě. Opp.: rovně, rovnou. Jeden kámen křeše se rovně, druhý vytáčenou). Vys.

Vytáčení, n., das Herausdrehen, Ausschleudern. Vz Vytočiti. V. závitů šroubu. ZČ. 24. — **V.** = *mlýnkování* = odlučování šťávy cukrové od pevných součástek řepy (po případě syropu od cukru) silou odstředivou, das Centrifugenverfahren, das Schleuderverfahren. Pta., Šp. — **V.** *medu v medometech* = umělý výtok medu z buněk díla včelího na strojích odstředivých. Ktk.

Vytáčeti, vz Vytočiti.

Vytáčivý, sophistisch. Šm.

Vytáčka, y, f. = *vytáčení*, die Ausdrehung. — **V.** = *výmluva, vytáčení-se z čeho*, der Winkelzug, Ausweg, die Ausflucht. Jg. Chytal se vytáček; S vytáčkami se vytasiti. Dch. Na deset vytáček pomýšlel a ona na jedenáctou odpověděla (když druh druha chce ošiditi, ale ten se nedá). U Žamb. Dbv. Baba po mnohých vytáčkách řekla, proč přišla. Němc. Rozmrzelý nekonečnými v-mi. Pal. Děj. V. 2. 115. — **V.** = *špatnější část obilí, která po vyčištění zůstane*, das hintere Getreide; *též víno, které pod čepem v nádobě se nadržuje, stáčka*, der Zapfenwein. Us. — Jg.

Vytáčník, u, m., der Drehhaken. Šp.

Vytaflovati, austafeln, auslegen, barketiren. — **co**: pokoj. Vz Taflovati.

Výtah, u, m. = *vytažení čeho odkud i to, co vytaženo*, das Ausziehen, der Auszug. Výtahy údů, die Ausstreckung. Ssk. — *V. lidu, vojska* (z pevnosti), der Auszug. Čsk. — **V.** *knihy* (summovník, krátké obsažení. V.)., der Auszug. V. **z** register. Klat. V. slov, z knihy. Rk. V. z knih pozemních (extrakt knihovní) = úředně učiněný výpis všeho, co o nějakém pozemku v knihách těch platného zaznamenáno jest (ceny, hypothek, služebností a jiných břemen), der Grundbuchsextrakt. S. N., J. tr. Ve výtahu. Šp. Dáti někomu nějaký spis u výtahu. J. tr. V. povinností, der Schuldigkeitsextrakt; v. z úlohy, der Rollenextrakt; v. ze spisů, der Aktenauszug, z protokolu, der Protokollauszug. Šp. Klavírní v. (z opery), der Klavierauszug. Us. V. ze spisu nějakého učiniti. V. z účtů. — **V.** = *silnější část něčeho chemicky dobytá, výtažek, vytaženina, výluh, tresť, extrakt*, der Extrakt, Geist, die Essenz. V. koniklecový, klovatý, Rostl., aloesový, angusturový, anjelikový, blínový, bodláčkový, bolehlavový, borkový, celidonový, cicvárový, etherový, černobýlový, čivní, devěsilový, duběnkový, durmanový, fernambukový, helmlocký, heřmánkový, hořcový, hořkoňový, chmelový, chynový, indichový, ipekakuanový, líhovodnatý, jalapový, jablečníkový, z jetele horkého n. vodního, kalendulový, kampeškový, kapradový, kaskarilový, kaštanový, z kaštanového dříví, katechuový, kávový, konopný, kozlíkový, křížkový, kulčibový, kvasiový, lišejníkový, měsíčkový, mydlicový, myrhový, náprstníkový, ománkový, opiový, paldranový, pampuliškový, pelunkový, pivní, podkovkový, puškvorcový, rabarborový, vodnatý, řebříčkový, řešetlákový (Kreuzbeer-), rmenový, routičkový, rulíkový, rytový (Wau-), senesový tekutý, smetankový, šafránový, šalvějový, tabákový, tresťový ze semene škrkavičného, vraníokový, vrbový, zeměžlučový, z kořene čemeřice černé a bílé, z kůry (dubové, lýkovcové, svraskavé brasilské, vrbové), z listů ořechových, z lišejníku islandského, z lýka krušinkového, z piva plzeňského, z pryzily červené, ze šlupek ořechových, z vranich ok. Kh. V. vodnatý, lihový. Nz. Roztok v-hu, die Extraktauflösung. — **V.** = *dějství, jednání, část hry divadelní*, der Akt. D. — **V.** = *nůž, kterým skulinu v šindeli řezají*, das Schindelzieheisen. Jg., Skv., D. — **V.** = *další zrůst ryb ve výtažních rybnících*, das Strecken der Fische; *též sám plod výtažní, ryby rostoucí, zvl. kapři až tři let*, der Auszug, die Streckfische. Rybník na v. Do rybníků na v. sázeti. V. Vsází se do rybníka plodu na výtah 150 kop. Gl. 374. — **V.** = *vytahovadlo*, der Aufzug, die Aufzugmaschine. Šp. — **V.** = *řemen tahací* obilí, mouku (ve mlýně). Us. Rgl.

Vytahač, e, m. = *vytahovač*, der Herauszieher, Draht-, Kugelzieher. Us. Tč. Vz Vytahák.

Vytahák, u, m., *vytahač* = *řemen*, který obrtel vytahuje, das Ziehwerkzeug. Na Ostrav. Tč. — **V.** průpalky, der Brandrohrzieher. Čsk. — **V.** = *ráček, parátko, vytahovák*, der Kugelzieher. Šp.

Vytáhání, n., vz Vytáhnouti.

Vytáhaný; *-án, a, o*, vz Vytáhnouti.

Vytahavý, ziehend-, Zieh-.

Vytáhlička, y, f., rivularia, die Rivularie. V. černá, r. atra, rohatá, r. angulosa. Rstp. 1878.

Vytáhlík, a, m. = *výrostek*, der Junge, ein aufgeschossener Mensch. U Rychn. Črk.

Vytáhlý = *veliký, ale slabý člověk*. Vz Vytáhlík. Us. Kšť.

Vytáhnouti, *vytáhnouti*, ul, ut, utí; (zastr. vytahu), táhl, tažen, ení; *vytáhati, vytáhávati, vytahovávati, vytahovati* = *vyndati, vytrhnouti, vyrvati*, aus-, herausziehen; *vyvléci, odříti, oddělati, stáhnouti*, das Fell abziehen; *sužovati*, schinden, die Haut abziehen, aussaugen; *dověděti se*, entlocken, auskundschaften; *vybrati, vypsati*, Auszug machen, ausziehen, herausschreiben; *rozpínati, táhna zvětšiti*, ausrecken, ausdehnen, ausweiten, ausziehen; *vyzdvihnouti*, aufziehen, heben; *ven vydati, podati*, herausstrekken; *vyjíti*, ausziehen, ausmarschiren, ab-, aufziehen, aufwinden. Jg. — **abs.** Vojsko již vytáhlo (odešlo). Us. Pták vytáhl, stand auf, stieg auf. Šp. Vytáhnouť! ausrücken! Čsk. On vytáhne, **šp.** m.: se vystěhuje. Brt. Ty znáš vytahovať (rozumy = vyzvídati)! Us. Šg. — **co**: vodu, louh, kůži, železo, ránu, D., kotve, sklenici n. korbel (vypiti), vlhkosť, vláhu, mokrosť (vysušiti), V., luk (napíti), Jg., meč, V., obočí, Jel., stavidlo. Us. V. plachty, boty, střevíce, rukavičky (rozšířiti); Sotva paty vytáhnu, hned uteče; číslo zástavního listu v.; motouz dobře v. Us. Dch. V. břímě. Nz. Kam Němec přijde, každý hřebík vytáhne. Šd. exc. Vytiahne šablu a přetiahne si ju po ocielke. Dbš. Sl. pov. I. 517. Pán do kapse sáhl, tři dukáty vytáhl. Ps. slez. Šd. V. těsto zavináčové. Šp. V. korouhev (aufhissen, aufziehen). Posp. V. kočárky (práti). U Přeštic. Lg. Sv. Juří vytáhnul kopiju a prohnal jí hlavu až na druhú stranu; Milý se obrátil, vytáh dvě pistole, dal ránu do koňa, druhou dal do sebe; Dyž sme tě, dudáčku, vytáhli, ničky nám zadudáš na dudy; Ach rybáři, rybáři, vytáhněte rybu mému srdcu libú; Jak ponajprv zatáhli, rybičku vytáhli; Já vytáhnu palášek a tebe probodnu. Sš. P. 40., 88., 152., 187., 694. (Tč.). Čelo v. Jel. Enc. m. 12. Havéři vytáhli jakousi ženu mrtvou. Dač. II. 22. Strom vláhu vytahuje. BR. II. 252. b. V. síť. ZN. — **(co, koho) odkud.** Někoho z vody, Us., meč z pošvy, V., hovado z kůže (oddělati). Ros. Div, že je z kůže nevytáhne (neodře). Ros. Ránu z ručnice; sud piva ze sklepa, D., něco z knih (vypsati), Ros., vodu z dolův, plech z olova, stříbro z rud. Vys. Psaní z kapsy. Us. Sotva paty z domu vytáhnu, už . . . Us. V. z města, z pevnosti. Us. Vody z bylin vytahovati. Slunce vytáhlo barvu z šatu. Šp. Když kněz Václav z Prahy vytěže. Dal. Plavené dříví z vody vytahovati. Us. Můj soused vytáhl dnes z bytu, **šp.** m.: odstěhoval, vystěhoval

se. Slib z někoho v. (entlocken). Dch. Rozumy z někoho vytahovati. Us. Šd. Vytáhl z bečky vína (mit dem Saugheber ausheben). Us. Šd. Je, jakoby ho z komína vytáhl (umazaný). Us. Šd. Vytáh šátek z kapsy. Er. P. 162. A když ju (z vody) vytáhli, žalostně plakali; A vytáhni z pošvy šablu a zetni mně moju hlavu; Za maló chvílu volala k Bohu, že vytahuje z krupice nohu; Vytáhne ho z pod lávky. Sš. P. 127., 532., 680., 745. (Tč). Nastane jemu zkoušeti ostří meče Petrova, jejž jsme počali již z pochvy vytahovati. Ddk. II. 445. Z knihy některá místa v. Mus. 1880. 290. Náboj z hlavně ručnice v. Šp. On ma z blata vytiahnul a ty si ma zase dnu strčil. Mt. S. I. 93. Z rodičů ničeho v. nemohli (dověděti se). Sš. J. 164. Pasovští z Malé strany vytáhli. Dač. I. 352. Kotvy z moře v. Pref. 502. Poněvadž oni vedlé zákona hodně vola neb osla ze studnicě v svátek vytáhli sú, čím viece člověk z ďáblovy studnicě v neděli móž bez porušenie svátku vytažen býti; Nebudú z propasti vytaženi; Až sú z marnosti světa tohoto vytaženi. Hus I. 121., III. 152., 156., 169. (Tč.). Groš nespravedlivý sto jiných z kapsy vytáhne. Hkš., Tč. Dnes mě prof. N. vytáhl z latiny (zkoušel). Us. Kšť. — **(co) kam:** loď **na** sucho, D., na břeh. Lpř. Slov. I. 51. Vytáhl ho z bláta na sucho (pomohl mu z nouze). Prov. V. na picování (odejíti). Us. Zvon na věž vytáhnouti. Ml. V. **k** městu. Rk. Potom vytažechu na pole. Výb. II. 41. Vytáhli zbrojně na vrch řečený Špimberk. Dač. I. 50. Vytaže rybu na sucho. BO. V. na koho. Alx. 1121. Něco na světlo v. Us. Dobře věděl, že Honza mimo **na** proutky a do kostela nevytáhne z domu pat. Šd. exc. — **co čím:** vodu okovy, Us., stříbro kladivem **na** plíšky; sůl z kovů vodou destillovanou. Vys. Rybu udicí. Br. Kuchař maso hákem vytahuje. Kom. Barvivo zrnka lihem v. SP. II. 100. A nebol by ani kliešťami vytiahnul z neho, čoby len slova. Dbš. Sl. pov. I. 39. Skřipcem někoho v. Žer. 310. V. kůl vahou = pakou. Mor. Mřk. Ten člověk snažil se kouskem dřeva olovo ze svého masa v. Tč. exc. Ktož chce neutonouti, musí provázkem vytažen býti. Hus III. 153. — **co komu:** zub, Sych., rouhačům jazyk, Kom., pardus (vybiti). Us. Na horkou hlavu přikládejte studené obklady, aby mu palčivosť vytáhly. Us. Šd. — **co na kom.** Vytáhl na něm dukát, Pref., tajemství (dověděl se ho). Us. A co na nás vytáhne žid ve Slovákoch, šak mi to vytáhnem dole na Hanákoch. Sš. P. 531. Oni že nechtěli na králi v. nic nového, ale ani co prosouditi starého. Pal. Děj. IV. 2. 336. (Přistoupili **k** Petrovi), aby na něm vytáhli, zdali by se Kristus z platu vytahoval. BR. II. 77. b. — **kde. V** šíř a v dál sukno na rámech v. Us. Kůži na prkně. Us. Kapři v tom rybníku se vytáhnou (vyrostou). V. **Pod** postelí vytahovati (mésti). U Rychn. Brv. — Kram., Háj. — **komu za co:** za vlasy, Sm., za uši, bei den Ohren beuteln, zerren. Dch., Šd. On ti vytahá za uši, jak se patří a sluší. Brt. P. 186. — **kam proti komu: v** cestu proti někomu v. Flav. V. **do** pole proti nepříteli. Us., Výb. II. 41. Češi r. 1166. v žoldu vévody Fridricha proti mladšímu Guelfovi válečně vytáhli. Ddk. IV. 214. — **(se, co) v čem.** Vodu z dolů v kožích vytahovati. Vys. — **po čem.** On časně vytáhl po svých (tajně ušel). Ros. — **se odkud** = *vylézti, vysunouti se*, sich herausziehen; *nechtíti nésti, podíl míti*, sich herausziehen o. entziehen, sich herausschreiben. V-ti se **z** něčí moci, z poddanosti a služebnosti; z povinnosti Bohu se v., V.; v. se z platu, z poslušenství, z práce. Br. Vytáhl se z toho co had z kůže. Pk. A tudy, kde mohouce vytahovali se z poslušenství Římanů; Které dítě může se z poslušenství k rodičům vytahovati? Sš. L. 47. Jan Podivický poháněl horníky k soudu k svědomí, ale oni odpor učinili pravíce se v tom osvobozeni a tak se z toho vytáhli. Dač. I. 29. Ale jakmile naléháno na volení osob, ježto by měly ve skutek uvésti sněmovní nálezy, že se z toho vždy vytahovali. Pal. Děj. IV. 1. 106. Z poddanosti světské vrchnosti se v. BR. II. 78. a. Provaz, jímž se pravda ze studně vytahuje, již dávno se přetrhl. Us. Tč. — **Jak.** Něco *mocí* v. V. Stříbro **na** plíšky v. Vys. Úroky **nad** hlavní summu v-ti. Kom., Br., Plk. Vojáci **v** parádě v-hli. Br. Válečnou mocí **do** Vlach vytáhl. Har. Mezi jinými **za** mrtvého ho v-hli. Prot. 357. Poběhnem, lidi, s hákama, vytáhnem dudáčka **s** dudama. Sš. P. 152. Oba bratří v úmyslu nepřátelském vytáhli proti sobě. Ddk. IV. 110. Vojínové vytáhli s muzikou, Us., **při** zvuku trub a bubnů s rozvitými prapory. Čsk. V. svou osobou (osobně). Šf. Táboři a sirotci v-hli **ku** pomstě *takovým chvatem*, že jízdní jejich za den a noc jen jedním krmením projeli 21 mil. Pal. Děj. III. 3. 51. — **proč.** Kdyby veliký trn uvázl v nohu knězi aneb šíp v prsy, rád by viděl, ktokolivěk by jemu **z** lásky opatrně vytáhl. Hus I. 241. — **co kudy.** Radšej by si dal jazyk von tylom vytiahnúť, než by som mal také hřiešné slovo vypovedať. Lipa I. 64. — **kdy (s kým).** A tak mne dobří lidé za jisto zpravují, že chtie *noci* vytáhnúti do Němec. Arch. V. 331. A dávámeť věděti, že sme v tuto sobotu minulú **na** pole vytáhli proti nepřátelóm. Ib. I. 370. Vytáhl tedy hned **po** veliké noci **se** silným vojskem **ku** hradu a těsně jej sevřel. Ddk. III. 53. — **se** = *protahovati se*, sich dehnen, strecken; *vyrůsti*, aufwachsen. Vz *V. se kde.* Či ešte spíš? Nespím, ale sa ešte vytahujem. Dbš. Sl. pov. I. 43. — **se proč.** Povím ti, za kterou příčinou se vytahoval (sich aus einer Sache herausziehen). Sych.

Vytáhnutí, n., das Herausziehen, die Herausziehung, Ausziehung, der Auszug usw., vz Vytáhnouti.

Vytáhnutý; *-ut, a, o*, aus-, herausgezogen, ausgeschrieben usw., vz Vytáhnouti. Pár šedivých vláskov táhlo sa jej až dolu po zemi, ako biela za klbkom vytiahnutá nitka. Dbš. Sl. pov. I. 34. V. jazyk. Us.

Vytahovací, Zieh-, Auszieh-. V. kleště, hák, Čsk.; v. táhlo se zacpávkou, Zugstange mit Stopfbüchse, v. trubka. Šp. V. koš. Čsk. V. kladivo, Streckhammer, stroj, das Streck-

werk, D., kobyly, der Reckhammer, Techn., flastr, Us., stůl.

Vytahovač, e, m. = *kdo vytahuje*, der Herauszieher. Us.

Vytahováček, čku, m., der Zieher. V. = vytahovák, der Stöpselzieher, u ručnice, der Patronenzieher. Čsk. Lewův patentní v-ček k vytahování zátek. KP. V. 187. V. kominku, der Pistonschlüssel, Pistonzieher. Čsk.

Vytahovačka, y, f. = pradlena kočárků (holubinek). U Přeštic. Lg. — **V.**, der Streifbügel. Šp.

Vytahovadlo, a, n. = *čím se něco vytahuje*, der Extraktionsapparat, das Ziehwerkzeug. V. na vrtule, der Schraubenzieher; v. zápalců, der Brandröhrenzieher. Bur. V. kulí Langenbeckovo. Vz Nástroje k v-vání kulí. Cn. V. kulové, der Kugelzieher. Nz. lk. V. usní parní, der Lederdampfaufzug; v. na tření, der Friktionsaufzug. Šp. V. růžencové, na řepu (v cukrovaru). KP. V. 119., 56. V. ku vytahování sladu z humna na válečku ku hvozdu, der Aufzug. Zpr. arch. VII. 59., IX. 113. V. kališkové, der Paternosteraufzug. Prm. V. 26.

Vytahovák, u, m. = *nástroj k vytahování*, der Stöpselzieher (na Slov.: *kroužel)*; der Ausziehhaken, Hülsenzieher beim Hinterlader. Čsk. V. s pojišťujícím ústrojím. Wh. V. dvojitý či vidlitý, der Gabelschraubenschlüssel. Čsk. V. řepy (táhlo), der Rübenaufzug. Šp. V-vák šroubový, der Mundloch-, Schraubenschlüssel (přístroj dělostřelci k tempování potřebný); v. (kančík), der Patronenzieher. S. N. XI. 228., 82., NA. IV. 115., III. 114., 117. (Pdl.). V. koulí. Bur. Vz Vytahovadlo, Parátko.

Vytahování, n. = *opětované vytáhnutí*, wiederholtes Hinauf- o. Herausziehen. Vz Vytáhnutí, Vytáhnouti. V. látek, Digestion. Nz. lk.

Vytahovati, vz Vytáhnouti.

Vytahovátko, a, n. = *vytahovadlo*.

Vytajiti, il, en, ení, offenbaren, enthüllen. — **co komu**. Já se, co je v mých ňádřích ukryto, pilně jiným v. chráním. Koll. I. 202.

Vytáliti se = *vykrmiti se, ztučněti*. — **na čem**. Aj to musely byť dobré postruhníky, lebo sa na nich ta vytálil. Dbš. Sl. pov. I. 541.

Vyťalúpiti sa = *z nenadání se vyskytnouti*, unversehens erscheinen. Na Zlínsku. Brt. Než on sa vyťalúpí (než on vyjde, se vyráčí, než on vyleze)! Mor. Šd.

Vytancování, n., das Austanzen, die Abnützung durchs Tanzen. Bern.

Vytancovaný; *-án, a, o*, der zur Genüge getanzt hat. V. člověk = prohnaný, chytrák. U Něm. Br. Holk. — **V.**, durchs Tanzen entkräftet. — **V.**, durchs Tanzen abgenützt. Bern.

Vytancovati, *vytančiti*, ganz o. zu Ende tanzen, ertanzen. — **co**: celou písničku. Us. V. někoho = *prohnati*. U Hrad. Kšť. Us. — Ros. — **ci co**: věnec, šátek. Ros. — **se z čeho**: z nemoci. Jg. — **se s kým jak: do** sytosti, do chuti, do vůle. Nitra VI. 215., Němc. Aby se **na** jeho útraty hodně v-li. Sá. Ta se vytancovala: jeden ji nevzal, druhej ji nechal. Us. Hnšk. — **se kdy: při** muzice, **na** posvícení. Us. — **kudy**. Keď ti z jednoho boku, skočil on na druhý **bok**; keď ti zo troch strán, umknul on štvrtou stranou. Aspoň jich trocha v-val po tých hriadkách. Dbš. Sl. pov. II. 85. (Šd.).

Vytápati = *vytápěti*, vz Vytopiti. **Na** Slov. Bern.

Vytápěcí, Heitz-. V. roura, Wld., stroj. Prm.

Vytápění, n., das Ausheitzen. V. parou, die Dampfheitzung. Us. V. kotlů, Dch., síně, bytu. Us.

Vytápěti, vz Vytopiti.

Vytarabiti se, il, ení = *vyloudati se*, langsam hervorkommen. Us. Jg.

Vytarasiti, il, en, ení; *vytarasovati* = *taras vyházeti*, die Terasse auswerfen, wegschaffen, *vykořeniti, vypleniti, vytlouci*, auswurzeln, vertilgen, ausziehen, abschaffen. Ros. — **V.** = *tarasem opatřiti*, mit einer Terasse versehen. — **co**: zahradu, břehy, vodu. Us. Tč. — **se** = *vytasiti*, womit herausrücken, hervortreten, aus Licht bringen. — **se s čím** (na světlo s něčím přijíti). Ros.

Vytárati = *vyklevetiti*, ausplauschen, ausplaudern. Na Slov. Bern. — **se**, sich ausplauschen; *vydrápati se*, mit Mühe hinaufkriechen. — **kam**: na horu. Škriabal sa neborák tou horou, až sa predca papokou horko ťažko vytáral na jednu lúku. Dbš. Sl. pov. I. 75.

Vytarčiti se, il, en, ení, sich ausweinen o. ausheulen. U Olom. Sd.

Vytarmarčiti, il, en, ení, als Trödler gewinnen, erwerben. — **si co**. Po ta léta mnoho si vytarmarčil. Us.

Vytarokovati, austarokiren = tak hráti, že druh všecky taroky vydá. Us. Tč.

Vytarovati co čím: závažím. ZČ. I. 247. — **co kde**. Piknometr dáme na jednu misku vah a na druhé jej vytarujeme. Ib. 84.

Vytasení, n., vz Vytasiti.

Vytasený; *-en, a, o*, vz Vytasiti. V. meč, blankes Schwert. Šm.

Vytasiti, il, en, ení; *vytasovati* = *vytáhnouti, vyndati*, aus-, herausziehen; **se** = *vyjíti, vyskytnouti se, předstoupiti*, ausrücken, herauskommen, hervordringen. Jg. — **co**: kord, meč, Us., zbraň. Dch., Čsk. — **co, se odkud**. List z kapsy vytasiti, Ros., meč z pošvy vytasiti. Někdy se o oné věci milé něco z úst vytasie. Tkad. Uzříš ho z krčmy vytasě. Hr. rk. 379. Když se z nedojiepie vytasí nepřítel. Št. — **co komu**: oko, D., střeva. Koll. — **co na koho**: meč. — **se**. Ale snad v-sí se kněz a die... Hus I. 243., 471. — **se s čím**: s listem, Ros., s důvody, Sych., se svým míněním, s penězi. Ml. Nechtěla se s pravdou v., *lépe*: nechtěla s pravdou ven. Mtc. IX. 184. V. se s myšlénkou, se svým úmyslem, s výmluvou. Dch. V. se někomu s nevinou. Sá. Kazimír mohl v. se s jakýms právem k Čechám; Jaromír v-sil se s třemi listinami; Vladislav v-sil se se svým záměrem korunovačním. Ddk. II. 177., 309., III. 211. S barvou se v. Us. Tč. — **se s čím (kde, na koho, proti komu)**. S plody básnickými **před** obecenstvem se v. Mus. 1880. 482. Aby lidé sprostí

a neučení s takovou výčitkou se na ně v. opovážili; Spisovatelé římští nejednou s ní (nenávistí) se vytasují; Aby se s pomluvami a úhonami proti Barnabáši a Pavlu v-li. Sš. Sk. 48., 126., 171. (Hý.). **Na** východě slunce se vytasilo (vyšlo). Mtc. l. 63. 14. — **se na koho jak**: s drsnými slovy. Us. Tč.

Vytaškařiti, il, en, ení, ausfilutiren. — **co na kom jak**: peníze klamnými sliby.

Vytatarovati = *tatarem vyšlehati.* — **komu jak**: po plecech. Na Mor. Šd., Tč.

Vyťati, vz Vytnouti.

Vytáti, taji (vz Táti), aufthauen. Když je tuhá zima a vytajú napřed chodníky, to bývají velké hlávky zelí. Slez. Šd.

Vytatí, n. = *vytětí.* Bern. V. oka. NB. Tč. 251.

Vyťatý; *-at, a, o,* aus-, aufgehaut. V-tá facka. Us.

Výtaz, u, **výtazek**, zku, m. = *tázání,* die Anfrage, Interpellation. Výtaz ve při. Bel.

Vytázání, n., die Anfrage, Interpellation.

Vytázaný; *-án, a, o,* ausgeforscht, interpellirt.

Vytázati, tázám, obyč. táži, tázej a taž; *vytazovati,* obyč. *vytázati se, vytazovati se = vyptati se,* aus-, abfragen. — **co**: příčiny smutku, Ctib., tajnú věc. O řád. ml. — **se na kom**. Bibl., Aesop. — **se koho**. Tu při tom má úředník každý tak se mieti a to opatřiti přísně se křesťana vytaže, tolikžli jest těch peněz. Arch. V. 478. — **se nač**. Na ty věci se vytazuje. V. — Br. — **se koho** (gt.) **o čem, nač**. I o jiných artikulích náboženství se dítek vytazovali. Štelc. V-vati se koho nač. J. tr. — **se jak**: podlé pochopitelnosti pacholete. Kom.

Vytazovatel, e, m., der Be-, Ausfrager. Brikc.

Vytazovatelský = *dotazovatelský,* Nachfrage-.

Vytazovati, vz Vytázati.

Výtaž, e, f., der Extrakt. Šm. V. masová. Osv. I. 525. Vz Výtažek.

Výtažek, žku, m. = *výtah, vytaženina,* extrakt. Vz Výtah. Nz. V-žek sladový, der Malzextrakt. Dch. V. léčivý. Kodym. V-žek masný, der Fleischextrakt. Šp. V. kampeškový, borkový. Us. Ktzr. — **V.**, der Auszug. Vz Výtah. Povahu v-žku nějakého list ku Galatům sice na sobě nenese. Sš. II. 4. V. ze spisu objemnějšího. Kos. v Km. 1884. — **V.** = *výměnek,* das Ausgedinge. D. — **V.** = *zátoka,* die Bucht, der Busen. Pulk. — *Výtažky,* pl. = *len, který při vochlování v hachli zůstane,* gehechelter Flachs. Us. Jg. — **V.**, žka, m. = *výrostek,* ein junger, aufgeschossener Mensch. Dch.

Vytažení, n., das Herausziehen, extrakce. Us. — **V.**, die Auswanderung. V. židů z Aegypta. Posp. — Vz Vytáhnouti.

Vytaženina, y, f. = *něco vytaženého, síla n. prvek z něčeho vytažený, ku př. z byliny, výtah, extrakt,* der Extrakt, Extraktivstoff, Geist. Vz Výtah. Šp., Nz. lk. V. z krve, der Blutextrakt. Šp. V. masitá (masná), der Fleischextrakt. Čsk. V. tříslová, der Gerbeextrakt. Šp. V. lihová. SP. II. 109.

Vytažený, heraus-, vorgezogen. V. roli (vydřená). V. Lupeny kalichové přes zpodinu v-né u violek. Rst. 519. Vz Vytáhnouti.

Vytažitelnosť, i, f., die Streckbarkeit. Jg.

Vytažitelný, streckbar, dehnbar. D.

Výtažka, y, f. = *výstřelní kořalka,* der Vorlauf des Branntweines. Jg.

Výtažní, Auszugs-, Zieh-, Streck-. V-ní rejstřík, Mus., kolo, plod (ryby, vz Výtah), rybník (výtržný, potěrný). D. Jg. V. listina, die Ziehungsliste. Dch. Vz Výtažný.

Výtažnice, e, f., die Ausgedingerin. Us. Jg.

Výtažník, a, m. = *výminkář,* der Ausgedinger. — **V.**, der Extrakteur. Šp. — **V.** = *člověk se vypínající,* pyšný, der Stolzling. V Bukovsku. Jdr. — **V.**, u, m. = *rybník výtažní,* der Streckteich. D. — **V.**, Hobel zum Auszugtische. Skv.

Výtažnina, y, f. = *vytaženina.* Na Slov. Ssk.

1. **Výtažný** = *trestný,* kompendiarisch. V. sloh. Jg. — **V.**, Aufzugs-, Extraktions-. V. válec, der Extraktionscylinder, Šp., stroj, die Fördermaschine. Dch., Zpr. arch. IX. 12., 63. — **V.** obraz (= k vytahování), das Auszugsbild (zum Herausziehen).

2. **Výtažný**, ého, m. = *pohodný, ras,* der Schinder, Abdecker. Mor. Vck., Bkř., Kld.

Výtažok, žku, m. = *výtažek.* Na Slov. Ssk.

Vytčení, n., die Aussteckung, Anführung. Vz Vytknouti. Zvláštního v. zasluhuje, že... Mus. 1880. 397. Krátké v. povahy časové. Ib. 1880. 478. (Pdl.). Pro živější v. té myšlénky. Sš. I. 58.

Vytčený; *-en, a, o,* ausgesteckt; auf-, angeführt. V. účel. Us. Mimo samohlásky posud vytčené. Bž. 7. Vz Vytknutý.

Vytéci, v obec. mluvě *vytect,* vz Téci; *vytekati, vytékati, vytíkati, vytékati; vytekávati, vytékávati, vytékávati = ven téci,* ausfliessen, ausströmen, ausrinnen, verflüchten; *vyběhnouti,* herauslaufen. Jg. — **abs.** Voda vytekla. D. Džbán vytěká (teče z něho). Us. — **odkud.** Vyteká vodička z potôčka bystrieho. Sl. ps. 350. Reka z ráje vytieká. Alx. H. v. 20. A tak z Kolína vytekúce na ně i porazie je i vezmú 15 vozuov. Let. 156. Uřezal se a vyteklo hned krví jak z vola. Us. — **na koho proč.** V boj na někoho vytéci = vyraziti. Troj. — **odkud (kolik, kde čím, kam).** Vyteklo z ní vody s hradecký sud pivní. Dač. I. 124. Ta voda na cestě ze sudu neopatrností vytekla. Har. I. 171. Oni vytekú na ně z města. Let. 129., 76. — **kudy**. Cisterna pěti rourkami vyteče. Kom. L. 45. — **komu.** Díva sa, dobre mu oči nevytečú. Mt. S. I. 105.

Vytečení, n., das Ausfliessen, der Ausfluss.

Vytečkování, n., das Auspunktiren.

Vytečkovaný; *-án, a, o,* auspunktirt. V. čára. Us. Pdl.

Výtečně = *zřejmě, určitě,* bestimmt. V. něco stanoviti. Marek. V. národní věda. Osv. I. 67. — **V.** = *znamenitě,* besonders, ausgezeichnet. Tarquinia vyhnali a ten den potom v. slavili. V.

Digitized by Google

Výtečnický, Koryphäen-. Dch.
Výtečnictví, n., die Vorzüglichkeit. Hvls.
Výtečnictvo, a, n., Sommitäten. Dch.
Výtečník, a, m., der sich auszeichnende, Matador. Nz., Pal. Rdh. III. 120. Odborný v., die Fachkapacität. — **V.**, u, m. = *kručinka metlová, janovec*, genista scoparia. Slb. 528.
Výtečníkovati = býti výtečníkem. Vlč. Tužb. 51.
Výtečnost, i, f. = *určitost*, die Bestimmtheit. — **V.** = *znamenitost, zvl. s ponětím síly, velikosti n. jiné přednosti*, die Vorzüglichkeit. Jg. V. v něčem = mistrovství, die Meisterschaft. Nz. — **V.** *s ponětím sličnosti, krásy, slušnosti*, anmuthige Gestalt, Zierlichkeit, Schönheit, Schlankheit. V. V. a okrasa života. Jel. V. a krása. Kom.
Výtečný = *vytknutý, vyměřený*, bestimmt. — **V.** = *znamenitý, patrný, zvl. s vedlejším ponětím síly, velikosti, zrůstu n. jiné přednosti*, vorzüglich, ausgezeichnet. D. V. junák, V., lidé, řečník, Kom., plod země, život, Br., zboží, Pass., povaha, Šml., známka pokroku ve škole, prospěch ve škole. — **čím**: duchem. Nz., Pal. — **v čem**. Nz. Jak v-čna byla církev ta římská ve všech údech. Sš. I. 23. — **V.**, *s ponětím pěknosti, ozdobný, sličný, krásný*, anmuthig, zierlich, schlank. V-čné tváři byla. V. V. řeč. D. V. krása těla. Jel. V. panna, Ben. V., kvítek. Ros. Bylť Sigmund postavy v-čné. Pal. Děj. III. 3. 265. Aj, ty krásný jsi, zmilelý moj a výtečný. Hus III. 23. — **čím**. Podobou v-čný, herrlich an Gestalt. Lpř. Sl. 6.
Vytejkati, vz Vytýkati. Us.
1. **Výtek**, u, m. = *výtok*, der Ausfluss. Na již. Mor. Šd.
2. **Výtek**, tku, m. = *vytknutí*, die Absteckung, das Ende.
Vytékač, e, m. = *vybíhač*, die Herauslaufer. Jg.
Vytékání, n., das Ausfliessen.
Vytékati, *vytékávati*, vz Vytéci.
Vyteku, vz Vytéci.
Vytelení, n. = *otelení*. — **V.**, die Auskalbung. Bern.
Vytelený; *-en, a, o* = *otelený*, als Kalb geworfen, ausgekalbt. — **V.** kráva, eine Kuh, die nicht mehr kalbt. Dch., Bern. Kráva v-ná k zabití jest. Kom.
Vyteliti se, il, en, ení; *vytelovati se* = *přestati teliti se*, abkalben. — **V. se** = *oteliti se*. Už se kráva v-la. Us. Bern.
Vytěliti, il, en, ení, *vytělovati*, ausscheiden, exkorporiren. — **odkud**. Jakož jsou vypuštěni, vysvobozeni a vytěleni z knížectví krnovského. Z. d. opav.
Vytemeniti, il, ěn, ění = *pramen vyvésti*, Quelle graben. — **co**: vodu. Č. — **se**, hervorquellen. Voda se v-la. Us. Tč.
Vytemnati, finster werden. — **kdy**. Jak na večer vytemná, už se setmí. Na Ostrav. Tč.
Vytemniti se, il, ěn, ění, *vytemňovati*, hell werden. Už se vytemnilo. Us.
Vytenčelost, i, f., die Dünnewerdung, Magerkeit.
Vytenčelý = *zhubenělý*, dünn, mager geworden. Reš.
Vytenčení, vz Vytenčiti.
Vytenčenost, i, f. = *vybroušenost, ztenčenost*, die Verfeinerung. Nz.
Vytenčený; *-en, a, o*, dünn, mager gemacht; *vybroušený*, verfeinert. Ridzí Maďar, jehož v-né mravy naše nedotkly sa ešte. Lipa 36.
Vytenčeti, ejí, el, ení, dünn, mager werden. Us.
Vytenčiti, il, en, ení; *vytenčovati*, dünn, mager machen; *vybrousiti*, verfeinern. — **co**. Myšlení tělo vytenčuje. Kon. — **co čím**: železo kladivem.
Vytentočkovati = *vykroutiti, vyvésti, učiniti, vymodrchati*, herausbringen, vermitteln, irgend wie machen. Však on to nějak vytentočkuje. Us. Vz Vytentotiti.
Vytentotiti, *vytentovati* = *vytentočkovati* (říká se, když člověk okamžitě náležitého slovesa neví, kterého by měl ve větě užiti, ein Flickwort). Us. Tč. Vz Vyonačiti.
Vytepání, n., vz Vytepati.
Vytepaný; *-án, a, o*, vz Vytepati.
Vytepati, tepám a tepu; *vytepávati* = *vytlouci*, herausschlagen, herausprügeln. — **co, koho (čím)**: holí. Us. Pakli toho neučiníte, přijdeme a vytepeme vás. BO. A novoměští vidúce, že odporu nemají, vyskočí na rynk a vytepú rathúz *(vyplenili)*. Let. 51. — **co odkud**: snopy ze stodoly (= *vyhoditi*), hochy z jizby. Us. Tč. — **se kdy odkud**. Žižka teprv v noci před štědrým dnem z vojska králova se vytepal. Pal. Děj. III. 2. 134.
Výtepek, pku, m., die Zurechtweisung, Massregelung. Úřední v. Dch.
Vytěpený; *-en, a, o*, vz Vytěpiti. Mortuus est Žižka, zrádce v-ný. Chron. v. coll. pr. Hfl. I. 87. Staková vytěpená kurvo, což zastáváš lotry? Cf. Zvyjebený.
Vyteperiti se = *vydrápati se*, erglimmen, ersteigen. — **se kam**: na koně. Koll. Vľkolák sa vyteperil hore. Dbš. Sl. pov. I. 205.
Vytěpiti, il, en, ení; *vytěpati* = *vyvléci, vynésti*, herausschleppen, heraustragen. Jg. — **se odkud**: z chaloupky (vylézti). Ros. — **se kde**: na posteli (povstati). — **se s čím** = *vytasiti se*, herausrücken. Ros.
Vyteplěti, ejí, el, ení = *vystydnouti*, auskühlen. Jídla vyteplejí. Ros.
Vytepliti, il, en, ení; *vyteplovati* = *vychladiti*, kalt machen. Us. — **V.** = *zahřáti*, erwärmen. Až se venku trochu vytepli. Us. Tč.
Výtěr, u, m. = *hadr k vytírání*, der Wischhader; 2) *co se z čeho vytře, špína s nádobí* atd., der Schmutz. — **V.** = *obilí z pohrabin vymlácené*. V Kunvald. Msk.
Vytěrací, Auswisch-. V. houba. Vod.
Vytěrač, e, m., der Auswischer, Ausreiber. Jg. Slov.
Vytěráček, čku, m. = *ručníček, jímžto kalich se vytírá*, purificatorium.
Vytěračka, y, f. = *mědlice*. — **V.**, der Wischlappen. — **V.**, die Auswischerin, Ausreiberin.
Vytěradlo, a, n., **vytiradlo**, **vytěrátko**, a, **vytěrák**, **vytirák**, u, m. = *čím se co vytírá*, der Wischer, Auswischer, Wischstock.

Digitized by Google

V. k ručnici, u děla. Jg. Vytěrák štětinový, der Borstenwischer, kotlový; v. k vytírání plameníku, der Ausstreicher (zum Reinigen der Gasbrenner). Čsk. Vytěrák, jímž se po výstřelu vývrt děla čistí. NA. III. 93., 97.

Vytěrák, u, m., vz Vytěradlo. — **V.** = prut na konci koudelí obalený k čistění hlavně ručnice, der Wischer. Škd. exc., S. N. XI. 287.

Vytérati = *vytírati*. Vz Vytříti. Na Slov.

Vytěrátko, a, n., vz Vytěradlo. — **V.** = *k vytírání per*, der Federwischer. Us. Pdl.

Výtěrek, rku, m. = *čím se co vytírá, výtěr*; 2) *co se z čeho vytře, špína*, der Schmutz. V. z ručnice. Ros.

Vyterigati = *odstěhovati*, übersiedeln. — **koho kam.** Už jsme ho na hřbitov v-li. Na Mor. Vck.

Výtěrka, y, f. = *hadr k vytírání prachu z koní, třepačka*. Mor. Kd., Bkř. — **V.** = *věchet*. U Kvasin. — **V.** = *vytěrátko*, der Federwischer. Hs. — **V.** = *snop*, který se už jednou mlátil a potom se ještě jednou mlátí. Z výtěrek není pěkné zboží. Na Ostrav. Tč.

Výtěrky, ů, pl., m. Po tření lnu pozůstalé odletky slovou babinami a jiné špatné, ničemné výtěrky pazdeřím. Us. Dch.

Výtěrné, ého, n. = *výtěrné obilí*. Vz Výtěrný.

Výtěrný, Wisch-, Reib-. — **V.** *obilí* = které se při skládání ve stodole vytrolí. Jg.

Vytesání, n., das Aushauen, Bilden durchs Hauen. Us.

Vytesaný; *-án, a, o*, ausgehauen, durchs Hauen gebildet. V. kámen, kříž, socha. Vz Vytesati.

Vytesařiti, il, en, ení = *tesařstvím vydělati*, als Zimmermann verdienen.

Vytesati, tesám a teši, tesej a teš; *vytesávati, vytesovati, vytesovávati, vytesávávati* = *tesáním vydlabati, utvořiti, způsobiti*, aus-, einhauen, auszimmern. = **co**: koryto, Ros., skálu, Har., sochu, obraz. D. — **co komu**: hrob. Br. — **co z čeho**: sochu z kamene. Bk., Us. V. ze dreva orudie. BO. Stojí tam beze hnutí jako z kamene v-ná. Ddk. Když vytesáno bylo z kamene umučení Krista pána. Pal. Děj. V. 1. 43. — **co kudy**: stezku po skále. Har. — **co kde**: pevnosť ve skále. Har. — **co kam**: nápis v kámen. Us. Skály, v něž zvláštní znamení jako šípy, kříže, kola vytesána byla. Ddk. IV. 141. — **jak.** Sloup v uhelnici v., winkelrecht. Vys. Skruže z hruba v. Vys. — **co čím**: sekerou, nosatcem. Šp. V rozechvělé duši hbitým dlátem mlžné sochy vytesával sen. Kdk.

Vytesávání, n., das allmählige Aushauen.

Vytesávaný; *-án, a, o*, allmählig ausgehauen.

Vytesávati, vz Vytesati.

Vyteskliti, *vyteskniti*, il, ěn, ění = *teskněním obdržeti*, bangend gewinnen. — **si co**: smrť. Ros. — **se z čeho.** Ros. — **se jak**: **do** sytosti.

Vytesknìti, vz Vyteskliti.

Vytěsnati, *vytěsnávati*, verdrängen. — **co.** Klín klín vytěsnává. Sk.

Vytěšený; *-en, a, o*, hocherfreut. Král' bol vel'mi v-ný; Aničke nebolo treba viacej vedeť, v-ná podala Jankovi ruku. Dbš. Sl. pov. I. 7., 149.

Vytěšiti, il, en, ení, *vytěšovati*, hoch erfreuen. Us. Cf. Vytěšený.

Vytěthati = *vyjíti, vyšmathati se*, herausgrätscheln. — **se odkud**: z domu. Ros.

Vytětí, n., das Aushauen. V. oka. NB. Tč. 251. Sekera že jest již připravena, anobrž kořenu k vytětí a zkažení jich přiložena. BR. II. 13. b.

Vytevříti, vru, vři, el, en, ení; *vytvírati*, na Slov. = *(zavřením) vyloučiti*, ausschliessen. — **koho odkud (z čeho).** Koll. I. 66.

Výtěžek, žku, m. = *užitek*, der Nutzen, Erlös, die Losung. V. kamenného uhlí, die Ausbeute. J. tr., Rk. Seznam, výkaz, účtovací kniha, povinnosť k odvádění výtěžku mléčného. Šp. V-ky báňské, Bergwerksprodukte. Nz. Větší v. cukru, die Zuckerausbeute, v. z převozů, der Uiberfuhrsnutzen, výtěžek z plácadla, der Pantschtafelnutzen; v. mléčný (užitek z krav), Laktizin, čistý v., der Nettoertrag; v. šťávy, die Saftausbeute; v. žní, der Erntegewinn; v. másla, die Butterausbeute. Šp. V. pustiti, den Gewinn fahren lassen. Dch. Bez mrvení a obdělávání polí na přiměřený v. z půdy doufati nelze. Tč. exc. V. obdrženého vítězství, zajatci, byli ještě r. 1176. za otroky prohlášeni. Ddk. IV. 217.

Vytěžení, vz Vytěžiti. — **V.**, zastr. = *vytažení*.

Vytěžený, vz Vytěžiti. V. ruda. Us. Pdl. — **V.**, zastr. = *vytažený*.

Vytěžitelnosť, i, f., die Ertragsfähigkeit. Šm.

Vytěžiti, *vytížiti*, il, en, ení; *vytěžovati, vytěžovávati* = *vydělati, vyziskati*, gewinnen, durch Handel erwerben; *prodejem dostati*, bekommen, einnehmen, lösen. — **co na čem**: **na** obilí. Ros. — Sych. — **co zač**: za vývratě. Sych. — **co odkud**: 100 zl. z mlýna, Zlob., rudu z dolu. Ze zboží mnoho peněz v.; Z role úrodné se vytěží na stravu i na dáňku dosť pro rodinu pořádnou. Us. Tč. Z neočekávané události vytěžil prospěchu co možná největšího. Ddk. V. 86. Co kdo z dobytka vytěžil, to zase na sůl a na jiné zpotřeboval. Er. sl. čít. 45. — **co čím**: rozumem. Theat. div.

Výtěžnosť, i, f., die Einträglichkeit, Ergiebigkeit. KP. V. 91.

Výtěžný, Ausnützungs-, einträglich. Dch. V. řemeslo, země. Us. Tč. — **V.** trouby, Förderungs-. V. trouby (u kessonu). Zpr. arch. XII. seš. 2 str. 19.

Vytchnouti = *vytknouti*, ausrenken. — **si co kde**: nohu na kameni, ruku. Na Mor. Šd., Tč.

Vytchnutí, n., vz Vytchnouti.

Vytchnutý; *-ut, a, o*, vz Vytchnouti.

Výti, vyji, vyj, vyl, vytí a vyní, heulen. Vz Bíti, Šrcl. 109. — **abs.** Vlk, pes vyje. Háj., V. Vlk hladovitý jsa, vyje. Kom. Vyje jako vlk. Us. Šd. Vyje jako kulich. Slez. Šd. Každý jinak vyje. Kom. — **s kým.** Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Prov. Nemoha jinak vyje tedy s vlky. Stnk.

Digitized by Google

— **proč**: trápením. Br. — **kdy**. Neb jim vůkol chvíli všelikou vyjí psi a mioukají kočky. Koll. I. 306. — **na koho**. Vlk na ovce rád vždy vyje. Alx. (Anth. Jir. I. 32.). — **jak**. Žije vlk po vůli, ale vyje **přes** vůli. Hkš. Vichr dul a země v třesu vyla! Koll. I. 139.

Vytí, n., das Heulen. V. vlků, psů. Us. V. psí, V., vlčí, Kom., kalousovo v. Sych.

Vytieže = *vytáhl*. Výb. I. 1121. 33.

Vytíhnouti, vz Vytáhnouti.

Vytínač, e, m., der Aushauer.

Vytínání, n., das Aushauen, Aushacken. Us.

Vytínati, vz Vytnouti.

Výtinek, nku, m., ausgehauenes Stück. Dělá do stromů výtinky a pak vcechuje jméno. Na Ostrav. Tč.

Vytípati se = *vypárati se, vystrojiti se*, sich fertig, bereit machen. Ros.

Vytiplati = *vypiplati, uměle vyživiti, vychovati*, künstlich aufziehen. Us. Kšť.

Vytíř, e, m., *lépe: vikéř*, das Dachfenster. U Plaňan.

Vytírač, e, m. = *vytěrač*.

Vytíračka, y, f. = *mědlice*. — **V.** = *vytěračka*.

Vytíradlo, vz Vytěradlo.

Vytírák, vytěrák, u, m., v horn., der Bohrlochwischer. Zhlk. — **V.**, vz Tkadlcovství.

Vytírání, n., das Auswischen. Vz Vytříti. V. noh. BR. II. 227.

Vytíraný; *-án, a, o*, wiederholt ausgewischt. Vz Vytříti.

Vytírati, vz Vytříti.

Vytírátko, a, n., vz Vytěradlo.

Výtirka, vytírka, výtěrka, y, f. = *čím se co vytírá, čistí, výtěr*, das Wischtuch, der Wischlappen. Us. Jg.

Vytisícovati koho komu = *do tisíc ďáblů nadati*, tausendmal zum Henker schikken. Tč.

Výtisk, u, m. = *vytisknutí i co vytisknuto*, der Abdruck, Abzug. Jg., Nz. V. těla ve sněhu, v písku; v. obrazu, písma (výtištěk), Jg., knihy, Šm., nádavkový či nádavkem (Gratisexemplar). J. tr. Dal nám po výtisku. V. archu, v obec. ml. *obtah*. Nz. Jediný v., Unicum (einer Druckschrift). Dch. — **V.** = *zahnání* (nepřítele odněkud); das Debusquement. — **V.** = *stlučené máslo*, die Butter. Na mor. Valaš. Vck.

Vytiskač, e, m., der Auspresser, Abdrucker. Us. Jg.

Vytiskati, vz Vytisknouti.

Vytisknouti, ul, ut, utí a tiskl, tištěn, ění; *vytiskati, vytiskávati, vytiskovávati, vytiskovati* = *vytlačiti*, aus-, herausdrücken, auspressen; *vyloučiti, vystrčiti, zahnati*, herausstossen, herausdrücken, verdrängen, wegtreiben, wegjagen; *vytýkati*, vorwerfen, abdrucken, abprägen. Jg. Řeč se slávská mluví všudy tuto v nářečích všech rovnohotově, v dokonalejší však obnově, tak že každý nezvuk vytisknuto. Koll. I. 278. — **co**: dvéře, stěnu, pečeť, D., knihy, V., peníz (raziti), Har., obraz, Šm., nepřítele. Dch. — **co, koho odkud**: olej ze semene, Jg., někoho ze země, V., z úřadu, D., z krajiny. Háj. Čeština němčinou ze škol a úřadů vytištěna byla. Us. Pdl. Vojsko ze **země** v. Mus. 1880. 451. Čechové statečně **v ně** skočili, z jich vozuov je vytiskli. Dač. I. 22. V. někoho ze dvora. Arch. I. 163. **Mě** odtud vytiskl a pobral mi mé obilé jař i ozim pravú mocí; Mě vytiskl z mého věna **proti** mé vóli pravú mocí. Půh. I. 150., II. 213 (Kněz dobrý) sv. slovo, jenž **jest** sieměv zemi t. j. v srdci zaorává a z plev zrno vytiskuje, to věz, že pravdu od nálezkóv lidských a ode lži dělí. Hus II. 199. — **co komu čím**. V. Někomu oči něčím v. = *vytýkati mu co*. Mus. — **co jak**: mocí. D. Slova, na nichž záleží, většími literami vytištěna bývají. Sš. II. 68. Právě v tomto případě dal vytisknouti cizí text s pominutím všelikých různo čtení textu. Ddk. 179. V. někoho ze země s velikým krveprolitím. Har. — **co kde**: **na** srdci, V., **na** papíře. Us. — **co, koho kam**: **do** nejzadnější krajiny, Br., něco do vosku. Us. Slovany tamější dílem zbivše, dílem **za** Tatry vytisknuvše. Sš. II. 3. — V.

Vytisknutí, n. = *vytlačení*, die Herausdrückung. — **V.** = *vystrčení, vytlačení*, die Ausstossung, Verdrängung. V. nepřítele ze země. — **V.**, der Abdruck. Kniha **k** v. oddaná. 1598. Mus. 1880. 161.

Vytisknutý; *-ut, a, o*, aus-, herausgedrückt. V. citron. — **V.** = *vystrčený, vytlačený*, ausgestossen, verdrängt. — **odkud**. Nepřítel **ze** země v-tý. Us. — **V** = *otisknutý*, abgedrückt. Kniha v-tá = vytištěná. Us.

Vytiskovati, vz Vytisknouti.

Vytísniti, il, ěn, ění = *vytlačiti*, ver-, herausdrängen. Dch.

Vytisnúti, ul a sl, ut, utí = *vytisknouti*, hinausdrücken. — **koho kam**. Maďaři Slovákov do hôr nevytisli. Sl. let. III. 116. — **odkud**: ze země. Na Ostrav. Tč.

Vytisnutý; *-ut, a, o* = *vytisknutý*, hinausgedrückt, verdrängt. — **odkud**. Boriš v-tý **z** prestolu uhorského; Z čoho povstala vojna medzi ním a z trônu v-tým ujkom Stefanom. Mt. S. VIII. 53., 55.

Výtištěk, tku, m. = *výtisk*. D. V. knihy.

Vytištění, n. = *vytisknutí*. V. češtiny z úřadů. V. vojsk ze země. Mus. 1880. 27. — V. knihy.

Vytištěný; *-ěn, a, o* = *vytisknutý*. List tamtéž v-ný, náleží položiti do roku 1090. Ddk. II. 331. Vz Vytisknouti.

Vytištitel, e, m., der Verdränger. Hank. exc.

Vytíti, vz Vytnouti.

Vytížiti = *vytěžiti*. — **co**. Aby něco v-žil. U Nové Paky.

1. **Výtka**, y, f. = *vytknutí a to, čím se co vytýká, znamení*, das Zeichen, Signal, die Signalstange. Jg., Nz. V horách zastrkují do sněhu výtky, aby pocestní s cesty nezbloudili (slámu, ratolestí, prouti atd.). Us. — **V.** = *trať*, die Trace. Čsk. — **V.** = *vytknutí, vyznamenání desátku*, die Konsignation der Zehendgebühr. Us. — **V.** = *nedostatek, vada v účtech*, der Mangel, die Bemängelung. V-ky vydati, vyhledati, vyšetřiti, podati, učiniti; od výtek upustiti;

Digitized by Google

náhrady z výtek. Šp. Vysvětlení výtek. Nz. Výtky v účtech činiti, eine Rechnung bemängeln; výtky na výtky, Superanmerkungen, Supermängel. J. tr., Nz. Odpověď na výtky, die Mängelerläuterung; výtky účetné, Rechnungsbemängelung; Druhé v-ky či výtky z odpovědi na výtky, Supermängel. Šp. — V. = *vytýkání, výčitka.* der Vorwurf, die Rüge, Ausstellung. V. Trpěti v-ky vlastního svědomí. Krok. V-ky někomu pro něco činiti. Šp. Že páni Moravané stavy král. českého velice stíhají a jim výtku v tom, což poněkud na ně náleží, činí. Skl. 145. Někomu něco výtkou pokládati, einem etwas tadelnd vorhalten. Dch. Zprosta a stroho v-ky své jim (Galatům) vůči klade; A chováním svojím Pavlovi námětek dal k té, o niž tu běží, výtce či domluvě; Petr se nebál u samého soudu ... výtkami těmi proti židům obrátiti se; Konečně naň smítali výtku, že ...; Výtky sobě činěné nejen od sebe odvozoval, nýbrž tytýž na protivníky svoje umítal; On jim plnou měrou vrací výtku tu. Sš. II. 9., 23., 47., 75., 88., 89. (Hý.). — V. = *vytčení, zaostření*, die Hervorhebung. Nz. Dokládá pro silnější výtku své ujištěnosti. Sš. I. 135. — *Po výtce, výtkou = zvláště,* vorzugsweise, *κατ' ἐξοχήν*. Nz. Hrad v nejstarších právních památkách po výtce znamená Prahu. Pal. A těm po výtce mělo se nauky té dostati. Sš.

2. **Výtka,** y, f. = *choroba nohy koňské.* Db. Lékařství pro vejtku. Rk. Kd.

Vytkalčiti, il, en, ení, *vytkalcovati = jako tkadlec si vydělati,* als Weber verdienen. — **si co.** Us. Tč.

Vytkání, n., die Aufwebung, Abwebung, die Beendigung des Webens, das Aufweben, Verbrauchen durchs Weben. Bern.

Vytkaný; *-án, a, o,* aufgewebt; abgewebt.

1. **Vytkati,** *vytkávati = tkané párati,* das Gewebe trennen. Ros. — **V.** = *jako tkadlec vyhotoviti, protkati, tkáním vyobraziti,* ausweben, auswirken; *tkáním zpotřebovati,* auf-, verweben, aufwirken; *vydělati,* webend verdienen. — **co**: přízi (zpotřebovati). Us. — **si co** (vydělati). — **co čím**: roucho zlatem. Us. — **co kde**: **na** koltrách. Zlob. Války na čalounech v. V.

2. **Vytkati,** vz Vytknouti.

Vytkatí, n. = *vytkání.* Na Slov.

Vytkatý = *vytkaný.* Na Slov.

Vytknouti, knul, ut, utí; (zastr. vytku), vytkl, tekl, vytčen, ení; *vytkati, vytýkati, vytýkávati = prostrčiti,* herausstechen, heraus-, ausstecken; *vyndati,* ausstecken, ausnehmen; *vyvinouti,* verrenken; *vyraziti z čeho,* aus der Lage bringen; *vystrčiti, vysaditi, vymknouti,* hervorrücken, hervorragen lassen, hervorstrecken; *tyčkami* atd. *vyznamenati, vyznačiti, vyměřiti,* ab-, ausstecken, ausmessen; *vybrati, vykázati,* herausstechen, herausheben, auswählen, ausheben, be-, auszeichnen; *na oči vystaviti, okázati,* unter die Augen stellen, sichtbar machen, zeigen, darthun, erweisen; *kárati, vytýkati,* rügen, vorrücken, vorwerfen, vorhalten; *týkáním dobyti,* durch Berührung erhalten. Jg. Cf. Upředstírati. — **co**: čep (vyndati), Us., mezníky, meze, hranice (vyznačiti), D., V., desátek (vykázati), vady, J. tr., Zlob., ležení, Ros., cíl, Kom., Br., prapor (vytáhnouti), Šm.; chyby, bludy, provinění (kárati, předhazovati). V. Vytče (= vytkl, vystrčil) Zdeslav dlúhé dřevce i na dřevci tuří hlavu. Rkk. 43. V. pec (zátku z peci vytáhnouti), okno (vyndati, ausheben; neb Slováci nemají oken, jež by otvírali). Na Ostrav., v Bezkyd. Tč. V. nějakou věc jako pravou, prospěšnou, nebezpečnou; v. příklad, plachtu (aufhissen), články (die Punktationen abstecken). Dch. V. ležení, hradbu (abstecken), průrys (profiliren). Čsk. Vytykal (= pozdvihoval) kamenč, najde-li hlíst pod nimi; kamenč ve vode, najde-li raky. Na Ostrav. Tč. Koník se mu potkol, Janík hlavu vytkol. Sl. ps. Šf. I. 138. Opat Jarloch neumí o panování Vladislavově nic jiného zvláště v., nežli že .... Ddk. III. 294. Aby vytknul nízký stav zákona; Aby vytknul začátek a první dobu zázračného skutku toho. Sš. II. 54., Sk. 19. (Hý.). — **co odkud čím**: kámen ze zdi, Zlob., článek z kloubu (vyvinouti), V., někoho z domu (vyloučiti). Na Slov. Smrť je ze sna vytkla (vyrazila). Puch. V. si nohu z kloubu. Db. Smrtí tak náhlou a nenadálou zdál se běh světa vytknut z koleje své. Pal. Děj. IV. 1. 367. — **co komu**: sobě nohu, Vck., Ruk. kd., Ros., ruku (vyvinouti), D., někomu cíl, Kom., vady, chyby, bludy (kárati), V., svémyslnosť. Kom. Nějakou dráhu si v. Ddk. V. 342. V. nadějím svým meze. Dch. Že jim obor činnosti a jejich k apoštolům a k biskupské moci apoštolské poměr náležitě vytknut byl. Sš. Sk. 139. (Hý.). Hanbu někomu v. Jel. Že pak císař, čímž mu král vytýká. Skl. I. 266. Vytýkati někomu vady. Us. Zde místo vytknuto jest i cnostem neznámým a skrytým. Koll. I. 245. — **co proti komu**: kopí. St. skl. — **co kudy**: prst **skrze** díru protknouti, prostrčiti. L. — **co, koho kde**: **před** světem (okázati). L. V následujícím verši vytýká se konečně vítězství jeho (křesťanství). Sš. I. 169. Vytkněte znamenie v zemi, zatrubte v trúbu. BO. V. místo v knize znamením. Us. Události v protokolu v. J. tr. — **co komu čím.** Vytýkala jí tím oči, že byla bezdětkyně. Kom. Vytýkati někomu něčím oči (vorwerfen). Št. Kn. š. 89. 14., Let. 72., Arch. I. 381., BR. II. 602. b., 317. a. Pole kolíky vytknouti, abpfählen. Sl. les. Slovem tím se vytýká pobožnosť. Sš. L. 39. Jej drbe, bode, ačkoliv mu ničím hany hodným vytknouti nemůže. Kom. Vytkla mu na oči tím ukrutným rozkazem jeho. Pláč. Nevytýkejte knížatům službami svými. Pláč. V. někomu oči chromotou, krádežem, Jel., mateří (že byla z země cizí). Pont. o stát. Těmi třemi oddíly vytýká se veškerá velerada. Sš. Sk. 46. Vdova má býti, aby ižádný neměl, čím by jí oči vytýkal. Št. V. komu oči zločinem, ihm es vor die Augen rücken. J. tr. — **proč.** Proto v. chceme **na** pochvalu Vladislava, že ... Ddk. V. 113. — **jak.** V. někomu něco **v** oči (= vyčítati), D., v příkladech (ukázati). Bs. V. něco čísly,

Digitized by Google

mit Ziffern ausdrücken, beziffern. J. tr., Nz. V. něco slovně, Šp., určitě (präcisiren), zvláště (besonders hervorheben), ostře, výslovně (ausdrücklich), zejména (namentlich). Dch. Pavel vůči Atheňanům nevědomosť vytýkal. Šš. Sk. 211. Neb půhonové někteří lidi k lehkosti připravují a to k takové, že špatnější jim potom v oči vytkne. Arch. II. 174. Něco **za** životní úlohu sobě vytknouti. Osv. I. 130. — **co kdy.** To budeme moci **při** r. 1187. zvláště v. Ddk. III. 220. Kozma zpravil se poselství svého vytýkaje **mezi** jiným knížeti **za** přítomnosti Vladislava, že . . . Ddk. II. 423. Buď chtěl Pavel ještě **před** určením místa povahu církve v. Šš. I. 159. Leč myšlénku tu apoštol teprve nyní **při** obratu na manžely určitěji vytýká. Ib. II. 135. (Hý.). — **se nad koho čím:** nade všecky lidi všemi zvláštnostmi: jménem, oděvem . . . Chč. 446.

Vytknutí, *vytýkání,* n. Vz Vytknouti. Vytknutí nohy, ruky, kloubu, Ros., zánožní kosti, Ja.; důkazu, Trest. zák.; vytýkání čeho, čím komu (vz Vytknouti); vytýkání obdržeti. V. Číselné v. věci, ziffermässige Darstellung; v. předmětu, jednání. Dch. V. ceny číslem, die Werthbezifferung. Určité v. věci. Stč. Zmp. 593. Oběma stranám muselo tedy záležeti na určitějším v. a výkladu míru vídeňského. Ddk. VI. 154. Vz Vytknouti.

Vytknutý; *-ut, a, o,* verrenkt. V. noha, ruka. Ros. — **V.,** schwebend. V. lešení, schwebendes Gerüst, das Ausschussgerüst. Lešení v-té z oken. Nz. — **V.,** bestimmt, vorgesetzt. V. meze, cíl, Kom., dráha, Us., hraničná čára, die Demarkationslinie, J. tr., články, die Punktationen. Dch. O způsobu, jakým se vytknutého účelu státu nejlépe a nejsnáze domáhati lze, jedná jak věda tak i praktický život. Kř. Stat. 1. — **jak.** Zadržalosť číslem vytknutá, bezifferter Rückstand. J. tr. Vz Vytčený.

Výtlaček, čku, m., das Ausgedruckte, der Abdruck. Jg., Šm.

Vytlačení, n. = *vyšlapání,* die Heraus-, Austretung. V. vína. — **V.** = *vytištění, vyšlapání,* die Auspressung durchs Treten. — **V.** = *vytisknutí,* die Abdrückung, der Abdruck. V. ve vosku. — **V.** = *vytištění,* das Abdrücken, der Abdruck. V. knihy. Bern. — **V.,** das Ausdrücken. V. dveří. D.

Vytlačený; *-en, a, o* = *vyšlapaný,* ausgetreten. V. víno. V. — **V.,** durchs Treten ausgepresst, ausgetreten. V. šlépěj. V. ozdoba na deskách knihy, gepresste Verzierung. Dch. — **V.** = *vytisknutý,* abgedruckt (in Wachs). — **V.** = *vytištěný,* abgedruckt, verlegt. V. kniha. Bern.

Vytlačiti, tlač, če (ic), il, en, ení; *vytláčeti, vytlačovati; vytlačovávati* = *vytisknouti,* aus-, herausdrücken, auspressen; *vyvrci, vybortiti,* eindrücken, aufdrängen; *vystrčiti, zahnati,* hinwegdrücken, wegtreiben, wegjagen; *tisk obrazu n. knihy učiniti,* abdrucken; *na horu vytisknouti,* heraufdrükken. — **co:** mléko (vydojiti); knihu, V., peníz, D., okno, dvéře, vůz. Us. Děvucho, děvucho, porachuj chodničky, coch jo (co sem já) tam vytlačil k tobě do světničky. Brt. P. 154. Koně zapřihejte, voze vytlačujte, pro paní jeďte. Sš. P. 755. Koně vyvadujte, koče vytlačujte a pro ňu jeďte. Sš. P. 756. Koně vyvádějte, kočár vytláčejte, pro paní jeďte. Brt. P. 45. Už Valaši slúnečko vytláčajú (už slunečko na Valaších vychází). Na Mor. Brt. — **co, koho odkud (čím):** mízu z hroznů lisem, olej z oliv, Kom., rukama, Plk., čeřenem, mocí, D., někoho z úřadu. Us. Zvěř z lesa v. Us. Šp. Pakli sobě bude tušiti, že ho z pole vytlačí. Abr z G. II. 164. Svými koňmi i svým dobytkem i hříbaty mně a mým chudým lidem vytlačuje a vytráví, kdež co máme. Půh. II. 34. Samými dukátmi stoliček vytlačím. Mt. S. Těžko z kamene olej v. (od lakomce něco dostati). Prov. — **co kudy: skrze** síť (šťávu). V. — **co komu:** slzy komu z očí. Berg. — **co kam:** vůz do vrchu. Us. Jg. — **kdy.** V 11. století počala hřivna vytlačovati (verdrängen) Karlovu libru. Ddk. IV. 147. — **kde.** A ja ti ďakujem za tvoje choděnia, že si mi vytlačil chodník **predo** dverma. Sl. ps. 278.

Výtlačky, pl., m. = *pokrutiny zbylé z bráku, z řepy po dobytí cukru v cukrovarech,* Oelkuchen, Presslinge, Kuchen. Vz Kk. 151., 242. V-ky (mláto) řepové. Šp., KP. V. 66. Vz Patěsky. — **V.** = *zbytky znečistěného vosku při lisování.* Ktk.

Výtlačník, u, m., der Drückstahl. Šp.

Výtlačný, Druck-. V. vodovod, das Druckwerk (bei der Wasserleitung), Dch., trubovod, die Druckleitung, ventil, prostor nad pistem (u ssací pumpy). Zpr. arch. XI. 19., XII. seš. 1., VIII. 102. (Pdl.).

Vytlačovač, e, m., der Detrusor. Nz. lk.

Vytlačovadlo, a n. = *tlakostroj,* das Druckwerk. Sp.

Vytlačování, n., vz Vytlačeni, Vytlačiti. — **V.,** verlorenes Treiben (když se jednotlivé části lesa vymýtí, aby se zvěř v jiném pomezním lesním okresu soustředila). Šp.

Vytlačovati, vz Vytlačiti.

Vytlachání, n., das Ausplauschen. V. tajemství.

Vytlachaný; *-án, a, o,* ausgeplauscht. V. novina, zpráva, tajemství. Us.

Vytlachati, *vytlampati, vytlachávati, vytlampávati* = *tlacháním vymluviti, dostati,* herausplappern, herausschwatzen, erschwatzen; *vyklevetati,* ausplappern, ausschwatzen. — **co na kom, od koho:** peníze. Ros. — **komu co, nač:** v. si nové šaty, na nové šaty. Ros. — **co** (vybleknouti). Jg. Ona všecko vytlachá, kde co uslyší. Us. Tč. — **se kde s kým: ve** stodole, **u** lesa se sousedem. Us. Tč.

Vytlampati, vz Vytlachati.

Vytlapati, austrampeln. — **co kudy:** chodník **přes** bláto. — **se odkud:** z bláta. Us. Tč.

Výtlasek, sku, m., *výtlasky* = *daremné povídání, tlachy,* unnützes Geschwätz. Us. Jg. Nech těch výtlasků. U Žamb. Dbv.

Vytlaskati; *vytlaskovati, vytlaskávati.* — **koho čím:** rukama, jazykem (tlaskáním vypuditi, herausklatschen, ausklatschen). L. — **si co nač:** šaty, na šaty (tlaskáním dostati, erklatschen, erplappern). Ros. Vytlas-

kovati někomu co = *vytýkati*, vorrücken, vorwerfen. Us.

Vytlení, n., die Abglimmung, Abflackerung, Verzehrung durchs Glimmen. — V., das Ausglimmen. — V. = *vypálení*, das Ausbrennen. — V. = *shnití*, das Verwesen, Verfaulen, Vermodern. Bern.

Vytlený; *-en, a, o*, abgeglimmt, abgeflackert, durchs Glimmen verbrannt. — V. = *vypálený*, ausgebrannt. — V. = *shnilý*, verwest, verfault. — V. = *vyschlý*, vermodert. Bern.

Vytleti (Bern.), el, ení, *vytlíti* (Č.), el, ení, *vytlívati*, abglimmen, abflackern, ablodern, glimmend verbrennen; aus-, verglimmen, aufhören zu glimmen; *vypálenu býti*, ausbrennen; *shníti*, verwesen, Bern.; *tlením vyhynouti, na mrť přijíti*, ganz vermorschen, verschwinden. — **abs.** I kořen té nenávisti vytlel. Jak to vytlí (verglimmt), zhasne samo. Us. Tč. — **kdy.** *Časem* pařez i kořeny vytlejí. Us. Č. — **za kým.** Bude tvoje srdce vytlievati za mnú. Slez. ps. Č. — **od čeho: od** hněvu. Bern. — **komu.** Vytlete mu tělo. Bern. — **komu odkud.** Už mu z brucha vytlelo. Mt. S. I. 111. — **kde.** Hej, padly, by hriecha surovosť vytlela **na** nich. Sldk. 233. — **se komu kam.** Prachno tlelo v kapse a vytlela se mi ďůra **do** ní. Na Ostrav. Tč.

Vytletí, n. = *vytlení*. Na Slov.

Vytletý = *vytlený*. Na Slov.

Vytlmočiti = *vytlumočiti*. Mor. Tč.

Vytlouci, vz Tlouci; *vytloukati, vytlukovati, vytloukávati, vytlukovávati* = *tlučením vypuditi, vyhnati*, herausschlagen, schlagend hinaustreiben, verjagen, auspochen; *uprati, ubiti*, tüchtig auswalken, durchprügeln; *tlučením vypraviti, vyraziti*, ein-, aufschlagen, einwerfen, einstossen; *toulati se po demích, obcházeti*, durchstreichen, hausiren; *tlučením spotřebovati*, schlagend verbrauchen. Jg. — **abs.** Pořád nekde vytloukáš (běháš). Us. Msk. — **co, koho:** dvéře, okna, Ros., dům (*vybiti, vypleniti*, Zlob.; *prohledati*, V.), domy vytloukati (po nich se toulati), hospody. Us. Pořád vytlouká lidi (chodí dům od domu, aby něco dostal). Us. Vck. Dům **od** domu vytloukaje žebrotou se živiti. Záv. Všecky hřebíky vytlouci (zpotřebovati). D. Vytlouci někoho = vybiti. Ros. Vytloukati někoho = *obtěžovati, žebroniti*. Mor. Brt., Vck. Kolej vytloukli. V. Pěchota vytloukla klášter sedlecký. Dač. I. 250. Chodí leda vytloukat lidí (po žebrotě). Us. Šd. — **co, koho odkud**: z domu, nepřítele z města, hřebíky z prkna. Ros. Vytloukati z něčeho zisk. Dch. Král vytloukal politický kapitál z národnosti. Ddk. VI. 179. — **co čím**: kladivem. — **co komu**: okna (kamením), Ros., zuby. Us. Tluč hlavou o zeď, nic si nevytlučeš. Us. Vytloukali sousedům truhlice. Mus. 1880. 33. V. si něco = dobyti, získati. Us. Vck. — **čeho** (cf. *Jmouti* s infinit., *Spodobení*) **kdy.** V tom vojáci domu jejího vytloukati počali. V. — **co na kom.** Vytloukl (vyžebronil, vymohl) to přece na něm. Us. Tč., Vck. Na jalové krávě vytloukl by tele. Mor. Šd., Tč., Vck. Že jsi skúpá a lakomá, mluvíme směle, spíše bysme starej krávě vytlúkli těl'a (tele), než z tebe jeden paták. Slez. Šd. — **komu, se jak.** Někomu **po** hlavě v. (vybiti). Us. Tč. **S** boží pomocí přece se jaksi vytlučeme. Us. Tč.

Vytloukač, e, m. = *pořadník*. Lpř.

Vytloukal, a, m., der Landstreicher, Vagabund. Mor. Šd.

Vytloukání, n., vz Vytlučení, Vytlouci. V. hřebíku z desky. Us. V. hospod, die Kneiperei. Us. Dch. V. sudlic, die Nachmauerung. Nz.

Vytloukaný, vz Vytlučený, Vytlouci.

Vytloukati, vz Vytlouci.

Vytloustnouti, stnul a stl, utí, fett, feist werden. — **abs.** Vepře krmíme, dokud nevytloustnou. Vod. Jak přinde na dobrý byt, v-ne. Tč.

Vytlučení, n., das Aus-, Herausschlagen; Einwerfen, Abprügeln. Bern. Vz Vytlouci.

Vytlučený; *-en, a, o*, aus-, herausgeschlagen; eingeworfen, abgeprügelt, abgebläut. V. liz = *vylízaný*, ausgeschlagene Lecke; v. parohy (lýka zbavené). Šp.

Výtluk, u, m., **výtluka**, y, f. = *díra v cestě od kola, klut, zádrha*, ein Loch im Geleise vom Rade eingedrückt. Us. Jg.

Výtluka, y, f. = *výtluk*. — V., y, m., der Erpresser. To je chlapec v., on všecko na druhých vytluče. Na Ostrav. Tč. Vz Vytlouci.

Vytlukač, e, m., vz Vytloukač. — V., der Schmarotzer. Bern.

Vytlukačka, y, f., die Schmarotzerin. Bern.

Vytlúkati = *vytloukati*. Na Slov.

Vytluknutí, n. = *vytlučení*. Na Slov.

Vytluknutý = *vytlučený*. Na Slov.

Vytlukovati, vz Vytlouci.

Vytlumočiti, *vytlumačiti*, il, en, ení, *vytlmočiti*, verdolmetschen. Ros. — **co komu kde.** Us. Tč. Vytlumočil nám pravdu o Bohu. Sš. J. 26. (Hý.). — **co odkud.** Přímě pobídky k snažení vědeckému ze stanov sv. Benedikta v. nelze. Sb. S. I. 384.

Vytlustnouti = *vytloustnouti*. Tč., Ros.

Vytmelení, n., das Verkitten. V. zubů, das Plombiren, die Plombirung. Dch. V. ssavic. Čermk.

Vytmelený; *-en, a, o*, verkittet, plombirt. V. zuby. Bs.

Vytmeliti, il, en, ení, *vytmelovati*, verkitten, plombiren. — **co**: zuby. Us. V. mlýnské kameny. Vz Prm. 1878. č. 2.

Vytnouti, tnu, tni, ul, ut, utí, *vytíti*, tni, ťal, ťat, tětí; *vytínati, vytínávati* = *vyseknouti*, gänzlich aushauen. — **co:** štufu. Vys. V. oko. NB. Tč. 251. Ponajprv zaťali, ivoro vyťali, po druhé zaťali, samu krev vyťali. Sš. P. 144. Jej vytíná a spaluje. BR. II. 13. b. Přišlo poludnie a král vyťal nádhernú hostinu. Dbš. Sl. pov. I. 272. — **co, se odkud, jak:** strom z kořen, z kořene, Ros., se z dluhův. V. Meč vytne z těla ducha. Kká. Td. 350. — **co komu**: pohlavek, políček, facku, faňoru (dáti), ein Kopfstück, eine Ohrfeige geben, versetzen. V. Tolik ho bil, že mu vytnul krev, vytnul mu oko. Us. Zatočil se a zasmál se, vyťal facku té panence; Nechtěla mu rejdovat, on jí vyťal

Digitized by Google

facku. Sš. P. 114., Čes. mor. ps. 222. Vůz překotili a samýmu oko vyťali. NB. Tč. 251. Oko mu vyťali. Tč. 13. — **kde**. A než ten rok přišel, spolusúsedu našemu **před** jeho domem oko vyťali. NB. Tč. 251. Rozkáza **podlé** oltáře svému rovu dól vytieti. Výb. II. 2., Ap. Š. 26.

Vytnutí, n. = vytětí. Vz Vytnouti.

Vytnutý; *-ut, a, o*, vz Vytnouti, Vyťatý.

Výtoč, e, m. Váha vozová s pohyblivým mostem neb výtočem. Exc.

Výtoček, čku, m. = *vývrtek*, dřevo nebozezem vyvrtané. V Bystersku. Sn. — **V.** = *výmluva*, die Ausrede. Kdo věřiti nechce, vezdy v. a výmluvu nalézá. Sš. J. 108.

Vytočení, n. = *vykroucení*, die Aus-, Herausdrehung; *stočení*, die Abzapfung; *výmluva*, die Ausrede. Us.

Vytočený; *-en, a, o* = *vykroucený*, aus-, herausgedreht. V-ný šroub, roura, válcovitě v-ná, těleso **na** soustruhu v-né. ZČ. 24., 34., 72. (Pdl.). V. cukr. Šp.

Výtočiště, ě, n., der Ausflusspunkt. Dch.

Vytočiti, toč, če (íc), il, en, ení; *vytáčeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vytočovati, vytočívati, vytočovávati* = *toče vyndati, vyvinouti*, herausdrehen, herauswinden; *toče díru udělati*, durchs Drehen ein Loch machen, ausdrehen; *vykroutiti*, verdrehen, verrenken, ausdrechseln; *něco tekutého ven točiti*, ab-aus-, verzapfen, auslassen; *prosíti*, aussieben; *politi*, vergiessen, abzapfen; **se** = *toče se vyjíti, vyváznouti, vyvinouti, vykroutiti se z čeho*, sich herausdrehen, herauskommen, durchbrechen. Jg. *Vytáčeti* = mlýnkovati, centrifugiren. Pta. — **co**: díru, Ros., úd, oči. D. Denně vědro piva vytočiti. D. V-čiti pilu (nazpět klikou táhnouti, aby se znova na jiné prkno zavedla, zurückführen, -drehen den Klotzwagen). Šp., Vys. V. víno, pivo, ausschenken. Us. Rádi bychom tě také jednou vytáčeli = s tebou tančili; Hádali se, kterou má vytáčeti (k tanci vzíti). Sá. Hoj, vyl'etel sokol z tisovýho l'esa, letí vozvýš, letí, vytáča kol'esa. Chlpk. Sp. 116. Vykrúca, vytáča tak nitku. Mt. S. I. 112. Tu sú jemu škodu velikú učinili, vína něco vytočili a něco vypili. Sl. let. III. 37. Prútek se otočil a čtyry másy vína vytočil. Slez. Šd. — **co komu odkud (kam)**. Nechám skrúcenie mysli, jenž jest mohla z něho všecku paměť v. (excutere, vyraziti). Ep. Pog. str. 30. V. nůž z ruky. D. Střeva z něho **na** suché dřevo v. Háj. Ze dřeva kohlík. Vys. Z pacholete krev. V. — **co, koho, se čím, jak, s kým, odkud**. Svou lstí jako ocas ze všeho se v. umějí. BR. II. 861. Řečmi někoho **ze** smyslů v. Tkad. Ze všeho lstí, chytrostí (Ros.) se v. Us. Jak do vojny přijela, kordem si v-la. Sš. P. 117. Vytočil se **se** svými z lesa. Háj. Lichvář z tebe i krev v-čí. Na Mor. Tč. Dříve řekne, že ano, pak se z toho vytáčí, Ausflüchte machen, sich herausschrauben. Dch. Tak dlouho se točili, až se ven ze dveří vytočili. Švéd. 1569. Maso, z něhož krev není vytočena. Arch. III. 224. Dal ze sebe krev v. **na** obmytie vašich nečistot. Chč. 609., 611. — **co komu**: sobě ruku, D., někomu víno. Us. Nadarmo se o to komornici zasazují, chtiece těch 15 grošóv starostovi v. a **k** sobě obrátiti. Vš. Jir. 398. Mlynkova peče koláče, že se jí dcera vytače (vytáčí). Sš. P. 429. — **se**. Posel přes prach překrača, paní se vytača: dybys, paní, vědzěla, tanca bys něchala. Sš. P. 188. Spadl mně klapet na rameno, nemohu se v-čit. Slez. Šd. On se nevytáčí (nevymlouvá). Kká Td. 230. — **(se kde) s kým**. Už sa tam s ňú chlapci **v** kole vytáčajú, jinší za ňu krávy poklúzajú (poklízejí). Vytočil sa s ňú nazpátek, měla v ruce bílý šátek. Sš. P. 372. Janku, s Annou zatáčej, Ferdo, s Márou vytáčej (při tanci). Jir. Ves. čt. 16. — **jak**. Vytáčeti pivo **na** prodej, ausschenken. J. tr. Vytáčela ženskou lstí svou zlobu. Vrch. To by si musel ruky **až po** lokte vytočiť. Lipa I. 95. Zpívá a Zuzana zehnutá se také **podlé** té nuty (noty) vytáčí a pokyvuje. Slez. Šd. Ona (to) zaslechla, ven vyskočila, **v** zeleném venečku, v zlatém pratenečku se vytočila. Sš. P. 756. Šroub vytočen jest z válce **z** tvrdé oceli. ZČ. 23. **Na** koni se vytočil, meč mu z pošvy vyskočil, milej do boku skočil. Sš. P. 85. — **kdy**. Letos **v** masopustě statně vytáčel (tančil). U Rychn. Ntk. Vytáčeti v řeči, sich ausreden. Us. Šd. Představuje si, jak ji budou hoši večer **při** muzice vytáčet. Sá. Vytočil včera **o** trhu přes tři vědra vína. Us. Šd. — **co (komu) kde: v** mučírně klouby. Kom. V. **na** soustru (na soustruhu) = vysoustruhovati, V., na řešetě = prosíti. D. Štyry stoly přeskočila, **na** pátém sa vytočila; Pod tym ořechem slavna muzika, vytača se tam (pod ořechem) švarna Anička. Sš. P. 131., 752. Utrhač **po** ulicách před všeckými tvé čreva vytočí. Na Slov. Tč. Inší dívky krávy napájajú, ale tú našu **v** kole vytáčajú. Brt. P. 86. — **co, se kam**. Cesta **do** kopce se vytáčí. Us. (Sokol) vytočil sä hore **k** tym bielým oblakom. Chlpk. Sp. 116. Mnoho děl **před** radnici v-li. Bart.

Výtočka, y, f. = *nábojní zděř*, die Büchse in der Nabe des Rades. Us. — *Výtočky* = *plevní prach*, der Spreustaub, D.; Centrifugenrückstände. Šp. — **V.** = *výmluva*, die Ausflucht. V-ky dělati. Us. Jg.

Výtočný, Ausfluss-. V. (výtoková) trouba, kohoutek, otvor. Šp.

Výtok, u, m. = *vytékání, též kudy co vytéká*, der Ausfluss, Erguss, die Ausströmung, das Ausfliessen. V. vody. D. O v-cích vodních u Římanů a Řeků vz Vlšk. 73. Trouba výtoku, das Auslaufrohr, rychlosť výtoku, die Ausströmungsgeschwindigkeit, otvor v-ku, die Ausströmungsöffnung, množství v-ku, die Ausflussmenge, ústí výtoku, die Ausflussmündung. Šp. Modré oči přednosť mají, barva ta tě v. boží. Koll. I. 386. — **V.** = *plynutí, ubíhání vnitřních tekutostí*. V. z materníků, der Mutterfluss. Ja. V. semene, chamu, polluce, die Pollution, der Samenfluss.

Výtoka, y, f., na Slov. = *výtok*.

Vytokati = *přestati tokati*, abbalzen. — **se**, genugsam balzen. Tetřev se již v-kal. Ros.

Výtokový = *výtočný*, Ausfluss-. V. roura, NA. IV. 10., kohoutek, der Ausflusshahn, trouba, das Ausflussrohr. Šp.

1. **Výton**, u, m. = *co vytone, se vyplaví*, das Ausgeschwommene. Krásy nebes to jsou výtony. Šš. Snt. 129.

2. **Výton**, u, výtoň, i, f. = *místo, kde se dříví vyplavuje nebo naplavuje, náplavka*, die Holzschwemme, der Umschlagplatz, Aufschwemmungsplatz. Ros., Zlob., Ros. Z tunu. Gb. Hl. 141. — **V.** = *plat, který se na výtoni dává*, die Wassermauth. Aby jedniem sjezdem byl rok složen o výton. Arch. I. 387. Stav panský nemá býti povinen žádnými cly, mýty a výtony. V. Odpověděli Táboršti Pražanům pro výton, na který měli zápis od císaře. Gl. 374. Při vtoku Botiče do Vltavy měla kapitula Vyšehradská výton čili úton ze dříví tudy plaveného, od čehož pochází posavadní název místa. Tk. II. 240. Ferdinand I. vykázal r. 1558. klášteru ročních 20 kop z výtoně či vodního cla na Vltavě. Ekert, Posv. místa Prahy I. 427. — **V.** = *přístav*, der Hafen. D. V. Die Docke, grosser gemauerter Wasserbehälter, darin Schiffe auszubessern. Nz. — **V.** = *místo, kde se třísky kladou*, die Spänlage.

Výtoň, vz Výton, 2.

Výtonní, Schwemm-. V. dříví, D., clo, důchod. Zlob.

Vytonouti, ul, utí = *vyplynouti*, auf die Wasseroberfläche kommen, das Oberwasser gewinnen, auf-, emportauchen. — **abs.** Počkej, až to vytone. Us. Sd. — **odkud**: z vody. Rk. Jediný zlomek, který nám po tisíci letech z doby oné vytonul. Anth. Jir. I. 3. vyd. 4.

Vytonulec, lce, m., ein Schiffbrüchiger. Šm.

Vytonulý, vz Vynořilý.

Výtop, u, m. = *topení, zátop*, die Heitzung.

Výtopa, y, f. = *zátopa*, die Springfluth, Uiberschwemmung. V.

Výtopek, pku, m. = *vytopení i čím se vytápí*, das Ausheitzen; Holz atd. — **V.** = *kárání, trest, bití*, der Rüffer, Rüppler, Putzer, Reisser. Jg., Dch. V. dáti, dostati. Vz Domluva. Č., Šd. Dal mu notný v. (vyvadil se s ním). Lb. Chtěl v-ku se vyhnouti. Osv. 1880. Přál mu řádného v-pku. Kos. Ol. I. 134., 187.

Vytopenec, nce, m. = *vodou vytopený*, der Uiberschwemmte. Plk., Šd.

Vytopení, n., die Ertränkung, Ersäufung; das Schmelzen, Ausschmelzen, die Verschmelzung; die Ausheitzung, Erwärmung. Bern. Vytopení pokoje. Us. Vz násl.

Vytopený; *-en, a, o*, ertränkt. Bern. — **V.** = *zatopený*, mit Wasser überschwemmt. V. mlýn, předměstí, louky. Us. — **V.**, geschmelzt. Slováci kov z nidy v-ný naliali do dlhých kusov... Dbš. Sl. pov. II. 39. — **V.**, geheitzt, erwärmt. Sedí ve vytopené světnici. Us. Šd. — **jak**. Kvasírna na 12 až 14° C. v-ná. KP. V. 177. (Pdl.).

Vytopil, a, m., osob. jm.

1. **Vytopiti**, top, topě (íc), il, en, ení; *vytápěti*, ějí, ěj, ěje (íc), ěl, ěn, ění; *vytopovati, vytápívati, vytopovávati* = *vodou vylíti, vyhnati, hubiti, vyhladiti*, mit Uiberschwemmung heraustreiben oder ausrotten, ersäufen, ertränken; *zatopiti*, überschwemmen. — **abs.** Voda vytápí. Us. — **co.** Řeka vytopila město. Ros., Jg. V. krajinu. D. V. mlýn. Us. Šd. — **co, koho odkud čím:** sysla vodou z díry v. Us. Pitím duši z sebe vytopil. V. Cožby kolivěk vodou vytopeno bylo. 1577. Tč. Voda svým silným tokem hory v-la. Vys. — **koho kde:** sysly na poli v. Ros. Toho roku Morava v Hradišti všecka luka v-la. Us. Tč. — **se**. Šachta se vytopila. Vys.

2. **Vytopiti** = *vypéci*, ausbraten; *horkem rozpustiti*, zerlassen; *vyhřiti*, aus-, durchheitzen. — **co**: sádlo, L., husu, krok; lázeň, světnici, Ros., pec. Us. — **co čím**: světnici dřívím, uhlím, rašelinou. — **komu** = *vyhubovati, vybiti*, durchsprügeln. Us.

Výtopna, y, f., das Heizlokale, hypocaustum u Římanův a Řeků vz Vlšk. 51.

Vytopování, n., vz Vytopení, Vytopiti. V. dědin, luk, wiederholte Uiberschwemmung. Vš. Jir. 451.

Vytopovati, vz Vytopiti.

Vytoť = *vytíti, vytnouti*. Na Ostrav. Tč.

Vytoulati se, genug herumschweifen. Již se dosť v-lal. Ros. — **kde**: **v lesích, po lesích**, po světě. — **co** = *toulánim nabyti*. Chtiec odpustky vytúlati, druhdy rozsypú hotové. Št.

Vytouliti, *vytuliti*, il, en, ení; *vytulovati* = *vykuliti, vyvaliti*, herauswälzen. — **co**: pysky — **se** = *vyloupiti se, vytasiti se, vyjíti*, hervorkommen. — **se s čím**: se svými listy. Ros. — **se z čeho** (vyjíti, vyskočiti). St. skl.

Vytoužení, vz Vytoužiti.

Vytoužený, ersehnt. V. ráj. Vlč.

Vytoužiti, il, en, ení, erklagen. — **si co.** Ros. Verných duší túženie vytúži si len trápenie. Sl. ps. 59. — **co na kom.** Co jsem si přál, to jsem na něm vytoužil. Mor. Tč. — **se** = *přestati toužiti*, sich satt klagen, aufhören zu klagen. Plk.

Vytovaryšiti, il, en, ení, ausschliessen. — **koho odkud**: **od** sebe, **ze** společnosti. Us. Tč.

Vytpati = *vycpati*, ausstopfen. Na Ostrav. Tč.

Vytra, y, f., v tkadl. = tenké loučky, do nichž se třtiny při dělání paprsků upevňují. Krok III. 305.

Vytracení, n., vz Vytratiti.

Vytracený; *-en, a, o*, vz Vytratiti.

Vytráceti, vz Vytratiti.

Vytracovati, vz Vytratiti.

Vytragati, *vytrakati*, mühsam aus-, herausschleppen, expediren. U Olom. Šd. — **se (s čím)**. Než on se vytragá; Než on se s tím vytragá. Na již. Mor. Šd.

Vytralý = *vytrvalý*, zastr. Rkp.

Vytrandati = *vynésti, vyzvoniti*, ausplaudern. — **co.** Ten mluvka, co slyší, to vytrandá. Us. Kšť.

Vytrápení, n., vz Vytrápiti.

Vytrápený; *-en, a, o*, vz Vytrápiti.

Vytrápiti, il, en, ení; *vytrapovati* = *trápením vymoci*, durch Marter, durch Qual erpressen, abdringen. — **co na kom**. Kom. — **co od koho.** Kon. — **co čím**: hrůzou, mocí. Brikc. — **koho jak**: až do pláče, do

unavení, bez milosrdenství. Us. — se kde. Us. Tč.

Výtřas, a, m., ein Ruhmrediger. — V., osob. jm. Mor. Šd.

Výtřasa, y, m., ein Prahler. D.

Vytřásadlo, *vytřasadlo*, a, n. = stroj k vytřásání obilních zrn ze slámy, der (Stroh-) Schüttler. Mláticí stroj s v-dlem. Dch. Vz Vytřesadlo.

Vytřásání, n., vz Vytřásti. V. plachet. Šp.

Vytřásaný; *-án, a, o*, vz Vytřásti.

Vytřásati, vz Vytřásti.

Vytřásávati, vz Vytřásti.

Výtřaska, y, f. = *drobná, vytřesená sláma*, kurzes Stroh. Us.

Výtřasky, gt. — sek, pl., f. = *vidle s dlouhými rohy k vytřásání obilí ze slámy, rohatiny*, die Streu-. Stroh-, Schüttgabel. Jg., Hk., S. N. V. 378., Ktk., Dřk.

Vytřásniti, il, ěn, ění, ausfransen. Dch.

Vytřasovati, vz Vytřásti.

Vytřásti, *vytřísti*, třesu, třes, třesa, třásl, třesen, ení; *vytřásati, vytřísati, vytřásávati, vytřasovati* = *z něčeho ven třásti*, aus-, herausschütteln, herausbeuteln, ausrütteln; *třesením vysypati, ztratiti, probrati, vyčistiti, oklepati*, ausschütteln, schüttelnd verlieren, ausrütteln, abbeuteln, abschütteln, ausleeren; *hodně protřásti*, tüchtig herumschütteln, herumbeuteln, herumzausen. Jg. Slov. — **co, koho**: slámu, Ros., roucho (vyčistiti, vyklepati). Reš. V. trávu, Šd., měšec. Pam. 3. 128., Listy filol. 1883. 120. Vytřásati faldy = tančiti. Na Polick. Kšá. Náš Srb sa sberá, dymku vytriasa, napcháva. Sldk. 173. V. koho = 1) *měšec mu vyprázdniti*, den Beutel leeren, Us., 2) *vybiti*, abprügeln. L. Vytřásla mne zimnice. Us. V. meč, effundere. Ž. wit. 34. 3. — **co odkud**: peníze z kapsy, z pytlíku, mouku z pytle, Ros., něco z vozu. Nedá se to z rukávu v. (stojí to práci). Us. Potom ju chytil a z kože ju vytriasol. Dbš. Sl. pov. I. 17. Maj (měj) za jisté, že i kosti z tvej kože vytrase. Na Slov. Tč. Dobre už tam dušu z nás nevytriasly. Dbš. Sl. pov. I. 565. **Na** bílý šátek vytřásáme brouky z mechu. Kk. Br. 13. — **koho jak**: za uši (vytahati). Ros. — **co čím**: slámu výtřaskami. Us. Ros. — **co komu**: kapsu (na něm vyhráti, im Spiel abgewinnen). Ros. — **sobě** = *vyskočiti sobě*, springen, tanzen, sich abschütteln. Ros. — **se** = *vytřesenu býti*. Hrách se vytřásá (vypadává). D. V. se = *potřásti se*. Ros. — **co, se kudy**. Vytřásati se, svou řiť **po** krčmách, po muzikách.

Výtrata, y, f. = *úbytek, ubití*, die Schwendung (von Flüssigkeiten). Šp. V. při výčepu nápojů, der Schwendungsverlust. Dch.

Vytratění = *vytracení*. Na Slov. Bern.

Vytratěný = *vytracený*. Na Slov. Bern.

Vytrati = *vytrvati*, zastr.

Vytratiti, trať, tě (íc), il, cen, ení; *vytracovati, vytrativati, vytracovávati*, nach und nach verlieren. — **co odkud**: z kapsy peníze. Us. — **se**, sich verlieren, verschwinden, verduften, sich verziehen, sich unbemerkt entfernen, in die Brüche gehen. Dch. Ty obyčeje se už vytratily; Voda se v-la; Kouř se v-til; Jmění jeho se v-tilo. Dch. Sama spravedlnosť se v-la. Ddk. V. 78. V-til se jak smrad. Hosté se už v-li. Us. — **se odkud**. V. se ze světnice. Us. Drobné peníze z natržené kapsy se mu v-ly; V-til se ze společnosti; To se mi z paměti v-tilo; Teplo z pokoje se v-lo. Dch. Všeci ze světnice, z domu ven se v-tili. Us. Šd., Něm. Vytrácí se z domu živnosť. Sk. To se mi z mysli už dávno v-lo. Us. Pdl. Že máš paměť dosti věrnou, z níž by se ti nevytratilo jedno, než bys doučil se druhému. Pdg. III. 2. 91. — **se kdy**. To *časem* vše se vytratilo. Us. — **v čem**. Ten smrad v kouři se v-til. Us. Dch. — **se jak kde**. Zář zvířetníku uprostřed jsouc nejjasnější vytrácí se **na** okrajích **do** šera nebe nočního. Stč. Zmp. 198. Vytratili se brzy všeci jeden **po** druhém z jizby. Us. Tč. Mohovitosť **po** kusech se v-la. Sych. Voda **do** kapky se v-la. — **se kam**. Voda **do** holého dna se v-la, Krok, **čím**: vykuřováním-se.

Výtrava, y, f. = *výživa*, der Unterhalt, die Zehrung. Dostal peníze na v-vu. Us. v Krkonš. Č.

Vytrávení, n., vz Vytráviti.

Vytrávený; *-en, a, o*, verdaut. Hus má v-né vole, v-ný žaludek. Us. Šd.

1. **Vytráviti**, il, en, ení, *vytravovati* = *ztráviti*, aufzehren, ganz verzehren; *vytenčiti, schuditi*, erschöpfen, auszehren; *jídlo ztráviti*, verdauen; se, sich erschöpfen, auszehren, entkräften, schwächen. Jg. Slov. — **co čím**. Všecku píci **přes** zimu dobytkem v-vil. Ros. — **co**. Všecku potravu jsme v-li. Ler. Není tedy divu, že vytrávivše brzy okolí plzeňské vojáci rozbíhali se do dalších krajů na picování. Pal. Děj. III. 3. 124. Zhojna jsme si vedli, až jsme vše vytrávili (snědli). Har. II. 22. Tu na mých lidech ležel a je v-vil a za to jim po dnešní den nic nedal. Půh. II. 315. — **(co) komu**: statek. Žer. To ti v-ví žaludek. Us. Šd. Tu ležel, až mi všechno vytrávil, což jsem měl obilé. Půh. I. 166. Pelyňka mu dobře v-ví. Mus. — **se z čeho**. Už sa i unavili, zo všetkého vytrovili a ešte len putovali. Dbš. Sl. pov. I. 226. V. se z peněz, z **dostatků**. Us. — **co čím**: pitím, obžerstvím. Us.

2. **Vytráviti**, il, en, ení, *vytravovati*, vergiften. — **koho čím**: myši jedem. Us. Šd.

Výtravka, y, f., die Beize? Plech do v-ky položiti. Techn. II. 189.

Vytŕčati sa = *chlubiti se, vystrkovati na odiv*. — **s čím**. Bolo sa ti vytŕčať s tou píšťalkou? či to každá straka má o tom vedieť? Dbš. Sl. pov. III. 46. — **kde**. **Po** ulici vytŕčala sa. Ib. II. 40.

Vytrčelý, hervorgewachsen, hervorgeschossen. — **odkud**. Druhá forma na způsob vlka (větve) ze kmene jazykového v-lá. Kos. Ol. I. 38.

Vytrčení, n., die Ausstreckung, Her-, Hervorreckung. Vz Vytrčiti.

Vytrčený; *-en, a, o*, ausgestreckt, hervorgereckt.

Vytrčeti, el, en, ení, hervorschiessen, hervorragen. Vz Vytrčelý.

Vytrčiti, il, en, ení, *vytrčovati* = *vystrčiti*, ausstecken, hervorrecken. — **co**. Tam má sova hniezdo. A šelma nechce hlavu vy-

trčiť, co bych na ňu strelil. Dbš. Sl. pov. I. 93. Drak vytrčil tri druhé hlavy, z ktorých strašne plameň šibal. Dbš. Sl. pov. I. 5. — **co kam.** V tom buchlo, až celá hora ozvala sa a liška vytrčila kopitá do neba. Dbš. Sl. pov. VI. 79., Mt. Sl. I. 90. Slimák, slimák, vytrč rožky na parožky, ak nevytrčíš von, spálime ti dom. Mt. S. I. 159., Dbš. Obyč. 135. — **co na koho:** zadnici. Us. Šd. — **se.** Chiba ti raz počujem, ako kebi volačno zašuštálo. Vitrčim sa ponad kladu a... Na Slov. v Hronecku. Šd. — **co čím.** Č.

Vytrčovati, vz Vytrčiti.

Vytrdlovaný len, gebrochen. Us.

Vytrdlovati. — **co:** len (vylámati, brechen). Us. — **se,** sich satt springen, sich satt tanzen. Us. Šd. — **se kdy.** O já se při té české muzice jaktěživ dosť v-val. Tyl. — **se s kým.** Us.

Vytřebiti, il, en, ení, *vytřebovati = vypleniti, vykořeniti.* Vký.

Vytrefiti, *vytrefovati = vyhověti*, Genüge thun. — **komu (nač).** Ros. **Na** jméno mu v. nemohli (nadávali mu). Us. Dch.

Vytřelčiti, *lépe*: vystřelčiti. Us.

Vytřelosť, i, f. = *vytřenosť*, die Glattheit, Ausfeilung. V. jazyka. Šm.

Vytřelý = *vybroušený*, abgerieben, glatt, ausgefeilt. Krok. Sloh jednající o záležitostech zemských i obecných, již naskrze český, byl dosti vytřelým. Pal. Děj. IV. 1. 376. (Šd.). Vz Vytřený.

Vytření, n., das Auswischen, Auslöschen, Ausradiren usw., vz Vytříti. Pro v. jednoty a spojitosti všech ctností. Sš. II. 63. V-ní jiker, Ves. IV. 68., ryby. Us. Pdl.

Vytřený; *-en, a, o,* ab-, ausgewischt, ausgestrichen, ausgelöscht, ausradirt usw., vz Vytříti. V. stůl. Us. Meč v-ný (vybroušený, nahý) ponesou před králem. Bck. II. 1. 231. Bezděčná milosť a v-ná (umělá) červenosť (vše jedno). Č. M. 238. Cf. Vytřelý.

Vytřepání, n., das Ab-, Ausschütteln; das Flachsbrechen; das Abprügeln, Abpuffen. Vz Vytřepati.

Vytřepaný; *-án, a, o,* ab-, ausgeschüttelt, zerbrochen, gebrochen; abgeprügelt, abgepufft. V. peřina, pokryvka. Us. Vz Vytřepati.

Vytřepati, *vytřepávati = vytřásti, vyčistiti*, auspochen, ausklopfen; *vypláceti*, fest schlagen. — **co:** kožich, Ros., sukni. Us. V. pytel. Šp. V. dítě (vychovati). U Olom. Sd. Havran švihnul pravým krídlom a vytrepal oblok (okno). Dbš. Sl. pov. I. 560., Mt. S. I. 181. Co ví, vše vytřepá (vyklevetá, ausposaunen, ausklatschen). Ros. — **co čím:** sukni prutem. L. — **komu** = *vytlouci*, abprügeln. Us. V. klukovi (beuteln). Dch. Zima mu hodně v-la. Us. Šd. — **komu za co:** za vlasy (vytahati, zausen). Us. Vytřep mu za uši. Us. Šd. — **co odkud kam.** Drobty z kapsy na zem v. Us. Tč. Třepe jím, vytřepal by z něho duši. Us. Šd. To se nedá hned v. z rukávu (učiniti). Us. Šd. V. sukni z prachu. Us. — **jak kam.** Mouku **přes** síto do díže v. Na Ostrav. Tč. — **se,** ausgebeutelt werden; *uzdraviti se*, wieder genesen (na Hané. Bkř.); *vymluviti se*, sich ausplauschen. Us. Tč.

Vytřepávání, n. = *občasné vytřepání.* V. prachu z kožicha atd. Us. Pdl.

Vytřepávati, vz Vytřepati.

Výtřepek, pku, m. Dostal v., er bekam einen Zauser. Dch.

Vytřepetati se, *vytřepávati se*, aufhören zu flattern. Us.

Vytřepiti, il, en, ení; *vytřepovati — třepením vytáhnouti nitky*, herausfasern, ausfasern, faserig machen; *natřepiti*, wenig o. viel auffasern. Jg. — **co.** D., Ros. — **se komu.** Šátek se jí vytřepil, **čím:** častým nošením. Us.

Vytřesadlo, a, n., vz Vytřásadlo (při mláticím stroji). Dch.

Vytresci, vz Vytrestati.

Vytréskání, n. = *vytřiskání.* Na Slov. Bern.

Vytréskaný = *vytřiskaný.* Na Slov. Bern.

Vytréskati = *vytřiskati.* Na Slov. Bern.

Vytřeskati, vz Vytřesknouti.

Vytřesknouti, *vytřisknouti*, knul a kl, ut, utí; *vytřeskati, vytřiskati, vytřeštiti = třeskem vyraziti, vybouchnouti*, herausknarren, knarrend herausfahren; *s třiskáním vytlouci*, ausschlagen, ausprügeln; *vyláti*, aushunzen, ausmachen. Jg. Slov. — **abs.** Plyn v-kl. — **komu.** Vytřiskali mu (vybili, Ros., Vck., Šd., Dch., Sd.; 2) vyláli). Ros. — **co komu:** okna (vytlouci). — **koho odkud čím:** chvoštištěm z domu. Vytřiskali mu kyjem. Er. P. 356. — **co se kde.** Vytřiskali v hospodě okna. Us. V. se **na** cestě, **po** cestě ve voze. Us. Tč.

Vytřesknutí, n., vz Vytřesknouti.

Vytřesknutý, vz Vytřesknouti.

Vytrestání, n., die Abstrafung, Züchtigung. Us. Dch.

Vytrestaný; *-án, a, o,* abgestraft, gezüchtigt. Us. V. zloděj.

Vytrestati, trestám a tresci; *vytrestávati = potrestati, potrestáním naučení dáti*, strafen, abstrafen, züchtigen. — **koho, co:** někoho, Ros., výstupky. Kom. — **koho čím proč:** metlou **pro** neposlušnosť.

Vytřeščení, n. = *vytřeštění.* Na Slov. Bern. U Opav. Klš.

Vytřeščený = *vytřeštěný.* Na Slov. Bern.

Vytřeščiti, vz Vytřeštiti. Na Slov. Bern. U Opavy. Klš.

Vytřeštělý = *vytřeštěný.* V. oči, stierblickend, stierer Blick. Šm.

Vytřeštění, n., das Herausstrecken, Herauswälzen der Augen. — **V.,** das Erstaunen, die Verwunderung. Vz Vytřeštiti.

Vytřeštěný; *-ěn, a, o,* heraus-, hervorgestreckt, herausgewälzt. V. oko = vypoulené, vyvalené, das Glotzauge. Nz. lk. — **V.,** erstaunt, verwundert. Zrak se koulí divě vytřeštěn; V. zrak. Čch. Bs. 81., Mch. 71. V. pohled, verstörter Blick, stierer Blick. Dch., Nz. lk. V-nýma zrakoma pohlížel za družkou zmizelou. Stňk. O sl. her. 75.

Vytřeštiti, il, ěn, ění, vytřešťovati = *zblázniti*, närrisch machen; *vyvaliti*, heraus-, hervorstrecken; *podiviti se*, erstaunen, sich verwundern; *vytlouci*, zer-, herausschlagen; *škodu vzíti*, Schaden nehmen (na Mor.). Jg., Tč., Mtl. — **abs.** Dej pozor, ať nevytřeštíš

(škody nevezmeš). Na Ostrav. Tč. U Brušperka. Mtl. — **co**: okno = *vytřísknouti*, zerschlagen. Vz Vytřesknouti. V. oči, Vrat., zraky (hervorglotzen). Nrd. Bld. 26., Dch. Chudobný člověk len oči vytřeštil, kde sa vzal u neho taký velký a pyšný boháč. Dbš. Sl. pov. I. 126. (Šd.). — **koho** = *zblázniti*. — **co na koho**: oči = *vyvaliti*. Vrat., Ros., St. skl., Klš., Šd. — **co na koho proč odkud**. Vytřeštil na mistra *leknutím* temné oči z líce pobledlého. Čch. L. k. 32. — **se z čeho** = *vyblázniti se*. Rk. Vz Vytřesknouti.

Vytřeti = *vytříti*. Na Slov. Bern.

Vytření, n. = *vytření*. Na Slov. Bern.

Vytřetý = *vytřený*. Na Slov. Bern.

Vytrézveti = *vystřízvet*. Na Slov.

Vytrgati = *vytrhati*. Na Slov. Bern.

Výtrh, u, m. = *vytržení*, das Herausreissen. Sš. Sk. 191. — **V**. = *výtah*, *odchod*, der Ausmarsch. Čsk.

Vytrhací, Reiss-. V. kleště, die Reisszange. Jg.

Vytrhač, e, m., der Aus-, Herausreisser. — **V**. = *vyškubač*, der Abpflücker, Ab-, Ausrupfer, Ab-, Auszupfer. — **V**., der Ent-, Hin-, Wegreisser, Wegführer. — **V**., der Aus-, Herauszieher. — **V**., der Zer-, Durchreisser. — **V**., der Herausreisser, Retter. — **V**. = *vyběhač*, der Hervorbrecher. Bern.

Vytrhačka, y, f., die Ausreisserin, Herausreisserin, Abpflückerin atd., vz Vytrhač. — **V**. = *vytrhání*. Bern.

Vytrhání, n., das Aus-, Herausreissen. V. dlažby. Zpr. arch. IX. 41. V. vlasů. Us. — **V**., das Abpflücken, Ausrupfen der Federn. — **V**., das Abpflücken der Blumen usw. — **V**., die Entreissung. — **V**., das Ausziehen. V. bramborů. — **V**., das Zer-, Durchreissen. — **V**., die Entreissung, Rettung. — **V**., das Ausreissen, Hervorbrechen. Bern.

Vytrhati, vz Vytrhnouti.

Vytrhávač, e, m., vz Vytrhač.

Vytrhávačka, y, f., vz Vytrhačka.

Vytrhávání, n. = *občasné vytrhání*.

Vytrhávaný = *občasně vytrhaný*.

Vytrhávati, vz Vytrhnouti.

Vytrhněchu = *vytrhli*, zastr. Kat.

Vytrhnouti, ul, ut, utí; (zastr. vytrhu, žeš), trhl, tržen, ení; *vytrhati*, *vytrhovati*, *vytrhávati*, *vytrhovávati* = *vyvrci*, *vytáhnouti*, aus-, herausreissen, aus-, herausraufen; *vyznačiti*, aus den anderen herausnehmen, auszeichnen; *vybrati se*, *vyjíti*, *vytáhnouti*, ausziehen, ausrücken, ausmarschiren, ausfallen, wohin einfallen; **se** = *tržením se odloučiti*, sich herausreissen, reissen; *vyjíti*, sich herausreissen, den Ort verlassen. Jg. — **abs**. Vojsko již vytrhlo. Us. Dch. Vozka zapadl až po nápravy a nemohl vytrhnouti. Us. Džl. — **co, koho**: kořen, Jel., zub, Ros., trávu, vlasy, nahý meč, V., NB. Tč. 243., Výb. II. 44., strom, Kom., niti. D. Odpusťte, že vás vytrhuji. Us. Bůh vytrhne tě. Ž. wit. 51. 7. Nevytrhuj mne! Us. Dch. Nasela som si ešče třetí (záhon), vytrhaly ho vaše děti. Sš. P. 224. Mají konopí poskonných i hlavatých 15 záhonův vytrhati; Ktožby nuož svój neb meč obnažil neb vytrhl. Arch. V. 555., 206. — **jak kudy**. Jestližeby kteří ze své vuole dřieve toho sněmu kterým krajem této země chtěli se vytrhnúti. Arch. II. 285. — **co jak**: **s kořenem**. V. Vlasy i s pltí (pletí) v. Kat. 2371. V. něco z kořen. BO., Hus II. 61. Protož tvůj (meč) a ten tvým snad *ponuknutím*, ač ne tvů rukú, totiž vytržen z nožnic má býti. Hus I. 177. — **(co, koho, se komu) odkud**. V. meč z pošvy, někoho z nebezpečenství (života, Sych.), ze služebnosti, z mysli, V., z práce, ze sna (náhle probuditi, vyrušiti, toto *lépe*), Us., z něčí moci. Us. V. se někomu z rukou; někomu slovo z úst. Us. Huse brk z křídla v. Vytrhl mu trn z nohy (= zbavil ho veliké starosti). D. Dvéře z kování v. Osv. I. 82. Vrah nám sladké matky zvuky z ňadier chce v. Kyt. 1876. 29. V. se z hoře svého. Osv. I. 179. Vytrhl mu trn z nohy a vstrčil do své (uvalil na sebe cizí starosť). D. Někoho z poklidu mysli v. (vyrušiti); V. se ze svolení mistrů; V. se z dumání. Us. Dch. V. říši z rozervanosti a slabosti, se z podruží, z poddanství, někoho z bídy, se závislosti. Šb. S. II. 123., 130., 139., 255. (Pdl.). Veru niet človeka na svete, čo by ho z tej nemoci vytrhol. Dbš. Sl. pov. I. 380. V. (vyrušiti) se ze čtení. Vlč. Schytralý sa ten menuje, kdo sa múdre z nebezpečenství ven vytrhuje. Na Slov. Tč. Vytrhše z ležení, položili se o sobě polem za dvě míle jižněji; Soběslav trůnu zbavený vytrhl z hradu svého Skály. Ddk. II. 224., IV. 27. (Tč.). Pohany z modlářství v. Ib. III. 98. A Bůh vytrhnul jej ze všech ouzkostí. Sš. Sk. 77. Aspoň hrstku rodné země chci z těch jícnů vytrhnouť!; Srdce v. ze všech svazků lásky rodinné. Čch. L. k. 51., Mch. 50. Jiné obce o to se zastaňte a vytrhla-liby se která obec z úmluv těchto, buď od jiných napravena; Nad jiné zběhlým jsa ve všech těch věcech, neměl by vytrhovati se z nich; Všem svým zapověděl co nejpřísněji vytrhovati se z řad a vrážeti do obydlí pro kořisti; Z ležení toho vojsko vytrhlo se do 400 branných na picování; Kněží pak všichni aby pod ně sloužili a jich poslušni byli a jestližeby který z toho se vytrhl, aby žádnému to trpíno nebylo. Pal. Děj. III. 3. 176., 3. 243., IV. 2. 557., V. 1. 159., 1. 167. (Šd.). Mathiáš z království čes. vytrhl. Dač. I. 221. Ze soužení v. Kom. Kteřížby z poslušenství mistróv našich vytrhli; Jestližeby se kto vytrhl z těch obú stranú a z jich jednoty. Arch. I. 205., II. 252. Poněvadž sou se vytrhli ze všech stavů, čeho se k nim páni stavové nápotom nadáti mají? Žer. 324. Jakmile se poměry společenské z dávné své jednoduchosti jmou vytrhovati. Jir. Anth. I. 3. vyd. VI. Bůh, kterýž umí rady nepřátel rušiti, své pak z nebezpečenství vytrhnouti. BR. II. 10. a. Pán Bóh váš mezi vámi jest, za vás proti protivníkóm vašim bude bojovati, aby vytrhl vás z hynutie; Z jeho ruky nemóž nižádný co vytrhnúti. Hus I. 180., 227. V. z města. Žžk. 9. Jak ju gdes byl vytrhl z lesa. Alx. B. v. 169. (HP. 76.). I z druhého sudu čep vytrhl. Jir. Ves. čt. 390. Z huby mu to vy-

trhl. Ros. V. z města, z ležení. Zlob. Vojáci z řádu, z šiku vytrhují. Zlob. Z myšlének se v. Us. Vytrhlo se mu slovíčko z úst. Reš. — **kam.** Nepřítel vytrhl do pole. Ros., Ml. Vojska vytrhla **na** pole. Troj. Vytrhl z bláta na sucho (vyšel z nebezpečenství). Prov. V. Nepřítel vytrhuje **až k** městu. D. V. **proti** nepříteli. Br. A města na pole vytrhla. Arch. II. 149. Ale i Moravané sami vytrhli do země české a dobyvše zde hradu vrátili se s bohatou kořistí nazpět. Tu hle vytrhnul již Petr uherský do krajiště východního pouštěje plen. Ddk. II. 85., 131. (Tč.). Aniž nač jiného čekají, než abychom vojensky vytrhli do pole. Pal. Děj. IV. 1. 240. Vytrhnut si do pole, už se nerozmýšlej. Hkš. Pražané vytrhli do pole proti Koldovi. Pal. Děj. IV. 1. 58. Císař Karel vytrhl valně proti Turkům. Dač. I. 133. A také bránie meči tomu, aby proti hřiechu nebyl vytržen. Hus I. 179. — **se v čem jak.** Vytrhnul se v tom **proti** právu (proti právu to předsevzal). Ros. — **co komu**: zub, jazyk, Ros.; v. někomu brky (zkrotiti ho). D. Papež Mikuláš II., vytrhnuv volbu nejvyšší hlavy křesťanství rukoum světským a nižšího duchovenstva vznesl právo její na sbor kardinalův. Ddk. II. 210. V. někomu oči. Šb. Kto ny vrahóm vytrže? Rkk. 35. — **se.** Šev se vytrhl. Plk. Tím by se vytrh' jako žid na prašivině (málo by si pomohl). U Něm. Br. Hvlk. Tu se drobet vytrhl Erasmus a mluví o osobě své. Jel. Enc. m. 48. — **se komu** n. **od koho.** Ros., Dch. — **co komu, se kde.** Rohoži **komu pod** nohama v. (tvrdý člověk). Č. Že potom ten čechel, když se byl **u** obojka vytrhl, Sedlákova opravovala. NB. Tč. 9. Čep u sudu vytrhl. Jir. Ves. čt. 390. Vz *V. co na koho.* — **jak kam s kým.** V. **s** celou mocí **do** pole, s vojskem. Ml. Pan Jetřich i s svým lantfridem vytrhl polem. Let. 157. Vytrhnul **s** velikou prudkostí do krajiště míšeňského; Břetislav s vojskem sotva do země vytrhnuv jal se ihned kraje pustošiti. Ddk. II. 276., 352. (Tč.). — **kam kdy.** Roku 1028. vytrhnul s četnými vojsky do sousedních končin; Neočekávaje jiných vytrhnul již **v** únoru r. 1042. do pole. Jindřich v-hnul s ním v září nepřátelsky do Uher; Odtud **za** příhodnou příležitostí v. mohl až k samé Odře; Dne $^{11}/_{1}$. vytrhli odtamtud a to nejprve k Piačenze. Ddk. II. 95., 145., 206., 353., III. 265. (Tč.). Chtěl v. **o** svátcích svatodušních. Ib. II. 226. A Jindřich, syn muoj, *tuto středu* bohdá odsavad v. má. Arch. III. 380. — **co na koho.** Pakliby kto meč neb jinú braň na koho vytrhl a pozdvihl. Arch. I. 213. Meč na někoho v. Hus I. 402. Nôž na mě vytrhl přede pány. Půh. II. 157. Meč pravdy na zlé v. Chč. 450. — **kdy kudy.** Boleslav týmž časem branami polskými do země vytrhnul. Ddk. II. 417. — **proč.** Duchovní toliko meč, jenž jest slovo božie, v zabitie života starého vytrhuj. Hus I. 173. V. někomu **na** pomoc. Let. 122. A chystají se jim **ku** pomoci na pole vytrhnouti. Pal. Děj. IV. 1. 57. — **koho v čem**: v díle, v práci (stören). Dch. Pakli by který z nich aneb kdo jiný kterékoli strany v čem se vytrhl, takový má býti trestán podlé velikosti viny. Pal. Děj. III. 3. 234. — **co o čem, zač.** Jest i duchovní i tělestný meč: onen kněžóv a ten rytieřóv; onen o cierkvi a tento za cierkev má vytržen býti, ale k ponuknutie kněžskému. Hus I. 177. — **(se) nad koho.** Který by nad jiné v. se opovážil. Skl. II. 109. Zákonníci sluli sú ti, kteříž nad obce vytrhše sě zvláštním obyčejem i rúcho sú měli zvláštnie i obyčeje jiné. Hus II. 282.

Vytrhnutí, *vytrhování*. V. **ze** sna, ze spaní. Ja. Donucen byl ku kvapnému v. zprávou, že .... Ddk. VI. 55. Vz Vytrhnouti, Vytržení.

Vytrhnutý, vz Vytržený.

Vytrhování, n. = *občasné vytržení*, zeitweiliges Herausreissen, Störung. Vz Vytrhnouti.

Vytrhovati, vz Vytrhnouti.

Vytříbení, n., die Reinigung, Ausbildung, Vervollkommnung, Verfeinerung.

Vytříbený; *-en, a, o*, gereinigt, verfeinert, polirt, ausgebildet. V. vzdělanosť, latina, duch. Mus. 1880. 268., 480., 486. (Pdl.). V. úsudek, vkus. Rk. — **čím.** Povaha zkušenostmi v-ná. Us. Pdl. Životní zkušenosti v-ný rozum. Šml. I. 38.

Vytříbiti, il, en, ení = *tříbením odstraniti, vyčistiti*, reinigen. — **co.** Ta morová rána město vytříbila (vyhubila). Ros. — **co, se odkud.** Takové zlé **z** domu svého v. Reš. Že sme se ze všeho všudy vytříbili a vytrávili. 1621. Nách. 161. — **co s krze co.** Krab. — **koho v čem, k čemu,** ausbilden. Tč.

Vytříknouti = *vystříknouti*. Us. Ty si mě uštípla, až mi krev vytříkla. Nár. ps. 89.

Vytřímati, aushalten. — **jak kde.** Až **do** konce **u** muziky v.; **V** tom domě člověk nevytřímá (nevydrží). Slez. Tč.

1. **Vytřípati** = *vytýkati*, vorhalten, vorwerfen. — **co komu.** Mor. Brt., Vck. Prosíme českou intelligenci, aby nežehrala na papeže římské a nevytřípala jim, že oni liturgii slovanskou v národě československém zničili. MP. v Čas. duch. 1882. 224.

2. **Vytřípati** = *vytřásati*, beuteln, herausschütteln. — **co kde.** Pes **ve** světnici v-pal blechy. V již. Mor. Šd.

Vytřiřitek, tku, m., der Arschwisch. D.

Vytřískání, n., vz Vytřesknouti.

Vytřískaný; *-án, a, o*, vz Vytřesknouti.

Vytřískati, vz Vytřesknouti.

Vytřísniti = *vykáleti*, von sich geben, sich ausleeren. D.

Vytřísti, vz Vytřásti. Ž. wit. 34. 3.

Vytříšiti = *v tříš proměniti*, zu Grundeis machen. Us.

Vytříti, tru, třeš, trou, tři, tra (ouc), třel, en, ení; *vytírati, vytírávati* = *třením vydobýti, vymnouti, vytroliti*, aus-, herausreiben, herausbröckeln; *třením vyčistiti*, rein reiben, aus-, abreiben; *vyhladiti*, glatt reiben, abreiben; *třením vyhubiti, zničiti, odstraniti*, aus-, wegreiben, durchs Reiben vernichten, wegbringen; *třením vypotřebovati, vymazati*, verschmieren, verreiben,

durchs Reiben verbrauchen. — **co**: sud, ručnici, sklenici, Ros., koně, nos, V., mlnno, cín, oči, hubu. Us. — **co odkud**: zrna z klasů, Ros., nenávisť ze srdce. L. V. obraz **se** stěny. L. Jediné ten jest mój pravý přítel, který z duše mé hřiechy neb poškvrny vytierá. Hus I. 154. — **si co od čeho**. Milý pijan sa o chvilu preberá a vytiera si oči od blata. Dbš. Sl. pov. I. 543. — **co čím**: sklenici štětkou, nos šátkem, něco houbou. Kom. Zuby pratem v. Us. Tč. A špižírna jakoby skřipím vytřel po té svatbě. Bl. 298. Kouty někým vytírati (všecky práce mu ukládati). Us. Šd. Přietel poškvrny duše mé naučením atd. vytierá. Hus II. 334. — **co komu**: zrak = 1. *škodou moudrým učiniti*, 2. *ošiditi*. Jg., Dch., Bkř., Šd., Kšá., Kfnk. — **si co**. Vytri si len zuby. Lipa I. 73. Zjedzte ma, vl'čky, zjedzte, už ma mój milý nechce; vytri si, vl'čko, zuby, už ma mój milý lúbi. Sl. sp. II. 64. — **co kam**: masť **na** ránu. Všecku barvu na ty stolice vytřel. Us. V. někomu něco **do** očí = vyčísti. Us. Vck. — **co kde**: obilí **na** poli, něco na zemi v. Ros. Cf. Vytroliti. — **se** = ryby se vytřely (jikry vydaly), die Fische haben ausgeleicht, haben abgestrichen. D. Pivo se vytřelo (vyčistilo, sich klären). Ros.

Vytřízvěti, lépe: *vystřízvěti*, nüchtern werden. Na Slov. a Mor. Sd. — **komu**. Až vytriezvi ti hlava bludom rozpilá. Sldk. 585.

Vytrknouti, knul a kl, ut, utí; *vytrkati*, *vytrkovati*, mit den Hörnern ausstossen. — **co komu**: oko. Us. — **(koho) odkud**: z chléva. Ros. Koroptve vytrkly z křoví (náhle vyletěly). Jnda.

Vytrlín, a, m. Než černý obavník tátoša dá sa hl'adať; na hrubém Vytrlíne i najde. Hol. 56.

Vytrmácení, n., die Abrackerung, das Sichabplagen.

Vytrmácený; *-en*, *a*, *o*, abgeplagt, abgerackert. V. člověk. Us. Tč. — **čím**: pracemi, chůzí.

Vytrmáceti se, el, en, ení, sich abmüden, abplagen, abrackern. — **čím**: chůzí. Us.

Vytrmati sa = *vytrmáceti se*. Na Slov. Bern.

Vytrnění, n., die Reinigung von Dornen, die Wegschaffung der Dornen. — **V.**, die Verzäunung mit Dornen. Bern.

Vytrněný; *-ěn*, *a*, *o*, von Dornen gereinigt. — **V.** = *otrněný*, mit Dornen besetzt. V. zahrada. Us.

Vytrniti, il, ěn, ění, *vytrňovati*, von Dornen reinigen, ausdornen; *otrniti*, mit Dornen verzäunen, besetzen. Bern., Šp.

Vytrňovati, vz Vytrniti.

Výtrol, u, **výtrolek**, lku, m. = *co se vytrolí*, das Brösel, der Griesel. — **V.** = *vytrolené obilí*, das ausgefallene Getreide. Us. Dch.

Výtrolek, vz Výtrol.

Vytroliti, il, en, ení; *vytrolovati* = *trolením vymnouti*, *vymleti*, ausreiben. — **co**: obilí. — **se kde kdy**. Obilí se mu **na** mlatě při skládání vytrolilo. Obilí se mu již na poli vytrolilo. — **se odkud čím**. Obilí **z** klasů jízdou, třesením, skládáním se vytrolilo. Us. — Vytrolil se z hospody, sich davon trollen, davon trampeln. Us. Tč.

Výtrolky, ů, pl., m. = *výtrol*. D., Mý.

Vytropiti = *vytrápiti*, ausquälen. Na Ostrav. Tč. — **se**, genug treiben. Ti kluci se tam dosť v-li. Us. **V. se**, haufenweise ausziehen. Ros.

Vytrotiti, v. **se** = *vytropiti* = *houfně vyjeti*, *vyjíti*. Ros.

Vytroubení, n., die Ausposaunung, Bekanntmachung mit der Trompete. Us.

Vytroubený; *-en*, *a*, *o*, ausposaunt, mit der Posaune (Trompete) bekannt gemacht. V. ztráta nějaké věci.

Vytroubiti, trub, troubě (íc), il, en, ení; *vytrubovati*, *vytrubovávati* = *troubením oznámiti*, ausblasen, austrommeln; *na troubu vyraziti*, *hráti*, ausblasen, blasend vortragen; *vyobcovati*, mit Trompetenschall exiliren, verweisen; *troubením nabyti*, durchs Blasen gewinnen, erlangen. — **abs**. Pastýřové vytrubují. Us. Šd. — **co**: hodiny. Ros. Vytroubí nejtěžší kusy. Us. V-bil poslední zvuk. Us. Tč. On všecko v-bí (poví). Us. Vytroubil (vypil) 3 litry piva. Na Mor. Brt. — **jak**: **po** hodinách vytrubovati. Ros. — **co, koho odkud**: z vojska = za nepoctivého vyhlásiti, vyobcovati. Ros. Hodiny **s** věže v. — **komu**. Už vám peklo vytrubuje. Kyt. 1876. 27. — **sobě co, nač**: šaty, na šaty; sobě hůl na záda. Us. — **co komu**. V-bili mu poslední = pochovali ho. Us. Tč. V-bili mu kabát = ukradli (žertovně). U Kr. Hrad. Kšť. — **co kam**. On všecko **do** světa v-bí (poví, vykleveti, ausplauschen). Us. Tč., Dch. Tu práve zase **na** všetky strany vytrubovali, že kdo na tu čerešnu vynde. Dbš. Sl. pov. I. 145. — **kde**. Ponocný **v** městě již druhou hodinu vytrubuje. Us. Tč. On zase **u** hospody, **na** návsi vytrubuje (nečinně stojí, se dívá). Us. Vrů. — **co kdy**. Hlásný každou noc, každé noci vytrubuje. Us. Tri holby pálenky každý deň vytrúbi (vypije). Sl. spv. II. 52.

Vytroufati čemu. Neumí tomu v. = nemá k tomu vloh. U Litomšl. Bda.

Vytrousení, n., die Ausstreuung, Ausschüttung; der Verlust durch Ausstreuung. Vz Vytrousiti.

Vytrousený; *-en*, *a*, *o*, ausgestreut, ausgeschüttet; durchs Ausschütten ausgefallen. V. obilí. Cf. Výtrol, Vytrousiti.

Vytrousiti, trus, trouse (íc), il, sen, ení a šen, ení; *vytrusovati* a *vytrušovati* = *troušením vysypati*, ausstreuen, aussprengen; *roztrousiti*, *potratiti*, verstreuen, verlieren; **se** = *vytroušenu býti*, zerstreut werden; *vyjeti*, *vyjíti*, *odjeti*, sich verlieren, sich verstreuen, einer nach dem anderen weggehen. Jg. Slov. — **co**. Vytrousil pět dukátů (ztratil). Us. Staňková každé pírečko uschovávala, co slípky nebo husy vytrousily. Sk. Vše v-sil, co měl zamlčeti (pověděl). Us. Tč. — **co, se odkud**: obilí z pytle, Ros., peníze z kapsy, Dch., Šd., Rk.; se z kázání. Jg. Jakoby tě Morana z kabely byla v-la (porodila, přinesla). Ehr. — **kam**: peníze **na** zem. Us. — **se komu**. Už se mi to v-lo (i. e. z paměti). Us. Vck. — **se jak**: **po** málu. Ros.

Vytroušení, vytroušený, vz Vytrousení atd.

Vytrovení, n. = *vytrávení.* Na Slov. Bern.

Vytrovený = *vytrávený, vyprázdněný, zbavený,* entblösst. Na Slov. — **z čeho:** z peněz, z vína. Jg.

Vytroviti = *vytráviti.* Na Slov. — **V.** = *vyprázdniti, zbaviti.* — **koho z čeho.** Dlhá cesta v-la ho pomaly z peňazí. Dbš. Slov. pov. VII. 57.

Vytrpění, n., das Ertragen, Erdulden, Ausstehen, Leiden, Dulden, die Duldung, Erduldung, Ertragung. Bern. Cf. Snášeti, Vystáti.

Vytrpěný; *-ěn, a, o,* erduldet, ertragen, gelitten, ausgestanden. Us. Cf. Vystálý, Snášeti. V. bolesti, muka. Us. Vz Vytrpěti.

Vytrpěti, ěl, ěn, ění; *vytrpívati, vytrpovati* = *trápení vystáti, přetrpěti, strpěti, snésti,* erleiden, ausstehen, aushalten, ausdauern. — **abs.** Už vytrpěl, už ho nic nebolí (už umřel). Us. Tč. — **co:** všelikou muku, Jel., trest, pokutu. D. — Har., V. — **co za koho.** Br. — **kdy:** ve službách mnoho v. Vrat. — **co komu** = *prominouti.* Solf. — **co kde.** Člověk neví, co všecko na světě vytrpí. Us. Tč. Na půdě své vlasti Čechové 80 bojů vytrpěli. Koll. I. 139. Všecka jeho muka jsi v duchu v-pěl s ním soucitně. Vrch. — **kdy proč.** Což jsem už **skrze vás za** ten čas vytrpěl! Us. Tč. Jak já mnoho jsem už v životě pro svůj národ musel vytrpěti. Koll. I. 182. Matěj Vladiš pro něho mnoho v. musil. 1650. Tč. — **koho v čem.** Sotva mne v tej řeči vytrpěli (přetrhli mi řeč). Bart.

Vytrsťovati, mit einem Rohre abprügeln. Na Slov. Bern.

Vytrškati = *odděliti, vybrati,* ausscheiden, auswählen, trennen. Vz Trškati. Na mor. Valaš. Vck.

Vytrtalý = *vypitvaný.* Ros.

Vytrtati = *vypitvati.* Ros. — **V.** = *vybiti,* durchprügeln. Na mor. Valaš. Vck.

Výtruba, y, f., die Reklam. Vz Vytrubování. Reklam machen, vytrubovati. Dch. — **V.,** y, m., os. jm. Šd.

Výtrubec, bce, m., das Schallstück. Píšťaly s výtrubcem. Mus. VIII. 184.

Výtrubek, bku, m. = *násada u trouby,* das Mundstück. Šp.

Vytrubovač, e, m., der Ausposauner. Bern. — **V.,** der Reklammacher. Dch.

Vytrubování, n. = *občasné vytroubení.* — **V.,** die Reklam. Cf. Výtruba.

Vytrubovati, vz Vytroubiti.

Vytrucovati, z něm. austrotzen = *vyvzdorovati, vzdorováním nabyti.* — **si co:** šatlavu. Ros. — **co na kom, od koho.** Us. — **čím:** pláčem. Us. Tč. Vz Trucovati.

Vytruhlařiti, il, en, ení, als Tischler erwerben. — **si co.** Us.

Vytruchliti, il, en, ení, trauernd erreichen. — **si co.** Ros.

Vytrumfovati, den Trumpf ausspielen. — **komu jak.** Dobře mu v-val, gehörig antworten. Us. Tč.

Výtrus, u, m., vz Výtrusek. V-sy bakterií; pohyblivé n. rejdivé v-sy řas. Sl'. II. 267., 99. (Pdl.). V. drobný, microsporon; v. trvalý, die Dauerspore. Nz. lk. V. u rostlin, vz Výtrusek.

Výtrusek, sku, *výtrusky,* sků, pl., m., **výtrus,** u, m. = *co se vytrousilo,* das Verstreute. Ros. U rostlin tajnosnubných malá zrna kelní podobající se drobnému prášku, die Samenkörner, Sporen, sporae (bei kryptogamischen Gewächsen). Nz. Vz Schd. II. 258., 259., Rst. 519., S. N., Čl. Kv. XXX., Kk. 12., 60., 82., 95. Chocholovité výtrusky na travách, die Federbuschsporen der Gräser, dilophospora graminis. V některých zemích objeveny byly též na žitě a na pšenici. Pta. Vz Výtrus.

Vytrusiti, il, en, ení, *vytrusovati* = *trus pustiti,* sich ausleeren. — **se kam.** Holub **na** stůl se vytrusil. Us. Tč.

Výtrusnatý, Sporen-. V. lupen, das Sporenblatt, sporophyllum; v. skvrna, das Sporenfleckchen, macula fructifera. Nz.

Výtrusnice, e, f. = *u rostlin tajnosnubních schránka,* v níž se výtrusy vytvořují a před vyprášením přechovávají, sporangium. Vz Schd. II. 259., Čl. Kv. XXX., Kk. 60., 86., Nz., Rst. 519. Die Frucht kryptogamischer Gewächse.

Výtrusný, Sporen-. V. prášek u hub. Us. Pdl. V-né rostliny, sporophyta, die Sporenpflanzen. Vz Kk. 12., 60., 72., S. N. XI. 287.

Výtrusonosný, sporentragend. Rst. 519. V. plod. S. N. X. 37.

Výtrusorodný, sporenerzeugend. V. látka. Rst. 519.

Výtrusový, Sporen-. V. brylka. Rst. 520.

-výtrusý, sporig. Jedno-, čtyř-, mnohovýtrusý. Rst. 520.

Vytruštiti, il, ěn, ění = *vyvinouti, vykroutiti,* ausdrehen, ausrenken. Na Slov. — **si co:** ruku. Plk. Grg (krk) si dám v. Zátur.

Vytrúť = *vytráviti,* vergiften. — **co odkud.** Fabriky všecky ryby z řek vytruly. Na Ostrav. Tč.

Vytrúzniti, il, ěn, ění = *vymrtviti,* abtödten, abkasteien. Na Slov. Bern.

Vytrvale, ausdauernd, mit Ausdauer. V. pracovati, studovati. Us. Pdl.

Vytrvalosť, i, f., die Ausdauer, Standhaftigkeit. Neumorná v. Dch. S velikou v-stí pracovati, boj vésti. Us. Pro stálosť a v. jeho v slibech; Obezřetná činnosť a v. Ddk. II. 248., III. 172. (Tč.). V. **při** víře, **v** modlitbě, v dobrém; dar v-sti. Sš. Sk. 166., L. 113., II. 154. (Hý.).

Vytrvalý, ausdauernd, beharrlich, standhaft, haltbar, perennirend. V. pracovník, Us. Pdl., ovoce (haltbar), Dch., rostliny (perennirend). Dch. Vz Kk. 17., 37. V. květiny. Dlj. 56. V-lým přátelům svým dovede se náležitě odsloužiti; V-lé sjednocenosti nyní nejvýše třeba bylo. Ddk. II. 250., III. 23. (Tč.). *Strany pořekadel* vz: Neústupný. — **v čem:** v práci. Us. Zmuž se, buď silným u věrnosti, v-lým v oddanosti. Ddk. VI. 144. — **při čem:** při práci. Us. — Vz Vytrvati.

Vytrvání, n., die Aushaltung, Verharrung, Ausdauer. Us. Bern.

Vytrvati, *vytrvávati* = *vydržeti, vyčkati*, ausdauern, aushalten; *vystáti, dotrvati*, ausstehen, aushalten. — **abs.** On tak dlouho nevytrvá. Ros. Tu třeba v., da heisst es ausharren. Us. Dch. Kdo vytrvá, přetrvá. Us. Šd. — **co.** Rok to přece vytrvá. Us., Ros. Přetajemná životná ta žíla vytrvává ale všecky hromy. Šš. Bs. 171. Vytrvává mnoho rozličných díl robotný oráč. Vš. — **jak dlouho (kde, v čem).** Z milosti boží v tom vytrvají až **do** dne soudného. Šš. II. 154. Že **při** něm vytrvá věrně až do smrti. Ddk. III. 288. To **přes** zimu vytrvá. V. On tři léta **u** něho vytrvá. Sl. let. I. 304. Nevytrváš u mne **do** Havla. Arch. rkv. — **kde jak dlouho (s kým)**: **v** práci, **při** práci, **u** práce. Při věci v. Us. Dch. Slibuje v. věrně při naší straně. Ddk. VI. 6. II. 349. — **v čem (s kým).** V. v dobré shodě s knížetem českým; Rudolf jej vyzval, aby v svém odporu vytrval. Ddk. II. 420., VI. 143. Vy ale jste, jenž jste v-li se mnou v pokušeních mojich; Abychom v dobru v. mohli. Šš. L. 199., I. 61., II. 32. (Hý.). — **proti čemu**: proti útoku. Dch. — **proč.** Nemoha dáleji *hladem* v. vzdal se. Dač. I. 305. Jak kdo pro nemoci nebo mdlobu těla v. může (v postu). Br. — **jak.** V. až **do** těch hrdel a statků. Dch.

Vytrvávati, vz Vytrvati.

Vytrvavý, ausdauernd, geduldig. Vz Vytrvalý. Na Ostrav. Tč.

Výtrysk, u, m. = *vodomet*, die Wasserkunst. Svět.

Vytryskati, *vytrysknouti*, sknul a skl, ut, utí, *vytryskovati*, hervorspritzen, -quellen, -strahlen. — **abs.** Voda vytryskla. Us. Dch. Ó vodo skúpa! kde si v hľbce zeme? vytryskni! Phld. III. 1. 55. Zda oko jen či srdce tvé ji (slzu) vytrysklo. Drf. — **komu (kam).** Vytryskly dívce slzy, jako když jaro nad Vislu se chýlí. Brodz. Pot mu vytryskl na skráň. Vrch. — **kde. Pod** ním v-val pramen. Kká. Td. 88. Pramen **u** paty hory vytryská. Šš. Sk. 105. — **odkud. Z** oka slza vytryskne. Sládek. — **odkud kam jak. Z** oblaků **na** vše strany vytryskaly husté paprsky různým směrem diamantů. Čch. Mch. 69.

Vytrýzniti, il, ěn, ění; *vytrýzňovati* = *vytrápiti, vysoužiti*, genug züchtigen. Ros. — **koho čím.** Us. Tč.

Výtrž, e, f. = *výtržnost*, der Excess, Frevel, die Gewaltthätigkeit. Johan. Celou noc musí být u výtrži, aby nezaspala. U Rychnova. Pořád jsem ve výtrži s tou maturitou. Ib. Dhn. Pořád je Stasinka ve v-ži (vytržena, rozčilena). U Chocerad. Vk. Jakou jsem z toho dělávala v. svému muži, když jsem na dlouho odešla a doma všecko hynulo. Ib. Vk. Cf. Výtržek.

Výtrža, e, m., osob. jm. Šd.

Výtržek, žku, m. = *co z celku vytrženo* ku př. částka z velikého pojednání, der Ausriss. Dch., Šd. — **V.** = *výtržnosť*, die Ausschweifung, Gewaltthätigkeit, der Auflauf, Excess. V. učiniti. Knst. Pakliby kdo v. v zemi učinil a jakou bouřku, aby takový česť, hrdlo i statek ztratil. Zř. F. I. B. VI. Neřádný v. Žžk. 9. Přikazujíce, aby všech v-ků nechajíce stáli v kompaktatech; Kdo koli dopustí se v tom v-ku aneb strannosti, ztratí česť. Pal. Děj. IV. 2. 304., V. 1. 395. (Šd.). Aby ti výtržkové, což se dějí v království, ostaveni byli. Arch. IV. 471.

Vytržení, n., das Herausreissen, die Herausreissung. V. se ze závislosti. Šb. Jestliže tvá milosť také k v. na pole strojí se proti p. Koldovi. Pal. Děj. IV. 1. 57. V. mysli, exstasis, die Exstase, Begeisterung, Verzückung, Entzückung. V. U v-ní mysli býti (nadšený, roznícený, velmi pohnutý). Us. U v. přijíti. Kram. Je u v-ní. Vz Opilý. Us. Přivésti někoho do v., in eine Entzückung versetzen; Člověk je jako u v-ní. Dch. Že jsem přišel u v. mysli. Šš. Sk. 251. V., výtrh, záchvat, vzchyt mysli = nějaké přitlumení a potištění nižšího a světského vědomí a oproštění od ohrad a vazeb jeho (záporná stránka vzchytu) a spolu pozdvižení vyššího vědomí, když člověku vyšší svět se k nazírání dává a pravdy věčné se vyjevují (kladná stránka vzchytu). Šš. Sk. 123. Byli jako u v. ducha. BR. II. 217. b., 600. a. Vz Vytrhnouti.

Vytrženosť, i, f. = *vytržení.* — **V.** *ze sna*, das Aufwachen. — **V.** *mysli, z mysli* (vytržení), die Betäubung, Ver-, Entzückung.

Vytržený; *-en, a, o*, vz Vytrhnouti. Hnáti k někomu s vytrženým mečem. Troj. Uzří, ano moře za ním, uzří angela, an stojí s vytrženým mečem. GR. Potom syn spoluměštěnína našeho s mečem v-ným přiběhna ranil jest Řehoře v hlavu. NB. Tč. 243. Nebo stáli lidé zlí na rynku na Starém městě dvěma řadami s kordy v-mi. Let. 73. V-ný zrak. Čch. Bs. 88. — **v čem**: v mysli. Ler. — **odkud: z** mysli, entzückt. V. Národ slávou otců nevěněný z života knih list je vytržený. KB. 2. vyd. 3., Vc. — **čím kdy: na** modlitbě mysli vytržená. Ob. pan.

Vytržiti, il, en, ení; *vytržívati* = *stržiti*, kaufen; *zpeněžiti, na peníze přivésti*, zu Geld bringen, Geld lösen. — **co**: dům. Ros. Málo něco více, než ho stojí, vytržil. Ros. — **co za co.** Za dva voly 60 zl. vytržil. Ros. — **co od koho, odkud.** Jak draho jsi dneska to žito od něho vytržil? Us. Tč. Z toho gruntu nevytrží se už 2000 zl. Us.

Výtržka, y, f., **výtržek**, žku, m. = *výtržnosť*, die Ausschweifung, Ausschreitung. Pam. kut. Aby výtržek ižádných nebylo. Arch. I. 213. — **V.**, die Störung, Unterbrechung. Někoho bez výtržky nechati mluviti. Sá. v Osv. I. 178. V. = *vytržení z práce*, die Zerstreuung. Johan.

Výtržně = *proti právu a řádu*, gewaltsam, widerrechtlich, frevelhaft, frech. Ačby pak kdo chtěl svévolně a v. tomu kterýmkoli obyčejem na překážku býti. Arch. I. 253. Že na kníže v. sáhl a něco zranil. V. V. se chovati, něco činiti. Uvázal-li by se kdo v čí grunty v. Zř. F. I. C. XVII.

Výtržník, a, m. = *výtržný člověk*, der Excedent, Frevler. Jan Aug., Sláma, Sych., Dch. Zlomyslný v. Sych. — **V.** = *z mysli vybíhající*, der Schwärmer, Unsinnige. Mus. II. 2. a. 127.

Výtržnosť, i, f. = *vytržení se z obyčejnosti, z pořádku, ze slušnosti, z práva*, die Ausschreitung, Ausschweifung, Zügellosigkeit, der Excess. Jg., Dch. Nestydatým šeptáním učinili v. v chrámu Páně. Sych. V. v něčem učiniti. J. tr. Povážlivá v.; Odbočiti až k v-stem. Us. Dch. Staly se v-sti. Kká. Td. 323. Odevzdal Spytihněva za příčinou hrubých v-stí švakrovi svému pod přísný dohled. Ddk. III. 172. Vz Právo. — V. = *sažení na jiného n. na statek jeho, moc, násilí*, der Frevel, die Gewaltthätigkeit, Handanlegung, Eigenmächtigkeit. Jakož jsem ho obeslal do soudu viniti jej chtěje z v-sti. Faukn. 80. Co se v-sti dotýče, nalézá se vůbec za právo, aby tito artikulové za v. byli. Item. Najprve kdožby na čí grunty zbrojně přišel neb přijel a na těch gruntech jakou škodu učinil. Zř. F. I. Q. XIV. V. pro řeči nemá činěna býti; V-sti pokuta; V-sti kdoby se dopustil; O v-sti strany nesmluvíli se; Při v-sti je-li více osob; Skrze v. umře-li kdo; Za v. co se u práva pokládá? Vz Kol. Jir. N. L., XXV., S. XI., XII., XV., XIII., N. XVIII. V-sti se dopustiti, V., proti někomu. Žer. Za v. se pokládá: kdo by na gruntech cizích škodu činil, na koho zbraně dobyl, jej bil, zranil, s koně strhl, posla sbil, listy mu odjal atd. Pr. měst. O v-stech vz Gl. 375., Zř. zem. Jir. Q. 14., 20. — V. = *vytržení z mysli*. Vz Vytržení. Mus. — V. = *opovážlivosť*, die Kühnheit, Keckheit, Vermessenheit. Ros. — Vz Rb. 274.

Výtržný = *kdo se vytrhuje z řádu, slušnosti, práva*, frevelhaft, zügellos, excessiv. V. dokazování něčeho, die Demonstration. Sl. les. V. skutek; něco výtržného proti někomu přečiniti. V. V-ný člověk. Br. Jakož v království tomto nezpůsobové a neřádové od v-ných lidí povstávají. Zř. F. I. A. XXIV. V. pře puohonné kdy slyšány bývaly. Vz Zř. zem. Jir. Q. 12. V. uvázání v cizí grunty. Vz Ib. C. 17. Císař táhl na takové v-né lidi, aby je zkrotil. Háj. 1368. V. dokazování čeho, eine Demonstration zur Schreckung u. drg. J. tr. Kněží že nebudou nic výtržného před se bráti. Cr. Neposlušné a v-né lidi trestali. Arch. I. 214., Zř. F. I. Vz Nezpůsob.

Vytučený, vz Vytučiti.

Vytučiti, il, en, ení = *vykrmiti*, fett mästen. — **koho čím**: svini ječmenem. Koll.

Vytůčka, y, f. = *vytáčka*, die Ausflucht. Což holá prázná jest v. Sš. L. 183.

Vytučnění, n., die Ausmästung.

Vytučněný; *-én, a, o*, ausgemästet. V. vepř. NA. IV. 105.

Vytučněti, ějí, ěl, ění = *vykrmiti se*, fett, feist werden. Ros.

Vytučniti, il, én, ění = *vykrmiti*, aus-, auffüttern, ausmästen. — **koho**: prase atd. Us.

Vytuhlý, dichter, fester geworden. V. země (už ne řídká, rozmočená), Us. Šd. Vz Vytuhnouti.

Vytuhnouti, hnul a hl, utí; *vytuhovati* = *hutosti nabyti*, steif werden. — **čím**. Vytuhla košile mrazem. Ros. Bláto větrem vytuhlo. Us. Šd.

Vytuhýkati, herauskrächzen (wie die Todteneule). — **koho**. Když ťuhýk (kalous) ťuhýká, pokaždé někoho vyťuhýká (vyvolá někoho, že umře). Ros. — Jg.

Vytuchnouti, chl, utí = *stuchlosti pozbyti*, den dumpfigen Geruch, die Dumpfigkeit verlieren. Ros., Tč. — **kde**: na slunci, na větru. Us. — **V.** = *shasnouti, vyčichnouti, ztratiti se*, auslöschen, verduften, sich verlieren. — **kde**. V těchto kamnech uhlí tak hned nevytuchne. Us. Šd., Vck. V-chnul v srdciach vám zápal poezie. Sldk. 585. — **odkud**. Tento ‚Prieč' vytuchol z pamäti ľudu. Sl. let. II. 201.

Vyťukati, *vyťukávati*, ausklopfen, ausschlagen. — **co**. Listy aniž stromová ľahkým sa nehýbaly váním, len prepelička časom nočné vyťukávala pesne. Hol. 321. — **koho odkud čím**: ze světnice klepáním na okno. Us. Šd.

Vytúlati, vz Vytoulati.

Vytulikati, auspfeifen. — **co jak**. Jak on tu pěsničku na svojí píščalce pěkně vytuliká. Na Ostrav. Tč.

Vytúliti, il, en, ení, *vytulovati*, vz Vytouliti.

Vytunka, y, m., osob. jm. Šd.

Výtupa, y, f. = *vytupení*, die Stumpfmachung. Slov. Bern.

Vytupati = *vybiti*. U Místka. Mtl. — **V.** = *vysekati*, aushauen. — **co čím odkud, kde**: sekyrkou chamruzí v lese, z lesa. Na Ostrav. Tč.

Vytupění, n., das Stumpfwerden.

Vytupení, n., das Stumpfmachen.

Vytupený; *-en, a, o*, stumpf gemacht. V. nůž. Us.

Vytupěti, ějí, ěl, ění, *vytupnouti* = *tupým se státi*, stumpf werden. — **abs**. Ten nůž vytupěl. Us.

Vytupiti, il, en, ení, *vytupovati* = *tupým učiniti*, stumpf machen. — **co čím**: nůž řezáním. — **se**. Us. — **co komu**: břitvu. Us. Dch.

Výtupně = *potupně*. Na Slov. Bern.

Výtupník, a, m. = *potupník, hánce*, der Schmäher. Na Slov. Bern.

Výtupnosť, i, f. = *potupnosť, hánlivosť*. Na Slov. Bern.

Vytupnouti, vz Vytupěti.

Vytupnutí, n. = *vytupění*. Bern.

Vytupnutý; *-ut, a, o* = *vytupený*. Bern.

Výtupný = *potupný, hánlivý*. Na Slov. Bern.

Vytupovati, vz Vytupiti.

Vyturnajiti, il, en, ení, durchs Turnieren erhalten, erturnen. Ros.

Vyturnirovati = *vyturnajiti*.

Vytušení, n., vz Vytušiti. — **V.**, sich durchs liederliche Leben zuziehen.

Vytušený; *-en, a, o*, vz Vytušiti. Us. Tč.

Vytušiti, il, en, ení; *vytušovati* = *oddechnouti sobě*, Athem schöpfen. Ros. — **V.** = *přestati tušiti*, aufhören zu ahnden, zu glauben. Bern.

Vytušovati, vz Vytušiti.

Vytutati, austuteln, austrinken (o dětech). — **co odkud**. Dítě všecko mlíko z hrnečka v-lo. Na Ostrav. Tč. On celý grunt vytutal (= propil). Ib. Tč.

Vytužení, n., vz Vytužiti.
Vytúžení, n., vz Vytoužiti, Vytoužení.
Vytužený, vz Vytužiti.
Vytúžený, vz Vytoužený, Vytoužiti.
Vytužiti, il, en, ení, *vytužovati*, abhärten, aussteifen, steif machen. Us. — **co**: tělo, **čím**: cvičením, tělocvikem, koupáním. Us.
Vytúžiti, vz Vytoužiti.
Výtvar, u, m. = *vytváření i co vytvářeno*, die Ausgestaltung, Abbildung, das Gebilde, Bildwerk, plastisches Kunstwerk. Vz Výtvarek, Výtvarný. Dch., Šš. I. 103., Mus. 1880. 263., Nz. lk. V. solní, hlatí. Mus. Výtvar kovový, umělecký, obraznosti, umělství (umění pěkného), přírody. Nz.
Výtvara, y, f. = *vyrobení, vytvoření něčeho*, die Mache. Dch.
Vytvárač, e, m., der Abbilder, Vorsteller. Vz Vytvárati. — **V.**, der Aussperrer. Bern.
Vytváračka, y, f., die Abbilderin. — **V.**, die Aussperrerin. Bern.
Vytvárati, vz Vytvořiti. — **V.** = *vytvírati, vytevříti*. — **koho odkud**: z domu = před ním dvéře zavříti, ihn aussperren. Na Slov. Tč. Vz Věšeti.
Výtvarce, e, m. = *vytvářce*. Šš. I. 103., Nz.
Vytvářce, e, **vytvářeč**, e, m. = *vytvořitel*, der Bildner, Bildkünstler, Darsteller, Plastiker.
Výtvarek, rku, m., vz Výtvar.
Vytváření, n., das Bilden, die Abbildung, Erzeugung. V. nádob římských. Vz Vlšk. 147. V. výrobků. Kos. Ol. I. 23. V. povahy. Dk. P. 163. — **V.** = *obraz, podoba*, das Bild, Bildniss, die Abbildung. Bern. — **V.**, die Vorstellung. Bern. Vz Vytvářiti.
Vytvářený obraz = *vytvořený*, abgebildet. V. stélka strupovitá terčovky zelenolesklé a kružnaté. Rst. 520. — **V.** = *představený*, vorgestellt. Bern. Vz Vytvářiti.
Vytvářeti, vz Vytvořiti.
Vytvářitel, *vytvařitel*, e, m. = *výtvarce*. D. Cf. Vytvárač.
Vytvářitelka, vytvařitelka, y, f. = *vytváračka*. Us. Bern.
Vytvářiti, il, en, ení, *vytvařovati* = *vyobraziti, živě vymalovati*, abbilden, abschildern. — **koho**. Ros. — **V.** = *představovati*, vorstellen. — **co**. Chcem, abys knížatskú osobu vytváříl. Na Slov. Bern. — **V.** = *znamenati*, bedeuten, vorstellen. Co to má v. Bern. Vz Vytvořiti. — **se** = *uličiti se*. Ros.
Vytvářivý = *výtvarný*, darstellend, plastisch. Rk.
Výtvarnice, e, f. = výtvarná číslice stromu, třída tvaru stromu, die Baumformklasse. Sl. les. **V.** stromu (tvořítková číslice stromu), die Baumformzahl. Ib.
Výtvarnictví, n. = *výtvarství, výtvarné umění*, die Bildnerkunst, Bildnerei, plastische Kunst, Plastik. Nz., Osv. 1878. 896.
Výtvarník, a, m. = *výtvorce*. Nz.
Vytvářniti a *vytvárniti*, il, ěn, ční; *vytvářňovati* = *vytvořiti, vytvářeti*, abbilden. — **koho**. Ros. — **co čím**. Kdo křesťanské povolání ctnými skutky vytvářňuje. Scip.
Výtvarnosť, i, f., die Darstellung, Gestaltung, Darstellungsgabe. Dar v-sti. Dch. — **V.**, die Abbildlichkeit. Jg.
Výtvarný, bildend, Bildungs-, Bild-, plastisch. V. umělec. Vz Výtvarce, Výtvarník. Mus., Dch., Nz. V. dílo umělecké, das Bildwerk, plastisches Kunstwerk. Vz Výtvar, Výtvarek. Nz. V. zákon, das Bildundsgesetz. Jrl. 426. — **V.** = *k vytváření se vztahující*. V. krasouma, Krok, smutnohra. Jg., umění (obrazné, prostorné: stavitelství, sochařství, ornamentika a malířství). S. N.
Vytvařovač, e, m., vz Vytvářce.
Vytvařovati, vz Vytvářiti.
Výtvarství, n., vz Výtvarnictví. Nz.
Vytvírač, e, m. = *kdo vytvírá*, der Aussperrer, Ausschliesser.
Vytvíračka, y, f., die Ausschliesserin.
Vytvírati, vz Vytevříti a Vytvárati.
Výtvor, u, m. = *výtvar*, das Erzeugniss, Werk, Produkt, Gebilde, die Leistung. V. umění, Vlč., umělecký, Mus. 1880, 427., duchovní. Anth. Jir. I. 3. vyd. VI. V. obraznosti. Dch. (Ty básně) jsou v. hry a ne práce. Šš. Proč tvůj v. má hrud' lidu pražit? Šš. Snt. Marný snů v. Č.
Výtvora, y, f. = *výtvara, výtvar*. V. ducha. Phld. I. 1. 4.
Výtvorek, rku, m. = *výtvor*. Svět, dílo jsa boží, jeho vývodek a v. Šš. J. 19. (Hý.).
Vytvoření, n., die Bildung, Gestaltung. Dch.
Vytvořený; *-en, a, o*, gebildet. Vz Vytvořiti. Dch.
Vytvořič, e, m. = *vytvárač*. Bern. — **V.**, der Auschliesser.
Vytvořička, y, f. = *vytváračka, vytvíračka*, Bern.
1. **Vytvořiti**, il, en, ení; *vytvářeti*, el, en, ení; *vytvořovati, vytvařovati, vytvářívati, vytvořovávati, vytvařovávati* = *tvořením způsobiti*, erzeugen, bilden, gestalten, ab-, ausformen, nachahmen, nachäffen, darbilden. Jg., Dch., Nz. — **co**: něčí písmo, D., něčí osobu. Kom. V. hlásku. Bž. 15. O všetkom si porozprávaj, čo vytvoril žitia beh. Phld. III. 3. 281. — **si co**. Us. — **co odkud**: dobré ze zlého. Ráj. Potvoru ze mne vytvořili. Plk. Krystaly vytváří se z tekutin, když… ZČ. I. 249. — **co, koho jak**: v slovanském kroji. Us. Něco **ze** vnitra v-řiti, von innen herausgestalten. Dch. Nevytváraj tak na lahko milého (neměj ho za nepatrnou věc). Sl. ps. 70. Něco **po** jiném v. Us. Těleso, které se vytvořilo **na** pravidelný tvar. ZČ. I. 249. Snad obrazotvornosť má jen na lícho si je vytváří. Šbr. Zaj. kr. Vác. 201. — **co čím**. Vytvařoval pospolné povstání pronikavým vřeskem. Č. V. myšlénky své látkou, jazykem. Kos. Ol. I. 23. Vz Vyformovati. Obraz zrcadlem v. ZČ. III. 38. — **kde**. Tak se stalo, že vytvořil v důmyslu svém mnoho bytostí na zemi. Cimrhl. Myth. 3. Potřeba v nich (v synech a dcerách) oblíčej Páně denně vytvařovati. Šš. II. 50. V. co **na** kom. Pam. kut. Paprsek odrazem na přední ploše v-ří obraz. ZČ. III. 37.
2. **Vytvořiti**, il, en, ení; *vytvořovati* = *vytevříti*, aus-, heraussperren, ausschliessen. Na Slov. — **koho**. Vytvořil mne jako psa. Bern. — **koho odkud**: ze společnosti. Plk. Vz Vytvárati.

Digitized by Google

Vytvořivý, schaffend, formend. Šm.

Výtvornosť, i, f. = *plodnosť*, die Produktion, die Produktivität. Nz. lk., Dch. Básnická v. Dch. — **V.** = *přílišná pilnosť v dělání něčeho*, die Künstelei. L.

Výtvorný, schöpferisch. V. síla (výtvornosť). Dch. — **V.** = *výtečný, výborný, vyhledaný, umělý*, künstlich, kunstreich, ziererisch. L. Vz Výtvarný.

Vytvořování, n., die Erzeugung. V. čar a ploch druhého stupně. Čas. math. X. 275.

Vytvořovati, vz Vytvořiti.

Vytvrdění, n. = *vytvrzení*. Na Slov. Bern.

Vytvrděný; *-děn, a, o* = *vytvrzený*. Na Slov. Bern.

Vytvrditi, tvrď, dě (íc), il, zen, ení (na Slov. děn, ění); *vytvrzovati* = *tvrdým učiniti*, hart machen, härten; *vysvědčiti, potvrditi*, erhärten, bestätigen. — **co**: milíř (mezery v hromadě drobným dřívím vyplniti, stümpeln), Vys., sítě (spraviti, ausbüssen). Šp. — **co čím**: cestu kamením. Ros. — **co kde jak**. On sám tytýž věci v jiné knize světlými slovy v-dil. Apol.

Vytvrdlosť, i, f. = *stvrdnutí*, das Hartwerden. Bern.

Vytvrdlý = *stvrdlý*, hart geworden. Bern.

Vytvrdnouti, dnul a dl, ut, utí = *stvrdnouti*. Bern.

Vytvrdnutí, n. = *stvrdnutí*. Bern.

Vytvrdnutý; *-ut, a, o* = *stvrdlý*. Na Slov. Bern.

Vytvrzovati, vz Vytvrditi.

Vytýciti = *vyhledati, vyšukati*, ausstöbern, aussuchen. — **co**. Us. — **se** = *vyskytnouti se*, zum Vorschein kommen. Us.

Vytyčení, vytýčení, n., die Aussteckung. V. táboru. S. N. XI. 224. V. předmětu, die Darlegung, Proposition des Gegenstandes. Dch. V. čáry prkénky, das Durchschalmen. Sl. les.

Vytyčený, *vytýčený*; *-en, a, o*, ausgesteckt, dargelegt. V. tábor. Us. Ten rozsudek už mu byl v-nej. Us. Vk.

Vytyčiti, vytýčiti, il, en, ení; *vytyčovati* = *tyčkami vysaditi*, ausstecken, aufstecken, hoch aufstellen, aufhissen, stengeln. Jg., Dch. — **co**: vinici. Us. V. korouhev (postaviti). V. (vytknouti) hradbu, cestu. Čsk. Vytyčiti čáru, ausstecken. Nz. — **co komu**. Skráň mi vytyčuje vzdor. Čch. Bs. 155. V. komu místo, kde se má zdržovati; V-čil sem mu, kolik má na deň. Na Ostrav. Tč. — **co kde**. V. kolmou v bodu A. Nz. — **se** = *postaviti se jako tyčka*, sich aufstellen, *vztýčiti se*, sich aufrichten. Čch. Bs. 103. Tu se vytyčil (náhle se objevil). Na Mor. Kurz. — **se jak**. Hlava **nad** hlavu se vytyčuje. Čch. Mch. 102.

Výtyčka, vytýčka, y, f., die Aussteckung. Cf. Vytyčení. Čsk. V. = *výtka, tyčka v zimě cestu ukazující*, der Wegweiser. — **V.** = *výčitka*, der Vorwurf. Jg.

Vytyčkovati = *tyčkami vyznačiti, vytyčiti*. — **co**: plot. Us. Tč.

Výtyk, u, m. = *trasování*, die Tracirung. Čsk. V. průrysu, die Profilirung. Čsk. — **V.**, *cvičení tělocvičné*. Kurz. — **V.** = *výčitka*, der Vorwurf. Já to zrobím a ty budeš měť za to v. Na Slez. Šd.

Výtyka, y, f., die Mängelaufnahme. Ssk.

Vytýkací, verweisend. Dch.

Vytýkač, e, m., der Abstecker. V. táboru. Čsk. — **V.**, der Verweiser.

Vytýkaně, staccato (v hudbě). Šm.

Vytýkání, n. = *vytknutí*. Sš. II. 143. V. účetní, die Rechnungsbemängelung. Šp. Vz Vytknutí.

Vytýkaný; *-án, a, o*, vorgehalten, vorgeworfen. Cf. Vytčený, Vytknutý. Věc někomu v. KP. 2. vyd. VII.

Vytykati komu, zu dutzen aufhören. Us. Jg.

Vytýkati, vz Vytknouti.

Vytýkavý, Ausstellungen machend. Šm.

Vytylosť, i, f. = *tučnosť, dužnosť*, die Fettigkeit, Dicke. Br. — **V.** = *neduh*, die Fettsucht. Jg.

Vytylý = *tlustý, tučný, dužný*, feist, fett, dick, beleibt. V. člověk, tele, Kom., hovado, Br., kráva. Kram. Těla měvše vytylá na každý den hodovali; Klatbu vydával na vytylé a nad jinými se potřásající. BR. II. 221., 791. a. V. maso. Ler. — **od čeho**: od vína. Jg. Slov.

Vytynouti = *vytonouti*, über das Wasser kommen. — **odkud**. Ledva z vody v-la a zase vtynula. Na Ostrav. Tč.

Vytyraniti, *vytyranovati*, durch Tyrannei sich zuziehen. — **si co na kom**. Málo si na nich v-ní; V-nil si smrť. Ros.

Vytýrati, *vytýrávati* = *týráním unaviti*, abplagen, ermüden. V. koně. Ros. — **V. co komu** = *vytýkati*. Jg., Šm. — **koho**. Ta sobota mě naskrz v-la. Us. Tč.

Vytýřeti, el, en, ení, *vytyřovati*, vermodern, verwittern. — **kde**. Šaty ve vlhku v-ly. Us. Tč.

Vytýti, tyji, yl, ytí; *vytýjeti*, el, ení = *ztloustnouti*. V., Br. Vz Vytučněti. — **čím**. Dobrým bydlem člověk vytyje. Us. Tč.

Vyubíjeti = *všecko ubíjeti*, alles ausstampfen. Plk.

Vyubírati, *vyubrati*, nach und nach herausnehmen. Us. Tč.

Vyubrmaniti = *jako ubrman získati, způsobiti*, als Schiedsrichter erlangen, erreichen, bewerkstelligen. Ros.

Vyučati = *vyučovati*. Na Ostrav. Tč.

Výuček, čku, m. = *vyučená*. Mor. Šd.

Vyučená, vz Vyučený.

Vyučenec, nce, m., der Ausgelernte, Jünger. V. truhlářský. Us. Tak verný za svých sa Cyrill vyučencov přimlúva. Hol. 129.

Vyučení, n., der Unterricht, das Auslernen. Aby ukázal pořádné v. své při řemesle. Sedl. Rychn. 40.

Vyučenka, y, f., die Schülerin. Ty byly v-ky Hekatiny. Cimrhn. Myth. 213., Sl. let. V. 143.

Vyučenský, Lehr-. V. list. Sl. let. V. 143.

Vyučený; *-en, a, o*, unterwiesen, unterrichtet; ausgelehrt, ausgelernt. V. kuchařka, bednář atd. Dch. List od řemesla v-ného (jemuž se vyučil) ukázati. Sl. let. II. 149. — **jak**. V-ný podlé zevrubnosti otcovského zákona. Sš. Sk. 251. (Hý.). — **v čem**:

284*

v umění. V. — **čím**: zkušením. Lucian. — **čemu**: věšťbám. Ms. sněm. Krok. — Někomu za v-nou dáti (= 1. tovaryšem ho učiniti, 2. ošiditi, napáliti koho). D. Za v-nou peníze dostati, dáti. Zlob. Má již, dostal za v-nou (= 1. stal se tovaryšem, 2. poučil se škodou). List za v-nou. D. Peníze, plat za v-nou, za v-nou platiti. Us. Dch.

Vyučitelný = *vyučen býti mohoucí*, gelehrig. Vus.

Vyučitelovati, als Lehrer verdienen. — **si co.** Us. Šd.

Vyučiti, uč, uče (ic), il, en, ení; *vyučovati, vyučívati, vyučovávati* = *zúplně naučiti koho*, auslehren, zu Ende lehren. — **koho**: žáky. Us. Kristus sám jich vyúčal. Ms. 15. stol. Dám jich (je) vyučiť, prebijú sa svetom aj bez imama. Dbš. Sl. pov. III. 6. Klam je v-čil, že... Sš. Sk. 33. Deti riastly a matka jich vyúčala. Dbš. Sl. pov. I. 206. Deň odporný tě vyučí, abys byl kdy k dobrému súcí. Na Ostrav. Tč. Prútom ťa ot vyučuje, jak máš poslúchat. V Beskydech. Tč. — **koho, se čemu**: řemeslu. Ros. Hned začala jich všakovým veciam vyučovať. Dbš. Sl. pov. V. 38. V. někoho umění válečnému. Us. Tč. Starší syny chtěl kníže dáti v. službě vojenské a věcem panovnickým. Ddk. III. 196. Čeleď cestám božím v. Br. Mojžíš vší moudrosti egyptské se v-čil. BR. II. 223. a. Vyučiti bludům. Chč. 448. Příkladové lépe ctnostem v-čují nežli ústa. Prov. Tč., Kom., J. tr., Kram., Sych. — **koho co** (*zřídka*. Zk.). Vyučuje hříšníky cesty své. Br. Vyučil ho školy menší. Ros. Nic dobrého nás nevyučili. Sš. P. 786. — **koho o kom, o čem**: dítky o pánu Bohu vyučovati. Štelc. Každého z nich ve zvláštním listu o vedení správy té církevní vyučil; Že teprv o svém apoštolství Kološany vyučuje. Sš. I. 6., II. 191. (Hý.). — **koho v čem**: v umění. V. Knihy, v nichž kazdý kněz vyučen býti má, jsou; Jali se vyučovati národ v obřadech pohanských. Ddk. IV. 282., II. 348. (Tč.). Najmä v spevu jich vyučila. Dbš. Sl. pov. V. 38. Aby Pavel byl Petra tak vyučoval u věcech, v nichžto... Sš. II. 26. — **koho nač.** Neb jsou oči na to sobě vyučili (navykli), aby, kdy chtí, plakaly. Štelc. — **koho čím**: knihami, vypravováním, ukazováním. Byl vyučen zlatníkem. Us. Já vyučen jsa strastmi. Msn. Or. 130. Řekl mu, že by se rád vyučil zlodějem. Pohád. naš. lid. 25. — **koho k čemu**: k dobrému. Us. na Mor. Tč. — **se, koho odkud, od koho.** A všemu se od držitele vší moudrosti vyučil. Sš. II. 14. Vyučen jsa **ze** zákona. Sš. I. 39. (Hý.). Z božího slova tomu se vyučujeme. BR. II. 714. b. — **koho čemu kde.** I v Efesu apoštol napřed v synagoze veřejně vyučoval; Jáhenky ty vyučovaly ženské **po** domech; Pavel byl vyučen zákonu **na** školách jerusalemských. Sš. I. 5., 145., II. 20. (Hý.). Mohli byste najmladšieho brata sebou vziať a dať ho po školách vyučiť. Dbš. Sl. pov. I. 31. — **jak**: **za** darmo někoho v. Ddk. IV. 35. Mluvnici vyučováno bylo **dle** Donata. Ib. IV. 325. Vyučil se **vedlé** řádu. Sedl. Rychn. 37. Pán zástupy ony opustiv po sbornicích vyučoval. Kdo jiné člověky s úspěchem vyučovati chce. Sš. L. 66., II. 206. (Hý.). Byli to lidé po farisejsku vyučení. Sš. L. 175. V. něčemu za honorář. Us. Pdl. — **kdy**. By dle toho lid vyučoval **na** kázáních. Ddk. IV. 287. Jak nemóžeš pre chudobu dětí zaopatrovať, máš jich kumštom hneď od mládí vyučovať. Na Slov. Tč. Že **po** ten čas krátký nebyl snad něčemu od apoštolů vyučován; Že (Pavel) **skrze** tu nedrahnou dobu svého u Petra a Jakuba apoštolů pobytu evangeliu v. se nemohl. Sš. II. 15. (Hý.). — **s infinit.** Aby také ostatní se vyučili to činiti. Sš. II. 25.

Vyučívaný, lernend. V-ná církev (opak: církev vyučovací). Sš. Sk. 69. Vz Výučný.

Výučka, y, f. = *vyučená*. Us. Šd.

Výučné, ého, n., das Lehrgeld. Dch.

Výučný, -ní, Lehr-. V. list = list za vyučenou, der Lehrbrief. Rk., Šp. Aby mu mohli list výučný vydati. Sl. let. V. 58. V. pán, der Lehrherr, Šp., mistr, ústav. Dch. V. církev (vyučující, lehrend. Vz Vyučívaný). Sš. L. 127. (Hý.).

Vyučovací, Lehr-, Unterrichts-. V. kniha, D., ústav (učebný), obor, řeč, Us., jazyk. Rk. V. methoda = způsob, jakým učitel žákům svým vědomosti vštěpuje (akromatická, když učitel jenom přednáší a žáci poslouchají; erotemická či dialogická a katechická, když učitel vyučuje žáky rozmluvami). Vz S. N. V. osnova, pořádek, soustava. Us. Pdl. Zřízení věcí v-cích, Organisirung des Unterrichtswesens. J. tr. — V. = *učící*, lehrend. V. církev. Vz Výučný. Sš. Sk. 12. (Hý.).

Vyučovanec, nce, m. = *kdo jest vyučován*, der Unterwiesene, Lernende. Sděluj se pak v. ve slovu božím s v-lem všemi dobry; A že se v. musí považovati za dlužníka svého učitele. Sš. II. 65., 67. (Hý.).

Vyučování, n., das Unterrichten, der Unterricht. Nz. V. nižší, vyšší, nedělní, školní, Mus. 1880. 459., 462., opakovací, Wiederholungsunterricht, denní, Tages-; v. národnímu hospodářství. Šp. Správa v., das Unterrichtswesen. Nz. Prvotné v., der Primärunterricht, podomní, Haus-, povšechné, der Massenunterricht. Dch. Musí tak své v. nastrojiti, aby slovům jeho svěřenci vyrozumívali; Podnět a pobídka v.; Stanovné v. Sš. J. 170., Sk. 240., II. 192. (Hý.). V. řecké a římské, vz Vlšk. 226., 228., 241., 236.

Vyučovaný; *-án, a, o*, unterrichtet, unterwiesen. Vz Vyučený.

Vyučovatel, e, m., der Unterrichter, Lehrer.

Vyučovatelka, y, *vyučovatelkyně*, ě, f., die Lehrerin. Us.

Vyučovatelství, n., das Unterrichtswesen. Šm.

Vyučovati, vz Vyučiti.

Vyučující, lehrend; Lehr-. V. text (didaktický). Kom.

Vyudění, n. = *vyuzení*. Cf. Vyuditi.

Vyuděný = *vyuzený*. Maso dobře v-né. Mor. Šd.

Vyuditi, il, zen, zení (na Mor. a Slov. děn, dění); *vyudívati* = *dobře vyuditi*, aus-

Digitized by Google

räuchern; *vysušiti,* ausdörren. — **co kde:** maso v komíně. Us. Jg., Šp., Tč.

Vyudlosť, i, f. = *chřadnutí těla,* die Darrsucht, Abzehrung. Ja.

Vyudlý = *vyschlý,* ausgedorrt. Zlob., Lom.

Vyudnouti, dnul a dl, utí, ausdörren, dürr werden. Jg.

Vyudzovati = *vyudívati,* vz Vyuditi.

Vyufati sa. Kdo sa ufal, už sa vyufal (o nezdařené naději). Na Slov. Zátur.

Vyúhoření, n., die Brachlegung des Feldes.

Vyúhořený; *-en, a, o,* brachgelegen. Do v-né role pšenice naseti. Us. Šd.

Vyúhořiti, il, en, ení = *úhorem nechati,* brach liegen lassen. — **co**: pole. Us. Šd.

Výuka, y, f. = *vyučování,* das Lehren, der Unterricht. Moc nějakou v-ky si osvojiti; Za základ výuky své položil; Od výslipky přechází (apoštol) k výuce. Sš. Sk. 139., 294., II. 26. (Hý.).

Vyukovati, ganz anschmieden. Lom.

Vyumělkovati, herauskünsteln. Šm. — **co.**

Vyumetati, alles rein abkehren. Plk. — **co čím.** Us.

Vyumyti, vz Vyumývati.

Vyumytí, n., das Auswaschen, Ausspülen.

Vyumytý; *-yt, a, o,* ausgewaschen, ausgespült.

Vyumývání, n., die Auswaschung, Ausspülung.

Vyumývaný; *-án, a, o,* ausgewaschen. Bol do čistých bielych šiat oblečený a pekne v-ný. Dbš. Sl. pov. I. 77. (Šd.).

Vyumývati, *vyumyti* (vz Mýti), auswaschen, ausspülen; aufhören zu waschen. Bern.

Vyunkati, ausunken. — **co.** Žáby špatný čas v-ly. Na Ostrav. Tč.

Vyuňkati, näselnd aussprechen. — **co.** Na Ostrav. Tč.

Vyunovati, genug plagen, strapiziren. Vz Unovati. — **V.**, aufhören zu plagen.

Vyupomenouti, ul, ut, utí; *vyupomínati* = *upomínáním dostati, vymoci,* einmahnen, einfordern, eintreiben. — **co.** Tehdy on vyupomínaje ten základ má jej tomu dáti, čiž . . . Zř. F. I. J. XXIV. V. plat, J. tr., peníze, Šp., úroky. Dač. I. 366. — **co od koho:** dluh. Br., J. tr. — **čeho.** Aby dluhu na místě jiných vyupomínati mohli. V. — **koho.** V. — **na kom komu.** Ten má jie to věno na rukojmiech vyupomínati. Vl. zř. 510. — **kdy.** Aby dluhy k sv. Havlu vyupomínaly. Arch. V. 473.

Vyupomínání, n. = *vybírání dluhů,* die Einforderung, Eintreibung, Einmahnung. Dluhové též, jsou-li jací u koho k v. V. Vz Vyupomenouti.

Vyupomínaný; *-án, a, o,* eingefordert, eingetrieben, eingemahnt. V. dluh. Us.

Vyupomínati, vz Vyupomenouti.

Vyupotřebiti, vz Upotřebiti.

Vyúřadovati, ausamtiren, als Beamte ausrichten. — **co kde.** Us. Tč.

Vyúročiti, il, en, ení, auszinsen.

Vyústění, n., die Ausmündung. Dch.

Vyústiti, aussagen, aussprechen. — **co.** To vyústí a dušicu pustí. Jir. Čít. pro IV. tř. — **V.**, entspringen. — **kde.** Na jehož patě Kison se vyúšťuje. Proch. Děj. bibl. I. 29. Vz Ústiti.

Vyuškovati = *vypohlavkovati,* abohrfeigen. Na Slov. Bern.

Vyutěkati, *vyzutěkati,* ganz davonlaufen. — **odkud.** Všeci chlapci vyutěkali z kostela, jak přišel kostelník. Na Ostrav. Tč.

Vyutírati, *vyutříti, vyzutírati,* ganz abwischen. — **co komu odkud:** slzy z očí.

Vyutiskati, genug drücken. Starušského otca iba slzy zalialy a nemohol ani dosť vyutiskať, vyobjímať sa s ním. Dbš. Sl. pov. VII. 68.

Vyuzení, n., das Ausräuchern. Vz Vyuditi.

Vyuzený; *-en, a, o,* ausgeräuchert, Selch-. V. maso. Vz Vyuděný. — **V.** = *hubený, vyzáblý, vyschlý.* Ros.

Využitel, e, m., der Ausnützer, Frukticirer. Dch.

Využiti, žiji, il, it, ití; *využívati,* ausnützen, aufbrauchen. — **čeho.** V. všech okolností, Šb., síly koňské, Zpr. arch. IX. 101. V. vítězství ku podmanění země. Šb. — **koho, čeho, k čemu,** verwenden. Us. Tč., Šb. Stř. II. 14. On již těch let využil. Ros. — **co**: lék, celou sklenici již využíval, einnehmen. Us.

Využití, n., die Ausnützung. V. prostory. Šp.

Využitkování, n., die Ausnützung. V. paliva, Šp., Dch., plodů půdy, půdy, Kř. Stat. 1. Rozumným v-ním pramenů. Ddk. VI. 210. Vz Využitkovati.

Využitkovaný; *-án, a, o,* ausgenützt. Šp. Vz Využitkovati.

Využitkovati, ausnützen, verwenden. Us. i v Čech. i na Mor. Dch., Vck., Tč. — **čeho k čemu.** Us. Tč. Této příležitosti dovedl Jaromír dobře **pro** sebe v. Ddk. II. 315., III. 223. — *Pozn.* Slovo nové, obyčejněji: *využiti, v užitek obrátiti.* Brs. 264., Tk.

Využitý; *-it, a, o,* ausgenützt. Šp.

Využívání, n., die Ausnützung. Bern.

Využívaný; *-án, a, o,* ausgenützt. Bern.

Využívati, vz Využiti.

Vyvábení, n., die Aus-, Hinaus-, Herauslockung, Ausrufung. Bern.

Vyvábený; *-en, a, o,* aus-, hinaus-, herausgelockt, ausgerufen. Bern. V-né myšlénky. Hvls. Vz Vyvábiti.

Vyvábiti, vab, vábě (íc), il, en, ení; *vyvabovati, vyvábívati* = *vábením dostati, vylouditi,* aus-, herauslocken. — **koho.** V. nemůže mne žádná nástraha. Kom. — **co komu:** slze. Cyr. — **co odkud.** Najprv len pekne ho vítaly, všakovsky vábili, aby čo len slova z neho vyvábily. Dbš. Sl. pov. IV. 69. **Z** něčeho mluno. Chym. Spíše by z tebe jiskry vyrazil, nežliby z tebe smích vyvábil. Prov. — **co na kom:** krejcar. Us. — **koho čím odkud**: sliby z domu. Us. — **kam:** v nebezpečenství. Ler. Keď Turci dráždili našich a vyvábovali k zápasu. Sl. let. II. 115. (Šd.).

Vyvabovati, vz Vyvábiti.

Vyvadění, n., die Ab-, Einlösung, Devinkulirung. Vz Vyvaditi, 1. — **V.**, das Auszanken. Vz Vyvaditi, 2., Vyvazení.

Digitized by Google

Vyváděni, n., das Herausführen, Ausleiten, die Ausleitung. V. vody. Us. Dch. Vz Vyvésti. — **V.**, das Herumtreiben, Possentreiben, Lärmen usw. Us.

Vyvaděný; *-ěn, a, o = vyvazený.*

Vyváděný; *-ěn, a, o,* wiederholt hinausgeführt, ausgeführt. Cf. Vyváděni.

Vyváděti, vz Vyvésti. Co ten tam vyvádí, to je boží dopuštění. Us. Dch.

Vyvaditelnosť, i, f., die Auswindbarkeit, Auslösbarkeit. Jg.

Vyvaditelný = *vyvazen býti mohoucí*, auswindbar. Aqu.

1. **Vyvaditi**, il, zen, ení; *vyvazovati, vyvažovati* (Bdž. 148.) = *vysvoboditi, vyplatiti*, ab-, aus-, einlösen; *vymotati*, herausmachen, loswinden; *vyniknouti*, entkommen, sich losmachen, sich herauswinden. — **ab.** Nevědí kudy vyvaditi (vyniknouti, ven z něčeho se dostati). V. — **co, koho:** svou víru, připověď, slib (= splniti), dluh (zaplatiti), V., pečeti rukojmí (což se stávalo tím, že pečeť rukojmě toho, jenž se vyvaditi chtěl, vyříznuta byla z dlužního úpisu, das Siegel des Bürgen vom Schuldbriefe auslösen. Gl. 375.), závadu (zapraviti), Vš., statek (od dluhův osvoboditi), Ros., rukojmě v času určitém (platiti, splniti, co rukojemstvím slíbeno). Pr. měst. Dokudžby oň stál a v. jej chtěl. Vl. zř. 480., 396.-399. Komužby koli nápadem po kom statek přišel, že jest povinen všecky závady toho, po komž mu statek přišel, i dluhy jeho vyvazovati, dokudž toho statku stačí. Zř. F. I. E. XVIII. V. dlužní list, einen Schuldbrief aus-, einlösen, pozemnosť, einen Grund entlasten, nemovitosť, eine Realität von Lasten depuriren, J. tr., zboží, eine beanständete Waare frei machen, Šp., něčí závady, Mus. 1880. 106., říšskou zástavu. Ddk. VI. 126. Nemějtež péče žádné, chciť vás v. NB. Tč. 28. V. dobré lidi; Odbývej za sirotky dluhy a vyvazuj jich věci. Arch. I. 235., V. 467. (Šd.). Ktož za koho v rukojemstvi státi nechtěl, že má jeho v. (tenetur eum liberare). Vl. zř. 396. Něčí věci v. Ib. 460. Vězně v. Let. 48. Slíbili mé v., kdež jsem za ně stál. Půh. I. 376. Služebníka jatého v. ZV. Své mistry v-dil. GR. Jestliže co žena prodá nebo zapíše v svém vdovství, to jest povinna v. Vš. Jir. 228. Vz Státi za koho. — **co, koho čím (od koho zač).** Rukojmě **od** žida penězi hotovými v. nemohli. Us. pr. kut. A vyvadil vězně své penězi hotovými. Pal. Děj. III. 2. 303. Tehdy povinovat jest Jan ty peníze rukojmiem dáti, aby se oni jimi v-li; Že by takových peněz k placení neměli a toho žádný neodpírá, že mohú se erby s základem za jistinu vyvaditi; A rukojmě také v tom dále státi nechtie žádajíc těmi penězi vyvazeni býti z rukojemstvie; Jmáme-li těmi penězi vyvazeni býti, poněvadž předkem základ náš jest? NB. Tč. 144., 212., 217., 226. Tu byli zjímáni pan Záviš Černý, p. Hynek Červenohorský. Těmi vyvadili své vězně. Let. 48. V-dil **z** židóv listy židovské svými penězi; Ty listy židovské musela od něho v. svým věnem. Půh. I. 189., II. 65. (Tč.). — **koho odkud: z** dluhů, Půh. a nál., z rukojemstvi, Žer., ze základu. Br. Pan Smil pohání pana z Pernšteina, že ho z rukojemstvie v. nechce. Žer. Slibuji, že týž pán J. z toho rukojemství vyvazen býti má beze vší své škody. Tov. 151. Aby každý z svého vězení vyvazen býti mohl. Zř. F. I. U. XI. Že vás z takového rukojemství pořádně vyvaditi chci . . . Faukn. 48. — Brikc., Jel. V. se ze svazkův = vymotati se. Br. Vyvazovati se ze slibu. Kos. Ol. I. 124. Leč Galaty z léček, pastí a osidel jim strojených v. Sš. II. 4. V. se z poslušenství. Šf. Z toho rukojemstvie řádně je v-dil; A jakož praví, žebych peníze bral a se vyvazoval z vězenie, k tomu se já neznám; Cábala toho rukojmie nevyvadil z těch pěti hřiven. NB. Tč. 28., 66., 128. Pôvod miestokomorníku s komorníkem má ztravu plnú i obrok koňóm dáti, je potřebami všemi opatřiti a z hospod je v. Vš., Jir. 206. Aby je při tom drželi a zachovávali, jim v tom nepřekáželi, ani jich z toho vyvazovali. List z r. 1495. (Tč.). Z toho je nechce v.; Abych byl ze škody vyvazen; Tu mi nepomohl sě z židóv v.; Mě od p. Peška z dluhu v. Půh. I. 127., 131., 184., II. 581. (Tč.). V. někoho z roboty, ze všeho zlého, z rukú nepřátel. BO. — **co se komu.** Ten statek jest při pánich, by byl při mně, jměl bych se jim v. NB. Tč. 282. Mě zastavil v rukojemstvi v židech a tu mi mé pečeti v. nechce. Půh. I. 173. — **co od koho.** My listy naše od nich vyvadili. List z r. 1467. (Tč.). Ten sem list od kláštera vyvadil. Půh. II. 253. — **odkud jak.** Ktož provede starší základ, ten předkem buď připuštěn z toho se v. **vedlé** práva. NB. Tč. 226. Má pečeť **bez** škody v.; Měl mě z toho v. bez mé škody; Slíbil jemu dobrú svú věrú, že jej chce v. beze vší jeho škody; Mě slíbil v. **od** židóv bez mé škody. Půh. I. 159., 196., II. 47., 205. (Tč.). — **co kde.** Vyvadi-li zastavené statky královské v zemi. Pal. Děj. IV. 1. 31. V. něco **na** úřadě, **před** soudem atd.

2. **Vyvaditi**, il, děn, ění a zen, ení = *vádou vymoci*, ab-, aus-, erzanken; *vyláti*, auszanken. — **koho** = *vyláti*. Us. Mus. Budeš vyvaděna od svého milého, že si nenažala ovsa zeleného. Sš. P. 293. — **co na kom.** Us. Tč. — **se s kým.** Us. Jg., Tč. — **se na koho.** Ale boháč, akoby mu ani brat nebol, ešte sa hodne na neho vyvadil; Gazdina ho školila, vyvadila sa naňho a potom ho aj ubila. Dbš. Sl. pov. I. 136., III. 45., V. 3. (Šd.).

Vyvadlovati = *vyjeviti*, offenbaren, sagen. Na Slov. Němc. VII. 51. Na mnohé dopytování predsa vyvadlovala, čo a ako stalo sa; Šecko vyvadlujem, jen mi aspoň život daruj. Dbš. Sl. pov. III. 87., 54. (Šd.).

Vyvadnouti, dnul a dl, ut, utí, ganz verwelken. — **komu kde.** Všecky květiny nám v zahradě *horkem* vyvadly. Us. Tč. Vz Zvadnouti.

Vyvadnutí, n., das Verwelken. Bern.

Vyvadnutý, verwelkt. Bern.

Vyvadný = *vyvaditelný*. Reš.

Vyvádzati = *vyváděti*. Vz Vyvésti. Na Slov. Bern.

Vyvahovati, mehr wägen. — **kde**. Na lidské váze často ty věci více vyvahují, kteréž na boží váze ani váženy nebývají. Zuga.

Vyváleti, vz Vyvanouti. Pl.

Vývał, u, m., die Herausströmung. Vývał z řeky zaplavil všecky louky. Na Ostrav. Tč.

Vyvalachovati obilí = na valachu vyčistiti. Vz Valachovati. Mor. Šd.

Vyválání, n., die Auswälzung. — **V.**, die Ausknetung, Auswirkung. Na Slov. a Mor. Bern.

Vyválaný, ausgewälzt, ausmangeln, rollen. Moje košulenka v-ná. Sl. ps. Šf. II. 53. Má košili pěkně v-nou. Mor. Šd. — **V.**, ausgeknetet, ausgewirkt. Bern. — **V.** = *vyzahálený, vyodpočinulý*. On je v-ný. Us. Šd. Vykrikujo na nás len tak ako hocaký nevyválaný chruňo. Phld. III. 60.

Vyvalašiti, il, en, ení = na valachu semeno vyčistiti. Vz Valach. — **koho**: koně (vyklestiti, ausschneiden, kastriren). Ros. — **se** = *vylenošiti se*. Us.

Vyválati, vz Vyváleti, 1.

Vyválčiti, il, en, ení, durch den Krieg erwerben. — **co čím**: zbraněmi. Us. — Puch. — **si co**. Us. Tč.

Vyválečkovati slad. Zpr. arch. VII. 30. Vz Vyválený.

Vyvaleně, glotzend. Co se na mě díváš tak vyvaleně? Us.

Vyválenec, nce, m. = *pecival*. A potom ledasjaký v. s pece otře se o člověka. Us. Tč.

Vyvalení, n., vz Vyvaliti.

Vyválení, n., vz Vyváleti.

Vyvalený; *-en, a, o*, vz Vyvaliti. V-né oči, Glotzaugen. Dch. Měřil ho vyvalenýma očima. Km. A tu ľudia dívajú sa naňho v-ma očima, mit aufgerissenen Augen. Mt. S. I. 80.

Vyválený; *-en, a, o*, ausgewälzt, ausgeknetet, ausgewirkt, ausgewalkt. Vz Vyváleti. V-ná košulenka, gerollt. Mor. Brt. V. těsto, geknetet. V. (vyválečkovaný) slad. Zpr. arch. VII. 30. Chléb dobře vyválený (vyhnětený). Us. Šd.

1. **Vyváleti**, vz Vyvaliti.

2. **Vyváleti**, el, en, ení = *vyválčiti*. — **si co na kom**. Rváč., Štelc. Plavenský rozuměl, že by málo na králi vyválel. Let. 24.

Vyvalchování, n., das Auswalken.

Vyvalchovaný; *-án, a, o*, ausgewalkt. V. sukno. Šp., Šd.

Vyvalchovati, auswalken, mangeln, rollen; aufhören zu walken; völlig auswalken; durchs Walken verdienen. — **co**: sukno, punčochy. Jg. — **co kde**: plátno na valše. Us. Tč. — **co komu**: sukno, hřbet (vybiti mu). — **komu jak**: po hřbetě. Us. Tč.

Vyvaliny, pl., f. = *vyvalené úlomy*, ausgewälzte Bruchstücke. Jg.

Vyvaliti, il, en, ení; *vyváleti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vyvalovati* = *valením vyndati*, aus-, herauswälzen, herauskollern; *vystrčiti*, hervor-, herauswälzen, hervorstrecken; *vybořiti*, einreissen, herausstossen; **se** = *valením se vyjíti*, sich herauswälzen; *vypadnouti, vyběhnouti*, herausstürzen. — **co**: břich (vystrčiti), L., jazyk (vyplaziti), Us., oči (vybouliti, vytřeštiti). D. V. sud. Us. Hospodyně vyvaluje chléb (hněte). Us. Šd. Ten toho vyvalil (mnoho vypil). Mor. Vck. V. něco (něco sprostého říci). Us. Mtl. Ale nepotácaj sa ty, oslopanec, by ťa nevyválal tento osekanec! Dbš. Obyč. 122., Sl. spv. VI. 226. Hostinský len oči vyvaloval, či tomuto človeku rozum čistí se či čo mu je. Dbš. sl. pov. IV. 76. Vyvalil oči ako plánky. Mt. S. I. 98. Nemóže tu řiť vyvaliť (o lenochu tak říkají). Mor. Šd. Vyvaliti okno, zerschlagen. Na Ostrav. Tč. — **co, se odkud**: sudy **ze** spilky. Us. Voda ze země se vyvalila. Berg. Pivo ze sklepa v. Us. Šp. Dým z pokoje se vyvalil. Us. Klš. Hustá, tmavá jedlina a z tej jedliny roj se vyvalí **na** okrúhlinu skály. Sldk. 332. Někoho z dluhů vyvaliti. Tov. Ktož se vyvalí (dostane) z těch sietí. Hr. rk. 287. Vz V. se jak. Vyválal se z té nemoci (pozdravil se); Vyválal sa z něho hodný člověk (stal se)! Na mor. Val. Vck. Z platiny plech vyváleti. ZČ. III. 2. — **co, se kam**. Oči **na** něco v., J. anstarren. Sych., Šd. Jak mu to řekl, vyvalil naň oči nevěda, co chce. Us. Šd. Ten bude na to oči vyvalovať (podiví se)! Us. Šd. I na víťazné slavnosti okále svoje vyvaluje. Lipa 246. Na cizí koláč oči nevyvaluj a o svůj pečuj. Č. M. 54. Sudy na horu, kámen na vrch v. Us. Vyvalil se na něho poklad (vypadl). Ros. — **(se) čím**. Vyvalil se na nás kus zdi kopáním (vybořil). Ros. — **jak**. Voda *třemi proudy* se vyvalila. Us. V. těsto válečkem v placku. Us. Pdl. Uvidíš zlatú hruštičku, nic sa neboj, len ju trirazy, ako najlepšie budeš mocť, potras, ona sa ti hneď z koreňa vyvalí. Dbš. Sl. pov. I. 217. Vyvaliti strom s kořenem. Sš. P. 144. Každý z nás s pláčem a bolestí z břicha sě v-lil a nah s kvílením a s bolestí v zemi se vrátí. Hus III. 133. — **se**. V-lil se dým. BR. II. 860. a. Už sa ta breza v-la, čo vela ludí ochladila. Sl. ps. Šf. I. 104. Janko si koboly v nohu priviazal, vyvalil sa (streckte sich hin) a zaspal. Dbš. Sl. pov. I. 153. Kopnúl nohou a dvere sa vyvalily (otevřely). Ib. I. 242. Jeho strana mlčí, nikam se nevyvalí, doma radí a vámi vždy nasadí. Pal. Děj. IV. 2. 394. Když se mračna honí, rozptylují, říká se: Snad se to vyvalí (vyjasní). Mor. Vck. Až se mračna vyválejí, bude hezky. Us. Stěna se v-la (zbořila). Us. — **se, co komu**. Košulku mu vyválela, aby sa na něm bělela. Sš. P. 174. Vypráskám ti, až se ti oči vyvalí. Us. — **kde**. Vstávej, už jsi se **v** posteli dost vyválel. Us. — **kdy kam**. Každou chvíli se kouř vyvalil z kamen **do** pokoje. Us. Dch.

Vyvalitka, y, f., arcyria, der Kelchstäubling, rostl. V. červená, a. punicea. Vz Rstp. 1968.

Vyvalkovati, vz Vyvalchovati.

Vyvalovač, e, m. = *kdo ze sklepa víno vyvaloval*. V-či měli zvláštní práva a větší plat. Mor. Džl.

Vyvalování, n., vz Vyvaliti.
Vyvalovati, vz Vyvaliti.
Vývaň, ě, f., Eibis, ves u Vranovic na Mor. Tč.
Vyvandrovaný; *-án, a, o = kdo vyvandroval*, der ausgewanderte. — **V.** Ten je v-ný (= tulák)! Us. Jmt.
Vyvandrovati, z něm. auswandern. — **co**: všecky země v. Ros. — **si co.** Ros. — **odkud**: **ze** země = vystěhovati se. Us. — **kam**. Letos málo lidí **do** Bosny v-lo. Us. Tč.
Vyváněti, vz Vyvoniti.
Vyvání, n., vz Vyváti.
Vyvanouti, ul, utí; *vyvanovati = vyčichnouti*, auswittern, ausduften. — **abs**. Všecka vůně vyvanula. Ros. — **odkud**. Vůně z květů vyvane. Čch. Bs. 64. — **co**: obilí vyvanovati = vyvívati, worfeln. Ros.
Vývanovy, pl., jm. polností na Zlínsku. Brt.
Vyvánř, vz Vyváti.
Vyvápenění, n., die Anmachung mit dem Kalk. Bern.
Vyvápeněný; *-ěn, a, o*, mit dem Kalke angemacht.
Vyvápeniti, il, ěn, ění, mit dem Kalke anmachen, vermischen. Bern. — **V.**, den Kalk beim Kalken verbrauchen. — **co**. Ještě bysme měli jedno jetelnisko vápeniti, ale už sme všecko vápno v-li. Dvě měřice vápna sme v-li. Us. Šd.
Vyvápniti, il, ěn, ění, auskalken. Vz Vyvápeniti. — **co**: roli. Us. Tč.
Vývar, u, m. = *vyvaření, i to, co vyvařeno n. z čeho vyvařeno, odvar, vyvařenina*, der Auszug, Absud. Šp. V. tříslovinу, die Gerbestoffabkochung. Šp. A z hlubin tajných jaké vývary na povrch metá různina hmot. Nitra III. 127. V. ze žaludů. Us. — **V.** = *úvar, temenec, mokřina, vývařiště*, die Wassergalle. Us. Jg.
Vývara, vývárka, y, f. = *vývar*, der Absud.
Vyvarati = *vyhnouti se.* Cf. Vari. — **komu odkud**. Vyvará mu z cesty. U Brušperka Šd.
Vyvárati = *vyvařiti*.
Vyvářecí, Auskoch-. V. kotel, NA. IV. 50., káď (v cukrovaru). KP. V. 94.
Vývarek, rku, m. = *vývar*, der Absud. Zeliny v polívce, které se nejedí, slovou v-ky. Na Ostrav. Tč.
Vyvaření, n., die Auskochung, Aussiedung, die Reinigung durchs Kochen, das Auskochen, das Einkochen, Einsieden. V. látek. NA. IV. 50. Vz Vyvařiti.
Vyvařenina, y, f. = *vývar*. Šp.
Vyvařený, ausgekocht, ausgesotten, durchs Kochen herausgebracht. V. tuk. Cf. Vývar. — **V.**, durchs Kochen gereinigt, ausgekocht. Danielovy v-né kosti byly přineseny do Prahy. Ddk. III. 267. Vz Vyvařiti.
Vyvarhaniti, il, ěn, ění, als Orgelspieler erwerben. — **si co.** Us. — **V.** = *přestati varhanářem býti.* Us. Tč.
Vývařisko, a, vývařiště, ě, n. = *pramen, kde se voda ze země vyřinuje*, die Quelle. Sych., Jg., Kál. V. bouřných vod. Nitra II. 129. Ach, veľa jich, čo za mysku čočky opúšťajú rod, v odrodilstva v-sku cvičiac ženu, seba, plod. Phld. III. 3. 280.
Vývařiště, ě, n., vz Vývařisko.
Vývařištný = *z vývařiště*, Quell-. Vz Vývařisko. V. voda, lázeň. Ms. bib.
Vyvařiti, il, en, ení; *vyvářeti*, el, en, ení, *vyvárati, vyvařovati = vařením vytáhnouti*, aus-, herauskochen, aussieden, heraussieden, durch Sieden herausbringen; *úplně uvařiti*, gar kochen; *vařením čistiti*, durchs Kochen reinigen, auskochen. Jg. Slov. — **co**: sádlo, vosk, med, pivo, sukno (barviti), železo. Vys. V. vrbové proutí. Dch. — **co jak**: maso **na** rosol. Us. Stříbro na bílo, D., železo na bělo. Vys. Voda se v-la do půl hrnce. Us. Tč. V. **do** husta (vařením zhustiti, povidla). Vys. — **s čím**: s popelem. D. — **co kde**: **v** železném hrnci. Us. Dch. No, jak ty, more, v silných orkánoch, v tvojich nesmiernych vodných balvanoch vyváráš hrozný tento šum. Sldk. 468. — **co odkud**. Kuchař vyvaří největší bohatstva ven **z** domu. Na Ostrav. Tč. — **pro koho, komu**. Ona pro druhé (druhým) vyvařuje (dává druhým obědy). Na Ostrav. Tč. — **se** = *dosti se uvařiti; svařiti se.* D.
Vývarka, vz Vývara.
Vyvárka, y, f., das Auskochen. V. prádla. Teď budeme prát z v-ky, z horkého. Us. Kšá.
Vyvarovací, Verhütungs-, Praeservativ-. V. prostředek. J. tr.
Vyvařovací, Auskoch-. V. káď, der Auskochbottich. Sp.
Vyvarování, n., die Verhütung, Vermeidung. Pro lepší jistotu a v. všeho takového zlého. Sl. let. V. 160. Leč v. odporu toho samozřejmo jest. Sš. Sk. 128. (Hý.).
Vyvařování, n., das Auskochen. V. **na** bílo, na žluto. Vz KP. IV. 232., 259.
Vyvarovaný; *-án, a, o*, verhütet, vermieden.
Vyvařovaný; *-án, a, o*, ausgekocht. Vz Vyvařený. V. kosti, máslo.
Vyvarovatelný, vermeidlich.
Vyvarovati = *vystříci*, verhüten, vorbeugen, bewahren; **se** = *vystříhati se.* Aby se mohl každý vystřieci a v. Vl. zř. Úv. — **co, koho od čeho**. Tělo od neduhů v. Ryt. kř. V. někoho od čeho. Na Ostrav. Tč. Aby je (lidi) vyvaroval od zákonníkův. Sš. L. 188. — **co, čemu.** J. tr. Stalo se tak z úmyslu politického, aby vyvarováno bylo předkem všelikému opanování Polska z ciziny; Slušeloť se teď na Břetislava, v. na vždy takovým obmyslům; Kdožby byl stačil v. tomu, aby . . . .; Možnosti takového spolku musilo býti vyvarováno. Ddk. II. 121., 177., 186., 223. (II. 179., 329., 411. — Tč.). Aby zmatkóm vyvarováno bylo. Vš. Jir. 224. — **se čeho**: pekla, V., úrazu. Lom. Každej škody abysme sa vyvarovali. Dbš. Obyč. 54. V. se zlého. Dač. 4. A když sobě to tak zřídíš, tak se té nehody vyvaruješ. Let. 197. Jediné abychme se zrad v-li. Arch. III. 63. — **se čemu**. V-val se ruce tvé. V. — **se čeho jak**. Dáme právo osaditi a cokoli jim najde, tého žádným způsobem se nevyvarují. Sl. let. I. 233. I chtějíce s boží pomocí tohoto zlého se

Digitized by Google

v. Arch. V. 406. — **čemu kdy.** Ota přičinil se v. mu **před** časem. Ddk. II. 227. Jak tomu **při** rozsáhlejším mezi chudé rozdělování v. s tíží se dopřává. Šš. Sk. 68. (Hý.). — **něco** n. **čemu.** J. tr. V. se mu (osudu) nemohou a zase před čím utíkají, toho se jim nikoli v. nelze. Skl. I. 334.

Vyvařovati, vz Vyvařiti.

Vyvartovati, abwarten, durchs Wachen gewinnen. Ros.

Vyvášněti, ěl, ění = *z vášně vyjíti*, aufhören leidenschaftlich zu sein.

Vyvášniti, il, ěn, ění, *vyvašňovati* = *vášně zprostiti*, von der Leidenschaft befreien. Ros.

Vyváti, Vyvíti, vyvěji, ál n. il, át n. án n. ín, ání (zastr. -íní); *vyvívati* = *váním vyhnati, vyfoukati*, aus-, herauswehen. — **co.** Vítr vyvál strom (vyvrátil). D. Obilí v. = *vyvětrovati, prohoditi*, würfeln, durchs Worfeln reinigen. Reš. Vítr vyvál sníh. Posp. Veje vetrík, veje, ale žiale nevyveje. Na Slov. — **co odkud.** Vítr vyvál plevy **ze** stodoly. Us. Plevy z pšenice. Br.

Vyvátí, n., das Auswehen. — **V.,** das Ausworfeln. Us. Šp., Bern.

Vyvátý; *-át, a, o*, ausgeweht, geworfelt. Bern.

Vývaz, u, m., die Entlastung. Dch.

Vyvázání, n., das Aufbinden, die Aufbindung. Bern.

Vyvázaný; *-án, a, o*, losgebunden, aufgebunden. V. honba. Vz Vyvázati.

Vyvázati, vážám, obyč. vážu, važ, vázal, án, ání; *vyvazovati* = *vázáním zpotřebovati*, durchs Binden verbrauchen; *vymásti, vymotati, vypárati, rozvinouti*, heraus-, aufbinden, herausnehmen, herauswickeln, auflösen. — **co.** Už vše vyvázal. Ros. Otcovský poručník má moc závady vyvázati. Vl. říz. 105. V. honbu = slaměnými obvazky znamenati, ausbinden. Šp. V. sukni, aufbinden. Šp. — **se odkud**: **ze** závazku, L., z moci něčí. Šm. V. se z úkolu svého, sich seiner Aufgabe entledigen. Kos. Ol. I. 300. Hřivnu z klína vyvázav vece (vyndav). Hr. rk. 385. — *Vyvazovati* = rychle utíkati, schnell laufen. Ten vyvazuje! Na mor. Val. Vck. — **koho čeho.** Jiné jsi provazóv vyvázal (befreit) a sám jsi sě pútem svázal. Mudl. ms. Č., Vz Vyvaditi, 1.

Vyvazení, n., die Auslösung, Haftungsentbindung, Entlastung. J. tr., Šp. Aby se pro nevyvazení mohli uvázati v dědictví jeho. Vš. Jir. 354. V. pozemků = osvobození jich od naturalních prací a dávek úroků, poplatků atd., die Grundentlastung, Depurirung. Vz S. N. Desátek sutý (Sackzehent) v-ním zůstal netknutým, *lépe*: nebyl vyvazen. Šb. Vz Vyvaditi, 1. — **V.,** das Auszanken. Vz Vyvaditi, 2.

Vyvazený; *-zen, a, o.* V. dluh (zaplacený, bezahlt, eingelöst), Ros., list (upsání dluhu nemající již platnosti, eingelöst). Brikc. Kdoby listem vědomě vyvazeným z dluhu upomínal. Er., Zř. zem. Jir. R. 13., O. 32. Otec jeho v-ným listem židovským vzal s něho 20 hř. gr. Exc. Bukovina ten list tak v-ný a prořezaný před úřadem ukázal; Aby mi týž Duchoň dal ten list v-ný. Arch. III. 312., IV. 192. (Šd.). Drží mi můj list v-ný. Půh. I. 230., 370., II. 423., 506. Otce mého list vyvazený od židóv drží proti jeho vóli; Ten mój list v-ný dal žáku a ten mě o to pohoní; Mé rukojmě listem v-ným upomínal. Půh. II. 119., 267., 422. (Tč.). — **V.,** ausgezankt. Vz Vyvaditi, 2.

Vyvázgnouti = *vyváznouti*. Na Slov. Bern.

Vývazné, ého, n. = *co se po hodech na výsluhu do šátku svazuje*, das Mahlgeschenk mit nach Hause den Gästen gegeben. Us.

Vyváznouti (zastr. *vyviznouti*), znul a zl, utí = *vyklouznouti, ujíti, vydrati se, vytrhnouti se*, ausreissen, ausbrechen, ent-, durchkommen, entlaufen, entrinnen, entweichen, entwischen. Jg., V. Hleď, jak vyvázneš! Us. Dch. — **odkud**: **z** konopí (na krk; z kličky), D., z nebezpečenství, Kom., z nouze. Us. Zdálo se mi, že ze všech strastí vyváznu. Bes. ml. Bylo se obávati, že nevyvázne z tenat. Ddk. II. 83. Lehčeji vyvázne nežli čáp z konopí. Dvrsk. — **jak**: **bez** úhony, Sych., bez úrazu z nebezpečenství. Ml. V. *lstí* z vězení. Ml. Vyvázli životem; Dobře jsme vyvázli. Us. Dch. Biskup zanechav náčiní mešního sotva sám životem vyváznul. Ddk. II. 377. V-znul z nebezpečenství časným útěkem; Král obratným vedením Viperta z nebezpečenství v-znul. Ddk. II. 394., 414. (Tč.). Těm, jenž **skrze** smrť jeho (Kristovu) z podsvětí vyvázli. Šš. Sk. 6. (Hý.). Živí vyvázli. Ler. — **čemu.** Rk. Dětleb jen s těží v-zl smrti maje už celá záda popálená. Ddk. III. 286. Aby jim (židům) v. nemohl. Šš. I. 2. (Hý.).

Vyváznutí, n., das Entkommen. Us. Dch. V. z rukou vrahů. Ddk. IV. 316.

Vyvazovací, Entlastungs-, Grundentlastungs-. V. dílo, jistina, práce, spisy, listina, J. tr., pokladnice, obligace, nedoplatky, dluh, dlužní úpis, fond zemský. Šp., Mus. 1880. 401. V. hlavní summa, das Entlastungskapital, řízení, pokladnice, kommisse zemská. J. tr. V. otázka, die Ablösungsfrage. Sl. les.

Vyvazovačka, y, f. = *šátek na hlavu ke kroji valašskému na Mor.* Hk.

Vyvazování, n., die Ablösung. Vz Vyvazení. V. dluhů. Mus. 1880. 103. Způsob v. (výkupu); jednání o v. Sl. les.

Vyvazovati, vz 1. Vyvaditi, 2. Vyvázati.

Vyvážce, e, m. = *vyvážeč*.

Vyvážecí, Förder-. V. stroj. Zpr. arch. VII. 6.

Vyvážeč, e, m., der Ausführer, Ausfuhrhändler. Cf. Vývozce.

Vývažek, žku, m. = *vyvážení (na váze) i co vyváženo*, das Abwägen, das Abgewogene, Gewicht. Rovný v. Reš. Předsevzetí své na vývažku válečném (auf den Ausfall des Krieges) a ostrosti meče sobě založili. Skl. V. 264. — **V.** *ku př. masa, kterým se váha dovažuje, dovažek, přívažek*, die Zuwage. Jg., J. tr. — **V.** = *váha více než úplná*, das Uibergewicht, Gutgewicht. Nz., Šp., Jg., V. Jestliže co mimo vývažek přivrže, přívržek (přídavek) jest. Kom. V. = přídavek kupci na drobno prodávajícímu, aby mu velkoobchodník poněkud nahradil,

co provází, anebo co mu vyschne, vyteče a p. Skv. — V. = *co se vyvážilo* ku př. ze studnice, das Ausgeschöpfte. Jg. — V. = *vypití*, der Trunk. Jg.

Vyvážení, n., die Ausschöpfung, Ausleerung, das Aufwägen. Vz Vyvážiti. — V., die Ausfuhr, vz Vyvézti. Dělají sukna k v., *lépe*: na vývoz, na cizí trhy. Vz -ání. Pk.

Vyvážený; *-en, a, o*, aus-, herausgeschöpft. — **odkud**: nečistota, vody ze studny v-né. Us. Vz Vyvážiti. — V., abgewogen. Deset loket dobře v-ho přediva. 1700. Šd. — V., pfundweise verkauft. Bern. — V., ausgeführt. — **kam**: zboží do cizích krajin v-né. Us.

Vyvážeti, vz Vyvézti.

Vyvážitelný = *mohoucí vyvážen býti*, erschöpflich. Hlas II. 490.

Vyvážiti, važ, že (ic), il, en, ení; *vyvažovati* = *odvážiti*, wägen, ab-, auswägen; *dovážiti*, volles Gewicht geben; *vývažek dáti*, zuwägen, Uibergewicht geben; *vážením vytáhnouti*, *vyprázdniti*, er-, ausschöpfen; *vypiti*, austrinken, aussaufen. — **abs**. Čím lépe kteří pijani neb močihubové srkati a vyvažovati umějí. Br. II. 397. a. — **jak**. Ten kupec dobře vyvažuje (dává dobrou váhu). Us. Umí dobře v-žovati (píti). Br., Ros. Až **do** dna v. (vypiti). V. — **co**: studnu (vyprázdniti), D., konvici (vypiti). V. Ty dary nevyváží chyby spáchané. Msn. Čr. 93. — **co komu**. To-li spravedlivá věc, žes mi súmezí mé vyvážil? NB. Tč. 248. — **čím**. Vše penězi se vyvažovati muselo. Dač. I. 286. Při jemném dělení demantem musí se váha rycích částí protivahou vyvážiti. ZČ. I. 25. Zlatem něco v. Msn. Or. 19. Nesli zlatý kříž od Boleslava darovaný, jímž tento třikráte sama sebe by v-žil. Ddk. II. 125. — **co odkud**. V něm (v písmě) volně bádati,… a což z něho vyvážil… Mtc. 1882. 105. — **co čím na kom**. Čechové vyváživše (vymohše) mocí a brannou rukou majestat na císaři Rudolfovi všecky ty, ješto toho majestatu podepsati nechtěli, na mizinu přivésti usilovali. Skl. V. 288. — **se**. I hluboká studňa sa často vyváží. Mt. S. I. 122.

Vyvážka, y, f. = *vývoz*, die Ausfuhr. Us.

Vývažný, überwichtig. Vz Vývažek.

Vyvažovati, vz Vyvážiti.

Vyvdákati = *vykdákati*, *vyprositi*, erbetteln. Mor. Šd., Šd.

Vyvdání, n., die Verheirathung. Má děvčata na v. Us.

Vyvdaný; *-án, a, o*, verheirathet. Má dcery již v-né. Us.

Vyvdati, *vyvdávati* = *za muže vdáti*, an Mann bringen, verheirathen. — **koho**: dceru. Č. — **se**. Měla tři dcery a všecky se už v-ly. Us., Ddk. II. 426. — **se odkud**. Vyvdávají-li se děvčata z domu, dostávají výbytné (věno) z jmění nemovitého. Ddk. I. 262. — **koho, se za koho**. Dcery za zámožné muže vyvdala. Us. Tč. Juta za bývalého krále Petra se v-la; Týž vyvdal sestru svou za knížete Vratislava. Ddk. II. 196, 206. (II. 197., 267., 328., 388., 431. — Tč.).

Vyvděčiti, il, en, ení; *vyvděčovati*, mit Dankbarkeit aufwägen, vollkommene Dankbarkeit erweisen, vděk úplně prokázati. L — *V. se* = *odměniti se*, sich dankbar abfinden. — **se z čeho**. Mus. Jg.

Vyvečeřeti, el, ení, aufhören zu soupiren. Bern.

Vývěd, u, m., **vývědy**, pl., m., vz Výzvědy.

Vyvedenec, nce, m. = *mladý pták z hnízda vyletlý*. Us. Brt. Mladí ptáci jsou napřed *holata*, pak *lopačata* (jinde **stončata**), konečně *vyvedenci*. Na Zlínsku. Brt.

Vyvedení, n., das Aus-, Heraus-, Hinausführen. V. z bludu, Mus. 1880. 250., z omylu Dch. Průvody k v.-se obviněného, Beweismittel zur Entlastung des Angeschuldigten. J. tr. — V., die Durchführung. Věc co do v. jest dobrá. Dch. Kopce mezi tím v-ním byly zdělány. Půh. I. 467.

Vyvědění, n., vz Vyvěděti.

Vyvedenina, y, f., v lučbě, **das** Edukt Rk.

Vyvedený; *-en, a, o*, aus-, hinaus-, herausgeführt. — **odkud**. Opilec **z** hospody v-ný. Us. Ptáci z hnízda v-ní. Vz Vyvedenec. — V. = *podařený*, *vychytralý*, durchgetrieben. To byl v-dený chlapík. Němc. (Nár. bibl. IV. 26.). — V., ausgeführt, durchgeführt. Us. — **jak**. Palác naskrze **z** kamene v-ný (vystavěný). Lpř. J.

Vyvěděti se, vyvím, děl, dění; *vyvídati se*, *vyvědovati a vyvězovati se* = *zvídati*, *pátrati*, nachfragen, nachforschen. Us. u Opavy. Klš. — **co**. On to teprv vyvěděl. Št., Jel. — **čeho, o čem**. L.

Vyvedlivý = *možný k vyvedení*, Zlob., **lépe**: *vývodný*, ausführbar. Rk.

Vyvedu, vz Vyvésti.

Vývěj, e, f., das Ausgewehte, die Spreu. Vz Vývějky. Na Ostrav. Tč.

Vyvěji, vz Vyváti.

Vývějky, ů, pl., m. = *smetí od vyvání obilí pozůstalé*, die Spreu. Reš. **Umeť ty** v. na bok (na stranu), ať to vítr nevkuce do obilo. Na Ostrav. Tč.

Vyvejšiti, vz Vyvýšiti.

Vyvelbiti, il, en, ení, *vyvelbovati* = *vyvoliti*. — **si koho zač**: za přítele. Na Ostrav. Tč.

Vyvelebiti se, vz Potěšiti se. Anth. Jir. I. 3. vyd. XXXIX., Ros. — **kde**. V-bil se (rozložil se) nám zrovna **na pohovce**. Ft.

Vyvěnčiti, il, en, ení, bekränzen. — **se kde**. Družky se vyvěnčajú **v komoře**, půjdú na svatbu. Na Ostrav. Tč. — **co**: síň. — **čím**: kvítím.

Vyvěnčiti se, il, ení, sich lüften. Pojď, vyvenčíme se. Us. Jg. Slov.

Vyvěniti, il, ěn, ění; *vyvěňovati* = *věno vykoupiti*, den Mahlschatz auskaufen. — **se** = *z věna se vykoupiti*, sich vom Mahlschatze loskaufen. Jg. Nevěstu v. **Rk**. U Rychn. Ntk.

Vyvěřiti, il, en, ení, *vyvěřovati* = *na úvěr vzíti*, auf Borg o. Kredit nehmen. — **co**: víno. Arch. rkv. z 16. stol. — **co kde (u koho)**. Us., J. tr., Tč., Mřk. Jestližeby kdo co u koho vyvěřil a na čas určený nezaplatil. Václ. XIII. Vyvěřovali u mne. NB.

Digitized by

Tč. 68. — **co na koho:** vědro vina. Us. Mor. — **co od koho.** Čes. Vč. Peníze od někoho vyvěřiti. Th. Ta vína od jiných vyvěřila. NB. Tč. 216. — **si co** — *skrze úvěr získati, vypůjčiti.* J. tr. — **se** — *vyvěřiti.* Lom. Takový mezi nimi trpín býti nemá, dokudž by se slušně nevyvěřil (neospravedlnil). 1616, Lum. 1859. 949. — **Jak.** Tajně v-ťují děti bez vědomí rodičů. Reš. Vz Pokladač.

Vyvěrovati, auf die Versicherung seiner Treue erlangen. Roz. výkl.

Vývěsa, y, f. = *vývěsný štít,* das Aushängschild. J. tr.

Vývěsek, sku, m. = *co vyvěšeno,* der Aushang. V. na zdi, der Maueranschlag, veřejný, öffentlicher Anschlag (Kundmachung). J. tr. — V. = vývěsný arch (v knihtisk.). Vz Vývěsný, Vývěšek.

Vyvěsiti, il, šen, ení; *vyvěšeti,* el, en, ení, *vyvěšati* (mor. a sloven.), *vyvěšovati, vyvěšívati, vyvěšovávati* — *ven pověsiti, vystrčiti,* aus-, heraushängen, aus-, herausstrekken. — **co:** vích, jazyk, Us., prsy, V., cedule: Šm. V. píst pumpy napájecí, Šim. 54., hákový řebřík. Khl. Už sme prádlo vyvěšali. Mor. Šd. Pomyslel som si: Čo to len bude z toho božieho sveta, keď všetkých statočných ľudí vyvešajú a vystrielajú? Lipa I. 101. (Šd.). — **co kam:** prádlo **na** vítr. Us. V. prádlo na žerď, na plot. Us. Tč., Sš P. 138. Co urobí, hned na žerď vyvěší (chlubí se). Na Ostrav. Tč., D. — **co, se odkud:** něčí hlavu z hradu, Br., korouhev z okna. V. se z okna. Us. V. hlavu se zdi. Ben. V. — **co kde.** Taxu a sazení vůbec v trhu v. Er.

Vývěska, y, f., die Aushängtafel. Šp.

Vyveslovati = *vyplaviti se,* herausrudern. Us. — **odkud:** z přístavu. Us. Tč.

Vývěsna, y, f., die Auslage = místo ve krámě, kde se věci na prodej vyvěšují. MP. Vz Vývěsný.

Vyvesnati se, *vyvesniti se,* Frühling werden. V březnu, jak se vyvesná, budeme orati. Na Ostrav. Tč.

Vývěsný, Aushänge-. V. arch, der Aushängebogen (v knihtisk.). Vz Vývěsek, Nz., štít, der Aushängschild, vz Vývěsa, J. tr., skříně, der Aushängekasten, der Auslagekasten, vz Vývěsna. Dch.

Vyvésti, vedu, veď, veda (ouc), vedl, den, ení; *vyvoditi,* il, zen, ení (na Slov. -děn, ční); *vyváděti,* ějí, ej, eje (íc), ěl, ění; *vyvozovati, vyvodívati, vyvádívati* = *veda provoditi,* aus-, heraus-, hinausführen, vor-, hervorführen; *vysvoboditi,* befreien, losmachen; *vytvořiti,* hervorbringen, erschaffen, erzeugen; *ku konci přivésti,* aus-, vollführen, ausflechten; *odvoditi,* her-, ableiten; *dovoditi,* erweisen, beweisend durchführen; *na horu vésti,* hinaufführen; **se z čeho** — opak dokázati tvrzení odpůrníkova (Kn. drn. 107.), *očistiti se, vytáhnouti,* sich herausziehen, sich reinigen, rechtfertigen; *zbaviti se,* sich um etwas bringen, seine Unschuld beweisen. Jg. — **abs.** Chlapci, nevyvádějte, nebuďte rozpustilí. Us. Brt. Nevyváděj pořád! Us. Vck. — **co, koho:** plod, V., čin, skutek, D., lék pot vyvodící, Kom., něčí vůli, Troj., svou králku (= svou vůli), zeď (vystavěti), vojsko, svůj úmysl, Us., svědky (předvésti). Us., Šm. Když se náš pan Ježíš narodil, hvězdy, měsíc zázrak vyvodil. Sš. P. 19. Vyvoditi zákony fysikalní, ZČ., tony. Ves. I. 5. Dobře jsi to vyvedl. Ml. Kdybys věděl, co ten zase vyvádí!; V. mistrovský kus, statečný čin, nějakou hlouposť; Cos to zase vyvedl?; Ten vyvedl něco čistého (iron.)! Us. Dch. Rodiče vyvádějí děti. Us. Knrz. Ptáci vyvedli ptáčátka. Vz Vyvedenec. Us. Vyvádí pořád samé hlupiny (= hlouposti); On pořád cosi vyvádí. Us. Vck. Tvorčí slovo zavznělo a zem, more prameně, potoky a rieky vyviedlo. Na Slov. Tč. U složených algebraických výrazů jest lépe nejmenší společné násobné naznačovati než je vyváděl. Šim. 58. Zrojili se čmelové v súsedové stodole, kdo ty čmele vyvede, ten Haničku povede; Oficír koně vyvodzí, sedaj ty, šuhajku, na něho. Sš. P. 423., 599. (Tč.). Když jiní zváznou v nětčem jako kuřata v koudeli, tedy on předce svou vyvede. Bl. 294. Staň se zemi jak staň, ledva vy svú vuoli vyvedli. Arch. II. 14. Čert vždy musí svou vyvésti, Kom. To má obec v. Půh. I. 311. Vyvede-li to, tehdy chvála Bohu. Půh. II. 221. Slíbil mi hranice v hoštické zboží v. Půh. II. 428. A vyvede-li a ukáže Jan (to), což jest za Hynka dal, to jemu má Jan Liška vrátiti. Ib. II. 552. (Tč.). April svojo vyvádí. Slez. Šd. Bůh angely vyvedl (stvořil). Kom. Jenž vyvodí želinu. Ž. wit. 146. 8., 103. 14. Hezký hřeben jsi vyvedl, šp. m.: udělal, vyřezal. Kom. II. 86. Teprva závory dělá, když mu koně vyvedli (ukradli). Pozdě závory dělati, když koně vyvedli. Prov. Mus. Při v., einen Process gewinnen. Zř. F. I. H. X. — **co, koho kam (nač, do čeho, v co, zač, před co):** koně **na** pastvu, něco na jevo, někoho na opice (na marné naději držeti), V., někoho na procházku, Jd., něco na světlo, Pam. kut.; dítě, plod, porod na svět. Lk. Vyvedl 10 synů na svět. Lk., Ros. Vody z dolu na den v. Vys. Někoho na vrch střechy, Sych., na vrch makovice v. (o hloupých). Ros. V. houfy **k** bitvě. Kom. V. ji **před** město. Kat. 3014. V. někoho **do** polí, **v** pole. Us. V. někoho na věž (= jej klamati). Us. Dch. V. vojsko do války. Šb. Nie pre seba jich on do boja vyviedol (vyvedl), lež (než) aby nespravedlivosť a zlosť znivočil. Lipa 227. Zkoušel pána Krista, zkoušel po první, vyvedl ho k hromadě kamení; Vyvedl jich na podolek, ukázal jim trn a hložek; Janka vyvedem za vrata a Chlupatého pod vrata, mého milého až k svýmu domu. Sš. P. 34., 38., 708. (Tč.). A hned mu svitlo v očach, akoby ho z hrobu na boží deň bol vyviedol. Dbš. Sl. pov. II. 10. Vyvedeš ma zejtra do tanečka Sl. ps. 235. Královo právo v. přede pány. Půh. II. 406. Na soud ji v. kázal; Ten ji na suchů zemi z moře vyvedl. Pass. mus. 348., 349. I káže pannu před se v. z žaláře. Kat. 2636., 2644. Mám dvě dceři, kteréž sta nepoznale muže, vyvedu je k vám. Hus I. 195. — **co z koho.** Ten by ze sebe vyváděl, kdyby byl pánem (= ten by sev ynášel). Us. Vck. Ten ze sebe vyvádí! Us. Dch. —

Digitized by Google

co, koho, se odkud (kudy): někoho z omylu, z poroby, ze skály vodu, V.; lid z hříchu, se z nářku, Br., někoho z bludu, se z podzření, Sych., někoho z domnění, z vášně, Ros., pravdu z něčeho, Troj., se ze svobody (zbaviti se jí), Akt. Ferd., někoho z domu, Ros., z rukojemství, Žer., z pochybnosti, následky z něčeho, D., smrady, vody z dolů štolou. Vys. Z rud stříbro v. Vys. Z gruntu *pořádem práva* něco v. Pr. měst. Z něčí nepřítomnosti něco v. Ddk. III. 6. Z návět pravdu v. Sš. I. 10. Naučení z něčeho v. Dch. Jemu z toho vyvoditi se kázali. Vš. Jir. 176. Pěkně je z toho vyvozoval. BR. II. 169. Někoho z hospody v., Půh. II. 97., ze škod, Arch. II. 374., ze štěpů ovoce, J. N., někoho z pohanství. BO. Z něčeho elektrický proud vyvoditi. Osv. I. 485. Vysýlaje světlo na zem všeliký plod z ní vyvozuje. Mtc. l. 63. 4. Svůj rod od někoho v. Us. V-dli ho za humna. Us. Když vyvodie štěpy z sebe ovoce. Hus II., 8. Vyvádí to jako vrabec mladé z hnízda (dělá výtočky, vymlouvá se, macht Ausflüchte). Us. Dch. Kdož by byl vyveden z komorního platu. Vz Zř. zem. Jir. E. 8. Z hnoje vyvodie chudého. Ž. wit. 112. 7. Kdož jest nařčen, žádný nemá k soudu připuštěn býti, dokudž se z toho nářku nevyvede. Nál. 160. Aby mohl z toho důmnění, v kterémž u některých jest, se vyvésti; Když od jiných z toho vyveden byl, že ne o mne než o pana hejtmana tuto činiti jest. Žer. Jestli že se kdo z toho vyvedl; Neb hned po zvodu ten dlužník a morděř má z svého dědictví vyveden býti. O. z D. A jestliže by prosoudil a právem z toho dědictví byl vyveden. Zř. F. I. C. XXII., U. XXIV. Takto tebe hanějí, vyveď se z toho. Vl. zř. 95. (45.). Jestliže byl z těch dědin právem vyveden. Ib. 97. Dobře ze všeho se vyvedl. Ml. V. se z viny, J. tr., vodu z měchýře. Lk. Z více daných čísel nové v. Stč. Alg. 8. V. někoho z pochybnosti. Us. V. se z něčeho = očistiti se, sich rechtfertigen. Nz. V. někoho z klamu. Dch. Vyvedu tě z březiny. Brt. P. 34. Tu pán hned vstal ze stolice, vyvedl ho ven **za** ruce, vyvedl ho ven ze dveří; Vyvedu tě z těžké muky. Sš. P. 13., 26. (Tč.). Prosím tebe, pacholátko, vyveď mne z tej hory. Sš. P. 44. Ze srovnalosti jinou srovnalosť v. Šim. 82. Tam že hotov bude v. se ze všech vin jemu křivě přičítaných. Pal. Děj. IV. 2. 319. Povyraziti se a z věcí nemilých v. Ler. Přece ale dvojí blud z výroku toho lidé nedomyslní vyvodili; Z jeho (Davidova) semene Bůh **podlé** záslibu vyvedl Israelovi spasitele; Že ovšem s to jest z nářku se v. Sš. Sk. 128., 155., 266. (Hý.). A protož, abych se vyvedl z omylu, posílám k Vašnosti tohoto posla pro vyzvědění. Žer. Bdl. III. 73. Stíny Svatopluků, jak vás možno z hrobu v-sti? Koll. I. 148. Pakli se z toho nevyvede; Hrnčiřovi jsi také kury pokradla: z toho se vyveď, nešlechetná kurvo!; Že jeho Charvat namluvil a najal a z města na to dielo vyvedl; Jakož ona praví, že bych já jich z statku vyvedl, k tomu já sě neznám; Leč se otec z toho vyvede, že sebrancem není. NB. Tč. 120., 237., 272., 282., 288. Vyvedena z její věna, jakož markrabina milosť jí pro ni dala. Půh. II. 262. Leč se z toho prve vyvede; Umře-li muž, žena věno obdrží a věnem svým z držënie každého vyvede; V-den z dědictví. Vš. Jir. 176., 227., 296. A také se já tobě z toho nedám v., leč mne právem vyvedeš; Bylť jest hlava všech bluduov v Basilii, takli jest ještě, ať se z těch věcí vyvede a očisti; A jestliže by tu od žádného viněna nebyla a právem z toho vyvedena, z toho ona učiň, což se jie zdá, jako ze svého. Arch. II. 141., 234., III. 338. (Šd.). Z šraňkuov jej vyvedechu. Výb. II. 44. O té pak slávě Pán tuto zmínku činí, aby své učedlníky z smyslu scestného o zdejším království vyvedl; Ty se mnou, což se dobře líbí, učiň, a slávu jména svého z toho vyvoď. BR. II. 115. a., 350. a. Z smysla ji vyvedu = rozumu zbavím. Pass. 832. V. někoho z hřiechuov, ze žaláře. Št. N. 125., 239. Vyvedl z prsti všeliké drevo krásné viděti; Vyveď mě z tohoto hluku. BO. Pokrytče! vyvrz najprve břevno z oka tvého a tehdy prozříš, aby vyvedl (vyňal) mrvu z oka bratra svého. Luk. 6. 42., Hus II. 267. Pána Ježíše pudili sú a byli ho vyvedli z města Nazaretu, v němž se byl počal a vzchoval. Ib. III. 242. Děvče do dvanácti let češ, do šestnácti střez, po šestnácti děkuj tomu, kdo vyvede dceru z domu. Prov. Šd. — **(co, se odkud, kde) čím**: svýma rukama. Ráj. Něco listem (psaným) v. NB. Tč. 241. Elektřinou vyvodíme magnetismus. Osv. I. 140. Svou řečí něco vyvésti. V. Měsíc pomeškáváním svým měsíce vyvodí. Kom. Zrcadlem lze vyvésti rozličné úkazy. Ml. Ženu biřicem vyvésti. Svéd. Písmem sv. někoho z bludu vyvésti Mus. 1880. 250. Jestliže Jiřík sě vyvede pánem svým a tú dědinú, kdež sě jest choval, že jest své cti zachovaný, tehdá chceme právo od něho přijíti; A Cábala se vyvedl panem Romanem i tú vší obcí ve Zlíně, kde jest v ten čas byl. NB. Tč. 92., 128. Lidé sobě stěžovali, že sou jich z užívání pastviska jejich obecního smlouvou mezi knězem opatem a jimi Hradišťany učiněnou vyvedli. List z r. 1581. Tč. Aby pôvod svědomiem se z toho nároku vyvedl; Bude listem obranním z držení vyveden. Vš. Jir. 176, 306. Listy ty, ješto jsem já jimi měl své věci v. Ji mocnú rukú vyvedl z její zboží; To v. má těma dvěma panošema. Půh. I. 164., 277., II. 5., 324. (Tč.). — **co, koho kde**: **na** divadle. Us. I vyvedl jsem se **před** JMtí i před městem, že jest na mne křivdu žaloval. Ps. o zášti. Chtě svú pravdu v. **s** dobrým svědomim před ním. Půh. II. 299. — **(co, se odkud) jak**. To **skrze** proroky vyvedl. Br. V-sti něco **podlé** jistých pravidel. Tom. V. něco ve skutcích. Troj. V. svůj úmysl **přes** všecky obtíže. Ml. To *těžko* se vyvede. Us. Němc. Něco krásně v. (také iron.). Dch. To je krok **za** krokem vyvádělo z propasti. Vlč. To len bláznivé zvítězství k posmechu přichádza, keď kdo velký nad mdlú sílú zvítězství vyvádza. Na Slov. Tč. Vyvedli sa **za** ruce ven ze dveří. Sš. P. 13. A v rameni vyvýšeném vedl je (Bůh Israelity) ze země egyptské;

Bůh slovem svým veškerenstvo z ničeho vyvedl. Sš. Sk. 155., II. 199. (Hý.). Když kto z dědictvie kúpeného, králem daného, zápisem neb spolkem naň přišlého jest právem kterýmžkoli vyveden. Vš. Jir. 197. A z toho statku že žádným právem vyveden není. Arch. IV. 320. Ten to krásně vyvedl! Us. Dch. Výjevy způsobem umělým vyvoditi. Mj. 3. A vyvedli mne moci bez práva z mého dědictví, ježto jsem od svého otce držel spravedlivě; Jest sestra jeho mocí vyvedena z její věna; Na posudku svú nemoc vyvedl podlé obyčeje zemského; Kteříž hranice přisahúc vyvedú, na tom má dosti býti. Půh. I. 164., II. 202., 572., 576. (Tč.). Druhé dob.é v manželstvie jest plod, aby tak bydléce v bázni božie Bohu ke cti a chvále plod vyvedli. Hus III. 209 — co, se komu. Ten mu vyváděl (nadával)! Us. Sá. Staňte hore, vyvedú vám krávu. Us. na Mor. Šd. Ale mu ja vyvediem, kade sa ja s ním sídem (sejdu). Sl. ps. 22?. Však já mu vyvedu, co jenom se s ním sejdu. Mor. Šd. Mamince se housata dobře vyvedla (podařila). Us. Ntk. A když bylo v noci, vyvedli jí zloději koně ven. NB. Tč. 6. Aby mi hranice vyvedl, jakož mi slíbil. Půh. II. 427. Však on si něco vyvede (ublíží si). Na Mor. Vck. — koho (gt.), špatně ve významu: ven vésti, hinausführen. Katilina vyvedl svých s sebou *(m.: své)*. Brt. — koho, se čeho = *zbaviti*. Svého zboží byl vyveden. Výb. I. 159. Toho se chci v. těmi úředníky. Půh. II. 381. Svého zboží jsa vyveden (zbaven, o ně oloupen). Alx. BM. v. 329. (HP. 89.). — kdy. Který by mě v neděli nevyvedl. Němc. Zlosynný skutek měl na zpáteční cestě z Kladska do Moravy vyveden býti. Ddk. III. 30. Z kterýchžkoli příčin zpanošeli a za krále Jiřího teprv své rody vyvedli. Arch. V. 401. Ta paní vyvedla na posudku dva mlatce; Pan Boček má své držení té lúky na posudku v. dobrými panošemi. Půh. II. 76., 517. Zdali vyvodíš dennici svým časem? BO. — (kam, odkud) proč. Domaslava svázali a na popravu ven vyvedli. Ddk. II. 404. Poněvadž se z toho skrze tu příčinu svrchupsanú v. nemuož. NB. Tč. 288. Smlouvou ty lidi z užívání toho pastviska, kteréž slove Volší, pro obecný užitek města Hradiště vyvedli. List hrad. 1581. Tč. Vyvedli mi hynst (hřebce) z jeho maštaly k jeho potřebě. Půh. I. 376. Královú vyvedú před město na popravu. Kat. 3014. (3013.). — co s čím, s kým. Nevím, co s tím vyvedou, was sie damit zuwege bringen. Dch. Ten s tím vyvádí, der macht Wesens damit! Dch. Ten s ním nic nevyvede. Us. Měla strach, že by si s ní něco vyvedla. Šá. v Osv. I. 181. Něco s sebou v. Lpř. Sl. I. 44. — kudy. Vody, smrady štolou vyváděti. Vys. Nestaraj sa, môj milý, vyvediem ťa za humny, poza humny chodníčkom. Mt. S. I. 15. Vyvedem tě ven humny, vyvedem tě humničkem. Sl. ps. Šf. I. 60. Nestaraj sa, můj milý, vyvedu ťa ven humny. Sš. P. 338. Ja bych cě vyvedla ba i přez celučký (celičký) les, ale se cě, synku, bojím, bo jsi je malučký. Sš. P. 381. — s kým oč. Jsem s jeho otcem rozdělen o meze i vyveden. Půh. II. 467. — si. Ten si vyvádí (pyšně, nadutě)! Us. Kd. Jen si tak nevyvádějte! Us. A ten malý Honzíček, jak on si vyvádí. Mor. Kol. ván. — se. Ptáci se vyvedli = mladí ptáci z hnízda vyletěli. Us. Brt. Ktož jest shaněn, nevyvede-li se, hanbu trpí. Vl. zř. 440. Vyber vrabce, než se vyvedou. Us. Kšf. Bezecná mrcho, ještos plátno pokradla v Šumicích, vyveď se. NB. Tč. 240. Jsem hotov, z čehožby mi vinu dali, v. se. Arch. III. 7. Kdož jest nařčen a tak se vyvede. Gl. — že. Z toho lze v., že opustil císaře. Ddk. III. 259.

Vyvěstiti, il, štěn, ení; *vyvěšťovati* = *vyjeviti*, völlig bekannt machen, andeuten, auserzählen. Jg., Dbš. Sl. pov. I. 334.

Vyvěšadlo, a, n., der Ausrucker. Šp.

Vývěšek, šku, m., das Aushängezeichen, Aushängeschild, das Plakat. Vz Vývěsa, Vývěsek. Us. Tč.

Vyvěšený; *-en, a, o,* ausgehängt. V. okno, kyvadlo. Us. Šp.

Vyvěšovací, Aushänge-. V. svítilna (francouzská, s okrasami zinkovými). Šp.

Vyvěšování, n., das wiederholte Aushängen. Lep. Dj. I. 15. V-vání oken jest pracné.

Vyvěšovati, vz Vyvěsiti.

Vyvěšťovati, vz Vyvěstiti.

Vývět, u, m., vz Výkaz.

Vývěta, y, f., der Folgesatz. Slov. Ssk.

Vyvětiti, il, těn, ění, *vyvětovati* = *vymluviti, vymoci, vyvésti, vyvléci, vysekati, vybaviti, vyprostiti, vysvoboditi, vymaniti, zbaviti,* aus-, herausreden, losmachen, befreien. Us. u Chrud. a j. Kd. U Vys. mýta. Hrt. — koho, se odkud: z soudu a jiných pletek. Ten se z toho vyvětil. Us. Lonského roku drahně sme se dlužiti musili a tím na sebe a živnostky své veliké závady uvedli, že z nich mnozí do smrti se nevyvětíme. 1625. Nách. 171. V. se od vojny. Us. Z pomluv se v.; Jak bychom se z těch kleští slušně v-li. Ehr. V-til se z tlačenice. Herloš. V. Ráda by se z toho v-la. U Rychn. Msk. To je práce, nemohu se z ní ani v-tiť. Ib. Panáčka tvého těm hloupým divochům z rukou chytře v-til. Tyl. Přivedl jej do zjevného odporu proti církvi římské, z něhož se více nevyvětil. Ddk. VI. 114. To je člověk prohnaný, ten se vyvětí ze všeho i ze šibenice. — co. V. směnku, einen Wechsel durch eine Bank einlösen lassen (tak slova toho užívají záložny a spořitelny, ale Jg. má *vyvaditi)*. Talský. — V. = *vyvoditi,* folgern. — co (proti komu) odkud. Vizme, co apoštol vyvětuje proti židům z výroků svojich předešlých; Což tedy, jaký vývodek z toho vyvětíme; Tuto apoštol některá napomenutí z předestřených nauk vyvětuje. Sš. I. 48., 72., 86. (Hý.). — V. = *vystačiti, vyživiti se,* auskommen. — čím. Tak, tak, že jsme tou kapinkou (mléka od jedné krávy) v-li. Mor. Knrz.

Vývětnice = *kvitance* (poprvé užito od c. k. okres. úřadu v Chrastavě — Kratzau — v odpovědi na český dopis jednoho pražského úřadu). Mš.

Vyvetovati = *sázkou vyhráti,* wettend gewinnen. Ros.

Digitized by Google

Vyvětralec, lce, m., die Kobaldblume. Jg. Slov.

Vyvětralosť (na Slov. vyvetrelosť), i, f., die Verwitterung, Verriechung, Schalheit. V. vína. Jg.

Vyvětralý, na Slov. vyvetrelý, verwittert, verrochen, abgestanden, schal. V. V. víno, pivo. Kom., Šd. V. kámen, vrch, tvář, verwittert. Hdk.

Vyvětrání, n., *vyvětrování*, die Lüftung, Auslüftung. Us. Posp. Dáti peřiny na v., Betten auf die Luft geben. Us. Dch. — **V.** = *vyvětralosť*, die Verwitterung. Bern.

Vyvětraný; *-án, a, o* = *vyvětralý*.

Vyvětrati (na Slov. vyvetreti), *vyvětrávati* = *vyčichnouti, vychutněti*, verriechen, auswittern, ausduften. — **abs**. Víno, pivo v-lo. Reš. — **kde: v** sudě neplném pivo v-trává. Us. *Něco vyvětrávati* = *provětrovati*, lüften. D. — **abs.** Vyvěs ty peřiny na žerď, ať trochu v-jí. Us. — **komu odkud.** Otec dal do času tomu pokoj, bo si myslel, že to synovi z hlavy vyvetreje. Dbš. Sl. pov. III. 39.

Vyvětravý = *co rádo, snadně vyvětrá*, flüchtig, verrauchend. V-vé těkavé částky. Vaň.

Vyvetrelosť = *vyvětralosť*. Na Slov. Bern.

Vyvetrelý = *vyvětralý*. Na Slov. Bern.

Vyvetreti = *vyvětřeti*. Na Slov. Bern.

Vyvětřeti, 3. pl. ejí, el, ení, verriechen, verduften, abstehen. — **abs.** Víno v-lo. — **jak:** z chuti. — **kde:** v neplném sudě. — **komu odkud.** Otca to počalo trochu mrzeť; medzi tým dal len ešte pokoj; bo si myslel, že mu to z hlavy vyvetreje. Mt. S. I. 78. — **V.** = *provětrati se*. — **kde.** Peřiny na slunci, na vzduchu, na bidle v-ly, auslüften. Us.

Vyvětřiti, il, en, ení = *větřením vyčistiti*, auslüften. — **co, se.** Jg. Poďme na procházku, drobet se vyvětříme. Bern. Jak se v-tří, budeme obilí vjať (váti), windig werden. Na Ostrav. Tč. — **V.**, auswittern, ausspüren. — **koho.** Pes zajíce v-il (po větru jda nalezl). Šm. Ohař ho vyvětří. Kká. Td. 187.

Vyvětrovati = *větrem vyčistiti*, worfeln. — **co:** obilí (vyvíti). Ros. V. otázku (*protřásati*, ventilliren). Ros.

Vyvetšeti, ejí, el, ení = *zcela vetchým se státi*, ganz veralten, morsch werden. Jg. Slov.

Vyvětšiti = *vetchým učiniti*, morsch machen. Jg.

Vyvětvení, n., die Aus-, Verzweigung. Dch.

Vyvětvený; *-en, a, o*, verzweigt.

Vyvětviti, il, en, ení, *vyvětvovati*, verzweigen.

Vývěv, u, m. = *vyvání*, das Auswehen. Jg. Slov.

Vývěva, vývěvka, y, f. = *závěje*, die Schneewehe. L. — *Vývěvky, vývějky*, aufgewürfelte Spreu. L. — **V.** = *nástroj k vyvětí vzduchu z něčeho*, Luftpumpe, f. D., Rk. V. = nástroj, jímž v uzavřeném prostoru vzduch co nejvíce rozřediti lze. Vz více v S. N., v KP. II. 81. Dějiny vývěvy. Ib. 81. V. hydraulická. Ib. 87. V. o dvou botách. Ib. 85. Princip její. Ib. 82. Průřez její. Ib. 86. První v. Guerickova. Ib. 82. V-va stroje parního. Ib. 354. Zlepšená v. Guerickova. Ib. 83. Vz Výsot. Mokrá, suchá v. Šp. V. Daňkova. KP. V. 107. V. zřeďovací, die Verdünnungsluftpumpe, zhušťovací, Verdichtungs-, kohoutková, Hahn-, záklopková, Ventilluftpumpe. Ck. V. Liebigova, Regnaultova, rtuťová (Geisslerova, Jollyova), vodní Bunsenova. Ck. Talíř vývěvy či vývěvný. Nz. — **V.**, v astron. *souhvězdí*, ein Sternbild. Nz., Stč. Zmp. 25.

Vyvěvač, e, m., der Ausweher, Auswürfler. V. obilí. Us. Jg.

Vyvěvačka, y, f., die Ausweherin, Auswürflerin.

Vývěvka, y, f., die Schneewehe. Šm.

Vývěvný talíř, der Teller, der Luftpume. Nz. Vz Vývěva. V. ventillator. Hrm. 47. Vz Vývěvový.

Vývěvový = *vývěvný*. V. zvon. Presl. Chym.

Vyvězelý = *zvězelý, hubený*, mager. V. ryba, pták. Jg.

Vyvezení, n., die Ausführung, Ausfahrung. — **V.**, das Aus-, Abfahren = *vyjetí*. Bern. — **V.** = *vyjetí*, das Hinauffahren (mit dem Wagen). Bern.

Vyvezený; *-en, a, o*, aus-, hinaus-, herausgeführt. V. zboží. — **V.**, hinaufgeführt, hinaufgefahren. — **odkud kam:** vůz z vody **na** hráz v-ný.

Vyvězeti se, *zvězeti se* = *vězením zhuběněti*, im Verhaft mager werden. Ros.

Vyvěziti, il, en, ení = *z vězení pomoci, osvoboditi*, aus dem Verhaft befreien. Jg.

Vyvezmu, vz Vyvzíti.

Vyvézti, vezu, vez, veza (ouc), zl, zen, ení; *vyvoziti*, il, žen, ení; *vyvážeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vyvozívati, vyvážívati, vyvožovati* = *ven vézti*, zu Wasser o. Wagen ausführen, hinaufführen. — **abs.** Liška vyváží (zem před brloh vyhazuje). Šp. Přívozníkovi do rejstříku, co se který den vyvozilo, poznamenati, durchs Führen, an der Uiberfuhr verdienen. Mus. IX. 64. — **co.** Tu ležel a mi všechno vytrávil, což sem měl obilé, i domovité věci a druhé s sebů pobral a vyvezl. Půh. I. 166. — **co, odkud:** hlínu z rybníka, obilí ze země. Us. Dříví z pasěky v. Us. Už je dievča vyvezenô ešte včera z tej Nitry! Sl. ps. 333. Z našich huor drevo vyvážejí. Sl. let. I. 232. Dočekavši, že jsem ze země jel, tu my vyvezla ze dvoru obilé. Půh. II. 125. — **odkud s kým kdy.** Vzal mi mlynáře a vyvezl jej s svými sedláky z mé dědiny na svů. Půh. I. 200. Niekteré věci z domu svého ročním časem vyvezl. Sl. let. I. 69. — **co (kam) jak.** Obilí z Čech **po** vodě a **po** suchu v. Us. Jeden ďábel **na** břeh člunkem vyváží mok onen bahnitý. Koll. I. 314. Mužík musil v poutech rynk umetati a na kolečkách vyvážeti. Z r. 1650. Tč. — **co kam: do** ciziny. Hnůj **na** pole, na horu, obilí **za** hranice. Ml. V. **k** lesu. Us. Mlynáře mi vzal mého bez práva i vyvezl jej na svů dědinu. Půh. II. 381. Bojíce se ve vsech zapálení i vyvezli se na vršek do lesa a tu se vose-

kali. Arch. V. 334. — **se na kom** = *pomstíti se*, sich rächen. Na tobě se musím vyvézt. Kld. 259.

Vyveženec, nce, m., der Deportirte. Rk.

Vyvěžení, n., vz Vyvěžiti.

Vyvěžený; *-en*, *a*, *o*, aufgebaut wie ein Thurm. V-ný dům, Us., trosky, gethürmte Trümmer. Dch.

Vyvěžiti, il, en, ení; *vyvěžovati* = *vystavěti jako věži*, aufthürmen. — **co, z čeho proč**. V. z hnátů horu na památku něčí. Klicp.

Vyvial, a, m., osob. jm.

Vyviáš, e, m. Bezpečnosť Moravy požadovala chladnokrevného, pokoja milovného muža na tróne nemeckom; Svatopluk pak dopomohol ku nemu takému neposednému vyviášovi, aký bol Arnulf. Let. mtc. Slov. X. 1. 35. (Šd.).

Vyvídati se, vz Vyvěděti se.

Vyvierati, vz Vyvříti.

Vyviežeš = *vyvážeš s měšce*, *dobudeš*. Výb. I. 144.

Vyvichřiti se, il, en, ení, zu brausen aufhören. Vyjeli jsme, jak se sníh v-chřil. Na Ostrav. Tč.

Vyvíjati = *vyvíjeti*. Na Slov. Bern.

Vyvíječ, *vyvíječ*, e, m., der Aus-, Herauswinder, Dreher, Ausdreher, Verdreher. Jg. Slov.

Vyvíjení, n., die Entwickelung. Rst. 520.

Vyvíjeti, vz Vyviti.

Vyviji, vz Vyviti.

Vyviklati, klán a kli; *vyviklávati*, *vyviklovati*, auswackeln. — **co**: hřebík, kolík, Us., město. Jel. — **co komu**: si zub. Us. — **čím odkud**: hřebík ze zdi rukou, kůl ze země sochorem.

Vývin, u, m. = *vyvinování*, *vyvinutí*, die Entwickelung, Evolution. Nz. V., **chybně** m.: *vývoj*, kořen slovesa vyvinouti jest vi a z toho voj, jako z bi (bíti) boj, hni (hníti) hnůj, li (líti) loj. Os., Pk., Brs. 265. Vývin ústavního života spočívá na volebním řádu, **lépe**: vyvinutí, vývoj, prospěch ústavního zřízení zakládá se n. záleží na vol. řádu. Šb. Také: rozvoj. V. zeměkoule, živočišstva. Vz Schd. II. 89., 97. Vznik a vývin nemoci; V. původní (panenský), die Parthenogenesis. Nz. lk. Vývin práva. Us. Vývin v čelí, der Aufmarsch, Entwickelung in die Front (ve vojenství). S. N. XI. 287. Vývin zákonodárství; Společenské poměry dospěly již k takovému vývinu; Historický vývin Slovanů vyznačuje se tím, že . . .; I polní hospodářství a řemesla dospěla kláštery k zdárnějšímu vývinu. Ddk. IV. 235., 245., 251., 330. (Tč.).

Vyvinati, vz Vyviti.

Vyviniti, il, ěn, ění, *vyviňovati* = *omluviti*. A jsú dlužni to činiti, nemóžeš jich v. Rkp. 1448., Sà. Kř. 189.

Vývinosloví, n. = *plodosloví*, die Embryologie, nauka o postupných proměnách vejce zvířecího, až se z něho zcela dokonalé zvíře udělá. Vz S. N. X. 179.

Vyvinosť, i, f. = nastornosť, superficies, zast. Hank. gl. 177.

Vyvinouti, vz Vyviti.

Vyvinovací, Entwickelungs-. V. láhev.

Vyvinování, n., die Entwickelung, Erregung. V. elektřiny, Nz., páry, tepla, Šim. 1. 7., plynu, die Gasentwickelung. Sp. Slova ta slouží apoštolovi za podkladek při v. myšlének; Apoštol se v dalejšku podjímá místnějšího nauky té v-ní. Sš. I. 109., II. 39. (Hý.). Vz Vyvinutí.

Vyvinovati, vz Vyviti.

Vyvinulý, entwickelt. Us.

Vyvinutcovitý. V. rostliny, evolvulaceae: vyvinutec, živičnatka. Vz Rstp. 1097., 1088.

Vyvinutec, tce, m., rostlina svlačcovitá, evolvulus. V. penízkový, kuřimorový, lenolistý. Rostl. Vz Rstp. 1097.

Vyvinutí, n. = *vymknutí*, die Verrenkung. V. údu, V., kosti, Ja., Sal. 192. 25., v koleně. Ja. — **V.**, die Entwickelung, Entfaltung. V. samovolné při porodu. Čs. lk. III. 198. V. velkých tlaků. ZČ. I. 252. Souměrné v. se hranatého tvaru. ZČ. I. 250. V. se z centra. Kom. Nejdokonalejšího v. docházejí lidé, *lépe*: nejdokonaleji vyvíjejí se lidé (rostou atd.). Pk. Vz *-ání*. V. (vyvíjení, vzbuzení) elektřiny, die E. der Elektricität, Nz., opravy, die Reformentwickelung, plynu, světla, kouře, Šp.; v. některých vět ve fysice. Šim. 88. — **V.**, *vyvinování* = *přečin*, *hřích*, das Vergehen, die Sünde. Sš. L. 86. — **V.** = *vymotání*, die Aufwickelung. — **V.** = *vykroucení*, die Entwindung.

Vyvinutosť, i, f., die Entwickelung (als Eigenschaft). Šm.

Vyvinutý; *-ut*, *a*, *o*, auf-, aus-, losgewickelt. Buď vyvinut a prázden, který neplní tohoto slova. BO. — **V.** = *vymotaný*, aufgewickelt. — **V.** = *vykroucený*, entwunden, verrenkt. — **V.**, entwickelt. V. čich. V. člověk. Us., Osv. I. 521. V-té mincovství předpokládá také čilý život občanský, taktéž v-tý obchod. Ddk. IV. 178.

Vyvírací, *vyvěrací*, Ausschluss-, ausschliesend. Zlob.

Vyvírati, vz Vyvříti.

Vyvírek, rku, m. = *pouchle*, *výdumek*, die Eischale. Us.

Vyvíření, n., das Aufwirbeln.

Vyvířený; *-en*, *a*, *o*, aufgewirbelt. — **čím**. Božím dechem v-ná země. Čch. Bs. 145.

Vyvířiti, il, en, ení, aufwirbeln, aufregen. — **co čím jak**. Želím chvíle té, kdy dechem žití vyvířil jsem zemi, vodu, vzduch v divukrásné pudů vinobití, v jarobujný živočistva ruch. Čch. Bs. 133.

Vyvískati = *vískáním vyčistiti*. — **co**: blechy, vši, ausflöhen, ausläusen. D.

Vyvisnouti, snul a sl, utí, *vyviseti* = *vně viseti*, von Aussen hinab-, herunterhängen. Jg. Sl.

Vyvítati, alle bewillkommen. Ros.

1. **Vyviti**, viji, il, it, ití; *vyvinouti*, ul, ut, utí; *vyvíjeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vyvívati*, *vyvinovati* (Let. 29.) = *rozvina vyjmouti*, *vyplésti*, heraus-, aus-, loswinden, loswickeln; *vytočiti*, *vyndati*, *vytknouti*, verrenken, verdrehen, ausrenken, verstauchen; *vitím vypotřebovati*, ganz aus-, aufwinden; *mávati*, herumfuchteln, herumflackern, herumschleudern; *vykročiti*, vom Wege abweichen; *uchýliti se*, ablenken, ausweichen;

se = *vyplésti se*, *vykroutiti se*, *vychýliti se*, sich loswickeln, loswinden, sich herauswinden, herausdrehen; *vyvoditi*, folgern; *rozvinouti*, entwickeln, entfalten. Jg. — **co**: úd (vytknouti), V., přízi (vitím zpotřebovati). Vyvíjeti činnosť **šp.** m.: činiti se, činným býti, činnosť jeviti. Brs. 265. V. vlasy, ausflechten, Tč., provaz, ausdrallen, Čsk., vzorec mathematický, Stč. Zmp. 226., řadu, eine Reihe entwickeln, v math. Nz. — **co čím**: lisem tlak. ZČ. I. 284. — **(si) co odkud (čím)**: nohu z kloubu, Ros., Let. Troj., skokem. D. V. niť s klubka. Us. V. s cesty (odchýliti se od ní). St. let., Leg. V. něco z něčeho, folgern, entwickeln. Vyvinete mu housle z ruky. Kos. Ol. I. 167. Černojoký synek jako rozmarýnek, jakby ho maměnka vyvinula z plinek. Sš. P. 225. — **si co kde**: nohu **v** koleně, Ja., úd **na** nohách. Tkad. — **na čem, čím kam** = *mávati*. Šavlí vyvinul **na** povětří. Vyvíjí na koni (prohání koně). L. — **(se) odkud**. V. z mezí (vykročiti), V., se z centra, Kom., se ze smluv (uchýliti se). Mus. Vojsko od nepřátel v. Cyr. V. se od koho, sich loswinden. Ben. V. Slyše, ž' nechce vyvinouti od smrtci. Alx. B. M. 146. (HP. 84.). Ze všeho se co úhoř vyvine. Č. A na tom sněmu aby ohledáno bylo, ktožby z těch smluv vyvinul, aby napravili. Arch. II. 253. (Šd.). Z těchto církevních manů vyvinula se mladší šlechta. Ddk. VI. 12. Jako se z nemluvněte a dítěte vyvinuje pachole a v dalším vývoji jinoch. Sš. II. 116. Nejstarší soustava filosofická vyvinuje z praduše vnitřní její silou všechny zjevy smyslné. Lpř. J. Děj. I. 23. V-nul se **mezi** nimi přátelský poměr. Osv. **V** obyvatelstvu v-li se čtyři dědiční stavové. Lpř. Dj. I. 19. Jakým způsobem literatura během času se vyvíjela. Tf. H. l. 5. Hned se z cesty vyvine (vyhne). Smil v. 1048. S dobré cesty sě vyvinul. Pass. 572. Aby od pravé snahy nevyvinovali; Židé vrstevníci Janovi na mnoze ode mravův a zbožnosti praotcův oněch vyvinuli a se vyšinuli. Sš. II. 178., L. 12. (Hý.). — **se kudy**. Oštěp **skrze** ledví se vyvinul (prorazil). — **(se) v čem (s kým)**. Uděl ti Bůh milosť svoji, odpusť, v čem jsi vyvinul. Sš. Bs. 48. (Hý.). V čemž když i nejvyšší kněz s svou rodinou vyvinul (chybil) . . . Br. Jestliže cítíš, žes se v něčem obzvláště vyvinul (vykročil, uchýlil se, chybil), to sobě k svému zahanbení připomínej. Kom. Jakoby v něčem byl vyvinul aneb vyšterboval. Sš. I. 162. — Br. — **co nač**. Vyvila sem ho (rozmarýn) na věneček. Sš. P. 224. — **se čeho (proč)**. Každý papež rád se vyvine toho místa **pro** ošklivosť jednoho skutku. Martim. V. se lidských hanebností. Kon. Odpieral **a vždy** se toho vyvinul. Arch. I. 288. Budeme-li této božie rady poslúchati, budeme se moci zahynutie vyvinúti. Hus III. 131. — **(čemu, kde, se kdy) jak**. Organ **dle** zákonů přírodních sám se vyvinul. Mus. 1880. 424. Technika válečná teprve **v** časích novějších **s** hlubším důmyslem vyvíjeti se počala. Osv. I. 341. Čich dosti pozdě se vyvinuje **ku** přesnějšímu úkonu. Dk. P. 17. Zábavná prosa se v kronice trojanské vyvinula **k** vysoké dokonalosti. Anth. Jir. I. 3. vyd. IX. Pavel myšlénky své **z** kořene **před** zrakoma čtenáře vyvinuje; V následujících verších apoštol srovnání to místněji vyvinuje a sice trojím kladem: podobnosti, nepodobnosti a přesažitosti; Což místněji vyvinuje slovy. Sš. I. 10., 64., II. 179. (Hý.). **Skrze** takové lidí při zapisiech jich opatrovánie mnohým bude omylóm moci vyvinuto býti. Vš. Jir. 320. A kterak **na** veselé budeš vyvíjať (tancovati), když jsi chroma? Slez. Šd. Vyvine se co úhoř. Pk. Rovnice lze nejsnáze vyvíjeti pravidlem řetězovým. Šim. 94. V. se čelím, déployiren auf die Tête, v. se středem, d. auf die Mitte, v. se **v** proudech, d. in Kolonnen. Čsk. Základy položiti **k** státní budově, z kteréž *průběhem* času vyvinulo se to, co podnes před sebou máme. Ddk. IV. 111. Poněvadž spása se **s** časem vyvíjí; Právě to hned apoštol místněji vyvinuje; Každý věk, každý stav, ano každá osoba **dle** své povahy se vyvinuje v Kristu; Ještě dlouhý věk časem se teprve vyvinuje; V listu tomto se útulná, tklivá a řekli bychom domácná mysl apoštolova **v** celé milostnosti vyvinuje; An člověk snadno v. může; Leč **při** tom, co praví, že . . ., vyvinuje. Sš. I. 166., II. 38., 118., 138., 150., 168., Sk. 274. (Hý.). Oči lehko snesou, když se nový řádně za darem dar vyvine; Vyviň třízubému klepetu Neptunu se ještě **ke** svobodě. Koll. I. 19., 97. (Tč.). Čemuž se každý móž vyvinúti. Vš. Jir. 285. Neb *té chvíle* nechtěli **s** cesty vyvinovati, když se na hory sbierali, aby lidem neuškodili. Let. 29. Páry sa **v** pustinách vyvinuly. Us. Tč. — **odkud proč**. Že pro bázeň z cesty pravdy nevyvinuje a že osoby nepřijímá. Hus II. 398.

2\. **Vyviti**, vz Vyváti.

Vyviznouti = *vyváznouti*. — **odkud**. Jak on z toho vyvízne. Mor. Tč.

Vyvjerati = *vybírati*. Na Slov.

Vyvjodnút = *vyvadnouti*. Na Ostrav. Tč.

Vyvjoť = *vyváti*. Na Ostrav. Tč.

Vyvjoznúť = *vyváznouti*. Na Ostrav. Tč.

Vyvláčati = *vyvláčeti*. Na Slov. Bern.

Vyvláčení, n., das Hinausschleppen. — V., das Auseggen. Bern.

Vyvláčený; -*en*, *a*, *o*, hinaus-, herausgeschleppt, -gezogen. Vz Vyvláčeti. — **odkud**: seno z domu v-né. — **V.**, ausgeegget. V. pole.

Vyvláčeti, vz Vyvléci.

Vyvláčiti, vz Vyvléci.

Vyvlačívati, vz Vyvléci.

Vyvlačovati, vz Vyvléci.

Vyvladařiti, il, ení, ausherrschen. Již vyvladařil (vladařství skončil). — **si co**: česť a jmění (vladařstvím získati, regierend erhalten, gewinnen). Jg. — **kde**. Ůstavánctvo **u** nás už v-lo. Us. Tč.

Vyvládati, beherrschen, bemeistern; *s co býti*, bewältigen. — **si co**. Prvá žnica zaujme svoju postať; za ňou zaujmú si jich ostatnie, každá tak širokú, jak viac menej trúfa si v. za tými, co před ňou žnú. Mt. S. I. 201.

Digitized by Google

Vývlastek, stku, m. = *vyvlastněný majetek*, expropriirtes Eigenthum. Šd.
Vyvlastnění, n. = *vyloučení soukromníka z vlastnictví*, die Expropriation, Enteignung. J. tr., Dch. Nucené v., die Zwangsenteignung. Právo k v.; zákon o v. Sl. les. Vz Expropriace ve S. N.
Vyvlastněný; *-ěn, a, o*, expropriirt. V. půda, pole.
Vyvlastniti, il, ěn, ění = *odloučiti z vlastnosti, z majetku*, das Eigenthum wegnehmen, expropriiren. — **co komu proč**: pole za příčinou stavění železné dráby. Us.
Vyvlažiti, il, en, ení, *vyvlažovati, vyvlažňovati* = *vymokřiti*, aus-, durchfeuchten. Ros. — **co**. Vyvlažovať súsedné prestala medze; Jak mi tu čistotný hrkotá, majoránky a růže, v rovno i rozdělené vyvlažňuje hrádky potóček. Hol. 68., 335.
Vyvlažnouti, ul, utí = *vyvlhnouti*, ganz feucht werden. Ros.
Vyvlažňovati, vz Vyvlažiti.
Vyvlažovati, vz Vyvlažiti.
Vyvléci, *vyvlíci*, vleku, češ, kou; vlec (**ne**: -vleč), vleka (ouc), vlekl, vlečen, ení; *vyvléknouti, vyvlíknouti*, kl, ut, utí; *vyvlékati, vyvlíkati; vyvláčiti*, il, en, ení; *vyvláčeti*, ejí, el, en, ení, *vyvlačovati, vyvlikovati, vyvláčívati* = *vleka vytáhnouti, vytočiti, vytrhnouti*, herausschleppen, schleppend herausziehen; *vysoukati, vyviti, vytáhati*, auswinden, auswickeln, ausziehen; *z truhlice vybrati, utratiti*, aus der Truhe hinwegschleppen, verschleppen, wegschleppen; *vyjíti, cele svléci, obnažiti, vyzouti*, ganz ausziehen, entblössen, kahl machen; *podšiti*, füttern; **se** = *s těží se vypraviti, vyjíti*, sich mit Mühe und Noth herausmachen; *svléci se*, sich ausziehen. Jg. — **abs**. Do komory nanosím, zlá žena vyvleče. Sl. ps. Šf. II. 68. — **koho, co**. Zlato vláčel, stříbro vyvlačoval. Sš. P. 329. Dotud vlk vláčí, až samého vyvlekou. Prov. Kdo často vláčí (z truhlice vybírá peníze), brzo vyvláčí. Ros. — **co, koho kam: na** ulici, na horu, Us., na světlo. Jel. Vyvlekli ho za humna. Us. Vyvlekla děber s prádlem na podsíň. Sych. — **co, koho kudy**: **po** zemi. Lom. Aby jazyk týlem vyvlekli. NB. Tč. 241. — **co, koho, se odkud (komu kdy jak)**. Z léčky, z nemilé příhody, z povinnosti, z pletky se v. Us. Dch. Pýr z vrželiny v. (auseggen). Us. Tč. Ze všech vyvlékati duši kras. Hlk. Z povinností se v. Us. Dch. Biskupa z kostela mocí v.; Sotva nohy (paty, Ros.) z domu vyvlekl (vyšel); Někoho z kůže v. (odříti). V. Všecko z domu v. (vynositi). Us. Někomu jazyk z hrdla v. Ms. pr. kut. **Za** živa mu střeva ze sebe v. kázal. Dal. 69. Niť z jehly v. D. Někoho z odění v. Háj. Sotva se z domu vyvlekl (vypravil). Us. — **co čím**: pole branami, Us., Sp., poctivice tykytou (vycpati). Reš., V. V. něco provazem. Č. Kdy tak učiní kazatel, tehdy sietí slova božieho vyvleče mnoho lidí z moře tohoto světa t. j. z pýchy, z hněvu i z smilstvie. Hus II. 280. — **se komu odkud**. Niť se mi z jehly v-kla. Us. Šd. — **jak**. Vyvléci koho **za** vlasy. Er. P. 337. Ještě mě naposled za vlasy vyvlečou. Čes. mor. ps. 227. Dobrým způsobem z něčeho se v. Dch. A když již dobrý den byl, lid, co tam v zámku byl, **do** košil z šatů vyvláčeli. Kron. hrad. Tč. Jmění po nitkách sbírá a provazem vyvláčí. Us. Šd. — **čeho**. Že bych již rád svého těžkého tělesenstvie byl vyvlečen. Pass. 25.
Vývlečka, y, f., das Hinaus-, Heraus-, Fortschleppen. — **V.**, y, m. = *kdo z domu vyvláčí, šantročil*. Us. Šd. — **V.**, osob. jm. Šd., Vck.
Vývlek, u, m. = *vyvlečení, i co vyvlečeno*, das Herausschleppen, das Herausgeschleppte.
Vývleka, y, f. = *vývlečka*. Dievky vývleky (mnoho z domu vynesou). Prov. Mt. S. I. 88.
Vyvlékání, n. = *opětované vyvlečení*, vz toto.
Vyvlékaný; *-án, a, o* = *opětně vyvlečený*. Vz Vyvlečený.
Vyvlékati, vz Vyvléci.
Vyvléknouti, vz Vyvléci.
Vyvléknutí, n. = *vyvlečení*.
Vyvléknutý; *-ut, a, o* = *vyvlečený*.
Vyvlekovati, vz Vyvléci.
Vyvlhnouti, ul, utí = *vláhu vypáchnouti*, die Feuchtigkeit verlieren. — **kde: na** slunci. — **čím**. Vrželina větrem už vyvlhla, můžeš ji vláčiť. Na Ostrav. Tč.
Vyvlíci, vz Vyvléci.
Vyvlíkati, vz Vyvléci.
Vyvlíknutí, n. = *vyvlečení*.
Vyvlíknutý; *-ut, a, o* = *vyvlečený*.
Vyvlikovati, vz Vyvléci.
Vyvlnatěti, ěl, ění = *vlnu ztratiti*, die Wolle verlieren. Ros.
Vyvlniti, il, ěn, ění, *vyvlňovati*, wogend machen. — **se**, emporwogen. — **se jak**. Voda **nad** břehy se v-la. Us. Tč.
Vyvltati, *vyvltovati se*, überwogen, ausspülen. — **jak, kam**. Voda se vyvltuje **přes** břehy, **na** cestu. Na Ostrav. Tč.
Vyvnaditi, il, zen, ení; *vyvnazovati, vylouditi*, hinaus-, auslocken. Ros. — **co odkud**. Jasný slunce lesk bohatá žití zřídla z lůna země vyvnadil. Msn. Or. 155.
Vyvnitřiti, il, én, ění; *vyvnitřovati* = *vykuchati*, ausweiden. — **co**: rybu. L. V. koho, se = *vysíliti*. L.
Vývod, u, m. = *vyvedení*, das Heraus-, Hinausführen, die Aus-, Hinausführung. Veleš. V. někoho odněkud. — **V.** = *průtok*, der Ausführungsgang, ductus excretorius, v zool. Nz. — **V.** = *plod*, das Produkt. Nz. — **V.** = *počet, účet*, die Rechnung. Na Slov. **V** z peněz dáti. Plk. — **V.** = *dedukce*, die Ausführung, Folgerung, Abfolge, die Deduktion. Pdl., Krok. I. b. 138., d. 29. Vz Jg. Slov. Logický v.; v-dy činiti; naše v-dy spočívají na pravdě; To vede k nesmyslnému v-du, das führt ad absurdum. Us. Dch. V. dogmatický, Sš. I. 121., algebraický, theoretický. Stč. Zmp. 10., 328. (Pdl.). — **V.**, die Ausführung, Exequirung, executio. Dvojí jest v. odsudka: jeden slove čistý a druhý smíšený. Čistý v. jest, když před přítomnýma stranoma poznána jest pře od některého súdce a súdce káže někomu, aby ten odsudek vyvedl, taký vývodce nemá slyšeti od-

por, neb jemu jest poručeno holé odsudka vyvedení. Bel. rkp. 47. — **V.** = *odvádění čeho odkud*, die Ab-, Herleitung, der Stammbaum. V. rodu Krajířského. Žer. O jejím urození a v-dech ničeho jsme neslyšeli. Ctib. Hád. 82. — **V.** = *vyvádění, vedení důkazu*, gründliches Auseinandersetzen, die Beweisführung. Můžeš-li svému žalobníku odepříti vývody pravými. Vš. Kdož by koho vinil, že jemu škodu učinil na silnici a on vedl k vývodu svědky a ti se nesrovnali . . . . Nál. 213. K v-dům se přidati. Us. Dch. On má vždycky těch svých vývodů (= výmluv). V Kunv. Msk. Hned si pomyslela, že už zle povodilo sa s ním. Ale kto tu jej aspoň dáky v. dá o tom? Dbš. Sl. pov. III. 71. Druhdy v přejasných si vede v-dech. Sš. I. 15. Prosíme vás za naučení, jest-li dosti v-du k okázánie na těch listech svrchupsaných; Na těch listech dosti v-dů nenie. NB. Tč. 288. Chci od nich přijieti jejich v-dy. Půh. I. 367. — **V.** = *očištění se, ukázání neviny své*, die Entschuldigung, Rechtfertigung, Reinigung, Entlastung. Propadá svou česť, kdo jsa k vývodu obeslán nepostaví se. Faukn. 99. Na kohož týž zločinec vyznává, toho purkrabě obsílá k vývodu. Faukn. K v-du se postaviti, Pr. měst., Er., jíti. Star. let. K v-du svědky vésti. Cf. Zř. zem. Jir. V. 9., Kol. Jir. S. XXVIII. Na tretie ráno mali už postaviť sa pred kráľa a ešte nevedeli tej veci ani vývod ani rozvod (kudy tam, kudy ven). Dbš. Sl. pov. II. 94., Mt. S. I. 96. Skrze dlúhosť času že takového vývodu beze lsti jmieti nemuože. NB. Tč. 288. Poněvadž jest stál a stojí k očištění a vývodu svému. Arch. IV. 321. Zľutujte že sa, zľutujte nade mnou a nad tými, co plačú vo svete. Veď som ja prišiel o v. pre všetkých. Dbš. Sl. pov. II. 56. (Šd.). — **V.**, der Entlastungsgrund. J. tr.

Vývoda, y, m. *(lépe: vojevoda, vévoda)*, der Heerführer, Herzog. Jg., Dch., Bdl. Jede, jede vývoda po tej lúce zelenej. Sš. P. 106. Slezský vývoda. 1479. Tč. — **V.**, osob. jm. Šd.

Vývodce, e, m. = *kdo něco vyvodí*, der Ausführer. V. odsudku. Vz Vývod.

Vývodek, dku, m. = *výsledek, výron, vývoj*, die Folgerung, das Corollarium, das Edukt, die Deduktion. Vz Vývod. Sš., Nz., Nz. lk. Sv. Ambrož v-dku tomu odpíral; Avšak v. onen není nuten; Štěpán přidává nutný a samoplynný v. a následek věcí předešlých; V. dogmaticky z čeho vyplývající; Někteří žádných v-dků nepřipouštějí; Vésti koho k nutnému v-dku; Z toho pak odvětuje apoštol druhý v.; Scestný v.; Z toho, co posud přednesl apoštol, činí v. všeobecný; To je v., jenž plyne sám sebou z toho, co . . .; Slova ta nepředkládá apoštol jako v.; Tu přičiňuje v. a následek onoho sobě podsunutého chování-se; Napomenutí to je v. z předešlého, ale připojen je bezspoječně; Ještě z toho, co pravil, povšechné v-dky odvětuje. Sš. J. 265., Sk. 70., 77., L. 103., 114., I. 40., 42., 103., II. 40., 54., 59., 128., 181. (Hý.). Z toho v. učiniti zůstavuje se čtenáři. Sš. Cf. Výtvorek, Vyvodina.

Vyvodění, n., vz Vyvedení, das Herausführen. — **V.** = *vývod*, die Deduktion. Vz Vývod, Nz.

Vyvoděný; *-ěn, a, o*, herausgeführt, genug herumgeführt.

Vývodice, e, f. = *vévodkyně*. Pulk. 47.

Vyvodicí = *sousledečný, konsekutivní*, konsekutiv. V. částice. Sš. J. 152. (Hý.).

Vývodička, y, f. = *stružka k odvádění vody s polí*, die Wasserfurche. Us. u Táb. Vz Vyvodina.

Vývodík, a, m. = *vojevodic*, Herzogssohn. Stranský.

Vyvodina, y, f. = *co lučebně z něčeho vyvedeno*. Cf. Vývodek. Pr. Chym. — **V.**, *vývodička, vývodek na poli*, das Edukt. Sl. les. Vz Vývodička.

Vývodínka, y, f., Herzogstochter. Stranský.

Vyvoditel, e, m., der Ausführer.

Vyvoditelka, y, f., die Ausführerin.

Vyvoditelnosť, i, f., die Ausführbarkeit. Šm.

Vyvoditelný, deducirbar, ausführbar. V z něčeho. Mj. 30.

Vyvoditi, vz Vyvésti.

Vývoditi, vz Vojevoditi.

Vývodkový, Folgerungs-, Deduktions-. V. výrok. Sš. I. 66. (Hý.).

Vývodkyně, vz Vojevodka.

Vývodně, folgernd. V. mluviti. Sš. I. 70. (Hý.).

Vývodní, *-ný*, Ausgangs-. V. kohoutek. V. trouba, trubice. Šp. — **V.**, Entlastungs-. V. svědek. Us., J. tr. — **V.**, vz Vyvedlivý.

Vyvodniti, il, ěn, ění, *vyvodňovati* = *vymočiti*, auswässern. — **co**: **kůže**. Šp.

Vývodný = *vývodní*.

Vývodsky, herzoglich. V. žíti.

Vývodský, herzoglich. V. město. Us. Bern.

Vývodství, n., das Herzogthum. Vz Vojevodství.

Vyvochlovati, aushecheln. — **co**. D.

Vývoj, e, m., die Entwickelung. Vz Vývin. V. řeky = délka její po všech oklikách. Blř. Při nejvíce možném vývoji; Věc v-je schopná. Us. Dch. Každý národ má stejné právo na v. a samobytnosť. Tč. exc. V. dějepisný, Kř. Stat. 2., mravní, duševní. Šb. S. I. 427., organický, Stč. Zmp. 690., geologický, Lpř. J. Dj. I. 9., organismu. historický. Mus. 1880. 425., 516. Kteréž epochu činilo ve vývoji práva českého. Pal. Děj. V. 1. 7. Věc ta na zemi v. svůj má; Samaritané mimo veškeren v. starozákonných ústav se nalezali; Historický v. víry křesťanské; V. hříchu a pokání se strany lidské vylíčiti; V. mravných zásad; Nepatří smrť ku přirozeným v-jům lidstva; A na jednom místě nákresové listu ku Galatům obšírného v-je v listu k Římanům docházejí. V. božských rad ohledem pohanů; Vrcholu v-je dosíci; Jako se z nemluvněte a dítěte vyvinuje pachole a u dalším vývoji jinoch. Sš. J. 52., 70., L. 150., I. 28., 63., II. 4., 78., 116. (Hý.).

Vývojek, jku, m. = *vývoj*. Slova ta berou se za dalejší v. Sš. II. 112. (Hý.).

Digitized by

Vývojepisný, die Entwickelung beschreibend, darstellend, organographisch. SP. II. 254.
Vývojezpytný, die Entwickelung erforschend, organologisch.
Vývojezpytec, tce, m., Organolog, der Erforscher der Entwickelung. Světoz.
Vyvojiti, il, en, ení, *vyvojovati*, auskämpfen. — **co komu jak**. Dch.
Vývojně. V první části listu dílem v., dílem výbojně pokračuje. Sš. II. 192.
Vývojosloví, n., organogenia, zpytuje vývoj ústrojů jednoho ze druhého. Kk. 2. vyd. 3.
Vyvojštiti se, il, ěn, ění = *vojensky vytáhnouti*, kriegerisch ausziehen. Č.
Vyvol, u, m. = *vyvolání*. Na Slov. Bern.
Vyvolací, Ausrufs-. V. cena. J. tr., Šp.
Vyvolač, e, m., der Ausrufer, Herold, Ankündiger. Bern.
Vyvolání, n., das Ausrufen, der Hervorruf. Dch. V. rukojmí. Vz Gl. 375., Tov. k. 176. Hlučné v., stürmischer Hervorruf. Dch.
Vyvolanka, y, f. = *souboj*, der Zweikampf. Na Slov. Bern.
Vyvolaný; *-án, a, o*, ausgerufen, herausgerufen, herausgefordert. V. cena. Vz Vyvolati.
Vyvolatel, e, m. = *vyvolač*. Us. Tč.
Vyvolati, *vyvolávati* = *volati odkud na koho*, auf-, ausrufen; *voláním ohlásiti*, ausrufen; *ven volati*, aus-, herausrufen. — **co, koho**: hodiny, D., vojnu (ohlásiti), Nomencl., duchy, cenu (vyzvati), Us., koho (velebiti, chváliti). V. V. herce. Us. V. pohyb, nepořádek, něčí hněv (*lépe*: způsobiti). Pk., Tk. V. jména stanic. Us. Vlč. Ponocný vyvolával dvanáctou. Tyl. I. 91. V. rukojmě. Tov. Záveje ako můry. Brodí sa cez ne a vyvolává dievku, ale neozýva sa jej ani duša. Dbš. Sl. pov. II. 49. Hleděno buď k tomu, které zájmy společnosť vyvolaly, *lépe*: hleděno buď k tomu, z kterých příčin společnosť zřízena jest n. který prospěch společnosť zřizujíc se na zřeteli měla. Šb. Nepřátelé vyvolali boj, *lépe*: dali příčinu, počátek k boji n. nepřátelé počali, začali, způsobili boj, byli příčinou boje. Bs. To vyvolalo hádku, *lépe*: způsobilo, bylo příčinou hádky. — **čeho, koho (gt.**, šp. m. *akkus.*). V-lal ostatních, těch slov (šp. m.: ostatní, ta slova). Brt. 86. — **na koho**: na služebníka, aby přišel. Us. Hověžané na nás divně vyvolávali (pokřikovali). 1717. Pk. — **co čím, kým**. Dali to biřicem vyvolati. Ros. Skotáci rohem (trubou, Pt.) vyvolávají dobytek (z chlevů). Kom. Něčí nespokojenosť něčím v. (*lépe*: způsobiti a p.). — **koho kde kdy**. Kdyby takového nemohli chytiti, tehdy po měsíci má vyvolán býti v městech po krajích. Arch. II. 507. — **koho odkud**: ze školy. — **koho kam**: **na** pole. Br. — **nač**: na souboj (vyzvati). Us. — **koho k čemu**: k pranici a bitvě. V. V. někoho k bitce. J. tr. — **komu proč**. Vyvolávali na slávu vítězovi. Dbš. Sl. pov. I. 301. — **kdy**. Obecenstvo spisovatele kusu po každém jednání hlučně vyvolávalo. Vlč. — **kde**. Už ho vyvolávají ve škole (už má choditi do školy). Mor. Šd. — **co kde jak**. Které (pře) před úřadem kdys vyvolával sám svým vlastním hlasem. Kká. Td. 41. — **co komu**. Došli na slova a vyvolali si (= vyčítali), co komu na srdci ležalo. Dbš. Obyč. 81.
Vyvolávací, *vyvolavací*, Ausrufs-. V. cena. Šp.
Vyvolávač, *vyvolavač*, e, m., der Ausrufer. D., J. tr., Bern.
Vyvolávání, n., vz Vyvolání, Vyvolati.
Vyvolávanka, y, f. = *vyvolávka*. Dbš. Obyč. 148.
Vyvolávatel, *vyvolavatel*, e, m. = *vyvolávač*. Mus. 1880. 435.
Vyvolávati, vz Vyvolati.
Vyvolavec, vce, m. = *vyvolávač*. Č. Nár. ps. II. 169.
Vývolba, y, f. = *vyvolení*, die Wahl, Auswahl. Předurčení k synovství je jen vývoj v-by boží. Sš. II. 81. (239., I. 100. — Hý.).
Vývolebný = *vývolivý*, *vyvolen býti mohoucí*, *vývolný*, wählbar. Aby úložek (úradek, uložení) boží zůstal vývoleben či vývoliv. Sš. I. 100. (Hý.).
Vývolek, lku, m. = *vyvolení*. Původ v-lku. Sš. I. 100. (Hý.).
Vyvolenec, nce, m., der Gewählte, Auserwählte, Auserkorene. Posp., Šb. S. II. 209., Tč. V. boží. Čch. Mch. 38. A on své ovce t. vyvolence jmenuje jmenovitě; (To miesto) jest najmenšie před Bohem dóstojenstvie vyvolencóv božích. Hus II. 224., 363. (Tč.).
Vyvolení, n., die Wahl, Auswahl, Erwählung. V. svobodné. Kram. — **V.**, praeoptatio, das Vorziehen. — **V.**, praedistinace. V. V. = kon boží, podlé něhož Bůh člověka nebo národ k víře v Krista od věčnosti předustanovil. Uskutečněním v. je *povolání*, ἡ κλῆσις. Vz Povolání. Sš. II. 239. V. naše od Boha zakládá se na zásluhách Krista Pána; To v. se dálo od věčnosti; A stalo se v. to za účelem svrchovaným; Slovem tím Pavel udává způsob v. božího. Sš. II. 80., 81. (Hý.). V božiem v. ste položeni, abyste byli měšťané nebeského královstvie; A že nás jest a ne mój toliko milostivým v-ním, dlužni jsme jemu bázní. Hus I. 145., 315. (Tč.).
Vyvolenka, y, f., die Ausgewählte, Auserkorene. Šml. Pomoz ty, lilie, v-ko její. Hdk. C. 222., Šml. I. 39.
Vyvolený; *-en, a, o*, erwählt, ausgewählt. V. zboží. Us. Žito krmí všecky blázny napořád a pšenice jen ty v-né. Us. Tč. — **V.**, lieber gewählt, vorgezogen. Velmi mnoho povolaných, v-ných málo. Us. Tč. V. národ. Br. Za své v-né jsem vás neměl. BR. II. 33. b. V. syn (adoptovaný). Jel. — **čím**: srdcem v-ná, die Herzenserkiesene. Dch. — **V.**, auserwählt, praedestinirt. Vz Vyvolení. Judáš od spasitele k biskupství v-ný pro lakomstvie kterak jest vzvelebený?; Aniž vědie, jest-li k spasenie v-ný čili k zatracenie předvěděný; Neb v-ný nižádný nezahyne a předvěděný nižádný spasen nebude; V-ný jest ten, kohož pán Bóh volil jest, aby dobře jsa živ byl konečně spasen. Hus I. 184., 341., II. 177. (Tč.). V-ní boží, V., svatí. Us.

Digitized by Google

Vyvolitel, e, m., der Aus-, Erwähler. Us.

Vyvolitelka, y, f., die Aus-, Erwählerin.

Vyvolitelný, erwählbar. Šm.

Vyvoliti, il, en, ení; *vyvolovati* = *volením vybrati*, wählen, auswählen, erwählen, erlesen, erkiesen, vorziehen, prädestiniren. — **co, koho**. Maje apoštoly v. BR. II. 220. a. Já sem vás dvanácte v-lil a jeden z vás ďábel jest; Otazujíciemu, proč jest Bóh chudé v-lil apoštoly? brzká odpověď jest: že sé jemu tak líbilo. Hus I. 249., II. 52. (Tč.). — **co komu**. Koho's ty si vyvolila, ten s tebů. Sš. P. 448. A já vás tu něpustím, dokaď vy mne nědáte, co já sobě vyvolím. Sš. P. 15. — **si co**. Kom. V. si cestu, D., krále, Rad. zv., syna (adoptovati). Jel. — **koho zač**: za pána, Ros., za krále, Us., za kmotra. Štelc. Vyvoliti si za ochranku. Er. P. 135. Dyž sem si tě nevzal za ženičku, vyvolím si tebe za družičku. Sš. P. 231., Čes. mor. ps. 167. Včil si ťa v-lím za družičku. Sl. ps. 356. Já se ti ožením, ani nezvíš, tebe za družičku si v-lím. Slez. ps. Svůj národ mnohý za nástroj si vyvolil své záhubné snahy. Tč. exc. V-lil si za manželku Jitku. Ddk. III. 196. Ješto od Krista mimořádným a zvláštním během za apoštola vyvolen byl. Sš. I. 3. Slove otec proto, že sobě za syna v-lil. Hus I. 315. — **koho k čemu (jak)**. Bratr jeho byv k stavu duchovnímu v-len . . .; Se strany biskupovy v-len jest k tomu arcipříšť plzeňský. Ddk. II. 204., II. 35. (Tč.). Z mnoho tisíc ťa jedného k službě svej v-lil. Na Slov. Tč. Ten buď vyvolen k kněžství a to s svědectvím lida, aby . . . Věrní mají úfati, že jsú v-ni k spasení. Hus I. 461., II. 420. (Tč.). — **co odkud**. Vyvol sobě jedno z dvého. Er. P. 480. Já sem sobě v-la z růže květ, lepší je ten můj malžen než celý svět. Sš. P. 448. Já bych všechněm Slavům krále z toboto tu kmene v-lil. Koll. I. 112. Pustili los, aby pán Bóh ukázal, kterého by z těch dvú v-li. Hus I. 460. — **koho kým**: starostou. Us. Vz Zvoliti. Kdo tě v-lil prelatem? Bdl. Bóh jím je v-lil. Hus II. 180. — **proč**. Pro nedrahný čas apoštolé snadnou věc vyvolili; Pravda, že Bůh z pouhé lásky nás v-lil. Sš. Sk. 182., II. 81. Spytihněv císařem vyvolen byl pro Moravu na místě Vladislava. Ddk. IV. 85. Ne z případnosti, ale z předzvědění za svědky v-ni sú. Hus III. 305. — **kde kdy**. Jenž (apoštolé) od Krista za jeho na zemi pobytu v-ni byli; Jakož v-lil nás v něm (v Kristu) před světa založením. Sš. II. 12., 79. (Hý.). — **jak**. Apoštolé bezprostředně od Pána v-ni byli. Sš. Sk. 16. Vz Voliti.

Vývolivý, vz Vývolebný.

Vývolmo = *závisle od vyvolení*. Úložek boží v. se stává. Sš. I. 100. (Hý.).

Vyvolniti, il, ěn, ění; *vyvolňovati* = *volným učiniti*, frei machen. — **koho** (emancipovati). Rk. — **se kde**: čep v hřídeli se vyvolnil. Vys.

Vývolný, vz Vývolebný.

Vyvolovati, vz Vyvoliti.

Vyvoňati = *vyvoněti*. Na Slov. a Mor. Bern., Šd.

Vyvonění, n., die Verduftung.

Vyvoněný; *-ěn, a, o*, ausgerochen, verduftet. Na, vem si tu vyvoňanou růži. Sš. již. Mor. Šd.

Vyvoněti, ěl, ěn, ění, *vyváněti* = *vyňuchati*, ausriechen, durchs Riechen finden, durchs Riechen alles an sich ziehen, anriechen; aufhören zu riechen; aufhören einen Geruch von sich geben, zu riechen, ausriechen. Bern. — **co**. Já tu růži vyvoňám. V již. Mor. Šd. — **odkud**. Vyvoníme, vyzvoníme smutek z hlavy ven. Čch. Bs. 150. Všecku vůni z fialek v-ním. Us. — **si co**. Co si sám naprdím, to si sám v-ním. Slez. Tč. — **jak**. Fialky příjemně vyvánějí. Us. Tč.

Vyvopálati = *vyčistiti*. — **co**: oves. Us. Vz Opálati. Db.

Vývora, y, f., die Klausur (im Kloster). Šm.

Vyvorati, vz Vyorati.

Vyvoščiti, il, en, ení = *vyvoskovati*. Bern.

Vyvoskovati, **co**: niť, podlahu, auswichsen; vosk, das Wachs verbrauchen. Us.

Vývoz, u, m. = *vyvezení lodí n. vozem*, der Export, die Ausfuhr, der Ausgang. Nz., J. tr., Dch., D. V. obilí, dříví ze země. Us. V. zboží; zákaz v-u. J. tr. Clo z vývozu (vývozní), der Austrittszoll, J. tr., v. kostí, die Knochenausfuhr. Šp. V. a dovoz, Aus- und Einfuhr; Továrna a v. kožených rukavic, Lederhandschuh-Fabrik u. Export. V. toho zboží zase oživěl. Dch. Volný v. vína do Polska se povoluje. Ddk. V. 121. O v-zu řím. a řec. vz Vlšk. 290. — **V.** = *úvoz*, der Hohlweg. Mor. Šd., Bkř., Vck. Nestojí na mostě, ale nad v-zem, nemožu já pohnút ani prázným vozem; Chytni mrkvu a zatáhni někde do vývoza. Sš. P. 461., 705. (Tč.). Moje koně stojí nad vývozem. Sš. P. 461. — **V.** = *žlábek u řiti mezi nohama, též částka kalhot*, jež ono místo kryje. Na Hané. Bkř. — **V.**, jm. polí u Příkaz. Pk.

Vývozba, y, f. = *vývoz*, die Ausfuhr, der Export. Nz.

Vývozce, e, m. = *kupec domácí zboží do ciziny vyvážející*, der Exporteur. Skř., Dch., Šp. Vz Vyvážce, Vývozník.

Vývozek, zku, m. = *vývozné zboží*, der Ausfuhrartikel. Nz. — **V.** = *malý úvoz, žleb*, kleiner Hohlweg. Vz Vývoz. Mor. Vck.

Vývoziště, ě, n., der Ausfuhrplatz. Hlavní v. Šp.

Vyvození, n., vz Vyvezení, Vyvézti.

Vyvozený, vz Vyvezený.

Vyvozitel, e, m., der Ausführer.

Vyvozitelka, y, *vyvozitelkyně*, ě, f., die Ausführerin.

Vyvoziti, vz Vyvézti.

Vývozné, ého, n., die Ausgangsgebühr, die Ausfuhr-, Exportgebühr. Nz., J. tr.

Vývozní, **vývozový**, Ausgangs-, Ausfuhr-, Ausfuhrs-, Exito-, Export-. V-zní clo, Zlob., zápověď, Us., Rk., zboží, tržba, Nz., J. tr., obchod, úřad, das Austrittsamt, celní poukázka, die Austrittsbollete, list (průvodní), der Ausfuhrpass, J. tr., pytel, der Exportsack, náhrada, Exportbonifikation, Šp., cesta (odvozní), der Abfuhrsweg, Sl. les.

soustava, das Ausfuhrsystem. Dch. V. výrobky, Ausfuhrprodukte, Šp., nádoba, das Transportgefäss. Zpr. arch. IX. 9. 47. V. pivo. Šp.

Vývozník, a, m. = *vývozce*. Nz., Šp. — V., v horn., der Förderer. Dch.

Vývozný = *vývozní*.

Vyvozovací list (očišťovací), Rechtfertigungsschreiben, f. Nz.

Vyvozování, n., die Folgerung. Nz. V. jich z marných myšlének. BR. II. 13.

Vyvozovati, vz 1. Vyvésti, 2. Vyvézti.

Vyvrácati = *vybiti*. Na mor. Val. Vck.

Vyvrácenec, nce, m., ein Umgestürzter. V. od víry = odštěpenec. Plk.

Vyvrácení, n., das Verwerfen, Umstürzen, die Umwerfung, Umstürzung. V. stromu. D. — V. *námitek* (odmítání, odmítka), die Widerlegung. Krok. V. důvodů. Mus. 1880. 474. — V. *něčeho z kořen*, V., města, die Verheerung, Zerstörung. Har. — V. = *vývrat, dávení*, das Speien.

Vyvrácenina, y, f. = *vývratek, vyvrácené* (z těla), das Erbrochene. Štelc.

Vyvrácený; *-en, a, o*, umgestossen, umgestürzt. Hospodin zdvíhá v-né. Ž. wit. 145. 8. V. strom. Vrch. V. důvod, žaloba. Vz Vyvrátiti.

Vyvracovač, e, m., der Umstosser, Widerleger. V. nepravé zprávy. Us.

Vyvracovati, vz Vyvrátiti.

Vyvraskati, vz Vyvraštiti.

Vyvraščiti = *vyvraštiti*. Na Slov.

Vyvraštění, n., die Ausglättung der Runzeln. Us.

Vyvraštěný; *-ěn, a, o*, von Runzeln befreit, glatt gemacht. V-né a vypuklé čelo nestydatého (dle domnění) ukazuje. Kom.

Vyvraštidlo, a, n., das Ausbrecheisen. Vz Vyvraštiti.

Vyvraštiti, il, ěn, ění; *vyvrašťovati* = *vrásek zbaviti*, entrunzeln, glätten. — **co čím**. Jirchář kůži vyvraštidlem v-šťuje. Techn.

Vyvrašťovati, vz Vyvraštiti.

Vývrat, u, **vývratek**, tku, m. = *vyvrácení i co vyvráceno*, das Um-, Herumkehren, Umwerfen, Um-, Verdrehen, das Umgekehrte, Verdrehte, Umgeworfene, der Umwurf. — V. = *vyvrácení stromu i sám vyvrácený strom i co zůstane po odstranění stromu jako kořen, zlomek pařezu*, Jg., *zálom, zálomek*, der Windbruch, Windfall, Windwurf, Windschlag. Pt. V. dubu. Kká. Td. 108. Bouřlivé větry mnoho v-tů nadělaly. Koubl. — V. = *dávení i co vydáveno*, das Erbrechen, Erbrochene. V., Br. Kouty budou plny vývratků mrzkých a ohavných. Bart. 338. 35. Poněvadž jsi v hrdlo zase bral, což jsi prve odvolal navrátiv se jako pes zase k vývratu svému kacieřskému. M. S. z Pr. 21. — V. = *vyvrácení*, die Widerlegung. Vývrat toho psaní pošel z péra Karvajalova. Pal. Děj. IV. 2. 343. Tys vždycky na vývraty (vše vyvracíš). Us.

Vývrať, ě, **vývratka**, y, f. = *vyvrácený strom i to co po něm zůstane jako kořen, pařez*, der Windbruch. Sych., Bž. 100., Dch., Jrsk. Vz Vývrat.

Vývratek, tku, m., vz Vývrat. Jg. Slov., Kál., Šd., Bart.

Vyvrátění, n. = *vyvrácení*. Slov.

Vyvrátěný = *vyvrácený*. Na Slov.

Vyvratitel, e, m., der Umstürzer, Zerstörer. V. Troje. Msn. Or. 35. — V., der Widerleger.

Vyvratitelka, y, *vyvratitelkyně*, ě, f., die Umwerferin; Widerlegerin.

Vyvratitelný, umstösslich, widerleglich. D.

Vyvrátiti, vrať, vrátě, il, cen, ení; *vyvraceti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vyvracovati, vyvracovávati* = *na druhou stranu obrátiti*, umwenden, umkehren; *docela obrátiti, převrátiti, spod na vrch*, umwerfen, umstürzen, umstossen, umschmeissen; *vykořeniti, vyhubiti*, mit der Wurzel ausreissen, vernichten, verheeren, zerstören; *vykroutiti*, verdrehen, verzerren; *vydáviti, vrátiti*, speien, sich erbrechen; **se** = *padnouti*, umfallen, umstürzen, Jg., *slehnouti* (o ženách), niederkommen. — **abs**. Kacieře člověka po prvniem a druhém tresktání varuj sě věda, že vyvracen jest. Hus I. 471. — **co**: strom, jídlo, V., oči, hubu = vykroutiti, Us., pořádek, Šm., svůj rozum (na rozumu se pomásti). Us. Lekára živí lekárstvo, len teba vyvráťa. Na Slov. Tč. Múdrosť je vodčo (vůdce) rozumný, len ťa nevyvrátí. Ib. Tč. Na zemi musíš hlavu zpínati a oči vyvracovati, chceš-li něco lepšího spatřiti než hrudu. Koll. I začal vyvracať všetky vrecka. Dbš. Sl. pov. V. 86. V. něčí slova, důvody, tvrzení, Us., námitky, Rk., *v tomto smyslu také: srážeti, porážeti co čím, vyvésti se čím z čeho, poraziti průvod odvodem*, den Beweis durch Gegenbeweis widerlegen. Jv. — **čeho**, Šp. m.: *co*. — **co kam**. Ryba Jonáše na břeh v-la. Br. Sedla sem na kameň, v-til se se mnou do bystré vodičky. Čes. mor. ps. 144. V. co na zem. Us. Tč. Na někoho oči v. Rad. zv. — **co odkud**. Ze sebe vyvraceti, Br., V., z úst, Štelc., ruku z kloubu. Lk. On sa ale zo svojho v-tiť nedal. Dbš. Sl. pov. I. 50. Počnu tě z svých úst vyvraceti. Št. ř. 193. a. Na to se ďábel všecken vydá, aby vás z víry v-til; Kteříž by od víry pravé se v-li. BR. II. 283. b., 753. b. — **co jak**: strom s kořeny. D., Reš. Strom z kořen, V., Háj., město z kořene, D., BO., město ze dna v. Kom. Žaludek na ruby v. Ras. Zaduje vietor a všetko z kořeňa vyvracia. Dbš. Sl. pov. I. 504. Jenž z kořene v-titi chtěl křesťanství. Sš. Sk. 112. Antikristovo falešné učení z kořene vyvrátiti. Hus III. 302. Něco ze základů v-titi. Dch., Ddk. III. 51. Krakov té doby od základů jest v-cen. Ddk. II. 122. Jak sa bijú, tak sa bijú, v-li s hrncom briju. Mt. S. I. 25. Článek za článkem vyvraceti; Námitky na dobro v. Us. Dch. Oblehli hrad a dokořán v-li. Km. 1883. 74. Na tu (rybu) tresknul, že hneď zgăgla a v-la sa hore bruchom. Dbš. Sl. pov. III. 36. — **čím**. Tím nejsou vyvráceny veškery pochybnosti. Ddk. II. 309. V. námitky dobrými důvody. Mus. 1880 475., 516. (Pdl.). — **se**. Strom se v-til. D. Zákon se ruší a vyvrací. BR. II. 158. a. V-til sa ako snop. Dbš. Sl. pov. III. 47. Mám strach, že se to kolo v-tí (zusammenbrechen). Slez. Šd. Byl zdráv, na jednou se

Digitized by Google

v-til (fiel rücklings um) a bylo po něm. Mor. Šd. Naše sousedka se již v-la (slehla). Mor. Tč.

Vývratka, y, f. = *vývrat*. Šm.

Vývratnice, e, f., taliera, die Brechpalme. V. obecná, t. silvestris. Vz Rstp. 1612.

Vývratnictví, n., der Radikalismus. Šm.

Vývratník, a, m., der Radikale. Šm.

Vývratno, zum Umstürzen, zum Umwerfen. Tu je v., jeď pomály. Slez. Šd. Klš.

Vývratnosť, i, f., die Umwendbarkeit, Verkehrtheit, Umwerflichkeit. Jg. Slov.

Vývratný = *snadný k vyvrácení*, leicht umzuwerfen. Marek. — **V.** = *vyvracející*, umstürzend. V. cesta. Vz Vývratno. Slez. Šd., Klš. — **V.** = *vyvrácený*, verkehrt, verdreht, umgeworfen. V. dříví, das Lagerholz. D., Jg.

Vyvravať = *vyhovořiti*, *vymluviti*, *vyrozpráveti*. Na Slov. Bern. L'udia, keď vravia, vše dačo vyvravia. Gemein Gerücht ist selten erlogen. Na Slov. Zátur.

Vyvrazčiti = *vyvraštiti*. Slov.

Vyvrázditi, il, ěn, ění = *vyvraziti*. Plk.

Vyvrazení, n., das Auskühlen o. Verderben durch wiederholten Aus- und Eingang. Na Slov. Bern.

Vyvrazený; *-en, a, o*, ausgekühlt o. verdorben durch wiederholten Aus- und Eingang. Na Slov. Bern.

Vyvraziti, il, en, ení, *vyvrážati*, *vyvražovati*, auskühlen o. verderben durch wiederholten Aus- und Eingang; **se**, aufhören öfters aufzumachen, aus- und einzugehen. Na Slov. Bern.

Vyvrážati, vz Vyvraziti.

Vyvražkati = *vyvrašťovati*. Vz Vyvraštiti. Slov. Bern.

Vyvrbiti, il, en, ení, *vyvrbovati* = *špatně vyvésti*, schlecht, aus-, durchführen. — **co.** Tys to pěkně vyvrbil! Na Mor. Bkř., Šd. — — **se** = *vyskytnouti se*. Kde se ten tu v-bil? Šb., Škd. Všickni žasli a kývali hlavami soustrastně, jenom pan Švarz se vyvrbil (ozval) hrdým slovem: Co vy? Kmk.

Vyvrci, vz Vyvrhnouti.

Vyvrcení, n. = *vymíchání*, das Ausrühren. Šp.

Vyvrcený; *-en, a, o*, ausgerührt, aus-, herausgedreht. V. máslo. NA. IV. 101. Vz Vyvrtiti.

Vyvrcovati, vz Vyvrtiti.

Vyvrčati = *vyvrčeti*. Na Slov. Bern.

Vyvrčeti, vrč, el, en, ení; *vyvrkati*, *vyvrknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyvrkovati* = *vrčením dostati*, erschnurren. — **si co**: kus pečeně. — **co na sebe**: hůl. Ros. — **V.** = *vrčením vyhnati*, herausschnurren, -girren. — **koho**. Ros. — **koho odkud**: ze světnice. Us. — **se** = *přestati v.*

Vyvředěti, ěl, ění, schwürig werden.

Vyvřediti, il, ěn, ění, vz Vyvředovati.

Vyvřeďovati, *vyvřediti*, schwären machen. — **se**. Plíce se v-ly, wurden schwürig. Ja.

Vyvřelý. V. pivo, víno, ausgesotten. Reš. V. útvar. Vz Vyvřený. Stč. Zmp. 681.

Vyvření, n., das Aus-, Aufsieden, Aufsprudeln, Einsieden, Einkochen. Vz Vyvříti.

Vyvřený; *-en, a, o*, ausgesotten, aufgesprudelt, eingesotten, eingekocht. Vz Vyvříti. — **V.** = *vypuštěný*. — **odkud**. V-ní z pekla oharí. Hr. rk. 311.

Vyvřeskati, vz Vyvřeštěti.

Vyvřesknouti, vz Vyvřeštěti.

Vyvřeštěti, ěl, ěn, ění; *vyvřesknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyvřeskati*, *vyvřískati* = *vřeskem vyvolati*, *vykřičeti*, aus-, heraus-, aufschreien, ausplärren. — **co na kom** (vřeskem obdržeti). Ros. — **na koho co**: hůl. Vyvřeštěl na sebe hůl. Us. Co o něm uslyší, vše na něho v-ští (poví). Us. Tč. — **se**. Ten kluk už se v-štěl. Us.

Vyvřeti, vz Vyvříti. Na Slov. a Mor.

Vyvřetí, n. = *vyvření*. Na Slov. Bern.

Vývrh, u, m. = *vyvržení i co vyvrženo*, das Auswerfen, der Auswurf. Vývrh sopek. Krok. V. pokolení lidského. Marek. — **V.** = *brak*, der Ausschuss. Bern.

Vyvrhati, vz Vyvrhnouti. Bern.

Vyvrhel, e, m. = *vývrh*, der Ausschuss, Auswurf. Šp. V. člověčenstva, Tč., **kletý** v. Msn. Or. 151.

Vyvrhlec, hlce, m. = *vyvrhlý*, der Auswürfling. Ros.

Vyvrhlina, y, f. = *vyvrhel*, der Auswurf. Taká v. života. Phld. I. 3. 161.

Vyvrhlý, ausgeworfen. Vz Vyvržený. Ros.

Vyvrhnouti, ul, ut, utí; *vyvrci*, vrhu, žeš ... hou, vrz, vrha (ouc), vrhl, žen, ení; *vyvrhati*, *vyvrhovati* = *vyhoditi*, *vymetati*, aus-, hinaus-, herauswerfen; *vytrhnouti*, herausziehen, herausnehmen; *vyloučiti*, *vyobcovati*, *vyhnati*, ausmustern, ausscheiden, ausschliessen, verwerfen, verweisen, ausstossen; *ustanoviti*, aussetzen, bestimmen; **se** = *vyškočiti*, ausbrechen, ausschlagen (auf der Haut); *vypadnouti*, anfallen. Us. — **co**. Vyvrhla zem tělo. D. V. mezník, Har., kostku (1. hoditi, 2. vrci se v nebezpečenství, počíti něco), V., zub (vytrhnouti), Baiz, zvěř, jelena (střeva vyndati), D., pokrm (dávením). V. Vyvrhnouti šance. Skl. II. 498. Vyvrhnouti kobyly (vypřáhnouti). U Kuklen. Ktk. Vyvrhovati náspy (nahazovati). Nebť tu pět (krošóv) k němu provrhu, nebo dřevních osm vyvrhu (vybraji). Hr. rk. 375. Dvoje ďábelství vyvrhl; Ďábelství slepé a němé vyvrhl; Chtěli jste nepřítele vyvrci. BR. II. 1., 52., 77. b. (Šd.). Aby smilníka vyvrhli jako starý kvas; I vyvrhl jest Šalamún Abiatra, aby nebyl knězem božím; Když vyvrže všechna kniežata i vladařstvie i moci; Aby pohoršenie v-hl; V. hřiech; Vyvrci kúpi jest něco nelibé, ale však pro zachovánie života to vyvrženie jest volné. Hus I. 143., 181., 324., 443., 462., 258. (Tč.). — **co, koho odkud**. Mrvu z cizího oka chtíti vyvrci a v svém břevna neviděti. V. A jestliže jeho z jednoty a ze zápisu vašeho vyvržete. Hl. I v-hl **ot** obličeje jich vlasti. Ž. wit. 77. 54. Hanbu od sebe v. Dvě kron. V-ti z vlasti, ze země, z města, z hrdla (chrkati), V., z ráje. Kom. Vyvrž z hlavy tvoju hlúposť skrz pilné učení. Na Slov. Tč. V. někoho z úřadu. J. tr. Anebo nechtěl-liby toho učiniti, abyste jeho tehdy ze zápisu vašeho v-hli; A jestliže jeho z jednoty a ze zápisu

Digitized by Google

vyvržete. Arch. II. 35. Vás z vinnice vyvrže. BR. II. 13. b. A ktož jim jinak věřie, z svaté obecné viery bude vyvržen. Pass. 10. Vstavše vyvrhú jej z města. ZN. Hrdosť z srdce v. Št. N. 65. Mrtvého z obce vyvrci. Vyvrz najprve břevno z oka svého a tehdy pozřiž, aby v-hl mrvu z oka bratra svého; Aby vyvržen byl z prostředka vás, jenž jest to učinil; Mají vyvrci prve z své žádosti břevno svatokupectvie; Vyvrz najprve břevno z oka svého t. zbuď najprve sám hřiechu velikého; Ať vyvrhú z měst každého malomocného; Pokrytče! vyvrz prve břevno z oka tvého a pak přijda vyvržeš mrvu z oka bratra tvého. Hus I. 144., 244., 444., II. 204., 276., 341., III. 180. (Tč.). — **co komu (k čemu).** V. komu oči. Ctib., Tč. 6., GR., BO., Aesop, Konáč. V. komu plat (ustanoviti). Us. V-bli sobě příkop hluboký a zasadili proti ní kusy své. Skl. II. 501. Velel vladař vězně vyvrci psům k snědku. Sych. — **co, se kam**: **na** soka. Dal. Se na koho = vypadnouti. Troj. Vlny ho na ostrov vyvrhly. Us. **Z** dědičných **v** porobné jařmo bohové mne komnat vyvrhli. Msn. Or. 74. I měl v-žen býti v psotu a biedu. Anth. Jir. I. 166. Vyvrzte jej ven **do** tmy. BR. II. 115. a. Ale synové královstvie budú vyvrženi v temnosti zevnitřnie. Hus II. 243. — **se komu kde.** Ať káže **v** rybnice strúhu vyvrci **až k** nové trúbě. Arch. IV. 213. Pryskýř se mu **na** noze vyvrhl. Us. Nežit na hřbetě se mu v-hl. V. Hliza se **v** zemi německé vyvrhla. Us. — **se čeho.** Panského ustanovení a nálezu se v., sich entschlagen, sich hinwegsetzen. Ps. o záští. — **koho čím kam.** Býk ho rohy **do** povětří v-hl. Us. — **kdy. Po** smrti pryskýř se **mu** v-hl. Dač. I. 38. — **koho, co komu proč.** Ale synové pokolenie Kristova, to věz židé, pro nevděčnosť budú v-ženi **v** temnosti zevnitřní, t. j. v zbavenie nebeského světla v pekle. Hus II. 47. Někomu oči z něčího rozkazu v-ti. Pont. o stát. — **s infinit.** V prvniem vezření to jemu se čísti v-hlo (údálo). Jež. 14. stol. — **se,** také = *zvrhnouti se*, ausarten. U Opavy. Klš.

Vyvrhnutí, n. = *vyvržení*, die Aus-, Hinaus-, Herauswerfung, die Verwerfung, Ausschliessung; *zmetání*, die Verwerfung, das Missgebären; *ustanovení*, die Bestimmung; *vydávení*, das Ausspeien. Bern.

Vyvrhnutý; *-ut, a, o* = *vyvržený*, *vyhozený*, aus-, hinaus-, herausgeworfen; *vybrakovaný*, ausgeschossen, verworfen, ausgeworfen; *zmetaný*, verworfen, missgeboren; *ustanovený*, ausgeworfen, festgesetzt, bestimmt; *vydávený*, ausgespieen. Bern.

Vyvrhování, n., vz Vyvrhnutí, Vyvrhnouti.

Vyvrhovaný = *opětně*, *občasně vyvrhnutý*, *vyvržený*. Vz Vyvrhnutý.

Vyvrhovati, vz Vyvrhnouti.

Vyvrchovati se nad kým = *převyšovati koho*, *na vrch se dostati nad koho*, übertreffen. Sa mu zle nedobre zastrúhali, že sa musejú nad ním vyvrchnovať. Dbš. Sl. pov. I. 292.

Vyvřiskati, vz Vyvřeštěti.

Vyvřitel, e, m., exterminans. ZN.

Vyvříti, vru, vří, el, ení; *vyvírati* = *vyvařiti se*, einsieden, ein-, auskochen, verdünsten; *vařiti se*, *zhůru vříti*, aufsieden, aufkochen, aufsprudeln, aufbrausen; *vřením vydati*, heraussieden lassen, aussprudeln; *vypustiti* (něco zamčeného), heraus-, aus-, loslassen; **se** = *vyvaliti se*, *moci vyniknouti*, mit Gewalt hervorbrechen; *odejíti*, *odskočiti*, *vyskočiti*, ab-, entkommen, sich ausschrauben. — **abs.** Polívka všecka vyvřela. Ros. Vyvřelo jest vařenie. BO. V-la voda **při** ohni. Us. Až polovica vody vyvře, odstav hrnec. Us. Tč. Studánka vyvírá = prýští se. Na Slov. — **co, koho.** V. koho = *vytevříti*. Zlob., Šm. V. lají, psy = pustiti. Výb. I. 1121. 8. a 14. Poďme domů, aby nás nevyvřeli (ausschliessen). Us. Tč., Pal. Rdh. II. 95. Vliv a tlak, jakýž vyvíralo to Petrovo licoměrné jednání. Sš. II. 23. (Hý.). — **z čeho jak.** Čím hrnec navře, z toho z těžka vyvře. Prov. — **odkud (kde).** Pojednou voda vyvře **ze** země. Jg. Voda se v-la ze země. Us. Ten vyvřev se z boje (vyšed, odskočiv) utekl. V. Psy ze smečky v. = vypustiti. L. **Na** dně vyvírá se voda ze mnoha drobných pramenů. Bud. zahr. (Šd.). Kdo pozde do domu chodí, to se z neho vyvre (ausschliessen); Z pra skalných vyvríva pramenek čerstvý; Voda ze žridla vyvíra, zlosť ze zlých řečí; Ze studnice voda vyvíra. Na Slov. Tč. Že to odpuštění hříchů co podkladek a základ spásy od jediného milosrdenství božího vyvírá (se prýští); Jaký pak z toho následek se vyvírá?; Z toho písmového výroku božího Abrahamovi učiněného vyvírá a odvětuje apoštol vším právem; Učení, kteréž od pravdy nevyvíralo. Sš. L. 29., I. 86., II. 33., 206., (Hý.). — **co, koho kam, na koho, nač:** svůj hněv. L. Psy na vepře v. (vypustiti). St. Skl. Když naň (vepře) vyvrú láji. Alx. V. v. 1622. (HP. 39.). Vliv, jejž východní církev na Maďary vyvírala. Čas. kat. duch. 1882. 466. Ale jaký účinek vyvíralo seslání to (ducha sv.) na jiné lidi?; To všecko musilo náramný vliv vyvírati na mysli všechněch; Muži ti nemalý na církev vliv vyvírali. Sš. Sk. 20., 34., 184. (Hý.). — **co kde.** Přišli k jednej studničke. Voda **v** něj vyvjerala čistá ako krištál. Er. Sl. čít. 62. **Na** pravej strane od skaly vyviera studnička. Dbš. Sl. pov. II. 17. V mojej milej dvore studenka vyviera. Koll. I. 199. Slovo to ‚poslušen byl' náramnou v církvi působnosť vyvíralo. Sš. L. 47. Když naň (vepře) vyvrú laji v háji. Alx. (Vz nahoře). — **jak.** A tu vidí, že víno už **do** poly pohára vyvrelo. Dbš. Sl. pov. I. 560. Evangelium moc svou vyvírá napravováním, ukojováním a oblažováním lidí. Sš. II. 195. — **co jak dlouho. Po** věky budou slova ta nesmírnou moc svou vyvírati. Sš. II. 112. (Hý.). — **kdy.** Vyvřela **v** pomsty hněvu výheň vzteků. Čch. Příkladové světců a světic božích veliký vliv vyvírali **po** všechna století. Sš. II. 305. (Hý.). Otevři, sice v krátce vyvru tebe. Shakesp. Tč. V hněvu vyvře, co v srdci vře. Prov. Šd. — **se** = *vyskytnouti se*. Kde jsi se tu vyvřel? U Žamb. Dbv. — Dač.

Digitized by Google

Vyvrkati, vz Vyvrčeti.
Vyvrknouti, vz 1. Vyvrčeti, 2. Vyvrtnouti.
Vyvrknutí, n., das Aufknurren. — **V.**, die Verrenkung. Vz Vyvrknouti. V. obratle, spondylolythesis. Nz. lk. V. palce, kotníku. Us.
Vyvrknutý; *-ut, a, o.* V. hlas. Vz Vyvrčeti. — **V.**, verrenkt. Vz Vyvrknouti, Vyvrtnouti. V. palec, kotník. Us.
Vyvrkovati, vz Vyvrčeti.
Vyvrnčeti, el, ení = *vyvřeštěti.* Us.
Vyvrotiti = *vyvrátiti.* Na Ostrav. Tč.
Vyvrsknouti se = *vymknouti se* (komu z rukou), entschlüpfen, entglitschen. Na Mor. Sd., Vck. Jenom jsem pořád hleděl, jak se mám v. Sš. P. 665. Ti, co moudřejšími a opatrnějšími byli, napřed se vyvrskli. Sš. J. 138.
Vyvrstvení, n., die Aufschichtung.
Vyvrstvený; *-en, a, o,* aufgeschichtet.
Vyvrstviti, il, en, ení, *vyvrstvovati,* aufschichten. — **co:** snopy. Us., Ros.
Vyvršení, n., die Aufhäufung. — **V.** = *pomsta,* die Rache. Na Slov. Nástroj k v. sa nad mužmi slovenskými. Phld. I. 1. 60., Bern.
Vyvršený; *-en, a, o,* aufgehäuft. — **V.**, *pomstěný,* gerächt. Na Slov.
Vyvršiti, il, en, ení, *vyvršovati,* aufhäufen, aufhören zu verschliessen (na Slov. Bern.). — **se** = *pomstíti se,* sich rächen. Plk., Bern. — **co komu.** V-li mu rov (= nasypali). Inda. — **se na kom.** Tak završil a vyvršil sa osud i na tebe (tobě). Let. Mt. S. VIII. 1. 62., I. 74. Ale už kohokoľvek tu dopálim, na tom vyvŕšim sa. Dbš. Sl. pov. III. 58. — **se nad kým jak.** Začali sa sprisahávat proti nim, aby, jakýmkoľvek spôsobom mohli by sa nad nimi vyvŕšiť, nemlčali. Sl. let. II. 30. — **se za koho.** Nože no, stará mamo, vyvŕšte sa za seba aj za svoje dievky. Dbš. Sl. pov. III. 53.
Vyvršování, n., vz Vyvršiti.
Vyvršovaný; *-án, a, o,* vz Vyvršiti.
Vyvršovati, vz Vyvršiti.
Vývrt, u, m. = *co se pojednou vyvrtí,* die Bohrung, Höhlung. Us. V. děla. Bur., Čsk. Průměr v-tu, der Bohrungsdurchmesser; v. komínku, die Pistonbohrung; v. válcovitý, cylindrische Höhlung; kruh v-tu, der Bohrungskreis, stěna vývrtu, die Bohrungswand, plocha vývrtu, die Bohrungsfläche. Čsk.
Vyvrtáček, čku, m., der Stöpselzieher. Šm.
Vyvrtání, n., die Ausbohrung, Aushöhlung. V. klády.
Vyvrtaný; *-án, a, o,* ausgebohrt, ausgehöhlt. V. díra, moučka. Rk. — **čím.** Čtyry jámy žita máme nebozízem v-né. Sš. P. 627., Sl. ps. Šf. II. 58.
Vyvrtati, *vyvrtávati,* ausbohren. — **co:** díru, Us., hlaveň. Čsk. — **co odkud:** z ořechu jádro. D. — **co čím kde, kam:** nebozezem díru (V.) **do** prkna, **v** prkno, **v** prkně. Us. Do čoho nemôže djeru (díru) vyvŕtať (do vody)? Mt. S. I. 138. — **se s kým** = *vytančiti.* Vyvŕtajú sa s ňou aj druhí svadebníci. Dbš. Obyč. 23.
Vyvrtávati, vz Vyvrtati.
Vývrtek, tku, m. = *kus másla v podmáslí,* ein Stück frische Butter in der Buttermilch. V. = máslo, které se při stloukání (vrtění smetany) vytočí. Ktk. V. másla. Us. — **V.** = *vyvrtaná tříska,* das Ausgebohrte. Páliti v-ky. Us. Jg., Šd. — **V.**, das Bohrloch. Dch.
Vyvrtění = *vyvrcení.* Na Slov.
Vyvrtěný = *vyvrcený.* Na Slov. Bern.
Vyvrtěti, ěl, ění, sich genug herumdrehen. Na Slov. Bern.
Vyvrtiti, il, cen, ení; *vyvrcovati,* genug herumdrehen, ausbuttern, ausrühren. — **co:** máslo. D. — **co komu.** Počkej, já ti to vyvrtím, heraufschwingen (vrtě vytáhnu). Mor. Šd. — **se.** Kohoutek se v-til (vykroutil) a spadl dolů. Us. Tč.
Vývrtka, y, f., der Schraubenzieher. Techn., Nz., NA. III. 99. — **V.** = *vytahováček,* der Pfropfen-, Stöpselzieher. Dch., Rgl., Suk. — *Vývrtky,* pl., m., Bohrspäne. Čsk.
Vyvrtkati, aufhören zu beissen, zu drükken. — **co:** srdce. Na Slov. Bern.
Vyvrtnouti, *vyvrtknouti (vyvrknouti,* v obec. ml.), tnul a tl, ut, utí = *vytknouti, vymknouti,* verrenken, ausrenken, verstauchen. Dch., Nz. lk. — **si co:** nohu, ruku; **čím:** pádem. Us.
Vyvrtovať, vz Vyvrtati. Slov.
Vyvru, vz Vyvříti.
Vyvrzání, n., vz Vyvrzati.
Vyvrzaný; *-án, a, o,* durchs Hin- und Hergehen aus dem Zimmer durch die Thüre herausgelassen. — **odkud.** Teplo ze světnice v-né. Us. Šd.
Vyvrzati = *vrzáním vypustiti,* durchs Aus- und Eingehen durch die Thür auslassen. — **(co) odkud.** Všecko teplo **ze** světnice v-zal. Ros., Sd., Šd., Vck., Tč., Škd. Z něčeho vyvrznůt = vybřednouti z nesnází. Us. Brt. — **kam.** Je rád, když může ven vyvrznůt (= upláchnouti, utéci). Us. Šd.
Vyvrzgati, aufhören mit der Thür zu knarren; *vyvrzati.* Na Slov. Bern. — *Vyvrzgnouti,* sich aus dem Staub machen, entschlüpfen. Na Slov. Ssk.
Vývrž, i, f. = *vývrh, vyvrhel, co vyvrženo,* der Auswurf, Auskehricht. Na smetích a jiné vývrži. Ms.
Vývržek, žku, m. = vyvržené vnitřnosti, der Aufbruch, Šp., vývrh, který draví ptáci ráno vyvrhnou, když předešlého dne srsť n. peří polkli, das Gewölle. Šp.
Vyvrženec, nce, m., der Auswürfling. Dch., Posp.
Vyvržení, n. = *vyvrhnutí.* O v. ďábelství. BR. II. 42.
Vyvrženina, y, f. = *vývržek.* V-na sopečná. Miner.
Vyvržený; *-en, a, o,* hinausgeworfen. Vz Vyvrhnouti, Vyvrhnutý. — **odkud.** Psanec z lůna společnosti v-ný. Us.
Vyvržitelný = *vývržný.* Us.
Vývržný, auswerfbar. Šm.
Vyvržovati = *vyvrhovati,* vz Vyvrhnouti. Bern.

Vyvržúkati = *vyvrzati*. Na Slov. Bern.

Vyvstání, n. = *povstání*, das Aufstehen.

Vyvstati, vstanu, al, ání; *vyvstávati* = *zhůru vstáti*, aufstehen, sich in die Höhe richten; *vystoupiti, z prostředku jiných vstáti*, aufstehen, sich erheben; *povstati*, gegen Jemand aufstehen, sich stellen; *povstávati*, *dělati se*, entstehen, aufsteigen; *lekati*, abstehen (wie die Fische). Jg. — **abs.** Tedy vyvstal kněz a řekl jim. Br. Bude bouřka, vyvstávajíť boule. Sych. V-vají ryby (lekají, mrou). Jg. Vyvstává boule, die Beule tritt empor. Hněv lidu v-ne jak lvice. Čch. Vyvstávají mraky. Us. — **proti komu (jak).** Mladí proti starším lidem s uctivostí v. musili. V. V. proti komu = povstati. Lom. Ryby proti vodě v-ly. V. — **odkud:** z rady (odejíti), Ros., ze sedění, J. tr., ze stolic, Br., z lavic. Er. V. ze soudu, austreten aus der Gerichtssitzung. J. tr. Jen hlavičky kvítků z vody vyvstávají; V. z lože; Jak kachny trochu z vody v-nou, můžeš po nich střelit. Us. Tč. **Od** stolu **s** někým vyvstati. Er. P. Ze břehů ven vyvstala (voda). Er. P. 181. Sedláci v-li pánům z vesnic. Skl. V. 219. V. z práce (vystoupiti). Art. řemesl. Hle, tu vyvstal z kruhu štíhlý hoch. Kká. K sl. j. 65. Z temna obrysy vrchů v-vají. Kod. — **v co.** Obilí v stébla vyvstává. Kom. — **kde (proč).** Pot **na** něm vyvstal. Šm. Vyvstává mi **po** těle pot **ze** strachu. Us. Tč. **Mezi** lidem sváda znova v-la. Arch. IV. 420. Nebezpečenství **nad** říší německou v-lo. Ddk. II. 68. — **jak.** Střecha domu nad skálu vyvstávala. Us. — **kde jak.** To všechno, jakoby bylo před duchem mým v-lo **u** věrném obraze. Sbr. Zaj. kr. Vác. 752. — **komu.** V-ly mu ryby (lekly). Ros. Pot mu vyvstal **na** čele. Šm. — **na koho kdy.** Bořivoj vyvstává na Vladislava r. 1109. Ddk. II. 342.

Vyvstávání, n., vz Vyvstati.

Vyvstávati, vz Vyvstati.

Výstavek, vku, m., v knihtiskařství písmeno či výplněk vyvstávající, der Spiess. Jinak též *muší hlava*, der Fliegenkopf. Dch.

Vyvstoupiti, il, en, ení, *vyvstupovati*, emporsteigen. — **kudy kam:** lesem na skálu. Us.

Vyvšedněti, ěl, ění, aus der gewöhnlichen Art austreten. Us. Tč.

Vyvůňať = *vyvoniti*. Na Ostrav. Tč.

Vyvundati, *vyndati* = *vyložiti*, *vystrčiti*, herausthun. — **koho odkud:** **ze** světnice. Ros.

Vývůz, vozu, m., der Hohlweg. U Opavy. Klš.

Vyvyhazovati, nach einander alles hinauswerfen. — **koho odkud:** z půdy. Us. Tč.

Vyvykati, zu ihrzen aufhören; *vykaje dosíci*, ausihrzen. — **si co na kom.** Jg.

Vyvylúčilý = *osamělý*. V. místo. Troj.

Vyvýskati, *vyvýsknouti*, knul a kl, ut, utí, *vyvyskovati* = *výskáním vyvolati neb získati*, ausjauchzen, erjauchzen. — **abs.** V-skla, jak ho viděla. Us. — **co na sebe:** hůl. Ros. — **proč.** Radostí v-skla. Us. Tč. — **odkud kam.** **S** hory **na** horu jedna na druhou vyvyskovala... Tč. — **kde.** Co na ňu slyšela, to všecko v dědině v-la (vyklevetila). Na Ostrav. Tč.

Vyvýsknouti, vz Vyvýskati.

Vyvyskování, n., das Aufjauchzen.

Vyvyskovati, vz Vyvýskati.

Vyvýšeně = *vysoce*, hoch, erhoben. V.

Vyvýšenec, nce, m. = *vyvýšený*. Ros.

Vyvýšení, n. = *povýšení*, die Erhöhung. V. věže. Us. V. jámy, die Ausstattung des Schachtes. Bc. V. hladiny mořské. Stč. Zmp. 759. — **V.**, die Erhöhung, Erhebung zu Ehren, zu Würden. K v. přijíti. Boč. Všichni lidé, kteréhož by kolivěk stavu, řádu, v., důstojenství, povahy a způsobu byli. List. z r. 1515. Mus. 1880. 490. — **V.**, die Vergrösserung. — **V.**, die Erhebung, das Rühmen, Preisen. — V. = *pýcha*, *nádhera*. Bern.

Vyvýšenina, y, f. = *vyvýšené místo*. Rostl., Rst. 520. Kýlovitá v. Kk. Br. 38. V. země, die Bodenerhöhung. Posp. V-ny negativní. Stč. Zmp. 467. V prostředku byla v. (v synagoze), kamž kniha zákona se donášívala. MP. Děj. bibl. II. 73. Nížina mírnými v-nami vlnitě prostoupená. Ddk. VI. 192. Vz Povýšenina zemská.

Vyvýšenosť, i, f., die Erhöhung, Höhe, Eminenz. V. půdy. Us. — **V.**, die Erhebung, Auszeichnung. V. rady a mysli, V., učitele. Jel. V tom nový spatřujeme důkaz v-sti a vážnosti krále římského. Ddk. III. 6. Poněvadž ne všichni kněží od Boha sú potvrzeni a poslání, musí to býti, že někteří pro v. hluboce padají. Hus III. 302.

Vyvýšený; *-en, a, o* = *povýšený*, *vyzdvižený*, erhöhet, erhoben, in die Höhe gehoben. V-šené místo, dílo, V., chodník, Dch., plocha. Čsk. — **jak.** Dobytí Moravy skrze Břetislava jest věcí **nade** vší pochybnosť v-nou. Ddk. II. 105., 385. — Osv. I. 147., Dch. Věkem i zkušeností nad obecní lid v-ný. Ddk. II. 339. — **kde.** Podbrudí *uprostřed* kýlovitě v-né. Kk. Br. 5. — **V.** = *povýšený* (rodem, stavem a p.), erhöhet, erhoben, emporgebracht. V. rod. Žer. 332. V. učitel. Jel. Čím kdo vyvýšenější, tím bývá sebou nebezpečnější. Prov. — **jak.** Člověk nad jiné v. V. — **V.**, vergrössert. Bern. — **V.**, gepriesen, gerühmt. — **jak.** **Nad** všechnu chválu v-ný. Us. Dch.

Vyvyšitel, *vyvýšitel*, e, m., vz Vyvyšovatel.

Vyvýšiti, il, en, ení; *vyvyšovati* = *vzhůru vynésti*, *vyzdvihnouti*, erhöhen, hoch erheben; *vychváliti*, erheben, lobpreisen, in den Himmel erheben; **se** = *pyšným býti*, sich erheben (über andere), stolz sein. — **co, koho.** Jméno boží slavně vyvyšujme spolu! Exc. — **co komu.** Já ti vlasy vyvýším (= vytáhnu, vykrákám ti). Us. Dbv. — **co, koho jak.** Zeď **o** střevíc v. Us. Někoho **do** nebe vyvyšovati (chváliti). Us. Tč., Dch. David bol (byl) vyvýšen **ku** královské hodnosti. Slov. Tč. — **koho, se nad co čím.** Zrostem, mravy a ctnostmi nad jiné se v. (povýšiti). Pass. V. se nad jiné (pyšným býti). Jg. **Z** nízka vyvýšil se nade vše. Us. Tč. Vyznamenání, kterým Vladislavův děd a jeho předci čeští vyvýšeni byli nad ostatní knížata. Ddk. III. 229. Toho sluhu nikdo

Digitized by Google

nemiluje, který se nad pána ve všem vyvyšuje. Na Mor. Tč. Vyvyšuje se nad spravedlnosť, kdo činí více, nežli čeho potřebí k jejímu obhájení. Ddk. VI. 207. — **koho zač.** Král muož chlapa erbem za vládyku v. Tov. 123., 233. — **kam.** Chtí Břetislava na knížecí stolek v. Ddk. III. 30. — **se.** Plné klasy se snižujú, prázné se vyvyšujú. Na Mor. Tč.

Vyvyšování, n., die Erhöhung, Erhebung usw. Vz Vyvýšiti, Vyvýšení. V.-se = chlouba. V.

Vyvyšovaný; *-án, a, o = opětně vyvýšený*, wiederholt erhöhet, erhoben usw. Vz Vyvýšený.

Vyvyšovatel, e, m., der Erhöher, Erheber. Pont. o stát. 72. Vz Vyvyšitel.

Vyvyšovati, vz Vyvýšiti.

Vyvyšovně, versteigerungsweise. V. něco prodati. Na Slov. Bern.

Vyvyšovnosť, i, f., die Versteigerung. Na Slov. Bern.

Vyvyšovný, versteigerungsweise. V. prodej. Na Slov. Bern.

Vyvyšujicnosť, i, f. = vyvyšovnosť. Na Slov. Bern.

Vyvyti, vyji, yl, ytí = *vytím vyvolati*, herausheulen. — **koho na koho.** Vyvyl na sebe vlka. Ros.

Vyvytí, n., das Ende des Heulens. Bern.

Vyvzdechovati, vz Vyvzdychovati.

Vyvzdorovati, ertrotzen, abtrotzen. — **co komu.** V. si hůl na záda. Ros. To, synečku, tobě na vzdor dělat budu. Málo mně, má milá, vyvzdoruješ. Sš. P. 300. — **co na kom čím**: pláčem.

Vyvzdychovati, *vyvzdechovati, vyvzdychati*, jede Weile aufseufzen, erseufzen. — **si co.** Kdybych celý den vzdychala, nic si nevyvzdychám. Tyl — **jak.** Vyvzdychovala sobě každým krokem. Us. Tč.

Vyvzetí, n., die Heraus-, Erhebung. Dílu svého k v. požádala. Ms. Č.

Vyvzíti, vz Vzíti = *zcela vzíti*, gänzlich nehmen, heben. — **co.** Všecken svůj podíl vyvzala (vybrala). Ms. Něco vyvzíti. Lom. Kanc. sv.

Vyvznášeti se = *vznésti se*, sich erheben. — **se odkud kam.** Stromoví se vyvznášelo z nízké země do výsosti. Víd. list.

Vyvznešený, hoch erhaben. Us. Dch.

Vyvztekati se, *vyvstěkati se*, austoben, ausrasen. — **jak: do** sytosti.

Vyz, vz Vyza.

Vyza, y, f., **vyz**, a, m. = *ryba, rod jesetrů, bělucha*, acipenser huso, der Hausen. Vz Frč. 300., Schd. II. 493., S. N., KP. III. 378., S. N., MV. O původu slova toho vz Mz. 89. — **V.**, y, m., osob. jm. Arch.

Vyzábati, vz Vyzábnouti.

Vyzabiti, zabiji, il, it, ití, *vyzabíjeti*, nach und nach alle tödten. — **koho.** Puchm. Už všecky husy vyzabíjeli, co měli. Us. Tč.

Vyžabiti, il, en, ení, durchkälten, kalt machen. — **koho.** Ta zima mě strašně v-la, jsem celý vyzabený. Na Ostrav. Tč.

Vyzáble, kalt. Vz Vyžabiti. — **V.**, *vyschle*, dürr, trocken, mager. Vypadá v. Us.

Vyzáblice, e, f. = *vyzáblá žena*, ein dürres, mageres Weib. — **V.**, die Erinys. Pl.

Vyzáblina, y, f. = *vyzáblosť*. — **V.**, y, m. a f. = *vyzáblý člověk*. Cf. Vyzáblice. Mor. Šd.

Vyzáblivec, vce, m., der Abgemägerte. Šm.

Vyzáblosť, i, f. = *vyzábnutí*, das Erfrieren. Bern. — **V.** = *vyschlosť, vychřadlosť, hubenosť*, die Hagerkeit, Magerkeit, Dürre. V., Br. V. údův, Zlob., hřbetu, die Rückendarre (úbyt, ubytí, ubývání míchy). Ja.

Vyzáblý, erfroren. — **V.** = *tenký, hubený, vyschlý, šiplý, vychřadlý, přepadlý*, dünn, dürr, trocken, mager, hager, abgemagert, abgehärmt, schwindsüchtig. V., Kom. V. oči, tělo. Us. V. zvěř. Dch. V. tvář, líce. Čch. Mch. 73., 12. Ty vyzáblá duše! Us. V. jako co sršeň (suchá káně), jako sití, V., jako smrť. Us. Tam bydlí děsný strach, hlad i bída v-blá. Cimrh. Myth. 203. (Aen. VI. 276.). A vyhladovelé, vyziablé deti ešte len teraz počaly mravčať, žeby ony jiedly. Dbš. Sl. pov. I. 8. V-blý a suchý hubenec, jakby včera vyšel ze špitálu. Koll. I. 282. — **čím**: hladem. Vrat. — **kde: na** těle. Us.

Vyzábnouti, *vyzíbnouti*, ul, utí; *vyzábsti* (zastr. vyzebu), zábl; *vyzábati, vyzíbati* = *vystydnouti, vymrznouti*, ganz auskühlen, ausfrieren. — **abs.** Vyzábnul tam jak náleží (vystydl). Ros. Vyzábá, vyzíbá, vyzebe = jest zima, es friert. — **komu.** Hodně mu tam vyzáblo. Ros. — **V.** = *vyschnouti, zchřadnouti, zchuravěti*, abzehren, schwinden, mager werden. V. Tělo jeho vyzáblo. Eus. — Jg.

Vyzábnutí, n. = *vyzáblosť*. Bern.

Vyzábnutý; *-ut, a, o* = *vyzáblý*. Bern.

Vyzábsti, vz Vyzábnouti.

Vyzagrovati, z něm. seigern = *vylučovati čistý kov*. Pr., Nar. o h. a k. 1575.

Vyzahálení, n., vz Vyzaháleti.

Vyzahálený; *-en, a, o* = *vylenošený*, ausgeruht. Us. Šd.

Vyzaháleti, el, ení, durch Faulheit sich zuziehen. — **co**: málo vyzahálíš. Mus. — **se kde: za** pecí, **na** peci.

Vyzahnouti, *vyzahybati, vyzahybovati*, gänzlich umbiegen, umwenden. — **co**: hřebíky. Us. Tč.

Vyzáhonkovati = *na záhonky rozděliti*, in Beete theilen. — **co**: zahradu. Us. Šd.

Vyzahybovati, vz Vyzahnouti.

Vyzajíti, vz Vyzajmouti.

Vyzajmouti, vyzajíti, jal, jat, jetí. — *Vyzajímati* = *vydlužiti si*, borgen, ausborgen. — **abs.** Půjčuje dávající, vyzajímá beroucí. Č. — **co.** Navrátíš, co jsi vyzajal. O moci svět. 1552. — **co od koho.** Chtícímu od tebe vyzajíti, neodvracuj se. Ib.

Vyzápasiti, il, en, ení, *vyzápasívati*, erkämpfen. — **si co**: koně. Ros.

Vyzáplacovati, verflicken. — **co nač.** Mnoho sukna na ty záplaty vyzáplacoval. Ros.

Vyzáření, n., die Ausstrahlung. V. tepla. Dch.

Vyzářený; *-en, a, o*, ausgestrahlt. V. teplo. Us.

Vyzářiti, il, en, ení, *vyzařovati*, ausstrahlen, hervorschimmern. Dch. — **co.**

Slunce světlo a teplo vyzařuje. Phld. III. 3. 259. — **odkud.** Krása, která vyzařovala z rozmanitých předmětů. Vlč. — **se.** Nebe se vyzářilo. Us. — **se proč.** Tvář jeho radostí se vyzářila. Us.

Vyzařování, n. = *opětné vyzáření*, wiederholte Ausstrahlung. V. tepla. Stč. Zmp. 539.

Vyzařovaný; *-án, a, o* = *opětně vyzářený*, wiederholt ausgestrahlt. V. teplo. Us.

Vyzařovati, vz Vyzářiti.

Vyzáti, *vyzíti*, vyzeji, ál, ání; *vyzívnouti*, vnul a vl, ut, utí; *vyzívati*, *vyzevovati* = *páru vypustiti*, *vyduchati*, aushauchen, ausathmen, aufgähnen, ausdünsten, transpiriren, aufgeben. — **co.** Kvítkové vyzívají vůni. Us. V. duši, ducha. Krok. Vyzívá (vybleptává, ausplaudern, ausschwatzen, ausplappern), co mu slina (na jazyk) k ústům přinese. Syr. — **co z čeho.** Krok. — **se komu.** Vyzálo se mi na jednou, vol nevol, tak jsem byl ospalý. Na Ostrav. Tč.

Vyzauškování, n. = *vyoflinkování*, *vypohlavkování*. Na Slov. Bern.

Vyzauškovaný = *vypohlavkovaný*. Na Slov. Bern., Lipa III. 37.

Vyzauškovati = *vypohlavkovati*. — **komu.** Bern., Dbš. Obyč. 45. — **koho jak.** V-la ho z jednej i z druhej strany. Dbš. Sl. pov. I. 61.

Vyzaviti, vz Vyzjaviti.

Vyzbaviti = *zbaviti*, *osvoboditi*, befreien, frei machen. — **koho odkud (z čeho).** Us.

Vyzberati = *vysbírati*, aus-, heraussuchen, ausklauben. Na Slov. Bern. — **co odkud**: smetí z čočky.

Vyzbíjati = *vysbíjeti*. Na Slov. Bern.

Vyzbíjení, n., der Einbruch, die Ausplünderung, Ausraubung. Bern.

Vyzbíjený; *-en, a, o*, eingebrochen, ausgeplündert, ausgeraubt. Bern.

Vyzbíjeti, el, en, ení, einbrechen, ausplündern, ausrauben. — **co.** Že mají **za** čerstva boháčov dom vyzbíjať. Dbš. Sl. pov. III. 73. Vyznal, že, kdy co vyzbíjeli, nemali nikde hospody. Sl. let. VI. 163.

Vyzbírati, vz Vysbírati. — **co**: drobné kamení. Šš. P. 472.

Výzbroj, e, m. = *výstroj*, die Ausrüstung. Čsk., Dch. V. stříkačky, Khl. 4., hasický. Us.

Vyzbrojení, n. = *výzbroj*. V. hasické, válečné. Dch.

Vyzbrojený; *-en, a, o*, ausgerüstet, armirt. — **čím**: zbrojí, Us., znalostí něčeho, vědomostmi. KB. V.

Vyzbrojiti, il, en, ení, *vyzbrojovati*, ausrüsten. — **koho**: vojsko. — **co čím**: zbrojí, zbraní. Us. — **koho odkud.** Nebylo ovšem možno z údělů brněnského a znojemského v. dostatečný počet lidu válečného. Ddk. II. 376. — **co jak.** Vyzbrojte na svůj peníz rotu. Kká. Td. 291. — **koho kam kdy.** V-li jsme se na cestu, do kosby. Us. Tč. Říše česká za panování krále Vratislava vzala na se závazek v. **ke** každé výpravě do Říma 300 jízdných. Ddk. II. 419.

Výzbrojný, Ausrüstungs-. V. věci. Dch.

Vyzbrojování, n., die Ausrüstung. Ddk. V. 325.

Vyzbrojovati, vz Vyzbrojiti.

Vyzdati = *vyvdati*, verheirathen. U Uher. Brad. Tč.

Vyzdáti se, im Traum erscheinen, in den Traum kommen. — **se komu kdy.** Mluviš, co se ti vyzdá; Vyzdálo se ti něco a už chceš, aby to bylo; Ani nevíš, co se ti za deň vyzdá = co si vymyslíš. Na Ostrav.

Vyzdění, n., die Ausmauerung. V. sklepa. Us. V. z úplna, völlig ausgemauertes Gewölbe. Nz.

Vyzděný; *-ěn, a, o*, ausgemauert. V. šachty, štoly vodoodvodné. Vz KP. III. 80., 81. V. chodník. Vz Ib. 81. — **čím.** Příkop tesaným kamenem v-ný. Anth. Jir. II. 77.

Vyzdírati, nach und nach abreissen. — **co.** Všecko listí vyzdírala. Na Ostrav. Tč.

Vyzdířeti, el, en, ení. Když někdo v zlosti všelicos reptá, vytýká, vymýšlí, praví se: on vyzdíří. Us. v Krkonš.

Vyzdíti, zdím, zdi, zdě (ic), il, ěn, ění; *vyzdívati* = *zeď spraviti*, ausmauern; *zdí upevniti*, ausmauern; *zeď učiniti*, aufmauern. — **co.** V. zeď, Ros., příkop, Háj., šachtu, Vys., vápno (zděním spotřebovati, vermauern, mit Mauern verbrauchen). — **co čím**: studnu kamením. Vz Vyzděný. Us. Tč. — **co kde.** Vyzdili průjezd **pod** divadlem. Us.

Vyzdívání, n., die Ausmauerung. V. chodníku, štol a šachet. Vz KP. III. 80., NA. IV. 136.

Vyzdívati, vz Vyzditi.

Vyzdívka, y, f., die Ausmauerung. V. důlní. Hř. V. parapetová, římsová, hlavní zdi. Us. Pdl., Stat. př. kn. 1877. 106.

Výzdoba, y, f., der Aufputz, die Ausschmückung. Výzdoba květinová. Dch. Ta v. pěkně se nese; V. zmokla a se pokazila; V-bou vroubený. Dch. Vz Vyzdobení.

Vyzdobení, n. = *výzdoba*. V. chrámu, vnitřku budovy, Us., figuralní. SP. II. 22. Letopisec mluví o bohatém v. domácí kaple. Ddk. VI. 206.

Vyzdobený; *-en, a, o*, geziert, ausgeschmückt, aufgeputzt. V. brána. — **čím**: chvojím a květinami. Us.

Vyzdobiti, il, en, ení; *vyzdobovati*, ausschmücken, verzieren. — **co komu čím**: pokoj čalouny. Zpěv slavný nebožtíku nářky vyzdobte. Msn. Or. 77. Biskup Menhart vyzdobil hrob sv. Vojtěcha zlatem, stříbrem i křišťálem. Ddk. IV. 261.

Výzdobník, a, m., der Dekorateur. Rk.

Výzdobný, Aufputz-, dekorativ, Dekorations-. V. věno, obraz, umění. Dch.

Vyzdobovatel, e, m. = *výzdobník*. Rk.

Vyzdobovatelka, y, *vyzdobovatelkyně*, ě, f., die Dekorateurin. Šm.

Vyzdobovati, vz Vyzdobiti.

Vyzdorovati = *vyvzdorovati*. — **komu.** Málo mně vyzdoruješ. Šš. P. 300.

Vyzdovedati sa = *vyzdověděti se*, erfahren. — **odkud.** Jak to slyší múdry Zemižižeň, nechce po dalších čuť kvíl'ov, poneváč z ostatních všetko, čo žádal, vyzvedoval sa slov. Hol. 137.

Vyzdověděti se, vz Vyzdovedati sa.

Vyzdralý = *vyschlý*, *hubený*, mager. Tak v-ho člověka sem dávno neviděl. V Kunv. Msk.

Digitized by Google

Vyzdráti = *seschnouti*. — **kde.** Ten hoch v tom světě vyzdrál. Us. v Kunv. Msk.

Vyzdravělý = *uzdravený*, genesen. V. otec. Zátur. Vin. I. 16.

Vyzdravění, n. = *vyhojení*, die Gesundung, Genesung. Bern., Dch. Šťastné vyzdravění z těžké nemoci. Ddk. III. 160.

Vyzdravěti, ěl, ění = *pozdraviti se*, gesund werden, genesen. Č., Ros. Povstává už, ale posud docela nevyzdravěl. Us. Šd. — **z čeho**: ze strachu, hat sich von der Furcht erholt. Us. Dch.

Vyzdraviti, il, en, ení, gesund machen. — **koho** = *pozdraviti*. Ros. Jak ho pán Bůh nevyzdraví, doktor mu nepomůže. Na Mor. Tč. — **se z čeho.** Postižen jest nemocí, z které se nevyzdravil; Jindřich z nemoci již se byl v-vil. Ddk. III. 81., 137 (Tč.).

Vyzdravnouti, vnul, utí = *vyzdravěti*. Nemocný vyzdravne. Kld. 64.

Vyzdravování, n., die Heilung. Bern.

Vyzdravovati, vz Vyzdraviti.

Vyzdřiti = *vyzříti*, hinausblicken. Na Ostrav. Tč.

Vyzdřoť, vyzdřaju, eš, e = *vyzráti*, reif werden. Na Ostrav. Tč.

Vyzdůbkovati, ausschnörkeln. Dch.

Výzdvih, u, m., der Aufzug, das Aufheben. V. mostu. Čsk.

Vyzdvihač, e, m. = *vyzdvihovač*. — **V.**, osob. jm. Arch. III. 416.

Vyzdvihadlo, a, n., das Hebezeug. Rež.

Vyzdvíhati, vz Vyzdvihnouti.

Vyzdvihnouti, *vyzdvíhnouti*, ul, ut, utí (ve Slez. *vydvihnúti*, Šd.), vyzdvihu, žeš, -hou, zdvihl, žen, ení; *vyzdvíhati*; *vyzdvihovati* = *zhůru zdvihnouti*, *vyvýšiti*, in die Höhe heben, auf-, erheben; *pomoci*, aufhelfen, emporheben; *postaviti*, *vystaviti*, errichten, aufrichten, aufstellen, erheben, aufbauen, erbauen; *založiti*, *počátek něčemu učiniti*, einführen, errichten, anordnen, aufbringen, anheben, anfangen, stiften, erregen; *ustanoviti*, einsetzen, bestellen; *zrušiti*, *překaziti*, *konec něčemu učiniti*, abschaffen, kassiren, aufheben, ungiltig machen; *bráti*, *jímati*, *chytati*, heben, aus-, aufheben; *vytýkati*, vorwerfen: **se** = *povstati*, *vstáti*, sich erheben, aufstehen; *vychvalovati se*, sich loben, preisen, erheben; *povstati*, *vznikati*, emporkommen, entstehen, sich erheben. Jg. — **abs.** Pakliby přes to byt svůj v zemi české míti chtěli, aby byli vyzdvihováni jako jiní pováleči. Vl. zř. 559. — **co, koho.** To mysl vyzdvihuje. Us. Vítězná znamení v. Kom. Válku v. (začíti) V., Br.; stavení v. (vystavěti). V. Karel učení obecné vyzdvihl. V. Arcibiskupství v. (založiti). V. Vyzdvihlo ho štěstí. Jel. Bude moci takového povaleče v., kde chce. Zř. F. I. U. VIII. V. peníze, zboží. Nz. Měl plán v. velikou říši slovanskou; V. něčí ostatky; Námezdné roty vyzdvihly stany své v širé rovni na levém břehu Olšavy; Něčí mrtvolu v. Ddk. II. 78., 317., 440., IV. 216. Nedostatky jejich vyzdvihnete. Sš. II. 66. Tu kaplu vyzdvihl a nadal. Let. 3. V. něčí mandat. Čr. V klášter, Us., svěcení neděle, Kom., dluhy, Pam. kut., hrob, kostel, spravedlnosť, závazek, faru = zrušiti. Rk. V. loupežníky, škůdce (chytiti, zajmouti). V. V. *ve smyslu ,zrušiti'*, **špatně prý** m.: *zrušiti, zdvihnouti, ale jest to* **dobré**, *užívalť tohoto slova v témž smyslu*: V., Kom., Br. V. hory, důl (počíti kopati, těžiti n. pusté z novu těžiti). Hory sklesle v. V. **štolu** (starou, pustou, zabořenou vykliditi a vyroubiti). Vys. — **co komu**: hrob, **památku** (pomník) = založiti. Jel., Cyr. **V. co komu** = vytýkati. Schön. — **co kde**: odpor, nevoli, nesnáz **mezi** stranami v. = *způsobiti, začíti*. V. Stavení **na** svém městišti v. Pr. měst. Na těch gruntech hory se vyzdvihly (počátek vzaly). Vys. Dal dne $^{1}/_{5}$ 1254 v kosti sv. Stanislava **v** Krakově **u** přítomnosti několika biskupů; Mezi Moravou a Rakousy v-žen jest rod velemocný; Pevnosť, která byla vyzdvižena při hranicích polských. Sš. V. 312., II. 372., 400. (Tč.). Škaredě věci proti sobě vedli, až to **mezi** nimi spokojeno a vyzdviženo. Dač. I. 176. V. kostel **u** fary v městě Hradišti. 1467. Tč. Byla-li by o kom řeč, že by bludný byl, má na něm to vyzdviženo býti. Bart. I. 12. — **co, koho čím**: chvalami. Jel. Tím svou smělosť král vyzdvihl. Troj. V. kámen sochorem, srdce nadějí. Us. Obecným nařízením něco v. (ustanoviti). Pr. měst. Tu nadějí pokaždé ducha a srdce vyzdvici máš. Hugo. Křesťan věrný vyzdvihuje se svú myslí **k** věcem věčným. Jel. enc. m. 78. — **co, koho zač**: za kníže (ustanoviti). Háj. Vyzdvihl za hlavu jejich město Lubek. V. A na místě těch vesnic ony, **kteréž** tak daleko od zámku leží, aby prodati **a za** ně peníze v. ráčil. Zř. F. I. B. XIV. Synové krále Jiřího českého vyzdviženi jsú za kniežata říšská. Let. 179. Za vlasy vysoko ho vyzdvihl a o podlahu jím mrštil. Ddk. II. 230. — **co, koho kam (kdy)**: **na** ramena, Us.; někoho na něčí místo (ustanoviti). Troj. Někoho **do** výšky v. Us. Páry **v** bouřku se vyzdvihují. Aqu. Ten dvanáctý obor vydvihol ho ako hrušku **k** samému oblôčku. Dbš. Sl. pov. VI. 68. **Při** které (práci) **za** jednu sekundu vyzdvihne se jeden kilogr. na výšku jednoho metru. ZČ. I. 252. — **co jak.** Fary **bez** hodných příčin v. (zrušiti). V. Kdožby takový statek od ženy koupil, má zaň u desk peníze klásti a chce-li je muž v. **s** volí ženy své, ujisť ty peníze u desk. Zř. F. I. T. VIII. Vyzdvihše prchajícího daremně Zdirada **na** troje dřevce vysoko **do** povětří jako snop **k** zemi ho pustili; Kamenec (pevnosť) *nákladně* v-hl. Ddk. II. 327., 400. (Tč.). Věc jest odtud vyzdvižena a odložena **do** dalšího od vrchnosti opatření. Dač. II. 14. Nyní ale výsada a přednosť ta Bohem **skrze** Krista v-na jest. Sš. Sk. 128. **Nade** všecky se vyzdvihovali. Kom., Jel. Chvalami **k** nebi do nebe někoho v-vati. Jel. V. někoho k stavu rytířskému. Žer. A on odemkl, vyzdvihl měšec s penězi **na** horu a řekl, že . . . . NB. Tč. 198. — **co, koho, se odkud (kam).** Nuzného z prachu v. Ros. Peníze **ze** zálohy v. Us. Jiné pak z far vyzdvihoval. Skl. II. 8. Vz *V. se proti komu*. Centnéř **od**

země v. Us. Někoho ze starosti v., ihm die Sorgen benehmen. Dch. Peníze z pokladnice si v. J. tr. A z toho platu klášter ten vyzdvižen a dostaven byl. 1507. Tč. Tu sa vydvihol z plameňa člověk so šedivou bradou. Ht. Sl. ml. 209. V. někoho z úřadu. 1582. Mus. 1880. 496. Lid vojenský v-ván jest z Čech do Rakous. Dač. I. 296. Vojsko z jiných měst vyzdviženo bylo. Bck. II. 2. 373. Těleso proti směru tíže vyzdviženo bylo z B do O. ZČ. I. 254. Velikou summu peněz z chrámu v. (vzíti). Br. Zajíce z lože v. Šp. Lodí z portu se vyzdvihly. Pref. Vyzdvihla se z toho válka. Zlob. Páry ze země do povětří se vyzdvihují. Us. — **co, se proti komu:** válku proti někomu v. (začíti). Pik. V. se proti komu. Bibl. Kdyžby se lidé poddaní pánu svému zprotivili, neb jakžkoli se proti pánu svému vyzdvihli. Zř. F. I. W. I. — **kdy.** A poněvadž to zřejmé a vědomé jest, že od toho času až do té chvíle ne toliko málo hor se vyzdvihlo. Nar. o h. a k. To všecko s obou stran bedlivě uvažujíce vás při času sv. Jiří najprv příštího z té fary a správy vyzdvihám. Jdn. 234. Okolo roku 1109. vyzdvižen jest společnou jich péčí tento třetí klášter moravský v pustém lese při řece Jihlavce. Ddk. II. 422. — **proč.** Nade všecky se pro toto vyzdvihují. Jel. Enc. m. 52. Oltář v nově založen a vyzdvižen ke cti a ku chvále milým sv. apoštolům Petru a Pavlu. List z r. 1407. — **se.** Vyzdvihni se trochu (povstaň). Ros. Vyzdvihuje se pýcha. Jel. Vyzdvihují se znameniti mužové (povstávají). Plk. — **se komu.** Žaludek se mi vyzdvihuje. Jg.

Vyzdvihnutí, n. = *vyzdvižení,* die Hebung in die Höhe, Erhebung. V. stolu, mysli, hlasu. — **V.,** die Erhebung, Erregung. V. války, rozbroje. — **V.,** die Erhebung, Einnahme, Einkassirung. V. peněz. — **V.,** die Aufhebung, Abschaffung, Kassirung. V. práva, řehole (= zrušení). — **V.** = *zavedení, vystavění, založení,* die Erhebung, Einführung, Gründung. V. dolů, kláštera. — **V.** = *chvála,* das Lob, Preisen. Cf. Vyzdvihnouti. Bern. — Vz Vyzdvižení.

Vyzdvihnutý; *-ut, a, o* = *vyzdvižený,* erhoben, in die Höhe gehoben; aufgehoben, erregt; eingehoben, einkassirt; aufgehoben, abgeschafft, kassirt; erhoben, eingeführt, gegründet, gelobt, gepriesen a p. Vz Vyzdvihnutí, Vyzdvihnouti.

Vyzdvihovač, e, m., der Erheber. V anatom. musculus attolens. Nz. lk.

Vyzdvihovadlo, a, n., elevatorium. Nz. lk.

Vyzdvihovák, u, m., der Heber. V. holový, s pracnami, s třínožkou, Hayleyův.

Vyzdvihování, n., vz Vyzdvihnouti.

Vyzdvihovatel, e, m., der Auf-, Erheber. Jg. Slov.

Vyzdvihovati, vz Vyzdvihnouti.

Vyzdvižení, n., die Erhebung, Hebung in die Höhe, der Aufzug. V. opony. Dch. — **V.** = *povznešení.* V. mysli, hlasu. — **V.,** die Erhebung, Erregung. V. vojny, Dač., rozbroje. — **V.,** die Einnahme, Einkassirung. V. peněz. Šp. — **V.** = *uvěznění,* die Einkerkerung. Několik neděli po našem v. Bart. — **V.** = *zrušení,* die Aufhebung, Abschaffung. V. klášterа. Mus. 1880. 257. — **V.** = *založení* die Einführung, Gründung. V. hor. Mus. 1880. 441. — **V.** = *propuštění, vymazání,* die Löschung. Ucházel se o v. z desk zemských. Mus. 1880. 228. — **V.,** die Förderung, Unterstützung, Erhebung. Maje on mne k sobě laskavého a náchylného k jeho v. a spomožení. Žer. 23. — **V.** = *chvála,* das Lob, Preisen. — Vz Vyzdvihnutí.

Vyzdvižený; *-en, a, o,* vz Vyzdvihnouti.

Vyzdvižitel, e, m., *špatně,* vz *-tel* (konec).

Vyzdvižitelný, aufhebbar. V. břemeno. Techn.

Vyzdvořilkovati, abartigen. Šm.

Vyzdychati = *vykapati,* krepiren, aussterben. Dobytek v-chal. Us. Brt.

Vyzejí, vz Vyzáti.

Vyzelenati se, aufgrünen. Celá hora sa utešene vyzelenala. Dbš. Sl. pov. I. 11. — **kdy.** Na jaře se všecko vyzelená. Us. Tč.

Vyzemnatěti, ěl, ění, den Erdgeschmack verlieren. Ros.

Vyzeň, zně, f. = *vyza,* zastr.

Vyzérati, vz Vyzříti.

Vyzerzavěti = *vyzrzavěti.* Na Ostrav. Tč.

Výzev, u, m. = *vyzívání i co se vyzívá, pára, vydýchání,* die Ausdünstung. Mhy a výzevy. Ráj., Pl., Rostl., Krok. — **V.** = *vyzvání,* die Aufforderung. Jg. V. ku vzdání se. Čsk.

Vyzévání, n. = *vydychování,* vz Výzev. V. plynu kyslíkového. SP. II. 132. Vz Vyzevování.

Vyzévati = *vydychovati, vypouštěti,* ausathmen, ausströmen. — **co odkud kam.** Assimilující rostlina kyslík z průduchů svých do vzduchu vyzévá. SP. II. 98.

Vyzevlovatěti, ěl, ění, aufhören zu gaffen, gescheiter werden. Ros.

Vyzevlovati, er-, ausgaffen. — **si co.** Ros. — **se,** ausgaffen, genug gaffen. Ros.

Výzevník, u, m., das Ausrufungszeichen. Šm.

Výzevný = *vyzývací,* Aufforderungs-. J. tr. — **V.,** aushauchbar. Rk.

Vyzevování, n., evaporatio, die Ausdünstung. Vz Rst. 253., 520., Vyzévání.

Vyzevovati, vz Vyzáti.

Vyzháňati, auf-, ausjagen. — **koho odkud.** V. služebníky z brlohu. Na Ostrav. Tč.

Vyzhazovati, nach und nach hinauswerfen. — **co odkud kam:** snopy z vozu do stodoly. Us. Tč.

Vyzí, vyzový, Hausen-. V. měchýř (karuk), ichtyocolla, die Hausenblase. Jg., Nz. lk., Šp. V. klí či pryskyřice. Ms. bib. 121. V. maso = vyzina.

Vyzíbati, *vyzíbnouti,* vz Vyzábnouti.

Vyziblina, y, m. a f. = *suchý, hubený člověk,* ein hagerer Mensch. Mor. Vck. Vz Vyziblý.

Vyziblý = *vyzáblý.* Na Zlínsku. Brt. — **od čeho, čím:** od nemoci, od bídy; nemocí, bídou. Us. na Mor. Bkř.

Vyzíbnouti, vz Vyzábnouti.

Vyzičení, n., vz Vyzičiti.

Digitized by Google

Vyzičiti, il, en, ení, aufhören zu vergönnen. Na Slov. Bern.

Vyzimek, mku, m., der Wintervorrath.

Vyziměti se = *přestati zima býti*, aufhören kalt zu sein. Vyzimělo se. Us.

Vyzimiti se, il, ení, *vyzimovati se* = *vystydnouti, vymrznouti*, auskühlen, ausfrieren. Je mu horko, šel na mráz se vyzimovati. Us. Jg. — **V.** = *přestati zimou býti*, aufhören kalt zu sein. Co by se už jenom vyzimilo. Us. Šd.

Vyzimniti se, il, ění, kalt werden. Už se v-lo, bude brzo zima. Us. Tč. — **čím**. Otvíráním jizba se v-la. Us. Tč.

Vyzimnouti, ul, utí = *vystydnouti*, auskühlen. Na Mor. u Příbora.

Vyzimování, n., die Auswinterung, Erhaltung (Ernährung) durch den Winter. Bern.

Vyzimovaný; *-án, a, o*, ausgewintert, durch den Winter gehalten (ernährt). Bern. — **kde**. Ovce v mrazniciach v-né najar vyháňal s ovčiarskými psy. Let. Mtc. Sl. IX. 1. 38.

Vyzimovati = *přes zimu přechovati*, aus-, durchwintern. — **abs**. Žito vyzimovalo = *zimou pošlo, vyhynulo*, auswintern. Us. Jg., Brt. — **co**: dobytek, včely, ptáka. Us. — **se**, über den Winter mit den Vorräthen auskommen, sich erhalten. Us. Tč., Šp. — **(co) jak**. Jak tolik statku (dobytka) vyzimuješ **při** tak malém statku? Us. Tč. Při samej slámě sa ovca zle vyzimuje. Us. Tč.

Vyzin, u, m. = *vyzí měchýř*, die Hausenblase. Šd.

Vyzina, vyzinka, y, f. = *vyzí maso*, das Hausenfleisch. Jg., Chč. P. 77. Bude nám zaplacena tohoto postu v. Mst. Kterýž nás masem, vínem, v-nou, rybami a slepicemi dostatečně opatřiti poručil. Vrat. — **V.** = *vyzí klí*. Roztok v-ny, die Hausenblasenlösung. Šp. — **V.** = *vyza*, der Hausen. Pomáhajž Bůh, milá v-ko (pravil vlk k oslovi). Tkadl.

Vyzinouti, vz Vyzáti.

Vyzírání, n., vz Vyzírati.

Vyzírati, vz Vyzříti.

Vyzírávati, vz Vyzírati.

Výzisk, u, m., der Gewinn, Erwerb.

Vyziskání, n., die Gewinnung. Kostel snešen jest k v. věčího prostranství. Ddk. 396.

Vyziskaný; *-án, a, o*, erworben, gewonnen, verdient. V. peníze. Vz Vyziskati.

Vyziskati = *vydělati*, gewinnen, erwerben, erlangen. — **si co**: milosť. V. — **co komu kde čím**: Svou šlechetností lásku sobě **u** lidí v-ti. Us. **V** Americe si veliké jmění obchodem v-kal. Nevinný vzdechem k Bohu vyziská pomstvu od Boha na tebe. Na Slov. Tč. — **koho k čemu**: k náboženství. Apol. — **co s kým**. Tři sta tolarů bych s ní vyzejskal. Er. P. 239. — **co odkud**. V Uhřích, kdež Štěpán I. korunu královskou **od** stolice apoštolské byl v-skal. Ddk. II. 314. **Co z toho** v-ská, ví Bůh. Us. Tč. — **co kdy**: cenu v zápasích. Us. — **se** = *zbohatnouti*. Vš.

Vyzíti, vz Vyzáti.

Vyzívati, *vyzívnouti*, vz Vyzáti.

Vyzívka, y, f. = *přestávka*, die Pause. Kram.

Vyzívnouti, vnul a vl, utí, **aufgähnen**. — **V.** = *vypustiti*, auslassen, aufgeben. — **co**: ducha. Bern.

Vyzívnutí, n., das Aufgähnen. Us.

Vyzivovati = *vyšlehovati*. Vz násl. — **odkud**. Oheň v-val **ze** země. Mor. Brt.

Vyziznouti, ul, utí; *vyzizati, vyzizovati*, na Slov. = *vylézti*, herauskriechen; *vyšlehnouti*, herausschlagen, emporlodern. Vz Vyzivovati. Roiz.

Vyzjaviti, il, en, ení, *vyzjavnouti*, obyč. *vyzaviti*, aufsperren. — **co**: hubu. Na Mor. Tč.

Vyzka, y, f. = *morče*, das Meerschweinchen. U Bydž. Mý.

Vyzkoumání, n., die Aus-, Erforschung. Rozum svůj brousiti k v. něčeho. Dch. V. pravdy. KB. 1.

Vyzkoumaný; *-án, a, o*, ausgeforscht, erforscht. Us.

Vyzkoumati, aus-, erforschen, ergründen. — **koho kde**.

Vyzkoušení, n., die Erprobung.

Vyzkoušený; *-en, a, o*, durchgeprüft, erprobt. V. osoba. Šml.

Vyzkoušeti, el, en, ení, durchprüfen, erproben. — **koho kde, kdy**: ve škole, po škole. Vz Vyzkusiti.

Vyzkružení, n. V. klenby = odstranění lešení klenbového. Stat. př. kn. 1877. 98.

Výzkum, u, m., die Erforschung, Erhebung. Výzkumy činiti. Us. Dch. Toho dne vyšel jsem na v-my. Šml. — **V.**, das Forschungsresultat. Tabulka v-mů, die Erfahrungstafel. Sl. les., Dch.

Výzkumný, Erforschungs-. V-mná cesta, Dch., cestovatel, výprava, Mus. 1880. 601., prostředek. Stč. Zmp. 152.

Výzkus, u, m., die Erfahrung. Na Slov. Pustil sa svetom na v-sy (= na zkušenou). Dbš. Sl. pov. I. 93.

Vyzkusiti, zkus, il, šen, ení; *vyzkoušeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en, ení; *vyzkušovati* = *docela zkusiti*, ganz ausprüfen, versuchen, auskosten. Jg. — **co čím**. Místa shnilými parami naplněná hořícími věcmi v. Tabl. lid. — **koho z čeho** vyzkoušeti: z latiny, z úlohy.

Vyzkýpati = *vykypěti*. Sem si kafej dala zehřiť a mně ho hromada vyzkýpalo. Slez. Šd.

Vyzlacení, n., die Vergoldung. Ruční v. (u knihaře), die Handvergoldung. Dch.

Vyzlacený; *-en, a, o*, vergoldet. V-né ozdoby na deskách knihy, Goldverzierung. V. kalich. Mus. 1880. 472.

Vyzlatěný = *vyzlacený*. Na Slov. Dbš. Sl. pov. VII. 46.

Vyzlatiti, il, cen, ení; *vyzlacovati*, vergolden. — **co**. Us. — **co čím**: kalich čistým zlatem. Us. Tč.

Vyzléci, vyzleku = *vysvléci*. Na Slov. Koll.

Vyzlecti = *vysvléci*. Na Slov.

Vyzlečení, n. = *vysvlečení*. Na Slov. Bern.

Vyzlečený = *vysvlečený*. Na Slov. Bern.

Vyzlékání, n. = *vysvlékání*. Na Slov.

Vyzlékaný = *vysvlékaný*. Na Slov.

Vyzlékati = *vysvlékati*. Na Slov. Bern. Vz Vysvléci.

Vyzlíti = *vyzlobiti se*, auszürnen. Ros.

Vyzlobiti, il, en, ení, durch Zürnen erlangen. — **se**, auszürnen. Ros. — **se nad čím**. Bdl.

Vyzlořečiti, il, en, ení, erfluchen. — **co**. Ros. — **komu**. Us. Tč. — **se**, ausfluchen, aufhören zu fluchen. Ros.

Vyzlostněti, ějí, ěl, ění, aufhören zu zürnen, böse zu sein.

Vyzlostniti se, il, ění = *vyzlostněti*. Ros.

Vyzměniti, il, ěn, ění, auswechseln. — **si co kde**. Na Ostrav. Tč.

Vyzmetání, n., vz Vyzmetati. Na Slov.

Vyzmetaný; *-án a, o*, vz Vyzmetati. Slov.

Vyzmetati = *vyměsti*. Na Slov. Bern.

Vyzmítati = *vytáčeti*, ausschleudern. Šp.

Vyzmut, u, m., polokov, Wismuth, n. V. se neděli od cínu, toliko že je těžší a černější atd. Jg.

Vyzmutičný, Wismuth-. V. kysličník, Wismuthocher; uhlan, kohlensaures Wismuth.

Vyzmutitý, Wismuth-. V-tý kysličník. Presl. Chym. 243.

Vyzmutnatý. V. soličník, chloridum bismuthi. Presl. Chym. 243.

Vyznačení, n., die Abzeichnung, der Abriss. Vz Vyznačiti.

Vyznačený; *-en, a, o* = *vytčený, vyznamenaný*, abgezeichnet, kenntlich gemacht, gekennzeichnet, hervorgehoben, markant, distinguirt. V. osoba. Dch.

Vyznačitel, e, m., der Kennzeichner.

Vyznačitelný = *co vyznačiti lze*, darstellbar, abzeichenbar. Stč. Zmp. 466.

Vyznačiti, il, en, ení; *vyznačovati* = *vytknouti, vyznamenati*, ab- aufzeichnen, Abriss machen, markiren, bezeichnen, hervorheben, charakterisiren, zum Ausdruck bringen, aussondern, vorstellen. — **co**. Sv. chléb v-čuje tělo Kristovo. L. Že ten a ne jiný smysl ta slova v-čují. Sš. II. 198. V. krok. Čsk. — **co, se čím**. Prádlo písmeny. Us. Ty zpěvy výborným slohem se v-čovaly. Mus. Co se tím slovem vyznačuje? Us. Tč. Dvojím přísudkem své Římany vyznačuje. Sš. I. 22. Bullou byly mu v-čeny hlavní cesty. Ddk. III. 151. Chtěl Kozma slovem apocrisiarius v. hodnosť církevní. Ddk. II. 239. Kapaliny se v-čují velikou pohyblivostí. ZČ. I. 281. — **co proč**. Ovoce **k** prodeji, stromy **k** posekání v. Us. — **na něco** = vykázati. Jg. — **někoho kde**: **před** jinými. J. tr. V počtu dcer se Glinská v-la. Koll. I. 259. Ješto volil ve jménu tom budoucí postavení a budoucí úřad jeho v.; Tudy vidělo se Pavlovi je (Silvana a Timothea) připojením tím nějak v očích Solunanů v. Sš. J. 34., II. 238. (Hý.). — **co komu**: plat, úřad. L. Držel se politiky, kterou veliký předek jeho Břetislav I. říši českomoravské byl v-čil. Ddk. III. 84. — **co jak**: schematicky, Stč. Zmp. 202., ostře. Dch. Tím se v-čuje pokrok naší doby **proti** všem minulým. Osv. I. 129. — **kdy**. Ženy ty se v-ly **při** rozšiřování evangelia. Sš. II. 182. — **se**. Je ešte mladý a nevel'a sa ešte v-čil. Dbš. Sl. pov. I. 298.

Význačně, bezeichnend, markant.

Význačnosť, i, f., die Bedeutung, Charakteristik. Kos. Ol. I. 72. V. tečkování, die Ausgeprägtheit in der Punktirung. Sl. les.

Význačný = *vyznačující se*, bezeichnend, charakteristisch, markant. Dch., Nz., Proch. Bibl. děj. II. 46. V. známky, Us., písmeno, Nz., rysy; **pro** šumavské hory v-čná rostlina. Mus. 1880. 156., 377. Chrpař je slovo význačné. V. jméno. Krok., Sš. L. 8., Kká. Td. 190.

Vyznačování, n., cf. Vyznačení, Vyznačiti.

Vyznačovati, vz Vyznačiti.

Význak, u, m., der Charakter. Nz. — **V.**, charakteristika = celistvá čísla v logarithmu. Hra., Šim. 159. (178.).

Význakosloví, n., die Symbolik. Šm.

Vyznakovati, kennzeichnen. Vz Vyznačiti. — **co čím kde**. Us. Dch.

Vyznalosť, i, f., das Bekenntniss, Geständniss. Ros.

Vyznalý = *který se vyznal, přiznalý*, der etwas eingestanden hat. — **V.** = *vyznaný*, bekannt, zugestanden, eingestanden (pass.). 1539. Mnozí to za věc jistou a vyznalou berou. V. — **kým**. V té pravdě své jími v-lé. Pís. br. — **V.** = *zkušený*, erfahren. — **v čem**. Já jsem v těch věcech v-lý. U Hronova. Vk.

Význam, u, m., die Bedeutung, der Ausdruck. V. slova. Us. Všechno má svůj v. D. Sbírka řemeslných významů (*lépe*: slov). Krok. Učiti se latinským významům **chybně** m.: slovům. Brs. 265. Věc velikého v-mu. V. vlastní, nevlastní, Nz., omezující, ein limitativer Ausdruck. Brt. S. 52. Významu prostý = nepatrný, bedeutungslos; Ten skutek má do sebe veliký v. Dch. Dítě si posud neosvojilo mluvy spisovné tolik, aby úplně mohlo se obejíti bez významů nářečných. Bayer. Událosť ta nemá žádného v-mu, ist bedeutungslos; Literarní v. básníka. Us. V. či smysl algebraických veličin. Šim. 9. Události přicházejí tak rychle za sebou, že jen ve vzájemné souvislosti mohou dosíci pravého významu. Ddk. IV. 110. Rozeznáváním stanovíme nějakého slova rozličné významy. Vyrážíme-li věc neb její vlastnosť nebo činnosť tím slovem, které jí obecně náleží, pravíme, že užíváme slova toho u významu vlastním. Označujeme-li nějakou věc jménem jiné věci proto, že jest jí buď dle tvaru aneb dle některých částek podobna, tehdy užíváme slova toho u v-mu vedlejším. Vedlejších významův užívá se, kde řeč vlastními nevystačuje aneb když věc rázněji vysloviti chceme. Přenášíme-li konečně jméno některé věci na jinou buď smyslnou neb nadsmyslnou proto, že svou vnitřní povahou neb vlastností anebo činností nějakou s ní se shoduje, říkáme, že užíváme slova toho u významu obrazném. Obrazných významů se užívá, abychom věci nadsmyslné představili smyslně anebo smyslné živěji označili. Bb. Nav. 81. V. literarní

(básníka); Složka z jednoty organické sama o sobě není jsoucnosti schopna a dochází svého významu právě v oné výlučné jednotě; Rozdíl u v-mech jediného slova. Mus. 1880. 277., 427., 431. (Pdl.). Apoštol zve se sluhou ve vyšším významu; Slovo to postupem času širšího významu došlo; Anebo-li jiný v. slovu tomu podložiti třeba; V. čeho ztužiti; Slovo nenáviděti má tedy v. odjemný a záporný, nevšak kladný; Částice *a* má v. vykládací; Běře se to slovo v plném významu svém; druhdy ačkoli zřídka slovo apoštol v odvodném v-mu se béře o těch...; Podsunují někteří slovu radím jiný význam; Ovšem pak s účelným významem tím se i v. časový spojuje; Podlé toho nemá zákon jen mezitímní v.; Jiní vykladatelé dorývají na jiný v.; Někteří zúžují v. výroku toho; Ale ovšem se mravným v-mem slova *život* spolu blažený a věčný co následek prvního slyší; V. vrodilý; Vrozený v. slova; Což přirodilému v-mu slova řeckého se příčí; Jakby tomu povšechnému v-mu rozuměti měli; Plně cítě v. jména toho; Dále vykládači ti v-my slov *jsou* a *přišli* zaostřují; V. slova přírodný a nadpřírodný; V. výkonu toho Pán dílem hned otevřel slovy po umytí pronešenými; Že v tom úkonu se v. tají, jejž brzo poznati má; Nebéře se tedy slovo svět ve mravném významu; Slova ta dosahují hlubokého v-mu; Chceme-li obrátiti mysl k duchovnímu významu těch událostí; Slovo *jak* dvojí v. řine; Kořenný v. slova Galilea; Což ku sličnému v-mu sloužilo; Béře se pak tu ve v-mu místném, ne však časovém; Patrně slovo *nyní* logický, nikoli časový v. sebou obnáší; Kde spojitosť sama toho významu vymáhá; Skutkem jemu (Petrovi) v. onoho vidění otevřen byl; O v-mu tom nesnadí se vykladači; V předpisech a úchvalách vezdy jenom v-mové určití a povšechně známí přicházeti mohou; Avšak to proti přirozenému slova toho v-mu a nepravě pravili; Slovo to i ten v. sebou nese; V. výroku hnísti; Béře slovo to ve v-mu samosobném. Sš. I. 19., 24., 48., 58., 100., 139., II. 6., 11., 41., 47., 84., 94., 99., 133., 162., J. 36., 171., 180., 204., 276., 284., 295., 299., Sk. 11., 35., 40., 121., 124., 138., 182., L. 5., 102., 177. (Hý.). Význam míti, někdy **lépe**: Toto slovo znamená; Tento muž jest velmi na slovo vzat, má platnosť; To jest veliké váhy, důležitosti a p. Vz Brs. 2. vyd. 84.

Významа, y, f = *znamení*, omen, das Anzeichen. D. — **V.** = *význam*, die Bedeutung. Zlob.

Vyznamenaná, é, f. Na v-nanou = kus bravurní, das Bravourstück. Nz.

Vyznamenanec, nce, m., ein mit einer Auszeichnung beehrter Mann. Šm.

Vyznamenání, n. = *význam*, die Bedeutung. V. umučení Kristova. — **V.** = *vyjádření*. V. — **V.** = *vyznačení*. Bern. — **V.**, die Auszeichnung. První třída s v-ním (ve školách). Us. Vz Vyznamenati se čím.

Vyznamenaný; *-án, a, o,* bedeutet, angedeutet. Bern. — **V.** = *vyznačený*. Podobenství, v němž se pokládají posluchači zlí, trojí zemí neužitečnou v-ní; Kazatel tím rozsévačem v-ný (naznačený). BR. II. 59., 147. a. (Šd.). — **čím**: cenou (prämiirt), záslužným křížem, medalií. Us. Pdl. Dch.

Vyznamenanlivě, nachdrücklich. Na Slov. Bern.

Vyznamenanlivosť, i, f., der Nachdruck. Na Slov. Bern.

Vyznamenanlivý = *mocný*, *účinlivý*, nachdrücklich. Na Slov. Bern.

Vyznamenati, *vyznamenávati* = *znamením vytknouti*, be-, aus-, verzeichnen; *představiti*, andeuten, bezeichnen, vorstellen, anzeigen; *znamením něčeho býti*, *znamenati*, bedeuten. Jg. — **co**: čáru, Kom., meze. V. Co v-nává to slovo? Ros. A zabíjení hovádek k obětem zdaliž nevyznamenávalo toho, že my jsme z přirození hodni věčné smrti? BR. II. 682. b. V-nal jsem ho. Pal. Děj. V. 1. 352. — **(si) co kde**. Vyznamenati si v lese kmeny (k poražení). V. Spravedlnosť v nějaké podobizně v. Lektif. V. něco v knihách veřejných. J. tr. V. něco **na plánu**. Us. Silas v té věci v Soluně se v-nal. Sš. II. 238. V té listině všecko zboží vyznamenáno bylo. Ddk. IV. 112. **Na** výstavě někoho penízem v-ti. Us. Pdl. — **co čím**: jmenem, Kom., nepravosť slovy. Kom. V. někoho penízem zlatým, řádem, pochvalou. — **koho jak**. Aaron se se vším svým rouchem vyznamenal (představil). Štelc. **Skrze** rozbití láhvice vyznamenal prorok zkažení Jeruzalema. Ben. V. = **co pro co**: místo pro stavbu. Šp. — **se čím**: lstí, chytrostí, udatností, D., předností nějakou. Us. V-nal se hlavně svou živou výmluvností v řeči slovanské. Čas. kat. duch. 1882. Č. 2. st. 75. Jinoši, kteří se **za** výpravy v-li odvahou, udatností a válečnými činy. Ddk. VI. 85. V. se učeností, neumělostí. Sb. — *Pozn.* Tuto frasi nazývá Jg. germanismem a navrhuje: výtečným, ukázalým, patrným se učiniti, státi (Br.), ukázati se, předčiti, převýšiti, znamenitým býti (Plk.), proslaviti se, vynikati, znamenitým, výtečným se činiti, státi. Jg. — **jak.** Vratislav ne bez zasloužení národa svého od něho titulem královským jest v-nán. Ddk. II. 340. On **nad** ostatní se v-nal, *lépe*: nad ostatní předčil. Rs. — **kdy. Při** útoku v-li se zvláště Čechové. Ddk. 297. Božetěch vyznamenávaje se *týmž časem* co malíř, dovedl... Ddk. II. 356. Vz V. se čím.

Vyznamenávání, n., vz Vyznamenání.

Vyznamenávatel, *vyznamenavatel*, e, m., der Auszeichner, Andeuter. Ros.

Vyznamenávati, vz Vyznamenati.

Významně, bedeutungsvoll. V. na někoho se podívati. Us. Pdl.

Významnosť, i, f., die Bedeutung, Bedeutsamkeit, Emphasis. Dch., Nz. V. slova. Nz. To nabylo veliké v-sti. Dch. Človék poobzéral sa po všetkých a s istou v-sťou poloprehltavě odsekol: Ja — či som nevidel? Nie. Lipa 342. Něčemu velikou v. přisuzovati. Us. Dch.

Významný = *plný významu*, bedeutungsvoll, markant. V. slovo. Krok. V. úsměv, pohled, Us., způsob mluvení, příležitosť, dosah, Dch., výrok, Tč., jméno. Šml. Velice v-ná jsou slova kronikáře...; Z usnešení

oněch některá v-ná jsou pro dobu tehdejší. Ddk. II. 301., IV. 35. V. úkol, román, skutek. Mus. 1880. 150, 266., 476. (Pdl.). Kupí apoštol slova v-ná. Sš. II. 89 Vz Význačný.

Významosled, u, m. — *smyslosled*, σύνθεσις.

Vyznamovati, verkünden. — **co kde**: **v** kostele. Mor. Tč. — **V.**, bedeuten. — **co**: To slovo všelijaké věci vyznamuje (má několik významů). Mor. Tč.

Vyznání, n. = *přiznání*, das Bekenntniss, Geständniss, die Aussage, Aeusserung. V. něčeho. V. zločince, Ros., lásky, D., hříchů (zpověď), Br., svědkův (vysvědčení). D., Ros. Kdož by koho viniti chtěl po v. kterého zločince. Václ. VI. Že viněný druhdy odpírá toho, druhdy se v-vá: protož tuto již o v. v soudu vizme. CJB. 399. A má její (paní unesené) v. znamenáno býti od písaře. O. z D. V. zločinců. Vz Zř. zem. Jir. K. 40., X. 8. V. učiniti. Bart. I. 10. V. a přiznání. Dch. Kdož zapírají, mají žhavým železem neb očišťující vodou k v. přivedeni býti. Ddk. IV. 222. V. pravdy. Mus. 1880. 133. A jakož se to nachází z obou stran vedení a svědků v., že... List z r. 1558. Tč. A na to jich před námi v. každá strana dva peníze položila; Držie sě v. těch rukojmie; Toto jest v. nadepsaného spoluměštěnína našeho. NB. Tč. 11., 29., 235. (Tč.). V. na mukách. Kn. drn. 112. Ale ústem v. se dovršuje a dokonává. Sš. I. 110. V. kromě soudu není takové moci, aby ten, kdož se přizná, bez dalšího poznání práva byl odsúzen. CJB. 399. Vyznání krom soudu nenie té moci, jakoby právem uznán byl. Brikc. K. XIII. 1. 2. V. bezděčné a z strachu nenie stálé. Ib. XIII. 1. 4. V. mučeného nenie žádnému škodné, leč po mučenie v tom trvá. Ib. XIII. 1. 5. V. nepřítele nemá hned věřeno býti. Ib. LXIX. 1. 9. V. zločinců kde se zapisovalo a jak při soudu čítalo. Vz Ib. T. III. Vedu se na markrabino v.; To oboje v. úřadníci odložili na pány k sennu. Půh. II. 202., 577. Zpověď hřiechuov v-ní před Bohem z pokory a před knězem, když muož kněz jmien býti. Hus III. 258. Hříchů poznání jest z nich povstání, hříchů v. jest jich zahlazení. Us. Tč. Upřímné v. a želení jest poloviční napravení. Bern. Vz S. N., Přiznání. — **V.** *víry*, das Glaubensbekenntniss. V. víry v širším smyslu = každý víry projev buď slovem buď činem; v užším smyslu = každé projevování víry, které s patrným úmyslem se děje, abychom jiným víru svou osvědčili, das Glaubensbekenntniss im engeren Sinne, confessio fidei formalis, aneb také (což obyčejnějším), professio fidei. MP. 104. V. křesťanské, MP. 5., náboženské, das Religionsbekenntniss, Dch., Z. tr., Nz., augsburské. Šd. Víra v Boha, jak ji církev ve svých v-ních (in symbolis) naznačuje. MH. 8.

Vyznaňský = konfessionell. Na Slov. Za stanoviska v-ho; Z tohoto v-ho výlevu; V-ské školy. Rtk. 13., 14., 19. (Šd.).

Vyznaný; *-án, a, o*, bekannt, gestanden. V. skutek. Vz Vyznání, Vyznati. — **V.**, öffentlich herausgesagt. Bern.

Vyznatel, e, m., der Bekenner. 1418.

Vyznati, znám, znej, znaje (íc), znal, án, ání; *vyznávati* = *vyjeviti, říci, nezapříti, otevřeně říci*, bekennen, gestehen, eingestehen, einbekennen, äussern, Geständniss machen; *uznati*, anerkennen; *upřímně udati*, angeben; *ctíti, se ctí uznati*, mit Verehrung anerkennen, bekennen und verehren; *dověděti se*, erkennen; **se** = *vyznati*, bekennen, gestehen, Geständniss ablegen. Jg. — **abs.** Jak všichni svědkové vyznávají. Ros. — **co**: pravdu, Kom., hříchy, Kram., víru, krádež, důchody. Us. An vyzná *den* ten, v němžto jej pohonil. Kn. rož. 23. Žádný ho nemohl v. (vyzkoumati, co v něm vězí). U Solnice. Olomouc a Morava vůbec vyznávaly zajisté touž barvu, co tehdejší správce a strana jeho. Ddk. II. 394. A ty věci vyznává všecka rada kunovská. NB. Tč. 7. Petr svou předešlou práci daremnou vyznal. BR. II. 216. Tohoto zlodějství museji lidé pravdu v. neb písma zapřieti; Vyznává Kristovo důstojenstvie, že jest pánem všeho světa; Buďme k milému Kristovi pokorni vyznávajíce svú nehodu; Hřiešní vyznávají Boha, ale svými skutky zapierají; Žena pohanka i božstvie i člověcstvie Kristovo vyznává. Hus I. 213., II. 43., 48., 74., 97. — **komu.** Vyznal fařářovi boršovskému, že... Tč. 28. — **co na koho komu (kde).** Vyznám na sebe Bohu hříchy své. Br. On na ně vyznal. Háj. Na kohožkolivěk zločinec vyznal. Václ. VII. Jestližeby pak na kterém trápení který zločinec na kterého měštěnína vyznal něco zlého. Zř. J. I. VI. IV. Vyznal-liby co který zločinec **na** trápení na někoho z stavuov. Zř. zem. Jir. U. 28. Vyznal na jiné, že totéž činili. Dač. I. 140. Aby naň nic nevyznala. Čr. — **co proti komu.** Jg. Vyznávajícímu proti sobě může věřeno býti. Us. — **co, koho zač.** Ten užitek každý za veliký vyznal. Har. Za krále koho v. (uznati). Us. V. se za hříšníka. Ojíř. — **co, koho, se čím.** Tímto listem vyznávám, že... Us. Já vyznávám tiemto listem všem vuobec, kdež čten a slyšán bude. Dsky. Přítomností svou v Řezně sám ještě vyznával se býti stoupencem královým. Ddk. II. 291. Jakožto sám svými ústy vyznal. Pal. Děj. V. 2. 418. Vyznáváme tiemto listem všem vůbec, jimž tento list čten nebo čtín, okázán bude, že... NB. Tč. 288. Vyznávámy tímto listem obecně přede všemi, kdož jej uzřie aneb čtúce slyšeti budú, že... List z r. 1449. Mus. 1880. 403., Tč. Ústy sú vyznávali, proč... List. z r. 1532. Mus. 1880. 499. Věřím srdcem a ústy vyznávám. Bart. 146. Tímto listem přede všemi vyznáváme. Arch. I. 32., 141. I s nebezpečenstvím života svého králem židovským jej vyznávali. BR. II. 9. Tehdá právo v. saméma sobú nebo listem. Kn. rož. Aby každý tu vieru ústy směle před lidmi vyznal; Lež jest knězem se vyznávati a protivné věci kněžskému řádu činiti; Vyznávají ústy, že znají Boha, ale skutky, to věz zlými, zapierají. Hus I. 44., 182., III. 186. Každý vyznává jej Bohem; Ústy něco vyznávati. Chč. P. 23. a., Chč. 298. — **co kde: před** lidmi. Us. Proto vyznávati tebe budu **mezi** národy; Petr počal po-

prvé před vrchností, před knížaty a velmoži veřejně vyznávati a zastávati víru v Krista a to hned z počátku beze vší bázně a bez pochlebování. Sš. I. 138., Sk. 47. Žádal, co by jemu skrze Janovu paměť u vědomie bylo, aby před námi vyznal; Oni jsú ty věci vyznali před věrným právem; Tyto dvě ženě vyznaly před dvěma mužoma. NB. Tč. 4., 27., 240. V-li přede mnou. Tč. 20. A to, což v tomto listu píši, téžbych chtěl ústně vyznati před každým člověkem, kdežby toho potřebie bylo. Arch. I. 164. Co ti mezi nimi vyznají, to tak ostaň; Nechce jich připraviti, aby tu věc mezi námi vyznali a tím mi se to dlí. Půh. II. 446.; 582. (Tč.). Tak každý kněz, když jest v hřieše smrtedlném a řieká ta slova, tehdy na sobě sám vyznává kletbu boží a sám se klne. Hus II. 201. Kdož mne vyzná **před** lidmi, toho já vyznám před Bohem. Hus III. 156. V němž (dopise) upřímně vyznává se **ze** své lásky. Šml. I. 46. — **se čeho.** V. se svých hříchův. Br., V. Když se těch nešlechetností vyznal. Háj. Ludmila se hříchuov pánu Bohu vyznala; V. se svých hříchuov srdcem skrúšeným. Háj. 65., 73. — **co z koho** = *dověděti se.* Us. — **se na koho.** Ros. — **se.** Že viněný druhdy odpírá toho, druhdy se vyznává. CJB. 399. — **se kde,** sich wo auskennen, jest german. m.: poznati se kde. Cf. Člověk se tam již ani nepozná. Brs. 265. Já se v cestě nevyznám. Us. — **se z čeho:** Ze svých hříchův, Ros., z nějakého skutku. Sych. — D. Abych se moh vyznać z hříchu smrtelného. Sš. P. 12. — **se komu.** Kom. — **o čem.** Neopatrně vyznal se o účelu poselství svého. Ddk. II. 234. O rybníce já vyznávaji (= vyznávám). Arch. II. 316. Svědkové o škodách mají vyznati. Ps. — **se v čem.** Také na Slov. On se v té věci nevyzná. Us. Všk. V německém i latinském jazyku nad to dobře se vyznával; Kunrat sám také vyznával se v něm čině. Ddk. II. 235., 204. (Tč.). — Tato vazba ve významu slovesa: ,rozuměti čemu, etwas kennen, verstehen, ein Kenner sein' *není s dostatek doložena a proto se nahrazuje takto:* znáti se v čem, Vst., znalým býti čeho, zběhlým n. zkušeným býti v něčem, Jv., něco uměti, něčemu rozuměti, něco dovésti. Brs. 265., Brt. S. 3. v. 170. *Ale doložena jest ve významu = v. se z čeho.* Kněz móž toho tázati, v čemž se má v. ten, jenž se zpoviedá. Št. N. 337. Vele sě jim v tom (= z toho) v., čím sú tej panny nesnadně chovali. Kat. 2603. — **co jak.** Vyznej chybu tvů důvěrně, mineš žerty nepříjemné. Na Mor. Tč. V-vali hlasně svoje hříchy. Vrch. V-vati víru slovy i skutky. Us. Vyznávati víru svou volně; Upřímně v-váme, že… Mus. 1880. 456., 474. (Pdl.). Ústy vyznávati, že Bůh jest MH. 3. Pravdu **bez** obalu v. Vlč. Vyznám sa uprimne, že sa v tej veci nevyznám. Mt. S. I. 112. U oltáře stojí, pěkně se vyznává a svému milému ručenku podává. Sš. P. 480. Kteříž jednomyslně před námi vyznali pravice, že… NB. Tč. 197. V-val Bohu v pravé víře. Sl. V. se čeho srdcem skrúšeným. Háj. 73. Přede všemi námi **pod** zpovědí vyznal. Let. 506. Vyznal pod svým kněžstvím; A to bych chtěl ústně vyznati; Když svědčí póhon aneb co **ke** dskám vyznává; Ti všichni v jedno v-li, že jest ten krám kúpen a zaplacen; Vyznal jest pod přísahú, že jest vašeho súseda propustil. Arch. I. 162., 421., II. 485., IV. 349., 368. (Šd.). Boha před lidmi **do** smrti v.; Ne těch povolal, kteří vyznávají ústy, že Boha znají, skutkem pak ho zapierají, ale kteří slovem i skutky vyznávají. Hus I. 1., III. 305. — **se do čeho.** Oni mají šaty nové, ale do těch se nevyznáte, co to na nich je. U Dobruš. Vk. — **proč.** To jsú oni před námi vyznali **k** žádosti stran. NB. Tč. 181. — **kdy.** V. svou vinu **na** zpovědi. Št. N. 334. Běsové ho (Krista) **za** zemské jeho pouti vyznávali. Sš. II. 167. Vyznal na druhém mučení. Tč. 49. — **s inft.** Vyznají se znáti Boha, ale skutky odpierají a odřiekají. Hus I. 65. — **by.** Vyznávají, by znali Boha, a skutky zapierají. Hus II. 421. — **že.** Vyznal, že to udělal. Us. Též vyznává, že na počtu s Janem nebožtík Izák počtl dluhu 8 zl.; Vyznal, že o sv. duše příštiem tři leta budú, jakž fojtem jest byl. NB. Tč. 4., 286. Vyznal, že je byl v držení; A také vyznal, že jest slyšal od Jana. Půh. I. 381., II. 491. A vyznal jest, že nejsem já Kristus. Hus II. 19.

Vyznatí, n. = *vyznání.* Na Slov. Bern.

Vyznatý = *vyznaný.* Na Slov. Bern.

Vyznávací, *vyznavací,* Einbekenntniss-. Každý povinen jest dáti jim (berníkům) listy své vyznavací. Pal. Děj. V. 2. 333. Okázal list vyznavací, svědomí kněze Petra, že jest kněz Bernart prodal ves. Arch. II. 205.

Vyznávač, *vyznavač,* e, m., der Bekenner. Na den sv. Prokopa opata, v-če a dědice českého. Gl. 376. V. jména Kristova, V. pravé víry. Jel. V. humanity, Vlč., východní církve, Lipa 16., evangelický, bratrský. Mus. 1880. 94. Vyznavači pravdy boží. Hus II. 44.

Vyznávačstvo, *vyznavačstvo,* a, n., die Bekenner. Povaha obojího zákona a obojího v-va od sebe velice odchodna jest. Sš. II. 53.

Vyznávání, n. = *občasné vyznání.* Nadherová na v. Aničky nepřestává. NB. Tč. 248. Na cti jeho nehaní, než na jeho v. přestati nechce; Když se jest jemu jich v. nelíbilo, zavrhl jich a přivedl na ně jiné svědky: Obě strany v tejto při na v. židovky jsú přestaly; Připravil mě o 5 hřiven svým nepravým v-ním. NB. Tč. 134., 197., 223., 231.

Vyznávatel = *vyznavatel,* e, m. = *vyznávač.*

Vyznávati, vz Vyznati.

Vyznění, *vyznívání,* n., das Aus-, Nachtönen. Táhlé v. písně slovenské. Tč. exc.

Vyzniknutý. Skrze své listy, na to v-té, to přikazovati ráčil. Sl. let. V. 168.

Vyzníti (vz Zníti), *vyznívati,* austönen, ausklingen. — **jak.** Zvonek dlouho zněl, až vyzněl, vyzníval **po** málu, na nás vzpomínal. Tč. Jak vyzní (píseň) co výkřik malatný. Kká. K sl. j. 3. — **komu.** Dlouho mi znělo v uších, až mi konečně vyznělo. Us. Tč. — **več.** Však jeho povel marně vyzněl **v** rej a křik. Kká. Td. 261. — **odkud.** Z básní jeho vyzníva žhavá láska k rodné zemi. Mus. 1880. 367.

Vyznívání, n., vz Vyznění. V. pocitu. Dk. P. 19., 12.

Vyznojiti, il, en, ení, *vyznojovati*, ausschwitzen. — **se při čem jak**. Pri tej robotě sem sa dobre vyznojil. Na Slov. Tč. O ta pěkná čela zle jsou v-jena. Hdk. C. 81.

Vyznojený; *-en, a, o*, ausgeschwitzt, verschwitzt. Utrel si v-né čelo a hodil sa pod širokého buka, aby si kus oddychol. Dbš. Sl. pov. VII. 63.

Vyzobání, *vyzobování*, n., das Aufpicken, Auffressen (vom Geflügel). Bern.

Vyzobaný; *-án, a, o*, aufgepickt, weggefressen (vom Geflügel). — **kým.** Klasy vrabci v-né. Us., Sldk. 566. — **V.** = *vypasený, vyjedený*, ausgefressen, dick, feist.

Vyzobati, zobám, zobi, zobe, eš; zobej a zob, al, án, ání; *vyzobávati, vyzobovati*, auspicken, aufhacken, herausschnäbeln, wegfressen (vom Geflügel). — **co**: žito, pšenici. Us. Co semen ptáci vyzobú. Troj. 54. a. Ptáci jahůdky (obyč. jeřabiny) ve šprublích vyzobali (ausleeren), ale nelapili se. Šp. Ja byl bych já za blázenka, aby si ťa bral, ptáci žito vyzobali a já plevu bral. Sš. P. 332. Vtáci zhladlí zem celú obsadli (obsedli), zrno všetko vyzobali. Na Slov. Tč. — **(co) komu.** V-bal nám šošovicu. Mor. Hrb. Nechoď ke kuřatům, kvočna by ti tam vyzobala (mit dem Schnabel hacken). Us. Šd. — **co, koho odkud**. Špaček beránům rád hmyz z kožichů v-buje. Us. Ptáci všecka zrna z talíře v-li. Us. Tč. Hlava tam bola na ľade, ale cože, keď zakiaľ priletely vrany a všetek rozum mu z nej v-li. Dbš. Sl. pov. III. 38. Ty slepice z toho sudu všecko vyzobaly. Ros.

Vyzobrati, *vyzobírati*, ganz abklauben. — **co odkud**. Panenská jabka sme museli všecky vyzobírať se stromů, by jich kdo neukradl. Na Ostrav. Tč.

Vyzodháňati, nach und nach ganz wegjagen. — **koho odkud**: husy ze pšenice, děti od vody. Na Ostrav. Tč.

Vyzodíti, *vyzodívati*, ganz ausziehen. — **co**: kabát. — **koho z čeho**. Lichvář by člověka z kůže v-val (vydřal, svlékl). Na Ostrav. Tč. Vz Vyzouti.

Vyzodkryti, *vyzodkrývati*, alles aufdecken. — **se**. Přikryj děti, nebo všecky se v-ly. Us. na Ostrav. Tč. — **kdy**. Skleniště **na** jaře se v-vají. Ib. Tč.

Vyzopuch, u, m., scolopender. Rozk.

Výzor, u, m., die Aussicht. Na Slov. Phld. III. 1. 4. Jehož v-rem byl Adam. Sš. I. 62.

Výzorník, u, m., das Dachloch. Na Slov. Ssk.

Vyzostřiti, il, en, ení, *vyzostřovati* = *popouzeti*, reizen. Oči jeho na pohany patříta, již vyzostřijí. Ž. wit. 65. 7. Dle Gb. vyd. *obostřovati*, exasperare.

Vyzoubkování, n., das Auszacken. Vz Vyzoubkovati.

Vyzoubkovaný; *-án, a, o*, ausgezackt. Cimbuří mající podobu lilií přináleželo Gibellinům, v-né pak Velfům. Ddk. It. válk. 66. V-né kolečko citronové, v-vaný papír. Šp.

Vyzoubkovati — *vykrájeti, aby zoubky zůstaly*, auszacken. Jg. — **co čím**: vzorek nůžkami.

Vyzouti, zuji, ul, ut, utí; *vyzouvati* = *zouti, zloupiti, obrati*, ausziehen. Na Ostrav. jen o botách, kalhotách a punčochách, sice *vydíti, vysvléci*. Tč. — **co**. Duše vazby těla vyzula jsoucí Bohu nežli lidem bližší. Koll. I. 201. — **co, se komu.** V. někomu střevíc. Ros. Vyzouvá se mu střevíc. Ros. — **koho, se z čeho**. V. někoho z ležení, Pláč., ze statku. Sych. V. se z bot. Us. Vyzul z kabátu člověka. Kos. Ol. I. 122. Poznání krásy v-vá ducha lidského ze všeliké prostoty; Rozum lidský v-val jednotlivce i celé národy z pověry a otroctví. Vlč. Vyzuli jej z vlády, Vk. exc., Šf., z předsudků, z poddanství. Us., Mus. 1880. 483. Snop se vyzul z obvřísla (vypadl). Mor. Šd. V. se ze všeliké křehkosti citu lidského. Pal. Děj. IV. 1. 390. Nevyzouval se pán, ač dle své výsosti moha, z poslušnosti od synů rodičům povinné; Člověk nehned ze starých zvyků v. se může; Pláč jen stoikové, jenž se z přírody lidské **za** pantheistickým smýšlením svojím vyzouvali, nehodným a neslušným pokládati mohou; Apoštol každý pokus, nějakou výmluvou jalovou z povinnosti se v-vati, považuje ... Sš. L. 47., 70., 186., II. 67. (Hý.). — **co odkud.** V. s sebe všecku vlídnosť. Smrž.

Vyzouvák, u, m. = *zouvák*, der Stiefelknecht.

Vyzouvání, n., das Ausziehen.

Vyzouvaný, wiederholt ausgezogen.

Vyzouvati, vz Vyzouti.

Vyzouzati, *vyzouznouti* **se** = *vyklouznouti, vysmeknouti se, vyšinouti se*, ausglitschen, entschlüpfen. Lounek se v-zal. U Kr. Hrad. Kšť. Chytala pořád mýdlo a ono se jí vyzouzlo z ruky. Us. u Rychn. Ntk. — **co na kom**: peníze (žert. = vyhráti). U Smidar. Kšť.

Výzov, a, m., *Výzová*, é, f. Hrabě z Výzova. Dal. k. 91.

Vyzoviáky, pl., m. = veliké bílé brambory původem z Vyzovic. Na Zlínsku. Brt.

Vyzovice, dle Budějovice, Wisowitz, mě. u Uher. Brodu. PL. Vz Žer. Záp. II. 192., S. N. Čistý jak V.; Je to čisté jako V-ce po jarmarku nebo po dešti (pořekadlo na Vsacku. Ve Vyzovicích totiž po každém dešti nebo zvláště po trhu domy dobytkem nebo lidmi umazané bílívají). Vck.

Vyzovu, vz Vyzvati.

Vyzový, Hausen-. V. měchýř. Zlob.

Vyzpěvovati, vz Vyzpívati.

Výzpěvy, pl., m., der Gesang. Kdo by tam ty výzpěvy pořád poslouchal? Us. Šd.

Vyzpívati, *vyzpěvovati*, aussingen, zu Ende singen, ersingen. — **abs.** Už vyzpíval, er ist fertig. Us. Tč. — **co**: celou písničku (dozpívati). Ros., Har. Božskou dobrotu vyzpěvovati (zpěvem chváliti). Plk. Žal svůj v. Vrch. Kdo tuto písničku v-vá? A panna Maria ju v-la, když svého synáčka kolíbala. Ps. mor. Šd. Tři pěsničke vespívala a taky se do pláče dala. Sš. P. 697. Večer a ráno pred sobášom shromažďujú sa pred domom mladuchyným jej družice a vyspevujú roz-

lnky (piesne na rozlučnô). Dbš. Sl. pov. II. 39. — **jak**. Kdo tu pěsničku třikrát vyzpívá, ten tři dušičky z pekla vystříhá. Sš. P. 47. Vesele si vyzpěvuje. Us. Šd. Ta zpěvula si zase pořádem vyzpěvuje. Mor. Šd. — **koho odkud čím**. Kněží je z pekla v-jí žaltáři. Chč. 381. — **se z čeho kdy**. Písně znal každý všecky a bylo jich tolik, že se z nich nevyzpíval **od** rána **do** večera (za den). Brt. — **něco na koho** = *vyzraditi*, verrathen. U Kr. Hrad. Kšť. — **si co, čeho:** peníze, peněz (mnoho). Ros. On si pěknou píseň vyzpěvuje. Us. — **komu** = *vynadati, vyčísti, vybiti*, ausschelten, vorwerfen, abprügeln. Us. Brt., Tč., Vck., Kšť. — **o čem**. Ústa len o láske chcú mi vyspevovať. Sl. spv. I. 33.

Vyzpomenouti si něco, auf etwas verfallen. Sá.

Vyzpovídati (na Slov. *ozpovedať*, Šd.). — **koho** = *něčí zpověď vyslyšeti*, Beichte hören, D., Ros., 2. *obehráti*, Us., *vybiti*, abprügeln, Us. Brt., *vše na někom vyzvěděti*, alles aus Jem. herausziehen. Už ho v-li (obehráli). Us. Kšť. — **se komu:** knězi. Dch. Kníže rozhodl se v. se tomuto svatému biskupu. Ddk. II. 466. — **se z čeho**: z hříchů. Br. Len že len vyzpovedaj sa zo všetkého. Dbš. Sl. pov. I. 39. Já sa vyzpovídám z mojich hříchů těžkých. Mt. S. I. 11., Sš. P. 166. Pakli se pokání činíce z hříchů vyzpovídáte. Ddk. III. 180. — **jak:** zkroušeně ze hříchů se v. Us.

Vyzpřeplítati, ganz, alles durchflechten. — **co čím**. Plot tyčkový trním v., aby hoši nepřelízali. Na Ostrav. Tč.

Vyzpúzati něco = zpúzením se dopátrati. Mor. Šd.

Výzpyt, u, m., die Erforschung, Ausforschung. Někoho **k** v-tu přibrati, zur Enquête beiziehen. Us. Dch. Fysiologické výzpyty. Zkr. Zří skulinkou a slouchá, zvídá na v-tu, auf der Lauer. Kká. Td. 288.

Vyzpytatel, e, m., der Er-, Ausforscher.

Vyzpytatelný, ausforschbar. Us., Sá.

Výzpytný = vyzpytatelný. Mus. 1880. 262. V. pokus. Stč. Zmp. 44. V. poušť. Kká. Td. 125.

Vyzpytovati, *vyzpytati* (Valkemb. Růže zahr. G. 8. Vz Č. Dodatky.) = *vyšetřiti, vystihnouti*, er-, ausforschen, ergründen. — **koho**. Br. — **co o čem**: O zimě, Toms., o měsíci. Us. Tč. — **čeho**. V. nemocí jakosti a příčin (**lépe**: *co*). Lom. — **čemu**. Tomu člověk nevyzpytuje (auf den Grund kommen). Us. na Zlínsku. Brt. — **co odkud**. To z knížek v-val. Kká. Td. 222. — **se koho**. V-jú sa jej: koho si berie (vyptávati se). Dbš. Obyč. 15. Černokňažník sa hneď začal v-vať synka, že či zná čítať. Dbš. Sl. pov. I. 174.

Vyzračiti se, il, en, ení = *vyjasniti se*, sich auf-, ausheitern. Us. — **se komu kde**. V-lo se mu **před** očima, že vše jest marno. Us. Tč.

Výzrada, y, f. = *vyzrazení*, der Verrath. Mus. III. b. 72.

Vyzradění, n. = *vyzrazení*. Na Slov.

Vyzraděný = *vyzrazený*. Na Slov. Bern.

Vyzraditel, e, m. = *zrádce*, der Verräther.

Vyzraditelka, y, f., die Verrätherin.

Vyzraditi, zraď, dě (íc), il, zen, ení; *vyzrazovati* = *zrádně vynésti, vyjeviti*, angeben, entdecken, offenbaren, bekannt machen; *dávati znáti, ukazovati*, zu erkennen geben, verrathen; **se**, sich verrathen, sich blos geben. Jg. — **abs**. Štěně vyzrazuje, co z něho za psa bude. Prov. Sych. — **co, koho, se:** tajemství. D. Vyzradili **se**. Us. Tajné úklady něčí v.; v. spiknutí. Ddk. II. 390., III. 30. Bodaj si zkamenel, **ej**, ako v hore skála, keď si ma v-dil, **že** som ťa bozkala. Sl. spv. III. 83. Zrob ty, milá, jak rozumiš, enom ať se nevyzradiš. Sš. P. 158. — **čím**. Chodem v-zuje, že jím pýcha vládne. Sych. — **co komu, se komu čím**. Us. Tč. — **co na koho**. Us. Dch. — **co kde**. Jak zmužilé tenkrát už srdce a odvahu prudkú i v mladších silu náramnú vyzradzoval údoch. Hol. 12.

Vyzradzovati = *vyzrazovati*. Vz Vyzraditi.

Vyzraji, vz Vyzráti.

Vyzralost, *vyzrálosť*, i, f., die Reifheit, völlige Reife. Obilí přichází **k** vyzralosti (k dozrání). Jg. — **V.** *na koho* (zchytralosť), das Gewachsensein. Us. Jg.

Vyzralý, *vyzrálý*, na Slov. vyzrelý (Bern.), ausgereift, reif. V. obilí, ovoce. V. názor života, reife Lebensauschauung. Dch. — V. = *zchytralý*, gewachsen, reif, pfiffig. V. šelma. Us.

Vyzrání, n., das Ausreifen.

Vyzráti, zraji, ál a vyzrám, al, ání; *vyzrávati* = *docela uzráti*, ganz ausreifen, völlig reif werden. — **proč**. Obilí pro mokra nevyzralo. V. — **nač, na koho**. On na to (naň) vyzrál (zchytral). Ros., Dch. On nedá pokoje, až naň někdo vyzraje, bis über ihn der rechte kommt; Dlouho lidi trýznil, až přece naň někdo vyzrál. Dch. Ti na vás vyzráli. Us. Wtr. Na šlechtice loudu (loudala) jsem nevyzrál. Kká. Td. 53. Ten na to vyzrál. Us. Šml., Šd., Vck. Tak chcem v. na tu slotu. Hdk. C. 176. Ještě na mne nevyzrál! Us. Šd. — **čím**. Víno sluncem vyzrálo. Kodm.

Vyzrati, n. = *vyzrání*. Na Slov. Bern.

Vyzrátý; *-at, a, o* = *vyzralý*. Na Slov. a Mor. V. ovoce, trnky. Us. Šd.

Vyzrazení, n., die Verrathung, der Verrath.

Vyzrazený; *-en, a, o*, verrathen.

Vyzrazovati, vz Vyzraditi.

Vyzrcadliti, il, en, ení, *vyzrcadlovati*, abspiegeln. — **se kde**. Protější břeh **v** tiché vodě se vyzrcadlil. Us. Tč.

Vyzrelosť, i, f. = *vyzralost*. Na Slov. Bern.

Vyzrelý = *vyzralý*. Na Slov. Bern.

Vyzření, n. = *výhled*, das Hinaussehen, Aussehen. Vz Vyzříti.

Vyzřený; *-en, a, o*, erblickt. Bern.

Vyzříti, vyzřím, vyzři, vyzře, vyzřel, ení, *vyzírati* = *vyhlédati*, heraus-, hinaussehen. — **abs**. Nebudem ja viac vyzerať, či skoro vyndú zore; Tak vyzerá, jako čoby

Digitized by Google

doňho duša len spávat chodila. Mt. S. I. 29. Vyzerá jako haluza. Mt. S. To tak vyzerá, ako keby malý hrnčok vo vel'kom varil, či dáš vodu studničnú alebo potočnú, vždycky ostane tvrdý a nedovarený. Rtk. 30. Otec jeho býval tým smutnejší a vyzeral už len ako dajaka tôňa (tôňava); Nenašla nikoho, iba jednu starú ženu. Aj tá vyzerala ako naozajšná Ježibaba; Vyzeral bl'adý len ako tá stena. Dbš. Sl. pov. II. 14., VI. 8., 27. (Šd.). Jakž vyzřieti nedadiechu. Alx. V. v. 473. (HP. 12.). — **koho, co**. Vyzerá ho, či už ide. Lipa. II. 317. Slovenské dievčatá pozerajú do studne, chcejúc tam milého svojho vyzrieť. Phld III. 3. 277. Vychádzaly obe von, vyzierala Růžena otca, vyzierala jej matička, muža svojho dobrého; Medzi všemi sama som najväčia panna; zabrám akú rozkážete, veselú či smutnú chcete; každý len mňa vyzerá, kto sa ku nám poberá (= váža). Mt. S. I. 56., 136 (Šd.). Ludmilu vel'mi žiadostivo čakal, až naposledy ju vyzrel, ako sa k nemu ponáhl'ala; Díva sa po vrchoch, díva sa po dolinách, díva sa po širom svete, ale Hadogašpara nemôže vyzrieť; Vl'kolák pribehne, obzerá sa na všetky strany a keď ju nikde nemôhol vyzrieť, od jedu začal tie kopy burtať; Skoro vyzrely svojich šuhajov a jedna za druhou hodily na nich jabl'čka; Ráno šiel studničku vyzerať, ako svitlo; dievky sa prebudily; vyzeraly otca, volaly, hl'adaly na všetky strany; Veď ja mám syna, ktorý všetko na svete vidí a vie; ten ju vyzre, aby kde bola a potom vám povie všetko; Vyzeral koč zd'aleka. Dbš. Sl. pov. I. 42., 60., 202., 244., 255., 335., IV. 28., 48. (Šd.). — **komu**. Na botách podošvy není, von mu vyzerajú päty. Sldk. 400. — **kde**. Vyšla na strom a naozaj vyzrela svetielce v dalekej doline; Ale trebas boli svoja krv, vyzerala **pri** nich ako medzi najcudzenejšími. Dbš. Sl. pov. I. 337., 136. Len tu raz čo sa ti nestane? Voliaka nevol'a každú noc mu tu lúku sdlávila, ale tak na psiu baňbu, že to vyzeralo ako **na** holej dlani. Mt. S. I. 51. Králončík viskočiu s pod postele a tak vizerau **vedla** ňeho, ako čo bi sa bou pod najvišššju jedlu postaviu. Er. Sl. čít. 52. — **odkud**. V. **z** okna. Pass., Bj. Myšlénku obrazu **z** barev jeho v. Kos. Ol. I. 207. Koš, z něhož vyzíralo několik láhví. Kos. v Km. 1884. Tato pošetilosť vyzírá ze spisů jeho. Mus. 1880. 479. No, ale ti aj z očú dobré vyzerá; Tomu ver nic dobrého nevyzerá z očí. Dbš. Sl. pov. VI. 35., 90. Král'ovna ho aj vtedy z oblaka vyzerala; Čoveče čo ti je? sama ťažoba z teba vyzerá. Mt. S. 55., 88. (Šd.). — **kudy**. Co kerý raz okusil, okénkem vyzřít musil. Sš. P. 172. Dívka vyzírala světlou **pod** kadeří. Čch. Bs. 71. — **jak**. Na prvý pohl'ad vyzerajú surovo. Phld. III. 3. 139. Ale to všetko vyzeralo černo Dbš. Sl. pov. I. 299. Vyzři, milý panő, z velikeho divu, už ta naša dcera vedě sanuť živu. Sš. P. 40. — **odkud kam: z** okna **na** železnici, **do** polí a p. Us. Tč. — **s kým**. Jak to s tebou vyzírá (= vypadá)? Us. na Mor. Tč. — Vz Vypadati, Vyhlížeti.

Vyzříven, vna, m., osob. jm. V. Šimon. Tk. V. 71.

Vyzrnati se, in Körner kommen. — **proč**. Ledva že žito vykvítlo, už se vyzrnalo skrz tu horkosť. Na Ostrav. Tč.

Vyzrnění, n. V. bavlny (oddělení vláken od semene). NA. IV. 29. Vz Vyzrniti.

Vyzrněný; *-én*, *a*, *o*, entkörnt.

Vyzrniti, il, ěn, ění = *zrna vyníti*, *vyloučiti*, *vydrhnouti*, aus-, entkörnen. Bavlna se vyzrňuje. Techn.

Vyzrnování, n. = *opětné vyzrnění*. V. bavlny. NA. IV. 29.

Vyzrňovati, vz Vyzrniti. Horký syrob pomalu chladne a vyzrňuje. KP. V. 26.

Vyzrzavěti, ěl, ění, durchrosten. — **se kam**. Dúra se v-věla do hrnca. Na Ostrav. Tč.

Vyzubadlení, n., die Abzäumung. Na Slov.

Vyzubadlený; *-en*, *a*, *o*, abgezäumt. V. kůň. Na Slov.

Vyzubadliti, il, en, ení, *vyzubadlovati*, abzäumen. — **koho**: koně. Us. na Slov. Bern.

Vyzubatění, n., das Zahnigwerden. V. kosy. Us.

Vyzubatěný; *-ěn*, *a*, *o*, zahnig gemacht, schartig. V. nůž, kosa, srp. Us. Šd.

Vyzubatěti, ěl, ění, aufhören gezähnt, zackig zu sein. Ros.

Vyzubatiti, il, ěn, ění, zahnig, schartig machen. — **co čím**: nůž řezáním. Us. Tč.

Vyzubírati, vz Vyzubrati.

Vyzubiti, il, en, ení, vz Vyzoubkovati, auszacken. — **co**: břitvu. Us. — **se na koho** (zuby vyšklebiti, die Zähne fletschen). Us.

Vyzúbkaný = *zoubkovitý*. V-ný koniec klúča Dbš. Obyč. 178.

Výzubky, pl., m. = *ozdoba římsy*, der Zahnschnitt. Dundr.

Vyzubovati škliby, žertovně = vyšklebovati zuby (smáti se). U Kr. Hradce. Kšť.

Vyzubrati, *vyzubírati*, ganz abnehmen. — **co**. Ubírala dycky po kapce, až všecko vyzubírala. Na Ostrav. Tč.

Vyzubrovati někomu = *vybíti*, abprügeln. Tak ti vyzubruju! Slez. Šd.

Vyzučeti, el, ení, aussausen — **kde**. Až oheň v komíně vyzučí, začne plameňať; Vítr zučí, až vyzučí Na Ostrav. Tč.

Vyzuděliti, il, en, ení, *vyzudělovati*, ganz und gar betheilen. — **co komu**: chudým. Na Ostrav. Tč.

Vyzúgati, vz Zúgati. — **komu**. Tak mu vyzúgal. Mor. Šd.

Vyzuhrýzti, *vyzuhryzovati*, ganz abbeissen. — **co**. Ponravy všecky kořínky vyzuhryzaly, povyzuhryzovaly. Na Ostrav. Tč.

Vyzuchtati, mit Fäusten durchprügeln. — **co komu**: hřbet. — **koho jak**: **po** hřbetě. Us. na Ostrav. Tč.

Vyzuji, vz Vyzouti.

Vyzukati = *zukáním*, *tkadlcovstvím vyzískati*, *vytkati*, als Weber erwerben. — **si**. Ten si vyzukal. Us.

Vyzula, y, m., osob. jm. Šd.

Vyzulíbati, abküssen. — **koho**. Šd.

Digitized by Google

Vyzuna, y, f. = *hubená ženská*. U Jižné. Vrů.

Vyzungati = *vyzunkati*.

Vyzunkati, *vylunkati, vyzunknouti*, knul a kl, ut, utí = *vypíti*, austrinken. — **co**: vodu, pivo, sklenici. Us. Ptů., Vck. Ona vyzunkne pohárek té hořké, ani se při tom nezašklíbne. Us. Šd. — **jak**. Vyzungne pohár rázem, na jednou, leert ihn auf einen Zug. Us. Šd.

Vyzunknutí, n., das Austrinken auf einen Zug o. Schluck.

Vyzunknutý; *-ut, a, o*, auf einen Zug o. Schluck ausgetrunken. V. džbánek. Us. Jir. Ves. čt. 72.

Vyzuřilý, der ausgetobt hat. Šm.

Vyzuřiti, il, en, ení, austoben, auswüthen. Už vyzuřil. Us. Vzdor jeho se vyzuřil. Šbr. Zaj. kr. Václ. 730.

Vyzuřivěti, ěl, ění, austoben. Zlob.

Vyzuš, e, m., ezochius, ryba. Rozk.

Vyzuščikati, ganz und gar abbröckeln. — **co odkud**. Všecky navadlé listy se zelí vyzuščikala. Na Ostrav. Tč.

Vyzutěkati, ganz davonlaufen. — **odkud**. Všeci chlapci vyzutěkali z kostela, jak přišel kostelník. Na Ostrav. Tč.

Vyzutí, n., die Ausziehung der Schuhe usw., vz Vyzouti.

Vyzutínati, vz Vyzutnouti.

Vyzutírati, vz Vyzutříti.

Vyzutnouti, *vyzutíti, vyzutínati*, ganz abhauen. Us. — **co jak odkud**. Všecky stromy vyzutínali až po kořeně ze zahrady. Na Ostrav. Tč.

Vyzutříti, *vyzutírati*, ganz abwischen. — **si co odkud**: slzy s očí. V. špínu s hrnců. Us. na Ostrav. Tč.

Vyzutý; *-ut, a, o*, ausgezogen. Vz Vyzouti. — **z čeho**: z bot. Us. V. ze všech přítěh. Sš. Mt. 24.

Vyzuvač, e, m., der Auszieher. — **V.** = *lupič*, der Berauber. L.

Vyzúvák, u, m., vz Vyzouvák. Také na Ostrav. Tč.

Vyzúvati = *vyzouvati*. Vz Vyzouti.

Výzůvné, ého, n., vz Vyzůvný.

Výzůvný = *k vyzvání náležející*, Aufforderungs-. — *Výzůvný, výzůvné* = *posvatební hody, odzyvky*, die Nachhochzeit, der zweite Tag nach der Hochzeit; die Kirchmesse. D. — Jg.

Vyzválati, alles herunter wälzen. — **co odkud**. Vítr všecky stromy s vrchu v-lal. U Místka. Tč.

Vyzváňání, n. = *vyzváněni*. Na Slov.

Vyzváňati = *vyzváněti*. Na Slov. Bern.

Vyzvanec, nce, m., der Aufgeforderte. Ros.

Vyzváněni, n., das Ausläuten, die Ausläutung, das Todtengeläute. Us. Šd.

Vyzváněný; *-ěn, a, o*, ausgeläutet. V. hrany.

Vyzváněti, vz Vyzvoniti.

Vyzvání, n., die Auf-, Herausforderung. V. k souboji, das Duellkartel. Čsk., Ddk. II. 441. Zejména stalo se asi v. k čeledím, aby se ke korouhvím dostavili; Město zamítlo v. královo, aby se vzdalo; Bylo-li v. prohlášeno, pak v hlavních hradech zařídily se veřejné verbovny. Ddk. III. 53., 246., IV. 215. (Tč.). V. nepřijmouti. Us. Vzdali se na první v. Kram. V. věřitelův; V. k placení summy akciové. Šp. Vz Vyzvati.

Vyzvaný; *-án, a, o*, auf-, herausgefordert. — **k čemu**: k souboji. Vz Vyzvati.

Vyzvárání, n., die Auslaugung. Slov.

Vyzváraný, *-án, a, o*, ausgelaugt; durch Lauge herausgebracht. Na Slov. Bern.

Vyzvárati, auslaugen; durch Lauge herausbringen; warm waschen. Na Slov. Bern. — *Vyzvářati* = *vybiti*. Na Zlínsku. Brt.

Vyzvati, vyzvu, vyzovu, zůveš, zovou; zvi a zuv; al, án, ání; *vyzývati* = *vyvolati, vylouditi*, herauslocken, herausführen. Jg. — **co**: boj, vz Vyvolati. Když komorník přide k dvoru a pohoně, právo mu v. panošu nebo samého pána i povědieti mu . . . Kn. rož. 25. — **koho nač**: na kordy, na šavle, na pistole, na souboj, Us., na procházku, Rk., na palaš. Sl. let. VI. 153. — **koho k čemu**: k souboji, Zlob., ku pomoci. Rk. V. někoho k zápasu, k boji. Dch. Žádný nápis k vzpomínce na ně nevyzývá. Pf. Knížata v. k válce; Vše to v-lo k opatrnosti; Papež jej vyzval k bezvýminečné poslušnosti. Ddk. II. 249., IV. 170., V. 301. (Tč.). Úkaz ten vyzývá nás k přemýšlení. Osv. — **koho v co**: v boj, Gníd., v zápas. Dch. — **koho kam**: do města, Rk., do boje. Ddk. IV. 97. — **aby**. Vyzval ho, aby přišel. Us. Sych., Ddk. — **koho** (gt.). Také všech zlosynů vždy sám od sebe vyzývám (Šp. *m. akkus.*: všecky zlosyny). Vyzval nejprvnějších lidí k sobě; Papež vyzval bratrů těch Šp. m.: nejprvnější lidi, bratry ty . . . Brt.

Vyzvati, n. = *vyzvání*. Na Slov. Bern.

Vyzvatý; *at, a, o* = *vyzvaný*. Na Slov. Bern.

Výzvěd, u, m. = *vyzvědění*, die Ausspähung, Auskundschaftung. Na v-dy jíti, Jg., vyjeti. Bur., Šm. Z v-dů že tomu se porozumívá, že . . . Skl. 139. Udeřiti pro výzvěd, auf den Strauch schlagen. Dch. Chodí k vám leda na v-dy. Us. Šd. Ostré v-dy (s útokem spojené). NA. III. 83. Vysýlá zraky své na v-dy. Čch. Mch. 47. Důvtipem svým z cizích v-dů poznal blížící se nebezpečí. Ddk. V. 224. Král vypravil pány do Lucemburka na v-dy. Pal. Děj. V. 1. 137. Nechodievaj na v-dy. Mt. S. I. 92.

Vyzvedací, Hebungs-.

Vyzvědač, e, m. = *zvěd, špehoun*, der Späher, Ausspäher, Spion, Kundschafter. Tajný v., der Spitzel. J. tr. V. V-če vyslati. Kom. V-čů kvačné plémě. Dch. Mezi tím přinesli v-či zprávu, že . . . , Ddk. III. 106. V-če ubíhej a tlachače odbývej. Pk., Hkš.

Vyzvědačka, y, f., die Späherin, Kundschafterin.

Vyzvědačnost, i, f., die Neugierde.

Vyzvědačný, spähend, neugierig. Us.

Vyzvědačství, n., das Spioniren, das Spionirwesen, das Nachrichtenwesen im Felddienst. Čsk.

Vyzvědálek, lka, m. = *vyzvědač*.

Vyzvedání, n., das wiederholte Aufheben. — **V.** = *vyzvídání*. Na Slov.

Vyzvedaný; *-án, a, o*, wiederholt aufgehoben. — V. = *vyzvídaný*. Na Slov. Bern.

Vyzvedati, vz Vyzvednouti. — **V.** *se* = *vyzvídati*. Vz Vyzvěděti.

Vyzvědavý, ausforschend. Dch.

Vyzvědění, n., die Erforschung, Auskundschaftung, Ausspähung, Erkundigung. J. tr.

Vyzvěděný; *-ěn, a, o*, ausgeforscht, ausgekundschaftet, ergründet, genau eingesehen, ausgespäht. Us.

Vyzvěděti, zvím, zvěz, zvěděl, zvěděn, dění; *vyzvídati, vyzvězovati, vyzvedovati se, vyzvedati se, vyzvedúvati se* = *zvěděti*, erfahren, auskundschaften, inne werden, in Erfahrung bringen; *vyptávati, skoumati, vyšetřovati*, ausforschen, erforschen, ausspähen, auskundschaften, sich erkundigen, spioniren, spähen, nachforschen, sondiren, auf den Strauch schlagen, rekognosciren. Jg., Dch., Čsk. — **abs.** Je-li Bůh to nebo člověk, hned vyzvím. Čimrh. Myth. 42. Požádán jest pan Kašpar Šlik, aby dnem a nocí jeda nazpět vyzvěděl a dal poslům potřebnou o věcech zprávu. Pal. Děj. III. 3. 277. — **co**: světa kraje, Jel., něčí cesty, Br., tajnosti. Kom. V-ti něco. V. V. vinu, J. tr., něčí činy, Us., stav nepřítele. Ddk. VI. 61. — **co na kom**. Br. V. na někom tajemství, D., pravdu. Berg. Na lidech něco v., die Leute ausholen. Dch. Vyzvídal na nich důvěrně. Pal. Děj. IV. 2. 494. — **kde.** Vyzvídal **u** něho **v** hospodě atd. Us. — **co, se o čem, o kom.** Že sa i tam bude vyzvedovať o jej bratoch. Dbš. Sl. pov. I. 70. Dříve nežbych o naší konečné a místné vůli vyzvěděl. Žer. 346. Co jsem mohl o něm vyzvěděti. Abr. z G. — **co odkud.** Vyzvídal z něho, kdo tam byl. Us. Šd. Tajné věci **z** někoho v. Záv. Ze střev a drobů budoucí věci v. Přid. k Cyr. — **co jak:** *slyšením*, D., tajnosti **skrze** zpovědi. Apol. Skrze smysly vyzvídá. Kom. — **se.** Přišiel som sa vyzvedati, či sa budeš vydávati? Sl. ps. 348., Sl. spv. III. 86. Dosť sa navyzvedúvaly, kdoby to mohol byť tá hviezdičková panička?; Ide jim na procivaj čierný človek a vyzveduje sa, čo by jich takého k nemu dohnalo. Dbš. Sl. pov. I. 340., V. 32. (Šd.).

Vyzvednouti, ul, ut, utí; *vyzvésti*, zvedu, dl, den, ení; *vyzvedati*. — **co, koho**: kámen (zdvihnouti), Us., poklad. Ddk. IV. 221. Pes vyzvedl zajíce, aufjagen. Šm. V. dům (vystavěti), V., clo (zrušiti). Sněm. 1630. — **co čím kam:** bednu sochorem na vůz. Us. Zvěř psem vyzvednouti, lanciren, aufjagen, aufstossen. Škd. exc. — **kdy kde**. Kníže Břetislav I. r. 1039. tělo sv. Vojtěcha **v** Hnězdně vyzvedl. Ddk. IV. 284. — **odkud.** V. peníze ze spořitelny. Us. Víra hory přenáší, ale když lidé dům ze základů vyzvednouti chtějí, tu musejí ovšem vynaložiti vše síly své. Tč. exc.

Vyzvednutí, n., das Aus-, Aufheben. V. břemene. Us. Vz Vyzdvižení.

Vyzvednutý; *-ut, a, o*, ausgehoben, aufgehoben usw., vz Vyzdvihnouti, Vyzdvižený. V. kámen, Us., klášter (zrušený). Mus. 1880. 292.

Výzvědný, Späher-, Kundschafts-, Rekognoscirungs-, Nachrichten-, Eclaireur-. V. služba, Dch., Čsk., Osv. I. 347., bitka, hlídka. Čsk. Vz S. N. XI. 57. V. rozmluva, das Interview (čti: Intervju). Dch. Okem výzvědným stíhati, pozorovati co nebo koho. Sš. Sk. 21.

Vyzvedu, vz Vyzvésti.

Výzvědy, vz Vyzvěd.

Vyzvésti, vz Vyzvednouti.

Vyzvěstovati, pronuntiare, verkünden. — **co komu.** A zamutek můj k němu samému vyzvěstuji. Ž. wit 141. 3. — **co kudy**: **po** světě, ausposaunen, laut verkündigen.

Vyzvězovati, vz Vyzvěděti.

Vyzvídací, Erhebungs-, Ausforschungs-.

Vyzvídání, n., vz Vyzvědění. Policejní v., Polizeinachforschungen. Šp.

Vyzvídati, vz Vyzvěděti.

Vyzvídka, y, f., das Streifkommando, die Rekognoscirungspatrulle. Čsk. Vz Zvědy.

Vyzvígati = *vyvíjeti*. Vz Vyvinouti. Slov.

Vyzvihnouti, vz Vyzdvihnouti. — **co**: novou hospodu (zaříditi). Na Zlínsku. Brt.

Vyzvím, vz Vyzvěděti.

Vyzvoliti, il, en, ení, *vyzvolovati*, auserwählen. — **si koho zač**: za poručníka, za vůdce, za muže. Na Ostrav. Tč.

Vyzvonění, n., das Ausläuten. Po v. ubieral sa hlásnik cez tů lávku domov. Phld. III. 3. 287. Vz Vyzvánění.

Vyzvoněný, ausgeläutet. Vz Vyzvoniti.

Vyzvoniti, il, ěn, ění; *vyzváněti*, ějí, ej, ěl, én, ění; *vyzvánívati* = *zvoněním vyhlásiti*, aus-, einläuten; *vyjeviti, vyklevetati*, ausplaudern, ausposaunen. — **abs.** Ta kráva pořád vyzváňá (= řve); Děcko vyzváňá (= křičí). Mor. Šd. Zvony vyzváňaly, na ulicách stáli luďa prostovlasí. Lipa 225. — **co**: něčí smrť (hrany zvoniti). D. Vše vyzvoní (poví). Ros. Věc hodně vyzváněti, die Sache an die grosse Glocke hängen. Us. Dch. Vyzvoniti něco a mezi lidi roznésti. Čr. — **komu** = hrana zvoniti. Již mu vyzvánějí (již jest po něm veta). Us. Komu to vyzváňajú (kdo umřel)? Us. Šd. To zde nechci světu vyzváněti. Koll. I. 256. Trudovej ženě už vyzváňajú a Trud jí nevěří. Sš. P. 170. Chudému vyzvánějí: Nic nemiěł, nic nemiěł; bohatému třemi zvony: pole, łůky, dům; pole, łůky, dům. Na Zlínsku. Brt. Vyzvoniti někomu = *vybiti*, durchprügeln. Mor. Mtl. Slyšel vyzváněti, neví ale komu. Vz Zvoniti. Prov. Jg., Šm., Lb. — **co na koho** (vyklevetati). Dh. 24., Syr. — **proti čemu:** proti bouři. Hlas. — **čím:** nohama (sedě jimi klátiti). Komu nohama vyzváníš? Sych. Týž sněm velikým zvonem zámeckým vyzvoněn byl. Skl. I. 200. Vz V. jak. — **kde.** Ten zas tam vyzváňá = vykřikuje, křičí. Mor. Tč. Právě **v** kostele, **na** věži na ranní vyzváněli. Sá. Jakmile na radnici vyzvoněn byl mír. Pal. Děj. V. 2. 116. — **kdy proč.** Když večer v městě **na** modlení vyzváněli. Mus. 1880. 25. — **co odkud.** Ze srdce jej (vrtoch) cimbál vyzvoní. Čch. Bs. 80. — **jak.** Velikým zvonem vyzváněti, etwas an die grosse Glocke hängen. Dch. Všemi (zvony) mu vyzváněli; Dávají mu **na** všetkých vyzvá-

Digitized by Google

ňať. Dbš. Obyč. 108. Ty milotské zvony pěkně vyzváňajú. Lidé povídajú: Co to znamenajú? Sš. P. 166. A na všecky zvony vyzváňat mně dajte. Brt. P. 55. Dokád ti nebudú na zvony vyzváňať. Sl. ps. 62. (Veštec) svatvečer vyzvání lyrou luznou. Fr. Květ. Tie brezovské zvony dumno vyzváňaly. Phld. III. 169.

Vyzvořínati komu = *náležitě vynadati*, gehörig ausputzen, ausschelten. Na Zlínsku.

Vyzvracaný = *vyvrhnutý, vyblitý, vyvrácený*, ausgespieen. V již. Mor. Šd. Na Ostrav. Tč.

Vyzvracati, ausbrechen, ausspeien. — **co**: jídlo. Na Ostrav. Tč. — **se** = *vydáviti se*. Celou noc zvracal a jak se vyzvracal, potom mu bylo dobře. Mor. Šd.

Vyzvrátiti, il, cen, ení, *vyzvraceti*, vz Vyzvracati.

Vyzvŕtati = *obemknouti*. — **si co jak**. Jeden raz skočí a už sa medzi devami točí a schytí jednu chlap čemovský, vyzvŕta si ju v obidva boky, až len tak vôkol nich šustí; Vyvŕta si ju, zrazu ju pustí. Sldk. 6.

Vyzvu, vz Vyzvati.

Vyzvučení, n., das Austönen, Auslauten, Verhallen, der Refrain, das Ertönen.

Vyzvučeti, el, ení, na Slov. *vyzvučati*, aufhören zu ertönen, auszulauten, zu verhallen. Bern., Dch. ‚Hylom' vyzvučí. Sš. P. 762. — **kde**. Zvonek dlouho zvučí, až v lesech okolních vyzvučí. Na Ostrav. Tč.

Výzvučný. V. okno, das Schallfenster (der Glocken). Dch.

Výzvuk, u, m. = *poslední hláska slova*, der Auslaut. Mor. Tč. — **V**. = *zvuk*, der Klang; *poslední zvuk, znění*, der Ausschall, Ausklang. Ziak. Milé všade pesne, milé všade výzvuky píšťal; Už zbudzené rannú presvítilo zornicu slnko; píľte sa tehdy čoskór podojiť, devčence, kravičky: byste porád, jak mój dedinou rozlehne sa výzvuk, se vlastnou hotové prácou jich mohly vyvádzať; Bedlivý pastýr do dedinky se kravskou zabral sa trúbou a také na ňu v-ky dával. Hol. 336., 358., 361. (Šd.).

Vyzvukovati, auslauten. — **jak**. Slovo vyzvukuje samohláskou. KB. 2. vyd. 2. — **kde**. Když v řeckém textu vezdy slovo πᾶς vyzvukuje se. Sš. II. 153. — **V**. = *křičeti*. Na Mor. Bkř.

Vyzvyháňať, alles nach einander hinausjagen. — **koho odkud**. Všecky děti ze zahrady vyzvyháňol. Na Ostrav. Tč.

Výzyv, u, m., der Aufruf.

Vyzývací, Aufforderungs-. List reštovní v při v., der Restzettel im Aufforderungsprocesse. J. tr. V. list. Pcht. — **V**., aufbegehrend. V. způsob. Dch.

Vyzývač, *vyzyvač*, e, m. = *vyzývatel*, der Aufforderer, Provocateur. J. tr., Dch.

Vyzývačka, y, f. = *vyzývatelka*.

Vyzývačský, herausfordernd.

Vyzývatel, *vyzyvatel*, e, m. = vyzývač. J. tr.

Vyzývatelka, *vyzyvatelka, vyzývatelkyně, vyzyvatelkyně*, ě, f., die Aufforderin. Us.

Vyzývati, vz Vyzvati.

Vyzývavosť, i, f., herausforderndes Wesen. Us. Dch.

Vyzývavý, herausfordernd, provocirend, provokatorisch, aufbegehrend, keck. V. počínání, chování, Dch., pohled, Čch. Bs. 71., slovo, řeč. Tč. V. nakládání s papežskými legaty. Ddk. III. 230.

Vyžábrati se s čím kam, mühsam emporklimmen, hinaufkrakseln. Než se člověk s tím vozem do vrchu vyžábrá. Dch.

Vyžádání, n., die Aus-, Erbittung. V. neb vyprošení pánnov z lavic. Vz Zř. zem. Jir. B. 37.

Vyžádaný; *-án, a, o* = *vyprošený*, erbeten, ausgebeten, durch Bitten erhalten. V. pomoc, podpis. Us.

Vyžádati, žádám, žádej, žádaje(íc), dal, án, ání; *vyžadovati* = *vyprositi*, er-, ausbitten, erbeten. — **co**. Ta válka vyžaduje mnoho obětí, *lépe*: žádá neb vyhledává, vymáhá mnoho obětí (a tak i v násl. příkladech). To dílo vyžaduje velikého nákladu = jest s velikým nákladem, jest velmi nákladné. Brs. 265., Šm., Šb. — **co komu (od koho)**. Vyžádali nám strážní od rybářů rybn. Vrat. Tu pannu si vyžádal. Har. Od rodičů si zároveň požehnání na svou novou dráhu životní vyžádala. Tč. exc. V. si co. J. tr. — **co pro koho kde: při** císaři. Vrat. — **(si) co k čemu**: další lhůtu k placení. Sych. Imram musil k tomu sobě v. přivolení svého knížete. Ddk. IV. 199. Ty předlohy vyžadují k vyřízení dlouhého zasedání, *lépe:* k vyřízení těch předloh potřebí dlouhého zasedání. Šb., Š. a Ž. — **(si) čeho**. Vyžaduje toho spravedlnosť, mrav atd. Us. Vyžaduje ticha, aby mohl usnouti. Us. Tč. Vážnosť tvá toho vyžaduje; Takové věci vyžadují času; Věc vyžadovala schválení sněmu říšského; Jak toho volba vyžadovala; Smrť Viléma II. nezbytně vyžadovala jeho přítomnosti v Neapolsku. Ddk. III. 147., 153., 205., IV. 43., 75. (Tč.). Když Šavel s vražedlným úmyslem od něho si listů vyžádal na sbornice. Sš. Sk. 107. (Hý.). Teď vnově si toho vyžádal. Žer. Záp. II. 169. — **si čeho na kom**. Vyžádal si na mně i manželky mé. Záv. Pozdější církevní předpisy vyžadují na zvonicích, aby . . . . Ddk. IV. 277. V. si na někom svolení k něčemu. Mus. 1880. 512. Literati latinští na Horách kutných vyžádali sobě na pánich šepmistřích kaplu; Doktor vyžádal na právní vrchnosti jednoho zločince k smrti ortelovaného. Dač. I. 121., 198.

Výžadek, dku, m., v log. = *věta, jíž se klad pojmu nějakého velí a za platný pronáší*, das Postulat. Jdč. 88.

Vyžadoniti, il, čn, ění = *vyžádati*, erbitten, durch inständiges Bitten erlangen. — **co na kom jak**. S velikou prosbou jsem ten šat na něm vyžadonil. Us. Jg.

Vyžadovati, vz Vyžádati.

Vyžáhnouti, vz Vyžžéci.

Vyžalářiti, il, en, ení; *vyžalářovati*, erkerkern. — **si co na kom**. Ros.

Vyžalování, n., vz Vyžalovati.

Vyžalovati = *žalováním vymoci, si způsobiti*, durchs Klagen erlangen, aus-, erklagen. — **co**. Hej lepšie na doline, jako na rovine: hora ma počuje, nič nevyžaluje (nevyzradí). Sl. ps. 202., Sl. spv. I. 25. Cos

tam vyžaloval? Us. Šd. — **si, komu co**: bílou věž. Ros. Jen jdi žalovať, to si vyžaluješ! Us. Dch. Vyžalujú si všetky svoje biedy. Dbš. Obyč. 41. Té, které bychom mohli v. svůj bol a trud, té již není. Kom. — **si nač**: na červený kabátek (když někdo sám vinen jsa žaluje a potrestán bývá). Prov. Jg. Vz Kabátek, Trest. Č. — **se na koho**. Nemohl se naň dosti v. Apol. — **se komu**. Čierna zem, čierna zem, vydaj mi mamku ven, nech sa ja im ešte verne vyžalujem. Mt. S. I. 17. Čierna zem, čierna zem! vydaj mi matku ven, nech sa mojej matke horko vyžalujem. Nitra VI. 238. Nemám komu bych se vyžaloval, tobě jediné chci se v. Nitra VI. 290. — **co proti komu jak**. Proti advokatům nic nevyžaluješ **bez** peněz. Us. Tč. — **se jak**. Tu vyrozprával bedár všetku svoju biedu; lebo jemu už všetko jedno bolo komu, len či už mal ako vyžalovať sa tak **od** srdca. Dbš Sl. pov. V. 67.

Vyžání, n. = *vyžetí*. Na Slov. Bern.

Vyžaný; *-án, a, o* = *vyžatý*. Na Slov. Bern.

Vyžářiti, il, en, ení, *vyžařovati* = *vyřeřaviti, vypáliti*, ausglühen. Šp.

Vyžati, vz Vyžíti.

Vyžatí, n., vz Vyžetí.

Vyžatý; *at, a, o*, aus-, abgemäht.

Vyžbluňkati, *vyžbluňknouti*, knul a kl, utí = *žbluňkem vyšplíchati*, herausplumpen, herausschlumpern, herausspritzen. — **(co) kam**. On všecky kameně **do** vody v-kal. Na Ostrav. Tč. A pěny velké vyžbluňkovaly na vrch. Us. — **odkud**. Sklínka z ruky mi v-kla. Ib. Tč. Z baňky mně trochu v-klo. Ib. Tč.

Vyžbrúňati = *vyšplíchati*, ausspritzen. — **co komu**. Všecku vodu mně vyžbrúňá. Mor. Šd.

Vyžbrundati = *vyžbrúňati*. Mor. Šd.

Vyžďárati co kde, odkud = *vyšťárati*, herausstöbern. U Uher. Hrad. Tč.

Vyždati = *vyžádati*, erhoffen, erwarten. — **co**. Vyždav rúno, věderec rosy naplnil. BO. — **co od koho**. Us. Tč.

Vyžděnina, y, f., das Ausgedrückte. Šp.

Vyždětí, n. (tuku psího vína), ausgepresster Saft. Sal.

Vyždímání, n., das Auswinden. V. prádla.

Vyždímaný; *-án, a, o*, ausgewunden. V. prádlo, Us., kůže, ausgerungene Haut. Šp. V-ným hadrem prach smésti. Us. Dch.

Vyždímati, vz Vyždmouti.

Vyždímky, pl., m. = *co vyždímáno*, das Ausgepresste, der ausgepresste Saft.

Vyždimovací válce. Techn.

Vyždimovati, vz Vyždmouti.

Vyžditi, vz Vyždmouti.

Vyždmouti, ždmu, ždmi, ždma (ouc), ul, ut, utí; *vyžditi*, žďal, žďat; *vyždímati, vyždimovati* = *vláhu vytlačiti*, auswinden, ausringen. — **co**: prádlo, Us., houbu. V. Co pradlena nevyždímá, musí vyplakati. U Kr. Hr. Kšf. — **co čím**: prádlo rukama, vyždimovacím (ždimacím) strojem, Us., vonucí vodou. Sych. — **co odkud**: vodu z roucha. Troj. Prádlo z vody vyždimovati. Us. Tč.

— Br. — **co jak**: **skrze** šat. Křist. V-mal ho **do** krejcaru (připravil o vše). Us. Kšf.

Vyžďourati = *vyšťourati, vyšťárati*, ausstöbern. — **co**: hnízdo. Us.

Vyžducaný = *robotou, prací utrmácený, vyhoněný*, abgerackert. Vedl bych ho na jarmark, ale je včil celý v ný. Slez. Šd.

Vyžducati = *prací utrmáceti*, abrackern. — **koho**: koně. Vz Vyžducaný.

Vyžduchaný; *-án, a, o* = *vycvičený hlavně v řemesle*, geübt, besond. im Handwerk. Na Zlínsku. Brt.

Vyždurkati, *vyždurkovati, vyždurknouti*, hinausstossen. — **koho odkud**: **z** hospody. Na Ostrav. Tč.

Vyžebrání, n., das Erbetteln, die Erbettelung.

Vyžebraný; *-án, a, o*, erbettelt. V. groš, chléb. Us.

Vyžebrati, žebrám, žebři; *vyžebrávati* = *žebráním dostati*, aus-, erbetteln. — **komu, si co, čeho**: hrachu na zimu. Ros. — **co na kom**. Us. Nedal mu pokoje, až peří na něm vyžebral. Ler. — **čím**: dotíravostí něco si v. Pyšný žebrák žebráním nic nevyžebře. Kom. — **kde**: **v** městě, **po** vsech. — **co odkud**. Má v úmyslu vyžobrať názov z ruky papeža královský. Lipa 31.

Vyžebroniti, il, čn, ční = *vyžebrati, vyžadoniti*. — **co od koho**: dovolení od bratra. Č. — **co na kom**. On na vás kopu peněz v-ní. Kká. Td. 70.

Vyžehač, e, m., der Ausbrenner. Jg. Slov.

Vyžéhaný = *vypálený*, ausgebrannt, ausgeglüht. V. kopt.

Vyžéhati, vz Vyžžéci.

Vyžehávati, vz Vyžžéci.

Vyžehliti, il, en, ení, ausbügeln. — **co čím**: záhyby, prádlo horkou žehličkou (cihličkou). Us. — **se** = *vyhořeti, vytlíti*, aufglühen. Uhlí se již vyžehlilo. Us.

Vyžehnání, n., das Aussegen.

Vyžehnaný; *-án, a, v*, ausgesegnet, durchs Segnen entfernt, ausgetrieben. V. vřed. Vz Vyžehnati.

Vyžehnati, aussegnen, durchs Segnen vertreiben, entfernen. — **co odkud**: dobrodiní **z** duše v. Bendl. I. 128. V. vřed (nemoc) z nemocného. Na mor. Valaš. Brt. — **čím**. Svěcenou vodou ďábla **z** domu v. Us. Tč.

Vyžehnouti, vz Vyžžéci.

Vyžehovati, vz Vyžžéci.

Vyžehrati, žehrám a žehři = *žehráním, horlivým prošením dostati*, durch eifriges Anliegen erhalten. — **co na kom, od koho**. Ros. — **si nač**: na šaty. Ros. — Jg.

Vyžel, žla, **vyželec** a **vyžlec**, elce, **vyžlík**, a, **vyžník**, a, **vyželek**, lka, **vyžlenec**, nce, m.; **vyžle**, ete, **vyžlátko**, a, n. (= mladý vyžel); **vyžlice**, e, f. (samice), der Hühner-, Spür-, Leithund, Sieber, canis familiaris avicularis, myslivecký pes. Strany původu vz Mz. 89. U starších slove: *slídný pes, slídník*. V. V. hledá, ohař honí. Us. Vyžlenci slídí, chrti stíhají a dostihají. Kom. Točil se jak vyžle, stlačen k zemi. Kká. Td. 105. Prosím VMti, aby mi dobrého vyžla lehavého ráčil poslati. Arch. III. 18. Co je útěchy

v honu s ohaři, s vyžlaty, s chrty. Št. Chrt bývá pokorný, ohař lakomý, vyžel svárlivý. Č. M. 333. Psů dosť mívají, chrtů, vyžlat. Chč. P. 168. — **V.** (žertem): *malé děvče.* — *Vyžlata = kachňata.* Us.

Vyželce *(Vyželec, Vyzeleč)*, ves zašlá v Jičínsku. Vz Blk. Kfsk. 1456.

Vyželec, vz Vyžel.

Vyželek, vz Vyžel.

Vyželeti, el, en, ení, verschmerzen. — **co.** Smrť své ženy brzo v-lel. Us. Tč. — **V.**, erklagen, durchs Leid sich zuziehen. — **si co:** smrť. Ros. — **čím co.** Želením nenevyželíš. Us. Jg.

Vyželiti se, *lépe*: *vyžehliti se.* Jg.

Vyženiti, il, ěn, ění = *ženěním nabyti*, erheirathen. — **si co:** statek. Us., Ddk. VI. 131. — **V.** syny, verheirathen. Us. Tč.

Vyženu, vz Vyhnati.

Vyžérati, vz Vyžrati.

Výžerky, dle Dolany, Weižerek, ves u Černého Kostelce. PL.

Vyžertovati se, ausscherzen, zu scherzen aufhören. Us. Tč.

Vyžetí, n., die Ab-, Ausmähung.

Vyžgarnúti = *vyštárati.* Vz Žgarnúti. Slez. Šd.

Vyžgati = *vyhnati, vyhoditi*, hinausjagen, hinausstossen. Mor. Mtl. — **koho čím odkud, kam.** Holí psa z jizby v.; Oheň hřeblem **na** stranu v.; Někoho drsnými slovy z domu v. Mor. Tč.

Vyžhnouti, vz Vyžžéci.

Vyžhranec, nce, m. = *vypasenec*, ein ausgefressener, feister Mensch. Mor. Šd.

Vyžhrati = *vyžrati.* V., vyžeru, vyžhral. Na Mor. Tč.

Vyžiarovať = *ze sebe zářiti*, herausstrahlen. Vz Vyzářiti. Na Slov. Phld. III. 3. 259.

Vyžíci, vz Vyžžéci.

Vyžíhaný, vz Vyžehaný. V. spodium. KP. V. 94.

Vyžíhati, vz Vyžžéci.

Vyžiji, vz Vyžíti.

Vyžilosť, i, f. = *vysílení*, die Abgelebtheit, Entkräftung, der Marasmus. V. pole, půdy, die Bodenmüdigkeit. Jg., Šp.

Vyžilovati = *žil zbaviti*, entadern. — **co:** maso. Ros.

Vyžilý = *kdo vyžil*, ausgelebt, abgestorben. V. člověk, Us., louh, abgestorbener Aescher. — **V.** = *vyžitý, sešlý, sestárlý*, abgelebt, ausgesaugt, ausgemergelt, erschöpft. V. marnotratník, prostopášník. Us. V. pole, půda, tříslo (erschöpft). Šp., Dch. — **čím.** Us.

Výžin, u, m. = *žeň*, der Schnitt. Na Slov. Šli na výžin. Koll.

Vyžínání, n., das Ausmähen, Ausschneiden des Getreides. Vz Vyžíti.

Vyžínaný; *-án, a, o*, aus-, abgemäht. V. obilí. Vz Vyžíti.

Vyžínati, vz Vyžíti.

Výžinek, nku, m. = práce žnecká, za kterou dostává na Slovači žnec jedenáctý snop neb jedenáctou měřici jako mzdu. Na Považí se penězi neplatí, nýbrž v-nkem. Tč. Der Schnittertheil. Na v. isť (jíti). Bern. A ja pójdem do v-ku, vyžnem si meričku a vyživím svedomite svoju si ženičku. Sl. ps. 296. Trebars chybí i v., mlatba mi dohoní. Ib. Žatviari pracujú iba za výžinok, býva to najviac dvanástý diel vyrobenej úrody. Dbš. Obyč. 98.

Výžinka, y, f. = *vyžínání.* Mor. Šd.

Výžinkář, e, m., der Mäher, Schnitter. — **V.** = *kdo gazdoví žence najímá a vyplácí.* Na mor. Val. Brt., Vck. Za to mu platí gazda desátým mandelem obilí. Vck.

Vyžírace, e, f. = *žranice, hody*, die Fresserei. Visitace (zvl. kněžská) je prý v. (žertem). Mor. Vck. Cf. Vyžírka.

Vyžírati, vz Vyžrati.

Vyžírka, y, f. = *vyžírace.* Přišli **k** němu o pouti na v-ku. Us.

Vyžíti, žiji, žij, žije (íc), il, it, ití; *vyživati* = *přežiti*, ausleben, durchleben; *přestati žíti*, ausleben, aufhören zu leben; *uživiti se* (na Slov.), im Stande sein sich zu nähren; *poživáním ztenčiti, vysíliti*, aussaugen, auszehren, entkräften, ausmergeln; **se** = *síly pozbyti*, sich entkräften. Jg. — **abs.** Již vyžil (přestal žíti). Us. V., na Slov. = *uživiti se.* Koll. Musíme dačo robiť; takto nevyžijeme, takto nebude z nás nič. Mt. S. I. 58. Vyžila-li (strávila-li) již husa? Ve vých. Čech. Brv. Husa nemá ještě vyžito. U Rychn. Nevím, kterak vyžije, wie er das Leben fristen wird. Slez. Šd. Troufal, že nevyžive (se neuzdraví). Kld. 149. V poušťěch smutných, kde by nevyžil barbar bludný, já si ráje tvořím. Koll. I. 191. — **co:** mnoho let, Us., mnoho zlého (vytrpěti), L., pole, Ros., zemi (vyssáti), půdu. V. Tráva vyžive zemi. Us. Mnoho obilí vyžijí (vytráví). Výb. — **co s kým:** mnohá léta. L. — **co, se čím.** Obilí cestou vyžije (vyhubí se). L. Nemírným pitím se v. (síly se zbaviti). Us. — **z čeho:** z nemoci (okřáti). Us. na Mor. Brt., Tč., Dml. Jak by ten hospodář z toho mohl vyžiť (se vyživiti)? Na Mor. Vck. Najde sa aj pre mňa voljako remeslo, z ktorého vyžijem. Dbš. Sl. pov. IV. 32., 80. — **se z čeho** = *něco zcela ztráviti.* Nemáme co jísti, již jsme se ze všeho vyžili. Us. Jg. — **jak.** Ale aj viete čo, otec môj? My takto **na** holej dlani nevyžijeme; Na holej dlani nevyžiješ; Ten vám vyžije i na holej dlani (aj na pustej skále). Dbš. Sl. pov. I. 176., Mt. S. I. 91., 96. (Šd.). Opýtal sa ho, že ako môže na tých troch grošoch vyžiť? Dbš. Sl. pov. II. 92. — **se,** sich ausleben. Dch. Národ český, myslil, že už dávno se vyžil. Kos. Ol. I. 120. — **s čím** = *vystačiti*, auskommen. S 20 zlatými nemohli v. Mor. Vck., Tč. Ve Slez. Šd.

Vyžíti, žnu, žni, žna (ouc), *vyžati*, žal, žat, žetí; *vyžínati* = *srpem vyseknouti*, ausmähen, abernten, herausschneiden, wegschneiden; *žetím vydělati, nalézti*, durchs Schneiden gewinnen, beim Schneiden finden. Jg. Slov. — **co:** trávu (vysekati, ausgrasen), Us., obilí. Šd. Išlo dievča trávu žati, panskú lúku vyžínati. Sl. spv. III. 81. Vyžali tam hnízdo ptačí (našli). Us. — **co komu**, ausschneiden. Chudým pšenici v. ML. 52. a. — **čím:** obilí srpem. Us. Tč. Dievča, dievča, plať pokutu, vyžalo si moju lúku. Sl. spv. III. 81. — **co kde.** **Na** několika místech

tam obilí vyžali. Ros. Trávu v lese v. Us. Šd. Vyžínaj, devečko, vyžínaj u zeme, lebo sa ti díva potěšenie tvoje. Sl. spv. I. 30. — si co (vydělati). Us.

Vyžiti, n., das Lebensende. — **V.**, die Aussaugung, Entkräftung. Vz Vyžilý, Vyžiti.

Vyžitosť, i, f. V. půdy = *vysílení*, vymrskání, die Bodenmüdigkeit. Pta. — **V.**, excrementum. D.

Vyžitý = *vyžilý*, ausgesaugt, ausgesogen, entkräftet. V. půda, Hosp. listy 1883. 147., tříslnice, entgerbte Lohbrühe, tříslo, ausgenützte Lohe, tříslovina, ausgenützter Gerbestoff. Šp. Hus má prázdné vole, má už vyžité. V. role. V. — **kde**. Mrva v zemi nevyžitá. Zlob. Vz Vyžilý.

Výživa, y, f. = *vyživení*, der Lebensunterhalt, die Sustentation, Nahrung, Ernährung, der Unterhalt, das Auskommen, das Erwerbsgeschäft. K celoroční v-vě. Mus. O výživě. Čs. lk. VI. 4. O výživě malých dítek. Ib. IX. 140., 340., X. V. tělesná, Osv. I. 524. Péče o výživu. Us. V. manželce a dětem (dávání výživného); zachovati někoho při výživě, nechati komu výživy. Stav, způsob výživy, pojištění doživotní výživy, Lebensversicherung, pojišťovna doživotní výživy, Lebensversicherungsanstalt; v. do života, doživotní, Lebensunterhalt. J. tr. Výživy na někom žádati. Řd. Někomu do smrti výživu dávati. Bs. O v-vě rostlin a těla vz Schd. II. 219., 370., KP. III. 237. Cf. S. N. Živnosť nebo v., Erwerb und sonstige Unterhaltungsquelle; vedlejší v., der Nebenerwerb; hlavní v-va, der Haupterwerb; míti někde bezplatnou v-vu; freie Station haben; dělník bez výživy, erwerbloser Arbeiter; svou v-vu někde míti, irgendwo sein Fortkommen haben. Us. Dch. Úhrnkové na v-vu (na stravu), das Beköstigungspauschale; poměry výživy, die Ernährungsverhältnisse. Šp. O něčí výživu se postarati. MP. Aby sobě v-vu opatřili. Sš. J. 304. Moje deti po svete sa túlajú, bo v-vy doma viacej nemajú (o drátarech). Us. Šd. Ondřej uspokojil Belu, ukázav mu veliký kraj k v-vě; Svatavě šla též v. její z Moravy. Ddk. II. 197., 343. (Tč.). Přijde vesno lenivým se teskno (teskná), a kdo nebyl lenivý, má ještě dosť v-vy. Tč.

Vyžívati, vz Vyžiti, 2. Vyžvati.

Vyživení, n., die Ernährung, Erhaltung, Verpflegung, Verköstigung. Vz Vyživiti, Výživa. Člověk málo potřebuje k svému v. Us. Tč. — **V.** = *co k uživení koho n. sebe náleží*. Své v. míti. Kram. V. komu zaopatřiti. D. V. své z něčeho míti. Kr. mosk. Správcové škol ve 14. stol. mívali v-ní od kostela za služby kostelní o svátcích, ode mší zádušních, od pohřbů atd. 1880. 461. Korunní statky sloužily králi k v-ní. Mus. 1880. 286.

Vyživený; *-en, a, o*, unterhalten, ernährt, verpflegt, verköstet. Vz Vyživiti. Na vyživenou míti, něco obdržeti, Zlob., dáti. D., Jg.

Vyživicovati = *vysmolovati*. Vz Vysmoliti.

Vyživitel, e, m. = *kdo vyživuje*, der Ernährer.

Vyživitelka, y, *vyživitelkyně*, ě, f., die Ernährerin. Jg.

Vyživiti, il, en, ení; *vyživovati* = *živě udržeti*, ernähren, unterhalten, verpflegen. — **koho zač**. Já vás za ty peníze nevyživím. Ros. — **se nač**. Na sto zlatých může se ročně v-ti. Ros. — **koho jak dlouho: do** smrti. Us. — **koho čím**. Kom. V. někoho mlékem. Br. Vojsko přes ustanovení jen pícováním a ne ze skladišť zásobených se vyživovalo. Ddk. VI. 138. — **se (jak)**. Keď přišla jar, zapriahal syn voly a zoral ten slivník a nasial maku, aby se voliak vyživili. Dbš. Sl. pov. VII. 84. Labšie sa potom vyživí, ako takto o dvoch rukách. Dbš. Sl. pov. I. 120. — **V.** = *vysíliti*, aussaugen, entkräften. — **co**. Vlčáky vyživují stromy. U Nové Kdyně. Rgl.

Výživné, ého, n., das Aliment, die Alimentationskosten, Alimentationsgebühr. J. tr. Dávání v-ého, výživa. Ib.

Výživník, a, m., der Brotherr. Šm.

Výživnosť, i, f., der Nahrungsgehalt; Nahrungszweig.

Výživný, Unterhalts-, ernährend, nahrhaft, Alimentations-. V. chléb, smlouva (Alimentationsvertrag), Dch., látky (živné, nutrientia), Nz. lk., úpis (úpis na dodávání výživy, der Sustentationsrevers). J. tr. Jílovitá půda ve spodině nemá žádných v-ných látek rostlinných. Tč. exc.

Vyživořiti, vegetiren. Vz Živořiti. — **s čím jak**. Maličko majúc, ešte i z toho tol'ko musí preč dať, že s ostatkom sotva biedne vyživořiť vládze. Phld. 2. III. 353. (Šd.).

Vyživovací, Ernährungs-. V. ústroj. KP. V. 169. V. zvířata (trubejšů). Ves. I. 98.

Vyživování, n., die Ernährung, der Unterhalt. V. v širším smyslu = udržování na živě přijímáním pokrmů; O užším smyslu = assimilace přijaté potravy. Vz S. N.

Vyživovatel, e, m., vz Vyživitel.

Vyživovati, vz Vyživiti.

Vyžíznělý, verdurstend. Dch.

Vyžízněti, ěl, ění, durstig werden. Nedávej mu píti, až vyžízní. Ros.

Vyžízniti, il, ěn, ění, ausdürsten. Na Ostrav. Tč.

Vyžižlati = *tupým nožem něco špatně vyřezati*, aushecheln. — **co čím**: chléb nožem. Us. Tč.

Vyžla, y, f. = *vyžel*. Na Slov. Bern.

Výžlabek, bku, m. = *zátočka na střeše, místo, kde se dvě střechy stýkají, žleb*, die Kehle, Kehlrinne. D. — **V.** = *dutá cihla*, der Hohlziegel. Jg.

Vyžlabení, n. V. štoly, die Verflutherung des Stollens. Hř.

Vyžlabiti, il, en, ení; *vyžlabovati* = *žlab dělati*, auskehlen, auskerben. — **co čím**: sekerou. — **kde**. Šindele na hrubší straně v. Us. Tč.

Vyžlábkovati, vz Vyžlabiti.

Výžlabník, u, m., der Kehlhobel. Skv. V. rovný, loďkový, zakroužený. Hk.

Vyžle, vz Vyžel.

Vyžlec, vz Vyžel.

Vyžlenec, vz Vyžel.
Vyžlice, e, f., vz Vyžel.
Vyžlík, a, m. = vyžel.
Vyžlinec, nce, m. = *mlsoun*, der Genäschige. U Prostěj. Vch.
Vyžloutnouti, gelb werden; die gelbe Farbe verlieren.
Vyžlovka, y, f., Wischlowka, ves u Čern. Kostelce. Vz Blk. Kfsk. 526.
Vyžltnúti = *vyžloutnouti*, gelb werden. Na Slov. Bern.
Vyžlutiti, il, cen, ení, *vyžlucovati*, gelb machen. — **co čím**: barvou.
Vyžmíchati = *vyžmikati*. Na Slov. Bern.
Vyžmikání, n., die Ausdrückung. — **V.** = *vyždímání*, die Auswindung, Ausringung. Na Slov. Bern.
Vyžmikaný; *-án, a, o* = *vytlačený*, ausgedrückt. V. houba. — **V.** = *vyždímaný*, ausgewunden, ausgerungen. V. prádlo.
Vyžmikati, *vyžmikovati* = *vytlačiti*, ausdrücken; *vyždímati*, auswinden, ausringen. Na Slov. — **co**: houbu. — **co odkud**: vodu z prádla, ze šat. Bern. — **kam**. Rosu túto vyžmikujú doma **do** čistej nádoby. Mt. S. I. 200. — **jak**. Krv zo zeme posbieral a von oblokom vyžmikal. Dbš. Sl. pov. I. 197. (Šd.).
Vyžmoliti, il, en, ení, *vyžmolovati*, auskneten, auswalken. — **co kde**: kus chleba **v** ruce **mezi** prsty. Us. Žíly na nohách, aby se sesílily. Na Ostrav. Tč.
Vyžmolkovati, aufhören einen Sauerteig zu machen.
Vyžník, vz Vyžel.
Vyžnouti, vz Vyžíti.
Vyžnutí, n. = *vyžetí*. Bern.
Vyžnutý; *-ut, a, o* = *vyžatý*. Bern.
Vyžobrati = *vyžebrati*. Na Slov. Bern.
Vyžokovati, aussäcken, aus dem Sacke herausnehmen. Ros.
Vyžouti, žuji, ul, ut, utí, *vyžouvati*, auskauen. — **odkud**. Kráva vyžouvá **ze** žaludka a potom přežouvá. Hatilo se mu to v krku, vyžul to ze sebe (vyplil). Mor. Vck., Šd. Snop vyžul (vysmekl se) z obřísla. Mor. Šd. — **se komu**. Ta sláma se mně vyžůvá (z povřísla vysouvá). Mor. Šd. — **čeho**. On vyžul tabáku za dva krejcary za deň. Na Ostrav. Tč. Vz Vyžvýkati, Vyžůvati.
Vyžral, a, m., osob. jm. V. Adam a Dan. Vz Blk. Kfsk. 1147.
Vyžrálek, lka, m., osob. jm.
Vyžralosť, i, f., die Ausgefressenheit, Feistheit. Jg.
Vyžralý, ausgefressen, feist, dick. V. pes. Puch. — **V.** = *vyžraný*, ausgefressen. V. zub. D.
Vyžranec, nce, m., ein fetter Mensch. U Místka. Škd.
Vyžrání, n., die Aus-, Auffressung. Vz Vyžrati. — **V.**, das Ausfressen, die Fette, Feistigkeit. Bern. Vz Vyžraný.
Vyžraný; *-án, a, o* = *sežraný*, aus-, aufgefressen. V. žrádlo. Us. — **V.** = *porušený, jedením pokažený*, ausgefressen, hohl. V. zub (děrovatý). D., Nz. lk., Šd., Bern. — **V.** = *vyjedený, vypasený, tlustý, vykrmený*, ausgefressen, fett, feist. Us. Jg., Bern., Vrů., Kšť. Je v-ný jako vepř. Us.

Vyžrati, žeru, žéreš (v obec. ml. vyžereš), ... rou, žeř a žer, žral, án, ání; *vyžirati, vyžírávati, vyžrávati* = *žera vyjísti*, heraus-, aus-, auf-, wegfressen; *vychlastati*, aussaufen; *vytráviti*, auffressen; *žráním neb kousáním díru učiniti*, ausfressen, ausnagen; *žráním ven se dostati*, sich herausfressen; *ztučněti, potravou vyžrati*, sich ausfressen, durchs Fressen fett werden. Jg. — **co, koho**. Myš chléb vyžrala (vykousala). Ros. V-ti koho = *vyssáti*. D. — **co odkud**: píci **ze** žlabu, slaninu z pasti. Us. — **co, jak**: vše i **s** kvasnicemi v. (vychlastati). V. — **co kde**. **V** té zemi vše vyžrali (vytrávili). Ros. Myši mně v řepě v-ly díru. Us. Šd. — **čím**. Perné a čpavé věci kousavostí svou mornou vyžírají. Byl. Železo se rezem vyžírá. Us. — **se**. Již se tam velmi vyžral (vyjedl). Ros. Oni se tam brzo vyžerou (potravu svou snědí). Ros.
Vyžratí, n. = *vyžrání*. Na Slov. Bern.
Vyžratý = *vyžraný*. Na Slov. Bern.
Vyžrávati, vz Vyžrati.
Vyžrebiti se = *vyhřebiti se*, aufhören Füllen zu werfen. Na Slov. Bern.
Vyžúchati = *vyprati prádlo, hadry*, auswaschen. Na mor. Val. Vck.
Vyžuchlati, auskauen, ausdrücken. — **co**. Ona nemá zubů, žnchle jen chléb, až ho vyžuchle... Na Ostrav. Tč.
Vyžuliti, il, en, ení, abluchsen. — **co na kom**. Us. Dch.
Vyžultlý = *vyžloutlý*, vergilbt. V-lé listy. Na Ostrav. Tč.
Vyžultnúti, *vyžulknúti* = *vyžloutnouti*, gelb werden. Na Ostrav. Tč.
Vyžumpovati = *vypumpovati*, auspumpen. — **co**: vodu. Ros.
Vyžúti, vz Vyžouti.
Vyžutý; *-ut, a, o*, ausgekaut.
Vyžůvací žaludek = bachor. Na Ostrav. Tč.
Vyžůvati, vz Vyžouti. — **se odkud**. Z nůše vyžůvá se tráva, vlna (vyčouhá). Cf. Ožůvati se. Mor. Šd.
Vyžužlati, auskauen. — **co**: chléb. Když slívky, třešně jiš, musíš kostku vyžužlat. Na Ostrav. Tč.
Vyžváchati, auskauen. Vz Vyžouti.
Vyžvacholiti, il, en, ení, ausplaudern. U Olom. Sd.
Vyžvachtaný; *-án, a, o* = mající na povrchu nepravidelné a různoběžné rozsedliny a prohlubiny ku př. semena sagovníkův, banánův, be-, zernagt. Rat. 520.
Vyžvachtati, *vyčvochtati*, ausplätschern. — **co kde**: prádlo **ve** vodě. — **se s kým o čem**, sich satt plauschen. Na Ostrav. Tč.
Výžvalda, vz Vejžvalda.
Výžvana, y, f. = *něco vyžvaného*, etwas Herausgekautes, etwas Zermanschtes. Us.
Vyžvaniti, il, ěn, ění = *vyžvati*, auskauen. Jg. — **V.** = *vyžvati, vybleptati*, ausschwatzen, ausplaudern. — **co komu**
Vyžvástati, ausplaudern. — **co kde komu**. Us. Tč.
Vyžvati, žvu, al, án, ání; *vyžívati* = *žváním vydobyti*, herauskauen; *vymluviti, vyklevetati, vyzvoniti, pověděti*, ausplappern, ausschwatzen. — **co komu**. On mu to vy-

Digitized by Google

žval. Ros. Co mu to vyžíváš (obnubláváš, vorwerfen, aufmutzen)? — **se z čeho,** sich herausschwatzen, sich herausreden. Ze všeho se vyžve a vytáhne co had z kůže. Ros. — **koho odkud,** ausbeissen. Us. Tč.

Vyžvatlati = *vyžvati*, auskauen; *vybleptati*, ausplaudern. Us.

Vyžvechtaný = *vyhlodaný*. V. holka.

Vyžvechtati, *vyšvechtati* = *vyhlodati, vyžrati*, ausfressen, aushöhlen. — **co.** Myši řepu v-ly. Us. — **se.** Stroj se vyžvechtal. Us. Šp.

Výžvyčka, y, f., der Vorwurf. Rk.

Výžvyk, u, m. = *tlach*. U Žamb. Kf.

Vyžvykačnost, i, f. = *vyžvykavost, vyžvykovnost, vyžvykujičnost, odmlouvačnost, bublavost*. Ros.

Vyžvykačný, vyžvykavý, vyžvykovný = *vyžvykující, bublavý, odmlouvačný*, aufmutzend, vorwerfend. Jg.

Vyžvýkati, *vyžvýknouti*, knul a kl, ut, utí; *vyžvykovati*, auskauen. — **co čím:** Žvýkáním všecku sílu v. Ros. — **co odkud.** Jádra z třešní v. U Uher. Hrad. Tč. — **co komu** = *vyklevetiti, vybleptati*, ausplaudern, Us. Kšf.; *vytýkati*, vorkauen, vorwerfen. Rk.

Vyžvykavost, i, f., vz Vyžvykačnost.

Vyžvykavý, vz Vyžvykačný.

Vyžvýknouti, vz Vyžvýkati.

Vyžvykovati, vz Vyžvýkati.

Vyžvykovnost, i, f., vz Vyžvykačnost.

Vyžvykovný, vz Vyžvykačný.

Vyžvykujičnost, i, f., vz Vyžvykačnost.

Vyžvykujičný = *vyžvykačný*.

Vyžžéci, *vyžžici*, vyžhu, žžeš ... žhou, vyžži, žehl, žžen, žžení; *vyžhnouti, vyžehnouti, vyžáhnouti*, ul, ut, utí; *vyžéhati, vyžíhati, vyžehovati, vyžehávati* = *vypáliti*, ausbrennen. — **co, koho.** Jeho otce vyžehl, Pč. 11. Jejie tělo vyžžeme. ML. 236. Střelbu vyžíhati, vyžehnouti, das Geschütz ausflammen. Čsk. — **co komu:** oči. L. Paky vám vyžehajú dvory, chyžice. Rkk. 35. Těm vyžíhá (je zima, ist sehr kalt). Us. Vck. — Rkk. — **co čím.** Bednář vyžehuje sudy smolou, auspichen. Jg. Vrata jsú vyžžena ohněm. BO.

Vz (místo ní někdy: *z, s, v*), **předložka neoddělitelná,** činí jen tenkráte slabiku, když přijímá **e**: vez-mu, vze-jdu; jindy se slabikou, před kterou stojí, v jednu slabiku splývá: vzrůst, vzbuditi, vzkříšení, vzduch, vzdor. D. — *Pro dobrozvučnost před* **s** *vynechává se i v psaní* **z**: vskočiti, vstoupiti, vsednouti m. vzskočiti, vzstoupiti, vzsednouti; *jindy odvrhuje se* **v** a vyslovuje se a od mnohých i píše se: ztýčiti, znik, zrůst, zdorovati, zdvihnouti m. vztýčiti, vznik, vzrůst, vzdorovati, vzdvihnouti, Jg., zpoura m. vzpoura atd. Vz Pa. — **Vz, předložka řídící akkusativ,** *zanikla*. *Předložka* **vz** (vъзъ) *označuje* 1. *předmět, proti jehož směru pohyb se děje;* směr pak předmětu jest od zdola nahoru, nebo ve vodorovné rovině. Často odpovídá řec. *ἀνά* a někdy něm. längs, neben, nach. Pohyb může v poklid se změniti, ale akkusativ zůstává. Slunce vz hory spěje. Alx. Zvěř plove vz vodu. Anth. Úsilno se vz vodu bráti. Anth. Potok Jordan vzpět vzhóru se obrátil. Pass. Vznak na popele ležel. Pass. Zřídlo z hloubí lokte, z šíří půl druhého lokte. Br. Ten vládnul všemi králi. co jich bylo blíž i vz dáli. Kat. Z délí 60 loktů. Br. Sníh ležel po polích pídi z tloušťí. V. Z tíži 600 centů. Br. I mknuchu sě prudko vz chlumek. Rkk. 51. Tak vz Tatary trči. Rkk. Vz křesťany daň položichu. Rkk. 49. Vz ramena vložichu kopie. Rkk. 50. Vyrazichu vz vrahy. Rkk. Plavati vz vodu. I budeš vždy vz svrchu a ne vze zpod. BO. — 2. *Předmět, jemuž jiný na roveň se staví* = *ἀντί*. Má sobě tu věc vze vzácnosť (za vzácnosť, na místě v-sti). Št. Svů hrdosťů vz něho býti = jemu roven býti. Anth. — 3. *Odpor.* Kdežto jest slúha vz hospodu. Nesměl vz něho býti. Alx. — 4. *Důvod, příčinu.* Králová vz to pověděnie užasvši se vece. Kat. 320. Nechtěl by hřiechóv vz ves svět (= pro všechen svět) učiniti. Št. Kn. š. 235. 18. — Mkl. S. 404. Vz *Předložka*. — *Někdy předložka* **vz** *se jménem splynula:* vzhloubí, vzvýš, vzvýši, vzdál, vzhůru, vzchod (východ), vzhláví, vzdálí. Jg. Vz nahoře a Mkl. B. 416. — **Vz u sloves.** *Slovesa přechodná vůbec a slovesa nepřechodná pohybování* (vz Pře-) *s touto předložkou složená řídí* **akkusativ (nikoli genitiv).** *Znamená* 1. *běh činnosti z dola vzhůru, vzhůru nač, k čemu, proti čemu.* Sám procítě vzbuď jiné. Kom. Vzbudil protivníka Šalamounovi. Vz Vzdvihnouti, vznésti, vzplývati, vztáhnouti, vzjíti, vzrůsti, vzepnouti a p. — 2. *Sesiluje činnosť, že z úplna ve skutek přichází, značí počátek činnosti.* Své království synovi vzdal. Pass. Vz Vzvolati, vzjiskřiti, vznítiti, vzmluviti, vzechtěti, vzbuditi, vzmoci se, vzpěti a p. — 3. *Běh činnosti vzhůru je také během zpět,* opáčením. Co mu vzkážeš (vz-kážeš zpět)? Vdova vzpomněla si. Náš tatíček sobě vzdýchá. Konšel úřad vzdávaje (zpět dávaje) pána Boha má vzývati. Pr. měst. Cf. Pk. v olom. progr. 1875. 18. — **Pozn.** V Ž. wit. má *vz* často ten úkol, aby ze slovesa imperfektivného stalo se perfektivní (s významem budoucím při formě praesentní) na př. *myšľu* meditor a vzmyšľu, meditabor, *čakaju* exspecto a *vzčakaju* exspectabo, *kraľuju* regno a *vzkraľuju* regnabo a p. Gb. (ve vyd. Ž. wit., ve Slovníčku). Cf. Mkl. S. 200. — *Poznam. Místo* **vz** *stává často* **z**: zdvihnouti, zchoditi. Mkl. S. 200. Vz nahoře. Vz také: **Složený.**

Vzácně, vzátně, komp. *vzácněji* = *příjemně, vděčně, mile*, annehmlich, angenehm. Solf. Já to v. přijmu (rád). Troj. Dar pánu Bohu v. obětovaný. BR. II. 278. — **V.** = *řídka*, selten. Bern. — **V.** = *vznešeně, slavně*, ansehnlich, löblich, rühmlich, edel. Ros. Duch v. vzdělaný. Mus. 1880. 268.

Vzácnějšeti, ěl, ění = *vzácnějším se stávati*, seltener, ansehnlicher werden. Rostl. I. 295. b.

Vzácnina, y, f., zastr. a **šp. m.** *vzácnost*. Jg. Vz Vzácnost.

Vzácniti, il, ěn, ění = *vzácným činiti*, werthvoll machen. Dch.

Vzácnosť, *vzátcnost* (vz Vzácný), i, f. (zastr. *vzácnina*) = *příjemnosť*, die Annehmlichkeit. Ros. — **V.** = *řídkosť, veliká cena*

Digitized by Google

věci, die Seltenheit, Rarität, Kostbarkeit, der Werth. Ten s tím dělá vzácnosti!; Milovník vzácností. Dch. To je u nás v-stí. Us. Pdl. Jen časem mnohá věc se povznese k své pravé ceně, k pravé v-sti. Shaksp. Tč. Jak mravy držá prostredek, majú v. větší. Na Slov. Tč. Ta věc nemívá vzácnosti, v které ctnosti není. Mor. Tč. U veliké v-ti porfír mají. Har. I. 60. — **V.** *osoby* = *vznešenosť, vysokosť stavu n. úřadu*, das Ansehen, die Würde, Ehre. Hus III. 168. Žádného svědka páni na súdě bez přísaby neslyšie, buď jakékoli v-sti, úřadu neb urozenie. Vš. Jir. 90. V. vlasti. Jel. Nestojí o úřady a v-sti. Kom. Krátká jest králu v. a sláva. Troj. — **V.** = *vážnosť*, die Achtung, das Ansehen U veliké v-sti koho míti. Har. Janičaři v tureckém panství u veliké v-sti jsou. Vrat. 8. Ktož (kvete) u v-sti. Jel. Modly byly u veliké v-sti. Br. Pro větší v. přidán byl kommissař. Kom., Jg.

Vzácný, *vzátcný* (V., Žer., Dač., Sl.); *vzácen, cna, o.* O původu vz Gb. Hl. 112., Arch. für sl. Phil. II. 707., Listy filog. IV. 304. — **V.** = *příjemný, milý*, annehmlich, angenehm, lieb, erwünscht, willkommen. V. Vzácným býti = líbiti se; službu vděčnou a vzácnou udělati. V. host, D., řeč, čas, Troj., léto Páně, Ros., postava a obyčejové. Har. To je činilo vzácnými. Ddk. II. 250. Buoh tiem viece má člověka vzácna, čím viece jeho následuje. Hus I. 244. Práce bezděčná nebývá vzácná. Prov. Vzácný jako svině v židovském domě, jako pes v kostele, jako popel v kaši, jako myší dryák v krupách, jako slepičí peří. Vz Nemilý. Č. — **komu** Žádný Bohu tak v. není. Dvě kron. V. Bohu. 1596. Byli všem vzácni a milí. Us. Prateľu vždycky mi v-ný! Hol. 47. Bohu tak vzácen Čech jako Latiník. Št. To jest Bohu do vás velmě vzácno. Št. Muž lidu vzácný. V. Bóh nepřijímá osoby, ale v každém lidu, ktož zachová spravedlnosť, ten jest jemu vzácen; Nižádná oběť nenie vzácná Bohu bez lásky; A tak ctnosť činí člověka Bohu vzácna; Tvá duše vzácnější jest Bohu než nebe i země. Hus II. 99., 287., 385., III. 123. (Tč.). Velmi je mu vzácen, co by s nebe spadl. Č. — **komu čím.** Láska jest dar boží, jímž člověk jest Bohu vzácen. Hus II. 421. — **kde.** Ctností bývá člověk vzácný **u** Boha i u lidí. Mor. Tč. — **V.** = *řídký, nevídaný*, selten, rar. V. host, Us., kniha. D. To jsou k nám vzácní hosti. Us. Vzácným se dělati. Us. Dch. V. požitek, vědomosti, učenosť, úkaz, případ, ochota, služby, podpora. Us. Pdl. V. duch. Vlč. V. píle. Mus. 1880. 170. Na dary vzácna se činiti. BR. II. 449. a. Vzácný jako labuť v poušti. Šml. Je vzácný jako písek v krupici (nevzácný). Ehr. 137. Co je vzácné (vzácno), není laciné (lacno). Prov. Jg., Pk. — **V.** = *drahý, vážený*, theuer, kostbar, hochgeschätzt, schätzbar. Jg. V. přátelství, přítel, kuna, D., vypovědění, Jel., peníz, památka. V. říše; Jak je vaše v. zdraví, vaše v. jméno? Us. Dch. U vzácné paměti. Ddk. 123. Nezvaní hosté nebývají vzácní. Mkš. Byla na ten čas voda vzácnější než víno. Pref. — **kde.** Byl vzácen **přede** vším lidem. Ben. Žeť žádný prorok není vzácen ve vlasti své. Ben. Br., V. To dítě bude převzácné před Bohem i před lidmi. Pass. mus. 328. Lazar byl v. před Bohem. Hus II. 238. — **komu.** Otec hřeší dada dítě na učení, aby bylo světu vzácno. Hus I. 476. — **od koho.** Mněji, by od světských se tak vzácni byli. Hus II. 57. — **V.** = *vznešený, slavný, na slovo vzatý, hodný*, boch ansehnlich, berühmt, angesehen, vornehm, edel, würdig, in Würde und Ansehen. Jg. Vzácných rodičův syn. V. Vzácného rodu. D. V. úřad. Schön. V. pán, muž. Ros. V. jméno míti. Aqu. Vzáctní lidé cery mé k stavu manželskému pohledávali, já sem však žádnému ji zamluviti nechtěl. Žer. 315. Nás žádali i také skrze v-né přímluvy při nás vyhledávali. Pam. Val. Meziř. 13. Jaroš z Drahonic, rodu někdy vzácného, ale nyní zchudlého. Pal. Děj. IV. 1. 82. V. přímluvy. Dač. I. 257. V. bohatec. Pass. 31. Chodil v tom rúše, aby jiným byl vzácen a odiven. Hus II. 240. — **v čem.** Vzácnú si ji ukázal u vieře. Hus II. 406. — **kde.** Jak chceš být u ludí vzácný, vzdaluj sa od ludí. Na Slov. Tč. — **jak.** Nad nebesa vzácnější duchové. Vin. — **čím:** osobou, mravy, věkem, Háj., rodem. — **V.** = *authentický*, authentisch. Máť býti potvrzen zápis podepsáním najméně dvú svědkův a pečetí vzácnú (sigillum authenthicum), aby jemu byla plná víra přidána. CJB. 415. — **V.,** *titul*, wohledel. V., mnohovzácný; slovutný a mnohovzácné poctivosti pán. Zlob. Milá, vzácná paní; Vzácný pane! Dch., Šd. Spolek řídili slovutné a vzácné opatrnosti páni starší. Pam. Val. Meziříčí. 189. Nejvzácnější sněme! Conc. Trid. (Šd.). Vzácnej ctnosti páni příznivi, službu naši vzkazujem. NB. Tč. 22., 39., 179. — **V.** = *hodný, hoden čeho*, würdig, zastr. — **čeho.** Pomni zase vzácna toho (muže tvého) býti a jej v česť měj. Tkad.

Vzad, vzadu, vz Zad.

Vzadky = *vzadu*, hinten. Naše huska ide vzadky, ukazuje bílé patky (povídají husy). Slez. Šd.

Vzady, hinterher, zurück. Na Ostrav. Tč.

Vzach stč. tvar aor. Vz Vzíti.

Vzájem, adv., vz Zájem. **V.** = *odměnně, obapolně*, gegenseitig, wechselweise. D. Budeť odplata v. Ctib. Obě strany drží se na v. v rovnováze. Dch. Obě tyto zprávy doplňují se na v. v tom způsobě, že . . . Ddk. II. 443. By na v. o tom družně řeči vedli. Kká. Td. 159. Nechtí se opouštěti vzájem. Sš. Bs. 180. Dostal odplatu vzájem. Ros. Národů sebe odtamtud navzájem (vzájem) vytlačujících. Šf. Dar na vzájem (dar vzájemný, dar za dar). J. tr. Veličiny na v. či na přeskáčku úměrné či srovnalé. Nz.

Vzájemně (na Slov. *vzájomně*, Tč.), gegenseitig, wechselseitig. V. rovný. Nz. V. stříleti, Schüsse wechseln. Dch. (Ty spory) zaplétaly knížata v. v boje. Ddk. IV. 98. Trojí tito pramenové doplňují se v. Pal. Děj. III. 3. 68. V. se milovať, v. si všetko dobré priať; v. si pomáhať. Lipa 288. V. se doplňovati. Us. Kř. stat. 2.

Vzájemník, a, m. = *druh cizopasníků*, eine Art Parasitenthiere, der Mutualist. Dch.

Digitized by Google

Vzájemnosť, i, f. = *obapolnosť*, die Wechselseitigkeit, Gegenseitigkeit. Nz. V-sti šetřiti. J. tr. Spoj vás láska a v. Krok. V. vojenská, esprit de corps. Čsk. Býti s někým ve v-sti. Osv. I. 364. V. těla a duše. Dk. Pl. 2. V. míry obloukové a časové; V. pobřeží jednotlivých. Stč. Zmp. 62., 744. Spoj nás všecky láska, v. Koll. I. 206.

Vzájemný (na Slov. vzájomný) = *obapolný, odměnný, společný*, gegenseitig, wechselseitig. V. láska. D. V. žaloba (ž. na vzájem, die Widerklage), počet (odčet, počet od druhé strany, die Gegenrechnung), plnění (plnění od druhé strany, die Gegenleistung), J. tr., poměr, reciprokes Verhältniss, obchod, der Zwischenverkehr, Nz., pospoj, der Wechselverkehr, dopisování, der Schriftwechsel, dar, die Gegengabe, shoda, gegenseitiges Einvernehmen, průkop, Kehrtunnel, Dch., přátelství, svazky, vztahy, položení čar a ploch v prostoře, obrana, Us. Bdl., právo (vz Právo), Us., blaho, Šml. I. 40., nedůvěra, pomoc, Us., obchod, der Zwischenverkehr, denník, das Gegenjournal, účet, die Gegenrechnung, pohledanosť, die Gegenforderung, Šp., služba, der Gegendienst, Čsk., poloha (přímek a rovin), Jrl. 7., škody, Msn. Or. 156., souvislosť hmotných částic, ZČ., dohodnutí-se, vzdálenosť molekul, ZČ. 12., 250., ožírání, ničení, hubení-se, Lpř. Sl. I. 31., náklonnosť, úmluva, Mus. 1880. 211., 524., styky. Us. Pdl. Mezi Čechy a Poláky učiněn byl spolek o v-nou obranu. Ddk. II. 80. Lístky v-né nám nosila. Koll. I. 263.

Vzájomnosť, vzájomný = *vzájemnosť* atd. Na Slov. Šd.

Vzajtra = *zítra*, morgen. V. také krále římského radda mají a chtí k nám přijeti; My bohdá v. u vás osobně budeme. Arch. II. 45., V. 323. (Šd.).

Vzáklad, u, m. = *hypotheka*, die Hypothek. Schön. exc.

Vzápať = *v zapětí*. V. týmto valí sa Rarach, čo hrózu naháňal. Hol. 49.

Vzápětí, vz Zápětí.

Vzářiti, il, en, ení, *vzařovati*, einstrahlen. — **co kam**. Cokoliv svých sil slunce v rostlinné buňky vzáří. Kod.

Vzatek, *vzátek*, tku, m. = *vůbec něco vzatého, vzetí*, das Genommene. V příčině dánie a vzatku. Us. 1417. Na účet vzatku a datku; Že rádi dávají podatek časný za v. duchovní. Sš. II. 186. — **V.** = *co vzato násilím n. kradí, krádež, loupež*, entfremdetes Gut, der Raub, Diebstahl, das Gestohlene. V. Kázal vrátiti to všecko, coť jmá toho vzatku. Ps. o zští. Hřích nebývá odpuštěn, dokavad vzatek se nevracuje (non dimittitur peccatum, nisi restituitur ablatum. Sv. Aug.). Sš. L. 180. Vybíhají na vzátky do Uher dosti hluboko. Pal. Děj. IV. 2. 548. V. peněz. Rkv. arch. Tři koně a pancéř vzal; pro kterýžto v. i základu seznánie žádá. Arch. II. 42. Aby ten v. (co bylo vzato, dobyto) i ty kořisti sneseny byly. Žžk. 11. Vzátek. V. — **V.** = *užitek*, der Nutzen, Vortheil, die Sporteln. Nz. Jenom když má z toho svůj v. Us. Šd. Když jaký v. čijete. Dh. 89. Aby z toho pochvalu a v. měli. BR. II. 102. b. Svým příkladem ty, kteříž pro v. Krista zapierají, pěkně vymalovali. BR. II. 133. b. Vzatku hledati; Aby prelat z lásky, ne pro v. odpustil; V. časný z úmysla za pojčenie umieněný. Hus I. 78., 131., 217. (Tč.). Věrný kněz, jenž by viece hledal duší spasenie, nežli užitków svých a vzatków. Št. — **V.**, *vzatky a vzátky*, pl. = *dar vzatý, zvl. k porušení koho*, ein Geschenk (zum Bestechen). Aniž vzatky porušen jsa. Kom. Kteříž se po dařích a vzátcích táhnou. Br. Upřímo viní knížete, že dával se porušovati vzátky od obou stran. Pal. Děj. V. 2. 473. Čekali mnozí vzatkův a úplatkův. Bart. Pro malý v. vyvrhše jej. Dal. Jir. 95. Učiní-li to, že odsúdí pro vzatek, neb pro bázeň, neb pro přiezeň lidskú. Hus I. 187. — **V.**, der Stich (ve hře v karty). Jord. Slov.

Vzatel, e, m., der Nehmer (eines Wechsels). Šm.

Vzatí = *vzíti*. Bern.

Vzatí = *vzetí*. Bern.

Vzatosť, i, f. Na slovo vzatosť, die Berühmtheit. Vz Vzatý. Kos. v Km. 1884. 86.

Vzatý; *vzat, a, o*, genommen, geholt, geraubt. V. žena (unesená). Jel. Vzatým směrem, in der eingeschlagenen Richtung. Dch. Již bychom jemu, aby týž spravedlnosti i s útratami skrze to vzatými právem obstavným dosahovati neměl, odepříti nemohli. 1573. Sl. let. I. 70. Vzaté (učiněné) osvědčení (směnky), die Protestaufnahme. Šp. V. dobroděnstvie; Neprávě se kaje, ktož vzatého nevrací, když móž. Hus I. 148., 212. (Tč.). — **zač**: za základ, Us., za dítě. Reš. — **odkud.** Přísloví z věcí přirozených, z historií, z fabulí v. Km. II. 327. — **proč.** Tady nejsou sousedé tak pro nic vzati (zaujati, interessirt). U Rychn. On byl pro to náramně vzatej. Ib. Vk. Též u Kr. dvora. — **nač.** Ten je na to vzatej (pro to zaujatý). U Rychn. — **kam.** Jsou na nebe vzati. BR. II. 130. b. Mathiáš apoštol svatý *losem* v Judy miesto v-tý. Výb. II. 3. — **čím, jak.** Je na slovo (slovo zde = sláva, dobrá pověsť) vzatý. Us. Brt. Mistr na slovo vzatý. Hr. rk. 7. Národové svou vzdělaností na slovo vzatí. Osv. I. 118. Hrabě Mansfeldius na slovo vzatý. Dač I. 249. Na to len hledí, aby bol **do** milosti vzatý. Na Slov. Tč. Člověk **před** sebe vzatý (= hrdý). Na Mor. Brt.

Vzavěsiti, il, šen, ení = *zavěsiti*, anhängen. — **co na čem**. Kom. Las. 35.

Vzavříti = *zavříti*. 1487.

Vzbáti se, vzbojím se, ál, ání = *počnu se báti*, von Furcht befallen werden. Nevzboju se. Ž. wit. 3. 7. I vzbáli se. Sš. L. 94., J. 101. I vzbáchu se velmi. BO. — **se koho**. 1488. Nevzboji sě (= nebudu se báti) zlého, nebo ty se mnú jsi. Ž. wit. 22. 4. (Č.).

Vzběhlý, verflossen. Že by nám tři úroky pořád vzběhlé zadrželi. Arch. IV. 373.

Vzběhnouti, hnul a hl, utí = *na horu rychle běžeti*, hinauflaufen, aufschiessen. — **kam**: **na** Prahu v. (útok učiniti). Dal. Jsú někteří, kteříž zlé věci, jenž na mysl vzběhnú, ihned odstrčie, tak že se ani pokochají. Hus. II. 345.

Vzběrník, a, m. = *vybèratel, přijímač*. Buoh nenie v. osob lidských. Ms. C.
Vzběseti, *zběseti*, el, ení = *běsným se státi*, toll o. rasend werden.
Vzběsiti, il, en, ení = *běsným učiniti*, toll o. rasend machen. Jg. — **koho**.
Vzbíti, vzbiji, il, it, ití = *bitím vzhůru puditi*, in die Höhe treiben, emporschwingen. — **koho kam: na** koho. Dal. k. 85. 52., Št. N. 95. V hlavu jeho (Ježíše) vzbichu. Hr. rk. 239.
Vzblahati = *blahořečiti*, segnen. — **komu**. Vzblahaju tobě. Ž. wit. 25. 12., 62. 5., 144. 1. Když Judit k nim vyjide, vzblachachu jie všichni. BO. — **kde**. Vzblaháš sobě v srdci svém. BO.
Vzblouditi se, il, ěn, ění, verfehlen, irren. — **čím v čem**. Vzblúdi se myslú v mnohém. Alx. Výb. I. 1078.
Vzbočiti se, il, en, ení = *vzhůru se postaviti, jako kůň*, sich aufbäumen, aufrichten. Ž. wit. Deut. 15. Kůň se vzbočil. Dal. 12. Roztyl jest zmizelec i vzbočil se (zpříčil se, recalcitravit). BO.
Vzbohatěti, ěl, ění, *vzbohatnouti*, tnul a tl, utí, reich werden. Vzbohatěli sú. BO. — **od čeho**. Ot jeho zbožie vzbohatěl. BO.
Vzbohatiti, il, cen, ení; *vzbohacovati*, bereichern, reich machen. — **koho čím**: dary. Ms. 14. stol. — Výb. I. 582.
Vzbojovati, impugnare. Ž. wit. 119. 7.
Vzboleti, el, ení, Schmerz empfinden. Boč. exc.
Vzbouřenec, nce, m. = *kdo se vzbouřil*, der Tumultuant. Šb. S. I. 538.
Vzbouřiti (*vzbúřiti*, zastr.), il, en, ení = *pohnouti k bouřce, znepokojiti*. — **koho, co k čemu**. Vzbouřilo heslo k válečnému plesu šeré nábřeží. Č. — **koho proti komu**. Rk., Ddk. VI. 75. — **se kde**. Hněvy vzbúřichu sě v utrobách rozezlených muž. Rkk. 36. — **se proč**: *prchlivostí*. Troj. Zejména platí to o Sasích, kteříž r. 1073. k návodu vévody Oty veřejně se vzbouřili. Ddk. II. 249. — **se nad kým**. Já pak vzbouřím tou se nad obludou. Pryč s ní... Koll. I. 306. — **se na koho**. Jak mu slovo poví, hned se na ňu vzbúří. Na Ostrav. Tč.
Vzbouzeti, vz Vzbuditi.
Vzbožiti, il, en, ení, *vzbožovati* = *bohem činiti*; **se** = *bohem se státi*, Gott werden. Ms. 14. stol.
Vzbrániti, *vzbránivati* = *zbraňovati*, verweigern, hindern, zurückhalten. — **koho odkud**. Viem to, že tě dřiev miloval a ot Šimona vzbránieval. Hr. rk. 91.
Vzbrojiti, il, en, ení = *ozbrojiti*; *vzbouřiti*, ausrüsten; aufwiegeln — **se**. Vzbroji se všetko město. ZN. — **koho, se proti komu**. Pass. — **se kam: do** Uher. Dal.
Vzbudění, n. = *vzbuzení*. Na Slov. Bern.
Vzbuděný = *vzbuzený*. Na Slov. Bern.
Vzbuditel, e, m., der Erreger. V. hniloby. Nz. lk. — **V.**, der Ermunterer. — **V.**, der Stifter, Urheber. Bern.
Vzbuditelka, y, f., die Erregerin atd., vz Vzbuditel.
Vzbuditi, vzbuď, dě (ic), il, zen, ení; *vzbúzeti, vzbuzovati* = *ze sna probuditi*, auferwecken; *vznítiti, zbouřiti, ponuknouti*, erregen, anfachen, aufbringen, aufwiegeln; *příčinu dáti k povstání něčeho*, veranlassen, hervorbringen, erwecken; *v srdci, v mysli vznítiti*, im Gemüthe erregen, wecken, anfachen, aufregen. Jg. Vz Buditi. Jsa vzbuzen slovem větry spokojil. BR. II. 146. — **co, koho**. Krása soky vzbuzuje; Ta hvězda vedro vzbuzuje. Kom. To smilstvo vzbuzuje. Št. Ta dva hřiechy vzbúzie zvláště tělo. Št. Obec. věci. 243. 15. Já vzbuzuju je. Ž. wit. Deut. 21. V. přání, pochybnosti, nějakou myšlénku, Dch., strach, podivení, obecnou pozornosť, něčí důvěru, ruch, obdiv. Us. Pdl. Náhledy tak reformatorické vzbudily velikou bouři. Osv. I. 484. Každý účinek vzbudí stejně veliký protiúčinek či reakci; V. tlak. ZČ. I. 5., 284. O sejru též praví doktoři, že žaludku ubližuje a kámen vzbuzuje. Jir. Ves. čt. 379. (Šd.). Také Spytihněv přestal vzbuzovati obavy; Sloh listiny vzbuzuje málo důvěry v její současnosť; Tyto listiny i podezření zúmyslného sfalšování vzbuzují. Ddk. III. 217., 265., IV. 314. (Tč.). Písně ty vzbudili usmívání i vážného Řeka, *lépe*: písním těm usmál se i v. Ř. Km. Kdo rád zlé věci vzbuzuje, žádá býť v rozbroji. Na Mor. Tč. Naskorej velkú pletku vzbůďá darebnici. Na Slov. Tč. V. chtivosť k dobrému. Kom. Ti boje vzbúzejí; Ústa jeho svádu vzbúzejí; Závisť vzbuzuje svár. BO. Vzbuď, pane, moc svú a příď! Hus III. 90. — **odkud, z čeho**. By se ze sna vzbudil **na** junáka. Kká. K sl. j. 87. Z mdloby se vzbouzel **k** žití. Vrch. Proroka vzbudí vám Hospodin Bůh váš z bratrů vašich jako mne. Šš. Sk. 38. Kristu tak možné jest vzkřísiti jako ze sna vzbuditi. BR. II. 41. b., 344. b. Z malej jiskry velký oheň časem sa vzbudzuje. Na Slov. Tč. — **čeho, šp.** m.: *co*. Cf. I. 391. — **co, koho komu**. Vzbudil mu Bůh dobrého přítele. Ros. Aby vzbudil simě bratru svému (zplodil mu potomka). Br. — **koho nad kým** Vzbudím nad nimi pastýře jednoho. Br. — **co, koho kde: v** zemi. Br. Najprv v nás chtění vzbudí (Bůh); Duch sv. najprve vzbudí v člověku vůli dobrú. Št. To v nás nejživější účastenství vzbudilo. Us. Pdl. V. v někom prchlivosť; Každým krokem vzbouzel v mechu tisíc vůní rozmanitých. Vrch. Zlozvuky, které neladná skutečnosť v duši lidské vzbuzuje. Šml. I. 11. Vzbudí se v celé hmotě napětí. ZČ. I. 282. Tyto spolky vzbudily **při** knížeti českém nedůvěru; To vzbudilo nevoli v řadách českých. Ddk. II. 46., IV 10. Obecná pozornosť u věci té vzbuzena byla. Mus. 1880. 222. Krásná dívka **na** první pohled v každém srdci vzbouzí cit libosti a lahody. Vlč. Ten převeliké radosti v mém srdci vzbudil. Čes. mor. ps. 82. Milosrdie sě v něm vzbudí. Alx. 1129. — **koho, se proti komu**. Ros., Br., Solf., Alx. 1112. Ten kněze Přemysla proti otciu vzbudi. Dal. Jir. 143. — **co, koho k čemu**: k pobožnosti, D., k božie chvále, Št., k zlosti. Vrch. Věštec (básník) zpěvem svým ducha k žití vzbuzuje. F. Květ. Druh druha k dobru vzbuzujte. Šš. I. 403. K zlé žádosti ji vzbuzuje. Dh. Co je dobrého před Bohem chválu za-

sluhuje, neb i jiné, když je zjevné, k dobrému vzbudzuje. Na Mor. Tč. To mě jest k tomu vzbudilo. Dal. Jir. 4. Čím k tomu (útěku) vzbuzen? BR. II. 10. Co nás vzbuzije k rytířstvie? Št. Ř. 125. b. Chtěli bychom opět k tomu s právem tě vzbuditi. Kat. 1684. — **koho na koho, nač.** Kom. Poddané na knížete. L. Na to samo vzbudil jsem tebe, abych ukázal. Sš. I. 101. A jednožť buěv hospodinóv vzbudí sě na lid. BO. Až i žáka na sě vzbudí. Žk. 56. Však Čechóv nemůže na vojnu v. Dal. 135. — **koho, se čím (k čemu).** Libou řečí k udatnosti někoho v. Smrž. V. se modlitbami. O 7 stup. Jednáním svým podezření v. Us. A odstraniv Saula vzbudil jim (Bůh) Davida králem. Sš. Sk. 155. — **kdy.** Vzbuď mě o 5 hodinách. Us. Tč. Ať (kněží) na kázání lid vzbuzují k boji. Žžk. 4. — **koho zač.** Vzbudí tě pán za svatý lid sobě. Hus I. 55. — **jak dlouho.** A ten starosta mrtvým snem tak poražen, ež jeho nikdo až do smrti nemohl v. Pass. XIV. — **jak.** Vzbudila ho velmi prudce. Sl. ps. Šd. Vz V. k čemu. — **kam.** Pan Bůh jiné, kteříž by statečněji dílo jeho konali, na jejich místa vzbuzovati ráčí. BR. II. 63. b.

Vzbudivosť, i, f. = *vzbudlivosť*. Šm.

Vzbudlivosť, i, f. = *vzbudivosť*, die Erregbarkeit. Šm.

Vzbudlivý, erregbar.

Vzbudzati, *vzbudzovati*, vz Vzbuditi. Na Mor. a Slov.

Vzbujeti, el, ení, vz Zbujeti. — **se proti komu.** Neb jakž dosti (tělo) jie a pie, tak sě proti mně vzbujé a jeho síla mně sě protivie. Hus III. 118.

Vzbujnělý = *zbujnělý*, vz Zbujnělý. V. barbar. Šb. S. II. 26. V. květ. Osv. I. 156.

Vzbujněti, vz Zbujněti.

Vzburcovati = *vyburcovati*, aufpoltern.

Vzbůsti, vzbodu, dl, den, ení = *vzhůru bůsti*, mit etwas Spitzigem in die Höhe stossen. Jg.

Vzbušiti, il, en, ení, durch Hämmern erlangen. — **si co** (bušením vydělati). Ros. — **koho** = *zbíti*, durchprügeln. Ros.

Vzbuzení, n., die Weckung, Erregung. Vz Vzbuditi. V. tlaku. ZČ.

Vzbuzený; *-en, a, o*, geweckt, erregt, hervorgerufen. Dch. Vz Vzbuditi. V. tlak. ZČ. Zpružení tahem, ohnutím, kroucením v-né. Mj. 14., 15.

Vzbuzování, n., cf. Vzbuzení. Počasným, ne předbrzkým, ale také ne pozdním v-ním v ní vědomostí a poznatků. Sš. Sk. 32. (Hý.).

Vzbuzovaný; *-án, a, o*, cf. Vzbuzený.

Vzbuzovati, vz Vzbuditi.

Vzbyčeti, vz Vzbytčeti.

Vzbydliti, il, en, ení = *bydliti*, wohnen. — **s kým kde.** Vzbydlí s nima v Nazaretě. Hr. rk. 207. Ktož vzbydlí v stanu tvém, habitabit. Ž. wit. 14. 1.

Vzbytčeti, *vzbyčeti*, el, ení, zastr. = *hojnosti nabyti*, Uiberfluss bekommen, reich werden. — **čím**: žitem. Ps. ms.

Vzcelovati = *pocelovati*, abküssen. — **koho.** Pass. — **koho proč.** Oba radoscěmi ji (matku) vzcělovasta. Výb. I. 271.

Vzčakati = *čekati*, erwarten. Na Slov. Ssk. — **jak.** Vzčakajú losové v žiezi svej, exspectabunt. Ž. wit. 103. 11. — **čeho.** Vzčakaju jmene tvého. Ž. wit. 51. 11.

Vzčenichati, riechen. Ž. wit. 113. 6.

Vzdachu, zastr. = vzdali. Kat.

Vzdajné, ého, n. = *plat od vzdání či navrácení statku*. Výb. I. 729. V., die Abgabe, wenn der Unterthan auf ein anderes Dominium zog und den bisher inne gehabten Grund übergab. Gl. 376. Vzdajné, jako je určené, móž pán vzieti, když kto chce sedliště vzdáti a opustiti. Št. 159. 24. Vz Odchodné, Zchodné, Vzdavní.

Vzdál, adv. = *do dálky, daleko*, in die Ferne, weit hin, in die Weite. I svalichu s násep klády mocné, sie smačkachu Tatary jak črvy, sdrtichu je ješče vzdál na rovni. Rkk. Jar. v. 175. Odjechal, už je vzdál za mořem; Šel vzdál do světa. Na Ostrav. Tč.

Vzdálava, y, f. = *dálka, vzdálenosť*, die Ferne, Weite. Mor. Šd.

Vzdálečný cit, das Ferngefühl (in der Physiologie). Šm.

Vzdáleně, entfernt, weit, fern. Ani v., bei Weitem nicht. Dch. V. příbuzný. Stč. Zmp. 706. Nepříliš v. od sebe rozestaveny jsou tyče. Šml. I. 16.

Vzdálení, n., das Entfernen, die Entfernung. V. podezření. Bern. Od Boha v. Hus II. 106. V. ode dvora. Mus. 1880. 95. — V., das Fortgehen, die Entfernung. — V. = *nepřítomnosť*, die Abwesenheit. — V. = *vzdálenosť*. V. místa jednoho od druhého. V. — Mus. 1880. 40. Vz Vzdáliti. — *V.-se*, das Fortgehen, die Absentirung. Čsk.

Vzdálenosť, i, f. = *dalekosť, odlehlosť*, die Entfernung, Weite, Distanz, Ferne, der Abstand, die Entlegenheit. J. tr., Nz., Jrl. 426. V. mezi něčím. V. Zeměměřič rozměřuje vzdálenosti. Kom. V nějaké v-sti ležeti; u veliké v-sti. Us. Bern. V. předmětů, die Entfernung der Gegenstände; V. pravá, wahre E., vodorovná, horizontale E.; Míti stejnou, jednakou v. Nz. Myš ke kočce: Milujme se, ale ve v-sti; Držeti se ve v-sti; Značná v.; Udržovati něco ve v-sti. Dch. Čára v-sti, die Distanzlinie; Měření v-sti. Sl. les., Čsk. V. polarní, die Poldistanz, Šln. I. 10., Pcl. 33., centralní, Zpr. arch. III. 2., axialní. Čes. math. X. 73. Vzájemná v. molekul. ZČ. I. 250. V-sti združené či konjugované. ZČ. III. 61. V. oblouková (dvou hvězd od sebe); oběžnice od slunce (průměrná, největší, nejmenší); mapová, skutečná. Stč. Zmp. 142., 164., 428. (Pdl.). — Vz Délka.

Vzdálenounký, ziemlich entfernt. Rst. 520.

Vzdálený; *vzdálen, a, o* = *daleký*, entfernt, weit, fern, weit abliegend, abgelegen. V. důkaz. Krok. Odešel na v-ná místa; V. břeh. Dch. Slyšeli v-né kroky. Us. — **odkud**: od pravdy, od pobožnosti, od vlídnosti; Místo vzdálené od lidí, V., od hluku. Kom. V-no jest to ode mne 1. není to blízko u mne; 2. nevím o tom, čist jsem od toho. Jg. Kdo je od pýchy vzdálený, zjevuje svou moudrosť; Od každé ženy bývaj vzdálený. Na Mor. Tč. Sirius jest od nás vzdálen 21

světelný rok. ZČ. III. 35. Městečko Mailberk horou sotva za dvě míle od moravských hranic v-né. Ddk. II. 294. S hory v-né od Jerusalema s cestu dne sobotního. Sš. Sk. 11. (Hý.). Též hřiech jest, jenž najviece vzdálen od Boha má nenáviděn býti. Hus I. 155. Tiť jsú v-ni od těchto řečí. Chč. P. 56. 6. Místo osmi honův od města Ústí v-né. V. — **V. s akkus.** (to město jest 4 míle vzdáleno) = *vzdáli s gt.* (vzdálí čtyř mil). Ves ani hodinu odtud v-ná. Us. Pdl. — **čím**: místem, časem. Kom. Did. 16. V-len byl velikým od nich prostorem. Sš. II. 109. Kolika stupněmi jest slunce od nás vzdáleno (instr. míry). Anth. II. 304. — **čeho**: města. V. Pekla vzdálen jsa s Richmondem buď živ. Shakesp. Celkem byl 5 let dioecese své vzdálen. Ddk. II. 49. Tč. — **odkud jak.** Od vás *tělem* jsem vzdálen. Žer. 22.

Vzdálí, n. = *vzdálenosť.* Zlob. Býti ve v. Dch. — **V.**, adv. = daleko, weit. Pět mil vzdálí. Šest palců vzdálí. D. Vzdálí od sebe na dva kroky. Har. Zámek ten leží od moře skoro jednoho dne cesty v. Har. Vzdálí na ránu, s ránu, na dostřelení. Šp. Město bylo vz dál (= vzdálí) půlpatnádste mil. Šf. Ml. 117. Od 2. února zdržoval se v Břevnově, v. půl hodiny od hradu pražského. Ddk. II. 466. Kteráž (hora) jest blízka Jerusalema v. s cestu sobotnou. Sš. Sk. 5. Šla sta do městce, ješto biše v. za 60 honóv. ZN. Tisíc kročejů v. od města. V. Vzdálí tři dni cesty od Prahy. V. Řečník po v. přie, aby viece vzal. Hus I. 297. Statek lobkovský leží 3 míle v. od Prahy. Pal. Rdh. II. 175. — *Novější*: V mrákotě a v. svatých rozkoš vidím. Hlas. — *Ze v.* = *z daleka*, von weitem, von fern. Šumot slyšeti ze v. Sych.

Vzdálina, y, f., weite Ferne. Šm.

Vzdáliti, lím, vzdal, vzdále (ic), il, en, ení; *vzdalovati* = *oddáliti, daleko od něčeho postaviti, poslati*, entfernen; **se** = *odcházeti, ucházeti*, davon gehen, sich entfernen; *vyhnouti se čemu*, fliehen, meiden. Jg. — **se.** Kroky se vzdalovaly. Vrch. Orodujte u Boha, ať se vzdálí mátoha. Sš. Bs. 36. — **se čeho**: práce, V., světských obyčejů, Št., chvály, Br., zlých rad. Skl. Sl. 137. Všeho řízení se vzdalovati; Kdo se spálí, ohně se vzdálí, ein gebranntes Kind fürchtet das Feuer. Dch. V. se lidské společnosti. Us. Každý hospodáře chválí, co se dluhů vzdálí. Na Ostrav. Tč. Vzdaloval se všeho takového jednání. Pal. Děj. V. 2. 464. Dle toho náleželo mu i spolku s vlastním metropolitou se vzdalovati; Pročež vzdaloval se úmyslně těchto slavností; Vzdalovati se všeliké činnosti politické. Ddk. II. 276., 320., 421. (Tč.). Matorný vždy se všie marnosti vzdalije. Výb. I. 349. Vzdaluj se mne. Kom. Obsielají k sněmu, aby do Prahy jeli, ale mnozí se toho vzdalují. Arch. V. 317. A když již byl velikým (Mikuláš), jiných pustých mladečkuov drzosti sě vzdaloval. Pass. 37. — **co, koho se odkud. V. se od** něčeho. Ben., Br., Ros., Chč. 449. Bůh vzdal od vás každý rozbroj. Dh. 19. Vzdal se to ode mne (cf. Daleko budiž ode mne). Us. Vzdálil se **z pokoje** (*stačí:* odešel. Brs. 2. v. 265.). Někoho od sebe vzdalovati, sich Einen vom Leibe halten; vzdálil se (odstoupil) z veřejného života. Dch. Kdo sa od ludí vzdaluje, cnosti sebe (sobě) shromažďuje; Od hríchu sa vzdaluj a cnosti nadobudeš; Každý se od chudobného vzdaluje. Na Slov. Tč. Kdo se od práce vzdaluje, ten i cti své škodí. Na Mor. Tč. Dále ssadili jsme probošta Hanka a vzdálili navždy od služby oltářní i s chleba, protože . . . Ddk. III. 114. Vzdálil se duch sv. od nás **pro** hříchy. Sš. J. 39. Kteréžto příčiny od p. bratra všechno požehnání boží vzdalují. 1573. (Mus. 1880. 107.); Nevzdalujte sě od mé služby; Ode vší cti světské chvály sě vzdalovali. Pass. mus. 283., 330. Sprostný má se ot diela (= práce) v. **pro** nedostatek té múdrosti. Hus I. 136. Čistí t. j. od smilstvie zachovaní a zvláště kněžie mají býti od ženského obcovánie vzdáleni; My kněžie máme od zbožie tohoto světa se vzdáliti; Aj hřiech ho od královstvie nebeského vzdálil; Přistúpili sú k Ježíšovi tělestně a vzdálili sú se od něho duchovně; Cierkev sv. neb duše dobrá odpočívá neb spí, když od žádostí tělesných a ot diela světského se vzdaluje. Hus I. 276., 280., 336., 367., III. 37. (Tč.). — **se čemu.** Vesnice vzdalovala se ponenáhlu jeho zrakům. Šml. I. 8. — **se kam.** Byť se do povětří vzdálilo. Koll. I. 159. — **se čeho čím**: Neřestmi a hříchy se Boha vzdalujeme. Ev. Mat. 85. — **s infinit.** Nevzdaloval se nás na loď vzíti. Ler. Víru jim v tom zdržeti se vzdalovali. Ler. Vzdaluji se něco psaného od sebe dáti. Kom. — Plk. — **se čeho proč.** Pro svou věrnosť statků svých se vzdálil. Skl. Sl. 613. Villicus nemá se nikdy **za** příčinou vynešení rozsudku vzdáliti (odejíti) ze soudní síně; Není více žádné příčiny, za kterouž bys se vzdaloval Ory. Ddk. IV. 233., V. 40. Vz *V. co odkud.* — **čím odkud.** Tiem ote mne smutka vzdáliš. Kat. 562.

Vzdálivý, entfernend. Klíčení semen jednoděložných, když ze spodiny kle vyniká první mrcas, co zatím celé tělo děloh ové vzhůru se prodlužuje, nad zemí vyniká a na konci svém ztenčeném nese jakoby čepičku osemení, konečně pupenčík zavřený na konci nebo na straně provrtá dělohu pošvovitou a zblanovatělou n. př. u česneku, rdestu atd. Rst. 520.

Vzdaliž, adv., an, anne, ne, num, něm. denn. V. bude slobodno? — **V.**, an, ergo, forte, něm. also, vielleicht. V. zákon ten za ničemný? — **V.**, si, utrum, num, anne, něm. ob. Pítal sa ma, v. sem tam bol. Bern. Vz Zdaliž.

Vzdálně = *vzdáleně.* Bern.

Vzdálnosť, i, f. = *vzdálenosť.* Bern.

Vzdálný = *vzdálený.* Bern. O tom jen malou zmínku, jakoby to byla vzdálná řeč. Shakesp. Tč.

Vzdalování, n., vz Vzdálení, Vzdáliti. Toto v. se všech vládních záležitostí nebylo zemi na škodu. Ddk. V. 281. (II. 251.).

Vzdalovaný, vz Vzdálený, Vzdáliti.

Vzdalovati, vz Vzdáliti.

Vzdání, n., die Uibergabe, Uibertragung, Zurücklegung. V. něčeho. **Nz. V. místa, Čsk**,

Digitized by Google

pevnosti, práva, D., úřadu, V., díků. Ojiř. V. země, die Landespreisgebung; v. se věci, das Hintangeben einer Sache. Dch. V. se důstojnosti, die Quittirung. Čsk. Úpis na v. se důstojnosti, der Quittirungsrevers. Čsk. Po v. (ukončení) soudu neb prve, když by svou věc toho času k místu přivedl jakýmkoli způsobem, aby v Praze nebýval přes tři dni. Bart. 319. 8. Ot zahájení až do v. soudu. Vš. Jir. 158. Vždycky jest sobě po v. soudu do druhých suchých dní rok ve dvú nedělí k témuž súdu opraviti musil k budúcím suchým dnóm najprve příštím. Ib. 449. Po súdu vzdání chtějí se súditi. Půh. II. 225. (228). Oznámeno mu, že, nebude-li pan sudí státi před vzdáním soudu, že ví, co za pořádek (am Schluss des Gerichtes). Žer. Poněvadž toliko dva neb tři dni do v. soudu pozůstávají (zum Schluss der Gerichtssitzung). Ib. Společným statků v-ním (Uibertragung der Gütergemeinschaft) věnní i obvěněná spravedlnosť se přetrhuje a mijí, neb se jím manželky k rovnému s dětmi dílu připouštějí. Kol. 45. A protož kdyžby jim nechtěli vzdáti, tehdá ze všech škod, kteréž by vzali pro nevzdání (Uibergabe), mohúť před súdci pohoněni býti. CJB. 367. O v. soudu vz Žer. Zp. I. 41., 81., 192., 270., 273., S. N. V. prstenem. Vz Dal. Jir. 133., Vzdáti.

Vzdaný; *-án, a, o,* vz Vzdáti. Láska tiše vzdaná. Kká. K sl. m. 80. — **čemu:** bohu, smrti, hingegeben, preisgegeben, geweiht. Dch. — **čím.** Dítě opuštěním vzdané, preisgegebenes Kind. Dch.

Vzdáti, vzdám, vzdej, je (íc), al, án, ání; *vzdávati = od sebe dáti, dáti podáním, přenesením na druhého,* übertragen, übergeben, überliefern, abliefern; *s sebe složiti* atd., aufgeben, niederlegen. Jg. — **abs.** Komužby sě pak to nelíbilo, ale prodaj neb vzdaj. Arch. III. 294. Doniž súd nebyl vzdán; Již by posudek vzdán. Půh. I. 391., II. 350. Vzdada beř se jinam. Hus I. 445. — **co** úřad, povinnosť (složiti), J. tr., Pr. měst., soud (rozpustiti), biskupství, chválu (chváliti), otázku (udělati), díky, V., ducha (umříti), Ros., zdraví (přáti). Dal. 51. Pán vzdal-liby úřad karlštejnský, nemá po něm... Er. Dokudž páni a vládyky soudu nevzdali, die Gerichtssitzung nicht aufgegeben haben. Vl. zř. 19. Kovářům pak dědičným, kteříž druhdy zisk měli jsú, ale nyní již že zisk přestal i chtěliby k své vůli práva kování vzdáti, toho nedopúštíme. CJB. 313. Aby manžel vzdal dům svůj manželce své k jmění, abtreten. Kol. 45. Vzdáti úřad dobrovolně. Zř. zem. A. XXXI. Chtiec prázdni býti, úřady vzdávali. Št. V. právo, výsadu, J. tr., pevnosť, Čsk., oběť, úctu, chválu. Dch. Lékařové nemocného vzdali (gaben ihn auf). Posp. To fojtstvie Mikuláš vzdával, tak jako země za právo jmá. NB. Tč. 289. Vzdali soud zemský a odložili k jinému času. Čr. Sbožie opustili, vzdavše hrady i domy Bohu slúžili. Výb. I. 19., Dr. v. 18. Že úřad ten vzdáti chce. Zř. F. I. B. XXXI. Soukenník dobrý den vzdá. Hr. rk. 331. Vzdej chválu. Háj. Má to v. a seznati, že k tomu žádného práva nemá; Má Filipp Bohuši právo činiti, doniž páni súdu nevzdadí. Půh. II. 448., 548. (Tč.). Přikazujem všem úředníkóm, aby z obojích měst všecky úřady vzdali. Arch. I. 211. Páni súd vzdádie; Dokudž král a páni súdu nevzdadie. Vš. Jir. 41., 142., 182. Ktož kolivěk nevzdá všeho jmění, což má. Pass. z 14. stol. Boje se službu vzdáváš (— služby se vzdáváš). Pass. 984. V. dóstojenstvie; A vzdali jemu dieku a chválu. Hus I. 424., II. 342. Když kto chce sedliště vzdáti a opustiti. Vz Vzdajné. Št. N. 89. — **koho:** manžele (oddati). MM. — **co, se komu:** manství pánu v. Ms. pr. m. A protož kdyžby jim nechtěli vzdáti, tehdá ze všech škod, kteréž by vzali pro nevzdání, mohúť před súdcí pohoněni býti. CJB. 367. V. někomu knížectví, Háj., Bohu díky, Sych., Bohu chválu, Kat. 218., Ros., V., někomu česť, Ps. br., statek (postoupiti), Ros., pevnosť, D., vroucí díky. Ml. V. Bohu oběť. Us. Šd. V. se neřestem. Us. Hů. Službu někomu v. Dch. V-ti věc tomu, kdo nejvíce podal. Šp. Lidské vzdal je moci; Osud vzdá se (= podá se) mysli stálé. Kká. Š. 10., 17. Chci se nebes vůli v. Kká. Td. 327. Ten purkrecht, na kterémž sedí a kterýž jemu fojtem vaším vzdán jest, po vzdání držel bez naříkání a opovídání těchto žalobníků. NB. Tč. 5. Tuto krásnou chválu vzdává mu mnich. Ddk. III. 191. Vzdejme česť Bohu samému, Bohu otci nebeskému. Sš. P. 74. Císař Karel vzdal správu císařství bratru svému. Dač. I. 80. Protož prošiu, by v tom státi, v čemž byšte se Bohu vzdali; V. Bohu chválu, oběť. Výb. II. 6., 7., 9., 17., 22. (Pdl.). Poličky jemu (Ježišovi) vzdávachu. Hr. rk. 239. Vzdajte se nám a život radšej zachovajte. Hol. 302. Prabu mu vzdali, zemiu. Dal. Jir. 100., 131. Že to královstvi spravovati nebude, ale Bohu otci svému je vzdá. BR. II. 657. a. Vzdámy-li (sě) mečem našich vrahóv; V. Bohóm oběť. Rkk. 53., 54. Bohu modlitbu v. Hus I. 303., Žvt. otc. 51. a., BO. Své zboží vzdává svým rukojmím; Vzdal p. Vokovi to všecko své právo. Půh. I. 402., II 252. (Tč.). Učí je otci dieky vzdávati; Vzdávám vám zase faru a p. (= vracím); Abychom dieku jeho milosti vzdali velikú; Aby padl na svoji kolené k Ježíšovi a jemu chválu vzdal a ne sobě. Hus I. 319., 435., II. 24., 281. (Tč.). Svůj úřad Římanóm vzdav slúžil v chudobě Jesu Kristu; Oběť Bohům v. Pass. mus. 282., 347. Král své království synovi vzdal. Pass. 802. — **co komu jak:** království poručenstvím. Ddk. III. 248., Troj. A ústa má veselými rty vzdadie chválu. Št. V. poctu *ručnicí.* Čsk. Ráda vzdávám ti syna **v lokty.** Kká. K sl. j. 90. **Po** Bohu máš rodičům najprv milosť vzdávať. Na Slov. Tč. Vzdal jest manželce své všechen statek svůj **k** dědičnému vladařství. Mus. 1880. 491. *Mocí* tohoto listu dávám a vzdávám **po** své smrti manželce svej milej všecko sbožie své. Arch. II. 58. P. Krištof vzdal p. Heřmanovi všecek svůj statek **pod** šos; Hrabě z Renneburku vzdal zradou město Gröningen; Rakušan Turkuom pevnosť vzdal smlouvou. Dač. I. 123., 154., 199., 275. Tehdy tě městě ciesař k dědině jemu da, **před**

Digitized by Google

kniežaty prstenem mu vzda. Dal. Jir. 133. Páni súd vzdávají do druhých suchých dni. Vš. Jir. 111. Tehda mohú s naší vnolí s tiem se vším právem prodati, dáti i vzdáti neboli zaměniti. 1431. Kterýžto duom již psaný purkmistrovi, radě, tudiež vší obci vzdali sme a tímto listem vzdáváme od nás i od našich budúcích tak, že … 1465. (Tč.). V. díky Bohům srdcem nábožným. Troj. 342. Syn božie tú prosbú vzdal jest chválu a česť otci Bohu. Hus I. 327. Bohu chválu modlitbami v. Št. N. 69. Chválu piesni v. Kat. 1093. — **co kam.** Prosím, poručte je přijíti, do dvoru vzdáti a dobře a pilně krmiti. Žer. 352. — **se jak: na** milosť a nemilosť. Sych. V. se na slib a zakázky *pod* výminkami. J. tr. V. se *smlouvou*, kapituliren. Čsk. Něčeho hned *z předu* se v. Dch. Toho **do** smrti se nevzdám. Us. — **co ke komu.** Vzdal modlitbu, duši k Hospodinu. Hr. rk. 319., Žvt. otc. 52., Kat. 3512. — **co kde.** I žádný měštěnín nemůž svého zboží v. než **v** tom právě, v kterémž to zboží přileží. P. Sob. 78. V kterémž (súdu) jemu ten dům prodaný vzdán. Ib. 168. Sestra má mi to vzdala **před** markrabinú milosti. Půh. II. 202. I chtieše Vojmír oběť v. bohóm v siemže miestě v siemže krocě slunce. Rkk. 20. — **se** = *poddati se, dáti se v moc něčí, oddati se, zasnoubiti se.* Jg. — **se v co:** v bujnosť *(oddati se jí)*. Kom. — **se čeho proč,** *(složiti něco ze sebe).* Papež Celestinus papežství *pro* pokoru vzdal se jest. Výb. I. 456. Mnozí výhod a prospěchů sě vzdávají *pro* Krista. Ev. Mat. 133. Opovážila vzdáti se své povinnosti. V. Vzdáti se služby, práva, úřadu, výsady. J. tr. V. se budoucnosti, své moci, Dch., poručenství. Er. Naděje se vzdal; Abych se žití vzdal. Čch. Mch. 20., 93. Že se vzdáte zámku. Kká. Td. 53. V. se svého práva. Šš. Mt. 84. Ale vzdává se apoštol honosby a chlouby té za vyšším účelem; Že se toho o ostrožně trogylské, ve vulgatě vypuštěného, co podvrženého vzdáti musíme. Šš. II. 174., Sk. 234. (Hý.). Vzdal se oblíbené své myšlénky. Ddk. II. 87. (III. 89., 282., IV. 18., V. 306., VI. 29.). V. se kandidatury. Osv. I. 127. Odkryl jsem, vzdav se vší sentimentalnosti, odhodlaně šalbu poznanou. Šb. LS. 103. V. se panování, svých záměrů. Šb. S. II. 288., 294. Vz *Poděkovati, Líchati, Sstoupiti, Odpověděti, Dáti se, Odepříti se, Odevzdati se, Vrátiti.* — **co komu proč.** I vzdali jsú obležení Vyšehrad pro hlad. Dač. I. 34. Pánu Bohu jsme z té šťastné cesty česť a chválu vzdávali. Har. II. 257. Chválu mu vzdávají z lásky jeho. Chč. P. 37. a. Veškerý lid vzdával chválu Bohu z toho. Us. Tč. Pevnosť Turkuom z úplatku vzdáti pobízeli. Dač. I. 194. — **co na koho.** Eva na hada vinu vzdala. Hus I. 88. — **co zač.** Dík za tvou půjčku vzdávám. Koll. I. 213. — **co z čeho:** chválu v. z něčeho někomu. Us. — **co komu kdy. Po** boji vzdával vítěz díky Bohu. Jd. Otík dne 2. října r. 1109. vzdal se zase dobrovolně důstojenství svého ve prospěch Vladislava. Ddk. II. 422.

Vzdávajúc, zastr. = vzdávajíc. Kat. 1170.

Vzdávání, n., das Geben. Vz **Vzdání.** V. díky. Hus I. 73. — **V.** = *odevzdání, die* Uibergabe. — **V.** = *zasnoubení,* die Verlobung, Hochzeit. Tu jsú koně mé čtyři zapřihli a jeli jsú na v-vání. NB. Tč. 274. Na Svatém kopečku v. mét budem. Šš. P. 643.

Vzdávaňový, Kopulations-, Hochzeits-. V. šaty, střevíce. U Olom. Šd.

Vzdávaný; *-án, a, o,* gegeben, übergeben, übertragen. — **V.** = *zasnoubený,* verlobt, verheirathet, kopulirt. Z těch dvú jeden ženu má vzdávanú. NB. Tč. 114. Konšelé praví, že jest ten člověk prve ve zlém skutku shledán, že maje ženu v-nú, ulúdil jest jednomu dobrému člověku z Dubňan manželku. Ib. 76.

Vzdávatel, *vzdavatel,* e, m., der Leister. Měst. bož. I. 299.

Vzdávatelka, *vzdavatelka,* y, f., *vzdá(a)vatelkyně,* ě, f., die Leisterin. Us. Jg.

Vzdávati, vz Vzdáti.

Vzdavek, vku, m. = *odřeknutí se čeho,* der Verzicht. Zlob. — *Vzdavky,* pl. = *oddavky,* die Kopulation (der Brautleute). MM.

Vzdávka, y, f. = *odřeknutí se čeho,* die Resignation. Sněm. trid. (Šd.).

Vzdavky, pl., m., vz Vzdavek.

Vzdavní, n., die Abtretungstaxe. Ct. Vzdajné. Dva peníze vzdavního; Však on bere dva díly a já jeden, já bych jměl položiť peniez a on dva vzdavního. NB. Tč. 289.

Vzdaž, vz Vzdaliž. Vzdaž-li také Vintíř byl zpraven o tom, jak Břetislav sobě dobyl své nevěsty? Ddk. II. 105. (I. 184.).

Vzděditi, il, ěn, ění = *zděditi,* erben. Ps. ms. k. 24.

Vzdech, u, m. = *vzdechnutí,* der Seufzer. K narození pláč, ke smrti vzdech. Dch. Na její skonání nelze nám pomněti bez bolesti a bez vzdechů. Ddk. V. 213. Běžel o tři vzdechy (= že dýchal za tři). U Tovač. Hlvk. O tři vzdechy píti. Us. Dch., Brt.

Vzdechlý = *co vzdechlo, mrtvý,* todt, krepirt. Hlas. II. 459.

Vzdechnouti, *vzdychnouti, vzedchnouti,* chnul a chl, chnul a šen, chnutí a vzdešení; *vzdychati — dechnouti,* athmen, hauchen; *lkáti,* seufzen, erseufzen; *umříti, zcepeněti,* sterben, krepiren. Jg. — **abs.** Vzdechl a umřel. Us. Vzdechl kůň (zcepeněl). Us. Jen kdyby už jednou vzdechl (zemřel)! Us. Dch. Nevzdychej, ale přičiň se. Pam. Val. Meziř. 224. Kto vzdychať neumie, ej, láska ho naučí. Sl. spv. I. 15. Ouvej cigán, což on vzdychal! Zavázali cigánovi voči, aby nešel za cigánkó v noci. Šš. P. 661. Také vzdechl jest, aby ukázal těžkosť hřiecha a nás naučil vzdychati. Hus II. 324. Vzdyšic. Št. Ř. 76. a. — **co.** Vzdychati žádosť k něčemu. Jel. — **ke komu:** k Bohu. Št. Uč. 110. Frajerenka moja, k Bohu som si vzdechel. Sl. ps. 61. V. k Hospodinu. Kat. 1195. Sedí mdlý král vzdyše k Bohu. Alx. BM. 7. 23., 292. (HP. 88.). V. k Bohu, Kat. 2398., k Hospodinu. Čch. Mch. 66. A k Bohu srdcem vzdycháše. Hr. rk. 27. Cierkev Sv. zde putující a k onomu nebeskému Jeruzalemu vzdychající die. Hus III. 9. — **nač.** Na své

hřiechy v. Pass. 479. Na muky vzdech si své. Gnid. Ani na to nevzdechni (nepomysli). Ani jsem na to nevzdechla. Us. — **jak.** Srdcem vzdechl. Hr. rk. 19. Jde milý a žalostně vzdychá. Sl. ps. 151. Smutně vzdycháš. Us. Ach, děti moje, vzdychla si z hlboka. Dbš. Sl. pov. I. 206., III. 30. Prsa hlasem vzdychla; Vzdychá z hluboka. Čch. L. k. 57., Mch. 51. Adrian velmi vzdyše. Výb. II. 10. Žalostivě srdcem vzdyše. Hr. rk. 163. Truchlú myslí v. Pass. Tehda poče biskup s velikým skrúšeniem **na** svú křehkosť vzdychati Pass. 31. (Hý.). Užitečné jest, abych známé člověctvie do nebe vnesl, aby věččí žádostí tam vzdychali a... Hus II. 183. Bohu vzdýšic s pokorú. LMor. Tehdy **na** svém srdci vzdyše. Hr. rk. 423. — **kde. Nad** něčím v. D. Otec Martinko vzdychá **na** šube a dobrá mať pri temnom kozube slzy ronic postenáva. Sldk. 29. — **komu.** Srdce panně vzdychá, že na ni nemluvíš. Er. P. 125. — **po čem.** Kat. 31. Přece vzdychal po venkovském háji. Kká. Td. 99. Žalostivo vzdychla po svej milej. Rkk. 27. (Starý) chválí lidi staré, zmrlé, hyzdí živé, túží po času minulém, chlubí se dávnými skutky, vzdychá po nich. Hus III. 110. — **se komu.** Ach to Miška piehlo, len sa mu tak vzdychlo. Phld. 2. II. 1. 18. Na svoj dom sa obzeral, ťažko sa mu vzdychlo. Sl. spv. IV. 148. V slzách seděla matička, často sa jej vzdýchlo. Slov. Tč. A jako zo sna keď kde precitne, tak aj Milici ťažko sa vzdýchlo. Sldk. 161. Smutný princ pozerá do okola na ten rozsiatý mak a vzdýchlo sa mu. Dbš. Sl. pov. I. 431. — **za koho.** Najprv za oného, potom za mňa vzdychni vděčně. Na Slov. Tč. — **za kým.** Za tvojmi zvukami Kriváň vzdychá. Na Slov. Tč. V. z prsou. Nrd. Bal. 16. Vzdychající *hlasem* (na hlas). Har. Vzdychati těžce, žalostivě, V., žalostně, Pal. Děj. V. 2. 36., V., žalostivo. Rkk. — **koho** (gt.) = *politovati.* Us.

Vzdechnutí, *vzdychnutí,* n. = *vzdech,* der Seufzer. Poslední v., v. v nouzi, střelčí. D. Protivná sobě jsou plesání a vzdychání. Kom. — **V.,** das Sterben, Krepiren.

Vzdechot, u, m., das Seufzen, Gesäufze. Hlč.

Vzdejmouti = *vzedmouti.*

Vzdejmutý *vzedmutý.* V. humno (= vyborcené). V Kunvald. Msk.

Vzdejší, vz Vezdejší. V. zimnice.

Vzděkovati, danken. — **komu:** Hospodinu. Hr. rk. 189.

Vzdél, *vzdéli, vzdýli,* adv. = *na dél,* in die Länge. Město vzděl pět dní púti. Troj. Vzdýlí šest mil. Zlob. Most vzdélí čtyrmecítma sklepův. V. Vz Vzdélí.

Vzdělací rozvoj národa, die Kulturentwickelung der Nation. Dch.

Vzdělanec, nce, m. = *vzdělaný člověk,* der Gebildete. Us.

Vzdělanecký. Po v-cku jednati. Kos. Ol. I. 123. V-cká úloha, die Kulturmission. Dch.

Vzdělání, n., die Errichtung, der Bau, Anbau. Vz Vzdělati. V. kostela. Pulk., zdí, V., víry, Aqu., dluhu, D., polí, zahrady, dobré v. Us. — **V.,** die Umarbeitung. V. spisu. Us. — **V.** = *jistý stupeň u vývoje vloh duševních* a to všech (v. všeobecné) aneb jen některých (v. odborové), die Bildung. S. N. To slouží k duchovnímu vzdělání. Kram. Materialní v. jest podávání duši rozličných vědomostí; V. formalní jest ohlomování a cvičení duševních sil. Blř. exc. V. u Řeků a Římanů, vz Vychování. V-ní odborné, die Fachbildung, další v., die Fortbildung, v. důkladné; Člověk beze všeho v. Us. Dch. V. řeči české. Pal. Děj. III. 1. 165. Přípravné v., die Vorbildung. Šp. V. věčné, předběžné. Mus. 1880. 269., 587. (Pdl.). V. jazyka básnického. Anth. I. 3. vyd. III. Bohabojný člověk mluví to, cožby se k v. bližního hoditi mohlo. Reš. Tvá předsevzetí budou bližnímu k v. směřovati. BR. II. 29. a. Vz Vzdělati, Vzdělání, Vzdělanost v S. N.

Vzdělanka, y, f. = *vzdělankyně.* Šm.

Vzdělankyně, ě, f., die Gebildete. Mus. 1880. 268., Koll. I. 47.

Vzdělaulivý, bildungsfähig. Šm.

Vzdělanosť, i, f. V. (kultura) jest totéž vztahem k celé době nebo národu, co vzdělání vztahem k jednotlivci. Jako jest národ souhrn svých členů, tak v. národa souhrnem vzdělání jednotlivcův, jakožto jich společné jádro a vnitřní jednota. Vz S. N. Die Bildung, Kultur, Civilisation. Ochranná tvrz v-sti, das Bollwerk der Civilisation, v. novodobá, moderne Kultur, Dch., průmyslnická, industrielle B., odborná, die Fachbildung. Šp. V. náboženská, literarní, umělecká, Osv. I. 70., rozumová, Dk. P. 99., západní. Anth. Jir. 3. vyd. VI. V. vzkvétá. Us. Dějiny v-sti. Us. Šd. V. musí býti výkvětem ducha domácího. Vlč. Řek nemálo se honosil v-stí svou filosofickou. Sš. I. 154. Jednota v-sti. Dk. P. 99. Rozvoj v-sti. KB. 1. Že v-sti nemá náš lid, cizozemci mluvíte. Jakž? Vy musíte lidu zpívati, nám pěje lid. Koll. I. 418.

Vzdělanostný, Kultur-. Analysováním obsahu a pojmu společných slov, vzťahujúcich sa menovite na v-stné pomery (i. e. Arijovců). Phld. 2. III. 1. 61. Potom sa dal na vyššie v-ná studia (humaniora). Sl. let. I. 268.

Vzdělansky. Řeč v. vyviňovať. Mt. S. I. 84.

Vzdělanstvo, a, n., die gebildete Welt. Mus. 1880. 142. V. u nás záleželo ze šlechty. Phld. II. 2. 52.

Vzdělaný; *-án, a, o,* erbaut, aufgebaut. V. kostel, zeď. Vz Vzdělání. — **proč.** Město Tiberiada v-né **ku** poctivosti císaři Tiberiovi. BR. II. 318. b. — **V.,** bearbeitet. V. pole, len. — **V.,** gebildet, Kultur-. Aestheticky v-ný; V. všestranně, vysoce, nevšedně, neobyčejně, odborně, v. svět, v-né třídy obyvatelstva. Us. Pal. Národ politicky v-ný, v. rozum, vkus. Vlč. Harmonicky v-ný. Šml. I. 47. Muž vědecky v-ný. Sš. I. 154. Jazyk vysoce v-ný. Anth. Jir. 3. vyd. I. III. V-ný jazyk sluje ten, který v ohledu na materii a formu dokonalý jest. Jg. — **v čem:** v řemesle. Us. Šb. Vz Vzdělati.

Vzdělatel, e, m., vz Vzdělávatel.

Vzdělatelka, y, f., vz Vzdělávatelka.

Digitized by Google

Vzdělatelnosť, i, f., die Ausbildungsfähigkeit. Mus III. d. 21.

Vzdělatelný, bildungsfähig, bildsam. Jg.

Vzdělatelství, n., das Bildungswesen. Průmyslné v. Dch.

Vzdělati, *vzdělávati* = *vystavěti*, bauen, aufbauen, erbauen, aufführen; *upraviti, vyhotoviti, učiniti*, verfertigen, ausarbeiten, machen; *vybrousiti, zlepšiti, zdokonaliti*, bearbeiten, ausbilden, vervollkommnen; *dovésti, pořiditi*, ausrichten. Jg. — **co, koho:** dům, město, svornosť, někoho, český jazyk, obecné dobré, V., rozkoše, království, příhrady, Kom., mravy, srdce, D., pole, zahradu, Us., hory, důl (dělati, těžiti), Vys., most, Šm., žáka. Us. V. někomu náhrobek. Mus. 1880. 223. Vzdělají vy a nezkaží. BO. Náboženství v. a rozmnožiti. V. Tomu zisk jde neomylně, kdo vzdělává roli *pilně*. Prov. Sd. Boha oltář v. Br. Co jeden vzdělá, druhý sboří. Us. *Novější:* báseň, spis. Jg. — **co z čeho**: zeď z kamení, z cihel. Kom. Z křesťanóv se vzdělává cierkev sv.; Já zeď jsem z živého kamení vzdělána. Hus III. 23., 100. A z toho žebra vzdělal Bůh ženu; V. z kamenů oltář. Br. — **co kde (proč): na** domích **k** okrase Br. Důvěrnosť k sobě **v** někom v. Kram. Mládež ve školách v. Us. **Po** všem světě své čisté služby vzdělá. Br. Báseň v srdcích vzdělána; Abyste se víc a více **na** Kristu vzdělávali. BR. II. 149., 650. a. V. stany na ledě, Pulk., dluhy na panství. Zlob. — **co jak, čím:** velikým nákladem. Kom. Svými řečmi *při* něm nic v. nemohli (pořiditi). Br. Hory bedlivým dílem (prací) v. Vys. Svou mysl nábožným čtením v. Ml. Smlúvy **mezi** sebou v-li. Akt. m. Ferd. Svůj lid **v** církev vzdělal. Kram. Vzdělal kosť v ženu. Štelc. Lid se tím pobožně v-lá, wird auferbaut. Dch. Mlčte! nezovte to marnou pletkou, co vzdělal Bůh tisícročnou kážnou. Lipa 181. Moravě poskytnuty jsou takto prostředky, aby duchovně sama se vzdělala. Ddk. II. 214. Aby církev pokorou jeho (Petrovou) se vzdělávala. Sš. II. 24. Jižto (půdu) krvavou svou prací nám vzdělali. Kká. Td. 355. Novotiny vaše, kteréž vlastním nákladem vzděláváte. Arch. IV. 35. Chtěli v. věž až **do** nebe. Št. N. 225. **Skrze** evanjelium se království boží vzdělává. BR. II. 12. a., 107. a. Církev velikou prací vzdělával. Hus III. 306. S kým tovaryšíš, tím i srdce tvé vzdělává se. Hkš. — **co kam.** Jenž jest dóm lásky vzdělal na pevnú skálu. Hus III. 98. — **co kdy**. Den ode dne lidé takových věcí vzdělávati nepřestávají. Hus III. 314. — **koho k čemu:** k duchovnímu stavu. Us. Rk. — **co nač:** kůži na poděvy. Us. — **koho v čem:** Někoho v řemesle v. Šb.

Vzdělávací, *vzdělavací*, bildend, erbaulich, Bildungs-, Kultur-. V. způsob, die Kulturgattung, náklad, der Kultursaufwand. J. tr. V. ústav, Bildungsanstalt, Nz., stránka, der Kultursmoment, úloha, die Kulturmission, Dch., prostředek, das Kulturmittel. Jir., Šp. V. spisy, Us., školy. Ddk. V. 353. Zprávy tyto k nábožnému a v-mu čtení sloužiti měly. Pal. Rdh. II. 131. V. spolek. Předměty v. na školách rolnických jsou dvoje = předměty, kterýmž se na školách rolnických vyučuje neb ve kterých se žáci na školách rolnických vzdělávají, jsou dvoje. Šm., Šb.

Vzdělávání, n., die Bebauung. V. půdy, Dch., zahrad, die Gartenkultur, způsob v., die Kulturart; návod ku v., die Kulturmethode, podzimní, die Herbstbearbeitung. Šp. — **V.,** die Bildung, Kultur, Förderung. V. obecného dobra. J. tr. O v. mládeže pečovati. Mus. 1880. 458. V. jazyka národního. Anth. Jir. 3. vyd. I. VIII. Vz Vzdělání.

Vzdělávaný; *-án, a, o*, angebaut, bebaut. V. pozemek, půda. Us. Dch. — **V.,** gefördert. Hutě tehdáž zřízené a v-né. Mus. 1880. 441. — **V.,** unterrichtet, gebildet. — **kde.** Mládež ve školách v-ná. Us. Vz Vzdělaný.

Vzdělávatel, *vzdělavatel*, e, m., der Kulturant, Kultivator. Šp., Kom. V. polí, der Anbauer. — **V.,** *nástroj*, der Kultivator. V. ruční (obdělávačka ruční), der Handkultivator. Šp. — **V.** = *pěstovatel*, der Bildner, Lehrer. V. mládeže. Us. Každý kněz má býti netoliko kazatelem, ale i v-lem svého lidu. Koll.

Vzdělávatelka, *vzdělavatelka*, y, f., die Kulturantin, Bildnerin, Lehrerin. Vz Vzdělávatel.

Vzdělá(a)vatelna, y, f. = vzdělávací ústav. Vz S. N. XI. 27. V. učitelská, die Lehrerbildungsanstalt. Dch., Šd.

Vzdělávatelnosť, *vzdělavatelnosť*, i, f. = schopnosť vzděláváno býti, die Bildungsfähigkeit. V. země. Us. Pdl. — **V.,** die Erbaulichkeit.

Vzdělávatelný, *vzdělavatelný*, kulturfähig, bildungsfähig. V. půda Šp. — **V.** = *vzdělávající, zdokonalující rozum n. mravy*, erbaulich, musterhaft, nützlich. V. pořádek, výklad, Kom., píseň, Kram., zpívání. Br. — V. = *co se vzdělává* (zřídka). Jg.

Vzdělávatelský, *vzdělavatelský*, kulturlich. Dch., Šmb. S. II. 95.

Vzdělávati, vz Vzdělati.

Vzdělávavosť, i, f., die Erbauungssüchtigkeit, Civilisationssucht. Jg.

Vzdělávavý, civilisationssüchtig, gern bildend, erbauend. Dch.

Vzdělba, y, f. = *vzdělávání*. Stavba a v. ta díti se musí na základě... Sš. II. 210.

Vzdělí, vz Vzvýší, Vzděl. Ve třech mílech od Prahy v. Bart. 293. 6. Tři set loket v. bude. BO.

Vzdélka, y, f. = *zdélka*, die Weite, Länge. U Uher. Hrad. Tč.

Vzdění, n., das Wort, zastr. Rozk.

Vzděsiti, il, šen, ení, erschrecken. — **se čeho.** Us. Tč.

Vzdešení, n. = *vzdechnutí*. Leg. S srdečným v-ním vece. Orlog. maud. ms.

Vzděšení, n., der Schrecken.

Vzděšený; *-en, a, o*, aufgeschreckt, aufgescheucht. V-ní ptáci ulítli. Us.

Vzdialený = *vzdálený*. Sl. ps. 91.

Vzdialnosť, i, f., die Perspektive. Na Slov. Ssk.

Vzdice, vz Zdice. Arch. II. 450.

Vzdieti = *vzdíti*, 1. Kat.; vzdíti, 2. Jir. (zastr.).

1. **Vzdíti** (zastr. *vzděti*), vzději, ěl, ěn, ění; *vzdívati* = *učiniti*, thun; *vstrčiti*, *obléci*, anthun, anziehen. — **co** (učiniti). St. skl., Tkad., Krab., Ps. br. — **(komu) co kam.** Na jeho hrdlo provaz vzděli (dali, vstrčili). Leg. Služebníkům se uzda vzdívá. Jel. Aby vzděl na hrdlo řetěz. Cf. Zdíti. Št. Ř. 206. a. To osidlo, kteréž oni sú jemu polékli, to jim on na hrdlo vzděl. Hus II. 361. Vzděl na svú hlavu dvě koruně; Obruč zlatý vzděl jemu na hrdlo; Koněm uzdy v ústa vzdieváme. BO., ZN. Vzděv na ruku brněnou rukavici. Dal. Ne proto manželské práce vypravuji, abych na vy osidlo vzděl. Št. Kn. š. 70 8

2. **Vzdíti** (vzděti), vzději, ěl, ěn, ění (zastr.) = *jmenovati*, *nazvati*, *jméno dáti*, benennen. — **komu (proč)**. Proto té hoře Říp vzděchu. Dal. Pro práh městu vzdějte Praha. Dal. Vzděješ jemu jmě Jan. ZN. Máti jeho vzděla jemu jmě Jabes; Porodi syna a vzdě jemu Sampson. BO. Tomu lesu Strahov vzděli. Dal. Prvej pólě Kublaj imě vzděchu, vterej pólě králi (nom. pl.) imě vzděchu. Rkk. 48. Kak by chtěl tomu dietěti vzděti; Vzděno mu jmě Kristoforus. Pass. mus. 276., 358. Synům svým jiná jména vzděl. Pass. 929. Králová porodí syna, Alexander vzděchu jemu. St. skl., Alx. (Anth. Jir. I. 3. vyd. 33.). Vzděl jemu jméno Vladislav. Pulk. Protož jest jemu (moři) poeta Virgilius vzděl potvory jméno. Jel. Proňž tej zemi Čechy vzděchu. Dal. k. 2. 41.–42. Cf. Jednomu bylo Mach a druhému Jan. Kulda I. 35. Kterej jméno bylo Ratka. Koll. V. 4. 12. Měl psa a tomu bylo chrt. Kld. I. 89. Bylo mu Martínek. Sš. P. Č. 246 118. Říkají mi Lidunka. Er. P. 144 — **komu čím**. A cožť vám prvním slovem poví, tím jistým jménem toho slova tomu miestu vzdějte. Pulk. Cf. Děchu jemu Kostus jménem (m.: jméno. Prk.). Kat. 23. Vz Převzděti, Vzditi, 2., Prk o dat. §. 4. (Příbram. program, 1876.), Zdíti. — **V.** — *vypraviti*, verkünden, melden. — **co komu.** Marii vzděl to slovutné pozdravenie. Št. Kn. š. 296. 24.

Vzdiviti, il, en, ení; *vzdivovati.* — **koho** = *divným činiti*, wunderbar machen. Ps. ms. 4. 4. — **se.** Št. — **se čemu.** Páni se tomu vzdivie, co jest to? Ksch. 24.

Vzdlužiti se, il, ení; *vzdlužovati se* = *vydlužiti se*, ausborgen, sich verschulden. — **co nač**: na svůj díl. Apol. — **se jak u koho.** v jistou summu. Pr. měst. Jestližeby se kdy trefilo, že by se kdo vzdlužil ve více, nežli by statku svého měl. Zř. F. I. E. XII. Nemálo jsem se u dobrých lidí v. musil. 1599. Tč. exc. — **se za koho** Pr. měst. — **se kdy**. Co by žena se v svém vdovství vzdlužila, to platiti jest povinna. Vš. Jir. 223.

Vzdmouti, vz Zdmouti.

Vzdmutý, vz Zdmutý. — **k čemu**. Křídla k letu vzdmutá vlají. Kká. Td. 334.

Vzdoba, y, f. = *ozdoba*. Na Mor. MM.

Vzdobiti, il, en, ení = *ozdobiti*, zieren. — **koho**. Vzdobí ji čistota. MM.

Vzdobývati = *vydobyti*, erobern. — **čeho (jak)**: *mocí*. L. Ktož vzdobývá toho, requiret. Ž. wit. 43. 22.

Vzdokazovati se kam čím. Kant odrovnal všechny nicotné překážky, lešení, kterými člověk k vyššímu se v. chtěl. Dk. SP. II. 174.

Vzdor, u, m., **vzdora,** y, f. (zastr. *vzdůra*) = *příkoř*, *co se naschvál komu činí k rozdráždění jeho*, der Trotz. Vzdora. Kat. 1456., 2136., 2788. V. je stupňovaný složený tvar kořena *dr*, deru, dráti: vъдъ — dor značí tedy *drání vzhůru*, *drání proti čemu* (vz = proti. Vzluti sie, vz Tatary trči. Rkk.), tedy *jednání nějaké proti komu*, *proti něčí vůli nebo mysli*. Sr. obyčejnou na Plaště a Plzeňště a j. vazbu: zadírá se mu — je mu to proti srsti (opak: po srsti), proti mysli, proti chuti, nepříjemno, nelibo. Vedlé *vzdor*, jež se v usedeném tuto významu pojí s dativem škody, užívá se s týmž pádem častěji *na vzdor (na vzdoru, na vzdory)*, jež bývá rádo příložkou (postposicí) jsouc pravým opakem podobné vazby ‚*k vůli*‘ tedy: *proti vůli*, *naschvál*. Slováci říkají místo toho *napriek*, což jest též složené slovo = napříč. Prk. v Km. 1877. 21. V. na v., Trotz gegen Trotz: V. kojiti, den Trotz nähren. Dch. Spolek učiněný se Spartou k ochraně a ke vzdoře. Lpř. J. Děj. I. 78. Vstoupil s ním ke společné obraně i vzdoře. Pal. Děj. II. 1. 344. V odpovědi té spojeno jest vědomí o vyšší moci Kristově s nějakou vzdorou. Sš. J. 84. Dovršil vzdoru svou tím, že vyprodav se naprosto z Čech opověděl králi válku. Pal. Děj. V. 2. 88. Utoulím se, vzdoru bázni spáře, pode lípu v poli stojící. Koll. I. 196. Ať tvá vzdora zle tě neomámí. Sš. Bs. 85. Úrupnosť a vzdora. Sš. Ustavičně se hádali, jeden druhému ani za svět povoliti nechtěl, až se octnuli na vzdorách. Sk. Nejmě od nepřátel i jedné vzdory. Dal. 158. Nečiň jinému vzdory; Nečiň sám na sobě vzdoru. St. skl. Král mu učinil velikou vzdoru (hanbu). Dal. 40. — *Na vzdor*, *na vzdoru*, *na vzdůru*, *na vzdory* = *na příkoř*, *naschvál*, *pro rozhněvání*, zum Trotze, zum Possen, zur Schur. Na vzdory něco činiti, dělati; na vzdoru to učinili. V., Skl. I. 308. Na vzdor jemu. Us. Hřeší-li kdo na vzdory někomu. Kom. Na vzdory všemu světu. D. Jedni druhým na vzdoru mluví. Kom. Jim na odivu a na vzdoru; na zdůry mu to činili. Br. Na vzdoru všem důkazům zůstává na svém. D. Lítala jsem já po poli, svému milýmu na vzdory. Sš. P. 250. Zašikoval ji preč na vzdoru pánu; Někomu na vzdoru. Cr. Buděť mnoho na vzdory činiti. Reš. Proč to činíš mně na vzdoru? Us. Stalo se jim na vzdoru. BO. Korunován byl na vzdory králi. V. Nechuť a vzdoru učiní jemu. Št. — **Chybně se slova vzdor jako předložky** *užívá*: *vzdor čeho n. čemu na místě*: *přes (co)*, *mimo co*, *proti něčemu*, *při tom při všem*, *přes všeliké překážky*, *nehledíce nač n. k čemu (na nesnáze, k nesnázím)*, *při (čem)*, *nedbaje*, *nešetře čeho*, *ačkoli* atd., vz také: *Navzdor* a předcházející příklady. Vzdor všem důkazům (m. při všech důkazích, přes všecky důkazy atd.) zapíral. Vzdor jmění nikdo si ho neváží (m. třeba že (ač) má jmění dosť). Vzdor všelikým překážkám, m.: přes všeliké překážky, při všelikých

Digitized by Google

překážkách, maje překážky. Přes mnohá napomenutí (*ne*: vzdor mnohým napomenutím) to učinil. Vzdor svému věku blázen jest. Cf.: I se svým věkem blázen jest. Švěd. Mimo rozkaz (ne: vzdor rozkazu) to jsů učinili. Háj. Nátisk trpěli proti zápisům a listům (ne: vzdor zápisům). Arch. I. 65. Přece ho mimo přísahu svou (ne: vzdor přísaze) zabil. Flav. A *přes to* žádný nemá sě tak příliš poddati práci. St. N. 35. 20. Pakli kto *přes to* zatčen byl. Vš. 9. *Při všem bohatství svém* míval dlouhou chvíli. Ab. z Gt. I. 211. Přes takový rozkaz (*ne*: vzdor takovému rozkazu) se nevystěhoval. Šm., Šb., Š. a Ž., Os., Všt., Jv., Brs. 2. vyd. 266. Cf. Bž. 218., Km. 1877. 21.

Vzdora, y, f., vz Vzdor.

Vzdorně, trotzig. V. odseknouti. Sá. Boleslav odpověděl k tomu v. a záporně. Ddk. II. 66. V. něco činiti, St. skl., se chovati.

Vzdornosť, i, f., die Trotzigkeit. Měst. bož.

Vzdorný, trotzig, hartköpfig, halsstarrig. V. hrad, die Trotzburg, Dch., čelo, smích, Vrch., pohled, Čch. Bs. 71., šík, Hdk. L. kv. 115., odpověď, D., vůle, Měst. bož., pes. Šp. Mysl hrdě vzdorná. Kyt. 1876. 47. Všichni se sestupují v jednotu obrannou a vzdornou. Ddk. III. 94., 171. Ten kardinal jest vzdornější než ďábel. Shakesp. Tč. — **čemu.** Světlu vzdorné soví plémě, lichtscheues Eulengeschlecht. Dch. Vz Svéhlavý.

Vzdoro-, Trutz-, Gegen-.

Vzdorocísař, e, m., der Gegenkaiser. Šm.

Vzdorokníže, ete, m., der Gegenfürst. Svatopluk olomůcký v-tem. Ddk. II. 342., III. 95. (Tč.).

Vzdorokrál, e, m., der Gegen-, Trutzkönig. Ladislav zasnoubil se s dcerou v le Rudolfa. Ddk. II. 279. (286.).

Vzdorokristus, a, m. = antikrist. Sš. J. 125.

Vzdoropapež, e, m., der Gegenpabst, *protipapež*. S. N. XI. 287., Ddk. II. 130., 371., 446. (Tč.).

Vzdorovati; *vzdorovávati* — *vzdory činiti, svéhlavým býti*, trotzen. — **komu.** Sych. Nedám si od nikoho v. Us. Dch. Jak pevně tedy domníval se Boleslav státi troufaje si r. 1014. císaři i papeži vzdorovati. Ddk. II. 78. (III. 191.). Století jsi vzdorovalo Dánům a jen bohové tě stačili přemoci; Sám jsem někdy myslil, že už svému osudu v. budu. Koll. I. 97., 181. (Tč.). — **kde.** Rytíři **na** svých pevných hradech v-li obecnému právu. Ddk. III. 95. — **čemu jak.** Neustupným čelom zlému vzdoruj. Lipa II. 388. **S** úspěchem někomu v. Lpř. J. Dj. I. 28.

Vzdorovavý, *lépe*: *vzdorovitý*. Jg.

Vzdorovitě, trotzig, halsstarrisch. V. něčemu se vzpírati; v. odpovídati. Us., Ddk. V. 46.

Vzdorovitosť, i, f., die Trotzigkeit. Nemohl oblomiti v. obecného lidu proti nim. Ddk. V. 85.

Vzdorovitý, trotzig. V. kluk, Us., děvče, Čch. Bs. 78., město. Ddk. II. 333. Vz Svéhlavý, Tvrdošíjný.

Vzdouti, vzduji, ul, ut, utí; *vzdouvati* = *vzhůru douti*, aufwehen, aufblasen. — **co kde: na** nebi mráček. Rkk. — **co kam.** Vítr všecek prach **na** nás vzdul. Us. Tč. — **se proč.** Když vjeli do vody vozové **třemi** řadami, voda se vzdula pro vozy **vzhůru**. Let. 78.

Vzdouvati, vz Vzdouti.

Vzdradovati = *vzradovati se*, laetari. Ž. wit. 9. 3., 20. 2., 30. 8., 32. 21.

Vzdráhati se; *vzdráhnouti se*, hnul a hl, utí = *brániti se*, *nechtíti*, sich weigern, nicht anbeissen wollen. Vz Zdráhati.

Vzdrapač, e, m., der Aufkratzer, Kletterer. Jg.

Vzdrápati; *vzdrápnouti*, pnul a pl, ut, utí = *podrápati*, *rozškrábati*, auf-, wundkratzen, aufritzen. — **co**: tělo. Us. — **se** = *vylézti vzhůru*, hinaufklettern. Jg.

Vzdrastiti, il, štěn, ění = *zbouřiti*, aufhetzen. — **se** = *zježiti se*, *zprotiviti se*, sich widersetzen, Widerstand leisten. — **proti komu.** Proto se někteří páni proti králiu vzdrastichu. Dal. Jir. 142.

Vzdraviti, vzdravovati, zastr. = uzdraviti, heilen. — **koho**. Žal.

Vzdrážditi, il, én, ění = *rozdrážditi*, irritare, incitare, aufreizen, reizen, erbittern. — **co.** A lid nemúdrý vzdráždil imě tvé. Ž. wit. 73. 18. V. srdce lidí. BO. — **koho čím**: žádostí. Troj. — **koho, se proti komu**. Pass.

Vzdražiti = *zdražiti*. — **co**: obilí, vertheuern. L.

Vzdrážniti, il, ěn, ění irritare, provocare. Ž. wit. Deut. 21. 19.

Vzdřehnúti, zastr. = *vzdrhnouti*, *drhnutím opraviti*. Kat. 2348.

Vzdřímati = *počíti dřímati*, einschlummern. Ps. ms. 102. 4.

Vzdrnkati, die Saiten rühren. Jg. Slov.

Vzdrželivosť, i, f. = *zdrželivosť*, die Enthaltsamkeit. V z-sti život svůj vésti. V.

Vzdrželivý = *zdrželivý*, enthaltsam.

Vzdržeti, el, en, ení; *vzdržovati* = *zpět držeti*, zurückhalten. — **co.** Vzdrž ruku svú. BO. — **co odkud. Od** zámyslov Omerových nechtěl ruky v. Troj. V. se od čeho. Troj. — **jak.** S žalostí se od něčeho v. St. skl. — **se.** Proč aspoň nevzdržie sě nákladové? Hus I. 78. — **se kde.** A protož milí páni, račte se **na** poli vždy v., ač můžete bez veliké škody. Arch. IV. 406.

Vzduch, u, m. = *povětří*, die Luft, der Aether. Toto slovo utvořil Jg. V. je těleso plynné, bezbarvé, průhledné, bezchutné a nevonné a smíšeninou dvou plynných prvkův: dusíku (77%) a kyslíku (23%). Bř. V. je hmota velmi řídká, okolo celé země rozlitá a skládá se z rozličných látek, dusíku, kyslíku, par, kyseliny uhličité a jiných plynů. Vz Šfk. 37.—38., Bř. N. 106., S. N. O vzduchu v obydlích vz KP. I. 216. Stran pohybu vzduchu vz Vítr; stran výjevů ve vzduchu vz Meteor. Tl. Tlak, elektřina, proudění vzduchu; vzduchem topiti, na vzduchu něco sušiti. Nz. Jelen větře po vzduchu čerstvém Č. Něco na vzduchu složiti; vzduch popadati; hustý v.; v. jeblící vůní nasycený; v. nakaziti (verpesten); v.

Digitized by Google

čiši. Us. Dch. Teplo vzduchu, die Luftwärme. Sl. les. V. obecný, atmosphärische L., horký, mrazivý, studený, stlačený; motor horkého vzduchu, der Heissluftmotor; změna, výměna vzduchu; přístup, proud, tlak, teplota (die Lufttemperatur), proudění, množství vzduchu; topení vzduchem (vzdušné, die Luftheizung); přístroj k rozředění vzduchu, der Luftverdünnungsapparat. Šp. V. dusivý, die Stickluft, přívoz vzduchu, die Luftzufuhr, postřelení od vzduchu koulí mocně odstrčeného, der Luftstreifschuss; ztenčení, zřídnutí vzduchu; v. jámový, die Grubenluft. Nz. lk. V. suchý, vlhký. Stč. Zmp. 489. Někdy ježkem se o soupeře otíraje, někdy leda na vzduch slova sázeje. Kos. Ol. I. 19. Vzduch (vítr) otec a voda matka. Us. Šd. Vzduch boží duch. Zdravý vzduch boží duch. Mor. Šd. V. v dolech, Wetter. V. důlní, die Grubenluft, dobrý, čerstvý, svěží, zdravý, frische Wetter. mdlý, matte W., zlý, špatný, pokažený, schlechte W., dušný, die Stickluft, der Schwaden, požární, brandige W., hřímací, třaskavý, zápalný, schlagende W., Grubengas, feuriger Schwaden, zhuštěný, komprimirte Luft. Hf. V. v žilách za života. Čs. lk. I. 195. V. filtrovaný. Ib. I. 212. V. stlačený (jeho působení). Ib. III. 203., 249., 346., VI. 395., VIII. 83. V. v plynárně jako lék zádušního kašle. Ib. III. 345. Vniknutí vzduchu do žil. Ib. III. 394., V. 9. O vzduchu vz také Stč. Zmp. 479., Krč. 9. 26. Cf. Ukázka.

Vzduchán, u, m., der Luftballon. Na Slov. Ssk.

Vzduchnice, e, f., Rostl. II. 126. b., **lépe**: Vzdušnice. Jg.

Vzduchodobný, luftförmig. Šm.

Vzduchojem, jmu, m., der Luftbehälter (bei Vögeln). Nz., Prm. IV. 135.

Vzducholačnosť, i, f., der Lufthunger. Nz.

Vzducholéčba, y, f., die Anemopathie. Rk.

Vzducholéčný. V. místo, der Luftkurort. Dch.

Vzducholis, u, m., die Luftpresse. V. hydraulický. Vz KP. I. 242.

Vzducholoď, i, f., das Luftschiff. Šm.

Vzduchoměr, u, m., die Luftwage, der Luftmesser, Aerometer. Šp., Šm. V. = váhy vzdušné. V. otevřený, zavřený. Nz.

Vzduchoměrský, Luftmesser-. Šm. V. nástroj. Sedl.

Vzduchoměrství, n., die Luftmesskunst, Aerometrie. Sedl. F. 177.

Vzduchonosný, aëripherus. Nz. lk.

Vzduchopevně, luftdicht. V. něco uzavříti. SP. II. 123.

Vzduchoplavba, y, f. = *povětrná plavba*, die Luftschifffahrt. Nz. Vz KP. II. 70.

Vzduchoplavec, vce, m., der Luftschiffer, Aeronaut.

Vzduchoplavecký, Luftschiffer-. Stč. Zmp. 279.

Vzduchoplavectví, n., aeronautika, die Aeronautik. Nz.

Vzduchoporný, luftdicht. Šm.

Vzduchoprávec, vce, m., der Luftwahrsager. Rk.

Vzduchoprázdnina, y, f., der luftleere Raum, das Vakuum. Šp., Šm., Presl.

Vzduchoprázdno, a, n. = *vzduchoprázdnosť*. ZČ. I. 86., KP. V. 101. (Pdl.).

Vzduchoprázdnosť, i, f. = *vzduchoprázdnina*. Presl., Šm.

Vzduchoprázdnota, y, f. = *vzduchoprázdnina*. KP. V. 106., Presl., Šm.

Vzduchoprázdný, luftleer. V. tlakoměr, Aneroid, Dch., pánev, die Vakuumpfanne, Šp., prostora. Sedl. F. 185.

Vzduchoproudění, n., die Luftströmung. Šm.

Vzduchopudný, pneumatisch. V. vanna, Rostl. I. 32. a., stroj n. vývěva. Mark. Log. 2 0.

Vzduchosloví, n. = *vzduchozpyt*, die Atmosphärologie. Sl. les.

Vzduchostroj, e, m., die Luftmaschine. Šm.

Vzduchoteplení, die Luftheizung. Na Slov. Ssk.

Vzduchotěsně, luftdicht. Zpr. arch. VI. 20.

Vzduchotlačný, Luftdruck-. V. přístroj, der Luftdruckapparat, pumpa, die Luftdruckpumpe, hodiny, die Luftdruckuhr. Šp. V. parostroj, die atmosphärische Dampfmaschine. Šm.

Vzduchotlak, u, m., der Luftdruck, Atmosphärendruck. Dch., Šm., Šp.

Vzduchotokoměrský, aërostatisch. Sedl. F. 223.

Vzduchovid, u, m., das Meteor. Šm.

Vzduchovitý, luftartig. Šm. V-té se ztrácení, aetherisches Verschweben. Šm.

Vzduchovod, u, m. = *větrník, větrober*, der Luftkanal, Ventilator. Šp., Nz. lk. V-dy: chřtán, průdušnice či trubice (trachea) a průdušky či trubičky (bronchi). S. N. IX. 1199.

Vzduchový, Luft-. V. lázeň, das Luftbad, pára, Luftdampf, m., čára, die Luftlinie, hrad, das Luftschloss, vrstva, die Luftschichte; hadice v-vé zarážky, der Schlauch der Luftbremse. Dch. V. kyselina, die Luftsäure. Zlaté kl. 1856. č. 26. V. sloup, die Luftsäule, tlakoměr, der Luftdruckmesser, prostor, der Luftraum, manometer, das Luftmanometer, hmota, die Luftmasse, tlakostroj, das Luftdruckwerk. Šp. V. průchod, der Luftkanal (vzduchovod), chlopně, die Luftklappen, rozbor, die Luftanalyse, krychel, der Luftkubus, sprcha, Luftdouche, vstup, přístup, der Lufteintritt, vmetek, die Luftembolie, píštěl, die Luftfistel, čerpadlo, der Luftschöpfer, Nz. lk., stříkačka, die Luftspritze, Us., teploměr. Sedl., Stč. Zmp. 494. V. okres (parnatý obor), hustoměr, Sedl., obraz, tlak, elektřina. Nz. Bouře pojímána za boj bytostí vzduchových. Bdl. Vítr na vzduchovém oři přicválal. Čch. L. k. 77.

Vzduchovzdorně, luftwidrig. V. kohoutek utáhnouti. Khl.

Vzduchozředěný; *-én, a, o*, luftverdünnt. V. prostor. Zpr. arch. IX. 9.

Vzdúny, die Dolany, jm. místní. Mus. VIII. 418.

Vzdúnecký. Na v-kém zboží. Půh. I. 243.

Digitized by Google

Vzdůra, y, f. = *vzdor*. Vz Vzdor. Na vzdůry mu dělá. U Opav. Klš. Na vzdůry mi robiš. Na Slov. Bern. Také na mor. Valaš. Vck.

Vzdurák, a, m. = *vzdorák, člověk vzdorný*, der Trotzkopf. Slez. Šd.

Vzdůrka, y, f. = *vzdora*. Jen mi dělej vzdůrky (jen vzdoruj)! U Rychn. Msk.

Vzdušina, y, f., die Luftgestalt, Atmosphärilie. Sl. les., Dch., Mj. 3., Ktk. — Vz Větřina.

Vzdušnatý, lufthältig. Nz. lk.

Vzdušní, Luft-. V. rostliny. Vz Kk. 258., **Vzdušný**.

Vzdušnice, e, f. — *stroj vzdušní, plíha*, das Luftgefäss. Rostl. 126. b. V-ce, lacunae, die Lücken — dutiny nepravidelné plynem naplněné, povstalé rozstoupením se sklípků sklípkatiny zponenáhla hynoucí. Rst. 520. Cf. Kk. 6. — **V.**, *u živočichův — vzdušní trubice, dýchadlo hmyzův a jiných živočichů tříd nižších* (u živočichů dýchajících plícemi: *průdušnice*), die Luftröhre. Nz. **V.** *varhan*, die Windlade, Windkammer. Dch. Vz KP. II. 327. — **V.**, die Luftkammer im Zündnadelgewehr. Čsk. — **V.** = *průduch*, das Luftloch. Šp. — **V.** = *kommunikační zřízení u caissonu* (komůrka na svrchu caissonu připevněná mající dvojité uzavření). Zpr. arch. XI. seš. 3. str. 12.

Vzdušničatý = *vzdušnici k dýchání mající*. Krok. II. 248.

Vzdušník, u, m., der Luftzug. Šk. — **V.** = *vzdušní kotel*, der Luftbehälter. Rk. Stříkačky se v-ky a bez nich. Čermák.

Vzdušnina, y, f. Vzdušniny jsou nerosty plynné, jež zemi obklopují. Vz Vzduch. Bř. N. 103., 105.

Vzdušnosť, i, f., die Luftigkeit. V. kožní, emphyoema cutis. Čs. lk.

Vzdušnotekutý, elastischflüssig. Nz.

Vzdušný = *ke vzduchu se vztahující*. Luft-, luftig, atmosphärisch. V. koule, pila, Sedl., malta (der Luftmörtel), oblud n. přelud (die Luftspiegelung), teploměr, pták (létavý), proudění, Nz., míč., Log., elektřina, elektroměr, perspektiva, stroj (vz KP. II. 389., 390.), topení, vz více v S. N. V. obor (parokruh, die Atmosphäre), Nz., kohoutek, der Lufthahn, kanál (vzduchovod), der Luftkanal, chladič, der Luftkondensator, vrstva, die Luftschichte, proud, der Luftstrom, topení, die Luftheitzung, Šp., průchod, der Luftkanal, podušltice, das Luftkissen, Nz. lk., látky, Luftstoffe, luftförmige Stoffe, Čsk., bambitka (nebouchající), die Luftpistole, léčení, die Luftkur, otvor (průduch), das Luftloch, prostor, der Luftraum, čára, die Luftlinie, cedák, der Luftfilter, kotel (vzdušník), der Luft-, Windkessel, der Luftbehälter, Šp., síň, Us., lak na přilby, Čerm., kročej, Kká. (Osv. V. 35.), hmoty, Mj. 3., obraz (vz Vzduchový), ZČ. III. 32., laňka, Hlk., pokoj, Pká., kupenství, luftiger Agregationszustand, zjev, úkaz, Lufterscheinung, sraženiny, Luftniederschläge, Sl. les., záklopka, das Luftventil, pumpa — vývěva, jímka = caisson. Zpr. arch. IX., XI., seš. 3. 26., XII. seš. 2. 18. V. roura u napáječe, čerpadlo, Hrm. 21., 101., trubice, der Windkessel, KP. V. 108., chasa (ptáci), Čch. L. k. 49., obor zemský, odpor, obal země, vlhkosť, teplota, moře, proudy, tlak, sloupec, pohyb, proudění, vrch, vír, klid (bezvětří), električnosť. Stě. Zmp. 252., 349., 479., 481., 487., 491., 514., 538., 539., 556., 557., 578., 589., 593., 597., 600., 613., 659., 754., 755. (Pdl.).

Vzdutí, n., das Aufblasen, Aufblähen. Bibl.

Vzdutosť, i, f., die Konvexität. Reš.

Vzdutý; *vzdut, a, o*, aufgeblasen, hohl. V. míč. V. nohavice, vlys. Hdk. — **V.** *moře* (dutím zbouřené). Měst. bož. II. 181.

Vzdvihnouti, hnul a hl, ut, utí; *vzdvihati, zdvižeti; vzdvihovati = vzhůru vynésti*, in die Höhe heben, aufheben; **se** = *povstati*, sich erheben. Jg. — **abs.** Padne oslice a jest kto zdvihna; hyne dušo, a nenie, kto by pomyslil. Hus II. 362. — **co**: kostel (vz Vyzdvihnouti), Pulk., smělosť. Troj. A vzdvihna ruku dal jemu pohlavek a Jurka jemu zasě; A ten kámen jeden z těch svědků vzdvihl. NB. Tč. 72., 117. Zdvihněte korouhev. BO. Přišla potopa a zdvihla je všecky; A když ty věci sě počnú, vzezřete a zdvihněte hlavy své, nebť sě blíží vykúpenie vaše (Luk. 21.); Když jest Lazara vzkřiesil, kázal jest kámen vzdvihnúti; Tehdy vzdvihli sú židé kamenie, aby lučeli na něho; A v tu dobu Římeníné město vzdvihli sú. Hus I. 196., II. 8., 36., 123., 308. (Tč.). — **co komu.** V. někomu šátek etc. Vz Zdvihnouti. Co mi to vzdviháš (vyčítáš)? Exc. — **koho** (za svatého prohlásiti). Pulk. — **co, se proti komu**: válku, ruku. St. skl. **Po službě**, jíž se přikázal Bohu, vzdvihá se proti němu; Král vzdvihne se proti biskupu. Hus I. 153., 469. — **co komu kam**: dříví **na** záda. Us. Veškeren svůj úmysl vzdvihli **k** Bohu. Št. Kn. š. 123. Všiekni vzdvihů hlasy k Hospodinu; Vzdvihů oči k Hospodinu. Výb. II. 12., 18. Klek na svá kolenú, dlaní k nebi vzdvih i povědě. BO. Vzdvižen jest byl **do** třetieho nebe. ZN. Vzdvíhají **na** vás kvielbu. BO. Ctnosť by jeho **v** radosť nebeskú vzdvihla; Kterážto modlitba má oheň lásky, jenž ji k Bohu silně zdvihá; Někdy mož člověk jda sě modliti, někdy oči v nebe vzdvihna. Hus I. 115., 292., 308. (Tč.). — **se kam.** Hlas sě vzdviehl až **v** oblaky. Alx. B. v. 60. (HP. 73.). Císař Jindřich po skončené synodě mohučské vzdvihl se **na** Sasy, zog zu Felde gegen sie. Ddk. II. 305. V. se na cestu. Plk. Hned po stařejších počavše jeden po druhém preč se vzdviželi **ku** biskupovi. Pulk. 331. — **kde. Mezi** nimi válka se zdvihla. Plk. — **se jak.** Moře, jenž se vzdvihuje jednak vzhóru, jednak odpadne, jest tohoto světa zčestie, jímž někdy jest člověk povýšen a někdy ponížen. Hus II. 50. — **co proč.** A zdvihli sú **z** veliké žádosti zdravie, aby je slyšal, hlas řkúce. Hus II. 341. — **koho na čem.** Dnové přijdú na ty voly, že vzdvihnú je na kyjích, to věz, že jim kóži odtepú a ostatky v hrncích zvařie. Hus II. 200. — **odkud. Z** bláta vzdvihaje chudého. Ž. Kl. Ann. 8. Měsíc nechtě sě zdvihnúti z moře. Alx. BM. v. 271. (HP. 87.). Dietátko **se** země vzdvihla. Pass. mus. 278. — **kdy.** V těch létech vzdvihl

pravých úroků kromě jiných peněžitých poplatků, toho pokládám za 318 hř. gr. Půh. II. 22.

Vzdvihnutí, n., vz Vzdvihnouti. Jemu tak lehko bylo bez kamene v. Lazara vzkřiesiti ... Hus II. 36.

Vzdvihnutý; *-ut, a, o*, aufgehoben. Vz Vzdvihnouti, Vzdvižený.

Vzdviž, e, f., hostia, holocaustum, das Brandopfer. Cf. Vzvýše. Tobě obětuju zdviži. Ž. wit. 115. 17

Vzdviže, zastr. = *zdvihl*, a, o, Kat.

Vzdvižení, n. = *vzdvihnutí*. Divná jsú v. moře t. j. že divné sú sě lidé vzdvihli proti Kristovi a proti pravdě. Hus II. 10.

Vzdvižený = *vzdvihnutý*. — **kam.** Buďme pilni pro své spasenie, mějme vieru bez hřiechu a srdcě k Bohu v-né a budem sě tak dobře modliti: Mysl k Bohu v-ná. Hus I. 307., II. 90. (Tč.).

V'zdy = *vezdy*. Bž. 35.

Vzdych, u, m. = *vzdechnutí*, der Seufzer. Otec, máti slzami (naříká) a frejířka vzdychami. Sš. P. 121. V-chy žalný. Na Slov. Kyt. 1876. 7. Už nemohu slyšet ty jeho vzdychy. Mor. Šd. Anjelia nad tebou stráž držia, aby ti laliové tielko žiaden duch, žiaden v., žiadné pierko nedotklo. Lipa 300.

Vzdychač, e, *vzdycháček*, čka, m., der Seufzende, Liebeskranke. Č.

Vzdychal, a, *vzdychálek*, lka, m. = *vzdychač*. Us. Šd.

Vzdychání, n., das Seufzen. Us. Dch. Cf. Vzdechnutí.

Vzdychati, vzdychání, vz Vzdechnouti, Vzdechnutí.

Vzdychavý = *kdo rád n. často vzdychá*, wer gern o. oft seufzt, der häufig seufzt. Us. Hol. 316. V. ňadra. Čch. Petr. 30.

Vzdychnouti, vz Vzdechnouti.

Vzdychnutí, n., der Seufzer. Poslední v. Dch. Tajné v. Koll. I. 50. Vz Vzdechnutí.

Vzdychny, zastr. = *vždycky*. St. skl. IV. 117.

Vzdychot, u, m., das Seufzen, das Geseufze. Ťažký v. P. Tóth. Trenč. M. 123. V. na pouti života. Sš. P. 56. Slyš ten v.! viz ty plačné skráně. Sš. Snt. 101.

Vzdychotati = *vzdychati*, *lkáti*, seufzen. — **po kom.** V-ly po Bohu, po svém jmění, až je choť vzal k sobě v políbení. Sš. Bs. 188.

Vzdýlí = *vzdéli*. Zub v. půl lokte. Dač.

Vzdýmati = *vzdmouti*. — **co:** ňadra, vlnu. Mkr. — **se kde.** Vítr se vzdýmá v mračen černém kouři. Kká. Td. 279.

Vzdýmiti se, zastr. = *kouřiti se*, rauchen. Dotkni hor a vzdýmie sě. Ž. 143. 5. (Č.).

1. **Vze** = vz. I budeš vždy vz svrchu a ne vze zpod. BO. — **V.**, u slovesa, vz Vz.

2. **Vze** = *vzal*, zastr.

Vzebrati, vzberu, zberu, al, án, ání; *vzbírati, zbírati, vzebrávati, zebrávati* = *pobrati*, *vzíti*, wegnehmen, wegraffen, ausziehen. — **co:** všecky kořisti (vzíti), Br., město (vydrancovati). Br. Vzebral lúpeže, plen. BO. — **co komu.** Vzebral mu vsi Služín, Vícov atd., Půh. I. 152., úroky. Arch. II. 108. — **koho** = *zbíti*, durch-, abprügeln. L. — **se kam s kým** (vypraviti se). Vlasta s svými pannami **naň** (na hrad Děvín) se vzebrala. Pulk. Chtiece sě na zeď vzebrati (vylézti). Alx. Šf. v. 71. (HP. 95.). — **co kde.** Jsem Jana upomínal, by on některé úroky mé **v** Řečici vzebral. Arch. II. 322. Jakož jsú je (vozy) v Ústie vzebrali. Pč. 11.

Vzečíti = *začíti*.

Vzedchnouti = *vzdechnouti*. Kom. L.

Vzedmouti, ul, ut, utí, stauen. Bc. — **co** Tam bouře tě (pramen) nevzedme. Kká. (Osv. I. 257.). — **se.** Záplava náruživosti se vzedmula. Dch.

Vzedmutí, n., das Stauen. — V. litiny = zvětšení jejího objemu při jejím ochladnutí, das Quellen, Schwellen. Vz Včř. I. 4.

Vzedmutý; *-ut, a, o*, gestaut. Bc. V. moře, hohe, fluthende See, Dch., ňadra. Čch. Mch. 35. Proudy se valily do v-ho jezera. Kos. v Kom. 1084.

Vzedníti se, il, ění; *vzednívati se* = *rozedníti se*, Tag werden. Vzedňívá se. Jg.

Vzehnati, vzeženu, vzežeň, hnal, án, ání; *vzhoniti, vzháněti* = *vzhůru hnáti*, aufjagen, auftreiben, aufstöbern. — **kam.** Vzehnav **na** most. Leg. 13. C.

Vzehřměti, ěl, ění. Sto hromóv spolu vzehřmělo. Alx. B. v. 64. (HP. 73.).

Vzechtěti (zastr. *vzchotěti*), vzechci, chtěl, ění, lüstern werden, lüsten, gelüsten. Kat. 3199. — **co.** Jenž vzchoce mnoho, volet nimis. Ž. wit. 111. 1. — **se komu nač, čeho.** Vzechtělo se mu na potřebu. Martim. Vzchotě se jemu ovoce. Výb. I. 172. Vzechtěť se krmě masné. BO. — **s inft.** Vzchotě se mu jísti. BO. Ač vzchoci jiesti nečkn tobě. Ž. 49. 12. Nevzchocě se jemu píti. Ž. Kr.

Vzechu, zastr. = *vzali*. Kat.

Vzejíti, vz Vzjíti, 1., Vzejmouti.

Vzejití, n., vz Vzjití. V. osení. Us.

Vzejmouti, jmu, ul, ut, utí; *vzjíti, vzejíti, vzníti*, vzjal, vzňal (zastr. vzjel), vzňat, vzněti; *vzjímati, vznímati* = *vzhůru vzíti*, in die Höhe heben, erheben; *vzíti*, nehmen; **se** = *zdvihnouti se*, sich erheben; *vzhůru se bráti, zmocniti se*, sich erheben. — **co.** Vzjal to vítr do povětří. Ros., Jg. Má navrátiti penieze věnné, ježto dievky vzímati objkly sú. BO. — **co komu:** život (= vzíti). St. skl. — **se.** Oheň se vzňal. Us. Duch národa se vzejme. Dch. V prudkém boji, který na to znova se vzňal, padl Arnošt. Ddk. II. 273. Vzímal se koň. Aj. Když se kůň vznímal (= vzpínal). Alx. V. v. 1204. (HP. 30.). — **se kde (v čem, mezi kým, na čem):** na čem (zdvíhati se). St. skl. Vzňal se v něm prudký cit. Šml. Vzňala se radosť **v** srdci. Kom. V Němcích vzňala se bouře; **Od** takové trpké zkušenosti vzňala se v zemi touha po nápravě; Tu pojednou vzňala se mezi nimi r. 1106. vzpomenutá různice. Ddk. II. 161., 348., 398. (Tč.). Vznímaje sě na svém oři. Alx. V. v. 1543. — **co, se odkud.** Od těch se vzniechu rozliční mravi. Dal. Od jedné jiskry vzjímá sě oheň. BO. Ani vzímaj z toho sobě cožkoli. BO. Cf. Vzímati. — **kdy.** Vz *V. se kde*.

Vzeklnouti, nul, utí, verfluchen, einen Fluch aussprechen. Ktož vzeklne. St. Uč. 23. a.

Vzektvění, n., das Aufblühen. Dal. 13.

Vzektvésti, aufblühen. Vz Kvésti, Zkvésti, Vzektvění. BO., M. — **kde**: v siních. Ž. wit. 91. 14.

Vzela, zastr. = vzala. Kat.

Vzelhati komu. Vzelži tobě nepřietelé, mentientur. Ž. wit. 65. 3. — **co.** Vzelži kakés řeči, chtíce lží tělo uzdraviti (erlügen). Št.

Vzem = *vzav; vzemši* = *vzavši.* Panie, vzemši na sě rubáš a rúcho, šla. Št. Adam vzem hrdosť v srdce, neseznal sě v své vině. Št. — Kat.

Vzemiti, il, en, ení — *v zemi vetknouti,* einerdigen. — **koho.** Nej.

Vzemši, vz Vzem.

Vzénsti = *vznésti.* — **co kam.** A tu říčici vzensl (= vznesl) jest **do** jatky své. NB. Tč. 115.

Vzepnouti, pni (zastr. vzpeň), ul, ut, utí; *vzpiati, vzpjati, vzpíti* (zastr. *vzpieti*), vzpial, at, ětí; *vzpínati* = *do hory pnouti,* aufspannen, ausstrecken, streckend erheben. — **co:** ruce. D., Vrch. Nelze vzpjati krok (učiniti). Msn. Or. 120. — **koho kde: na** kříži. Leg. — **se.** Kůň se vzpíná (bäumt sich), se vzpial. Ros. Sval naposled se vzpjal. Vrch. Co se tak vzpínáš zlostnice? Kom. Aby se mohla kráva lépe vzpínati (růsti). Sá. Vz Vzejmouti. — **co, se kam.** V. se **na** někoho (= jeho příkladu se držeti). St. skl. II. 211. Dým plachý se **nad** hory vzpíná. Kká. Š. 29. Chrám se **k** nebi vzpíná. Vrch. Hneď jak bys chcela k nebu sa vzpínať, hneď jak bys chcela svety objímať. Sldk. 266. Až **do** oblak se věže vzpínají. Us. Tč. Zraky své k někomu vzpínati. Čch. Bs. 88. Kdýně na nízkou se střechu vzpjala. Čch. L. k. 7. A ti (katové) vzdvihše jej na kříž vzpěli. Pass. 24. (Hý.). Na pomysly vzepjati se. Kos. Ol. I. 283. V. se nad někoho. Tkadl., Vrch. Myth. I. 181. — **co, se proč (jak).** Touto královskou *láskou* se příliš **na** vysoko vzpial. Br. Ruce **o** slitování v. Kká. (Osv. V. 33.). — **co, se proti komu.** V. ruce proti někomu. Us. Tč., se proti někomu. Kom. — **jak.** Vzpjal se celou silou. Vrch. Skráň poslední se vzpjala silou. Čch. L. k. 86. Muž sa chleba nedorobí, nech sa, čo chce, vzpína, jak žena do krčmy nese, čo má nésť do mlýna. Na Slov. Tč. — **co kde jak.** Nyní vzpíná hlavu **pode** jhem **v** marném vzdoru. Čch. Mch. 71. — **se z čeho.** Z divých snů se cikán vzpjal. Kká. Š. 51.

Vzepření, n., v tělocviku. V. na brazdě, vz Hrazda; na žebříku, vz Žebřík. Vz Kruh. KP. I. 464., 475., 484., 495., 499., 505.

Vzepřený; *-en, a, o,* entgegengestemmt. Vz Vzepříti.

Vzepříti, *vzepříci,* pru, ři, pra (ouc), přel, el, en, ení; *vzpírati, vzpřéci, vzpříci* = *podepříti,* stützen, stemmen. — **co, se proti čemu (jak, kdy).** Čemu čelo protiv skále vzpřieci, liška oblúdi tur jarohlavý. Rkk. 22. Dovolili jsme poddaným, kteří se byli zpozdile proti nám vzepřeli, aby... Ddk. VI. 175. Leč **při** druhém kázání Pavla **v** sobotu vzepřeli se židé proti víře Páně; Kdož se nevzpírají proti úsudkům božím; Proti němu nevěrou a vzdorou se vzpírajíce. Sš. Sk. 148., 165., L. 41. (Hý.). Proti církvi se v-ti. Mus. 1880. 64. — **co komu čím** Kom. Vzepřel mu ústa roubíkem (zacpal). Bl. Živ. Aug. 40. Věc důvody v. Kos. Ol. I. 12. — **se (komu, čemu),** sich widersetzen. A proto, zdali by se kto vzepřel: ale má úředníky, že jej zastúpie. O. z D. Arch. II. 511. Živlům se vzpírá. Kká. Š. 45. V. se něčímu objetí, svěcení biskupů. Ddk. II. 184., 348. V. se hlasu svědomí. Us. Tč. V. se zákonům. Mus. 1880. 72., 476. Cítil příliš málo odvahy, aby veřejně vzepřel se císaři. Ddk. III. 228. Byla-li říše Ermanrikova tak veliká a mocná, proč se nevzepřela návalu nečetných Hunův? Šf. I. 468. Sasové znova se vzepřeli vládě franské a náboženství křesťanskému. Šb. Stř. II. 15. — **se jak oč.** Rk. Vichry ať se marným vztekem o tvé boky vzeprou **s** jekem. Kká. Š. 15. Chodí žebrák, chodí, o berlu se vzpírá. Sš. Bs. 20. — **co, se kam (jak).** Srdce **k** výši v., emporrichten. Dch. Své oči **k** někomu v. Vrch. K tobě, pane všehomíra, zrak můj **v** žalné modlitbě ve vzpírá. Čch. Bs. 162. Oko škaredě se **na** žoldněře vzpírá. Čch. Mch. 18. — **se před čím.** Srdce před něčím se vzpírá. Šml. — **se čemu jak proč. K** chvále Boha této lehkovážnosti všemi silami se vzpíral. Ddk. II. 285. — **se nač.** Nemože sa ešte na nohy vzepříť, auf die Füsse stellen. Mor. Vck. — **se čeho.** Židé kázaného jim evangelia se vzpírali. Sš. I. 107.

Vzeptání, n., vz Vzeptati.

Vzeptaný, vz Vzeptati.

Vzeptati, *vzeptati se, vzeptávati, vzeptávati se* = *ptáti, ptáti se,* fragen, befragen. Jg. — **se čeho, koho.** V. se modly. Št. Vysla holúbka, by se vzeptal toho všeho. St. skl. Jdi a zeptej se těhotné. Br. — **se koho na koho, nač.** Vzeptám se na Jerusalem. BO. Vzeptej se kněží na zákon. Br. — **se čeho na kom (oč).** By chtěli, dobře by se toho vzeptali na sv. Pavlu. Št. Na tom chceme se vzeptati. Arch. II. 319. Poslal je, aby se vzeptali na modle, zhojí-li se král té nemoci. Št. 10. Vzeptejte se na svém bližním o to. Reš. — **se od koho.** Pulk.

Vzepučeti, el, ení, hervorsprossen. Vzepučící pupeny. Vz Rst. 520.

Vzeslzeti, el, ení, illacrimare, thränen, Thränen vergiessen, in Thränen ausbrechen. — **abs.** Vzeslzí Ježíš. BO., ZN. — **proč. Z** té chuti až vzeslzí někdy jako z radosti O 7 vstup.

Vzestavba, y, f., der Aufbau. Dch.

Vzestavení, n. = *vzestavba.* Dch.

Vzestaviti, il, en, ení, *vzestavovati,* aufstellen, aufbauen. — **co kde jak.** Cf. Sestaviti, Vystaviti.

Vzestonati, krank werden. Vz Stonati. — **čím.** Vzestonal svým tokem. Výb. I 235.

Vzestoupavý = *vzestupující, vstoupavý,* aufsteigend. V. přizvukování, die aufsteigend fortschreitende Betonung. Nz.

Digitized by Google

Vzestoupiti, il, ení; *vzestupovati*, aufsteigen. — **kdy**. **Při** znacích podřaděných můžeme buďto vzestupovati aneb sestupovati. Mark.
Vzestup, u, m., der Aufstieg, die Steigung. Dch. Síla v-pu (vzestupná), die Steigkraft. Nz.
Vzestupně, aufsteigend. Že apoštol v. pokračuje od nižšího řádu k vyššímu. Sš. II. 90.
Vzestupný = *vzestupující*, steigend, aufsteigend. V. poměr, steigendes Verhältniss. V. síla ballonu. Vz Vzestup. Nz. Jíti v-ným směrem. Us. Dch. V. řetěz úsudků. Jdč. 73. V. cesta. Dch.
Vzestupování, n., das Aufsteigen, der Klimax. Dch.
Vzestupovati, vz Vzestoupiti.
Vzesvítiti, aufleuchten. Vz Svítiti. Šm.
Vzešlosť, i, f., das Emporkommen, der Aufwuchs, die Aufkeimung.
Vzešlý = *který vzešel*, aufgegangen, entstanden. V. slunce, Č., škoda, Pr. měst., Har., semeno. Sl. les. Sníh sv. Ondřeje vzešlému žitu nepřeje. Us. Šd. V. úrok. Faukn., Stč. Alg. 98. — **jak**. Chléb dobře vzešlý. Dch. — **čím**. Dluh hrou v. Pr. měst., Er. — **kam, kde**. Přísloví **mezi** lidi vzešlé. Har. V. spor **mezi** stranami. Pr. měst. — **nač**. Vzešlé na to škody a útraty neb náklady. Th., Faukn. Pánu gruntů těch desátý díl užitků, co by se koli pořádným počtem přes na to v. náklad vyhledati mohlo, dědičně náležeti má. Nar. o h. a k. Konkurs na někoho, na něčí majetnosť vzešlý. J. tr. — **proč**. Škoda **pro** neužívání věci vzešlá. Er. O dalších bojích **skrze** to vzešlých vypravovati budeme na svém místě. Pal Děj. III. 3. 55. — **odkud**. **Z** rukou tvůrce v. Kká. Td. 126.
Vzesta, zastr. dual = *vzali*. Kat.
Vzešti, n., ascensio, der Aufgang, Anfang, die Entstehung, Geburt. BO., Ž. wit. 83. 6. Na prvém slunce v. obojí sú boj podjali. BO.
Vzetí, n., das Nehmen, Aufnehmen, die Aufnahme; *vyvolení*, das Wählen, die Wahl; *dostání*, das Bekommen; *dobytí*, die Eroberung: *koupení*, der Kauf; *ukradení*, das Wegnehmen, Rauben; *výklad*, das Auslegen; *uvážení*, die Betrachtung; *oženění*, das Heirathen, das Einnehmen. Vz Vzíti. Vzetí m. vzatí, *a* se přehlasovalo v *e* před *í*. Vz Přehlasování. Ht., Gb. Krádež netoliko záleží v skutku, ale v žádosti nezřiezené k vzětí neb zadržení cizie věci jakož i smilstvie; V tom lidé velmě hřešie neumějíce změřiti, kdy by pro vzetie byl člověk smrti hoden. Hus I. 308., 210. — **V. čeho**: zbraní, místa, D., zápisu, Zlob., základu, die Pfändung, přísahy, die Eidesabnahme, Šp., přepisů, die Erhebung von Abschriften, J. tr., podílu, Ráj, škody na minci, Klat., manželky (únos), Jel., Prahy (dobytí). V. Pokoušeli se o v. pevnosti. Ddk. II. 399. Tiem přikázaním zapoviedá pán Bóh každé nezřiezené v. neb drženie cizie věci. Hus I. 207. — **V. v** opatrování. Us. V. **pod** přísahu. Tr. zák. **Na** nebe vzetí panny Marie, assumstio b. M. virginis. V., **D.**, Šd., Exc. z r. 1441. Panny Marie na nebe vzetí, hlávka do zelí letí. Slez. Šd. V. něčeho na vědomí, zur Kenntniss. Jenž jest dán v středu před matkú božie **do** nebe v. NB. Tč. 272. V. **k** sobě hlavní summy, die Erhebung eines Kapitals. J. tr. O v. řičice **z** kunštu. NB. Tč. 115. Vz Vzetíčko.
Vzetíčko, a, n. Vz Vzetí. Ej biedný člověk poslúchá biedného člověka pro malé v. a nechce Boha oslaveného pro věčné zbožie poslúchati. Hus I. 58.
Vzetříti, vz Tříti, ab-, zerreiben. — **co s čím**: mátu s medem. Jel.
Vzeúpěti, ěl, ění, vz Úpěti. Duše raněných vzeúpí. BO. — **na koho**. Vzeúpějí na tě. BO. — **ke komu**: k Hospodinu BO.
Vzezdíti, aufmauern. Šm. Vz Zdíti.
Vzezníti, ěl, ění = *zavzněti*, erschallen, erklingen. — **abs**. Vzeznie hlahol trub i kotlov. Rkk. — **čím**: sv. zpěvy. Č. — **odkud**. Radosť vzevzně **z** úst vojnův. Rkk. 13.
Vzezpěti = *zpívati*, cantare. Ž. wit. 107. 2.
Vzezpívati, absingen. — **co**. Chvály naše vzezpievámy, cantabimus. Ž. wit. Ezech. 20. Vzezpievá piesnici. BO. — **jak**. Sladce vzezpieval. GR.
Vzezřelý = *obdařený*, beschenkt, bedacht. — **čím**. Pam. kut.
Vzezření, n., vz Vzezříti, das Ansehen. Postranní v.; Věc libá k v. D. Pod věží měl kostel svoje staré v. Vlč. Každá věc v ním povrchním pracná se ukazuje. Kom. — **V.** = *pohled, vzhled, podoba, tvář*, die Miene, der Blick, Anblick, das Gesicht, Angesicht, Ansehen. Člověk v. pěkného, krásného, hrozného, škaredého, milého; Bůh přidal bylinám mile v. V. V-ní milostivé, hrozné, BO., Hus I. 12., přísné, vážné, klidné, chladné, odměřené, slavnostní, nevlídné, zamračené. Šb. S. I. 474. Muž udatného v.; Leknouti se něčího v. Troj. Ukazuje příčinu k tomu kázání ponoukající a ta jest Kristovo v. **na** zástupy. BR. II. 18. Hrdlice jest malý pták milého v. Hus III. 10. Krása v. jeho zhynula (decor vultus ejus). ZN. Zamiloval dievku vida jí v. libého. Št. N. 43. 28.
Vzezreti = *vzezříti*. Na Slov. Bern.
Vzezříti, ím, el, en, ení; *vzezírati* = *zhůru hleděti*, aufsehen, aufblicken, ansehen, anschauen. — **abs**. Tehda všickni vzezřiec uzří syna člověčieho. Pass. 16. A když ty věci se počnú, vzezřete, to věz **k** mé pomoci čistým srdcem patřte. Hus II. 12. — **kam (čím jak)**. Svýma očima **na** někoho v. Zlob. V. **na** něčí bídy. Pešín. Vzezřel naň udiveně. Šml. V. na někoho. Ché. 450., Výb. II. 9. Vzezři, tvorce, na ny nynie. Výb. II. 12. Prorok, jenž jest na duše v mukách súcie vzezřel. Výb. II. 34. Vzezřev naň **z** pevna. Sš. Sk. 188. Pán na ně **bez** jejich hodnosti vzezřel. BR. II. 17. Obrátiv se Hospodin vzezřie na Petra. ZN. Vzezři **v** zrcadlo. GR. Ten vzezřev v její tvář. Pass. mus. 319. Vzezřel jsem na slzy tvé. Pass. 4. (Hý.). Když biskupové vzezří v své svědomí, shledají. Hus I. 414. Proč nevzezříš na ty, jenž zlé činie? t. j. proč nepomstíš?; Vzezřev Ježíš v nebe řekl jest;

A prve vzezřel na ně milosrdně; Vzezřel jest vzhuoru a řekl jest. Hus II. 17., 51., 319., 341., 428. (Tč.).

Vzezvati, vzovu, al, án, ání = *volati, vzývati*, anrufen. — **koho, co**: jmě Hospodinovo. Ž. wit. Deut. 3. Boha nevzezvali jsú. Ž. wit. 52. 6.

Vzezvučeti, el (zastr. al), ení = *počíti zvučeti*, ertönen. Vzezvučali hlasy rohóv. Rkk. 54. — **kde**. Vzezvučechu velicí hlasové **v** nebi. ZN.

Vzhájiti, il, en, ení, *vzhajovati*, prohibere, verhindern, zurückhalten. Ž. wit. 118. 101.

Vzhaněti = *pohaněti*. St. skl. II. 153. Cuzie slova brzo vzhanie. Alx. HP. 2.

Vzhárati, emporflammen. — **kde**. Srdce vzhárá **v** hříšných vášní peci. Sš. Sat.

Vzhladati = *hledati*, suchen. — **čeho, koho (jak)**. Vzhladasta jeho **s** žalostí. Hr. rk. 205.

Vzhlásati = *počíti hlásati*, anfangen zu verkünden, auszurufen. — **co**: vícestvie. Rkk.

Vzhlaví, nyní obyč. *zhlaví* = *nejspodnější dřevo plužní*, das Pflughaupt. Us. — **V**. = *špalíček, na němž se čep hřídele mlýnského točí*, die Zapfenunterlage. Us. Jg.

1. **Vzhled,** u, m. = *vzhlednutí, vzezření*, das Auf-, Hinblicken, Aufschauen, der Hinblick. Tvůj v. jest příliš špatný, abych co za tě dal. Shakesp. Tč. Ty máš hezký v. (iron.), ty obludo! U Rychn. V. aksamitový, sammetartiges Ansehen. Šp. — **V**. = *pohled*, der Anblick, die Miene, das Ansehen. Km. V. ze (od) zadu, die Hinteransicht; V. Peršanů na svět, die Weltanschauung der Perser; V. poboční či postranní, die Seitenansicht; V. dle délky, die Längenansicht. Nz. — **V**. = *ohled, ohlédání se na koho*. Obzvláštní v. na někoho míti. Ráj., Dch., Vk. Kteréž (liturgie) církev za dřevních dob toliko z vyšších vzhledů byla dopouštěla. Ddk. II. 355. (423.). — Ráj., Dch. — *Vzhledem* = *z ohledu, strany toho*, was anbelangt, in Rücksicht dessen. Vzhledem **s** genit. označuje to, strany čeho se něco děje. Jest tvořeno podlé německého hinsichtlich. Je v Malorus., v Pol., u Slovinců a u Čechů. Mkl. S. 516. Tato politika s chybou byla vzhledem **k** vlastní zemi, kteráž takto zbavovala se možnosti státi se jádrem říše slovanské; Kronika zvláště vzhledem **k** této době zhusta se mate. Ddk. II. 72., 119. (77., 163., 237., 271., 399. Tč.). Což jest 50 let vzhledem národu, an jest nesmrtelný? Jg. Náhodní případkové že jsou, připouštím: ale vzhledem nás a ne vzhledem řízení božího. Kom. — *Pozn. Místo* **vzhledem** *můžeme též klásti: poněvadž, za příčinou, hledíce*. Vhledem na odporující si zprávy = poněvadž si zprávy odporují n. za příčinou zpráv se neshodujících n. hledíce **k** zprávám si odporujícím (jež si odporují). Bs. — **V**., der Aufschlag (beim Sud). Šp.

2. **Vzhled,** a, m., der Aufseher, Aufschauer. D.

Vzhledati, suchen. — **čeho**. Vzhledaju jmene tvého, quaerent. Ž. wit. 82. 17.

Vzhlédati, vz Vzhlédnouti.

Vzhledem, vz Vzhled.

Vzhleděti, cf. Vzezříti, Vzhlédnouti.

Vzhlédnosť, i, f. = *příchylnosť*, die Rücksicht, Gunst, Gewogenheit, Geneigtheit. L.

Vzhlédnouti, *vzhlídnouti*, dnul a dl, ut, utí; *vzhlédati, vzhlídati*; *vzhlížeti*, el, en, ení = *pohlédnouti vzhůru*, aufschauen, aufblicken, aufsehen, in die Höhe sehen; *pohleděti, patřiti*, an-, hin-, besehen, anschauen, sich umsehen, aufschauen, schauen, sehen; *ohled míti*, berücksichtigen, Rücksicht nehmen; *vyhledati*, aufsuchen. Jg. — **abs**. Oko vzhlédnouť váhá. Us. — **(se) kam**. V. **na** horu. Zlob. Vzhlíželi na sebe, jakoby se chtěli snísti. Us. Na děvečku (virgo) nevzhlédaj. BO. V. **v** nebe, Bib., **v** zrcadlo, Jel., Pal. Děj. IV. 1. 400., se v zrcadlo. Plác. Co se starých práv dotyče, **při** sněmě nejprve příštím v to se má vzhlédnouti a na místě postaviti. Václ. XXIX. V. k nebi. Ros., Br. Julian spiav ruce vzhlédal **k** nebi. Pal. Děj. III. 3. 77. Udivěně **k** němu vzhlédla. Sá. Nesměle jen **k** Ignacii vzhlížím. Čch. Mch. 37. V. **do** zrcadla, Ros., se do zrcadla. V. — **(se) nač** = *ohledati se nač*, Rücksicht nehmen. A vzhlédši na jeho pilnosť a práci, kterouž jest při tom měl. Zř. F. I. A. II. Vzhlédnouce na jeho služby a práci. Ib. V. na něčí mdlobu. Krab. — Kom., Štelc., Lom. Prosil mě pokorně, abych na jich chudobu vzhlédl. List J. z Cimb. Abychom vzhlédnúce na jich žalosť, jim tu odmrť propustili. List z r. 1492. Tč. Na kterúžto prosbu a žádosť vzhlédše páni v dole psané jednání a srovnání proměnili jsou. Zř. mor. 1604. Tč. Tedy poče na ni biskup vzhlédati. Pass. 28. (Hý.). Král aby přál v Praze bytu vzhlédna na jeho starosť a šediny. Bart. Kdež já vzhlédnúc na jich slušnú žádosť toto jim potvrzení dávám. List z r. 1546. — **odkud: s** hory. Jg. — **kam, nač jak: po** očku (pokorně n. skoumavě), Ros., *horlivým zrakem*. Troj. **Za** to **s** láskou **k** němu vzhlíželi. Čch. Mch. 55. Vzhlédl starostlivým okem **k** chýši. Šml. V. po slunci. Kká. Š. 96. Blah jsem, mé-li na písně vzhlédneš přívětivým okem. Č. Sbr. sp. I. 201. Hroznýma očima na někoho v. Ctib. Hád. 8. K někomu s úctou v. Us. Tak oběma očima vzhledě. Hr. rk. 61. — **se kde**: **v** zrcadle, Ros., Kšá. Š. 99., v potoce. D., Br. — **čím**. Tak žena očima vzhledě. Hr. rk. 39. — **(se) komu**. Moji zdriemli, moji sladko spia; mój kahanec tiež mi už vyhasnul; a nemám ni kvapky oleja, by mi družné svetlo jeho vzhliadlo. Phld. 2. III. 2. 209. Fortuna nic se osobám nevzhlédala (zřetele k nim neměla). Brt. S. 40. — **se na kom** *(příklad na něm si bráti)*. D., Br. Ta žena se na něm vzhlídla (porodila dítě jemu podobné) Us.

Vzhlídnouti, vz Vzhlédnouti.

Vzhlídnutí, n., das Aufblicken, der Aufblick. Us., Lpf. Sl. I. 44.

Vzhloubí = *co do hloubky*, tief, an Tiefe. V. dvacíti kročejí. Mel. bib. Nalezli (moře) 20 kročejí v. ZN.

Vzhněsti, *vzhnísti*, vzhnětu, vzhnětl, en, ení = *vyhněsti, vyváleti*, durchkneten, durcharbeiten. — **co**: těsto. D. — **čím**: rukama.

Vzhněvati = *rozhněvati*, erzürnen; **se, na někoho,** sich erzürnen. Ž. wit 84 6.

Vzhnísti, vz Vzhnésti.

Vzhoda, y, f., ve frasi: v. na ně, bene illis. Kom. L.

Vzhoditi, il, zen, ení, *vzhozovati* = obviare, *opříti se čemu, překaziti co*, sich widersetzen, verhindern. — **čemu.** Kterak by (kdo) tomu nedorozumění prospěšné v. mohl. Skl. Aby stavové rozbroji domácímu ňák v. mohli. Skl. V. 79. Bych mohl v. jeho zlosti. Dial. boh. 347.

Vzhouiti, vz Vzchnati.

Vzhořeti, el, ení, in Brand gerathen. — **kdy.** Čtvrtý den vzhoří mořská voda; Čtrnáctý den vzhoří země i nebe. Pass. 14., 15. (Hý.). Vzhoří až **do** ostatkov, ardebit usque ad novissima. BO. — **se** = *roznítiti se*, sich entzünden. — **kde.** I vzhoře sě oheň **v** synagogě. Ž. 105. 18. (Č.). — Ž wit. 105. 18.

Vzhousti, vzhudu, vzhoudl, dení; *vzhudati* = *počíti housti*, anfangen zu musiciren. — **v co proč:** ve varhany pro veselé. Pass. Hudci u varhany a v rozličná řemesla vzhudiechu. Pass. 1004

Vzhověti, ěl, ění = *vychovati*, erziehen. — **koho.** Rozpomínej sě na to, ež jsú tě vzhověli (rodiče). Mdl. ms. (Č.).

Vzhrd, u, m. = *pohrdání*. Kln. Bs. sp 207.

Vzhrdati; *vzhrzeti*, el, en, ení (zastr. *vzhrděti*) = *pohrdati*, verachten. — **čím, kým.** Proch., Plk., Výb. I 782. 37., Ž. wit. 50. 19. Vzhrdáte-li právy mými; Nevzhrdaj jeho pohřbením. BO. Ale když již zbožím vzhrdě. Alx. V. v. 1927. (HP. 47.). Kámen, jímž sú vzhrdali, ten jest učiněn svrchním úhelníkem. ZN. Proroctvím neraďte vzhrzeti ZN. Žádný by jí (zemí) neměl vzhrzěti. Mill. 1106. Vévoda jeho zástupem vzhrzal jest. Pulk. L. 45 — **s inft.** Trestán jsa poslúchati vzhrdá. BO. Protivenstvie trpěti nevzhrdám. M.

Vzhřímati, intonare, donnern. Ž wit. 17. 14.

Vzhroziti = *hrůzy nahnati, hrůzou naplniti, uhroziti*, Graus erregen. Št. Kn. š. 198. 35., Ž. wit. 102. 9. — **se,** schaudern. — **se čeho.** I vzhrozi sě tak vysokę ceny. Výb. I. 706. — **koho.** Vzhrozil Hospodin Můřeniny (exterruit). BO. — **se.** Že veškeren živý národ se vzhrozí. Pass. 13. (Hý.). — **se čím.** Tím smradem se vzhroziv. St. N. 226. Krvavým dščem se vzhrozili. Dal. Jir. 107.

Vzhrzeti, vz Vzhrdati.

Vzhubiti = *zahubiti*, vertilgen. D.

Vzhůru (zastr. *vzhoru*) = *do hory, na horu, do výše* (vz horu), in die Höhe, hinauf, auf, aufwärts, empor. Napřaže vzhoru; Vzchopili se vzhoru. Rkk. Vznésti se vzhůru. Kom. Vzhůru vzíti, jeti, vzhlédnouti, hleděti, se kouřiti, chtíti, vstáti, zůstati, troubiti, hráti, (k doušku). Jg. V. **k** nebesům se vznášeti; Kůň nemohl v. vstáti; Dal v. troubiti; Matka je ještě v. Ml. Pozdě do noci v. býti; Matka je již v., ist schon wach; Bouře je v., ist auf, wach. Dch. Chlapec skáče, žvatlá a celý dům nohama v. obrací. Us. Tč. Někomu v. ukázati. Us. Opona divadelní jde v. Osv. 1871. 30. V. něco vyvésti, házeti, nésti, vézti. Lpř. J. Tlak v. ZČ. I 291. Aby nemeškaje obeslal p. Krušinu, ačby v. na pole byl s Plzeňským krajem. Pal. Děj. IV. 1. 58. Potom oženiv se v. vždy šel a erbu sobě za krále Vladislava dobyl; A tak vždy v. jda byl vzat od Pražanů za nejvyššího písaře. Pal. Děj. V. 2. 203., 204. Celá ulice byla o tu věc v. Wtr. exc. Turci rozkázali v. troubiti a sestavivše se hnali proti křesťanům. Tč. exc. Chtějíc skalami v. Koll. I. 195. Se vší mocí vzhůru býti (se vším vojskem pohotovu býti). Bck. II. 1. 145. Nám píše, abychme podlé JMti vzhóru byli (pohotově byli). Arch. I. 240. Hlavu, ohlédajíce se, skoro-li přijde, v. pozdvihovali. BR. II. 730. a. Vzjidechu v. vlasy mé; Až o to opět v. budou. Chč. 452. Jakož pták vzhóru se zdvihna music na zemi padnúti, tak lánie daremné musie sě na hlavu lajce navrátiti; Tě dvě dobře křídle nesětu v. modlitbu k Bohu s láskú; Nenie-li lásky, modlenie v. k Bohu nejde; Nesměl oči v. k nebi pozdvihnúti. Hus I. 250., 292., 303. (Tč.). I byli stavové o to vzhůru. Skl. I. 327. (I. 182.). A kdyžby celá země vzhůru byla, bei einem allgemeinen Aufgebot. Z. d. krn. — *Vzhůru dolů*, auf und nieder, auf und ab. Skoč vzhůru nebo dolů (buď jak buď). Prov. Vlásti čím v. i dolů, unumschränkt. NB. Tč. 265. Tuto jemu vinu dávám, že jsa rukojmě podlé mne a podlé jiných dobrých lidí řekl býti vzhuoru a doluov (býti hotov, bereit und gewärtig sein) a učiniti všecko, cožby měl učiniti, a toho mi nezdržel. 1489. Zkl. — *Vzhůru!* auf! Vzhoru junoše; Vzhoru na koně, k hradu! Rkk. Vz Mezislovce.

Vzhynouti, nul, utí, zu Grunde gehen. Paklíť vzhyne **v** mysle (otec), si deficeret sensu. BO.

Vzhyzditi, il, ěn, ění = *zhyzditi*, schmähen. Kupujíc velmě vzhyzdie a túž věc prodávajíc opět vzchválé. St. Kn. š. 203. 39.

Vzchápavosť, i, f. = *sápavosť, zuřivosť*. Tč.

Vzchápavý = *sápavý, zuřivý, hněvivý*, aufbrausend. V. **na** služebníka. Ms. (Č.).

Vzcházení, n., das Aufgehen. V. osení. Hosp. I. 1883. 147.

Vzcházeti, vz Vzjíti.

Vzchlemtati, aufschlürfen. — **čím.** Kteříž rukú a jazykem vzchlemciú vody, jako sú obykli psi chlemtati. Anth. Jir. 3. vyd. 61. 22.

Vzchlubiti se, sich rühmen. Ž. wit. 93. 3.

Vzchod, u, m. = *vzchození, východ*, der Aufgang. Ž. wit. 49. 1. V. slunce. V. Na v. slunce bydlem jsúce. Hr. rk. 195. Ot vzchoda v zemiech búřa vstáše. Rkk. 45. Když na vzchodě jutro počíná sě. Rkk. 51. Ote vzchoda slunce vstali. Dal. Slunka v. Kká. K sl. j. 6., Vrch., Šš. Snt. 25. Ote vzchodu slunce až do západu (ab oriente); I vyšel Kain z obce před božím obličejem i bydlil v zběství na vzchod slunce. BO. Okénce na vzchod slunce. Bj. Ot vzchodu slunce i ot západu; Hvězda na v. slunce. ZN. V. slunce. Alx. V. v. 600., Pass. 801. Věje-li ve vánoce vítr od vzchodu, tu bývá

dobytek bez plodu. Slez. Šd. Nechval dne na vzchodu slunce. Prov. — V. = *schod*, die Stufe. MV. Chtě královi na vzchod pomoci. Dal. Přišel ke vzchodům. ZN. Stál na dřevěném vzchodu (in gradu ligneo); Proti němu jděchu po vzchodiech. BO. — Šelc., Ctib., Ž. wit. 103. 3., St. skl. Čím v. vyšší, tím pád těžší. Č. M. 179.

Vzchodec, dce, m. = *schůdek*. — **V.** = *místo v Praze*. Shořel dům na V-ci. 1523.

Vzchodiště, ě, n., der Aufgang. V. duchů. Čch. Bs. 129.

Vzchoditi, ascendere, *vystoupiti*. Ž. wit. 103. 8. Nohy mají a nevzchodí, non ambulabunt. Ž. wit. 113. 7. Aby vždy vzchodila spravedlnosť = *průchod měla*. Výb. I. 595. V jitře ráno, když slunce vzchodí, udeř na město. BO. — **kam.** Ani **na** srdce člověčie vzchodilo; Slunci velí vzchoditi i **nad** zlé i nad dobré. ZN. **Po** sedmi vstupních vzchodiechu **k** nie. BO.

Vzchodlač, e, m., coclea, zastr. Rozk. 99.

Vzchodní = *vstoupací*, Aufsteigungs-, Aufgangs-. Cesta v. — **V.** = *východní*, Ost-, östlich, Morgen-, morgenländisch, orientalisch. V. vítr, země, krajiny. D. Pole, ježto jest na v. stranu, oriens. BO.

Vzchodník, a, m., der Morgenländer. D.

Vzchodosluneční = *východní*, orientalis, Ost-. V. lidé, orientales populi. BO.

Vzcholupiti se, il, en, ení, *vzcholupovati se* = *vzchopiti se*, sich aufraffen. Modl. ms. (Č.).

Vzchop, u, m. = *vzchopení*. Vz Vzchopiti. Pod stromem nemá ta květina vzchopu (nemůže se sebrati, neroste). U Rychn. Vk., Msk. — **V.** = *pochopení, rozum*. Nemám z toho v.; Z toho vzal v. a vynutil na něm i ostatní peníze. U Rychn. Vk.

Vzchopiti, vzchop, pě (ic), il, en, ení; *vzchápati*, *vzchopovati* = *vzhůru chopiti*, aufraffen; **se** = *rychle se sebrati*, sich aufraffen. — **co.** Rk. — **koho**. Troj. Nejtiž se v. (= začíti). Č. M. 316. — **koho, se odkud, z čeho**. Někoho z tohoto světa v. Št. Se z lože. Troj., Ml. Národ vzchopil se z ponížení svého. Hrts. Z úžasu se vzchopil. Vrch. Vzchopivši se z pláče pádí v hloubku lesa; Mnich z podušek se vzchopil. Kká. Td. 152., 284. — **se nač:** na nohy. Zlob. Co se tak na mne vzchápáš (sápeš)? Us Č. — **se jak (proč)**. V. **se na** rychlosť. Troj. Pro zbožie sě na smrť vzchopíš. Alx. V. v. 1862. (HP. 45.). Král sě v svej radosti vzchopě vzchyti podlé sebe kopie. Alx. v. 579. (HP. 14.). — **kde**. **Po** domech sě vzchápachu. St. skl. II. 104. — **se k čemu:** k hašení, Kram., **k** činnosti, Šb., **k** udatnosti. Ddk. VI. 130.

Vzchotěti se, vz Vzechtěti se.

Vzchovalý = *dobře vychovaný*, gut erzogen. — **jak:** u veliké cti. Pass. — **komu**. Leg.

Vzchovanec, nce, m., der Zögling, vernaculus, vz Vychovanec, Vzchovalý. Učinil oběd ovšem svým v-cům. BO.

Vzchovaný; *-án, a, o* = *vychovaný, vychovalý*. auferzogen. — **v čem: u** vieře. Dal. 105. — **jak**. Měl jest dva syny **u** veliké cti i v rozkoši v-né. Pass. 927.

Vzchovati = *vychovati*, gross ziehen. Kat. 2276, Ž. wit. 22. 2. — **koho kde: na** svém dvoře. Pulk. Volů vzchováno na tom panství veliký počet. Břez. 236. Vzchoval jsem se dítětem (jako dítě) **v** Bylanech. Arch. I. 161. Pána Ježíše pudili sú a byli ho vyvedli z města Nazaretu, v němž se byl počal a vzchoval. Hus III. 242. **Mezi** zvěří jsi vzchován. Pass. mus. 362. — **koho.** Aby přietele vzchovali svého. Št. Ježek vzchoval ježčata. BO. — **koho s kým.** Mladci, jižto biechu vzchováni s ním. Bj. — **koho jak: v** rozkoši. Kat. 2276.

Vzchrastiti = *rozchrastiti, roztrhati*, zerrütten, beschädigen. D. — **co čím:** střechu házením na ni kamením.

Vzchváliti, il, en, ení, *vzchvalovati*, loben, gutheissen. Št. Kn. š. 203 39. — **co:** jmě tvé. Ž. wit. 33. 3. V. Boha. Hr. rk. 189. — **se** = *chlubiti se*, prahlen. Ž. wit. 5. 12.

Vzchvíti, zchvěji, él, ění,; *vzchvívati* = *počíti chvěti*, zu zittern, zu schütteln anfangen. — **se kdy:** v žalosti. St. skl. III. 100.

Vzchýliti, il, en, ení, *vzchylovati*, erheben. — **se.** Vzchýliv se (erigens) vece. ZN. — **se odkud.** Vzchylte se ote mne, zlobiví. Ž. brn.

Vzchyt, u, m., das Auffangen, Aufraffen, Auflodern. V trávě, v mechu, v palmy vzchytu první zřejmě vzdoruje. Č. — **V.** = *duchem unesení, prudké pozdvižení*, extasis, die Entzückung. Ve vzchytu a vytržení se ocitnouti. Šš. L. 94.

Vzchytiti, vzchyť, tě (ic), il, cen, ení; *vzchytati*, *vzchycovati* = *vzhůru zchytiti*, auffangen, aufraffen. — **koho, co.** Rk. Vzchytie podlé sebe kopie. Jir. Anth. I. 481. 38. — **se.** Troj. — **koho kam (do čeho).** Bel. rkp. — **co komu.** I chléb i jíchu vám zchytí. Žk. 132. — **se kde.** Čekal jsem, až plamen **nad** rumy se vzchytí. Kká. Td. 304.

Vzchytový, Entzückungs-. Vidění nevyslovitelné a v-vé. Šš.

Vzíchov, a, m. = *místo, kde co snadno vzíti lze*. Nenechávej věecko na Vzíchově (na ráně). Č. Us. v Krkonš. Jg. Na V-vě býti. U Vysok. Lng.

Vzímati, sumere, *bráti*, annehmen. — **co.** Obličej hřiešných vzímáte. Ž. wit. 81. 2. Vz Vzejmouti.

Vzírač, e, m., der Aufblicker. Cf. Vozorák. Šd.

Vzírati, aufschauen, aufblicken. Lpř. Sl. I. 45. — **co.** Když v rysech zcela nepravidelných a nahodilých ku př. ve skvrnách na zdi neb na tvarech skal vidíme zvláštní obrazce, tvary pravidelné, obličeje a karrikatury, říkáme, že to tam vzíráme. Dk. P. 83.

Vzišť = *vzjíti, vzejíti*. Na Slov. Bern.

Vzíti, vz Bráti.

Vzití, n., das einmalige Nehmen. Za jednou v. to roztrhal (jednou to na sebe vzal a roztrhal). Us. Msk.

Vzítra = *zítra*, morgen. Dnes jsou zde a v. kde (vojáci). Č. Vz Zítra.

Vzítřejší, morgig. V. den. Aqu.

Vzítý; *-it, a, o*, genommen = vzatý. Na mor. Zlinsku. Brt. Člověk před sebe vzítý *pyšný*, stolz. Na Mor.

Digitized by Google

Vzívati = *zívati*, gähnen. Us.

Vzjásati, aufjauchzen. Vzjásej, ó neplodnice. Sš. II. 50. (Hý.).

Vzjasniti, il, ěn, ění; *vzjasňovati* = *vyjasniti*, erhellen. — **co čím**. Hlas. — **se**, sich erhellen, hell werden. Puch.

Vzječeti, el, ení, *vzječívati*, aufbrausen, erschallen. Vzječ, moře! BO.

Vzjetřiti se = *rozpáliti se, rozhněvati se*. I vzjetří sě národ Tatar lutých. Rkk. 51.

Vzjevení, n. = *zjevení*, die Offenbarung. Nevie nižádný, hněvu-li či milosti hoden jest. Rozuměj: bez v.; Bez v. nevieme, kto jest jemu (Bohu) vzácnější zde a kdo jest větčí; Sv. Jana apokalipsis řecky česky slove v.; A knihy psalmóv jsú, v nichž sú přikázánie, v. a modlení. Hus I. 145., 152., 361., II. 149. (I. 167. — Tč.). Vz Zjevení.

Vzjeviti, il, en, ení, *vzjevovati*, offenbaren. — **co komu, odkud**. Hus I. 361., II. 23., 153., 287., 440. Vz Zjeviti.

Vzjezd, u, m., die Auffahrt. Dch.

Vzjiskřiti = *(radoščemi) počíti jiskřiti*. Kat. 96, 936.

Vzjísti — *pojísti*. Vzjedí chudí i zsycejí (= budou jísti). Ž. 21. 27. (Č.).

1. **Vzjíti** (zastr. *vzníti*), vzejdu (zastr. vzendu, vzjidu, vznidu), vzejdi, vzejda (ouc), vzešel, vzjití a vzeští; *vzchoditi*, il, zení; *vzcházeti*, el, ení, *vzchodívati, vzcházívati* = *vzhůru jíti, vystoupiti*, aufsteigen, in die Höhe gehen, aufgehen; *vystoupiti, vzrůsti, vzniknouti*, steigen, emporsteigen, den höchsten o. einen hohen Grad erreichen; *pučiti se, vzrůsti*, keimen, emporwachsen, entkeimen, entspriessen, aufschiessen; *na jevo vystoupiti, ukázati se, vyjíti*, aufgehen, sichtbar werden, hervorkommen; *povstati, počátek vzíti*, entstehen, aufkommen, herkommen. Jg. — **abs**. Vzchází semeno, D., Br., obilí, Ros., mor, Plk., oheň, Har., chřest, Rkk., pověsť. Cyr. A bolesť srdečná vznide. Hr. rk. 81. Prasátko vzejde (vyroste). U Rychnova. Přk. Nežli květina vzejde, musí míti teplo. Us. Ntk. Slunce vzešlo. V., Hdk., Vrch. Vzešlo jaro. Kyt. 1876. 79. Vzešli sú ludie. Anth. Jir. I. 3. vyd. 7. Milá mi ta strana, kde sluniečko vzchodí. Sl. ps. Tč. Spi již v hrobě tichý sen, pokud nového zas blahý spolčení-se vzejde den. Koll. I. 414. Obecně to bývá, když něco nového a nenadálého přichází, že křik veliký vzchází; Ne hned vzejde obilíčko a pojednou neuzrá. BR. II. 112. b., 148. a. Vzejdeš jako dennice. BO. Kteraká jest to cierkev z toho lidu židovského, jenž vzcházie t. zhuoru postupuje a prospievá z ctnosti v ctnosť?; Která jest tato, jenž vzchází jako záře povstávajíc? Hus III. 77. — **(s kým) kam**. Vznide pastýř **na** most. Rkk. 51. V. na trůn, Us., na mysl. Jel. Móže mi to na mysl vzníti. Dal. Jir. 114. Kdo vzende na horu. Ž. wit. 23. 3. Slunce vzešlo **nad** zemi. Br. I vzešlo mi na um. Lipa 268. Vznide Vojmír **v** blahodějné jutro se svú dcerú; Kehdy nad mrkavy šumy vznide. Rkk. 19., 46. Z mučenie **před** Boha v. Kat. 3075. Vzjide se staršími **na** čelo vojsky. BO. Na horu na vysokú vzejdi; Na zemi lidu mého trnie a hložie vzejde. BO. Aj toť vzendeme **k** Jeruzalému. Pass. 21. (Hý.). Přátelství naše na nejvyšší vzešlo. V. V. až **k** nebesům. Ps. ms. — **odkud**. **Z** toho hlad vzešel. Jg. Z toho mu škoda vzešla. Sych. Vzešli z toho veliké výlohy; Semeno vzchází z ornice. Dch. Komu prospěch z toho vzchází. Kos. Ol. I. 171. Z čehož pak vzešla válka, Šb., rozepře. Mus. 1880. 236. Říši jeho jedině z osvěty křesťanské vzejde zdar a dobré bydlo; Z té bitvy vzešel mu veliký prospěch; Od těch, kdož pramen spravedlnosti býti měli, vzešla nespravedlnosť; Dal se Míšní na cestu, z čehož mu vzešlo neštěstí. Ddk. II. 91., 297., III. 94., IV. 81. (II. 421., III. 28., 64., IV. 85., 330., V. 126., 268., VI. 143. — Tč.). Od nichžto (skal) bude vzcházeti vzvuk předivný. Pass. 14. (Hý.). Vzjide dým z ruky angelské. ZN. Z toho mnoho útrat vzešlo. V. Oblak vzchodí **od** západu. Ps. ms. — **čím**. Nová ztráta vzešla moravskému rodu Přemysloveů úmrtím Lutolta. Ddk. II. 431. Spása národům vzešla myšlénkou. Vlč. Někým vzjíti (povýšenu býti). Us. Umřel M. Hostounský, prokurator rozepří lidských, čímž byl zbohatl a vzešel. Dač. I. 171. Vzejde záře růženými jasnostmi. Troj. Vtělením do kněh vzejde mnoho útrat. Ml. — **komu**. Světlo spravedlivému vzešlo. Proch. Ať všem národům vzejde slunce spásy. Vlč. Odkudž vzešel mu ten prospěch, že .... Ddk. II. 381. Vzešly mu vzpomínky. Dch. Žalobníkovi vzchází právo (nabývá práva). J. tr. Nový ti vzešel život. Šml. Z toho mu škoda vzešla. Ml. — **kde**. Pokřik **v** městě vzešel. V. Odkud to přísloví **mezi** námi vzešlo. Peyt. Svár mezi nimi vzešel. Ml. Z toho nespokojenosť **po** vší zemi vzešla. Šb. S. II. 132. Slunce vzešlo **v** plné kráse **na** nebi. Vrch. Že mu v srdci láska **k** jiné vzchází. Kká. Td. 239. Vstaň zas, lásko, vynikni jak zoře, krásnou vesnou vzejdi **po** prostoře. Sš. Bs. 191. Florian Gryspek **při** kanceláři pražské vzešel, že radou královskou učiněn jest. Dač. I. 166. Tak při nich (horách) vzešel. Dač. II. 175. — **(čemu) jak**. Poněvadž všemu zlému **na** vrch vzešlo. Pláč. Vzjidechu vzhóru vlasy mé. BO. Semeno vzešlo **po** řídku. Us. Tč. Doktor Jindřich z Písnice z nízka vysoko vzešel. Dač. I. 222. Herulové vojenskými skutky **na** slovo vzešli. Šf. I. 476. A tak zlatí velmi vysoce vzešli. Arch. IV. 104. Vz V. kde — **komu (kdy)**. A **v** největším zatemnění ducha jeho mu záře vzešla spásy věčné. Sš. II. 13. Překrásná dennice vzejdi **v** čas našeho zarmoucení. Sš. P. 68. — **oč**. Soudové o to vzešli. Brt. S. 73. — **proč**. Markrabství moravskému nemalé nebezpečenství **skrze** to vzcházelo. Mus. — **(čemu) jak**. Poněvadž všemu zlému **na** vrch vzešlo. Pláč. Vzjidechu vzhóru vlasy mé. BO.

2. **Vzjíti**, vz Vzejmouti.

Vzjitřiti, il, en, ení = *rozhněvati*, erzürnen. — **se** = *rozhněvati se*, ergrimmen. Rkk.

Vzkákati, vz Vzkočiti.

Vzkapati, tröpfeln. — **kam**. Vzkape hněv mój na toto město. BO. — **V.** = *zahynouti*, zu Grunde gehen. — **kdy**. Při lenosti shnijí lati, a **při** nemocnú rukú vzkape dóm (Eccl. 11. 18.). BO.

Digitized by Google

Vzkaz, u, m. = *vzkázání*, die Nachricht, Vermeldung, Entbietung, Botschaft, Post. Čch., Šd., Kká. Td. 183. Pradávným věkům v. Hdk. C. 298. Odešli a nechali tam v. Us. Vk. Pěkných vzkazů plna křídla. Pokr. Já měla pořád vzkazy (pořád mi ženiši vzkazovali). U Dobr. Vk.

Vzkáza, y, f. = *zkáza*. Abychom na vzkázu nepřátel zmužile povstali. Troj. Výb. II. 77. 25.

Vzkázání, n. = *vzkaz*. Jaké v. nesete? Us. Šd.

Vzkázati, vzkáži, vzkaž, al, án, ání; *vzkazovati* (zastr. = *poručiti*, *rozkázati*, befehlen); *po někom oznámiti*, vermelden, anmelden, sagen lassen, entbieten. Jg., Ž. wit. 132. 3. — **abs.** Pozdravujte nám je. Odpověď: Zdráví vzkazovali. Us. Šd, Wtr. Jakožť sem prve psal a vzkázal. Arch. III. 23. — **co komu:** pozdravení. Pass. Všem milosť naši císařskú a všecko dobré vzkazujeme. Nar. o h. a k. Svou službu mu vzkazují. O. z D., Arch. I. 232., Mt. S. I. 98. Pozdravení vám vzkazujeme. Sl. let. 279., BR. II. 529., J. tr. V-ti někomu zdraví, Jel. Enc. m. 4., Er. P. 494. a., pozdrav, Dch., své politování, Dch., svou přízeň. Kat. 1450. Co vzkážeš domů vašim? Us. Šd. Že vzkazuju tatíčkovi: Pán Bůh zaplať, že nám to dal. Us. Šd. V-la mi, abych se (si) ji bral. Us. na Mor. Tč. Domluvu svou vzkazoval duchovním knížatům v Polště. Ddk. III. 178. Vzkázali mi z Klatov pání, že mě vezmou na vojnu. Čes. mor. ps. 246. Službu vzkazujú môj pán a moja paní a prosia vás, keby ste sa na krátky čas vybraly k nám; predo dvermi stojí koča, čaká na vás. Dbš. Sl. pov. III. 4. Mládenec má vůlu, on si volit může, co mu srdce káže; ale panna ne tak, ona musí čekat, až jí synek vzkáže; Vzkázal ti tvůj milý dobrý deň, abys nejedla a nepila celý deň. Sš. P. 474., 514. Z toho Čechové velice byli potěšeni a vzkazovali srdečné díky legatovi. Pal. Děj. III. 3. 67. Žeby přijeti chtěl, když jemu vzkáží. Ib. III. 3. 280., Arch. I. 6. (Šd.). A já jsem jemu vzkázal, aby přišel a své opatřil. NB. Tč. 259. Zdali ste jí o tom jaké návěští dal, ale vzkázala mi, že žádné. Žer. 349. I vzkázal mi, abych své pobrala; Oni nám vzkázali, abychom naň přísud vzali. Půh. I. 297., II. 329. Naleznete-li zmileného mého, abyste vzkázaly jemu, žeť pro milošté nedužím; Vzkázal mi, že jsem horší, než který ďábel. Hus III. 64. 241. Neb jemu Buoh bieše vzkázal. Pass. 4. — **co komu jak: pod rukou** (tajně). D. V. někomu **po** někom pozdravení. Us. Vzkázal pokaždé **v** odpověď, že . . .; Že svolení svého k tomu darování jinými cestami t. j. *listem* nebo po poslu opatu dal vzkázati. Ddk. II. 240., 403. (Tč.). Vzkázal mu po témž Plesníkovi, že jemu platiti (platiti) chce. NB. Tč. 67. A tak se na tom svolili, kdebykoli krále nalezli, aby vzkázal po týchž, kdeby se chtěl sjeti s jmenovanými posly. Pal. Děj. IV. 1. 79. A jáť jediné pomluvím s ním a po něm ty věci vzkáži. Arch. IV. 7. (I. 12.). V. někomu něco po listech a poslu. Troj. 475. Po sestře (tobě) vzkazováše. Hr. rk. 91. Vzkázal to těmito slovy. V. Vzkázal mu po listě, BO. Pass. mus. 345., po mnichu. Žvt. otc. 49. b. — **komu oč**: o zboží, Us., o hubičku. Er. P. 223. Vzkázali sú nám o vašie chvále a o cti a o veselí, BO., o berni. Let. 427. — **co komu s kým.** My rychtár se všeckou poctivou dedinou vzkazujeme vám poklonu. Sl. let. I. 285. — **kdy.** Pozdravení, **při** tom všeho dobrého vám vzkazujeme. Sl. let. IV. 168. Ona mi vzkázala **o** jarmarce. Er. P. 135. — **o čem.** Ona mi o tom vzkázala. Us. — **s inft.** Vzkázal mne pozdraviti. Us. Jg, Šd. — **(co komu) od koho.** Vzkažte ode mne Herodesovi. BR. II. 254. b. Vzkaž mu ode mne dobrý den. Us. Od Přemysla dobrého přátelství vzkazovati počal. Háj. — **pro koho** v. (= *poslati*). Us.

Vzkazek, zku, m. = *vzkaz*. Kos. v Km.

Vzkazka, y, f. = *vzkaz*. Hiorb. 141.

Vzkazování, n. = *opětný vzkaz*, wiederholte Benachrichtigung, Nachricht.

Vzkazovati, vz Vzkázati.

Vzklad, u, m. = *vzkládání*. V. rukou. Sš. Sk. 71. (Hý.).

Vzkládání, n., die Auflegung. V. rukou.

Vzkládati, vz Vzložiti.

Vzkláňati, zastr. = *vzklánětí*. Vz Skloniti. Ž. wit. 100. 7. (Č.).

Vzklapnouti, pnul a pl, utí, aufklappen. Šm.

Vzkléti = maledicere, fluchen. Vzeklnú oni, maledicent. Ž. wit. 108. 28.

Vzklíčiti se = *pučeti se*, *vyrážeti*, auf-, emporkeimen. Semeno se vzklíčilo. Us.

Vzkliditi, vz Vzkluditi.

Vzkloktati = *vzhůru kloktati*, *bouřiti se*, aufbrausen. Když víno nové vlí v nové sudy, vzklokce. Št. Káže v. hlubokosti mořské (fervescere). BO.

Vzkluditi, *vzkliditi* **se kam: k** někomu, sich einquartiren. Na Ostrav. Tč.

Vzkočiti, vzkoč, če (ic), il, ení; *vzkákati*, kám a či; *vzkakovati* = *vzhůru skočiti*, aufspringen. V. místo vzskočiti, vz Vz. — **kam: na** stůl, na lavici, Ros., na kóň. Rkk. V. **do** města. Br. A já ledvy jsem vzkočil jim **k** dobrému člověku do domu, kdež sem věděl dvéře otevřeny. NB. Tč. 93.

Vzkochati, sich ergötzen. Duše vzkochá sě, delectabitur. Ž. wit. 34. 9., 36. 11.

Vzkolébati = *ukolíbati*, wiegen. Krok. I. a 82.

Vzkolubiti se, *vzkolupiti se*, il, ení = *na způsob klubka se vztočiti*, *se zdvihnouti*, sich knäulen. — **proti čemu.** Ještěr proti městu se vzkolubě svým smrdutým duchem všecko povětřie zamútieše. Výb. I. 301., Pass. 334.

Vzkolupiti, vz Vzkolubiti.

Vzkopati, aufgraben, ausgraben. — **co komu.** Jakž oněm vzkopal jámu, tak tudiež upad v ňu samu. Alx. V. v. 264. (HP. 66.).

Vzkotaliti, il, en, ení, zu rollen anfangen. Ros.

Vzkoupiti, *vzkupovati*, aufkaufen. — **co:** Rk., desátky. Arch. IV. 36.

Vzkouřiti, vz Vzkuřiti.

Vzkralovati, herrschen. Vzkraluje Hospodin, regnabit. Ž. wit. 145. 10.

Vzkřehtati, fremere, klappern, knirschen. — **čím**. Hříšník zuby svými vzkřehce, fremet. Ž. wit. 111. 10. Vzkřehce naň zuby svými. Ib. 36. 12.

Vzkřes, u, m. = *vzkříšení, z mrtvých vstání*, die Auferstehung von den Todten, resurrectio. Šd. Rodíme se na smrť a mřeme na vzkřes. Rus. Šd. Ze vzkřesu ten se těšil. Šš. Bs. 218. V. Páně; A vyjdou, kteří dobře činili, na v. života, kteří však zlé věci páchali, na v. soudu; Napřed jedná se o v-su duchovním co o podmínce a podkladu v-su tělesného; V dalejšku o v-su pohrobném, posmrtném a budoucím, jehož se i zlým lidem dostane, řeč vede; Důležitosť v-su Lazarova; Slyšela o v-su mládence naimského; Pán po svém v-su zjevil se apoštolům; V. předpokládá smrť; Či ženou tedy při vzkřesu žena ta bude?; Vzkříšení Páně není záslužnou příčinou v-su našeho, ale jest působivou a příkladnou příčinou jeho; Naděje brzkého v-su; A mocí velikou oddávali apoštolé svědectví o vzkřesu Jezu Krista; Slavila se památka v-su Páně; Nemůže se pak místo to jinak vykládati leč o skutečném v-su mrtvce; Vyznavač v-su; Svědčení o v-su Páně; Aby posluchači možnosť v-su poznali; Nauka o vzkřesu; Událosť v-su. Šš. J. 22., 85., 87., 183., 188., 233., Mr. 38., 54., I. 57., Sk. 27., 52., 232., 233., 268., 277., 279. (Hý.).

Vzkřesba, y, f. = *vzkřes*. Obživba a v. duchovná vymáhá se strany člověka spolupůsobení. Šš. J. 89.

Vzkřesitel, *vzkřísitel*, e, m., der Erwecker. Bern.

Vzkřesitelka, y, f., *vzkřesitelkyně*, ě, f., die Erweckerin. Bern.

Vzkřesiti, il, šen, ení, *vzkřešovati, vzkřísati* = *vzkřísiti*, auferwecken, von den Todten erwecken. — **koho odkud**: z mrtvých. Bern. — **se**, von den Todten auferstehen; wiederhergestellt werden. Na Slov. Bern.

Vzkřesnouti = *vzniknouti*, entstehen; *vzkříšen býti*, auferweckt werden. Pass. — **abs**. Kdo vzkřesnul, ten dříve umřel a nyní žije. Šš. II. 230. — **s kým**. Ovšem tedy i s Kristem jsme povstali a vzkřesli. Šš. II. 219. (Hý.). — **kde**. Jenž jest vzkřesl v ráji rozkoše, qui ortus est in paradiso voluptatis. S. Aug. saec. 14. Keby to bolo zostalo tak, bola by zaniklá Veliká Morava vzkresla v Uhrách zase. Lipa 11.

Vzkřešovati, vz Vzkřísiti.

Vzkřičeti, el, ení, *vzkříknouti*, knul a kl, utí, *vzkřikovati*, aufschreien. Kat. — **kam**. I vzkřiče **k** Hospodinu potřebuje pomoci. BO. — **na koho**. Ros. — **jak**: silným hlasem, Us., velmi, hlasitě. Lpř. Slov. Z chvějících se prsou vzkřikl novic. Čch. Mch. 52. Celý sněm vzkřikl prý jedním hlasem: Křečí popaden najednou vzkříknul slovy hroznými. Pal. V., 1., 137., 200. — **odkud**: z lesa. Us. — Vz Zkřičeti.

Vzkřik, u, m. = *výkřik*, der Aufschrei. Hdk. Hrozný v. Osv. I. 377.

Vzkříknouti, vz Vzkřičeti.

Vzkřísati, vz Vzkřísiti.

Vzkřisenec, nce, m. = *vzkříšený*. Šš. II. 89. K novému životu v navi, kde sešiel sa nebohý vzkřiesenec so svojimi milými. Tóth. Sl. báj. I. 109.

Vzkřísiti, vzkřes, vzkříse (ic), vzkřísil, šen, šení; *vzkřisati, vzkřešovati* = *obživiti*, auferwecken, von den Todten erwecken. — **abs**. Vzkříšení = vstalť jest! BR. II. 187. b. — **koho**: omdleného (k sobě přivésti). D. Paměť dávných dob v. Ddk. II. 183. Mrtvé vzkřešije. ZN. Dědici lakomců jsou všemohoucí, neb mohou v. mrtvé (zakopané peníze). Us. Tč. — **koho odkud**: z mrtvých. V., Hus I. 37., II. 354. — **co komu**. Dcerku jemu vzkřísil. BR. II. 41. Kdyžtos jej (ji) byl bratra vzkřísil. Hr. rk. 95. — **koho k čemu**. Byl to pohled, že mohl mrtvé k životu v. (dojemný). Šml. Touha ta v-la jej zase **k** životu. Vlč. — Šš. Sk. 119. — **jak**. **Z** hrobů vzkřísíš troubou andělovou miliony lidských duší. Vrch. Jeho (Lazara) Buoh svú mocí vzkřiesil; Eliáš dotekl se mrtvého mládce, jehož jest zkřiesil a Eliseus také dotekl sě mrtvého a vzkřiesil ho mocí boží. Hus I. 30., II. 43. I nás **dle** ducha i druhdy dle těla v-sí. Šš. II. 213 — **koho kdy**. Obživeš po dvú dní, v třetí den vzkřesíš nás. Hus II. 138., 150. — **se (kdy jak)**. Později opět se město to vzkřísilo (zvedlo). Šš. Sk. 102. Z mládence toho radovala se jest vdova a pro lidi, jenž každý den se vzkřešují **na** duchu, raduje se cierkev svatá. Hus II. 354.

Vzkříšení, n. = *vzkřes*, vz toto. V MV. nepravá glossa. Pa. V. mrtvých, z mrtvých. V. Těla z mrtvých v. Us. Dch. Tudy nemohlo v. Kristovo jenom pomíjelivo a přechodno, nébrž musí věčno, nezměnno a nezvrátno býti. Šš. Sk. 162. Jeho slavné v.; Smrť a v. jeho k spasení jim neprospěje; Z jeho v. péče; Duchovní v.; Příklad při Kristu ukázán u v. jeho. BR. II. 3., 56., 132. a., 187., 647. (Šd.). — **V.** *Páně, v. boží* = *velikonoce*, das Auferstehungsfest, die Ostern, das Osterfest. V., Šd. Tak že se ani na boží v. žádná mše sv. zde nesloužila. Pam. Val. Meziř. 151.

Vzkříšenosť, i, f. = *vzkříšení*. Ros.

Vzkříšený; *en, a, o*, auferweckt, von den Todten erweckt. V. Kristus. Sl. let. I. 153. Tuto té své pobožnosti užitek měly, že Pána v-ho nejprv viděly; Žes mne viděl z mrtvých v-ho. BR. II. 132. a., 384. b.

Vzkrmiti, vzkrmím, vzkrm, il, en, ení, aufnähren. — **koho čím**. Krok. 1. a. 82.

Vzkrochotati, zastr. = *počíti krochotati, skřípěti*. Výb. I. 342.

Vzkrúšení, n., vz Zkroušení. Dobré v. vzíti. Výb. II. 14.

Vzkružie, n., zastr. = *okrouhlosť, okrouhlé klenutí*. Kat. 1378. Gb. to má za sloveso: (Hvězdy) vzkrúžie ob tvrdosti. Vz Listy filol. 1882. 304.

Vzkupiti, il, en, ení = *vzhůru kupiti, nahromaditi*, aufhäufen. — **co**: seno. — **se**. St. skl.

Vzkupovati, vz Vzkoupiti.

Vzkůře = *brzo*, bald. *Lépe*: *v skůře*, vz Skoro. **Jg**. Aby sobě jmenovali, jakými by sobě peněz platiti jměli, že na slyš jest, že v. peníze vídenští puojdů. NB. Tč. 29.

Vzkúřiti sě, zastr. = *kouřem vzhůru vstoupiti*. Kat. 1914. (Hory) vzkúřie se, fumigabunt. Ž. wit. 143. 5.

Vzkusiti, il, šen, ení, *vzkušovati*, probare. Vzkušovali i viděli diela tvá. Ž. wit. 94. a. 9. Us. u Uher. hrad. Tč.

Vzkvésti, vzkvetu, tl, ení; *vzkvísti*, vzkvětu, tl, ení; *zkvetnouti*, *vzkvítati* = *do květu vzrůsti*, florere, aufblühen. Jg., Ž wit. 89. 6. Vzkvetlo tělo mé. Ž. wit. 27. 7. Zkvete svatosť má. Ib. 131. 18. Otka jest vzkvetla. Dal. Jir. 6. Abych opatřil, vzkvetly-li sú vinice. Hus II. 79. — **kde**. **Na** zemi věčné jaro vzkvítá. Květ. Ž. bás. — **jak**. Ta růže uvadne buď se mnou do hrobu anebo zkvete zvýší rodu mého. Shakesp. Tč. **Bez** starostí, bez vášní vzkvítalo (dítko). Osv. V. 636. — **kdy jak**. A sám (Štěpán) **v** posledních života okamžicích vzkvetl co plná růže krásou a záplavou svrchované a dokonalé ku Kristu lásky. Šš. Sk. 92. (Hý.).

Vzkvět, u, m. = *rozkvět*, das Aufblühen. Vrch. V. umění. NA. I. 39.

Vzkvétající, aufblühend. V. vzdělanosť. Šb. S. II. 11.

Vzkvíliti, il, ení, aufjammern, ingemere. BO. Vy vzpláčete i vzkvílíte a svět se vzraduje. ZN.

Vzkydati, hinauf-, bewerfen. — **čím kam**. Mnozí naň blátem vzkydají. Hr. rk. 379.

Vzkynouti, ul, utí = *vykynuti*, auf-, ausgähren, aufgehen. Chléb vzkynul.

Vzkynulý, aufgegangen. V. chléb. Mand.

Vzkypěti, ěl, ění, aufwallen, aufbrausen, überlaufen. — **abs**. Vlny vzkypěly. Vrch. Hněv jeho vzkypěl. Nedejmež srdci svému v. samovražedně. Jahn. — **čím (proč)**. Volá vzkypěv hněvy. Kká. Td. 238. Bořek hněvnou vzkypěl řeči. Čch. Bs. 97. — **kde**. Všecko **v** něm vzkypělo (zlobil se). Šml. Vzkypěla ve mně žluč. Vrch. — **jak (v co, odkud)**. Paříž vzkypěla v revoluci. Vlč. V jeden vichor v-li jsme **ze** dna. Kká. K sl. j. 63.

Vzkyseliti, il, en, ení. — **koho** = *kyselosť, hněv v něm způsobiti*, erbittern. Ž. 77. 41., 104. 28.

Vzkysiti, il, šen, ení, *vzkyšovati*, *vzkyšovávati* = *vzkyseliti*, *puditi*, erbittern. — **koho kde**. Oni pak vzkyšovali jej **v** radě; Kolikrát vzkyšovávali jej **na** púšči. Ž. 105. 43., 77. 40.

Vzláště, chybně m.: *zvláště*, od vlastní. Mk. Chýriť dobrodění neslúši nikomu v., když by dobrodinec chcel býť proti tomu. Na Slov. Tč.

Vzláti, vzlaji (vz Láti), increpare, arguere, vorwerfen. Ž. wit. 9. 6., 49. 21. — **komu**. Oni jemu vzlachu. ZN. Vzlaju tobě, arguam te. Ž. wit. 49. 21. Vzlál jsi vlastem Ž. wit. 9. 6. — **proč**. Ktož vzlaje pro leccos. Št. Uč. 23. a.

Vzlažiti = *zvlažiti*. Na Slov. Tč.

Vzléci = *obléci*, anziehen. — **co kam**. Rúcho vzlek na sě. Hr. rk. 35.

Vzlepšiti, il, en, ení, *vzlepšovati*, aufbessern, melioriren. Šm.

Vzlesknouti, kl, utí, erglänzen, emporglänzen. Šm.

Vzlet, u, m. = *vzletění*, der Aufschwung. Aufflug, Schwung in die Höhe. V. ducha lidského, Mus., obrazlivosti. D. Jeho myšlénky, tyto básně nemají žádného vzletu. Us. V. nauk. Vz KP. I. 90. V. svůj výše vznésti; úchvatný v. zpěvu. Dch. V. duše, Us., ducha. Šb. S. II. 248., Vlč., fantasie, Čch. Bs. 58., písně. Kká. K sl. j. 6., růstu, der Vegetationsaufschwung, Šp.; v. básnický, myšlénkový, Us., tvůrčí, Mus., 1880. 263., ladný, Hdk. L. kv. 34., orlí. Kká. K sl. j. 8. Já som byl šťastný v mojich detinských hrách, v mojich mládeneckých vzletoch, v mojich duchovných cvičeniach. Lipa 320.

Vzletěti, ěl, ění; *vzlétnouti*, *vzlítnouti*, tnul a tl, utí; *vzletovati* = *vzhůru letěti*, auffliegen. — **abs**. Pták vzletěl. Us. Vzlítni, vzlítni, pelesto, má drahá nevěsto. Čes. mor. ps. 26. Jen to chtěl bych ještě věděti, zda sám jen duch tam, či i srdce vzletne. Koll. I. 199. — **kam: na** střechu, Ros., **nad** dům. Ráj. Meč vzletě **za** ohradu Rkk. 44 — Jg. **K** nebesům vzletěla. Kl. — **jak (kam proč)**. Kdy na tě zřím, tu vzlétám výše sebe. Kká. Jak motýli vzletli bílým křídlem. Duše vzlétne **k** nebi zlatým křídlem. Vrch. A toť jest puška třetí, pro tuť baby skřítkem k čertu vzletie. Mst. Duch zlý u brzkém spěchu vzletě **na** kostelní střechu. Výb. I. 193.

Vzletlý, hinaufgeflogen. — **odkud**. V. **z** nitra země. Čch. Mch. 49.

Vzletnosť, i, f. = *vzlet*. Dch.

1. **Vzletný**, schwungvoll, hochfliegend. V. promluva, řeč, slova, báseň, Dch., proslov, Čch. Ptr. 54., plapol, Kká. v Osv. I. 255., duch, myšlénka, Us. Pdl., sloh, Tč., tvoření básnické, apotheosa. Mus. 1880. 276., 363. Křídla polámali v-ná. Hdk.

2. **Vzlétný**, *vzlítný* = *dopeřený*, flügge. V. pták. Nz.

Vzlézti, vz Lézti; *vzlézati* = *vzhůru lézti*, *vylézti*, ersteigen, erklettern, hinaufsteigen. — **kam**. Bych mohla **na** kříž **k** synu vzlézti. St. skl. Na domy vzlezú. BO.

Vzlíbati = *políbiti*, abküssen. — **koho**. St. skl. I. 160.

Vzlínání, n., vz Línati. Osv. 1873. 201.

Vzlínati, vz Línati.

Vzlínavosť, i, f = *vláskovitosť*, kapillarita, die Kapillarität. S. N., Osv. 1873. 201.

Vzlínavý = *vláskovitý*, Kapillar-.

Vzlíti = *naliti*, aufgiessen. — **co kam**. Když naň (na vápenný kámen) vzlé kto vody. Št. Kn. š. 125. 6.

Vzlítnouti, vz Vzletěti.

Vzlítný, vz Vzletný, 2.

Vzlobiti se, il, en, ení = *rozlobiti se*, sich ärgern. Jak náhle učiní jemu někto něco protivného, tak milosť zmizí, tak se vzlobí, tak vzprchá. Št. Hřiešník vzlobí se, irascetur. Ž. wit. 111. 10.

Vzlomoziti, il, en, ení, *vzlomozovati*, concutere, erschüttern. — **co**. Strach vzlomozí tělo mé. BO.

Vzloupiti, il, en, ení, *vzlupovati* = *jako loupež vzíti*, wegrauben. — **koho kam**. Ďábel duši **do** ohně věčného vzlúpie. Hus III. 111. — **co kudy**. Ďábel z něbo vstúpil a potom břichem jeho duši vzlúpil. Hus I. 205.

Vzložení, n., das Auflegen, Stellen. O v. žádosti od farizeů na Krista Pána. BR. II. 70.

Vzložený; *-en, a, o*, niedergelegt, aufgelegt, hingelegt, gegeben, übertragen. Vz Vzložiti. — **kam**. Naráže je na úlohu v-nou **na** posly císařovy. Pal. Děj. V. 2. 330. Žádosť má na vás v-ná místo své u vás najde. Žer. 327. Své hříchy v pokutu za ně na sebe v-nou znáš. BR. II. 39. a. Na tělo v-né trestání. BR. II. 804. b. — **kde**. Tam ďéťa (dítě) najdete **v** plénkách **na** jeslách v-né. Na Slov. Tč.

Vzložiti, vzlož, že (íc), il, en, ení; *vzkládati = vložiti, někam položiti, složiti*, auflegen, auferlegen; nieder-, hinlegen. — **co**. V. ruce, manus imponere. Církv. Sd. Vzložil žádosť, aby .... V. — **co kam**: své ruce **na** někoho, Br.: na někoho břímě, jho, práci, úřad, vinu, V., kopie na rameno, Rkk., povinnosť, Ros., žádosť, prosbu. Žer. Psaním naň vzkládá úřad komornický. Žer. t. 14. V. něco **v** paměť. Dobřen., Šm. **Pod** drva vzložie oběti. Rkk. Práci na ně vzkládaje rovnosť má zachovávati. Kol. 2. Žádosť přátelskou na jednoho každého vzkládám, abyste je propustili. Faukn. 72. Na koho se od práva poručenství vzloží, každý je má k sobě přijíti. Kol. 49. Abychom práce úřadní na nás vzložené tím ochotněji vykonávati mohli. Kol. Předml. Něco **v** paměť v. Záv. Mnoho vzkládáme na Boha a málo na seba. Na Slov. Když slibuješ, vôlu vzkládáš **do** ruky druhé. Na Mor. Tč. To léno záhy zase na mladšího bratra jeho v-no býti musilo. Ddk. II. 175. V-li na ně daň. Šf. I. 478. Avšak ještě se o to pokouším skrze toto psaní, abych na Vašnosť znovu žádosť vzložil. Žer. 329. Vzložen úřad ten na Václava Vočku. Dač. I. 140. V. na koně uzdu. Bart. IV. 33. Poplatky na někoho v. List z r. 1546. Tč. Vzložichu ho v rov. Hr. rk. 39. Kázeň na církev v. Kom. A tu na ně apoštoli svoji rucě vzložili. Pass. 14. stol. Právo vyšší ... i trestání větší na ty, ktož byli vinni, vzkládalo; Pán Bůh na lidi mnohé kříž vzkládá; Proč ji (slepotu) Bůh na něho vzložil **a** ještě podnes bídy na své věrné vzkládá? BR. II. 21. b., 150. b., 336. (Šd.). Ale že jho jeho jest zákon dokonalé svobody, kterýž Buoh na člověka vzkládá. Chč. P. — **co na koho jak**. **Na** služebníka **nad** možnosť nevzkládej. Reš. Kázeň a trestání podlé jich provinění na ně vzložil. Čr. Mnozí pobiehají těch trpení, kteréž na ně Bóh vzkládá svým súdem nebo svým přikázáním. Hus III. 148. — **co komu (zač)**. V. komu česť, chválu, díky. Reš. Dobří skutkové za hříechy kajícím vzkládáni mají býti. Arch. III. 269. — **proč (kdy)**. Nechtíce za tou příčinou v. naň žádných nesnází. Ddk. III. 129. A posavade křesťanům **přede** křestem se ruce vzkládají pro označení, že ... Sš. Sk. 112. Jaká to byla žádosť i jakým úmyslem naň vzložena? BR. II. 70. Pro dokázání milosti metličky **a** kříž na nás vzkládá. BR. II. 772. — **co kde**. Žádosť svú toliko v tělestných věcech vzkládají, což hovada činí. Hus III. 307.

Vzlúpiti, vz Vzloupiti.

Vzlyk, u, m. = *vzlyknutí*, der Schluchzer. Kos. Ol. I. 274. V. větru, Vrch., smrti. Kyt. 1876. 52. Tichý v. Čch. L. k. 85. Slyš v. duše mé. Msn. Or. 152.

Vzlykání, n., das Schluchzen, Geschluchze. Posp.

Vzlykati, *vzlykávati = štikati*, schluchzen. Jg., Kká. Td. 98., Čch. Mch. 51. — **kdy**: **v** žalosti. St. skl., Hr. rk. 97. Ten **po** pláči vždy dlouho vzlyká. Us. Dítě, když pláče, vzlyká. Us. Šd. — **kde**. Modlili jsme se plačíce a vzlykali **před** obrazem ukřižovaného. Kos. v Km. 1884.

Vzlykavý, schluchzend. — **V.**, Schluchzer-. V. slza. Msn. Or. 77.

Vzlykot, u, m. = *vzlykání*. Vinařk. Stenot a v. boží pomoci dosahuje. Sš. Sk. 84. Slyší v. Kká. Td. 228.

Vzmáhání, n., die Zunahme. V. se lidnatosti. Lpř. J. Dj. I. 15. Počátek 13. věku jest zároveň počátkem valnějšího se u nás vzmáhání jazyka a mravu německého. Anth. Jir. 3. v. I. VIII.

Vzmáhati, vz Vzmoci.

Vzmach, u, m., der Schwung, Emporschwung. Dch., Rgl. Vzmach křídla, Vrch., Čch. Bs. 103., ruky, Vrch., údů, paží. Vrch. o víně 167., 171. Mlaty mocným pozvedly se vzmachem. Vrch.

Vzmátořiti se, il, en, ení = *sebrati se*, sich erholen. — **kdy**: po nemoci. Us.

Vzměniti, il, ěn, ění, vertauschen, einhandeln. Vus.

Vzmetati, aufwerfen, darüber werfen, bewerfen. — **co kam**. Vzmetavše své rúcho na oslici vsadichu naň Ježíše. ZN. I vzmetachu naň kamenie. BO.

Vzmíchati, aufrühren, mengen. Dch.

Vzmínka, y, f., die Erwähnung.

Vzmlamolati = *zablabolati, zableptati*. Kat.

Vzmlčeti, el, ení, verstummen. Vz Vymluviti.

Vzmlniti, il, ěn, ění, *vzmlňovati*, vz Mlň. — **co čím**. Jeden kus mračna vzmlní jedním **a** druhý druhým mlnem. Květy 1876. 316.

Vzmlňování, n. V. mračen. Vz Vzmlniti. Květy 1870. 316.

Vzmluviti, il, en, ení = *promluviti*, reden. — **abs**. Když bohatý zmluvie, všichni vzmlčie. BO. — **co**. Jazyk vzmluví súd, loquetur; Vzmluvi všecky divy tvé, narrabo. Ž. wit. 36., 30., 9. 2. — **proč ke komu**. Jáz hanbú nevzmluvi k němu. Hr. rk. 307. — **komu o čem**. Jemu o sukně vzmluvi. St. skl. — **se ke komu oč**. By to učinila, k němu sě o mne vzmluvila. Hr. rk. 307., Kat. 2668.

Vzmnožení, n., die Vermehrung.

Vzmnožený; *en, a, o*, vermehrt.

Vzmnožiti, il, en, ení, *vzmnožovati = rozmnožiti*, vermehren. Ž. wit. 64. 11. — **co komu**: vrahóm strachy. Rkk. 22. — **se čím**. Pojdu a rozmnožím sě rozkošmi a požívu dobrých věcí. (Eccl. 2.). Hus I. 282.

Vzmoci, vzmohu atd., vz Moci; *vzmáhati = přemoci, s něco býti*, überwältigen. — **co**. Rk. Čeho nezmohly prosby, to způsobily dary. Ddk. II. 375. Kterýž vzmáhá

Digitized by Google

břímě dřev (těžce nese). GR. — **čeho**. Velikého neduhu vzmože. Mand. — **se** = *moci nabyti*, sich vermehren, erstarken, sich aufraffen, sich emporringen, Aufschwung nehmen. Počet přívrženců jeho se vzmohl. Ddk. II. 286. Jeho moc se vzmáhá. Šb. S. II. 202. Zlé se vzmáhá. D. — **se proč** pro své hrdinstvo. Dal. — **se k čemu, nač**. V. se k něčemu. Dch. V. se na něco. Dch. Vzmohli se na vlastňu školu. U Opav. Klš. — **kde**. Jakoby bratr **při** sestře víc byl vzmohl, než vlastní otec její. Ddk. II. 385. Nespokojenosť v lidu se vzmáhala. Us. Vzmohu je v městě. BO. Co ta (paměť) vzmohla při národech slovanských, toho sami jsme svědomi. Ddk. II. 183. Tento člověk se zde velmi zmohl (zbohatl). Us. Vrň. — **jak (kdy)**. Ostatně byla nevole lidu proti císaři **do té míry** již se vzmohla, že . . . . Ddk. II. 447. Se štěstím a neštěstím i nepřátelé mizejí nebo se vzmáhají; Hned po odcestování legata vzmáhala se nemoc biskupa v takové míře; Klášterec tento vzmohl se časem svým na nynější samostatné opatovství rajhradské; Moc krále Kunrata vzmáhala se vůčihledě. Ddk. II. 400., IV. 103., II. 155., 349. — **se odkud**. Loupeže **od** lidu vojenského se vždy vzmáhaly. Dač. I. 293.

Vzmocnění, n., die Verstärkung, Steigerung, die Bevollmächtigung, Erstarkung. V. pojmů. Bž. 223.

Vzmocněný; *-ěn, a, o*, verstärkt, gesteigert, bevollmächtigt, erstarkt.

Vzmocniti, il, ěn, ění; *vzmocňovati* = *moci dodati*, verstärken, steigern, ermächtigen. — **co**. Poesie jistými zákony se spravuje, kterých šetříc vzmocňuje řeči blahozvuk. KB. 2. vyd. 1. — **koho k čemu**. Rk. — **se** = *moci nabyti*, mächtig werden. Vzmocňoval se jakby v dobách posledních. — **se čeho** = *moci dosíci*, sich bemächtigen. Us.

Vzmodliti, il, en, ení = *klaněti se*. — **co, koho**. Vzmodlte podnož jeho. Ps. ms. — **se** = *modliti se*. — **komu**. Vzmodle sě jemu všecky čeledi, adorabunt. Ž. wit. 21. 28. V. se Hospodinu, se Bohu. BO., Rkk. 49. — **se ke komu**: k Bohu. Ps. ms., Výb. I. 606.

Vzmožek, žku, m., augmentum, der Zuwuchs. Vzmožkové darů přirozených. Šš. I. 24. (Hý.).

Vzmožnosť, i, f. = *možnosť* (zastr.), die Möglichkeit.

Vzmožný, zastr. = *možný*. Rkk.

Vzmrákati, *vzmráčiti* = *zamračiti, zatemniti*. Kat. 3390.

Vzmrzeti (?). Všicku kirmyu vzmyzala (sic) jest duše, abominata est. Ž. wit. 106. 18.

Vzmrzkovati. Muže lstivého vzmrzkuje Hospodin, abominabitur. Ž. wit. 5. 7.

Vzmúceti (vzmútiti) = *zkaliti* — **co**. Nemálo žluč vzmúcí mysl závistivého viděti, ano jiní mají chválu. Št. N. 155. 8.

Vzmútění, n. = *zkalení*. Cf. Vzmúceti. On tej dôvery nadužil ku v. posiadky. Lipa 90.

Vzmútiti, il, cen, ení, vz Vzmúceti.

Vzmužení, n., das Muthfassen, Sichermannen. Vz Vzmužiti.

Vzmužený; *-en, a, o*, ermannt, tapfer gesinnt. KB. 2. vd. 3.

Vzmužiti, il, en, ení; *vzmužovati* = *mužnosti dodati*, ermannen, ermuthigen. — **co**. Vzmužme chrabrosť bujných srdec. Rkk. 31. — **koho čím**: řečí. — **se** = *mužnosti nabyti*, sich ermannen. Vše se vzmuži (vzmužilo). Rkk. — **se k čemu**: k nějakému činu, Us., k boji. Šmb. S. I. 113.

Vzmysliti, il, šlen, ení = meditari, nachdenken, in Erwägung ziehen. Ž. wit. Ezech. 14.

Vznačný = *vznak padlý*. Vlč.

Vznak, adv. (vz-nak) = *na znak*, rücklings. Jej na kříž vznak vzložichu. St. skl. Leg., Hil.

Vzňal, vz Vzejmouti.

Vznámiti, il, en, ení = *ve známosť uvésti*, bekannt machen. — **se** = *známým se učiniti*. — **se kde**: v národiech. Ps. ms.

Vznaříkati, vz Znaříkati. BO.

Vznášati = vznášeti. Na Slov.

Vznášedlo, a, o, *nástroj k vznášení se*, der Fallschirm. Bur.

Vznášení, n., die Erhebung, Schwebe. Vz Vznésti. — **V.** = *žaloba, udání*, die Klage. Apol., Pr. měst., Boč. V-ním žalovati se muože na toho, kdožby pod puohonem neb obesláním na druhého puotku učinil. Zř. z. Jir. Q. 19. V. co jest a co za v. se pokládá. Vz Zř. z. Jir. 484., S. 37. V. panen a vdov. Vz Zř. z. Jir. 702., Q. 15.

Vznášený; *-en, a, o*, gehoben, emporgetragen. Kadidlo v-ho libodechu. Dch.

Vznášeti, vz Vznésti.

Vznata, y, m., osob. jm. Pal. Rdh. 127., Tk. I. 45., Arch. II. 49., Pal. Děj. I. 347.

Vzňatý; *-at, a, o*, entflammt, entglüht. Chvějí se jí (Venuši) prsy vzňaté. Dch. V. posluchač, Čch. Ptr. 25., plamen. Kká. Td. 77. — **čím**. Muž to vzňatý Bohem. Čch. Mch. 14. Srdce vášní vzňaté. Kká. — **čím kde**. Oheň láskou v srdci vzňatý. Vrch. Obraz cností v duši v-tý. Kká. Td. 287.

Vznebiti se, il, en, ení = *nebem se státi*, Himmel werden. Aby druhdy sama země v. se mohla. Šš.

Vzněcovati, vz Vznítiti.

Vzněchu, zastr., vz Vzejmouti.

Vznějící, lautend. Vz Vzníti. Pro naplnění písma v-ho. BR. II. 53. (10.).

Vznějúc, zastr. = *znějíc*. Kat. 1175.

Vzněl, vz Vzníti.

Vznes, u, m. = *vznešení*. Pl.

Vznesení, n. = *vznešení*.

Vznesený = *vznešený*. — **na koho**. Žádosť na někoho v-ná. Žer. L. III. 51.

1. **Vznésti**, vznesu, vznes, sa (ouc), sl, sen a šen (vz Bž. 178.), ení; *vznositi*, il, šen, ení; *vznášeti*, ejí, ej, eje (íc), el, en a in, ení; *vznášívati, vznošovati* = *vzhůru nésti, vynésti*, heben, erheben, in die Höhe heben; *oznámiti, přednésti, zůstaviti, na rozsouzenou dáti*, anbringen, anzeigen, hinterbringen, berichten, auftragen, angeben; *vztahovati*, beziehen; **se** = *vzhůru se vynésti, vyletěti*, sich erheben, sich aufschwingen, emporsteigen; *dosíci čeho*, erschwingen; *honositi se*, sich erheben, prunken, sich rühmen. Jg. — **abs**. Kdežby která byla vznešena (als Braut

Digitized by Google

heimgeführt) a jinač že by věna neměla ujištěného, má toho vznešení užiti. Zř. F. I. S. XXXVI., Zř. z. Jir. 484., S. 36. — **co.** V. témě, den Scheitel heben, Dch., zraky, Čch. Bs. 67., prosbu. Kat. 768. Zvolna láhev vznáší, by nalil; Vznešši paže obě pustila se za ním. Kká. Td. 239. (Osv. V. 541.). Jelikož je voda vznášela. BR. II. 803. a. — **koho.** To mne vznáší. D. — **co, koho, se kam (nač, k čemu, v co, nad co, do čeho, pod co).** V. něco **na** svůj hrad, Dal., království na vrch štěstí (vynésti). V. V. něco na obec (na rozsouzenou dáti atd.), V., Š. a Ž., na právo, na vrchnosť (k rozsouzení), Ros., na krále, V., na radu, Har., žalobu na koho, Brikc., žalobu na soud, D., na úřad, Sych., prosbu, žádosť na někoho. Zlob. Něco **k** staršímu v. Martim. V. se k nebi. V. Vznésti se k čemu = *dosíci toho.* V. se **nad** něco. Br. Má to na krále v. Vl. zř. 419., Sob. 11., Zř. F. I. B. XVII. Náš prubíř má takový nedostatek na mincmistra v. Nar. o h. a k. Bez vědomí jich abych nic před sebe nebral, leč bych to prve na úřad vznesl. Jdn. 175. V. se **do** povětří. D. V. se nad předsudek; Do nebe něco vznášeti (velmi chváliti). Dch. Rozepře vznešena na kněžnu. Jir. Vznesla se nad oblohu. Lipa 175. Vznáším zrak **v** ty hvězdné prostory. Vrch. **Ku** hvězdám já hrdou vznesl šíj. Vrch. Pyšný se Merkur v západ vznáší. Kyt. 1876. Kdo směl by hrdý zpěv až k vašim činům vznésť?; Ať vznese stížnosť ke mně. Kká. K sl. j. 3., Td. 167. Dále má on sněmy svolávati, smlouvy činiti, na sněmy vznášeti. Pal. Děj. III. 3. 136. Čehož židé neobmeškali na vrchnosť vznášeti a žalovati. Dač. I. 241. Nechtěl té rozepře na tuto synodu v.; V. hodnosť na kardinaly, něco na něčí rozsudek, korunu na někoho; K všemohoucí prozřetelnosti boží snažné prosby vznášeli, aby... Ddk. II. 233., 239., 253., 364., III., 5. (Tč.). Vznesli poslové na něho třetí otázku. Sš. J. 27. Bujně vznášely se k nebi **ve** svém vzrostu. Sš. Bs. 4. (Hý.). Vznesl říčici do jatky své; Jáť chci na pána v. a bez něho to učiniti nesmím. NB. Tč. 116., 22. Ten, kdo výše postaven, přísnou má povinnosť vznášeti k sobě nižšího. Mus. 1880. 274. Tu věc na JM. královskou v. chce a od JMti spravedlivého opatření očekávati. Žer. 324. Vlny až nad podnebí lodí se vznášely. Ler. Oznamujem listem tímto všem, že jsú na nás vznesli opatrní věrní naši milí, oznamujíce nám kterak... 1503. Tč. Ty (výpisky z desk) mají vznešeny býti na pány do Brna; Drží mi mé věno v Prosenicích, ještoto jsem na to vznešena, bez viny...; To úředník má ohledati a neměl-liby v to uhoditi, ale vznes to na pány. Půh. I. 204., 237., II. 452. (Tč.). Chci to na jeho milosť v.; Těm, jenž sú žaloby své na nás vznesli pro nezdrženie smluv; A táž naše jednota ukazuje, ačby který z naší jednoty druhému co učinil a provinil, že by to měl na p. Jiříka v. Arch. I. 239., II. 37., 40. (Šd.). Něčí útisky na někoho v.; To když bylo v obecný lid vznešeno, velmi sobě to obtěžovali. Bart. I. 13., 19. Své hlasy k Bohu vznosíte. Výb. II. 17. Sobě sami křivdy napravovati nemáte, ale na vrchnosť to v. povinni ste. BR. II. 24. a. K tobě oči svoji vznoši. BO. Andělé, pod nebesa se vznášejíc tvú sv. milosť chválichu. Pass. 305. V. oči k nebi, svou prosbu k někomu. Kat. 661., 768. Nad laiky se vznésti chtiece. Pod nebe sem od noha vznesen. Hus I. 14., 284. — **co, se kam jak.** V. něco na někoho **skrze** psaní (písemně). Boč. exc. Vznesl se vysoko **bez** všelikého učitele. Jel. Orel výš a výše se vznášel. Us. Prapor vysoko vznášeti; Vznášeti se **po** křídlech vítězných. Dch. Orloletem k slávě se vznášajú. Lipa 345. Zpěvem k někomu se v. Kká. Sl. j. 7., Pták se vznášel **v** dlouhých kruzích **na** šumících, těžkých křídlech. Vrch. Nad ledovci **v** kráse nádherné se mořem nebes slunce vznášelo. Vrch. Myth. I. 219. Hlavu hrdé vznášeti. Mus. 1880. 278. — **co, se kde.** **V** povětří se vznášeti (létati). V., Ros. **Před** někým se vznášeti, Einem vorschweben. Dch. Od těch dob, co **nad** ubohou zemí rudé meče znamení se vzneslo. Hdk. Skřivánek vysoko nad ním ve vzduchu se vznášel. Vlč. Anděl v oblacích se vznášel. Koleda., Šm. **Na** každičké řase hrdě se perla vznesla. Kyt. 1876. 80. Lodí vlnami na moři se vznáší. Jel. Ježto jsem na to zboží Valše vznešena v svém věně. Půh. II. 213. Vznesli se na úřady v zemi nejvážnější. Kká. Td. (Osv. V. 542.). Nad obočím jako mhla se cosi mdlého vznášelo. Koll. I. 385. Andělé se nad ním vznášeli. Anth. I. 86. To má vznešeno býti přede pány. Půh. II. 64. Prach se vznášel pod nohami, lépe: zpopod noh. Km. — **co, se kam čím.** **Nad** prostor se vznese křídlem svojí myšlénky. Vrch. Vznášíme na tebe tímto listem apoštolským plnou moc. Ddk. III. 179. Myslí svou **do** nebe **za** mnou se vznášej. BR. II. 382. b. Všecku poctivosť božskou na ně vznášejí klaněním, klekáním. Chč. 381. Láskou k Bohu se vznášeti. Kom. Did. 142. Sv. Hedvika často sě vysoce **ot** svého tělesenstvie vnitřním duchem k Bohu vznesieše. Výb. I. 1153. Tím se nevznášej. Pass. 318. Nad angely vznesla řečí toho biedníka. Hus I. 259. — **se kam s čím.** Orel **s** kořistí svou **do** povětří se vznesl. Us. — **kudy.** Aj co uzřím? Modřinami těmi ohnivý vůz se a kolesa vzhůru vznášeti sem **v** nebesa. Koll. I. 283. — **co proti komu.** Proti němu žalobu vznesla. Ddk. IV. 227. — **co komu.** Smrť, ješto bieše Eva všemu světu vznesla (přinesla). Št. K. š. 295. 13. Mathiáš jmaje sobě vznášeno mnohé stížnosti. Dač. I. 216. Pan Hradecký měl se pěkně, řek, že mu se to dobře líbí, že prve nám (na nás) vznášíte. Arch. V. 412. — **v čem.** (Žákovstvo) chce se nad laiky v moci v. Hus I. 8. Vneste pýchu svou až v nebes výši samu, země synové, v tom božském sebeklamu. Kká. — **proč.** **K** hrdému peruť letu vznese orel. Čch. Bs. 183. Jiní **z** upřímné zvědavosti žádosť tu na Pavla vznesli. Sš. Sk. 205. Paže ku přísaze v. Kká. K sl. j. 63. — **co se odkud.** Pravici **z** lůna svého v. Ž. wit. **Od** země se v. Br. — **se.** Duch božie vznášel se. Št. Ř. 214. a. V houfu velikém létajíce se vznášeli. Ler. Ani sta sě vznesle oči moji. Ž. wit. 100. 1. — **se čím** = *honositi se, vychloubati se.* Tkad. Ničím

sě nevznos a taj, činíš li co dobrého. Št. — co kdy. V nocéch vznošujte ruce. Ž. 133. 2.

2. **Vznésti**, *vzněsti = obviniti, obžalovati*, an-, verklagen, angeben. Na Slov. Bern.

Vznešeně, erhaben, vortrefflich. V hud. maestoso. Dch.

Vznešenec, nce, m. = *vznešený člověk*, ein vortrefflicher, hochansehnlicher Mensch. V. světa; Pro poučení v-nců. Sš. Sk. 105., II. 24. (Hý.). — **V.**, druh rýmu: tráva, kráva. Puch.

Vznešení = *vznesení* (vz Bž. 178.), n. = *pozdvihnutí*, vz Vznésti, die Erhebung. — V. *čeho na koho*, die Uibertragung, Zuweisung, Anhängigmachung, Veranlassung, Angabe, Anzeige, der Auftrag. Dskami, listem, rukojměmi nebo vznešením ujištěnie. Vš. Jir. 216. Vznešení kdo činiti mohou bez žaloby. Vz Kol. Jir. P. XXVII. Vznešení stran. Faukn. V. činiti. Apol. V. věna, vz Vš. 571. — **V.** = *vedení nevěsty domů*, die Heimführung. Zříz. zem. Vz Vznésti abs. — **V.** = *přínos*. Že to své v. promlčí. Vl. zř. 508. — **V. se** = *vzlet*, der Aufschwung.

Vznešenosť, i, f. = *vyvýšenosť*, die Hoheit, Erhabenheit. V. stavu, myšlének. Jg. Přirozená v., natürliche Vornehmheit, Hochansehnlichkeit. Dch. V. cechovní, die Zunftherrlichkeit. Šp. Převelebná krásy v. Shakesp. Tč. Člověk má vznešenosť na ctnosti, umění, mravech a udatnosti. Na Mor. Tč. V. tať jen v citu sídlí. Koll. I. 419. Známe svrchovanou v. jeho; Tím také v. apoštolského úřadu vynořuje. Sš. II. 30., 206. (Hý.). Vz S. N. — **V.**, *titul*, die Excellenz, Hoheit. Vaše v-sti! Johan. 10. — **V.** = *chvalná pověsť*, der Ruhm, Nachruhm, das Ansehen. Zlob.

Vznešenstvo, a, n., die vornehme Welt. Šm.

Vznešený, *vznesený* (vz Bž. 178.); *-šen, a, o* = *vynešený vzhůru*, erhaben, hoch; *vzácný, slovutný, slavný, znamenitý* atd., vornehm, berühmt, hehr, vortrefflich, angesehen, ansehnlich, edel. Jg. Heroicky a slavně v-ný pán. Břez. 5. V. kmen (vysoký). Rst. 520. V. lékař (umělý), V., host, D., muž, Br., království české. Smrž. V. sloh, Nz., pán, Dch., společnosť, Us., úloha, Vlč., krása. Osv. I. 365., osoba, J. tr., mysl, Hlk., svět, Us., úřad, Šmb. S. II. 241., duchovenstvo, vzor, Ddk. II. 330., IV. 265., titul. Koll. I. 279. Zachovej spravedlnosť, zostaneš vznešený. Na Slov. Tč. Moudrý čím vznešenější, tím lidu milejší. Us. Tč. — **nad koho.** Jistší pták na talíři pečený, nežli dvá v povětří vznešení. Prov. — **kde: mezi** lidmi. V. V. **u** všech národův. Br. — **nad co.** V. Výsledek nade všecku pochybnosť v-ný. Stč. Zmp. 138. Nad bohactví v. Sš. Sk. 58. — **čím**: povahou a vzrůstem. Ráj. — **kam jak.** Pán Ježíš svou mocí na nebe v-ný. Sš P. 18. — **V.**, *titul*. V-ná, dvojctihodná milosť (titul kněží). Dbš. Obyč. 86. — **V.**, auferlegt, übertragen. — **na koho.** Úloha naň v-ná. Mus. 1880. 72., Osv. I. 70. — **V.** = *obžalovaný, obviněný*, verklagt, angeklagt, angegeben. Bern.

Vzněť, u, m. = *vznícení*, das Entbrennen, Entflammen, die Gluth, der Antrieb. Dch. Blahý vzněť (láska). Stašk. V. duše, Osv. V. 634., drahokamů; V. zápalný (zapalná oběť). Čch. Mch. 46., Bs. 134. V. děsnojasný, Msn. Or. 17., mládí. Kká. Š. 33., Td. 99. Touhy mocný v. Vrch. Za v. **k** dobrému sloužiti. Sš. II. 121. Horující v. mladosti, silný v. Mus. 1880. 144., 274. (Pdl.).

Vznětlivosť, i, f., die Entbrennbarkeit, Entflammbarkeit. Zkr.

Vznětlivý; *-iv, a, o*, leicht entbrennbar, entflammbar, leicht entbrennend, entflammend. Dch. V. kyselina, Květy 1881., srdce. Zkr.

Vznice = *vzhůru*, zastr. Kat. 3435.

Vznicení, n. = *vzniknutí*. Tkadl. I. 43.

Vznícení, n., vz Vznítiti.

Vznícený; *-en, a, o*, entflammt, angefacht. Dch. — **čím**: oheň větrem vznícený; srdce láskou v-né. Us. Vz Vznítiti.

Vzniče = *vznikl*, zastr. Jiný malý róžek vzniče **mezi** těmi roby. Št.

Vznidu, vz Vzjíti. Kat.

Vznik, u, m. = *vzniknutí, povstání, počátek*, der Ursprung, Keim, das Aufkeimen, die Entstehung. Zpráva o vzniku solního pramene. Trest. zák. Nedati věci vzniku, etwas nicht aufkommen lassen. Scip. To těsto nemá dnes jaksi v-ku (nemůže vykynouti). U Rychn. V. a zánik, das Auf- und Untergehen. Bkř. V. plánu. Kká. Td. 101. Byltě zajisté dostatečně zpraven o okolnostech vzniku tohoto zákona; Od nich panství to v. vzalo. Ddk. II. 180., 390. (Tč.). Proti bezpravné moci spravedlnosť žádného nemá vzniku. Bart. — **V.** = *prospěch*, das Aufkommen, Wachsthum, Gedeihen. Nemá žádného vzniku ve svých věcech (nemá štěstí). Ros. Nemohúc (z toho domu) vzniku mieti, prodali jsme jej. List. z r. 1465. Tč.

Vznikání, n. = *povstávání*, das Werden. Nz.

Vznikati, vz Vzniknouti.

Vzniklík, a, m., der Emporkömmling. Šm.

Vzniklosť, i, f. = *vzniklá pochybnosť, případ*, unvorgesehener Fall. Čechové pravie, že ve všech v-stech státi chtějí ke řeči súdce (in omnibus emergentiis). Arch. III. 412.

Vzniklý = *který vznikl*, entstanden, aufgekommen, vorgefallen. Ze vzniklých příčin (vzešlých, nastalých). D. V. rozepře, Troj., sváry, Č., škoda. CJB. 387. V. vášeň. — **(čím) kde.** Strach **mezi** lidem v. Kom. Škody **na** věcech nedbanlivostí v. Er. Znamenav různice mezi pány a vládyky v-klé. Zř. F. I. A. X. Války mezi jednotlivými národy v-klé. Us. Nechuti, bůřky, nesnáze a protivenství mezi stranami svrchupsanými kterakkolvěk až **do** sie chvíle vzniklé. List. z r. 1449. Mus. 1880. 104. Abyste nám v těch věcech mezi lidmi v-klých naučení své vydati ráčili. NB. Tč. 213., 235. — **odkud (z čeho).** Rst. 520. Spory z lovu v. Kká. Td. 65. Ve válce z toho vzniklé. Šmb. S. II. 68. Poskytované podpory v. z přirozené přichylnosti vzájemné, nepocházely z osobní přítulnosti. Ddk. V. 113. — **kdy.** Stranil se války s Liutici **na** podzim téhož roku v. Ddk. II. 153. Vz V. kde.

Vzniknouti, knul a kl, utí; *vznikati, vznikovati* (cf. také: *vznikující*) = *vzhůru vynikati, vyrůsti*, hervorkeimen, hervorwachsen, ent-, erwachsen, hervorkommen, aufgehen; *povstati, vzmocniti se*, aufkommen, entstehen, entspringen, erwachsen, aufgehen. Jg. — **abs.** Vzniká různice, V., bouře, oheň, Zlob., boj, modla, Troj., stížnosť, Kom., škoda atd. Tu jej nedá viec vzniknúti = vzhůru vyjíti. Hr. rk. 393. Požár v-kl. Us. V-kla pochybnosť, der Zweifel wurde angeregt, wurde rege, J. tr., Dch., potřeba. Dch. Nedal této myšlénce v. Us. Dch. Vznikla válka, Let. 119., veliká drahota v potravách. Dač. I. 156., 225. Potom búře a války tu vznikly; Uzříte, že vetšie nesnáze vzniknú. Arch. I. 167., III. 377. (Šd.). — **odkud**. Odtud vznikl název ten. Us. Tato zpráva nezasluhuje víry vzniknuvší vůbec snad jen **z** té příhody, že...; Že by válka snad **od** neposlušnosti jeho byla vznikla; Jediná těžkosť, která mu z obratu věcí vznikla, bylo záští starého Viperta; To zavdalo podnět k hrozbám, z nichž snadně mohla v. válka s Rakousy. Ddk. II. 196., 393, 420., IV. 16. (Tč.). Od jehožto učení veliké nevole a nesnáze vznikly jsou **v** křesťanstvu. Dač. I. 74. Z toho nic dobrého nevznikne. Reš. Jako z mračen z niej vznikáše jeket. Rkk. 22 Od pravdy vzniká li pohoršenie jistějšie jest přestúpiti, aby vzniklo pohoršenie, než pravdu opustiti. Hus I. 244. Královstvie, ježto vzniknú ze země. BO. Z malé jiskry oheň vzniká. Prov. Šd. Z toho nic dobrého nevznikne. Štelc. V. z mrtvých = *vydobyti se, vstáti*, aufstehen. Hr. rk. 651., 121. — **kde.** Ráj. Vz Vzniče. Zrno **v** zemi vzniklo (vyrostlo). L. Vznikla v něm myšlénka, že... Sá. Nevznikla ta slova v duchu chorém. Čch. Mch. 79. Historie rozpráví, jak vznikaly jsou v oněch krajích nová, veliká panství; Tamtéž vznikla **mezi** shromážděnými biskupy myšlénka...; Vznikla roztržka mezi králem a bratrem jeho; Kdy **na** Moravě vznikl rozdíl mezi hobou selskou a hobou panskou, nelze udati. Ddk. II. 74., 218., 321., IV. 144. Vznikla nevole v království českém mezi stavem panským a rytířským strany jedné a stavem městským strany druhé o mnohé věci; Různice veliká vznikla v Praze; Mordy vznikly mezi Mozkvany o sukcessí. Dač. I. 64., 113., 212. (176., II. 14.). A my nechtiece aby dalšie ruoznice mezi našimi věrnými měly vznikovati. Arch. IV. 266. Jakýžby kolivěk soud mezi týmiž židy povstal a vznikl, nemá jinač souzen býti než městským právem. List. z r. 1495. Tč. Vzniče neslýchaný křik **prostřed** stanóv; Zatím vzniče vrtránie v lidu. BO. V Judstvu války takové vzniknou. BR. II. 106. b. Vznikla nevole mezi nimi. Pam. kut. — **oč.** P. Bauša zabit jest, o čež soud vznikl; O vaření piva vznikla nesnáze mezi stavy; Nesnáze o minci vznikly. Dač. II. 27., I. 55., 298. O vystrkování korouhviček ve dny trhové v městech našich nyní psaného markrabství rozepře byla vznikla. List. z r. 1577. Tč. Nová o to bouřka mezi lidmi vznikla. Čr. — **komu proti komu**. Když tedy v-kla rozepře nemalá Pavlovi a Barnabovi proti nim. Sš. Sk. 174. (Hý.). I hned v-kal proti takovému obmyslu zbrojný odpor na Moravě. Ddk. II. 186. — **kdy.** Vznikla jest ta řeč **po** některém času NB. Tč. 126. Obrové v-kli těch časóv. BO. — **proč.** Jakou měrou dotčené ctnosti **skrze** útisky a protivenství vznikají. Sš. I. 59. (Hý.). — **o čem.** Mnohé pře o propůjčkách v-kají. Ms. pr. hor. — **co, koho** = *zprostiti se*. V. výplatu, Tkad., někoho. D. — **čeho,** sich entledigen. Aniž bude moci platu toho ročního prázden býti ani v., jediné leč by pro nepokoj na těch horách dělati nemohl. Tov. 160. — **jak.** Větší část pojmů v-ká pomocí smyslů. Ml. Naději môžem jmieti, že také v-kneme **s** pravdú, když bude pravdě vzniknúti hodno. Št. Kn. š. 147. 29. **Na** novo v. Dch. Tuť mimoděk v-ká otázka, zdali sjezd ten nestojí v jakési souvislosti toho roku. Ddk. IV. 112. Dietě v-klo **v** člověka sliečného. Kat. 3378.

Vzniknutí, n., das Werden, Entstehen, Auftauchen. Vz Vzniknouti. V-tí otázky. Dch.

Vznikojevný = *vznikoslovný*. Nz.

Vznikosloví, n., die Genesis. Nz.

Vznikoslovný = *genetický*, genetisch. Nz. Vz Vznikojevný, Vznikový.

Vznikový = *vznikoslovný*. Nz.

Vznikše = *vzpřímivše se*. Kat. 1489.

Vznikující. Neřáduov vzniklých anebo v-cích. Arch. III. 228.

Vznímati, vz Vzejmouti.

1. **Vzníti**, vz Vzjíti. Kat. 3263., Št. Kn. š. 178. 8.

2. **Vzníti**, vzním, vzní, ěl, ění; *vznívati* = *zvuk vydávati*, läuten, klingen, tönen. — **abs.** Jak přikázání božská vznějí. Rozj. o káz. Jakož slova jeho vznějí. Hus I. 136. V zvonečkách vzniecích. Ž. wit. 150. 5. Řeč svatých nic jiného nemluví ani vzní, jedné což...; Kam chcete dieti svú dobrú pověsť, jenž jest takto vzněla. Hus III. 75., 271. (Tč.). Bude v. trúba. ZN. Vzněly uši jeho. Bj. — **(komu) kde.** Vždycky **v** uších břinkot peněz vzní. Kom. Zvuk strachu vzní v uších jeho. Br. A tak vzní Amen **na** modlitbách Páně (takový má význam v modlitbě Páně). Hus I. 43. — **odkud.** **Z** úst jeho nebeské učení vzní. Br. Řeč vzněla z mých úst. Kat. 1577. — **kam jak.** **V** obětnici vznějí **k** tvůrci hlasem chvály. Hlas. List vzní **v** tato slova. NB. Tč. 195. A **k** té řeči vzní slovo toto Augustina sv.; A k tomu vzní řeč sv. Jeronyma, jenž die; A **k** tomu vzní ono slovo sv. Pavla. Hus I. 34., 460., 161. (61., 92.). Popi vzniechu **v** trúby. BO. Jasně vzněchu zpěváci (clare cecinerunt); Slova jeho nevznějí pořádkem (non sonant disciplinam). BO. To (Philometer) vznie **po** česku jako milovník řádu. Kšch. 5. — **na koho.** Muželi proroctví na Ezechyáše v. Roz. Urb. reg. To vše vzní na peníze. Hus. List, jenž na ně vzní. Arch. II. 303. — **o kom.** Jména neb skutkové vznějí o osobě Kristově. J. Kap. Postil. I. 42.

Vznítí, n. = vzjití, ascensus. BO.

Vznítiti, tím, vznět, vznítě (íc), til, cen, ení; *vznécovati* = *zapáliti*, entzünden. — **co:** žádosti. Měst. bož. Č. V. sketu, den

Feigling entflammen. Dch., válku. Vrch. — **co komu (jak).** Bez lichvy všem světlo učenosti jako slunce vzněcoval. Hlas. Vzněť zápal váš i nám. Kká. Sl. j. 7. — **co, se kde.** V. něco v někom. Ruk. sv. Aug. To **na** slunci se vznítilo. Us. Z kterého (zraku) paprsk jen žár v sluncích může vznítiť; Vzněcovati v někom vztek. Vrch. V těch dvou kdyby mohla vznítiť lásky vroucnosť; Chtěl vznítiť žertvu na oltáři. Kká. Td. 145., 291. Na mysli sú se vznítili, animos erigere. BO. — **se jak.** Své srdce bych v plamen chtěl vznítiť. Pf. Hříšnosť zákonem rozdrážděná se v pochotě všelikého druhu vzněcuje. Sš. I. 77. — **se k čemu.** V les otčiny tu patře k slovům těm se vznítil. Kká. Td. 98. K činu duch tě vzněcuje. Msn. Or. 92. — **proti komu.** Způsobem tímto tak drze revolnci proti nám vznítili. Ddk. VI. 171. — **odkud.** Od hvězd den se vznítil. Sš. Bs 2. (Hý.). — **čím:** horkem. Válka loupežemi vznícena.

Vznočiti, zastr. = *vyrážeti*, erpressen. Mé srdce tu prosbu v-čí. Kat. 3292. Dle Gb. (v Listech filolog. 1882. 323.) jest toto čtení jen konjekturou Erbenovou. V rukop. je *vznoty*. Gb. doporučuje: *vznosí*.

Vznojení, n., die Erhitzung.

Vznojený; -en, a, o = *vznícený, rozpálený*, erhitzt. V. nebe. Rkk. 54. Vz Vznojiti, Roznojiti.

Vznojiti, il, en, ení = *rozhřiti, rozpařiti*, erhitzen. St. skl., Výb. I. 1126. 34. — **čím.** Úsilím veškeren lid vznojen (byl). Alx. V. v. 1833. (HP. 44.).

Vznos, u, m., die Schwebe. Čsk. V. roznožmo, die Grätschschwebe, Čsk., přednožmo. Tš. Vz KP. I. 456., 468.

Vznositi, vz Vznésti. Kat. 768., 3343.

Vznositosť, i, f. = *přímosť*. V. gotiky. SP. II. 17.

Vznositý, *znositý* = *co vzhůru se vznáší, vzneslý, přímý*, aufrecht. Ms. v Rozb. 1841. SP. II. 9.

Vznosný, aufrecht stehend, emporstrebend. Padl tak mnohý kmen v-ný. Hum. list. 1879. 226.

Vznošení, n., die Erhebung. Jg.

Vzobcovati = *počíti obcovati*, Gemeinschaft haben. — **s kým.** Nevzobcuju s vyvolenými, non communicabo. Ž. wit. 140. 4.

Vzobětovati, opfern. — **komu.** Vzobětuju tobě, sacrificabo. Ž. wit. 53. 8.

Vzobojovati, zastr. = *válku vypověděti, bojem přepadnouti*, bekriegen. Ž. wit.

Vzoddati, *vzoddávati* = *za sebe oddati*, verheirathen. — **koho.** Ješto jich nemají v. Ms. pr. (Č.).

Vzochvíti, *vzochvěti*, chvěji, chvěl, ěn, ění; *vzochvívati*, *vzochvovati*, zastr. = *vztřásti, pohýbati, popuditi, cvičiti*, erschüttern, bewegen, üben, aufbringen. — **se v čem:** v spravedlnostech (se cvičiti). Ps. ms. 118. 48.

Vzokan, a, m. V-ni, drassides, pavouci. V. lesklý, clubiona holosericea. Vz Frč. 122., Krok II. 249.

Vzor, u, m. (koř. zr ve zříti, Gb. Hl. 146.) = *vzírání, vezření, pohled*, der Blick, Anblick. — **V.** = *forma, model, pravidlo, podlé něhož se co dělá, obraz, obrazec, způsob, příklad;* na Slov.: *příměr*, das Muster, Modell, Formular, die Form. V. pravidelný, souměrný, nepravidelný. Schd. II. 319. V. si zdělati. Ráj. Dle vzoru šiti, kresliti, vzor rovný, prolomený, okatý, papírový, ochrana kreslení vzorů. Šp. V. stavitelský. Šm. Zboží na vzor, die Musterwaare. Nz. Vzory řečného umění, Muster redender Künste; lístek vzorů, die Musterkarte. Dch. Vzory, das Musterband. Kša. Účetní vzor (formulář), das Rechnungsformular; věci na v., Musterstücke; v. na krajky, das Spitzenmuster; v. gobelinový, háčkovaný, patentový, pletený, proužkový, penízkový, rozmarinový, síťový, síťkovaný, šitý, tlápkový, s přednitkou. Šp. *V. háčkování:* pikový, pruhový, klikatý, kosočtvercový, šikmý, peckový, hráškový, mističkový, lupínkový, vázanky, zimostrazu, lístků růžových, žaludový, mozaikový, hroznový, tunesský, šikmý, kláskový, listu jetelového, hvězdičkový, letorostu, fuchsie; *mřížkovaný:* klikatý, šikmý, čtvercový, mřížový, dírkovaný, tabulkový, střídavý, lasturový, vějířek, s prošíváním; *v. pletení:* vypouklý, kruživý, hustě mřížkovaný, řádkový, parůžky, ratolistka, uzlíčkový, pavoučkový, krajkový, pupínkový, tylový, strouhadlo, včelka, zoubkový, řebříčkový, obloučkový, jedlový stromeček, hroznový, mřížový, pružný vlněný (patentový), do kola pletený, síťový, dvojnásobný patent, kostkový a p. Škola žen. prací. (Rgl.). V. ráže, das Kalibermuster. Čsk. Vzorem mi byli mluvnice xyz. Bž., KB. Jest to v. opatrně sepsaného listu diplomatického. Ddk. III. 139. Vzor mluvy, práva, cti jak šatu od nich brali. Kká. Td. 26. Ty jsi tvorů božích v. Sš. Bs. 3. Vz Vzorec, Vzorek. — **V.** = *příklad k následování*, das Muster, Vorbild, Beispiel, Exempel, Ideal. Někoho za v. míti, Sych., klásti (**ne: co** v.). Os., Brs. 2. v. 266. Za tím vzorem sobě veďte. Kká. Td. 74. Vydává se jim za v. v těch věcech; Vzorové pravé zbožnosti a pravého smyslu božího; Všem věrcům a věrkyním se vzorem věčným stala; V. pravého přátelství. Sš. II. 179, L. 12., 20., 69. (Hý.). Velmi pochybeno jest, jestliže vlastencové, majíce všemožně ve všem vzorem býti, nechvalně mravem a ráznosti klesají. Kmp. Čech. 129. — **Na vzor** = *na způsob, podobně*, nach Art, nach dem Muster. Ráj.

Vzorání, n. = *zorání*.

Vzoraný = zoraný.

Vzorati, vzoři = *zorati*. Pole nevzorané. Ms. (Č.).

Vzorec, rce, m. = *vzorek, nákres*, podlé kterého se něco dělá, zvl. při vyšívání, pletení, tkání a p., das Formular, Muster, Modell, die Formel. S. N., Nz. V. základný, die Fundamentalformel, vzorec prokladu, die Interpolationsformel. Nz. V. přísežní (formule přísahy), die Eidformel. Sl. les. V. součtový. Stč. Alg. 151. Abychom některé počty snadno vykonali, sestavujeme čísla v nich přicházející v jistý, určitý pořádek, ten pak nazýváme vzorcem, schematem; v. mnohočlenový, die Polynomialformel. Šim. 7., 186. V. mathematický (jasný, přehledný), zákon

přírodní ve vzorec mathematický uvésti, v. empirický, chemický (empirický), Gerstnerův. ZČ. 8., 9., 204., 256. (Pdl.). Vz Vzor, Vzorek.

Vzoreční = *vzorkovní*.

Vzorek, rku, m. = *malý vzor, vzorec*, das Muster, Dessin. V. na papíru vykreslený. Techn. Vzorek ku kreslení. Kh. Výkres dle vzorku. Nz. Vzorce chemické. Vz KP. IV. 44. V-ky obilné, Muster von Getreide (Körnern); V. kostkovitý, würflüchtes M., střihový, Schnittmuster (für Kleid); truhlář na v-ky, der Modelltischler; dlabač v-ků, der Formstecher; Ten v. hezky se dělá. Dch. V-ky zboží, Waarenmuster. Vz Vzor, Vzorec. — **V.**, die Formel. Všeobecný vzorek zákona jest: A jest B. Mark.

Vzořiti, (szořiti), zastr. = *světlem opatřiti*, illustrare. Kat 1373., 2622. Dle Jedličky: maturare. Kat. 1225, 1373.

Vzorka, y, f. = *vzor*. Byla ona vzorkou spořádané paní. Nitra VI. 318.

Vzorkář, e, m., der Modellschneider, Modelleur. Nz., Dch., Šp.

Vzorkárna, y, f. = *vzorkovna*.

Vzorkoryjec, jce, m. = *vzorkář*. Šm.

Vzorkování, n., das Modelliren. Šm.

Vzorkovaný; *-án, a, o*, gemustert. Krytba střechy ze břidlice v-né. Dch.

Vzorkovati = *modellovati*, modelliren. Šp., Šm.

Vzorkovna, y, f. = *dílna k dělání vzorků*, das Modellenkabinet. Balbi. Zemp.

Vzorkovní, Schablonir-. V. umění, die Schablonirkunst. Šm.

Vzorkový, Muster-. V. kniha. Us. Pdl.

Vzorně, mustergiltig, musterhaft. Dch. V. se chovati. Us.

Vzornice, e, f., typica figura geometrica v měřictví. Vz Vzorec. Phld. II. 4. 121. — **V.**, die Patrone (beim Zimmermahler). Šm.

Vzorník, u, m., die Musterkarte, das Musterband. Nz. V. šitý, háčkovaný, pletený atd. Šp.

Vzornosť, i, f., die Mustergiltigkeit.

Vzorný = *patrný, co na očích jest* (rus.), sichtbar, augenscheinlich. V. příčina. Sš. II. 199. — **V.** = *mající vzory, tkaný ve květy, všívaný*, geblümt. L. — **V.** = *příkladný*, Muster-, musterhaft, mustergiltig. V. škola, žák. Balbi. V. hospodářství, J. tr., dělník, list (na vzor, Musterbrief), sepsání, das Musterstück. Nz. V. obraz, das Ideal, Dch., smlouva o vyučení, der Musterlehrkontrakt, ukázka, die Standprobe, provozování, der Musterbetrieb, Šp., kus, das Musterexemplar. Sl. les. V. národovec, píle, horlivosť, Us., svědomitosť, KB. VI., život. Lpř. D. I. 20. V. život vésti. Us. Pdl. V-ná modlitba pode vlivem ducha svatého povstalá a častěji opakovaná. Sš. Sk. 50. (Hý.). V. sklo, das Schauglas. Stč. Al.

Vzorodovati = *orodovati, přimlouvati se*, fürbitten. — **kde (u koho).** Boč. exc.

Vzoropis, u, m., die Vorschrift. Na Slov. Ssk.

Vzorový, Muster-. V. list (podlé něhož jiný napsati lze. Vz Vzorný), der Musterbrief, Schimmel. Mus. 1880. 462.

Vzouti, vzuji, ul, ut, utí, *vzouvati*, hinein-, anziehen. — **co kam:** dvoje punčochy **do** bot v. Us. Tč.

Vzovu, vz Vzývati.

Vzpáčiti, il, en, ení = *namítnouti*, einwenden; *zvrátiti, vyvrátiti*, umstossen. Kat. 1302., 1742. — **co proti čemu.** Zda by umínění které proti tomu vzpáčeno bylo. Pulk. Výb. I. 453. — **se čím.** Kterú silú v. se mysliš (rebellare)? BO.

Vzpadati, *vzpadnouti*, hinfallen. I vzpadají k trámu svatému tvému. Ž. wit. 558.

Vzpak, adv. = *na zpátek*, zurück. Mus.

Vzpála, y, f. = *palčivé horko*, die Hitze. Výb. I. 1089. 18., Alx.

Vzpamatovati, zur Besinnung bringen; **se,** zur Besinnung kommen, zu sich kommen, gedenken. — **koho, se.** Rk. Dlouho ležel, než se v-val. Us. Tč. Sotva se v-vav svlekl se sebe roucho duchovní. Ddk. II. 205. — **se nač.** Us. — **se z čeho.** V-val se z vytržení. Us. Tč. Z rozpaků svých se v-val. Kká. Td. 34. V. se z pohromy, Us., z ochromení. Šb. S. II. 19. — **jak.** Chtěl se moci v. Vrch.

Vzpaniti, il, ěn, ění = *zvelebiti*, magnificare, glorificare, verherrlichen. — **co.** V-nil sem své skutky; Vzpanil jest jej přieliš. BO.

Vzpažiti, il, en, ení, *vzpažovati*, v tělocv. — **jak.** Vzpažnjte předem, do zadu. Kuč. v Km. 1881.

Vzpěčení, n., der Widerstand. — **V.**, insidiae, die Nachstellung. Bj.

Vzpěčitel, e, m., den Widerstreber, Nachsteller. V okolí nenie protivníka ani v-le zlého. Bj.

Vzpěčiti se, il, en, ení, *vzpěčovati* = *vzpíčiti*, repugnare, rebellare, sich widersetzen, entgegenstellen. — **se proti komu.** Opět se proti němu v-čil, rebellavit. Bj. — **s inft.** Aby císaři v-čovali se sloužiti. Ddk. II. 333. Vz Vzpíčiti.

Vzpěra, y, f. = *vzpěradlo*. Pek. 151.

Vzpěradlo, a, n. = *čím se kdo čemu vzpírá, čím odpor klade*. V. jednoduché, složité. Plk. 153.

Vzpěrati = *vzpírati*. Vzpěrá. Č. Růž. stol.

Vzpět, zurück. Obrátil se v. BO. Hanebně v. postupuje. Hus I. 86.

Vzpětění, n. V. řádu větového = změna vedlejší věty časové ve větu hlavní a hlavní věty ve větu časovou (inversio enuntiatonum). Již té noci záře vycházela, když Iason takto promluvil. Týž poměr vyjadřuje se též spojkou **a** (parataxe). Byla již noc a dal jsem mu list. Let. 362., Brt. S. 3. v. 141. Cf. Kořín. Lat. ml. 2. vyd. §. 387.

Vzpěti, vzpěji, ěl, ění; *vzezpívati* = *zazpívati*, singen. — **jak nad kým.** Vetchými slovesy nad tím (nad půlkami hole) vzpěchu (hádači). Rkk. 48. — **(kde) komu.** Tak ihned sv. Cecilia samému Bohu **v** svém srdci vzezpieváše. Pass. Tobě vzpěju, psallam. Ž. wit. 58. 18. — **kdy. Za** půlnočné tichosti vzpěli chvalopisné. Sš. Sk. 196.

Vzpětiti, il, ěn, ění = *na zpět obrátiti*, zurückwenden, umkehren. — **se v čem.** Měsíc také v svém poběže vzpětí se. Ms.

Digitized by Google

(Mus.). — **se.** A někdy přilože pilnosť, aby ho k hřiechu přivedl, i vzpieti sě; Ztučněl jest a stlustěl… a vzpietil se jest t. odstúpiv od mého přikázánie. Hus I. 222., II. 387. (Tč.).

Vzpiatý, vz Vzpjatý, Vzepnouti.

Vzpíčiti, il, en, ení = *vzepříti,* widersetzen. Pulk. 475. — **se.** Vstanú, aby se vzpiečili. BO. — **se komu.** Nevzpieči se mně člověk, non resistet. BO. Vzpiečie se jemu, repugnant. BO.

Vzpínání, n., das Emporringen. V. rukou. Dch.

Vzpínati, vz Vzepnouti.

Vzpírací, widerstehend, Widerstand leistend. V. pevnosť u těles pružných. Pek. 43.

Vzpírati, vz Vzepříti.

Vzpíravý = *kdo se rád vzpírá,* gern widerstrebend. V. lítosť. Us. Tč.

Vzpíti, vz Vzepnouti.

Vzpítiti, vz Vzpětiti.

Vzpívaný. Koleda v době mezi dnem sv. Štěpána až do sv. tří králů v-ná. Ddk. I. 279.

Vzpívati, singen. Vzpievaju, cantabo. Ž. wit. 12. 6.

Vzpjati, vz Vzepnouti.

Vzpjatý; *-at, a, o.* Křídla lehce vzpjatá (lehce rozestřená ve vzduchu, emporgeschwungen). Čch. Petr. 45. Sloup hrdě v-tý, emporragend, sich erhebend. Čch. Mch. 12. Čelo hrdě v-té. Ib. Bs. 99. Vzpiatýma ponad hlavu rukama, zusammengeschlungen. Dbš. Obyč. 178.

Vzplakati, in Thränen ausbrechen. Ms. (Mus.). — **abs.** Vy vzpláčete i vzkvielíte a svět se vzraduje. ZN. — **nad kým.** Us. Tč. — **jak:** žalostivým srdcem. Výb. I. 266.

Vzplameniti se, il, ěn, ění = *vzpláti,* aufflammen. — **se kde.** Oheň se nad střechú v-nil a vyblkával k nebi. Na Ostrav. Tč.

Vzplání, n., das Entflammen, Erglühen. Horečnaté v. oka. Čch. Mch. 53.

Vzplanouti, ul, utí, *vzpláti* (vz Pláti) = *vzejmouti se ohněm,* auflodern. — **abs.** Vzplanul oheň. Ps. ms. V-ne jako oheň hněv tvůj. Ps. ms. V-lo nepřátelství. Šmb. S. I. 537. V-nul boj, hněv, požár. Šb., Hdk. — **jak.** Oheň *plamenem* vzplanul. Nebe vzplane rudou září. Osv. I. 376. Tvář vzplála nachem. Vrch. — **kde.** Tím v ní opět síla vzplane olejem jak oheň lampy; Aureola v-nula mu *kolem* hlavy; Oheň vzplál **na** ohništi. Vrch. Zápal mstivý ve mně v-nul. Kká. Td. 304. O kéžby život v kamenech těch v-nul. Hdk. Před těmi (vládyky) nic nevstane, jako v ohni ot nich vzplane. Hr. rk. 311. — **čím.** Srdce jeho láskou v-nulo. Us. Dch. Jiskrou oka celý v-nu. Kls. Světlem v-nul chrám. Vrch. — **kdy (čím, k čemu).** Láskou k činu v-nul. Vrch. Luna září krvavou **v** noci vzplála. Kká. Š. 115. Oba v-nuli téhož dne takovou **k** sobě láskou, že….; **Před** měsícem **mezi** oběma bratry v-nula prudká rozhořčenosť. Ddk. II. 56., V. 176. (Tč.).

Vzplanutí, n. = *vzplání.* V. blesku. Čch. Mch. 67., citu. Dk. P. 155. V. války občanské zdálo se nevyhnutelným. Pal. Děj. V. 2. 417.

Vzplápolání, n., das Aufflackern. Poslední bitvy v. Pf.

Vzplápolati = *vzplanouti,* aufflackern, aufflammen, auflodern. Ps. ms. — **abs.** Oheň vzplápole. Ž. Klem. Deut. 22. — **jak.** Jen mocně, ohni, v-lej. Osv. I. 377. Monstranc časem (ob čas) v jednom blesku v-la. Čch. Mch. 69.

Vzplašiti, il, en, ení = *poplašiti, rozplašiti,* aufscheuchen. Mnoho jich zbiv, jiných jest popudil a různo v-šil. Pulk. 316.

Vzpláti, vz Vzplanouti.

Vzplesati, aufjauchzen, aufjubeln. — **abs.** Řeky vzpleši. Ž. Klem. 97., Ž. Kap. 97. 8. — **kde.** Ješto byl **ku** přítomnosti jeho v životě materském vzplesal. Šš. J. 30. — **čím.** Vzplesal duchem svatým. Šš. L. 105 (Hý.).

Vzplniti, il, ěn, ění, *vzplňovati* = *naplniti,* anfüllen. — **co čím:** vůní. Puch.

Vzploditi, il, zen, ení; *vzplozovati* = *vzmnožiti,* erzeugen, vermehren. — **co.** Vzplodiš sílu, multiplicabis. Ž. wit. 137. 3., 104. 24. Vinnici vzplodiš (plantabis) a nebudeš jie sbierati. BO. Vejdi k ženě bratra svého a lehni s ní, aby vzplodil pokolenie bratra svého (Gen. 38.); Cierkev sv. kolik jest svatých vzplodila, tolik jest ratolesti pustila. Hus I. 195. II. 63. — **koho čím.** Jež sem vzplodil dary svými. Alx. BM. v. 302. (HP. 88). — **co komu čím, kdy.** Ona čárami stromům ovoce v zimě vzplozovala. Troj. — **se** = *rozmnožiti se,* sich vermehren. Dal. 6., Leg., Výb. I. 153. A vzplodila sú sě jablka zrnatá. Pís. Šal. 6. 10., Hus II. 79.

Vzplouti, vzpluji, vzplul a vzploul, utí; *vzplynouti,* ul, utí; *vzplovati, vzplývati* = *vyplouti vzhůru,* aufschiffen, aufschwimmen, in die Höhe schwimmen. — **kam jak.** Sekera **nad** přirozený běh **na** vodu vzplúla. Leg. Na vysoké moře vzplynuli (vzplouli). Troj. — **kde.** To **na** vodě vzplyne (nepotopí se). Cos. — **odkud proč kde.** A **na** oznak věci té prý z Kristova boku **na** kříži vzploula krev a voda. Šš. II. 135. Vzplynulo železo (**z** vody) = vyploulo. Bj. Když piesek z studně, s vodú se smiesiv, vzplývá. Výb. II. 3.

Vzplovati, vz Vzplouti.

Vzplození, n., die Erzeugung, Vermehrung.

Vzplozený; *-en, a, o,* erzeugt, vermehrt. — **Jak.** To jsem jemu řekl z hněvu svého, že nejsi tak dobrý jako já, nebo nejsi v řádu v-ný. NB. Tč. 246.

Vzplynouti, vz Vzplouti.

Vzplývati, vz Vzplouti.

Vzpodejmouti, ul, ut, utí; *vzpodjíti,* jal, jat, jetí; *vzpodjímati* = *pozdvihnouti,* erheben. — **co:** most. Dal. Vzpodejma (kola) i pusti níže. Alx. V. v. 1161. (HP. 28.). Tuto svadnú při vzpodjala; Vzpodjechu ji silné túhy. Kat. 2994., 2841., 3166. Tělo sv. Vojtěcha v. (= z hrobu vzíti). Dal. — **se na koho.** Čechy se na ně (na Uhry) vzpodjechu. Dal.

Vzpodjíti, vz Vzpodejmouti.

Vzpodnutiti, il, cen, ení = *podrobiti,* unterjochen? Ps. ms. 54. 3.

Vzpodvihnouti, ul, ut, utí (zastr. zpodvihu), hl, žen, ení; *zpodvihati, zpodviho-*

vati = vzhůru vznésti, erheben, emporheben, allevare. — **koho.** Vzpodvihna Hospodin všecky. Ž. wit. 144. 14. — **co kam:** ruce k nebi. Ps. ms. — **se.**

Vzpochlebovati někomu, schmeicheln. Št.

Vzpolehnouti, ul, *vzpolehl*, utí; *vzpoléhati = lehna podepříti se*, sich anlehnen o. stützen; *spustiti se*, vertrauen, sich verlassen. — **nač.** Reš. Vzpoleže na své ruce, innitor. BO. — **se nač.** V. se na své bohactví. Rvač. — **na koho.** Klat., Ojíř. Nebo vzpolehl strach jich na ně. Ž. wit. 104. 38. — **na čem.** Snažie sě duše vzpoleže na tej milosti, jako milostí sě oplácejic. Ze 14. stol. Č. Na němž vzpoleže-li člověk. BO. Vzpoleže na svém domu, an mu nestojí. BO.

Vzpomanúti, zastr. = *vzpomenouti*. Kat. 398. Ž. wit. 9. 13.

Vzpoměnka, y, f., die Erinnerung. Šml.

Vzpomenlivosť, i, f., das Erinnerungsvermögen. Šm.

Vzpomenouti, nu, meň, mena (ouc), ul, ut, utí; *vzpomínati = upamatovati se, v paměť uvésti*, gedenken, sich erinnern, eingedenk sein. Jg. Vzpomněl, **ne:** vzpoměl; v obec. mluvě ovšem spoměl. Vz N. — **abs.** Obětuješ-li dar svój k oltáři a tu vzpomeneš, že bratr tvój má něco proti tobě, upusť dar... (Mat. 5.). Hus II. 281. Vzpomínati milo, co před tím trápilo. Hkš. — **(si) nač:** na přátely. Us. Vzpomeň na mě. Ž. wit. 24 7. Jen si na to vzpomeňte! Us. Nabyv moci kníže Bedřich vzpomněl si na svého protivníka v Moravě; Vzpomeňme si na očišťovací přísahu pražského biskupa. Ddk. IV. 54., 242. Jestliže by mne pán Buoh neuchoval, aby to již poručník na mé dítky vzpomenul. NB. Tč. 184. Vzpomenete-li si na tu dceruška svou? Čes. mor. ps. 231. V. si na svého děda, Anth. Jir. I. 41., na něčí dobrodiní. Vrat. 71. Na Libušinu řeč vzpomínati. Dal. 13. Vzpomínal sem si na ty hory slovenské, srostlé jsou ty písně s horami. Tč. exc. V. na koho. Kat. 398., BO., Alx. 1112. Vzpomeň si na mě, Bože mój!; Když na to věčné zatracenie vzpomenu, vždy mi se srdce velmě lekne; Na všecky jeho zlosti, které jest učinil, nevzpomenu. Hus I. 132., 285., 341. (III. 106., 111. Tč). Bůh také vzpomene na své. Prov. Šd. — **se nač.** Navrať se můj milý zase, na mé sliby vzpomena se (= vzpomena). St. skl. II. 26. — **(se, si) čeho.** Vzpomínal dobrých časů. Us. Vzpomeň rúhánie tvého. Ž. wit. 73. 22., 19. 4. Zřejmě vzpomínají toho slova jistých písní dětských, kteréž o smrtelnou a černou neděli na Moravě se zpívají; Břetislav vzpomínaje dob Mojmírovcův hodlal založiti mocný stát slovanský; Láska, s kterouž lid náš podnes ještě vzpomíná jména jeho; Zde asi vzpomenul si papež nedávného založení kláštera bradišťského. Ddk. I. 281., II. 110., 182., 284. (II. 210., 295., 426., III. 181., IV. 34., 256. Tč.). Vzpomínať bude Boha. St. skl. I. 114. Jeho já se nevzpomenu tak, bych chtěl nad ním mstiti. Hus I. 342. Nevzpomínej toho, co již pominulo. Hkš. Lonského sněho nevzpomínej. Mudr. 191. — **(nač, čeho, co) jak.** Aby s větší chutí svého srdce to slavné pozdravení matky boží vzpomínal. Št. Na něco s hrůzou v. Toužebně vzpomínala. Šd. Vzpomínáť toho výslovně i sám arcibiskup. Ddk. II. 239. (III. 186.). Nechtěj mu toho zlým vzpomínati. Bart. IV. 34., Mus. 1880. 131. — **co komu.** A myť tobě milostivě to budem vzpomínati. Arch. IV. 412. To vše snažně vzpomínají. Kat. 860. To, což dobré jest, vzpomíná jeho paměť. M. Neb hřiechové jeho přišli až do nebe, a vzpomenul je pán na zlosti jeho (Apokal. 18.); A tak jim vzpomenul anjel a ony ihned sú pamatovaly; Ten vás naučí všechny věci a vzpomene vám všechny věci, kteréž kolivěk poviem vám (Jan 24.). Hus I. 459., II. 149., 207. (Tč.). V. někomu něco dobrým. Arch. I. 9. — **kde.** V pekla plamenu si jednou tebe vděčně vzpomenu. Vrch. N. bs. ep. 7. Vladislav vzpomíná v jednom listu jisté domluvy, kterou... Ddk. II. 321. — **kam:** domů. Osv. I. 593. — **kdy.** Aby jeho i veškerého rodu knížecího **na** modlitbách svých vzpomínali; Prosím vás, abyste v modlitbách svých také vzpomínali mé duše; Kniha úmrtní v Olomúci vzpomíná jeho v den 18. října jakožto dobrodince chrámu. Ddk. II. 154., III. 183., IV. 21. (Tč.). Mimovolně si musila **při** tom v. na pohádku. Osv. I. 180. V den zamúcenie vzpomene na tě. Hus I. 147.

Vzpomenutí, n., die Erinnerung. Protož učedlníci, což sú psali ve čtení, to sú psali ducha sv. naučením a v-tím. Hus II. 211.

Vzpomenutý; *-ut, a, o*, erwähnt. Zlomky... jmenují toliko k v-tým letům nejstarší dva syny jeho; To zakládá se na v-tém Hildegardu; Trváme na tom mínění, že právě z-tý závazek byl podstatným břemenem... Ddk. II. 180., 237., 310. (Tč.).

Vzpomínáček, čku, m. = *nezabudka, pomněnka*, myosotis scorpioides, der Augentrost. Us., St. les.

Vzpomínání, n. = onen děj duševní, kterým temné či z vědomí vystouplé představy se objasňují či do vědomí opět přiváděny bývají, das Sicherinnern. Blř. exc.

Vzpomínka, y, f. = *vzpomenutí*, die Erinnerung. Č. Vstupují-li temné představy do vědomí samy, svou vlastní mocí či silou, slovou v-ky. Blř. exc. V. označuje připomenutí si věcí minulých nebo vzdálených. Cf. Upomínka, Památka. Brt. S. 3. v. 180. V-ky z cest. Us. V-ky jeho hlavou spěly. Vrch. Libuje sobě v klassických vzpomínkách a smyšlených řečech svých bohatýrův. Ddk. II. 390. Děkuji Bohu svému při všelike v-ce na vás. Sš. II. 152.

Vzpomnělivosť, i, f., die Erinnerungsfähigkeit. Nz.

Vzpomoci (vz Moci), *vzpomáhati*, helfen, aufhelfen. — **komu.** To mu nic nevzpomohlo. Us.

Vzpor, u, m., **vzpora,** y, f. = *odpor*, der Widerstand. V. zničiti, zdvihnouti, rozvésti. Nz., Kat. 1708. Beze vší vzpory plenili. Pulk. — V. v tělocviku. Vz Kř. I. 463., 480., 494.

Vzpora, y, f. = *rozporka*, das Ortscheit. D.

Vzporný = *protivný, protičelný*, entgegengesetzt Nz.

Vzpósobiti, il, en, ení, *vzpósobovati*, veranlassen, bewerkstelligen. — **co.** V-bil vrata a zámky. BO.

Vzpoura, y, f. = *spoura*, der Widerstand, Aufruhr, Aufstand. Při dvoře císařském nepovažovali jednání Štěpánovo jinak, leč za urážku a v-ru proti říši a císaři; V. proti ustanovení čistě církevnímu; Veřejně o v-ru se pokoušeli; Bylo potřeba jen střediska, aby překypující kvašení propuklo v zjevnou zpouru. Ddk. II. 96., III. 201., 213., IV. 42. (Tč.). Když děsná v-ra občanů snad radu s vlády svrhla; V těchto hradbách nechať nikdy zkázy žíznivé v. nevře měšťanů. Msn. Or. 35., 156. Vz Zpoura.

Vzpouřiti se proti komu, sich sträuben, sich widersetzen, vzpírati se. Na Mor. Tč.

Vzpourolačný, Aufstand, Aufruhr suchend, gern betreibend. Bendl. I. 129.

Vzpouzení, n., das Sichsträuben.

Vzpouzeti, el, ení. — **se čemu.** Sá. — **se proti čemu.** Mus. 1880. 430. Vz Zpouzeti, Vzpuditi.

Vzpověděti, vím, věz, děl, děn a dín, dění; *vzpovídati* = *pověděti, přikázati*, sagen, befehlen; *vzkázati*, vz toto. Dal. — **co.** Vzpovědí nebesa divy tvé, confitebuntur. Ž. wit. 88. 6. — **komu po kom.** Výb. I. 345. — **co od koho.** Milostivá paní naše králová přikázala nám, abychom vám ot JMti vzpověděli zvláštní milosť. Arch. I. 268.

Vzpovídati, vz Vzpověděti.

Vzpřah, u, m., das Ausstrecken. Náhlým ruky vzpřahem list mu vyškub'. Čch. L. k. 75.

Vzpřáhnouti, hnul a hl, ut, utí = *napřáhnouti*, ausstrecken. — **co:** ruku. Vrch.

Vzpraní, n. = *opření, podpora*, die Stütze. Tkadl. II. 5.

Vzpraviti, zastr. = *oznámiti*, anzeigen, bekannt machen. — **komu.** A těm měščanóm vzpravichu. Kat. 164. — **co.** Velikosť tvú vzpraví, narrabunt. Ž. wit. 144. 6.

Vzpřebývati, wohnen. — **kde.** Vzpřebýváš v nich, habitabis. Ž. wit. 5. 12.

Vzpřéci, *vzpříci*, entgegenstemmen. Vz Vzepříti.

Vzpřeč, i, f. = *vzpříč*. Uvěři jeho řeči bez všie vzpřeči. Hr. rk. 181.

Vzprchati, vz Vzprchnouti.

Vzprchnouti, ul, utí (zastr. vzprchu), chl; *vzpršeti*, el, ení; *vzprchati* = *vzhůru pršeti, létati*, hinauf spritzen, sprühen. — **odkud.** Jiskry vzprchú z črnú ščítú. Rkk. 42. — **jak.** Udeří v helm povrchu, až jiskry vysoko vzprchú. Alx. — **V.** = *v prchlivosť přijíti*, jähzornig werden. Ten málo miluje bližního, kdo v-chá **proti** družci. Št. Kn. š. 37., 27.

Vzpříci, vz Vzepříti.

Vzpříč, *vzpřieč*, i, f., zastr. = *vzpoura, odpor, vzpříčení*, die Widerstrebung, der Widerstand. St. skl. III. 6.

Vzpříčiti, vz Zpříčiti. — **co čím.** ZČ. I. 78.

Vzpřímení, n., die Streckung, Aufrichtung, das Geradmachen. V. či rektifikace křivých čar. Vnč. 20.

Vzpřímený; *-en a, o*, gestreckt, gerad gemacht, aufgerichtet. V. sloh (v geol.). Dch. Stál se v-nou hlavou. Vrch. — **jak.** V-ný jako jedle. Jrsk.

Vzpřímiti, il, en, ení; *vpřimovati* = *vztýčiti*, in die Höhe richten. — **koho, se.** Us. — **co, se jak.** Kolmo se v. Mtc. lid. 63. 11. Výše hrdou v-miv postavu. Čch. Mch. 63. Hrdě v-la svou šíji. Vrch. — **kde.** Z prudka v loži se v-mil. Šml. V. se **na** loži. Vrch. Na mincích knížete Boleslava a jeho předchůdců jest ruka v-mena. Ddk. IV. 73.

Vzpřimující či rektifikační rovina. Vnč. 4.

Vzprorokovati = *prorokovati, začíti prorokovati*, zu prophezeien anfangen. Sš. Sk. 24.

Vzprositi, zastr. = *poprositi*. — **koho.** I vzprosi ho velmi mile. Kat. 553. A dcery vzprosí, deprecabuntur. Ž. wit. 44. 13. Přistúpiv vzprosi jich a řkи. Pass. Opět jeho vzprosi. Bibl. bočk. fol. 14.

Vzprotiviti se, il, ení = *na proti se postaviti*, sich widersetzen. — **se komu.** Pulk. I z-vil sě jest jemu sluha jeho. Bj.

Vzproud, u, m., die Emporfluth. Dch.

Vzpršeti, vz Vzprchnouti.

Vzpručiti se, il, ení = *vyzdvihnouti se, vyšvihnouti se*, sich aufraffen, aufschwingen. Jako pes vskučí a potom sé náhle vzpručí. Výb. I. 69., St. Skl. V. 202. Vz Vzpručný.

Vzpručný. Studnice vody v-né, aquae salientis (vody vystřikující). Vz Vzpručiti, Zproučeti.

Vzpružení, das Elastischmachen, die Anspannung. V. svalů. Dk. P. 70.

Vzpružený; *-en, a, o*, elastisch gemacht, angespannt. V. síla. Kyt. 1876. 47. — **čím.** Životní zkušeností v-ný rozum. Šml. I. 38.

Vzpružiti, il, en, ení, *vzpružovati*, elastisch machen, an-, aufspannen. — **co.** Každé přehlížení v-lo by činnosť liknavých sborů. Čerm. — **co, koho čím k čemu.** Us. Mohutnou offensivou franskou křesťanstvo španělské k čilejšímu životu vzpruženo bylo. Sb. Stř. II. 16. — **se.** Potom se náhle v-ží. Mst. v. 70.

Vzprýsknouti, vz Vzprýštiti.

Vzprýsknutí, n., vz Vzprýsknouti. Sš. J. 82.

Vzprýsknutí, n. Hnutí, v-tí, zkormoucení a vzvírání vody. Sš. J. 82. Vz Vzprýštiti.

Vzprýštiti se, il, ěn, ění, *vzprýsknouti* = *vzhůru se vyprýštiti, vzedmouti, prskati, frkati* (o koni), aufschwellen, aufqualmen, sich ergiessen, schnauben. — **kam (do čeho).** Leg., Anth. Jir. 3. vyd. I. XLI.

Vzpučeti, el, ení, aufkeimen. — **jak.** Každý pak tam v růži plnou vzpučí. Čch. Bs. 65.

Vzpuditi, vzpuď, dě (ic), il, zen, ení; *vzpouzeti*, el, en, ení; *vzpuzovati* = *vzhůru puditi*, emportreiben, auftreiben. — **koho.** Jeden jestřáb mnoho vran vzpózie (zplaší, zažene). Dal. Vz Vzpouzeti.

Digitized by Google

Vzpupěti, ěl, ění, stolz anmassend werden. — **abs**. Rekové v-pěli. Troj. — **čím**: slávou.

Vzpupnosť, i, f. = *zpupnosť, pýcha*, der Stolz. Troj

Vzpupný = *zpupný, pyšný*, stolz. Bibl. ms. Pokorní Petr a Pavel i jiní jdú po Kristovi, ale v-ní jdú po Antikristovi. Hus II. 258. Lidé vzpupní, pyšní. Ib. II. 401.

Vzpurnice, e, f., die Widerspänstige. Šm.

Vzpurník, a, m., der Widerspänstige. Šm.

Vzpurný, trotzig. V. dumy. Osv. V. 635. Slíbil mu i pomoc svou chytajícímu se všemi prostředky syna v-ho udolati. Ddk. II. 383.

Vzpustiti, il, štěn, ění; *vzpouštěti*, ěl, ěn, ění = *pustiti nač, vzhůru pustiti*, einlassen, hinauflassen. — **koho kam**: **na** hrad. Dal. — **se nač** = *bezpečiti se*, sich verlassen. Libuše sie na své vieščby vzpusti. Dal.

Vzpuzenina, y, f. = *co vzpuzeno*, der Aus-, Aufwurf. Je tam salmiak jakožto v. ohňů podzemních. Prsl. Chym. 133.

Vzpuzovati, vz Vzpuditi.

Vzpýchati, vz Vzpýchnouti.

Vzpychlati, ám (i), al, ání = *vzpýchnouti*, sich brüsten. — **se v čem**. Jáz vedě vzpychli v Hospodinu (kochati se budu, Proch.). Ego vero delectabor in domino. Ž wit. 103. 34.

Vzpýchlý = *nadmutý*, aufgeblasen. Saň hříchu vzpychlá. Čch. Bs. 112.

Vzpýchnouti, *zpýchnouti*, chnu a chl, utí; *vzpýchati, vzpyšeti*, el, ení = *nadmouti se*, auflaufen, anschwellen. — **abs**. V-chne bouř co nevidět. Čch. Bs. 187. Svítek, když se na másle smaží, vzpýchne. Us. — **V** = *pýchy nabyti*, stolz werden — **kde**. **V** svém srdci nemúdře vzpýchal. Pass. 801.

Vzpýšeti, vz Vzpýchnouti.

Vzpyšněti, ěl, ění, stolz werden. — **čím**. Aby Vojtěch sám nevzpyšněl přízní císařovou. Ddk. II. 46.

Vzpytač, e, m., speculator, der Er-, Nachforscher. BO.

Vzpytání, n., das Er-, Nachforrschen, Nachspüren. To pokušenie bylo jest v. tajemné věci na Kristovi od ďábla. Hus II. 88.

Vzpytati, *vzpytovati* = *zpytati*, scrutari, erforschen. — **co**. I vzpytaju kázání Boha mého, scrutabor. Ž. wit. 118. 115 — **co na kom**. Ms. — **čím**. On chtě tu věc skrytú neznámú sobě již oznámiti, těká, vzpytuje řečí, dary i nasielaním, chce-li ho pojieti (za manžela). Hus I. 345.

Vzrábati, vz Vzrobiti. Na Slov. Bern. — **se**, sich mühsam aufraffen. Us. Jg. Cf. Rábati.

Vzraditi (Pulk. 422.), *lépe: zraditi, odraditi*, abrathen. Jg.

Vzradovati = *zaradovati*, erfreuen. — **koho**. — **se** = *počíti se radovati*. Ps. ms., Ž. wit. 15. 9. a j. Vzradova sě děva. Rkk. 29. — **se jak**. V div se mnozí vzradovachu. Výb. I. 197. Vší se svú duší vzradova. Hr. rk. 189. — **se kde**. Vzradova sě **v** duši. Hr. rk. 193. — **se v čem**. V-duje se Hospodin ve všech skutciech svých. Výb. I. 63.

Vzrašiti, il, en, ení = *počíti rašiti, vzpučeti, vzejíti*, ausschlagen, zu sprossen anfangen, ent-, erstehen. — **čím kde**. Svitem tvojím blahosť všady vzraši. Sš. Bs. 184.

Vzrechniti, il, ěn, ění = *počíti rechniti* = *hubovati*. Mladší vzrechnic **proti** staršim (tumultuabit puer contra senem. Isai. 3 5). Št., Výb. I. 747.

Vzřezanina, y, f. = *vzřezání*, der Einschnitt. Ras.

Vzřezati = *vřezati*, einschneiden. Ras.

Vzřičeti, el, ení = *vzkřičeti*, aufschreien. Ms.

Vzříti, videre. Přistúpi k tobě, vzři (sotva: uzři, Gb.), videbo. Ž. wit. 5. 5. — **kam jak**. Ciesar **na** to pilně vzřiese. Výb. II. 7.

Vzřiúti = *zařvati*, aufbrüllen. — **proč**. Vzřiú žalostiú jako nedvědice. Dal. 27.

Vzrobiti, il, en, ení = *vzdělati*. Na Slov. Bern.

Vzrost, u, **vzrůst**, gt. vzrostu, m. = *přibývání velikosti*, der Wuchs, das Wachsthum. V. jest přibývání hmoty a objemu ústrojného těla následkem vývoje životního organismu jeho v celku i ve všech jednotlivých částech. S. N. Vz tam více. V. člověka. Jel. Vysokého vzrostu. D. V. a prospěch v ctnostech bráti. Ros. Oni sami v živnostech znamenitého vzrostu nadáti by se mohli. Nar. o h. **a k**. — **V.**, das Aufwachsen, die Statur, Konstitution, der Aufschwung. Doba vzrostu, v. listu, der Blattwuchs, Šp., v. obloukový, der Bogenwuchs, Sl les., těla, die Konstitution des Leibes; v. do délky, das Längenwachsthum; v. trpasličí, microsomia. Nz. lk. V. vlasů, Us., literatury. Mus. 1880. 207. Prve než vzrost vzal. Vrat. Purkrabí, těžící z ustavičného vzrostu městských živností. Ddk. II. 372. Vzrůst bralo množství věrců. Sš. Sk. 58. Aby v. brali ve víře. Sš. II. 193. Vzróst dává Bóh. ZN. Mieše krásu a vzróst. GR. Pohanka malá vzrůst dává ovsu. Us. Tč. — **V.** = *co vzrostlo, rostlina*, das Gewächs. Reš.

Vzrostati, vz Vzrůsti.

Vzrostek, stku, m. = *větev, vlk*, der Schössling. Jost.

Vzrostlosť, i, f., *vyrostlosť*, das Erwachsensein. Us.

Vzrostlý = *vyrostlý, urostlý*, aufgewachsen, erwachsen, aufgezogen. — **kde**. Kak jest v. **na** životě (= **na** těle). Kat. 287. V. **ve** vzduchu panovničím. Pal. Děj V. I. 48. — **jak**. Prales až **k** obloze v. Vlč. Jest to znenáhla vzrostlá sbírka či kompilace nejrozmanitějších nařízení. Ddk. IV 235. — **odkud**. Pán ze zemánka v. Kká. Td. 213.

Vzrostnosť, i, f., gutes Wachsthum. Ros.

Vzrostný, was bald o. schnell wächst. Ros. Vz Vzrůstný.

Vzrostu, vz Vzrůsti.

Vzrotály, pl., m., paseky u Vsetína na Mor. Vck.

Vzrotiti se = *vzklnouti, počíti se zaklinati*. — **se kde**. Mnozí **na** trhu tak se vzrotie. Št. Kn. š. 203. 38.

Vzrouhati, lästern, lästernd beschimpfen. Ž. mus. Vz Vzrúhati.

Vzrovnati, ausgleichen. Ráj I. 84.

Vzrozuměti, ěl, ěn, ění, intelligere. — **co**. Něčí svědectví. Ž. wit. 118. 95.

Vzrub adv. = *na ruby*, auf die unrechte Seite. Všecko v. na líc obraceti, alles umverkehren. Jg.

Vzruditi (zastr.), *zruditi*, il, zen, ení = *zakaliti, zamračiti*, trüben; *vztrúditi, vzmútiti*, betrüben. Povětří se vzrudí. Výb. I. 949. Král by tím vzruzen = zarmoucen. Ib. 1115. 35., Alx. V. v. 1428. (HP. 35.). V-ti se = smutným se státi, zarmoutiti se. Výb. I. 1115., St. skl. — **koho** = *zarmoutiti*. Dal. 79., 143.

Vzrúhati. — **se komu**. Hospodin vzrúhá sě jim, subsannabit. Ž. wit. 2. 4. V. = profanare, exprobrare. Ib. 88. 32., 41. 11. Vz Vzrouhati.

Vzruch, u, m. = *vzrušení, hnutí vzhůru*, die Erregung. Pokr. Z hor., Kln. Bs. 207.

Vzrůst, vz Vzrost.

Vzrůstati, vz Vzrůsti.

Vzrůsti, vzrostu, vzrosti, sta (ouc), stl, stení; *vzrostati, vzrůstati* = *vzhůru růsti*, auf-, erwachsen, empor wachsen; *přibývati, množiti se, rozmnožiti se*, wachsen, sich vermehren, gross werden, in Aufnahme kommen. Jg. — **abs.** Kdo vzroste neboje se, ten sestará nestydě se. Ros. Moc říše vždy víc a více vzrůstající. Ddk. IV. 43. Počet spolků vzrostá víc a více = spolků přibývá. Cf. Slov. II. 618. b. Nebezpečí vzrůstá (roste). Us. Počet obyvatelstva vzrostl. Lpř. Děj. I. 18. Obilí vzrostlo stojíc (na stojaté), ležíc (na hrstech i. e. mokrem). Us. Da. — **(odkud) kde**. Svévolenství tak **v** lidu vzrostlo. Pulk. V květech, **na** mechu vzrůstají písně z povzdechů. Hdk. C. 56. V pustém srdci bez lásky květ blaha nesmí v. Osv. 1871. 94. V městech kvapem bouře vzroste. Hdk. — **odkud kam.** Má noha **do** vod vzrůstá. Hlk. Což to jako matčin bol **v** duše stromů **z** půdy vzrůstá? Kká. (Osv. V. 33.). Z mladíka může v. veliký muž. Vlč. — **čem.** V. v pohanském bludu. Kat 1695. V čem jsem vzrostl, v tom chci zůstati na sklonku života svého; V své víře jsem vzrostl. Mus. 1880. 250. — **jak (kdy).** Vzrostl **na** junáka, Kká., **v** muže. Us., Lpř. Slov. I. 54. Počet členů vzrostl **v** minulém roce **ze** 200 **na** 300 členů. Us. Cf. Počet (Slov. II. 618. b.). S kazatelny hlavou výše vzrůstá. Hdk. Za vol. 12. Bál se, by nový vévoda saský mu nevzrostl **nad** hlavu. Šmb. Stř. II. 260. Bytné (nájemné) vzrostlo **na** 50 zl. Sl. les. Zástup vzrostl na 600 ozbrojenců. Posp. Počet obyvatelstva velice vzrostl. Lpř. J. Děj. I. 18. Tím vzrostlo nebezpečenství ne málo. Ddk. II. 326. Jich počet za nedlouho **do** té míry vzrostl, že . . .; Tento hrad znenáhla vzrostl v značné město. Ddk. II. 330., V. 311. Přišel **k** nám host, co v lese vzrosť. Er. P. 16. Jak vysoko vzroste kapitál v *n* létech? Šim. 173. Rodina vzrostla v četný rod. Mus. 1880. 514. — **čím**. Svorností malé věci vzrostají, nesvorností veliké rozpadají. Cyr. — **čím kdy jak.** Přirážením úroků zasězelých k původní summě hlavní tato v několika málo létech nesmírně vzrůstala. Mus. 1880. 225.

Vzrůstný = *který hodně roste*, wer schnell wächst. To je kráva v-ná. V Kunv. Msk. Vz Vzrostný.

Vzrušení, n., die Erregung. Dnes v-ním nemohla jsem spáti. Jnda. Zavlhlé oko Libušino zíralo do něho u větším v. Šubert. — **V.**, die Anregung. V. k něčemu. Dch.

Vzrušený; *-en, a, o*, aufgeregt, erregt. Si teraz velice vzrušený. Lipa III. 149. — **kým.** Bohem v-na (pomatena) tys nějak. Msn. Or. 45. — **kam.** Byl jako **do** jiného světa vzrušen (přenesen hloubaje). Schlz.

Vzrušiti, il, en, ení, *vzrušovati*, empören, aufregen. — **co, koho.** Něčí srdce v. Dch. Ta událosť mysl lidu v-la. Brt. — **se jak.** Kraj se vzruší zbrojně (povstane). Kká. Td. 186.

Vzruzení, vzruzený, vz Vzruditi.

Vzrydati, zastr. = *počíti rydati* = *hlasitě plakati*, laut weinen, wehklagen. — **se** = *dáti se do pláče*, zu weinen, klagen anfangen. Proč jsú se zrydali národové. Výb. I. 610. Proč sú se zrydaly vlasti? Ž. wit. 2. 1.

Vzrýti, vzryji, yl, yt, ytí; *vzrývati* = *vzhůru rýti, vyryti*, aufwühlen. — **co na koho:** hoře. St. skl. — **co komu.** Nač živoucímu v. (obnoviti) bol zas palčivý? Msn. Or. 24.

Vzsaditi, il, zen, zení; *vzsazovati*, obyč. *vsaditi*, aufsetzen. — **co kam: na** stolic, klobouk na hlavu.

Vzsedati, *vzsednouti*, ul, utí; *vzsésti*, vzsedu, dl, dení; obyč. vsedati, vsednouti, aufsitzen. — **kam**: **na** koně. Jg.

Vzsésti, vz Vzsedati.

Vzséti, vz Seti; *vzsívati, vzsévati* = *na něco síti*, aussäen; obyč. *vsíti, vsívati* atd. — **co kam**: **na** pole obilí. Ros.

Vzsévati, *vzsívati*, vz Vzséti.

Vzskočiti, il, ení, aufspringen. — **kam**. Vzskočí kněz **na** most, sedm vládyk za niem. Rkk. 31.

Vzslaviti, *vslaviti*, il, en, ení = *oslaviti*, feiern. — **se koho (čím):** slavným činem. Č. I vzslaví jej, glorificabo. Ž. wit. Moys. 2.

Vzsmáti se = *zasmáti se*, lachen, ins Lachen ausbrechen. St. skl. II., 158., Ž. wit. 51. 8.

Vzsmeknouti, knul a kl, ut, utí = *na někoho vstrčiti*, auf einen schieben. — **co na koho**. Ros.

Vzstáří, vz Zstáří.

Vzstáti, vz Vstáti.

Vzstaviti, il, en, ení; *vzstavovati* = *vzhůru staviti*, auf-, hinaufstellen. — **co kam: na** stůl. Ros.

Vzstonati = *vzdechnouti, zalkati*. Kat. 2235.

Vzstoupavý, aufsteigend. V. lodyha, oddenek. Rst. 590.

Vzstoupení, n., die Ein-, Aufsteigung. Ros.

Vzstoupiti, il, ení; *vzstoupnouti*, pnul a pl, utí; *vzstoupati, vzstupovati* = *vzhůru vstoupiti*, aufsteigen. Vzestoupiti, vzstoupiti, aufsteigen, vstoupiti, einsteigen; ale píše se vstoupiti m. vzstoupiti. — **kam: na** stůl. Jg.

Vzstrašiti, *lekati*, schrecken, aufschrekken. — **koho.** Mohl by je velmi v. onen příklad. O 7 vstup. — **se** = *lekati se*. Pass.

Vzstrčiti, vz Vstrčiti.

Vzstupní = vzstupovací. Šm.

Digitized by Google

Vzstupovací, Aufsteig-. V. kolo. Techn. II. 161.

Vzstupovati, vz Vzstoupiti.

Vzstyděti se, ěl, ění. Bože mój, v tě ufají, nevzstyzi sě (nebuduť zahanben. Proch.). Ž. 24. 2. (Č.).

Vzstýchati se, *vztýchati se* = *ostýchati se, obávati se, báti se*, sich fürchten. Št. — **se koho**. Leg.

Vzsúditi, il, zen, ení = *zle posouditi, odsouditi*. — **koho**. Stává se, že uzří někdo někoho v rúše krásném a rúcho krásné jistě jest znamenie hrdosti: i vzúsdí jej, vzžehře naň. Št. Kn. š. 124. 22.

Vzsvítiti, il, cen, ení = *náhle zasvítiti*, aufleuchten. — **čím**. Některý velmě se vzsvítí milostí k Bohu. Št.

Vzsypati = *vzhůru sypati*, aufschütten. — **kam (na co)**. Ros.

Vzšíři, vz Vzvýši.

Vzšlehnouti, hnul a hl, ut, utí; *vzšlehati, vzšlehovati* = *šlehnutím vyhoditi*, aufschwippen. — **co čím kam**. Peří vzšlehl metlou **do** povětří. Jg. — **V.** = *vyskočiti*, aufschiessen, schnell aufsteigen. — **odkud jak**. V-ne plamen **s** obou stran **v** ostrých pyrámích. Ráj.

Vztáčeti, vz Vztočiti.

Vztah, u, m. = *vztažení, vztáhnutí*, das Ausstrecken, die Ausstreckung; *poměr*, das Verhältniss, die Beziehung, der Bezug. Jg. V. míti **k** něčemu n. **na** něco. Nz. V. ku položce, die Beziehung auf die Post (Rubrik). Sp. Ve vztahu býti, in Beziehung stehen. Dch. V-hy prostorové, SP. II. 73., veličin, ZČ. I. 10., dvou, tří přímek, Jdč. IV. 45., 48., duchovný. Šš. L. 73. Světový v. země k slunci. Dk. P. 53. Mezi srovnalostí a poměrem jest týž v. jako mezi rovnicí a jejím členem. Šim. 80. Patrno, jak hluboké vztahy jdou odtud ke všem hlavním otázkám filosofickým. Mus. 1880 425. Vz Ohled, S. N. — V. vyjadřuje instrumental (Vz Instrumental, Brt. S. 3. vyd. 59.), předložkový genit. (od, s strany), předložkový akkusativ (na, o, v), předložkový lokal (na, po, v). Vz tato slova a předložky, Brt. S. 3. vyd. 75.

Vztáhati, vz Vztáhnouti.

Vztáhlý = *vztažený*, gestreckt. Maje krk v. **až do** nebe. Lom.

Vztáhnouti (zastr. *vztíhnouti, vztiehnouti*), hni, hna (ouc), ul, ut, utí; (zastr. vztahu), vztahl, vztažen, ení; *vztahovati* (zastr. *vztáhati*) = *vzhůru n. na děl táhnouti*, aus-, aufstrecken, ausrecken; *vztrčiti, uvaliti*, einem etwas zuziehen; *osvojiti si, uvázati se v co*, an sich ziehen, sich zueignen; *na něco táhnouti, obraceti, rozuměti, vykladati*, auf etwas beziehen, verstehen, anspielen; **se** = *jíti, šířiti se*, sich erstrekken, gehen, sich ausdehnen; *náležeti, patřiti k čemu*, sich worauf beziehen, Bezug haben. Jg. V horn. = *měřiti kompasem*, verziehen. Us. u Příbr. Č. — **co**: ruku, Us., obočí (pozdvihnouti), St. skl., dva prsty. Ráj. Míra, pokud lze jest zákon vztahovati, der Umfang der Anwendbarkeit des Gesetzes. J. tr. Vztáhni Christe svú ručičku a požehnej mú dušičku. Sš. P. 58. — **čím**: rukou. — **co, se kam (k čemu, nač, do čeho)**: ruku k nebi, Jg., k cizímu statku. Proch. Jejich panství až k Babylonu se vztahovalo. Br. Ten spis ke cti boží se vztahuje. V. To se k Jobovi vztahovalo. Br. K jehož újmě se cedule vztahují. Er. Leč by to uznáno bylo, že by se to **k** jeho dobrému vztahovalo. Kol. 52. K ujmě a úhoně jich se vztahovalo. Skl. I. 291. Některé nařízení na jiné případnosti se vztahuje. J. tr. Něco k sobě vztahovati, etwas auf sich beziehen. Nz. Zákonník obchodní k němu se nevztahuje, das Handelsgesetzbuch hat auf ihn keine Anwendung. Šp. Křivku ke dvěma směrům k sobě rovným v. ZČ. I. 111. Vztáhl k němu ruku. Čch. Mch. 76. Moc císařova netoliko k věcem světským, nýbrž i ke věcem duchovním se vztahovala. Šmb. Stř. II. 44. Ten kraj Lipoltem německým a slovanským lidem osazen a ke krajišti vychodnímu vztažen jest; Hojnější jsou zprávy, které k Boleslavu polskému se vztahují: Vztahujeme pustošení Moravy již k r. 1093.; Sezazení děkana kapitolního vztahuje se pouze k beneficiu. Ddk. II. 26., 70., 353., V. 96. (III. 113., 135., 180., IV. 79., 151.). Zaslíbení ta k národu celému se vztahují; Ovšem pak vyvozování své k Abrahamovi vztahuje. Sš. Sk. 30., I. 51. (Hý.). Mysl svou k tomu vztáhni a velmi bedlivě považ. Bart. Švábský národ vztahuje se až k Labi. V. Jakoby se k vám slibové Abrahamovi o životu věčném učinění vztahovali; To, což se káže, ne k tobě, ale **k** jiným se vztahuje; Písma svatá ke všechněm se vztahují. BŘ. II. 13. a., 59 b., 525. (Šd.). Krk až **do** nebe vztahovati. Lom. — **co, se na koho, nač**. Ruce n. ruku **na** někoho v. = bíti, ubiti jej. V. Na pomazaného ruky nevztahuj. Sych. Na mne to nevztahuj (nestrkej). Ros. On chce tu pokutu na něho v. (uvaliti). Ros. V. něco na sebe = osvojiti si, uvázati se v něco. On na se zprávu vztáhl. V. Na obec se ta věc nevztahuje. Nál. 19. Vysoudí-li co, to k dobrému, pakli prosoudí, na škodu sirotků se vztáhne. Kol. 14. Ten list na dluh se nevztahuje. Faukn. Právo obecné na všechny se vztahuje; A některá se vztahují na osoby, některá na věci; Všelijací rozsudkové na to, oč by strany mezi sebou činiti měly, vztahovati se mají. Kol. 1., 16., 32. Na kteréž statky se úmluva vztahuje; Nač by se ten zatykač v-val. Zř. F. I. C. XXII., XXX. Vztahoval se na to. Skl. I. 92. Vidění to ke dnům mnohým se vztahuje. Br. On to vztahuje na tento příběh (obrací, rozumí, vykládá). Ros. To se na nás nevztahuje. D. Pokud se to na jejich osoby vztahuje. Er. Nač se všecky pokuty vztahují. Er. Řeč na jiný rozum se vztahuje. Ml. To nařízení na jiné případnosti se vztahuje. J. tr. Jestliže jest co mluveno, není mluveno na žádnú osobu a na tyto osoby že se jest to nevztahovalo. List z r. 1532. Mus. 1880. 498. Tvoju hlavu zetnu, tebe na kuol vztáhnu. Sl. let. IV. 206. Na koho ta slova bijí, nepovídá ovšem kronikář, podobá se ale, že vztahují se na Sasy; Jeho dioecese vztahovala se také na Rakousy dolejší; Toto přidržení se bývalého mravu vztahovalo se

až na oděv. Ddk. II. 85., 244., IV. 252. (Tč.). By jim koliv jaké poručení aneb rozkaz učinil, který by se na ublížení práva a řádu vztahoval, aby se naň neohlédali. Bdž. 171. Václav Vchynský, jsa z těžkých věcí, jenž se naň vztahovaly, obviněn, jest slyšán; Mandatové v-li se na ty kněze, kteří . . .; V-la se ta věc i na některé jiné. Dač. I. 240., 275., II. 18. Kteréžto slovo na jiné přivtělené krajiny v-ti se nemůže. Sš. II. 3. Přikázání boží nejen na oudy a skutky zevnitřní, ale i na srdce a náklonnosti jeho se vztahují. BR. II. 21. Své oděnie na se vztáhnouti. Kat. 4216. Vz Chýliti se. Vztáh ruku na své učedlníky vece. ČE. 18. — **co proč: ruku pro** almužnu. Ros. Ruku **k** něčímu uzdravení v. Sš. Sk. 49. A jako šňůru neb pravidlo k dělání při nich díla božího vztáhneme. BR. II. 613. a. Ruce na někoho **ze** zlosti v. Ml. Nechtěl bych pro to ruky vztáhnouti. V. Ruku **k** vzetí něčeho v. Ctib. — **čeho kam.** Vztahovati ruky **k** něčímu statku. Proch. Přestaneš vztahovati prstu (zrádně na bližního ukazovati aneb jemu se posmívati atd.). — **co kde.** My **na** něm vinu vztiehnem (řekneme, že vinen jest). St. skl. — **jak daleko.** Ostrov se vztahuje sto kročejův, Har., **na** 1½ míle. V. — **se** *výše* **nad co,** übersteigen. J. tr. — **kdy.** Titul knížat z počátku vztahoval se toliko k jich osobě. Ddk. II. 181. **Za** toho času vztáhl Herodes král ruce, aby . . . Sš. Sk. 140. Aby se ty věci **na** ten čas dále nevztáhly, radil bych k mírnosti. Žer. 323. — **kudy.** Zmilelý mój vztáhl ruku svú **skrze** dieru. Hus III. 60. Vztáhl ruku po něm oknem. — **co po kom:** ruce. Us. Pdl. — **co proti někomu:** ruku. Osv. I. 38. — **co jak.** Vztáhl ruku daleko, zpět. Dch. — **odkud kam.** Neb domnívám se, že by **z** toho dýmové vzhůru **k** nebesům napodobně se vztahovali, jako sv. Abela oběti. Pal. Děj. V. 2. 273. — **se čím kam.** Obyvatelé vztahující se svými koloniemi až **k** pruhu pomeznímu. Ddk. II. 204.

Vztahovací = *vztažný.* V. sloupec, die Berufungskolonne. Šp.

Vztahovač, e, m., *sval,* der Streckmuskel, Spanner. Dk. P. 6.

Vztahování, n., das Beziehen, die Beziehung. Lpř.

Vztahový, Beziehungs-. V. slovo, ku kterému se jiné (ku př. vztažné zájmeno) vztahuje. Ndr. V. věta, vz *Věta omezovací,* Brt. S. 3. vyd. 145.

Vztasiti = *vzhůru n. někam tasiti,* hinthun, einstecken. — **co kam (v co).** Tkadl. II. 85.

Vztáti, vztaji, ál, ání = *jihnouti,* schmelzen. — **kde.** Sníh **na** slunci vztaje. Smrž.

Vztázati a *vztázati se,* vztáži, vztěž, al, án, ání = *otázati.* — Nevztiežet (s archaist. koncovkou *t*), non requiret. Ž. wit. 9. 13. — **na kom.** Panna káza vztázati na králi, co by . . . O 4 stež. ctn. Vztáza na něm jmen. BO. Aby sě na něm samým vztázal. Hus II. 301. — **na koho.** Vladislav na nevěrné pilně vztáza. Dal. — **se o čem.** Abychom se o andělích vztázali něco (otázali). Št. 30.

Vztažení, n., das Emporstrecken. V. ruky na někoho, die Handanlegung. J. tr. — **co,** die Beziehung. Co do směru mají hlavní a pobočný průmět přímky v první a třetí čtvrti v. souhlasné či svorné, ve druhé a ve čtvrté čtvrti ale vztažení protivné. Jdč. III. 10.

Vztažený; *-en, a, o,* ausgestreckt. V. úd rostliny. Vz Rst. 520. V. křídla. Us. Vz Vztáhnouti. — **kam.** Ramena k nebes výši v-ná. Čch. Bs. 149.

Vztáži, vz Vztázati.

Vztažitosť, i, f., die Intensität. V. zvuku, světla (intensitas). Krok.

Vztažitý = intensivní, intensiv. Posp. — **V.** = *poměrný,* relativ o. specifisch. V. teplo, objem (specifisches Volumen). Nz.

Vztažně, relativ. Šim. 159., Bž. 50.

Vztažnosť, i, f., die Relation. Nz. V-sti jmen zvláště, v-sti sloves. Vz Bž. 63., 165. V-sti, které tvary slovesnými vyjadřujeme, jsou: osoba, číslo, rod, způsob, čas. Bž. 165.

Vztažný, relativ. Dk. P. 61. V. n. vztažitý čas, vz Čas vztažný. — **V.** *věta,* vz Věta, Brt. S. 3. vyd. 145. — **V.** *zájmeno* (náměstka), vz Zájmeno. — **V.** *(poměrné) přídavné jméno* vytýká poměr, ve kterém pojem jména podstatného k jiným jménům podstatným jest: dubový, lesní, ječný, jarní atd. V. sloupec (vztahovací), die Beziehungskolonne. Šp.

Vztéci = *vzteknouti.* Vz Vztěkati.

Vztečení, n., vz Vztéci, Vztěkati.

Vztečený; *-čen, a, o* = *zpropadený,* vermaledeit. V-ný kluku! Us. Ostatně vz Vztéci, Vztěkati.

Vztek, u, m. = *vzteklosť,* die Wuth, Tob-, Tollsucht. Ja., Kat. — **V.** = *zlosť,* der Zorn, die Gift. Vztek míti n. vzteka na někoho míti = zlobiti se na koho. D. Plný vzteku n. zlosti býti. Us. Vztek okem vyráží. Ráj. Vztek, zlosť vypustiti. Zlob. V. osudův, Kyt. 1876. 6., vichrů. Čch. Bs. 60. Vztekem (stekem) div se nerozpukne. Us. Šd. Divý dýši v. Msn. Or. 151. Tvrdé slovo budívá vzteky. Pal. Děj. IV. 1. 256. Vida zloduch nezbytí, ihned záští, zlobu a zuřivosť svou a své vztěky vychrlil na člověka; Tu byli vztěkem pojati a hleděli Krista polapiti. Sš. Mr. 10., 52.

Vztekání, *vztěkání se,* das Toben, Wüthen, Rasen. V.

Vztěkati se, *vztekati se; vzteknouti se,* ul, utí; *vztéci se,* vzteku se, vztec se, kl, čení; *vztekávati se, vztěkávati se* = *ztřeštiti se, zblázniti se, smyslem se pominouti a bouřiti,* wüthend oder rasend werden, wüthen, toben; *prudce se hněvati, sápati se,* von Zorn wüthen, toben, Flammen und Feuer speien, rasen und wüthen; *nepokojným býti,* unruhig sein, toben; *náhle se ztratiti,* plötzlich verschwinden. Jg. — **abs.** Pes se vztekl. Ros. Boh dejž (bodejž) se vztekl! Us. Ten se vztěká (sápe)! Kom. Já myslila, že se vzteknu, dass ich vor Galle berste, aus der Haut fahre. Člověk by se vztek', když to slyší, man möchte toll o. des Teufels werden. Vztеká se jak krocan; Tu čert se vztekal, da war der Teufel los; Ať se vzteká,

Digitized by Google

er mag toben, wüthen; Ona se vzteká, sie macht ein Höllenspektakel, sie ist fuchtig; Co se vztekáš, was tobst du, was reitet dich der Teufel? Dch. V. se. BO. Vztekal se, na čem svět stál (= hrozně zuřil). U Kr. Hrad. Kšť. Moře se vztěká (jest nepokojné). D. Vítr se vzteká. D. Kam pak se to vzteklo (náhle se ztratilo, podělo)? Us. — **proti komu**. Leč jak bouře na jarní se kvítko, tak zášť pekla proti ní se vztekla. Sš. Bs. 190. Proti Methodovi šáleně se vztekal srdcem dlouhohněvným. Koll. I. 296. — **jak**. Ona se po čertech vzteká, sie ist teufelsfuchtig. Dch. — **kdy**. Ten kluk po celý den se vzteká. Us. Dch. — **se od čeho**. Vztekne-li se člověk od psa, tož má z prvního pecna, jenž se sází do peci a do něhož se udělají tři dírky, tyto dírky prstem vykrojiti a sníati. Us. na Mor. Vck. — **se na koho**. Zlob., Dal. Naši na mě se vztekali. Er. P. 254. Vztěká se na ně. BR. II. 469. a. — **se komu**. Kam se mi to vzteklo (podělo), wo zum Teufel ist es mir verloren gegangen? Dch. — **se proč**: hořem, St. skl., zlostí. D. Ať se hořem vzteče. Hr. rk. 375. Až sě chtieše hořem vztéci. Ib. 429. A chlap (sedlák) sě chce hořem vztéci. Žk. 275. Nechaj sě jiej hořem vztéci. Sat. Jímž sě ciesař chce až vztéci. Kat. 2761. Hladem se vztěká. Ler. Vz *V. se proti komu, kde*. — **se po kom**: po mužském. D. — **kde**. Třeba-li se jemu v Čechách vztéci, a já tehdy budu v Němcích žéci. Dal. Tenkrát duše dosti jindá tichá neznámým se v hrudi hněvem vztěká. Sš. Bs. 168. — **proč**. Když své ovce z hrdla ďáblu béře a z světa je vyvozuje, tedy za příčinou tou on se vztěká. BR. II. 47. a.

Vztekávati se, vz Vztěkati.

Vztěkavosť, *vztekavosť*, i, f., die Tobsucht, die Neigung zur Wuth. Nz.

Vztěkavý, *vztekavý*, tollsüchtig, tobsüchtig, aufbrausend. V. člověk. Reš.

Vztekla, y, m., cicuta virosa, der Wütherich, rostl. D.

Vztekle, rasend, wüthend. V. blázniti, sobě vésti, milovati. V.

Vzteklec, klce, m. = *zběsnělec, vzteklý*, der Wüthende, der die Wuth hat; der Wütherich. Ráj., Pūh. II. 604.

Vzteklenec, nce, m. = *vzteklec*. Mor. Šd.

Vzteklice, e, f. = *pekelná dračice*, furie, die Furie, Ἐριννύς. Sych., Koll. I. 306. Chopte ho, v-ce, na mučení. Shakesp. Tč. Která pekelná v. hubí nemilosrdněji křesťany nežli kníže, jenž poddané falešnou mincí podvádí. Ddk. IV. 176. — **V.** = *červ zlého svědomí*, die Furie des Gewissens. V. — **V.** = *vzteklá osoba zlobivá*, eine wüthende, böse Weibsperson. Sych. — **V.** = *rostlina, zabilka, matonoha*, jilek milný, mýlek, jilek mámivý, opilka, ocaska, šmatonoh, lolium tumulentum, die Dollgerste. D., Sl. les.

Vzteklík, a, m. = *vzteklý člověk, střeštěný, nesmyslný*, ein Rasender, toller Mensch, der Wütherich. V. — **V.** = *člověk zuřivý, ukrutný, litý*, der Wütherich. Nej., Scip., Rvač. — **V.** = *fučík, šaliplachta*, der Tollkopf. D., Lom.

Vzteklina, y, f. = *vzteklosť*, lyssa, die Tollsucht, Raserei, die Wuth. V. psí; ten pes má vzteklinu. Sych. Vz S. N.

Vzteklinový jed, die Wuthgift. Nz. lk.

Vztekliti se = *zlobiti se*. Zlob.

Vzteklivec, vce, m., der Wütherich. Vz Vzteklec, Vzteklík, Vzteklenec.

Vzteklivý = *vzteklý*. Šm.

Vzteklo, wüthend, rasend, wild. Vz Vztekle. Tehdy sa prez padlých hromadné kopce na bratra v. valím, aby má smrť z jeho přišla ruky. Hol. 392.

Vzteklosť, i, f. = *třeštění, nesmyslnosť, vztek, zšílenosť, pominulosť, pominulina, vzteklina, běsnosť*, die Wuth, Raserei, Tollheit, Tobsucht, Tollsucht. Jg., Nz., Šp. Vz S. N. V. psí (běsnosť, pominutí), hydrophobia. Vz o ní v Čs. lk. I. 209., 303., 89., II. 17., 205., 263., 46., III. 125., 51., IV. 284., V. 359., VII. 328., IX. 158. V. lichá, D., němá, spurná, zuřivá. Šp. V. ho zachvátila. Kom. Svoboda mužom vtipným dávána byla, toliko aby ta svoboda ve v. se nevydávala. Jel. Enc. m. 6. Náš národ v. divá kouše. Koll. I. 273. — **V.** = *veliký hněv*, der Grimm, grosse Zorn, die Wuth. K v-sti někoho přivésti. V. V. svou na někom vylíti. D. Ústa v-stí naplněna byla. Flav. V. nepřátel. Kram. Mocně v. svou provodí. BR. II. 860. — **V.** *moře (bouře)*, Ros., větrů, die Grimmigkeit, der Ungestüm.

Vzteklota, y, f. = *vzteklosť*. Krok. II. 197., Dch., Koll. I. 360. Slepá v. Dch. Rozlobenou zbúril sa mysľou a hrozne zazúril, až prudkými celý zmítal sa v-ty valmi; Ohnivů v-tu v srdcách pozabášať. Hol. 13., 50. (Šd.).

Vzteklství, n., insania, die Wuth. Ž. wit. 39. 5.

Vzteklý = *ztřeštěný, nesmyslný, zšílený*, wüthend, rasend, toll. V. pes. V. Vzteká se, jakoby byl pokousán od vzteklého psa. Us. Ilk. Máma krátká, táta dlouhý, děti kulaty, když vyjdou ven, jsou jako vzteklí (o rodičích a dětech nestejně velikých). U Žamb. Dbv. — **V.** = *divoký, rozpustilý*, toll, wild. To je v. chlap. D. — **V.** = *prchlivý, zuřivý, hněvivý*, grimmig, zornig, wüthend. V. Byl celý v. Us. Oba dva krásní: jeden potměšilá liška, druhý vzteklý vlk. Dch. Zápas proměnil se v boj vzteklý. Pal. Děj. IV. 2. 227. Umějí bližní své i dosti vzteklé posněsti; Vlky pak vyznamenáni jsou lidé vzteklí; Jakážkoli vztěklá zvěř. BR. II. 19. a., 45. a., 787. — **V.** *živly* (rozbouřené, wild, ungestüm, reissend), Kom., voda (rychlá, bystřice). Har. To je tam vzteklý vítr. Us. Šd. V. ryk. Kká. Td. 127.

Vzteknouti se, vz Vztěkati sě.

Vztepati = *vzhůru tepati, vybiti, bíti*, schlagen, aufschlagen. — **koho, se s kým, koho čím**: holí. Us.

Vztesk, *lépe: stesk*.

Vzteteliti, il, en, ení = *učiniti, aby se tetelilo, vzstřásti*, erschüttern. — **co**: struny. Johanit.

Vztíhnouti, vz Vztáhnouti.

Vztísniti, il, ěn, ění, *vtěsňovati*, aufdrängen. Šm.

Vztlak, u, m. Stroj pro v., der Auftriebsapparat. Ck.

Vztlouci, aufschlagen. Vz Tlouci. — **kam.** Vztlučete na dvéře. ZN. — **se kdy.** Sedmý den vztluků sě skály spolu. Pass. 14. (Hý.).

Vztloušti, adv., dick. V. jest ten dům 110 mil. Troj.

Vz to = *s to, na to.* Kat. 320.

Vztočiti, il, en, ení, *vztáčeti*, el, en, ení = *vzhůru točiti*, hinauf drehen o. winden; *podvrátiti, nepokojiti*, aufwühlen, beunruhigen. — **co.** Milosť tu nevztočí prchánie ostnec. Ms. 14. stol. Č.

Vztřásti, vztřesu (zastr. vztřasu), vztřásl, vztřesen, ení; *vztřásati* = *vzhůru třásti*, schütteln, aufschütteln. Ž. klem. 82. b., Št. Řeč. 121. b. — **co.** Lev hřivu vztřese. Puch. — **se** = *zatřásti se*, sich schütteln, erheben. Vztřasú se drva. Rkk. — **se od čeho** (báti se). Ps.

Vztrašiti, vz Vzstrašiti.

Vztrčiti, il, čen, ení; *vztrkati, vztrkovati*, aufstecken. — **co kam: na** dům makovici; péro **za** ucho. Ros.

Vztřepati, aufwirbeln. — **co odkud.** Duše prut se dotkl lásky čarovný a jak motýly tam se květiny vztřepal čarokrásné blaha sny. Čch. Bs. 104.

Vztresktati koho, corripere, tadeln, strafen. Ž. wit. 140. 5.

Vztřeštěti = *praskati, praštěti*, knarren, prasseln. Vztřeštěchu osi (osy) i kola. Výb. I. 1127. 11., Alx. A. v. 1847. (HP. 45.)., St. skl.

Vztrh, u, m. = *vztrhnutí, vztržení*, das Aufreissen, die Entreissung. — **V.** = *vytržení ducha*, die Entzückung. Vid. list., Kln. Bs. 207.

Vztrhati, vz Vztrhnouti.

Vztrhlý = *který se vztrhl*, entstanden. V. bouře. Troj.

Vztrhnouti, ul, utí; (vztrhu, zastr.), hl, žen, ení; *vztrhati, vztrhovati* = *vzhůru trhnouti, vynésti*, aufreissen, in die Höhe reissen, aufraffen; **se** = *vytrhnouti se, povstati*, entzücken. Jg. — **co, koho.** Rk. V. plavidla své výmluvnosti. Kos. Ol. I. 94. Tento ples mysl vztrhni. Msn. Or. 132. Budete spáti a nebudeť, kdo by vás vztrhl (zbudil). Št. — **se.** Vichr vztrže sě. Pass. — **se odkud: ze** sna. Pass. — **se kde.** Vztrže se vítr **na** moři. Leg. **Mezi** králem Janem a vojvodami slezskými mnohé hádání se vztrhlo. Pulk. — **kým.** A jako bláznem jím vztrhachu. Hr. rk. 239.

Vztrkati, *vstrkovati*, vz Vztrčiti.

Vztrmáceti, el, en, ení, rütteln, abplagen. Pass. 458. 2.

Vztrnouti, zastr. = *vztrhnouti*, sich erheben. Cf. Bž. 46. Vztrne sě vítr. Výb. I. 138.

Vztroubiti, il, en, ení, *vztrubovati*, hinaufblasen. — **kam.** Sedm popóv v sedm trub vztrúbichu. BO.

Vztruditi (zastr.), il, zen, ení; *vztruzovati* = *trápiti, zarmucovati*, quälen, plagen, betrüben. — **co čím:** svůj život robotou. Dal. — **koho s kým.** Dal.

Vztruchliti, il, en, ení, traurig machen. — **koho:** lid. BO.

Vztržení, n. Byl jsem ve v. ducha. ZN. Vz Vztrh.

Vztržeti, el, en, ení = *vztáhnouti*. Vz Tržeti. — **čím kam.** Člověk oblíbí krásu, žádosť k ní vztrží milostí nepořádnú. O korábu Noe. Č.

Vztržný = *k trhu se vztahující*, Markt-. V. přívoz. Ottersd.

Vztuha, y, f. = *vztuha, pentle, stužka*, das Band. Kln. Bs. 207.

Vztužiti, il, en, ení. — **se kde.** Vztužil se jest ve mně duch můj. Ps. ms.

Vztvořiti = *stvořiti*. Kat. 1845.

Vztvrnný, vz Vztvrný.

Vztvrnosť, i, f. = *osupilosť, naježenosť*. Manžel pustě v srdce veliků vztvrnosť a zlosť proti zlosti. Št. V. ukliditi. Št.

Vztvrný, *vztvrnný* = *osupilý, odbojný, vzpurný*. Vz Ztvrný. Kšch. Nedražďte sebe vztvrnú řečí bez potřeby aneb marnú. Št. N. 67. 35. Nerodťe vztvrnni býti (rebelles). BO. Oni jdú k nám v množství vztrnném (in multitudine contumaci). BO.

Vztyčeně, *vztýčeně*, emporgerichtet, stolz. V. si vyšlapovati. Kos. Ol. I. 276.

Vztyčený, *vztýčený*; -*en, a, o*, aufrecht gestreckt, steifaufrecht. V. = docela rovný a přímý n. p. lodyha věženky pléhé. Rst. 520. V. ruka. Kká.

Vztyčiti, *vztýčiti*, vztyč, če (íc), il, en, ení; *vztyčovati* = *vyzdvihnouti, zpřímiti*, emporheben, emporrichten, aufrichten, aufstellen. — **co:** kopí. Ráj. Kůň hřívu vztyčil. Nej. V. prapor, aufhissen, aufpflanzen, Deh., hlavu, Us., hrdlo. Mt. S. I. 180. Vy svatou vztyčte moc. Kká. K sl. j. 7. — **co kam: k** nebi. Č. Lilie vodní **proti** zásvitu dnovému kalíšky vztyčuje. Č. — **se.** Tu sě dvořák ihned vztyčí. Žk. 436. — **se čím.** Zajíc se vztyčil, Kom., zadními běhy. — **se kdy.** Hektor **v** horlivosti se vztyčí. Troj. — **kde kdy.** Krvavý prapor byl toho času **v** Praze vztyčen. Ddk. IV. 216. — **co, se kde.** Blud svou hlavu nevztýčí **pod** vítěznou patou. Čch. Mch. 24. **Na** loži se vztýčil. Vrch. Pomořané vztýčili kříže na hradbách. Ddk. III. 165. Matěj Lenda dal vztýčiti na voze svém korouhev táborskou. Pal. Děj. III. 3. 65. — **co, se jak.** Obrovskou se vztýčil mocí. Vrch. Vztyč se **v** pravou výš. Kká. S. 83. On vztýčí hrdě svou hlavu. Tč. exc. Holka sosnou se vztýčila (jako sosna). Us. Přidrž se spíše sloupu, jenž vztýčen jest pevností skály. Ddk. V. 15. — **se proti čemu.** A apoštol tudy proti němu (bludu) vztyčuje se. Šš. II. 55.

Vztyčivý = *vzpřímivý*, aufsteigend. V. směr. Rostl.

Vztyčnořitka, y. f., pygaera, motýl. V. lipová, p. bucephala, der Lindenspinner, Wappenträger; v. topolová, p. anachoreta, der Korbweidenspinner, Einsiedler; v. vrbová, p. anastomosis, der Lorbeerweidenspinner, Espenspinner; v. rudoskvrnná, p. curtula, der Rosenweidenspinner; v. osyková, p. reclusa, der Rosmarinenweidenspinner. Vz Km. 1878. 599.

Vztýchati se = *vzstýchati se* = *ustýchati*, *ostýchati*, *obávati se*, sich scheuen. Kto je čím zlým vinen, vztýchá sě, zdali snad o něm to šepci. Št. Vz Vzstýchati.

Vztyk, u, m., die Berührung. V. v tělocv. Vz KP. I. 416.

Vztýlati, aufbetten. Vz Stláti. — **co kdy kam**. V ostatní si ešte mdlobe **na** hrob vztýla nádej novú. Kyt. 1876. 31.

Vztytrati, murmeln. Ž. wit. 58. 6. Ct. Tytrati.

Vzúbek, bku, m., rostl Mor. Hrb.

Vzúpění, n., das Wehklagen. Čch. Bs. 119.

Vzúpěti, zastr., ěl, ění = *žalostivě vzkřičeti*, wehklagen, heulen, aufschreien. — **abs**. Vzúpěl Václav. Čch. Mch. 53. — **jak**. Kassandra vzúpie velikým hlasem. BO., Troj. I vzúpichu skřekem vsie strašivo. Rkk. 51. — **ke komu**: k otci. Msn. Or. 74. — **nač**. Proto na císaře ves lid vzúpí. Dal. 57. Každý na své hoře vzúpí. Hr. rk. 413. Od těchto haduov hryzeni budete dotud, až na svůj život vzúpite. Pass. 924.

Vzupřímiti, il, en, ení, *vzupřímniti* = *upřímým učiniti*, aufrichtig machen. Mus.

Vzuvadlo, a, n. = *zuvadlo*, der Auszieher, Stiefelknecht. V.

Vzvadce, e, m., v Jg. Slov. chybně m.: *zvodce*. Č.

Vzváděti, vz Vzvednouti.

Vzvaliti, il, en, ení, aufwälzen. Jg.

Vzvařiti, il, en, ení, aufkochen; **se**, aufsieden, aufwallen. St. skl. II. 253.

1. **Vzváti**, *vzvíti*, vzvěji, ál, át, án, átí, ání; *vzvívati* = *vzhůru váti*, aufwehen. Sloupy prachové vzváli. Kam. Imě božie.

2. **Vzváti**, vzovu. Vz Vzývati. — **co**. Imě božie vzovu. Ž. klem. 115. 13.

Vzvázati (vz Vázati), *vzvazovati* = *při-*, *u-*, *zavázati*, um-, aufbinden. Jg. — **co**: boj = *začíti*. Alx. — **co komu kam**. Provaz mu **na** šíji vzvázali. Dal. Vzvazuji na lid břemena. Št. Jho na jich hlavy vzvázav je v pluh spřeže. Troj. Vzem drva i vzváza na syna. BO. — **co komu proč**. **Na** biřmování císař kníželi roucho vzváže a Otokar jemu říkati káže. Dal. k. 78. — **co kde jak**. A tak zbita (káza jej) za ruce i za nohy **na** kříži v. Pass. 23. (Hý.). — **se k čemu**: k boji (připraviti se). Dal. Jir. 101.

Vzvážiti = *vážiti*, wagen, daransetzen; abwägen. — **co**: sbožie. Dal. k. 57.

Vzvedení, n., vz Vzvésti. O hranice v. Půh. II. 428.

Vzvedený; *-en*, *e*, *o*, vz Vzvésti. Když kto má právo stané a vzvedené ze škod neb z jiné zástavy. Arch. II. 500. Přísaha na Boha v-ná jest najvyššie. Hus I. 104.

Vzvěděti, vzvím, vzvěz, vzvěděl, děn, dění; *vzvídati* = *dověděti se*, *zvídati*, erfahren, zu erfahren suchen. — **abs**. Kací sú lidé, bylo jim v. Jir. Anth. I. 3. vyd. 77. 21. Vzviem, jestli vóle boží; vzviem, učiní-li to; Nebudeš-li bdieti, přiduť jako zloděj a nevzvieš, v kterú hodinu přijdu k tobě (Jan 3.); Také otázal jie, aby mohl v., jest-li přichylna k přivolení; Nic nenie přikryto, by nebylo zjeveno, ani skryto, by nebylo vzvěděno (Luk. 12.). Hus I. 254., II. 4., 58., 217. Nic tak tajno, by nebylo vzvěděno. ZN. — **co**, **koho**. Když Břecislav ji tu vzvědě (o ní zvěděl). Dal. Kterážto strana těla bude i jediným jehly ubodnutím uražena, vzví to duše, učije; Pravdy o Bohu nechtiec vzvěděti. Št. Adrianus chtě v. svú moc. Výb. II. 6. Když Přemysl tu řeč vzvědě. Dal. 27.; 116. Když skonání sv. Arnulfa vzvěděl, svzval k sobě okolní biskupy. Pass. mus. 332. Čte (své vojiny) z jitra až do noci, však nevzvědě všie své moci. Alx. V. v. 159. a. A tak má v. pravdu. Hus I. 247. Chce-li kto rád v. mnoho věr i sich i oněch, čti o božiem městu knihy sv. Augustina. Št. Také 12 větróv vzvědě. St. skl. — **co na kom**. Páni na chlapě vzvěděchu jeho jmě. Dal. Jir. 12. — **co jak**: **po** posle. Alx. 1131. — **kým**. Vzvěděla jest duchem svatým. Hr. rk. 187. — **co o kom**. Kteří na tvrziech ostali biechu, vzvěděvše o svých, všichni sběhů. Dal. 125. — **co do koho**. Do něhož vieru i brdinstvo vzvědě. Dal. k. 103. 44. — **se čím**. Když se mateří vzvěděla (poznala se býti matkou). Výb. — **že**. Vzvěděv, že papež... Dal.

Vzvednouti, ul, ut, utí; *vzvésti*, vzvedu, vzvedl, den, ení; *vzvoditi* (Ž. wit. Annal. 8.), il, zen, ení; *vzváděti*, ějí, ěl, ěn, ění, *vzvozovati* = *vzhůru vésti*, aufführen, in die Höhe führen; *vésti*, *uvésti*, führen, einführen. — **co**: oči. Jg., BO. Vzvedl oltáře. Bj. **A** to by najspíše vzvedli, kdyby svých otcův almužen zle utracovati nedali. Hus I. 464. Hlavy vzvedše. Št. N. 119. 28. — **čeho**: očí. Leg. — **co kam**. Vzvedl mě **nad** stezky pravdy. Ps. ms. A ti jej mají vzvésti **na** dědiny pohnaného. Arch. II. 92. Všecky strasti i rány vzvede pán na tě, až tě i potře. Hus I. 57. Protož aj já vzvedu zlé věci na dóm Jeroboam. Ib. I. 446. Vzvede na tu chodbu; Vzvede je na horu. Št. N. 246, 12., 282. 1. Ktož obdrží, toho má rychtář vzvésti **na** to zbožie. Ms. pr. pr. Nevzvedu ruky své na mazaného božieho. Bj. — **co proč**. Vzvedl kámen **na** znamenie. BO. An již sotně vzvodí oči znojem, mdlobú. Alx. Šf. v. 24. (HP. 94.). — **co komu**: smlouvu (uvésti). Bib. Vzvodí mi ucho (vyzdvihne). Ben. — **co nad kým**. Vzvede svú ruku angel nad Jeruzalemem, aby jej zatratil. Bj. I vzvede duch svój nad zemiú. Anth. Jir. 4. v. I. 57. — **koho proti komu**. Vzvodíš své svědky proti mně. BO. — **co jak**. Tu noc vzvede krále **bez** spanie. BO. — **kde**. Nediem, by duch sv. i starého nemohl, když ráčí, v své cestě vzvésti. Št. N. 128. 23.

Vzvěji, vz Vzváti.

Vzvelbiti, vz Vzvelebiti.

Vzvelebení, n., die Verherrlichung, Verschönerung. Vz Vzvelebiti. O, co jest takých pochlebníków Kristových, jenž pro zbohacenie a pro v. světské chtie býti duchovní. Hus I. 259.

Vzvelebený; *-en*, *a*, *o*, verherrlicht, verschönert, gepriesen. — **proč**. Judáš od spasitele k biskupstvie vyvolený, pro lakomstvie kterak jest v-ný? Hus I. 184. — **kde**. Buď s pánem Ježíšem pokorný, neb tak budeš **vedlé** něho v-ný. Hus I. 181.

Vzvelebiti, il, en, ení (zastr. *zvelbiti*), *vzvelebovati* = *velebným činiti*, magnificare, verherrlichen. Ž. wit. 33. 4. marg. — **koho jak: v** chvále. Proch. Pravice tvá, Hospodine, vzvelebena jest v silnosti. Anth. Jir. I. 3. v. 6. Máme veliké povýšenie nad angely, že člověčtví jest nad ně v pánu Ježíšovi vzvelebeno. Hus I. 207. Slavně zvelbil sě jest (Hospodin). Ž. kl. — **čím**. Tú řeči i Krista i jeho matku v-la a zákonníky rúhavé potupila. Hus II. 105. — **kde**. Aby Bóh byl vzveleben jako **na** urozeném slepém. Hus I. 351.

Vzveličení, n., die Vergrösserung.

Vzveličený; *-en, a, o* = *povýšený*, vergrössert, erhaben, berühmt. Rkp. Č.

Vzveličitel, e, m., magnificans, der Vergrösserer, Verherrlicher. Bj.

Vzveličiti = *veličiti, velebiti*, preisen. — **koho:** Boha. St. skl., Ž. wit. 137. 2. a j., Hr. rk. 189. — **se**. Hr. rk. 185. V-li sú sě a vzbohatěli. BO. — **co jak**. Neb vzveličil jsi **nade** vše jmie svaté tvé. Ž wit. 137. 2.

Vzveseliti, il, en, ení, erheitern. — **se**, exultare, frohlocken. Ž. wit. 9. 16.

Vzvěsiti, zastr. = *pověsiti*. Kat.

Vzvésti, vz Vzvednouti. Kat. 496., Ž. 118. 5.

Vzvěstování, n., die Verkündigung. Pastýři přišli, aby dietě vedlé v. angelského v jesličkách nalezli. Hus II. 24.

Vzvěstovaný; *-án, a, o*, verkündigt.

Vzvěstovati, annuntiare, verkündigen. Ž. wit. 147. 19. — **co komu kdy**. A těm jsú andělé v-li pokoj **na** Kristovo narozenie; Vzvěstuji vám radosť velikú. Hus II. 268., 24. (Tč.). — **kde**. Ježíš nazaretský proto, že **v** Nazaretě jest vzvěstován i vychován. Hus III. 83.

Vzvídati, vz Vzvěděti.

Vzviniti, il, ěn, ění, *vzviňovati*, anschuldigen. — **koho z čeho:** ze škody. Dal. Jir. 97.

Vzvírání, n. = *vření*. Vodu do vření či v. uvésti. Šš. J. 82. (Hý.).

Vzvírati se = *kypěti, vařiti se*, überwallen. D. — **se čím**. Vápno vzvírá se vodou. Měst. bož. V. 185.

Vzvláčeti, vz Vzvléci.

Vzvládati, vz Vzládnouti.

Vzvládnouti, ul, utí; *vzvlásti, vzvládati*, schalten. Vz Vlásti. — **abs**. Až vzvládne (síl nabude), přijde zase do školy. U Uher. hr. Tč. — **čím**. Bóh vzvládne krajinami, dominabitur. Ž. wit. 58. 14.

Vzvlásti, vz Vzvládnouti.

Vzvlášče = *zvláště*. V. jim slibujem. List. z r. 1482. Tč. Vz Vzláště.

Vzvléci (vz Vléci), *vzvléknouti*, ul, ut, utí; *vzvlékati, vzvlikati, vzvláčeti* = *obléci*, anziehen. — **co**: žínici. Ž. wit. 34. 13. — **co kam**. Posvátné roucho **na** sie vzvlek jide do jeskyně. St. skl. Sukni na se vzvlek. Hr. rk. 61. — **koho** = *smýkati*. Jg. — **koho proč:** pro kořisť. St. skl.

Vzvlečka, y, f., indivium, zastr. Rozk. 91.

Vzvlékati, *vzvléknouti*, vz Vzvléci.

Vzvlíkati, vz Vzvléci.

Vzvod, u, m. = *vzvedení* (v zboží), die Einführung in die Güter. St. skl. I. 58. V. jest druhý stupeň exekuce. Vz Exekuce.

Vzvodce, e, m. = *kdo vzvod vykonává*, sequester. Veleš.

Vzvoditi, vz Vzvednouti. Ž. wit. Ann. 8.

Vzvoditý = *zdvihací*, Zug-, Heb-. V-tý most. Dal. 28.

Vzvola = *vzvolal*, zavolal, a, o (zastr.). Kat.

Vzvolací věta, vz Věta, Brt. S. 3. vyd. 12. V. akkusativ na označení podivu. Kýho výra! Dasa! Ba věru! Brt. S. 12. 5.

Vzvolání, n., vz Exklamace.

Vzvolati = *vzhůru volati*, auf-, ausrufen. Bj. — **na koho**. Dal. Když vzvolaju na tě, cum clamavero. Ž. wit. 140. 1. — **ke komu**. Ps. ms. — **odkud jak**. Vzvola **s** skály *hlasem* v lese zvučným. Rkk. 20.

Vzvolenec, nce, m., electus, der Erwählte. Ž. wit. 77. 31., ZN. Poďte v-ci otce mého do královstvie nebeského. Výb. II. 16.

Vzvolení, n., die Wahl.

Vzvolený; *-en, a, o*, erwählt, gewählt. V. kniežata. Ž. kl.

Vzvoliti, il, en, ení, eligere, erwählen. Ž. wit. 24. 12., Pass. — **koho čím**. Dětmara biskupem si vzvolil. Pulk. Proboštem jej vzvolichu. Hr. rk. 9. — **co jak. Podlé** jich rady korunu (země) vzvoli Dal. — **koho k čemu**. Us. Aj ten od Krista **k** úřadu biskupstvie byl vzvolen, avšak dveřmi nevšel, neb jest zloděj byl. Hus I. 211.

Vzvozovati, vz Vzvednouti.

Vzvratný; *-ten, tna, o*, vz Zvratný. V. všecka obec proti vévodám. BO.

Vzvrci, vz Vzvrhnouti.

Vzvrhnouti, ul, ut, utí; *vzvrci*, vzvrhu, vzvrz, vzvrhl, žen, ení; *vzvrhovati* = *vrhnouti*, aufwerfen. — **co odkud kam**. Vzvrha **na** suk uzdu **s** koně. St. skl.

Vzvrhovati, vz Vzvrhnouti.

Vzvrtrati, *vzvytrati* = *vzbouřiti*. — **se proti komu**. Rozpáčí se a vzvrtří protiv Bohu. O 7 vstup. Št.

Vzvučeti, el, ení, ertönen. Vzvučí trúba. BO.

Vzvuk, u, m. = *zvuk*. Vzvuk trúby vznieše. BO. Předivný v. Pass. 14. (Hý.).

Vzvykání, n., die Angewöhnung. Jazyk dán jest člověku k v. (ad exercitium). Hus I. 232.

Vzvykati, vz Zvykati a předcház.

Vzvýše, e, f., holocaustum, das Brandopfer. Ž. wit. 39. 7. Cf. Vzdviž

Vzvýší = *na výši*, in die Höhe, hoch. Ta (vieže) buď zvýší až do nebe. Dal. *Vzvýší, vzšíří, vzdélí, vzhloubí, jsou příslovkové tvary* m. přídavných vysoký, široký, dlouhý, hluboký. Tvořeny jsou tak jako nazejtří od zejtra. Vzvýší a vzšíří připouštějí též krátké í jakožto akkus. od výše, šíře a mohou býti objasněny druhotvarem: ve výšku čili vz výšku, v šířku čili vz šířku. Mk.

Vzvýšiti, il, en, ení; *vzvyšovati*, erhöhen. — **co, se jak**. Vzvýšmy jmě jeho **v** jedno. Ž. wit. 33. 4. Příchozí, jenž s tebú bydlí v zemi, vzvyš sě **nad** tě. Hus I. 56. On se vzvýšil nevidomky nade všecky svoje vrstevníky. Us. Tč.

Digitized by Google

Vzvytrati, vz Vzvrtrati.

Vzývač, *vzyvač*, e, m., der Anrufer, Verehrer, Anbeter. Oba ctitelé a v-či Genia jsou byli slavjanského. Koll. I. 241., D.

Vzývačka, *vzyvačka*, y, f., die Anruferin, Verehrerin, Anbeterin.

Vzývání, n., die Anrufung. V. svatých. Vz S. N.

Vzývanka, y, f., die Erwählte, Gepriesene. Koll. I. 62. Ale jiné jest, co přitahuje srdce moje k této vzývance. Koll. I. 38.

Vzývaný; *-án, a, o*, angerufen, verehrt, angebetet.

Vzývatel, *vzyvatel*, e, m., der Anrufer, Anbeter. Šš I. 110., Měst. bož. I. 295.

Vzývati, *vezvati*, vzovu, úveš... vzovou, vzov a vezvu, vzvu, al, án, ání = *nazývati* (zastr.), nennen, benennen; *volati*, rufen, anrufen. Jg. — **abs**. Abraham budeš vzýván. BO. — **koho čím (proč)** = *nazývati*: zlodějem, St. skl., bláznem. Leg. Pro jeho starosti počesť otcem jej vzývali. Výb., Št. Naše bohy ďábly vzývá. Výb I. 294. Svatokrádcem se vzýváš. Hr rk. 339. Vás svědky toho vzývám **v** smrti hodině. Msn. Or. 53. Boha otcem v. Št. Nikto se židem nevzývaše (confitebatur). BO. Múdrosť vzývaj přietelnici svú. BO. Zlodějem ho písmo vzývá. Des Žej sě zborně vzýváš králem. Št. (Výb. I. 156.). Chtě sě vzývati bohem. Alx. H. 2. 228. (HP. 65.). V. se králem. Alx. — **co, koho** = *volati*. Milé dívky jméno vzýval. Puch. V. koho **v** den soužení. Proch. V. Boha, modly, V., boží jméno, Ros., ducha sv. Kom. Pakli se oba držíta dědiny před posly, že oba vzývata svú dědinu, in Anspruch nehmen. Kn. rožm. 256. Vzývá Davida, er ruft den hl. Ulrich (dáví). Dch. Každý pozemský tvor tě vzývá. Sš. P. 66. Nebudem, nebudem v tom kláštore bývať, lebo mi nedajú moju milú vzývať. Sl. ps. 138. Boha vzývej a sám ruky přikládej. Prov. Šd., Tč. — **(se) koho oč**. V. někoho o něco. Us. Vzývali se Boha o zdravenie liečenia vašeho. Na Slov. Tč. — **se odkud**. Ta slova **z** úst lidu se vzývají. Us. — **co, se jak**. *Hlasně* Athenu vzýval. Cimrh. Vzývám *modlitbou* zem, první prorokyni; Vzývám *rtoma* čistýma Athenu. Msn. 119., 130. Toho vzývej *věrú celú*. Smil v. 433. **Z** hlubokosti své těžkosti tebe vzývám. Br. Dověřujíce se Bohu jméno jeho *doufanlivě* vzývati. BR. II. 775. V. koho **za** bůh. Výb. I. 286. Vzývali to dietě jménem otce jeho Zacharias. Pass. mus. 276. — **kdy**. Ty bohy vzývám **na** modlitbách svých. Msn. Or. 120. **V** núzi je v-li. Pass. mus. 322. Smrť v trampotách vzýváme, a když přijde, zavíráme. Us. Šd. Vz *V. co*. — **co kde**. Jenž vzývají jméno Pána našeho Jesu Krista **na** všelikém místě. Sš. I. 158. (Hý.). — **koho v čem**. Budú nás v tom vzývati. Výb. II. 13. — **čeho, šp.** m.: *co*. Cf. Slov. I. 391. V. andělů, **šp.** m.: anděly. Brt. — **ke komu**: k Bohu. Ros. — **koho si proč. Ku** pomoci někoho v. Č. Boha **na** pomoc, Kom., někoho na svědectvie. Pass. V. **za** nová dobrodiní, Měst. bož., za pomoc. Nz. — **komu co**. A všem jim jména vzývá (dává). Ps. ms. — **koho nad kým**: ducha sv. nad někým v. Kom.

Vzžádati = *náhle žádati*, begehren, wünschen. — **čeho proč**. Někdy člověk smrti vzžádá pro práci. Št. Kn. š. 243. 4.

Vzždáti, vzždu a vzždám, al, ání = *očekávati*, erwarten. — **koho**. Vzždiž Hospodina. Ž. Kap. 26. 14. (Č.). Vz Vždáti.

Vzžehrati, vzžehrám a vzžehři, al, ání = *žehrati, rozhorliti se*, sich ereifern. — **na někoho**. Št. Kn. š. 124. 22. Vz Vzsúditi.

Vzželeti, el, ení = *poželeti, nalít žalosť cítiti*, bedauern, Mitleid fühlen. A nevzželeji (nebudu želeti). Ž. Uviezne-li trn v noze, všichni údové sběhnú sě, vzželejí. Št.

Vž se sesouvá: dyť, dycky m.: vždyť, vždycky. Us. Brt.

Vžalářiti, il, en, ení, *vžalařovati*, einkerkern. — **koho**. Šš. Sk. 199.

Vžasnouti se. Vžiesneť sě nebožátko. Hrad. 135. a.

Vžblunkati, *vžblunknouti*, kuul a kl, utí, hineinfallen, hineinplumpsen. — **odkud kam**. Vžblunkl se břehu **do** vody. Us. Tč. — **V**., hineinwerfen. — **co kam**. Vžblunkal všecky kameně do vody. Na Ostrav. Tč.

Vžda = *vždy*. Vžda smrť jměli na paměti. Hr. rk. 415.

Vždáti, vždu, al, án, ání = *čekati*, erwarten. — **čeho**. Své smrti vesele v. St. skl. Vz Vzždáti.

Vžde = *na každém místě, všudy, vesdě*, überall. Zajímati i bráti po městech v České zemi i vžde jinde. Arch. IV. 39. — *Pozn*. Náleželoby rozeznávati mezi *vžde* a *všudy, všady*, jako to činíme mezi *kde* a *kudy, jinde* a *jinudy* atd. Č.

Vždy, *vzdy* (zastr. *veždy, vezdy*), *vždycky, vzdycky, vždyckny, vzdyckny*, (zastr. *vzdychny*), místy: *vždycinky, vždycko*, v již. Čech. *vdy* (Kts.), vz Ž. Vždy m. v(e)šdy. Bž. 52. — **V** = *každého času, stále, ustavičně, bez přestání*, immer, stets, jederzeit, allezeit, jedesmal, immerhin. Jednou na vždy, ein für allemal. Us. Dch. Na třetím (roce) má v. státi. Půh. II. 619. Kdo mne dělá, ten mne nechce, kdo mě má, spí na vždy lehce (rakev). Hádan. slez. Šd. Ani z raž nebývá vždy múka. Prov. Mt. S. I. 123. Vždycky něco nového vymýšleti; Kdo nerad dělá, tomu vždycky svátek jest. V. Vždy na starou kobzu bráti; Kavka kamžkoli letí, černá vždy býti chce. Vždycky na jednu strunu bíti. Pravda vždycky vítězí, pomáhá pánu i knězi. Lom. Neštěstí vždycky hotovo. Vždycky aby hladil co kočku po ocase. Vždycky jest dobře bráti. Ranní setí často zmýlí a pozdní vždycky. Čím hrneček navře, tím vždycky zapáchá. Mravenec vždycky mrvy a drobty nosí. Kom. Ne vždycky sluší kvapiti. Čert vždycky musí svou (kralku) provésti. Co se vždycky jí, to se přejí. Ne vždycky posvícení. Ne vždycky rak na mlýně, někdy také žába se trefuje. Čím dále, vždycky hůř, jakž ona baba řekla. Dluh bývá čím dál vždy mladší. Lom. — *Pozn*. Místo *vždy s komparativem* (vždy více chtíti, v. hůře pracovati a p.), opakujeme lépe komparativ: víc a více chtíti, hůř a hůře pracovati a p. Vz Brs. 2.

Digitized by Google

vyd. 266., Km. 1880. 414. — **V.** = *po* (ve smyslu distributivném; předl. *po* jest zde lepší), něm. je. Vždy čtyry (po čtyřech). Reš. Otevřela vždy jedny dvéře m.: po jedněch dveřích. Cf. Slov. II. 605. Tehdy mají od nás zlaté bráti, v. každý zlatý za 18 groší počítajíce. List. z r. 1467. Tč. — *Vždy a vždy*, immerfort. Ješto by vždy a vždy v své váze trvati mohla. V. — Br. — *Vždy, vždy přece, vždy však, však vždy*, conj. = *však, přece*, doch, dennoch, nichtsdestoweniger. Když pak vždy těm bouřkám konce nebylo; Ačkoliv seznali..., však vždy nepřestali modly své ctíti. Br. Foit v. po druhé se ptal: Komu vinu dáváte? NB. Tč. 72. Pakli vždy nebude chtieti. Smil v. 98. Vždy snad někde. V. Avšak v. mne propust (přece). Br. Až je vždy z své země vytiskli. Háj. Rci vlku páteř a on vždy k ovci. Vz Avšak. — *Vždyli, vždyckyli*, ob immer, immer wohl. Vždyli čekati mám? — *Vždyť* (*odporovací*, vz Brt. S. 3. vyd. 125. 2., v obec. mluvě: *dyť*, v již. Čech. *jenť* Kts.) = *avšak*, aber, doch, hoffentlich. Vždyť již neprší. V. to vědí. D. Vlk sněda komára řek: Vždyť jest lépe než nic. Mus. — *Vždyť, vždyckyť* = *vždy zajisté*, gewiss immer, immer wohl. To místo dobře znají, v. jemu bojiště říkají. Dal. k. 58. Líbí se mi. Vždyť je hezký. Us. Dch. Vžyť prý se zapřisáhl přátelům, že... Ddk. II. 465. V. jsem vás ujišťoval, že... Kmp. Čech. 1*56.

Vždycinky = *vždy*. V Písecku. L. Šbk.

Vždyckny = *vždy*. Us., Dač. I. 3. List. z r. 1663. Tč., NB. Tč 1*6., Dh. 30. Nechť bude v. ve dvie sta vídenských babkách pokutován. Sl. let. III. 159.

Vždycko, vz Vždy.

Vždycky = *vždy*. Vždycky dobře — mluvit moudře. Us. Dch. Mezi ľuďmi ľudsky, doma psota vždycky. Pořek. Mt. S. I. 120.

Vždyckyli, vz Vždy.

Vždyckyť, vz Vždy.

Vždyhoroucí, immer brennend. V. sir.a. Ráj I. 6.

Vždyli, vz Vždy.

Vždy přece, vz Vždy.

Vždyť, vz Vždy.

Vždy však, vz Vždy.

Vždyzelen, u, m. = *pěnišník*. Vz Zelený. Slb. 385.

Vždyživ, u, m., aizoon, das Immergrün. V. kanarský, a. canariense, španělský, a. hispanicum. Vz Rostl. I. 672.

Vždyživec, vce, m. = *vždyživ*. Krok I. 238.

Vždyživovitý. V-té rostliny, ficoideae: kosmatec, čtyrboč, tlustobýl, vždyživ, tučník. Vz Rstp. I. 664.

Vžebrati = *žebráním vpraviti*, einbetteln. — **koho kam**. Vžebral jsem ho tam do učení. Jg. — **se**. D.

Vžeh, a, m. Bojí se vžeha (výprasku?). Mt. S. I. 87.

Vženu, vz Vehnati.

Vžeru, vz Vžráti.

Vžíce = *lžíce*. U Jilemn. Ktk.

Vžírati, vz Vžráti.

Vžíti se, vžiji, vžij, vžije (ie), il, ití, sich hineinleben. Dch. — **se kam (jak)**. V. se do něčeho. Dch. V. se v nějakou myšlénku, v čistou mluvu českou; Vžije se úsilím v oheň a vzlet tím vyšší. Mus. 1880. 145., 276. Relativní soustava měr se jak náleží vžila. ZČ. I. 280.

Vžokovati = *do žoků vecpati*, einsacken. — **co**: chmel, vlnu. Us. Č.

Vžouti, vz Vzúti.

Vžráti, *vežrati*, *vžírati* = *žráním vniknouti* — **se kam**, sich einfressen. Myši v sádlo tučných sviň se vžírají. Ja.

Vzúti, vzuji, ul, ut, utí, hinaukauen. — **co komu**. Holubi vžúvajú pokrm mlaďaťům. Na Ostrav. Tč.

W.

W jest litera některých abeced europských, zejména německé a anglické, významu tu i tam rozdílného. V *anglických* totiž slovích, když se vůbec vyslovuje, zní jako *u*: bow = hau, we = ui, v jiných pak podlé nynější výslovnosti docela žádného znění nemá: write = rajt, mowrov = moró; *v němčině* naproti tomu zní vždycky jako hláska **v** a stala se pro německé písaře literou nutně potřebnou, jelikož litery **v**, která u všech národův abecedu latinskou pro písmo své přijavších znamená hlásku *v* a rovná se tudíž významem cyrilskému B, již od starodávna užívá se k označení hlásky *f*, a sice v němčině starši skoro výhradně anebo střídavě vedlé litery *f*, v písemnictví pak novoněmeckém jenom v jistých, konveniencí a bez vědeckého základu ustanovených případech, na př. vor (m. fur-a z koř. fur) vedlé für (m. fur-i z téhož kořene fur); voll vedlé füllen atd. Vlivem zajisté německým dostala se litera *w* také do pravopisu českého a polského a držela se v onom od 14. stol. až do r. 1849., kdežto liteře *v* dával se úkol, aby znamenala samohlásku *u* neb *ú* na počátku slov, na př. — vsta — ústa; od dotčeného roku jest *w* z abecedy české vypuštěno a píše se jen v cizích jménech, když tato podlé svého domácího pravopisu touž literou se píší; v polštině dosavad se udrželo pro zvuk *v*. Původem svým jest litera *w* zdvojenina litery *u* neb *v*, tedy = *uu* neb *vv*, kteréžto litery, *u* totiž a *v*, bez rozdílu za hlásku *u* i za hlásku *v* se kladly; ze zpřežek *uu* a *vv* vytvořili si písaři literu *w*, kteráž od toho původu i dle dosavadní podoby své také dvojitým *v* nebo dvojitým *u* se nazývá. Gb. v S. N. Cf. Ht. Brs. 121., 224.

Waag, vz Váh.

Waggon, u, m. (angl., wégn) = *nákladní vůz na železnici*. Vz Vagon. Rk.

Wagner, a, m. W. Jan, spisov. Vz Tf. H. l. 2. v. 175. — **W.**, vz Blk. Kfsk. 1440.

Wagram, vz Vagram.

Während, něm. A *ježto* dříve domácí rod jim vládl, mají nyní cizince králem. *Mezi tím* co jsem stál na prahu. *Za* války. Tu hned jeden článek z prstu ruky, *an* na to všecken lid hledí, počal se viklati. Přišel do hvozdu *a* my snídali. *Na* té cestě, *z* té cesty psal několikrát domů. *Na* modlitbách na někoho pamatovati. Mk. *V* čas války. — Vz Místo co.

Wahrscheinlich, něm. = *podobá se že, vidí se že, není pochybnosti o tom že, obávám se aby ne, nevím zdaliž* .... Muž ten *zdá se*, že ji zabil. Obávám se, aby to lež nebyla (es ist w. eine Lüge). To, jak se obávám, jest lež. Kdybych to učinil, obávám se, že bych rozhněval bohy. Mk. Pravdě, ku pravdě, k víře podobný; podobá se ku pravdě; věrutný.

Waitzen, vz Vacov.

Walcar, a, m. W. Zdenko, kněz a spis. čes. v 18. stol. Vz Jir. H. l. II. 302.

Waldeck, *Valdek*, a, m. Vz S. N.

Waldštein, a, m. **Ne**: z Waldstein-Wartenberků, *nýbrž*: z Waldsteina a z Wartenberka. Vst. Z Waldšteina Hynek, spisov., v 17. stol. Vz Šb. L. 301., Jir. H. l. II. 303. O jiných W. jakožto spisovatelích atd. vz tamtéž a Blk. Kfsk. 1440.—41., S. N. a kterýkoli dějepis.

Wales (angl., Uéls), a, m., knížectví v Anglii. Vz S. N.

Walchovit, u, m. = retinit, nerost. Vz Bř. N. 232.

Walkenberk. Z W-ka. Vz Philomates v Jir. H. l. II. 130.

Walter Scott, gt. Waltera Scotta, m. — **W. J.**, spis. a řed. učitel. ústavu m. sl., nar. 1815. Vz Šb. H. l. 302., Tf. H. l. 195.

Wänzlovka, y, f. puška dle soustavy Wänclovy dělaná. Vz S. N. XI. 289.

Wardein, a, m. = *cenitel, zkoumatel*. Rk.

Warnsdorf, a, m., mě. v Čech. Vz S. N.

Wartowský z Warty Jan, čes. spisov., † 1559. Vz Jir. H. l. II. 310.

Washington (angl., Uošingtn), a, m., hlavní město severo-amer. unie. Tl. — **W.** Jiří, první praesident tamtéž. Vz S. N.

-wasser, *-ovka*. Himbeerwasser, malinovka. Rk.

Waterloo, a, n., ves v Belgii. Vz S. N.

Wavellit, u, m., nerost. Vz Bř. 138.

Weber, bra, m. W. Jan, čes. spisov. a lékárník. Vz Jir. H. l. II. 310.

Webr, a, m. W. Jos., zemský český školní inspektor v minister. ve Vídni, nar. 1831., čes. spisov.

Wegen, něm. Padl jsi *za příčinou* nepravosti své. Br. *Příčinou* nestálosti vše zchází. Har. Metali jsme i losy s strany kněží, levitů i lidu příčinou dříví nošení. Br. Ale plačte příčinou toho, kterýž odchází. Br. Za příčinou důstojenství jej Josefem nazvali. Flav. Kvůli oráči *z příčiny* zkažení pšenice. Br. Vz Pro, Z, Ze, Skrze.

Wechsel na dráze: *svod, výhybka*.

Weingarten, a, m. W. Jak., čes. právník, † 1701. Vz Jir. H. l. II. 310.

Weiss, a, m. Dr. Vil. W., naroz. 1835. v Milosticích, čes. spisov., prof. čes. medic. fakulty v Praze, první děkan její r. 1884. Vz S. N., Tf. H. l. 2. v. 192.

Weisz, a, m., os. jm.

Welfové č. *Guelfové* = družina vojvody Welfa, přívrženci papežství. Rk.

Wellington (Wellingt'n), a, m. a) město v Anglii, b) W. Arthur, kníže Watterlooský. Vz S. N.

Wellner, a, m. W. Max. Vz Tf. H. l. 2. v. 180., 195.

Wenige, něm. *Málo kdo* od té nemoci umřel. Umřel po *málo kolikas* dnech u ve-

Digitized by Google

likém trápení. *Málo která* hlavně zůstala. — Ein wenig: A mě také něco málo polil tou vodou. Mk.

Wenn, něm. Mluvil-*li* sem zle, svědectví vydej o zlém; *pakli* dobře, proč mne tepeš? Bude-*li* tu který syn pokoje, odpočineť na něm pokoj váš; *pakli* nic, k vám se navrátí. Vz Pakli. *Jestliže* kde vody průtoku nemají, dmou se. Odříkám se cti, jestliže jsem to učinil. *Kdyby* jeho nebylo, byli by můj dům vzali. *Bychom* tak milostivě cizí hříchy soudili jako své, žádného bychom neodsoudili. *By* všichni mlčeli, *by* nikdo nic nepsal: cnostný život nemůže trpěti zahynutí. *Pokudž* tomu tak, tedy neobstojíš. — *Impert.* Zdrž se od sváru a umenšíš hříchu. Mk. Vz Když, Ač, Ačkoli. Rk.

Wenn auch, něm. A my obilí nemáme za dobré, kteréž by *i třebas (byť i)* na nejlepší roli se zrodilo, leč samo takové jest a ku požívání těla lidského příhodné. Mk.

Wenzel, zla, m. W. Gottfr., prof. filos., † 1809. Vz S. N.

Wenzig, a, m. W. Jos., škol. rada a spisov., nar. 1807. v Praze, † 18/8 76. Vz S. N., Šb. H. l. 303., Tf. II. l. 2. v. 204.

Werfen Junge, Vz Vrhnouti.

Werk, něm. Wie man zu Werke zu gehen hat. Jak si počínati (při čem). Mk.

Wernerit, u, m., kámen granát. Vz Schd. II. 45.

Wertheimka, y, f. = *železná pokladna* z dílny Wertheimovy. Us.

Westminster (Uestminst'r), a, m., jedna ze tří hlavních částí Londýna. Vz S. N.

Wetterleuchten, n., něm., blýskavice, blýskavka, blýskanice, blýskání na časy, Rk., fochrot, blýskotina, jalové blýskání (bez hřmění), fochrování, větrování, vichrování. Jg.

Wetterschacht, něm., vz Lutna.

Weykhart, a, m. W. Petr, čes. spisov. na počát. 17. stol. Vz Jir. H. l. II. 317.

Weyr, a, m. W. Eduard a Emil, prof. a čes. mathematikové, bratří. Vz Tf. H. l. 2. vyd. 186.

Weysz, a, m. W. Mich., čes. bratr, † 1534. Vz Jir. H. l. II. 317.

Whig (angl., uig), a, m. Whigové přátelé svobody (v Anglii a severoamer. unii). Rk. Vz Tory.

Whist (angl., huist = ticho), u, m., hra v karty čtyř osob z Anglicka přivežená. Vz S. N., Rk. — **V.** = nápoj z odvaru zeleného čaje. Na pintu přidá se šťáva z 12 citronů, 2 lib. cukru a 6 pinet medoku. Než se pije, ohřeje se nad uhlím. Vz S. N.

Wiclef (angl., Uiklif; Wickliffe, Wicliffe), a, m., angl. reformator, † 1384. Vz S. N., Sbn. 401., 434., 494., 516.

Widemann, a, m. W. Václ. z Jičína, kněz a čes. spisov. na poč. 17. sol. Vz Jir. H. l. II. 318. — **W.** z Plzně, první učitel jazyka čes. na voj. akad. v Novém Městě za Vídní. Ib. 319.

Wider, něm. *Mimo* pořad práva *to*, což jemu nenáleží, sobě osoboval. Háj. To se mimo vůli jeho, mimo vše nadání, mimo všecku naději přihodilo. Mk. Vz Proti.

Widerfahren lassen, něm. Mehr Billigkeit als Strenge des Gesetzes widerfahren lassen. Slušnosti více nežli přísnosti práva šetřiti. Mk. Milosť propůjčiti; učiniti, co spravedlivo jest. Rk.

Widmanstädtovy figury, vz Bř. N. 206.

Wie auch, něm. *Jakž* tich byl, všem na vojnu vstáti kázal. Strom, *jakkoli* veliký býti má (wie sehr auch), shrnuje se v jediné svého ovoce jádro všechen. Kom.

Wiedergeben, něm. Slovo, které by to neb ono cizí ve všech rozdílech jeho smyslu *zastupovati* mohlo. Mk.

Wiederherstellen, něm. Město u bývalý způsob svésti (= vzvésti). Mír v obec, do obce svésti. Mk. Cf. Zjednati, Postaviti, Přivésti, Obnoviti, Navrátiti.

Wielička, y, f., mě. v Haliči, vz KP. III. 167.

Wieselburg, vz Mošoň, Mošony.

Wichae-us, a, m. W. Václ. Pankrac, kněz a spisov. v 17. stol. Vz Jir. H. l. II. 319.

Wikhart, a, m. W. Wolfg. v 18. stol. Vz Jir. H. l. II. 319.

Wiklef, vz Wiclef.

Wildstein, vz Vildštein.

Wildt, a, m., čes. sochař v Praze, nar. 1830. Vz S. N.

Wilhelm = Vilém, a, m.

Willemit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 176.

Windischgrätz, e, m., kníže. Vz Blk. Kfsk. 1447., S. N.

Windsor, a, m., mě. v Anglii, 5 mil jihozáp. od Londýna na pravém břehu Temže. Vz S. N.

Winkler, a, m. W. Frant., naroz. 1839., spisov. Vz Šb. L. 304.

Winter, tra, m. W. Zik., prof. a spisov. v Praze.

Winterberg, vz Vimberk, S. N.

Wippach, Ipava.

Wissen zu . . . něm. 1. Umí hráti. Neumí se hněvati. Neví se jak brániti, nemá se čím brániti. Nemám (nevím) čeho psáti. 2. Dobře se pamatuji, v paměti to dobře mám, jsem toho dobře povědom, to mi jest v dobré vědomosti. (Ich weiss mich gut zu errinnern). Er wusste seine Würde gut zu vertheidigen. Své důstojnosti dobře obhajoval (ochraňoval). 3. Já se v tom *nemohu* pamatovati, abych to od něho slyšel. Zk. - Mk.

Witherit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 149.

Wittichenit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 214.

Wittingau, vz Třeboň.

Wofern, *ač, ač-li*, něm. Zastyďte se takových řečí, ač se hrdinami zváti chcete. Bůh ti odpustí, ač nebudeš-li více hřešiti. — *-li, jestliže.* Trestejte ho hned, jestliže něco jiného dělati bude než mu rozkázáno. Mk. Vz Pakli.

Woher kommt es? něm. Čím to jest? Das kommt daher. To jest tím. A tu jsem porozuměl, čím to jest, že jich tak málo k vnitřní čerstvosti mysli přichází. Mk.

Wohl, něm. *Co pak* řekne? Pohleď na tento kámen; obložený jest *zajisté* zlatem a stříbrem, ale není v něm žádného ducha. Ne všichni v tom roce *ovšem* zemřeme, ale

všichni se pozměníme. Což *sic* nemálo práce a času potřebuje, avšak lekati se toho netřeba. To, *tuším*, s dřívějším se neshoduje. *Zdaliž* zařve lev v lese, když by nebylo žádné loupeže? Mk.

Wohl auch, něm. Vyloučením, *třeba i* kněžství odjetím se tresci. Mk.

Wohl wahr, něm. *Pravda*, já mu ublížil, ale on se mnou nelidsky nakládal. Mk.

Wolf, a, m., čes. bratr, skladatel duchov. písní, † 1548. Vz Tf. H. l. 2. vyd. 47., Jir. H. l. II. 330. — **W.** Jan, též *Morava*, knihtiskař. Vz Jir. H. l. II. 330.

Wolfgang, a, m., bosák v 16. stol. Vz Jir. H. l. II. 330.

Wolfi-us, a, m. W. Ad. Vz Jir. H. l. II. 330. — *W*. Mart. Ib. 331.

Wolfram, u, m., ruda Wolframova, vz Bř. N. 196.

Wolframit, u, m., nerost. Vz Schd. II. 52.

Wollastonit, u, m., nerost. Vz Bř. N. 136.

Wollen, něm. 1. *Časem budoucím*. Vyjdi; i odpověděl: Nikoli, ale tuto *umru*. Br. — 2. *Tvarem pokračovacím a opakovacím*. *Zdvihal* jsem jej, ale nemohl jsem s něj býti. A když nepovolovali, odstoupil od nich. — 3. *Mögen . . . wollen, způsobem rozkazovacím*. Chtěj já neb nechtěj, musím činiti tvou vůli. Háj. Chtěj ty neb nechtěj, bude o pokoj rokováno. Troj. Přihoď se mu co přihoď, ani samého sebe za bídného nepoloží, ani . . . V. — 4. *Ať s indik.* O ať se přiblíží ke mně milosrdenství tvé. Br. — 5. *Rád*. Jakžkoli by rádi, so sehr sie auch wollten. Mk.

Woolwich (ang., Uůlič), e, m., město v Anglii. Vz S. N.

Worcester (angl., Uuster), stra, m., mě. v Anglii. Vz S. N.

Worms, vz Vorms.

Wort, něm. Wenn ich mich des Wortes bedienen kann, smím-li se tak vyjádřiti. Mk.

Wratislaw, a, m., jm. rodiny anglické odvozující původ svůj od čes. hraběcí rodiny Vratislavů. Vz S. N.

Wrenův přístroj k perspektivnímu kreslení krajin. Vz KP. II. 158.

Wulfenit, u, m. = *žlutoba*, nerost. Vz Bř. N. 193.

Wundern, něm. Je mi divno. Tomu se divím. *Špatně*: To mě diví. Mk. Vz Diviti se.

Wunš, e, m. W. Rud., okres. tajemník a spisov., vz S. N., Tf. H. l. 2. vyd. 180.

Wünsch, e, m. W. Jos., prof. v Jičíně. Vz Tf. H. l. 2. vyd. 165.

Wünschenswerth, vz Žádoucí.

Wurm, a, m. W. Jg., nar. 1825., konsist. rada v Olom., spisov. Vz Šb. H. l. 307. — **W.** Jos., nar. 1837., pošt. úřed., spisov.

Wurmbrand, a, m., jm. hrab. rodiny. Vz S. N.

Würtemberg, vz Virtembersko v S. N.

Wurtzit, u, m., nerost, vz Bř. 229.

Würzburg, *Vircburk*, a, m., mě. v Bavorsku. Vz S. N.

X.

X, litera latinské a řecké abecedy (v této *ξ*), zaujímající tam místo mezi *v* a *y*, tuto mezi *v* a *o*, znamená spřežení souhlásek *ks*. Udržela se v abecedách od Latiníků vzatých a ve švabachu dle latinské abecedy utvořeném doposud, avšak jenom v cizích slovech. V češtině jest Husovo xiř snad jediným českým slovem s tou literou; v jiných slovanských jazycích od opravců pravopisu v nynějším století na dobro vytištěna jest, zejména z polštiny a charvátštiny. Původcové obou abeced slovanských, hlaholské a cyrilské, ačkoli při díle svém abecedu řeckou před očima měli, přece litery této jakožto zbytečné nepřijali. Gb. v S. N. a Hl. 9. X tedy jen v cizích slovích se užívá: Xerxes. V. Někteří na místě x píší *ks*: Aleksandr. Totéž děje se u Poláků a u Rusův. Jg. — *Jména v* x *ukončená skloňují se dle Páv*: Max, a, m., Felix, a.

Xanthin, u, m. = *žluť mořenová*. Rk.

Xanthipp-e, y, f., žena Sokratova, která prý byla velmi zlá a svárlivá, tak že jméno její stalo se přezdívkou hašteřivým, zlým ženám. S. N.

Xanthipp-os, a, m., Atheňan za perské války. Vz S. N.

Xanthit, u, m., nerost. Vz S. N.

Xanthi-um, a, n., *řepeň či durkoman*, rostl. Vz S. N.

Xanthofyll, u, m. = *podzimková žluť listová*. SP. II. 103.

Xanthofyllit, u, m., nerost. Vz S. N.

Xanthofyllový. X. zrnéčka. SP. II. 126.

Xanthokon, u, m., nerost. Vz S. N., Bř. N. 227.

Xanth-os, a, m., os. jm. a jm. měst a řek. Vz S. N.

Xanthosiderit, u, m., nerost. Bř. N. 156.

Xaver, a, m. František Xaver. Vz S. N.

Xaveria, e, f. = Františka.

Xaverov, a, m., něm. Xaverow, vsi a) u Benešova, b) u Běchovic; samota u Březnice. PL.

Xenie, í, pl., f., z řec. = dary dávané a) hostům, b) žoldnéřům, c) správcům pro-

vincii. — X. — *malby na rlysech* (krajiny, nádoby, ovoce, zvířátka a p.). Vz S. N. — X. = *druh vtipných básní*. X. = básnická forma distich či dvouverší (šesti- a pětiměrů) epigrammatických. Příkl. Fr. Doucha ve Studentských listech 1884.

Xen-o, ona, m., řec. vlast. jm.

Xenofan-es a n. ea, m., řec. filos., † ok. roku 480. př. Kr. Vz S. N.

Xenof-on, onta, m., vůdce, filos. a dějepisec řec., † asi 356. př. Kr. Vz S. N., Sbn. 903., 596.

Xenografie, e, f., řec., cizopisectví, znání cizojazyčných písmen. Rk.

Xenokrat-es, a n. ea, m., řec. osob. jm. Vz S. N., Sbn. 372.

Xenokratie, e, f., řec. = *cizovláda*.

Xenolith, u, m., nerost. Vz S. N.

Xenomen, a, m. X. Jan Rousinovský z Mazanovic, kněz pod obojí, čes. spisov. Vz Jir. H. l. II. 340.

Xenotim, u, m., nerost. Vz Bř. N. 148.

Xerafi-um, a, n., v lékař. = *prostředek sušivý proti vyraženině, vysušovadlo*.

Xerasie, e, f., xerasm-us, u, m. = řídkovlasosť, plešatosť.

Xereské víno (španěl.). Vz S. N.

Xerofagie, e, f., z řec. = *suchá strava, poživání suchých pokrmův*.

Xerom-a, ata, n., řec., v lék. = vyschlosť. Rk.

Xerometr, u, m., z řec. = stroj z mědéného plechu k sušení obilí a k měření váhy jeho sušením ztracené. S. N.

Xeromykterie, e, f., řec., *vyschlosť nosu*. Rk.

Xerotický — *sušivý, vysušovací*, austrocknend. Rk.

Xerx es, a, m., král perský, † 465. př. Kr. Vz S. N.

Xil čili *ksil* (x) pochází od *ksíti* t. hlas podobný zvuku *ks* vzdechna neb umíraje od sebe vydati. Hus III. 261.

Xylit, u, m., nerost. Vz S. N.

Xilodonty, pl., m., mečozubci (ryby mořské; zkameněliny). Rk.

Xylofag, a, m., řec. = dřevo-, červotoč Rk.

Xyloglyf, a, m., řec. = *dřevořezec, dřevoryjec*. Rk.

Xyloglyptika, y, f., řec. = *dřevořezba*. Rk.

Xylograf, a, m., z řec. = *dřevopisec*, der Xylograph.

Xylografie, e, f. = *dřevopisectví*, psání na dřevě. Rk. Vz Dřevoryjectví v S. N. Die Xylographie.

Xyloidin, u, m., střelná látka podobná co do účinku střelné bavlně, která vzniká působením soustředěné kyseliny dusičné na škrob. Vz S. N.

Xylolatrie, e, f., řec. = *ctění dřevěných obrazů*, die Xylolatrie.

Xylologie, e, f., řec. = dřevoznalství, die Xylologie, Holzkunde.

Xyloplastika, y, f. = *řezbářství*, die Xyloplastik. S. N.

Xylotypografie, e, f., z řec. = rozmnožování dřevorytin prostředkem knihotisku, ku kterémuž konci se dřevorytiny vsazují mezi text n. vedlé něho, die Xylotypographie. Vz S. N.

Y.

Y jest samohláska retopodnebná, podružná, povstalo zlomením z *ui* (vz Samohláska) a tak se článkuje, že tento původ její při náležitém (to jest tvrdém n. širokém) vyslovení patrný jest; ústa totiž na retné *u*, ale jazyk na podnebné *i* nastrojen jest. Nejstarožitnější jazyk indoeuropský, sanskrt, jí ještě nezná a má za ni své starobylejší střídnice; z pozdějších pak jazyků této čeledi jen někteří si ji vytvořili; tak řečtina ve svém *υ* (*κύριος*), románština ve francouzském *u* (tu), němčina v *ü* (Büffel) a slovanština v ъı, ы, *y*. Gb. v S. N. Cf. Gb. Hl. 13. Že *y* prvotné znělo jako franc. *u*, řec. *υ*, něm. *ü*, viděti z toho, že *y* v latině samohláskou *u* (Nezamysl — Nezamuslus) a v staroslov. památkách dvouhláskou *ui* se nahrazovalo (mui = my). Vz Ht. Zv. 56. Mýto lit. muitas, mýdlo lit. muilas, Bystřice strč. psáno Buistrice. Gb. Hl. 14. Cf. Gb. Hist. samohl. 5. — Ve staré bulharštině a bez pochyby ve veškeré staré slovanštině byla, jak se dle analogie samohlásek lomených, dle vlastního původu jejího a dle spřežené dvoučlenné litery její podobá, nejprve dvouhláskou, ale později na samohlásku krátkou a dále i na jiné slabší střídnice klesala. Z těchto nejslabší a zároveň nejrozšířenější jsou *e* a *i*. *Střídnicí* 1. **e (é)** *za* **y (ý)** má na př. srbskocharvátština v koncovkách ohýbacích a nářečí hanácké skoro vesměs. Gb. ve S. N. Cf. Gb. Hl. 79. Na Hané: bele rebe = byly ryby; médlo, déka, sér, bék, Tenec, sen, do roke, rohe, veneso, vendu = mýdlo, dýka, sýr, býk, Týnec, syn, do ruky, rohy, vynesu, vyjdu. Ht., Šb. V češtině v koncovce 1. os. pl.: chcemy — chceme (koncovky *-my* již v polovici 16. stol. se neužívalo; ale v Přerovsku a Opavsku posud: mamy, damy = máme, dáme. Vz *-my*). Na konci slov: záhy — záhe (Čestm.), opěty (Záboj) — opěte (Št.) — opět. V pro-

středku slov: ryji — reju, myji — meju, násyp — násep, sekyra — sekera, Gb., slych — slech, Hš., hybký — hebký, pryč — preč, nynie — nenie. Dán list nenie v sobotu. Výb. II. 279. To sě ot nás nenie otchýlilo. Kat. 175. (Gb. Hl. 79.). Pod Krkonš.: meslim, kdebe belo, malem zvonkem = myslim, kdyby bylo, malým zvonkem. Kb. U Domažlic: bel m. byl; u Opavy: ohyň, amyn, pynize, sym naopak m. oheň, amen, peníze, jsem. Šb. Vz *E*, Gb. Hist. samohl. 108. — *Pozn.* Hanácké *e* m. *y* zní temněji než české *e*: rebe = räbä. Hš. — 2. *Střídnici* **i** *mají všecky ostatní jazyky slovanské*, které při původní široké nebo tvrdé (ruské a polské) výslovnosti hlásky *y* nezůstaly, mezi nimi tedy také čeština. Ve spisovné češtině totiž jenom etymologický pravopis *y* a *i* náležitě rozeznává, ale obecná výslovnosť jenom v některých nářečích rozdíl mezi těmito hláskami činí a obě úzce jako *i* vyslovuje tak, že *y* ve slově *vysoký* právě tak se vyslovuje jako *i* ve slově *viseti*. Zde tedy původní široké *y* seslabilo se v *i* a seslabení to spadá do doby historické, asi do doby mezi Husem a Bratry. Hus totiž učil ještě dobře, jak článkovati a kdy psáti se má *y*. Bratří pak, důmyslní znatelé jazyka českého, přece přijali a svým uznáním posvětili způsob pravopisecký v polovici 16. století již ustálený, podlé něhož se po sykavých souhláskách: *c*, *s*, *z* vždycky psáti mělo *y* i tam, kde analogie zřejmá žádala *i*, na př. vlcy, bozy, nosým. Chybu tu sotva by Bratří byli schvalovali, kdyby za jejich dob u výslovnosti české rozdíl mezi *y* a *i* byl ještě poznatelný býval. Dle Gb. v S. N. Cf. Gb. Hl. 7., 9., 79., Gb. *Hist.* samohl. 81., 168. A tak se po *c*, *s*, *z* ještě nedávno všude *y* psalo, ale nyní se píše po Dobrovském po *c* všude *i*, *i* pak po měkkém *s* a *z*, *y* po tvrdém *s* a *z*. Ht. Zv. 57. Činí pak se v češtině rozdíl u výslovnosti hlásek *y* a *i* posud v severovýchodních Čechách; u Budějovic slyší se *y* po: *b*, *p*, *f*, *v*, *m*. Jižně od Budějovic (v Doudlebsku) *y* od *i* u vyslovování naprosto se nerozeznává; ostatně se tam *ý* jen v několika cizích slovech objevuje: lekrutýrka, jinak se mění v *ej*: mlejn. Kts. Také na Mor. a v pruském Slezsku *y* od *i* dobře se rozeznává: chlapi a chlapy. Šb. Stran střídání-se *y* s *i* sr. ještě: tovaryš — tovařiš, ryčeti — řičeti. Vz Gb. Hl. 79. — Vz **I**. — 3. *Dále se* **y** *střídá s* **o**: nýbrž — nobrž, na Slov. boł m. byl. Vz **O**. Gb. Hist. samohl. 108., Gb. Příspěvky k čes. pravopisu 272. (Mus. spis. č. 117.). — 4. *S* **u**. Surový — syrový, hluboký — hlyboký. U Domažlic: bul, buol, buel m. byl; na Slov. bul m. byl, Šb., naopak mysí m. musí, Hš.; pod Krkonoš. bul m. byl, naopak venky m. venku. Kb. Vz **U**, Gb. Hl. 78., 82. — 5. *S* **a**. Ht. Zv. 58. Vz *A*, Gb. Hist. samohl. 103. Pod Krkonš. *a* m. *y*: nikdá (i jinde), teďká. Kb. — 6. *S* **l** v již. Čech. myčet, myč m. mlčeti, mlč. Kts. — Vz **Střídání**. — *V stupnici samohlásek* podlé závažnosti sestavené zaujímá *y* místo mezi ъ a *u* a nalézá se tedy častěji v souvislosti s těmito hláskami, zejména kdy **k** seslabování a stupňování se hledí. (Cf. Gb. Hist. samohl. 26. Mus. spis č. 104.). **Seslabuje** *se totiž u* v *y* (pych souvisí s puch, plynouti s plu — plouti, slych se sluch, styd se stud, Ht. Zv. 58.) a dále v ъ, na př. duch — dychnouti — dъchnouti (dchnouti); a **stupňuje se** ъ v *y* na př. dotъknu — dotýkám, polъknouti — polykati (tvoříme-li slovesa páté třídy ze sloves druhé třídy); *y* v *u*: tyji — tuk. Gb. Dále se stupňuje *y* v *ý* (dloužením): kry — krýti — ukrývati, slych — slýchati, dobyti — dobývati, Kt., Ht. Zv. 57.; kromě toho v *ov* a *av* v kořenech otevřených: by — baviti, kry — krov, ryji — rov, tyji — otava; v kořenech zavřených *ov* a *av* se přesmykují v *vo* a *va*: kys — kavs — kvas, chyt — chvátati. Ht. Zv. 57., Kt., Gb. Vz **Stupňování**, Jer, Vm. Miklosičovo hláskosloví jazyka českého 17, Mkl. aL. 149-165. — *Samohláska y nyní v násloví nepřichází* (Ht. Zv. 57.), čeština se jí zbavuje předsuvkou *v*: v-yk-núti m. yk-núti od kořene uk v učiti, na-uk-a. Kt., Ht. Zv. 57. Staří psávali také: *ya*, yablko, yako, yahen, yadro, yatra, yahoda atd., která slova nyní všecka literou *j* se píší: já, jablko, jako atd. Jg. — *Slovostředím* je v: býti, bydliti atd., vz Slov. a Ht. Zv. 57. — *V obecné mluvě se* **y** *s následujícím* **j** *stahuje* v: *i*, *í*, vyjdu — vídu, kryj — kri, krí; cf. bij — bí. Jir. — **Y se vysouvá** (ve slovostředí) **a odsouvá** (na konci slov): opět, pak m. opěty, paky, Kt., dosti m. dosyti, lžíce m. lyžice, Ht. Zv. 59., násyp — náspa, kbel — na Slov. kybel, blštěti se m. blyštěti se; *y* se odsulo v 1. os. pl., kde stojí jeho střídnice *e*: chcem m. chceme a to m. chcemy, vz *-me*. Gb. Cf. Gb. Hl. 84., Hist. samohl. 78. — **Y se vsouvá** v Opavsku před *l* a *r*, avšak neslyšeti ho úplně: syrdečko, myrkva, vylček, pylný m. srdéčko, mrkva, vlček, plný; také v: sedym, osym m.: sedm, osm. Šb. Vz *-yl*, *-yr*. — Místo *y* jest ve *jménech kollektivních a*: louky — luka. Vz A. — *Jména v* **y** *ukončená a toliko v plur. užívaná jsou* **rodu** *mužského aneb ženského; mužská skloňují se podlé prvního sklonění mužského (Strom), ženská pak podlé prvního ženského (Žena).* — *Mužská vlastní jména v* **y** *ukončená skloňují se podlé jmen přídavných:* Klaud-y, yho, ymu, yho, ym, ym. — *Po* **tvrdých** *souhláskách* **píše se y**; *po* **obojetných** *souhláskách píše se* **y**, *povstalo-li z nějaké široké samohlásky n. shoduje-li se s ní: a, o, u:* kobyla — cf. cabalus, syt — satur — satis, vy — vos, sychravý — suchý, syrový — surový, myš — mus. Mk. — *Ve* **skloňování** *substantiv klade se* **y**: v 1. muž. sklonění v akkus. a instr. pl. slov živých bytostí (Páv) a v nom., akkus., vok., instr. plur. slov neživotných bytostí (Strom). — *Poznam.* Od konce 13. stol. až do r. 1520. psávalo se i u neživotných buď *-i* buď *-ové* jako při životných: skutci tvoji, mnozí roci, dluzi, divové, domové, Gb., buci, lesi, údi. Jir. — V 1. ženském sklonění (Žena) v gt. sg., v nom., akkus. a vok. pl (ženy); v 1. středním sklonění (Slovo) v instr. pl. (slovy); v třetím středním sklonění (Kníže) v instr. pl. (knížaty). Vz Skloňování. — *U adjektiv*

přisvojovacích: v muž. rodě v akkus. pl. a u neživotných i v nomin. pl.; v žen. rodě v gt. sg. a v nom. a akkus pl. Vz Otcův. — *U zájmen* (náměstek), vz Já, Ty, Ten, Sám. — **Y** *se píše u činných a trpných příčestí a adjektiv neurčitého východu*, vztahují-li se jsouce u výroku na podměty pl. rodu žen. aneb rodu muž. neživotných bytostí: ženy psaly, ženy byly zabity; stromy stály, stromy byly posekány; ženy jsou mi dlužny; ženy jsou s prací hotovy. *V obecné mluvě i když je podmět rodu středního*: kuřata běhaly po dvoře (m. běhala). — *Jak se psávalo y?* Vz o tom Gb. Příspěvky k čes. pravopisu, Mus. spis. č. 117, hl. str. 241. — **Ý** *rozkládalo se již na sklonku 14. stol. v* **aj** (ve starých rukopisech pravidelně: *ay*), na př. svataj m. svatý, za kteréžto *aj* od polovice 16. stol. přehlasované *ej* ovládlo (do r. 1842. psalo se ey). Ale proměny této nepřijal jazyk spisovný (staří spisovatelé zřídka jí užívali ku př. v tejn vedlé týn, hejřiti vedlé hýřiti, Gb., Ht.), ale podržel *ý*; za to ovšem mluva obecná (kromě instrum. sg.: novým; bez pochyby na rozdíl od dativ. pl.) všeobecně ji přijala: mejte, vejskat, mlejn, dobrej, mejti m. mýto, výskati, mlýn, dobrý, mýti; muskejm šatům, v černejch vlasech, rounejma nohama m. mužským, v černých, rovnými. V instr. sg.: ‚dlouhým (dlouhym) krkem, hrubým (hrubym) způsobem' i v ob. mluvě; ale pod Krkonoši říkají s velikejm hlukem atd. Kb. S milejm panem Bohem. Šš. P. 514. Podobně: S tím holejm netopajřem. R. zv. v. 1628. Hlasem svejm, s lačnejm životem. Aesop. 1581. Na tom zakládá se pravidlo pravopisné: Píše se *ý*, kde se obecně vyslovuje místo něho *-ej*: pýcha — pejcha, zmýliti — zmejliti atd. Ale toto pravidlo není zcela spolehlivé, poněvadž lid i í v *ej* rozpouští: cítiti — cejtiti, nožík — nožejk, vozík — vozejk, získati — zejskati. Místy říká se i: mnozej, velicej m. mnozí, velicí (v Podkrk. Kb.). a: Čej (m. čí) je to pachole. Šš. P. 218. Vz Gb. v S. N. a Gb. Hl. 74., Gb. Hist. samohl. 99. (Mus. spis. č. 104.). — *Ve Slovenčině se* **ý** *rozkládá v* **ej** *a mimo to i v* **ie**: netopier, pastier, tak že se *y* dloužilo v staré češtině v *ý (aj)*, v nové češtině v *ý (ej)*, v slovenčině v *ý* (*ej*, *ie*). Ht. — Na Hané i jinde na Mor. slyší se též *é* za *ý*: mlénský, Šš. P. 479., kévá, bévá, Ib. 550. a p. Podobné dialektické stopy nalézají se také v některých památkách staročeských. V Millionu čte se: mezi králem Barků a jiném králem tatarském; Jazykem tureckém. Výb. II. 546., 349. V Mandevillu: Bohatém kupcem s jinémi bohatými lidmi. Výb. II. 601. a 602. (Gb. Hl. 11. 4.). — Místy jako ku př. v Novohradsku i *y* v *ej* se rozkládá: husej, kozej m.: husy, kozy. Hš. — **Ý** *se skracuje v* **e**, vz *Skracování*. — *K slovům ukončeným v* **ý**, **á**, **é** *připojuje se* **ý**: 1. *jednoduše*: slab-ý, bos-ý, kus-ý, syt-ý, zdrav-ý; 2. *k substant. s předložkou bez*: bez-hlav-ý, bez-noh-ý, bez-ruk-ý; 3. *ve složení s jinými slovy*: modro-ok-ý, zlato-křídl-ý; 4. *k základním číslovkám, z čehož řadové číslovky vznikají*: šest-ý, osm-ý, mimo: první, třetí, tisící, milionní; 5. *k příčestí času minulého*: padl-ý, býval-ý, zachoval-ý, dokonal-ý, zachovan-ý, dokonan-ý; 6. *pomocí jiných hlásek*, vz: *-avý*, *-elný*, *-ený*, *-itý*, *-ký*, *-ný*, *-ovatý*, *-ovný*, *-ový*, *-rý*, *-ský*, *-vý* atd. T. Cf. *Tvoření slov*. — **Adjektiva** *ukončená v* **ý**, **á**, **é** **skloňují** *se podlé*: **Nový**. Podržují *ý* v nom. a vok. sg. mas., při neživotných i v akkus. Vz Nový. *Adjektiva v -ý, -á, -é ukončená skloňují se podlé Nový i tehdáž, když význam podstatných jmen mají*: celný, polesný, hajný, hlásný, hospodský, mýtný, pocestný, poklasný, ponocný, zlatý atd.; komorná, krámská, panská, kupcová, správcová atd; cestné, měřičné, služné, přívozné, mostné, vstupné, výslužné (Kz.) atd. — **Jména vlastní v -ý**: Selibovský, Novotný atd. *skloňují se podlé* **Nový**; *ale jak v rodě* **ženském?** Někteří říkají: paní Selibovská, paní Novotná i slečna Selibovská, slečna Novotná a skloňují tato slova ovšem podlé *Nová*; jiní činí rozdíl mezi paní a nevdanou (svobodnou) a říkají paní Selibovská, paní Novotná, ale Marie Selibovských, Marie Novotných (slečna, nevdaná) a skloňují ovšem jen jméno křestné neb slečno atd.: Marii (slečně) Novotných, s Marií (se slečnou) Novotných. *O tom vz článek*: **Jméno**. — *V obecné mluvě klade se* **-ý** *m.* -í v nom. pl. rodu muž. slov životné bytosti znamenajících a m. *-é* po tvrdých souhláskách, což jest znakem nářečí českého: chudý (m. chudí) chalupníci, hloupý (m. hloupí) hoši; starý (m. staré) matky, dobrý (m. dobré) dítě, dobrýho (m. dobrého) muže, po dobrým (m. po dobrém) to nejde. Dle Šb., Št., Gb. — *V Přerovsku a Opavsku* **-ý** *se krátí* (tam se samohlásky vůbec krátí): dobry otec. Šb. Vz *E (é)*. — *Jak ý* stahováním z jiných hlásek povstávalo, o tom vz: *Přídavný* a cf. Gb. Hl. 128.

Yankee (angl., jenký), ého, m., indiánská skroucenina slova English, znamená obyvatele Nové Anglie v Americe. Vz S. N.

Yard, u, m. = angl. loket, 3 střevíce. Vz KP. I. 76.

Yatagan = *jatagan*.

-ých, *přípona* gt. a lok. pl. jmen přídavných v *ý*, *á*, *é* ukončených: nových.

Yj ve spisovné řeči zůstává, v podřečích mění se v *ej*: mýti — myj — mej (imperat.), krýti — kryj (m. kryji) — krej, rýti — ryj (ryi) — rej; v příponách adjektiv sklonění zájmenného přešlo v *ý*: milyj — milý. Jir.

-yk, *přípona substantiv*: jazyk. D. Vz -ák.

-ýk, *příp.*: Kamýk (míst. jm.). Pal. Rdh. I. 138.

-yka, *přípona substantiv*: babyka, vládyka. D. Vz -ák.

-yl a -yr ve strč. m. *l* a *r*: mylczyeti — nově. mlčeti, cztvyrty — čtvrtý. Ústa hořkosti pylna ysut. Ž. wit. 13. 3. Ot smyrti. Ib. 77. 50. — Vz List. filolg. VII. 109.-111.

-ýl, *přípona jmen*: motýl, ženkýl. D. Vz Tvoření slov. V gt. *-ýle*.

Ylouci = *Jílovci*. Vz Jílovec.

-ým, *přípona* instr. sg. mas. a neut. adjektiv východu určitého i neurčitého: novým, otcovým; 2. přípona dat. pl. všech rodů: pilným (žákům, žačkám, děvčatům).

-ými *přípona* instr. pl. adjektiv zakončení určitého i neurčitého všech rodů: novými, otcovými.

-ýn, *přípona* substantiv: mlýn (koř. ml). Vz *-en*.

-yně, *přípona subst. fem.*, vz -uně. Hospodyně, kuchyně, turkyně, bohyně, rekyně, pastorkyně. D., Jir. Jména v *-yně* skloňují se podle *Růže*, ale v genit. pl. nepřijímají z pravidla přípony *-í* (avšak mohou ji míti, Č.): mnoho hokyň (hokyní), bohyň (bohyní), zpěvkyň (zpěvkyní), turkyň (turkyní). T., Č.

-yněk, *přípona subst.*: pelyněk. D.

York, a m., mě. v Anglii. Nový York v Americe. Vz S. N.

Ypernské sukno. Vz Tk. I. 320.

Ypsilon, u, m., řec. název písmene *y*.

Ypsilonka, y, f., die Ypsilonraupe, plusia gamma. Šp.

-yr ve stč. m.: *r*. Vz *-yl*.

-ýř, *přípona subst.*: měchýř. D. Vz *-íř*.

-yra, *přípona*, vz -our.

-yřka. *přípona*, vz -ářka.

-ys, *přípona*, vz *-as*. — Jména staroklassická v *-ys* skloňují se odvrhujíce *s* dle *Růže*: Tethy-s, e. Ht.

Ysop, u, m. — *hysop*, hyssopus, der Yssop, rostl. Y. lékařský, h. officinalis. Rstp. 1178., Kk. 178., Čl. Kv. 255., KB. 61. Vz Isop.

-yš, *přípona subst.*: tovaryš. D. Vz *-eš*.

-ýš, *přípona subst.*: slepýš. D. Vz *-eš*.

Yterbovec, vce, *ytrovec*, vce, m. = *černý, neprůhledný lesklý kámen* v Ytterbech ve Švédsku. Rk.

-yto, *přípona subst. neut.*: koryto, kopyto. D. Vz *-et*.

Ytřík, u, m. — kovový základ zeminy ytrové. Vz Yterbovec. Rk.

Yttri-um, a, n., kov. Vz Šfk. 214., KP. IV. 304.

Yuka, y, f., yucca, die Yucca, rostl. Y. nádherná, y. gloriosa, aloesolistá, y. aloifolia, vláknatá, y. filamentosa, agavovitá, y. acaulis. Vz Rstp. 1606., Kk. 126.

Yukatan, *Jukatan*, a, m., území v Americe u Mexika. Vz S. N.

Yva, y, f. = *iva, jíva*. Vz Jíva. Rstp. 1196., 1408., Čl. Kv. 263., FB. 64., Slb. 337.

Yzobek, bku, m. Y. polní, polygala vulgaris. Na mor. Valaš. Vck.

Yzop, vy Ysop.

Yzopový, Issop-. Y. voda (proti kašli), Čern., víno. Kom.

-ýž, *přípona subst.*: lanýž, der Hirschschwamm. D.

Digitized by Google

3292./6,9

ČESKO-NĚMECKÝ

SLOVNÍK

ZVLÁŠTĚ

GRAMMATICKO-FRASEOLOGICKÝ.

SESTAVIL

FRANTIŠEK ŠT. KOTT,

PROFESSOR C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIA V PRAZE.

DÍL ČTVRTÝ.

T—Y.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA

1884.

Nákladem knihtiskárny Fr. Šimáčka v Praze vychází a jest u všech knihkupců na skladě:

Encyklopaedie paedagogická,

SLOVNÍK VĚDOMOSTÍ

z vychovávání a vyučování domácího a veřejného ve školách nižších, středních a vysokých.

Příspěním učitelův a učenců pořádají:
řed. Fr. J. Zoubek, prof. Dr. Petr Durdík, prof. V. Hylmar, uč. J. L. Mašek, prof. Fr. Nekut, prof. Jos. Sauer z Augenburgu.

Právě vyšel sešit 8.

Seznam článků v prvních osmi sešitech „Encyklopaedie paedagogické“:

Abbet Jan — **Abeceda**, Jak učívali abecedě — **Abecedář** — **Abiturient** — **Ablativ** — **Absence** — **Absolutorium** — **Accurtare** — **Adam**, Komenského škola rajská — **Adam** Alexander — **Adam** Mikuláš — **Adami** Michal — **Adelung** Jan Krištof — **Adjunkt** — **Adopce** — **Advokát** — **Aeneas** Sylvius — **Affektovati** — **Aforismus** — **Afrika** — **Agathon** (bratr) — **Agenda** — **Agricola** Jan — **Agricola** Rudolf starší — **Agricola** Rudolf mladší — **Alm** Jan Frant. — **Aichinger** Jan Ev. — **Akademická čtvrť** — **Akademický občan** — **Akademický senat** — **Akademický čtenářský spolek v Praze** — **Akademický spolek vídeňský** — **Akademie** (Komenského, česká, jihoslovanská, moravská, Purkyňova, olomucká, vídeňská náuk, hornická, hospodářsko-lesnická, Josefinská, křesťanská, československá obchodní, německá obchodní, orientální, přírodovědecké, Teresinské, vojenské, dubrovnické, polské, ruské, srbské, cizí) — **Akademie hudební a deklamatorní** — **Akatoličtí žáci** — **Akcedenti** — **Akcidence** — **Akkusativ**, akkusativ s infinitivem — **Akoluté** — **Akrostich** — **Akta** — **Aktivita** — **Akustika** — **Albert Veliký** — **Albert z Kaménka** — **Album** — **Alcott** William — **Alea** Josef — **Alexandrie** — **Alexandrijská škola katechetická** — **Alfred Veliký** — **Algebra** — **Algorithmus** — **Alchymie** — **Alkoholismus** — **Alkuin** — **Alle J.** — **Allegorie** — **Alliance israelská všeobecná** — **Allizeau** — **Allotria** — **Alma** — **Almagestum** — **Almanah** — **Alstedius** — **Alumnát** — **Alumneum** — **Amanuensis** — **Ambrosij** — **Ambrozy** — **Ambulatorní školy** — **Americký klub dam** — **Amerika** — **Amman Jan Konrad** — **Amoros y Ondeana** — **Amort** — **Anagram** — **Anachronismus** — **Analekta** — **Anatomie** — **Anczyč** — **Andersen** — **Andreae** — **Anekdota** — **Angeliky** — **Anglické panny** — **Anglický jazyk a literatura** — **Annus probationis** — **Anomalie** — **Anonymus** — **Anselm Canterburský** — **Antagonismus** — **Anthologie** — **Anthropologie** — **Antické** — **Antikvariat** — **Antikvita** — **Antoniano Silvio** — **Aorist** — **Aperçu** — **Apologetika** — **Apologie** — **Aporti Ferrante** — **Appert** Benjamin Mikuláš — **Approbace** — **Arabesky**

Digitized by Google

— **Arabie** — **Arabové** — **Argentinská republika** — **Archaismus** — **Archigymnasium** — **Architektonika** — **Archiv** — **Arie** — **Ariston** Mikuláš — **Aristoteles** (s vyobrazením) — **Arndt** Arnošt Moric — **Arnold** Mikuláš — **Arnold** Tomáš — **Arnold** Vilém Daniel — **Arnoldi** Jan — **Arnošt z Pardubic** — **Arnošt Pobežný** — **Artisté** — **Ascham Roger** — **Asie** — **Askese** — **Assistent** — **Astrologie** — **Astronomie**, astronomický zeměpis — **Atheismus** — **Athenaeum** — **Atlas** — **Atrium** — **Aubert de Vitry** — **Auger** — **Augustiniani** — **Uugustinus** — **Auktorita** — **Aula** — **Auskultanti** — **Australie** — **Austěcký** Josef — **Autodidakt** — **Autograf** — **Babictví** — **Bacon** František (s vyobrazením). — **Bačkora** Josef — **Bahrdt** Karel Bedřich — **Bacháček** Martin — **Bachanti** — **Bachelier** Jan Jakub — **Báchorka** — **Bain** Alexander — **Báje** — **Bajeslovi** — **Bajka** — **Bakalář** — **Balbín** Bohuslav Ludvík Alojs — **Ballada** — **Barailon** Jan František — **Baratová** Magdalena Žofie — **Barbauldová** Anna Laetitia — **Bardin** Libre Irmond — **Barlotti de Saint-Paul** František Pavel — **Barnabité** — **Barrau** Theodor Jindřich — **Barrême** Bertrand František — **Barruel** Štěpán — **Barthel** Karel — **Barva** — **Basedov** Jan Bernard (s vyobrazením).

Rozšiřováním „**Encyklopaedie paedagogické**“ v kruzích vychovatelských (mezi pp. učiteli, professory, duchovními, ano i ve vzdělaných rodinách) získá si každý velikou zásluhu. Jest to spis v nynější naší paedagogické literatuře **nejzávažnější a nejdůležitější**, i bude v nejednom ohledu vynikati nad podobnou Encyklopaedií německou a francouzskou. Ač tyto jsou velice rozsáhlé, naše Encyklopaedie paedagogická nebude míti více než 50 sešitů, takže nebude státi více než 25 zl., což rozvrženo na 6 roků činí ročně něco přes 4 zl. Mělo by se mysliti, že žádný učitel, professor, kněz a vůbec nikdo, komu na vychování národa záleží, nebude chtít v knihovně své „Encyklopaedii paedagogickou“ pohřešovati, dosud však účastenství vychovatelských kruhů není v žádném poměru s důležitostí a závažností díla tohoto.

Kdyby každá škola odebírala exemplář díla tohoto, bylo by zabezpečeno a mohlo by tak rychle vycházeti, že by snad bylo ve 4 letech dokončeno. — Věci této měli by se ujati učitelští spolkové za příkladem „Učitelské Besedy“ pražské, zavésti ve valných svých hromadách rozpravy o předůležitém tomto díle, aby vešlo v obecnou známost tak, by každý pokročilý učitel pokládal za svou povinnost, odebírati je pro svou knihovnu spíše, než který jiný spis. Není to pouhá fráse, že spisem tímto nahradí se každému učiteli celé řady spisů jiných, bez nichž velmi dobře obejíti se může. Posud pokračuje se pomalu ve vydávání „Encyklopaedie“, aby nově přistupujícím odběratelům bylo možno dosud vyšlé sešity [7] snadně si pořídíti.

„ENCYKLOPAEDIE PAEDAGOGICKÁ“ vychází v sešitech měsíčních o 4—5 arších po 50 kr.

Tiskem a nákladem **knihtiskárny Frant. Šimáčka v Praze,**
Jerusalemská ulice čís. 11 nové,
vyšel právě v kapesním formátě:

Průvodce na Karlšteině,

jejž sepsal
prof. **August Sedláček**
a illustracemi opatřil
V. Král z Dobrévody.

Celkem chová knížka tato 18 illustrací, a to: 1) Pohled na Karlštein. — 2) Poprsí Karla IV. z opuky v triforiu velechrámu pražského. — 3) Rozdělení paláce královského ze strany venkovské. — 4) Řez věže s kostelem sv. Maří. — 5) Sanktuář. — 6) Plán kostela sv. Maří. — 7) Kralevic Václav. — 8) Malba na stěně v Karlšteině (obraz sv. Maří). — 9) Mramorová soška. — 10) Dvéře do kaple sv. Kateřiny. — 11) Antipendium na Karlšteině v kapli sv. Kateřiny. — 12) Karel IV. s císařovnou Annou. — 13) Stará malba na skle v kapli sv. Kateřiny na Karlšteině. — 14) Průřez veliké věže. — 15) Půdorys kaple sv. Kříže. — 16) Madonna od Mutiny na Karlšteině — 17) Rám obrazu na hlavním oltáři. — 18) Plán Karlšteina.

Cena 32 kr

Nákladem **knihtiskárny F. Šimáčka v Praze** vycházejí:

Hrady, zámky a tvrze

království Českého.

Popisuje prof. **August Sedláček.** Illustrují **Adolf** a **Karel Liebscherové.**

Nakladatelstvo přijímá též předplacení, a sice předplácí se: na 12 sešitů zl. 7·20, na 6 sešitů zl. 3·60.

Předplatné zasylá se pod adresou: **Knihtiskárna Fr. Šimáčka v Praze. Hrady, zámky a tvrze české** možno odbírati v každém knihkupectví.

Jednotlivé sešity vydávají se pravidelně ve třinedělních lhůtách.

Cena sešitu 65 kr.

Nákladem **knihtiskárny Františka Šimáčka v Praze** vychází

nádherné literarně umělecké dílo

EBERSŮV EGYPT SLOVEM I OBRAZEM.

České vydání řídí dr. **Otakar Hostinský.**

Díl I. (1.—14. sešit) 9 zl. 80 kr., ve skvostné vazbě (červené neb hnědé) 11 zl. 80 kr., se zlatou ořízkou 12 zl. 10 kr. Desky o sobě 1 zl. 50 kr. (s vyplacenou doporučenou zásylkou 1 zl. 75 kr.); vazba o sobě 2 zl., se zlatou ořízkou 2 zl. 30 kr.

Dílu II. vyšlo dosud 13 sešitů a bude skvostné dílo toto **přištím seš. 14. (cel. dílu seš. 28.) ukončeno.**

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google